"15 Hadis Kaynağından Derlenen"

TENVÎRÜ'L-MİKBÂS MİN

TEFSÎR-İ İBN ABBÂS

DERLEYEN:
Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b.
MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ

İlk harf YAYINEVİ

1

Muhammed Firuzâbâdî • Tenvîrü'l-Mikbâs Min **TEFSİR-İ İBN ABBÂS**

©İlkharf Yayınevi, 2016
Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

Yararlanılan Nüshalar
- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubi's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

İlk Harf Yayınevi, 31
Tefsir Serisi, 2/1

ISBN
978-605-5457-89-8 (cilt: 1)
978-605-5457-88-1 (takım)

Editör
Ersan Güngör

Tercüme
Cevher Caduk

Sayfa Düzeni
DBY Ajans

Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

Basım Tarihi
1. Baskı, İstanbul, 2016

Baskı / Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92
(Sertifika No: 11964)

İLK HARF YAYINEVİ
www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

Genel Dağıtım
Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No, 14710)
İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi
No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL
Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12
www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b.
Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-1-

Tercüme
Cevher Caduk

İlkharf Yayınları

Âyetler Fihristi

Âyet No	Sayfa No
FÂTİHA SÛRESİ (s. 41-44)	
1	42
2	42
3	43
4	43
5	43
6	43
7	44
BAKARA SÛRESİ (s. 45-348)	
1	46
2	46
3	47
4	48
5	48
6	48
7	49
8	49
9	50
10	50
11	51
12	51
13	52
14	52
15	53
16	54
17	54
18	55
19	56
20	58
21	60
22	61
23	61
24	62
25	63
26	64
27	66
28	66
29	67
30	68
31	68
32	69
33	70
34	70
35	71
36	72
37	72
38	73
39	74
40	74
41	75
42	76
43	76
44	76
45	77
46	77
47	78
48	78
49	79
50	80
51	80
52	81
53	81
54	81
55	83
56	83
57	83
58	84
59	85
60	85
61	86
62	88
63	90
64	90
65	91
66	91
67	92
68	93
69	93
70	94
71	94
72	95
73	96
74	96
75	97
76	98
77	99
78	99
79	100
80	101
81	101
82	102
83	103
84	104
85	104
86	106
87	107
88	108
89	108
90	109
91	110
92	111
93	112
94	113
95	113
96	114
97	115
98	118
99	118
100	119
101	119
102	120
103	123
104	123
105	124
106	125
107	126
108	126
109	127
110	128
111	129
112	129
113	130
114	131
115	132
116	133
117	134
118	134
119	135
120	136
121	137
122	138
123	138
124	139
125	140
126	141
127	142
128	143
129	143
130	144
131	145
132	146
133	146
134	147
135	148
136	148
137	150
138	150
139	151
140	151
141	152
142	153
143	154
144	159
145	161
146	162
147	163
148	163
149	164
150	164
151	166
152	166
153	167
154	167
155	168
156	168
157	169
158	169
159	170
160	171
161	172
162	172
163	172
164	173
165	175
166	176
167	176
168	177
169	178
170	178
171	179
172	180
173	180
174	181
175	182
176	183
177	184
178	186
179	190
180	190
181	191
182	191
183	192
184	193
185	202
186	204
187	205
188	210
189	211
190	212
191	213
192	214
193	214
194	215
195	215
196	217
197	223
198	226
199	228
200	228
201	229
202	230
203	230
204	231
205	232
206	232
207	233
208	234
209	234

Âyet No	Sayfa No
210	235
211	235
212	236
213	237
214	239
215	240
216	241
217	242
218	244
219	245
220	249
221	253
222	254
223	255
224	261
225	262
226	262
227	263
228	264
229	268
230	272
231	273
232	276
233	277
234	280
235	283
236	287
237	288
238	289
239	290
240	290
241	292
242	292
243	292
244	293
245	294
246	295
247	296
248	298

Âyet No	Sayfa No
249	299
250	301
251	302
252	303
253	303
254	305
255	306
256	307
257	311
258	312
259	313
260	316
261	317
262	318
263	319
264	319
265	322
266	323
267	324
268	325
269	326
270	327
271	327
272	328
273	329
274	330
275	331
276	333
277	333
278	334
279	334
280	335
281	336
282	337
283	342
284	343
285	345
286	347

Âyet No	Sayfa No
ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ (s. 349-512)	
1	349
2	349
3	350
4	350
5	351
6	351
7	352
8	354
9	354
10	355
11	356
12	356
13	357
14	359
15	360
16	361
17	362
18	362
19	363
20	364
21	365
22	366
23	366
24	367
25	368
26	368
27	369
28	370
29	371
30	372
31	373
32	374
33	374
34	375
35	376

Âyet No	Sayfa No
36	377
37	378
38	379
39	379
40	380
41	380
42	381
43	382
44	382
45	384
46	384
47	385
48	386
49	386
50	388
51	389
52	389
53	390
54	390
55	391
56	393
57	393
58	394
59	395
60	395
61	396
62	397
63	398
64	398
65	399
66	400
67	401
68	401
69	402
70	403
71	403
72	404
73	404
74	406

Âyet No	Sayfa No
75	406
76	407
77	408
78	409
79	410
80	412
81	413
82	414
83	415
84	416
85	417
86	418
87	419
88	420
89	420
90	420
91	421
92	422
93	423
94	424
95	424
96	424
97	425
98	429
99	429
100	430
101	430
102	431
103	432
104	433
105	434
106	434
107	435
108	435
109	435
110	436
111	437
112	437
113	439

Âyet No	Sayfa No
114	440
115	441
116	441
117	442
118	443
119	444
120	445
121	446
122	447
123	447
124	448
125	448
126	449
127	450
128	450
129	451
130	451
131	452
132	452
133	452
134	453
135	454
136	454
137	455
138	455
139	456
140	457
141	457
142	458
143	458
144	459
145	460
146	461
147	462
148	463
149	463
150	464
151	464
152	465

Âyet No	Sayfa No
153	468
154	469
155	472
156	473
157	474
158	474
159	475
160	476
161	476
162	480
163	480
164	481
165	482
166	482
167	483
168	484
169	485
170	485
171	486
172	486
173	487
174	488
175	489
176	489
177	490
178	490
179	491
180	493
181	494
182	495
183	495
184	496
185	497
186	498
187	499
188	500
189	503
190	503

Âyet No	Sayfa No
191	504
192	505
193	506
194	506
195	507
196	509
197	509
198	509
199	510
200	511
NÎSÂ SÛRESİ (s. 513-707)	
1	513
2	514
3	515
4	517
5	518
6	519
7	521
8	522
9	524
10	525
11	526
12	529
13	531
14	532
15	532
16	535
17	537
18	538
19	538
20	541
21	541
22	542
23	543
24	547
25	552

Âyet No	Sayfa No
26	554
27	555
28	555
29	556
30	556
31	557
32	557
33	559
34	562
35	564
36	566
37	567
38	568
39	568
40	569
41	569
42	570
43	571
44	575
45	575
46	576
47	577
48	578
49	579
50	579
51	580
52	581
53	581
54	582
55	582
56	583
57	584
58	585
59	586
60	588
61	589
62	590
63	591

Âyet No	Sayfa No
64	592
65	593
66	593
67	594
68	595
69	595
70	596
71	596
72	597
73	597
74	598
75	599
76	601
77	602
78	605
79	607
80	608
81	609
82	610
83	610
84	612
85	613
86	613
87	614
88	615
89	617
90	618
91	620
92	621
93	624
94	628
95	631
96	635
97	636
98	637
99	638
100	640
101	641

Âyet No	Sayfa No
102	642
103	645
104	646
105	647
106	647
107	648
108	648
109	649
110	650
111	650
112	651
113	651
114	653
115	653
116	654
117	655
118	655
119	656
120	656
121	657
122	657
123	658
124	659
125	659
126	660
127	660
128	662
129	665
130	668
131	668
132	669
133	670
134	670
135	671
136	672
137	673
138	674
139	675

Âyet No	Sayfa No
140	675
141	676
142	678
143	679
144	679
145	680
146	680
147	681
148	682
149	683
150	683
151	684
152	684
153	685
154	686
155	687
156	688
157	688
158	689
159	690
160	690
161	691
162	692
163	693
164	693
165	694
166	695
167	695
168	696
169	696
170	696
171	697
172	699
173	700
174	701
175	701
176	702

Firuzâbâdî'nin Tercüme-i Hâli (d.729/1329-817/1415)

Muhammed ibn Ya'kûb ibn Muhammed ibn İbrahim ibn Ömer ibn Ebîbekir ibn Ahmed ibn Mahmmud ibn İdris ibn Fadlullah el-Firuzâbâdî eş-Şirâzî eş-Şâfiî (Mecdüddin Ebû Tâhir) lügat ve edeb imamlarındandır.

Şiraz yakınlarındaki Kazerun kasabasında dünyaya gelmiştir. Memleketinde yetişip büyümüş, edeb ve lügat/dil ilimlerini babasından ve Şiraz'ın diğer bilginlerinden elde etmiştir.

Irak'a göç etmiş, kendisinden de Safdî, İbn Akîl, Cemal el-İsnevi ve İbn Hişam ilim almışlardır. Firuzâbâdî daha sonraki dönemlerde Kahire'ye gelmiş ve bölgenin bilginlerinden ilim tahsil etmiştir. Şark diyarlarında ve Şam bölgesinde gezip durmuş, Rum şehirlerine ve Hind bölgesine de gitmiştir. Birçok faziletli ve bilgin kişilerle tanışıp konuşma olanağını bulmuştur. H. 796 yılında Zebid şehrine gelmiş, Zebid'in Kralı Eşref İsmail kendisine ikramda ve aşırı saygıda bulunmuş, Firuzâbâdî de eserini kendisine okumuştur. Eşref İsmail, Firuzâbâdî'yi Zebid'de yerleştirmiş, oranın kadılığına tayin etmiş, Eşref İsmail'in korumasında yaşamını sürdürmüş, ilim yaymış, kendisinden çokça yararlanılmış, buna ek olarak bütün Yemen'in kadılığı da kendisine verilmiştir. Zebid bölgesinde 20 yıl kadar kalmıştır. Bu süre Eşref İsmail'in ömrünün geriye kalan kısmı ile oğlu Nasır'ın dönemine denk gelmektedir.

Şöhreti çeşitli bölgelere yayıldı, öyle ki dil, hadis ve tefsir sahasında kendi asrının başvurulan kişisi oldu. Bu süre zarfında defalarca Mekke'ye geldi. Ona Tebriz mâliki, Şah Mansur ibn Şucca', Mısır mâliki Eşref, Bayezid ibn Osman, Bağdat'ın sahibi İbn Üveys, Timurlenk vd. çok aşırı hürmet ve tazim göstermişlerdir.

Hicretin 817 yılında 20 Şevval tarihinde Zebid'de vefat etmiştir. Birçok tasnifi bulunmaktadır:

- *el-Kâmusu'l-Muhît.*
- *el-Kâbusu'l-Vasît el-Câmi' lima zehebe min kelami'l-Arabî Şemâtit.*
- *Basair-ü Zevi't-Temyiz fî Letâif-i Kitâbi'l-Aziz.*
- *Fethü'l-Bâri bi's-Seyli'l-fesîhi'l-cari fî Şerh-i Sahihi'l-Buhârî.*
- *el-İs'ad bi'l-Es'ad ila Dereceti'l-İctihad.*
- *el-Bulgat-ü fî Tercümet-i Eimmeti'n-Nuhati ve'l-Luga'.*
- *Nüzhetü'l-Ezhan fi Tarih-i İsbahan.*
- *ed-Dürrü'l-Gevâli fi'l-Ehâdîsi'l-Avâlî.*
- *el-Celiysü'l-Eniys fi Esmâi'l-Handeris,*
- *Sifrü's-Saadet.*
- *el-Mirkâtü'l-Vefiyye fî Tabakâti'l-Hanefiyye,*
- *Tahbîrü'l-Müşin fî mâ yukâlü bi's-Sîn ve'ş-Şîn.*
- *el-Müsellesü'l-Müttefakü'l-Me'na.*
- *el-İşârât-ü İla mâ fî Kütübi'l-Fıkhi mine'l-Esmâ' ve'l-Emâkini ve'l-Lugat.*

Firuzâbâdî çok güçlü bir belleğe sahipti. Her gün yatmadan önce yüz satır ezberlerdi.

İnsan türünü bu dünyada varlık sahasına getiren, onları başıboş bırakmayıp kendilerine Sırat-ı Müstakim'e iletecek hidayet edici yolu açıklayan, iyiliği emredip kötülükten engelleyen müjdeleyici ve uyarıcı resûller gönderen, insanların resûllerin ardından Allah Teâlâ'ya karşı kanıtları kalmasın diye resûllerle birlikte yolu aydınlatıcı kitaplar indiren Allah'a hamd olsun.

Salât ve selâm varlıkların efendisi, Allah'ın kendisini yükümlü kıldığı emaneti tebliğ eden, ümmetine nasihat eden Allah Teâlâ'nın kelimesi en yüce oluncaya kadar O'nun yolunda bilfiil tam olarak cihad eden Hz. Yüce Peygamber'e, âline ve bütün sahabelerine olsun.

İmam Buhârî'nin tahriciyle Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in *"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir"* şeklinde bildirdiği gibi ilimlerin en yüce ve en şereflisi Kur'an ilimleridir.[1]

Tefsir ilmi de Kur'an ilimlerindendir. Tefsir sözcüğü, sözlükte beyan etme ve keşf etme anlamlarına gelmektedir. Fiilin sülâsi mücerredi birinci ve ikinci bâbdan olmak üzere (fesere- yefsuru- fesran) ile (fesere- yefsiru- fesran) şeklinde gelir. Sözcük "tef'îl" bâbında bir şeyi açık seçik kılmak ve açıklamak anlamlarına gelir. Fesr sözcüğü, örtülü olan bir şeyi açmak anlamını ifade eder.[2]

Tefsir sözcüğü İslam âlimlerinin terminolojisinde Kur'an-ı Kerim'in anlamlarını açıklamaya çalışmak, onun anlamlarından kastedileni beyan etmeye çalışmak, Kur'an kıraatinin beyanının kapsadığı çeşitli yönler ve olayları, iniş nedenlerini bilmek, Kur'an lafızlarının muhkem müteşabih, nasih mensuh, hâs ve âmm, mutlak ve mukayyed, mücmel ve müfesser gibi bunun dışında Kur'an'ın anlamlarından kastedileni açıklamaya çalışmaktır.[3]

Kur'an Arap dilinin gereklerine göre nazil olmuştur. Sahabe Kur'an'ın açık anlamını kavramaktaydı. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

1 Buhârî, Kitâb-ü Fezâili'l-Kur'an, 21. Bâb, No: 5027.
2 *Lisânü'l-Arab*, "Fesr" maddesi.
3 Zerkeşî, *el-Burhan*, c. 2, s. 148-149; Suyûtî, *İtkan*, c. 2, s. 174.

de Allah Teâlâ'nın kelamından murad edilen noktalardan sahabeye örtülü kalan yerleri kendilerine açıklamaktaydı. Çünkü Allah Teâlâ, (بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ) *"Apaçık mucizeler ve kitaplarla (gönderildiler). İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik."*[4] buyruğuyla Hz. Peygamber'e bunu emretmişti.

Buhârî ve Müslim'in Abdullah ibn Mesud kanalıyla rivayet ettikleri şu hadis de Hz. Peygamber'in yerine getirmiş olduğu bu görevinin bir örneğidir.

"(اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوٓا اِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ...) *"İman edenler ve imanlarına da zulüm bulaştırmayanlar..."* âyeti nazil olunca bu, Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına ağır geldi ve "Bizden hangimiz nefsine zulmetmiyor ki" dediler? Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Durum sizin zannettiğiniz gibi değildir. Fakat Lokman'ın oğluna; (وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهٗ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ) *"Oğulcağızım Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk hiç şüphesiz çok büyük bir zulümdür."*[5] sözünde zikrettiği gibidir."[6]

Ashab âyetten, bütün masiyetleri/günahları kapsayan zulüm sözcüğünün genel mefhumunu anlamaktaydılar. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendilerine âyette geçen zulüm sözcüğünden kastedilenin Allah'a ortak koşmak olduğunu açıkladı. Bu bölüm içerisinde Hz. Peygamber'in ashabına Allah'ın Kitabı'ndan açıkladığı birtakım örnekler ileride gelecektir.

Hz. Peygamber'in ashabı Allah'ın Kitabı'nın öğrenimi ve incelenip irdelenmesi noktasında Kur'an'da geçen ilahî tekliflerle amel etme konusunda doğru bir tavır geliştirmişlerdi. Nitekim İmam ibn Cerîr, Şakîk kanalıyla, Abdullah ibn Mesud'dan şöyle rivayet etmektedir: "Bizden bir adam, on âyet öğrendiğinde, onların anlamla-

4 16 Nahl, /44.
5 31 Lokman, /13.
6 Buhârî, Enbiyâ, 41. Bâb, Hd No; 3429; Müslim, İman, 56. Bâb, 124. Hadis.

rını öğrenip onlarla amel etmedikçe o âyetleri bırakıp başkalarına geçmezdi."[7]

Taberî'nin rivayet ettiği bu haberin senedini oluşturan ricaller sikadır. Zira bu haberin senedindeki her bir şahıs bir öncekinden haberi dinlemiştir.[8] Buna göre, haberin isnadı sahihtir.

Ayrıca sahabe bu açıklamaların yanı sıra Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yöneltilen bir takım sorulara cevap veren veya haklarında Kur'an'ın nazil olduğu bir takım konular hakkında Allah Teâlâ'nın hükmünü açıkladığı bir takım Kur'an âyetlerinin nüzulünden de yararlanmaktaydılar. Bu tutum, ele almış oldukları âyetlerdeki murad-ı ilahînin anlaşılması noktasında sahabeye yardımcı olmaktaydı. Sebeb-i nüzûlun aktarılması Allah'ın Kitabı'nın anlamlarının anlaşılması noktasında müfessirlerin kendilerinden yararlandığı önemli kaynaklardan birisine dönüşmüştür.

Sahabeden tefsirde şöhrete ulaşan müfessirler on tanedir. Bunlar: Dört Halife, İbn Mesud, İbn Abbâs, Übeyy ibn Ka'b, Zeyd ibn Sabit, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Abdullah ibn Zübeyr'dir. Suyûtî bunu zikreder.

Dört Halife içinde kendisinden en çok rivayet edilen Ali ibn Ebî Tâlib (kerremallâhu vechehu)'dir. Diğer üçünden aktarılan rivayetler ise çok azdır. Bunun nedeni önceden vefat etmiş olmalarıdır.[9]

---

7 *Tefsiru't-Taberî*, c. 1, s. 35.

8 İbn Mesud'dan rivayet eden Şakîk Ebû Vâil, Şakîk ibn Seleme el-Esedî'dir. Bu zât güvenilir ve bilgin bir şahsiyettir. Cahiliyye döneminin yedi yılını idrak etmiş olması nedeniyle Muhadramûn'dan kabul edilmektedir. Âlimlerden bir grubun da kendisinden rivayeti bulunmaktadır. (Bkz. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 354, 96 nolu madde. *El-Kâşif*, c. 2, s. 15, 2322 nolu madde.) Senedi oluşturan Muhammed ibn Ali ibn Hüseyin ibn Şakîk el-Mervezî, Ali ibn Hüseyin ibn Şakîk el-Mervezî, Hüseyin ibn Vakıd ve A'meş'in tercüme-i halleri ilerleyen sayfalarda gelecektir. Senedi oluşturanların hadisi birbirinden dinlemiş olmaları konusunda ise *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 361, 609 nolu tercüme-i hale bakınız.

9 *İtkan*, c. 2, s. 187.

İbn Abbâs'ın tefsiri hakkındaki bu risalenin önsözünde onun hayatından, ilmî kariyerinden, rical âlimlerinin onun hakkındaki değerlendirmelerinden, tefsirinin tâbiûn ulemâsı arasında revaç bulmasından bir nebze bahsetmek ve açıklamalarda bulunmak uygun düşmektedir.

İbn Abbâs'ın Biyografisi

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in amcası oğlu Abdullah ibn Abbâs ibn Şeybe el-Hâşimî'dir.

Doğumu

Sahih kabul edilen görüşe göre, İbn Abbâs, Hz. Resûl-u Azam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Ebû Tâlib koyağında muhasara altındayken hicretten üç yıl önce Mekke'de dünyaya geldi.

Hâfız ibn Hacer şöyle der: "Siyer âlimleri bu görüşü kesin bir görüş olarak kabul etmiştir. İbn Abdülberr de bu görüşü sahih saymıştır. O, sahih bir senedle İbn Abbâs'tan şöyle bir rivayette bulunmaktadır: 'Ben Haşim oğulları Ebû Tâlib koyağındayken dünyaya geldim.'"[1]

Hafız ibn Kesir şöyle der: "Müslim ibn Hâlid ez-Zencî el-Mekkî, İbn Ebî Nuceyh'den o da Mücahid'den, o da İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: 'Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Şi'b-i Ebî Tâlib'te boykot altında bulunduğu zaman, babam, Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yanına gelip ona şöyle dedi: 'Ey Muhammed, öyle sanıyorum ki, karım Ümmü Fadl hamiledir.' Hz. Resûlullah (sallallâhu

1 *Fethu'l-Bârî*, c. 11, s. 90. *Kitâbü'l-İsti'zân*'ın 51. bâbının şerhinde bu haberi rivayet etmektedir. Bkz. *Vefeyâtü'l-A'yân*, c. 3, s. 62, 338 nolu tercüme-i hal. *Üsdü'l-Ğabe*, c. 3, s. 193; *el-İstiâb*, c. 2, s. 343.

'aleyhi ve sellem) de: 'Umarım ki, Allah onun doğuracağı çocukla gözlerinizi aydın kılar' buyurdular. Annem beni doğurduğunda beni bir beze sararak kundaklayıp Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'a götürmüşler. Resûlullah da tükürüğünü benim ağzıma sürmüş.'"

Mücahit de dedi ki: "Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in, Abdullah ibn Abbâs'tan başka bir kimsenin ağzına kendi tükürüğünü sürdüğünü bilmiyoruz."[2]

Abdullah ibn Abbâs'ın Hayatı

Mekke'de İslam dini üzere yetişti. İslam, Abbâs'ın evine girdiğinde babası ve annesi Müslüman olmuştur. Nitekim İbn İshak şöyle der: "Bana Hüseyin ibn Abdullah ibn Ubeydullah ibn Abbâs, İbn Abbâs'ın mevlası İkrime'den şöyle rivayet etti: 'Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in mevlası Ebu Râfii şöyle dedi: Ben Abbâs ibn Abdülmuttalib'in kölesiydim. İslam ev halkının arasına girince Abbâs da Ümmü Fadl da ben de Müslüman olduk. Abbâs, kavminden korkuyor, onlara karşı gelmeyi hoş görmüyordu. Bu nedenle de Müslüman olduğunu gizliyordu.'"

Daha sonra Bedir Gazvesi ile ilgili haberi, Müslümanların zafer haberini Ebû Leheb'in önünde izhar edişini zikreder.[3]

İbn Abbâs sonraki süreçte babası Abbâs ile birlikte Mekke'nin fethinden az önce Medine'ye hicret eder. Cuhfe'de Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile karşılaşırlar. Hazret, Mekke'nin fethi için harekete koyulmuştu. İbn Abbâs Mekke'nin fethinde, Huneyn ve Taif Gazvelerinde yer almış, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile sohbette bulunmuş ve artık O'ndan ayrılmamıştır.

---

2 *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 295. Bu haberin isnadında Müslim ibn Halid ez-Zenci el-Mekkî, İbn Ebî Nuceyh ve Mücahid bulunmaktadır. Müslim ibn Halid ez-Zencî el-Mekkî hakkında Hâfız İbn Hacer şöyle der: Fakîhtir, sâduktur. Ancak yanılgıları çoktur. *Takrîb*, c. 2, s. 245, 1079 nolu madde.

3 *Siret-ü ibn Hişam*, c. 2, s. 338. Haberin senedinde geçen Hüseyin ibn Abdullah rical âlimlerince zayıf sayılmıştır. Bkz. *Takrib*, c. 1, s. 176; *el-Kâşif*, c. 1, s. 231.

İlme Olan Tutkusu

İbn Abbâs küçüklüğünden itibaren ilim elde etme noktasında aşırı bir hırsa sahipti. Bu amacını gerçekleştirmek için büyük bir özenle çalıştı, çok büyük bir gayret gösterdi. Hicretinin ardından sürekli bir şekilde Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte bulundu ve O'ndan ilim aldı. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yakını olması nedeniyle sürekli olarak kendisiyle birlikte bulunması onu öne geçirmiştir. Nitekim teyzesi mü'minlerin annesi Meymûne bint Hâris de onu bu konuda cesaretlendirmiştir. Annesi Ümmü'l-Fadl Lübâbe el-Kübrâ bint Hâris el-Hilâlî'dir. İbn Abbâs Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in evine varır, kimi zaman orada yatar, O'nun hizmetinde bulunur ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den birçok şey öğrenirdi.

İmam Buhârî'nin Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı şu haber bu örneklerden birisini teşkil etmektedir: "İbn Abbâs şöyle demiştir: 'Bir gece teyzem, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in eşi Meymûne bint el-Hâris'in evinde kaldım. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) o gece (sıra Meymûne'de olduğu için) onun yanındaydı. Hz. Peygamber yatsı namazını (mescitte) kıldırdı, sonra evine gelerek dört rekât namaz kıldı. Sonra uyudu. Sonra kalktı ve 'çocuk uyudu mu?' (yahut buna benzer bir söz) dedi. Sonra namaza durdu, ben de (kalkıp) O'nun sol tarafına durdum, O beni sağına aldı, beş rekât namaz kıldı. Sonra iki rekât daha kıldı. Sonra uyudu, öyle ki, O'nun nefes alış verişini duydum. Sonra da namaza çıktı.'"[4]

Bu örnek, açık bir şekilde İbn Abbâs'ın ilme duyduğu iştiyaka delalet etmektedir. İbn Abbâs, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in evindeki yaşantısının bilinmesine yönelik diğer insanların muttali olamadıkları şeylere muttali olduğu bu dönemde henüz

[4] Buhârî, İlm, 51. Bâb. Hd. No: 117. İbn Hacer'in ifade ettiği gibi İbn Abbâs'ın sözünde geçen "beş rekât namaz kıldı" sözü ise gece namazının kalanı, vitir namazını ifade etmektedir. "Sonra iki rekât daha kıldı." ifadesi ise sabah namazını ifade etmektedir.

gençtir. Öyle ki, İbn Abbâs bu gecede ilim elde edebilmek amacıyla uykuyu kendisine haram kılmıştır. Bundan sonra insanların ondan sormaya güç yetiremedikleri şeyleri elde edebilmek için bu davranışta bulunmuştur.

Allah Teâlâ'nın Kitabı ve Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sünnetinden ezberledikleri hakkında sormak gayesiyle sürekli olarak sahabenin âlimleriyle bir arada bulunmuştur. Sonunda onların bilgilerinin en çok taşıyıcısı olmuştur.

Kendilerine sorabilmek amacıyla onların dönemlerinde yanlarına varır, bu konuda başa gelen yorgunluk ve meşakkate aldırış etmezdi. İmam Dârimî'nin rivayet ettiği şu haber bu örneklerdendir:

Dârimî der ki: "Bize Yezid ibn Harun haber verip (dedi ki), bize Cerîr ibn Hazm, Ya'la ibn Hakim'den, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan naklen rivayet etti ki, İbn Abbâs şöyle dedi: 'Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) vefat edince, Ensar'dan bir adama; 'Ey falan! Gel, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına bilmediklerimizi soralım. Çünkü onlar bugün çoktur, (yarın azalır giderler)' dedim. O, 'Hayret sana, ey İbn Abbâs! Halkın içinde, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından gördüğün kimseler bulunmaktayken, halkın sana muhtaç olacağını mı sanıyorsun?' dedi ve bunu yapmadı. Ben ise sormaya yöneldim. Artık bir adamdan bana hadis rivayet ulaşırdı da ben ona, öğle uykusundayken gelir, kapısının yanı başında kaftanımı yastık yapar (ve dışarı çıkıncaya kadar yatardım). Rüzgâr da yüzüme toprak savururdu. Sonunda adam dışarı çıkıp beni görür ve: 'Ey Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in amcazadesi! Niçin geldin? Bana (haber) salsaydın da sana ben gelseydim ya!' derdi. Ben de; 'Benim sana gelmem daha uygundur' derdim ve ona hadis sorardım.'"

İbn Abbâs dedi ki: "(Önceden kendisine arkadaşlık teklif etmiş olduğum) adam (öylece) kaldı. Sonraları, halk etrafımda toplanmış olduğu halde beni gördü ve 'bu delikanlı, benden daha akıllıymış!' dedi."[5]

5 Dârimî, Mukaddime, c. 1, s. 141.

İbn Abbâs ilim talebi konusunda son derece alçak gönüllü idi. Öyle ki bir keresinde Zeyd ibn Sâbit'in bineğinin üzengisini tutunca Zeyd ibn Sabit kendisine şöyle dedi: "Ey Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in amcazadesi kenara çekilsen." İbn Abbâs da "Bizler büyüklerimize ve âlimlerimize bu şekilde davranırız" dedi. Bu haberi Beyhakî rivayet etmiştir.[6]

İbn Abbâs, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hadislerinden ancak sahih olanları almaktaydı. İmam Müslim'in rivayet ettiği Tâvus hadisi bu örneklerdendir.

Tâvus'tan naklen haber verdi. Tâvus, Buşeyr ibn Ka'b'ı kastederek demiş ki: "Bu zât, İbn Abbâs'a geldi de ona hadis rivayet etmeğe başladı." Bunun üzerine İbn Abbâs kendisine: "Filan ve filan hadisi tekrarla" dedi. O da tekrarladı. Sonra yine ona hadis rivayet etti. İbn Abbâs yine "Filan ve filan hadisi tekrar eyle" dedi. O da tekrar etti. Bu sefer İbn Abbâs'a hitaben; "Bilmiyorum; acaba benim bütün hadislerimi bildin de yalnız bunu mu tanımadın? Yoksa bütün hadislerimi bilmedin de yalnız bunu mu tanıdın?' dedi. İbn Abbâs ona şu cevabı verdi: "Vakıa bizler Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in üzerinden yalan uydurulmazken O'ndan hadis rivayet ederdik. Fakat insanlar hırçın deveye de uysal deveye de binmeğe başlayınca (yani insanlar iyi, kötü demeyerek her mesleğe girmeye başlayınca) biz de O'ndan hadis rivayet etmekten vazgeçtik."[7]

İbn Abbâs sahabenin âlimlerinden en çok üç kişiden ilim alırdı. Bunlar Hz. Ömer, Hz. Ali ve Übeyy ibn Ka'b'dır. Mamer'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İbn Abbâs'ın sahip olduğu ilmin büyük bir kısmı şu üç kişiden kendisine geçmiştir: Ömer, Ali ve Übey ibn Ka'b."[8]

---

6 *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 6, s. 211, Ferâiz, "Zeyd ibn Sabit'in sözünün tercih edilmesi" bâbı.

7 Müslim, Mukaddime, Bâbü'n-Nehyi Ani'r-Rivayeti Ani'd-Duafa, Hd. No: 7.

8 *el-Bidayet-ü ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 298.

Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kendisi Hakkındaki Duası

Anlayışının ve idrakinin kuvvetli oluşu, derin anlamlara dalması, akıl sahiplerini hayrete düşüren problemleri süratli bir şekilde çözmesinin nedenlerinden birisi, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendisi hakkında dinde fıkhı elde etmesi, tevilde ilim elde etmesi için ettiği duadır. Bu anlamı ifade eden birçok rivayet aktarılmıştır.

İmam Ahmed ibn Hanbel'in Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber bunlardandır: Teyzem Meymune'nin evinde geceledim. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, geceden yıkanma suyu koydum. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): "Bunu kim koydu?" diye sorduğunda annemiz Meymune "Abdullah ibn Abbâs koydu." dediler. O da şöyle dua buyurdu: "Allah'ım! Ona te'vili öğret ve onu dinde fakîh kıl."[9]

Bu haberi Taberânî benzer bir kanalla aktarır. İmam Buhârî, Müslim ve Tirmizî de hadisi muhtasar olarak rivayet eder. Rivayetlerde İbn Abbâs hakkında şu ifadeler geçmektedir: "Allahümme fakkıhhü fi'd-Dîn", "Allahümme allimhü'l-Kitab", "Allahümme allimhü'l-Hikmete."[10]

İmam Tirmizî'nin İbn Abbâs'tan rivayetine göre, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine iki defa dua etmiştir.[11] Galiba bunun nedeni bu hadisin rivayetlerinde geçen sözcüklerdeki farklılıktır.

Hâfız ibn Hacer şöyle der: "el-Bağavî *Mu'cemu's-Sahabe* adlı kitabında Zeyd ibn Eslem'in ibn Ömer'den şu rivayetine yer vermiştir:

---

9 *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 328, 314 ve 335.

10 *Mucemü's-Sağir*, c. 1, s. 197. Buhârî, Kitâb-ü Fezâil-i Ashabi'n-Nebî, Bâb-ü Zikr İbn Abbâs, 3756 nolu hadis. İlim, Bâb-ü Kavli'n-Nebî Allahümme ellimhü'l-Kitab, hadis no: 75. Vudu', Bâb-ü Vadi'l-Mai İnde'l-Helâ, 143 nolu hadis. Müslim, Kitâb-ü Fezâili's-Sahabe, Bâb-ü Fezâili Abdullah İbn Abbâs, 2477 nolu hadis. *Sünen-i Tirmizî*, Menâkıb, Bâb-ü Menâkıb-ı Abdillah İbn Abbâs, 3824 nolu hadis.

11 *Sünen-i Tirmizî*, Menâkıb, 3822 nolu hadis.

'Ömer, İbn Abbâs'ı çağırır ve onu yanında bulundururdu. Onun hakkında 'Ben Hz. Peygamber'in bir gün sana dua ettiğini ve başını okşayarak 'Allah'ım onu dinde bilimlerde derin bilgi sahibi kıl ve ona tevili öğret' dediğini duydum.'"[12]

Bu rivayet Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in İbn Abbâs'a tekrar tekrar dua ettiğine delalet etmektedir. Zira önceki hadiste İbn Abbâs'ın Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) abdest alsın diye gece koymuş olduğu su, teyzesi Meymûne'nin evinde gerçekleşmişti. Bu, O'nun huzurunda gerçekleşmişti. Beğavî'nin rivayet ettiği hadis ise Ömer'in Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in İbn Abbâs'ın başını mesh edip ve kendisine dua edişini gördüğünü içermektedir. Bu ise Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in duasının tekrarına delalet etmektedir.

İbn Abbâs'ın İlminden Örnekler

Bu bölümde ve yapacağımız çalışmada İbn Abbâs'ın büyüklüğüne, anlayıştaki üstünlüğüne ve kavrayıştaki derin görüşlülüğüne delalet eden birçok örnek gelecektir. Biz bu bölümde tefsire ekleyeceğimiz dipnotlarda geçmeyecek bir takım örnekler sunmak istiyoruz.

1- Abdürrezzak, Yezid ibn Esamm kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder:

"Ömer'in huzuruna bir şahıs vardı. Ömer kendisine insanların durumlarını sormaya başladı. O da cevaben: 'Ey mü'minlerin Emiri! İnsanların bir bölümü Kur'an-ı Kerim'i şöyle şöyle okuyor' diye karşılık verdi."

İbn Abbâs der ki: "Ben: 'Vallahi, onların bu kendi dönemlerinde Kur'an hakkında bu derece acelece koşuşmalarını sevmiyorum' dedim." İbn Abbâs devamla der ki: "Ömer bu sözüm üzerine

[12] *Fethü'l-Bâri*, c. 1, s. 170.

beni azarladı ve 'Yavaş ol' dedi. Ben de ailemin yanına üzüntülü ve tasalı bir şekilde vardım. Dedim ki: "Ben bu adamdan ötürü konumumu yitirdim. O, benim değerimi yitirdiğimi gördü."

İbn Abbâs der ki: "Evime döndüm. Yatağıma uzandım. Nihayet ailemin kadınları beni ziyarete geldiler. Bende hiçbir acı da yoktu. Bu durumumun nedeni, Ömer'in bana karşı sergilemiş olduğu tavırdı."

İbn Abbâs der ki: "Ben bu durumda iken bir adam bana gelerek şöyle dedi: 'Mü'minlerin emirine icabet et.' Ben de dışarı çıktım bir de baktım ki, Ömer ayakta beni bekliyor. Ellerimi tutarak benimle yalnız kaldı ve şöyle dedi: 'Az önce adamın söylediklerinden senin hoşlanmadığın şey nedir?'"

İbn Abbâs der ki:

"Dedim ki: 'Ey mü'minlerin emiri! Eğer yanlış yaptıysam, Allah Teâlâ'dan bağışlanma diliyor ve O'na tevbe ediyorum. Sevdiğim konumumu yitirdim.' Ömer şöyle dedi: 'Adamın dile getirdiklerinden hoşlanmadığın şeyi bana anlat.' Ben de cevaben: 'Ey mü'minlerin emiri! İnsanlar bir şeyi ne kadar süratli yaparlarsa o kadar haksızlıkta bulunurlar. Ne zaman haksızlıkta bulunurlarsa davalaşmaya başlarlar. Davalaşmaya başladıklarında ise ihtilafa düşerler. İhtilafa düştüklerinde ise çarpışırlar.' dedim. Bunun üzerine Ömer: 'Allah için baban yaşayasıca! Senin dile getirmiş olduğun görüşü insanlardan gizleyesin' dedi."[13]

Bu haberin isnadında Ma'mer, Ali ibn Büzeyme el-Cezerî, Yezid ibn Esamm bulunmaktadır.

Ma'mer ibn Raşid el-Ezdî sika ve sebt bir kişidir.

Ali ibn Büzeyme el-Cezerî, sikadır, ancak Şiilikle itham edilmiştir. *et-Takrib*, c. 2, s. 32, 297 nolu madde.

[13] *Musannef-i Abdürrezzak*, c. 11, 20386 nolu hadis.

Yezid ibn Esamm ibn Ubeyd el-Muaviye el-Bekkai. Ümmü'l-Mü'minin Meymune'nin kız kardeşinin oğludur. Sikadır. *et-Takrib*, c. 2, s. 362, 222 nolu madde.

Bu ravilerin hepsi sikadır ve haberi birbirinden dinlemiş olduklarından dolayı haber isnad bakımından muttasıldır. Bkz. *el-Kâşif*, c. 2, s. 279, 3937; *Takribü't-Tehzib*, c. 11, s. 313, 600; Ali ibn Büzeyme'nin tercüme-i hali için bkz. *Tehzibü'l-Kemal*.

2- İmam Ahmed ibn Hanbel, İkrime'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ali (kerremallâhu vechehu), İslam'dan dönmelerinden dolayı bazı kimseleri ateşle yaktı. Bu haberi duyan İbn Abbâs şöyle dedi: 'Ben olsaydım onları ateşle yakmazdım. Zira Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): '*Allah'ın azabı ile azaplandırmayın.*' demiştir. Ben olsaydım, Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in: '*Her kim dinini değiştirirse onları öldürün.*' demesinden ötürü onları öldürürdüm.' İbn Abbâs'ın böyle dediğini duyan Hz. Ali de şöyle demişti: 'Yazıklar olsun İbn Abbâs'a.'"[14]

Bu haberin isnadında İsmail, İkrime ve Eyyûb bulunmaktadır.

İsmail, İmam İsmail ibn İbrahim el-Esedî. İbn Aliyye lakabıyla şöhret bulmuştur. Sika ve hafızdır.

Eyyûb; Eyyûb ibn Ebî Temime es-Sahtiyanî. Sika ve hafızdır.

İkrime, İbn Abbâs'ın mevlasıdır. Sika ve sebttir. Bunların tercüme-i halleri ileride gelecektir.

Haberin isnadında herhangi bir kopukluk yoktur. Ravilerin her biri diğerinden haberi dinlemiştir. *Tehzibü't-Tehzib*, c. 1, s. 275, 397.

3- İmam Abdürrezzak İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder:

[14] *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 217.

"Hariciler ayrılıp da bir yerde toplandılar. Bir sayıya ulaşmışlardı. Hz. Ali'ye: 'Ey mü'minlerin emiri! Öğle namazını serin vakitte kılalım, belki onların yanına varır da onlarla görüşme olanağı bulurum' dedim. Kendisi de: 'Ben onların sana bir şey yapmasından korkarım' diye endişesini dile getirdi. Bunun üzerine ben; 'İnşaallah bir şey olmaz' dedim ve öğle sıcağında herkes istirahat halinde iken yanlarına gittim, içlerinde bir gruba muttali oldum. Hayatımda onlar kadar kendini ibadete vermiş bir topluluk görmedim. Elleri develerin dizleri gibi, yüzleri ise secdenin oluşturduğu izlerle işaretlenmiş gibiydi. Yanlarına girince: 'Hoş geldin, ey İbn Abbâs! Buraya gelişinin sebebi nedir?' diye sordular. Ben de cevaben: 'Size Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından bahsetmeye geldim, onlar vahyin nazil oluşuna tanık olan ve Allah'ın indirdiği kelamı en iyi bilenlerdir' deyince, içlerinden bazıları: 'Onunla konuşmayın!' dediler. Bazıları ise: 'Konuşalım' dediler. Bunun üzerine onlara dedim ki: 'Allah aşkına, neden Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in amca oğlu ve damadına karşı kin duyuyor ve onu cezalandırmak istiyorsunuz?! Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ilk iman eden bu insana ve onunla beraber olan ashaba neden böyle davranıyorsunuz?!' Onlar ise: 'Ona üç şeyden dolayı kin besliyoruz' diye cevap verdiler. Bu defa ben: 'Bunlar nelerdir' diye sorunca, cevaben: 'İlki, Allah'ın dini ile ilgili bir konuda hakeme başvurması; halbuki Yüce Allah Kur'an'da: (اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ) '*Hüküm verme yetkisi sadece Allah'ındır*' (6/En'am/57) buyuruyor' dediler. Dedim ki: 'Başka ne var?' Onlar da: 'Savaş yapıyor, ancak esir alıp ganimete el koymuyor; şayet savaştığı kimseler kâfir iseler, o zaman mallarına el koymak helal olurdu. Yok eğer mü'min iseler, o zaman kanlarını akıtmak haram olurdu' karşılığını verdiler. 'Peki diğeri ne?' diye sordum, onlar da: 'Kendisi emirü'l-mü'minîn sözcüğünü kendisinden silip atmıştır. Eğer o mü'minlerin emiri değilse o zaman, kâfirlerin emiri demektir' karşılığını verdiler. Bunun üzerine onlara: 'Size Allah'ın Kitabı'ndan ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sünnetinden sizin de onayladığınız şeyleri okursam söylediklerinizden döner

misiniz?' diye sorunca onlar: 'Evet, döneriz' dediler. Ben de dedim ki: 'Allah'ın dininde kişilere de hüküm verme yetkisi vermiştir. Çünkü Allah Teâlâ Kur'an'da (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَآءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهِ) '*Ey inananlar! İhramlı iken avı öldürmeyin. Sizden bile bile onu öldürene, benzeri hayvanlardan öldürdüğü kadar olduğuna içinizden iki adil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurbanı ödeme yahut düşkünlere yemek yedirme şeklinde kefaret ya da yaptığının cezasını tatmak üzere bunlara denk oruç tutma vardır.*' (5/Maide/95) buyuruyor. Yine Allah Teâlâ Kur'an'da karı-koca anlaşmazlığı ile ilgili olarak (وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا) '*Karı kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin.*' (Nisa, 4/35) buyurmaktadır. Şimdi, Allah aşkına söyleyin, insanların kanları ve canları hakkında ve aralarının bulunması hakkında hakem atanması mı önceliklidir yoksa değeri çeyrek dirhem olan bir tavşan hakkında hakem tayin edilmesi mi daha önceliklidir.' Bunun üzerine onlar: 'Allah'ım! Elbette ki, insanların kanları ve aralarının bulunması hakkında hakem tayin edilmesi daha önemlidir.' dediler."

İbn Abbâs der ki: "Dedim ki: 'Bu meselenin üstesinden geldim mi!' Onlar: 'Evet geldin' dediler. Sizin, 'Savaşıyor, ancak ne esir ne de ganimet alıyor' şeklindeki sözünüze gelince: Sizler Ümmü'l-Mü'minin Aişe'yi esir almak ister misiniz? Eğer onun Ümmü'l-Mü'minin olmadığını iddia ediyorsanız kuşkusuz kâfir olmuş ve İslam sancağının dışına çıkmış olursunuz. Zira Allah Teâlâ (اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗ اُمَّهَاتُهُمْ) '*Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır*'(33/Ahzâb/6) buyurmaktadır. Sizler iki sapkınlık arasındasınız. Dilediğinizi seçiniz."

İbn Abbâs der ki: "Dedim ki: 'Bu meselenin üstesinden geldim mi!' Onlar: 'Evet geldin' dediler. Sizin, 'Kendisi emirü'l-mü'minin sözcüğünü kendisinden silip atmıştır.' sözünüze gelince: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hudeybiye Barışı'nın yapıldığı gün Kureyş'e kendisi ile onlar arasında bir yazı yazması için davet ederek şöyle buyurdu: 'Yaz. Bu, Allah'ın Resûlü Hz. Muhammmed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vardığı hükümdür.' Kureyşliler: 'Vallahi, Eğer bizler senin Allah'ın Resûlü olduğunu bilseydik, Kâbe'yi ziyaret etmenden seni engellemez ve seninle savaşmazdık' dediler. Bunun üzerine Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Yaz, Muhammed ibn Abdullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)' dedi ve ardından şöyle buyurdu: 'Allah'a yemin olsun ki, sizler beni yalanlasanız da ben Allah'ın gerçekten Resûlüyüm! Yaz ey Ali! Muhammed ibn Abdullah.' Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Ali (kerremallâhu vechehu)'den daha faziletlidir."

İbn Abbâs der ki: "Dedim ki: 'Bu meselenin üstesinden geldim mi!' Onlar: 'Evet geldin' dediler. Onlardan 20.000 tanesi ordudan ayrıldılar, geriye 4.000 tanesi kaldı. Onlar da öldürüldüler."[15]

Bu haberin isnadında İkrime ibn Ammar, Zemil el-Hanefi, Abdullah ibn Abbâs bulunmaktadır.

İkrime ibn Ammar el-Hanefi el-Yemamî, İmam Zehebî Yahya ibn Übeyy'den rivayetleri hariç onu sika kabul etmiştir. Yahya'dan rivayetleri ise muzdariptir. *el-Kâşif*, c. 2, s. 276, 3920 nolu madde.

Ebû Zemîl, Semmak ibn Velid el-Hanefi, Hâfız ibn Hacer onun hakkında herhangi bir sakıncası yoktur demiştir. *et-Takrib*, c. 1, s. 332, 523 nolu madde.

Kitap Ehli'nden İlim Alma Konusundaki Tavrı

İmam Buhârî, Zührî kanalıyla Abdullah ibn Abbâs'tan şöyle rivayet eder:

---

15 *Musannef-i Abdürrezzak*, c. 10, s. 157; *es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 8, s. 179, Kitâb-ü Kıtal-ı Ehli'l-Bağı, "Haricîlerle savaşa başlanmaz" bâbı; *Mecmeü'z-Zevaid*, c. 6, s. 239.

"Ey Müslümanlar topluluğu, aranızda Allah'ın peygamberine gönderdiği kitabı bulunurken Ehl-i Kitab'a nasıl soru soruyorsunuz? Bu kitap, Allah'ın haberlerinin en yenisidir ve siz onu doğrudan doğruya okuyorsunuz. O, yaşlanmış değildir ve Allah Teâlâ size; Kitap Ehli'nin Allah'ın kitabını değiştirdiklerini ve kendi elleriyle kitaplar yazıp az bir pahaya satabilmek için 'bu, Allah'ın katındandır' dediklerini bildiriyor. Size gelen bilgiler onlara sual sormanızı yasaklamıyor mu? Allah'a and olsun ki, onların hiç birisi size indirilen kitap hakkında size sual sorduğunu görmedik."[16]

Bu hadisi Abdürrezzak ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.[17]

Bu haberde İbn Abbâs'ın Ehl-i Kitap'tan ilim almadığına dair bir delil bulunmaktadır. Öyle ki, kendisi Müslümanları Ehl-i Kitab'a sual sormaktan sakındırmıştır. Sakındırdığı şeyi sonradan kendisinin yapması tasavvur edilebilir bir şey değildir.

Kâbü'l-Ahbar vb. Kitap Ehli'ne sormasının kesin oluşu konusunun yorumu ise şu şekildedir: İbn Abbâs onların bilgi dünyasındaki bilgileri elde etmeyi severdi. Yoksa bu müracaat ediş, İbn Abbâs Allah Teâlâ'nın kitabını onların sahip olduğu bilgiye göre tefsir ederdi anlamına gelmemektedir.

Öğretim ve Öğüt Sahasındaki İrşadları

İbn Abbâs öğrencilerine önem verir, kendilerinden sonrakilere tebliğ etsinler diye ilmi iyice ezberleyebilecekleri kanalları kendilerine gösterirdi.

Dârimî'nin rivayet ettiği şu haber bu sahadaki öğrencilerine vasiyetlerinden bir örnektir.

---

16 Buhârî, Şehâdât, 39. Bâb, hd. No: 2685; İ'tisam, 25. Bâb, 7363. Hadis; Tevhid, 42. Bâb, 7523. hadis.

17 *Musannef-i Abdürrezzak*, c. 5, 10159 nolu hadis; c. 11, 20060 nolu hadis; *es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 8, s. 249, Hudud, "Allah Teâlâ'nın indirdiği şeyle hükmettiğinde aralarında hüküm etme" bâbı; Kitabü's-Şehâdât, "Zimmet Ehlinin Şehedati" bâbı.

Dârimî Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: Şu hadisi müzakere ediniz ki, sizden kaçıp kurtulmasın. Çünkü o, Kur'an gibi toplanmış, muhafaza altına alınmış değildir. Şüphe yok ki, şayet siz bu hadisi müzakere etmezseniz, sizden kaçıp kurtulur. Sizden biri, 'dün hadis rivayet etmiştim. Binaenaleyh bugün hadis rivayet etmeyeceğim' demesin. Aksine sen dün de rivayet etmiş ol, bu gün de rivayet et, yarın da rivayet et.[18]

Bu haberin kanalında İsmail ibn Eban, Yakub ibn Abdullah el-Kummî, Cafer ibn Ebü'l-Muğire, Said ibn Cübeyr.

İsmail ibn Eban el-Verrak ell-Ezdi. Sikadır. *et-Takrib*, c. 1, s. 65, 470 nolu madde; *et-Tehzib*, c. 1, s. 269, 506 nolu madde.

Yakub ibn Abdullah el-Kummî, sâduktur ve bazen rivayetlerinde yanılır. Bu şahısla ilgili değerlendirmeleri ileride yapacağız.

Cafer ibn Ebü'l-Muğire el-Kummî el-Huzai, sâduktur ve bazen rivayetlerinde yanılır. Bu şahısla da ilgili değerlendirmeleri ileride yapacağız.

Said ibn Cübeyr, sebttir. Bu şahısla da ilgili bilgiyi ileride sunacağız.

Haberin senedinde bulunan Yakub ibn Abdullah el-Kummî ve Cafer ibn Ebü'l-Muğire yanılmakla itham edilen iki ravidir. Ancak bu haberde yanıldıkları tespit edilememektedir. Zira bu konuda aykırı bir haber vârid olmuş değildir.

Haberin rivayet zincirinde de bir kopukluk olmadığından dolayı haber muttasıldır. *Tehzibü't-Tehzib*, c. 1, s. 269, c. 11, s. 390, c. 2, s. 108; Yakub el-Kummî'nin tercüme-i hali için bkz. *Tehzibü'l-Kemal*.

Buna göre, bu haber hasen haber kategorisindedir.

Va'z konusunda İmam Buhârî'nin İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber de onun yararlı vasiyetlerindendir.

---

18 Dârimî, Mukaddime, c. 1, s. 147.

İbn Abbâs şöyle dedi: "İnsanlara her cuma günü bir kere hadis tahdis et. Eğer bunu az görüp kabul etmezsen, haftada iki kere tahdis et! Eğer daha fazla yapmak istersen, haftada üç defa ders yap! İnsanları bu Kur'an'dan bıktırma! Sakın seni, bir topluluk, kendi hadislerinden bir hadis üzerinde konuşurlarken onların yanına gelip de onlara karşı hadis kıssa eder ve böylece onların konuşmalarını keser ve onları usandırıp bıktırır halde bulmayayım! Lakin kendin onlara kulak verip sus! Onlar sana kendilerine ders anlatmanı isteyip emrederlerse, onlar derse arzulu bulundukları halde onlara hadis ve ders tahdis et! Duadan da secili türünü bırak da böylesinden sakın! Çünkü ben, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve sahabilerinden secili ve kafiyeli dua ile meşgul olmadıklarını görmüşümdür. Yani onlar bunu değil de ancak secili ve kafiyeli sözlerden çekinmeyi yapıyorlardı."[19]

İbn Abbâs'ın "Yani onlar bunu değil de ancak secili ve kafiyeli sözlerden çekinmeyi yapıyorlardı" sözü duada secili söz söylemeyi terk etme anlamını ifade etmektedir. İmam Buhârî'nin isnadında, İsmail'in rivayetinde ise "Bunu yapmazlardı" ifadesi geçmektedir. Yani secili dua etmeyi yapmazlardı.

Bu haber, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den gelen; "Allahümme münezzile'l-kitab, serie'l-hisab, hazîme'l-ahzâb/Kitabı bölüm bölüm indiren, hesabı çok çabuk gören ve hizipleri hezimete uğratan Allah'ım", "Eûzu bike min aynin lâ tedma' ve nefsin lâ teşba' ve kalbin lâ yahşa'/Yaşarmayan gözden, doymayan nefisten ve korkmayan kalpten sana sığınırım" şeklindeki sahih hadislerle de çelişmemektedir. Zira bu ve benzeri dualar kendisinde secinin kastedilmediği ve zorlamanın da olmadığı dualardır.[20]

---

19 Buhârî, Daavât, 20. Bâb, hd. no: 6337.
20 *Fethü'l-Bâri*, c. 11, s. 139.

Sahabenin İbn Abbâs'ı Övgüyle Anışı

Sahabenin İbn Abbâs hakkındaki sitayişleri çoktur. Biz bu bölümde sadece sahabenin büyüklerinin sitayişleriyle yetineceğiz. Zira sahabenin büyüklerinin onun hakkındaki övgülerinde onun sahip olduğu faziletinin ve öncü oluşunun açıklaması vardır. Ömer ibn Hattab onu kendi seçkin dostları arasına yerleştirmiş, Bedir Savaşı'na katılan yaşlı sahabilerin arasına katmış ve müşkül sorunlarda kendisine müracaat etmiştir. İbn Abbâs'ı onların arasına katmasından dolayı kınanınca da şöyle karşılık vermiştir: İşte size yaşlıların genci. Zira onun soran dili ve anlayan kalbi vardır.

Abdullah ibn Mesud da onun hakkında şöyle demiştir: "İbn Abbâs, ne kadar güzel bir Kur'an tercümanı idi. Eğer İbn Abbâs, bizim yaşımıza erseydi bizden hiç kimse onunla muaşerette bulunamazdı."[21]

Übeyy ibn Ka'b ise –İbn Abbâs yanında ayaktayken- şöyle der: "Bu şahıs bu ümmetin âlimidir. Ben bir akıl ve kavrayış görüyorum. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), onun dinde fakîh olması için kendisine dua etmiştir."[22]

Ali ibn Ebî Tâlib (kerremallâhu vechehu) ise İbn Abbâs hakkında "Sanki aklının ve zekâsının inceliğinin perdesine, gayba bakıyor" der.[23]

İbn Abbâs Tefsirinin Kaynakları

İlk olarak; Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den aldığı bilgiler. Zira o, hicret ettiği andan Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) vefat edinceye kadar Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile sürekli birlikte olmuştur.

İkinci olarak; sahabenin âlimlerinden aldığı haberler. Bu bilgiler de çoktur. İlim talep etmek onun büyük bir meşguliyetiydi. Sahabenin âlimlerinin büyüklerinin ilmini elde etti ve öğrendi.

---

21 *Siyer-ü Alami'n-Nübela*, c. 3, s. 222; *el-Bidayetü ve'n-Nihâye*, c. 8, s. 300.
22 *İsâbe*, c. 2, s. 323.
23 *A.g.e*, c. 3, s. 324.

Üçüncü olarak; Arap diline özellikle de cahiliyye dönemi şiirlerine müracaat ettikleri bilgiler. İbn Abbâs bu tür istişhadlarda çokça bulunurdu. Nafi' ibn Ezrak'ın İbn Abbâs'tan sorduğu meseleler bu türdendir. İbn Abbâs bu sorulara cevap verir ve şiirden destekleyici şâhid getirirdi. Hafız Heysemî'nin zikrettiği ve Suyûtî'nin de *el-İtkan* adlı eserinde söz ettiği, Taberânî'nin de tahric ettiği gibi birçok mesele bulunmaktadır.[24] İbn Abbâs'a bu konuda, Arap şiirine, cahiliyye dönemine ilişkin geniş bilgisi, çok çabuk ezberleyişi ve hafızasının kuvvetliliği yardım etmiştir.

Dördüncü olarak; Allah Teâlâ'nın kendisine bağışladığı derin kavrayış ve süratli idrak. O, başkasının kavrayamadığı anlamları idrak eder, kelamın maksatlarını kavrardı. İşte bu Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in "Allah'ım! Onu dinde fakîh kıl; te'vili öğret" buyruğuyla kastettiği şeydir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu duası, İbn Abbâs'ın geride bıraktığı kendisine özgü görüşlerinde ve insanların karşılaştıkları problemleri çözerek verdiği birçok fetvasında ve tefsirindeki görüşlerinde gerçekleşti.

İbn Abbâs'ın Tefsirinin Önemi

Öncelikle Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendisi hakkındaki duasının kıymetinin bilinmesi İbn Abbâs'ın tefsirinin kıymetini bize açıklamaktadır. İkinci olarak, sahabilerin büyüklerinin ve kendisinden sonra gelen büyük âlimlerden elde ettiği övgü. Üçüncü olarak da sahabenin ve kendisinden sonra gelenlerin Kur'an'ın gizli anlamları ve tefsir problemleri hakkında kendisine müracaat edişleri.

İbn Abbâs'ın İlminin Yayılması

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatının ardından İbn Abbâs Medine'de ikamet etti. Sahabenin büyüklerinden ilim tahsil etti. Ali ibn Ebî Tâlib (kerremallâhu vechehu) Irak'a gidinceye kadar bu

[24] *Mecmeü'z-Zevaid*, c. 6, s. 303; *İtkan*, c. 1, s. 120.

durum böylece devam etti. İbn Abbâs da onunla birlikte oraya gitti. Barışta ve savaşta onun yanında yer aldı. Hz. Emirü'l-Mü'minin Ali onu Basra'ya vali tayin etti. Ali şehid edilinceye kadar Basra valiliğini yürüttü. Geriye, Basra'ya Abdullah ibn Hâris'i bırakarak Hicaz'a gitti. Hâfız ibn Hacer şöyle dedi: "Zübeyr ibn Bekkar kendi senediyle İbn Abbâs'ın Basra emiriyken ramazan ayında insanları topladığını ve ayın bitimine kadar onlara fıkhı öğrettiğini rivayet etmektedir."[25]

İbn Abbâs Mekke-i Mükerreme'de tedris için kaldı. İnsanlar onun yanına gider, kapısının önünde ilim talebeleri izdiham oluştururlardı. Hafız ibn Kesir şöyle der: "Yunus ibn Bükeyr, Ebû Hamza es-Sumalî kanalıyla Ebû Sâlih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: 'İbn Abbâs'ın meclisini gördüm. Eğer bütün Kureyşliler, o meclis sebebiyle övünseler, buna hakları vardır. İnsanların onun kapısında toplandıklarını ve yolu kapattıklarını gördüm. Kimse o yoldan gidip gelemiyordu. Ben yanına girdim ve insanların kapıda beklediklerini haber verdim! Bana: 'Benim için abdest suyu getir' dedi. Getirdiğim su ile abdest alıp oturdu ve 'Dışarı çık. Dışarıda bekleyenlere de ki: Her kim Kur'an'dan, Kur'an harflerinden, Kur'an'ın anlamından sormak istiyorsa içeri gelsin' dedi. Ben de dışarı çıkıp gerekli duyuruyu yaptım. İçeriye girdiler. Evi ve bütün odaları doldurdular. Ona her ne sordularsa fazlasıyla onları bilgilendirdi. Sonra da onlara, 'Siz çıkın diğer kardeşleriniz gelsinler' dedi. Onlar da dışarı çıktılar. Sonra bana şu talimatı verdi: 'Dışarı çık. Dışarıda bekleyenlere de ki, helalden, haramdan ve fıkıhtan sormak isteyen varsa içeri gelsinler.' Dışarı çıktım. Onlara gerekli duyuruyu yaptım, içeri girdiler. Evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne sordularsa fazlasıyla onları bilgilendirdi. Sonra onlara, 'Dışarı çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler' dedi. Onlar da çıktılar. Sonra bana şu talimatı verdi: 'Dışarı çık ve de ki: Ferâizden ve benzeri meselelerden sormak isteyen varsa içeri gelsin.' Dışarı çıktım ve onlara gerekli duyuruyu yaptım. İçeri girdiler, evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne

[25] *İsâbe*, c. 2, s. 325.

sordularsa onları fazlasıyla bilgilendirdi. Sonra onlara, 'Dışarı çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler' dedi. Onlar da dışarı çıktılar. Sonra bana şu talimatı verdi: 'Dışarı çık ve de ki: Arapçadan, şiirden ve bilinmez kelimelerden sormak isteyen varsa içeri gelsin.' Dışarı çıktım ve onlara gerekli duyuruyu yaptım. İçeri girdiler, evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne sordularsa onları fazlasıyla bilgilendirdi, sonra onlara: 'Dışarı çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler' dedi. Onlar da çıkıp gittiler.' Ebû Sâlih dedi ki: 'Eğer Kureyşlilerin tamamı bu hâdise sebebiyle övünecek olurlarsa buna hakları vardır. Çünkü ben bu durumu başka hiçbir kimsede görmedim.'"[26]

İbn Abbâs'ın Ölümü

İbn Abbâs h. 66 yılına kadar Mekke'de insanlara ilim öğreterek ve fetva vererek ömrünü geçiriyordu. Bu yılda Abdullah ibn Zübeyr ondan hilafet konusunda biat etmesini istedi. O ve Muhammed ibn Hanefiyye bu konuda kararsız kaldı. Sonunda insanların işi bir araya geldi. Abdülmelik ibn Mervan, İbn Zübeyr'in valileriyle çatışma içinde idiler. İbn Zübeyr ve Abdülmelik'ten her birisi hilafete geçmek istiyordu. İbn Zübeyr, İbn Abbâs ve Muhammed ibn Hanefiyye'yi kendisine biat etmeye zorladı ve ikisini kuşatma altına aldı. Muhtar ibn Ebî Ubeyd, Ehl-i Beyt'ten olanları koruma altına almak istiyordu. Bu nedenle Irak'tan bir ordu göndererek İbn Hanefiyye, İbn Abbâs ve beraberindekileri kuşatma altından kurtardı. O ikisini Taif'e gönderdiler. İbn Abbâs hicretin 68. yılında vefat edinceye kadar Taif'te kaldı. Namazını Muhammed ibn Hanefiyye kıldırdı. O şöyle dedi: "Bugün bu ümmetin Rabbânî âlimi (Rabbin yolunda giden bir âlim) vefat etti."[27]

Vefatıyla Yüce Allah'a yolculuk yapanların kendisiyle yol buldukları dinî ve dünyevî meselelerin hallini kendisine sundukları parlak bir yıldız kayıp gitti. Ancak geriye asırlar boyunca âlimlerin

[26] *el-Bidayet-ü ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 302.
[27] *A.g.e.*, c. 8, s. 277 ve 305.

aktarımıyla ilmi kaldı. Onunla sözünü dirilttikleri ilmi kaldı. Allah ondan razı olsun ve razı kılsın.

Meşhur öğrencileri

İbn Abbâs'tan tefsir rivayetinde üç tane büyük öğrencisi şöhret kazanmıştır. Bunlar mevlası İkrime, Mücahid ibn Cübeyr ve Saîd ibn Cübeyr. Bunlar sika ve hafız şahsiyetlerdir. Bu âlimler İbn Abbâs'tan çokça rivayette bulunmuşlardır.[28]

Ayrıca Tâvus el-Yemânî de İbn Abbâs'tan rivayet etmiş olup, bu şahıs da sika ve hafızdır. Ancak İbn Abbâs'tan çokça rivayette bulunmamıştır.[29]

Atiyye el-Avfî de İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Bu âlim İbn Abbâs'tan çokça rivayette bulunmuş olmasına rağmen zayıf bir ravidir.[30]

İmam ibn Cerîr et-Taberî tefsirinin birçok yerinde Avfî'nin tefsirinden rivayet etmiştir. Biz bu çalışmamızda "metnin sağlamlığını ispat için, değerli eserlerden örnek göstermek (istişhad)" amacıyla Avfî'nin tefsirinin bir bölümünü zikredeceğiz.

İbn Abbâs'tan Ali ibn Ebî Talha da rivayet de bulunmuştur. Bu şahıs sâduktur (çok doğru sözlü). Ancak şu kadar var ki, bu zât İbn Abbâs ile karşılaşmamıştır. İbn Abbâs'ın rivayetlerini Mücahid'den almıştır.[31] Bu şahsın tefsir hakkında bir sahifesi vardır. İmam Buhârî'nin *Sahih*'inde İbn Abbâs'tan naklen aktardığı rivayetlerde bu sahifeden birçok tahric vardır. Nitekim bu çalışmamızda birçok yerde bunun örnekleri gelecektir. İbn Cerîr de tefsirinde bu eserden birçok rivayette bulunmuştur. İmam Ahmed, Mısır'da Ali ibn

28 Bu şahısların tercüme-i hallerini ileride sunacağız.
29 Bu şahsın da tercüme-i halini ileride sunacağız.
30 Bu şahsın da tercüme-i halini ileride sunacağız.
31 *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 339, 567 nolu tercüme-i hal. Tercüme-i hali ileride gelecektir.

Ebî Talha'nın rivayet ettiği İbn Abbâs'a ait bir tefsir nüshası bulunduğunu, bir kimsenin bu tefsir nüshasının görmek üzere yolculuğa çıkması halinde çok şey yapmış sayılmayacağını söyler.[32]

Kimi âlimler de Ali ibn Ebî Talha'nın tefsirini, İbn Abbâs'ı dinlememiş olması nedeniyle munkatı olması yönüyle eleştirmişlerdir. Ancak şu kadar var ki, bu eleştirinin reddi bağlamında Hâfız ibn Hacer şöyle der: "Seneddeki ravilerin sika olduğu bilindikten sonra bunlardan herhangi biriyle rivayette bulunmasının herhangi bir sakıncası bulunmamaktadır."[33]

Dahhak ibn Müzahim el-Hilalî de İbn Abbâs'tan rivayet edenlerdendir. Ancak onun rivayetleri zayıftır. Zira ne ondan dinlemede bulunmuş ne de onunla görüşmüştür. Bişr ibn Ammâre'nin Ebû Ravk'tan rivayeti de ilave edilirse senedin zayıflığı pekişecektir. Bişr'in zayıf ravi olmasından dolayı sened de zayıf senedlerden sayılır.

İbn Cerîr ve İbn Ebî Hatem, bu nüshadan çokça rivayette bulunmuşlardır. Ancak bu rivayet zincirine Cüveybir'in Dahhak'tan yaptığı rivayetler de eklenirse, bu kanal daha zayıf bir kanal olmuş olur. Zira Cüveybir, son derece zayıf ve terk edilmiş bir ravidir. Ne İbn Cerîr ne de İbn Ebî Hatem bu kanalla rivayette bulunmuşlardır. Ancak İbn Merdeveyh ve Ebü'ş-Şeyh ibn Hibban bu kanalla yapılan rivayetleri almışlardır. Suyûtî bu bilgileri sunmaktadır.[34]

İbn Abbâs'tan tefsir rivayet edenlerden birisi Ebâ Mâlik Gazvan el-Gaffârî'dir. Yahya ibn Maîn bu zâtı sika birisi olarak nitelendirir. Kûfeli olduğunu söyler.[35]

Bir diğeri Ümmü Hânî'nin mevlası Ebû Sâlih Bazam'dır. Ancak bu şahıs üçüncü tabakadan olarak zayıf bir ravidir.[36]

---

32 *İtkan*, c. 2, s. 188.
33 *A.g.e.*, c. 2, s. 189.
34 *A.g.e.*, c. 2, s. 189. Dahhak ibn Müzahim'in, Bişr ibn Ammâre'nin ve Cüveybir'in tercüme-i halleri ileride gelecektir.
35 *el-Cerh ve't-Tadil*, c. 7, s. 55.
36 *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 93, 1 nolu tercüme-i hal; *Mizânü'l-İtidâl*, c. 1, s. 296.

Bu iki raviden tefsir tahric eden Süddî-i Kebir İsmail ibn Abdurrahman ibn Ebî Kerime'dir. Bu şahıs doğru sözlü olmasına rağmen yanılgıları vardır. Ayrıca Şiî olmakla da itham edilmiştir. Dördüncü tabakadandır.[37]

Muhammed ibn Saib el-Kelbî, Ebû Sâlih kanalıyla İbn Abbâs'tan birçok âyet tefsiri rivayet etmiştir. Ancak Kelbî yalancılıkla itham edilmiştir. Süfyanü's-Sevrî şöyle der: "Sana Ebû Sâlih'ten hadis diye naklettiğim her rivayet yalandır."

Ebû Hatem ise şöyle der: "Âlimler onun hadisinin terk edilmesi konusunda icma etmişlerdir."[38]

Suyûtî şöyle der: "İbn Abbâs'tan yapılan rivayet senedlerinin en zayıfı, Kelbî'nin Ebû Sâlih'ten rivayet ettiği kanaldır. Bu kanal, Muhammed ibn Mervan es-Süddi es-Sagir'in rivayeti de katılırsa, rivayet silsilesi bütünüyle yalan olmuş olur. Salebi ve Vâhidî'nin çoğu rivayetleri bu kanalladır."[39]

Çevirisini yaptığımız İbn Abbâs tefsiri *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs* olarak tanınmaktadır. Bu tefsirin sened zinciri Muhammed ibn Mervan es-Süddi es-Sagir'in Kelbî'den, onun da İbn Ebû Sâlih'ten, Ebû Sâlih'in İbn Abbâs'tan rivayetiyle oluşmaktadır. Nitekim Firuzâbâdî kitabın başında ve bazı yerlerinde tefsirin isnadını zikretmektedir. Kamus sahibi Firuzâbâdî, Salebî ve Vâhidî gibi müfessirlerin tefsirlerinde bu kanalla rivayet ettikleri bilgileri de derleyip toplamıştır.[40]

Ele aldığımız tefsirin İbn Abbâs'a nispetinin tartışılır olması nedeniyle bizler tefsirin sağlamasını yapma maksadıyla farklı kanallardan İbn Abbâs'a ulaşan âyet tefsirlerini de okuyucuya sunmayı gerekli gördük. Ancak birebir Kur'an-ı Kerim'in bütün âyetlerinin

37 *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 71; *Mizânü'l-İtidâl*, c. 1, s. 236.
38 *Mizânü'l-İtidâl*, c. 3, s. 556. 7574 nolu madde; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 178.
39 *İtkan*, c. 2, s. 189; Tercüme-i hali için bkz. *Mizânü'l-İtidâl*, c. 4, s. 32.
40 *Ed-Davü'l-Lami'*, c. 10, s. 81. *el-Bedrü't-Tali*, c. 2, s. 281; *Şezeratü'z-Zeheb*, c. 7, s. 127.

ele alınıp sunumu çok uzun ve okuyucu açısından çok sıkıcı olacağından dolayı örnek olan bazı âyetleri seçtik. Bu âyetler hakkında hadis mecmualarında ve tefsirlerde İbn Abbâs'tan yapılan nakilleri sened değerlendirmesi yaparak sunduk. Böylece, okuyucu tefsirlerde ve hadis mecmualarında sahih kanallarla yapılan nakilleri *Tenvîrü'l-Mikbâs*'la karşılaştırma olanağı bulacaktır. Fakat şu husus da göz ardı edilmemelidir. Her ne kadar tefsirin İbn Abbâs'a nispeti sıkıntılı görülüyorsa da muteber kaynaklarda İbn Abbâs'tan yapılan nakillerle birçok noktada örtüştüğünü, hatta çoğu zaman aynı olduğunu görecektir. Ancak bazen ana metinle taban tabana zıt olan yerleri de fark edecektir.

Müfessirlerin İbn Abbâs'ın Tefsirlerine Bakışları

Bu sunumun ardından İbn Abbâs tefsirinin bir bölümünün sahih, bir bölümünün zayıf ve bir bölümünün de uydurma olduğu sonucu açığa çıkmaktadır. Müfessirlerin İbn Abbâs'tan aktarılan tefsir ve tefsir dışı merviyyat hakkında üç gruba ayrıldıklarını görmekteyiz.

İlk gruptakiler, bu tefsirden aktarılan her şeyi alanlar. Bunlar, birçok mevzu habere de dalmışlardır. Yukarıda değindiğimiz gibi Salebi ve Vâhidî bunlardandır. Bu konuda kimi müfessirler de onları takip etmiştir. İkinci grup ise sadece İbn Abbâs'tan sahih olarak aktarılanlarla yetinenler. Ancak bu grup İbn Abbâs'ın tefsirinden çok azını rivayet etmişlerdir. İmam Buhârî ve İmam Müslim bunların en bariz simalarındandır.

Üçüncü grup ise ravilerinin yalancı olmaları konusunda şöhrete ulaşmış olan uydurma hadislerden kaçınanlar. Ancak bunlar, sahih hadisler ile zayıf hadisleri birbirine karıştırmışlardır. Müfessirlerin çoğu bu şekildedir. Bunlar sahabe ve tâbiûn tefsirinin nakline önem verirler. İmam İbn Cerîr ve İbn Ebî Hatem bunlardandır. Hadis âlimlerinden bazıları da İbn Abbâs'ın tefsirinin bir kısmını

rivayet etmişlerdir. İmam Ahmed, Abdürrezzak es-Sananî, Tirmizî, Hâkim ve Beyhakî bunlardandır.

Müteahhirun dönemi müfessirlerinin birçoğu bu rivayetleri ayırt etmeksizin aktarmaktadırlar. Kimi zaman da bu haberleri isnadsız olarak rivayet etmektedirler. Ancak bu dönemin kimi müfessirleri konu önemli olduğunda bazen rivayetlerin zayıf olanlarını açıklamaktadırlar. İbn Kesir gibi, inançla ve hükümle ilgili âyetleri tefsir ederken İbn Abbâs'tan aldığı rivayetleri isnadlı bir şekilde ve zayıf oluşunu belirterek aktaranlar da bulunmaktadır.

Tefsir sahasında aktarılan rivayetlerin sahih olanla olmayanın iç içe girmişliğine bakarak, Kur'an tefsiri ilmini talep eden bir kimsenin şu üç yoldan birisini seçmesi gerekmektedir.

a -Bütün rivayetleri almak. Âlimler bu rivayetlerin senedlerine bakmadan sahih hadisi zayıf rivayetlerden ayırt etmemişlerdir. Böyle bir metod bazı peygamberlere, sahabelere eleştiriyi, şeriatın asıllarına veya âyetlerin siyakının delalet ettiği şeylere aykırılık gibi kabul edilmesi mümkün olmayan şeyleri kapsayan bazı rivayetleri de içerdiğinden dolayı içinde tehlikeyi barındıran bir tutumdur.

b-Sahih olanla olmayan rivayeti ayırt edebilecek kudreti veya böyle bir araştırmayı yapabilecek yeterli zamanı olmadığından bu rivayetlerin bütününü terk etmek. Müfessirlerin sözleri arasında rivayetlere bakmaksızın sahabeden aktarılanları tercih ederek almak.

Böyle bir tutumda büyük bir zarar vardır. Zira İslam mirasından muazzam bir servetin ta'til edilmesine neden olur. Nitekim bu tutum müteahhirun dönemi müfessirlerinin görüşlerinin, vahye en yakın kuşak olan Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in açıklamalarını dinlemiş olan sahabenin görüşlerine takdim edilmesini de barındırmaktadır.

c- Rivayetleri birbirinden ayırt edebilmek için rivayetlerin senedleri hakkında bir araştırma yapmak. Bu tür bir araştırma ise

çok meşakkatli bir iş olduğu için, ancak konuya fazlasıyla ilgi duyan kişiler tarafından gerçekleştirilebilir.

Abdullah İbn Abbâs müfessirlerin imamı ve "Tercümânü'l-Kur'an"dır. Âlimler onun tefsirine önem vermişlerdir. Aynı zamanda kendisinden yapılan rivayetler de çoktur. Kimi araştırmacılar, İbn Abbâs'ın şöhretinden dolayı kendisinden aktarılan âyet yorumlarını toplayıp bir araya getirerek ün elde etmeye çalışmışlar ve İbn Abbâs'ın dile getirmediği görüşleri ona nispet etmişlerdir. Maalesef bu, İbn Abbâs'ın yaptığı sahih tefsirin zayıfıyla karışması sonucunu beraberinde getirmiştir. Ayrıca, İbn Abbâs'a nispeti sahih olan ile olmayanın karışımı sonucunu da doğurmuştur. Yine aynı mesele, İbn Abbâs'ın dışındaki diğer sahabe ve tâbiûnun tefsiriyle de karışma sonucunu da ortaya çıkarmıştır.

Gayretlerini, sahabe ve tâbiundan oluşan Selefin tefsirinin aktarımına sarf eden tefsir âlimleri İbn Abbâs'ın tefsirini rivayet etmişlerdir. Bunların başında İmam İbn Cerîr et-Taberî, İbn Ebî Hatem ve Abdürrezzak es-Sananî bulunmaktadır.

Hadis âlimlerinden bir kısmı da İbn Abbâs'ın tefsirinden bir bölüm tahric etmişlerdir.

Tefsirin Çevirisinde İzlediğimiz Metod

Tenvîrü'l-Mikbâs adlı tefsir İbn Abbâs'a nispet edilmektedir. Bu tefsirin İbn Abbâs'a nispetini sıkıntılı gören birçok âlim vardır. Önceki sayfalarda Suyûtî'nin eserle ilgili değerlendirmesini aktarmıştık. Ancak bu çalışmamızda da görüleceği gibi tefsirini sunduğumuz âyetlerle ana metin üzerinde karşılaştırma yapan okuyucu şunu rahatlıkla görebilecektir: *Kütüb-i Sitte*'de veya diğer hadis mecmualarında İbn Abbâs'tan aktarılan rivayetlerle *Tenvîrü'l-Mikbâs*'daki rivayetler hatırı sayılır bir oranda sözsel olarak uyuşmaktadır. Bazı bölümlerde de içerik olarak uyuştuğunu okuyucu bizzat görecektir. Fakat seçtiğimiz âyetlerin bir bölümünde okuyucu İbn Abbâs'tan birkaç farklı

naklin de bulunduğunu görecektir. Bütün bunlar, *Tenvîrü'l-Mikbâs* gibi ilk dönem kuşağına nispet edilen bir tefsirin değersiz ve şüpheli gösterilmesini kanaatimizce engellemektedir.

Bizler olabildiğince, tefsirin çevirisinde orijinaline bağlı kalmaya özen gösterdik. Tefsir için Hamdi Döndüren hocanın mealini temel kabul ettik. Sayı itibariyle nadir sayılabilecek bazı âyetlerin son kelimelerinin tefsiri yapılmadığından dolayı bu sözcükleri ilgili bölüme eklemek suretiyle okuyucuya kolaylık sağladık. Ayrıca bazı âyetlerin çeviri ve tefsirinde zorunlu olarak tasarruflarda bulunduk. Bir diğer husus da tefsir metni âyette bazen sadece tek bir sözcüğü veya iki sözcüğü açıklama şeklinde olduğundan, okuyucuya kolaylık olsun diye âyetin çevirisine uygun bir şekilde bir cümlenin içinde göstermeye gayret ettik. Başka bir ifadeyle tek bir sözcüğü değil, sözcüğün âyetin hangi bölümünü tefsir ettiğini âyetin çevirisindeki kelimelerle birlikte sunmaya da çalıştık.

Çeviride el-Mektebetü'l-Asriyye'nin 2006 basımlı nüshasını temel aldık. Bunun yanı sıra Doktor Abdulaziz b. Abdullah el-Humeydî'nin *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubi's-Sünne* adlı iki ciltlik eserinden de büyük oranda istifade ettik.

Temel kaynaklardan yararlanarak, İbn Abbâs'a nispet edilen bu tefsirin sağlaması sayılabilecek düzeyde ikinci bir çalışma yapıp bunu dipnotta göstermemiz çalışmamıza değer katan bir noktadır. Böylece okuyucu *Tenvîrü'l-Mikbâs* adlı tefsirin kıymet-i harbiyesini de görecektir. Müfessirlerin tahric ettiği İbn Abbâs'ın tefsirine ulaşım kolaydır. Zira Kur'an-ı Kerim'in âyet dizilişine göre araştırmacılar mesur tefsirlere bakarak âyetlerle ilgili İbn Abbâs'ın görüşüne ulaşabilirler. Ancak bizler *Kütüb-i Sitte*'de yayılmış bulunan, muhaddislerin tahric ettiği hadisleri de ilgili âyetin dipnotuna ekledik. Bu yöntem genellikle araştırmacı açısından meşakkatli bir çalışmayla elde edilebilir.

Bizler dipnot bölümünde, İbn Abbâs'ın tefsirini daha çok hadis mecmualarından derlemeye gayret ettik. Ayrıca bazı tefsir

kaynaklarından da ekleme yoluna gittik. Bazen de müfessirlerin âyetle ilgili önemli gördüğümüz değerlendirmelerini de sunmaya çalıştık. Okuyucu tefsiri okurken İbn Abbâs'ın tarihten siyere, dilden belagata, fıkıhtan geçmiş ümmetlere kadar birçok sahada derin bilgi sahibi olduğunu müşahede edecektir.

Bu çalışmamızda yararlandığımız kaynaklar kısaca şu şekildedir: *Sahih-i Buhârî*, *Sahih-i Müslim*, *Muvatta*, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, *Sünen-i Neseî*, *Sünen-i Tirmizî*, *İbn Mâce*, *Müsned-i Ahmed*, *Müsned-i Ebû Dâvûd et-Tayâlisî*, *Mûsânnef-i Abdürrazık*, Ebû Cârud'un *Münteka*'sı, *Müsned-i Şafiî*, *Sünen-i Dârekutnî*, *Sünen-i Dârimî*, *Müsned-i Humeydî*.

Şunu belirtmeden edemeyeceğiz. Bir tefsire müracaat eden kimse İbn Abbâs'tan çeşitli ve farklı görüşlerin rivayet edildiğini rahatlıkla görecektir. Bizler bu durumda genellikle rivayetlerin en sağlamını aktarmaya özen gösterdik. Bazen de birçok bilgiyi içermesinden ötürü sened bakımından alt seviyede olanı aktardık. Ancak şu var ki, bu tür durumlarda sahih olan bölümü de belirttik.

İbn Abbâs'tan aktarılan rivayetlerin tearuzu durumunda elden geldiğince cem yoluna gitmeye çalıştık. Cemin olanaksız olduğu durumlarda ise isnadlı olanı veya âyetlerin siyakına uygun olanını tercih ettik.

İbn Abbâs'ın tefsirinin cumhurun tefsirine aykırılık gösterdiği yerlerde bunu da açıklama yolunu seçtik. Cumhurun delilini de sunmaya özen gösterdik.

Allah azze ve celleden bu çalışmamızda muvafakat talep etmekteyiz.

سورة الْفَاتِحَة

1- FÂTİHA SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ١
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٢ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ٣ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ٤
اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ٥ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ٦
صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّينَ ٧

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

Salât, Efendimiz Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve bütün âline olsun.

Bize Abdullah es-Sika ibn el-Me’mun el-Herevî haber verdi, dedi ki: Bana babam haber verdi, dedi ki; bana Ebû Abdullah haber verdi, dedi ki; bana Ebû Ubeydullah Mahmud ibn Muhammed er-Râzi haber verdi, dedi ki; bana Ammâr ibn Abdülmecîd el-Herevî haber verdi, dedi ki; bana Ali ibn İshak es-Semerkandî, Muhammed ibn Mervan’dan o da Kelbî’den o da Ebû Sâlih’den o da İbn Abbâs’tan naklen haber verdi, dedi ki:

{بِسْمِ} “*Adıyla.*” {با} “ba” harfi, Allah’ın güzelliği, behçeti, sınaması, bereketi ve Bâri‘ isminin ilk harfi; {س} “sin” harfi Allah’ın senası,

yüceliği ve Semi' isminin ilk harfi, {م} "mim" harfi Allah'ın mecdi/ululuğu, Allah Teâlâ'nın kendilerini imana hidayet ettiği lütfu ve Mecîd isminin ilk harfidir.

{اللهِ} "*Allah.*" Anlamı varlığın kendisine iltica ettiği ve kulluk ettiği. Yani gereksinimler anında ve musibetlerin indiği sıradada kendisine yakarıldığı zâttır.

{اَلرَّحْمٰنِ} "*Rahmân.*" Salihe, facire rızık vermekle acıyıp merhamet eden, afetleri kendilerinden bertaraf edendir.

{اَلرَّحِيمِ} "*Rahîm.*" Özel olarak mü'minleri bağışlayan, onları cennete sokandır. Dünyada onların günahlarını örten ve ahrette de cennete yerleştirmek suretiyle kendilerine rahmet eden demektir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ١

1- "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fâtiha Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٢

2- "Hamd, Âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."

{اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ} "*Hamd, Allah'a mahsustur.*" Anlamı şudur: Şükür Allah Teâlâ'ya özgüdür. Bu Allah Teâlâ'nın yaratıklarına lütufta bulunmasıdır. Öyle ise O'na hamd ediniz.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kendilerini imana hidayet ettiği kullarına bol nimetler verdiği için şükür ona özgüdür.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Şükür, vahdaniyet ve ilâhlık hiçbir çocuğu, ortağı, yardımcısı ve veziri bulunmayan Yüce Allah'a özgüdür.

{رَبِّ الْعَالَمِينَ} "*Âlemlerin Rabbi.*" Yeryüzünde hareket eden ve gök ehlinden ruh sahibi olan her varlığın Rabbi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Cinlerin ve insanların efendisi, varlıkların yaratıcısı, onların rızıklandırıcısı, onları bir halden diğer hale dönüştüren.

اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ٣

3- "Rahmân ve Rahîm olan."

{اَلرَّحْمٰنِ} "*Rahmân olan.*" Rikkat kökünden gelen rakîk sözcüğü anlamına gelmektedir. Rikkat ise rahmettir.

{الرَّحِيمِ} "*Rahîm.*" Rafiktir, çok merhametli, pek şefkatli demektir.

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ٤

4- "Hesap gününün sahibi bulunan."

{مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ} "*Hesap gününün sahibi bulunan.*" Din gününün hükmedicisi. Bu gün hesap günüdür ve yaratılmışlar arasında hükmün verildiği gündür. Yani bugünde insanlar amellerine göre karşılık görür. Ondan başka kadı/hüküm edici yoktur.

اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ٥

5- "(Rabbimiz!) Ancak sana ibadet eder ve yalnız senden yardım isteriz."

{اِيَّاكَ نَعْبُدُ} "*(Rabbimiz!) Ancak sana ibadet eder.*" Sadece seni bir tanır ve sadece sana itaat ederiz.

{وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ} "*Ve yalnız senden yardım isteriz.*" Sana ibadet etme konusunda senden yardım ister; sana taatte bulunmak için sana dayanıp güveniriz.

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ٦

6- "Bizi doğru yola, ilet."

{اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ} "*Bizi doğru yola, ilet.*" Kendisinden razı olduğun dosdoğru dine –ki bu din İslam'dır- bizi irşad et.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bizi Sırât-ı Müstakîm üzere sabit kıl. Sırât-ı Müstakîm, Allah'ın Kitabıdır. Bizi Kitabın helal ve haramına ve ondaki şeylerin beyanına ilet, demektir.

صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّينَ ﴿٧﴾

7- "Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğrayanların ve sapanların yoluna değil."

{صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ} "*Kendilerine nimet verdiklerininyoluna.*" Kendilerine dinle nimet verdiğin kimselerin dinine ilet. Bunlar Allah Teâlâ'nın kendilerine bahşettiği nimetleri değiştirmeden önceki Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın ashabıdır. Allah Teâlâ onları bulutlarla gölgelendirmiş, onlara kudret helvası ve bıldırcın etini çölde indirmiştir.

Nimet verilenlerin peygamberler olduğu da söylenmiştir.

{غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ} "*Gazaba uğrayanların yoluna değil.*" Kendilerine gazap gelip de rezil rüsva kıldığın, kalplerini korumayıp da haktan ayrılan Yahudilerin dinine değil.

{وَلَا الضَّآلِّينَ} "*Ve sapanların.*" İslam'dan sapan Hıristiyanların dinine değil.

"Amin." İşte senin güvenceye aldığın böyle olur.

Amin'in şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu şekilde olsun. Senden istekte bulunduğumuz gibi bizi kıl. Allah en iyisini bilir.

سورة الْبَقَرَةِ

2- BAKARA SÛRESİ

Kendisinde Bakara'nın zikredildiği sûrelerdendir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Mekkî olduğu da söylenmiştir. Âyet sayısı 286, sözcük sayısı 3.100 ve harf sayısı ise 25.500'dür.

Kendi isnadıyla Abdullah ibn Mübarek'ten rivayet eder. O der ki: Bize Ali ibn İshak es-Semerkandî, Muhammed ibn Mervan'dan, o da Kelbî'den, o da Ebû Sâlih'ten, o da İbn Abbâs'tan Bakara Sûresi hakkında şöyle rivayet eder:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓمٓ ﴿١﴾ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ
بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ
يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝
﴿٤﴾ أُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

الٓمٓ ١

1- "Elif, Lâm, Mîm."

{الٓمٓ} "*Elif, Lâm, Mîm.*" Diyor ki: "Elif" Allah'tır; "Lam" Cebrail'dir; "Mim" ise Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.

"Elif lam mim"in anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Elif"* Allah'ın nimetleri. *"Lam"* lütfu; *"Mim"* ise mülküdür.

Şöyle de denilmiştir: "Elif" Allah lafza-i celâlinin ilk harfi, "Lam" Allah Teâlâ'nın Latîf isminin ilk harfi, "Mim" ise Mecîd isminin ilk harfidir.

Şöyle de anlam verilmiştir: Ben Allah'ım, bilirim. "Elif lam mim"in kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ ٢

2- "Bu kitapta hiç şüphe yoktur. O, takvâ sahiplerine (sakınanlara) doğru yolu gösterir."

{ذٰلِكَ الْكِتَابُ} "*Bu kitapta.*" Yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size okuduğu bu kitap.

{لَا رَيْبَ فِيهِ} "*Hiç şüphe yoktur.*" Bu Kitap'ta hiçbir kuşku söz konusu değildir. O, benim katımdandır. Eğer ona iman ederseniz sizi hidayete erdiririm. Eğer ona iman etmezseniz size azap ederim.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Bu Kitap'ta.*" Yani Levh-i Mahfuz'da.

Âyete şöyle de anlam vermiştir: "*Bu Kitap,*" Misak gününde sana vahyedeceğimi vadettiğim bu kitap.

Âyete şöyle de anlam vermiştir: "*Bu Kitap'ta.*" Yani Tevrat ve İncil'de. "*Hiç şüphe yoktur.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellikleri ve niteliklerinin bulunduğuna dair hiçbir kuşku bulunmamaktadır.

{هُدًى لِلْمُتَّقِينَ} "*O, takvâ sahiplerine (sakınanlara) doğru yolu gösterir.*" Yani Kur'an muttakilere küfür, şirk ve hayâsızlıkları için bir açıklamadır.

Âyetin "*Mü'minler için bir keramettir*" anlamına geldiği söylenmiştir.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: "*O Doğru yolu gösterir,*" rahmettir. "*Takvâ sahiplerine (sakınanlara),*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetine.

اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾

3- "Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine vermiş olduğumuz rızıktan Allah yolunda harcarlar."

{اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ} "*Onlar gayba inanırlar.*" Kendilerine gâib olan cennet, cehennem, sırat, mizan, öldükten sonra diriliş, hesap vb. diğer gaybî şeylere iman ederler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onlar gayba inanırlar.*" Kur'an'da indirilmiş olana ve indirilmemiş olana.

Gaybın mahza Allah olduğu da söylenmiştir.

{وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ} "*Namaz kılarlar.*" Beş vakit namazı abdestiyle, rükûuyla, secdeleriyle ve kendisinde vacip olan şeylerle eksiksiz bir şekilde yerine getirirler.

{وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ} "*Kendilerine vermiş olduğumuz rızıktan Allah yolunda harcarlar.*" Kendilerine bağışladığımız mallardan tasaddukta bulunurlar.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mallarının zekâtlarını verirler.

Âyette söz konusu edilenlerin Ebûbekir ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı olduğu da söylenmiştir.

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

4- "Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesin olarak inanırlar."

{وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنْزِلَ اِلَيْكَ} "*Yine onlar, sana indirilene iman ederler.*" Kur'an'a.

{وَمَآ أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ} "*Ve senden önce indirilene.*" Diğer Peygamberlere indirilen Kitaplara.

{وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ} "*Ahiret gününe de kesin olarak inanırlar.*" Ve öldükten sonra dirilişe, cennetin nimetlerine inanırlar. Bunlar tasdik edenlerdir ki, Abdullah ibn Selam ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabıdır.

أُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

5- "İşte bunlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erecek olanlar da işte bunlardır."

{أُولٰٓئِكَ} "*İşte bunlar.*" Bu niteliklere sahip olanlar.

{عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ} "*Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler.*" Rablerinden indirilmiş olan keramet, rahmet ve beyan üzeredirler.

{وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} "*Ve kurtuluşa erecek olanlar da işte bunlardır.*" Hışım ve azaptan kurtulacak olanlar da bunlardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Talep ettikleri şeyleri idrak edip de bulanlar, kaçtıkları şeyin şerrinden kurtulanlar da bunlardır. Ki bunlar Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabıdırlar.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6- "Gerçekten o inkâr edenleri uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir. İman etmezler."

{إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"Gerçekten o inkâr edenleri."* Ve küfür üzere sabit olanları.

{سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ} *"Onlar için birdir."* Öğüt vermen.

{ءَأَنْذَرْتَهُمْ } *"Uyarsan da."* Kur'an'la onları korkutsan da.

{أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ} *"Uyarmasan da."* Onları korkutmasan da.

{لَا يُؤْمِنُونَ} *"İman etmezler."* İman etmeyi istemezler.

Âyetin,"Allah Teâlâ'nın ezeli ilminde iman etmezler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

7- "Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de bir perde inmiştir. Onlar için büyük bir azap vardır."

{خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِم} *"Allah onların kalplerine mühür vurmuştur."* Allah Teâlâ kalplerini mühürlemiştir.

{وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ} *"Kulaklarına da. Gözlerine de bir perde inmiştir."* Örtü çekmiştir.

{وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} *"Onlar için büyük bir azap vardır."* Ahirette şiddetli bir azap vardır. Bunlar Yahudilerdir. Ka'b ibn Eşref, Huyey ibn Ahtab, Cüdey ibn Ahtab hakkında nazil olmuştur.

Bunların, Mekke müşriklerinden Utbe, Şeybe ve Velid olduğu da söylenmiştir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

8- "İnsanlardan öyleleri vardır ki, iman etmedikleri halde, 'Allah'a ve ahiret gününe iman ettik.' derler."

{وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ} "*İnsanlardan öyleleri vardır ki Allah'a iman ettik, derler.*" Kalben, "Allah Teâlâ'ya imanımızda sâdıkız" derler.

{وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} "*Ahiret gününe.*" Amellerin karşılığının verileceği ölümden sonraki diriliş gününe.

{وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ} "*İman etmedikleri halde.*" Kalben iman etmiş değillerdir. İmanlarında sâdık kişiler değillerdir.

يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

9- "Onlar güya, Allah'ı ve mü'minleri aldatırlar; oysa kendilerinden başkasını aldatamazlar; ama onlar bunun farkında değildirler!"

{يُخَادِعُونَ اللّٰهَ} "*Onlar güya Allah'ı aldatırlar.*" Allah Teâlâ'ya karşı gelir ve kalben O'nu yalanlarlar. "Allah Teâlâ'ya karşı o derece cürette bulunurlar ki, kendilerinin Allah Teâlâ'yı aldattıklarını sanırlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا} "*Ve mü'minleri.*" Ebûbekir ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in diğer ashabını aldatmaya çalışırlar.

{وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ} "*Oysa kendilerinden başkasını aldatamazlar.*" (Kendilerinden başkasına) yalan söylemezler.

{وَمَا يَشْعُرُونَ} "*Ama onlar bunun farkında değildirler!*" Allah Teâlâ'nın onların kalplerinin sırlarını Peygamberine bildireceğini bilmezler.

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾

10- "Onların kalplerinde bir hastalık vardır. Allah onların hastalıklarını daha da arttırmıştır. Yalan söylediklerinden dolayı da onlara can yakıcı bir azap vardır."

{فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ} "*Onların Kalplerinde hastalık vardır.*" Kuşku, nifak, muhalefet ve zulmet bulunmaktadır.

{فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا} "*Allah onların hastalıklarını daha da arttırmıştır.*" Kuşkularını, nifaklarını, muhalefetlerini ve zulmetlerini arttırdı.

{وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ} "*Onlara can yakıcı bir azap vardır.*" Ahirette acıtıcı bir azap vardır. Azabın acıtması kalplerine özgüdür.

{بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ} "*Yalan söylediklerinden dolayı da.*" Kalben. Bunlar Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays, Ma'teb ibn Kuşeyr gibi münafıklardır.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ قَالُوٓا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾

11- "Onlara, 'Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın' denildiği zaman, 'Hayır! Biz ancak ıslah edicileriz!' derler."

{وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ} "*Onlara denildiği zaman.*" Yahudilere.

{لَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ} "*Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın.*" İnsanları Muhammed'in (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) dininden uzaklaştırmakla fesad çıkarmayın.

{قَالُوٓا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ} "*Hayır, biz ancak ıslah edicileriz, derler.*" İtaat etmekle yeri ıslah edicileriz.

اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

12- "Dikkat edin! Onlar bozgunculuk yapanların ta kendileridir, ama bunun farkında değildirler."

{اَلَآ اِنَّهُمْ} "*Dikkat edin! Onlar.*" Evet onlar.

{هُمُ الْمُفْسِدُونَ} "*Onlar bozgunculuk yapanların ta kendileridir.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dininden uzaklaştırmakla yeryüzünü ifsad edicilerin ta kendileridir.

{وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ} "*Ama bunun farkında değildirler.*" Liderlerinin kendilerini saptırma sefilliklerini bilmezler.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوٓا اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13- "Onlara, 'İnsanların iman ettikleri gibi siz de iman edin!' denildiği zaman, 'Biz, akılsız insanların inandıkları gibi mi inanacağız?' derler. Dikkat edin! Asıl akılsız olanlar kendileridir. Ama (bunu) bilmezler!"

{وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ} "*Onlara denildiği zaman.*" Yahudilere.

{اٰمِنُوا} "*Siz de iman edin.*" Muhammed'e (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'a iman edin.

{كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ} "*İnsanların iman ettikleri gibi.*" Abdullah ibn Selam ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı gibi.

{قَالُوٓا اَنُؤْمِنُ} "*Biz inanacağız mı? derler.*" Muhammed'e (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'a.

{كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ} "*Akılsız insanların inandığı gibi.*" Beyinsiz cahiller gibi.

{اَلَآ} "*Dikkat edin!*" Evet, asıl onlar.

{اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ} "*Asıl akılsız olanlar kendileridir.*" Ahmak cahiller onlardır.

{وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ} "*Ama bilmezler.*" Bunu.

وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَالُوٓا اٰمَنَّا وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٤﴾

14- "Onlar, mü'minlerle karşılaştıkları zaman, 'Biz de iman ettik.' derler. Şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında ise, 'Hiç şüphesiz biz sizlerle birlikteyiz. Biz, onlarla sadece alay ediyoruz.' derler."

{وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ} "*Onlar karşılaştıkları zaman.*" Yani münafıklar karşılaştıklarında.

{اٰمَنُوا} "*Mü'minlerle.*" Yani Ebûbekir ve Hz. Resûlullah'ın (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabıyla.

{قَالُوٓا اٰمَنَّا} "*İman ettik, derler.*" Kalben. Sizin kalben iman ettiğiniz ve O'nu tasdik ettiğiniz gibi biz de kalben imanımızda sadık kimseleriz derler.

{وَاِذَا خَلَوْا} "*Başbaşa kaldıklarında ise.*" Döndüklerinde.

{اِلٰى شَيَاطِينِهِمْ} "*Şeytanlarıyla.*" Kâhinleriyle ve reisleriyle. Bunlar şu beş kişidir: Medine'de Ka'b ibn Eşref, Benî Eslem kabilesinde Ebû Berde el-Eslemi, Şam'da İbn Sevda, Cuheyne'de Abdüddar, Benî Amr'da Avf ibn Amir.

{قَالُوٓا} "*Derler.*" Başkanlarına/liderlerine.

{اِنَّا مَعَكُمْ} "*Hiç şüphesiz biz sizlerle birlikteyiz.*" Kalben sizin dininiz üzereyiz.

{اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ} "*Biz onlarla sadece alay ediyoruz.*" Lâ ilâhe illallah sözü vesilesiyle Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabıyla alay etmekteyiz.

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾

15- "Gerçekte Allah, taşkınlıkları içinde serserice dolaşmalarına fırsat vererek, onlarla alay etmektedir!"

{اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ} "*Gerçekte Allah onlarla alay etmektedir.*" Ahirette. Yani onlara cennete giden bir kapı açar, ardından kapıyı yüzlerine kapatır. Böylece mü'minler onlarla alay edip eğlenirler.

{وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ} "*Taşkınlıkları içinde serserice dolaşmalarına fırsat vererek.*" Onları dünyada inkârları ve sapıklıkları içinde terk eder. Bocalarlar, şaşkınlık içinde ömürlerini geçirirler, görmezler.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

16- "İşte bunlar doğruluk yerine sapıklığı satın almış olanlardır. Fakat ne ticaretleri onlara bir kazanç sağlamış, ne de doğru yolu bulabilmişlerdir!"

{أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ} "*İşte bunlar doğruluk yerine sapıklığı satın almış olanlardır.*" Yani imana karşı küfrü tercih etmişler, hidayet karşılığı sapıklığı satın almışlardır.

{فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ} "*Fakat ne ticaretleri onlara bir kazanç sağlamış.*" Ticaretlerinde kâr elde etmemişler, aksine zarara uğramışlardır.

{وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ} "*Ne de doğru yolu bulabilmişlerdir.*" Sapıklıktan kurtulamamışlardır.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَّا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾

17- "Onların (münafıkların) durumu, ateş yakmak isteyen kimsenin durumu gibidir. Ancak ateş etrafını aydınlattığında, Allah onların ışıklarını giderip, kendilerini karanlıklar içinde bırakır; artık görmezler."

{مَثَلُهُمْ} "*Onların (münafıkların) durumu.*" Münafıkların Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı durumu.

{كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا} "*Ateş yakmak isteyen kimsenin durumu gibidir.*" Karanlıkta ailesi, malı ve kendisi güvencede olsun diye ateş yakan bir kimse gibidir.

{فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ} "*Ancak ateş etrafını aydınlattığında.*" Ateş aydınlattığında ve çevresini görmeye başladığında ve bu ateşle kendisi, ailesi ve malı güvenceye erişmeye başlayınca ateşi söndü. Münafıklar

da bu şekildedir. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman ettiler. İman etmeleri nedeniyle kendilerinin, mallarının ve ailelerinin sürgün edilmekten ve öldürülmekten güven içinde oldular. Öldüklerinde ise;

{ذَهَبَ اللهُ بِنُورِهِمْ} *“Allah onların ışıklarını giderip.”* İmanlarının faydalarını giderdi.

{وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ} *“Kendilerini karanlıklar içinde bırakır.”* Kabrin şiddetli sıkıntıları içinde.

{لَا يُبْصِرُونَ} *“Artık görmezler.”* Bundan sonra genişliği görmezler.

Âyetin anlamının şöyle olduğu da söylenmiştir: {مَثَلُهُمْ} *“Onların misali.”* Yahudilerin Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’a karşı durumu, yenilgi halinde bir bayrak diken kimse gibidir. Yenilgiye uğrayanlar ona yönelip toplanırlar. Bayraklarını çevirirler. Böylece menfaatleri ve onunla sağlamış oldukları emniyeti gider. Yahudiler de bu şekildedir. Hz. Resûlullah’ın çıkışından önce Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an ile yardım istiyorlardı. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) zuhur ettiğinde O’nu inkâr ettiler. *“Allah onların ışıklarını giderip.”* İmanlarına olan rağbetlerini ve imanlarının yararlarını giderdi. Zira Yahudiler, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e iman etmek istiyorlardı. Ancak Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e iman etmediler. *“Kendilerini karanlıklar içinde bırakır.”* Yahudiliğin sapıklığında. *“Artık görmezler.”* Hidayeti.

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾

18- “(Onlar) sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Bu yüzden, artık geri de dönemezler.”

{صُمٌّ} *“(Onlar) Sağırdırlar.”* Sağırlık gösteriminde bulunurlar.

{بُكْمٌ} *“Dilsizdirler.”* Dilsizlik gösteriminde bulunurlar.

{عُمْيٌ} *“Kördürler.”* Körlük gösteriminde bulunurlar.

{فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ} *“Bu yüzden, artık geri de dönemezler.”* Küfürlerinden ve sapıklıklarından.

أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَآءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ
أَصَابِعَهُمْ فِيٓ اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللّٰهُ مُحِيطٌ
بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

19- "Yahut onların durumu; gökten, karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşekle birlikte boşalan yağmura tutulmuş kimsenin durumu gibidir. Öyle ki onlar, çakan şimşeklerin yol açtığı ölüm korkusuyla, parmaklarını kulaklarına tıkarlar. İşte Allah, inkâr edenleri (böyle) çepeçevre kuşatmıştır."

{أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَآءِ} "*Yahut gökten boşalan yağmura tutulmuş kimsenin durumu gibidir.*" Bu da diğer bir örnektir. Diyor ki; münafıkların ve Yahudilerin Kur'an'a karşı konumu, geceleyin çölde bulunan bir topluluğun üzerine gökten boşalan yağmur gibidir.

{فِيهِ} "*Birlikte.*" Gecede.

{ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ} "*Karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşekle.*" Kur'an'da bu şekildedir. Allah Teâlâ katından indirilmiştir. Bünyesinde fitnelerin, engelleyici sarsıntıların, korkutmaların açıklaması bulunmaktadır. Kapsamında hakikati gösterme ve va'din açıklaması da bulunmaktadır.

{يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِيٓ اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ} "*Öyle ki onlar, çakan şimşeklerin yol açtığı parmaklarını kulaklarına tıkarlar.*" Gök gürlemesinin sesinden.

{حَذَرَ الْمَوْتِ} "*Ölüm korkusuyla.*" Afetler ve ölümün korkusundan. Münafıklar ve Yahudiler de bu şekildedir. Onlar da Kur'an'ın açıkladığı yıldırımların, va'd ve vaid/tehditlerin nedeniyle oluşan ölüm korkusundan ve kalbin ona meyletme korkusundan parmaklarını kulaklarına tıkarlar.

{وَاللّٰهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ} *"İşte Allah, inkâr edenleri (böyle) çepeçevre kuşatmıştır."* Ve münafıkları da. Yani onların bütününü bilen ve onları cehennem ateşinde toplayandır.[1]

---

1 a) Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: Âyette geçen "Sayyib" sözcüğü yağmur anlamına gelmektedir. Bkz. Buhârî, İstiska, "Sema yağmur yağdırdığında söylenecek söz" bâbı. Buhârî'nin İbn Abbâs'tan aktardığı bu rivayet mevkuftur. Buhârî bu rivayeti cezm sigasıyla muallak olarak rivayet etmiştir. Cezm sigası (قَالَ) "dedi" şeklinde aktarılan rivayettir. İmam Buhârî'nin İbn Abbâs'tan aktardığı nakillerde illet bildiren ifadelerle aktarımı çok azdır. Hâfız ibn Hacer, *Fethü'l-Bârî*'nin mukaddimesinde şöyle der: İmam Buhârî'nin *Sahih*'inde kendi kanaatine göre sahih olan mevkuf rivayetler konusunda cezm/kesinlik sigasıyla rivayet etmesi İmam Buhârî'nin uygulamasındandır. İsnadında zayıflık veya inkıta bulunan rivayeti cezm sigasıyla getirmez. Ancak şu kadar var ki, rivayet ya başka bir kanalla desteklenmek veya söyleyen kimseden yapılan aktarımdan dolayı şöhrete ulaşmak suretiyle zayıflık giderilmişse cezm sigasıyla getirir. (*Hedyü's-Sâri*, s. 19). Buhârî genelde İbn Abbâs tefsirinden aktardığı nakillerin çoğunluğunu cezm/kesinlik sigasıyla sunmuştur. Cezm sigası (قَالَ) "dedi" sözüyle rivayet edilen haberdir. İllet ifade eden –ki bu yüzkerü/zikrolunmuştur ki veya yurva/rivayet olunmuştur ki şeklinde yapılan nakildir- sigayla gerçekten çok az yerde geçmektedir. Bizler inşâallah kendi özel yerinde temriz/illet ifade eden sigayla gelen rivayetleri açıklayacağız. Ancak "Sabb" sözcüğü yukarıdan aşağıya akmak, akıtmak anlamlarına gelir. Yağmur indiğinde ve aktığında Arapların söylediği "Sâbe'l-matarü yesûbü" ifadesi bu anlamdadır. İbn Abbâs'tan aktarılan bu rivayetin isnadı hasendir. (*Tefsiru't-Taberî*, c. 1, s. 154). Bu haberin isnadında Müsenna, Abdullah ibn Sâlih, Muaviye ibn Sâlih ve Ali ibn Ebî Talha bulunmaktadır. Abdullah ibn Sâlih ibn Muhammed ibn Müslim el-Cüheni için bkz. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 423. Muaviye ibn Sâlih için bkz. *Takrib*, c. 2 s. 259. Ali ibn Ebî Talha için bkz. *Tehzib*, c. 7, s. 339; *el-Mizan*, c. 3, s. 143; *Takrib*, c. 2, s. 39.

b) "*Yahut onların durumu; gökten, karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşekle birlikte boşalan yağmura tutulmuş kimsenin durumu gibidir.*" İbn Abbâs yukarıda sunduğumuz haberde görüldüğü gibi "Sayyib" sözcüğünü yağmur olarak tefsir etmiştir. Yağmur yağmaya başladığında Arapların kullanmış olduğu "Sâbe'l-matarü yesûbü/Yağmur yağdı, yağıyor" sözünden alınmıştır. Şair Alkame ibn Abede de aynı sözcüğü şu şiirinde kullanır: "Felâ ta'dili beyni ve beyne mugammerin Sekayti Revaya'l-Müzni hine tesûbü/Yağmur yüklü bulutlar, bol bol seni sulayasıca beni cahil bir kimse ile eş tutma."

c) Bu âyet-i kerime (مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّآ اَضَآءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ) "*Onların (münafıkların) durumu, ateş yakmak isteyen kimsenin durumu gibidir. Ancak ateş etrafını aydınlattığında, Allah onların ışıklarını giderip, kendilerini karanlıklar içinde bırakır; artık görmezler.*" (2/el-

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ كُلَّمَآ اَضَآءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَاِذَآ اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

20- "Şimşeğin çakması, neredeyse gözlerini alacak gibi olur. Şimşek onlara aydınlık verdikçe ışığında yürürler. Üzerlerine karanlık çökünce de (oldukları yerde) kalırlar. Allah dileseydi, onların kulaklarını sağır ve gözlerini de kör ederdi. Gerçekten de Allah, her şeye gücü yetendir."[2]

Bakara/17) âyetine matuftur. Meselühüm sözcüğünde geçen hüm/onlar zamiri (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ) "*İnsanlardan öyleleri vardır ki, iman etmedikleri halde, Allah'a ve ahiret gününe iman ettik, derler.*" (2/el-Bakara/8) buyruğunda geçen münafıklara dönmektedir.

d) Bu âyetin münafıklar hakkında nazil olduğuna dair bilgi, yukarıda Ali ibn Ebî Talha'nın İbn Abbâs'tan yaptığı nakilde geçmişti.

2 İmam İbn Cerîr Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "*Yahut onların durumu, gökten karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşekle birlikte boşalan yağmura tutulmuş kimsenin durumu gibidir.*" Sayyib sözcüğü yağmur anlamındadır. Bu darb-ı mesel Kur'an hakkındadır. "Şimşeğin çakması, neredeyse gözlerini alacak gibi olur." Kur'an'ın muhkem âyetleri neredeyse münafıkların ayıplarına delalet eder ve ortaya koyar. "*Onları aydınlattıkça da ışığında yürürler*" ifadesi ise şu anlama gelmektedir: Münafıklara İslam'dan bir izzet dokunduğunda itminana erişirler. İslam'a bir musibet dokunduğunda "küfre dönünüz" derler. İbn Abbâs diyor ki: (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهِ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ) "*Başlarına karanlık çökünce dikilip kalırlar' ifadesi Allah* Teâlâ'nın *'İnsanlardan bazıları (dinin) bir tarafından Allah'a ibadet eder. Eğer ona hayır isabet ederse, onunla mutmain olur. Şayet ona bir bela isabet ederse, yüzü üzere döner. Dünyayı da, ahireti de kaybetmiş olur. İşte bu, apaçık ziyanın tâ kendisidir*" (22/el-Hac/11) buyruğu gibidir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 1, s. 154. İbn Abbâs'tan aktarılan bu rivayetin isnadı hasendir. Bu haberin isnadında Müsenna, Abdullah ibn Sâlih, Muaviye ibn Sâlih ve Ali ibn Ebî Talha bulunmaktadır. *Müsenna ibn İbrahim.* Taberî'nin şeyhidir ve Taberî kendisinden çokça rivayet eder. Taberî tefsirinde bazı yerlerde ismini tam olarak zikr eder. Rical kitapları arasında ismini bulamadık. Ancak şu kadar var ki, Hâfız İbn Kesir isnad yönünden onu güzel görür. *Tefsir-i İbn Kesir*, c. 1, s. 555. Ebû Sâlih, Abdullah ibn Sâlih ibn Muhammed ibn Müslim el-Cühenî. Leys ibn Sa'd'ın kâtibidir. Sâduktur. Ezberden rivayet ettiklerinde yanılgıları çoktur, ancak yazdıklarından rivayet ettiğinde sebttir/sağ-

{يَكَادُ الْبَرْقُ} "*Şimşeğin çakması, neredeyse.*" Ateş.

{يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ} "*(Gibi olur) Gözlerini alacak.*" Kâfirlerin gözlerini de aynı şekilde kapıp alacak. Açıklama onların sapıklıklarının gözlerini gidermeyi amaçlamaktadır.

{كُلَّمَآ اَضَآءَ لَهُمْ} "*Şimşek onlara aydınlık verdikçe.*" Şimşek aydınlattığında.

{مَشَوْا فِيهِ} "*Işığında yürürler.*" Şimşeğin aydınlığında.

{وَاِذَآ اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا} "*Üzerlerine karanlık çökünce de (oldukları yerde) kalırlar.*" Karanlıkta kalırlar. Münafıklar da bu şekildedir.

---

lamdır. Ancak yazdığı şeylerde gaflet vardır. Buhârî'nin kendisinden tâlikan rivayeti vardır. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce de kendisinden rivayet de bulunurlar. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 423. Ancak İbn Hacer *Tehzîbü't-Tehzîb* adlı eserinde onun çokça yanılgısının nedenini ve türünü belirtir. Onun Leys'den Leys'in de Ebû Züeyb'den yaptığı nakillerde itham edilmiştir. Zira Leys, İbn Ebî Züeyb'den hadis dinlemiş değildir. Ebû Sâlih'in itham edildiği nokta burasıdır. Bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi Ebû Sâlih'in Muaviye'den aktardığı bu rivayetinde ve bu çalışmada sunacağımız diğer İbn Abbâs'tan aktarılan tefsiri rivayetlerde sıkıntı yoktur. Zira Ebû Sâlih'in Muaviye ibn Sâlih'ten aktardığı rivayetlerde kendisi itham edilmiş değildir. İbn Hacer onun Muaviye'den aktardığı rivayetlerde yanıldığına ilişkin bir kayıt düşmemiştir. Muaviye ibn Sâlih ibn Cedir el-Hadrâmî, el-Hımsî, Endülüs kadısıdır. Sâduktur ve bazı yanılgıları vardır. Buhârî dışında *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Takrib*, c. 2, s. .259; *el-Kâşif*, c. 3, s. 157. Kendisi Ali ibn Ebî Talha'dan rivayet dinlemiş kendisinden de Leys'in Kâtibi Ebû Sâlih rivayet dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 209. Ali ibn Ebî Talha, Abbâs oğullarının mevlasıdır. Babasının ismi, Sâlim ibn Meharik'tir. Tefsir sahasında İbn Abbâs'tan rivayetleri vardır. Ondan çokça rivayet de bulunmasına rağmen ona ulaşamamış ve onunla karşılaşmamıştır. Tefsiri Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarmıştır. Aradaki vasıtanın bilinmesi nedeniyle –ki söz konusu şahıs Mücahid'dir ve sika bir kişidir-. Âlimler Ali ibn Ebî Talha'nın İbn Abbâs'tan hadis dinlemeksizin rivayette bulunmasını yaralayıcı bir unsur olarak kabul etmemişlerdir. Bunun en büyük kanıtı İmam Buhârî'nin *Sahih*'inde isnad zikretmeksizin İbn Abbâs'tan çokça talikte bulunmasıdır. Ali ibn Ebû Talha: Sâduktur, bazen yanılmaları olur. *Tehzib*, c. 7, s. 339; *el-Mizan*, c. 3, s. 134; *Takrib*, c. 2, s. 39. Bu haberin isnadı rical tabakasının da incelenmesinde görüldüğü gibi hasendir. Hâfız İbn Hacer bu kanaldan rivayet edilen bir hadisi sahih sayar. *Fethü'l-Bâri*, c. 13, s. 271. Galiba sahih saymasının nedeni o hadisi hasen hadis kategorisinden sahih hadis kategorisine yükseltecek bazı şâhidlerin bulunuşudur.

İman ettiklerinde mü'minlerin arasında yürürler. Zira mü'minler onların imanlarını kabul eder. Öldüklerinde ise kabrin karanlığında kalırlar.

{وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ} *"Allah dileseydi, onların kulaklarını sağır ederdi."* Şimşekle.

{وَاَبْصَارِهِمْ} *"Ve gözlerini de kör."* Yıldırımla. İşte bu şekildedir. Şayet Allah Teâlâ dileseydi Kur'an'da geçen engellemelerle, tehditlerle münafıkların ve Yahudilerin işitmesini giderir ve açıklamalarla da gözlerini giderirdi.

{اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ} *"Gerçekten ki Allah herşeye gücü yetendir."* İşitmeyi ve görmeyi gidermeye gücü yetendir.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾

21- "Ey İnsanlar, sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin. Umulur ki sakınırsınız."

{يَآ اَيُّهَا النَّاسُ} *"Ey İnsanlar!"* Ey Mekke ehli! Bunların Yahudiler olduğu da söylenmiştir.

{اعْبُدُوا رَبَّكُمُ} *"Rabbinize ibadet edin."* Rabbinizi birleyiniz.

{الَّذِي خَلَقَكُمْ} *"Sizi yaratan."* Nutfeden bir can yaratan.

{وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ} *"Ve sizden öncekileri."* Sizden öncekileri de yaratan.

{لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ} *"Umulur ki sakınırsınız."* Ta ki gazaba/hışma ve azaba uğramaktan sakınıp da Allah Teâlâ'ya itaat edersiniz.

اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَآءَ بِنَآءً وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Sizin için, yeryüzünü bir döşek, göğü (üzerinize) bir tavan yapan, gökten su indirip, onunla size rızık olarak ürünler çıkaran O'dur. Öyleyse, bunu bile bile Allah'a eşler koşmayın.

{ اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا } "*O'dur. Sizin için, yeryüzünü bir döşek,*" Bir sergi ve yatak kılan.

{ وَالسَّمَآءَ بِنَآءً } "*Göğü (üzerinize) bir tavan yapan.*" Yükseltilmiş bir tavan kılan.

{ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً } "*Gökten su indirip.*" Yağmur.

{ فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ } "*Onunla size rızık olarak ürünler çıkaran.*" Yağmurla bitiren.

{ الثَّمَرَاتِ } "*Ürünler.*" Çeşitli meyveler.

{ رِزْقًا لَكُمْ } "*Size rızık olarak.*" Sizin için ve diğer varlıklar için yiyecek olmak üzere.

{ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا } "*Öyleyse Allah'a eşler koşmayın.*" Allah Teâlâ'nın ortaklar, benzerler ve şekillerinin olduğunu söylemeyiniz.

{ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ } "*Bunu bile bile.*" Bu şeyleri yaratan olduğumu bildiğiniz halde.

Şöyle de denilmiştir: Kitabınızda onun bir oğlu, benzeri ve eşinin olmadığının yazılı olduğunu bildiğiniz halde.

وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ
وَادْعُوا شُهَدَآءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾

23- "Eğer kulumuz (Muhammed)'e indirdiğimizden, kuşku içinde iseniz, onun benzeri bir sûre de siz getirin! Eğer doğru sözlü iseniz, Allah'tan başka tanıklarınızı (yardımcılarınızı) da çağırın!"

{ وَاِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ } "*Eğer kuşku içinde iseniz.*" Kuşku içinde iseniz.

{ مِمَّا نَزَّلْنَا } "*İndirdiğimizden.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile peyderpey indirdiğimizden.

{عَلٰى عَبْدِنَا} "*(Muhammed)'e kulumuza.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e. O'nun kendi yanından uydurduğunu düşünüyorsanız.

{فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ} "*Onun benzeri bir sûre de siz getirin!*" Bakara Sûresi'nin benzeri gibi bir sûre getiriniz.

{وَادْعُوا شُهَدَآءَكُمْ} "*Tanıklarınızı (yardımcılarınızı) da çağırın!*" İbadet etmiş olduğunuz ilahlarınızdan yardım isteyiniz.

{مِنْ دُونِ اللّٰهِ} "*Allah'tan başka.*" Ve reisleriniz/liderleriniz olduğu da söylenmiştir.

{اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ} "*Eğer doğru sözlü iseniz.*" Sözünüzde.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

24- "Eğer bunu yapamazsanız -ki, kesinlikle yapamayacaksınız- öyleyse inkârcılar için hazırlanmış bulunan, yakıtı insanlar ve taşlar olan, cehennem ateşinden sakının.

{فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا} "*Eğer bunu yapamazsanız -ki kesinlikle yapamayacaksınız-.*" Âyetin bu bölümünde takdim ve tehir bulunmaktadır. (Yani cümlenin dizilişi Len tef'alû fe in lem tef'alû) Diyor ki: "Kesinlikle yapamayacaksınız." Yani benzerini getirmekten. "Eğer bunu yapamazsanız", benzerini getirmeye güç yetirememişseniz.

{فَاتَّقُوا النَّارَ} "*Öyleyse cehennem ateşinden sakının.*" Eğer inanmıyorsanız ateşten korkunuz.

{الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ} "*Yakıtı insanlar olan.*" Odunu kâfirler olan.

{وَالْحِجَارَةُ} "*Ve taşlar.*" Kibrit taşı olan.

{أُعِدَّتْ} "*Hazırlanmış bulunan.*" Yaratılmış, hazırlanmış, amade edilmiş ve takdir edilmiştir.

{لِلْكَافِرِينَ} "*İnkârcılar için.*" Daha sonra Allah Teâlâ mü'minlerin cennetteki kerametini zikretmek için şöyle buyurdu.

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِهٖ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَآ اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

25- "İman edip iyi işler yapanlara, altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! Orada, ne zaman kendilerine bir meyve rızık olarak yedirilse, 'Bu, daha önce de bize rızık olarak verilen şeydir.' derler. Bu rızıklar, onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada sürekli olarak kalacaklardır."

{وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا} "*İman edenleri müjdele.*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} "*İyi iş yapanlara.*" Kendileriyle Rableri arasındaki taatte. Amellerden sâlih olanlar olduğu da söylenmiştir.

{اَنَّ لَهُمْ} "*Onlara olduğunu.*"[3] Onlara şunun ait olduğunu tasvir et.

{جَنَّاتٍ} "*Cennetler.*" Bahçeler vardır.

{تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا} "*Altlarından akan.*" Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{الْاَنْهَارُ} "*Irmaklar.*" Şarap, süt, bal ve su ırmakları.

{كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا} "*Orada ne zaman kendilerine yedirilse.*" Cennette ondan her tattıklarında.

{مِنْ ثَمَرَةٍ} "*Bir meyve.*" Çeşitli meyvelerden.

{رِزْقًا} "*Rızık olarak.*" Bir yiyecek olarak.

[3] Tarafımızdan eklenmiştir.

{ قَالُوا هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ } *"Bu, daha önce de bize rızık olarak verilen şeydir, derler."* Önceden bundan tatmıştık.

{ وَأُتُوا بِهِ } *"Bu rızıklar, onlara verilmiştir."* Kendilerine yiyecek getirilir.

{ مُتَشَابِهًا } *"(Dünyadakine) benzer olarak."* Tatta farklı renkte benzer.

{ وَلَهُمْ فِيهَآ } *"Onlar için orada."* Cennette.

{ أَزْوَاجٌ } *"Eşler de."* Cariyeler.

{ مُطَهَّرَةٌ } *"Tertemiz."* Aybaşı ve kirlerden arındırılmış.

{ وَهُمْ فِيهَا } *"Ve Onlar orada."* Cennette.

{ خَالِدُونَ } *"Sürekli olarak kalacaklar."* Daimi olarak kalıcıdırlar. Ölmezler ve çıkartılmazlar.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِۦٓ أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ
ءَامَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَآ
أَرَادَ اللَّهُ بِهٰذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِۦ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ إِلَّا
الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

26- "Hiç kuşkusuz Allah, bir sivrisineği hatta ondan daha üstününü örnek vermekten çekinmez. Artık iman edenler bilirler ki, şüphesiz bu gerçektir, Rablerindendir. İnkâr edenler ise, 'Allah böyle bir örnekle ne demek istedi?' derler. Allah bu örnekle birçoklarını şaşırtır. Yine bununla birçoklarını da doğru yola iletir. Allah bununla ancak fâsıkları şaşırtır."

Allah Teâlâ ardından Yahudilerin Kur'an'ın mesellerini inkâr etmelerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِۦٓ } *"Hiç kuşkusuz Allah çekinmez."* Terk etmez; bütün mahlûkatın kendisini yaratmak için bir araya gelip de güç

yetiremedikleri bir şeyi zikretmekten nasıl çekinsin ki? Hayâ etmek de O'nu böyle bir örneği vermekten engellemez.

{ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا } *"Birşeyi örnek vermekten."* Mahlûkata/insanlara açıklamak için örnek vermekten çekinmez.

{ بَعُوضَةً } *"Bir sivrisineği."* Sivrisinek hakkında.

{ فَمَا فَوْقَهَا } *"Hatta ondan daha üstününü."* Nitelikte ondan daha üstününü. Yani sineği ve örümceği.

Âyetin "Niteliksel olarak sivrisinekten daha düşük olanını" anlamına gediği de söylenmiştir.

{ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"Artık iman edenler."* Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler.

{ فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ } *"Bilirler ki, şüphesiz bu."* Yani bu darb-ı mesel.

{ الْحَقُّ } *"Gerçektir."* Yani o haktır.

{ مِنْ رَبِّهِمْ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا } *"Rablerindendir. İnkâr edenler ise."* Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr eden kâfirler.

{ فَيَقُولُونَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا } *"Allah böyle bir örnekle ne demek istedi, derler."* Yani bu misalle. De ki: Ey Muhammed! Allah azze ve celle bu misalle.

{ يُضِلُّ بِهٖ كَثِيرًا } *"Bununla birçoklarını şaşırtır."* Dinen Yahudi olanlardan birçoğunu.

{ وَيَهْدِي بِهٖ كَثِيرًا } *"Yine bununla birçoklarını da doğru yola iletir."* Mü'minlerden birçoğunu.

{ وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ } *"(Allah) bununla şaşırmaz."* Bu misalle.

{ اِلَّا الْفَاسِقِينَ } *"Ancak fâsıkları şaşırtır."* Yahudilerden başkasını saptırmaz.

اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهٖ وَيَقْطَعُونَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ
اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Onlar, Allah'a kesin olarak söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın birleştirilmesini istediği şeyi (iman ve akrabalık bağlarını) keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte bunlar ziyana uğrayanlardır."

{اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ} "*Onlar Allah'a sözlerinden dönerler.*" Bu peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında.

{مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ} "*Kesin olarak söz verdikten sonra.*" Pekiştirildikten, sımsıkı bir şekilde bağlandıktan ve kuvvetlendirilmesinin ardından.

{وَيَقْطَعُونَ مَآ اَمَرَ اللهُ بِهِۦٓ} "*Allah'ın istediği şeyi (iman ve akrabalık bağlarını) keserler.*" İman edişi ve akrabalık bağlarını keserler.

{اَنْ يُوصَلَ} "*Birleştirilmesini.*" Muhammed'e (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ} "*Ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar.*" İnsanları Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan uzaklaştırmakla.

{اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} "*İşte bunlar zarara uğrayanlardır.*" Dünya ve ahireti kaybetmeleri nedeniyle aldanmışlardır.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾

28- "Siz Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, ölüler idiniz, sizi diriltti. Sonra sizi yine O öldürecek, sonra yine diriltecek. Sonra döndürülüp O'na götürüleceksiniz."

{كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللهِ} "*Siz Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki.*" Bu soru tacib yönü bulunan bir sorudur.

{وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا} "*Ölüler idiniz de.*" Babalarınızın sulblerinde nutfeler iken.

{فَاَحْيَاكُمْ} "*Sizi diriltti.*" Annelerinizin rahimlerinde.

{ثُمَّ يُمِيتُكُمْ} "*Sonra sizi yine O öldürecek.*" Ecellerinizin kesilmesi anında.

{ثُمَّ يُحْيِيكُمْ} "*Sonra yine diriltecek.*" Diriltiliş için.

{ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} "*Sonra döndürülüp O'na götürüleceksiniz.*" Ahirette O'na döndürüleceksiniz de O da amellerinize göre size karşılık verecektir.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

29- "O ki, yeryüzünde ne varsa, hepsini sizin için yarattı. Sonra göğe yöneldi, onları yedi gök olarak düzenledi. Allah her şeyi bilir."

Ardından onlara verdiği nimetleri zikrederek şöyle buyurdu:

{هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ} "*O ki, ne varsa, sizin için yarattı.*" Size amade kıldı.

{مَا فِي الْأَرْضِ} "*Yeryüzünde ne varsa.*" Yerdeki hayvanları, bitkileri ve bunun dışındakileri.

{جَمِيعًا} "*Hepsini.*" Yerden size lütuf olarak yarattı.

{ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ} "*Sonra göğe yöneldi.*" Yani sonra göğü yaratmayı kastetti.

{فَسَوَّاهُنَّ} "*Onları düzenledi.*" Onları kıldı.

{سَبْعَ سَمَاوَاتٍ} "*Yedi gök olarak.*" Yere paralel olarak.

{وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} "*Allah her şeyi bilendir.*" Göklerin ve yerin yaratılmalarını.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Hani bir zamanlar Rabbin meleklere, 'Ben, yeryüzünde bir halîfe yaratacağım.' dedi. Onlar, 'Biz seni överek tesbih ve takdis edip dururken, sen orada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?' dediler. Allah da onlara, 'Hiç kuşkusuz, ben sizin bilmediklerinizi bilirim.' demişti."

Ardından Allah Teâlâ Âdem'e secde etmeyi emrettiği meleklerin kıssasını aktararak şöyle buyurdu:

{ وَاِذْ قَالَ } "*Hani bir zamanlar demişti.*" Muhakkak demişti.

{ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ } "*Rabbin meleklere.*" Yeryüzünde olan meleklere.

{ اِنِّي جَاعِلٌ } "*Ben yaratacağım.*" Ben yaratacağım.

{ فِي الْاَرْضِ } "*Yeryüzünde.*" Yerden.

{ خَلِيفَةً } "*Bir halife.*" Sizden bedel.

{ قَالُوٓا اَتَجْعَلُ فِيهَا } "*Onlar, 'Sen orada mı yaratacaksın?' dediler.*" Orada yaratacak mısın?

{ مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا } "*Orada bozgunculuk yapacak birini.*" Masiyetler işlemekle.

{ وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ } "*Ve Kan dökecek.*" Zulüm ile.

{ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ } "*Biz seni överek tesbih edip dururken.*" Senin emrinle sana namaz kılıp durur iken.

{ وَنُقَدِّسُ لَكَ } "*Ve takdis edip.*" Taharetle seni zikrederken.

{ قَالَ اِنِّيٓ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ } "*Allah da onlara, 'Hiç kuşkusuz, ben sizin bilmediklerinizi bilirim.' demişti.*" Bu halifeden gerçekleşecek şeyleri.

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْۢبِـُٔونِي بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾

31- "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti, sonra o âlemleri meleklere gösterip, 'Eğer doğru söylüyorsanız, bana şunları isimleriyle haber verin!' dedi."

{ وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا } "*Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti.*" Zürriyetin isimleri. Canlıların/hayvanların isimleri ve tencere, kap, kacağa varıncaya kadar bunun dışındakilerinin isimleri olduğu da söylenmiştir.

{ ثُمَّ عَرَضَهُمْ } "*Sonra o âlemleri gösterip.*" Bir mezhebe göre şahısları sundu.

{ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ } "*Meleklere.*" Secde etmekle emrolunan meleklere.

{ فَقَالَ اَنْۢبِـُٔوْنِيْ } "*Bana haber verin, dedi.*" Bana haber verin.

{ بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ } "*Şunları isimleriyle.*" Mahlûkatı ve zürriyeti.

{ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ } "*Eğer doğru söylüyorsanız.*" İlk sözünüzde.[4]

قَالُوْا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿٣٢﴾

32- "(Melekler) dediler: '(Ey Rabbimiz!) Seni tenzih ederiz! Bizim, senin bize öğrettiğinden başka bir bilgimiz yoktur. Hiç şüphesiz sen bilensin, tam hüküm ve hikmet sahibi olansın.'"

{ قَالُوْا سُبْحَانَكَ } "*Dediler ki: '(Ey Rabbimiz) Seni tenzih ederiz.'*" Bu davranışımızdan sana tevbe ettik.

{ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا } "Bizim, senin bize öğrettiğinden başka bir bilgimiz yoktur." İlham ettiğinden başka.

{ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ } "*Hiç şüphesiz sen bilensin.*" Bizim ve onların kalplerini.

{ الْحَكِيْمُ } "*Tam hüküm ve hikmet sahibi olansın.*" Bize ve onlara emrettiğin şeyle.

---

[4] İlk sözünüzden kasıt meleklerin söylemiş olduğu 'Biz seni överek tesbih ve takdis edip dururken, sen orada bozgunculuk yapacak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?' sözdür.

قَالَ يٰٓاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ﴿٣٣﴾

33- "(Allah), 'Ey Âdem! Onlara bunları isimleriyle haber ver!' dedi. (Âdem) eşyanın isimlerini onlara haber verince de, 'Ben size; göklerin ve yerin gaybını ben bilirim, sizin açıkladığınızı da, içinizde gizlediğinizi de bilirim." dememiş miydim?' dedi."

{قَالَ يٰٓاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ} "*(Allah) 'Ey Âdem, onlara haber ver.' diye buyurdu*." Onlara haber ver.

{بِاَسْمَآئِهِمْ فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمْ} "*Bunları isimleriyle. (Âdem) onlara haber verince*." Onlara haber verdiğinde.

{بِاَسْمَآئِهِمْ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ} "*Eşyanın isimlerini. 'Ben size; göklerin ve yerin gaybını ben bilirim, dememiş miydim?' dedi*." Göklerde ve yerde olan şeylerin gaybını.

{وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ} "*Sizin açıkladığınızı da, bilirim*." Âdem('aleyhi's-selâm)'a taat için Rabbinize karşı açığa vurduğunuz şeyi.

{وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ} "*İçinizde gizlediğinizi de*." Allah Teâlâ'dan.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İblis'in onlara karşı açığa vurduğu şeyi de. Onlardan gizlediği şeyi de ben bilirim.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٣٤﴾

34- "O zaman meleklere, 'Âdem'e secde edin!' dedik, hemen secde ettiler. Yalnız İblis dayattı ve büyüklük tasladı, böylece inkârcılardan oldu."

{وَاِذْ قُلْنَا} "*O zaman demiştik*." Muhakkak demiştik.

{لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ} "*Meleklere Âdem'e secde edin.*" Selam secdesinde bulunun.

{فَسَجَدُوٓا اِلَّآ اِبْلِيسَ} "*Hemen secde ettiler. Yalnız İblis dayattı.*" Allah'ın emrini yerine getirmekten kaçındı.

{وَاسْتَكْبَرَ} "*Ve büyüklük tasladı.*" Âdem ('aleyhi's-selâm)'a secde etmekten kaçınarak büyüklendi.

{وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ} "*Böylece inkârcılardan oldu.*" Bundan sonra. Allah'ın emrini yerine getirmekten kaçınarak kâfirlerden oldu.

Âyetin "Allah Teâlâ'nın ilminde onun kâfirlerden olacağı" anlamına geldiği de denilmiştir. Kâfirlerin ilki olduğu da söylenmiştir.

وَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿٣٥﴾

35- "Biz dedik ki: 'Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) birlikte cennette oturun; orada dilediğiniz yerden bol bol yiyin, fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.'"

Ardından Allah Teâlâ Âdem ('aleyhi's-selâm) ile Havva ('aleyhi's-selâm)'ın kıssasını anlatarak şöyle buyurdu:

{وَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ} "*Biz dedik ki: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) birlikte cennette oturun.*" Sen ve Havva cennete giriniz.

{وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا} "*Orada bol bol yiyin.*" Siz ikinize bollaştırmış olarak.

{حَيْثُ شِئْتُمَا} "*Dilediğiniz yerden.*" Ve ne zaman dilerseniz.

{وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ} "*Fakat şu ağaca yaklaşmayın.*" Bu ağaçtan yemeyiniz. Bu ağaç ilim ağacıdır. Üzerinde her renk ve fenn bulunmaktadır.

{فَتَكُونَا مِنَ الظّٰلِمِينَ} "*Yoksa zalimlerden olursunuz.*" Kendinize zarar verenlerden olursunuz.

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴿٣٦﴾

36- "Sonra şeytan, orada onların ayaklarını kaydırdı ve böylece onları içinde bulundukları yerden (cennetten) uzaklaştırdı. Bunun üzerine, 'Birbirinize düşman olarak inin; çünkü yeryüzünde belli bir süreye kadar, sizin için bir barınma ve bir yararlanma vardır.' dedik."

{ فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا } "*Sonra onların ayaklarını kaydırdı. Bunun üzerine onları kaydırıp.*" O ikisini kaydırmak istedi.

{ الشَّيْطَانُ عَنْهَا } "*Şeytan, oradan.*" Cennetten.

{ فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ } "*Ve böylece onları içinde bulundukları yerden (cennetten) uzaklaştırdı. İçinde bulundukları halden çıkardı.*" Bolluktan.

{ وَقُلْنَا } "*Bunun üzerine; dedik.*" Âdem, Havva, tavus, yılan ve İblis'e.

{ اهْبِطُوا } "*İnin.*" Yeryüzüne ininiz.

{ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ } "*Birbirinize düşman olarak. Çünkü yeryüzünde sizin için bir barınma vardır.*" Bir menzil.

{ وَمَتَاعٌ } "*Ve bir yararlanma.*" Yarar ve yaşam.

{ إِلَى حِينٍ } "*Belli bir süreye kadar.*" Ölüm anına kadar.

فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

37- "Derken Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler aldı, O'ndan günahının bağışlanmasını istedi, O da onun tevbesini kabul etti. Çünkü O, tevbeyi çok kabul eden, çok merhametli olandır."

{ فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ } "*Derken Âdem, Rabbinden aldı.*" Âdem Rabbinden ezberledi.

Âyetin "Allah Teâlâ telkin etti o da telkini kabul etti" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ كَلِمَاتٍ } "Birtakım *kelimeler*." Kendisi için ve evladları için tevbe etmeye neden olsun diye.

{ فَتَابَ عَلَيْهِ } "*O'ndan günahının bağışlanmasını istedi, O da onun tevbesini kabul etti*." Onun günahını bağışladı.

{ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ } "*Çünkü O, tevbeyi çok kabul eden*." Günahları geçendir.

{ الرَّحِيمُ } "*Çok merhametli olandır*." Tevbe üzere ölen kimseye.

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Dedik ki: Hepiniz inin oradan, benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de kim o yol göstericimin izince giderse, onlara bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır."

{ قُلْنَا } "*Dedik*." Âdem, Havva, tavus, yılan ve İblis'e.

{ اهْبِطُوا مِنْهَا } "*İnin oradan*." Gökten.

{ جَمِيعًا } "*Hepiniz.*" Ardından Âdem ('aleyhi's-selâm) zürriyetini zikrederek şöyle buyurdu.

{ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ } "*Ne zaman size gelir de*." Geldiğinde, geldiği anda ve her ne zaman gelirse.

{ مِنِّي هُدًى } "*Benden bir yol gösterici*." Kitap ve resûl.

{ فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ } "*Kim o yol göstericimin izince giderse*." Kitap ve Resûl'e.

{ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } "*Onlara bir korku yoktur*." İlerde onların karşısına çıkacak olan azap husus konusunda.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } "*Ve onlar mahzun da olmayacaklardır.*" Geriye bıraktıkları şeylere karşılık.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Onlara bir korku yoktur." Süreklilikle. "Ve onlar mahzun da olmayacaklardır." Süreklilikle. "Onlara devamlı korku olmaz ve onlar sürekli mahzun olmazlar." anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Onlara bir korku yoktur." Ölüm boğazlanıp kesildiği anda "ve onlar mahzun da olmayacaklardır." Cehennem ateşinin üstü kapandığında.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

39- "İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince; işte onlar cehennemliklerdir. Orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ } "*İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince.*" Kitap ve Resûl'ü.

{ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ } "*İşte onlar cehennemliklerdir. İşte bunlar ateşin arkadaşlarıdırlar.*" Ateş ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } "*Orada sürekli olarak kalacaklardır.*" Ateşte sürekli kalıcıdırlar, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِيٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوا بِعَهْدِيٓ اُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾

40- "Ey İsrail oğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım. O halde yalnız benden korkun!"

Ardından Benî İsrail'e olan nimetlerini zikretti ve şöyle dedi:

{ يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ } "*Ey İsrail oğulları!*" Ey Yakub'un çocukları.

{ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ } "*Nimetimi hatırlayın.*" Şükrediniz ve nimetimi koruyunuz.

{ الَّتِيٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ } "*Size verdiğim.*" Size kitap ve resûl göndermekle sizi Firavun'dan ve boğulmaktan kurtarmakla, kudret helvası ve bıldırcın eti vb. diğer nimetleri vermekle.

{ وَاَوْفُوا بِعَهْدِيٓ } "*Bana verdiğiniz sözü tutun ki.*" Bu peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkındaki ahdimi tamamlayınız.

{ اُوفِ بِعَهْدِكُمْ } "*Ben de size verdiğim sözü tutayım.*" Sizi cennete koymakla.

{ وَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ } "*O halde yalnız benden korkun!*" Ahdi bozmak hususunda benden korkunuz. Benden başka kimseden korkmayınız.

وَاٰمِنُوا بِمَآ اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوٓا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖ
وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَاِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾

41- "Yanınızdakini (Tevrat'ı) tasdik edici olarak indirdiğim(Kur'an)e iman edin, onu inkâr edenlerin ilki siz olmayın, benim âyetlerimi az bir değer karşılığında değişmeyin ve ancak benden sakının!"

{ وَاٰمِنُوا بِمَآ اَنْزَلْتُ } "*İndirdiğim(Kur'an)e iman edin.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile indirdiğim.

{ مُصَدِّقًا } "*Tasdik edici olarak.*" Tevhid ve Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerine, niteliklerine ve şeriatların bir bölümünü muvafakat gösterici olarak.

{ لِمَا مَعَكُمْ } "*Yanınızdakini (Tevrat'ı).*" Kitabı.

{ وَلَا تَكُونُوٓا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖ } "*Onu inkâr edenlerin ilki siz olmayın.*" Hz. Muhammed'i (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'ı.

{ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِي } "*Benim âyetlerimi değişmeyin.*" Hz. Muhammed'in sıfatını ve özelliklerini gizlemekle.

{ثَمَنًا قَلِيلًا} "*Az bir değer karşılığında.*" Az bir yiyeceğe karşılık.

{وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ} "*Ve ancak benden sakının!*" Bu peygamber hakkında benden korkunuz.

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾

42- "Gerçeği bâtıla karıştırıp, bile bile gerçeği gizlemeyin!"

{وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ} "*Gerçeği bâtıla karıştırıp.*" Deccal'ın sıfatını Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sıfatıyla karıştırmak suretiyle hakkı bâtıla karıştırmayınız.

{وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ} "*Gerçeği gizlemeyin!*" Hakkı gizlemeyiniz.

{وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ} "*Bile bile.*" Gizlemekle.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾

43- "Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve rükû'edenlerle birlikte rükû edin!"

Ardından imandan sonra onlara şeriatların gerekliliğini zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ} "*Namazı dosdoğru kılın.*" Beş vakit namazı tamamlayınız.

{وَآتُوا الزَّكَاةَ} "*Zekâtı verin.*" Mallarınızın zekâtını veriniz.

{وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ} "*Ve rükû' edenlerle siz de rükû' edin.*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabıyla cemaatle birlikte beş vakit namazı kılınız.

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Şimdi siz başkalarına iyiliği emredip de kendinizi unutur musunuz? Oysa kitabı(Tevrat) okuyup duruyorsunuz! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"

Ardından Yahudilerin reislerinin kıssalarını zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ اَتَاْمُرُونَ النَّاسَ } "*Şimdi siz başkalarına emredip de.*" İnsanların sefillerine.

{ بِالْبِرِّ } "*İyiliği.*" Tevhidi ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymayı.

{ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ } "*Kendinizi unutur musunuz*?" Nefislerinizi terk edip de O'na uymuyor musunuz?

{ وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ } "*Oysa okuyup duruyorsunuz!*" Kıraat ediyorsunuz.

{ الْكِتَابَ } "*Kitabı (Tevrat'ı)da.*" Onlara.

{ اَفَلَا تَعْقِلُونَ } "*Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?*" Sizin için insaniyet zihniyeti bulunmamaktadır.

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾

45- "Sabırla ve namaz kılmakla Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz bu, (Allah'a) saygılı olanlardan başkasına ağır gelir!"

{ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ } "*Sabırla Allah'tan yardım isteyin.*" Allah'ın farzlarını eda etme ve masiyetleri terk etme hususunda.

{ وَالصَّلٰوةِ } "*Ve namaz kılmakla.*" Günahların temizlenmesi hususunda çokça namaz kılmakla."

{ وَاِنَّهَا } "*Şüphesiz bu,*" Yani namaz.

{ لَكَبِيرَةٌ } "*Ağır gelir.*" Ağır gelir.

{ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ } "*(Allah'a) saygılı olanlardan başkasına.*" Mütevazilerden başkasına.

اَلَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾

46- "Onlar, kesinlikle Rablerine kavuşacaklarını ve O'na döneceklerini bilen ve bunu kabullenen kimselerdir."

{ الَّذِينَ يَظُنُّونَ } "*Onlar bilen ve bunu kabullenen kimselerdir.*" Bilirler ve yakîn getirirler.

{ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ } "*Kesinlikle Rablerine kavuşacaklarını, gerçekten Rablerine kavuşacaklarını.*" Rablerini gözleriyle göreceklerini.

{ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ } "*Ve O'na döneceklerini.*" Ölümden sonra.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾

47- "Ey İsrail oğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi bir zamanlar âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın!"

Ardından yine Benî İsrail'e olan nimetini zikrederek şöyle buyurdu:

{ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ } "*Ey İsrail oğulları!*" Ey Yakub'un çocukları.

{ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ } "*Nimetimi hatırlay*ın." Nimetimi koruyunuz.

{ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ } "*Size verdiğim nimetimi.*" Size verdiğim nimetleri.

{ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ } "*Ve sizi bir zamanlar üstün kıldığımı.*" Kitap, resûl ve İslam'ı göndermekle.

{ عَلَى الْعَالَمِينَ } "*Âlemlere.*" Kendi zamanınızın âlemlerine.

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Öyle bir günden sakının ki, o günde hiç kimse başkası için bir ödemede bulunamaz, kimseden şefaat kabul olunmaz, kimseden fidye alınmaz; onlara hiçbir yardım da yapılmaz."

{ وَاتَّقُوا يَوْمًا } "*Öyle bir günden sakının ki.*" İman etmeyip de Yahudilikten dönüş yapmazsanız o günün azabından korkunuz.

{ لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا } *"O günde hiç kimse başkası için bir ödemede bulunamaz."* Kâfir bir nefis diğer kâfir bir nefisten Allah Teâlâ'nın azabından hiçbir şeyi gideremez.

{ وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ } *"Kimseden şefaat kabul olunmaz."* Kâfir bir nefise şefaat edici şefaat edemez.

{ وَلَا يُؤْخَذُ } *"Alınmaz."* Kabul olunmaz.

{ مِنْهَا عَدْلٌ } *"Kimseden fidye."* Fidye.

{ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ } *"Onlara hiçbir yardım da yapılmaz."* Allah'ın azabından engellenmezler de.

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ
اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾

49- "Hani sizi Firavun ailesinden kurtarmıştık. Onlar size azabın en kötüsünü reva görüyor, oğullarınızı boğazlıyor, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı!"

{ وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ } *"Hani sizi Firavun ailesinden kurtarmıştık."* Firavun'dan ve kavminden.

{ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ } *"Onlar size azabın en kötüsünü reva görüyor."* En şiddetli azap ile size azap ediyorlar. Ardından Allah Teâlâ Firavun'un onlara yaptığı azabını zikretmek için şöyle buyurdu.

{ يُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ } *"Oğullarınızı boğazlıyor."* Küçük.

{ وَيَسْتَحْيُونَ } *"Sağ bırakıyorlardı."* Hizmet için kullanıyorlardı.

{ نِسَآءَكُمْ } "K*adınlarınızı."* Büyük.

{ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ } *"Bunda size bir imtihan vardı."* Bir bela.

{ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ } *"Rabbiniz tarafından, büyük."* O büyük bir belâ. Âyetin "Rabbinizden büyük bir intikam vardır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنَاكُمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Hani bir zamanlar sizin için denizi yarıp, sizi kurtarmış ve Firavun'un adamlarını suda boğmuştuk. Siz de bakıp duruyordunuz!"

Ardından boğulmaktan kurtulma ve Firavun'un ve kavminin hanedanının boğuluşu nimetini zikretmek için şöyle buyurdu:

{وَاِذْ فَرَقْنَا} "*Hani bir zamanlar yarıp.*" Ayırdık.

{بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنَاكُمْ} "*Sizin için denizi, sizi kurtarmış.*" Boğulmaktan.

{وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ} "*Firavun'un adamlarını suda boğmuştuk.*" Ve kavmini.

{وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ} "*Siz de bakıp duruyordunuz!*" Üç gün sonra onlara bakıp dururken.

وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰٓى اَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾

51- "Hani Mûsâ ile kırk gece için sözleşmiştik; ama siz, onun ardından, kendinize yazık ederek, buzağıyı tanrı edinmiştiniz."

{وَاِذْ وٰعَدْنَا} "*Hani sözleşmiştik.*" Muhakkak vaat ettik.

{مُوسٰٓى اَرْبَعِينَ لَيْلَةً} "*Mûsâ ile kırk gece için.*" Kitabı vermekle.

{ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ} "*Ama siz, buzağıyı tanrı edinmiştiniz.*" Buzağıya ibadet ettiniz.

{مِنْ بَعْدِهٖ} "*Onun ardından.*" Dağa doğru varmak için ayrıldıktan sonra.

{وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ} "*Kendinize yazık ederek.*" Zarar vererek.

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Sonra bunun ardından şükredersiniz diye sizi yine de bağışlamıştık!"

{ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ} "*Sizi yine de bağışlamıştık!*" Sizi terk ettik ve kökünüzü kazımadık.

{مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ} "*Sonra bunun ardından.*" Buzağıya ibadet etmenizin ardından.

{لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} "*Şükredersiniz diye.*" Affıma şükredesiniz diye.

وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Hani bir zamanlar doğru yolu bulasınız diye Mûsâ'ya o Kitabı ve hak ile bâtılı ayıran hükümleri verdik!"

{وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ} "*Hani bir zamanlar Mûsâ'ya o Kitabı verdik.*" Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'a Tevrat'ı verdik.

{وَالْفُرْقَانَ} "*Ve hak ile bâtılı ayıran hükümleri.*" Yani onda helali, haramı, emri, nehyi ve bunun dışındakileri açıkladık. Firavun'a karşı yardım ve devlet olduğu da söylenmiştir.

{لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} "*Doğru yolu bulasınız diye.*" Sapıklıktan kurtulup hidayete erişesiniz diye.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوٓا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾

54- "O zaman Mûsâ kavmine demişti ki: 'Ey kavmim! Şüphesiz siz buzağıyı tanrı edinmekle kendinize yazık ettiniz. Bu yüzden Rabbinize tevbe ile dönün de nefislerinizi öldürün (eğitin). Bu, Rabbiniz katında sizin için daha hayırlıdır.' Böylece O, tevbenizi

kabul etmişti. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır."

Ardından Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın kavmiyle olan kıssasını zikretmek için şöyle buyurdu:

{ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ } "*O zaman Mûsâ kavmine şöyle demişti: 'Ey kavmim, şüphesiz kendinize yazık ettiniz.'*" Kendi nefislerinize zarar verdiniz.

{ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ } "*Siz buzağıyı tanrı edinmekle.*" Buzağıya tapmanızla. Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'a "Bize neyi emretmektesin?" diye sorunca Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ فَتُوبُوٓا اِلٰى بَارِئِكُمْ } "*Bu yüzden Rabbinize tevbe ile dönün de.*" Yaradanınıza tevbe ediniz. Benî İsrail "Bizler nasıl tevbe edelim?" diye sorunca Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ فَاقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ } "*Nefislerinizi öldürün (eğitin).*" Buzağıya tapmayan kimse, buzağıya tapan kimseyi öldürsün.

{ فَتَابَ عَلَيْكُمْ } "*O, tevbenizi kabul etmişti.*" Tevbe ve öldürme.

{ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ } "*Bu, böylece Rabbiniz katında sizin için daha hayırlıdır.*" Yaradanınız katında.

{ فَتَابَ عَلَيْكُمْ } "*O, tevbenizi kabul etmişti.*" Bundan dolayı tevbenizi kabul eyledi.

{ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ } "*Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden.*" O tevbe eden kimsenin günahından vaz geçendir.

{ الرَّحِيمُ } "*Çok merhametli olandır.*" Tevbe üzere ölen kimseye rahimdir.

وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ الصّٰعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾

55- "Ancak siz o zaman, 'Ey Mûsâ! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe senin sözüne asla inanmayız!' demiştiniz de sizi yıldırım çarpmıştı ve siz de bakakalmıştınız!"

{وَاِذْ قُلْتُمْ} "*Ancak siz o zaman, demiştiniz.*" Muhakkak demiştiniz.

{يَا مُوسٰى لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ} "*Ey Mûsâ, biz senin sözünle iman etmeyiz.*" Söylemiş olduğun konularda seni asla tasdik etmeyiz.

{حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً} "*Allah'ı açıkça görmedikçe.*" Senin gördüğün gibi bize açıkça göstermeyince.

{فَاَخَذَتْكُمُ الصّٰعِقَةُ} "*Sizi yıldırım çarpmıştı.*" Ateş sizi yakmıştı.

{وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ} "*Ve siz de bakakalmıştınız!*" Ateşe bakıp dururken.

ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ مِّنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٥٦﴾

56- "Sonra şükredersiniz diye ölümünüzün ardından sizi yeniden diriltmiştik."

{ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ} "*Sonra sizi yeniden diriltmiştik.*" Sizi dirilttik.

{مِّنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ} "*Ölümünüzün ardından.*" Yakılışınızdan sonra.

{لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ} "*Şükredersiniz diye.*" Sizi diriltmeme karşılık şükredesiniz diye.

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿٥٧﴾

57- "Ve üstünüze o bulutu gölge yaptık, size kudret helvası ile bıldırcın kuşu gönderdik, 'Size rızık olarak verdiğimiz güzel şeylerden yiyin!' (dedik). Gerçekte onlar bize değil, asıl kendilerine zulmediyorlardı.

{وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ} "*Ve üstünüze o bulutu gölge yaptık.*" Çölde.

{وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى} "*Size kudret helvası ile bıldırcın kuşu gönderdik.*" Çölde.

{ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ } "*Güzel şeylerden yiyin! (dedik).*" Helal rızıklardan.

{ مَا رَزَقْنَاكُمْ } "*Size rızık olarak verdiğimiz.*" Size verdiklerimizden. Yarın için kaldırmayınız diyorduk ancak onlar kaldırıyorlardı.

{ وَمَا ظَلَمُونَا } "*Gerçekte onlar bize değil.*" Yarına sakladıkları şeylerle bizden bir şey eksiltemediler.

{ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } "*Asıl kendilerine zulmediyorlardı.*" Zarar veriyorlardı.

وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

58- "O vakit (İsrail Oğullarına), 'Şu kasabaya girin de onun nimetlerinden dilediğiniz şekilde bol bol yiyin ve kapıdan secde ederek girin ve 'hıtta (bağışla!)' deyin ki, kusurlarınızı bağışlayalım! Biz iyilik yapanlara nimetlerimizi daha da arttıracağız.' dedik."

{ وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ } "*O vakit (İsrail oğullarına), Şu kasabaya girin, dedik.*" Eriha kasabasına.

{ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ } "*Onun nimetlerinden dilediğiniz şekilde yiyin.*" Ne zaman dilerseniz.

{ رَغَدًا } "*Bol bol.*" Size genişletilmiş olarak.

{ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا } "*Ve kapıdan secde ederek girin.*" Rûku ederek.

{ وَقُولُوا حِطَّةٌ } "*Ve 'hıtta (bağışla)' deyin ki.*" Hatalarımızı bağışla.

"Hıtta"nın "Lâ ilâhe illallah" sözü olduğu da söylenmiştir.

{ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ } "*Kusurlarınızı bağışlayalım! Biz iyilik yapanlara nimetlerimizi daha da arttıracağız.*" İyiliklerinde.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Ama o zulme devam edenler sözü, kendilerine söylenenden başkasıyla değiştirdiler. Biz de, bozgunculuk yaptıkları için o zalimlerin üzerine gökten murdar bir azap indirmiştik."

{فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا} "*Ama o zulme devam edenler değiştirdiler.*" Kendilerine zulmedenler. Bunlar Hıtta Ashabıydı.

{قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ} "*Sözü, kendilerine söylenenden başkasıyla.*" Kendilerine emredileni değiştirerek "Hıntaten şemkaten" (kırmızı buğday) dediler.

{فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا} "*Biz de o zalimlerin üzerine indirmiştik.*" Sözü değiştirenlerin üstüne. Bunlar Hıtta Ashabıdır.

{رِجْزًا} "*Murdar bir azap.*" Taun.

{مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ} "*Bozgunculuk yaptıkları için gökten.*" Kendilerine emrolunan şeyi değiştirdikleri için.

وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾

60- "Hani Mûsâ, çölde kavmi için su istemişti de biz ona, 'Asanla taşa vur!' demiştik. Bunun üzerine taştan oniki kaynak fışkırdı. Her bölük, içeceği yeri bildi. (Onlara), 'Allah'ın rızkından yiyin, için, sakın yeryüzünde bozgunculuk yapmayın!' (dedik)."

{وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ} "*Hani Mûsâ, çölde kavmi için su istemişti de.*" Çölde.

{فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ} "*Biz ona 'Asanla taşa vur' demiştik.*" Beraberinde bulunan asan ile. Allah Teâlâ ona bir taş verdi. Kadının

göğsü gibi on iki pınar verildi. Asasını vurduğunda her bir göğüsten bir nehir çıktı.

{ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا } *"Bunun üzerine taştan oniki kaynak fışkırdı."* Nehir fışkırdı.

{ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ } *"Her bölük bildi."* Topluluk.

{ مَشْرَبَهُمْ } *"İçeceği yeri."* Nehirlerinden. Allah Teâlâ onlara şöyle buyurdu:

{ كُلُوا } *"(Onlara)Yiyin (dedik)."* Menn ve selvadan (bıldırcın eti ve kudret helvası).

{ وَاشْرَبُوا } *"İçin."* Bütün nehirlerden.

{ مِنْ رِزْقِ اللهِ } *"Allah'ın rızkından."* Allah'ın size verdiği rızıktan.

{ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ } *"Sakın yeryüzünde bozgunculuk yapmayın."* Yeryüzünde fesadla ve Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın emrine karşılık gelmekle yürümeyiniz.

وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ اَدْنٰى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اِهْبِطُوا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَا سَاَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَآؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

61- "Hani Mûsâ'ya, 'Ey Mûsâ! Biz bir tek yemekle yetinemeyiz. Bizim için Rabbine dua et de, bize yerin bitirdiği şeylerden; sebze, acur, sarımsak, mercimek ve soğandan versin!' dediniz. Bunun üzerine Mûsâ, 'Daha iyiyi, daha kötü olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyleyse kasabaya (Mısır'a) geri dönün; çünkü istedikleriniz sizin

için orada var.' dedi. İşte (bundan sonra) onların üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu ve Allah'ın gazabına uğradılar. Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar ve peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. Bütün bunlar, sadece isyan etmeleri ve taşkınlık yapmaları yüzünden idi."

{ وَإِذْ قُلْتُمْ } "*Hani Mûsâ'ya dediniz.*" Muhakkak demiştiniz.

{ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ } "*Ey Mûsâ! Biz bir tek yemekle yetinemeyiz.*" Sadece bıldırcın eti ve kudret helvası yemek gibi tek bir yemek yemeye sabredemeyiz.

{ فَادْعُ } "*Dua et de.*" İste.

{ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ } "*Bizim için Rabbine. Yerin bitirdiği şeylerden versin.*" Yerin çıkardığından.

{ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا } "*Sebze, acur, sarımsak.*" Sarımsağından.[5]

{ وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ } "*Mercimek ve soğanından. Dedi ki:*" Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm) onlara buyurdu.

{ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنٰى بِالَّذِي } "*Daha kötü olanla değiştirmek mi istiyorsunuz?*" Sarımsak ve soğandan daha alçak.

{ هُوَ خَيْرٌ } "*Daha iyiyi.*" Daha faziletli ve daha şerefli. Bıldırcın eti ve kudret helvasından Yani banal, sıradan olanı istiyorsunuz; değerli olanı de terk ediyorsunuz.

{ اِهْبِطُوا مِصْرًا } "*Öyleyse kasabaya (Mısır)'a geri dönün.*" Kendisinden çıktığınız şehre. Herhangi bir şehir olduğu da söylenmiştir.

{ فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ } "*Çünkü istedikleriniz sizin için orada var.*" Orada istediğiniz şeyler size aittir.

{ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ } "*İşte (bundan sonra) onların üzerlerine aşağılık damgası vuruldu.*" Cizye vermekle zillet kendilerine vuruldu.

---

5 İbn Abbâs, "fum" sözcüğünün "sum" sözcüğünün bozulmuş hali olduğunu belirtmektedir.

{ وَالْمَسْكَنَةُ } "*Ve yoksulluk.*" Fakirliğin rüsvalığı.

{ وَبَآؤُ بِغَضَبٍ } "*Ve gazabına uğradılar.*" Laneti hakettiler.

{ مِنَ اللّٰهِ } "*Allah'ın.*"

{ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } "*Çünkü onlar, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an-ı Kerim'i inkâr etmelerinden dolayı.

{ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ } "*Ve peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı.*" Haksızca ve herhangi bir suçları olmaksızın.

{ ذٰلِكَ } "*Bütün bunlar.*" Gazap.

{ بِمَا عَصَوْا } "*Sadece isyan etmeleri.*" Cumartesi günü hakkında Allah'a isyan etmeleri.

{ وَكَانُوا يَعْتَدُونَ } "*Ve taşkınlık yapmaları yüzünden idi.*" Peygamberleri öldürmeleri ve masiyetleri helal saymaları nedeniyle.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالنَّصٰرٰى وَالصّٰبِـُٔيْنَ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦٢﴾

62- "İman edenlere, Yahudi olanlara, Hıristiyanlara ve Sâbiîlere gelince; (bunlardan) her kim Allah'a ve ahiret gününe iman edip sâlih amel işlerse, onlar için Rableri katında mükâfat vardır. Onlara bir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."

Allah Teâlâ onlardan iman edenleri zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا } "*İman edenlere gelince.*" Hz. Mûsâ'ya ve diğer peygamberlere iman edenlere.

{ فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ } "*Onlar için mükâfat vardır.*" Sevapları vardır.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ } *"Rableri katında."* Cennette.

{ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } *"Onlara bir korku yoktur."* Ebedi bir şekilde.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } *"Ve onlar üzülmeyeceklerdir."* Ebedi bir şekilde.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Karşılarına çıkacak olan azaplarda onlar için bir korku bulunmamaktadır ve geriye bıraktıkları hususlarda mahzun da olmazlar.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: *"Onlara bir korku yoktur."* Ölüm kurban edildiğinde ve *"Onlar üzülmeyeceklerdir."* Ateş bütünüyle kapatıldığında.

Sonra Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'a ve diğer peygamberlere iman etmeyenleri açıklamak üzere şöyle buyurdu: { هَادُوا } *"Yahudi olanlara."* Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın dinine meylettiler. Bunlar Yahudilerdir.

{ وَالنَّصَارٰى } *"Hıristiyanlara."* Hıristiyanlık dininde bulunanlar.

{ وَالصَّابِئِينَ } *"Sâbiîlere."* Hıristiyanlardan bir grupturlar. Bunlar başlarının ortasını tıraş eder, Zebur'u okur, meleklere ibadet ederler.

Araplar kalplerimiz Allah Teâlâ'ya rücû etmiştir anlamında;"Sabeet kulûbünâ" derler.

{ مَنْ اٰمَنَ } *"(Bunlardan) her kim İman edip."* Onlardan.

{ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا } *"Allah'a ve ahiret gününe sâlih amel işlerse."* Kendileriyle Rableri katında.

{ فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } *"Onlar için mükâfat vardır Rableri katında. Onlara bir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."* Mükâfatları da.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Hani sizden sapasağlam söz almış, Tûr'u da üstünüze kaldırmıştık. 'Size verdiğimizi kuvvetle alın ve içindekileri hatırlayın, olur ki sakınırsınız.'"

Allah Teâlâ daha sonra onlardan misak alındığını belirtmek üzere şöyle buyurdu:

{ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ } "*Hani biz sizden kesin bir söz almış.*" Sizin ikrarınızı aldık.

{ وَرَفَعْنَا } "*Kaldırmıştık.*" Söktük ve hapsettik.

{ فَوْقَكُمُ } "*Üstünüze.*" Başlarınızın üstüne.

{ الطُّورَ } "*Tûr'u da.*" Tur Dağı'nı. Misakı almakla.

{ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ } "*Size verdiğimize sarılın.*" Size verdiğimiz kitapla amel ediniz.

{ بِقُوَّةٍ } "*Kuvvetle.*" Çalışarak ve nefsin muvazebe edilmesiyle.

{ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ } "*Onda bulunanları daima hatırlayın.*" İçindeki sevabı, cezalandırmayı hatırlayınız. İçindeki helal ve haramı koruyunuz.

{ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ } "*Olur ki sakınırsınız.*" Gazaptan ve azaptan sakınasınız ve Allah Teâlâ'ya itaat edesiniz diye.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٤﴾

64- "Ancak siz, bunun ardından yine sözünüzden döndünüz. Size, Allah'ın lütuf ve acıması olmasaydı, şüphesiz en büyük zarara uğrayanlardan olurdunuz."

{ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ } "*Ancak siz yine sözünüzden döndünüz.*" Ardından misaktan yüz çevirdiniz.

{ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ } "*Bunun ardından, Allah'ın lütfu olmasaydı.*" Allah Teâlâ katından gelen lütuf olmamış olsaydı.

{عَلَيْكُمْ} "*Size.*" Azabı tehir etmekle.

{وَرَحْمَتُهُ} "*Ve acıması*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i size göndermekle.

{لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ} "*Şüphesiz en büyük zarara uğrayanlardan olurdunuz.*" Cezalandırılarak aldananlardan olurdunuz.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾

65- "İçinizden Cumartesi günü yasağını çiğneyip de bu yüzden kendilerine, 'Aşağılık maymunlar (gibi) olun!' dediklerimizi elbette bilmektesiniz!"

{وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ} "*Elbette bilmektesiniz!*" Cezalandırılanları bildiniz ve işittiniz.

{الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ} "*İçinizden yasağını çiğneyip de.*" Misakı almakla.

{فِي السَّبْتِ} "*Cumartesi günü.*" Davud ('aleyhi's-selâm) döneminde cumartesi günü hakkında.

{فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ} "*Bu yüzden kendilerine, 'Aşağılık maymunlar (gibi) olun!' dediklerimizi.*" Küçültülmüş, zelil edilmiş maymunlara dönüşünüz dedik.

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

66- "Böylece biz bunu, hem o olayı yaşamış olanlara hem de onlardan sonra geleceklere bir ibret ve Allah'tan sakınanlara da bir öğüt vesilesi yaptık!"

{فَجَعَلْنَاهَا} "*Böylece biz, bunu yaptık.*" Maymun kıldık.

{نَكَالًا} "*Bir ibret.*" Cezalandırma.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا } "*Hem o olayı yaşamış olanlara.*" Önceki günahlara.

{ وَمَا خَلْفَهَا } "*Hem de onlardan sonra geleceklere.*" Onların ardından gelenler için ibret olsun ve böylece onlara uymasınlar diye.

{ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ } "*Ve Allah'tan sakınanlara da bir öğüt vesilesi.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), O'nun ashabı ve muttakiler için öğüt ve nehyedici olsun.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖٓ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوْٓا
اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا قَالَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿٦٧﴾

67- "Hani Mûsâ kavmine, 'Allah size, bir sığır boğazlamanızı emrediyor' demişti de, onlar, 'Sen, bizimle alay mı ediyorsun?' demişlerdi. O da, 'Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım' demişti."

Allah Teâlâ daha sonra bakara/inek kıssasını zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ وَاِذْ قَالَ } "*Hani demişti de.*" Muhakkak demişti.

{ مُوسٰى لِقَوْمِهٖٓ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً } "*Mûsâ kavmine: Allah size bir sığır boğazlamanızı emrediyor.*" İneklerden bir ineği.

{ قَالُوْٓا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا } "*Onlar sen bizimle alay mı ediyorsun? dediler.*" Ey Mûsâ bizimle dalga mı geçiyorsun?

{ قَالَ } "*O da demişti.*" Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm) da şöyle buyurdu:

{ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ } "*Allah'a sığınırım.*" Allah Teâlâ'ya sığınırım.

{ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ } "*Cahillerden olmaktan.*" Mü'minlerle istihza edenlerden olmaktan. İsrailoğulları Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın doğru olduğunu anladıklarında.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَّنَا مَا هِيَ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا
فَارِضٌ وَّلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَ فَافْعَلُوْا مَا تُؤْمَرُوْنَ ﴿٦٨﴾

68- "(Bunun üzerine onlar, Mûsâ'ya), 'O halde, bizim için Rabbine dua et de onun ne olduğunu bize açıklasın!' dediler. (Mûsâ) Allah diyor ki: 'O, ne yaşlı ne genç, ama ikisinin arasında bir sığır. Size emredileni yapın!' dedi."

{ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ } "*(Bunun üzerine onlar, Mûsâ'ya), o halde bizim için Rabbine dua et de dediler.*" Bizim için Rabbine sor.

{ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ } "*Onun ne olduğunu bize açıklasın!*" Büyük mü küçük mü olduğunu açıklasın.

{ قَالَ } "*(Mûsâ) Dedi.*" Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ إِنَّهُ يَقُولُ } "*Allah diyor ki:*" Yani Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

{ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ } "*O, ne yaşlı bir sığır.*" Yani ne büyüktür.

{ وَلَا بِكْرٌ } "*Ne genç.*" Ne de küçüktür.

{ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَ } "*Ama ikisinin arasında.*" Yarısıdır. Yani küçük ile büyük arasında tam ortasıdır.

{ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ } "*Size emredileni yapın!*" Ve soru sormayınız.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾

69- "Onlar yine Mûsâ'ya, 'Bizim için Rabbine dua et de, onun renginin ne olduğunu bize açıklasın!' dediler. Mûsâ, '(Rabbim) onun, bakanların içini açan sapsarı bir sığır olduğunu söylüyor.' dedi."

{ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ } "*Onlar yine Mûsâ'ya, Bizim için Rabbine dua et de dediler.*" Bizim için Rabbine sor.

{ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا } "*Onun renginin ne olduğunu bize açıklasın.*" İneğin renginin ne olduğunu.

{ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ } "*Mûsâ, '(Rabbim) onun, sapsarı bir sığır olduğunu söylüyor.' dedi.*" Boynuz ve tırnakları sarı bedeni siyah.

{ صَفْرَآءُ } "*Sapsarı.*" Rengi katışıksız.

{ تَسُرُّ النَّاظِرِينَ } "*Bakanların içini açan.*" Kendisine bakanların hoşuna giden.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَاِنَّآ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Yine onlar, 'Bizim için Rabbine dua et de, onun nasıl olduğunu bize iyice açıklasın; çünkü biz onu gerçekten karıştırıyoruz. Ama Allah dilerse elbette (onu) buluruz.' dediler."

{ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ } "*Yine onlar, bizim için Rabbine dua et de dediler.*" Bizim için Rabbine sor. Bu inek çalışıyor mu çalışmıyor mu?

{ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ } "*Onun nasıl olduğunu bize iyice açıklasın.*" Çalışmış mı çalışmamış mı.

{ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا } "*Çünkü biz bu ineği gerçekten karıştırıyoruz.*" Bizim için problem teşkil ediyor.

{ وَاِنَّآ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُونَ } "*Ama Allah dilerse elbette (onu) buluruz.*" İneğin niteliği hakkında. "Amîl adlı şahsın katilini bulmayı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾

71- "(Mûsâ) dedi: 'Rabbim, o bir sığırdır ki ne koşulur arazi sürer, ne de ekin sular, salma gezer ve hiç alacası yoktur' diyor. 'İşte şimdi gerçeği söyledin' dediler. Bunun üzerine o sığırı boğazladılar ki, az kalsın bunu yapmayacaklardı!"

{ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ } "(*Mûsâ) dedi: 'Rabbim, o bir sığırdır ki.'*" Boyunduruk altına alınmamıştır.

{لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ} "*Ne koşulur arazi sürer.*" Yeri ekmemiş.

{وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ} "*Ne de ekin sular.*" Sulama araçlarıyla yeri ekinle sulamamıştır.

{مُسَلَّمَةٌ} "*Salmadır.*" Her türlü kusurdan.

{لَا شِيَةَ فِيهَا} "*Ve hiç alacası yoktur.*" Herhangi bir beyazlığı bulunmamaktadır.

{قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ} "*İşte şimdi gerçeği söyledin, dediler.*" İşte şimdi sen bize nitelikleri açıkladın. Onlar bu özellikte bir inek araştırdılar, o ineği derisinin içini altın doldurmak karşılığında satın aldılar.

{فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ} "*Bunun üzerine o sığırı boğazladılar ki, az kalsın bunu yapmayacaklardı!*" Ta işin başlangıcında bunu yapmayacaklardı.

Değerinin pahalılığından dolayı yapamayacaklardı, anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾

72- "Hani siz, birini öldürmüştünüz de, onunla ilgili olarak suçu birbirinizin üzerine atmıştınız. Oysa Allah, gizlemekte olduğunuzu açığa çıkaracaktı."

Ardından Allah Teâlâ maktulü zikrederek şöyle buyurdu:

{وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا} "*Hani siz birini öldürmüştünüz de.*"

{فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا} "*Onunla ilgili olarak suçu birbirinizin üzerine atmıştınız.*" Onun öldürülmesi hususunda ihtilafa düşmüştünüz.

{وَاللَّهُ مُخْرِجٌ} "*Oysa Allah, açığa çıkaracaktı.*" İzhar edendir.

{مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ} "*Gizlemekte olduğunuzu.*" Amîl'in öldürülmesinde gizlenen şeyi.

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾

73- "Bunun üzerine dedik ki: 'Boğazlanmış olan sığırın bir parçasıyla öldürülen kişiye vurun!' İşte Allah, ölüleri böyle diriltir ve size âyetlerini gösterir. Belki aklınızı kullanırsınız!"

{فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ} "*Bunun üzerine dedik ki: Boğazlanmış olan sığırın öldürülen kişiye vurun!*' Yani öldürülen kişi kastedilmiştir.

{بِبَعْضِهَا} "*Bir parçasıyla.*" İneğin azalarından herhangi bir organ ile. Bu uzvun ineğin kuyruğu ya da dili olduğu söylenmiştir.

{كَذٰلِكَ} "*İşte.*" Allah Teâlâ Amil'i dirilttiği gibi.

{يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى} "*Allah ölüleri böyle diriltir.*" Diriliş için.

{وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ} "*Ve size âyetlerini gösterir.*" Bu şahsın diriltilmesini.

{لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ} "*Belki aklınızı kullanırsınız!*" Böylece ölümden sona dirilişi tasdik edesiniz diye.

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَآءُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾

74- "Sonra bunun arkasından kalpleriniz katılaştı, şimdi onlar taşlar gibi, hatta daha da duygusuz. Çünkü taşların öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar; öylesi var ki çatlar da bağrından su fışkırır ve öylesi de var ki, Allah korkusundan yerlerde yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir."

{ثُمَّ قَسَتْ} "*Sonra katılaştı.*" Kurudu.

{ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ } "*Bunun arkasından kalpleriniz.*" Amîl'in diriltilip size katilini bildirmesinden sonra.

{ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ } "*Şimdi onlar taşlar gibi.*" Şiddette.

{ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً } "*Hatta daha da duygusuz.*" Daha katı. Ardından taşı mazur gördü ve taşın faydasını zikretti. Kalpleri de kınadı.

{ وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ } "*Çünkü taşların öylesi var ki.*" Taşlar.

{ لَمَا يَتَفَجَّرُ } "*Kaynar.*" Çıkar.

{ مِنْهُ الْاَنْهَارُوَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ } "*İçinden. Öylesi var ki çatlar da.*" Diyor ki; parçalanır.

{ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَآءُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ } "*Bağrından su fışkırır ve öylesi de var ki, yerlerde yuvarlanır.*" Dağın en üst noktasından en alt noktasına doğru yuvarlanır.

{ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ } "*Allah korkusundan.*" Ve sizin kalpleriniz ise Allah Teâlâ'nın korkusundan dolayı hareket etmemektedir.

{ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ } "*Allah gafil değildir.*" Cezalandırmayı terk etmez.

{ عَمَّا تَعْمَلُونَ } "*Yapmakta olduklarınızdan.*" İşlemiş olduğunuz masiyetleri. "Gizlemiş olduğunuz masiyetlerden" olduğu da söylenmiştir.

اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Şimdi siz hâlâ, (Yahudilerin) -içlerinden bir grup, Allah'ın kelamını dinleyip anladıktan sonra, onu bile bile tahrif edip dururken- size inanmalarını mı bekliyorsunuz?"

{ اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ } "*Şimdi siz hâlâ, (Yahudilerin) size inanmalarını mı bekliyorsunuz?*" Ey Muhammed! Sana Yahudilerin iman edeceğini ummakta mısın?

{وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ} "*İçlerinden bir grup.*" Onlar Mûsâ ('aleyhi's-selâm) ile birlikte bulunan yetmiş kişi idiler.

{يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللهِ} "*Allah'ın kelâmını dinleyip.*" Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın Allah Teâlâ'nın Kelamını kıraat edişini.

{ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ} "*Onu tahrif edip dururken.*" Değiştiriyorlarken.

{مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ} "*Anladıktan sonra.*" Bildikten ve anladıktan sonra.

{وَهُمْ يَعْلَمُونَ} "*Bile bile.*" Onu değiştirdiklerini bildikleri halde.

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوٓا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوٓا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾

76- "Onlar, iman edenlerle karşılaştıkları zaman, 'Biz de inandık!' derler. Birbirleriyle baş başa kalınca da, 'Rabbiniz katında, size karşı delil olarak kullanmaları için mi, Allah'ın size açıkladıklarını, onlara anlatıyorsunuz? Buna aklınız ermiyor mu?' derler."

Daha sonra Ehl-i Kitab'ın münafıklarını zikretmek üzere -Ehl-i Kitab'ın sefilleri olduğu da söylenmiştir- şöyle buyurdu:

{وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا} "*Onlar, İman edenlerle karşılaştıkları zaman.*" Yani Ebûbekir ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabıyla.

{قَالُوٓا آمَنَّا} "*Biz de inandık derler.*" Peygamberinize ve bizim Kitabımızdaki peygamberinizin sıfatına ve niteliklerine.

{وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ} "*Birbirleriyle başbaşa kalınca da.*" Sefiller reislerine döndüklerinde.

{قَالُوٓا} "*Derler.*" Reisleri sefillere dediler.

{أَتُحَدِّثُونَهُمْ} *"Onlara mı anlatıyorsunuz?"* Muhammed ve ashabına haber mi veriyorsunuz?

{ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ } *"Allah'ın size açıkladıklarını."* Allah Teâlâ'nın kitaplarınızda size açıklamış olduğu Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sıfatını ve özelliklerini.

{ لِيُحَآجُّوكُمْ بِهٖ } *"Size karşı delil olarak kullanmaları için."* Size karşı tartışsınlar diye.

{ عِنْدَ رَبِّكُمْ } *"Rabbiniz katında."* Rabbinizin katından. Cümlede takdim ve tehir vardır.

{ اَفَلَا تَعْقِلُونَ } *"Buna aklınız ermiyor mu?"* İnsanî zihniyet sizde bulunmamakta mıdır?

اَوَلَا يَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾

77- "Onlar bilmezler mi ki, Allah onların gizlediklerini de açıkladıklarını da bilmektedir."

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ اَوَلَا يَعْلَمُونَ } *"Onlar bilmezler mi ki."* Yani reisler/liderler.

{ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ } *"Allah onların gizlediklerini de bilmektedir."* Kendi aralarındaki konularda.

{ وَمَا يُعْلِنُونَ } *"Açıkladıklarını da."* Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabına ilişkin.

وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّآ اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾

78- "Bunlardan bir de ümmi kısmı vardır ki, Kitab'ı (Tevrat'ı) bilmezler. Bütün bildikleri bir takım kuruntu ve boş saplantılardan ibarettir. Onlar sadece, zan içinde dolaşıp dururlar."

{ وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ } *"Bunlardan bir de ümmi kısmı vardır ki, Kitab'ı (Tevrat'ı) bilmezler."* Kitabın kıraatini ve kitabın yazımını iyi yapamazlar.

{ اِلَّآ اَمَانِيَّ } "*Bütün bildikleri bir takım kuruntu ve boş saplantılardan ibarettir.*" Asılsız sözlerdir.

{ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ } "*Onlar sadece, zan içinde dolaşıp dururlar.*" Onlar ancak reislerinin telkin edişiyle zann üzere konuşurlar.

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِاَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهٖ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Elleriyle bir kitap yazıp, sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için, 'Bu, Allah katındandır!' diyenlerin vay haline! Vay ellerinin yazdıklarından dolayı onlara, vay kazandıkları o vebal yüzünden onlara!"

{ فَوَيْلٌ } "*Vay haline!*" Şiddetli azap. Veyl'in cehennemde bir vadi olduğu da söylenmiştir.

{ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ } "*Bir kitap yazıp.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kitaptaki sıfatını ve özelliklerini değiştirenler.

{ بِاَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا } "*Elleriyle. Sonra 'bu' diyenlerin.*" Getirmiş olduğu Kitabı.

{ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهٖ } "*Allah katındandır. Onu karşılığında satmak için.*" Değiştirmek ve yazmak sureti ile.

{ ثَمَنًا قَلِيلًا } "*Az bir bedel.*" Biraz yiyecek ve fazlalık türü az bir mal ile.

{ فَوَيْلٌ لَهُمْ } "*Vay onlara.*" Onlara şiddetli azap vardır.

{ مِمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيهِمْ } "*Ellerinin yazdıklarından dolayı.*" Ellerinin değiştirdiği şeyden dolayı.

{ وَوَيْلٌ لَهُمْ } "*Vay onlara!*" Onlara şiddetli azap vardır.

{ مِمَّا يَكْسِبُونَ } "*Kazandıkları o vebal yüzünden.*" Elde ettikleri haram ve rüşvet dolayısıyla.

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهٗٓ اَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾

80- "(İsrail oğulları), 'Sayılı bir kaç gün dışında bize asla ateş dokunmayacak!' dediler. De ki: 'Böyle olacağına dair Allah katından bir söz mü aldınız? -ki Allah verdiği sözden dönmez-, yoksa Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?'"

{وَقَالُوا} "*(İsrail oğulları), dediler.*" Yani Yahudiler.

{لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ} "*Bize asla ateş dokunmayacak.*" Asla bize cehennem ateşi isabet etmez.

{اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَةً} "*Sayılı birkaç gün dışında.*" Babalarımızın buzağıya ibadet ettiği kırk gün müddeti dışında.

{قُلْ} "*De ki.*" Ey Muhammed!

{اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا} "*Böyle olacağına dair Allah katından bir söz mü aldınız?*" Dediğinize karşılık.

{فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰه عَهْدَهٗٓ} "*Ki Allah verdiği sözden dönmez.*" Eğer Allah Teâlâ'nın katında size ait bir ahid varsa.

{اَمْ تَقُولُونَ} "*Yoksa ... mı söylüyorsunuz?*" Aksine sizler mi söylüyorsunuz.

{عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ} "*Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri*" Kitabınızda.

بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيٓئَتُهٗ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾

81- "Hayır! Kim bir kötülük işler de, günahı kendisini çepeçevre kuşatırsa, işte o kimseler cehennemliklerdir. Orada sürekli olarak kalacaklardır."

{بَلٰى} "*Hayır.*" Onların düşüncelerine reddiyedir.

{ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً } "*Kim bir kötülük işler de.*" Kim Allah Teâlâ'ya ortak koşarsa.

{ وَاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيْٓئَتُهٗ } "*Günahı kendisini çepeçevre kuşatırsa.*" Şirk koşması onu helake sürüklerse. Yani bu hal üzere ölürse.

{ فَاُولٰٓئِكَ } "*İşte o kimseler.*" Bu özellikteki kişiler.

{ اَصْحٰبُ النَّارِ } "*Cehennemliklerdir.*" Ateş ehlidirler.

{ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ } "*Orada sürekli olarak kalacaklardır.*" Daimidirler. Orada ölmezler. Oradan çıkartılmazlar da.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٨٢﴾

82- "İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince; onlar cennetliklerdir. Onlar da orada sürekli olarak kalacaklardır."

Ardından Allah Teâlâ iman edenleri zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا } "*İman edip.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ } "*Sâlih ameller işleyenlere gelince.*" Kendileriyle Rableri arasında taat davranışlarında bulunanlara.

{ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ } "*Onlar cennetliklerdir. Onlar da orada sürekli olarak kalıcıdırlar.*" Daimidirler. Orada ölmezler. Oradan çıkartılmazlar da.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ لَا تَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَّذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَقُوْلُوْا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَّاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٨٣﴾

83- "Hani İsrail oğullarından şöyle söz almıştık: 'Yalnız Allah'a kulluk edin, anaya-babaya, yakınlara, yetimlere ve yoksullara iyilik edin ve insanlara güzel söz söyleyin; namazı kılın, zekâtı verin!' Sonra pek azınız dışında sözünüzden döndünüz, hâlâ da yüz çeviriyorsunuz!"

Ardından Allah Teâlâ yine Benî İsrail'den almış olduğu misakı zikrederek şöyle dedi:

{ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ } "*Hani İsrailoğullarından, şöyle söz almıştık: Yalnız Allah'a kulluk edin.*" Sadece Allah Teâlâ'yı birleyin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız.

{ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا } "*Anaya, babaya iyilik yapın.*" İkisine iyilik yapınız.

{ وَذِي الْقُرْبٰى } "*Yakınlara.*" Akrabaya sıla-i rahim yapınız.

{ وَالْيَتَامٰى } "*Yetimlere.*" Yetimlere iyilikte bulunmak.

{ وَالْمَسَاكِينِ } "*Ve Yoksullara.*" Yoksullara iyilikte bulunun.

{ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا } "*Ve insanlara güzel söz söyleyin.*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in durumu hakkında hak sözü söyleyiniz.

Doğru, güzel söz söyleyiniz, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ } "*Namazı kılın.*" Beş vakit namazı tam kılınız.

{ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ } "*Zekâtı verin.*" Mallarınızın zekâtını veriniz.

{ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ } "*Sonra sözünüzden döndünüz.*" Alınan misaktan yüz çevirdiniz.

{ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ } "*Pek azınız dışında.*" Babalarınızdan çok azı müstesna.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Pek azınız dışında.*" Abdullah ibn Selam ve ashabı gibi.

{ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ } "*Hâlâ da yüz çeviriyorsunuz.*" Onu terk ederek yalanlamaktasınız.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ
مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

84- "Hani yine sizden, 'Birbirinizin kanlarını dökmeyeceksiniz ve birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız' diye kesin söz almıştık. Sonra siz bunu kabul ettiniz ve ikrarınıza şâhid de oldunuz!"

{ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ } "*Hani yine sizden ... diye kesin söz almıştık.*" Kitapta.

{ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ } "*Birbirinizin kanlarını dökmeyeceksiniz.*" Birbirinizi öldürmeyeceksiniz.

{ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ } "*Ve birbirinizi çıkarmayacaksınız.*" Birbirinizi çıkarmayacaksınız.

{ مِنْ دِيَارِكُمْ } "*Yurtlarınızdan.*" Evlerinizden. Yani Benî Kurayza ve Benî Nadir'i.

{ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ } "*Sonra siz bunu kabul ettiniz.*" Kabul ettiniz.

{ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ } "*Ve ikrarınıza şâhid de oldunuz!*" Bunu biliyorsunuz da.

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ
تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاِنْ يَاْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ
وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْ اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ
بِبَعْضٍ فَمَا جَزَآءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰى اَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾

85- "Sonra sizler öyle kimselersiniz ki, birbirinizi öldürüyorsunuz, içinizden bir kısmınızı yurtlarından çıkarıyorsunuz, kötülük ve

düşmanlıkta onlara karşı yardımlaşıyorsunuz! Onların yurtlarından çıkarılması size haram kılındığı halde, onlar size esir olarak gelirlerse, fidye almaya kalkışıyorsunuz. Yoksa siz, Kitabın bir kısmına inanıyor, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu halde içinizden böyle yapanlar, dünya hayatında zillette düşmekten başka ne kazanırlar? Kıyâmet günü de en şiddetli azaba itilirler. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir."

{ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ} "*Sonra sizler öyle kimselersiniz ki.*" Ey şu özellikteki kişiler!

{تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ} "*Birbirinizi öldürüyorsunuz.*" Kiminiz kiminizi.

{وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ} "*Ve içinizden bir kısmını yurtlarından çıkarıyorsunuz.*" Evlerinden.

{تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ} "*Onlara karşı yardımlaşıyorsunuz.*" Birbirinize karşı yardım ediyordunuz.

{بِالْاِثْمِ} "*Kötülük.*" Zulümle.

{وَالْعُدْوَانِ} "*Ve düşmanlıkta.*" Haddi aşmakla.

{وَاِنْ يَاْتُوكُمْ اُسَارٰى} "*Onlar size esir olarak gelirlerse.*" Yani dininizin esirlerini.

{تُفَادُوهُمْ} "*Fidye almaya kalkışıyorsunuz.*" Düşmanlarınızdan. Cümlede takdim ve tehir vardır.

{وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْ} "*Onların yurtlarından çıkarılması size haram kılındığı halde.*" Onları çıkartıp öldürmeniz size haram kılındığı halde.

{اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ} "*Yoksa siz Kitabın bir kısmına inanıyor.*" Kitapta bulunanların bir bölümüne. Düşmanlarınızdan esirlerinizi fidyeleşerek alıyorsunuz.

{وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ} "*Bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?*" Ashabınızın esirlerini terk mi ediyorsunuz. Onlar için fidye vermiyor musunuz?

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Yoksa siz Kitabın bir kısmına inanıyor.*" Nefislerinizin hevâsına uygun olana. "*Bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?*" Kitabın hevânıza uymayan bölümünü.

{ فَمَا جَزَآءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } "*Şu halde içinizden böyle yapanlar, dünya hayatında zillette düşmekten başka ne kazanırlar?*" Ancak dünya hayatında öldürme ve esir edilme yoluyla azaptan başka.

{ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ } "*Kıyâmet günü de itilirler.*" Döndürülürler.

{ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ } "*En şiddetli azaba.*" Azabın en alt tabakasına.

{ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ } "*Allah gafil değildir.*" Cezalandırmayı terk etmekle.

{ عَمَّا تَعْمَلُونَ } "*Yaptıklarınızdan.*" İşlemiş olduğunuz masiyetlerden. Âyetin "*Gizlemiş olduğunuz şeylerden gafil değildir*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾

86- "İşte bunlar ahiret karşılığında, dünya hayatını satın alan kimselerdir. Bu yüzden, onların ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir."

{ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ } "*İşte bunlar ahiret karşılığında dünya hayatını satın alan kimselerdir.*" Ahiret karşılığında dünyayı, iman karşılığında küfrü seçen kimselerdir.

{ فَلَا يُخَفَّفُ } "*Bu yüzden, hafifletilecek.*" Kolaylaştırılmaz. Âyetin "*(azapları) kaldırılmaz*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ } "*Onların ne azabları. Ne de kendilerine yardım edilecektir.*" Allah Teâlâ'nın azabından engellenmezler.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ اَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾

87- "Andolsun biz Mûsâ'ya Kitabı verdik, arkasından da peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da apaçık mucizeler verdik ve onu Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. Size ne zaman nefislerinizin hoşlanmadığı bir emirle bir peygamber gelse, her defasında ona karşı büyüklük taslarsınız. Onlardan bir kısmını yalanlar, bir kısmını da öldürürsünüz."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا } "*Andolsun ki Biz verdik.*" Verdik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ } "*Mûsâ'ya kitabı.*" Tevrat'ı.

{ وَقَفَّيْنَا } "*Gönderdik.*" Ardı sıra gönderdik.

{ مِنْ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا } "*Arkasından da peygamberler. Verdik.*" Verdik.

{ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ } "*Meryem'in oğlu İsa'ya da apaçık mucizeler.*" Emir ve yasaklar, harikulade olaylar ve alametler.

{ وَاَيَّدْنَاهُ } "*Ve onu destekledik.*" Onu kuvvetlendirdik ve Ona yardım bahşettik.

{ بِرُوحِ الْقُدُسِ } "*Rûhul-Kudüs(Cebrail) ile.*" Mutahhar/tertemiz Cebrail ile.

{ اَفَكُلَّمَا جَآءَكُمْ } "*Size ne zaman gelse.*" Ey Yahudi topluluğu!

{ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰى اَنْفُسُكُمُ } "*Nefislerinizin hoşlanmadığı bir emirle bir peygamber.*" Kalplerinize ve dininize uymayan şeyi.

{ اسْتَكْبَرْتُمْ } "*Her defasında ona karşı büyüklük taslarsınız.*" Bu şeye iman etmekten büyüklük tasladınız.

{ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ } "*Onlardan bir kısmını yalanlar.*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) gibi bir kısmını yalanladınız.

{ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ } "*Bir kısmını da öldürürsünüz.*" Yahya ve Zekeriyya ('aleyhi's-selâm) gibi bir kısmını da öldürdünüz.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

88- "(Yahudiler), 'Kalplerimiz perdelidir.' dediler. Hayır, aksine Allah inkârları yüzünden onlara lânet etmiştir. Bu yüzden onlar pek az imana gelirler!"

{ وَقَالُو } "*(Yahudiler) dediler.*" Yani Yahudiler dediler.

{ قُلُوبُنَا غُلْفٌ } "*Kalplerimiz perdelidir.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senin sözüne. Yani kalplerimiz bütün ilimlerin kaplarıdır. Senin ilmini ve sözünü kavrayamamaktadır.

{ بَلْ } "*Hayır aksine.*" Onlara bir reddir.

{ لَعَنَهُمُ اللهُ } "*Allah, onlara lanet etmiştir.*" Allah Teâlâ kalplerine mühür vurmuştur.

{ بِكُفْرِهِمْ } "*İnkârları yüzünden.*" İnkâr etmelerine ceza olsun diye.

{ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ } "*Bu yüzden onlar pek az imana gelirler!*" Ne az, ne de çok iman ediyorlar.

"*Azına da çoğuna da iman etmiyorlar*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾

89- "Onlara, Allah katından, yanlarında bulunanı (Tevrat'ı) doğrulayan bir Kitap (Kur'an) gelince; önceleri, inkâr edenlere karşı yardım isteyip dururlarken, o bildikleri (Kur'an) kendilerine

geldiği zaman, onu inkâr ettiler. Artık Allah'ın lâneti inkârcıların üzerine olsun!"

{ وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللهِ مُصَدِّقٌ } "*Onlara Allah katından doğrulayan bir Kitap(Kur'an) gelince.*" Uygun olan.

{ لِمَا مَعَهُمْ } "*Yanlarında bulunanı.*" Kitaba uygun olan. Tevhid ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellikleri ve nitelikleri bazı şeri hükümleri gibi hükümler gelince inkâr ettiler.

{ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ } "*Önceleri.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan önce.

{ يَسْتَفْتِحُونَ } "*Yardım isteyip dururlarken.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an ile yardım istiyorlarken.

{ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا } "*İnkâr edenlere karşı.*" Düşmanları olan Esed, Gatafan, Müzeyne ve Cuheyne kabilelerine karşı.

{ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مَا عَرَفُوا } "*O bildikleri (Kur'an) kendilerine geldiği zaman.*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendi kitaplarındaki sıfatı ve nitelikleri.

{ كَفَرُوا بِهِ } "*Onu inkâr ettiler.*" İnkâr ettiler.

{ فَلَعْنَةُ اللهِ } "*Artık Allah'ın laneti.*" Allah Teâlâ'nın hışmı ve azabı.

{ عَلَى الْكَافِرِينَ } "*İnkârcıların üzerine olsun!*" Yahudilerin üzerine.

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِۦٓ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُوا بِمَآ أَنزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَن يُنَزِّلَ اللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ فَبَآءُو بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ ۚ وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٩٠﴾

90- "Uğruna kendilerini sattıkları şey ne kadar çirkindir ki onlar, Allah'ın kullarından dilediğine lütfuyla vahiy indirmesini kıskanarak, Allah ne indirdiyse hepsini inkâr ettiler. İşte bu yüzden

gazap üstüne gazaba uğradılar. Ayrıca kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır."

{بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ} "*Uğruna kendilerini sattıkları şey ne kadar çirkindir ki.*" Karşılığında nefislerini sattıkları şey.

{اَنْ يَكْفُرُوا} "*İnkâr ettiler.*" İnkâr etmek suretiyle.

{بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ} "*Allah ne indirdiyse hepsini.*" Kitap ve resûlü.

{بَغْيًا} "*Kıskanarak.*" Kıskanarak.

{اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ} "*Allah'ın lütfuyla vahiy indirmesini.*" Allah Teâlâ'nın Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı fazlıyla, kitap ve nübüvveti indirmesi suretiyle.

{عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ} "*Kullarından dilediğine.*" Yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{فَبَآءُوْ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ} "*İşte bu yüzden gazap üstüne gazaba uğradılar.*" Peşisıra laneti hak ettiler.

{وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ} "*Ayrıca kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.*" Alçaltıldıkları. Âyetin "*Şiddetli bir azap*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا نُؤْمِنُ بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُوْنَ بِمَا وَرَآءَهٗ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُوْنَ اَنْۢبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٩١﴾

91- "Onlara, 'Allah ne indirdiyse ona iman edin!' denildiği zaman, 'Biz, sadece bize indirilmiş olana inanırız.' dediler ve ondan başkasını inkâr ettiler. Oysa o (Kur'an), onların yanlarında bulunanı (Tevrat'ı) doğrulayan gerçektir. De ki: 'Eğer siz gerçekten inanıyor idiyseniz, daha önce, Allah'ın peygamberlerini niçin öldürüyordunuz?'"

{ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ } "*Onlara, denildiği zaman.*" Yani Yahudilere.

{اٰمِنُوا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ} "*Allah ne indirdiyse ona iman edin.*" Yani Kur'an'a.

{ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا } "'*Biz, sadece bize indirilmiş olana inanırız.' dediler.*" Yani Tevrat'a.

{ وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَآءَهُ } "*Ve ondan başkasını inkâr ettiler.*" Yani Tevrat'ın dışındakileri inkâr ederek.

{ وَهُوَ الْحَقُّ } "*Oysa o gerçektir.*" Yani Kur'an.

{ مُصَدِّقًا } "*Doğrulayan.*" Tevhide uygun olarak.

{ لِمَا مَعَهُمْ } "*Onların yanlarında bulunanı (Tevrat'ı).*" Kitabı. Dediler ki: "Ey Muhammed! Babalarımız mü'minler idiler."

Allah Teâlâ buyurdu ki:

{ قُلْ } "*De ki.*" Ey Muhammed!

{ فَلِمَ تَقْتُلُونَ } "*Niçin öldürüyordunuz?*" Öldürdünüz.

{ اَنْبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ } "*Daha önce Allah'ın peygamberlerini.*" Bundan önce.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } "*Eğer siz gerçekten inanıyor idiyseniz.*" Sözlerinizde dosdoğru kişilerden idiyseniz.

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾

92- "Andolsun Mûsâ size apaçık mucizelerle gelmişti de onun ardından, kendinize yazık ederek o buzağıya tapmıştınız."

{ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ } "*Andolsun Mûsâ size apaçık mucizelerle gelmişti de.*" Emirler, yasaklar ve alametlerle.

{ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ } "*O buzağıya tapmıştınız.*" Buzağıya ibadet ettiniz.

{ مِنْ بَعْدِهِ } "*Onun ardından.*" Dağa gitmek için ayrıldığında.

{ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ } "*Kendinize yazık ederek.*" Kâfirler olarak.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَاْمُرُكُمْ بِهٖٓ اِيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

93- "Hani bir zaman, 'Size verdiğimiz Kitaba sımsıkı sarılın ve dinleyin!' diye, Tur Dağı'nı sizin üstünüze kaldırıp kesin söz almıştık. Onlar, 'İşittik ve isyan ettik.' dediler. İnkârları yüzünden, o buzağı sevgisini kalplerinde besleyip büyüttüler. De ki: 'Eğer inanıyorsanız, imanınız size ne kötü şeyler emrediyor?'"

{ وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ } "*Hani bir zaman kesin söz almıştık.*" İkrar almıştık.

{ وَرَفَعْنَا } "*Ve kaldırıp.*" Söktük, kaldırdık ve hapsettik.

{ فَوْقَكُمُ } "*Sizin üstünüze.*" Başlarınızın üstüne.

{ الطُّورَ } "*Tur Dağı'nı.*" Tur Dağı'nı.

{ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ } "*Size verdiğimiz Kitaba sarılın.*" Size verdiğimiz kitap ile amel ediniz.

{ بِقُوَّةٍ } "*Sımsıkı kuvvetle.*" Nefsinizi zorlayarak ve didinerek.

{ وَاسْمَعُوا } "*Ve dinleyin.*" Emrolunduğunuz şeye itaat ediniz.

{ قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا } "*Onlar; işittik ve isyan ettik, dediler.*" Sanki şöyle demişlerdi: Şu dağ olmamış olsaydı senin sözünü dinler ve emrine isyan ederdik.

{ وَاُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ } "*İnkârları yüzünden, o buzağı sevgisini kalplerinde besleyip büyüttüler.*" Küfürleri nedeniyle küfürlerine ceza olsun diye kalplerine buzağıya ibadet etme sevgisi yerleştirildi.

{ قُلْ } "*De ki:*" Ey Muhammed! Eğer buzağıya ibadet etme sevgisi Yaradanınıza duyduğunuz sevgiye eş değerde ise.

{ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهٖٓ اِيمَانُكُمْ } "*İmanınız size ne kötü şeyler emrediyor?*" Yani (imanınız) buzağıya ibadet etmeyi.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } "*Eğer inanıyorsanız.*" "Babalarımız mü'minler idiler" şeklinde dile getirmiş olduğunuz sözünüzde doğru sözlülerden iseniz.

قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾

94- "De ki: 'Allah katında ahiret yurdu, başkalarına değil de sadece size ait ise, bu inancınızda da samimi iseniz, hemen ölümü isteyin!'"

{ قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ } "*De ki: Ahiret yurdu size ait ise.*" Cennet.

{ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً } "*Allah katında sadece.*" Özelse.

{ مِنْ دُونِ النَّاسِ } "*Başkalarına değil de.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabı olan Mü'minlere ait olmaksızın.

{ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ } "*Hemen ölümü isteyin.*" Ölümü isteyiniz.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } "*Bu inancınızda da samimi iseniz.*" Sözlerinizde.

وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظّٰلِمِينَ ﴿٩٥﴾

95- "Fakat onlar, elleriyle önceden yaptıkları işler yüzünden ölümü hiçbir zaman isteyemezler. Allah zalimleri bilir."

{ وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا } "*Ölümü hiçbir zaman isteyemezler.*" Asla ve kat'a ölümü istemezler.

{ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ } "*Fakat onlar elleriyle önceden yaptıkları işler yüzünden.*" Yahudilikte elleriyle işlemiş olduğu şey nedeniyle.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ } "*Allah zalimleri bilir.*" Yahudileri.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Şüphesiz onları yaşamaya karşı insanların en düşkünü ve kimi müşriklerden de daha hırslı bulursun! Onlardan her biri ister ki bin yıl yaşatılsın! Oysa uzun yaşaması kendisini azaptan uzaklaştıracak değildir. Allah onların neler yapmakta olduklarını görür."

{ وَلَتَجِدَنَّهُمْ } "*Şüphesiz onları bulursun.*" Ey Muhammed! Yani Yahudileri.

{ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ } "*Yaşamaya karşı insanların en düşkünü daha hırslı.*" Dünyada sürekli kalmak konusunda en düşkünü.

{ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا } "*Ve kimi müşriklerden de.*" Arapların Müşriklerinden daha tutkun kimseler.

{ يَوَدُّ اَحَدُهُمْ } "*Onlardan her biri ister ki.*" Onlardan birisi temenni eder.

{ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ } "*Bin yıl yaşatılsın.*" Bin Nevruz ve Mihrican (yılı) yaşamayı ister.

{ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ } "*Oysa kendisini uzaklaştıracak değildir.*" Uzaklaştırıcı.

{ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَ } "*Uzun yaşaması azaptan.*" Bin yıl yaşasa dahi.

{ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ } "*Allah onların neler yapmakta olduklarını görür.*" İşledikleri isyanları ve düşmanlıklarını, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sıfatı ve niteliklerini gizlemelerini de görür.

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾

97- "De ki: "Her kim Cebrail'e düşman ise bilsin ki, onu (Kur'an'ı) Allah'ın izniyle kendinden öncekileri doğrulayıcı, iman edenler için bir yol gösterici ve bir müjdeci olarak senin kalbine o indirmiştir.'"

Ardından Allah azze ve celle onların sözleri hakkında âyet indirdi. Bu söz Abdullah ibn Suriya'nın "Cebrail('aleyhi's-selâm) bizim düşmanımızdır" sözüdür.

{ قُلْ } "*De ki:*" Ey Muhammed!

{ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ } "*Her kim Cebrail'e düşman ise bilsin ki.*" Bu kişi Allah Teâlâ'nın düşmanıdır.

{ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ } "*Onu (Kur'an'ı) senin kalbine o indirmiştir.*" Allah Teâlâ Cebrail('aleyhi's-selâm)'ı sana Kur'an ile indirmiştir.

{ بِإِذْنِ اللهِ } "*Allah'ın izniyle.*" Allah Teâlâ'nın emriyle.

{ مُصَدِّقًا } "*Doğrulayıcı.*" Tevhide uygun olarak.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ } "*Kendinden öncekileri.*" Kitabı.

{ وَهُدًى } "*İman edenler için bir yol gösterici olarak.*" Sapıklıktan hidayete.

{وَبُشْرَى} "*Ve bir müjdeci.*" Mü'minler için cenneti müjdeci olarak.[6]

---

[6] a) İmam Ahmed ibn Hanbel, Hâşim ibn Kasım'dan o da Abd el-Humeyd'den o da Şehr ibn Havşeb'den şöyle nakleder: İbn Abbâs dedi ki: "Yahudilerden bir topluluk, Hz. Peygamber'in yanına geldi ve dedi ki: 'Ey Ebû'l-Kasım, biz sana peygamberden başka kimsenin bilemeyeceği bazı şeyleri soracağız.' Bunun üzerine Hz. Peygamber buyurdu ki: 'İstediğinizi sorun, ancak bana Allah adına ve Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın çocuklarından aldığı söz adına ahid verin ki, ben sizin sorduğunuzu bilirsem, benim kim olduğumu kabul edip İslam konusunda bana tabi olacaksınız.' Onlar: 'Öyle olsun' dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

'İstediğinizi sorun' dedi. Onlar: 'Sana soracağımız şu dört hususu bize bildir... Tevrat indirilmezden önce İsrail oğullarının kendi kendilerine haram kıldıkları yemek neydi? Bize bunu bildir. Erkeğin suyu ve kadının suyu nasıldır? Bundan erkek ve dişi nasıl olur? Bize bunu bildir. Bize şu ümmi peygamberden ve onun dostu meleklerden haber ver' dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Ben size bunları haber verirsem bana muhakkak uyacağınıza dair Allah üzerine and içer misiniz?' Onlar: 'Hz. Peygamber'e istediği sözü ve ahdi verdiler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'a Tevrat'ı indiren Allah hakkı için söyleyin bana! Biliyor musunuz ki, Hz. İsrail (Yakub) bir seferinde şiddetli hastalanmış ve rahatsızlığı uzamıştı. Bu nedenle Allah'ın kendisini bu hastalıktan kurtarması halinde yemeklerin ve içeceklerin en güzelini kendisine haram kılacağına dair Allah adına yemin etti. Kendisine yemeklerin en güzeli deve eti, içeceklerin en güzeli de deve sütü gelmekteydi.' Onlar: 'Evet, Allah için doğru söylersin' dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Allah'ım! Sen şâhid ol' buyurdu. Ben size kendisinden başka ilah bulunmayan ve Tevrat'ı Musa ('aleyhi's-selâm)'a indiren Allah adına şu hususu dile getiriyorum: Bilir misiniz ki erkeğin suyu beyaz ve ağırdır, kadının suyu sarı ve incedir. Bu sulardan hangisi diğerine galip gelirse çocuğun, Allah'ın izniyle onun cinsinden ve benzerinden olduğunu, eğer erkeğin suyunun kadının suyuna galip gelirse; Allah'ın izniyle çocuğun erkek, kadının suyu erkeğin suyuna galip gelirse, Allah'ın izniyle çocuğun kız olacağını biliyor musunuz?' Onlar: 'Allah'a and olsun ki evet' dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Allah'ım, şâhid ol' buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdu: 'Ve size Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah adına dile getiriyorum ki, bu ümmi peygamberin gözleri uyuyup, kalbinin uyumadığını biliyor musunuz?' Onlar: 'Allah'a and olsun ki evet' dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Allah'ım, şâhid ol.' buyurdu. Onlar: 'Sen bize şimdi meleklerden dostun olanı anlat; Bu konuda, ya seninle birleşiriz veya ayrılırız.' dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Benim dostum Cebrail'dir. Allah hangi peygamberi bir elçi olarak göndermişse Cebrail onun dostudur.' Yahudiler dediler ki: 'İşte burada sizden ayrılırız. Eğer senin dostun ondan başka bir melek olsaydı sana uyar ve seni tasdik ederdik.' Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Onu tasdik etmekten sizi engelleyen nedir?' Onlar dediler ki: 'Cebrail bizim düşmanımızdır.' Bunun üzerine Allah Teâlâ

(قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾ أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾)

'Kim *Cebrail'in düşmanı ise bilsin ki, geçmiş kitapları tasdik eden, mü'minler için bir hidayet ve müjde olan Kur'an'ı, Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir.*' âyetinden '*Onlara, ne zaman Allah tarafından yanlarındaki Kitabı tasdik edici bir*

peygamber geldiyse, kendilerine Kitap verilenlerden bir güruh, sanki bilmiyorlarmış gibi, Allah'ın Kitabını arkalarına atıverdi' âyetine kadar bölümü indirdi. (2/el-Bakara/97-100). İşte bu olay nedeniyle (فَبَآؤُ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ) '*Yahudiler gazap üstüne gazaba uğradılar.*' (2/el-Bakara/90)." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 278. Bu hadisin sened zincirindeki raviler Hâşim ibn Kasım, Şehr ibn Havşeb'ten oluşmaktadır. Hâşim ibn Kasım Ebû Nadir Hâşim ibn Kasım ibn Müslim el-Leysî. Sika ve sebttir. Hâşim ibn Kasım için bkz. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 314, 39 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 217, 6030 nolu madde. Abdülhamîd ibn Behram el-Fezarî el-Medainî. Şehr ibn Havşeb'in arkadaşıdır. Sâduktur. *Edebü'l-Müfred* adlı eserinde İmam Buhârî'nin, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayetleri vardır. *Takrib*, c. 1, s. 467, 804 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 331. Şehr ibn Havşeb el-Eşarî eş-Şamî. Esma bint Yezid es-Seken'in mevlasıdır. Sâduktur. Çokça mürsel rivayetleri vardır. Yanılgıları da bulunmaktadır. *Edebü'l-Müfred* adlı eserinde İmam Buhârî'nin, Müslim, Ebû Dâvûd, Neseî, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayetleri vardır. *Takrib*, c. 1, s. 355, 112 nolu madde; *el-Hulûsa*, s. 169. Raviler birbirinden hadisi dinlemiş olması nedeniyle hadis muttasıldır. Ancak şu kadar var ki, Şehr ibn Havşeb yanılgıları çok olan bir şahıstır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 18, 39 nolu madde; c. 6, s. 109, 120 nolu madde. Sened zincirinde geçen Abd el-Humeyd ile Şehr ibn Havşeb'in tercüme-i halleri için bkz. *Tehzibü'l-Kemal*. Bu haberi Ebû Dâvûd Tayalisi Abdülhamîd ibn Behram'dan o da Şehr ibn Havşeb'den o da İbn Abbâs'tan tahric etmiş aynısını rivayet etmiştir. *Münhetü'l-Mabud fî Tertib-i Müsnedi't-Tayalisi Ebî Davud*, c. 2, s. 11.

b) Ancak bu hadisi İmam İbn Cerîr Taberî başka bir kanalla da rivayet etmiştir. Taberî, "*De ki: Her kim Cebrail'e düşman ise…*" buyruğu hakkında Dahhak kanalıyla İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: "Bu âyet Yahudiler hakkındadır. Onlar Hz. Muhammmed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e birçok konuda soru sormuşlardı. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara onların yanında bulunan bilgiye göre cevap vermişti. Ancak Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) istisnadır. Cebrail ('aleyhi's-selâm) Yahudilere göre azap ve katılık sahibidir. Onlara göre Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) vahyi getiren elçi değildi. Yani Allah Teâlâ'dan resûllere elçi getirmezdi. Merhamet sahibi de değildi. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların kendisinden sormuş oldukları Cebrail konusunda onun Allah'ın vahyinin getiricisi, intikamının ve merhametinin elçisi olduğunu belirtince Yahudiler: 'O vahy elçisi değildir. Merhamet habercisi de değildir. O bizim düşmanımızdır' dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ (قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ) '*De ki: Her kim Cebrail'e düşman ise bilsin ki, onu (Kur'an'ı) senin kalbine o indirmiştir.*' (2/el-Bakara/97) âyetini indirdi." Diyor ki: Kur'an'ı Cebrail ('aleyhi's-selâm) indirdi. Diyor ki: Kur'an Allah'ın emriyle gönlünü pekiştirmek ve kalbini sapasağlam kılmak için nazil olmuştur. *Tefsiru't-Taberî*, c. 1, s. 435. Bu haberin isnadında kopukluk vardır. Zira Dahhak, İbn Abbâs'tan haber dinlemiş değildir. Ayrıca hadisin senedinde zayıf olan Bişr ibn Ammâre el-Hasami de bulunmaktadır. Buna göre rivayet zayıf olmaktadır. Ancak diğer taraftan İmam Ahmed'in bir önceki maddedeki rivayetini kuvvetlendirdiğinden dolayı itibara alınabilmektedir. O rivayette Şehr

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾

98- "Her kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır."

{ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِّلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ } "*Her Kim Allah'a ve meleklerine, düşman olursa*." Ve meleklerine.

{ وَرُسُلِهٖ } "*Peygamberlerine*." Resûllerine.

{ وَجِبْرِيلَ } "*Cebrail'e*." Cebrail'e.

{ وَمِيكَالَ } "*Ve Mikâil'e*." Mikail'e.

{ فَإِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ } "*Bilsin ki Allah da inkâr edenlerin düşmanıdır*." Yahudilere. Aynı şekilde Resûlleri, Cebrail, Mikail ve diğer mü'minler de onlara düşmandır.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾

99- "Hiç kuşkusuz, biz sana öyle apaçık âyetler indirdik ki, onları fâsıklardan başkası inkâr etmez."

---

ibn Havşeb'in rivayet ettiği söz konusu hadiste yanılmadığını anlıyoruz. Buna göre o rivayet hasendir. İmam Taberî'nin rivayetinin desteklemesiyle de sahih li-gayrihi kategorisine yükselmektedir. Bu son rivayetin senedinde Ebû Kureyb, Osman ibn Said, Bişr ibn Ammâre, Ebû Revk ve Dahhak bulunmaktadır. Ebû Kureyb, Muhammed ibn Ala ibn Kureyb el-Hemedanî. Sikadır. *Takrib*, c. 2, s. 195, 601 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 497, 512 nolu madde. Osman ibn Said el-Ezdi ez-Zeyyat. Doktordur, Kûfî. Rivayetlerinde herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. *Takrib*, c. 2, s. 9, 63 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 259. Bişr ibn Ammâre el-Hasamî el-Kûfî. Neseî onu zayıflar arasında sayar. Buhârî, Tarihü'l-Kebîr, c. 2, s. 80, 1759 nolu madde; Neseî, ed-Duafâ, 6. Ebû Revk Atiyye ibn Hâris el-Hemedanî; Tefsir sahibi, sâduktur. *Takrib*, c. 2, s. 24, 215 nolu madde; *el-Cerh ve't-Tadil*, c. 6, s. 386, 2122 nolu madde. Dahhak ibn Müzahim el-Hilali. Sâduktur. Çokça mürsel haberleri vardır. *Takrib*, c. 1, s. 273, 17 nolu madde; *el-Keşşâf*, c. 3, s. 36.

{ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ اٰيَاتٍ } *"Hiç kuşkusuz biz sana öyle âyetler indirdik ki."* Cebrail'i âyetlerle.

{ بَيِّنَاتٍ } *"Apaçık."* Emir ve yasağı açıklayıcı ve tebyin edici.

{ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ } *"Onları inkâr etmez."* Âyetleri inkâr etmez.

{ اِلَّا الْفَاسِقُونَ } *"Fâsıklardan başkası."* Kâfir Yahudilerden başkası.

اَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾

100- "Onlar ne zaman bir antlaşma yaptılarsa, içlerinden bir kısmı onu bozup atmadı mı? Zaten onların çoğu iman etmezler."

{ اَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا } *"Onlar ne zaman bir antlaşma yaptılarsa ... mı?"* Yani Yahudilerin liderleri Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile ne zaman bir anlaşma yapmışsa.

{ نَبَذَهُ } *"Onu bozup atmadı."* Ahdi atıp bozmadı mı?

{ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } *"İçlerinden bir kısmı. Zaten onların çoğu iman etmezler."* Onların bütünü.

وَلَمَّا جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللّٰهِ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ كَاَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

101- "Onlara Allah katından, yanlarındakini doğrulayan bir peygamber gelince, Ehl-i Kitap'tan bir kısmı, sanki (gerçeği) bilmiyorlarmış gibi, Allah'ın Kitabını arkalarına atıp terk ettiler!"

{ وَلَمَّا جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ } *"Onlara Allah katından doğrulayan bir peygamber gelince."* Sıfata ve niteliklere uygun.

{ لِمَا مَعَهُمْ } *"Yanlarındakini."* Kitabı.

{ نَبَذَ } *"Atıp terk ettiler!"* Atmışlardır.

{ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ } *"Ehl-i Kitap'tan bir kısmı."* Kitap verilenler.

{كِتَابَ اللهِ} "*Allah'ın Kitabını.*" Yani Tevrat'ı.

{وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ} "*Arkalarına.*" Sırtlarının arkasına. İçindeki Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sıfatına ve niteliklerine inanmadılar ve onu açıklamadılar.

{كَأَنَّهُمْ} "*Sanki ... gibi.*" Onlar cahiller gibidirler.

{لاَ يَعْلَمُونَ} "*Onlar (gerçeği) bilmiyorlarmış.*" Yahudiler, peygamberlerin kitaplarının tümünü terk ettiler.

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَآ أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَآ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ وَمَا هُمْ بِضَآرِّينَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرٰيهُ مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾

102- "Süleyman'ın hükümranlığına dair onlar, şeytanların uydurup söylediklerine uydular. Oysa Süleyman büyü yapıp inkârcı olmadı. Fakat şeytanlar inkârcı oldular. Çünkü onlar insanlara sihri öğretiyorlardı. Bâbil'de Hârut'la Mârut adlı iki meleğe indirilmedi.[7] Oysa bu iki melek, 'Biz ancak bir imtihan için gönderildik. Sakın sihir yapmayı caiz görüp de inkârcı olma!' demedikçe bir kimseye öğretmezlerdi. İşte bunlardan koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Fakat Allah'ın

[7] İbn Abbâs'ın tefsirini temel alarak Hamdi Döndüren'in "Çünkü onlar insanlara sihri ve Bâbil'de Hârut'la Mârut adlı iki meleğe indirileni öğretiyorlardı." şeklindeki mealinde değişikliğe gittik ve meal metnini şöyle düzenledik: "Bâbil'de Hârut'la Mârut adlı iki meleğe indirilmedi."

izni olmadıkça bununla kimseye zarar verebilecek değillerdi. Onlar kendilerine zarar verecek, ama hiçbir yarar sağlamayacak bir şey öğreniyorlardı. Andolsun ki o sihri satın almış olanın, ahirette hiçbir nasibi olmayacağını biliyorlardı. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötü bir şeydir! Keşke bunu bilselerdi!"

{ وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ } "*Onlar şeytanların uydurup söylediklerine uydular.*" Şeytanların yazdıklarıyla amel ettiler.

{ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ } "*Süleyman'ın hükümranlığına dair.*" Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın mülkünün kırk gün sihir ve efsunlarla gitmesi hakkında.

{ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ } "*Oysa Süleyman büyü yapıp inkârcı olmadı.*" Süleyman ('aleyhi's-selâm) sihir ve efsunlar yazmadı.

{ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا } "*Fakat şeytanlar inkârcı oldular.*" Yazdılar.

{ يُعَلِّمُونَ النَّاسَ } "*Çünkü onlar insanlara öğretiyorlardı.*" Yani şeytanlar. Bunların Yahudiler olduğu da söylenmiştir.

{ السِّحْرَ وَمَآ أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ } "*Sihri. İki meleğe indirilmedi.*" İki meleğe de sihir ve efsunlar indirilmedi.

"*İki meleğe ilham olunan şeyleri de öğretiyorlardı*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ } "*Bâbil'de Hârut'la Mârut adlı. Oysa hiçbir kimseye öğretmezlerdi.*" Yani iki melek hiçbir kimseye vasfetmezlerdi.

{ حَتّٰى يَقُولَآ } "*Bu iki melek demedikçe.*" İlk olarak demedikçe.

{ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ } "*Biz ancak bir imtihan için gönderildik.*" Biz bu çağrıyla imtihan edildik. Bununla kendi nefislerimize azabı şiddetlendirmeyelim diye biz buna davet ederiz.

{ فَلَا تَكْفُرْ } "*Sakın sihir yapmayı caiz görüp de inkârcı olma!*" Bunu öğrenme ve bununla amel etme.

{فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا} "*İşte bunlardan öğreniyorlardı.*" O iki melek öğretmeksizin onlardan öğreniyorlardı.

{مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ} "*Koca ile karısının arasını ayıracak şeyler.*" Kendisiyle adamın kadına karşı alacağı şeyleri.

{وَمَا هُمْ بِضَآرِّينَ بِهِ} "*Fakat bununla zarar verebilecek değillerdi.*" Sihir ve ayrılık ile.

{مِنْ اَحَدٍ} "*Kimseye.*" Hiçbir kimseye.

{اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ} "*Allah'ın izni ile olmadıkça.*" Ancak Allah Teâlâ'nın murad etmesi ve bilgisiyle.

{وَيَتَعَلَّمُونَ} "*Onlar kendilerine bir şey öğreniyorlardı.*" Yani şeytanlar, Yahudiler ve sihirbazlar birbirlerinden öğreniyorlardı.

{مَا يَضُرُّهُمْ} "*Zarar verecek.*" Ahirette zarar verecek.

{وَلَا يَنْفَعُهُمْ} "*Ama hiçbir yarar sağlamayacak.*" Dünyada da ahirette de.

{وَلَقَدْ عَلِمُوا} "*Andolsun ki biliyorlardı.*" Yani iki melek biliyorlardı. "*Yahudiler kendi kitaplarında biliyorlardı*" anlamına geldiği de söylenmiştir. "*Şeytanlar biliyorlardı*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لَمَنِ اشْتَرٰيهُ} "*O sihri satın almış olanın.*" Sihir ve efsunları seçen kimsenin.

{مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ} "*Ahirette hiçbir.*" Cennette.

{مِنْ خَلَاقٍ} "*Nasibi olmayacağını.*" Payının olmadığını.

{وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ} "*Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötü bir şeydir!*" Kendi nefisleri için seçtikleri sihir ne kadar kötüdür.

{لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ} "*Keşke bunu bilselerdi!*" Ancak bilmezler. Âyetin "*Kendi kitaplarında öğrendiklerini biliyorlardı*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾

103- "Eğer iman edip korunmuş olsalardı, elbette Allah katından bir mükâfat (kendileri için) daha hayırlı olurdu. Keşke bilselerdi!"

{وَلَوْ اَنَّهُمْ} "*Eğer.*" Yani Yahudiler.

{اٰمَنُوا} "*İman edip.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edip.

{وَاتَّقَوْا} "*Korunmuş olsalardı.*" Yahudilikten ve sihirden tevbe etmiş olsalardı.

{لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ} "*Elbette Allah katından bir mükâfat (kendileri için).*" Kuşkusuz Allah Teâlâ katında onların sevabı.

{خَيْرٌ} "*Daha hayırlı olurdu.*" Sihir ve Yahudilikten.

{لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ} "*Keşke bilselerdi.*" Allah Teâlâ'nın sevabını tasdik etselerdi. Ancak bilmezler ve tasdik de etmezler. "*Kitaplarında olduğunu biliyorlardı*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾

104- "Ey iman edenler! (Allah'ın elçisine), 'Râinâ (Bizi gözet)!' demeyin; 'Ünzurnâ (Bize bak)!' deyin ve sözü dinleyin! Çünkü inkârcılar için can yakıcı bir azap vardır."

Ardından Allah Teâlâ mü'minlere Yahudilerin lehçesini kullanmanın yasak olduğunu zikrederek şöyle buyurdu:

{يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} "*Ey iman edenler.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{لَا تَقُولُوا} "*(Allah'ın elçisine), demeyin.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{رَاعِنَا} "*Râinâ (Bizi gözet).*" Ey Allah'ın Peygamberi senin işitmen.

{وَقُولُوا انْظُرْنَا} "*Unzurnâ (Bize bak) deyin.*" Yani bize yönel. Bizi dinle, ey Allah'ın Peygamberi!

Yahudilerin lehçesine göre "*Râinâ*" sözcüğü,"bizi dinle dinlemez olasıca" anlamına gelmektedir. Bundan dolayı da Allah Teâlâ Yahudilerin lehçesini mü'minlere yasakladı.

{وَاسْمَعُوا} "*Ve sözü dinleyin.*" Emrolunduğunuz şeyleri ve itaat ediniz.

{وَلِلْكَافِرِينَ} "*Çünkü inkârcılar için.*" Yahudiler için.

{عَذَابٌ اَلِيمٌ} "*Can yakıcı bir azap vardır.*" Acıtması kalplerine özgü olan acıtıcı bir azap.

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

105- "Kitap Ehli'nden ve Allah'a ortak koşanlardan inkâr edenler, size Rabbinizden bir iyilik indirilmesini istemezler. Ancak Allah rahmetini dilediğine verir. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir."

{مَا يَوَدُّ} "*İstemezler.*" Temenni etmezler.

{الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ} "*Kitap Ehli'nden inkâr edenler.*" Ka'b ibn Eşref ve avâneleri.

{وَلَا الْمُشْرِكِينَ} "*Ve Allah'a ortak koşanlardan.*" Müşrik Araplar. Ebû Cehil ve ashabı gibi.

{اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ} "*Size indirilmesini.*" Allah Teâlâ'nın Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Peygamberinize indirmesini.

{مِنْ خَيْرٍ} "*Bir iyilik.*" Peygamberlik, İslam ve Kitap hayrını.

{ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ } "*Rabbinizden. Ancak Allah rahmetini verir.*" Dini, peygamberliği, İslam'ı ve Kitabı için seçer.

{ مَنْ يَّشَآءُ } "*Dilediğine.*" Buna ehil olan kişiyi. Yani Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ } "*Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e İslam ve peygamberliği bahşetmekle büyük fazl sahibidir.

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَاْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٠٦﴾

106- "Biz, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak, ondan daha iyisini veya benzerini getiririz. Sen bilmez misin ki Allah'ın her şeye gücü yeter."

Ardından Kureyş'in "Ey Muhammed! Sen bize bir gün bir şey emrediyorsun ardından da o şeyi yasaklıyorsun" tarzındaki sözüyle dile getirdikleri hususta Allah Teâlâ Kur'an'da nesh edilen şeyi nesh edilmeyen şeyleri zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ } "*Biz bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır.*" Kendisi ile amel edilmiş bir âyeti silersek onunla amel etme.

{ اَوْ نُنْسِهَا } "*Veya onu unutturursak.*" Kendisi ile amel edilsin diye nesh edilmeksizin bırakırsak.

{ نَاْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَآ } "*Ondan daha iyisini getiririz.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı nesh edilen hükümden/ayetten daha faydalısı ve amel etme noktasında daha kolay olanıyla göndeririz.

{ اَوْ مِثْلِهَا } "*Veya benzerini.*" Sevap, fayda ve amel etme konusunda benzerini.

{ اَلَمْ تَعْلَمْ } "*Sen bilmez misin ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } *"Allah'ın her şeye gücü yeter."* Nasih ve mensuha.

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾

107- "Yine bilmez misin ki göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir koruyucu ne de bir yardımcı vardır!"

{ اَلَمْ تَعْلَمْ } *"Yine bilmez misin ki?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır."* Göklerin ve yerin hazineleri. Kullarına dilediği şeyi emreder. Zira O, onların faydasına olan şeyleri bilendir.

{ وَمَا لَكُمْ } *"Sizin için vardır."* Ey Yahudi topluluğu.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ } *"Allah'tan başka."* Allah'ın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ } *"Ne bir koruyucu."* Size fayda sağlayacak bir yakınınız ve sizi koruyacak bir koruyanınız.

{ وَلَا نَصِيرٍ } *"Ne de bir yardımcı."* Kötülüğe karşı sizi koruyacak.

اَمْ تُرِيدُونَ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾

108- "Yoksa siz peygamberinizi, daha önce Mûsâ'ya sorulduğu gibi sorguya çekmek mi istiyorsunuz? Her kim imanı, küfürle değiştirirse, hiç kuşkusuz düz yolun ortasında sapmış olur."

{ اَمْ تُرِيدُونَ } *"Yoksa siz istiyorsunuz."* İstiyor musunuz?

{ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ } *"Peygamberinizi sorguya çekmek mi?"* Rab Teâlâ'yı görmeyi, kelamını işitmeyi ve bunun dışında diğer şeyleri.

{ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى } "*Mûsâ'ya sorulduğu gibi.*" Benî İsrail'in Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'dan istediği gibi.

{ مِنْ قَبْلُ } "*Daha önce.*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den önce.

{ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ } "*Her kim imanı küfürle değiştirirse.*" İmana karşılık küfrü seçerse.

{ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ } "*Hiç kuşkusuz düz yolun ortasında sapmış olur.*" Hidayet yolunu kastetmeyi terk etmiş olur.

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾

109- "Kitap Ehli'nden çoğu, gerçek kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan dolayı, sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek isterler. Siz Allah'ın buyruğu gelinceye kadar (onları) bağışlayın ve hoşgörülü olun. Hiç kuşkusuz Allah, her şeye kadirdir."

{ وَدَّ } "*İsterler.*" Temenni ederler.

{ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ } "*Kitap Ehli'nden çoğu.*" Ka'b ibn Eşref ve ashabı, Finhas ibn Azura ve ashabı.

{ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ } "*Sizi döndürmek.*" Ey Ammar, ey Huzeyfe, ey Muaz ibn Cebel sizi döndürmek isterler.

{ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ } "*İmanınızdan sonra.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a imanınızdan sonra.

{ كُفَّارًا } "*Küfre.*" Ta ki kâfir olarak onların dinine dönesiniz.

{ حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ } "*Sırf içlerindeki kıskançlıktan dolayı.*" Kendilerinden meydana gelen kıskançlıktan.

{ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ } *"Gerçek kendilerine apaçık belli olduktan sonra."* Kitaplarında Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in, dininin, niteliklerinin ve vasıflarının hak olduğu geçtiği halde.

{ فَاعْفُوا } *"Siz (onları) bağışlayın."* Onları terk ediniz.

{ وَاصْفَحُوا } *"ve hoşgörülü olun."* Yüz çeviriniz.

{ حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ } *"Allah'ın buyruğu gelinceye kadar."* Benî Kureyza'ya ve Benî Nâdir'e öldürme, esir alma ve bu yurtlarından sürülme gibi Allah Teâlâ'nın azabı gelinceye kadar.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } *"Hiç kuşkusuz Allah herşeye kadirdir."* Öldürmeye ve yurtlarından sürmeye.

وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَآتُوا الزَّكَوٰةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾

110- "Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin! Kendiniz için önceden gönderdiğiniz her hayrı, Allah katında bulursunuz. Hiç kuşkusuz Allah, yapmakta olduklarınızı görür."

{ وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ } *"Namazı dosdoğru kılın."* Beş vakit namazı tamamlayınız.

{ وَآتُوا الزَّكَوٰةَ } *"Zekâtı verin."* Mallarınızın zekâtını veriniz.

{ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ } *"Kendiniz için önceden gönderdiğiniz."* Kendi nefisleriniz için önceden ne gönderirseniz.

{ مِنْ خَيْرٍ } *"Her hayrı."* Amel-i sâlih, zekât ve sadaka.

{ تَجِدُوهُ } *"Bulursunuz."* Sevabını bulacaksınız.

{ عِنْدَ اللَّهِ } *"Allah katında."* Allah Teâlâ'nın katından.

{ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ } *"Hiç kuşkusuz Allah işlediklerinizi."* İnfak ettiğiniz sadakayı ve zekâtı.

{ بَصِيرٌ } *"Görür."* Niyetlerinizi.

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾

111- "Onlar, 'Yahudilerden ve Hıristiyanlardan başkası asla cennete giremeyecek.' dediler. Bu, onların kuruntularıdır! De ki: 'Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, delilinizi getirin!'"

{ وَقَالُوا } "*Dediler.*" Yani Yahudiler.

{ لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا } "*Yahudilerden başkası asla cennete giremeyecek.*" Kendi zanlarına göre ancak Yahudilik üzere ölen.

{ اَوْ نَصَارٰى } "*Ve Hıristiyanlardan.*" Hıristiyan olanlar da aynı şekilde söylediler.

{ تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ } "*Bu, onların kuruntularıdır.*" Bu onların temennileridir. Kendi kitaplarında olmayan bir şeyi Allah Teâlâ'ya karşı temenni de bulundular.

{ قُلْ } "*De ki:*" Ey Muhammed her iki gruba da.

{ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ } "*Delilinizi getirin.*" Kendi kitabınızdan kanıtınızı getiriniz.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } "*Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız.*" Sözünüzde doğrulardan iseniz.

بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهٗٓ اَجْرُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

112- "Hayır! Her kim iyilik yaparak, bütün benliğini Allah'a teslim ederse, onun ecri Rabbi katındadır. Onlar için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olacak değillerdir."

{ بَلٰى } "*Hayır.*" Dediğiniz gibi değildir. Ancak.

{ مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ } "*Her kim iyilik yaparak, bütün benliğini Allah'a teslim ederse.*" Dinini ve amelini salt olarak sadece Allah Teâlâ'ya özgü kılarsa.

{ وَهُوَ مُحْسِنٌ } "*İyilik yaparak.*" Sözde ve davranışta.

{ فَلَهٗٓ اَجْرُهٗ } "*Onun ecri.*" Sevabı.

{ عِنْدَ رَبِّهٖ } "*Rabbi katındadır.*" Cennette.

{ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } "*Onlar için bir korku yoktur.*" Ateşte ebedi kalmak konusunda.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } "*Ve onlar mahzun da olacak değillerdir.*" Cenneti kaybetmek konusunda.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾

113- "Yahudiler dedi ki: 'Hıristiyanlar (inanç bakımından) bir temel üzerinde değiller.' Hıristiyanlar da, 'Yahudiler bir temel üzerinde değiller' dediler. Halbuki hepsi de kitabı (Tevrat ve İncil'i) okuyorlar. Bilgisi olmayanlar da birbirleri hakkında tıpkı onların söyledikleri gibi söylediler. Allah ayrılığa düştükleri konularda kıyâmet günü aralarında hükmünü verecektir."

Ardından Allah Teâlâ Yahudilerin ve Hıristiyanların dinde husumetleri konusundaki sözlerini aktararak şöyle buyurdu:

{ وَقَالَتِ الْيَهُودُ } "*Yahudiler, dedi ki.*" Medine ehlinin Yahudileri.

{ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍ } "*Hıristiyanlar (inanç bakımından) bir temel üzerinde değiller.*" Allah Teâlâ'nın dininden hiçbir şey üzere değildirler. Din ancak Yahudiliktir.

{ وَقَالَتِ النَّصَارٰى } "*Hıristiyanlar da dediler.*" Necran ehlinin Hıristiyanları.

{ لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍ } *"Yahudiler bir temel üzerinde değiller."* Allah Teâlâ'nın dininden hiçbir şey üzere değildirler. Din ancak Hıristiyanlıktır.

{ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ } *"Halbuki hepsi de Kitabı (Tevrat ve İncil'i) okuyorlar."* Her iki fırka da Kitabı okurlar, iman etmezler ve Kitapta bulunmayan şeyleri söylerler.

{ كَذٰلِكَ } *"Da."* İşte bu şekilde.

{ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ } *"Bilgisi olmayanlar birbirleri hakkında söylediler."* Allah Teâlâ'yı birlemeyi bilmeyen babaları da. Âyetin *"Bunların dışındaki Allah Teâlâ'nın kitabını bilmeyen kimseler"* anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِثْلَ قَوْلِهِمْ } *"Tıpkı onların söyledikleri gibi."* Onların sözlerinin benzerleri.

{ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ } *"Allah hükmünü verecektir."* Hükmünü verecektir.

{ بَيْنَهُمْ } *"Aralarında."* Yahudiler ve Hıristiyanlar arasında.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا } *"Kıyâmet günü. Hususta."* Din hakkında.

{ كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ } *"Ayrılığa düştükleri."* Karşılıklı muhalefet ettikleri hususlarda.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فِي خَرَابِهَا اُولٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَآ اِلَّا خَآئِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾

114- "Allah'ın mescidlerinde, O'nun adının anılmasını engelleyen ve mescidlerin harap olması için çalışan kimselerden daha zalim kim olabilir? Aslında onların, oralara ancak korka korka girmeleri gerekir! Onlar için bu dünyada rezillik, ahirette de büyük bir azap vardır."

Ardından Allah Teâlâ Beytü'l-Mukaddes'i viraneye çeviren Hıristiyanların kralı Natus ibn İsbiyanus er-Rumî'yi zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَمَنْ اَظْلَمُ } "*Daha zalim kim olabilir?*" İnkârında.

{ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللهِ } "*Allah'ın mescidlerinde ... engelleyen.*" Beytü'l-Mukaddes'i tahrip edip viraneye çeviren.

{ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ } "*O'nun adının anılmasını.*" Allah Teâlâ'nın isminin tevhid ve ezanla orada anılmaması için.

{ وَسَعٰى } "*Ve çalışan kimselerden.*" Didinen.

{ فِي خَرَابِهَا } "*Mescidlerin harap olması için.*" Beytü'l-Mukaddes'in harabeye çevrilmesi konusunda. İçine ciyfe bırakılmasıyla. Beytü'l-Mukaddes Ömer'in dönemine kadar harabeye dönüşmüştü.

{ اُولٰٓئِكَ } "*Aslında.*" Rum ehli.

{ مَا كَانَ لَهُمْ } "*Onların, ... gerekir!*" Güven bulunmamaktadır.

{ اَنْ يَدْخُلُوهَآ } "*Oralara girmeleri.*" Yani Beytü'l-Mukaddes'e.

{ اِلَّا خَآئِفِيْنَ } "*Ancak korka korka.*" Öldürülme korkusuyla mü'minlerden saklanarak. Eğer onu bilse korkusuz öldürürdü.

{ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ } "*Onlar için bu dünyada rezillik vardır.*" Konstaniyye, Amuriye ve Rumiyye şehirlerinin harap edilip viraneye çevrilmesi azabı bulunmaktadır.

{ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ } "*Ahirette de büyük bir azap vardır.*" Dünyadakinden daha şiddetli bir azap bulunmaktadır onlar için.

وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿١١٥﴾

115- "Doğu da batı da Allah'ındır. Nereye yönelirseniz yönelin, Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır. Hiç kuşkusuz Allah, rahmeti geniş olan, her şeyi bilendir."

Ardından Allah Teâlâ kıblesini zikrederek şöyle buyurdu:

{وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ} "*Doğu da batı da Allah'ındır.*" Kıbleyi bilmeyen kimse için her yön kıbledir.

{فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا} "*Nereye yönelirseniz yönelin.*" Araştırmakla namazda yüzlerinizi döndürmeye çalışınız.

{فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ} "*Allah'ın yüzü (Zâtı) oradadır.*" Bu namaz Allah Teâlâ'nın rızasıncadır. Âyet-i kerime Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından bir grup hakkında nazil olmuştur. Bunlar yolculuk esnasında araştırmalarına rağmen kıbleyi yanlış tahmin edip namazı kıblenin dışında başka bir yöne yönelerek kıldılar.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Doğu da batı da Allah'ındır.*" Allah Teâlâ doğudakilere ve batıdakilere "Harem olan kıbleye yöneliniz" demektedir."*Nereye yönelirseniz yönelin.*" Yüzünüzü namazda Harem bölgesine çeviriniz. "*Allah Teâlâ'nın yüzü (Zâtı) oradadır.*" Allah Teâlâ'nın kıblesi oradadır.

{إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ} "*Hiç kuşkusuz Allah, rahmeti geniş olan.*" Kıble konusunda.

{عَلِيمٌ} "*Her şeyi bilendir.*" Onların niyetlerini.

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾

116- "Onlar, 'Allah çocuk edindi.' dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Ama göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir."

Ardından Allah Teâlâ, Yahudilerin "Uzeyr Allah Teâlâ'nın oğludur" ve Hıristiyanların "Mesih Allah Teâlâ'nın oğludur" şeklinde söyledikleri sözlerini aktardı ve şöyle buyurdu:

{وَقَالُوا} "*Onlar, dediler.*" Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا} "*Allah çocuk edindi.*" Uzeyr ve Mesih'i.

{سُبْحَانَهُ} "*Hâşâ O bundan münezzehtir.*" Allah Teâlâ kendisini çocuk ve ortak edinmekten münezzeh kıldı.

{بَلْ} "*Ama.*" Sizin dediğiniz gibi değildir. Ancak O.

{لَهُ} "*O'nundur.*" Kullarıdır.

{مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ} "*Göklerde ve yerde ne varsa.*" Yaratılmış olan.

{كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ} "*Hepsi O'na boyun eğ*miştir." Kulluğun ve tevhidin O'na ait olduğunu ikrar edicidirler.

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونَ ﴿١١٧﴾

117- "O, göklerin ve yerin yoktan var edicisidir ve O, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece 'ol!' der, o da oluverir."

{بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ} "*O göklerin ve yerin yoktan var edicisidir.*" Gökler ve yer hiçbir şey değil iken onları eşsiz bir şekilde yarattı.

{وَاِذَا قَضٰى اَمْرًا} "*Ve O, bir şeyin olmasını dilediği zaman.*" Mesih ('aleyhi's-selâm) gibi babasız bir şekilde bir çocuğu yaratmak istediğinde.

{فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونَ} "*Ona sadece 'ol' der, o da oluverir.*" Âdem ('aleyhi's-selâm) gibi babasız ve annesiz bir çocuk olmuş olur.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاْتِينَآ اٰيَةٌ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾

118- "Bilgiden yoksun olanlar, 'Allah bizimle konuşmalı veya bize bir mucize gelmeli değil miydi?' dediler. Bunlardan öncekiler de tıpkı onların söyledikleri gibi söylemişlerdi. Kalpleri nasıl

da birbirine benzedi! Oysa biz, kesin bilgiye ulaşmak isteyenlere, mucizeleri açık bir şekilde göstermişizdir."

{وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ} "*Bilgiden yoksun olanlar, dediler.*" Allah Teâlâ'nın tevhidini bilmeyenler. Yani Yahudiler.

{لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللهُ} "*Allah bizimle konuşmalı değil miydi?*" Açıkça.

{اَوْ تَاْتِينَآ اٰيَةٌ} "*Veya bize bir mucize gelmeli.*" Kendisine inanalım diye Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygamberliği için bir alamet gelmeli değil miydi?

{كَذٰلِكَ} "*Tıpkı.*" İşte bu şekilde.

{قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} "*Bunlardan öncekiler de onların söyledikleri gibi söylemişlerdi.*" Babaları.

{مِثْلَ قَوْلِهِمْ} "*Tıpkı onlar gibi.*" Onların sözlerinin benzeri.

{تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ} "*Kalpleri nasıl da birbirine benzedi.*" Açıklamaları/sözleri aynı olmuş, kalpleri babalarının kalplerine uygun olmuş.

{قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ} "*Oysa biz mucizeleri açık bir şekilde göstermişizdir.*" Emir ve nehyin alametleri ve senin Tevrat'taki sıfatlarını.

{لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ} "*Kesin bilgiye ulaşmak isteyenlere.*" Tasdik edenlere.

اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

119- "Hiç şüphesiz biz seni bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gerçekle gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin."

{اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ} "Hiç *şüphesiz biz seni gönderdik.*" Ey Muhammed!

{بِالْحَقِّ} "*Gerçekle.*" Kur'an ve tevhid ile.

{بَشِيرًا} "*Bir müjdeci olarak.*" Allah Teâlâ'ya iman eden kimseye cenneti müjdeleyici olarak.

{وَنَذِيرًا} "*Ve bir uyarıcı olarak.*" Allah Teâlâ'yı inkâr eden kimseyi ateşten uyarıcı olarak.

{وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ} "*Sen Cehennemliklerden sorumlu değilsin.*" Cehennem ashabından sorumlu tutulman yaraşır bir durum değildir.

"*Sen Cehennemliklerden sorumlu değilsin.*" Cehennem ashabının bağışlanmasından sorumlu değilsin.

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾

120- "Sen onların dinine uymadıkça, ne Yahudiler ne de Hıristiyanlar senden asla razı olmazlar. (Onlara) de ki: 'Asıl doğru yol, Allah'ın yoludur.' Sana vahiyle gelen bu kadar ilimden sonra, eğer onların arzu ve isteklerine uyarsan, Allah'tan sana ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulunur!"

{وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ} "*Ne Yahudiler senden asla razı olmazlar.*" Medine ehlinin Yahudileri.

{وَلَا النَّصَارٰى} "*Ne de Hıristiyanlar.*" Necran ehlinin Hıristiyanları.

{حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ} "*Sen onların dinlerine uymadıkça.*" Dinlerine ve kıblelerine.

{قُلْ} "*(Onlara) De ki.*" Ey Muhammed!

{اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى} "*Asıl doğru yol, Allah'ın yoludur.*" Yani Allah Teâlâ'nın dini İslam'dır. Allah Teâlâ'nın kıblesi Kâbe'dir.

{وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ} "*Eğer onların arzu ve isteklerine uyarsan.*" Onların dinlerine ve kıblelerine.

{بَعْدَ الَّذِي جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ} "*Sana vahiyle gelen bu kadar ilimden sonra.*" Allah Teâlâ'nın dininin İslam ve Allah Teâlâ'nın kıblesinin Kâbe olduğuna ilişkin açıklama geldikten sonra.

{ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ } *"Allah'tan sana bulunur yoktur."* Allah Teâlâ'nın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ } *"Ne bir koruyucu."* Sana yarar sağlayacak bir yakının.

{ وَلَا نَصِيرٍ } *"Ne de bir yardımcı."* Azabı senden engelleyecek bir engelleyici.

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهٖٓ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾

121- "Kendilerine kitap verdiğimiz, onu hakkını vererek okumakta olanlar var ya; işte Kitaba iman edenler onlardır. Ama her kim onu inkâr ederse, işte onlar da ziyana uğrayanlardır."

Ardından Allah Teâlâ, Abdullah ibn Selam ve ashabı, Rahip Bahira ve ashabı, Necaşi ve ashabı gibi Ehl-i Kitab'ın mü'minlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ } *"Kendilerine kitap verdiğimiz olanlar var ya."* Kendilerine kitap ilmini yani Tevrat'ı verdiğimiz kimseler.

{ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ } *"Onu hakkını vererek okumakta."* Gerçek nitelikleriyle onu nitelendirirler ve Kitabı tahrif etmezler. Yani soran kimseler için helal ve haramını, emir ve nehyini açıklar, muhkemiyle amel eder ve müteşabihine de iman ederler.

{ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ } *"İşte Kitaba iman edenler onlardır."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman ederler.

{ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ } *"Ama her kim onu inkâr ederse."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr ederse.

{ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ } *"İşte onlar da ziyana uğrayanlardır."* Dünya ve ahireti kaybetmeleriyle aldananlardır.

يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِيٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾

122- "Ey İsrail oğulları! Size verdiğim nimetimi ve (bir zamanlar) sizi diğer halklara üstün kıldığımı hatırlayın!"

Ardından Allah Teâlâ Benî İsrail'e bahşettiği nimetlerini zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ } "*Ey İsrailoğulları.*" Ey Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın evladı.

{ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ } "*Nimetimi hatırlayın.*" Fazlımı koruyunuz.

{ الَّتِيٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ } "*Size verdiğim.*" Babalarınızı Firavun'dan ve kavminden kurtarmak ve bunun dışındaki size verdiğim nimetlerimi hatırlayın.

{ وَاَنِّي فَضَّلْتُكُمْ } "*Ve (bir zamanlar) sizi üstün kıldığımı.*" İslam ile.

{ عَلَى الْعَالَمِينَ } "*Diğer halklara.*" Zamanının âlemlerine.

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾

123- "Öyle bir günden sakının ki, o günde hiç kimse başkası için bir ödemede bulunamaz, kimseden fidye kabul edilmez ve hiç kimseye şefaat fayda vermez. Onlar hiçbir yardım da görmezler!"

{ وَاتَّقُوا يَوْمًا } "*Öyle bir günden sakının ki.*" Bir günün azabından –ki bu gün Kıyâmet günüdür- korkunuz.

{ لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا } "*O günde hiç kimse başkası için bir ödemede bulunamaz.*" Kâfir bir kişi diğer kâfir bir kişiye hiçbir şekilde fayda veremez.

Sâlih bir kişinin de sâlih bir kişiden Allah Teâlâ'nın azabından hiçbir şeyi gideremeyeceği anlamına geldiği de söylenmiştir.

Babanın oğlundan, oğlun da babasından Allah Teâlâ'nın azabından hiçbir şeyi gideremeyeceği anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ } "*Kimseden fidye kabul edilmez.*" Bir fidye.

{ وَلاَ تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ } "*Ve hiç kimseye şefaat fayda vermez.*" Melek-i mukarrebin, nebiyy-i mürselin ve sâlih bir kul gibi şefaat ediciler de ona şefaat etmeyeceklerdir.

{ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ } "*Onlar hiçbir yardım da görmezler!*" Onlar için murad edilen şeyler/azaplar de engellenmez.

وَإِذِ ابْتَلَىٰٓ إِبْرٰهِيمَ رَبُّهُۥ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ
إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿١٢٤﴾

124- "Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince, 'Ben seni insanlara önder yapacağım.' demişti. 'Soyumdan da (önderler yap!)' deyince, (Rabbi ona) 'Benim sözüm zalimlere ulaşmaz.' dedi."

Ardından Allah Teâlâ, Hz. İbrahim Halil ('aleyhi's-selâm)'a bahşettiği nimetini zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَإِذِ ابْتَلَىٰٓ إِبْرٰهِيمَ رَبُّهُۥ بِكَلِمَاتٍ } "*Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış*" Yani Ona on tane hasleti emretmişti. Bu on taneden beş tanesi başta, beş tanesi de bedende idi.

{ فَأَتَمَّهُنَّ } "*Onları tam olarak yerine getirince.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm) da bunlarla amel edince.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış.*" Kur'an'da kendisiyle Rabbine dua ettiği bütün kelimelerle. "*Onları tam olarak yerine getirince.*" Onları tastamam yerine getirdi.

Bunlarla dua etmişti anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قَالَ } "*Demişti.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a.

{ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا } "*Ben seni insanlara önder yapacağım.*" Seni uyulacak bir halife kılacağım.

{ قَالَ } "*Demişti.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm) demişti.

{ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي } "*Soyumdan da (önderler yap!)deyince.*" Yani benim zürriyetimden de kendilerine uyulacak imamlar kıl, diye dua edince.

{ قَالَ } "(*Rabbi ona) dedi.*" Allah Teâlâ.

{ لَا يَنَالُ عَهْدِي } "*Benim sözüm ulaşmaz.*" Sana olan ahdim, va'dim, sana bahşettiğim kerametim ve sana gösterdiğim rahmetim ulaşmaz.

{ الظَّالِمِينَ } "*Zalimlere.*" Senin zürriyetinden olan zalimlere.

Âyetin "*Yani senin zürriyetinden zalim imam kılmayacağım*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Ahdim ahirette zalimlere erişmez; ancak dünyada onlara nail olur.

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَٰهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾

125- "Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) insanlara bir toplanma yeri ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin! İbrahim'e ve İsmail'e; 'Evimi tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için temiz tutun!' diye emretmiştik."

Ardından Allah Teâlâ insanlara ona uymalarını emretmek için şöyle buyurdu:

{ وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً } "*Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) bir toplanma yeri... bir yer kıldık.*" Dönüş yeri.

{ لِلنَّاسِ } "*İnsanlara.*" O'na dönsünler ve O'na iştiyak/arzu duysunlar diye.

{ وَاَمْنًا } "*Ve güvenli.*" Kendisine giren kimseler için.

{ وَاتَّخِذُوا } "*Siz de edinin.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmeti.

{ مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ مُصَلًّى } "*İbrahim'in makamından bir namaz yeri.*" Kıble edinin.

{ وَعَهِدْنَآ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ } "*İbrahim'e emretmiştik.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a emrettik.

{ وَاِسْمٰعِيلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِينَ } "*Ve İsmail'e. Evimi tavaf edenler için temiz tutun diye.*" Putlardan.

{ وَالْعَاكِفِينَ } "*Kendini ibadete verenler.*" İkâmet edenler için.

{ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ } "*Rükû ve sücûd edenler.*" Beldelerin bütününden beş vakit namaz kılanlar için.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ
الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ
قَلِيلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٢٦﴾

126- "O vakit İbrahim demişti ki: 'Ey Rabbim! Burasını güvenli bir belde kıl! Halkından, Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri çeşitli meyvelerle rızıklandır!' (Allah) Dedi: 'Kim inkâr ederse, onu az bir süre yararlandırır, sonra onu cehennem azabına sürüklerim. Orası ne kötü varılacak yerdir!'"

{ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا } "*O vakit İbrahim demişti ki: 'Ey Rabbim! Burasını güvenli bir belde kıl!'*" Kendisinde saldırılmasından.

{ وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ } "*Halkından çeşitli meyvelerle rızıklandır.*" Çeşitli ürünlerle.

{ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ } "*Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri.*" Ölümden sonra dirilişe iman eden.

{ قَالَ } "*(Allah) dedi.*" Allah Teâlâ buyurdu.

{ وَمَنْ كَفَرَ } "*Kim inkâr ederse.*" De.

{ فَاُمَتِّعُهُ قَلِيلًا } "*Onu az bir süre yararlandırır.*" Dünyada bir gece onu rızıklandır.

{ ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ } "*Sonra onu sürüklerim.*" Koyarım.

{ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ } "*Cehennem azabına. Orası ne kötü varılacak yerdir!*" Döneceği yer.

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾

127- "Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile birlikte, Kâbe'nin temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı): 'Ey Rabbimiz! Bunu bizden kabul et; şüphesiz sen işitensin, bilensin.'"

{ وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ } "*Bir zamanlar İbrahim Kâbe'nin temellerini yükseltiyor.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm) evin temelini bina ettiğinde.

{ وَاِسْمٰعِيلُ } "*İsmail ile birlikte.*" İsmail ('aleyhi's-selâm) ona yardım ediyor. Evin temelini yükseltme işlemini bitirdiklerinde şöyle dua ettiler:

{ رَبَّنَا } "*(Şöyle diyorlardı): Ey Rabbimiz.*" Ey Rabbimiz!

{ تَقَبَّلْ مِنَّا } "*Bunu bizden kabul et.*" Senin evini bina edişimizi.

{ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ } "*Şüphesiz Sen işitensin.*" Dualarımızı.

{ الْعَلِيمُ } "*Bilensin.*" İcabet etmeyi bilensin. "*Bilensin.*" Senin evini yapma niyetimizi, anlamına geldiği de söylenmiştir.

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَاَرِنَا
مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾

128- "Ey Rabbimiz! Hem bizi yalnız sana boyun eğen Müslümanlar kıl, hem de soyumuzdan yalnız sana boyun eğen bir toplum meydana getir ve bize ibadetimizin yollarını (hac menâsikini) göster! Tövbemizi kabul et; çünkü sen tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olansın!"

{ رَبَّنَا } "*Ey Rabbimiz.*" Ey Rabbimiz!

{ وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ } "*Hem bizi yalnız boyun eğen Müslümanlar kıl.*" İhlaslı ve itaat edici iki kişi kıl.

{ لَكَ } "*Sana.*" Tevhid ve kullukla.

{ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُسْلِمَةً } "*Hem de soyumuzdan yalnız boyun eğen bir toplum meydana getir.*" İhlaslı ve itaat edici.

{ لَكَ } "*Sana.*" Tevhid ve kullukla.

{ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا } "*Ve bize ibadetimizin yollarını (hac menâsikini) göster!*" Haccımızın sünnetlerini bize öğret.

{ وَتُبْ عَلَيْنَا } "*Tövbemizi kabul et.*" Kusurlarımızı bağışla.

{ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ } "*Çünkü sen tevbeleri çok kabul eden.*" Sorguya çekmeyensin.

{ الرَّحِيمُ } "*Çok merhametli olansın!*" Mü'minlere.

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾

129- "Ey Rabbimiz! Bir de onlara içlerinden öyle bir peygamber gönder ki; kendilerine senin âyetlerini okusun, Kitabı ve hikmeti öğretsin ve içlerini dışlarını tertemiz yapsın! Çünkü mutlak üstün, tam hikmet sahibi olan sensin sen!"

{ رَبَّنَا } "*Ey Rabbimiz.*" Ey Rabbimiz!

{ وَابْعَثْ فِيهِمْ } "*Onlara içlerinden gönder ki.*" İsmail ('aleyhi's-selâm)'ın zürriyetinde.

{ رَسُولًا مِنْهُمْ } "*Onlara öyle bir peygamber.*" Onların soylarından.

{ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ } "*Kendilerine senin âyetlerini okusun.*" Kur'an-ı Kerim'i.

{ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ } "*Kitabı öğretsin.*" Kur'an-ı Kerim'i.

{ وَالْحِكْمَةَ } "*Ve hikmeti.*" Helal ve haramı.

{ وَيُزَكِّيهِمْ } "*Ve içlerini dışlarını tertemiz yapsın!*" Onları tevhid ve zekât ile günahla temizlesin.

{ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ } "*Çünkü mutlak üstün, sensin sen!*" Kendilerine göndermiş olduğun resûlü icabet etmeyen kimselerden intikam almakla azizsin.

{ الْحَكِيمُ } "*Tam hikmet sahibi olan.*" Resûl gönderme konusunda hâkimsin. Böylece Allah Teâlâ Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın duasına icabet etti ve onların sulbünde Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i gönderdi. İşte bunlar Allah Teâlâ'nın kendisiyle sınadığı kelimelerdir. "*Fe-etemmehünne (onları tam olarak yerine getirince)*" onlarla dua etti.

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰهِيمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾

130- "İbrahim'in dininden, kendini bilmezden başka kim yüz çevirir! Biz onu dünyada seçip elçi yaptık; kuşkusuz o, ahirette de iyilerdendir."

{ وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰهِيمَ } "*İbrahim'in dininden kim yüz çevirir!*" İbrahim ('aleyhi's-selâm) dini ve sünnetleri konusunda bunları kim değersiz görebilir?

{ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهٗ } "*Kendini bilmezden başka.*" Ancak nefsini hüsrana uğratan, aklı giden, düşüncesi beyinsizce olan kimse müstesna.

{ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ } "*Biz onu seçip elçi yaptık.*" Onu seçmişizdir. Yani İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ فِي الدُّنْيَا } "*Dünyada.*" Dostlukla.

Dünyada peygamberlik, İslam ve tertemiz bir zürriyet ile anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ } "*Kuşkusuz o, ahirette de iyilerdendir.*" Cennette resûl olan babalarıyla birlikte.

اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗٓ اَسْلِمْ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٣١﴾

131- "Çünkü Rabbi ona, 'Müslüman ol!' emrini verince, 'Kendimi âlemlerin Rabbine teslim ettim.' demişti."

{ اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗٓ } "*Çünkü Rabbi ona, emrini verince.*" Tünelden/izbe yerden çıktığında.

{ اَسْلِمْ } "*Müslüman ol.*" Söylediğin sözünde birle ve "La ilahe illallah" de.

{ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ } "*Kendimi âlemlerin Rabbine teslim ettim, demişti.*" Sözümde Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'yı birledim.

Şu anlama geldiği de söylenmiştir: O kavmini tevhide davet ettiğinde Rabbi ona "*İslam ol, dinini ve amelini halis olarak Allah Teâlâ için kıl*" buyurdu. O da "*Teslim oldum, dinimi ve amelimi Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya özgü kıldım*" demiştir.

Şöyle de denilmiştir: O, ateşe atıldığında Rabbi ona nefsini bana teslim kıl dediğinde o da "*Nefsimi Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya teslim kıldım*" diye karşılık vermiştir.

وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهٖمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

132- "Bu dini, İbrahim kendi oğullarına vasiyet ettiği gibi, Yakub da vasiyet etti. 'Ey oğullarım! Allah, sizin için bu dini seçti, öyleyse sadece Müslüman olarak can verin!' dedi."

{وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهٖمُ} "*Bu dini, İbrahim kendi vasiyet ettiği gibi.*" Lâ ilâhe illallah'ı vasiyet etti.

{بَنِيهِ} "*Oğullarına.*" Ölüm anında.

{وَيَعْقُوبُ} "*Yakub da vasiyet etti.*" O da oğullarına şöyle buyurdu:

{يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّينَ} "*Ey oğullarım, Allah sizin için bu dini seçti, dedi.*" Allah Teâlâ sizin için İslam dinini seçti.

{فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ} "*Öyleyse sadece Müslüman olarak can verin.*" İslam üzere sabit kalınız ki tevhid ve kulluğu ona ait kılarak Müslüman ve muhlisler olarak vefat ediniz.

اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَآئِكَ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾

133- "Yoksa Yakub'a ölüm anı gelip çattığında, siz orada mı idiniz? O zaman o, oğullarına, 'Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?' demişti. Onlar, 'Senin ilâhına, ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilâhı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz. Çünkü biz ancak ona boyun eğen Müslümanlarız.' dediler."

Ardından Allah Teâlâ Yahudilerin Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dinine olan husumetlerini zikretti ve şöyle buyurdu:

{ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ } *"Yoksa siz orada mı idiniz?"* Ey Yahudi topluluğu! Sizler hazır mı idiniz?

{ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ } *"Yakub'a ölüm anı gelip çattığında."* Oğullarına Yahudiliği mi ya da İslam'ı mı vasiyet ettiğinde.

{ اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي } *"O zaman o, oğullarına, 'Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?' demişti."* Benim vefatımdan sonra.

{ قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ } *"Onlar, Senin ilahına, demişlerdi."* İbadet etmiş olduğun ilaha.

{ وَاِلٰهَ اٰبَآئِكَ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَاحِدًا } *"Ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz."* Yani tek bir ilahına.

{ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ } *"Çünkü biz ancak ona boyun eğen Müslümanlarız."* Tevhidin ve kulluğun Allah Teâlâ'ya ait olduğunu ikrar ediciyiz.

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْئَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

134- "Bunlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da size. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilecek değilsiniz."

{ تِلْكَ أُمَّةٌ } *"Bunlar bir ümmetti."* Bir topluluk idiler.

{ قَدْ خَلَتْ } *"Gelip geçti."* Gelip geçtiler.

{ لَهَا مَا كَسَبَتْ } *"Onların kazandıkları kendilerine."* Kazandıkları hayır.

{ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ } *"Sizin kazandıklarınız da size."* İşlediğiniz hayır.

{ وَلَا تُسْئَلُونَ } *"Siz sorguya çekilecek değilsiniz."* Kıyâmet gününde.

{ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Onların yaptıklarından."* Ve söylediklerinden.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾

135- "(Yahudi ve Hıristiyanlar): Yahudi veya Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız, dediler. De ki: 'Hayır! Biz hanîf olan İbrahim'in dinine uyarız. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi.'"

Ardından Allah Teâlâ Yahudi ve Hıristiyanların mü'minlere karşı duydukları husumeti zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{وَقَالُوا} "*(Yahudi ve Hıristiyanlar): Dediler*." Yani Yahudiler mü'minlere.

{كُونُوا هُودًا} "*Yahudi olun*." Sapıklıktan kurtulup hidayete erişesiniz.

{اَوْ نَصَارٰى} "*Veya Hıristiyan olun ki.*" Cümlede takdim-tehir bulunmaktadır. Hıristiyanlar da aynı ifadeleri kullandılar.

{تَهْتَدُوا قُلْ} "*Doğru yolu bulasınız. De ki:*" Ey Muhammed, gerçek onların dediği gibi değildir.

{بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا} "*Hayır, Biz hanîf olarak İbrahim'in dinine (uyarız).*" Müslüman olarak uyarız. Muhlis, müslim ve hanîf olarak İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dinine uyunuz ki, hidayete ulaşasınız.

{وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} "*O Allah'a ortak koşanlardan değildi.*" Onların dini üzere değildi.

قُولُوٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَمَآ اُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾

136- "Yine deyin ki: 'Biz; Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlara indirilmiş olana, Mûsâ ve İsa'ya

verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin iman ettik ve sadece Allah'a teslim olduk."

Ardından Allah Teâlâ Yahudi ve Hıristiyanlar için tevhide delalet olsun diye mü'minlere tevhidin mecrasını öğretti ve şöyle buyurdu:

{ قُولُوٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا } "*Yine deyin ki: Biz Allah'a, bize indirilene iman ettik.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَمَآ اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ } "*İbrahim'e indirilmiş olana.*" Yani İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a ve Kitabına.

{ وَاِسْمٰعِيلَ } "*İsmail'e.*" İsmail ('aleyhi's-selâm)'a ve Kitabına.

{ وَاِسْحٰقَ } "*İshak'a.*" İshak ('aleyhi's-selâm)'a ve Kitabına.

{ وَيَعْقُوبَ } "*Yakub'a.*" Yakub ('aleyhi's-selâm)'a ve Kitabına.

{ وَالْاَسْبَاطِ } "*Ve torunlara indirilene.*" Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın evladlarına ve Kitaplarına.

{ وَمَآ اُوتِيَ مُوسٰى } "*Mûsâ'ya verilenlerle.*" Yani Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'a ve Tevrat'a.

{ وَعِيسٰى } "*İsa'ya.*" Yani Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'a ve İncil'e.

{ وَمَآ اُوتِيَ النَّبِيُّونَ } "*Diğer peygamberlere verilenlere.*" Yani Peygamberlerin bütününe ve kitaplarına.

{ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ } "*Rableri tarafından. Onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin iman ettik.*" Onlarla Allah Teâlâ arasında peygamberlik ve tevhid konusunda ayrım yapmayız.

Peygamberlerden hiçbirisini inkâr etmeyiz anlamında olduğu da söylenmiştir.

{ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ } "*Ve sadece Allah'a teslim olduk.*" Kulluğun ve tevhidin O'na özgü olduğunu ikrar ediciyiz.

فَإِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّٰهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾

137- "Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Ancak yüz çevirirlerse, mutlaka anlaşmazlık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter. Çünkü O, işitendir, bilendir."

{فَإِنْ اٰمَنُوا} "*Eğer onlar da inanırlarsa.*" Yani Ehl-i Kitap.

{بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ} "*Sizin inandığınız gibi.*" Peygamberlerin bütününe ve Onların Kitaplarına.

{فَقَدِ اهْتَدَوْا} "*Doğru yolu bulmuş olurlar.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın diniyle sapıklıktan kurtulur.

{وَإِنْ تَوَلَّوْا} "*Ancak çevirirlerse.*" Peygamberlere ve onların kitaplarına iman etmekten yüz çevirirlerse.

{فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ} "*Mutlaka anlaşmazlık içine düşmüş olurlar.*" Dinde muhalefet içindedirler.

{فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّٰهُ} "*Onlara karşı Allah sana yeter.*" Diyor ki Allah Teâlâ senden onların öldürme ve sürme ile külfetlerini kaldıracaktır.

{وَهُوَ السَّمِيعُ} "*Çünkü O işitendir.*" Onların söylediği sözleri.

{الْعَلِيمُ} "*Bilendir.*" Cezalandırılmalarını bilendir.

صِبْغَةَ اللّٰهِ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾

138- "Allah'ın boyasına bak, (vaftiz ne ki?). Kim, Allah'tan daha güzel boya vurabilir? Biz, ancak O'na ibadet edenleriz. (deyin)."

{صِبْغَةَ اللّٰهِ} "*Allah'ın boyasına bak (vaftiz ne ki?).*" Yani Allah Teâlâ'nın dinine tabi olunuz.

{ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً } *"Kim, Allah'tan daha güzel boya vurabilir?"* Dinden.

{ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ } *"Biz, ancak O'na ibadet edenleriz (deyin)."* Deyiniz ki biz kulluk ve tevhid ile O'nu birleyenleriz.

قُلْ اَتُحَآجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾

139- "De ki: 'Allah hakkında bizimle tartışmaya mı gireceksiniz? Oysa O, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir. Biz O'na gönülden bağlananlarız.'"

{ قُلْ } *"De ki:(Ey Muhammed!)"* Yahudilere ve Hıristiyanlara.

{ اَتُحَآجُّونَنَا فِي اللّٰهِ } *"Allah hakkında bizimle tartışmaya mı gireceksiniz?"* Allah Teâlâ'nın dini hakkında bizimle tartışıyor musunuz?

{ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ } *"Oysa O bizim de Rabbimiz sizin de Rabbinizdir."* Allah Teâlâ bizim de sizin de Rabbinizdir.

{ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا } *"Bizim yaptıklarımız bizedir."* Dinimiz.

{ وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ } *"Sizin yaptıklarınız sizedir."* Amelleriniz dininiz ilgili sorumluluğunuz sizedir.

{ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ } *"Biz O'na gönülden bağlananlarız."* Biz kulluk ve tevhidin O'na ait olduğunu ikrar edenleriz.

اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾

140- "Yoksa siz, İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın, Yakub'un ve torunlarının Yahudi ya da Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De

ki: 'Siz mi daha iyi bileceksiniz, yoksa Allah mı?' Allah'ın tanıklık ettiği bir gerçeği, bilerek gizleyenden daha zalim kim olabilir? Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

{ اَمْ تَقُولُونَ } "*Yoksa siz, mı söylüyorsunuz?*" Ey Yahudiler ve Hıristiyanlar topluluğu.

{ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ } "*İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın, Yakub'un ve torunlarının*." Hz. Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın evladlarının.

{ كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى } "*Yahudi ya da Hıristiyan olduklarını*." Dediğiniz gibi.

{ قُلْ } "*De ki*:" Ey Muhammed!

{ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ } "*Siz mi daha iyi bileceksiniz*?" Dinlerini.

{ اَمِ اللّٰهُ } "*Yoksa Allah mı?*" Muhakkak Allah Teâlâ bize Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın Yahudi ve Hıristiyan olmadığını bildirmiştir.

{ وَمَنْ اَظْلَمُ } "*Daha zalim kim olabilir?*" Küfründe. Allah Teâlâ'ya karşı daha azgın ve daha cüretli.

{ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِ } "*Allah'ın tanıklık ettiği bir gerçeği, bilerek gizleyenden*." Tevrat'ta bu peygamber hakkında gizleyenden.

{ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ } "*Allah haberdardır*." Sehv edici değildir.

{ عَمَّا تَعْمَلُونَ } "*Yapmakta olduklarınızdan*." Şehadeti gizlemenizden.

تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

141- "Bunlar bir ümmetti, gelip geçtiler. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da sizedir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilecek değilsiniz."

{ تِلْكَ اُمَّةٌ } *"Bunlar bir ümmetti."* Bir topluluk idiler.

{ قَدْ خَلَتْ } *"Gelip geçtiler."* Gelip geçtiler.

{ لَهَا مَا كَسَبَتْ } *"Onların kazandıkları kendilerine."* Kazandıkları hayır.

{ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ } *"Sizin kazandıklarınız da sizedir."* İşlediğiniz hayır.

{ وَلَا تُسْئَلُونَ } *"Siz sorguya çekilecek değilsiniz."* Kıyâmet Gününde.

{ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Onların yaptıklarından."* Dünyada.

سَيَقُولُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾

142- "İnsanlardan bir kısım beyinsizler, 'Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir?' diyecekler. De ki: 'Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir.'"

{ سَيَقُولُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ } *"İnsanlardan bir kısım beyinsizler, diyecekler."* Yahudilerden ve Müşrik Araplardan cahil olanlar.

{ مَا وَلّٰيهُمْ } *"Çeviren nedir?"* Onları döndüren nedir?

{ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا } *"Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları."* Ancak babalarının dinine dönmelerinden başka bir şey değildir.

"Onları çeviren şey" buyruğunun anlamının şu olduğu da söylenmiştir: Yani onları yönelmiş oldukları ve kendisine yönelerek namaz kıldıkları kıblelerinden –ki bu Beytü'l-Mukaddes'tir- çeviren şey nedir.

{ قُلْ } *"De ki:"* Ey Muhammed!

{ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ } *"Doğu da Allah'ındır."* Kâbe'ye doğru kıldığınız namazlar.

{ وَالْمَغْرِبُ } "*Batı da.*" Beytü'l-Mukaddes'e doğru kıldığınız namaz. Bu her iki namaz da Allah Teâlâ'nın emriyledir.

{ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } "*O dilediğini doğru yola iletir.*" Dilediğini kıble ve dosdoğru kıble üzere sabit kılar.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَآ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً اِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٣﴾

143- "İşte böylece sizi doğru bir yola iletip, orta yolu izleyen bir ümmet kıldık ki, bütün insanlara adalet örneği ve hakkın şâhidleri olasınız; o Peygamber de sizin üzerinize şâhid olsun. Biz daha önce yöneldiğin kıbleyi, sırf peygambere uyanları, ökçesi üzerinde dönecek olanlardan ayırt edelim diye kıble yaptık! Bu, elbette Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerden başkasına ağır gelecekti. Ama Allah, imanınızı boşa çıkaracak değildi! Çünkü Allah, insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir!"

{ وَكَذٰلِكَ } "*İşte böylece.*" Yani size İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini İslam ve onun kıblesi ile size ikramda bulunduğumuz gibi.

{ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا } "*Sizi doğru bir yola iletip, orta yolu izleyen bir ümmet kıldık ki.*" Adaletli.

{ لِتَكُونُوا } "*Olasınız.*" Olmanız için.

{ شُهَدَآءَ } "*Adalet örneği ve hakkın şâhidleri.*" Peygamberler için.

{ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ } "*İnsanlara. O Peygamber de olsun.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) olsun diye.

{عَلَيْكُمْ شَهِيدًا} "*Sizin üzerinize bir şâhid.*" Sizi tezkiye edici ve adaletli kılıcı.

{وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ} "*Biz kıble yaptık.*" Dönderdik.

{الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَآ} "*Daha önce yöneldiğin kıbleyi.*" On dokuz ay kendisine yönelerek namaz kıldığın.

{اِلَّا لِنَعْلَمَ} "*Sırf ayırt edelim diye.*" Bilelim[8] ve ayırt edelim diye.

{مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ} "*Peygambere uyanları.*" Kıble konusunda.

{مِمَّنْ يَنْقَلِبُ} "*Dönecek olanlardan.*" Dönenlerden.

{عَلٰى عَقِبَيْهِ} "*Ökçesi üzerinde.*" Dinine ve ilk kıblesine.

{وَاِنْ كَانَتْ} "*Bu, elbette idi.*" Kıblenin değiştirilmesi idi.

{لَكَبِيرَةً} "*Ağır gelecektir.*" Ağırdır.

{اِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ} "*Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerden başkasına.*" Allah Teâlâ'nın kalplerini koruduklarından başkasına.

{وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ} "*Ama Allah imanınızı boşa çıkaracak değildi.*" Şer'i emirlerin neshinden önceki gibi imanınızı iptal edecek değildir.

Şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Allah Teâlâ boşa çıkaracak değildi.*" İmanlarınızı nesh edici değildir. Ancak imanlarınızın şeriatlarını nesh etti.

Şöyle de denilmiştir: "*İmanınız nesh edilmiş değildir.*" yani Beytü'l-Mukaddes'e doğru kıldığınız namazlarınız nesh edilmiş değildir. Sadece kıbleniz olan Beytü'l-Mukaddes nesh edilmiştir.

{اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ} "*Çünkü Allah insanlara karşı.*" Mü'minlere.

8 "Bilelim" diye çevirdiğimiz sözcüğün orijinali "nera"dır. Nera sözcüğü her ne kadar görme anlamına gelmekteyse de Arapların görme sözcüğünü bilme yerine çokça kullandıkları vakidir.

{ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ } "*Çok şefkatli, çok merhametlidir!*" Önceden şeriatların nesh edilmesi gibi imanlarınızı nesh edilmez.[9]

---

[9] a) İmam Ahmed ibn Hanbel, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "İçki haram kılınınca ashab 'Ey Allah'ın Resûlü! İçki içerken vefat eden dostlarımızın durumu ne olacak?' diye sorunca '*İman eden ve iyi işler yapanlara, hakkıyla sakınıp iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyla sakınıp iman ettikleri, sonra da hakkıyla sakınıp yaptıklarını, ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı günah yoktur.*' âyeti indirildi." Dedi ki: "Kıble değiştirilince ashab şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü, Beytü'l-Makdis'e doğru namaz kılarken vefat eden kardeşlerimizin/dostlarımızın durumu ne olacak?' Bunun üzerine (وَمَا كَانَ اللهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ) '*Allah imanınızı zayi edecek değildir*' âyeti nazil oldu." Bu rivayetin senedinde Şâzan, İsrail, Semmak ibn Harb ve İkrime bulunmaktadır. Şâzan; İmam Ahmed'in şeyhidir. Ebû Abdurrahman Esved ibn Amir eş-Şamî. Sikadır. *Takrib*, c. 1, s. 76, 753 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 3. İsrail; İsrail ibn Yunus ibn Ebî İshak. Yahya ibn Kattan, Yakub ibn Şeybe ve Ali ibn Medînî hakkında her ne kadar ileri geri konuşmuşlarsa da cerh ve ta'dil ulemasının çoğunluğu onu sika olarak kabul etmişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 211; *Takrib*, c. 1, s. 64, 460; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 214, 301 nolu madde. Ebû'l-Mugire Semmak ibn Harb ibn Evs ez-Züheli el-Bekri el-Kûfî. Doğru sözlüdür. Ancak özellikle İkrime'den rivayetinde ızdırab bulunmaktadır. Ömrünün son demlerinde hafızasında değişiklik meydana gelmiştir. *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin bütününün kendisinden rivayeti vardır. Ancak Buhârî'nin kendisinden rivayeti talikendir. *Takrib*, c. 1, s. 332, 519 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 403. İkrime; İbn Abbâs'ın kölesi Ebû Abdullah el-Medenî sikadır ve tefsir sahasında âlimdir. Ancak hakkında olumsuz yönde çok şey söylenmiştir. Eleştirilerin bütününü şu üç konuda toplamak mümkündür: Hadiste yalan hadis rivayet etmesi, Haricîlerin görüşünü benimsemesi ve sultanın hediyesini kabul etmesi. İbn Hacer bütün bu eleştirilere cevap verir. Yalancılıkla itham edilmiş olması İbn Ömer'den sabit değildir. Bazı tâbiinden sabittir. Yalan/kizb sözcüğü hataya hamledilir ki bu özellikle Hicaz ehlinin dilinde çokça kullanılmaktadır. Bunun delili şudur ki, onu yalancılıkla suçlayanlar başka konularda onu övmüşlerdir. Bid'atçilikle suçlanması da kesin değildir. Bid'at ehlinden olmuş olsa dahi bu kendisine zarar vermez. Zira o, bid'at mezhebine davet edici değildi. Sultanların hediyesini kabul edişi de cumhura göre ondan yapılan nakillerin kabulü noktasında hiçbir olumsuz tesire sahip değildir. Ayrıca İmam Buhârî'nin kendisinden rivayeti bulunması da bu ithamlara aldırış etmediğine delil olarak kabul edilebilir. *Fethü'l-Bâri*'nin mukaddimesi (*Hedyü's-Sâri*, s. 425); *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 263, 475 nolu madde; *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 30, 277 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 95, 87 nolu madde. Raviler rivayeti birbirinden dinlemiş olduklarından dolayı hadisin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 261, 496 nolu madde; c. 4, s. 232, 395 nolu madde; c. 7, s. 263, 457 nolu

madde; İsrail ibn Yunus'un tercüme-i hali için bkz. *Tehzibü'l-Kemal.* İsnad zincirindeki raviler Semmak ibn Harb hariç sikadır. O sâduktur. Onun İkrime'den rivayetinde belirttiğimiz gibi ıstırap bulunmaktadır. Bu rivayette de görüldüğü gibi İkrime'den rivayet etmiştir. Bu rivayeti Ebû Dâvûd Tayalisî, Semmak ibn Harb'den ve İmam Ahmed Veki kanalıyla İsrail'den bu isnadla rivayet etmiştir. *Münhetü'l-Mabud fî Tertibi Müsnedi't-Tayalisî Ebî Dâvud*, Kitab-ı Fedâili'l-Kur'an, c. 2, s. 12, 1924 nolu hadis; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 347. Bu rivayeti ayrıca İmam Ahmed, Neseî, Hâkim ve İbn Hibban da rivayet etmişlerdir. Muhaddislerin bütünü Semmak ibn Harb'den o da İkrime'den o da İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Hâkim bu rivayet kanalını sahih kabul etmiş, Zehebi de onu doğrulamıştır. *el-Müsned*, c. 1, s. 295; *Sünen-i Neseî*, Kitabü's-Sünnet, 16. Bâb, 4680 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 269, Tefsir, Sûretü'l-Bakara.

b) Buhârî de kıblenin değişimi ile Bera ibn Azib'den bir hadis aktarır. Bera şöyle der: "Kıble Beytullah'a doğru değiştirilmeden önce eski kıbleye doğru namaz kılıp öldürülmüş (şehid düşmüş) birtakım kimseler vardı ki, onlar hakkında ne diyeceğimizi bilemiyorduk. Bunun üzerine Allah Teâlâ (وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ) *'Ama Allah, imanınızı boşa çıkaracak değildi! Çünkü Allah, insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir!'* (2/el-Bakara /143) âyetini inzal buyurdu." Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, "Seyekulu's-Süfehaü" âyeti. Hâkim'in Semmak ibn Harb'ın rivayetini sahih kabul etmesi ve Zehebî'nin de bu sahih kabul edişi onaylamasına göre bu rivayette Semmak ibn Harb yanılgıya düşmemiştir. Bizler Semmak'ın İkrime'den rivayetinde ızdırap olduğunu belirtmiştik. Ancak Semmak'ın İkrime'den bu rivayetinde sıkıntı bulunmamaktadır. Semmak sâduktur. Semmak'ın bu rivayetini İmam Buhârî'nin Ebû Hureyre'den konuyla ilgili aktardığı rivayet desteklemektedir. Buna göre Semmak'ın rivayeti sahih li-gayrihi kategorisine yükselmektedir.

c) "*İşte böylece sizi doğru bir yola iletip, orta yolu izleyen bir ümmet kıldık ki.*" Âyette bundan önceki âyette geçen hidayete bir işaret söz konusudur. (يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) "*O dilediğini doğru yola iletir.*" (2/el-Bakara/142) Buna göre âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Sizi kıble meselesinde dosdoğru yola ilettiğimiz gibi sizleri ümmetlerin en hayırlısı ve en adili kıldık.

d) "*Bütün insanlara adalet örneği ve hakkın şâhidleri olasınız diye.*" Yani Kıyâmet gününde resûllerin ümmetlerine tebliğde bulunduklarına dair şehadette bulunasınız diye. Nitekim bu anlam İmam Buhârî'nin Ebû Said el-Hudrî'den rivayet edilen şu hadiste geçmektedir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kıyâmet gününde Nûh ('aleyhi's-selâm) çağırılır. O da: 'Buyur, huzurundayım, emrine itaat etmeye hazırım Rabbim' der. Allah Teâlâ: 'Tebliğ ettin mi?' diye sorar. O. 'Evet' deyince; ümmetine: 'Size tebliğ etti mi?' diye sorulur. Onlar: 'Bize uyaran bir kimse gelmedi' derler. Allah Teâlâ: 'Peki senin lehine kim şâhitlik edecek?' diye soracak Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm) 'Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ümmeti' diye cevap verir. Onlar da Hz. Nûh'un tebliğ ettiğine dair şâhidlik edecekler." "*Peygamber de size şâhid olsun diye.*" İşte Allah Teâlâ'nın "*İşte böylece sizi doğru bir yola iletip, orta yolu izle-*

yen bir ümmet kıldık ki, bütün insanlara adalet örneği ve hakkın şâhidleri olasınız; o Peygamber de sizin üzerinize şâhid olsun."

e) (وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا) "*O Peygamber de sizin üzerinize şâhid olsun.*" Yani adalet ve doğru bir şekilde size şehadette bulunsun diye. Âyette geçen "*aleyküm*" sözcüğündeki "*alâ*" harf-i cerri "*lam*" harf-i cerrinden bedeldir. Rakîb/gözetleyen ve Müheymin/koruyan kimse gibi meşhudun lehe "şehid" olabilmesi için. (انَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ) "*Çünkü Allah her şeye şâhiddir.*" (22/el-Hac/17) âyetinde de durum aynıdır. *Tefsiru'z-Zamahşerî*, c. 1, s. 317; *Tefsir-u Ebû's-Suud*, c. 1, s. 277.

f) (وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَآ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ) "*Biz daha önce yöneldiğin kıbleyi, sırf peygambere uyanları, ökçesi üzerinde dönecek olanlardan ayırt edelim diye kıble yaptık!*" Bu ifadede geçen kıbleden kasıt Beytü'l-Mukaddes'tir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisini Kâbe'ye döndürmeden önce Beytü'l-Mukaddes'e doğru namaz kılıyordu. Bu konuda Hâkim en-Nîsâbûrî'nin İbn Abbâs'tan tahric ettiği şu hadis de bunu desteklemektedir: "Kur'an'dan ilk neshedilen bölüm kıble mevzuudur. Allah Teâlâ (فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللهِ) '*Nereye yönelirseniz yönelin, Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır.*' (2/el-Bakara/115) buyurunca Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namazda Beytü'l-Mukaddes'e yöneldi ve Kâbe'ye doğru namaz kılmayı terk etti. Daha sonra Allah Teâlâ '*İnsanlardan bir kısım beyinsizler, 'yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir?' diyecekler.*' âyetini indirdi. Bu âyette geçen kıbleden kasıt Beytü'l-Mukaddes'tir. Bu âyet nesh edildi. Allah Teâlâ Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i namazda Kâbe'ye doğru namaz kılmasını sağlamak üzere şöyle buyurdu: (وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ) '*Her nereden yola çıkarsan çık, yüzünü (namazda) Mescid-i Haram yönüne çevir. Siz de nerede olursanız olun, yüzünüzü onun tarafına çevirin.*' (2/el-Bakara/150) Hâkim bu hadisin Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğu halde bu siyakla tahric etmediklerini belirtir. *El-Müstedrek*, Tefsir, Bakara Sûresi, c. 2, s. 268. Buna göre âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Senin şu an yönelmiş olduğun kıbleye –ki bu kıble Beytü'l-Mukaddes'tir- yönelmeni teşri kılmamız, ardından bu kıbleden seni Kâbe'ye yöneltmemizin yegâne gerekçesi halis sâdık Allah Teâlâ'nın emirlerini emir edinen ve onlar hakkında hiçbir tartışmaya düşmeyen mü'minleri akıllarının idrak etmediği bazı teşriler karşısında imanları sarsılan ve ardından bu nedenden ötürü İslam'dan dönen zayıf imanlılardan ayırt etmemizi sağlayan insanlar için bir sınama olması içindir.

g) (اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ) "*Ökçesi üzerinde dönecek olanlardan ayırt edelim diye kıble yaptık.*" Bu âyette geçen ilimden maksat, ortaya koymanın bilinmesidir. Yani kendi dinleri üzere sabit olanları ortaya çıkarmak, şekk ve şaşkınlık ehlinden ayırt etmektir. Yoksa Allah Teâlâ'nın ilminde bir değişikliğin meydana gelmesi anlamında değildir. Allah Teâlâ'nın bilgisinde hiçbir değişiklik meydana gelmez. Nitekim İbn Cerîr'in İbn Abbâs'tan tahric ettiği şu haberde de bu anlama işaret etmektedir. "*O Peygambere uyanları ök-*

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَآءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰىهَا فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهُ وَاِنَّ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾

144- "Hiç kuşkusuz biz senin, yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu görmekteyiz. İşte şimdi seni hoşnut olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. O halde (bundan böyle) yüzünü Mescid-i Haram

---

çeleri üzerinde geri döneceklerden ayırt etmemiz için" ilahî buyruğu hakkında İbn Cerîr Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "Yakîn ehlini kuşku ve şüphe duyanlardan ayırt edelim diye." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 13. Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı tahriclerin hasen olduğunu önceden belirtmiştik.

h) Bütün bu açıklamalar ışığında âyet hakkında şunları söyleyebiliriz. Kıblenin Beytü'l-Mukaddes'ten Kâbe'ye çevrilmesi şaşkınlık içinde hayatlarına yön verenlere ve yarım yamalak bir imana sahip olanlar için o derece önemli büyük ve çetin bir meseledir. Bu mesele onların kuşkuları ve şaşkınlıkları için geniş alanlar ortaya çıkardı. Şeytanların kendilerine vehimler ve vesveselerle tesir edebilmesi için ortamlar hazırladı. Teşride nesh meselesinde şaşkınlığa götüren bir tavır geliştirdiler. Bu tavırları nedeniyle kalpleri şüphelerle dolup taştı. Bu emrin arkasındaki ilahi hikmeti tasavvur edemediler. Ancak Allah Teâlâ'nın kalplerini iman nuruyla bayındır hale getirdiği dağ gibi imana sahip olan yakîn ehli mü'minler Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Allah Teâlâ katından tebliğ ettiği bütün emirlere ve ilkelere iman ederler. Hikmetini bilsinler bilmesinler Allah Teâlâ'nın kendilerini yükümlü kıldıkları bütün emirleri yerine getirdiler.

i) (وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ) "*Ama Allah, imanınızı boşa çıkaracak değildi! Çünkü Allah, insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir!*" Beytü'l-Mukaddes'i kıble edinme şeklindeki Allah Teâlâ'nın emrini yerine getirişiniz ve O'na taatte bulunuşunuza terettüp eden imanınızın Allah Teâlâ tarafından zayi kılınması Allah'ın şeraitinde doğru değildir ve olası değildir. Zira sizler kıblenin değişiminden önce de bu sıfatla nitelendirilmiş idiniz kıblenin değiştirilmesinden sonra da bu sıfat özelliğinizdir. Sizler her iki durumda da Allah Teâlâ'nın emrini yerine getirdiniz.

j) (اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ) "*Çünkü Allah, insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir!*" Allah Teâlâ dostlarını zarara düşmekten koruyan ve onları hoşlanmayacağı şeylerden de kollayandır. (رَحِيمٌ) "*Çokmerhametlidir*." O dostlarına karşı merhametlidir. Zira onları işlemiş oldukları amellerinin sevabından mahrum kılmaz. Aksine onların her bir davranışına bolca ödül verir.

tarafına (Kâbe'ye) çevir. Siz de (ey mü'minler) nerede olursanız olun, yüzlerinizi onun tarafına çevirin. Şüphe yok ki, Ehl-i Kitap, bunun Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından gafil değildir."

Ardından Allah Teâlâ kıblenin Kâbe'ye çevrilmesi konusunda Peygamberinin duasını zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَآءِ } "*Hiç kuşkusuz biz senin, yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu görmekteyiz.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın kıblenin değişimi haberini indirmesi için gözünün semaya dikildiğini.

{ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ } "*İşte şimdi seni döndürüyoruz.*" Namazda seni döndüreceğiz.

{ قِبْلَةً } "*Bir kıbleye.*" Bir kıbleye.

{ تَرْضٰىهَا } "*Hoşnut olacağın.*" Gönlünün istediği İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kıblesine.

{ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } "*O halde (bundan böyle) yüzünü Mescid-i Haram (Kâbe'ye) çevir.*" Namazda yüzünü çevir.

{ شَطْرَ } "*Tarafına.*" Yönüne.

{ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ } "*Mescid-i Haram (Kâbe'ye). Siz de (ey mü'minler) nerede olursanız olun.*" Denizde veya karada olsanız.

{ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ } "*Yüzlerinizi çeviriniz.*" Namazda.

{ شَطْرَهُ } "*Onun tarafına.*" Onun yönüne.

{ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ } "*Şüphe yok ki Ehl-i Kitap.*" Kendilerine kitap verilenler.

{ لَيَعْلَمُونَ } "*Bunu pek iyi bilirler.*" Mescid-i Haram'ın.

{ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ } "*Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu.*" Bunun İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kıblesi olduğunu. Ancak bunu gizlemektedirler.

{ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ } *"Allah gafil değildir."* Unutkan değildir.

{ عَمَّا يَعْمَلُونَ } *"Onların yapmakta olduğundan."* Gizlediklerinden.

وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٤٥﴾

145- "Yemin olsun ki sen Ehl-i Kitab'a her türlü delili getirsen de yine onlar senin kıblene dönmezler. Sen de onların kıblesine dönecek değilsin. Aslında onlar birbirlerinin kıblesine de dönmezler. Sana bu bilgiler geldikten sonra, eğer onların arzularına uyacak olursan, işte o zaman sen kendine yazık edenlerden olursun."

{ وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ } *"Yemin olsun ki sen Ehl-i Kitab'a getirsen de."* Kendilerine kitap verilenlere getirsen.

{ بِكُلِّ اٰيَةٍ } *"Her türlü delili."* Senden istedikleri alametleri/mucizeleri.

{ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ } *"Yine onlar senin kıblene dönmezler."* Senin kıblene doğru namaz kılmazlar ve senin dinine de girmezler.

{ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ } *"Sen de dönecek değilsin."* Namaz kılacak değilsin.

{ قِبْلَتَهُمْ } *"Onların kıblesine."* Yahudilerin ve Hıristiyanların.

{ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ } *"Aslında onlar da dönmezler."* Namaz kılıcı değillerdir.

{ قِبْلَةَ بَعْضٍ } *"Birbirlerinin kıblesine."* Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar birbirlerinin kıblesine.

{ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ } *"Eğer onların arzularına uyacak olursan."* Seni bu engellememizden sonra onların kıblelerine doğru namaz kılacak olursan.

{مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ} *"Sana bu bilgiler geldikten sonra."* Harem'in İbrahim (aleyhi's-selâm)'ın kıblesi olduğuna dair açıklamadan sonra.

{إِنَّكَ إِذًا} *"İşte o zaman sen."* Eğer bunu yapacak olursan bu durumda sen.

{لَمِنَ الظَّالِمِينَ} *"Kendine yazık edenlerden olursun."* Nefsine zarar verenlerden.

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَآءَهُمْ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾

146- "Kendilerine kitap verdiklerimiz, o Peygamberi kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen, içlerinden bir grup gerçeği bile bile gizlerler!"

Ardından Allah Teâlâ Ehl-i Kitab'ın mü'minlerini zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ} *"Kendilerine kitap verdiklerimiz."* Tevrat'ın ilmini kendilerine verdiğimiz Abdullah ibn Selam ve ashabı gibileri.

{يَعْرِفُونَهُ} *"O peygamberi tanırlar."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliğini ve özelliklerini.

{كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَآءَهُمْ} *"Kendi oğullarını tanıdıkları gibi."* Oğulları arasında.

{وَاِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ} *"Buna rağmen içlerinden bir grup."* Kitap Ehli'nden bir grup.

{لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ} *"Gerçeği gizlerler."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini.

{وَهُمْ يَعْلَمُونَ} *"Bile bile."* Kitaplarında (geçen Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini).

اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾

147- "O gerçek, Rabbindendir. Artık kuşkuya düşenlerden olma."

{ اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ } "*O gerçek, Rabbindendir.*" Yani Şüphesiz sen Allah Teâlâ katından gönderilmiş bir peygambersin.

{ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ } "*Artık kuşkuya düşenlerden olma.*" Onların bilmediklerinden kuşkuya düşenlerden olma.

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللهُ جَمِيعًا اِنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾

148- "Herkesin kendisine yöneldiği bir yön vardır. Siz hayırlı işlerde birbirinizle yarışın! Nerede olursanız olun, sonunda Allah sizi mutlaka bir araya getirir. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter!"

{ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ } "*Herkesin kendisine yöneldiği bir yön vardır.*" Her din ehlinin bir kıblesi bulunmaktadır.

{ هُوَ مُوَلِّيهَا } "*O yüzünü ona doğru döndürür.*" Nefsinin hevasıyla oraya yönelicidir.

İlahî buyruğun şu anlama geldiği de söylenmiştir "*Herkesin bir yönü vardır.*" Her peygamberin bir kıblesi vardır. Bu kıblede Kâbe'dir. "O *yüzünü ona doğru döndürür.*" Allah Teâlâ ona yönelmeyi emretmiştir.

{ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ } "*Siz hayırlı işlerde birbirinizle yarışın!*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmeti! Taatleri yerine getirmede bütün ümmetlerden acele davranınız.

{ اَيْنَ مَا تَكُونُوا } "*Nerede olursanız olun.*" Karada ve denizde olsanız.

{ يَأْتِ بِكُمُ اللهُ } "*Sonunda Allah sizi getirir.*" Sizi bir araya getirir ve Allah Teâlâ sizi toplar.

{ جَمِيعًا } "*Bir araya.*" Sizi hayırlarla mükâfatlandırır.

{ إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } "*Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter!*" Sizi toplamaya ve başka şeylere.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾

149- "Nereden yola çıkarsan çık, yüzünü (namazda) Mescid-i Haram yönüne çevir. Şüphe yok ki bu, Rabbinden sana gelen gerçektir. Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir."

{ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ } "*Nereden yola çıkarsan çık, yüzünü (namazda) çevir.*" Namazda.

{ شَطْرَ } "*Yönüne.*" Tarafına.

{ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ } "*Mescid-i Haram. Şüphe yok ki bu.*" Yani Mescid-i Haram.

{ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ } "*Rabbinden sana gelen gerçektir.*" O, Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kıblesidir.

{ وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ } "*Allah habersiz değildir.*" Gaflet edici değildir.

{ عَمَّا تَعْمَلُونَ } "*Yaptıklarınızdan.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kıblesini ve bunun dışındaki şeyleri gizlemenizden.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾

150- "Her nereden yola çıkarsan çık, yüzünü (namazda) Mescid-i Haram yönüne çevir. Siz de nerede olursanız olun, yüzünüzü onun tarafına çevirin ki, insanlar için aleyhinize bir delil olmasın!

Ancak içlerinden kendilerine yazık edenler bunun dışındadır. Onlardan korkmayın, benden korkun! Böylece size olan nimetimi tamamlayayım. Umulur ki doğru yolu bulursunuz!"

{ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ } "*Her nereden yola çıkarsan çık.*" Olursan.

{ فَوَلِّ وَجْهَكَ } "*Yüzünü (namazda) çevir.*" Namazda.

{ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ } "*Mescid-i Haram yönüne. Siz de nerede olursanız olun.*" Denizde ve karada.

{ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ } "*Yüzünüzü çevirin.*" Namazda.

{ شَطْرَهُ } "*Onun tarafına.*" Onun yönüne.

{ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ } "*İnsanlar için olmasın!*" Abdullah ibn Selam ve ashabı için.

{ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ } "*Aleyhinize bir delil.*" Kıblenin değiştirilmesi konusunda. Zira Onların kitaplarında Harem'in İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kıblesi olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ona yönelerek namaz kıldığınızda onların sizin aleyhinize karşı bir kanıtları bulunmaz.

{ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا } "*Ancak kendilerine yazık edenler bunun dışındadır.*" Söylediği sözlerde zulmedenlerin de.

{ مِنْهُمْ } "*İçlerinden.*" Ka'b ibn Eşref ve ashabı ile müşrik Araplar.

{ فَلَا تَخْشَوْهُمْ } "*Onlardan korkmayın.*" Kıblenin değiştirilmesi konusunda.

{ وَاخْشَوْنِي } "*Benden korkun.*" Kıbleyi terk etme konusunda.

{ وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي } "*Böylece nimetimi tamamlayayım.*" Size fazlımı tamamlamam için.

{ عَلَيْكُمْ } "*Size olan.*" Size din aracılığıyla nimetimi tamamladığım gibi kıble ile de.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ } "*Siz de hidâyete kavuşmayı ümit edebilesiniz.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kıblesine.

كَمَآ اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾

151- "Nitekim aranızdan sizden bir Resûl gönderdik ki size âyetlerimizi okuyor, sizi tertemiz yapıyor, size Kitabı ve hikmeti öğretiyor ve size bilmediğiniz şeyleri de öğretiyor."

{ كَمَآ اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ } "*Nitekim aranızdan bir Resûl gönderdik ki.*" Diyor ki: Size Resûl gönderdiğimiz gibi beni zikrediniz.

{ مِنْكُمْ } "*Sizden.*" Soyunuzdan.

{ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ } "*Size okuyor.*" Size kıraat ediyor.

{ اٰيَاتِنَا } "*Âyetlerimizi.*" Yani emir ve nehiy ile Kur'an'ı.

{ وَيُزَكِّيكُمْ } "*Sizi tertemiz yapıyor.*" Tevhid, zekât ve sadaka ile günahlardan sizi arındırarak tertemiz kılıyor.

{ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ } "*Size Kitabı öğretiyor.*" Yani Kur'an-ı Kerim'i.

{ وَالْحِكْمَةَ } "*Ve hikmeti.*" Helal ve haramı.

{ وَيُعَلِّمُكُمْ } "*Ve size öğretiyor.*" Hükümleri, hadleri ve geçmiş ümmetlerin haberlerini/kıssalarını.

{ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ } "*Bilmediğiniz şeyleri de.*" Kur'an'dan ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den önce bilmediğiniz şeyleri.

فَاذْكُرُونِيٓ اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

152- "Öyleyse beni anın, ben de sizi anayım; bana şükredin, bana karşı nankörlük etmeyin!"

{ فَاذْكُرُونِيٓ } "*Öyle ise siz beni zikredin.*" Taat ile.

{ اَذْكُرْكُمْ } "*Ben de sizi zikredeyim.*" Cennet ile.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Öyle ise siz beni zikredin.*" Bollukta ben de sizi "*zikredeyim*" sıkıntılı hallerde.

{ وَاشْكُرُوا لِي } "*Ve bana şükredin.*" Nimetime.

{ وَلَا تَكْفُرُونِ } "*Nankörlük etmeyin.*" Nimetime şükretmeyi terk etmeyiniz.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾

153- "Ey iman edenler! Sabır ve namazla benden yardım isteyin. Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ } "*Ey iman edenler, sabırla yardım dileyin.*" Allah Teâlâ'nın farzlarını eda, masiyetleri terk etmede ve sıkıntılara karşılıkla.

{ وَالصَّلٰوةِ } "*Ve namazla.*" Günahların temizlenmesi için gece ve gündüz çokça nafile namaz kılmakla.

{ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ } "*Şüphesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir.*" Başa gelen musibetlere sabredenleri yardım edip koruyandır.

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَآءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾

154- "Allah yolunda öldürülenlere, 'ölüler' demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz anlayamazsınız."

Ardından Allah Teâlâ, münafıkların muhlis kullar gam çeksin diye Bedir, Uhud ve diğer yerlerde bütün şehid olan herkes için söyledikleri "Falanca öldü. Nimetler ve sevinç ondan gitti" sözleri üzerine. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } "*Allah yolunda öldürülenlere demeyin.*" Bedir Savaşı'nda ve başka yerlerde Allah Teâlâ'ya taat yolunda şehid olanların bütünü hakkında.

{ اَمْوَاتٌ } "*Ölüler.*" Diğer ölüler gibi.

{ بَلْ اَحْيَآءٌ } "*Hayır onlar diridirler.*" Aksine onlar cennet ehlinin cennette diri olmaları gibi diridirler. Hediyelerle rızıklandırılırlar.

{ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ } "*Fakat siz anlayamazsınız.*" Onların kerametlerini ve hallerini bilemezsiniz.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ
وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾

155- "Hiç şüphesiz, biz sizi biraz korku, biraz açlık, biraz mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele!"

Ardından Allah Teâlâ mü'minleri imtihan edişini zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ } "*Hiç şüphesiz biz sizi imtihan edeceğiz.*" Muhakkak sizleri sınayacağız.

{ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ } "*Biraz korku.*" Düşman korkusuyla.

{ وَالْجُوعِ } "*Biraz açlık.*" Kıtlık yıllarında.

{ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ } "*Biraz mallardan, eksiltme ile.*" Malların gitmesi ile.

{ وَالْاَنْفُسِ } "*Canlardan.*" Öldürülme, ölüm ve hastalıkla nefislerin gitmesi ile.

{ وَالثَّمَرَاتِ } "*Ve ürünlerden.*" Ürünlerin yok olması ile ardından Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ } "*Sabredenlere müjdele.*" Ey Muhammed!

اَلَّذِينَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوٓا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾

156- "Onlar, başlarına bir musibet geldiği zaman, 'Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz' derler."

{ اَلَّذِينَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ } "*Onlar başlarına bir musibet geldiği zaman.*" Yukarıda belirtilen şeylerden.

{ قَالُوٓا اِنَّا لِلّٰهِ } "*Biz Allah'tan geldik, derler.*" Bizler Allah Teâlâ'nın kulcağızlarıyız.

{ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ } "*Ve sonunda O'na döneceğiz.*" Ölümden sonra. Eğer O'nun hükmüne razı olmaz isek O da bizim amellerimizden razı olmaz.

أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

157- "İşte onlara, Rablerinden mağfiret ve rahmet vardır. Doğru yolu bulanlar da onlardır."

{ اُولٰٓئِكَ } "*İşte onlara.*" Bu sıfatın ehline.

{ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ } "*Mağfiret vardır.*" Bağışlanma.

{ مِنْ رَبِّهِمْ } "*Rablerinden.*" Dünyada.

{ وَرَحْمَةٌ } "*Ve rahmet.*" Ahirette de azaptan kurtuluş.

{ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ } "*Doğru yolu bulanlar da onlardır.*" İstirca konusunda.

اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾

158- "Safâ ile Merve (tepeleri), Allah'ın nişanlarındandır. Her kim hac için Kâbe'yi ziyaret eder veya umre yaparsa, (Safâ ile Merve) arasını tavaf etmesinde bir sakınca yoktur. Her kim isteyerek bir hayır işlerse, şüphesiz Allah iyiliğin karşılığını verir, O her şeyi bilir."

Ardından Allah Teâlâ Mü'minlerin Safâ ve Merve tepelerinin üzerinde bulunan iki put nedeniyle Safâ ve Merve arasında tavaf yapmayı kerih görmelerini zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ} "*Safâ ile Merve (tepeleri).*" Diyor ki: Safâ ile Merve arasında tavaf etmek.

{مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ} "*Allah'ın nişanlarındandır.*" Allah Teâlâ'nın emrettiği haccın menâsiklerindendir.

{فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ} "*Her kim hac için Kâbe'yi ziyaret eder veya umre yaparsa, bir sakınca yoktur.*" Kendisi için günah bulunmamaktadır.

{اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا} "(*Safâ ile Merve) arasını tavaf etmesinde.*" İkisinin arasında.

{وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا} "*Her kim isteyerek bir hayır işlerse, şüphesiz.*" Kim farz/vacip tavafın üzerine fazladan tavaflar yaparsa.

{فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ} "*Allah iyiliğin karşılığını verir.*" Allah Teâlâ onu kabul eder.

{عَلِيمٌ} "*O her şeyi bilir.*" Niyetlerinizi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ az amele nimet bahşeden ve karşılığını bolca verendir.

اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ اُولٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿١٥٩﴾

159- "İndirdiğimiz açık delilleri ve doğru yolu, insanlara kitapta açıklamamızdan sonra gizleyenlere gelince; onlara hem Allah lânet eder, hem de lânet edenler lânet ederler."

{اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلْنَا} "*İndirdiğimizi gizleyenlere gelince.*" Açıkladıklarımızı.

{مِنَ الْبَيِّنَاتِ} "*Açık delilleri.*" Tevrat'taki emir, nehiy ve alametleri.

{وَالْهُدٰى} "*Ve doğru yolu.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliğini ve niteliğini.

{ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ } "*İnsanlara açıklamamızdan sonra.*" İsrailoğullarına.

{ فِي الْكِتَابِ } "*Kitapta.*" Tevrat'ta.

{ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ } "*Onlara hem Allah lanet eder.*" Allah Teâlâ kabirde onlara azap eder.

{ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ } "*Hem de lanet edenler lanet ederler.*" Onların kabirde haykırıp da seslerini işittiklerinde cinler ve insanlar dışında diğer mahlûklar.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾

160- "Ancak tevbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği söyleyenler bunun dışındadır. İşte ben, onların tevbelerini kabul ederim. Çünkü ben, tevbeleri çok kabul eden, çok merhamet edenim."

{ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا } "*Ancak tevbe edenler bunun dışındadır.*" Yahudilikten dönerek tevbe edenler.

{ وَأَصْلَحُوا } "*Ve durumlarını düzeltenler.*" Ve birleyenler.

{ وَبَيَّنُوا } "*Ve gerçeği söyleyenler.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliğini ve özelliğini.

{ فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ } "*İşte ben, onların tevbelerini kabul ederim.*" Onları bağışlarım.

{ وَأَنَا التَّوَّابُ } "*Çünkü ben, tevbeleri çok kabul eden.*" Tevbe edenin kusurunu görmezlikten gelenim.

{ الرَّحِيمُ } "*Çok merhamet edenim.*" Tevbe üzere vefat eden kimse için.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾

161- "Ama âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak can vermiş olanlara gelince; işte Allah'ın, meleklerin ve insanların lâneti onların üzerine olsun!"

{اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ} "*Ama âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak can vermiş olanlara gelince.*" Allah Teâlâ'yı ve Resûlünü.

{اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ} "*İşte Allah'ın laneti onların üzerine olsun.*" Allah Teâlâ'nın azabı.

{وَالْمَلٰٓئِكَةِ} "*Meleklerin.*" Meleklerin laneti.

{وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ} "*Ve insanların.*" Mü'minlerin birbirlerine laneti kendilerine döner.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١٦٢﴾

162- "Onda ebedî kalıcıdırlar. Üzerlerinden azap ne hafifletilir ne de onlara mühlet verilir."

{خَالِدِينَ فِيهَا} "*Onda ebedî kalıcıdırlar.*" Lanette.

{لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ} "*Üzerlerinden azap ne hafifletilir.*" Kaldırılmaz, Allah Teâlâ da azabı kaldırmaz ve onlara azap hafifletilmez de.

{وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ} "*Ne de onlara mühlet verilir.*" Azaptan ertelenmezler.

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

163- "Sizin ilâhınız, bir tek İlâh'tır. Ondan başka ilâh yoktur. O Rahmân'dır, Rahîm'dir."

Ardından Allah Teâlâ Onlar kendi vahdaniyetini inkâr etmelerini dile getirdiği esnada kendi Zatını birleti ve şöyle buyurdu:

{ وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ } "*Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır.*" Oğlu ve ortağı bulunmaksızın.

{ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ } "*O'ndan başka ilâh yoktur. O Rahmandır.*" Acıyan.

{ الرَّحِيمُ } "*Rahimdir.*" Çokça merhamet edendir.

اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّآءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

164- "Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, insanlara yararlı olan şeylerle denizde yüzen gemide, Allah'ın gökten bir su indirip de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, orada her türlü canlıyı yaymasında, rüzgârları evirip çevirmesinde, yerle gök arasında emre hazır bekleyen bulutta, elbette düşünen bir toplum için nice deliller vardır!"

Allah Teâlâ vahdaniyetinin alametini açıklamak üzere şöyle buyurmaktadır:

{ اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } "*Göklerin ve yerin yaratılmasında.*" Diyor ki; ikisinin yaratılmasında.

O ikisinde yaratılan şeylerde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ } "*Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde.*" Gece ile gündüzün ardısıra birbirini takip etmesi ve gece ve gündüzün uzayıp kısalmasında.

{ وَالْفُلْكِ } "*Gemide.*" Gemilerde.

{ الَّتِي تَجْرِي } "*Yüzen.*" Seyr eden.

{ فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ } "*İnsanlara yararlı olan şeylerde denizde.*" Yaşamlarında/geçimlerinde.

{ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ } "*Allah'ın indirip de.*" Allah Teâlâ'nın indirdiği şeyde.

{ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّآءٍ } "*Gökten bir su.*" Yağmur.

{ فَاَحْيَا بِهِ } "*Onunla diriltmesinde.*" Yağmur ile.

{ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا } "*Yeryüzünü ölümünden sonra.*" Kıtlığından ve kuruluğundan sonra.

{ وَبَثَّ فِيهَا } "*Orada yaymasında.*" Orada yarattığında.

{ مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ } "*Her türlü canlıyı.*" Erkek olsun dişi olsun.

{ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ } "*Rüzgârları evirip çevirmesinde.*" Rüzgârların sağa ve sola, sabâ yelinde ve debur rüzgârında,[10] öne ve arkaya bazen azap bazen de rahmet ile estirilişinde.

{ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ } "*Emre hazır bekleyen bulutta.*" Emir altına alınıp yönlendirilen bulutlarda.

{ بَيْنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ } "*Yerle gök arasında.*" Bunların bütününde diyor ki.

{ لَاٰيَاتٍ } "*Nice deliller vardır.*" Rab Teâlâ'nın vahdaniyetinin alametleri bulunmaktadır.

{ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ } "*Elbette düşünen bir toplum.*" Bunların Allah Teâlâ tarafından gerçekleştirildiğini tasdik eden.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُّحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَشَدُّ حُبًّا لِّلّٰهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا وَّاَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾

[10] Debur, batı tarafından esen rüzgârın adıdır.

165- "İnsanlardan kimisi Allah'tan başka şeyleri eşler ediniyorlar da onları Allah'ı sever gibi seviyorlar. Oysa mü'minler, en çok Allah'ı severler. Kendilerine yazık edenler, azabı görecekleri zaman, bütün gücün Allah'a ait bulunduğunu ve Allah'ın azabının pek çetin olduğunu keşke anlayabilselerdi!"

Ardından Allah Teâlâ kâfirlerin dünyada ibadet ettikleri varlıkları sevmelerini ahirette ise birbirlerinden teberri etmelerini zikretmek için şöyle buyurdu:

{وَمِنَ النَّاسِ} "*İnsanlardan kimisi.*" Yani kâfirler.

{مَنْ يَتَّخِذُ} "*Ediniyorlar da.*" İbadet eden kimseler.

{مِنْ دُونِ اللهِ اَنْدَادًا} "*Allah'tan başka şeyleri eşler.*" Putlar.

{يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللهِ} "*Onları Allah'ı sever gibi seviyorlar.*" Allah Teâlâ'ya karşı muhlis mü'minlerin sevgileri gibi.

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَشَدُّ} "*Oysa mü'minler en çok.*" Daha devamlı.

{حُبًّا لِلّٰهِ} "*Allah'ı severler.*" Kâfirlerin putlarına karşı duyduğu sevgiden.

Âyetin, dirhemleri ve dinarları hazine edip biriktiren münafıklar hakkında indiği söylenmiştir.

Âyetin, kendi liderlerini, Allah Teâlâ'dan başka ilahlar edinen kimseler hakkında indiği söylenmiştir.

{وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوٓا} "*Kendilerine yazık edenler keşke anlayabilselerdi.*" Keşke şirk koşanlar bilselerdi.

{اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ} "*Azabı görecekleri zaman.*" Kıyâmet gününde.

{لِلّٰهِ جَمِيعًا اَنَّ الْقُوَّةَ} "*Bütün gücün Allah'a ait olduğunu.*" Kudret ve gücün.

{وَاَنَّ اللهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ} "*Ve Allah'ın azabının pek çetin olduğunu.*" Ahirette (azabın çetin olduğunu bilselerdi) dünyada iman ederlerdi.

اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِيْنَ اتُّبِعُوْا مِنَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾

166- "İşte o zaman, kendilerine uyulan kimseler, azabı görerek, uyanlardan kaçıp uzaklaşmışlar ve aralarındaki bağlar bütünüyle kopmuştur!"

{اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِيْنَ اتُّبِعُوْا} "*İşte o zaman kendilerine uyulan kimseler kaçıp uzaklaşmışlar*." Yani liderler.

{مِنَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا} "*Uyanlardan*." Sefillerden.

{وَرَاَوُا} "*Görerek*." Yani öncüler ve alt tabakadakiler.

{الْعَذَابَ} "*Azabı*." Ahirette.

{وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ} "*Ve aralarındaki bağlar bütünüyle kopmuştur*." Dünya hayatında aralarında bulunan sevgi ve ahd.

وَقَالَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا كَذٰلِكَ يُرِيْهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِيْنَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾

167- "(Bu durum karşısında) uymuş olanlar, 'Keşke, dünyaya bir kez daha dönmemiz mümkün olsaydı da onların bizi terk ettikleri gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık!' diyecekler. İşte böylece Allah onlara bütün yaptıklarını, üzerlerine yığılmış hasretler halinde gösterecektir! Onlar bu ateşten çıkacak değillerdir!"

{وَقَالَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْا} "*(Bu durum karşısında)uymuş olanlar, diyecekler*." Toplumun alt tabakasındakiler.

{لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً} "*Keşke, dünyaya bir kez daha dönmemiz mümkün olsaydı da*." Dünya hayatına bir defa dönüş.

{فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ} "*Biz de onlardan uzaklaşsaydık*." Dünyada toplumun üst tabakadakilerinden/yöneticilerden.

{ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا } *"Onların bizi terk ettikleri gibi."* Ahirette.

{ كَذٰلِكَ } *"İşte böylece."* İşte bu şekilde.

{ يُرِيهِمُ اللهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ } *"Allah onlara bütün yaptıklarını, üzerlerine yığılmış hasretler halinde gösterecektir."* Ahirette pişmanlıklar.

{ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ } *"Onlar bu ateşten çıkacak değillerdir."* Toplumun öncüleri ve alt tabakadakileri.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾

168- "Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helal ve temiz olanlarından yeyin ve şeytanın peşine düşmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır."

Ardından Allah Teâlâ ekinin ve hayvanlardan helal kılınanları açıklamak için şöyle buyurdu:

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ } *"Ey İnsanlar!"* Ey Mekke ahalisi.

{ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde bulunanlardan yiyin."* Ekin ve hayvanlardan.

{ حَلَالًا طَيِّبًا } *"Helâl ve temiz olanlarından."* Allah Teâlâ tarafından haram kılınmaksızın.

{ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ } *"Ve şeytanın peşine düşmeyin."* Ekinlerin ve hayvanların haram kılınışı hakkında şeytanın süslemesine.

{ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ } *"Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır."* Düşmanlığı açık.

اِنَّمَا يَاْمُرُكُمْ بِالسُّوٓءِ وَالْفَحْشَآءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

169- "O size hep kötü ve çirkin işleri emreder ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi ister."

{ اِنَّمَا يَاْمُرُكُمْ } "*O size hep emreder.*" Şeytan.

{ بِالسُّوٓءِ } "*Kötü.*" Çirkin fiilleri.

{ وَالْفَحْشَآءِ } "*Ve çirkin işleri.*" İsyan eylemlerini.

{ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ } "*Ve Allah hakkında söylemenizi ister.*" Yalan.

{ مَا لَا تَعْلَمُونَ } "*Bilmediğiniz şeyleri.*" Bunu.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَآ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾

170- "Onlara, 'Allah'ın indirdiğine uyun!' denildiğinde, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler. Ama ya ataları bir şey akıl edememiş ve doğru yolu da bulamamışlarsa?"

{ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ } "*Onlara denildiğinde.*" Müşrik Araplara.

{ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ } "*Allah'ın indirdiğine uyun.*" Allah Teâlâ'nın açıklayarak helal kıldığı ekin ve hayvanlara uyun.

{ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَآ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ } "'*Hayır, biz ... üzerinde bulduğumuz yola uyarız' dediler.*" Bulduğumuz şeye.

{ اٰبَآءَنَا } "*Atalarımızı.*" Haram kılıştan. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ } "*Ama ya ataları.*" Babaları değil midir? Muhakkak babaları idi.

{ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا } "*Bir şey akıl edememiş.*" Dinden hiçbir şeye akıl erdiremeyen.

{ وَلَا يَهْتَدُونَ } "*Ve doğru yolu da bulamamışlarsa.*" Peygamber'in sünnetine. Buna göre nasıl onlara uyarsınız.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Eğer babaları "*Bir şey akıl edememiş.*" Dünyadan. "*Ve doğru yolu da bulamamışlarsa.*" Ve bir peygamberin sünnetine ulaşamayan kimseler iseler nasıl onlara uyarsınız?

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ama ya ataları.*" Dinden. "*Bir şey akıl edememiş.*" Hiçbir şeyi. "*Ve doğru yolu da bulamamışlarsa.*" Bir peygamberin sünnetine de ulaşamayan kimseler iseler kendileri onlara nasıl uyarlar?

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَآءً وَنِدَآءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾

171- "O inkârcıların durumu, sadece bir çağırma ve bağırmadan başkasını işitmeyerek haykıranın durumuna benzer. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, bu yüzden akıllarını da kullanmazlar."

Ardından Allah Teâlâ Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in çağrısı karşısında kâfirlerin takınmış olduğu tavır hususunda bir darb-ı mesel vererek şöyle buyurdu:

{وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا} "*O inkârcıların durumu.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) karşısında tutumları.

{كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ} "*İşitmeyerek haykıranın durumuna benzer.*" Allah Teâlâ buyuruyor ki; bağırılıp çağrılanın misali gibidir. Bu da deve ve koyunun bağırana karşı konumudur. Bağıran, dinlenilmeyen bir ses ile bağıran çobandır. Yani sözü anlaşılmaz demektir. Yani çobanın ona ye veya iç dediğinde telaffuz ettiği sözleridir.

{إِلَّا دُعَآءً وَنِدَآءً صُمٌّ} "*Sadece bir çağırma ve bağırmadan başkasını. Onlar sağırdırlar.*" Hakka karşı sağırdırlar.

{بُكْمٌ} "*Dilsizdirler.*" Hakka karşı.

{عُمْيٌ} "*Kördürler.*" Hidayete karşı. Yani hak ve hidayet karşısında sağırlık, dilsizlik ve körlük tezahüründe bulunurlar.

{فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ} "*Bu yüzden akıllarını da kullanmazlar.*" Deve ve koyunun çobanın sözünü anlamayışları gibi Allah Teâlâ'nın emrini ve Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in çağrısını anlayamazlar.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾

172- "Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin iyi olanlarından yiyin. Eğer gerçekten Allah'a ibadet ediyorsanız, O'na şükredin!"

Ardından Allah Teâlâ ekinin ve hayvanların helal kılınışını zikrederek şöyle buyurdu:

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ} "*Ey iman edenler! İyi olanlarından yiyin.*" Helallerinden.

{مَا رَزَقْنَاكُمْ} "*Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin.*" Size verdiğimiz ekinlerden ve hayvanlardan.

{وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ} "*O'na şükredin*" Bununla.

{اِنْ كُنْتُمْ} "*Eğer.*" Olduğunuz zaman.

{اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ} "*Gerçekten Allah'a ibadet ediyorsanız.*" Eğer haram kılınışıyla O'na ibadet etmeyi murad ediyorsanız bunu haram kılmayınız. Zira Allah Teâlâ'ya ibadet ediş bunların helal oluşundadır.

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَآ اُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّٰهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧٣﴾

173- "(Allah) size yalnız şunları haram kıldı: Ölmüş hayvan, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvan. Bununla birlikte kim darda kalırsa, başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak şartıyla ona bir günah yoktur. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Ardından Allah Teâlâ kendilerine haram kılınan şeyleri açıklamak için şöyle buyurdu:

{ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ } "*(Allah) size yalnız şunları haram kıldı ölmüş hayvan.*" Boğazlanması emredilen hayvanın kendiliğinden ölmüş olanını.

{ وَالدَّمَ } "*Kan.*" Akıtılmış kanı.

{ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَآ اُهِلَّ بِهٖ لِغَيْرِ اللّٰهِ } "*Domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvan. Bununla birlikte.*" Putlara sunulmak kastıyla Allah Teâlâ'nın isminin anılmadan boğazlanan hayvanı.

{ فَمَنِ اضْطُرَّ } "*Kim darda kalırsa*." Laşe yemek zorunda kalırsa.

{ غَيْرَ بَاغٍ } "*Başkasının hakkına saldırmamak.*" Çıkmaksızın ve helal de görmek istemeksizin.

{ وَلَا عَادٍ } "*Ve sınırı aşmamak şartıyla.*" Diyor ki; yol kesmeksizin. Zaruret halinin dışında yemeyi de kastetmeksizin.

{ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ } "*Şartıyla ona bir günah yoktur*." Zaruret halinde laşe etini doyarak yemekle ve ondan hiçbir şeyi azık olarak almamakla üzerine herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ } "*Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan.*" Geçimin üstünde yemeye karşı.

{ رَحِيمٌ } "*Çok merhamet edendir*." Kendisi için laşe etini yemekle ruhsat verildiğinde.

اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهٖ ثَمَنًا
قَلِيلًا اُولٰٓئِكَ مَا يَاْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾

174- "Allah'ın Kitap'ta indirdiğini gizleyenler ve onu az bir paha ile değişenler yok mu, işte onların yeyip de, karınlarına doldurdukları ateşten başka bir şey değildir. Kıyâmet günü Allah

onlarla konuşmaz ve onları temize de çıkarmaz. Onlar için can yakıcı bir azap vardır."

{ اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلَ اللهُ مِنَ الْكِتَابِ } *"Allah'ın Kitap'ta indirdiğini gizleyenler yok mu."* Allah Teâlâ'nın Tevrat'ta açıkladığı Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sıfatlarını ve niteliklerini.

{ وَيَشْتَرُونَ بِهِ } *"Ve onu değişenler."* Gizlemekle.

{ ثَمَنًا قَلِيلًا } *"Az bir paha ile."* Az bir karşılıkla. Bu âyet Ka'b ibn Eşref, Huyey ibn Ahtab ve Cüdey ibn Ahtab hakkında nazil olmuştur.

{ اُولٰٓئِكَ مَا يَاْكُلُونَ } *"İşte onların yiyip de ... değildir."* Doldurdukları.

{ فِي بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ } *"Karınlarına doldurdukları ateşten başka bir şey."* Ancak haramdan başka.

Âyetin Kıyâmet gününde karınlarında ancak ateş olacaktır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ } *"Allah onlarla konuşmaz."* Bir sözle.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ } *"Kıyâmet günü. Ve Onları temize çıkarmaz."* Günahlardan temizlemez.

Âyetin anlamının *"Güzel bir övgü ile onları övmez"* anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ } *"Onlar için can yakıcı bir azap vardır."* Acısı sadece kalplerine özgü olan acıtıcı bir azap.

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَآ اَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾

175- "İşte bunlar doğru yol karşılığında sapkınlığı ve bağışlanma yerine azabı satın alan kimselerdir Bunlar ateşe karşı ne kadar da sabırlıdırlar!"

{ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى } *"İşte bunlar doğru yol karşılığında sapkınlığı satın alan kimselerdir."* İmana karşılık küfrü.

{ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ } "*Ve bağışlanma yerine azabı.*" İslam'a karşılık Yahudiliği.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kendilerine cenneti vacip kılacak şeye karşılık kendilerine cehennem azabını vacip kılacak şeyleri seçenlerdir.

{ فَمَآ اَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ } "*Bunlar ateşe karşı ne kadar da sabırlıdırlar!*" Ateşe karşı ne derece de cüretliler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir; onları ateşe karşı cüretli kılan şey nedir?

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir; onlar cehennem ehlinin amelini nasıl da işlemektedirler.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

176- "Bu böyledir, çünkü Allah, Kitabı gerçek olarak indirmiştir. Kitap konusunda görüş ayrılığına düşenler, şüphesiz haktan uzak bir çekişme içindedirler!"

{ ذٰلِكَ } "*Bu böyledir,*" Azabın nedeni.

{ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ } "*Çünkü Allah, Kitabı indirmiştir.*" Yani Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın Kur'an ve Tevrat'ı indirmesidir.

{ بِالْحَقِّ } "*Gerçek olarak.*" Hakkın ve bâtılın açıklanması ile. Onlar bunu inkâr ettiler.

{ وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ } "*Kitap konusunda görüş ayrılığına düşenler.*" Kitapta geçen Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve vasıflarına muhalefet edenler ve gizleyenler.

{ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ } "*Şüphesiz haktan uzak bir çekişme içindedirler!*" Hidayetten uzak bir muhalefet içindedirler.

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِينَ الْبَاْسِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

177- "Yüzlerinizi doğu ve batıya döndürmeniz birr değildir. Fakat birr, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, Kitaba ve peygamberlere iman eden, ona olan sevgisine rağmen malı akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolculara, dilenenlere, kölelere veren, namazını dosdoğru kılan, zekâtını verenin, ahidleşince ahidlerini yerine getirenlerin, sıkıntıda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenlerinkidir. İşte sâdık olanlar da bunlardır, takvâ sahibi olanlar da bunlardır."

{لَيْسَ الْبِرَّ} "*Birr değildir.*" İyiliğin/birrin bütünü değildir.

"*Birr değildir*" ifadesinin "*İman değildir*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ} "*Yüzlerinizi döndürmeniz.*" Namazda.

{قِبَلَ الْمَشْرِقِ} "*Doğuya.*" Kâbe yönüne.

{وَالْمَغْرِبِ} "*Ve batıya.*" Beytü'l-Mukaddes yönüne.

{وَلٰكِنَّ الْبِرَّ} "*Fakat birr.*" İkrarın ta kendisi olan imandır.

{مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ} "*Allah'a iman eden.*" Birr, barr/iyilikte bulunan değildir, anlamına geldiği söylenmiştir. Birr, ancak berrdir (iyilikte bulunandır). Yani Mü'min Allah Teâlâ'ya iman edendir.

{وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} "*Ahiret gününe.*" Ölümden sonra dirilişe.

{ وَالْمَلٰٓئِكَةِ } "*Meleklere.*" Meleklerin bütününe.

{ وَالْكِتَابِ } "*Kitaba.*" Kitapların bütününe.

{ وَالنَّبِيّٖنَ } "*Ve peygamberlere.*" Peygamberlerin bütününe. Ardından Allah Teâlâ imandan sonraki vacipleri zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ } "*Ona olan sevgisine rağmen malı veren.*" Diyor ki; imandan sonraki birr, malın az oluşuna ve ona karşı duyulan tutkuya rağmen vermektir.

{ ذَوِي الْقُرْبٰى } "*Akrabasına.*" Yakınına.

{ وَالْيَتَامٰى } "*Yetimlere.*" Mü'minlerin yetimlerine.

{ وَالْمَسَاكِينَ } "*Yoksullara.*" İffetli davranıp dilenmekten çekinenlere.

{ وَابْنَ السَّبِيلِ } "*Yolculara.*" Yola çıkan zayıf ve konaklayanlara.

{ وَالسَّآئِلِينَ } "*Dilenenlere.*" Senin malını isteyenlere.

{ وَفِي الرِّقَابِ } "*Kölelere.*" Mükâtep kölelere ve gazilere.

Sonra Allah Teâlâ vaciplerden sonraki şer'i emirleri açıklamak için şöyle buyurdu:

{ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ } "*Namazını dosdoğru kılan.*" Diyor ki; vaciplerden sonraki birr beş vakit namazı tamam kılmak.

{ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ } "*Zekâtını verenin.*" Zekâtı ve buna benzeyen şeyleri veren.

{ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ } "*Ahidlerini yerine getirenlerin.*" Kendileriyle Rableri ve kendi aralarındaki ahidlerini kusursuz yerine getirenler.

{ اِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَاْسَآءِ } "*Ahidleşince. Sıkıntıda, sabredenlerinkidir.*" Yani korku, belalar ve şiddetli durumlarda.

{ وَالضَّرَّآءِ } "*Hastalıkta.*" Hastalıklarda, acılarda ve açlıkta.

{ وَحِينَ الْبَاْسِ } "*Ve savaşın kızıştığı zamanlarda.*" Savaş anında ve haletinde.

{ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا } "*İşte sâdık olanlar da bunlardır.*" Sakınanlar.

{ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ } "*Takvâ sahibi olanlar da bunlardır.*" Ahidleri bozmaktan sakınanlar.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰى اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ذٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾

178- "Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle ve kadına kadın kısas yapılır. Ama her kim, ölenin kardeşi (velisi) tarafından bir şey karşılığı bağışlanırsa, o zaman örfe uyması ve ona diyeti güzellikle ödemesi gerekir. Bu, Rabbiniz tarafından bir hafifletme ve bir rahmettir. Her kim bunun ardından saldırırsa, artık ona can yakıcı bir azap vardır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ } "*Ey iman edenler! Farz kılındı.*" Farz kılındı.

{ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ } "*Size kısas.*" Öldürme eyleminde kısasın uygulanması.

{ فِي الْقَتْلٰى اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ } "*Öldürülenler hakkında. Hüre hür kısas yapılır.*" Kasten öldürülse.

{ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ } "*Köleye köle.*" Kasten öldürülse.

{ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى } "*Kadına kadın.*" Kasten öldürülse. Bu âyet Arapların iki kabilesi hakkında nazil olmuştur. Bu âyet Allah Teâlâ'nın "*cana can*" buyruğuyla nesh edilmiştir.

{ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخِيهِ شَيْءٌ } "*Ama her kim, ölenin kardeşi (velisi) tarafından bir şey karşılığı bağışlanırsa.*" Diyor ki; kim kardeşinin hakkından kendisine ait olan bir şeyi terk ederse –yani öldürmeyi-. Yani öldürmeyi affeder ve diyeti alırsa.

{ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ } "*O zaman örfe uyması gerekir.*" Diyet talep edenin işi eğer diyet tam ise isteyen ondan iyilikle üç yıl içinde ödemesini ister. Eğer diyet 2/3 veya yarısı ise iki yıl içinde ödemesini ister. Eğer diyet 1/3 ise aynı yıl içinde ödemesini ister.

{ وَأَدَآءٌ إِلَيْهِ } "*Ve ona diyeti ödemesi.*" Kendisinden diyet istenilen kişi öldürülenin velisine haklarını ödemekle emrolunur.

{ بِإِحْسَانٍ } "*Güzellikle.*" Yormaksızın ve ikide bir talep etmeksizin.

{ ذٰلِكَ } "*Bu.*" Bağışlama/affetme.

{ تَخْفِيفٌ } "*Bir hafifletme.*" Kolaylaştırma.

{ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ } "*Rabbiniz tarafından. Ve bir rahmettir.*" Katil için öldürmeye karşı.

{ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ } "*Her kim bunun ardından saldırırsa.*" Diyeti aldıktan sonra. Haddi aşması, hem diyeti alması hem de öldürmesidir.

{ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ } "*Artık ona can yakıcı bir azap vardır.*" Öldürüp, affetmeyen ve üstüne de diyeti alan kimseye.[11]

---

11 a) İmam Buhârî der ki: Bize Humeydi anlattı, bize Süfyan anlattı, bize Amr anlatarak dedi ki: "Ben Mücahid'i şöyle derken dinledim: O dedi ki: Ben İbn Abbâs'ı şöyle derken dinledim: İsrail oğulları arasında kısas vardı, fakat diyet yoktu. Allah bu ümmete hitaben: '*Öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazıldı. Hür kimse hür ile köle köle ile dişi dişi iledir. Her kime kardeşi tarafından bir şey affolunursa*' buyurmuştur. Affetmek, kasten öldürmede maktulün velisinin katilden diyeti kabul etmesi demektir. '*Artık örfe uymak ve ona güzellikle ödemek gerekir.*' Maktulün velisi marufa uyarak diyeti ister ve katil de güzellikle ödemeyi yerine getirir. '*Bu Rabbinizden*' sizden öncekilere farz olarak yazdıklarına göre '*bir hafifletme ve bir rahmettir. Kim bundan sonra haddi aşarsa*' yani diyeti kabul ettikten sonra (katili) öldürürse '*onun için pek acıklı bir azap vardır.*'" (Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 4498, Diyât, 8, hadis no: 6881). Bu haberi İmam Neseî, Abdürrezzak, Ebü'l-Cârud, Dârekutnî ve Beyhakî de rivayet etmiştir. *Sünen-i Neseî*, Kasame, "Her kime kardeşi tarafından bir şey affolunursa" bâbı, c. 8, s. 36; *Musannef-i Abdürrezzak*, "Öldürülenin ailesinin diyeti kabul etmesi" bâbı, c. 10, s. 85, 18450-1 nolu hadis; İbn Cârud, *el-Münteka*, Bâbü'd-Diyât, 775 nolu hadis; *Sünen-i Dârekutnî*, Hudud ve'd-Diyât, c. 3, s. 199, 347 nolu hadis; *Sünen-i Beyhakî*, Cinayât, Bâbü'l-Hıyar fi'l-Kısas, c. 8, s. 51-2. İbn Abbâs bu âyeti, şeriatlar arasında neshin olabileceği bir şekilde İsrail oğullarıyla ilişkilendirerek bize tefsir etmektedir. Ayrıca âyette geçen afv, maruf sözcükleri ve bunların uygulanması hakkında da açıklamalarda bulunа-

rak hem fâkihlik yönünü göstermekte hem de diğer dinler hakkındaki bilgisini konuşturmaktadır.

b) (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰى) "*Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazıldı.*" Yani öldürülenler hakkında kısası uygulamanız size farz kılındı. Âyette geçen (كُتِبَ) sözcüğü furida/farz kılındı anlamındadır. Kısas, katilin maktul karşısında öldürülmesidir. Kısas sözcüğünün kökü hakkında Allâme Kurtubî şu bilgileri vermektedir: "Kısas kelimesi izi takip etmek anlamına gelen 'kassa'l-esere'dan alınmıştır. Geçmişlerin eser ve haberlerini izleyen hikâye ve kıssa anlatana 'el-kas' denilmesi buradan gelmektedir. Katil sanki öldürmekte belli bir yol izlemiş, bu hususta onun izi takip edilip onun izlediği yoldan gidilerek 'kısas' kelimesi kullanılmış gibidir. Kısas'ın 'Kass' kökünden geldiği de söylenmiştir. 'Kass' sözcüğü koparmak anlamına gelmektedir. Çünkü cinayet işleyenin açtığı yara gibi o da yaralanır veya öldürdüğü kimseye karşılık olarak o da öldürülür." *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 2, s. 245; *Lisânü'l-Arab*, K-S-S maddesi.

c) (اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى) "*Hür kimse hür ile köle köle ile dişi dişi ile dir.*" İmam Kurtubî âyetin bu bölümü hakkında ise şu bilgileri sunmaktadır: Bir kesim şöyle demektedir: Bu âyet-i kerime belli bir türden olan bir kişinin kendi türünden olan bir diğerini öldürmesinin hükmünü açıklamaktadır. Böylece bu âyet, hür bir kimsenin hür bir kimseyi, kölenin köleyi, dişinin dişiyi öldürmesinin hükmünü açıklamakta ve bu türlerden birisinin bir diğerini öldürmesi halinde hükmün ne olacağını ele almamaktadır. Buna göre bu âyet-i kerime muhkemdir ve bunda bir dereceye kadar mücmellik vardır ki, bunu Allah Teâlâ'nın şu buyruğu açıklamaktadır: (وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ) "*Biz Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Can cana, göz göze…*" (5/el-Maide/45).

d) İbn Abbâs'tan aktarılan başka bir hadiste ise bu âyetin ve Maide/45. âyetin sebeb-i nüzûlü de rivayet edilmiştir. İmam İbn Cerîr Taberî, "*dişi dişi iledir*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla Abdullah İbn Abbâs'tan nakline göre o şöyle demiştir: "Başlangıçta insanlar kadının karşılığında erkeği öldürmüyorlardı, ancak erkeğin karşılığında erkeği, kadının karşılığında da kadını öldürüyorlardı. Daha sonra ise Allah Teâlâ, Maide Sûresi'nin kırk beşinci âyetini indirerek ister cana, ister candan aşağıya tecavüz etmiş olsunlar, kasıtlı oldukları takdirde hür erkekle hür kadını kendi aralarında eşit kıldı. Aynı şekilde köleler arasında da kasıtlı olarak cana ve candan aşağıya tecavüz halinde erkeklerle kadınları eşit kıldı." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 105. Bu haberin isnadının hasen olduğunu önceden belirtmiştik.

e) (فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ) "*Fakat kime onun kardeşi tarafından bir şey affolunursa, artık örfe uymak ve ona güzellikle ödemek gerekir.*" İbn Abbâs yukarıda geçen rivayette şöyle demektedir: "Marufa uyar ve güzellikle ödemeyi yerine getirir." Hadisin orijinal metni şöyledir: "Yettebiu bi'l-maruf ve yüeddi bi-ihsan." Yettebiu/uyar sözcüğünün zamirinin mercii ve dönüşü diyeti talep eden kişidir ki, bu, maktulün velisidir. "Yüeddi/ödemeyi yerine getirir" sözcüğündeki o zamirinin mercii ise kendisinden diyet talep edilen kim-

sedir. Bu anlama Taberî'nin İbn Abbâs'tan şu rivayeti de delalet etmektedir. (فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ) "*Fakat kime onun kardeşi tarafından bir şey affolunursa, artık örfe uymak ve ona güzellikle ödemek gerekir.*" İlahî buyruğu hakkında İmam Cerîr Taberî birkaç kanaldan İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "Öldürülenin velisi bununla birlikte katile kısas yaptırmaktan vazgeçerek katile iyilikte bulunur ve ondan diyet talep eder. '*Ve ona/katile güzellikle ödemek gerekir.*' Fakat böyle bir affa muhatap olan katil, öldürdüğü kişinin diyetini güzellikle vermelidir." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 107.

f) (فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ) "*Kim bundan sonra haddi aşarsa onun için pek acıklı bir azap vardır.*" İlahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şu açıklamalarda bulunur: "Âyette geçen haddi aşmaktan murad, diyeti kabul ettikten sonra katili öldürmedir." Âyetin son bölümünde geçen (فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ) "*Onun için can yakıcı bir azap vardır*" ilahî buyruğundan murad ahiret azabıdır. Bu ifade mutlak olarak kullanıldığında hemen akla gelen bu anlamdır. Ayrıca İmam Dârimî'nin Ebü'l-Avca es-Sülemî kanalıyla Ebû Şurayh el-Huzaî'den rivayet ettiği şu hadis de bu anlamı desteklemektedir. Ebû Şurayh el-Huzaî şöyle der: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: '*Kime bir kan (yani öldürme) veya habl -ki habl, yaralama demektir-, belası ulaşırsa o, şu üç şeyden birini, yani kısas etmeyi veya bağışlamayı yahut diyet almayı seçmede serbesttir. Artık o dördüncü (başka bir şey) isterse, ona engel olunur. Ayrıca o, bunlardan bir şey alır, ondan sonra da haddini aşarsa, ona ebedi kılınarak içinde sonsuza kadar kalacağı cehennem vardır.*'" Dârimî, Diyât, "Kasten öldürmede diyet" bâbı, c. 2, s. 188. Dârimî'nin hadisinin orijinalinde geçen el-akl sözcüğü diyet anlamına gelmektedir. Hadiste geçen muhalled/ebedi kalıştan maksat çok çok uzun bir süre kalıştır. İnşaallah, günahkâr mü'minin ebedi cehennem azabında kalıp kalmayacağı konusunu (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا) "*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir.*" (4/en-Nisa/93) İlahî buyruğunu incelerken açıklayacağız. Ayrıca bu hadisi İmam Ahmed bu isnadla tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 4, s. 31. Bu hadisin isnadında Yezid ibn Harun, Muhammed ibn İshâk, Haris ibn Fudayl, Süfyan ibn Ebü'l-Avca es-Sülemî ve Ebû Şurayh el-Huzaî vardır. Yezid ibn Harun ibn Zadan. Sika, mutkin ve âbid bir kişiliktir. *Takrib*, c. 2, s. 372, 340 nolu madde. Muhammed ibn İshâk. Meğazî imamı Muhammed ibn İshâk ibn Yesar Ebûbekir el-Mutallibi. Sâduktur, bazen tedlis yapar. Buhârî kendisinden talikan rivayette bulunur. Müslim, Ebû Dâvûd, Neseî, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayetleri vardır. *Takrib*, c. 2, s. 144, 40 nolu madde. Hâris ibn Fudayl el-Ensarî el-Hatmî, Ebû Abdullah el-Medenî. Sikadır. *Takrib*, c. 1, s. 143, 58 nolu madde. Süfyan ibn Ebü'l-Avca es-Sülemî, Ebû Leyla el-Hicazî. Zayıftır. *Takrib*, c. 1, s. 312, 217 nolu madde. Ebû Şurayh el-Huzaî el-Kabî. Mekke'nin fethinden önce Müslüman oldu. Mekke'nin fethinde Huzza kabilesinin sancağı onun elindeydi. Meşhur görüşe göre ismi Huveylid ibn Amr'dır. H. 68'de vefat etti. *İsâbe*, c. 4, s. 121; *Takrib*, c. 2, s. 343, 3 nolu madde. Görüldüğü gibi, Süfyan ibn Ebû'l-Avca'nın isnadından dolayı hadis zayıftır.

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَآ أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾

179- "Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için bir hayat vardır. Belki sakınırsınız!"

{وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ}"*Kısasta sizin için bir hayat vardır.*" Hayatta kalış ve ibret vardır.

{يَآ أُولِي الْأَلْبَابِ}"*Ey akıl sahipleri.*" İnsanlardan akıl sahipleri olanlar.

{لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ}"*Belki sakınırsınız.*" Kısas korkusuyla birbirinizi öldürmekten sakınasınız diye.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾

180- "Sizden birisine ölüm geldiğinde, bir hayır (mal) bırakacaksa, babası, anası ve en yakın akrabası için örfe göre vasiyet etmek, Allah'tan korkan kimseler üzerine, yerine getirilmesi gereken bir hak olarak size farz kılındı."

{كُتِبَ عَلَيْكُمْ}"*Size farz kılındı.*" Size farz kılındı.

{إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ}"*Sizden birisine ölüm geldiğinde.*" Ölüm haletinde.

{إِنْ تَرَكَ خَيْرًا}"*Bir hayır (mal) bırakacaksa.*" Mal.

{الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ}"*Babası, anası ve en yakın akrabası için vasiyet etmek.*" Akrabaya.

{بِالْمَعْرُوفِ}"*Örfe göre.*" Anne-babaya daha faziletli ve daha çokça bıraksın.

{حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ}"*Allah'tan korkan kimseler üzerine, yerine getirilmesi gereken bir hak olarak size farz kılındı.*" Allah Teâlâ'yı birleyen muvahhidler için. Bu âyet miras âyetleriyle nesh edilmiştir.

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَاِنَّمَآ اِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾

181- "Her kim öğrendikten sonra (vasiyeti) değiştirirse, bunun günahı, onu değiştirenlerin boynunadır. Şüphe yok ki Allah her şeyi işitir ve bilir."

{فَمَنْ بَدَّلَهُ}"*Her kim (vasiyeti) değiştirirse.*" Ölünün vasiyetini değiştirirse.

{بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَاِنَّمَآ اِثْمُهُ}"*Öğrendikten sonra. Bunun günahı.*" Sorumluluğu/yükümlülüğü.

{عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ}"*Onu değiştirenlerin boynunadır.*" Onu değiştirenlerin üzerinedir. Ölü bu sorumluluktan kurtulmuştur.

{اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ}"*Şüphe yok ki Allah her şeyi işitir.*" Ölünün vasiyetini ve sözünü.

{عَلِيمٌ}"*Ve bilir.*" Eğer haksızlık eder ya da adaletli davranırsa.

Âyetin "*Vasînin eylemlerini bilir. Böylece onlar vasiyeti olduğu gibi yürürlüğe koyarlar*" anlamına geldiği de söylenmiştir. Nihayet Allah Teâlâ'nın şu buyruğu nazil oldu.

فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾

182- "Her kim, vasiyet edenin bir hata işlemesinden veya bir günaha girmesinden endişe eder de tarafların arasını düzeltirse, ona bir günah yoktur. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ}"*Her kim, vasiyet edenin ...endişe, eder de.*" Ölünün... bilirse.

{جَنَفًا}"*Bir hata işlemesinden...*" Meyletmesi ve hata etmesinden.

{ اَوْ اِثْمًا }"*Veya bir günaha girmesinden.*" Günah işlemeyi kastedeceğinden.

{ فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ }"*Tarafların arasını düzeltirse.*" Vârisler ile lehine vasiyet edilen kişinin arasını. Yani lehine vasiyet edilen kişiye üçte birine kadar verirse ve adaletle hükmederse.

{ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ }"*Ona bir günah yoktur.*" Üçte bire döndürmesinde kendisine herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ }"*Çünkü Allah çok bağışlayan.*" Ölü için. Ölü haksızlık eder ve hata ederse.

{ رَحِيمٌ }"*Çok merhametli olandır.*" Vasiyet edenin eylemine karşı.

Âyetin vasiyet edene karşı Allah Teâlâ'nın bağışlayıcı ve üçte bire döndürmesinde ve adaletli davranmasında ona ruhsat tanımasından dolayı rahîm olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾

183- "Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ }"*Ey iman edenler! Oruç farz kılındı size de.*" Farz kılındı.

{ كَمَا كُتِبَ }"*Farz kılındığı gibi.*" Farz kılındığı gibi.

{ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ }"*Sizden öncekilere.*" Sayı ile.

"*Kütibe aleykümü's-Siyâmu*" ibaresinin yemeyi, içmeyi ve yatsı namazından sonra ilişki kurmayı terk etmekle ya da yatsı namazından önce uyumakla üzerinize oruç farz kılındı, anlamına geldiği de söylenmiştir. Kitap Ehli'ne.

{ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ }"*Umulur ki, korunursunuz.*" Ta ki yemekten, içmekten ve yatsı namazından sonra münasebet kurmak ya da yatsı namazından önce uykudan sakınasınız diye. Bu âyet Allah Teâlâ'nın

"أحل لكم ليلة الصيام الرفث /*Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı.*" Ve "وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض /*Fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden tarafınızdan ayırt edilinceye kadar yiyin için*" buyruklarıyla nesh edilmiştir.

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

184- "Sayılı günlerde olmak üzere (farz kılındı). Sizden her kim hasta olur veya yolculukta bulunursa, tutamadığı günler sayısınca, diğer günlerde tutar. Orucu tutmakta zorlananlara ise, bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir. Her kim de hayrına fidyeyi artırırsa, bu kendisi için daha hayırlıdır. Bununla birlikte eğer bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."

{أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ}"*Sayılı günlerde olmak üzere (farz kılındı).*" Otuz gün. Âyette takdim ve tehir bulunmaktadır.

{فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ} "*Sizden kim hasta olur veya yolculukta bulunursa tutamadığı günler sayısınca, diğer günlerde tutar.*" Ramazanda oruç tutmadığı günler miktarınca diğer günlerde oruç tutsun.

{وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ} "*Orucu tutmakta zorlananlara ise.*" Yani oruç tutmaya gücü çok zor bir şekilde yetenlere.

{فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ}"*Bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir.*" Her bir güne karşılık yarım sa' buğday ile bir yoksulu doyursun. Bu ayet Allah Teâlâ'nın "فمن شهد منكم الشهر فليصمه/*Sizden her kim bu aya yetişirse, onda oruç tutsun*" buyruğu ile nesh edilmiştir.[12]

---

12 Öyle anlaşılıyor ki, İbn Abbâs'a göre oruç hakkındaki ilk hüküm orucu zorlanarak tutanlara yönelik idi. Orucu zorlanarak tutanlara fidye verme ruhsatı verildi. Fakat daha sonra bu hüküm "فمن شهد منكم الشهر فليصمه /*Sizden her kim bu aya yetişirse, onda oruç tutsun*" buyruğu ile nesh edildi. Bu ikinci hükme göre

{فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا} "*Her kim de hayrına fidyeyi artırırsa.*" Kim iki ölçekten fazla verirse.

{فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ} "*Bu, kendisi için daha hayırlıdır.*" Sevap konusunda.

{وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ}"*Oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.*" Oruç tutmanız fidye vermenizden daha hayırlıdır.

{اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ}"*Bununla birlikte eğer bilirseniz.*" Şayet biliyorsanız.[13]

---

bunların da oruç tutması gerekiyordu. Fidye hükmü ise oruç tutamayan pir-i fani ile güçten düşmüş kadına yöneliktir. Bunlar oruç tutamadıklarında fidye verme hükmünü uygularlar.

13 a) İmam Abdürrezzak es-San'ânî der ki: "Bize Ma'mer Zührî'den, o da Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe'den, o da İbn Abbâs'tan naklen şöyle haber verdi: 'Onu dilediğin şekilde tut. Zira Allah Teâlâ *'Onlar sayısınca başka günlerde (oruç tutsun)'* buyurmaktadır." *Musannef-i Abdürrezzak*, c. 4, s. 243, Kitabü's-Sıyam, 7665 nolu hadis. Hadisin isnadında Ma'mer, Zührî, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe bulunmaktadır. Senedi oluşturan ricalin bütünü sikadır. Senedi oluşturan ricalin değerlendirmesi hakkında: Ma'mer ibn Râşid el-Ezdî, Ebû Urve el-Basrî. Yemen'de ikamet etmiştir. Sika, sebt ve faziletli bir kişidir. Ancak şu kadar var ki Sâbit, Ameş ve Hişam ibn Urve'den rivayetinde bazı kusurlar vardır. *Takrib*, c. 2, s. 266, 1284 nolu tercüme-i hal; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 190. Zührî, Muhammed ibn Müslim ibn Ubeydullah ibn Abdullah ibn Şihab ez-Zührî. Fakîh ve hâfız bir kişiliktir. Celaletinde ve sağlamlığında cerh ve tadil bilginleri ittifak etmişlerdir. c. 2, s. 207, 702 nolu tercüme-i hal; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 108. Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud el-Hüzeli, Ebû Abdullah el-Medenî, c. 1, s. 535. 1469 nolu tercüme-i hal; *el-Kâşif*, c. 3, s. 338. Ricalin bütünü hadisi birbirinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 445, 732 nolu madde; c. 7, s. 23, 50 nolu madde. Buna göre hadisin isnadı sahihtir.

b) Atâ, İbn Abbâs'tan âyeti "*ve allelezîne yutavvakûnehû fidyetun taâmu miskin*" şeklinde okuduğunu işitmiş ve şöyle demiştir: "Bu âyet mensuh değildir. Âyet yaşlı erkekler ile yaşlı kadınlar hakkında geçerlidir. Zira bunlar oruç tutmaya güç yetiremezler. Bundan dolayı da her bir güne karşılık bir yoksulu doyururlar." Buhârî, Tefsir, "Sayılı günler âyeti" bâbı, 4505 nolu hadis. Dârekutnî de bu hadisi aynı sözcüklerle rivayet etmiş ancak İbn Abbâs'ın kıraatine değinmemiştir. *Sünen-i Dârekutnî*, c. 2, s. 205, Kitabü's-Sıyam, "Güneşin doğuşundan sonra iftar etme" bâbı. İmam Abdürrezzak es-San'ânî bu haberi İbn Abbâs'tan dört kanalla rivayet eder. Hadise şu eklemede bulunur: Yarım sa' buğday diye eklemede bulunur. *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü's-Sıyam, "Yaşlı adam" bâbı, c. 4, s. 7572, 3, 4 ve 5. hadisler.

c) Beyhakî aynı haberi Buhârî'nin lafzıyla rivayet etmiştir. Yine Beyhakî, Atâ kanalıyla İbn Abbâs'tan başka bir rivayet de aktarır. Rivayette kıraat farklılığı da ele alınır. Bu rivayete göre İbn Abbâs şöyle der: "*Yutavvakûnehu*" yani oruç tutmakta çok zorlanır ve güç yetiremezse "*bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir*." "*Her kim de hayrına fidyeyi artırırsa*" ilahî buyruğu başka bir yoksul daha doyurursa "*bu kendisi için daha hayırlıdır*" anlamındadır. Oruç tutmama konusunda sadece oruç tutmaya güç yetiremeyen ve iyileşmeyeceğini bilen hastaya ruhsat verilmiştir. Yine Buhârî Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, İbn Abbâs âyeti "*ve alellezîne yutavvakûnehu*" şeklinde kıraat ederdi. O şöyle dedi: "Bu şahıs, son derece yaşlı olan, oruç tutmaya güç yetiremeyen ve bu nedenle de oruç tutmayan pîr-i fanidir. Böyle bir kişi her bir güne karşılık bir sa' buğday yedirir." İbn Abbâs'tan şöyle de rivayet edilmiştir: "Bir müdd yiyeceği için ve bir müdd de katığı için yedirir." *Sünen-i Beyhakî*, Kitabü's-Sıyam, "*Oruç tutmaya güç yetiremeyen yaşlı adam*" bâbı, c. 4, s. 270-1.

d) Hâkim, *el-Müstedrek* adlı eserinde İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Pîr-i faniye her bir güne karşılık bir yoksulu doyurma şartıyla oruç tutmama ruhsatı verilmiştir. Bu durumda üzerine orucu kaza etme yükümlülüğü de bulunmamaktadır." Hâkim "Bu hadis Buhârî'nin şartına göre sahihtir" der. Bu hükmü noktasında Hâfız Zehebâ de ona muvafakat eder, *el-Müstedrek*, c. 1, s. 440, Kitabü's-Sıyam.

e) İmam Neseî, Atâ kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir:

(وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ) "*Orucu tutmakta zorlananlara ise bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir*" âyetindeki '*Yutîkûnehü*' kelimesi, oruç kendilerine zor gelen kimseler, demektir. (فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ) demek, bir yoksulu doyuracak fidye miktarıdır. (فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا) demek, fakir ve yoksulu doyurma konusunda fazladan gönlünden koparak iyilik ve ikramı artırırsa demektir. Bu âyet neshedilmiş değildir. '*Bu onun için daha hayırlıdır.*' Bu âyet i kerimede sadece oruç tutmaya güç yetiremeyenlere ve şifa bulmayan hastalar için ruhsat vardır." *Sünen-i Neseî*, Kitabü's-Sıyam, (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ) buyruğu bâbı. Bu haberin isnadında Muhammed ibn İbrahim ibn İsmail, Yezid, Verka, Amr ibn Dinar ve Atâ bulunmaktadır. Muhammed ibn İbrahim ibn İsmail ibn Miksam el-Esedî. İbn İliyye lakabıyla tanınmaktadır. Dımaşk'da yaşamış ve kadılığını yapmıştır. Sikadır. Neseî'nin kendisinden tahrici vardır. *Takrib*, c. 2, s. 144, 44 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 31. Yezid ibn Harun ibn Zadan es-Sülemî. Sikadır, mutkindir, âbiddir. *Takrib*, c. 2, s. 372, 340 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 317, 298 nolu madde. Verka, Ebû Bişr Verka ibn Ömer el-Yeşkurî. Sâduktur. *Takrib*, c. 2, s. 330, 29 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 235, 6149 nolu madde. Amr ibn Dinar el-Mekkî Ebû Muhammed el-Esrem el-Cumahî. Sika ve sebttir. *Takrib*, c. 2, s. 69, 575 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 113, 98 nolu madde. Bu haberin isnadında kopukluk yoktur, isnadı muttasıldır, zira ravilerirn hepsi haberi bir öncekinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 55, 54 nolu madde; c. 11, s. 366, 711 nolu madde; c. 8, s. 28, 45 nolu madde. İsnad zincirindeki raviler Verka ibn Ömer el-Yeşkurî hariç hepsi sikadır. Verka

da sâduktur. Buna göre haberin isnadı hasendir. Ancak yukarıda geçen İmam Buhârî'nin rivayeti bu haberi desteklemekte ve kuvvetlendirmektedir. Bu durumda bu haber sıhhat derecesine yükselmekte ve sahih li-gayrihi olmaktadır. Bundan dolayıdır ki, İmam Dârekutnî Yezid ibn Harun kanalından bu isnadla haberi tahric etmekte ve ardından şöyle demektedir: "Bu haberin isnadı sahih bir isnaddır." Dârekutnî, Kitabü's-Sıyam, "İftardan sonra güneşin doğması" bâbı, hadis no: 3 ve 4.

f) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "*Orucu tutmakta zorlananlara ise bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir*" ilahî buyruğu hakkında şöyle der: "Bu âyet, oruca güçlükle dayanabilen yaşlı erkek ve yaşlı kadın için, oruç tutmayıp her günün yerine bir yoksul doyurmalarına ruhsat teşkil etmektedir." Yine bu âyet, korkmaları halinde hamile ve emzikliler için de bir ruhsat idi. Ebû Dâvûd, "*Korkmalarından*" maksadın çocukları hakkında olduğunu bu durumda oruç tutmayıp yoksul doyuracaklarını söyledi. Ebû Dâvûd, Kitabü's-Sıyam, 3. Bâb, hadis no: 2318. Bu hadisin senedini oluşturan İbn Müsenna, İbn Ebî Adiy, Said ibn Ebî Arube, Katâde, Uzre ve Said ibn Cübeyr sikadır. İbn Müsenna, Muhammed ibn Müsenna Ubeyd el-Anezi, Ebû Musa el-Basrî. Sika ve sebttir. *Takrib*, c. 2, s. 204, 666 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 512, 527 nolu madde. İbn Ebî Adiy; Muhammed ibn İbrahim ibn Ebî Adiy sikadır. *Takrib*, c. 2, s. 141, 11 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 324, 305 nolu madde. Said ibn Ebî Arube, Ebû Nadir el-Basrî. Sikadır. Birçok tasnifi bulunmasına rağmen çokça tedlis yapmış ve hadisleri ve rivayetleri birbirine karıştırmıştır. *Takrib*, c. 1, s. 302, 226 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 177, 176 nolu madde. Katade ibn Deame es-Sedusi Ebu'l-Hattab el-Basrî. Sika ve sebttir. *Takrib*, c. 2, s. 123, 81 nolu madde; Hazrecî, el-Hulâsa, s. 315. Uzre ibn Abdurrahman ibn Zürare el-Huzaî el-Kufî el-Aver. Sikadır. Buhârî ve İbn Mace dışında bütün*Kütüb-ü sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Takrib*, c. 2, s. 20, 173 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 364. Said ibn Cübeyr. Sika, sebt ve fakih bir kişidir. Hicretin 95. yılında elli yaşını tamamlamadan Haccac-ı Zalimin eliyle şehid edilmiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 425, 696 nolu madde. Hadisin isnadı da muttasıldır. Ravilerin bütünü hadisi bir öncekinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 425, 696 nolu madde; c. 9, s. 12, 17 nolu madde; c. 4, s. 63, 110 nolu madde; c. 8, s. 351, 635 nolu madde; c. 7, s. 192, 368 nolu madde.

g) İmam Ebû Cârud, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: "Bu konuda Allah Teâlâ orucun kendilerine zor geldiği pîr-i fani erkeğe ve yaşlı kadına dilerlerse her bir güne karşılık bir yoksulu doyurmaları koşuluyla ruhsat vermiştir. Onlar için kaza yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Daha sonra bu hüküm bu âyette geçen '*fe men şehide minkümüş şehra felyesumhu/ Sizden her kim bu aya yetişirse, onda oruç tutsun.*' buyruğuyla nesh edilmiştir. Pîr-i fani, yaşlı kadın, oruç tutmaya güç yetiremezlerse bu ruhsat onlar için sabit olmuştur. Hamile ve emzikli kadın korkarlarsa oruçlarını bozar ve her bir güne karşılık bir yoksulu doyururlar." *el-Münte*ka, Bâbü's-Sıyam, 381 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî iki kanaldan Said ibn Ebî Arube'den bu isnadla

tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. *Es-Sünenü'l-Kübra*, Kitabü's-Sıyam, "Hamile kadın ve emzikli kadın" bâbı, c. 4, s. 230. Bu hadisin isnadında İbrahim ibn Merzuk, Ruh, Said ibn Ebî Aruba, Katade, Uzre, Said ibn Cübeyr bulunmaktadır. İbrahim ibn Merzuk ibn Dinar el-Emevî el-Basrî, Mısır'da yaşamıştır. Sikadır, ölümünden önce âmâ olmuştur. Bazen yanılır ve hatasından dönmezdi. *Takrib*, c. 1, s. 43, 276 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 33. Ruh ibn Ubade ibn Ala' ibn Hasan el-Kaysî Ebû Muhammed el-Basrî. Sikadır, faziletli bir şahıstır, tasnifleri bulunmaktadır. *Takrib*, c. 1, s. 253, 114 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 313. Said ibn Ebî Arube, Katade, Uzre ve Said ibn Cübeyr'in tercüme-i hallerini bir önceki maddede sunmuştuk. Said sika ve hafızdı, Katade sika ve sebt idi. Uzre, sika idi. Said ibn Cübeyr sika ve sebt idi. Bu hadisin isnadındaki ravilerin bütünü İbrahim ibn Merzuk hariç sikadırlar. İbrahim ise âmâ olduktan sonra yanılmaya başlayan bir şahıs idi. Ancak bu hadis İbrahim'in yanıldığı hadislerden değildir. Yukarıda alıntıladığımız Ebû Dâvûd'un ve bir alt maddede gelecek olan yine Ebû Dâvûd'un hadisleri onun bu rivayet ettiği hadisinde yanılmadığına tanıklık etmektedir. Bu durumda bu hadisin isnadı sahihtir. Hadisin ravileri hadisi bir öncekinden dinlediklerinden dolayı hadiste bir kopukluk söz konusu değildir. Hadisin isnadı muttasıldır. *Tehzibü't-Tehzib*, c. 1, s. 163, 290 nolu madde; c. 4, s. 63, 110 nolu madde; c. 8, s. 351, 635 nolu madde; c. 7, s. 192, 368 nolu madde; c. 4, s. 11, 14 nolu madde. İbrahim İbn Merzuk, Ruh ibn Abede ve Said ibn Ebî Arube'nin tercüme-i halleri için bkz. *Tehzibü'l-Kemal*.

h) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "(وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ)..." *Orucu tutmakta zorlananlara ise, bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir...*' âyeti kerimesi inince ashabdan yoksul doyurmak suretiyle fidye vermek isteyen fidye verir ve orucu tamam olurdu. Bunun üzerine Allah azze ve celle (فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) '*Bununla beraber kim gönül isteğiyle bir hayır yaparsa işte bu onun için daha hayırlıdır. Oruç tutmanız, sizin hakkınızda (yemenizden ve fidye vermenizden)hayırlıdır*' ve '*Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun. Kim de hasta olur yahut bir sefer üzerinde bulunursa o halde başka günlerde, oruç tutamadığı günler sayısınca (orucunu kaza etsin)*' buyurdu." Ebû Dâvûd, Kitabü's-Sıyam, 2. Bâb, hadis no: 2316. Bu hadisin isnadında Ahmed ibn Muhammed, Ali ibn Hüseyin, Yezid en-Nahvî, İkrime bulunmaktadır. Bu ravilerin bütünü sikadır. Ahmed ibn Muhammed; Ebû'l-Hasan ibn Şibviye Ahmed ibn Muhammed ibn Sabit el-Huzaî el-Mervezî. Sikadır. *Takrib*, c. 1, s. 24, 108 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 68. Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî. Sâduktur, yanılgıları vardır. *Takrib*, c. 2, s. 35, 323 nolu madde; *el-Hulâsa*, 373 nolu madde. Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî, Ebû Abdullah el-Kadı. Sikadır vehimleri vardır. *Takrib*, c. 1, s. 180, 398 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 235, 1123 nolu madde. Yezid en-Nahvî, Ebû'l-Hasan Yezid ibn Ebî Said en-Nahvî el-Mervezî. Sika ve âbiddir. Burada geçen nahv sözcüğü nahv ilmi anlamında değil de Ezd kabilesinin bir boyudur. Bu boyuna Nahv oğulları denilir. *Takrib*, c. 2, s. 365; 257 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 278, 6416 nolu madde; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 332. İkrime'nin tercüme-i halini

sunmuştuk. Hadisin isnadı da muttasıldır. Ravilerin bütünü hadisi bir öncekinden dinlemiştir. *Tehhzibü't-Tehzib*, c. 1, s. 71, 124 nolu madde; c. 7, s. 803, 552 nolu madde; c. 11, s. 322, 632 nolu madde; c. 7, s. 263, 475 nolu madde. Ahmed ibn Muhammed ibn Sabit'in tercüme-i hali için bkz. *Tehzibü'l-Kemal*. Ancak hadisin isnadında Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd ve babası bulunmaktadır ki, her iki ravi de vehm etmekle itham edilmişlerdir. Ancak bu hadis de raviler yanılgıya düşmemiştir. Zira bu hadis kendisinden önce geçen dördüncü ve beşinci hadis tarafından desteklenmektedir. Bu hadiste yanılgı olmadığından dolayı hadis hasen hadistir. Ali ibn Hüseyin doğru sözlü olup sika derecesinde değildir. Bu yönüyle hadis hasen hadis, ancak kendisinden önceki iki hadisçe teyit edilmesinden dolayı sahih li-gayrihi kategorisine girer.

i) İmam Ebû Dâvûd es-Sicistânî İkrime'den rivayetine göre, İbn Abbâs kendisine şöyle demiştir: "(Bu âyet) hamile ve emzikli kadınlar için sabittir, (neshedilmemiştir)." Ebû Dâvûd, Kitabü's Savm, 3. Bâb, 2317 nolu hadis. Bu hadisin isnadında Musa ibn İsmail, Ebân, Katade ve İkrime bulunmaktadır. Katade ve İkrime'nin tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk. İkisi de sebt idiler. Musa ibn İsmail el-Minkarî, Ebû Seleme Tebûzekî. Sika ve sebttir. *Takrib*, c. 2, s. 280, 1431 nolu madde. Ebân ibn Yezid el-Attâr. Sikadır. Kendisinden ibn Mace dışındaki bütün *Kütüb-ü Sitte* müellifleri tahricte bulunmuşlardır. *Takrib*, c. 1, s. 31, 165; el-Hulâsa, s. 15. Buna göre hadisin isnad zincirindeki bütün raviler sikadır. Böylece hadis sahih bir hadistir. Bu hadisi Müsedded *Müsned*'inde tahric etmiştir. İbn Abbâs'tan rivayet edildiğine göre kendisi şöyle demiştir: "Hamile ve emzikli kadın korktuklarında oruç tutmazlar. Her ikisine kaza da gerekmez." Hâfız ibn Hacer bu hadisin isnadının hasen olduğunu söyler. *Metâlibü'l-Aliye*, c. 1, s. 283, 965 nolu hadis.

j) Sunduğumuz bu rivayetler İbn Abbâs'ın çok yönlü bir kişilik olmasının yanı sıra iyi bir fakih olduğunu da göstermektedir. Kıraat konusundaki bilgisine işaretler vardır.

k) (فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ) "*Tutamadığı günler sayısınca, diğer günlerde tutar*" buyruğu hakkında dilediğin şekilde oruç tutulacağı görüşündedir. Yani Ramazan orucunun kazası belirli bir vakitle sınırlı değildir. Ramazan ayının kazasının peş peşe tutulma zorunluluğu da yoktur anlamındadır.

l) (يُطِيقُونَهُ) "*Orucu tutmakta zorlananlara ise*" buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın kıraatine de değinmek gerekir. Rivayetlere baktığımızda İbn Abbâs'tan iki farklı kıraat bize nakledilmiştir. İlki: İmam Buhârî'nin yukarıda geçen rivayetindeki kıraati. İbn Abbâs âyeti te'fil bâbından olmak üzere "*Yutavvakûnehu*" şeklinde kıraat etmiştir. Bu kıraat resmî hatt-ı Osmana muhalefetinden dolayı muteber kıraatlerden değildir. Kıraati aşereden de değildir. Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, c. 2, s. 226; el-Kaysî, *el-Keşf an-Vucuhi'l-Kıraati's-Seb'a*, c. 1, s. 282. Eğer gerçekten İbn Abbâs âyeti bu şekilde kıraat etmişse bu kıraat bir tür tefsir olarak da değerlendirilebilir. İbn Abbâs âyetteki sözcüğü tefil bâbından olan "*Yutavvikunehu*" şeklinde kıraat etmiştir. Bu fiilin masdarı 'tatvik'tir. Tatvik ise teklif anlamına gelmektedir. Şu hadiste de aynı kökten gelen 'tavvaka' eylemi kullanılmaktadır. "*Men zaleme şibran min ardın tavvekahullahu min seb'i aradîn/*

Zulmen bir karış toprağı gasp edenin, Allah Teâlâ (Kıyâmet Günü) boynuna yedi kat yeri geçirir." *En-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis*, T-V-K maddesi. Rağıb el-İsfahanî ise şu bilgileri vermektedir: "Takat, insanın ancak meşakkat ile yapabileceği mümkün olan bir şey miktarı için isimdir." İsfahanî daha sonra şöyle der: "*'Orucu tutmakta zorlananlara ise'* yani zorlanarak tahammül edenlere ise." *Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an*, T-V-K maddesi. İkincisi; Neseî'nin, Ebû Dâvûd'un ve Dârekutnî'nin sahih senedlerle aktardığı diğer rivayetlerdeki kıraati. Bu rivayetlere göre ise İbn Abbâs "*Yutîkûnehu*" şeklinde kıraat ediyor ve bu rivayetlerde geçtiği üzere âyeti "*yükellifûnehu/orucun kendisine güç geldiği kimseler*" olarak tefsir ediyormuş. Bu şekildeki tefsir yukarıda geçen *Yutavvakûnehu* şeklindeki kıraat ile aynı anlamı ifade etmektedir.

m) İmam Buhârî'nin rivayetinde geçtiği üzere âyetin bu bölümü mensuh değildir. Âyetin bu bölümü oruç tutmaya güç yetiremeyen her bir güne karşılık bir yoksulu doyuran pîr-i fani ve yaşlı kadın hakkındadır. Ebû'l-Cârud ve Ebû Dâvûd'un tahric ettikleri yukarıda geçen son rivayetlerde ise İbn Abbâs bu âyetin oruç tutmaya güç yetirebilen pîr-i fani ve yaşlı kadın hakkında olduğu görüşündedir. Yani bu iki grup dilerlerse oruçlarını bozup her bir güne karşılık bir yoksulu doyurabilirler ve üzerlerine kaza da gerekmez. Ancak daha sonra bu hükmün (فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ) "*Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun*" buyruğuyla nesh edilmiştir. İlk âyetin hükmü, oruç tutmaya zor güç yetirebilen pîr-i fani ve yaşlı kadın, evladlarına zarar gelmesinden korkan hamile ve emzikli kadın hakkında sabittir.

n) Bu rivayetlerin zahirine göre haberler birbiriyle çatışmaktadır. Zira bu haberlerin bir bölümü Allah Teâlâ'nın (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ) "*Orucu tutmakta zorlananlara ise, bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir*" buyruğu mensuh değildir. Aksine bu âyet orucun kendilerine meşakkatli geldiği yaşlı ve oruç tutması halinde hastalığı uzayacak olan kimse hakkındadır. Haberlerin diğer bölümü ise âyetin bu bölümünün (فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ) "*Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun.*" buyruğuyla mensuh olduğunu bildirmektedir. Ancak hakikatte biraz dikkatlice incelendiğinde haberler arasında bir çelişkinin olmadığı görülecektir. Zira nesh-i menfi, hükmün büsbütün ortadan kaldırılmasıdır. Müspet nesh ise âmm bir hükmün kapsamına giren fertlerinin bir bölümünün dışta bırakılarak daraltılmasıdır. Zira ilk dönemde neshin bazen tahsisi de kapsayacak bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Bundan dolayı İbn Abbâs'ın yukarıda geçen rivayetlerde kullanmış olduğu nesh hükmün kaldırılması anlamındaki nesh değil, hükmün kapsamının daraltılması anlamındaki tahsistir. Allah Teâlâ'nın (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ) "*Orucu tutmakta zorlananlara*" buyruğu hükmü büsbütün ortadan kaldırılmış değildir. Aksine hükmünün kapsamına giren orucun kendisine zor geldiği bu nedenle de oruç tutmamanın kendisine mubah olduğu ve tutmadığı her bir güne karşılık bir yoksulu doyurmakla yükümlü olan kimsenin âyetin hükmünün kapsamından çıkartılmasıdır. Âyetin hükmü oruca güç yetiremeyen kimseler hakkında sabittir ve muhkemdir. İbn Abbâs bu görüştedir ve bu görüşünü teyit eden elde karineler mevcuttur. İbn Ebî Hatem'in, Nehhas'ın *Nasih*'inde, İbn

Merdeveyh'in İbn Abbâs'tan tahric ettikleri rivayet de bunu desteklemektedir. İbn Abbâs şöyle demektedir: "(وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ) '*Orucu tutmakta zorlananlara*' âyeti nazil olduğunda dileyen oruç tutmakta dileyen ise orucunu bozup yoksul doyurmaktaydı. Ardından (فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ) '*Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun*' âyeti nazil olunca ilk bölüm –sadece pîr-i fani hakkında geçerli olmak kaydıyla- diğerleri hakkında nesh edilmiş oldu. Pîr-i fani dilerse her bir güne karşılık bir yoksul doyurarak orucunu bozabilir." *Ed-Dürrü'l-Mensur*, c. 1, s. 177. İbn Abbâs'ın "ilk bölüm –sadece pîr-i fani hakkında geçerli olmak kaydıyla- diğerleri hakkında nesh edilmiş oldu. Pîr-i fani dilerse her bir güne karşılık bir yoksul doyurarak orucunu bozabilir" şeklindeki değerlendirmesi neshten muradın tahsis olduğuna delildir. Yoksa İbn Abbâs nesh sözcüğüyle hükmün tümden kaldırılması anlamındaki neshi değil, hükmün kapsayıcılığının daraltılmasını kastetmiştir.

o) Kimi sahabeler ise Allah Teâlâ'nın (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ) "*orucu tutmakta zorlananlara*" ilahî buyruğunun taşıdığı hükmün bütün insanlar hakkında geçerli olduğu görüşündedirler. Oruç başlangıçta tahyir yönü olan bir ibadet olarak teşri edilmişti. Dileyen oruç tutar dileyen ise oruç tutmayıp her bir güne karşılık bir yoksulu doyururdu. Nihayet (فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ) '*Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun*' âyeti nazil oldu da oruç vacip oldu ve kendisinden önceki âyette söz konusu edilen orucun tahyirlik yönü nesh edildi. Bu teoriyi kuvvetlendiren veriler bulunmaktadır. İmam Buhârî'nin şu rivayetleri bunlardandır. İmam Buhârî'nin Abdurrahman İbn Ebû Leylâ'dan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı bize şöyle nakletmiştir: 'Ramazan orucu hakkındaki âyet inince ashab epey zorlandı. Sahabeler içerisinde her gün bir yoksulu doyurabilenler oruç tutmuyor ve bu ibadeti oruç tutabilecek güçte olanlara bırakıyorlardı. Onlara bu konuda kolaylık gösterilmiş ve ruhsat tanınmıştı. Sonra bu hüküm, '*Bununla birlikte eğer bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır*' âyetiyle nesh edildi. Böylece onlara oruç tutmaları emredildi.'" *ed-Dürrü'l-Mensur*, Kitabü's-Sıyam "*orucu tutmakta zorlananlara…*" âyeti bâbı. İmam Buhârî'nin Seleme ibn Ekvâ'dan rivayet ettiği şu hadis de bunlardandır: "(وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ) '*Orucu tutmakta zorlananlara ise, bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir*' âyeti nazil olunca isteyenler oruç tutmaz, oruç tutmak yerine fidye verirlerdi. Nihayet (فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ) '*Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun*' âyeti nazil oldu da bu uygulamayı nesh etti." Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi (فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ) "*Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun*" âyeti bâbı.

p) (فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ) "*Öyleyse içinizden kim o aya yetişirse, onu (orucunu) tutsun*" buyruğunun nasih olması en açık olanıdır. Zira âyetin bu bölümünde tahyire/serbesti mahal bırakmaksızın orucun vacip kılınışı hükmü bulunmaktadır. (وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ) "*Oruç tutmanız ise sizin için daha hayırlıdır*"

buyruğunda oruç tutmanın yoksul doyurmaktan daha faziletli oluşunun beyanı söz konusudur. Orucun vacip oluşu değil.

r) İbn Ömer'den nesh görüşü rivayet edilmiştir. Nitekim İmam Buhârî'nin kendisinden rivayetine göre o, âyeti (فِدْيَةٌ طَعَامُ) bölümüne kadar okumuş sonra da şöyle demiştir: "Bu âyet mensuhtur." Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 4506 nolu hadis.

s) Orucun farz kılınış seyrini anlatan İmam Ahmed, Ebû Dâvûd ve Hâkim'in Abdurrahman ibn Ebû Leylâ kanalıyla Muaz ibn Cebel'den rivayet ettikleri hadis de bunlardan birisidir. Muaz ibn Cebel şöyle der: "Namaz ve oruç üç kere değişikliğe uğramıştır." Namazın değişim evrelerini zikretti. Sonra da şöyle dedi: "Oruca gelince ise Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğinde her ayın üç gününde ve bir de Aşure gününde oruç tutardı. Sonra Allah Teâlâ

(يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ)

'*Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz. Sayılı günlerde olmak üzere (farz kılındı). Sizden her kim hasta olur veya yolculukta bulunursa, tutamadığı günler sayısınca, diğer günlerde tutar. Orucu tutmakta zorlananlara ise, bir yoksulu doyuracak kadar bir fidye gerekir.*' (2/el-Bakara/183-184) âyetlerini indirdi." Artık oruç tutmak isteyen tutuyor, oruç yemek isteyen de her gün (için) bir fakir doyuruyordu. Bu doyurma orucun yerini tutuyordu, işte bu (oruçta bir) değişikliktir. Sonra da Allah Teâlâ

(شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيٓ اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ)

"*O Ramazan ayı ki, insanları doğru yolu göstermek için, hak ile bâtılı ayıracak olan, hidayet rehberi ve deliller halinde bulunan Kur'an onda indirildi. Sizden her kim bu aya yetişirse, onda oruç tutsun*" âyetini indirdi. Ravi der ki: "Oruç bu aya erişen sağlığı yerinde herkese farz oldu. Yolcular ve hastalar için Ramazan ayında oruç tutma ruhsatı verildi. Oruca güçleri yetmeyen ihtiyar kadın ve erkekler için de (fakir) doyurmaları izni baki kaldı." Dedi ki: "Sahabe uyumadıkları müddetçe yemek yiyor, içeceklerini içiyor ve hanımlarına varıyorlardı. Uyuduklarında ise imtina ediyorlardı." Ravi devamla şöyle der: "Derken bir gün Ensar'dan Sırma adlı birisi bütün gün çalışmış (olarak evine) geldi... Yatsı namazını kıldı. Sonra bir şey yemeksizin ve içmeksizin uykuya daldı da sabah oldu ve bu şekilde sabahladı." Ömer de uyuduktan sonra cariyesiyle veya hanımıyla münasebette bulunmuş, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek durumu zikretmişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ

(اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْئٰنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ)

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنٰتٍ مِّنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ يُرِيْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٨٥﴾

185- "O Ramazan ayı ki, insanlara doğru yolu göstermek için, hak ile bâtılı ayıracak olan, hidayet rehberi ve deliller halinde bulunan Kur'an onda indirildi. Sizden her kim bu aya yetişirse, onda oruç tutsun. Kim de hasta olur veya yolculukta bulunursa, tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde (kaza etsin). Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez. Sayıyı tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah'ı yüceltmenizi ister. Umulur ki şükredersiniz!"

{شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ}"*O Ramazan ayı ki.*" O öyle bir aydır ki.

"*Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar, sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtü durumundasınız. Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için müracaatınızı kabul edip, sizi bağışladı. Artık onlarla cinsel ilişkide bulunun ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin. Fecrin siyah ipliği beyaz iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yeyin için; sonra da geceye kadar orucu tamamlayın!*" (2/el-Bakara/187) buyruğunu indirdi. *Müsned-i Ahmed*, c. 5, s. 246; Ebû Dâvûd, Kitâbü's-Salat, 507 nolu hadis. Ebû Abdullah bu hadisin isnadının sahih olduğunu, ancak Buhârî ile Müslim'in tahric etmediklerini belirtir, Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Tefsir, Bakara Sûresi, c. 2, s. 274. Ancak bu haberin isnadında kopukluk bulunmaktadır. Zira Muaz ibn Cebel h.18 yılında vefat ederken, İbn Ebû Leylâ ise ya o yıl veya onun vefatından birkaç ay önce dünyaya gelmiştir. Sonuç olarak öyle anlaşılıyor ki, oruç ilk önce tahyir yönü olan bir ibadet olarak teşri edildi, daha sonra da tahyirlik yönü ortadan kaldırıldı.

t) Âyetin, orucun kendisine meşakkat verdiği pîr-i fani ve benzeri kimseler hakkında hükmünün baki olduğu görüşünde olanlar vardır. Nitekim Enes ibn Malik'ten, yaşlandığında bir veya iki yıl oruç tutmayıp her bir güne karşılık bir yoksul doyurduğu rivayet edilmiştir. Buhârî, Tefsir, 25. Bâb.

{ اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ }"*Kur'ân onda indirilmiştir.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an ile bir defa da dünya semasına indirildi. Ardından Kur'an-ı Kerim'i elçilere yazdırdı. Daha sonrasında Kur'an'ı günden güne bir, iki, üç ayet ve bir sûre indirdi.

{ هُدًى لِلنَّاسِ } "*İnsanlara doğru yolu göstermek için.*" Kur'an insanlar için sapıklıktan kurtulmanın bir açıklamasıdır.

{ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى } "*Hidayet rehberi ve deliller halinde bulunan.*" Dinî emrini açıklamak.

{ وَالْفُرْقَانِ } "*Hak ile bâtılı ayıracak olan.*" Helalı, haramı, hükümleri, hudutları ve şüphelerden çıkışı.

{ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ } "*Sizden her kim bu aya yetişirse.*" İkamet halindeyken.

{ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا } "*Onda oruç tutsun. Kim de hasta olur.*" Ramazan ayında.

{ اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ } "*Veya yolculukta bulunursa tutamadığı günler sayısınca.*" Oruç tutsun.

{ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ } "*Diğer günlerde (kaza etsin).*" Oruç tutmadığı günler adedince.

{ يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ } "*Allah size kolaylık diler.*" Allah Teâlâ yolculuk halinde sizin için iftar etme ruhsatını tanıdı. Diyor ki; Allah Teâlâ sizin için yolculuk halinde iftar etmenizi seçti.

{ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ } "*Zorluk dilemez.*" Oruçta sizin için güçlük olmasını dilememiştir. Âyetin anlamının "*Yolculuk halinde sizin için oruç tutmanızı ihtiyar etmemiştir*" olduğu da söylenmiştir.

{ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ } "*Sayıyı tamamlamanızı.*" Yolculuk halinde tutmayıp da iftar ettiğiniz günler sayısınca ikamet halinde tutasınız.

{ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ } "*Allah'ı yüceltmenizi ister.*" Allah Teâlâ'yı tazim etmenizi.

{ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ } "*Size doğru yolu gösterdiğinden dolayı.*" Sizi dinine ve ruhsatına ilettiği gibi.

{وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ}"*Umulur ki şükredersiniz!*" Vermiş olduğu ruhsata şükredesiniz diye.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

186- "Şayet kullarım sana benden sorarlarsa, (de ki) hiç şüphesiz ben onlara çok yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasını kabul ederim. O halde onlar da benim davetime koşsunlar ve bana iman etsinler ki, doğru yola gidebilsinler!"

{وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي}"*Şayet kullarım sana sorarlarsa.*" Ehl-i Kitap.

{عَنِّي}"*Benden.*" Ben yakın mıyım yoksa uzak mıyım? diye.

{فَإِنِّي قَرِيبٌ}"*(De ki) hiç şüphesiz ben onlara çok yakınım.*" Onlara bildir ki,"Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Hiç kuşkusuz ben icabet etmeye yakınım."

{أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي}"*Bana dua edince, dua edenin duasını kabul ederim. O halde onlar da benim davetime koşsunlar.*" Resûlüme itaat etsinler.

{وَلْيُؤْمِنُوا بِي}"*Ve bana iman etsinler.*" Davetten önce Resûlüme iman etsinler.

{لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ}"*Doğru yola gidebilsinler!*" Böylece hidayete ulaşsınlar da dualarına icabet edilsin.

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَآئِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْئَنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ

الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

187- "Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar, sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtü durumundasınız. Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için müracaatınızı kabul edip, sizi bağışladı. Artık onlarla cinsel ilişkide bulunun ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin. Fecrin siyah ipliği beyaz iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yiyin için; sonra da geceye kadar orucu tamamlayın! Bununla birlikte, siz mescitlerde itikâf halinde iken kadınlarınıza yaklaşmayın. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır, sakın onlara yaklaşmayın! Allah sakınıp korunsunlar diye âyetlerini insanlara böylece açıklıyor!"

{ اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ }"*Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı.*" Hanımlarınızla münasebette bulunmanız.

{ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ }"*Onlar sizin için bir örtü.*" Sizler için zevce ve can yoldaşı.

{ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ }"*Siz de onlar için bir örtü durumundasınız.*" Sizler de onlar için zevce ve can yoldaşısınız.

{ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ }"*Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için.*" Yatsı namazının ardından cinsel münasebetle.

{ فَتَابَ عَلَيْكُمْ } "*Müracaatınızı kabul edip.*" Kusurunuzdan dolayı sizleri sorguya çekmekten vazgeçip.

{ وَعَفَا عَنْكُمْ }"*Sizi bağışladı.*" İhanetinizi. Sizi cezalandırmadı da.

{ فَالْـٰٔنَ }"*Artık.*" Size helal kılındığında.

{ بَاشِرُوهُنَّ }"*Onlarla cinsel ilişkide bulunun.*" Onlarla münasebet ediniz.

{وَابْتَغُوا}"*Ve isteyin.*" Talep ediniz.

{مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ}"*Allah'ın sizin için yazdığını.*" Allah Teâlâ'nın sizin için hükmettiği sâlih evladı. Âyet Ömer ibn Hattab hakkında nazil olmuştur.

{وَكُلُوا وَاشْرَبُوا}"*Yiyin için.*" Gecenin girişi anında.

{حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ}"*Siyah ipliği beyaz ipliklten sizce ayırt edilinceye kadar.*" Yani gündüzün aydınlığının gecenin karanlığından ayrılması sizin için tam açıklığa kavuşuncaya kadar.

{مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ}"*Fecrin. Sonra da orucu geceye kadar tamamlayın.*" Gecenin girişine kadar. Âyet Sırma ibn Malik ibn Adiy hakkında nazil olmuştur.

{وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ}"*Kadınlarınıza yaklaşmayın.*" Onlarla cinsel münasebette bulunmayınız.

{وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَ}"*Bununla birlikte, siz itikâf halinde.*" İtikaflı iseniz.

{فِي الْمَسَاجِدِ}"*Mescidlerde iken.*" Geceleyin ve gündüzleyin.

{تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ}"*Bunlar Allah'ın sınırlarıdır.*" Hanıma yaklaşma Allah Teâlâ'ya isyandır.

{فَلَا تَقْرَبُوهَا}"*Sakın onlara yaklaşmayın.*" İtikafı tamamlayıncaya kadar gece ve gündüz hanımlarla münasebet kurmayı terk ediniz.

{كَذٰلِكَ}"*Böylece.*" İşte bu şekildedir.

{يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ}"*Allah âyetlerini açıklar.*" Emrini ve nehyini.

{لِلنَّاسِ}"*İnsanlara.*" Bu şekilde açıkladığı gibi.

{لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ}"*Sakınıp korunsunlar diye.*" Allah Teâlâ'ya isyan etmekten sakınsınlar diye. Âyet-i şerife Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından bir grup hakkında nazil olmuştur. Ali ibn Ebî Tâlib, Ammâr ibn Yâsir gibi bazı sahabiler mescide itikafta olmalarına rağmen ihtiyaç duyduklarında hanımlarına varır, onlarla cinsel

münasebet kurarlar, gusül abdesti alıp ardından mescide geri dönerlerdi. Allah Teâlâ onları bundan nehyetti.[14]

---

14 a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "'*Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı.*' (İslam'ın başlangıcında) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) devrinde insanlar yatsı namazını kıldıkları zaman, yemek, içmek ve kadınlarla münasebette bulunma kendilerine haram edilmişti. Ertesi akşama kadar oruç tutarlardı. Bir adam kendisine hıyanet edip yatsı namazını kıldığı halde, karısıyla münasebette bulundu ve orucu kesmedi. Allah azze ve celle bu olayı diğer insanlar için bir kolaylık ruhsat ve menfaat kılmayı dileyip, '*Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiğinizden*' buyurdu. Bu, Allah (celle celâlüh)'ın insanları faydalandırdığı onlara ruhsat verdiği ve kolaylaştırdığı şeylerdendir." Ebû Dâvûd, Kitabü's-Sıyam, 1. Bâb, hadis no: 2313. Bu hadisi İmam Beyhakî, Ebû Dâvûd kanalından bu isnadla tahric etmiş ve aynısını zikr etmiştir. *Sünen-i Beyhakî*, Kitabü's-Sıyam, c. 4, s. 201. Bu hadisin senediyle ilgili bilgileri Bakara 184. âyetin tefsirinin dipnotunda sunmuştuk. Hadisin senedinde Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bulunduğundan dolayı rical bilginleri hakkında bazı açıklamalar düşmüşlerdir. Bu şahıs sâduktur ve yanılgıları olan bir kişidir. Bu nedenle hadis hasen hadis kategorisine girer. Ancak şu kadar var ki, İmam İbn Cerîr Taberî'nin bu âyetin tefsirinde Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı rivayet bu haberi kuvvetlendirmektedir. Ramazan ayında yatsı namazını kıldıktan sonra Müslümanlara ertesi akşama kadar yemek ve eşleriyle birleşmek yasaktı. Sonra Müslümanlardan bazı kişiler ramazan ayında yatsıdan sonra yemek yediler ve eşleriyle birleştiler. Bunlar arasında Ömer ibn Hattab da bulunuyordu. Durumu Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e dertlenerek anlattıklarında, "*Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için müracaatınızı kabul edip, sizi bağışladı. Artık onlarla cinsel ilişkide bulunun ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin. Fecrin siyah ipliği beyaz iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yeyin için; sonra da geceye kadar orucu tamamlayın!*" âyetini indirdi. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 164. Taberî'nin rivayetiyle birlikte değerlendirildiğinde Ebû Dâvûd'un tahric ettiği bu rivayetinde Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd'ın yanılmadığı açığa çıkmaktadır. Bu durumda hadis başlangıçta hasen iken, İbn Cerîr'in rivayetinin de pekiştirmesiyle sahih li-gayrihi kategorisine yükselmiş olur.
b) Ayrıca İmam Buhârî'nin Bera ibn Azib kanalıyla rivayet ettiği benzer bir hadis vardır ki, içerik olarak da yukarıda geçen hadisle örtüşmektedir. İmam Buhârî, Bera ibn Azib'ten rivayetine göre o şöyle demiştir: "Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından herhangi bir adam oruçlu olup da iftar hazır olduğunda iftardan önce eğer uyumuş ise o gece ve ertesi gün akşama kadar oruç açmazdı. Ensar'dan olan Kays ibn Sırma oruçlu idi. İftar vakti gelince hanımının yanına varıp; 'Sende yiyecek bir şey var mı?' diye sorunca hanım: 'Hayır' dedi. 'Fakat senin için yiyecek birşey isteyeyim.' Gün boyunca çalışan birisi idi. Uyku bastırdı. Hanımı gelip onun uyumakta olduğunu görünce: 'Ya-

zık sana' dedi. Ertesi gün, gün ortasında baygın düştü. Bu durumdan Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e söz edildi bunun üzerine: '*Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı*' âyeti indi. Bundan dolayı da pek çok sevindiler. Yine (bu âyette): '*Fecrin siyah ipliği beyaz iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yiyin için*' buyruğu da nazil oldu."

c) (أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ) "*Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı.*" İlahî buyruğunda geçen (الرَّفَثُ) sözcüğü cinsel münasebet ve mukaddimeleridir. Nitekim ileride

(فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ) "*Kim, bu aylarda (ihrama girerek) haccı kendine farz kılarsa, artık hac sırasında kadına yaklaşmak, günah işlemek ve kavga etmek yoktur.*" (2/el-Bakara/197) buyruğu incelerken bu sözcüğün üzerinde duracağız.

d) (هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ) "*Onlar, sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtü durumundasınız.*" Onların sizlere çok yakın oluşu sizin de onlara çok yakın oluşunuz nedeniyle onlar sizin için bedenlerinize dokunan ve yapışan bir elbise sizler de kendilerine yapışan bir elbise gibi oldunuz. Bu ifade karı-koca için tam bir korumanın gerçekleştiği evlilik ilişkisinin kemalini ifade etmektedir. Karı-koca arasındaki evlilik bağı bu şekilde devam ettiği müddetçe bu bağın neticelerinden kaçınmak son derece güçtür. Bundan dolayı Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "*Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için*" yani kaçınmanın şiddetli meşakkatli oluşundan dolayı bu yasağı işlemekle kendi nefislerinize ihanet edeceğinizi bilmektedir.

e) (فَالْئٰنَ بَاشِرُوهُنَّ) "*Artık onlarla cinsel ilişkide bulunun.*" Âyetin orijinalinde geçen mübaşeret sözcüğü cinsel münasebet anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Cerîr Abdullah el-Müzenî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Mübaşeret, cinsel münasebetten kinayedir. Ancak Allah Teâlâ kerim olduğundan kinayeli ifadeler kullanır." Bu haberi Taberî Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla da İbn Abbâs'tan rivayet eder. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 168.

f) (وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ) "*Ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin.*" Yani evlad sahibi olmayı. Nitekim İbn Cerîr Taberî, Mücahid, İkrime, Hasan-ı Basrî ve diğerlerinden bu tefsiri aktarmıştır. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 169. İbn Cerîr Taberî, Ebü'l-Cevza kanalıyla İbn Abbâs'tan ise şöyle rivayet eder: "Allah'ın sizin için takdir ettiği şey kadir gecesidir, onu talep ediniz." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 169. Bu haberin isnadı zayıftır. Zira haberin senedinde Amr ibn Malik en-Nükrî bulunmaktadır. Yanılgıları olan bir kişidir. Bu şahıs hakkında bkz. *Takrib*, c. 2, s. 77, 667 nolu tercüme-i hal. İlk olarak bu görüşün isnad bakımından zayıf olması nedeniyle tercih edilmeyen bir görüştür. Zira İbn Abbâs'tan aktarılışı da sabit değildir. İkinci olarak âyetin siyakına da uymamaktadır. Katade ise âyetin anlamı hakkında şöyle der: Sizin için yazdığım ruhsatı talep ediniz. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 170. Bu son anlam âyetin siyakına uygunsa da ancak âyetin kendisinde de zikr olunmuştur. (فَالْئٰنَ بَاشِرُوهُنَّ) "*Artık onlarla cinsel ilişkide bulunun.*" Ancak İbn Cerîr Taberî'nin kendisi ilk görüşü tercih etmiştir. Bu görüşü tercih etmesi

hakkında şöyle der: "Ancak bu anlamların içinde âyetin zahirine en çok benzeyeni şu görüştür: Bu bölümün anlamı şudur: Allah Teâlâ'nın sizin için yazmış olduğu çocuğu talep ediniz. Bu bölüm onlarla cinsel münasebette bulununuz anlamına gelen (فَالْئَنَ بَاشِرُوهُنَّ) '*Artık onlarla cinsel ilişkide bulunun*' bölümünün hemen arkasından gelmiştir. (وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللهُ لَكُمْ) '*ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin*' buyruğu şu anlama gelmiş olur: Allah Teâlâ'nın onlarla cinsel münasebette bulunmanız nedeniyle yazmış olduğu çocuk ve nesli talep ediniz. Bu tevil, sıhhatine Kur'an'ın zahirinden ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sünnetinden delaletin bulunmadığı diğer tevillerden âyetin zahirine en çok benzeyen tevildir." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 170.

g) (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ) "*Fecrin siyah ipliği beyaz iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yiyin için.*" Bu bölüm Sadr-ı İslam'da yasaklanan ikinci emri açıklamaktadır. Sadr-ı İslam'da geceleyin uyuduktan sonra yemek yeme ve su içme haram idi. Allah Teâlâ bu âyette fecrin ışımasının gecenin karanlığından ayrılacağı vakte değin yemeyi ve içmeyi mubah kılmıştır.

h) Âyetin bu bölümünün anlamını açıklayan bir rivayet İmam Buhârî'den gelmektedir. İmam Buhârî'nin Sehl ibn Sa'd'den rivayetine göre o şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın, (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ) '*Siyah ipliği beyaz iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yiyin için*' buyruğu nazil oldu, ancak (مِنَ الْفَجْرِ) '*fecirden itibaren*' buyruğu nazil olmadı. Bazı kimseler oruç tutmak istediklerinde ayaklarına bir siyah ve bir beyaz iplik bağlar ve bu iki iplik açık bir şekilde birbirinden ayırt edinceye kadar yiyip içmesine devam ederlerdi. Daha sonra Allah Teâlâ (مِنَ الْفَجْرِ) '*fecrin*' buyruğunu indirdi. Böylelikle onlar bununla (fecrin ağarması ile başlayan) gündüzün beyazlığını kastettiğini öğrenmiş oldular." Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 4511 nolu hadis.

i) A maddesinde geçen "*Hz. Peygamber* (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) *döneminde insanlar yatsı namazını kıldıkları zaman, yemek, içmek ve kadınlarla münasebette bulunma kendilerine haram edilmişti. Ertesi akşama kadar oruç tutarlardı.*" Bu ifadelerde yemek yeme, su içme ve cinsel münasebette bulunma yasağının yatsı namazından sonra başlanmasıyla bir sınırlandırma vardır. İmam Buhârî'nin yukarıda geçen Bera hadisinde ise bu yasağın uyku ile başladığı bilgisi geçmekteydi. Hâfız İbn Hacer bu iki hadisin arasını şöyle bulmuştur: Yatsı namazının zikrolunmasından muradın yatsı namazından sonra genellikle uykunun gerçekleşmesi nedeniyle olması olasıdır. Hakikatte takyid diğer hadislerde de geçtiği üzere uyku iledir." *Fethü'l-Bâri*, c. 4, s. 130.

j) İbn Abbâs bu teşriin İslam'ın ilk dönemlerinde olduğu bilgisini vermektedir. İbn Abbâs bunu

(يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ) "*Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz*" (2/el-Bakara/183) buyruğunun tefsirinde söylemektedir. Öyle anlaşılıyor ki, Allah Teâlâ bizden öncekilere uyuduktan sonra yemek yemeyi,

وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

188- "Bir de aranızda mallarınızı bâtıl yollarla yemeyin ve insanların mallarından bir bölümünü, bile bile günaha girerek yemek için, hâkimlere rüşvet olarak vermeyin!"

Ardından Abdan ibn Eşva ile İmriü'l-Kays hakkında bir âyet nazil oldu.

{وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ}"*Bir de aranızda mallarınızı bâtıl yollarla yemeyin.*" Zulüm, hırsızlık, gasp, yalan yere yemin etme ve bunun dışındaki yollarla.

{وَتُدْلُوا بِهَآ}"*Rüşvet olarak vermeyin!*" Bunları ilca etmeyiniz.

{اِلَى الْحُكَّامِ}"*Hakimlere.*" Yemeleri için.

{لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ}"*Ve insanların mallarından, bir bölümünü günaha girerek yemek için.*" Yalan yere yemin etmekle. Bir grup yesin diye.

{وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ}"*Bile bile.*" Bunun üzerine İmriü'l-Kays malı ikrar etti ve bu âyet-i kerime nazil oldu.

---

içmeyi ve hanımlarla münasebette bulunmaktan kendilerini engellemeyi farz kılmıştır. Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helal kılındı. Onlar, sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtü durumundasınız. Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için müracaatınızı kabul edip, sizi bağışladı. Artık onlarla cinsel ilişkide bulunun ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin. Fecrin siyah ipliği beyaz iplikten sizce ayırt edilinceye kadar yiyin için; sonra da geceye kadar orucu tamamlayın! Bununla birlikte, siz mescitlerde itikâf halinde iken kadınlarınıza yaklaşmayın. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır, sakın onlara yaklaşmayın! Allah sakınıp korunsunlar diye âyetlerini insanlara böylece açıklıyor!

k) Halife Ömer'in de bu dönemde hanımıyla münasebette bulunduğu rivayetlerde geçmektedir. Taberî'nin rivayetinde "Sonra bazı Müslümanlar ramazan ayında yatsı namazından sonra yemek yediler ve hanımlarıyla münasebette bulundular. Ömer ibn Hattab da bunlar arasında idi." ifadeleri geçmektedir. Ömer'in hanımıyla münasebetini ortaya koyan Taberî'nin tahric ettiği diğer bazı rivayetler vardır. Bu rivayetlerde Ömer'in hanımı Ömer'e kendisinin uyduğunu iddia etti. Ömer de onun bu sözünü tasdik etmedi. Bunun oyalanmak kastıyla söylediğini zannetti ki, kendisinden faydalanılmasın. Ardından hanımıyla münasebette bulundu." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 164-5.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى وَاْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

189- "Sana yeni ayları soruyorlar. De ki: 'Onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir. (Bununla birlikte) iyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. Asıl iyilik, Allah'tan sakınan kimsenin yaptığıdır. O halde, artık evlere kapılarından girin ve Allah'tan korkun ki, kurtuluşa eresiniz.'"

{يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ}"*Sana yeni ayları soruyorlar.*" Hilallerin fazlalaşıp eksilmesinin nedenini soruyorlar.

{قُلْ}"*De ki:*" Ey Muhammed!

{هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ}"*Onlar insanlar için, vakit ölçüleridir.*" Borçlarını ödemek, vadeleşmek, oruçları ve mühlet verişleri için.

{وَالْحَجِّ}"*Ve hac için.*" Hac içindir. Bu âyet Muaz ibn Cebel hakkında nazil olmuştur. Muaz, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e hilaller hakkında sormuştu.

{وَلَيْسَ الْبِرُّ}"(*Bununla birlikte) iyilik, değildir.*" Taat ve takvâ değildir.

{بِاَنْ تَاْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا}"*Evlere arkalarından girmeniz.*" Evlere arkalarından ihram halindeyken girmeniz.

{وَلٰكِنَّ الْبِرَّ}"*Asıl iyilik.*" İhramlı haldeyken takvâ.

{مَنِ اتَّقٰى}"*Allah'tan sakınan kimsenin yaptığıdır.*" Avdan ve bunun dışındaki diğer şeylerden.

{وَاْتُوا الْبُيُوتَ}"*O halde artık evlere girin.*" Evlere giriniz.

{مِنْ اَبْوَابِهَا}"*Kapılarından.*" Bundan önce eve girip de çıktığınız yerlerden.

{وَاتَّقُوا اللّٰه}"*Ve Allah'tan korkun ki.*" İhram halindeyken Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ}"*Kurtuluşa eresiniz.*" Gazaptan ve azaptan kurtulasınız. Âyet, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından Kinane ve Huzaa kabileleri hakkında nazil olmuştur. Zira bunlar Cahiliyye döneminde yaptıkları gibi ihram halindeyken evlerine arkalarından ya da damlarından giriyorlardı.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾

190- "Size karşı savaşanlarla Allah yolunda çarpışın; ama haksız saldırıda bulunmayın. Çünkü Allah, haksız saldırıda bulunanları sevmez."

{وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰه}"*Allah yolunda çarpışın.*" Hill[15] ve Harem bölgelerinde Allah Teâlâ'ya taat içinde.

{الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ}"*Size karşı savaşanlarla.*" Sizinle savaşmaya onlar başlarlarsa.

{وَلَا تَعْتَدُوا}"*Ama haksız saldırıda bulunmayın.*" Sizler savaşa başlamayınız.

{اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ}"*Çünkü Allah, haksız saldırıda bulunanları sevmez.*" Hill ve Harem bölgesinde savaşa ilk başlayanları.

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَاِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾

[15] Hill; Mekke'ye gelen kişilerin ihrama girmek zorunda oldukları sınırlar içinde kalan ve harem bölgesi dışında olan yerlere verilen isimdir.

191- "Onları (size karşı savaşanları) nerede yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Çünkü fitne, öldürmekten daha ağırdır. Yalnız Mescid-i Haram yanında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Eğer sizi öldürmeye kalkışırlarsa, hemen onları öldürün! İşte inkâr edenlerin cezası budur!"

{وَاقْتُلُوهُمْ}"*Onları (size karşı savaşanları) öldürün.*" Şayet size karşı ilk olarak başlarlarsa.

{حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ}"*Nerede yakalarsanız.*" Hill ve Harem bölgesinde onları bulursanız.

{وَأَخْرِجُوهُمْ}"*Siz de onları çıkarın.*" Mekke'den.

{مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ}"*Sizi çıkardıkları yerden.*" Sizi çıkardıkları gibi.

{وَالْفِتْنَةُ}"*Çünkü fitne.*" Allah Teâlâ'ya ortak koşmak ve putlara kulluk etmek.

{أَشَدُّ}"*Daha ağırdır.*" Daha acıdır.

{مِنَ الْقَتْلِ}"*Öldürmekten*" Haremde öldürmekten.

{وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ}"*Onlarla savaşmayınız.*" İlk olarak sizler savaşa başlamayınız.

{عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ}"*Yalnız Mescid-i Haram yanında.*" Harem bölgesinde.

{حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ}"*Onlar sizinle savaşmadıkça.*" Harem bölgesinde savaşa ilk olarak onların başlamasıyla.

{فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ}"*Eğer sizi öldürmeye kalkışırlarsa.*" Savaşa ilk olarak onların başlamasıyla.

{فَاقْتُلُوهُمْ كَذَٰلِكَ}"*Hemen onları öldürün. İşte budur.*" Bu şekilde.

{جَزَاءُ الْكَافِرِينَ}"*İnkâr edenlerin cezası.*" Öldürülmektir.

فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٢﴾

192- "Eğer şirkten vazgeçerlerse, (iyi bilin ki) Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{فَإِنِ انْتَهَوْا}"*Eğer şirkten vazgeçerlerse.*" Küfürden ve şirkten vazgeçip tevbe ederler ise.

{فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ}"*(İyi bilin ki) Allah çok bağışlayan.*" Tevbe eden kimse için.

{رَحِيمٌ}"*Çok merhametli olandır.*" Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾

193- "Hem bir fitne kalmayıp, din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla çarpışın! Eğer vazgeçerlerse artık düşmanlık ancak zalimlere karşıdır."

{وَقَاتِلُوهُمْ}"*Hem onlarla çarpışın.*" Hill ve Harem bölgelerinde savaşa ilk olarak onların başlamasıyla.

{حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ}"*Fitne kalmayıp.*" Harem bölgesinde Allah Teâlâ'ya ortak koşmak davranışı kalmayıncaya kadar.

{وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ}"*Din yalnız Allah'ın oluncaya kadar.*" Harem bölgesinden İslam ve kulluk Allah'a özgü oluncaya kadar.

{فَإِنِ انْتَهَوْا}"*Eğer vazgeçerlerse.*" Sizinle Harem'de savaşmaktan.

{فَلَا عُدْوَانَ}"*Artık düşmanlık.*" Öldürme için onlara karşı size ait bir yol bulunmamaktadır.

{إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ}"*Ancak zalimlere karşıdır.*" Savaşmaya ilk başlayanlara.

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿١٩٤﴾

194- "Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Buna göre kim size saldırırsa, siz de ona, onun saldırdığı ölçüde saldırın. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah sakınanlarla beraberdir!"

{اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ}"*Haram ay.*" Umrenin kaza edileceği aya girildiği haram ay.

{بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ}"*Haram aya karşılıktır.*" Seni ondan engelledikleri aya.

{وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ}"*Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır.*" Bedeldir.

{فَمَنِ اعْتَدٰى}"*Buna göre kim saldırırsa.*" Kim başlarsa.

{عَلَيْكُمْ}"*Size.*" Harem bölgesinde savaşmaya.

{فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ}"*Siz de ona saldırın.*" Başlayınız.

{بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ}"*Onun saldırdığı ölçüde.*" Öldürmekle.

{وَاتَّقُوا اللّٰهَ}"*Allah'tan korkun.*" Savaşa başlamak konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ}"*Ve bilin ki Allah sakınanlarla beraberdir.*" Allah Teâlâ muttakilere yardım etmektedir.

وَاَنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوْا بِاَيْدِيْكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ وَاَحْسِنُوْا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٩٥﴾

195- "Allah yolunda mal harcayın, kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın ve iyilik yapın; çünkü Allah, iyilik yapanları sever."

{وَاَنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ} "*Allah yolunda mal harcayın.*" Kaza umresini yerine getirmekle Allah Teâlâ'ya taat hususunda.

{ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ } "*Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayınız.*" Diyor ki; Ellerinizi Allah Teâlâ yolunda infak etmekten engellemeyiniz. Yoksa helak olursunuz.

Âyetin kendi ellerinizle kendi nefsinizi tehlikeye atmayınız, anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyetin Allah Teâlâ'nın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz helak olursunuz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَحْسِنُوا } "*Ve iyilik yapın.*" Allah Teâlâ yolunda infak etmekle.

Allah Teâlâ hakkında hüsn-ü zanda bulununuz, anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyetin Allah Teâlâ yolunda nafaka ile iyilikte bulununuz, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ } "*Çünkü Allah, iyilik yapanları sever.*" Allah Teâlâ yolunda infak etmeyi.

"وقاتلوا في سبيل الله" âyetinden buraya kadar olan bölüm Hudeybiye Barışı yılında Umretü'l-Kaza'yı yerine getirmek için Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte ihrama girenler hakkında nazil olmuştur.

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْىُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِهٖٓ اَذًى مِنْ رَاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

196- "Hac ve umreyi Allah için tamamlayın! Eğer (hac veya umreden) engellenirseniz, kolayınıza gelen bir kurban gönderin ve bu kurban, kesileceği yere varıncaya kadar, başlarınızı tıraş etmeyin! İçinizden kim hasta olur veya başında bir rahatsızlığı bulunursa, fidye olarak oruç tutması veya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir. Sonra engel kalkıp güvene kavuştuğunuzda, her kim hac zamanına kadar umreden yararlanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir. Kurban bulamayan kimse, üç gün hac sırasında, yedi gün de döndüğünde olmak üzere, tam on gün oruç tutar. Bu hüküm, ailesi Mescid-i Haram çevresinde oturmayan kimseler içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah'ın azabı çok şiddetlidir."

{وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ} "*Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın.*" Allah Teâlâ'nın kabul etmesi için ihlas ile. Haccı sonuna kadar umreyi de Beyt'e kadar tamamlamakla.

{فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ} "*Eğer (hac veya umreden) engellenirseniz.*" Hacdan ve umreden düşman ya da hastalık nedeniyle engellenirseniz.

{فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ} "*Kolayınıza gelen bir kurban gönderin.*" Size düşen görev hedyden koyun, inek ya da deveden kolay olanı kesmektir. Harem'i terk etmeniz nedeniyle.

{وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ} "*Başlarınızı tıraş etmeyin.*" Engellenme durumundayken.

{حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ} "*Ve bu kurban, varıncaya kadar.*" Göndermiş olduğunuz hedy.

{مَحِلَّهُ} "*Kesileceği yere.*" Boğazlanacağı yere.

{فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا} "*İçinizden kim hasta olur.*" Engellenme döneminde makamında bulunmaya gücü yetmez de gönderdiği hedyi yerine ulaşmadan evine dönerse.

{اَوْ بِهٖٓ اَذًى مِنْ رَاْسِهٖ} "*Veya başında bir rahatsızlığı bulunursa.*" Başında bit bulunursa başını tıraş eder. Bu âyet Ka'b ibn Ucre hakkında

nazil oldu. Ka'b'ın başında bit bulunuyordu, bundan dolayı Harem-deyken başını tıraş etti.

{ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ } "*Fidye olarak oruç tutması gerekir.*" Üç gün oruç tutmakla fidye veriniz.

{ اَوْ صَدَقَةٍ } "*Sadaka vermesi.*" Mekke ahalisinden altı yoksula.

{ اَوْ نُسُكٍ } "*Ya da kurban kesmesi.*" Mahalline varacak bir koç göndermesi.

{ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ } "*Emin olduğunuz vakit ise.*" Düşmandan kurtulur ya da hastalıktan şifa bulursanız Allah Teâlâ'nın size vacip kıldığı hac ya da umreyi gelecek yıl kaza ediniz.

{ فَمَنْ تَمَتَّعَ } "*Kim faydalanmak isterse.*" Temiz kokudan ve giysiden.

{ بِالْعُمْرَةِ } "*Umreden.*" Kaza Umresinin ardından.

{ اِلَى الْحَجِّ } "*Hac zamanına kadar.*" Hacca ihrama girinceye kadar.

{ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ } "*Kolayına gelen bir hediye kurbanı (kesmelidir).*" Üzerine temettü kanı ya da kır'an kanı dökmesi gerekir. İster bu bir inek olsun, ister bir koç olsun ister bir deve olsun fark etmemektedir.

{ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ } "*Fakat kim bulamazsa.*" Bu üç şeyden birisini yapmaya güç yetiremeyen.

{ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ } "*Üç gün.*" Peşisıra üç gün oruç tutar.

{ فِي الْحَجِّ } "*Hac günlerinde.*" Haccın on gününde, sonu Arefe günüdür.

{ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ } "*Döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere.*" Ehl-i ıyalinize dönerken yolda ya da ehl-i iyalinize vardığınızda.

{ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ } "*Tam on gün oruç tutar.*" Hedyin yerine.

{ ذٰلِكَ } "*Bu.*" Yani temettu kanı.

{لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ} "*Aile ikametgâhı Mescid-i Haram'da olmayanlar içindir.*" Ailesi ve evi Harem bölgesinde olmayanlar içindir. Zira Harem bölgesinin halkı için temettu' hedyi geçerli değildir.

{وَاتَّقُوا اللّٰه} "*Allah'tan korkun.*" Emrolunduğunuz şeyi terk etme hususunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ} "*Ve bilin ki Allah cezası cidden çetin olandır.*" Allah Teâlâ'nın emrettiği orucu ya da hedyi terk eden kimseye karşı.[16]

---

16 a) İmam Buhârî İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: İbn Abbâs'a hac mut'asına dair soru sorulmuş o da şöyle demiş: "Muhacirler, Ensar ve Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hanımları Veda haccında telbiye getirip ihrama girdiler, biz de aynı şekilde telbiye getirip ihrama girdik. Mekke'ye geldiğimizde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle dedi: 'Hac için ihrama girip telbiye getirmenizi umre için değiştiriniz. Hediyelik kurbanlarına gerdanlık takanlar müstesna.' Biz de Beyt'i tavaf ettik, Safa ile Merve arasında sa'y yaptık, kadınlarla birlikte olduk, dikişli elbiseler giydik. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle de buyurdu: 'Hediyelik kurbanlara gerdanlık takanlara gelince, bunlar kurbanlık yerine ulaşıncaya kadar ihramdan çıkmasınlar.' Daha sonra terviye günü akşamı hac için telbiye getirip ihrama girmemizi emretti. Hac menasikini bitirdikten sonra geldik, Beyt'i tavaf ettik, Safa ile Merve arasında sa'y ettik. Böylelikle haccımız tamamlanmış ve bu halde üzerimize bir kurban kesmek vacip olmuştu. Yüce Allah'ın şu buyruğunda olduğu gibi: (فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ) '*Kolayına gelen bir hediye kurbanı (kesmelidir). Fakat kim bulamazsa hac günlerinde üç, döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere tam on gün oruç tutar.*'" İbn Abbâs burada "Vatanlarınıza döndüğünüz vakit" diye açıklamıştır. (Kurban olarak) bir koyun yeterli gelir. Böylelikle aynı yıl hac ve umre menasikini bir arada yapmış oldular. Yüce Allah bunu kitabında inzal buyurmuş, Peygamberinin sünnetinde beyan etmiş ve Mekke halkı dışında kalan insanlar için bunu mubah kılmıştır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: (ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) "*Bu, aile ikametgâhı Mescid-i Haram'da olmayanlar içindir.*" Allah Teâlâ'nın sözünü ettiği hac ayları ise şevval, zilkade ve zilhiccedir. Her kim bu aylar içerisinde temettü' haccı yaparsa onun ya bir kurban kesmesi veya oruç tutması gerekir. (Bir sonraki âyette geçen) rafes, cima (kadınlara yaklaşmak)tır. Fusuk (kötü söz), masiyetlerdir. Cidal (kavga) ise tartışmak demektir. Buhârî, Hac, "Bu hüküm, ailesi Mescid-i Haram çevresinde oturmayan kimseler içindir" âyeti bâbı. Hadis no: 1752. Bu haberi Beyhakî Buhârî kanalından rivayet etmiştir. *Sünen-i Beyhakî*, Hac, c. 5, s. 23.

b) İmam Şafii, Tâvus kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: İbn Abbâs'a: "Sen hacdan önce umre yapılmasını emrediyormuşsun. Halbuki Allah Teâlâ '*Hac ve umreyi Allah için tamamlayın*' buyurmaktadır" diye sorulunca, o da cevaben: "Sizler borçtan önce vasiyet şeklinde mi vasiyetten önce borç şeklinde mi okuyorsunuz?" demiştir. Onlar: "Borçtan önce vasiyet şeklinde okuyoruz" diye karşılık verdiler. İbn Abbâs: "Peki uygulamada hangisiyle başlıyorsunuz?" diye sorunca, onlar: "Borç ile" karşılığını verdiler. İbn Abbâs da: "İşte bu âyet de bu şekildedir" demiştir. İmam Şafiî de: "Hacdan önce umre yapmak caizdir" der. *Bedaiü'l-Metn fî Tertib-i Müsnedi'ş-Şafiî ve's-Sünen*, s. 291-2. Bu hadisin senedinde Süfyan ibn Uyeyne, Hişam ibn Hucayr ve Tâvus bulunmaktadır. Süfyan ibn Uyeyne ibn Ebî İmran Ebû Muhammed el-Kûfî. Sika, hâfız, fakih, imam ve hüccettir. Ömrünün son demlerinde hafızasında değişiklik meydana gelmiştir. İnsanların en sağlamlarındandır. Bazen tedlis yaparsa da sika kişilerden tedlis yapmıştır. *Takrib*, c. 1, s. 312, 318 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 262, 249 nolu madde. Hişam ibn Hucayr el-Mekkî. Sâduktur. Yanılgıları bulunmaktadır. Buhârî, Müslim ve Neseî'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. İmam Zehebî de sika olduğunu belirtmiştir. *Takrib*, c. 2, s. 317, 75 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 221. Hâfız ibn Hacer *Takrib*'de İmam Buhârî'nin kendisinden rivayette bulunduğunu söyler. *Fethü'l-Bârî*'nin Mukaddimesinde ise şöyle der: "Tâvus kanalıyla Ebû Hureyre'den rivayet ettiği şu hadisinden başka Buhârî'de ona ait bir rivayet bulunmamaktadır." Süleyman ibn Davud ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdular: "Ben bu akşam doksan hanımımla münasebette bulunacağım..." *Hedyü's-Sârî*, s. 448; *el-Kâşif*, c. 3, s. 221. Tâvus ibn Keysan el-Yemenî. Sika, fâzıl ve fakih bir şahsiyettir. *Takrib*, c. 1, s. 377, 14 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 90, 79 nolu madde. Bu hadisin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 8, 14 nolu madde; c. 11, s. 33, 74 nolu madde; c. 4, s. 117, 205 nolu madde. Ancak haberin senedinde bazen yanılmakla töhmetlenen Hişam ibn Hucayr el-Mekkî bulunmaktadır. Ancak rivayet ettiği bu hadiste vehme düştüğü sabit değildir. Buna göre bu hadis hasen kategorisindedir. Beyhakî de bu hadisi İmam Şafiî kanalından bu isnad ile tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. *Sünen-i Beyhakî*, c. 6, s. 268, Vesaya, "Vasiyetten önce borçları ödemekle uygulamaya başlama" bâbı.

c) İmam Taberî, Ali ibn Ebî Talha, İbn Abbâs'tan bu âyet konusunda şöyle dediğini nakleder: "Kim hac veya umre kastıyla ihrama girerse, onları tamamlayıncaya kadar ihramdan çıkması helal olmaz. Haccın tamamlanması, kurban kesmektir. Son cemrede taş atıp Beytullah'ı tavaf ettikten sonra Safa ve Merve'de sa'y edince helal olur." Bu haberin isnadı yukarıda geçtiği üzere hasendir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 207.

d) (فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ) "*Eğer (hac veya umreden) engellenirseniz.*" Yani düşman, hastalık veya benzeri bir neden sizi Mekke'ye ulaşmaktan engellerse demektir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 215; Ferra, *Meâni'l-Kur'an*, c. 1, s. 117.

e) İmam İbn Cerîr Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan, (فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ) "*Kurbandan kolayınıza geleni gönderiniz.*" âyeti hakkında şöyle dediğini nakleder: Koyun ve daha üstündeki şeylerdir. Bu haberin isnadı yukarıda geçtiği üzere hasendir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 216.

f) (وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ) "*Bu kurban, kesileceği yere varıncaya kadar, başlarınızı tıraş etmeyin!*" Yani haccı sona erdirmek için takdim etmiş olduğunuz bu kurban kesileceği mahalle varıncaya kadar başınızı tıraş etmek veya kısaltmak suretiyle ihramdan çıkarak haccınızı sona erdirmeyiniz. Bu da kurbanlık hayvanın olanak varsa Harem bölgesine ulaşmasıdır veya olanak yoksa engellendiği mekânda boğazlanmasıdır. Hacının haccını sonlandırıp ihramdan çıkmak için takdim ettiği bu kurban kendisinin Mekke'ye ulaşmaktan engellenmesi halindedir. Kendisiyle beraber kurbanlığını getirmiş olan kimse de bu şekildedir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Veda Haccı'nda yaptığı gibi, bu kişi kurbanlığı ulaşması gereken bölgeye ulaşmadan ihramından çıkamaz.

g) (فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِهٖٓ اَذًى مِنْ رَاْسِهٖ) "*İçinizden kim hasta olur veya başında bir rahatsızlık bulunursa.*" Bu gerekçeyle başını traş etme zorunda kalan kimse "*fe fidyetüm min siyâmin ev sadekatin ev nüsük/ fidye olarak oruç tutması veya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir.*" Allah Teâlâ bu âyette böyle bir zorunluluk ve güçlükle karşı karşıya kalan kimsenin yapması gerekenler noktasında en hafifinden ve en kolayından başladı. Ancak en faziletli olan kurban kesimidir. Sonra oruç tutmak sonra da yoksul doyurmaktır. Bu noktayı şu rivayet de desteklemekte ve delalet etmektedir. İmam Buhârî, Abdullah ibn Mugaffel'den şöyle rivayet etmektedir: "Şu mescidde Kab ibn Ucre'nin yanına oturdum da ona şu: '*Fidye olarak oruç tutması veya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir*' âyeti hakkında sordum. O da dedi ki: 'Ben bitler yüzümü sarmış olduğu halde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e getirildim. 'Seni bu denli mecalsiz, meşakkatli bir halde görmemiştim. Herhangi bir koyun bulabilir misin?' buyurdu. 'Hayır' dedim. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Üç gün oruç tut veya herbir fakir için yarım sa' olmak üzere altı fakiri doyur. Saçını traş et.' Böylece bu âyet benim hakkımda özel olarak, sizin için ise genel olarak inmiştir." Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 4517 nolu hadis.

h) (فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ) "*Sonra engel kalkıp güvene kavuştuğunuzda, her kim hac zamanına kadar umreden yararlanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir.*" Kişi Mekke'ye ulaşma olanağını elde ederde hac aylarında temettu haccı yapmak kastıyla umre için ihrama girmek isterse Allah Teâlâ'ya şükür kastıyla kolayına gelen bir kurbanlık takdim etsin. Zira bir seferde iki nüsuku/kurbanlığı cem etmiştir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Veda Haccı'nda yaptığı gibi aynı ihram içinde hac ve umreyi birleştiren için de durum aynı şekildedir. Temettu' nüsukların en faziletlisidir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Veda Haccı'nda kurbanlığı kendisi ile beraber getirmeyen kimseye umre için ihram giymesini sonra ihramdan çıkmasını ve bunun ardından ise hac için ihram giyinmesini

emretmiştir. Nitekim yukarıda İbn Abbâs'tan rivayet ettiğimiz ilk hadiste bu açıkça görülmektedir. İbn Abbâs bu hadiste ise hedy için bir koyunun yeterli olduğunu zikretmektedir.

i) (فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ) "*Kurban bulamayan kimse, üç gün hac sırasında, yedi gün de döndüğünde olmak üzere, tam on gün oruç tutar.*" İbn Abbâs bu dipnotun ilk hadisinde "*Vatanlarınıza döndüğünüz vakit*" şeklinde açıklamıştı.

j) İmam İbn Cerîr Taberî, "*Kurban bulamayan kimse, üç gün hac sırasında, yedi gün de döndüğünde olmak üzere, tam on gün oruç tutar*" âyeti hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Bu temettu haccı yapan mütemetti' hakkındadır. Temettu haccı yapan mütemetti' eğer kurban bulamazsa hac müddetinde Arefe gününden önce üç gün oruç tutması gerekir. Eğer üçüncü gün Arefe gününe denk gelirse orucu tamamlanmış olur. Yedi gün de ailesine döndüğünde orucunu tutar." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 248.

k) İmam İbn Cerîr Taberî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan "*Kurban bulamayan kimse, üç gün hac sırasında, yedi gün de döndüğünde olmak üzere, tam on gün oruç tutar*" âyeti hakkında şöyle dediğini nakleder: "Mütemetti kimse bu üç günü hac için ihrama girdiği vakit ile Arefe günü arasında tutar." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 247.

l) İbn Abbâs, (ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) "*Bu hüküm, ailesi Mescid-i Haram çevresinde oturmayan kimseler içindir*" âyeti hakkında temettu haccı yapan sahabenin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte hac edişini açıklama sadedinde yukarıda geçen ilk hadiste şöyle demişti: Çünkü bu kimse, aynı yıl içinde hem umre hem de hac yapmıştır. Allah Teâlâ bu hükmü Kur'an ile indirmiş, sünnet bunu ortaya koymuş ve bu uygulamayı Mekkeli olmayanlar için mubah kılmıştır. Âyet şöyledir: (ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) "*Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir.*" Buna göre âyette geçen "*Zalike*" ism-i işareti temettu haccına dönmektedir.

m) Hâfız ibn Hacer şöyle der: "Bu İbn Abbâs'ın mezhebine dayanmaktadır. Onun mezhebine göre Mekke ehli için temettu haccı söz konusu değildir. Bu Hanefîlerin görüşüdür." Dedi ki: "Diğerlerine göre ise temettua işaret ediş –ki bu fidyedir- Mekke ehline umre yaptıktan sonra ihramlarını çıkardıklarında temettu haccında kurban vacip değildir." *Fethü'l-Bâri*, c. 3, s. 435.

n) İbn Abbâs'ın "*Allah Teâlâ'nın sözünü ettiği hac ayları ise şevval, zilkade ve zilhiccedir.*" Yani Allah Teâlâ'nın "*Hac bilinen aylardadır.*" buyruğunda geçen ayların açıklamasıdır. "*Her kim bu aylar içerisinde temettü' haccı yaparsa onun ya bir kurban kesmesi veya oruç tutması gerekir.*" Yani kim bu ayların ilk dönemlerinde umre ibadetini yerine getirirse demektir. İmam Buhârî'nin "A" şıkkında geçen hadiste İbn Abbâs bilindiğinden dolayı yedirmeye değinmedi. Hâfız İbn Hacer şöyle der: Bu kayıt için mefhum değildir. Zira hac ayları dışında umre yapan kimse mütemetti olarak isimlendirilmez. Kendisine kurban kesmek de gerekmez. *Fethü'l-Bâri*, IV, s. 435.

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَآ اُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

197- "Hac, bilinen aylardadır. Kim, bu aylarda (ihrama girerek) haccı kendine farz kılarsa, artık hac sırasında kadına yaklaşmak, günah işlemek ve kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir. Öyleyse, yanınıza azık alın. Hiç şüphe yok ki azığın en hayırlısı Allah'tan sakınmaktır. Öyleyse benden sakının, ey akıl sahipleri!"

{اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ} "*Hac bilinen aylardır.*" Haccın belirli ayları vardır. Bu aylarda hac için ihrama girilir. Bunlar şevval, zilkade ayları ve zilhiccenin on günüdür.

{فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ} "*Her kim o aylarda haccı farz ederse.*" Kim bu aylarda hac için ihrama girerse.

{فَلَا رَفَثَ} "*Artık kadına yaklaşmak.*" İhram halindeyken cinsel münasebet.

{وَلَا فُسُوقَ} "*Günah işlemek.*" Sövme/hakaretler ve lakap takmalar.

{وَلَا جِدَالَ} "*Kavga etmek yoktur.*" Arkadaşıyla tartışmaya girmek.

{فِي الْحَجِّ} "*Hacda.*" Hac ihramındayken.

Âyetin "*haccın farziyetinde hiçbir cedel bulunmamaktadır*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ} "*Ne hayır işlerseniz.*" Harem bölgesinde cinsel münasebeti, sövme ve tartışmayı terk etme gibi şeyleri.

{يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا} "*Allah onu bilir. Bir de azık edinin.*" Ey Akıl sahipleri. Dünya azığından. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır. Diyor ki: Dünyadan yüzlerinizi istemekten engelleyecek azık

edininiz, ey insanlardan üstün akıl sahipleri. Eğer azık edinmezseniz Allah Teâlâ'ya tevekkül ediniz.

{ فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى } "*Şüphesiz ki azığın en hayırlısı takvadır.*" Zira tevekkül dünya azığından daha hayırlı olandır.

{ وَاتَّقُونِ } "*Benden korkun!*" Harem bölgesindeyken benden korkunuz.

{ يَآ اُولِي الْالْبَابِ } "*Ey üstün akıl sahipleri!*" Bu âyet Yemen halkından bir grup insan hakkında nazil olmuştur. Bunlar azıksız bir şekilde hac ediyorlardı. Yolda ise ev halkından onlara zulmederek birşeyler almaya çalışıyorlardı. Allah Teâlâ onlara bunu yasakladı.[17]

---

17 a) Taberânî, 196. âyetin dipnotunda Buhârî'den aktarılan hadisin son bölümünü Tâvus kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir: Rafes; kadınlara cinsel münasebet ile ilgili açıktan ve kinayeli söz söyleme. Fusuk, masiyetlerin bütünü, cidal ise kişinin Müslüman kardeşiyle ve arkadaşıyla tartışmasıdır. *el-Mu'cemü'l-Kebir*, c. 11, s. 22, 10914 nolu hadis. Ayrıca bu son yorumu Beyhakî, Tâvus kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. *Sünen-i Beyhakî*, Hac, "Artık hac sırasında kadına yaklaşmak, günah işlemek ve kavga etmek yoktur." âyeti bâbı. c. 5, s. 67. Hâfız İbn Hacer el-Heysemî'nin zikrettiği gibi Ebû Ya'lâ da bu haberi rivayet etmiştir. *Mecmeü'z-Zevaid*, Tefsir, Sûretü'l-Bakara, c. 6, s. 318.

b) İmam Buhârî, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Yemenliler haccediyor ve azık edinmiyor bu arada: 'Bizler mütevekkilleriz' diyorlardı. Mekke'ye vardıklarında insanlardan dilenmeye koyuluyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah: (فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى) '*Bir de azık edinin, şüphesiz ki azığın en hayırlısı takvadır*' buyruğunu indirdi." Buhârî, Hac, 6. Bâb, 1523 nolu hadis. Bu hadisi Ebû Dâvûd ve Beyhakî de tahric etmişledir. Ebû Dâvûd, Hac, 'Hacda azık edinme' bâbı, 1730 nolu hadis. *Sünen-i Beyhakî*, Hac , 'Biniti tercih eden kimse' bâbı, c. 4, s. 332. Hâfız ibn Hacer şöyle der: "İbn Ebî Hatem İbn Abbâs'tan başka bir kanalla aktarılan yukarıdaki hadise şu eklemede bulunur: Yemenliler şöyle diyorlardı: 'Bizler Allah Teâlâ'nın evini hac ediyoruz. Bizi doyuran yok mu?'" *Fethü'l-Bâri*, c. 3, s. 384.

c) (فَلَا رَفَثَ) "*kadına yaklaşmak*" buyruğu hakkında İbn Abbâs bir önceki ilk maddede geçtiği üzere şöyle demiştir: "Rafes kadınlarla münasebettir."

d) *Taberânî*'nin Tâvus kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir: (رَفَثَ) kadınlara cinsel münasebet ile ilgili açıktan ve kinayeli söz söylemedir.

e) Rafes sözcüğün aslı çirkin/ahlaksız sözdür. Cinsel münasebet ve mukaddimeleri için kullanılır. *Taberânî*'nin rivayetinde geçen "İrabe" ise cinsel münasebete hazırlayana nedenler, mukaddimelerine dokunmaktır. Aslı ise açıklama ve izah ediştir. *Lisânü'l-Arab*; *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis*. R-F-S ve A-R-B maddeleri.

f) Bir önceki dipnotta İbn Abbâs'ın "Fusuk, masiyetlerin bütünüdür" sözleri geçmişti. İbn Cerîr Taberî de Avfî ve Ali ibn Ebî Talha kanalıyla bu rivayeti tahriv etmiştir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 269. Âyetin bu bölümü hakkında İbn Abbâs'tan başka bir tefsir de rivayet edilmiştir. İbn Cerîr Taberî, Miksem kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Fusuk sövmedir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 270. İsnad açısından bakıldığında ilk rivayet daha sahihtir. Zira ilk rivayet İmam Buhârî'nin rivayetidir. İkinci görüşü rivayet eden senede Hasif ibn Abdurrahman el-Cezerî vardır ki, bu şahıs sâduktur ve hafızası kötüdür. *Takrib*, c. 1, s. 224, 126 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 280, 400 nolu madde. Ancak Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ikinci görüşe uygun bir rivayet aktarılmıştır. Buhârî ve Müslim, Abdullah ibn Mesud'dan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Mü'mine sövmek fısk; öldürmek ise küfürdür." Buhârî, İman, 48 nolu hadis; *Sahih-i Müslim*, İman, 64 nolu hadis. Fusuk sözcüğünün bütün masiyetler olarak tefsir edilmesi mü'mine sövmeyi ve bunun dışındaki diğer bütün günahları kapsamaktadır.

g) Masiyetler her vakitte ve her anda haram kılınmıştır. Ancak mekânın hürmetinden dolayı hacda haram oluşu daha şiddetlidir. Zira hacı ihramı giyindiği andan hac amellerini bitirinceye kadar ibadet halindedir. İbadet halinde masiyetin işlenmesi kalbin katılığına ve Allah Teâlâ'nın zikrinden gafil oluşa delildir. Bir de en mukaddes beldede olduğu da düşünülünce eylemin çirkinliği kat be kat artmaktadır.

h) (وَلَا جِدَالَ) "*Kavga etmek yoktur*" ilahî buyruğunu İbn Abbâs mira/tartışma olarak tefsir etmiştir. Bununla da düşmanlığa ve karşılıklı nefrete yol açan tartışma kast edilmiştir. Nitekim İbn Cerîr Taberî, bu âyetin tefsiri hakkında birkaç kanaldan İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir: "Onu kızdırıncaya kadar arkadaşınla tartışmandır." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 271.

i) "b" şıkkında Yemenliler hakkında İbn Abbâs'ın rivayeti geçmişti.

(وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَآ أُولِي الْأَلْبَابِ) "*Öyleyse, yanınıza azık alın. Hiç şüphe yok ki azığın en hayırlısı Allah'tan sakınmaktır. Öyleyse benden sakının, ey akıl sahipleri!*" buyruğu bunlar (Yemenliler) hakkında nazil olmuştur. Bunlar hac yolculuğu için yiyecek hazırlayarak azık edinmeyi terk etmeyi Allah Teâlâ'ya tevekkül etme ibadeti sanıyorlardı. Bu davranış onların cahilane bir davranışı ve tutumuydu. Zira böyle bir davranış kendilerini haram bir eylem olan insanlardan dilenmeye sevk etmişti. Halbuki Allah Teâlâ bu âyette kendilerine insanlardan dilenmelerini engelleyecek yolculuk için yeterli miktarda azık hazırlamalarını emretmiştir. Bu maksatla (وَتَزَوَّدُوا) "*azık edininiz*" buyurmuştur. Allah Teâlâ daha sonra insanın yaşamı boyunca edineceği en güzel azığın Allah Teâlâ'nın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak suretiyle elde edilen takva olduğunu açıklamıştır. Bu amaçla da

(فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَآ أُولِي الْأَلْبَابِ) "*Hiç şüphe yok ki azığın en hayırlısı Allah'tan sakınmaktır*" buyurmuştur. Buna göre âyette geçen iki azık edinme birbirin-

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَاِذَآ اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿١٩٨﴾

198- "(Hac sırasında), Rabbinizin lütuf ve kereminden rızık aramanızda size bir günah yoktur. Arafat'tan indiğiniz zaman Meş'ar-i Haram yanında (Müzdelife'de) Allah'ı anın! Hem O'nu size öğrettiği gibi anın. Doğrusu siz daha önce sapmış kimselerden idiniz."

{لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ} "*Size bir günah yoktur.*" Sıkıntı.

{اَنْ تَبْتَغُوا} "*İstemenizde.*" Talep etmeniz.

{فَضْلاً مِنْ رَبِّكُمْ} "*Rabbinizin lütfundan.*" Harem'de ticaret etmekle. Bunlar Harem bölgesinde alış-veriş yapmayı caiz görmeyen bir grup insanlar hakkında nazil oldu. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara alış-veriş yapma ruhsatını verdi.

{فَاِذَآ اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ} "*Arafat'tan hep birlikte geri döndüğünüz zaman.*" Arafat'tan Meş'ari'l-Haram'a döndüğünüzde.

{فَاذْكُرُوا اللّٰهَ} "*Allah'ı zikredin.*" Kalp ve dil ile.

---

den farklıdır. İlki hac yolculuğu için azık edinme olayı iken ikincisi ahiret yaşamı için takva azığını elde etmedir.

j) İbn Kesir, (فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى "*Hiç şüphe yok ki azığın en hayırlısı Allah'tan sakınmaktır*" buyruğu hakkında şu açıklamalarda bulunur: Allah Teâlâ mü'minlere dünya hayatında yolculuğa çıkarken azık edinmeyi emrettiği gibi, şimdi de ahiret azığına dikkatleri çekmektedir. Ahiretteki azık, Allah korkusudur. Nitekim Allah Teâlâ bir başka âyet-i kerimede şöyle buyurur:

(يَا بَنِيٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ "*Ey Âdem oğulları! Biz size ayıp yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise indirdik. Takva elbisesi (duygusu) ise (bunlardan) daha hayırlıdır.*" (7/el-A'raf/26) Allah Teâlâ bu âyette de maddî elbiseyi zikrettikten sonra, manevî elbiseye dikkatleri çekmiştir ki; manevî elbise huşu, itaat ve takvadır. Manevî elbisenin maddî elbiseden daha iyi ve daha faydalı olduğunu da hatırlatmaktadır. *Tefsir-i İbn Kesir*, c. 1, s. 248.

{عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ} "*Meş'ar-ı Haram'da. O sizi hidâyete ulaştırdığı gibi siz de O'nu anın.*" Sizi hidayet ettiği şey üzere.

{وَاِنْ كُنْتُمْ} "*Muhakkak idiniz.*" Muhakkak idiniz.

{مِنْ قَبْلِهٖ} "*Bundan önce.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den, Kur'an'dan ve İslam'dan önce.

{لَمِنَ الضّٰٓالِّيْنَ} "*Sapıklardan.*" Kâfirlerden.[18]

---

18 a) Buhârî, Amr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakl eder: "Ukaz, Mecenne ve Zülmecaz cahiliyye döneminde (hac mevsiminde) kurulan panayırlar idi. Hac mevsimlerinde ticaret yapmanın günah olacağından çekinmeleri üzerine yüce Allah'ın: (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَاِذَآ اَفَضْتُمْ) '*(Hac sırasında) Rabbinizin lütuf ve kereminden rızık aramanızda size bir günah yoktur*' âyeti nazil oldu. İbn Abbâs âyeti '*fî mevâsimi'l-hacci/hac mevsimlerinde*' fazlalığıyla kıraat etmiştir." Buhârî, Buyu, 1. Bâb, 2050 nolu hadis, 35. Bâb, 2098 nolu hadis. Bu haberi Ebû Dâvûd ve Beyhakî de tahric etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Hac, 5 ve 7. Bâblar, 1731 ve 1734 nolu hadisler; *Sünen-i Beyhakî*, Hac , "Ticaret" Bâbı, c. 4, s. 333.

b) İbn Abbâs'ın âyeti (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ...) şeklindeki kıraati şaz kıraatlerdendir. İbn Hacer'in de belirttiği gibi böyle bir kıraat bilginler nazarında tefsir kategorisinde değerlendirilir. *Fethü'l-Bâri*, c. 3, s. 595. Zira bu kıraat resmi Osman Mushafına aykırıdır. İbn Abbâs'ın "*fî Mevâsimi'l-hacci*" kıraati İmam Buhârî'nin ilk rivayetinde (فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ) ibaresinden sonra geçmekteyken İmam Buhârî'nin ikinci rivayetinde (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ) ibaresinden sonra geçmektedir. Bu da İbn Abbâs'ın söz konusu eklemesinin bir tefsir olduğuna delildir. Kur'an'dan değildir. İbn Abbâs bu sözlerin Kur'an'dan olduğu kanaatıyla kıraat etmiş değildir.

c) İbn Abbâs'ın "*Ukaz, Mecenne ve Zülmecaz cahiliyye döneminde (hac mevsiminde) kurulan panayırlar idi.*" sözünde geçen bu panayırlar İslam öncesi Arap panayırlarının en meşhurlarıdır. Yoksa sadece bu panayırlar vardır, anlamına gelmiyor. Ukaz Panayırı; Nahle Vadisi ile Taif arasında Futk denilen yerde kurulurdu. Nitekim İbn İshak'tan ve Hişam ibn Kelbî'den rivayet edildiğine göre bu panayır San'a yolu üzerinde Karnü'l-Menazil mıntıkasının arkasındaydı. Bu panayır Kays ve Sakif kabilelerine ait idi. Mecenne panayırına gelince ise bu Merrü'z-Zahran'da el-Asğar denilen bir dağa kadar ait olan sahayı içermektedir. İbn Kelbî'den aktarılan bilgiye göre, bu panayır Kinane kabilesine ait idi. Zülmecaz ise İbn İshak'tan rivayet edildiğine göre, Arafat'a yakın bir bölgede kurulurdu. Bu panayırlar İslam geldikten sonra da bir müddet devam ettiyse de daha sonraları terk edildi. (فَاِذَآ اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ) "*Arafat'tan*

ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾

199- "Sonra, insanların akın ettikleri yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanmanızı dileyin. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ} "*Sonra, insanların akın ettikleri yerden siz de akın edin.*" Yemen ehlinin döndüğü yerden dönünüz.

{وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ} "*Ve Allah'tan bağışlanmanızı dileyin.*" Günahlarınız için.

{اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ} "*Çünkü Allah, çok bağışlayan.*" Tevbe edene.

{رَحِيمٌ} "*Çok merhametli olandır.*" Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı. Bu âyet bir grup insan hakkında nazil olmuştur. Bunlara Humsîler deniliyordu. Yaptıkları hacları için Harem bölgesinden Arafat'a çıkmayı istemiyorlardı.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onları bu davranıştan engelledi ve Arafat'a gitmelerini ardından da oradan dönmelerini emretti.

فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَآءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾

200- "Hac ibadetini bitirdiğiniz zaman, Allah'ı, önceleri babalarınızı andığınız gibi, hatta daha da güçlü olarak anın! İnsanlardan

indiğiniz zaman Meş'ar-i Haram yanında (Müzdelife'de) Allah'ı anın!" âyette geçen Meşari'l-Haram Müzdelife'dir. Nitekim İbn Cerîr Taberî, Hâkim ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakleder: İki dağ arasındaki bölüm Meş'ar'dir. Cem de denilir. Taberî, İbrahim en-Nehaî kanalından ise şöyle rivayet etmektedir: "İbn Ömer halkın Cem'in yanındaki dağda izdiham yaptığını görünce şöyle dedi: 'Ey insanlar, buranın her yanı Meş'ar-ı Haram'dır' dedi." İbn Cerîr bu görüşü tâbiûndan bir topluluktan rivayet etmiştir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 287-9. Cem, Müzdelife'dir.

öyleleri var ki, 'Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver!' derler. Öylelerinin ahirette bir payı yoktur."

{ فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ } "*Hac ibadetini bitirdiğiniz zaman.*" Haccınızın amellerini/sünnetlerini bitirdikten sonra.

{ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ } "*Allah'ı anın.*" Deyiniz "Ey Allah."

{ كَذِكْرِكُمْ اٰبَآءَكُمْ } "*Önceleri babalarınızı andığınız gibi.*" "Ey baba" demekle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Allah'ı anın.*" Size sunduğu ihsan dolayısıyla "*önceleri babalarınızı andığınız gibi*" Cahiliye döneminde ihsan ile babalarınızı zikrettiğiniz gibi.

{ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا } "*Hatta daha da güçlü olarak.*" Babalarınızı zikretmenizden daha çok zikrederek.

{فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ} "*İnsanlardan öyleleri var ki, derler.*" Mevkıf'ta.

{ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا } "*Ey Rabbimiz, bize dünyada ver.*" Dünyada bize deve, inek, koyun, köle, cariye ve mal bahşet, der.

{ وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ } "*Öylelerinin ahirette bir payı yoktur.*" Yaptıkları haclarına karşılık, cennette payları bulunmamaktadır.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾

201- "Onlardan öyleleri de var ki, 'Ey Rabbimiz! Bize dünyada güzellik, ahirette de güzellik ver ve bizi ateş azabından koru!' derler."

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَآ اٰتِنَا } "*Onlardan öyleleri de var ki, 'Ey Rabbimiz, bize ver' derler.*" Bize ver.

{ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً } "*Dünyada güzellik.*" İlim, ibadet, günahlardan korunma, şehadet ve ganimet.

{ وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً } "*Ahirette de güzellik.*" Cennet ve nimetlerini.

{ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ } "*Ve bizi ateş azabından koru.*" Kabir ve cehennem ateşi azabını bizden uzaklaştır.

أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

202- "İşte kazandıklarından payı olanlar bunlardır. (İyi bilin ki), Allah hesabı çok çabuk görendir."

{ أُولَٰئِكَ } "*İşte bunlardır.*" Bu sıfatın/niteliklerin ehli.

{ لَهُمْ نَصِيبٌ } "*Payı olanlar.*" Cennet son derece bol bir payı bulunmaktadır.

{ مِمَّا كَسَبُوا } "*Kazandıklarından.*" Haclarından.

{ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ } "*(İyi bilin ki), Allah hesabı çok çabuk görendir.*" Diyor ki: Hesaba çektiğinde hesaba çekmesi çok şiddetlidir.

Âyetin koruması çok süratli olan anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyetin riya ehline karşı cezalandırması çok şiddetlidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

203- "Bir de sayılı günlerde Allah'ı anın (tekbir getirin)! Her kim, (Mina'dan Mekke'ye) iki gün içinde dönmek için acele ederse ona günah yoktur. Her kim de geri kalırsa ona da günah yoktur. Ama bu sakınanlar içindir. Allah'tan sakının ve bilin ki, O'nun huzurunda toplanacaksınız!"

{ وَاذْكُرُوا اللّٰه } *"Allah'ı anın (tekbir getirin)."* Tekbir, tehlil ve temcid ile.

{ فِيٓ اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ } *"Bir de sayılı günlerde."* Bilinen Teşrik günlerinde. Bunlar beş gündür. Arefe günü, Kurban Bayramının 1, 2, 3 ve 4. günüdür.

{ فَمَنْ تَعَجَّلَ } *"Her kim, (Mina'dan Mekke'ye) dönmek için acele ederse."* Ailesine dönene de.

{ فِي يَوْمَيْنِ } *"İki gün içinde."* Nahr gününden sonra.

{ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ } *"Ona günah yoktur."* Acele etmesinde.

{ وَمَنْ تَاَخَّرَ } *"Her kim de geri kalırsa."* Üçüncü güne kalana da.

{ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ } *"Ona da günah yoktur."* Geriye kalmasında günah bulunmamaktadır.

Âyetin anlamının geriye kalmasında kınama bulunmamaktadır, O da bağışlanmaktadır, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِمَنِ اتَّقٰى } *"Ama bu sakınanlar içindir."* Diyor ki, acele davranmak takvâlı davranan kişiye aittir. Üçüncü güne kadar avlanmaktan sakınan kimse için.

{ وَاتَّقُوا اللّٰه } *"Allah'tan sakının."* Avı üçüncü güne kadar almada Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ } *"Ve bilin ki O'nun huzurunda toplanacaksınız."* Ölümden sonra.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِي قَلْبِهٖ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾

204- "İnsanlardan kimi vardır ki, dünya hayatı hakkındaki sözleri senin hoşuna gider. Hatta böylesi, kalbinde olana Allah'ı şâhid tutar. Oysa o, İslâm düşmanlarının en yamanıdır."

{ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ } "*İnsanlardan kimi vardır ki, sözleri senin hoşuna gider.*" Sözü, konuşması ve ilan etmesi.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } "*Dünya hayatı hakkındaki.*" Dünyada.

{ وَيُشْهِدُ اللهَ عَلٰى مَا فِي قَلْبِهِ } "*Hatta böylesi, kalbinde olana Allah'ı şâhid tutar.*" Seni sevdiğine ve sana uyduğuna dair Allah Teâlâ adına yemin eder.

{ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ } "*Oysa o, İslâm düşmanlarının en yamanıdır.*" Bâtıl için mücadele eder. Düşmanlığı son derece şiddetlidir.

وَإِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾

205- "Senden ayrılıp gidince de, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak, ekini ve nesli yok etmek için çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez."

{ وَإِذَا تَوَلّٰى } "*Senden ayrılıp gidince de.*" Kızdı mı.

{ سَعٰى } "*Çalışır.*" Yürür.

{ فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا } "*Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak.*" Masiyetlerle.

{ وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ } "*Ekini yok etmek için.*" Ekini ve harmanı yakmak.

{ وَالنَّسْلَ } "*Ve nesli.*" Hayvanları öldürerek helak etmek.

{ وَاللهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ } "*Allah ise bozgunculuğu sevmez.*" Ve bozguncuyu.

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

206- "Ona, 'Allah'tan sakın!' denilince, gururu onu günaha sürükler. Onun hakkından cehennem gelir. Orası ne kötü yataktır!"

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ } "*Ona: 'Allah'tan sakın' denilince.*" Sana yaptığında.

{ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ } "*Gururu onu günaha sürükler.*" Büyüklenerek hamiyete kapılır.

{ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ } "*Onun hakkından cehennem gelir.*" Varacağı yer cehennemdir.

{ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ } "*Orası ne kötü yataktır!*" Sergi ve varacak yerdir. Âyet Ahnes ibn Şureyk hakkında nazil oldu. Ahnes ibn Şureyk yakışıklı, tatlı dilli idi. "Ben seni seviyorum, sana kalben biat ediyorum" sözleriyle Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gönlünü hoş ediyor ve buna Allah adına yemin de ediyordu. Münafık idi. Âlimler onun bir kavmin harmanını yaktığını, bir topluluğun da eşeğini öldürdüğünü iddia etmektedirler.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾

207- "Yine insanlardan kimi de vardır ki, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için canını feda eder. Allah, kullarına karşı çok şefkatlidir."

{ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي } "*İnsanlardan öyle kimseler vardır ki ... satar.*" Satar.

{ نَفْسَهُ } "*Kendi nefsini.*" Malıyla.

{ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ } "*Allah'ın rızasını arayarak.*" Allah Teâlâ'nın rızasını talep ederek. Bu âyet Suheyb ibn Sinan ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı hakkında nazil olmuştur. Suheyb Mekke ehlinden malına karşılık nefsini satın aldı.

{ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ } "*Allah kullara çok merhametlidir.*" Mekke'de öldürülen. Âyet Mekke'nin müşrik halkı tarafından öldürülen Ammar'ın ebeveyni Yâsir ve Sümeyye ve diğer öldürülen sahabe hakkında nazil olmuştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٠٨﴾

208- "Ey iman edenler! Topluca barışa girin ve şeytanın adımlarına uymayın. O, sizin apaçık düşmanınızdır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً } "*Ey iman edenler, Topluca barışa girin.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dininin şeriatlarına topluca.

{ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ } "*Şeytanın adımlarına uymayın.*" Cumartesi gününü tahrim kılınışı, deve etinin haram kılınışı ve bunun dışındaki diğer konularda şeytanın süslemesine.

{ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ } "*O, sizin apaçık düşmanınızdır.*" Düşmanlığı aşikârdır.

فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾

209- "Size apaçık deliller geldikten sonra, yine de doğru yoldan saparsanız, bilin ki, Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ فَاِنْ زَلَلْتُمْ } "*Ayrılırsanız.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dininin şeriatından uzaklaşırsanız.

{ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ } "*Size bunca apaçık delil geldikten sonra.*" Kitabınızda bulunan şeyin açıklaması.

{ فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ } "*Bilin ki, şüphesiz Allah Azizdir.*" Resûlüne tabi olmayan kimseden intikam ile.

{ حَكِيمٌ } "*Hakîmdir.*" İlk şeriatların neshi hakkında. Âyet cumartesi gününü ve deve etini ve bunun dışındaki şeyleri kerih görmeleri nedeniyle Abdullah ibn Selam ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٢١٠﴾

210- "Onlar bekliyorlar ki Allah buluttan gölgelikler içinde, meleklerle birlikte kendilerine geliversin de iş bitiriliversin! Oysa bütün işler Allah'a götürülür."

{هَلْ يَنْظُرُونَ} "*Onlar bekliyorlar ki.*" Mekke ehli beklemekte midir?

{اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ} "*Allah kendilerine geliversin de.*" Kıyâmet gününde niteliği söz konusu olmaksızın Allah'ın gelivermesinden.

{فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ} "*Buluttan gölgelikler içinde ve meleklerle birlikte.*" Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{وَقُضِيَ الْاَمْرُ} "*Ve iş bitiriliversin.*" İş bitiriliversin. Cennet ehli cennete cehennem ehli cehenneme konulur.

{وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ} "*Oysa bütün işler Allah'a götürülür.*" Ahirette işlerin sonu.

سَلْ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ كَمْ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ اٰيَةٍۢ بَيِّنَةٍ ۭ وَمَنْ يُّبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾

211- "İsrail oğullarına sor: Biz onlara nice apaçık mucizeler vermiştik! Kim mucizeler kendisine geldikten sonra Allah'ın nimetini (âyetlerini) değiştirirse şüphesiz, Allah'ın azabı çok şiddetlidir."

{سَلْ بَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ} "*İsrailoğullarına sor:*" Yakub evladlarına de ki.

{كَمْ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ اٰيَةٍۢ بَيِّنَةٍ} "*Biz onlara nice apaçık mucizeler vermiştik!*" Nice kere emir ve nehiyle onlarla konuştuk. Onlara Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm) döneminde din ile ikramda bulunduk. Ancak onlar bunu küfürle değiştirdiler.

{ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ } "*Kim Allah'ın nimetini (ayetlerini) değiştirirse.*" Kim Allah Teâlâ'nın dinini ve kitabını küfürle değiştirirse.

{ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ } "*Kendisine geldikten sonra.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendisine getirdiği şeyden sonra.

{ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } "*Şüphesiz Allah'ın azabı çok şiddetlidir.*" Bunu inkâr edene karşı.

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

212- "Dünya hayatı, inkâr edenler için süslendi de, onlar iman edenlerle alay ediyorlar. Halbuki Allah'tan sakınan o mü'minler, kıyâmet günü onlardan üstündür. Allah dilediğine hesapsız rızık verir."

{ زُيِّنَ } "*Süslendi de.*" Güzelleştirildi.

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } "*İnkâr edenler için.*" Ebû Cehil ve dostlarına.

{ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا } "*Dünya hayatı.*" Dünya hayatındaki geniş yaşam.

{ وَيَسْخَرُونَ } "Onlar alay ediyorlar." Şu kimselerle ki.

{ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا } "*İman edenlerle.*" Sıkıntılı bir yaşam geçiren Selman, Bilal, Suheyb ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabıyla.

{ وَالَّذِينَ اتَّقَوْا } "*Halbuki Allah'tan sakınan o mü'minler.*" Küfür ve şirkten sakınan, yani Selman ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı.

{ فَوْقَهُمْ } "*Onlardan üstündür.*" Dünyada kanıta sahip olmak, cennette ise konum ve kadr ile.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ } "*Kıyâmet günü. Allah dilediğine rızık verir.*" Malı dilediği kişiye bolca bahşeder.

{ بِغَيْرِ حِسَابٍ } "*Hesapsız.*" Engellemeksizin ve zorlanmaksızın.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Allah dilediğine rızık verir."* Cennette. *"Hesapsız."* Elden çıkmaksızın ve ihtida etmeksizin.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ اِلَّا الَّذِينَ اُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهٖ وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾

213- "(Başlangıçta) insanlar tek bir ümmetti. Ayrılmaları üzerine Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri konularda, insanlar arasında hüküm vermeleri için, onlarla birlikte hak yolu gösteren Kitabı da indirdi. Ancak kitap verilenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden, bunda da anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah kendi izniyle, iman edenleri, onların hakkında anlaşmazlığa düştükleri gerçeğe ulaştırdı. Çünkü Allah, dilediğini doğru yola iletir."

{ كَانَ النَّاسُ } "*(Başlangıçta) İnsanlar idi.*" Hz. Nûh ve Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) döneminde.

{ أُمَّةً وَاحِدَةً } "*Tek bir ümmetti.*" Tek bir din/küfür üzere idiler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) döneminde insanlar Müslüman idiler.

{ فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّٖنَ } "*Allah peygamberler gönderdi.*" Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın ve Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın zürriyetinden.

{مُبَشِّرِينَ} "*Müjdeciler olarak.*" Allah Teâlâ'ya iman edenleri cennetle müjdelemek için.

{وَمُنْذِرِينَ} "*Ve uyarıcılar olarak.*" Allah Teâlâ'ya iman etmeyenleri cehennem azabıyla.

{وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ} "*Onlarla birlikte Kitabı da indirdi.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı peygamberlere kitaplarla indirdi.

{بِالْحَقِّ} "*Hak yolu gösteren.*" Hakkı ve bâtılı açıklayıcı olarak.

{لِيَحْكُمَ} "*Hüküm vermeleri için.*" Her peygamber kendi kitabıyla.

{بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ} "*Anlaşmazlığa düştükleri konularda, insanlar arasında.*" Dinde.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kitabın hükmetmesi için. Eğer "Liyehküme" sözcüğünü "Litehküme/hükm edesin" şeklinde "ta" harfi ile okursan bununla Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) murad edilir.

{وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ} "*Bunda da anlaşmazlığa düştüler.*" Din ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında.

{إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ} "*Ancak kitap verilenler.*" Yani kendilerine Kitap verilenler.

{مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ} "*Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra.*" Kitaplarındaki şeyin açıklamaları.

{بَغْيًا بَيْنَهُمْ} "*Sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden.*" Kıskançlıklarından dolayı inkâr ettiler.

{فَهَدَى اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا} "*Bunun üzerine Allah, iman edenleri, ulaştırdı.*" Peygamberlerle.

{لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ} "*Onların hakkında anlaşmazlığa düştükleri.*" Dinde ihtilafa düştükleri.

{مِنَ الْحَقِّ} "*Gerçeğe.*" Hakka.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ iman edenleri de hidayete erdirir. Böylece Allah Teâlâ peygamberlerle dinde ihtilafa düşülen konularda onları haktan bâtıla düşmekten korur.

{ بِاِذْنِهٖ } "*Kendi izniyle.*" Kerameti ve iradesiyle.

{ وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ } "*Çünkü Allah dilediğini iletir.*" Buna ehil olan kimseyi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dilediği kimseyi sabit kılar.

{اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ} "*Doğru yola.*" Razı olduğu dosdoğru din üzere.

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَآءُ وَالضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهٗ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾

214- "Yoksa siz, kendinizden önce gelip geçenlerin başına gelenin benzeri, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar öyle sıkıntılar dokundu ve öyle sarsıldılar ki, sonunda Peygamber ve beraberindeki iman edenler; 'Allah'ın yardımı ne zaman?' derlerdi. Dikkat edin! Allah'ın yardımı yakındır!"

{ اَمْ حَسِبْتُمْ } "*Yoksa siz, sandınız mı?*" Zann mı ettiniz. Ey mü'minler topluluğu! Yani Osman ve ashabı.

{ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ } "*Kendinizden önce gelip geçenlerin başına gelenin benzeri, sizin de başınıza gelmeden cennete gireceğinizi.*" Sizden önce geçmiş bulunan mü'minlerin başına gelen sıkıntıların/belaların başınıza gelmeden.

{ مَسَّتْهُمُ } "*Onlara dokundu.*" İsabet etti.

{ الْبَاْسَآءُ } "*Öyle yoksulluklar.*" Korku, belalar ve şiddetli sıkıntılar.

{ وَالضَّرَّآءُ } "*Öyle sıkıntılar.*" Hastalıklar, acılar ve açlık.

{وَزُلْزِلُوا} "*Öyle sarsıldılar ki.*" Şiddetle sarsıldılar.

{حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ} "*Sonunda, Peygamber derlerdi.*" Nihayet peygamberleri dedi.

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ} "*Ve beraberindeki iman edenler.*" Ona iman edenler.

{مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ} "*Allah'ın yardımı ne zaman?*" Düşmanlara karşı ne zaman yardım edecek. Allah Teâlâ bu peygambere dedi ki:

{اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ} "*Dikkat edin! Allah'ın yardımı yakındır.*" Düşmanlara karşı sizi kurtarmaya ilişkin yardımı.

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

215- "Sana nereye infak edeceklerini soruyorlar. De ki: 'Hayır olarak harcayacağınız mal, ana- baba, yakınlar, öksüzler, düşkünler ve yolda kalmış kimseler içindir. Hayır olarak daha ne yaparsanız, kuşkusuz Allah onu bilir.'"

{يَسْـَٔلُونَكَ} "*Sana soruyorlar.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Bu soru miras âyetlerinin nazil oluşundan önce idi.

{مَاذَا يُنْفِقُونَ} "*Nereye infak edeceklerini.*" Kime tasaddukta bulunacaklarını.

{قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ} "*De ki: Hayır olarak harcayacağınız mal.*" Maldan.

{فَلِلْوَالِدَيْنِ} "*Ana baba içindir.*" Anne-babaya.

{وَالْاَقْرَبِينَ} "*Yakınlar.*" Akrabalara. Anne-babaya sadaka veriş daha sonra miras âyetleriyle nesh edildi.

{ وَالْيَتَامٰى } *"Öksüzler."* Diyor ki; yetimlere, insanların yetimlerine tasaddukta bulununuz.

{ وَالْمَسَاكِيْنِ } *"Düşkünler."* İnsanların düşkünlerine.

{ وَابْنِ السَّبِيْلِ } *"Ve yolda kalmış kimseler."* Konaklayan misafire.

{ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ } *"Hayır olarak daha ne yaparsanız."* Bunlara malda ne infakta bulunursanız.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ } *"Kuşkusuz Allah onu bilir."* Yani Allah Teâlâ bunu ve niyetlerinizi bilen ve buna göre karşılık verendir.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢١٦﴾

216- "Hoşunuza gitmediği halde, Allah yolunda savaşmak size farz kılındı. Olabilir ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız, oysaki o şey sizin için bir hayırdır. Yine olabilir ki siz bir şeyi seversiniz, oysaki o sizin için bir kötülüktür! Allah bilir siz bilmezsiniz."

{ كُتِبَ } *"Farz kılındı."* Farz kılındı.

{ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ } *"Allah yolunda savaşmak size."* Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte genel seferberliğe çıkmanız.

{ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا } *"Hoşunuza gitmediği halde. Olabilir ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız."* Allah yolunda cihad etmekten.

{ وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ } *"Oysaki o şey sizin için bir hayırdır."* Şehadete ve ganimete erişirsiniz.

{ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا } *"Yine olabilir ki siz bir şeyi seversiniz."* Cihaddan geri kalıp oturmayı.

{ وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ } *"Oysaki o sizin için bir kötülüktür!"* Şehadete de ganimete de erişemezsiniz.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ } "*Allah bilir.*" Cihadın sizin için hayırlı olduğunu.

{ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } "*Siz bilmezsiniz.*" Cihaddan geri kalıp oturmanın sizin için şer olduğunu. Bu âyet-i kerime Sa'd ibn Ebî Vakkas, Mikdad ibn Esved ve ikisinin dostları hakkında nazil oldu.

Ardından Abdullah ibn Cahş ve ashabının Amr ibn Hadramî'yi öldürmesi ve onların haram aylarda –yani recep ayında- yapılan savaşı sormaları hakkında bu âyet nazil oldu. Yani recep ayının hilalinin görünmesinden önce cemaziye'l-ahirin son gecesinde gerçekleşen öldürülmesi hakkında soruyorlardı. Bu müşriklerin onları kınaması için bir neden oldu. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهِ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾

217- "Sana haram ayı ve o ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: 'O ayda savaşmak büyük bir günahtır. Ancak Allah yolundan alıkoymak, O'nu inkâr etmek, Mescid-i Haram'dan menetmek ve halkını oradan çıkarmak, Allah katında daha büyük bir vebaldir. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır.' Onlar, eğer güçleri yetse, sizi dininizden döndürmek için, sizinle savaşmaktan hiçbir zaman geri durmazlar. Sizden her kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, artık onların yaptığı bütün ameller dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. İşte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ يَسْئَلُونَكَ } *"Sana soruyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Hakkında.

{ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ } *"Haram ay ve o ayda savaşmayı."* Diyor ki; haram ayda yani receb ayında senden savaşmayı soruyorlar.

{ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ } *"De ki: O ayda savaşmak."* Receb ayında.

{ كَبِيرٌ } *"Büyük bir günahtır."* Cezalandırılma hususunda.

{ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ } *"Ancak Allah yolundan alıkoymak."* Ancak insanları Allah'ın dininden ve Allah Teâlâ'ya itaat etmekten.

{ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } *"O'nu inkâr etmek, Mescid-i Haram'dan menetmek."* İnsanları Mescid-i Haram'a girmekten engellemek.

{ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ } *"Ve halkını oradan çıkarmak, daha büyük bir vebaldir."* Cezalandırılma noktasında.

{ عِنْدَ اللهِ } *"Allah katında."* Amr ibn Hadramî'nin öldürülmesinden.

{ وَالْفِتْنَةُ } *"Fitne de."* Allah Teâlâ'ya ortak koşmak.

{ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ } *"Adam öldürmekten daha büyüktür."* Amr ibn Hadramî'nin öldürülmesinden.

{ وَلَا يَزَالُونَ } *"Onlar hiçbir zaman geri durmazlar."* Yani Mekke ehli.

{ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ } *"Sizi döndürmek için, sizinle savaşmaktan."* Sizi döndürünceye kadar.

{ عَنْ دِينِكُمْ } *"Dininizden."* İslam'dan.

{ إِنِ اسْتَطَاعُوا } *"Eğer güçleri yetse."* Güçleri yeterse.

{ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ } *"Sizden her kim dininden döner."* İslam'dan.

{ فَيَمُتْ } *"Ölürse."* Ölen.

{ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ } *"Kâfir olarak. Artık onların yaptığı bütün ameller boşa gitmiştir."* Amelleri bâtıl ve haseneleri de reddedilmiş olur.

{فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ} "*Dünyada da ahirette de.*" Ahirette bununla mükâfatlandırılmazlar.

{وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ} "*İşte onlar cehennemliklerdir.*" Cehennem ehlidirler.

{هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} "*Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır.*" Mukimdirler, ölmezler ve çıkartılmazlar da.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

218- "Şüphesiz, iman edenlere, hicret edip Allah yolunda savaşanlara gelince, işte onlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

Allah Teâlâ Abdullah ibn Cahş ve arkadaşları hakkında âyet indirerek şöyle buyurdu:

{اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا} "*Şüphesiz iman edenlere.*" Allah'a ve Resûlüne.

{وَالَّذِينَ هَاجَرُوا} "*Hicret edip.*" Mekke'den Medine'ye.

{وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} "*Allah yolunda savaşanlara gelince.*" Kâfir Amr ibn Hadramî'nin öldürülmesi konusunda.

{اُولٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللّٰهِ} "*İşte onlar Allah'ın rahmetini umabilirler.*" Allah Teâlâ'nın cennetine nail olanlar.

{وَاللّٰهُ غَفُورٌ} "*Allah çok bağışlayan.*" Onların yaptıklarını.

{رَحِيمٌ} "*Çok merhametli olandır.*" O mü'minlere karşı. Zira Allah Teâlâ onları cezalandırmaz.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَآ اِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَاِثْمُهُمَآ اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

219- “Sana şarabı ve kumarı soruyorlar. De ki: ‘Bu ikisinde büyük bir günah ve insanlar için bir takım yararlar vardır. Fakat bunların günahı yararlarından daha büyüktür!’ Yine sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki: ‘İhtiyaçtan fazla olanı (infak edin). İşte böylece Allah size âyetlerini açıklıyor. Umulur ki düşünürsünüz.’”

{ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ } “*Sana şarabı ve kumarı soruyorlar.*” Âyet-i kerime Ömer ibn Hattab hakkında nazil olmuştur. Zira Ömer’in “Allah’ım! Bize içki hakkında reyini göster” sözü üzerine bu ayet nazil olmuştur. Bunun üzerine Allah azze ve celle Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e şöyle buyurdu: “*Sana şarabı ve kumarı soruyorlar.*” Sana şarabın içilmesini ve kumar oynamayı soruyorlar.

{ قُلْ } “*De ki.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ فِيهِمَآ اِثْمٌ كَبِيرٌ } “*Bu ikisinde büyük bir günah.*” Haram kılınışının ardından.

{ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ } “*Ve insanlar için bir takım yararlar vardır.*” Haram kılınışından önce ikisi ticaret metaı idi.

{ وَاِثْمُهُمَآ } “*Fakat bunların günahı*” Haram kılınışından sonra.

{ اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا } “*Yararlarından daha büyüktür.*” Haram kılınışından önce. Ardından bundan sonra her ikisi de haram kılındı.

{ وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ } “*Yine sana neyi infak edeceklerini sorarlar.*” Bu âyet Amr ibn Cemuh hakkında nazil olmuştur. Amr ibn Cemuh, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den “*Mallarımızdan neyi tasaddukta bulunacağız?*” diye sordu. Bunun üzerine Allah azze ve celle, Peygamberine şöyle buyurdu: “*Yine sana neyi infak edeceklerini sorarlar.*” Mallarından neyi tasaddukta bulunacaklarını soruyorlar.

{ قُلِ الْعَفْوَ } “*De ki: İhtiyaçtan fazla olanı (infak edin).*” Yaşam için gerekli olandan ve ailenin yiyeceğinden arta kalanı. Bu âyet daha sonrasında zekât âyeti ile nesh edildi.

{ كَذٰلِكَ } "*İşte böylece.*" İşte böyledir.

{ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ } "*Allah size âyetlerini açıklıyor. Umulur ki düşünürsünüz.*"[19] Emir ve nehyi. Dünyanın basit ve önemsizliğini.

---

19 a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini aktarır: "(يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ) '*Ey insanlar; şarap, kumar, dikili taşlar (putlar) ve (üzerine yazılar yazılmış) şans okları...*' (5/Maide/90) âyet-i kerimesi; (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى) '*Ey inananlar; sarhoşken namaza yaklaşmayın...*' (4/Nisa/43) âyeti ile (يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَآ اِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ) '*Sana şaraptan ve kumardan soruyorlar. De ki: O ikisinde büyük günah vardır; (bir takım) faydalar da vardır*' âyetini neshetmiştir. *Sünen-i Ebû Dâvûd*, Eşribe, 1. Bâb, 3672 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî, Ebû Dâvûd kanalıyla ve bu isnadla tahric eder ve aynısını zikreder. *Sünen-i Beyhakî*, Eşribe, "*İçki Hakkında gelen rivayetler*" bâbı, c. 8, s. 285. Bu haberin isnadı Ahmed ibn Muhammed el-Mervezî, Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd, Hüseyin ibn Vâkıd, Yezid en-Nahvî ve İkrime bulunmaktadır. Bu isnad zinciri hakkındaki açıklamalar önceden geçmişti. İsnad yukarıda da geçtiği gibi senedinde Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd el-Mervezî bulunmaktadır. Bu şahsın sâduk olduğu ve yanılgıları olan birisi olduğu geçmişti. Bu zâtın senedde bulunması nedeniyle hadisin zayıf olma olasılığı vardır. Bu haberi İbn Cerîr Taberî, Yahya ibn Vâdıh'tan o da Hüseyin ibn Vâkıd'dan o da Yezid en-Nahvî'den o da İkrime ve Hasan'dan rivayet etmiştir. Görüldüğü gibi Taberî'nin senedinde İbn Abbâs bulunmamaktadır. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 361. Bu senedde bulunan şahıslar hakkındaki açıklamalar -Yahya hariç- geçmişti. Yahya ibn Vâdıh Ebû Tümeyle. Sikadır. *Takrib*, c. 2, s. 359, 193 nolu madde; *el-Hulâsa*, 439. Onun bu rivayeti Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd'ın rivayetinden daha sahihtir. Buradan da Ebû Dâvûd'un rivayetinin Ali ibn Hüseyin'in yanılgılarından olduğunu söyleyebiliriz. Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bu haberi yanlışlıkla İbn Abbâs'a nispet etmiştir.

b) (يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ) "*Sana şarabı ve kumarı soruyorlar.*" Yani Müslümanlar senden içki ve kumarın hükmünü. İleride Ömer'in "Allah'ım bize içki konusunda sadra şifa bir açıklama gönder" sözü de bu sorulardan birisidir. Âyette geçen hitap Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e dir.

c) Sarhoşluk verici her içecek hamrdır. Hamr örtmek anlamına gelir. Birşeyi örten her bir şeye "Fekad hammerehu/onu örttü" denilir. Bu bakımdan kadının örtüsüne "hımar" denilir. Dalları birbirine girip sarılmış ağaca da "el-hamer" denilmesi bundan dolayıdır. Bu tür ağaçlar altında olanı örter, kapatır. *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 3, s. 51; *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 357. Nitekim Ömer'in "el-Hamrü ma Hamere'l-akle/hamr aklı örten şeydir" sözünde de bu anlam vardır. Buhârî, Tefsir, Maide Sûresi, 4619 nolu hadis; Müslim, Tefsir, 3032 nolu hadis.

d) Âyette geçen hamr sözcüğünün kapsamı bağlamında "Sarhoşluk verici her içecek hamrdır" diyebiliriz. Hamrın sarhoşluk verici her şeyi kapsadığına delalet eden rivayetlerden birisi, İmam Müslim'in İbn Ömer kanalıyla rivayet ettiği Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in şu buyruğudur: "*Her sarhoşluk verici şey hamrdır/içkidir.*" Müslim, Eşribe, 7. Bâb, 2003 nolu hadis. Bu hadisi aynı zamanda İmam Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mace de tahric etmişlerdir. *Müsned-i Ahmed*, c. 2, s. 16; Ebû Dâvûd, Eşribe, 5. Bâb, 3679 nolu hadis; *Sünen-i Tirmizî*, Eşribe, 1. Bâb, 1861 nolu hadis; İbn Mâce, Eşribe, 9. Bâb, 3390 nolu hadis.

e) Âyette geçen Meysir sözcüğü Taberî'nin Ali ibn Ebû Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadiste geçtiği üzere kumardır. İbn Abbâs der ki: "Cahiliyye döneminde bir kimse bir başkası ile ailesi ve malı üzerinde kumar oynardı. Onlardan hangisi karşısındakini yenerse malını ve ailesini alır giderdi." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 358. Taberî'nin bu kanalla İbn Abbâs'tan aktardığı haberlerin hasen hadis olduğunu belirtmiştik.

f) Kumar ile ilgili olarak dilci Ezherî şu tahlili yapar: el-Ezherî der ki: "Meysir, Arapların üzerinde kumar oynadıkları devedir. Ona meysir denilmesinin sebebi parçalara bölünmesidir. Adeta parçalara bölünenler olduğu için bu adı almış gibidir. Parça parça ayrılan herşey hakkında bu kökten fiil kullanılır. Yâsir ise câzir (deve kesen) demektir. Çünkü develerin etini parçalara ayıran odur." el-Ezherî der ki: "İşte yâsir kelimesinde asıl anlam budur, daha sonra oklarla oynayan ve develer üzerinde kumar oynayan kimselere 'yâsirun/yâsirler, kumarcılar)' denilmiştir. Çünkü bunlar develeri kesip parçalayan kimseler olurlar. Zira bunun sebebi onlardır." *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 3, s. 53; *Lisânü'l-Arab*, Y-S-R maddesi.

g) İbn Cerîr Taberî, meysir sözcüğü hakkında Mücahid'in şöyle dediğini nakleder: "Meysir, kumardır. Kumarın meysir olarak isimlendirilmesinin nedeni 'Eysiru ve ecziru/bölüştürün' sözünden alınmıştır." "Şunu, şunu koy" sözünde olduğu gibi. Nitekim Taberî'nin İbn Sirin'den rivayetine göre o şöyle demiştir: "Kendisinde kumarın olduğu her türlü oyun meysirdir." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 357-8.

h) "*Kul fîhimâ ismün kebîrun /Bu ikisinde büyük bir günah vardır.*" Bu terettüp eden günah Allah Teâlâ'nın Maide Sûresi'nde "*Şeytan içki ve kumar yoluyla, aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. O halde, (bütün bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?*" buyruğuyla açıkladığı içki içme ve kumar oynama eylemlerine aittir. *Edvâü'l-Beyan fî İdâhi'l-Kur'an-i bi'l-Kur'an*, c. 1, s. 123.

i) (قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ) "*Bu ikisinde büyük bir günah vardır.*" Buyruğu acaba içki ve kumarın haramlığına delil midir? Yoksa daha sonraki süreçte mi tahrim edilmiştir. Kuvvetli olan görüş bu buyrukta bunların tahrimine ilişkin bir delaletin söz konusu olmayışıdır. Zira bu âyetin nazil oluşundan önce içki içen kimi sahabeler bu âyetin nazil oluşundan sonra da içki içmeye devam etmişler-

dir. Onlar bu âyetten tahrimi anlamamışlardır. Allah'ın zikrinden ve namazdan yüz çevirmek, düşmanlık ve kin sokarak günaha düşürmeyi almışlardır. Bu âyetten içki içmenin evlanın hilafına bir davranış olduğunu anlamışlardır. Bu âyette kendisinden sonra nazil olan diğer iki âyette olduğu gibi herhangi bir nehy bulunmamaktadır. Bu âyetten sahabenin içkinin haram kılınmayışını anladıklarına delalet eden hususlardan birisi de Neseî'nin Ebû Meysere kanalıyla Ömer'den aktardığı rivayettir. İçki haram kılınınca Ömer: "Allah'ım! İçki hakkında bize sadra şifa bir açıklama bahşet." demişti. Bunun üzerine Bakara Sûresi 219. âyeti nazil olmuştu. Ömer çağırılıp kendisine bu âyet okununca yine Ömer: "Allah'ım! İçki hakkında bize sadra şifa bir açıklama bahşet." dedi. Bunun üzerine de "*Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın*" âyeti nazil oldu. Bu âyetin inişinden sonra Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in müezzini namaz için kamet edince, sarhoş iken namaza yaklaşmayın diye ilan etti. Ömer çağırılıp bu âyet kendisine okununca, Ömer yine: "Allah'ım içki hakkında bize sadra şifa bir açıklama bahşet" diye dua etti ve Maide Sûresi 90 ve 91. âyetleri nazil oldu yine Ömer çağırılıp bu inen âyetler sonuna kadar okunup da "*O halde, (bütün bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?*" bölümüne ulaşınca Ömer: "*Vazgeçtik Rabbimiz*" dedi. *Sünen-i Neseî*, Eşribe, "İçkinin Haram Kılınışı" bâbı. c. 8, s. 286. Bu hadisin isnadında Ebû Dâvûd, Ubeydullah ibn Musa, İsrail, Ebû İshak ve Ebû Meysere bulunmaktadır. İsrail'in tercüme-i halini önceden sunmuştuk. Sika bir ravidir. Ebû Dâvûd, Neseî'nin şeyhidir. Süleyman ibn Seyf ibn Yahya ibn Dirhem Tâî. Sika ve hafızdır. Sadece Neseî'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Takrib*, c. 2, s. 326, 450 nolu madde; *Tehzib*, c. 4, s. 199, 337 nolu madde. Ubeydullah ibn Musa ibn Ebü'l-Muhtar el-Abesî. Sikadır, Şîî olmakla itham edilmiştir. *Takrib*, c. 1, s. 539, 1512 nolu madde. Ebû İshak es-Sübeyî'dir. Amr ibn Abdullah el-Hemedanî. Sika, âbid ve çokça hadis rivayet eden bir ravidir. Ömrünün son demlerinde rivayetleri birbirine karıştırmıştır. *Takrib*, c. 2, s. 73, 623 nolu madde. Ebû Meysere, Amr ibn Şurahbil el-Hemedanî el-Kûfî. Sika ve âbiddir. İbn Mace dışında bütün *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Takrib*, c. 2, s. 72, 605 nolu madde; *Takrib*, c. 8, s. 47, 78 nolu madde. Hadisin isnad zincirindeki ravilerin bütünü görüldüğü gibi sikadır. Her birisi rivayeti bir öncekinden dinlemiştir. Bkz. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 199, 337 nolu madde; c. 6, s. 50, 97 nolu madde; c. 1, s. 261, 496 nolu madde; c. 8, s. 63, 100 nolu madde, c. 8, s. 47, 78 nolu madde. Hâfız İbn Kesir de bu rivayet hakkında şöyle der: Ali ibn el-Medînî der ki: "Bu isnad, doğru ve sahih bir isnaddır." *Tefsir-i İbn Kesir*, c. 1, s. 264. Bu haberi Ebû Dâvûd İsrail ibn Yunus kanalından bu isnad ile Tirmizî ise iki kanalla İsrail'den bu isnad ile tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. Ebû Dâvûd, Eşribe, "İçkinin Haram Kılınışı" bâbı, 3670 nolu hadis; *Sünen-i Tirmizî*, Tefsir, Maide Sûresi, 3049 nolu hadis.

j) (وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ) "*Ve insanlar için bir takım yararlar vardır.*" İçkinin içilmesi halinde içen açısından bir lezzet ve bir çakırkeyiflik vardır. Nitekim İbn Cerîr

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

220- "Dünya ve ahiret konusunda (düşünün)! Bir de sana yetimleri soruyorlar. De ki: 'Onların durumlarını düzeltmek, işlerine karışmamaktan daha hayırlıdır; ancak onlarla birlikte yaşarsanız, onlar artık sizin (din) kardeşlerinizdir. Allah, işleri bozanla düzelteni bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi de güçlüğe düşürürdü. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir!'"

{فِي الدُّنْيَا} "*Dünya konusunda (düşünün).*" dünyanın fani oluşu hakkında.

{وَالْاٰخِرَةِ} "*Ve ahiret hakkında.*" Ahiretin baki oluşu hakkında.

{وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى} "*Bir de sana yetimleri soruyorlar.*" Bu âyet-i şerife Abdullah ibn Revaha hakkında nazil oldu. O, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den yiyecekte, içecekte ve mesken konularında yetimlerin yiyeceklerinin, içeceklerinin ve meskenlerinin kendi yiyecek, içecek ve meskenle karıştırmalarının caiz olup olmadığını sordu. Bunun üzerine Allah azze ve celle Peygamberine

---

Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan "*ve insanlar için bir takım yararlar vardır*" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: "İçtiklerinde almış oldukları lezzet içtiklerinde bir sevinç vardır." *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 360. Bu hadisin isnadı hasendir. İçkinin bir faydası da bazı insanlar için kazanç ve rızık vesilesi olmasıdır. Kumarın faydasına gelince ise bazı kumar oynayanlar için yorulmaksızın kazanç elde etmeleridir. Cahiliye dönemi Araplarında kumarın üzerinde oynanmış olduğu develerin etlerinden yoksullara dağıtılması da diğer bir faydadır.

k) (وَاِثْمُهُمَآ اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا) "*Fakat bunların günahı yararlarından daha büyüktür!*" Yani bu ikisine terettüp eden günah, kendilerinden elde edilen yarardan zarar açısından daha büyüktür. Zira bu ikisi dine zarar verirken yararları da sadece bazı kişiler için dünyevî şeylerde görülür. Ayrıca bu iki şey dünyevî büyük zararlara da sahiptirler. Ailelerin dağılması, vakit israfı, bedende meydana getirdiği sağlıksal problemler bunlardan bazılarıdır.

şöyle buyurdu: "Bir de sana yetimleri soruyorlar. Yetimlerin yiyeceklerini, içeceklerini ve meskenlerini kendi yiyecek, içecek ve meskenleriyle karıştırmayı soruyorlar"

{ قُلْ } "*De ki:*" Ey Muhammed!

{ اِصْلَاحٌ لَهُمْ } "*Onların durumlarını düzeltmek işlerine karışmamaktan.*" Mallarını.

{ خَيْرٌ } "*Daha hayırlıdır.*" Onlarla bir arada olmayı terk etmekten.

{ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ } "*Ancak onlarla birlikte yaşarsanız.*" Yiyecekte, içecekte ve meskende.

{ فَاِخْوَانُكُمْ } "*Onlar artık sizin (din) kardeşlerinizdir.*" Onlar dinde sizin kardeşlerinizdir. Onların paylarını koruyunuz.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ } "*Allah, işleri bozanla ... bilir.*" Yetimin malını.

{ مِنَ الْمُصْلِحِ } "*Düzelteni.*" Yetimin malını.

{ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ } "*Eğer Allah dileseydi sizi de güçlüğe düşürürdü.*" Onların mallarını sizin malınızla bir arada bulunmasını haram kılardı.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ } "*Gerçekten Allah mutlak üstündür.*" Yetimin malı hakkında bozgunculuk yapan kimseden intikam alarak.

{ حَكِيمٌ } "*Tam hüküm ve hikmet sahibidir!*" Yetimin malını ıslah etmeye hükmü eder.[20]

---

20 a) Ebû Dâvûd, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini naklet-miştir: "Şanı yüce Allah: (وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ) '*Bir de yetimin malına reşid oluncaya kadar en güzel olandan başka bir suretle yaklaşmayın*' (6/el-Enam/152) buyruğu ile (اِنَّ الَّذِينَ يَاْكُلُونَ اَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا) '*Şüphe yok ki zulümle yetimlerin mallarını yiyenler...*' (4/en-Nisa/10) buyruklarını indirince, yanlarında yetim bulunan kimseler gidip yetimin yediğini yediklerinden, içtiğini içtiklerinden ayırdılar. Bu sefer onun yemeğinden artan onun için saklanır oldu. Sonunda yetim ya o artanı yerdi veya bozulurdu. Bu onlara ağır gelmeye başladı. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e durumdan söz etmeleri üzerine Allah Teâlâ (وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ) '*Bir de sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onların durumlarını düzeltmek, işlerine karışmamaktan daha hayırlıdır; ancak onlarla birlikte yaşarsanız, onlar artık sizin (din) kardeşlerinizdir*' âyeti nazil oldu. Bu sefer yediklerini ve içtiklerini ye-

timin yiyip içtikleriyle karıştırdılar. *Sünen-i Ebû Dâvûd*, Vesaya, "İnsanın kendi yiyeceğini yetimin malıyla karıştırması" bâbı, hadis no: 2871. Bu hadisin isnadında Osman ibn Ebî Şeybe, Cerîr, Ata ve Said ibn Cübeyr bulunmaktadır. Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halini önceden sunmuştuk. Osman ibn Ebî Şeybe. Osman ibn Muhammed ibn İbrahim ibn Osman el-Abesî. Ebû'l-Hasan ibn Ebî Şeybe el-Kûfî. Sika, hâfız ve meşhur bir kişiliktir. Ancak yanılgıları bulunmaktadır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müellifleri kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. *Takrib*, c. 2, s. 13, 107 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 444, 450 nolu madde. Cerîr ibn Abdülhamid ibn Kurt ed-Dabbi el-Kûfî. Rey'de yaşamış ve oranın kadılığını üstlenmiştir. Sikadır, yazdıklarından rivayet ettikleri sahihtir. Ömrünün son demlerinde hafızasında problem çıktığı ve yanılgılara düştüğü söylenmiştir. *Takrib*, c. 1, s. 127, 56 nolu madde; *el-Hulâsa*, 61. Ata ibn Ebî's-Saib es-Sakâfi. Sâduktur. Ömrünün son demlerinde rivayetlerinde karıştırma hastalığına müptela olmuştur. İmam Müslim dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. Bkz. *Takrib*, c. 2, s. 22, 191 nolu tercüme-i hal; *el-Hulâsa*, s. 369. Kendisinin Buhârî'de tek bir rivayeti vardır. Bu rivayeti de Kevser havuzunun zikriyle ilgilidir. *Hedyü's-Sârî*, s. 425. Hâfız İbn Hacer onun karıştırma hastalığına müptela olmadan kendisinden rivayet edenlerin şunlar olduğunu zikreder: Süfyanü's-Sevrî, Şube, Zaide, Hammad ibn Zeyd, Eyyûb es-Sahtiyanî. Hammad ibn Seleme ise rivayetleri birbirine karıştırma hastalığına tutulmadan önce iki defa, hastalıktan sonra ise bir defa kendisinden hadis dinlemiştir. Bunların dışındakiler ise rivayetleri birbirine karıştırdıktan sonra kendisinden hadis dinlemişlerdir. Cerh ve Tadil imamlarının sözlerinden kendisi hakkında elde edilen hamule budur. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 207; *Hedyü's-Sârî*, s. 425. Hadisin ravileri hadisi birbirlerinden dinlemiş olmaları nedeniyle hadis terimsel olarak muttasıl hadistir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 149, 298 nolu madde; c. 2, s. 75, 116 nolu madde; c. 7, s. 203, 385 nolu madde; c. 4, s. 11, 14 nolu madde. Hadisin senedi sağlam olmakla birlikte ömrünün son demlerinde rivayetlerinde karıştırma hastalığına müptela olan İbn Saib es-Sekafî bulunmaktadır. Cerîr ibn Abdülhamîd ise bu raviyeti kendisinden rivayetleri birbirine karıştırdığı dönemde dinlemiştir. Ayrıca yine hadisin senedinde Osman ibn Ebî Şeybe ve Cerîr ibn Abdülhamîd bulunmaktadır ki, bunlarda da az da olsa yanılgılar meydana gelmiştir. Ancak bu hadiste ne bunlar ne de Ata yanılgıya düşmüşlerdir. Zira bu rivayeti İmam İbn Cerîr Taberî, Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiş ve bu haberin benzerini zikretmiştir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 371-2. Önceki sayfalarda da belirttiğimiz gibi Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarımda bulunduğu rivayetler hasen, Avfî kanalıyla aktarımda bulunduğu rivayetler ise zayıftır. Hülasa; Ebû Dâvûd'un bu rivayetinde herhangi bir yanılgı ve hata bulunmamaktadır. Bu durumda bu hadis hasen hadis kategorisine girmektedir. Zira hadisin isnadında Ata ibn es-Saib bulunmaktadır ki bu şahıs sâduktur. Ancak Taberî'nin iki rivayetiyle pekiştiğinden dolayı hadis sahih li-gayrihi kategorisine yükselmektedir. Ayrıca bu hadisi İmam Neseî, Hâkim en-Nîsâbûrî

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ اُولٰٓئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ وَاللّٰهُ يَدْعُوٓا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

ve Beyhakî de Ata ibn es-Saib kanalıyla rivayet etmişlerdir. Hâkim bu hadisin sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de bu hükmünü doğru bulmuştur. *Sünen-i Neseî*, Vesaya, "İnsanın kendi yiyeceğini yetimin malıyla karıştırması" bâbı, c. 6, s. 256; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 103 ve 278; *Sünen-i Beyhakî*, Hac, c. 5, s. 258; Vesaya, "İnsanın kendi yiyeceğini yetimin malıyla karıştırması" bâbı, c. 6, s. 284.

b) Bu âyetin sebeb-i nüzûlünden anlaşılıyor ki, kimi sahabelere mallarını elleri altındaki yetimlerin mallarıyla karıştırmak, bu mallardan onlara harcamalarda bulunmak ağır gelmiş ve sıkıntıya düşmelerine neden olmuştur. Söz konusu bu sahabeler yetimlerin mallarından harcadıklarında yetimlerin ihtiyaçlarından daha fazla harcadıkları korkusuyla ve dolayısıyla da yetimlere haksızlıkta bulundukları düşüncesiyle böyle bir sıkıntıya düşmüşlerdir. Yetimlerin mallarının ayrılmasında meşakkat ve sıkıntı meydana gelince Allah Teâlâ yetimlerin mallarını kendi mallarına karıştırmaları konusunda yetimlerin velilerinin düştüğü bu sıkıntıyı kaldırmak amacıyla bu âyet-i celileyi indirdi.

c) (قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ) "*De ki: Onların durumlarını düzeltmek, işlerine karışmamaktan daha hayırlıdır.*" Yani ticaret vb. yapmak suretiyle onların mallarının artışını sağlama vesilesiyle mallarını ıslah etmeye çalışmak mallarını başıboş bırakmaktan daha hayırlıdır.

d) (وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ) "*Ancak onlarla birlikte yaşarsanız onlar artık sizin (din) kardeşlerinizdir.*" Yani yiyecek, içecek ve giyim vb. konularda onları kendinize katarsanız onlar sizin dinde kardeşlerinizdir. Onların durumlarını düzeltmeyi murad ettiğiniz müddetçe bu konuda sizin için herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

e) (وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ) "*Allah, işleri bozanla düzelteni bilir.*" Bu konuda temel dayanak yetimin malını kendi malına katan velinin yetimin durumunu düzeltmeyi isteme noktasında niyetinin halis oluşudur.

f) (وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ) "*Eğer Allah dileseydi, sizi de güçlüğe düşürürdü.*" Yiyecek, içecek vb. konularda yetimlerin mallarını kendi malınızdan ayırmayı zorunlu kılmakla size sıkıntı ve meşakkat verirdi. Sizde bu nedenle günaha düşerdiniz.

g) İmam İbn Cerîr Taberî, Miksem'den, o İbn Abbâs'tan "*Eğer Allah dileseydi elbette sizi zahmete sokardı*" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Şayet o dileseydi yetimlerin mallarından size geçeni, helak edici bir sebep kılardı." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 375.

221- "Allah'a ortak koşan kadınlarla, onlar iman etmedikçe evlenmeyin! Hoşunuza gitse bile, Allah'a ortak koşan bir kadından, mü'min bir cariye daha hayırlıdır. İman etmedikçe Allah'a ortak koşan erkekleri de, (mü'min kadınlarla) evlendirmeyin. Hoşunuza gitse bile, Allah'a ortak koşan bir erkekten, mü'min bir köle daha hayırlıdır. Çünkü bunlar sizi ateşe çağırırlar. Allah ise, izniyle cennete ve bağışlanmaya çağırır. Allah âyetlerini insanlara açıklamaktadır! Umulur ki onlar öğüt alırlar."

{وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ} "*Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin.*" Âyet-i şerife Anâk isimli müşrik bir kadınla evlenmek isteyen Mersed ibn Ebî Mersed el-Ganevî hakkında nazil oldu. Allah azze ve celle de bunu yasakladı ve şöyle buyurdu: "*Müşrik kadınları nikâhlamayın.*"

Diyor ki; Allah Teâlâ'ya ortak koşan kadınlarla evlenmeyiniz.

{حَتَّى يُؤْمِنَّ} "*Onlar iman etmedikçe.*" Allah Teâlâ'ya iman edinceye kadar.

{وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ} "*Mü'min bir cariye.*" Allah Teâlâ buyuruyor ki; mü'min bir cariyeyi nikâhlamak.

{خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ} "*Allah'a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır.*" Hür müşrik bir kadını nikâhlamaktan.

{وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ} "*Hoşunuza gitse bile.*" Müşrik kadının güzelliği, hoşluğu hoşunuza gitse bile. Aşağıda gelecek ifadelerde geçenler de bu şekildedir.

{وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ} "*Allah'a ortak koşan erkekleri de, (mü'min kadınlarla) evlendirmeyin.*" Allah Teâlâ'ya ortak koşan müşrik erkeklere nikâhlamayın.

{حَتَّى يُؤْمِنُوا} "*İman etmedikçe.*" Allah Teâlâ'ya.

{وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ} "*Mü'min bir köle.*" Diyor ki; mü'min bir köleye nikâhlamanız.

{ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ } *"Allah'a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır."* Hür müşrik bir erkeğe nikâhlamanızdan.

{ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ } *"Hoşunuza gitse bile."* Bedeni ve kuvveti.

{ أُولَٰئِكَ } *"Çünkü bunlar."* Müşrikler.

{ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ } *"Sizi ateşe çağırırlar."* Küfre ve cehennem ameline.

{ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ } *"Allah ise cennete çağırır."* Tevhid ile.

{ وَالْمَغْفِرَةِ } *"Ve bağışlanmaya."* Tevbe ile.

{ بِإِذْنِهِ } *"İzniyle."* Emriyle.

{ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ } *"Allah âyetlerini insanlara açıklamaktadır!"* Evlendirme/nikâhlama hususunda emrini ve nehyini.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ } *"Umulur ki onlar öğüt alırlar."* Ta ki öğüt alsınlar ve haram evlilikten vazgeçsinler.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾

222- "Sana kadınların âdet halini soruyorlar. De ki: 'O, rahatsızlık veren bir durumdur. Bu yüzden, âdetli iken kadınlardan uzak durun ve temizlenmedikçe de onlara yaklaşmayın! İyice temizlendikleri zaman ise, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın! Hiç kuşkusuz Allah çok tevbe edenleri sever, çok temizlenenleri de sever.'"

{ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ } *"Sana kadınların âdet halini sorarlar."* Âyet Ebû Dahdah hakkında nazil olmuştur. Ebû Dahdah, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e aybaşı halini sormuş, bunun üzerine Allah azze ve celle de Peygamberine şöyle buyurmuştur: *"Sana ay halinden sorarlar. Aybaşı halinde hanımlarla münasebet kurmaktan."*

{ قُلْ } "*De ki:*" Ey Muhammed!

{ هُوَ اَذًى } "*O, rahatsızlık veren bir durumdur.*" Pisliktir, haramdır.

{ فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِي الْمَحِيضِ } "*Bu yüzden, âdetli iken kadınlardan uzak durun.*" Aybaşı halinde hanımlarla münasebet kurmayı bırakınız.

{ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ } "*Ve onlara yaklaşmayın.*" Cinsel münasebet kurmakla.

{ حَتّٰى يَطْهُرْنَ } "*Temizlenmedikçe de.*" Aybaşı halinden çıkıncaya kadar.

{ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ } "*İyice temizlendikleri zaman ise.*" Ve gusül abdesti aldıklarında.

{ فَأْتُوهُنَّ } "*Onlara yaklaşın!*" Onlarla münasebet kurunuz.

{ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ } "*Allah'ın size emrettiği yerden.*" Allah Teâlâ bundan önce hanımların normal cinsel organından faydalanma noktasında size ruhsat vermiştir.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ } "*Hiç kuşkusuz Allah çok tevbe edenleri sever.*" Günahtan dönüş yapanları.

{ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ } "*Çok temizlenenleri de sever.*" Günahlardan ve kirlerden.

نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

223- "Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Öyleyse, tarlanıza dilediğiniz gibi yaklaşın! Kendiniz için ileriye hazırlık yapın. Allah'tan sakının ve mutlaka O'na kavuşacağınızı bilin! Bunu (mü'minlere) müjdele!"

{ نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ } "*Kadınlarınız sizin için bir tarladır.*" Buyuruyor ki; hanımlarınızın organları evlatlarınız için bir ekin yeridir.

{ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ } "*Öyleyse, tarlanıza yaklaşın!*" Ekin yerlerinize varınız.

{ اَنّٰى شِئْتُمْ } "*Dilediğiniz gibi.*" Ulaşılan yer bir olması halinde önden ve arkadan nasıl dilerseniz.

{ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ } "*Kendiniz için ileriye hazırlık yapın.*" Sâlih evlat.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ } "*Allah'tan sakının.*" Hanımların oturaklarına yaklaşmaktan ve onlarla aybaşı halinde münasebet kurmak noktasında Allah'tan korkunuz.

{ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ مُلٰقُوهُ } "*Ve mutlaka O'na kavuşacağınızı bilin!*" Ölümden sonra onu bizzat gözle göreceğinizi. Allah Teâlâ da size amellerinize göre karşılık verecektir.

{ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ } "*Bunu (Mü'minlere) müjdele!*" Allah Teâlâ buyuruyor ki: Ey Muhammed! Hanımlarıyla arkadan ve aybaşı halinde münasebet kurmaktan sakınan muttaki mü'minlere cenneti müjdele.[21]

---

[21] a) İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakleder: Ömer, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek "Mahvoldum" dedi. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de "Seni mahveden nedir?" buyurdu. Ömer: "Bu gece binitime ters bindim, yani hanımıma arkasından önüne yaklaştım" dedi. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), ona bir karşılık vermedi ve hemen Bakara 223. âyeti nazil oldu ve Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Önden yaklaş veya öne arkadan yaklaş, ancak makad deliğinden ve hayız halinden sakın." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 297. Ayrıca bu hadisi İmam Tirmizî ve İbn Hibban Yakub el-Kummî kanalından bu isnadla tahric etmişlerdir ve metnin aynısını zikretmişlerdir. *Sünen-i Tirmizî*, Tefsir, Sûretü'l-Bakara, 2980 nolu hadis; *Mevâridü'z-Zem'an*, Tefsir, Bakara Sûresi, 1721 nolu hadis. Bu hadisin isnadında Hasan, Yakub el-Kummî, Cafer ve Said ibn Cübeyr bulunmaktadır. Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halini önceden sunmuş ve sika olduğunu belirtmiştik. Hasan ibn Musa el-Eşyeb Ebû Ali el-Bağdadî. Musul kadısıdır. Sikadır. *Takrib*, c. 1, s. 171, 323 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 227, 1076 nolu madde. Yakub ibn Abdullah ibn Sad el-Eşarî, Ebû'l-Hasan el-Kummî. Sâduktur, yanılgıları vardır. *Takrib*, c. 2, s. 376, 382 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 292, 6502 nolu madde. Cafer ibn Ebû'l-Muğire el-Huzaî el-Kummî. Sâduktur, yanılgıları vardır. *Takrib*, c. 1, s. 133, 102 nolu madde; el-Hulâsa, s. 64. Hadisin ravileri hadisi bir öncekinden dinlemiş olmaları nedeniyle hadis terimsel olarak muttasıl hadistir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 108, 165 nolu madde; c. 2, s. 323, 560 nolu madde; c. 11, s. 390, 752 nolu madde. Hadisin senedinde hadislerinde yanılgılarıyla töhmetlenen Yakub el-Kummî ve Cafer ibn Muğire bulunmaktadır. Ancak söz konusu bu rivayetlerinde vehm/yanılgı meydana gelmemiştir. Tirmizî'nin dediği gibi hadis, hasen

sahihtir. Hâfız Heysemî de bu hadisi İmam Ahmed'in rivayetinden zikretmiş ve bu rivayetin rical tabakasının güvenilir olduğunu söylemiştir. *Mecmeü'z-Zevaid*, c. 6, s. 319. Bu durumda bu rivayette herhangi bir yanılgının olmadığına hamledilir. Hâfız Heysemî'nin hadisin rical tabakası hakkında vermiş olduğu hükme dayanılarak hadisin isnadı sahih olmuş olur. Hâfız İbn Hacer de bu hadisi sahih saymıştır. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 191. Galiba İbn Hacer'in hadisi sahih saymasının nedeni aşağıda gelecek olan şu iki hadis olabilir. Bu durumda hadis sahih li-gayrihi olmuş olur.

b) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet eder: "İbn Ömer -Allah ona mağfiret buyursun- yanılmıştır. Ensar'dan şu putperest insanlar şu Yahudilerle birlikte idiler. Ve onlar da Kitap Ehli idi. O bakımdan Ensar Yahudilerin ilim itibariyle kendilerinden üstün oldukları görüşünde idiler. Bu nedenle işlerinden pek çoğunda onlara uyuyorlardı. Bu Kitap Ehli'nin yaptıkları işlerden birisi de kadınlarına ancak yanları üzere yatarken yaklaşmaları idi. Bu şekilde kadın en az açılıp saçılırdı. Ensar'dan olan bu kimseler ise bunu onlardan alıp uygulamışlardı. Şu Kureyşlilerden olanlar ise görülmedik bir şekilde kadınları yatırıyorlar, yüz yüze, arkalarını dönmüş olarak, sırtları üstünde yatırarak onlardan zevk alıyorlardı. Muhacirler Medine'ye gelince onlardan birisi Ensar'dan bir kadın ile evlendi. Aynı şeyleri ona yapmak isteyince bu konuda ona tepki gösterdi ve bize yanımız üzere yatarak geliniyordu. 'Sen de ya böyle yaparsın veya benden uzak dur' dedi. Nihayet aralarındaki anlaşmazlık büyüdü. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e durum ulaşınca Yüce Allah: 'O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın' buyruğunu indirdi. Yani yüz yüze, arkalarını dönmüş olarak ve sırt üstü yatmış olarak. Bununla da çocuğun geldiği yeri kastediyordu." *Sünen-i Ebû Dâvûd*, Nikâh, "Nikâh'ın tafsilatı" hakkında bir bâb, 2164 nolu hadis. Bu hadisin senedinde Abdülaziz ibn Yahya ibn Yusuf, Muhammmed ibn Seleme, Muhammed ibn İshak ibn Yesâr Eban ibn Sâlih ve Mücahid bulunmaktadır. Abdülaziz ibn Yahya ibn Yusuf el-Bekai, Ebû'l-Esbağ el-Harranî. Sâduktur, ancak bazen yanılgıları bulunmaktadır. İmam Zehebî kendisini sika saymıştır. *Takrib*, c. 1, s. 513, 1259 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 203, 3451 nolu madde. Muhammmed ibn Seleme ibn Abdullah el-Bâhilî, sikadır. *Takrib*, c. 2, s. 166, 365; el-Hulâsa, s. 338. Muhammed ibn İshak ibn Yesâr el-Mutallibî, Irak'ta yaşamıştır. Siret sahibi, sâduktur, bazen tedlis yapar. İmam Buhârî'nin kendisinden talikan rivayeti bulunmaktadır. Müslim ve diğer *Sünen-i Erbaa* sahipleri de kendisinden rivayet ederler. *Takrib*, c. 2, s. 144, 40 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 19, 4785 nolu madde. Eban ibn Sâlih ibn Umeyr ibn Abâd el-Kureşî imamların sikasıdır. İbn Hazm'ın ve İbn Abdülberr'in onu zayıf saymaları bir yanılgıdan ibarettir. İmam Buhârî kendisinden talikan rivayet etmiştir. *Sünen-i Erbaa* sahiplerinin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Takrib*, c. 1, s. 30, 159 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 15. Mücahid ibn Cebr el-Mekkî Ebû'l-Haccac el-Mahzumî. Sikadır, tefsirde ve ilimde imamdır. *Takrib*, c. 2, s. 329, 922 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 92. Hadisin ravileri hadisi birbirlerinden dinlemiş olmaları nedeniyle hadis terimsel

olarak muttasıl hadistir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 24, 168 nolu madde; c. 6, s. 362, 690 nolu madde. Hadisin senedinde hadislerinde tedlis yapmakla töhmet edilen Muhammed ibn İshak bulunmaktadır. Bu ravi burada dinlediğini açıkça belirtmemiştir. Bu haberi Ebû Abdullah Hâkim en-Nîsâbûrî de hem söz konusu isnadla hem de başka bir kanalla İbn İshak aracılığıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiş ve ilk kanal için hadise şu notu düşmüştür: Hadis Müslim'in şartına göre uygundur, ancak Müslim haberi rivayet etmemiştir. İmam Zehebî de onun bu hükmüne muvafakat etmiştir. *el-Müstedre*k, Nikâh, c. 2, s. 195. Ancak Hâkim başka bir kanalla Muhammed ibn İshak'tan tahric etmiştir. Bu hadiste Eban ibn Sâlih'ten açıkça dinlediğini tasrih etmiştir. Ebû Dâvûd'un hadisinin benzerini zikretmiştir. Bu kanal hakkında Hâkim hüküm belirtmemiş, ancak Zehebî haberin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu belirtir. *el-Müstedrek*, Tefsir, c. 2, s. 279. Beyhakî de bu hadisi şeyhi Hâkim'den bu isnadla tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. *Sünen-i Beyhakî*, Nikâh, "Hanımlara Arkalarından Varma" bâbı, c. 7, s. 195. Buna göre bu hadisin isnadı hasendir. Zira hadisin metninde iki tane sâduk ravi bulunmaktadır. Ancak İmam Buhârî bu hadisi muhtasar olarak Cabir'in hadisinden rivayet etmiştir. Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 39. bâb, 4528 nolu hadis. Şimdi sunacağımız hadis de bu rivayete şâhidlik etmektedir. Bu hadisle İbn Abbâs'ın hadisi güçlenmekte ve hadisin isnadı sahih li-gayrihi olmaktadır. Bundan dolayıdır ki Hâkim, İbn Abbâs'ın hadisini sahih kabul etmiş, Zehebî de onaylamıştır.

c) İmam Ahmed, Haneş kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: (نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ) "*Kadınlarınız sizin için bir tarladır*" âyeti Ensar'dan bazı kişiler hakkında nazil oldu. Bunlar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek bu âyeti sordular. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) cevaben: "*Hanımlarınızın ön cinsel organına varmak şartıyla her türlü onlara yaklaşabilirsiniz.*" buyurdular. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 268. Hadisin isnadında Yahya ibn Gaylan, Rişdin, Hasan ibn Sevban, Amr ibn Yahya el-Meafirî ve Haneş bulunmaktadır. Yahya ibn Gaylan ibn Abdullah ibn Esma el-Huzaî, Ebû'l-Fazl el-Bağdadî. Sikadır. *Takrib*, c. 2, s. 355, 146 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 265, 6232 nolu madde. Rişdin ibn Sa'd ibn Müflih el-Mihrî, Ebû'l-Haccac el-Mısrî. Gafletinden ve hadisleri birbirine karıştırmasından dolayı zayıftır. *Takrib*, c. 1, s. 251, 92 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 1, s. 232, 2123 nolu madde; *Tehzib*, c. 3, s. 277. Hasan ibn Sevban ibn Amir el-Hevzenî. Sâduktur, faziletlidir. *Takrib*, c. 1, s. 114, 254 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 218, 1022 nolu madde. Amir ibn Yahya el-Meafiri ibn Huneys. Sikadır. Müslim, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti vardır. *Takrib*, c. 1, s. 290, 70 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 185. Haneş, Ebû Rişdin Haneş ibn Abdullah. Kendisine İbn Ali ibn Amr es-Sebaî de denilmektedir. Afrika'da yaşamıştır. Buhârî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Takrib*, c. 1, s. 206, 630 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 260, 1282 nolu madde. Bu hadisin ravileri hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadisin isnadı muttasıldır, kopuk değildir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 3, s. 75; 102 nolu madde; c. 11, s. 263, 528 nolu madde; c. 5, s. 84,

136 nolu madde; *Tehzibü'l-Kemal*, Hasan ibn Sevban'ın tercüme-i haline bkz. Ancak hadisin isnadında zayıf olan Rişdin ibn Sa'd bulunmaktadır. Fakat hadis bir önceki hadis tarafından kuvvetlendiğinden dolayı hasen li-gayrihi kategorisine yükselmektedir.

d) İlk hadiste geçen "*Havveltü Rahli el-Barihe*" sözünde geçen "rahl" sözcüğü devenin üstüne konulup binilen deve palanı anlamındadır. Ev ve barınak için de kullanılır. Ancak bu hadiste kinaye yoluyla hanım hakkında kullanılmıştır. Deve palanının ters çevrilmesinden maksat kişi hanımına arkadan yaklaşıp ön cinsel organına ulaşmasıdır. *En-Nihaye fî Garîbi'l-Hadis*, c. 2, s. 209.

e) "*Vetteki'd-dübüre ve'l-hayzate*" kadının oturak organının deliğine yaklaşmaktan ve hayızlı haldeyken kadına yaklaşmaktan sakın anlamındadır.

f) Ebû Dâvûd'un hadisinde İbn Ömer'in vehmettiği/yanıldığı geçmişti. İbn Abbâs, İbn Ömer'in âyetin tefsiri ve tevili bağlamında yapmış olduğu yorumu bir yanılgı olarak nitelendirmektedir. Hadiste İbn Abbâs tarafından İbn Ömer'e yanılgının nispet edildiği anlaşılıyor. İbn Abbâs bununla da İbn Ömer'in görüşü olarak yaygın bir şekilde ortalıkta dolaşan "*Enne şi'tüm/Öyleyse, tarlanıza dilediğiniz gibi yaklaşın*" buyruğunu hanımın oturağına yaklaşılabileceği görüşünü kastediyor. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 364; *ed-Dürrü'l-Mensur*, c. 1, s. 265. Ancak bu konudaki yanılgı İbn Ömer'den değil de İbn Ömer'den rivayet Nafi'den rivayet edenlerdendir. Buna İmam Neseî'nin şu hadisi de delalet etmekte ve desteklemektedir. İmam Neseî Ebû Nadir'den rivayet eder ki: Ebû Nadir, Abdullah ibn Ömer'in kölesi Nafi'e şöyle demiş: "Senin aleyhinde çok şey söyleniyor. Sen İbn Ömer'den rivayetle onun kadınlar ile dübürlerinden temasta bulunulabileceğine fetva verdiğini söylemişsin." Nafi: "Benim hakkımda yalan söylüyorlar (benim söylemediğim bir şeyi benim için söyledi diyorlar), fakat sana durumun nasıl olduğunu bildireyim. Bir gün İbn Ömer Mushaf'ı ezberden okuyordu. '*Kadınlarınız sizin için tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın*' âyetine gelince: 'Ey Nafi bu âyetin durumundan bir şey biliyor musun?' dedi. Ben: 'Hayır' dedim. O: 'Biz Kureyşliler, kadınlara emekler vaziyette yaklaşırdık. Medine'ye gelip de Ensar kadınlarını nikâhlayınca daha önce istediğimiz gibi onlardan da istedik (daha önce kadınlarımızla nasıl temasta bulunuyorsak onlarla da aynı şekilde temasta bulunmak istedik.) Bu, onlara eziyet verdi ve bundan hoşlanmadılar. Ensar kadınları Yahudilerin halini almışlar ve sadece yanlarından (yanları üzere iken) temasta bulunmaya alışmışlardı. Allah Teâlâ da '*Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Öyleyse tarlanıza dilediğiniz gibi yaklaşın*' âyetini indirdi. Bu rivayetin isnadı sahihtir. *Tefsir-i İbn Kesir*, c. 1, s. 271. Ancak Neseî'nin belirttiği bu hadisi *Sünen-i Neseî*'de bulamadık. Büyük olasılıkla İmam Neseî'ye ait başka bir eserde geçmiş olabilir.

g) İbn Ömer'in kadınların arkalarına yaklaşmanın helal ve mubah olduğu görüşünde şeklindeki genel ve yanlış kanaate delalet eden hususlardan birisi de Dârimî'nin rivayet ettiği rivayettir. Yukarıda geçen Neseî'nin rivayeti ile Dârimî'nin şimdi sunacağımız rivayeti ibn Ömer'in böyle bir görüşe sahip

olmadığını desteklemektedir. İmam Dârimî, Sa'id ibn Yesar Ebu'l-Hubab'dan, şöyle dediğini rivayet etti: "Ben İbn Ömer'e: 'Cariyeleri çevirdiğimde onlar hakkında, (yani cariyeleri çevirmem hakkında) ne dersin?' demiştim. O da: 'Çevirmek, nedir?' diye sordu. Ben de: 'Oturak deliği olduğunu' söyledim. Bunun üzerine o: 'Bunu bir Müslüman birey yapar mı?' demişti. Dârimî, Taharet, "Kadınlara Oturak Deliğinden Varan Kimse" bâbı, c. 1, s. 260. Bu hadis sahih bir hadistir. Hadisin isnad zincirinde Abdullah ibn Sâlih, Leys, Haris ibn Yakub, Said ibn Yesar Ebu'l-Hubab bulunmaktadır. Abdullah ibn Sâlih el-Cühenî'nin tercüme-i hali önceden geçmişti. Sâduk olduğunu ve çokça yanıldığını belirtmiştik. Leys. Ebu'l-Haris İmam Leys ibn Sa'd el-Fehmî. Sika ve sebttir. Meşhur bir fâkihtir. *Takrib*, c. 2, s. 138, 8 nolu madde. Haris ibn Yakub el-Ensarî, sika ve âbid bir şahsiyettir. *Takrib*, c. 1, s. 145, 78 nolu madde. Said ibn Yesar Ebu'l-Hubab, sika mutkindir. *Takrib*, c. 1, s. 309, 287 nolu madde. Hadisin isnad zincirindeki raviler haberi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı haberde bir inkıta yoktur. Dolayısıyla haber muttasıl bir haberdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 156, 448 nolu madde; c. 8, s. 459, 832 nolu madde; c. 2, s. 164, 288 nolu madde; c. 4, s. 102, 172 nolu madde. Haberin isnadındaki ravilerin bütünü –Abdullah ibn Sâlih hariç- sikadır. Abdullah'ın da sâduk olduğunu ve çokça yanıldığını söylemiştik. Ancak bu hadiste yanıldığı ortaya çıkmamıştır. Zira bir önceki maddede sunduğumuz Neseî'nin hadisi de bu haberin içeriğine tanıklık etmektedir. Bu haberin Neseî'nin haberiyle desteklenmesi nedeniyle haber sahih li-gayrihi kategorisine yükselmektedir.

h) Dârimî'nin hadisinde geçen "Tahmid" sözcüğü hamd sözcüğünden alınmıştır. Hamd ise develerin otladığı ekşi bir bitkidir. Bu bitki aslında tatlıdır. Ancak ekşiye dönüşür de deve onunla otlanır. Kişinin hanımına varması gereken organdan başkasına varmasında da bir ekşilik bulunmaktadır. Zira böyle bir davranışta hayır olan bir eylemi şerre dönüştürme söz konusudur. *El-Lisan*; *en-Nihaye fi Garîbi'l-Hadis*, H-M-D Maddesi.

i) Ebû Dâvûd'un İbn Abbâs'tan rivayet ettiği haberde "*Bu Kitap Ehli'nin yaptıkları işlerden birisi de kadınlarına ancak yanları üzere yatarken yaklaşmaları idi*" cümlesinin orijinalinde geçen harfin sözcüğü yanı üzere anlamına gelmektedir. Her şeyin harfi o şeyin yanı demektir. İbn Esir, *Câmiü'l-Usul*, c. 2, s. 43; Hattabî, *Mealimü's-Sünen*, c. 2, s. 619.

j) İbn Abbâs'ın "Yeşrehune/Yatırıyorlar" sözü hakkında Herevî şöyle der: "Kişi cariyesine arkadan yaklaşıp cinsel münasebette bulunursa 'Şerahe fülanun cariyetehu' denilir. Şerh sözcüğü aslında yayma anlamındadır. Açılması ve uzatılması anlamına gelen emirle göğsün inşirahı/açılması da bu anlamdandır." İbn Esir, *Câmiü'l-Usul*, c. 2, s. 43; Hattabî, *Mealimü's-Sünen*, c. 2, s. 619.

k) "*Şeriye emrühüma*" ifadesi işleri büyüdü, yükseldi anlamına gelmektedir. Sözcüğün aslı "*Şeriye'l-berku*" şimşek çaktı anlamındandır. Kişi bir şey hakkında şiddetli bir şekilde ısrar ederse "*İsteşra*" fiili kullanılır. İbn Esir, *Câmiü'l-Usul*, c. 2, s. 43; Hattabî, *Mealimü's-Sünen*, c. 2, s. 619.

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾

224- "Sözünüzde durmanız, kötülükten sakınmanız ve insanların arasını düzeltmeniz için, Allah'ı yeminlerinize hedef veya siper yapmayın. Allah her şeyi işitendir, bilendir."

{ وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً } "*Allah'ı hedef veya siper yapmayın.*" İllet/neden kılmayınız.

{ لِاَيْمَانِكُمْ } "*Yeminlerinize.*" Âyet-i kerime Abdullah ibn Revaha hakkında nazil olmuştur. Zira Abdullah kızkardeşine ve damadına iyilikte bulunmayacağına, onlarla konuşmayacağına ve ikisinin arasını bulmayacağına dair yemin etmişti. Bunun üzerine Allah azze ve celle ona bunu yasakladı ve şöyle buyurdu: *"Allah'ı yeminlerinizle engel yapmayın."* Yani yeminleriniz için bir neden kılmayınız.

{ اَنْ تَبَرُّوا } "*Sözünüzde durmanız.*" Sözünüzde durmanız.

{ وَتَتَّقُوا } "*Sakınmanız.*" Sıla-i rahmi kesmekten sakınmamanız için.

{ وَتُصْلِحُوا } "*Düzeltmeniz.*" Islah etmemeye.

{ بَيْنَ النَّاسِ } "*İnsanların arasını.*" Buyuruyor ki; Sizin için hayırlı olan şeylere dönünüz. Yeminlerinizin kefaretlerini de yerine getiriniz.

Âyetin iyilik etmeyiniz anlamına geldiği de söylenmiştir. Yani birisine iyilikte bulunmayınız ve sakınınız. Diğer bir ifadeyle ihsanı terk etme noktasında Allah Teâlâ adına yemin etmekten sakınınız ve ıslah ediniz. İnsanların arasını ıslah ediniz.

{ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ } "*Allah her şeyi işitendir.*" İhsan terk etmek için ettiğiniz yeminlerinizi işitendir.

{ عَلِيمٌ } "*Bilendir.*" Niyetlerinizi ve yeminin kefaretini.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾

225- "Allah sizi, düşünmeden yaptığınız (lağv) yeminlerinizden dolayı sorumlu tutmaz; ama kalplerinizin bilinçli olarak yapmış olduğu yeminlerden sorumlu tutar. Allah çok bağışlayan, çok yumuşak davranandır."

{ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيٓ اَيْمَانِكُمْ } "*Allah sizi düşünmeden yaptığınız (lağv) yeminlerinizden dolayı sorumlu tutmaz.*" Allah Teâlâ buyuruyor ki; yeminlerinizin kefaretiyle. Alışverişte ve bunun dışında yemin kastı bulunmaksızın "لا والله/Hayır, Vallahi" "وبلى والله/Evet Vallahi" şeklinde dile getirdiğiniz sözleriniz.

{ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ } "*Ama kalplerinizin bilinçli olarak yapmış olduğu yeminlerden sorumlu tutar.*" Bunu kalbinizde izhar etmeniz.

{ وَاللّٰهُ غَفُورٌ } "*Allah çok bağışlayan.*" Lağv yeminlerinizi.

{ حَلِيمٌ } "*Çok yumuşak davranandır.*" Zira cezalandırmada aceleyle davranmaz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Lağv yemin, masiyet üzere yapılan yemindir. Kişi yeminini terk eder ve yeminine kefaret de öderse Allah Teâlâ onu sorumlu tutmaz. Eğer yaparsa onu sorumlu tutar.

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ فَاِنْ فَآؤُ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾

226- "Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler (îlâ yapanlar) için dört ay beklemek vardır. Eğer bu süre içinde yeminlerinden dönerlerse, şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ } "*Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler (îlâ yapanlar) için.*" Hanımlarıyla cinsel münasebet kurmayacaklarına.

{ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ } "*Dört ay beklemek vardır.*" Allah Teâlâ buyuruyor ki; dört ay bekleme vardır.

{ فَاِنْ فَآؤُ } "*Eğer bu süre içinde yeminlerinden dönerlerse.*" Dört aydan önce hanımlarıyla münasebette bulunurlarsa.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ } "*Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan.*" Tevbe ederlerse yeminlerine karşı bağışlayıcıdır.

{ رَحِيمٌ } "*Çok merhametli olandır.*" Zira kefaretlerinin arasında.

وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾

227- "Eğer onlar, boşamaya karar vermişlerse, şüphesiz ki Allah herşeyi işitendir, bilendir."

{ وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ } "*Eğer boşamaya karar verirlerse.*" Boşamayı gerçekleştirir ve yeminlerini yerine getirirlerse.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ } "*Şüphesiz ki Allah herşeyi işitendir.*" Yeminini.

{ عَلِيمٌ } "*Bilendir.*" Dört ayın ardından hanımının kendisinden bir talak ile ayrılmasını ve yeminin kefaretini bilir. Bu âyet hanımına dört ay veya daha fazla yaklaşmamaya Allah adına yemin eden, yeminini yerine getiren ve dört ayı aşkın bir süre hanımıyla münasebet kurmayı terk eden ve böylece hanımı kendisinden bir talak ile ayrılan bir kişi hakkında nazil olmuştur. Eğer bu kişi bu müddetten önce hanımıyla münasebet kurursa yemininin kefaretini yerine getirmesi gerekmektedir.

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوٓءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِيٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوٓا اِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

228- "Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç hayız ve temizlenme süresince beklerler ve Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri, kendilerine helal olmaz. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa gizlemezler. Eğer kocalar barışmak isterlerse, boşadıkları kadınları bu süre içinde geri almaya daha çok hak sahibidirler. İyi bilinen örfe göre, kadınların görevleri gibi, hakları da vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptir. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَالْمُطَلَّقَاتُ } "*Boşanan kadınlar*." Bir ya da iki talakla.

{ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ } "*Kendi başlarına (evlenmeden) beklerler*." İddetlerinde beklerler.

{ ثَلٰثَةَ قُرُوٓءٍ } "*Üç hayız ve temizlenme süresince*." Üç aybaşı hali.

{ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ } "*Kendilerine helal olmaz*." Yükü/hamileliği.

{ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰه فِيٓ اَرْحَامِهِنَّ } "*Ve Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri*." Çocuğu.

{ اِنْ } "*Eğer iseler*." Çünkü inanıyorlarsa.[22]

{ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ } "*Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorlarsa gizlemezler. Eğer Kocalar*." Eşleri.

{ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ } "*Boşadıkları kadınları geri almaya daha çok hak sahibidirler*." Onlara dönmekle.

{ فِيٓ ذٰلِكَ } "*Bu süre içinde*." Bu hamilelik dönemi içinde ya da iddet dönemi içinde.

{ اِنْ اَرَادُوٓا اِصْلَاحًا } "*Barışmak isterlerse*." dönmek. Zira İslam başlangıç döneminde bir kişi hanımını bir ya da iki talakla boşamak istediğinde iddetin bitiminden sonra evlendirmeden önce dönüşüne malik idi. Dönüş hakkı "*Boşama iki defadır*" âyetiyle nesh edilmiş-

[22] Eğer iseler ifadesi tarafımızdan meal bölümüne eklenmiştir.

tir. Hamilelik hakkında da böyledir. Bu hamilelikte dönüş hakkına daha öncelikli hak sahibidir.

Kişi hanımını bir defa boşarsa... Allah Teâlâ dönüş sahipliği hakkını "*Onları iddetlerinde boşayınız*" buyruğu ile nesh etmiştir.

{ وَلَهُنَّ } "*Kadınların hakları da vardır.*" Hak ve kocalarına karşı hürmeti vardır.

{ مِثْلُ } "*Gibi.*" Eşler için.

{ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ } "*İyi bilinen örfe göre görevleri.*" Sohbette ve güzel davranmada.

{ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ } "*Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptir.*" Akılda, mirasta, diyette, şehadette ve kocalar üzerine yüklenen nafaka ve hizmetten dolayı fazilet bulunmaktadır.

{ وَاللهُ عَزِيزٌ } "*Allah mutlak üstündür.*" Hanım ile koca arasındaki hakkı ve engellemekle terk eden kimseden intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } "*Tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" İkisi arasında verdiği hükümlerde.[23]

---

23 a) İmam Neseî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan (مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَاْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا) "*Biz, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unuttururs*ak, *ondan daha iyisini veya benzerini getiririz.*" (2/el-Bakara/106) buyruğu hakkında şöyle nakleder: İbn Abbâs (وَاِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ وَاللهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ) "*Biz bir âyetin yerine başka bir âyet getirdiğimiz zaman, Allah ne indirdiğini bilirken, onlar (peygambere), 'Sen, ancak bir iftiracısın' dediler. Hayır, onların çoğu bilmezler.*" (16/en-Nahl/101) ve (يَمْحُوا اللهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ) "*Allah dilediğini siler, dilediğini de bırakır. Ana kitap O'nun yanındadır*" (13/er-Ra'd/39) âyetlerini kıraat ederek şöyle dedi: Kur'an'da neshin ilk gerçekleştiği hüküm kıbledir. İbn Abbâs devamla (وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللهُ فِيْٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِيْ ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِيْ عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ) "*Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç hayız ve temizlenme süresince beklerler ve Allah'ın Rahîmlerinde yarattığını gizlemeleri, kendilerine helal olmaz. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa gizlemezler. Eğer kocalar barışmak isterlerse, boşadıkları kadınları bu süre içinde geri almaya*

daha çok hak sahibidirler" (2/el-Bakara/228) buyruğunu kıraat ederek şöyle dedi: Erkek karısını boşadı mı -İsterse onu üç defa boşamış olsun- onu geri almaya herkesten daha çok hak sahibi idi. Ancak Allah Teâlâ bunu neshetti ve (اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ) "*Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermek vardır*' (2/el-Bakara/229) buyurdu. *Sünen-i Neseî*, c. 6, s. 187 ve 212, Talak, "Talak sayısından istisna edilen şeyler" ve "Üç talak verişten sonra geri dönmenin nesh edilmesi" bâbları.

b) Yine İmam Neseî bu haberi aynı isnadla tahric etmiş aynısını "*Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç hayız ve temizlenme süresince beklerler*" buyruğuna kadar aynısını zikr etmiş. İbn Abbâs devamında (وَالّٰٓئِۤ يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَآئِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ وَالّٰٓئِۤ لَمْ يَحِضْنَ) "*Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenlerin iddet süresi konusunda şüpheye düşerseniz, onların bekleme süresi üç aydır.*" (65/Talak/4) âyetini kıraat etmiş ve şöyle demiştir: Bu âyetteki bazı şeyler de Ahzâb Sûresi'ndeki şu âyetle nesh edilmiştir: (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا) "*Ey iman edenler! Mü'min kadınlarla evlenip de sonra onlara dokunmadan boşadığınız zaman, sizin için onların üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur. Bu takdirde onları malca yararlandırıp, kendilerini güzellikle serbest bırakın.*" (33/el-Ahzâb/49) *Sünen-i Neseî*, c. 6, s. 187, Talak, "Boşanmış kadınlardan iddetleri istisna edilenler." Bu haberin isnadında Zekeriyya ibn Yahya, İshak ibn İbrahim, Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd, Hüseyin ibn Vakıd, Yezid en-Nahvî ve İkrime bulunmaktadır. Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd, Hüseyin ibn Vakıd, Yezid en-Nahvî ve İkrime'nin tercüme-i hallerini sunmuştuk. Zekeriyya ibn Yahya, Ebû Abdurrahman Zekeriyya ibn Yahya ibn İyas ibn Mesleme es-Sezecî. Şam'da yerleşmiştir. Ehl-i Sünnet'in kefenlerini dikmekle şöhret bulmuştur. Sika ve hafızdır. *Tehzib*, c. 3, s. 334; *Takrib*, c. 1, s. 262, 58 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 650, 673 nolu madde. İshak ibn İbrahim, İmam Ebû Muhammed İshak ibn İbrahim ibn Muhalled el-Hanzelî, İbn Rahuveyh el-Mervezî. Sika, hâfız ve müctehiddir. İmam Ahmed ibn Hanbel'in akranıdır. Ebû Dâvûd ölümünden önce hafızasında az denilecek bir seviyede değişikliğin meydana geldiğini belirtmektedir. İbn Mace dışında bütün *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin kendisinden tahricleri vardır. Hanzeli olarak nispet edilmesinin nedeni Hanzala ibn Malik ibn Zeyd-ü Menat ibn Temim'e nispet edilmesinden dolayıdır. Rahuveyh babasının ismi değildir. Mekke yolunda dünyaya geldiğinden dolayı kendisine Rahuveyh denilmiştir. *Takrib*, c. 1, s. 54, 347 nolu madde; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 216; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 433, 440 nolu madde. Hadisin ravileri hadisi bir öncekinden dinlemiş olmaları nedeniyle hadis terimsel olarak muttasıl hadistir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 3, s. 334, 622 nolu madde; c. 7, s. 308, 522 nolu madde; c. 1, s. 216, 408 nolu madde; c. 7, s. 308, 522 nolu madde; c. 2, s. 365, 257 nolu madde, c. 7, s. 263, 475 nolu madde. Hadisin senedinde hadislerinde yanılgılarıyla töhmetlenen Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî ile babası bulunmaktadır. Ancak söz konusu bu ri-

vayetlerinde vehm/yanılgı meydana gelmemiştir. Buna göre haber, hasen kategorisine girmektedir. Ayrıca bu haberi, Ebû Dâvûd ve Beyhakî rivayet etmiştir. Beyhakî ilk rivayetin sonunu Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî kanalından rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Talak, 10. bâb, hadis no: 2195; *Sünen-i Beyhakî*, c. 7, s. 337; *Hul' ve't-Talak*, "Üç talakı tek talak kılan kimse" bâbı.

c) (وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوٓءٍ) "*Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç hayız ve temizlenme süresince beklerler.*' Yani boşanan kadınlar boşanmalarının ardından üç kur' dönemi beklerler. Bu bekleme müddetinin ardından kendileriyle evlenilmeleri caizdir. Âyette geçen kur' sözcüğü kar' sözcüğünün çoğuludur. Kar' sözcüğü ise lafz-ı müşterekedendir. Sözcük hem temizlik dönemi hakkında hem de adet dönemi hakkında kullanılmaktadır. Sözcüğün asıl anlamı ise bir şeyin vaktinin yaklaşmasıdır. Kur'lerin âdet dönemi ve temizlik dönemi olması caizdir. *Lisânü'l-Arab*; *en-Nihây-ü fî Garîbi'l-Hadis*, K-R-E maddesi; Zeccac, *Meani'l-Kur'an*, c. 1, s. 296.

d) Âlimler kur'u sözcüğünden muradın mahiyeti hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Dört Halife'nin, Abdullah ibn Mesud, İbn Abbâs, Übeyy ibn Ka'b'ın da aralarında bulunduğu sahabenin çoğunluğu Kar'u sözcüğünden muradın âdet dönemi anlamına geldiği görüşündedirler. Ebû Hanife ve sahih nakilde İmam Ahmed de bu görüştedirler. Şer'î terminoloji de kar' sözcüğünün âdet anlamına kullanımı da bu görüşü destekler mahiyettedir. Bu görüşün savunucuları (وَالّٰٓـِٔيْ يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَآئِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ وَالّٰٓـِٔيْ لَمْ يَحِضْنَ) "*Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenlerin iddet süresi konusunda şüpheye düşerseniz, onların bekleme süresi üç aydır.*" (65/Talak/4) âyetini delil olarak ileri sunmuşlardır. Bu, kadınların âdet görmemeleri halinde aylarla iddet beklemeye naklolunmaları kur' sözcüğünün asıl anlamının âdet görme olduğuna delildir. Bu görüşün savunucuları ayrıca Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, gördüğü (istihaza) kanından dolayı şikâyette bulunan Fâtıma bint Ebû Hubeyş'e söylediği şu sözlerini delil gösterirler: "*Senin o gördüğün kan bir damardır. Bekle. Ay hali (kar') vaktin geldi mi namaz kılma. Ay hali vaktin (kar') gitti mi guslet, sonra da ay hali vaktinden öbür ay hali vaktine kadar süre boyunca namaz kıl!*" Bu haberin kaynağı için bkz. *Müsned-i Ahmed*, c. 6, s. 430; *Sünen-i Ebû Dâvûd*, Kitabu't-Taharet, 108. bâb, 280 nolu hadis; *Sünen-i Neseî*, Kitabu't-Taharet, "Kar'ların zikri" bâbı; İbn Mâce, Kitabu't-Taharet, 115 nolu bâb, 620 nolu hadis. Zeyd ibn Sabit, Ümmü'l-Mü'minin Aişe, İbn Ömer'in de aralarında bulunduğu bir takım sahabi kar'dan muradın temizlik dönemi olduğu görüşündedirler. İmam Malik ve İmam Şafiî de bu görüştedir. Bu görüşte olanlar "*Fe tallikuhunne li iddetihinne*" âyetinde geçen lam harf-i cerrinin fî harf-i cerri anlamına gelmesini kanıt olarak göstermişlerdir. Nitekim lam harf-i cerri (وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ) "*Biz, kıyâmet günü için adalet terazileri kurarız*" (21/el-Enbiyâ/47) âyetinde de fî harf-i cerri anlamındadır. Bu görüşte olanların bir diğer delili talakın temizlik döneminde gerçekleştirmenin emredilmesidir. Zira İbn Ömer hanımı âdet dönemiyken kendisini boşamak istemiş, ancak

اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوا مِمَّآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا اِلَّآ اَنْ يَخَافَآ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٢٢٩﴾

229- "Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermek vardır. Onlara verdiklerinizden bir şey almanız size helal olmaz. Ancak eşlerin, Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korkmaları durumu bunun dışındadır. Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korkarsanız, kadının ayrılmak için fidye vermesinde,

---

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Ömer'e şöyle demiştir: "Ona (oğluna) emret, hanımına dönsün, sonra temizleninceye kadar nikâhında tutsun, sonra ay hali olsun, sonra temizlensin. İşte Yüce Allah'ın kendisi sebebiyle (olduğu vakit) kadınların boşanmasını emrettiği müddet budur." Bu haberin kaynağı için bkz. Buhârî, Kitabu't-Taharet, İlk hadis, 5251 nolu hadis; Müslim, Kitabu't-Taharet, İlk hadis, 1471 nolu hadis.

e) Kar' sözcüğünün anlamı hakkında yukarıda geçen iki görüşten ilk görüşün delili daha fazladır. Sahabenin büyükleri bu görüştedirler. Bundan dolayı Esrem'in kendisinden rivayet ettiği gibi İmam Ahmed de bu görüşe geri dönmüştür. Esrem'in İmam Ahmed'den nakline göre İmam Ahmed şöyle demiştir: "Ben diyorum ki; kur' temizlik dönemleridir. Ancak büyüklerin görüşüne vâkıf oldum." İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. 7, s. 453.

f) Bu iki görüş arasındaki fark zaman yönündendir. İlk görüşe göre iddet üçüncü âdet döneminin bitiminden dolayı gerçekleşen yıkama eylemi ile sona erer. İkinci görüşe göre ise iddet üçüncü âdet döneminin başlangıcı ile sona erer. Zira boşanmanın kendisinde gerçekleştiği ilk temizlik dönemi iddetin temizlik dönemi olduğu görüşünde olanlara göre iddetten olarak kabul edilir. İlk görüşe göre iddet daha uzundur. Bundan dolayı boşanmış olan bir kadın başka bir eşle evlenmek istiyorsa bu en uzun müddete göre hareket etmesi ihtiyata en uygun olandır. Nitekim bu görüş boşayan kocaya hanımına dönüş için daha uzun bir müddet vermektedir. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. 7, s. 451; *el-Mecmu' Şerhü'l-Mühezzeb*, c. 16, s. 420; *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 438; *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 3, s. 112; *Advâü'l-Beyân*, c. 1, s. 129; Cassas, *Ahkâmü'l-Kur'an*, c. 1, s. 364.

artık ikisine de günah yoktur! İşte bunlar Allah'ın belirlemiş olduğu sınırlardır; sakın bunları aşmayın! Her kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zalimlerdir."

{ لطَّلَاقُ مَرَّتَانِ } "*Boşama iki defadır.*" Allah Teâlâ buyuruyor ki; rici talak, iki talaktır.

{ فَاِمْسَاكٌ } "*Bundan sonrası ya tutmak.*" Üçüncü talaktan önce ve üçüncü aybaşı halinden çıkıp da gusül abdesti almadan önce.

{ بِمَعْرُوفٍ } "*İyilikle.*" Sohbet ve muaşeret hakkıyla.

{ اَوْ تَسْرِيحٌ } "*Ya da salıvermek vardır.*" Yahut hanımını üçüncü talakla boşamasıdır.

{ بِاِحْسَانٍ } "*Güzellikle.*" Hanımının hakkını eda ederek.

{ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوا مِمَّآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ } "*Onlara verdiklerinizden almanız sizin için helâl olmaz.*" Onlara verdiğiniz mehri.

{ شَيْئًا اِلَّآ اَنْ يَخَافَآ } "*Bir şey. Ancak eşlerin, bunun dışındadır ... korkmaları durumu.*" Hul'[24] (boşama anında) koca ve hanım hul' esnasında bilirlerse.

{ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ } "*Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından*" Allah Teâlâ'nın koca ve hanım hakkında verdiği hükümlerde.

{ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ } "*Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korkarsanız,*" Allah Teâlâ'nın eşler arasında vermiş olduğu hükümleri.

{ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا } "*Artık ikisine de günah yoktur!*" Özel olarak kocaya vebal bulunmamaktadır.

{ فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ } "*Kadının ayrılmak için fidye vermesinde.*" Bizzat kadının gönül hoşnutluğuyla verdiği şeyi almada.

Bu ayet-i kerime Sabit ibn Kays ibn Şemmas ve hanımı Cemile bint Abdullah ibn Übey ibn Selül (münafıkların başının kızı) hakkında inmiştir. Bu hanım kocasına aldığı mehri vermekle kendi nefsini satın aldı.

---

[24] Hanımın kocasına kendisini boşaması için ücret vermesidir. (Çev.)

{تِلْكَ حُدُودُ اللهِ} "*İşte bunlar Allah'ın belirlemiş olduğu sınırlarıdır.*" İşte bunlar Allah Teâlâ'nın karı-koca arasında verdiği hükümlerdir.

{فَلَا تَعْتَدُوهَا} "*Sakın bunları aşmayınız.*" Allah Teâlâ'nın sizin için yasakladığı şeyle haddleri aşmayınız.

{وَمَنْ يَتَعَدَّ} "*Her kim aşarsa.*" Aşarsa.

{حُدُودَ اللهِ} "*Allah'ın sınırlarını.*" Allah Teâlâ'nın yasakladığı şeyle Allah'ın hükümlerini.

{فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ} "*İşte onlar zalimlerdir.*" Nefislerine zarar verenlerdir.[25]

---

25 a) İmam Abdürrezzak, Tâvus'tan şöyle rivayet etmektedir: "Eğer bir bilgiyi gizlemenin benim için helal olmadığı bilgisi olmamış olsaydı şu hadisi kimseye aktarmazdım." Tâvus dedi ki: "İbn Abbâs âyette geçen fidyeyi/hul'u (Kadının ödemeyi kabul ettiği bedel karşılığında evlilik akdine son vermek) boşama gerçekleşmeyinceye kadar boşama olarak girmezdi." Sonra şöyle diyordu: "Talakın fidyeden önce zikredildiği sonra da fidyeye değinildiği ve onun talak sayılmadığını görmüyor musun?" Daha sonra ikinci talak hakkında: "Allah Teâlâ'nın '*erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, bundan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe, onu alması kendisine helal olmaz*' buyurduğunu ve fidye verişi bu iki talak arasında sayarak talak saymadığını görmüyor musun?" *Musannef-i Abdürrezzak*, Talak, bâbü'l-fida, c. 6, s. 486, 11767 nolu hadis. Bu haberin isnadında Mamer, Eyyûb ve Tâvus bulunmaktadır. Mamer ve Tâvus'un tercüme-i halleri önceden geçmişti. Mamer'in sika ve sebt, Tâvus'un da sika ve fakih olduğunu söylemiştik. Eyyûb ibn Ebî Temime Keysan es-Sahtiyanî Ebûbekir el-Basrî. Sika, sebt ve hüccettir. Âbid olup büyük fakihlerden birisidir. *Takrib*, c. 1, s. 89, 688 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 130. Haberi rivayet eden ravilerin her birisi haberi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı haber muttasıldır ve haberde bir kopukluk söz konusu değildir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 243. İsnad zincirindeki bütün raviler de imam ve sika olduğundan dolayı haber sahihtir.

b) İmam Abdürrezzak, Tâvus'tan şöyle dediğini nakleder: "İbrahim ibn Sa'd ibn Ebî Vakkas, İbn Abbâs'a sorarak şöyle dedi: 'Bir adam karısını iki talakla boşayıp sonra kadın hul' ile ondan ayrılırsa o kişi, o kadınla tekrar evlenebilir mi?' İbn Abbâs: 'Evet' dedi. 'Hul' talak (boşama) değildir, çünkü Allah Teâlâ talakı âyetin başında ve sonunda, hul'u da ikisinin arasında zikretmiştir, hul' bir şey değildir.'" *Musannef-i Abdürrezzak*, Talak, "Fidye" bâbı, c. 6, s. 487, 11771 nolu hadis. Bu haberin isnadında Süfyan ibn Uyeyne, Amr ibn Dinar ve Tâvus bu-

lunmaktadır. Bunların tercüme-i hallerini önceden zikretmiş, Süfyan'ın sika, Amr ibn Dinar'ın sika ve sebt, Tâvus'un da sika ve fakih olduğunu belirtmiştik. Hadisi rivayet eden raviler de haberi bir öncekinden işitmiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 217, c. 8, s. 28. Buna göre haber sahih haber kategorisine girer.

c) İmam Abdürrezzak, Tâvus'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Ben İbn Abbâs'ın yanındaydım. İbrahim ibn Sa'd ibn Ebî Vakkas kendisine şöyle diyerek soru sordu: 'Ben şurada görevliyim. İbn Zübeyr kendisini Yemen'de zekâtları toplama konusunda görevlendirmişti. Bana talakı öğret. Zira onların genelinin boşaması fidye/hul' iledir.' İbn Abbâs cevaben: 'Hul' bir boşama değildir' dedi. Ravi dedi ki: "İbn Abbâs diyordu ki: 'Fidye/hul ancak bir fidye veriştir. Ama insanlar ismi hakkında hataya düştüler.'" İbn Cüreyc der ki: "Hasan ibn Müslim bana dedi ki: 'Tâvus şöyle demiştir: 'Ben bundan sonra birkaç defa daha İbn Abbâs'a dönüp sordum. O cevaben şöyle dedi: 'Fidye/hul' talak değildir.'" Tâvus der ki: "Ben İbn Abbâs'ın ﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٍ﴾ '*Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç hayız ve temizlenme süresince beklerler*' (2/el-Bakara/228) âyetini kıraat ettiğini ardından da ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِۦ﴾ 'Siz *de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını koruyamayacaklarından korkarsanız, kadının ayrılmak için fidye vermesinde, artık ikisine de günah yoktur!*' (2/el-Bakara/229) âyetini kıraat ettiğini daha sonra da hul'un ardından talaka değindiğini işittim." Tâvus der ki: "İbn Abbâs şöyle diyordu: 'Allah Teâlâ boşamayı hul'dan önce ve sonra zikretmiştir. Allah Teâlâ hul'u bu ikisinin arasında zikretmiştir.'" Tâvus der ki: "İbn Abbâs talakı bir boşama olarak görmüyordu." *Musannef-i Abdürrezak*, Talak, fidye/hul bâbı, c. 6, s. 485, 11765 nolu hadis. Bu haberin isnadında İbn Cüreyc, Hasan ibn Müslim ve Tâvus bulunmaktadır. Tâvus'un tercüme-i hali geçmişti. İbn Cüreyc, Abdülmelik ibn Abdülaziz İbn Cüreyc. Sika, fakih ve fâzıl bir şahıstır. Ancak tedlis yapar ve mürsel rivayetlerde bulunur. *Takrib*, c. 1, s. 520, 1324 nolu madde, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 169, 164 nolu madde. Hasan ibn Müslim ibn Yenak. Sikadır. *Takrib*, c. 1, s. 171, 321 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 227, 1074 nolu madde. Görüldüğü gibi sened zincirindeki raviler sikadır ve isnada da bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 402,855 nolu madde; c. 2, s. 322, 558 nolu madde. Ancak İbn Cüreyc, Hasan ibn Müslim'den rivayet ettiği bu hadisinde dinlediğini açıkça söylememiştir. İbn Cüreyc tedlis yapan bir ravidir. Çokça tedlis yapanlardandır. Çokça tedlis yapanların hadisleri ise ancak şeyhlerinden hadisi işitmiş olduklarını belirtmeleri halinde muteber sayılabilir. Hâfız ibn Hacer, İbn Cüreyc hakkında şöyle der: "Tedlisin en kötüsü İbn Cüreyc'in tedlisidir. Zira onun tedlisi çirkin bir tedlistir. O ancak cerh ve tadil âlimleri tarafından eleştiriye tabi olan bir kişiden hadis dinlediğinde tedlise başvurur." *Tabakatü'l-Müdellisin*, s. 13. Buna göre bu rivayetin zayıf olma olasılığı söz konusudur. Ancak şu kadar var ki, Abdürrezzak'ın sahih olan iki hadisinin içeriğinin de desteklemesiyle bu hadis kuvvet kazanmakta ve tedlis olasılığı kalkmaktadır. Bu durumda bu hadis isnad bakımından sahih olmaktadır.

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يَتَرَاجَعَآ اِنْ ظَنَّآ اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

230- "Erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, bundan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe, onu alması kendisine helal olmaz. Bu (yeni koca) da onu boşarsa, Allah'ın sınırlarını koruyabileceklerine inandıkları takdirde, öncekilerin birbirlerine dönmelerinde her ikisine de günah yoktur. İşte bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Bunları bilen bir toplum için açıklıyor."

Ardından Allah Teâlâ "*Boşama iki defadır*" buyruğuna geri dönüş yaptı ve şöyle buyurdu.

{فَإِنْ طَلَّقَهَا} "*Erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa.*" Üçüncü defa.

{فَلَا تَحِلُّ لَهُ} "*Onu alması kendisine helâl olmaz.*" Bu hanım.

{مِنْ بَعْدُ} "*Bundan sonra.*" Bu üçüncü boşamadan sonra.

{حَتَّى تَنْكِحَ} "*Kadın evlenmedikçe.*" Evlenmedikçe.

{زَوْجًا غَيْرَهُ} "*Bir başka erkekle*" İkincisi kendisiyle münasebet kurar.

{فَإِنْ طَلَّقَهَا} "*Bu (yeni koca) da onu boşarsa,*" İkinci koca da boşarsa. Âyet-i kerime Abdurrahman ibn Zübeyr hakkında nazil olmuştur.

{فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ} "*Her ikisine de günah yoktur.*" İlk kocaya ve hanıma.

{اَنْ يَتَرَاجَعَآ} "*Öncekilerin birbirlerine dönmelerinde.*" Mehir ve yeni bir nikâh ile.

{اِنْ ظَنَّآ} "*İnandıkları takdirde.*" Bildikleri takdirde.

{ اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ } *"Allah'ın sınırlarını koruyabileceklerine."* Allah Teâlâ'nın karı-koca arasında verdiği hükümler.

{ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ } *"İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır."* Bunlar Allah Teâlâ'nın hükümleri ve farzlarıdır.

{ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } *"Bunları bilen bir toplum için açıklıyor."* Bunların Allah Teâlâ tarafından olduğunu bilen. Bunu tasdik eden.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوٓا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾

231- "Kadınları boşadığınız zaman iddet süreleri sona erince, artık onları ya iyilikle tutun veya güzellikle serbest bırakın. Fakat haksızlık ederek zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın. Her kim bunu yaparsa kendisine zulmetmiş olur. Allah'ın âyetlerini alay konusu yapmayın! Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve size öğüt vermek için indirdiği Kitabı ve hikmeti düşünün! Allah'tan sakının ve bilin ki Allah her şeyi bilir!"

{ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ } *"Kadınları boşadığınız zaman."* Bir defa.

{ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ } *"İddet süreleri sona erince."* İddetlerini. Üçüncü defa aybaşı halinden çıkıp yıkanmadan önce.

{ فَاَمْسِكُوهُنَّ } *"Artık onları ya tutun."* Onlara dönmeniz.

{ بِمَعْرُوفٍ } *"İyilikle."* Güzel sohbet ve muaşeretle.

{ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ } *"Veya serbest bırakın."* Onları terk ediniz ki yıkansınlar ve iddetten çıksınlar.

{ بِمَعْرُوفٍ } "*Güzellikle.*" Haklarını öder.

{ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا } "*Fakat haksızlık ederek onları nikâh altında tutmayın.*" Zararla.

{ لِتَعْتَدُوا } "*Zarar vermek için.*" Onlara zulmetmeniz ve iddeti onlara uzatmanız için.

{ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ } "*Her kim bunu yaparsa.*" Zarar verirse.

{ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ } "*Kendisine zulmetmiş olur.*" Kendi kendisine zarar vermiştir.

{ وَلَا تَتَّخِذُوٓا اٰيَاتِ اللّٰهِ } "*Allah'ın âyetlerini yapmayın!*" Allah Teâlâ'nın emrini ve nehyini.

{ هُزُوًا } "*Alay konusu.*" İstihza. Bilmediğiniz.

{ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ } "*Allah'ın nimetlerini düşünün.*" Allah Teâlâ'nın fazlını koruyunuz.

{ عَلَيْكُمْ } "*Üzerinizdeki.*" İslam'ı.

{ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ } "*Ve indirdiği Kitabı.*" Kitapta indirdiği emir ve nehyi.

{ وَالْحِكْمَةِ } "*Ve hikmeti.*" Helal ve haramı.

{ يَعِظُكُمْ بِهٖ } "*Ve size öğüt vermek için.*" Sizi zarar vermekten engelliyor.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ } "*Allah'tan sakının.*" Zarar verme konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } "*Ve bilin ki Allah herşeyi bilir.*" Zarar vermeyi ve başka şeyleri.[26]

---

26 a) İmam Abdürrezzak, İbn Cüreyc'den o da İbn Tâvus'dan o da Tâvus kanalıyla İbn Abbâs'tan naklen: "Bir kadının hamile iken boşanıp doğumunu gerçekleştirmesi" konusunda şöyle rivayet eder: "İşte bu durum iddet süresinin sona ermesidir." İbn Abbâs daha sonra Bakara, 231. âyetin baş bölümünü okudu: (وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ) "*Kadınları boşadığınız zaman iddet süreleri sona*

erince." İbn Tâvus şöyle der: "Doğum düşük olsa dahi durum bu şekildedir." Eğer kadın hamile değilse âdet döneminden temizlenmesiyle iddet süresi sona ermiş demektir. İbn Abbâs bu hükümle ilgili olarak da (فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) "*İddet süreleri sona erince, artık onları ya iyilikle tutun veya güzellikle serbest bırakın*" bölümünü tilavet etti. İbn Abbâs şöyle dedi: "Bu durumda ya hanımına geri dönsün veya onu boşayıp da şâhid tutsun." İbn Cüreyc şöyle der: "Ben babasından aktardığı bu kıssayı İbn Tâvus'a anlattım o da bunu ikrar etti." *Musannef-i Abdürrezzak*, Talak, "Hamile kadının boşanması" bâbı, c. 6, s. 304, 10936 nolu hadis. Bu haberin isnadında İbn Cüreyc, İbn Tâvus ve Tâvus bulunmaktadır. İbn Cüreyc ile Tâvus'un tercüme-i halleri geçmişti. İbn Cüreyc'in sika olduğunu ancak çokça tedlis yaptığını tedlis yapan bir ravinin ancak semaı açıkça bildirdiği rivayetlerinin kabul edileceğini belirtmiştik. Tâvus-u Yemanî'nin de sika, fakih ve fâzıl bir kişilik olduğunu da belirtmiştik. İbn Tâvus, Abdullah ibn Tâvus ibn Keysan el-Yemanî. Sika, fâzıl ve âbid bir şahsiyettir. *Takrib*, c. 1, s. 424, 391nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 303. Bu haberin isnadında yer alan raviler sikadır ve ravileri haberi birbirinden dinlemiş olmaları nedeniyle haber muttasıldır. Ancak sadece İbn Cüreyc tedlis yapmakla tanınan bir şahıstır. Tedlis yapan ravinin rivayet ettiği haberde haberi açıkça dinlediğini bildirmesi halinde haberi kabul edilir. İbn Cüreyc de bu haberi dinlediğini açıkça belirtmiştir. Zira haberin sonundaki "Ben babasından aktardığı bu kıssayı İbn Tâvus'a anlattım o da bunu ikrar etti" bölüm semaa delalet etmektedir. Bu haberin ravileri haberi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı haber muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 267.

b) Bu haberden talakı verilen hanımın hamile olması durumunda iddetin doğum olduğu anlaşılmaktadır. İbn Abbâs'ın bu görüşte olduğu ortaya çıkmaktadır. İbn Abbâs'ın hamile olmaması halinde ise son âdet döneminden (yani üçüncüsünden) çıkması ile sona erdiği görüşüne sahip olduğu anlaşılıyor. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوٓءٍ) "*Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç hayız ve temizlenme süresince beklerler*." (2/el-Bakara/228).

c) İbn Tâvus'un "Doğum düşük olsa dahi durum bu şekildedir" açıklaması şu anlama gelmektedir. Hamileliğin başlangıcı ile sonu arasında cenin düşerse hamilenin iddeti de sona erer.

d) (وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا) "*Fakat haksızlık ederek zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın*." Yani onları bir defa daha boşamak istiyorsanız bu konuda onların hukukuna taşkınlıkta bulunarak kendilerine zarar verme kastıyla onlara dönüş yapmayınız. Nitekim İbn Cerîr Taberî, bu âyet hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: "Erkek hanımını boşar, sonra iddetin bitiminden önce o kadına ric'at yapardı. Daha sonra talakını verirdi. Böyle yapmaktan kastı ise kadına zarar vermek ve kadının başkasıyla evlenmesini engellemekti. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyeti indirdi." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 480.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

232- "Kadınları boşadığınız zaman iddet süreleri sona erince, aralarında meşru şekilde anlaştıkları takdirde, onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın. Bu, içinizden Allah'a ve ahiret gününe iman etmiş olanlara verilen bir öğüttür. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz."

{ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ } "*Kadınları boşadığınız zaman.*" Bir ya da iki talakla.

{ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ } "*İddet süreleri sona erince.*" İddetlerini bitirir ve ilk kocalarına mihr ve yeni bir nikâh ile varmak isterlerse.

{ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ } "*Engel olmayınız.*" Onları engellemeyiniz. Eğer "Ta'diluhunne" şeklinde dad harfinin esresiyle okunursa ifade engelleme anlamına gelir.

{ اَنْ يَنْكِحْنَ } "*Onların evlenmelerine.*" Evlenmelerine.

{ اَزْوَاجَهُنَّ } "*(Eski) kocalarıyla.*" İlk kocalarına.

{ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ } "*Aralarında anlaştıkları takdirde.*" Kendi aralarında ittifak ettikleri takdirde.

{ بِالْمَعْرُوفِ } "*Meşru şekilde.*" Mihr ve yeni bir nikâh ile.

{ ذٰلِكَ } "*Bu.*" Zikredilen şey.

{ يُوعَظُ بِهٖ } "*Verilen bir öğüttür.*" Verilen bir emirdir.

{ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ } "*İçinizden Allah'a ve ahiret gününe iman etmiş olanlara. Bu.*" Zikredilen.

{ اَزْكٰى لَكُمْ } "*Sizin için daha hayırlı.*" Sizin için daha sahihtir.

{ وَاَطْهَرُ } "*Ve daha temizdir.*" Kuşkudan ve düşmanlıktan kurtulmak için kalpleriniz ve onların kalpleri için.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ } "*Allah bilir.*" Hanımın kocasını sevmesi.

{ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } "*Siz bilmezsiniz.*" Bunu bilemezsiniz. Âyet-i kerime kızkardeşi Cemile'yi ilk kocası Abdullah ibn Asım'a mihr ve yeni bir nikâh ile evlenerek dönmeyi engelleyen Ma'kıl ibn Yesar el-Müzenî hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ da ona bunu nehyetti.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوٓا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَآ اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾

233- "Anneler, çocuklarını -emzirmenin tamamlanmasını isteyenler için- iki bütün yıl emzirirler. Çocuk kendisine ait babaya da iyi bilinen örfe uygun olarak emzirenlerin yiyecek ve giyecekleri, bir borçtur. Bununla birlikte herkes ancak gücüne göre yükümlü olur. Ne çocuğu yüzünden bir anne, ne de çocuğu yüzünden bir baba zarara sokulmasın! (Babanın) mirasçısına düşen de buna denk bir borçtur. Eğer anne ve baba birbirleriyle istişare edip, her ikisinin rızasıyla çocuğu memeden ayırmak isterlerse, kendilerine bir günah yoktur. Eğer çocuklarınızı başkalarına (sütanneye) emzirtmek isterseniz, ona vereceğiniz ücreti örfe uygun olarak verdiğiniz takdirde, yine size bir günah yoktur. Bununla birlikte Allah'tan korkun ve bilin ki Allah her ne yaparsanız görür!"

{ وَالْوَالِدَاتُ } "*Anneler.*" Boşanan hanımlar.

{ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ } "*Çocuklarını iki bütün yıl emzirirler.*" Tam iki yıl.

{ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ } "*Emzirmenin tamamlanmasını isteyenler için.*" Bebeğin emzirilmesi.

{ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ } "*Çocuk kendisine ait babaya da, bir borçtur.*" Babaya.

{ رِزْقُهُنَّ } "*Emzirenlerin yiyecek.*" Emzirme üzere o kadınların nafakaları.

{ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ } "*Ve giyecekleri iyi bilinen örfe uygun olarak.*" Ne israfa kaçılarak ne de kısılarak.

{ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ } "*Bununla birlikte herkes ... yükümlü olur.*" Emzirmeye nafaka vermekle.

{ اِلَّا وُسْعَهَا } "*Ancak gücüne göre.*" Ancak Allah Teâlâ'nın kendisine bahşetmiş olduğu mal miktarınca.

{ لَا تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا } "*Ne bir anne, zarara sokulmasın!*" Kadın razı olduğu halde emzirmek için başka birisine verilmek üzere ondan alınmak suretiyle anneye zarar verilmesin.

{ وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ } "*Ne de bir baba.*" Yani baba.

{ بِوَلَدِه } "*Çocuğu yüzünden.*" Annesinin göğsünden başka göğüs kabul etmediği bilindiği halde çocuğu babaya bırakmak ile ona zarar verilmesin.

{ وَعَلَى الْوَارِثِ } "*(Babanın) mirasçısına düşen de bir borçtur.*" Baba için vâris olan.

Âyetin çocuğun vârisi olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِثْلُ ذٰلِكَ } "*Buna denk.*" Eğer baba yok ise nafaka ve zarar vermeyi terk etme bakımından babaya düşen görev gibidir.

{ فَاِنْ اَرَادَا } "*Eğer anne ve baba isterlerse.*" Yani koca ve hanım.

{ فِصَالًا عَنْ } "*Çocuğu memeden ayırmak.*" Çocuğu iki yılın tamamlanmasından önce sütten ayırmak. Yani sütten kesmek.

{ تَرَاضٍ مِنْهُمَا } "*Her ikisinin rızasıyla.*" Baba ve annenin karşılıklı razı olması ile.

{ وَتَشَاوُرٍ } "*Birbirleriyle istişare.*" Kendi aralarında müşavere etmeleri ile.

{ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا } "*Kendilerine bir günah yoktur.*" Eğer iki yıl çocuklarını emzirmezlerse anne ve babaya günah bulunmamaktadır.

{ وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوٓا اَوْلَادَكُمْ } "*Eğer çocuklarınızı başkalarına (sütanneye) emzirtmek isterseniz.*" Anneden başkasına ve anne de evlenmek isterse.

{ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ } "*Yine size bir günah yoktur.*" Baba ve anneye bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَآ اٰتَيْتُمْ } "*Ona vereceğiniz ücreti verdiğiniz takdirde.*" Onlara verdiğiniz şeyleri infak ettiğinizde.

{ بِالْمَعْرُوفِ } "*Örfe uygun olarak.*" Muhalefet olmaksızın muvafakat ile.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ } "(*Bununla birlikte) Allah'tan korkun.*" Zarar verme ve muhalefet etme hususunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ } "*Ve bilin ki, Allah, her ne yaparsanız.*" Sizin işlediğiniz muvafakati ve zarar vermek için muhalefet etmeyi.

{ بَصِيرٌ } "*Görür.*"

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِيٓ اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

234- "İçinizden vefat edip de geride eşler bırakan kimselerin hanımları, kendi başlarına (evlenmeden) dört ay on gün iddet beklerler. İddet süreleri sona erince, artık kendileri hakkında meşru bir şekilde yapacakları hareketten dolayı size bir günah yoktur. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

{ وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ } "*İçinizden vefat edip.*" Vefat eden erkekleriniz.

{ وَيَذَرُونَ } "*Bırakan.*" Terk ederek.

{ أَزْوَاجًا } "*Geride eşler bırakan kimselerin.*" Ölüm(lerin)den sonra.

{ يَتَرَبَّصْنَ } "*Hanımları, iddet beklerler.*" Süre beklerler.

{ بِأَنْفُسِهِنَّ } "*Kendi başlarına (evlenmeden).*" İddet halinde.

{ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا } "*Dört ay on gün.*" Yani on gün. (Tefsirinden amaç âyetin orijinalinde geçmeyen gün kelimesini eklemektir. –çev.-).

{ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ } "*İddet süreleri sona erince.*" İddetlerini bitirdiklerinde.

{ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ } "*Artık size bir günah yoktur.*" O hanımları terk etme konusunda ölünün velilerine.

{ فِيمَا فَعَلْنَ فِيٓ أَنْفُسِهِنَّ } "*Kendileri hakkında yapacakları hareketten dolayı.*" Süslenme.

{ بِٱلْمَعْرُوفِ } "*Meşru bir şekilde.*" Evlenmek için.

{ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ } "*Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.*" Hayır ve şerden.[27]

---

[27] a) Bakara Sûresi 234 ile 240. âyet arasında nesh ilişkisi olup olmadığına dair İmam Buhârî İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "Birinci âyet (234.), ikinci âyette zikredilen kadının ailesi yanındaki iddetini nesh etti. Artık kadın istediği yerde iddetini bekler. Ve bunun gibi Yüce Allah'ın '*Çıkarılmaksızın…*' kavli de neshedilmiştir." Bu haberi Neseî, Ebû Dâvûd ve Hâkim de rivayet etmiştir. Hâkim bu haberin Buhârî'nin şartına göre sahih olduğunu belirtir, Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 41. bâb, 4531 nolu hadis, Talak, 50. bâb, 5344 nolu hadis; *Sünen-i Neseî*, Talak, c. 6, s. 200; Ebû Dâvûd, Talak, "Kocası ölen bir kadına bir yıllık nafaka ve mesken ihtiyacının kocası ta-

rafından temin edilmesi (için vasiyet etmesi) hükmü miras âyeti ile nesh edilmiştir" bâbı 2298 ve 2301 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 211.

b) Bu haberde İbn Ebî Nuceyh, İbn Abbâs'ın Bakara 234 ve 240. âyetleri tefsirini sevk etmiştir. (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بَاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا) "*İçinizden vefat edip de geride eşler bırakan kimselerin hanımları, kendi başlarına (evlenmeden) dört ay on gün iddet beklerler*" (2/el-Bakara/234) âyeti kocası vefat eden kadının kocasının evinde iddet beklemesini vacip kılmaktadır. Bu vaciplik Allah Teâlâ'nın (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِيٓ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) "*Sizden hanımlarını geride bırakarak vefat edecek olanlar, eşleri için bir yıl boyunca, evlerinden çıkarılmayarak geçimlerini sağlayacak bir malı vasiyet etsinler. Ancak, kendileri çıkarlarsa, kendi başlarına, meşru şekilde yapacaklarından dolayı, size bir sorumluluk yoktur. Allah mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" (2/el-Bakara/240) âyetiyle nesh edilmiştir. Zira Allah Teâlâ hanımların kocalarının evlerinde kalmalarını eşleri tarafından vasiyet edilmiş olarak, vacip olarak kalmalarını teşri etmiştir. Eğer boşanan hanımlar çıkacak olurlarsa bu konuda herhangi bir günah söz konusu değildir.

c) İbn Abbâs'ın açıklamalarından anlaşıldığına göre; 240. âyette geçen "*eşleri için bir yıl boyunca, evlerinden çıkarılmayarak geçimlerini sağlayacak bir malı vasiyet etsinler*" buyruğu muhkem olup nesh edilmiş değildir. Âlimlerin çoğunluğu ise âyetin bu bölümünün "*içinizden ölenlerin geriye bıraktıkları eşler; kendi kendilerine dört ay on gün beklerler*" buyruğu ile nesh edildiği görüşündedirler. İmam Buhârî'nin rivayet ettiği İbn Ebî Müleyke haberi de bu görüşü desteklemektedir. İbn Ebî Müleyke der ki: İbn ez-Zübeyr şöyle demiştir: 'Ben Osman'a Bakara Sûresi'nde yer alan '*İçinizden geride eşler bırakarak vefat edecekler, eşlerine çıkarılmayarak bir yılına kadar faydalanmalarını vasiyet etsinler*' âyetini diğer âyet-i kerime neshetmiş bulunmaktadır. Niye onu yazdın?' dedim. Dedi ki: 'Kardeşimin oğlu, onu olduğu gibi bırakmalısın. Çünkü ben Kur'an'dan hiçbir şeyi yerinden değiştirmem.'" Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 45. bâb, 4536 nolu hadis. Ancak İbn Abbâs'ın nesh görüşünde olduğu da aktarılmıştır. Nitekim İbn Cerîr, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan bu görüşte olduğunu ifade eden bir rivayet aktarır. İbn Cerîr Taberî (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ) "*Sizden hanımlarını geride bırakarak vefat edecek olanlar, eşleri için bir yıl boyunca, evlerinden çıkarılmayarak geçimlerini sağlayacak bir malı vasiyet etsinler*'" (2/el-Bakara/240) buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Kişi ölüp de geriye hanımını dul olarak bıraktığında hanımı kocasının evinde bir yıl boyunca iddet bekler ve hanımına kocasının malından infakta bulunulurdu. Daha sonra Allah Teâlâ (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بَاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا) '*İçinizden vefat edip de geride eşler bırakan kimselerin hanımları, kendi başlarına (evlenmeden) dört ay on gün iddet beklerler.*' (2/el-Bakara/234) âyetini indirdi. Bu iddet kocası vefat edenin iddetidir. Ancak şu kadar var ki, hamile

kadının iddeti doğumunu gerçekleştirmesidir. Kadının mirası hakkında ise (وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ) *'Eğer çocuğunuz yoksa bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Şayet çocuğunuz varsa yapacağınız vasiyet ve borçtan sonra sekizde biri onlarındır'*(4/en-Nisa/12) buyurmak suretiyle kadının mirasını açıklamış, vasiyet ve nafakayı kaldırmıştır." *Tefsiru't-Taberî*, c. 5, s. 580. İbn Cerîr'in aktardığı haber hasen hadistir.

d) İbn Cerîr bu görüşü Katade, Rebi', Dahhak, Ata ve İbn Zeyd'den de rivayet etmiştir. İbn Cerîr'in kendisi sünnette bu görüşü destekleyen hadisin olmasından dolayı bu görüşü tercih etmiştir. Ebû Said el-Hudrî'nin kız kardeşi Fürey'a Bint Malik ibn Sinan'dan rivayet edilen şu hadistir: Kendisi Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelip, Hudre oğullarındaki ailesine dönüp dönemeyeceğini sormuş. O günlerde kocası kaçan kölelerini aramaya çıkmış, nihayet Kaddum tarafında onlara yetişince köleler onu öldürmüşler. Bunun üzerine Fürey'a Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den: "Ben aileme gideceğim, çünkü kocam bana sahip olduğu bir ev ve sadaka bırakmadı" diye izin istedi. Fürey'a der ki: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Evet' diye cevap verdi. Ben de çıktım gittim. Odama yahut da mescide varmıştım ki, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bana seslendi yahut da benim çağrılmamı emretti ve çağrıldım. Bunun üzerine bana 'Nasıl demiştin?' buyurdu. Ben de kocam hakkında anlattığım hikâyeyi kendisine tekrarladım. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Farz olan iddet müddeti doluncaya kadar evinde kal' buyurdu. Dört ay on gün orada iddete girdim. Osman ibn Affan Halife olunca bana adam göndererek benden bunun hükmünü sordu ve kendisine bildirdim. O da bu hükme uydu ve ona göre hüküm verdi." *Tefsiru't-Taberî*, c. 5, s. 245, 256, 259. Bu hadisi ayrıca İmam Malik, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mace, Neseî ve Dârimî de rivayet etmişlerdir. *El-Muvatta*, Talak, "Kocası vefat eden kadının kalacağı yer" bâbı, s. 591; *el-Müsned*, c. 6, s. 370; *Sünen-i Tirmizî*, Talak, "Kocası vefat eden kadının nerede iddet bekleyeceği hakkında gelen rivayetler" bâbı; *Sünen-i Neseî*, Talak, "Kocası vefat eden kadının kalacağı yer" bâbı; İbn Mâce, Talak, "Kocası ölen kadın iddeti süresince nerede durur' bâbı, 2031 nolu hadis; Ebû Dâvûd, Talak, "Kocası ölen bir kadın (iddetini beklerken kocasının evinden başka bir yere) taşınabilir mi?" bâbı, 2300 nolu hadis; Dârimî, Talak, "Kocası ölen kadının (evinden) dışarı çıkması" bâbı, c. 2, s. 168.

e) Yukarıda İbn Abbâs'tan aktarılan rivayette kocası vefat eden kadının kocasının evinde kalması gerektiği şeklindeki hadis geçmişti. Bakara Sûresi'nin 234. âyetinin 240. âyetini nesh ettiğine dair bilgi de geçmişti. Bu konuda bunun aksi şekilde bir görüş de İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre nesh edilen âyet 240. âyet değil 234. âyet, nasih ise 240. âyettir. Kadın da dilediği şekilde iddet bekler. Ancak İbn Abbâs'tan aktarılan bu iki görüşten hangisi daha doğrudur. Görünen o ki, sünnette geçmesi hasebiyle ve yukarıda da geçtiği üzere sünnetin desteklemesi nedeniyle ilk görüş daha kuvvetlidir ki bu aynı zamanda cumhurun da görüşüdür.

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَآءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُوْنَهُنَّ وَلٰكِنْ لَّا تُوَاعِدُوْهُنَّ سِرًّا اِلَّآ اَنْ تَقُوْلُوْا قَوْلًا مَّعْرُوْفًا وَلَا تَعْزِمُوْا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتٰبُ اَجَلَهٗ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوْهُ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿٢٣٥﴾

235- "(İddet beklemekte olan) bu kadınlara, kapalı bir biçimde evlenme isteğinizi belli etmenizden ya da bu isteği içinizde saklamanızdan dolayı, size bir günah yoktur. Çünkü Allah, gerçekten sizin onlarla evlenmek isteyeceğinizi bilir. Ancak, örfe uygun olan söz söylemeniz dışında, onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Bekleme süresi sona ermeden de, evlilik akdi yapmaya kalkışmayın. Allah'ın, sizin içinizdekileri bilmekte olduğunu bilin ve O'ndan sakının ve yine bilin ki, Allah çok bağışlayan ve çok yumuşak davranandır."

{ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ } "*Size bir günah yoktur.*" İstemede herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَآءِ } "*(İddet beklemekte olan) bu kadınlara, kapalı bir biçimde evlenme isteğinizi belli etmenizden dolayı.*" Kocası vefat etmiş kadını iddetinin bitiminden önce kendisiyle iddetinin bitiminden sonra kendisiyle evlenmek için o kadına kinayeli söz söylemekte.

Hanıma söylenecek bu kinayeli söz şöyle olabilir: Allah Teâlâ aramızı helalle birleştirebilirse bu benim hoşuma gider.

{ اَوْ اَكْنَنْتُمْ } "*Ya da bu isteği saklamanızdan.*" Bunu içinde gizlersiniz.

{ فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ } "*İçinizde.*" Kalplerinizde.

{عَلِمَ اللهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ} "*Çünkü Allah, gerçekten sizin onlarla evlenmek isteyeceğinizi bilir.*" Onları nikâhlamayı zikredeceğinizi.

{عَلِمَ اللهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ} "*Onlara gizlice buluşma sözü vermeyin.*" Cinsel münasebet ile.

{وَلٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا اِلَّآ اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا} "*Ancak, örfe uygun olan söz söylemeniz dışında.*" Sahih ve zahir söz. Hanıma şöyle söylemek gibi: Allah Teâlâ aramızı helalle birleştirebilirse bu benim hoşuma gider. Bundan bir adım ötesine geçmez.

{وَلَا تَعْزِمُوا} "*Kalkışmayın.*" Gerçekleştirmeyin.

{عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ} "*Bekleme süresi sona ermeden de, evlilik akdi yapmaya.*" Ta ki iddet, vaktine ulaşıncaya kadar.

{وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا فِيٓ اَنْفُسِكُمْ} "*Allah'ın, sizin içinizdekileri bilmekte olduğunu bilin.*" Kalplerinizdeki vefa ve söylediklerinizin hilafına.

{فَاحْذَرُوهُ} "*Ve O'ndan sakının.*" Allah Teâlâ'ya karşı gelmekten sakının.

{وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللهَ غَفُورٌ} "*Ve yine bilin ki, Allah çok bağışlayan.*" Kendisine karşı muhalefet etmekten tevbe edene karşı.

{حَلِيمٌ} "*Ve çok yumuşak davranandır.*" Zira cezalandırma hususunda acele etmez.[28]

---

28 a) Buhârî, İbn Abbâs'tan (وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَآءِ) "*Böyle iddet bekleyen kadınları nikâhlamak istediğinizi bildirmenizden dolayı size bir vebal yoktur*" âyeti hakkında "Ta'riz, kişinin; ben evlenmek istiyorum. İsterdim ki bana saliha bir kadın müyesser olsun" demesidir. Buhârî, Nikâh, 34 nolu bâb, 5124 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî, İmam Buhârî kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. *Sünen-i Beyhakî*, Nikâh, "Kız isterken kinayeli söz söyleme" bâbı, c. 7, s. 178.

b) İmam Abdürrezzak es-San'ânî, "*Ancak, örfe uygun olan söz söylemeniz dışında*" âyeti hakkında Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: "Kadına 'Sen güzelsin, sen bana hayırlısın, kadınlara ihtiyacım var' demesidir." *Musannef-i Abdürrezzak*, Talak, c. 7, s. 53, 12153 nolu hadis. Ancak Abdürrezzak'ın kitabına aldığı bu hadis isnadında metruk bir ravi olan Abdül-

vehhab ibn Mücahid'in bulunması nedeniyle reddedilmiştir. Bu konuda doğru olan İmam Buhârî'nin Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği haberdir. Bu haberin isnadında İbn Mücahid ve Mücahid bulunmaktadır. Mücahid ibn Cübeyr'in tercüme-i halini önceden sunmuş, sika ve tefsir ve ilim sahasında imam olduğunu belirtmiştik. İbn Mücahid. Abdülvehhab ibn Mücahid ibn Cübeyr el-Mekkî, metruktur. Sevrî onu yalanlamıştır. Babasından hadis dinlemiş kendisinden de Abdürrezzak hadis dinlemiştir. Ancak Abdürrezzak onu ismiyle anmaz. *Takrib*, c. 1, s. 528, 1407; Zehebî, *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 413, 3897 nolu madde; *Divanü'd-Duafave'l-Metrukîn*, s. 204, 2679 nolu madde; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 453, 926 nolu madde. Bu açıklamalar ışığında hadisin merdud bir hadis olduğunu görüyoruz. Zira hadisin isnadında Abdülvehhab ibn Mücahid ibn Cübeyr el-Mekkî bulunmaktadır. Bu konuda İbn Abbâs'tan aktarılan Buhârî'nin Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı bir önceki haberdir.

c) İmam Buhârî (حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ) "*Bekleme süresi sona ermeden*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs'tan zikredildiğine göre; bu, iddetin sona ermesidir." Buhârî, Nikâh, 24. bâb, 5124 nolu hadis. Buhârî bu rivayeti temriz/zayıflık bildiren yüzkerü/zikr olunuyor ki sigasıyla rivayet etmiştir. Bu da söz konusu haberin sıhhat derecesine ulaşmadığına delalet etmektedir.

d) İbn Cerîr Taberî, İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "(حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ) '*Bekleme süresi sona ermeden*' iddeti bitirir." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 527. Bu hadisin isnadı zayıftır. Hadisin isnadında Muhammed ibn Sa'd, Sa'd, Sa'd'ın amcası Hüseyin ibn Hasan, Hüseyin'in babası Hasan ibn Atiyye, Hasan'ın babası Atiyye bulunmaktadır. Muhammed ibn Sa'd ibn Muhammed ibn Hasan ibn Atiyye. Taberî'nin şeyhidir. Hatib el-Bağdadî onun hakkında "Hadiste yumuşak idi" der. *Lisanü'l-Mizan*, c. 5, s. 147; *Tarih-i Bağdat*, c. 5, s. 322. Sa'd ibn Muhammed ibn Hasan ibn Atiyye el-Avfî. Cehmidir. Zayıftır. *Tarih-i Bağdat*, c. 9, s. 126; *Lisanü'l-Mizan*, c. 3, s. 18. Sa'd'ın amcası Hüseyin ibn Hasan ibn Atiyye ibn Sa'd el-Avfî. Bağdat kadısıdır. İbn Ebî Hatem der ki: "Babama onun hakkında sordum. Babam 'Hadisi zayıftır' dedi." *El-Cerh ve't-tadil*, c. 3, s. 48; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 1, s. 170. Hasan ibn Atiyye ibn Sa'd el-Avfî. Zayıftır. *Takrib*, c. 1, s. 168; *el-Cerh ve't-Tadil*, c. 3, s. 26. Hasan'ın babası Atiyye ibn Sa'd ibn Cenade el-Avfî. Sâduktur, çoğu defa hata eder. Şîî'dir, çokça tedlisde bulunur. İbn Abbâs'tan, Ebû Said el-Hudrî'den, Ebû Hureyre'den ve İbn Ömer'den vd. tefsir rivayet etmektedir. *Takrib*, c. 2, s. 24; *el-Mizan*, c. 3, s. 79; *Tehzib*, c. 7, s. 224. Hadisi rivayet eden raviler hadisi birbirinden dinlemişlerse de hadisin isnad zincirindeki birçok ravi zayıf olduğundan hadis de zayıf hadis kategorisindedir. *Lisanü'l-Mizan*, c. 7, s. 145, 603 nolu madde; c. 3, s. 18, 67 nolu madde; *Tarih-i Bağdat*, c. 5, s. 332, 2845 nolu madde; c. 9, s. 126 4743 nolu madde; *el-Cerh ve't-Tadil*, c. 3, s. 48, 215 nolu madde; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 294, 524 nolu madde; c. 7, s. 224, 413 nolu madde.

e)(وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَآءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ) "*(İddet beklemekte olan) bu kadınlara, kapalı bir biçimde evlenme isteğinizi belli etmenizden size bir günah*

yoktur." Murad, kocaları vefat etmiş olup iddet bekleyen hanımlardır. Allah Teâlâ bundan önceki âyette (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بَاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا) "*İçinizden vefat edip de geride eşler bırakan kimselerin hanımları, kendi başlarına (evlenmeden) dört ay on gün iddet beklerler*." (2/el-Bakara/234) buyurarak onları zikretmiştir. Ayrıca talak-ı bain-i beynune-i kübra ile boşanan hanımlar da aynı şekildedir. Onlara da iddet bekledikleri dönemde tarizli sözlerle kendilerine talip olmak caizdir. Ancak talak-ı rici ile boşanan hanıma tarizde bulunmak caiz değildir. Bu konuda icma bulunduğu gibi talak-ı rici evlilik kategorisindedir. *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 3, s. 188; *Tefsir-i İbn Kesir*, c. 1, s. 297.

f) Tariz, kadını istemeyi kastetmeksizin kadında rağbeti olduğunu tembih etmesidir. Nitekim yukarıdaki, İmam Buhârî'nin hadisinde de bu anlam hâkimdir. İmam İbn Cerîr birkaç kanaldan Mücahid aracılığıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Tariz, iddet bekleyen bir kadına erkeğin şöyle demesidir: 'Ben Allah dilerse senden başkasıyla evlenmek istiyorum. Saliha bir kadın bulmayı ne kadar da çok istiyorum.' Kadın iddeti beklediği müddetçe açıkça kadına kendisini sunamaz." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 517. Kadını bu dönemde açıkça kastederek isteyemez. Buna göre âyetin anlamı şöyle oluşmaktadır: Kocası vefat etmiş ya da üç talakla boşanmış olan hanıma iddet müddeti içinde onlarla açıkça evlenmeyi kast etmeksizin bir kastınla nikâhlama arzusunda bulunduğunuzu açığa vurmanızda bir sakınca yoktur.

g) (اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ) "*Ya da bu isteği içinizde saklamanızdan*." Yani kadınlarla nikâhlanma arzusunu kalplerinizde taşıyıp açığa vurmamanızda ve bunu gizlemenizde bir sakınca bulunmamaktadır.

h) (عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُوْنَهُنَّ) "*Çünkü Allah, gerçekten sizin onlarla evlenmek isteyeceğinizi bilir*." Yani nefislerinizde. Bunun için sizden zorluğu kaldırmıştır. *Tefsir-i İbn Kesir*, c. 1, s. 297.

i) (وَلٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا) "O*nlara gizlice buluşma sözü vermeyin*" âyeti hakkında İbn Cerîr Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle nakleder: "Ona (kadına): 'Ben aşığım, benden başkasıyla evlenmeyeceğine bana söz ver' tarzında sözler söylemektir." Nitekim İbn Cerîr Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan nakline göre o şöyle demiştir: "Kocasının ölümü sebebiyle iddet bekleyen boşanmış kadından, kendisinden başka bir erkekle evlenmeyeceğine dair söz almasıdır." *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 523.

j) Âyet erkek ile iddet bekleyen boşanmış veya kocası ölmüş kadının gizlice evlilik akdini kurma konusunda sözleşmeyi de içermektedir.

k) (اِلَّآ اَنْ تَقُوْلُوْا قَوْلًا مَعْرُوْفًا) "*Ancak, örfe uygun olan söz söylemeniz dışında*." Yani istediğinizi açıkça belirtmeksizin veya evlenmeyi kendisine vadetmeksizin onlara rağbetinizi bildiren kinayeli sözler söylemeniz.

l) (وَلَا تَعْزِمُوْا عُقْدَةَ النِّكَاحِ) "*Evlilik akdi yapmaya kalkışmayın.*" Yani iddet bekleyen kadınla nikâh akdini gerçekleştirmeye yeltenmeyiniz.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾

236- "Eğer kadınları nikâhtan sonra henüz kendilerine dokunmadan veya onlara bir mihr belirlemeden boşarsanız, (bunda) size bir günah yoktur. Bu durumda onlara mut'a (teselli hediyesi) verin. Eli geniş olan durumuna göre, eli dar olan da kendi durumuna göre, iyi bilinen örfe uygun olarak versin. Bu iyiler üzerine bir borçtur."

{لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ} "*(Bunda) size bir günah yoktur.*" Size herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ} "*Eğer kadınları nikâhtan sonra henüz kendilerine dokunmadan boşarsanız.*" Cinsel münasebet kurmadığınız.

{اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً} "*Veya onlara bir mihr belirlemeden.*" Veya kendileri için mihr belirlemediğiniz.

{وَمَتِّعُوهُنَّ} "*Bu durumda onlara mut'a (teselli hediyesi) verin.*" Boşama mutasıyla (müt'atü't-talak).

{عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ} "*Eli geniş olan durumuna göre versin.*" Zengin olan malının ölçüsünce.

{وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ} "*Eli dar olan da kendi durumuna göre.*" Malının ölçüsünce.

---

m) (حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ) "*Bekleme süresi sona ermeden de.*" Yani iddetini sona erdirmeden. Nitekim İbn Cerîr'in Avfî ve Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric ettiği hadiste de İbn Abbâs bu açıklamada bulunmuştur. *Tefsiru't-Taberî*, c. 2, s. 527.

n) Âyette geçen kitap sözcüğü sınır ve farz kılma anlamındadır. Nitekim Allah Teâlâ (اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا) "*Çünkü namaz, mü'minlere vakitli olarak farz kılınmıştır*" (4/en-Nisa/103) buyurmaktadır.

{ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ } "*Örfe uygun olarak.*" İstenilen mihrin üstünde. Bunun en alt sınırı bir kadın ev giysisi, örtü ve yorgan/battaniye.

{ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ } "*Bu iyiler üzerine bir borçtur.*" Muvahhidler üzerine bir vacip. Zira bu mihrin bedelidir.

وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّآ اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَاَنْ تَعْفُوٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾

237- "Eğer onları, kendilerine dokunmadan önce boşar ve mehri de belirlemiş bulunursanız, o zaman, onlar için belirlediğiniz mehrin yarısı vardır. Ancak kadınların haklarından vazgeçmesi veya nikâh düğümü elinde bulunanın bu hakkı bağışlaması durumu müstesnadır. Sizin bağışlamanız takvaya daha yakındır. Birbirinize karşı faziletli davranmayı elden bırakmayın. Çünkü Allah, yapmakta olduklarınızı görür."

Ardından Allah Teâlâ mehri belirlenmiş olan hanımın hükmünü açıklayarak şöyle buyurdu:

{ وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ } "*Eğer onları, kendilerine dokunmadan önce boşar.*" Onlarla cinsel münasebet kurmadan önce.

{ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً } "*Ve mihri de belirlemiş bulunursanız.*" Onların mihrlerini açıklamışsanız.

{ فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ } "*O zaman, onlar için belirlediğiniz mihrin yarısı vardır.*" Onların belirlemiş olduğunuz mihrlerin yarısını ödemeniz üzerinize bir sorumluluktur.

{ اِلَّآ اَنْ يَعْفُونَ } "*Ancak kadınların haklarından vazgeçmesi bu hakkı bağışlaması durumu müstesnadır.*" Ancak hanımın kendi hakkını kocasına terk etmesi durumu müstesna.

{ اَوْ يَعْفُوَا الَّذِي بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِ } *"Veya nikâh düğümü elinde bulunanın vazgeçmesi."* Yahut kadına mihri tam olarak versin diye kocanın kendi hakkını kadına terk etmiş olması durumu müstesna.

{ وَاَنْ تَعْفُوٓا } "*Sizin bağışlamanız.*" Hakkınızı (kocanın) terk etmesi.

{ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى } "*Takvaya daha yakındır.*" Muttakiler için takvaya daha yakın bir durumdur.

Allah Teâlâ koca ve hanıma buyuruyor ki; kocanın hakkını hanıma terk etmesi takvâ için daha önceliklidir.

{ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ } "*Birbirinize karşı faziletli davranmayı elden bırakmayın.*" Allah Teâlâ koca ve hanıma buyuruyor ki; birbirinize fazl ve ihsanı terk etmeyiniz.

{ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ } "*Çünkü Allah, yapmakta olduklarınızı görür.*" Fazl ve ihsanı.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُوْمُوا لِلّٰهِ قَانِتِيْنَ ﴿٢٣٨﴾

238- "Namazlara ve (özellikle) orta namaza devam edin. Allah için boyun eğerek kalkıp namaza durun!"

Ardından Allah Teâlâ beş vakit namaza özendirmek için şöyle buyurdu:

{ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ } "*Namazlara devam edin.*" Beş vakit namaza abdestiyle, rükûuyla, secdesiyle ve kendilerinde vacip olan şeylerle, vakitleriyle.

{ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى } "*Ve özellikle orta namaza.*" Özellikle de ikindi namazına.

{ وَقُوْمُوا لِلّٰهِ قَانِتِيْنَ } "*Allah için boyun eğerek kalkıp namaza durun!*" Rükû, secdeyi ikamet edici olarak Allah Teâlâ için namaz kılınız.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir; konuşmak vesileyle isyan ederek değil namazda ona itaat edici/mûtî olunuz.

فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾

239- "Eğer korku içinde bulunursanız, (namazlarınızı) yürürken veya binek üzerinde giderken (kılın)! Güvene eriştiğinizde, bilmediğinizi size öğrettiğinden dolayı Allah'ı anın!"

{ فَاِنْ خِفْتُمْ } "*Eğer korku içinde bulunursanız.*" Kılıçla vuruşmada düşmandan.

{ فَرِجَالًا } "*(Namazlarınızı) yürürken kılın.*" İma ile ayaktayken namaz kılınız.

{ اَوْ رُكْبَانًا } "*Veya binerek.*" Yönünüz neresi olursa olsun binit üstündeyken.

{ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ } "*Güvene eriştiğinizde, Allah'ı anın!*" Rükû ve secde ile Allah için namaz kılınız.

{ كَمَا عَلَّمَكُمْ } "*Size öğrettiğinden dolayı.*" Kur'an'da yolcu için iki rekât ve mukim için dört rekât namaz olduğunu.

{ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ } "*Bilmediğinizi.*" Kur'an'dan önce.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِيٓ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾

240- "Sizden hanımlarını geride bırakarak vefat edecek olanlar, eşleri için bir yıl boyunca, evlerinden çıkarılmayarak geçimlerini sağlayacak bir malı vasiyet etsinler. Ancak, kendileri çıkarlarsa, kendi başlarına, meşru şekilde yapacaklarından dolayı, size bir sorumluluk yoktur. Allah mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ } "*Sizden vefat edecek olanlar.*" Ruhları alınan erkekleriniz.

{ وَيَذَرُونَ } "*Geride bırakarak.*" Terk edenler.

{ اَزْوَاجًا } "*Hanımlarını.*" Ölümden sonra.

{ وَصِيَّةً } "*Vasiyet etsinler.*" Allah Teâlâ buyuruyor ki; o erkeklerin vasiyet etmeleri gerekir.

Eğer "*Vasiyyeten*" şeklinde nasp kıraatiyle okunursa âyetin anlamı şöyle olur: Allah Teâlâ buyuruyor ki; onların vasiyette bulunmaları gerekir.

{ لِاَزْوَاجِهِمْ } "*Eşleri için.*" Mallarında.

{ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ } "*Bir yıl boyunca geçimlerini sağlayacak bir malı.*" Bir yıla kadar nafaka ve sükna/oturum/mesken.

{ غَيْرَ اِخْرَاجٍ } "*Evlerinden çıkarılmayarak.*" Hanımları meskenlerinden çıkmaksızın.

{ فَاِنْ خَرَجْنَ } "*Ancak, kendileri çıkarlarsa.*" Bir yıldan önce hanımların kendileri çıkarlarsa ya da evlenirlerse.

{ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ } "*Size bir sorumluluk yoktur.*" Kocasının evinden çıktıktan ya da evlendikten sonra nafakayı ve süknayı vermeme hususunda ölünün velilerine.

{ فِي مَا فَعَلْنَ } "*Yapacaklarından dolayı.*" Ve (yapması gerekip de –çev.-) yapmadıkları şey.

{ فِيٓ اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ } "*Kendi başlarına, meşru şekilde.*" Evlenmek için süslenip bezenmeleri. Bu âyet hanımın miras almasını bildiren âyetle mensuhtur. Yani vefat eden kişinin nafakası.

{ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ } "*Allah mutlak üstün.*" Emrettiği şeyi terk edenden intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } "*Tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" Vefat eden kocadan bir yıla kadar nafaka alma ve sükna hakkından yararlanma hükmünün nesh edilmesiyle. Mirastaki payları olan dörtte bir ya da sekizde bir nasibini vermekle.

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾

241- "Boşanmış kadınlar için de, iyi bilinen örfe göre bir yararlanma hakkı vardır ki, bu Allah'tan sakınanlar üzerinde bir borçtur."

{ وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ } "*Boşanmış kadınlar için de, iyi bilinen örfe göre bir yararlanma hakkı vardır ki.*" İhsan ve fazl ile.

{ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ } "*Bu Allah'tan sakınanlar üzerinde bir borçtur.*" Ve vacip de değildir. Zira bu yararlanma mihrden ayrı olarak ihsan boyutlu bir lütuftur.

كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾

242- "Allah, akıl erdirmeniz için size âyetlerini açıklıyor."

{ كَذٰلِكَ } "*Böylece.*" Bu şekildedir.

{ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ } "*Allah size âyetlerini açıklıyor.*" Bunu açıkladığı gibi emrini ve nehyini.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ } "*Akıl erdirmeniz için.*" Emrolunduğunuz şeyi.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ اَحْيَاهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

243- "Sen, sayıları binlerce olmasına rağmen, yine de ölümden korktukları için yurtlarını terk edenleri görmedin mi? Allah onlara, 'ölün!' diye seslenmiş ve sonra da onları yeniden hayata

döndürmüştü. Hiç kuşku yok ki, Allah, insanlara karşı çok lütuf sahibidir; ama insanların çoğu yine de şükretmezler."

Ardından Allah Teâlâ İsrailoğullarının ölüm haberlerini zikretmek için şöyle buyurdu:

{ اَلَمْ تَرَ } "*Sen görmedin mi?*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'da sana haber verilmedi mi?

{ اِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ } "*Yurtlarını terk edenleri.*" Düşmanlarıyla savaşmak için evlerinden çıkanları.

{ وَهُمْ اُلُوفٌ } "*Sayıları binlerce olmasına rağmen.*" Sekiz bin kişi idiler. Savaşmaktan korktular.

{ حَذَرَ الْمَوْتِ } "*Yine de ölümden korktukları için.*" Savaşmaktan korkarak.

{ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا } "*Allah onlara: 'Ölün' diye seslenmiş.*" Allah Teâlâ onları yerlerinde öldürdü.

{ ثُمَّ اَحْيَاهُمْ } "*Ve sonra da onları yeniden hayata döndürmüştü.*" Sekiz gün sonra.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ } "*Hiç kuşku yok ki, Allah, çok lütuf sahibidir.*" Fazl/nimet sahibidir.

{ عَلَى النَّاسِ } "*İnsanlara karşı.*" Kendilerini dirilttiğinden dolayı onlara.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ } "*Ama insanların çoğu yine de şükretmezler.*" Hayata.

Allah Teâlâ onları dirilttikten sonra onlara şöyle buyurdu:

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾

244- "Allah yolunda savaşın ve bilin ki, Allah işiten, bilendir."

{ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } "*Allah yolunda savaşın.*" Allah Teâlâ'ya taat içinde düşmanlarınızla.

{ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ } *"Ve bilin ki Allah işiten."* Sözlerinizi.

{ عَلِيمٌ } *"Bilendir."* Niyetlerinizi ve emrolunduğunuz şeyi yapmazsanız cezalarınızı bilir.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهٗٓ اَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

245- "Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse, Allah da ona birçok katlarını verir. Allah hem darlık verir hem de bolluk verir. Siz O'na döndürülüp götürüleceksiniz."

Ardından Allah Teâlâ mü'minleri sadaka vermeye teşvik etmek için şöyle buyurdu:

{ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا } *"Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse."* Sadaka konusunda. Sadakayı vermeden önce doğru bir niyetle ve sevabını umarak.

{ فَيُضَاعِفَهُ لَهٗٓ اَضْعَافًا كَثِيرَةً } *"Allah da ona birçok katlarını verir."* Bire iki bin çarpı bin.

{ وَاللّٰهُ يَقْبِضُ } *"Allah hem darlık verir."* Kısar.

{ وَيَبْصُطُ } *"Hem de bolluk verir."* Dilediğine dünyada malı genişçe verir.

{ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } *"Siz O'na döndürülüp götürüleceksiniz."* Ölümden sonra O'na döndürülecek ve amellerinizle de karşılık göreceksiniz.

Âyet-i kerime Ensar'dan Ebû Dahdah ya da Ebû Dahdaha künyesiyle tanınan bir kişi hakkında nazil olmuştur.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنِيٓ اِسْرَٰٓءِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى اِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ

عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَآئِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾

246- "Mûsâ'dan sonraki İsrail oğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar, Peygamberlerine, 'Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım!' demişlerdi. O da 'Ya size savaşmanız emrolunur da savaşmazsanız!' dediğinde, onlar, 'Bizler, yurtlarımızdan çıkarılmışız ve çocuklarımızdan (uzaklaştırılmışız) Allah yolunda niçin savaşmayalım?' dediler. Kendilerine savaş yazılınca da içlerinden pek azı dışında geri dönüp kaçtılar. Allah o zalimleri bilir."

{ اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَإِ } "*İleri gelenlerini görmedin mi?*" Şu topluluktan sana haber verilmedi mi?

{ مِنْ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى اِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ } "*Mûsâ'dan sonraki İsrailoğullarının. Hani onlar peygamberlerine: demişlerdi.*" Eşmoil'e.[29]

{ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا } "*Bize bir hükümdar gönder de.*" Bize ordunun melikini/komutanını açıkla.

{ نُقَاتِلْ } "*Savaşalım.*" Onun emriyle düşmanlarımıza karşı.

{ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } "*Allah yolunda*" Allah Teâlâ'ya itaat içinde.

{ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ } "*O da: Ya size ... dediğinde*" Gücünüz yeter mi? Eğer "Asiytüm" şeklinde cerr ile okursan anlam, "sandınız mı?" olur.

{ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ } "*Emrolunur da.*" Farz kılınır da.

{ الْقِتَالُ } "*Savaşmanız.*" Düşmanlarınıza karşı savaş.

{ اَلَّا تُقَاتِلُوا } "*Savaşmazsanız.*" Düşmanlarınızla.

{ قَالُوا وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ } "*Onlar: 'Niçin savaşmayalım?' demişlerdi.*" Niçin düşmanla savaşmayalım?

[29] Eşmoil, İsrail oğulları peygamberlerindendir. (Çev.)

{ فِي سَبِيلِ اللهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا } "*Allah yolunda, yurtlarımızdan çıkarılmışız.*" Evlerimizden çıkartıldık.

{ وَأَبْنَآئِنَا } "*Ve çocuklarımızdan (uzaklaştırılmışız).*" Çocuklarımız esir edildi.

{ فَلَمَّا كُتِبَ } "*Yazılınca.*" Vacip kılınınca.

{ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا } "*Kendilerine savaş. Geri dönüp kaçtılar.*" Düşmanlarıyla savaşmaktan yüz çevirdiler.

{ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ } "*İçlerinden pek azı dışında.*" 313 kişi.

{ وَاللهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ } "*Allah o zalimleri bilir.*" Düşmanlarıyla savaşmaktan yüz çevirenleri.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوٓا أَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَآءُ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾

247- "Peygamberleri onlara, 'Allah, Tâlut'u size hükümdar olarak gönderdi' demişti. Onlar, 'Biz hükümdarlığa ondan daha lâyık iken ve ona da bol mal verilmemişken, nasıl olur da bize hükümdar olur?' dediler. Peygamber de'Hiç şüphesiz Allah onu sizin başınıza seçmiş ve ona bilgi ve beden bakımından bir güç, bir genişlik vermiştir' dedi. Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah'ın lütfu geniştir, o her şeyi bilir.

{ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ } "*Peygamberleri onlara dedi.*" Eşmoil.

{ إِنَّ اللهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ } "*Allah gönderdi.*" Açıklamıştır.

{ طَالُوتَ مَلِكًا } "*Tâlut'u size hükümdar olarak.*" Onu size melik kılmıştır.

{ قَالُوٓا اَنّٰى يَكُونُ } "*Onlar dediler ki: Nasıl olur da.*" Nereden olur?

{ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا } "*Bize hükümdar olur?*" O kral soyundan değildir.

{ وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ } "*Biz hükümdarlığa ondan daha lâyık iken.*" Zira biz melik soyundanız.

{ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ } "*Ve ona da bol mal verilmemişken.*" Onun mal bolluğu bulunmamaktadır ki askerine infakta bulunsun.

{ قَالَ } "(*Peygamber de) dedi.*" Eşmoil.

{ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ } "*Hiç şüphesiz Allah onu sizin başınıza seçmiş.*"[30] Meliklik ile onu seçmiş ve onu sizin başınıza melik kılmıştır.

{ وَزَادَهُ بَسْطَةً } "*Ve ona bir güç, bir genişlik vermiştir.*" Fazilet vermiştir.

{ فِي الْعِلْمِ } "*Bilgi bakımından.*" Savaş bilgisi.

{ وَالْجِسْمِ } "*Ve beden.*" Uzunluk ve kuvvet.

{ وَاللّٰهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ } "*Allah mülkünü verir.*" Mülkünü verir. (İbn Abbâs âyetin orijinalinde geçen yü'ti sözcüğünü yu'tı sözcüğü ile tefsir etmiştir.)[31]

{ مَنْ يَشَآءُ } "*Dilediğine.*" Dünyada. Her ne kadar melik soyundan gelmese de.

---

30 Âyet ve tefsir metni göz önüne alınarak bir sonraki bölümde yer alması gereken (عَلَيْكُمْ) "*sizin başınıza*" ifadesi bu bölüme alınmış ve meal ve tefsir metni buna göre anlamlandırılmıştır.

31 Kur'an'î sözcüklerden olan "yü'ti" (hemzeli) ile "yu'ti" (aynlı) sözcükleri arasında fark bulunmaktadır. Cüveynî'ye göre, Kitabullah'ın belagatine dayanan bir fark bulunmaktadır. Âyette geçen "yü'tî" sözcüğünün mefulü İbn Abbâs'ın verdiği anlam olan "yu'ti" fiilinden daha kuvvetlidir. "Yu'ti" fiilinin mefulü mutavaat (dönüşlülük) ifade ederken "yü'ti" fiilinin mefulünden böyle bir anlam söz konusu değildir. Bu bilgiler ışığında âyete bakıldığında İbn Abbâs'ın tefsiri pek de tutarlı görünmüyor. Çünkü hikmette geri dönüş yok gibidir. Bir yere hikmet yerleşince süreklilik arz eder. O'nun şanı çok yücedir. Menna Halil el-Kattan, *Mebahisu fi Ulumi'l-Kur'an*, Müessesetü'r-Risale, s. 208.

{ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ } "*Allah'ın lütfu geniştir.*" Bağış ile.

{ عَلِيمٌ } "*O her şeyi bilir.*" Dilediğine vermekle. Demişlerdir ki: "Onun mülkü Allah Teâlâ'dan değildir, aksine sen onu bize melik/kral kıldın."

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى وَ اٰلُ هٰرُوْنَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٤٨﴾

248- "Yine peygamberleri onlara, 'Onun hükümdarlığının işareti, sandığın (tâbûtun) size gelmesidir. Meleklerin taşıyacağı o sandığın içinde, Rabbinizden gelen bir gönül huzuru, Mûsâ ailesi ile Harun ailesinin bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Eğer iman etmiş kimselerseniz, kuşkusuz bunda sizin için kesin bir delil vardır.'"

{ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ } "*Yine Peygamberleri onlara dedi:*" Eşmoil.

{ اِنَّ اٰيَةَ } "*İşareti.*" Alameti.

{ مُلْكِهٖٓ } "*Onun hükümdarlığının.*" Bunun Allah Teâlâ tarafından olduğunun.

{ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ } "*Sandığın (tâbûtun) size gelmesidir.*" Sizden alınmış bulunan tâbûtun size geri döndürülmesidir.

{ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ } "*O sandığın içinde, bir gönül huzuru.*" Rahmet ve gönül huzuru bulunmaktadır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İçinde yardım kazancı bulunmaktadır. İnsan yüzü gibi sarı renge sahiptir.

{ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى } "*Rabbinizden gelen. Mûsâ ailesi bıraktıklarından bir kalıntı vardır.*" Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın terekesinden. Yani Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın Kitabı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın levhaları ve asası.

{ وَ اٰلُ هٰرُونَ } "*İle Harun ailesinin.*" Hz. Harun ('aleyhi's-selâm)'ın terekesi olan ridası ve imamesi.

{ تَحْمِلُهُ } "*Taşıyacağı.*" Onu sürükleyip getireceği.

{ الْمَلٰٓئِكَةُ } "*Meleklerin.*" Size.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ } "*Kuşkusuz bunda vardır.*" Size Tâbût'u geri getirmede.

{ لَاٰيَةً } "*Kesin bir delil.*" Alamet.

{ لَكُمْ } "*Sizin için.*" Onun krallığının Allah Teâlâ katından olmasına dair.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } "*Eğer iman etmiş kimselerseniz.*" Tasdik edicilerden iseniz. Kendilerine tâbût geri döndürülünce kabul ettiler ve onunla birlikte çıktılar.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنِّيٓ اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهٖ فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهٖ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾

249- "Sonra Tâlut, ordusuyla birlikte hareket etti. (Askerlerine), 'Allah sizi bir ırmakla deneyecek. Kim ondan su içerse benden değil, kim de ondan içmezse işte o bendendir, ancak eliyle bir avuç alan müstesna' dedi. (Derken varır varmaz) içlerinden pek azı dışında, hepsi de ondan içtiler. Tâlut ve beraberinde

olan mü'minler ırmağı geçince, 'Bugün bizim Câlut ve ordusuna karşı koyacak gücümüz yok!' dediler. Allah'a kavuşacaklarına iman edip, bilenler ise şu cevabı verdiler: 'Nice sayıca az topluluklar, Allah'ın izniyle, sayıca çok olan toplulukları yenmişlerdir. Çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.'"

{فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ} "*Sonra Tâlut, hareket etti.*" Tâlut çıktığında.

{بِالْجُنُودِ} "*Ordusuyla birlikte.*" Askerleriyle. Onlarla birlikte çöl/çorak bir yerde yürümeye başladı.

{قَالَ} "*(Askerlerine), dedi.*" Tâlut onlara dedi ki:

{إِنَّ اللهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ} "*Allah sizi bir ırmakla deneyecek.*" Sizi bir akarsu ile deneyecektir.

{فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ} "*Kim ondan su içerse.*" O akarsudan.

{فَلَيْسَ مِنِّي} "*Benden değildir.*" Düşmanıma karşı benimle birlikte değildir ve nehri geçemeyecektir de.

{وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ} "*Kim de ondan içmezse.*" Ondan içmeyen ise.

{فَإِنَّهُ مِنِّي} "*İşte o bendendir.*" Düşmanıma karşı. Ardından istisna ederek şöyle buyurdu:

{إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ} "*Ancak eliyle bir avuç alan müstesna.*" Sözcük "Garfeten" şeklinde okunursa anlam tek bir avuç su olmuş olur. Bu bir avuç su içecekleri, hayvanları ve yükleri için onlara yeterdi.

{فَشَرِبُوا مِنْهُ} "(*Derken varır varmaz) ondan içtiler.*" Nehire ulaştıklarında nehirde durdular. Diledikleri kadar içtiler.

{إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ} "*İçlerinden pek azı dışında.*" 313 kişi. Bunlar ancak Allah Teâlâ'nın kendilerine gösterdiği gibi içtiler.

{فَلَمَّا جَاوَزَهُ} "*Irmağı geçince.*" Yani nehri.

{هُوَ} "*Tâlut.*" Yani Tâlut.

{وَالَّذِينَ آمَنُوا} "*Ve mü'minler.*" Tasdik edenler.

{مَعَهُ قَالُوا} "*Beraberinde olan. Dediler.*" Kendi aralarında.

{لاَ طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ} "*Bugün bizim Câlut ve ordusuna karşı koyacak gücümüz yok! İman edip bilenler ise şu cevabı verdiler:*" Bilenler ve kesin yakîn getirenler.[32]

{أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللهِ} "*Allah'a kavuşacaklarına.*" Ölümden sonra Allah Teâlâ'yla karşılaşacak olanlar.

{كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ} "*Nice sayıca az topluluklar.*" Mü'minlerden az bir topluluk.

{غَلَبَتْ فِئَةً} "*Toplulukları yenmişlerdir.*" Bir grubu.

{كَثِيرَةً} "*Sayıca çok olan.*" Kâfirlerden.

{بِإِذْنِ اللهِ} "*Allah'ın izniyle.*" Allah Teâlâ'nın yardımıyla.

{وَاللهُ مَعَ الصَّابِرِينَ} "*Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.*" Savaş halinde sabredenlere zafer bağışlamakla yardımcıdır.

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾

250- "Câlut ve ordusuyla karşı karşıya geldiklerinde de şöyle dediler: 'Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sabit tut ve şu inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!'"

{وَلَمَّا بَرَزُوا} "*Karşı karşıya geldiklerinde de.*" Karşılıklı savaş düzenine geçtiklerinde.

{لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا} "*Câlût ve ordusuyla. Şöyle dediler:*" Yani şu tasdik ediciler.

{رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا} "*Ey Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır.*" Yani bizi sabırla keremli kıl.

{وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا} "*Ayaklarımızı sabit tut.*" Savaşta.

---

[32] İbn Abbâs ayetin orijinalinde geçen zann sözcüğünü ilim ve yakîn anlamında tefsir etmiştir.

{ وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ } "*Ve şu inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!*" Câlut ve ordusuna karşı.

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاٰتٰيهُ اللهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَآءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾

251- "Böylece Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Davud da Câlut'u öldürdü. Allah, Davud'a hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediği şeylerden öğretti. Eğer Allah'ın, insanları birbirleriyle savması olmasaydı, yeryüzü mutlaka bozulur, giderdi. Fakat Allah, âlemlere karşı lütuf sahibidir."

{ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللهِ } "*Böylece Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar.*" Allah Teâlâ'nın yardımıyla.

{ وَقَتَلَ دَاوُدُ } "*Dâvûd da öldürdü.*" Davud Peygamber ('aleyhi's-selâm).

{ جَالُوتَ } "*Câlût'u.*" Câlut kâfirini.

{ وَاٰتٰيهُ اللهُ الْمُلْكَ } "*Allah da Davud'a hükümdarlık verdi.*" Allah Teâlâ Benî İsrail'in krallığını Hz. Davud ('aleyhi's-selâm)'a bahşetti.

{ وَالْحِكْمَةَ } "*Ve hikmeti.*" Anlayış ve peygamberliği.

{ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَآءُ } "*Ve Ona dilediği şeylerden öğretti.*" Zırhlar yapmayı.

{ وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ } "*Eğer Allah'ın, insanları birbirleriyle savması olmasaydı.*" Davud ('aleyhi's-selâm) vesilesiyle Câlut'un şerrini İsrailoğullarından def etmesi gibi.

{ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ } "*Yeryüzü mutlaka bozulur, giderdi.*" Ehliyle fesada.

Diyor ki; *"Eğer Allah'ın,... savması olmasaydı."* Peygamberler aracılığıyla mü'minlerden düşmanlarının, mücahidler aracılığıyla cihad

etmekten geri kalanlardan da düşmanlarının şerlerini bertaraf etmesi. *"Yeryüzü mutlaka bozulur, giderdi."* Ehliyle.

{ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ } "*Fakat Allah lütuf sahibidir.*" Lütuf.

{ عَلَى الْعَالَمِينَ } "*Âlemlere karşı.*" Bertaraf etmek ile.

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

252- "İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Onları sana gerçek olarak okuyoruz. Hiç şüphesiz sen, gönderilen peygamberlerdensin."

{ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ } "*İşte bunlar Allah'ın âyetleridir.*" İşte bunlar Allah Teâlâ'nın âyetleridir. Yani geçmiş ümmetlerin haberlerini veren Kur'an.

{ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ } "*Onları sana okuyoruz.*" Katımızdan Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı sana indiriyoruz.

{ بِالْحَقِّ } "*Gerçek olarak.*" Hakkı ve bâtılı açıklamak için.

{ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ } "*Hiç şüphesiz sen, gönderilen peygamberlerdensin.*" Cin ve insanların bütününe.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾

253- "İşte biz bu peygamberlerden kimini kiminden üstün kıldık. İçlerinden kimi var ki, Allah onunla bizzat konuştu, kimini de derecelerle daha yükseklere çıkardı. Meryem oğlu İsa'ya da açık deliller verdik ve kendisini Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. Eğer Allah dileseydi, onların arkasından gelen ümmetler,

kendilerine o açık deliller geldikten sonra birbirlerini öldürmezlerdi. Ancak onlar kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler, kimi iman etti, kimi inkâr etti. Allah dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi. Ama Allah dilediğini yapar."

{تِلْكَ الرُّسُلُ} "*İşte biz bu peygamberlerden.*" Sana isimlerini belirttiğimiz.

{فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ} "*Kimini kiminden üstün kıldık.*" Keramet ile.

{مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللهُ} "*İçlerinden kimi var ki Allah onunla bizzat konuştu.*" Ki bu Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'dır.

{وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ} "*Kimini de derecelerle daha yükseklere çıkardı.*" Faziletler ile. Bu da Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'dır. Allah Teâlâ onu saf bir dost edinmiştir. Hz. İdris ('aleyhi's-selâm)'ı ise yüce bir mekâna yüceltmiştir.

{وَآتَيْنَا} "*Verdik.*" Bahşettik.

{عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ} "*Meryem oğlu İsa'ya da açık deliller.*" Emir, nehy ve harikuladelikler.

{وَأَيَّدْنَاهُ} "*Ve kendisini destekledik.*" Kuvvetlendirdik ve ona yardım ettik.

{بِرُوحِ الْقُدُسِ} "*Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) ile.*" Tertemiz Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile.

{وَلَوْ شَآءَ اللهُ مَا اقْتَتَلَ} "*Eğer Allah dileseydi birbirlerini öldürmezlerdi.*" Anlaşmazlığa düşmezlerdi.

{الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ} "*Onların arkasından gelen ümmetler.*" Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın ve Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın ardından.

{مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ} "*Kendilerine o açık deliller geldikten sonra.*" Kitaplarında bulunan Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerinin ve vasıflarının açıklanmasından sonra.

{ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا } *"Ancak onlar kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler."* Dinde.

{ فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ } *"Kimi iman etti."* Bütün kitaplara ve resûllere.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ } *"Kimi inkâr etti."* Kitapları ve Resûlleri.

{ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا } *"Allah dileseydi birbirlerini öldürmezlerdi."* Dinde anlaşmazlığa düşmezlerdi.

{ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ } *"Ama Allah dilediğini yapar."* Kullarını dilediği gibi.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

254- "Ey iman edenler! İçinde ne alış-verişin, ne dostluğun, ne de şefaatin bulunmadığı bir gün gelmezden önce, size rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcayın! İnkâr edenlere gelince, onlar zalimlerdir!"

Ardından Allah Teâlâ mü'minleri sadaka vermeye teşvik ederek şöyle buyurdu:

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ } *"Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcayın!"* Size verdiğimiz mallardan Allah yolunda tasaddukta bulununuz.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ } *"İçinde bir gün gelmezden önce."* Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا بَيْعٌ فِيهِ } *"Ne alışverişin."* Kendisinde fidye vermenin olmadığı.

{ وَلَا خُلَّةٌ } *"Ne dostluğun."* Dostluk kurmanın.

{ وَلَا شَفَاعَةٌ } *"Ne de şefaatin bulunmadığı."* Kâfirler için.

{ وَالْكَافِرُونَ } *"İnkâr edenlere gelince."* Allah Teâlâ'yı inkâr edenler.

{هُمُ الظَّالِمُونَ} "*Onlar zalimlerdir!*" Allah Teâlâ'ya ortak koşanlardır.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَاْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِٓ اِلَّا بِمَا شَآءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾

255- "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O daima diridir, yaratıklarını koruyup gözetendir. O'nu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmadan, O'nun katında şefaat edecek olan kimdir? O, kullarının önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bilir. Onlar ise, O'nun ilminden, ancak O'nun dilediğini kavrarlar. O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kuşatmıştır. Onların her ikisini de koruyup gözetmek O'na ağır da gelmez. O çok yücedir, çok büyüktür."

Ardından Allah Teâlâ kendi zatını överek şöyle buyurdu:

{اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ} "*Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O daima diridir.*" Ölmeyen Hayy'dır.

{الْقَيُّومُ} "*Yaratıklarını koruyup gözetendir.*" Başlangıcı olmayan kaimdir.

{لَا تَاْخُذُهُ سِنَةٌ} "*Onu ne bir uyuklama alır.*" Hafif bir uyku alır.

{وَلَا نَوْمٌ} "*Ne de bir uyku.*" Ağır bir uyku almaz ki, O'nu tedbirinden ve emrinden engellesin.

{لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ} "*Göklerde ne varsa hepsi O'nundur.*" Melekler.

{وَمَا فِي الْاَرْضِ} "*Ve yerde ne varsa.*" Varlıklar.

{مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهٓ} *"O'nun katında şefaat edecek olan kimdir?"* Gök ehlinden ve yer ehlinden Kıyâmet gününde.

{اِلَّا بِاِذْنِهٖ} *"İzni olmadan."* O'nun emri olmadan.

{يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ} *"Kullarının önlerinde ne varsa hepsini bilir."* Meleklerin önündeki ahiretin işinden şefaatin kimin için olduğu.

{وَمَا خَلْفَهُمْ} *"Ve arkalarında."* Dünya işinden.

{وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهٖٓ اِلَّا بِمَا شَآءَ} *"Onlar ise O'nun ilminden, ancak O'nun dilediğini kavrarlar."* Diyor ki; Melekler dünya ve ahiret işinden ancak Allah Teâlâ'nın kendilerine öğrettiği şeyi bilebilirler.

{وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ} *"O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kuşatmıştır."* Diyor ki: O'nun kürsisi göklerden ve yerden daha geniştir.

{وَلَا يَؤُدُهٗ حِفْظُهُمَا} *"Onların her ikisini de koruyup gözetmek O'na ağır da gelmez."* Arş'ın ve Kürsî'nin korunması melekler söz konusu olmaksızın kendisine ağır gelmez.

{وَهُوَ الْعَلِيُّ} *"O çok yücedir."* Her şeyden daha yücedir.

{الْعَظِيمُ} *"Çok büyüktür."* Her şeyden daha azametlidir.

لَآ اِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

256- "Dinde zorlama yoktur! Çünkü doğrulukla eğrilik apaçık ayrılmıştır. Artık her kim tâğûtu inkâr edip, Allah'a iman ederse, kopması mümkün olmayan sağlam bir kulpa yapışmış olur. Allah her şeyi işitendir, bilendir."

{لَآ اِكْرَاهَ فِي الدِّينِ} *"Dinde zorlama yoktur."* Arap'ın Müslüman oluşundan sonra Ehl-i Kitap'tan ve Mecûsîlerden hiçbir kimse tevhide zorlanamaz.

{ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ } "*Çünkü doğrulukla eğrilik apaçık ayrılmıştır.*" İman küfürden, Hak bâtıldan. Bu âyet Münzir ibn Savi et-Temimî hakkında nazil olmuştur.

{ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ } "*Artık her kim tâğûtu inkâr edip.*" Şeytan'ın emrini ve putlara ibadet etmeyi.

{ وَيُؤْمِنْ بِاللهِ } "*Allah'a iman ederse.*" Allah Teâlâ katından gelen şeylere.

{ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى } "*Sağlam bir kulpa yapışmış olur.*" La ilahe illallah güvencesine tutunmuştur.

{ لَا انْفِصَامَ لَهَا } "*Kopması mümkün olmayan.*" Hiç kopması, zevali ve helaki olmayan.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sahibi için cennet nimetlerinden kesilmeksizin, cennetten zail olmaksızın ve ateşte beka ile helak olmaksızın.

{ وَاللهُ سَمِيعٌ } "*Allah her şeyi işitendir.*" Bu sözü.

{ عَلِيمٌ } "*Bilendir.*" Bu sözün sevabını ve nimetlerini.[33]

---

[33] a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle nakleder: "Çocuğu yaşamayan bir kadın bu sefer çocuğu yaşarsa onu Yahudi yapacağına dair söz verirdi. Nadiroğulları Medine'den sürülünce aralarında Ensar çocuklarından çok kimse vardı. 'Çocuklarımızı bırakmayız!' demeleri üzerine Allah Teâlâ ﴿لَآ إِكۡرَاهَ فِي الدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشۡدُ مِنَ الۡغَيِّ﴾ '*Dinde zorlama yoktur, doğruluk ile sapıklık gerçekten apaçık meydana çıkmıştır*' buyruğunu indirdi." Ebû Dâvûd, Cihad, "Esirin İslam'ı kabule zorlanması" bâbı, 2682 nolu hadis. İmam Ebû Dâvûd bu hadisi sonunda tek bir isnada toplanan üç isnad ile rivayet etmiştir. Hadisin senedinde Muhammed ibn Amr ibn Ali, Eşas ibn Abdullah es-Sicistânî, İbn Beşar, İbn Ebî Adiy, Hasan ibn Ali ibn Muhammed el-Hüzeli, Vehb İbn Cerîr ibn Hazım ibn Zeyd, Şube, Ebû Bişr Cafer ibn İyas ve Said ibn Cübeyr. Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halini önceden sunmuş, sika, sebt ve fâkih bir kişilik olduğunu belirtmiştik. Muhammed ibn Amr ibn Ali el-Basrî. Sâduktur. Eşas ibn Abdullah'tan rivayet etmiştir ki, bu şahıs sikadır. *Takrib*, c. 2, s. 194, 563 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 353. Eşas ibn Abdullah el-Horasani es-Sicistânî. Sikadır. *Takrib*, c. 1, s. 80, 604 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 135, 451 nolu madde. İbn Beşar; Ebûbekir Muhammed ibn Beşar el-Abdi el-Basrî. Bindar lakabıyla tanınmaktadır. Sikadır. *Takrib*, c. 2, s. 147, 71 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*,

c. 1, s. 511, 526 nolu madde. İbn Ebî Adiy; Ebû Amr Muhammed ibn İbrahim ibn Ebî Adiy el-Basrî. Sikadır. *Takrib*, c. 2, s. 141, 11 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 324, 305 nolu madde. Hasan ibn Ali ibn Muhammed el-Hüzelî, Ebû Ali Hallal el-Hulvanî. Mekke'de yaşamıştır. Sikadır, hâfızdır ve tasnifleri bulunmaktadır. Neseî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Takrib*, c. 1, s. 168, 296 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 522, 539 nolu madde. Vehb ibn Cerîr ibn Hazım ibn Zeyd Ebû Abdullah el-Ezdi el-Basrî. Sikadır. *Takrib*, c. 1, s. 328, 109 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 44, 6207 nolu madde. Bu üç şeyh –ki bunlar Eşas ibn Abdullah, İbn Ebî Adiy ve Vehb ibn Cerîr'dir- bu hadisi Şube ibn Haccac ibn Verd el-Ateki'den rivayet etmişlerdir. Şube; Şube ibn Haccac ibn Verd. Sikadır, hâfızdır, mutkindir. Sevrî, Şube'nin hadiste emirü'l-mü'minin olduğunu söyler. Âbid bir şahsiyettir. Şube Irak'ta ravilerin durumunu ilk olarak sorgulamaya başlayan şahıstır. Sünnette erimiştir. *Takrib*, c. 1, s. 351, 67 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 193, 187 nolu madde. Şube de hadisi Ebû Bişr'den rivayet etmiştir. Ebû Bişr Cafer ibn İyas. Sikadır. Said ibn Cübeyr hakkında insanların en sağlamlarındandır. *Takrib*, c. 1, s. 129, 70 nolu madde; el-Cerh ve't-Tadil, c. 2, s. 473, 1927 nolu madde. İmam Ebû Dâvûd bu haberi tahvil suretiyle üç senedle rivayet etmektedir. Bu üç isnadın kendisinde toplandığı isnadın ricalinin sika olduğunu anlıyoruz. Bu isnadın ravileri; Şube, Ebû Bişr Cafer İbn İyas ve Said ibn Cübeyrdir. Diğer üç isnada gelince ilk isnad Muhammed ibn Amr el-Mukaddemi –ki bu şahıs Saduktır- ve Eşas ibn Abdullah es-Sicistânî'den ki bu şahıs sikadır, oluşmaktadır. İkinci isnad ise Muhammed ibn Beşar ile ibn Ebî Adiy'den oluşmaktadır ki bu iki ravi de sikadır. Üçüncü isnad ise Ebû Ali Hallal ve Vehb ibn Cerîr'den oluşmaktadır ki bunlar da yukarıda gördüğümüz gibi sikadırlar. Senedlerin kendisinde toplandığı bu haberin isnadının ricali sika kişilerdir. Haberin ilk isnadına göre haber hasen haberdir. Ancak diğer iki isnadın sahih olması nedeniyle ilk kanal dahi sahih li-gayrihiye yükselmektedir. Hadis ayrıca muttasıldır. Tehzîbü't-Tehzîb, c. 9, s. 361, 600; c. 9, s. 70, 87 nolu madde; c. 11, s. 161, 273 nolu madde; c. 4, s. 338, 580 nolu madde; c. 1, s. 356, 649 nolu madde; c. 3, s. 83, 129 nolu madde. Ayrıca bu hadisi İbn Cerîr Taberî Ebû Dâvûd'un isnadıyla rivayet eder ve aynısını zikreder. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 14.

b) Ebû Dâvûd'un İbn Abbâs'tan rivayet ettiği bu hadisinden Bakara 256. ayetin, Yahudi olan çocuklarını İslam'a girmeye zorlayan Ensar hakkında nazil olmuştur.

c) Bu âyetin sebeb-i nüzûlü hakkında da İbn Abbâs'tan bir rivayet bulunmaktadır. Bu haberi İmam İbn Cerîr Taberî, İkrime veya Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir: "Bu âyet Ensar'dan Salim oğullarından iki tane oğlu bulunan Ebû Husayn hakkında nazil olmuştur. Babaları Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e '*Onları zorlamayayım mı? Çünkü onlar Hıristiyan kalmakta diretiyorlar.*' diye sordu. Allah Teâlâ da bu konuda bu âyet-i kerime'yi indirdi." *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 14. Bu hadisin isnadında İbn Humeyd, Seleme, İbn İshak, Muhammed ibn Ebî Muhammed, İkrime veya Said ibn Cü-

beyr bulunmaktadır. İbn İshak, İkrime ve Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halleri geçmişti. İbn İshak'ın sâduk olduğunu ve tedlis yaptığını, İkrime ve Said ibn Cübeyr'in ise imam ve sika iki ravi olduğunu belirtmiştik. İbn Humeyd. Muhammed ibn Humeyd ibn Heyyan er-Razî. Hâfız ve zayıftır. İbn Main'in onun hakkında görüşü güzeldir. *Takrib*, c. 2, s. 156, 159 nolu madde. Seleme. Ebu'l-Fazl el-Ebraş. Reyy kadısıdır. Sâduktur, çokça hataya düşerdi. *Takrib*, c. 1, s. 318, 377 nolu madde. Muhammed ibn Ebî Muhammed el-Hareşî. Zeyd ibn Sabit'in mevlası. Medenîdir, meçhuldur. Ondan sadece İbn İshak rivayette bulunmuştur. *Takrib*, c. 2, s. 205, 679 nolu madde; *Mizânü'l-İtidâl*, c. 4, s. 26, 8129 nolu madde. Ancak bu haberin isnadı senedinde meçhul bir ravi olan Muhammed ibn Ebî Muhammed bulunduğundan dolayı zayıftır. Nitekim hadisin senedinde zayıflıkla töhmetlenen İbn Humeyd er-Razî de bulunmaktadır. Bu bakımdan Ebû Dâvûd'dan rivayet ettiğimiz ilk haber dayanak olma bakımından daha çok takdire şayandır.

d) Âyetin tefsiri bağlamında İbn Kesir'in güzel bir değerlendirmesi bulunmaktadır. O şöyle der: "Allah Teâlâ (لَآ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ) '*Dinde zorlama yoktur*.' yani kimseyi İslâm dinine girmeye zorlamayınız, buyurmaktadır. Çünkü bu din son derece açıktır, burhanları ve delilleri açık olduğundan kimsenin ona girmeye zorlanmasına ihtiyacı yoktur. Allah'ın İslâm'a ilettiği, göğsünü açtığı ve basiretini aydınlattığı kişiler İslâm'a kendiliklerinden girerler. Allah'ın kalblerini körelttiği, gözlerine ve kulaklarına damga vurduğu kişilerin ise zorlanma ile bu dine girmeleri bir anlam taşımaz." *Tefsir-i İbn Kesir*, c. 1, s. 322.

e) Aziz İslam dininin hak olduğu açıktır. Kim bu dine sarılır ve tutunursa doğruya ulaşmış, bu dinden sapan ise bedbahtlık girdabına yuvarlanmıştır. İslam dinine hakken ve gönülden inanan bir mü'minin insanlara Allah Teâlâ'nın indirdiği şekilde İslam'ı sunması bir yükümlülüktür. Onlar ise bu sunum ve tebliğin ardından inanma noktasında hürdürler. Dilerlerse gönülden ve isteyerek bu dine girerler, dilerlerse İslam dininin hükmünü anlamalarının ardından eski dinleri üzere kalırlar. Bu âyet ile Müslümanlara kâfirlerle cihad etmeyi emreden âyetler ve hadisler arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Zira cihad insanları zorla İslam dinine girmek için teşri edilmiş değildir. Cihad insanlara davetin kendilerine ulaşmasına engel olan ve onları Allah'ın Dinine girmekten engelleyen hükmeden kuvvetlerin ve engellerin bertaraf edilmesi için teşri kılınmıştır. Cihad aziz İslam dininin yeryüzünde yayılması ve yeryüzünde en yüce sözün kelimetullah olması için bağlamında bu dine çağrının bir himayesidir, koruyucusudur.

f) (لَآ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) "*Dinde zorlama yoktur! Çünkü doğrulukla eğrilik apaçık ayrılmıştır. Artık her kim tâğûtu inkâr edip, Allah'a iman ederse, kopması mümkün olmayan sağlam bir kulba yapışmış olur. Allah her şeyi işitendir, bilendir.*" Tâğût sözcüğü tuğyan kökünden gelmektedir. Tuğyan ise haddi aşmadır. İmam İbn Cerîr Tâğût sözcüğünün anlamı hakkında şöyle der: "Kanaatimizce

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا اَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

257- "Allah, iman edenlerin velisidir; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin velileri ise tâğûttur, onları aydınlıktan karanlıklara sürükler. İşte onlar cehennemliklerdir ve orada sürekli olarak kalırlar."

{اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا} "*Allah iman edenlerin velisidir.*" İman edenlerin koruyucusudur ve yardım edicisidir. Yani Abdullah ibn Selam ve ashabının.

{يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ} "*Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.*" Onları çıkarmıştır ve onları muvaffak kılmıştır ki küfürden imana çıkartır.

{وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا} "*İnkâr edenlerin.*" Yani Ka'b ibn Eşref ve ashabının.

{اَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ} "*Velileri ise tâğûttur.*" Şeytandır.

---

tâğût hakkında söylenecek en doğru görüş, onun, 'Allah'a karşı azgınlaşan ve Allah'ın dışında kendisine tapınılan şeydir' diyen görüştür. İsterse tâğût, kendisine tapanları zorla taptırmış olsun, isterse onun zoru olmadan insanlar kendilerinden ona tapmış olsunlar. Bu nedenle, kendisine tapılan bu varlık insan da olabilir şeytan da olabilir. Heykel de put da yahut başka herhangi bir şey de." *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 19. Taberî'nin zikretmiş olduğu bu anlam âyette imanla birlikte inkâr edilmesi istenen küfrün birlikte getirildiği göz önüne alınırsa açıktır. Zira iman, ancak tâğûtu inkâr ile gerçekleşebilir. Buna göre âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Kim Allah'ın dışında kendisine ibadet edilen bütün mabudları inkâr eder ve sadece Allah azze ve celleye iman ederse kuşkusuz kendisini bedbahtlıktan necata ulaştıracak, mutluluğu elde etmesini sağlayacak, ebedi olarak kopması mümkün olmayan iplerin en sağlamına tutunmuş olur. Bu ip onu dünyanın ve ahiretin en korkunç hallerinden kurtarır.

g) Ebû Dâvûd'un İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadiste geçen "*Kaneti'l-Mer'etü tekunu miklaten/Kadın çocuğu yaşamayan biri olursa*" miklat sözcüğü Ebû Dâvûd'un da belirttiği gibi çocuğu yaşamayan kadın demektir. Sözcüğün aslı kalt kökündendir. Kalt ise helak anlamına gelmektedir.

{يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ} "*Onları aydınlıktan karanlıklara sürükler.*" Onlar bunları imandan küfre davet ederler.

{اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ} "*İşte onlar cehennemliklerdir.*" Ateş ehlidirler.

{هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} "*Ve orada sürekli olarak kalırlar.*" Ölmezler ve oradan ebedî olarak da çıkamazlar.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِي حَآجَّ اِبْرٰهِيمَ فِي رَبِّهٖٓ اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيٖ وَيُمِيتُ قَالَ اَنَا۠ اُحْيٖ وَاُمِيتُ قَالَ اِبْرٰهِيمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَاْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٢٥٨﴾

258- "Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımararak), İbrahim ile Rabbi hakkında tartışmaya gireni (Nemrut'u) görmedin mi? İbrahim ona: 'Benim Rabbim hem diriltir ve hem öldürür' dediği zaman, 'Ben de diriltir ve öldürürüm' demişti. İbrahim: 'Allah, güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir!' deyince, o inkârcı şaşırıp kalmıştı. Allah zalimler toplumunu doğru yola iletmez."

{اَلَمْ تَرَ} "*Görmedin mi?*" Sana haber verilmedi mi?

{اِلَى الَّذِي} "*O kimse ki.*" Nemrut.

{حَآجَّ} "*Tartışmaya gireni.*" Tartışanı.

{اِبْرٰهِيمَ فِي رَبِّهٖ} "*İbrahim ile Rabbi hakkında.*" Rabbinin dini hakkında.

{اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ} "*Allah kendisine hükümdarlık verdi diye.*" Allah Teâlâ ona hükümdarlık bahşetti diye. Bu kişi Nemrud ibn Kenan'dır.

{اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيٖ وَيُمِيتُ} "*İbrahim ona, 'Benim Rabbim hem diriltir ve hem öldürür' dediği zaman.*" Ölümden sonra dirilişi diriltir ve dünyayı da öldürür.

{ قَالَ اَنَا اُحْيٖ وَاُمِيتُ قَالَ اِبْرٰهِيمُ } *"'Ben de diriltir ve öldürürüm.' demişti. İbrahim, deyince."* Ona bana bunun açıklamasını getir. O da emretti kendisine zindandan iki kişi getirildi. Birisini öldürdü diğerini de bıraktı ve şöyle dedi: İşte sözümün açıklaması budur. İbrahim dedi:

{ فَاِنَّ اللّٰهَ يَاْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ } *"Allah güneşi doğudan getiriyor."* Doğu yönünden.

{ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ } *"Haydi sen de onu batıdan getir."* Sen de batı yönünden getir.

{ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ } *"O inkârcı şaşırıp kalmıştı."* Kâfir olan şahıs yenildi ve helak oldu.

{ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي } *"Allah doğru yola iletmez."* Hüccete.

{ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ } *"Zalimler toplumunu."* Kâfirlere. Yani Nemrud'a.

اَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا قَالَ اَنّٰى يُحْيٖ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾

259- "Yahut o kimse gibisini (Üzeyir'i) görmedin mi ki, duvarları çatıları üstüne çökmüş bir kasabaya uğramış, 'Ölümünden sonra Allah bunu nasıl diriltir?' demişti. Bunun üzerine Allah onu yüz yıl öldürdü, sonra diriltti. Ona: 'Ne kadar kaldın?' diye sordu. O da: 'Bir gün veya birkaç saat kaldım' dedi. Allah dedi: 'Hayır, yüz yıl kaldın; öyle iken yiyeceğine, içeceğine bak, henüz bozulmamış! Bir de merkebine bak! Bütün bunlar seni insanlara

bir ibret kılalım diyedir. Kemiklere bak ki, onları nasıl yerli yerine koyuyoruz! Onlara nasıl et giydiriyoruz!' Böylece gerçek ona apaçık belli olunca o: 'Artık biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir' dedi."

{ اَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ } "*Yahut o kimse gibisini (Üzeyr'i) görmedin mi ki, bir kasabaya uğramış.*" Diyor ki: Deyr Hirakl adlı beldeye uğrayan kişiyi –ki bu kişi Üzeyr ibn Şerahil'dir. Bir beldeye uğramıştı-.

{ وَهِيَ خَاوِيَةٌ } "*Çökmüş*" Düşmüş.

{ عَلٰى عُرُوشِهَا } "*Duvarları çatıları üstüne.*" Tavanlarına.

{ قَالَ اَنّٰى يُحْيِي هٰذِهِ اللهُ بَعْدَ مَوْتِهَا } "*Ölümünden sonra Allah bunu nasıl diriltir, demişti.*" Demişti ki; Allah Teâlâ bu beldenin ahalisini ölümlerinin ardından nasıl diriltecek?

{ فَاَمَاتَهُ اللهُ } "*Bunun üzerine Allah da öldürmüş.*" Orada. Böylece o da ölü oldu.

{ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ } "*Onu yüzyıl. Sonra diriltti.*" Günün sonunda dirilterek.

{ قَالَ } "*Ona diye sormuştu.*" Allah Teâlâ.

{ كَمْ لَبِثْتَ } "*Ne kadar kaldın?*" Ey Aziz ne kadar kaldın?

{ قَالَ لَبِثْتُ } "*O da 'kaldım' dedi.*" Kaldım.

{ يَوْمًا } "*Birgün*" Ardından güneşe baktı. Güneşten az bir şey kalmıştı. Ardından şöyle dedi:

{ اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ } "*Veya birkaç saat. Allah dedi.*" Allah Teâlâ.

{ بَلْ لَبِثْتَ } "*Hayır, kaldın.*" Ölü olarak kaldın.

{ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ } "*Yüzyıl. Öyle iken yiyeceğine bak!*" İncir ve üzüme.

{ وَشَرَابِكَ } "*İçeceğine.*" Şıra.

{ لَمْ يَتَسَنَّهْ } "*Henüz bozulmamış.*" Değişmemiş/bozulmamıştır.

{ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ } "*Bir de merkebine bak!*" Merkebinin kemiklerine bak. Nasıl da beyaz olarak belirmektedir.

{ وَلِنَجْعَلَكَ } "*Bütün bunlar seni insanlara kılalım diyedir!*" Seni kılalım diye.

{ اٰيَةً } "*Bir ibret.*" Alamet kılalım (İbn Abbâs âyette geçen âyet sözcüğünü alamet olarak tefsir etmiştir)

{ لِلنَّاسِ } "*İnsanlara.*" Ölüleri diriltme konusunda. Onlar öldükleri üzere dirileceklerdir. Zira bir kişi genç olarak ölürse genç olarak dirilir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onu insanlara ibret olsun diye böyle yapmıştır. Zira o, kırk yaşında idi. Oğlu ise 120 yaşında oldu.

{ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ } "*Kemiklere bak ki.*" Merkebin kemiklerine.

{ كَيْفَ نُنْشِزُهَا } "*Onları nasıl yerli yerine koyuyoruz.*" Bazısını bazısının üstüne yükselteceğiz. Eğer sözcük "nenşürü" şeklinde "ze" harfi ile değil de "ra" harfi ile okunursa anlam "Nasıl yaratıyoruz" olur.

{ ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا } "*Onlara nasıl et giydiriyoruz!*" Bunun ardından. Buyuruyor ki, üzerine sinirleri, damarları, eti, cildi ve tüyü giydirir ve bundan sonra da ona ruh veririz.

{ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ } "*Böylece gerçek ona apaçık belli olunca.*" Allah Teâlâ'nın ölülerin kemiklerini nasıl bir araya getirdiği.

{ قَالَ اَعْلَمُ } "*O, artık biliyorum ki, dedi.*" Muhakkak bildim ki.

{ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } "*Allah herşeye kadirdir.*" Hayat ve ölüme.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَاْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾

260- "Bir zamanlar İbrahim: 'Ey Rabbim! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!' demişti. Allah: 'Yoksa inanmıyor musun?' dedi. İbrahim: 'Elbette inanıyorum; fakat bunu kalbimin iyice yatışması için istiyorum.' dedi. Allah dedi: 'Öyleyse, dört tane kuş al ve onları kendine alıştır, sonra onları (kesip) her dağın başına onlardan bir parça koy. Sonra da onları kendine çağır, sana koşa koşa gelirler. Bil ki Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.'"

{ وَاِذْ قَالَ } "*Bir zamanlar demişti.*" Muhakkak demişti.

{ اِبْرٰهِيمُ } "*İbrahim.*" De.

{ رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى } "*Ey Rabbim ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster.*" Ölülerin kemiklerini nasıl bir araya getirdiğini.

{ قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ } "*Allah, 'Yoksa inanmıyor musun?' dedi.*" Buna yakîn getirmedin mi?

{ قَالَ بَلٰى } "*İbrahim, 'Elbette inanıyorum' dedi.*" Ben yakîn getiriyorum.

{ وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي } "*Fakat bunu kalbimin iyice yatışması için istiyorum.*" Kalbimin ateşinin sükûnete ermesi ve benim senin duası isticabet olunan dostun olduğunu bilmem için.

{ قَالَ } "*Allah dedi:*" Sana. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ } "*Öyleyse, dört tane kuş al.*" Farklı/çeşitli. Yani çeşitli. Horoz, karga, ördek ve tavus.

{ فَصُرْهُنَّ } "*Ve onları alıştır.*" Onları kes.

{ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ } "*Kendine ... sonra onları (kesip) koy.*" Sonra koy.

{ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ } "*Her dağın başına.*" Dört dağın.

{ مِنْهُنَّ جُزْءًا } "*Onlardan bir parça.*" Bazısını.

{ ثُمَّ ادْعُهُنَّ } "*Sonra da onları kendine çağır.*" İsimleriyle.

{ يَأْتِينَكَ سَعْيًا } "*Sana koşa koşa gelirler.*" Yürüyerek.

{ وَاعْلَمْ } "*Bil ki.*" Ey İbrahim.

{ أَنَّ اللهَ عَزِيزٌ } "*Allah, mutlak üstündür.*" Ölülerin diriltilmesini ikrar etmeyen kimseden intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } "*Tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" Bu kuşları bir araya getirip dirilttiği gibi ölülerin kemiklerini bir araya getirip dirilterek.

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَآءُ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾

261- "Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başağında yüz tane bulunan bir buğday tanesinin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Çünkü Allah'ın lütfu çok geniştir, O, her şeyi bilir."

Ardından Allah Teâlâ Allah yolunda mü'minlerin infakta bulunuşunu zikrederek şöyle buyurdu:

{ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ } "*Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu.*" Diyor ki: Allah yolunda mallarını infak edenlerin mallarının misali.

{ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ } "*Bitiren bir buğday tanesinin durumu gibidir.*" Çıkartan.

{ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ } "*Yedi başak ve her başağında bulunan.*" Her bir başaktan.

{ مِائَةُ حَبَّةٍ } "*Yüz tane.*" Bu şekilde mü'minlerin Allah yolundaki infakı halinde biri yedi yüze çıkartır.

{ وَاللهُ يُضَاعِفُ } "*Allah kat kat verir.*" Bunun üstünde.

{لِمَنْ يَشَآءُ} "*Dilediğine.*" Buna ehil olan kimseye. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ondan kabul ettiği kişiye.

{وَاللّٰهُ وَاسِعٌ} "*Çünkü Allah'ın lütfu çok geniştir.*" Kat kat vermekle.

{عَلِيمٌ} "*O, her şeyi bilir.*" Mü'minlerin infakını ve niyetlerini.

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَآ اَنْفَقُوا مَنًّا وَلَآ اَذًى لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾

262- "Mallarını Allah yolunda harcayanlar, sonra da harcadıklarını başa kakmayanlar ve incitmeyenler için, Rableri katında ecirleri vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."

{اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} "*Mallarını Allah yolunda harcayanlar.*" Bu âyet-i kerime Osman ibn Affan ve Abdurrahman ibn Avf hakkında nazil olmuştur.

{ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَآ اَنْفَقُوا} "*Sonra da harcadıklarını.*" Harcamalarının ardından.

{مَنًّا} "*Başa kakmayanlar.*" Allah Teâlâ'ya karşı.

{وَلَآ اَذًى} "*Ve incitmeyenler için.*"[34] Sahibine karşı.

{لَهُمْ اَجْرُهُمْ} "*Ecirleri vardır.*" Ecirleri/mükâfatları.

{عِنْدَ رَبِّهِمْ} "*Rableri katında.*" Cennette.

{وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} "*Onlar için hiçbir korku yoktur.*" İleride karşılaşacakları azap konusunda.

{وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} "*Ve onlar üzülmeyeceklerdir.*" Arkalarında bıraktıkları şeylere karşı.

---

[34] Normalde mealde geçen "İçin" sözcüğünün bulunması gereken bölüm "ecirleri vardır"dır. Ancak anlam bütünlüğü sağlamak için belirtilen bölümde sunmayı daha uygun gördük.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ اَذًى وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾

263- "Güzel bir söz ve bağışlama, ardından incitme gelen sadakadan daha hayırlıdır. Çünkü Allah hiçbir şeye muhtaç değildir çok yumuşak davranandır."

{قَوْلٌ مَعْرُوفٌ} "*Güzel bir söz.*" Kardeşinin bulunmadığı bir ortamda dua ve övgü ile onun için güzel bir söz söylemen.

{وَمَغْفِرَةٌ} "*Ve bağışlama.*" Onun yapmış olduğu zulmünü/haksızlığını affetmen.

{خَيْرٌ} "*Daha hayırlıdır.*" Senin için ve onun için.

{مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَآ اَذًى} "*Ardından incitme gelen sadakadan.*" Yaptığın sadaka ile onun başına kakmandan ve bu sadakan ile ona eziyet etmenden.

{وَاللّٰهُ غَنِيٌّ} "*Çünkü Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.*" Başa kakıcının sadakasından.

{حَلِيمٌ} "*Çok yumuşak davranandır.*" Zira başa kakmanın cezasını hemen vermez.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

264- "Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde, malını, insanlara sırf gösteriş olsun diye dağıtan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakarak ve inciterek boşa çıkarmayın! Böyle bir kimsenin durumu, üzerinde toz toprak bulunan kayanın durumuna benzer ki, üzerine bir sağanak yağmur yağdığında, onu, çıplak bir taş haline getirir. İşte böyle kimseler de

kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah, kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ } "Ey *iman edenler! Sadakalarınızı boşa çıkarmayın.*" Sadakalarınızın ecirlerini.

{ بِالْمَنِّ } "*Başa kakarak.*" Allah Teâlâ'ya karşı. Anlamı sadakasını beğenmek.

{ وَالْاَذٰى } "*Ve inciterek.*" Sahibine eziyet etmekle.

{ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَآءَ النَّاسِ } "*Malını, insanlara sırf gösteriş olsun diye dağıtan kimse gibi.*" İnsanlara sum'a/gösteriş/şöhret olsun diye.

{ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ } "*Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde.*" Ölümden sonra dirilişe.

{ فَمَثَلُهُ } "*Böyle bir kimsenin durumu.*" Başa kakan kimsenin ve müşrikin sadakası.

{ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ } "*Kayanın durumuna benzer ki.*" Taşın durumuna.

{ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ } "*Üzerinde toz toprak bulunan. Üzerine bir sağanak yağmur yağdığında.*" Şiddetli yağmur.

{ فَتَرَكَهُ صَلْدًا } "*Onu, çıplak bir taş haline getirir.*" Topraksız dümdüz bir şeyi olmayan.

{ لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ } "*İşte böyle kimseler de bir şey elde edemezler.*" Ahirette bir şeyin sevabı.

{ مِمَّا كَسَبُوا } "*Kazandıklarından.*" Dünyada infak ettiklerinden. Diyor ki; kendisine şiddetli bir yağmurun isabet etmesinin ardından üzerinde toprak bulunmayan kaygan bir kaya gibi başa kakanın ve eziyet eden kişi de sadakasının sevabını bulamaz.

{ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي } "*Allah doğru yola iletmez.*" Sevap vermez.

{ الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ } "*Kâfirler topluluğunu.*" Nafakalarını şirkte ve gösterişte kılan ikiyüzlüleri. Başa kakanlar da bu şekilde olup Allah Teâlâ onların harcamalarına sevap bahşetmez.[35]

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾

---

35 a) İmam Buhârî der ki: "İbn Abbâs şöyle dedi: 'Âyette geçen (صَفْوَان) sözcüğü taş anlamına gelmektedir.'" Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 21. Bâb.

b) İmam Buhârî der ki: "İbn Abbâs şöyle dedi: 'Âyette geçen (صَلْدًا) sözcüğü üzerinde hiçbir şey bulunmayan şey anlamına gelmektedir.'" Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 44. bâb. Bu iki haberi Taberî de Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 68. Sald taşı; pürüzsüz, katı ve yumuşak taş anlamına gelmektedir. *Lisânü'l-Arab*, S-L-B maddesi.

c) Allah Teâlâ bu âyette bize sâlih amellerin yapısını ayırıp boş bir harabeye, bir kum yığınına çeviren ve böylece sahibine hiçbir şekilde yarar sağlamayan hastalıklardan birisini gösteriyor. Böyle bir hastalığa sahip olan kimsenin ahirette fayda vermesi umulan o amelleri kendisine yarar sağlamaz. Bu hastalık, bir kişiye infakta bulunanın infakta bulunduğu kimseye karşı yaptığı yardımı başa kakmasıdır. İster bu başa kakış insanların huzurunda anlatmak suretiyle olsun isterse de infak etmiş olduğu kimseye üstünlük taslamak, ondan kendisine hürmet göstermesinin gerekliliğini kendisine hissettirmek suretiyle olsun isterse de bir şekilde ona eziyet etmek suretiyle olsun fark etmemektedir.

d) Allah Teâlâ sadakasının ecrini tasaddukta bulunduğu kimsenin başına kakmakla ve insanlara gösteriş olsun ve onların hoşnutluğunu elde etsin ve onların nazarında bir yakınlık bir konum elde etsin diye malını infak etmek suretiyle iptal eden ve Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu ve ahiret yurdunu elde etmeyi istemeyenler hakkında bir benzetmede bulunmaktadır. İnsanlar için amel eden riyakâr hakkında ki bu Allah'a ve ahiret gününe iman etmemektedir, Allah Teâlâ bir darb-ı mesel vermektedir. (فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا) "*Böyle bir kimsenin durumu, üzerinde toz toprak bulunan kayanın durumuna benzer ki, üzerine bir sağanak yağmur yağdığında, onu, çıplak bir taş haline getirir.*" Yani böyle bir kişinin misali ekinini dımdızlak bir taşın üstüne ekmiş, ekini gelişip yarar verme ümidi başladığında ise yağmur gelip bu toprağı ve içindekileri silip süpürmüş ve taşı dımdızlak bir hale dönüştürmüştür. Hayır amel işlediğini düşünen riyakâr kimse de bu şekildedir. Böyle bir kişi dirilip de hesap vermek için Allah Teâlâ'nın huzurunda durduğunda ve amelinin sevabını umduğunda hiçbir şey bulamaz. Ameli büsbütün boşa gitmiştir. (لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ) "*İşte böyle kimseler de kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah, kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez.*"

265- "Allah'ın rızasını aramak ve içlerindeki (inancı) sağlamlaştırmak için mallarını harcayanların durumu, bir tepe üzerindeki güzel bir bahçenin durumuna benzer ki, güçlü bir yağmur düşmüş de ürününü iki kat vermiştir. Böyle bir bahçeye yağmur düşmese bile mutlaka bir çisenti vardır. Allah yapmakta olduklarınızı görür."

{ وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ } *"Mallarını harcayanların durumu."* Mallarını infak edenlerin mallarının misali.

{ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ } *"Allah rızasını aramak için."* Allah Teâlâ'nın rızasını talep ederek.

{ وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ } *"Ve içlerindeki (inancı) sağlamlaştırmak."* Tasdik, hakikat ve kalplerinden sevaba bir kesin iman ile.

{ كَمَثَلِ جَنَّةٍ } *"Güzel bir bahçenin durumuna benzer ki."* Bahçeye.

{ بِرَبْوَةٍ } *"Bir tepe üzerindeki."* Yüksek düz bir mekânda.

{ اَصَابَهَا وَابِلٌ } *"Güçlü bir yağmur düşmüş de."* Şiddetli bol yağmur.

{ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا } *"Ürününü vermiştir."* Meyvelerini ortaya koymuştur.

{ ضِعْفَيْنِ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ } *"İki kat. Böyle bir bahçeye yağmur düşmese bile."* Bol yağmur düşmese dahi.

{ فَطَلٌّ } *"Mutlaka bir çisenti vardır."* Bir çisenti gibi hafif bir su serpintisi. Yani çiğ, hafif yağmur. Bu halisane olması halinde mü'minin yaptığı harcamadır. Bahçenin ürününün kat kat olması gibi haşyet az ya da çok olursa sevabı kat kat verilir.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } *"Allah yapmakta olduklarınızı görür."* İnfak ettiklerinizden.

اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾

266- "Sizden biriniz ister mi ki, altlarından ırmaklar akan, hurma ağaçları ve üzüm bağlarıyla dolu, içinde her türlü ürün bulunan bir bahçesi olsun da, bakıma muhtaç çocukları varken, kendisine yaşlılık gelip çatsın. Derken bahçeye de ateşli bir kasırga isabet etsin de o bahçe yanıversin! İşte Allah âyetlerini size böyle açıklıyor. Umulur ki, düşünürsünüz."

{ اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ } "*Sizden biriniz ister mi ki.*" Sizden biriniz temenni eder mi ki.

{ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ } "*Bir bahçesi olsun da.*" Bahçesi.

{ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ } "*Hurma ağaçları ve üzüm bağlarıyla dolu.*" Üzüm bahçesi.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ } "*Altlarından ırmaklar aksın.*" Ağaçlarının, evlerinin ve odalarının altından nehirler aksın.

{ لَهُ فِيهَا } "*İçinde bulunan.*" Bahçede.

{ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ } "*Her türlü ürün.*" Türlü meyvelerden.

{ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ } "*Bakıma muhtaç çocukları varken, kendisine yaşlılık gelip çatsın.*" Çözüm bulmaktan aciz olsun.

{ فَاَصَابَهَا } "*Derken bahçeye de isabet etsin de.*" Yani bu bahçeye.

{ اِعْصَارٌ } "*Bir kasırga.*" Yani sıcak ya da soğuk bir rüzgâr.

{ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ } "*Ateşli. O bahçe yanıversin. İşte Allah âyetlerini size böyle açıklıyor.*" Emir ve nehiylerle alametler.

{ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ } "*Umulur ki, düşünürsünüz.*" Kur'an'ın meselleri hakkında tefekkür edesiniz diye. İşte bu ahirette kâfirlerin meselidir. Bu yaşlı adamın çaresiz olması ve kuvvetine ve gençliğine dönememesi gibi kâfirler de çaresiz olacaklar ve dünyaya da dönemeyeceklerdir.[36]

[36] a) İmam Buhârî, Abdullah ibn Ebî Müleyke'nin İbn Abbâs'tan şu rivayeti aktardığını nakleder: "Ömer ibn el-Hattab bir gün, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّآ اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيهِ اِلَّآ اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾

267- "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve yerden sizin için çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, göz yummadan alamayacağınız kötü malı da hayır diye vermeyin! Biliniz ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmeye lâyıktır."

---

ve sellem)'in ashabına sordu: 'Size göre şu (اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ ...) '*Sizden biriniz ister mi ki, altlarından ırmaklar akan bir bahçesi olsun*...' buyruğu kim hakkında nazil olmuştur?' Onlar: 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dediler. Ömer kızdı ve dedi ki: 'Biliyoruz veya bilmiyoruz' deyiniz. İbn Abbâs dedi ki: 'Ey mü'minlerin emiri, bu konuda benim bir kanaatim var.' Ömer: 'Söyle kardeşimin oğlu, kendini küçük görme!' İbn Abbâs dedi ki: 'Bu âyet bir amele örnek vermiştir.' Hz. Ömer: 'Hangi amele?' diye sorunca İbn Abbâs dedi ki: 'Allah'a itaat üzere amel eden zengin bir kimsenin ameline. Bu kimseye daha sonra yüce Allah şeytanı gönderir (musallat olur) o da (önceki) amelini yakıncaya kadar masiyet işler.'" Buhârî, Tefsir, Bakara Sûresi, 4538 nolu hadis. Taberî bu haberi çeşitli kanallardan İbn Ebî Müleyke'den tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir.

b) Taberî, Ata'dan şöyle rivayet etmektedir: "Bir gün Halife Ömer ibn Hattab, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sahabelerine şöyle dedi: 'Bu âyet-i kerimenin anlamı hakkında sordu. Hiçbir kimse ona yeterli derecede bir cevap veremedi. Sonunda İbn Abbâs ki, Ömer'in arkasında duruyordu 'Ey mü'minlerin emiri, bu âyet hakkında benim bir kanaatim var.' dedi. Ömer ona yönelerek şöyle dedi: 'Söyle yeğenim kendini küçük görme.' dedi. İbn Abbâs dedi ki: 'Bu âyet, Allah Teâlâ'nın verdiği bir misaldir.' İbn Abbâs cevaben şöyle dedi: 'Sizden hiçbir kimse ister mi ki, ömrünü hayır ehlinin ve ehl-i saadetin ameliyle geçirsin, nihayet ömrünün sona ereceği ve ecelinin yakınlaştığı demde ömrünü hayırla sonlandırmaya en çok muhtaç olduğu anda ömrünü ehl-i şekavetin amelini işlemek suretiyle sonlandırsın da bütün önceki amellerini ifsad etsin. Kendisine en çok ihtiyaç duyduğu şeyleri yaksın.'" *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 75.

c) Bu âyet İbn Abbâs'ın Kur'an mesellerinden en güzel bir şekilde anladığına ve Allah'ın kitabının gizli anlamlarını idrak etme hakkındaki derin anlayışına delalet etmektedir.

d) (فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ) "*Derken bahçeye de ateşli bir kasırga isabet etsin de o bahçe yanıversin.*" Yani içinde zehirli şiddetli bir ateş bulunan şiddetli kasırga isabet etsin demektir. Nitekim İbn Cerîr'in çeşitli kanallardan İbn Abbâs'tan tahric ettiği haberde de bu şekilde geçmektedir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 78.

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ } *"Ey iman edenler! İyilerinden hayra harcayın."* Helallerinden.

{ مَا كَسَبْتُمْ } *"Kazandıklarınızın."* Biriktirmiş olduğunuz altın ve gümüşün.

{ وَمِمَّآ اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ } *"Ve yerden sizin için çıkardıklarımızdan."* Bitkilerden. Yani hububat ve ürünlerden.

{ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ } *"Kötü malı da vermeyin!"*[37] Mallarınızın değersiz olan şeyleri vermeye kast etmeyiniz.

{ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيهِ } *"Alamayacağınız.... hayır diye."* Onu kabul etmeyeceğiniz. Yani adi olanı. Sizin arkadaşınız üzerinde hakkınız olduğunuzda.

{اِلَّآ اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ} *"Göz yummadan."* Gözünüz kendiliğinden yumulmadan ve hakkınızın bir bölümünü terketmeden. İşte bu şekilde Allah Teâlâ sizin basit şeyleri vermenizi kabul etmez.

{ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ } *"Biliniz ki Allah hiçbir şeye muhtaç değildir."* Nafakalarınıza muhtaç değildir.

{ حَمِيدٌ } *"Övülmeye lâyıktır."* Fiillerinde övülendir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Azı kabul eder ve çok mükâfat verir. Bu âyet-i kerime basit hurma sahibi olan Medineli bir kişi hakkında nazil olmuştur.

اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَاْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾

268- "Şeytan, sizi yoksullukla korkutur ve size hayâsızlığı fısıldar. Allah ise size kendi katından bir bağışlanma ve bir lütuf vaat eder. Çünkü Allah'ın lütfu geniştir, O, her şeyi bilir."

[37] Tefsirin bu bölümünde anlam bütünlüğü sağlamak amacıyla meali bu şekilde düzenledik.

{ اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ } "*Şeytan sizi yoksullukla korkutur.*" Sadaka vermeniz esnasında fakirlikle sizi korkutmaktadır.

{ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ } "*Ve size hayâsızlığı fısıldar.*" Zekâtı engellemeyi.

{ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ } "*Allah ise size kendi katından bir bağışlanma vaat eder.*" Zekât vermenizle günahlarınızın bağışlanmasını.

{ وَفَضْلًا } "*Ve bir lütuf.*" Yerinin doldurulmasını ve ahirette ise sevabı.

{ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ } "*Çünkü Allah'ın lütfu geniştir.*" Yerini doldurmakla ve günahları bağışlamakla.

{ عَلِيمٌ } "*O, her şeyi bilir.*" Niyetlerinizi ve sadakalarınızı.

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَآءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

269- "Hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse gerçekten ona pek çok hayır verilmiştir. Özlü akıl sahiplerinden başkası da iyice düşünemez."

Ardından Allah Teâlâ kerametini zikrederek şöyle buyurdu:

{ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَآءُ } "*Hikmeti dilediğine verir.*" Yani peygamberliği Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kur'an tefsiri.

Şöyle de tefsir edilmiştir: İsabetli söz, eylem ve doğru görüş.

{ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ } "*Kime hikmet verilirse.*" İsabetli söz, eylem ve doğru görüş.

{ فَقَدْ اُوتِيَ } "*Gerçekten ona verilmiştir.*" Bahşedilmiştir.

{ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ } "*Pek çok hayır. İyice düşünemez.*" Kur'an'ın meselleriyle ve hikmetleriyle öğüt almaz.

{اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ} "*Özlü akıl sahiplerinden başkası da.*" İnsanlardan akıl sahipleri.

وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهٗ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾

270- "Yaptığınız her harcamayı veya adadığınız her adağı, hiç şüphe yok ki Allah bilir. Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur."

{وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ} "*Yaptığınız her harcamayı.*" Allah yolunda.

{اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ} "*Veya adadığınız her adağı.*" Allah Teâlâ'ya taatte ona kavuşacaksınız.

{فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهٗ} "*Hiç şüphe yok ki Allah bilir.*" Allah için olduğunda Allah Teâlâ onu kabul eder ve ona sevap bahşeder.

{وَمَا لِلظّٰلِمِينَ} "*Zalimlerin yoktur.*" Müşrikler için.

{مِنْ اَنْصَارٍ} "*Hiç yardımcıları.*" Allah Teâlâ'nın azabını engelleyecek.

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّاٰتِكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾

271- "Sadakaları (zekât ve benzeri hayırları) açıkça verirseniz ne güzel! Yok eğer onları gizler de yoksullara öyle verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır ve bir kısım günahlarınıza kefaret olur. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

Ardından Onların gizlilikte sadaka vermek mi aleni olarak mı sadaka vermek daha faziletlidir sözlerinden dolayı gizlilik içinde ve aleni verilen sadakayı konu edinerek şöyle buyurdu:

{اِنْ تُبْدُوا} "*Açıkça verirseniz.*" Açıkça ortaya koyarsanız.

{ الصَّدَقَاتِ } *"Sadakaları (zekât ve benzeri hayırları)."* Vacip sadakaları.

{ فَنِعِمَّا هِيَ } *"Ne güzel!"* Bu şey ne kadar güzeldir.

{ وَإِنْ تُخْفُوهَا } *"Yok eğer onları gizler de."* Onları gizlerseniz yani tatavvu' sadakayı.

{ وَتُؤْتُوهَا } *"Öyle verirseniz."* Verirseniz.

{ الْفُقَرَآءَ } *"Yoksullara."* Bu nitelikteki kişilere.

{ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ } *"Bu, sizin için daha hayırlıdır."* Aleni vermekten. Sizden meydana gelen bu her iki davranış da makbuldür.

{ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ } *"Ve bir kısım günahlarınıza kefaret olur."* Sadakalarınızın miktarınca günahlarınız.

{ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ } *"Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır."* Verdiğiniz sadakalardan.

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾

272- "Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir; ancak Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır, olarak yapacağınız her harcama kendiniz içindir. Zaten siz sadece Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için harcarsınız. Bu şekilde hayır olarak yaptığınız her harcamanın karşılığı size tam olarak verilir ve siz hiç haksızlığa uğratılmazsınız."

Ardından onların,"Ey Allah'ın Resûlü! Dinimizden olmayan akrabalarımıza tasaddukta bulunmamız bizim için caiz midir?" şeklindeki sorularını cevaben Allah Teâlâ Ehl-i Kitab'ın ve müşriklerin fakirlerine sadaka vermeye ruhsat verdi. Bunu soran Esma

binti Ebûbekir'dir. Bu soruyu soranın Ebû Nadir'ın kızı olduğu da söylenmiştir.

Allah Teâlâ peygamberine şöyle buyurdu:

{لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ} "*Onları doğru yola iletmek senin görevin değildir.*" Dinde Ehl-i Kitab'ın fakirlerinin hidayete erişmesi.

{وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ} "*Ancak Allah dilediğini doğru yola iletir.*" Dinine.

{وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ} "*Hayır olarak yapacağınız her harcama.*" Fakirlere maldan.

{فَلِاَنْفُسِكُمْ} "*Kendiniz içindir.*" Bunun sevabı.

{وَمَا تُنْفِقُونَ} "*Zaten siz, harcarsınız.*" Fakirlere.

{اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ} "*Sadece Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için.*" Allah Teâlâ'nın rızasını isteyerek.

{وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ} "*Bu şekilde hayır olarak yaptığınız her harcamanın.*" Suffa ashabının fakirlerine mal.

{يُوَفَّ اِلَيْكُمْ} "*Karşılığı size tam olarak verilir.*" Bunun sevabı ahirette size bolca verilir.

{وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ} "*Ve siz hiç haksızlığa uğratılmazsınız.*" İyiliklerinizden bir şey kısılmaz ve günahlarınıza bir şey eklenmez.

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰيهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾

273- "(Yapacağınız hayırlar) kendilerini Allah yoluna adamış, bu yüzden kazanç için yeryüzünde dolaşamayan yoksullar için olsun. Bilmeyen kimseler, iffetli davranışlarından dolayı onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırsın. Çünkü onlar

insanlardan yüzsüzlük ederek bir şey istemezler. Hayır olarak ne harcarsanız, Allah onu elbette bilir."

{لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا} "*(Yapacağınız hayırlar) kendilerini adamış, yoksullar için olsun.*" Buyuruyor ki; sadakalar ancak kendi nefislerini engelleyen fakirler içindir.

{فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} "*Allah yoluna.*" Allah Teâlâ'ya taatte, Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in mescidine taatte olanlar. Bunlar Suffa ashabıdır.

{لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا} "*Bu yüzden dolaşamayan.*" Gezmeye gücü yetmeyen.

{فِي الْاَرْضِ} "*Kazanç için yeryüzünde.*" Ticaretle.

{يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ} "*Bilmeyen kimseler onları sanır.*" Onları tanımayan.

{اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ} "*İffetli davranışlarından dolayı zengin.*" Güzel göstermeye çalışmalarından.

{تَعْرِفُهُمْ} "*Sen onları tanırsın.*" Ey Muhammed!

{بِسِيمٰيهُمْ} "*Yüzlerinden.*" Süslerinden.

{لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا} "*Çünkü onlar insanlardan yüzsüzlük ederek bir şey istemezler.*" Buyuruyor ki; ısrar etmeksizin.

{وَمَا تُنْفِقُوا} "*Ne harcarsanız.*" Suffa ashabının fakirlerine.

{مِنْ خَيْرٍ} "*Hayır olarak.*" Maldan.

{فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ} "*Allah onu elbette bilir.*" Malı ve niyetlerinizi.

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

274- "Mallarını gece ve gündüz, gizlice ve açıkça hayra harcayanların Rableri katında ecir ve mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir."

{ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ } "*Mallarını harcayanların.*" Sadaka verme konusunda.

{ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا } "*Gece gündüz, gizlice.*" Gizlilikte.

{ وَعَلَانِيَةً } "*Açıkça.*" Aleniyeten.

{ فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ } "*Ecir ve mükâfatları vardır.*" Sevapları.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ } "*Rableri nezdinde.*" Cennette.

{ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } "*Onlara korku yoktur.*" Sürekli.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } "*Onlar üzülmeyeceklerdir.*" Onlardan başkaları üzüldüklerinde. Bu âyet-i kerime Ali ibn Ebî Tâlib hakkında nazil olmuştur.

اَلَّذِينَ يَاْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَآءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَاَمْرُهُٓ اِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾

275- "Faiz (riba) yiyenler, (kabirlerinden) ancak şeytanın çarpmış olduğu kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, 'Alış-veriş de faiz gibidir.' demelerinden ötürüdür. Oysa Allah alış-verişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra, kime Rabbinden bir öğüt ulaşır da faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim de yeniden faize dönerse, işte onlar cehennemliklerdir ve orada sürekli olarak kalırlar."

Allah Teâlâ faiz yiyen kimsenin cezasını belirterek şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِينَ يَاْكُلُونَ الرِّبٰوا } "*Faiz (Riba) yiyenler.*" Helal görmek isteyerek.

{ لَا يَقُومُونَ } "*Kabirlerinden kalkarlar.*" Kıyâmet gününde kabirlerinden.

{ اِلَّا كَمَا يَقُومُ } "*Ancak kalktığı gibi.*" Dünyada.

{ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ } "*Çarpmış olduğu kimsenin.*" delirttiği.

{ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ } "*Şeytanın.*" Delilik.[38]

{ ذٰلِكَ } "*Bu.*" Delilik ahirette faiz yiyicilerin emaresidir.

{ بِاَنَّهُمْ قَالُوٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا } "*Onların: 'Alışveriş de ancak faiz gibidir' demelerinden ötürüdür.*" Bir şey nesieyle satıldığında süre sona erdikten sonra alışverişin sonunda istenen fazlalık, alışverişin başındaki fazlalık gibidir.

{ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ } "*Oysa Allah alışverişi helal kılmıştır.*" İlk fazlalığı.

{ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا } "*Ribayı haram kılmıştır.*" Son fazlalığı.

{ فَمَنْ جَٓاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهٖ } "*Bundan sonra, kime Rabbinden bir öğüt ulaşır da.*" Rabbinden faizi yasaklayan bir nehiy.

{ فَانْتَهٰى } "*Faizden vazgeçerse.*" Faiz yemekten vaz geçerse.

{ فَلَهُ مَا سَلَفَ } "*Geçmişte olan kendisinindir.*" Haram kılıştan önce geçen şeyden dolayı üzerine herhangi bir şey bulunmamaktadır.

{ وَاَمْرُهٗٓ } "*Ve artık onun işi.*" Ömründen geriye kalan şeyde.

{ اِلَى اللّٰهِ } "*Allah'a kalmıştır.*" Dilerse onu korur, dilerse onu rezil rüsva eder.

{ وَمَنْ عَادَ } "*Kim de yeniden faize dönerse.*" Haram kılınışının ardından "alışveriş de ancak faiz gibidir" sözüne geri dönerse.

{ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ } "*İşte onlar cehennemliklerdir.*" Ateş ehlidir.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } "*Ve orada sürekli olarak kalırlar.*" İhlaslı olduklarında Allah Teâlâ'nın dilediği kadar sürekli kalıcıdırlar.

---

38 İbn Abbâs âyette geçen mess/dokunma sözcüğünü delilik olarak tefsir etmektedir.

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾

276- "Allah ribayı eksiltir, sadakaları ise artırır. Allah hiçbir günahkâr nankörü sevmez."

{ يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا } "*Allah ribayı eksiltir.*" Helak eder ve dünyada ve ahirette bereketini giderir.

{ وَيُرْبِي } "*Artırır.*" Kabul eder ve kat kat fazlalaştırır.

{ الصَّدَقَاتِ } "*Sadakaları ise.*" Allah Teâlâ için olduğunda vacip ve tatavvu' sadakalar.

{ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ } "*Allah hiçbir nankörü sevmez.*" Faizin haram kılınışını inkâr eden kâfiri.

{ اَثِيمٍ } "*Günahkâr.*" Yiyerek facir olanı.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾

277- "İman edip iyi işler yapan, namazı dosdoğru kılıp zekâtı verenlerin Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir."

{ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا } "*İman edip.*" Allah'a, Resûlüne, kitaplarına ve faizin haram kılınışına.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } "*İyi işler yapan.*" Kendileriyle Rableri arasında sâlih amel işleyenler ve faizi terk edenler.

{ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ } "*Namazı dosdoğru kılıp.*" Beş vakit namazı kendisindeki vaciplerle birlikte eksiksiz yerine getirenler.

{ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ } "*Zekâtı verenlerin.*" Mallarının zekâtlarını verenlerin.

{ لَهُمْ اَجْرُهُمْ } "*Mükâfatları vardır.*" Sevapları.

{عِنْدَ رَبِّهِمْ} "*Rableri katında.*" Cennette.

{وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} "*Onlara korku yoktur.*" Ölüm boğazlandığı esnada.

{وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} "*Onlar üzülmeyeceklerdir.*" Cehennem ateşi kapatıldığında.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾

278- "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçekten iman etmişseniz, faizin kalanından vazgeçin."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} "*Ey iman edenler.*" Yani Sakif, Hubeyb, Abd Yalil ve Rabia.

{اتَّقُوا اللّٰهَ} "*Allah'tan korkun.*" Faiz konusunda Allah Teâlâ'dan sakının.

{وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا} "*Faizin kalanından vazgeçin.*" Benî Mahzum'da ribadan kalan size ait olan şeyi terk ediniz.

{اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ} "*Ve gerçekten iman etmişseniz.*" Faizin haram kılınışını tasdik edicilerden iseniz.

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَاْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾

279- "Eğer böyle yapmazsanız, o zaman Allah ve Resûlü tarafından size karşı savaş açılmış olduğunu bilin! Eğer tevbe ederseniz, anaparanız sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz."

{فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا} "*Eğer böyle yapmazsanız.*" Faizi terk etmezseniz.

{ فَاْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ } "*O zaman Allah ve Resûlü tarafından size karşı savaş açılmış olduğunu bilin!*" Ahirette Allah Teâlâ'dan gelecek olan ateşle azaba, dünyada ise Resûlünden gelecek olan kılıçla azaba hazırlık yapınız.

{ وَاِنْ تُبْتُمْ } "*Eğer tevbe ederseniz.*" Faizden.

{ فَلَكُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْ } "*Anaparanız sizindir.*" Benî Mahzum'a karşı verdiğiniz malların anaparası sizindir.

{ لَا تَظْلِمُونَ } "*Böylece ne haksızlık etmiş olursunuz.*" Fazlalık talep etmek ile bir kimseye.

{ وَلَا تُظْلَمُونَ } "*Ne de haksızlığa uğramış.*" Sermayelerinizi size verdiklerinde size hiçbir kimse zulmetmesin.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Ne haksızlık etmiş olursunuz" eksiltmiş olursunuz. Zulmetmeyiniz."Ne de haksızlığa uğramış" ne de borçlarınız eksiltilmiş olur.

وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾

280- "Eğer borçlu darlık içindeyse, ona ödeme kolaylığına kadar bir süre tanıyın. Ancak borçluya alacağınızı sadaka olarak bağışlamanız, eğer bilirseniz, sizin için daha hayırlıdır."

{ وَاِنْ كَانَ } "*Eğer borçlu.*" Alacaklarınız nedeniyle Benî Mahzumlular.

{ ذُو عُسْرَةٍ } "*Darlık içindeyse.*" Şiddet.

{ فَنَظِرَةٌ } "*Bir süre tanıyın.*" Onlar için süre veriniz.

{ اِلٰى مَيْسَرَةٍ } "*Ona ödeme kolaylığına kadar.*" Kolaylaşıncaya kadar.

{ وَاَنْ تَصَدَّقُوا } "*Ancak borçluya alacağınızı sadaka olarak bağışlamanız.*" Sermayelerinizi onlara sadaka olarak vermeniz.

{خَيْرٌ لَكُمْ} "*Sizin için daha hayırlıdır.*" Borcu almaktan ve erteleyip süre vermekten.

{اِنْ كُنْتُمْ} "*Eğer.*" İdiyseniz.

{تَعْلَمُونَ} "*Bilirseniz.*" Bunu.

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

281- "Öyle bir günden sakının ki, o günde Allah'a döndürülürsünüz. Sonra da herkese kazandığının karşılığı tam olarak verilir ve onlar asla haksızlığa uğratılmazlar! Kendisinde Allah'a döndürüleceğiniz bir günden korkun. Sonra herkese kazandığı eksiksiz verilecek ve onlara zulmedilmeyecektir."

{وَاتَّقُوا يَوْمًا} "*Öyle bir günden sakının ki.*" Bir günün azabından sakınınız.

{تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللهِ ثُمَّ تُوَفّٰى} "*O günde Allah'a döndürülürsünüz. Sonra da karşılığı tam olarak verilir.*" Bolca verilecek.

{كُلُّ نَفْسٍ} "*Herkese.*" İyiye ve kötüye.

{مَا كَسَبَتْ} "*Kazandığının.*" İşlemiş olduğu hayır ve şer.

{وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ} "*Ve onlara zulmedilmeyecektir.*" İyiliklerinden eksiltilmeyecektir, günahlarına da eklemede bulunulmayacaktır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَاِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا اَوْ ضَعِيفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ

فَاِنْ لَّمْ يَكُوْنَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَّامْرَاَتٰنِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ
اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰىهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰىهُمَا الْاُخْرٰى وَلَا يَاْبَ الشُّهَدَآءُ اِذَا
مَا دُعُوْا وَلَا تَسْـَٔمُوْٓا اَنْ تَكْتُبُوْهُ صَغِيْرًا اَوْ كَبِيْرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖ ذٰلِكُمْ
اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُوْٓا اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ
تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيْرُوْنَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوْهَا
وَاَشْهِدُوْٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَّلَا شَهِيْدٌ وَاِنْ تَفْعَلُوْا فَاِنَّهٗ
فُسُوْقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٢٨٢﴾

282- “Ey iman edenler! Belli bir süre ile birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. Aranızda doğruluğu ile tanınmış yazı bilen biri yazsın. Yazıcı, Allah’ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın da yazsın! Borçlu olan kimse de söyleyip yazdırsın ve herbiri yazarken Rabbi olan Allah’tan korksun da haktan birşey eksiltmesin. Eğer üzerinde hak olan beyinsiz veya zayıf olur yahut bizzat yazdırmaya gücü yetmezse, onun velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden hazırda olan iki kişiyi de şâhid yapın. Şayet iki tane erkek hazırda yoksa, o zaman doğruluğuna güvendiğiniz şâhidlerden bir erkekle -birinin şaşırması durumunda, diğerinin hatırlatması için- iki kadın şâhid olsun. Şâhidler de çağrıldıklarında (şâhidlik etmekten) kaçınmasınlar! Siz yazanlar da az olsun, çok olsun borcu süresi ile birlikte yazmaktan kaçınmayın! Bu, Allah katında adalete daha uygun; şâhidlik için daha sağlam ve şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Ancak aranızda yapmakta olduğunuz ticaret, peşin bir ticaretse, onu yazmamanızdan dolayı size bir günah yoktur. Alım-satım yaptığınızda da şâhid tutun! Bir de ne yazan, ne de şâhidlik yapan zarara uğratılmasın! Eğer onlara zarar verirseniz, o işte mutlaka size dokunacak bir günah olur. Allah’tan sakının. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir.”

Ardından Allah Teâlâ onlara muamelelerinde kendileri için yaraşır olan durumu öğretmek için şöyle buyurdu:

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا } "*Ey iman edenler*!" Allah'a ve Resûlüne.

{ اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى } "*Belli bir süre ile birbirinize borçlandığınız zaman*." Belirli bir vakte kadar.

{ فَاكْتُبُوهُ } "*Onu yazın*." Yani borcu.

{ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ } "*Aranızda yazsın*." Alacaklı ile borçlu arasında.

{ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ } "*Doğruluğu ile tanınmış yazı bilen biri.*" Hakkaniyetle.

{ وَلَا يَاْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ } "*Yazıcı, yazmaktan kaçınmasın da.*" Alacaklı ile borçlu arasında.

{ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ } "*Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde.*" Yazmayı.

{ فَلْيَكْتُبْ } "*Yazsın*." Yazıyı eklemeksizin ve eksiltmeksizin.

{ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ } "*Borçlu olan kimse de söyleyip yazdırsın.*" Yazdırsın. Yani borçlu, kâtibe üzerindeki borcu açıkça belirtsin.

{ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ } "*Ve herbiri yazarken Rabbi olan Allah'tan korksun da*." Borçlu Rabbinden sakınsın.

{ وَلاَ يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا } "*Haktan birşey eksiltmesin*." Yazdırma konusunda üzerinde bulunan borçtan hiçbir şeyi kısmasın.

{ فَاِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ } "*Eğer üzerinde hak olan*." Yani borçlu.

{ سَفِيهًا } "*Beyinsiz*." Yazdırmayı bilmez.

{ اَوْ ضَعِيفًا } "*Veya zayıf olur*." Yazdırmaktan aciz olur.

{ اَوْ لَا يَسْتَطِيعُ } "*Yahut gücü yetmezse*." Güzel yazamazsa.

{ اَنْ يُمِلَّ هُوَ } "*Bizzat yazdırmaya*." Kâtibe.

{ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ } "*Onun velisi yazdırsın*." Malın velisi ki bu da alacaklıdır.

{ بِالْعَدْلِ } "*Adaletle.*" Fazlalaştırmaksızın.

{ وَاسْتَشْهِدُوا } "*Şâhid yapın.*" Haklarınıza.

{ شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ } "*Erkeklerinizden hazırda olan iki kişiyi de.*" Hür erkeklerinizden. Hür, Müslüman ve razı olunmuş iki kişi.

{ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ } "*Şayet iki tane erkek hazırda yoksa, o zaman doğruluğuna güvendiğiniz şâhidlerden bir erkekle - iki kadın şâhid olsun.*" Şehadete güvenilir olanlardan.

{ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا } "*Birinin şaşırması durumunda.*" İki kadından birisi unutursa.

{ فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا } "*Berikinin hatırlatması için.*" Şehadeti unutmayan.

{ الْاُخْرٰى } "*Öncekine.*"[39] Unutan kadına.

{ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَآءُ } "*Şâhidler de (şâhidlik etmekten) kaçınmasınlar!*" Şehadeti ikame etmekten.

{ اِذَا مَا دُعُوا } "*Çağrıldıklarında.*" Hâkimlere.

{ وَلَا تَسْئَمُوٓا } "*Siz yazanlar da kaçınmayın.*" Sıkılmayın/bıkmayın.

{ اَنْ تَكْتُبُوهُ } "*Borcu yazmaktan.*" Yazmamaktan, yani borcu.

{ صَغِيرًا اَوْ كَبِيرًا } "*Az olsun, çok olsun.*" Az olsun çok olsun.

{ اِلٰى اَجَلِهِ } "*Süresi ile birlikte.*" Vaktine kadar.

{ ذٰلِكُمْ } "*Bu.*" Borcu yazmak için size açıklanan şey.

{ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ } "*Allah katında adalete daha uygun.*" Allah Teâlâ katında daha doğru ve daha adil.

{ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ } "*Şâhidlik için daha sağlam.*" Unuttuğunda şâhid için şehadete daha açık.

{ وَاَدْنٰٓى } "*Daha elverişlidir.*" Sizin için daha yaraşır olandır.

[39] "Berikinin ve Öncekine" sözcükleri İbn Abbâs'ın tefsiri temel alınarak meale tarafımızdan yerleştirilmiştir.

{اَلَّا تَرْتَابُوٓا} "*Ve şüpheye düşmemeniz için.*" Borç ve süre hakkında kuşkuya düşmemenizde.

{اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً} "*Ancak ticaret, peşin bir ticaretse.*" Peşinen yapılan.

{تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ} "*Aranızda yapmakta olduğunuz.*" Elden ele (peşinen).

{فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ} "*...Dolayı size bir günah yoktur.*" Güçlük.

{اَلَّا تَكْتُبُوهَا} "*Onu yazmamanızdan.*" Yani ticareti.

{وَاَشْهِدُوٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْ} "*Alım-satım yaptığınızda da şâhid tutun!*" Süreye.

{وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ} "*Bir de ne yazan, zarara uğratılmasın!*" Yazıyı yazan.

{وَلَا شَهِيدٌ} "*Ne de şâhidlik yapan.*" Şehadet ile. Yani onu buna zorlamayınız.

{وَاِنْ تَفْعَلُوا} "*Eğer onlara zarar verirseniz.*" Zarar verirseniz.

{فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ} "*O işte mutlaka size dokunacak bir günah olur.*" Sizden meydana gelen bir isyan olmuş olur.

{وَاتَّقُوا اللّٰهَ} "*Allah'tan sakının!*" Zarar verme konusunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ} "*Allah size gerekli olanı öğretiyor.*" Muamelede sizin için faydalı bulunan şeyleri.

{وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} "*Allah her şeyi bilmektedir.*" Maslahatlarınızı ve başka şeyleri.[40]

---

40 a) İmam Abdürrezzak, Ebû Hassan kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Ben şehadet ederim ki belli bir va'de taşıyan selefi (va'deli satış) Allah Teâlâ helal kılmış ve buna izin vermiştir." İbn Abbâs (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ) '*Ey iman edenler! Belli bir süre ile birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın.*' âyetini okudu. Abdürazzak, *Mu-*

sannef, Buyu, 14064 nolu hadis. Bu hadisin isnadında Mamer, Katade ve Ebû Hassan geçmektedir. Mamer ile Katade'nin tercüme-i halini önceden sunmuştuk. Mamer'in Abdürrezzak'ın kendisinden dinlediği kendisinden de Katade'den dinlediğini rivayetler hakkında açıklamalarda bulunmuş ve sika olduğunu söylemiştik. Ayrıca Katade'nin de sika olduğunu belirtmiştik. Ebû Hassan el-Arec. Müslim ibn Abdullah el-Ecred el-Basrî. Sâduktur, Haricilerin görüşünü benimsemekle itham edilmiştir. Buhârî'nin talikan diğer *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin de kendisinden rivayetleri bulunmaktadır. *Takrib*, c. 2, s. 411, 35 nolu madde; *el-Hulâsa*, 447. Kendisi haberi İbn Abbâs'tan dinlemiş kendisinden de Katade dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 12, s. 72, 287 nolu madde. Görüldüğü gibi bu haber hasendir. Zira haberin senedinde sâduk olan Ebû Hassan el-Arec bulunmaktadır. Haricîlerin görüşünü benimsemiş olması da rivayetine hiçbir tesir etmemektedir. Zira onun bu rivayeti bid'atini destekleyen bir rivayet değildir. Bu haberi Hâkim ve Beyhakî Ebu'l-Hassan el-Arec kanalıyla rivayet etmiştir. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 286, Tefsir, c. 6, s. 18; *Sünen-i Beyhakî*, c. 6, s. 18-9, Buyu, "Selefin caiz oluşu" bâbı ve "Rehnin caiz oluşu" bâbı. Taberî de bu haberi İbn Ebî Nuceyh kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Bu âyet ölçüsü ve zamanı belli olan selem hakkında nazil olmuştur." *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 116.

b) Ebû Dâvûd Tayalisi, *Müsned*'inde Hammad ibn Seleme'den, o Ali ibn Zeyd'den, o Yusuf ibn Mihran'dan, o İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) aziz ve celil olan Allah'ın '*Ey iman edenler! Belli bir süre ile birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın.*'ayeti hakkında dedi ki: 'İlk kabul etmeyen kişi Hz. Âdem ('aleyhi's-selâm)'dır. Allah ona zürriyetini gösterdi. Nuru yukarılara doğru yükselen parlak beyaz tenli bir adam gördü. 'Rabbim bu kimdir?' dedi. 'Bu, senin oğlun Davud'dur' dedi. 'Rabbim onun ömrü ne kadardır?' diye sorunca; altmış yıl, diye buyurdu. 'Rabbim, ömrünü artır' deyince; 'Hayır' diye buyurdu. 'Ancak sen ona kendi ömründen verirsen (olur).' 'Peki benim ömrüm ne kadardır?' diye sorunca; 'Bin yıl' diye buyurdu. Hz. Âdem: 'Ben ona kırk yıl bağışlıyorum' dedi. Yüce Allah ona dair bir yazı yazdı ve meleklerini ona şâhid tuttu. Hz. Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın vefatı gelince melekler yanına geldi. O: 'Benim ömrümden daha kırk yıl kalmıştır' deyince melekler: 'Sen bunu oğlun Davud'a bağışladın' dediler. Âdem: 'Kimseye ben bir şey bağışlamadım' deyince Yüce Allah o yazılı belgeyi çıkardı ve melekleri ona karşı da şâhidlik etti." *Minhatu'l Ma'bûd fî Tertîbi Müsnedi't-Tayâlisî Ebî Dâvud*, c. 2, s. 15, 1935 nolu hadis. Bakara Sûresi tefsiri. Hadisin isnadında Hammad ibn Seleme, Ali ibn Zeyd, Yusuf ibn Mihran bulunmaktadır. Hammad ibn Seleme ibn Dinar el-Basrî, Ebû Seleme. Sika ve âbiddir. Ömrünün son demlerinde hafızasında değişiklik meydana geldi. Buhârî'nin talikan kendisinden rivayeti vardır. Diğer *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden isnadla rivayeti vardır. *Takrib*, c. 1, s. 197, 542 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 202, 197 nolu madde. Ali ibn Zeyd. İbn Cüdan'dır. Zayıftır. *Takrib*, c. 2, s. 37, 342 nolu tercüme-i hal; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 1, s. 447, 4265 nolu madde. Yusuf

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَّلَمْ تَجِدُوْا كَاتِبًا فَرِهٰنٌ مَّقْبُوْضَةٌ ۗ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهٗ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۗ وَمَنْ يَّكْتُمْهَا فَاِنَّهٗٓ اٰثِمٌ قَلْبُهٗ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿٢٨٣﴾

283- "Eğer siz yolculukta iseniz ve bir yazıcı da bulamadınızsa o vakit teslim alınmış rehinler de yeter. Şayet birbirinize güveniyorsanız, kendisine güvenilen kimse Rabbi olan Allah'tan korksun da üzerindeki emaneti (borcu) ödesin. Bir de şâhidliğinizi inkâr edip gizlemeyin, onu kim gizlerse, mutlaka onun kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduklarınızı bilir."

{ وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَّلَمْ تَجِدُوْا كَاتِبًا } "*Eğer siz yolculukta iseniz ve bir yazıcı da bulamadınızsa*" Yahut yazım aletini bulamazsanız.

{ فَرِهٰنٌ مَّقْبُوْضَةٌ } "*O vakit teslim alınmış rehinler de yeter.*" Alacaklı borçludan borcuna karşılık rehin alsın.

---

ibn Mihran el-Basrî. Leyyinü'l-hadistir. Zayıftır. Kendisinden sadece İbn Cüdan rivayet etmiştir. *Takrib*, c. 2, s. 382, 457 nolu tercüme-i hal. Hadisin senedini oluşturan ravilerin hadisi birbirlerinden dinlemelerinden ötürü isnadı muttasıldır. *Takrib*, c. 2, s. 322, 544 nolu madde; c. 11, s. 424, 829 nolu madde. Ancak hadis buna rağmen zayıftır. Zira senedde zayıf raviler olarak kabul edilen Ali ibn Zeyd ibn Cüdan ve Yusuf ibn Mihran bulunması nedeniyle hadis zayıf hadis kategorisindedir.

c) "Ben şehadet ederim ki belli bir va'de taşıyan selefi (va'deli satış) Allah Teâlâ helal kılmış ve buna izin vermiştir." Hadiste geçen selef sözcüğü belirli bir müddete kadar teslim edilmek üzere ücreti peşin verilmek koşuluyla bir şeyin satışından ibarettir. Bu akde selem akdi de denilir. İslam hukukçuları selem/selef akdinin caiz olduğu konusunda İbn Abbâs'ın âyeti tefsiriyle birlikte bu âyeti delil olarak kullanmışlardır. Sünnette de selem akdinin mubah olduğunu bildiren rivayetler vardır. İmam Buhârî'nin İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadis bunlardandır. İmam Buhârî âyetin kapsamına giren selem muamelesi hakkında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'ye vardığında Medine halkı iki ve üç yıllığına meyvelerde selem yapıyorlardı. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: '*Her kim herhangi bir hurma hakkında selef (selem) yaparsa, ölçeği belli ve tartısı belli miktarda ve bilinen bir vadeye kadar selef yapsın.*'" Buhârî, Kitabü's-Selem, 2253 nolu hadis. Âyet hem selemi hem de selem akdi dışındaki diğer borç türlerini de kapsamaktadır.

{ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا } "*Şayet birbirinize güveniyorsanız.*" Rehinsiz olarak borçla.

{ فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ } "*Kendisine güvenilen kimse ödesin.*" Borcu.

{ اَمَانَتَهُ } "*Üzerindeki emaneti (borcu).*" Sahibinin hakkını.

{ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ } "*Rabbi olan Allah'tan korksun da.*" Borçlu borcunu ödeme konusunda sakınsın.

{ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ } "Bir *de şâhidliğinizi inkâr edip gizlemeyin.*" Hâkimlerin huzurunda.

{ وَمَنْ يَكْتُمْهَا } "*Onu kim gizlerse.*" Yani şehadeti.

{ فَاِنَّهٗٓ اٰثِمٌ قَلْبُهُ } "*Mutlaka onun kalbi günahkârdır.*" Kalbi fâcirdir.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ } "*Allah yapmakta olduklarınızı bilir.*" Şehadeti gizlemenizi ve hakkıyla yerine getirmenizi.

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِيٓ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾

284- "Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. İçinizde olanı açığa vursanız da, onu gizli tutsanız da Allah onunla sizi hesaba çeker. Sonra dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Çünkü Allah her şeye kadirdir."

{ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ } "*Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır.*" Yaratılmışlar, harikuladelikler. Kullarına dilediğini emreder.

{ وَاِنْ تُبْدُوا } "*Açığa vursanız da.*" Zahir ederseniz.

{ مَا فِيٓ اَنْفُسِكُمْ } "*İçinizde olanı.*" Kalplerinizdeki şeyleri –ki bu vesvesenin ardından açığa vurmadan önce gerçekleşen içten gelen konuşmadır.

{ اَوْ تُخْفُوهُ } "*Onu gizli tutsanız da.*" Onu gizleseniz de.

{ يُحَاسِبْكُمْ } "*Sizi hesaba çeker.*" Size karşılık verir.

{بِهِ اللّٰهُ} "*Allah onunla.*" Hatırlamanın ardından gerçekleşen unutma, doğruya ulaşmanın ardından gelen hata, içtihadın ardından gerçekleşen istikrah da bu şekildedir.

{ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ } "*Sonra dilediğini bağışlar.*" Diğer günahlardan tevbe eden kişiye.

{ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ } "*Dilediğine de azap eder.*" Tevbe etmeyen kimseyi.

{ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ } "*Çünkü Allah herşeye.*" Bağışlama ve azap.

{ قَدِيرٌ } "*Kadirdir.*" Bu âyet-i kerime nazil olduğunda bu âyette geçen söz konusu hususlar mü'minlere çok ağır geldi.[41]

---

41 a) İmam Müslim, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "Yüce Allah'ın: (وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ) '*İçinizde olanı açığa vursanız da, onu gizli tutsanız da Allah onunla sizi hesaba çeker*' (2/el-Bakara/284) buyruğu nazil olunca ashabın kalplerine öyle bir duygu yerleşti ki, hiçbir şeyden dolayı benzeri bir duygu kalplerine girmiş değildir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): '*Dinledik, itaat ettik ve teslim olduk, deyiniz*' buyurdu. Allah kalplerine imanı yerleştirdi daha sonra da yüce Allah şu buyrukları indirdi: (لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَسِيْنَآ اَوْ اَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ) '*Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemez. Kişinin hayırdan kazandığı kendi lehine, yaptığı kötülük de kendi aleyhinedir. Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk veya yanıldıysak, (bu yüzden) bizi sorumlu tutma!*' (2/el-Bakara/286) Allah Teâlâ: 'Ben de bunu yaptım' der. 'Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize ağır bir yük yükleme! Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmeyeceği yükü taşıtma!' Allah azze ve celle: 'Ben de yaptım' diye buyurur. 'Bizi bağışla ve bize rahmet et! Sen bizim Mevla'mızsın.' Allah Teâlâ da: 'Yaptım' diye buyurur." Müslim, İman, 57. bâb, 126 nolu hadis. Bu hadisi ayrıca Tirmizî, Hâkim, İmam Ahmed ve Ebû Avane de tahric etmiştir. *Sünen-i Tirmizî*, Tefsir, Bakara Sûresi, 2992 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 286 Tefsir, Bakara Sûresi; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 332-223; *Müsned-i Ebû Avane*, c. 1, s. 75, "Hatanın ve unutkanlığın sorumluluğunun kaldırılması" bâbı.

b) Hadiste geçen "Ashabın kalplerine öyle bir duygu yerleşti ki, hiçbir şeyden dolayı benzeri bir duygu kalplerine girmiş değildir" ifadeleri ashabın kalbine

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهٖ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾

285- "Peygamber, Rabbinden kendisine ne indirildi ise ona iman etti. Mü'minlerin hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. 'Biz, Allah'ın elçileri arasında bir ayırım yapmayız.' (dediler). Ve yine dediler ki: 'İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz, bağışlamanı dileriz. Dönüş ancak sanadır.'"

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) miraca çıktığında Rabbine secde etti. Bunun üzerine Allah Teâlâ da peygamberini överek şöyle buyurdu:

---

sıkıntı ve kederin girdiğini ifade etmektedir. Zira âyet kişinin eylem safhasına dökmese dahi kendi içinden konuşmuş olduğu şeyleri dahi kapsamaktadır.

c)Âyette geçen (اَوْ تُخْفُوهُ) "*Onu gizli tutsanız da*" buyruğunun anlamını açıklayan bir rivayet Taberî'de geçmektedir. Bu hadiste şu ifadeler geçmektedir: "Ey Allah'ın Resûlü, bizler kendi içimizden geçenlerden sorguya çekilecek olursak hiç kuşkusuz helak olurduk."

d)Âyetin anlamı hakkında İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın bu ümmetin kendi içinden geçirdiklerinden sorguya çekilme sorumluluğunun kaldırıldığına dair bir rivayet aktarılmıştır. Taberî Said ibn Mercane'den aktarır: Said ibn Mercane der ki: "(Bir gün) Abdullah ibn Ömer ile birlikte otururken Abdullah ibn Ömer : (لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِيٓ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ) '*Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. İçinizde olanı açığa vursanız da, onu gizli tutsanız da Allah onunla sizi hesaba çeker*' (2/el-Bakara/284) âyetini okumuş ve 'Allah'a yemin olsun ki şayet Allah Teâlâ bizi bununla muaheze ederse muhakkak helak oluruz.' deyip o kadar ağlamış ki hıçkırıkları işitilmiş." İbn Mercane devamla şöyle anlatır: "Kalkıp İbn Abbâs'a vardım ve ona İbn Ömer'in söylediklerini, âyeti okuduğunda ne yaptığını anlattım. Abdullah İbn Abbâs: 'Allah Ebû Abdurrahman'ı bağışlasın. Yemin ederim ki Müslümanlar bu âyet indiğinde Abdullah ibn Ömer'in hissettiklerini hissettiler de Allah Teâlâ bu âyetten sonra sûrenin sonuna kadar olmak üzere (لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا) '*Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemez*' âyetini indirdi, deyip şöyle devam etti: 'Şu vesvese, Müslümanların güç yetireceklerinden değildi. Sonunda iş Allah'ın verdiği hükme vardı ki, söz ve fiillerden kazandıkları lehine, aleyhine kazandıkları da aleyhinedir.'" *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 144.

{اٰمَنَ الرَّسُولُ} "*Peygamber, iman etti.*" Resûlullah Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tasdik eyledi.

{بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهٖ} "*Rabbinden kendisine ne indirildi ise ona.*" Yani Kur'an'a ve Kur'an'daki ilahi öğretilere. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Allah Teâlâ'dan gelen şeyi söyledi.

{وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ} "*Mü'minlerin hepsi de.*" Yani onlardan herbirisi.

{اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهٖ} "*Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. 'Biz, Allah'ın elçileri arasında bir ayırım yapmayız' (dediler).*" Diyorlar ki; peygamberlerden hiçbirisini inkâr etmeyiz.

{وَقَالُوا} "*Ve yine dediler ki:*" Ve yine.

{سَمِعْنَا} "*İşittik.*" Rabbimizin buyruğunu.

{وَاَطَعْنَا} "*Ve itaat ettik.*" Rabbimizin emrine. Yani Rabbimize itaat eder ve dinleriz. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

{غُفْرَانَكَ} "*Bağışlamanı dileriz.*" İçimizde konuştuğumuz şeylerden dolayı senden bağışlanma dileriz.

{رَبَّنَا} "*Ey Rabbimiz!*" Ey Rabbimiz.

{وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ} "*Dönüş ancak sanadır.*" Ölümden sonra varış.

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَسِينَآ اَوْ اَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

286- "Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemez. Kişinin hayırdan kazandığı kendi lehine, yaptığı kötülük de kendi aleyhinedir. Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk veya yanıldıysak, (bu yüzden) bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize ağır bir yük yükleme! Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmeyeceği yükü taşıtma! Bizi affet, bizi bağışla ve bize rahmet et! Sen bizim Mevlâ'mızsın. Artık kâfirler toplumuna karşı da bize yardım et!"

Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا } "*Allah hiç kimseye başka yük yüklemez.*" Taatten.

{ اِلَّا وُسْعَهَا } "*Gücünün yeteceğinden.*" Ancak takatince.

{ لَهَا مَا كَسَبَتْ } "*Kişinin hayırdan kazandığı kendi lehine.*" Hayırdan, kendi içinden konuşması, unutkanlık, hata ve istikrahı.

{ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ } "*Yaptığı kötülük de kendi aleyhinedir.*" Şerrden, kendi içinde konuştuklarından, unutkanlık, hata ve istikrahı. Ardından Allah Teâlâ onlara kendilerinden kendi içlerinden konuştuklarını, hatayı, unutkanlığı ve istikrahın sorumluluğunu kaldırması için Rablerine nasıl dua edeceklerini öğretmek için onlara şöyle buyurdu: Deyiniz ki:

{ رَبَّنَا } "*Ey Rabbimiz.*" Ey Rabbimiz!

{ لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَسِينَآ } "*Eğer unuttuk (bu yüzden) bizi sorumlu tutma!*" Taatini.

{ اَوْ اَخْطَاْنَا } "*Veya yanıldıysak.*" Emrinde.

{ رَبَّنَا } "*Ey Rabbimiz.*" Ey Rabbimiz!

{ وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ اِصْرًا } "*Bize ağır bir yük yükleme.*" Ahid. Bize bunu terk etmekle tertemiz şeyleri haram kılma.

{ كَمَا حَمَلْتَهُ } "*Yüklediğin gibi.*" Hürmetini.

{ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا } "*Bizden öncekilere.*" İsrailoğullarına. Tertemiz şeyler hususunda, develerin etleri, ineklerin iç yağları ve bunun dışındaki senin ahdini bozmalarıyla.

{ رَبَّنَا } "*Ey Rabbimiz.*" Ey Rabbimiz.

{ وَلَا تُحَمِّلْنَا } "*Bize taşıtma.*" Yani bir de bize yükleme.

{ مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ } "*Gücümüzün yetmeyeceği yükü.*" İçinde rahatın menfaatin bulunmadığı şeyleri ki bu da istikrahtır.

{ وَاعْفُ عَنَّا } "*Bizi affet.*" Bundan.

{ وَاغْفِرْ لَنَا } "*Bizi bağışla.*" Bunu.

{ وَارْحَمْنَا } "*Ve bize rahmet et!*" Bununla.

{ أَنْتَ مَوْلَىٰنَا } "*Sen bizim mevlamızsın.*" Sen bizim velimizsin.

{ فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ } "*Artık kâfirler toplumuna karşı da bize yardım et!*"

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Bizi affet." Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin mesh edilmesi gibi mesh etmeyerek(şeklimizi değiştirmeyerek). "Bizi bağışla." Kârun'un yere batırıldığı gibi bizi yere batırmayarak. "Ve bize rahmet et." Hz. Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin taşlanma cezasına uğradığı gibi bizi de bu cezaya uğratmayarak.

Mü'minler bu dua ile dua ettiklerinde Allah Teâlâ onlardan kendi içinden konuşmanın, unutmanın, hatanın ve istikrahın sorumluluğunu kaldırmış ve onları ve onlara uyanları bununla şekil değiştirme, yere batırma ve taş cezasına uğramaktan affetmiştir.

سورة اٰلِ عِمْرٰنَ

3- ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Âl-i İmrân'ın içinde zikredildiği sûrelerdendir. Bütünüyle Medenî bir sûredir. Âyet sayısı 200, kelime sayısı 3.460 ve harf sayısı ise 14.525'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Âl-i İmrân Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

الٓمّٓ ﴿١﴾

1- "Elif, Lâm, Mim."

{الٓمّٓ} "*Elif, Lâm, Mim.*"

Ben Allah Teâlâ'yım. Benî Necran heyetinin haberini bilirim.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ bu sözcüklerle Allah Teâlâ'nın bir olduğuna ve oğlunun ve herhangi bir ortağının bulunmadığına kasem etmiştir.

اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ ﴿٢﴾

2- "Allah, kendisinden başka ilâh olmayan, daima diri ve her şey O'nunla var olandır."

{ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ } "*Allah, kendisinden başka ilâh olmayan, daima diri.*" Ölmeyen ve zail olmayan.

{ الْقَيُّومُ } "*Ve her şey O'nunla var olandır.*" Başlangıcı olmayan kaimdir.

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ ﴿٣﴾

3- "O, sana kendisinden öncekileri tasdik edip doğrulayan bu Kitabı gerçek olarak indirdi. Tevrat'ı ve İncil'i de O indirmişti."

{ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ } "*O sana bu Kitabı, indirdi.*" Cibril'i Kitap ile.

{ بِالْحَقِّ } "*Gerçek olarak.*" Hak ve bâtılı açıklamak için.

{ مُصَدِّقًا } "*Tasdik edip doğrulayan.*" Tevhide uygun olarak.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ } "*Kendisinden öncekileri.*" Öncesindeki kitapları.

{ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ } "*Tevrat'ı O indirmişti.*" Mûsâ ibn İmran ('aleyhi's-selâm)'a bir defadan.

{ وَالْاِنْجِيلَ } "*Ve İncil'i de.*" İsa ibn Meryem ('aleyhi's-selâm)'a bir defadan.

مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾

4- "Daha önce insanlara hidayet rehberi olarak. Evet, bu hak ile bâtılı ayıran Furkan'ı da O indirdi. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah, mutlak üstündür, suçludan intikamını alır!"

{ مِنْ قَبْلُ } "*Daha önce.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan önce.

{ هُدًى لِلنَّاسِ } "*İnsanlara hidâyet rehberi olarak.*" Benî İsrail'i sapıklıktan kurtarmak için.

{ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ } "*Evet bu hak ile bâtılı ayıran Furkan'ı da O indirdi.*" Helal ve haramla bölüm bölüm olarak Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } "*Allah'ın âyetlerini inkâr edenler.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i, Kur'an'ı inkâr edenler ki, bunlar Benî Necran heyetidir.

{ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ } "*İçin şiddetli bir azap vardır.*" Dünyada ve ahirette.

{ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ } "*Allah mutlak üstündür.*" İntikam ile.

{ ذُو انْتِقَامٍ } "*Suçludan intikamını alır!*" Onlardan intikam alıcıdır.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ﴿٥﴾

5- "Şüphesiz ki ne yerde ne de gökte olan hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ } "*Şüphesiz ki ne yerde hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.*" Benî Necran heyetinin haberinden.

{ وَلَا فِي السَّمَآءِ } "*Ne de gökte olan.*" Meleklerin haberinden.

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦﴾

6- "Rahimlerde sizi dilediği gibi biçimlendiren O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O mutlak güçlüdür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ } "*Sizi biçimlendiren O'dur.*" Sizi yaratandır.

{ فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ } "*Rahimlerde dilediği gibi.*" Uzun-kısa, güzel-çirkin, erkek-kız olarak.

{لَآ اِلٰهَ} "*İlâh yoktur.*" Hiçbir musavvir ve hiçbir yaratıcı bulunmamaktadır.

{اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ} "*O'ndan başka. O mutlak güçlüdür.*" İnanmayan kimseden intikam almakla.

{الْحَكِيمُ} "*Tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" Rahimlerde tasvir ettiği şeylerde.

هُوَ الَّذِيٓ اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَاَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ تَاْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيلَهُٓ اِلَّا اللّٰهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٧﴾

7- "Sana Kitabı indiren O'dur. Onda Kitabın aslını oluşturan muhkem âyetler vardır; diğerleri ise müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, sırf fitne çıkarmak ve kendilerine göre yorum (te'vil) yapmak için, ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Oysa onların yorumunu (te'vilini) Allah'tan başkası bilmez. İlimde uzman olanlar, 'Biz ona iman ettik, hepsi Rabbimiz katındandır!' derler. Üstün akıllılardan başkası da derin düşünmez!"

{هُوَ الَّذِيٓ اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ} "*Sana Kitabı indiren O'dur.*" Cibril ile Kur'an-ı Kerim'i.

{مِنْهُ} "*Onda vardır.*" Kur'an'dan/ın.

{اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ} "*Muhkem âyetler.*" Helal ve haramı açıklayıcıdır, nesh edilmemiştir, kendileriyle amel edilir.

{هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ} "*Kitabın aslını oluşturan.*" Kitabın aslıdır. Her kitapta imamdır. Kendileriyle amel edilir. Allah Teâlâ'nın

"قل تعالوا أتل ما حرم ربكم/ *De ki geliniz size Rabbinizin haram kıldıklarını okuyayım*" buyruğu gibi.

{ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ } "*Diğerleri ise müteşabihtir.*" Cümmel hesabı gibi Yahudilere karışık gelen şeylerdir. "الم /Elif lam mim", "المص /elif lam mim sad", "ق /kaf", "المر /elif lam mim ra", "الر/elif lam ra" örnekleri gibi. Müteşabih âyetlerden kastın amel edilmeyen mensuh âyetler olduğu da söylenmiştir.

{ فَاَمَّا الَّذِينَ } "*İşte şu...*"[1] Bunlar Ka'b ibn Eşref, Huyey ibn Ahtab, Cüdey ibn Ahtab gibi Yahudiler.

{ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ } "*Kalplerinde eğrilik olanlar.*" Kuşku, hilaf ve hidayetten sapış.

{ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ } "*Ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler.*" Kur'an'ın/dan.

{ اِبْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ } "*Sırf fitne çıkarmak için.*" İnkârı, şirki, yaşadıkları sapıklıkta sabit-kadem olmayı talep etmek için.

{ وَابْتِغَآءَ تَاْوِيلِهِ } "*Ve kendilerine göre yorum (te'vil) yapmak.*" Bu ümmetin cezalandırılmasını talep ederek ta ki mülk/yönetim kendilerine geri dönsün diye.

{ وَمَا يَعْلَمُ تَاْوِيلَهُۤ } "*Oysa onların yorumunu (te'vilini) bilmez.*" Bu ümmetin akıbetini.

{ اِلَّا اللّٰهُ } "*Allah'tan başkası.*" Cümle burada tamamlanmaktadır. Ardından Allah Teâlâ yeni bir cümleye başlayarak şöyle buyurdu:

{ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ } "*İlimde uzman olanlar.*" Tevrat'ın ilmine ulaşanlar Abdullah ibn Selam ve ashabı gibi.

{ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهِ } "*Biz ona iman ettik derler.*" Kur'an'a.

{ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا } "*Hepsi Rabbimiz katındandır.*" Muhkem ve müteşabih Rabbimiz katından nazil oldu.

---

1 Tarafımızdan meale eklenmiştir.

{وَمَا يَذَّكَّرُ} "*Derin düşünmez!*" Kur'an'ın mesellerinden öğüt almaz.

{اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ} "*Üstün akıllılardan başkası da.*" İnsanlardan akıl sahipleri Abdullah ibn Selam ve ashabı.

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾

8- "Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra, kalplerimizi saptırma, bize kendi katından bir rahmet bağışla! Çünkü sen çok bağışta bulunansın!"

{رَبَّنَا} "*Ey Rabbimiz!*" Şöyle de derler: Ey Rabbimiz!

{لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا} "*Kalplerimizi saptırma!*" Kalplerimizi dininden meylettirme.

{بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا} "*Bizi doğru yola ilettikten sonra.*" Dinine.

{وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً} "*Bize kendi katından bir rahmet bağışla!*" Bizi dinin üzerinde sabit kıl.

{اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ} "*Çünkü sen çok bağışta bulunansın!*" Bizden önceki mü'minleri.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Çünkü sen çok bağışta bulunansın!*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e İslam'ı ve peygamberliği.

رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

9- "Ey Rabbimiz! Sen insanları, geleceği hakkında hiçbir kuşku bulunmayan bir günde, bir araya toplayacaksın." Allah, gerçekten verdiği sözden caymaz.

{رَبَّنَآ} "*Ey Rabbimiz.*" Şöyle de derler: Ey Rabbimiz!

{ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ } *"Sen insanları bir araya toplayacaksın."* Ölümden sonra.

{ لِيَوْمٍ } *"Bir günde."* Bir günde.[2]

{ لَا رَيْبَ فِيهِ } *"Geleceği hakkında hiçbir kuşku bulunmayan."* Kendisi hakkında kuşku bulunmayan.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ } *"Allah, gerçekten verdiği sözden caymaz."* Ölümden sonra diriliş, hesap, sırat, mizan, cennet ve cehennem.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَاُولٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾

10- "Şüphe yok ki inkâr edenlerin ne malları ne de çocukları Allah'tan gelecek bir zararı engelleyemez. İşte onlar, o ateşin yakıtıdırlar."

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُو } *"Şüphe yok ki inkâr edenlerin."* Yani Ka'b ibn Eşref ve ashabı. Ebû Cehil ve ashabı hakkında olduğu da söylenmiştir.

{ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ } *"Ne malları bir zararı engelleyemez."* Mallarının çok oluşu.

{ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ } *"Ne de çocukları."* Çocuklarının çok oluşları.

{ مِنَ اللّٰهِ } *"Allah'tan gelecek."* Allah Teâlâ'nın azabına karşı.

{ وَاُولٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ } *"İşte onlar, o ateşin yakıtıdırlar."* Ateşin yakıtıdırlar/odunudurlar.

كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾

[2] İbn Abbâs 'li yevmin' ifadesinin başındaki talil/gerekçelendirme anlamını ifade eden 'lam' harf-i cerrini zarfiyyet (-de, -da) anlamını ifade eden 'fi' harf-i cerriyle tefsir etmiştir çev.

11- "(Onların yolu), tıpkı Firavun ailesinin ve onlardan öncekilerin yolu gibidir. Onlar bizim âyetlerimizi yalanlamışlardı da, Allah kendilerini günahları yüzünden yakalayıvermişti! Allah'ın azabı çok şiddetlidir."

{كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ} "*(Onların yolu), tıpkı Firavun ailesinin yolu gibidir.*" Firavun hanedanının yapışı gibi. Diyor ki: Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'a yaptığı, yalanlaması, hakarette bulunması gibi kavmin de sana yaptı, seni yalanladı, sana hakarette bulundu. Biz de onlara Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine boğulma gününde yaptığımız gibi Bedir gününde yapacağız.

{وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} "*Ve onlardan öncekilerin.*" Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'ın kavminden önce.

{كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} "*Onlar bizim âyetlerimizi yalanlamışlardı da.*" Kitabı ve kendilerine göndermiş olduğumuz Resûlü.

{فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ} "*Allah da kendilerini yakalayıverdi.*" Onları helak etti.

{بِذُنُوبِهِمْ} "*Günahları yüzünden.*" Yalanlamaları nedeniyle.

{وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ} "*Allah'ın azabı çok şiddetlidir.*" Cezalandırdığında.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ اِلٰى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾

12- "İnkâr edenlere de ki: 'Siz mutlaka yenilgiye uğrayacaksınız ve topluca cehenneme sürüleceksiniz. Orası ne kötü döşektir!'"

{قُلْ} "*De ki:*" Ey Muhammed!

{لِلَّذِينَ كَفَرُوا} "*İnkâr edenlere.*" Mekke'nin kâfirlerine.

{سَتُغْلَبُونَ} "*Siz mutlaka yenilgiye uğrayacaksınız.*" Bedir gününde öldürüleceksiniz.

{وَتُحْشَرُونَ} "*Ve topluca sürüleceksiniz.*" Kıyâmet gününde.

{اِلٰى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ} "*Cehenneme. Orası ne kötü döşektir!*" Ne kötü sergi ve dönüş yeridir.

قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَاْىَ الْعَيْنِ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَشَآءُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِي الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾

13- "Hiç şüphesiz (Bedir Savaşı'nda) karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir ibret vardır. Onlardan biri Allah yolunda savaşıyordu. Diğeri ise inkârcıydı ve onları göz kararıyla kendilerinin iki katı olarak görüyordu. Allah da gönderdiği yardımla dilediğini destekliyordu. Bunda basiret sahibi olanlar için elbette apaçık bir ibret vardır."

{قَدْ كَانَ لَكُمْ} "*Hiç şüphesiz (Bedir Savaşı'nda) sizin için vardır.*" Ey Mekke ehli.

{اٰيَةٌ} "*Bir ibret.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygamberliği için bir alamet.

{فِي فِئَتَيْنِ} "*İki toplulukta.*" İki topluluk hakkında. Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in topluluğu, Ebû Süfyan'ın topluluğu hakkında.

{الْتَقَتَا} "*Karşı karşıya gelen.*" Bedir gününde.

{فِئَةٌ} "*Onlardan biri.*" Bir cemaat.

{تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} "*Allah yolunda savaşıyordu.*" Allah Teâlâ'ya taatte olan Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabıdır. Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı 313 kişi idiler.

{وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ} "*Diğeri ise inkârcıydı.*" Diğer cemaat/topluluk Allah Teâlâ'yı ve Resûlü inkâr ediciydi. Ebû Süfyan ve ashabı. Bunlar ise 950 kişi idiler.

{يَرَوْنَهُمْ} "*Onları görüyordu.*" Kendi kendilerini görüyorlardı.

{ مِثْلَيْهِمْ } "*Kendilerinin iki katı olarak.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabının misli.

{ رَأْىَ الْعَيْنِ } "*Göz kararıyla.*" Açıkça bizzat zahir gözle.

Âyet hakkında başka bir yorum olduğu da dile getirilmiştir: Diyor ki:

"İnkâr edenlere de ki:" Benî Kureyza'nın, Benî Nadir'ın kâfirlerine de ki; öldürülme ve sürgün edilme ile mağlup olacaksınız.

"*Sürüleceksiniz.*" Ölümden sonra.

"*Ve topluca cehenneme. Orası ne kötü döşektir!*" Cehennem ne kötü döşek ve varış yeridir. Onlara bunu Bedir Savaşı'ndan iki yıl önce haber verdi. Ardından şu âyeti indirdi: "*Hiç şüphesiz (Bedir Savaşı'nda) sizin için vardır.*" Ey Yahudi topluluğu! Şu iki toplulukta "*Bir ibret.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygamberliği için bir âyet vardır. "*İki toplulukta.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in topluluğu ve Ebû Süfyan'ın topluluğu.

"*Karşı karşıya gelen.*" Bedir Savaşı'nda.

"*Onlardan biri.*" Bir grup Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in cemaati ve ashabı "*Allah yolunda savaşıyordu.*" O'nun taatinde.

"*Diğeri ise inkârcıydı.*" Diğer topluluk ise. Diğer cemaat Allah'ı ve Resûlü inkâr eden kâfir bir cemaat idi. Ebû Süfyan ve ashabı idi.

"*Onları görüyordu.*" Sizler de ey Yahudi topluluğu onları görüyordunuz.

"*Kendilerinin iki katı olarak.*" Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı gibi.

"*Göz kararıyla.*" Kendi gözleriyle açıkça.

{ وَاللهُ يُؤَيِّدُ } "*Allah da destekliyordu.*" Kuvvetlendiriyordu.

{ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَآءُ } "*Gönderdiği yardımla dilediğini.*" Yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{اِنَّ فِي ذٰلِكَ} "*Bunda vardır.*" Bedir gününde Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Allah'ın yardım edişinde.

{لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ} "*Basiret sahibi olanlar için elbette apaçık bir ibret.*" Dinde. Yani mü'minler için.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Gözüyle görenler için.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿١٤﴾

14- "İnsanlara kadınlar, oğullar, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüş, salma atlar, sağmal hayvanlar ve ekinler gibi aşırı sevgiyle bağlanılan şeyler çok süslü gösterildi. Oysa bunlar, dünya hayatının geçici nimetleridir. Asıl varılacak güzel yer ise, Allah katındadır."

Ardından kâfirler için süslenip hoş gösterilen dünya nimetlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{زُيِّنَ لِلنَّاسِ} "*İnsanlara çok süslü gösterildi.*" Kalplerinde insanlar için hoş gösterildi.

{حُبُّ الشَّهَوَاتِ} "*Aşırı sevgiyle bağlanılan şeyler.*" Lezzetler.

{مِنَ النِّسَآءِ} "*Kadınlar.*" Yani cariyeler ve hanımlar.

{وَالْبَنِينَ} "*Oğullar.*" Yani köleler ve oğullar.

{وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ} "*Yığın yığın biriktirilmiş.*" Yani biriktirilmiş mallar.

{مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ} "*Altın ve gümüş.*" Şöyle denilmiştir: Darp edilmiş işlenmiş altın ve gümüşten mallar. Kantar bir tanedir. Kantar; öküzün derisinin dolusu kadar altın ve gümüştür. 1200 miskal

ağırlığında olduğu da dile getirilmiştir. Kanatir ise üç tanedir, mukantara ise dokuz tanedir.

{ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ } "*Salma atlar.*" Otlayan eğitimli/işaretli güzel atlar.

{ وَالْأَنْعَامِ } "*Sağmal hayvanlar.*" Yani koyun, inek ve deve.

{ وَالْحَرْثِ } "*Ve ekinler.*" Ekilen şeyler ve ekim.

{ ذٰلِكَ } "*Oysa bunlar.*" Zikredilen şeyler.

{ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } "*Dünya hayatının geçici nimetleridir.*" Dünyada insanlar için menfaattir. Ardından tükenir.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: "*Oysa bunlar.*" İşte bu zikredilenler "*Dünya hayatının geçici nimetleridir.*"

Diyor ki: Onun bekâsı bardak ve tabak gibi evin metaının ve bunun dışındaki şeylerin bekâsı gibidir.

{ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ } "*Asıl varılacak güzel yer ise, Allah katındadır.*" Ahirette dönüş. Yani bunu terk eden kimse için cennet.

قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

15- "De ki: 'Size, bütün bunlardan daha hayırlı olanını bildireyim mi? Allah'tan sakınanlar için, Rableri katında, altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın hoşnutluğu vardır.' Allah, kullarını görür."

Ardından dünya nimetlerini açıkladığı gibi ahiretin nimetlerini, bekasını ve fazlını haber vererek şöyle buyurmaktadır:

{ قُلْ } "*De ki:*" Ey Muhammed kâfirlere.

{ أَؤُنَبِّئُكُمْ } "*Size bildireyim mi?*" Size haber vereyim mi?

{ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ } "*Bütün bunlardan daha hayırlı olanını.*" Zikredilen şeylerden sizin için dünya ziynetinden.

{ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا } "*Allah'tan sakınanlar için.*" Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan sakınanlar –ki bunlar Ebûbekir ve ashabıdır-.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ } "*Rableri katında cennetler vardır.*" Bahçeler.

{ تَجْرِي } "*Akan.*" Akan.

{ مِنْ تَحْتِهَا } "*Altlarından.*" Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } "*Irmaklar.*" İçki, bal, süt ve su nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } "*İçinde sürekli kalacakları.*" Cennette ikame ederler, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ } "*Tertemiz eşler.*" Onlara aybaşı halinden ve kirlerden arındırılarak süslenilmiştir.

{ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللهِ } "*Ve Allah'ın hoşnutluğu da vardır.*' Rablerinin rızası onların içinde bulunduğu nimetlerden daha büyüktür.

{ وَاللهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ } "*Allah kullarını görür.*" Mü'minleri ve cennetteki mekânlarını ve dünyadaki amellerini.

اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ اِنَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾

16- "Onlar ki, 'Ey Rabbimiz!' derler. 'İman ettik, artık bizim günahlarımızı bağışla ve o ateş azabından koru bizleri!'"

Ardından onları vasfederek şöyle buyurur:

{ اَلَّذِينَ يَقُولُونَ } "*Onlar ki derler.*" Dünyada.

{ رَبَّنَآ } "*Ey Rabbimiz.*" Ey Rabbimiz.

{ اِنَّنَآ اٰمَنَّا } "*İman ettik.*" Sana ve Resûlüne.

{ فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا } "*Artık bizim günahlarımızı bağışla.*" Cahiliye döneminde ve cahiliye döneminin ardından işlediğimiz.

{وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ} "*Ve o ateş azabından koru bizleri.*" Cehennem azabını bize def eyle.

اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ ﴿١٧﴾

17- "O sabredenleri, doğru olanları, huzurda divan duranları, hayra harcayanları ve seher vakitlerinde istiğfar edip yalvaranları."

{اَلصَّابِرِينَ} "*O sabredenleri.*" Allah Teâlâ'nın farzlarını eda etmede ve masiyetlerinden kaçınmada. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sıkıntılara sabredenler.

{وَالصَّادِقِينَ} "*Doğru olanları.*" İmanlarında.

{وَالْقَانِتِينَ} "*Huzurda divan duranları.*" Allah'a ve Resûl'e itaat edici olanlar.

{وَالْمُنْفِقِينَ} "*Hayra harcayanları.*" Allah yolunda mallarını.

{وَالْمُسْتَغْفِرِينَ} "*İstiğfar edip yalvaranları.*" Namaz kılanları.

{بِالْاَسْحَارِ} "*Ve seher vakitlerinde.*" Tatavvu' namaz.

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَآئِمًا بِالْقِسْطِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

18- "Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığına şâhiddir; bütün melekler ve ilim sahipleri de dosdoğru olarak buna şâhiddir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

Ardından kendi nefsini birleyerek şöyle buyurdu:

{شَهِدَ اللّٰهُ} "*Allah şâhiddir.*" Ondan başkası şehadet etmese de.

{اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ} "*Kendisinden başka hiçbir ilah olmadığına. Bütün melekler buna şâhiddir.*" Melekler de buna şehadet ettiler.

{ وَاُولُوا الْعِلْمِ } "*Ve ilim sahipleri de.*" Peygamberler ve mü'minler de buna şehadet ettiler.

{ قَآئِمًا بِالْقِسْطِ } "*Dosdoğru olarak.*" Adaletle.

{ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ } "*O'ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak üstündür.*" Buna inanmayandan intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } "*Tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" Kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretti.

اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾

19- "Hiç şüphesiz Allah katında gerçek din, İslâm'dır. Kitap verilenler, kendilerine ilim geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Her kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, (iyi bilsin ki) Allah, hesabı çabuk görendir!"

{ اِنَّ الدِّينَ } "*Hiç şüphesiz gerçek din.*" Razı olunmuş olan.

{ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ } "*Allah katında İslâm'dır.*" Şöyle denilmiştir: Allah Teâlâ Allah katında dinin İslam olduğuna şehadet etmektedir. Âyette takdim tehir bulunmaktadır. Melekler, peygamberler ve mü'minler de buna şehadet etmişlerdir. Bu âyet Şam ehlinden iki kişi hakkında nazil olmuştur. Bu iki kişi Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den Allah Teâlâ'nın Kitabındaki en büyük şehadetin hangisi olduğunu sormuşlardır. Bunun üzerine Allah Teâlâ da bunu açıklamış ve o iki kişi de Müslüman olmuşlardır.

{ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ } "*Kitap verilenler ise ayrılığa düştüler.*" Kitap verilenler. Yani İslam ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ } "*Kendilerine ilim geldikten sonra, sırf.*" Kitaplarındaki marifetlerin açıklamasında sonra.

{ بَغْيًا بَيْنَهُمْ } "*Aralarındaki kıskançlık yüzünden.*" Aralarındaki kıskançlıktan dolayı.

{ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } "*Her kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ } "*(İyi bilsin ki) Allah, hesabı çabuk görendir!*" Cezalandırması şiddetli olandır.

فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّنَ ءَاَسْلَمْتُمْ فَإِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ
تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾

20- "Eğer onlar seninle tartışmaya girerlerse, de ki: 'Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi Allah'a teslim ettim.' Kendilerine kitap verilenlere ve (kitap verilmeyen) ümmîlere de ki: 'Siz de İslâm'ı kabul ettiniz mi?' Eğer onlar İslâm'a girerlerse hidâyete ermiş olurlar. Şayet yüz çevirirlerse, sana düşen sadece tebliğ etmektir! Allah, o kulları da görendir."

Allah Teâlâ İslam dini hakkında onların Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e olan düşmanlıklarını zikrederek şöyle buyurdu:

{ فَاِنْ حَآجُّوكَ } "*Eğer onlar Seninle tartışmaya girerlerse.*" -Yani dinde Yahudiler ve Hıristiyanlar- Seninle muhasama ederlerse.

{ فَقُلْ اَسْلَمْتُ } "*De ki: Ben kendimi teslim ettim.*" Dini ve amelimi ihlaslı kıldım.

{ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ } "*Bana uyanlarla birlikte Allah'a.*" Onlar da.

{ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ } "*Kendilerine kitap verilenlere de ki:*" Kitap verilenler. Yani Yahudiler ve Hıristiyanlara.

{وَالْاُمِّيّٖنَ} "*Ve (kitap verilmeyen) ümmîlere.*" Yani Araplara.

{ءَاَسْلَمْتُمْ} "*Siz de İslâm'ı kabul ettiniz mi?*" Bizlerin İslam olduğu gibi siz de İslam oldunuz mu? Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{فَاِنْ اَسْلَمُوا} "*Eğer onlar İslâm'a girerlerse.*" İslam olduğunuz gibi.

{فَقَدِ اهْتَدَوْا} "*Hidayete ermiş olurlar.*" Sapıklıktan kurtulup.

{وَاِنْ تَوَلَّوْا} "*Şayet yüz çevirirlerse.*" Bundan.

{فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ} "*Sana düşen sadece tebliğ etmektir!*" Allah Teâlâ'dan geleni tebliğ etmek.

{وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ} "*Allah o kulları da görendir.*" İman eden ile iman etmeyeni.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَّيَقْتُلُوْنَ الَّذِيْنَ يَاْمُرُوْنَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٢١﴾

21- "Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberleri öldürenler ve insanlar içinde adaleti emredenlerin canına kıyanlar yok mu? Bunları can yakıcı bir azapla müjdele!"

{اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ} "*Allah'ın âyetlerini inkâr edenler.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an-ı Kerim'i.

{وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيّٖنَ} "*Peygamberleri öldürenlere.*" Yani babalarından Peygamberleri öldürenleri dost ediniyorlardı.

{بِغَيْرِ حَقٍّ} "*Haksız yere.*" Suçsuz yere.

{وَيَقْتُلُوْنَ الَّذِيْنَ يَاْمُرُوْنَ بِالْقِسْطِ} "*Ve adaleti emredenlerin canına kıyanlar yok mu?*" Tevhidi emredenlerin.

{مِنَ النَّاسِ} "*İnsanlar içinde.*" Peygamberlere iman edenlerden.

{فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ} "*Bunları can yakıcı bir azapla müjdele!*" Acıtıcı, acıtması onları kalplerine özgü olan.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾

22- "İşte bunlar, dünyada da ahirette de amelleri boşa giden kimselerdir. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur!"

{أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ} "*İşte bunlar, amelleri boşa giden kimselerdir.*" İyilikleri boşa gitmiştir.

{فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ} "*Dünyada da ahirette de.*" Yani onunla ahirette sevaplandırılmazlar.

{وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ} "*Onların hiç bir yardımcıları da yoktur.*" Allah Teâlâ'nın azabını engelleyici bir kişi.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Kendilerine kitaptan bir pay verilmiş olanları görmedin mi? Onlar, aralarında hakem olması için Allah'ın Kitabına çağrıldıklarında, içlerinden bir kısmı yüz çevirerek dönüp gidiyor."

Ardından Benî Kureyza'nın ve Hayber ehlinden olan Benî Nadir'in recm cezasından yüz çevirmesini zikrederek şöyle buyurdu:

{أَلَمْ تَرَ} "*Görmedin mi ki?*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bakmadın mı ki?

{إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ} "*Kendilerine kitaptan bir pay verilmiş olanları.*" Tevrat'ta bulunan recm ve başka şeylerden bir bilgi verilenler.

{يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ} "*Onlar Allah'ın Kitabına çağrıldıklarında.*" Kur'an'a.

{لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ} "*Aralarında hakem olması için.*" Kitaplarında geçtiği üzere evli erkek ve hanımın Hayber'de zina etmelerine karşılık verilen ceza olan recm hükmünü.

{ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ} "*İçlerinden bir kısmı dönüp gidiyor.*" Onlardan bir grup olan Benî Kureyza ve Hayber ehli hükümden yüz çevirmektedirler.

{وَهُمْ مُعْرِضُونَ} "*Yüz çevirerek.*" Bunu yalanlayarak.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Bunun sebebi, onların, 'Sayılı birkaç gün dışında, bize ateş dokunmaz!' demeleridir. Uydurmuş oldukları yalanlar, dinleri konusunda onları aldatmaktadır!"

{ذٰلِكَ} "*Bunun sebebi.*" Yüz çevirme, yalanlama ve azap.

{بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ} "*Onların, 'Bize ateş dokunmaz!' demeleridir.*" Ahirette cehennem azabı bize asla isabet etmeyecektir.

{اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ} "*Sayılı birkaç gün dışında.*" Kırk gün kadar.

Yahudilerden bir grup şöyle dedi: Bize sadece sayılı günlerce azap dokunacaktır. Bu da ahiret günlerinden yedi gündür. Her bir gün bin senedir. Babaları bu günlerde buzağıya ibadet etmişti.

{وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ} "*Dinleri hususunda onları aldatmıştır.*" Yani Yahudilik dini üzere sebatları.

{مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ} "*Uydurmuş oldukları yalanlar.*" Bunu iftira etmiş olmaları.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Azabın ertelenmesi.

فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

25- "Geleceğinde hiç şüphe olmayan bir günde, kendilerini bir araya topladığımız ve hiç kimseye haksızlık edilmeksizin, herkese kazandığının karşılığının tam olarak verildiği zaman, durumları ne olacak?"

{فَكَيْفَ} "*Durumları ne olacak?*" Ey Muhammed ne yapacaklar?

{إِذَا جَمَعْنَاهُمْ} "*Kendilerini bir araya topladığımız.*" Ölümden sonra.

{لِيَوْمٍ} "*Bir günde.*" Bir günde.

{لَا رَيْبَ فِيهِ} "*Geleceğinde şüphe olmayan.*" Bir kuşku bulunmayan.

{وَوُفِّيَتْ} "*Karşılığının tam olarak verildiği zaman.*" Tastamam verileceği zaman.

{كُلُّ نَفْسٍ} "*Herkese.*" İyi ve kötüye.

{مَا كَسَبَتْ} "*Kazandığının.*" İşlemiş olduğu hayır ve şerr amel.

{وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ} "*Ve hiç kimseye haksızlık edilmeksizin.*" İyiliklerinden bir şey eksiltilmez ve kötülüklerine de eklemede bulunulmaz.

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾

26- "De ki: 'Ey mülkün sahibi Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verir ve dilediğinden de onu çeker alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltırsın. Hayır yalnız senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye kadirsin!'"

{ قُلِ اللّٰهُمَّ } "*De ki: 'Ey Allah'ım!'*" De ki: Ey Allah! Bize kastet. Yani bizi hayra yönelt.

{ مَالِكَ الْمُلْكِ } "*Mülkün sahibi.*" Ey mülkün sahibi.

{ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ } "*Sen mülkü dilediğine verir.*" Mülkü dilediğine bahşedersin. Yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabına.

{ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ } "*Ve dilediğinden de onu çeker alırsın.*" Mülkü dilediğinden alırsın. Fars ve Rum ehlinden.

{ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ } "*Dilediğini yüceltir.*" Yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ } "*Dilediğini alçaltırsın.*" Yani Abdullah ibn Übeyy ibn Selül ve ashabını, Fars ve Rum ehlini.

{ بِيَدِكَ الْخَيْرُ } "*Hayır yalnız Senin elindedir.*" İzzet, zillet, mülk, ganimet, nusret ve devlet.

{ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ } "*Sen şüphesiz her şeye.*" İzzet, zillet, mülk, ganimet, nusret ve devletten.

{ قَدِيرٌ } "*Kadîrsin.*" Bu âyet münafık Abdullah ibn Übeyy ibn Selül'ün Mekke'nin fethinin akabinde söylemiş olduğu "Fars ve Rum'un mülkü nasıl bunların olabilir ki?" sözü hakkında nazil oldu. Âyetin,"Kisra, dibac sergisi üzerinde uyuyor. Eğer sen peygamber isen senin mülkün nerede?" diyen Kureyşliler hakkında nazil olduğu da söylenmiştir.

تُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

27- "Geceyi gündüzün içine sokarsın, gündüzü gecenin içine sokarsın. Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rızık verirsin!"

Ardından kudretini beyan ederek şöyle buyurdu:

{تُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ} "*Geceyi gündüzün içine sokarsın.*" Diyor ki: Geceye karşı gündüzü uzatırsın, böylece gündüz geceden daha da uzun olur.

{وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ} "*Gündüzü gecenin içine sokarsın.*" Diyor ki: Gündüze karşı geceyi uzatırsın, böylece gece gündüzden daha da uzun olur.

{وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ} "*Ölüden diri çıkarırsın.*" Canı nutfeden çıkartırsın.

{وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ} "*Diriden ölü çıkarırsın.*" Nutfeyi de insandan.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Diri çıkarırsın."* Tavuğu. *"Ölüden."* Yumurtadan. *"Ölüyü çıkartırsın."* Yumurtayı da. "Diriden."

Âyet anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Diri çıkarırsın."* Başağı. *"Ölüden."* Habbeden, taneden. *"Ölüyü çıkartırsın."* Habbeyi. *"Diriden."* Sümbülden.

{وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ} "*Dilediğine de hesapsız rızık verirsin.*" Kuvvetsiz, sınırsız, minnetsiz bir şekilde.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Dilediğin kişiye sıkıntısız ve zorluksuz bir şekilde malı genişletirsin.

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِي شَيْءٍ اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾

28- "Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa, Allah'tan ilişiği kesmiş olur. Ancak, onlardan gelebilecek bir tehlikeden korunmanız durumu müstesnadır. Allah

sizi, asıl kendisine karşı gelmekten sakındırıyor. Sonunda dönüş Allah'adır."

{ لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ } "*Mü'minler, edinmesin.*" Diyor ki; Mü'minlerin Abdullah ibn Übeyy ve ashabını edinmeleri yaraşır bir davranış değildir.

{ الْكَافِرِينَ } "*Kâfirleri.*" Yahudileri.

{ اَوْلِيَآءَ } "*Dost.*" Keramette ve aziz ve şerefli olmada.

{ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ } "*Mü'minleri bırakıp da.*" İhlaslı mü'minleri.

{ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ } "*Kim böyle yaparsa.*" Velayet ve keramet için.

{ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ } "*Allah'tan ilişkiyi kesmiş olur.*" Allah Teâlâ'nın kerametinden, rahmetinden ve zimmetinden.

{ فِي شَيْءٍ اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوا } "*Ancak korunmanız durumu müstesnadır.*" Kurtulmayı dilemeniz.

{ مِنْهُمْ تُقٰيةً } "*Onlardan gelebilecek bir tehlikeden.*" Kalpten değil dil ile kurtulmak gayesiyle.

{ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ } "*Allah sizi, asıl kendisine karşı gelmekten sakındırıyor.*" Takiyye konusunda haram kandan, haram ırzdan, haram maldan ve içkiyi içmekten, yalan yere şâhidlik yapmaktan ve Allah Teâlâ'ya şirk koşmaktan.

{ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ } "*Sonunda dönüş Allah'adır.*" Ölümden sonra.

قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

29- "De ki: 'İçinizdekini gizleseniz de, açığa vursanız da Allah onu bilir. O, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini bilir. Allah her şeye kadîrdir.'"

{ قُلْ } "*De ki:*" Ey Muhammed.

{اِنْ تُخْفُوا} "*Gizleseniz de.*" Sır etseniz.

{مَا فِي صُدُورِكُمْ} "*İçinizdekini.*" Kalplerinizdeki Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e beslediğiniz düşmanlık ve buğzu.

{اَوْ تُبْدُوهُ} "*Açığa vursanız da.*" Hakaretle, eleştiri ve savaş ile açığa vursanız da.

{يَعْلَمْهُ اللّٰهُ} "*Allah onu bilir.*" Allah Teâlâ onu size karşı korur ve bununla sizi cezalandırır.

{وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ} "*Göklerde ne var yerde ne varsa hepsini O bilir.*" Hayır, şerr, gizlilik ve aleniyeti.

{وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ} "*Allah herşeye.*" Gök ve yer ehline, onların sevaplarına ve cezalandırılmalarına.

{قَدِيرٌ} "*Kadîrdir.*" Bu âyet münafıklar ve Yahudiler hakkında nazil olmuştur.

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُٓ اَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

30- "Herkesin, iyilik olarak yaptığını da kötülük olarak yaptığını da hazır olarak bulacağı günde, (yaptığı kötülükle) kendisi arasında uzun bir mesafenin olmasını ister! Allah sizi kendisine karşı (gelmekten) sakındırıyor. Allah, kullarına karşı çok şefkatlidir."

{يَوْمَ} "*Günde.*" Kıyâmet gününde.

{تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا} "*Herkesin, iyilik olarak yaptığını da hazır olarak bulacağı.*" Divanında yazılmış olarak.

{وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ} "*Kötülük olarak yaptığını da.*" Çirkinliği de divanında yazılmış olarak bulacak.

{تَوَدُّ} "*(Yaptığı kötülükle) ister!*" Kendi nefsi arasında.

{لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهٗٓ} "*Kendisi arasında.*" Kendisi ile çirkin fiili arasında.

{اَمَدًا بَعِيدًا} "*Uzun bir mesafenin olmasını.*" Güneşin doğuşu ile batışı arasında gibi uzun bir zaman bulunmasını.

{وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ} "*Allah sizi kendisine karşı (gelmekten) sakındırıyor.*" Masiyet esnasında.

{وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ} "*Allah, kullarına karşı çok şefkatlidir.*" Mü'minlere karşı.

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾

31- "De ki: 'Siz gerçekten Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.'"

{قُلْ} "*De ki.*" Ey Muhammed.

{اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ} "*Siz gerçekten Allah'ı seviyorsanız.*" Ve dinini.

{فَاتَّبِعُونِي} "*Bana uyunuz ki.*" Dinime uyunuz.

{يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ} "*Allah da sizi sevsin.*" Sevginize sevgi katsın.

{وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ} "*Ve günahlarınızı bağışlasın.*" Yahudilikteki.

{وَاللّٰهُ غَفُورٌ} "*Çünkü Allah çok bağışlayan.*" Tevbe eden kişiye.

{رَحِيمٌ} "*Çok merhamet edendir.*" Tevbe üzere ölen kişiye karşı. Bu âyet-i kerime "Bizler Allah'ın oğulları ve dini üzere bulunan sevgilileriyiz" diyen Yahudiler hakkında nazil olmuştur.

Bu âyet-i kerime nazil olduğunda Abdullah ibn Übeyy dedi ki: "Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hıristiyanların Mesih ('aleyhi's-selâm)'ı sevişi gibi bizim kendisini sevmemizi bize emrediyor."

Yahudiler dediler ki: "Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hıristiyanların Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ı merhametli bir rab edinişleri gibi

kendisini merhametli bir rab edinmemizi istiyor." Bunun üzerine Allah azze ve celle onların bu sözü hakkında şu âyeti indirdi.

قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- "De ki: 'Allah'a ve Peygamber'e itaat edin.' Eğer aksini yaparlarsa, şüphe yok ki, Allah inkâr edenleri sevmez!"

{قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ} "*De ki: Allah'a itaat edin.*" Farzlar hakkında.

{وَالرَّسُولَ} "*Ve Peygambere.*" Sünnetlerde.

{فَاِنْ تَوَلَّوْا} "*Eğer aksini yaparlarsa.*" Bu ikisine itaat etmekten yüz çevirirlerse.

{فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ} "*Şüphe yok ki, Allah inkâr edenleri sevmez!*" Yahudileri ve Münafıkları. Allah Teâlâ aşağıdaki âyeti indirince.

اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوحًا وَّاٰلَ اِبْرٰهِيمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾

33- "Gerçek şu ki Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini âlemler üzerine seçkin kıldı."

Bu âyet nazil olduğunda Yahudiler bizler Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzere Müslümanlarız deyince Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:

{اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ} "*Gerçek şu ki Allah, Âdem'i, seçkin kıldı.*" Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı İslam ile.

{وَنُوحًا} "*Nûh'u.*" İslam ile.

{وَاٰلَ اِبْرٰهِيمَ} "*İbrahim ailesini.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın çocuklarını İslam ile.

{وَاٰلَ عِمْرٰنَ} "*Ve İmrân ailesini.*" Mûsâ ve Harun ('aleyhi's-selâm)'ı İslam ile.

{ عَلَى الْعَالَمِينَ } *"Âlemler üzerine."* Kendi dönemlerinin âlemlerine.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu İmran, Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm) ve Hz. Harun ('aleyhi's-selâm)'ın babası olan İmran değildir.[3]

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾

34- "Bunlar soy olarak birbirinden gelmişlerdir. Allah her şeyi işitendir, bilendir."

{ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ } *"Bunlar soy olarak birbirinden gelmişlerdir."* Bazısı bazısının dini üzere ve bazısı bazısının çocuğudur.

{ وَاللَّهُ سَمِيعٌ } *"Allah her şeyi işitendir."* Yahudilerin "Bizler Allah'ın oğulları ve dini üzere bulunan sevgilileriyiz" sözlerini işitmektedir.

{ عَلِيمٌ } *"Bilendir."* Cezalarını ve dini üzere bulunan kişileri.

---

[3] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "İbrahim ailesi ve İmran ailesinden kasıt, Hz. İbrahim, Hz. İmran, Yasin ve Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ailelerinden mü'min olan kimselerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ﴿إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ﴾ *'Doğrusu İbrahim('aleyhi's-selâm)'a en yakın olanlar elbette ki ona uyanlar, şu peygamber ve iman edenlerdir. Allah mü'minlerin dostudur.'* (3/Al-i İmran/68) diye buyurulmaktadır." Buhârî, Kitâb-u Ehâdîsi'l-Enbiyâ, 44. Bâb; Taberî de bu hadisi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 6, s. 469.

b) ﴿وَآلَ إِبْرٰهِيمَ وَآلَ عِمْرٰنَ﴾ *'İbrahim ailesini ve İmran ailesini.'* İbn Abbâs'tan aktarılan hadiste görüldüğü gibi sadece onlardan mü'minlere özgüdür. Bu hadisten maksat Allah Teâlâ'nın falancanın alini seçmesi demek, onun zürriyetinden kâfir olanları değil de mü'min olanları seçmesi demektir. Hz. İbrahim('aleyhi's-selâm)'ın, Hz. İmran('aleyhi's-selâm)'ın, Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ailesi de bu şekildedir. İbn Abbâs daha sonra bu görüşüne ﴿إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ﴾ *'Doğrusu insanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu peygamber ve iman edenlerdir. Allah mü'minlerin dostudur'* (3/Al-i İmran/68) âyetini şâhid olarak kullanmıştır. Ki bu âyette kastedilenler mü'minlerdir. Mü'minler Peygamberlerin en yakınları olduğuna göre iman etmeyen zürriyetlerin seçilmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

اِذْ قَالَتِ امْرَاَةُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾

35- "Hani İmran'ın karısı: 'Ey Rabbim! Karnımdakini tam hür olarak sana adadım; bunu benden kabul buyur! Şüphesiz sen işitensin, bilensin.' demişti."

Ey Muhammed hatırla!

{اِذْ قَالَتِ امْرَاَةُ عِمْرٰنَ} "*Hani İmrân'ın karısı: demişti.*" Meryem'in annesi Hanne.

{رَبِّ اِنِّي نَذَرْتُ لَكَ} "*Ey Rabbim, Sana adadım.*" Senin için kıldım.

{مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا} "*Karnımdakini tam hür olarak.*" Beytü'l-Mukaddes Mescidinin hizmetkârı.

{فَتَقَبَّلْ مِنِّي اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ} "*Bunu benden kabul buyur. Şüphesiz sen işitensin bilensin.*"

İcabet etmeyi işiten ve karnımdakini bilensin.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(اِذْ قَالَتِ امْرَاَةُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي) '*İmran'ın karısı: Rabbim, karnımdakini azadlı bir kul olarak sana adadım. Benden de bunu kabul et.*' âyetindeki (مُحَرَّرًا) sözü, mescide tahsis edilmiş, ona hizmet edecek bir azadlı demektir." Buhârî, Kitabü's-Salat, 74 nolu bâb. İmam Buhârî birinci dipnottaki haber ile birlikte bu haberi muallak olarak rivayet eder. İbn Hacer, İbn Ebî Hatem'in bu anlamda bir haberi vaslettiğini zikreder. *Fethü'l-Bâri*, c. 1, s. 554.

b) (اِذْ قَالَتِ امْرَاَةُ عِمْرٰنَ) "*Hani İmran'ın karısı demişti.*" (3/Âl-i İmran/33) Âyette geçen Hz. İmran'ın ailesinin istifa/seçilişinin gerekçesini açıklamaktadır. İmran'ın hanımı Hz. Meryem('aleyhi's-selâm)'ın annesidir. Âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu istifayı/seçilişi hatırla (اِذْ قَالَتِ امْرَاَةُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا) "*Hani İmran'ın karısı; 'Ey Rabbim! Karnımdakini tam hür olarak sana adadım.' dedi.*" İbn Abbâs şöyle demişti: "Mescide hizmet edecek bir azadlı demektir. Yani Allah Teâlâ'ya kulluğa ve O'nun mescidine büsbütün ayrılmış olarak dünyadan azade olmuş bir azadlı."

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّي وَضَعْتُهَآ اُنْثٰى وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى وَاِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّيٓ اُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾

36- "Onu doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu bilip dururken, 'Ey Rabbim! Ben onu kız doğurdum, erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş olan şeytanın şerrinden, onu ve soyunu senin korumana havale ediyorum.' demişti."

{فَلَمَّا وَضَعَتْهَا} "*Onu doğurunca.*" Doğurduğunda bir de baktı ki kız çocuğudur.

{رَبِّ اِنِّي وَضَعْتُهَآ اُنْثٰى} "*Ey Rabbim! Ben onu kız doğurdum, demişti.*" Ben onu kız çocuğu olarak doğurdum.

{وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ} "*Allah onun ne doğurduğunu bilip dururken.*" Doğurduğu şeyi.

{وَلَيْسَ الذَّكَرُ} "*Erkek değildir.*" Hizmet ve avret konusunda.

{كَالْاُنْثٰى} "*Kız gibi.*" Kız çocuğu gibi.

{وَاِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّيٓ اُعِيذُهَا بِكَ} "*Ona Meryem adını verdim. Onu korumana havale ediyorum.*" Senin korumana veriyorum ve onu senin korumana sunuyorum.

{وَذُرِّيَّتَهَا} "*Ve soyunu.*" Eğer onun bir zürriyeti olacak ise.

{مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ} "*Kovulmuş olan şeytanın şerrinden.*" Lanetli.

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

37- "Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul etti ve onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi ve Zekeriyya'yı da onu bakmakla görevlendirdi. Zekeriyya ne zaman, kızın bulunduğu mihraba girse, onun yanında yeni bir yiyecek bulur ve ona: 'Ey Meryem! Bu sana nereden geliyor?' deyince, o da: 'Bu, Allah katındandır.' derdi. Şüphesiz Allah, dilediğine hesapsız rızık verir."

{فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ} "*Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul etti.*" Yani ona ihsanda bulundu. Öyle ki erkek çocuğun yerine onu kabul eyledi.

{وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا} "*Ve onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi.*" İbadette onu yıllarla, aylarla, günlerle ve saatlerle güzel bir gıda ile gıdalandırdı.

{وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا} "*Ve Zekeriyya'yı da ona bakmakla görevlendirdi.*" Eğitim için onu Hz. Zekeriyya'nın güvencesine verdi.

{كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ} "*Zekeriyya ne zaman, kızın bulunduğu mihraba girse.*" Yani içinde ibadet ettiği evine girdiğinde.

{وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا} "*Onun yanında yeni bir yiyecek bulur.*" Yaz mevsiminde kış meyveleri, kış mevsiminde ise üzüm gibi yaz meyveleri.

{قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا} "*Ve ona, 'Ey Meryem! Bu sana nereden geliyor?' deyince.*" Zamanında olmayan bu şeyler sana nereden geliyor?

{قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ} "*O da 'Bu, Allah katındandır.' derdi.*" Bana bunu Cebrail ('aleyhi's-selâm) getirdi.

{إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ} "*Şüphesiz Allah, dilediğine rızık verir.*" Vaktinde olsun vakti dışında olsun dilediğine bahşeder.

{بِغَيْرِ حِسَابٍ} "*Hesapsız.*" Takdirsiz ve sınırsız.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً
إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾

38- "Orada Zekeriyya Rabbine dua etti: 'Ey Rabbim! Bana katından temiz bir nesil ver. Şüphesiz sen duayı işitensin!' dedi."

{هُنَالِكَ} "*Orada.*" Bu esnada.

{دَعَا} "*Dua etti.*" Ve umdu.

{زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي} "*Zekeriyyâ Rabbine. Ey Rabbim, bana ver dedi.*" Bana ver.

{مِنْ لَدُنْكَ} "*Katından.*" Kendi ahdinden.

{ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً} "*Temiz bir nesil.*" Sâlih bir çocuk.

{إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ} "Şüphesiz Sen, duayı işitensin." Duaya icabet edensin.

فَنَادَتْهُ الْمَلَٰئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ اَنَّ اللهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾

39- "Zekeriyya, mabedde durmuş namaz kılarken melekler ona: 'Allah sana, kendinden gelen bir Kelime'yi doğrulayıcı, efendi, iffetli ve iyilerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeliyor.' diye seslendiler."

{فَنَادَتْهُ الْمَلَٰئِكَةُ} "*Melekler ona seslendiler.*" Yani Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ} "*Zekeriyya, mabedde durmuş namaz kılarken.*" Mescidde.

{اَنَّ اللهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى} "*Allah sana Yahya'yı müjdeliyor.*" Yahya ismiyle isimlendirilmiş bir çocuk.

{مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللهِ} "*Kendinden gelen bir Kelime'yi doğrulayıcı.*" Allah'tan bir kelime olarak babasız bir şekilde yaratılmış olan İsa ibn Meryem'i.

{وَسَيِّدًا} "*Efendi.*" Cehaletten uzak halim.

{ وَحَصُورًا } "*İffetli.*" Kadınlara karşı şehveti olmayan.

{ وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ } "*Ve iyilerden bir peygamber olarak.*" Peygamberlerden/resûllerden.

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتِي عَاقِرٌ
قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿٤٠﴾

40- "(Zekeriyya): 'Ey Rabbim' dedi.'Ben artık iyice kocamış, karım da kısır iken, nasıl bir oğlum olabilir?' (Allah) dedi: 'Böyledir; ama Allah dilediğini yapar.'"

{ قَالَ رَبِّ } "(*Zekeriyya:) 'Ey Rabbim' dedi.*" Zekeriyya ('aleyhi's-selâm) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'a: "Ey efendim" dedi.

{ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ } "*Nasıl bir oğlum olabilir?*" Benim nereden çocuğum olabilir ki?

{ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ } "*Ben artık iyice kocamış.*" Yaşlılık beni idrak etmiş iken.

{ وَامْرَاَتِي عَاقِرٌ } "*Karım da kısır iken.*" Doğurmayan kısır iken.

{ قَالَ } "(*Allah) dedi.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{ كَذٰلِكَ } "*Böyledir.*" Sana dediğim gibidir.

{ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ } "*Ama Allah dilediğini yapar.*" Dilediği gibi.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِيٓ اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا
رَمْزًا وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾

41- "(Zekeriyya:) 'Ey Rabbim! O halde, (oğlum olacağına dair) bana bir alâmet göster!' dedi. (Allah) dedi: 'Senin için alâmet, insanlara üç gün boyunca, işaretten başka söz söylememendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam tesbih et!'"

{ قَالَ } "*(Zekeriyya) dedi.*" Hz. Zekeriyya (‘aleyhi’s-selâm).

{ رَبِّ } "*Ey Rabbim.*" Yani ey Rabbim!

{ اجْعَلْ لِيْٓ اٰيَةً } "*O halde, (oğlum olacağına dair) bana bir alâmet göster.*" Hanımımın hamileliğine dair bir alamet kıl.

{ قَالَ اٰيَتُكَ } "*(Allah) dedi: Senin için alâmet.*" Hanımının hamile olduğu hakkında alametin.

{ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ } "*İnsanlara söz söylememendir.*" İnsanlarla konuşmaya gücünün olmamasıdır.

{ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ } "*Üç gün boyunca.*" Dilsiz olmaksızın.

{ اِلَّا رَمْزًا } "*İşaretten başka.*" Ancak iki dudağı hareket ettirerek, iki kaşı, iki gözü, iki eli.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sadece yere yazmak ile konuşabilirsin.

{ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ } "*Ayrıca Rabbini an.*" Dil ve kalp ile.

{ كَثِيْرًا } "*Çok.*" Her durumda.

{ وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ } "*Sabah akşam tesbih et.*" Namaz kıldığın gibi sabah ve akşam namaz kıl.

وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يٰا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعَالَمِيْنَ ﴿٤٢﴾

42- "Hani melekler şöyle demişti: ‘Ey Meryem! Allah seni seçti, seni tertemiz yarattı ve seni dünya kadınlarına üstün kıldı.’"

{ وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ } "*Hani melekler şöyle demişti:*" Yani Cebrail (‘aleyhi’s-selâm).

{ يٰا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ } "*Ey Meryem, Allah, seni seçti.*" Denilmiştir ki; İslam ve ibadet ile seni seçti.

{ وَطَهَّرَكِ } "*Seni tertemiz yarattı.*" Küfür, şirk ve kirlerden. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Seni öldürülmekten kurtardı.

{ وَاصْطَفٰيكِ } "*Ve seni üstün kıldı.*" Seni seçti.

{ عَلٰى نِسَآءِ الْعَالَمِينَ } "*Dünya kadınlarına.*" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ı doğurman ile kendi döneminin âlemlerine.

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾

43- "Ey Meryem! O halde, yalnız Rabbine itaat et ve secdeye kapan ve rükû edenlerle birlikte rüku et!"

{ يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ } "*Ey Meryem! O halde, yalnız Rabbine itaat et.*" Buna şükür olsun diye Rabbine itaat et.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rabbine şükür olsun diye namazda kıyamı uzat.

{ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي } "*Ve secdeye kapan, rükû et.*" Anlamı, rükû ve sücud emriyle rükû et ve secdeye kapan.

{ مَعَ الرَّاكِعِينَ } "*Rükû edenlerle birlikte.*" Namaz ehliyle birlikte.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Bunlar, sana vahyettiğimiz gayba dair haberlerdendir. Çünkü onlar, 'Meryem'i kim himayesine alıp koruyacak?' diye (kur'a için) kalemlerini atarlarken, sen yanlarında değildin. Onlar, (bu konuda) tartışırlarken de yanlarında değildin!"

{ ذٰلِكَ } "*Bunlar.*" Hz. Meryem ve Hz. Zekeriyya ('aleyhi's-selâm)'ın haberinden zikredilen bu şeyler.

{ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ } "*Gayba dair haberlerdendir.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senden gaip olan haberlerdendir.

{ نُوحِيهِ إِلَيْكَ } "*Sana vahyettiğimiz.*" Diyor ki: Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı bununla sana gönderdik.

{ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ } "*Sen yanlarında değildin.*" Yani Yahudi bilginlerinin yanında.

{ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ } "*(Kur'a için) kalemlerini atarlarken.*" Suyun akışına.

{ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ } "*Kim himayesine alıp koruyacak, diye.*" Alacak.

{ مَرْيَمَ } "*Meryem'i.*" Eğitim için.

{ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ } "*Yanlarında değildin.*" Onların yanında.

{ إِذْ يَخْتَصِمُونَ } "*Onlar, (bu konuda) tartışırlarken de.*" Hz. Meryem ('aleyhi's-selâm)'ın eğitimi için kanıtlarla konuştuklarında.[5]

---

5 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Onlar kur'alarını attılar. (Ürdün Nehri'ne attıkları) kalemler, suyun akışıyla beraber aktılar. Zekeriyya'nın kalemi ise suyun akışına üstün geldi ve Zekeriyya, Meryem'i himayesine aldı." Buhârî, Şehâdât, 31. bâb. Bu haberin bir benzerini İbn Cerîr Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Ancak bu haberin isnadı zayıftır. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 268.

b) (إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ) "*Onlar kur'alarını attılar. (Ürdün Nehri'ne attıkları) kalemler*" sözünün anlamı şudur: İsrail oğullarının din adamları Hz. Meryem ('aleyhi's-selâm)'ı himayeye alıp bakımını üstlenme konusunda yarışa girdiler. Zira Hz. Meryem ('aleyhi's-selâm) onların efendilerinin kızıydı. Kalemlerini akarsuya bıraktılar. Hz. Zekeriya ('aleyhi's-selâm)'ın kalemi hariç diğer kalemler suyun akıntısına kapılıp gittiler. Hz. Zekeriyya ('aleyhi's-selâm)'ın kalemi suyun üstüne çıktı, su onu sürükleyemedi. Böylece Hz. Zekeriyya ('aleyhi's-selâm) Hz. Meryem ('aleyhi's-selâm)'ın bakımını üstlenme hakkını kazandı.

c) "Fe ale Kalemü Zekeriyya/ Zekeriyya'nın kalemi ise suyun akışına üstün geldi" ifadesi hakkında İbn Hacer şöyle der: "Kuşmayhanî'nin rivayetine göre; kalem suyun üstüne çıktı ve üstün geldi." *Fethü'l-Bâri*, c. 5, s. 294.

d) İbn Cerîr bu anlamı açıklayan birçok rivayet tahric etmiştir. İkrime'den rivayet ettiği şu haber bunlardandır: "Hz. Meryem ('aleyhi's-selâm)'ın annesi Hz. Meryem ('aleyhi's-selâm) ile Meryem'i şaşırmış bir halde Musa ibn İmran ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşi Harun ('aleyhi's-selâm)'ın oğlu olan Kâhin oğullarına götürdü. Onlar, o zaman Beytü'l-Makdis'de şimdiki Kâbe koruyucularının vazifesini yapıyorlardı, onlara şöyle dedi: 'Şu adak, işte önünüzde. Ben onu Beyt el-Makdis'e adadım ve o benim kızımdır. Hayızlı olan kiliseye girmez. Onu evime geri götürmek de istemiyorum. (Onu ne yapayım?).' Dediler ki: 'Bu, imamımı-

اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾

45- "Yine melekler demişti ki: 'Ey Meryem! Allah sana kendinden bir Kelime'yi müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünyada da ahirette de şerefli ve aynı zamanda Allah'a çok yakın olanlardandır.'"

{اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ} "*Yine melekler demişti ki:*" Yani Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ} "*Ey Meryem! Allah sana kendinden bir Kelime'yi müjdeliyor.*" Bir kelime ile yaratılmış olacak olan bir çocuğu.

{اِسْمُهُ الْمَسِيحُ} "*Adı Mesih'tir.*" Mesih olarak isimlendirilmiştir. Zira beldelerde seyahat eder.

{عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا} "*Meryem oğlu İsa. Dünyada da şerefli.*" Dünyada insanlar nazarında kadr ve konuma sahiptir.

{وَالْاٰخِرَةِ} "*Ahirette de.*" Ahirette ise Allah katında kadr ve konuma sahiptir.

{وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ} "*Ve aynı zamanda Allah'a çok yakın olanlardandır.*" Adn cennetinde Allah Teâlâ'ya yakın kılınanlardandır.

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾

46- "O, beşikte iken de, yetişkin çağında da insanlara konuşacak ve iyilerden olacaktır."

---

zın —İmran namazda onlara imamlık ederdi— ve kurbanlarımızın sahibinin kızıdır." Hz. Zekeriyya: "O'nu bana verin. Zira teyzesi benim hanımımdır' deyince onlar: 'Yok, buna gönlümüz razı olmaz. Zira o, bizim imamımızın kızıdır' dediler. Sonunda Tevrat'ı yazmakta oldukları kalemlerle kur'alaştılar. Kur'a Hz. Zekeriyya ('aleyhi's-selâm)'a çıktı ve Hz. Meryem ('aleyhi's-selâm)'a o kefil oldu." *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 243.

{ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا } *"O, beşikte iken de, yetişkin çağında da insanlara konuşacak."* Kucakta kırk günlük iken hiç kuşkusuz ben Allah'ın kulu ve Mesihiyim.Otuz yılın ardından peygamberlik ile.

{ وَمِنَ الصَّالِحِينَ } *"Ve iyilerden olacaktır."* Peygamberlerdendir.

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾

47- "Meryem dedi ki: 'Ey Rabbim! Bana bir insan dokunmamışken, benim nasıl çocuğum olur?' Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) dedi: 'Öyledir, ama Allah dilediğini yaratır. O, bir şeyin yaratılmasını dilediğinde, ona sadece 'ol!' der, o da hemen oluverir.'"

{ قَالَتْ } *"Meryem dedi ki."* Hz. Meryem ('aleyhi's-selâm), Cebrail ('aleyhi's-selâm)'e: "Ey efendim" dedi.

{ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي وَلَدٌ } *"Ey Rabbim benim nasıl çocuğum olur?"* Benim nereden bir çocuğum olabilir ki?

{ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ } *"Bana bir insan dokunmamışken."* Helal ve haram kanallarla.

{ قَالَ } "Hz. *Cebrail*('aleyhi's-selâm) *Dedi ki."* Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{ كَذٰلِكِ } *"Öyledir."* Sana dediğim gibidir.

{ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ } *"Ama Allah dilediğini yaratır."* Dilediği gibi.

{ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا } *"O birşeyin yaratılmasını dilerse."* Senden babasız bir çocuk yaratmayı dilediğinde.

{ فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ } *"Ona sadece 'ol' der; o da hemen oluverir."* Babasız çocuk meydana gelir.

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ ﴿٤٨﴾

48- "(Melekler, İsa hakkında, Meryem'e bilgi vermeye devam ettiler.) Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek."

{ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ } "*(Melekler, İsa hakkında, Meryem'e bilgi vermeye devam ettiler.) Allah ona yazmayı, öğretecek.*" Peygamberlerin kitaplarını. Yazıyı öğretecek anlamına geldiği de söylenilmiştir.

{ وَالْحِكْمَةَ } "*Hikmeti.*" Helal ve haramı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ondan önceki peygamberlerin hikmetini.

{ وَالتَّوْرٰيةَ } "*Tevrat'ı.*" Annesinin karnında.

{ وَالْاِنْجِيلَ } "*Ve İncil'i.*" Annesinin karnından çıktıktan sonra.

وَرَسُولًا اِلٰى بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ اَنِّيٓ اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾

49- "O, İsrail oğullarına bir peygamber olarak gelip (şöyle diyecek): 'Size Rabbinizden bir mucize getirdim. Size çamurdan bir kuş sureti yapar, ona üflerim ve Allah'ın izniyle kuş olur. Yine Allah'ın izniyle anadan doğma körü ve alaca (cüzzam) hastasını iyileştirir ve ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor ve neleri biriktiriyorsanız size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz, şüphesiz bunda sizin için bir ibret vardır.'"

{ وَرَسُولًا } "*O, bir peygamber olarak gelip.*" Otuz yaşının ardından.

{ اِلٰى بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ } "*İsrail oğullarına.*" Onlara geldiğinde şöyle diyecektir:

{ اَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ } "*Şöyle diyecek: 'Size bir mucize getirdim.'*" Bir alamet.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } "*Rabbinizden.*" Peygamberliğim için. Onlar dediler ki: "Alamet nedir?" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) da şöyle buyurdu:

{ اَنِّيٓ اَخْلُقُ } "*Yapar.*" Ben muhakkak şekil vereceğim.

{ لَكُمْ مِنَ الطِّيْنِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ } "*Size çamurdan bir kuş sureti.*" Kuşa benzeyen gibi.

{ فَاَنْفُخُ فِيهِ } "*Ona üflerim.*" Uyuyanın üflemesi gibi.

{ فَيَكُونُ طَيْرًا } "*Ve kuş olur.*" Gök ile yer arasında uçan bir kuşa dönüşecek.

{ بِاِذْنِ اللّٰهِ } "*Allah'ın izniyle.*" Allah Teâlâ'nın emriyle. Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) onlara yarasa şeklinde bir şey yaptı. Onlar da "Bu bir sihirdir. Sende bundan başka bir şey var mıdır?" dediler. Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) da: "Evet" diyerek karşılık verdi.

{ وَاُبْرِئُ } "*Yine iyileştirir.*" Sağlığına kavuştururum.

{ الْاَكْمَهَ } "*Anadan doğma körü.*" Hiç görmeyen.

{ وَالْاَبْرَصَ } "*Ve alaca (cüzzam) hastasını.*" Cüzamlıyı da.

{ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ } "*Ve ölüleri diriltirim. Allah'ın izniyle.*" Allah Teâlâ'nın ism-i azamıyla. İsm-i azam şudur: Ya Hayy, ya Kayyumu. Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) bunu yaptığında İsrailoğulları şöyle dediler: "Bu bir sihirdir. Sen de bundan başkası var mıdır?"

Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) da "Evet" diye karşılık verdi.

{ وَاُنَبِّئُكُمْ } "*Size haber veririm.*" Size haber veririm.

{ بِمَا تَاْكُلُونَ } "*Ne yiyor.*" Sabah akşam.

{ وَمَا تَدَّخِرُونَ } "*Ve neleri biriktiriyorsanız.*" Sabahtan akşam için kaldırdıklarınız, akşamdan da sabah için kaldırdıklarınız.

{ فِي بُيُوتِكُمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ } "*Evlerinizde. Şüphesiz bunda vardır.*" Size söylemiş olduğum şeylerde.

{ لَاٰيَةً } "*Bir ibret.*" Bir alamet.

{ لَكُمْ } "*Sizin için.*" Peygamberliğime.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } "*Eğer inanan kimseler iseniz.*" Tasdik edicilerden iseniz.

وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي
حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾

50- "Önümdeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak için (geldim) ve Rabbinizden size bir mucize getirdim. O halde, Allah'tan sakının ve bana itaat edin!"

{ وَمُصَدِّقًا } "*Doğrulayıcı olarak geldim.*" Dinde tevhide uygun olarak size geldim.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ } "*Önümdeki Tevrat'ı.*" Benden önceki Tevrat'ı ve diğer kitapları.

{ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ } "*Ve helâl kılmak için.*" Ruhsat vereyim ve size açıklayayım diye.

{ بَعْضَ الَّذِي } "*Bazı şeyleri.*" Bazı şeylerin helal kılınışını.

{ حُرِّمَ عَلَيْكُمْ } "*Size haram kılınan.*" Deve eti, ineğin ve koyunun iç yağlarını ve cumartesi gününü ve bunun dışındaki diğer bazı şeyleri.

{ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ } "*Size bir mucize getirdim.*" Bir alamet.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ } "*Rabbinizden. O halde, Allah'tan sakının.*" Size emrettiği şeyde Allah Teâlâ'dan sakının ve O'na tevbe ediniz.

{ وَاَطِيعُونِ } "*Ve bana itaat edin.*" Emrime ve dinime uyunuz.

اِنَّ اللّٰهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾

51- "Şüphe yok ki Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na kulluk edin. İşte bu, dosdoğru yoldur."

{اِنَّ اللّٰهَ رَبِّي} "*Şüphe yok ki Allah, benim de Rabbim.*" O benim Rabbimdir.

{وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ} "*Sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na kulluk edin.*" Onu birleyiniz.

{هٰذَا} "*İşte budur.*" Tevhid.

{صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ} "*Dosdoğru yol.*" Razı olduğu dosdoğru dindirki, bu din İslam'dır.

فَلَمَّآ اَحَسَّ عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارِيٓ اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

52- "İsa, onlardaki inkârcılığı hissedince: 'Allah yolunda benim yardımcılarım kim?' dedi. Havâriler: 'Allah yolunda yardımcılar biziz. Biz Allah'a iman ettik. Şâhid ol ki biz gerçekten Müslümanlarız.' dediler."

{فَلَمَّآ اَحَسَّ} "*Hissedince.*" Bildiğinde.

{عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ} "*İsâ*('aleyhi's-selâm) *onlardaki inkârcılığı.*" Onların kendisini öldürmeyi amaçladıklarında onların öldürme girişimini gördü.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Onlardan küfrün tekrarını işitti.

{قَالَ} "*Dedi.*" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm).

{مَنْ اَنْصَارِيٓ} "*Benim yardımcılarım kim?*" Yardımcılarım kimlerdir?

{اِلَى اللهِ} "*Allah yolunda.*" Düşmana karşı Allah Teâlâ ile birlikte.

{قَالَ الْحَوَارِيُّونَ} "*Havariler dediler.*" Bizler Onun saf kullarıyız, çamaşırcılarız. Bunlar on iki kişi idiler.

{نَحْنُ اَنْصَارُ اللهِ} "*Allah yolunda yardımcılar biziz.*" Düşmanına karşı Allah Teâlâ ile birlikte senin yardımcılarınız.

{اٰمَنَّا بِاللهِ وَاشْهَدْ} "*Biz Allah'a iman ettik, şâhid ol ki.*" Sen de bil ki, ey İsa.

{بِاَنَّا مُسْلِمُونَ} "*Biz gerçekten Müslümanlarız.*" Allah Teâlâ'ya kulluğu ve tevhidi ikrar edicileriz.

رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٣﴾

53- "Ey Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik ve o peygambere de uyduk; öyleyse bizi şâhidlerle beraber yaz!"

{رَبَّنَآ} "*Ey Rabbimiz!*" Ey Rabbimiz!

{اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ} "*Senin İndirdiğine iman ettik*" Kitaba –yani İncil'e-.

{وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ} "*Ve o peygambere de uyduk.*" Resûl İsa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine.

{فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ} "*Öyleyse bizi şâhidlerle beraber yaz.*" Bizden önceki şâhid olan ilk öncülerden kıl.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bizi Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinden kıl.

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللهُ وَاللهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٥٤﴾

54- "(Yahudiler) İsa'ya tuzak kurdular. Allah da onların tuzaklarını boşa çıkardı. Çünkü Allah tuzağı boşa çıkaranların en hayırlısıdır!"

{وَمَكَرُوا} "*(Yahudiler) İsa'ya tuzak kurdular.*" Yani Yahudiler Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ı öldürmeyi istediler.

{وَمَكَرَ اللّٰهُ} "*Allah da onların tuzaklarını* boşa *çıkardı.*" Allah Teâlâ onların arkadaşı Tatyanus'un öldürülmesini murad eyledi.

{وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ} "*Çünkü Allah tuzağı boşa çıkaranların en hayırlısıdır.*" İrade edenlerin en kuvvetlisidir. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Sanîîlerin en faziletlisidir.

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰى اِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾

55- "Hani Allah şöyle demişti: 'Ey İsa! Şüphesiz seni vefat ettireceğim, seni katıma yükselteceğim, seni inkâr edenlerden arındıracağım ve sana uyanları, kıyâmet gününe kadar inkâr edenlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz banadır. İşte o zaman, ayrılığa düştüğünüz konularda, aranızda ben hüküm vereceğim.'"

{اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰى اِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ} "*Hani Allah şöyle demişti 'Ey İsa, Şüphesiz seni vefat ettireceğim, seni yükselteceğim.'*" Cümlede takdim tehir bulunmaktadır. Diyor ki: Seni kaldırıp yükselteceğim.

{اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ} "*Katıma. Seni arındıracağım.*" Seni kurtaracağım.

{مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا} "*İnkâr edenlerden.*" Seni inkâr edenlerden.

{وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ} "*Ve sana uyanları, kılacağım.*" Dinine tabi olanları.

{فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا} "*İnkâr edenlerden üstün.*" Hüccet ve yardım ile.

{اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ} "*Kıyâmet gününe kadar.*" Ardından nüzûlünden sonra seni vefat ettirecek, seni kabz edecek olan benim.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Şüphesiz seni vefat ettireceğim.*" Kalbini dünya sevgisinden.

{ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ} "*Sonra dönüşünüz banadır.*" Ölümden sonra.

{فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ} "*İşte o zaman, aranızda ben hüküm vereceğim.*" Aranızda hükmedeceğim.

{فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ} "*Konularda.*" Dinde.

{تَخْتَلِفُونَ} "*Ayrılığa düştüğünüz.*" Tartıştığınız.[6]

---

[6] a) İmam Buhârî der ki: "İbn Abbâs dedi ki: '(مُتَوَفِّيكَ) sözcüğü, seni öldüreceğim anlamındadır.'" Buhârî, Tefsir, Maide Sûresi, 13. bâb. Bu haberi İmam Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 290. Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği haberlerin hasen olduğu yukarıda geçmişti.

b) Buhârî'nin İbn Abbâs'tan aktardığı (مُتَوَفِّيكَ) "Seni öldüreceğim" şeklindeki tefsir Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın İsrail oğulları ile birlikte iken öldürüldüğünde değil, ahir zamanda vefat edeceğine hamledilir. Zira Suyûtî'nin Dahhak kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı haber bu anlamı desteklemektedir ve akla gelen ilk anlamı olumsuzlamaktadır. İbn Abbâs (اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰى اِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ) "*Ey İsa, senin vefatını Ben gerçekleştireceğim. Seni kendime kaldırıp yükseltecek*" âyeti hakkında şöyle dedi: "Yani seni yükseltecek, sonra ahir zamanda seni vefat ettireceğim." Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensur*, c. 2, s. 36.

c) Âyette teveffi'nin ref'e öncelenmesi ve ondan önce gelmesi zamansal bakımdan önceliğe delalet etmez. Hemen şunu belirtelim ki "vav" harfi Arapça tertibi gerektirmez. Yani "vav" harfiyle birbirine bağlanan eylemlerin zaman bakımından öncelik sonralık ve sıra ile gerçekleştiği gibi bir anlam zorunluluğu yoktur. Bu durumda İbn Abbâs'ın âyette bir takdim ve tehir bulunduğu şeklinde bir görüşe sahip olduğunu anlıyoruz.

d) Allah Teâlâ Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın vefat edişini lütuf yoluyla zikretmektedir. Zira âyet onu öldürmek kastıyla tuzak kurmaya çalışan Yahudileri redd bağlamında gelmiştir. Allah Teâlâ Yahudilerin Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ı öldürme amaçlarına ulaşmadıklarını aksine eceli geldiğinde ruhunu kabzedeceğini belirtmektedir.

e) Hz. İsa'nın nüzûlü konusu son dönem Müslüman âlimler arasında sıkça tartışma konusu olmaktadır. Biz bu tartışmalara girmeden bazı Kur'anî nüktelere ve sadece bir hadise değineceğiz. Kur'an-ı Kerim'de ve sahih hadislerde Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın diri olarak Allah Teâlâ tarafından göğe yükseltildiği ve ahirzamanda yeryüzüne ineceği geçmektedir. (بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ) "*akat Allah onu kendisine yükseltti.*" (4/en-Nisa/158). Bir diğer delil de (وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ)

فَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٥٦﴾

56- "İnkâr edenleri dünyada da ahirette de şiddetli bir azaba çarptıracağım. Onların yardımcıları da olmayacak."

{فَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا} "*İnkâr edenleri.*" Allah Teâlâ'yı, Resûlü Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Hz. İsa'yı inkâr edenleri.

{فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا فِي الدُّنْيَا} "*Dünyada da şiddetli azaba çarptıracağım.*" Kılıç ve cizye ile.

{وَالْاٰخِرَةِ} "*Ahirette de.*" Ateş ile.

{وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ} "*Onların yardımcıları da olmayacak.*" Dünyada ve ahirette Allah Teâlâ'nın azabını engelleyecek.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُوَفِّيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٧﴾

57- "İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, Allah onların mükâfatlarını tam olarak verecektir. Çünkü Allah zalimleri sevmez."

"*Beşikte iken de yetişkin çağında da insanlara konuşacak ve iyilerden olacaktır*" (3/Al-i İmran/46) âyetidir. Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) gençken göğe yükseltildi. Kuhulet çağı ise ancak ahir zamanda gerçekleşecektir. İbn Cerîr Taberî Abdurrahman ibn Zeyd ibn Eslem'den rivayetinde bu hususa işaret etmektedir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 290.

f) Hadis sahasında da İmam Buhârî ve İmam Müslim'in Ebû Hureyre'den aktardığı hadisi sunmakla yetineceğiz. Ebû Hureyre Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu işitti: "Meryem oğlu İsa sizin içinize, hükmünde adil bir hâkim olarak inmedikçe, salibi/haçı kırmadıkça, domuzu öldürmedikçe, cizye vergisini kaldırmadıkça ve mal hiçbir kimse kabul etmeyecek derecede dolup taşıncaya kadar kıyâmet kopmaz." Buhârî, Mezalim, 31. Bâb, 2476 nolu hadis; Müslim, İman, 71. Bâb, 242 ve 247 nolu hadisler.

{ وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا } "*İman edip.*" Allah Teâlâ'ya, Kitaba, Hz. Peygamber Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'a iman eden.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } "*Sâlih ameller işleyenlere gelince.*" Kendileri ile Rableri arasında halis olarak.

{ فَيُوَفِّيهِمْ } "*Allah onların ... tam olarak verecektir.*" Onlara tastamam bolca verecektir.

{ اُجُورَهُمْ } "*Mükâfatlarını.*" Kıyâmet gününde cennette mükâfatları.

{ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ } "*Çünkü Allah zalimleri sevmez.*" Zulümleriyle ve şirk koşmalarıyla müşrikleri.

ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾

58- "İşte sana bu okuduklarımız, âyetlerden ve hikmet dolu Kur'an'dandır."

{ ذٰلِكَ } "*İşte bu.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) zikredilen Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın haberindendir.

{ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ } "*Sana okuduklarımız.*" Sana Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı bu âyetlerle indirdiğimiz.

{ مِنَ الْاٰيَاتِ } "*Âyetlerden.*" Buyuruyor ki; emir ve nehyle Kur'an âyetlerinden.

{ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ } "*Ve hikmet dolu Kur'ân'dandır.*" Helal ve haramı bildiren muhkem.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Tevrat'a ve İncil'e uygun.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Levh-i Mahfuz'a uygun.

اِنَّ مَثَلَ عِيسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ خَلَقَهٗ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٥٩﴾

59- "Allah katında İsa'nın (yaratılışındaki) durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı ve sonra ona, 'ol!' dedi, o da oluverdi."

Ardından Benî Necran heyetinin "Bize Kur'an'dan kendi sözün olan Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah Teâlâ'nın oğlu olmadığına uygun olacak bir kanıt getir" sözlerinden dolayı Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın babasız yaratılışını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ اِنَّ مَثَلَ عِيسٰى } "*İsa'nın (yaratılışındaki) durumu.*" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın yaratılmasının örneği.

{ عِنْدَ اللّٰهِ } "*Allah katında.*" Babasız olarak.

{ كَمَثَلِ اٰدَمَ خَلَقَهٗ مِنْ تُرَابٍ } "*Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı.*" Babasız ve annesiz.

{ ثُمَّ قَالَ لَهٗ } "*Ve sonra ona, dedi.*" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ كُنْ فَيَكُوْنُ } "*'Ol'. O da oluverdi.*" Babasız bir oğul oldu.

اَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِّنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿٦٠﴾

60- "Gerçek, Rabbinden gelendir; öyleyse kuşkuya düşenlerden olma!"

{ اَلْحَقُّ } "*Hak.*" Bu hak haberdir.

{ مِنْ رَّبِّكَ } "*Rabbinden gelendir.*" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah ve oğlu ve ortağı olmadığı.

{ فَلَا تَكُنْ مِّنَ الْمُمْتَرِيْنَ } "*Öyleyse kuşkuya düşenlerden olma.*" Sana açıklamış olduğum Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın babasız yaratıldığı konusunda kuşkuya düşenlerden olma.

فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ
اَبْنَآءَنَا وَاَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ
فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

61- "Sana gelen bu bilgiden sonra, artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: 'Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra da lanetleşelim ve Allah'ın lanetinin yalancılara olmasını dileyelim!'"

Ardından Benî Necran heyetine Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah Teâlâ katındaki konumunun Hz. Âdem ('aleyhi's-selâm) gibi olduğunu açıkladıktan sonra Benî Necran heyetinin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı duydukları husumeti zikretti.

Bunun üzerine Benî Necran heyeti şöyle dedi: "Durum, senin 'Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) Allah da, oğlu da, ortağı da değildir' tarzındaki iddia ettiğin gibi değildir." Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ } "*Artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa.*" Kim onun hakkında yani Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) hakkında seninle tartışırsa.

{ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ } "*Sana gelen bu bilgiden sonra.*" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah, oğlu ve ortağı olmadığına dair açıklama geldikten sonra.

{ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَآءَنَا } "*De ki: Gelin, oğullarımızı çağıralım.*" Oğullarımızı çıkaralım.

{ وَاَبْنَآءَكُمْ } "*Ve oğullarınızı.*" Siz de oğullarınızı ortaya koyunuz.

{ وَنِسَآءَنَا } "*Kadınlarımızı.*" Kadınlarımızı çıkartalım.

{ وَنِسَآءَكُمْ } "*Ve kadınlarınızı.*" Sizler de hanımlarınızı ortaya koyunuz.

{ وَاَنْفُسَنَا } "*Kendimizi.*" Kendi nefislerimizi ortaya koyalım.

{ وَاَنْفُسَكُمْ } "*Ve kendinizi.*" Siz de kendi nefislerinizi ortaya koyunuz.

{ ثُمَّ نَبْتَهِلْ } "*Sonra da lânetleşelim.*" Yakaralım ve dua konusunda gayret edelim.

{ فَنَجْعَلْ } "*Ve dileyelim.*" Diyelim ki.

{ لَعْنَتَ اللّٰهِ } "*Allah'ın lanetinin.*" Aramızda.

{ عَلَى الْكَاذِبِيْنَ } "*Yalancılara olmasını.*" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) hakkında Allah'a karşı yalan uydurana.

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ٦٢

62- "İşte (İsa ile ilgili) gerçek kıssa budur. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Hiç şüphesiz, Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ اِنَّ هٰذَا } "*İşte (İsa ile ilgili) gerçek kıssa budur.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın haberinden ve Benî Necran heyetinin haberinden zikredilen.

{ لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ } "*Gerçek kıssa budur.*" Hak haber Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah, oğlu ve şeriki olmadığıdır.

{ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ } "*Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.*" Oğulsuz ve ortaksızdır.

{ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ } "*Hiç şüphesiz, Allah mutlak üstündür.*" Buna inanmayandan intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } "*Tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" Allah'tan başkasına ibadet edilmemesi emri.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hüküm, onların üzerine mülaanete hükmetti. Bunun üzerine onlar bundan yüz çevirdiler ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı girişmiş oldukları mülaane olayında bir şey çıkarmadılar. Zira onlar kendilerinin yalancı ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sadık gönderilmiş peygamber olduğunu ve kendi kitaplarında niteliklerini ve özelliklerini biliyorlardı.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾

63- "Eğer onlar yüz çevirirlerse, hiç şüphesiz Allah bozguncuları bilir."

Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ فَإِنْ تَوَلَّوْا } "*Eğer onlar yüz çevirirlerse.*" Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı mülaane etme davetinizden yüz çevirirler ise.

{ فَإِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ } "*Hiç şüphesiz Allah bozguncuları bilir.*" Benî Necran Hıristiyanlarını.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾

64- "De ki: 'Ey Kitap Ehli! Bizimle sizin aranızda ortak olan bir söze gelin: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim; O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabler edinmeyelim!' Eğer yine yüz çevirirlerse, deyin ki: 'Şâhid olun, biz Müslümanlarız!'"

Ardından Allah Teâlâ onları tevhide davet ederek şöyle buyurdu:

{قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ} "De ki: 'Ey Kitap Ehli! Bir söze gelin.'" La ilahe illallah'a geliniz.

{سَوَآءٍ} "*Ortak olan.*" Denk olan.

{بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ} "*Bizimle sizin aranızda. Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim.*" Allah Teâlâ'dan başkasını birlemeyelim.

{وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْئًا} "*O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım.*" Yaratılmışlardan.

{وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا} "*Ve birbirimizi Rabler edinmesin.*" Bizden hiçbir kimse reislerden birisine Allah Teâlâ'ya isyanda itaat etmesin.

{مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ} "*Allah'ı bırakıp da.*" Bundan da kaçınarak. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{فَاِنْ تَوَلَّوْا} "*Eğer yine yüz çevirirlerse.*" Yüz çevirir ve tevhidden uzaklaşırlarsa.

{فَقُوْلُوا اشْهَدُوا} "*Deyin ki: Şâhid olun.*" Sizler biliniz.

{بِاَنَّا مُسْلِمُوْنَ} "*Biz Müslümanlarız.*" İbadet ve tevhidin Allah'a ait olduğunu ikrar edicileriz.

يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَآجُّوْنَ فِيْٓ اِبْرٰهِيْمَ وَمَآ اُنْزِلَتِ التَّوْرٰىةُ وَالْاِنْجِيْلُ اِلَّا مِنْ بَعْدِهٖ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٥﴾

65- "Ey Kitap Ehli! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Oysa Tevrat da İncil de ondan sonra indirilmiştir. Siz aklınızı kullanmaz mısınız?"

Ardından Allah Teâlâ onların: "Bizler İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzere Müslümanız" şeklindeki sözlerini ve Tevrat'ta bunun olduğunu

iddia etmelerini dile getirerek Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yönelik düşmanlıklarını zikretti. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَآجُّونَ} "*Ey Kitap Ehli! Niçin tartışıyorsunuz?*" Tartışıyorsunuz.

{فِيْٓ اِبْرٰهِيمَ} "*İbrahim hakkında*." Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini hakkında.

{وَمَآ اُنْزِلَتِ التَّوْرٰىةُ وَالْاِنْجِيلُ اِلَّا مِنْ بَعْدِهٖ} "*Oysa Tevrat da İncil de ondan sonra indirilmiştir*." Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'dan sonra.

{اَفَلَا تَعْقِلُونَ} "*Siz aklınızı kullanmaz mısınız?*" Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın Yahudi veya Hıristiyan olmadığı konusunda.

هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

66- "İşte sizler böylesiniz! Haydi biraz bilginiz olan konuda tartıştınız, ya hiç bilginiz olmayan konularda niçin tartışıyorsunuz? Allah bilir, siz bilmezsiniz."

{هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ} "*İşte sizler böylesiniz!*" Siz Yahudi ve Hıristiyanlar.

{حَاجَجْتُمْ} "*Haydi tartıştınız*." Muhasama ettiniz.

{فِيمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ} "*Biraz bilginiz olan konuda*." Kitabınızda Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gönderilmiş bir peygamber olduğu ve Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın Yahudi ve Hıristiyan olmadığı hakkında, bunu inkâr ettiniz.

{فَلِمَ تُحَآجُّونَ} "*Ya niçin tartışıyorsunuz?*" Niçin muhasama ediyorsunuz?

{فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ} "*Hiç bilginiz olmayan konularda.*" Kitabınızda bilgi olarak bulunmayan bir konu hakkında. Şöyle diyorsunuz: "Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) Yahudi ve Hıristiyan idi."

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ } *"Allah bilir."* Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) Yahudi de Hıristiyan da değildir.

{ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ } *"Siz bilmezsiniz."* Sizler onun Yahudi ve Hıristiyan olduğunu.

مَا كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾

67- "İbrahim, ne Yahudi ne de Hıristiyan'dı; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman'dı, Allah'a ortak koşanlardan da değildi."

Ardından Allah Teâlâ onların sözlerinin yalanlanmasını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ مَا كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا } *"İbrahim ne Yahudi."* Yahudilik dini üzere idi.

{ وَلَا نَصْرَانِيًّا } *"Ne de Hıristiyan'dı"* Hıristiyanlık dini üzere idi.

{ وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا } *"Fakat o Allah'ı bir tanıyan dosdoğru."* Yönelen idi.

{ مُسْلِمًا } *"Bir Müslüman'dı."* İhlaslı.

{ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } *"Allah'a ortak koşanlardan da değildi."* Onların dini üzere.

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾

68- "Doğrusu insanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber ve iman edenlerdir. Allah mü'minlerin dostudur."

Ardından Allah Teâlâ Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzere olan kişileri açıklayarak şöyle buyurdu:

{ اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ } "*Doğrusu insanların en yakın olanı.*" İnsanların en müstehakı.

{ بِاِبْرٰهِيمَ } "*İbrahim'e.*" Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dinine.

{ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ } "*Ona uyanlar.*" Onun döneminde.

{ وَهٰذَا النَّبِيُّ } "*Şu Peygamber.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onun dini üzeredir.

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا } "*Ve iman edenlerdir.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler de Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzeredirler.

{ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ } "*Allah mü'minlerin dostudur.*" Onları koruyan ve onlara yardım edendir.

وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Kitap Ehli'nden bir grup, sizi doğru yoldan saptırmak istemektedir; oysa onlar sırf kendilerini saptırıyorlar da farkına varmıyorlar!"

Ardından Allah Teâlâ Ka'b ibn Eşref'in ve ashabının Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı Muaz, Huzeyfe ve Ammar'ı Uhud Savaşı'nın ardından İslam dininden Yahudilik dinine davet edişlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَدَّتْ } "*İstemektedir.*" Temenni etmektedir.

{ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ } "*Kitap Ehli'nden bir grup sizi doğru yoldan saptırmak.*" Sizi dininiz İslam'dan saptırmak.

{ وَمَا يُضِلُّونَ } "*Oysa onlar saptırıyorlar.*" Allah Teâlâ'nın dininden.

{ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ } "*Sırf kendilerini de farkına varmıyorlar.*" Bunu hissetmezler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ'nın, kendi peygamberine bunu haber verdiğini bilmezler.

يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Ey Kitap Ehli! Sizler (gerçeği) görüp bildiğiniz halde niçin Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?"

{يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ} "*Ey Kitap Ehli sizler niçin Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an-ı Kerim'i.

{وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ} "*(Gerçeği) görüp bildiğiniz halde.*" Kitabınızda Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gönderilmiş peygamber olduğunu bildiğiniz halde.

يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

71- "Ey Kitap Ehli! Niçin hakkı bâtıla karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?"

{يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ} "*Ey Kitap Ehli! Niçin hakkı bâtıla karıştırıyor.*" Kitabınızda Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sıfatı konusunda bâtılı hakla niçin karıştırıyorsunuz.

{وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ} "*Ve gerçeği gizliyorsunuz.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini niçin gizliyorsunuz?

{وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ} "*Bile bile.*" Kitabınızda bunu bildiğiniz halde.

وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذِيٓ اُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوٓا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾

72- "Kitap Ehli'nden bir grup şöyle dedi: 'Mü'minlere indirilene günün başında inanın; günün sonunda da inkâr edin. Belki onlar da dönerler!'"

Ardından Ka'b'ın ve ashabının kıblenin değiştirilmesi hakkındaki sözlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ } "*Kitap Ehli'nden bir grup şöyle dedi.*" Liderlerden Ka'b ve ashabı sefillere.

{ اٰمِنُوا بِالَّذِيْٓ اُنْزِلَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوا } "*Mü'minlere indirilene inanın."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَجْهَ النَّهَارِ } "*Günün başında.*" Gündüzün ilk saatlerinde ki, bu da sabah namazıdır.

{ وَاكْفُرُوْٓا اٰخِرَهٗ } "*Günün sonunda da inkâr edin.*" Yani öğle namazı vaktinde. Diyorlar ki: "*İnanın."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve ashabının sabah namazını kendisine yönelerek kıldığı kıbleye "*Günün sonunda da inkâr edin.*" Öğle namazını kendisine yönelerek kıldığı diğer kıbleyi.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ } "*Belki onlar da dönerler.*" Geneli dininize ve kıblenize dönerler diye.

وَلَا تُؤْمِنُوْٓا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِيْنَكُمْ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ اَنْ يُّؤْتٰٓى اَحَدٌ مِّثْلَ مَآ اُوْتِيْتُمْ اَوْ يُحَآجُّوْكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٧٣﴾

73- "Ve kendi dininize uyanlardan başkasına güvenmeyin!" (dediler). De ki: 'Şüphesiz doğru yol, Allah'ın yoludur.' (Yine onlar kendi aralarında), 'Size verilenin benzerinin hiçbir kimseye verilmiş olduğuna veya Rabbinizin huzurunda sizin aleyhinize deliller getireceklerine (de inanmayın, dediler).' De ki: 'Lütuf Allah'ın elindedir; onu dilediğine verir. Allah, lütfu çok geniş olan, her şeyi bilendir.'"

{ وَلَا تُؤْمِنُوٓا } "*Ve güvenmeyin. (Dediler).*" Hiçbir kişiyi peygamberlikle tasdik etmeyiniz.

{ اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ } "*Kendi dininize uyanlardan başkasına.*" Yahudilik ve kıbleniz olan Beytü'l-Mukaddesten başkasına.

{ قُلْ } "*De ki.*" Onlara yani Yahudilere, ey Muhammed!

{ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ } "*Şüphesiz doğru yol, Allah'ın yoludur.*" Hiç kuşkusuz Allah'ın dini İslam; Allah Teâlâ'nın kıblesi ise Kâbe'dir.

{ اَنْ يُّؤْتٰٓى } "*(Yine onlar kendi aralarında), verilmiş olduğuna.*" Bahşedildiği.

{ اَحَدٌ } "*Hiçbir kimseye.*" Din ve kıble.

{ مِثْلَ مَآ اُوتِيتُمْ } "*Size verilenin benzerinin.*" Ey Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı.

{ اَوْ يُحَآجُّوكُمْ } "*Veya sizin aleyhinize deliller getireceklerine (de inanmayın, dediler).*" Veya sizinle Yahudiler bu dinle ve kıble ile münazara etmeleri.

{ عِنْدَ رَبِّكُمْ } "*Rabbinizin huzurunda.*" Kıyâmet gününde.

{ قُلْ } "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! ve yine de ki.

{ اِنَّ الْفَضْلَ } "*Lütuf.*" Peygamberlik, İslam ve Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kıblesi ile.

{ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ } "*Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir.*" Onu dilediğine yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına bahşeder.

{ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ } "*Allah lütfu çok geniş olan.*" Bağışlaması.

{ عَلِيمٌ } "*Her şeyi bilendir.*" Verdiğini.

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

74- "O, rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah büyük lütuf ve kerem sahibidir."

{ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ } "*O rahmetini tahsis eder.*" Dinine seçer.

{ مَنْ يَشَآءُ } "*Dilediğine.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını.

{ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ } "*Allah lütuf ve kerem sahibidir.*" Fazl sahibidir.

{ الْعَظِيمِ } "*Büyük.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e peygamberlikle ve İslam'la.

وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّٖنَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Kitap Ehli'nden öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet etsen, onu sana eksiksiz geri verir. Öylesi de vardır ki, kendisine bir dinar bile emanet etsen, başına dikilip durmadıkça, onu sana geri vermez. Bu da onların: 'Bizim ümmîlere (Allah'a ortak koşanlara) karşı yaptığımızdan bize bir vebal yoktur!' demelerinden dolayıdır. Onlar, bile bile Allah'a karşı yalan söylüyorlar."

Ardından Kitap Ehli'nin emanetini ve ihanetini belirterek şöyle buyurdu:

{ وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ } "*Kitap Ehli'nden öylesi vardır ki.*" Yani Yahudilerden.

{ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ } "*Ona yüklerle mal emanet etsen.*" Bir deri dolusu altınla onunla alışveriş yapsan.

{ يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ } "*Onu sana eksiksiz geri verir.*" Yormaksızın ve zorlamaksızın ve onu helal görmek istemeksizin. Bu şahıs Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ تَاْمَنْهُ } "*Öylesi de vardır ki, ona emanet etsen.*" Onunla alışveriş yapsan.

{ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهِ اِلَيْكَ } "*Bir dinar bile onu sana geri vermez.*" Onu sana geri vermez ve helal görmek ister.

{ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِمًا } "*Başına dikilip durmadıkça.*" Ödemesini ısrarla talep ederek ve hakkını almaya çalışarak. Bunlar, Ka'b ve ashabıdır.

{ ذٰلِكَ } "*Bu da.*" Helal görmek isteme ve hıyanet.

{ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّٖنَ سَبِيلٌ } "*Onların: 'Bizim ümmîlere (Allah'a ortak koşanlara) karşı yaptığımızdan bize bir vebal yoktur' demelerinden dolayıdır.*" Arapların mallarını almakta herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{ وَيَقُولُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ } "*Onlar bile bile Allah'a karşı yalan söylüyorlar.*" Onlar bu konuda yalan söylemektedirler.

بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾

76- "Hayır, öyle değil! Kim verdiği sözü yerine getirir ve günahtan korunursa, hiç kuşkusuz Allah korunanları sever."

{ بَلٰى } "*Hayır, öyle değil!*" Onlara reddiyedir.

{ مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ } "Kim verdiği sözü yerine *getirir.*" Buyuruyor ki; kim kendisi ile Allah Teâlâ arasında ve kendisi ile diğer insanlar arasında ahdini yerine getirirse.

{ وَاتَّقٰى } "*Ve günahtan korunursa.*" Hıyanet ile ve emaneti terk etmekle ahdi bozmaktan sakınırsa.

{ فَاِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ } "*Hiç kuşkusuz Allah korunanları sever.*" Ahdi bozmaktan, hıyanetten ve emaneti terk etmekten kaçınarak muttaki olanları. Bu da Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

اِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا اُولٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٧﴾

77- "Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir parayla satanlara gelince, işte onların ahirette bir payı yoktur. Kıyâmet gününde Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için can yakıcı bir azap vardır!"

Ardından onların yani Yahudilerin cezalandırılmasını zikrederek şöyle buyurdu:

{اِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ} "*Allah'a karşı verdikleri sözü satanlara gelince*." Allah Teâlâ'nın ahdini bozmakla.

{وَاَيْمَانِهِمْ} "*Ve yeminlerini.*" Yani peygamberleriyle olan ahidlerini.

{ثَمَنًا قَلِيلًا} "*Az bir parayla.*" Yiyecekten/kazançtan az bir mal.

{اُولٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ} "*İşte onların bir payı yoktur*." Onların hiçbir nasibi bulunmamaktadır.

{فِي الْاٰخِرَةِ} "*Ahirette.*" Cennette.

{وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ} "*Allah onlarla konuşmayacak*." Kıyâmet gününde güzel/temiz bir söz ile.

{وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ} "*Kıyâmet gününde onlara bakmayacak*." Rahmet ile.

{وَلَا يُزَكِّيهِمْ} "*Ve onları temize çıkarmayacaktır*." Onları Yahudilikten tebrie etmeyecek ve onları ıslah etmeyecektir.

{وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ} "*Onlar için can yakıcı bir azap vardır*." Acıtması kalplerine özgü olan acıtıcı bir azap.

Bu âyetin kendi aralarında düşmanlık dolayısıyla Abdan ibn Eşva ve İmriü'l-Kays hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Âyet Yahudiler hakkında da nazil olmuştur.

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

78- "Kitap Ehli'nden bir grup da vardır ki, Kitabı (okurlarken, okuduklarını) kitaptan sanmanız için, dillerini eğip bükerler. Oysa o (okudukları), kitaptan değildir. 'Bu Allah katındandır!' derler. Oysa o, Allah katından değildir. Onlar, bile bile Allah'a karşı yalan söylüyorlar."

{ وَإِنَّ مِنْهُمْ } "*Kitap Ehli'nden vardır ki.*" Yahudilerden.

{ لَفَرِيقًا } "*Bir grup.*" Bir taife, Ka'b ve ashabı.

{ يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُمْ } "*Dillerini eğip bükerler.*" Dillerini tahrif ederler.

{ بِالْكِتَابِ } "*Kitabı (okurlarken).*" Kitapta Deccal'ın sıfatının kıraatini.

{ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ } "*Kitaptan (okuduklarını) sanmanız için.*" Sefiller onu Kitaptan zannetsin diye.

{ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ } "*Oysa o (okudukları), kitaptan değildir. 'Bu Allah katındandır!'* derler." Tevrat'ta.

{ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ } "*Oysa o Allah katından değildir.*" Tevrat'tan.

{ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ } "*Onlar, bile bile Allah'a karşı yalan söylüyorlar.*" Onların kitaplarında bu değildir.

Âyetin Tevrat'ta Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sıfatını değiştiren iki bilgin hakkında nazil olduğu da söylenmiştir.

مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Allah'ın kendisine kitap, hüküm ve peygamberlik verdiği bir kimsenin, insanlara, 'Allah'ı bırakıp da bana kul olun!' demesi yakışmaz. Aksine onun, 'Öğrettiğiniz ve okuduğunuz kitap gereğince Rab'be kulluk edenler olunuz!' (demesi uygundur)."

Ardından Onların "Bizler Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzereyiz ve İbrahim ('aleyhi's-selâm) bize bu dini emretti" şeklindeki sözleri hakkında buyruk indirerek şöyle buyurdu:

{مَا كَانَ لِبَشَرٍ} "*Bir kimsenin yakışmaz.*" Peygamberlerden.

{اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ} "*Allah'ın kendisine verdiği.*" Allah Teâlâ kendisine bahşetsin.

{الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ} "*Kitap, hüküm.*" Anlayışı.

{وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي} "*Ve peygamberlik. İnsanlara, 'bana kul olun!' demesi.*" Bana kul olunuz.

{مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا} "*Allah'ı bırakıp. Aksine onun olunuz (der).*" Ancak onlara olmalarını emreder.

{رَبَّانِيّٖنَ} "*Rab'be kulluk edenler.*" İlmiyle amel eden fakih âlimler.

{بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ} "*Öğrettiğiniz gereğince.*" İnsanlara.

{الْكِتَابَ} "*Kitap.*" Kitaptan. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kitabı öğretirsiniz.

{وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ} "*Ve okuduğunuz.*" Kitaptan okuduğunuz.[7]

---

7 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ) '*Rabbânîler olun*' buyruğu hekimler ve fakihler olun anlamındadır. Buhârî, İlm, 10. Bâb. Hâfız İbn

Hacer der ki: "Buhârî'nin rivayet ettiği bu muallak haberi İbn Ebî Asım da hasen bir isnadla muttasıl olarak rivayet etmiştir. Hatîb ise hasen olan başka bir isnad ile." *Fethü'l-Bâri*, c. 1 s. 161. Taberî de Avfî ve Said ibn Cübeyr kanallarıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 326.

b) İbn Abbâs'tan bu âyetin Ehl-i Kitap'tan Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e; "Sen de bizim sana tapmamızı mı istiyorsun" diyen bir grup hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir. İmam İbn Cerîr Taberî bu konuda İkrime veya Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: "Necranlı Yahudi ve Hıristiyan din adamları Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in katında toplandılar ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları İslam'a çağırdı. Bu sırada Ebû Rafi' el-Kurazî Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e şöyle dedi: 'Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'ya tapmaları gibi sen de bizim sana tapmamızı mı istiyorsun?' Yine Necranlı Hıristiyanların ileri gelenlerinden biri de: 'Ey Muhammed, bizden bunu mu istiyorsun, bizi buna mı çağırıyorsun?' diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Allah'tan başkasına tapmaktan veya O'ndan başkasına tapmayı emretmekten Allah korusun. Allah beni bunun için göndermedi, bunu emretmedi' buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ (مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ) '*Allah'ın kendisine kitap, hüküm ve peygamberlik verdiği bir kimsenin, insanlara, 'Allah'ı bırakıp da bana kul olun!' demesi yakışmaz... Siz, Müslüman olduktan sonra, size inkârcı olmanızı mı emredecek?*' (3/Al-i imran/79-80) âyetlerini indirdi." *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 325. Bu haberin isnadı yukarıda aynı senedle ilgili değerlendirmelerde geçtiği gibi zayıftır.

c) Âyette geçen hükümden maksat ilim ve derin kavrayıştır. Nitekim Allah Teâlâ (وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا) "*Ve ona daha çocuk iken hikmet verdik*" (19/Meryem/12) buyurmaktadır.

d) (كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ) "*Rab'be kulluk edenler olunuz!*" Rabbâniyyun sözcüğü Rabbânî sözcüğünün çoğuludur. Bu sözcük ise Rab'be mensup olan demektir. İbn Abbâs bu sözcüğün tefsiri bağlamında yukarıda Buhârî'nin tahric ettiği hadiste geçtiği üzere 'hekimler ve fâkihlar olun' demiştir. Sibeveyh ise şöyle der: "Âlimler başkasının ilmine değil sadece Rabbin ilme tahsisi murad ettiklerinde Rabbânî sözcüğünde elif ve nun harfini ziyade etmişlerdir. Sanki sözcüğün anlamı şöyle olmuş olur: Rabbin ilminin dışındaki diğer hiçbir ilme değil sadece Rabbin ilmine sahip demektir. Nitekim bir kimse, saçları çok ve gür olursa Şa'ranî, sakalı uzun olursa Lehyanî ve boynu kalın ve güçlü olursa Rakabanî derler. Araplar saça nispet etmek istediklerinde 'şa'rî' (saça ait olan), boyuna nispet etmek istediklerinde 'Rakabî' (boyuna ait olan) sakala nispet etmek istediklerinde ise 'Liheyî' (sakala ait olan) derler. Rab'be nispet etmek istediklerinde ise Rabbî derler. Rabbânî ise Rabbin ilmine mevsuf demektir." İbn Arabî ise şöyle der: "Rabbânî âlim ise ilmin büyük hususlarından önce küçük hususlarını insanlara

وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Ve hiçbir zaman size, 'Melekleri ve peygamberleri Rabler edinin!' diye de emretmez. Siz, Müslüman olduktan sonra, size inkârcı olmanızı mı emredecek?"

{وَلَا يَأْمُرَكُمْ} "*Ve hiçbir zaman size, emretmez.*" Ey Kureyş, Yahudi ve Hıristiyanlar topluluğu.

{اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ} "*Melekleri.*" Allah Teâlâ'nın kızları edinmenizi.

{وَالنَّبِيّٖنَ اَرْبَابًا اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ} "*Ve peygamberleri Rabler edinin diye de. Size inkârcı olmanızı mı emredecek?*" Size Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) nasıl küfrü emreder?

{بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ} "*Siz Müslüman olduktan sonra.*" Size İslam'ı emrettikten sonra. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Allah Teâlâ sizin için İslam dinini seçti. Öyleyse ancak Müslümanlar olarak vefat ediniz.

Diyor ki: Allah Teâlâ bir Resûlü bu kâfirlerin dediği gibi Yahudiliği ve Hıristiyanlığı ya da putlara kulluğu değil de ancak İslam'ı emretmesi için gönderdi.

---

sunan ve onları rızıklandıran demektir." Abdullah ibn Abbâs'ın vefat ettiği gün de Muhammed ibn el-Hanefîyye şöyle demişti: "İşte bugün bu ümmetin Rabbânîsi vefat etti." *Lisânü'l-Arab,* R-B-B maddesi; *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 4, s. 122.

e) Buna göre, âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Allah Teâlâ'nın kendisine kitap, peygamberlik, fıkıh ve Allah Teâlâ'nın muradını kavrayacak anlayış verip de bunların ışığında insanlara tebliğ eden kişinin "insanlara, Allah'ı bırakıp da bana kul olun" demesi doğru olmaz ve sahih de değildir. Zira böyle bir çağrı Allah Teâlâ'nın risaletini yüklemek için kullarından seçtiği kimsenin özellikleriyle çatışır. Ancak seçilen bu kişi onlara (كُونُوا رَبَّانِيّٖنَ) "*Rab'be kulluk edenler olunuz!*" der. Allah Teâlâ'nın şeraitinin bilginleri olunuz. (بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ) "*Öğrettiğiniz ve okuduğunuz kitap gereğince*" yani sizleri bu yüce makama ulaştırması nedeniyle insanlara Rabbinizin Kitabını öğretenler olunuz ve kavrayasınız diye onu inceleyiniz.

Bu âyetin, Yahudilerin Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) için; “Bize, Hıristiyanların Hz. İsa Mesih (‘aleyhi’s-selâm)’a ibadet ettikleri gibi kendini sevmeni ve sana ibadet etmemizi emrediyorsun.” demeleri üzerine indiği rivayet edilir. Benzer sözleri Hıristiyanlar ve Müşrikler de dile getirdiler.

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهٗ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرِي قَالُوٓا اَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَاَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشّٰهِدِينَ ﴿٨١﴾

81- “Hani Allah peygamberlerden şöyle söz almıştı: ‘Ben size kitap ve hikmet verdim, sonra yanınızda bulunanı tasdik eden bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka inanacak ve ona yardım edeceksiniz! Bunu kabul ettiniz mi? Ve bu konuda ağır ahdimi yüklendiniz mi?’ demişti. Onlar: ‘Kabul ettik.’ dediler. Allah da dedi ki: ‘Öyleyse şâhid olun, ben de sizinle beraber şâhid olanlardanım.’”

Ardından Allah Teâlâ Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında, özelliği ve niteliği hakkında peygamberlerden peşisıra alınan misakı açıklayarak şöyle buyurdu:

{وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ} “*Hani Allah peygamberlerden, şöyle söz almıştı.*” Diyor ki: O, peygamberlerden bazılarının bazılarına Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliği, özelliği ve fazlını açıklayacağına dair misak aldı.

{لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ} “*Ben size verdim.*” Diyor ki: Size bahşettiğinde.

{مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ} “*Kitap ve hikmet.*” İçinde helal ve haram vardır.

{ثُمَّ} “*Sonra.*” O ümmetinizden de aldınız.

{جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ} “*Tasdik eden bir peygamber geldiğinde.*” Tevhide uygun.

{ لِمَا مَعَكُمْ } "*Yanınızda bulunanı.*" Kitabı.

{ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ } "*Ona mutlaka inanacak.*" Diyor ki: Onu ve fazlını ikrar edeceksiniz.

{ وَلَتَنْصُرُنَّهُ } "*Ve ona yardım edeceksiniz.*" Düşmanlarına karşı kılıç ve onun niteliğini açıklamak ile.

{ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ } "*'Bunu kabul ettiniz mi'? demişti.*" Allah Teâlâ Onlara kabul ettiniz mi diye sordu.

{ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ } "*Ve bu konuda yüklendiniz mi?*" Dediğim şey üzere.

{ اِصْرِي } "*Ağır ahdimi.*" Ahdimi.

{ قَالُوٓا } "*Onlar, dediler.*" Yani peygamberler.

{ اَقْرَرْنَا } "*Kabul ettik.*" Kabul eyledik.

{ قَالَ } "*Allah da dedi ki.*" Allah Teâlâ buyurdu ki.

{ فَاشْهَدُوا } "*Öyleyse şâhid olun.*" Buna.

{ وَاَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ } "*Ve ben de sizinle beraber şâhid olanlardanım.*" Buna şâhid olanlardanım. Allah Teâlâ bununla onları bazısını bazısına şâhid kıldı. Kendisi de buna kendi nefsini şâhid tutturdu. Her peygamber kendi ümmetine bunu açıkladı ve her peygamber kendi ümmetine bunu şâhid tutturdu ve her peygamberin buna kendi nefsi şâhidlik etti.

فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Artık bundan sonra, her kim yüz çevirirse, işte onlar, doğru yoldan çıkmış olanlardır."

{ فَمَنْ تَوَلّٰى } "*Artık her kim yüz çevirirse.*" Ümmetlerden.

{ بَعْدَ ذٰلِكَ } "*Bundan sonra.*" Misaktan sonra.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ } "*işte onlar, doğru yoldan çıkmış olanlardır.*" Ahdi bozan kâfirlerdir.

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

83- "Onlar, Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde ne varsa hepsi, O'na boyun eğmiştir ve O'na döndürüleceklerdir."

Ardından Allah Teâlâ Yahudilerin ve Hıristiyanların düşmanlıklarını ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den hangimiz İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzereyiz tarzındaki sorularını ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in her iki fırkanın da Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dininden uzak olduklarını cevabını ve onların da bunun üzerine biz buna razı olmayız tarzındaki sözlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ } "*Allah'ın dininden başkasını mı.*" İslam'ı.

{ يَبْغُونَ } "*Onlar arıyorlar.*" Senin katından talep mi ediyorlar?

{ وَلَهُ أَسْلَمَ } "*Halbuki O'na boyun eğmiştir.*" İslam ve tevhidi ikrar etmiştir.

{ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ } "*Göklerde ne varsa hepsi.*" Melekler.

{ وَالْأَرْضِ } "*Ve yerde.*" Mü'minler.

{ طَوْعًا } "*İster.*" Gökler ehli isteyerek.

{ وَكَرْهًا } "*İstemez.*" Yer ehli istemeyerek.[8]

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Muhlis olanlar isteyerek, münafıklar ise istemeyerek.

[8] Âyetin mealinde geçen "ister" ve "istemez" sözcükleri tarafımızdan yerleştirilmiştir.

Yine şöyle de denilmiştir: İslam'da doğanlar isteyerek, İslam'a kılıç zoru ile girenler ise istemeyerek.

{ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ } "*Ve O'na döndürüleceklerdir.*" Ölümden sonra.

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾

84- "De ki: 'Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve Yakub oğullarına indirilmiş olana; Mûsâ'ya, İsa'ya ve peygamberlere Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Biz, onlar arasında bir ayrım yapmayız. Biz ancak O'na boyun eğen Müslümanlarız.'"

Ardından onlar için imana delalet etsin diye imanın hükmünü açıklayarak şöyle buyurdu:

{ قُلْ } "*De ki.*" Ey Muhammed!

{ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ } "*Allah'a iman ettik.*" Sadece O'na ve O'nun ortağı bulunmadığına.

{ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا } "*Bize indirilene.*" Bize indirilen Kur'an'a.

{ وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ } "*İbrahim'e indirilmiş olana.*" İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a ve Kitabına.

{ وَاِسْمٰعِيلَ } "*İsmail'e.*" İsmail'e ve Kitabına.

{ وَاِسْحٰقَ } "*İshak'a.*" İshak'a ve Kitabına.

{ وَيَعْقُوبَ } "*Yakub'a.*" Yakub ('aleyhi's-selâm)'a ve Kitabına.

{ وَالْاَسْبَاطِ } "*Ve Yakub oğullarına.*" Hz. Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın çocuklarına ve Kitaplarına.

{ وَمَآ اُوتِيَ } "*Verilenlere de.*" Bahşedilene de.

{ مُوسٰى } "*Mûsâ'ya.*" Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'a ve Kitabına.

{ وَعِيسٰى } "*İsa'ya.*" Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'a ve Kitabına.

{ وَالنَّبِيُّونَ } "*Ve peygamberlere.*" Peygamberlerin bütününe ve Kitaplara.

{ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ } "*Rableri tarafından. Biz, onlar arasında bir ayrım yapmayız.*" Peygamberlerden hiçbirisini inkâr etmeyiz.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Onlarla Allah Teâlâ arasında peygamberlik ve İslam ile ayrım gözetmeyiz.

{ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ } "*Biz ancak O'na boyun eğen Müslümanlarız.*" Allah Teâlâ'ya ibadetin ve tevhidin ait olduğunu ikrar ediciyiz ve O'na dini ihlaslı kılıcıyız.

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾

85- "Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, ondan asla kabul edilmez ve o kimse, ahirette ziyana uğrayanlardan olur."

{ وَمَنْ يَبْتَغِ } "*Kim ararsa.*" İsterse.

{ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ } "*İslâm'dan başka bir din. Ondan asla kabul edilmez. Ve o kimse, ahirette ziyana uğrayanlardan olur.*" Cenneti ve içindekileri kaybetmekle ve cehennem ateşinde ve ateşteki azaplarda sürekli kalmakla aldanmışlardan olacaklardır.

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوٓا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَآءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾

86- "İman ettikten, Peygamber'in gerçek olduğuna şehadet ettikten ve kendilerine açık deliller geldikten sonra, inkâr eden bir toplumu, Allah nasıl doğru yola ulaştırır? Allah, zalimler topluluğunu doğru yola ulaştırmaz."

{كَيْفَ يَهْدِي اللهُ} "*Allah nasıl doğru yola ulaştırır?*" Dinine.

{قَوْمًا كَفَرُوا} "*İnkâr eden bir toplumu.*" Allah'ı inkâr eden.

{بَعْدَ إِيمَانِهِمْ} "*İman ettikten sonra.*" Allah Teâlâ'ya.

{وَشَهِدُوٓا اَنَّ الرَّسُولَ} "*Peygamber'in şehadet ettikten.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in.

{حَقٌّ وَجَآءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ} "*Gerçek olduğuna ve kendilerine açık deliller geldikten.*" Beyan ve Kitap geldikten sonra.

{وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} "*Allah zalimler topluluğunu doğru yola ulaştırmaz.*" Dininde ortak koşanları dinine. Buna ehil olmayanı buna.[9]

---

9 a) İmam Neseî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakleder: "Ensar'dan bir kişi İslam'a girdi. Sonra irtidat edip müşriklere katıldı, sonra pişman oldu. Kavmine şöyle bir haber gönderdi: 'Benim adıma Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e: 'Tevbe etme imkânım var mıdır?' diye sorunuz. Kavmi, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek;'Onun tevbesi sözkonusu olur mu?' diye sordular. Bunun üzerine: '*İman ettikten Peygamberin hak olduğuna tanık olduktan sonra küfre sapan bir kavmi Allah nasıl hidâyete eriştirir?*' âyetinden itibaren '*Allah Gafûrdur, Rahîmdir*' (âyet, 89) buyruğuna kadar nazil oldu. Bu haber ona gönderildi, o da İslam'a girdi." *Sünen-i Neseî*, Kitab-ü Tahrimi'd-Dem, "Mürtedin tevbe etmesi" bâbı. Haberin isnadında Muhammed ibn Abdullah ibn Bazîğ, Yezid –ki İbn Zürey- Davud ve İkrime bulunmaktadır. İkrime'nin tercüme-i halini önceden sunmuş sika ve sebt olduğunu söylemiştik. Muhammed ibn Abdullah ibn Bazîğ el-Basrî sikadır. Müslim, Tirmizî ve Neseî'nin kendisinden rivayetleri vardır. *Takrib*, c. 2, s. 175, 360; *el-Cerh ve't-Tadil*, c. 7, s. 294, 1597 nolu madde. Yezid ibn Zürey el-Basrî, Ebû Muaviye. Sika ve sebttir. *Takrib*, c. 2, s. 364, 250 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 256, 242 nolu madde. Davud ibn Ebî Hind el-Kuşeyrî. Sika ve mutkindir. Ömrünün son demlerinde hafızasında yanılma meydana gelmiştir. Buhârî'nin talikan diğer *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin ise isnadla kendisinden rivayeti vardır. İbn Ebî Hind hakkında *Takrib*, c. 1, s. 235, 45 nolu tercüme-i hal ve*Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 146, 140 nolu tercüme-i hal. Haberin sıhhat bakımından değer-

أُولَٰئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾

87- "İşte bunların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetine uğramalarıdır."

{أُولَٰئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللهِ} "*İşte bunların cezası Allah'ın, lanetine uğramalarıdır.*" Allah Teâlâ'nın azabı.

{وَالْمَلٰٓئِكَةِ} "*Meleklerin.*" Meleklerin laneti.

{وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ} "*Ve bütün insanların.*" Bütün mü'minlerin.

---

lendirilmesi; Bu haberin isnadı ravilerin birbirinden dinlemesi nedeniyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 248, 404 nolu madde; c. 3, s. 204, 388 nolu madde. Senedi oluşturan rical de sika/güvenilir kişilerdir. Ancak senedde bulunan İbn Ebî Hind'in ara ara yanıldığı rical bilginleri tarafından söylenmişse de yanılma bu haber için geçerli değildir. Zira bu haberi İbn Cerîr tefsirinde, İbn Hibban ve Hâkim de sahihlerinde rivayet etmişlerdir. Hâkim haberin sahih olduğunu belirtmiş, Zehebî de bu hükme muvafakat etmiştir. Buna göre haber sahih kategorisine dahil olmaktadır. Haberin diğer kaynaklar tarafından aktarımı hakkında bkz. *Mevaridu'z-Zeman*, Tefsir, 1728 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitab-ü Kısmı'l-Fey'i, c. 2, s. 142 ve Hudud, c. 4 s. 366; *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 340.
b) İbn Cerîr'in Mücahid'den aktardığı bir başka rivayetine göre bu kıssanın sahibi Amr ibn Avf oğullarından Haris ibn Süveyd el-Ensarî'dir. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 340.
c) İbn CerîrAvfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Bu âyet-i kerime Ehl-i Kitap hakkında nazil olmuştur. Çünkü onlar Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i tanımaktaydılar. Ancak sonrasında Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i inkâr ettiler. *Tefsiru't-Taberî*, c. 3, s. 341. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı aktarımların zayıf olduğunu defaatle belirtmiştir.
d) (كَيْفَ يَهْدِي اللهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ) "*İman ettikten, sonra, inkâr eden bir toplumu, Allah nasıl doğru yola ulaştırır?*" Bu âyet söz konusu grubun Allah Teâlâ'nın hidayetine ve Sırat-ı Müstakim'e ulaşamayışına yönelik bir açıklamayı içermektedir. Söz konusu sapkın yolu tercih ederek helakin eşiğine geldiler. Zira onlar küfrü imana sapkınlığı da hidayete tercih etmişlerdir. (اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا فَاِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) "*Ancak, bundan sonra tevbe edip durumlarını düzeltenler bunun dışındadır. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*" (3/Al-i İmran/89). Bu âyet ise tevbe ameliyesine girişenlere yönelik Allah Teâlâ'nın keremini muazzam fazlını ve yüce lütfunu açıklamaktadır. Zira Allah Teâlâ tevbe edenlerin öncesinde gerçekleştirmiş oldukları bu büyük günahlarının ardından tevbe ederek ve yönelerek gelenleri sigaya çekmeyecektir.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٨﴾

88- "Onlar, (bu lânetin içinde) sürekli olarak kalırlar; onların ne azapları hafifletilir ne de yüzlerine bakılır!"

{خَالِدِينَ فِيهَا} "*Onlar, (bu lânetin içinde) sürekli olarak kalırlar.*" Lanette kalırlar.

{لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ} "*Onların ne azapları hafifletilir ne de yüzlerine bakılır!*" Azaptan ertelenmezler.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾

89- "Ancak, bundan sonra tevbe edip durumlarını düzeltenler bunun dışındadır. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا} "*Ancak tevbe edenler bunun dışındadır.*" Küfür ve şirkten.

{مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ} "*Bundan sonra.*" Bu irtidadlarının ardından.

{وَأَصْلَحُوا} "*Durumlarını düzeltenler.*" İhlas ile Allah Teâlâ'yı birleyenler.

{فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ} "*Çünkü Allah, çok bağışlayan.*" Tevbe eden kişiye karşı.

{رَحِيمٌ} "*Çok merhamet edendir.*" Tevbe üzere ölen kişiye.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُولٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿٩٠﴾

90- "İman ettikten sonra inkâra sapanların, sonra da inkârda ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmez; çünkü onlar, doğru yoldan sapmış olanların ta kendileridir."

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } "*İnkâra sapanların.*" Allah Teâlâ'yı inkâr edenlerin.

{ بَعْدَ اِيمَانِهِمْ } "*İman ettikten sonra.*" Allah Teâlâ'ya iman ettikten.

{ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا } "*Sonra da inkârda ileri gidenlerin.*" Sonra küfür üzere süreklilik gösterenler.

{ لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ } "*Tövbeleri asla kabul edilmez.*" Bunda ikamet ettikleri müddetçe.

{ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الضَّآلُّونَ } "*Çünkü onlar, doğru yoldan sapmış olanların ta kendileridir.*" Hidayetten ve İslam'dan.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى بِهٖ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾

91- "İnkâr eden ve kâfir oldukları halde de ölenler, yeryüzü dolusu altın fidye verseler bile, hiç birisinden asla kabul edilmez. İşte onlar için acı bir azap vardır. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur."

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } "*İnkâr eden.*" Allah Teâlâ'yı ve Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i inkâr eden.

{ وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ } "*Ve kâfir oldukları halde de ölenler.*" Allah Teâlâ'yı ve Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i inkâr ederek.

{ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِلْءُ الْاَرْضِ } "*Yeryüzü dolusu, hiçbirisinden asla kabul edilmez.*" Yeryüzü ölçüsünde.

{ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى بِهٖ } "*Altın fidye verseler bile.*" Buyuruyor ki, kendi nefsinin baki kalması için bununla nida etse onlardan kabul edilmez.

{ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ } "*İşte onlar için acı bir azap vardır.*" Acısı kalplerine özgü olan bir azap vardır.

{ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ } "*Onların hiçbir yardımcıları yoktur.*" Allah Teâlâ'nın azabından engelleyecek.

Allah Teâlâ'nın "*Kim İslâm'dan başka bir din ararsa*" buyruğundan buraya kadar olan bölüm, münafıklardan Tu'me ve ashabı olan on kişi hakkında nazil olmuştur. Bunlar Medine'den Mekke'ye İslam dininden irtidat ederek dönmüşlerdir. Onlardan bazısı bu hal üzere ölmüştür. Onlardan bazısı bunun üzere öldürüldü. Bazısı bundan sonra Müslüman oldu.

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

92- "Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça, gerçek iyiliğe erişemezsiniz! Her ne harcarsanız Allah onu bilir."

Ardından Allah Teâlâ mü'minleri Allah yolunda infak etmeye teşvik ederek şöyle buyurdu:

{ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ } "*Gerçek iyiliğe erişemezsiniz!*" Yani sevdiğiniz maldan infak etmedikçe Allah katındaki sevap, keramet ve cennete erişemezsiniz.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Asla birr'e erişemezsiniz.*" Demek asla tevekkül ve takvâya ulaşamazsınız.

{ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ } "*Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça. Her ne harcarsanız.*" Maldan bir şey.

{ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهٖ } "*Allah onu.*" Ve niyetlerinizi.

{ عَلِيمٌ } "*Bilir.*" Diyor ki; Kendisiyle Allah'ın rızasına ulaşacağınız ya da insanların övgüsünü elde edeceğiniz.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَآءِيلُ عَلٰى نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ فَاتْلُوهَآ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٣﴾

93- "Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in (Yakub) kendine haram kıldıkları dışında, bütün yiyecekler İsrail oğullarına helal idi. De ki: 'Eğer doğru söylüyorsanız, haydi Tevrat'ı getirip okuyun!'"

{ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ } "*Bütün yiyecekler İsrailoğullarına helâl idi.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ümmetine bugün helal olan bütün yiyecekler İsrailoğullarına Yakub evladlarına helal idi.

{ اِلاَّ مَا حَرَّمَ اِسْرَآءِيلُ } "*İsrâil'in (Yakub) haram kıldıkları dışında.*" Hz. Yakub.

{ عَلٰى نَفْسِهٖ } "*Kendine.*" Adama vesilesiyle.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ } "*Tevrat İndirilmeden önce.*" Tevrat'ın Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'a indirilmesinden önce Hz. Yakub ('aleyhi's-selâm) deve etini ve sütünü kendisine haram kılmıştı. Bu âyet-i kerime nazil olduğunda Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Yahudilere: "Hz. İsrail ('aleyhi's-selâm)'ın kendi nefsine haram kıldığı yiyecek nedir?" diye sordu. Onlar da: "Hz. İsrail ('aleyhi's-selâm) kendi nefsine hiçbir şeyi haram kılmamıştır. O gün olan deve eti, sütü, inek ve koyunun iç yağı gibi yiyeceklerin bütünü bize haramdır. Bunlar Hz. Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan Hz. Mûsâ ('aleyhi's-selâm)'a kadar bütün peygamberlere haram idi. Sizler ise bunu helal saymaya çalışıyorsunuz ve Tevrat'ta bunun haram kılındığını iddia etmektesiniz." dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e şöyle buyurdu:

{ قُلْ } "*De ki.*" Onlara.

{ فَاْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ فَاتْلُوهَآ } "*Haydi Tevrat'ı getirip okuyun!*" Tevrat'ta iddia ettiğiniz şeyin haram kılınışını okuyunuz.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } "*Eğer doğru söylüyorsanız.*" İddia ettiğiniz şey konusunda. Bunun üzerine Tevrat'ı getiremediler. Dile getirmiş oldukları konuda yalancı olduklarını biliyorlardı.

فَمَنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾

94- "Artık bundan sonra, her kim Allah'a karşı yalan uydurursa, işte onlar, zalim olanlardır!"

Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{فَمَنِ افْتَرٰى} "*Her kim uydurursa.*" İftira ederse.

{عَلَى اللهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ} "*Artık bundan sonra, Allah'a karşı yalan.*" Tevrat'ta onların yalancı olduğuna dair açıklama geldikten sonra.

{فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ} "*İşte onlar zalim olanlardır!*" Allah Teâlâ'ya karşı yalan söyleyen kâfirlerdir.

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾

95- "De ki: 'Allah doğruyu söylemiştir. Öyleyse, Allah'ı birleyici olarak İbrahim'in dinine uyun. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi.'"

{قُلْ} "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{صَدَقَ اللّٰهُ} "*Allah doğruyu söylemiştir.*" "Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) Yahudi ve Hıristiyan değildi" buyruğunda.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Allah Teâlâ buyurmuş olduğu tahrim ve tahlil konusunda doğru söylemiştir.

{فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ} "*Öyleyse İbrahim'in dinine uyun.*" Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dinine.

{حَنِيفًا} "*Allah'ı birleyici.*" Yani Müslüman olarak.

{وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} "*O, Allah'a ortak koşanlardan değildi.*" Onların dini üzere değildi.

اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾

96- "Doğrusu insanlar için kurulan ilk ev (mabed), Mekke'deki çok mübarek ve âlemlere hidayet kaynağı olan (Kâbe)'dir."

{ اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ } "*Doğrusu ilk ev (mabed).*" Mescid.

{ وُضِعَ لِلنَّاسِ } "*İnsanlar için kurulan.*" Mü'minler için bina edilen.

{ لَلَّذِي بِبَكَّةَ } "*Mekke'deki.*" Diyor ki: O Bekke'dedir. Bekke ise Kâbe'nin yeridir. Bekke olarak isimlendirilmesinin nedeni, insanların orada tavafta meydana gelen izdihamdan dolayı insanların birbirini ezmeleridir.

{ مُبَارَكًا } "*Çok mübarek olan (Kâbe)'dir.*" Yani Kâbe'nin yerinde mağfiret ve rahmet bulunmaktadır.

{ وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ } "*Ve âlemlere hidayet kaynağı.*" Her nebinin, resûlün, sıddıkın ve mü'minin kıblesidir.

فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

97- "Onda apaçık deliller, İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren kimse güvenlik içinde olur. Ona gitmeye gücü yetenlerin, o Ev'i (Kâbe'yi) haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Artık kim inkâr ederse, Allah bütün âlemlerden müstağnidir!"

{ فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ } "*Onda apaçık deliller vardır.*" Açıklayıcı alametler vardır ve onun içinde Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın makamı vardır.

{ مَقَامُ اِبْرٰهِيمَ } "*İbrahim'in Makamı.*" Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'ın hatimi ve Hacer-i Esved.

{ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا } "*Oraya giren kimse güvenlik içinde olur.*" Saldırıya uğramaktan emin olur.

{ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ } "*Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır.*" Mü'minler üzerinde.

{ حِجُّ الْبَيْتِ } "*O Ev'i (Kâbe'yi) haccetmesi.*" Beyt'e gitmeleri.

{ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا } "*Ona gitmeye gücü yetenlerin.*" Ulaşmak ve azığın ve binitin hazırlanması, dönünceye kadar ehl-ü iyaline nafakanın bırakılması.

{ وَمَنْ كَفَرَ } "*Artık kim inkâr ederse.*" Allah Teâlâ'yı, Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i, Kur'an-ı Kerim'i ve hacc farizasını.

{ فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ } "*Allah bütün âlemlerden müstağnidir!*" Onların imanlarından ve haclarından.[10]

---

10 a) Abdürrezzak es-San'ânî, Tâvus kanalıyla İbn Abbâs'tan "*Kim oraya girerse emin olur*" buyruğu hakkında şöyle rivayet eder: "Bir adam birini öldürdüğünden veya hırsızlık yaptığından dolayı cezayı hak eder de Mescid-i Harama'a girecek olursa onunla oturulmaz, konuşulmaz ve barındırılamaz. Ta ki o zorlanır, mescitten çıksın ve kendisine ceza uygulansın. Eğer Harem bölgesinde öldürür veya hırsızlık yapar da sonra Mescid-i Haram'a girerse, cezası kendisine uygulansın diye insanlar onu sıkıştırırlar, onu Mescid-i Haram'dan Haram bölgesine çıkartırlar da haddi uygularlar. Eğer Mescid-i Haram'da öldürürse veya hırsızlık yaparsa kendisine Mescid-i Haram'da hadd uygulanır." *Musannef-i Abdürrezzak*, Hac, "İlhad'a ulaşan şey" bâbı, 9226 nolu hadis. Bu haberin isnadındaki ricalin haberi birbirlerinden dinlemeleri nedeniyle haber muttasıl ve senedi oluşturan kişiler de sikadır. Bu bağlamda haber de sahih olmaktadır. Bu haberin isnadında Mamer, İbn Tâvus ve Tâvus'un tercüme-i halleri hakkında açıklamalarda bulunmuş ve her birisinin haberi bir öncekinden dinlediğini belirtmiştik. Hadisin isnadı sahihtir.

b) İbn Cerîr Taberî, çeşitli kanallarla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "Her kim Harem bölgesinin dışında haddi gerektiren bir iş işleyecek olur da Harem'e sığınacak olursa, ona saldırılmaz, onunla konuşulmaz. Onunla alış veriş yapılmaz. Ta ki, Harem bölgesinden çıkıp ona had uygulanıncaya kadar. Harem bölgesinden çıkarsa yakalanır ve kendisine hadd uygulanır. Her kim Harem bölgesinde haddi gerektiren bir iş işleyecek olursa, orada ona had uygulanır." *Tefsiru't-Taberî*, c. 4, s. 13. Âyetin içeriği ile ilgili olarak üç mesele ortaya çıkmaktadır. Bizler bu üç meseleyi ve İbn Abbâs'ın görüşünü ortaya koyacağız: 1- Bir kişi Mescid-i Haram'da cinayet işler veya hırsızlık yaparsa kendisine orada hadd uygulanır. 2- Bir kişi Mescid-i Haram'ın dışında haddi gerektiren bir şey işler de kendiliğinden değil başkası tarafından girdirilirse Mescid-i Haram'dan Hill bölgesine çıkartılır da sonra kendisine hadd uygulanır. 3- Bir kişi Mescid-i Haram'ın dışında haddi gerektiren bir şey işler de kendiliğinden sığınmak amacıyla Mescid-i Haram'a girerse Mescid-i Haram'da kendisine hadd uygulanması da kuvvet kullanılarak çıkartılması da caiz değildir. Aksine çıkmak zorunda kalsın diye kendisiyle ilişki kesilir. Sonra hıl bölgesinde kendisine had uygulanır. İşte İbn Abbâs'ın görüşü bu sonuncusudur. Bu görüşler bir takım sahabeden ve tâbiûndan da rivayet edilmiştir. Bkz. *Tefsiru't-Taberî*, c. 4, s. 12-3.

c) Bilginler de Mescid-i Haram'a sığınan caninin öldürülmesi konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Ebû Hanife ve İmam Ahmed Mescid-i Haram'da öldürülmesinin caiz olmadığı görüşünde iken İmam Malik ve Şafiî ise hadd âyetlerinin genelliğini delil olarak ileri sürerek ister cinayet Mescid-i Haram'da

işlenmiş olsun ister Mescid-i Haram'ın dışında işlenmiş olsun caiz olmadığı görüşündedirler.

d) İlk grupta olan âlimler şöyle derler: (وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا) "*Oraya giren kimse güvenlik içinde olur.*" Bu buyruk kendisinden emir murad edilen haber cümlesidir. Ayrıca bu grupta olanlar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in şu buyruğunu da kanıt olarak ileri sürmüşlerdir: "Mekke'yi haram eden Allah Teâlâ'dır. Onu haram eden insanlar değildir. Bundan dolayı Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse için Mekke'de ne kan dökmek, ne de bir ağaca balta vurmak helal olmaz. Eğer Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) burada savaş etti diye ruhsat tarafına kaçan biri bulunursa, ona: 'Allah Hz. Resûlü'ne izin vermiştir, size izin vermemiştir!' deyiniz. Bana da yalnız bir günün bir saati içinde izin verdi. Ondan sonra bu günkü haramlığı dünkü haramlığı derecesine döndü. Bu dediklerimi burada bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsin." Buhârî, Meğazi, 51. Bâb, 4295 nolu hadis. Bu hadisle şöyle istidlal etmişlerdir: Allah Teâlâ Mekke'de ister haklı olsun ister haksızca olsun kan dökmeyi haram kılmıştır. Eğer Mekke'de kan dökümünün haram oluşu sadece haksızca kan dökmeye özelse bu durumda Mekke'nin hiçbir özelliği ve ayrıcalığı olmaz. Zira haksızca kan dökmek dünyanın her bölgesinde haramdır.

e) Bu görüşte olanlar caninin cürmünü Harem bölgesinde işlemesiyle Harem bölgesinin dışında işlemesi arasında fark olduğunu belirtir ve söz konusu her iki olayı birbirinden ayırt ederler. Haremin içinde cürüm işleyen kimseye ceza uygulanır. Zira bu kişi Harem'i küçültmüş ve makamını gözetmemiştir. Harem'e sığınan kimseye ise ceza uygulanmaz. Zira bu kişi Harem'i ululamış ve ona tazim göstermiştir. Bu durumda Harem'de kaldığı müddetçe güvende olmuş olur.

f) İmam Malik ile İmam Şafiî ise caninin cinayeti Harem'in içinde olsun Harem'in dışında olup da sonra Harem'e sığınmış olsun fark etmeksizin öldürülür. Zira hadd âyetleri ammdır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kâbe'nin örtüsüne tutunmuş olsa dahi İbn Hatal'ın öldürülmesini emretmiştir.

g) İlk grup, ikinci grubun getirmiş olduğu delillere şöyle cevap verirler: Özel olarak Harem bölgesini tahrim eden deliller haddi emreden delilleri tahsis etmektedirler. İbn Hatal'ın öldürülmesini emreden hüküm ise sadece Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e özel olarak helal kılınan belirli bir zaman dilimine hastır.

h) Öldürülmeyi vacip kılan cinayetin cezası budur. Haddlere gelince ise cana kasteden cinayetin daha aşağı seviyesindekiler için geçerlidir. Cumhur ise Harem bölgesinde mutlak olarak haddin ikame edileceği görüşündedirler. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Harem bölgesinde kanın dökülmesini haram kılmıştır. Bu ise cana kasteden cinayetten daha aşağı seviyede olanları kapsamaz.

i) İbn Cerîr İbn Abbâs'ın görüşünü, ardından İbn Zübeyr, Hasan ve Mücahid'in görüşünü zikreder. Bu görüş şudur: Harem'in dışında bir kişiyi öldürüp sonra Harem'a sığınan kimse Harem'den çıkartılır ve kendisine hadd uygulanır. Taberî daha sonra bu görüşü tercih eder. Tercihinin gerekçesi şudur: Selef-i Salihin ci-

nayeti Harem bölgesinin dışında gerçekleşecek kişinin hükmü konusunda görüş birliği etmişlerdir. Böyle bir kişi cinayetinden dolayı Harem'de yakalanmaz. Ancak yakalanmak için Harem'den nasıl çıkarılacağı konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Kimileri çıkmak zorunda kalsın diye kendisiyle bütün ilişkiler kesilir. Kimi bilginler ise kuvvet zoruyla Harem'den çıkartılır demişlerdir. Harem'de kaldıkça haddin kendisine uygulanması için Harem'den çıkartılmasının zorunluluğu konusunda görüş birliği etmişlerdir. Bilginler ancak nasıl çıkartılacağı konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İmam kendi görüşünce onu Harem'den çıkartacak yolu uygulamalı ve Ona haddi uygulamalıdır." *el-Muğni*, c. 8, s. 236; *Neylü'l-Evtar*, c. 7, s. 47; *Tefsiru't-Taberî*, c. 4, s. 12-4; *Ahkâmü'l-Kur'an*, c. 2, s. 22.

j) İmam İbn Mace, İkrime kanalıyla Abdullah ibn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) (مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا) '*Ona gitmeye gücü yetenlerin*' buyruğundaki güçten maksat, azık ve binittir, buyurmuştur." İbn Mâce, Hac, "Haccı vacip kılan şeyler" bâbı, 2897 nolu hadis. Bu haberin isnadında Süveyd ibn Said, Hişam ibn Süleyman el-Kureşî, İbn Cüreyc, İbn Ata ve İkrime bulunmaktadır. İbn Cüreyc ile İkrime'nin tercüme-i hallerini sunmuş İbn Cüreyc'in sika ve fakih, İkrime'nin ise sika ve sebt olduğunu belirtmiştik. Süveyd ibn Said ibn Sehl el-Herevî, Ebû Muhammed. Kendi nefsi hakkında sâduktur. Ancak âmâ olmuştur. İbn Main kendisi hakkında çirkin sözler söylemiştir. Müslim ve İbn Mace kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. *Takrib*, c. 1, s. 340, 596; *el-Kâşif*, c. 1, s. 411, 2215 nolu madde; *Tehzib*, c. 4, s. 273. Hişam ibn Süleyman ibn İkrime ibn Halid el-Mahzumi el-Mekkî. Zehebî der ki, Hişam sâduktur. İmam Buhârî kendisinden talikan hadis rivayet etmiştir. Müslim ve İbn Mace de kendisinden rivayet etmişlerdir. *Takrib*, c. 2, s. 319, 83 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 223, 6066 nolu madde. İbn Ata. Amr ibn Ata ibn Ebü'l-Huvar el-Mekkî. Sikadır. İmam Müslim ve Ebû Dâvûd'un kendisinden hadis rivayeti vardır. *Takrib*, c .2, s. 61, 487 nolu madde. Bu haberin senedinde Süveyd ibn Said ile Hişam ibn Süleyman'ın bulunması nedeniyle hadis zayıf kategorisine girmekteyse de Hâkim'in Katade kanalıyla Enes'ten tahric ettiği şu hadis bu içeriği teyit ettiğinden haber hasen li-gayrihi kategorisine yükselmektedir. Hâkim, Katade'den o da Enes'ten şöyle rivayet etmektedir: " (وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا) '*Ona gitmeye gücü yetenlerin, o Ev'i (Kâbe'yi) haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır.*' Ey Allah'ın Resûlü âyette geçen sebil sözcüğü nedir?' diye soruldu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Azık ve binittir' buyurdular." Hâkim bu haberin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğu halde tahric etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Menasik, c. 1, s. 441-2.

k) İmam Beyhakî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Yoldan kastedilen, kulun bedeninin sağlam, azık ve binit kadar parasının bulunmasıdır." Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübra*, Hacc, "Kişinin yürümeye güç yetirebilmesi" bâbı, c. 4, s. 331. Buna göre yukarıda geçen İbn Mace hadisi (j maddesinde) hasen li-gayrihi olmaktadır.

قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾

98- "De ki: 'Ey Kitap Ehli! Allah yaptıklarınızı görüp dururken niçin Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?'"

{قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ} "*De ki: 'Ey Kitap Ehli, niçin Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an-ı Kerim'i.

{وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا تَعْمَلُونَ} "*Allah yaptıklarınızı görüp dururken.*" Küfürde işlediğiniz hakikati gizlemeyi ve masiyet işlemeyi.

قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاَنْتُمْ شُهَدَآءُ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

99- "De ki: 'Ey Kitap Ehli! Gerçeği görüp bildiğiniz halde, niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye çalışarak, mü'minleri Allah'ın yolundan çevirmeye kalkışıyorsunuz? Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.'"

{قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ} "*De ki: 'Ey Kitap Ehli, niçin çevirmeye kalkışıyorsunuz?'*" Çeviriyorsunuz.

{عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ} "*Allah'ın yolundan.*" Allah Teâlâ'nın dininden ve O'na taatten.

{مَنْ اٰمَنَ} "*Mü'minleri.*" Allah Teâlâ'ya, Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{تَبْغُونَهَا عِوَجًا} "*Allah'ın yolunu eğri göstermeye çalışarak.*" Onu kalp ve bozuk göstermeye çalışarak.

{وَاَنْتُمْ شُهَدَآءُ} "*(Gerçeği) görüp bildiğiniz halde.*" Kitapta bunu bildiğiniz halde.

{وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ} "*Allah habersiz değildir.*" Sehv edici değildir.

{عَمَّا تَعْمَلُونَ} "*Yapmakta olduklarınızdan.*" Küfür içinde yaptığınız gizlemeden ve masiyetlerden. Bu âyet-i kerime Ammar ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabını davet edenler hakkında nazil olmuştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾

100- "Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden herhangi bir gruba uyarsanız, onlar, imanınızdan sonra, sizi dininizden döndürüp inkârcı yaparlar."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا} "*Ey iman edenler! Herhangi bir gruba uyarsanız.*" Taife.

{مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ} "*Kendilerine kitap verilenlerden.*" Kendilerine Tevrat verilenlerden.

{يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ} "*İmanınızdan sonra sizi dininizden döndürüp.*" Allah Teâlâ'ya ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman edişinizden.

{كَافِرِينَ} "*İnkârcı yaparlar.*" Ta ki Allah Teâlâ'yı ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i inkâr ediciler olasınız.

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيَاتُ اللّٰهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾

101- "Size Allah'ın âyetleri okunup dururken ve O'nun Resûlü de aranızda iken, nasıl inkârcı olursunuz? Kim Allah'a sımsıkı bağlanırsa, şüphe yok ki doğru bir yola iletilmiş olur."

{وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ} "*Nasıl inkârcı olursunuz?*" Allah Teâlâ'yı inkâr edersiniz. İfade taaccüp üzeredir.

{وَاَنْتُمْ تُتْلٰى} "*Okunup dururken.*" Okunurken.

{عَلَيْكُمْ اٰيَاتُ اللّٰهِ} "*Size Allah'ın âyetleri.*" Emir ve nehyiyle Kur'an.

{ وَفِيكُمْ } "*Aranızda iken.*" Sizinle birlikte.

{ رَسُولُهُ } "*Ve O'nun Resûlü de.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ } "*Kim Allah'a sımsıkı sarılırsa.*" Kim Allah Teâlâ'nın dinine ve Kitabına tutunursa.

{ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } "*Şüphe yok ki doğru bir yola iletilmiş olur.*" Bembeyaz dosdoğru yola – ki bu din İslam'dır- irşad edilmiştir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Dosdoğru yol üzere sabit olur.

Âyet-i kerime Muaz ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı hakkında nazil olmuştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

102- "Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır bir şekilde sakının ve ancak Müslümanlar olarak can verin!"

Ardından Allah Teâlâ Evs ve Hazrec kabilelerinin arasında İslamî dönemde gerçekleşen aralarındaki husumet hakkında bir âyet indirdi. Sa'lebe ibn Ganem ve Sa'd ibn Ebî Ziyade Cahiliye dönemindeki öldürme ve baskınlarla iftihar etti. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ } "*Ey iman edenler! Allah'tan sakının.*" Allah Teâlâ'ya itaat ediniz.

{ حَقَّ تُقَاتِهٖ } "*O'na yaraşır bir şekilde.*" Nasıl korkmak gerekiyorsa ifadesinin anlamı isyan etmeyip taat etmesi, inkâr etmeyip şükretmesi, unutmayıp zikretmesidir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gerektiği şekilde Allah Teâlâ'ya itaat ediniz.

{ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ } "*Ve ancak Müslümanlar olarak can verin.*" Ubudiyetin ve tevhidin O'na ait olduğunu ikrar ederek, bu ikisinde muhlis olarak.

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖٓ اِخْوَانًا وَكُنْتُمْ
عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

103- "Hepiniz, Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, parçalanıp ayrılmayın. Allah'ın, üzerinizdeki nimetini düşünün! Hani siz birbirinize düşman idiniz; ama O, kalplerinizi birleştirmiş ve O'nun nimeti sayesinde kardeşler oluvermiştiniz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yolu bulasınız."

{ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ } "*Allah'ın ipine sımsıkı sarılın.*" Allah Teâlâ'nın dini ve Kitabına sımsıkı sarılın.

{ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا } "*Hepiniz. Parçalanıp ayrılmayın.*" Dinde.

{ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ } "*Allah'ın nimetini düşünün.*" Allah Teâlâ'nın lütfuna.

{ عَلَيْكُمْ } "*Üzerinizdeki.*" İslam ile.

{ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءً } "*Hani siz birbirinize düşman idiniz.*" Cahiliyyet döneminde.

{ فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ } "*Ama O, kalplerinizi birleştirmiş.*" İslam ile.

{ فَاَصْبَحْتُمْ } "*Oluvermiştiniz.*" Yardımlaştınız.

{ بِنِعْمَتِهٖٓ } "*O'nun nimeti sayesinde.*" İslam Dini ile.

{ اِخْوَانًا } "*Kardeşler.*" Dinde kardeşler.

{ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ } "*Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken.*" Ateşten çukurun yanında. Yani kıyısında ki bu da küfürdür.

{ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا } "*Oradan da sizi O kurtarmıştı.*" İmanla sizi oradan kurtardı.

{ كَذٰلِكَ } "*İşte.*" İşte bu şekilde.

{ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ } "*Allah size âyetlerini böyle apaçık bildiriyor.*" Emrini, nehyini ve fazlını.

{ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ } "*Ki doğru yolu bulasınız.*" Sapıklıktan kurtulup hidayete erişesiniz diye.

وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ اُمَّةٌ يَّدْعُوْنَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿١٠٤﴾

104- "Sizden hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten vazgeçirmeye çalışan bir topluluk bulunsun! İşte bunlar, kurtuluşa erenlerdir."

Ardından Allah Teâlâ marufu ve sulhu emrederek şöyle buyurdu:

{ وَلْتَكُنْ مِّنْكُمْ } "*Sizden bulunsun.*" İçinizde sürekli olsun.

{ اُمَّةٌ } "*Bir topluluk.*" Bir cemaat.

{ يَّدْعُوْنَ اِلَى الْخَيْرِ } "*Hayra çağıran.*" Sulh ve ihsana.

{ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ } "*İyiliği emreden.*" tevhidi ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymayı emreden.

{ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ } "*Ve kötülükten vazgeçirmeye çalışan.*" Küfür, şirk ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymayı terk etmekten.

{وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} "*İşte bunlar kurtuluşa erenlerdir.*" Hışımdan ve azaptan kurtulan.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

105- "Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte bunlar için büyük bir azap vardır."

{وَلَا تَكُونُوا} "*Olmayın.*" Dinde tefrikaya düşenler.

{كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا} "*Parçalanıp ayrılığa düşenler gibi.*" Yahudi ve Hıristiyanların dinde ihtilafa düşmeleri gibi dinde düşmeyiniz.

{مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ} "*Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra.*" Kitaplarındaki İslam'dan açıklamalar.

{وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ} "*İşte bunlar için.*" Yani Yahudi ve Hıristiyanlara.

{عَذَابٌ عَظِيمٌ} "*Büyük bir azap vardır.*" Bulunduğu durumdan daha büyük.

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾

106- "Gerçekten o gün, kimi yüzler ağarır, kimi yüzler kararır. Yüzleri kararacak olanlara: 'İman ettikten sonra, inkâra mı saptınız? Öyleyse inkâr etmenize karşılık tadın azabı!' (denilir)."

{يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ} "*Gerçekten o gün, kimi yüzler ağarır.*" Bir günde bir topluluğun yüzleri ağarır.

{وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ} "*Kimi yüzler kararır.*" Bir günde bir topluluğun yüzleri kararır.

{فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ} "*Yüzleri kararacak olanlara, denilir.*" Zebaniler onlara derler ki:

{ اَكَفَرْتُمْ } "*İnkâra mı saptınız?*" Allah Teâlâ'yı inkâr mı ettiniz?

{ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ } "*İman ettikten sonra.*" Allah Teâlâ'ya iman ettikten sonra.

{ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ } "*Öyleyse inkâr etmenize karşılık tadın azabı!*" Allah'ı inkâr.

وَاَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾

107- "Yüzleri ağaracak olanlar ise, Allah'ın rahmeti içindedirler ve orada sürekli olarak kalırlar."

{ وَاَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ } "*Yüzleri ağaracak olanlar ise, Allah'ın rahmeti içindedirler.*" Allah Teâlâ'nın cennetindedirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } "*Ve orada sürekli olarak kalırlar.*" Ölmezler ve çıkartılmazlar.

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾

108- "İşte bunlar Allah'ın, sana gerçek olarak okumakta olduğumuz âyetleridir. Allah âlemlere haksızlık yapmak istemez."

{ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ } "*İşte bunlar Allah'ın âyetleridir.*" Bunlar Allah Teâlâ'nın âyetleri olan Kur'an'dır.

{ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ } "*Sana okumakta olduğumuz.*" Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile bunu sana indirdiğimiz.

{ بِالْحَقِّ } "*Gerçek olarak.*" Hak ve bâtılı açıklamak için.

{ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ } "*Allah âlemlere haksızlık yapmak istemez.*" Ondan âlemlere, cin ve insanlara zulüm olmaz.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿١٠٩﴾

109- "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Bütün işler, Allah'a döndürülür."

{ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ } *"Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi Allah'ındır."* Yaratılmışlar ve harikuladelikler.

{ وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ } *"Bütün işler Allah'a döndürülür."* Ahirette.

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

110- "Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve Allah'a inanırsınız. Eğer Kitap Ehli de inanmış olsaydı, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Gerçi içlerinden inananlar da var, ama onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir."

{ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ } "Siz, *en hayırlı bir ümmetsiniz."* Sizler ümmetlerin en hayırlısısınız.

{ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ } "*İnsanlar için ortaya çıkarılmış."* İnsanlar için oldunuz. Ardından Allah Teâlâ onların hayırlarını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ } "*İyiliği emreder."* Tevhid ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymayı.

{ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ } "*Kötülükten vazgeçirmeye çalışır."* Küfür, şirk ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e muhalefet etmekten.

{ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ } "*Ve Allah'a inanırsınız."* Kitapların ve Resûllerin bütününe.

{ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ } "*Eğer Kitap Ehli de inanmış olsaydı."* Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ } "*Elbette kendileri için hayırlı olurdu."* Onların üzerinde bulunmuş olduğu şeyden.

{ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ } "*Gerçi içlerinden inananlar da var.*" Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ } "*Ama onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.*" Ahdi bozan kâfirlerdir.

لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّآ اَذًى وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾

111- "Onlar (Kitap Ehli) size, incitmekten başka bir zarar veremezler. Eğer size karşı savaşa girecek olsalar, arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra onlara yardım da edilmez."

{ لَنْ يَضُرُّوكُمْ } "*Onlar (Kitap Ehli) size, bir zarar veremezler.*" Yahudiler sizi asla eksiltemezler.

{ اِلَّآ اَذًى } "*İncitmekten başka.*" Dil ile sövmek ve eleştirmek ile.

{ وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ } "*Eğer size karşı savaşa girecek olsalar.*" Dinde.

{ يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ } "*Arkalarını dönüp kaçarlar.*" Hezimete uğramış olarak.

{ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ } "*Sonra onlara yardım da edilmez.*" Kılıcınızdan ve onları esir almanızdan engellenemezler.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَآءُو بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

112- "Onlar (Yahudiler), Allah'ın ipine sarılıp, insanların (mü'minlerin) himayesine sığınmadıkça, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, üzerlerine alçaklık damgası vurulmuştur. Onlar Allah'ın hışmına

uğradılar ve üzerlerine de miskinlik damgası vuruldu. Bunun sebebi, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleridir. Onlar ayrıca isyan etmişti ve sınırı aşıyorlardı."

{ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ} "*Onlar (Yahudiler), üzerlerine alçaklık damgası vurulmuştur.*" Cizye zilleti onlara kılınmıştır.

{اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا} "*Nerede bulunurlarsa bulunsunlar.*" Nerede bulunurlarda mü'minlerle birlikte bulunmaya güç yetiremezler.

{اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ} "*Allah'ın ipine sarılıp, sığınmadıkça.*" Ancak Allah Teâlâ'ya iman etmiş olmaları müstesna.

{وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ} "*İnsanların (mü'minlerin) himayesine.*" Yöneticilerden cizye ile ahid almış olmaları.

{وَبَآءُۥ بِغَضَبٍ} "*Onlar hışmına uğradılar.*" Lanete müstahak oldular.

{مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ} "*Allah'ın. Ve Üzerlerine de miskinlik damgası vuruldu.*" Fakirliğin çirkinliği onlara vurulmuştur.

{ذٰلِكَ} "*Bunun sebebi.*" Zillet.

{بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ} "*Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an-ı Kerim'i inkâr etmeleri.

{وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ} "*Ve haksız yere peygamberleri öldürmeleridir.*" Suçsuz.

{ذٰلِكَ} "*Ayrıca.*" Gazap ve miskinlik.

{بِمَا عَصَوْا} "*Onlar isyan etmişti.*" Cumartesi günü hakkında Allah Teâlâ'ya isyan etmeleri.

{وَكَانُوا يَعْتَدُونَ} "*Ve sınırı aşıyorlardı.*" Peygamberleri öldürmeleri ve haram kılınan şeyleri helal saymalarıyla.

لَيْسُوا سَوَآءً مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَآءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾

113- "Bununla birlikte onların hepsi bir değildir. Kitap Ehli içinde doğruluk üzere olan bir ümmet (topluluk) vardır ki, gecenin saatlerinde secdeye kapanarak, Allah'ın âyetlerini okurlar."

{لَيْسُوا سَوَآءً} "*Bununla birlikte onların hepsi bir değildir.*" Yani Ehl-i Kitap'tan iman edenler iman etmeyenler gibi değildir.

{مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَآئِمَةٌ} "*Kitap Ehli içinde doğruluk üzere olan bir ümmet (topluluk) vardır ki.*" Diyor ki: Onlardan bir topluluk bulunmaktadır ki adildirler, Allah Teâlâ'nın tevhidine ihtida edilmişlerdir. Âyette söz konusu edilen şahıs Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{يَتْلُونَ} "*Okurlar.*" Okurlar/kıraat ederler.

{اٰيَاتِ اللّٰهِ} "*Allah'ın âyetlerini.*" Kur'an-ı Kerim'i.

{اٰنَآءَ الَّيْلِ} "*Gecenin saatlerinde.*" Namazda gece saatlerinde.

{وَهُمْ يَسْجُدُونَ} "*Secdeye kapanarak.*" Allah Teâlâ için namaz kılarak.[11]

---

11 a) İmam Ahmed, Kabus'un babası kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle edilmiştir: "Mü'minin karşılaştığı en şiddetli son ölümdür." İbn Abbâs (يَوْمَ تَكُونُ السَّمَآءُ كَالْمُهْلِ) "*O gün gökyüzü, erimiş bir maden gibi olur.*" (70/Meraic/8) ilahî buyruğu hakkında ise şöyle demiştir: "Zeytinyağı tortusu." (اٰنَآءَ الَّيْلِ) "*Gecenin saatlerinde*" (3/Al-i İmran/113) ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Gecenin boşluklarında vaktinde demektir." "*İlmin gitmesinin ne anlama geldiğini biliyor musunuz*" diye sordu. Sonra kendisi şöyle cevaplandırdı: "Yeryüzünden ilim erbabının yok olmasıdır." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 223. Hadisin isnadında Cerîr, Kabus, Kabus'un babası Husayn bulunmaktadır. Cerîr'in tercüme-i halini sunmuş ve sika olduğunu söylemiştik. Kabus ibn Ebî Zübyan el-Cenbî. Kendisinde gevşeklik vardır. *Takrib*, c. 2, s. 115, 1 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 517, 4975 nolu madde. Husayn ibn Cündeb el-Cenbî el-Kûfî. Sikadır. *Takrib*, c. 1, s. 182, 407 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 85. Hadis ravilerin birbirinden haberi dinlemiş olmaları nedeniyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 305, 553 nolu madde; c. 2, s. 379,654 nolu madde. Ancak hadisin isnadında Kabus'un zayıf olması nedeniyle hadis zayıf hadis kategorisindedir.

يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولٰٓئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾

114- "Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanır, iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışır ve hayırlı işlerde birbirleriyle yarışırlar. İşte onlar, iyi olanlardır."

{يُؤْمِنُونَ بِاللهِ} "*Onlar, Allah'a inanır.*" Kitapların ve Resûllerin bütününe.

{وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} "*Ve ahiret gününe.*" Ölümden sonra dirilmeye ve cennetin nimetlerine.

{وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ} "*İyiliği emrederler.*" Tevhidi ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymayı.[12]

{وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ} "*Kötülükten vazgeçirmeye çalışır.*" Küfür, şirk, cibt ve tağuta uymaktan.

---

b) İbn Cerîr Taberî (وَمِنْ اٰنَآئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ) "*Gecenin bir bölümünde tesbih et*" (20/Tâhâ/130) buyruğu hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "(اٰنَآئِ الَّيْلِ) gecenin saatleridir." *Tefsiru't-Taberî*, c. 16, s. 234. Taberî'nin bu kanalla İbn Abbâs'tan yaptığı nakiller her ne kadar zayıf ise de burada kendisine itibar edilebilir. Zira bu hadisin ilk bölümü Buhârî'nin talikan rivayet ettiği İbn Abbâs hadisine şâhidlik etmektedir. Bu hadisi Duhân Sûresi'ni incelerken sunacağız. Aynı zamanda söz konusu bu hadisi Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla da İbn Abbâs'tan tahric etmektedir. Bu durumda bu hadis hasen li-gayrihi kategorisine yükselmektedir.

c) Âyette geçen (اٰنَآء) sözcüğü "İnyün" sözcüğünün çoğuludur. İbn Abbâs, "اٰنَآئِ الَّيْلِ/enâilleyli" sözcüğünü "gecenin boşluklarında" şeklinde tefsir etmiştir. Sadece bu vakti zikretmesi bu vaktin namaz kılınması için en faziletli olmasından kaynaklanıyor olabilir. Çünkü Tâhâ Sûresi 130. âyette başka başka vakitlerde de tesbih edilmesi ele alınmaktadır.

12 Metnin orijinalinde geçen sözcüklerle bizim çevirimiz birbiriyle uyuşmamaktadır. Zira metnin orijinalinde "İttibaü'l-mevt/ölüme uymak" olarak geçmektedir. Ancak bizler, *Tenvîrü'l-Mikbâs*'ta benzer bütün âyetlerin tefsirinde "İttiba-ü Muhammed/Hz. Muhammed(sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymak" geçmesine dayanarak burada Firuzâbâdî'nin yanılabileceği olasılığını daha kuvvetli gördük ve tefsir metnini buna göre çevirdik. Tefsir metni için bkz. el-Mektebetü'l-Asriyye basımı, 1427, Beyrut s. 74; Darü'l-Kütübi'l-ilmiyye basımı, s. 71, 2011, Lübnan.

{ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ } "*Ve hayırlı işlerde birbirleriyle yarışırlar.*" Taatler hususunda hemen hareket ederler.

{ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ } "*İşte onlar, iyi olanlardır.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinin sâlihlerindendir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Cennette Hz. Ebûbekir ve ashabı gibi Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinin sâlihleriyle birliktedirler.

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

115- "Onlar ne hayır işlerlerse, karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, sakınanları bilir."

{ وَمَا يَفْعَلُوا } "*Onlar ne işlerlerse.*" Yani Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ مِنْ خَيْرٍ } "*Hayır.*" Zikredilenlerden. Denilmiştir ki: Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına ihsandan.

{ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ } "*Karşılıksız bırakılmayacaktır.*" Asla sevabı unutulmaz, aksine sevaplandırılırlar.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ } "*Allah sakınanları bilir.*" Küfrü, şirki ve hayâsızlıkları Abdullah ibn Selam ve ashabı.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾

116- "İnkâr edenlere gelince; kuşkusuz onların ne malları ne de çocukları, Allah'a karşı kendilerine bir yarar sağlar. İşte onlar, cehennemliklerdir ve orada sürekli olarak kalırlar."

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } "*İnkâr edenlere gelince.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an-ı Kerim'i inkâr eden Ka'b ve ashabı.

{لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ} "*Kuşkusuz onların ne malları, kendilerine yarar sağlar.*" Mallarının çokluğu.

{وَلَآ اَوْلَادُهُمْ} "*Ne de çocukları.*" Evlatlarının çokluğu.

{مِنَ اللّٰهِ} "*Allah'a karşı.*" Allah Teâlâ'nın azabına.

{شَيْئًا وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ} "*Bir. İşte onlar cehennemliklerdir.*" Cehennem/ateş ehlidirler.

{هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} "*Ve orada sürekli olarak kalırlar.*" Sürekli kalıcıdırlar.

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ
اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ
وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

117- "Onların bu dünya hayatında harcadıklarının durumu, kendilerine zulmeden bir toplumun ekinlerini vuran ve onları yok eden soğuk bir rüzgârın durumu gibidir. Allah onlara zulmetmedi; ama onlar, kendilerine zulmediyorlar."

{مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا} "*Onların bu dünya hayatında harcadıklarının durumu.*" Diyor ki Yahudilik'te Yahudilik için infak edenlerin misali.

{كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ} "*Soğuk bir rüzgârın durumu gibidir.*" Sıcaklık ya da soğukluğun bulunduğu.

{اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ} "*Bir toplumun ekinlerini vuran.*" Bir kavmin ekinine.

{ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ} "*Kendilerine zulmeden.*" Allah Teâlâ'nın ondaki hakkını engelleyerek.

{فَاَهْلَكَتْهُ} "*Ve onları yok eden.*" Onu yakan. Şirk de bu şekildedir. Rüzgârın ekini yok edişi gibi şirk de nafakayı yok eder.

{وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ} "*Allah, onlara zulmetmedi.*" Ekinlerinin ve nafakalarının faydasını gidermek ile.

{وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ} "*Ama onlar, kendilerine zulmediyorlar.*" Küfürle ve ekindeki Allah Teâlâ'nın hakkını küfür ve engellemek ile.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَاْلُونَكُمْ
خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَآءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي
صُدُورُهُمْ اَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾

118- "Ey iman edenler! Kendi dışınızdakilerden dost ve sırdaş edinmeyin; çünkü onlar, sizi bozmak için ellerinden geleni yaparlar, sizin sıkıntıya düşmenizi isterler. Kin ve düşmanlıkları ağızlarından (dökülen sözlerden) belli olur. Kalplerinde gizledikleri ise, daha da büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız, âyetlerimizi size böylece açıklamış bulunuyoruz!"

Ardından Allah Teâlâ Ensar mü'minleri ve diğerlerini Yahudilerle sohbet etmeyi ve onlara sırrı ifşa etmeyi yasaklayarak şöyle buyurdu:

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا} "Ey *iman edenler! Edinmeyin.*" Yani Yahudileri.

{بِطَانَةً} "*Dost ve sırdaş.*" Sırdaş.[13]

{مِنْ دُونِكُمْ} "*Kendi dışınızdakilerden.*" İhlaslı mü'minlerden başkasını.

{لَا يَاْلُونَكُمْ خَبَالًا} "*Çünkü onlar, sizi bozmak için ellerinden geleni yaparlar.*" Sizin fesada düşmeniz için ellerinden gelen çabayı ortaya koymayı terk etmezler.

{وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ} "*Sizin sıkıntıya düşmenizi isterler.*" Kendilerinin şirk koşmaları gibi sizin de günaha düşmenizi ve şirk koşmanızı arzularlar.

---

[13] İbn Abbâs burada (بِطَانَةً) sözcüğünün eş anlamlısını vermiştir.

{ قَدْ بَدَتِ } "*Belli olur.*" Açığa çıkar.

{ الْبَغْضَآءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ } "*Kin ve düşmanlıkları ağızlarından (dökülen sözlerden).*" Sövme hakaret etme ile dillerine gelen.

{ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ } "*Kalplerinde gizledikleri ise.*" Kalplerinde gizledikleri buğz ve düşmanlık.

{ اَكْبَرُ } "*Daha da büyüktür.*" Bundan daha büyüktür.

{ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ } "*Âyetlerimizi size böylece açıklamış bulunuyoruz!*" Kıskançlığın alametini.

{ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ } "*Eğer düşünüp anlıyorsanız.*" Size okunan şeyi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Size âyetleri açıkladık.*" Yani emir ve nehyi.

"*Eğer akıl ederseniz.*" Ta ki size emredilen şeyleri öğrenirseniz.

هَآ اَنْتُمْ اُولَآءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهٖ وَاِذَا لَقُوكُمْ قَالُوٓا اٰمَنَّا وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾

119- "İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde, siz onları seversiniz. Siz, bütün kitaplara inanırsınız; onlar ise, sizinle karşılaştıklarında, 'İman ettik' derler; kendi başlarına kaldıklarında ise, size olan kin ve öfkelerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: 'Kininizden dolayı (kahrolup) ölün!' Çünkü Allah, kalplerde olanı bilendir."

{ هَآ اَنْتُمْ اُولَآءِ } "*İşte siz, öyle kimselersiniz ki.*" Ey mü'minler topluluğu sizler.

{ تُحِبُّونَهُمْ } "*Siz onları seversiniz.*" Yani Yahudileri, müsaheret ve süt akrabalığı dolayısıyla.

{ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ } "*Onlar sizi sevmedikleri halde.*" Din açısından.

{ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ } "*Siz, bütün kitaplara inanırsınız.*" Kitapların ve resûllerin bütününü ikrar edersiniz, onlar ise bunu ikrar etmezler.

{ وَاِذَا لَقُوكُمْ } "*Onlar ise sizinle karşılaştıklarında.*" Yani Yahudilerin münafıkları.

{ قَالُوٓا اٰمَنَّا } "*İman ettik, derler.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i Kitabımızdaki niteliklerine ve özelliklerine.

{ وَاِذَا خَلَوْا } "*Kendi başlarına kaldıklarında ise.*" Birbirlerine döndüklerine.

{ عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ } "*Size olan parmaklarının uçlarını ısırırlar.*" Parmaklarının uçlarını.

{ مِنَ الْغَيْظِ } "*Kin ve öfkelerinden dolayı.*" Kinden.

{ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ } "*De ki: Kininizden dolayı (kahrolup) ölün!*" Kininizden.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } "*Çünkü Allah, kalplerde olanı bilendir.*" Kalplerdeki kini ve düşmanlığı.

اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

120- "Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir kötülük gelse, bundan dolayı da sevinirler. Eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Çünkü Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır."

{ اِنْ تَمْسَسْكُمْ } "*Size dokunursa.*" Size isabet ederse.

{ حَسَنَةٌ } "*Bir iyilik.*" Fetih ve ganimet.

{ تَسُؤْهُمْ } "*Bu, onları tasalandırır.*" Bu onları üzer. Yani Yahudileri ve münafıkları.

{ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ } "*Başınıza bir kötülük gelse.*" Kıtlık, kuraklık, öldürülme ve hezimet.

{ يَفْرَحُوا بِهَا } "*Bundan dolayı da sevinirler.*" Bu onların hoşuna gider.

{ وَاِنْ تَصْبِرُوا } "*Eğer sabreder.*" Onların eziyetlerine.

{ وَتَتَّقُوا } "*Ve Allah'tan korkarsanız.*" Allah Teâlâ'ya isyan etmekten.

{ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا } "*Onların hilesi size hiçbir zarar vermez.*" Onların düşmanlıkları ve onların yaptıkları bir şey.

{ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ } "*Çünkü Allah, onların yaptıklarını.*" Muhalefet ve düşmanlığı.

{ مُحِيطٌ } "*Çepeçevre kuşatmıştır.*" Bilendir.

وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾

121- "Hani sen, sabah erkenden, mü'minleri savaş mevzilerine yerleştirmek için evinden çıkmıştın. Allah hakkıyla işiten ve bilendir."

{ وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ } "*Hani sen, sabah erkenden, evinden çıkmıştın.*" Uhud gününde Medine'den çıkmıştın.

{ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ } "*Mü'minleri yerleştirmek için.*" Uhud'da mü'minler için edindin.

{ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ } "*Savaş mevzilerine.*" Düşmanlarıyla savaşmak için yerler.

{ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ } "*Allah hakkıyla işiten.*" Sözlerinizi.

{عَلِيمٌ} "*Ve bilendir.*" Size isabet eden şeyi ve merkezi terk edişinizi.

إِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾

122- "O zaman sizden iki grup bozulmaya yüz tutmuştu. Oysa Allah onların yardımcısı idi. Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar."

{إِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ} "*O zaman sizden iki grup yüz tutmuştu.*" Mü'minlerden Benî Seleme ve Benî Harise kabileleri kalplerinde gizlemişlerdi.

{أَنْ تَفْشَلَا} "*Bozulmaya.*" Uhud gününde düşmanla savaşmaktan korkuyu.

{وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا} "*Oysa Allah onların yardımcısı idi.*" O iki kabileyi bundan koruyan ve velileri olan.

{وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} "*Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar.*" Mü'minler yardım ve fetih hususunda Allah Teâlâ'ya güvenip dayanmalıdırlar.

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

123- "Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah size Bedir'de yardım etmişti. O halde, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız!"

{وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ} "*Andolsun ki, Allah size Bedir'de yardım etmişti.*" Bedir gününde.

{وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ} "*Sizler güçsüz olduğunuz halde.*" Az idiniz, 313 kişi.

{فَاتَّقُوا اللَّهَ} "*O halde, Allah'tan sakının ki.*" Savaş konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz ve sizinle birlikte bulunan sultana muhalefet etmeyiniz.

{لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} "*O'na şükretmiş olasınız.*" Ta ki Allah Teâlâ'nın yardımına ve nimetine şükretmiş olasınız.

اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِينَ ﴿١٢٤﴾

124- "O zaman sen mü'minlere şöyle diyordun: 'İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi, sizin için yeterli değil midir?'"

{اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ} "*O zaman sen mü'minlere; diyordun.*" Uhud gününde.

{اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ} "*Sizin için yeterli değil midir?*" Düşmanlarınıza karşı.

{اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ} "*Rabbinizin size yardım etmesi.*" Rabbinizin size yardım etmesi.

{بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِينَ} "*İndirilen üç bin melekle.*" Gökten size yardım için.

بَلٰىٓ اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَاْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾

125- "Evet siz sabreder ve Allah'tan sakınırsanız, düşmanlarınız da ansızın saldırırlarsa, Rabbiniz size, nişanlı beş bin melekle yardım edecektir."

{بَلٰىٓ} "*Evet.*" Size yeter.

{اِنْ تَصْبِرُوا} "*Siz sabreder.*" Savaşta peygamberinizle birlikte.

{وَتَتَّقُوا} "*Ve Allah'tan sakınırsanız.*" O'na isyan etmekten ve muhalefet etmekten.

{وَيَاْتُوكُمْ} "*Düşmanlarınız da saldırırlarsa.*" Yani Mekke ehli.

{ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا } "*Ansızın.*" Mekke yönünden.

{ يُمْدِدْكُمْ } "*Size yardım edecektir.*" Size yardım edecektir.

{ رَبُّكُمْ } "*Rabbiniz.*" Düşmanınıza karşı.

{ بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ } "*Nişanlı beşbin melekle.*" İşaretlenmiş.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yünden sarıklar bağlamış.

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾

126- "Allah bunu, sırf size bir müjde olsun ve bu sayede kalpleriniz yatışsın diye yaptı. Çünkü yardım sadece, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah katındandır."

{ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ } "*Allah bunu yaptı.*" Allah Teâlâ yardımı ancak zikretti.

{ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ } "*Size sırf bir müjde olsun.*" Yardım ile.

{ وَلِتَطْمَئِنَّ } "*Ve yatışsın diye.*" Sükûnete erişesiniz diye.

{ قُلُوبُكُمْ بِهٖ } "*Bu sayede kalpleriniz.*" Yardım ile.

{ وَمَا النَّصْرُ } "*Çünkü yardım.*" Meleklerle.

{ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ } "*Sadece Allah katındandır.*" Allah'tandır.

{ الْعَزِيزِ } "*Mutlak üstün.*" İman etmeyenden intikam almakla azizdir.

{ الْحَكِيمِ } "*Tam hüküm ve hikmet sahibi olan.*" Dilediğine yardım ve devlet vermekle.

Âyetin şu anlam geldiği de söylenmiştir: "Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır" Uhud gününde size isabet eden şey nedeniyle.

لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾

127- "(Allah bu yardımı), inkâr edenlerden bir bölümünün kökünü kessin veya onları perişan etsin de umutsuz bir halde dönüp gitsinler (diye yaptı)."

{لِيَقْطَعَ طَرَفًا} "*(Allah bu yardımı), bir bölümünün kökünü kessin (diye yaptı).*" Diyor ki, şayet yardım inerse bu yardım ancak bir grubu öldürmek için iner.

{مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا} "*İnkâr edenlerden.*" Mekke kâfirlerinden.

{اَوْ يَكْبِتَهُمْ} "*Veya onları perişan etsin de.*" Onları hezimete uğratsın.

{فَيَنْقَلِبُوا} "*Dönüp gitsinler.*" Dönsünler.

{خَآئِبِينَ} "*Umutsuz bir halde.*" Devlet ve ganimetten.

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾

128- "Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah ya onların tevbesini kabul eder ya da onlara, kendileri zalim kimseler oldukları için, azap eder.

{لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ} "*Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur.*" Tevbe ve azap elinde değildir. Eğer Uhud gününde okçuların ve diğerlerinin hezimete uğraması üzere dua edersen.

{اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ} "*Allah ya onların tevbesini kabul eder.*" Diyor ki, Allah Teâlâ dilerse tevbelerini kabul eder ve kusurlarından sorguya çekmez.

{اَوْ يُعَذِّبَهُمْ} "*Ya da onlara azap eder.*" Bulundukları yerleri terk etmelerinden dolayı.

{فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ} "*Kendileri zalim kimseler oldukları için.*" Bulundukları yerleri terk etmelerinden dolayı.

Âyet Asiyye ve Zekvan adlı iki kabile hakkında nazil olmuştur. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), ashabını öldürdüklerinden dolayı onlara beddua etmişti.

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾

129- "Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ} "*Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır.*" Yaratılmış.

{يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ} "*O, dilediğini bağışlar.*" Bağışlanmaya ehil olanı.

{وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ} "*Dilediğine azap eder.*" Azap görmeye müstahak olanı.

{وَاللّٰهُ غَفُورٌ} "*Allah çok bağışlayan.*" Tevbe edeni.

{رَحِيمٌ} "*Çok merhamet edendir.*" Tevbe üzere vefat edene.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُوا الرِّبٰوٓا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾

130- "Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin! Allah'tan sakının ki, kurtuluşa eresiniz."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} "*Ey İman edenler!*" Yani Sakifliler.

{لَا تَاْكُلُوا الرِّبٰوٓا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةً} "*Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin.*" Dirhem üzere.

{وَاتَّقُوا اللهَ} "*Allah'tan sakının ki.*" Süre hususunda.

{لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} "*Kurtuluşa eresiniz.*" Gazaptan ve azaptan kurtulasınız diye.

وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِيٓ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾

131- "İnkâr edenler için hazırlanmış olan ateşten sakının!"

{وَاتَّقُوا النَّارَ} "*Ve ateşten sakınınız.*" Faiz yeme hususunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{الَّتِيٓ أُعِدَّتْ} "*Hazırlanmış olan.*" Yaratılmış olan.

{لِلْكَافِرِينَ} "*İnkâr edenler için.*" Allah Teâlâ'yı ve faizin haram kılınışını inkâr eden.

وَأَطِيعُوا اللهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

132- "Allah'a ve elçisine itaat edin ki size merhamet edilsin!"

{وَأَطِيعُوا اللهَ وَالرَّسُولَ} "*Allah'a ve elçisine itaat edin ki.*" Faizin haram kılınışı ve faizin terk edilmesi konusunda.

{لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} "*Size merhamet edilsin.*" Rahmete kavuşasınız ve kurtulasınız ki azap görmeyesiniz.

وَسَارِعُوٓا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾

133- "Rabbinizden bir bağışa ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup, genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun!"

{وَسَارِعُوٓا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ} "*Rabbinizden bir bağışa koşuşun.*" Faizden ve diğer günahlardan hemen Rabbinizin affına sığınarak tevbe edin.

{وَجَنَّةٍ} "*Ve cennete.*" Sâlih amel işlemekle ve faizi terk etmek ile cennete.

{عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ} "*Genişliği gökler ve yer kadar olan.*" Eğer bazısı bazısına ulaşsa.

{اُعِدَّتْ} "*Hazırlanmış olup.*" Yaratılmıştır.

{لِلْمُتَّقِينَ} "*Takvâ sahipleri için.*" Küfür, şirk, hayâsızlık ve faiz yemekten sakınanlar için.

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

134- "O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler Allah iyilik edenleri sever."

Ardından muttakilerin özelliklerini açıklayarak şöyle buyurdu:

{اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ} "*O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar.*" Diyor ki: Allah yolunda zorlukta ve kolaylık haletinde mallarını infak ederler.

{وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ} "*Öfkelerini yutarlar.*" İçlerinde oluşan hiddetlerini yutarlar.

{وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ} "*Ve insanları affederler.*" Köleleri.

{وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} "*Allah iyilik edenleri sever.*" Kölelere ve hürlere iyilik edenleri.

وَالَّذِينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلَّا اللّٰهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

135- "Yine onlar çirkin bir günah işledikleri veya kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını isterler. Zaten günahları, Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Bir de onlar, işledikleri (günahta) bile bile ısrar etmezler."

Ardından Sakifli bir adamın hanımına değip ona dokunup ve onu öpen Ensar'dan bir kişi hakkında şu âyet indi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{وَالَّذِينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً} "*Yine onlar çirkin bir günah işledikleri zaman*." Bir masiyet.

{اَوْ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ} "*veya kendilerine zulmettikleri*." Bakış, dokunuş ve öpüş ile.

{ذَكَرُوا اللّٰهَ} "*Allah'ı hatırlayarak*." Allah Teâlâ'yı düşünerek.

{فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ} "*Hemen günahlarının bağışlanmasını islerler*." Günahlarından tevbe ederler.

{وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ} "*Zaten günahları kim bağışlayabilir?*" Tevbe edenin günahını.

{اِلَّا اللّٰهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا} "*Allah'tan başka. Bir de işledikleri (günahta) ısrar etmezler*." Masiyette ısrar etmezler.

{وَهُمْ يَعْلَمُونَ} "*Onlar bile bile*." Onun Allah Teâlâ'ya isyan olduğunu bile bile.

أُولَٰئِكَ جَزَآؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾

136- "İşte bunların mükâfatı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içlerinde sürekli kalacakları cennetlerdir. İyi işler yapanların mükâfatı ne güzeldir!"

{اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ} "*İşte bunların mükâfatı, Rableri tarafından bağışlanma*." Günahlarının bağışlanması.

{ وَجَنَّاتٌ } "*Ve cennetlerdir.*" Bahçelerdir.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } "*Altlarından akan.*" Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } "*Irmaklar.*" Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } "*İçlerinde sürekli kalacakları.*" Cennette sürekli kalacaklardır, ölmeyecekler ve oradan çıkartılmayacaklardır.

{ وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ } "*İyi işler yapanların mükâfatı ne kadar güzeldir.*" Tevbe edenlerin sevabı cennet ve belirtilen şeylerdir.

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾

137- "Sizden önce de kanun olmuş birtakım olaylar geçmiştir. Yeryüzünde gezip dolaşın da peygamberleri yalanlayanların başlarına neler geldiğini bir görün!"

{ قَدْ خَلَتْ } "*Geçmiştir.*" Önceki ümmetler hakkında gelip geçmiştir.

{ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ } "*Sizden önce de kanun olmuş birtakım olaylar.*" Tevbe eden kimse için bağışlanma ve sevap, tevbe etmeyen kimseye de azap ve helak.

{ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا } "*Yeryüzünde gezip dolaşın da bir görün.*" Ve tefekkür ediniz.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } "*Başlarına neler geldiğini.*" Durumlarının sonunun nasıl olduğunu.

{ الْمُكَذِّبِينَ } "*Peygamberleri yalanlayanların.*" Resûlleri yalanlayıp da bu yalanlamalarından tevbe etmeyenlerin.

هَٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

138- "Bu (Kur'an), insanlar için bir açıklama, Allah'tan sakınanlar için bir yol gösterme ve bir öğüttür!"

{هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ} "*Bu (Kur'an) insanlar için bir açıklama.*" Bu Kur'an insanlar için helal ve haramı açıklama.

{وَهُدًى} "*Bir yol gösterme.*" Sapıklıktan kurtuluş.

{وَمَوْعِظَةٌ} "*Ve bir öğüttür.*" Öğüt ve yasaklama.

{لِلْمُتَّقِينَ} "*Allah'tan sakınanlar için.*" Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanlar için.

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

139- "Gevşeklik göstermeyin ve (Uhud bozgunundan ötürü) üzüntüye de kapılmayın; eğer gerçekten inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz!"

Ardından Allah Teâlâ Uhud Savaşı'nda kendilerine isabet eden şeyden dolayı mü'minleri teselli ederek şöyle buyurdu:

{وَلَا تَهِنُوا} "*Gevşeklik göstermeyin.*" Düşmanlarınıza karşı zaaf göstermeyiniz.

{وَلَا تَحْزَنُوا} "*Ve (Uhud bozgunundan ötürü) üzüntüye de kapılmayın.*" Uhud Savaşı'nda elinizden kaçan ganimetlere de size isabet eden öldürme ve yaralamaya da üzülmeyiniz.

{وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ} "*Üstün gelecek olan sizsiniz!*" İş sonunda yardım ve devlet ile size ait olacaktır.

{اِنْ كُنْتُمْ} "*Eğer gerçekten.*" Mü'minler idiyseniz.

{مُؤْمِنِينَ} "*İnanmışsanız.*" Yardım ve devletin Allah Teâlâ'dan olduğuna.

اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَآءَ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِينَ ﴿١٤٠﴾

140- "Eğer size (Uhud'da) bir yara dokunmuşsa, o topluma da (Bedir'de) o yaranın benzeri dokunmuştur. O günler ki, biz onları insanlar arasında döndürür dururuz. (Bu da) Allah'ın iman edenleri ayırt etmesi ve içinizden şâhidler edinmesi içindir. Allah zalimleri sevmez."

{ اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ } "*Eğer size (Uhud'da) bir yara dokunduysa.*" Uhud gününde size bir yara isabet ettiyse.

{ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ } "*O topluma da (Bedir'de) dokunmuştur.*" Mekke ehline de Bedir Savaşı'nda isabet etmiştir.

{ قَرْحٌ } "*Yara.*" Yara/ceriha.

{ مِثْلُهُ } "*Onun benzeri.*" Uhud gününde size isabet eden şeyin benzeri.

{ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ } "*O günler ki.*" Dünya günlerini.

{ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ } "*Biz, insanlar arasında döndürür dururuz.*" Devleti. Mü'minleri kâfirlerin üzerine kâfirleri de mü'minlerin üzerine üstün kılarız.

{ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ } "*(Bu da) Allah'ın ayırt etmesi.*" Ta ki Allah Teâlâ görsün diye.

{ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا } "*İman edenleri.*" Cihad anında.

{ وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَآءَ } "*Ve içinizden şâhidler edinmesi içindir.*" Sizden dilediğine şehadeti ikram etmesi içindir.

{ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ } "*Allah zalimleri sevmez.*" Müşrikleri, dinlerini ve devletlerini.

وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٤١﴾

141- "Bir de Allah'ın, mü'minleri tertemiz yapıp, inkâr edenleri yok etmesi içindir."

{ وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ } "*Bir de Allah'ın tertemiz yapıp, içindir.*" Ta ki Allah Teâlâ bağışlasın diyedir.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا } "*Mü'minleri.*" Cihadda kendilerine isabet eden şey nedeniyledir.

{ وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ } "*İnkâr edenleri yok etmesi.*" Savaşta kâfirleri helak etmesi içindir.

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾

142- "Yoksa siz, Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden ve sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?"

{ اَمْ حَسِبْتُمْ } "*Yoksa sandınız mı?*" Ey mü'minler topluluğu zann mı ettiniz?

{ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ } "*Cennete gireceğinizi.*" Savaşmaksızın.

{ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ } "*Allah belli etmeden.*" Allah Teâlâ görmeden.

{ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ } "*İçinizden cihad edenleri.*" Uhud Savaşı'nda Allah yolunda.

{ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ } "*Ve sabredenleri ortaya çıkarmadan.*" Uhud gününde düşmanlarına karşı peygamberleriyle birlikte sabredenleri belirtmeden.

وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

143- "Andolsun ki siz ölümle karşılaşmadan önce, onu temenni ediyordunuz. İşte şimdi onu gördünüz, ama bakıp duruyorsunuz!"

{وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ} *"Andolsun siz, ölümü temenni ediyordunuz."* Savaşta.

{مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ} *"Ölümle karşılaşmadan önce."* Uhud Savaşı'nda.

{فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ} *"İşte şimdi onu gördünüz."* Uhud Gazvesi'nde savaşmayı ve harbi.

{وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ} *"Ama bakıp duruyorsunuz!"* Kâfirlerin kılıçlarına, onlar tarafından yenilgiye uğratıldınız ve peygamberinizle birlikte sabit kalmadınız.

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَاِئِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

144- "Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Her kim geri dönerse Allah'a hiçbir şekilde zarar verecek değildir. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır."

Ardından Allah Teâlâ onların Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e söylemiş oldukları; "Ey Allah'ın Resûlü! Hiç kuşkusuz senin öldürüldüğün haberi bize ulaştı da biz de bundan dolayı hezimete uğradık." sözleri hakkında âyet indirerek şöyle buyurdu:

{وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ} *"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de gelip geçmiştir."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den önce de geçmişti.

{الرُّسُلُ اَفَاِئِنْ مَاتَ} *"Peygamberler. Şimdi O ölür."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اَوْ قُتِلَ} *"Veya öldürülürse."* Allah yolunda.

{ انْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ } "*Gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz?*" İlk dininize sizler geri mi döneceksiniz?

{ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ } "*Her kim geri dönerse.*" İlk dinine dönerse.

{فَلَنْ يَضُرَّ اللهَ} "*Allah'a zarar verecek değildir.*" Dönüşü Allah Teâlâ'dan hiçbirşeyi eksiltmez.

{شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللهُ الشَّاكِرِينَ} "*Hiçbir şekilde. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır.*" İmanlarıyla ve cihadlarıyla mü'minleri.

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشّٰكِرِينَ ﴿١٤٥﴾

145- "Allah'ın izni olmadıkça, hiç kimseye ölmek yoktur. (Ölüm), belirli bir süreye göre yazılmış bir yazıdır. Kim dünya nimetini isterse, ondan kendisine veririz; kim de ahiret nimetini isterse, ona da bundan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız."

{ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ } "*Hiç kimseye ölmek yoktur.*" Diyor ki, hiçbir nefis ölmez.

{ اِلَّا بِاِذْنِ اللهِ } "*Allah'ın izni olmadıkça.*" Allah Teâlâ'nın iradesi ve kazası olmadıkça.

{ كِتَابًا مُؤَجَّلًا } "*(Ölüm), belirli bir süreye göre yazılmış bir yazıdır.*" Eceli ve rızkı belirlenmiş yazılı olarak. Bu ikisinden hiçbirisi sahibinin önüne geçemez.

{ وَمَنْ يُرِدْ } "*Kim isterse.*" Ameliyle ve cihadıyla.

{ ثَوَابَ الدُّنْيَا } "*Dünya nimetini.*" Dünyanın menfaatini.

{ نُؤْتِهٖ مِنْهَا } "*Ondan kendisine veririz.*" Dünyadan kendisine istediği şeyi veririz. Ahirette de bir nasibi bulunmaktadır.

{وَمَنْ يُرِدْ} "*Kim de isterse.*" Ameliyle ve cihadıyla.

{ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ} "*Ahiret nimetini.*" Ahiretin menfaatini.

{نُؤْتِهٖ مِنْهَا} "*Ona da bundan veririz.*" Ahiretten dilediği şeyi kendisine veririz.

{وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ} "*Biz, şükredenleri mükâfatlandıracağız.*" İmanlarıyla ve cihadlarıyla mü'minleri.

وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَآ اَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾

146- "Nice peygamberler vardı ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostları çarpıştılar! Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı onlar gevşeklik göstermemiş, yılmamış ve boyun eğmemişlerdir. Allah da sabredenleri sever."

{وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ} "*Nice peygamberler vardı ki.*" Nice peygamber bulunmaktadır.[14]

{قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ} "*Kendileriyle beraber birçok Allah dostları çarpıştılar!*" Kâfirlerden birçok topluluğa.

{فَمَا وَهَنُوا} "*Gevşeklik göstermemiş.*" Mü'minler zayıf olmadılar.

{لِمَآ اَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} "*Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı.*" Öldürme ve yaralanmalardan dolayı.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Nice peygamberler vardı ki*" beraberlerinde birçok Allah dostu öldürüldü. Diyor ki: "*Nice peygamberler vardı ki*" şehid edildi. Beraberinde birçok mü'min topluluk bulunmaktaydı. Gevşeklik göstermediler. Mü'minler, Allah yolunda başlarına gelen peygamberlerinin öldürülmesi nedeniyle zayıflık da göstermediler.

[14] İbn Abbâs âyette geçen 'keeyyin' sözcüğünü 'kem' sözcüğüyle tefsir etmiştir.

{وَمَا ضَعُفُوا} "*Yılmamış.*" Düşmanlarıyla savaşmaktan acze düşmediler.

{وَمَا اسْتَكَانُوا} "*Ve boyun eğmemişlerdir.*" Düşmanlarına karşı zillete düşmediler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Zaaflık göstermediler ve düşmanlarına karşı boyun eğmediler.

{وَاللهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ} "*Allah da sabredenleri sever.*" Peygamberleriyle birlikte düşmanlarına karşı.

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّآ أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِيٓ
أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿١٤٧﴾

147- "Onların söyledikleri, ancak: 'Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla, ayaklarımızı (yolunda) sabit kıl ve inkârcı topluma karşı da bize yardım et!' demeleri olmuştur.

{وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ} "*Onların söyledikleri.*" Peygamberlerinin şehid edilmelerinin ardından mü'minlerin sözleri.

{إِلَّآ أَنْ قَالُوا رَبَّنَا} "*Ancak, 'Ey Rabbimiz' demeleri olmuştur.*" Ey Rabbimiz.

{اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا} "*Bizim günahlarımızı bağışla.*" Büyük günahlar dışında.

{وَإِسْرَافَنَا فِيٓ أَمْرِنَا} "*Ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı.*" Günahlarımızın büyükleri yani büyük günahlar.

{وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا} "*Ayaklarımızı (yolunda) sabit kıl.*" Savaşta.

{وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ} "*Ve inkârcı topluma karşı da bize yardım et.*"

فَاٰتٰىهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾

148- "Bunun üzerine Allah, onlara hem dünya nimetini hem de ahiret nimetinin güzelliklerini vermiştir. Allah iyi davrananları sever."

{فَاٰتٰىهُمُ اللّٰهُ} "*Bunun üzerine Allah onlara vermiştir.*" Allah Teâlâ onlara bahşetti.

{ثَوَابَ الدُّنْيَا} "*Hem dünya nimetini.*" Fetih ve ganimeti.

{وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ} "*Hem de ahiret nimetinin güzelliklerini.*" Cennette.

{وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} "*Allah iyi davrananları sever.*" Cihad konusunda mü'minleri.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

149- "Ey iman edenler! Eğer inkâr edenlere itaat edecek olursanız, sizi topuklarınız üstünde gerisin geriye çevirirler de büsbütün ziyana uğrayanlardan olursunuz."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا} "*Ey iman edenler.*" Yani Huzeyfe ve Ammar.

{اِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا} "*Eğer inkâr edenlere itaat edecek olursanız.*" Ka'b ve ashabına.

{يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ} "*Sizi topuklarınız üstünde gerisin geriye çevirirler de.*" Sizi ilk dininiz olan küfre geri döndürürler.

{فَتَنْقَلِبُوا} "*Olursunuz.*" Bundan dolayı dönersiniz.

{خَاسِرِينَ} "*Büsbütün ziyana uğrayanlardan.*" Dünya ve ahreti kaybetmekle ve Allah Teâlâ'dan gelen bir cezaya uğramakla.

بَلِ اللَّهُ مَوْلٰيكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾

150- "Oysa sizin mevlânız Allah'tır. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır."

{بَلِ اللَّهُ مَوْلٰيكُمْ} "*Oysa sizin mevlânız Allah'tır.*" Sizi koruyan ve bunun üzere size velayet eden ve size onlara karşı yardım eden.

{وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ} "*O yardım edenlerin en hayırlısıdır.*" Yardım etmek konusunda yardım edenlerin en kuvvetlisidir.

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَآ اَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَاْوٰيهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾

151- "Biz Allah'ın, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaları yüzünden, inkâr edenlerin kalplerine korku salacağız. Onların varacakları yer cehennemdir. Zalimlerin dönüp varacağı yer ne kötüdür!"

Ardından Allah Teâlâ Uhud gününde kâfirlerin hezimetini dile getirerek şöyle buyurdu:

{سَنُلْقِي} "*Biz salacağız.*" Bırakacağız.

{فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا} "*İnkâr edenlerin kalplerine.*" Mekke kâfirlerinin.

{الرُّعْبَ} "*Korku.*" Hezimete uğrasınlar diye sizden korkmalarını.

{بِمَآ اَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا} "*Allah'ın, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaları yüzünden.*" Kitap ve resûl indirmediği.

{وَمَاْوٰيهُمُ} "*Onların varacakları yer.*" Onların menzilleri.

{النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ} "*Cehennemdir. Zalimlerin dönüp varacağı yer ne kötüdür!*" Kâfirlerin menzilleri ateştir.

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِهٖ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَآ اَرٰىكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾

152- "Siz Allah'ın izniyle (Uhud'da) düşmanlarınızı öldürürken, Allah size olan vadini yerine getirmiştir. Ama Allah size istediğiniz zaferi gösterdikten sonra gevşediniz. (Peygamber'in verdiği) emre itaat konusunda birbirinizle tartıştınız ve emre isyan ettiniz. Sizden kiminiz dünyayı, kiminiz de ahireti istiyordu. Bunun üzerine Allah, denemek için sizi, onların karşısında yenilgiye uğrattı. Ama O, sonunda yine de sizi bağışladı. Çünkü Allah, mü'minlere karşı büyük lütuf sahibidir."

Ardından Uhud gününde mü'minlere olan vadini dile getirmek için şöyle buyurdu:

{وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ} "*Allah size olan vadini yerine getirmiştir.*" Uhud gününde.

{اِذْ تَحُسُّونَهُمْ} "*Siz (Uhud'da) düşmanlarınızı öldürürken.*" Savaşın başlangıcında onları öldürürken.

{بِاِذْنِهٖ} "*Allah'ın izniyle.*" O'nun emriyle ve yardımıyla.

{حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ} "*Gevşediniz.*" Düşmanla savaşmaktan korktunuz.

{وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ} "*(Peygamber'in verdiği) emre itaat konusunda birbirinizle tartıştınız.*" Savaş konusunda ihtilafa düştünüz.

{وَعَصَيْتُمْ} "*Ve emre isyan ettiniz.*" Bulunduğunuz yeri terk etmekle Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{مِنْ بَعْدِ مَآ اَرٰىكُمْ مَا تُحِبُّونَ} "*Ama Allah size istediğiniz zaferi gösterdikten sonra.*" Yardım ve ganimeti.

{ مِنْكُمْ } "*Sizden.*" Okçulardan.

{ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا } "*Kiminiz dünyayı istiyordu.*" Cihadıyla ve duruşuyla. Bunlar ganimet gerekçesiyle bulundukları yeri terk edenlerdir.

{ وَمِنْكُمْ } "*İçinizden.*" Okçulardan.

{ مَنْ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ } "*Kiminiz de ahireti istiyordu.*" Cihadıyla ve duruşuyla. Bunlar Abdullah ibn Cübeyr ve ashabıdır. Bunlar şehid edilinceye kadar mekânlarında sabit olarak kalanlardır.

{ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ } "*Bunun üzerine Allah, onların karşısında yenilgiye uğrattı.*" Hezimete uğratmakla ve onları size yöneltti.

{ لِيَبْتَلِيَكُمْ } "*Denemek için sizi.*" Okçuların masiyetiyle sizi denemek için.

{ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ } "*Ama O, sonunda yine de sizi bağışladı.*" Sizin kökünüzü kazımadı.

{ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ } "*Çünkü Allah, büyük lütuf sahibidir.*" Fazl sahibidir.

{ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ } "*Mü'minlere karşı.*" Okçulara karşı lütuf sahibidir. Zira Allah Teâlâ onların kökünü kazıdı.[15]

---

15 a) İmam Ahmed, Ubeydullah kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini naklet-mektedir: "Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Allah Teâlâ tarafından Uhud günü zafere mazhar kılındığı gibi, hiçbir yerde zafere mazhar kılınmış değildir." (İbn Abbâs'ın bu sözünü rivayet eden) dedi ki: "Biz, buna karşı çıkar olduk. Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi: 'Benimle buna karşı çıkan kişi arasında Yüce Allah'ın Kitabı hakem olsun. İşte, Yüce Allah Uhud günü hakkında şöyle buyurmaktadır: '*Siz Allah'ın izniyle (Uhud'da) düşmanlarınızı öldürürken, Allah size olan vadini yerine getirmiştir.*' (el-Hass) öldürmek demektir. '*Ama Allah size istediğiniz zaferi gösterdikten sonra gevşediniz. (Peygamber'in verdiği) emre itaat konusunda birbirinizle tartıştınız ve emre isyan ettiniz. Sizden kiminiz dünyayı, kiminiz de ahireti istiyordu. Bunun üzerine Allah, denemek için sizi, onların karşısında yenilgiye uğrattı. Ama O, sonunda yine de sizi bağışladı. Çünkü Allah, mü'minlere karşı büyük lütuf sahibidir.*' Allah bununla yalnızca okçuları kastetmektedir. Çünkü Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları bir yerde oturtmuş, sonra da: 'Bizim arkamızı himaye ediniz. Bizim öldürüldüğümüzü görseniz bile bize yardıma gelmeyiniz. Ganimet elde ettiğimizi görürseniz, bize ortak olmaya kalkışmayınız.' Hz. Peygamber (sallallâhu

'aleyhi ve sellem) ile beraberindekiler ganimet almaya koyulup müşriklerin karargâhlarına dalınca, bütün okçular da yerlerinden ayrılıp, onlar da düşman karargâhına girip ganimet toplamaya koyuldular. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabının safları bu şekilde birbirlerine karşı karşıya geldiler -diyerek ellerinin parmaklarını birbirine soktu- ve iç içe oldular. Okçular da yerlerini o şekilde terk edince, işte o yerden (müşriklerin) süvarileri Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı üzerine baskın yaparak birbirlerini vurdular ve yine birbirlerine karıştılar. Müslümanlardan pek çok kimse öldürüldü.' İbn Abbâs daha sonra Uhud Gazvesi'nin geri kalanını anlattı." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 287. Bu hadisin isnadında Süleyman ibn Davud, Abdurrahman ibn Ebi'z-Zinâd, Ebû'z-Zinâd, Ubeydullah bulunmaktadır. Süleyman ibn Davud. Ebû Eyyûb Süleyman ibn Davud ibn Ali ibn Abdullah İbn Abbâs el-Hâşimî el-Bağdadî. Sika ve celil bir şahisyettir. İmam Ahmed ibn Hanbel onun hakkında hilafete yaraşır demektedir. İmam Buhârî *Halk-u Efali'l-İbad* adlı eserinde kendisinden hadis tahricetmiştir. İmam Müslim ve *Kütüb-i Sitte*'nin diğer müellifleri de kendisinden haber tahric etmiştir. *Takrib*, c. 1, s. 323, 430; *el-Kâşif*, c. 1, s. 393, 2105 nolu madde. Abdurrahman ibn Ebî'z-Zinâd el-Medenî. Sâduktur. Bağdat'a yerleştikten sonra hafızasında gevşeklik meydana gelmiştir. Fakihtir. İmam Buhârî'nin kendisinden talikan rivayeti vardır. İmam Müslim ve *Kütüb-i Sitte*'nin diğer müellifleri de kendisinden haber tahric etmiştir. *Takrib*, c. 1, s. 479, 936 nolu tercüme-i hal; *el-Hulâsa*, 227. Abdullah ibn Zekvân el-Kureşî el-Medenî. Ebû'z-Zinâd lakabıyla şöhret bulmuştur. Sika ve fakihtir. *Takrib*, c. 1, s. 413, 286 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 84, 2733 nolu madde. Ubeydullah. Ebû Abdullah Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud el-Huzelî. Sika, fakih ve sebttir. *Takrib*, c. 1, s. 535, 1469 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 78, 75 nolu madde. Hadisin isnadında bir kopukluk yoktur. Bütün raviler hadisi bir öncekinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 172. Hadisin senedini oluşturan rical tabakası Abdurrahman ibn Ebî'z-Zinâd hariç sika kişilerden oluşmaktadır. Bu şahıs ise sâduktur. Bağdat'a yerleştikten sonra hafızasında gevşeklik meydana gelmiştir. Ancak Ali ibn Medinî bu rivayet hakkında şu değerlendirmede bulunur: Süleyman ibn Davud'un kendisinden aktardığı konu ile ilgili haberi de gözden geçirdim. Bu rivayeti de yakın olarak gördüm. Ali ibn Medinî'nin açıklamaları için bkz. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 172. Buna göre hadis hasen hadis kategorisindedir. Ayrıca Hâkim de bu haberi tahric etmiş, sahih olduğunu belirtmiş ve Zehebî de bu hükme muvafakat etmiştir. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 296. b) İbn Abbâs'ın "Allah Teâlâ Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Uhud günü zafere mazhar kılındığı gibi, hiçbir yerde zafere mazhar kılınmış değildir." Sözü, o dönem insanlarının kafasında yerleşen bir düşünceyi bertaraf etmeyi amaçlamaktadır. Zira doğaldır ki, rivayetin kendisinden anlaşıldığı üzere, toplum Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve beraberinde bulunan sahabenin Uhud Gazvesi'nde hezimete uğradığını düşünmekteydi. İbn Abbâs ise ısrarla Hz. Peygammber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hiçbir zaferde

اِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوٗنَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِيٓ اُخْرٰىكُمْ فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَآ اَصَابَكُمْ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

153- "O zaman Peygamber arkanızdan sizi çağırıp dururken siz, (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Allah, kaybettiklerinize ve başınıza gelenlere üzülmemeniz için, size keder üstüne keder verdi. Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

Ardından onların düşmanlarından korkmalarından dolayı Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den yüz çevirişlerini dile getirerek şöyle buyurdu:

{ اِذْ تُصْعِدُونَ } "*O zaman siz, (savaş alanından) uzaklaşıyor.*" Yani yerden uzaklaşıyordunuz.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hezimetin ardından dağa doğru çıkıyordunuz.

---

olmayacak bir şekilde zafer kazandığını ileri sürmektedir. Muhatap kitle itirazda bulununca iddiasını destekleyen "Siz Allah'ın izniyle (Uhud'da) düşmanlarınızı öldürürken, Allah size olan vaadini yerine getirmiştir." âyetini tilavet etmiştir. Allah Teâlâ Peygamberine ve mü'minlere vadetmiş olduğu yardımı savaşın başında kendilerine göstermiş, onlar da âyetin belirttiği gibi müşrikleri kırıp geçirmişlerdir. Ancak yardımın şartlarından birisini ki, komutan olan Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in emrini yerine getirmenin gerekliliğidir, yerine getirmeyince bir gevşeklik ve dolayısıyla yenilgi sonucuyla karşı karşıya kalmışlardır.

c) İbn Abbâs'ın rivayetinde tarihî gerçeklerle bağdaşmayan bir husus bulunmaktadır. "Bütün okçular da yerlerinden ayrılıp" ifadesi Buhârî'den gelen sahih nakille çatışmaktadır. Zira Buhârî'de geçen hadiste Abdullah ibn Cübeyr ve beraberindeki birkaç kişi yerlerini terk etmemişlerdir. İbn Sa'd ise yerlerinde sabit kadem duranların on kişiden az olduğunu belirtir. Buhârî, Meğazi, 4043 nolu hadis, *Tabakat-ü ibn Sa'd*, c. 2, s. 41. İbn Abbâs'ın bu sözünü çokluğun bütün yerine kullanımına hamletmek de olasıdır. Zira görev yerini terk edenler görev yerinde sabit kalanlara göre çok çok daha fazla idiler. Bu durumda İbn Abbâs bir amaca dikkat çekmektedir ki bu da yenilginin gerekçesi olan komutan emrine uymaktır.

{ وَلَا تَلْوُۥنَ عَلٰٓى اَحَدٍ } *"Hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iltifat bile etmiyordunuz ve onun için durmuyordunuz bile.

{ وَالرَّسُولُ } *"Peygamber."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يَدْعُوكُمْ فِيٓ اُخْرٰيكُمْ } *"Arkanızdan sizi çağırıp dururken."* Arkanızdan: "Ey mü'minler topluluğu! Ben Allah'ın Resûlüyüm, durunuz" diyordu ancak siz buna rağmen durmuyordunuz.

{ فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ } *"Allah, size keder üstüne keder verdi."* Allah Teâlâ kederinizi arttırdı. Halid ibn Velid'in meydana getirdiği öldürme ve hezimet kederiyle.

{ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ } *"Kaybettiklerinize üzülmemeniz için."* Ganimet.

{ وَلَا مَآ اَصَابَكُمْ } *"Ve başınıza gelenlere."* Başınıza gelen öldürülme ve yaralanmaya üzülmeyesiniz diye.

{ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } *"Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır."* Cihad ve hezimet konularında.

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشٰى طَآئِفَةً مِنْكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ يُخْفُونَ فِيٓ اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾

154- "Sonra o kederin ardından Allah üzerinize öyle bir güven, bir uyku hali indirmişti ki, o içinizden bir topluluğu bürümüştü!

Bir grup da kendi canlarının derdine düşmüştü. Allah'a karşı, gerçekle ilgisi olmayan cahiliyye zannı gibi bir zanda bulunuyor ve: 'Bu işten bize bir şey var mıdır?' diyorlardı. De ki: 'Bütün iş Allah'ındır.' Onlar sana açıklayamadıkları şeyleri içlerinde gizliyorlar ve: 'Bu işte bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik!' diyorlardı. De ki: 'Eğer evlerinizde olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere çıkıp giderlerdi!' Allah (bunu) içinizdekileri denemek ve kalplerinizdekini temizlemek için yaptı. Çünkü Allah göğüslerin içinde olanı hakkıyla bilir."

Ardından Allah Teâlâ onlara olan lütfunu zikrederek şöyle buyurdu:

{ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً} "*Sonra o kederin ardından Allah üzerinize öyle bir güven indirmişti ki.*" Düşmandan güven içinde.

{نُعَاسًا يَغْشٰى طَآئِفَةً} "*Bir uyku hali. O bir topluluğu bürümüştü!*" Bir grubu aldı.

{مِنْكُمْ} "*İçinizden.*" Uyuklama. Böylece siz doğruluk ve yakîn ehli olanlar uyudular.

{وَطَآئِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ} "*Bir grup da kendi canlarının derdine düşmüştü.*" Onları bir düşünce aldı. Âyette söz konusu edilen münafık Ma'teb ibn Kuşeyr ve ashabıdır, onları uyku tutmamıştı.

{يَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ} "*Allah'a karşı gerçekle ilgisi olmayan bir zanda bulunuyor.*" Allah Teâlâ'nın Resûlüne ve ashabına yardım etmeyeceği.

{ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ} "*Cahiliye zannı gibi.*" Cahiliyyedeki zanları gibi.

{يَقُوْلُوْنَ هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ} "*Bu işten bize var mıdır, diyorlardı.*" Yardım ve devlet.

{مِنْ شَيْءٍ قُلْ} "*Bir şey. De ki:*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اِنَّ الْاَمْرَ} "*İş.*" Yardım ve devlet.

{كُلَّهُ لِلّٰهِ} "*Bütün Allah'ındır.*" Allah Teâlâ'nın elindedir.

{يُخْفُونَ فِيٓ اَنْفُسِهِمْ} "*Onlar içlerinde gizliyorlar.*" Kendi aralarında sır olarak tutuyorlar.

{مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ} "*Sana açıklayamadıkları şeyleri.*" Öldürülme korkusunu sana zahir etmiyorlar.

{يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ} "*Bu işte bize ait olsaydı, diyorlardı.*" Devlet ve yardımdan.

{شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا قُلْ} "*Bir şey. Burada öldürülmezdik. De ki:*" Ey Muhammed, münafıklara de ki:

{لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ} "*Eğer evlerinizde olsaydınız bile.*" Medine'de.

{لَبَرَزَ} "*Çıkıp gideceklerdi.*" Çıkacaklardı.

{الَّذِينَ كُتِبَ} "*Takdir edilmiş olanlar.*" Kaza olarak yazılmış olanlar.

{عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ} "*Öldürülmesi. Öldürülüp düşecekleri yerlere.*" Uhud'daki öldürülme ve çarpışma yerine.

{وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰه} "*Allah, bunu ... için yaptı.*" Allah Teâlâ denemek için.

{مَا فِي صُدُورِكُمْ} "*İçinizdekileri denemek.*" Münafıkların kalplerindekini.

{وَلِيُمَحِّصَ} "*Ve temizlemek.*" Açığa çıkarmak için.

{مَا فِي قُلُوبِكُمْ} "*Kalplerinizdekini.*" Nifakı.

{وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} "*Çünkü Allah göğüslerin içinde olanı hakkıyla bilir.*" Kalplerdeki hayır ve şerri yani münafıkları. Âyetin bu bölümünden kastın okçular olduğu da söylenmiştir.

اِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

155- "İki ordunun karşılaştığı (Uhud) gününde şeytan, işlemiş oldukları bazı hatalardan dolayı, içinizden sizi terk edip uzaklaşanların ayaklarını kaydırmak istedi. Yine de Allah onları affetti. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok yumuşak davranandır."

Ardından Allah Teâlâ Uhud Savaşı'nda hezimete uğrayanları dile getirerek şöyle buyurdu:

{ اِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ } "*İçinizden sizi terk edip uzaklaşanların.*" Hezimete uğrayarak uzaklaşanları -ki bunlar Osman ibn Affan ve ashabıdır-.

{ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ } "*İki ordunun karşılaştığı (Uhud) gününde.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in grubu ile Ebu Süfyan'ın grubu.

{ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ } "Şeytan *ayaklarını kaydırmak istedi.*" Şeytan onlara Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in öldürülüşünü süslü gösterdi. Onlar da bundan dolayı hezimete uğrayarak altı fersah kaçtılar. Bunlar altı kişi idiler.

{ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا } "*İşlemiş oldukları bazı hatalardan dolayı.*" Bulundukları yeri terk etmelerinden ötürü.

{ وَلَقَدْ عَفَا اللهُ عَنْهُمْ } "*Yine de Allah onları affetti.*" Allah Teâlâ onları kökünden kazıyıp yok etmedi.

{ اِنَّ اللهَ غَفُورٌ } "*Çünkü Allah çok bağışlayan.*" Onlardan tevbe eden kişiye karşı.

{ حَلِيمٌ } "*Çok yumuşak davranandır.*" Zira onları hemen cezalandırmaz.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوا فِي الْاَرْضِ اَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا لِيَجْعَلَ اللهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾

156- "Ey iman edenler! Sizler, inkâr edenler ve sefere çıkan veya savaşan kardeşleri için, 'Eğer bizim yanımızda kalsalardı, ölmezler, öldürülmezlerdi!' diyenler gibi olmayın. Allah bu düşünceyi onların kalplerine bir hasret (yarası) olarak koydu. Halbuki yaşatan da öldüren de Allah'tır. Allah, yapmakta olduklarınızı görmektedir."

Ardından Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına şöyle buyurdu:

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا } "*Ey iman edenler!*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an-ı Kerim'e.

{ لَا تَكُونُوا } "*Sizler olmayın.*" Savaşta.

{ كَالَّذِينَ كَفَرُوا } "*İnkâr edenler gibi.*" Gizlice kafir olanlar gibi, yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabı gibi Medine yolunda.

{ وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ } "*Kardeşleri için diyenler.*" Münafıklar.

{ اِذَا ضَرَبُوا فِي الْاَرْضِ } "*Ve sefere çıkan.*" Yolculukta Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabıyla birlikte çıktıklarında.

{ اَوْ كَانُوا غُزًّى } "*Veya savaşan.*" Yahut peygamberleriyle birlikte gazvelerinde çıkanlar.

{ لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا } "*Eğer bizim yanımızda kalsalardı.*" Medine'de.

{ مَا مَاتُو } "*Ölmezler.*" Yolculuklarında.

{ وَمَا قُتِلُوا } "*Öldürülmezlerdi.*" Gazvelerinde.

{ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ } "*Allah bu düşünceyi koydu.*" Diyor ki, Allah Teâlâ bu zannı kıldı.

{ حَسْرَةً } "*Bir hasret yarası olarak.*" Üzüntü olarak.

{ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّٰهُ يُحْيِي } "*Onların kalplerine. Halbuki yaşatan da Allah'tır.*" Yolculukta.

{ وَيُمِيتُ } "*Öldüren de.*" İkamet halinde.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } *"Allah, yapmakta olduklarınızı görmektedir."* Sözlerinizi.

وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾

157- "Eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, bilin ki, Allah'ın bir bağışlama ve rahmeti, onların dünyada kalıp topladıkları şeylerden daha hayırlıdır."

{ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } *"Eğer Allah yolunda öldürülür."* Ey münafıklar güruhu.

{ اَوْ مُتُّمْ } *"Veya ölürseniz."* Evlerinizde ihlaslı olduğunuz bir halde.

{ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ } *"Bilin ki, Allah'ın bir bağışlama."* Günahlarınızı bağışlaması.

{ وَرَحْمَةٌ } *"Ve rahmeti."* Azaptan kurtararak.

{ خَيْرٌ } *"Daha hayırlıdır."* Sizin için.

{ مِمَّا يَجْمَعُونَ } *"Onların dünyada kalıp topladıkları şeylerden."* Dünyada topladıkları mallardan.

وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

158- "Andolsun siz ölseniz de öldürülseniz de Allah'ın huzurunda toplanacaksınız."

{ وَلَئِنْ مُتُّمْ } *"Andolsun ki, siz ölseniz."* İkamet halindeyken ya da yolculuk halindeyken.

{ اَوْ قُتِلْتُمْ } *"Öldürülseniz de."* Gazvelerde.

{ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ } *"Allah'ın huzurunda toplanacaksınız."* Ölümden sonra.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

159- "O vakit sırf Allah'tan bir rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın! Eğer sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç kuşkusuz onlar senin çevrenden dağılıp giderlerdi. Öyleyse onları affet ve onlar için Allah'tan mağfiret dile! İş konusunda onlara danış! (Bir işi yapmaya) karar verince de Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever."

{فَبِمَا رَحْمَةٍ} "*O vakit sırf bir rahmet sayesinde.*" Bir rahmet ile.

{مِنَ اللهِ لِنْتَ لَهُمْ} "*Allah'tan, onlara yumuşak davrandın.*" Yanından ve katından.

{وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا} "*Eğer sen kaba olsaydın.*" Dil ile.

{غَلِيظَ الْقَلْبِ} "*Ve katı yürekli.*" Kalp ile katı olsaydın.

{لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ} "*Hiç kuşkusuz onlar senin çevrenden dağılıp giderlerdi.*" Senin yanından ayrılırlardı.

{فَاعْفُ عَنْهُمْ} "*Öyleyse onları affet.*" Ashabından meydana gelen şeyler noktasında ashabını affet.

{وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ} "*Ve onlar için Allah'tan mağfiret dile!*" Bu günahtan dolayı.

{وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ} "*İş konusunda onlara danış.*" Savaş konusunda.

{فَإِذَا عَزَمْتَ} "*(Bir işi yapmaya) karar verince de.*" Bir şeye sarf ettin mi.

{فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ} "*Allah'a güvenip dayan.*" Yardım ve devlet konusunda.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ } "*Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever.*" Kendisine.

اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَاِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي
يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

160- "Eğer Allah size yardım ederse, artık sizi yenecek yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, artık ondan sonra size kim yardım edebilir? Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar!"

{ اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ } "*Eğer Allah size yardım ederse.*" Bedir Savaşı gibi.

{ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ } "*Artık sizi yenecek yoktur.*" Düşmanlarınızdan size hiçbir kimse galip gelemez.

{ وَاِنْ يَخْذُلْكُمْ } "*Eğer sizi yardımsız bırakırsa.*" Uhud Savaşı gibi.

{ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ } "*Artık size kim yardım edebilir?*" Düşmanlarınıza karşı.

{ مِنْ بَعْدِهِ } "*O'ndan sonra.*" O'nun rüsva bırakmasının ardından.

{ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ } "*Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar!*" Mü'minler yardım ve devlet konusunda Allah Teâlâ'ya güvenmelidirler.

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَاْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ
تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾

161- "Bir peygamber için, emanete hıyanet etmesi olacak şey değildir! Her kim (devlet malına) hıyanet ederse, kıyâmet günü, aşırdığını boynuna yüklenerek getirir. Sonra herkese kazandığının karşılığı tam olarak verilir, onlara hiçbir haksızlık da yapılmaz!"

Ardından onların Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ilişkin;"bize ganimetten bir şey taksim etmez." zanlarını zikretti.

Bundan dolayı da bulundukları yerlerini terk ettiklerini dile getirerek şöyle buyurdu:

{وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ} "*Bir peygamber için, olur şey değildir.*" Bir peygamber için caiz değildir.

{اَنْ يَغُلَّ} "*Emanete hıyanet etmesi.*" Ganimetler hususunda ümmetine ihanet etmesi, Eğer âyet "en yuğelle" şeklinde okunursa Allah Teâlâ'nın buyruğu şu anlama gelir: Ümmetinin kendisine ihanet etmesi.

{وَمَنْ يَغْلُلْ} "*Her kim (devlet malına) hıyanet ederse.*" Ganimetlerden bir şey ile.

{يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ} "*Kıyâmet günü, aşırdığını boynuna yüklenerek getirir.*" Boynunda onu taşıyıcı olarak.

{ثُمَّ تُوَفّٰى} "*Sonra karşılığı tam olarak verilir.*" Eksiksiz ödenir.

{كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ} "*Herkese kazandığının.*" Kazanmış olduğu ihanet ve başka şeylerin.

{وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ} "*Onlara hiçbir haksızlık da yapılmaz.*" İyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez ve günahlarına/seyyielerine bir şey eklenmez.[16]

---

16 a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî ve Tirmizî, İbn Abbâs'ın mevlası Meksam kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini naklederler: "(وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّ) '*Bir peygamber için, emanete hıyanet etmesi olacak şey değildir.*' (3/Al-i İmran/161) âyet-i kerimesi, Bedir günü ganimetler arasında kaybedilip bulunmayan kırmızı bir kadife sebebiyle nazil olmuştur. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikle bulunanların bazıları şöyle dedi: 'Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunu almış olabilir.' Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu." Bu haberin isnadında Kuteybe ibn Said, Abdülvahid ibn Ziyad, Hasiyf, İbn Abbâs'ın mevlası Miksem bulunmaktadır. Kuteybe ibn Said ibn Cemîl ibn Tarîf es-Sekafî, Ebû Reca el-Bağlanî. Sika ve sebttir. *Takrib*, c. 1, s. 123, 85 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 397, 4633 nolu madde. Abdülvahid ibn Ziyad el-Abdi. Sikadır. Ameş'ten rivayetinde bazı sözler vardır. *Takrib*, c. 2, s. 526, 1383;Tezkiretü'l-Huffâz, c. 1, s. 258, 244 nolu madde. Hasîf ibn Abdurrahman el-Cezerî, Ebû Avn. Sâduktur. Hafızası kötüdür. *Takrib*, c. 1, s. 224, 126 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 280, 1400 nolu madde. İbn Abbâs'ın mevlası Miksem. Ebu'l-Kasım Mik-

sem ibn Becirre. Sürekli olarak İbn Abbâs ile birlikte olduğundan dolayı kendisine İbn Abbâs'ın mevlası denilmiştir. Sâduktur, mürsel hadis rivayet etmiştir. Buhârî'nin kendisinden tek bir rivayeti vardır. Neseî, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti vardır. *Takrib*, c. 3, s. 273, 1352 nolu madde; *el-Kâşif*, 5714 nolu madde. Bu haber senede kopukluk barındırmadığından muttasıl hadis kategorisine girmektedir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 434, 912 nolu madde; c. 8, s. 358, 639 nolu madde; c. 3, s. 143, 273 nolu madde. Haberin senedini oluşturan raviler Hasif ibn Abdurrahman hariç sika kişilerdir. Söz konusu şahıs ise hafızası zayıf olan birisidir. Tirmizî bu haberi Hasif ibn Abdurrahman kanalıyla nakleder. Tirmizî haberin hasen garip olduğunu söyler. *Sünen-i Tirmizî*, Tefsir, Al-i İmran Sûresi, 3009 nolu hadis; *Tefsiru't-Taberî*, c. 4, s. 154. Taberânî de iki kanalla Hasîf ibn Abdurrahman'dan o da İkrime'den o da İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *El-Mucemü'l-Kebir*, c. 11, s. 364, 12028 ve 12029 nolu hadisler.

b) Taberî bu haberi başka bir kanaldan Süleyman el-Ameş kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. Bu rivayet –maalesef- önceki rivayetin tersini oluşturmakta ve Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ganimete hıyanet ettiğini belirtmektedir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kırmızı kadifeyi almıştır. Bu rivayet bağlamında âyet şöyle anlam kazanmaktadır: "*Bir peygamber için, emanete hıyanet etmesi olacak şey değildir*." Yani sen emanete hiyanet ettin. Böylece âyet sitem niteliği kazanmaktadır. *Tefsiru't-Taberî*, c. 7, s. 350. Taberânî de bu haberi Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmekte ve aynısını zikretmektedir. *El-Mucemü'l-Kebir*, c. 11, s. 101, 11174 nolu hadis. Bu haberin isnadında Nasr ibn Ali el-Cahdemî, Mutemir, Mutemir'in babası Süleyman ibn Tarhan, Süleyman el-Ameş bulunmaktadır. Nasr ibn Ali ibn Nasr ibn Ali el-Cahdemî. Sebttir. Kadı olması istendi ise de kendisi kadı olmaktan kaçındı. *Takrib*, c. 2, s. 300, 69 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 201, 5916 nolu madde. Mutemir ibn Süleyman Teymî, Ebû Muhammed el- Basrî. Tufayl lakabını almıştır. *Takrib*, c. 2, s. 263, 1260 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 266, 351 nolu madde. Mutemir'in babası Süleyman ibn Tarhan Teymî, Teymlilerin yurduna konakladığından dolayı kendisine Teymî denilmiştir. Sika ve âbiddir. *Takrib*, c. 1, s. 326, 454 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 150, 145 nolu madde. Süleyman ibn Mihran el-Esedî el-Kahilî el-Ameş, Ebû Muhammed el-Kûfî el-Ameş. Sika, hâfız ve kıraat ilmini bilen bir kişiliktir. Ehl-i Vera ise de tedlis yapmıştır. *Takrib*, c. 1, s. 331, 500 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 154, 149 nolu madde. İlginç olan nokta şudur ki; bu haber teknik olarak zayıf da değildir. Haber hem muttasıldır, hem de sika kişilerden oluşmaktadır. Senedde bir tek eleştiriye uğrayan Süleyman ibn Mihran el-Esedî'dir. Bu şahıs tedlis ettiği halde rivayetleri tedlisinden etkilenmemektedir. Haberin isnad zincirinde bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 227, 415 nolu madde; c. 4, s. 201, 341 nolu madde; c. 4, s. 332, 376 nolu madde. Bu haber isnad bakımından sahihtir. Dolayısıyla ilk maddede geçen Ebû Dâvûd'un hadisini de pekiştirmekte

ve kuvvetlendirmektedir. Böylece ilk rivayette Hasîf'in yanılmadığını da anlamış oluyoruz. Ebû Dâvûd'un hadisinin hasen olduğunu belirtmiştik. Ancak Taberî'nin bu rivayetinin de pekiştirmesiyle Ebû Dâvûd'un rivayeti sahih ligayrihi kategorisine yükselmektedir.

c) Bu iki rivayet bağlamında âyete bakıldığında âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs'tan gelenler bir tearuz oluşturmaktadır. İlk rivayet temel alınırsa İbn Abbâs, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iftira atan bir grubun varlığını âyetten sunmaktadır. İkinci rivayet temel alındığında Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ganimetlerin taksiminden önce ganimetlerden bir kadifeyi kendisine ayırtmış ve böylece Allah Teâlâ'nın kınamasına muhatap olmuştur.

d) (وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّ) "*Bir peygamber için, emanete hıyanet etmesi olacak şey değildir*" âyette geçen "يَغُلَّ /ğulle" sözcüğü hıyanet anlamına gelmektedir. Ferra, *Meani'l-Kur'an*, c. 1, s. 246; *a.g.e.*, c. 1, s. 498.

Ancak âyette kastedilen hıyanet, ganimetlerin taksiminde gerçekleşen hıyanettir.

e) (اَنْ يَغُلَّ) sözcüğünün okunuşu hakkında kıraat bilginleri görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İbn Kesir, Ebû Amr, Asım, "yeğulle" şeklinde kıraat etmişlerdir ki, günümüzdeki mushaflarda da bu şekildedir. Geriye kalan kıraat âlimleri ise en "yeğelle" şeklinde kıraat etmişlerdir. *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, c. 2, s. 243. İbn Abbâs'ın da sözcüğün okunuşu hakkında görüşü vardır. Kıraat sahasında da derin bilgi sahibi olan İbn Abbâs günümüzdeki mushafa uygun bir şekilde "yeğulle" şeklinde kıraat etmiş ve âyeti de buna göre tefsir etmiştir.

f) Âyette geçen el-Ğulul sözcüğünün ganimet taksiminde hıyanet anlamına geldiği de İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bir peygamber için Müslümanlardan bir grubuna ganimeti taksim etmek ve diğer bir grubu dışta bırakmak suretiyle ganimet taksiminde haksızca davranmak yaraşır şey değildir. Peygamber ancak adaletle davranır, o konu hakkında Allah Teâlâ'nın hükmünü temel alır, Allah'ın indirdiği ile hükmeder." *Tefsiru't-Taberî*, c. 4, s. 155. Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yapılan nakillerin zayıf olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu rivayette herhangi bir sebeb-i nüzûle değini bulunmamaktadır. Allah Teâlâ Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in taksiminin nasıl olduğunu/olacağını mü'minlere belirtmektedir ve Peygamberin böyle bir uygulamasında hiçbir şekilde hıyanetin olamayacağını ve adaletle hükmedeceğini belirtmektedir. Gönül, İbn Abbâs'ın bu görüşte olmasını temenni ediyor.

g) İster "ğulul" sözcüğünden murad, ganimetin taksiminden önce ganimette bir şeyi almak olsun, ister ganimet taksiminde zulme kaçma anlamına gelmiş olsun Allah Teâlâ Peygamberini böyle bir şeyden büsbütün beri olduğunu ifade etmektedir. En genel anlamda âyetten hıyanette bulunmanın peygamberlikle çatıştığını âyetten istifade etmekteyiz ki, İbn Abbâs'tan aktarılan her üç rivayette bu göze çarpmaktadır.

اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَآءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾

162- "Allah'ın rızasını gözetenle Allah'ın hışmına uğrayan ve varacağı yer cehennem olan kimse bir olur mu? Cehennem ne kötü varış yeridir!"

{اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ} *"Allah'ın rızasını gözetenle bir olur mu?"* Humusun alınması ve ganimete ihaneti terk etme konularında.

{كَمَنْ بَآءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ} *"Allah'ın hışmına uğrayan kimse."* Ganimetten aşırarak ihanet etmekle Allah Teâlâ'nın gazabına müstahak olan kimse gibi midir?

{وَمَاْوٰيهُ} *"Ve varacağı yer."* Ganimetten aşırarak ihanet eden kimsenin varacağı yer.

{جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ} *"Cehennem olan. Cehennem ne kötü varış yeridir!"* Ona döneceklerdir.

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾

163- "Onlar (insanlar) Allah katında derece derecedirler. Allah onların yaptıklarını görmektedir."

{هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ} *"Onlar (insanlar), Allah katında derece derecedirler."* Diyor ki: Allah katında cennette ganimet hususunda ihanet etmeyi terk eden kimseler için dereceler ve ihanet eden kimse için aşağı menziller vardır.

{وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ} *"Allah, onların yaptıklarını görmektedir."* Ganimette ihaneti ve başka şeyleri.

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿١٦٤﴾

164- "Andolsun ki Allah, mü'minlere içlerinden, onlara kendi âyetlerini okuyan, onları arındıran ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içindeydiler."

Ardından Allah Teâlâ onlara olan fazlını zikrederek şöyle buyurdu:

{لَقَدْ مَنَّ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ} "*Andolsun ki, Allah mü'minlere kendilerine*[17] *göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur.*" Onlara göndermekle.

{رَسُولًا} "*Bir peygamber.*" Nesebi belli bir insan.

{مِنْ اَنْفُسِهِمْ} "*İçlerinden.*" Kureyş'ten ve kendileri gibi Arap.

{يَتْلُوا} "*Okuyan.*" Kıraat eden.

{عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ} "*Onlara kendi âyetlerini.*" Emir ve nehy ile Kur'an'ı.

{وَيُزَكِّيهِمْ} "*Onları arındıran.*" Tevhid ile şirkten onları tertemiz kılıyor, zekât almakla da günahtan.

{وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ} "*Ve onlara Kitap öğreten.*" Kur'an'ı.

{وَالْحِكْمَةَ} "*Ve hikmeti.*" Helal ve haramı.

{وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ} "*Halbuki onlar, daha önce.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve Kur'an'ın gelişinden önce.

{لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ} "*Apaçık bir sapıklık içinde idiler.*" Açık bir küfür içinde idiler.

اَوَلَمَّآ اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ اِنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾

17 Meal metnine "*Kendini*" sözcüğünü İbn Abbâs'ın tefsirini baz alarak tarafımızdan eklenmiştir.

165- "(Bedir Savaşı'nda düşmanı) iki katına uğrattığınız bir belâ, (Uhud'da) sizin başınıza gelince mi, 'Bu, nereden başımıza geldi?' diyorsunuz. De ki: 'Bu başınıza gelen kendi kusurunuz yüzündendir!" Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.'"

Ardından Uhud günü başlarına gelen musibeti zikrederek şöyle buyurdu:

{اَوَلَمَّآ اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ} "*(Uhud'da) sizin başınıza bir bela gelince mi?*" Diyor ki, size Uhud günü musibet isabet ettiğinde.

{قَدْ اَصَبْتُمْ} "*(Bedir Savaşı'nda düşmanı) uğrattığınız.*" Bedir Savaşı'nda Mekke ehlini uğrattığınız.

{مِثْلَيْهَا} "*İki katına.*" Uhud Savaşı'nda size isabet eden şeyin misli.

{قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَا} "*Bu, nereden başımıza geldi? diyorsunuz.*" Bizler O'na teslim olan Müslümanlar iken bu nereden bize isabet etti?

{قُلْ} "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ} "*Bu başınıza gelen kendi kusurunuz yüzündendir!*" Bulunduğunuz yeri terk etmeniz ve kendi günahlarınız nedeniyledir.

{اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} "*Şüphesiz Allah herşeye kadirdir.*" Cezalandırmaya ve başka şeylere.

وَمَآ اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾

166- "(Uhud'da) iki ordunun karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, Allah'ın izniyle olup, Allah'ın, mü'minlerin (sabrını) belirlemesi içindi."

{وَمَآ اَصَابَكُمْ} "*Sizin başınıza gelenler.*" Size isabet eden öldürülme ve yaralanma musibeti.

{ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ } "*(Uhud'da) İki ordunun karşılaştığı gün.*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ordusu ile Ebû Süfyan'ın ordusu.

{ فَبِإِذْنِ اللهِ } "*Allah'ın izniyle olup.*" İradesi ve kazası ile idi.

{ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ } "*Allah'ın, mü'minlerin (sabrını) belirlemesi içindi.*" Cihadda mü'minleri göstersin diye.

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ اَوِ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِ يَقُولُونَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

167- "Bir de münafıklık edenleri ayırt etmesi içindi. Onlara: 'Gelin, Allah yolunda savaşın veya (hiç değilse) savunma yapın!' denildiği zaman; 'Savaşmayı bilseydik, sizin peşinizden gelirdik!' dediler. O gün onlar, imandan çok, küfre yakındılar. Ağızlarıyla kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Oysa Allah onların gizledikleri şeyi daha iyi bilendir."

{ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا } "*Bir de münafıklık edenleri ayırt etmesi içindi.*" Medine'ye dönüşleri konusunda Abdullah ibn Übeyy ve ashabı gibi münafıkları görmesi içindi.

{ وَقِيلَ لَهُمْ } "*Onlara, denildiği zaman.*" Abdullah ibn Cübeyr onlara dediğinde.

{ تَعَالَوْا } "*Gelin.*" Uhud'a.

{ قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ اَوِ ادْفَعُوا } "*Allah yolunda savaşın veya (hiç değilse) savunma yapın.*" Düşmana karşı hareminizi, zürriyetini savunun ya da mü'minleri çoğaltın.

{ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ } "*Bilseydik, dediler.*" Orada.

{ قِتَالاً لاَتَّبَعْنَاكُمْ } "*Savaşmayı, sizin peşinizden gelirdik.*" Uhud'a.

{ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِ } "*O gün onlar, imandan çok küfre yakın idiler.*" Ve mü'minlerden.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: O gün onların küfre ve kâfirlere dönüşü imana ve mü'minlere dönüşünden daha yakındır.

{ يَقُولُونَ بِاَفْوَاهِهِمْ } "*Ağızlarıyla söylüyorlardı.*" Dilleriyle.

{ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ } "*Kalplerinde olmayanı.*" Bunun doğruluğunu.

{ وَاللهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ } "*Oysa Allah onların gizledikleri şeyi daha iyi bilendir.*" Küfür ve nifakı en iyi bilendir.

اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ اَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَؤُا
عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

168- "Onlar, kendileri (evlerinde) oturup kaldıkları halde, kardeşleri için, 'Eğer bize uysalardı öldürülmezlerdi!' dediler. Onlara de ki: 'Eğer doğru söylüyorsanız, ölümü kendinizden uzaklaştırın!'"

{ اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ } "*Onlar kardeşleri için, dediler.*" Onlar Medine'deki münafıklara.

{ وَقَعَدُوا } "*Kendileri (evlerinde) oturup kaldıkları halde.*" Cihaddan geri kalıp oturanlara.

{ لَوْ اَطَاعُونَا } "*Eğer bize uysalardı.*" Kasıtları şuydu: Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı Medine'de oturmak konusunda.

{ مَا قُتِلُوا } "*Öldürülmezlerdi.*" Gazvelerinde.

{ قُلْ } "*Onlara de ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) münafıklara.

{ فَادْرَؤُا } "*Uzaklaştırın.*" Def edin.

{ عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ } "*Eğer doğru söylüyorsanız, ölümü kendinizden.*" sözlerinizde doğru söyleyenlerden iseniz.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ قُتِلُوا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا بَلْ اَحْيَآءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُوْنَ ﴿١٦٩﴾

169- "Allah yolunda öldürülmüş olanları sakın ölüler sanmayın. Hayır, onlar Rableri katında diridirler, rızıklanmaktadırlar."

{ وَلَا تَحْسَبَنَّ } "*Sakın sanmayın.*" Kesinlikle zannetmeyesin.

{ الَّذِيْنَ قُتِلُوا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ } "*Allah yolunda öldürülmüş olanları.*" Bedir ve Uhud Savaşı'nda.

{ اَمْوَاتًا } "*Ölüler.*" Diğer ölüler gibi.

{ بَلْ اَحْيَآءٌ } "*Hayır, onlar diridirler.*" Aksine onlar diriler gibidirler.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُوْنَ } "*Rableri katında, rızıklanmaktadırlar.*" Hediyelendirilirler.

فَرِحِيْنَ بِمَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَيَسْتَبْشِرُوْنَ بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوْا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿١٧٠﴾

170- "Allah'ın lütfundan kendilerine verdikleri ile sevinirler ve arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de bir korku olmayacağını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler."

{ فَرِحِيْنَ } "*Sevinirler.*" Hoşlanarak.

{ بِمَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ } "*Allah'ın kendilerine verdikleri ile.*" Allah Teâlâ'nın onlara bahşettiği şeye.

{ مِنْ فَضْلِهٖ } "*Lütfundan.*" Allah Teâlâ'nın kerametinden.

{وَيَسْتَبْشِرُونَ} "*Müjdelemek isterler.*" Birbirlerine.

{بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ} "*Ve arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de.*" Dünyada kendilerine katılacak olan kardeşlerine. Zira Allah Teâlâ onlara bunu müjdeledi.

{أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} "*Bir korku olmayacağını.*" Onların dışındakiler korktuğunda.

{وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} "*Ve üzülmeyeceklerini.*" Onların dışındakiler üzüldüklerinde.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

171- "Ve yine onlar, Allah'ın nimetini, lütfunu ve Allah'ın mü'minlerin ecrini zâyi etmeyeceğini müjdelemek isterler."

{يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللهِ} "*Ve yine Onlar, Allah'tan gelen bir nimet ile müjdesi ile sevinirler.*" Allah Teâlâ katından bahşedilen sevapla.

{وَفَضْلٍ} "*Lütfunu.*" Ve keramet ile.

{وَأَنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ} "*Ve Allah'ın zâyi etmeyeceğini.*" Bâtıl kılmayacağını.

{أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ} "*Mü'minlerin ecrini.*" Cihadda başlarına gelen şeyle cihadda.

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾

172- "Aldıkları yaraya rağmen, yine de Allah'ın ve elçisinin çağrısına koşanlara gelince; işte bunlardan iyilik yapanlar ve Allah'tan sakınanlar için büyük bir ecir vardır!"

Ardından Allah Teâlâ onların Küçük Bedir Gazvesi'ne kadar Peygamberle birlikte olan haklarını vermelerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ } "*Yine de Allah'ın çağrısına koşanlar.*" Taatle Allah Teâlâ'ya icabet edenler.

{ وَالرَّسُولِ } "*Ve elçisinin.*" Küçük Bedir Gazvesi'nde bulunmalarıyla.

{ مِنْ بَعْدِ مَآ اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ } "*Aldıkları yaraya rağmen.*" Uhud gününde yaralanmaları.

{ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا } "*İşte iyilik yapanlar için.*" Hakkını yerine getirenler.

{ مِنْهُمْ } "*Bunlardan.*" Küçük Bedir Gazvesi'nde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte olmaları.

{ وَاتَّقَوْا } "*Ve Allah'tan sakınanlar.*" Allah Teâlâ'ya isyan etmekten ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e muhalefet etmekten.

{ اَجْرٌ عَظِيمٌ } "*Büyük bir ecir vardır.*" Cennette bol bir sevap vardır. Onlar hakkında şu âyetler de nazil oldu.

اَلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
فَزَادَهُمْ اِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾

173- "Onlar öyle kimselerdir ki, insanlar kendilerine, 'Düşmanlarınız, size karşı asker toplamış, onlardan sakının!' dediklerinde bu, onların imanını arttırdı ve 'Allah bize yeter! O, ne güzel vekildir!' dediler."

{ اَلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ } "*Onlar öyle kimselerdir ki kendilerine dediklerinde.*" Nuaym ibn Mes'ud el-Eşcaî.

{ النَّاسُ } "*İnsanlar.*" Ebû Süfyan ve ashabı.

{ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ } "*Düşmanlarınız, size karşı asker toplamış.*" Latime'de. Latime ise Mekke'nin yakınında bir çarşıdır.

{ فَاخْشَوْهُمْ } "*Onlardan sakının!*" Onlara doğru çıkmakla.

{ فَزَادَهُمْ اِيمَانًا } "*Bu, onların imanını artırdı.*" Onlara karşı çıkmakla cüretleri arttı.

{وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰه} "*Ve Allah bize yeter, dediler.*" Bizim dayanağımız Allah Teâlâ'dır.

{وَنِعْمَ الْوَكِيلُ} "*O ne güzel vekildir.*" Yardım etmeye kefildir.

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾

174- "Bu yüzden onlar, kendilerine hiçbir kötülük dokunmadan, Allah'ın nimeti ve lütfu ile geri dönmüşlerdi; çünkü onlar Allah'ın hoşnutluğunu elde etmeye çalışmışlardı. Gerçekten de Allah, çok büyük lütuf sahibidir."

{فَانْقَلَبُوا} "*Bu yüzden onlar geri dönmüşlerdi.*" Döndüler.

{بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ} "*Allah'ın nimeti ile.*" Allah Teâlâ'dan bir sevap ile.

{وَفَضْلٍ} "*Ve lütfu.*" Sevk edildiniz şeydeki kazanç pazardan bir kazanç. Lütfun ganimet olduğu da söylenmiştir.

{لَمْ يَمْسَسْهُمْ} "*Kendilerine dokunmadan.*" Gidişte ve dönüşte onlara hiçbir şey isabet etmedi.

{سُوٓءٌ} "*Hiçbir kötülük.*" Savaş ve hezimet.

{وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ} "*Çünkü onlar Allah'ın hoşnutluğunu elde etmeye çalışmışlardı.*" Küçük Bedir Savaşı'na giderken Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte bulunurken yerine getirmede.

{وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ} "*Gerçekten de Allah bir lütuf sahibidir.*" Lütuf sahibidir.

{عَظِيمٍ} "*Çok büyük.*" Onlardan düşmanı bertaraf etmekle.

اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَآءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

175- "İşte dostlarıyla sizi korkutan, şeytandan başkası değildir; o halde iman etmiş kimseler iseniz, onlardan değil, benden sakının!"

{ اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ } "*İşte, şeytandan başkası değildir.*" Şeytan sizi korkutur. Yani Nuaym ibn Mesud. Allah Teâlâ onu şeytan olarak isimlendirdi. Zira o, şeytana ve vesvesesine tâbi idi.

{ يُخَوِّفُ اَوْلِيَآءَهُ } "*Dostlarıyla sizi korkutan.*" Diyor ki, sizi kendi kâfir dostlarıyla korkutan.

{ فَلَا تَخَافُوهُمْ } "*O halde onlardan değil.*" Savaşa çıkmak konusunda.

{ وَخَافُونِ } "*Benden sakının.*" Oturmak suretiyle.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } "*İman etmiş kimseler iseniz.*" Diriltmesini tasdik ediyorsanız.

وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا يُرِيدُ اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾

176- "İnkârda yarışanlar seni üzmesin. Çünkü onlar, Allah'a hiçbir şekilde zarar veremezler. Allah onlara ahirette bir pay vermek istememektedir. Onlar için büyük bir azap vardır."

Ardından münafıkların Yahudilerle velayete koşuşlarını zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَلَا يَحْزُنْكَ } "*Seni üzmesin.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve seni gamlandırmasın.

{ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ } "*Yarışanlar.*" Hızlıca koşanlar.

{ فِي الْكُفْرِ } "*İnkârda.*" Yani münafıkların Yahudilerle dostluğa koşmaları.

{ اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ } "*Çünkü onlar Allah'a zarar veremezler.*" Yahudilerle dostluğa koşmalarıyla Allah Teâlâ'dan eksiltemezler.

{شَيْئًا يُرِيدُ اللهُ} "*Hiçbir şekilde. Allah istememektedir.*"[18] Allah Teâlâ diledi.

{اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ} "*Onlara.*" Yahudilere ve münafıklara ait olmamasını.

{حَظًّا} "*Bir pay.*" Nasip.

{فِي الْاٰخِرَةِ} "*Ahirette.*" Cennette.

{وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} "*Onlar için büyük bir azap vardır.*" Şiddetli bir azap bulunduğu şeyden daha şiddetli.

اِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾

177- "İman karşılığında inkârı satın alanlar, Allah'a hiçbir şekilde zarar veremezler. Onlar için can yakıcı bir azap vardır."

{اِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ} "*İman karşılığında inkârı satın alanlar.*" İmana karşı küfrü seçenler ki bunlar münafıklardır.

{لَنْ يَضُرُّوا اللهَ} "*Allah'a zarar veremezler.*" Küfrü seçmeleri nedeniyle Allah Teâlâ'dan hiçbir şeyi eksiltemezler.

{شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ} "*Hiçbir şekilde. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.*" Acısı kalplerine özgü olan acıtıcı bir azap.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِاَنْفُسِهِمْ اِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوٓا اِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾

178- "İnkâr edenler, onlara süre vermemizin, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Çünkü biz onlara, ancak günahlarını artırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır."

---

18 Tefsir metninde (يُرِيدُ اللهُ) ile (اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ) ayrı ayrı tefsir edilmiştir. Ancak biz, zorunluluktan mealin çeviri metnini (اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ يُرِيدُ اللهُ) ifadelerine göre düzenledik.

Ardından Allah Teâlâ küfürde onlara mühlet verişini zikrederek şöyle buyurdu:

{وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا} "*İnkâr edenler sanmasınlar.*" Yahudiler kesinlikle zannetmesinler.

{اَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ} "*Onlara süre vermemizin.*" Onlara mühlet verişimizi ve onlara mallardan ve evlatlardan verişimizi.

{خَيْرٌ لِاَنْفُسِهِمْ اِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ} "*Kendileri için hayırlı olduğunu. Çünkü biz onlara, ancak fırsat veriyoruz.*" Ve onlara mallardan ve evlatlardan verişimiz.

{لِيَزْدَادُوٓا اِثْمًا} "*Günahlarını artırmaları için.*" Dünyada günahlarını, ahirette de derekelerini[19] çoğaltsın diyedir.

{وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ} "*Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.*" Onunla günden güne, saat be saat alçaltılırlar.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Şiddetli bir azap.

"Velâ yehzunke" buyruğundan buraya kadar olan bölümün Uhud Savaşı'nda Mekke ehlinin müşrikleri hakkında nazil olduğu söylenmiştir.

مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَآءُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾

179- "Allah mü'minleri, şu içinde bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; temizi pisten ayıracaktır. Allah size, gaybı da bildirecek

[19] Cennetin tabakalarına ve üstünlüklerine derece, cehennemdeki azabın fazlalaşmasına ise dereke denilir.

değildir. Fakat Allah, peygamberlerinden dilediğini seçer. Öyleyse Allah'a ve peygamberlerine iman edin! Eğer siz iman edip Allah'tan sakınırsanız, sizin için büyük bir ecir vardır."

Ardından Allah Teâlâ müşriklerin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e: "Ey Muhammed! Sen içimizden bir kısmımızın kâfir bir kısmımızın ise mü'min olduğunu söylemektesin. Öyle ise Ey Muhammed! Bizden iman edenleri ve iman etmeyenleri açıkla" sözlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{مَا كَانَ اللهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ} "*Allah, mü'minleri bırakacak değildir.*" Ve kâfirleri.

{عَلٰى مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ} "*Şu içinde bulunduğunuz durumda.*" Din konusunda.

{حَتّٰى} "*Ta ki*" Eğer hükmettiği kazasında şu şekilde ise mü'min kâfir kâfir de mü'min olsun.

{يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ} "*Temizi pisten ayıracaktır.*" Bedbahtı bahtlı olandan, kâfiri mü'minden, münafıkı da ihlaslı olandan.

{وَمَا كَانَ اللهُ لِيُطْلِعَكُمْ} "*Allah size, bildirecek değildir.*" Ey Mekke ehli.

{عَلَى الْغَيْبِ} "*Gaybı da.*" Buna. Ta ki kimin mü'min kimin de mü'min olmadığını bilesiniz diye.

{وَلٰكِنَّ اللهَ يَجْتَبِي} "*Fakat Allah seçer.*" Tertemiz kılarak seçer.

{مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَآءُ} "*Peygamberlerinden dilediğini.*" Yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i seçer ki, Allah Teâlâ vahiyle onu bir takım şeylere muttali kılar.

{فَاٰمِنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ} "*Öyleyse Allah'a ve peygamberlerine iman edin.*" Peygamberlerin ve kitapların bütününe.

{وَاِنْ تُؤْمِنُوا} "*Eğer siz iman edip.*" Allah Teâlâ'ya, kitapların ve resûllerin bütününe.

{ وَتَتَّقُوا } *"Allah'tan sakınırsanız."* Küfür ve şirkten.

{ فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيمٌ } *"Sizin için büyük bir ecir vardır."* Cennette bolca bir sevap vardır.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

180- "Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği şeylerde cimrilik edenler, sakın bu tutumlarının kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar! Hayır, bu kendileri için kötüdür. Çünkü cimrilik ettikleri şeyler, kıyâmet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'a aittir. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

Ardından Allah Teâlâ'nın kendilerine verdiği şeyde Yahudilerin ve münafıkların cimriliğini zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَلَا يَحْسَبَنَّ } *"Sanmasınlar."* Sakın zannetmesinler.

{ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ } *"Allah'ın kendilerine verdiği şeylerde cimrilik edenler."* Allah Teâlâ'nın onlara bahşettiklerinden.

{ مِنْ فَضْلِهٖ } *"Lütfundan."* Maldan.

{ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ } *"Sakın bu tutumlarının kendileri için hayırlı olduğunu. Hayır, bu kendileri için kötüdür. Boyunlarına dolanacaktır."* O kılınacaktır.

{ بِهٖ مَا بَخِلُوا } *"Çünkü cimrilik ettikleri şeyler."* Maldan yani altın ve gümüş boyunlarında ateşten bir gerdanlık/halka kılınacaktır.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Kıyâmet günü. Göklerin ve yerin mirası Allah'a aittir."* Göklerin hazineleri yağmur, yerin ki ise bitkilerdir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gökler ve yer ehli ölecek, mülk sadece kahhar ve vahid olan Allah Teâlâ'ya kalacaktır.

{وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} "*Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.*" Cimrilik ve cömertliği.

لَقَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَآءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾

181- "Hiç şüphesiz, 'Allah yoksul, biz zenginiz!' diyenlerin sözünü Allah işitmiştir. Biz onların söylediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürmelerini yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın bakalım o yakıcı azabı!"

Ardından Allah Teâlâ Yahudi Finhas ibn Azura'nın ve ashabının "Ey Muhammed! Hiç kuşkusuz Allah Teâlâ fakirdir, bizden borç istemektedir" sözünü zikrederek şöyle buyurdu:

{لَقَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوٓا} "*Hiç şüphesiz diyenlerin sözünü Allah işitmiştir.*" Yani Finhas ibn Azura ve ashabının.

{اِنَّ اللهَ فَقِيرٌ} "*Allah yoksul.*" Muhtaçtır, bizden borç istemektedir.

{وَنَحْنُ اَغْنِيَآءُ} "*Biz zenginiz.*" Ve bizler borca ihtiyaç duymamaktayız.

{سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا} "*Biz onların söylediklerini yazacağız.*" Ahirette dedikleri şeyleri onların aleyhine koruyacağız.

{وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَآءَ} "*Ve peygamberleri öldürmelerini.*" Peygamberleri öldürmelerini aleyhlerine koruyacağız.

{بِغَيْرِ حَقٍّ} "*Haksız yere.*" Suçsuz yere.

{وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ} "*Ve diyeceğiz ki: Tadın bakalım o yakıcı azabı!*" Şiddetli azabı.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾

182- "Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapıp öne sürdüğünüzün karşılığıdır. Yoksa Allah, kullarına karşı zulmedici değildir."

{ ذٰلِكَ } "*Bu.*" Azap.

{ بِمَا قَدَّمَتْ } "*Dünyada iken yapıp öne sürdüğünüzün karşılığıdır.*" Amel ettiğiniz.

{ اَيْدِيكُمْ } "*Kendi ellerinizle.*" Yahudilikte.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ } "*Yoksa Allah, kullarına karşı zulmedici değildir.*" Suçsuz yere sizi alması.

اَلَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَآ اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَآءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾

183- "'Allah, (gökten inen) ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe, hiçbir peygambere inanmamayı bize emretti!' diyenlere şöyle de: 'Size, benden önce birtakım peygamberler mucizelerle gelmiş ve o dediğinizi de getirmişti. Eğer doğru söylüyorsanız, o peygamberleri niçin öldürdünüz?'"

{ اَلَّذِينَ قَالُوٓا } "*Diyenlere.*" Diyenler ki, bunlar Yahudilerdir.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَآ } "*Allah, bize emretti!*" Kitap'ta bize emretti.

{ اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ } "*Hiçbir peygambere inanmamayı.*" Risalet ile gelen bir kişiyi tasdik etmememizi.

{ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ } "*Gökten inen ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe.*" Kastetmektedirler ki; ta ki peygamberler zamanında olduğu gibi bize kurban yiyen ateş getirmeyinceye kadar.

{ قُلْ } "*Şöyle de.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ قَدْ جَآءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ } "*Size, benden önce birtakım peygamberler mucizelerle gelmiş.*" Emir, nehiy ve alametlerle.

{ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ } "*Ve o dediğinizi de getirmişti.*" Hz. Zekeriyya, Yahya, Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) kurbanı.

{ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ } "*O peygamberleri niçin öldürdünüz?*" Hz. Yahya ve Hz. Zekeriyya. Kurban onların dönemlerindeydi.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } "*Eğer doğru söylüyorsanız.*" Sözlerinizde. Bunun üzerine dediler ki, babalarımız peygamberleri haksızca öldürmedi.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَآءُو بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

184- "Eğer onlar seni yalanladılarsa, (iyi bilin ki) senden önce, açık deliller, hikmetli sayfalar ve aydınlatıcı kitap getirmiş olan peygamberler de yalanlanmıştı."

Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ فَإِنْ كَذَّبُوكَ } "*Eğer onlar Seni yalanladılarsa.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara söylediğin şeyde seni yalanlarlarsa buna üzülme.

{ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ } "*(İyi bilin ki) senden önce, peygamberler de yalanlanmıştı.*" Kavimleri de onları yalanlamıştı.

{ جَآءُو بِالْبَيِّنَاتِ } "*Açık deliller, getirmiş olan.*" Emir, nehiy ve peygamberlik alametleri.

{ وَالزُّبُرِ } "*Hikmetli sayfalar.*" İlk kavimlerin kitaplarının haberlerini.

{ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ } "*Ve aydınlatıcı kitap.*" Helal ve haramı açıklayan.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾

185- "Her canlı ölümü tadacaktır. Kıyâmet günü size, ecirleriniz tam olarak verilir. O vakit her kim ateşten uzaklaştırılıp, cennete konursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir."

Ardından Allah Teâlâ onların ölümlerini ve ölümden sonrasını zikrederek şöyle buyurdu:

{كُلُّ نَفْسٍ} "*Her canlı*." Her nefes alıp veren.

{ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ} "*Ölümü tadacaktır*." Ölümü tadar.

{وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ} "*Size tam olarak verilir*." Size eksiksiz verilecek.

{اُجُورَكُمْ} "*Ecirleriniz*." Amellerinizin sevabı.

{يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ} "*Kıyâmet günü. O vakit her kim uzaklaştırılıp*." Ayrılır, kenara çektirilir ve uzaklaştırılırsa.

{عَنِ النَّارِ} "*Ateşten*." Tevhid ve sâlih amelle.

{وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ} "*Cennete konursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir*." Cenneti ve içindekileri kazanmış, ateşten ve ateşte bulunan şeylerden kurtulmuştur.

{وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ} "*Bu dünya hayatı, değildir*." Dünyadaki nimetler değildir.

{اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ} "*Geçici bir yararlanmadan başka bir şey*." Kalıcılık hususunda bir evin eşyaları olan testi, cam şişeler ve bunun dışındaki şeyler gibidir.

لَتُبْلَوُنَّ فِيٓ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوٓا اَذًى كَثِيرًا وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٨٦﴾

186- "Elbette siz, mallarınız ve canlarınız konusunda sınanacaksınız. Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve Allah'a ortak koşanlardan, incitici sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve Allah'tan sakınırsanız, işte bu, sabredilmesi ve kararlı olunması gereken işlerdendir."

Ardından kâfirlerin Peygamberine ve ashabına yaptığı eziyeti zikrederek şöyle buyurdu:

{لَتُبْلَوُنَّ} "*Elbette siz sınanacaksınız.*" Muhakkak sınanacaksınız.

{فِيٓ اَمْوَالِكُمْ} "*Mallarınız konusunda.*" Mallarınızı kaybetmeniz hususunda.

{وَاَنْفُسِكُمْ} "*Ve canlarınız.*" Canlarınıza isabet eden hastalıklar, acılar, öldürülme, darp ve diğer belalar hususunda.

{وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ} "*Kendilerine kitap verilenlerden işiteceksiniz.*" Kendilerine kitap bahşedilenler.

{مِنْ قَبْلِكُمْ} "*Sizden önce.*" Yani Yahudiler, Hıristiyanlardan hakaret, yalan ve Allah Teâlâ'ya karşı iftira.

{وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوٓا} "*Ve Allah'a ortak koşanlardan da.*" Yani müşrik Araplardan da.

{اَذًى كَثِيرًا} "*İncitici sözler.*" Hakaret, dövme, lanet, öldürülme, yalan ve Allah Teâlâ'ya iftira.

{وَاِنْ تَصْبِرُوا} "*Eğer sabreder.*" Onların eziyetlerine.

{وَتَتَّقُوا} "*Ve Allah'tan sakınırsanız.*" Eziyet hususunda Allah Teâlâ'ya isyan etmekten.

{ فَاِنَّ ذٰلِكَ } "*İşte bu.*" Sabır ve tahammül.

{ مِنْ عَزْمِ الْاُمُور } "*Sabredilmesi ve kararlı olunması gereken işlerdendir.*" İşlerin hayırlılarındandır. Yani bu şeyler mü'minlerin sebat gösterilmesi gereken eylemlerindendir.

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾

187- "Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden, 'Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz' diyerek söz almıştı. Onlar ise, bunu sırtlarının arkasına attılar ve onu az bir bedelle değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!"

Ardından Ehl-i Kitap'tan Kitap konusunda Peygamberinin niteliklerini ve özelliklerini aldığı misakını zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ } "*Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden, ... diyerek söz almıştı.*" Kitap yani Tevrat ve İncil verilenler.

{ لَتُبَيِّنُنَّهُ } "*Onu mutlaka açıklayacaksınız.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliği ve niteliğini.

{ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ } "*İnsanlara. Ve onu gizlemeyeceksiniz.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kitaptaki özelliklerini ve niteliklerini.

{ فَنَبَذُوهُ } "*Onlar ise bunu attılar.*" Allah Teâlâ'nın Kitabını ve ahdini attılar.

{ وَرَآءَ } "*Arkasına.*" Arkaya.

{ ظُهُورِهِمْ } "*Sırtlarının.*" Ve bununla amel etmediler.

{ وَاشْتَرَوْا بِهِ } "*Ve onu değiştiler.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kitaptaki özelliklerini ve niteliklerini gizlemeyi.

{ثَمَنًا قَلِيلًا} "*Az bir bedelle.*" Az bir yiyeceğe.

{فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ} "*Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!*" Kendi nefisleri için seçtikleri Yahudilik ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerini ve niteliklerini gizlemeleri.

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾

188- "Yaptıklarına sevinenlerin ve yapmadıkları ile de övülmekten hoşlananların azaptan kurtulacaklarını sanma! Çünkü onlar için can yakıcı bir azap vardır."

Ardından onların –yani Yahudilerin- kendilerinde olmayan şeylerle övgü ve senayı talep edişlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{لَا تَحْسَبَنَّ} "*Sanma.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sakın sanma.

{الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اَتَوْا} "*Yaptıklarına sevinenlerin.*" Kitapta Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerini ve niteliklerini vasfedici olmaksızın.

{وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا} "*Ve yapmadıkları ile de övülmekten hoşlananların.*" Kendileri hakkında hayır söylenmesini. Onlar Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzeredirler ve fakirlere iyilik yapmaktadırlar denilmesinin onlar hakkında hiçbir hayrı bulunmamaktadır.

{فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ} "*Onları sanmayasın.*"[20] Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{بِمَفَازَةٍ} "*Kurtulacaklarını.*" Uzaklaştırılacaklarını.

---

20 (فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ) ifadesinin mealde karşılığının olması için tarafımızdan meal metne eklenmiştir.

{ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ } "*Azaptan. Çünkü onlar için can yakıcı bir azap vardır.*" Acıtıcı.[21]

---

21 a) İmam Buhârî, İbn Cureyc, Abdullah ibn Ebî Muleyke'den haber verdi ki, ona da Alkame ibn Vakkas haber vermiştir: (Medine valisi) Mervan ibn Hakem kendi kapıcısı Rafi'e: "Ey Rafi'! İbn Abbâs'a git de şöyle sor: '(Kur'an'da bildirildiği üzere) kendisine verilen dünyalıkla ferahlanan ve yapmadığı bir işle övünmeye sevinen her kişi azap olunacaksa, bütün Müslümanlar herhalde azap olunacaklardır (demektir)?'" İbn Abbâs bu soruya şöyle cevap vermiştir: "Bu âyetle sizin aranızda ne münasebet var? (Bu âyet Yahudiler hakkında inmiştir.) Bir kere Hz. Peygamber, Yahudileri çağırıp onlara (Tevrat'taki vasıflarına dair) bir soru sordu. Onlar da sorunun hakiki cevabını sakladılar da ondan başkasını haber verdiler. Bununla beraber verdikleri bu cevap ile Peygamber yanında takdir olunduklarını sandılar ve hakikati gizleyerek verdikleri yanıt ile de sevindiler." Bundan sonra İbn Abbâs: (وَاِذْ اَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ) "*Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden; 'Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz' diyerek söz almıştı. Onlar ise, bunu arkalarına attılar ve onu az bir bedelle değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü! Yaptıklarına sevinenlerin ve yapmadıkları ile de övülmekten hoşlananların azaptan kurtulacaklarını sanma! Çünkü onlar için can yakıcı bir azap vardır. '* (3/Al-i İmran/187-188) buyruğunu okudu." Bu hadisin ravisi olan Hişam ibn Yusuf'a İbn Cureyc'den rivayet etmesinde Abdürrezzak mutabaat etmiştir. Buhârî, Tefsir, 16 nolu bâb, 4568 nolu hadis. Bu hadisi ayrıca İmam Ahmed, Müslim, Tirmizî ve Hâkim de tahric etmiştir. Müslim, Kitâb-ü Sıfati'l-Münâfikîn, 2778 nolu hadis; *Sünen-i Tirmizî*, Tefsir, Sûre-i Al-i İmran, 3014 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 299, Tefsir; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 298.

b) Bu âyetin anlamı önceki âyetle bağlantılıdır. Kendisinden önceki âyet ise şudur: (وَاِذْ اَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ) "*Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden, 'Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz' diyerek söz almıştı. Onlar ise, bunu arkalarına attılar ve onu az bir bedelle değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!*" Bu âyette geçen "*Kitap verilenler*"den kasıt hadiste de geçtiği üzere Yahudilerdir. Allah Teâlâ'nın insanlara açıklayacaklarına ve gizlemeyeceklerine dair Yahudilerden almış olduğu söz Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygamber olarak gönderilişi ve gönderildiği esnada kendisine iman ederek ve şeraitine uyarak ona tutunmaktır. Nitekim İbn Abbâs âyeti bu meyanda yorumlamıştır.

c) İbn Cerîr Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan nakline göre, o âyetin tefsiri hakkında şöyle der: "Allah Teâlâ onlara Allah'a ve kelimelerine iman eden ümmi pey-

gambere uymayı emretmiş ve onlara '*Ona uyun. Umulur ki hidayete erişirsiniz*' buyurmuştu. Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) peygamber olarak gönderilince (يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِيٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوا بِعَهْدِيٓ اُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ) '*Ey İsrail oğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım. O halde yalnız benden korkun!*' (2/el-Bakara/40) buyurdu. Onlarla bu konuda ahidleşti. Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) gönderilince de '*Onu tasdik ediniz*' dedi." *Tefsiru't-Taberî*, c. 4, s. 202.

d) (لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اَتَوْا) "*Yaptıklarına sevinenleri sanma!*" Yani Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i inkâr etme ve kendilerine verilmiş olan Kitapta haber verilen şeyleri gizleme, Arapların çoğunluğunun kendilerini inkâr etmeleri gibi yapmış oldukları eylemleri. Nitekim İbn Abbâs da âyeti tefsir bağlamında onların bu hakikatleri gizleme eylemlerine dikkat çekmektedir.

e) (وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا) "*Ve yapmadıkları ile de övülmekten hoşlananların.*" İlk hadiste şu ifadeler geçmekteydi: "Peygamber, Yahudileri çağırıp onlara (Tevrat'taki vasıflarına dair) bir soru sordu. Onlar da sorunun hakiki cevabını sakladılar da ondan başkasını haber verdiler. Bununla beraber verdikleri bu cevap ile Peygamber yanında takdir olunduklarını sandılar ve hakikati gizleyerek verdikleri yanıt ile de sevindiler." Buhârî'nin rivayetinde bu şekilde geçmektedir. Ancak İmam Müslim'in ve diğerlerinin rivayetinde ise şu şekilde geçmektedir: "Yanından çıktıklarında ona kendilerine sorduğu şeye dair haber vermişler, intibaını verdiler ve bundan dolayı da övülmeyi istediler." Ancak Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e haber vermedikleri şey hadisin hiçbir kanalında zikredilmemektedir. Belki de Allah Teâlâ gizledikleri şeyi önceki âyette onları konu edinirken vermiştir ki, bu, kendi kitaplarında açıklanmış Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliğinin açıklanmasıdır.

f) Onların yapmadıkları halde övülmek istedikleri şeyin ne olduğu hakkında İbn Abbâs'tan bir rivayet bulunmaktadır. Onlar kendi zanlarınca Allah Teâlâ'ya ibadet ehli idiler ve sâlih amellerde bulunuyorlardı. İbn Cerîr Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan âyetin tefsiri hakkında şöyle nakleder: "Bunlar Kitap Ehlidirler. Onlara kitap indirildi. Haksızca hükmettiler. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirmek suretiyle tahrif ettiler. Bu yaptıklarına da sevindiler. Yapmadıkları şeyler nedeniyle de övünmek istediler. Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Allah'ın indirdiğini inkâr etmelerine sevindiler. Onlar kendilerinin Allah'a ibadet ettiklerini, oruç tutup namaz kıldıklarını iddia etmekteydiler. Allah azze ve celle Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e şöyle buyurdu: (لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اَتَوْا) '*Yaptıklarına sevinenleri sanma!*' Allah'ı inkâr ettiler ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i inkâr ettiler. (وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا) '*Ve yapmadıkları ile de övülmekten hoşlananların.*' Yani namaz ve oruçla. Allah Teâlâ Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e (فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ) '*Azaptan kurtulacaklarını sanma! Çünkü onlar için can yakıcı bir azap vardır.*' buyurdu." *Tefsiru't-Taberî*, c. 4, s. 206. Bu haberin zayıf olduğunu yukarıda belirtmiştik. İmam Buhârî ve Müslim'in ve diğer *Sünen* sahiplerinin tahric ettiği

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

189- "Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Çünkü Allah, her şeye gücü yetendir."

{وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ} "*Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır*." Göklerin yağmurla, yerin bitkilerle hazineleri.

{وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ} "*Çünkü Allah her şeye*." Gökler ve yer ehlinden ve bu ikisinin hazinelerinden.

{قَدِيرٌ} "*Gücü yetendir*." Ardından Mekke'nin kâfirlerinin "Ey Muhammed! Söylediğin söz üzere bize âyet getir" sözlerinden dolayı Mekke'nin kâfirlerine kudretinin alametini açıklayarak şöyle buyurdu:

اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾

190- "Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardından gelmesinde, akıl sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."

{اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ} "*Göklerin yaratılmasında*." Göklerdeki meleklerin, güneşin, ayın, yıldızların ve bulutun yaratılışında.

---

haber bu haberden isnad açısından daha sahihtir. Bu ikinci haberde Yahudilerin övünmek istemeleri gerekçesi, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yaptıkları açıklama değil de kendilerinin hayır, namaz ve oruç ehli olmaları ortaya çıkmaktadır. Ancak âyetin içeriğinin her iki haberi kapsamasına ilişkin herhangi bir engelin olmadığını da belirtmekte yarar var. Zira Yahudilerin ikinci haberde geçtiği üzere hayırlı davranışlarda bulundukları, hayır ehli olduklarını iddia etmeleri uzak bir olasılık değildir.

g) İbn Abbâs, âyette geçen (مَفَازَة) sözcüğünü mincat (azaptan kurtulacak bir yer, mekân veya azaptan kurtuluş) sözcüğü ile tefsir etmiştir. Yani "*Azaptan kurtulacaklarını sanma. Zira onlara acıklı bir azap vardır.*" *Tefsîru'l-Alûsî*, c. 4, s. 151; *el-Muharrerü'l-Vecîz*, c. 3, s. 317.

{وَالْأَرْضِ} "*Ve yerin.*" Ve yerin yaratılışında ve yerdeki dağların, denizlerin, ağaçların ve hayvanların yaratılışında.

{وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ} "*Gece ile gündüzün birbiri ardından gelmesinde.*" Gece ile gündüzün değişip dönüşmesinde.

{لَآيَاتٍ} "*Gerçekten açık ibretler vardır.*" Onun vahdaniyetinin alametleri.

{لِأُولِي الْأَلْبَابِ} "*Akıl sahipleri için.*" İnsanlardan akıl sahipleri için.

اَلَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾

191- "Onlar ayakta iken, otururken ve yanları üzere yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler (ve şöyle derler): 'Ey Rabbimiz! Sen bütün bunları boş yere yaratmadın. Seni tesbih ve tenzih ederiz. O halde bizi ateş azabından koru!'"

Ardından onların özellikleri hakkında şöyle buyurdu:

{اَلَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ} "*Onlar ki Allah'ı anarlar.*" Allah Teâlâ için namaza dururlar.

{قِيَامًا} "*Ayakta iken.*" Güç yetirdiklerinde.

{وَقُعُودًا} "*Otururken.*" Ayakta durmaya güç yetiremediklerinde.

{وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ} "*Ve yanları üzere yatarken.*" Ayakta durmaya ve oturmaya güç yetiremediklerinde.

{وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ} "*Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler.*" Harikuladelikleri.

{رَبَّنَا} "(*Ve şöyle derler*): *Ey Rabbimiz.*" Derler ki ey Rabbimiz.

{ مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا } "*Sen bütün bunları boş yere yaratmadın.*" Ölçüsüz bir şekilde.

{ سُبْحَانَكَ } "*Seni tesbih ve tenzih ederiz.*" Allah Teâlâ'yı tenzih ederler.

{ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ } "*O halde bizi ateş azabından koru.*" Cehennem azabını bizden gider.

رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهٗ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾

192- "Ey Rabbimiz! Sen kimi cehennem ateşine sokarsan, onu elbette perişan etmişsindir. Zalimlerin yardımcıları da yoktur!"

{ رَبَّنَآ } "*Ey Rabbimiz.*" Derler ki: Ey Rabbimiz.

{ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهٗ } "*Sen kimi cehennem ateşine sokarsan, onu elbette perişan etmişsindir.*" Onu alçaltmışsın.

{ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ } "*Zalimlerin yoktu*r." Müşrikler için.

{ مِنْ اَنْصَارٍ } "*Yardımcıları da.*" Ahirette kendilerine murad edilecek şeyi engelleyecek.[22]

---

22 İmam Buhârî رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهٗ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ "*Ey Rabbimiz, hakikat Sen kimi o ateşe sokarsan, şüphesiz onu hor ve hakir edersin. (Orada) zalimlerin hiçbir yardımcıları da yoktur*" (3/Âl-i İmran/192) buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: Hizmetçisi Kureyb'e, teyzesi ve Peygamberin zevcesi olan Meymune'nin yanında bir gece geçirdiğini haber verip, şöyle demiştir: "Ben başımı yastığın enine koyarak uzandım. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile ehli de yastığın boyuna başlarını koyarak uzandılar. Peygamber uyudu. Gece yarıyı bulduğunda ya biraz önce ya da biraz sonraca uyandı. Uykuyu (gidermek için) elleriyle yüzünü silmeye başladı. Ondan sonra Al-i İmran Sûresi'nin son on âyetlerini okudu. Sonra kalkıp asılı duran küçük bir kırbaya uzandı. Oradan güzelce bir abdest aldı. Sonra namaza durdu. Ben de kalkıp O'nun yaptığı gibi yaptım. Sonra gittim, yanına (yani sol tarafına) namaza durdum. Sağ elini başımın üzerine koydu ve sağ kulağımı tutup büktü (yani beni sağ tarafına geçirdi). Sonra iki rekât, sonra yine iki rekât, sonra yine iki rekât, sonra yine iki rekât, sonra yine iki rekât, sonra yine iki rekât namaz kıldı. Ondan sonra tek rekâtlı bir namaz kıldı. Sonra müezzin davete gelinceye kadar yine uzandı. Müezzin gelince yine kalktı, hafif iki rekât namaz kıldıktan sonra odasından çıkıp sabah namazını kıldırdı." Buhârî, Tefsir, Al-i İmran Sûresi 71. Bâb.

رَبَّنَآ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْاِيمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾

193- "Ey Rabbimiz! Biz; 'Rabbinize inanın!' diyerek, imana çağıran bir davetçi işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz! O halde Sen, bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört! Canımızı da iyilerle birlikte al!"

{ رَبَّنَآ } "*Ey Rabbimiz.*" Derler ki: Ey Rabbimiz.

{ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا } "*Biz, bir davetçi işittik.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler.

{ يُنَادِي لِلْاِيمَانِ } "*Diyerek imana çağıran.*" Tevhide davet eden.

{ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا } "*Rabbinize inanın ve hemen iman ettik.*" Sana, Kitabına ve Resûlüne.

{ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا } "*Ey Rabbimiz! O halde Sen, bizim günahlarımızı bağışla.*" Büyük günahlarımızı.

{ وَكَفِّرْ } "*Ört.*" Geç.

{ عَنَّا سَيِّاٰتِنَا } "*Kötülüklerimizi.*" Büyük günahlarımızın dışındakilerini.

{ وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ } "*Canımızı da iyilerle birlikte al!*" Ruhlarımızı iman üzere kabz eyle ve bizi Peygamberlerin ve Salihlerin ruhlarıyla bir araya getir.

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

194- "Ey Rabbimiz! Elçilerin aracılığıyla bize vaat ettiklerini de bize ver ve kıyâmet günü bizi rezil etme! Çünkü Sen, verdiğin sözden caymazsın!"

{رَبَّنَا} "*Ey Rabbimiz.*" Ve derler ki: Ey Rabbimiz.

{وَاٰتِنَا} "*Bize ver.*" Bize bahşet.

{مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ} "*Elçilerin aracılığıyla bize vaat ettiklerini de.*" Yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{وَلَا تُخْزِنَا} "*Ve rezil etme bizi.*" Bize azap etme.

{يَوْمَ الْقِيٰمَةِ} "*Kıyâmet günü.*" Kâfirlere azap ettiğin gibi.

{اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ} "*Çünkü Sen, verdiğin sözden caymazsın!*" Ölümden sonra diriliş ve mü'minlere vadettiğinden.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنِّي لَآ اُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ
اَوْ اُنْثٰى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا مِنْ
دِيَارِهِمْ وَاُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ
وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

195- "Bunun üzerine, Rableri onlara şu karşılığı verdi: 'Ben sizden, erkek olsun kadın olsun hiçbir çalışanın yaptığını boşa çıkarmam. Sizler birbirinizdensiniz. Hicret edenlere, yurtlarından çıkarılanlara, yolumda ezaya uğratılanlara, savaşanlara ve bu uğurda öldürülenlere gelince; elbette ben, katımdan bir karşılık olarak onların günahlarını örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Karşılığın en güzeli, Allah katındadır!'"

{فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ} "*Bunun üzerine, Rableri onlara şu karşılığı verdi:*" İstedikleri şeyler konusunda icabet ederek şöyle buyurdu:

{اَنِّي لَآ اُضِيعُ} "*Ben boşa çıkarmam.*" Bâtıl kılmam.

{ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ } "*Sizden, hiçbir çalışanın yaptığını.*" Sizden çalışan bir kişinin amelinin sevabını.

{ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ } "*Erkek olsun kadın olsun. Sizler birbirinizdensiniz.*" Zira sizler birbirinizin dini üzeresiniz ve birbirinizin velisisiniz.

Daha sonra muhacirlere olan kerametini açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا } "*Hicret edenlere gelince.*" Mekke'den Medine'ye Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte hicret edenler ile Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den sonra hicret edenlere.

{ وَاُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ } "*Yurtlarından çıkarılanlara.*" Mekke kâfirlerinin Mekke'den onları kendi evlerinden çıkardıkları kimseler.

{ وَاُوذُوا فِي سَبِيلِي } "*Yolumda ezaya uğratılanlara.*" Taatim uğrunda.

{ وَقَاتَلُوا } "*Savaşanlara.*" Allah yolunda düşmanlarla.

{ وَقُتِلُوا } "*Ve bu uğurda öldürülenlere.*" Ta ki Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte cihada öldürülünceye kadar.

{ لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ } "*Elbette ben, onların günahlarını örteceğim.*" Cihada günahlarını.

{ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ } "*Ve onları cennetlere sokacağım.*" Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } "*Altlarından akan.*" Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْاَنْهَارُ } "*Irmaklar.*" Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللهِ } "*Katımdan bir karşılık olarak.*" Allah'tan onlara mükâfat olarak.

{ وَاللهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ } "*Karşılığın en güzeli Allah katındadır.*" Sâlih dönüş. Bu sâlih dönüş mükâfatlarından daha güzeldir.

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾

196- "İnkârcıların, öyle diyar diyar gezip dolaşması, sakın seni aldatmasın!"

Ardından onlara dünyanın faniliğini zikrederek, onların dünyanın faniliğinden yüz çevirmeye ve ahiretin bakiliğine rağbet etmeye ve ahireti talep etmeye özendirerek şöyle buyurdu:

{ لَا يَغُرَّنَّكَ } "*Sakın seni aldatmasın.*" Ey Muhammed! Bu hitap Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e olsa kasd edilenler ashaptır.

{ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ } "*İnkârcıların, öyle diyar diyar gezip dolaşması.*" Yahudilerin ve Müşriklerin ticarette gidiş gelişleri.

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾

197- "Çünkü bu, az bir yararlanmadır! Sonunda onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü yataktır orası!"

{ مَتَاعٌ قَلِيلٌ } "*Çünkü bu, az bir yararlanmadır!*" Dünyada az bir menfaat.

{ ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ } "*Sonunda onların varacakları yer.*" Dönüş yerleri.

{ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ } "*Cehennemdir. Ne kötü yataktır orası!*" Sergi ve dönüş yeri ne kötüdür.

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللهِ وَمَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾

198- "Ama Rablerinden sakınanlar için, Allah katından bir bağış olarak, altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındakiler daha hayırlıdır."

{ لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ } "*Ama Rablerinden sakınanlar.*" Diyor ki; ve Rablerini küfürden tevbe ederek birleyenler.

{ لَهُمْ جَنَّاتٌ } "*İçin cennetler vardır.*" Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } "*Altlarından akan.*" Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } "*Irmaklar.*" Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } "*İçinde sürekli kalacakları.*" Cennette ikamet edicidirler, vefat etmezler ve çıkartılmazlar.

{ نُزُلًا } "*Bir bağış olarak.*" Sevap olarak.

{ وَمَا عِنْدَ اللهِ } "*Allah katındakiler.*" Sevap.

{ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ } "*İyi kişiler için daha hayırlıdır.*" Muvahhidler için dünyada kâfirlere verdiğinden.

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾

199- "Kitap Ehli'nden öyleleri var ki, Allah'a iman ettikleri gibi, O'na boyun eğerek size indirilene ve kendilerine indirilene de iman ederler. Allah'ın âyetlerini az bir değer karşılığında satmazlar. İşte bunlar, mükâfatları Rableri katında olanlardır. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir."

Ardından Allah Teâlâ Ehl-i Kitap'tan iman eden Abdullah ibn Selam ve ashabı gibilerini överek şöyle buyurdu:

{ وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ } "*Kitap Ehli'nden öyleleri var ki, Allah'a iman ettikleri gibi, size indirilene iman ederler.*" Kur'an'a.

{ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ } "*Ve kendilerine indirilene de.*" Tevrat kitabına.

{خَاشِعِينَ لِلّٰهِ} "*O'na boyun eğerek.*" Taatte Allah Teâlâ için zelil ve mütevazi olarak.

{لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ} "*Allah'ın âyetlerini satmazlar.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kitaptaki özelliklerini ve niteliklerini gizlemeyi.

{ثَمَنًا قَلِيلًا} "*Az bir değer karşılığında.*" Az bir yiyeceğe.

{اُولٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ} "*İşte bunlar, mükâfatları olanlardır.*" Sevapları.

{عِنْدَ رَبِّهِمْ} "*Rableri katında.*" Cennette.

{اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} "*Şüphesiz Allah hesabı çabuk görendir.*" Hesaba çektiğinde onun hesabı çok süratlidir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

200- "Ey iman edenler! Sabredin, (savaş sırasında) sebat edin ve birbirinizle bağlantılı olun! Allah'tan sakının ki, kurtuluşa eresiniz!"

Ardından onları cihadda ve başa gelen sıkıntılarda sabra teşvik ederek şöyle buyurdu:

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} "*Ey iman edenler!*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{اصْبِرُوا} "*Sabredin.*" Peygamberinizle birlikte cihada.

{وَصَابِرُوا} "*(Savaş sırasında) sebat gösterin.*" Düşmanlarınıza karşı çoğalarak yarışınız ve galebe çalınız.

{وَرَابِطُوا} "*Ve birbirinizle bağlantılı olun!*" Düşmanlarınıza karşı Peygamberinizle ikamet ettikleri şeye karşı nefislerinizle ribat yapınız.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Farzları eda etme, masiyetlerden kaçınma hususunda sabrediniz. Bid'at ve hevâ ehline karşı çoğalmak için yarışınız ve galebe çalmakla sebat gösteriniz, Allah yolunda atları bağlamakla ribat yapınız.

{وَاتَّقُوا اللهَ} "*Allah'tan sakının ki.*" Size emrettiği konularda Allah Teâlâ'ya itaat ediniz ve bunu terk etmeyiniz.

{لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} "*Kurtuluşa eresiniz!*" Gazap ve azaptan kurtuluşa eresiniz.

سورة النِّسَاءِ

4- NÎSÂ SÛRESİ

Kadınların zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Sözcük sayısı 3.940, harf sayısı ise 16.300'dür.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهٖ وَالْاَرْحَامَ اِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾

1- "Ey insanlar! Sizi tek bir kişiden yaratan ve ondan eşini yaratıp bu ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türetip yayan Rabbinizden sakının! Kendi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının! Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nîsâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{يَآ اَيُّهَا النَّاسُ} *"Ey insanlar!"* Bu hitap geneldir. Bazen bu nida özel de olabilir.

{اتَّقُوا رَبَّكُمُ} *"Rabbinizden sakının."* Rabbinize itaat ediniz.

{الَّذِي خَلَقَكُمْ} *"Sizi yaratan."* Birbirinizden doğup çoğalmak ile.

{مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ} *"Tek bir kişiden."* Bir tek Âdem'in nefsinden. Havva'nın nefsi ise bu nefsin içindeydi.

{وَخَلَقَ مِنْهَا} *"Ve ondan yaratıp."* Hazret-i Âdem'in nefsinden de.

{زَوْجَهَا} *"Eşini."* Hazret-i Havva'yı.

{وَبَثَّ مِنْهُمَا} *"Bu ikisinden türetip yayan."* Hazret-i Âdem ve Hazret-i Havva'nın evlenip çocuk sahibi olmalarıyla da yaratan.

{رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً} *"Birçok erkekler ve kadınlar."* Erkek olsun kadın olsun birçok insan.

{وَاتَّقُوا اللّٰهَ} *"Allah'tan sakının."* Allah Teâlâ'ya itaat ediniz.

{تَسَآءَلُونَ بِهِ} *"Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz."* Allah Teâlâ'nın hakkıyla ihtiyaçları ve hakları birbirinizden.

{وَالْاَرْحَامَ} *"Ve akrabalık bağlarını koparmaktan."* Akrabalık ve yakınlık hakkıyla. Eğer âyet nasp olarak mim harfinin üstünü ile (وَالْاَرْحَامَ) okunursa Allah Teâlâ'nın (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) buyruğuna atfedilerek âyetin bu bölümünün anlamı şöyle olur: Sıla-i rahmi yerine getiriniz ve sıla-i rahmi kesmeyiniz.

{اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا} *"Şüphesiz Allah, üzerinizde tam bir gözetleyicidir."* Hâfiz'dir. O, sizden size emrettiği taati ve sıla-i rahmi ister.

وَاٰتُوا الْيَتَامٰى اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾

2- "Yetimlere (güçsüz, kimsesiz, öksüz, yetim ve kadınlara) mallarını verin. Kötü olanı iyi olanla değiştirmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza karıştırıp yemeyin. Çünkü bu büyük bir günahtır."

{وَاٰتُوا الْيَتَامٰى} *"Yetimlere (güçsüz, kimsesiz, öksüz, yetim ve kadınlara) verin."* Yetimlere veriniz.

{اَمْوَالَهُمْ} *"Mallarını."* Yanınızda bulunan mallarını ergenlikten ve olgunluktan sonra.

{وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ} *"Kötü olanı iyi olanla değiştirmeyin."* Yani kendi helal malınızı bırakarak onların haram mallarını yemeyin.

{وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْ} *"Onların mallarını kendi mallarınıza karıştırıp yemeyin."* Yani karıştırmak suretiyle onların mallarını kendi mallarınızla birlikte yemeyin.

{كَانَ اِنَّهُ} *"Çünkü bu."* Yani yetimin malını zulmen yemek.

{حُوبًا كَبِيرًا} *"Büyük bir günahtır."* Allah Teâlâ katında cezalandırılacak büyük bir günahtır. Bu âyet-i kerime Gatafanlı birisi hakkında nazil olmuştur. Bu şahsın yanında yetim olan kardeşinin oğlunun birçok malı bulunmaktaydı.

Bu âyet-i kerime nazil olduğunda dediler ki; *"Günah korkusuyla yetimleri ayıralım."* Bunun üzerine Allah azze ve celle şu âyeti indirdi:[1]

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ذٰلِكَ اَدْنٰى اَلَّا تَعُولُوا ﴿٣﴾

3- "Eğer yetim kızlarla evlendiğinizde, adaletli davranamamaktan korkarsanız, hoşunuza giden kadınlardan ikiye, üçe ve dörde kadar alın. Eğer adaletli davranamamaktan korkarsanız, o zaman

---

1 a) İmam Buhârî, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini zikreder: (حُوب) sözcüğü günah anlamındadır. Buhârî, c. 8, s. 245, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, "Kadınlara zorla mirasçı olmanız helal değildir" bâbı. İbn Abbâs'ın: (حُوب) "Hub" sözcüğünü günah şeklinde tefsir ettiğini İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. Bkz, Taberî, c. 4, s. 231.
b) İbn Hacer ise şu notu düşer: İbn Ebî Hatem muttasıl olarak sahih bir isnad ile İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakleder: (حُوب) sözcüğü büyük günah anlamına gelmektedir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 246.

bir tane ile veya elinizin altındaki (cariye) ile yetinin. Haksızlık yapmamanız için bu daha uygundur."

{ وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى } *"Eğer yetim kızlarla evlendiğinizde, adaletli davranamamaktan korkarsanız."* Eğer yetimler arasında mallarını koruma konusunda adil davranamayacaksanız. Nafaka ve geceleri paylaştırma konusunda hanımlar arasındaki adil davranamama korkusu da bu şekildedir. Araplar dokuz, on diledikleri kadar kadın ile evleniyorlardı. Kays İbn Hars'ın nikâhında sekiz kadın vardı. Allah Teâlâ onlara bunu yasakladı ve dört hanımdan fazlasını haram kıldı ve şöyle buyurdu:

{ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ } *"Hoşunuza giden alın."* Allah Teâlâ'nın size helal kıldığı şeyle evlenin.

{ مِنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ } *"Kadınlardan ikiye, üçe ve dörde kadar."* Diyor ki, bir ya da iki veya üç ya da dört tane ile. Bunun da üzerine ekleme yapılmaz.

{ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا } *"Eğer adaletli davranamamaktan korkarsanız."* Geceleri paylaştırma ve nafaka konusunda dört kadın arasında da.

{ فَوَاحِدَةً } *"O zaman bir tane ile yetinin."* Bir hür kadın ile evleniniz.

{ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ } *"Veya elinizin altındaki (cariye) ile."* Cariyelerden. Cariyeler hakkında gece taksimi yapmak ve onlar hakkında sayı sınırlandırma yükümlülüğünüz bulunmamaktadır.

{ ذٰلِكَ } *"Bu."* Bir kadın ile evlenmek.

{ اَدْنٰى } *"Daha uygundur."* Daha yaraşırdır.

{ اَلَّا تَعُولُوا } *"Haksızlık yapmamanız için."* Meyletmemeniz için. Gece paylaşımı ve nafaka konusunda dört kadın arasında haksızlık yapmayınız.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini zikreder: (اَلَّا تَعُولُوا) buyruğu, "Bu sizin haktan sapmamanız ve zulme gitmemeniz için daha uygundur" anlamındadır. Buhârî, c. 8, s. 245, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, "Kadınlara zorla mirasçı olmanız helal değildir" bâbı.

وَاٰتُوا النِّسَآءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا مَرِيٓـًٔا ﴿٤﴾

4- "Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile verin. Eğer onlar, gönül hoşluğu ile size ondan bir şey bağışlarlarsa onu da afiyetle yiyin!"

{ وَاٰتُوا } *"Verin."* Bahşediniz.

{ النِّسَآءَ صَدُقَاتِهِنَّ } *"Kadınlara mehirlerini."* Mehirlerini.

{ نِحْلَةً } *"Gönül rızası ile."* Hibe olarak Allah Teâlâ'dan onlara verilmiş bir hibe olarak size farz kılınmış olarak.

{ فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ } *"Eğer onlar, size ondan bir şey bağışlarlarsa."* Size mehirden bir şey helal kılarlarsa.

{ نَفْسًا } *"Gönül hoşluğu ile."* Gönül hoşnutluğu ile.

{ فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا مَرِيٓـًٔا } *"Onu da afiyetle yiyin."*[3] Günahsız bir şekilde, kınanmaksızın yiyiniz. Müslümanlar bundan önce mehirsiz olarak evleniyorlardı.[4]

---

b) İbn Hacer der ki; Said ibn Mansur muttasıl olarak sahih bir senedle Said İbn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakleder: "(أَلَّا تَعُولُوا) buyruğu adaletten sapmamanız anlamındadır." Der ki: "Biz Ebubekir el-Acurrî'nin *Fevâid*'inde Şâbi'ye, ondan da İbn Abbâs'a ulaşan sahih olan başka bir isnad ile rivayet ettik." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 246. İmam ibn Cerir bu haberi Ali ibn Ebî Talha ve Avfi kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 4, s. 240.

3 Tefsir metninde (مَرِيٓـًٔا) (فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا) şeklinde iki ayrı cümle vardır. Her iki bölüm İbn Abbâs tarafından ayrı ayrı birer bölüm olarak tefsir edilmiştir. Ancak biz her iki bölümü tek bir parça haline getirip ikisinin tefsirini tek bir cümle halinde okuyucunun karşısına sunduk.

4 a) Âyette geçen (نِحْلَةً) sözcüğü mehir anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan böyle rivayet etmektedir. Taberî, c. 4, s. 241. Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin hasen olduğunu belirtmiştik.

b) (نِحْلَةً) sözcüğü karşılıksız olarak vermek, atiyye anlamındadır. *Müfredat*, s. 485. İbn Abbâs'ın sözcüğü mehir olarak tefsir etmesi kullanıldığı cümle göz önüne alınarak yapılmış bir tefsirdir. Yoksa sözcüğü kök anlamını sunma kastıyla yapılmış bir tefsir değildir.

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾

5- "Allah'ın, sizi başına diktiği mallarınızı, aklı zayıf olanlara vermeyin. Ancak bu mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara karşı güzel söz söyleyin!"

{ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ } *"Aklı zayıf olanlara vermeyin."* Kadınlardan ve çocuklardan hakkın mevziini/konumunu bilmeyen cahillere vermeyiniz.

{ اَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَامًا } *"Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı."* Geçimliğinizi.

{ وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا } *"Ancak bu mallarla onları besleyin."* Bu mallarla onları yedirin.

{ وَاكْسُوهُمْ } *"Giydirin."* Sizler bu konuda idare edici olunuz. Zira sizler hakkın yerini nafaka ve sadaka hususunda onlardan daha bilgilisiniz.

{ وَقُولُوا لَهُمْ } *"Ve onlara karşı söyleyin!"* Şayet size ait bir şey yoksa.

{ قَوْلًا مَعْرُوفًا } *"Güzel söz."* Güzel bir vaad ediş. Yani *"seni giydireceğim ve sana vereceğim."* Deyiniz.[5]

---

5 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (قِيَامًا) yaşayışlarınızı doğrulttuğunuz şey anlamındadır. Buhârî, c. 8, s. 245, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, Mukaddime bölümü.

b) İmam İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan bu âyetin anlamı hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: Malını, Allah'ın sana verdiklerini ve sana geçimlik kıldığı şeyleri, karına ve çocuklarına verip de onların elindekilere bakma. Tersine malını elinde iyice tut ve değerlendir. Malını, onların giyeceklerine, geçimlerine ve rızıklarına harcayan sen ol. Malına ve Allah Teâlâ'nın sana verdiği nimetlere dayanma. Allah Teâlâ onları senin için bir geçimlik kılmıştır ki, onları hanımına ve çocuklarına veresin. Daha sonra da onların ellerindekine bakasın. Ancak malını tut, değerlendir. Onların giyimleri, rızıkları ve geçimliklerine harcamada buluna-

وَابْتَلُوا الْيَتٰمٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوْٓا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَاْكُلُوْهَآ اِسْرَافًا وَّبِدَارًا اَنْ يَّكْبَرُوْا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيْرًا فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوْفِ فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوْا عَلَيْهِمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيْبًا ٦

6- "Evlenme çağına gelinceye kadar yetimleri gözetip deneyin. Onların akılca olgunlaştıkları rüşd halini görürseniz, hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler de mallarına sahip olacaklar diye, onların mallarını israf ederek, tez elden yemeyin! Zengin olan, onların mallarını yemekten çekinsin, yoksul olan da örfe uygun olarak yesin! Onlara mallarını teslim ettiğiniz zaman da yanlarında şâhid bulundurun! Hesap görücü olarak Allah yeter."

{ وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى } *"Yetimleri gözetip deneyin."* Yetimlerin akıllarını sınayınız.

{ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ } *"Evlenme çağına gelinceye kadar."* Ergenliğe.

{ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ } *"Onların görürseniz."* Eğer onlardan görürseniz.

---

sın. (قِيَامًا) Buyruğu ise yaşayışlarınızı doğrulttuğunuz şey anlamına gelmektedir." Taberî, c. 4, s. 249.

c) (وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ اَمْوَالَكُمُ) "*Mallarınızı aklı zayıf olanlara vermeyin.*" buyruğunda geçen sefihler/beyinsizler sözcüğü mallarda yerli yerince tasarrufta bulunamayan kimseleri ifade etmektedir. İbn Abbâs'tan gelen tefsire göre ise bu sözcükler çocuklardan ve hanımlardan beyinsiz olanlar murad edilmiştir.

d) (الَّتِي جَعَلَ اللهُ لَكُمْ قِيَامًا) "*Allah'ın sizi başına diktiği*" buyruğu hakkında önceki haberde geçtiği üzere İbn Abbâs şöyle der: Bu dünya yaşamında geçimliğinizi sağladığınız şeyler. Ebû Ubeyde şöyle der: "(قِيَامًا) sözcüğü "Yukîmukum/sizi başına diktiği" fiilinin masdarıdır. Arap kelamında "Kavvâm" anlamında kullanılmak üzere bazen "Kıyâmen" şeklinde gelir. Bu ancak "Menillezi Yukîmuke" ifadesinden ileri gelmektedir. Ancak dilciler sözcüğün aslının "Kıvâmen" şeklinde olduğu, ancak "vav" harfinden önceki kaf harfinin kesra olması nedeniyle "Kıyâmen" sözcüğüne dönüştüğü görüşündedirler. Bazıları ise sözcüğü olduğu gibi "Kıvâmen" şeklinde bırakmışlardır. "Diyaen li'n-nasi" ve "Divaen li'n-nasi" örneğinde olduğu gibi. *Mecazü'l-Kur'an*, c. 1, s. 117.

{رُشْدًا} *"Akılca olgunlaştıkları rüşd halini."* Dinde bir olgunluk ve malı koruyabilme.

{فَادْفَعُوٓا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ} *"Hemen mallarını kendilerine verin."* Yanınızdaki mallarını.

{وَلَا تَاْكُلُوهَآ اِسْرَافًا} *"Onların mallarını israf ederek, yemeyin!"* Masiyette haram olarak.

{وَبِدَارًا} *"Tez elden."* Yetim hemen büyüyüp de peyderpey yiyecek diye.

{اَنْ يَكْبَرُوا} *"Büyüyecekler de mallarına sahip olacaklar diye."* Büyüyüp de sizi bundan/maldan engelleyecekler korkusuyla.

{وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا} *"Zengin olan."* Yetimin malından.

{فَلْيَسْتَعْفِفْ} *"Onların mallarını yemekten çekinsin."* Yetimin malına ihtiyacının olmamasından dolayı iffetli davransın ve yetimin malından bir şey eksiltmesin.

{وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا} *"Yoksul olan da."* Muhtaç olan da.

{فَلْيَاْكُلْ} *"Yesin."* Sahip olduğu şeyden.

{بِالْمَعْرُوفِ} *"Örfe uygun olarak."* Kanaat ederek yesin ki, yetimin malına ihtiyaç duymasın.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Örfe göre yesin"* buyruğunun anlamı; yetimin malından çalışıp çabaladığı amel miktarca yesin.

Şöyle de denilmiştir: *"Örfe göre yesin"* buyruğunun anlamı kendisine geri ödemek için borç alarak yesin.

{فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ} *"Onlara mallarını teslim ettiğiniz zaman da."* Rüşdden ve ergenlikten sonra.

{فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ} *"Yanlarında şâhid bulundurun."* Geri verme esnasında.

{وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا} *"Hesap görücü olarak Allah yeter."* Şehid olarak. Bu âyet-i kerime Sabit İbn Rufaa el-Ensarî hakkında nazil olmuştur.

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿٧﴾

7- "Ana-baba ve en yakın akrabanın miras olarak bıraktıklarında erkekler için bir pay olduğu gibi, ana-baba ve en yakın akrabanın miras olarak bıraktıklarında kadınlar için bir pay vardır. Bunlar az olsun çok olsun, farz kılınmış bir paydır."

Ardından Allah Teâlâ kadın ve erkeğin mirastaki payları zikretmiştir. Zira onlar kadınlara ve çocuklara mirastan hiçbir şey vermiyorlardı. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ} *"Erkekler için bir pay olduğu gibi."* Pay.

{مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ} *"Ana-baba ve en yakın akrabanın miras olarak bıraktıklarında."* Rahîmde/akrabalıkta.

{وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ} *"Ana-baba ve en yakın akrabanın miras olarak bıraktıklarında kadınlar için bir pay vardır."* Akrabalıkta.

{مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ} *"Bunlar az olsun çok olsun."* Diyor ki; miras az veya çok olsun.

{نَصِيبًا مَفْرُوضًا} *"Farz kılınmış bir paydır."* Belirli bir pay ister az olsun ister çok olsun. Ne kadar olduğunu açıklamamıştır. Açıklanması bundan sonradır. Âyet Ümmü Kecce ve kızları hakkında nazil olmuştur. Ümmü Kecce'nin kızlarının bir amcası vardı. Onlara hiçbir şey vermemişti.

وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾

8- "Miras paylaşımı sırasında, (mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar hazır bulunurlarsa, onlara bir şeyler verin ve kendilerine güzel söz söyleyin."

{ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ } *"Miras paylaşımı sırasında, hazır bulunurlarsa."* Mirasın taksimi esnasında.

{ أُولُوا الْقُرْبٰى } *"(Mirastan payı olmayan) yakınlar."* Ölünün vâris olmayan yakınları.

{ وَالْيَتَامٰى } *"Yetimler."* Taksimden önce mü'minlerin yetimleri.

{ وَالْمَسَاكِينُ } *"Ve Yoksullar."* Mü'minlerin yoksulları.

{ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ } *"Onlara bir şeyler verin."* Taksimden önce mirastan da onlara bazı şeyler veriniz.

{ وَقُولُوا لَهُمْ } *"Ve kendilerine söyleyin."* Eğer vâris ergen değil ise.

{ قَوْلًا مَعْرُوفًا } *"Güzel söz."* Güzel bir vaad. Yani sana bir şeyler vermek için sana vasiyette bulunacağım.[6]

---

[6] a) İmam Buhârî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: (وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا) "*Miras paylaşımı sırasında, (mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar hazır bulunurlarsa, onlara bir şeyler verin ve kendilerine güzel söz söyleyin*." Bu âyet-i kerime muhkem olup nesh edilmemiştir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, 3. Bâb, 4576 nolu hadis.

b) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Bir takım insanlar bu âyet (Nisa/8) neshedildi diye iddia ediyorlar. Hayır, vallahi bu âyet neshedilmedi. Fakat bu âyetin hükmü, insanların gevşeklik gösterip amel etmedikleri hükümlerdendir: Terikede tasarruf edici ve terike işini üzerine alanlar, iki (türlü) vâlîdir: Biri (mesela asabe gibi) mala vâris olur; işte bu, taksimde hazır bulunan ihtiyaç sahiblerini de rızıklandırır. Bir diğer vâlî (örneğin yetim velîsi gibi) miras almaz; bu da güzel sözler söyleyen kimsedir: Bu, o ihtiyaç sahiplerine: "Ben sana vermek için bu maldan hiçbir şeye sahip değilim." Buhârî, Kitabü'l-Vesaya, 18. Bâb, 2759 nolu hadis. Beyhakî ilk rivayeti İkrime kanalından ikinci rivayeti Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 6, s. 266, 267, Kitabü'l-Vesaya "*Miras paylaşımı sırasında, (mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar hazır bulunurlarsa, onlara bir şeyler verin ve kendilerine güzel söz söyleyin*" buyruğu hakkında rivayet edilen hadisler bölümü.

c) Hâkim en-Nîsâbûrî İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "(Eğer mal çoksa) onlara bir miktar verilir. Eğer mal az ise kendilerine özür beyan edilir." *el-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2, s. 302-3.

d) İbn Abbâs'ın açıklamalarına göre bu âyet-i kerime miras âyetleriyle nesh edilmiş değildir. Hükmü de bâkidir. Paylaştırma sırasında vâris olmayan yakınlar, yetimler ve yoksullar da bulunursa taksim yapılan terekeden bunlara da biraz verilir.

e) Hâkim'in rivayet ettiği haberde "(Eğer mal çoksa) onlara bir miktar verilir. Eğer mal az ise kendilerine özür beyan edilir." Görüldüğü üzere İbn Abbâs âyetin muhkem oluş yönünü ve uygulanışını da açıklamaktadır. Vâris olmayan akrabalara, yoksullara ve yetimlere mal çok ise tereke malından biraz verilir. Mal az ise bu kimselere özür belirtilir. İşte âyette geçen güzel söz budur. Gerçekten yerli yerinde ve güzel bir açıklamadır.

f) İbn Hacer'in Buhârî'nin iki rivayetine düştüğü notta dediği gibi bu iki haber sahihtir. Dayanak olan bu iki haberdir. Âyetin tefsiri ve miras âyetiyle mensuh olduğu hakkında İbn Ebî Hatem ve İbn Merdeveyh'ten zayıf rivayetler aktarılmıştır. Mensuh olduğu görüşü sahih bir kanalla Said ibn el-Müseyyeb'ten rivayet edilmiştir. Bu görüş aynı zamanda Kasım ibn Muhammmed'in ve İkrime'nin de görüşleridir. Mezhep İmamları ve ashapları da bu görüştedir. Bu konuda Abdürrezzak'ın sahih bir isnad ile İbn Abbâs'tan tahric ettiği başka bir görüş de vardır. Abdürrezzak, Kasım İbn Muhammed'den şöyle rivayet eder: "Abdullah ibn Abdurrahman İbn Ebî Bekr, babası Abdurrahman'ın mirasını bölüştürdü. Hz. Aişe henüz hayattaydı." Esma ve Kasım derler ki: "Evde babasının malından vermedik yakın ve miskin bırakmadı ve (وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسَاكِيْنُ فَارْزُقُوْهُمْ مِنْهُ وَقُوْلُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا) '*Miras paylaşımı sırasında, (mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar hazır bulunurlarsa, onlara bir şeyler verin ve kendilerine güzel söz söyleyin*' âyetini okudu." Kasım anlatıyor: "Bunu İbn Abbâs'a anlattım. O 'İsabet etmemiş (doğru yapmamış) buna hakkı yoktu. Bu, ancak vasiyete bağlıdır ve bu âyet-i kerime vasiyet hakkındadır. (Eğer) ölen kişi dilerse onlara (malından verilmesini) vasiyet eder' dedi." Yani ölünün onlar hakkında vasiyet etmesi menduptur. İbn Hacer devamla şöyle der: "Ben derim ki; bu âyetin muhkem olduğunu ve mensuh olmadığını belirten bâbımızdaki hadisle çelişmemektedir." Dedi ki: "Denilmiştir ki âyetin anlamı şöyledir: Miras taksiminde ölünün vâris olmayan yakınları, yetimler ve yoksullar hazır bulunduğunda gönülleri mirastan bir şeyler almaya doğru arzu duyar. Özellikle de miras fazla ise. Allah Teâlâ birr ve ihsan yoluyla bunlara bir şeyler vermeyi emretmektedir." Bu görüşte olan âlimler âyette geçen emrin mendubluk mu ifade ettiği vaciplik mi ifade ettiği noktasında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Mücahid ve bir grup bu emrin vaciplik ifade ettiğini söyler. Bu aynı zamanda İbn Hazm ez-Zâhirî'nin de görüşüdür. Vârisin gönül hoşnutluğuyla âyette sayılan gruplara bazı şeyler vermesi gerekmektedir. Bu görüşte olup da mendup olduğunu söyleyen bil-

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾

9- "Kendileri arkalarında güçsüz çocuklar bıraktıkları takdirde, onların geleceğinden endişe duyacak olanlar, (yetimler hakkında da aynı) endişeyi duysunlar! Allah'tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler."

{ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ } *"(Yetimler hakkında da aynı) endişeyi duysunlar!"* Hazarât halinde olanlar ve ölümünün ardından terekenin üçte birden fazlasının vasiyet edilmesini hazarât halinde bulunan hastanın evlatlarına vasiyeti emredenler de korksunlar.

{ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ } *"Kendileri arkalarında bıraktıkları takdirde."* Ölümlerinin ardından.

{ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا } *"Güçsüz çocuklar."* Çözüm bulmaktan aciz olanlar.

{ خَافُوا عَلَيْهِمْ } *"Onların geleceğinden endişe duyacak olanlar."* Gelirlerden. Ölünün evlatlarına karşı duyulan endişe de aynı şekildedir.

---

ginler ise şöyle derler: Bu veriş müstehaplık yoluyladır. Doğru olan görüş de budur. Zira eğer bu veriş vacip olmuş olsaydı terikede istihkaken belirtilmesi ve mirasta belirsiz bir yönle ortaklık olması gerekirdi. Bu ise çekişmeye ve bağların kopmasına neden olurdu. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 242. Sonsöz, açık olan âyetin muhkem olması ve âyette geçen emrin müstehaplık ifade edişidir. Zira âyetin mensuh olduğu görüşü için delillendirilerek ispatlanmasına gerek duymaktadır. Emrin vacip oluşu görüşü kabul edilecek olursa bu durumda âyet miras âyetleriyle çatışır.

g) Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet edilen haberde geçen "Fakat bu âyetin hükmü, insanların gevşeklik gösterip amel etmedikleri hükümlerdendir: Terikede tasarruf edici ve terike işini üzerine alanlar, iki (türlü) vâlîdir: Biri (mesela; asabe gibi) mala vâris olur; işte bu, taksimde hazır bulunan ihtiyaç sahiplerini de rızıklandırır. Bir diğer vâlî (örneğin; yetim velîsi gibi) miras almaz; bu da güzel sözler söyleyen kimsedir: Bu, o ihtiyaç sahiblerine: Ben sana vermek için bu maldan hiçbir şeye sahip değilim." ifadeleri ise şu anlama gelmektedir: Hâkim'in rivayetinde geçtiği gibi terike az olduğunda onlardan özür dilenir.

Denilmiştir ki; kendi nefsin için düşündüğün şeyi ölüye de emret ve kendi çocuklarının mallarından korktuğun gibi onların çocuklarının mallarından da kork. Ölünün ölüm anında bulunuyorlardı ve şöyle diyorlardı: *"Malını falancaya filancaya ver."* Ölünün malının bütünü böylece bitiyordu. Çocuklarına hiçbir şey bırakmıyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara bunu yasaklamak üzere şöyle buyursunlar:

{فَلْيَتَّقُوا اللهَ} *"Allah'tan sakınsınlar."* Ölüye üçte birden daha fazlasını emretme konusunda Allah Teâlâ'dan korksunlar.

{وَلْيَقُولُوا} *"Söylesinler."* Hastaya.

{قَوْلًا سَدِيدًا} *"Ve doğru söz."* Vasiyet konusunda adaleti.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

10- "Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak karınlarına ateş doldurmuş olurlar. Yarın onlar, alev alev yanan bir ateşe gireceklerdir."

{إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا} *"Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler."* Gasben.

{إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا} *"Ancak karınlarına ateş doldurmuş olurlar."* Yani haram olarak. Denilmiştir ki; kıyâmet gününde karınlarına ateş kılınmıştır.

{وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا} *"Yarın onlar, alev alev yanan bir ateşe gireceklerdir."* Ahirette ateş yakıtı. Âyet-i kerime Hanzala İbn Şemerdel hakkında nazil olmuştur.

يُوصِيكُمُ اللهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ

لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَاِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهٗٓ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ فَاِنْ كَانَ لَهٗٓ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَآ اَوْ دَيْنٍ اٰبَآؤُكُمْ وَاَبْنَآؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

11- "Allah size, çocuklarınız konusunda, erkeğe iki kızın payı kadar (miras) vermenizi emir ve tavsiye eder. Eğer çocuklar, ikiden fazla kız iseler, ölenin geriye bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer mirasçı tek kız ise mirasın yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, geriye bıraktığı mirastan, ana-babasının her biri için altıda bir pay vardır. Eğer ölenin çocuğu bulunmayıp da mirasçı olarak ana ve babası kalmışsa, anasının payı üçte birdir. Eğer ölenin birden çok kardeşi varsa anasının payı altıda birdir. Bu paylar, ölenin yapacağı vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradır. Siz, babalarınızdan ve çocuklarınızdan hangilerinin, yararlılık bakımından size daha yakın olduklarını bilemezsiniz. Bunlar, Allah tarafından belirlenmiş farzlardır (paylardır). Şüphesiz Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

Ardından Allah Teâlâ mirasta erkek ve kadının nasibi açıklayarak şöyle buyurdu:

{يُوصِيكُمُ اللهُ} *"Allah, size emir ve tavsiye eder."* Allah Teâlâ size şöyle açıklıyor:

{فِيٓ اَوْلَادِكُمْ} *"Çocuklarınız konusunda."* Ölümünüzün ardından çocuklarınızın mirası hakkında.

{لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ} *"Erkeğe iki kızın payı kadar (miras) vermenizi."* İki dişinin nasibi.

{فَاِنْ كُنَّ نِسَآءً} *"Eğer çocuklar iseler."* Sulbün çocuğunun kızları.

{فَوْقَ اثْنَتَيْنِ} *"İkiden fazla kız."* İki kız çocuğu ya da bundan daha fazla iseler.

{فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ} *"Ölenin geriye bıraktığının üçte ikisi onlarındır."* Maldan.

{وَإِنْ كَانَتْ} *"Eğer mirasçı."* Bir kız çocuğu ise.

{وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ} *"Tek kız ise mirasın yarısı onundur."* Malın.

{وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ} *"Geriye bıraktığı mirastan, ana-babasının her biri için altıda bir pay vardır."* Maldan.

{إِنْ كَانَ لَهُ} *"Ölenin varsa."* Ölenin.

{وَلَدٌ} *"Çocuğu."* Erkek ya da kız olsun.

{فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ} *"Eğer ölenin bulunmayıp da."* Ölünün.

{وَلَدٌ} *"Çocuğu."* Erkek ya da kız olsun.

{وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ} *"Mirasçı olarak ana ve babası kalmışsa, anasının payı üçte birdir."* Ve kalan şey ise babaya aittir.

{فَإِنْ كَانَ لَهُ} *"Eğer (ölenin) varsa."* Ölenin.

{إِخْوَةٌ} *"Birden çok kardeşi."* Baba ve anne öz kardeşi, ya da baba bir veya anne bir kardeşi.

{فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ} *"Anasının payı altıda birdir. Bu paylar, ölenin yapacağı vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradır."* Ölünün borcunun ödenmesinden ve üçte bire kadar yaptığı vasiyetin çıkartılmasından sonradır.

{آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ} *"Siz, babalarınızdan ve çocuklarınızdan bilemezsiniz."* Sizler dünyada.

{أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا} *"Hangilerinin, yararlılık bakımından size daha yakın olduklarını."* Ahirette dereceler konusunda.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dünyada miras konusunda.

{فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ} *"Bunlar, Allah tarafından belirlenmiş farzlardır (paylardır)."* Sizin üzerinize mirasların taksimidir.

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا } *"Şüphesiz Allah her şeyi bilir."* Mirasların taksimini.

{ حَكِيمًا } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Kızın ve erkeğin nasibinin açıklanması konusunda verdiği hükümde.[7]

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ

---

7 a) İmam Buhârî, Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "İslam'ın başlangıcında kişinin malı, öldüğü zaman miras olarak oğluna kalırdı. Vasiyet de ana ile babanın hakkı idi (yalnız ebeveyne vasiyet edilirdi). Sonraki dönemde Allah bundan irade ettiği kısmını (miras âyetiyle) nesh etti de mirası erkeğe, iki dişi payı kadar tayin buyurdu. Ana ile babadan her birisine de (eğer çocuk varsa) altıda bir verdi, çocuk yoksa üçte bir verdi. Yine hanıma (çocuk bulunduğu surette) sekizde bir, çocuksuzsa dörtte bir verdi. Kocaya da (çocuk yoksa) yarı, (çocuk varsa) dörtte bir hisse verdi." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, "Çocukları yoksa hanımlarınızın geriye bıraktıklarının yarısı sizindir." âyeti bâbı, 4578 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî ve Taberî de rivayet etmiştir. Beyhakî, Ferâiz, "Koca ve hanımın payı" bâbı, c. 6, s. 226; Taberî, c. 4, s. 275.
b) "İslam'ın başlangıcında kişinin malı, öldüğü zaman" ifadesi uygulamanın Cahiliyye döneminde olduğuna işaret etmektedir. Nitekim İmam İbn Cerir et-Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn-i Abbâs'tan rivayet ettiği şu hadiste de bu belirgin olarak görülmektedir: "*Mirasınızın bölüştürülmesi sırasında Allah size erkeklere, kızlarınkinin (kadınların) iki katı kadar pay vermenizi emreder.*" İçinde Allah Teâlâ'nın erkek ve kız çocuğu ve anne-babanın miras bölüşmesindeki paylarını belirleyen hükümleri inince insanların -veya bazısının- hoşuna gitmedi. "Kadına dörtte bir veya sekizde bir veriliyor, kız çocuğa yarısı veriliyor ve küçük çocuklara da veriliyor. Oysa bunlardan hiçbiri düşmanla savaşamaz ve ganimet toplayamaz" demeye başladılar. Ardından "Bu konuyu hiç konuşmayın belki Resûlüllah unutur ya da biz söyleriz de değiştirir" dediler. Sonra da gidip "Ey Allah'ın Resûlü! Kız çocuğuna babasının mirasının yarısı veriliyor, oysa ne ata binebilir ne de düşmanla savaşabilir. Çocuğa da miras veriliyor. Oysa hiçbir işe yaramıyor" dediler. Cahiliyede böyle yapıyorlardı. Düşmanla savaşamayanlara mirastan hiçbir pay vermezlerdi. Savaşana da bol bol verirlerdi. Taberî, c. 4, s. 277.
c) "Sonraki dönemde Allah bundan irade ettiği kısmını (miras âyetiyle) neshetti de mirası erkeğe, iki dişi payı kadar tayin buyurdu." ifadesi İbn Hacer'in de zikrettiği gibi Arap'ın uygulamalarının âyetin nazil olduğu döneme kadar devam ettiğini göstermektedir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 245.

الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ
يُورَثُ كَلٰلَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهٗ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ
فَاِنْ كَانُوْٓا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَآءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ
يُوصٰى بِهَآ اَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿١٢﴾

12- "Eğer hanımlarınızın çocukları yoksa bıraktıkları mirasın yarısı sizindir. Şayet çocukları varsa o zaman mirasın dörtte biri sizindir. Bu paylar, yapacakları vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcun ödenmesinden sonradır. Eğer sizin çocuğunuz yoksa bıraktığınız mirasın dörtte biri hanımlarınızındır; çocuğunuz varsa bıraktığınız mirasın sekizde biri onlarındır. Bu paylar, yapacağınız vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcun ödenmesinden sonradır. Eğer ölen bir erkek veya kadının çocuğu ve babası bulunmadığı halde kelâle olarak mirasına konulur ve kendisinin bir tane erkek veya kız kardeşi bulunursa bunlardan her birinin miras payı terekenin altıda biridir. Eğer bu kardeşler ikiden çok iseler, üçte bire ortaktırlar. Bu paylar, zarar verici olmaksızın, yapılan vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcun ödenmesinden sonradır. Bunlar, Allah tarafından bir emirdir. Allah her şeyi bilen, çok yumuşak davranandır."

{ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ } *"Bıraktıkları mirasın yarısı sizindir."* Malın.

{ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهُنَّ وَلَدٌ } *"Eğer hanımlarınızın çocukları yoksa."* Sizden ya da başkalarından erkek olsun kız olsun çocukları.

{ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ } *"Şayet çocukları varsa."* Sizden ya da başkalarından erkek olsun kız olsun.

{ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ } *"O zaman mirasın dörtte biri sizindir."* Malın.

{ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ } *"Bu paylar, yapacakları vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcun ödenmesinden sonradır."* Onların üzerindeki borcun ödenmesinden ve üçte bire kadar yaptıkları vasiyetin ayrılmasından sonra.

{وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ} *"Bıraktığınız mirasın dörtte biri hanımlarınızındır."* Malın.

{اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ} *"Eğer sizin çocuğunuz yoksa."* Onlardan olsun, başkalarından olsun kız veya erkek çocuğunuz.

{فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ} *"Çocuğunuz varsa."* Onlardan olsun, başkalarından olsun kız veya erkek.

{فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ} *"Bıraktığınız mirasın sekizde biri onlarındır."* Malın.

{مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ} *"Bu paylar, yapacağınız vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcun ödenmesinden sonradır."* Sizin üzerinizdeki borcun ödenmesinden ve üçte bire kadar yaptığınız vasiyetin ayrılmasından sonra.

{وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ} *"Eğer ölen bir erkek çocuğu ve babası bulunmadığı halde."* Ne çocuğu var, ne babası var ne de çocuk ve baba yönüyle bir yakını var ise.

{يُورَثُ كَلاَلَةً} *"Kelâle olarak mirasına konulur."* Malı kelâleye miras olur. Kelâle ise anne tarafından kardeşler veya kız kardeşlerdir.

{اَوِ امْرَاَةٌ} *"Veya kadının çocuğu ve babası bulunmadığı halde."* Kadında da durum bu şekildedir.

Kelâle hakkında şöyle de denilmiştir: Çocuk ve babanın dışındakilerdir.

Kelâle hakkında şöyle de denilmiştir: Babanın ve çocuğun kendisine vâris olamadığı maldır.

{وَلَهٗ} *"Kendisinin bulunursa."* Ölünün.

{اَخٌ اَوْ اُخْتٌ} *"Bir tane erkek veya kız kardeşi."* Anne tarafından.

{فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَاِنْ كَانُوٓا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَآءُ فِي الثُّلُثِ} *"Bunlardan her birinin miras payı terekenin altıda biridir. Eğer bu*

kardeşler ikiden çok iseler, üçte bire ortaktırlar." Erkek ve kadın bu konuda eşittir.

{ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَآ اَوْ دَيْنٍ } *"Bu paylar, yapılan vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcun ödenmesinden sonradır."* Üzerindeki borcun ve üçte bire kadar yaptığı vasiyetin ayrılmasından sonra.

{ غَيْرَ مُضَآرٍّ } *"Zarar verici olmaksızın."* Vârislere. Bu da üçte birden fazlasının vasiyet edilmesidir.

{ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ } *"Bunlar, Allah tarafından bir emirdir."* Mirasların taksimi noktasında üzerinize Allah Teâlâ tarafından yüklenmiş bir sorumluluktur.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ } *"Allah her şeyi bilen."* Mirasların taksimini.

{ حَلِيمٌ } *"Çok yumuşak davranandır."* Mirasların taksimi konusunda aranızda gerçekleşen cehalet ve ihanetlerden dolayı sizi hemen cezalandırmaz.

تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾

13- *"İşte bütün bu hükümler Allah'ın belirlediği sınırlardır. Her kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, Allah onu altlarından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetlere koyar. Bu büyük kurtuluştur!"*

{ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ } *"İşte bütün bu hükümler Allah'ın belirlediği sınırlardır."* Bunlar Allah Teâlâ'nın hükümleri ve farîzalarıdır.

{ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ } *"Her kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse."* Mirasların taksimi konusunda.

{ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ } *"Allah onu cennetlere koyar."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } *"İçinde sürekli kalacakları."* Buyuruyor ki; cennette ebedi olarak kalır, ölmez ve oradan çıkartılmaz.

{ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } *"Bu büyük kurtuluştur!"* Cennetle elde edilen bol kurtuluş/kazançtır.

وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾

14- "Buna karşılık kim de Allah'a ve Rasûlüne isyan edip, O'nun belirlediği sınırları aşarsa, Allah onu, sürekli olarak kalacağı ateşe sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır."

{ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ } *"Buna karşılık kim de, Allah'a ve Rasûlüne isyan edip."* Mirasların taksimi konusunda.

{ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ } *"O'nun belirlediği sınırları aşarsa."* Zulme ve haksızlığa meyl ederek farizalarını ve hükümlerini tecavüz ederse.

{ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا } *"Allah onu, sürekli olarak kalacağı ateşe sokar."* Allah Teâlâ'nın dilediği zamana kadar ateşte daimi kalacağı.

{ وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ } *"Onun için alçaltıcı bir azap vardır."* Kendisiyle küçük düşürüldüğü. Âyetin bu bölümünün anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Şiddetli bir azap vardır.

وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾

15- "Kadınlarınızdan zina edenlere karşı, içinizden dört şâhid getirin. Eğer onlar şâhidlik yaparlarsa, bu kadınları ölüm alıp götürünceye veya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar, kendilerini evlerde tutun."

{ وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ } *"Zina edenlere karşı."* Yani zina.

{ مِنْ نِسَآئِكُمْ } *"Kadınlarınızdan."* Hür evli hanımlarınızdan.

{ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ } *"Karşı şâhid getirin."* İki avretine.

{ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ } *"İçinizden dört."* Hür olan erkeklerinizden.

{ فَإِنْ شَهِدُوا } *"Eğer onlar şâhidlik yaparlarsa."* Gerektiği gibi.

{ فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ } *"Kendilerini evlerde tutun."* Onları zindanda hapsediniz.

{ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ } *"Bu kadınları ölüm alıp götürünceye kadar."* Zindanda ölünceye kadar.

{ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا } *"Veya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya."* Recm hükmünü teşri' edip de bir çıkış yolu açıncaya kadar. Evli kadınların hapsedilmeleri hükmü daha sonra recmle nesh edildi.[8]

---

8 a) Ebû Dâvûd, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: Allah Teâlâ (وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا) "*Kadınlarınızdan zina edenlere karşı, içinizden dört şâhid getirin. Eğer onlar şâhidlik yaparlarsa, bu kadınları ölüm alıp götürünceye veya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar, kendilerini evlerde tutun.*" (4/Nisa/15) âyetinde kadından sonra erkeği zikretti, sonra ikisini birleştirip (وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَآذُوهُمَا) "*İçinizden o suçu işleyenlerin ikisini de, sözlü veya fiilî azarlama ile terbiye edin.*" (4/Nisa/16) buyurdu. Allah (celle celâlüh) bu âyeti de "celde" âyeti ile nesh edip şöyle buyurdu: (اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ) "*Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurunuz.*" Ebû Dâvûd, Hudûd, "Recm" bâbı, 4413 âyeti. Bu haberin isnadı muttasıldır. Ancak haberin senedinde sâduk olan bazen yanılan Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd el-Mervezî bulunmaktadır. Bizler bu isnadın sened zinciri hakkında önceden açıklamalarda bulunmuştuk.
b) Bu haberi İmam İbn Cerir et-Taberî, Yezidü'n-Nahvi kanalıyla İkrime'den ve Hasan-ı Basrî'den aktarmaktadır. Rivayetine göre bu, İkrime ile Hasan-ı Basrî'nin tefsirindendir. Taberî, c. 4, s. 295. Bu rivayetin isnad zincirinde Yahya ibn Vâdıh vardır ki, bu şahıs sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 395, 193 nolu madde. Bu durumda bu rivayet bir önceki rivayete tercih edilir. Belki de ilk haberin İbn Abbâs'a nispet edilmesi Ali ibn Hüseyin İbn Vâkıd'ın yanılgılarından olabilir. Rivayet olarak yanılmakla nitelenen bir şahıs kendisinden daha kuvvetli

olan ve kendisine muhalefet eden bir hadisle karşılaştığında bu hadis zayıf olarak kabul edilir.

c) İbn Cerir et-Taberî'nin İbn Abbâs'tan aktardığı bir diğer haber vardır ki, Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği haberde söz konusu ravinin yanıldığını ortaya koyar niteliktedir. İbn Cerir'in rivayeti sened bakımından Ebû Dâvûd'un rivayetinden daha sahih olduğundan Ebû Dâvûd'un rivayeti zayıf hadis kategorisine girmektedir. Bu rivayete göre; Abdullah ibn Abbâs diyor ki: "İslam'ın ilk zamanlarında kadın zina edince ölünceye kadar eve hapsedilirdi. Sonra Allah Teâlâ (اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ) '*Zina eden erkekle zina eden kadından her birine yüzer sopa vurun*.' âyetini gönderince Resûlullah, evli olduğu halde zina edenleri recmederek öldürttü. Böylece Allah Teâlâ, zina edenlere verilecek cezayı göstermiş oldu." Taberî, c. 4, s. 295.

d) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "*Allah onlara bir çıkar yol gösterinceye kadar*" yani evli olan için recm; bekâr için "celde" cezası vardır. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi. İbn Hacer ise bu rivayetle ilgili olarak şöyle der: Abd ibn Humeyd bu rivayeti İbn Abbâs'tan sahih bir isnad ile muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 238.

e) (وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللهُ لَهُنَّ سَبِيلًا) "*Kadınlarınızdan zina edenlere karşı, içinizden dört şâhid getirin. Eğer onlar şâhidlik yaparlarsa, bu kadınları ölüm alıp götürünceye veya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar, kendilerini evlerde tutun.*" İbn Abbâs'ın açıklamalarından anlaşıldığı gibi İslamî Teşriin ilk dönemlerinde bir hanımın zina etmesi halinde cezaen ölünceye kadar ev hapsinde tutuluyordu. "*Allah onlara bir çıkar yol gösterinceye kadar*" buyruğu bu âyetin belirli bir dönem için indirildiğini hissettirir tarzdadır. Öyle de oldu. Allah Teâlâ bu hükmü daha sonra değiştirdi. Ya da en azından bu âyetin nesh edilmediğini söylesek dahi tahsis ettiğini söyleyebiliriz. Allah Teâlâ Nûr Sûresi'nin baş bölümündeki âyetleri indirdi. (اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ) "*Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer değnek vurun!*" (24/en-Nûr/2). İmam Buhârî, Müslim, Tirmizî ve İbn Mace konuyu aydınlatan uzunca bir hadisi İbn Abbâs kanalıyla Ömer'den şöyle nakleder: "Hiç şüphe yok ki recm âyeti Allah Teâlâ'nın indirdiği âyetlerden idi. Biz bu âyeti okuduk, belledik ve anladık. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) recmetti; ondan sonra biz de recm ettik. Ama insanların üzerinden uzun zaman geçerse korkarım biri: 'Biz Allah'ın kitabında recmi bulamıyoruz' der de Allah'ın indirdiği bir fârizayı terk etmekle sapıklığa düşerler. Gerçekten erkek ve kadınlardan zina eden kimse üzerine, muhsan olmak, beyyine veya gebelik yahut itiraf bulunmak şartı ile recim Allah'ın kitabında haktır."

Buhârî, Hudûd, 6830 nolu hadis; Müslim, Hudûd, 1691; Tirmizî, Hudûd, 1431 nolu hadis; İbn Mâce, Hudûd, 2553 nolu hadis. Recm hadisi ve uygulamasının günümüz Türkiye'sinde tartışıldığı bilinmektedir. Hadisin problemli olduğu, uygulamanın gayr-ı İslamî ve insanî olduğu yönündeki tartışmalar kitabımı-

وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَا فَإِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا
إِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾

16- "İçinizden o suçu işleyenlerin ikisini de sözlü veya fiilî azarlama ile terbiye edin! Eğer tevbe eder, durumlarını düzeltirlerse, artık üzerlerine gitmeyin! Çünkü Allah, tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır."

{ وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا } *"O suçu işleyenlerin."* Yani ahlaksızlık.

{ مِنْكُمْ } *"İçinizden."* Hürlerinizden ki bu da bir genç erkek ile genç kızın zina etmeleridir.

{ فَاٰذُوهُمَا } *"İkisini de sözlü veya fiilî azarlama ile terbiye edin!"* Sövme ve ayıplama ile.

{ فَإِنْ تَابَا } *"Eğer tevbe eder."* Bunun ardından.

{ وَاَصْلَحَا } *"Durumlarını düzeltirlerse."* Kendileri ile Allah Teâlâ arasında.

{ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا } *"Artık üzerlerine gitmeyin!"* Sövmekten ve ayıplamaktan yüz çevirin.

---

zın metoduna uygun olmadığı için sadece *Sünen* sahiplerinin Hz. Resûl-ü A'zam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sünnetine bağlılığı ifade eden şu hadisi sunmakla konuya nokta koymaya çalışacağız. Müslim, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mace ve Darimî, Übade ibn Samit'ten şöyle naklederler: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): "*Benden öğrenin! Benden öğrenin! Allah o kadınlara çıkar bir yol halketti. Bekârla bekâr (zina ederse) yüz dayakla bir sene sürgün; evli ile evliye yüz dayak ve recim var.*" buyurdular. *Müsned-i Ahmed*, c. 3, s. 476, c. 5, s. 317; Müslim, Hudûd, "Zina edenin haddi" bâbı, 12; Ebû Dâvûd, Hudûd, "Recm" hakkında bir bâb, 4415 nolu hadis; Tirmizî, Hudûd, "Recm hakkında vârid olan hadisler hakkında" bir bâb, 1434 nolu hadis; İbn Mâce, Hudûd, "Zina edenin haddi" bâbı, 2550 nolu hadis; *Sünenü'd-Dârimî*, Hudûd, "Allah onlara bir çıkar yol gösterinceye kadar" âyetinin tefsiri bâbı, c. 2, s. 181.

f) (أَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا) "*Veya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar.*" İbn Abbâs'ın "Evli olan için recm; bekâr için celde cezası vardır." şeklindeki sözleri geçmişti. Bu, âyette geçen sebil sözcüğünün tefsiridir.

g) Ebû Dâvûd'un İbn Abbâs'tan rivayetinde geçen "Kadından sonra erkeği zikretti, sonra ikisini birleştirip."

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا } *"Çünkü Allah, tevbeleri çok kabul eden."* Affedendir.

{ رَحِيمًا } *"Çok merhametli olandır."* Genç erkek ve genç kıza verilen sövme ve ayıplama cezası yüz tane sopa cezası ile nesh edilmiştir.[9]

---

9 a) Âyetin (وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَا فَإِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا) "*İçinizden o suçu işleyenlerin ikisini de, sözlü veya fiilî azarlama ile terbiye edin! Eğer tevbe eder, durumlarını düzeltirlerse, artık üzerlerine gitmeyin!*" bölümünün muradı hakkında müfessirler görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bu âyette geçen (وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا) "*İçinizden o suçu işleyenlerin*" ifadesi ile bir önceki âyette geçen(وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ) "*Kadınlarınızdan zina edenlere karşı*" ifadesinde geçen zina edenler sözcükleri ile kimler kastedilmiştir. Bu bağlamda Süddî ve Abdurrahman İbn Zeyd âyete şöyle anlam vermişlerdir: İlk âyette (Nisa/15) geçen "*Kadınlarınızdan zina edenlere karşı*" ifadesi ile evli kadınlar kast edilmiştir. "İçinizden o suçu işleyenlerin ikisini de sözlü veya fiilî azarlama ile terbiye edin" ifadesi ile de evli olmayan erkek ve evli olmayan hanım kastedilmiştir. Buna göre evli kadınların cezası hapsedilmeleri; evli olmayan kadın ve erkeklerin cezası ise eziyet görmeleridir. Taberî, c. 4, s. 294. Ancak bu yoruma göre ortada cevaplandırılması gereken bir soru vardır. Evli erkeklerin cezası bu yoruma göre âyet tarafından belirtilmemiştir. Zira evli erkekler (وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ) "*Kadınlarınızdan zina edenlere karşı*" ifadesinin kapsamına girmemektedir.

b) Âyete şöyle bir anlam da verilmiştir: "*Fuhuş yapan kadınlar*" ifadesi geneldir. Hem evli kadınları hem de evli olmayan kadınları içermektedir. Buna göre çirkin eylemi yapan kadınların cezaları evde hapsedilmektir. Nisa/16. Âyette geçen (وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ) ifadesi de hem evli olsun hem de bekâr olsun erkekleri kapsamaktadır. Âyetteki tesniye/ikil ifadesi erkek ve dişilik için evli oluş ve evli olmayış için kullanılmıştır. Buna göre erkeklerin cezaları evli olsunlar olmasınlar eziyet görmektir. Mücahid ve diğer bilginler bu görüştedir. Taberî, c. 4, s. 295; *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 5, s. 86. İki görüş arasında bir karşılaştırma yapıldığında bu sonuncusu hiçbir grubu dışta bırakmaması nedeniyle daha tercih edilir bir görüştür. Tabi söz konusu bu görüşler –neshi kabul eden bilginlerce- âyetler, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in uygulamaları ve buyruklarıyla nesh edilmiştir.

c) Beyhakî ve Taberî Nisa/15. âyetin kadınlar, Nisa/16. âyetin ise erkekler hakkında nazil olduğuna delalet eden bir rivayeti Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarırlar: (وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ) "Kadınlarınızdan zina edenlere karşı" buyruğu hakkında şöyle der: "İslam'ın ilk dönemlerinde kadın zina ettiğinde ölünceye kadar eve hapsedilirdi." (وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَا) "*İçinizden o suçu işleyenlerin ikisini de, sözlü veya fiilî azarlama ile terbiye edin!*" âyeti hak-

اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾

17- "Ancak Allah'ın kabul edeceği tevbe, bilmeden bir kötülük yapıp da ardından hemen tevbe edenlerin tevbesidir. İşte Allah bunların tevbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{اِنَّمَا التَّوْبَةُ} *"Ancak... tevbe."* Günahı affedeceği tevbe.

{عَلَى اللّٰهِ} *"Allah'ın kabul edeceği."* Allah Teâlâ'nın.

{لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوٓءَ بِجَهَالَةٍ} *"Bilmeden bir kötülük yapıp da."* Kasıtlı olarak. Eğer cezalandırılması hususunda cahil ise.

{ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ} *"Ardından hemen tevbe edenlerin tevbesidir."* Ruhunun alınmasından önce.

{فَأُولٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ} *"İşte Allah bunların tevbelerini kabul eder."* Allah Teâlâ onları affeder.

{وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا} *"Allah her şeyi bilir."* Tövbelerinizi.

{حَكِيمًا} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Bizzat ölüm meleğini görmeden önce yaptığınız tevbeyi kabul etmekle. Bizzat ölüm meleğinin görülmesi ya da daha sonrasında yapılan tevbe makbul değildir.

---

kında ise şöyle der: "Erkek zina ettiğinde hakaret ve kınamalarla eziyet görür, takunyalarla dövülür. Allah Teâlâ bu âyetin ardından '*Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun*' âyetini indirdi. Eğer zina eden erkek ve hanım evli ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sünnetine göre recm edilir. İşte bu son hüküm Allah Teâlâ'nın erkek ve hanım için ortaya koyduğu çıkar bir yoldur." Beyhakî, c. 8, s. 211; Taberî, c. 4, s. 292. Bu son haber ikinci görüşü desteklemektedir. Bu görüş Mücahid'in açıklamalarıdır. Zira o, İbn Abbâs'ın ilk âyet hakkında "Kadın zina ettiğinde ölünceye kadar hapsedilir." Dediğini, ikinci âyet hakkında ise "Erkek zina ettiğinde kınanmak suretiyle eziyet görür ve takunyalarla dövülür" şeklinde sözlerini aktarır. Aktarılan bu haberde görüldüğü gibi Nisa/16. âyette geçen eziyet sözcüğüne ilişkin bir çeşit tür açıklaması da bulunmaktadır.

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّاٰتِ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّي تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ اُولٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٨﴾

18- "Öyleyse, kabul edilecek tevbe, kötülükleri işleyenlerin ve kendilerine ölüm anı gelip çattığı sırada da 'İşte ben şimdi tevbe ettim.' diyenlerle, inkârcı olarak ölenlerin tevbesi değildir. İşte biz bunlar için can yakıcı bir azap hazırlamışızdır."

{وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ} *"Tövbesi değildir."* Allah Teâlâ'nın hesap sormaktan vazgeçeceği.

{لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّاٰتِ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ} *"Öyleyse, kabul edilecek tevbe, kötülükleri işleyenlerin ve kendilerine ölüm anı gelip çattığı sırada da."* Can çekilmesi esnasında.

"{قَالَ اِنِّي تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ} *"'İşte ben şimdi tevbe ettim' diyenlerle, inkârcı olarak ölenlerin."* Diyor ki, bizzat ölümü gözle gördükleri esnada kâfirlerin tevbeleri kabul edilmez.

{اُولٰٓئِكَ} *"İşte bunlar için."* Kâfirler için.

{اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا} *"Biz can yakıcı bir azap hazırlamışızdır."* Acıtıcı. Bu âyet-i kerime irtidad eden Tu'me ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ اِلَّآ اَنْ يَاْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

19- "Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helal olmadığı gibi, verdiğiniz mehrin bir bölümünü geri almak üzere

onları sıkıştırmanız da helal değildir. Ancak apaçık bir edepsizlik yapmaları durumu müstesnadır. Onlarla iyi geçinin! Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa, olabilir ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ } *"Ey iman edenler! Kadınlara vâris olmanız size helal olmadığı gibi."* Babalarınızın hanımlarına.

{ كَرْهًا } *"Zorla."* Cebren.

{ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ } *"Onları sıkıştırmanız da."* Onları evlenmekten engellemeyin. Bu âyet-i kerime Kebşe bint Ma'n el-Ensarî ve Muhsan İbn Ebî Kays el-Ensarî hakkında nazil olmuştur. Müslümanlar bundan önce vâris oluyorlardı.

{ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ } *"Verdiğiniz mehrin bir bölümünü geri almak üzere."* Babalarınızın onlara verdiği mehrin bir bölümünü.

{ اِلَّآ اَنْ يَاْتِينَ بِفَاحِشَةٍ } *"Ancak bir edepsizlik yapmaları durumu müstesnadır."* Zina.

{ مُبَيِّنَةٍ } *"Apaçık."* Ortada olan. Bu durumda onları zindana hapsediniz. Hapsediş hükmü şimdi recm âyeti ile nesh edilmiştir. Müslümanlar babalarının mallarına vâris oldukları gibi babalarının hanımlarına da vâris oluyorlardı. Üvey anneye en büyük oğul vâris oluyordu. Eğer üvey annesi güzel zengin bir hanım ise onunla mehirsiz zifafa girerdi. Eğer zengin değil ya da güzel ve genç değil ise onu bırakır, onunla zifafa girmez. Nihayet hanım kendisini kurtarmak için malını fidye olarak verir. Allah Teâlâ bunu nehy ederek hanımlarla sohbeti açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ وَعَاشِرُوهُنَّ } *"Onlarla geçinin!"* Onlarla geçininiz.

{ بِالْمَعْرُوفِ } *"İyi."* İhsan ve güzellikle.

{ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ } *"Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa."* Yani onlarla sohbette bulunmaktan hoşlanmadınızsa.

{فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا} *"Olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da."* Yani geçinmek/musahebet.

{وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا} *"Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur."* Allah Teâlâ size onlardan sâlih bir çocuk bahşedebilir.[10]

---

10 a) İmam Buhârî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın Allah Teâlâ'nın
(يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ) "*Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helal olmadığı gibi, verdiğiniz mehrin bir bölümünü geri almak üzere onları sıkıştırmanız da helal değildir.*" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "Adam öldüğü vakit onun velileri, hanımı üzerinde daha bir hak sahibi idiler. Onlardan birisi istediği takdirde, onunla evlenebilirdi. İsterlerse onu başkasıyla evlendirirler, istemezlerse evlendirmezlerdi. Onlar, akrabalarından daha çok (kadın üzerinde) hak sahibi idiler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, 4579 nolu hadis. Ayrıca bu haberi, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve İbn Cerir et-Taberî de rivayet etmektedir. Ebû Dâvûd, Nikâh, "Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helâl olmaz" âyeti bâbı, 2089 nolu hadis; Beyhakî, c. 8, s. 137, Nikâh, "Adl sözcüğünün tefsiri hakkında gelen haberler" bâbı; Taberî, c. 8, s. 104.
b) Ebû Dâvûd İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın Allah Teâlâ'nın
(يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ) "*Ey İman edenler! Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helal olmadığı gibi kendilerine verdiğinizin bir kısmını alıp götürmeniz için onları sıkıştırmayın.*" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "Kişi akrabasının karısına vâris olurdu da, ölünceye ya da mehrini alıncaya kadar onu sıkıştırırdı, işte Allah Teâlâ bunu yasakladı." Ebû Dâvûd, Nikâh, "Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helâl olmaz" âyeti bâbı, 2090 nolu hadis.
c) Âyetin sebeb-i nüzûlu olarak değerlendirilebilecek bu iki hadis bize Cahiliye Dönemi kadınlarına yapılan zulmü göstermektedir. Zira haberin açık ifadesine göre; ölen kişinin vârisleri ölenin hanımını da miras olarak alabiliyorlardı. Malın miras olarak alınması gibi kadın da miras olarak alınıyordu. Kadın bu durumda evlilik için herhangi bir özgürlüğe sahip değildi. Vârislerden dileyen bu hanımla evlenirdi. Dilerlerse bu hanımı ölünceye kadar evlenmekten engellerler. Kadın ise ancak mal vermek suretiyle nefsini onlardan kurtarabilirdi.
d) Konuyla ilgili olarak Taberî de Avfi kanalıyla İbn Abbâs'tan bir aktarımda bulunmaktadır: Medine'de birisinin samimi bir dostu öldüğünde gider (arkada bıraktığı) hanımının üzerine elbisesini atar ve onun nikâhına vâris olurdu. Bu takdirde o kadını bir başkası nikâhlayamazdı. O da kendini bundan kurtaracak bir fidye vermedikçe kadını hapsederdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ: (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا ...) "*Ey iman edenler, kadınlara zorla vâris olmanız size helal olmadığı gibi...*" âyetini indirdi. Taberî, c. 4, s. 307. Avfi'nin İbn Abbâs'tan rivayetlerinin zayıf olduğunu belirtmiştik.

وَاِنْ اَرَدْتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَّاٰتَيْتُمْ اِحْدٰىهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَاْخُذُوْا مِنْهُ شَيْـًٔا اَتَاْخُذُوْنَهٗ بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿٢٠﴾

20- "Eğer bir eşi bırakıp yerine başka bir eş almak isterseniz, öncekine yükler dolusu mehir vermiş olsanız bile, ondan bir şey geri almayın. Siz iftira ederek ve açık bir günah işleyerek mi verdiğinizi geri alacaksınız?"

{ وَاِنْ اَرَدْتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ } *"Eğer bir eşi bırakıp yerine başka bir eş almak isterseniz."* Diyor ki, bir kadınla evlenmek ve diğerini de boşamak ya da ilk hanımın üzerine başka birisiyle evlenmek istediğinizde.

{ وَاٰتَيْتُمْ } *"Vermiş olsanız bile."* Bahşetmiş olsanız bile.

{ اِحْدٰىهُنَّ قِنْطَارًا } *"Öncekine yükler dolusu mehir."* Mehir olarak.

{ فَلَا تَاْخُذُوْا مِنْهُ } *"Ondan geri almayın."* Mehirden.

{ شَيْـًٔا } *"Bir şey."* Gasp ederek.

{ اَتَاْخُذُوْنَهٗ } *"Siz mi verdiğinizi geri alacaksınız?"* Yani mehri.

{ بُهْتَانًا } *"İftira ederek."* Haram olarak.

{ وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا } *"Ve açık bir günah işleyerek."* Açık bir zulüm olarak.

وَكَيْفَ تَاْخُذُوْنَهٗ وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَّاَخَذْنَ مِنْكُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿٢١﴾

21- "Birbirinizle kaynaşıp baş başa kalmışken ve onlar da sizden kesin bir söz almışken, verdiğinizi nasıl geri alabilirsiniz?"

---

e) İslam'ın kadını özgürlüğüne kavuşturduğunu, bir emtia olmaktan kurtarıp bir bireye dönüştürdüğünü bu haberler bize açıkça göstermektedir. Bu hükümler kadına hak ettiği değeri vermekte, onu şereflendirmektedir. Miras alma hakkını, dilediğiyle evlenme ve evlenmeme hakkını kendisine tanımaktadır.

{وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ} *"Verdiğinizi nasıl geri alabilirsiniz?"* Verdiğiniz mehri nasıl helal sayarsınız? İfade konuyu taaccüp üzere dile getirmiştir.

{وَقَدْ أَفْضٰى بَعْضُكُمْ إِلٰى بَعْضٍ} *"Birbirinizle kaynaşıp baş başa kalmışken."* Diyor ki, mehir ve nikâh ile aynı yorgan altında bir araya toplanmışken.

{وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ} *"Ve onlar da sizden almışken."* Diyor ki, Allah Teâlâ sizden hanımlar için nikâh akdi almışken.

{مِيثَاقًا غَلِيظًا} *"Kesin bir söz."* Sağlam. Bu sağlam söz; iyilikle nikâh altında tutmaktır ya da güzellikle salıvermektir.

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَآؤُكُمْ مِنَ النِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٢٢﴾

22- "Babalarınızın nikâhladığı kadınlarla evlenmeyin. Ancak daha önce geçen geçmiştir. Şüphe yok ki bu, pek çirkindi, pek iğrenç bir şeydi. O ne kötü bir âdetti!"

Ardından Allah Teâlâ mü'minlere babalarının hanımlarını nikâhlamayı haram kıldı. Araplar Cahiliyye döneminde babalarının hanımlarıyla evleniyorlardı. Allah Teâlâ da bunu yasaklayarak şöyle buyurdu:

{وَلَا تَنْكِحُوا} *"Evlenmeyin."* Evlenmeyiniz.

{مَا نَكَحَ} *"Nikâhladığı."* Evlendiği hanımlarla.

{آبَآؤُكُمْ مِنَ النِّسَآءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ} *"Babalarınızın kadınlarıyla. Ancak daha önce geçen geçmiştir."* Cahiliyye döneminde geçmiş olan şeyler hariç.

{إِنَّهُ} *"Şüphe yok ki bu."* Yani babaların hanımlarıyla evlenme.

{كَانَ فَاحِشَةً} *"Pek çirkindi."* Masiyet idi.

{ وَمَقْتًا } *"Pek iğrenç bir şeydi."* Buğzdur.

{ وَسَآءَ سَبِيلًا } *"O ne kötü bir adetti!"* Ne kötü bir yoldu. Bu âyet-i kerime Muhsan İbn Ebî Kays el-Ensarî hakkında nazil olmuştur.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰتِيْٓ اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَآئِبُكُمُ الّٰتِيْ فِيْ حُجُوْرِكُمْ مِنْ نِّسَآئِكُمُ الّٰتِيْ دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَاِنْ لَّمْ تَكُوْنُوْا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَآئِلُ اَبْنَآئِكُمُ الَّذِيْنَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ وَاَنْ تَجْمَعُوْا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٢٣﴾

23- "Size aşağıdaki kadınlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşinizin kızları, kız kardeşinizin kızları, sizi emziren sütanneleriniz, sütkardeşleriniz, eşlerinizin anneleri, kendileriyle gerdeğe girdiğiniz karılarınızdan olup da evlerinizde bulunan üvey kızlarınız. Eğer üvey kızlarınızın anneleri ile gerdeğe girmemişseniz, onlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur. Öz oğullarınızın eşleriyle evlenmeniz ve iki kız kardeşi birlikte nikâhlamanız da haramdır. Ancak daha önce geçen geçmiştir. Şüphe yok ki Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Ardından Allah Teâlâ mü'minlere evlenilmesi haram olan hanımları açıklayarak şöyle buyurdu:

{ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ } *"Size aşağıdaki kadınlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız."* Neseben.

{ وَبَنَاتُكُمْ } *"Kızlarınız."* Neseben.

{ وَاَخَوَاتُكُمْ } *"Kız kardeşleriniz."* Neseben. Yani hangi yönden olursa olur.

{وَعَمَّاتُكُمْ} *"Halalarınız."* Babalarınızın kız kardeşleri.

{وَخَالَاتُكُمْ} *"Teyzeleriniz."* Annelerinizin kız kardeşleri.

{وَبَنَاتُ الْاَخِ} *"Erkek kardeşinizin kızları."* Neseben. Hangi yönden olursa olur.

{وَبَنَاتُ الْاُخْتِ} *"Kız kardeşinizin kızları."* Neseben. Hangi yönden olursa olur.

{وَاُمَّهَاتُكُمُ} *"Süt anneleriniz."* Size süt anneleriniz de haram kılındı.

{الّٰتِيٓ اَرْضَعْنَكُمْ} *"Sizi emziren."* İki yıl zarfında.

{وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَآئِكُمْ} *"Süt kardeşleriniz, eşlerinizin anneleri."* Kızlarıyla gerdeğe girmiş olduğunuz ya da onlarla gerdeğe girmemişseniz dahi size yine haramdırlar.

{وَرَبَآئِبُكُمُ} *"Üvey kızlarınız."* Hanımlarınızın başkalarından olma kızları.

{الّٰتِي فِي حُجُورِكُمْ} *"Evlerinizde bulunan."* Evlerinizde yetişip büyüyen.

{مِنْ نِسَآئِكُمُ الّٰتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ} *"Kendileriyle gerdeğe girdiğiniz karılarınızdan olup da."* Anneleriyle.

{فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ} *"Eğer üvey kızlarınızın anneleri ile gerdeğe girmemişseniz."* Anneleriyle.

{فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ} *"Onlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur."* Onların annelerini boşamanızın ardından kızlarıyla evlenmenizde.

{وَحَلَآئِلُ اَبْنَآئِكُمُ} *"Oğullarınızın eşleriyle evlenmeniz haramdır."* Oğullarınızın hanımları.

{الَّذِينَ مِنْ اَصْلَابِكُمْ} *"Öz."* Ki bunlar döşeklerinizden doğmuştur.

{وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ} *"Ve iki kız kardeşi birlikte nikâhlamanız da."* Nikâh ile iki hür kız kardeşi ya da iki cariyeyi.

{ اِلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ } *"Ancak daha önce geçen geçmiştir."* Cahiliyye döneminde geçen istisnadır.

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا } *"Şüphe yok ki Allah, çok bağışlayan."* Cahiliyye döneminde sizden gerçekleşen şeylere karşı.

{ رَحِيمًا } *"Çok merhamet edendir."* İslamî dönemde tevbe etmeniz halinde sizden sadır olan şeyler konusunda.[11]

---

11 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini naklet-mektedir: Neseb yoluyla yedi, sihrî akrabalık yoluyla yedi kadın ile evlenmek haram kılınmıştır. Daha sonra İbn Abbâs, bu âyet-i kerimeyi okumuştur. Buhârî, Nikâh, 24. Bâb, 5105 nolu hadis. Bu haberi Hâkim en-Nîsâbûrî, İkrime ve İbn Abbâs'ın mevlası Ümeyr el-Hilali kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi.

a) Taberânî, İbn Abbâs'ın mevlası Ümeyr el-Hilali kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: Neseb yoluyla yedi, sihrî akrabalık yoluyla yedi kadın ile evlenmek haram kılınmıştır. İbn Abbâs bu sözden sonra "*Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları... size haram kılındı.*" âyetini okuyarak bunlar nesebden olanlardır, demiştir. İbn Abbâs sonra da "*Sizi emziren süt anneleriniz.*" bölümünden "*İki kız kardeşi birlikte nikâhlamanız.*" bölümüne kadar okudu. Daha sonra da "*Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin*" âyetini de okudu. İşte bunlar sıhriyet kanalıyla haram olanlardır, dedi. Taberânî, *el-Mucemü'l-Kebir*, c. 11, s. 431, 12222 nolu hadis. Bu haberi Abdürrezzak da İbn Abbâs'ın mevlası Ümeyr el-Hilalî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder ve aynısını zikreder. Ancak rivayetin neseb kanalıyla haram olanlar bölümünü zikretmez. *Musannef-i Abdürrezzak*, Nikâh, "Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin" âyeti bâbı, c. 6, s. 272.

c) Abdürrezzak, İbn Abbâs'ın mevlası İkrime kanalıyla şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs bir insanın iki kız kardeşi, kadın ve kızını aynı anda nikâh altında tutmakta herhangi bir sakınca görmemekteydi." İkrime, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Onları sana kendi aralarındaki akrabalık haram kılmaz. Onları sana haram kılan yegâne şey seninle onlar arasındaki akrabalıktır." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Talak, "Rahîm yoluyla akrabalık olanlar" bâbı, c. 7, s. 192, 12736 nolu hadis.

d) Abdürrezzak, Amr ibn Dinar'dan şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs'ın mevlası İkrime, İbn Abbâs'ın iki kız kardeşi bir anda nikâh altında tutmak, anne ile kızını aynı anda nikâh altında bulundurmakta herhangi bir sakınca görmediğini bana haber verdi." İbn Abbâs şöyle diyordu: "Onlar arasındaki akrabalık onları sana haram kılmamaktadır. Sana haram kılan şey senin ile onlar arasındaki yakınlıktır..." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Talak, "Akraba olanları aynı anda nikâh altında tutmak" bâbı, c. 7, s. 192, 12736 nolu hadis.

e) "C" maddesinde geçen durum ile ilgili olarak İbn Abbâs'tan başka bir görüş de rivayet edilmiştir. Abdürrezzak, Amr'dan şöyle rivayet etmektedir: İbn Abbâs,

Ali (radıyallâhu 'anh)'ın iki kız kardeşi aynı anda nikâh altında bulundurma ile ilgili olarak şu sözlerini beğenirdi: O ikisini bir âyet helal kılmış, başka bir âyet de haram kılmıştır. (اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ) "*Ancak sahip olduğunuz cariyeler müstesna*." Bu haber mürseldir. *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Talak, "Rahîm yoluyla akrabalık olanlar" bâbı, c. 7, s. 192, 12737 nolu hadis. c, d ve e maddelerinde geçen Abdürrezzak rivayetleri sened yönünden sahihtir.

f) Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede yedisi nesep yedisi de sıhriyet kanalıyla evlenilmesi haram olan 14 grubu saydı. İbn Abbâs'ın bu kategorizesi çok güzeldir. Nesep yoluyla haram olanlar; anne, kız, kız kardeş, hala, teyze, kardeş kızı, kız kardeş kızı. Sıhriyet kanalıyla haram olanlar; süt anne, süt kız kardeş, hanımın annesi, zifafa girilen kadının başka erkekten olma kızı, oğlun hanımı, hanımın kız kardeşi, üvey anne. Bunlar –babanın zevcesi olan üvey anne hariç (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ) (4/Nisa/23) âyetinde geçmektedir. Ancak bu kategori İbn Hacer tarafından şerh düşülerek kabul edilir. İbn Abbâs'ın belirttiği sözlerde süt anne ve süt kız kardeşin sıhriyet olmadığını belki mecaz yoluyla sıhriyet olarak kabul edileceğini söyler. *Fethü'l-Bâri*, c. 9, s. 154.

g) İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarılan sözlerde bir yanlış anlaşılmanın önüne geçmek gerekmektedir. İbn Abbâs mutlak olarak iki kız kardeşi bir arada bulundurabilmenin sakıncalı olmadığı şeklinde bir görüşe sahip değildir. Böyle bir görüş Kur'an'ın açık nassına aykırıdır. Bir sonraki (d ve e maddesi) haberin de delaletiyle İbn Abbâs cariye olan iki kız kardeşin aynı anda bulundurmada sakınca olmadığı görüşündedir. İbn Abbâs bu görüşüne delil olarak da (وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ) "*Sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı.*" âyetini ileri sürerdi. Osman (radıyallâhu 'anh)'ın da bu görüşte olduğu ileri sürülebilir. Zira Osman da yukarıda Ali (radıyallâhu 'anh)'dan aktarılan sözlerin bir benzerini söylemiştir. İşte Abdürrezzak'ın Osman'dan rivayet ettiği haber: Bir adam Osman ibn Affan'a cariye olan iki kız kardeşin, bir nikâh altında birleştirilip birleştirilmeyeceğini sordu. Osman (radıyallâhu 'anh) "O ikisini bir âyet helal kılmış, başka bir âyet de haram kılmıştır. Bu sebeple ben öyle bir nikâhı yapacak değilim" dedi. Hz. Osman'ın yanında bulunan kişi oradan çıkarak Hz. Peygamber'in ashabından birisine rastladı ve bu meseleyi ona da sordu. Sorulan: "Elimde yetki olsa ve bunu yapan birini bulsaydım, onu cezalandırırdım" diye cevap verdi. İbn Şihab "Öyle zannediyorum ki, o kişi Ali ibn Ebî Talib idi" dedi. *Musannef-i Abdürrezzak*, c. 7, s. 189, 12728 nolu hadis. Bu haberin isnadı sahihtir. Bu haberin isnadında Mamer, Malik, Zührî, Kabisa İbn Züeyb bulunmaktadır. Mamer ile Zührî'nin tercüme-i halini sunmuş Mamer ve Zührî'nin sika ve sebt olduğunu belirtmiştik. Mâlik ibn Enes ibn Mâlik el-Esbahî. Ebû Abdullah el-Medenî. Fakihtir, hicret yurdunun imamıdır. Müttakilerin imamıdır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 323, 859 nolu madde. Kabisa ibn Züeyb el-Huzai el-Medenî. Şam yurdunda yaşamıştır. Sahabi oğludur. C. 2, s. 122, 74 nolu madde. Görüldüğü isnad zincirindeki bütün raviler si-

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَآءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِيْنَ غَيْرَ مُسَافِحِيْنَ
فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ مِنْهُنَّ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ فَرِيْضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيْمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهٖ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيْضَةِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿٢٤﴾

24- "Savaş esiri olarak sahip olduğunuz cariyeler dışında, evli bulunan kadınlarla evlenmeniz de size haram kılındı. Allah'ın size buyruğu budur. Bunların dışında kalanları ise iffetli olarak zina etmeksizin, mallarınızla mehir vermek suretiyle evlenmek istemeniz size helal kılındı. O halde, bunların hangilerinden nikâhla yararlandınızsa, mehirlerini bir hak olarak verin. Mehri belirledikten sonra, (bir miktar indirim için) karşılıklı anlaşmanızda

kadır. Hadisin isnadında bir kopukluk da bulunmadığından dolayı hadis sahih hadis kategorisindedir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 445.

h) İki kız kardeş cariyeyi aynı anda nikâh altında bulundurma ile ilgili Kurtubî'nin de değerlendirmelerini aktarmakta yarar vardır: (Fukahâ) icma ile şunu kabul etmişlerdir: Zevcenin kız kardeşini nikâh akdi ile almak caiz değildir. Çünkü Yüce Allah, "*İki kız kardeşi birlikte almanız da*" buyruğunda nikâh akdi ile iki kız kardeş ile evlenmeniz de haramdır demektedir. Zâhirîler bu hususta istisna teşkil ederek şöyle derler: Mülk edinmek yoluyla bir arada iki kız kardeşle birlikte ilişki kurmak, mülkiyet akdiyle onları bir arada bulundurmak caiz olduğu gibi caizdir Bu hususta onlar, Hz. Osman'dan mülkiyet yoluyla bir arada bulunan iki kız kardeş hakkında: "Onları bir âyet haram kılmış, bir diğer âyet ise helal kılmıştır" şeklinde söylediği rivayet edilen sözünü delil göstermişlerdir. *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 5, s. 116; *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 1, s. 499; İbn Kudâme, c. 6, s. 584.

i) İbn Abbâs'ın görüşünün dayanağı umum-hususdur. Açık olan şudur ki (اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ) "*Sahip olduklarınız müstesna.*" buyruğu (وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ) "*İki kız kardeşi aynı nikâh altında bulundurmanız.*" buyruğunu tahsis etmemektedir. Zira (اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ) "*Sahip olduklarınız müstesna.*" buyruğu (وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَآءِ) "*Evli bulunan kadınlarla evlenmeniz de size haram kılındı.*" buyruğunda açıklanan evli kadınların nikâhlanılmasının haram oluşu umumluğundan/genelliğinden istisna edilen evli cariyelerdir. Onlara sahip olma kanalıyla onlardan istifade etme caizdir. Her ne kadar cariyeler istibra etmelerinin ardından koca sahibi olmuş olsalar da. Dolayısıyla âyette iki cariyeyi aynı anda nikâh altında bulundurmaya hiçbir işaret bulunmamaktadır.

bir sakınca yoktur. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir, tam hikmet sahibidir."

{وَالْمُحْصَنَاتُ} *"Evli bulunan evlenmeniz de size haram kılındı."* Kocaları bulunan hanımlar.

{مِنَ النِّسَآءِ} *"Kadınlarla."* Size haram kılındı.

{اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ} *"Savaş esiri olarak sahip olduğunuz cariyeler dışında."* Esirlerden. Zira onlar size helaldir. Eğer onların kocaları darü'l- harpte ise rahîmleri bir aybaşı hali ile istibra ettikten sonra size helaldir.

{كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ} *"Allah'ın size buyruğu budur."* Allah Teâlâ'nın kitabında size belirtip açıklanan şeyler size haram kılındı.

{وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَآءَ ذٰلِكُمْ} *"Bunların dışında kalanları ise size helal kılındı."* Haram kılınışı size açıklanan şeyler dışında.

{اَنْ تَبْتَغُوا} *"Mehir vermek suretiyle evlenmek istemeniz"* Evlenmenizi.

{بِاَمْوَالِكُمْ} *"Mallarınızla."* Dörde kadar.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: Mallarınızla cariyeler almanız.

Yine şöyle de denilmiştir: *"Mallarınızla mehir vermek suretiyle evlenmek istemeniz."* Mallarınızla onlardan cinsel yönden faydalanmak istemeniz ki, bu da mutadır. Muta hükmü şu an nesh edilmiştir.

{مُحْصِنِينَ} *"İffetli olarak."* Diyor ki, onlarla birlikte evliler olunuz.

{غَيْرَ مُسَافِحِينَ} *"Zina etmeksizin."* Nikâhsız bir şekilde zina edici olarak değil.

{فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ} *"O halde, nikâhla yararlandınızsa."* Faydalandınız ise.

{مِنْهُنَّ} *"Bunların hangilerinden."* Nikâhın ardından.

{ فَاٰتُوهُنَّ } *"Verin."* Onlara bahşediniz.

{ اُجُورَهُنَّ } *"Mehirlerini"* Mehirlerini kâmil olarak.

{ فَرِيضَةً } *"Bir hak olarak."* Allah Teâlâ'dan size yüklenmiş bir sorumluluk olarak. Mehirlerde karşılıklı rıza ile arttırırsınız.

{ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ } *"Bir sakınca yoktur."* Size herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ} *"(Bir miktar indirim için) karşılıklı anlaşmanızda."* Mehirde karşılıklı rıza ile arttırıp eksiltmenizde.

{ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ } *"Mehri belirledikten sonra."* Belirlemiş olduğunuz ilk mehirden sonra.

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا } *"Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir."* Size helal kılmış olduğu mutayı.

{ حَكِيمًا } *"Tam hikmet sahibidir."* Size haram kılmış olduğu mutada.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: *"Sizin mut'aya olan zaruretiniz."* Hakkında alîmdir.

Size mutayı haram kılması hakkında ise hâkimdir.[12]

---

12 a) Abdürrezzak Ata'dan şöyle rivayet eder: İbn Safvan, "İbn Abbâs zina yapmaya fetva veriyor" dedi! Bunun üzerine İbn Abbâs, "Ben zinaya fetva vermiyorum. İbn Safvan Ümmü Erake'nin olayını unuttu mu? Vallahi Ümmü Erake'nin oğlu bu evlilikten dünyaya gelmiştir. Cumh kabilesinden bir kişinin ondan faydalanması zina mıdır?!" *Musannef-i Abdürrezzak*, "Mut'a" bâbı, s. 498, 14022 nolu hadis. Bu haberin isnadında İbn Cüreyc ve Ata bulunmaktadır. İbn Cüreyc'in tercüme-i halini sunmuş ve sika olduğunu belirtmiştik. Ata İbn Ebî Rebah el-Mekki. Sika, fakih ve fâdıl bir kişidir. Ancak mürsel rivayetleri çoktur. Ömrünün son demlerinde hafızasında bir değişiklik meydana geldiği rivayet edilmiştir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 22, 190 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 98, 90 nolu madde. Ancak bu haber karışıklığın meydana geldiği hadislerden değildir. Bu haberin isnadında bir kopukluk da olmadığından hadis muttasıl hadis kategorisindedir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 199, 384 nolu madde. Bu haberin senedinde bulunan İbn Cüreyc ve Ata güvenilir kişiler olduğundan haber, sahih haber kategorisindedir. Ayrıca Ata bizzat haberi İbn Abbâs'tan dinlemiştir.

b) İmam Tirmizî ise Muhammed ibn Ka'b kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakleder: "Geçici nikâh İslam'ın başlangıcında vardı. Bir erkek tanıdığı bulunmayan bir memlekete gidince orada kalacağı kadar bir süre içerisinde bir kadınla evlenirdi. O kadın o erkeğin eşyalarını muhafaza eder ve gerekli hizmetlerini yaparlardı. Mü'minûn Sûresi 6. âyet olan: (... اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ) '*Ancak ailelerine ve elleri altındaki cariyelere...*' âyeti nazil olunca bu tür nikâh kaldırılmış oldu." İbn Abbâs der ki: "Bu iki kadından başka tüm kadınlarla yapılacak her türlü ilişki haramdır." Tirmizî, Nikâh, "Mut'a nikâhı" bâbı, 1122 nolu hadis. Tirmizî'nin rivayet ettiği bu haberin senedindeki rical tabakası haberi birbirinden dinlediğinden dolayı haber muttasıldır. Musa ibn Übeyde dışındaki senedi oluşturan Mahmud ibn Gaylan, Süfyan ibn Ukbe, Süfyanü's-Sevrî, Muhammed İbn Ka'b raviler sikadır. Haber söz konusu ravi nedeniyle zayıf kategorisindedir. Kaldı ki diğer taraftan İbn Abbâs'ın mut'a nikâhının helal olduğu görüşünde olduğu meşhurdur.

Mahmud ibn Gaylan el-Adevî. Bağdat'ta yaşamıştır. Sikadır. Ebû Dâvûd dışında bütün *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *et-Takrîb*, c. 2, s. 223, 961 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 125, 5416 nolu madde.

Süfyan ibn Ukbe es-Sevai el-Kûfî. Kubaysa İbn Ukbe'nin kardeşidir. Sâduktur. Buhârî dışında bütün *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *et-Takrîb*, c. 1, s. 311, 316 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 378, 2020 nolu madde.

Süfyanü İbn Said İbn Mesruk es-Sevrî, Ebû Abdullah el-Kûfî. Hâfız, âbid, fakih, âlim, imam, hüccet ve sika bir şahsiyettir. *et-Takrîb*, c. 1, s. 311; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 202.

Musa İbn Ubeyde İbn Neşit er-Rebezi, Ebû Abdülaziz el-Medenî. Zayıf bir şahsiyettir. Özellikle de Abdullah İbn Dinar'dan rivayetlerinde sıkıntı vardır. Âbiddir. Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *et-Takrîb*, c. 2, s. 286, 1483 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 685, 6509 nolu madde.

Muhammed ibn Ka'b ibn Süleym ibn Esed, Ebû Hamza el-Kurazî. Sika ve âlimdir. *et-Takrîb*, c. 2, s. 203, 659 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 92, 5210 nolu madde.

Bu haberin isnadında herhangi bir kopukluk söz konusu değildir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 64, 109 nolu madde; c. 4, s. 116, 203 nolu madde; c. 10, s. 356, 636 nolu madde; c. 9, s. 420, 689 nolu madde. Beyhakî de bu hadisi Musa İbn Übeyde kanalıyla, Muhammed İbn Ka'b'dan o da İbn Abbâs'tan aktarır. İbn Abbâs şöyle demektedir: "Mut'a nikâhı İslam'ın başlangıcında idi. Onlar bu âyeti (فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ مِنْهُنَّ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً) "*O halde, bunların hangilerinden belirli bir süreye kadar nikâhla yararlandınızsa, mehirlerini bir hak olarak verin.*" Ancak bu haber Tirmizî'nin haberini kuvvetlendirmemektedir. Zira ikisi de aynı kanaldan gelmektedir. Bu hadisi kuvvetlendirecek başka bir habere rastlayamadık. Bu durumda bu hadis zayıf hadis kategorisinde kalmaktadır.

c) Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek* adlı eserinde kendi rivayet zinciriyle Ebû Nadra'dan şöyle rivayet eder: "İbn Abbâs'a '*O halde, ne zaman onlarla mut'a nikâhı yaptınızsa, ücretlerini bir farz olarak verin.*" âyetini okuduğumda, ken-

disi benim okuyuşumu düzelterek '*ne zaman onlarla belirli bir süreye kadar mut'a nikâhı yaptınızsa*...' dedi. Ben kendisine 'Biz bu âyeti öyle okumuyoruz' deyince bana; 'vallahi, Allah onu böyle indirdi' dedi." *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2, s. 305.

d) İbn Abbâs'ın âyeti (فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً) "*O halde, bunların hangilerinden belirli bir süreye kadar nikâhla yararlandınızsa, mehirlerini bir hak olarak verin.*' tilaveti Hatt-ı Osman'a aykırı olduğundan şazz bir kıraattir. Ancak büyük olasılıkla İbn Abbâs "Allah böyle indirmiştir" sözüyle âyeti tefsir etme amacını gütmüştür.

Taberî, İbn Abbâs'ın bu eklemesiyle ilgili olarak şu değerlendirmede bulunur: "Übey ibn Ka'b ve Abdullah ibn Abbâs'tan nakledilen kıraat şekline gelince bu kıraat, Müslümanların Kur'anlarında tespit edilmiş olan şekle muhalif bir kıraattir. Hiçbir kimsenin, mazeretleri bertaraf edecek, kesin bir haber bulunmaksızın, Allah Teâlâ'nın Kitab'ına belli şeyler ilave etmesi caiz değildir." Taberî, c. 5, s. 13.

d) İbn Abbâs'tan gelen rivayetler daha çok mut'anın caiz olduğu görüşüdür. Biz sadece Kitab'ın hacmini gözetmek kastıyla iki rivayet aktardık. İbn Abbâs'ın mut'a görüşünden döndüğünü söyleyenlerin dayanakları pek kuvvetli değil. En fazla bu hususta denilebilecek şey İbn Abbâs'ın mut'a nikâhının zarureten mübah olduğu görüşünde olduğudur.

e) Buhârî, İbn Abbâs'ın mut'a ile ilgili görüşüne bir açıklık getirir. Buhârî'nin rivayetine göre; İbn Abbâs mut'a nikâhına zaruret halinde ruhsat vermiştir. Buhârî *Sahih*'inde Ebû Cemre'den şöyle nakletmektedir: "Ben İbn Abbâs'tan işittim. Ona kadınla mut'a nikâhı yapmak soruldu da o buna ruhsat verdi. Bunun üzerine İbn Abbâs'ın bir kölesi, İbn Abbâs'a: 'Bu izin, ancak kadın ihtiyacının şiddeti ve kadınların azlığı yahut buna benzer bir ibare (yani harp ve gazve) zamanlarına aid değil miydi?' dedi. İbn Abbâs da: 'Evet öyledir' dedi." Buhârî, Nikâh, 5116 nolu hadis. İbn Hacer de bu haberin şerhinde şu rivayeti aktarır: İbn Abbâs'a: "Ne yaptığını biliyor musun? Neye fetva verdiğinin farkında mısın? Topluluklar senin fetvana uyuyor ve şairler o hususta şiir söylüyor" dedim. Ne diyorlar" dedi. Şöyle diyorlar dedim: "Adam çok oturunca, arkadaş İbn Abbâs'ın fetvasıyla amel etmek ister misin? Endamı güzel ve yumuşak tenli bir eşin, insanlar çekip gittiğinde senin olmasını ister misin?" İbn Abbâs şu karşılığı verdi: "Hepimiz Allah'a aitiz ve hepimiz ona döneceğiz. Allah'a yemin ederim ki ben buna fetva vermedim. Ben bunu kastetmedim. Ben ancak Allah'ın ölü etini, kanı ve domuz etini (zaruret durumlarında) mubah kıldığı gibi mubah olduğunu söyledim, başkasını değil." İbn Hacer, *Fethü'l-Bâri*, c. 9, s. 171.

f) Sahabenin çoğunluğu ise mut'a nikâhının haram olduğu görüşündedirler. Ehl-i Sünnet âlimleri de mut'anın haram oluşu konusunda görüş birliği etmişlerdir. Bu haram oluşu da Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e nispet etmişlerdir. Bizler konu ile ilgili Müslim'in Rebi' ibn Sebra Cüheni'den aktardığı haberi buraya alıntılayacağız. Ravinin babası Sebra, Mekke fethinde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile beraber bulunmuş, mut'a nikâhı ruh-

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ فَاِذَآ اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَاَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾

25- "İçinizden hür olan mü'min kadınlarla evlenmeye güç yetiremeyen kimse, ellerinizin altında bulunan mü'min genç kızlarınız (sayılan) cariyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Çünkü siz, birbirinizden gelmesiniz. Öyleyse sahiplerinin izni ile ve mehirlerini örfe göre vermek suretiyle cariyelerden iffetli olan, zina etmeyen ve gizli dostlar edinmeyenle evlenin. Evlendikten sonra zina yaparlarsa, onlara hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı vardır. Bu hükümler, içinizden günaha düşmekten sakınanlar içindir. Sabretmeniz ise, sizin için daha hayırlıdır. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ} *"İçinizden güç yetiremeyen kimse."* Sizden mal bulamayan kimse.

---

satından istifade etmiş, böyle bir nikâh içinde yaşarken Resûlullah'ın (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurduğunu işitmiştir: "Ey insanlar! Sizin, kadınlardan mut'a nikâhı ile faydalanmanıza izin vermiştim. Biliniz ki Allah Teâlâ bunu, kıyâmet gününe kadar haram kılmıştır, kimin yanında böyle bir kadın varsa bıraksın, onlara verdiğiniz mehirlerden hiçbir kısmını da geri almayın." Bu hadiste geçen "Ravinin babası Sebra, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile beraber bulunmuş," ifadesi Mekke'nin fethi yılında demektir ki, biz bunu hadisin çevirisinde belirttik. Bunu Müslim'in tahric ettiği diğer rivayetler açıkça belirtmektedirler. Bu rivayetlerden birisi de şudur: "Fetih yılında Mekke'ye girdiğimizde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) mut'a nikâhında bulunmamızı emretti. Artık ondan bizi nehy edinceye kadar mut'adan çıkmadık." Müslim, Nikâh, "Mut'a Nikâhı" bâbı, 21-2 nolu hadisler; *Fethü'l-Bâri*, c. 9, s. 168; *Nasbü'r-Raye*, c. 3, s. 176, *Advaü'l-Beyan*, c. 1, s. 283.

{ اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ } *"Hür olan kadınlarla evlenmeye."* Hürlerle evlenmeye.

{ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ } *"Mü'min. Ellerinizin altında bulunan cariyelerinizden alsın."* Ellerinizin sahip olduğu cariyelerden evlensin.

{ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ } *"Mü'min genç kızlarınız (sayılan)."* Mü'minlerin ellerinde bulunan cariyeler.

{ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ } *"Allah sizin imanınızı daha iyi bilir."* Kalplerinizin iman üzere istikrarda oluşunu.

{ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ } *"Çünkü siz, birbirinizden gelmesiniz."* Yani hepiniz Hazret-i Âdem'in çocuklarısınız.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Sizler birbirinizin dini üzeresiniz. Birbirinizdensiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَانْكِحُوهُنَّ } *"Öyleyse cariyelerden evlenin."* Cariyelerle evleniniz.

{ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ } *"Sahiplerinin izni ile."* Sahiplerinin.

{ وَاٰتُوهُنَّ } *"Ve vermek suretiyle."* Yani cariyelere vermek sureti ile.

{ اُجُورَهُنَّ } *"Mehirlerini."* Mehirlerini.

{ بِالْمَعْرُوفِ } *"Örfe göre."* Zinakâr kadına verilecek mehirden fazlasını.

{ مُحْصَنَاتٍ } *"İffetli olan."* Diyor ki, iffetli olan cariyelerle evleniniz.

{ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ } *"Zina etmeyen."* Açıkça zina yapmayan.

{ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ } *"Ve gizli dostlar edinmeyenle."* Gizlice kendisi ile zina eden bir dostu olmayan.

{ فَاِذَآ اُحْصِنَّ } *"Evlendikten sonra."* Eğer cariyeler evlenirlerse.

{ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ } *"Zina yaparlarsa."* Zina ederseler.

{ فَعَلَيْهِنَّ } *"Onlara."* Cariyelere.

{ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ } *"Hür kadınlara uygulanan yarısı vardır."* Hür kadınlara.

{ مِنَ الْعَذَابِ } *"Cezanın."* Sopanın.

{ ذٰلِكَ } *"Bu hükümler."* Cariyelerle evlenmek helaldir.

{ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ } *"İçinizden günaha düşmekten sakınanlar içindir."* Sizden zina ve fücura düşmekten.

{ وَاَنْ تَصْبِرُوا } *"Sabretmeniz ise."* Cariyelerle evlenmekten kaçınıp sabretmeniz.

{ خَيْرٌ لَكُمْ } *"Sizin için daha hayırlıdır."* Sizin hür çocuklarınız olur.

{ وَاللهُ غَفُورٌ } *"Allah, çok bağışlayan."* Sizden meydana gelen zina konusunda.

{ رَحِيمٌ } *"Çok merhamet edendir."* Zaruret halinde cariyelerle evlenmenize ruhsat vermesiyle.

يُرِيدُ اللهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

26- "Allah size, bilmediklerinizi açıklamak ve öncekilerin yollarını göstermek ve tevbelerinizi kabul etmek istiyor. Çünkü Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ يُرِيدُ اللهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ } *"Allah size, bilmediklerinizi açıklamak."* Size helal kılınan şeyleri.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: Cariyelerle evlenmeyip sabretmeniz sizin için evlenmekten daha hayırlıdır.

{ وَيَهْدِيَكُمْ } *"Ve göstermek."* Size açıklamak.

{ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ } *"Öncekilerin yollarını."* Kitap Ehli'nin. Cariyeler ile evlenme ise onlara haram idi.

{ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ } *"Ve tevbelerinizi kabul etmek istiyor."* Cahiliyye döneminde sizden meydana gelen şeyleri affetmek istiyor.

{ وَاللهُ عَلِيمٌ } *"Çünkü Allah her şeyi bilir."* Cariyelerle nikâhlanmak zorunda olduğunuzu.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Zaruret durumu hariç onlarla nikâhlanmayı size haram kılışında hikmet sahibidir.

وَاللهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ اَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾

27- "Allah, sizin tevbelerinizi kabul etmek ister, o nefsinin isteklerine uyanlar ise sizin büsbütün yoldan çıkmanızı isterler."

{ وَاللهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ } *"Allah, sizin tevbelerinizi kabul etmek ister."* Size zinayı ve baba bir kız kardeşlerle nikâhlanmayı haram kılışında sizden meydana gelen şeyleri affetmek istiyor.

{ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ } *"O nefsinin isteklerine uyanlar ise isterler."* Zina ve baba bir kız kardeşle nikâhlanmayı ki bu davranışta bulunanlar Yahudilerdir.

{ اَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا } *"Sizin büsbütün yoldan çıkmanızı."* Baba bir kız kardeş ile nikâhlanmakla büyük bir hata etmenizi. Bu Yahudilerin şu sözünden dolayıdır: Bu bizim kitabımızda helaldir.

يُرِيدُ اللهُ اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾

28- "Allah sizden yükünüzü hafifletmek istiyor. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır."

{ يُرِيدُ اللهُ اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ } *"Allah sizden yükünüzü hafifletmek istiyor."* Zaruret durumunda cariyelerle evlenmenizi size kolaylaştırmak istiyor.

{وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِيفًا} *"Çünkü insan zayıf yaratılmıştır."* İnsan kadınlar hakkında sabredemez.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾

29- "Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin ve birbirinizin canına kıymayın. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ} *"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin."* Zulüm, gasp, bâtıl şehadet, yalan yere yemin ediş ve bunun dışındakilerle.

{اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً} *"Ticaret dışında."* Ancak alış-satışta ve muhâbatta.

{عَنْ تَرَاضٍ} *"Karşılıklı rızaya dayanan."* Karşılıklı rıza ile.

{مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ} *"Ve birbirinizin canına kıymayın."* Haksız yere birbirinize.

{اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا} *"Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir."* Birbirinizi öldürmenizi haram kılışında.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

30- "Her kim bu (yasak fiilleri) düşmanlık ve haksızlıkla yaparsa, biz onu ateşe sokacağız. Bu Allah'a göre çok kolaydır."

{وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ} *"Her kim bu (yasak fiilleri) yaparsa."* Öldürme ve malı helal saymak isterse.

{عُدْوَانًا} *"Düşmanlık."* Haddi aşarak.

{ وَظُلْمًا } *"Ve haksızlıkla."* Zorbalıkla.

{ فَسَوْفَ نُصْلِيهِ } *"Biz onu sokacağız."* Girdireceğiz.

{ نَارًا } *"Ateşe."* Ahirette. Bu onun için bir tehdittir.

{ وَكَانَ ذٰلِكَ } *"Bu."* Giriş ve azap.

{ عَلَى اللهِ يَسِيرًا } *"Allah'a göre çok kolaydır."* Basittir.

اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

31- "Eğer siz, yasaklandığınız büyük günahları işlemekten sakınırsanız, sizin diğer kötülüklerinizi örter ve sizi şerefli bir yere koyarız."

{ اِنْ تَجْتَنِبُوا } *"Sakınırsanız."* Terk ederseniz.

{ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ } *"Eğer siz, yasaklandığınız büyük günahları işlemekten."* Bu sûrede.

{ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ } *"Sizin diğer kötülüklerinizi örter."* Büyük günahlarınız hariç diğer günahlarınızı. Bir cemaatten diğer cemaate, bir cumadan diğer cumaya, bir ayından diğer ramazan ayına kadar.

{ وَنُدْخِلْكُمْ } *"Ve sizi koyarız."* (Ahirette.)

{ مُدْخَلًا كَرِيمًا } *"Şerefli bir yere."* Güzel bir yere ki bu da cennettir.

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْـَٔلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّ اللهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾

32- "Bir de Allah'ın bazınıza, diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin. Erkeklerin çalışıp kazandıklarından bir payı vardır, kadınların da çalışıp kazandıklarından bir payı vardır.

Çalışıp, Allah'ın lütfundan isteyin. Şüphe yok ki Allah, her şeyi hakkıyla bilir."

{ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهٖ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ } *"Bir de Allah'ın bazınıza, diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin."* Diyor ki, bir kişi kardeşinin malını, bineğini, hanımını ve sahip olduğu hiçbir şeyi temenni etmesin. Allah Teâlâ'nın fazlından talepte bulunsun ve işi Allah'a tefviz ederek şöyle desin: Allah'ım! Bana onun bir benzerini ya da ondan daha hayırlısını ver.

Bu âyetin Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hanımı Ümm-ü Seleme hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Zira Ümm-ü Seleme, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e; *"Keşke erkeklere yüklenen yükümlülükler bize de yüklenseydi de erkeklerin ecir alışı gibi biz de ecir alsaydık" demişti. Bunun üzerine Allah azze ve celle bunu yasakladı ve şöyle de buyurdu: "Bir de Allah'ın, fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin."* Bir de Allah'ın cemaat, Cuma, gazaya çıkış, cihad, emr-i bi'l-maruf, nehy-i ani'l-münker gibi.

"Bazınıza." Yani erkeklere.

"Diğerinden." Yani hanımlardan fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin. Ardından da erkeklerin ve hanımların kazançlarına ilişkin sevaplarını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ } *"Erkeklerin bir payı vardır."* Sevabı vardır.

{ مِمَّا اكْتَسَبُوا } *"Çalışıp kazandıklarından."* Hayırdan.

{ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ } *"Kadınların da bir payı vardır."* Sevabı vardır.

{ مِمَّا اكْتَسَبْنَ } *"Çalışıp kazandıklarından."* Evlerindeki hayırdan.

{ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ } *"Çalışıp, Allah'ın lütfundan isteyin."* Başarısından ve korumasından.

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا } *"Şüphe yok ki Allah, her şeyi hakkıyla bilir."* Hayrı, şerri, sevabı, ikabı, başarı ve rüsvalığı.

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

33- "(Erkek ve kadın) Her biri için anne, baba ve en yakın akrabanın bıraktıklarından (pay sahibi) mirasçılar kıldık. Yemin akdiyle mirasçı yaptıklarınıza da paylarını verin. Şüphesiz Allah, her şeye şâhiddir."

{ وَلِكُلٍّ } *"(Erkek ve kadın) Her biri için."* Diyor ki, her birisi için.

{ جَعَلْنَا } *"Kıldık."* Sizden.

{ مَوَالِيَ } *"Mirasçılar."* Yani vâris olsun diye mirasçılar.

{ مِمَّا تَرَكَ } *"Bıraktıklarından (pay sahibi)"* Miras olarak bıraktığı şeylerden.

{ الْوَالِدَانِ} *"Anne, baba."* Maldan.

{ وَالْاَقْرَبُونَ } *"Ve en yakın akrabanın."* Rahîmde/akrabalıkta.

{ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ } *"Yemin akdiyle mirasçı yaptıklarınıza da."* Şartlar koşmanızla.

{ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ } *"Paylarını verin."* Onlara şartlarını veriniz. Bu âyet-i kerime şu anda mensuhtur. Araplar erkek ve gençleri oğul ediniyorlardı, kendi mallarında çocuklarının bir bölümüne pay ayırdıkları gibi onlar için bir pay ayırıyorlardı. Allah Teâlâ bunu nesh etti. Eğer onlara üçte birden az pay verirse âyet mensuh olmamış olur.

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ } *"Şüphesiz Allah, her şeye."* Amellerinize.

{ شَهِيدًا } *"Şâhiddir."* Bilicidir.[13]

---

[13] a) Buharî, Said ibn Cübeyr'den gelen rivayetle Allah Teâlâ'nın: (مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ) *"Anne-babanın ve yakın akrabaların terk ettiklerinden her biri için mirasçılar (mevali) kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere de..,"* buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakletmektedir: "Muhacirler, Medine'ye geldiklerinde, Ensar, Muhacir'e akrabası dururken mirasçı olurdu. Buna sebep ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in

aralarında kurduğu kardeşlik akdi idi. '*Yakın akrabaların terk ettiklerinden her biri için mirasçılar kıldık*' âyeti nazil olunca, ondaki bu hükmü '*Yeminlerinizin bağladığı kimselere de nasiplerini verin*' buyruğu nesh etti. Burada kastedilen hisse onlara yardım ve nasihattir. Böylece miras kalkmış oldu ve onlara sadece vasiyette bulunuldu." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 7. Bâb, 4580 nolu hadis. Ayrıca bkz. 2292 ve 6747 nolu hadisler. Bu haberi İbn Carud, Ebû Dâvûd, Hâkim, Beyhakî ve Taberî de tahric etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Kitabül-Ferâiz, "Akidleşmeye miras almanın neshi" bâbı, 2922 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2, s. 306; İbn Carud, *el-Münteka*, "Bâbü'l-Mevaris" 953 nolu hadis; *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 6, s. 262, Kitabü'l-Vesaya, c. 10, s. 296, Kitabü'l-Velâ. "Burada kastedilen hisse onlara yardım ve nasihattir. Böylece miras kalkmış oldu ve onlara sadece vasiyette bulunuldu." Bu bölüm Taberî'de geçmektedir. Taberî bu bölümü, Buhârî'nin isnadıyla Ebû Küreyb'ten rivayet etmektedir. Taberî, c. 5, s. 35.

b) Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabını birbiriyle kardeş kıldı. Bunlar birbirine vâris oldular. Nihayet "*Hısımlar, Allah'ın kitabına göre birbirine daha yakındırlar.*" âyeti nazil oldu. Bunu terk ettiler ve nesep kanalıyla vâris oldular. *Manhetü'l-Mabud fi Tertib-i Müsnedi't-Tayâlisî Ebî Dâvûd*, Suretü'n-Nisa, c. 2, s. 19, 1952 nolu hadis. Bu hadisin senedi muttasıldır. Zira hadisin isnadındaki ravilerin her birisi rivayeti bir öncekinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 213, 367 nolu madde; s. 232, 395 nolu madde. Bu haberin isnadında Süleyman, Semmak ve İkrime bulunmaktadır. İkrime'nin hal tercümesini sunmuştuk.

Süleyman ibn Karm ibn Muaz et-Teymi, Ebû Dâvûd en-Nahvi. İmam Ahmed onu sika saymış, diğerleri ise onu zayıf olarak kabul etmişlerdir. Hafız ibn Hacer ise onun hakkında şöyle der: "Hafızası kötüydü, Şiîlik tezahüründe bulunurdu." *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 213, 367 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 329, 480 nolu madde.

Semmak ibn Harb ez-Züheli. Sâduktur. Özellikle de İkrime'den aktardığı rivayetlerde sıkıntı bulunmaktadır. Biz Onun tercüme-i halini önceden sunmuştuk. İmam Taberânî, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî kanalından isnadıyla tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. *Mucemü't-Taberânî*, c. 11, s. 284, 11747 nolu hadis. Heysemî, Taberânî'nin isnadı hakkında şöyle der: Bu isnadın ricali sahihtir. *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 28. İmam Müslim, *Sahih*'inde Süleyman İbn Karm ile Semmmak İbn Harb'den rivayette bulunmuştur. İmam Müslim, yanılgı ve kötü hafıza ile nitelenen bir kişiden rivayette bulunması onların hadislerinin sahih kılınmasına itina etmemektedir. Aksine cerh ve tadil âlimlerinin hakkında itham etmedikleri müddetçe onları temizleyerek alır, itham ettikleri rivayetleri ise terk eder.

İsnad hakkında bazı cerh ve ta'dil âlimlerinin Süleyman ibn Karm'ı zayıf saymasıyla isnadın durumu ortaya çıkmaktadır. Hâfız ibn Hacer'in onun hakkında "hafızası kötüdür" şeklindeki sözleri geçmişti. Diğer taraftan Semmak'ın

İkrime'den rivayetinin ızdıraplı olduğunu da belirtmiştik. Ancak şu kadar var ki, İmam Ebû Dâvûd bu haberi başka bir kanaldan rivayet etmekte ve haberin aynısını zikretmektedir. Bu kanalda Ahmed ibn Muhammed ibn Sabit, Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd, Hüseyin ibn Vâkıd, Yezid en-Nahvi ve İkrime bulunmaktadır. Ebû Dâvûd Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd el-Mervezî'nin hafızasında bazen yanılmalar meydana geldiği ve yanılgıyla itham edildiğini belirtmiştik. Fakat hadisin iki kanaldan gelişi ilk kanaldaki ızdırap olasılığını ve ikinci kanaldaki vehm olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Nitekim İbn Cerir et-Taberî aynı haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Böylece hadisler birbirini pekiştirmektedir. Böylece hadislerin her birisi sahih li-gayrihi kategorisine yükselmektedir. Taberî, c. 5, s. 52.

c) (مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ) "*Anne-babanın ve yakın akrabaların terk ettiklerinden her biri için mirasçılar (mevali) kıldık.*" Âyeti nazil olduğunda ondaki bu hüküm yeminlerle miras almayı nesh etti. İmam Buhârî'nin haberine göre bu âyet yeminleşme ile miras alma hükmünü nesh etmiştir. Ancak Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî ise yeminlerle miras alma hükmünü nesh eden bu âyet değil, (وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللهِ) "*Hısımlar, Allah'ın Kitabına göre birbirine daha yakındırlar*" (8/el-Enfâl/75) âyetidir. Bu son kanaati İbn Cerir de desteklemektedir. Bu görüşü, İbn Abbâs'a, Katâde'ye, İkrime ve Hasan-ı Basrî'ye nispet etmiştir.

d) İbn Abbâs âyette geçen nasip sözcüğünü ise "yardım, nasihat, vasiyet" olarak tefsir etmiştir. Böylece İbn Abbâs âyetteki nasibe mirastan bir pay anlamı yüklememekte, iyilikte bulunma, lütfetme ve yardımda bulunma gibi genel bir anlam vermektedir. Böyle bir anlam veriş caizdir. Bu durumda her iki âyetten birisi diğerini açıklamaktadır. Böylece rivayetler arasında çelişki gibi görülen nasih hangisi konusu da çözüme bağlanmış olur. Gerçi İbn Hacer, Buhârî'de geçen hadise düştüğü şerhte bir diğer çözüm yolu daha sunmaktadır. Buna göre neshin iki defa gerçekleşmiş olma olasılığından bahseder.

İbn Hacer özetle şu açıklamada bulunur: Başlangıçta sadece birbiriyle akitleşenler vâris olabiliyordu. Bu durum böyle devam ederken sadedinde olduğumuz Nisa/33. âyet nazil oldu. Bu âyet nazil olunca hem akrabalar/asabe hem de akitleşenler birlikte miras alabiliyorlardı. Daha sonrasında da Ahzâb 6. âyet nazil oldu. Mirasın sadece asabeye/akrabaya ait olduğu hükmünü ortaya koydu. Nisâ Sûresi'nin son bölümündeki nasip sözcüğü de ahitleşenler için de yardım, nasihat ve vasiyeti bıraktı. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 249.

e) İbn Hacer'in bu cemi güzeldir. Tabi bu cem (فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ) "*Yemin akdiyle mirasçı yaptıklarınıza da paylarını verin*" ve (وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللهِ) "*Nesep hısımları Allah'ın Kitabına göre, birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhâcirlerden daha yakındırlar.*" buyruklarında geçen nasip sözcüğünden kastın mirastan pay alma anlamında olması halinde geçerlidir. Miras alma konusunda varislerle birlikte yeminleşenlerin de mirasa ortak olmaları nesh edildi. Mirastan sadece varislerin pay alabileceği onandı. Ancak şu kadar var ki, İbn

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَآ اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ وَالّٰتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾

34- "Erkekler, kadınlar üzerinde yönetici ve koruyucudurlar. Çünkü Allah birini diğerinden üstün kılmış, bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar. Bu yüzden iyi kadınlar itaatkârdır ve Allah'ın korunmasını emrettiği şeyleri kocalarının bulunmadığı zamanlarda da koruyucudurlar. Serkeşliklerinden yıldığınız kadınlara gelince, önce onlara öğüt verin, (yararı olmazsa) yataklarında yalnız bırakın, (yine dinlemezlerse) onları (hafifçe) dövün! Eğer size itâat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın! Şüphe yok ki Allah çok yücedir, çok büyüktür."

Abbâs âyette geçen nasip sözcüğünü yardım, nasihat ve vasiyet olarak tefsir etmiştir. İbn Abbâs'ın Nîsâ Sûresi'nin bu âyetinde geçen nasib sözcüğünü Ahzâb Sûresi'nin "ulu'l-erhâmi ba'duhum evlâ bi ba'dın fî kitâbillahi mine'l-mü'minîne ve'l-mühâcirîne/Nesep hısımları Allah'ın Kitabına göre, birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhâcirlerden daha yakındırlar." buyruğu açıkladığı ve sözcüğün muradın ihsan ve iyilik yapma olduğu ve miras olmadığı görüşünde olduğunu kabul edecek olursak bu caizdir. Her iki âyetteki nesh diğer âyettekini açıklamaktadır. Böylece rivayetler arasında da bir çelişki olmamış olur.

f) (وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ) "*Yemin akdiyle mirasçı yaptıklarınıza*" buyruğunda geçen (عَقَدَتْ) sözcüğünü İbn Amir, İbn Kesir, Ebû Amr, Nafi müfâele vezninde olma üzere ayn harfinden sonra elifle "Akedet" şeklinde kıraat etmişlerdir. Asım, Hamza ve Kisaî ise sülâsî mücerred sığasıyla e'kadet şeklinde kıraat etmişlerdir. *En-Neşr fî Kıraati'l-Aşr*, c. 2, s. 249.

g) Hadiste geçen "mine'n-nasri, ve'r-rifadeti ve'n-nasihati/yardım ve nasihat" ifadeleri (فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ) "*Yemin akdiyle mirasçı yaptıklarınıza da paylarını verin*" buyruğuna ilişkindir. Bu cümle Buhârî'nin rivayetinde zikredilmemiştir. Bu cümleyi Taberî rivayetinde Ebû Kureyb'den Buhârî'nin isnadıyla zikretmiştir. Zira Taberî'nin rivayetinde şöyle geçmektedir: (وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ) "*Yemin akdiyle mirasçı yaptıklarınıza da paylarınızı veriniz.*" Taberî, c. 5, s. 53.

{ اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَآءِ } *"Erkekler, kadınlar üzerinde yönetici ve koruyucudurlar."* Hanımların edebine yetkilidirler.

{ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ } *"Çünkü Allah birini üstün kılmış."* Erkeği akıl, ganimetler de ve mirasta taksim ile.

{ عَلٰى بَعْضٍ } *"Diğerinden."* Yani hanımlara.

{ وَبِمَآ اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ } *"Bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar."* Yani hanımlar için söz konusu olmaksızın erkeklere yüklenen mehir ve nafaka ile.

{ فَالصَّالِحَاتُ } *"Bu yüzden iyi kadınlar."* Diyor ki, iyi hanımlar kocalarına.

{ قَانِتَاتٌ } *"İtaatkârdır."* Eşleri hakkında Allah için itaat edicidirler.

{ حَافِظَاتٌ } *"Koruyucudurlar."* Kendi nefislerini ve kocalarının malını.

{ لِلْغَيْبِ } *"Kocalarının bulunmadığı zamanlarda da."* Kocalarının olmadığı dönemlerde.

{ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ } *"Ve Allah'ın korunmasını emrettiği şeyleri."* Tevfik ile Allah Teâlâ'nın kendilerini korumasıyla.

{ وَالّٰتِي تَخَافُونَ } *"Yıldığınız kadınlara gelince."* Bildiğiniz.

{ نُشُوزَهُنَّ } *"Serkeşliklerinden."* Sizinle yataklarda birlikte iken isyanlarından.

{ فَعِظُوهُنَّ } *"Önce onlara öğüt verin."* İlim ve Kur'an ile.

{ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ } *"(Yararı olmazsa) yataklarında yalnız bırakın."* Yatakta yüzlerinizi onlardan çeviriniz.

{ وَاضْرِبُوهُنَّ } *"(Yine dinlemezlerse) onları (hafifçe) dövün!"* İncitmeksizin ve iz bırakmaksızın.

{ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ } *"Eğer size itaat ederlerse"* Yataklarda.

{ فَلَا تَبْغُوا } *"Artık aramayın."* Talep etmeyiniz.

{عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا} *"Onların aleyhine başka bir yol."* Sevgide.

{اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا} *"Şüphe yok ki Allah çok yücedir."* Her şeyden daha yücedir.

{كَبِيرًا} *"Çok büyüktür."* Her şeyden daha büyüktür. Onları bununla yükümlü kılmamıştır. Buna göre hanımları takatlerinin üstünde olan sevgiyle yükümlü tutmayınız.

وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهٖ وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا اِنْ يُرِيدَآ اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

35- "Eğer karı-kocanın arasının açılmasından korkarsanız, bir hakem erkeğin ailesinden, bir hakem de kadının ailesinden gönderin. Bunlar gerçekten barıştırmak isterlerse, Allah aralarındaki dargınlık yerine geçim verir. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilen, her şeyden haberdar olandır!"

{وَاِنْ خِفْتُمْ} *"Eğer korkarsanız."* Bilirseniz.

{شِقَاقَ بَيْنِهِمَا} *"Karı-kocanın arasının açılmasından."* Erkek ile hanım arasındaki muhalefeti bilir ancak hangisinden olduğunu bilmezseniz.

{فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِهٖ} *"Bir hakem erkeğin ailesinden gönderin."* Ta ki hakemin sözünü dinlesin diye erkeğin ehlinden erkeğe ve erkeğin zalim ya da mazlum olduğunu bilsin diye.

{وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا} *"Bir hakem de kadının ailesinden."* Ta ki hakemin sözünü dinlesin diye hanımın ehlinden hanıma ve hanım zalim ya da mazlum olduğunu bilsin diye.

{اِنْ يُرِيدَآ} *"Bunlar gerçekten isterlerse."* İki hakem.

{اِصْلَاحًا} *"Barıştırmak."* Erkek ile hanım arasında.

{يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا} *"Allah aralarındaki dargınlık yerine geçim verir."* Erkek ve kadının hakemi arasında.

{اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا} *"Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilen."* İki hakemin uyuşmasını ya da muhalefetini bilir.

{خَبِيرًا} *"Her şeyden haberdar olandır!"* Kadının ve erkeğin eylemini.

"Erkekler kadınlar üzerinde yöneticidirler ve koruyucudurlar." Buyruğundan buraya kadar olan bölüm Muhammed İbn Mesleme'nin kızı hakkında nazil olmuştur. Kocası Esad İbn Rebi kendisinin yatakta isyanından dolayı ona bir tokat atmıştır. Bunun üzerine Muhammed İbn Mesleme'nin kızı Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den kocasına kısas uygulamasını istemiştir. Allah Teâlâ da bunu yasaklamıştır.[14]

---

14 a) İmam Buhârî, der ki: İbn Abbâs (شِقَاقَ) sözcüğü hakkında şöyle dedi: "Karı ile kocadan her birisi diğerinin hoşlanmadığı, kızdığı eylemi yerine getirir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 23 nolu bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini nakletmektedir: "Şayet karı ile kocanın arası bozulacak olursa, Allah Teâlâ, erkeğin ailesinden sâlih bir kimse, kadının ailesinden de sâlih bir kimse olmak üzere iki hakem tayin edilmesini emretmiştir. Hakemler kusurun kimde olduğuna bakarlar. Şayet kusuru işleyen koca ise karıyı ondan uzaklaştırırlar ve onu, nafaka ödemeye mecbur ederler. Şayet kusur işleyen karı ise onu, kocasıyla beraber yaşamaya mecbur ederler. Ve onun nafakasını keserler. Şayet hakemler, karı kocanın ayrılmaları veya birlikte yaşamaları hususunda ittifak edecek olurlarsa bu görüşler de geçerlidir. Hakemler, karı kocanın birlikte yaşamalarını uygun görürler de eşlerden biri razı olur diğeri razı olmayacak olur sonra da bunlardan biri ölecek olursa, razı olan, razı olmayana mirasçı olur. Fakat razı olmayan, razı olana mirasçı olamaz." Taberî, c. 5, s. 73. Önceki sayfalarda Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan yapılan aktarımların sahih olduğunu belirtmiştik.

c) (وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا) "*Eğer karı-kocanın arasının açılmasından korkarsanız*," ilahî buyruğu şu anlama gelmektedir: Eşler arasında bir tartışma meydana gelir ve bu tartışmanın birbirlerinden uzaklaşmalarına ve birbirlerinden ayrılmalarından korkarsanız. Buhârî'nin haberinde geçen tefsir aslında tefsirün bi'l-lazımdır. Zira (شِقَاق) sözcüğü tartışmanın ve kavganın ta kendisidir. Böylece taraflarından her birisi ötekinin bulunmadığı bir tarafta yer alıyor ve o yöne çekiyor.

d) (اِنْ يُرِيدَآ اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا) "*Bunlar gerçekten barıştırmak isterlerse, Allah aralarındaki dargınlık yerine geçim verir*." Yani Allah Teâlâ bu iki hakem vesilesiyle onların arasını muvaffak kılar. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan naklettiğine göre o şöyle demiştir: "Bu iki hakemdir. Her islah edici de bu şekildedir. Allah Teâlâ onu hakka ve doğruya muvaffak kılar." Taberî, c. 5, s. 76.

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَّبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَّبِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ وَابْنِ السَّبِيْلِ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُوْرًا ﴿٣٦﴾

36- "Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın! Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda kalmışa ve sahip olduğunuz kölelere iyilik edin. Çünkü Allah, kendini beğenenleri ve övünüp duranları sevmez."

{وَاعْبُدُوا اللّٰهَ} *"Allah'a ibadet edin."* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا} *"Ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."* Putları.

{وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا} *"Anaya, babaya, iyilik edin."* İkisine iyilikte bulunmak.

{وَبِذِي الْقُرْبٰى} *"Akrabaya."* Akrabaya sıla-ı rahmi emretmek.

{وَالْيَتٰمٰى} *"Yetimlere."* Yetimlere iyilikte bulunmayı, mallarını korumayı ve bunun dışındaki diğer şeyleri emretti.

{وَالْمَسٰكِيْنِ} *"Yoksullara."* Yoksullara sadaka vermeyi özendirdi.

{وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى} *"Yakın komşuya."* Seninle kendisi arasında akrabalık bulunan komşuya. Bu komşu için üç hak bulunmaktadır. Akrabalık hakkı, İslam hakkı, komşuluk hakkı.

{وَالْجَارِ الْجُنُبِ} *"Uzak komşuya."* Başka bir kavimden olan yabancı komşuya. Bu komşunun iki hakkı bulunmaktadır. İslam hakkı ve komşuluk hakkı.

{وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْۢبِ} *"Yakın arkadaşa."* Yolculukta arkadaş. Bu kişinin iki hakkı bulunmaktadır. İslam hakkı ve sohbet hakkı.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: "(صاحِبِ بِالْجَنْبِ) evdeki hanımdır." Allah Teâlâ ona ihsan etmeyi emretmiştir.

{وَابْنِ السَّبِيلِ} *"Yolda kalmışa."* Misafire ikram etmeyi emretmiştir. Misafirin hakkı üç gündür. Bundan daha fazlası ise sadakadır.

{وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ} *"Ve sahip olduğunuz kölelere."* Köle ve cariye gibi hizmetkârlara ihsan etmeyi emretmiştir.

{اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا} *"Çünkü Allah, kendini beğenenleri sevmez."* Yürüyüşünde.

{فَخُورًا} *"Ve övünüp duranları."* Allah Teâlâ'nın verdiği nimetlerle kullarına karşı büyüklenip, şımarmayı.

اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾

37- "Bunlar cimrilik eden, insanlara da cimriliği tavsiye eden ve Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği şeyleri gizleyen kimselerdir. Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır."

{اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ} *"Bunlar cimrilik eden."* Onlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliğini ve özelliklerini gizlemekle cimrilik yapan Ka'b ve ashabıdır.

{وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ} *"İnsanlara da cimriliği tavsiye eden."* Gizlemeyi.

{وَيَكْتُمُونَ مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ} *"Ve Allah'ın kendilerine verdiği şeyleri gizleyen kimselerdir."* Allah Teâlâ'nın kendilerine Kitap'ta açıkladığı şeyleri.

{مِنْ فَضْلِهٖ} *"Lütfundan."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliği ve niteliği.

{وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ} *"Biz, kâfirler için hazırlamışızdır."* Yahudiler için.

{عَذَابًا مُهِينًا} *"Alçaltıcı bir azap."* Kendisiyle hor görülecekleri.

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهٗ قَرِينًا فَسَآءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾

38- "Bunlar, Allah'a ve ahiret gününe inanmazlar da mallarını insanlara gösteriş için harcarlar. Artık her kimin arkadaşı(karîn) şeytan olursa, o ne kötü arkadaştır!"

{وَالَّذِينَ} *"Bunlar."* Bunlar Yahudilerin ileri gelenleridir.

{يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ النَّاسِ} *"Mallarını insanlara gösteriş için harcarlar."* İnsanlar için sum'a/gösteriş olsun diye, ta ki insanlar; "Bunlar İbrahîm ('aleyhi's-selâm)'ın sünneti üzeredirler, mallarıyla ihsanda bulunurlar ve verirler.'" desinler diye.

{وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ} *"Allah'a inanmazlar da."* Ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} *"Ve ahiret gününe."* Ölümden sonra dirilişe ve cennetin nimetlerine.

{وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهٗ قَرِينًا} *"Artık her kimin arkadaşı (karîn) şeytan olursa."* Dünyada yardımcısı.

{فَسَآءَ قَرِينًا} *"O ne kötü arkadaştır!"* Onun için cehennem ateşinde ne kötü bir arkadaştır.

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾

39- "Bunlar, Allah'a ve ahiret gününe iman edip, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu rızıktan hayra harcasalardı ne (güzel) olurdu! Allah, onların durumunu hakkıyla bilendir."

{وَمَاذَا عَلَيْهِمْ} *" Ne (güzel) olurdu!"* Yahudiler. Yahudilere bir şey olmadı.

{لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ} *"Bunlar Allah'a iman edip."* Ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} *"Ve ahiret gününe."* Ölümden sonra dirilişe ve cennet nimetlerine.

{وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ} *"Allah'ın kendilerine vermiş olduğu rızıktan hayra harcasalardı."* Allah'ın kendilerine verdiği maldan Allah yolunda verselerdi.

{وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا} *"Allah, onların durumunu hakkıyla bilendir."* Yahudileri, Yahudilerden iman edenleri ve iman etmeyenleri.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

40- "Şüphesiz ki Allah, zerre kadar haksızlık yapmaz. Eğer yapılan iyilik zerre kadar da olsa, onun sevabını kat kat arttırır ve kendi katından da büyük bir mükâfat verir."

{اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ} *"Şüphesiz ki Allah, zerre kadar haksızlık yapmaz."* Kâfirin amelini zerre miskal kadar olsa da bırakmaz ki ahirette kendisine fayda versin ve hasımları ondan razı olsun.

{وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً} *"Eğer yapılan iyilik zerre kadar da olsa."* Düşmanlarının rızasından sonra halis mü'mine.

{يُضَاعِفْهَا} *"Onun sevabını kat kat arttırır."* Birden on kata kadar.

{وَيُؤْتِ} *"Ve verir."* Bahşeder.

{مِنْ لَدُنْهُ} *"Kendi katından da."* Kendi indinden.

{اَجْرًا عَظِيمًا} *"Büyük bir mükâfat."* Cennette bol bir sevap.

فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾

41- "Her ümmetten bir şâhid getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şâhid yaptığımız zaman, bakalım durumları nasıl olacak?"

{فَكَيْفَ} *"Bakalım durumları nasıl olacak?"* Kâfirleri nasıl yapar?

{إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ} *"Her ümmetten getirdiğimiz zaman."* Her kavimden.

{بِشَهِيدٍ} *"Bir şâhid."* Onlara tebliğ ettiğini bildirmekle şâhidlik edecek bir peygamber.

{وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا} *"Ve seni de onların üzerine bir şâhid yaptığımız."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Senin ümmetine şehid/şâhid, tezkiye edici, adaletli kılıcı, onları tasdik edici. Zira peygamberlerin ümmetleri inkâr ettiklerinde Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmeti peygamberler için şâhidlik edeceklerdir.

يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾

42- "Allah'ı inkâr edip peygambere isyan edenler, o kıyâmet günü yerle bir olmayı isterler. Allah'tan hiçbir sözü gizleyemezler."

{يَوْمَئِذٍ} *"O kıyâmet günü."* Kıyâmet gününde.

{يَوَدُّ} *"İsterler."* Temenni ederler.

{الَّذِينَ كَفَرُوا} *"(Allah'ı) inkâr edip."* Allah'ı.

{وَعَصَوُا الرَّسُولَ} *"Peygambere isyan edenler."* İcabet etmekle.

{لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ} *"Yerle bir olmayı."* Yani hayvanlarla birlikte toprağa dönüşmeyi.

{وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا} *"Allah'tan hiçbir sözü gizleyemezler." "Allah'a kasem olsun ki bizler müşrik değil idik."* cümlesini diyemezler.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوا وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَآئِطِ اَوْلٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

43- "Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın. Cünüp iken de, yolcu olanlar dışında, boy abdesti alıncaya kadar namaz kılmayın! Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz tuvaletten gelmişse veya kadınlara dokunup (cinsel birleşmede bulunup), su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin. (Niyetle) yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin! Şüphe yok ki Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır."

Âyet-i kerime içkinin haram kılınışından önce Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı hakkında nazil olmuştur.

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ} *"Namaza yaklaşmayın."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mescidinde Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte.

{وَاَنْتُمْ سُكَارٰى} *"Siz sarhoş iken."* Çakırkeyf iken.

{حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ} *"Ne söylediğinizi bilinceye kadar."* Namazda imamınızın ne okuduğunu.

{وَلَا جُنُبًا} *"Cünüp iken de."* Cünüp iken de mescide gelmeyiniz.

{اِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ} *"Yolcu olanlar dışında."* Geçmeniz gerekli yol olması dışında.

{حَتّٰى تَغْتَسِلُوا} *"Boy abdesti alıncaya kadar namaz kılmayın!"* Cünupluktan yıkanıncaya kadar.

{وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰى} *"Eğer hasta olur".* Yaralı olursanız.

{اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَآئِطِ} *"Veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz tuvaletten gelmişse."* Hades mekânından/tuvaletten.

{اَوْلٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ} *"Veya kadınlara dokunup (cinsel birleşmede bulunup)."* Veya hanımlarla münasebette bulunmuşsanız.

{فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا} *"Su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin."* Temiz toprağa vurmayı kastedin.

{فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ} *"Niyetle yüzlerinizi meshedin!"* ilk vuruşta.

{وَاَيْدِيكُمْ} *"Ve ellerinizi."* İkinci vuruşta.

{اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا} *"Şüphe yok ki Allah çok affedici."* Size genişlik sağladığı hususlarda lütufta bulunmakla.

{غَفُورًا} *"Çok bağışlayıcıdır."* Sizden meydana gelen kusurlar konusunda.[15]

---

15 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (تَمَسُّوهُنَّ) , (لٰمَسْتُمُ) ve (الّٰتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ) ifadeleri ilişki kurma ve cinsel münasebettir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 3. Bâb.
b) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "Duhul", "Mesis" ve "Limas" sözcüklerinin bütünü cinsel münasebet anlamındadır. Buhârî, Nikâh, 25. Bâb.
c) Abdürrezzak, Katâde'den şöyle rivayet etmektedir: Ubeyd ibn Umeyr, Said ibn Cübeyr ve Ata ibn Ebi Rebâh bu âyette zikredilen "Dokunmak"tan neyin kastedildiği hususunda ihtilaf ettiler. Said İbn Cübeyr ve Ata, buradaki "Dokunmak"tan maksadın, cinsî münasebete varmayacak derecede kadınlara dokunmak olduğunu söylemişler, Ubeyd ise burada ifade edilen "Dokunmak"tan maksadın, cinsî münasebette bulunmak olduğunu söylemiştir. Onlar bu meseleyi tartışırken, Abdullah İbn Abbâs çıkıp gelmiş meseleyi ona sormuşlar o da şu cevabı vermiştir: "Arap olmayan iki kişi hata etmişler, Arap olan kişi ise isabet etmiştir. Buradaki dokunmaktan maksat, cinsî münasebette bulunmaktır. Fakat Allah Teâlâ, örtülü ve nezih bir şekilde ifadede bulunmuştur." *Musannef-i Abdirrezzak*, Kitabü's-Salat, 506 nolu hadis. Bu hadisin geldiği kanal olan Mamer ve Katâde sika kişilerdir. Biz bu ikisinin tercüme-i halini sun-

muş, Mamer ibn Raşid el-Ezdî'nin sika ve sebt olduğunu, Katâde İbn Diame es-Sedusî'nin ise sika ve sebt olduğunu belirtmiştik. Abdürrezzak'ın Mamer'den, Mamer'in de Katâde'den hadis dinlemiş olduğunu belirtmiştik. Bu açıdan bakıldığında haber sahihtir.

d) Abdürrezzak es-San'anî, Bekr ibn Abdullah el-Müzeni'den şöyle nakleder: İbn Abbâs şöyle dedi: "Duhul, Teğaşşi, İfda, Mübaşeret, Refes, Lems, sözcüklerinin bütünü cinsel münasebettir. Fakat Allah Kerimdir. Bunu, dilediği şeyle kinayeli olarak zikreder." *Müsannef-i Abdirrezzak*, Kitabü't-Talak, "Rebaibüküm âyeti" bâbı, 10826 nolu hadis.

Bu haberin senedinde Süfyanü's-Sevrî, Asım ve Bekr İbn Abdullah bulunmaktadır. Süfyanü's-Sevrî'nin tercüme-i halini sunmuş sika, hafız ve fakih olduğunu belirtmiştik.

Asım ibn Süleyman el-Ahvel, Ebû Abdurrahman el-Basrî. Sikadır. Hakkında olumsuz konuşan yegâne kişi İmam Yahya ibn Said el-Kattan'dır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 384, 7 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 149, 144 nolu madde.

Bekr ibn Abdullah el-Müzenî, Ebû Abdullah el-Basrî. Sika, sebt ve celil bir şahsiyettir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 106, 117 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 152, 635 nolu madde.

Bu isnad zincirinde bulunan bütün raviler sikadır. Hadisin isnad zincirinde bir kopukluk da bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 42, 73 nolu madde; c. 1, s. 484, 889 nolu madde bulunan raviler sika kişilerdir. Bundan dolayı haberin isnadı sahihtir.

e) Abdürrezzak, Ebû Zübyan'dan şöyle rivayet etmektedir: İbn Abbâs'a (صَعِيدًا طَيِّبًا) "Tertemiz toprak" hakkında soruldu da kendisi "Ekindir" dedi. *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Taharet, "Tertemiz toprak" bâbı, c. 1, s. 211, 814 nolu hadis. Bu haberin isnadında önceden tercüme-i halini sunduğumuz Süfyanü's-Sevrî, Kabus ibn Ebî Zübyan, Kabus'un babası Husayn ibn Cündeb el-Hâris bulunmaktadır. Süfyan'ın sika, hafız ve fakih olduğunu, Husayn ibn Cündeb'in sika olduğunu ancak Kabus'ta gevşeklik bulunduğunu belirtmiştik.

Haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmadığından dolayı haber muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 305, 553 nolu madde; c. 2, s. 379, 654 nolu madde. Ancak isnad zincirinde Kabus'un bulunması nedeniyle haber zayıftır.

f) Gelen rivayetlerde İbn Abbâs'ın bazı sözcüklere açıklamalarda bulunduğu ve sözcük eksenli tefsir yaptığı görülmektedir. Bu sözcüklerin hangi âyetlerde geçtiği ve İbn Abbâs'ın hangi âyetleri kastettiği belirlenmelidir. İbn Abbâs "*temessuhünne*" ile (لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ) "*Eğer kadınları nikâhtan sonra henüz kendilerine dokunmadan veya onlara bir mehir belirlemeden boşarsanız, (bunda) size bir günah yoktur.*" (2/Bakara/236) âyetini kastetmektedir. "*Elleti Dekaltüm bihinne*" sözcüğü ile de (وَرَبَائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ) "*Kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız*" (4/Nisa/23) âyetini kastetmektedir.

g) Rivayetlerden ibn Abbâs'ın kadınlara dokunmanın abdesti bozmadığı görüşünde olduğu da elde edilebilir. Zira İbn Abbâs âyette geçen "mülamese" sözcüğünü cinsel münasebet olarak tefsir etmiştir. Bu görüşü Taberî, Şâbi kanalıyla Ali (radıyallâhu 'anh)'dan da rivayet etmiştir. Taberî, c. 5, s. 103. İmam Ahmed'in Urve İbn Zübeyr kanalıyla Ümmü'l-Mü'minin Aişe'den rivayet ettiği şu haber de desteklemektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hanımlarından birini öptü, sonra çıkıp namaza gitti, abdest almadı." (Ravi Urve der ki): "O mutlaka sendin!" dedim, "Aişe güldü." *Müsned-i Ahmed*, c. 6, s. 210. Bu hadisin isnadını Veki, Ameş, Habib İbn Sabit ve Urve oluşturmaktadır. Hadiste hem bir kopukluk söz konusu değildir, hem de hadisi oluşturan raviler sika olduğundan hadis sahihtir.

Veki, İbn Cerrah er-Ruasî. Sika, hâfız ve âbid bir şahsiyettir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 331; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 306.

Ameş, Süleyman ibn Mihran el-Esedî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 331; Tezkiretü'l-Huffâz, c. 1, s. 150.

Habib ibn Ebî Sabit. Sika, fakih ve celil bir şahsiyettir. Ancak çokça mürsel hadisleri vardır ve çokça tedliste bulunur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 148.

Urve ibn Zübeyr İbn Avvam. Sika ve fakihtir. Çokça ibadet etmekle ve Kur'an-ı Kerim okumakla şöhret bulmuştur. Hâfız, sebt ve siret sahasında da bilgin bir şahsiyettir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 19; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 62.

Ancak kimi bilginler Habib'in Urve İbn Zübeyr'den hadis dinlememiş olması nedeniyle hadisi zayıf saymışlardır. Ayrıca bu haberi Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mace ve Dârekutnî aynı kanalla Ümmü'l-Mü'minin Aişe'den rivayet etmişlerdir. Yine Darekutnî başka senedlerle Ameş'ten bu isnad ile rivayet etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 6, s. 210; Ebû Dâvûd, Kitabü't-Taharet, 69. Bâb, 179 nolu hadis; Tirmizî, Kitabü't-Taharet, 63. Bâb, 86 nolu hadis; İbn Mâce, Kitabü't-Taharet, 69. Bâb, 501 nolu hadis.

h) Bu görüşü destekleyen hususlardan birisi de Buhârî ve Müslim'in hanıma dokunmanın abdesti bozmayacağına dair Ebû Seleme ibn Abdurrahman kanalıyla Ümmü'l-Mü'minin Aişe'den rivayet ettikleri şu hadistir: Aişe şöyle demiştir: "Ben Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzurunda ayaklarım kıblesine gelmek suretiyle yatardım. Secde ettiği zaman beni dürter, ben de ayaklarımı çekerdim. O secdeden kalktığı zaman ayaklarımı yine uzatırdım. O zaman evlerde henüz kandiller yoktu." Buhârî, Kitabü's-Salat, 22. Bâb, 382 nolu hadis; Müslim, Kitabü's-Salat, 51. Bâb, 272 nolu hadis.

i) (فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا) "*Su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin*" ilahî buyruğu tertemiz toprağa yönelip onu kastedin anlamındadır. Su yerine bu toprağı kullanınız.

j) "E" maddesinde İbn Abbâs'ın (صَعِيدًا طَيِّبًا) sözcüğünü ekin olarak tefsir etmesi sözlük anlamı baz alınarak yapılan bir tefsir değildir. Bir örnek sunumudur. Ancak özellikle ekin toprağı demesi, ekin topraklarının çokça sulanması itibariyle belki en temizini ve en verimlisini kastetmiş olabilir.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾

44- "Kendilerine kitaptan pay verilmiş olanları görmüyor musun? Onlar sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar!"

{اَلَمْ تَرَ} *"Görmüyor musun?"* Kitapta haber verilmedi mi?

{اِلَى} *"ı"* den.

{الَّذِينَ اُوتُوا} *"Verilmiş olanlar."* Verilmiş olan.

{نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ} *"Kendilerine kitaptan pay."* Tevrat bilgisi.

{يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ} *"Onlar sapıklığı satın alıyorlar."* Yahudiliği seçenler.

{وَيُرِيدُونَ اَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ} "*Ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar!*" İslam dinini bırakmanızı. Bu âyet-i kerime Elyesa ve Rafie İbn Harmele adlı Yahudi iki bilgin hakkında nazil olmuştur. Bu Yahudi iki bilgin Abdullah ibn Übeyy ve ashabını kendi dinlerine davet etmişlerdi.

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَآئِكُمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾

45- "Allah, düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Dost olarak Allah yeter. Yardımcı olarak da Allah yeter!"

{وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَآئِكُمْ} *"Allah, düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir."* Münafıklar ve Yahudileri.

{وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّا} *"Dost olarak Allah yeter."* Koruyucu.

{وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَصِيرًا} *"Yardımcı olarak da Allah yeter!"* Engelleyici.

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾

46- "Yahudilerden öyleleri var ki, sözleri bağlamlarından koparıp, dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak, 'Sözünü işittik ve karşı geldik; dinle, dinlemez olası, râinâ' derler. Şayet, 'İşittik ve itâat ettik, dinle ve bizi de gözet!' deselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Ancak Allah inkârlarından dolayı onlara lânet etmiştir. Artık pek azı dışında, iman etmezler."

{مِنَ الَّذِينَ هَادُوا} *"Yahudilerden öyleleri var ki."* Yani Yahudiler. Malik İbn Sayf ve ashabı.

{يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ} *"Sözleri bağlamlarından koparıp."* Tevrat'ta açıklanan Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerini ve niteliklerini değiştirdikten sonra Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelir.

{وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا} *"Sözünü işittik derler."* Sözünü işittik ey Muhammed.

{وَعَصَيْنَا} *"Ve karşı geldik."* Kalben emrine karşı geldik.

{وَاسْمَعْ} *"Dinle."* Bizi dinle Ey Muhammed.

{غَيْرَ مُسْمَعٍ} *"Dinlemez olası."* Gizlilik halinde *"İtaat olunmayasıca ve dinlemez olmayasıca."* derler.

{وَرَاعِنَا} *"'Râinâ' bizi dinle ey Muhammed!"* Onların diline göre "Râinâ" İfadesi dinle dinlemez olasıca anlamına gelmektedir.

{لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ} *"Dillerini eğip bükerek."* Dillerini hakaret ve ayıplama için kullanarak tahrif ederler.

{وَطَعْنًا فِي الدِّينِ} *"Ve dine saldırarak."* İslam'da ayıp bularak.

{ وَلَوْ اَنَّهُمْ } *"Şayet onlar."* Yani Yahudiler.

{ قَالُوا سَمِعْنَا } *"İşittik deselerdi."* Sözünü ey Muhammed.

{ وَاَطَعْنَا } *"Ve itaat ettik."* Emrine.

{ وَاسْمَعْ } *"Dinle."* Bizi.

{ وَانْظُرْنَا } *"Ve bizi de gözet!"* Bize bak.

{ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ } *"Elbette kendileri için daha hayırlı olurdu."* Sövme ve ayıplamadan.

{ وَاَقْوَمَ } *"Ve daha doğru."* Daha doğru.

{ وَلٰكِنْ } *"Ancak."* Ancak onlar.

{ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ } *"Allah onlara lânet etmiştir."* Allah Teâlâ onlardan cizye alınması gerektiği hükmü ile azap etmiştir.

{ بِكُفْرِهِمْ } *"İnkârlarından dolayı."* Küfürlerine ceza olsun diye.

{ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا } *"Artık pek azı dışında, iman etmezler."* Müslüman olan. Abdullah ibn Selam ve ashabı bunlardandır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَآ اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ اَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾

47- "Ey kendilerine kitap verilenler! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden veya onları cumartesi adamlarını (Yahudileri) lânetlediği gibi lânetlemeden önce, sizin yanınızda bulunan(Tevrat)ı tasdik etmek üzere indirdiğimiz kitaba iman edin. Yoksa Allah'ın buyruğu mutlaka yerine gelecektir."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ } *"Ey kendilerine kitap verilenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nitelikleri ve özelliklerini belirten Tevrat ilmi kendisine verilenler.

{ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا } *"İndirdiğimiz kitaba iman edin."* Yani Kur'an'a.

{ مُصَدِّقًا } *"(Tevrat'ı) tasdik etmek üzere."* Muvafık olan.

{ لِمَا مَعَكُمْ } *"Sizin yanınızda bulunan."* Tevhid ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliği ve özellikleri.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا } *"Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz etmeden önce."* Kalplerinizi çevirmeden önce.

{فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَآ} *"Arkalarına çevirmeden önce."* Hidayet basiretlerini çevirmeden ve yüzlerini enselerine tahvil etmeden önce.

{ اَوْ نَلْعَنَهُمْ } *"Veya onları lânetlemeden."* Veya mesh etmeden.

{كَمَا لَعَنَّآ} *"Lânetlediği gibi."* Mesh ettiğimiz gibi.

{ اَصْحَابَ السَّبْتِ } *"Cumartesi adamlarını (Yahudileri)."* Maymunlara.

{ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا } *"Yoksa Allah'ın buyruğu mutlaka yerine gelecektir."* Gerçekleşecektir. Bu âyetin nüzûlundan sonra bu âyet Abdullah ibn Selam ve ashabı Müslüman oldular.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيْمًا ﴿٤٨﴾

48- "Doğrusu Allah kendine ortak koşulmasını bağışlamaz; bundan başkasını ise, dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa, gerçekten o, büyük bir günah ile iftira etmiş olur."

{اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ} *"Doğrusu Allah kendine ortak koşulmasını bağışlamaz."* Bu hal üzere ölürse.

{ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ } *"Bundan başkasını ise, dilediği kimseler için bağışlar."* Tevbe eden kimseyi.

{وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى} *"Kim Allah'a ortak koşarsa, gerçekten o, iftira etmiş olur."* Allah Teâlâ'ya iftira etmiş olur.

{ إِثْمًا عَظِيمًا } *"Büyük bir günah ile."* Yalan ederek.

Bu âyet Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in amcası Hazret-i Hamza'nın katili Vahşi hakkında nazil olmuştur.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ اَنْفُسَهُمْ بَلِ اللّٰهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَآءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾

49- "Kendi nefislerini temize çıkaranları görmüyor musun? Hayır! Allah dilediğini temize çıkarır ve onlar kıl payı kadar haksızlığa uğratılmazlar."

{ اَلَمْ تَرَ } *"Görmüyor musun?"* Kitapta sana haber verilmedi mi?

{ اِلَى الَّذِينَ } *"Şu kimseleri ki."* Şunlardan.

{ يُزَكُّونَ } *"Temize çıkaranları."* Tebrie edenleri.

{ اَنْفُسَهُمْ } *"Kendi nefislerini"* Günahlardan. Yani Buhayr İbn Amir ve Merheb İbn Zeyd Yahudilerini.

{ بَلِ اللّٰهُ يُزَكِّي } *"Hayır! Allah temize çıkarır."* Günahlardan tebrie eder.

{ مَنْ يَشَآءُ } *"Dilediğini."* Buna ehil olanı.

{ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا } *"Ve onlar kıl payı kadar haksızlığa uğratılmazlar."* Günahlarından kıl payı kadar eksiltilmez. (فَتِيلًا) hurma çekirdeğinin yarığında bulunan iplikçiktir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Birbirine sürttüğün takdirde, parmaklarının arasından çıkan ince kirdir.

اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَكَفٰى بِهٖٓ اِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٠﴾

50- "Bak, Allah hakkında nasıl da yalan uyduruyorlar! Apaçık bir günah olarak bu yeter."

{ اُنْظُرْ } *"Bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{كَيْفَ يَفْتَرُونَ} *"Nasıl da uyduruyorlar!"* İftira ediyorlar.

{عَلَى اللهِ الْكَذِبَ} *"Allah hakkında yalan."* Bizler gündüz işlediğimiz günahı Allah Teâlâ geceleyin bağışlar. Geceleyin işlediğimiz günahı gündüz bağışlar, sözleriyle.

{وَكَفَى بِهِۦٓ} *"Bu yeter."* Dediklerine. Dedikleri şeyle Allah'a.

{اِثْمًا مُبِينًا} *"Apaçık bir günah olarak."* Apaçık bir yalan olarak.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَٰٓؤُلَآءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾

51- "Kendilerine kitaptan pay verilenleri görmüyor musun? Putlara ve bâtıla (tâğuta) iman ediyorlar, sonra da kâfirler hakkında, 'Bunlar, mü'minlerden daha doğru yoldadırlar.' diyorlar!"

{اَلَمْ تَرَ} *"Görmüyor musun?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi?

{اِلَى الَّذِينَ} *"Şu kimseleri."* Şunlardan.

{اُوتُوا} *"Verilenler."* Bahşedilenler.

{نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ} *"Kendilerine kitaptan pay."* Senin niteliklerini ve özelliklerini, recm âyetini vb. şeyleri belirten, Tevrat'tan bilgi olarak. Malik İbn Sayf ve ashabıdır bunlar yetmiş kişi idiler.

{يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ} *"Putlara iman ediyorlar."* Huyey İbn Ahtab'a.

{وَالطَّاغُوتِ} *"Ve bâtıla (tâğuta)."* Ka'b ibn Eşref'e.

{وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا} *"Sonra da kâfirler hakkında, diyorlar!"* Mekke'nin kâfirleri hakkında.

{هَٰٓؤُلَآءِ} *"Bunlar."* Mekke'nin kâfirleri.

{اَهْدٰى} *"Daha doğru."* Daha doğrudurlar.

{مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Mü'minlerden."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, Kur'an'a ve dinine iman edenden.

{سَبِيلًا} *"Yoldadırlar."* Din bakımından daha doğrudurlar. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾

52- "İşte bunlar, Allah'ın lânet ettiği kimselerdir. Allah kime lânet ederse, artık ona asla bir yardımcı bulamazsın."

{أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ} *"İşte bunlar, Allah'ın lânet ettiği kimselerdir."* Allah Teâlâ onları cizye ile azaplandırmıştır.

{وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ} *"Allah kime lânet ederse."* Dünyada ve ahirette ona azap ederse.

{فَلَنْ تَجِدَ لَهُ} *"Artık ona bulamazsın."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{نَصِيرًا} *"Asla bir yardımcı."* Azabı kendisinden engelleyecek.

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾

53- "Yoksa onların mülkten bir payı mı var? Böyle bir şey olsaydı, insanlara bir çekirdeğin kırıntısını bile vermezlerdi!"

{أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ} *"Yoksa onların bir payı mı var?"* Eğer Yahudilerin bir nasibi olsaydı.

{مِنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَا يُؤْتُونَ} *"Mülkten. Böyle bir şey olsaydı, bile vermezlerdi!"* Bahşetmezlerdi.

{النَّاسَ} *"İnsanlara."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına.

{نَقِيرًا} *"Bir çekirdeğin kırıntısını."* Çekirdek kırıntısı miktarınca. Nakir, hurma çekirdeğindeki kırıntıdır.

اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ فَقَدْ اٰتَيْنَآ اٰلَ اِبْرٰهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾

54- "Yoksa onlar, Allah'ın lütuf olarak verdiği şeylerden dolayı, insanları kıskanıyorlar mı? Şüphesiz biz, İbrahîm ailesine de kitap ve hikmet vermiş ve onlara çok büyük bir mülk ve saltanat ihsan etmiştik."

{اَمْ يَحْسُدُونَ} *"Yoksa onlar, kıskanıyorlar mı?"* Kesinlikle kıskanıyorlar.

{النَّاسَ} *"İnsanları."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{عَلٰى مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ} *"Allah'ın lütuf olarak verdiği şeylerden dolayı."* Allah Teâlâ'nın verdiği Kitap, peygamberlik ve çok hanımdan dolayı.

{فَقَدْ اٰتَيْنَآ} *"Şüphesiz biz vermiş."* Bahşettik.

{اٰلَ اِبْرٰهِيمَ} *"İbrahîm ailesine de."* Hazret-i Davud ve Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'a.

{الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ} *"Kitap ve hikmet."* İlim, anlayış ve peygamberlik.

{وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا} *"Ve onlara çok büyük bir mülk ve saltanat ihsan etmiştik."* Onları peygamberlikle ve İslam'la keremlendirdik. Onlara İsrailoğullarının mülkünü bahşettik. Bundan dolayı Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın mehir vermek suretiyle 100 hanımı vardı. Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın mehir vermeksizin yedi yüz cariye hanımı ve mehir vermek suretiyle 300 tane de hanımı vardı.

فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾

55- "Onlardan bir kısmı ona iman etti, bir kısmı da ondan yüz çevirdi. (Yüz çevirene) yakıcı ateş olarak cehennem yeter!"

{فَمِنْهُمْ} *"Onlardan bir kısmı."* Yahudilerden.

{مَنْ اٰمَنَ بِهٖ} *"Ona iman etti."* Hazret-i Davud ve Hazret-i Süleyman (ʿaleyhi's-selâm)'ın kitabına.

{وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ} *"Bir kısmı da ondan yüz çevirdi."* Onu inkâr etti.

{وَكَفٰى} *"Yeter!"* Ka'b ve ashabına.

{بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا} *"(Yüz çevirene) yakıcı ateş olarak cehennem."* Yakıcı bir ateş.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا سَوْفَ نُصْلِيْهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُوْدُهُمْ بَدَّلْنٰهُمْ جُلُوْدًا غَيْرَهَا لِيَذُوْقُوا الْعَذَابَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿٥٦﴾

56- "Şüphe yok ki biz, âyetlerimizi inkâr edenleri ateşe sokacağız; öyle ki, derileri yanıp döküldükçe, azabı iyice tatmaları için, yeni derilerle değiştiririz. Çünkü Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِنَا} *"Şüphe yok ki biz, âyetlerimizi inkâr edenleri."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu ʿaleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edene.

{سَوْفَ نُصْلِيْهِمْ} *"Sokacağız."* Bu onlara yönelik bir tehdittir. Biz onları koyacağız.[16]

{نَارًا} *"Ateşe."* Ahirette.

{كُلَّمَا نَضِجَتْ} *"Öyle ki, yanıp döküldükçe."* Yandığında.

{جُلُوْدُهُمْ بَدَّلْنٰهُمْ جُلُوْدًا غَيْرَهَا} *"Derileri. Yeni derilerle değiştiririz."* Derilerini yenileriz.

---

16 Tefsir metninde (سَوْفَ) sözcüğü ile (نُدْخِلُهُمْ) sözcükleri ayrı ayrı tefsir edilmiştir. Ancak biz ikisini birleştirip tefsir metnini ona göre çevirdik.

{لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ} *"Azabı iyice tatmaları için."* Azabın elemini bulmaları için.

{إِنَّ اللهَ كَانَ عَزِيزًا} *"Çünkü Allah mutlak üstündür."* Onlardan intikam almakla.

{حَكِيمًا} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Onların cehennemde yandıkça derilerinin değişmesine hükmetmekle.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا لَهُمْ فِيهَآ اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

57- "Biz, iman edip sâlih amel işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağız; onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Onlar için orada tertemiz eşler vardır. Onları koyu bir gölgeliğe koyarız."

Ardından Allah Teâlâ mü'minler hakkında şöyle buyurdu:

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, Kur'an'a, kitapların ve resûllerin bütününe.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"Sâlih amel işleyenleri."* Kendileriyle Rableri arasında olan taatlerde ihlas ile.

{سَنُدْخِلُهُمْ} *"Biz sokacağız."* Ahirette.

{جَنَّاتٍ} *"Cennetlere."* Bahçelere.

{تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا} *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve surlarının altından.

{الْاَنْهَارُ} *"Irmaklar."* Şarap, süt, bal ve su nehirleri.

{خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا} "*Onlar ebedi kalacaklardır.*" Cennette ikamet edicidirler, ölmez ve oradan çıkartılmazlar da.[17]

[17] "Ebeda" lafz-ı ilahîsi tefsir metninde sonraki bölümle birlikte geçmektedir. Ancak biz anlamca uyum göstermesinden dolayı bu bölümün içine aldık. (çev.)

{ لَهُمْ فِيهَآ } *"Onlar için orada."* Cennette.

{ اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ } *"Tertemiz eşler vardır."* Hayızdan ve kirliliklerden.

{ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا } *"Onları koyu bir gölgeliğe koyarız."* Çokça gölgeliklere.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Uzatılmış birçok gölgeliklere.

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَا وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾

58- "Hiç kuşkusuz Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder. Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah, her şeyi işiten, hakkıyla görendir."

Ardından Allah Teâlâ kendi emanetiyle Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Osman İbn Talha'dan aldığı anahtarların durumu hakkında bir âyet indirmiştir. Allah Teâlâ, Resûlüne emaneti ehline geri vermesini emrederek şöyle buyurmuştur:

{ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ } *"Hiç kuşkusuz Allah size, emanetleri vermenizi."* Anahtarları geri vermenizi.

{ اِلٰٓى اَهْلِهَا } *"Ehline."* Osman İbn Talha'ya.

{ وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ } *"Ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman."* Osman İbn Talha ile Abbâs İbn Abdülmuttalib arasında.

{ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ } *"Adaletle hükmetmenizi emreder."* Anahtarları Osman'a, hacılara su dağıtma işini ise Abbâs'a geri vermenizi.

{ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ } *"Allah size ne güzel öğüt veriyor!"* Emrettiği şey ne kadar güzeldir.

{بِهِ} *"Bununla."* Emaneti geri vermeyi ve adaleti emretmekle.

{اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا} *"Şüphe yok ki Allah, her şeyi işiten."* Abbâs'ın "Ey Allah'ın Resûlü! Anahtarları hacılara su dağıtma işiyle birlikte bana bahşet." sözünü.

{بَصِيرًا} *"Hakkıyla görendir."* Anahtarı men etme yönünden Osman İbn Talha'ya yapılanı görmektedir. Ardından şöyle buyurdu: Ey Allah'ın Resûlü! Hakkım olan Allah'ın emanetini al.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا ﴿٥٩﴾

59- "Ey iman edenler! Allah'a itâat edin, Peygamber'ine ve sizden olan yetki sahiplerine de itâat edin! Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah'a ve Peygamberine götürün! Bu hem daha hayırlı, hem de sonuç bakımından daha güzeldir."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا} *"Ey iman edenler."* Osman İbn Talha ve ashabı.

{اَطِيعُوا اللّٰهَ} *"Allah'a itaat edin."* Allah Teâlâ'nın size emrettiği şeylerde.

{وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ} *"Peygamber'ine itaat edin."* Peygamberin size emrettiği şeylerde.

{وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ} *"Ve sizden olan yetki sahiplerine de."* Seriyyelerin emirlerine.

Ulu'l-emrin bilginler olduğu da söylenmiştir.

{فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ} *"Eğer anlaşmazlığa düşerseniz."* İhtilaf ederseniz.

{فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَى اللّٰهِ} *"Herhangi bir şeyde onu Allah'a götürün."* Allah Teâlâ'nın Kitabına.

{وَالرَّسُولِ} *"Ve Peygamberine."* Hazret-i Resûl (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sünnetine.

{اِنْ كُنْتُمْ} *"İseniz."* İdiyseniz.

{تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} *"Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız."* Ölümden sonra dirilişe.

{ذٰلِكَ} *"Bu."* Allah'ın Kitabına ve Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sünnetine götürüş.

{خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا} *"Hem daha hayırlı, hem de sonuç bakımından daha güzeldir."* Sonuç olarak.[18]

---

18 a) İmam Buhârî, İmam Müslim, İbn Carud, Ebû Dâvûd, Neseî, Tirmizî, İmam Ahmed ve Taberî Said İbn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَطِيعُوا اللهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْ) "*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamberine ve sizden olan yetki sahiplerine de itaat edin.*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: Abdullah ibn Huzafe ibn Kays ibn Adiyy hakkında nazil olmuştur. Hz. Peygamber onu bir seriyyeye komutan olarak göndermişti. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, 4584 nolu hadis; Müslim, Kitabü'l-İmare, 8. Bâb, 13 nolu hadis; *el-Münteka*, "Emirlere itaat" bâbı; Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Cihad, "Taat" bâbı, 2624 nolu hadis; *Sünen-i Neseî*, Kitabü'l-Beyat, "Sizden olan emir sahiplerine itaat edin" bâbı, c. 7, s. 154; Tirmizî, Kitabü'l-Cihad, 3. Bâb; *Tuhfetü'l-Ahvezî*, c. 5, s. 315; Taberî, c. 8, s. 497; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 337.
b) Buhârî ve *Sünen* sahiplerinin rivayet ettiği bu kıssanın bütününü İmam Ahmed, Ebû Said el-Hudrî'den şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Alkame ibn Mücezziz'i bir sefere göndermişti. Ben de seferde bulundum. Hedefe yaklaştığımız sırada veya yolun bir bölümünde kumandanımız askeri ikiye ayırdı. Bir kısmını Abdullah ibn Huzafe'ye verdi. Ben de onunla birlikte idim. Abdullah ibn Huzafe Bedir gazasına katılmış kahramanlardan olup, çok şakacı bir kimseydi. Yolda bir yerde, dinlenme molası verildi. Ateş yakıldı. Kimimiz ateşle ısınıyor, kimimiz de ateşte bazı işlerimizi görüyorduk. Bir ara Abdullah askerlere dedi ki: 'Sizler bana itaat etmekle vazifelisiniz, öyle değil mi?' Onlar da: 'Evet' dediler. Abdullah: 'Şimdi size itaat etme hakkımla emrediyorum. Hepiniz bu yanan ateşe giriniz' dedi. Bunun üzerine, askerler hemen yerlerinden kalkıp ateşe atılmaya hazırlandılar. Abdullah, yerlerinden kalkan bu askerler ateşe atlayacağını anlayınca şöyle dedi: 'Durunuz! Ben ancak bunu sizi eğlendirmek için yaptım' dedi. Bu seferden dönüşte, bu ateş hadisesini Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e anlattılar. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) '*Yaratıcıya isyanı gerektiren hususlarda hiçbir yaratılmışa itaat yoktur*' buyurdu." *Müsned-i Ahmed*, c. 3, s. 67.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ يَزْعُمُوْنَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَحَاكَمُوْٓا اِلَى الطَّاغُوْتِ وَقَدْ اُمِرُوْٓا اَنْ يَّكْفُرُوْا بِهٖ وَيُرِيْدُ الشَّيْطٰنُ اَنْ يُّضِلَّهُمْ ضَلٰلًا بَعِيْدًا ﴿٦٠﴾

60- "Sana indirilene ve senden önce indirilenlere iman ettiklerini ileri sürenleri görmüyor musun? Onlar, tâğutu inkâr etmekle emrolundukları halde, yine tâğut önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Şeytan da onları büsbütün sapkınlığa düşürmek istiyor."

{اَلَمْ تَرَ} *"Görmüyor musun?"* Sana haber verilmedi mi ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)?

{اِلَى الَّذِيْنَ} *"Şu kimseler ki."* Şu kimselerden.

{يَزْعُمُوْنَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوْا بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ} *"Sana indirilene iman ettiklerini ileri sürenler."* Yani Kur'an'a.

{وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ} *"Ve senden önce indirilenlere."* Yani Tevrat'a.

{يُرِيْدُوْنَ} *"Onlar, istiyorlar."* Husumet anında.

{اَنْ يَّتَحَاكَمُوْٓا اِلَى الطَّاغُوْتِ} *"Yine tâğut önünde muhâkemeleşmek."* Ka'b ibn Eşref'in önünde.

---

c) Bu kıssada bu âyet için şâhid olan nokta Allah Teâlâ'nın
(فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْءٍ فَرُدُّوْهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا)
"*Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah'a ve Peygamberine götürün*" buyruğudur. Hadiste geçen topluluk komutanlarıyla görüş ayrılığına düşmüş, kimisi ona itaat etmiş kimisi de ona itaat etme noktasında tereddüde düşmüştür. Allah Teâlâ ise bu âyette tartışma haline Allah'a ve Resûlüne müracaat etmenin vacipliğini bu âyette ifade etmiştir. Allah Teâlâ'ya müracaat ediş O'nun Kitabına, Resûlüne ise müracaat ediş ise O hayattayken bizzat kendisine, vefatında ise sünnetine müracaat ediştir. İlk ve ikinci hadis herhangi bir konuda tartışmanın ve çekişmenin meydana gelmesi halinde Allah'a ve Resûlüne müracaat etmenin vacipliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca ikinci rivayet, masiyette yöneticiye itaat edilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatının ardından itaat mercii soyut birer kavram olan Kur'an ve hadis olmaktadır.

{وَقَدْ اُمِرُوٓا} *"Emrolundukları halde."* Kur'an'da.

{اَنْ يَكْفُرُوا بِهٖ} *"Tâğutu inkâr etmekle."* Ondan teberri etmekle.

{وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا} *"Şeytan da onları büsbütün sapkınlığa düşürmek istiyor."* Haktan ve hidayetten. Bu âyet-i kerime Ömer ibn Hattab'ın öldürdüğü Bişr isimli münafıklardan birisi hakkında nazil olmuştur. Bişr'in, Yahudilerden birisiyle arasında husumeti vardı.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾

61- "Onlara, 'Allah'ın indirmiş olduğuna ve Peygamber'e gelin!' denilince, münafıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün."

{وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ} *"Onlara, denilince."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in halası oğlu olan Zübeyr İbn Avvam ile düşmanlığı bulunan münafık Hatıp İbn Ebî Beltıa'ya.

{تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ} *"Allah'ın indirmiş olduğuna gelin!"* Allah Teâlâ'nın Kur'an'da indirdiği hükme.

{وَاِلَى الرَّسُولِ} "*Ve Peygamber'e.*" Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hükmüne.

{رَاَيْتَ الْمُنَافِقِينَ} *"Münafıkları görürsün."* Yani Hatıb İbn Ebî Beltıa'yı.

{يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا} *"Senden büsbütün uzaklaştıklarını."* Avurtlarını şişirerek senin hükmünden bütünüyle yüz çevirdiğini.

فَكَيْفَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآؤُكَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّآ اِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾

62- "Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir musibet gelince, hemen sana gelip, 'Biz, sadece iyilik etmek ve arayı bulmak istemiştik!' diye nasıl da Allah'a yemin ediyorlar!"

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{فَكَيْفَ} *"Nasıl da."* Nasıl da yapmaktadırlar. İfade taaccüp vechi üzeredir.

{اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ} *"Başlarına bir musibet gelince."* Ceza.

{بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ} *"Elleriyle yaptıkları yüzünden."* Avurtlarını şişirmelerinden dolayı.

{ثُمَّ جَآؤُكَ} *"Hemen sana gelip."* Bunun ardından.

{يَحْلِفُونَ بِاللهِ} *"Allah'a yemin ediyorlar!"* Yani Hatıb, Allah adına yemin ediyor.

{اِنْ اَرَدْنَآ} *"Biz, istemiştik!"* Diye bizler avurtlarımızı şişirmekle ancak şunu dilemiştik.

{اِلَّآ اِحْسَانًا} *"Sadece iyilik etmek."* Söz konusunda.

{وَتَوْفِيقًا} *"Ve arayı bulmak."* Doğruya.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir:

{فَكَيْفَ} "*Nasıl yapıyorlar*." Yani Mescid-i Dırar ehli. Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir musibet gelince, hemen sana gelip, *"Biz, sadece iyilik etmek ve arayı bulmak istemiştik!"* diye nasıl da Allah'a yemin ediyorlar!

{اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ} *"Başlarına bir musibet gelince. "* Cezalandırma.

{بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ} *"Elleriyle yaptıkları yüzünden."* Yaptıkları Mescid-i Dırar yüzünden.

{ثُمَّ جَآؤُكَ} *"Hemen sana gelince."* Bundan sonra.

{ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ } *"Allah'a yemin ediyorlar."* Yani Salebe ve Hatıb, Allah adına yemin etmektedirler.

{ اِنْ اَرَدْنَآ } *"Bizler sadece istiyorduk."* Mescidin yapımıyla.

{ اِلَّآ اِحْسَانًا } *"Ancak iyilik etmek."* Mü'minlere.

{ وَتَوْفِيقًا } *"Arayı bulmak."* Dinde muvafakat ederek bize bir fakih gönderilmesini.

Bunlar Mescid-i Dırar'ı bina edenlerdir. Allah Teâlâ kalplerindeki nifakı ve hilafı bilmektedir.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾

63- "İşte bunlar, kalplerinde olanı Allah'ın bildiği kimselerdir. Onun için sen onlara aldırma da kendilerine öğüt ver ve kendileri hakkında etkileyici söz söyle!"

{ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ } *"İşte bunlar, kimselerdir."* Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e avurdunu şişirerek ve ağızlarını eğip bükerek laf atan kimselerdir.

{ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ } *"Kalplerinde olanı Allah'ın bildiği."* Yani kalbinde bulunan nifakı. Bu Hatıb İbn Ebî Beltıa'dır.

{ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ } *"Onun için sen onlara aldırma da."* Onları terk et ve bu defasında cezalandırma.

{ وَعِظْهُمْ } *"Kendilerine öğüt ver."* Dilinle ta ki başka bir defa yapmasınlar.

{ وَقُلْ لَهُمْ فِيٓ اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا } *"Ve kendileri hakkında etkileyici söz söyle!"* "Eğer böyle yaparsanız ben de size şöyle yaparım" diyerek onları sağlam bir şekilde tehdit et.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَّلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ جَآؤُكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿٦٤﴾

64- "Biz her bir peygamberi, Allah'ın izniyle, kendisine itaat edilmesi için göndermişizdir. Şayet onlar, kendilerine zulmettikleri zaman sana gelip de Allah'tan bağışlanma dileseler ve Peygamber de onların bağışlanmasını dileseydi, elbette Allah'ı affedici ve çok merhametli bulurlardı."

{وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ} *"Biz her bir peygamberi, kendisine itaat edilmesi için göndermişizdir."* Bu peygamber.

{بِاِذْنِ اللّٰهِ} *"Allah'ın izniyle."* Allah Teâlâ'nın emriyle. Emrine aykırı davranılsın ve hükmü reddedilerek yüz çevrilsin diye değil.

{وَلَوْ اَنَّهُمْ} *"Şayet onlar."* Yani Mescid-i Dırar ehli ve Hatıb.

{اِذْ ظَّلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ} *"Kendilerine zulmettikleri zaman."* Avurtlarını şişirerek laf atarcasına konuşmayla ve Mescid-i Dırar'ın yapımıyla.

{جَآؤُكَ} *"Sana gelip de."* Tevbe için.

{فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ} *"Allah'tan bağışlanma dileseler."* Yaptıklarından Allah Teâlâ'ya tevbe etseler.

{وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ} *"Ve Peygamber de onların bağışlanmasını dileseydi."* Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de onlar için dua etseydi.

{لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا} *"Elbette Allah'ı affedici bulurlardı."* Affedici.

{رَحِيمًا} *"Ve çok merhametli."* Tevbe edişlerinin ardından kendilerine karşı çok merhametli.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

65- "Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da senin vereceğin hükme karşı içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar."

{فَلَا وَرَبِّكَ} *"Hayır! Rabbine andolsun ki."* Allah Teâlâ kendi zatına ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ömrüne yemin etti.

{لَا يُؤْمِنُونَ} *"Onlar, iman etmiş olmazlar."* Kalben/içtenlikle. Kalben imanın ismini hak etmiş olmazlar.

{حَتَّى يُحَكِّمُوكَ} *"Seni hakem yapıp."* Seni hakem kılmadıkları müddetçe.

{فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ} *"Aralarında çıkan anlaşmazlıklarda."* Kendi aralarında iltibas ettikleri konularda.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Aralarında ihtilaf ettikleri hükümlerde.

{ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِيٓ أَنفُسِهِمْ} *"Sonra da içlerinde duymaksızın."* Kalplerinde.

{حَرَجًا} *"Hiçbir sıkıntı."* Kuşku.

{مِمَّا قَضَيْتَ} *"Senin vereceğin hükme karşı."* Aralarında.

{وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا} *"Tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe."* Sana tam gönülden boyun eğmedikleri müddetçe.

وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ اِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهٖ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾

66- "Eğer biz onlara, 'Kendinizi öldürün veya yurtlarınızdan çıkın!' diye emretmiş olsaydık, içlerinden çok azı dışında, bunu

yapmazlardı. Ama onlar kendilerine öğütleneni yapmış olsalardı, elbette bu, kendileri için hem daha hayırlı hem de (imanları için) daha sağlam olurdu.

{ وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ } *"Eğer biz onlara, emretmiş olsaydık."* İsrailoğullarına vacip kıldığımız gibi onlara da vacip kılsaydık.

{ اَنِ اقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ } *"'Kendinizi öldürün veya yurtlarınızdan çıkın!' diye."* Evlerinizden boş olarak.

{ مَا فَعَلُوْهُ } *"Bunu yapmazlardı."* Gönül rahatlığıyla.

{ اِلَّا قَلِيْلٌ مِّنْهُمْ } *"İçlerinden çok azı dışında."* Muhlis olanlar. Bunların reisi Sabit İbn Kays İbn Şemmas el-Ensarî'dir.

{ وَلَوْ اَنَّهُمْ } *"Ama onlar elbette."* Yani münafiklar.

{ فَعَلُوْا مَا يُوْعَظُوْنَ } *"Kendilerine öğütleneni yapmış olsalardı."* Emredileni.

{ بِهٖ } *"Şeyi."* Tevbe ve ihlası.

{ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ } *"Bu, kendileri için hem daha hayırlı."* Ahirette onların kalben üzerinde bulundukları şeylerden.

{ وَاَشَدَّ تَثْبِيْتًا } *"Hem de (imanları için) daha sağlam olurdu."* Dünyadaki hakikatten.

وَاِذًا لَّاٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ لَّدُنَّآ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٦٧﴾

67- "O zaman biz de kendilerine, katımızdan büyük mükâfat verirdik."

{ وَاِذًا } *"O zaman."* Emredildiği şeyi yapsalardı.

{ لَّاٰتَيْنٰهُمْ } *"Biz de kendilerine, verirdik."* Onlara bahşederdik.

{ مِّنْ لَّدُنَّآ } *"Katımızdan."* Kendi indimizden.

{ اَجْرًا عَظِيْمًا } *"Büyük mükâfat."* Cennette bol bir sevap.

وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾

68- "Ve onları dosdoğru bir yola iletirdik."

{وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا} *"Ve onları dosdoğru bir yola iletirdik."* Onları dünyada razı olduğumuz dosdoğru din üzere ki bu din İslam'dır, sabit kılardık.

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَأُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾

69- "Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehidler ve iyilerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaştır!"

{وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ} "Kim Allah'a ve Peygamber'e itâat ederse" bu âyet-i kerime Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mevlası Sevban hakkında nazil olmuştur. Zira Sevban "Ahirette Ey Allah'ın Resûlü! Seninle karşılaşmamaktan korkmaktayım." demişti. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) renginin değiştiğini gördü ve onu çok seviyordu. Az kalsın sabredemeyecekti. Bunun üzerine Allah Teâlâ'nın kerametini zikrederek şöyle buyurdu: "Kim Allah'a itaat ederse." Yani farzlar hususunda Allah'a, sünnet hususunda da Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{فَأُولٰٓئِكَ} *"İşte onlar."* Cennette.

{مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ} *"Allah'ın nimet verdiği birliktedirler."* Allah Teâlâ'nın lütuf verdiği.

{عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّٖنَ} *"Kendilerine. Peygamberler."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve diğer peygamberler.

{وَالصِّدِّيقِينَ} *"Sıddıklar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabının faziletlileri.

{وَالشُّهَدَآءِ} *"Şehidler."* Allah yolunda şehid olanlar.

{ وَالصَّالِحِينَ } *"Ve iyilerle."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinin salihleri.

{ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا } *"Bunlar ne güzel arkadaştır!"* Cennette arkadaşlık/birliktelik.

ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾

70- "Bu lütuf Allah'tandır. Bilen olarak Allah yeter!"

{ ذٰلِكَ } *"Bu."* Peygamberlerle, sıdıklar, şehidler ve salihlerle arkadaşlık/birliktelik.

{ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ } *"Lütuf Allah'tandır."* Allah'tan bir lütuf.

{ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِيمًا } "Bilen olarak Allah yeter!' Sevban'ın sevgisini, cennetteki kerametini ve sevabını.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧١﴾

71- "Ey iman edenler! Düşmana karşı her türlü savunma tedbirinizi alın. Onlara karşı ya küçük birlikler halinde hareket edin veya topluca seferber olun!"

Allah yolunda onların cihada çıkışını bildirerek şöyle buyurdu:

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ خُذُوا حِذْرَكُمْ } *"Düşmana karşı her türlü savunma tedbirinizi alın."* Düşmanlarınızdan sakının ve fırkalar halinde çıkmayınız.

{ فَانْفِرُوا } *"Onlara karşı ya hareket edin."* Ancak çıkınız.

{ ثُبَاتٍ } *"Küçük birlikler halinde."* Seriye seriye cemaatler halinde.

{ اَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا } *"Veya topluca seferber olun!"* Ya da hepiniz Peygamberinizle birlikte çıkınız.

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾

72- "İçinizden öyleleri var ki savaşa çıkma konusunda ağırdan alır. Eğer başınıza bir felaket gelse, 'Allah bana lütufta bulundu da onlarla birlikte bulunmadım!' der."

{ وَإِنَّ مِنْكُمْ } *"İçinizden öyleleri var ki."* Ey mü'minler topluluğu.

{ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ } *"Savaşa çıkma konusunda ağırdan alır."* Diyor ki Allah yolunda savaşa çıkma konusunda çok ağır davranır. Abdullah ibn Übeyy ve seriyyede size bir şey isabet etmesini bekler.

{ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ } *"Eğer başınıza gelse."* Seriyyede.

{ مُصِيبَةٌ } *"Bir felaket."* Öldürülme, hezimet ve şiddet.

{ قَالَ } *"Der."* Abdullah ibn Übeyy.

{ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ } *"Allah lütufta bulundu da."* Allah lütfetti.

{ عَلَيَّ } *"Bana."* Oturmakla.

{ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ } "*Onlarla birlikte.*" Bu seriyyede.

{ شَهِيدًا } *"Bulunmadım!"* Hazır olmadım.

وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾

73- "Ama size Allah'tan bir lütuf ve zafer erişecek olsa, bu sefer de, sanki onunla aranızda bir sevgi (sorunu) yokmuş gibi, 'Keşke ben de onlarla birlikte olsaydım da, onlar gibi büyük bir kazanç elde etseydim!' der."

{ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ } *"Ama size erişecek olsa."* Bu seriyyede.

{ فَضْلٌ } *"Bir lütuf ve zafer."* Fetih ve ganimet.

{ مِنَ اللهِ لَيَقُولَنَّ } *"'Allah'tan' der."* Abdullah ibn Übeyy.

{ كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ } *"Bu sefer de sanki onunla aranızda bir sevgi (sorunu) yokmuş gibi."* Dinde bir bağ, sohbette/arkadaşlıkta bir marifet.

{ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ } *"Keşke ben de olsaydım da."* Gazvelerde bulunsaydım.

{ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا } *"Onlarla birlikte. Onlar gibi büyük bir kazanç elde etseydim!"* Birçok ganimeti ve büyük payı elde etmiş olsaydım.

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾

74- "Öyleyse, geçici dünya hayatını, ebedi ahiret hayatı karşılığında satacak olanlar, Allah yolunda savaşsınlar! Her kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya gâlip gelirse, her iki durumda da biz ona yarın pek büyük bir mükâfat vereceğiz."

Ardından Allah Teâlâ her ne kadar münafık olsalar da onlara Allah yolunda savaşmayı emrederek şöyle buyurdu:

{ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ } *"Öyleyse, Allah yolunda savaşsınlar!"* Allah Teâlâ'ya taatte.

{ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ } *"Geçici dünya hayatını, ebedi ahiret hayatı karşılığında satacak olanlar."* Dünya hayatını ahirete tercih edenler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu âyet-i kerime ihlaslı olan kullar hakkında nazil olmuştur. *"Öyleyse, Allah yolunda savaşsınlar."* Allah Teâlâ'ya taatte savaşsınlar. *"Geçici dünya hayatını, ebedi ahiret hayatı karşılığında satacak olanlar"* ise dünyayı ahiret karşılığında satsınlar, ahireti dünyaya tercih etsinler.

Sonrasında ise onların sevabını zikrederek şöyle buyurdu:

{وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ} *"Her kim Allah yolunda savaşır da."* Allah Teâlâ'ya taatte.

{فَيُقْتَلْ} *"Öldürülür."* Şehid olur.

{اَوْ يَغْلِبْ} *"Veya galip gelirse."* Düşmana karşı zafer elde ederse.

{فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ} *"Her iki durumda da biz ona yarın vereceğiz."* Her iki vecihte de ona bahşederiz.

{اَجْرًا عَظِيمًا} *"Pek büyük bir mükâfat."* Cennette bol bir sevap.

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

75- "Size ne oluyor da, Allah yolunda ve 'Ey Rabbimiz! Bizi, halkı zulmeden şu kentten çıkar; bize katından bir koruyucu gönder, katından bize bir yardımcı lütfet!' diyen güçsüz bırakılmış erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz!"

Ardından Allah Teâlâ onların Allah yolunda savaşmaktan hoşlanmayışlarını zikrederek şöyle buyurdu:

{وَمَا لَكُمْ} *"Size ne oluyor da."* Ey mü'minler topluluğu.

{لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ} *"Allah yolunda savaşmıyorsunuz."* Allah Teâlâ'ya taatte bulunarak Mekke ehliyle.

{وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ} *"Güçsüz bırakılmış erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda."* Çocuklar/sabiler.

{الَّذِينَ يَقُولُونَ} *"Diyen."* Mekke'de.

{رَبَّنَآ} *"Ey Rabbimiz!"* Ey Rabbimiz.

{اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ} *"Bizi, şu kentten çıkar."* Yani Mekke'den.

{ الظَّالِمِ اَهْلُهَا } *"Halkı zulmeden."* Ehli müşrik olan.

{ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ } *"Ve bize katından gönder."* Senin katından.

{ وَلِيًّا } *"Bir koruyucu."* Koruyucu. Bununla Attab İbn Useyd'i kastetmektedirler.

{ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ } *"Katından bize lütfet!"* Senin katından.

{ نَصِيرًا } *"Bir yardımcı."* Engelleyici. Bunun üzerine Allah Teâlâ onların dualarını kabul eyledi ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i onlar için yardımcı, Attab'ı da veli kıldı.[19]

---

19 a) İmam Buhârî, Ubeydullah'tan şöyle rivayet etmektedir: "Ben İbn Abbâs'ı şöyle derken işittim: 'Ben ve annem mustaz'aflardan idik.'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi.

b) İmam Buhârî, İbn Ebî Müleyke'den İbn Abbâs'ın (وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ) "*Güçsüz bırakılmış erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda*" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "*Ben ve annem, Allah'ın özür sahibi saydığı kimselerdendik. Ben çocuklardan, annem de kadınlardan özür sahibi kimseler arasındaydı.*" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 4588 nolu hadis.

c) İbn Abbâs, kendisi ve annesinin Mekke'de dinî inançlarını yaşama noktasında Mekke putperestleri tarafından engellendiğini ve Medine'ye hicret etmekten alıkonulduğunu dile getirmektedir. İbn Abbâs Mekke fethi öncesine kadar yükümlülük çağına ulaşmamış çocuklardan idi. İkinci hadis İbn Abbâs'ın bir yorumunu ve değerlendirmesini de içermektedir. Zira İbn Abbâs kendisi ve annesinin hicret etmemeleri konusunda Allah Teâlâ tarafından mazur olduğu inancını taşımaktadır. Bununla doğaldır ki, aynı sûrenin 97-99. âyetlerini kastetmektedir

(اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْاَرْضِ قَالُوٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَاُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ اِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَاُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا)

"*Melekler, canlarını alacakları sırada, kendilerine zulmedenlere, 'Ne yapıyordunuz?' diye sorduklarında onlar, 'Biz, yeryüzünde güçsüz bırakılmıştık.' derler. (Bunun üzerine melekler de onlara), 'Allah'ın yeri göç etmeniz için geniş değil miydi?' derler. İşte, onların varacakları yer cehennemdir. Orası varılacak ne kötü yerdir! Ancak, çare bulamayan ve yol bilmeyen güçsüz bırakılmış erkek, kadın ve çocuklar bunun dışındadır. İşte bunlar, Allah'ın kendilerini affetmesi umulan kimselerdir. Çünkü Allah çok affeden, çok bağışlayandır.*" (4/Nisa/97-99)

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ الطَّاغُوْتِ فَقَاتِلُوْٓا اَوْلِيَآءَ الشَّيْطٰنِ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطٰنِ كَانَ ضَعِيْفًا ﴿٧٦﴾

76- "Mü'minler Allah yolunda, kâfirler ise tâğut (şeytan) yolunda savaşırlar. O halde siz, şeytanın dostlarına karşı savaşın! Gerçekten şeytanın hilesi çok zayıftır."

Ardından Allah Teâlâ onların Allah yolundaki savaşlarını zikrederek şöyle buyurdu:

{اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا} *"Mü'minler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı.

{يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا} *"Allah yolunda savaşırlar, kâfirler ise."* Ebu Süfyan ve ashabı.

{يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ الطَّاغُوْتِ} *"Tâğut (şeytan) yolunda savaşırlar."* Şeytana taatte.

{فَقَاتِلُوْٓا اَوْلِيَآءَ الشَّيْطٰنِ} *"O halde siz, şeytanın dostlarına karşı savaşın!"* Şeytanın ordusuyla.

{اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطٰنِ} *"Gerçekten şeytanın hilesi."* Şeytanın yaptığı şeyle ve zorlayıcılığıyla.

{كَانَ ضَعِيْفًا} *"Çok zayıftır."* Rüsvalıkla, Bedir gününde onları rüsva ettiği gibi onları rüsva etmez.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ قِيْلَ لَهُمْ كُفُّوْٓا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوْا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَآ اَخَّرْتَنَآ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيْلٌ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقٰى وَلَا تُظْلَمُوْنَ فَتِيْلًا ﴿٧٧﴾

77- "Kendilerine, 'Elinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin!' denilenleri görmedin mi? Onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir grup insanlardan, Allah'tan korkar gibi hatta daha fazla korkuya kapılmış ve 'Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Keşke savaşı bizim için bir süre daha erteleseydin!' demişlerdi. De ki: 'Dünyanın geçimliği çok azdır; ahiret ise Allah'tan sakınanlar için daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık yapılmaz.'"

Ardından onların Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkışını küçük Bedir gazvesine vefa göstererek çıkışı hoş görmeyişlerini haber vererek şöyle buyurdu:

{ اَلَمْ تَرَ } *"Görmedin mi?"* Sana haber verilmedi mi?

{ اِلَى الَّذِيْنَ } *"Şu kimseleri ki."* Şu kimselerden.

{ قِيلَ لَهُمْ } *"Kendilerine, denilenleri."* Onlara Mekke'de demiştin. Bunlar Abdurrahman ibn Avf ez-Zührî, Sa'd ibn Ebî Vakkas ez-Zührî, Kudame İbn Maz'un el-Cahmi, Mikdad İbn Esved el-Kindî ve Talha İbn Ubeydullah et-Teymî'ye demiştin.

{ كُفُّوٓا اَيْدِيَكُمْ } *"Elinizi savaştan çekin."* Katldan, dövmekten. Zira ben savaşma ile emrolunmadım.

{ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ } *"Namazı kılın."* Beş vakit namazı abdesti ile rükûu ile secdeleri ile ve vacip olan vaktinde namazı tastamam yerine getiriniz.

{ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ } *"Ve zekâtı verin!"* Mallarınızın zekâtını veriniz.

{ فَلَمَّا كُتِبَ } *"Farz kılınınca."* Farz kılınınca.

{ عَلَيْهِمُ } *"Onlara."* Medine'de.

{ الْقِتَالُ } *"Savaş."* Allah yolunda cihad.

{ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ } *"İçlerinden bir grup."* Onlardan bir taife, Talha İbn Ubeydullah.

{ يَخْشَوْنَ النَّاسَ } *"İnsanlardan, korkuya kapılmış."* Mekke ehlinden korkmuşlardır.

{ كَخَشْيَةِ اللهِ } *"Allah'tan korkar gibi."* Allah Teâlâ'dan duydukları korku gibi.

{ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةً } *"Hatta daha fazla."* Hatta daha çok korkarak.

{ وَقَالُوا رَبَّنَا } *"Ve ey Rabbimiz! Demişlerdi."* Ey Rabbimiz.

{ لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ } *"Bize savaşı niçin farz kıldın?"* Bize niçin kendi yolunda cihad etmeyi vacip kıldın?

{ لَوْلَآ اَخَّرْتَنَآ اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ } *"Keşke savaşı bizim için bir süre daha erteleseydin!"* Bizi afiyette kılsaydın ya.

{ اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ } *"Bir süre daha."* Ölüme kadar.[20]

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ مَتَاعُ الدُّنْيَا } *"Dünyanın geçimliği."* Dünyanın menfaati.

{ قَلِيلٌ } *"Çok azdır."* Ahirette.

{ وَالْاٰخِرَةُ } *"Ahiret ise."* Ahiretin sevabı.

{ خَيْرٌ } *"Daha hayırlıdır."* Daha faziletlidir.

{لِمَنِ اتَّقٰى} *"Allah'tan sakınanlar için."* Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan.

{ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا } *"Ve size kıl payı kadar haksızlık yapılmaz."* Onların hasenelerinden kıl payı kadar eksilme olmaz.

(فَتِيلًا) Hurma çekirdeğinin yarığında bulunan iplikçiktir.

---

20 "İla ecelin karibin" ifadesi tefsirin orijinalinde iki parantez metninde geçtiğinden dolayı biz de asla sadık kalarak iki defa tekrarlamak zorunda kaldık.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Birbirine sürttüğün takdirde, parmaklarının arasından çıkan ince kir kadar haksızlık yapılmaz. [21]

---

21 a) İmam Neseî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Abdurrahman ibn Avf ve birkaç arkadaşı Mekke'de Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek: 'Ey Allah'ın Peygamberi dediler. Bizler müşrik iken aziz idik. İman edince bu sefer zelil olduk.' Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: '*Ben affetmekle emrolundum. O bakımdan bunlarla savaşmayınız.*'" Şanı Yüce Allah, Peygamberinin Mekke'den Medine'ye geçmesini sağlayınca bu sefer ona savaşma emrini verdi. Onlarsa bu işten, kaçındılar. Bunun üzerine (اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوٓا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ) "*Kendilerine, 'Elinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekâtı verin!' denilenleri görmedin mi?*" ilahî buyruğu nazil oldu. Neseî, Kitabü'l-Cihad, c. 6, s. 3. Hadisin senedini oluşturan Muhammed ibn Ali ibn Hüseyin ibn Şakik, babası Ali ibn Hüseyin, Hüseyin ibn Vâkıd, Amr ibn Dinar ve İkrime oluşturmaktadır. Biz Hüseyin ibn Vâkıd, Amr ibn Dinar ve İkrime'nin tercüme-i halini önceden sunmuş, Hüseyin ibn Vâkıd el-Mervezî'nin sika, Amr ibn Dinar'ın sika ve sebt, İkrime'nin de sika ve sebt olduğunu belirtmiştik.

Muhammed ibn Ali ibn Hasan ibn Şakik ibn Dinar el-Mervezî. Sikadır, hadis sahibidir. Tirmizî ve Neseî'nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 192, 541 nolu madde; *el-Hulâsa*, 352 nolu madde.

Ali ibn Hasan ibn Şakik ibn Dinar el-Mervezî, Ebû Abdurrahman. Sika ve hafızdır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 34, 311; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 370, 365 nolu madde.

Bu isnad zincirindeki raviler sika kişilerdir. Ravilerin her birisi rivayeti bir öncekinden dinlemiş olduğundan dolayı hadis de muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 349, 579 nolu madde; c. 2, s. 373, 642 nolu madde; c. 8, s. 28, 45 nolu madde. Dolayısıyla bu hadis sahihtir. Hatta bu hadisi *el-Müstedrek* adlı eserine alan Hâkim bu hadis hakkında şöyle der: "Bu hadis Buhârî'nin şartına göre sahihtir. Ancak ne Müslim ne de Buhârî bu hadisi tahric etmemişlerdir." *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2, s. 66. Bu hadisi Hâkim, Taberî ve Beyhakî'nin bütünü Hüseyin ibn Vâkıd'dan o da Amr ibn Dinar'dan o da İkrime'den o da İbn Abbâs'tan tahric eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2, s. 307; Kitabü'l-Cihad c. 2, s. 66; *Sünenü'l-Beyhakî*, c. 9, s. 11, Kitabü's-Siyer, "*Cihada izin verilmesinin başlangıcı*" bâbı; Taberî, c. 5, s. 170.

b) Bu rivayet âyet-i kerimenin sebeb-i nüzûlunu da ortaya koymaktadır. Âyet, cihaddan kaçınan ve zafiyet gösteren bazı sahabeler hakkında nazil olmuştur. Mekke'de eziyet ve işkence altında Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman eden mü'minler cihadın farz kılınmasından önce kendilerini savunabilmek amacıyla izin istediler. Ancak Hz. Resûl-u A'zam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara savaşmaktan kaçınmalarını emretti.

c) Rivayetin zâhiri, çarpışma izni isteyen şahsın Abdurrahman ibn Avf olduğunu ortaya koymaktadır. Gerçi rivayet sahabenin faziletini kabul edenle-

اَيْنَ مَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَاِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ فَمَالِ هٰٓؤُلَآءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾

78- "'Nerede olursanız olun, isterseniz sarp ve sağlam kaleler içinde bulunun, yine ölüm sizi bulur!' Onlara bir iyilik ulaşırsa, 'Bu, Allah katındandır.' derler. Başlarına bi kötülük gelince de 'Bu, senden.' derler. De ki: 'Hepsi Allah katındandır.' Bu topluma ne oluyor ki, neredeyse hiç bir sözü anlamıyorlar?"

---

rin bu inanışıyla çelişmektedir. Bu noktada Abdurrahman ibn Avf'ın bütün gazvelere katılmasıyla da kanıtlanmıştır. Rivayeti kabule meyil göstermeyen Cemâlüddin el-Kasımî ve Muhammed Abduh'un değerlendirmelerini sunuyoruz: Kasımî; "Bu haberin isnadında haberin sahih kılmasını engelleyecek kişiler vardır." der. *Tefsîru'l-Kasımî*, c. 5, s. 400. Abduh; "Bu haberin senedi ne kadar kesin olursa olsun bu rivayetin bâtıl olduğuna kesinkes inanıyorum. Zira Sa'd ve Abdurrahman gibi öncü tabakanın kendilerine atılan bu iftiradan beri' olduklarına inanıyorum." *Tefsîru'l-Menar*, c. 5, s. 263.

Bu rivayetin reddi biraz zordur. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin sened yönünden değerlendirmesini yukarıda görmüştük. Belki rivayet uygun bir şekilde te'vil edilebilir. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabının kerameti ile uygun bir şekilde te'vil edilmesi çabası içine girilebilir. Rivayetin te'vili bağlamında şöyle denilmesi olasıdır: Bu onların –Abdurrahman ibn Avf da bunlardan birisidir- cihadla emrolunmalarının ardından cihaddan kaçınmalarını gerektirmemektedir. Savaşmaktan kaçınanlar hicret etme noktasında gevşek davranıp geri duran bazı sahabelerdir. Yahut cihadın teşri edilmesinin ardından cihad etme korkusuyla Medine'ye hicretlerinin ardından Mekke'ye geri dönenlerdir. Âyet ise cihadın teşri edilmesini talep edip sonra da cihaddan kaçınanlar konusunda açıktır. Rivayetlerin isnadı hakkında herhangi bir araştırmaya girmeksizin reddi hususunda çok acele etmek hem yanlış bir tutumdur hem de uygulanması gereken doğru metoda aykırıdır. Bize düşen öncelikli olarak rivayetlerin isnadı hakkında bir araştırma yapmamızdır. Eğer rivayetin isnadı zincirinde bir sıkıntı varsa rivayeti reddederiz. Rivayeti kabul etmeye herhangi bir gereksinim de kalmaz. Eğer rivayetin isnadı makbul ise rivayeti meşhur sabit olan asıllarla çatışmayacak ve çelişmeyecek bir şekilde tefsir ederiz. Bu bağlamda belki de savaşa karşı hoşnutsuzluk gösterenler arasında Abdurrahman ibn Avf bulunmaktadır denilebilir.

{أَيْنَ مَا تَكُونُوا} *"Nerede olursanız olun."* Ey ihlaslı mü'minler ve münafıklar topluluğu karada da, denizde yolculukta ya da ikamet halinde bulunsanız dahi.

{يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ} *"Yine ölüm sizi bulur!"* da ölürsünüz.

{وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ} *"İsterseniz sarp ve sağlam kaleler içinde bulunun."* Korunmuş kasırlar/saraylar içinde olsanız da. Allah Teâlâ Yahudilerin ve münafıkların "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı bize geldiğinden bu yana bizim ekinlerimizin ve ürünlerimizin sürekli eksildiğini görmekteyiz" sözünü zikrederek şöyle buyurdu:

{وَإِنْ تُصِبْهُمْ} *"Onlara ulaşırsa."* Yani münafıklara ve Yahudilere.

{حَسَنَةٌ} *"Bir iyilik."* Bolluk ve fiyatların ucuzlaması, yağmurun bolca yağışı.

{يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللهِ} *"Bu, Allah katındandır, derler."* Hakkımızda neyin hayırlı olduğunu bilmesinden dolayı.

{وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ} *"Başlarına bir kötülük gelince de."* Kıtlık, kuraklık, şiddet ve fiyatların pahalılığı.

{يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ} *"Bu, senden, derler."* Bununla Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve ashabının uğursuzluğunu kastetmektedirler.

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) münafıklara ve Yahudilere.

{كُلٌّ} *"Hepsi."* Nimet bulunan şeyler ve şiddette bulunan şeyler.

{مِنْ عِنْدِ اللهِ فَمَالِ هٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ} *"Allah katındandır. Bu topluma ne oluyor ki."* Yani münafıklar ve Yahudilere.

{لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا} *"Neredeyse hiç bir sözü anlamıyorlar?"* Sözü. Nimet ve şiddet Allah katındandır.

مَآ اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَآ اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَّفْسِكَ وَاَرْسَلْنٰكَ لِلنَّاسِ رَسُوْلًا وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا ﴿٧٩﴾

79- "Başına gelen iyilik Allah'tan, kötülük ise kendindendir. Biz seni insanlara elçi olarak gönderdik. Tanık olarak da Allah yeter."

Ardından Allah Teâlâ onlara isabet eden nimet ve şiddeti zikrederek şöyle buyurdu:

{ مَآ اَصَابَكَ } *"Başına gelen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مِنْ حَسَنَةٍ } *"İyilik."* Bolluk, fiyatların ucuzlaması, yağmurlu yılların birbirini takip etmesi.

{ فَمِنَ اللّٰهِ } *"Allah'tan."* Allah Teâlâ'nın sana olan nimetindendir. Bu hitap Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yönelik olmakla birlikte kasıt O'nun kavmidir/ümmetidir.

{ وَمَآ اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ } *"Kötülük ise."* Kıtlık, kuraklık, fiyatların pahalılığı.

{ فَمِنْ نَّفْسِكَ } *"Kendindendir."* Bununla temizlenmen vesilesiyle nefsinin taharetinin tarafındandır.

Âyet hakkında şöyle de denilmiştir: *"Başına gelen iyilik."* Fetih ve ganimet.

"Allah'tan." Allah Teâlâ'nın kerametinden.

"Kötülük ise." Uhud Savaşı örneği gibi öldürülme ve hezimet.

"Kendindendir." Ashabının bulundukları yeri terk etmeleri nedeniyle onların günahlarındandır.

Âyet hakkında şöyle de bir tefsir yapılmıştır:

"Başına gelen iyilik." İşlemiş olduğun hayır.

"Allah'tandır." Allah Teâlâ'nın tevfiki ve yardımıyladır.

"Kötülük ise." İşlemiş olduğun şer.

"Kendindendir." Nefsin rüsvalığı nefsin cinayeti tarafındandır.

{وَاَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ} *"Biz seni insanlara gönderdik."* Cin ve insanlara.

{رَسُولًا} *"Elçi olarak."* Tebliğ etmekle.

{وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا} *"Tanık olarak da Allah yeter." Onların* "İyilik Allah'tan, kötülük ise Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve ashabının uğursuzluğundandır" sözlerine.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Tanık olarak Allah yeter" buyruğu, onların* "Bize senin Allah'ın elçisi olduğuna şâhidlik edecek bir şâhid getir" sözüyle ilintilidir.

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾

80- "Kim elçiye itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse, (bilsin ki), biz seni onların başına bir bekçi olarak göndermedik."

"Biz her peygamberi Allah'ın izniyle ancak kendisine itaat edilsin diye gönderdik" âyeti nazil olduğunda Abdullah ibn Übeyy *"Muhammed* (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) *bize Allah'ı dışta bırakarak kendisine itaat etmemizi emretmektedir"* deyince Allah Teâlâ da bunun üzerine bu konuda şu âyeti indirdi:

{مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ} *"Kim Resûl'e itaat ederse."* Emrettiği şeylerde.

{فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ} *"Muhakkak Allah Teâlâ'ya itaat etmiş olur."* Zira Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ancak Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyi emreder.

{وَمَنْ تَوَلّٰى} *"Kim de yüz çevirirse."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e taatten.

{ فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا } *"(Bilsin ki), Biz seni onların başına bir bekçi olarak göndermedik."* Kefil olarak.

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا ﴿٨١﴾

81- "Onlar, (senin yanında iken), 'Emrine uyduk.' derler; ama senin yanından ayrıldıklarında, onlardan bir kısmı, geceleyin senin dediklerinden başka şeyler kurarlar. Ama Allah geceleyin ne düşünüp kurduklarını yazıyor. Onun için sen, onlardan uzak dur ve sadece Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah vekil olarak yeter!"

{ وَيَقُولُونَ } *"Onlar, (senin yanında iken), derler."* Yani münafıklar, Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ طَاعَةٌ } *"Emrine uyduk."* Emrine itaat ederiz, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem). Bize dilediğini emret, biz yapacağız.

{ فَإِذَا بَرَزُوا } *"Ama ayrıldıklarında."* Çıktıklarında.

{ مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ } *"Senin yanından. Geceleyin kurarlar."* Değiştirirler.

{ طَآئِفَةٌ } *"Bir kısmı."* Bir fırka.

{ مِنْهُمْ } *"Onlardan."* Münafıklardan.

{ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ } *"Senin dediklerinden başka şeyler."* Emrettiğin.

{ وَاللهُ يَكْتُبُ } *"Ama Allah yazıyor."* Onların aleyhine koruyor.

{ مَا يُبَيِّتُونَ } *"Geceleyin ne düşünüp kurduklarını."* Emrettiğin şeylerden değiştirdiklerini.

{ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ } *"Onun için sen, onlardan uzak dur."* Ve onları sorguya çekip cezalandırma.

{وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ} *"Ve sadece Allah'a güvenip dayan."* Onları ıslah etme konusunda Allah Teâlâ'ya güven.

{وَكَفٰى بِاللهِ وَكِيلًا} *"Çünkü Allah vekil olarak yeter!"* Onlara karşı sana yardım etmeye ve başarı vermeye kefildir.

اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾

82- "Onlar Kur'an'ı hiç düşünmüyorlar mı? Eğer o, Allah'tan başka birinin katından gelmiş olsaydı, onda bir çok çelişki bulurlardı."

{اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ} *"Onlar Kur'an'ı hiç düşünmüyorlar mı?"* Kur'an hakkında hiç tefekkür etmiyorlar mı. Zira Kur'an'ın bir bölümü bir bölümüne benzemekte, bir kısmı da bir kısmını tasdik etmektedir. Kur'an'da Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in onlara emrettiği şeyler bulunmaktadır.

{وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ} *"Eğer o, Allah'tan başka birinin katından gelmiş olsaydı."* Eğer bu Kur'an Allah Teâlâ'nın dışında başka birisinin katından olmuş olsaydı.

{لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا} *"Onda birçok çelişki bulurlardı."* Birçok çelişki bulurlardı. Âyetler birbirine benzemezdi.

وَاِذَا جَآءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِهٖ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰٓى اُولِي الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾

83- "Onlara güvenlik ya da tehlike ile ilgili bir haber gelse, onu hemen yayarlar; oysa o haberi, Peygamber'e ya da içlerinden söz sahibi olanlara götürselerdi, onların arasından, işin içyüzünü anlayanlar (nasıl hareket edilmesi gerektiğini) bilirlerdi. Eğer

Allah'ın size olan lütfu ve rahmeti olmasaydı, pek azınız dışında şeytana uyardınız."

Ardından münafıkların hıyanetini belirterek şöyle buyurdu:

{ وَاِذَا جَآءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ } *"Onlara güvenlik ile ilgili bir haber gelse."* Askerlik durumuyla ilgili ya da fetih veya ganimet ile ilgili bir haber gelse bu konuda kıskançlıklarında ısrar ederler.

{ اَوِ الْخَوْفِ } *"Ya da tehlike."* Askerlik ya da öldürülme veya hezimet gibi korku haberi gelse.

{ اَذَاعُوا بِهٖ } *"Onu hemen yayarlar."* Onu yayarlar.

{ وَلَوْ رَدُّوهُ } *"Oysa o haberi, götürselerdi."* Askerlik ile ilintili haberi terk etselerdi.

{ اِلَى الرَّسُولِ } "*Peygamber'e.*" Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara haber verseydi.

{ وَاِلٰٓى اُولِي الْاَمْرِ مِنْهُمْ } *"Ya da içlerinden söz sahibi olanlara."* Mü'minlerden akıl ve kavrayış sahibi olanlara yani Ebubekir ve ashabına.

{ لَعَلِمَهُ } *"(Nasıl hareket edilmesi gerektiğini) bilirlerdi."* Yani doğru haberi.

{ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ } *"İşin içyüzünü anlayanlar."* Onu isterlerdi yani haberi talep ederlerdi.

{ مِنْهُمْ } *"Onların arasından."* Ebubekir ve ashabından.

{ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ } "*Eğer Allah'ın size olan lütfu olmasaydı.*" Allah'ın lütfu.

{ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ } *"Ve rahmeti."* Tevfik ve ismet ile.

{ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ } *"Şeytana uyardınız."* Bütününüz.

{ اِلَّا قَلِيلًا } *"Pek azınız dışında."* Onlardan. Bu az olanlar ancak hayrı ifşa ederler.

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَكُفَّ بَاْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَاْسًا وَاَشَدُّ تَنْكِيلًا ﴿٨٤﴾

84- "Artık sen Allah yolunda savaş -çünkü sen, ancak kendinden sorumlusun- ve mü'minleri de savaşa teşvik et. Umulur ki Allah, inkâr edenlerin gücünü kırar. Çünkü Allah'ın gücü daha üstün, cezası daha şiddetlidir."

Ardından Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Küçük Bedir gazvesine Allah yolunda cihad etmeyi emrederek şöyle buyurdu:

{فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} *"Artık sen Allah yolunda savaş."* Allah Teâlâ'ya taatte.

{لَا تُكَلَّفُ} *"Çünkü sen, sorumlusun."* Bununla emrolundun.

{اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ} *"Ancak kendinden ve savaşa teşvik et."* Özendir.

{الْمُؤْمِنِينَ} *"Mü'minleri de."* Seninle birlikte çıkmaya.

{عَسَى اللّٰهُ} *"Umulur ki Allah." "Asâ/Umulur ki"* sözcüğü Allah hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{اَنْ يَكُفَّ} *"Kırar."* Engeller.

{بَاْسَ} *"Gücünü."* Savaşmayı.

{الَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr edenlerin."* Mekke kâfirlerinin.

{وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَاْسًا} *"Çünkü Allah'ın gücü daha üstün."* Azap olarak.

{وَاَشَدُّ تَنْكِيلًا} *"Cezası daha şiddetlidir."* Cezalandırma olarak.

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾

85- "Kim, güzel bir işe aracılık ederse, onda onun da bir payı olur. Kim de kötü bir işe aracılık ederse onda, onun da payı olur. Allah her şeyin karşılığını verendir."

Ardından Allah Teâlâ iman edenlerin sevabını ve inkâr edenlerin cezasını zikrederek yani Ebubekir'in sevabını ve Ebu Cehil'in cezasını zikrederek şöyle buyurdu:

{مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً} *"Kim, güzel bir işe aracılık ederse."* Allah'ı birler ya da iki kişinin arasını ıslah ederse.

{يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا} *"Onda onun da bir payı olur."* İyilikten ecri vardır.

{وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً} *"Kim de kötü bir işe aracılık ederse."* Şirk koşar ya da fitneye neden olursa.

{يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا} *"Onda, onun da payı olur."* Bu kötülükten onun da yükümlülüğü vardır.

{وَكَانَ اللهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ} *"Allah her şeyin."* İyiliğin de kötülüğün de.

{مُقِيتًا} *"Karşılığını verendir."* Muktedirdir, karşılık verendir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Her şeyin azığına muktedirdir.

وَاِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَآ اَوْ رُدُّوهَا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

86- "Size selam verildiğinde, daha güzeliyle selamlayın ya da aynı ile karşılık verin. Çünkü Allah, her şeyi hakkıyla hesap edendir."

{وَاِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ} *"Size selam verildiğinde."* Size selam verildiğinde.

{فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَآ} *"Daha güzeliyle selamlayın."* Fazlalık noktasında sizin dininizden ve milletinizden olanlara verilen selamdan daha faziletlisiyle karşılık verin.

{ اَوْ رُدُّوهَا } *"Ya da aynı ile karşılık verin."* Sizin dininizin dışında ise size selam verilenin aynısını veriniz.

{ اِنَّ اللهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ } *"Çünkü Allah, her şeyi."* Selam ve selama karşılık verişi.

{ حَسِيبًا } *"Hakkıyla hesap edendir."* Karşılık veren ve şehiddir.

Bu âyet-i kerime selam hakkında cimrilik eden bir topluluk hakkında nazil oldu.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾

87- "Kendinden başka bir ilâh bulunmayan Allah, hakkında hiçbir kuşku olmayan kıyâmet gününde, elbette sizi bir araya toplayacaktır. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?"

Ardından Allah Teâlâ kendi nefsini birleyerek şöyle buyurdu:

{ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ } *"Kendinden başka bir ilâh bulunmayan Allah, elbette sizi bir araya toplayacaktır."* Allah Teâlâ kuşkusuz sizi toplayacaktır.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ } *"Kıyâmet gününde."* Diriliş konusunda Kıyâmet günü için.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ } *"Hakkında hiçbir kuşku olmayan."* Hakkında hiçbir kuşku bulunmayan.

{ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا } *"Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?"* Sözlü.

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾

88- "Size ne oldu da münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız? Halbuki Allah onları, yaptıkları işler yüzünden baş aşağı etmiştir. Allah'ın saptırdığını, doğru yola iletmek mi istiyorsunuz? Allah kimi saptırmışsa, artık onun için bir çıkış yolu bulamazsın!"

Ardından İslam'dan irtidat edip, Medine'den Mekke'ye geri dönen münafıklardan on kişi hakkında âyet nazil olarak şöyle buyurdu:

{فَمَا لَكُمْ} *"Size ne oldu da?"* Ey mü'minler topluluğu nasıl oldunuz?

{فِي الْمُنَافِقِينَ} *"Münafıklar hakkında."* İslam dininden irtidat edenler hakkında.

{فِئَتَيْنِ} *"İki gruba ayrıldınız."* İki fırkaya. Bir fırka onların mallarını ve kanlarını helal saymakta, diğer fırka ise haram saymaktadır.

{وَاللهُ اَرْكَسَهُمْ} *"Halbuki Allah onları, baş aşağı etmiştir."* Onları şirke geri döndürmüştür.

{بِمَا كَسَبُوا} *"Yaptıkları işler yüzünden."* Nifakları ve çirkin niyetleri nedeniyle.

{اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا} *"Doğru yola iletmek mi istiyorsunuz?"* Allah Teâlâ'nın dinine irşad etmek mi?

{مَنْ اَضَلَّ اللهُ} *"Allah'ın saptırdığını."* Kendi dininden.

{وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ} *"Allah kimi saptırmışsa."* Kendi dininden saptırmışsa.

{فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا} *"Artık onun için bir çıkış yolu bulamazsın!"* Din ve hüccet de bulamazsın.[22]

---

22 a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: (اَرْكَسَهُمْ), "Beddedehüm/Onları dağıtıp parçaladı", (فِئَتَيْنِ) Cemaat anlamındadır. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 15. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan (وَاللهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا) "*Halbuki Allah onları, yaptıkları işler yüzünden baş aşağı etmiştir.*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: Allah Teâlâ onları geri çevirmiştir. Taberî, c. 5, s. 195.

c) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan "*Halbuki Allah onları, yaptıkları işler yüzünden baş aşağı etmiştir.*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Allah onları yere düşürmüştür." Taberî, c. 5, s. 195.

d) İbn Abbâs'tan gelen bu nakiller İbn Abbâs'ın âyet hakkında sözcük tefsiri üzerinde durduğunu göstermiştir. Özellikle (اَرْكَسَ) sözcüğünü açıklamaya çalışmıştır. Rivayetlerde geçtiği üzere İbn Abbâs'ın sözcüğü "Beddedehüm/ Onları dağıtıp parçaladı" ve "Evkaahüm/Allah onları yere düşürdü" şeklindeki tefsiri "tefsîri bi'l-lazım"dır. Yani İbn Abbâs, "Allah onları şirk ehlinin hükümlerine tâbi tutmuş, onları paramparça etmiş ve helake düşürmüştür." demektedir. Rağıb el-İsfahanî, Kur'an sözcükleriyle ilgili *Müfredat* adlı eserinde sözcük hakkında şu bilgileri verir: "*er-Reksü* bir şeyin baş aşağı dönmesi ve onun başının sonuna çevrilmesidir." *Müfredat*, Reks Maddesi. Taberî ise sözcükle ilgili olarak şu açıklamalarda bulunur: "Reks sözcüğü geri çevirmek anlamındadır. Ümeyye ibn Ebî's-Salt'ın şu dizelerinde geçen reks sözcüğü de bu anlamda kullanılmıştır.

"Fe ürküsû fi Hamîmi'n-Nâri İnnehum
Kânu usâten ve kâlu el-ifku ve'z-Zur."

(Tepetaklak kızgın ateşe atıldılar. Çünkü onlar günahkâr idiler ve iftira edip yalan söylüyorlardı.)"

İbn Abbâs âyetin anlamı hakkında şöyle diyor: "Allah onları, müşriklerin hükmüne düşürmüştür. Yani kanlarını ve çocuklarının esir alınmasını helal kılmıştır." Taberî, c. 5, s. 192. Dolayısıyla İbn Abbâs'ın irkas sözcüğüne redd/döndürme anlamı vermesi kelimenin hakiki anlamına uygundur. Ancak sözcüğe "Beddedehüm/parçaladı" ve "Evkaehum/onları düşürdü" şeklindeki tefsiri ise yukarıda da belirttiğimiz gibi tefsirü bi'l-lazımdır. Yani diğer bir ifade ile onları şirk ehlinin hükmüne düşürerek ve helake düşürerek döndürmüştür.

e) Âyet, münafıkların durumu hakkında kuşkuya düşen Müslümanlar hakkında nazil olmuştur. Müslümanlar onların bir bölümü hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdi. Zira onların bir bölümü zahiren Müslüman olduklarını ancak eylemlerinin münafıkların eylemlerini kriter olarak almışlardır. Kimi münafıklar Uhud gazvesine katılmayıp geri kalınca mü'minler onların hükmü ve onlara nasıl muamele edileceği hakkında ihtilafa düştüler. Buhârî ve Müslim'in Zeyd ibn Sabit'ten rivayet ettikleri şu haber bu ihtilafa düşüşe ışık tutmaktadır: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Uhud'a çıktı. Onunla beraber çıkanlardan bazıları geri döndüler. Bu geri dönenler hakkında ashab ikiye ayrılmıştı. Bir grup onları öldürelim derken; diğer bir grup hayır diyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ: (فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ) '*Size ne oluyor ki münafıklar hakkında iki fırkaya ayrıldınız?*' âyetini indirdi de Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) '*O Medine temizdir. Ve ateşin gümüşün kirini giderdiği gibi o da pislikleri giderir.*' buyurdular." Buhârî, Kitabü'l-Meğazi, 17. Bâb, 4050 nolu hadis; Müslim, Kitabü Sıfati'l-Münafikin, 6. Hadis.

f) Müslümanların haklarında görüş ayrılığına düştükleri bir başka grup daha bulunmaktadır. Bunlar, Müslümanların karar veremediği bir gruptur. Müslü-

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ
اَوْلِيَآءَ حَتّٰى يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾

89- "Onlar kendi inkâr ettikleri gibi sizin de inkâr ederek, onlarla eşit durumda olmanızı isterler. O halde Allah yolunda hicret etmedikçe, onlardan hiç birini dost edinmeyin. Ama yüz çevirirlerse, onları bulduğunuz yerde yakalayıp öldürün ve onlardan ne dost, ne de yardımcı edinmeyin!"

{وَدُّوا} *"Onlar isterler."* Temenni ederler.

{لَوْ تَكْفُرُونَ} *"Sizin de inkâr ederek."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an-ı Kerim'i.

{كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ} *"Kendi inkâr ettikleri gibi onlarla olmanızı."* Onlarla birlikte.

{سَوَآءً} *"Eşit durumda."* Şirk dininde eşit olmanızı.

{فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَآءَ} *"O halde onlardan hiç birini dost edinmeyin."* Dinde, yardımlaşmada ve nusrette.

---

manların bazısı onların münafik olduğuna hükmetmekte, bazı Müslümanlar ise onların münafik olduğuna hükmetmemektedir. Bu grup hakkında uzun uzun hadisler rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerde onların tutumları âyetin kendileri hakkında nazil olduğu gibi hususlar geçmektedir. Bu haberleri İmam İbn Cerir et-Taberî tahric etmiştir. Bir bölümünü ise İmam Ahmed tahric etmiştir. Taberî, c. 5, s. 193-4; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 192.

g) Bu açıklamalar ışığında âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Şu münafiklar hakkında konuşup duran, görüş belirten ey mü'minler size ne oluyor ki, onların hükmü hakkında ihtilafa düştünüz, iki fırkaya bölündünüz. Bir grubunuz onlar hakkında "Onlar bizim dinde kardeşimizdir, onlarla nasıl çarpışıp savaşırız?" derken diğer grubunuz onlar hakkında "Onlar dinden sırt dönen, bize karşı şirk ehline arka çıkıp yardımda bulunanlardır" demektedir. Halbuki Allah Teâlâ onların kendi hakkında İslam'dan dönmeleri nedeniyle işlemiş oldukları çirkin eylemden dolayı kanlarının helal, çocuklarının esir alınacağı noktasında onların şirk ehline döndürmüştür.

{حَتّٰى يُهَاجِرُوا} *"Hicret etmedikçe."* Ta ki bir defa daha iman edip hicret edinceye kadar.

{فِي سَبِيلِ اللهِ} *"Allah yolunda."* Allah Teâlâ'ya taatte.

{فَإِنْ تَوَلَّوْا} *"Ama yüz çevirirlerse."* İmandan ve hicretten.

{فَخُذُوهُمْ} *"Onları yakalayıp."* Onları esir alınız.

{وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ} *"Bulduğunuz yerde öldürün."* Hill'de ve Harem bölgelerinde.

{وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا} *"Ve onlardan ne dost, edinmeyin."* Dinde, yardımlaşmada ve nusrette.

{وَلَا نَصِيرًا} *"Ne de yardımcı."* Engelleyici.

إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾

90- "Ancak sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan bir topluma sığınanlara ya da ne sizinle ne de kendi toplumlarıyla savaşmak istemedikleri için, size kalpleri daralarak gelenlere (dokunmayın)! Allah dileseydi, onları başınıza musallat eder ve onlar da sizinle savaşırlardı. Eğer onlar sizden uzak durur, sizinle savaşmaz ve size barış önerirlerse, Allah onlara saldırmanıza izin vermez."

Ardından istisna ederek şöyle buyurdu:

{إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ} *"Ancak sığınanlara dokunmayın."* Muaşerete dönenler.

{إِلَىٰ قَوْمٍ} *"Bir topluma."* Yani Hilal İbn Uveymir el-Eslemi'nin kavmi.

{ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ } *"Sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan."* Ahd ve sulh.

{ اَوْ جَآؤُكُمْ } *"Size gelenlere (dokunmayın)."* Muhakkak size gelen yani Hilal'in kavmi.

{ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ } *"Kalpleri daralarak."* Ahd nedeniyle nafaka şiddetinden dolayı kalpleri daralan.

{ اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ } *"Ya da ne sizinle savaşmak istemedikleri için."* Ahd nedeniyle.

{ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ } *"Ne de kendi toplumlarıyla."* Akrabalık tarafından.

{ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ } *"Allah dileseydi, onları musallat eder."* Yani Hilal İbn Uveymir'in kavmine.

{ عَلَيْكُمْ } *"Başınıza."* Mekke'nin fethi günü.

{ فَلَقَاتَلُوكُمْ } *"Ve onlar da sizinle savaşırlardı."* Onların kavimleriyle birlikte.

{ فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ } *"Eğer onlar sizden uzak durur."* Sizi terk ederlerse.

{ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ } *"Sizinle savaşmaz."* Mekke'nin fethi gününde kavimleriyle birlikte.

{ وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ } *"Ve size barış önerirlerse."* Sulh ve vefa ile size boyun eğerlerse.

{ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا } *"Allah onlara saldırmanıza izin vermez."* Öldürmenize sizin için kanıt kılmamıştır.[23]

---

23 a) İmam Buhârî, der ki: İbn Abbâs "Hasıret" sözcüğünün "Dâkat/daralma" anlamına geldiğini zikretmiştir. Buhârî'nin haberi rivayet şekli kendi kanaatine göre sahih olmadığını hissettirir bir tarzda aktarmıştır. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 14. Bâb.

b) Hâfız ibn Hacer ise bu rivayet hakkında şöyle der: "Bu rivayeti İbn Ebî Hatem, Ali ibn Ebî Talha kanalından muttasıl bir şekilde rivayet etmiştir." İbn

سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوٓا
اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَا فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوٓا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ
وَيَكُفُّوٓا اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاُولٰٓئِكُمْ
جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿٩١﴾

91- "Diğer yandan hem size karşı, hem de kendi toplumlarına karşı güven içinde bulunmak isteyen, başkalarıyla da karşılaşacaksınız. Ancak bunlar ne zaman fitneye (savaşa) çağrılsalar, derhal içine dalarlar. Eğer bunlar da sizden uzak durmaz, size barış önermez ve sizden ellerini çekmezlerse, onları bulduğunuz yerde yakalayıp öldürün! İşte bunlar kendilerine karşı (savaşmak konusunda) size açık bir yetki verdiğimiz kimselerdir."

{سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ} *"Başkalarıyla da karşılaşacaksınız."* Hilal'in kavmi olan Esed ve Gatafan kavminin dışında başka kavimlerden de.

{يُرِيدُونَ اَنْ يَأْمَنُوكُمْ} *"Diğer yandan hem size karşı, güven içinde bulunmak isteyen."* Sizden kendi nefisleri, malları ve aileleri hakkında la ilahe illallah ile güvende olmak isteyen.

{وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ} *"Hem de kendi toplumlarına karşı."* Kavimlerinden küfür ile.

{كُلَّمَا رُدُّوٓا اِلَى الْفِتْنَةِ} *"Ancak bunlar ne zaman fitneye (savaşa) çağrılsalar."* Şirke davet edildiklerinde.

Abbâs (حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ) "*Kalpleri daralarak*" ilahî buyruğu hakkında şöyle der: "Dâkat Sudûruhum/Kalpleri daraldı." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 256.

c) Bu âyet-i kerimeye İbn Abbâs'tan gelen rivayetler sözcük eksenli tefsirdir. Âyet münafıklar hakkında özel bir hüküm getirmiştir. Bu özel hüküm de doğru yoldan yüz çevirip kâfirlerle velayet ilişkisine girenlerin öldürülmesidir. Ancak âyet-i kerime münafıklardan iki grubu bu hükmün dışında tutmuştur. İlki; savaşmayı terk edenlerin safından ayrılıp anlaşmalılara katılanlar. Bu durumda münafıkların hükmü anlaşmalıların hükmü gibi olmuş olur. İkincisi ise barışa rağbetinden dolayı mü'minlerle ve kâfir kavimleriyle savaşmaya karşı göğüsleri daralıp mü'minlere sığınanlar.

{ اُرْكِسُوا فِيهَا } *"Derhal içine dalarlar."* Fitneye dönerler.

{ فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ } *"Eğer bunlar da sizden uzak durmaz."* Mekke'nin fethi günü sizi terk etmezler ise.

{ وَيُلْقُوٓا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ } *"Size barış önermez."* Size anlaşma ile boyun eğmezler ise.

{ وَيَكُفُّوٓا اَيْدِيَهُمْ } *"Ve sizden ellerini çekmezlerse."* Mekke'nin fethi günü sizinle savaşmaktan ellerini çekmezler ise.

{ فَخُذُوهُمْ } *"Onları yakalayıp."* Onları esir alın.

{ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ } *"Bulduğunuz yerde öldürün."* Hillde ve Haramda onları bulduğunuzda.

{ وَاُولٰٓئِكُمْ } *"İşte bunlar."* Yani Esed ve Gatafan kabileleri.

{ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا } *"Kendilerine karşı (savaşmak konusunda) size açık bir yetki verdiğimiz kimselerdir."* Öldürme konusunda açık bir kanıt verdiğimiz.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يَصَّدَّقُوا فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

92- "Yanlışlıkla olması dışında, bir mü'minin diğer mü'mini öldürme hakkı yoktur. Ancak bir mü'min diğer mü'mini yanlışlıkla öldürürse, o zaman, mü'min bir köle azat etmesi ve öldürülenin ailesine -bağışlamadıkları takdirde- diyet vermesi gerekir. Eğer öldürülen mü'min biri olmakla birlikte, size düşman olan bir

toplumdan ise (sadece) mü'min bir köle azat etmesi, ancak aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine diyet vermesi ve mü'min bir köle azat etmesi gerekir. Bununla birlikte, kim (bu yükümlülükleri yerine getirecek imkânı) bulamazsa, Allah tarafından tevbesinin kabul edilmesi için, aralıksız iki ay oruç tutması gerekir. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ} *"Bir mü'minin hakkı yoktur."* Bir mü'min –İyaş İbn Ebî Rabia- için caiz değildir.

{اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا} *"Diğer mü'mini öldürme."* Hâris İbn Zeyd'i.

{اِلَّا خَطَاً} *"Yanlışlıkla olması dışında."* Hata ile öldürmesi de caiz değildir.

{وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَا} *"Ancak bir mü'min diğer mü'mini yanlışlıkla öldürürse."* Hata ile.

{فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ} *"O zaman, mü'min bir köle azat etmesi."* Boynuna Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne inanan bir mü'min köle azad etmesi yükümlülüğü bulunmaktadır.

{وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ} *"Ve diyet vermesi gerekir."* Tam diyet.

{اِلٰى اَهْلِهٖ} *"Öldürülenin ailesine."* Öldürülenin velilerine ödenecek.

{اِلَّآ اَنْ يَصَّدَّقُوا} *"Bağışlamadıkları takdirde."* Ancak öldürülenin velilerinin diyeti katile tasadduk etmesi durumu müstesna.

{فَاِنْ كَانَ} *"Eğer öldürülen."* Öldürülen.

{مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ} *"Size düşman olan bir toplumdan ise."* Sizinle savaşmış olan.

{وَهُوَ مُؤْمِنٌ} *"Mü'min biri olmakla birlikte."* Yani öldürülen (mü'min ise).

{فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ} *"(Sadece) mü'min bir köle azat etmesi gerekir."* Katilin Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne iman eden bir mü'min köleyi azad etmesi gerekir. Katilin üzerine diyet ödeme sorumluluğu bulunmamaktadır. Hâris, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile savaşan bir kavimden idi.

{فَإِنْ كَانَ} *"Eğer öldürülen."* Öldürülen.

{مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ} *"Ancak aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise."* Ahd ve sulhun bulunduğu.

{فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ} *"Diyet vermesi gerekir."* Tam bir diyet.

{إِلَىٰ أَهْلِهِ} *"Ailesine."* Öldürülenin velilerine ödenecek.

{وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ} *"Ve mü'min bir köle azat etmesi."* Katilin muvahhid ve Allah Teâlâ'nın birliğini tasdik edici bir köleyi azad etmelidir.

{فَمَنْ لَمْ يَجِدْ} *"Bununla birlikte, kim (bu yükümlülükleri yerine getirecek imkânı) bulamazsa."* Köle azad edip özgürleştirme olanağı.

{فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ} *"Aralıksız iki ay oruç tutması gerekir."* Üzerine orucunda iki günün arasını ayırmaksızın iki ay peşpeşe oruç tutması yükümlülüğü bulunmaktadır.

{تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ} *"Allah tarafından tevbesinin kabul edilmesi için."* Hata ile adam öldüren katil bunu yerine getirirse Allah tarafından sorumluluğu affetme.

{وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا} *"Allah hakkıyla bilen."* Katilin hatasını.

{حَكِيمًا} *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Ona verdiği hükümde.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

93- "Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir. Çünkü Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için çok büyük bir azap hazırlamıştır."

Ardından Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in elçisi el-Fihrî'yi öldüren Makîs İbn Subâbe hakkında şu âyet nazil oldu. Makîs kardeşi Hişam İbn Sabbâbe'nin diyetini aldıktan ve bunun ardından kendi dininden döndükten sonra Fihrî'yi öldürmüş ve Mekke'ye kâfir olarak dönmüştür. Onun hakkında şu âyet nazil oldu:

{وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا} *"Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse."* Öldürmesiyle.

{فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ} *"(Bilsin ki) cezası, cehennemdir."* Öldürmesine karşılık.

{خَالِدًا فِيهَا} *"İçinde sürekli olarak kalacağı."* Şirki nedeniyle.

{وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِ} *"Çünkü Allah ona gazap etmiş."* Diyeti alması nedeniyle.

{وَلَعَنَهُ} *"Onu lânetlemiş."* Kardeşinin katilinin dışında başka birisini öldürmek ile.

{وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا} *"Ve onun için çok büyük bir azap hazırlamıştır."* Allah Teâlâ'ya karşı cüretli davranması nedeniyle şiddetli bir azap.[24]

---

24 a) İmam Buhârî Said ibn Cubeyr'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: 'Abdurrahman ibn Ebza bana 'İbn Abbâs'tan şu iki âyeti sor, bunların işi nedir?' diye emretti: (وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ) *'Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar'* (25/el-Furkan/68) (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا) *'Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse'* (4/Nisa/93). Ben İbn Abbâs'a sordum. İbn Abbâs şöyle dedi: 'el-Furkan Sûresi'ndeki âyet inince Mekke'nin müşrik halkı 'Biz Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürdük, Allah'ın beraberinde diğer tanrıya dua ettik ve bütün gayr-ı ahlaki davranışları da işledik' dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ (إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا) *'Ancak tevbe ve iman edip iyi amelde bulunanlar başka.'* (25/el-Furkan/70) âyetini indirdi. İşte bu âyet, o sıfattaki müşrikler içindir. Nisâ Sûresi'ndeki âyete gelince, 'İslam di-

nini ve onun kanunlarını tanıdığı zaman, Müslüman kişi bundan sonra insan öldürürse, işte onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere, cehennemdir' dedi." Abdurrahman ibn Ebza dedi ki: "Ben İbn Abbâs'ın bu sözünü Mucahid ibn Cebr'e söyledim. O; 'Pişmanlık duyup tevbe eden cehennemde ebedi kalmak şeklindeki hükümden müstesnadır' dedi."

b) İmam Buhârî ve İmam Müslim Kasım İbn Bezze'den şöyle rivayet etmiştir: Said İbn Cübeyr der ki: "Ben İbn Abbâs'a mü'min bir kimseyi kasten öldürenin tevbesinin mümkün olup olmadığını sordum. O bana 'Hayır' dedi. Bu sefer ben ona, Furkan Sûresi'nde yer alan: (وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلَّا بِالْحَقِّ) '*Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ...*' (25/el-Furkan/68) âyetini okudum, şöyle dedi: 'Senin bu dediğin âyet Mekke'de inmiştir. Onu Medine'de inen: '*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir.*' âyeti bunu nesh etmiştir.'"

c) İmam Buhârî ve İmam Müslim Said ibn Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Bunun (Tefsir etmekte olduğumuz âyet) hakkında Kûfeliler görüş ayrılığına düştüler. Bunun üzerine ben de, bunu öğrenmek için İbn Abbâs'ın yanına yolculuk yaptım. Ona bu âyet-i kerime hakkında sordum, şöyle dedi: 'Şu: '*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir.*' âyeti, (bu hususta) son nazil olan âyettir. Onu herhangi bir şey nesh etmiş değildir.'"

d) İmam Buhârî, Said ibn Cubeyr kanalından şöyle rivayet etmektedir: "Ben İbn Abbâs'a Yüce Allah'ın (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا) '*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir.*' buyruğunu sordum. İbn Abbâs 'Kasten insan öldürenin tevbesi yoktur' dedi. Ben ona, Allah'ın (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ﴿٨٦﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٩٦﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا) '*Yine onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Her kim bunları yaparsa ağır cezaya çarpar... Ancak tevbe edip iman edenler müstesna.*' (25/Furkan/68-70) buyruğunu sordum. İbn Abbâs: 'Bu âyet, Cahiliyet devri müşrikleri hakkındadır' dedi."

e) İmam Müslim, Said ibn Cubeyr'den şöyle nakletmiştir: "Abdurrahman İbn Ebza bana, şu iki âyeti İbn Abbâs'tan sormamı emretti: (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا) '*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir*' (4/Nisa/93). Ben bu âyeti İbn Abbâs'a sordum. İbn Abbâs: 'Bu âyeti hiçbir şey neshetmedi' dedi. (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلَّا بِالْحَقِّ) '*Yine onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar.*' buyruğunu sordum (25/el-Furkan/68). İbn Abbâs: 'Bu, şirk ehli hakkında indi' dedi." Beş rivayet için bkz; Buhârî, Kitabü'l-Menakıbi'l-Ensar, 29. Bâb, 3855 nolu hadis; Kitabü't-Tefsir, Furkan Sûresi, 2. ve 3. Bâb, 4762, 4763, 4764, 4765 numaralı hadisler; Müslim, Kitabü't-Tefsir, 16, 17, 18, 19 ve 20 nolu hadis. Bu son

haberi İmam Ahmed, Ebû Dâvûd, Neseî, Tirmizî, Hâkim, Beyhakî ve Taberî de rivayet etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 240 ve 294; *Sünen-i Neseî*, c. 7, s. 85-6, "Kan dökülmesinin büyüklüğü" bâbı; Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Fiten, "Mü'minin öldürmenin büyüklüğü" bâbı, 4273, 4274, 4275 nolu hadisler; *Sünenü'l-Kebir*, Kitabü'l-Cinayat, "Öldürmenin aslen haram olması" bâbı, c. 8, s. 16; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 3029 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 403, Kitabü't-Tefsir, Furkan Sûresi; Taberî, c. 5, s. 219.

f) İbn Abbâs'tan aktarılan bu rivayetlerde İbn Abbâs mü'minin kasten öldürülmesi hakkında nazil olan bu âyetleri zikretmektedir. İbn Abbâs bu rivayetlerde iki âyeti zikretmektedir. (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا) "*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir.*' (4/Nisa/93) Ve (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ﴿٨٦﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٩٦﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا) "*Yine onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Her kim bunları yaparsa ağır cezaya çarpar. Kıyâmet günü onun azabı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır. Ancak tevbe ve iman edip sâlih bir amel işleyenler müstesnadır. Çünkü Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.*" (25/el-Furkan/68-70)

g) Yukarıda aktardığımız rivayetlerden anlaşıldığına göre İbn Abbâs, Furkan Sûresi (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ﴿٨٦﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٩٦﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا) "*Yine onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Her kim bunları yaparsa ağır cezaya çarpar. Kıyâmet günü onun azabı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır. Ancak tevbe ve iman edip sâlih bir amel işleyenler müstesnadır. Çünkü Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.*" (25/el-Furkan/68-70) âyetlerinin müşrik olarak öldürüp de sonra tevbe eden kimseler hakkında nazil olduğu görüşündedir. Allah Teâlâ onların bu tevbesini kabul etmiştir. İbn Abbâs, Nisâ Sûresi (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا) "*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir.*" (4/Nisa/93) âyetinin ise İslam şeriatında öldürmenin hükmünü bilip de kasten öldüren kimseye özgü olduğu görüşündedir. Ancak serd ettiğimiz rivayetlerden birisinde bir çelişki görülmektedir. Zira İbn Abbâs Furkan Sûresi'nde geçen âyet hakkında âyetin Mekkî olduğunu Nisâ Sûresi'nde geçen âyet tarafından nesh edildiğini söyler. Bu durumda Furkan Sûresi ve Nisâ Sûresi'ndeki âyetlerden her birisi de kasten mü'mini öldürme konusuna yöneliktir. İbn Abbâs'tan gelen rivayetlerdeki bu belirsizliğe İbn Hacer'de işaret etmektedir. İbn Hacer bu

meyanda şu açıklamalarda bulunmaktadır: Bu rivayetlerde geçen bilgilerin özeti şudur ki: İbn Abbâs bazen iki âyetin aynı mahalde indiğini söylemekte ve bundan dolayı da âyetlerden birisinin mensuh olduğuna kanaat getirmektedir. Bazen de ikisinin indiği dönemin farklı olduğunu söylemektedir. Bu iki grup rivayetlerin arasını şöyle bulmak mümkündür: Furkan Sûresi'ndeki genel âyeti, mü'minin kasten öldürülmesini buyuran bu âyet tahsis etmiştir. Selefin çoğunluğu neshi tahsisi anlamında kullanmıştır. Bu yöntem İbn Abbâs'ın kelamının tearuza yorumlanmasından ve İbn Abbâs'ın başlangıçta nesh görüşünde olduğu ancak daha sonra bu görüşünden döndüğünü ileri sürmekten daha evladır. Bkz. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 496.

h) Rivayetlerden öyle anlaşılıyor ki, İbn Abbâs kasten bir mü'mini öldürenin ebediyen cehennemde olduğu ve tevbesinin kabul olunmayacağı görüşündedir. Ancak rivayetler yine çatışma halindedir. Zira Suyutî de Dahhak kanalıyla İbn Abbâs'tan karşıt noktada bir rivayet aktarmaktadır. Bizler örnek olması kabilinden yukarıdaki hadislere ek olarak hem Kurtubî'den hem de Suyutî'den alıntı yapacağız. Kurtubî, tefsirinde bu görüşe ışık tutacak bir rivayeti alıntılar: "Bir adam İbn Abbâs'a gelerek şöyle dedi: 'Bir mü'mini kasten öldüren kimsenin tevbesi mümkün mü?' İbn Abbâs 'Hayır, onun cehennemden başka cezası yoktur' dedi. Sa'd İbn Ubeyde dedi ki: 'Adam gittikten sonra onunla oturanlar ona: Sen bize katilin kabul edilecek bir tevbesinin mümkün olduğu şeklinde fetva veriyordun.' O, şöyle dedi: 'Ben, bunun mü'min bir kimseyi öldürmek isteyen kızgın bir kişi olduğunu zannediyorum.' (Sa'd) dedi ki: 'Arkasından bir adam gönderdiler, gerçekten de halinin bu olduğunu tesbit ettiler.'" *El-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 5, s. 333. Suyutî, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Eğer cezalandırırsa –yani mü'mini, kâfir için değildir- cezası cehennemdir. Dilerse de mü'mini affeder. Dilerse de cezalandırır." *Ed-Dürrü'l-Mensur*, c. 2, s. 197. Haberler arasındaki çelişkiyi gidermek gerçekten zordur. İlk haberlerin İbn Abbâs'ın sakındırma yoluyla böyle bir görüşe sahip olduğu ve çevresine böyle söylediği, Suyutî'nin rivayet ettiği haberde ise İbn Abbâs'ın asıl görüşü olduğu söylenilerek aradaki çelişki giderilebilir. Ancak şu kadar var ki, ilk rivayetlerin bu sonuncu rivayete göre daha sahih olduğu su götürmez bir gerçekliktir. Terhib görüşünde olduğunu destekleyebilecek bir rivayet de söz konusudur. İmam Ahmed ve Neseî, kasten adam öldürmenin hükmünü İbn Abbâs'a soran bir kişiye İbn Abbâs'ın şu cevabı verdiğini aktarırlar: "Yazıklar olsun sana, böyle birisinin tevbesi nasıl mümkün olur? Ben Peygamberimizi (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyururken dinledim: '*(Kıyâmet gününde) maktül boyun damarlarından kan akarak, başını ellerinden birisine asmış, diğer eliyle de katilini yakasından tutup sürükleyerek getirir. Nihayet (Allah'ın huzurunda) durdurulurlar. Bu sefer maktul, şanı yüce Allah'a şöyle der: 'Rabbim, bu beni öldürdü.' Yüce Allah katile: 'Sen artık bedbaht oldun, der ve katil alınıp cehenneme götürülür.*'" *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 240; *Sünen-i Neseî*, c. 7, s. 85. İbn Abbâs'ın bu cevabı hükmün açıklaması sadedinde olmadığı aksine öldürme eylemine karşı bir engelleme ve bir sakındırma görüşünde olduğuna delildir. Değilse kıyâmet gü-

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

94- "Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman, iyice araştırın ve size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek, 'Sen mü'min değilsin!' demeyin; çünkü Allah katında birçok ganimet vardır. Önceleri siz de öyleydiniz; ama Allah size lütufta bulunmuştu. Bu yüzden iyice araştırın. Çünkü Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

---

nünde maktülün katilini sürükleyerek getirmesi katilin tevbesinin kabulüne engel değildir. Zira öldürme eylemi katile hakkı için yapışır, tevbeyi ortadan kaldırmaz. Tevbe ancak Allah Teâlâ'ya ait hakkın olduğu yerde silinir. Kul hakkına gelince ise caninin boynunda hâlâ yük olarak kalmaktadır. Ancak maktülün affetmesi durumunda ortadan kalkar. Bu konuda öldürme ve zina iftirası ve hırsızlık gibi diğer kul hakları eşittir.

i) Cumhur, katilin tevbe etmesi halinde Allah Teâlâ'nın tevbesini kabul edeceği görüşündedir. Bu konuda (اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَآءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيدًا) "*Şüphesiz, Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar. Her kim Allah'a ortak koşarsa (doğru yoldan) pek uzak bir sapıklık içinde kalmıştır.*" (4/Nisa/116) buyruğunu delil olarak ileri sürmüşlerdir. Zira öldürme şirkin altındadır. Aynı şekilde (اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا) "*Ancak tevbe ve iman edip sâlih bir amel işleyenler müstesnadır.*" (25/el-Furkan/70) buyruğunu da ileri sürmüşlerdir. (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا) "*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse.*" buyruğu ise tevbe etmeksizin ölen ve bu günahını Allah Teâlâ'nın örteceği sâlih ameli bulunmayan kimseye hamledilir. Böyle bir kişi kâfirlerin cehennem ateşinde ebedi kalışı gibi ebedi kalır. Âyette geçen "qulûd" sözcüğünden kasıt ise son derece uzun bir müddet kalıştır. Bu son rivayetle İbn Abbâs'ın daha sonra gelecek ve oluşacak olan Mu'tezile veya Haricîlerin görüşünde değil de Ehl-i Sünnet'le paralel bir görüşte olduğunu söyleyebiliriz. Kurtubî, Taberî ve İbn Kesir de benzer bir yargıya varır. Taberî, c. 5, s. 221; *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 1, s. 571; *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 5, s. 232.

Ardından Mirdâs İbn Nüheyk el-Fezarî'nin ki bu şahıs mü'min idi, katili Üsame İbn Zeyd'in durumu hakkında da bir âyet indi.

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ } *"Ey iman edenler! Savaşa çıktığınız zaman."* Çıktığınızda.

{ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } *"Allah yolunda."* Cihada.

{ فَتَبَيَّنُوا } *"İyice araştırın."* Tahakkuk edin ta ki mü'min ve kâfir size iyice açığa çıksın.

{ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ } *"Ve size selam verene, demeyin."* Selam ile birlikte La ilahe illallah Muhammedün Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sözünü işittiğiniz kimseye.

{ لَسْتَ مُؤْمِنًا } *"Sen mü'min değilsin!"* Bundan dolayı onu öldürmeyin.

{ تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } *"Dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek."* Bununla, onunla birlikte bulunan ganimetleri isteyerek.

{ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ } *"Çünkü Allah katında birçok ganimet vardır."* Mü'minin öldürmesini terk eden kimse için birçok sevap bulunmaktadır.

{ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ } *"Siz de öyleydiniz."* Kavminizin içinde mü'minlerden Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabından Lâ ilahe İllallah ile güven içinde olmak istiyordunuz.

{ مِنْ قَبْلُ } *"Önceleri."* Hicretten önce.

{ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ } *"Ama Allah size lütufta bulunmuştu."* Kâfirlerin arasından hicret etmek ile.

{ فَتَبَيَّنُوا } *"Bu yüzden iyice araştırın."* Tam tespit ediniz. Diyor ki bekleyiniz de ta ki mü'mini öldürmeyesiniz.

{ إِنَّ اللهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا } *"Çünkü Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."* Öldürme ve öldürme dışındaki şeylerden.[25]

---

25 a) İmam Buharı (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا) "*Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman, iyice araştırın ve size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek, Sen mü'min değilsin, demeyin.*" buyruğu hakkında Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: Beraberinde birkaç koyun bulunan bir adama, Müslümanlar arkadan yetiştiler. O da 'esselamu aleyküm' dediği halde onu öldürdüler ve beraberindeki koyunlarını aldılar. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu konuda (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا) "*Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman, iyice araştırın ve size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek, 'Sen mü'min değilsin!' demeyin.*" buyruğuna kadar bu âyet-i kerimeyi indirdi. Dünya hayatının menfaati ise orada sözü geçen birkaç koyundu. Buhârî der ki: İbn Abbâs burada âyeti "es-Selam" şeklinde okumuştur. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 4591 nolu hadis. Bu hadisi Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Müslim, Kitabü't-Tefsir, 22; Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Huruf ve'l-Kıraat, 3974 nolu hadis; Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, (*Tuhfetü'l-Ahvezî*, c. 8, s. 386); *es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 9, s. 115; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 229 ve 272.

b) İbn Abbâs'tan aktarılan bu rivayette görüldüğü gibi İbn Abbâs'ın kıraat sahasındaki ilmî derinliği de göze çarpmaktadır. İbn Abbâs'ın bu kıraati Nafii, Ebû Cafer, Hamza ve Halef dışındaki on kurranın kıraatidir. Bu sonuncular âyeti resmi mushafta geçtiği gibi es-Selame değil de es-Seleme şeklinde medsiz olarak okumuşlardır. *En-Neşrü fi'l-Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 251.

c) İmam Buhârî'nin bu rivayeti *Mecmeü'z-Zevâid*'deki rivayete göre mücmel sayılabilir. Bezzar, İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) aralarında Mikdad ibn Esved'in de bulunduğu bir seriyye göndermişti. Üzerlerine gönderildikleri kavme vardıklarında, onları dağılmış buldular. Sadece yanında çok mal bulunan bir adam ayrılmayıp kalmıştı. O da: 'Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet ederim' dedi. Mikdad ise üzerine yürüyüp onu öldürdü. Arkadaşlarından birisi Mikdad'a: 'Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet eden bir adamı mı öldürdün? Allah'a yemin ederim ki, bu olayı Hz Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e anlatacağım' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzuruna vardıklarında: 'Ey Allah'ın Resûlü, bir adam Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet ettiği halde Mikdad onu öldürdü' dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Bana Mikdad'ı çağırın buyurarak; 'Ey Mikdad, Allah'tan başka ilah yoktur, diyen bir adamı mı öldürdün? Yarın kelime-i tevhid ile senin durumun nasıl olacak?' buyurdular. Allah Teâlâ da: (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللهُ عَلَيْكُمْ

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾

95- "Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturup kalanlarla, malları ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlar bir olmaz. Allah malları ve canlarıyla savaşanları, derece bakımından, oturup kalanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah her birine güzellik vaat etmiştir; ama savaşa katılanları, kendi katından çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır."

Ardından mücahidlerin sevabını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } *"Mü'minlerden oturup kalanlarla, bir olmaz."* Cihaddan geri kalan.

(فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا) *'Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman, iyice araştırın ve size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatini gözeterek, 'Sen mü'min değilsin!' demeyin; çünkü Allah katında birçok ganimet vardır. Önceleri siz de öyleydiniz; ama Allah size lütufta bulunmuştu. Bu yüzden iyice araştırın. Çünkü Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır'* âyetini indirdi de Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mikdad'a: 'Mü'min bir adam, inanmayan bir kavimle beraber olarak imanını gizliyordu. İmanını açığa vurdu, sen de onu öldürdün. Bundan önce Mekke'de sen de imanını gizliyordun' buyurdular." Hâfız Heysemî şöyle der: "Bu haberi Bezzâr rivayet etmiştir. Bu haberin isnadı iyi sayılır." *Mecmeü'z-Zevâid*, Kitabü't-Tefsir, c. 7, s. 8.

d) İmam Buhârî, Bezzâr hadisinin sonunu talikan tahric etmiştir. İmam Buhârî Said kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle dedi: Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mikdad'a "Ey Mikdad! Mü'min bir kişi, kâfirlerden meydana gelen kavminin beraberin de imanını gizlese de selamete erişince imanını açığa çıkarsa, bunun üzerine sen de onun imanına güvenmeyerek öldürmen doğru bir davranış sayılmaz. Nitekim sen de hicretten önce Mekke'de imanını böyle gizliyordun!" buyurdu. Buhârî, Kitabü'd-Diyat, 1. Bâb, 6866 nolu hadis. Buhârî'nin bu rivayeti "a" maddesinde geçen yukarıdaki rivayete göre âyet tefsiri bakımından daha güzeldir. Zira bu rivayette âyette geçen "*Önceleri siz de öyleydiniz*" ilahî buyruğuna yönelik bir açıklama da vardır.

{ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ } *"Özür sahibi olanlar dışında."* Güç ve beden zayıflığı, görme zaafiyeti. Abdullah İbn Ümm-ü Mektum ve Abdullah İbn Cahş el-Esedî gibi kendilerinin çıkışı.

{ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ بِأَمْوَالِهِمْ } *"Mallarıyla Allah yolunda savaşanlar."* Mallarını harcamakla.

{ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ } *"Ve canlarıyla. Allah malları ve canlarıyla savaşanları, oturup kalanlardan üstün kılmıştır."* Özür olmaksızın.

{ دَرَجَةً } *"Derece bakımından."* Fazilet bakımından.

{ وَكُلًّا } *"Gerçi her birisine."* Mücahid ve oturan iki fırkadan her birisine.

{ وَعَدَ اللهُ الْحُسْنَى } *"Allah güzellik vaat etmiştir."* İmanla cenneti.

{ وَفَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ } *"Ama savaşa katılanları, kendi katından üstün kılmıştır."* Cihad ile.

{ عَلَى الْقَاعِدِينَ } *"Oturup kalanlardan."* Özürsüz olarak.

{ أَجْرًا عَظِيمًا } *"Çok büyük bir ecirle."* Cennette bol bir sevapla.[26]

---

26 a) Tirmizî Ubeydullah ibn Haris'in mevlası Miksem'in İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittiğini nakleder: "*Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturup kalanlarla... bir değildir.*" âyetinden maksat Bedir'e katılmayarak yerlerinde oturanlar ile Bedir gazvesine çıkanlardır. Bedir gazvesi ile ilgili âyet nazil olunca Abdullah ibn Cahş ve İbn Ümm-ü Mektum: "*Ey Allah'ın Resûlü, biz amayız. Bizim için ruhsat var mıdır?*" dediler. Bunun üzerine; (لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ...) "*Mü'minlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturup kalanlarla... bir değildir.*" (4/Nisa/95) âyetiyle aynı âyetin "*Allah malları ve canlarıyla savaşanları, derece bakımından, oturup kalanlardan üstün kılmıştır.*" bölümü nazil oldu. İşte bunlar, özürsüz olarak yerlerinde oturanlardır. "*Ama savaşa katılanları, kendi katından çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır...*' Mü'minlerden özürsüz olarak yerlerinde oturanların dereceleri üzerine cihad edenlerin derecelerini yükseltmiştir. Tirmizî bu hadise "*Bu, hasen bir hadistir ve bu kanaldan rivayeti gariptir.*" notunu düşer. Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi 3032 nolu hadis. İmam Buhârî bu hadisten İbn Abbâs'ın 'Bedir'e katılmayarak yerlerinde oturanlar ile Bedir gazvesine çıkanlardır' sözünü tahric etmiştir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 4595 nolu hadis. Bu haberin isnadında Hasan ibn Muhammed ez-Zaferanî, Haccac İbn Muhammed, İbn Cüreyc, Abdülkerim ve Miksem ibn Becirre bulunmaktadır. İbn Cüreyc ile Miksem'in tercüme-i halini sunmuş, İbn

Cüreyc'in sika, fazıl ve fakih bir şahsiyet olduğunu belirtmiş, rivayetlerinde tedlis yaptığını ve mürsel rivayetlerde bulunduğunu belirtmiştir. Miksem ibn Becirre ise Abdullah ibn Hâris'in mevlası olmasına rağmen İbn Abbâs ile sürekli birlikte bulunduğundan dolayı İbn Abbâs'ın mevlasıdır da denilmiştir. Sâduk olduğunu ve mürsel rivayetlerde bulunduğunu belirtmiştik.

Hasan ibn Muhammed İbn es-Sabbah ez-Zaferanî. İmam Şafiî'nin dostudur. Sikadır. Müslim dışında bütün *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 170; el-Hulâsa, 80.

el-Haccac ibn Muhammed el-Masisi el-Aver, Ebû Muhammed et-Tirmizî. Bağdat'ta ardından da Masis'te konaklamıştır. Sika ve sebt olmasına rağmen ömrünün son demlerinde Bağdat'a gelmeden ölümünden önce karıştırmıştır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 154, 161 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 307.

Abdülkerim İbn Malik el-Cezerî. Ümeyye oğullarının mevlası Ebû Said. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 516, 1283 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 306. Bu hadis senedi kopukluk taşımadığından ve senedi oluşturan ricalin birbirinden haberi dinlemeleri itibariyle muttasıl bir hadistir. *Tehzibü't-Tehzîb*, c. 2, s. 318, 552 nolu madde; c. 2, s. 205, 371 nolu madde; c. 6, s. 373, 714 nolu madde. Ancak İbn Abbâs'tan aktarımda bulunan Miksem zayıf bir ravidir, sâduktur. Mürsel rivayetleri vardır. İmam Tirmizî'nin belirttiği gibi haber hasen kategorisine düşmektedir. Bu haberi Beyhakî Haccac ibn Muhammed kanalından bu isnadla tahric eder ve aynısını zikreder. Taberî de Haccac ibn Muhammed kanalından bu isnadla tahric eder ve aynısını zikreder. Ancak şu kadar var ki rivayetin son bölümündeki fazlalığı tahric etmez. Taberî'nin rivayetinde Abdullah ibn Cahş yerine Ebû Ahmed ibn Cahş geçmektedir. Beyhakî, c. 9, s. 47, Kitabü't-Tefsir, "Savaşa çıkma" bâbı; Taberî, c. 5, s. 229.

b) Taberânî, İbn Abbâs'tan (لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ) "*Mü'minler den -özür sahibi olanlar müstesna- oturanlarla Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler bir olmaz.*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Bunlar Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) döneminde O'nunla birlikte hastalıklar, bedensel acılar nedeniyle cihad etmeyenlerdir. Cihad etmeyen diğer bir grup daha söz konusu idi ki bunlar da sağlıklı olduğu halde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile cihad etmeyenlerdi."

Hâfız Heysemî şöyle der: "Bu haberi Taberânî iki kanalla aktarmıştır. Bu iki kanaldan birisinin senedini oluşturan rical tabakası sika kişilerdir. Ayrıca Beyhakî de bu haberi Ebû Nadra kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir." *Mecmeü'z-Zevâid*, Kitabü't-Tefsir, c. 7, s. 9; Beyhakî, Kitabü's-Seyr, "Zayıflık nedeniyle mazur olanlar" bâbı, c. 9, s. 24.

c) İbn Abbâs'ın âyeti Bedir Savaşı'na çıkanlar ve çıkmayanlar şeklindeki tefsir bir daraltma ve özelleştirme olarak değerlendirilmemelidir. Belki temsil yolunu kullanarak tefsir etmiştir. Yoksa âyet Bedir gazvesine katılanlara özgü değildir. Âyet Allah yolunda cihad eden bütün mü'minler hakkında geneldir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Bedir gazvesine katılmayan

hiçbir kimseyi kınamamıştır. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) cihad maksadıyla değil, Kureyş kervanını ele geçirmek maksadıyla Medine'den çıkmıştır. Buna rağmen Bedir gazvesine katılanlar diğerlerinden daha faziletlidirler. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Ömer'e "Allah'ın Bedir'e katılanlara muttali olarak: İstediğinizi yapınız, ben size mağfiret buyurdum demediğini nereden bilebilirsin ki?" dedi. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Mümtehine Sûresi, 4890 nolu hadis.

d) İbn Abbâs'ın temsilde bulunmadığını istediğini destekleyen hususu Taberânî'nin rivayetinde açıkça görebiliyoruz. Bu rivayette İbn Abbâs âyeti genelliği ifade edecek bir tarzda yorumlamış ve şöyle demiştir: "Bunlar Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) döneminde O'nunla birlikte hastalıklar, bedensel acılar nedeniyle cihad etmeyenlerdir. Cihad etmeyen diğer bir grup daha söz konusu idi ki, bunlar da sağlıklı olduğu halde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile cihad etmeyenlerdi."

e) İlk rivayette söz konusu edilen iki âma kişinin kimliği hakkında bilginler görüş birliğine varabilmiş değildir. Zira rivayetin Taberî'deki varyantında Ebû Ahmed ibn Cahş olarak geçmektedir. İbn Hacer bu ikinci ismin daha doğru olduğu görüşündedir. İbn Hacer Abdullah'ın Ebû Ahmed'in kardeşi olduğunu isminin Abd olduğu ve künyesiyle şöhret kazandığını belirtir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 262. İbn Hacer'in tespiti gerçeğe daha yakındır. Zira İbn Hacer sahabe biyografisiyle ilgili *el-İsâbe* adlı bir eserinin bulunduğunu hatırlayalım. İbn Hacer söz konusu eserinde Ebû Ahmed ibn Cahş'ın biyografisinde O'nun âma olduğunu, Abdullah adlı bir kardeşinin olduğunu belirtir. Kardeşi Abdullah'ın Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ilk gönderdiği seriyyenin komutanı olduğu bilgisini verir. *El-İsâbe*, c. 2, s. 278, 4583 nolu hadis.

f) Tirmizî'nin rivayetinden âyetin İbn Ümmü Mektum ile Abdullah (veya Ebû Ahmed ki doğru olan budur.) İbn Cahş'ın sorusu üzere bir defada nazil olduğu anlaşılıyor. Ancak Buhârî'de konuyla ilgili aktarılan rivayette ise (غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ) "*Özürsüz olarak*" bölümü ilk olarak âyetle birlikte nazil olmamış daha sonra İbn Ümmü Mektum'un sorusu üzere ruhsat kastıyla nazil olmuştur. İşte Buhârî'nin Zeyd İbn Sabit'ten aktardığı rivayet: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bana '*Mü'minlerden oturanlarla Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler bir olmaz.*' âyetini yazdırdı. İbn Ümmü Mektum ki, gözleri görmeyen birisiydi, şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü, vallahi cihada gücüm yetseydi, ben de cihad ederdim." Bunun üzerine Allah Teâlâ Resûlüne baldırı baldırımın üstündeyken vahy indirdi. Vahyin (Hz. Resûlullah üzerindeki) ağırlığı bana o kadar ağır bastı ki, sonunda ben dizimin ufalanıp dağılmasından korktum. Sonra Rasûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in üzerinden vahyin etkisi çekilince Allah Teâlâ '*Özür sahibi olmaksızın.*' bölümünü indirdi." Buhârî ayrıca bu haberi Bera İbn Azib'dan iki kanalla da tahric etmiştir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 5493 ve 5494 nolu hadisler. Bu iki rivayetten soruyu soranın İbn Ümmü Mektum olduğu ve soruyu âyetin nüzûlünden sonra sorduğu sorunun ardından vahyin geldiği ve âyetin sorudan sonra son şeklini aldığı anlaşılıyor.

دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾

96- "Kendi katından dereceler, bağışlanma ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ دَرَجَاتٍ مِنْهُ } *"Kendi katından dereceler vermiştir."* Allah Teâlâ tarafından derecelerde faziletler.

---

g) Buhârî'nin rivayetinin Tirmizî'nin rivayetinden daha sahih olduğunda kuşku bulunmamaktadır.

h) İbn Abbâs'ın Tirmizî'deki rivayetinde geçen (فَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً) *"Allah malları ve canlarıyla savaşanları, derece bakımından, oturup kalanlardan üstün kılmıştır.'* bölümü nazil oldu. İşte bunlar, özürsüz olarak yerlerinde oturanlardır. '*Ama savaşa katılanları, kendi katından çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır...*' Mü'minlerden özürsüz olarak yerlerinde oturanların dereceleri üzerine cihad edenlerin derecelerini yükseltmiştir." sözleri Taberî'nin rivayetinde bulunmamaktadır. İbn Hacer bunun haberde bir müdrec olduğunu belirtir. Yani bu söz İbn Abbâs'ın değil, İbn Cüreyc'in metne eklemesidir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 262. Özetle bu tefsire göre âyette iki yerde geçen "el-Kâidûn/oturanlar" ifadesi özürsüz olarak oturup kalanlardır. Buna göre özrü olup da cihada çıkamayanlar ecir bakımından Allah yolunda cihad edenler gibidirler. Bu tefsir İbn Cerir et-Taberî'nin İbn Cüreyc'den yaptığı iki nakille çatışmaktadır. İlkine göre (فَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً) "*Allah malları ve canlarıyla savaşanları, derece bakımından, oturup kalanlardan üstün kılmıştır.*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: Allah Teâlâ malları ve canlarıyla cihad edenleri özür sahiplerine üstün kılmıştır. İkincisi; (وَفَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا عَظِيمًا) "*Ama savaşa katılanları, kendi katından çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.*" Allah Teâlâ mü'minlerden özürsüz olarak cihada çıkmayıp oturanlardan üstün kılmıştır. Taberî, c. 5, s. 231. Bu tefsire göre Allah yolunda cihad edenler özür sahibi olup cihada çıkamayan mü'minlerden bir derece, özürsüz bir şekilde cihada çıkmayıp yerlerinde oturanlardan ise birçok derece ve büyük bir ecirle daha üstündürler. İbn Cerir de tefsirini buna göre yapmış ve İbn Cüreyc'den yaptığı nakille bunu desteklemiştir. Bu tefsirin daha güçlü olduğunu destekleyen emareler de yok değildir. Allah Teâlâ ilk yerde kendilerine üstün kılınanlar zikredildikten sonra Allah Teâlâ (وَكُلًّا وَعَدَ اللهُ الْحُسْنٰى) "*Gerçi Allah herbirine güzellik vaat etmiştir.*" buyurmaktadır. Yani mücahidler ile özrü bulunup cihada çıkamayanlar. Bu ise ilk yerde geçen oturanlardan kastın özür sahibi olup cihada çıkamayan mü'minler olduğuna delildir. Özürsüz yere cihada çıkamayanlar ise oturmaları ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den geri kalmaları nedeniyle hesaba çekileceklerdir. Bu son grup ödül almayı hak etmemektedirler.

{ وَمَغْفِرَةً } *"Bağışlanma."* Günahların.

{ وَرَحْمَةً } *"Ve rahmet."* Azaptan.

{ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا } *"Allah çok bağışlayan."* Oturup kalmaktan tevbe edenlere ve cihada çıkanlara.

{ رَحِيمًا } *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat edenlere karşı.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْاَرْضِ قَالُوٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَاُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾

97- "Melekler, canlarını alacakları sırada, kendilerine zulmedenlere, 'Ne yapıyordunuz?' diye sorduklarında onlar, 'Biz, yeryüzünde güçsüz bırakılmıştık.' derler. (Bunun üzerine melekler de onlara), 'Allah'ın yeri göç etmeniz için geniş değil miydi?' derler. İşte, onların varacakları yer cehennemdir. Orası varılacak ne kötü yerdir!"

Ardından Allah Teâlâ Bedir Savaşı'nda öldürülenler hakkında buyruğunu indirdi. Bunlar elli kişi idiler. İslam'dan irtidat etmiş ve bütünü öldürülmüştü. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ } *"Melekler, canlarını alacakları sırada."* Melekler Bedir Savaşı'nda onların ruhlarını kabzettiklerinde.

{ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ } *"Kendilerine zulmedenlere."* Şirk koşarak.

{ قَالُوا } *"Diye sorduklarında."* Melekler onlara ruhlarını kabzediş esnasında sorduklarında.

{ فِيمَ كُنْتُمْ } *"Ne yapıyordunuz?"* Mekke'de ne yapıyordunuz.

{ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ } onlar, *"'Biz, güçsüz bırakılmıştık.' derler."* Baskı altına alınmış zeliller idik.

{ فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde."* Mekke toprağında kâfirlerin ellerindeydik.

{ قَالُوٓا } *"(Bunun üzerine melekler de onlara), derler."* Melekler onlara derler ki.

{ اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ } *"Allah'ın yeri değil miydi?"* Medine yurdu.

{ وَاسِعَةً } *"Geniş."* Emin.

{ فَتُهَاجِرُوا فِيهَا } *"Göç etmeniz için."* Oraya.

{ فَاُولٰٓئِكَ } *"İşte."* Bu çıkış.

{ مَاْوٰيهُمْ } *"Onların varacakları yer."* Onların varacağı yer.

{ جَهَنَّمُ وَسَآءَتْ مَصِيرًا } *"Cehennemdir. Orası varılacak ne kötü yerdir!"* Oraya dönerler.

اِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾

98- "Ancak, çare bulamayan ve yol bilmeyen güçsüz bırakılmış erkek, kadın ve çocuklar bunun dışındadır."

Ardından özür sahiplerini açıklayarak şöyle buyurdu:

{ اِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ } *"Ancak güçsüz bırakılmış erkek, bunun dışındadır."* Zayıf yaşlılar.

{ وَالنِّسَآءِ وَالْوِلْدَانِ } *"Kadın ve çocuklar."* Çocuklar/sabiler.

{ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً } *"Çare bulamayan."* Çıkmaya çıkış yolu bulamayan.

{ وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا } *"Ve yol bilmeyen."* Yol tanımayan.

فَاُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾

99- "İşte bunlar, Allah'ın kendilerini affetmesi umulan kimselerdir. Çünkü Allah çok affeden, çok bağışlayandır."

{فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللهُ} *"İşte bunlar, Allah'ın umulan kimselerdir."* Asâ sözcüğü Allah hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ} *"Kendilerini affetmesi."* Onlardan meydana gelen davranışlar konusunda.

{وَكَانَ اللهُ عَفُوًّا} *"Çünkü Allah çok affeden."* Onlardan meydana gelen şeye karşı.

{غَفُورًا} *"Çok bağışlayandır."* Onlardan tevbe edenlere.[27]

---

27 a) İmam Buhârî, Ebü'l-Esved Muhammed ibn Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Medinelilerden savaşa katılmak üzere belli miktarda asker göndermeleri istendi. Ben de gönderilecek bu askerler arasına yazıldım. İbn Abbâs'ın azadlısı İkrime ile karşılaştım. Ona durumu bildirince, bu işten elinden geldiğince beni de alıkoymaya çalıştı, sonra şöyle dedi: 'İbn Abbâs bana şunu haber verdi: Müslümanlardan bazı kimseler, müşriklerle birlikte olup Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) döneminde müşriklerin kalabalığını artırıyorlardı. Atılan bir ok gelir onlardan birisine isabet eder, onu öldürürdü. Yahut da ona bir darbe indirilerek o kimselerden birisi öldürülebiliyordu. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ: (... اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ) '*Melekler, canlarını alacakları sırada, kendilerine zulmedenlere.*' âyetini indirdi.'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, 19. Bâb, 4596 nolu hadis; Kitabü'l-Fiten, 12. Bâb; 7085 nolu hadis. Ayrıca bu haberi Beyhakî ve Taberî de tahric etmişlerdir. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 9, s. 12, Kitabü's-Siyer, Bâb-ü Fardi'l-Hicret; Taberî, c. 5, s. 234.

b) Hadisin "*Medinelilerden savaşa katılmak üzere belli miktarda asker göndermeleri istendi*" ilk bölümünde geçen bu cümlelerden kasdın ne olduğu hakkında biraz açıklama gerektirmektedir. Acaba bu askerî hareket kimin döneminde ve nereye gönderilecekti. İbn Hacer'in verdiği bilgiye göre İbn Zübeyr'in Mekke'de yönetimi ele aldığı dönemde idi ve Abdülmelik'e karşı harekete geçilecekti. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 263. İbn Abbâs'ın "Müslümanlardan bazı kimseler, müşriklerle birlikte olup Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) döneminde müşriklerin kalabalığını artırıyorlardı" ifadeleri ise İbn Abbâs'ın (اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ) "Melekler, canlarını alacakları sırada, kendilerine zulmedenlere" âyetinin haklarında nazil olduğu müslümanlardır.

c) Bu âyetin sebeb-i nüzûlü bağlamında değerlendirilebilecek İbn Abbâs'tan başka bir rivayeti Taberî İkrime kanalıyla aktarmaktadır: "Mekke halkından bir topluluk Müslüman olmuştu. Onlar Müslümanlıklarını gizliyorlardı. Müşrikler, Bedir Savaşı'nda onları da götürmüşlerdi. Onlardan bazıları öldürüldüler. Bunun üzerine Müslümanlar, 'Öldürülen şu arkadaşlarımız Müslüman idi-

ler. Onlar buraya zorla getirildiler. Siz onlar için af dileyin.' dediler. İşte bunun üzerine (اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْاَرْضِ قَالُوٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَاُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَآءَتْ مَصِيرًا) *'Melekler, canlarını alacakları sırada, kendilerine zulmedenlere, 'Ne yapıyordunuz?' diye sorduklarında onlar, 'Biz, yeryüzünde güçsüz bırakılmıştık.' derler. (Bunun üzerine melekler de onlara), 'Allah'ın yeri göç etmeniz için geniş değil miydi?' derler. İşte, onların varacakları yer cehennemdir. Orası varılacak ne kötü yerdir!'* âyet-i kerimesi nazil oldu. Müslümanlar, Mekke'de kalan diğer Müslümanlara bu âyeti yazıp gönderdiler. Ve özürlerinin kabul edilmediğini bildirdiler. Bunun üzerine onlar da Mekke'yi terk edip hicret etmek için yola çıktılar. Fakat müşrikler onları yakaladılar ve dinlerinden döndürerek fitneye düşürmek istediler. Bu sefer Mekke'de kalan bu Müslümanlar hakkında şu âyet nazil oldu: (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ) *'İnsanlardan kimi vardır ki, Allah'a iman etti, der, ama Allah uğrunda bir sıkıntıya uğratıldığı zaman, insanlardan gördüğü sıkıntıyı Allah'ın azabı gibi tutar.'* (29/el-Ankebût/10). Müslümanlar bu âyeti de yazıp onlara gönderdiler. Onlar da çok üzüldü ve bütün hayırlardan ümitlerini kestiler. Bundan sonra Mekke'deki o Müslümanlar hakkında şu âyet nazil oldu: '*Ey Muhammed, şüphesiz ki Rabbin, mihnete uğrattıktan sonra hicret eden sonra da cihad eden ve işkencelere sabredenleri affeder.*' Bu defa Müslümanlar, Mekke'deki Müslümanlara bu âyeti yazıp gönderdiler ve onlara 'Allah, sizin için bir çıkar yol gösterdi.' dediler. Bunun üzerine Mekke'deki Müslümanlar hicret için yola çıktılar. Müşrikler de geriden gelip onlara kavuştular ve birbirleriyle vuruştular. Ölen öldü, kurtulan da kurtulmuş oldu." Taberî, c. 5, s. 233. Taberî'nin bu haberinin sened tabakasında Ahmed ibn Mansur er-Remadî, Ebû Ahmed ez-Zübeyrî, Muhammed ibn Şerik, Amr ibn Dinar ve İkrime bulunmaktadır. Amr ibn Dinar ile İkrime'nin tercüme-i hallerini sunmuş, Amr'ın sika, İkrime'nin ise sebt olduğunu belirtmiştik.

Ahmed ibn Mansur İbn Seyyar er-Remadi. Sika ve hâfızdır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 26, 127 nolu madde.

Ebû Ahmed ez-Zübeyrî. Muhammed ibn Abdullah ez-Zübeyr ibn Amr ibn Dirhem el-Esedî. Sika ve sebttir. Ancak Sevrî'den aktardığı hadislerde bazen hataya düşer. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 176, 377 nolu madde.

Muhammed ibn Şerik el-Mekkî, Ebû Osman. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 170, 307 nolu madde.

Taberî'nin bu isnad zincirinde geçen ricaller sikadır. İsnadda herhangi bir kopukluk da bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 221, 348 nolu madde; c. 8, s. 28, 45 nolu madde. Ahmed İbn Mansur er-Remadî'nin tercüme-i hali için bkz. *Tehzibü'l-Kemal*. Buna göre bu haber sahihtir.

d) İbn Hişam'da Siretinde bu olaya değinir. Bu durumda olanların isimlerini, mücadelelerini ve geçirdikleri evreleri anlatır. Haris ibn Zema ibn Abdülmuttalib, Ebü'l-Kays ibn Velid ibn Muğire, Ebû Kays ibn el-Fakih ibn Muğire, Ali ibn Ümeyye ibn Halef, As ibn Münebbih el-Haccac bunlar arasındadır. *Siret-ü İbn Hişam*, c. 2, s. 330.

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللهِ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهٖ مُهَاجِرًا اِلَى اللهِ وَرَسُولِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ عَلَى اللهِ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾

100- "Kim, Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer ve bolluk bulur. Şu halde, kim Allah'a ve elçisine hicret etmek üzere evinden çıkar ve sonra da kendisine ölüm erişirse, (bilsin ki), onu ödüllendirmek Allah'a aittir. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللهِ } *"Kim, Allah yolunda hicret ederse."* Allah'a taatte.

{ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde bulur."* Medine yurdunda.

{ مُرَاغَمًا } *"Gidecek."* Sığınılacak ve çıkış yeri.

{ كَثِيرًا وَسَعَةً } *"Çok yer ve bolluk."* Yaşamında bolluk ve güven. Bu âyet-i kerime Eksem İbn Sayfî hakkında nazil olmuştur. Ardından

---

e) Âyet ve sebeb-i nüzûllerden açıkça anlaşılmaktadır ki; küfür diyarından hicret etmeye güç yetirebilen bir mü'minin söz konusu yerde kalması caiz değildir. Ancak bu hüküm bütünüyle mutlak bir hüküm değildir. Bu hükmün geçerli olabilmesi için Müslüman'ın bu şirk/küfür diyarında İslam'ın yüce şiarlarını yaşatabilmeye ve diriltebilmeye olanağının olmaması gerekir. Âyetten ayrıca bu halette vefat eden bir Müslüman'ın nefsine zulmedici ve günah işleyici olduğunu da anlayabilmekteyiz.

f) İbn Hacer "*Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur*" hadisine düştüğü şerhte kısaca şöyle der: "Müslümanların fethettiği bir yurttan hicret etmek vacip değildir. Ancak Müslümanların fethinden önce Müslümanlar şu üç gruptan birisine dahil olur: İlki; bu yurttan hicret etmeye gücü yeten, ancak bu yurtta dinini açıkça dillendirmeye olanağı olmayan, vacipleri yerine getirme gücü bulunmayan kimse. Böyle bir kimsenin hicret etmesi vaciptir. İkincisi; bu yurttan hicret etmeye gücü yeten, ancak diğer taraftan bu yurtta dinini açıkça dillendirme olanağı olan, vacipleri yerine getirme gücü bulunan kimse. Böyle bir kimsenin hicret etmesi müstehaptır. Üçüncüsü; esaret, hastalık veya bunun dışındaki diğer başka bir nedenden ötürü hicret etme gücü bulunmayan kimse. Böyle bir kimsenin bu yurtta ikamet etmesi caizdir." *Fethü'l-Bâri*, c. 6, s. 190, Kitabü'l-Cihad, "Fetihten sonra hicret yoktur" bâbı.

da Cündeb İbn Damre hakkında nazil olmuştur. Bu şahıs yaşlı idi ve Mekke'de bulunuyordu. Mekke'den Medine'ye hicret etmek için yola çıktı. Ten'im bölgesine geldiğinde ölüm kendisini buldu. Onun sevabı muhacirlerin sevabının aynısıdır. Hamdedici olarak vefat etti. Onun hakkında bu âyet nazil oldu.

{ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهٖ } "*Şu halde, kim evinden çıkar.*" Mekke'den.

{ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ } "*Allah'a hicret etmek üzere.*" Allah Teâlâ'ya taat için.

{ وَرَسُولِهٖ } "*Ve elçisine.*" Medine'deki Resûlüne.

{ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ } "*Ve sonra da kendisine ölüm erişirse.*" Ten'im bölgesinde.

{ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ } "*(Bilsin ki), onu ödüllendirmek.*" Hicretinin sevabının vacip oldu.

{ عَلَى اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا } *"Allah'a aittir. Çünkü Allah, çok bağışlayan."* Müşrikken kendisinden meydana gelen davranışlara.

{ رَحِيمًا } *"Çok merhametli olandır."* Müslümanken meydana gelen şeylere.

وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾

101- "Yeryüzünde yolculuğa çıktığınızda, inkâr edenlerin size saldırıda bulunmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda sizin için bir sakınca yoktur. Çünkü kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır."

{ وَاِذَا ضَرَبْتُمْ } *"Yolculuğa çıktığınızda."* Yolculuğa çıktığınızda.

{ فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde."* Allah yolunda.

{فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ} *"Sizin için bir sakınca yoktur."* Günah.

{اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ} *"Namazı kısaltmanızda."* Mukimken kıldığınız namazdan.

{اِنْ خِفْتُمْ} *"Korkarsanız."* Bilirseniz.

{اَنْ يَفْتِنَكُمُ} *"Size saldırıda bulunmasından."* Sizi öldürmelerinden.

{الَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr edenlerin."* Namazda.

{اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا} *"Çünkü kâfirler, sizin apaçık düşmanınızdır."* Düşmanlığı açıktır. Bu korku namazıdır.

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوٓا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَآئِكُمْ وَلْتَاْتِ طَآئِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَاْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُوٓا اَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾

102- "Onların içinde iken namaz kıldırdığında, içlerinden bir grup silahlarını alıp seninle birlikte namaza dursun ve secde edince de bu grup arka tarafınıza geçsin! Bu kez de, namaz kılmayan diğer grup gelip seninle birlikte namazı kılsınlar. Onlar da tedbirli olsunlar ve silahlarını yanlarında bulundursunlar. Çünkü inkâr edenler size ansızın bir baskın yapmak için, silah ve mühimmatınızın yanınızda olmamasını arzu ederler. Ancak yağmurdan dolayı güçlük çekiyorsanız veya hasta iseniz, silahlarınızı bir yere bırakmanızda sizin için bir sakınca yoktur. Yine

de gerekli tedbirinizi alın! Allah, inkâr edenlere alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."

Ardından Allah Teâlâ korku namazının nasıl kılınacağını açıklayarak şöyle buyurdu:

{وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ} *"Onların içinde iken."* Onlarla birlikte bulunduğunda.

{فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ} *"Namaz kıldırdığında."* Onlara namaz kıldırdığında tekbir al, onlar da seninle birlikte tekbir alsınlar.

{فَلْتَقُمْ} *"Namaza dursun."* Bulunsun.

{طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ} *"İçlerinden bir grup seninle birlikte."* Namazda.

{وَلْيَاْخُذُوٓا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا} *"Silahlarını alıp ve secde edince de."* Bir rekâtın rükûunu ettiklerinde.

{فَلْيَكُونُوا} *"Geçsin."* Dönsünler.

{مِنْ وَرَآئِكُمْ} *"Bu grup arka tarafınıza."* Düşmanın hizasında onların ashabının saffına.

{وَلْتَاْتِ طَآئِفَةٌ اُخْرٰى} *"Bu kez de, diğer grup gelip."* düşmanın hizasında bulunan.

{لَمْ يُصَلُّوا} *"Namaz kılmayan."* seninle ilk rekâtı kılmayan.

{فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ} *"Seninle birlikte namazı kılsınlar."* İkinci rekâtı.

{وَلْيَاْخُذُوا حِذْرَهُمْ} *"Onlar da tedbirli olsunlar."* Düşmanlarına.

{وَاَسْلِحَتَهُمْ} *"Ve silahlarını yanlarında bulundursunlar."* Silahlarını beraberlerinde alsınlar.

{وَدَّ} *"Çünkü arzu ederler."* Temenni ederler.

{الَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr edenler."* Yani Benî Enmar kabilesi.

{لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ} *"Silahlarınızın yanınızda olmamasını."* Onları unutmanızı.

{وَاَمْتِعَتِكُمْ} *"Ve mühimmatınızın."* Savaş araç gereçlerinizin yanınızda bulunmamasını.

{فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ} *"Size yapmak için."* Size saldırmak.

{مَيْلَةً وَاحِدَةً} *"Ansızın bir baskın."* Namazdayken size karşı bir hamle, ardından Allah Teâlâ mü'minlere namazda silahlarını yere bırakabilme ruhsatını vererek şöyle buyurdu:

{وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ} *"Sizin için bir sakınca yoktur."* Size bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ} *"Ancak yağmurdan dolayı güçlük çekiyorsanız."* Şiddetli yağmurdan.

{اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰى} *"Veya hasta iseniz."* Yaralı iseniz.

{اَنْ تَضَعُوٓا اَسْلِحَتَكُمْ} *"Silahlarınızı bir yere bırakmanızda."* Silahlarınızı.

{وَخُذُوا حِذْرَكُمْ} "*Yine de gerekli tedbirinizi alın.*" Düşmanlarınıza karşı.

{اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ} *"Allah, inkâr edenlere hazırlamıştır."* Benî Enmar kabilesine.

{عَذَابًا مُهِينًا} *"Alçaltıcı bir azap."* Onunla alçaltılacakları.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Alçaltıcı."* Şiddetli anlamına gelmektedir.[28]

---

28 a) İmam Buhârî, Said İbn Cübeyr kanalıyla şöyle rivayet etmektedir: İbn Abbâs Allah Teâlâ'nın (وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُوٓا اَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا) *"Eğer size yağmurdan dolayı bir zarar gelir yahut hasta bulunursanız, silahlarınızı bırakmanızda sizin için bir sakınca yoktur. Ama son derece tedbirli bulunun. Şüphesiz Allah, kâfirlere küçültücü bir azap hazırlamıştır."* kavli hakkında Abdurrahman ibn Avf yaralı idi (İşte bu âyet onun hakkında nazil oldu)' demiştir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 4599

فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِكُمْ ۚ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ ۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتٰبًا مَّوْقُوْتًا ﴿١٠٣﴾

103- "Namazı bitirdiğinizde, ayakta durarak, oturarak ve yanlarınızın üzerinde Allah'ı anın! Güvene kavuştuğunuzda da namazı dosdoğru kılın. Çünkü namaz, mü'minlere vakitli olarak farz kılınmıştır."

{فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ} *"Namazı bitirdiğinizde."* Korku namazını bitirdiğinizde.

{فَاذْكُرُوا اللّٰهَ} *"Allah'ı anın!"* Allah için namaz kılınız.

{قِيَامًا} *"Ayakta durarak."* Sağlıklı olan için.

{وَقُعُوْدًا} *"Oturarak."* Hasta için.

{وَعَلٰى جُنُوْبِكُمْ} *"Ve yanlarınızın üzerinde."* Yaralı ve ağır hastaya.

{فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ} *"Güvene kavuştuğunuzda da."* Kendi yurtlarınıza dönüp de korku haleti sizden ayrıldığında.

---

numaralı hadis. Bu haberi Hâkim ve Taberî de Haccac ibn Muhammed kanalıyla devamını da bu isnad ile rivayet etmişlerdir. Hâkim "Bu hadis, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Ancak her ikisi de bu habere tahric etmemişlerdir." der. Zehebî de onun bu yargısını doğru bulur. Taberî, c. 5, s. 259; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 308, Kitabü't-Tefsir. Ancak İmam Buhârî bu habere göre tahric etmiştir. Beyhakî de Hâkim kanalından isnadıyla tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. Beyhakî, 553, Kitabü's-Salat, "Mazur olan kimsenin silahı yere bırakması" bâbı.

b) Sebebin hususiliği hükmün umumiliğine engel değildir, şeklindeki tefsir kuralı bilinmektedir. İbn Abbâs bu âyetin yaralı Abdurrahman ibn Avf hakkında nazil olduğunu belirtmektedir. Ancak âyetin onun hakkında nazil olmuş olması bu hükmün genelliği ve kapsayıcılığı hakkında engel değildir. Müslümanlar kâfirlerle karşı karşıya kaldıklarında yağmur, hastalık vb. gerekçelerle silahı taşımak kendilerine ağır geliyor ve eziyet veriyorsa, silahlarını bırakmaları mübahtır.

{فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ} *"Namazı dosdoğru kılın."* Dört rekât olarak tam kılınız.

{إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ} *"Çünkü namaz."* Olmuştur.

{عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا} *"Mü'minlere vakitli olarak farz kılınmıştır."* Yolculuk ve ikamet halinde belirli ve farz kılınmıştır. Yolcu için iki rekât, mukim için dört rekâttır.

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَآءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾

104- "(Düşmanınız olan) o toplumun peşine düşmekte gevşeklik göstermeyin! Eğer siz acı çekmekte iseniz, kuşkusuz onlar da sizin acı çektiğiniz gibi acı çekmektedir. Ama siz, Allah'tan, onların beklemedikleri şeyleri beklemektesiniz. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

Ardından Allah Teâlâ Uhud gününden sonra mü'minleri Ebu Süfyan'ı ve ashabını aramaya özendirerek şöyle buyurdu:

{وَلَا تَهِنُوا} *"Gevşeklik göstermeyin!"* Acze düşmeyiniz ve zaafa uğramayınız.

{فِي ابْتِغَآءِ الْقَوْمِ} *"(Düşmanınız olan) o toplumun peşine düşmekte."* Ebu Süfyan'ı ve ashabını talep etme konusunda.

{إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ} *"Eğer siz acı çekmekte iseniz."* Yaralanmaktan dolayı acı çekiyorsanız.

{فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ} *"Kuşkusuz onlar da acı çekmektedir."* Yaralanarak acı çekmektedirler.

{كَمَا تَأْلَمُونَ} *"Sizin acı çektiğiniz gibi."* Yaralanarak acı çektiğiniz gibi.

{وَتَرْجُونَ مِنَ اللهِ} *"Ama siz, Allah'tan, beklemektesiniz."* Sevabını beklemektesiniz ve Onun azabından korkmaktasınız.

{ مَا لَا يَرْجُونَ } *"Onların beklemedikleri şeyleri."* Beklediğinizi.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا } *"Allah hakkıyla bilen"* Yaralanmanızı.

{ حَكِيمًا } *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Kavmi takip etmenize size hükmetmiştir.

اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَآ اَرٰيكَ اللّٰهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾

105- "Biz sana Kitabı, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hükmetmen için, gerçek olarak indirdik. Sen hainlerin savunucusu olma!"

Ardından zırh hırsızı Ta'me İbn Ubeyrık ile onu hırsızlıkla suçlayan Yahudi Zeyd İbn Semin'in kıssasını aktararak şöyle buyurdu:

{ اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ } *"Biz sana Kitab'ı indirdik."* Cebrail'i Kur'an ile.

{ بِالْحَقِّ } *"Gerçek olarak."* Hak ve bâtılın açıklanması için.

{ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ } *"İnsanlar arasında hükmetmen için."* Ta'me ve Zeyd İbn Semin'in arasında hak ile hükmetmen için.

{ بِمَآ اَرٰيكَ اللّٰهُ } *"Allah'ın gösterdiği şekilde."* Allah Teâlâ'nın sana Kur'an'da öğrettiği ve açıkladığı şekilde.

{ وَلَا تَكُنْ لِلْخَآئِنِينَ } *"Sen hainlerin olma."* Hırsızlık yaparak hain olan Tu'me'nin.

{ خَصِيمًا } *"Savunucusu."* Yardımcısı.

وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٦﴾

106- "Allah'tan bağışlanmanı iste. Kuşkusuz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir!"

{وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ} *"Allah'tan bağışlanmanı iste."* Yahudi Zeyd İbn Semin'e dövmeye yeltenmenden dolayı Allah Teâlâ'ya tevbe et.

{إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا} *"Kuşkusuz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir!"* Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı Rahîmdir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Kuşkusuz Allah, çok bağışlayan"* yeltenmeye kalkıştığın şeye *"çok merhamet edendir."* Sana.

وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾

107- "Sen kendilerine hainlik edenleri savunma. Çünkü Allah, sürekli hainlik yapıp günah işleyeni sevmez!"

{وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ} *"Sen kendilerine hainlik edenleri savunma."* Hırsızlık ile.

{إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا} *"Çünkü Allah, sürekli hainlik yapıp sevmez."* Hırsızlık yaparak hain olan kimseyi.

{أَثِيمًا} *"Günah işleyeni."* Yalan yere yemin etmekle ve suçsuz bir kişiye iftira atmakla facir olan kişiyi.

يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾

108- "Bunlar insanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler! (Oysa Allah) O'nun hoşnut olmadığı sözü gece düzüp kurarlarken, onlarla birlikte idi. Allah, onların yapmakta olduklarını kuşatandır."

{يَسْتَخْفُونَ} *"Bunlar gizler de."* Utanırlar.

{مِنَ النَّاسِ} *"İnsanlardan."* Hırsızlıklarını.

{ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ } *"Allah'tan gizlemezler!"* Allah Teâlâ'dan gizleyemezler.

{ وَهُوَ مَعَهُمْ } *"(Oysa Allah) Onlarla birlikte idi."* Onları bilir.

{ اِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ } *"O'nun hoşnut olmadığı sözü gece düzüp kurarlarken."* Diyor ki; Allah Teâlâ'nın razı olmadığı sözü söylüyor ve bir araya getiriyorlar. Onlar da Allah Teâlâ'dan razı değildirler. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ } *"Allah, onların yapmakta olduklarını."* Sözlerini.

{ مُحِيطًا } *"Kuşatandır."* Bilendir.

هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾

109- "Haydi siz dünya hayatında onları savundunuz; ya kıyâmet gününde Allah'a karşı onları kim savunacak ya da kim onlara vekil (destekçi) olacak?"

{ هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ } *"Haydi siz."* Sizler ey kavim Ta'me'yi yani Benî Zufr'u.

{ جَادَلْتُمْ } *"Savundunuz."* Savundunuz.

{ عَنْهُمْ } *"Onları."* Ta'me'yi.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ } *"Dünya hayatında Allah'a karşı kim savunacak?"* Allah Teâlâ'ya karşı savunacak.

{ عَنْهُمْ } "*Onları.*" Ta'me'yi.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا } *"Ya kıyâmet gününde. Ya da kim onlara olacak?"* Kıyâmet gününde Ta'me'yi.

{ وَكِيلًا } *"Vekil (destekçi)."* Allah Teâlâ'nın azabından kefil olarak.

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهٗ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١١٠﴾

110- "Kim bir kötülük yapar veya kendine zulmeder de, sonra Allah'tan bağışlanma dilerse, Allah'ı çok bağışlayan, çok merhamet eden olarak bulur."

{وَمَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا} *"Kim bir kötülük yapar."* Hırsızlık.

{اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهٗ} *"Veya kendine zulmeder de."* Bâtıl yere yemin ederek ve suçsuz birisine iftira atarak.

{ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ} *"Sonra Allah'tan bağışlanma dilerse."* Allah Teâlâ'ya tevbe ederse.

{يَجِدِ اللّٰهَ غَفُوْرًا} *"Allah'ı çok bağışlayan, olarak bulur."* Günahlarına karşı.

{رَّحِيْمًا} *"Çok merhamet eden."* Tövbesinden önce olması cihetiyle.

وَمَنْ يَّكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهٗ عَلٰى نَفْسِهٖ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿١١١﴾

111- "Kim bir günah işlerse, onu ancak kendine karşı işlemiş olur. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{وَمَنْ يَّكْسِبْ اِثْمًا} *"Kim bir günah işlerse."* Hırsızlık ve Allah Teâlâ adına yalan yere yemin ederek.

{فَاِنَّمَا يَكْسِبُهٗ} *"Onu ancak işlemiş olur."* Cezalandırılması.

{عَلٰى نَفْسِهٖ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا} *"Kendine karşı. Allah hakkıyla bilen."* Yani zırhı çalanı.

{حَكِيْمًا} *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Hırsızın elinin kesileceği şeklindeki verdiği hükümde.

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيْٓئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرِيْٓـًٔا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿١١٢﴾

112- "Kim bir hata veya günah işler ve sonra da onu suçsuz birinin üzerine atarsa, kuşkusuz o, büyük bir iftira ve açık bir günah yüklenmiş olur."

{وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيْٓئَةً} *"Kim bir hata işler."* Hırsızlık.

{اَوْ اِثْمًا} *"Veya günah."* Ya da Allah adına yalan yere yemin ederse.

{ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ} *"Ve sonra da onu atarsa."* Hırsızlığı.

{بَرِيْٓـًٔا} *"Suçsuz birinin üzerine."* Zeyd İbn Semin'in.

{فَقَدِ احْتَمَلَ} *"Kuşkusuz o yüklenmiş olur."* Kendi nefsine vacip kılmıştır.

{بُهْتَانًا} *"Büyük bir iftira."* Büyük bir buhtanın cezasını.

{وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا} *"Ve açık bir günah."* Açık bir günahın cezasını.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهٗ لَهَمَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ اَنْ يُّضِلُّوْكَ وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ شَيْءٍ وَّاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيْمًا ﴿١١٣﴾

113- "Eğer Allah'ın sana lütfu ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir grup seni saptırmaya yeltenmişti. Oysa onlar ancak kendilerini saptırırlar ve sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Gerçekten Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür."

{ وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ } *"Eğer Allah'ın sana lütfu olmasaydı."* Allah Teâlâ'nın sana peygamberlikle fazlı olmamış olsaydı.

{ وَرَحْمَتُهُ } *"Ve rahmeti."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı sana göndermesi olmamış olsaydı.

{ لَهَمَّتْ } *"Yeltenmişti."* Kalplerinde gizlemiş ve murat etmişlerdi.

{ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ } *"Onlardan bir grup."* Ta'me'nin kavminden.

{ اَنْ يُضِلُّوكَ } *"Seni saptırmaya."* Seni hükümde hataya düşürmeye.

{ وَمَا يُضِلُّونَ } *"Oysa onlar saptırırlar."* Hüküm verişte.

{ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ } *"Ancak kendilerini. Ve sana hiçbir zarar veremezler."* Bir şey ile. Zira onun zarar verişi ancak yalan yere şehadette bulunan kimseyedir.

{ وَاَنْزَلَ اللهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ } *"Allah sana Kitabı indirmiş."* Kur'an'ı Cebrail ile.

{ وَالْحِكْمَةَ } "*Ve hikmeti.*" İçinde helali, haramı, kazayı.

{ وَعَلَّمَكَ } *"Ve sana öğretmiştir."* Kur'an'la hükümleri ve hudutları sana öğretmiştir.

{ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ } *"Bilmediğini."* Kur'an'dan önce.

{ وَكَانَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا } *"Gerçekten Allah'ın sana olan lütfu çok büyüktür."* Peygamberlik ile.

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾

114- "Onların gizli konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Yalnız sadaka verilmesini veya iyilik yapılmasını yahut insanların arasını bulmayı emredenler bunun dışındadır. Kim, Allah'ın rızasını kazanmak için bunu yaparsa, biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz."

{لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ} *"Onların gizli konuşmalarının çoğunda hayır yoktur."* Ta'me'nin kavminin gizlice konuşmalarında.

{اِلاَّ مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ} *"Yalnız sadaka verilmesini emredenler bunun dışındadır."* Ancak yoksullara sadaka verilmesini özendirmek için gizlice konuşma istisna.

{اَوْ مَعْرُوفٍ} *"Veya iyilik yapılmasını."* Bir insana karz-ı hasen yapmayı.

{اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ} *"Yahut insanların arasını bulmayı."* Ta'me ve Yahudi Zeyd İbn Semin.

{وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ} *"Kim, bunu yaparsa."* Sadaka, karz-ı hasen ve ıslah edişi.

{ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ} *"Allah'ın rızasını kazanmak için."* Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmak için.

{فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ} *"Biz ona vereceğiz."* Bahşedeceğiz.

{اَجْرًا عَظِيمًا} *"Büyük bir mükâfat."* Cennette bol bir bağış.

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

115- "Kendisine doğru yol belli olduktan sonra, Peygamber'den ayrılarak, mü'minlerin tuttuğu yoldan başkasına gidenleri biz, sevdikleri yola çevririz. Onları cehenneme atarız. Cehennem ne kötü uğraktır."

{وَمَنْ يُشَاقِقِ} *"Ayrılarak."* Muhalefet ederek.

{ لِلرَّسُولَ } *"Peygamber'den."* Tevhidde ve hükümde âyette söz konusu edilen şahıs Ta'me'dir.

{ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى } *"Kendisine doğru yol belli olduktan sonra."* Tevhid ve hüküm belli olduktan sonra ki bu Ta'me'dir.

{ وَيَتَّبِعْ } *"Gidenleri."* Edinenleri.

{ غَيْرَ سَبِيلِ } *"Tuttuğu yoldan başkasına."* Dinine.

{ الْمُؤْمِنِينَ } *"Mü'minlerin."* Mü'minlerin dini karşısında Mekke ehlinin dini olan şirki seçenleri.

{ نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى } *"Biz, sevdikleri yola çevririz."* Dünyada seçtiği şeye bırakırız.

{ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ } *"Onları cehenneme atarız."* Ahirette.

{ وَسَآءَتْ مَصِيرًا } *"Cehennem ne kötü uğraktır."* Varacak yerdir.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَآءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾

116- "Şüphesiz, Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar. Her kim Allah'a ortak koşarsa (doğru yoldan) pek uzak bir sapıklık içinde kalmıştır."

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ } *"Şüphesiz, Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz."* Ta'me gibi şirk üzere ölürse.

{ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ } *"Bundan başkasını bağışlar."* Şirk dışındakini.

{ لِمَنْ يَشَآءُ } *"Dilediği kimse için."* Bağışlamaya ehil olan kimseyi.

{ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا } *"Her kim Allah'a ortak koşarsa (doğru yoldan) pek uzak bir sapıklık içinde kalmıştır."* Hidayetten.

اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّآ اِنَاثًا وَاِنْ يَدْعُونَ اِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾

117- "Müşrikler Allah'ı bırakıp, bir takım (Lât, Menat gibi) tanrıçalara tapıyorlar; ancak onlar gerçekte inatçı şeytandan başkasına tapmıyorlar!"

{اِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖٓ} *"Müşrikler Allah'ı bırakıp, tapıyorlar."* Mekke ehli Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet ediyorlar.

{اِلَّآ اِنَاثًا} *"Bir takım (Lât, Menat gibi) tanrıçalara."* Ancak Lat, Uzza ve Menat gibi ruhsuz putlardır.

{وَاِنْ يَدْعُونَ} *"Ancak onlar gerçekte tapmıyorlar!"* İbadet etmiyorlar.

{اِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا} *"İnatçı şeytandan başkasına."* İnatçı, şiddetli.

لَعَنَهُ اللّٰهُ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾

118- "Allah şeytanı lânetlemiş, o da şöyle demişti: 'Andolsun ki, ben, kullarından belli bir pay alacağım.'"

{لَعَنَهُ اللّٰهُ} *"Allah şeytanı lânetlemiş."* Allah Teâlâ bütün hayırlardan onu uzaklaştırmıştır.

{وَقَالَ} *"O da şöyle demişti."* İblis demişti.

{لَاَتَّخِذَنَّ} *"Andolsun ki, ben, alacağım."* Ben istila edecek ve onları kaydıracağım.

{مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا} *"Kullarından belli bir pay."* belirli bir pay. Bu konuda kendisine itaat edilenler onun payıdır, memurudur.

Âyet hakkında şöyle de denilmiştir: Binde 999'u cehennemdedir.

وَلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾

119- "'Onları mutlaka saptıracağım, boş kuruntulara boğacağım, onlara hayvanların kulaklarını yarmalarını ve Allah'ın yaratma düzenini değiştirmelerini emredeceğim!' Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinen kimse, elbette apaçık bir ziyana düşmüş olur."

{وَلَأُضِلَّنَّهُمْ} *"Onları mutlaka saptıracağım."* Hidayetten.

{وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ} *"Boş kuruntulara boğacağım."* Cennet ve cehennemin olmadığı ümidini onlarda yerleştireceğim.

{وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ} *"Onlara yarmalarını emredeceğim!"* Muhakkak yarmalarını.

{اٰذَانَ الْأَنْعَامِ} *"Hayvanların kulaklarını"* Âyette söz konusu edilen davranış Bahira'dır.

{وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللهِ} *"Ve Allah'ın yaratma düzenini değiştirmelerini emredeceğim!"* Allah Teâlâ'nın dinini.

{وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ} *"Şeytanı edinen kimse."* Şeytana ibadet eden.

{وَلِيًّا} *"Dost."* Rab.

{مِنْ دُونِ اللهِ فَقَدْ خَسِرَ} *"Allah'ı bırakıp da. Elbette düşmüş olur."* Aldanmış.

{خُسْرَانًا مُبِينًا} *"Apaçık bir ziyana."* Apaçık bir aldanmış, dünya ve ahirette de zarara uğramış olur.

يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾

120- "(Böylece şeytan) Onlara vaatlerde bulunur, onlara umutlar verir. Oysa şeytanın onlara olan vaatleri, aldatmacadan başka bir şey değildir."

{يَعِدُهُمْ} *"(Böylece şeytan) Onlara vaatlerde bulunur."* Şeytan onlara cennet ve cehennemin olmadığını vadeder.

{وَيُمَنِّيهِمْ} *"Onlara umutlar verir."* Dünyanın fani olmayacağı noktasında ümit verir.

{ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا } *"Oysa şeytanın onlara olan vaatleri, aldatmacadan başka bir şey değildir."* Bâtıl ve yalandan başka bir şey değildir.

أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

121- "İşte onların varacakları yer cehennemdir. Oradan kaçacak bir yer de bulamazlar."

{ أُولَٰئِكَ } *"İşte onların."* Kâfirlerin.

{ مَأْوَاهُمْ } *"Varacakları yer."* Dönüş yerleri.

{ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا } *"Cehennemdir. Oradan kaçacak bir yer de bulamazlar."* Kaçış ve sığınak bulamazlar.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾

122- "Biz, iman edip iyi işler yapanları, içinde ebedî kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere koyarız. Allah bunu gerçek bir söz olarak vaat etmiştir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?"

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا } *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } *"İyi işler yapanları."* Kendileriyle Rableri arasındaki taatte.

{ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ } *"Biz cennetlere koyarız."* Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } *"Altından akan."* Odalarının ve meskenlerinin altından.

{ الْاَنْهَارُ } *"Irmaklar."* Şarap, su, süt ve bal nehirleri.

{خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا} *"İçinde ebedî kalmak üzere."* Cennette ikamet etmek üzere, ölmezler ve cennetten çıkartılmazlar.[29]

{وَعْدَ اللهِ} *"Allah bunu bir söz olarak vaat etmiştir"* Cehennem ve cennet hakkında.

{حَقًّا} *"Gerçek."* Gerçekleşecek doğru bir söz olarak.

{وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللهِ قِيلًا} *"Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?"* Vaat etme bakımından.

لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَآ اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهٖ
وَلَا يَجِدْ لَهٗ مِنْ دُونِ اللهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾

123- "(Ancak cennete girmek) ne sizin ne de Kitap Ehli'nin istemesine göre olur. Kim bir kötülük işlerse, ondan dolayı cezalandırılır ve kendisine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulamaz."

{لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ} *"(Ancak cennete girmek) ne sizin istemenize göre olur."* Ey mü'minler topluluğu imanın ardından kötülükle muaheze edilmeyeceğiniz şeklindeki temenniniz gibi değildir.

{وَلَآ اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِ} *"Ne de Kitap Ehli'nin istemesine göre."* Ne de Ehl-i Kitab'ın temenni edişine göredir. Zira onlar "Bizim işlediğimiz günahlar akşama bağışlanır, gece işlediğimiz günahlar da gündüz bağışlanır." demekteydiler.

{مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا} *"Kim bir kötülük işlerse."* Şerr işlerse.

{يُجْزَ بِهٖ} *"Ondan dolayı cezalandırılır."* Mü'min dünyada cezalandırılır ya da ölümden sonra cennete girmeden önce cezalandırılır. Kâfir ise ahirette, cehennem ateşine girmeden önce ya da cehennem ateşine girdikten sonra.

---

29 Tefsir metninde bir sonraki bölümde bulunan "ebeden" sözcüğünü anlam bütünlüğünü göz önüne alarak (خَالِدِينَ فِيهَا) bölümüne ekleyip âyetin meal çevirisini buna göre düzenledik.

{وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ} *"Ve kendisine Allah'tan başka bulamaz."* Allah Teâlâ'nın azabından.

{وَلِيًّا} *"Ne bir dost."* Kendisine fayda verecek bir yakını.

{وَلَا نَصِيرًا} *"Ne de bir yardımcı."* Azaba karşı onu engelleyecek bir engelleyicisi.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾

124- "Erkek olsun, kadın olsun her kim mü'min olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve en küçük bir haksızlığa uğratılmazlar."

{وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ} *"Her kim iyi işler yaparsa."* Kendisi ile Rabbi arasında taati gerçekleştirirse.

{مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى} *"Erkek olsun, kadın olsun."* Erkekler ya da hanımlar olsun.

{وَهُوَ مُؤْمِنٌ} *"Mü'min olarak."* Mü'min ve imanında da doğru iken iyi iş.

{فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا} *"İşte onlar cennete girerler ve en küçük bir haksızlığa uğratılmazlar."* İyiliklerinden hurma çekirdeğindeki oyuk kadar dahi eksiltilmez. (نَقِيرا) Nakîr, hurma çekirdeğindeki yarık, hurma çekirdeğinin lifi, zerre kadar.

وَمَنْ اَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾

125- "İşini güzel yaparak, kendini Allah'a teslim eden ve İbrahîm'in, Allah'ı bir tanıyan dinine uyan kimseden, dince daha güzel kim olabilir? Allah İbrahîm'i dost edinmiştir."

{وَمَنْ اَحْسَنُ دِينًا} *"Dince daha güzel kim olabilir?"* Din bakımından daha muhkem, söz bakımından ise daha güzel.

{مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ} *"Kendini Allah'a teslim eden."* Dinini ve amelini Allah için ihlaslı kılan kimse.

{وَهُوَ مُحْسِنٌ} *"İşini güzel yaparak."* Söz ve eylemiyle muvahhid ve muhsin.

{وَاتَّبَعَ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا} *"Ve İbrahîm'in, Allah'ı bir tanıyan dinine uyan kimseden."* Müslüman olarak.

{وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا} *"Allah İbrahîm'i dost edinmiştir."* Halis dost.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾

126- "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah her şeyi (ilmi ve kudreti ile) kuşatmıştır."

{وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ} *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır."* Varlıklar ve harikuladeliklerin bütünü onun kölesi ve halayığıdır.

{وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ} *"Allah her şeyi (ilmi ve kudreti ile)."* Gökler ehlini ve yer ehlini.

{مُحِيطًا} *"Kuşatmıştır."* Bilendir.

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَآءِ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَآءِ الّٰتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

127- "Senden, kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki: 'Allah, size onlar hakkındaki hükmünü açıklıyor: Kitap'ta kendileri için yazılan (mirası) vermeyip evlenmek istediğiniz yetim (dul)

kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı adaletli davranmanız konusunda size okunan âyetler (Allah'ın hükmünü ortaya koymaktadır).' Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz ki Allah onu bilmektedir."

{ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَآءِ } *"Senden, kadınlar hakkında fetva istiyorlar."* Senden kadınların mirası hakkında soruyorlar. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den bu soruyu soran Uyeyne'dir.

{ قُلِ اللهُ يُفْتِيكُمْ } *"De ki: Allah, size hükmünü açıklıyor."* Size açıklıyor.

{ فِيهِنَّ } *"Onlar hakkındaki."* Onların mirası hakkında.

{ وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ } *"Size okunan âyetler (Allah'ın hükmünü ortaya koymaktadır)."* Size okunan şeyleri/ayetleri açıklamaktadır.

{ فِي الْكِتَابِ } *"Kitap'ta."* Bu sûrenin başında.

{ فِي يَتَامَى النِّسَآءِ } *"Yetim (dul) kadınlar."* Kızlar ya da dul kadınlar.

{ الّٰتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ } *"Vermeyip."* Onlara vermediğiniz.

{ مَا كُتِبَ لَهُنَّ } *"Kendileri için yazılan (mirası)."* Kendilerinin hakkı olan mirası. Allah Teâlâ bu âyeti bu sûrenin başında açıkladı.

{ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ } *"Evlenmek istediğiniz."* Yani çirkin olmaları nedeniyle onlarla nişanlanmaktan yüz çevirdiğiniz. Bundan dolayı malları için rağbet edebilmeniz için mallarını onlara veriniz.

{ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ } *"Çaresiz çocuklar."* Size çocukların da miraslarını açıklar.

{ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِ } *"Ve yetimlere karşı adaletli davranmanız konusunda."* Adaletle hakkaniyetle yetimlerin malını korumanızı size açıklar.

{ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ } *"Hayırdan ne yaparsanız."* Bunlara ihsan ederseniz.

{ فَاِنَّ اللهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا } *"Şüphesiz ki Allah onu bilmektedir."* Ve niyetlerinizi.

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾

128- "Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, aralarında uzlaşmalarında kendileri için bir sakınca yoktur. Çünkü uzlaşma daha iyidir. Zaten, nefisler de kıskançlığa hazırdır. Şu halde, iyi davranır ve Allah'tan korkarsanız, (bilin ki) Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."

{وَاِنِ امْرَاَةٌ} *"Eğer bir kadın."* Yani Umeyre.

{خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا} *"Kocasının korkarsa."* Kocasından bilirse. Kocası Es'ad İbn Rebi'.

{نُشُوزًا} *"Geçimsizliğinden."* Cinsel münasebet kurmayı terk etmesinden.

{اَوْ اِعْرَاضًا} *"Veya kendisinden yüz çevirmesinden."* Kendisiyle oturup konuşmayı terk etmesinden.

{فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ} *"Kendileri için bir sakınca yoktur."* Koca ve hanıma.

{اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا} *"Aralarında uzlaşmalarında."* Yani hanım ile koca arasında.

{صُلْحًا} *"Sulh."* Bilinen sulh ile. Bu sulh ile hanımı kocasından razı olur.

{وَالصُّلْحُ} *"Çünkü uzlaşma."* Hanımın rızası üzere.

{خَيْرٌ} *"Daha iyidir."* Zulüm ve haksızlıktan.

{وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ} *"Zaten, nefisler de kıskançlığa hazırdır."* Nefisler cimriliğe ve hasisliğe yatkın bir şekilde yaratılmıştır. Bundan dolayı kocasının nasibine karşı cimri davranır.

Denilmiştir ki, kadının tamahı kadını razı olmaya kadar sürükler.

{وَاِنْ تُحْسِنُوا} *"Şu halde, iyi davranır."* Geceleri paylaşmada ve nafakada yaşlı ile gencin arasını eşitlerseniz.

{وَتَتَّقُوا} *"Ve Allah'tan korkarsanız."* Zulüm ve haksızlık yapmaktan.

{فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا} *"(Bilin ki) Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."* Zulümden ve haksızlıktan.[30]

---

30 a) İmam Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Hz. Sevde (radıyallâhu 'anh) Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendisini boşayacağından korktu ve bu sebeple şöyle dedi: 'Beni boşama, nikâhın altında tut ve bana ayırdığın gününü Aişe'ye ver.' Hz. Peygamber de böyle yapınca bunun üzerine (وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا) *'Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, aralarında uzlaşmalarında kendileri için bir sakınca yoktur. Çünkü uzlaşma daha iyidir. Zaten, nefisler de kıskançlığa hazırdır. Şu halde, iyi davranır ve Allah'tan korkarsanız, (bilin ki) Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.*' âyeti nazil oldu. O sebepten aralarında sulh ile kabul ettikleri herhangi bir şey caizdir. *Münhetü'l-Mabud fi Tertibi Müsnedi't-Tayâlîsî Ebî Dâvûd*, c. 2, s. 17, 1944 nolu hadis, Nisâ Sûresi tefsiri. Bu haberin isnadında Süleyman İbn Muaz, Semmak İbn Harb ve İkrime bulunmaktadır. Süleyman İbn Muaz ile İkrime'nin tercüme-i halini sunmuş, İkrime'nin sika ve sebt olduğunu, Süleyman İbn Muaz Ebû Dâvûd Süleyman İbn Karm İbn Muaz el-Basrî en-Nahvî'nin kötü bir hafızaya sahip olduğunu ve Şiîlik tezahüründe bulunduğunu ancak İmam Ahmed'in kendisini sika olarak tanıttığını söylemiştik.

Semmak, Ebu'l-Muğire Semmak ibn Harb ibn Evs ibn Halid ez-Zühelî el-Bekrî el-Kûfî. Sâduktur. Ancak özellikle İkrime'den rivayeti muzdariptir. Ömrünün son demlerinde hafızasında değişiklik meydana gelmiştir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 332, 519 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 403.

Bu haberin senedi sahihtir ve hadis ravilerin birbirinden dinlemesi nedeniyle munkatı değil muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 232, 395, 213 ve 367 nolu maddeler. Ancak haberin senedinde bulunan Süleyman İbn Muaz Şiîlik tezahüründe bulunması nedeniyle zayıf gösterilmeye çalışılmışsa da İmam Ahmed bu şahsın sika oluşu hakkında hüküm belirtmiştir. Diğer taraftan Semmak da bu rivayeti İkrime'den aktarmıştır. Semmak'ın İkrime'den rivayetlerinde de ızdırap bulunduğunu belirtmiştik. Ancak bu rivayet "b" maddesinde gelecek olan Aişe hadisiyle kuvvet kazanmaktadır.

b) Bu haberi İmam Ebû Dâvûd es-Sicistanî'nin rivayet ettiği haber de desteklemektedir. Ebû Dâvûd, Hişam ibn Urve kanalıyla Urve'den şöyle rivayet etmektedir. Ümmü'l-Mü'minin Aişe şöyle demiştir: "Ey kız kardeşimin oğlu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yanımızda kalma hususunda bizim hiçbirimizi diğerlerinden üstün tutmazdı. Bizi dolaşmadığı günler azdır. Gününü kendisine tahsis buyurduğuna ulaşıncaya kadar hanımlarından herbirine dokunmaksızın yaklaşır ve sonuncusunun yanında gecelerdi. Sevde Bint Zem'a yaşlanıp Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendisinden ayrılacağından korktuğunda: 'Ey Allah'ın Resûlü, benim günüm Aişe'nindir' demiş ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de bunu kabul buyurmuştu." Aişe devamla şöyle der: "İşte bu konuda Allah Teâlâ: '*Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, aralarında uzlaşmalarında kendileri için bir sakınca yoktur. Çünkü uzlaşma daha iyidir. Zaten, nefisler de kıskançlığa hazırdır. Şu halde, iyi davranır ve Allah'tan korkarsanız, (bilin ki) Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.*' âyetini indirdi." Ebû Dâvûd, Nikâh, "Kumalar arasında eşitlik" bâbı. Bu haberin isnadında Ahmed İbn Yunus, Abdurrahman ibn Ebî'z-Zenad, Hişam ibn Urve ve Urve bulunmaktadır. Abdurrahman ibn Ebî'z-Zenad'ın tercüme-i halini sunmuş ve sâduk olduğunu, Bağdat'a geldikten sonra hafızasında değişiklik meydana geldiğini söylemiştik.

Ahmed ibn Yunus. Ahmed ibn Abdullah ibn Yunus ibn Kays el-Kûfî e-Temimî el-Yarbuî. Sika ve hâfızdır. *Et-Takrîb*, c. , s. 19, 74 nolu madde.

Hişam ibn Urve ibn Zübeyr. Sika ve fakihtir. Bazen tedliste bulunur. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 319, 92 nolu madde.

Urve İbn Zübeyr. Sika, fakih ve meşhur bir şahsiyettir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 19, 157 nolu madde.

Bu haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. Yani hadis diğer bir ifadeyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 50, 87, c. 11, s. 48, 89 nolu madde. Bu haberin isnadı hasendir. Bu haberin isnadında tedlis yapmakla töhmetlenen Hişam ibn Urve ibn Zübeyr bulunmaktadır. Ancak şahsın tedlis yapması az olduğundan dolayı güvenilirliğini zedelememiştir, denilebilir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 319, 92 nolu tercüme-i hal. Hadis bir önceki hadisle ele alınca önceki hadis tarafından kuvvetlendiğinden dolayı hadis "hasen li gayrihi" kategorisine girer. Bu hadisin aslını İmam Buhârî de rivayet etmekte ancak âyete herhangi bir değini de bulunmamaktadır. Buhârî, Nikâh, 98 nolu bâb, 5212 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî, Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî kanalıyla Tirmizî'nin isnadıyla tahric etmiştir. Beyhakî, c. 7, s. 297, "Kumalar arası eşitlik ve hanımın kocasına karşı serkeşliği" kitabı, "Şayet bir kadın kocasının (kendisinden) yüz çevirmesinden yahut uzaklaşmasından korkarsa, barış yolu ile aralarını düzeltmelerinde kendileri için bir vebal yoktur" âyeti hakkında nazil olanlar bâbı.

c) İmam Buhârî, İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın (وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ) "*Zaten, nefisler de kıskançlığa hazırdır.*" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet eder: "Bu, onun herhangi bir şey hususunda ki hevâsı, diğer bir ifade ile aşırı isteğidir. Böylece kişi bu şeye karşı şiddetle arzu duyar, üzerine düşer."

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوٓا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾

129- "Ne kadar isteseniz de, kadınlar arasında adaleti sağlamaya asla güç yetiremezsiniz. Öyleyse birine büsbütün yönelip de diğerini (kocasızmış gibi) askıda bırakmayın. Eğer durumunuzu düzeltir ve Allah'tan korkarsanız, (bilin ki) Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوٓا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَآءِ } *"Kadınlar arasında adaleti sağlamaya asla güç yetiremezsiniz."* Sevgi konusunda.

"Nuşûzen" sözcüğü ise buğz etmek anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisa Sûresi, 24. Bâb.

d) "Nuşûz" sözcüğü irtifa/yükseklik anlamına gelmektedir. Yerden yüksekçe bir yerin ve tümseğin "Neşz" diye isimlendirilmesi de bu anlamdan dolayıdır. *Müfredat*, s. 492.

e) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Nuşûz" sözcüğü buğz anlamına gelmektedir." Taberî, c. 5, s. 310.

f) (وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّ) "*Zaten, nefisler de kıskançlığa hazırdır.*" ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs "Bu, onun herhangi bir şey hususunda ki hevâsı, diğer bir ifade ile aşırı isteğidir. Böylece kişi bu şeye karşı şiddetle arzu duyar, üzerine düşer." açıklamasında bulunmuştu. Kişinin bir şeye karşı aşırı isteği gerçekleşirse ona karşı çok hırslı davranır. Başka bir maslahattan ötürü aşırı istek duyduğu şeyden vaz geçmez. Kişinin başka bir hanıma karşı aşırı istek duyarsa ilk hanımın da erkeğin isteğini ve ilgisini çekmemesinden dolayı koca aşırı isteğinden bir indirime gitmez ve kadın da kocasına karşı sahip olduğu haklardan hiçbirisinde indirime gitmezse bu durum kıskançlığa neden olur.

g) (وَالصُّلْحُ خَيْرٌ) "Çünkü uzlaşma daha iyidir." Uzlaşma kıskançlıktan daha hayırlıdır. Uzlaşma tarafların sahip oldukları bazı haklardan vaz geçmeleriyle gerçekleşebilir. Aksi takdirde eşler arasında ayrılık meydana gelir. Ayrılık ve talak ise eşlerin ve çocukların yararına olmaz.

h) İbn Abbâs'ın "Nuşûz" sözcüğünü buğz sözcüğü ile karşılaması literal bir tefsir/yorum değildir. Böyle bir tefsir neden eksenli bir tefsirdir. Büyük olasılıkla İbn Abbâs hanımın kocasının kendisinden nefret etmesini kendisine karşı hınçla dolu olmasını ayrılık, tartışma, uzaklaşma vb. şeylere yorumlamış da âyeti o bağlamda tefsir etmiştir. Yoksa "Nuşûz" sözcüğünün buğz anlamına gelmediği bilinmektedir.

{ وَلَوْ حَرَصْتُمْ } *"Ne kadar isteseniz de."* Çalışıp çabalasanız da.

{ فَلَا تَمِيلُوا } *"Öyleyse birine yönelip de."* Bedenen.

{ كُلَّ الْمَيْلِ } *"Büsbütün."* Genç olana.

{ فَتَذَرُوهَا } *"Diğerini bırakmayın."* Diğerini yani yaşlı hanımı.

{ كَالْمُعَلَّقَةِ } *"(Kocasızmış gibi) askıda"* kocasızmış ve dul bir hanım gibi bir zindanda tutulan bir hanım gibi bırakmayın.

{ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا } *"Eğer durumunuzu düzeltir ve Allah'tan korkarsanız."* Onlara eşit davranır, zulüm ve haksızlığa. düşmekten sakınırsanız.

{ فَإِنَّ اللهَ كَانَ غَفُورًا } *"(Bilin ki) Allah, çok bağışlayan."* Zulüm ve haksızlık etmekten.

{ رَحِيمًا } *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı.[31]

---

31 a) Buhârî, İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın (فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ) "*Öyleyse birine büsbütün yönelip de diğerini (kocasızmış gibi) askıda bırakmayın.*' buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet eder: "(كَالْمُعَلَّقَةِ) sözcük tamlaması yani ne boşanmış ne de evli gibi kalmasın demektir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 24. Bâb.

b) Beyhakî ve Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Ne kadar hırslı davransanız da kumalarınız arasında adaletli davranmaya güç yetiremezsiniz." *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 7, s. 298, Kitabü'l-Kasem ve'n-Nuşûz, "Ne kadar isteseniz de, kadınlar arasında adaleti sağlamaya asla güç yetiremezsiniz" ilahî buyruğu bâbı; Taberî, c. 5, s. 312.

c) (فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ) "*Öyleyse birine büsbütün yönelip de diğerini (kocasızmış gibi) askıda bırakmayın.*' buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle der: "Onu ne boşanmış ne de kocası var şeklinde bırakmayınız." Taberî, c. 5, s. 316.

d) Âyetin ifadelerine bakılınca ilk akla gelen hanımın yaşının geçmiş olması, bedensel güzelliğinin yeterli olmaması akla gelmekteyse de bu yeterli bir gerekçe değildir. Zira evlilik büsbütün cinsellik yaşamı anlamına gelmemektedir. İnsan günlük olayları paylaşabileceği, gününün değerlendirmesini yapabileceği bir hayat ortağı arar. Bu hayat ortağının kibir, kendini beğenmişlik, kavrayış azlığı gibi durumlarda erkeğin hanımına olan meyli azalabilir. Çok evliliklerde bazen çeşitli gerekçelerle evlilik bağı zayıflayabilir. Bu gerekçe kocanın hanımından uzaklaşmasına neden olabilir. Kadının kocasının nikâhı altında kalma-

sına karşılık kocasıyla birlikte kalacağı geceyi diğer kumasına/kumalarına devretmesinde herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. İmam Buhârî'nin âyetin anlamı hakkında Aişe'den rivayet ettiği şu haber de âyetin mefhumunun yerleşmesi açısından güzel bir açıklamadır. Âyet yanında fazla sevmediği, fazla düşüp kalkmadığı bir hanımı bulunup da ondan ayrılmak isteyen, buna karşılık hanımının da kendisine: "Benim hakkımda (bana istediğin gibi pay ayırmanı) sana helal ediyorum" demesi üzerine nazil olmuştur. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 4601 nolu hadis.

e) (وَلَنْ تَسْتَطِيعُوٓا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَآءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ) "*Ne kadar isteseniz de, kadınlar arasında adaleti sağlamaya asla güç yetiremezsiniz. Öyleyse birine büsbütün yönelip de diğerini (kocasızmış gibi) askıda bırakmayın.*" Âyette adaletin neye ilişkin olduğu belirlenmediğinden âyet genellik ifade eder. Yani hanımlarınız arasında bütün şeylerde adilane davranmanız asla olası değildir. Bu genellik kalbi muhabbeti de kapsamaktadır. Kalbî muhabbette eşitliğin olamayacağı hanımlar arasında sevginin taksimatının eşitçe yapılamayacağı kesin kabullerdendir. Bundan dolayı Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) adaletli davranabilmek için hanımları arasında taksimatta bulunur ve ardından şöyle derdi: "*Allah'ım! Sahip olup (gücümün yettiği) hususlarda benim taksimim budur. Senin sahip olup benim sahip olmadığım hususta beni kınama.*" Ebû Dâvûd, Nikâh, "Hanımlar arasında taksimat" bâbı, 2134 nolu hadis; Tirmizî, Nikâh, "Kumalar arasında eşitliği sağlayabilme" bâbı, 1140 nolu hadis; İbn Mâce, Nikâh, "Kumalar arasında eşit davranma" bâbı, 1971 nolu hadis; Neseî, Kadınlarla İyi Geçinme Kitabı, "Erkeğin hanımlarından bazılarına meyli" bâbı, c. 7, s. 64; Dârimî, Nikâh, "Kumalar arasında eşitlik hakkında bir" bâb, c. 2, s. 114.

f) İbn Cerir, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan adaletin gerçekleşemeyeceği şeyler olarak şunları rivayet etmiştir: "Cinsel münasebet ve sevgi." Taberî, c. 5, s. 314.

g) (فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ) "*Öyleyse birine büsbütün yönelip.*" Yani güç yetiremediğiniz kalbî sevgi konusunda biraz meyil gösteremediyseniz de hakkında adaletli davranmaya güç yetirebildiğiniz konularda, geceleri bir hanımın yanında geçirme ve nafaka gibi büsbütün meyil göstermeyiniz.

h) (فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ) "*Diğerini (kocasızmış gibi) askıda bırakmayın.*" Yani meylinizi kestiğiniz hanımdan kocasızmış gibi büsbütün terk de etmeyiniz. Sizin boşamamanız nedeniyle ne evlenmeye güç yetirebiliyor ne de kocalık hukukunuzu ve görevinizi yerine getiriyorsunuz. Hanımınız bu durumda bulunmasın.

i) (فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ) "*Öyleyse birine büsbütün yönelip.*" buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın yorumu gerçekten hukuksal uygulama için güzel bir açıklamadır. İbn Abbâs'ın âyeti tefsirinden hukuksal zemine bakan yönü de görebilmekteyiz. "Ne boşanmış ne de evli" ifadeleri evlilik hayatında kendisine rağbet gösterilmeyen kadına karşı kocanın yükümlülüğünü ortaya koyuyor.

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

130- "Eğer eşler birbirinden ayrılırlarsa, Allah bol nimeti sayesinde, her birini kendine yeterli kılar. Çünkü Allah, lütfu çok geniş, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{وَإِنْ يَتَفَرَّقَا} *"Eğer eşler birbirinden ayrılırlarsa."* Yani hanım ve koca boşanma ile.

{يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا} *"Allah her birini kendine yeterli kılar."* Yani hanım ve kocayı.

{مِنْ سَعَتِهِ} *"Bol nimeti sayesinde."* Rızkından kocaya başka bir hanım, hanıma da başka bir koca ile.

{وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا} *"Çünkü Allah, lütfu çok geniş, olandır."* Nikâh konusunda her ikisine de.

{حَكِيمًا} *"Tam hüküm ve hikmet sahibi."* Her ikisine de hükmettiği adalet konusunda. Esad İbn Rebia'nın kendisine meylettiği genç olan bir hanımı vardı. Allah Teâlâ ona bunu yasakladı. Ona yaşlı hanımı ile genç hanımı arasında eşit davranmasını emretti.

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُوا اللَّهَ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾

131- "Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Allah'ındır. Andolsun ki, Biz sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlara ve size, 'Allah'tan sakının!' diye emretmiştik. Eğer inkâr ederseniz bilin ki göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. Allah kendine yeterli olan, çok övülendir."

{وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ} *"Göklerde ve hepsi Allah'ındır."* Hazineler.

{وَمَا فِي الْأَرْضِ} *"Yerde bulunanların."* Hazineler ve bunun dışındakiler.

{وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ} *"Andolsun ki, Biz kendilerine kitap verilmiş olanlara emretmiştik."* Kendilerine kitap verilenlere.

{مِنْ قَبْلِكُمْ} *"Sizden önce."* Yani Tevrat ehli Tevrat'ta, İncil ehli İncil'e, bütün Kitap Ehli'ne kendi kitaplarında.

{وَإِيَّاكُمْ} *"Ve size."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ümmeti sizde kendi kitabınızda.

{أَنِ اتَّقُوا اللهَ} *"Allah'tan sakının! Diye."* Allah Teâlâ'ya itaat ediniz.

{وَإِنْ تَكْفُرُوا} *"Eğer inkâr ederseniz."* Allah Teâlâ'yı.

{فَإِنَّ لِلهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ} *"Bilin ki, göklerde olanların hepsi Allah'ındır."* Meleklerden oluşan ordular.

{وَمَا فِي الْأَرْضِ} *"Ve yerde."* Cinler, insanlar ve bunun dışındakilerden ordular.

{وَكَانَ اللهُ غَنِيًّا} *"Allah kendine yeterli olan."* İmanınıza ihtiyacı bulunmamaktadır.

{حَمِيدًا} *"Çok övülendir."* Birleyen kimseyi çokça övendir. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Fiillerinde övülendir. Az yapılan ameli över ve ona bol karşılık verir.

وَلِلهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفٰى بِاللهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾

132- "Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. O halde, vekil olarak Allah yeter!"

{وَلِلهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ} *"Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır."* Varlıklar.

{وَكَفٰى بِاللهِ وَكِيلًا} *"O halde, vekil olarak Allah yeter!"* Rab olarak.

اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَدِيْرًا ﴿١٣٣﴾

133- "Ey insanlar! Eğer Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize başkalarını getirir. Allah buna gücü yetendir."

{ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ } *"Eğer Allah dilerse sizi yok eder."* Sizi helak eder.

{ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَاْتِ بِاٰخَرِيْنَ } *"Ey insanlar! Ve yerinize başkalarını getirir."* Allah Teâlâ sizden daha hayırlı ve kendisine sizden daha itaatkâr bir topluluk yaratır.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَدِيْرًا } *"Allah buna gücü yetendir."* Sizi helak edip ve sizden başkasını yaratmaya.

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا ﴿١٣٤﴾

134- "Kim dünya nimetini isterse, bilsin ki dünya ve ahiretin nimeti Allah katındadır. Allah, hakkıyla işiten, hakkıyla görendir."

{ مَنْ كَانَ يُرِيْدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا } *"Kim dünya nimetini isterse."* Allah Teâlâ'nın kendisine farz kıldığını yerine getirmesiyle dünyanın menfaatini.

{ فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا } *"Bilsin ki dünyanın nimeti Allah katındadır."* Allah Teâlâ için amel etsin. Zira dünyanın sevabı.

{ وَالْاٰخِرَةِ } *"Ve ahiretin nimeti."* Allah Teâlâ'nın elindedir.

{ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا } *"Allah, hakkıyla işiten."* Sözlerinizi.

{ بَصِيْرًا } *"Hakkıyla görendir."* Amellerinizi.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ بِالْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ اِنْ يَّكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَقِيْرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوْا وَاِنْ تَلْوٗٓا اَوْ تُعْرِضُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿١٣٥﴾

135- "Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhin de olsa Allah için tanıklık eden kimseler olun. (Tanıklık ettiğiniz kimseler) ister zengin, ister yoksul olsunlar, Allah onlara (sizden) daha yakındır. Siz tutkularınıza uyup adaletten ayrılmayın. Eğer (tanıklıkta) dilinizi eğip büker ya da tanıklık etmekten kaçınırsanız (bilin ki), Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلّٰهِ} *"Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, Allah için tanıklık eden kimseler olun."* Diyor ki, şehadet konusunda adaleti ikame eden kişiler olunuz.

{وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ} *"Kendiniz, ana-babanız ve yakınlarınızın aleyhinde olsa."* Akrabalıkta olsa dahi.

{اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا} *"(Tanıklık ettiğiniz kimseler) ister zengin olsunlar."* Anne-baba.[32]

{اَوْ فَقِيرًا فَاللّٰهُ اَوْلٰى بِهِمَا} *"İster yoksul ... Allah onlara (sizden) daha yakındır."* O ikisinin hakkına daha çok hak sahibidir.

{فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوا} *"Siz tutkularınıza uyup adaletten ayrılmayın."* Şehadetin dışında adaletten sapmayasınız diye.

{وَاِنْ تَلْوٗٓا} *"Eğer (tanıklıkta) dilinizi eğip büker."* Büker.

{اَوْ تُعْرِضُوا} *"Ya da tanıklık etmekten kaçınırsanız."* Hâkimlerin katında şehadeti ikamet etmezseniz.

{فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ} *"(Bilin ki), Allah yaptıklarınızdan."* Şehadeti ikamet etmenizden ve gizlemenizden.

{خَبِيرًا} *"Haberdardır."* Makîs İbn Subâbe hakkında nazil olmuştur. Babasına yönelik bir şehadeti vardı.[33]

---

32 Âyetin metninde "Ganiyyen" sözcüğü tefsirde bir sonraki parantezde geçmektedir. Ancak biz anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

33 a) İmam Buhârî, der ki; İbn Abbâs'ın şöyle dediği zikredilmiştir: (وَاِنْ تَلْوٗٓا) "*Eğer tanıklıkta dilinizi eğip büker.*" dillerinizle şehadeti eğip bükerseniz. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 14. Bâb. Görüldüğü gibi Buhârî bu haberi illet bil-

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾

136- "Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirmiş olduğu Kitab'a ve daha önce indirmiş olduğu kitaba iman ediniz! Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, kuşkusuz o, derin bir sapıklığa düşmüş olur."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا} *"Ey iman edenler!"* Misak gününde iman edenler ve misak gününden sonra da inkâr edenler.

---

diren yüzkere siğasıyla zikr etmiştir. Galiba Buhârî'nin bu haberi zikrettiği sened aşağıdaki İbn Cerir'in senedinden farklıdır. İbn Cerir et-Taberî bu içerikte bir haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan muttasıl bir senedle rivayet eder: "Dillerinizi eğip bükmeyiniz ve şâhidlik etmekten yüz çevirmeyiniz." Taberî, c. 5, s. 323. Bu haberin isnadı Ali ibn Ebî Talha nedeniyle hasendir.

b) (تَلْوُۥا) sözcüğü meyl etme anlamına gelen "Leyy" sözcüğünden türetilmiştir. Bu bağlamda âyet şöyle anlam kazanmaktadır: Şehadet nedeniyle istikametten meyl ve eğilim gösterip de sapmayınız. Şehadet etmemezlikte de bulunmayınız. "*Eğer (tanıklıkta) dilinizi eğip büker ya da tanıklık etmekten kaçınırsanız (bilin ki), Allah yaptıklarınızdan haberdardır.*" amellerinize göre karşılık verir. Hayır yönde eylemlerde bulunmuş ve davranışlar sergilemişseniz göreceğiniz karşılık hayır; olumsuz yönde ve kötü davranışlar sergilemişseniz göreceğiniz sıkıntıdır.

c) Âyetin kimlere hitap ettiği bağlamında da İbn Abbâs'tan başka bir rivayet vardır. Bu rivayete göre âyet kadılar hakkındadır. Taberî, Ebû Zübyan kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bu, hâkimin katında oturan iki hasım hakkındadır. Hâkimin birisine eğilim gösterip, diğerinden yüz çevirmesiyle ilgilidir." Taberî, c. 5, s. 323. Hâkimin böyle bir davranış sergilemesi adaletine terstir. Âyetin kimlere yönelik olduğuna dair İbn Abbâs'tan gelen bu iki farklı rivayet âyetin içeriğiyle karşılaştırıldığında öncekinin âyetin içeriğiyle daha uyumlu olduğu gözden kaçmamaktadır. Zira âyetteki bütün hitaplar şahidlere yöneliktir. Nitekim bizler yukarıdaki rivayetlerden birisinin senedini kısaca açıklarken Ebû Zübyan'ın (Kabus) zayıf oluşuna işaret etmiştik. İbn Cerir de âyetteki hitabın şâhidlere yönelik olduğunu tercih etmiştir. Âyetin bu şekilde tefsirini Mücahid, Katâde, İbn Zeyd ve diğerlerinden nakletmiştir. Taberî, c. 5, s. 324.

{اٰمِنُوا} *"iman ediniz!"* O güne.

{بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ} *"Allah'a, Peygamberine."* Denilmiştir ki: Onları babalarının isimleriyle birlikte isimlendirmiştir. Yani ey iman edenlerin oğulları.

Bu âyet-i kerime Tevrat ehlinin mü'minleri olan şu kimseler hakkında nazil olmuştur: Abdullah ibn Selam, Esed İbn Ka'b ve Üseyd İbn Ka'b. Salebe ibn Kays, Abdullah ibn Selam'ın kız kardeşinin oğlu Selam, Seleme İbn Ehih, Yamin İbn Yamin'e. Onlar hakkında *"Ey Musa ve Tevrat'a iman edenler! Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne iman ediniz."* âyeti nazil olmuştur.

{وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِهٖ} *"Peygamberine indirmiş olduğu Kitab'a."* Muhammed'e indirmiş olduğuna, yani Kur'an'a.

{ وَالْكِتَابِ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ } *"Ve daha önce indirmiş olduğu kitaba."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan önce diğer peygamberlere indirmiş olduklarına.

{وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ} *"Kim Allah'ı, meleklerini inkâr ederse."* Veya O'nun meleklerini.

{وَكُتُبِهٖ} *"Kitaplarını."* Veya kitaplarını.

{وَرُسُلِهٖ} *"Peygamberlerini."* Veya resûllerini.

{ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ } *"Ve ahiret gününü."* Veya ölümden sonra dirilişi.

{ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيدًا } *"Kuşkusuz o, derin bir sapıklığa düşmüş olur."* Bu âyet-i kerime nazil olduğunda onlar İslam'a girdiler.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا ثُمَّ ازْدَادُوْا كُفْرًا لَّمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيْلًا ﴿١٣٧﴾

137- "İman edip sonra inkâr edenleri, sonra tekrar inanıp yine inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlar ne de doğru yola iletir!"

Ardından Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmeyenler hakkında âyet inerek şöyle buyurdu:

{اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ثُمَّ كَفَرُوا} *"Sonra inkâr edenleri."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın ardından.

{ثُمَّ اٰمَنُوا} *"Sonra tekrar inanıp."* Üzeyr.

{ثُمَّ كَفَرُوا} *"Yine inkâr edenleri."* Üzeyr Mesih'in ardından.

{ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا} *"Sonra da inkârlarını arttıranları."* Ardından Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı küfür üzere sabit kadem olanları.

{لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ} *"Allah ne bağışlar"* Bunun üzere ikamet etmezler.

{وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا} *"Ne de doğru yola iletir!"* Dine, doğruya ve hidayet yoluna.

بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٣٨﴾

138- "Münafıklara, kendileri için can yakıcı bir azap olduğunu haber ver!"

Ardından münafıklar hakkında Allah Teâlâ'nın şu buyruğu nazil oldu:

{بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ} *"Münafıklara, haber ver!"* Abdullah ibn Übeyy ve ashabına, kıyâmet gününe kadar münafık olacak olanlara.

{بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا} *"Kendileri için can yakıcı bir azap olduğunu."* Acıtması kalplerine işleyecek olan halis azabı.

اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾

139- "Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir."

Ardından onların sıfatlarını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ } *"Kâfirleri edinenler."* Yani Yahudiler.

{ اَوْلِيَآءَ } *"Dost."* Yardımda ve nusrette.

{ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ } *"Mü'minleri bırakıp da."* İhlaslı mü'minleri.

{ اَيَبْتَغُونَ } *"Mi arıyorlar?"* Talep mi etmektedirler?

{ عِنْدَهُمُ } *"Onların yanında."* Yahudilerin yanında.

{ الْعِزَّةَ } *"İzzet (güç ve şeref)."* Kudret ve engelleyici güç.

{ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا } *"Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir."* Kudret ve gücü.

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهٖ اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

140- "Allah Kitap'ta size şunu indirmiştir: 'Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğinizde, onlar bundan başka bir söze geçmedikçe, kendileriyle bir arada oturmayın! Aksi halde siz de onlar gibi olursunuz.' Kuşkusuz Allah, münafıkların ve kâfirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır."

{ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ } *"Allah Kitap'ta size şunu indirmiştir."* Sizler Mekke'de iken size Kur'an'da.

{ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Allah'ın âyetlerinin işittiğinizde."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve Kur'an-ı Kerim'in zikrini.

{ يُكْفَرُ بِهَا } *"İnkâr edildiğini."* Hazret-i Muhammed ve Kur'an-ı Kerim ile.

{وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا} *"Ve onlarla alay edildiğini."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an-ı Kerim ile.

{فَلَا تَقْعُدُوا} *"Oturmayın!"* Öyleyse oturmayınız.

{مَعَهُمْ} *"Kendileriyle bir arada."* Söze daldıklarında.

{حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ} *"Onlar bundan başka bir söze geçmedikçe."* Ta ki onların daldıkları ve konuştukları şey Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an-ı Kerim dışında başka bir konu oluncaya kadar.

{إِنَّكُمْ} *"Aksi halde siz de."* Herhangi bir zorlama olmaksızın onlarla birlikte oturduğunuzda.

{إِذًا مِثْلُهُمْ} *"Onlar gibi olursunuz."* Konuşmaya dalışta ve alay edişte.

{إِنَّ اللهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ} "*Kuşkusuz Allah, münafıkların toplayacaktır.*" Medine ehlinin münafıkları olan Abdullah ibn Übeyy ve ashabını.

{وَالْكَافِرِينَ} *"Ve kâfirlerin."* Mekke ehlinin kâfirlerini, ashabını ve Medine ehlinin kâfirleri Ka'b'ı ve ashabını.

{فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا} *"Hepsini cehennemde."* Hepsini cehennemde.

اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللهِ قَالُوا اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾

141- "Sizi gözetleyip duranlar, size Allah'tan bir zafer, bir fetih gelse, 'Biz sizinle beraber değil miydik?' derler. Şayet kâfirler için (zafer gibi) bir pay çıksa, 'Size üstün gelemez miydik? Sizi mü'minlerin (zararından) korumadık mı?' derler. Allah

kıyâmet günü aranızda hükmünü verecektir. Allah kâfirler için mü'minler aleyhine asla bir yol vermeyecektir."

Ardından Allah Teâlâ bunların kim olduğunu açıklayarak şöyle buyurmuştur:

{ اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ } *"Sizi gözetleyip duranlar."* Yani sizin başınıza musibet ve şiddetin gelmesini isterler.

{ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ} *"Size bir zafer, bir fetih gelse."* Nusret ve ganimet.

{ مِنَ اللهِ قَالُوٓا } *"Allah'tan. Derler."* Yani münafıklar muhlislere.

{ اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ } *"Biz sizinle beraber değil miydik?"* Sizin dininiz üzere değil miydik? bize ganimetten veriniz.

{ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ } *"Şayet kâfirler için (zafer gibi)."* Yahudiler için.

{ نَصِيبٌ } *"Bir pay çıksa."* Devlet.

{ قَالُوٓا } *"Derler."* Yahudilere.

{ اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ } *"Size üstün gelemez miydik?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sırrını size ifşa etmedik mi ve size bu sırrı haber vermedik mi?

{ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } *"Sizi mü'minlerin (zararından) korumadık mı?"* Mü'minleri sizinle çatışma konusunda ve size mü'minlerin haberini ulaştırmadık mı?

{ فَاللهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ } *"Allah kıyâmet günü aranızda hükmünü verecektir."* Ey münafıklar ve Yahudiler topluluğu.[34]

{ وَلَنْ يَجْعَلَ اللهُ لِلْكَافِرِينَ } *"Allah kâfirler için asla vermeyecektir."* Yahudilere.

{ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا } *"Mü'minler aleyhine bir yol"* Sürekli bir devlet.

[34] "Yevme'l-Kıyâmeti" ifadesi tefsirde diğer bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme eklemledik.

اِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَاِذَا قَامُوٓا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾

142- "Şüphesiz, münafıklar (güya) Allah'ı aldatmaya çalışıyorlar. Oysa (planlarını bozarak) onları asıl aldatan Allah'tır. Onlar, namaza kalktıklarında üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allah'ı da çok az anarlar."

{ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ } *"Şüphesiz, münafıklar (güya)."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ } *"Allah'ı aldatmağa çalışıyorlar."* Kalben Allah Teâlâ'ya yalan söylemektedirler ve Ona muhalefet etmektedirler. Böylece kendilerinin Allah Teâlâ'yı aldattığını zannetmektedirler.

{ وَهُوَ خَادِعُهُمْ } *"Oysa (planlarını bozarak) onları asıl aldatan Allah'tır."* Kıyâmet gününde Allah Sırat üzerinde onları aldatacaktır. Mü'minler yürüyüş halindeyken "Arkanıza dönünüz nuru iltimas ediniz" derler. Bunun üzerine onlar da kendilerinin dönmeyeceğini bilirler.

{ وَاِذَا قَامُوٓا اِلَى الصَّلٰوةِ } *"Onlar, namaza kalktıklarında."* Namaza geldiklerinde.

{ قَامُوا كُسَالٰى } *"Üşenerek kalkarlar."* Ağırdan alarak gelirler.

{ يُرَآؤُنَ النَّاسَ } *"İnsanlara gösteriş yaparlar."* İnsanlar gördüklerinde namaza gelirler ve namaz kılarlar. İnsanlar görmediklerinde ise namaza gelmezler ve namaz da kılmazlar.

{ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ } *"Allah'ı da anarlar."* Allah Teâlâ için namaz kılmazlar.

{ اِلَّا قَلِيلًا } *"Çok az."* Riya ve süm'a olarak.

مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَآ اِلٰى هٰٓؤُلَآءِ وَلَآ اِلٰى هٰٓؤُلَآءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

143- "Onlar küfürle iman arasında bocalayıp durdukları için, ne mü'minlere ne de kâfirlere bağlanabilirler! Allah kimi doğru yoldan saptırırsa, artık onun için bir (çıkar) yol bulamazsın."

{مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ} *"Onlar küfürle iman arasında bocalayıp durdukları için."* Küfür ile iman arasında tereddüt ederek. Kalben küfür üzere yaşamak ile açıktan ise iman üzere yaşamak arasında.

{لَآ اِلٰى هٰٓؤُلَآءِ} "*Ne Mü'minlere.*" Kalben mü'minlerle birlikte değildirler ki, mü'minler için vacip olan şeyler onlar için de vacip olsun.

{وَلَآ اِلٰى هٰٓؤُلَآءِ} *"Ne de kâfirlere bağlanabilirler!"* Aleniyet halinde Yahudilerle birlikte değildirler ki, Yahudilerin üzerine vacip olan şeyler onların da üzerine vacip olsun.

{وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ} *"Allah kimi doğru yoldan saptırırsa."* Kalben dininden ve hüccetinden saptırırsa.

{فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ سَبِيلًا} *"Artık onun için bir (çıkar) yol bulamazsın."* Kalben ne bir din ne de bir hüccet.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّخِذُوا الْكٰفِرِيْنَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ اَتُرِيْدُوْنَ اَنْ تَجْعَلُوْا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا مُّبِيْنًا ﴿١٤٤﴾

144- "Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp da inkâr edenleri dost edinmeyin. Allah katında, aleyhinize kullanılacak apaçık bir kanıt mı vermek istiyorsunuz?"

{يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا} *"Ey iman edenler!"* Aleniyeten. Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{لَا تَتَّخِذُوا الْكٰفِرِيْنَ} *"İnkâr edenleri edinmeyin."* Yani Yahudileri.

{اَوْلِيَآءَ} *"Dost."* Aziz sayma konusunda.

{مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ} *"Mü'minleri bırakıp da."* İhlaslı mü'minleri.

{اَتُرِيْدُوْنَ} *"Mı vermek istiyorsunuz?"* Ey münafıklar topluluğu.

{اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ} *"Allah katında."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için.

{عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا} *"Aleyhinize kullanılacak apaçık bir kanıt."* Açık bir kanıt ve öldürülme hususunda açık bir özür.

اِنَّ الْمُنَافِقِيْنَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيْرًا ﴿١٤٥﴾

145- "Kuşkusuz, münafıklar cehennemin en alt tabakasında olurlar. Onlar için bir yardımcı da bulamazsın."

{اِنَّ الْمُنَافِقِيْنَ} *"Kuşkusuz, münafıklar."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ} *"Cehennemin en alt tabakasında olurlar."* Şerleri, tuzakları ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına karşı ihanetleri nedeniyle cehennemde en alt tabakada olurlar.

{وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيْرًا} *"Onlar için bir yardımcı da bulamazsın."* Engelleyici.

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا وَاَصْلَحُوْا وَاعْتَصَمُوْا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوْا دِيْنَهُمْ لِلّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿١٤٦﴾

146- "Ancak tevbe edenler, durumunu düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılanlar ve Allah için dinlerine samimi olarak bağlananlar bunun dışındadır. İşte bunlar mü'minlerle beraberdir. Allah mü'minlere büyük bir mükâfat verecektir."

{اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا} *"Ancak tevbe edenler, bunun dışındadır."* Nifak ve küfürden.

{وَاَصْلَحُوْا} *"Durumunu düzeltenler."* Kendileriyle Rableri arasındaki tuzak ve ihanetten vazgeçip.

{وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ} *"Allah'a sımsıkı sarılanlar."* Gönülden Allah Teâlâ'nın tevhidine tutunanlar.

{وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ} *"Ve dinlerine samimi olarak bağlananlar."* Tevhidlerine.

{لِلّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ} "*Allah için. İşte bunlar mü'minlerle beraberdir.*" Kalben.

Âyet-i kerimenin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Va'd'de.

Âyet-i kerimenin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kalben ve aleniyet halinde mü'minlerle birliktedir.

Âyet-i kerimenin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Cennette mü'minlerle birliktedir.

{وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ} *"Allah verecektir."* Bahşedecektir.

{الْمُؤْمِنِينَ} *"Mü'minlere."* Muhlis mü'minlere.

{اَجْرًا عَظِيمًا} *"Büyük bir mükâfat."* Cennette bol bir sevap.[35]

مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

147- "Eğer şükreder ve inanırsanız, Allah size niçin azap etmez. Allah şükredenlere, şükürlerinin karşılığını veren, (yaptıklarınızı) hakkıyla bilendir."

{مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ} *"Allah size niçin azap etmez."* Allah Teâlâ size azap etmez.

---

35 a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki; "Ateşin en aşağısında" demektir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, 25. Bâb.
b) Taberî de bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Yani ateşinin en alt tabakası. Taberî, c. 5, s. 338.
c) Bu âyet açıkça münafığın kâfirden cehennemdeki konum itibariyle daha aşağıda olduğunu belirtmektedir. Bunun gerekçesi münafığın Allah'ı inkâr edişinin yanı sıra iman izharında bulunma nedeniyle Allah'ı ve mü'minleri aldatma çabası olabilir.

{ اِنْ شَكَرْتُمْ } *"Eğer şükreder."* Kalben Allah Teâlâ'yı birlerseniz.

{ وَاٰمَنْتُمْ } *"Ve inanırsanız."* Kalben imanınızda doğru olursanız.

{ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا } *"Allah şükredenlere, şükürlerinin karşılığını veren."* Az amele karşılığa teşekkür eder ve karşılığını bol olarak bahşeder.

{ عَلِيمًا } *"(Yaptıklarınızı) hakkıyla bilendir."* Şükredeni de şükretmeyeni de.

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوْٓءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا عَلِيْمًا ﴿١٤٨﴾

148- "Allah zulme maruz kalınmadıkça, çirkin sözün açık söylenmesini sevmez. Allah hakkıyla işiten ve bilendir."

{ لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوْٓءِ مِنَ الْقَوْلِ } *"Allah, çirkin sözün açık söylenmesini sevmez."* Hakareti/sövmeyi.[36]

{ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ } *"Zulme maruz kalınmadıkça."* Ona beddua etme iznini bahşetmiştir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Zulüm olmaksızın.

{ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيْعًا } *"Allah hakkıyla işiten."* Mazlumun duasını.

{ عَلِيمًا } *"Ve bilendir."* Zalimi cezalandırmayı bilendir. Âyet-i kerime bir kişi tarafından hakarete uğrayan Ebubekir (radıyallâhu 'anh) hakkında nazil olmuştur..

اِنْ تُبْدُوْا خَيْرًا اَوْ تُخْفُوْهُ اَوْ تَعْفُوْا عَنْ سُوْٓءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيْرًا ﴿١٤٩﴾

[36] "Mine'l-Kavl" ilahî buyruğu tefsir metninde diğer bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

149- "Bir iyiliği ister açıklayın, ister gizleyin ya da bir kötülüğü bağışlayın, (şunu bilin ki), Allah çok affedici, çok güçlü olandır."

{اِنْ تُبْدُوا خَيْرًا} *"Bir iyiliği ister açıklayın."* İster güzel bir cevap/karşılık veriniz.

{اَوْ تُخْفُوهُ} *"İster gizleyin."* Hakarette bulunmayınız.

{اَوْ تَعْفُوا} *"Ya da bağışlayın."* Kusurundan vazgeçiniz.

{عَنْ سُوۤءٍ} *"Bir kötülüğü."* Zulümden.

{فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا} *"(Şunu bilin ki), Allah çok affedici."* Mazlumun kusurundan vazgeçen.

{قَدِيرًا} *"Çok güçlü olandır."* Zalimi cezalandırmaya.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّفَرِّقُوْا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَيَقُوْلُوْنَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَّنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَّيُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّتَّخِذُوْا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ﴿١٥٠﴾

150- "Allah'ı ve peygamberlerini inkâr eden, Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyen 'Bunlardan bir kısmına inanırız, bir kısmına inanmayız.' diyen, böylece imanla küfür arasında bir yol tutmak isteyen kimseler yok mu?"

{اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ} *"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr eden."* Yani Ka'b ve ashabı.

{وَيُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّفَرِّقُوْا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهٖ} *"Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyen."* Peygamberlik ve İslam'ı.

{وَيَقُوْلُوْنَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ} *"Bunlardan bir kısmına inanırız, diyen."* Bazı kitaplara ve resûllere.

{وَّنَكْفُرُ بِبَعْضٍ} *"Bir kısmına inanmayız."* Bazı kitaplara ve resûllere.

{ وَيُرِيدُونَ اَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ } *"Böylece imanla küfür arasında tutmak isteyen kimseler yok mu?"* Küfür ve iman arasında.

{ سَبِيلًا } *"Bir yol."* Din.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٥١﴾

151- "İşte bunlar gerçek inkârcılardır. Biz o inkâr edenlere alçaltıcı bir azap hazırladık."

{ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا } *"İşte bunlar gerçek inkârcılardır."* Kesinlikle.

{ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ } *"Biz o inkâr edenlere hazırladık."* Yahudiler ve diğer kâfirlere.

{عَذَابًا مُهِينًا } "*Alçaltıcı bir azap.*" Kendisiyle küçültülecekleri.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Şiddetli bir azap.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾

152- "Allah'a ve aralarında hiçbir ayrım yapmadan elçilerine inananlara gelince; işte Allah onlara yakında mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ} *"Allah'a ve elçilerine inananlara gelince."* Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ } *"Ve aralarında hiçbir ayrım yapmadan."* Peygamberler ile Allah Teâlâ arasında nübüvvet ve İslam ile.

{ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ } *"İşte Allah onlara yakında verecektir."* Bahşedecektir.

{ أُجُورَهُمْ } *"Mükâfatlarını."* Ahirette sevaplarını.

{وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا} *"Allah çok bağışlayan."* Onlardan tevbe edenleri.

{رَحِيمًا} *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat edenleri.

يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَآءِ فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُوٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾

153- "Kitap Ehli senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Musa'dan ise, bundan daha da büyüğünü isteyerek, 'Bize Allah'ı açıkça göster!' demişlerdi. O zaman, zulümlerinden ötürü, derhal onları yıldırım çarpmıştı. Onlar kendilerine açık deliller geldikten sonra da, buzağıyı tanrı edinmişlerdi. Ama Biz bunu da affetmiş ve Musa'ya apaçık bir güç vermiştik."

{يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ} *"Kitap Ehli senden istiyor."* Ka'b ve ashabı.

{اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَآءِ} *"Kendilerine gökten bir kitap indirmeni."* Tevrat gibi bir defadan.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Kendilerine gökten bir kitap indirmeni."* Kendilerinin hayırlarının ve şerlerinin, sevaplarının ve ikablarının içinde bulunduğu.

{فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ} *"Musa'dan ise bundan daha da büyüğünü isteyerek."* Senden istediklerinden daha büyüğünü.

{فَقَالُوٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً} *"Bize Allah'ı açıkça göster, demişlerdi."* Açıkça.

{فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ} *"O zaman, derhal onları yıldırım çarpmıştı."* Ateş kendilerini yakmıştı.

{ بِظُلْمِهِمْ } *"Zulümlerinden ötürü."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ı yalanlamaları ve Allah Teâlâ'ya karşı gösterdikleri cüretleri nedeniyle.

{ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ } *"Buzağıyı tanrı edinmişlerdi."* Buzağıya ibadet ettiler.

{ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ } *"Onlar kendilerine açık deliller geldikten sonra da."* Emir ve nehyi.

{ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ } *"Ama Biz bunu da affetmiş."* Onları bıraktık ve onların köklerini kazımadık.

{ وَاٰتَيْنَا } *"Ve vermiştik."* Bahşettik.

{ مُوسٰى سُلْطَانًا مُبِينًا } *"Musa'ya apaçık bir güç."* Yed-i Beyza ve asa gibi apaçık bir hüccet.

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

154- "Söz vermeleri için Tur dağını üzerlerine kaldırmış ve onlara, 'Kapıdan secde ederek girin.' demiştik. Yine onlara, 'Cumartesi günü yasağını çiğnemeyin!' demiş ve kendilerinden çok sağlam bir söz almıştık."

{ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ } *"Üzerlerine kaldırmış."* Sökmüş, kaldırmış ve onların başının üstünde bekletmiştik.

{ الطُّورَ } *"Tur dağını."* Tur dağını.

{ بِمِيثَاقِهِمْ } *"Söz vermeleri için."* Kendilerinden misak alınması nedeniyle.

{ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ } *"Ve onlara, "Kapıdan girin." demiştik."* Eriha kapısından.

{ سُجَّدًا } *"Secde ederek."* Rükû ederek.

{ وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ } *"Yine onlara, 'Cumartesi günü yasağını çiğnemeyin!' demiş."* Cumartesi günü balıklarını yakalayarak.

{ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا } *"Ve kendilerinden çok sağlam bir söz almıştık."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında sağlam bir söz.

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾

155- "Verdikleri sözden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve 'kalplerimiz perdelidir.' demeleri yüzünden (başlarına belâlar getirdik). Doğrusu Allah, inkârları yüzünden onların kalplerini mühürlemiştir. Bu yüzden, onların pek azı dışında, inanmazlar."

{ فَبِمَا نَقْضِهِمْ } "*Dönmeleri, yüzünden (başlarına belâlar getirdik).*" Bozmaları nedeniyle.

{ مِيثَاقَهُمْ } *"Verdikleri sözden."* Onlara yaptığımız şeyi yaptık.

{ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkârları nedeniyle kendilerine cizye cezası vuruldu.

{ وَقَتْلِهِمُ } *"Öldürmeleri."* Öldürmeleri nedeniyle.

{ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ } *"Haksız yere peygamberleri."* Herhangi bir cürümleri olmaksızın öldürmeleri nedeniyle onları helak eyledik.

{ وَقَوْلِهِمْ } *"Ve demeleri."* Demeleri nedeniyle.

{ قُلُوبُنَا غُلْفٌ } *"Kalplerimiz perdelidir."* Bütün ilimlerin kaplarıdır. Yani kalplerimiz senin sözlerini ve ilmini kuşatamamaktadır.

{ بَلْ طَبَعَ اللهُ عَلَيْهَا } *"Doğrusu Allah, onların kalplerini mühürlemiştir."* Durum dedikleri gibi değildir. Ancak Allah Teâlâ onların kalplerine mühür vurmuştur.

{ بِكُفْرِهِمْ } *"İnkârları yüzünden."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ فَلَا يُؤْمِنُونَ } *"Bu yüzden, inanmazlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ إِلَّا قَلِيلًا } *"Onların pek azı dışında."* Abdullah ibn Selam ve ashabı.

وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾

156- "Yine gerçeği inkâr etmeleri, Meryem'e çok çirkin bir iftirada bulunmaları."

{ وَبِكُفْرِهِمْ } *"Yine gerçeği inkâr etmeleri."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın ve İncil'i inkâr etmeleri.

{ وَقَوْلِهِمْ } *"Bulunmaları."* Sözleri nedeniyle.

{ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا } *"Meryem'e çok çirkin bir iftirada."* İftiradır. Onları domuzlara dönüştürdük.

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾

157- "Ve 'Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa Mesih 'i biz öldürdük!' demeleri yüzünden (onları lânetledik). Oysa onlar İsa'yı ne öldürdüler, ne de çarmıha gerdiler, ama öldürülen kişi onlara öyle gösterildi. Onun hakkında görüş ayrılığına düşenler, bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler. Onların bu konuda, zanna uyma dışında bir bilgileri yoktur ve onu kesinlikle öldürmediler."

{وَقَوْلِهِمْ} *"Ve demeleri yüzünden (onları lânetledik)."* Demeleri nedeniyle.

{اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ} *"Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa Mesih 'i biz öldürdük!"* Allah Teâlâ onların arkadaşları Tatyanus'u helak etti.

{وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ} *"Oysa onlar İsa 'yı ne öldürdüler, ne de çarmıha gerdiler, ama öldürülen kişi onlara öyle gösterildi."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın benzerini Tatyanus'un üzerine ilka etti, böylece Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın yerine onu öldürdüler.

{وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ} *"Onun hakkında görüş ayrılığına düşenler."* Onun öldürülmesi konusunda.

{لَفِي شَكٍّ مِنْهُ} *"Bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler."* Öldürülmesinden.

{مَا لَهُمْ بِهِ} *"Onların bu konuda yoktur."* Öldürülmesi konusunda.

{مِنْ عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ} *"Zanna uyma dışında bir bilgileri."* Ne de zanna uyarlar.

{وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا} *"Ve onu kesinlikle öldürmediler."* Yani kesinlikle onu öldürmediler.

بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾

158- "Fakat Allah onu kendisine yükseltti. Çünkü Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ} *"Fakat Allah onu kendisine yükseltti."* Göğe.

{وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا} *"Çünkü Allah mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla.

{ حَكِيمًا } *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Dostlarına yardım etmekle. Allah Teâlâ peygamberini kurtardı, onların arkadaşını ise helak etti.

وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ مَوْتِهٖ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُوْنُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾

159- "Kitap Ehli'nden hiç kimse yoktur ki, ölümünden önce İsa'ya inanmış olmasın. O, kıyâmet gününde, onlar aleyhine tanıklık edecektir."

{ وَاِنْ مِنْ } *"Hiç kimse yoktur ki."* Yoktur ki.

{ اَهْلِ الْكِتَابِ } *"Kitap Ehli'nden."* Yahudi ve Hıristiyanlardan hiçbir kimse.

{ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ } *"İsa'ya inanmış olmasın."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın sihirbaz olmadığına, Allah olmadığına, Allah'ın oğlu olmadığına ve ortağı olmadığına.

{ قَبْلَ مَوْتِهٖ } *"Ölümünden önce."* Kendisinin çıkışından önce Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) nüzul edecek bütün Yahudilerin ardından vefat edecektir. Bu onların döneminde olacaktır.

{ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُوْنُ } *"O, kıyâmet gününde, edecektir."* İsa ('aleyhi's-selâm).

{ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا } *"Onlar aleyhine tanıklık."* Tebliğ ettiğine dair.

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبٰتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾

160- "Bir kısım Yahudilerin zulmetmeleri ve birçok kimseyi Allah yolundan çevirmeleri yüzünden kendilerine helal kılınmış olan bazı temiz ve güzel şeyleri onlara haram kıldık."

{ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِيْنَ هَادُوْا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبٰتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ } *"Bir kısım Yahudilerin zulmetmeleri yüzünden kendilerine helal kılınmış olan bazı temiz ve güzel şeyleri onlara haram kıldık."* Diyor ki zulümleri nedeniyle.

{ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ كَثِيرًا } *"Ve birçok kimseyi Allah yolundan çevirmeleri."* Allah Teâlâ'nın dinini zikretmekten.

وَاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ
وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦١﴾

161- "Yine (Tevrat'ta) yasaklanmalarına rağmen faiz almaları ve insanların mallarını haksız yere yemeleri yüzünden (bu haramları koyduk). İçlerinden inkâr edenlere can yakıcı bir azap hazırladık."

{ وَاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا } *"Faiz almaları yüzünden (bu haramları koyduk)."* Faizi helal saymaya çalışmaları.

{وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ} *"Yine (Tevrat'ta) yasaklanmalarına rağmen."* Tevrat'ta.

{ وَاَكْلِهِمْ } *"Yemeleri."* Yemeleri nedeniyle.

{ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ } *"Ve insanların mallarını haksız yere."* Zulüm ve rüşvet ile. Onlara temiz olan iç yağını ve deve etini, deve sütünü haram kıldık. Onlar için helal kılınmıştı. Bu önceden de onlara helal idi.

{ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ } *"İçlerinden inkâr edenlere hazırladık."* Yahudilerden.

{ عَذَابًا اَلِيمًا } *"Can yakıcı bir azap."* Acısı kalplere işleyen halis bir acıtıcı azap.

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَآ اُنْزِلَ
اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ
وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اُولٰٓئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾

162- "Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olup, sana ve senden önce indirilmiş (kitaplara) iman eden mü'minlere, namazı dosdoğru kılanlara, zekâtı verenlere, Allah'a ve ahiret gününe iman edenlere büyük bir mükâfat vereceğiz."

{لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ} *"Fakat derinleşmiş olup."* Ulaşmış.

{فِي الْعِلْمِ} *"İlimde."* Tevrat ilminde.

{مِنْهُمْ} *"İçlerinden."* Kitap Ehli'nden. Yahudiler ikrar etmeseler dahi Abdullah İbn Selâm ve ashabı Kur'an'ı ve diğer kitapları ikrar etmektedirler.

{وَالْمُؤْمِنُونَ} *"Mü'minlere."* Mü'minlerin bütünü.

{يُؤْمِنُونَ بِمَآ أُنْزِلَ اِلَيْكَ} *"Sana indirilene iman eden."* Kur'an'a.

{وَمَآ أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ} *"Ve senden önce indirilmiş (kitaplara)."* Diğer peygamberlere.

{وَالْمُقِيمِينَ الصَّلٰوةَ} *"Namazı dosdoğru kılanlara."* Beş vakit namazı tam kılanlara.

{وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ} *"Zekâtı verenlere."* Mallarının zekâtlarını eda edenlere, Kur'an'ı ve diğer kitapları ikrar edenlere.

{وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} *"Allah'a ve ahiret gününe iman edenlere."* Ölümden sonra dirilişe iman edenler de Kur'an'ı ve diğer kitapları ikrar edenlere. Her ne kadar Yahudiler ikrar etmeseler de bunların bütünü Kur'an'ı ve diğer kitapları ikrar eder. Allah Teâlâ daha sonrasında onların sevabını açıklayarak şöyle buyurdu:

{أُولٰٓئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ} *"Vereceğiz."* Bahşedeceğiz.

{اَجْرًا عَظِيمًا} *"Büyük bir mükâfat."* Cennette bol bir bağış.

اِنَّآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ كَمَآ اَوْحَيْنَآ اِلٰى نُوحٍ وَالنَّبِيّٖنَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَوْحَيْنَآ
اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَعِيسٰى
وَاَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾

163- "Şüphesiz biz, Nûh'a ve ondan sonra gelen elçilere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrahîm'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlara, İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiş ve Davud'a Zebur'u vermiştik."

{ اِنَّآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ } *"Şüphesiz biz, sana da vahyettik."* Sana Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile gönderdik.

{كَمَآ اَوْحَيْنَآ اِلٰى نُوحٍ وَّالنَّبِيّٖنَ مِنْ بَعْدِهٖ} *"Nûh'a ve ondan sonra gelen elçilere vahyettiğimiz gibi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın ardından.

{ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ } *"İbrahîm'e, vahyetmiş."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı İbrahîm ('aleyhi's-selâm)'a da göndermiştik.

{ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ } *"İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlara."* Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın evladlarına da.

{وَعِيسٰى وَاَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا} *"İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiş. Ve Davud'a Zebur'u vermiştik."* Bahşetmiştik.

وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾

164- "Bir kısım peygamberleri daha önce sana anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu."

{ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ } *"Bir kısım peygamberleri sana anlattık."* Onların isimlerini sana belirttik.

{ مِنْ قَبْلُ } *"Daha önce."* Bu sûreden önce.

{ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ } *"Bir kısmını ise sana anlatmadık."* Onların isimlerini sana belirtmedik.

{ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيمًا } *"Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu."*

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

165- "Biz bu elçileri insanların, (onların) elçilerin gelmesinden sonra, Allah'a karşı ileri sürebilecekleri bir delili olmaması için, müjdeciler ve uyarıcılar olarak (gönderdik). Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{رُسُلًا} *"Biz bu elçileri (gönderdik)."* Bu resûllerden her birisini gönderdik.

{مُبَشِّرِينَ} *"Müjdeciler olarak."* Allah'a iman edenlere cenneti müjdeleyici.

{وَمُنْذِرِينَ} *"Ve uyarıcılar olarak."* Allah'a iman etmeyenleri cehennemle uyarmaları.

{لِئَلَّا يَكُونَ} *"Olmaması için."* Ta ki olmasın.[37]

{لِلنَّاسِ عَلَى اللهِ حُجَّةٌ} *"İnsanların, Allah'a karşı ileri sürebilecekleri bir delili."* Kıyâmet gününde.

{بَعْدَ الرُّسُلِ} *"(Onların) Elçilerin gelmesinden sonra."* Kendilerine resûllerin gelişinin ardından ta ki böylece sen bize niçin elçi göndermedin demesinler diye.

{وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا} *"Allah mutlak üstündür."* Resûllerine icabet etmeyenden intikam almakla.

{حَكِيمًا} *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Onlara resûllere icabet etmeyi hükmetmekle.

لٰكِنِ اللهُ يَشْهَدُ بِمَآ اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفٰى بِاللهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾

37 "Yekûne" ilahî buyruğu tefsirin metninde bir sonraki parantezde olmasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için buraya aldık.

166- "Allah sana indirmiş olduğuna tanıklık etmektedir. Çünkü onu Allah, bizzat kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de buna tanıklık etmektedir. Aslında tanık olarak Allah yeter."

Ardından Allah Teâlâ Mekke ehli hakkında bu âyeti indirdi. Zira onlar; *"Ehl-i Kitap'tan senin hakkında sorduk. Onlardan hiçbir kimse senin gönderilmiş bir elçi olduğuna tanıklık etmedi"* demişlerdi.

{لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ} "*Allah tanıklık etmektedir.*" Her ne kadar başkası şâhidlik etmese de.

{بِمَآ اَنْزَلَ اِلَيْكَ} *"Sana indirmiş olduğuna."* Yani Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın getirdiği Kur'an'a.

{اَنْزَلَهٗ بِعِلْمِهٖ} *"Çünkü onu Allah, bizzat kendi ilmiyle indirmiştir."* Emriyle.

{وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَشْهَدُوْنَ} *"Melekler de buna tanıklık etmektedir."* Buna şâhidlik etmektedirler.

{وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا} *"Aslında tanık olarak Allah yeter."* Her ne kadar başkası tanıklık etmese de.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوْا ضَلٰلًا بَعِيْدًا ﴿١٦٧﴾

167- "İnkâr edenler ve (insanları) Allah'ın yolundan alıkoyanlar, şüphesiz derin bir sapıklık içindedirler."

{اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا} *"İnkâr edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{وَصَدُّوْا} *"Ve alıkoyanlar."* İnsanları.

{عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ} *"(İnsanları) Allah'ın yolundan."* Allah Teâlâ'nın dininden ve Ona itaatten.

{قَدْ ضَلُّوْا ضَلٰلًا بَعِيْدًا} *"Şüphesiz derin bir sapıklık içindedirler."* Hidayetten uzak.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾

168- "Bu yüzden Allah, inkâr edenleri ve zulmedenleri ne bağışlar ne de doğru yola iletir."

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"Bu yüzden inkâr edenleri."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an-ı Kerim'i inkâr edenleri.

{ وَظَلَمُوا } *"Ve zulmedenleri."* Bunlar Allah'a ortak koşanlardır.

{ لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ } *"Allah ne bağışlar."* Buna kaim olmayanlardır.

{ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا } *"Ne de doğru yola iletir."* Hidayet yoluna.

اِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾

169- "Onları ancak, içinde sonsuza kadar kalacakları cehennemin yoluna iletir. Bu, Allah'a göre çok kolaydır."

{ فِيهَآ اِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ } *"Onları ancak, içinde kalacakları cehennemin yoluna iletir."* Ateşte ikamet edicidirler, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ اَبَدًا وَكَانَ ذٰلِكَ } *"Sonsuza kadar. Bu idi."* Ebedilik ve azap.

{ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا } *"Allah'a göre çok kolaydır."* Kolaydır.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَاٰمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

170- "Ey insanlar! Peygamber size Rabbinizden gerçeği getirmiştir. Öyleyse kendi iyiliğiniz için inanın. Eğer inkâr ederseniz, bilin ki, göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ } *"Ey insanlar!"* Ey Mekke ehli.

{ قَدْ جَآءَكُمُ الرَّسُولُ } *"Peygamber size getirmiştir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بِالْحَقِّ } *"Gerçeği."* Tevhid ve Kur'an'ı.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَاٰمِنُوا } *"Rabbinizden. Öyleyse inanın."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ خَيْرًا لَكُمْ } *"Kendi iyiliğiniz için."* Üzerinde bulunduğunuz şeylerden.

{ وَاِنْ تَكْفُرُوا } *"Eğer inkâr ederseniz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Bilin ki, göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır."* Bunlarda bulunan şeylerin bütünü Allah'ın köleleri ve cariyeleridir.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا } *"Allah hakkıyla bilen."* İman edeni de etmeyeni de.

{ حَكِيمًا } *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Onlara kendisinden başkasına ibadet etmemelerini hükmetmekle.

يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ اَلْقٰيهَآ اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌ اِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهٗٓ اَنْ يَكُونَ لَهٗ وَلَدٌ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾

171- "Ey Kitap Ehli! Dininiz konusunda aşırı gitmeyin ve Allah hakkında da, gerçekten başkasını söylemeyin! Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisi, O'nun Meryem'e atmış olduğu

kelimesi ve kendisinden bir ruhtur. O halde Allah'a ve elçilerine inanın! Allah, 'Üçtür!' demeyin. Kendi yararınıza olarak, buna son verin. Çünkü Allah, tek bir İlâh'tır. O, çocuk sahibi olmaktan münezzehtir. Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter.

Ardından Necran'ın Nasturî ahalisi hakkında bir âyet nazil oldu. Bunlar "İsa ('aleyhi's-selâm) Allah'ın oğludur" diyenlerdir.

Maryakubiyye. Bunlar ise "İsa Allah'tır" diyenlerdir.

Markusiyye. Bunlar da "İsa ('aleyhi's-selâm) Üçün üçüncüsüdür" diyenlerdir.

Melkaniyye. Bunlar, "İsa ve Rab ortaktırlar" diyenlerdir. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında şu âyet-i indirdi:

{يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُوا} *"Ey Kitap Ehli! Aşırı gitmeyin."* Şiddetlendirmeyiniz.

{فِي دِينِكُمْ} *"Dininiz konusunda."* Zira dininiz hak değildir.

{وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللهِ اِلَّا الْحَقَّ} *"Ve Allah hakkında da, gerçekten başkasını söylemeyin."* Doğrudan başkasını.

{اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللهِ وَكَلِمَتُهُ اَلْقٰيهَآ اِلٰى مَرْيَمَ} *"Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisi, O'nun Meryem'e atmış olduğu kelimesi."* Allah Teâlâ'dan bir kelimeyle yaratılmıştır.

{وَرُوحٌ مِنْهُ} *"Ve kendisinden bir ruhtur."* Kendisinden bir emir ile babasız bir çocuk olarak meydana gelmiştir.

{فَاٰمِنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ} *"O halde Allah'a ve elçilerine inanın!"* Peygamberlerin bütününe, Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'a ve diğerlerine.

{وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌ} *"Allah, 'Üçtür!' demeyin."* Çocuk, baba ve hanım.

{اِنْتَهُوا} *"Buna son verin."* Sözlerinizden vazgeçiniz ve tevbe ediniz.

{خَيْرًا لَكُمْ} *"Kendi yararınıza olarak."* Sözlerinizden.

{ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌ } *"Çünkü Allah, tek bir İlâh'tır."* Babasız ve ortaksız.

{ سُبْحَانَهٗٓ } *"O, münezzehtir."* Kendi kendisini tenzih eyledi.

{ اَنْ يَكُونَ لَهٗ وَلَدٌ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ } *"Çocuk sahibi olmaktan. Göklerde ne var yerde ne varsa hepsi O'nundur."* Kullarıdır.

{ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا } *"Vekil olarak Allah yeter."* Mahlukatın Rabbi olarak ve Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) ile ilgili haberde söylediğine şâhid olarak.

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ
وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾

172- "Ne Mesih ne de gözde melekler Allah'a ibadet etmekten geri dururlar. Kim, büyüklük taslayarak, O'na ibadet etmekten geri dururlarsa, bilsin ki O, onların hepsini kendi huzurunda toplayacaktır."

{ لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ } *"Ne Mesih geri durur."* Mesih ('aleyhi's-selâm) asla kaçınmaz.

{ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ } *"Allah'a ibadet etmekten"* Allah Teâlâ'ya kulluk etmeyi ikrar etmekten. Bu âyet-i kerime onların *"Senin söylediklerin ey Muhammed, bizim arkadaşımızı ayıplamaktadır."* Sözleri hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ İsa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah'ın kulu olmasının ayıp olmadığını belirtmek için bu âyeti indirdi.

{ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ } *"Ne de gözde melekler."* Diyor ki, arşı yüklenen gözde/yakın melekler de Allah'a kulluk etmeyi ikrar etmekten kaçınmamışlardır.

{ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ } *"Kim, geri dururlarsa."* Kaçınırsa.

{ عَنْ عِبَادَتِهٖ } *"O'na ibadet etmekten."* Kulluğu ikrar etmekten.

{ وَيَسْتَكْبِرْ } *"Büyüklük taslayarak."* Allah'a iman etmekten.

{فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ} *"Bilsin ki O, onların kendi huzurunda toplayacaktır."* Kıyâmet gününde.

{جَمِيعًا} *"Hepsini."* Kâfir ve mü'mini.

فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾

173- "Allah, iman edip iyi işler yapanların mükâfatlarını tam olarak verecek ve onlara olan lütfunu daha da arttıracaktır. Ancak kulluğundan yüz çeviren ve böbürlenenlere gelince onlara can yakıcı bir şekilde azap eder. Bunlar, kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulurlar."

{فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ} *"İyi işler yapanların."* Kendileriyle Rableri arasındaki taatte.

{فَيُوَفِّيهِم} *"Allah tam olarak verecek."* Onlara bolca bahşedecektir.

{اُجُورَهُمْ} *"Mükâfatlarını."* Cennette sevaplarını.

{وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ} *"Ve onlara olan lütfunu daha da arttıracaktır."* Kerametinden.

{وَاَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا} *"Ancak kulluğundan yüz çevirenlere gelince."* Kaçınanlara.

{وَاسْتَكْبَرُوا} *"Ve böbürlenenlere gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmeyerek.

{فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا} *"Onlara can yakıcı bir şekilde azap eder."* Acıtıcı.

{وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ} *"Bunlar, kendilerine Allah'tan başka bulamazlar."* Allah Teâlâ'nın azabından.

{وَلِيًّا} *"Ne bir dost."* Kendilerine fayda verecek yakın bir dost.

{وَلَا نَصِيرًا} *"Ne de bir yardımcı."* Allah'ın azabını kendilerinden engelleyecek.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾

174- "Ey insanlar! Size Rabbinizden açık bir kanıt gelmiştir. Biz, size (gerçekleri) açığa çıkaracak olan bir nur indirdik."

{يَآ اَيُّهَا النَّاسُ} *"Ey insanlar!"* Ey Mekke ehli!

{قَدْ جَآءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ} *"Size Rabbinizden açık bir kanıt gelmiştir."* Rabbinizden bir Resûl Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) gelmiştir.

{وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ} *"Biz, size (gerçekleri) indirdik."* Peygamberinize.

{نُورًا مُبِينًا} *"Açığa çıkaracak olan bir nur/kitap."* Helal ve haram.

فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهٖ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿١٧٥﴾

175- "Allah'a iman edip ona sımsıkı sarılanlara gelince; Allah onları, rahmeti ve lütfu içine koyar ve onları kendine doğru giden bir yola iletir."

{فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ} *"Allah'a iman edip gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَاعْتَصَمُوا بِهٖ} *"O'na sımsıkı sarılanlara."* Allah Teâlâ'nın tevhidine tutunan.

{فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ} *"Allah onları, rahmeti içine koyar."* Cennette.

{وَفَضْلٍ} *"Ve lütfu."* Kendinden bir keramet ile cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{وَيَهْدِيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا} *"Ve onları kendine doğru giden bir yola iletir."* Dünyada dosdoğru yol üzerinde sabit kılar. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır. Diyor ki, dünyada iman üzere sabit kılar. Ahirette ise cennete girdirir.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَآ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَاِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَاِنْ كَانُوٓا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَآءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

176- "Onlar senden kelâle hakkında hüküm istemektedirler. De ki: 'Allah size, kelâle (babası ve çocuğu olmayan kimse)nin mirası konusundaki hükmü şöyle açıklamaktadır: Eğer bir kişi çocuksuz (ve babasız) olarak ölüp geride sadece (ana-baba bir veya baba bir) bir kız kardeşi kalırsa, bıraktığı mirasın yarısı onundur. Ve o kişi (erkek kardeş) çocuksuz (ve babasız) ölen kız kardeşinin tüm mirasını alır. Eğer (çocuksuz ve babasız olarak) ölen kişinin (anne-baba bir veya baba bir), iki kız kardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer kardeşler erkek ve kız karışık iseler, bir erkeğin payı, iki kadının payı kadardır. İşte Allah, sapmamanız için, (hükümlerini böylece) açıklamaktadır. 'Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."

{يَسْتَفْتُونَكَ} *"Onlar senden hüküm istemektedirler."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senden sormaktadırlar. Bu âyet-i kerime Cabir İbn Abdullah el-Ensarî hakkında nazil olmuştur. Cabir (radıyallâhu 'anh) Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e "Benim bir kız kardeşim var. Eğer vefat ederse ondan bana ait olan nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Allah azze ve celle ise "*Ey Muhammed* (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) *senden kelâlenin mirası hakkında soruyorlar*" âyetini indirdi.

{ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ } *"De ki: 'Allah size, hükmü şöyle açıklamaktadır.'"* Size açıklamaktadır.

{ فِي الْكَلَالَةِ } *"Kelâle (babası ve çocuğu olmayan kimse)nin mirası konusundaki."* Kelâlenin mirası hakkında. Kelâle baba ve çocuktan yoksun olan kimsedir. Ardından Allah azze ve celle şöyle buyurarak açıkladı:

{ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ } *"Eğer bir kişi ölüp."* Vefat ederse.

{ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ } *"Çocuksuz (ve babasız) olarak."* Ve babası da bulunmasa.

{ وَلَهُ اُخْتٌ } *"Geride sadece (ana-baba bir veya baba bir) bir kız kardeşi kalırsa."* Baba-anne bir kız kardeşi ya da sadece babasından olan kız kardeşi.

{ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ } *"Bıraktığı mirasın yarısı onundur."* Ölünün bıraktığı malın/terekenin.

{ وَهُوَ يَرِثُهَآ } *"Ve o kişi tüm mirasını alır."* Eğer kız kardeşi vefat ederse.

{ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ } *"(Erkek kardeş) çocuksuz (ve babasız) ölen kız kardeşinin."* Kız kardeşinin kız ve erkek çocuğu yoksa.

{ فَاِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ } *"Eğer (çocuksuz ve babasız olarak) ölen kişinin (anne-baba bir veya baba bir), iki kız kardeşi varsa."* Baba-anne bir iki kız kardeş ya da sadece babadan iki kız kardeş.

{ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ } *"Bıraktığının üçte ikisi onlarındır."* Ölünün bırakmış olduğu malın.

{ وَاِنْ كَانُوٓا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَآءً } *"Eğer kardeşler erkek ve kız karışık iseler."* Anne-baba erkek ya da kız ya da sadece baba bir erkek ve kız kardeşler.

{ فَلِلذَّكَرِ } *"Bir erkeğin payı."* Payı.[38]

{ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمْ } *"İki kadının payı kadardır. İşte Allah, (hükümlerini böylece) açıklamaktadır."* Mirasların taksimi.

{ اَنْ تَضِلُّوا } *"Sapmamanız için."* Mirasların taksiminde hata etmemeniz için.

{ وَاللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } *"Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."* Mirasların taksimini ve diğer şeyleri.[39]

---

38 "Mislü hazzi" ifadesi tefsir metninde önceki bölümde olmasına rağmen biz anlam bütünlüğünü gözeterek sonraki bölüme ekledik.

39 a) İmam Dârimî, Hasan ibn Muhammed kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle nakleder: "Kelâle; (ana), baba ve çocuk dışındaki (yakınlardır)." Dârimî, Ferâiz, "Kelâle" bâbı, c. 2, s. 346. Hadisin senedinde Muhammed İbn Yusuf, Süfyanü's-Sevrî, Amr İbn Dinar ve Hasan İbn Muhammed bulunmaktadır. Süfyanü's-Sevrî ve Amr İbn Dinar'ın tercüme-i halini sunmuş, Sevrî'nin sika, hâfız ve fakih bir şahsiyet, Amr İbn Dinar'ın ise sika ve sebt olduğunu belirtmiştik.

Muhammed ibn Yusuf ibn Vâkıd ibn Osman el-Firyabî. Kayseriye'de yaşamıştır. Sika va fâdıl bir şahsiyettir. Ancak Süfyan'ın bazı hadislerinde yanılmıştır denilmiştir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 221, 844 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 376, 372 nolu madde.

Hasan ibn Muhammed. Ebû Muhammed el-Hasan ibn Muhammed ibn Ebî Talib el-Haşimî el-Medenî. Sika ve fakihtir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 171, 318 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 81.

Hadisin isnadında hiçbir kopukluk yoktur. Hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 535, 878 nolu madde; c. 8, s. 28, 45 nolu madde; c. 2, s. 330, 555 nolu madde. Hadisin isnadında bulunan şahısların sika oluşu ve hadisin muttasıl olması nedeniyle sahihtir. Beyhakî de bu haberi iki kanalla Süfyanü's-Sevrî'den bu isnadla tahric etmiş ve aynısını rivayet etmiştir. Beyhakî haberi olduğu gibi zikreder, ancak sonunda şöyle bir eklemede bulunur: "Dedim ki: 'Allah azze ve celle (اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ اُخْتٌ ...) *'Eğer bir kişi çocuksuz (ve babasız) olarak ölüp...'* buyuruyor.'" Der ki: "Kızdı ve beni azarladı." Beyhakî bu haberi Selim İbn Abdüsseluli kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. Beyhakî, Ferâiz, "Kardeşlerin ve kız kardeşlerin engellemesi" bâbı, c. 6, s. 224-5. Taberî bu haberi Amr İbn Dinar'dan üç kanalla ve bu isnad ile tahric eder. Aynısını zikreder. Taberî bu haberi biri Selim İbn Abdüsseluli diğeri de Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 4, s. 284. Nisâ Sûresi, 12. âyetin tefsiri.

b) (قُلِ اللهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ) "*De ki: Allah size, kelâle (babası ve çocuğu olmayan kimse) nin mirası konusundaki hükmü şöyle açıklamaktadır.*" Kelâle sözcüğü nesebin ki-

şiyi kuşatması anlamını ifade eden "Tekellelehü" tabirinden mastardır. Taç anlamına gelen "el-İklil" ismi de buradan gelmektedir. Kelâle, aynı zamanda ayın menzillerinden birisinin adıdır. Çünkü ay, bu menzile ulaştığında, onun etrafını kuşatır. Taç ve başın dört bir yanını kuşatan bağ anlamına gelen "el-İklil" de buradan gelmektedir. Kelâlenin bitkin düşmek anlamına gelen "Kelle-Yekillü-el-Kelal"den alınmış olduğu da söylenmiştir. "Kelleti'r-Rahmü'adeta" miras, uzak akrabalıktan ve zorluk ve bitkinlikten sonra sahibine ulaşıyor gibi olduğundan (bu tip mirasçılara bu isim verilmiştir). Kendisine miras olacak oğul ve babanın bulunmadığı kimsenin varisleri Kelâledir. Asıl (anne-baba, dedenine) ve fer'in (oğul, kız) olmaması halinde diğer akrabalar Kelâle ismini alırlar. Çünkü bunlar, öleni dört bir yanından çevrelemiş olmakla birlikte onlar da kendisinden değil, o da kendilerinden değildir. Onun etrafını çevrelemeleri ise neseplerinin onunla beraber olmasıdır. Nitekim bedevi bir Arap şöyle demiş: Malım pek çok, bununla birlikte mirasçılarım bana nesebi eri oldukça gevşek olan (Kelâle) kimselerdir."

el-Ferazdak da der ki:

"*Şan ve şeref mızrağını (yahut asasını) miras aldınız; ancak Kelâleden değil; Fakat Menafoğullarından ikisi olan Abd-u Şems ile Haşim'den.*"

Bir diğer şair ise şöyle demektedir:

"*Şüphesiz kişinin babası kendisini daha candan himaye eder.*
Kelâle olan akraba (akrabalığı uzak, neseb bağı gevşek) olan ise hiç (senin için) gazaplanmaz."

Tefsiru'l-Kurtubî, c. 5, s. 76; Zeccâc, *Meani'l-Kur'an*, c. 2, s. 24; *en-Nihaye fi'l-Garîbi'l-Hadis*, c. 4, s. 197; *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 268. Bu açıklamalar ışığında Kelâle olayı şudur: Çocuğu ve babasının olmaması dolayısıyla kendisine diğer akrabaları vâris olmasıdır.

c) Kelâlenin bir önceki maddede geçen anlamda tefsiri Ebubekir, Ömer ve diğer sahabelerden, bir grup tâbiundan aktarılmıştır. Kurtubî'nin zikrettiğine göre âlimlerin çoğunluğu bu görüştedirler. *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 4, s. 284. İbn Kesir ise şu bilgileri verir: "Dört imam ile Fukahâ-i Seb'a'nın mezhebi de budur. Kesin olarak âlimlerin görüşü böyledir." *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 1, s. 635.

d) Kelâlenin bu tefsiri Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den de rivayet edilmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Hüreyre'den şöyle rivayet etmektedir: "Bir kişi 'Ey Allah'ın Resûlü Kelâle nedir?' diye sordu. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Yaz mevsiminde inen '*Onlar senden kelâle hakkında hüküm istemektedirler. De ki: Allah size, kelâle (babası ve çocuğu olmayan kimse) nin mirası konusundaki hükmü şöyle açıklamaktadır: Eğer bir kişi çocuksuz (ve babasız) olarak ölüp geride sadece (ana-baba bir veya baba bir) bir kız kardeşi kalırsa, bıraktığı mirasın yarısı onundur*' buyruğunu işitmedin mi? Kelâle geriye ne bir oğul ne de babayı mirasçı olarak bırakan kimsedir.' buyurdular." Hâkim der ki: "Bu haber Müslim'in şartına göre sahihtir. Ancak Buhârî ve Müslim hadisi tahric etmemişlerdir." Ancak Zehebî onun bu yargısına katılmayarak "Hadisin isnadında bulunan Hammanî zayıftır" der. *El-Müstedrek*, c. 4, s. 336, Ferâiz.

Hammanî. Yahya ibn Abdülhamid ibn Beşmin el-Hammanî. İbn Hacer onun hakkında şöyle der: "Cerh ve tadil âlimleri onu hadis hırsızlığıyla suçlamışlardır." *Takrîbu't-Tehzîb*, c. 2, s. 352. Eğer bu hadis sahih olursa Kelâlenin tefsiri hakkında hiçbir tartışma kalmaz.

e) Kelâle'nin mahiyeti hakkında Taberî'nin, Hâkim'in ve Beyhakî'nin Tâvus kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği bir habere dayanılarak başka bir görüş de bulunmaktadır. Bu rivayet şudur: "Ömer'e yetişen insanların sonuncusu bendim. 'Söz benim söylediğimdir' dediğini duydum da sordum: 'Senin söylediğin nedir?' Şöyle dedi: 'Kelâle, çocuğu olmayandır.'" Hâkim en-Nîsâbûrî bu hadis hakkında şöyle der: "Bu hadis Buhârî ile Müslim'in şartlarına göre sahih olduğu halde ve ikisi de bu haberi tahric etmemişlerdir. Zehebî de bu yargıyı doğru bulur. Taberî, c. 4, s. 286; *el-Müstedrek*, c. 4, s. 336, Ferâiz; Beyhakî, c. 6, s. 225.

f) Ancak bu rivayette İbn Abbâs'ın sözcüğü tefsir etmesi söz konusu değildir. Bu rivayet hakkında söylenilecek söz Ömer'in âyeti tefsir edişini ve âyet hakkındaki tefsirini içermesidir. Nitekim Beyhakî de bu rivayeti meşhur rivayetlere muhalefetinden dolayı zayıf saymıştır. Beyhakî, Ferâiz, c. 6, s. 225.

g) Bazı âlimler babanın Kelâlenin kapsamına girmediği hususunda Allah Teâlâ'nın bu âyette geçen "*Eğer çocuğu bulunmayıp da kız kardeşi bulunan bir erkek ölürse, bıraktığının yarısı kız kardeşe kalır*" buyruğuyla delillendirmeye çalışmışlardır. Şayet kız ile birlikte baba bulunsaydı, kız hiç miras alamazdı. Zira baba, âlimlerin görüş birliği ile kızı miras almaktan engellemektedir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 1, s. 633.

h) Ashab ve tâbiun arasından ilim adamlarının çoğunluğu, İbn Abbâs müstesna, beraberlerinde erkek kardeşleri bulunmasa dahi kız kardeşleri kızlara asebe olarak kabul ederler. İbn Abbâs ise kız kardeşleri, kız çocukların asebesi olarak kabul etmez. *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 6, s. 69. Gerçi bu konuda *Fethü'l-Bârî*'de İbn Bettal'ın icma bulunduğu görüşü ileri sürülse de bu son derece problemlidir. Zira hem İbn Abbâs hem de Kur'an'ın zâhirini temel alan Zâhirîler bu görüşe şiddetle karşı çıkarlar. Bunlar kız kardeşleri kızlara asabe olarak kabul ederler. İbn Battal'ın iddiası için bkz. *Fethü'l-Bâri*, c. 2, s. 24.

i) Hâkim Ebû Seleme, İbn Abdürrahman kanalıyla kendisinden şöyle rivayet eder: "Adamın biri İbn Abbâs'a gelerek şöyle sordu: 'Bir kimse ölür ve geride mirasçı olarak bir kız çocuğu ve ana-baba bir kız kardeş bırakırsa, bunun mirası nasıl paylaşılır?' İbn Abbâs dedi ki: 'Kız çocuğu mirasın yarısını alır. Kız kardeşe de bir şey verilmez. Mirasın geri kalanı da baba yönünden akrabalara verilir.' Buna karşılık ona denildi ki: 'Ama Ömer kız kardeş için de mirasın yarısını öngörmektedir.' İbn-i Abbâs şu karşılığı verdi: 'Siz mi daha iyi biliyorsunuz, Allah mı? Allah Teâlâ '*Eğer çocuğu olmayıp bir kız kardeşi bulunan kimse (erkek kardeş) ölürse, bıraktığının yarısı o kız kardeşindir*' diyor. Siz ise diyorsunuz ki: Adamın çocuğu olsa da, mirasının yarısı kız kardeşinindir!'" Mamer der ki: "Ben İbn Tâvus ile karşılaşıncaya kadar bu konudaki hükmü bilmiyordum. Ben ona Zührî'nin hadisini zikrettim. O da cevaben şöyle dedi: Babam Tâvus, İbn Abbâs'ın Allah Teâlâ'nın '*Eğer çocuğu olmayıp bir kız kardeşi bulunan*

kimse (erkek kardeş)ölürse, bıraktığının yarısı o kız kardeşindir' buyruğu hakkında şöyle dediğini işitmiştir: Sizler çocuğu olmasa dahi kız kardeşe yarısının verileceğini söylüyorsunuz.'" Hâkim bu haberi tahric eder ve haberin Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyduğu halde tahric etmediklerini belirtir. Zehebî de bu hükmü doğru bulur. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 310, Kitabü't-Tefsir, Nisâ Sûresi, c. 4, s. 339, Ferâiz. Ancak İbn Abbâs'ın bu hükmü kabul görmemektedir. Bundan dolayı âlimler kendisine cevap vermeye çalışmışlardır. Âlimlerin çoğunluğuna göre kız kardeş de kız ile birlikte miras alabilmektedir. Biz sadece konuyla ilgili olarak Buhârî'de geçen rivayetleri buraya alıntılıyoruz:

1- Muaz ibn Cebel, Yemen'de bize bir muallim ve bir emîr olarak geldi. Biz kendisine bir kızı ile bir kız kardeşini geride bırakarak vefat etmiş olan bir adamın mirasını sorduk. Muâz, terekenin yarısını kıza, yarısını da kız kardeşe verdi.

2- Ben Huzeyl ibn Şurahbil'den işittim, şöyle dedi: "Ebû Musa el-Eş'ari'ye ölünün kızına, oğlunun kızına, kız kardeşine ait miras hisseleri soruldu. Ebû Musa: 'Terekenin yarısı ölünün kızına, bir yarısı da kız kardeşine aittir' dedi (oğlunun kızını mirastan mahrum bıraktı). Ebû Musa, sual soran kimseye: 'Abdullah ibn Mes'ud'a git (bu meseleyi ona da sor), umarım ki, İbn Mes'ud da benim fikrime uygun cevap verecektir!' dedi. Mes'ele İbn Mes'ud'a sorulup, Ebû Musa'nın cevabı ve onun tarafından gönderildiği haber verilince, Abdullah ibn Mes'ud: 'Eğer ben oğulun kızını mirastan mahrum edersem, elbette dalalete düşmüş olurum, hidayete erenlerden olmam! Bu meselede ben Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hükmettiği bir haberle hükmederim (ki şudur): '*Ölünün kızı yarım alır, oğlunun kızı da -iki üçte biri tamamlamak için üçte bir alır. Geri kalan (üçte bir) de kız kardeşin payı olur!*' dedi. Huzeyl şöyle dedi: Biz Ebû Musa'ya gelip İbn Mes'ud'un fetvasını kendisine haber verince: 'Aranızda bu 'Hibr/Büyük âlim' bulunduğu müddetçe, bana birşey sormayınız!' dedi." Buhârî, Ferâiz, 6 ve 12. Bâb, 6734 ve 6741.

Dizin

A
Abdan ibn Eşva 210, 409
Abdullah ibn Asım 277
Abdullah ibn Cahş 242, 244, 632, 633
Abdullah ibn Cübeyr 466, 468, 483
Abdullah ibn Revaha 249, 261
Abdullah ibn Selam 48, 52, 103, 137, 162, 165, 234, 311, 353, 354, 406, 407, 437, 439, 441, 510, 577, 578, 673, 684, 688
Abdullah ibn Übeyy 51, 369, 371, 373, 473, 483, 575, 597, 598, 608, 609, 674, 676, 678, 679, 680
Abdurrahman ibn Avf 318, 602, 604, 605, 645
Abdüddar 53
Abd Yalil 334
Âdem 68, 69, 70, 71, 72, 73, 134, 226, 341, 374, 395, 396, 423, 514, 553
Ahnes ibn Şureyk 233
Ali ibn Ebî Tâlib 11, 28, 29, 206, 331
Amîl 94, 95, 97
Ammâr ibn Yâsir 127, 206, 233, 402, 430, 463
Amr ibn Cemuh 245
Amr ibn Hadramî 242, 243, 244
Amuriye 132
Anâk 253
Arafat 226, 227, 228
Arefe 218, 222, 231
Asiyye 451
Avf ibn Amir 53
aybaşı hali 264, 548

B
Bahira 137, 656
Bâtıl 232, 243, 486, 507, 556, 605, 650, 657
Bedir 14, 28, 167, 356, 357, 358, 359, 447, 457, 476, 477, 482, 485, 486, 487, 488, 587, 601, 602, 612, 632, 633, 634, 636, 639
belâ 79, 482
Benî Amr 53
Benî Eslem 53
Benî Harise 447
Benî İsrail 78, 103, 127, 302
Benî Kureyza 104, 128, 358, 366, 367
Benî Nadir 104, 358, 366
Benî Necran 349, 351, 395, 396, 397, 398
Benî Seleme 447
berr 184
Beytü'l-Mukaddes 132, 153, 154, 155, 158, 159, 184, 376
bıldırcın eti 75, 86, 87
Bilal 236
birr 184, 185, 422, 523
buzağı 112

C
Cahiliyye 11, 29, 212, 227, 247, 470, 528, 542, 545, 555
cahiller 52, 120
Câlut 300, 301, 302
Cedd ibn Kays 51
Cin 303, 435, 608
cinsel münasebet 207, 208, 223, 224, 262, 288, 572, 574
cizye 87, 393, 438, 577, 581, 687
Cuheyne 53, 109
Cumartesi 88, 91, 234, 388, 438, 577, 578, 686, 687
Cüdey ibn Ahtab 182, 353

D
Davud 91, 117, 220, 302, 341, 418, 467, 582, 583, 693
Deccal 76, 409
Deyr Hirakl 314
dilsizlik 55, 179
diyet 187, 188, 189, 621, 622, 623

E
Ebûbekir 47, 50, 53, 98, 189, 270, 308, 329, 361, 441
Ebû Berde el-Eslemi 53
Ebû Cehil 124, 236, 355
Ebû Dahdah 254, 294
Ebû Nadir 117, 196, 259, 329
Ebû Süfyan 357, 358, 483, 487
Ehl-i Kitap 25, 98, 119, 124, 127, 137, 150, 160, 161, 162, 192, 204, 307, 328, 329, 398, 399, 400, 402, 403, 404, 406, 409, 429, 436, 437, 439, 499, 510, 555, 658, 669, 685, 690, 692, 695, 697, 698

Ensar 16, 201, 207, 219, 257, 258, 259, 294, 308, 309, 418, 443, 454, 559, 625
Eriha 84, 686
Esed 109, 550, 620, 621, 673
Esma bint Ebûbekir 328
Eşmoil 295, 296, 297, 298
Evs 156, 431, 663

F
facir 333, 648
faiz 331, 332, 451, 453, 691
Fars 369
Fazl 125, 258, 289, 292, 293, 310, 406, 466
fesad 51, 86, 302, 443
Fetih 447, 445, 463, 552, 597, 607, 611, 676, 677
fidye 78, 79, 105, 138, 139, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 201, 217, 218, 221, 268, 269, 270, 271, 305, 421, 539, 540
Finhas ibn Azura 127, 494
Firavun 75, 79, 80, 81, 138, 356
fitne 213, 214, 242, 243, 352, 353

G
ganimet 23, 229, 369, 445, 466, 467, 469, 479, 480, 488, 528, 597, 607, 611, 628, 629, 631, 677
Gatafan 109, 620, 621
gusül 255, 269

H
Hacer-i Esved 425
hakaret 444, 498, 537, 576
hanîf 148
Hanne 376
Harem 133, 162, 165, 212, 213, 214, 215, 217, 219, 221, 223, 224, 226, 228, 426, 427, 428, 618
Havva 71, 72, 73, 514
Hayber 366, 367
Hazrec 431
hedy 217, 222
Hıristiyanlar 130, 131, 133, 136, 148, 149, 152, 161, 363, 364, 400, 412, 413, 436
Hıtta 84, 85
Hill 212, 213, 214, 426, 618
Hubeyb 334
Hudeybiye Barışı 216
hul' 265, 270, 271
Humsîler 228
Huyey ibn Ahtab 49, 182, 353, 580
Huzeyfe 127, 402, 463
Hz. Harun 299, 375
Hz. İbrahim 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 160, 162, 164, 165, 237, 251, 266, 304, 312, 313, 316, 317, 374, 399, 400, 401, 402, 405, 410, 412, 415, 416, 424, 425, 500
Hz. İdris 304
Hz. İsa 107, 149, 304, 348, 373, 382, 387, 389, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 413, 417, 496
Hz. İshak 146, 147, 148, 149, 151, 152, 416, 693
Hz. İsmail 140, 141, 142, 144, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 416, 425, 693
Hz. İsrail 116, 423
Hz. Lut 348
Hz. Mûsâ 44, 82, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 127, 235, 298, 299, 304, 356, 375, 417, 423
Hz. Nûh 157, 237
Hz. Yakub 74, 78, 138, 146, 147, 148, 149, 151, 152, 235, 416, 423, 693
Hz. Zekeriyya 108, 378, 379, 380, 381, 382, 496

I-İ
ıslah 51, 250, 252, 261, 408, 610, 613, 653
İbn Adiy 206
İbn Sevda 53
ihram 211, 212, 221, 222, 223
ihsan 188, 229, 261, 292, 523, 539, 562, 567, 582, 661
İmriü'l-Kays 210, 409
İncil 46, 130, 131, 149, 350, 386, 390, 394, 399, 400, 499, 669, 688
inek 92, 94, 95, 217, 218, 229, 360, 423
infak 128, 216, 240, 245, 279, 317, 320, 321, 322, 422, 442, 453
irtidat 418, 422, 615, 636
İsrailoğulları 92, 138, 387

K
Kâbe 23, 24, 136, 140, 141, 142, 153, 158, 159, 160, 163, 169, 170, 184, 383, 405, 424, 425, 427, 428
Ka'b ibn Eşref 49, 53, 124, 127, 165, 182, 311, 353, 355, 402, 580, 588

Kâhin 383
Kârun 348
kefaret 23, 262, 327, 328
keramet 48, 304, 371, 422, 486, 702
kıble 141, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 165, 405
kır'an kanı 218
Kinane 212, 227
Kisra 369
Konstaniyye 132
körlük 55, 179
kudret helvası 44, 75, 83, 86, 87
Kureyş 24, 125, 412, 481, 634
kuşku 46, 51, 61, 159, 293, 353, 354, 355, 368, 593, 614, 635
Küçük Bedir Gazvesi 486, 487

L
Lağv yemin 262
lakap 223
Latîf 46
Levh-i Mahfuz 46, 394

M
Ma'teb ibn Kuşeyr 51, 470
Mecîd 42, 46
Medine 14, 29, 53, 130, 136, 201, 244, 257, 259, 308, 342, 422, 446, 471, 473, 483, 484, 501, 508, 540, 559, 600, 602, 604, 605, 615, 616, 625, 634, 637, 640, 641, 676
mehir 272, 517, 541, 542, 547, 548, 563, 573, 582
mensuh 9, 194, 199, 353, 523, 524, 559, 627
Mersed ibn Ebî Mersed el-Ganevî 253
Merve 169, 170, 219, 220
Meryem 107, 303, 304, 350, 376, 377, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 393, 411, 688, 689, 697, 698
Mescid-i Haram 158, 159, 160, 164, 165, 213, 217, 219, 222, 242, 243, 426, 427
Mesih 133, 134, 373, 384, 413, 674, 688, 689, 697, 698, 699
Mevkıf 229
Mikdad ibn Esved 242, 602, 630
miras 190, 240, 281, 291, 521, 522, 523, 524, 526, 527, 528, 529, 530, 540, 541, 559, 560, 561, 562, 705, 706, 707
misak 46, 90, 413, 672, 686
mizan 57, 59, 47, 285, 355
Muaz ibn Cebel 127, 201, 202, 211, 707
Muhlis 148, 167, 175, 415, 432, 594, 681
muttakiler 92, 289
münafık 233, 369, 470, 589, 598, 617, 674
Münzir ibn Savi et-Temimî 308
Müzeyne 109

N
nafaka 216, 265, 278, 280, 291, 292, 516, 518, 563, 565, 619, 667
nafile 167
nasih 126, 9, 200, 282, 561
Necaşi 137
Necran 130, 136, 349, 351, 395, 396, 397, 398, 698
Nemrut 312
nesh 125, 155, 156, 158, 159, 186, 190, 193, 196, 199, 200, 201, 240, 245, 264, 265, 266, 280, 281, 282, 292, 352, 522, 523, 528, 533, 534, 536, 539, 548, 559, 560, 561, 562, 625, 626, 627
nifak 51, 680

O-Ö
okçular 467, 468, 471
on iki pınar 86
Osman ibn Affan 282, 318, 472
Ömer 132, 245, 589, 634, 705, 706

P
put 169, 311

R
Rabia 334, 622
Rum 7, 132, 369
Rumiyye 132

S-Ş
sadaka 128, 166, 217, 218, 221, 240, 282, 294, 305, 319, 326, 327, 328, 331, 335, 518, 566, 653
sâdık 50, 158, 184, 186
Sa'd ibn Ebî Vakkas 242, 270, 271, 602
Safâ 169, 170
sağırlık 55, 179
Sakif 227, 334

Sakifliler 451
sapıklık 308, 481, 628, 654, 695
sarımsak 86, 87
Selam secdesi 71
Selman 236
sıla-i rahim 103
Sırat 9, 47, 355, 419, 678
Sırât-ı Müstakîm 44
sihir 120, 121, 122, 123
Sövme 223, 444, 535, 536, 577
Suheyb ibn Sinan 233
Süleyman 120, 582, 583, 663, 693
Sümeyye 233
şâhid 29, 104, 116, 154, 155, 157, 158, 231, 232, 275, 337, 339, 340, 341, 375, 389, 390, 398, 399, 413, 414, 519, 520, 532, 533, 534, 569, 570, 588, 608, 699
şâhidlik 157, 258, 337, 339, 340, 341, 371, 414, 440, 532, 533, 534, 570, 608, 672, 695
Şam 7, 53, 266, 363, 546
şefaat 78, 79, 138, 139, 306, 307
Şeybe 13, 49, 156, 251
şeytanın süslemesi 234
şirk 10, 47, 102, 175, 361, 371, 382, 394, 442, 433, 436, 440, 442, 443, 453, 456, 603, 613, 616, 617, 625, 636, 640, 654
şükür 42, 221, 382

T

Tâbût 298, 299
tahrim 234, 247, 424, 427
Takiyye 371
takvâ 46, 47, 184, 186, 211, 289, 452, 453
Tâlut 296, 299, 300
Taun 85
tavaf 140, 141, 169, 170, 219, 220
tehlil 231
tekbir 230, 231, 643
temcid 231
temettü kanı 218
Teşrik 231
tevekkül 224, 225, 422
Tevrat 46, 75, 76, 77, 81, 99, 107, 108, 110, 111, 116, 120, 130, 131, 135, 137, 149, 152, 162, 170, 171, 182, 183, 188, 350, 353, 366, 384, 386, 388, 394, 399, 400, 409, 423, 424, 430, 499, 501, 502, 510, 575, 576, 577, 578, 580, 588, 669, 673, 685, 691, 692
tevbe 20, 69, 73, 81, 82, 123, 171, 214, 228, 254, 255, 263, 284, 334, 335, 344, 373, 388, 418, 419, 420, 450, 451, 452, 454, 455, 472, 510, 535, 536, 537, 538, 545, 578, 592, 594, 624, 625, 626, 628, 636, 638, 648, 650, 666, 680, 685, 698
Tu'me 422, 538, 647
Tur Dağı 90, 112

U

Uhud 167, 402, 446, 447, 448, 449, 450, 456, 457, 458, 459, 464, 465, 466, 467, 468, 471, 472, 476, 482, 483, 484, 485, 487, 491, 607, 616, 646
umre 169, 170, 219, 220, 221, 222
Utbe 49, 194, 467
Uzeyr 133

V

vahdaniyet 42
vasiyet 146, 147, 190, 191, 192, 220, 281, 282, 290, 291, 523, 524, 525, 528, 531, 561, 562
Velid 24, 49, 469, 640
Veyl 100

Y

Yahudiler 55, 56, 60, 101, 107, 108, 116, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 129, 130, 131, 133, 135, 136, 147, 148, 152, 161, 353, 363, 364, 372, 373, 374, 390, 391, 405, 409, 436, 437, 438, 491, 498, 501, 567, 568, 576, 577, 675, 677, 684, 692
Yâsir 206, 233, 247
Yemen 7, 194, 224, 228, 271, 707
yetim 250, 514, 515, 516, 520, 522, 524, 660, 661

Z

Zebur 89, 693
zekât 128, 144, 166, 245, 326, 327, 328, 481
Zekvan 451

"15 Hadis Kaynağından Derlenen"

TENVÎRÜ'L-MİKBÂS MİN

TEFSÎR-İ İBN ABBÂS

DERLEYEN:
Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b.
MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ

İlk harf YAYINEVİ

2

Muhammed Firuzâbâdî • Tenvîrü'l-Mikbâs Min **TEFSÎR-İ İBN ABBÂS**

©İlkharf Yayınevi, 2016
Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

❱ Yararlanılan Nüshalar
- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubi's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

❱ İlk Harf Yayınevi, 31
Tefsir Serisi, 2/2

❱ ISBN
978-605-5094-90-4 (cilt: 2)
978-605-5094-88-1 (takım)

❱ Editör
Ersan Güngör

❱ Tercüme
Cevher Caduk

❱ Sayfa Düzeni
DBY Ajans

❱ Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

❱ Basım Tarihi
1. Baskı, İstanbul, 2016

❱ Baskı / Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92
(Sertifika No: 11964)

❱ **İLK HARF YAYINEVİ**
www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

❱ **Genel Dağıtım**
Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No, 14710)
İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi
No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL
Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12
www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb
b. Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-2-

Tercüme
Cevher Caduk

İlkharf Yayınları

ÂYETLER FİHRİSTİ

Âyet No	Sayfa No
MÂİDE SÛRESİ (s. 9-143)	
1	9
2	11
3	15
4	21
5	24
6	25
7	30
8	31
9	32
10	32
11	32
12	33
13	35
14	36
15	37
16	38
17	39
18	40
19	41
20	42
21	43
22	43
23	44
24	45
25	45
26	46
27	46
28	47
29	47
30	48
31	48
32	49
33	51
34	54
35	55
36	56
37	56
38	57
39	57
40	58
41	59
42	64
43	66
44	67
45	69
46	70
47	71
48	72
49	74
50	75
51	75
52	76
53	77
54	78
55	79
56	80
57	80
58	81
59	82
60	82
61	84
62	84
63	85
64	85
65	87
66	88
67	89
68	89
69	90
70	91
71	92
72	93
73	94
74	94
75	95
76	96
77	96
78	97
79	98
80	98
81	99
82	100
83	101
84	101
85	102
86	103
87	103
88	105
89	105
90	107
91	108
92	109
93	110
94	114
95	115
96	116
97	117
98	118
99	118
100	119
101	119
102	122
103	122
104	124
105	124
106	125
107	131
108	132
109	133
110	134
111	136
112	136
113	137
114	138
115	139
116	139
117	140
118	141
119	142
120	143
EN'AM SÛRESİ (s. 145-282)	
1	145
2	146
3	146
4	147
5	147
6	148
7	149
8	149
9	150
10	151
11	151
12	152
13	153
14	153
15	154
16	154
17	155
18	155
19	156
20	157
21	158
22	159
23	159
24	160
25	161
26	162
27	163
28	163
29	164
30	164
31	165
32	166
33	167
34	167
35	168
36	169
37	170
38	171
39	171
40	172
41	173
42	173
43	174
44	174
45	175
46	175
47	176
48	177
49	177
50	178
51	179
52	179
53	180
54	181
55	182
56	182
57	183
58	184
59	185
60	186
61	186
62	187
63	187
64	188
65	189
66	189
67	190
68	190
69	191
70	192
71	195
72	197
73	197
74	198
75	199
76	199
77	200
78	200
79	201
80	202
81	203
82	204
83	204
84	205
85	206
86	206
87	206
88	207
89	207
90	208
91	209
92	211
93	212
94	213
95	214
96	215
97	216
98	216
99	217
100	218
101	219
102	220
103	220
104	221
105	221
106	222
107	223
108	223
109	224
110	225
111	225
112	226
113	227
114	228
115	229
116	230
117	230
118	231
119	231
120	232
121	232
122	238
123	239
124	240
125	241
126	242
127	242
128	243
129	244
130	245
131	246
132	246
133	247
134	247
135	248
136	248
137	250
138	251

Âyet No	Sayfa No
139	252
140	253
141	254
142	255
143	256
144	259
145	260
146	266
147	268
148	268
149	269
150	270
151	270
152	272
153	273
154	273
155	274
156	274
157	275
158	276
159	278
160	279
161	279
162	280
163	280
164	281
165	282
A'RÂF SÛRESİ (s. 283-417)	
1	283
2	283
3	284
4	284
5	285
6	285
7	285
8	286
9	286
10	287
11	287
12	288
13	288
14	289
15	289
16	289
17	290
18	291
19	291
20	292
21	292
22	293
23	294
24	294
25	295
26	295
27	297
28	298
29	299
30	300
31	301
32	303
33	305
34	306
35	306
36	307
37	307
38	308
39	310
40	310
41	311
42	312
43	312
44	314
45	314
46	315
47	316
48	316
49	317
50	318
51	318
52	319
53	319
54	321
55	322
56	324
57	325
58	326
59	327
60	327
61	327
62	328
63	328
64	329
65	329
66	330
67	330
68	330
69	331
70	332
71	332
72	333
73	334
74	335
75	336
76	336
77	337
78	337
79	338
80	338
81	339
82	339
83	340
84	340
85	340
86	342
87	342
88	343
89	344
90	345
91	345
92	346
93	346
94	347
95	347
96	348
97	349
98	349
99	350
100	350
101	351
102	352
103	352
104	353
105	353
106	353
107	354
108	354
109	354
110	355
111	355
112	355
113	355
114	356
115	356
116	356
117	357
118	357
119	357
120	358
121	358
122	358
123	358
124	359
125	359
126	359
127	360
128	361
129	361
130	362
131	363
132	363
133	364
134	365
135	366
136	366
137	367
138	368
139	368
140	369
141	369
142	370
143	371
144	372
145	373
146	374
147	375
148	375
149	376
150	377
151	378
152	378
153	379
154	380
155	380
156	382
157	383
158	384
159	385
160	386
161	388
162	388
163	389
164	390
165	390
166	391
167	391
168	392
169	393
170	394
171	395
172	397
173	397
174	398
175	398
176	399
177	400
178	401
179	401
180	402
181	402
182	403
183	403
184	403
185	404
186	405
187	405
188	407
189	408
190	409
191	409
192	410
193	410
194	411
195	412
196	412
197	413
198	413
199	413
200	414
201	414
202	415
203	415
204	416
205	417
206	417
ENFÂL SÛRESİ (s. 419-472)	
1	419
2	422
3	423
4	423
5	424
6	424
7	425
8	426
9	426
10	427
11	427
12	428
13	429
14	429
15	430
16	430
17	431
18	432
19	432
20	433
21	433
22	434
23	435
24	435
25	436
26	436
27	437
28	438
29	438
30	439
31	439
32	440
33	441
34	441
35	442
36	443
37	443
38	444
39	445
40	445
41	446
42	448
43	450

Âyet No	Sayfa No
44	450
45	451
46	451
47	452
48	453
49	454
50	455
51	455
52	456
53	456
54	457
55	457
56	458
57	458
58	459
59	459
60	460
61	461
62	461
63	462
64	462
65	463
66	463
67	465
68	466
69	466
70	467
71	467
72	468
73	471
74	471
75	472
TEVBE/ BERÂE SÛRESİ (s. 473-578)	
1	474
2	474
3	475
4	476
5	477
6	478
7	479
8	479
9	480
10	480
11	481

Âyet No	Sayfa No
12	482
13	482
14	483
15	483
16	484
17	485
18	485
19	486
20	487
21	487
22	488
23	488
24	489
25	490
26	491
27	492
28	492
29	493
30	494
31	495
32	496
33	496
34	497
35	500
36	501
37	502
38	503
39	504
40	505
41	507
42	507
43	508
44	509
45	509
46	511
47	512
48	512
49	513
50	513
51	514
52	515
53	516
54	517
55	517
56	518
57	518
58	519

Âyet No	Sayfa No
59	519
60	520
61	521
62	524
63	524
64	525
65	525
66	526
67	527
68	527
69	528
70	529
71	530
72	531
73	532
74	533
75	534
76	535
77	535
78	536
79	536
80	537
81	538
82	539
83	539
84	540
85	541
86	541
87	542
88	542
89	543
90	543
91	544
92	545
93	546
94	547
95	548
96	549
97	549
98	550
99	550
100	551
101	552
102	553
103	554
104	556
105	557

Âyet No	Sayfa No
106	558
107	558
108	560
109	560
110	561
111	562
112	563
113	564
114	564
115	566
116	566
117	567
118	568
119	569
120	570
121	572
122	573
123	574
124	574
125	575
126	575
127	576
128	577
129	577
YUNUS SÛRESİ (s. 579-646)	
1	579
2	580
3	580
4	581
5	582
6	583
7	584
8	584
9	584
10	585
11	586
12	586
13	587
14	588
15	588
16	589
17	590
18	591
19	592
20	593

Âyet No	Sayfa No
21	593
22	594
23	596
24	597
25	598
26	599
27	599
28	600
29	601
30	602
31	602
32	603
33	604
34	604
35	605
36	606
37	607
38	607
39	608
40	609
41	609
42	610
43	610
44	611
45	611
46	612
47	612
48	613
49	613
50	614
51	615
52	615
53	616
54	616
55	617
56	617
57	617
58	618
59	618
60	619
61	620
62	621
63	621
64	622
65	622
66	623
67	623

Âyet No	Sayfa No
68	624
69	625
70	625
71	626
72	627
73	627
74	628
75	629
76	629
77	630
78	630
79	631
80	631
81	631
82	632
83	632
84	633
85	633
86	633
87	633
88	634
89	635
90	636
91	636
92	637
93	637
94	638
95	639
96	639
97	640
98	640
99	641
100	641
101	642
102	642
103	643
104	643
105	644
106	644
107	645
108	646
109	646
HÛD SÛRESİ (s. 647-726)	
1	647
2	648

Âyet No	Sayfa No
3	648
4	649
5	649
6	652
7	652
8	654
9	655
10	655
11	656
12	657
13	658
14	658
15	659
16	660
17	660
18	662
19	662
20	663
21	663
22	664
23	665
24	665
25	666
26	666
27	667
28	668
29	669
30	669
31	670
32	671
33	671
34	672
35	672
36	673
37	673
38	674
39	674
40	675
41	676
42	676
43	677
44	678
45	679
46	680
47	680
48	681
49	682
50	683
51	684
52	684
53	685
54	685
55	686
56	686
57	687
58	687
59	688
60	688
61	689
62	690
63	690
64	691
65	692
66	692
67	693
68	693
69	694
70	694
71	695
72	695
73	696
74	696
75	697
76	697
77	698
78	699
79	700
80	701
81	701
82	702
83	703
84	704
85	704
86	705
87	705
88	706
89	707
90	708
91	708
92	709
93	710
94	710
95	711
96	711
97	712
98	712
99	713
100	713
101	714
102	714
103	715
104	715
105	715
106	716
107	717
108	717
109	718
110	719
111	720
112	720
113	721
114	721
115	722
116	723
117	723
118	724
119	724
120	725
121	725
122	726
123	726
YUSUF SÛRESİ (s. 727-800)	
1	727
2	727
3	728
4	729
5	729
6	730
7	731
8	731
9	732
10	732
11	733
12	733
13	733
14	734
15	734
16	735
17	735
18	736
19	737
20	738
21	739
22	740
23	740
24	742
25	742
26	743
27	744
28	744
29	745
30	745
31	746
32	748
33	748
34	749
35	749
36	750
37	752
38	752
39	753
40	754
41	755
42	755
43	756
44	757
45	758
46	758
47	759
48	760
49	760
50	761
51	762
52	763
53	763
54	764
55	765
56	765
57	766
58	766
59	766
60	767
61	767
62	768
63	768
64	769
65	770
66	771
67	772
68	773
69	774
70	774
71	775
72	775
73	775
74	776
75	776
76	777
77	778
78	779
79	779
80	780
81	781
82	782
83	782
84	783
85	784
86	784
87	785
88	785
89	786
90	787
91	787
92	788
93	788
94	789
95	790
96	790
97	790
98	791
99	791
100	792
101	793
102	794
103	794
104	795
105	795
106	796
107	796
108	796
109	797
110	798
111	800
RA'D SÛRESİ (s. 801-837)	
1	801
2	802
3	803
4	804
5	805
6	806
7	807
8	808
9	808
10	809
11	810
12	811
13	811
14	812
15	813
16	814
17	816
18	818
19	819
20	819
21	819
22	820
23	821
24	821
25	822
26	823
27	824
28	824
29	825
30	825
31	826
32	828
33	829
34	830
35	830
36	831
37	832
38	833
39	834
40	834
41	835
42	835
43	836

سورة الْمَائِدَةِ

5- MÂİDE SÛRESİ

Kendisinde "Mâidenin/sofranın" zikredildiği sûredir. Sûre Medenî'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَوْفُوا بِالْعُقُودِ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾

1- "Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin! Hac için ihrama girdiğinizde, avlanmayı helal saymamak üzere, (aşağıda) size açıklanacak olanlar dışında kalan hayvanlar size helal kılındı. Hiç kuşkusuz Allah, dilediğine hükmeder."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mâide Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَوْفُوا بِالْعُقُودِ} *"Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin!"* Sizinle Rabbiniz arasındaki veya sizinle diğer insanlar arasındaki akidleri tamamlayınız.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Misak gününde ve bu Kitap'ta kabul ettiğinizden dolayı size farz kıldığım farizaları yerine getiriniz.

{ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ } *"Kalan hayvanlar size helal kılındı."* Vahşi inek, vahşi eşek ve ceylan/geyik gibi kara hayvanlarının avlanılması ruhsat olarak size verilmiştir.

{ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ } *"(Aşağıda) size açıklanacak olanlar dışında."* Bu sûrede size haram kılınanlar dışında.

{ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ } *"Avlanmayı helal saymamak üzere."* Avlanmayı helal saymayı istemeksizin.

{ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ } *"Hac için ihrama girdiğinizde."* Veya haremde iken.

{ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ } *"Hiç kuşkusuz Allah, dilediğine hükmeder."* Diyor ki, Hill ve Harem'de dilediğini helal ve haram kılar.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: *el-Ukûd* sözcüğü, ahidler demektir. Allah tarafından helal ve haram kılınan bütün şeyleri kapsamaktadır. (اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ) '*(Aşağıda) size açıklanacak olanlar dışında*', yani domuz eti; (الْمُنْخَنِقَةُ) sözcüğü, boğulup da ölen hayvan; (الْمَوْقُوذَةُ) sözcüğü, odunla ve bir şeyle vurulan hayvan; (الْمُتَرَدِّيَةُ) sözcüğü, dağdan yuvarlanan hayvan; (النَّطِيحَةُ) Davarlar tarafından süsülüp de ölen hayvan. Bunlardan kuyruğunu veya gözünü hareket ettirirken yetiştiğini hemen kes ve ye. Buhârî, Sayd ve Zebâih. İlk bâb.
Taberî ise bu sözcükleri Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan üç âyetin tefsirinde dağınık olarak rivayet etmiştir. Taberî, c. 6, s. 47, 51, 63, 65, 68, 69, 70 ve 71.
b) (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَوْفُوا بِالْعُقُودِ) "*Ey iman edenler! Sözleşmeleri yerine getirin.*" Görüldüğü gibi İbn Abbâs akidler sözcüğünü ahidler olarak yorumlamıştır. Daha sonra ifadeyi genelleştirerek helal olsun haram olsun, her şeyin âyetin genelliğinin kapsamına girdiğini belirtmiştir. Nitekim Taberî de bu anlamı Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir: "Allah Teâlâ'nın Kur'an'da helal, haram ve farz kıldığı, sınırlar koyduğu hususlarda Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirin, ahdinizi bozmayın, ihanet etmeyin, demektir. Allah azze ve celle, verdikleri sözü bozanlar hakkında sert hükümler koyarak şöyle buyurmuştur: (وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ الدَّارِ) '*Ama Allah'a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanlara, Allah'ın gözetilmesini istediği şeyi (akrabalık bağlarını) koparanlara ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara gelince; işte lânet onlaradır, dünya yurdunun kötü sonu da onlar içindir!*'" (13/er-Ra'd/25) Taberî, c. 6, s. 48.
c) (اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ) "*Kalan hayvanlar size helal kılındı.*" ilahî buyruğunda geçen "Behimetü'l-En'âm" kelime grubundan kastın deve, inek ve koyun olduğu

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَآئِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْىَ وَلَا الْقَلَآئِدَ وَلَآ آٰمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ٢

2- "Ey iman edenler! Ne Allah'ın hac alâmetlerine, ne haram aya (recep, zilkade, zilhicce ve muharrem), ne kurbanlık hediyelere, ne onlardaki gerdanlıklara, ne de Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan

---

söylenmiştir. Taberî bu görüşü Hasan-ı Basrî, Katâde, Süddî ve diğerlerinden rivayet etmiştir. Taberî, c. 6, s. 50.

Bu kelime grubundan ceylan, yaban öküzü, yaban eşekleri hayvanlarının kastedildiği söylenmiştir. Bu görüşü Ferra zikretmiştir. *Meâni'l-Kur'an*, c. 1, s. 298. Şöyle de denilmiştir: Deve, inek ve koyun gibi ehli hayvanları kapsadığı gibi yaban öküzü, ceylan ve yaban eşekleri gibi yabani hayvanları da kapsamaktadır. Bu görüşü de Zeccâc zikretmiştir. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 153.

d) (اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ) "*(Aşağıda) size açıklanacak olanlar dışında.*" ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın yukarıdaki tefsirinde sadece domuz geçmektedir. İbn Cerîr et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan eksiksiz bir şekilde şöyle rivayet etmektedir: Laşe, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilendir. Taberî, c. 6, s. 51.

Bundan murad ise Allah Teâlâ'nın (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ)(5/Mâide/3) buyruğudur. İbn Abbâs'ın bu tefsiri Kur'an'ın Kur'an ile tefsirine güzel bir örnektir. Zira laşeyi (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ ...) başlayan âyetten istifade ederek izah etmiştir.

e) (غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ) "*Hac için ihrama girdiğinizde, avlanmayı helal saymamak üzere.*" Helal kılınan "Behimetü'l-En'âm" grubundaki hayvanlardan istisna edilen diğer bir gruptur. (اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ) "*Kalan hayvanlar size helal kılındı.*" ilahî buyruğunun anlamı Allah Teâlâ'nın (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ ...) "*Size laşe... haram kılındı.*" (5/Mâide/3) buyruğunda saydığı hayvanların dışında kalan hem ehil hem de vahşi hayvanlardır. Ancak şu kadar var ki hac veya umre kastıyla ihrama giren muhrimlere av da haramdır.

çıkınca avlanabilirsiniz! Mescid-i Haram'a girmenizi engellediler diye bir topluluğa olan kininiz, saldırıya yol açmasın! O halde, iyilik ve takva hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın. Allah'tan sakının, çünkü Allah azabı çok şiddetli olandır!"

{يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَآئِرَ اللهِ} *"Ey iman edenler! Ne Allah'ın hac alâmetlerine, saygısızlık etmeyin."* Hac ibadetlerinin bütününü terk etmeyi helal saymaya çalışmayınız.

{وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ} *"Ne haram aya (recep, zilkade, zilhicce ve muharrem)."* Diyor ki: Haram ayda saldırı/baskında bulunmayı.

{وَلاَ الْهَدْىَ} *"Ne kurbanlık hediyelere."* Diyor ki: Beyt'e hediye olarak gelen hediyeleri almayı.

{وَلَا الْقَلَآئِدَ} *"Ne onlardaki gerdanlıklara."* Diyor ki: Haram ayda gerdan takılarak getirilen gerdanlıkları almayı.

{وَلَآ آٰمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ} *"Ne de Beyt-i Haram'a gelenlere."* Diyor ki: Beyt-i Haram'a yönelenlere saldırıyı. Ki bunlar Yemameli müşrik Bekr ibn Vâil kavminin hacıları ile müşrik tüccar Şurayh ibn Dabia'dır.

{يَبْتَغُونَ فَضْلًا} *"Lütuf arayarak."* Rızkı talep ederek.

{مِنْ رَبِّهِمْ} *"Rablerinin."* Ticaretle.

{وَرِضْوَانًا} *"Ve rızasını."* Rabblerinden hac ile rıza isteyerek.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Âyetin dizilişinde bir takdim tehir bulunduğu da söylenmiştir. Yani âyetin dizilişi şu şekildedir (يَبْتَغُونَ فَضْلًا وَرِضْوَانًامِنْ رَبِّهِمْ) *"Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a gelenlere saygısızlık etmeyin." "Arayarak", isteyerek. "Lütuf", ticaretle rızkı. "Rabblerinin rızasını."*

{وَإِذَا حَلَلْتُمْ} *"İhramdan çıkınca."* Teşrik günlerinin ardından haremden çıkınca.

{فَاصْطَادُوا} *"Avlanabilirsiniz!"* Dilerseniz kara avını yapabilirsiniz.

{ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ } *"Yol açmasın!"* Sizi sürüklemesin.

{ شَنَاٰنُ قَوْمٍ } *"Bir topluluğa olan kininiz."* Mekke ehline olan kininiz.

{ اَنْ صَدُّوكُمْ } *"Girmenizi engellediler diye."* Sizi engellediler diye.

{ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } *"Mescid-i Haram'a."* Hudeybiye yılında.

{ اَنْ تَعْتَدُوا } *"Saldırıya."* Bekr ibn Vâil'in kavminin hacılarına zulmetmeyiniz.

{ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ } *"O halde, iyilik hususunda birbirinizle yardımlaşın."* Taat üzere.

{ وَالتَّقْوٰى } *"Ve takva."* Masiyetleri terk etmek üzere.

{ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ } *"Günah işlemek için yardımlaşmayın."* Masiyet üzere.

{ وَالْعُدْوَانِ } *"Ve düşmanlık etmek."* Bekr ibn Vâil'in hacılarına zulüm ve haddi aşmakla.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ } *"Allah'tan sakının."* Allah Teâlâ'nın size emrettiği ve nehyettiği şeyler hususunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } *"Çünkü Allah azabı çok şiddetli olandır!"* Emrettiği şeyi terk eden kimseyi cezalandırdığında azabı çok şiddetlidir. [2]

---

[2] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: (يَجْرِمَنَّكُمْ) sözcüğü sizi sürüklemesin demektir. (شَنَاٰنُ) sözcüğü düşmanlık anlamındadır. Buhârî, Kitabü'z-Zebaih ve's-sayd, 1. bâb.

b) İbn Cerîr âyetin tam tefsirini Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَآئِرَ اللّٰهِ ...) *"Ne Allah'ın hac alâmetlerine, ...saygısızlık etmeyin."* Müşrikler Kâbe'yi tavaf ediyor ve sunaklarda bulunuyorlardı. Meşarların hürmetlerine tazimde bulunuyorlardı. Haclarında ticaret de ediyorlardı. Müslümanlar ise onlara baskın yapmak istedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَآئِرَ اللّٰهِ ...) *"Ne Allah'ın hac alâmetlerine, ...saygısızlık etmeyin."* ve (وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ .) *"Ne haram aya (recep, zilkade, zilhicce ve muharrem)."* buyurdu. Yani haram ayda savaşmayı helal saymayınız. (وَلَآ آٰمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا) *"Beyt-i Haram'a gelenlere saygısızlık etmeyin."*

c) İbn Abbâs'ın açıklamalarında geçen "Mü'minler ve müşriklerin hepsi Kâbe'yi tavaf ediyorlardı" sözüne gelince; Allah Teâlâ mü'minleri, bir kişiyi Kâbe'yi tavaf etmekten engellemelerini yasakladı. Ya da mü'min olsun kâfir olsun Kâbe için gelenlere taarruz etmelerini yasakladı. Allah Teâlâ bunun ardından (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا) "*Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pislikten ibarettir. Bu yüzden artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar!*" (9/et-Tevbe/28) âyetini indirdi.

(مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ) "*Allah'a ortak koşanların, kendilerinin kâfirliğine bizzat kendileri şâhidlik ederlerken, Allah'ın mescidlerini imar etme selâhiyetleri yoktur.*" (9/et-Tevbe/17) (اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) "*Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder.*" (9/et-Tevbe/18) Böylece müşrikleri Mescid-i Haram'a girmekten men etti.

Allah Teâlâ'nın (يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا) "*Ne de Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak.*" buyruğu ise müşriklerin yerine getirmiş oldukları haclarıyla Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kastettiklerini anlatmaktadır.

(وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ) "*Bir topluluğa olan kininiz, saldırıya yol açmasın!*" buyruğu hakkında ise şöyle der: Bir kavme duyduğunuz kızgınlık. (وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى) "*O halde İyilik ve takva üzere birbirinizle yardımlaşın.*" buyruğu hakkında ise şöyle der: İyilik emrolunduğun şeyleri yerine getirmen, takva ise yasak kılındığın şeylerden sakınmandır. Taberî, c. 6, s. 54, 55, 61, 62, 65 ve 67. Bu hadisin isnadı önceden yaptığımız açıklamalarca hasendir.

d) (شَعَآئِر) "Şaâire" sözcüğü "Şâire" sözcüğünün çoğuludur. İşar edilen şey için isimdir. Yani hac ibadetleri için alem ve şiar kılınan şeydir. Tavaf alanı, say edilen alan ve akabe cemreleri gibi.

e) (هَدْى) "Hedy" sözcüğü ise hacının Allah Teâlâ'ya kurbet kastıyla sunmuş olduğu "Behimetü'l-En'âm" türü hayvanlardır. Bunların "hedy" olarak isimlendirilmelerinin nedeni; Beytullahi'l-Haram'a saygı kastıyla hediye edilmelerinden dolayıdır.

f) Gerdanlıklar "hedy" olarak kabul edilen hayvanlara takılan gerdanlıktır. Câhiliye Arapları Kâbe'ye sunulmak üzere kurban edilmek istenen hayvanların boyunlarına gerdanlık takarlardı. İbn Cerîr bu konu hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hedy, kendilerine gerdanlığı andıran nişane takılmayan kurbanlıklardır. Kişi kendi kendisine bu kurbanlık hayvanı hediye olarak sunar ve gerdanlık takar. Kalaid sözcüğü hediyelik kurbanlığın gerdanlık takılanlarıdır. Kişi kurbanlık hayvanına gerdanlık takarsa ihrama girmiş olur. Eğer üzerinde gömleği bulunduğu halde böyle yapacak olursa elbisesini çıkarsın." Taberî, c. 6, s. 56. Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan gelen haberin zayıf olduğunu önceden belirtmiştik.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَآ أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

3- "Size şunlar haram kılınmıştır: Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilmiş, boğularak veya vurularak yahut yukarıdan yuvarlanarak ölmüş ya da (başka bir hayvan tarafından) süsülmüş veya canavar tarafından parçalanmış -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- hayvanlar, dikili taşlar üzerinde boğazlananlar ve fal okları ile kısmet aramanız. Bütün bunlar itaat sınırı dışına çıkmaktır. İnkâr edenler, bugün dininizden umutlarını kestiler, artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı seçtim. Her kim açlıktan bunalmak derecesinde çaresiz kalmışsa günaha meyletmeksizin (bunlardan yiyebilir). Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Ardından onlara haram kılınan şeyleri açıklayarak şöyle buyurmuştur:

{ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ } *"Size şunlar haram kılınmıştır: Ölmüş hayvan."* Buyuruyor ki, kesilmesi emredilen hayvanın kesilmeyerek laşe olan bir hayvanın yenilmesi size haram kılınmıştır.

{ وَالدَّمُ } *"Kan."* Dem-i mesfuh (akıtılmış kan).

{ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ } *"Domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilmiş."* Diyor ki: Kasten Allah Teâlâ'nın isminin anılmaksızın boğazlanan.

{ وَالْمُنْخَنِقَةُ } *"Boğularak."* Ölünceye kadar iple boğulan.

{ وَالْمَوْقُوذَةُ } *"Veya vurularak."* Ölünceye kadar sopa ile vurulan.

{ وَالْمُتَرَدِّيَةُ } *"Yahut yukarıdan yuvarlanarak ölmüş."* Bir dağdan düşerek veya bir kuyuya düşerek ölen.

{ وَالنَّطِيحَةُ } *"Ya da (başka bir hayvan tarafından) süsülmüş."* Arkadaşı tarafından kendisine süsülerek öldürülen.

{ وَمَآ اَكَلَ السَّبُعُ } *"Veya canavar tarafından parçalanmış hayvanla."* Onun parçaladığı.

{ اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ } *"Ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna."* Kendisinde ruh varken ulaşıp da kestiğiniz.

{ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ } *"Dikili taşlar üzerinde boğazlananlar."* Putlar üzerinde.

{ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْاَزْلَامِ } *"Ve fal okları ile kısmet aramanız."* Kendisiyle taksimde bulunduğunuz nakısa oklardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Size fal oklarıyla uğraşmanız haram kılınmıştır. (اَزْلَام) Bir tarafında "Rabbim bana emretti.", diğer tarafında "Rabbim beni nehyetti." yazılı bulunan kadehlerdir (oklardır). Araplar önemli işlerinde fal oklarına göre hareket ederlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara bu davranışı yasakladı.

{ ذٰلِكُمْ } *"Bütün bunlar."* Size zikredilen masiyetler ve haramlar.

{ فِسْقٌ } *"İtâat sınırı dışına çıkmaktır."* Yapılması fısk ve helal sayılması ise küfürdür.

{ اَلْيَوْمَ } *"Bugün."* En büyük hac günü, Veda Haccı günü.

{ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"İnkâr edenler, umutlarını kestiler."* Mekke kâfirleri.

{ مِنْ دِينِكُمْ } *"Dininizden."* Dinlerini ve şeriatlarını terk edişinizin ardından dininizden dönüp onların dinine girmenizden.

{ فَلَا تَخْشَوْهُمْ } *"Artık onlardan korkmayın."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymada ve onlara muhalefet etmede.

{ وَاخْشَوْنِ } *"Benden korkun."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve O'nun dinine uymayı terk edişte ve onlara uygun davranışta.

{ اَلْيَوْمَ } *"Bugün."* Hac günü.

{ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ } *"Size dininizi ikmal ettim."* Dininizin şeriatleri olan helal ve haramı, emir ve nehyi size açıkladım.

{ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي } *"Üzerinize nimetimi tamamladım."* Bugünden sonra müşriklerin Arafat'ta, Mina'da, tavaf ve safa ile Merve arasında say ibadetini yapmada sizinle birlikte bulunmamalarını emrederek lütfumu tamamladım.

{ وَرَضِيتُ لَكُمُ } *"Sizin için seçtim."* Sizin için seçtim.

{ الْاِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ } *"Din olarak İslâm'ı. Her kim çaresiz kalmışsa."* Zaruret halinde laşe eti yeme zorunluluğunda kalırsa.

{ فِي مَخْمَصَةٍ } *"Açlıktan bunalmak derecesinde."* Açlık halinde.

{ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍ } *"Günaha meyletmeksizin (bunlardan yiyebilir)."* Masiyet işlemeyi kastetmeksizin.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ } *"Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan."* Doyarak yerse.

{ رَحِيمٌ } *"Çok merhamet edendir."* Kendisine zaruretten dolayı ölmeyecek kadar yeme ruhsatı verilmiştir. Doyacak kadar yemesi ise mekruhtur.[3]

---

3 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: (اَزْلَام) "Ezlâm" sözcüğü Câhiliye Arabları'nın önemli gördükleri işlerde kendisiyle fal açıp kısmet istemekte oldukları yelesiz oklardır. (النُّصُب) "Nusb" ise müşriklerin saygı göstermek amaçlı olarak diktikleri birtakım dikili taşlardır. Bu taşların yanlarında kurban keserler.
b) Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: (النُّصُب) "Nusb" sözcüğü Câhiliye Dönemi müşriklerinin yanında kurban kesip kendilerine sürdükleri taşlardır. Allah Teâlâ'nın "*Fal oklarıyla kısmet arama-*

nız..." buyruğu hakkında ise şöyle demiştir: "Câhiliye Arapları'nın önemli gördükleri işlerde kendisiyle fal açıp kısmet istemekte oldukları yelesiz oklardır." Taberî, c. 6, s. 75-6. Câhiliye Arapları'nın günlük yaşamlarında fal okları çok önemli yer tutar, bir çok olayda buna göre hareket ederlerdi. Yerine getirmek istedikleri bir eylemin hayır mı şerr mi olduğunu, çıkmak istedikleri yolculukların kendileri için hayır mı şerr mi getireceğini, hükümleri, doğan çocukların kendilerinden olup olmadıklarını, hanımlarının kendilerini aldatıp aldatmadıklarını hep bu oklarla belirlerdi. Bu oklar üç tane idi. Bir tanesinin üstünde 'yap', diğerinin üstünde 'yapma' ve üçüncüsü ise 'boş' idi. Emredici ok çıkarsa yapar, nehyedici ok çıkarsa yapmaz, üzerinde hiçbir şeyin olmadığı ok çıkarsa yeni baştan çekerdi. Bir çocuğun kendisinden olup olmadığı için de nesep okları vardı. Bu oklarda 'sizden' 'sizden değil' 'size bağlanılan' yazılıydı. Çıkan oka göre söz konusu kişinin nesebçe durumu belirlenirdi.

c) Tirmizî'nin (اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ...) buyruğu ile ilgili olarak İbn Abbâs'tan rivayet ettiği bir haber vardır ki, bu haber âyetin indiği gün hakkında özel bilgi vermektedir. Ammâr ibn Ebî Ammâr'dan şöyle rivayet etmiştir: İbn Abbâs, (اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا) "*Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Ve size din olarak İslam'ı beğenip seçtim.*' buyruğunu kıraat edince yanında bulunan Yahudi'nin birisi "Eğer bu âyet bize inmiş olsaydı, o günü bayram günü edinirdik" dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs dedi ki: "Bu âyet, iki bayram gününde inmiştir. Biri kurban bayramı, diğeri de cuma günüdür." Tirmizî bu rivayetin değeri hakkında şöyle der: "Bu hadis İbn Abbâs hadisi olarak hasen-garib-sahihtir." Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, 3044 nolu hadis. Tirmizî'nin "Sahihtir" sözü Tirmizî'nin bazı nüshalarında bulunmamaktadır. Bkz. *Tuhfetü'l-Ahvezî*, c. 8, s. 208. Bu haberin isnadında Abd ibn Humeyd, Yezid ibn Harun, Hammad ibn Seleme ve Ammâr ibn Ebî Ammâr bulunmaktadır.

Abd ibn Humeyd ibn Nasr el-Kessi. İmam ve hâfızdır. Müsned ve tefsir sahibidir. İsmi Abdülhamid olmasına rağmen hafifleştirilmek kastıyla Abd'e dönüşmüştür. Sikadır. İmam Buhârî kendisinden talikan rivayette bulunmuştur. İmam Müslim'in ve Tirmizî'nin kendisinden rivayetleri vardır. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 534, 551 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 529, 1411 nolu madde; *el-Lübâb fi Tehzîbi'l-Ensâb*, c. 3, s. 98.

Yezid ibn Harun. Hâfız olan Halid ibn Harun ibn Zadan'ın babasıdır. Sika, mütkin ve âbid bir şahsiyettir. İmam Ahmed, onun fıkhî bir boyutunun olduğunu da söyler. O derece heybetli bir kişiliğe sahip idi ki, Me'mun ona muhalefet etmekten sakınırdı. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 317, 298 nolu madde; *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 372, 340 nolu madde.

Hammad ibn Seleme ibn Dinar. İmam, hâfızdır. Fesahat sahibidir. Hadiste sikadır, eşsizdir. Sabit-i Bünani hakkında insanların en sebtidir/sağlamıdır. Âbiddir, hayır işler ve Allah için amel ederdi. Ömrünün son demlerinde hâfızasında değişiklik meydana geldi. Buhârî kendisinden tâlikan rivayette bulunmuştur.

Müslim ve *Sünen* sahipleri kendisinden isnad yoluyla rivayette bulunmuştur. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. , 197 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 197, 542 nolu madde. *Ammâr ibn Ebî Ammâr*. Haşimoğullarının mevlası. Sâduktur, bazen hataya düşer. İmam Buhârî dışında *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 48, 447 nolu madde; *el-Hulâsa*, 379 nolu madde.

Bu haberin senedinde bulunan Ammâr ibn Ebî Ammâr dışındaki rical tabakasının bütünü sikadır. Ammâr ise sâduktur ve yanılgıları olan birisidir. Hadis ravilerin birbirinden dinlemelerinden ötürü muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 455, 940 nolu madde; c. 11, s. 366, 711 nolu madde; c. 7, s. 404, 656 nolu madde. Hadis bu bilgiler ışığında bakıldığında hasen hadis kategorisine girmektedir. Bu hadisi Ebû Dâvûd et-Tayalisi, Hammad'dan o da Ammâr ibn Ebî Ammâr'dan tahric etmiş ve aynısını zikretmiştir. Münhetü'l-Mabud fî Tertib-i Müsnedi't-Tayalisi Ebî Dâvud, Maide Sûresi, c. 2, s. 17, 1947 nolu hadis.

d) Bu rivayeti destekleyen bir rivayet Buhârî ve Müslim'de Ömer ibn Hattab'dan aktarılmıştır. Tarık ibn Şihab ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet ederler: Yahudilerden bir adam, Ömer'in yanına gelerek şöyle dedi: 'Ey mü'minlerin emiri, kitabınızda okuduğunuz bir âyet-i kerime vardır, eğer o âyet biz Yahudiler topluluğu üzerine indirilmiş olsaydı, o âyetin indiği günü bayram edinirdik.' Hz. Ömer: 'Bu hangi âyettir?' diye sorunca, Yahudi; (اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا) '*Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.*' âyetidir.' dedi. Ömer şöyle dedi: 'Şüphe yok ki ben, bu âyet-i kerimenin indirildiği günü de indirildiği yeri de çok iyi biliyorum. Bu âyet-i kerime Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e cuma günü Arefe'de nazil olmuştur.'" Buhârî, Kitabü'l-İman, "İmanın artması" bâbı, 45 nolu hadis; Müslim, Kitabü't-Tefsir.

e) (اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا) "*Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.*" İbn Abbâs şöyle der: Bu din İslam'dır. İbn Abbâs der ki: Allah Teâlâ Peygamberine ve mü'minlere kendileri için imanı kemale erdirdiğini bu nedenle ebedi olarak artık bir fazlalığa gereksinimi kalmadığını, İslam'ı tamamladığını bu nedenle artık hiç kimsenin bu dinden hiçbir şey eksiltemeyeceğini, bu dinden razı olduğunu ve ebediyen bu dine karşı hışma gelmeyeceğini haber vermektedir." İbn Cerîr et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla rivayet etmiştir. Taberî, c. 6, s. 79.

f) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Mahmase" sözcüğü son derece açlık anlamına gelir. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. Buhârî, Kitabü't-Tefsir 2. bâb; Taberî, c. 6, s. 85. Mahmase sözcüğü 'mef'ele' vezni üzeredir. "Hams" sözcüğü "Karnın incelmesine ve boşalmasına yol açan açlıktır" anlamına gelmektedir. "Tebîtune fi'l-meşta melaen butûniküm, Ve caratiküm suğbu yebteni hamâisa / Siz kış vakti karınlarınız dolu olarak geceleri geçirirsiniz Komşu hanımlarınız ise aç ve karınları içeri geçmiş olarak geceyi geçirirler." Taberî, c. 6, s. 84; *Mecazü'l-Kur'an*, c. 1, s. 153; *Müfredat*, Hams maddesi.

g) (إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ) "*(Henüz canlı iken yetişip) kestikleriniz hariç.*" Buyruğu hakkında Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bu sayılan hayvanların bütününden kuyruğunu oynatır veya gözünü kımıldatırken yetiştiğin olursa onu Allah'ın adını anarak kes. Bu helaldir." İbn Abbâs'ın âyeti bu şekilde yorumlaması âyette söz konusu istisnanın hangisine yönelik olduğunu açıklamaktadır. Acaba istisna muttasıl bir istisna mıdır veya munkatı bir istisna mıdır? İbn Abbâs âlimlerin çoğunluğunun kabul ettiği gibi âyeti, muttasıl istisna anlamında ele alıp sayılan hayvanlardan şer'î kesimin etkisini göstereceği hayvanlara göre âyeti tefsir etmiştir. Rivayetteki "Allah'ın adını anarak kes" ifadesi de açıkça bunu desteklemektedir. Yani bu istisna âyetin başından buraya kadar sayılan bütün şeylerden istisna değildir. Aksi takdirde domuzun da şer'î bir şekilde kesilmiş olması halinde helal olması gerekirdi.

h) (ذٰلِكُمْ فِسْقٌ) "*Bütün bunlar itaat sınırı dışına çıkmaktır.*" İbn Cerîr et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bu sayılan şeylerin bütününden yemek fısktır." Taberî, c. 6, s. 78.

i) (اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ) "*İnkâr edenler, bugün dininizden umutlarını kestiler.*" Yani dinlerinizi terk edip şirke geri dönmenizden artık ümitsizliğe düşmüşlerdir. İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Onların dinine girmenizden ebediyen ümit kesmişlerdir." Taberî, c. 6, s. 78.

j) İbn Cerîr et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla Allah Teâlâ'nın "*Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir).*" buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "*Harama kaçmayacak şekilde.*" Taberî, c. 6, s. 86. İbn Abbâs'ın bu tefsiri mülazemet tefsiri olarak değerlendirilebilir. Zira günah, haram kılınan şeyin sonuçlarındandır.

k) (غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ) "*Günaha meyl etmeksizin.*" "Cenef" sözcüğü asılda meyletmek ve eğilim göstermek anlamına gelmektedir. "*Cenefe'l-kavmü ala*" ifadesi, topluluğun bir şeye meylettiğini ifade etmektedir. Burada kastedilen ise kastetmek demektir. Nitekim İbn Cerîr et-Taberî, "*Her kim açlıktan bunalmak derecesinde çaresiz kalmışsa günaha meyletmeksizin (bunlardan yiyebilir).*' ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yani âyetin baş bölümünde geçen, haram kılınan şeylere demektir. (غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ) "*Günaha meyletmeksizin.*" Yani günaha kastetmeksizin.

l) "*Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*" ilahî buyruğu (فَمَنِ اضْطُرَّ ...) "*Her kim ... çaresiz kalmışsa*" buyruğuna ilişkindir. âyette bu durumda gizli bir "ekele/yedi" sözcüğü takdir olunmuş olur. Yani kim açlıktan ölecek derecesinde çaresiz kalır da günaha meyletmeksizin yukarıda sayılan haram olan şeylerden birisini yerse bu günahı zaruret halinde işlemesinden dolayı Allah Teâlâ onun bu günahını örter, söz konusu halde gerçekleştirmiş olmasından dolayı da onu sorguya çekmez ve ona karşı merhametli davranır.

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّآ أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

4- "Senden, kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar. De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların, sizin için tuttuklarından da yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın! Allah'tan sakının. Çünkü Allah hesabı çabuk görendir."

{يَسْـَٔلُونَكَ} *"Senden, soruyorlar."* Ey Muhammed! Yani sana bunu Zeyd ibn Mühelhel et-Tai ve Adiy ibn Hatem soruyorlar. Her ikisi de avcı idi.

{مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمْ} *"Kendilerine neyin helal kılındığını."* Avdan.

{قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ} *"De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır."* Helal olup da boğazlananlar.

{وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ} *"Avcı hale getirdiğiniz."* Kazançlardan.

{مُكَلِّبِينَ} *"Hayvanların."* Eğitilmiş. Eğer âyet-i kerime "mükellibîne" şeklinde okunursa köpekler ashabı anlamı anlaşılır.

{تُعَلِّمُونَهُنَّ} *"Onları öğrettiğiniz."* Onları eğittiğiniz. Av hayvanları tuttukları avı yemeyince eğitimli olurlar.

{مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ} *"Allah'ın size öğrettiğinden."* Allah Teâlâ'nın sizi edeplendirdiği gibi.

{فَكُلُوا مِمَّآ أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ} *"Sizin için tuttuklarından da yiyin."* Eğitimli avcı hayvanların sizin için.

{وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ} *"Ve üzerine Allah'ın adını anın!"* Boğazlanan av hayvanına.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Köpeği ava saldığınızda Allah'ın adını anın.

{وَاتَّقُوا اللهَ} *"Allah'tan sakının."* Laşe eti yeme konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{إِنَّ اللهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} *"Çünkü Allah hesabı çabuk görendir."* Cezalandırması şiddetli olandır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hesaba çektiğinde onun hesaba çekişi çok şiddetlidir.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: Eğer köpek avdan yerse, artık o avın etini bozmuş, yenilmeye elverişlilikten çıkarmış olur. Bu takdirde köpek onu ancak kendisi için tutmuştur. Allah Teâlâ (تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللهُ) "*Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların*" buyuruyor. Buhârî, Kitabü'z-Zebâih ve's-Sayd, 7. bâb. Bu rivayeti İbn Cerîr et-Taberî çeşitli kanallardan rivayet etmiştir.

b) Âyet, ashabın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e kendilerine nelerin helal kılındığını sorduğunu ifade etmektedir. Hâkim en-Nîsâbûrî'nin ve Beyhakî'nin soruya ilişkin ve âyetin sebeb-i nüzûlünü içeren bir rivayeti vardır. Ebû Rafi' der ki: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bize Medine'deki köpekleri öldürmemizi emretti. Bunun üzerine halk Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e; 'Ey Allah'ın Resûlü, öldürülmesini emrettiğin şu topluluktan bize helal olan nedir?' diye sordular. Bunun üzerine Allah Azze ve Celle (يَسْئَلُونَكَ مَاذَآ اُحِلَّ لَهُمْ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللهُ فَكُلُوا مِمَّآ اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ) '*Senden, kendilerine neyin helal kılındığını soruyorlar. De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için tuttuklarından da yeyin ve üzerine Allah'ın adını anın!*' âyetini indirdi. Hâkim bu hadisin isnad bakımından sahih olduğunu ancak Buhârî ve Müslim'in bu haberi tahric etmediğini dile getirmektedir. Zehebî de onun bu hükmünü onaylar. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, c. 2, s. 361; *Beyhakî, Sayd ve Zebâih*, c. 9, s. 235.

c) (قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ) "*De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır.*" Yani her temiz yiyecek size helal kılınmıştır. Boğazlanan hayvanlar da bu temiz yiyecekler kapsamındadır. Allah Teâlâ'nın bir önceki âyette zikretmiş olduğu haram kılınan şeyler kapsamından çıkmaktadır.

d) İbn Cerîr et-Taberî'nin Allah Teâlâ'nın (تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللهُ) "*Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların*" buyruğunda geçen avcı hayvanların türleri hakkında da Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan bir rivayeti bulunmaktadır. İbn Abbâs der ki: "Maksat; öğretilen av hayvanları şahin, pars, av köpeği vb." Taberî aynı zamanda bu rivayeti Avfî'den de nakleder. Taberî, c. 6, s. 90. Beyhakî de Ali ibn Ebî Talha kanalıyla biraz farklı bir şekilde İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "Öğretilen av köpekleri ve şahin ile avlanmayı bilen her türlü kuştur." *Beyhakî, Sayd ve Zebâih*, c. 9, s. 235.

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ اِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِيٓ اَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ٥

---

e) âyette geçen "Cevârih" sözcüğü kazançlar anlamına gelmektedir. "Cerahe fülanün" ve "İcterahe fülanün" sözcükleri kazandı anlamına gelmektedir. Organ anlamına gelen "ceriha" sözcüğü de bu anlama gelmektedir. Zira kazanç elde edilmesini sağlamaktadır. Kur'an-ı Kerim'de geçen (اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ) (45/Câsiye/21) sözcüğü de bu köktendir ve günah kazanımını ifade eder. (وَيَعْلَمَ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ) "*Gündüzün de ne kazandığınızı bilir*. (6/el-En'âm/60) *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 6, s. 66; Ahfeş, *Meâni'l-Kur'an*, c. 1, s. 254; Ebu Ubeyde, *Mecazü'l-Kur'an*, c. 1, s. 154.

f) (تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللهُ) "*Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların*." Yani terbiye etmiş olduğunuz av köpekleri. Bunlar avı sizin için yakalarlar. Nitekim Taberî, avcı köpeğin kapsamını açıklama sadedinde Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Eğitilmiş olan köpek, avını yakalayan ve sahibine getirinceye kadar ondan yemeyen köpektir. Eğer sahibine getirmeden önce avdan yiyecek olursa, sahibi onu canlı iken kesmeye yetişse dahi o avcı hayvanların avladıkları şeyden yememelidir." Taberî, c. 6, s. 92. Avcı köpeğin sınırını açıklama bağlamında İmam Buhârî ve Müslim'in Adiy ibn Hatem'den aktardıkları bir rivayet de İbn Abbâs'ın bu görüşünü desteklemektedir. Bu bağlamda İbn Abbâs'ın söz konusu görüşü cumhurun görüşü olarak değerlendirilebilir.

g) (فَكُلُوا مِمَّآ اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللهَ) "*Sizin için tuttuklarından da yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın!*" Yani bu avcı hayvanların sizin için tutup sakladıkları avları yiyiniz. Bir av hayvanının özelliği yakaladığı şeyi yememesidir. İmam Buhârî ve Müslim'in Adiy ibn Hatem'den rivayet ettikleri hadis bu konuda aydınlatıcıdır. Adiy ibn Hatem der ki: "'Ben köpeğimi av üzerine salarım' dedim. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Av köpeğini Besmele çekerek salıverdiğin zaman o avın etini ye' buyurdu. Adiy der ki: 'Dedim ki: 'Bu av köpeği avı tuttuktan sonra yerse?' diye sordum.' Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Bu durumda yeme! Çünkü köpek avı senin için tutmamıştır, ancak kendisi için tutmuştur' buyurdu. Ben: 'Köpeğimi av üzerine gönderiyorum da onun yanında başka bir köpek buluyorum' dedim. Hz. Resûlullah: 'O zaman o avdan yeme. Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine Besmele çektin, diğer köpek üzerine Besmele çekmedin!' buyurdu." Buhârî, Sayd ve Zebâih, 2. bâb, 5476 nolu hadis; Müslim, Sayd ve Zebâih, 1. bâb, 1929 nolu hadis.

5- "Bugün size iyi ve temiz şeyler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Aynı şekilde, mü'min kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helaldir. Kim imanı tanımazsa, ameli boşa gider. O ahirette de ziyana uğrayanlardandır."

{ اَلْيَوْمَ } *"Bugün."* Hac günü.

{ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ } *"Size iyi ve temiz şeyler helâl kılınmıştır."* Helal olup kesilenlerden.

{ وَطَعَامُ } *"Yiyeceği."* Kestikleri.

{ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ } *"Kendilerine kitap verilenlerin."* Kitap bahşedilenler.[5]

{ حِلٌّ لَكُمْ } *"Size helâldir."* Onlara helal olan şey size de helaldir.

{ وَطَعَامُكُمْ } *"Sizin yiyeceğiniz de."* Kesip boğazladıklarınız.

{ حِلٌّ لَهُمْ } *"Onlara helâldir."* Onlara helaldir. Müslümanların kesip boğazladıklarını Hıristiyanlar da Yahudiler de yerler.

{ وَالْمُحْصَنَاتُ } *"Aynı şekilde, iffetli olanlar size helaldir!"* Hür iffetli hanımlarla evlenmek.

{ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ } *"Mü'min kadınlardan."* Size helaldir, size helaldir.

{ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ } *"Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da size helaldir."* Diyor ki: Ehl-i Kitab'ın iffetli hür hanımlarıyla evlenmeniz de size helaldir.

{ اِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ } *"Vermeniz şartıyla."* Onlara açıklamanız.

{ اُجُورَهُنَّ } *"Mehirlerini."* Mehirlerini. Ahlaksız kadınların mehirlerinin üstünde bir mehir ile.

---

5 "Ellezine" ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ مُحْصِنِينَ } *"Namuslu olmak."* Onlarla evli olarak bulununuz.

{ غَيْرَ مُسَافِحِينَ } *"Zina etmemek."* Zinayı açıktan yapıcı olmayarak.

{ وَلَا مُتَّخِذِيٓ اَخْدَانٍ } *"Ve gizli dost tutmamak üzere."* Diyor ki: Kendisiyle gizlilikte zina edecek bir erkek dostu olmasın. Bu âyet-i kerime Mekke ehlinin kadınları hakkında nâzil olmuştur. Zira onlar mü'min hanımlara karşı iftihar ediyorlardı. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ } *"Kim imanı tanımazsa."* Tevhidi.

{ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ } *"Ameli boşa gider."* Dünyada.

{ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ } *"O ahirette de ziyana uğrayanlardandır."* Cennete girişin ellerinden çıkışı ve cehenneme girişleri nedeni ile aldananlardandır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَآئِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ٦

6- "Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, başlarınızı mesh edip topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüpseniz, iyice yıkanıp temizlenin. Hasta iseniz veya yolda bulunuyorsanız yahut biriniz tuvaletten gelmişse yahut da kadınlara dokunmuşsanız, su da bulamamışsanız, temiz toprakla teyemmüm edin, niyetle yüzlerinizi ve ellerinizi onunla mesh edin. Allah size sıkıntı vermek istemiyor,

fakat şükredesiniz diye sizin temizlenmenizi ve üzerinizdeki nimetini tamamlamayı istiyor."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ} *"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman."* Sizler abdestsiz bir halde iken namaza kalktığınızda size nasıl davranacağınızı öğretmek üzere şöyle buyurdu:

{فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ} *"Yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın başlarınızı mesh edip."* Dilediğiniz şekilde.

{وَاَرْجُلَكُمْ} *"Ve ayaklarınızı."* Mestlerin üzerine mesh ediniz.

{اِلَى الْكَعْبَيْنِ} *"Topuklara kadar."* Eğer âyet-i kerime lamın nasbıyla/üstünüyle "ercüleküm" şeklinde okursanız yıkamaya döner.

{وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا} *"Eğer cünüpseniz, iyice yıkanıp temizlenin."* Su ile yani su ile yıkanınız.

{وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰى} *"Hasta iseniz."* Çıbandan (çiçek hastalığından) veya yaradan. Âyet-i kerime Abdurrahman ibn Avf hakkında nâzil oldu.

{اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَآءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَآئِطِ} *"Veya yolda bulunuyorsanız yahut biriniz tuvaletten gelmişse."* Küçük ve büyük ihtiyaç gidermişseniz.

{اَوْ لٰمَسْتُمُ} *"Yahut da dokunmuşsanız."* Cinsel münasebet kurmuşsanız.

{النِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَآءً} *"Kadınlara. Su da bulamamışsanız."* Suya da güç yetirememişseniz.

{فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا} *"Temiz toprakla teyemmüm edin."* Temiz toprağa kastediniz.

{فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ} *"Niyetle yüzlerinizi mesh edin."* İlk vuruşla.

{وَاَيْدِيكُمْ} *"Ve ellerinizi."* İkinci vuruşla.

{مِنْهُ} *"Onunla."* Toprakla.

{مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ} *"Allah size sıkıntı vermek istemiyor."* Darlık.

{وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ} *"Fakat sizin temizlenmenizi istiyor."* Teyemmüm ile hadeslerden ve cünûpluk halinden.

{وَلِيُتِمَّ} *"Ve tamamlamayı istiyor."* Ta ki tamamlasın diye.

{نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ} *"Üzerinizdeki nimetini."* Teyemmüm ve ruhsat ile.

{لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ} *"Şükredesiniz diye."* Onun nimetine ve ruhsatına şükür edesiniz diye.[6]

---

6 a) Abdürrezzak, Rübeyyi'den şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ayaklarını üç defa yıkadı." Rübeyyi' daha sonra şöyle der: "İbn Abbâs bana gelerek bu hadis hakkında sordu. Ben de bu hadisi kendisine haber verince o da şöyle dedi: 'İnsanlar ancak ayaklarını yıkıyorlar. Ben ise Allah Teâlâ'nın Kitabında ancak ayakların mesh edilmesini görebiliyorum.'" *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Taharet, "Ayakların yıkanması" bâbı, 65 nolu hadis. Beyhakî bu haberi Abdullah ibn Muhammed ibn Akil kanalıyla aktarır. Haberin sonunda şu bilgiler geçmektedir: İbn Abbâs dedi ki: "Ben Allah Teâlâ'nın Kitabı'nda ancak iki yıkama ve iki meshi görebiliyorum." Beyhakî, c. 1, s. 72, Kitabü't-Taharet, "Ayakların yıkanmasının farz olduğu" bâbı. Bu haberin isnadında Mamer, Abdullah ibn Muhammed ibn Ukayl ve Rübeyyi' vardır. Mamer'in tercüme-i halini sunmuş, sika ve sebt olduğunu belirtmiştik.
Abdullah ibn Muhammed ibn Akil ibn Ebî Talib el-Haşimî, Ebû Muhammed el-Medenî. Sâduktur. Ömrünün son demlerinde hâfızasında biraz değişiklik meydana geldiği söylenmiştir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 447, 607 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 213.
Rübeyyi. Muavvız ibn Afra'nın kızıdır. Ensar'dan ve Neccar kabilesindendir. Sahabedendir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 598, 4 nolu madde; *el-İsâbe*, c. 4, s. 293.
Her iki haber senedde kopukluk bulunmaması nedeniyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 13, 19 nolu madde. Ancak her iki haberde de Abdullah ibn Muhammed ibn Akil bulunmaktadır. Bu şahsın hadislerinde zaaf unsuru bulunmaktadır. Hadisler bu şekliyle kalmış olsaydı zayıf sayılırdı. Ancak bu hadislerin zayıflığını gideren ve hadisleri hasen kategorisine yükselten şu rivayetle birlikte ele alındığında haberin zayıflığı bertaraf edilmektedir.
b) Abdürrezzak, Câbir ibn Zeyd veya İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Allah Teâlâ iki yıkamayı farz kılmıştır. Görmez misin, teyemmümü zikrederken, iki yıkama yerine iki meshi zikretmiş, iki meshi (başı ve ayakları meshetmeyi) ise terk etmiştir." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Taharet, "Ayakların yıkanması bâbı", 54 nolu hadis. Bu haberin isnadını Mamer, Katâde, Câbir ibn Zeyd ve İkrime oluşturmaktadır. Mamer, Katâde, ve İkrime'nin tercüme-i hallerini sunmuş, Mamer, Katâde ve İkrime'nin sika ve sebt kişiler olduğunu belirtmiştik.
Câbir ibn Zeyd, Ebu'ş-Şasa el-Ezdî. Sika ve fakihtir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 122, 3 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 72, 67 nolu madde.

Haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 351, 635 nolu madde; c. 2, s. 48, 61 nolu madde. Hadisin isnad zincirindeki sika kişiler olduğundan dolayı haber de sahihtir.

c) Abdürrezzak İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Abdest iki mesh ve iki yıkamadır." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Taharet, "*Ayakların yıkanması bâbı*", 55 nolu hadis. Bu haberin isnadını oluşturan İbn Cüreyc, Amr ibn Dinar ve İkrime sika kişiler olduğundan ve ravilerin haberi birbirinden dinlemelerinden ötürü haber de sahihtir. Bu rivayetler bize İbn Abbâs'ın abdest ibadetinde ayaklarının hükmünün mesh edilmek olduğu görüşünü sunmaktadır. Bizler bu âyetin tefsiri noktasında İbn Abbâs'ın kıraat nedeniyle mi böyle bir görüşe sahip olduğu şeklindeki bir detaya girmek istemiyoruz. İbn Abbâs'ın bu görüşünün cumhur ulemâya aykırı olduğu Şîa-i İmâmiyye'ye uygun ve paralel olduğu su götürmez bir gerçekliktir. Cumhurun bu konudaki dayanakları rivayetlerdir. Bizler sadece Buhârî'nin *Sahih*'ine aldığı hadisleri buraya alıntılayacağız.

1) Hz. Osman abdest suyu istedi. Daha sonra su kabından ellerinin üzerine üç kerre su döküp onları yıkadı. Sonra sağ elini abdest suyunun içine sokup (su alarak) ağzını çalkaladı. Burnuna su verip çıkardı. Sonra yüzünü üç kere ve ellerini dirseklere kadar üç kere yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra her bir ayağı üçer defa yıkadı. Sonra şöyle dedi: "Ben Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i gördüm, şu benim abdest alışım gibi abdest alıyordu." Buhârî, Kitabü'l-Vudu', 28. bâb, 146 nolu hadis.

2) İmam Buhârî Amr ibn Yahya el-Mazinî'den şöyle rivayet etmektedir: Amr ibn Yahya el-Mazinî'nin babasından rivayet ettiğine göre; bir adam Abdullah ibn Zeyd'e yani Amr ibn Yahya'nın dedesine "Bana Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nasıl abdest aldığını gösterebilir misin?" diye sordu. Abdullah ibn Zeyd "Evet" dedi ve (abdest almak için) su istedi. Eline su dökerek iki kere yıkadı. Sonra üç kere ağzını çalkaladı ve burnuna su verdi. Sonra yüzünü üç kere yıkadı, sonra kollarını dirseklere kadar ikişer ikişer yıkadı. Sonra başını iki eliyle meshetti. Ellerini bir öne bir arkaya götürdü. Şöyle ki: Başının ön kısmından başlayarak ensesine kadar götürdü, sonra başladığı yere getirdi. Sonra ayaklarını yıkadı. Buhârî, Kitabü'l-Vudu', 38. bâb, 185 nolu hadis. Bu hadisin şerhi ile ilgili olarak İbn Hacer'in açıklamalarını sunmamız meselenin anlaşılması açısından önemlidir. İbn Hacer, sahabenin bu konudaki görüş farklılığı hususunda şöyle der: "Ali (radıyallâhu 'anh), İbn Abbâs ve Enes hariç bu konuda sahabeden hiçbir kimseden aykırı bir görüş sabit olmuş değildir. Onların da bu görüşten döndüğü sabittir. *Fethü'l-Bâri*, c. 1, s. 266. Ancak İbn Hacer'in bu değerlendirmeleri çok su götürür.

d) İmam Ahmed, Ümmü'l-Mü'minin Aişe'nin Mevlası Zekvan'dan şöyle rivayet etmektedir: Zekvan, ihtizar halinde bulunan Ümmü'l-Mü'minin Aişe'nin huzuruna varmak isteyen İbn Abbâs için izin istedi. Kardeşinin oğlu Abdullah ibn Abdurrahman da yanındaydı. Zekvan dedi ki: "İşte bu İbn Abbâs, senin huzuruna varmak için izin istiyor. Kuşkusuz o senin oğullarından daha hayırlıdır."

Aişe: "İbn Abbâs'ı ve onu tezkiye etmeyi bana bırakınız." dedi. Abdullah ibn Abdurrahman: "İbn Abbâs, Allah'ın Kitabı'nın kârii, Allah'ın dini hususunda fakih bir kişidir. Ona izin ver de sana selam versin ve seninle vedalaşsın" dedi. Bu istek üzerine Aişe, şöyle dedi: "Dilersen ona izin ver." İbn Abdurrahman da izin verdi. Böylece İbn Abbâs içeri girdi. Selam vererek oturdu. Şöyle dedi: "Müjdeler sana ey mü'minlerin annesi...." Devamla İbn Abbâs şöyle dedi: "Allah Teâlâ senin beraatini yedi kat göğün üzerinden indirdi. Yeryüzünde hiçbir mescid bulunmamış olsun ki, gece ve gündüz vakitlerinde bu mescidlerde Kur'an okunmuş olmasın. Gerdanlığını Ebva'da düşürdün. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i alıkoydun. Onunla birlikte bulunanlar senin gerdanlığını aramaya koyuldular. Nihayet topluluk susuz kaldı. Bunun üzerine Allah Teâlâ (فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا) '*Temiz toprakla teyemmüm edin.*' âyetini indirdi. Senden dolayı bu konuda teyemmüm insanların bütünü için ruhsat oldu. Allah Teâlâ'ya kasem olsun ki bu bir berekettir." Bunun üzerine cevaben Ümmü'l-Mü'minin şöyle dedi: "Ey İbn Abbâs bundan dolayı bana teselli vermeyi bırak. Allah'a yeminler olsun ki, ben bundan önce büsbütün unutulmuş olmayı isterdim." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 349. Bu hadisin isnadında Abdürrezzak, Mamer, İbn Huseym, İbn Ebî Muleyke ve Zekvan bulunmaktadır.

Abdürrezzak ibn Hemmam ibn Nâfi' el-Himyerî. Sika, hâfız, musannıf ve meşhur bir kişiliktir. Âmâ olup ömrünün son demlerinde hâfızasında değişiklik meydana geldi. Şiîlik tezahüründe bulunurdu. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 505, 1183; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 364, 357 nolu madde.

İbn Husey Abdullah ibn Osman ibn Husey el-Kâri el-Mekkî, Ebû Osman. Sâduktur. Buhârî'nin kendisinden talikan rivayeti vardır. Diğer *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin ise kendisinden isnadlı bir şekilde rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 1 s. 432, 465 nolu madde; *el-Cerh ve't-Tadil*, c. 5, s. 111, 510 nolu madde.

İbn Ebî Muleyke. Abdullah ibn Ubeydullah ibn Abdullah ibn Ebî Muleyke. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in otuz kadar sahabisini idrak etmiştir. Sika ve fakihtir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 431, 452 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 101, 94 nolu madde.

Zekvan, Ebû Amr. Ümmü'l-Mü'minin Aişe'nin mevlası. Sikadır. Tirmizî ve İbn Mace dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 1 s. 238, 3 nolu madde; *el-Cerh ve't-Tadil*, c. 3, s. 451, 2040 nolu madde.

Bu haberin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 243, 439 nolu madde; c. 5, s. 306, 523 nolu madde; c. 3, s. 219, 417 nolu madde. Ancak İbn Huseym'den dolayı hadisin isnadı hasendir. Zira İbn Huseym sâduktur. Bu rivayet İbn Abbâs'ın büyük bir şöhrete sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

e) Bu âyetin Aişe ile ilgili sebeb-i nüzûlü haberi çeşitli kanallardan rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi de İmam Buhârî'nin tahric ettiği Ümmü'l-Mü'minin Aişe hadisidir. Buhârî Hz. Aişe'den rivayetine göre o şöyle demiştir: "Seferlerden birinde, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmıştık.

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِۦٓ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ٧

7- "Allah'ın size olan nimetini ve 'İşittik ve itaat ettik.' dediğiniz zaman, O'nun sizden aldığı sözü hatırlayın! Allah'tan sakının. Çünkü Allah, kalplerde olanı hakkıyla bilir."

{وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ} *"Allah'ın nimetini hatırlayın!"* Allah Teâlâ'nın lütfunu koruyunuz.

{عَلَيْكُمْ} *"Size olan."* İman ile.

{وَمِيثَاقَهُ} *"Ve sözü."* Ahdini.

{الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِۦٓ} *"O'nun sizden aldığı."* Misak gününde size emrettiği şeyi.

{إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا} *"İşittik dediğiniz zaman."* Buyruğunu ey Rabbimiz.

{وَأَطَعْنَا} *"Ve itaat ettik."* Emrine.

{وَاتَّقُوا اللهَ} *"Allah'tan sakının."* Allah Teâlâ'nın size emrettiği ve size yasak kıldığı konularda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

Beyda'da —ya da Zâtu'l-Ceyş'de— benim bir gerdanlığım koptu. Aransın diye Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) o yerde bekledi. İnsanlar da O'nunla beraber bekledi. Bir su başında değillerdi ve yanlarında su da yoktu. Halk Ebûbekir'e gelerek; 'Aişe'nin yaptığını görüyor musun? Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve halkı (burada) tuttu. Su başında değiller, yanlarında su da yok' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) başını dizime koymuş uyurken Ebûbekir geldi ve 'Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve insanları hapsettin, su başında değiller, yanlarında su da yok' dedi." Hz. Aişe şöyle anlatır: "Ebûbekir beni azarladı ve Allah ne dilediyse söyleyerek eliyle böğrüme vurmaya başladı. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) dizimde olduğu için hareket etmemeye çalışıyordum. Hz Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) susuz olarak sabahleyin kalktığında Allah Teâlâ teyemmüm âyetini indirdi de teyemmüm ettiler. Bunun üzerine Useyd ibn Hûdayr: 'Ey Ebûbekir ailesi, bu sizin ilk bereketiniz değil' dedi." Hz. Âişe şöyle der: "Üzerinde olduğum deveyi kaldırdık ve gerdanlığı altında bulduk." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, 4607 nolu hadis.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } *"Çünkü Allah, kalplerde olanı hakkıyla bilir."* Kalplerde olan ahde vefayı ve ahde aykırı davranmayı.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوا اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8- "Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şâhidlik eden kimseler olun. Bir topluluk hakkındaki öfkeniz sizi adaletsizlik yapmaya sevk etmesin. Adaletli olun, çünkü adalet takvaya daha yakındır. Allah'tan sakının. Çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ } *"Ey iman edenler! Hakkı ayakta tutan, kimseler olun."* Söyleyenlerden.

{ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ } *"Allah için. Adaletle şahitlik eden."* Adaletle.

{ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ } *"Sizi sevk etmesin."* Sizi sürüklemesin.

{ شَنَاٰنُ قَوْمٍ } *"Bir topluluk hakkındaki öfkeniz."* Şureyh ibn Şurahbil'in hışmı.

{ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوا } *"Adaletsizlik yapmaya."* Bekr ibn Vâil'in kavminin hacılarına.

{ اِعْدِلُوا } *"Adaletli olun."* Aralarında.

{ هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى } *"Çünkü adalet takvaya daha yakındır."* Adalet muttakiler için takvaya en yakın olandır.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ } *"Allah'tan sakının."* Adalet ve zulüm konusunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } *"Çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."* Adaletli davranmanızdan ve zulmetmenizden.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿٩﴾

9- "Allah iman edip, sâlih amel işleyenlere vadetti: Onlar için bağışlanmak ve büyük bir mükâfat vardır."

{وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا} *"Allah vadetti, öyle ki iman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ} *"Sâlih amel işleyenlere."* Kendileriyle Rableri arasındaki taatleri.

{لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ} *"Onlar için bağışlanmak."* Dünyada günahlarının bağışlanması.

{وَاَجْرٌ عَظِيْمٌ} *"Ve büyük bir mükâfat vardır."* Cennette ise bol bir bağış.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿١٠﴾

10- "İnkâr edip, âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir."

{وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا} *"İnkâr edip."* Allah Teâlâ'yı.

{وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ} *"Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ} *"Onlar cehennemliktir."* Ateş ehlidirler.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَّبْسُطُوْٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿١١﴾

11- "Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani bir topluluk size el uzatmaya kalkışmıştı da Allah, onların ellerini üzerinizden çekmişti. Allah'tan sakının ve mü'minler sadece Allah'a güvenip dayansınlar!"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ey iman edenler!"* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı.

{اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ} *"Allah'ın size olan nimetini hatırlayın."* Allah Teâlâ'nın düşmanı sizden bertaraf ederek size bahşettiği lütufları aklınızda tutunuz.

{اِذْ هَمَّ قَوْمٌ} *"Hani bir topluluk kalkışmıştı da."* Bir kavim de -yani Benî Kureyza Yahudileri- murad etmişti.

{اَنْ يَبْسُطُوٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ} *"Size el uzatmaya."* Öldürmeye.

{فَكَفَّ} *"Allah, çekmişti."* Sizden engellemişti.

{اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ} *"Onların ellerini üzerinizden."* Öldürmeyi.

{وَاتَّقُوا اللهَ} *"Allah'tan sakının."* Allah Teâlâ'nın emrettiği hususlarda Allah'tan sakınınız.

{وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ} *"Ve mü'minler sadece Allah'a güvenip dayansınlar!"* Mü'minler Allah Teâlâ'ya tevekkül etmelidirler.

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللّٰهُ اِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿١٢﴾

12- "Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından söz almıştı. Biz onlardan on iki tane de temsilci göndermiştik. Allah demişti ki: 'Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onlara yardım eder ve Allah için güzel bir ödünç verirseniz, elbette sizin günahlarınızı örterim ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra, sizden kim inkâr yolunu tutarsa şüphesiz doğru yoldan sapmış olur.'"

{ وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ } *"Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından söz almıştı."* İsrailoğullarına Tevrat'ta Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında ikrar almıştır. Sadece Allah Teâlâ'ya ibadet edecek ve hiçbir şekilde O'na ortak koşmama konusunda ikrar almıştır.

{ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا } *"Biz onlardan on iki tane de temsilci göndermiştik."* Elçi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Melik göndermiştik. Her bir boyun bir meliki bulunmaktaydı.

{ وَقَالَ اللّٰهُ } *"Allah demişti ki:"* Bu meliklere.

{ اِنِّي مَعَكُمْ } *"Ben sizinle beraberim."* Size yardım ediciyim.

{ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ } *"Eğer namazı dosdoğru kılar."* Size farz kılınan namazı tamamlarsanız.

{ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ } *"Zekâtı verir."* Mallarınızın zekâtını verirseniz.

{ وَاٰمَنْتُمْ } *"İnanır."* İkrar eder ve tasdik ederseniz.

{ بِرُسُلِي } *"Peygamberlerime."* Size gelen peygamberlerime.

{ وَعَزَّرْتُمُوهُمْ } *"Onlara yardım eder."* Düşmanlara karşı onlara kılıç ile iane eder de yardım da bulunursanız.

{ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا } *"Ve Allah için güzel bir ödünç verirseniz."* Kalplerinizden sadık olarak.

{ لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ } *"Elbette sizin günahlarınızı örterim."* Büyük günahlar hariç sizin diğer günahlarınızı silerim.

{ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ } *"Ve sizi cennetlere sokarım."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından sürekli akar.

{ الْاَنْهَارُ } *"Irmaklar."* Su, süt, içki ve bal nehirleri.

{ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ } *"Bundan sonra, kim inkâr yolunu tutarsa."* Misakın ve bu ikrarın alınışının ardından.

{ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ } *"Sizden. Şüphesiz doğru yoldan sapmış olur."* Hidayet yolunu kastetmeyi terk etmiş olur.

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٍ مِنْهُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

13- "Ancak verdikleri sözü tutmadıkları için biz, onları lânetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar (Tevrat'ta) kelimelerin yerlerini değiştirerek (anlamını bozarlar). Kendilerine verilen öğütlerden bir pay almayı unuttular. İçlerinden pek azı dışında, onlardan hep hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme! Çünkü Allah iyilik edenleri sever."

Onlardan beş kişi hariç diğerleri hidayet yoluna uymayı terk ettiler ve inkâr ettiler. Ardından kâfirlerin cezalarını açıklayarak şöyle buyurdu:

{ فَبِمَا نَقْضِهِمْ } *"Ancak verdikleri tutmadıkları için."* Diyor ki, onların yani meliklerin bozmaları nedeniyle.

{ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ } *"Sözü. Biz, onları lânetledik."* Onları cizye ile azaplandırdık.

{ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً } *"Ve kalplerini katılaştırdık."* Nursuz bir şekilde kuru kalplere dönüştürdük.

{ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ } *"Onlar (Tevrat'ta) kelimelerin yerlerini değiştirerek (anlamını bozarlar)."* Tevrat'ta açıklanan Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini, recmin açıklanışını değiştirirler.

{ وَنَسُوا حَظًّا } *"Bir pay almayı unuttular."* Bir kısmını terk ettiler.

{ مِمَّا ذُكِّرُوا بِهٖ } *"Kendilerine verilen öğütlerden."* Tevrat'ta Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uyulma, niteliklerinin ve özelliklerinin açıklanması ile emrolunmuşlardı. Ardından Allah Teâlâ onların Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ihanetini açıklayarak şöyle buyurdu:

{ وَلَا تَزَالُ } *"Hep."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ تَطَّلِعُ عَلٰى خَآئِنَةٍ } *"Hainlik görürsün."* Hainlik ve masiyeti bilirsin.

{ مِنْهُمْ } *"Onlardan."* Yani Kureyza oğullarından.

{ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ } *"İçlerinden pek azı dışında."* Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ فَاعْفُ عَنْهُمْ } *"Yine de sen onları affet."* Ve onları cezalandırma.

{ وَاصْفَحْ } *"Ve aldırış etme."* Bırak.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ } *"Çünkü Allah iyilik edenleri sever."* İnsanlara iyilik edenleri.

وَمِنَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّا نَصٰرٰٓى اَخَذْنَا مِيْثَاقَهُمْ فَنَسُوْا حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوْا بِهٖ فَاَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوْا يَصْنَعُوْنَ ﴿١٤﴾

14- "'Biz Hıristiyan'ız!' diyenlerden de sağlam sözlerini almıştık; ama onlar da kendilerine verilen öğütlerden bir pay almayı unuttular. Biz de aralarına, kıyâmet gününe kadar sürüp gidecek olan kin ve düşmanlığı soktuk. Allah yakında onlara, yapmakta olduklarını haber verecektir."

{ وَمِنَ الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّا نَصٰرٰٓى } *"Biz Hıristiyan'ız, diyenlerden de."* Yani Necran Hıristiyanlarından.

{ اَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ } *"Sağlam sözlerini almıştık."* İncil'de Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uyma, niteliklerini açıklama ve sadece Allah Teâlâ'ya ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmama konularında.

{ فَنَسُوا حَظًّا } *"Ama onlar da bir pay almayı unuttular."* Bir bölümünü terk ettiler.

{ مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ } *"Kendilerine verilen öğütlerden."* Kendilerine emredilen şeylerden.

{ فَاَغْرَيْنَا } *"Biz de sürüp gidecek olan soktuk."* Bıraktık, ilka ettik.

{ بَيْنَهُمُ } *"Aralarına."* Yahudiler ile Hıristiyanlar arasında.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Nasturî Necran ehlinin Hıristiyanları ile Maryakubî, Markusî ve Melkanî Hıristiyanları arasında.

{ الْعَدَاوَةَ } *"Düşmanlığı."* Öldürme ve helak ile.

{ وَالْبَغْضَآءَ } *"Kini."* Kalpte.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ } *"Kıyâmet gününe kadar. Allah yakında onlara, haber verecektir."* Allah Teâlâ onlara haber verecektir.

{ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ } *"Yapmakta olduklarını."* Muhalefeti, hıyaneti, hakkı gizleyişi, düşmanlık ve kini.

يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَآءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

15- "Ey Kitap Ehli! Size elçimiz geldi. Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi size açıklıyor ve birçoğunu da dile getirmiyor. Gerçekten size, Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap geldi."

{ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا } *"Ey Kitap Ehli! Size elçimiz geldi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ } *"Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi size açıklıyor."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellik ve niteliklerini, recmi ve bunun dışındaki diğer bazı şeyleri.

{ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ } *"Ve birçoğunu da dile getirmiyor."* Birçoğunu terk ediyor. Yani size açıklamıyor.

{ قَدْ جَآءَكُمْ مِنَ اللهِ نُورٌ } *"Gerçekten size, Allah'tan bir nur geldi."* Resûl yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ وَكِتَابٌ مُبِينٌ } *"Ve apaçık bir kitap."* Helal ve haramı açıklayan.

يَهْدِي بِهِ اللهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾

16- "Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve kendilerini dosdoğru bir yola iletir."

{ يَهْدِي بِهِ } *"Onunla götürür."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an-ı Kerim ile.

{ اللهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ } "*Rızasını arayanı Allah.*" Tevhidine.

{ سُبُلَ السَّلَامِ } *"Kurtuluş yollarına."* İslam dinine ve Selam'a ki, Selam Allah Teâlâ'dır.

{ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ } *"Ve onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır."* Küfürden imana.

{ بِاِذْنِهِ } *"İzniyle."* Emriyle. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Tevfiki ve kerameti ile.

{ وَيَهْدِيهِمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } *"Ve kendilerini dosdoğru bir yola iletir."* İcabetin ardından bu din üzere onları sabit kılar.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

17- "Andolsun, 'Allah, Meryem oğlu Mesih'tir.' diyenler küfre düşmüşlerdir. De ki, 'Öyleyse Allah, Meryem oğlu İsa'yı, annesini ve yeryüzünde olanların hepsini yok etmek istemiş olsa, O'nu kim engelleyebilirdi? Göklerde, yerde ve bu ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir. O, dilediğini yaratır ve Allah her şeye gücü yetendir.'"

{لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ} *"Andolsun, 'Allah, Meryem oğlu Mesih'tir.' diyenler küfre düşmüşlerdir."* Bu söz Maryakubiyye grubunun görüşüdür.

{قُلْ} *"De ki."* Onlara ey Muhammed. Yani Hıristiyanlara.

{فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ} *"Öyleyse O'nu kim engelleyebilirdi?"* Allah Teâlâ'nın azabından engellemeye kim güç yetirebilir?

{شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُهْلِكَ} *"Allah, yok etmek istemiş olsa."* Azap etmek istese.

{الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا} *"Meryem oğlu İsa'yı, annesini ve yeryüzünde olanların hepsini."* Ona kulluk edenlerin bütününü.

{وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ} *"Göklerde, yerde ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir."* Göklerin ve yerin hazineleri.

{وَمَا بَيْنَهُمَا} *"Ve bu ikisi arasında."* Varlıklar ve harikuladelikler.

{يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ} *"O, dilediğini yaratır."* Dilediği gibi babasız ve annesiz.

{وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} *"Ve Allah her şeye gücü yetendir."* Varlıkları yaratmaya, dostlarına sevap verişe ve düşmanlarını cezalandırışa.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَاَحِبَّآؤُهٗ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

18- "Yahudiler ve Hıristiyanlar, 'Biz Allah'ın oğulları ve dostlarıyız.' dediler. (Onlara) de ki: 'Öyleyse Allah, günahlarınızdan dolayı sizi niçin cezalandırıyor?' Hayır, siz, O'nun yarattıklarından birer insansınız. Bu yüzden O, dilediğini bağışlar, dilediğini de cezalandırır. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü Allah'ındır. Son varış O'nadır!"

{وَقَالَتِ الْيَهُودُ} *"Yahudiler dediler."* Yani Medine ehlinin Yahudileri.

{وَالنَّصَارٰى} *"Ve Hıristiyanlar."* Necran ehlinin Hıristiyanları.

{نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ} *"Biz Allah'ın oğullarıyız."* Allah Teâlâ'nın peygamberlerinin oğullarıyız.

{وَاَحِبَّآؤُهٗ} *"Ve dostlarıyız."* Dini üzereyiz.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bizler O'nun oğulları ve dostları gibi Allah Teâlâ'nın dini üzereyiz.

Yine âyete şu anlam da verilmiştir: Dediler ki bizler O'nun oğulları gibi Allah'ın dini üzereyiz. Bizler O'nun dini üzereyiz.

{قُلْ} *"(Onlara) de ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yahudilere.

{فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ} *"Öyleyse, Allah, günahlarınızdan dolayı sizi niçin cezalandırıyor?"* Eğer O'nun oğulları gibi O'nun üzere iseniz buzağıya tapmanız nedeniyle kırk gün. Sizler babanın çocuğunu ateşle cezalandırdığını gördünüz mü?

{بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ} *"Hayır, siz birer insansınız."* Yaratılmış kullarsınız.

{مِمَّنْ خَلَقَ} *"O'nun yarattıklarından."* Gibi.

{ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ } *"Bu yüzden O, dilediğini bağışlar,"* Yahudilikten ve Hıristiyanlıktan tevbe eden kişiye.

{ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ } *"Dilediğini de cezalandırır."* Yahudilik ve Hıristiyanlık üzere vefat edeni.

{ وَلِلّٰهِ مُلْكُ } *"Mülkü Allah'ındır."* Hazineler.

{ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا } *"Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin."* Varlıklar ve harikuladelikler.

{ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ } *"Son varış O'nadır!"* İnananın da inanmayanın da varacağı ve döneceği.

يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُولُوا مَا جَآءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾

19- "Ey Kitap Ehli! Peygamberlerin arkası kesildiği bir sırada, 'Bize ne bir müjdeci ne de bir uyarıcı (bir peygamber) gelmedi!' dememeniz için, size (dinin hükümlerini) açıklayan elçimiz gelmiştir. İşte size bir müjdeci, bir uyarıcı (peygamber) gelmiştir. Allah her şeye gücü yetendir."

{ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ } *"Ey Kitap Ehli!"* Ey Tevrat ve İncil ehli.

{ قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا } *"Elçimiz gelmiştir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

{ يُبَيِّنُ لَكُمْ } *"Size (dinin hükümlerini) açıklayan."* Emredildiğiniz ve yasaklandığınız şeyleri.

{ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ } *"Peygamberlerin arkası kesildiği bir sırada."* Resûllerin kesildiği zamanda.

{ اَنْ تَقُولُوا } *"Dememeniz için."* Ta ki kıyâmet gününde demeyesiniz diye.

{ مَا جَآءَنَا مِنْ بَشِيرٍ } *"Bize ne bir müjdeci (bir peygamber) geldi!"* Cennetle müjdeleyen.

{ وَلَا نَذِيرٍ } *"Ne de bir uyarıcı."* Ateşten uyaran.

{ فَقَدْ جَآءَكُمْ } *"İşte size gelmiştir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بَشِيرٌ } *"Bir müjdeci."* Cennetle.

{ وَنَذِيرٌ } *"Bir uyarıcı (peygamber)."* Ateşten.

{ وَاللهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } *"Allah her şeye gücü yetendir."* Resûllerin gönderilişine ve resûllere icabet edene sevap, resûllere icabet etmeyene ise ceza vermeye kadirdir.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ اَنْۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٠﴾

20- "Bir zamanlar Musa kavmine şöyle demişti: 'Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; O, içinizden peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar yaptı. Âlemlerden hiç kimseye vermediğini size verdi!'"

{ وَاِذْ قَالَ } *"Bir zamanlar demişti."* Muhakkak şöyle demişti;

{ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ } *"Musa kavmine, 'Ey kavmim! Allah'ın nimetini hatırlayın.'"* Allah Teâlâ'nın lütfunu.

{ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ } *"Size olan. O, içinizden çıkardı."* Sizden.

{ اَنْۢبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا } *"Peygamberler. Ve sizi hükümdarlar yaptı."* Sizler Firavun'un köleleri oluşunuzun ardından.

{ وَاٰتٰىكُمْ } *"Size verdi!"* Size bahşetti.

{ مَا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ } *"Âlemlerden hiç kimseye vermediğini."* Zamanınızın âlemlerinde hiç kimseye vermediği Tih Çölü'nde kudret helvası ve bıldırcın etini vermeyi.

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿٢١﴾

21- "Ey kavmim! O halde Allah'ın size yazmış olduğu kutsal beldeye girin ve sakın geri dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz!"

{يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ} *"Ey kavmim! O halde kutsal beldeye girin."* Söz konusu belde tertemiz kılınmış Dımaşk/Şam ve Filistin ve Ürdün'ün bir kısım topraklarıdır.

{الَّتِي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ} *"Allah'ın size yazmış olduğu."* Allah Teâlâ'nın size bahşettiği. Orasını babanız Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) için miras kıldı.

{وَلَا تَرْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ} *"Ve sakın geri dönmeyin."* Arkanıza geri dönmeyiniz.

{فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ} *"Yoksa kaybederek dönmüş olursunuz!"* Cezalandırmayla aldananlardan olarak dönmüş olursunuz. Allah Teâlâ'nın sizden bıldırcın etini ve kudret helvasını almakla cezalandırılmış olarak.

قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَاِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Onlar dediler ki: 'Ey Musa! Orada zorbalar topluluğu var. Onlar oradan çıkmadıkça, biz oraya giremeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa, biz de hemen gireriz.'"

{قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ} *"Onlar dediler ki: Ey Musa! Orada zorbalar topluluğu var."* Savaşçı bir topluluk.

{وَاِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا} *"Biz oraya giremeyiz."* Zorbaların yurduna.

{حَتّٰى يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنَّا دَاخِلُونَ} *"Onlar oradan çıkmadıkça. Eğer oradan çıkarlarsa, biz de hemen gireriz."* Oraya gireriz.

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَاِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَاِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾

23- "Bunun üzerine, Allah'tan korkanlar arasında bulunan ve O'nun tarafından nimetlendirilen iki kişi şöyle dedi: 'Onlara kapıdan girerek saldırın; çünkü bir kere kapıdan içeri girdiniz mi onları kesinlikle yenersiniz. O halde inanan kimselerseniz, yalnız Allah'a güvenip dayanın!'"

{قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ} *"Bunun üzerine, Allah'tan korkanlar arasında bulunan iki kişi şöyle dedi."* On iki kişiden ikisi. Bunlar zorbalardan korkmuşlardı.

{اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا} *"O'nun tarafından nimetlendirilen."* Adımların yakınıyla. Bunlar Yuşa ibn Nun ve Kalib ibn Yuhanna'dır.

{ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَاِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَاِنَّكُمْ غَالِبُونَ} *"Onlara kapıdan girerek saldırın; çünkü bir kere kapıdan içeri girdiniz mi, onları kesinlikle yenersiniz."* Onlara galip gelirsiniz.

{وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوٓا} *"Yalnız Allah'a güvenip dayanın!"* Yardım konusunda.

{اِنْ كُنْتُمْ} *"O halde."* Olduğunuzda.

{مُؤْمِنِينَ} *"İnanan kimselerseniz."* Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Korkanlardan iki kişi."* Musa ('aleyhi's-selâm)'dan korkanlar. Onlar Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan korkuyorlardı. O iki kişi önceden zorbalardan olup Allah Teâlâ daha sonra kendilerine tevhid nimetini lütfetmişti.

قَالُوا يَا مُوسٰٓى اِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَآ اَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾

24- "(İsrailoğulları ise) 'Ey Musa! Onlar orada bulundukları sürece, biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabbin gidin ve ikiniz birlikte savaşın; biz burada oturup sizi (bekleyeceğiz)!' Dediler."

{ قَالُوا يَا مُوسٰى اِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَآ } *"(İsrailoğulları ise) 'Ey Musa biz oraya girmeyiz! dediler.'"* Zorbaların yurduna.

{ اَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ } *"Asla. Onlar orada bulundukları sürece, sen ve Rabbin gidin."* Efendin Harun.

{ فَقَاتِلَآ } *"Ve ikiniz birlikte savaşın."* Zira Rabbiniz size, Firavun ve kavmine karşı yardımda bulunduğu gibi yine size yardım eder.

{ اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ } *"Biz burada oturup sizi (bekleyeceğiz)!"* Bekleyicileriz.

قَالَ رَبِّ اِنِّي لَآ اَمْلِكُ اِلَّا نَفْسِي وَاَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾

25- "(O zaman Musa Rabbine) 'Ey Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Bu yüzden Sen, yoldan çıkmış bu kavimle bizim aramızı ayır!' Dedi."

{ قَالَ رَبِّ } *"(O zaman Musa Rabbine) 'Ey Rabbim!' dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) "Ey Rabbim" dedi.

{ اِنِّي لَآ اَمْلِكُ اِلَّا نَفْسِي وَاَخِي } *"Ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum."* Diyor ki, ben ancak kendi nefsime ve kardeşim Harun ('aleyhi's-selâm)'a güç yetirebiliyorum.

{ فَافْرُقْ بَيْنَنَا } *"Bu yüzden Sen, bizim aramızı ayır!"* Aramızda hükmet.

{ وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ } *"Yoldan çıkmış bu kavimle."* Asi kavimle.

قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْاَرْضِ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

26- "Allah dedi ki: 'O halde, o belde onlara kırk yıl süreyle yasaklanmıştır. Bu süre içinde onlar, yeryüzünde başıboş dolaşıp duracaklardır. Artık sen de yoldan çıkmış bu toplum için üzülme!'"

{ قَالَ } *"Allah dedi ki."* Allah azze ve celle "Ey Musa ('aleyhi's-selâm)!" dedi.

{ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ } *"O halde, o belde onlara yasaklanmıştır."* Onları fâsıklar olarak adlandırmanızın ardından oraya girişleri kendilerine yasaklanmıştır.

{ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ } *"Kırk yıl süreyle. Bu süre içinde onlar, yeryüzünde başı boş dolaşıp duracaklardır."* Tih Çölü'nde şaşkın olarak dolaşacaklardır. Tih Çölü yedi fersah genişliğindedir. Oradan çıkmaya güç yetiremeyecekleri gibi yol da bulamazlar.

{ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ } *"Artık sen de yoldan çıkmış bu toplum için üzülme!"* Üzülme.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat. Hani ikisi de birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş diğerine), 'Andolsun seni öldüreceğim!' dedi. Diğeri de şöyle dedi: 'Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder.'"

{ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ } *"Onlara anlat."* Onlara oku ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ نَبَأَ } *"Haberini."* Haberini.

{ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ } *"Âdem'in iki oğlunun gerçek olarak."* Kur'an'da.

{ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا } *"Hani ikisi de birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş."* Hâbil'inki.

{ وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ } *"Diğerininki kabul edilmemişti."* Kabil'inki.

{ قَالَ } *"(Kurbanı kabul edilmeyen kardeş diğerine), dedi."* Kabil Hâbil'e.

{ لَاَقْتُلَنَّكَ } *"Andolsun seni öldüreceğim!"* Ey Hâbil!

Hâbil de *"'Niçin?'" dedi. Kâbil: 'Zira Allah Teâlâ senin kurbanını kabul etti. Benim kurbanımı kabul etmedi.'"* Dedi.

{ قَالَ } *"Diğeri de şöyle dedi:"* Hâbil.

{ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ } *"Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder."* Sözüyle ve eylemiyle doğru olanlardan, tertemiz kalplerden. Senin kalbin tertemiz değildi.

لَئِنْ بَسَطْتَ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ اِنِّيٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾

28- "Sen beni öldürmek üzere, bana elini kaldıracak olsan bile, ben yine de sana elimi kaldırmam! Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."

{ لَئِنْ بَسَطْتَ } *"Sen kaldıracak olsan bile."* Uzatacak olsan.

{ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي } *"Beni öldürmek üzere, bana elini."* Zulmederek.

{ مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ } *"Ben yine de kaldırmam!"* Uzatıcı.

{ يَدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ } *"Seni öldürmek için sana elimi."* Zulmederek.

{ اِنِّيٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ } *"Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."* Seni zulmederek öldürme konusunda.

اِنِّيٓ اُرِيدُ اَنْ تَبُوٓاَ بِاِثْمِي وَاِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Ama ben isterim ki, benim günahımı ve kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın! İşte zalimlerin cezası budur."

{ اِنِّيٓ اُرِيدُ اَنْ تَبُوٓاَ بِاِثْمِي } *"Ama ben isterim ki, benim günahımı yüklenip."* Günahımı alasın.

{ وَاِثْمِكَ } *"Ve kendi günahını."* Kanımı dökmen aracılığıyla günahını.

{ فَتَكُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ } *"Ateşe atılacaklardan olasın!"* Cehennem ehlinden olasın.

{ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظّٰلِمِينَ } *"İşte zalimlerin cezası budur."* Ateştir. Zulüm ile haddi aşanların cezası.

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ اَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾

30- "Sonra, benliği onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu."

{ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ } *"Sonra, benliği onu, itti."* Nefsi kendisine uydu.

{ قَتْلَ اَخِيهِ } *"Kardeşini öldürmeye."* Kardeşini öldürmek üzere.

{ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ } *"Ve onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu."* Cezalandırılarak aldananlardan oldu.

فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْاَةَ اَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتٰى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْاَةَ اَخِي فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

31- "Bu sırada Allah, kardeşinin cesedini nasıl gizleyeceğini ona göstermek üzere, toprağı eşeleyen bir karga gönderdi. 'Yazıklar olsun bana! Kardeşimin cesedini gizlemek konusunda, şu karga kadar bile olamadım!' dedi ve yaptığına pişmanlık duyanlardan oldu."

{ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ } *"Bu sırada Allah, toprağı eşeleyen bir karga gönderdi."* Ölü bir karganın üstünü örtmek için yerde toprağı eşeleyen.

{ لِيُرِيَهُ } *"Ona göstermek üzere."* Kabil'e göstermek için.

{ كَيْفَ يُوَارِي } *"Nasıl gizleyeceğini."* Örteceğini.

{ سَوْاَةَ اَخِيهِ } *"Kardeşinin cesedini."* Toprakta kardeşinin avretini.

{ قَالَ يَا وَيْلَتٰى } *"'Yazıklar olsun bana!' dedi."* Çözüm bulmak konusunda zaafa düştüm.

{ اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ } *"Şu karga kadar bile olamadım!"* Çözüm bulma konusunda[7]

{ فَاُوَارِيَ } *"Gizlemek konusunda."* Örtmek konusunda.

{ سَوْاَةَ اَخِي } *"Kardeşimin cesedini."* Kardeşimin avretini toprakla.

{ فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ } *"Ve yaptığına pişmanlık duyanlardan oldu."* Kardeşini öldürüşünden dolayı değil de avretini örtmeyişinden dolayı pişman oldu.

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَآ اَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

32- "İşte bundan dolayı biz, 'Her kim bir kimseyi, başka bir kimseye kısas (karşılığında) olmaksızın veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaksızın öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş; bir kimseyi de diri bırakırsa sanki bütün insanları diri bırakmış gibi olacağını (Tevrat'ta) İsrailoğullarına hükmettik. Peygamberlerimiz onlara apaçık mucizeler getirmişlerdi. Bundan sonra da onlardan birçoğu yeryüzünde aşırı gitmektedirler."

{ مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ } *"İşte bundan dolayı."* Kabil'in kardeşi Hâbil'i zulmederek öldürmesinden dolayı.

[7] "E'eceztü" ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيلَ } *"Biz, (Tevrat'ta) İsrailoğullarına hükmettik."* Tevrat'ta İsrailoğullarına vacip kıldık.

{ اَنَّهٗ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ } *"Her kim bir kimseyi, başka bir kimseye kısas (karşılığında) olmaksızın öldürürse."* Kasıtlı olarak bir kişiyi öldürürse.

{ اَوْ فَسَادٍ } *"Veya bozgunculuk çıkarmaksızın."* Öldürülen şirk koşmaksızın.

{ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيْعًا } *"Yeryüzünde. Sanki bütün insanları öldürmüş; gibi olacağını."* Diyor ki, bütün insanları öldürmüş gibi bir kişiyi zulmederek öldürmesi nedeniyle ateş ona vacip olmuş olur.

{ وَمَنْ اَحْيَاهَا } *"Bir kimseyi de diri bırakırsa."* Öldürmekten el çekerse.

{ فَكَاَنَّمَآ اَحْيَا النَّاسَ جَمِيْعًا } *"Sanki bütün insanları diri bırakmış."* Diyor ki, bütün insanları affetmiş gibi bir kişiyi affederse cennet kendisine vacip olmuş olur.

{ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ } "*Onlara getirmişlerdi*." Yani İsrailoğullarına.

{ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ } *"Peygamberlerimiz onlara apaçık mucizeler."* Emirlerle, nehylerle ve alametlerle.

{ ثُمَّ اِنَّ كَثِيْرًا مِنْهُمْ } *"Onlardan birçoğu."* İsrailoğullarından.

{ بَعْدَ ذٰلِكَ } *"Bundan sonra da."* Elçilerin ardından.

{ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ } *"Yeryüzünde aşırı gitmektedirler."* Müşriklerdir.

اِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذِيْنَ يُحَارِبُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُّقَتَّلُوْٓا اَوْ يُصَلَّبُوْٓا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٣٣﴾

33- "Allah'a ve Peygamber'ine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa çalışanların cezası; ya öldürülmeleri veya asılmaları veyahut elleriyle ayaklarının çapraz olarak kesilmesi veyahut da bulundukları yerden sürgün edilmeleridir. Bu, onların dünyada çekecekleri rezilliktir. Ahirette ise onlar için büyük bir azap vardır."

Ardından Hilal ibn Uveymir'in kavmi hakkında şu âyet indi. Zira onlar Kinâne oğullarından bir topluluğu öldürmüşlerdi. Kinâne oğullarından bu grup Müslüman olmak için Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e hicret etme arzusunda idiler. Ancak Hilal'in kavmi onları öldürerek yanlarında bulunan metaı ganimet olarak aldı. Bunun üzerine Allah azze ve celle onların yani Hilal'in kavminin cezalandırılması gerektiğini açıklayarak -ki bunlar müşrik idiler- şöyle buyurdu:

{ اِنَّمَا جَزٰٓؤُا } *"Cezası."* Karşılığı.

{ الَّذِيْنَ يُحَارِبُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ } *"Allah'a ve Peygamber'ine karşı savaşanların."* Allah Teâlâ'yı ve Resûlünü inkâr edenlerin.

{ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا } *"Ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa çalışanların."* Yeryüzünde masiyet eylemlerini işleyenlerin -ki bu masiyet eylemi öldürme ve malın zorla alınışıdır-.

{ اَنْ يُّقَتَّلُوْٓا } *"Ya öldürülmeleri."* Diyor ki, öldürüp de malı almayan kimsenin cezası öldürülmedir.

{ اَوْ يُصَلَّبُوْٓا } *"Veya asılmaları."* Diyor ki, öldürüp de malı zulmederek alan kimsenin cezası asılmadır.

{ اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِّنْ خِلَافٍ } *"Veyahut elleriyle ayaklarının çapraz olarak kesilmesi."* Sağ eliyle sol ayağı. Diyor ki, malı alıp da öldürmeyen kimsenin cezası elin ve ayağın kesilmesidir.

{ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ } *"Veyahut da bulundukları yerden sürgün edilmeleridir."* Ya da ıslah oldukları veya tevbeleri zahir oldukları açığa çıkıncaya kadar zindanda hapsedilmeleridir. Diyor ki, insanların

yollarını kesip korkutup da mallarını almayıp ve öldürmeyenlerin cezaları zindandır.

{ ذٰلِكَ } *"Bu."* Zikredilenler.

{ لَهُمْ خِزْيٌ } *"Onların çekecekleri rezilliktir."* Azaptır.

{ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ } *"Dünyada. Ahirette ise onlar için büyük bir azap vardır."* Şiddetli. Tevbe etmeyen kimseler için dünyada karşılaştıklarından daha şiddetlisi.[8]

---

8 a) Neseî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'ın Allah Teâlâ'nın (...إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ) *"Allah'a ve Resûlüne karşı savaşanların cezası.... Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet sahibidir."* buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet eder: "Bu âyet-i kerime müşrikler hakkında nazil olmuştur. Onlardan yakalanmadan önce tevbe edip İslâm'a girip tevbe edenlere dokunulmaz. Bu âyet-i kerime Müslüman erkekler hakkında değildir. Kim adam öldürür ve yeryüzünde bozgunculuk yaparsa ve Allah'a ve Resûlüne karşı savaş ilan eder de daha sonra da kâfirlere sığınırsa, suçuna karşılık kendisine hadd uygulanmasına bir engel yoktur, yakalandığında cezası verilir." Neseî, Kitabü Tahrimi'd-Dem, "Allah'a ve Resûlüne karşı savaşanların cezası, ilahî buyruğu" bâbı, c. 7, s. 101. Bu haberi Ebû Dâvûd muhtasar olarak Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd kanalıyla rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Hûdûd, "Muharebe" bâbı, 4372 nolu hadis. Bu haberin isnadında önceden haklarında açıklamada bulunduğumuz Zekeriyya ibn Yahya, İshak ibn İbrahim, Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd, Yezid en-Nahvî ve İkrime bulunmaktadır. Neseî ve Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği bu haberde yanılgıyla töhmetlenen Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bulunmaktadır. Bu bağlamda hadisin söz konusu ravi nedeniyle zayıf olma olasılığı bulunmaktadır. Zira bu hadis/haber onun yanılgılarından olabilir. Bu haberi destekleyecek başka bir kanal da bulunmamaktadır. Hatta İbn Abbâs'tan aktarılan rivayetler bunun aksini göstermektedir.

b) Bu iki haberden anlaşıldığına göre; âyet müşrikler hakkında nazil olmuştur. Ancak bütün müşrikler hakkında geçerli olmadığı açıktır. Bundan dolayıdır ki, İbn Abbâs da kimler hakkında olduğu noktasında bazı sınırlandırmalar ve kayıtlandırmalar getirmiştir. Allah'a ve Resûlüne savaş ilan etmiş olmak, yeryüzünde bozgunculukta bulunmak, yol kesicilik yapmak, öldürmek veya mal talanında bulunmak ya da Müslümanları korkutmak gibi eylemlerden birisini yapanlar için geçerlidir. Bu, İbn Abbâs'ın âyet hakkında yaptığı ilk daraltmadır. İkinci daraltma/tahsis ise İbn Abbâs'ın böyle bir kişinin tevbe etmemiş olmasını şart koşmasıdır. İbn Abbâs, müşriğin yakalanmadan önce tevbe etmiş olması halinde hadd uygulanmasını kaldırmaktadır.

c) İbn Abbâs'ın müşriklerden kastının İslam dininden irtidat edenler olduğu açıktır. Zira Mâide Sûresi'nin 33 ve 34. âyetleri Müslüman olup da sonra irti-

dat eden ve zekât develerini alıp çobanlarını öldüren Uranîler hakkındadır. Bu haberi İmam Buhârî, İmam Müslim, Ebû Dâvûd Enes ibn Malik'ten şöyle rivayet etmektedir: "Urayne kabilesinden bir topluluk Medine'ye Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzuruna geldiler. Ancak Medine'nin havası kendilerine ağır gelince Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendilerine şöyle buyurdu: 'Dilerseniz sadaka develerinin yanına varınız da onların sütlerinden ve sidiklerinden içiniz.' Onlar Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyruğunu yerine getirip sağlıklarına kavuştular. Sonra develerin çobanlarına saldırıp onları öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Onların bu işleri Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ulaşınca arkalarına bir süvari birliği gönderdi. Yakalanıp getirildiler. Peygamber onların ellerini ve ayaklarını kestirdi, gözlerini oydurdu. Peygamber Harra'da öylece terketti. Nihayet öldüler." Bu haberin Ebû Dâvûd rivayetinde şu eklemede bulunmaktadır: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları bulmak için iz sürücüler gönderdi. Onlar yakalanıp getirildiler. Bunun üzerine Allah Tebarek ve Teâlâ '*Allah'a ve Peygamber'ine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa çalışanların cezası..*' âyetini indirdi." Müslim'in Enes ibn Malik'ten rivayetinde ise şöyle demektedir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunların gözlerini oydu. Zira onlar da çobanların gözlerini oydular. Buhârî, Hûdûd, 15. Bâb, 6802 nolu hadis; Müslim, Kitabü'l-Kasame, 2. bâb, 9 ve 14 nolu hadisler; Ebû Dâvûd, Hûdûd, "Muharebe hakkında varid olan haberler" bâbı, 4364 ve 4366 nolu hadisler.

d) Ancak İbn Abbâs'ın âyeti müşrikler bağlamında okuması, âlimlerin çoğunluğunun görüşüyle çatışmaktadır. Âlimler, âyette söz konusu edilenlerin yol kesici Müslümanlar olduğu görüşündedirler. Buna dair birtakım kanıtlar ileri sürmüşlerdir. "*İnkâr edenlere, (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle.*" (8/el-Enfâl/36) âyeti bunlardan biridir. Zira burada müşriğin geçmiş amelinin affedileceği söylenmektedir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Amr ibn As'a "*Bilmez misin ki İslam, kendisinden öncekini yıkâr.*" buyurmaktadır. Müslim, Kitabü'l-İman, 54. bâb, 192. Hadis. Ayrıca 34. âyet de âyetin müşrikler hakkında olmayışı da buna delalet etmektedir. Zira müşrik bir kişi ister ele geçirilmezden önce tevbe etsin ister ele geçirildikten sonra tevbe etsin tevbesi kabul edilir. Cassas, *Ahkâmü'l-Kur'an*, c. 2, s. 407; *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 6, s. 149.

Sahabe'nin bu konudaki uygulaması da İbn Abbâs'ın yorumuyla ve tefsiriyle ters düşmektedir. Zira sahabe, ele geçirilmeden önce tevbe eden muharip Müslüman kimseden haddi düşürmüşlerdir. Örnekler için bkz. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 56. İbn Hacer de âyetin mürted olan Uranîler hakkında nazil olduğunu söyler. Âyet "âmm" oluşu nedeniyle yol kesici Müslüman muharipleri kapsamaktadır. Ancak Müslüman muharipler ile kâfir muhariplerin cezalandırılması farklıdır. *Fethü'l-Bâri*, c. 12, s. 110.

e) Belki de İbn Abbâs, Allah azze ve cellenin

(اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) "*Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.*" (5/Mâide/34) buyruğunda geçen istisnadan kastın, ele geçiril-

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٤﴾

34- "Ancak kendilerini ele geçirmenizden önce tevbe edenler bunun dışındadır. Bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayan çok merhamet edendir."

Ardından Allah Teâlâ tevbe eden kimseyi bağışlayışını açıklayarak şöyle buyurdu:

{إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا} *"Ancak tevbe edenler bunun dışındadır."* Küfür ve şirkten tevbe edenler.

{مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ} *"Kendilerini ele geçirmenizden önce."* Yakalamadan önce.

{فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللهَ غَفُورٌ} *"Bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayan,"* Affedicidir.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Tevbe eden kimseye.[9]

---

meden önce tevbe eden ve muahazeye alınmadan işlemiş oldukları kan dökme, malların gasbı gibi önceki eylemlerden tevbe eden kâfir muharipler olduğunu söylemektedir. Zira İslam, kendisinden öncekini yıkâr. Müslüman bir muharip ise yakalanmadan önce tevbe ederse dahi dökmüş olduğu kan ve gasp etmiş olduğu mallardan dolayı hadd uygulanması cezasından kurtulamaz. Eğer İbn Abbâs'ın kastı bu olursa muharip Müslümanlar konusunda âlimlerin çoğunluğu ile aynı noktada buluşmuş olur. Zira âlimlerin çoğunluğu da muharip Müslüman'ın yakalanmadan önce tevbe etmesi durumunda terör haddinin düştüğü, ancak diğer insanların haklarının düşmediği görüşündedirler. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. 8, s. 295; *el-Mecmu' Şerhü'l-Mühezzeb*, c. 19, s. 84.

9 İbn Cerîr et-Taberî'nin âyetteki cezaların yol kesen Müslümanlar hakkında nazil olduğuna ilişkin İbn Abbâs'tan bir rivayeti vardır. İmam Taberî, (اِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُقَتَّلُوٓا اَوْ يُصَلَّبُوٓا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ) *"Allah'a ve Peygamber'ine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa çalışanların cezası; ya öldürülmeleri veya asılmaları veyahut elleriyle ayaklarının çapraz olarak kesilmesi veyahut da bulundukları yerden sürgün edilmeleridir."* ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "Bir adam savaş açar ve öldürürse tevbe etmeden ele geçirilmesi halinde cezası asılmaktır. Savaşır, mal alır ve öldürürse tevbe etme-

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُوٓا اِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهٖ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Ey iman edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşmak için yol (vesile) arayın ve O'nun yolunda savaşın ki, kurtuluşa eresiniz!"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{اتَّقُوا اللّٰهَ} *"Allah'tan korkun."* Size emrettiği konularda.

{وَابْتَغُوٓا اِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ} *"O'na yaklaşmak için yol (vesile) arayın."* Yüksek dereceyi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Sâlih amellerle yüce dereceler hakkında ona yakın oluşu talep ediniz.

{وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهٖ} *"Ve O'nun yolunda savaşın ki."* Taati hususunda.

---

den önce yakalanması halinde cezaen asılmalıdır. Savaşır, mal alır, ancak bir Müslüman'ı öldürmezse tevbe etmeden önce yakalanması halinde cezası ellerinin ve ayaklarının çaprazvari kesilmesidir. Savaşır ve yola korku salarlarsa ancak sürgün edilir." Taberî, c. 6, s. 211. Hadisin isnadında önceden tercüme-i hallerini sunduğumuz Muhammed ibn Sa'd, Sa'd, Sa'd'ın amcası Hüseyin ibn Hasan, Hüseyin'in babası Hasan ibn Atiyye, Hasan'ın babası Atiyye bulunmaktadır. Bu haberin isnadı Hüseyin ibn Hasan ibn Atiyye ibn Sa'd el-Avfî ve Atiyye ibn Sa'd ibn Cunâde nedeniyle zayıftır. Bu haberi Beyhakî Muhammed ibn Sa'd kanalından bu isnad ile tahric etmiştir.

Ayrıca Beyhakî İmam Şâfiî kanalından o da İbrahim ibn Ebî Yahya'dan O da Sâlih'ten o da İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. Yine Beyhakî Abdurrezzak'tan o da İbrahim'den o da Dâvud'dan o da İkrime'den o da İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. Beyhakî, Kitabü's-Sirkat, "Yol kesme" bâbı, c. 8, s. 283. Bu son iki rivayetin isnad zincirinde ise cerh ve ta'dil âlimlerinin çoğunluğuna göre; metruk olan İbrahim ibn Ebî Yahya el-Eslemî bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 42, 269 nolu tercüme-i hal; *et-Tehzîb*, c. 1, s. 158, 284 nolu tercüme-i hal; *el-Mizan*, c. 1, s. 57, 189 nolu tercüme-i hal. Ancak bu yorum sınırlı bir yorumdur. Bu uygulama kâfir muharipler hakkında geçerli olamaz. Zira bozgunculuk yapan, Allah ve Resûlüne savaş açan kâfirlerin cezası da öldürülmeleridir. Bu rivayet ise âyetin sadece muharip kâfirlere özgü olmadığı, aksine muharip Müslümanları da kapsadığı görüşünde olduğuna delildir.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } *"Kurtuluşa eresiniz."* Ta ki gazap ve azaptan kurtulasınız ve emanda olasınız.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهٖ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٣٦﴾

36- "İnkâr edenler, yeryüzünde olan her şey ve bunun yanında bir o kadarı daha onların olsa, kıyâmet gününün azabından kurtulmak için, bütün bunları fidye olarak verseler, asla kabul edilmez. Onlar için can yakıcı bir azap vardır."

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"İnkâr edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde olan şey onların olsa."* Mallar.

{ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ } *"Her. Ve bunun yanında bir o kadarı daha."* Onunla beraber bir katı daha.

{ لِيَفْتَدُوا بِهٖ } *"Kurtulmak için, bütün bunları fidye olarak verseler."* Kendi nefislerini kurtarmak için onu fidye verirler.

{ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ } *"Kıyâmet gününün azabından. Asla kabul edilmez."* Fidye verişleri.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ } *"Onlar için, can yakıcı bir azap vardır."* Acıtıcı.

يُرِيدُونَ اَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٧﴾

37- "Onlar ateşten çıkmak isterler, ama oradan çıkamazlar. Onlar için sürekli bir azap vardır."

{ يُرِيدُونَ اَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ } *"Onlar ateşten çıkmak isterler."* Bir halden başka bir hale dönüşe.

{ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا } *"Ama oradan çıkamazlar."* Ateşten.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ } *"Onlar için sürekli bir azap vardır."* Sürekli, kesilmeksizin.

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوٓا اَيْدِيَهُمَا جَزَآءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾

38- "Hırsız erkekle hırsız kadının, yaptıklarına karşılık olmak üzere, Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak ellerini kesin! Allah mutlak üstündür, tam hikmet sahibidir."

{ وَالسَّارِقُ } *"Hırsız erkekle."* Erkeklerden. Yani Ta'me'yi.

{ وَالسَّارِقَةُ } *"Hırsız kadının."* Hanımlardan.

{ فَاقْطَعُوٓا اَيْدِيَهُمَا } *"Ellerini kesin!"* Sağ ellerini.

{ جَزَآءً بِمَا كَسَبَا } *"Yaptıklarına karşılık olmak üzere."* Çalmalarına karşılık ceza olsun diye.

{ نَكَالًا مِنَ اللّٰهِ } *"Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak."* Allah Teâlâ'dan onlara ait şey.

{ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ } *"Allah mutlak üstündür."* Hırsızdan intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hikmet sahibidir."* Vermiş olduğu el kesme hükmünde.

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهٖ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾

39- "Her kim, yapmış olduğu haksızlıktan (ve hırsızlıktan) sonra tevbe edip durumunu düzeltirse Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهٖ } *"Her kim, yapmış olduğu haksızlıktan (ve hırsızlıktan) sonra tevbe edip."* Hırsızlığının ve elinin kesilişinin ardından.

{وَاَصْلَحَ} *"Durumunu düzeltirse."* Kendi ile Rabbi arasında tevbe ile arasını düzeltirse.

{فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ} *"Allah onun tevbesini kabul eder."* Onun kusurunu affeder.

{اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ} *"Çünkü Allah, çok bağışlayan."* Kusurunu affedicidir.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Tevbe eden kimseye.

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾

40- "Bilmez misin ki? göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O, dilediğine azap eder, dilediğini de bağışlar. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter!"

{اَلَمْ تَعْلَمْ} *"Bilmez misin ki?"* Sana Kur'an'da haber verilmedi mi ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)?

{اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ} *"Mülkü Allah'ındır."* Hazineler.

{السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ} *"Göklerin ve yerin. O, dilediğine azap eder."* Azaba ehil olana.

{وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ} *"Dilediğini de bağışlar."* Bağışlanmaya ehil olan kişiyi.

{وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} *"Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter!"* Bağışlamaya ve başka şeylere.

يٰٓاَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ لَمْ يَاْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ اِنْ اُوتِيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ

تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا
اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ
وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

41- "Ey Peygamber! Dilleriyle inanan, kalpleriyle inanmayan (münafıklardan) olup küfre koşanlar seni sıkıntıya düşürmesin. Yahudi olanlardan bazısı da (âlimlerinin) yalanına kulak verirler, sana gelmeyen başka bir toplum adına casusluk yaparlar, kelimeleri (Tevrat hükümlerini) yerlerinden kaydırırlar ve 'Size bu (değiştirilen hüküm) verilirse alın, verilmezse uzak durun!' Derler. Allah, birinin sapmasını isterse, artık onu Allah'tan (kurtarmak) için hiçbir şeye gücün yetmez. Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerini temizlemeyi istememiştir. Onlar için dünyada rezillik, ahirette de büyük bir azap vardır."

{ يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ } *"Ey Peygamber!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ } *"Koşanlar seni sıkıntıya düşürmesin."* Hemen acele edenler.

{ فِي الْكُفْرِ } *"Küfre."* Dünyada ve ahirette kâfirlerle birlikte dostluk kurmak konusunda.

{ مِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ } *"Dilleriyle inanan."* Dilleriyle tasdik ettik diyenler.

{ وَلَمْ تُؤْمِنْ } *"İnanmayan (münafıklardan) olup."* Tasdik etmeyenler.

{ قُلُوبُهُمْ } *"Kalpleriyle."* Münafıkların kalpleri yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabının.

{ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا } *"Yahudi olanlardan bazısı da."* Benî Kureyza Yahudileri. Ka'b ve ashabı.

{ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ } *"(Âlimlerinin) yalanına kulak verirler, casusluk yaparlar."* Yalan söze.

{ لِقَوْمٍ اٰخَرِينَ } *"Başka bir toplum adına."* Hayber ehli için.

{ لَمْ يَاْتُوكَ } *"Sana gelmeyen."* Yani Hayber ehli. Hayber ehlinin bir meselesi olmuştu. Bu meseleyi onlar için Benî Kureyza sordu.

{ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ } *"Kelimeleri (Tevrat hükümlerini) kaydırırlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerini ve niteliklerini, evli kadın ve erkeğin zina etmeleri halinde uygulanması gereken recm cezasını.

{ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ } *"Yerlerinden."* Tevrat'ta açıklanmasının ardından.

{ يَقُولُونَ } *"Ve derler."* Yani liderleri sefil olanlara.

Âyet hakkında şöyle de denilmiştir: âyet münafık olan Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkındadır.

{ اِنْ اُوتِيتُمْ هٰذَا } *"Size bu (değiştirilen hüküm) verilirse."* Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) size celde/sopa cezasını emrederse.

{ فَخُذُوهُ } *"Alın."* Ondan bu emri kabul edin ve verdiği hükümle amel ediniz.

{ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ } *"Verilmezse."* Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) size celde cezasını emretmez ve recm cezasını emrederse,

{ فَاحْذَرُوا } *"Uzak durun!"* Yani istediğiniz şey hususunda size muvafakat etmezse ve size istediğiniz şeyin dışında başka bir şeyi emrederse sakının ve Ondan bu emri almayınız. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ } *"Allah, birinin sapmasını isterse."* Yani inkâr etmesini ve şirk koşmasını.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah onun rüsva olmasını isterse. Bir başka yorum olarak da *"Onun denenmesini isterse."* denilmiştir.

{فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ} *"Artık onu Allah'tan (kurtarmak) için gücün yetmez."* Allah Teâlâ'nın azabından.

{شَيْئًا أُولٰٓئِكَ} *"Hiçbir şeye. Onlar."* Yani Yahudiler ve münafıklar.

{الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ} *"Öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerini temizlemeyi istememiştir."* Kalplerini aldatma, ihanet ve küfür üzere ısrar edişten.

{لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ} *"Onlar için dünyada rezillik."* Öldürülme ve sürgün edilme ile azap edilme.

{وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ} *"Ahirette de büyük bir azap vardır."* Dünyada kendileri için olanlardan daha dehşetlisi.[10]

---

10 a) İmam Ahmed ibn Hanbel, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud kanalıyla Abdullah ibn Abbâs'tan şöyle nakleder: "O, Allah Teâlâ'nın (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) '*Kim de Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse; işte onlar, kâfirlerin ta kendileridir.*' (5/Maide/44), (فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) '*İşte onlar, zalimlerin ta kendileridir.*' (5/Maide/45) , (فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) '*İşte onlar, fâsıkların ta kendileridir.*' (5/Maide/47) âyetlerinin, Yahudilerden iki grup hakkında indirilmiş olduğunu söyler. Şöyle ki: Bu iki gruptan birisi, Câhiliye devrinde diğerini yenmişti. Nihayet, yenenlerin yenilenlerden öldürdükleri her kişiye karşılık elli vesak (bir vesak yaklaşık 200 kg.) diyet ödemek ve yenilenlerin yenenlerden öldürdükleri her ölüye karşılık yüz vesak diyet ödemek üzere anlaştılar. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'ye gelinceye kadar böylece devam etti. Hz. Resûlullah Medine'ye gelince, her iki kabileyi de yenmiş ve onların hâkim olmasına izin vermemişti. Sonra barış yapmıştı. Bu sırada yenilen kavimden bir kişi; yenenlerden bir kişiyi öldürdü. Yenen kavim, yenilen kavme 'Yüz vesak diyet gönder' diye haber yolladı. Yenilenler dediler ki; 'Bu, dinleri bir, soyları bir ve ülkeleri bir olan iki kabile arasında bir kısmının diyetinin diğer kısmının yarısı olması olacak şey mi? Biz; bu ayrıcalığı size, haksızlığınız neticesinde vermek zorunda kalmıştık. Ancak Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğine göre, bunu size vermeyiz' dediler. Neredeyse aralarında savaş çıkacaktı. Sonra Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i aralarında hakem yapmak üzere anlaştılar. Yenen kavim toplanarak kendi aralarında şöyle konuştu: 'Allah'a andolsun ki, Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bize onların verdiğinin bir katını verecek değildir. Onlar doğru söylerler. Baskımız ve zulmümüz sebebiyle bunu bize vermek zorunda kaldılar. Öyleyse Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e hile yapalım. Biriniz O'na görüşünü sorsun. Eğer dilediğimizi verirse; O'nu aranızda hakem yaparsınız. Eğer istediğimizi vermezse; O'ndan kaçınır ve hakem yapmazsınız' dediler. Münafıklardan

bir kitleyi hile ile Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in görüşünü öğrenmek üzere gönderdiler. Onlar, Hz. Peygamberin huzuruna varınca; Allah Tebarek ve Teâlâ, Hz. Resûlüne (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların durumunu bildirdi. (يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ) '*Ey Peygamber! Dilleriyle inanan, kalpleriyle inanmayan (münafiklardan) olup küfre koşanlar seni sıkıntıya düşürmesin*' Ve (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) '*Kim de Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse; işte onlar, kâfirlerin ta kendileridir.*'" (5/Maide/44). İbn Abbâs daha sonra şöyle dedi: "O iki grup hakkında Allah Teâlâ bu âyetleri indirdi. Allah Teâlâ onları kastetti." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 236. Bu haberin isnadında İbrahim ibn Ebü'l-Abbâs es-Samerraî, Abdurrahman ibn Ebî'z-Zenad, Abdullah ibn Zekvan, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud bulunmaktadır. Abdurrahman ibn Ebî'z-Zenad, Ebu'z-Zenad Abdullah ibn Zekvan ve Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud'un tercüme-i hallerini sunmuş, Abdurrahman'ın sâduk olduğunu ve Bağdat'a geldikten sonra hâfızasında değişiklik meydana geldiğini, Ebu'z-Zenad Abdullah ibn Zekvan'ın sika ve fakih bir kişilik olduğunu, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud'un ise sika, sebt ve fakih bir şahsiyet olduğunu belirtmiştik.

İbrahim ibn Ebü'l-Abbâs es-Samerraî. Sikadır, ömrünün son demlerinde hâfızasında değişiklik meydana gelmiştir. Ancak bu dönemde hadis rivayetinde bulunmamıştır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 37, 217 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 83, 149 nolu madde.

Bu haberin senedinde Abdurrahman ibn Ebî'z-Zinad bulunmaktadır. Bu şahıs Bağdat'a yerleştikten sonra hâfızasında bir değişiklik meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu haberin kendisinin Bağdat'a gelişinden sonra rivayet edilmiş olması olasılığı bulunmaktadır. Ancak hadiste sened itibariyle bir kopukluk olmadığından muttasıl bir hadistir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 131, 233 nolu madde; c. 6, s. 170, 353 nolu madde. Hâfız Heysemî de söz konusu şahıs dışında rivayet tabakasındaki şahısları sika olarak nitelendirmektedir. *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 17, Nisâ Sûresi. Ayrıca yukarıdaki haberi Ebû Dâvûd da İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. Bu kanalda yukarıdaki rivayeti zaafa düşüren Abdurrahman ibn Ebî'z-Zinad bulunmamaktadır. Rivayetin isnad zincirinde Muhammed ibn Ala, Kasım ibn Zekeriyya, Ubeydullah yani İbn Musa, Ali ibn Sâlih, Semmak ibn Harb ve İkrime bulunmaktadır. Fakat bu isnad zincirinde problem Semmak ibn Harb'tir. Biz Semmak'ın daha önce sunmuş olduğumuz tercüme-i halinde İkrime'den probleminin ızdıraplı olduğunu belirtmiştik. Muhammed ibn Ala'nın da tercüme-i halinde sika ve hâfız olduğunu belirtmiştir.

Kasım ibn Zekeriyya ibn Dinar el-Kureşi et-Tahhan. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 116, 17 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 312.

Ubeydullah ibn Musa ibn Ebü'l-Muhtar. Sikadır. Şiîlik tezahür ediyordu. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 539, 1512 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 353, 343 nolu madde.

Ali ibn Sâlih ibn Sâlih ibn Hayy el-Hemedanî Ebû Yusuf el-Kûfî. Sika ve âbiddir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 38, 356 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 287, 3984 nolu madde. Ebû Dâvûd, Kitabü'd-Diyat, "Cana karşı can" bâbı, 4494 nolu hadis. Bu haberin de senedinde Semmak ibn Harb bulunmaktadır. Bu şahsın İkrime'den rivayetinde sıkıntı bulunmaktadır. Bu haberin geçtiği diğer hadis mecmuaları da şunlardır: *Sünen-i Neseî*, Kitabü'l-Kasame, "Hükmedersen aralarında adaletle hükmet, ilahî buyruğunun tevili" bâbı, c. 8, s. 18. Ebü'l-Cârud, Dârekutnî, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhakî Semmak ibn Harb kanalıyla İkrime'den o da İbn Abbâs'tan rivayet ederler. İbn Cârud, *El-Münteka*, "Zimmet ehli arasında hükmetme" bâbı, 3591 nolu hadis; Sünen-i Dârekutnî, Hûdûd ve'd-Diyat, c. 3, s. 198, 344 nolu hadis; *Mevâridü'z-Zem'an*, Kitabü't-Tefsir, 1738 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Hûdûd, c. 4, s. 366; Beyhakî, Kitabü'l-Cinayat, "Kasıtlı olarak yaralamada/öldürmede kısasın gerekliliği" bâbı, c. 8, s. 24.

b) Her iki haberin senedinde problem varsa da lafızların birbirine yakın oluşu, muhtevanın uyuşması, haberin çelişki ve ihtilaftan uzak oluşuna delalet ediyor şeklinde değerlendirilebilir. Zira hem Semmak hem de İbn Ebî'z-Zinad asıl itibariyle sâduk birer ravidirler. Bu durumda haberler sahih li gayrihi kategorisine yükselmektedir. Hâkim'in rivayeti de bu yargımızı güçlendirmektedir.

c) İlk maddeye İmam Ahmed'den yaptığımız alıntı İbn Abbâs'ın Târihü'l-Edyân sahasında da bilgin ve uzman olduğuna delalet edebilir. Bu iki Yahudi grubundan biri Benî Nâdir diğeri Benî Kureyza idi. Bu mücadelede galip ve baskın çıkan Nâdir oğulları, mağlup olan ise Kureyza oğulları idi. Nitekim İmam Ahmed'in bir başka haberde İbn Abbâs'tan yaptığı muhtasar bir rivayet bu haberde geçen iki Yahudi grubun kimler olduğu şeklindeki belirsizliği de ortadan kaldırmaktadır. Böylece haber bir tarihî malumat değeri de kazanmaktadır. İbn Abbâs şöyle der: "Benî Kureyza'nın ölüsü için yarım diyet ödenirdi. Benî Nâdir'in ölüleri için tam diyet ödenirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hakemliğine başvurdular. Hz. Peygamber, Kurayza ile Nâdiroğullarına mensup iki kişi arasında diyet konusunda eşitlik sağlanması gerektiği hükmünü verdi." *Müsned-i İmam Ahmed*, c. 1, s. 263. Yukarıda geçen Ebû Dâvûd'un, Neseî'nin ve diğer hadis mecmuası müelliflerinin İkrime'den aktardıkları önceki rivayetinde de bu şekilde geçmektedir.

d) Bu olay Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in henüz söz konusu iki Yahudi kabilesine galip olmadığı ve aralarında anlaşmanın bulunduğu dönemde idi. *Mecmeü'z-Zevâid*'de "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) henüz galip gelmemişti" ifadesi geçmektedir. Heysemî bu ibareyi İmam Ahmed'e nispet etmektedir. *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 15. Belki de "a" maddesinde geçen hadisin kaynağı olan İmam Ahmed'in *Müsned*'inin başka nüshalarında bu şekilde geçiyor olabilir.

e) Bu âyetlerin sebeb-i nüzûlü bağlamında İmam Müslim'in de Berâ ibn Âzib'ten rivayet ettiği bir haber vardır. Bu durumda Yahudilerin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e müracaat ediş nedenleri recm cezasının haddidir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yanına yüzü kömürle karartılmış

سَمّٰعُونَ لِلْكَذِبِ اَكّٰلُونَ لِلسُّحْتِ فَاِنْ جَآؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾

42- "Onlar yalana kulak veren ve sürekli haram mal yiyenlerdir. Eğer sana gelirlerse, aralarında hüküm ver veya onlardan yüz çevir! Eğer onlardan yüz çevirirsen, onlar sana hiçbir zarar veremezler. Eğer aralarında hüküm verirsen adaletle hükmet. Çünkü Allah, adalet yapanları sever."

---

bir Yahudi getirildi. Hz. Peygamber Yahudileri çağırıp şöyle buyurdu: "Sizler kitabınızda zina edenin cezasının böyle olduğunu mu görüyorsunuz?" Onlar: "Evet" deyince, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ilim adamlarından birisini çağırdı ve şöyle buyurdu: "Tevrat'ı Hz. Musa'ya indiren Allah adına bana söyle. Kitabınızda zina edenin haddini böyle mi buluyorsunuz?" O kişi: "Hayır, eğer bu şekilde bana yemin ettirmeseydin sana bildirmeyecektim. Biz, cezanın recm olduğunu görüyoruz. Fakat zina, soylularımız arasında çoğaldı. O bakımdan soylu bir kimseyi yakaladık mı, onu bırakırdık. Zayıf birisini yakaladık mı, ona had uygulardık. Bu sefer şöyle dedik: Gelin ortaklaşa bir ceza tesbit edelim ve bunu, soyluya da böyle olmayana da uygulayalım. Sonunda recm yerine yüzü kömürle karartmayı ve sopa vurmaya tesbit ettik" dedi. Bunun üzerine Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): "Allah'ım, kendilerinin öldürdükleri bir zamanda senin emrini ihya eden ilk kişi ben oluyorum" buyurdu ve recm edilmesini emretti. Bunun üzerine Allah azze ve celle de (يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ) "*Ey Peygamber! Dilleriyle inanan, kalpleriyle inanmayan (münafıklardan) olup küfre koşanlar seni sıkıntıya düşürmesin*" buyruğunu "*Size bu (değiştirilen hüküm) verilirse alın*" buyruğuna kadar indirdi. Yani, diyorlar ki: Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gidiniz. Eğer o sizlere yüze kömür çalmayı ve sopa vurmayı emrederse onu kabul ediniz. Şayet size recm cezası uygulanması fetvasını verirse, ondan sakınınız. Bunun üzerine Allah Teâlâ (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) "*Kim de Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse; işte onlar, kâfirlerin ta kendileridir.*" (Mâide, 5/44)

(وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ) "*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.*" (5/Mâide/45);

(وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) "*Kim Allah'ın, indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fâsıkların ta kendileridir.*" (5/Mâide/47) âyetlerini indirdi. Bunların hepsi de kâfirler hakkındadır. Müslim, Hûdûd, 6. bâb, 28 nolu hadis.

{ سَمَّاعُونَ } *"Onlar kulak veren."* Söz söyleyen.

{ لِلْكَذِبِ اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ } *"Yalana ve sürekli haram mal yiyenlerdir."* Rüşveti ve Allah Teâlâ'nın hükmünü değiştirmekle haramı yiyenlerdir.

{ فَاِنْ جَآؤُكَ } *"Eğer sana gelirlerse."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yani Kureyza oğulları ve Nâdir oğulları. Hayber ehli olduğu da söylenmiştir.

{ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ } *"Aralarında hüküm ver."* Kureyza oğulları ile Nâdir oğulları arasında recm ile hükmet.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hayber ehli arasında hükmet.

{ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ } *"Veya onlardan yüz çevir!"* Sen hüküm verip vermemekte serbestsin.

{ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ } *"Eğer onlardan yüz çevirirsen,"* Onların arasında hükmetmezsen.

{ فَلَنْ يَضُرُّوكَ } *"Onlar sana zarar veremezler."* Senden hiçbir şeyi eksiltemezler.

{ شَيْئًا وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ } *"Hiçbir. Eğer aralarında hüküm verirsen hükmet."* Kureyza oğulları ile Nâdir oğulları arasında hüküm edersen. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hayber ehli arasında.

{ بِالْقِسْطِ } *"Adaletle."* Recm ile.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ } *"Çünkü Allah, adalet yapanları sever."* Allah'ın Kitabına tutunarak adil olanları. Recm ile amel edenleri.[11]

---

11 a) Âyette geçen (سُحْتُ) "Suht" sözcüğünden murad, hükümde rüşvet almadır. Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan (سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ) "*Onlar yalana kulak veren ve sürekli haram mal yiyenlerdir*." ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Onlar hüküm verme konusunda rüşvet alır ve yalan söze göre hüküm verirlerdi." Taberî, c. 6, s. 240. "Suht" sözcüğünün hüküm verme konusunda rüşvet alma şeklinde tefsir eden sahabiler de vardır. Ömer, Ali, Abdullah ibn Mesud. Taberî, c. 6, s. 239-241.

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَآ أُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾

43- "Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında iken, nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar sonra da, yüz çevirip gidiyorlar? Onlar (Tevrat'a veya sana) inanmış kimseler değildir."

{ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ } *"Nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar."* Âyette geçen soru şaşkınlık yönlü bir soru olup recm meselesinde seni nasıl hakem yaparlar anlamındadır.

{ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ فِيهَا } *"Bulunan Tevrat yanlarında iken."* Tevrat'ta.

{ حُكْمُ اللّٰهِ } *"Allah'ın hükmü."* Yani recm.

{ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ } *"Sonra da, yüz çevirip gidiyorlar?"* Tevrat'ta ve Kur'an'da açıklanışının ardından.

{ وَمَآ أُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ } *"Onlar (Tevrat'a veya sana) inanmış kimseler değildir."* Tevrat'a.

إِنَّآ أَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَآءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ أَنْزَلَ اللّٰهُ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

b) Suht sözcüğü aslında kökü kazımak anlamına gelmektedir. Nitekim sözcük sözlükteki anlamıyla Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir.
(قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ) *"Musa onlara dedi ki: 'Yazıklar olsun size! Allah hakkında yalan uydurmayın; yoksa bir azapla kökünüzü keser!'"* (20/Tâhâ/61). Şair Ferazdak'ın şu şiirinde de sözcük bu anlama yakın bir anlamda geçmektedir.
'Ve addü zemanin yabne Mervânin lem yede'/ mine'l-mali illa müsheten ev mücellefen.
Ey Mervan oğlu, zamanın darlık ve sıkıntıları bırakmadı, /Geriye maldan hiçbir şey, ufak tefek kırıntılar ile basit şeyler dışında.' Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 194; *Lisânü'l-Arab*, S-H-T ve C-L-F maddeleri; *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 6, s. 182.

44- "Biz, içinde hidayet ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini Allah'a teslim etmiş peygamberler, Yahudilere ona dayanarak hüküm verirlerdi. Aynı şekilde onların bilginleri, fakihleri de, ilâhî kitabı korumakla görevli olmalarından dolayı (onunla hüküm verirlerdi). Hepsi de, onun (gerçek olduğuna) şâhid idiler. (Ey Yahudiler ve yargıçlar!) öyleyse, artık insanlardan değil, benden korkun ve âyetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Her kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse; işte onlar kâfirlerin ta kendileridir."

{ إِنَّآ أَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ } *"Biz, Tevrat'ı indirdik."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ فِيهَا } *"İçinde."* Tevrat'ta.

{ هُدًى } *"Hidayet."* Sapıklıktan.

{ وَنُورٌ } *"Ve nur olduğu halde."* Recm hükmünün açıklanması.

{ يَحْكُمُ بِهَا } *"Ona dayanarak hüküm verirlerdi."* Tevrat'a.

{ النَّبِيُّونَ الَّذِينَ اَسْلَمُوا } *"Kendilerini Allah'a teslim etmiş peygamberler."* Müslümanlar olanlar. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'a. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'a kadar Müslümanlar olan arasında Allah'a teslim etmiş bin tane peygamber bulunmaktadır.

{ لِلَّذِينَ هَادُوا } *"Yahudilere."* Babaları Yahudi olan.

{ وَالرَّبَّانِيُّونَ } *"Aynı şekilde onların bilginleri, (onunla hüküm verirlerdi)."* Diyor ki, rabbânîler, âlimler ve peygamberler dışındaki havra ehli.

{ وَالْاَحْبَارُ } *"Fakihleri de."* Diğer âlimler.

{ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ } *"İlahî Kitabı korumakla görevli olmalarından dolayı."* Amel etmeleri ve Allah Teâlâ'nın Kitabı'na davet etmeleri nedeniyle.

{ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ } *"Hepsi de onun (gerçek olduğuna) şahit idiler."* Recme.[12]

---

12 (شُهَدَاءَ) "Şâhid idiler" sözcüğü bir sonraki bölümde olmasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme ekledik.

{ فَلاَ تَخْشَوُا النَّاسَ } *"(Ey Yahudiler ve yargıçlar!) öyleyse, artık insanlardan değil."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini ve recm hükmünü izhar etme konusunda.

{ وَاخْشَوْنِ } *"Benden korkun."* Onu gizleme konusunda.

{ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِي } *"Ve âyetlerimi satmayın."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini ve recm hükmünü gizlemekle.

{ ثَمَنًا قَلِيلًا } *"Az bir bedel karşılığında."* Az bir yiyecek malı karşısında.

{ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللهُ } *"Her kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse."* Diyor ki, Allah Teâlâ'nın Tevrat'ta açıklamış olduğu Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini ve recm âyetini açıklamazsa.

{ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ } *"İşte onlar kâfirlerin ta kendileridir."* Allah'ı, Resûlü ve Kitab'ı.[13]

---

13 "İşte onlar kâfirlerin, zalimlerin ve fâsıkların ta kendileridir" şeklinde geçen ağır ifadelerin kimler hakkında olduğu tarih boyunca tartışma konusu olmuştur. İmam Ahmed'den aktardığımız birinci rivayette (41. âyetin dipnotuna bakınız) söz konusu âyetlerin Yahudilerin kendi aralarındaki kısas olayı nedeniyle nazil olduğu ortaya çıkmaktadır. Onlar bu konuda Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e başvurmuşlar ve O'nun kendi aralarında hükmetmelerini istemişlerdir. İmam Müslim'in Bera ibn Azib'ten rivayet ettiği olayda ise yine başrolde Yahudiler söz konusudur. Mesele de recm meselesi ve Yahudilerin recm ile ilgili hükümde ilahî hükmü değiştirme çabaları söz konusudur. Her iki rivayet de isnad açısından sahihtir. Her iki olayın birbirine yakın dönemlerde gerçekleştiği ve âyetlerin bu iki olay hakkında nazil olduğu olasıdır. Ancak hangi rivayetin âyetin içeriğine uygun olduğu ele alınıp incelenmesi gereken bir konudur. İbn Abbâs'ın rivayetinde geçen kısas olayının âyetin sebeb-i nüzûlü bağlamında gerçeğe daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Sened tartışması yapma durumunda değiliz. Zira yukarıda da açıkladığımız gibi İbn Abbâs'tan gelen iki haber de sahihtir. İki sahabenin âyetin sebeb-i nüzûlü bağlamındaki gözlemleri rivayetlerde geçmektedir. Bu açıdan birisini diğerine tercih edebilmek su götürür bir meseledir. Ancak İbn Abbâs'ın İslamî ilimler sahasında yetkin bir sahabi olduğu vakıadır. Kaldı ki, âyetin sözleri ve ifadeleri de İbn Abbâs rivayetini desteklemektedir. 45. âyetteki kısas ile ilgili hükmü içeren (وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ) *"Biz Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Can cana, göz göze, burun buruna, kulak kulağa, diş dişe karşıdır. Yaralar da ödetilir."* ifadeler İbn Abbâs rivayetini desteklemektedir. Nitekim İbn Kesir de bu kanaattedir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 65. Di-

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَآ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ
وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهٖ
فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Biz Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Can cana, göz göze, burun buruna, kulak kulağa, diş dişe karşıdır Yaralar da ödetilir. Her kim kısas hakkını bağışlarsa, kendi (günahı) için kefaret olur. Her kim, Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse; işte onlar zalim olanlardır."

{ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ } *"Biz onlara şöyle yazdık."* İsrailoğullarına farz kıldık.

{ فِيهَآ } *"Tevrat'ta."* Tevrat'ta.

{ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ } *"Can cana, karşıdır."* Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ } *"Göz göze."* Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ } *"Burun buruna."* Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ } *"Kulak kulağa."* Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ } *"Diş dişe."* Kasıtlı olması halinde misliyle cezalandırılarak.

{ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ } *"Yaralar da ödetilir."* Adaletli kişinin hükmetmesiyle.

ğer bir husus da Allah Teâlâ bu âyetlerde münafıklardan ve kâfirlerden küfre doğru hızlı bir şekilde yöneliş ve eğilimden bahsetmektedir. Recm olayında münafıkların bir rolü bulunmamaktadır. Ancak İbn Abbâs rivayetinde geçtiği üzere Yahudiler münafıkları gizlemektedirler. Bir üçüncü husus (وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ) *"O halde, onların arasında Allah'ın indirdiği ile hükmet."* (5/Mâide/49) (فَاِنْ جَآؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ) *"Eğer sana gelirlerse, aralarında hüküm ver veya onlardan yüz çevir!"* (5/Mâide/42) gibi ifadeler bir tartışmanın varlığını hissettirmektedir. Bu ise iki Yahudi kabilesinin arasındaki husumete daha çok uygun düşmektedir. Ancak recm olayında böyle bir husumet söz konusu değildir ki, bu husumetten dolayı mahkemeleşmek için Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e başvursunlar.

{فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهٖ} *"Her kim kısas hakkını bağışlarsa."* Yaralayana yaralama hakkını.

{فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ} *"Kendi (günahı) için kefaret olur."* Yaralanan için. Âyetin bu bölümünün yaralayıcı için olduğu da söylenmiştir.

{وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ} *"Her kim, Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse."* Diyor ki, Allah Teâlâ'nın Kur'an'da açıkladığı hükümleri açıklamaz ve amel etmez ise.

{فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُونَ} *"İşte onlar zalim olanlardır."* Cezalandırma konusunda kendilerine zarar verenlerdir.

وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Biz, onların ardından, ellerindeki Tevrat'ı doğrulamak üzere, Meryem oğlu İsa'yı gönderdik. Ona da, içinde hidayet ve nur bulunan ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan, sakınanlar için bir hidayet ve bir öğüt olan İncil'i verdik."

{وَقَفَّيْنَا} *"Biz gönderdik."* Tabi kıldık, hemen ardından gönderdik.

{عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا} *"Onların ardından, doğrulamak üzere, Meryem oğlu İsa'yı."* Uygun olarak.

{لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ} *"Ellerindeki Tevrat'ı."* Tevhid ve bazı şeri hükümleri.

{وَاٰتَيْنَاهُ} *"Ona da verdik."* Ona bahşettik.

{الْاِنْجِيلَ فِيهِ} *"İçinde bulunan İncil'i."* İncil'de bulunmaktadır.

{هُدًى} *"Hidayet."* Sapıklıktan.

{وَنُورٌ} *"Ve nur."* Recmin açıklanışı.

{وَمُصَدِّقًا} *"Doğrulayan."* Uygun olan.

{لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ} *"Ellerindeki Tevrat'ı."* Tevhidi ve recmi.

{وَهُدًى} *"Bir hidayet."* Sapıklıktan.

{وَمَوْعِظَةً} *"Ve bir öğüt olan."* Yasaklama.

{لِلْمُتَّقِينَ} *"Sakınanlar için."* Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan.

وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الإِنجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فِيهِ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Öyleyse İncil ehli, Allah'ın onda indirdikleri ile hüküm versinler! Her kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar fâsık olanlardır."

{وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ} *"Öyleyse İncil ehli, hüküm versinler!"* Böylece İncil ehli açıklasın.

{بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فِيهِ} *"Allah'ın onda indirdikleri ile."* Allah Teâlâ'nın İncil'de açıkladığı Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini, özelliklerini ve recmi.

{وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ} *"Her kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse."* Diyor ki, Allah Teâlâ'nın İncil'de açıkladığı hükümleri açıklamaz ise.

{فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ} *"İşte onlar fâsık olanlardır."* İşte onlar isyankâr kâfirlerdir.

وَأَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَآ اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Sana da ellerindeki kitabı doğrulayıcı ve onu koruyucu olarak (tahrif edilenle edilmeyeni ayırt etmek için), gerçek olmak üzere kitabı (Kur'an'ı) indirdik. Artık, onlar arasında Allah'ın indirdiği ile hükmet! Sana gelen doğru (hükmü) bırakıp da onların tutkularına uyma! Biz, sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik. Allah dileseydi, sizleri bir tek ümmet yapardı. Fakat size verdiği (çeşitli şeriatlarda) sizi denemek için (onu dilemedi). Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü, (yalnız) Allah'adır. İşte orada Allah ayrılığa düştüğünüz şeyleri size haber verecektir."

{ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ } *"Sana da kitabı (Kur'an'ı) indirdik."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kitap yani Kur'an ile indirdik.

{ بِالْحَقِّ } *"Gerçek olmak üzere."* Hak ve bâtılın açıklanması için.

{ مُصَدِّقًا } *"Doğrulayıcı."* Tevhid ve şeri emirlerin bir bölümüne uygun.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ } *"Ellerindeki."* Öncekileri.

{ مِنَ الْكِتَابِ } *"Kitabı."* Yani kitapları.

{ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ } "*Ve onu koruyucu olarak (tahrif edilenle edilmeyeni ayırt etmek için)*." Kitaplarının bütününün üstüne şehid olarak. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Recme koruyucu olarak.

Bir diğer yorum olarak kitaplara emin olarak anlamı da verilmiştir.

{ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ } *"Artık, onlar arasında hükmet!"* Kureyza oğulları ile Nâdir oğulları ve Hayber ehli arasında.

{ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ } *"Allah'ın indirdiği ile."* Allah Teâlâ'nın sana Kur'an'da açıkladığı şeylerle.

{ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ } *"Onların tutkularına uyma!"* Celde/sopa cezası vermekle ve recm cezasını terk ederek.

{ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ الْحَقِّ } *"Sana gelen doğru (hükmü) bırakıp da."* Sana gelen açıklamanın ardından.

{ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً } *"Biz, sizden her biriniz için bir şeriat belirledik."* Sizden her bir peygamber için, onun için bir şeriat açıkladık.

{ وَمِنْهَاجًا } *"Ve bir yol."* Farzlar ve sünnetler.

{ وَلَوْ شَآءَ اللهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً } *"Allah dileseydi, sizleri bir tek ümmet yapardı."* Sizi hiç kuşkusuz tek bir şeriat üzere birleştirirdi.

{ وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ } *"Fakat sizi denemek için (onu dilemedi)."* Ancak sizi sınamak istiyor.

{ فِي مَآ اٰتٰيكُمْ } "*Size verdiği (çeşitli şeriatlarda).*" Size kitap, sünnetler ve farzlar bahşetti.

Bundan dolayı diyor ki, ben size farz kıldım. Kalplerinize hiçbir vehim gelmesin.

{ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ } *"Artık hayırlı işlerde birbirinizle yarışın."* Ey Muhammed (sallallâhu ʻaleyhi ve sellem) ümmeti öyleyse sünnetler, farzlar ve sâlih amellerde ümmetlerle yarışınız.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu ʻaleyhi ve sellem) ümmeti! Taatlere koşunuz.

{ إِلَى اللهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا } *"Hepinizin dönüşü, (yalnız) Allah'adır."* Bütün ümmetlerin.

{ فَيُنَبِّئُكُمْ } *"İşte size haber verecektir."* Size haber verecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ } *"Orada Allah şeyleri."* Dinde ve şeriatlerde.

{ تَخْتَلِفُونَ } *"Ayrılığa düştüğünüz."* Muhalefet ettiğiniz.[14]

---

14 İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs (لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا) ilahî buyruğunda geçen (شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا) sözcükleri hakkında dedi ki: Yol ve sünnettir. Buhârî, Kitabü'l-İman, 1. bâb. Bu haberi Taberî, Temimî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. İbn Hacer de bu haberi Abdürrezzak'ın sahih bir senedle muttasıl olarak rivayet ettiğini söyler. Taberî, c. 6, s. 270; *Fethü'l-Bâri*, c. 1, s. 48.

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاۤءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَّفْتِنُوْكَ عَنْۢ بَعْضِ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّصِيْبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوْبِهِمْ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ لَفٰسِقُوْنَ ﴿٤٩﴾

49- "O halde, onların arasında Allah'ın indirdiği ile hükmet; onların tutkularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir bölümünden, seni saptırmamaları için onlardan sakın! Eğer onlar yüz çevirirlerse bil ki Allah, bazı günahları yüzünden onların başına bir belâ getirmek ister. Çünkü insanların çoğu fâsıktır."

{وَاَنِ احْكُمْ} *"O halde, hükmet."* Hüküm ver.

{بَيْنَهُمْ} *"Onların arasında."* Kureyza oğulları ile Nâdir oğulları ve Hayber ehli arasında.

{بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ} *"Allah'ın indirdiği ile."* Allah Teâlâ'nın Kur'an'da açıkladığı şey ile.

{وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاۤءَهُمْ} *"Onların tutkularına uyma."* Celde cezasını uygulamak ve recm cezasını terk etmekle.

{وَاحْذَرْهُمْ} *"Onlardan sakın!"* Onlara güvenme.

{اَنْ يَّفْتِنُوْكَ} *"Seni saptırmamaları için."* Ta ki seni çevirmesinler diye.

{عَنْۢ بَعْضِ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ} *"Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir bölümünden."* Kur'an'da indirilen recimden.

{فَاِنْ تَوَلَّوْا} *"Eğer onlar yüz çevirirlerse."* Recmden ve onların arasında hükmettiğin hükümden yüz çevirirler ise.

{فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّصِيْبَهُمْ} *"Bil ki Allah, onların başına bir belâ getirmek ister."* Onlara azap etmek ister.

{بِبَعْضِ ذُنُوْبِهِمْ} *"Bazı günahları yüzünden."* Günahlarının bütünü yüzünden.

{وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ} *"Çünkü insanların çoğu."* Kitap Ehli'nin.

{لَفَاسِقُونَ} *"Fâsıktır."* Anlaşmayı bozucu kâfirlerdir.

اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Yoksa onlar hâlâ câhiliye döneminin hükmünü mü arıyorlar? Kesin inanan bir toplum için, Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?"

{اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ} *"Yoksa onlar hâlâ câhiliye döneminin hükmünü mü arıyorlar?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların Câhiliye dönemindeki hükümlerinin senin katındaki Kur'an'da olmasını mı istiyorlar?

{وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا} *"Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?"* Hüküm verişi.

{لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ} *"Kesin inanan bir toplum için."* Kur'an'ı tasdik eden bir toplum için.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰى اَوْلِيَآءَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاِنَّهُ مِنْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥١﴾

51- "Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları dost edinirse, o da onlardan olur. Çünkü Allah, zulmeden bir toplumu doğru yola ulaştırmaz."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰى اَوْلِيَآء} *"Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin."* Yardım ve nusret konusunda.

{ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ } *"Onlar birbirlerinin dostudurlar."* Diyor ki, onların bir bölümü kalben ve açıkça birbirlerinin dini üzeredirler. Birbirlerinin velisidirler.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ } *"Kim onları dost edinirse."* Yardım ve nusret konusunda.

{ مِنْكُمْ } *"Sizden."* Ey mü'minler topluluğu.

{ فَاِنَّهُ مِنْهُمْ } *"O da onlardan olur."* Velâyet konusunda. Allah Teâlâ'nın güvencesinde ve korumasında değildir.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي } *"Çünkü Allah, doğru yola ulaştırmaz."* Dinine ve hüccetine.

{ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ } *"Zulmeden bir toplumu."* Yahudileri ve Hıristiyanları.

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ اَنْ تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَاْتِيَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلٰى مَآ اَسَرُّوا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾

52- "Kalplerinde hastalık bulunan kimselerin, 'Bizleri çepeçevre bir felâket kaplamasından korkarız.' diyerek onları (dost tutma) konusunda koşuştuklarını görürsün. Olabilir ki, Allah bir zafer verir veya kendi katından (onları üstün kılacak) bir buyruk getirir de onlar, içlerinde gizledikleri şeye pişman olurlar!"

{ فَتَرَى } *"Görürsün."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).[15]

{ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } *"Kalplerinde hastalık bulunan kimselerin."* Kuşku ve nifak bulunan. Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabının.

{ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ } *"Onları (dost tutma) konusunda koşuştuklarını." "Dost tutma konusunda."* Onların velâyetlerine hemen koştuklarını.

[15] "Ellezine" ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{يَقُولُونَ} *"Diyerek."* Birbirlerine diyerek.

{نَخْشٰٓى اَنْ تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ} *"Bizleri çepeçevre bir felâket kaplamasından korkarız."* Şiddetin kaplamasından korktuğumuzdan dolayı onları veliler ediniriz.

{فَعَسَى اللّٰهُ} "*Olabilir ki, Allah.*" (عَسَى) Sözcüğü Allah Teâlâ için kullanımı halinde vaciptir anlamına gelir.

{اَنْ يَاْتِيَ بِالْفَتْحِ} *"Bir zafer verir."* Mekke'nin fethi ve nusretini Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına verir.

{اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِهٖ} *"Veya kendi katından (onları üstün kılacak) bir buyruk getirir de."* Ya da kendi katından Kureyza oğullarına ve Nâdir oğullarına öldürme ve sürgün cezası.

{فَيُصْبِحُوا} *"Onlar olurlar."* Olurlar. Yani münafıklar.

{عَلٰى مَآ اَسَرُّوا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ} *"İçlerinde gizledikleri şeye."* Yahudilerin dostluğunu.

{نَادِمِينَ} *"Pişman."* Rezil rüsva olduktan sonra.

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾

53- "İman edenler de, 'Elbette sizinle beraberiz diye Allah'a bütün güçleriyle yemin edenler bunlar mıydı?' derler. (Böylece) onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Kendileri de ziyana uğramışlardır."

{وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا} *"İman edenler de, derler."* İhlaslı mü'minler münafık olan Abdullah ibn Übeyye ve ashabı için.

{اَهٰٓؤُلَآءِ} *"Bunlar mıydı?"* Yani münafıklar mıydı?

{الَّذِينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ} *"Elbette diye Allah'a bütün güçleriyle yemin edenler."* Şiddetli yeminleriyle. Kişi Allah Teâlâ adına yemin ettiğinde hiç kuşkusuz şiddetli yemin etmiş olur.

{ اِنَّهُمْ } *"Elbette kendileri."* Yani münafıklar.

{ لَمَعَكُمْ } "Sizinle beraberiz." İhlaslı bir şekilde birlikteyiz. Kalben sizin dininiz üzereyiz.

{ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ } *"(Böylece) onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir."* Dünyada iyilikleri boşa gitmiştir.

{ فَاَصْبَحُوا خَاسِرِينَ } *"Kendileri de ziyana uğramışlardır."* Cezalandırılarak aldanan kimselerden olmuşlardır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهٗٓ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾

54- "Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah yakında (onların yerine) öyle bir toplum getirir ki, Allah onları, onlar da Allah'ı severler; onlar mü'minlere karşı alçak gönüllü, inkâr edenlere karşı güçlü ve onurlu olurlar; Allah yolunda cihad ederler ve bu uğurda kınayan kimselerin hiç birinin kınamasından korkmazlar. İşte bu, Allah'ın bir lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah lütfu geniş olan, hakkıyla bilendir."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا } "*Ey iman edenler!*" Esed, Gatafan kabileleri ile Kinde ve Mirar kabilelerinden bir takım insanlar.

{ مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ } *"Sizden kim dininden dönerse."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra.

{ فَسَوْفَ يَأْتِي } *"Bilsin ki yakında getirir ki."* Getirir.

{ اللّٰهُ بِقَوْمٍ } *"Allah (onların yerine) öyle bir toplum."* Yani Yemen ehlini.

{ يُحِبُّهُمْ } *"Allah onları sever."* Allah Teâlâ.

{ وَيُحِبُّونَهٗٓ } *"Onlar da Allah'ı severler."* Yani onlar da Allah Teâlâ'yı severler.

{ اَذِلَّةٍ } *"Onlar alçak gönüllü."* Rahmetli, şefkatlidirler.

{ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ } *"Mü'minlere karşı."* Mü'minlerle birlikte.

{ اَعِزَّةٍ } *"Güçlü ve onurlu olurlar."* Şiddetli.

{ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } *"İnkâr edenlere karşı. Allah yolunda cihad ederler."* Yani Allah Teâlâ'ya taate meylederek.

{ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ذٰلِكَ } *"Ve bu uğurda kınayan kimselerin hiç birinin kınamasından korkmazlar. İşte bu."* Belirtilen muhabbet, emir ve bunun dışındaki şeyler.

{ فَضْلُ اللّٰهِ } *"Allah'ın bir lütfudur ki."* Allah Teâlâ'nın lütfu.

{ يُؤْتِيهِ } *"Onu verir."* Onu bahşeder.

{ مَنْ يَشَآءُ } *"Dilediğine."* Buna ehil olan kimseye.

{ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ } *"Allah lütfu geniş olan."* İhsanı bol olandır, cömerttir.

{ عَلِيمٌ } *"Hakkıyla bilendir."* Bahşettiğini.

اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهٗ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾

55- "Sizin dostunuz (işinizi gören), ancak Allah, O'nun elçisi ve Allah'ın emrine boyun eğerek, dosdoğru namaz kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir."

Ardından Abdullah ibn Selam ve ashabı Esed ve Üseyd ya da Salebe ibn Kays ve diğerleri hakkında Yahudilerin kendilerine cefada bulunmalarından dolayı bu âyet-i kerime nâzil oldu.

{ اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ } "*Sizin dostunuz (işinizi gören), ancak Allah.*" Koruyanınız, yardımcınız ve size ünsiyet kurduran Allah Teâlâ'dır.

{وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا} *"O'nun elçisi ve mü'minlerdir."* Ebûbekir ve ashabıdır.

{الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ} *"Dosdoğru namaz kılan."* Beş vakit namaz kılanlar.

{وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ} *"Ve zekâtı veren."* Mallarının zekatını veren.

{وَهُمْ رَاكِعُونَ} *"Allah'ın emrine boyun eğerek."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte cemaatle beş vakit namazı kılanlardır.

وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾

56- "Kim Allah'ı, Peygamberini ve iman edenleri dost edinirse üstün gelir, çünkü üstün gelenler ancak Allah'tan yana olanlardır."

{وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Kim Allah'ı, Peygamberini ve iman edenleri dost edinirse üstün gelir."* Yardım ve nusret konusunda. Bunlar Ebûbekir ve ashabıdır.

{فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ} *"Çünkü ancak Allah'tan yana olanlardır."* Allah Teâlâ'nın askerleridir.

{هُمُ الْغَالِبُونَ} *"Üstün gelenler."* Düşmanlarına karşı galip gelenler yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَآءَ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

57- "Ey iman edenler! Sizden önce kitap verilenlerden dininizi alay ve eğlence konusu yapanları ve kâfirleri dost edinmeyin! Eğer iman etmiş iseniz yalnız Allah'tan korkun!"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا} *"Ey iman edenler! Dininizi alay konusu yapanları edinmeyin."* Alay.

{وَلَعِبًا} *"Ve eğlence."* Gülünç ve bâtıl edinenleri.

{مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا} *"Verilenlerden."* Bahşedilenler.

{الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ} *"Sizden önce kitap."* Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{وَالْكُفَّارَ} *"Ve kâfirleri."* Diğer kâfirleri.

{اَوْلِيَآءَ} *"Dost"* Yardım ve nusrette.

{وَاتَّقُوا اللهَ} *"Yalnız Allah'tan korkun!"* Onları dost edinme konusunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ} *"Eğer iman etmiş iseniz."* Eğer iseniz.

وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

58- "Onlar, namaza çağırdığınız zaman, namazı alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu da, onların akıllarını kullanmayan bir toplum olmalarından dolayıdır."

{وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ} *"Onlar, namaza çağırdığınız zaman."* Ezan ve ikamet ile.

{اتَّخَذُوهَا هُزُوًا} *"Namazı alay konusu yaparlar."* Alay/maskaralık.

{وَلَعِبًا} *"Ve eğlence."* Gülünç ve bâtıl.

{ذٰلِكَ} *"Bu da."* İstihza ediş.

{بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ} *"Onların akıllarını kullanmayan bir toplum olmalarından dolayıdır."* Allah Teâlâ'nın emrini kavrayamayan bir toplum olmalarındandır. Bunlar ne Allah Teâlâ'yı birlemeyi ne de Allah Teâlâ'nın dinini bilmektedirler. Bu âyet-i kerime Bilal'in ezanıyla alay eden bir Yahudi hakkında nâzil oldu. Bu alay edişi nedeniyle Allah Teâlâ onu ateşte yaktı.

قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾

59- "De ki: 'Ey Kitap Ehli! Biz ancak Allah'a, bize indirilene ve bizden önce indirilene inanmamızdan ve sizin çoğunuzun da fâsık kimseler olmanızdan dolayı bizden hoşlanmıyorsunuz!'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Yahudilere.

{ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّآ } *"Ey Kitap Ehli! Bizden hoşlanmıyorsunuz!"* Bize eleştiride bulunuyor ve bizi kınıyorsunuz.

{ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ } *"Biz ancak Allah'a, inanmamızdan."* Ancak bir tek Allah Teâlâ'ya inanmamızdan ve O'na ortak koşmamamızdan.

{ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا } *"Bize indirilene."* Yani Kur'an'a.

{ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ } *"Ve bizden önce indirilene."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilenden ve Kur'an'dan önce indirilen kitapların ve resûllerin bütününü.

{ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ } *"Ve sizin çoğunuzun da."* Bütününüz.

{ فَاسِقُونَ } *"Fâsık kimseler olmanızdan dolayı."* Kâfirler.

قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ عَنْ سَوَآءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

60- "(Onlara) de ki: 'Allah katında ceza bakımından bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Allah'ın kendisine lânet ettiği, gazabına uğrattığı, bir kısmını maymun ve domuz yaptığı kimselerle, tâğuta tapan kimsenin (dinidir). İşte varacakları yer en kötü olan ve doğru yoldan en çok sapan bunlardır.'"

Ardından Allah Teâlâ onların sözleri/görüşleri ve *"Hiçbir dinin Hazret-i Muhammed* (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)*'in ve ashabının payından*

daha az olduğunu bilmiyoruz." şeklindeki sözleri hakkında buyruğunu indirerek şöyle buyurdu:

{ قُلْ } *"(Onlara) de ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Yahudilere.

{ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ } *"Haber vereyim mi?"* Size haber vereyim mi?

{ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ } *"Bundan daha kötüsünü."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabına söylediğinizden.

{ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ } *"Allah katında ceza, bakımından."* Allah Teâlâ katında cezalandırılacak kimsenin.

{ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ } *"Allah'ın kendisine lânet ettiği."* Allah Teâlâ'nın kendisini cizye ile cezalandırdığı.

{ وَغَضِبَ عَلَيْهِ } *"Gazabına uğrattığı."* Kızdığı.

{ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ } *"Bir kısmını maymun yaptığı kimselerle."* Hazret-i Dâvud ('aleyhi's-selâm) döneminde.

{ وَالْخَنَازِيرَ } *"Ve domuz."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) döneminde sofradan yemek yemelerinin ardından.

{ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ } *"Tâğuta tapan kimsenin (dinidir)."* Kâhinlere ve şeytanlara. Eğer âyet-i kerime "Abudu't-tâğuti" şeklinde okunursa Allah Teâlâ şöyle buyurmuş olur: Onları şeytanın, putların ve kâhinlerin kulları kıldı.

{ أُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا } *"İşte varacakları yer en kötü olan bunlardır."* Dünyada uğradıkları ceza ve ahirette kendilerine hazırlanan menzil bakımından..

{ وَاَضَلُّ عَنْ سَوَآءِ السَّبِيلِ } *"Ve doğru yoldan en çok sapan."* Hidayet yolundan sapan demektir.

وَاِذَا جَآؤُكُمْ قَالُوٓا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهٖ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾

61- "Size geldikleri zaman, 'İman ettik.' derler. Oysa onlar yanınıza inkârcı olarak girmişler ve yine inkârcı olarak çıkmışlardır. Allah, onların gizlemekte olduklarını iyi bilir."

{وَإِذَا جَآؤُكُمْ} *"Size geldikleri zaman."* Yani Yahudilerin ayak takımları. Gelenlerin münafıklar olduğu da söylenmiştir.

{قَالُوٓا اٰمَنَّا} *"'İman ettik' derler."* Sana ve senin niteliğine ve özelliklerine. Zira senin niteliklerin ve özelliklerin bizim kitabımızda bulunmaktadır.

{وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ} *"Oysa onlar yanınıza inkârcı olarak girmişler."* Bâtınları kâfir olarak.

{وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهٖ} *"Ve yine inkârcı olarak çıkmışlardır."* Bâtınları kâfir olarak da çıkarlar.

{وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ} *"Allah, onların gizlemekte olduklarını iyi bilir."* Küfrü.

وَتَرٰى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Onlardan çoğunu görürsün ki günaha, haksızlığa ve haram mal yemeğe, (sanki haklı imişler gibi) koşuşurlar. Onların yapmakta oldukları işler ne kötüdür!"

{وَتَرٰى كَثِيرًا مِّنْهُمْ} *"Onlardan çoğunu görürsün ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yani Yahudilerden.

{يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ} *"Günaha, (sanki haklı imişler gibi) koşuşurlar."* Masiyete ve şirke hemen koşarlar.

{وَالْعُدْوَانِ} *"Haksızlığa."* Zulüm ve insanlara karşı taşkınlığa.

{وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ} *"Ve haram mal yemeğe."* Haram rüşveti ve hüküm değişikliği konusunda.

{لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} *"Onların yapmakta oldukları işler ne kötüdür!"* Masiyet ve taşkınlık.

لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Din adamları ve bilginler, keşke onları yalan söylemekten ve haram yemekten alıkoysalardı! Yapmakta oldukları ne kötüdür!"

{ لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ } *"Keşke onları alıkoysalardı!"* Onları alıkoysalardı ya.

{ الرَّبَّانِيُّونَ } *"Din adamları."* Havra ehli.

{ وَالْاَحْبَارُ } *"Ve bilginler."* Bilginler.

{ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ } *"Yalan söylemekten."* Şirkten.

{ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَ } *"Ve haram yemekten."* Rüşvet ve haramdan.

{ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ } *"Yapmakta oldukları ne kötüdür!"* Bunu terk edişleri konusunda.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ كُلَّمَآ اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

64- "Yahudiler, 'Allah'ın eli bağlıdır.' dediler. Kendi elleri bağlansın, söyledikleri sözden dolayı lânetli olsunlar! Hayır! Allah'ın elleri açıktır, dilediği gibi harcar. Rabbin tarafından sana indirilen (Kur'an), onlardan bir çoğunun azgınlığını ve inkârını artırıyor. Onların arasına, kıyâmet gününe kadar sürecek olan bir düşmanlık ve kin soktuk. Onlar ne zaman savaş için bir ateş tutuşturseler, Allah onu söndürür. Onlar, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışırlar; Allah ise bozguncuları sevmez."

{ وَقَالَتِ الْيَهُودُ } *"Yahudiler, dediler."* Yani Yahudi Finhas ibn Azura.

{ يَدُ اللهِ مَغْلُولَةٌ } *"Allah'ın eli bağlıdır."* Cömertçe davranmaktan engellenmiştir.

{ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ } *"Kendi elleri bağlansın."* Onların elleri hayra karşı tutulmuş ve hayırda harcamak hususunda engellenmiştir.

{ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا } *"Söyledikleri sözden dolayı lanetli olsunlar!"* Dedikleri nedeniyle cizye azabıyla azaplandırıldılar.

{ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ } *"Hayır! Allah'ın elleri açıktır."* İyiye ve facir kişiye karşı iki eli açıktır.

{ يُنْفِقُ } *"Harcar."* Bahşeder.

{ كَيْفَ يَشَآءُ } *"Dilediği gibi."* Dilerse genişletir, dilerse kısar.

{ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ } "*Onlardan birçoğunun artırıyor*." Allah Teâlâ onlardan birçoğunun küfürlerini arttırıyor.

{ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ } "*Sana indirilen (Kur'an)*." Sana inzal edilen şeye.

{ مِنْ رَبِّكَ } *"Rabbin tarafından."* Yani Kur'an.

{ طُغْيَانًا } *"Azgınlığını."* Sürekliliğini.

{ وَكُفْرًا } *"Ve inkârını."* Küfür üzere sebatı.

{ وَاَلْقَيْنَا } *"Soktuk."* Teşvik ettik ve özendirdik.

{ بَيْنَهُمُ } *"Onların arasına."* Yahudiler ve Hıristiyanların arasına.

{ الْعَدَاوَةَ } *"Bir düşmanlık."* Öldürmede ve helak edişte düşmanlık.

{ وَالْبَغْضَآءَ } *"Ve kin."* Kalpte kin.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ كُلَّمَآ اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ } *"Kıyâmet gününe kadar sürecek olan. Onlar ne zaman savaş için bir ateş tutuştursalar."* Ne zaman Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in öldürülmesi için azgınlaşarak toplansalar.

{اَطْفَاَهَا اللّٰهُ} *"Allah onu söndürür."* Allah Teâlâ onları ayırır ve güçlerini böler.

{وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا} *"Onlar, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışırlar."* Yeryüzünde insanları Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dan engellemek ve Allah Teâlâ'ya başkasına davet ederek fesad için yürürler.

{وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ} *"Allah ise bozguncuları sevmez."* Yahudileri de dinlerini de.

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنّٰتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾

65- "Eğer Kitap Ehli iman edip Allah'tan sakınsalardı, biz onların kötülüklerini örter ve onları nimeti bol cennetlere sokardık."

{وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ} *"Eğer Kitap Ehli."* Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{اٰمَنُوا} *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَاتَّقَوْا} *"Allah'tan sakınsalardı."* Yahudilikten ve Hıristiyanlıktan tevbe ederek.

{لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ} *"Biz onların kötülüklerini örter."* Yahudilikteki ve Hıristiyanlıktaki günahlarını.

{وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنّٰتِ النَّعِيمِ} *"Ve onları nimeti bol cennetlere sokardık."* Ahirette.

وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَآءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

66- "Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirilmiş olanı uygulamış olsalardı, kuşkusuz üstlerindeki ve ayaklarının altındaki nimetlerden yerlerdi. Gerçi onların içinde orta yolu tutan bir topluluk vardır. Ama çoğunun yapmakta oldukları ne kötüdür!"

{ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ } *"Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i uygulamış olsalardı."* Tevrat'ta ve İncil'de olanı ikrar etselerdi ve bunu yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerini ve niteliklerini açıklasalardı.

{ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ } *"Ve Rablerinden kendilerine indirilmiş olanı."* Rabblerinin kendilerine Tevrat'ta ve İncil'de açıkladıklarını açıklasalardı. Âyetin yorumu hakkında şöyle de denilmiştir: Rabblerinden gelen resûllerin ve kitaplarının tümünü ikrar etselerdi.

{ لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ } *"Kuşkusuz üstlerindeki nimetlerden yerlerdi."* Yağmur ile.

{ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ } *"Ve ayaklarının altındaki."* Bitkiler ve meyvelerle/ürünlerle.

{ مِنْهُمْ } *"Gerçi onların içinde vardır."* Ehl-i Kitab'ın arasında.

{ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ } *"Orta yolu tutan bir topluluk."* Adil, müstakim bir topluluk. Yani Abdullah ibn Selam ve ashabı, Rahip Bahira ve ashabı, Necaşi ve ashabı, Selman-ı Fârisî.

{ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَآءَ مَا يَعْمَلُونَ } *"Ama çoğunun yapmakta oldukları ne kötüdür!"* Gizlemiş oldukları. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nitelikleri ve özellikleri ne kötüdür! Ka'b ibn Eşref, Ka'b ibn Esed, Mâlik ibn Seyf, Said ibn Amr, Ebû Yâsir ve Huyay ibn Ahtab bunlardandır.

يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾

67- "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan, O'nun mesajını tebliğ etmemiş olursun! Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez."

{ يَآ اَيُّهَا الرَّسُولُ } *"Ey Peygamber!"* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ } *"Rabbinden sana indirileni tebliğ et!"* İlahlarına hakaret etmeleri, dinlerini ayıplamaları, onlarla savaşmayı ve İslam'a davet etmeyi.

{ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ } *"Eğer bunu yapmazsan."* Emredildiğin şeyi.

{ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ } *"O'nun mesajını tebliğ etmemiş olursun!"* Gerektiği şekilde.

{ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ } *"Allah seni insanlardan koruyacaktır."* Yahudilerden ve onların dışındaki diğer insanlardan.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ } *"Doğrusu Allah kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez."* Dinine ehil olmayan kimseyi dinine iletmez.

قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

68- "De ki: 'Ey Kitap Ehli! Siz Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni uygulamadıkça, (inanç konusunda) hiçbir temel üzerinde değilsinizdir.' Andolsun, Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun azgınlık ve inkârını artırır. Öyleyse inkârcı toplum için üzülme!"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ } *"Ey Kitap Ehli!"* Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ } *"Siz (inanç konusunda) hiçbir temel üzerinde değilsinizdir."* Allah Teâlâ'nın dininden.

{ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ } *"Tevrat'ı, İncil'i uygulamadıkça."* Ta ki Tevrat'takileri ve İncildekileri ikrar etmedikçe.

{ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ } *"Ve Rabbinizden size indirileni."* Kitapların ve resûllerin bütününü.

{ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ } *"Andolsun, onlardan çoğunun artırır."* Onların kâfirlerinin.

{ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ } *"Sana indirilen."* Sana indirilene.

{ مِنْ رَبِّكَ } *"Rabbinden."* Yani Kur'an'a.

{ طُغْيَانًا } *"Azgınlık."* İnatçılıklarını.

{ وَكُفْرًا } *"Ve inkârını."* Küfür üzere ayak diremelerini.

{ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ } *"Öyleyse inkârcı toplum için üzülme!"* Eğer iman etmezler ise onların küfürde helak oluşlarına.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُنَ وَالنَّصَارٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

69- "İman edenler ile Yahudiler, Sâbiîler ve Hıristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe inanıp iyi amel işleyenlere korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir."

{ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"İman edenler."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a, peygamberlerin tümüne inanıp bu inanç üzere vefat edene korku da yoktur, üzülmeyeceklerdir de.

{ وَالَّذِينَ هَادُوا } *"İle Yahudiler."* Yahudilik dininde olanlar.

{ وَالصَّابِؤُنَ } *"Sâbiîler."* Yani Hıristiyanlardan bir kavim. Bunlar söz itibariyle Hıristiyanlardan daha yumuşaktırlar.

{ وَالنَّصَارٰى } *"Ve Hıristiyanlardan."* Necran ehli Hıristiyanları ile diğer Hıristiyanlar.

{ مَنْ اٰمَنَ } *"İnanıp."* Yani Yahudilerden, Sâbiîlerden ve Hıristiyanlardan.

{ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ } *"Allah'a ve ahiret gününe."* Ölümden sonra dirilişe. Yahudi Yahudilikten, Sâbiî Sâbiîlikten, Hıristiyan da Hıristiyanlıktan tevbe ederse.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا } *"İyi amel işleyenlere."* Kendi ile Rabbi arasında halis olarak sâlih amel işlerse.

{ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } *"Korku yoktur."* Karşılarına çıkacak azap konusunda.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } *"Onlar üzülecek de değillerdir."* Artlarında bıraktıkları şeyler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Korku yoktur."* İnsanlar korktuğunda "Onlar üzülecek de değillerdir." İnsanlar üzüldüklerinde.

Bir diğer yorum olarak şöyle de denilmiştir: *"Onlara korku yoktur."* Ölüm kesildiğinde, *"Onlar üzülecek de değillerdir."* Cehennem ateşi bütünüyle kapatıldığında.

لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ وَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ رُسُلًا كُلَّمَا جَآءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Andolsun ki İsrailoğullarından sağlam söz aldık ve onlara elçiler gönderdik. Ama ne zaman bir elçi onlara nefislerinin hoşlanmadığı bir şey getirmişse kimilerini yalanladılar, kimilerini de öldürdüler."

{ لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ } *"Andolsun ki sağlam söz aldık."* İkrar.

{ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ } *"İsrailoğullarından."* Tevrat'ta Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) konusunda ve Allah Teâlâ'ya ortak koşmama konusunda.

{وَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ رُسُلًا كُلَّمَا جَآءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْ} *"Ve onlara elçiler gönderdik. Ama ne zaman bir elçi onlara nefislerinin hoşlanmadığı bir şey getirmişse."* Kalplerine ve Yahudilik dinlerine uygun düşmeyen.

{فَرِيقًا كَذَّبُوا} *"Kimilerini yalanladılar."* Diyor ki, bir grup peygamberi yalanladılar. Hazret-i İsa ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ} *"Kimilerini de öldürdüler."* Diyor ki, bir grup peygamberi öldürdüler. Hazret-i Zekeriyya ve Hazret-i Yahya ('aleyhi's-selâm)'ı.

وَحَسِبُوٓا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

71- "Onlar başlarına bir belâ gelmeyeceğini sandılar da kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah tevbelerini kabul etti. Sonra içlerinden çoğu yine kör ve sağır oldu. Allah onların yapmakta olduklarını hakkıyla görendir."

{وَحَسِبُوٓا اَلاَّ تَكُونَ فِتْنَةٌ} *"Onlar başlarına bir belâ gelmeyeceğini sandılar da."* Bela. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: peygamberleri öldürmeleri ve yalanlamaları dolayısıyla kalplerinin ifsad olmayacağını.

{فَعَمُوا} *"Kör kesildiler."* Hidayete karşı.

{وَصَمُّوا} *"Ve sağır."* Kalpte hakka karşı sağır kesildiler ve Allah Teâlâ'yı inkâr ettiler. Ardından da iman ettiler ve küfürden tevbe ettiler.

{ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ} *"Sonra Allah tevbelerini kabul etti."* Allah Teâlâ onların kusurlarından vazgeçer.

{ثُمَّ عَمُوا} *"Sonra yine kör oldu."* Hidayete karşı.

{وَصَمُّوا} *"Ve sağır."* Hakka karşı sağır oldular ve onu inkâr ettiler.

{كَثِيرٌ مِنْهُمْ} *"İçlerinden çoğu."* Ve küfür üzerine vefat etti.

{وَاللهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ} *"Allah onların yapmakta olduklarını hakkıyla görendir."* Küfürde peygamberleri öldürmelerini ve yalanlamalarını görendir.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اعْبُدُوا اللهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰيهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾

72- "Andolsun ki, 'Allah, Meryem oğlu Mesih'tir.' diyenler küfre düşmüşlerdir. Oysa İsa (onlara), 'Ey İsrailoğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin.' demişti. Çünkü her kim Allah'a ortak koşarsa, Allah ona cenneti haram kılar ve onun varacağı yer ateş olur. Zulmedenler için hiçbir yardımcı yoktur."

{لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ} *"Andolsun ki, 'Allah, Meryem oğlu Mesih'tir.' diyenler, küfre düşmüşlerdir."* Bu Nasturîlerin görüşüdür.

{وَقَالَ الْمَسِيحُ} *"Oysa İsa (onlara), demişti."* İsa ibn Meryem.

{يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اعْبُدُوا اللهَ} *"Ey İsrailoğulları! Allah'a kulluk edin."* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{رَبِّي وَرَبَّكُمْ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللهِ} *"Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan. Çünkü her kim Allah'a ortak koşarsa."* Bu hal üzere ölürse.

{فَقَدْ حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ} *"Allah ona cenneti haram kılar."* Cennete girmeyi.

{وَمَاْوٰيهُ} *"Ve onun varacağı yer."* Son noktası.

{النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ} *"Ateş olur. Zulmedenler için yoktur."* Müşrikler için.

{ مِنْ اَنْصَار } *"Hiçbir yardımcı."* Kendileri için murad edilen şeyden engelleyici.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّآ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

73- "Yine, 'Allah üçten biridir.' diyenler küfre düşmüşlerdir. Oysa tek Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer söyledikleri sözlerden vazgeçmezlerse, onlardan inkâr edenlere can yakıcı bir azap dokunacaktır."

{ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ } *"Yine 'Allah üçten biridir.' diyenler küfre düşmüşlerdir."* Bu görüş de Markusîlerin görüşüdür. Diyor ki, baba, oğul ve Ruhu'l-Kuds.

{ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ } *"Hiçbir ilâh yoktur."* Gökler ve yer ehli için.

{ اِلَّآ اِلٰهٌ وَاحِدٌ } *"Oysa tek Allah'tan başka."* Ne bir çocuğu ne de bir ortağı vardır.

{ وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ } *"Eğer söyledikleri sözlerden vazgeçmezlerse."* Diyor ki, görüşlerinden/sözlerinden ki bunlar Yahudiler ve Hıristiyanlardır, tevbe etmezler ise.

{ لَيَمَسَّنَّ } *"Dokunacaktır."* İsabet edecektir.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ } *"Onlardan inkâr edenlere, can yakıcı bir azap."* Acıtması kalplerine işleyecek halis acıtıcı.

اَفَلَا يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾

74- "Onlar hâlâ Allah'a tevbe edip, ondan bağışlanma istemeyecekler mi? Oysa Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ اَفَلَا يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ } *"Onlar hâlâ Allah'a tevbe edip, mi?"* Görüşlerinden.

{وَيَسْتَغْفِرُونَهُ} *"O'ndan bağışlanma istemeyecekler."* O'nu birleme-yecekler mi?

{وَاللّٰهُ غَفُورٌ} *"Oysa Allah, çok bağışlayan."* Tevbe edip iman edenleri.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat edenlere.

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَاُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَاْكُلَانِ الطَّعَامَ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Meryem oğlu Mesih peygamberden başka bir şey değildir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Onun annesi dosdoğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara âyetleri nasıl açıklıyoruz, sonra bak, onlar nasıl da döndürülüyorlar?"

{مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌ} *"Meryem oğlu Mesih peygamberden başka bir şey değildir."* Mürsel bir peygamberden başka bir şey.

{قَدْ خَلَتْ} *"Gelip geçmiştir."* Geçmiştir.

{مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَاُمُّهُ صِدِّيقَةٌ} *"Ondan önce de peygamberler. Onun annesi dosdoğru bir kadındır."* Annesi peygamber benzeridir.

{كَانَا يَاْكُلَانِ الطَّعَامَ} *"Her ikisi de yemek yerlerdi."* Her ikisi de yemek yiyen kullar idiler.

{اُنْظُرْ} *"Bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ} *"Onlara âyetleri nasıl açıklıyoruz."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i Meryem'in ilah olmadığına dair alametleri.

{ثُمَّ انْظُرْ} *"Sonra bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اَنّٰى يُؤْفَكُونَ} *"Onlar nasıl da döndürülüyorlar?"* Nasıl da yalan söyleyerek döndürülüyorlar.

قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

76- "De ki: Allah'ı bırakıp da sizin için ne yarara ne de zarara gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Allah gerçekten hakkıyla işiten ve bilendir.!"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ} *"Allah'ı bırakıp da şeylere mi tapıyorsunuz?"* Putlara.

{مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا} *"Sizin için ne de zarara gücü yetmeyen."* Dünyada ve ahirette de sizden hiçbir zararı def etmeye gücü yetmeyen.

{وَلَا نَفْعًا} *"Ne yarara."* Diyor ki, dünyada da ahirette de yarar elde etmeye.

{وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ} *"Allah gerçekten hakkıyla işiten."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) ve annesi hakkındaki sözlerinizi.

{الْعَلِيمُ} *"Ve bilendir."* Cezalarınızı.

قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوٓا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَآءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾

77- "De ki: 'Ey Kitap Ehli! Dininiz konusunda, gerçek dışına çıkarak sınırı aşmayın! Bundan önce yoldan çıkıp birçoklarını da yoldan çıkaran, hâlâ doğru yoldan sapan bir toplumun tutkularına uymayın!'"

{قُلْ يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ} *"De ki: "Ey Kitap Ehli!"* Ey Necran ehli.

{لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ} *"Dininiz konusunda, sınırı aşmayın!"* Dininiz hakkında şiddetli davranmayınız.

{غَيْرَ الْحَقِّ} *"Gerçek dışına çıkarak."* Zira dininiz hak din değildir.

{وَلَا تَتَّبِعُوٓا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ} *"Bir toplumun tutkularına uymayın!"* Bir kavmin dinine ve bir kavmin görüşlerine/sözlerine.

{قَدْ ضَلُّوا} *"Yoldan çıkıp."* Hidayetten saparak.

{مِنْ قَبْلُ} *"Bundan önce."* Sizden önce. Ki bunlar reislerdir: Seyyid ve Akib.

{وَاَضَلُّوا كَثِيرًا} *"Birçoklarını da yoldan çıkaran."* Haktan ve hidayetten.

{وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّبِيلِ} *"Hâlâ doğru yoldan sapan."* Hidayet yolundan sapan.

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِيٓ اِسْرَٓاءِيلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوٗدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾

78- "İsrailoğullarından inkâr etmiş olanlar, Dâvud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir. Bu, onların söz dinlememeleri ve sınırı aşmaları yüzündendir."

{لُعِنَ} *"Lânetlenmişlerdir."* Mesh cezasına çarptırılmışlardır.

{الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِيٓ اِسْرَٓاءِيلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوٗدَ} *"İsrailoğullarından inkâr etmiş olanlar, Dâvud diliyle."* Hazret-i Dâvud ('aleyhi's-selâm)'ın beddu-asıyla maymuna dönüştüler.

{وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ} *"Ve Meryem oğlu İsa."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın bedduasıyla domuzlara dönüştüler.

{ذٰلِكَ} *"Bu."* Lanet.

{بِمَا عَصَوْا} *"Onların söz dinlememeleri."* Cumartesi günü hakkında söz dinlememeleri ve sofradan yemeleri.

{وَكَانُوا يَعْتَدُونَ} *"Ve sınırı aşmaları yüzündendir."* Peygamberleri öldürmeleri, masiyetleri helal saymaya çalışmaları nedeniyledir.

كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Onlar, işledikleri kötülüklerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı. Yapmakta oldukları şey ne kötüdür!"

{كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ} *"Onlar, birbirlerini vazgeçirmeye çalışmıyorlardı."* Tevbe etmiyorlardı.

{عَنْ مُنْكَرٍ} *"Kötülüklerden."* Çirkin davranışlardan.

{فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ} *"İşledikleri. Yapmakta oldukları şey ne kötüdür!"* Yani işlemiş oldukları masiyetler ve sınırı aşmaları.

تَرَىٰ كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Onlardan birçoğunu görürsün ki, inkâr eden (ve Allah'a ortak koşanlara) dostluk ederler. Benliklerinin, kendileri için hazırladığı şey ne kötüdür ki Allah onları hışmına uğratmıştır! Onlar sürekli olarak azapta kalacaklardır."

{تَرَىٰ كَثِيرًا مِنْهُمْ} *"Onlardan birçoğunu görürsün ki."* Münafıklardan.

{يَتَوَلَّوْنَ} *"Dostluk ederler."* Nusret ve yardımda.

{الَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr eden (ve Allah'a ortak koşanlara)."* Ka'b ve ashabı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Onlardan birçoğunu görürsün ki." Yahudilerden, Ka'b ve ashabı. "İnkâr edenlerle dostluk ederler." Mekke ehlinin kâfirleri Ebû Süfyan ve ashabıyla.

{لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ} *"Benliklerinin, kendileri için hazırladığı şey ne kötüdür ki."* Yahudilikte ve münafıklıkta.

{أَنْ سَخِطَ} *"Hışmına uğratmıştır!"* Hışmına uğratmak suretiyle.

{اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ} *"Allah onları. Onlar sürekli olarak azapta kalacaklardır."* Ölmezler ve çıkartılmazlar da.

وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

81- "Onlar Allah'a, Peygamber'e ve O'na indirilen (kitaba) iman etmiş olsalardı, o inkârcıları dost edinmezlerdi. Ama onların birçoğu fâsıktırlar."

{وَلَوْ كَانُوا} *"Onlar olsalardı."* Yani münafıklar.

{يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ} *"Allah'a, iman etmiş."* Allah Teâlâ'ya inanıp tasdik etselerdi.

{وَالنَّبِيِّ} *"Peygamber'e "* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ} "*Ve ona indirilen (kitaba)*." Yani Kur'an'a.

{مَا اتَّخَذُوهُمْ} *"O inkârcıları edinmezlerdi."* Yani Yahudileri.

{اَوْلِيَآءَ} *"Dost."* Yardım ve nusrette.

{وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ} *"Ama onların birçoğu."* Kitap Ehli'nden birçoğu.

{فَاسِقُونَ} *"Fâsıktırlar."* Münafıktırlar.

Âyet-i kerime hakkında şöyle de denilmiştir: "*Onlar olsalardı*." Yani Yahudiler. "*Allah'a iman etmiş*." Allah Teâlâ'nın birliğini ikrar etmiş olsalardı. "*Peygambere*." Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e. "*Ve ona indirilene*." Yani Kur'an'a. "*O inkârcıları edinmezlerdi*." Yani Ebû Süfyan ve ashabını. "*Dost*." Yardım ve nusrette. "*Ama onların birçoğu*." Kitap Ehli'nden birçoğu. "*Fâsıktırlar*." Kâfirdirler.

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّا نَصَارٰى ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Yahudileri ve Allah'a ortak koşanları, iman edenlere insanların en şiddetli düşmanı bulursun. 'Biz Hıristiyan'ız.' diyenleri ise iman edenlere sevgide en yakın bulursun. Bu da onların içinde bir takım keşişler ve rahipler bulunması ve onların büyüklük taslamamaları yüzündendir."

Ardından Allah Teâlâ onların Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına olan düşmanlıklarını açıklayarak şöyle buyurdu:

{لَتَجِدَنَّ} *"Bulursun."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً} *"İnsanların en şiddetli düşmanı."* Ve söz/görüş bakımından en çirkin olanı.

{لِلَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edenlere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına.

{الْيَهُودَ} *"Yahudileri."* Benî Kureyza, Benî Nadîr, Fedek ve Hayber Yahudilerini.

{وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا} *"Ve Allah'a ortak koşanları."* Ortak koşanların en şiddetlisi Mekke ehlinin müşrikleridir.

{وَلَتَجِدَنَّ} "*Bulursun.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً} *"Sevgide en yakın."* Bağ yönünden ve söz bakımından en yumuşak olanı.

{لِلَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edenlere."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabına.

{الَّذِينَ قَالُوٓا اِنَّا نَصَارٰى} *"Biz Hıristiyan'ız, diyenleri ise."* Yani Necaşi ve ashabı. Bunlar 32 kişi idiler. Kırk kişi olduğu da denilmiştir. 32 tanesi Habeşlilerden ve sekiz tanesi de Şam rahiplerindendir. Rahip Bahira ve ashabı, Ebrehe, Eşref, İdris, Temmam, Dureyd ve Eymen.

{ذٰلِكَ} *"Bu da."* Sevgi.

{بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ} *"Onların içinde bir takım keşişler bulunması."* Başlarının ortası tıraş edilmiş ibadet ediciler.

{وَرُهْبَانًا} *"Ve rahipler."* Havra ehli olan bilginleridir.

{ وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ } *"Ve onların büyüklük taslamamaları yüzündendir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten.

وَاِذَا سَمِعُوا مَآ اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾

83- "Bu yüzden, sen onların elçiye indirileni dinlediklerinde, tanıdıkları gerçekten dolayı, gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Derler ki: 'Ey Rabbimiz! İman ettik, bizi (gerçeğe) tanıklık edenlerle beraber yaz!'"

{ وَاِذَا سَمِعُوا مَآ اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ } *"Bu yüzden, sen onların elçiye indirileni dinlediklerinde."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilenin Cafer ibn Ebî Talib tarafından okunuşunu dinlediklerinde.

{ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ } *"Gözlerinin dolup taştığını görürsün."* Aktığını.

{ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ } *"Tanıdıkları gerçekten dolayı, yaşla."* Kitaplarındaki Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerinin ve özelliklerinin.

{ يَقُولُونَ رَبَّنَآ } *"Derler ki: Ey Rabbimiz!"* Ey Rabbimiz.

{ اٰمَنَّا } *"İman ettik."* Sana, Kitabına ve Resûlün Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ } *"Bizi (gerçeğe) tanıklık edenlerle beraber yaz!"* Bizi Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in iman eden ümmetinden kıl.

وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ اَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٤﴾

84- "Rabbimizin bizi iyiler arasına katmasını umup dururken, Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin inanmayalım?"

Bundan dolayı kavmi onları bununla kınayınca onlar şöyle dediler;

{ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ الْحَقِّ } *"Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin inanmayalım?"* Diyor ki, bize gelen Kitap ve elçi gibi haktan.

{ وَنَطْمَعُ اَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا } *"Rabbimizin bizi katmasını umup dururken."* Ahirette cennete.

{ مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ } *"İyiler arasına."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinin sâlihleriyle birlikte.

فَاَثَابَهُمُ اللهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾

85- "Söyledikleri (bu) sözden dolayı, Allah da onlara, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetleri mükâfat olarak verdi. İşte iyi davrananların mükâfatı budur!"

{ فَاَثَابَهُمُ اللهُ } *"Allah da onlara mükâfat olarak verdi."* Allah Teâlâ onlara vacip kıldı.

{ بِمَا قَالُوا } *"Söyledikleri (bu) sözden dolayı."* Tevhidi isteyerek kabul etmeleri nedeniyle.

{ جَنَّاتٍ } *"Cennetleri."* Bahçeleri.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْاَنْهَارُ } *"Irmaklar."* Su, süt, şarap ve bal ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } *"İçinde sürekli kalacakları."* Cennette ikamet edecekleri. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ وَذٰلِكَ } *"İşte budur!"* Zikredilen.

{ جَزَآءُ الْمُحْسِنِينَ } *"Mükâfatı iyi davrananların."* Muvahhidlerin. Muhsinlerden kastın söz ve eylemle ihsanda bulunanlar olduğu da söylenmiştir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾

86- "İnkâr edenler ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise, cehennemliklerdir."

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } *"İnkâr edenler."* Allah Teâlâ'yı.

{ وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ } *"Ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ } *"Cehennemliklerdir."* Ateş ehlidirler.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾

87- "Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın ve sınırı aşmayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ } *"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın."* Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından on kişi hakkında nâzil olmuştur. Ebûbekir es-Sıddık, Ömer, Ali, Abdullah ibn Mesud, Osman ibn Maz'un el-Cümahî, Mikdad ibn Esved el-Kindî, Ebû Huzeyfe ibn Utbe'nin mevlası Salim, Selman-ı Fârisî, Ebû Zer, Ammâr ibn Yâsîr. İsmi zikredilen sahabeler Osman ibn Maz'un'un evinde ancak yaşayabilecekleri kadar bir şey yiyeceklerine ve içeceklerine, hanımlarına varmayacaklarına, et ve et yağı yemeyeceklerine, nefislerini keseceklerine dair anlaşmada bulundular. Bunun üzerine Allah azze ve celle onları bu davranıştan engelleyerek haklarında bu âyet-i kerimeyi indirdi. "*Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın.*" Yiyecek, içecek ve cinsel münasebeti.

{ وَلَا تَعْتَدُوا } *"Ve sınırı aşmayın."* Cinsel organları kesmekle.

{ اِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ } *"Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez."* Müsle konusunda helalden harama geçerek.[16]

---

16 a) İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bir adam Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e geldi ve 'Ben et yediğim zaman kadınları arzu ettiğim ve şehvetimin etkisinde kaldığım için et yemeyi kendime haram kıldım' dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ

(يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا)

'*Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın ve sınırı aşmayın. Çünkü Allah sınırı aşanları sevmez. Allah'ın size verdiği helal ve temiz rızıklardan yiyin.*' âyetini indirdi." Tirmizî der ki: "Bu hadis hasen garibtir. Bazıları bu hadisi Osman ibn Sa'd'dan, mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, 3054. hadis. Haber ravilerin birbirinden dinlemesi itibariyle muttasıldır. Osman ibn Sa'd el-Kâtib dışındaki sened tabakasındaki diğer kişiler sikadır. Söz konusu şahıs ise zayıftır.

Bu haberin isnad zincirinde Ebû Hafs Amr ibn Ali, Ebû Asım, Osman ibn Sa'd ve İkrime bulunmaktadır. İkrime'nin tercüme-i halini sunmuş ve sika olduğunu belirtmiştik.

Ebû Hafs Amr ibn Ali ibn Bahr ibn Küneyz el-Fellas es-Sayrafi el-Bahilî. Sika ve hâfızdır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 75, 640; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 487, 502 nolu madde.

Ebû Asım. Dahhak ibn Muhalled ibn Dahhak ibn Müslim eş-Şeybânî el-Basrî. Nebil lakabıyla şöhret bulmuştur. Sika ve sebttir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 373, 16 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 366, 360 nolu madde.

Osman ibn Sa'd el-Kâtib Ebûbekir el-Basrî. Zayıftır. Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 9, 61 nolu madde; *Mizânü'l-İtidâl*, c. 3, s. 34, 5511 nolu madde.

Hadisin isnadında bir kopukluk bulunmamaktadır. Ravilerin bütünü hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 80, 120 nolu madde; c. 4, s. 450, 783 nolu madde; c. 7, s. 117.

b) Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber de Tirmizî'nin yukarıdaki rivayetini destekler mahiyettedir. İbn Abbâs Allah Teâlâ'nın (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ) "*Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz ve güzel şeyleri haram saymayın.*" ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Bu âyet Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından bir topluluk hakkında nazil olmuştur. Bunlar: 'Bizler cinsel organlarımızı keselim, dünya arzularını terk ederiz ve rahipler gibi yeryüzünde geziniriz' demişlerdi. Bu husus, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ulaşınca onlara haber gönderip çağırdı ve duyduğunu kendilerine anlattı. Onlar: 'Evet' dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber buyurdu ki: 'Fakat ben, oruç tutar ve bozarım. Namaz kılar ve uyurum. Kadınlarla evlenirim. Kim, benim sünnetime sa-

وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا وَّاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿٨٨﴾

88- "Allah'ın size verdiği helal ve temiz rızıklardan yiyin. Siz kendisine inanmış olduğunuz Allah'tan sakının!"

{ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا } *"Allah'ın size verdiği helal ve temiz rızıklardan yiyin."* Yiyecekten ve içecekten.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيْٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ } *"Siz kendisine inanmış olduğunuz Allah'tan sakının!"* Müsle konusunda ve Allah Teâlâ'nın size helal kıldığı şeyleri haram kılma konusunda.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيْٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُّؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُّمُ الْاَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهٗٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسٰكِيْنَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُوْنَ اَهْلِيْكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوْٓا اَيْمَانَكُمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿٨٩﴾

89- "Allah sizi, kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerinizden dolayı değil, fakat kendinizi, bilerek bağladığınız yeminlerden sorumlu tutar. Bozulan yeminin kefareti; ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on yoksulu doyurmak veya onları giydirmek yahut da bir köle azat etmektir. Kim bunları bulamazsa, üç gün oruç tutar. İşte bunlar yemin ettiğinizde, yeminlerinizi bozmanın kefaretidir. Ancak siz, (yine de) yeminlerinizi tutun! Allah şükretmeniz için, âyetlerini size böylece açıklamaktadır."

---

rılırsa o, bendendir. Kim de benim sünnetime sarılmazsa o, benden değildir.'" Taberî, c. 7, s. 10. Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin hasen haber değerinde olduğunu önceki sayfalarda belirtmiştik.

c) Bu rivayetlerde gelen açıklamalara göre; âyetten muradın Allah Teâlâ'nın helalini haram kılma suretiyle bir haddi aşış olduğu görülmektedir. Zira bir şeyi helal ve haram kılma yetkisinin Allah azze ve celleye özgü olduğu bilinmektedir. Böyle bir davranışta bulunan kimse her ne kadar Allah'a yakınlaşmayı arzu etmekteyse de haddi aşmış demektir.

{ لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيٓ اَيْمَانِكُمْ } *"Allah sizi, kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerinizden dolayı değil."* Lağv yeminlerinizin kefaretinden dolayı.

{ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَ } *"Fakat kendinizi, bilerek bağladığınız yeminlerden sorumlu tutar."* Kalplerinizin içindeki yeminlerle.

{ فَكَفَّارَتُهٗٓ } *"Bozulan yeminin kefareti."* Lağv olmayan yeminin kefareti.

{ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ } *"Ortalamasından on yoksulu doyurmak."* En adil olanından.

{ مَا تُطْعِمُونَ اَهْلِيكُمْ } *"Ailenize yedirdiğinizin."* Onları gıdalandırdığınız ve yaşattığınız ekmek ve katık.

{ اَوْ كِسْوَتُهُمْ } *"Veya onları giydirmek."* Yahut avretlerini örtecek ya da gömlek olacak veya izar olacak on yoksulun giydirilmesi.

{ اَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ } *"Yahut da bir köle azat etmektir."* Nasıl olursa olsun.

{ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ } *"Kim bunları bulamazsa."* Bu üç şeyden birisini bulamayan.

{ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ } *"Üç gün oruç tutar."* Peş peşe.

{ ذٰلِكَ } *"İşte bunlar."* Zikredilen şeyler.

{ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ } *"Yemin ettiğinizde, yeminlerinizi bozmanın kefaretidir."* Yeminlerinizi bozduğunuzda.

{ وَاحْفَظُوٓا اَيْمَانَكُمْ } *"Ancak siz, (yine de) yeminlerinizi tutun!"* Yeminlerinizin sözcüklerini ve yeminlerinizin kefaretini.

{ كَذٰلِكَ } *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ } *"Allah âyetlerini size açıklamaktadır."* Yeminin kefaretini açıkladığı gibi emrini ve nehyini.

{ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } *"Şükretmeniz için."* Emir ve nehy konusunda açıklamasına teşekkür etmeniz için.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾

90- "Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikilen taşlar (putlar) ve fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ } *"Ey iman edenler! Şarap."* Aklı örten içki.

{ وَالْمَيْسِرُ } *"Kumar."* Kumarın bütünü.

{ وَالْاَنْصَابُ } "*Dikilen taşlar (putlar).*" Putlara kulluk ediş.

{ وَالْاَزْلَامُ } *"Ve fal ve şans okları."* Kadehlerin/okların kullanımı.

{ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ } *"Şeytan işi birer pisliktir."* Şeytan'ın emri ve vesvesesiyle haramdır.

{ فَاجْتَنِبُوهُ } *"Bunlardan uzak durun ki."* Onu/bunları terk ediniz ki.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } *"Kurtuluşa eresiniz."* Hışım ve azaptan kurtulasınız da ahirette güvende olasınız.[17]

---

17 a)Ebû Dâvûd, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ) "*Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın.*" (4/Nisa/43) ile (يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَآ اِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ) "*Sana şarabı ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde büyük bir günah ve insanlar için bir takım yararlar vardır.*' (2/Bakara/219) âyetlerini Maide Sûresi'nde bulunan "*Şarap, kumar, dikilen taşlar (putlar) ve fal ve şans okları.*" âyeti nesh etmiş bulunmaktadır. Ebû Dâvûd, Eşribe, 1. bâb, 3672 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî de Ebû Dâvûd kanalıyla rivayet etmektedir. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, Eşribe, "İçki hakkında gelen haberler" bâbı. Bu haberin senedinde yanılmakla töhmetlenen Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bulunmaktadır. Diğer taraftan bu haber kendisinden daha sika olan Yahya ibn Vâdıh'ın haberiyle çatışmaktadır. İbn Vâdıh o haberi İkrime ve Hasan-ı Basrî'den rivayet etmiştir. Bu rivayeti daha öncede incelemiş ve hakkında açıklamalarda bulunmuştuk.
b) Ebû Dâvûd'un haberinde İbn Abbâs Kur'an-ı Kerim'de içkinin yasaklanmasını içeren âyetleri zikredişi geçmektedir. İlki Bakara Sûresi'ndeki

اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

91- "Şeytan içki ve kumar yoluyla, aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. O halde, (bütün bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?"

(يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَآ اِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ) "*Sana şarabı ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde büyük bir günah ve insanlar için bir takım yararlar vardır.*" (2/Bakara,/219) âyettir. Kesin bir yasak söz konusu değildir. Bu âyet içki ve kumardan sakındırmaktadır. Zira içkinin verdiği zarar yararından daha fazladır. İkincisi; Nisâ Sûresi'ndeki (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ) "*Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın.*" (4/Nisa/43) âyettir. Bu âyet-i kerime namaz vakitlerinin yakınlaşması halinde içkinin yasaklanmasını kesin bir şekilde ifade etmektedir. Üçüncüsü ise Maide Sûresi'ndeki

(يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) "*Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikilen taşlar (putlar) ve fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz.*" âyettir. Bu âyet kesin bir şekilde içki ve kumarı yasaklamaktadır. İbn Abbâs'ın haberine göre; bu sonuncu âyet diğer iki âyeti nesh etmiştir. Tabi bu âyetin diğer âyetleri neshi diğer âyetlerde geriye kalan mübahlık bölümünü nesh ediştir. Zira önceki âyetlerde de kısmî bir yasaklama söz konusudur. Örneğin; içkili haldeyken namaza yaklaşılmaması da başlı başına bir yasağı barındırmaktadır. Bu durumda bu sonuncu âyet diğer âyetlerde değinilmeyen kısmı da yasaklamaktadır.

Klasik ulema içki ile ilgili âyetlerde bir tedriciliğin olduğunu kabul etmektedir. Bu bağlamda ileri sürülen gerekçe son derece açıktır. İçkinin su gibi tüketildiği bir toplumda aniden içkinin yasak oluşunun belirtilmesi ve muhataba böyle bir teklifin yüklenmesi bir kısım insanlar tarafından yerine getirilmesi meşakatli bir emir haline dönüşür. Böylece tedrici bir yasaklamaya gidilmiştir. Maide Sûresi'ndeki âyette geçen namazdan ve Allah'ın zikrinden alıkoyması, düşmanlık ve kini doğurması gibi etmenler belirtilerek içki ile ilgili son hüküm belirtilmiş oluyor.

c) Âyette geçen (رِجْسٌ) "Rics" sözcüğü pis ve necis şey demektir. *Lisânü'l-Arab,* R-C-S maddesi. Âyetin ifade ettiği şöyle şekillenmektedir: Allah Teâlâ'nın bu âyette zikretmiş olduğu içki, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları büyük günah olmaları nedeniyle şeran çirkin olan iğrenç şeylerdir. Zira Allah Teâlâ bunlar hakkında (مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ) "*şeytan işi*" buyurmaktadır. Yani bunlar şeytanın süsleme ve vesvesesindendir.

{ اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَآءَ فِي الْخَمْرِ } *"Şeytan içki yoluyla, aranıza düşmanlık ve kin sokmak, ister."* Çakırkeyf olduğunuzda.

{ وَالْمَيْسِرِ } *"Ve kumar."* Meysir kumardır ki, çünkü malınızı yitirmenize neden olur.

{ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ } *"Sizi Allah'ı anmaktan alıkoymak."* Diyor ki, içki sizi Allah Teâlâ'ya taatten alıkoyar.

{ وَعَنِ الصَّلٰوةِ } *"Ve namaz kılmaktan."* Diyor ki, beş vakit namazdan çevirmek.

{ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ } *"O halde, (bütün bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?"* Hâlâ caymadınız mı?

وَاَطِيعُوا اللهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

92- "Allah'a itaat edin, elçiye de itaat edin ve karşı gelmekten sakının. Eğer (itaatten) yüz çevirirseniz, bilin ki elçimize düşen, sadece açıkça bildirmektir."

{ وَاَطِيعُوا اللهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ } *"Allah'a itaat edin, elçiye de itaat edin."* İçkinin haram kılınışı konusunda.

{ وَاحْذَرُوا } *"Ve karşı gelmekten sakının."* Onu helal kılma veya içme konusunda.

{ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ } *"Eğer (itaatten) yüz çevirirseniz."* İçkinin haram kılınışı konusunda Allah Teâlâ'ya ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e itaatten.

{ فَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا } *"Bilin ki elçimize düşen, sadece."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ الْبَلَاغُ } *"Bildirmektir."* Allah Teâlâ'dan geleni bildirmek.

{ الْمُبِينُ } *"Açıkça."* Bildiğiniz dille/lügatle.

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوٓا
اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا
وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾

93- "İman edip iyi işler yapanlara, -Allah'tan korktukları, inanarak iyi işler yaptıkları, Allah'tan korktukları, inanmaya devam ettikleri, yine Allah'tan korktukları ve iyi işler yapmayı sürdürdükleri sürece- daha önce yediklerinden dolayı bir günah yoktur. Çünkü Allah, iyi iş yapanları sever."

Ardından Muhacir'den ve Ensar'dan bazı kişiler hakkında şu âyet indi. Zira bu kişilerin Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e *"İçkinin haram kılınışından önce içimizden içki içerek vefat eden kişilerin durumu nasıl olacak?"* diye soruları üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip... yoktur."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"İyi işler yapanlara."* Kendileri ile rableri arasında.

{جُنَاحٌ} *"Bir günah."* Günah.

{فِيمَا طَعِمُوٓا} *"Daha önce yediklerinden dolayı."* Tattıklarından ötürü. Bu durum içkinin haram kılınışından önce içki içen ölü ve diri kişiler hakkındadır.

{اِذَا مَا اتَّقَوْا} *"Allah'tan korktukları sürece."* Küfür, şirk ve hayasızlıklardan.

{وَاٰمَنُوا} *"İnanmaya devam ettikleri."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"İyi işler yaptıkları."* Kendileri ile Rabbleri arasında.

{ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا} *"Yine Allah'tan korktukları inanmaya devam ettikleri."* Yani içkinin haram kılınışının ardından yaşayıp da içkinin haram kılınışına inananlar.

{ثُمَّ اتَّقَوْا} *"Allah'tan korktukları."* İçkiyi içme konusunda.

{وَاَحْسَنُوا} *"Ve iyi işler yapmayı sürdürdükleri sürece."* İçmeyi terk edenler.

{وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ} *"Çünkü Allah, iyi iş yapanları sever."* İçki içmeyi terk etme konusunda. Bu da açıklanmasından önce içki içen diriler hakkındadır.[18]

---

18 a) İmam Ahmed, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "İçkiyi haram kılan buyruk nazil olunca, ashabtan bazıları: 'İçki içtiği halde aramızdan ölenlerin durumu nasıl olacak' dediler. Bunun üzerine (لَيْسَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوٓا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ) *'İman edip iyi işler yapanlara, -Allah'tan korktukları, inanarak iyi işler yaptıkları, Allah'tan korktukları, inanmaya devam ettikleri, yine Allah'tan korktukları ve iyi işler yapmayı sürdürdükleri sürece- daha önce yediklerinden dolayı bir günah yoktur. Çünkü Allah, iyi iş yapanları sever.*' âyeti nazil oldu." *Müsned-i İmam Ahmed*, c. 1, s. 234. Bu haberin isnad zincirini Veki, İsrail, Semmak ve İkrime oluşturmaktadır. Veki, İsrail, Semmak ve İkrime'nin bütününün tercüme-i halini sunmuştuk. Bu haberin senedinde yukarıda belirttiğimiz ve sıkıntılı gördüğümüz Semmak bulunmaktadır. Semmak'ın ömrünün son dönemlerinde hâfızasının değiştiği, özellikle de İkrime'de yaptığı nakillerde problem bulunduğu bilinmektedir.
b) Gerçi İmam Ahmed bu haberi, başka bir kanaldan İsrail'den bu isnadla rivayet etmektedir. *Müsned-i İmam Ahmed*, c. 1, s. 272. İmam Tirmizî de bu haberi, bu isnadla ve İsrail kanalıyla da rivayet etmekte sonunda da haber hakkında "*Bu hadis hasen sahihtir*" notunu düşmektedir. Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, 3052 nolu hadis. Hâkim de bu haberi bu isnadla ve İsrail kanalıyla da rivayet etmektedir. Hâkim haberin sahih bir isnada sahip olduğunu ancak Buharî ve Müslim tarafından tahric edilmediğini belirtir. *el-Müstedrek*, Eşribe, c. 4, s. 143 İmam Ahmed'in rivayet ettiği haber ızdırabın olduğu bir haberse de İmam Buharî'nin rivayet ettiği Enes haberi bu haberin içeriğini desteklemektedir. Enes şöyle der: "Ebû Talha'nın evinde içki içenlere içki veriyordum. Bunun üzerine içkinin haram kılındığına dair buyruk nazil oldu. Peygamber bir münadiye bunu yüksek sesle ilan etmesini emredince, Ebû Talha şöyle dedi: 'Dışarı çık da bu sesin ne olduğuna bir bak.' Dışarı çıktım, gelip şöyle dedim: 'Bu, '*Haberiniz olsun muhakkak içki artık haram kılındı*' diye ilan eden bir münadidir.' Bu sefer Ebu Talha şöyle dedi: 'Git ve o şarabı dök.' O şarap, el-Fadih (diye bi-

linen, yarılmış taze hurmadan yapılıp ateşte pişirilmeyen bir şaraptı) den yapılmıştı." (Enes devamla.) Der ki: "Şarap, Medine sokaklarında akıp gitti. Kimisi şöyle dedi: Karınlarında (şarap) bulunduğu halde bir topluluk öldürüldü. Bunun üzerine Allah azze ve celle '*İman edip iyi işler yapanlara, -Allah'tan korktukları, inanarak iyi işler yaptıkları, Allah'tan korktukları, inanmaya devam ettikleri, yine Allah'tan korktukları ve iyi işler yapmayı sürdürdükleri sürece- daha önce yediklerinden dolayı bir günah yoktur. Çünkü Allah, iyi iş yapanları sever.*' âyetini indirdi." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, 4620 nolu hadis. İmam Tirmizî'nin de Bera'dan rivayet ettiği şu haber de aynı şekilde İbn Abbâs'ın rivayetini desteklemektedir: "İçkiyi yasaklayan âyet nazil olduğunda halk, yasaklanmazdan önce içenlerin durumu nasıl olacak, diye sormaya başladılar. Bunun üzerine (لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ) '*İman edip sâlih amel işlemiş olanlara yaptıklarından dolayı bir vebal yoktur.*' âyeti nazil oldu." Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, 3050 ve 3051. hadisler. Bu son iki haberin de yardımıyla İbn Abbâs'ın haberinin değer kazandığını söyleyebiliriz. Zira böylece Semmak'ın bu haberde yanılmadığını, hafızasının değişmesinden önce dinlediğini dile getirebiliriz.

c) Bu âyet bir yönüyle kelâm sahasını da ilgilendirmektedir. Zira "Kendisine peygamber gelmemiş toplumların durumu nasıl olacak?" şeklindeki günümüzde de merak edilen bir soruya dolaylı yoldan bir işaret vardır. Sorumlu olmadığını belirtenler "İkabü bi la beyanin zulmün (açıklama yapmaksızın cezalandırmak zulümdür)" ifadesinin delili olabilecek bir niteliktedir. Zira Allah Teâlâ, içkinin kesin bir şekilde haram kılınmasından önce içmiş olmalarından dolayı ilahî emre muhalif davranmış olarak kabul edilmemektedir.

d) Ayrıca tarihî süreçte bu âyet ilk dönemlerde Kudame ibn Maz'un gibi bir sahabe tarafından yanlış anlaşılmaya dahi mahal olmuştur. (... اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا) "*Sakınıp da iman etmeleri halinde.*" Âyetin sonuna kadar olan bölüm günahın kaldırılmasına ve sorumluluğun olmadığına yönelik bir kayıt değildir. Zira bir insandan tattığı şeylerde günahın kaldırılması o şahsın takva ehli olması ve iman etmesiyle değil, tattığı şeyin helal oluşuna bağlıdır. "Bu şart niçin bu âyette zikredilmiştir?" diye sorulabilir. Cevap Allah azze ve cellenin bu âyetten önce geçmiş olan mü'minlerin övücü özelliklerine işaret etmektedir.

a) Hâkim en-Nîsâbûrî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: İçki içenlere Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) dönenimde ellerle, ayakkabılarla ve sopalarla vurulurdu. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) vefat edinceye kadar bu böyle devam etti. Ebûbekir'in halifeliği döneminde içki içenler, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dönemindekilerden daha fazlaydı. O bakımdan Ebûbekir şöyle dedi: "Keşke içki içenler için bir hadd tayin etsek" dedi. Ebûbekir vefat edinceye kadar onlara kırkar sopa vururdu. Ondan sonra gelen Ömer de aynı şekilde kırkar sopa vurarak cezalandırıyordu. Nihayet ona ilk muhacirlerden içki içmiş birisi getirildi. Ona sopa vurulmasını emretti. Adam: "Bana niye sopa vurdun? Benimle senin aranda Allah'ın Kitabı hakem olsun" dedi. Hz. Ömer şöyle dedi: "Peki, Allah'ın Kitabı'nın neresinde sana sopa vuramayacağımı

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهٗٓ اَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهٗ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيمٌ ٩٤

görüyorsun?" Bunun üzerine adam şöyle dedi: "Allah azze ve celle kitabında (لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوٓا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) '*İman edip iyi işler yapanlara, -Allah'tan korktukları, inanarak iyi işler yaptıkları, Allah'tan korktukları, inanmaya devam ettikleri, yine Allah'tan korktukları ve iyi işler yapmayı sürdürdükleri sürece- daha önce yediklerinden dolayı bir günah yoktur. Çünkü Allah, iyi iş yapanları sever.*" diye buyurmaktadır, işte ben de iman edip sâlih amel işleyen, sonra sakınıp iman eden, sonra yine sakınıp ihsan edenlerdenim. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte Bedir, Hudeybiye, Hendek ve bütün önemli vakalarda hazır bulundum." Hz. Ömer şöyle dedi: "Bu söylediklerine karşı cevap vermiyor musunuz?" İbn Abbâs dedi ki: "Bu âyet-i kerimeler, daha önce geçenler için bir mazeret, geri kalan insanlara karşı da bir delildir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (آ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) '*Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikilen taşlar (putlar) ve fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan uzak durun ki, kurtuluşa eresiniz.*'" Sonra, diğer âyeti de okuyarak devam etti. "Eğer bu gerçekten iman edip sâlih amel işleyen kimselerden olsaydı, şüphesiz ki, Allah ona içki içmesini yasaklamış bulunmaktadır." Bu sefer Ömer şöyle dedi: "Doğru söyledin, Peki görüşünüz nedir?" Bu sefer Ali (radıyallâhu 'anh) şöyle dedi: "Şüphesiz bir kimse içti mi sarhoş olur. Sarhoş oldu mu, hezeyan eder. Hezeyan etti mi de iftiralarda bulunur. Müfteri kimseye de seksen sopa vurulur." Bunun üzerine Hz. Ömer emrederek ona seksen sopa vuruldu. *El-Müstedrek*, c. 4, s. 375, Hûdûd. Beyhakî bu haberi İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 8, s. 320, Eşribe, "İçkinin haddi" bâbı.

f) Bu rivayet, âyetin ilk dönem Müslümanları arasında bazı kişiler tarafından yanlış anlaşıldığını gözler önüne sermektedir. Onlar âyetteki kaydın takvalı bir şekilde davranılması halinde sanki içki içilmesinin günah olmayacağı sonucuna ulaşmışlardır. İbn Abbâs ise âyetteki kaydın nehyden önce vefat etmiş olanlar için bir özür olduğunu belirtmiş ve âyeti bu şekilde tefsir etmiştir.

g) Zemahşerî'nin de âyetin sebeb-i nüzûlünün kriteri hakkında bu âyetin tefsiri bağlamında bir açıklaması bulunmaktadır ki, konuyla ilgili sorunları bertaraf etmektedir. Zemahşerî şöyle der: "Mü'minler haram kılınan şeylerden sakınıp da sonra takvalı davranır ve iman ederlerse sonra yine sakınıp ihsanda bulunurlarsa tatmış oldukları mübah şeylerde herhangi bir günah söz konusu değildir. Bu anlama göre iman, takva ve ihsandaki tavırlarını övmektedir." *El-Keşşâf*, c. 1, s. 643.

94- "Ey iman edenler! Andolsun Allah, ellerinizle ve oklarınızla ulaşabileceğiniz bir av hayvanıyla sizi dener ki gizlide kendisinden kimin korktuğunu ortaya çıkarsın. Kim bundan sonra sınırı aşarsa onun için can yakıcı bir azap vardır."

Ardından Hudeybiye Barışı yılında avın haram kılınışı hakkında âyet inerek şöyle buyurdu:

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ} *"Andolsun Allah, bir av hayvanıyla sizi dener ki."* Diyor ki, kara avıyla sizi sınar.

{تَنَالُهٗٓ اَيْدِيكُمْ} *"Ellerinizle ulaşabileceğiniz."* Kuş yavruları ve yumurtaları.

{وَرِمَاحُكُمْ} *"Ve oklarınızla."* Hudeybiye yılında ulaşabileceği vahşi hayvanlara.

{لِيَعْلَمَ اللّٰهُ} *"Allah ortaya çıkarsın."* Ta ki Allah Teâlâ göstersin.

{مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ} *"Gizlide kendisinden kimin korktuğunu."* Avı terk edeni.

{فَمَنِ اعْتَدٰى} *"Kim sınırı aşarsa."* Kasıtlı olarak.

{بَعْدَ ذٰلِكَ} *"Bundan sonra."* Buna cezanın olduğuna hükmettikten ve açıkladıktan sonra.

{فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ} *"Onun için can yakıcı bir azap vardır."* Acıtıcı bir vuruş vardır. Bu öyle bir vuruştur ki, karnını ve sırtını dolduran acıtıcı bir vuruştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَآءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا

لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهٖ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

95- "Ey iman edenler! Siz ihramlı iken av hayvanını öldürmeyin! İçinizden kim onu isteyerek öldürürse, öldürdüğünün dengi olan bir hayvan cezası vardır ki, bu; ya içinizden iki adaletli kişinin belirleyeceği, Kâbe'ye gönderilecek bir kurban veya yoksulları doyurmaktan ibaret olan bir kefaret, ya da buna denk olacak şekilde oruç tutmaktır. Bu ceza, (ihramlının) işlediği suçun karşılığını tatması içindir. Allah geçmişte yapılanları affetmiştir. Ancak kim bu suça yeniden dönerse Allah onu cezalandırır. Çünkü Allah çok güçlü olan, öç alandır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ } *"Ey iman edenler! Siz ihramlı iken av hayvanını öldürmeyin!"* Veya Harem'de iken.

{ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا } *"İçinizden kim onu isteyerek öldürürse."* Bu âyet-i kerime Ebu'l-Yüsr ibn Amr hakkında nâzil olmuştur. O ihramlı bulunduğunu unutarak kasten bir hayvan avladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında bu âyeti indirdi. Sizden kim ihramlı olduğunu unutarak kasten bir hayvanı avlarsa.

{ فَجَزَآءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهٖ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ } *"Öldürdüğünün dengi olan bir hayvan cezası vardır ki, bu; ya içinizden iki adaletli kişinin belirleyeceği."* İki hakemin onun yerini tutacağına dair hükmettiği şey.

{ هَدْيًا } *"Bir kurban."* Kendisiyle kurbanlık alacağı.

{ بَالِغَ الْكَعْبَةِ } *"Kâbe'ye gönderilecek."* Kâbe'ye ulaştırılacak.

{ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ } *"Veya yoksulları doyurmaktan ibaret olan bir kefaret."* Diyor ki; ya da dirhemlerle onun yerini tutacak. Yiyeceklerle dirhemler. Mekke ehlinin yoksullarını onunla doyurur.

{ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا } *"Ya da buna denk olacak şekilde oruç tutmaktır."* Diyor ki, eğer yiyecek bulamazsa yarım sa'ın yerini bir gün oruç tutmak alır.

{لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهٖ} *"Bu ceza, (ihramlının) işlediği suçun karşılığını tatması içindir."* İşinin cezasıdır.

{عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ} *"Allah geçmişte yapılanları affetmiştir."* Haram kılınışından önce.

{وَمَنْ عَادَ} *"Ancak kim bu suça yeniden dönerse."* Buna hükmettikten ve dünyada da acıtıcı bir azap koyduktan sonra.

{فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ} *"Allah onu cezalandırır."* Allah Teâlâ ondan intikam alıncaya kadar terk eder.

{وَاللّٰهُ عَزِيزٌ} *"Çünkü Allah çok güçlü olan."* İntikam almakla.

{ذُو انْتِقَامٍ} *"Öç alandır."* Cezalandırma sahibidir.

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Hem size hem de kafilenize fayda olmak üzere deniz avı yapmak ve onu yemek size helal kılındı. İhramda olduğunuz sürece kara avı ise size haram kılındı. Huzurunda toplanacağınız Allah'tan sakının!"

{أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ} "*Deniz avı yapmak size helal kılındı.*" Bu âyet-i kerime Benî Müdlec'den bir topluluk hakkında nâzil oldu. Bunlar balıkçı idiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den deniz yiyeceğini ve deniz suyunun çekilip azalması sonucunda kalan balıklardan sordular. Bunun üzerine Allah azze ve celle "*Deniz avı yapmak size helal kılındı.*" âyetini indirdi.

{وَطَعَامُهُ} *"Ve onu yemek."* Yani suyun üstüne bıraktığı ve suyun dışa attığı şeyi.

{مَتَاعًا لَكُمْ} *"Hem size fayda olmak üzere."* Sizin için menfaattir.

{وَلِلسَّيَّارَةِ} *"Hem de kafilenize."* Tuzlu yolda (denizde) yolculuk yapan.

{ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا } *"İhramda olduğunuz sürece kara avı ise size haram kılındı."* Ya da Harem'de.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ } *"Allah'tan sakının!"* Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ } *"Huzurunda toplanacağınız."* Siz ihramlıyken ve Harem bölgesindeyken size haram kıldığı av konusunda.

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَآئِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٩٧﴾

97- "Allah, saygıya lâyık ev olan Kâbe'yi, haram ayı, hac kurbanını ve gerdanlıklı kurbanlıkları, insanların (din ve dünya işlerinin) yerine gelmesine bir sebep kıldı. Bu da, göklerde ve yerde ne varsa hepsini Allah'ın bildiğini, O'nun her şeyi hakkıyla bilmekte olduğunu (sizin de) anlamanız içindir."

{ جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا } *"Allah, saygıya lâyık ev olan Kâbe'yi, yerine gelmesine bir sebep kıldı."* Emniyet ve işlerin yerine getirildiği.

{ لِّلنَّاسِ } "*İnsanların (din ve dünya işlerinin)*." İbadet konusunda.

{ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ } *"Haram ayı."* Emniyet ayı kıldı.

{ وَالْهَدْيَ } *"Hac kurbanını."* Orada hac kurbanı olan, beraberinde getirdiği kurbanlığı Kâbe'ye hediye olarak gönderilen.

{ وَالْقَلَآئِدَ } *"Ve gerdanlıklı kurbanlıkları."* Emniyetli kılmıştır. Kalaid; üzerinde Harem'in ağaçlarından birisine ait gerdanlık bulunan kurbandır. Allah Teâlâ bu kurbanı orada bulunmasından dolayı emniyet kılmıştır.

{ ذٰلِكَ } *"Bu da."* Zikredilen şeyler.

{ لِتَعْلَمُوْٓا } *"(Sizin de) anlamanız içindir."* Bilmeniz içindir.

{ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ } *"Göklerde ne varsa hepsini Allah'ın bildiğini."* Göklerde olanın faydasını.

{ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } *"Ve yerde. O'nun her şeyi hakkıyla bilmekte olduğunu."* Onun faydasını ve ehlinin faydasını.

اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٨﴾

98- "Biliniz ki Allah, hem cezası çok şiddetli olan, hem de çok bağışlayan ve çok merhametli olandır."

{ اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } *"Biliniz ki Allah, hem cezası çok şiddetli olan."* Allah Teâlâ'nın haram kıldığı şeyi helal kılmaya çalışana.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ } *"Hem de çok bağışlayan."* Kusurdan geçendir.

{ رَحِيمٌ } *"Ve çok merhametli olandır."* Tevbe edene karşı.

مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾

99- "Peygamber'e (vahyi) tebliğ etmekten başka bir şey düşmez. Allah, açığa vurduğunuz şeyleri de gizlediğiniz şeyleri de bilir."

{ مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ } *"Peygamber'e (vahyi) tebliğ etmekten başka bir şey düşmez."* Allah Teâlâ'dan geleni.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ } *"Allah, açığa vurduğunuz şeyleri de bilir."* İzhar ettiğiniz hayrı ve şerri.

{ وَمَا تَكْتُمُونَ } *"Gizlediğiniz şeyleri de."* Hayrı ve şerri. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Allah açığa vurduğunuz şeyleri." Yani kendi aranızda izhar ettiğiniz "*Gizlediğiniz şeyleri de.*" Şureyh'in malını almakla birbirinizden gizlediğiniz şeyleri.

قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَآ اُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾

100- "De ki: "Pis olan şeylerin çokluğu hoşunuza gitse de, pis olanla temiz olan bir olmaz. O halde ey akıl sahipleri! Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz."

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Şureyh'in sevk ettiği Serh ehline de ki:

{ لاَ يَسْتَوِي الْخَبِيثُ } *"Pis olanla bir olmaz."* Haram olan Şureyh'in malı.

{ وَالطَّيِّبُ } *"Temiz olan."* Şureyh'in sevk ettiği helal mal.

{ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ } *"Pis olan şeylerin çokluğu hoşunuza gitse de."* Haram olan malların.

{ فَاتَّقُوا اللهَ } *"O halde, Allah'tan sakının ki."* Haram malı alma konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ يَآ اُولِي الْاَلْبَابِ } *"Ey akıl sahipleri!"* Ey akıl ve kavrayış ehli.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ } *"Kurtuluşa eresiniz."* Ta ki hışımdan ve azaptan kurtulasınız.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَآءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَاِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

101- "Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Kur'an indirilirken, onları sorarsanız size açıklanır. Allah, bunlardan (açıklama bulunmayanları) affetmiştir. Allah çok bağışlayan, çok yumuşak davranandır."

Bu âyet-i kerime Hâris ibn Yezid hakkında nâzil olmuştur. Hâris, *"Evi hac etmeleri insanlar üzerine Allah Teâlâ'nın bir hakkıdır."* âyeti nâzil olunca Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den *"Her yıl mı ey Allah'ın Resûlü?"* diyerek sorunca Allah Teâlâ onu bu davranıştan yasaklayarak şöyle buyurdu: "Ey İman edenler."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْئَلُوا} *"Ey iman edenler! Sormayın."* Peygamberinize.

{عَنْ اَشْيَآءَ} *"Şeyleri."* Muhakkak Allah Teâlâ onları affetmiştir.

{اِنْ تُبْدَ لَكُمْ} *"Size açıklandığı takdirde."* Size emredilen şeyleri.

{تَسُؤْكُمْ} *"Hoşunuza gitmeyecek."* Bu sizi üzer.

{وَاِنْ تَسْئَلُوا عَنْهَا} *"Onları sorarsanız."* Allah Teâlâ'nın açıklamayarak affettiği şeyleri sormayınız.

{حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ} *"Kur'ân indirilirken."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an'ı indirdiğinde.

{تُبْدَ لَكُمْ} *"Size açıklanır."* Size emredilir.

{عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا} *"Allah, bunlardan (açıklama bulunmayanları) affetmiştir."* Sizin meselenizi.

{وَاللّٰهُ غَفُورٌ} *"Allah çok bağışlayan."* Tevbe edeni.

{حَلِيمٌ} *"Çok yumuşak davranandır."* Cehaletinizden/bilgisizliğinizden.[19]

---

19 a) İmam Buhârî, Ebû Cüveyriye kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: "Bir topluluk, istihza için Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sorular soruyordu. İçlerinden biri: 'Babam kimdir?' diyordu. Devesini yitiren adam ise 'Devem nerededir?' diyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْئَلُوا عَنْ اَشْيَآءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَاِنْ تَسْئَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ) *'Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Kur'ân indirilirken, onları sorarsanız size açıklanır. Allah, bunlardan (açıklama bulunmayanları) affetmiştir. Allah çok bağışlayan, çok yumuşak davranandır'* âyetini indirdi." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, 12. bâb, 4622 nolu hadis. Beyhakî de bu haberi Ebu'n-Nâdir kanalından bu isnad ile Ebû Cüveyriye'den şöyle rivayet etmektedir:

b) İbn Abbâs'ın yukarıdaki rivayeti mücmel bir rivayettir. Zira İbn Abbâs âyetin sebeb-i nüzûlu hakkında belirli bir olayı açıklamamıştır. Sadece anlamsız ve gereksiz soru sorma üzerine âyetin nazil olduğuna vurgu yapmaktadır. Gerçi bazı rivayetlerde soruların bir bölümünün bir amaca dayanak olduğu da hissedilmektedir. Ancak İbn Abbâs'ın vurgulamak istediği nokta, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gereksiz soruların çoğalması ve bu bağlamda âyetin nazil oluşudur. Dile getirilmesi gereken diğer bir nokta da soru gereksiz olmasa dahi sorunun cevaplandırılmasının zaruret kapsamında olmamasıdır. Rivayetlerde bu durum da göze çarpmaktadır. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi

ve sellem) de bu konuya dikkat çekmiş ve sahabeyi yönlendirmiştir. İbn Cerîr et-Taberî, bu âyet hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Günlerden bir gün, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kalktı ve hutbe okudu. Hutbesinde; 'Bana sorun, siz hangi şeyi soracak olursanız muhakkak ben onun haberini size veririm' buyurdu. Bir adam kalktı. Müslümanlar onun konumunu sevmemekteydiler. Adam 'Ey Allah'ın Resûlü benim babam kim?' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Senin baban Huzafe'dir.' buyurdu." Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu. Taberî, c. 7, s. 81.

c) İmam Buhârî ve İmam Müslim, Katâde kanalıyla Enes ibn Mâlik'ten şöyle rivayet etmektedir: "Sahabe Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e birtakım sorular sordular ve nihayet sormakta ısrar ettiler. Bunun üzerine Peygamber bir gün minbere çıktı ve 'Bana her neden soracak olursanız, muhakkak sizlere açıklarım' buyurdu. Ben bu sırada sağa ve sola bakmaya başladım ki, herbir insan başı elbisenin içinde olarak ağlıyordu. Bu sırada bir adam söze başladı ki, o birisiyle kavga ettiğinde babasından başkasına nispet edilirdi. O kişi 'Ey Allah'ın Peygamberi, benim babam kim?' diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Baban Huzafe'dir' diyerek cevaplandırdılar. Bunun üzerine Ömer söze başlayıp; 'Biz Allah'ın Rabbimiz, İslam'ın dinimiz ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in resûl olduğuna razı olduk. Bizler fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığınırız' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Ben hayırda ve şerrde asla bu günün benzerini görmüş değilim. Şu muhakkak ki bana cennet ve cehennem suretlendi de nihayet ben bu ikisini şu duvarın önünde gördüm' buyurdu." Katâde dedi ki: "Bu hadis şu âyetle birlikte zikredilmektedir: (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَسْئَلُوا عَنْ اَشْيَآءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَاِنْ تَسْئَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ) *'Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Kur'ân indirilirken, onları sorarsanız size açıklanır. Allah, bunlardan (açıklama bulunmayanları) affetmiştir. Allah çok bağışlayan, çok yumuşak davranandır.'* (5/Mâide/101), Buhârî, Kitabü'l-Fiten, 15. bâb, 7089 nolu hadis. İmam Buhârî'nin başka bir rivayetinde ise şu ifadeler geçmektedir: Adamın birisi kalkarak: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben nereye gireceğim?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Cehennem ateşine" buyurdular." Buhârî, Kitabü'l-Fiten, 15. bâb, 7089 nolu hadis; Kitabü'l-İtisam, 3. bâb, 7294 nolu hadis.

d) Yukarıya aldığımız hadislerde ismi geçen bir şahsı da töhmet altında kalmaktan kurtarmak gerekmektedir. Bu şahıs babasının kim olduğunu soran Abdullah ibn Huzafe es-Sehmî'dir. Normalde gereksiz soruları soranlar müfessirler tarafından münafıklar olarak belirlenmiştir. Kaldı ki, ilk haberde soruyu soranların amacının Hz. Resûl-u Azam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile istihza ediş olduğu da gözden kaçmamaktadır. Bu şahıs sahabedir ve münafıklarla da organik bir bağı yoktur. Bu sahabenin sorusu ağız dalaşında kendisine yapılan hakareti bertaraf etme amacına dayanmaktadır. Bu sorusuyla da başka bir babaya nispet edilerek çağrılma gibi bir ar ve kusurdan kurtulmuştur.

قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾

102- "Sizden önceki bir toplum da, bu tür sorular sormuş, sonra da bunları (yapmayarak) inkâr eder olmuştu."

{قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ} *"Sizden önceki bir toplum da, bu tür sorular sormuş."* Peygamberlerine bazı şeyleri.

{ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ} *"Sonra da bunları (yapmayarak) inkâr eder olmuştu."* Peygamberleri onlara açıklayınca bunu inkâr edenler oldular.

مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلَٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

103- "Allah Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır. Fakat kâfirler, yalan yere Allah'a iftira etmektedirler. Onların pek çoğunun da (böyle olduğuna) akılları ermez."

{مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ} *"Allah Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır."* Diyor ki, Allah Teâlâ Bahîre'yi, Sâibe'yi, Vasîle'yi, Hâm'ı haram kılmamıştır.

Bahîre, beş kere doğuran devedir. Beşinci doğumda Araplar dişi deveye bakarlar. Eğer beşinci doğum erkek ise onu keserler, kadın ve erkekler birlikte onu yerlerdi. Eğer dişi ise kulağına çentik atarlardı. İşte Bahîre denilen deve budur. Ölünceye kadar bu devenin sütünden ve diğer şeylerinden yararlanılması sadece erkeklere özgüdür. Öldüğünde ise yenilmesi hususunda erkekler ve hanımlar ortaktırlar.

Sâibe'ye gelince ise kişi malından, hayvanlardan ve başka şeylerden dilediğini salıverir, sedeneye getirir. Sedene ise ilahlarının hazineleridir. Bunu onlara öder. Onlar onu kabzeder. Ondan sadece erkek yolculara yedirirlerdi. Ölünceye kadar sadece erkek ilahlarına

tattırırlardı. Tabi bu hayvan olması durumunda geçerlidir. Öldüğünde ise erkekler ve hanımlar ortak olurlar.

Vasîle'ye gelince ise yedi batın doğuran dişi koyundur. Yedinci batına bakarlar eğer erkek ise onu boğazlar, erkek ve hanım birlikte yerler. Eğer dişi ise kadınlar ölünceye kadar ondan hiçbir şekilde faydalanmazlar. Öldüğünde ise kadınlar ve erkekler onu birlikte yerler. Eğer erkek ve dişi bir batında doğarsa kız kardeşine vasledilir. Kız kardeşi ile birlikte terk edilir ve kesilmez. Bu durumda her ikisi de ölünceye kadar sadece erkeklere özgü olurlar. Öldüklerinde ise erkekler ve hanımlar yeme hususunda ortak olurlar.

Hâm'a gelince ise yavrusundan birisi doğuran erkek devedir. Denilmiştir ki, sırtı korunur ve terk edilir, hiçbir şey kendisine yüklenmez ve binit olarak da kullanılmaz. Sudan ve otlanmaktan faydalanmasına engel olunmaz. Dilediği dişi deveden hangisine varırsa o dişi deveyi kullanır. Kendisi ile dişi deve arasına girilmez. Eğer yaşlanır ya da ölürse erkekler ve hanımlar birlikte onu yerlerdi. İşte Allah Teâlâ'nın *"Allah Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır."* buyruğudur.

{وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"Fakat kâfirler."* Yani Amr ibn Luhay ve ashabı.

{يَفْتَرُونَ} *"İftira etmektedirler."* Düzmece şeyler ortaya koymaktadırlar.

{عَلَى اللهِ الْكَذِبَ} *"Yalan yere Allah'a."* Bunun haram kılınışında.

{وَاَكْثَرُهُمْ} "*Onların pek çoğunun da (böyle olduğuna).*" Bütününün.

{لَا يَعْقِلُونَ} *"Akılları ermez."* Allah Teâlâ'nın emrini, helal kılışını ve haram kılışını.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللهُ وَاِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

104- "Onlara, 'Allah'ın indirdiğine ve elçiye gelin.' denildiğinde, 'Ataları-mızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter!' derler. Ama ya ataları hiçbir şey bilememiş ve doğru yolu da bulamamış idiyseler!"

{ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ } *"Onlara, denildiğinde."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara Mekke ehlinin müşriklerine.

{ تَعَالَوْا اِلٰى مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ } *"Allah'ın indirdiğine gelin."* Allah Teâlâ'nın Kur'an'da açıklayarak helal kıldığı şeye.

{ وَاِلَى الرَّسُولِ } *"Ve elçiye."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size helal kıldığı şeylere.

{ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا } *"Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter! Derler."* Haram kılmış olduğu şey üzerine.

{ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ } *"Ama ya ataları idiyseler!"* Onların babaları mu-hakkak idiler.

{ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا } *"Hiçbir şey bilememiş."* Tevhid ve dini.

{ وَلَا يَهْتَدُونَ } *"Ve doğru yolu da bulamamış."* Peygamberin sünne-tine doğru yol bulamamış iseler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Babaları değil mi-dir?" "Hiçbir şey bilememiş." Yani dinden. "Ve doğru yolu bulamamış."* Peygamberin sünnetini bulamamış kimseler iseler nasıl kendileri uyulan kimseler olabilir ki?

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ
اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105- "Ey iman edenler! Siz kendinize bakın! Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez. Sonunda hepinizin dönüşü Allah'adır. O size ne yaptığınızı haber verecektir!"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ } *"Ey iman edenler! Siz kendinize ba-kın!"* Kendi kendinize yöneliniz.

{ لَا يَضُرُّكُم مَنْ ضَلَّ } *"Sapan kimse size zarar veremez."* Sapan kimsenin sapıklığı.

{ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ } *"Siz doğru yolda olunca."* İmana ulaşmış ve sapıklıklarını açıklamışsanız.

{ اِلَى اللهِ مَرْجِعُكُمْ } *"Sonunda dönüşü Allah'adır."* Ölümden sonra.

{ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ } *"Hepinizin. O size haber verecektir."* Size haber verecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } *"Ne yaptığınızı."* Söylemiş olduğunuz hayır ve şerri. *"Siz kendinize bakınız."* âyet-i kerimesinden buraya kadar olan bölüm Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kitap Ehli'nden cizyeyi kabul edip de onlardan cizyeyi kabul etmeyince Mekke ehlinin müşrikleri hakkında nâzil olmuştur. Bakara Sûresi'ndeki kıssa bunu açıklamıştır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهٖ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللهِ اِنَّآ اِذًا لَمِنَ الْاٰثِمِينَ ﴿١٠٦﴾

106- "Ey iman edenler! Sizden birinize ölüm geldiğinde, vasiyet ederken, içinizden iki adaletli kişi tanıklık etsin; ya da yolculukta iseniz ve başınıza da ölüm musibeti gelmişse, sizin dışınızdan iki kişi tanıklık etsin. Eğer onlardan kuşkulanırsanız, kendilerini namazdan sonra tutarak yemin ettirin! (Onlar şöyle desinler:) 'Yakınımız için de olsa, yeminimizi hiçbir menfaat karşılığında satmayacağız. Allah adına yaptığımız tanıklığı gizlemeyeceğiz. Aksi takdirde günahkârlardan oluruz.'"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ } *"Ey iman edenler! Tanıklık etsin."* Size düşen yolculuk halinde ve ikamet halinde aranızda gerçekleşen şeyde şâhidlik yapmanızdır.

{ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ } *"Sizden birinize ölüm geldiğinde, vasiyet ederken."* Ölünün vasiyet edişi anında.

{ اثْنَانِ } *"İki kişi."* İki kişi tanıklıkta bulunsun.

{ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ } *"İçinizden adaletli."* Hürlerinizden iki hür kişi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kavminizden iki kişi.

{ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ } *"Sizin dışınızdan iki kişi tanıklık etsin."* Dininizin dışındakilerden. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kavminizin dışındakilerden iki kişi. Ardından Allah Teâlâ yolculuk halini zikrederek, ikamet halinde bulunuşu anlatışı bırakarak şöyle buyurdu:

{ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ } *"Ya da yolculukta iseniz."* Seyr halinde iseniz ve yolculukta iseniz[20]

{ فَاَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ } *"Ve başınıza da ölüm musibeti gelmişse,"* Bu âyet-i kerime üç kişi hakkında nâzil olmuştur. Bunlar ticaret için Şam'a birlikte giderken arkadaşlık yapmışlardı. Onlardan birisi bir beldede vefat etti. Bu vefat eden Amr ibn As'ın mevlası Müslüman olan Bedil ibn Ebî Mariye idi. Adiy ibn Beda ve Temim ibn Evs ed-Dâri adlı iki arkadaşına –ki bunlar Hıristiyan idiler- vasiyette bulundu. Onlar da vasiyet hususunda ihanette bulundular. Bunun üzerine Allah azze ve celle ölünün velilerine şöyle buyurdu:

{ تَحْبِسُونَهُمَا } *"Kendilerini tutarak (Onlar şöyle desinler)!"* Yani o iki Hıristiyan'ı.

{ مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ } *"Namazdan sonra."* İkindi namazının ardından.

{ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ } *"Allah'a yemin ettirin."* Allah adına yemin etsinler.

[20] "Fi'l-erdi" ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ اِنِ ارْتَبْتُمْ } *"Eğer onlardan kuşkulanırsanız."* Ey ölünün velileri! Malın o ikisinin getirdiği maldan fazla olduğuna dair kuşkuya düşmüşseniz.

{ لَا نَشْتَرِي بِهٖ } *"Yeminimizi karşılığında satmayacağız."* Yeminimizi satmayacağız desinler.

{ ثَمَنًا } *"Hiçbir menfaat."* Dünyalık az bir meta karşısında.

{ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى } *"Yakınımız için de olsa."* Eğer ölü bizim Rahîmde akrabamız olsa da.

{ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ } *"Allah adına yaptığımız tanıklığı gizlemeyeceğiz."* Bizden istenildiğinde Allah Teâlâ'nın bizdeki şehadetini gizlemeyeceğiz, desinler.

{ اِنَّآ } *"Şüphesiz biz."* Eğer gizlersek.

{ اِذًا } *"Aksi takdirde."* Bu durumda.

{ لَمِنَ الْاٰثِمِيْنَ } *"Günahkârlardan oluruz."* İsyankârlardan oluruz. Yemin etmelerinin ardından ihanette bulunuşları açığa çıkınca ve ölünün velileri bunu öğrenince Allah azze ve celle şöyle buyurdu:[21]

---

21 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla Cübeyr'den o da babasından o da İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Sehm oğullarından bir adam, Temim ed-Dârî ve Adiy ibn Beda ile yola çıktılar. Sehm oğullarından olan kimse Müslümanların bulunmadığı bir yerde vefat etti. Temim ile Adiy, vefat eden kişinin malını getirdiler. Vârisleri, terekeden altın yaldızlı gümüş bir kabın eksik olduğunu gördüler. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara yemin ettirdi. Sonra o kap Mekke'de bulundu. Kap kendilerinde bulunan insanlar 'Biz bunu Temim ile Adiy'den satın aldık' dediler. Bunun üzerine ölen kişinin velilerinden iki kişi 'Allah'a yemin olsun ki, bizim şâhidliğimiz, onların şâhidliğinden daha doğrudur. Bu kap, vefat eden adamımıza aittir' diye yemin ettiler. İşte bunlar hakkında (يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ) '*Ey iman edenler! Sizden birinize ölüm geldiğinde, vasiyet ederken, içinizden iki adaletli kişi tanıklık etsin*' âyeti nazil oldu."

Bu haberi, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Dârekutnî, Beyhakî ve Taberî de tahric etmişlerdir. Buhârî, Kitabü'l-Vesaya, 34. bâb, 2780 nolu hadis; Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Akdiye, "Zimmet ehlinin şehadeti" bâbı, 3606 nolu hadis; Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Maide Sûresi, 3059 nolu hadis; *Sünenü'd-Dârekutnî*, Kitabü'n-Nuzur, c. 4, s. 168; Beyhakî, Kitabü'ş-Şehâdât, c. 10, s. 165; Taberî, c. 7, s. 115.

b) Bu âyetler ölüm anında vasiyet edişin hükmünü açıklamaktadır. Bu hüküm kısaca şöyledir: Ölüm döşeğinde bulunan kimse vasiyette bulunacak olursa iki adaletli Müslüman'ı şâhid tutmalıdır. Eğer vasiyet edecek mûsî kâfir bir diyara yolculuk halinde ise ve kendisine şâhidlik edecek iki adil şâhid bulamazsa vasiyeti ehline ulaştırma kudretine sahip iki kâfir şâhidlik ettirir. Vasiyette bulunan mûsînin velileri bu şehadetten kuşkuya düşerlerse hâkim namazın ardından onlardan Allah adına ihanet etmediklerine ve vasiyet konusunda hiçbir şeyi gizlemediklerine dair yemin ettirir. Eğer şehadette bulunan iki kişi vasiyet konusunda yalan söylemek ve ihanette bulunmak suretiyle ayakları kayarsa hâkim vasiyette bulunan kişinin velilerinden iki kişiye kendi şehadetlerinin diğer iki kişinin şehadetinden daha hak olduğuna ve bu konuda taşkınlık yapmadıklarına dair yemin ettirir. Böylece söz konusu ilk iki şâhid musinin hakkından eksik çıkan noktada borçlanmış olur. Bu hüküm direkt olarak âyetten çıkmaktadır. Âyetin sebeb-i nüzûlü bağlamında zikredilen rivayetler de bu hükmü desteklemektedir.

c) Âyetin bu hükmünün mensuh olup olmadığı konusunda İslam hukukçuları görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Âyetin mensuh olmayıp muhkem olduğunu söyleyenler zimmet ehlinin Müslümanlar hakkındaki şehadetini ifade eden bu âyeti bir zorunluluk haline ve istisnai bir duruma hamletmişlerdir. Said ibn Cübeyr, Said ibn el-Müseyyeb, Yahya ibn Yamer, Katâde, Şureyh, Mücahid, Süfyanü's-Sevrî, Nehaî ve Ahmed ibn Hanbel gibi zevâtın da aralarında bulunduğu selefin bir tabakası bu görüştedir. Âyetin zâhiri kesinlikle bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca âyetin sebeb-i nüzûlü bağlamında aktarılan haberler ve sahabeden gelen rivayetler de bu görüşü desteklemektedir. Taberî de İbn Abbâs'ın bu görüşte olduğunu hissettirircesine Ali ibn Ebî Talha kanalıyla kendisinden şu görüşü rivayet etmektedir: "Bu âyet yanında Müslümanlardan hiçbir kimsenin olmadığı bir durumda vefat eden kimse hakkındadır. Allah azze ve celle ona Müslümanlardan olmayan iki kişiyi şehadette bulunmaları için tutmasını emreder. Eğer bu iki gayr-ı müslimin yaptığı şehadette kuşkuya düşülürse namazın ardından terekeden hiçbir şey almadıklarına dair kendilerinden yemin etmeleri istenir." Taberî, c. 7, s. 109. Ancak bir iki sahife sonra Taberî bu âyetin mensuh olduğunu görüşünde olanları zikrederken İbn Abbâs'ı da sayar. Arada bir çelişki bulunmaktadır. Sahabeden Ebû Musa el-Eş'arî de bu görüştedir. Ebû Dâvûd, Şâbi'den şöyle rivayet etmektedir: "Müslümanlardan birine Dakuka denilen yerde eceli gelmiş, vasiyetine şâhid olacak Müslüman bir kimse bulamamış. Ancak Ehl-i Kitap'tan iki adamı şâhid tutmuş. Söz konusu iki kişi Kûfe'ye varıp Ebû Musa el-Eş'arî'ye ulaşmışlar, olayı kendisine aktarmışlar, vefat edenin mallarını da kendisine teslim etmişler. Bunun üzerine Ebû Musa el-Eş'arî 'Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) zamanından sonra günümüze kadar gerçekleşmemiş bir hadisedir' dedi ve onlara ikindiden sonra şâhidliklerinde hiyanet etmediklerine, yalan söylemediklerine, gerçeği değiştirmediklerine, saklamadıklarına, bozmadıklarına, bu vasiyetin yolculukta vefat eden zâtın vasiyeti, malların da yine o zâtın geride bıraktığı malları olduğuna dair Allah'a yemin ettirip şâhidliklerini geçerli kıldı." Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Akdiye, "Zimmet ehlinin şehadeti" bâbı, 3605

nolu hadis. Taberî, c. 7, s. 105. İbn Kesir Taberî'nin isnadıyla iki kanaldan gelen haberin isnadının sahih olduğunu belirtir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 122. Âyetin muhkem olduğunu söyleyen kimi âlimler zimmet ehlinin Müslümanlar hakkındaki şehadetinin geçerli olup olmadığının sorgusunu ortaya çıkaran bu âyete başka bir anlam yüklemişlerdir. Bunlar âyette geçen "İçinizden iki adaletli şâhid" ilahî buyruğuna sizin kavminizden ve aşiretinizden, "Sizin dışınızdan iki kişi" ilahî buyruğuna ise aşiretinizden ve kavminizden olmayan diğer Müslümanlar olarak anlam vermişlerdir. Hasan-ı Basrî, İkrime ve Zührî bu görüştedir. Bir de âyetin mensuh olduğunu söyleyen âlimler vardır. Bunlar âyette geçen "İçinizden iki adaletli şâhid'" ve "Sizin dışınızdan iki kişi" ilahî buyruklarını İslam dininden ve İslam dininden olmayan şeklinde anlam vermişlerdir. Ancak şu farkla ki, bunlar da zimmet ehlinin Müslümanlar üzerindeki şehadetlerini kabul etmediklerinden, âyeti mensuh kategorisine koymuşlardır. Zeyd ibn Eslem, Mâlik, Şâfî, Ebû Hanife bu görüştedir. Ancak Ebû Hanife "Kâfirin kâfir hakkındaki şehadeti geçerlidir" kaydını da koyar. Bu görüşte olanların en önemli dayanakları âyette geçen "Adalet sahibi iki kişi" şeklindeki kayıttır. Zimmet ehli adil olmadıklarına göre şehadetleri de geçersizdir. Kaldı ki, fâsıkların dahi şehadetlerinin caiz olmadığı konusunda Müslümanlar görüş birliği ettiklerine göre zimmet ehlinin şehadetleri nasıl geçerli olacak ki!? Bunlar ayrıca şöyle derler: Allah Teâlâ: (مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ) "*Doğruluğuna güvendiğiniz şâhidlerden.*" (2/Bakara/282) buyurmaktadır. Kâfirler şehadetlerinden razı olunmayan kimselerdir. Dolayısıyla Bakara Sûresi'ndeki bu âyet Maide Sûresi'ndeki bu âyeti nesh etmiştir. Ayrıca şöyle de cevap vermeye çalışmışlardır: Bu âyetin nazil olduğu ortamda İslam henüz Medine'nin sınırlarının dışına aşmamıştı ki, Ehl-i Kitab'ın şâhidliği caiz olsun. Dolayısıyla kâfirlerin şehadeti düşmüş olur. Konu ile ilgili son noktayı koymadan önce Taberî, İbn Kesir, Kurtubî ve Nehhas gibi müfessirlerin âyetin muhkem olduğu görüşünde olduğunu bilmekte yarar var. Bunlar âyetin muhkem olduğunu ve âyetin yolculuk halinde Müslümanların bulunmaması nedeniyle Müslüman'ın yapacağı vasiyet hakkında kâfirlerin Müslümanlara yapacağı vasiyetinin caiz olduğunu söyleyerek âyetin hükmünü geçerli kılmaya çalışırlar. Ayrıca bu konuda yukarıda zikri geçen Temim ed-Dârî kıssası, İbn Abbâs'tan ve Ebu'l-Hasan Eş'arî'den aktarılan rivayetlerle istidlal edilmiştir. Taberî, c. 7, s. 100-124; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 6, s. 349; *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 120-3; Cassas, *Ahkâmü'l-Kur'an*, c. 2, s. 489. Kurtubî'nin açıklamalarını alıntılamakta yarar görüyoruz. Bu açıklamalarında zimmilerin Müslümanlar hakkındaki şehadetlerinin -ki, bu şâhidlik sadece tek bir olay için geçerlidir. Bu olay da âyette söz konusu edilen durumdur- caiz olduğu hükmünün mensuh olduğu görüşüne cevap vermeye çalışır. Bu bağlamda Kurtubî şöyle der: "Müslümanların bulunmaması nedeniyle âyetin mensuh olduğu görüşünde olanların delilleri: Bu görüşü savunanlar Yüce Allah'ın şu buyruklarını delil gösterirler: (مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ) '*Doğruluğuna güvendiğiniz şâhidlerden.*' (2/Bakara/282) ve (وَاَشْهِدُوا ذَوَىْ عَدْلٍ مِنْكُمْ) '*İçinizden adalet sahibi iki kişiyi şâhid bulundurun.*' (65/et-Talak/2) İşte bu görüşü savunanlar, borç-

فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّآ اِثْمًا فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَآ اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا اِنَّآ اِذًا لَمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٠٧﴾

lanma ile ilgili (2/282) âyetinin son nazil olan âyetlerden olduğunu ve bu âyet-i kerimede de '*Doğruluğuna güvendiğiniz şâhidlerden.*' buyruğunun yer aldığını, o halde bu buyruğun (tefsiri yapılmakta olan) bu âyet-i kerimedeki şâhidliği nesh edici olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü, bu âyet-i kerimenin nazil olduğu günlerde Medine dışında İslam yoktu. Bundan dolayı Ehl-i Kitab'ın şâhidliği caiz görülmüştü. İslam ise bugün yeryüzünün her tarafında yaygındır, o bakımdan da kâfirlerin şâhidliği sâkıt olmuştur. Diğer taraftan Müslümanlar, fâsıkların şâhidliğinin caiz olmayacağını icma ile kabul etmişlerdir. Kâfirler ise fâsıklar arasındadırlar. O bakımdan şâhidlikleri caiz olamaz. Derim ki: Sözünü ettiğiniz şeyler doğrudur. Ancak bizler, bu buyruğun gereği ne ise o görüşü benimseyerek, Müslüman'ın bulunmaması şartına bağlı olmak üzere, zaruret dolayısıyla özel olarak yolculuk halindeki vasiyette, zimmet ehlinin Müslümanlar hakkındaki şâhidliğinin caiz olduğunu söylüyoruz. Ancak bu durumda eğer şâhidlik yapacak Müslüman varsa, zimmet ehlinin şâhidliği olmaz. Kur'anın indirilişine tanık olan hiçbir kimseden sizin iddia ettiğiniz neshe dair bir rivayet gelmiş değildir. Üstelik birinci görüşü, ashab-ı kiramdan üç kişi ifade etmiştir. Bunun dışındaki diğer görüşlerde bu durum yoktur. Ashab-ı kirama muhalefet edip başkalarının görüşlerini kabul etmeyi ise ilim ehli olan kimseler reddederler. Ayrıca bunu şu husus da pekiştirmektedir. Mâide Sûresi Kur'an-ı Kerim'in son inen sûreleri arasındadır. Hatta, İbn Abbâs, el-Hasen ve başkaları şöyle demektedir: 'Mâide Sûresi'nde mensuh bir hüküm yoktur.' Sizin nesh iddianız ise sahih değildir. Çünkü, nesh iddiasının kabul edilebilmesi için neshedici buyruğun sonradan inmiş olduğu tesbit edilmekle birlikte, nasih ile mensuhun bir arada mütalaa edilmesine imkân olmayacak şekilde nasihin de tesbit edilmesi kaçınılmazdır. O bakımdan bunların sözünü ettikleri buyrukların neshedici olması doğru olamaz. Çünkü sözü geçen ve neshedici olduğu belirtilen buyruklar, vasiyet ile ilgili ve ihtiyaç ve zorunluluk hali ile alakalı bir olayın dışındaki bir olay hakkında inmiştir. Zaruret hallerinde ise hükmün farklılığı olmayacak birşey değildir. Ayrıca şâhid tutulan kâfir, belki de Müslüman nezdinde güvenilir ve zaruret halinde şâhidliği kabul olunabilecek bir kimse olarak da görülebilir. Bu bakımdan, bunların söylediklerine göre, neshedici bir buyruk bulunmamaktadır." *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 6, s. 350.

d) Beyhakî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o bu âyetin mensuh olduğunu söyler. Beyhakî, Kitabü'ş-Şehadat, (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ) "Ey iman edenler! Sizden birinize ölüm geldiğinde, vasiyet ederken, içinizden iki adaletli kişi tanıklık etsin" ilahî buyruğu bâbı, c. 10, s. 164.

107- "Eğer bu iki tanığın, günahı gerektiren bir şey yaptıkları ortaya çıkarsa, aleyhlerine suç işlenen mirasçılardan tanıklığa daha lâyık olan iki kişi, öncekilerin yerine geçer ve 'Bizim tanıklığımız, onların tanıklığından daha doğrudur, çünkü biz hiç kimsenin hakkına saldırmadık. Yoksa biz de, haksızlık edenlerden oluruz!' diyerek Allah'a yemin ederler."

{ فَاِنْ عُثِرَ } "*Eğer bir şey yaptıkları ortaya çıkarsa*." Muttali olunursa.

{ عَلٰٓى اَنَّهُمَا } *"Bu iki tanığın."* Yani bu iki Hıristiyan'ın.

{ اسْتَحَقَّآ } *"Gerektiren."* Gerektiren.

{ اِثْمًا } *"Günahı."* İhaneti.

{ فَاٰخَرَانِ } *"İki kişi."* Ölünün velilerinden iki veli. Bunlar Amr ibn As ile Muttalib ibn Ebî Vedae.

{ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا } *"Öncekilerin yerine geçer."* O iki Hıristiyan'ın makamına.

{ مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ } *"Aleyhlerine suç işlenen mirasçılardan tanıklığa."* İhanet. Yani Hıristiyanlar.

Âyet hakkında şöyle de denilmiştir: o ikisinden malı gizleyen. Yani ölünün velilerinden.

{ الْاَوْلَيَانِ } *"Daha lâyık olan."* Mal ile. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ } *"Ve diyerek Allah'a yemin ederler."* O ikisi Allah adına yemin ederler. Yani ölünün velileri. *"Mal o ikisinin getirdiğinden daha fazladır."* diyerek yemin ederler.

{ لَشَهَادَتُنَآ } *"Bizim tanıklığımız."* İki Müslüman'ın şehadeti.

{ اَحَقُّ } *"Daha doğrudur."* Daha doğrudur.

{ مِنْ شَهَادَتِهِمَا } *"Onların tanıklığından."* İki Hıristiyan'ın şehadetinden.

{ وَمَا اعْتَدَيْنَا } *"Çünkü biz hiç kimsenin hakkına saldırmadık."* Biz iddia ettiğimiz konuda haddi aşmadık, desinler.

{ إِنَّآ إِذًا } *"Yoksa biz de."* Eğer iddia ettiğimiz konuda haddi aşarsak.

{ لَمِنَ الظَّالِمِينَ } *"Haksızlık edenlerden oluruz!"* Zarar verici, yalancılardan.

ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَّاْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَآ اَوْ يَخَافُوْٓا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌۢ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوْا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿١٠٨﴾

108- "Bu, tanıklığı gereği gibi yapmalarını veya yeminlerinin, başkalarının yeminleriyle reddedilmesinden korkmalarını sağlamak için en iyi yoldur. O halde, Allah'tan sakının. ve (O'nu) dinleyin. Çünkü Allah yoldan çıkmışlar topluluğunu doğru yola iletmez."

{ ذٰلِكَ اَدْنٰى } *"Bu, en iyi yoldur."* Daha layık, daha yaraşır.

{ اَنْ يَّاْتُوا بِالشَّهَادَةِ } *"Tanıklığı yapmalarını."* Yani iki Hıristiyan'ın.

{ عَلٰى وَجْهِهَآ } *"Gereği gibi."* Olduğu gibi.

{ اَوْ يَخَافُوْٓا } *"Veya korkmalarını sağlamak için."* Ya da iki Hıristiyan'ın korkmalarının.

{ اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌۢ } *"Yeminlerinin, reddedilmesinden."* O iki Hıristiyan'ın yeminlerinin.

{ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ } *"Başkalarının yeminleriyle."* İki Müslüman erkeğin şehadetinin ardından. Ta ki böylece gizlemeye gitmesinler.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ } *"O halde, Allah'tan sakının."* Onun emaneti hususunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ وَاسْمَعُوا } *"Ve (O'nu) dinleyin."* Emrolunduğunuz şeyi dinleyiniz ve Allah Teâlâ'ya itaat ediniz.

{ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِيْنَ } *"Çünkü Allah yoldan çıkmışlar topluluğunu doğru yola iletmez."* Kendi dinine ve hüccetine ehil olmayan yalancı kâfir isyankarları irşad etmez.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ اُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

109- "Allah, peygamberleri bir araya toplayacağı gün (onlara), 'Size ne cevap verildi?' diyecek. Onlar da, 'Bizim bir bilgimiz yoktur. Çünkü, gaybı en iyi bilen yalnız sensin!' diyecekler."

{ يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ } *"Allah, peygamberleri bir araya toplayacağı gün (onlara)."* Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ فَيَقُولُ } *"Diyecek."* Dehşet vaktinde bazı yerlerde onlara diyecek.

{ مَاذَآ اُجِبْتُمْ } *"Size ne cevap verildi?"* Topluluk size ne cevap verdi?

{ قَالُوا } *"Onlar da, diyecekler."* Meselenin şiddetinden ve bu yerin korkunçluğundan dolayı.

{ لَا عِلْمَ لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ } *"Bizim bir bilgimiz yoktur. Çünkü gaybı en iyi bilen yalnız sensin!"* Kavmin icabet edişi bizden gaip olduğundan herhangi bir bilgimiz bulunmamaktadır. Ardından onlara icabet edecekler. Onlar da kavimlerine tebliği bildirdiklerine şâhidlik edecekler.

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَ اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِي وَتُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِي وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنِي وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١١٠﴾

110- "Allah (o gün) diyecek ki: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla! Hani, seni Kutsal Ruh ile desteklemiştim, sen beşikte de yetişkin iken de insanlarla konuşurdun. Hani sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim. Sen benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyor, içine üfürünce iznimle o, kuş oluyordu. Anadan doğma körü, alaca hastalığı olanı da yine iznimle iyileştiriyordun. Yine iznimle ölüleri diri (olarak mezardan) çıkarmıştın. Sen, İsrailoğullarına açık mucizeler getirdiğin zaman onların (kötülüklerinden) seni kurtarmıştım. Onlardan kâfir olanlar, 'Bu apaçık büyücülükten başka bir şey değildir.' demişlerdi."

{ اِذْ قَالَ اللهُ } *"Allah (o gün) diyecek ki."* Muhakkak Allah Teâlâ söyleyecektir.

{ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي } *"Ey Meryem oğlu İsa! Nimetimi hatırla!"* Lütfumu aklında tut.

{ عَلَيْكَ } *"Sana."* Peygamberlik.

{ وَعَلَى وَالِدَتِكَ } *"Ve annene olan."* İslam ve ibadet nimetini.

{ اِذْ أَيَّدْتُكَ } *"Hani, seni desteklemiştim,"* Sana yardımda bulunmuştum.

{ بِرُوحِ الْقُدُسِ } *"Kutsal Ruh ile."* Tertemiz Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile sana telkinde bulundu ve insanlarla konuşma konusunda sana yardımda bulundu.

{ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ } *"Sen beşikte de insanlarla konuşurdun."* Kucakta ve döşekte iken 'Ben Allah'ın kulu ve mesihiyim.' diyerek.

{ وَكَهْلًا } *"Yetişkin iken de."* Otuz yaşının ardından sana yardımda bulunarak "Ben Allah'ın size gönderdiği elçiyim." diyerek.

{ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ } *"Hani sana kitabı, öğretmiştim."* Peygamberlerin kitaplarını. Kalemle yazmayı öğrettim anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْحِكْمَةَ } *"Hikmeti."* Hekimlerin hikmetini. Hikmetin helal ve haram olduğu da söylenmiştir.

{ وَالتَّوْرٰيةَ } *"Tevrat'ı."* Annenin karnında iken sana Tevrat'ı da öğrettim.

{ وَالْاِنْجِيلَ } *"Ve İncil'i."* Çıkışının ardından.

{ وَاِذْ تَخْلُقُ } *"Sen yapıyor."* Tasvir ediyor.

{ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ } *"Çamurdan kuş şeklinde bir şey."* Kuş benzeri ki bu yarasa idi.

{ بِاِذْنِي } *"Benim iznimle."* Benim emrimle.

{ فَتَنْفُخُ فِيهَا } *"İçine üfürünce."* Uyuyan bir kişinin üflemesi gibi.

{ فَتَكُونُ طَيْرًا } *"O, kuş oluyordu."* Gökle yer arasında uçan kuşa dönüşüyordu.

{ بِاِذْنِي } *"İznimle."* Emrim ve irademle.

{ وَتُبْرِئُ } *"İyileştiriyordun."* İyileştiriyor.

{ الْاَكْمَهَ } "*Anadan doğma körü*." Âma olarak doğan.

{ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِي } *"Alaca hastalığı olanı da yine iznimle."* Emrim, irademve kudretim ile.

{ وَاِذْ تُخْرِجُ } *"Çıkarmıştın."* Diriltmiştin.

{ الْمَوْتٰى بِاِذْنِي } "*Yine iznimle ölüleri diri (olarak mezardan)*." İradem ve diriltişimle.

{ وَاِذْ كَفَفْتُ } *"Kurtarmıştım."* Engellemiştim.

{ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ عَنْكَ } *"İsrailoğullarına onların (kötülüklerinden) seni."* Seni öldürmeye yeltenmişlerdi.

{ اِذْ جِئْتَهُمْ } *"Sen getirdiğin zaman."* Onlara getirdiğinde.

{ بِالْبَيِّنَاتِ } *"Açık mucizeler."* Emir, nehy ve onlara gösterdiğin harikulade mucizeler.

{ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ } *"Onlardan kâfir olanlar, demişlerdi."* İsrailoğullarından.

{اِنْ هٰذَآ} *"Bu değildir."* İsa ('aleyhi's-selâm)'ın bize gösterdiği şey.

{اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ} *"Apaçık büyücülükten başka bir şey."* Açık. Eğer âyet-i kerimeyi sahirün mübin olarak okursan İsraioğulları bu sözle Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ı kastetmiş olurlar.

وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ اَنْ اٰمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوٓا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾

111- "Hani havarilere, 'Bana ve elçime iman edin!' diye vahyettiğimde, onlar, 'İman ettik, Müslüman olduğumuza şâhid ol!' demişlerdi."

{وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ} *"Hani havarilere, vahyettiğimde."* Çamaşırcı havarilere ki bunlar on iki kişi idiler, vahyettiğimde.

{اَنْ اٰمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي} *"Bana ve elçime iman edin! Diye."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'a.

{قَالُوٓا اٰمَنَّا} *"Onlar, İman ettik, demişlerdi."* Sana ve Resûlün İsa ('aleyhi's-selâm)'a.

{وَاشْهَدْ} *"Şâhid ol!"* Sen ey İsa ('aleyhi's-selâm) ve onlar da birbirlerine şâhidlikte bulundular.

{بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ} *"Müslüman olduğumuza."* İbadet ve tevhid konusunda ihlaslılarız.

اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

112- "O vakit havariler, 'Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin, gökten bize bir sofra indirebilir mi?' Demişlerdi. (İsa da onlara,) 'İman etmiş kimseler iseniz Allah'tan sakının (böyle bir şey istemeyin)!' demişti."

{اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ} *"O vakit havariler, demişlerdi."* Seçkinler. Yani Şem'un es-Safiyy demişti.

{يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ} *"Ey Meryem oğlu İsa!"* Diyor ki, kavmin sana diyor ki,

{هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ} *"Rabbin, indirebilir mi?"*[22] Rabbin yapabilir mi? Eğer "Testetye'ü" şeklinde ta harfi ve ya harfinin üstünü ile okursan anlam; "Rabbinden gökten bir sofra indirmesi için dua edebilir misin?" olur.

{عَلَيْنَا مَآئِدَةً} *"Bize bir sofra."* Yiyecek.

{مِنَ السَّمَآءِ قَالَ} *"Gökten. (İsa da onlara,) demişti."* İsa ('aleyhi's-selâm) Şem'un'a dedi ki: "Onlara de ki."

{اتَّقُوا اللّٰهَ} *"Allah'tan sakının (böyle bir şey istemeyin)!"* Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{اِنْ كُنْتُمْ} *"İseniz."* İdiyseniz.

{مُؤْمِنِينَ} *"İman etmiş kimseler."* Yakinen inananlardan iseniz. Belki sizler O'na şükretmeyi terk edersiniz de O size bundan dolayı azap eder. Bunu onlara Şem'un demişti.

قَالُوا نُرِيدُ اَنْ نَاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

113- "Onlar dediler ki: '(Allah'ın kudretinden şüphemiz yoktur, fakat) istiyoruz ki (teberrüken) ondan yiyelim, kalplerimiz rahatlasın. Senin de gerçeği söylediğini bilelim ve buna tanık olanlardan olalım.'"

{قَالُوا نُرِيدُ اَنْ نَاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا} *"Onlar dediler ki: (Allah'ın kudretinden şüphemiz yoktur, fakat) istiyoruz ki (teberrüken) ondan yiyelim, kalplerimiz rahatlasın."* Bize gösterdiğin harikulade mucize ile.

{وَنَعْلَمَ} *"Bilelim."* Yakîn sahibi olalım.

[22] "En yünezzile" buyruğu tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا } *"Senin de gerçeği söylediğini."* Söylediğin şeyin.

{ وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ } *"Ve buna tanık olanlardan olalım."* Kavmimize döndüğümüzde.

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾

114- "Meryem oğlu İsa dedi ki: 'Ey Rabbimiz olan Allah'ımız! Bize (bugün) gökten bir sofra indir ki ilkimize de, sonra gelenlerimize de bir bayram ve senden bir mucize olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın!'"

{ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ } *"Meryem oğlu İsa dedi ki: 'Ey Rabbimiz olan Allah'ımız! Bize (bugün) gökten bir sofra indir ki.'"* Gökten bir yiyecek. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Yiyeceğin bereketini indir. Kendileriyle birlikte yiyecekten bir şey bulunuyordu.

{ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا } *"İlkimize de bir bayram olsun."* Zamanımızın ehline.

{ وَاٰخِرِنَا } *"Sonra gelenlerimize de."* Bizden sonra gelenlere de ta ki sana bunda ibadet edelim. Bu gün pazar günü idi.

{ وَاٰيَةً مِنْكَ } *"Ve senden bir mucize."* İman eden birisi için bir âyet inkâr eden için bir hüccet olsun.

{ وَارْزُقْنَا } *"Bizi rızıklandır."* İstediğimiz şeyi bize bağışla.

{ وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ } *"Sen rızık verenlerin en hayırlısısın!"* Yedirenlerin en hayırlısısın.

قَالَ اللّٰهُ اِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّيٓ اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَآ اُعَذِّبُهُٓ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

115- "Allah dedi ki: Onu size indireceğim. Ancak bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, (bilsin ki) ben onu, bu dünyada hiç kimseye vermediğim bir azapla cezalandırırım!"

{ قَالَ اللّٰه } *"Allah dedi ki."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ya dedi ki: "Onlara de ki:"

{ اِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ } *"Onu size indireceğim."* İstediğiniz şeyi.

{ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ } *"Ancak bundan sonra inkâr ederse."* Sofranın indirilişinden ve sofradan yedikten sonra.

{ مِنْكُمْ فَاِنِّيٓ اُعَذِّبُهٗ عَذَابًا لَآ اُعَذِّبُهٗٓ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ } *"İçinizden kim (bilsin ki) ben onu, bu dünyada hiç kimseye vermediğim bir azapla cezalandırırım!"* Kendi zamanlarının âlemi içinde. Onu domuza dönüştürürüm. Sofranın indirilişinin ve sofradan yenilişinin ardından Bu apaçık bir sihir, düpedüz bir yalandır." dediler.

Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) *"Helakı hak etmelerine neden olan bu sözleri nedeniyle onlara azap edecek olursan hiç kuşkusuz onlar senin kullarındır. Onları bağışlar, tevbelerini kabul eder ve kusurlarından vazgeçersen hiç kuşkusuz sen tevbe etmeyenden intikam almakla azizsin. Tevbe eden kimseye karşı da bağışlamakla hâkimsin."* buyurdu. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِيٓ اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهٗ فَقَدْ عَلِمْتَهٗ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَآ اَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾

116- "Hani Allah, 'Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, 'Allah'ı bırakıp, beni ve annemi iki ilâh edinin!' demiştin.' dedi. İsa dedi ki: 'Seni tenzih ederim; hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer onu söylemiş olsaydım, kuşkusuz sen bunu

bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zatında olanı bilmem. Çünkü gaybı en iyi bilen yalnız sensin!'"

{وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ} *"Hani Allah, dedi."* Allah Teâlâ kıyâmet gününde buyurur ki:

{يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ} *"Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, demiştin."* Dünyada sen mi?

{اتَّخِذُونِي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ} *"Allah'ı bırakıp, beni ve annemi iki ilâh edinin! İsa dedi ki."* İsa ('aleyhi's-selâm) buyurur ki.

{سُبْحَانَكَ} *"Seni tenzih ederim."* Rabbini tenzih ederim.

{مَا} *"Olmaz."* Diyor ki, bana yaraşır şey değildir ve benim için caiz de değildir.

{يَكُونُ لِيَ اَنْ اَقُولَ} *"Bir şeyi söylemek bana yakışmaz."* Onlara.

{مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ} *"Hakkım olmayan."* Caiz olmayan.

{اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ} *"Eğer onu söylemiş olsaydım."* Onlara söylemiş olsaydım.

{فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي} *"Kuşkusuz sen bunu bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin."* Benden onlara söylenmiş emir ve nehyi.

{وَلَآ اَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ} *"Halbuki ben senin zatında olanı bilmem."* Onları alçaltacağını mı tevfike mi ulaştıracağını.

{اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ} *"Çünkü gaybı en iyi bilen yalnız sensin!"* Kullardan gaip olan şeyleri.

مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَآ اَمَرْتَنِي بِهٖٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾

117- "Onlara sadece, senin bana kendilerine söylememi istediğin, 'Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a ibadet edin!' sözünü söyledim. İçlerinde bulunduğum sürece onları gözledim. Ama

canımı aldığında, artık onları gözleyen sen oldun! Çünkü sen her şeyi hakkıyla görensin."

{مَا قُلْتُ لَهُمْ} *"Onlara söyledim."* Dünyada.

{اِلَّا مَآ اَمَرْتَنِي بِهٖٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ} *"Sadece, senin bana kendilerine söylememi istediğin, 'Allah'a ibadet edin!' sözünü."* Allah Teâlâ'dan sakınınız ve O'na itaat edin.

{رَبِّي وَرَبَّكُمْ} *"Benim de, sizin de Rabbiniz olan."* O benim de sizin de rabbinizdir.

{وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا} *"Onları gözledim."* Tebliğ ettiğimde.

{مَا دُمْتُ فِيهِمْ} *"İçlerinde bulunduğum sürece."* Onların arasında bulunduğum müddetçe.

{فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي} *"Ama canımı aldığında."* Onların arasından beni ref ettiğinde/kaldırdığında.

{كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ} *"Artık onları gözleyen sen oldun!"* Onların üzerine hâfiz ve şehid olan sensin.

{وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ} *"Çünkü sen her şeyi."* Benim ve onların sözlerini.

{شَهِيدٌ} *"Hakkıyla görensin."* Bilensin. Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾

118- "Eğer onlara azap edersen, kuşkusuz onlar senin kullarındır. Ama onları bağışlarsan, kuşkusuz ki sen mutlak üstünsün, tam hikmet sahibisin."

{اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} *"Eğer onlara azap edersen, kuşkusuz onlar senin kullarındır. Ama onları bağışlarsan, kuşkusuz ki sen mutlak üstünsün, tam hikmet sahibisin."* Bu âyetin tefsirini yukarıda sunmuştuk.

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصّٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنّٰتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾

119- "Allah dedi ki: Bugün, doğrulara doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlar için, altlarından ırmaklar akan, içinde sonsuza kadar kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş budur!"

{قَالَ اللّٰهُ} *"Allah dedi ki."* Allah Teâlâ buyuracak ki.

{هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصّٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ} *"Bugün, doğrulara doğruluklarının fayda vereceği gündür."* Mü'minlere imanları, tebliğ edicileri tebliğleri, vefakâr olanlara vefaları.

{لَهُمْ جَنّٰتٌ} *"Onlar için cennetler vardır."* Bahçeler.

{تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا} *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve sergilerinin altlarından.

{الْأَنْهٰارُ} *"Irmaklar."* Su, süt, içki ve bal nehirleri.

{خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا} *"İçinde sonsuza kadar kalacakları."* Cennette ikamet edicidirler, orada vefat etmezler ve cennetten çıkartılmazlar .

{رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ} *"Allah onlardan hoşnut olmuş."* İmanlarıyla ve amelleriyle.

{وَرَضُوا عَنْهُ} *"Onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır."* Sevap ve keramet ile.

{ذٰلِكَ} *"İşte budur!"* Belirtilen ebedilik ve razı oluşluk.

{الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} *"Büyük kurtuluş."* Tam bir kurtuluş. Cenneti elde ettiler, cehennem azabından kurtuldular.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾

120- "Göklerin, yerin ve onlarda olan her şeyin mülkü Allah'ındır. Allah her şeye gücü yetendir."

{لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ} *"Göklerin, yerin mülkü Allah'ındır."* Göklerin, yerin hazineleri. Göklerin hazineleri yağmur, yerin hazineleri ise bitkiler, ürünler ve bunun dışındaki şeylerdir.

{وَمَا فِيهِنَّ} *"Ve onlarda olan her şeyin."* Varlıklar ve harikuladelikler.

{وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ} *"Allah her şeye."* Göklerin, yerin yaratılışına sevap verişe ve cezalandırmaya.

{قَدِيرٌ} *"Gücü yetendir."* Gökleri ve yeri yaratana hamd ediniz.

سورة الْأَنْعَامِ

6- EN'AM SÛRESİ

"En'am"ın zikredildiği Sûredir. Beş âyet hariç Sûre Mekkîdir. Bir defada nâzil olmuştur. Beş âyeti Medenîdir. 151. âyetten 153. âyetin sonuna kadar (Kul teâlev etlü mâ harrame ... zâlikum vessâkum bihî leellekum tettekûn) ve 91. âyet (ve mâ kaderullâhe hakka kadrihî) ile 93. âyetler (ve men ezlemu mimmenifterâ) Medine'de nazil olmuştur. Âyet sayısı 165, sözcük sayısı 3.050 ve harf sayısı ise 12.422'dir.[1]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾

1- "Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. İnkâr edenler hâlâ (putları) Rableri ile denk tutuyorlar!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla En'am Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ } *"Hamd, Allah'a mahsustur."* Diyor ki, şükür ve uluhiyet Allah Teâlâ'ya özgüdür.

{ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ } *"Gökleri yaratan."* İki günde. Pazar ve pazartesi günlerinde.

---

1 Âyet sayısı Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye basımında 126 olarak geçiyor. Ancak Mektebetü'l-Asriyye basımında ise 165 olarak geçiyor.

{ وَالْاَرْضَ } *"Ve yeri."* İki günde. Salı ve çarşamba günlerinde.

{ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ } *"Karanlıkları ve aydınlığı var eden."* Küfrü ve imanı, gece ve gündüzü yaratan.

{ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"İnkâr edenler hâlâ."* Mekke kâfirlerini.

{ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ } *"(Putları) Rableri ile denk tutuyorlar!"* Putları O'na denk tutuyorlar.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضٰى اَجَلًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾

2- "Sizi çamurdan yaratan, sonra da size ölüm vakti takdir eden O'dur. Bir de O'nun katında belirlenmiş bir ecel (kıyâmet günü) daha vardır. Siz hâlâ şüphe ediyorsunuz!"

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ } *"Sizi çamurdan yaratan O'dur."* Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan ve Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı topraktan.

{ ثُمَّ قَضٰى اَجَلًا } *"Sonra da size ölüm vakti takdir eden."* Dünyayı yaratan ve yok olacağı zamana kadar bir müddet belirleyen, mahlukatı yaratan ve onlara ölecekleri zamana kadar bir ecel tayin eden.

{ وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ } *"Bir de O'nun katında belirlenmiş bir ecel (kıyâmet günü) daha vardır."* Ahiret müddeti. Bu müddet Allah Teâlâ katında bilinmekte olup ölümsüz ve yok oluşsuzdur.

{ ثُمَّ اَنْتُمْ } *"Siz hâlâ."* Ey Mekke ehli.

{ تَمْتَرُونَ } *"Şüphe ediyorsunuz!"* Allah Teâlâ ve ölümden sonra diriliş hakkında kuşku mu duyuyorsunuz?

وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوَاتِ وَفِي الْاَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾

3- "O, göklerde ve yerde tek Allah'tır. Sizin gizlinizi ve açığınızı bilir; ne kazanacağınızı da bilir."

{وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوَاتِ} *"O, göklerde tek Allah'tır."* Göklerde olanların ilahıdır.

{وَفِي الْاَرْضِ} *"Ve yerde."* Yerde olanların ilahıdır.

{يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ} *"Sizin gizlinizi ve açığınızı bilir."* Diyor ki, sizden meydana gelen, gizli olanı da açık olanı da bilir.

{وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ} *"Ne kazanacağınızı da bilir."* İşlediğiniz hayır ve şerri bilir.

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾

4- "Böyleyken, Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmez ki, ondan yüz çevirmiş olmasınlar!"

{وَمَا تَأْتِيهِمْ} *"Böyleyken, gelmez ki."* Yani Mekke ehline.

{مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ} *"Rablerinin âyetlerinden bir âyet."* Güneş tutulması, ayın ve yıldızların yarılması gibi.

{اِلَّا كَانُوا عَنْهَا} *"Ondan olmasınlar."* Âyetten.

{مُعْرِضِينَ} *"Yüz çevirmiş."* O âyeti yalanlayıcı.

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ اَنْۢبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٥﴾

5- "İşte gerçek (Kur'an) kendilerine geldiği zaman da yalanladılar. Ama alay ettikleri şeyin haberleri yakında gelecektir!"

{فَقَدْ كَذَّبُوا} *"İşte yalanladılar."* Yani Mekke ehli.

{بِالْحَقِّ} *"Gerçeği/hakkı."* Kur'an'ı ve âyeti.

{لَمَّا جَآءَهُمْ} *"Gerçek (Kur'an) kendilerine geldiği zaman da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) o ikisini getirdiğinde.

{فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَؤُا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ} *"Alay ettikleri şeyin haberleri yakında gelecektir!"* Alaya alma haberleri ve Bedir Savaşı'nda, Uhud Savaşı'nda ve Hendek/Ahzab Savaşı'nda alaylarının cezaları .

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ٦

6- "Görmediler mi ki, kendilerinden önce biz nice nesilleri helâk ettik. Biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine gökten bol yağmur indirmiş ve ırmakları altlarından akar duruma getirmiştik. Sonra günahları yüzünden onları helâk ettik de arkalarından da başka nesiller var ettik."

{أَلَمْ يَرَوْا} *"Görmediler mi ki?"* Mekke ehli Kur'an'da haberdar kılınmadı mı?

{كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ} *"Kendilerinden önce biz nice nesilleri helâk ettik."* Geçen ümmetlerden.

{مَكَّنَّاهُمْ} *"Biz onlara imkânları vermiş."* Onları sahip kıldık ve onlara mühlet bahşettik.

{فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ} *"Yeryüzünde size vermediğimiz olanakları."* Ey Mekke ehli sizleri sahibi kılmadığımız şeyleri ve sizlere bahşetmediğimiz mühleti.

{وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا} *"Üzerlerine gökten bol yağmur indirmiş."* İhtiyaç duydukları her anda sürekli bol yağmur verdik.

{وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ} *"Ve ırmakları altlarından akar duruma getirmiştik."* Bahçelerinin, ekinlerinin ve ağaçlarının altından.

{فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ} *"Sonra günahları yüzünden onları helâk ettik de."* Peygamberleri yalanlamaları nedeniyle.

{وَأَنْشَأْنَا} *"Var ettik."* Yarattık.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا } *"Arkalarından da nesiller."* Kavim.

{ اٰخَرِينَ } *"Başka."* Onlardan daha hayırlısını.

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِاَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ٧

7- "Eğer sana kâğıt üzerine yazılı bir kitap indirseydik ve ona elleriyle dokunmuş olsalardı, yine de o inkârcılar, 'Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir!' derlerdi."

{ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا } *"Eğer sana bir kitap indirseydik."* Eğer Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an'la sana bir defadan indirmiş olsa idik.

{ فِي قِرْطَاسٍ } *"Kâğıt üzerine yazılı."* Abdullah ibn Ebî Ümeyye el-Mahzumî'nin ve ashabının senden istekte bulunduğu gibi bir sahifede yazılı.

{ فَلَمَسُوهُ بِاَيْدِيهِمْ } *"Ve ona elleriyle dokunmuş olsalardı."* O sahifeyi alsalardı ve onu okusalardı.

{ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا } *"Yine de o inkârcılar, derlerdi."* Yani Abdullah ibn Ebî Ümeyye el-Mahzumî.

{ اِنْ هٰذَآ } *"Bu, değildir!"* Bu değildir.

{ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ } *"Apaçık büyüden başka bir şey."* Apaçık bir yalandan başka.

وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ٨

8- "Bir de, 'Ona bir melek indirilmeli değil miydi?' dediler. Eğer biz bir melek indirmiş olsaydık, o zaman, iş bitirilmiş olur, artık kendilerine hiç fırsat verilmezdi!"

{وَقَالُوا} *"Bir de, dediler."* Yani Abdullah ibn Ebî Ümeyye el-Mahzumî.

{لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ} *"Ona bir melek indirilmeli değil miydi?"* Söyledikleri şeylere ilişkin lehine tanıklık yapacak bir melek kendisine indirilseydi ya.

{وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا} *"Eğer biz bir melek indirmiş olsaydık."* Senden istedikleri gibi.

{لَقُضِيَ الْأَمْرُ} *"O zaman, iş bitirilmiş olur."* Azapları nâzil olmuş, ruhları kabzedilmiş ve helakleri tamamlanmış olurdu.

{ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ} *"Artık kendilerine hiç fırsat verilmezdi."* Hiç de süre tanınmazdı.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾

9- "Eğer biz o peygamberi bir melek yapsaydık, onu yine bir insan şekline sokardık ve elbette onları, düşmekte oldukları şüpheye yine düşürürdük."

{وَلَوْ جَعَلْنَاهُ} *"Eğer biz o peygamberi yapsaydık."* Yani Resûlü.

{مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا} *"Bir melek. Onu yine bir insan şekline sokardık."* İnsan suretinde bir adam kılardık. Ta ki kendisine bakmaya güçleri yetsin.

{وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ} *"Ve elbette onları, yine düşürürdük."* Meleklere karşı.

{مَا يَلْبِسُونَ} *"Düşmekte oldukları şüpheye."* Giydikleri elbise misali. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Ve elbette onları yine düşürürdük." Meleğin suretini onlara karıştırırdık. "*Düşmekte oldukları şüpheye*." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerinin kendilerine karmaşık geldiği gibi.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: (وَلَلَبَسْنَا) "*Şüpheye düşürürdük*" ilahî kelamı, "şüpheye düşürürdük" anlamındadır. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾

10- "Andolsun, senden önce gönderilen elçiler de alay konusu yapılmıştı. Ama onlardan alay edenleri, alay konusu ettikleri şey çepeçevre kuşatmıştır."

{وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ} *"Andolsun, senden önce gönderilen elçiler de alay konusu yapılmıştı."* Seninle kavmin alayda bulunduğu gibi onlarla da kavimleri alay etmişti.

{فَحَاقَ} *"Ama çepeçevre kuşatmıştır."* Bundan dolayı vacip oldu, indi ve kuşattı.

{بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ} *"Onlardan alay edenleri."* Kâfirlerden.

{مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ} *"Alay konusu ettikleri şey."* Alay edişlerinin cezası.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾

11- "De ki: 'Yeryüzünde dolaşın ve yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın!'"

Sûresi. Bu haberi İbn Cerîr, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 7, s. 153. Bu haberin isnadı hasendir.

b) Âyetin ifade ettiği anlam şudur: Eğer Mekke müşriklerinin talep ettikleri gibi Resûlü melek kılmış olsaydık hiç kuşkusuz muhatap alınabilsin ve kendisinden yararlanılsın diye onu bir insan suretinde yaratırdık. Durum bu şekilde olsaydı yine aynı karmaşıklık söz konusu olurdu.

c) Âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs'tan başka bir yorum daha bulunmaktadır. İbn Cerîr et-Taberî, (وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ) *"Ve elbette onları, düşmekte oldukları şüpheye yine düşürürdük."* âyeti hakkında Atiyye el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Bu teklifte bulunanlar Ehl-i Kitap'tır. Onlar dinlerini ayırmış, resûllerini yalanlamış ve Kitabı tahrif etmişlerdir." Taberî, c. 7, s. 153 Bu haberin senedi zayıftır. Zira biz önceki açıklamalarımızda İbn Abbâs'tan Atiyye el-Avfî kanalıyla yapılan aktarımların zayıf olduğunu belirtmiştik. Diğer bir husus da önceki rivayet bu rivayete nazaran âyetin siyakına daha çok uymaktadır. Zira âyet müşriklerle mücadeleden bahsetmektedir.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ سِيرُوا } *"Dolaşın."* Yolculuğa çıkınız.

{ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا } *"Yeryüzünde ve bir bakın!"* Tefekkür ediniz.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ } *"Yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna."* Allah'ı ve elçileri yalanlayanların sonunun nereye vardığına.

قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلْ لِلّٰهِ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ اَلَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

12- "De ki: 'Göklerde ve yerde olanlar kimin?' De ki: 'Allah'ındır.' O, merhamet etmeyi kendi zatına ilke edindi. Sizi varlığında hiç şüphe olmayan kıyâmet gününde elbette toplayacaktır. Ama kendilerine yazık edenler var ya, işte onlar iman etmezler."

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Göklerde ve yerde olanlar kimin?"* Yaratılmışlar. Eğer sana müspet cevap vererek icabet ederler ise ne ala. Aksi takdirde şu cevabı ver;

{ قُلْ لِلّٰهِ } *"De ki: Allah'ındır."* Gökleri ve yeri yarattı.

{ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ } *"O, merhamet etmeyi kendi zâtına ilke edindi."* Kendi kendisine Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetine karşı azabı tehir etmeyi vacip kılmıştır.

{ لَيَجْمَعَنَّكُمْ } *"Sizi elbette toplayacaktır."* Allah Teâlâ sizi muhakkak bir araya getirip toplayacaktır.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ } *"Kıyâmet gününde."* Kıyâmet günü için.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ } *"Varlığında hiç şüphe olmayan."* Hakkında hiçbir kuşkunun bulunmadığı.

{ اَلَّذِينَ خَسِرُوٓا } *"Ama yazık edenler var ya."* Aldananlar.

{ اَنْفُسَهُمْ } *"Kendilerine."* Ve evleri, hizmetkârları ve cennetteki eşlerine.

{ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } *"İşte onlar iman etmezler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a. Bu âyet-i kerime onların Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e söyledikleri "Bizim dinimize dön ki seni zengin kılalım, evlendirelim, onurlandıralım ve kendimize yönetici kılalım." sözü hakkında nâzil olmuştur.

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾

13- "Gece ve gündüzün içinde barınan her şey O'nundur. O, hakkıyla işiten ve hakkıyla bilendir."

{ وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ } *"Gece ve gündüzün içinde barınan her şey O'nundur."* Gece ve gündüz vatanında istikrar bulan şey.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ } *"O, hakkıyla işiten."* Sözlerini.

{ الْعَلِيمُ } *"Ve hakkıyla bilendir."* Cezalarını ve varlıkların rızıklarını.

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ اِنِّيٓ اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾

14- "De ki: 'Gökleri ve yeri yoktan var eden, besleyen, fakat kendisi beslenmeyen Allah dışında, bir koruyucu mu edineyim?' De ki: 'Bana Müslüman olanların ilki olmam emredildi ve asla Allah'a ortak koşanlardan olma!' (denildi)."

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا } *"Allah dışında, bir koruyucu mu edineyim?"* Rabbe mi ibadet edeyim?

{ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ } *"Gökleri yoktan var eden."* Gökleri yaratan.

{ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ } *"Ve yeri. Besleyen."* Kulları rızıklandıran.

{ وَلَا يُطْعَمُ } *"Fakat kendisi beslenmeyen."* Rızıklandırılmayan. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Rızıklandırma konusunda yardım edilmeyen.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke kâfirlerine.

{ اِنِّيٓ اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ } *"Bana Müslüman olanların ilki olmam emredildi."* İslam üzere olanların ilki olmam.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kendi döneminin kulluğu ihlasla yapanların ve Allah Teâlâ'yı birleyenlerin ilki.

{ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } *"Ve asla Allah'a ortak koşanlardan olma! (denildi)."* Müşriklerin dinleri üzere müşriklerle birlikte olma.

قُلْ اِنِّيٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

15- "De ki: 'Eğer Rabbime karşı gelirsem, büyük bir günün azabından korkarım!'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنِّيٓ اَخَافُ } *"Korkarım!"* Bilirim.

{ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي } *"Eğer Rabbime karşı gelirsem."* Rabbimden başkasına kulluk eder ve sizin dininize dönersem.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } *"Büyük bir günün azabından."* Büyük gündeki büyük bir azaptan. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Büyük gündeki azaptan.

مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾

16- "O gün, kim azaptan kurtarılırsa, gerçekten Allah onu esirgemiştir. İşte apaçık kurtuluş budur!"

{ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ } *"Kim azaptan kurtarılırsa."* Azaptan.

{ يَوْمَئِذٍ } *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ فَقَدْ رَحِمَهُ } *"Gerçekten Allah onu esirgemiştir."* Onu korumuş ve onu bağışlamıştır.

{ وَذٰلِكَ } *"İşte budur!"* Bağışlama.

{ الْفَوْزُ الْمُبِينُ } *"Apaçık kurtuluş."* Tam bir kurtuluş.

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

17- "Eğer Allah seni bir zarara uğratırsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır verirse, (bunu da geri alacak yoktur). Çünkü O, her şeye gücü yetendir."

{ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللهُ } *"Eğer Allah seni uğratırsa."* Sana Allah Teâlâ isabet ettirirse.

{ بِضُرٍّ } *"Bir zarara."* Şiddet ve fakirlik.

{ فَلَا كَاشِفَ لَهُ } *"Onu giderecek yoktur."* Onu kaldırıcı kimse bulunmamaktadır.

{ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ } *"Kendisinden başka. Ve eğer sana verirse (bunu da geri alacak yoktur)."* İsabet ettirirse.

{ بِخَيْرٍ } *"Bir hayır."* Nimet ve zenginliğe.

{ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } "*Çünkü O, her şeye gücü yetendir.*" Şiddet, fakirlik, nimet ve zenginliğe.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١٨﴾

18- "O, kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir. O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardı."

{ وَهُوَ الْقَاهِرُ } *"O, her türlü tasarrufa sahiptir."* Galiptir.

{ فَوْقَ عِبَادِهِ } *"Kullarının üstünde."* Kullarına.

{ وَهُوَ الْحَكِيمُ } *"O, tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emri ve kazası konusunda.

{ الْخَبِيرُ } *"Her şeyden haberdardı."* Yaratmasıyla ve amelleriyle.

قُلْ اَىُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاُوحِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْ بَلَغَ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰى قُلْ لَآ اَشْهَدُ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّنِي بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾

19- "De ki: 'Hangi şey tanıklık bakımından daha büyüktür?' De ki: 'Allah'tır. O, benimle sizin aranızda gerçek tanıktır. Bu Kur'an, bana kendisiyle hem sizi, hem onu duyan kimseleri uyarmam için bana vahyolundu. Yoksa siz Allah ile birlikte, başka tanrıların bulunduğuna mı tanıklık ediyorsunuz?' De ki: 'Ben buna tanıklık etmem.' De ki: 'O, ancak bir olan Allah'tır; benim de sizin ortak koştuğunuz şeylerle ilişkim yoktur.'"

Onların Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e *"Bize senin peygamber olduğuna tanıklık edecek bir tanık getir."* sözü hakkında âyet indi.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اَىُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ } *"Hangi şey daha büyüktür?"* Daha adil ve daha razı edicidir.

{ شَهَادَةً } *"Tanıklık bakımından."* Eğer sana icabet ederlerse ne ala. Eğer sana icabet etmezler ise şöyle de:

{ قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ } *"De ki: Allah'tır. O, benimle sizin aranızda gerçek tanıktır."* Ben O'nun Resûlü ve bu Kur'an da O'nun kelamıdır.

{ وَاُوحِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ } *"Bu Kur'an, bana için bana vahyolundu."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) bana bu Kur'an'ı indirdi.

{ لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ } *"Kendisiyle hem sizi, uyarmam."* Sizi Kur'an ile korkutmam için.

{ وَمَنْ بَلَغَ } *"Hem onu duyan kimseleri."* Kendisine Kur'an'ın haberi ulaşan kimseyi. Ben bu tür kimseler için de uyarıcıyım demektir.

{ اَئِنَّكُمْ } *"Yoksa siz mi?"* Ey Mekke ehli.

{ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰى } *"Allah ile birlikte, başka tanrıların bulunduğuna tanıklık ediyorsunuz?"* Yani putları. Diyorsunuz ki Allah'ın kızlarıdır. Eğer böyle şâhidlik ederler ise.

{ قُلْ لَآ اَشْهَدُ } *"De ki: Ben buna tanıklık etmem."* Sizinle birlikte.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ } *"O, ancak bir olan Allah'tır."* Allah Teâlâ sadece tek bir ilahtır.

{ وَاِنَّنِي بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ } *"Benim de sizin ortak koştuğunuz şeylerle ilişkim yoktur."* Kulluk noktasında O'na ortak koştuğunuz putlardan.[3]

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَآءَهُمْ اَلَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Kendilerine kitap verdiklerimiz o peygamberi, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. (Ortak koşarak) kendilerini ziyana sokanlar ise iman etmezler."

---

3 İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ) "*Kendisiyle hem sizi, uyarmam için.*" Yani Mekke ehlini bu Kur'an ile uyarmam için. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi. Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, (لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ) "*Kendisiyle hem sizi, uyarmam için*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmekte ve şu eklemede bulunmaktadır: (وَمَنْ بَلَغَ) "*Hem onu duyan kimseleri.*" Bu Kur'an kime ulaşırsa Kur'an o kimse için bir uyarıcıdır. Taberî, c. 7, s. 163.

{ اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ } *"Kendilerine kitap verdiklerimiz."* Kendilerine Tevrat ilmini bahşettiklerimiz. Ki bunlar Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{ يَعْرِفُونَهُ } *"O peygamberi, tanırlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini bilirler.

{ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَآءَهُمْ } *"Kendi çocuklarını tanıdıkları gibi."* Çocuklarını.

{ اَلَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ } *"(Ortak koşarak) kendilerini ziyana sokanlar ise."* Dünya ve ahireti kaybetmekle kendilerini aldatanlar yani Ka'b ibn Eşref ve ashabı .

{ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } *"İman etmezler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُونَ ﴿٢١﴾

21- "Allah hakkında yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalan sayanlardan daha zalim kim olabilir? Hiç kuşku yok ki, zalimler kurtuluşa ermezler!"

{ وَمَنْ اَظْلَمُ } *"Daha zalim kim olabilir?"* Daha cüretkâr.

{ مِمَّنِ افْتَرٰى } *"Uyduran."* İftira edenden (düzmece yalan).

{ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا } *"Allah hakkında yalan."* Çeşitli ilahları O'na ortak koşandan.

{ اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ } *"Veya O'nun âyetlerini yalan sayanlardan."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayan.

{ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ } *"Hiç kuşku yok ki, kurtuluşa ermezler!"* Kurtuluşa erişmez ve güvende olmaz.

{ الظّٰلِمُونَ } *"Zalimler."* Kâfirler ve müşrikler Allah Teâlâ'nın azabından.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا اَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾

22- "O gün onların hepsini bir yere toplarız. Sonra Allah'a ortak koşanlara, 'Tanrı saydığınız ortaklarınız nerede?' deriz."

{وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا} *"O gün onların hepsini bir yere toplarız."* İnsanların bütününü kıyâmet gününde.

{ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا} *"Sonra Allah'a ortak koşanlara, deriz."* Allah Teâlâ'ya ilahları ortak koşanlar.

{اَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ} *"Ortaklarınız nerede?"* İlahlarınız.

{الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ} *"Tanrı saydığınız."* İbadet ettiğiniz ve onların sizin şefaat ediciniz olduğunu söylediğiniz.

ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾

23- "Bundan sonra, 'Rabbimiz olan Allah'a andolsun ki, biz O'na ortak koşanlardan değiliz!' demekten başka onların hiçbir mazeretleri bulunmaz."

{ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ} *"Bundan sonra, onların hiçbir mazeretleri bulunmaz."* Özürleri ve yanıtları.

{اِلَّآ اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ} *"Rabbimiz olan Allah'a andolsun ki, biz O'na ortak koşanlardan değiliz! Demekten başka."* Ancak böyle demelerinden başka.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ) "*Bundan sonra onların hiçbir mazeretleri bulunmaz.*" Mazeretleri olmaz. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi.

b) Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, (ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ) "*Bundan sonra onların hiçbir mazeretleri bulunmaz.*" ilahî buyruğu hakkında Ata el-Horasânî kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Onların sözleri. Taberî, c. 7, s. 166.

اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Gör ki, kendilerine karşı nasıl yalan söylediler! O uydurdukları putlar da kendilerinden nasıl kaybolup gitti!"

{ اُنْظُرْ } *"Gör ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Gör ki." denilir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Meleklere gör ki."* denilir.

{ كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ } *"Kendilerine karşı nasıl yalan söylediler!"* Kendi nefislerine karşı söyledikleri yalanlarının cezasını nasıl da kendilerini vacip kıldılar.

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ } *"Kendilerinden nasıl kaybolup gitti!"* Onlar uzaklaşarak kendi nefisleriyle meşgul oldular.

{ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } *"O uydurdukları putlar da."* Yalanla ibadet ettikleri. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: İftiraları bâtıl oldu.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾

---

c) Yine İbn Cerîr Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre O şöyle demiştir: Onların sözleri ancak şöyle demeleridir: (وَاللهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) "*Rabbimiz olan Allah'a andolsun ki, biz O'na ortak koşanlardan değiliz!*"

d) Âyette geçen fitne normalde sözlükte belaya tutulmak, sınamak ve denemek anlamına gelmektedir. Ancak sözcük âyette bu anlamı ifade etmemektedir. Fitne sözcüğü âyette sözlükteki anlamıyla değil de mazeret anlamında kullanılmıştır. Sınanmalarının ve denemelerinin sonu ancak "Rabbimiz olan Allah'a kasem olsun ki, bizler ortak koşanlardan değiliz" ifadesinden başka bir şey değildir. İbn Cerîr şöyle der: Fitne sözcüğü deneme ve belaya tâbi tutma anlamına gelmektedir. Ancak burada müşrik topluluğun dile getirmiş olduğu cevap sınanma anında söylenen bir söz değildir. Deneme anlamına gelen fitne sözcüğü onların cevapları ve mazeretleri yerine kullanılmıştır. Taberî, c. 7, s. 167.

25- "Onlardan bazıları bana kulak verir. Biz (okuduğunu) anlamamaları için kalplerine perdeler ve kulaklarına da ağırlık koyduk. (İstedikleri) her hangi mucizeyi görseler, yine de ona inanmazlar. Sonra sana gelince o inkâr edenler, 'Bu Kur'an, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!' diyerek seninle tartışırlar."

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ } *"Onlardan bazıları sana kulak verir."* Diyor ki, Mekke ehlinden senin buyruklarına ve sözlerine kulak verenler bulunmaktadır. Ebû Süfyan ibn Harb, Velid ibn Muğire, Nâdir ibn Hâris, Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia, Ümeyye ibn Halef, Ubeyy ibn Halef ve Hâris ibn Amr bunlardandır.

{ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً } *"Biz (okuduğunu) kalplerine perdeler koyduk."* Perdeler/örtüler.

{ اَنْ يَفْقَهُوهُ } *"Anlamamaları için."* Senin buyruğunu ve sözünü anlamamaları için.

{ وَفِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا } *"Ve kulaklarına da ağırlık."* Sağırlık koyduk ki hakkı ve hidayeti işitmesinler. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: hidayete karşı ağırlık koyduk ki akledemesinler.

{ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ } *"(İstedikleri) her hangi mucizeyi görseler."* Senden talep ettikleri bir âyeti.

{ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا } *"Yine de ona inanmazlar."* Ondan âyeti/mucizeyi Hâris ibn Amr istemişti.

{ حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُكَ } *"Sonra sana gelince."* Sana gelirler.

{ يُجَادِلُونَكَ } *"Seninle tartışırlar."* Senden kendilerine haber verdiğin Kur'an'dan indirilen şeyleri sorarlar. Sen onlara haber verince de.

{ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوٓا } *"O inkâr edenler, diyerek."* Yani Nâdir ibn Hâris.

{ اِنْ هٰذَآ } *"Bu Kur'an, değildir!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurduğu şey değildir.

{ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ } *"Öncekilerin masallarından başka bir şey."* Öncekilerin yalanları ve sözleri.

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ وَاِنْ يُّهْلِكُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٢٦﴾

26- "Onlar (insanları), Kur'an dinlemekten alıkoyarlar, kendileri de ondan uzak dururlar. Onlar sadece kendilerini helâk ederler, fakat bunun farkına varamazlar!"

{ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ } *"Onlar (insanları), Kur'an dinlemekten alıkoyarlar."* Ebû Cehil ve ashabı. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'dan engellemektedirler.

{ وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ } *"Kendileri de ondan uzak dururlar."* Ondan men ederler ve uzaklaşırlar. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu âyetin Ebû Tâlib'i konu edindiği söylenmiştir. Ebû Tâlib insanları Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e eziyet etmekten engelliyor, ancak kendisi O'na tâbi olmuyordu.

{ وَاِنْ يُّهْلِكُوْنَ } *"Onlar helâk ederler."* Helak etmiyorlar.

{ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ } *"Sadece kendilerini. Fakat bunun farkına varamazlar!"* İnsanları Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den engelleyip çevirdiklerinin yüklerini bilmiyorlar.[5]

---

5 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (يَنْتَوْنَ) ilahî buyruğu uzaklaşmak anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü't-tefsir, En'âm Sûresi. Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, (وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ) "*Onlar (insanları), Kur'an dinlemekten alıkoyarlar, kendileri de ondan uzak dururlar.*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Yani insanları Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman etmekten engellerler. (وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ) "*Kendileri de ondan uzak dururlar.*" Ondan uzaklaşırlar. Taberî, c. 7, s. 172.
b) Bu âyetin Mekke müşrikleri hakkında nazil olduğu ve onları konu edindiği açıktır. Zira onlar insanları Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymaktan ve O'na iman etmekten engellemeye çalışmakta ve kendisinden de uzaklaşmaktaydılar.
c) Ancak âyetin "*Ondan uzaklaşırlar*" bölümü hakkında müfessirler ve muhaddisler sebeb-i nüzuûlünün Ebû Tâlib olduğunu söylerler. Güya Ebû Tâlib, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i korur ancak kendisi de O'na yaklaşmaz ve O'ndan uzak dururmuş. Bu bağlamda İbn Abbâs'tan bir rivayet aktarmaktadırlar. Ebû Hâkim en-Nîsâbûrî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bu âyet-i kerime Ebû Tâlib hakkında nazil olmuştur. O, hem Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i, müşriklerin eziyetlerine karşı sa-

وَلَوْ تَرٰىٓ اِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يٰا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Onları, ateşin karşısında durdurulup, 'Ne olurdu! Dünyaya geri döndürülsek de, Rabbimizin âyetlerini yalanlamasaydık ve mü'minlerden olsaydık!' diyecekleri vakit görseydin!"

{ وَلَوْ تَرٰىٓ } *"Görseydin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِذْ وُقِفُوا } *"Onları, durdurulup, diyecekleri vakit."* Engellendikleri.

{ عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يٰا لَيْتَنَا نُرَدُّ } *"Ateşin karşısında. Ne olurdu! Dünyaya geri döndürülsek de."* Dünyaya.

{ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا } *"Rabbimizin âyetlerini yalanlamasaydık."* Kitapları ve elçileri.

{ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } *"Ve mü'minlerden olsaydık!"* Alenen ve kalben mü'minlerle birlikte olsaydık.

بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾

28- "Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler ortaya çıkmıştır. Eğer onlar dünyaya geri döndürülseler yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerlerdi. Çünkü onlar gerçekten yalancıdırlar."

---

vunuyor hem de O'na iman etmekten uzak duruyordu." Bu rivayetin ardından Ebû Hâkim en-Nîsâbûrî rivayetin Buhârî ve Müslim'în şartlarına göre sahih olduğu notunu düşer. Zehebî de onun bu yargısını onaylar. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 315.

d) Âyetin sebeb-i nüzûlü bağlamında İbn Abbâs'tan iki görüş nakledilmektedir. Bunlardan biri müşrikler hakkında nazil olduğu, diğeri de Ebû Tâlib hakkında nazil olduğudur. Âyetin siyak ve sibakına bir bakış dahi gerçeği gözler önüne sermektedir. Âyet Ebû Tâlib hakkında değil de Mekke müşrikleri hakkında nazil olmuştur. Nitekim İbn Cerîr et-Taberî de bu görüştedir. Taberî, c. 7, s. 173.

{بَلْ بَدَا لَهُمْ} *"Hayır! Ortaya çıkmıştır."* Onlar için cezalandırma açığa çıkmıştır.

{مَا كَانُوا يُخْفُونَ} *"Gizlemekte oldukları şeyler."* Gizledikleri küfür ve şirk.

{مِنْ قَبْلُ} *"Daha önce."* Dünyada.

{وَلَوْ رُدُّوا} *"Eğer onlar dünyaya geri döndürülseler."* İstedikleri gibi dünyaya.

{لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ} *"Yine kendilerine yasak edilen şeylere dönerlerdi."* Küfür ve şirke.

{وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ} *"Çünkü onlar gerçekten yalancıdırlar."* Zira onlar döndürülseler ona inanmazlar.

وَقَالُوٓا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Onlar, "Hayat, bu dünyadaki hayattan ibarettir. Biz yeniden diriltilecek değiliz." Dediler."

{وَقَالُوٓا} *"Onlar, dediler."* Yani Mekke'nin kâfirleri.

{إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا} *"Hayat, bu dünyadaki hayattan ibarettir."* Yani hayatımız ancak dünya hayatımızdan ibarettir.

{وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ} *"Biz yeniden diriltilecek değiliz."* Ölümden sonra.

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ وُقِفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Onları, Rablerine arz olundukları zaman bir görseydin! Rableri, 'Bu, gerçek değil miymiş?' der. Onlar da, 'Rabbimize andolsun ki elbette gerçekmiş!' derler. Rableri, 'Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı tadın azabı!' der."

{ وَلَوْ تَرٰٓى } *"Onları, bir görseydin!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِذْ وُقِفُوا } *"Arz olundukları zaman."* Diyor ki, engellendiklerinde/ hapsedildiklerinde.

{ عَلٰى رَبِّهِمْ } *"Rablerine."* Rablerinin huzurunda.

{ قَالَ } *"Rableri, der."* Allah Teâlâ onlara der ki. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu sözü melekler onlara demiştir.

{ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ } *"Bu, gerçek değil miymiş?"* Bu azap ve ölümden sonraki diriliş hak değil midir?

{ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا } *"Onlar da, "Rabbimize andolsun ki elbette gerçekmiş!" Derler."* Hiç kuşkusuz bu Resûllerin dediği gibi haktır.

{ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ } *"Rableri, 'Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı tadın azabı!' der."* Ölümden sonraki dirilişi inkâr edişinizden dolayı.

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَآءِ اللّٰهِ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾

31- "Allah'a kavuşmayı yalan sayanlar, gerçekten ziyana uğramışlardır. Sonunda onlara kıyâmet vakti ansızın gelip çatınca, ağırlıklarını sırtlarına yüklenerek, 'Dünyada yaptığımız kusurlardan dolayı, yazıklar olsun bize!' derler. Dikkat edin, onların yüklendikleri şeyler ne kötüdür!"

{ قَدْ خَسِرَ } *"Gerçekten ziyana uğramışlardır."* Muhakkak aldanmışlardır.

{ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَآءِ اللّٰهِ } *"Allah'a kavuşmayı yalan sayanlar."* Ölümden sonra dirilişi inkâr edenler. Diyor ki, ben onlara mühlet veririm.

{حَتّٰى اِذَا جَآءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً} *"Sonunda onlara kıyâmet vakti ansızın gelip çatınca."* Ansızın.

{قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا} *"Yazıklar olsun bize! Derler."* Eyvah ve yazıklar olsun bize!

{عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا} *"Dünyada yaptığımız kusurlardan dolayı."* Dünyada iman ve tevbeyi terk etmemizden dolayı.

{وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ} *"Ağırlıklarını yüklenerek."* Günahlarını.

{عَلٰى ظُهُورِهِمْ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ} *"Sırtlarına. Dikkat edin, onların yüklendikleri şeyler ne kötüdür!"* Yüklemiş oldukları günahlar ne kötüdür.

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Dünya hayatı, bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Ahiret hayatı ise, sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?"

{وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ} *"Dünya hayatı, ibarettir."* Dünyadaki süsler ve nimetler.

{اِلَّا لَعِبٌ} *"Bir oyun."* Ferahlık.

{وَلَهْوٌ} *"Ve eğlenceden."* Bâtıl.

{وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ} *"Ahiret hayatı ise."* Yani cennet.

{خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ} *"Sakınanlar için elbette daha hayırlıdır."* Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan.

{اَفَلَا تَعْقِلُونَ} *"Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?"* Dünyanın fâni, ahiretin bâki oluşu konularında.

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظّٰلِمِينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Onların söylediklerinin, gerçekten seni üzmekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, ama o zalimler, Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlar."

{ قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ } *"Gerçekten seni üzmekte olduğunu biliyoruz."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ الَّذِي يَقُولُونَ } *"Onların söylediklerinin."* Eleştiri, yalanlama ve mucize isteği.

{ فَاِنَّهُمْ } *"Aslında onlar."* Yani Hâris ibn Amr ve ashabı.

{ لَا يُكَذِّبُونَكَ } *"Seni yalanlamıyorlar."* Kalpleriyle.

{ وَلٰكِنَّ الظَّالِمِينَ } *"Ama o zalimler."* Müşrikler.

{ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ } *"Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlar."* Açıkça inkâr etmektedirler.

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَاُوذُوا حَتّٰى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ وَلَقَدْ جَآءَكَ مِنْ نَبَإِيِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾

34- "Senden önce nice peygamberler yalanlanmıştı. Kendilerine yardımımız gelinceye kadar, yalanlanmalarına ve eziyete uğramalarına karşı sabretmişlerdi. Allah'ın sözlerini değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur. Gönderilen peygamberlerin bazı haberleri sana geldi."

{ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ } *"Senden önce nice peygamberler yalanlanmıştı."* Seni kavmin yalanladığı gibi onları da kavimleri yalanlamıştı.

{ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا } *"Yalanlanmalarına karşı sabretmişlerdi."* Kavimlerinin kendilerini yalanlamalarına.

{ وَاُوذُوا } *"Ve eziyete uğramalarına."* Kavimlerinin eziyetlerine sabrettiler.

{ حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا } *"Kendilerine yardımımız gelinceye kadar."* Kavimlerinin helaki.

{ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ } *"Allah'ın sözlerini değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur."* Allah Teâlâ'nın düşmanlarına karşı dostlarına yardım edeceğine dair kelimelerini değiştirici hiçbir kimse bulunmamaktadır.

{ وَلَقَدْ جَآءَكَ } *"Sana geldi."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مِنْ نَبَإِيْ } *"Bazı haberleri."* Haber.

{ الْمُرْسَلِيْنَ } *"Gönderilen peygamberlerin."* Seni kavmin nasıl yalanladıysa onları da kavmi yalanladı. Onlar da buna sabır ettiler.

وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَآءِ فَتَاْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْجَاهِلِيْنَ ﴿٣٥﴾

35- "Onların senden yüz çevirmeleri, sana ağır gelir. Yerde bir tünel, gökte bir merdiven yapıp onlara bir mucize getirmeye gücün yeterse, (durma) mucize getir. Allah dileseydi, elbette onları doğru yol üzerinde toplayıp birleştirirdi. Sakın (bu gerçeği) bilmeyenlerden olma!"

{ وَاِنْ كَانَ كَبُرَ } *"Sana ağır gelir."* Ağır gelirse.

{ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ } *"Onların senden yüz çevirmeleri."* Yalanlamaları.

{ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ } *"Gücün yeterse, (durma mucize getir)."* Güç yetirirsen.

{ اَنْ تَبْتَغِيَ } *"Getirmeğe."* İstemeye.

{ نَفَقًا } *"Bir tünel."* Tünel.

{ فِي الْاَرْضِ } *"Yerde."* İçine gireceğin.

{ اَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَآءِ } *"Gökte bir merdiven yapıp."* Kendisiyle göğe yükseleceğin bir yol ve bir neden/vesile.

{ فَتَأْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ } *"Onlara bir mucize getir."* Buyuruyor ki onların talep ettiği âyeti indirmek için bunu yap.

{ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى } *"Allah dileseydi, elbette onları doğru yol üzerinde toplayıp birleştirirdi."* Tevhid üzere.

{ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ } *"Sakın (bu gerçeği) bilmeyenlerden olma."* Onlara küfrü takdir edişim noktasında.[6]

اِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Ancak (içtenlikle) dinleyenler daveti kabul eder. Ölülere gelince, Allah onları diriltecek, sonra da O'na döndürülecekler."

{ اِنَّمَا يَسْتَجِيبُ } *"Ancak daveti kabul eder."* İman eden ve itaat eden.

---

6 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (نَفَقًا) bir menfez, gizli yol anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü't-tefsir, En'âm Sûresi. İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: (وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَآءِ) *"Onların senden yüz çevirmeleri, sana ağır gelir. Yerde bir tünel, gökte bir merdiven yapıp."* "Nefekan" sözcüğü; içinde gidebileceğin bir yol aç. (فَتَأْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ) *"Onlara bir mucize getirmeye"* veya sana verdiklerimizden daha faziletlisini kendilerine getirebilesin diye göğe doğru yükselebileceğin bir merdiven getir. Taberî, c. 7, s. 184.
b) "Nefak" sözcüğü hakkında tefsirlerde ve Kur'an sözcükleri kavramlarını ele alan eserlerde açıklamalar bulunmaktadır. "Nefak" sözcüğü yerin iç katmanına doğru uzayan yol anlamındadır. Yerboanın yuvası anlamına gelen "Nafekaü'l-Yerboa" terkibi de bu anlamdadır. Tarla faresinin yuvası anlamına gelen "nafika" sözcüğü de bu köktendir. Bu yuvayı tarla faresi yerin iç katmanından yerin dış katmanına doğru yarar. Üst tabaka incelinceye kadar kazar. Kendisini hareketlenmeler kuşkulandırır ise başını kaldırır ve bu mekandan dışarı doğru çıkar. *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 127.
c) Ancak İmam Buhârî yukarıda geçen hadisi bu âyetin tefsirinde değil de Nisâ Sûresi'nin (اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ) *"Kuşkusuz, münafıklar cehennemin en alt tabakasında olurlar."* (4/Nisâ Sûresi/145) buyruğunun tefsirinde zikreder. Gerekçe bellidir. "Nifak" ile "nefak" sözcükleri iştikak bakımından birbiriyle uyumludur.

{ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ } *"(İçtenlikle) dinleyenler."* Tasdik edenler. Âyet hakkında şöyle de denilmiştir: öğüdü akledenler.

{ وَالْمَوْتٰى } *"Ölülere gelince."* Yani Bedir gününün, Uhud gününün ve Ahzab gününün ölüleri. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: ölü kalpler.

{ يَبْعَثُهُمُ اللهُ } *"Allah onları diriltecek."* Ölümden sonra.

{ ثُمَّ اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ } *"Sonra da O'na döndürülecekler."* Mahşerde onlara amellerinin karşılığını verecektir.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللهَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾

37- "Onlar, 'Ona, Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?' dediler. De ki: 'Allah'ın, bir mucize indirmeye elbette ki gücü yeter, ancak onların çoğu bunu bilmez.'"

{ وَقَالُوا } *"Onlar, dediler."* Yani Mekke'nin kâfirleri Hâris ibn Amir ve ashabı, Ebû Cehil ibn Hişam ve ashabı, Velid İbn Muğire, Ümeyye ibn Halef ile Ubeyy ibn Halef ve Nâdir ibn Hâris.

{ لَوْلَا } *"Değil miydi?"* Olsaydı ya.

{ نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ } *"Ona, bir mucize indirilmeli."* Alamet.

{ مِنْ رَبِّهٖ } *"Rabbinden."* Peygamberliği için.

{ قُلْ } *"De ki."* Onlara ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّ اللهَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً } *"Allah'ın, bir mucize indirmeye, elbette ki gücü yeter."* İstedikleri gibi.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } *"Ancak onların çoğu bunu bilmez."* Onların nüzûluna ilişkin hiçbir bilgileri yoktur.

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا طٰٓئِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّآ اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı ve (gökyüzünde) kanatlarıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer topluluk oluşturmasınlar. Biz, o kitapta (Levh-i Mahfuz) hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Onlar sonunda Rablerinin huzurunda toplanacaklardır."

{وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا طَآئِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ} *"Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı ve (gökyüzünde) kanatlarıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki."* Gökle yer arasında.

{اِلَّآ اُمَمٌ} *"Birer topluluk oluşturmasınlar."* Yaratılmış kulcağızlar.

{اَمْثَالُكُمْ} *"Sizin gibi."* Yeme ve cinsel münasebet konusunda size benzerler. Sizler birbirinizi anladığınız gibi onlar da birbirlerini anlarlar. Bu anlamaları sizin için birer delildir.

{مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ} *"Biz, o kitapta (Levh-i Mahfuz) eksik bırakmadık."* Levh-i Mahfuz'da yazdıklarımızdan hiçbir şeyi terk etmedik.

{مِنْ شَيْءٍ} *"Hiçbir şeyi."* Hiçbir şeyi ki onu Kur'an'da zikrettik.

{ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ} *"Onlar, sonunda, Rablerinin huzurunda."* Yani kuşlar ve hayvanlar.

{يُحْشَرُونَ} *"Toplanacaklardır."* Diğer varlıklarla birlikte Kıyâmet gününde.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَاِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ وَمَنْ يَشَاْ يَجْعَلْهُ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾

39- "Âyetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış birtakım sağırlar ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir."

{وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi yalanlayanlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{صُمٌّ} *"Birtakım sağırlar."* Kalpleri. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yani Hak karşısında sağırlık gösteriminde bulunanlar.

{ وَبُكْمٌ } *"Ve dilsizlerdir."* Hak ve hidayete karşı dilsizlik gösteriminde bulunanlar.

{ فِي الظُّلُمَاتِ } *"Karanlıklar içinde kalmış."* Yani onlar küfür üzeredirler.

{ مَنْ يَشَإِ اللهُ يُضْلِلْهُ } *"Allah dilediğini saptırır."* Küfür üzere onu öldürür.

{ وَمَنْ يَشَأْ يَجْعَلْهُ } *"Dilediğini de iletir."* Onu öldürür.

{ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } *"Doğru yola."* Razı olduğu dosdoğru yol üzere.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Allah dilediğini saptırır.*" Onu rezil rüsva bir şekilde bırakır. "*Dilediğini de iletir.*" Onu hidayete erdirir, muvaffak kılar ve sabit kılar. "*Doğru yola.*" Razı olduğu doğru yol üzere ki bu yol İslam'dır.

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللهِ تَدْعُونَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾

40- "Eğer doğru sözlü iseniz, söyleyin bakalım; eğer size, Allah'ın azabı gelecek ya da kıyâmet saati gelip çatacak olsa, o anda, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız?"

{ قُلْ } *"Söyleyin bakalım."* Ey Mekke ehline diyorsunuz?

{ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللهِ } *"Eğer size, Allah'ın azabı gelecek."* Bedir gününde ya da Uhud gününde veya Ahzab/Hendek gününde.

{ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ ا } *"Ya da kıyâmet saati gelip çatacak olsa."* Kıyâmet gününde azap size gelirse.

{ اَغَيْرَ اللهِ تَدْعُونَ } *"O anda, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız?"* Azabın kaldırılması konusunda.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } *"Eğer doğru sözlü iseniz."* Eğer putların Allah Teâlâ'nın ortakları olduğunda doğru sözlü iseniz cevap veriniz bakayım.

بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ شَآءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾

41- "Hayır! Elbette ki yalnız Allah'a yalvarırsınız. O da, kaldırılmasını istediğiniz belâyı dilerse kaldırır, siz de ortak koştuğunuz putları unutursunuz."

{ بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ } *"Hayır! Elbette ki yalnız Allah'a yalvarırsınız."* Ona duada bulunursunuz. Yani onlar Allah Teâlâ'dan başkasına dua etmezler. Onlar ancak azabı kendilerinden kaldırmaları için sadece Allah Teâlâ'ya duada bulunurlar.

{ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ شَآءَ وَتَنْسَوْنَ } *"O da, kaldırılmasını istediğiniz belâyı dilerse kaldırır, siz de unutursunuz."* Terk edersiniz.

{ مَا تُشْرِكُونَ } *"Ortak koştuğunuz putları."* O'na ortak koştuğunuz putları. Onlara dua etmezsiniz.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾

42- "Andolsun ki senden önceki toplumlara da elçiler gönderdik. Ardından boyun eğsinler diye onları darlığa ve hastalığa uğrattık."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ } *"Andolsun ki senden önceki toplumlara da elçiler gönderdik."* Seni kavmine gönderdiğimiz gibi.

{ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَاْسَآءِ } *"Ardından onları darlığa uğrattık."* Birbirlerinden korkmalarına. İman etmediklerinden dolayı belalar ve şiddetli sıkıntılarla.

{ وَالضَّرَّآءِ } *"Ve hastalığa."* Hastalıklara, acılara ve açlıkla.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ } *"Boyun eğsinler diye."* Dua etsinler ve iman etsinler de biz de onlardan azabı kaldıralım.

فَلَوْلَآ اِذْ جَآءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Hiç değilse azabımız geldiği vakit boyun eğmeleri gerekmez miydi? Aksine kalpleri katılaştı. Çünkü şeytan, yapmakta olduklarını onlara güzel gösterdi."

{ فَلَوْلَآ } *"Hiç değilse gerekmez miydi?"* Yapsaydılar ya.

{ اِذْ جَآءَهُمْ بَأْسُنَا } *"Azabımız geldiği vakit."* Azabımız.

{ تَضَرَّعُوا } *"Boyun eğmeleri."* İman etseydiler.

{ وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ } *"Aksine kalpleri katılaştı."* Kurudu ve kaskatı oldu.[7]

{ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Çünkü şeytan, yapmakta olduklarını onlara güzel gösterdi."* Küfürlerinde yaptıklarını güzel gösterdi. Dünya hali bu şekildedir. Bazen sıkıntı çekilir bazen de nimetin sefası sürülür.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوا بِمَآ اُوتُوٓا اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, üzerlerine her çeşit hayır kapılarını açtık. Sonunda kendilerine verilen nimetler yüzünden şımardıkları bir zaman, onları ansızın yakalayıverdik. İşte o zaman onlar bütün ümitlerini yitirdiler."

{ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖ } *"Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında."* Kitapta emrolundukları şeyi terk ettiklerinde.

{ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ } *"Üzerlerine her çeşit hayır kapılarını açtık."* Süs/şaşaa, bolluk ve nimetleri.

---

[7] "Kulûbühüm" ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوا} *"Sonunda şımardıkları bir zaman,"* Böbürlendikleri.

{بِمَآ اُوْتُوْٓا} *"Kendilerine verilen nimetler yüzünden."* Kendilerine verilen şaşaa, bolluk ve nimet.

{اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً} *"Onları ansızın yakalayıverdik."* Azapla ansızın.

{فَاِذَا هُمْ مُّبْلِسُوْنَ} *"İşte o zaman onlar bütün ümitlerini yitirdiler."* Her türlü hayırdan ümitsizliğe düştüler.

فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٥﴾

45- "Böylece zulmeden toplumun arkası kesilmiş oldu. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir."

{فَقُطِعَ دَابِرُ} *"Böylece arkası kesilmiş oldu."* Sonu.

{الْقَوْمِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا} *"Zulmeden toplumun."* Şirk koşan toplumun. Yani helakle kökleri kazındı.

{وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ} *"Hamd, Allah'a aittir."* De ki hamd Allah'adır, şükür Allah'adır.

{رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ} *"Âlemlerin Rabbi olan."* Onların kökünün kazınması nedeniyle.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوْبِكُمْ مَّنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِهٖ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُوْنَ ﴿٤٦﴾

46- "De ki: 'Ne dersiniz? Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör etse ve kalplerinize de mühür vursa, Allah'tan başka bunları yerine getirecek kim vardır?' Bak! Âyetleri nasıl türlü türlü açıklıyoruz! Böyle iken onlar yine de yüz çeviriyorlar!"

{ قُلْ اَرَاَيْتُمْ } *"De ki: 'Ne dersiniz?'"* Ne dersiniz ey Mekke ehli?

{ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ } *"Allah kulaklarınızı sağır."* Bu yüzden öğüt ve hidayet işitmezseniz.

{ وَاَبْصَارَكُمْ } *"Gözlerinizi kör etse."* Bu yüzden hakkı görmezseniz.

{ وَخَتَمَ } *"Mühür vursa."* Mühür vursa.

{ عَلٰى قُلُوبِكُمْ } *"Ve kalplerinize de."* Böylece hak ve hidayeti akletmezseniz.

{ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ } *"Allah'tan başka kim vardır?"* Yani putlar.

{ يَاْتِيكُمْ بِهٖ } *"Bunları yerine getirecek."* Allah Teâlâ'nın sizden aldığını.

{ اُنْظُرْ } *"Bak!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ } *"Âyetleri nasıl türlü türlü açıklıyoruz!"* Kur'an'ı onlara nasıl açıklıyoruz?

{ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ } *"Böyle iken onlar yine de yüz çeviriyorlar!"* Yüz çeviriyorlar ve âyetleri yalanlıyorlar.

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰالِمُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Yine de ki: 'Ne dersiniz? Size ansızın veya açık olarak Allah'ın azabı gelse, zulmeden toplumdan başkası helâk olur mu?'"

{ قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ } *"Yine de ki: 'Ne dersiniz?'"* Ey Mekke ehli.

{ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً } *"Size ansızın Allah'ın azabı gelse."* Aniden.

{ اَوْ جَهْرَةً } *"Veya açık olarak."* Göre göre.

{ هَلْ يُهْلَكُ } *"Helâk olur mu?"* Azapla.

{اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُونَ} *"Zulmeden toplumdan başkası."* Emrolundukları şeylere isyankâr olanlar. Zalimlerden kastedilenin müşrikler olduğu da söylenmiştir.

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Biz peygamberleri, ancak müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Her kim iman eder ve durumunu düzeltirse onlar için korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar."

{وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ} *"Biz peygamberleri, ancak müjdeciler olarak göndeririz."* İman eden kimseyi cennetle.

{وَمُنْذِرِينَ} *"Ve uyarıcılar."* İnkâr eden kimseyi ateşle.

{فَمَنْ اٰمَنَ} *"Her kim iman eder."* Peygamberlere ve kitaplara.

{وَاَصْلَحَ} *"Ve durumunu düzeltirse."* Kendisi ile Rabbi arasındaki konularda.

{فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} *"Onlar için korku yoktur."* Ateş ehli korktuğunda.

{وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} *"Onlar mahzun da olmazlar."* Üzüldüklerinde.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Âyetlerimizi yalanlayanlara da itaat dışına çıkmalarından dolayı azap dokunur."

{وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi yalanlayanlara da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ} *"Azap dokunur."* Onlara azap isabet eder.

{بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ} *"İtaat dışına çıkmalarından dolayı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr etmeleri nedeniyle.

قُلْ لَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ اِنِّي مَلَكٌ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

50- "De ki: Ben size Allah'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybı biliyorum da demiyorum. Ben size melek olduğumu da söylemiyorum. Ben, ancak bana vahyolunana uyarım. De ki: Hiç görmeyenle gören bir olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{لَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَآئِنُ} *"Ben size hazineleri yanımdadır, demiyorum."* Hazinelerin anahtarları.

{اللّٰهِ} *"Allah'ın."* Bitki, ürün, yağmurlar ve azap.

{وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ} *"Gaybı biliyorum da demiyorum."* Azabın inişini.

{وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ اِنِّي مَلَكٌ} *"Ben size melek olduğumu da söylemiyorum."* Gökten gelen.

{اِنْ اَتَّبِعُ} *"Ben, uyarım."* Ben bir şey işlemem ve söylemem.

{اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ} *"Ancak bana vahyolunana."* Ancak Kur'an'da emrolunduğum şeye.

{قُلْ} *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ} *"Hiç görmeyenle gören bir olur mu?"* Taat ve sevap konusunda kâfir ile mü'min.

{اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ} *"Hâlâ düşünmez misiniz?"* Kur'an'ın meselleri hakkında. "*De ki Ben size Allah'ın hazineleri yanımdadır.*" bölümünden buraya kadar olan bölüm Ebû Cehil ve ashabı, Hâris ve Uyeyne hakkında nâzil olmuştur.

وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْ يُّحْشَرُوْٓا اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ وَلِيٌّ وَّلَا شَفِيْعٌ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿٥١﴾

51- "Rableri huzurunda toplanmaktan korkanları, Kur'an ile uyar. Onların Rablerinden başka ne bir dostları ne de bir şefaatçileri vardır. Belki sakınırlar!"

Ardından mevaliler hakkında şu âyet nâzil oldu:

{وَاَنْذِرْ بِهِ} *"Kur'an ile uyar."* Kur'an ile korkut. Allah ile korkut anlamına geldiği de söylenmiştir.

{الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ} *"Korkanları."* Onlardan bilenleri ve yakîne erişmişleri. Bilal ibn Rebah, Suheyb ibn Sinan, Mehce ibn Sâlih, Ammâr ibn Yâsîr, Selman-ı Fârisî, Amr ibn Fuheyre, Habbâb ibn Eret ve Ebû Huzeyfe'nin mevlası Salim.

{اَنْ يُّحْشَرُوْٓا اِلٰى رَبِّهِمْ} *"Rableri huzurunda toplanmaktan."* Ölümden sonra.

{لَيْسَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ وَلِيٌّ} *"Onların Rablerinden başka ne bir dostları vardır."* Onları koruyacak bir koruyucu.

{وَّلَا شَفِيْعٌ} *"Ne de bir şefaatçileri."* Allah Teâlâ dışında onlara şefaatte bulunacak ve onları azaptan kurtaracak bir şefaat edici.

{لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ} *"Belki sakınırlar."* Ta ki masiyetlerden sakınsınlar ve taatte onlar için yardım olsun.

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَهٗ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ وَّمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِّنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُوْنَ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٢﴾

52- "Sabah akşam, Rablerinin hoşnutluğunu isteyerek ibadet edenleri yanından kovma. Onların (amellerinin) hesabından sana bir

şey düşmez. Senin hesabından da onlara bir şey düşmez. Eğer onları yanından kovarsan zalimlerden olursun!"

{ وَلَا تَطْرُدِ } *"Yanından kovma."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Uyeyne ibn Hısn el-Fezari'nin sözü üzere nâzil oldu. Zira Uyeyne şöyle demişti: "Yanından şunları kov ki sana kavminin şereflileri gelsinler, senin sözünü dinlesinler, sana iman etsinler." Ömer'den de "Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bir gün kendileri bir gün de onlar için bir meclis oluştur." demesini istediler." Allah Teâlâ bu isteğe rıza göstermedi ve onlara bunu yasakladı ve "*Onları yanından kovma*." buyurdu:

{ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ } *"Rablerinin ibadet edenleri."* Yani mevaliden Rablerine ibadet eden Selman ve ashabını.

{ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ } *"Sabah akşam."* Sabah akşam beş vakit namaz.

{ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ } *"Hoşnutluğunu isteyerek."* Bununla Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu ve rızasını isteyerek.

{ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ } *"Onların (amellerinin) hesabından sana düşmez."* Geçimlerinden.

{ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ } *"Bir şey. Senin hesabından da bir şey düşmez."* Geçiminden.

{ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ } *"Onlara. Eğer onları yanından kovarsan."* Onları kovma.

{ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ } *"Zalimlerden olursun!"* Kendi nefsine zarar verenlerden olursun.

وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوٓا اَهٰٓؤُلَآءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾

53- "Böylece insanlardan birini diğeri ile sınamaya tâbi tuttuk ki, 'Allah içimizden bunlara mı bol nimetini lâyık görmüştür?' desinler. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?"

{ وَكَذٰلِكَ } *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ فَتَنَّا } *"Sınamaya tabi tuttuk ki."* Sınadık.

{ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ } *"İnsanlardan birini diğeri ile."* Arap olanı mevali ile, sosyal mevkii büyük olanı zayıf olan ile. Bu âyet-i kerime Uyeyne ibn Hısn el-Fezari, Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia, Ümeyye ibn Halef el-Cehmi, Velid ibn Muğire el-Mahzumî, Ebû Cehil ibn Hişam, Süheyl İbn Amr ve benzerleri kodamanlar hakkında nâzil olmuştur. Onlar mevali ile sınanmışlardır.

{ لِيَقُولُوٓا } *"Desinler."* Ta ki yani Uyeyne ibn Hısn el-Fezari ve ashabı desin.

{ أَهَٰٓؤُلَآءِ } *"Bunlara mı?"* Selman ve ashabına.

{ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ } *"Allah bol nimetini lâyık görmüştür."* İman etmekle.

{ مِنۢ بَيْنِنَآ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِٱلشَّٰكِرِينَ } *"İçimizden. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?"* Buna ehil olan mü'minleri.

وَإِذَا جَآءَكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِنَا فَقُلْ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ ٱلرَّحْمَةَ أَنَّهُۥ مَنْ عَمِلَ مِنكُمْ سُوٓءًا بِجَهَٰلَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنۢ بَعْدِهِۦ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُۥ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٤﴾

54- "Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde de ki: 'Size selâm olsun! Rabbiniz merhamet etmeyi kendine yazmıştır: İçinizden her kim bilmeyerek bir kötülük yapar, sonra ardından tevbe eder ve gidişini düzeltirse, bilsin ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.'"

{ وَإِذَا جَآءَكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِنَا } *"Âyetlerimize inananlar sana geldiğinde."* Kitabımıza ve Resûlümüze, bu şahıs Ömer ibn Hattab'tır.

{ فَقُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ } *"Size selâm olsun!"* Rabbiniz tevbenizi ve mazeretinizi kabul etti.

{كَتَبَ رَبُّكُمْ} *"Rabbiniz yazmıştır."* Rabbiniz vacip kılmıştır.

{عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ} *"Merhamet etmeyi kendine."* Tevbe eden kimseye.

{اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوْٓءًا} *"İçinizden her kim bir kötülük yapar."* Günah işler.

{بِجَهَالَةٍ} *"Bilmeyerek."* Kasten. Her ne kadar cezalandırılacağını bilmese de.

{ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهٖ} *"Sonra ardından tevbe eder."* Kötülüğün ardından.

{وَاَصْلَحَ} *"Ve gidişini düzeltirse."* Kendisi ile Rabbi arasında.

{فَاَنَّهُ غَفُوْرٌ} *"Bilsin ki Allah çok bağışlayan,"* Affedicidir.

{رَحِيْمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Tevbe eden kimseye.

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلِتَسْتَبِيْنَ سَبِيْلُ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٥٥﴾

55- "İşte, günahkârların izledikleri yolun iyice belli olması için âyetlerimizi böylece açıklıyoruz."

{وَكَذٰلِكَ} *"İşte."* İşte bu şekilde.

{نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ} *"Âyetlerimizi böylece açıklıyoruz."* Emir, nehy ve onların haberleriyle Kur'an'ı açıklıyoruz.

{وَلِتَسْتَبِيْنَ سَبِيْلُ الْمُجْرِمِيْنَ} *"Günahkârların izledikleri yolun iyice belli olması için."* Müşriklerin yolu, Uyeyne ve ashabının yolu. Niçin inanmıyorlar?

قُلْ اِنِّيْ نُهِيْتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ قُلْ لَّآ اَتَّبِعُ اَهْوَآءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُهْتَدِيْنَ ﴿٥٦﴾

56- "De ki: "Allah'ı bırakıp, sizin taptıklarınıza tapmak bana yasaklandı." De ki: 'Ben, sizin tutkularınıza uymam, aksi halde sapmış ve doğru yolu da bulamamış olurum.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Uyeyne'ye ve ashabına.

{ اِنِّي نُهِيتُ } *"Bana yasaklandı."* Kur'an'da.

{ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ } *"Sizin taptıklarınıza tapmak."* İbadet ettiğinize.

{ مِنْ دُونِ اللهِ } *"Allah'ı bırakıp."* Putlar.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Uyeyne'ye ve ashabına.

{ لَآ اَتَّبِعُ اَهْوَآءَكُمْ } *"Ben, sizin tutkularınıza uymam."* Putlara ibadet etme, Selman'ı ve ashabını kovarak kendimden uzaklaştırma konularında.

{ قَدْ ضَلَلْتُ } *"Sapmış."* Hidayetten uzaklaşmış.

{ اِذًا } *"Aksi halde."* Bunu yaparsam.

{ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ } *"Ve doğru yolu da bulamamış olurum."* Onları kovacak olursam amelimle doğruya ulaşamamış olurum.

قُلْ اِنِّي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهٖ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾

57- "De ki: 'Bende Rabbim tarafından gelen apaçık bir kanıt vardır. Siz ise onu yalan saydınız. Sizin çabuk gelmesini istediğiniz (azap) benim elimde değildir. Hüküm ancak Allah'ındır. O, gerçeği haber verir. O, (doğruyu eğriden) ayıranların en iyisidir.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Nâdir ibn Hâris ve ashabına.

{ اِنِّي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي } *"Bende Rabbim tarafından gelen apaçık bir kanıt vardır."* Rabbimden bir beyyine üzere olduğum gibi emrim ve dinimde de bir basiret üzereyim.

{ وَكَذَّبْتُمْ بِهٖ } *"Siz ise onu yalan saydınız."* Kur'an'ı ve tevhidi.

{ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ } *"Sizin çabuk gelmesini istediğiniz (azap) benim elimde değildir."* Azabı.

{ اِنِ الْحُكْمُ } *"Hüküm."* Azabın indirilişi hükmü.

{ اِلَّا لِلّٰهِ يَقُصُّ الْحَقَّ } *"Ancak Allah'ındır. O, gerçeği haber verir."* O adaletle hüküm eder ve hakkı emreder.

{ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ } *"O, (doğruyu eğriden) ayıranların en iyisidir."* Hükmedenlerin en faziletlisidir.

قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظّٰلِمِينَ ﴿٥٨﴾

58- "De ki: 'Sizin çabucak gelmesini istediğiniz (azap), elimde olsaydı, iş sizinle benim aramda olup biterdi. Allah zalimleri daha iyi bilir.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لَوْ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ } *"Sizin çabucak gelmesini istediğiniz (azap), elimde olsaydı."* Azap.

{ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ } *"İş sizinle benim aramda olup biterdi."* Sizin helak edilişiniz hemen gerçekleşirdi.

{ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظّٰلِمِينَ } *"Allah zalimleri daha iyi bilir."* Müşriklerin cezalandırılmasını, Nâdir ve ashabının. Nâdir ibn Hâris'in istediği azap kendisi hakkında gerçekleşti. Bedir günü öldürüldü.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ اِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾

59- "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. Onları O'ndan başka kimse bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O'nun ilmi dışında, bir yaprak bile düşmez. Yeraltındaki karanlıklarda bir tane yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki hepsi apaçık bir kitapta bulunmasın."

{وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ} *"Gaybın anahtarları O'nunyanındadır."* Gaybın hazineleri. Yağmur, bitkiler, ürünler ve acele olarak istemiş olduğunuz azabın Bedir günü inişi.

{لَا يَعْلَمُهَآ} *"Onları bilmez."* Gaybın anahtarlarını bilmez. Acele olarak istediğiniz azabın inişini.

{اِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ} *"O'ndan başka kimse. O, karada ve denizde ne varsa bilir."* Varlıkları, harikuladelikleri. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: karada ve denizde helak olan şeyleri bilir.

{وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ} *"Bir yaprak bile düşmez."* Ağaçtan.

{اِلَّا يَعْلَمُهَا} *"O'nun ilmi dışında."* Nice deveran eden şeyi.

{وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ} *"Yeraltındaki karanlıklarda bir tane,"* Yerlerin en altlarında bulunan kayaların altında ki bir şey olmamış olsun ki o bilmesin.

{وَلَا رَطْبٍ} *"Yaş."* Yani su.

{وَلَا يَابِسٍ} *"Ve kuru."* Yani badiye/sahra.

{اِلَّا فِي كِتَابٍ} *"hiçbir şey yoktur ki, hepsi bir kitapta bulunmasın."* Yazılmış olmasın.

{مُبِينٍ} *"Apaçık."* Bunların bütünü Levh-i Mahfuz'da miktarı ve vakti açıklanmıştır.

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰىكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضٰٓى اَجَلٌ مُسَمًّى ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

60- "Geceleyin sizi uyutan, gündüzün ne kazandığınızı bilen O'dur. Sonra belirlenmiş olan ecel tamamlanıncaya kadar sizi uykudan kaldırır. Dönüşünüz O'nadır. Sonunda işlemiş oldukları-nızı size haber verir."

{ وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ } *"Geceleyin sizi uyutan, O'dur."* Uykuda ruhlarınızı alan.

{ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ } *"Ne kazandığınızı bilen."* Kazandığınız şeyleri.

{ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ } *"Gündüzün. Sizi uykudan kaldırır."* Sizlere ruhlarını geri verir.

{ فِيهِ } *"Kadar."* Gündüz.

{ لِيُقْضٰىٓ اَجَلٌ مُسَمًّى } *"Sonra belirlenmiş olan ecel tamamlanıncaya kadar."* Ta ki eceli ve rızkı tamamlanıncaya kadar.

{ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ } *"Dönüşünüz O'nadır."* Ölümden sonra.

{ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ } *"Sonunda size haber verir."* Size haber verecek.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } *"İşlemiş olduklarınızı."* Hayır ve şerri.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾

61- "O, kullarının üstünde tek kudret ve tasarruf sahibidir. Size koruyucular gönderir. Sonunda birinize ölüm gelince elçilerimiz artık, eksik bir şey yapmaksızın onun canını alır."

{ وَهُوَ الْقَاهِرُ } *"O, tek kudret ve tasarruf sahibidir."* Galiptir.

{ فَوْقَ عِبَادِهٖ } *"Kullarının üstünde."* Kullarına.

{ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً } *"Size koruyucular gönderir."* Meleklerden gündüz iki melek, gece de iki melek, sizin hasenelerinizi ve günahlarınızı yazarlar.

{ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ } *"Sonunda birinize ölüm gelince."* Birisi ölüm döşeğinde bulunduğunda.

{تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا} *"Elçilerimiz artık, onun canını alır."* Ölüm meleği ve avaneleri onun ruhunu kabzeder.

{وَهُمْ} *"Onlar."* Yani ölüm meleği ve avaneleri/yardımcıları.

{لَا يُفَرِّطُونَ} *"Eksik bir şey yapmaksızın."* Ölecek olanın ölümünü bir göz açıp kapaması kadar dahi tehir etmezler.

ثُمَّ رُدُّوٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾

62- "Sonra (ölüler) gerçek Mevlâları olan Allah'a döndürülürler. Dikkat edin! Hüküm ancak O'nundur. O, hesapçıların en çabuk hesap görenidir."

{ثُمَّ رُدُّوٓا اِلَى اللّٰهِ} *"Sonra (ölüler) Allah'a döndürülürler."* Kıyâmet gününde.

{مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ} *"Gerçek Mevlâları olan."* Onların velisi sevap ve ikap/cezalandırma konularında hak ve adaletle. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Gerçek Mevlaları olan." Onların hak mûbududur, ancak onlar, O'na ibadetin zirvesiyle hak bir şekilde ibadet etmezler. Allah Teâlâ dışındaki her mabud bâtıldır.

{اَلَا لَهُ الْحُكْمُ} *"Dikkat edin! Hüküm ancak O'nundur."* Kıyâmet günü kullar arasında hüküm ediş.

{وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ} *"O, hesapçıların en çabuk hesap görenidir."* Hesaba çektiğinde hesaba çekişi çok hızlıdır.

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾

63- "De ki: 'Kara ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarabilir? Siz O'na alçak gönüllülükle ve gizlice niyaz edersiniz. Bizi bundan kurtaracak olursan, andolsun ki, sana şükredenlerden oluruz!' (dersiniz)."

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ } *"Kara ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarabilir?"* Karanın ve denizin şiddetlerinden ve her ikisinin de korkunç hallerinden.

{ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً } *"Siz O'na alçak gönüllülükle ve gizlice niyaz edersiniz."* Gizli ve açıkça. Âyet-i kerime "hiyfeten" şeklinde "ha" harfinin esresi ve "ya" harfinin "fa" harfine öncelenmesi ile okunursa anlam zelil ve korkuyla dua edersiniz olmuş olur.

{ لَئِنْ أَنْجٰينَا مِنْ هٰذِهِ } *"Bizi bundan kurtaracak olursan."* Korkunç hallerden ve sıkıntılardan.

{ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ } *"Andolsun ki, sana şükredenlerden oluruz! (dersiniz)."* Mü'minlerden.

قُلِ اللّٰهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾

64- "De ki: 'Allah sizi bundan da her bir tasadan da kurtarır, ama siz yine O'na ortak koşarsınız!'"

{ قُلِ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ اللّٰهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا } *"Allah sizi bundan da kurtarır."* Karanın ve denizin şiddetli sıkıntılarından.

{ وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ } *"Her bir tasadan da."* Üzüntü ve korkunçluktan.

{ ثُمَّ أَنْتُمْ } *"Ama siz yine."* Ey Mekke ehli.

{ تُشْرِكُونَ } *"O'na ortak koşarsınız!"* Putları O'na ortak koşarsınız.

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ أُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

65- "De ki: 'Üstünüzden veya ayaklarınızın altından size azap göndermeye yahut sizi çeşitli fırkalara ayırıp birinizin şiddetini diğerine tattırmağa kadirdir.' Bak! Âyetleri nasıl türlü türlü açıklıyoruz. Belki anlarlar!"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ } *"Üstünüzden size azap göndermeye kadirdir."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın ve Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine gönderdiği gibi.

{ اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ } *"Veya ayaklarınızın altından."* Karun'u yerin dibine batırdığı gibi sizi de yere batırır.

{ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا } *"Yahut sizi çeşitli fırkalara ayırıp."* Peygamberlerin ardından İsrailoğullarında gerçekleşen çeşitli hevalar gibi sizde de çeşitli hevalar.

{ وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ } *"Birinizin şiddetini diğerine tattırmağa."* Kılıçla.

{ اُنْظُرْ } *"Bak!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

{ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ } *"Âyetleri nasıl türlü türlü açıklıyoruz."* Geçmiş ümmetlerin ve onlara neler yaptığımızın haberlerini Kur'an ile nasıl da açıklıyoruz.

{ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ } *"Belki anlarlar!"* Böylece Allah'ın emrini ve tevhidini anlasınlar diye.

وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾

66- "Senin kavmin, (Kur'an) gerçek olduğu halde, onu yalan saydılar. De ki: 'Ben sizin üzerinize vekil değilim.'"

{ وَكَذَّبَ بِهٖ } *"Onu yalan saydılar."* Kur'an'ı.

{ قَوْمُكَ } *"Senin kavmin."* Kureyş.

{ وَهُوَ الْحَقُّ } *"(Kur'an) gerçek olduğu halde."* Kur'an.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ } *"Ben sizin üzerinize vekil değilim."* Kefil değilim. Sizi Allah Teâlâ'ya iman eden mü'minler etmeye kefil değilim.

لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Her bir haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında anlayacaksınız!"

{ لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ } *"Her bir haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır."* Allah Teâlâ'dan ve benden gelen bir emrin, nehyin, vaad ve tehdidin, cennetle müjdelemenin ve azabın gerçekleşeceğinin bir zamanı bulunmaktadır. "*Gerçekleşeceği zamanı vardır.*" Olacağı zamanı. Bunun bir kısmının hakikati dünyada gerçekleşir, bir kısmı ise ahirette gerçekleşir.

{ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ } *"Yakında anlayacaksınız."* Bu dünyada ve ahirettedir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir. "*Her bir haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır.*" Sizden meydana gelen her bir sözün ve eylemin bir hakikati bulunmaktadır. Bunun hakikati kalptedir. "*Yakında anlayacaksınız.*" Size ne yapacağını.

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾

68- "Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğün zaman, başka bir söze geçinceye kadar onlardan ayrıl. Şeytan sana unutturursa (yasağı) hatırladıktan sonra artık o zalim toplulukla birlikte oturma."

{ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا } *"Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğün zaman."* Seninle ve Kur'an ile dalga geçen.

{ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ } *"Onlardan ayrıl."* Onların meclislerini terk et.

{ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهٖ } *"Başka bir söze geçinceye kadar."* Ta ki onların Kur'an dışındaki konuşmaları ve seninle alay edişleri olsun diye.

{ وَاِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ } *"Şeytan sana unutturursa."* Yasağın ardından.

{ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى } *"(Yasağı) hatırladıktan sonra artık oturma."* Hatırlayışının ardından.

{ مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ } *"O zalim toplulukla birlikte."* Müşriklerle birlikte. Allah Teâlâ bu hükmü peygamberine emrettiğinde Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'de idi. Bu emir ashabına ağır geldi.

وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Onların görülecek işlerinden, (Allah'tan) sakınanlara hiçbir şey düşmez. Fakat onlara öğüt vermek gerekir. Belki sakınırlar!"

Bundan sonra Allah Teâlâ öğüt vermeleri ve engellemeleri için müşriklerle aynı mecliste oturmalarına izin vererek şöyle buyurmuştur:

{ وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ } *"(Allah'tan) sakınanlara düşmez."* Küfür, şirk, hayâsızlıklar ve alay edişten sakınanlara.

{ مِنْ حِسَابِهِمْ } *"Onların görülecek işlerinden."* Günahlarından, küfür ve onlarla alay edişlerinden.

{ مِنْ شَيْءٍ وَلٰكِنْ ذِكْرٰى } "*Hiçbir şey. Fakat onlara öğüt vermek gerekir.*" Onlara Kur'an ile öğüt veriniz.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ } *"Belki sakınırlar!"* Küfürden, şirkten, hayâsızlıklardan, Kur'an ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile alay edişten.

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهٖٓ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Dinlerini bir oyun ve bir eğlence edinen, dünya hayatının aldattığı kimseleri bırak! Hiçbir kimsenin, kazandığı şey yüzünden helâke atılmaması için onlara Kur'an ile öğüt ver. Onun için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir şefaatçi yoktur. O azaptan kurtulmak için her türlü fidyeyi verse, kendisinden kabul edilmez. Onlar öyle kimselerdir ki, kazandıkları şey yüzünden helâke uğratılmışlardır. Onlar için inkâr ettiklerinden dolayı da kaynar su ve can yakıcı bir azap vardır."

{وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ} *"Dinlerini edineni bırak."* Yani Yahudileri, Hıristiyanları ve müşrik Arapları. Onlar mü'min babalarının dinlerini.

{لَعِبًا} *"Bir oyun."* Gülünç.

{وَلَهْوًا} *"Ve bir eğlence."* Alay konusu. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Onların dinleri kendileri katında bir gülünç ve eğlence, sevinç ve bâtıl konusudur.

{وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا} *"Dünya hayatının aldattığı kimseleri"* Dünyadaki şaşaa ve nimetlerin.

{وَذَكِّرْ بِهٖٓ} *"Onlara Kur'an ile öğüt ver."* Kur'an ile öğütte bulun. Allah ile öğütte bulun anlamına geldiği de söylenmiştir.

{اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ} *"Hiçbir kimsenin, helâke atılmaması için."* Ta ki helake düşmesin, gevşeklik göstermesin ve nefs azaba duçar olmasın.

{بِمَا كَسَبَتْ} *"Kazandığı şey yüzünden."* Günahlar nedeniyle.

{لَيْسَ لَهَا} *"Onun için yoktur."* Nefis için.

{مِنْ دُونِ اللّٰهِ} *"Allah'tan başka."* Allah'ın azabından.

{وَلِيٌّ} *"Ne bir dost."* Kendisini savunacak bir yakın.

{وَلاَ شَفِيعٌ} *"Ne de bir şefaatçi."* Kendisine şefaat edecek.

{وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ} *"O azaptan kurtulmak için her türlü fidyeyi verse."* Yeryüzündeki her şeyi getirerek fidye verse,

{لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا} *"Kendisinden kabul edilmez."* O kişiden kabul edilmez.

{اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ} *"Onlar öyle kimselerdir ki."* Alay edenler.[8]

{اُبْسِلُوا} *"Helâke uğratılmışlardır."* Helak edilmişler, zaafa düşmüşler ve azap görmüşlerdir. Bunlar Uyeyne, Nâdir ve ashaplarıdır.

{بِمَا كَسَبُوا} *"Kazandıkları şey yüzünden."* Günahlar nedeniyle.

{لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ} *"Onlar için kaynar su vardır."* Sıcaklığı son raddeye varmış kaynayan sıcak su.

{وَعَذَابٌ اَلِيمٌ} *"Ve can yakıcı bir azap."* Acıtıcı.

{بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ} *"İnkâr ettiklerinden dolayı da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.[9]

---

8 "Ellezine" ilahî buyruğu tefsir metninde önceki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

9 a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: (اَنْ تُبْسَلَ) rezil rüsva edilmeye, (اُبْسِلُوا) ise rezil rüsva kılınmış. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, (وَذَكِّرْ بِهٖٓ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ) "*Kazandığı şey yüzünden helâke atılmaması için onlara Kur'an ile öğüt ver.*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: Rezil rüsva olmaması için. (اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اُبْسِلُوا) "*Onlar öyle kimselerdir ki, helâke uğratılmışlardır.*" Rüsva kılınmışlardır. Taberî, c. 7, s. 232-5.

c) Âyette geçen (تُبْسَلَ) sözcüğünün masdarı olan "İbsal" sözcüğü engelleme ve men etme anlamına gelir. Damre en-Nehşeli'nin beytinde geçen "beslü" sözcüğünün bu anlama gelmesi gibi: "Seni kınamam ve azarlamam haramdır. (Beslü eleyke melameti ve itabi)." Taberî, c. 7, s. 232. Sözcüğün içerdiği anlam hakkında Kur'an sözcüklerinin anlamı çalışması noktasında hâlâ aşılamayan Rağıb el-İsfahanî de 'Be-Se-Le' sözcüğü hakkında bu âyete değinir ve şöyle der:

قُلْ اَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْاَرْضِ حَيْرَانَ لَهٗ اَصْحَابٌ يَدْعُونَهٗٓ اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾

"Korumak anlamını taşıdığından da haram kılınan şeye, rehin bırakılan şeye de adı verilmiştir. (وَذَكِّرْ بِهٖٓ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ) '*Kazandığı şey yüzünden helâke atılmaması için onlara Kur'an ile öğüt ver.*" âyetinde kullanılan fiil, sevaptan mahrum olmak demektir. "Haram" ile "Besl" arasındaki fark; haramın yönetim ve baskı ile yasak kılınan her şey için kullanılması "besl" ise sadece baskı ile yasaklanan şeyleri dile getirmesidir. Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır: (اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا) '*Onlar öyle kimselerdir ki, kazandıkları helâke uğratılmışlardır.*' bunlar sevaptan mahrum kalmışlardır." *El-Müfredat*, s. 46.

d) Ancak sözcüğün yukarıda verdiğimiz anlamını kabul etmeyen farklı bir anlam veren müfessirler de söz konusudur. Bunlar âyette geçen (اَنْ تُبْسَلَ) sözcüğünün "En Tukade ile'l-Helaki/helake sürüklenmek" anlamına geldiğini söylemişlerdir. İkrime, Hasan-ı Basrî ve Mücahid bu görüştedir. Taberî, c. 8, s. 231-2. Bugün Türkçe yazılmış Kur'an meallerinde de bu göze çarpmaktadır. Her iki görüşün sahipleri de çeşitli şiirleri delil olarak ileri sürmüşlerdir. Taberî tefsirinde her iki anlama da değinir. Ancak bizim ilk maddede verdiğimiz anlamı "Kîle/denildi ki" sözüyle ifade eder. Katâde ve Abdurrahman İbn Zeyd İbn Eslem'in bu görüşte olduğunu belirtir. Taberî, c. 8, s. 232. Bir dilci olan Ferra da bu görüştedir. *Meâni'l-Kur'an*, c. 1, s. 239.

e) İbn Abbâs'ın sözcüğe verdiği anlam veya âyeti tefsiri literal (Arap grameri kurallarının ve sözcüklerin cümle içindeki konumu gözönüne alınarak yapılan tefsir) bir tefsir değildir. İbn Abbâs'ın sözcüğe verdiği "*Rezil ve rüsva olma*" anlamını İbn Abbâs'ın literal bir tefsir olarak yapmadığı kanaatindeyiz. Galiba İbn Abbâs müşrik ve kâfirlerin kıyâmet gününde cehenneme sürüklenmesi dolayısıyla rezil ve rüsva olacağını göz önüne alarak lazımî bir tefsir yapmıştır. İbn Abbâs'ın verdiği anlama göre âyetin mefhumu şu şekilde oluşmaktadır: Ey Allah'ın Resûlü! Kur'an ile şu cehaletin karanlıklarında yaşayan ve Allah'ın âyetleri hakkında bâtıla dalanlara hatırlatma da bulun da Allah Teâlâ'nın sevabından hiçbir nefs mahrum kalmasın. Dünyada yaptıkları kötü eylemlerinin cezası ve sâlih amelden uzaklaşması nedeniyle acıklı bir azaba sürüklenmesin. Bu nedenle de Allah azze ve cellenin huzurunda ve insanların önünde rezil rüsva olmasın. Kendisinden fidyenin kabul olunmayacağı günde malını fidye olarak verip de kurtulacağı düşüncesine saplanmasın.

71- "De ki: 'Allah'tan başka, bize ne bir yarar ne de bir zarar verebilecek olan şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra, ökçelerimiz üzerinde gerisin geriye döndürülüp; şeytanların saptırıp şaşkın bir halde çölde bırakmak istedikleri, arkadaşlarının ise, 'Bize gelin!' diyerek doğru yola çağırdıkları kimse gibi mi olalım?' De ki: 'Allah'ın gösterdiği yol, elbette doğru yolun ta kendisidir. Biz âlemlerin Rabbine boyun eğmekle emrolunduk.'"

{ قُلْ } *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Uyeyne'ye ve ashabına.

{ اَنَدْعُوا } *"Mi tapalım?"* Bize ibadet etmemizi mi emir ediyorsunuz.

{ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا } *"Allah'tan başka, bize ne bir yarar verebilecek olan şeylere."* Kendisine dünyada ve ahirette ibadet edersek.

{ وَلَا يَضُرُّنَا } *"Ne de bir zarar."* Eğer ona ibadet etmezsek dünyada ve ahirette.

{ وَنُرَدُّ عَلٰى اَعْقَابِنَا } *"Ökçelerimiz üzerinde gerisin geriye döndürülüp."* Arkamıza şirke döneriz.

{ بَعْدَ اِذْ هَدٰينَا اللهُ } *"Allah bizi doğru yola ilettikten sonra."* Dinine. Bize diniyle ikramda bulunduktan sonra.

{ كَالَّذِي } *"Kimse gibi mi olalım?"* Bizim örneğimiz şu kimse gibi mi olsun?

{ اسْتَهْوَتْهُ } *"Saptırıp."* Kaydırdığı.

{ الشَّيَاطِينُ فِي الْاَرْضِ حَيْرَانَ } *"Şeytanların şaşkın bir halde çölde bırakmak istedikleri."* Hidayetten sapmış kimse.

{ لَهٗٓ اَصْحَابٌ } *"Arkadaşlarının ise."* Uyeyne'nin arkadaşlar. Arkadaşlar ise Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sahabesidir.

{ يَدْعُونَهٗٓ اِلَى الْهُدَى } *"Doğru yola çağırdıkları."* İslam'a.

{ الْهُدَى ائْتِنَا } *"Bize gelin! Diyerek."* Bize itaat edin. Bu onları çağırıyor. Yani Uyeyne onları şirke çağırıyor. Denilmiştir ki, âyet-i kerime

Ebûbekir es-Sıddık ve oğlu Abdurrahman hakkında nâzil olmuştur. Abdurrahman Müslüman olmadan önce anne-babasını dinine çağırıyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine dedi ki: "De ki, Ey Muhammed! Ey Abdurrahman bize emir mi veriyorsun?! Allah'tan başkasına ibadet etmememizi mi emrediyorsun?"

"Bize ne bir yarar." Kendisine ibadet etmemiz halinde dünyada ahirette de rızık ve yaşam hususunda.

"Ne de bir zarar verebilecek." Ona ibadet etmezsek.

"Ökçelerimiz üzerine gerisin geriye döndürülüp." İlk dinimize mi?

"Allah Teâlâ bizi doğru yola ilettikten sonra." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dinine ilettikten sonra.

"Kimse gibi mi olalım?" Bizim örneğimiz Abdurrahman gibi mi olsun?

"Saptırıp." Kaydırdığı.

"Şeytanların istedikleri." Allah'ın dininden.

"Şaşkın bir halde çölde bırakmak." Hidayetten sapıtmış olarak.

"Arkadaşlarının ise." Abdurrahman'ın arkadaşları. Arkadaşları ise anne babası Ebûbekir ve hanımıdır.

"Doğru yola çağırdıkları." Yani onu İslam'a ve tevbeye çağırmaktadırlar. Yani Abdurrahman onları şirke çağırmakta, o ikisi de ona demektedirler.

"Bize gelin! Diyerek." Bize itaat edin. İslam ile girerek bize itaatte bulun.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّ هُدَى اللهِ هُوَ الْهُدٰى } *"Allah'ın gösterdiği yol, elbette doğru yolun ta kendisidir."* Allah'ın dini İslam'dır. Kıblemiz ise Kâbe'dir.

{ وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ } *"Biz boyun eğmekle emrolunduk."* İbadeti ve tevhidi ihlaslı kılmakla.

{ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ } *"Âlemlerin Rabbine."* Âlemlerin Rabbi Allah'a.

وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِيٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾

72- "'Namazı dosdoğru kılın ve Allah'tan sakının!' diye (emrolunduk). Huzurunda toplanacağınız zat, O'dur."

{ وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ } *"Namazı dosdoğru kılın diye (emrolunduk)."* Beş vakit namazı tam kılınız.

{ وَاتَّقُوهُ } *"Ve Allah'tan sakının!"* O'na itaatte bulununuz.

{ وَهُوَ الَّذِيٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ } *"Huzurunda toplanacağınız zât, O'dur."* Ölümden sonra amellerinizle size karşılık verecektir.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّور عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

73- "Gökleri ve yeri gerçekle yaratan O'dur. (Kıyâmet) günü 'Ol!' Demesiyle o şey oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sura üfürüleceği gün mülk (ve saltanat) ancak O'nundur. O, olanı ve olacağı bilir. O, tam hüküm sahibidir, her şeyden haberdardır."

{ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ } *"Gökleri ve yeri gerçekle yaratan O'dur."* Hakkın ve bâtılın açıklanması için. Gökleri ve yeri fena ve zâil olmaları için yaratan O'dur anlamında olduğu da söylenmiştir.

{ وَيَوْمَ يَقُولُ } *"(Kıyâmet) günü demesiyle."* Sûretlere.

{ كُنْ فَيَكُونُ } *"Ol! demesiyle o şey oluverir."* Yani gökler suretlere dönüşür. Boynuz (üflenildiğinde ses çıkaran hayvanın boynuzu) misali kendisine üfürülür, gök başka bir şeye dönüşür. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ol denildiği gün.*" Yani kıyâmet günü "*Olur.*" Kıyâmet gerçekleşir.

{ قَوْلُهُ } *"O'nun sözü."* Diriliş hakkında.

{ الْحَقُّ } *"Gerçektir."* Doğrudur.

{ وَلَهُ الْمُلْكُ } *"Mülk (ve saltanat) ancak O'nundur."* Kullar arasında hükmediş.

{ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّور عَالِمُ الْغَيْبِ } *"Sura üfürüleceği gün. O, olacağı bilir."* Olacağı.

{ وَالشَّهَادَةِ } *"Ve olanı."* Olmuş olan şeyi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*O olacağı bilir*." Kullardan gaip olan şeyleri ve "*Olanı*." Kulların ilminin kuşatabildiği şeyi.

{ وَهُوَ الْحَكِيمُ } *"O, tam hüküm sahibidir."* Emri ve kazası konusunda.

{ الْخَبِيرُ } *"Her şeyden haberdardır."* Yarattıklarından ve amellerinden.

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ ءَازَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً إِنِّيٓ أَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٧٤﴾

74- "Hani bir zamanlar İbrahim, babası Azer'e, 'Sen putları tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum.' demişti."

{ وَإِذْ قَالَ } *"Hani bir zamanlar demişti."* Muhakkak söylemişti.

{ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ ءَازَرَ } *"İbrahim, babası Azer'e."* Tareh İbn Nahur'a.

{ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا } *"Sen putları mı ediniyorsun?"* Putlara mı ibadet ediyorsun?

{ ءَالِهَةً } *"Tanrı."* Küçük, büyük, dişil, eril çeşitli tanrılara.

{ إِنِّيٓ أَرٰيكَ } *"Doğrusu ben seni görüyorum."* Ey babacığım.

{ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } *"Ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde."* Açık bir küfür içinde ve putlara ibadet etmede açık bir yanılgı içinde.

وَكَذٰلِكَ نُرِيٓ اِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾

75- "Biz İbrahim'e kesin olarak bilmesi için bunun gibi, göklerin ve yerin büyük mülkünü göstéririz."

{ وَكَذٰلِكَ } *"Bunun gibi."* İşte bu şekilde.

{ نُرِيٓ اِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Biz İbrahim'e göklerin ve yerin büyük mülkünü göstéririz."* Gökler ve yer arasındaki güneşi, ayı.

{ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ } *"Kesin olarak bilmesi için."* Ta ki mukarreblerden olsun. Allah Teâlâ'nın gökleri, yeri ve bunlardaki şeyleri yaratan yegâne yaratıcı olduğuna dair mukarreblerden olsun diye.

Denilmiştir ki; Allah Teâlâ onu İsrâ gecesinde semaya götürdü de ta ki yedinci kat gökten yedinci kat yere kadar her şeyi gördü. *"Biz İbrahim'e kesin olarak bilmesi için."* Ta ki adım adım yakîne ulaşsın diye.

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا قَالَ هٰذَا رَبِّي فَلَمَّآ اَفَلَ قَالَ لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ ﴿٧٦﴾

76- "Gece karanlığı basınca (İbrahim) bir yıldız gördü, 'İşte benim Rabbim budur.' dedi. Fakat yıldız batınca, 'Ben batan şeyleri sevmem.' dedi."

{ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ } *"Gece karanlığı basınca."* Yolunda.

{ رَاٰ كَوْكَبًا } *"(İbrahim) bir yıldız gördü."* Zühre yıldızını.

{ قَالَ هٰذَا رَبِّي } *"İşte benim Rabbim budur, dedi."* Görüyor musun bu rabbimi?

{ فَلَمَّآ اَفَلَ } *"Fakat yıldız batınca."* Kayıp olup halinde kızıllaşmaya doğru değişince.

{ قَالَ لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلِيْنَ } *"Ben batan şeyleri sevmem, dedi."* Rab olarak süreklilik arz etmeyenleri sevmem.

فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّيْ فَلَمَّآ اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِيْ رَبِّيْ لَاَكُوْنَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّآلِّيْنَ ﴿٧٧﴾

77- "Ayı doğmuş görünce, 'İşte Rabbim!' dedi. Fakat ay batınca, 'Rabbim bana doğru yolu göstermezse, sapıklığa düşenlerden olacağım!' dedi."

{ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا } *"Ayı doğmuş görünce."* Doğucu.

{ قَالَ هٰذَا رَبِّيْ } *"İşte Rabbim! dedi."* Bu rabbimi görüyor musun? Bu ilkinden daha büyüktür.

{ فَلَمَّآ اَفَلَ } *"Fakat ay batınca."* Batıp değişince.

{ قَالَ لَئِنْ لَّمْ يَهْدِنِيْ رَبِّيْ } *"Rabbim bana doğru yolu göstermezse."* Rabbim beni hidayet üzere sabit kılmaz ise.

{ لَاَكُوْنَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّآلِّيْنَ } *"'Sapıklığa düşenlerden olacağım!' dedi."* Hidayetten sapanlardan.

فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّيْ هٰذَآ اَكْبَرُ فَلَمَّآ اَفَلَتْ قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّيْ بَرِيْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿٧٨﴾

78- "Güneşi doğmuş görünce yine, 'İşte rabbim; bu, daha büyüktür!' dedi. Fakat güneş batınca dedi ki: 'Ey kavmim! Ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden ilişkimi kestim.'"

{ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً } *"Güneşi doğmuş görünce yine."* Doğup da her şeyi kapsayıcı.

{ قَالَ هٰذَا رَبِّيْ } *"İşte rabbim, dedi."* Bu rabbimi görüyor musun?

{ هٰذَآ اَكْبَرُ } *"Bu, daha büyüktür!"* İlkinden ve ikincisinden.

{ فَلَمَّآ اَفَلَتْ } *"Fakat güneş batınca."* Batıp değişince İbrahim ('aleyhi's-selâm) "*Ben batanları sevmem.*" Zira süreklilik arz etmemektedir. "*Rabbim beni hidayete erdirmezse.*" Rabbim beni sabit kılmaz ise "*Sapıtanlardan olurum.*" Hidayetten sapanlardan olurum, demiştir. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"İşte rabbim."* buyruğu kavmine karşı alay içerikli bir ifadedir. Zira Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi güneşe, aya ve yıldızlara ibadet eden bir kavim idi. Bundan dolayı Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onların bu davranışını inkâr ederek kendileriyle alay etti ve onlara "*Bu tarz bir şey mi rabb olacak.*?" dedi. İzbe yerden çıkınca kavmine geldi ki o zaman on yedi yaşında bir çocuk/genç idi, göğe ve yere baktı ve şöyle dedi: Rabbim bunları yaratandır. Ardından kavmine geldi ve onları putlara ibadet ederken gördü.

{ قَالَ يَا قَوْمِ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ } *"Dedi ki: 'Ey kavmim! Ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden ilişkimi kestim.'"* Allah Teâlâ'ya ortak koştuğunuz putlardan.

اِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَنِيفًا وَمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾

79- "Çünkü ben yüzümü Hanîf (tek Allah'a inanan) olarak, gökleri ve yeri yaratana çevirdim; ben Allah'a ortak koşanlardan değilim."

{ اِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ } *"Çünkü ben yüzümü çevirdim."* Dinimi ve amelimi ihlaslı kıldım.

{ لِلَّذِي فَطَرَ } *"Yaratana."* Yaratan.

{ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَنِيفًا } *"Hanîf (tek Allah'a inanan) olarak, gökleri ve yeri."* Müslüman olarak.

{ وَمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } *"Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim."* Onların dini üzere.

وَحَآجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ اَتُحَآجُّوٓنِّي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ وَلَآ اَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ رَبِّي شَيْـًٔا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾

80- "O zaman kavmi onunla tartışmaya girişti. O dedi ki: 'Allah beni doğru yola iletmişken, siz hâlâ O'nun hakkında benimle tartışacak mısınız? Ben, Rabbimin (hakkımda) bir şey dilemesi dışında, O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?'"

{وَحَآجَّهُ قَوْمُهُ} *"O zaman kavmi onunla tartışmaya girişti."* Kavmi onunla kendi ilahları hakkında tartışmaya başladı ve dinini terk etsin diye onu ilahlarıyla korkutmaya başladılar.

{قَالَ} *"O dedi ki."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm).

{اَتُحَآجُّوٓنِّي} *"Siz hâlâ O'nun hakkında benimle tartışacak mısınız?"* Allah'ın dini hakkında ilahlarınız için benimle tartışıyor musunuz ve Rabbimin dinini terk etmem için beni onlarla mı korkutuyorsunuz?

{فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ} *"Allah beni doğru yola iletmişken."* Rabbim beni kendi dinine.

{وَلَآ اَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهٖ} *"O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam."* Putlardan.

{اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ رَبِّي شَيْـًٔا} *"Ben, Rabbimin (hakkımda) bir şey dilemesi dışında."* Kalbimden marifeti çekilsin de korktuğunuz şeylerden benim korkayım.

{وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا} *"Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır."* Rabbim sizlerin hakk üzere olmamanızı.

{اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ} *"Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?"* Size belirttiğim nehyler/yasaklar konusunda öğüt almaz mısınız?

وَكَيْفَ اَخَافُ مَآ اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَاَيُّ الْفَرِيقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾

81- "Size Allah hiçbir kanıt indirmemişken, O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben ortak koştuğunuz şeylerden niçin korkayım? Bu iki gruptan hangisi güvende olmaya daha layıktır? Biliyorsanız, söyleyin bakalım?"

{وَكَيْفَ اَخَافُ مَآ اَشْرَكْتُمْ} *"Ben ortak koştuğunuz şeylerden niçin korkayım?"* Allah Teâlâ'ya putları ortak koşmakla.

{وَلَا تَخَافُونَ} *"Korkmuyorsunuz da."* Sizler Allah Teâlâ'dan.

{اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا} *"Size Allah hiçbir kanıt indirmemişken, O'na ortak koşmaktan."* Kitap ve hüccet/kanıt. Onlar Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı ilahlarıyla korkutuyorlar ve "Bizler onları ayıplayacak olursan onların seni deli etmelerinden korkmaktayız." diyorlardı. Bunun üzerine Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) da "Ben korkmam." cevabını verdi.

{فَاَيُّ الْفَرِيقَيْنِ} *"Bu iki gruptan hangisi."* İki dinin ehli ben ve sizler.

{اَحَقُّ} *"Daha layıktır?"* Daha layıktır.

{بِالْاَمْنِ} *"Güvende olmaya."* Mâbudundan güvende olmaya. İcabet ediniz.

{اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ} *"Biliyorsanız, söyleyin bakalım?"* Bunu biliyorsanız. Onlar cevap veremediler.

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوٓا اِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾

82- "İman edip imanlarına bir haksızlık bulaştırmayanlara gelince, işte güvende olanlar bunlardır. Onlar doğru yolu da bulmuşlardır."

Allah Teâlâ İbrahim'in onlardan sorduğu soruya cevap vererek şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوٓا اِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ } *"İman edip imanlarına bir haksızlık bulaştırmayanlara gelince."* İmanlarına şirki bulaştırmayanlar ve imanlarında münafıklık yapmayanlar.

{ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ } *"İşte güvende olanlar bunlardır."* Mabudlarından güven üzeredirler.

{ وَهُمْ مُهْتَدُونَ } *"Onlar doğru yolu da bulmuşlardır."* Doğruya. Denilmiştir ki: "*İşte güvende olanlar bunlardır.*" Azaptan. "*Onlar doğru yolu da bulmuşlardır.*" Hüccete iletilmişlerdir.

وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ اٰتَيْنَاهَآ اِبْرٰهِيمَ عَلٰى قَوْمِهٖ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَآءُ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾

83- "İşte İbrahim'e, kavmine karşı verdiğimiz kanıtımız budur. Biz dilediğimiz kimseleri yüksek derecelere çıkarırız. Çünkü senin Rabbin, tam hikmet sahibi olan, hakkıyla bilendir."

{ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ } *"İşte kanıtımız budur."* İşte bu hüccetimizdir.

{ اٰتَيْنَاهَآ } *"Verdiğimiz."* Sana ilham ettiğimiz.

{ اِبْرٰهِيمَ } "*İbrahim'e.*" Kavmine karşı kanıt olarak kullansın diye.

{ عَلٰى قَوْمِهٖ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ } *"Kavmine karşı. Biz yüksek derecelere çıkarırız."* Kudret, menzilet, hüccet ve tevhidi biliş faziletleriyle.

{ مَنْ نَشَآءُ } *"Dilediğimiz kimseleri."* Buna ehil olanı.

{ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ } *"Çünkü senin Rabbin, tam hikmet sahibi olan,"* Dostlarına hüccet ilham etmekle.

{ عَلِيمٌ } *"Hakkıyla bilendir."* Dostlarının hüccetini ve düşmanlarının cezalandırılmasını.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى وَهٰرُونَ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾

84- "Ona İshak'ı ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u bağışladık. İkisine de hidayet (ve nübüvvet) verdik. Ondan önce Nûh'a da hidayet (ve nübüvvet) vermiştik. Nûh'un soyundan Dâvud'a, Süleyman'a, Eyyûb'a, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a da hidayet (ve nübüvvet) verdik. İşte biz iyi davrananları böyle ödüllendiririz."

{وَوَهَبْنَا لَهٗٓ} *"Ona ve bağışladık."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a.

{اِسْحٰقَ} *"İshak'ı."* Oğul olarak.

{وَيَعْقُوبَ} *"(İshak'ın oğlu) Yakub'u."* Oğlun oğlu.

{كُلًّا} *"İkisine de."* Yani Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm), Hazret-i İshak ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm).

{هَدَيْنَا} *"Hidayet (ve nübüvvet) verdik."* Peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunduk.

{وَنُوحًا هَدَيْنَا} *"Nûh'a da hidayet (ve nübüvvet) vermiştik."* Ona da Peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunduk.

{مِنْ قَبْلُ} *"Ondan önce."* Yani Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'dan önce de.

{وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ} *"Nûh'un soyundan."* Hazret-i Nûh'un zürriyetinden. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın zürriyetinden olduğu da söylenmiştir.

{دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى وَهٰرُونَ} *"Dâvud'a, Süleyman'a, Eyyûb'a, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a da hidayet (ve nübüvvet) verdik."* Onlardan her birisini peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunduk.

{وَكَذٰلِكَ} *"İşte."* İşte bu şekilde.

{نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ} *"Biz iyi davrananları böyle ödüllendiririz."* Söz ve eylem ile. Muvahhidleri böyle ödüllendiririz anlamında olduğu da söylenmiştir.

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعِيسٰى وَاِلْيَاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾

85- "Zekeriyya'ya, Yahya'ya, İsa'ya ve İlyas'a da (hidayet verdik. Bunların) hepsi sâlih olan kimselerdendir."

{وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعِيسٰى وَاِلْيَاسَ كُلٌّ} *"Zekeriyya'ya, Yahya'ya, İsa'ya ve İlyas'a da (hidayet verdik. Bunların) hepsi."* Bunların bütününe peygamberlik ve İslam ile hidayette bulunduk. Bunların bütünü Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın zürriyetinden idi.

{مِنَ الصَّالِحِينَ} *"Sâlih olan kimselerdendir."* Yani gönderilmiş elçilerden idiler.

وَاِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٨٦﴾

86- "İsmail'e, Elyesea'ya, Yûnus'a ve Lût'a da (hidayet ve nübüvvet verdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık."

{وَاِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا} *"İsmail'e, Elyesea'ya, Yûnus'a ve Lût'a da (hidayet ve nübüvvet verdik). Hepsini."* Bu peygamberlerin her birisi.

{فَضَّلْنَا} *"Üstün kıldık."* İslam ve peygamberlik ile.

{عَلَى الْعَالَمِينَ} *"Âlemlere."* Kendi dönemlerinin kâfir ve mü'minlerine.

وَمِنْ اٰبَآئِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾

87- "Onların atalarından, soylarından ve kardeşlerinden kimini de seçkin kıldık ve doğru yola ilettik."

{ وَمِنْ اٰبَآئِهِمْ } *"Onların atalarından."* Âdem, Şit, İdris, Nûh, Hûd, Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı İslam ve nübüvvet ile doğru yola ilettik.

{ وَذُرِّيَّاتِهِمْ } *"Soylarından."* Yani Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın evladlarından.

{ وَاِخْوَانِهِمْ } *"Ve kardeşlerinden."* Yani Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşlerini İslam ve peygamberlik ile seçtik.

{ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ } *"Kimini de seçkin kıldık."* Tertemiz kılıp seçtik.

{ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } *"Ve doğru yola ilettik."* Yani onları dosdoğru yol üzere sabit kıldık.

ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهٖ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَلَوْ اَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

88- "İşte bu, Allah'ın yoludur ki kullarından dilediğini oraya götürür. Eğer onlar da Allah'a ortak koşmuş olsalardı, elbette yapmış oldukları ameller boşa giderdi."

{ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ } *"İşte bu Allah'ın yoludur."* Dosdoğru yolu.

{ يَهْدِي بِهٖ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ } *"Ki kullarından dilediğini oraya götürür."* Buna ehil olan kimseyi.

{ وَلَوْ اَشْرَكُوا } *"Eğer onlar da Allah'a ortak koşmuş olsalardı."* Bu peygamberler ortak koşsalardı.

{ لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Elbette yapmış oldukları ameller boşa giderdi."* Taatleri.

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ فَاِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَآءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾

89- "Onlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer şimdi onlar, bunu inkâr ederlerse, yerlerine mutlaka bunları inkâr etmeyecek bir topluluk getiririz!"

{ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ } *"Onlar, kimselerdir."* Kıssalarını anlattığımız peygamberlerdendir.

{ آتَيْنَاهُمُ } *"Kendilerine verdiğimiz."* Bahşettiğimiz.

{ الْكِتَابَ } *"Kitap."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın gökten indirdiği.

{ وَالْحُكْمَ } *"Hikmet."* İlim ve kavrayış.

{ وَالنُّبُوَّةَ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا } *"Ve peygamberlik. Eğer bunu inkâr ederlerse."* Yollarını ve dinlerini.

{ هَٰؤُلَاءِ } *"Şimdi onlar."* Mekke ehli.

{ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا } *"Yerlerine getiririz!"* Peygamberlerin dini ve yolu üzere duran.

{ قَوْمًا } *"Bir topluluk."* Medine'de.

{ لَيْسُوا بِهَا } *"Mutlaka bunları."* Peygamberlerin dinini ve yolunu.

{ بِكَافِرِينَ } *"İnkâr etmeyecek."* İnkâr edici olmayan.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾

90- "İşte bunlar Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy! De ki: 'Ben, buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Çünkü bu (Kur'an), âlemlere bir öğütten ibarettir.'"

{ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ } *"İşte bunlar kimselerdir."* Kıssalarını anlattığımız peygamberlerdendir.

{ هَدَى اللَّهُ } *"Allah'ın hidayet ettiği."* Allah Teâlâ'nın en güzel ahlak ile kendilerini hidayete eriştirdiği.

{ فَبِهُدَاهُمُ } *"Onların yoluna."* Onların sabır, tahammül, rıza, kanaat ve bunun dışındaki diğer en güzel ahlaklarına.

{ اقْتَدِهْ قُلْ } *"Sen de uy! De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ} *"Ben, buna karşılık sizden istemiyorum."* Tevhid ve Kur'an üzere.

{اَجْرًا} *"Bir ücret."* Karşılık.

{اِنْ هُوَ} *"Çünkü bu (Kur'an),"* O, yani Kur'an değildir.

{اِلَّا ذِكْرٰى} *"Bir öğütten ibarettir."* Ancak bir öğüttür.

{لِلْعَالَمِينَ} *"Âlemlere."* Cin ve insanlar için.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِي جَآءَ بِهٖ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهٗ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَآؤُكُمْ قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾

91- "(Yahudiler), Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar. Çünkü 'Allah, beşere hiçbir şey indirmedi.' dediler. De ki: 'Öyleyse Musa'nın insanlara bir nur ve yol gösterici olarak getirdiği kitabı kim indirdi?' Siz onu parça parça kâğıtlar haline getirir, ondan (dilediğinizi) açıklar, çoğunu da gizlerdiniz. (Kur'an'da) sizin ve babalarınızın bilmedikleri şeyler size öğretilmiştir. (Kitap indiren) 'Allah'tır,' de, sonra da onları kendi başlarına bırak, daldıkları bataklıklarında oyalanadursunlar!"

{وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ} *"(Yahudiler), Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar."* Allah Teâlâ'ya O'nun azametine yaraşır şekilde tazim edemediler.

{اِذْ قَالُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ} *"Çünkü 'Allah, beşere indirmedi.' dediler."* Peygamberlere.

{مِنْ شَيْءٍ} *"Hiçbir şey."* Bir kitap. Bu âyet Yahudi Mâlik ibn Seyf hakkında nâzil oldu. Mâlik "*Allah hiçbir beşere bir şey indirmedi.*" demişti.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed, Mâlik'e.

{ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَآءَ بِهٖ مُوسٰى نُورًا } *"Öyleyse Musa'nın bir nur olarak getirdiği kitabı kim indirdi?"* Açıklama ve aydınlanma.

{ وَهُدًى لِلنَّاسِ } *"İnsanlara yol gösterici."* Sapıklıktan.

{ تَجْعَلُونَهٗ } *"Siz onu getirir."* Onu yazıyordunuz.

{ قَرَاطِيسَ } *"Parça paça kâğıtlar haline."* Kırtaslarda yani sahifelerde.

{ تُبْدُونَهَا } *"Ondan (dilediğinizi) açıklar."* Çoğunu açıklıyordunuz. Kendisinde Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerinin ve özelliklerinin bulunmadığı şeyleri.

{ وَتُخْفُونَ كَثِيرًا } *"Çoğunu da gizlerdiniz."* Yani birçoğunu gizliyordunuz. Kendisinde Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerinin ve özelliklerinin bulunduğu.

{ وَعُلِّمْتُمْ } *"(Kur'an'da) size öğretilmiştir."* Kitaptaki hükümler, hadler, helal, haram ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellikleri ve nitelikleri.

{ مَا لَمْ تَعْلَمُوٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَآؤُكُمْ } *"Sizin ve babalarınızın bilmedikleri şeyler."* Önceden bilmediğiniz, hükümler, hadler. Eğer sana icabet edecek olurlar ve Allah indirdi derler ise ne ala, aksi takdirde.

{ قُلِ اللّٰهُ } *"(Kitap indiren) Allah'tır, de."* İndirdi.

{ ثُمَّ ذَرْهُمْ } *"Sonra da onları kendi başlarına bırak."* Onları terk et.

{ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ } *"Daldıkları bataklıklarında oyalanadursunlar!"* Bâtıllarında şaşkın şaşkın dolaşsınlar, dalsınlar ve yalan söylesinler.

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾

92- "Bu (Kur'an), Ümmü'l-Kurâ (Mekke) ve çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz ve kendinden öncekileri doğrulayan mübarek bir kitaptır. Ahirete iman edenler buna da iman ederler ve onlar namazlarını kılmaya devam ederler."

{ وَهٰذَا كِتَابٌ } *"Bu (Kur'an), bir kitaptır."* Yani Kur'an.

{ اَنْزَلْنَاهُ } *"İndirdiğimiz."* Cebrail ile.

{ مُبَارَكٌ } *"Mübarek."* Kendisine iman edenlerin bağışlanacağının ve kendilerine merhamet edileceklerine dair bilginin bulunduğu.

{ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ } *"Kendinden öncekileri doğrulayan."* Tevrat'a, İncil'e, Zebur'a, diğer kitaplara ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerine ve özelliklerine uygun.

{ وَلِتُنْذِرَ } *"Uyarman için."* Kur'an ile korkutman için.

{ اُمَّ الْقُرٰى } "*Ümmü'l-Kurâ (Mekke).*" Yani Mekke ehlini. Ümmü'l-Kurâ'nın kasabaların en büyüğü anlamında olduğu da söylenmiştir. Mekke'nin Ümmü'l-Kurâ olarak isimlendirilmesinin nedeni dünyanın oranın altından yuvarlanmaya başlanmasından dolayıdır.

{ وَمَنْ حَوْلَهَا } *"Ve çevresindekileri."* Diğer beldeleri/şehirleri.

{ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ } *"Ahirete iman edenler."* Ölümden sonra dirilişe ve cennetin nimetlerine.

{ يُؤْمِنُونَ بِهٖ } *"Buna da iman ederler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ } *"Ve onlar namazlarını kılmaya devam ederler."* Beş vakit namazı vakitlerinde.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا اَيْدِيهِمْ اَخْرِجُوٓا اَنْفُسَكُمْ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِهٖ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾

93- "Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendisine hiçbir şey vahy olunmadığı halde, 'Bana vahyolundu.' diyenden ve 'Allah'ın indirdiği gibi bir kitap, ben de indiririm.' diyenden daha zalim kim olabilir? Bu zalimleri, can çekiştikleri sırada meleklerin, onlara ellerini açarak, 'Canlarınızı verin bakalım, bugün, Allah'a haksız yere söylediklerinizi, Allah'ın âyetlerine karşı büyüklük tasladığınız için, alçaltıcı bir azap ile ceza göreceksiniz!' dedikleri zaman bir görsen!"

{وَمَنْ اَظْلَمُ} *"Daha zalim kim olabilir?"* Haddi aşan ve cüretkâr olandan,

{مِمَّنِ افْتَرٰى} *"Uydurandan."* Yalan düzenden.

{عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ} *"Allah'a karşı yalan. Ya da diyenden."* Allah Teâlâ hiçbir beşere hiçbir şey indirmedi, diyenden. Âyette söz konusu edilen şahıs Mâlik ibn Seyf'tir. Ya da şöyle diyendir:

{اُوْحِيَ اِلَيَّ} *"Bana vahyolundu."* Kitap.

{وَلَمْ يُوْحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ} *"Veya kendisine hiçbir şey vahyolunmadığı halde."* Hiçbir kitap. Burada söz konusu edilen şahıs Müseylemetü'l-Kezzab'tır.

{وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ} *"Ve 'Allah'ın indirdiği gibi bir kitap, ben de indiririm.' diyenden."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurduğu şeylerin benzerini ben de diyeceğim diyen şahıs Abdullah ibn Sa'd ibn Ebî Sarh'tır.

{وَلَوْ تَرٰٓى} *"Bir görsen!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اِذِ الظّٰلِمُونَ} *"Bu zalimleri, dedikleri zaman."* Müşrikleri ve münafıkları Bedir gününde.

{فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ} *"Can çekiştikleri sırada."* Ölüm döşeğinde ve ölümün kaplaması anında.

{وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا اَيْدِيهِمْ} *"Meleklerin, onlara ellerini açarak."* Ellerini onların ruhlarına vurarak.

{اَخْرِجُوٓا} *"Verin bakalım."* Yani derler ki çıkarınız.

{اَنْفُسَكُمْ} *"Canlarınızı."* Ruhlarınızı.

{اَلْيَوْمَ} *"Bugün."* Bedir günü. Kıyâmet günü olduğu da söylenmiştir.

{تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ} *"Alçaltıcı bir azap ile ceza göreceksiniz!"* Şiddetli.

{بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللهِ غَيْرَ الْحَقِّ} *"Allah'a haksız yere söylediklerinizi."* Hak olmayan.

{وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِهِ} *"Allah'ın âyetlerine karşı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan.

{تَسْتَكْبِرُونَ} *"Büyüklük tasladığınız için."* Yani dünyada Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten kaçınmak suretiyle kendinizi büyük görerek.[10]

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكٰٓؤُا لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

94- "Sizi ilk defa yarattığımız gibi, ihsan olarak verdiklerimizi arkanızda bırakarak, (ahirette) huzurumuza yapayalnız geleceksiniz. Allah'ın ortakları sandığınız aracılarınızı da, şimdi sizinle birlikte göremiyoruz! Aranız açılmış, (tanrı) sandığınız (putlar) sizden kaybolup gitmiştir!"

---

10 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs (بَاسِطُوٓا اَيْدِيهِمْ) "*Onlara ellerini açarak*" buyruğu hakkında şöyle der: "el-Bastu" dövmek anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi. İbn Cerîr bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. İbn Abbâs der ki: Bu elini uzatma eylemleri ölüm anındadır. Bast sözcüğü dövme anlamındadır. Melekler o kâfir/zalimlerin yüzlerine ve arkalarına vururlar. Taberî, c. 7, s. 275.
b) İbn Abbâs'ın "Bast» sözcüğünü dövme olarak tefsir etmesi literal bir tefsir değildir. Zira "Bast" sözcüğünün uzatma anlamına geldiği bilinmektedir. İbn Abbâs'ın tefsiri meleklerin can veren zalimlere/kâfirlere ellerini uzatmalarının nedenlerini açıklamaya yöneliktir. Bu da kâfirlerin dövülmesidir.

{ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى } *"(Ahirette) huzurumuza yapayalnız geleceksiniz."* Malsız ve oğulsuz olarak sıfır bir şekilde.

{ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ } *"Sizi ilk defa yarattığımız gibi."* Dünyada malsız ve oğulsuz.

{ وَتَرَكْتُمْ } *"Bırakarak."* Bıraktınız.

{ مَا خَوَّلْنَاكُمْ } *"İhsan olarak verdiklerimizi."* Size bahşettiğimizi.

{ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ } *"Arkanızda."* Dünyada sırtınızın arkasında.

{ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ } *"Şimdi sizinle birlikte göremiyoruz!"* Sizin için.

{ شُفَعَآءَكُمُ } *"Aracılarınızı da."* İlahlarınızı.

{ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيكُمْ } *"Allah'ın sandığınız."* Sizin için.

{ شُرَكٰٓؤُا } *"Ortakları."* Şefaat ediciler.

{ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ } *"Aranız açılmış."* Bağınız. Yani sizin aranızdaki bağ ve sevgi.

{ وَضَلَّ عَنْكُمْ } *"Sizden kaybolup gitmiştir!"* Kendi kendileriyle meşguldürler.

{ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ } "*(Tanrı) sandığınız (putlar).*" ibadet ettiğiniz ve şefaat edici olduğunu söylediğiniz. Yani putlar.

اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾

95- "Hiç kuşkusuz Allah, tohumu ve çekirdeği yarar, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır. İşte Allah budur! Nasıl oluyor da yüz çeviriyorsunuz?"

{ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ } *"Hiç kuşkusuz Allah, tohumu yarar."* Tohumlarının bütününü yaratandır. Tohumda olanı yaratan anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالنَّوٰى } *"Ve çekirdeği."* Yani çekirdekte olanı.

{ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ } *"Ölüden diriyi çıkarır."* Canı, nutfeden hayvanı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmektedir: Yumurtadan kuşu. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Başağı ve ürünü tohum ve çekirdekten çıkartandır.

{ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ } *"Diriden de ölüyü çıkarır."* Nutfeyi candan ve hayvanlardan. Yumurtayı kuştan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Tohum ve çekirdeği başak ve üründen çıkarandır.

{ ذٰلِكُمُ } *"İşte."* İşte bunu yapan O'dur.

{ اللّٰهُ } *"Allah budur!"* İlahlarınız değil.

{ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ } *"Nasıl oluyor da yüz çeviriyorsunuz?"* Nasıl da yalan söylüyorsunuz?

فَالِقُ الْاِصْبَاحِ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾

96- "Gecenin karanlığını yarıp, sabahı çıkaran O'dur. O, geceyi dinlenme zamanı kılmış, güneşi ve ayı da hesap ölçüsü yapmıştır. İşte bu, çok güçlü olan ve hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir."

{ فَالِقُ الْاِصْبَاحِ } *"Gecenin karanlığını yarıp sabahı çıkaran O'dur."* Gündüzün sabahını yaratandır.

{ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا } *"O, geceyi dinlenme zamanı kılmış."* Mahlûkat için bir mesken kılmış.

{ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ } *"Güneşi ve ayı da yapmıştır."* Yani güneşi ve ayı yaratmıştır.

{ حُسْبَانًا } *"Hesap ölçüsü."* O ikisinin menzillerini hesapla kılmıştır. O ikisi yer ile gök arasına asılı bulunmaktadır ve sürekli dönmektedirler anlamına da geldiği de söylenmiştir.

{ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ} *"İşte bu, çok güçlü olan Allah'ın takdiridir."* Yani iman etmeyen kimseden intikam alan Aziz zâtın takdiridir.

{الْعَلِيمِ} *"Ve hakkıyla bilen."* Tedbirini ve iman edip etmeyenleri bilendir.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾

97- "O, kara ve denizin karanlıklarında yol bulasınız diye, sizin için yıldızları yaratmıştır. Biz, âyetleri bilen bir toplum için ayrıntılı olarak açıkladık!"

{وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا} *"O, yol bulasınız diye, sizin için yıldızları yaratmıştır."* Bilesiniz diye.

{بِهَا} *"Onunla."* Yolu.

{فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ} *"Kara ve denizin karanlıklarında."* Yolculuğa çıktığınızda kara ve denizin karanlıklarında ve korkularında.

{قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ} *"Biz, âyetleri ayrıntılı olarak açıkladık!"* Kur'an'ı ve vahdaniyetin alametlerini açıkladık.

{لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} *"Bilen bir toplum için."* Bunun Allah Teâlâ'dan olduğunu bilen. Yani tasdik edici mü'minler.

وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

98- "Sizi, bir tek bir kişiden yaratan O'dur. Dünyada bir kalma yeri, bir de emanet olarak kalacak yer vardır. Biz âyetlerimizi gereği gibi anlayan bir toplum için ayrıntılı olarak açıkladık!"

{وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْشَاَكُمْ} *"Sizi, yaratan O'dur."* Sizi yaratandır.

{مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ} *"Bir tek bir kişiden."* Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın nefsinden.

{ فَمُسْتَقَرٌّ } *"Dünyada bir kalma yeri."* Rahimlerde.

{ وَمُسْتَوْدَعٌ } *"Bir de emanet olarak kalacak yer vardır."* Sulplerde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: (مُسْتَقَرٌّ) sulplerde, (مُسْتَوْدَعٌ) ise rahimlerdedir.

{ قَدْ فَصَّلْنَا } *"Biz ayrıntılı olarak açıkladık!"* Açıkladık.

{ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ } *"Âyetlerimizi gereği gibi anlayan bir toplum için."* Allah Teâlâ'nın emrini ve tevhidini.

وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنّٰتٍ مِنْ اَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ اُنْظُرُوٓا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖ اِنَّ فِي ذٰلِكُمْ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾

99- "Gökten su indiren O'dur. Biz, onunla her türlü bitkiyi bitirdik. O bitkiden bir filiz çıkardık, ondan da, birbirine benzer ve benzemez şekilde, üst üste binmiş taneler; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri yetiştirdik. O halde, meyve verirken ve olgunlaştığında, her birinin meyvesine bir bakın! Kuşkusuz, bütün bunlarda, inanan bir toplum için elbette ibretler vardır."

{ وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً } *"Gökten su indiren O'dur."* Yağmur.

{ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ } *"Biz, onunla bitirdik."* Yağmurla bitirdik.

{ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ } *"Her türlü bitkiyi."* Taneyi ve diğer şeyleri.

{ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ ا } *"O bitkiden çıkardık."* Yani yerden yağmurla.

{ خَضِرًا } *"Bir filiz."* Yeşil bitki.

{ نُخْرِجُ مِنْهُ } *"Ondan da, yetiştirdik."* O yeşil bitkiden.

{ حَبًّا مُتَرَاكِبًا } *"Üst üste binmiş taneler."* Başakta üst üste binmiştir. Üst üste olmayan zeytindir.

{ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا } *"Hurmanın tomurcuğundan."* Hurmanın üst kabuğundan.

{ قِنْوَانٌ } *"Salkımlar."* Hurma salkımı.

{ دَانِيَةٌ } *"Sarkan."* Yakındır. Oturan ve ayakta duran ona erişir.

{ وَجَنَّاتٍ } *"Bağları."* Bahçeleri.

{ مِنْ اَعْنَابٍ } *"Üzüm."* Üzüm.

{ وَالزَّيْتُونَ } *"Zeytin bahçeleri."* Zeytin ağacı.

{ وَالرُّمَّانَ } *"Ve nar."* Nar ağacı.

{ مُشْتَبِهًا } *"Birbirine benzer."* Renk konusunda nara.

{ وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ } *"Ve benzemez şekilde."* Yani tatta farklı.

{ اُنْظُرُوا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ } *"O halde, meyve verirken her birinin meyvesine bir bakın!"* Oluştuğunda.

{ وَيَنْعِهٖ } *"Ve olgunlaştığında."* Olgunlaştığında.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكُمْ } *"Kuşkusuz, bütün bunlarda."* Renklerinin farklılığında.

{ لَاٰيَاتٍ } *"Elbette ibretler vardır."* Alametler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } *"İnanan bir toplum için."* Bunun Allah Teâlâ'dan olduğunu tasdik eden.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾

100- "Onlar cinleri Allah'a ortak koştular. Oysa onları da Allah yaratmıştır. Hiçbir bilgileri olmaksızın, Allah için oğullar ve kızlar uydurdular. Allah bu gibi vasıflardan uzaktır, pek yücedir!"

{ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ } *"Onlar cinleri Allah'a ortak koştular."* Dediler ki, Allah Teâlâ ve İblis iki kardeştir, iki ortaktırlar. Allah Teâlâ insanları, hayvanları, davarları yaratandır. İblis ise yılanları, akrepleri ve yırtıcı hayvanları yaratandır. Bu görüş Mecusîlerin görüşüdür.

{ وَخَلَقَهُمْ } *"Oysa onları da Allah yaratmıştır."* Allah Teâlâ onları yarattı ve onlara tevhidi emretti.

{ وَخَرَقُوا لَهُ } *"Allah için uydurdular."* Onun için vasıflar saydılar.

{ بَنِينَ } *"Oğullar."* Oğullar. Bu görüş de Yahudilerin ve Hıristiyanların sözüdür.

{ وَبَنَاتٍ } *"Ve kızlar."* Melekler ve putlar. Bu görüş de Müşrik Arapların görüşleridir.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } *"Hiçbir bilgileri olmaksızın."* İlimsiz, kanıtsız ve beyansız.

{ سُبْحَانَهُ } *"Allah uzaktır."* Allah Teâlâ şerik ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ وَتَعَالٰى } *"Pek yücedir!"* Beridir.

{ عَمَّا يَصِفُونَ } *"Bu gibi vasıflardan."* Oğullardan ve kızlardan.

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

101- "O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. O'nun eşi olmadığı halde nasıl çocuğu olabilir? Her şeyi O yaratmıştır. O, her şeyi bilir."

{ بَدِيعُ } *"O, eşsiz yaratıcısıdır."* Yaratıcısıdır.

{ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Göklerin ve yerin."* O ikisi hiçbir şey değilken yoktan var etmiştir.

{ اَنّٰى يَكُونُ } *"Nasıl olabilir?"* Nereden?

{لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ} *"O'nun eşi olmadığı halde çocuğu."* Eşi olmadığı halde.

{وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ} *"Her şeyi O yaratmıştır."* O'ndan varlık sahasına gelmiştir.

{وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} *"O, her şeyi bilir."* Mahlûkatı.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾

102- "İşte Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka ilâh yoktur. Her şeyi yaratan O'dur. Artık O'na kulluk edin. O, her şeye vekildir."

{ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ} *"İşte Rabbiniz Allah budur."* Bunu yapan sizin Rabbinizdir.

{لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ} *"O'ndan başka ilâh yoktur."* Hiçbir ortağı bulunmayan yegane yaratıcıdır.

{خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ} *"Her şeyi yaratan O'dur."* O'ndan varlık sahasına gelmiştir.

{فَاعْبُدُوهُ} *"Artık O'na kulluk edin."* O'nu birleyiniz ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız.

{وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ} *"O, her şeye."* Mahlûkata.

{وَكِيلٌ} *"Vekildir."* Şehiddir. Rızıklarının kefili anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾

103- "Gözler O'na yetişmez, O ise gözlere yetişir. O, eşyayı iyi bilen, her şeyden haberdardır."

{لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ} *"Gözler O'na yetişmez."* Dünyada. Mahlûkat O'nun gördüğü şeyi göremez. Gözler ahirette nitelikle O'nun için kesilmiş, dünyada ise rüyet ile kesilmiştir.

{ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ } *"O ise gözlere yetişir."* Dünyada ve ahirette mahlûkatın görmediği şeyleri görür. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz ve O'ndan kaçmaz.

{ وَهُوَ اللَّطِيفُ } *"O, eşyayı iyi bilen,"* Fiillerinde ilmi mahlûkata nüfuz edicidir.

{ الْخَبِيرُ } *"Her şeyden haberdardır."* Mahlûkatını ve amellerini.

قَدْ جَآءَكُمْ بَصَآئِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾

104- "Size Rabbinizden kanıtlar (idrak yetenekleri) gelmiştir. Her kim onu görürse yararı kendi lehine olur. Her kim de kör kalırsa kendi aleyhine olur. Ben sizin üzerinize bekçi değilim!"

{ قَدْ جَآءَكُمْ بَصَآئِرُ } *"Size kanıtlar (idrak yetenekleri) gelmiştir."* Açıklama.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } *"Rabbinizden."* Yani Kur'an.

{ فَمَنْ اَبْصَرَ } *"Her kim onu görürse."* Kur'an'ı ikrar ederse.

{ فَلِنَفْسِهٖ } *"Yararı kendi lehine olur."* Sevabı.

{ وَمَنْ عَمِيَ } *"Her kim de kör kalırsa."* İnkâr ederse.

{ فَعَلَيْهَا } *"Kendi aleyhine olur."* Bunun cezası.

{ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ } *"Ben sizin üzerinize bekçi değilim!"* Sizi gözetleyici.

وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهٗ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾

105- "Biz böylece âyetleri, türlü türlü açıklıyoruz ki, onlar, 'Sen ders almışsın!' desinler, biz de anlayan bir toplum için Kur'an'ı , iyice açıklayalım!"

{ وَكَذٰلِكَ } *"Biz böylece onlar."* İşte bu şekilde.

{نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ} *"Âyetleri, türlü türlü açıklıyoruz ki."* Onların hakkında Kur'an'ı açıklamaktayız.

{وَلِيَقُولُوا} *"Desinler."* Ta ki desinler.

{دَرَسْتَ} *"Sen ders almışsın!"* Okudun ve uydurdun. Kureyş'in mevalisi olan Ebû Fukeyhe'den öğrenmişsin demesinler diye. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kureyş'in iki mevalisi olan Cebr ve Yesar'dan öğrenmişsin demesinler diye. Eğer âyet "dereset" şeklinde okunursa bu durumda anlam şöyle olmuş olur: Eskiyip giden haberlerdir.

{وَلِنُبَيِّنَهُ} *"Biz de Kur'an'ı, iyice açıklayalım!"* Ta ki açıklayalım.

{لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} *"Anlayan bir toplum için."* Bunun Allah Teâlâ'dan olduğunu tasdik eden.

اِتَّبِعْ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٦﴾

106- "Rabbinden sana vahy olunana uy. O'ndan başka ilâh yoktur. Allah'a ortak koşanlardan da yüz çevir!"

{اِتَّبِعْ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ} *"Rabbinden sana vahyolunana uy."* Rabbinden sana indirilen ile yani Kur'an'ın helaliyle ve haramıyla amel et.

{لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ} *"O'ndan başka ilâh yoktur."* O'ndan başka rızık verici ve yaratıcı bulunmamaktadır.

{وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ} *"Allah'a ortak koşanlardan da yüz çevir!"* Yani alay edicilerden. Velid ibn Muğire el-Mahzumî, As ibn Vâil es-Sehmî, Esved ibn Abdiyağus ez-Zührî, Esved ibn Hâris ibn Abdülmuttalib ve Hâris ibn Kayz el-Hanzala onlardandır.

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَآ اَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ﴿١٠٧﴾

107- "Allah dileseydi onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onların üzerine bekçi yapmadık. Sen, onlar üzerinde vekil de değilsin!"

{وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ} *"Allah dileseydi."* Ortak koşmamalarını.

{مَآ اَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا} *"Onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onların üzerine bekçi yapmadık."* Onları koruyacak bir koruyucu.

{وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ} *"Sen, onlar üzerinde vekil de değilsin!"* Kefil de değilsin.

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

108- "Allah'tan başkasını (tanrı edinerek) tapanlara sövmeyin ki, onlar da bilgisizce saldırıda bulunup Allah'a sövmesinler! Bunun gibi her ümmete, yaptıkları işleri güzel gösterdik. Sonunda onların dönüşleri yalnız Rablerinedir. İşte Rableri onlara yaptıklarını haber verecektir."

{وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ} *"(Tanrı edinerek) tapanlara sövmeyin ki."* İbadet edenlere.

{مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا} *"Allah'tan başkasını. Onlar da saldırıda bulunup Allah'a sövmesinler!"* Haddi aşarak.

{بِغَيْرِ عِلْمٍ} *"Bilgisizce."* Bilgiye, kanıta dayanmaksızın. Bu âyet Allah Teâlâ'nın onlara buyurduğu "*Sizler ve Allah'ın dışında taptıklarınız cehennemin yakıtısınız.*" âyetinden sonra nâzil olmuştur. Bu âyeti kıtal âyeti nesh etmiştir.

{كَذٰلِكَ} *"Bunun gibi."* Onlara dinlerini ve amellerini süslediğimiz gibi.

{زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ} *"Her ümmete, güzel gösterdik."* Her dinin ehline.

{ عَمَلَهُمْ } *"Yaptıkları işleri."* Ve dinlerini.

{ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ } *"Sonunda onların dönüşleri yalnız Rablerinedir."* Ölümlerinin ardından.

{ فَيُنَبِّئُهُمْ } *"İşte Rableri onlara haber verecektir."* Onlara haber verecektir.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Yaptıklarını."* Dinlerinde.

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ اَنَّهَآ اِذَا جَآءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾

109- "Onlar, kendilerine (istedikleri) bir mucize geldiği takdirde, mutlaka iman edeceklerine dair Allah'a olanca güçleriyle yemin ettiler. De ki: 'Mucizeler yalnız Allah'ın elindedir.' Ama siz farkında değilsiniz, mucize gelse bile onlar yine iman etmeyeceklerdir!"

{ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ } *"Onlar, Allah'a olanca güçleriyle yemin ettiler."* Yeminlerinin şiddetiyle. Bir kişi Allah adına yemin ettiğinde olanca gücüyle yemin etmiş olur.

{ لَئِنْ جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ } *"Kendilerine (istedikleri) bir mucize geldiği takdirde."* Talep ettikleri gibi.

{ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا } *"Mutlaka iman edeceklerine dair."* Âyete.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) alay edip duranlara ve onların dostlarına.

{ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ } *"Mucizeler yalnız Allah'ın elindedir."* Âyetler Allah katındandır.

{ وَمَا يُشْعِرُكُمْ } *"Ama siz farkında değilsiniz."* Size kavratan nedir ey mü'minler?

{ اَنَّهَآ اِذَا جَآءَتْ } *"Mucize gelse bile."* Yani âyet.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } *"Onlar yine iman etmeyeceklerdir!"* Vallahi onlar yine mucizeye iman etmeyeceklerdir.

وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

110- "Onların kalplerini ve gözlerini (sapıklık yönüne) çevirириz de, ilk keresinde mucizelere inanmadıkları gibi (yine inanmazlar). Biz onları taşkınlıkları içinde, bocalar bir durumda bırakırız!"

{ وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ } *"Onların kalplerini (sapıklık yönüne) çevirириz de."* Kalplerini.

{ وَاَبْصَارَهُمْ } *"Ve gözlerini."* Âyetin inişi anında ki böylece ona inanmasınlar.

{ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ } *"Mucizelere inanmadıkları gibi (yine inanmazlar)."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in onlara âyetten haber verdiğine.

{ اَوَّلَ مَرَّةٍ } *"İlk keresinde."* Bundan önce.

{ وَنَذَرُهُمْ } *"Biz onları bırakırız."* Onları terk ederiz.

{ فِي طُغْيَانِهِمْ } *"Taşkınlıkları içinde."* Küfürleri ve sapıklıkları içinde.

{ يَعْمَهُونَ } *"Bocalar bir durumda."* Şaşkınca olarak görmezler.

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾

111- "Eğer onlara melekleri indirseydik, kendileriyle ölüler konuşsaydı ve her şeyi toplayıp önlerine getirseydik, yine Allah'ın dilediklerinden başkası imana gelecek değildi. Fakat onların çoğu (bunu) bilmezler."

{ وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ } *"Eğer onlara indirseydik."* Alay edicilere.

{ الْمَلٰٓئِكَةَ } *"Melekleri."* Talep ettikleri gibi. İnkâr ettikleri şeyleri görseler.

{ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى } *"Kendileriyle ölüler konuşsaydı."* Kabirlerden. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Allah'ın elçisi ve Kur'an-ı Kerim'in de Allah'ın buyruğu olduğuna dair talepleri gibi.

{ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ } *"Ve her şeyi toplayıp getirseydik."* Kuşları ve hayvanları.

{ قُبُلًا } *"Önlerine."* Gözleri görecek bir şekilde. Eğer "kabilen" şeklinde kıraat edilirse kabile anlamına gelir. Eğer "kabiylen" şeklinde kıraat edilirse diyor ki, dediğinin hak olduğuna kefil olarak ve inkâr ettiklerine şehadet ederek.

{ مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا } *"Yine imana gelecek değildi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ } *"Allah'ın dilediklerinden başkası."* İman etmelerini.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ } *"Fakat onların çoğu (bunu) bilmezler."* Hakkın Allah'tan olduğuna.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾

112- "İşte böylece her bir peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Onlar birbirlerine, aldatmak kastıyla yaldızlı sözler telkin ederler. Rabbin dileseydi, onlar bu işi yapmazlardı. Onları da uydurdukları yalanlarla baş başa bırak."

{ وَكَذٰلِكَ } *"İşte böylece."* Ebû Cehil'i ve alay edicileri sana bu şekilde düşman kıldığımız gibi.

{ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا } *"Her bir peygambere, düşman yaptık."* Firavun olarak.

{شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ} *"İnsan ve cin şeytanlarını."* Diyor ki, cin ve insan şeytanlarını kıldık.

{يُوحِي بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ} *"Onlar birbirlerine, telkin ederler."* Birbirlerine dikte ettirirler.

{زُخْرُفَ الْقَوْلِ} *"Yaldızlı sözler."* Süslü sözler.

{غُرُورًا} *"Aldatmak kastıyla."* Bununla âdemoğularını aldatsınlar diye.

{وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ} *"Rabbin dileseydi, onlar bu işi yapmazlardı."* Yani süsleme ve aldatmayı.

{فَذَرْهُمْ} *"Onları da, baş başa bırak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onları, yani alay edicileri ve ashaplarını, terk et.

{وَمَا يَفْتَرُونَ} *"Uydurdukları yalanlarla."* Süslü sözlerini ve aldatmalarını.

وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٕدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

113- "Bir de ahirete inanmayanların kalpleri, o yaldızlı sözlere meyletsin, ondan hoşlansınlar ve işledikleri günahları işlemeye devam etsinler diye telkin ederler!"

{وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ} *"Bir de o yaldızlı sözlere meyletsin."* Ki böylece bu yaldızlara ve aldatmaya eğilim göstersinler.

{اَفْـِٕدَةُ} *"Kalpleri."* Kalpler.

{الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ} *"Ahirete inanmayanların."* Ölümden sonra dirilişe.

{وَلِيَرْضَوْهُ} *"Ondan hoşlansınlar."* Şeytanlardan süsü ve aldatışı kabul etsinler diye.

{وَلِيَقْتَرِفُوا} *"Ve işlemeye devam etsinler diye telkin ederler!"* Kazansınlar için.

{مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ} *"İşledikleri günahları."* Kazandıkları günahları. Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki:

أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾

114- "Allah size kitabı açıklanmış olarak indirmişken, O'ndan başka bir hakem mi arayayım? Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, onun Rabbin tarafından doğru olarak indirilmiş olduğunu bilirler. Artık sakın kuşkuya düşenlerden olma!"

{أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا} *"O'ndan başka bir hakem mi arayayım?"* Rabbe mi ibadet edeceğim?

{وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ} *"Allah size indirmişken."* Peygamberinize.

{الْكِتَابَ} *"Kitabı."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{مُفَصَّلًا} *"Açıklanmış olarak."* Helal ve haramı açıklayıcı olarak. Bir âyeti ya da iki âyeti tefrik edici olarak olduğu da söylenmiştir.

{وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ} *"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler."* Kendilerine Tevrat ilmini bahşettiğimiz kimseler ki bu Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{يَعْلَمُونَ} *"Bilirler."* Kendi kitaplarında yakînen inanırlar.

{أَنَّهُ} *"Onun."* Yani Kur'an'ın.

{مُنَزَّلٌ} *"İndirilmiş olduğunu."* İndirildiğini.

{مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ} *"Rabbin tarafından doğru olarak."* Emir ve nehy ile. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir:

"İndirilmiş olduğunu." Cebrail ('aleyhi's-selâm).

"Rabbin tarafından doğru olarak." Kur'an'la.

{ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ } *"Artık sakın kuşkuya düşenlerden olma!"* Onların bunu bilmediği hususunda kuşkuya düşenlerden olma.

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾

115- "Rabbinin sözleri, gerçeklikte ve adalette tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur O işitendir, bilendir."

{ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ } *"Rabbinin sözleri, tamamlanmıştır."* Emir ve nehy Kur'an ile.

{ صِدْقًا } *"Gerçeklikte."* Buyruğunda.

{ وَعَدْلًا } *"Ve adalette."* Ondan.

{ لَا مُبَدِّلَ } *"Değiştirecek hiçbir kimse yoktur."* Hiçbir değiştirici bulunmamaktadır.

{ لِكَلِمَاتِهِ } *"O'nun sözlerini."* Kur'an'ı.

Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: "*Tamamlanmıştır*." Vacip olmuştur. "*Rabbinin sözleri*." Dostlarına yardım hususunda. "*Gerçeklikte*." Buyruğunda. "*Ve adalette*." Olacak olan şeylerde. "*Değiştirecek hiçbir kimse yoktur*." Hiçbir değiştirici bulunmamaktadır. "O'nun sözlerini." Dostlarına yardım edeceği hususunu.

Âyet şu şekilde de tefsir edilmiştir: *"Rabbinin sözleri, tamamlanmıştır."* Rabbinin dini zâhir olmuştur. "*Gerçeklikte*." Onun Allah'ın dini olduğuna dair kullardan. "*Ve adalette*." Allah'tan emrinden. "*Değiştirecek hiçbir kimse yoktur*." Hiçbir değiştirici bulunmamaktadır.

"O'nun sözlerini." Dinini.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ } *"O işitendir."* Sözlerini.

{الْعَلِيمُ} *"Bilendir."* Onları ve amellerini.

وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾

116- "Yeryüzünde bulunan (insanların) çoğuna uyarsan, onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar ancak zandan başka bir şeye uymazlar, onlar kuru tahminde bulunurlar."

{وَاِنْ تُطِعْ} *"Uyarsan."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ} *"Yeryüzünde bulunan (insanların) çoğuna."* Onlar Mekke ehlinin reisleridir. Ebü'l-Ahvas Mâlik ibn Avf el-Ceşmî, Bedîl ibn Verka el-Huzâî, Celis ibn Verka el-Huzâî bunlardandır.

{يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ} *"Onlar seni Allah yolundan saptırırlar."* Haram konusunda Allah'ın yolundan seni hataya düşürürler.

{اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ} *"Onlar ancak zandan başka bir şeye uymazlar."* Bunlar ancak zann ile söz söylerler.

{وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ} *"Onlar kuru tahminde bulunurlar."* Mü'minlere söyledikleri "Allah Teâlâ'nın boğazladığı, sizin bıçaklarınız ile boğazladığınızdan daha hayırlıdır." sözlerinde yalan söylemektedirler.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾

117- "Rabbin kendi yolundan sapanı daha iyi bilir. Doğru yolda gidenleri de en iyi O bilir."

{اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ} *"Rabbin kendi yolundan sapanı daha iyi bilir."* Dininden ve taatından.

{وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ} *"Doğru yolda gidenleri de en iyi O bilir."* Dinine. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını.

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

118- "Allah'ın âyetlerine inanmışsanız, kesilirken üzerine Allah'ın adı anılan (hayvanlardan) yiyin!"

{فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ} *"Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılan (hayvanlardan) yiyin!"* Boğazlananlardan.

{اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِهٖ مُؤْمِنِيْنَ} *"Allah'ın âyetlerine inanmışsanız."* Kur'an'a inanmış idiniz.[11]

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَاْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ وَاِنَّ كَثِيْرًا لَيُضِلُّوْنَ بِاَهْوَآئِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِيْنَ ﴿١١٩﴾

119- "Size ne oluyor da, kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olan (hayvan)dan yemiyorsunuz? Oysa Allah çaresiz yemek zorunda kaldığınız dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır. Kuşkusuz birçokları, tutkularına uyarak bilgisizce (insanları) saptırıyorlar. Rabbin, sınırı aşanları hakkıyla bilir."

{وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَاْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ} *"Size ne oluyor da, kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmış olan (hayvan)dan yemiyorsunuz?"* Boğazlananlardan.

{وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ} *"Oysa Allah size açıklamıştır."* Size açıklamıştır.

{مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ} *"Haram kıldığı şeyleri."* Laşe, kan ve domuz.

{اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ} *"Çaresiz yemek zorunda kaldığınız dışında."* Laşe etini yeme zorunda kalışınız dışında.

{وَاِنَّ كَثِيْرًا} *"Kuşkusuz birçokları."* Ebü'l-Ahvas ve ashabı.

{لَيُضِلُّوْنَ بِاَهْوَآئِهِمْ} *"Tutkularına uyarak (insanları) saptırıyorlar."* Laşe etini yemeye davet etmektedirler.

---

11 Biz anlam bütünlüğünü göz önüne alarak ve zorunluluktan dolayı bu bölümde tefsir metninde üç farklı bölüm şeklinde olan bölümü birleştirip tek bölüme dönüştürdük.

{بِغَيْرِ عِلْمٍ} *"Bilgisizce."* Kanıtsızca.

{اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ} *"Rabbin, sınırı aşanları hakkıyla bilir."* Helali harama katarak.

وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُ اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾

120- "Günahın açık olanını da gizlisini de bırakınız. Çünkü günah işleyenler, işledikleri günahtan dolayı ceza göreceklerdir."

{وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ} *"Günahın açık olanını da bırakınız."* Açık zinayı bırakınız.

{وَبَاطِنَهُ} *"Gizlisini de."* Gizli zinayı, dost tutmayı/metresliği.

{اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ} *"Çünkü günah işleyenler."* Zina işleyenler.

{سَيُجْزَوْنَ} *"Ceza göreceklerdir."* Dünyada celdeyi, ahirette ise cezalandırılmayı.

{بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ} *"İşledikleri günahtan dolayı."* Yaptıkları zinadan dolayı.

وَلَا تَاْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰى اَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾

121- "Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan)dan yemeyin. Çünkü bu, yoldan çıkmaktır. Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar. Siz de onlara itaat ederseniz bilin ki, Allah'a ortak koşanlar (gibi) olursunuz."

{وَلَا تَاْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ} *"Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan)dan yemeyin."* Kasten Allah adı anılmayıp boğazlananlardan.

{ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ } *"Çünkü bu, yoldan çıkmaktır."* Yani zorunluluk olmaksızın yenilmesi masiyet; tenzili inkâr sayma gayesiyle helal saymaya çalışma ise küfürdür.

{ وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَآئِهِمْ } *"Şeytanlar kendi dostlarına, telkinde bulunurlar."* Dostlarına, Ebü'l-Ahvas ve ashabına vesvese verirler.

{ لِيُجَادِلُوكُمْ } *"Sizinle tartışmaları için."* Sizinle laşenin etini yeme, şirk ve meleklerin Allah Teâlâ'nın kızları olma konusunda tartışmaya girerler.

{ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ } *"Siz de onlara itaat ederseniz."* Şirk konusunda ve laşenin yenilişi konusunda. Zaruret hali olmaksızın onu helal saymaya çalışırsanız.

{ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ } *"Bilin ki, Allah'a ortak koşanlar (gibi) olursunuz."* Onlar gibi olursunuz.[12]

---

12 a) Neseî, Antere kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o, Allah azze ve celle'nin (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ) "*Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Müşrikler, onlarla (yani mü'minlerle) tartışarak şöyle dediler: 'Allah'ın kestiğini yemiyorsunuz, fakat kendinizin kestiklerini yiyorsunuz.'" Neseî, Kitabü'l-Adahi, "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin" buyruğu bâbı. c. 7, s. 237. Hadisin isnad zincirini Amr ibn Ali, Yahya ibn Said, Süfyanü's-Sevrî, Harun ibn Antere ve Antere oluşturmaktadır. Amr ibn Ali ile Süfyanü's-Sevrî'nin tercüme-i hallerini sunmuş Amr'ın sika ve hâfız olduğunu Süfyan'ın da sika, hâfız ve fakih olduğunu belirtmiştik.
Yahya ibn Said ibn Ferruh el-Kattan et-Temimi el-Basrî. Sika, mütkın, hâfız, imam ve öncüdür. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 348, 72 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 298, 280 nolu madde.
Harun ibn Antere ibn Abdurrahman eş-Şeybanî. Sakıncasızdır. Ebû Dâvûd ve Neseî'nin *Sünen*'lerinde İbn Mace'nin de tefsirinde kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 312, 19 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 214, 6013 nolu madde.
Antere İbn Abdurrahman eş-Şeybanî Sikadır. Onun sahabe olduğunu zanneden varsa da bu bir yanılgıdır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 89, 387 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 355, 4371 nolu madde.
Hadisin senedinde bulunan şahıslardan sadece Harun ibn Antere zayıftır. O da 'ela be'se bihi/sakıncasızdır.' Hadisin senedinde herhangi bir inkıta/kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 80, 120 nolu madde; c. 11, s. 216, 358 nolu madde; c. 8, s. 162, 295 nolu madde. Hadis sened açısından muttasıl ve hasendir. Nitekim İbn Hacer de "Haberden yararlanmada bir sıkıntı bulunmamaktadır" der.

b) Neseî'nin rivayet ettiği bu haberi Hâkim ve Taberî Süfyanü's-Sevrî kanalıyla bu isnad ile zikr etmiştir. *El-Müstedrek*, c. 4, s. 233, Kitabü'z-Zebaih; Taberî, c. 8, s. 17.

c) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın (وَاِنَّ الشَّيَاطِيْنَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ) "*Gerçekten şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına fısıldarlar.*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Kureyş müşrikleri bu âyet-i kerimede açıklandığı şekilde şeytanlardan duydukları fısıltılara/vahye uyarak Muhammed ashabına 'Allah'ın kestiklerini yemeyiniz, kendi kestiklerinizi yeyiniz.' diyor diye dedikodu yapmaya başladılar. Bunun üzerine Allah azze ve celle "*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvanlardan yemeyin.*' âyet-i kerimesini indirdi.'" Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Edahi, "Kitap Ehli'nin kestikleri" bâbı, 2818 nolu hadis. Hadisin senedinde Muhammed İbn Kesir, İsrail, Semmak ve İkrime bulunmaktadır. İsrail, Semmak ve İkrime'nin tercüme-i halini sunmuştuk.

Muhammed ibn Kesir el-Abdi el-Basrî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 203, 654 nolu madde; *el-Hulâsa*, 357 nolu madde.

Semmak'ın ömrünün son demlerinde hâfızasında bir değişimin meydana geldiğini özellikle de İkrime'den yaptığı rivayetlerinde bir sıkıntının olduğunu belirtmiştik. Diğer kişiler sikadır. Hadisin senedi kopukluğun bulunmaması nedeniyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 417, 684 nolu madde. Ancak diğer taraftan Semmak'tan dolayı da muzdariptir. Bu haberi Beyhakî Ebû Dâvûd kanalıyla Taberî ise İsrail ibn Yûnus kanalıyla bu isnad ile rivayet etmektedir. Beyhakî, Sayd bi'z-Zebaih, "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin" buyruğu bâbı, c. 9, s. 241; Taberî, c. 8, s. 17.

d) İmam Tirmizî Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demektedir: "İnsanlardan bir kısmı Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek 'Ey Allah'ın Resûlü, bizler kendi boğazlayarak öldürdüğümüz hayvanların etinden yiyecek, fakat Allah'ın öldürdüğü hayvanı yemeyecek miyiz?' dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle (فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيٰتِهٖ مُؤْمِنِيْنَ) '*Allah'ın âyetlerine inanmışsanız, kesilirken üzerine Allah'ın adı anılan (hayvanlardan) yeyin*' (6/el-En'âm/118) buyruğundan (وَلَا تَاْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ وَاِنَّ الشَّيَاطِيْنَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ) '*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan) dan yemeyin. Çünkü bu, yoldan çıkmaktır. Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar. Siz de onlara itâat ederseniz bilin ki, Allah'a ortak koşanlar (gibi) olursunuz.*' (6/el-En'âm/121) olan bölümü indirdi." Tirmizî, "Bu hadis hasen gariptir" der. Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi, 3069 nolu hadis. Bu hadisin isnad bakımından muttasıl, sahih bakımından da Tirmizî'nin dediği gibi hasendir. Bu haberin isnad zincirini Muhammed ibn Musa el-Basrî el-Hıraşi, Ziyad ibn Abdullah el-Bekkaî, Ata ibn Saib ve Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Ata ibn Saib ve Said ibn Cübeyr'in tercüme-i hallerini sunmuş, Ata'nın sâduk olduğunu ve ha-

disleri birbirine karıştırdığını, ancak İbn Cübeyr'in sika, sebt ve fakih bir kişilik olduğunu belirtmiştik.

Muhammed ibn Musa ibn Nufay' el-Basrî el-Hıraşi. Kendisinde gevşeklik bulunmaktadır. Tirmizî ve Neseî'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 211, 748 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 637; *el-Mizan*, s. 290.

Ziyad ibn Abdullah ibn et-Tufayl el-Amiri el-Bekkaî, *Ebû Muhammed el-Kûfî*. Sâduktur. Ancak gazvelerle ilgili anlattığı rivayetlerde sebttir/sağlamdır. Buhârî'nin bir yerde kendisinden tahrici vardır. Müslim, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 268, 118 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 332, 1712 nolu madde. Bu haberin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 428.

e) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yahudiler, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelip şöyle dediler: 'Biz kendi öldürdüklerimizden yiyoruz da Allah'ın öldürdüğünden neden yemiyoruz?' Bunun üzerine Allah azze ve celle '*Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin*' âyetini sonuna kadar indirdi." Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Edahi, "Kitap Ehli'nin kestikleri' bâbı, 2819 nolu hadis. Bu haberi Beyhakî, İmran İbn Uyeyne kanalıyla rivayet etmektedir. Beyhakî, Sayd bi'z-Zebaih, "Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin" buyruğu bâbı, c. 9, s. 240. Bu haberin senedi, Osman İbn Ebî Şeybe, İmran İbn Uyeyne, Ata ibn Ebî's-Saib ve Said ibn Cübeyr'den oluşmaktadır. İmran İbn Uyeyne dışındaki bütün ravilerin tercüme-i hallerini sunmuştuk.

İmran ibn Uyeyne ibn Ebî İmran el-Hilali, Ebü'l-Hasan el-Kûfî. Süfyanü's-Sevrî'nin kardeşidir. Sâduktur ve vehimleri bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 84, 736 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 350, 4337 nolu madde. İmran'ın ve Osman'ın vehimleri bulunmaktadır. Ata ise bazen hadisleri birbirine karıştırmaktadır. Hadis bu şekliyle zayıftır. Ancak Neseî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'den aktardığımız bu haberler birbirini desteklediğinden haberlerdeki zayıflık olasılığı kalkmaktadır.

f) Rivayetler nazarından bakıldığında, haber müşrikler hakkında nazil olmuştur. Müşrikler Müslümanları dinlerinin gereğini yerine getirmekten engellemeye çalışmakta ve Müslümanları dinleri hususunda kuşkuya düşürmektedirler. Özellikle de laşenin yenilmesi konusundaki haramlık hakkında kendilerince bazı gerekçeler ileri sürerek zihinleri bulandırmaya çalışmaktadırlar. Bu düşüncenin şeytanî bir fısıltı olduğunu Allah azze ve celle bize bildirmektedir. Ancak son rivayete göre; âyetler Yahudiler hakkında nazil olmuşsa da bu uzak bir olasılıktır. Nitekim hadisin senedinde yanılgı nedeniyle zayıf sayılan iki ravinin bulunuşu da bu yargımızı desteklemektedir. Öyle ki Ebû Hatem, İmran ibn Uyeyne hakkında "Onun içinde bulunduğu senedin oluşturduğu bir haber kanıt olarak kullanılamaz. Zira o münker haberleri rivayet etmektedir." demektedir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 136. Diğer taraftan En'âm Sûresi Mekkî'dir. Yahudilerin her ne kadar Mekke'ye gelip Mü'minlerin kalplerine bir kuşku düşürme olasılığı bulunmaktaysa da bu son derece uzak bir olasılıktır. Kaldı ki, diğer haberler açıkça âyetin müşrikler hakkında nazil olduğunu göstermekte, âyetin siyak

ve sibakı da bu yargıyı pekiştirmektedir. İbn Kesir'in bu son haber hakkında güzel bir ilmî tahlili bulunmaktadır. Biz onun bu güzel açıklamalarını sunuyoruz: "İlk olarak; Yahudiler, ölü etinin mübah olduğu görüşünde değildirler ki, Hz. Peygamber ile tartışsınlar. İkinci olarak; bu âyet, En'am Sûresi'ndendir ve Mekke'de nazil olmuştur. Üçüncü olarak..." *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 185.

g) Bu rivayetlere göre (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ) "*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan) dan yemeyin*" ilahî buyruğundaki haram kılınan şey laşedir. Nitekim tefsirlerde bu görüş İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. Taberî bu görüşü Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 8, s. 19. Ancak İbn Abbâs'tan âyetteki haram kılınan şeyin üzerine Allah'ın adı anılmayarak boğazlanan hayvan olduğu da rivayet edilmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî, Semmak'tan o da İkrime'den o da İbn Abbâs'tan rivayetine göre o âyet hakkında şöyle demiştir: "Müşrikler şöyle dediler: 'Allah'ın adının anılarak boğazlandığını yiyorsunuz, fakat Allah'ın adının anılmayarak boğazlandığını yemiyorsunuz.' Bunun üzerine Allah azze ve celle kesilirken (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ) '*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan) dan yemeyin*' âyet-i kerimesini indirdi." Hâkim en-Nîsâbûrî bu haberin Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu ancak onların bu haberi tahric etmediklerini de belirtir. *El-Müstedrek*, c. 4, s. 231; Kitabü'l-Edahi, c. 4, s. 113; Kitabü'l-Et'ime.

h) Zahiren sahih hadislerin bazen birbirine aykırı ifadeler kulladığı görülür. Bu haberler arasındaki çelişkilerin giderilmesini inceleyen bilim dalına İhtilafü'l-Hadis veya Muhtelefü'l-Hadis denilir. İbn Abbâs'tan âyetin tefsiri bağlamında aktarılan bu rivayetler de bu ilmin kapsamına girmektedir. Bu haberleri (ilk grup haberler ile bu haberi) telif etmek mümkündür. Zira her iki sözün de müşriklerden sadır olması mümkündür. Yani müşrikler "Sizler müşrikler tarafından Allah'ın adının anılmayarak kesilen hayvanları yemiyorsunuz" ve "Sizler kendiliğinden ölen laşe hayvanı yemiyorsunuz" şeklindeki her iki sözü söylemeleri olasıdır. Böylece müşrikler mü'minlerin her iki eylemini de şaşkınlıkla karşılamışlardır. Âyet ise her ikisini kapsamına almaktadır.

i) İbn Abbâs'ın Müslüman'ın boğazladığı, ancak Allah'ın adını anmadığı hayvanın etinin yenilmesi konusunda da görüşü bulunmaktadır.

1) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "Kesme sırasında Besmele'yi unutanın kestiğini yemekte bir sakınca yoktur." Buhârî, Kitabü'z-Zebaih ve's-Sayd, 15. bâb.

2) Abdurrezzak es-San'anî İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Müslüman'da Allah'ın ismi bulunmaktadır. Eğer boğazlama anında Allah'ın adını unutursa boğazladığı hayvanı yesin; eğer Mecusî hayvanı boğazlar da Allah'ın adını anarsa yine de boğazladığı hayvanı yeme. *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Menasik, c. 4, s. 481, 8548 nolu hadis. Bu haber İbn Hacer'in de belirttiği gibi sahihtir. *Fethü'l-Bâri*, c. 9, s. 624.

3) Buhârî, Allah Teâlâ'nın (وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ) "*Çünkü o, elbette bir fisktır.*' âyetini zikrettikten sonra İbn Abbâs'ın görüşünün teyidi sadedinde şöyle der: "Unutan kişi

fasık olarak nitelendirilemez." Buhârî, Kitabü'z-Zebaih ve's-Sayd, 15. bâb. İslam hukukçuları arasında bu görüşün Hanefîlerin görüşü olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu görüş İmam Mâlik ve Ahmed ibn Hanbel'den de rivayet edilmiştir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 182; *Tefsiru'l-Kurtubî*, c. 7, s. 75.

j) Allah Teâlâ'nın (وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ) "*Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar.*' buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet edilmiştir: "Bu âyette geçen şeytanlardan murad insan dostlarına telkinde bulunan cin şeytanlarıdır." İbn Cerîr et-Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haberde de bu anlam söz konusudur: Allah azze ve celle laşeyi haram kılınca şeytan, dostlarına "Allah Teâlâ'nın öldürdüğü hayvanlar sizin bıçaklarla kestiğinizden daha hayırlıdır" diyerek telkinde bulundu. Bunun üzerine Allah azze ve celle (وَلَا تَاْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ) "*Kesilirken üzerine Allah'ın adı anılmayan (hayvan) dan yemeyin*" ilahî buyruğunu indirdi. Taberî, c. 8, s. 16. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı aktarımların zayıf olduğunu söylemiştik. Ancak şu kadarı var ki, İbn Cerîr et-Taberî'nin Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı şu haber de bunu desteklemektedir: "Cinnî şeytanlar, insanî şeytanlara vahyetmektedirler. (وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ) "*Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar.*" Taberî, c. 8, s. 17.

k) Âyette geçen şeytanlardan muradın laşenin helal olduğu konusunda Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile mücadele etmeleri yönünde Mekke kâfirlerine telkinde bulunan Mecusî şeytanları olduğu da İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. Taberânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: (وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ) "*Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar.*" buyruğu nazil olunca İranlı Mecusîler Kureyşlilere "Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile tartışın ve ona deyin ki 'Senin elinle, bıçakla kestiğin helal oluyor da Allah'ın altından bir şemşir ile kestiği —ölüyü kast etmekteydiler— mi haram oluyor?' deyiniz şeklinde haber gönderdiler." Bunun üzerine (وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ) "*Şeytanlar kendi dostlarına, sizinle tartışmaları için telkinde bulunurlar. Siz de onlara itâat ederseniz bilin ki, Allah'a ortak koşanlar (gibi) olursunuz.*" âyeti nazil oldu. Yani Farslı şeytanlar Kureyşli dostlarına vahyederler. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 185.

l) Şeytanlardan muradın insan şeytanları olması şeklinde tefsir eden bu son haber ile cin şeytanları olduğunu tefsir eden önceki haber arasındaki çelişki şöylece telif edilir: Zira bu her iki grup da mü'minleri saptırmaya çalışmaktadırlar. Cinnî şeytanlar bu sahada insanî şeytanlara çeşitli şekillerde telkinlerde bulunmaktadırlar.

m) (وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ) "*Siz de onlara itâat ederseniz bilin ki, Allah'a ortak koşanlar (gibi) olursunuz.*" âyetinden murad; Allah'ın adının anılmayarak kesildiği bir hayvanın helal kılınışı konusunda müşriklere itaat etmektir. Helal

اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهٖ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾

122- "Ölü iken dirilttiğimiz, insanlar arasında yürümesi için kendine bir ışık verdiğimiz kimse ile karanlıklar içinde kalıp, oradan çıkamayacak olan kimse bir olur mu? İşte kâfirlere, yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir."

{اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا} *"Ölü iken bir olur mu?"* Bu âyet Ammâr ibn Yâsîr ve Ebû Cehil ibn Hişam hakkında nâzil olmuştur. "*Ölü iken bir olur mu*?" Kâfir iken.

{فَاَحْيَيْنَاهُ} *"Dirilttiğimiz."* İmanla ikramda bulunduğumuz ki, bu Ammâr ibn Yâsîr'dir.

{وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا} *"Kendine bir ışık verdiğimiz kimse ile."* Marifet verdiğimiz.

{يَمْشِي بِهٖ} *"Yürümesi için."* Hidayet bulması için.

{فِي النَّاسِ} *"İnsanlar arasında."* İnsanlar arasında. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Kendine bir ışık verdiğimiz kimse ile." Sırat üzere "*İnsanlar arasında*." İnsanlar arasında.

{كَمَنْ مَثَلُهُ} *"Kimse."* Şu kimse gibi.

---

kılış ve haram kılış sadece Allah Teâlâ'ya aittir. Tahrîm Allah Teâlâ'ya özgü bir haktır. Bu konuda O'na itaat ediş sadece O'na ibadet etmektir. Allah'ın haram kıldığı bir şeyi helal kılmakla ya da Allah Teâlâ'nın helal kıldığı bir şeyi haram kılmakla Allah'tan başkasına itaat etmek Allah ile birlikte başka bir ilah edinmek demektir.

n) İbn Ebî Hatem (وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ) "*Siz de onlara itâat ederseniz*." ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr'den şöyle rivayet etmektedir: "Yani helal saymayı arzulayarak laşeyi yeme konusunda onlara itaat ederseniz sizler de onlar gibi müşrik olursunuz." *Ed-Dürrü'l-Mensûr*, c. 3, s. 43.

{فِي الظُّلُمَاتِ} *"Karanlıklar içinde kalıp."* Dünyada küfrün sapıklığında ve kıyâmet gününde ise Cehennemin karanlıklarında ki bu şahıs Ebû Cehil'dir.

{لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا} *"Oradan çıkamayacak olan."* Dünyada küfür sapıklığından cehennemde de karanlıklardan.

{كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} *"İşte kâfirlere, yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir."* Diyor ki, Ebû Cehil'e işlediği amelini süslü gösterdik.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ اَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

123- "Bunun gibi her kentte, oralarda bozgunculuk yapmaları için, günahkârlarını liderler yaptık. Onlar, yalnız kendilerini aldatırlar da farkında olmazlar."

{وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ ا} *"Bunun gibi her kentte, yaptık."* Beldede.

{اَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا} *"Günahkârlarını liderler."* Yani reislerini, zorbalarını ve zenginlerini. Nitekim Mekke ehlinden de Ebû Cehil ve ashabını alay ediciler kıldık.

{لِيَمْكُرُوا فِيهَا} *"Oralarda bozgunculuk yapmaları için."* Orada masiyetler işlemeleri ve bozgunculuk yapmaları için. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Orada peygamberleri yalanlamaları için.

{وَمَا يَمْكُرُونَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ} *"Onlar, yalnız kendilerini aldatırlar da."* Diyor ki, işledikleri masiyetler ve bozgunculukların cezaları ve yıkımları nefisleri üzerinde gerçekleşir.

{وَمَا يَشْعُرُونَ} *"Farkında olmazlar."* Bunun.

وَإِذَا جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَآ أُوتِيَ رُسُلُ اللهِ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

124- "Onlara bir âyet gelince,'Allah'ın elçilerine verilenin benzeri, bize de verilmedikçe, asla iman etmeyiz!' derler. Allah, peygamberlik görevini kime vereceğini daha iyi bilir. Suç işleyenlere, yapmakta oldukları hilelere karşılık, Allah katında, aşağılık ve şiddetli bir azap erişecektir."

{وَإِذَا جَآءَتْهُمْ اٰيَةٌ} *"Onlara bir âyet gelince."* Yani Velid ibn Muğire ve Abduyâlîl ve Ebû Mesud es-Sekafî'ye gökten bir mucize onlara yaptıklarını haber verecek.

{قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ} *"Asla iman etmeyiz! Derler."* Yani âyeti.

{حَتّٰى نُؤْتٰى} *"Bize de verilmedikçe."* Kitap bize verilmedikçe.

{مِثْلَ مَآ أُوتِيَ} *"Verilenin benzeri."* Bahşedilenin benzeri.

{رُسُلُ اللهِ} *"Allah'ın elçilerine."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler.

{اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ} *"Allah, peygamberlik görevini kime vereceğini daha iyi bilir."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı risaletle kime göndereceğini.

{سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا} *"Suç işleyenlere, erişecektir."* Şirk koşanlar yani Velid ve ashabına.

{صَغَارٌ} *"Aşağılık."* Zillet ve alçaklık.

{عِنْدَ اللهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ} *"Allah katında ve şiddetli bir azap."* Allah Teâlâ'dan. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ} *"Yapmakta oldukları hilelere karşılık."* Resûlleri yalanlamalarına karşılık.

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهٗ يَجْعَلْ صَدْرَهٗ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَآءِ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢٥﴾

125- "Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslâm'a açar, kimi de saptırmak isterse onun kalbini sanki zorla göğe yükseliyormuş gibi daraltır ve sıkıştırır. İşte Allah inanmayanların üzerine böyle murdarlık verir!"

{فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهٗ} *"Allah, kimi doğru yola iletmek isterse."* Onu kendi dinine irşad eder.

{يَشْرَحْ صَدْرَهٗ} *"Onun kalbini açar."* Kalbini.

{لِلْاِسْلَامِ} *"İslâm'a."* İslam'ın kabulü için, ta ki, Müslüman olsun diye.

{وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهٗ} *"Kimi de saptırmak isterse."* Onu sapık kâfir olarak bırakır.

{يَجْعَلْ صَدْرَهٗ} *"Onun kalbini."* Onun kalbini terk eder.

{ضَيِّقًا} *"Daraltır."* Mızrağın altındaki dipçik vazifeni gören demirin mızrakta bulunuşu gibi.

{حَرَجًا} *"Ve sıkıştırır."* Kuşku halinde. Eğer "haracen" şeklinde okunursa (ki, resmi kıraat da böyledir) diyor ki, "Kalbinde nurun geçebileceği ne bir boşluk ne de bir geçiş yeri vardır."

{كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَآءِ} *"Sanki zorla göğe yükseliyormuş gibi."* Göğe zorlanarak çıkan gibidir. İşte onun kalbi bu şekildedir. İslam'a hidayet edemez.

{كَذٰلِكَ} *"İşte."* İşte bu şekilde.

{يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ} *"Allah böyle murdarlık verir!"* Allah Teâlâ tekzibi bırakır.

{عَلَى الَّذِينَ} *"Üzerine."* Kalplerinde.

{لَا يُؤْمِنُونَ} *"İnanmayanların."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a inanmayanların. Ardından iman etmezler ise onlara azap eder.

وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾

126- "Bu (Kur'an), Rabbinin dosdoğru bir yoludur. Biz öğüt kabul edenlere âyetleri ayrıntılı olarak açıkladık."

{وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ} *"Bu (Kur'an), Rabbinin bir yoludur."* Rabbinin iyiliğidir.

{مُسْتَقِيمًا} *"Dosdoğru."* Adaletli. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Bu*." Yani İslam, "*Rabbinin bir yoludur*." Rabbinin dinidir. "*Dosdoğru*." Kendisinden razı olduğu dosdoğru dindir ki bu İslam Dinidir.

{قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ} *"Biz âyetleri ayrıntılı olarak açıkladık."* Emir ve nehyle, alçaltma ve keramet ile Kur'an'ı açıkladık.

{لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ} *"Öğüt kabul edenlere."* Öğüt alıp da iman edenlere. Denilmiştir ki: "Allah kimi doğru yola iletmek isterse." Âyeti Hazret-i Peygamber ve Ebû Cehil hakkında nâzil olmuştur. Âyetin Ammâr ve Ebû Cehil hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir.

لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾

127- "Rableri katında onlara esenlik yurdu (cennet) vardır. O, yapmış oldukları (güzel) işlerden dolayı onların dostudur."

{لَهُمْ} *"Onlara vardır."* Mü'minler için.

{دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ} "*Rableri katında esenlik yurdu (cennet)*." Selam Allah Teâlâ'nın bizzat kendisidir, cennet ise O'nun yurdudur.

{وَهُوَ وَلِيُّهُمْ} *"O, onların dostudur."* Sevap ve kerameti.

{بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} *"Yapmış oldukları (güzel) işlerden dolayı."* Ve dünyada söylemiş oldukları hayır sözlerle.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْاِنْسِ وَقَالَ اَوْلِيَآؤُهُمْ مِنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَآ اَجَلَنَا الَّذِيٓ اَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ خَالِدِينَ فِيهَآ اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

128- "Onların hepsini bir araya toplayacağı gün, 'Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan olan tâbilerinizi çoğalttınız!' (denir). Onların insanlardan olan dostları da, 'Ey Rabbimiz! Biz birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin sürenin sonuna ulaştık.' derler. (Allah) der ki: 'Sizin durağınız ateştir. Allah'ın dileyip (affetmesi) dışında, orada sürekli kalacaksınız!' Çünkü Rabbin, tam hikmet sahibi olan, hakkıyla bilendir."

{ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا } *"Onların hepsini bir araya toplayacağı gün."* Cin ve insanları topladığımızda deriz ki.

{ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْاِنْسِ } *"Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan olan tâbilerinizi çoğalttınız! (denir)."* İnsanların sapıklıklarını. Yani insanlardan birçoğunu sığınma kanalıyla saptırdınız.

{ وَقَالَ اَوْلِيَآؤُهُمْ } *"Onların dostları da, derler."* Cinlerin dostları.

{ مِنَ الْاِنْسِ } *"İnsanlardan olan."* Bir vadide konakladıklarında ya da bir hayvanı avladıklarında cinlerin reislerine sığınanlar. Bunlar "Kavminin beyinsizlerinden bu vadinin efendisine sığınırız." derler ve bununla güvencede olurlardı.

{ رَبَّنَا } *"Ey Rabbimiz!"* Ey Rabbimiz.

{ اسْتَمْتَعَ } *"Yararlandık."* Faydalandık.

{ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ } *"Biz birbirimizden."* İnsanların faydalanması onlardan güvende olmaları, cinlerin faydalanması ise kavimlerine karşı şeref ve azamet kazanma idi.

{ وَبَلَغْنَآ } *"Ulaştık."* İdrak ettik.

{ اَجَلَنَا الَّذِيٓ اَجَّلْتَ لَنَا } *"Ve bize verdiğin sürenin sonuna."* Bizim için belirlenen vakte ki bu ölümdür.

{ قَالَ } *"(Allah) der ki."* Allah Teâlâ onlara der ki.

{ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ } *"Sizin durağınız ateştir."* Sizin menziliniz ey cinler ve insanlar topluluğu.

{ خَالِدِينَ فِيهَآ } *"Orada sürekli kalacaksınız!"* Ateşte sürekli kalıcısınız.

{ اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ } *"Allah'ın dileyip (affetmesi) dışında."* Allah Teâlâ onlar için muhakkak ebedilik dilemiştir.

{ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ } *"Çünkü Rabbin, tam hikmet sahibi olan."* Kullarına ebediliği hükmetmiştir.

{ عَلِيمٌ } *"Hakkıyla bilendir."* Onları ve cezalarını.[13]

وَكَذٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾

129- "Böylece işledikleri günahlardan dolayı, zalimlerin bir kısmını bir kısmına musallat ederiz."

{ وَكَذٰلِكَ } *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ نُوَلِّي } *"Musallat ederiz."* Terk ederiz.

{ بَعْضَ الظَّالِمِينَ } *"Zalimlerin bir kısmını."* Müşrikleri.

{ بَعْضًا } *"Bir kısmına."* Dünyada ve ahirette bir kısmına. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Musallat ederiz." Melik kılarız. "*Zalimlerin bir kısmını*." Müşrikleri. "*Bir kısmına*."

---

[13] İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (اسْتَكْثَرْتُمْ) "*İnsanlardan bir çoğunu saptırdınız.*" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi, c. 8, s. 286. İbn Cerîr bu haberi mevsul olarak aktarmaktadır. Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْس) "*Onların hepsini bir araya toplayacağı gün, Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan olan tâbilerinizi çoğalttınız, (denir).*' ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Yani onlardan bir çoğunu saptırdınız." Taberî, c. 8, s. 33.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } *"İşledikleri günahlardan dolayı."* Dile getirdikleri ve yaptıkları şerler nedeniyle.

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِي وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلٰى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾

130- "Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size âyetlerimi anlatan ve bugünle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi? Onlar derler ki: 'Kendi aleyhimize şahitlik ederiz!' Halbuki onları dünya hayatı aldattı ve kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerinde şahitlik ettiler."

{ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ } *"Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden. Peygamberler gelmedi mi?"* İnsanlardan Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve diğer elçiler, cinlerden ise dokuz kişi. Bunlar Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelmiş ve kavimlerine uyarıcı olarak sorumlu edilmişlerdi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Cinlerin Yusuf adlı bir peygamberi vardı.

{ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ } *"Size anlatan."* Size kıraat eden.

{ اٰيَاتِي } *"Âyetlerimi."* Emir ve nehy ile.

{ وَيُنْذِرُونَكُمْ } *"Ve sizi uyaran"* Sizi korkutan.

{ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ } *"Günle karşılaşacağınıza dair."* Sizin bu gününüzün azabıyla.

{ هٰذَا قَالُوا } *"Bu. Onlar derler ki."* Yani cinler ve insanlar.

{ شَهِدْنَا عَلٰى اَنْفُسِنَا } *"Kendi aleyhimize şâhidlik ederiz!"* Risaletin kendilerine ulaştığına ve kendilerinin onu inkâr ettiklerine şehadette bulunuruz. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

{ وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا } *"Halbuki onları dünya hayatı aldattı."* Dünyadaki süs ve nimetler.

{ وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ } *"Ve kendi aleyhlerinde şâhidlik ettiler."* Ahirette.

{ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ } *"Kâfir olduklarına dair."* Dünyada.

ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾

131- "Gerçek şu ki; halkı habersizken, senin Rabbin haksız yere ülkeleri helâk edecek değildir."

{ ذٰلِكَ } *"Gerçek şu ki."* Resûllerin gönderilişi.

{ اَنْ لَمْ يَكُنْ } *"Değildir."* Olmaz.

{ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى } *"Senin Rabbin ülkeleri helâk edecek."* Belde ehli.

{ بِظُلْمٍ } *"Haksız yere."* Şirk ve günah ile. Âyetin ondan zulüm ile anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ } *"Halkı habersizken."* Emir, nehy ve resûllerin tebliğinden.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾

132- "Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yapmakta olduklarından habersiz değildir."

{ وَلِكُلٍّ } *"Herkesin vardır."* Cinlerden ve insanlardan her bir bireyin.

{ دَرَجَاتٌ } *"Dereceleri."* Mü'min cinlerin ve mü'min insanların cennette dereceleri; kâfirlerin ateşte derekeleri vardır.

{ مِمَّا عَمِلُوا } *"Yaptıkları işlere göre."* İşledikleri hayır ve şerre göre.

{ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ } *"Rabbin habersiz değildir."* Gaflet edici değildir.

{عَمَّا يَعْمَلُونَ} *"Onların yapmakta olduklarından."* Hayır ve şerden. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İşledikleri masiyetlerin cezasını terk edici değildir.

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَآءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَ ﴿١٣٣﴾

133- "Rabbin, kendi kendine yeten ve rahmet sahibi olandır. Dilerse sizi yok eder, sizden sonra dilediğini yerinize getirir. Nitekim sizi de başka bir topluluğun soyundan meydana getirmiştir."

{وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ} *"Rabbin, kendi kendine yeten."* İmanlarına gereksinim duymayıp.

{ذُو الرَّحْمَةِ} *"Ve rahmet sahibi olandır."* İman etmeyene azabı ertelemekle.

{اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ} *"Dilerse sizi yok eder."* Ey Mekke ehli sizi helak eder.

{وَيَسْتَخْلِفْ} *"Yerinize getirir."* Bırakır.

{مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَآءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَ} *"Sizden sonra dilediğini Nitekim sizi de başka bir topluluğun soyundan meydana getirmiştir."* Bir nesilden sonra diğer bir nesil.

اِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَاٰتٍ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾

134- "Size yapılan vaat mutlaka yerine gelir. Siz ona engel olamazsınız."

{اِنَّ مَا تُوعَدُونَ} *"Size yapılan vaat mutlaka."* Azap.

{لَاٰتٍ} *"Yerine gelir."* Gerçekleşecektir.

{وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ} *"Siz ona engel olamazsınız."* Azaptan kaçıcı değilsiniz. Nerede olursanız sizi idrak eder.

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾

135- "De ki: 'Ey kavmim! Elinizden gelen (düşmanlığı) yapın! Ben de (yumuşaklıkla) davranacağım! Yakında (ahiret yurdunda hayırlı) sonucun kime ait olacağını bileceksiniz! Gerçek şu ki, zalimler kurtuluşa eremezler.'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'nin ehlinin kâfirlerine de ki:

{يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ} *"Ey kavmim! Elinizden gelen (düşmanlığı) yapın!"* Dininiz üzere evlerinizde helakim için çalışın.

{اِنِّي عَامِلٌ} *"Ben de (yumuşaklıkla) davranacağım!"* Sizin yok oluşunuz için.

{فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ} *"Yakında (ahiret yurdunda hayırlı) sonucun kime ait olacağını bileceksiniz!"* Yani cennetin.

{اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ} *"Gerçek şu ki, kurtuluşa eremezler."* Emniyette olmaz ve kurtulamaz.

{الظَّالِمُونَ} *"Zalimler."* Müşrikler Allah'ın azabından.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَآئِهِمْ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾

136- "Müşrikler, Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan birçok pay ayırıp, kendi zanlarınca, 'Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) içindir.' demişlerdi. Ancak ortakları için olan, Allah'a ulaşmazken, Allah için ayrılan, ortaklarına ulaşıyordu! Bunlar ne kötü hüküm veriyorlar!"

{وَجَعَلُوا لِلّٰهِ} *"(Müşrikler), Allah için ayırıp."* Allah Teâlâ için vasıflandırıyorlar.

{ مِمَّا ذَرَاَ } *"(Allah'ın) yarattığı şeylerden."* Yarattığı.

{ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ } *"Ekin ve hayvanlardan."* Deve, inek ve otlayan hayvanlardan.

{ نَصِيبًا } *"Birçok pay."* Pay.

{ فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا } *"Kendi zanlarınca, 'Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) içindir.' demişlerdi."* İlahlarımız için.

{ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ } *"Ancak ortakları için olan,"* İlahlarına ait olan.

{ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ } *"Allah'a ulaşmazken."* Allah Teâlâ'ya ait kıldıkları şeye dönmüyordu.

{ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ } *"Allah için ayrılan, ulaşıyordu!"* Dönüyordu.

{ اِلٰى شُرَكَآئِهِمْ } *"Ortaklarına."* İlahları için kıldıkları şeye.

{ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ } *"Bunlar ne kötü hüküm veriyorlar!"* Kendi nefisleri için hükmettikleri şey ne kötüdür.[14]

---

14 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ) "*Yarattığı ekinlerden*" ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Onlar meyvelerinden ve mallarından Allah için bir hisse, şeytan ve putlar için de bir pay ayırdılar." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi.

b) Bu haberi Taberî de rivayet etmiştir. Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın, (وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا) *"Müşrikler, Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan birçok pay ayırıp, kendi zanlarınca, Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) içindir."* ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Müşrikler ekinlerinden, meyvelerinden ve sahip oldukları şeylerden ekin ektiklerinde veya meyveleri olduğunda Allah'a bir pay, şeytana ve putlara bir hisse ayırırlardı. Allah adına ayrılandan bir şey, şeytanın payına düştüğünde onu olduğu gibi bırakırlardı. Şeytan için tahsis ettiklerinden Allah'ın payına düştüğünde, onu bulur, muhafaza eder ve şeytan için ayırdıkları paya döndürürlerdi. Sulama yönünden, Allah Teâlâ'nın rızası için ayırdıkları taraftan şeytan'ın tarafına suyun akması halinde olduğu gibi bırakırlar, şeytan için ayırdıkları taraftan Allah rızası için ayırdıkları tarafa suyun akması halinde ise derhal yolu tıkarlardı. İşte bu, müşriklerin ekinler ve suyun akması halindeki uygulamalarıdır. Müşriklerin şeytan için ayırdıkları hayvanlara gelince ise Allah Teâlâ'nın '*Allah Bahîre,*

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

137- "Bunun gibi onların ortakları olan (puthane hizmetçileri) müşriklerden birçoğuna, (kız) çocuklarının öldürülmesini güzel gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler, hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Artık onları, uydurdukları şeylerle baş başa bırak!"

{وَكَذٰلِكَ} *"Bunun gibi."* Sözlerini ve eylemlerini süslediğimiz gibi.

{زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ} *"Müşriklerden birçoğuna, (kız) çocuklarının öldürülmesini güzel gösterdi ki."* Kız çocuklarını.

{شُرَكَآؤُهُمْ} "*Onların ortakları olan (puthane hizmetçileri).*" Şeytanlardan ortakları.

{لِيُرْدُوهُمْ} *"Hem kendilerini mahvetsinler."* Kendilerini helak etsinler.

{وَلِيَلْبِسُوا} *"Hem de karıştırıp bozsunlar!"* Karıştırsınlar.

{عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ} *"Dinlerini."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) ve İsmail ('aleyhi's-selâm)'ın dinlerini.

{وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ} *"Allah dileseydi bunu yapamazlardı."* Yani süslemeyi ve kız çocuklarını diri olarak toprağa gömmelerini.

Sâibe, Vasîle ve Hâm ile ilgili hiçbir düzenleme yapmamıştır. Fakat kâfirler, yalan yere Allah'a iftira etmektedirler. Onların pek çoğunun da (böyle olduğuna) akılları ermez' ilahî buyruğunda geçen hayvanlardır." Taberî, c. 8, s. 40. Bu haberi Beyhakî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarmaktadır. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 10, s. 10, Kitabü'd-Dahaya, "Müşriklerin kendi kendilerine haram kıldığı şeyler" bâbı. Ayrıca Taberî bu haberi Avfî ve İkrime kanalıyla da aktarmaktadır. Taberî, c. 8, s. 40.

c) İbn Abbâs'tan aktarılan bu tefsir âyetin hem anlamını hem de sebeb-i nüzûlünü içermektedir. Rivayet bu açıdan bakıldığında İslam öncesi câhiliye dönemi hakkında bir malumat da verdiğinden değerlidir.

{ فَذَرْهُمْ } *"Artık onları, baş başa bırak."* Onları terk et.

{ وَمَا يَفْتَرُونَ } *"Uydurdukları şeylerle."* Allah Teâlâ'ya yalan söyledikleri şeylerle. Müşrikler "Allah Teâlâ bunu, yani kız çocuğunu diri diri gömmeyi emretti." diyorlardı.

وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَّحَرْثٌ حِجْرٌ لَّا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ نَّشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُوْرُهَا وَاَنْعَامٌ لَّا يَذْكُرُوْنَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَآءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيْهِمْ بِمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿١٣٨﴾

138- "Onlar, boş inançlarına göre dediler ki: 'Bu hayvanlar ile ekinler haramdır. Onları bizim dilediğimiz kimselerden başkası yiyemez. Bir takım hayvanların sırtlarına binmek haramdır.' Bir kısım hayvanlar da vardır ki keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Onlar bu konuda Allah'a iftirada bulundular. Allah da iftiralarından dolayı onlara cezalarını verecektir."

{ وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ } *"Onlar, boş inançlarına göre dediler ki: Bu hayvanlar."* Yani Bahîre, Sâibe, Vesîle ve Hâm.

{ وَحَرْثٌ حِجْرٌ } *"İle ekinler haramdır."* Haramdır.

{ لَا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ نَّشَآءُ بِزَعْمِهِمْ } *"Onları bizim dilediğimiz kimselerden başkası yiyemez."* Hanımlarını dışta bırakarak sadece erkeklerini kastetmektedirler.

{ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُوْرُهَا } *"Bir takım hayvanların sırtlarına binmek haramdır."* Ki burada söz konusu Maide Sûresi'nde geçen Hâm'dır.

{ وَاَنْعَامٌ لَّا يَذْكُرُوْنَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا } *"Bir kısım hayvanlar da vardır ki, keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlar."* Hamile kalırsa. Binilmediğinde ise bu hayvan Bahîre'dır.

{ افْتِرَآءً عَلَيْهِ } *"Onlar bu konuda Allah'a iftirada bulundular."* Allah Teâlâ'nın kendilerine bunu emrettiğini söyleyerek Allah Teâlâ'ya karşı yalan söylediler.

{ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } *"Allah da iftiralarından dolayı onlara cezalarını verecektir."* Allah Teâlâ'ya yalan söylemeleri nedeniyle.

وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا وَإِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾

139- "Bir de şöyle dediler: 'Şu hayvanların karnındakiler (canlı doğarsa), yalnızca bizim erkeklerimize aittir, eşlerimize haram kılınmıştır. Ölü doğarsa, onlar da buna ortaktırlar.' Allah, bu nitelemelerinden dolayı, onlara cezalarını verecektir. Çünkü O, tam hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir."

{ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْأَنْعَامِ } *"Bir de şöyle dediler: 'Şu hayvanların karnındakiler (canlı doğarsa)'."* Yani Bahîre ve Vesîle'dir.

{ خَالِصَةٌ } *"Yalnızca aittir."* Helaldir.

{ لِذُكُورِنَا } *"Bizim erkeklerimize."* Yani erkekleri kastetmektedirler.

{ وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا } *"Eşlerimize haram kılınmıştır."* Hanımları kastetmektedirler.

{ وَإِنْ يَكُنْ مَيْتَةً } *"Ölü doğarsa."* Ölü olursa ya da bundan sonra ölürse.

{ فَهُمْ فِيهِ } *"Onlar da buna."* Yenilmesi konusunda.

{ شُرَكَاءُ } *"Ortaktırlar."* Erkekler ve hanımlar eşittirler.

{ سَيَجْزِيهِمْ } *"Allah, onlara cezalarını verecektir."* Bu onlara yönelik bir tehdittir.

{ وَصْفَهُمْ } *"Bu nitelemelerinden dolayı."* Denilmiştir ki: Bu Amr ibn Luhay'ın onlara nitelediği şeydir. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onu cehennemde bağırsaklarını ardından sürüklerken görmüştür. Amr hayvanların haram kılınışını onlara bildiriyordu.

{ اِنَّهٗ حَكِيْمٌ } *"Çünkü O, tam hikmet sahibidir."* Onlara helali haram kılmış.

{ عَلِيْمٌ } *"Hakkıyla bilendir."* Onların haram kılma nitelemelerini bilmektedir.

قَدْ خَسِرَ الَّذِيْنَ قَتَلُوْٓا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّحَرَّمُوْا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَآءً عَلَى اللّٰهِ ۭ قَدْ ضَلُّوْا وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ ﴿١٤٠﴾

140- "Çocuklarını, hiçbir bilgiye dayanmaksızın öldürenlerle Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiklerini, Allah'a iftira ederek haram sayanlar ziyana uğramışlardır. Bunlar sapmışlar ve doğru yolu da bulamamışlardır."

{ قَدْ خَسِرَ } *"Ziyana uğramışlardır."* Muhakkak aldanmışlardır.

{ الَّذِيْنَ قَتَلُوْٓا اَوْلَادَهُمْ } *"Çocuklarını, öldürenlerle."* Kız çocuklarını diri diri toprağa gömenler.

{ سَفَهًا } *"Beyinsizce."* Cahilane bir şekilde.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } *"Hiçbir bilgiye dayanmaksızın."* Bilgi olmaksızın. Bu âyet-i kerime Rabia ve Mudar kabileleri hakkında nâzil olmuştur. Câhiliye döneminde kız çocuklarını diri diri toprağa gömen Arap kabilelerinin liderleri hakkında nâzil olmuştur. Ancak Benî Kinâne bunun dışındadır. Zira onlar böyle bir davranışta bulunmazlardı.

{ وَحَرَّمُوا } *"Haram sayanlar."* Kadınlara.

{ مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ } *"Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiklerini."* Allah Teâlâ'nın kendilerine helal kıldığı ekin ve hayvanları.

{ افْتِرَآءً عَلَى اللّٰهِ } *"Allah'a iftira ederek."* Allah Teâlâ'ya yalan düzerek.

{ قَدْ ضَلُّوا } *"Bunlar sapmışlar."* Dedikleri hususlarda yanlışa düştüler.

{ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِيْنَ } *"Ve doğru yolu da bulamamışlardır."* Niteledikleri şeyler nedeniyle doğruya ve hidayete ulaşamadılar.

وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْشَاَ جَنّٰتٍ مَعْرُوشٰتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشٰتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهٗ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَآ اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهٗ يَوْمَ حَصَادِهٖ وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٤١﴾

141- "Çardaklı ve çardaksız bağları, ürünleri çeşit çeşit hurma ağaçları ile ekini; birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve nar ağaçlarını meydana getiren O'dur. Bunlardan her biri ürün verince, meyvesinden yiyin. Hasat edildiği gün de hakkını (zekâtını ve sadakasını) verin. Fakat israf etmeyin; çünkü Allah, israf edenleri sevmez."

{وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْشَاَ} *"Meydana getiren O'dur."* Yaratan.

{جَنّٰتٍ} *"Bağları."* Bahçeleri.

{مَعْرُوشٰتٍ} *"Çardaklı."* Yayılmış. Çubukları çardak üzerine kurulmamış üzüm ve bunun dışındaki diğer ürünler.

{وَغَيْرَ مَعْرُوشٰتٍ} "Ve çardaksız." Yayılmamış. Çubukları üzere duran ceviz ve badem ve bunların dışındaki şeyler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Çardaklı*." Dikilen çardaklı. "*Çardaksız*." Yani dikilmeyen.

{وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهٗ} *"Ürünleri çeşit çeşit hurma ağaçları ile ekini."* Tatlılık ve ekşilikte.

{وَالزَّيْتُونَ} *"Zeytin."* Zeytin ağacını yarattı.

{وَالرُّمَّانَ} *"Ve nar ağaçlarını."* Nar ağaçlarını.

{مُتَشَابِهًا} *"Birbirine benzer."* Renk ve görünümde.

{وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ} *"Ve benzemez biçimde."* Tatta farklı.

{كُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖٓ ا} *"Bunlardan her biri meyvesinden yiyin."* Hurmanın meyvesinden.

{ اِذَآ اَثْمَرَ } *"Ürün verince."* Olgunlaştığında.

{ وَاٰتُوا حَقَّهٗ يَوْمَ حَصَادِهٖ } *"Hasat edildiği gün de hakkını (zekâtını ve sadakasını) verin."* Ölçek gününde. Eğer "hasadihi" şeklinde okunursa –ki resmi kıraat budur, çev.- hasad edildiği gün anlamına gelir.

{ وَلَا تُسْرِفُوا } *"Fakat israf etmeyin."* Allah Teâlâ'ya masiyet konusunda infak etmeyiniz ve Allah Teâlâ'ya taatten engellemeyiniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Fakat israf etmeyiniz."* Bahîre'yi, Sâibe, Vesîle ve Hâm'ı haram saymayınız.

{ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ } *"Çünkü Allah, israf edenleri sevmez."* Allah Teâlâ'ya isyan hususunda harcamada bulunanları ve müşrikleri. Bu âyetin kendi elleriyle beş yüz hurma ağacının ürününü toplayıp taksim eden ve ailesine hiçbir şey bırakmayan Sabit ibn Kays hakkında nâzil olduğu söylenmiştir.[15]

وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُوْلَةً وَّفَرْشًا كُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿١٤٢﴾

142- "Hayvanlardan yük taşıyacak ve yününden döşek yapılacak olanları da yaratan yine O'dur. Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden yiyin ve şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır."

---

15 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (مَعْرُوشَاتٍ) "*Çardaklı*" ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Üzüm bağları ve bunun dışındaki diğer bağlardır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Ata el-Horasânî kanalıyla (وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَ جَنّٰتٍ مَّعْرُوْشٰتٍ وَّغَيْرَ مَعْرُوْشٰتٍ) "*Çardaklı ve çardaksız bağları, meydana getiren O'dur.*" ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Üzüm bağları çardaksız olanlar ise üzüm bağından yetişmeyen diğer üzümlerdir." Taberî, c. 8, s. 52.

c) İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: (مَعْرُوْشَات) "*Çardaklı*" olanlar, insanların çubukla kaldırdığı çardaklı meyvelerdir. (غَيْرَ مَعْرُوْشَاتٍ) "*Çardaksız*" ise karada ve dağlarda çıkan ürünlerdir. Taberî, c. 8, s. 52.

{وَمِنَ الْأَنْعَامِ} *"Hayvanlardan yaratan yine O'dur."* Hayvanlardan yaratan O'dur.

{حَمُولَةً} *"Yük taşıyacak."* Üzerine konulanı taşıyacak deve ve inek gibi.

{وَفَرْشًا} *"Ve yününden döşek yapılacak olanları da."* Üzerine konulanı taşımayan koyun ve küçük develer gibi.

{كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ} *"Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden yiyin."* Ekin ve hayvanlardan.

{وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ} *"Ve şeytanın adımlarına uymayın."* Ekin ve hayvanların haram kılınışını şeytanın süslemesi.

{إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ} *"Çünkü o, size apaçık bir düşmandır."* Size ekinin ve hayvanın haram kılınışını emreden şeytanın düşmanlığı açıktır.[16]

ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ نَبِّؤُنِي بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾

143- "Allah sekiz çift yaptı: Koyundan iki çift, keçiden iki çift yarattı! De ki: 'Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi yahut iki dişinin

---

16 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (حَمُولَةً) "*Yük taşıyacak hayvanlar*" ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Üzerine yük yüklenecek hayvanlar." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, (وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا) "*Hayvanlardan yük taşıyacak ve yününden döşek yapılacak olanları da yaratan yine O'dur.*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hamule, deve, at, katır ve eşek türünden yük taşıyan her hayvana ad olarak verilir. Ferş (döşek yapılacak olanlar) ise, koyun hakkında kullanılır." Taberî, c. 8, s. 63.

c) İbn Cerîr et-Taberî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hamule, büyük develer, ferş ise küçük develerdir." Taberî, c. 8, s. 63. Ayrıca Taberî aynı yerde bu haberi Avfî kanalıyla da İbn Abbâs'tan aktarmaktadır. Taberî, c. 8, s. 62.

rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır? Eğer söylediklerinizi doğru ise bana bilerek cevap verin!'"

{ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ } *"Allah sekiz çift yaptı."* Sekiz sınıf yarattı.

{ مِنَ الضَّاْنِ } *"Koyundan."* Koyundan.

{ اثْنَيْنِ } *"İki çift."* Erkek ve dişi.

{ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ } *"Keçiden iki çift yarattı!"* Erkek ve dişi.

{ قُلْ } *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mâlik'e.

{ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ } *"Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi haram kılmıştır?"* İki erkeğin suyundan ya da iki dişinin suyundan önce Bahîre'nin, Vesîle'nin haram kılınışı mı gelmiştir?

{ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ } *"Yahut bulunan yavruları mı?"* Ya da çocuğa toplanmasından önce mi?

{ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ نَبِّؤُنِي } *"İki dişinin rahimlerinde. Bana cevap verin!"* Bana haber veriniz.

{ بِعِلْمٍ } *"Bilerek."* Dediğiniz şeyin açıklamasını.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } *"Eğer söylediklerinizi doğru ise."* Allah Teâlâ'nın sizin söylediğiniz şeyi haram kılındığına dair.[17]

---

17 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (اَمَّا اشْتَمَلَتْ) "*Sarınıp bürüneni mi?*" ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Yani rahimler erkek veya dişi yavrudan başkasını bürür mü? Öyleyse niçin bazısını haram kılıyor, bazısını helal kılıyorsunuz? "Buhârî, Kitabü't-Tefsir, En'âm Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî yukarıdaki haberi mevsul olarak Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yani rahimler erkek veya dişi yavrudan başkasını bürür mü? Onlar ise bazısını haram kılıyor, bazısını helal kılıyorlardı." Taberî, c. 8, s. 67.

c) Allah Teâlâ kendilerine rızık olarak bahşettiği şeylerin bir bölümünü müşriklerin Allah'a iftira atarak haram kılış şeklindeki eylemleri nedeniyle sapkınlıklarını şu ilahî buyruklarda açıklamaktadır: Müşrikler, Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan birçok pay ayırıp, kendi zanlarınca, (هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا) *"Bu, Allah için, bu da ortaklarımız olan (putlarımız) içindir.' demişlerdi."* (6/el-En'âm/136) (وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ نَشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَآءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰى اَزْوَاجِنَا وَاِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَآءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ) *"Onlar, boş inançlarına göre dediler ki: 'Bu hayvanlar ile ekinler haramdır. On-*

ları bizim dilediğimiz kimselerden başkası yiyemez. Bir takım hayvanların sırtlarına binmek haramdır.' Bir kısım hayvanlar da vardır ki, keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Onlar bu konuda Allah'a iftirada bulundular. Allah da, iftiralarından dolayı onlara cezalarını verecektir. Bir de şöyle dediler: 'Şu hayvanların karnındakiler (canlı doğarsa), yalnızca bizim erkeklerimize aittir, eşlerimize haram kılınmıştır. Ölü doğarsa, onlar da buna ortaktırlar.' Allah, bu nitelemelerinden dolayı, onlara cezalarını verecektir. Çünkü O, tam hikmet sahibidir, hakkıyle bilendir." (6/el-En'âm/138-139). Bu âyetlerden sonra Allah Teâlâ şu yeryüzünde türlü türlü bahçeler, çardaklı olanlar ile çardaksız olanlardan kullara bahşettiği lütuflarını ve nimetlerini zikretti. Kanalıyla (وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْشَاَ جَنّٰتٍ مَّعْرُوشٰتٍ وَّغَيْرَ مَعْرُوشٰتٍ) "*Çardaklı ve çardaksız bağları, meydana getiren O'dur.*" Allah Teâlâ kullarına da hayvanlardan iki türünü belirterek nimetlerini zikretmeye devam etti. Bunların bir bölümü yük taşımada ve binek olarak kullanılmada kendilerinden yararlanılan hayvanlardır. Diğer bir bölümü ise etinden, yününden, kıllarından ve yapağılarından yararlanılan hayvanlardır. (وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَّفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ) "*Hayvanlardan yük taşıyacak ve yününden döşek yapılacak olanları da yaratan yine O'dur. Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden yeyin ve şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.*" (En'âm, 6/142). İbn Abbâs'tan yapılan aktarımda hamule sözcüğünden muradın büyük develer olduğu yukarıda geçmişti. İbn Abbâs develerle birlikte o günün taşıt ve yük aracı sayılan at, katır ve merkebi de saymıştı. Gerçi bunlar en'âm grubuna dahil değilse de deve gibi üzerine yük yüklendiğinden dolayı en'âm grubuna katmıştır. Ancak İbn Abbâs'ın bu yorumu çok su götürür. (فَرْشًا) "Ferş" sözcüğü ile ilgili olarak İbn Abbâs ilk rivayette koyunu ikinci rivayette ise küçük develeri zikretmiştir. Açık olan şudur ki, "Ferş" sözcüğü yük taşımayan en'âmı kapsamaktadır. Bu da küçük develer, inek ve koyundur. Zira "Ferş" sözcüğü "Hamule" sözcüğünün mukabilinde kullanılmıştır. Buradan da "Ferş" sözcüğünden murad edilenin yük taşımayan en'âm olduğu açığa çıkmaktadır. Allah Teâlâ daha sonra en'âm türlerini zikretmek üzere şöyle buyurdu: (ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ) "*Allah sekiz çift yaptı: Koyundan iki çift, keçiden iki çift yarattı.*" İki çiftten kastın erkek ve dişi türleri olduğu açıktır. Deve ve inekler de en'âmın kapsamına girmektedir. Nitekim bir sonraki âyet onları da zikretmektedir: (وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ) "Deveden iki, sığırdan da iki çift yarattı." Ancak âyetin bunları zikretmesinin nedeni; tarihî bir bilgi verişten daha çok Câhiliye Dönemi insanlarının helal ve haram kılış ameliyesine dikkat çekmektedir. (قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ) "*Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi yahut iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır?*" Allah Teâlâ buyruğuyla müşriklerin bu ameliyesinin hiçbir dayanağının olmadığını belirterek kendilerini şiddetli bir şekilde kınamaktadır.

وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ وَصّٰىكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٤٤﴾

144- "Deveden iki, sığırdan da iki çift yarattı. De ki: 'Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi yahut da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır? Yoksa Allah (boş inancınıza göre) bunları size emrettiği zaman hazır mıydınız?' İnsanları bilgisizce saptırmak için, Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Çünkü Allah, zalim toplumu doğru yola ulaştırmaz."

{ وَمِنَ الْاِبِلِ } *"Deveden."* Deveden yarattı.

{ اثْنَيْنِ } *"İki."* Erkek ve dişi.

{ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ } *"Sığırdan da iki çift yarattı."* Erkek ve dişi.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mâlik'e de ki.

{ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ } *"Allah, iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi haram kılmıştır?"* İki erkeğin suyundan ya da iki dişinin suyundan önce Bahîre'nin, Vesîle'nin haram kılınışı mı gelmiştir.

{ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ } *"Yahut bulunan yavruları mı?"* Ya da çocuğa toplanmasından önce.

{ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ } *"İki dişinin rahimlerinde."* Bu âyetin diğer bir tefsiri daha bulunmaktadır. Buyuruyor ki bunun haram kılınışı geldi mi? Erkek doğarsa ya da dişi doğarsa?

{ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ } *"Hazır mıydınız?"* Hazırlar mıydınız?

{ اِذْ وَصّٰىكُمُ اللّٰهُ } *"Yoksa Allah (boş inancınıza göre) size emrettiği zaman."* Allah Teâlâ size emrettiğinde.

{ بِهٰذَا } *"Bunları."* Dediğiniz şeyi.

{ فَمَنْ اَظْلَمُ } *"Daha zalim kim olabilir?"* Allah Teâlâ'ya karşı daha cüretkâr ve daha azgın.

{ مِمَّنِ افْتَرٰى } *"Uydurandan."* Yalan ortaya koyandan.

{ عَلَى اللهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ } *"İnsanları saptırmak için, Allah'a karşı yalan."* Allah Teâlâ'nın dininden ve Ona taatten saptırmak.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } *"Bilgisizce."* Allah Teâlâ'nın bahşettiği bir ilim olmaksızın.

{ اِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي } *"Çünkü Allah, doğru yola ulaştırmaz."* Kendi dinine ve hüccetine irşad etmez.

{ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ } *"Zalim toplumu."* Müşrikleri yani Mâlik ibn Avf'ı.

قُلْ لَآ اَجِدُ فِي مَآ اُوحِيَ اِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهٗٓ اِلَّآ اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهٖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٥﴾

145- "De ki: Bana vahyolunanlar içinde, ölmüş hayvandan, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işleyerek Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum. Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa. başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir). Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Mâlik sustu ve bundan muradın ne olduğunu bildi. Bunun üzerine Mâlik: *"Sen konuş ben seni dinleyeyim ey Muhammed* (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)*! Öyleyse babalarımız niçin haram kıldı?"* diye karşılık verince Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَآ اَجِدُ فِي مَآ اُوحِيَ اِلَيَّ } *"Bana vahyolunanlar içinde bir şey bulamıyorum."* Yani Kur'an'da.

{ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهٗٓ } *"Yiyen kimseye haram kılınan."* Yiyen bir kişiye.

{ اِلَّآ اَنْ يَكُوْنَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوْحًا } *"Ölmüş hayvandan, akmış kandan."* Akan.

{ اَوْ لَحْمَ خِنْزِيْرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ } *"Domuz etinden -ki bu pistir-."* Haramdır. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ اَوْ فِسْقًا } *"Veya yahut günah işlenerek."* Boğazlanan.

{ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ } *"Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka."* Ya da kasıtlı olarak Allah Teâlâ'nın ismi zikredilmeksizin boğazlanan.

{ فَمَنِ اضْطُرَّ } *"Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa."* Kim laşe etini yemek zorunda kalırsa,

{ غَيْرَ بَاغٍ } *"Başkasının hakkına saldırmamak."* Müslümanlara saldırmamak ve zorunluluk hali olmaksızın laşe etini yemeyi de helal saymaksızın.

{ وَلَا عَادٍ } *"Ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir)."* Yol kesmeksizin ve zorunluluk haletinde de bulunmaksızın ve laşe etini yemeyi kastetmeksizin.

{ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُوْرٌ } *"Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan."* Tok olmak için yenilmesini.

{ رَحِيْمٌ } *"Çok merhamet edendir."* Ruhsat verdiği konuda. Tok olmak için yenilmesi yaraşır değildir. Eğer yerse Allah Teâlâ onu bağışlar.[18]

---

18 a) İmam Buhârî der ki, Amr şöyle demiştir: "Ben Câbir ibn Zeyd'e *'Bazı insanlar 'Hz. Resûlullah* (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) *ehli eşeklerin etlerini yemekten nehyetti' diye söylüyorlar.'* dedim. Câbir ibn Zeyd şöyle dedi: 'Bunu Basra'da bizim yanımızda el-Hakem ibn Amr el-Gıfarî söylüyordu. Ancak bunu ilimde bir derya olan Abdullah ibn Abbâs men edip (قُلْ لَآ اَجِدُ فِيْ مَآ اُوْحِيَ اِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهٗٓ اِلَّآ اَنْ يَكُوْنَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوْحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيْرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ) *'De ki: Bana vahyolunanlar içinde, öl-*

müş hayvandan, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum. Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir). Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir.' âyetini okudu.'" Buhârî, Kitabü'z-Zebaih, 28. bâb, 5529 nolu hadis.

b) Abdürrezzak es-San'anî, Amr ibn Dinar'dan şöyle rivayet etmektedir: "Ben Ebu'ş-Şa'şa'a 'İnsanlar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in eşek etinin pişirildiği tencerelerini dökmelerini emrettiğini söylüyorlar….' dedim." Hadisin devamını zikreder. Ebu Şa'şa, Buhârî'nin rivayetinde geçen Câbir ibn Zeyd'dir. *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Menasik, "Ehli eşek etlerinin hükmü" bâbı, c. 4, s. 525, 8729 nolu hadis. Bu haberi Ebû Dâvûd es-Sicistânî Amr ibn Dinar kanalından tahric etmiş ve İmam Buhârî'nin rivayetinin benzerini zikretmiştir. Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Etime, "Ehli eşeklerin etleri hakkında" bâbı, 3808 nolu hadis.

c) Ebû Abdullah Hakim, Câbir ibn Zeyd kanalıyla yukarıdaki hadisi aktarır. Ancak sonunda şu eklentiyi yapar: "Cahiliye halkı bazı şeyleri hoşlanmayarak terkederlerdi. Allah Teâlâ Peygamberini gönderdi, Kitabını indirdi, helalini helal kıldı, haramını haram kıldı. O'nun helal kıldığı helal, haram kıldığı da haramdır. Hakkında bir şey söylemeksizin geçtiği ise affedilmiştir. Daha sonra şu âyeti okumuştur: De ki: '*Bana vahyolunanlar içinde, ölmüş hayvandan, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum. Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir). Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*'" Ebû Abdullah Hâkim en-Nîsâbûrî bu hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu ancak onların tahric etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısını onaylar. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 317, Kitabü't-Tefsir.

d) Abdürrezzak es-San'anî, Cüveybir kanalıyla Dahhak'tan şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs, (قُلْ لَآ اَجِدُ…) diye başlayan âyeti okuduktan sonra şöyle dedi: 'Bu âyetteki şeylerin dışındakiler helaldir.'" *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Menasik, c. 4, s. 527. Bu haberin isnadını Cafer ibn Süleyman, Cüveybir ve Dahhak oluşturmaktadır. Dahhak'ın tercüme-i halini sunmuştuk.

Cafer ibn Süleyman. Ebû Süleyman ed-Dab'i el-Basrî. Sâduk ve zâhid bir şahsiyettir. Ancak Şiîliği vardı. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 131, 83 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 5, 801 nolu madde.

Cüveybir ibn Said el-Ezdî, Ebü'l-Kasım el-Belhî. Tefsir ravisidir. Son derece zayıftır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 136, 131 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 66.

Bu haberin senedinde bulunan Cüveybir ibn Said el-Ezdî son derece zayıftır. Dahhak ise doğru sözlü olmasına rağmen mürsel haberleri çok olan bir ravidir. Rivayet ettiği bu haber de inkita'ın/kopukluğun bulunduğu haberlerdendir. Zira Dahhak, İbn Abbâs'tan haber dinlemiş değildir. Ancak İmam Buhârî'nin ri-

vayetiyle bu haber kuvvet kazanmaktadır. Bu haber bu durumda hasen li ğayrihi kategorisine yükselmektedir.

e) Abdürrezzak, Eyyûb es-Sahtiyanî kanalıyla Eyyûb'a anlatan kişiden şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs'a yabani olmayan eşeğin eti hakkında soruldu. İbn Abbâs cevaben: 'Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hayber Gününde yabani olmayan eşeğin etinin yenilmesini yasakladı. Zira o da hamuledir' dedi. Ardından da (قُلْ لَآ اَجِدُ فِي مَآ اُوحِيَ اِلَيَّ ...) '*De ki: Bana vahyolunanlar içinde... yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum.*' âyetini okudu." Haberin isnadını daha önce tercüme-i hallerini sunduğumuz Mamer ibn Raşid el-Ezdî ile Eyyûb es-Sahtiyanî oluşturmaktadır. Bu haber Eyyûb es-Sahtiyanî ile İbn Abbâs arasındaki zikredilmeyen şahıstan dolayı munkatı/kopuk bir haberdir. Bu bakımdan haber zayıftır.

f) İmam Ahmed ibn Hanbel, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Sevde Bint Zem'a'nın bir koyunu öldü. Bu koyunu kastederek; 'Ey Allah'ın elçisi, falanca öldü' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Derisini niçin almadınız?' diye sordu. O: 'Ölmüş bir koyunun derisini mi alalım?' diye sordu. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine: 'Muhakkak ki Allah Teâlâ (قُلْ لَآ اَجِدُ فِي مَآ اُوحِيَ اِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهٓ اِلَّآ اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ) '*De ki: Bana vahyolunanlar içinde, ölmüş hayvandın, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum.*' buyuruyor. Siz onu yemeyeceksiniz ki. Onu tabaklayıp faydalanacaksınız.' Sevde Bint Zem'a, birisini gönderip o koyunun derisini soydurdu, dabakladı ve ondan bir kırba (su kabı) edinip, yanında yırtılıncaya kadar kullandı." *Müsned-i İmam Ahmed*, c. 1, s. 327. Bu haberin isnadını Affan, Ebû Avane, Semmak ve İkrime oluşturmaktadır. Semmak ile İkrime'nin tercüme-i halini sunmuş Semmak'ın İkrime'den aktardığı rivayetlerin muzdarip olduğunu belirtmiştik.

Affan ibn Müslim el-Bahilî Ebû Osman es-Saffar el-Basrî. Sika ve sebttir. İbn Edinî şöyle der: "Affan hadisin bir harfi hakkında kuşkuya düştüğünde o hadisi rivayet etmeyi terk eder. Bazen de yanılır." *Et-Takrîb*, c. 2, s. 5, 226 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 379; *el-Hulâsa*, s. 268.

Ebû Avane. Eddah ibn Abdullah el-Yeşkurî el-Vasıtî el-Bezzar. Sika ve sebttir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 331, 33 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 236; *el-Hulâsa*, s. 420.

Bu haberin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 116, 204 nolu madde; c. 7, s. 230, 423 nolu madde. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi Semmak ibn Harb'ın İkrime'den rivayetinde sıkıntı vardır ve bu haberler muzdariptir. Ancak İmam Buhârî bu haberi özet olarak Şa'bi kanalıyla İkrime'den o da İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Buhârî, Kitabü'l-Eyman ve'n-Nuzur, 21. bâb, 6686 nolu hadis.

g) İmam Buhârî İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine şöyle haber vermiştir: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi

ve sellem) laşe halindeki bir koyuna uğradı ve: 'Şunun derisinden faydalansaydınız ya' buyurdu;. Sahabe: 'Bu, ölmüş bir hayvandır' dediler. Hz. Resûlullah 'Ölü hayvanın ancak etini yemek haram kılındı' buyurdu." Buhârî, Kitabü'z-Zebaih, 'Ölmüş hayvanların derileri' bâbı, 5531 nolu hadis.

h) Allah Teâlâ müşriklerin cahilce ve düşmanca müşriklerin haram kıldığı ve Allah'a nispet ettikleri en'âmı zikrettikten sonra kendisi haram kılınan hayvanları açıklamak üzere şöyle buyurdu:

(قُلْ لَآ اَجِدُ فِي مَآ اُوحِيَ اِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهٗٓ اِلَّآ اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ) "*De ki: Bana vahyolunanlar içinde, ölmüş hayvandan, akmış kandan veya domuz etinden -ki bu pistir- yahut günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvandan başka, yiyen kimseye haram kılınan bir şey bulamıyorum.*' Bu âyet-i kerimede haram kılınanlardan laşeyi, akan kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvanı zikretti. Buna göre sizlerin Allah Teâlâ'nın haram kılmadığı halde haram saydığınız hayvanlar hangi delille haram kılınmıştır. Bu haram kılışı neye dayanarak Allah Teâlâ'ya nispet etmektesiniz.

i) (فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) "*Bununla birlikte, her kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmamak ve sınırı aşmamak üzere (yiyebilir) Şüphesiz ki senin Rabbin çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*' ilahî buyruğu ise helak olmaya ramak kalmış olan, ancak yiyecek hiçbir helal yemeği de bulunmayan kimsenin sınırı aşmaması koşuluyla ve talep de etmeksizin yemesinde bir sakınca bulunmadığını beyan etmektedir. Bu durumda kalıp da haramı işleyen kimsenin Allah Teâlâ günahını örtecek ve bağışlayacak ve sığaya çekmeyecektir.

j) Buhârî'nin İbn Abbâs'ta geçen rivayetinde *"Bazı insanlar 'Hz. Resûlullah* (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) *evcil eşeklerin etlerini yemekten nehyetti' diye söylüyorlar."* sözleri hakkında biraz açıklama gerekmektedir. Bu hadisin rivayetlerinde bu iddiada bulunanların kimler olduğunu belirtmemektedir. Buhârî, ehli eşeklerin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından yasaklanışı ile ilgili hadisleri sadece İbn Abbâs'tan değil Câbir ibn Abdullah, Ali (radıyallâhu 'anh), İbn Ömer, Bera ve İbn Ebî Evfa'nın da aralarında bulunduğu bir grup sahabeden nakletmiştir. Buhârî, Kitabü'z-Zebaih, 27 ve 28. bâblara bakınız. İlk rivayette geçen Amr ibn Dinar'ın kastettiği kişiler bu sayılan sahabeler değildir. Amr sadece bazı bilginleri kastetmektedir. Yoksa ehli eşek etinin haram oluşu ile ilgili olarak bir çok haber söz konusudur.

k) İbn Abbâs'tan ehli eşek etinin helalliği veya haramlığı ile ilgili haberler çelişkilidir. Fakat '*Ancak bunu ilimde bir derya olan Abdullah ibn Abbâs men edip...*' sözü İbn Abbâs'ın ehli eşek etinin haram kılınmadığı görüşünde olduğunu hissetirmekte hatta bildirmektedir. İbn Abbâs bu konuda sadedinde olduğumuz âyet ile istidlal etmiş ve haramları bu âyette geçenlere özgü kılmıştır. Bu âyetin dışında sayılan şeylerin helal olduğu görüşündedir. Nitekim yukarıda Abdürrezzak'ın aktardığı rivayette İbn Abbâs bunu açıkça dile getirmiştir. "e"

maddesinde belirttiğimiz hadiste ise İbn Abbâs ehli eşek etinin Hayber gününde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından haram kılındığı görüşünü savunmaktadır. Hatta bu haberde İbn Abbâs gerekçesini de söylemekte ve bu hayvanın yük hayvanı olduğunu da belirtmektedir. Ancak bu haber senedindeki kopukluktan dolayı zayıftır. İmam Buhârî'nin Şâbi kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber "e" maddesinde geçen haberi desteklemektedir. Ehli eşekler insanların yük taşıma hayvanları olduğu için, bunları yemek sebebiyle yük hayvanlarının yok olup gitmelerini istemediği için mi Hz. Resûlullah bunu yasakladı veya Hayber gününde mutlak olarak evcil eşek etlerini haram mı kıldı bilmiyorum. Buhârî, Kitabü'l-Meğazi, 38. bâb, 4227 nolu hadis. Bu haber İbn Abbâs'ın eşek etinin haramlığının gerekçesi hakkında kuşku duyduğunu hissettirmektedir. Acaba söz konusu hayvan bizatihi mi haramdır? Bu durumda tahrim haramlığını pekiştirmektedir. Yahut da tahrim belirli bir maslahata binaen (insanların binek hayvanı olarak kullanmaları) mi haram kılınmıştır? Eşeğin haramlığı özel bir durum nedeniyle haram kılınmış bu özel durum ortadan kalkınca eşek de helal mi olmuş oluyor? Buhârî'nin bu haberi sahih olması nedeniyle "e" maddesinde geçen kendisinde kopukluğun olduğu habere öncelenir. Eşek etinin haram oluşu ile ilgili hadisler son derece fazladır. Biz Buhârî'nin Enes ibn Malik'ten aktardığı bir haberi alıntılamakla yetiniyoruz: ". Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bir kişi geldi de: 'Eşek yenildi' dedi. Bundan sonra bir kişi daha geldi ve o da 'Eşekler yenildi' dedi. Sonra bir kişi daha geldi de 'Eşekler tüketildi' dedi. Bunun üzerine Hz. Resûlullah bir nidacıya emretti, o da insanlar içinde 'Şüphesiz Allah ve Resûlü sizleri ehli eşeklerin etlerinden nehyediyorlar, çünkü eşek eti pistir' diye nida etti. Bu nidadan sonra tencereler ters çevrilip döküldü, halbuki tencereler etlerle kaynayıp duruyordu. Buhârî, Kitabü'z-Zebaih, 28. Bâb, 5528 nolu hadis. Bu haberler ışığında İbn Abbâs'ın eşek etinin haram kılınışı illetine vâkıf olamadığını görmekteyiz. Zira haberler eşek etinin haram kılınışın rics olduğunu bize bildirmektedir. İbn Abbâs'ın konuyla ilgili yaptığı analiz geçerli değildir. Son nokta olarak İbn Abbâs'ın bu konuda tavakkuf ettiğini söyleyebiliriz. Galiba Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ehli eşek etini haram kılışı kendisine net bir şekikde ulaşmamış olabilir. Bu konuda getirmiş olduğu delile ulemânın verdiği cevaplar da bulunmaktadır. En basitinden delil olarak sunduğu bu âyet Mekkî bir âyettir. Haramlığı kesin olan içki dahi bu âyette zikredilmemiştir. İbn Abbâs'ın En'âm Sûresi'nin bu âyetiyle istidlal edişi bir yanılgı ve kaymadan başka bir şey değildir. Ayrıca bu haramlık Behimetü'l-En'âm (behime olarak değerlendirilen hayvanlar)a özgü olandır. Zira bu âyetten önce Câhiliye dönemine ilişkin haber geçmektedir. Bunlar da sekiz grup hayvandır. Bundan dolayıdır ki '*De ki: Bana vahyolunanlar arasında ... başka haram olan bir şey bulamıyorum*' demektedir.

l) Sunduğumuz hadislerden İbn Abbâs'ın bu âyette geçenler dışında kalan şeylerin mübah olduğu şeklinde bir görüşe sahip olduğu anlaşılıyor. Ancak İbn Abbâs'ın bu görüşe ömrünün son demlerine kadar sahip olması uzak bir olasılık olarak görülmektedir. Nitekim kendisi de Hz.. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَآ اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَآ اَوِ الْحَوَايَآ اَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾

146- "Yahudi olanlara da tırnaklı hayvanların hepsini, sığır ve koyunun iç yağlarını haram kıldık. Sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan veya kemiklerine karışan yağ bundan müstesnadır. Bunu onlara isyanlarından dolayı ceza olarak yaptık. Biz elbette gerçeği söyleriz."

{وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا} *"Yahudi olanlara da."* Yani Yahudilere.

{حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ} *"Tırnaklı hayvanların hepsini haram kıldık."* Kuşlardan pençeye sahip olanlar, yırtıcı hayvanlardan ise azı dişi sahibi olanlar ile suda yaşayan deve, ördek, kaz gibi tırnakları olanlar ve tavşan onlara haram idi.

{وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَآ} *"Sığır ve koyunun iç yağlarını haram kıldık."* Yani epiplop ve her iki hayvanın iç yağlarını.

{اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَآ اَوِ الْحَوَايَآ} *"Sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan bundan müstesnadır."* Bağırsaklardan kığı olarak çıkan yağlar.

{اَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ} *"Veya kemiklerine karışan yağ."* Koyun kuyruğu/but gibi. Bu onlara helal değil idi.

---

ve sellem)'in azı dişine sahip ve pençeli her hayvanın etinin haram olduğu şeklindeki nehye muttali olduktan sonra bu görüşünden dönmüştür. Müslim'in *Sahih*'inde İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber de bizim görüşümüzü desteklemektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yırtıcı hayvanların her azı dişlisini ve her pençeli kuşu nehyetti." Müslim, Kitabü's-Sayd, 3. bâb, 16 nolu hadis. Bu haber İbn Abbâs'ın azı dişine sahip her yırtıcı hayvanın ve pençe sahibi olan her kuşun haram olduğu görüşüne sahip olduğuna delalet etmektedir. İbn Abbâs'ın bu hayvanların haram olduğu görüşüne sahip olup daha sonra bu haramlık görüşünden döndüğü düşünülemeyeceğine göre ilk önce bunların helal olduğu ardından da bu haber kendisine ulaştıktan sonra haram olduğu görüşüne sahip olduğunu anlamaktayız.

{ ذٰلِكَ } *"Bunu."* Haram kılışımız.

{ جَزَيْنَاهُم } *"Onlara ceza olarak yaptık."* Cezalandırdık.

{ بِبَغْيِهِمْ } *"İsyanlarından dolayı."* Günahları nedeniyle onlara haram kıldık.

{ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ } *"Biz elbette gerçeği söyleriz."* Belirttiğimiz hususlarda.[19]

---

19 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (كُلَّ ذِي ظُفُرٍ) "*Her tırnaklı",* deve ve devekuşu. (الْحَوَايَا) "*Bağırsaklar."* Buhârî, Kitabü't-Tefsir, 6. bâb.

b) İbn Cerîr et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan "*Her tırnaklı*" ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Bu, deve ve devekuşudur." Taberî, c. 8, s. 72. Bu haberi Beyhakî de rivayet etmektedir. Beyhakî, c. 10, s. 8, Kitabü'd-Dahaya, "İsrailoğullarına haram kılınanlar" bâbı.

c) İbn Cerîr et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bu, deve, devekuşu ve benzeri hayvanlardır." Taberî, c. 8, s. 73. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin zayıf olduğunu belirtmiştik.

d) İbn Ebî Hatem, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetle o şöyle demektedir: (كُلَّ ذِي ظُفُرٍ) "*Her tırnaklı.*" Parmak araları ayrılmış olmayan her şeydir. Deve ve devekuşu bunlardandır. İbn Hacer bu haberin isnadının hasen olduğunu söyler. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 295.

e) Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre; İbn Abbâs "*Her tırnaklı hayvan*" ifadesinden elleri ve ayakları etli olanı, ayrık olmayanları kastetmektedir. İbn Abbâs'ın belirttiği deve ve devekuşu hayvanları temsil/örnek kabilindendir. Ördek gibi parmak araları ayrı olmayan her hayvan bu ifadenin kapsamına girmektedir.

f) İbn Cerîr et-Taberî bu konuda Katâde'den rivayetine göre o şöyle demektedir: (كُلَّ ذِي ظُفُرٍ) "*Her tırnaklı.*" Bunlar; deve ve deve kuşu, kuşlardan bazıları ve balıklar olduğu söylenirdi. Bir rivayette ise bunların deve ve deve kuşu olduğu söylenmiştir. Yahudilere, kuşlardan ördek ve benzerleri ile parmak araları yarık olmayan her şey haram kılınmıştı. Taberî, c. 8, s. 73.

g) (الْحَوَايَا) "Bağırsak" olarak çevrilen ve tefsir edilen sözcük âyette (ظُهُورُهُمَا) sözcüğüne atfedilmiştir. Buna göre; âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Biz Yahudilere deve ve devekuşu gibi bütün tırnaklı hayvanları, sığır ve koyunun sırtlarına ve bağırsaklarına yapışan iç yağları hariç diğer geriye kalan iç yağlarını haram kıldık.

h) Allah Teâlâ niçin Yahudilere bazı hayvanları yasaklamıştır? Halbuki bu yasaklanan hayvanlar kendilerinin dışındakilere helal ve mübah kılınmıştır. Bu soruya yanıtı bizzat âyetin kendisi açıklamaktadır. (ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ) "*Bunu onlara isyanlarından dolayı ceza olarak yaptık. Biz elbette gerçeği söyleriz.*" Yani Allah Teâlâ'nın hadleri karşısında taşkınlıkta bulunmaları ve kendilerine karşı haddi aşmaları nedeniyle biz de bu haram kılışla onları cezalandırdık.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾

147- "Eğer seni yalan sayarlarsa, de ki: 'Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Bununla birlikte O'nun azabı da günahkârlar toplumundan geri çevrilemez.'"

{ فَإِنْ كَذَّبُوكَ } *"Eğer seni yalan sayarlarsa."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana haram kılarak nitelendirdiğim şeylerde.

{ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ } *"De ki: Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir."* İyiye. Fâcir/günahkâr kişiye azabı ertelemekle.

{ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ } *"Bununla birlikte, O'nun azabı da geri çevrilemez."* Azabı.

{ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ } *"Günahkârlar toplumundan."* Müşriklerden.

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾

148- "Allah'a ortak koşanlar diyecekler ki: 'Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız ortak koşmazdık ve bir şeyi haram da kılmazdık!' Onlardan önce yalanlayanlar da aynı şekilde yalanladılar, ama sonunda azabımızı tattılar. De ki: 'Yanınızda bize açıklayacağınız bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymazsınız; siz sadece kuru tahminde bulunuyorsunuz!'"

{ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ } *"Allah'a ortak koşanlar diyecekler ki: 'Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız ortak koşmazdık ve bir şeyi haram da kılmazdık!'"* Ekin ve hayvanlardan. Ancak O emretti ve ikisini haram kıldı.

{ كَذٰلِكَ } *"Aynı şekilde."* Kavminin yalanladığı gibi.

{ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } *"Onlardan önce yalanlayanlar da yalanladılar."* Elçilerini.

{ حَتّٰى ذَاقُوا بَأْسَنَا } *"Ama sonunda azabımızı tattılar."* Azabımızı.

{ قُلْ } *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ } *"Yanınızda bir bilgi var mı?"* Dediğiniz tahrimin açıklamasına dair sizde bir bilgi var mı?

{ فَتُخْرِجُوهُ } *"Açıklayacağınız."* İzhar edeceğiniz.

{ لَنَا اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ } *"Bize. Siz zandan başka bir şeye uymazsınız."* Ekinin ve hayvanların haram kılınışı konusunda dile getirdiğiniz şeyler ancak zann iledir.

{ وَاِنْ اَنْتُمْ } *"Siz sadece."* Sizler değilsiniz.

{ اِلَّا تَخْرُصُونَ } *"Kuru tahminde bulunuyorsunuz!"* Ancak yalan söylemektesiniz.

قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَآءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾

149- "De ki: 'Kesin kanıt, sadece Allah'a aittir. O dileseydi, elbette hepinize hidayet verirdi.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! *"Dile getirdiğiniz şey hakkında hüccetiniz bulunmamaktaysa."*

{ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ } *"Kesin kanıt, sadece Allah'a aittir."* Sağlam kanıt.

{ فَلَوْ شَآءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ } *"O dileseydi, elbette hepinize hidayet verirdi."* Kendi dinine iletildi.

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا فَاِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

150- "De ki: 'Haydi, Allah'ın bunu yasakladığına tanıklık edecek tanıklarınızı getirin!' Eğer onlar yine de tanıklık ederlerse, sen onlarla birlikte tanıklık etme! Âyetlerimizi yalanlayanların ve ahiret gününe inanmayanların tutkularına uyma! Çünkü onlar, Rablerine başkalarını denk tutuyorlar!"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ هَلُمَّ شُهَدَآءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا } *"Haydi, Allah'ın bunu yasakladığına tanıklık edecek tanıklarınızı getirin!"* Yani ekin ve hayvanlar hakkında dile getirdiğiniz şey.

{ فَاِنْ شَهِدُوا } *"Eğer onlar yine de tanıklık ederlerse."* Bunun haram kılınışı hususunda yalan yere tanıklık ederlerse.

{ فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Sen onlarla birlikte tanıklık etme! Âyetlerimizi yalanlayanların tutkularına uyma!"* Kur'an'a.

{ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ } *"Ve ahiret gününe inanmayanların."* Ölümden sonra dirilişe.

{ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ } *"Çünkü onlar, Rablerine başkalarını denk tutuyorlar!"* Putları Allah Teâlâ'ya ortak koşmaktadırlar.

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

151- "De ki: 'Gelin, size Rabbinizin neleri haram kıldığını haber vereyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın; ana babanıza iyilik edin, açlık korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; sizin de onların da rızkını biz veririz. Hayâsızlığın açığına da gizlisine de yaklaşmayın; Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte, Allah'ın size emrettikleri bunlardır. Umulur ki aklınızı kullanırsınız.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mâlik ibn Avf ve ashabına de ki:

{ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ } *"Gelin, size Rabbinizin neleri haram kıldığını haber vereyim."* Bana indirilen Kitap'ta.

{ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْئًا } *"O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."* İlki Allah Teâlâ'ya putlardan hiçbirisini ortak koşmamanız.

{ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا } *"Ana babanıza iyilik edin."* Onlara iyilikte bulunmanız.

{ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ } *"Çocuklarınızı öldürmeyin."* Kız çocuklarınızı.

{ مِنْ اِمْلَاقٍ } *"Açlık korkusuyla."* Zillet ve fakirlik korkusuyla.

{ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ } *"Sizin de onların da rızkını biz veririz."* Yani evlatlarınızı.

{ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ } *"Hayâsızlığın yaklaşmayın."* Zinaya.

{ مَا ظَهَرَ مِنْهَا } *"Açığına da."* Yani açık zina.

{ وَمَا بَطَنَ } *"Gizlisine de."* Gizli zina ki bu metreslik hayatıdır.

{ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ } *"Allah'ın yasakladığı cana kıymayın!"* Öldürülmesin.

{ اِلَّا بِالْحَقِّ } *"Haksız yere."* Adaletle yani kısas, recm ve irtidat.

{ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ } *"İşte, Allah'ın size emrettikleri bunlardır."* Kitap'ta size emrettiği şeylerde.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ } *"Umulur ki aklınızı kullanırsınız."* Emrini ve tevhidini.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾

152- "Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına, en güzel olanın dışında yaklaşmayın! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın! Biz bir kimseye ancak gücünün yeteceği yükü yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız bile olsa adaletli davranın! Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirin! İşte Allah'ın size emrettikleri bunlardır. Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız."

{ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ } *"Yetimin malına, en güzel olanın dışında yaklaşmayın!"* Koruma ve kazandırma ile.

{ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ } *"Rüşd çağına erişinceye kadar."* Ergenlik, olgunluk ve salah çağına.

{ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ } *"Ölçüyü ve tartıyı yapın!"* Ölçüyü ve tartıyı tamamlayınız.

{ بِالْقِسْطِ } *"Adaletle."* Adalet ile.

{ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا } *"Biz bir kimseye yükleriz."* Ölçüm ve tartı esnasında.

{ اِلَّا وُسْعَهَا } *"Ancak gücünün yeteceği yükü."* Ancak adaletle takatiniz ölçüsünde.

{ وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا } *"Söz söylediğiniz zaman, adaletli davranın!"* Doğru söyleyiniz.

{ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى } *"Yakınlarınız bile olsa."* Sizin akrabalık yönünden yakınlarınız olursa ona hakkı ve doğruyu söyleyiniz.

{ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوا } *"Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirin!"* Yani Allah Teâlâ'nın ahdini tamamlayınız.

{ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ } *"İşte Allah'ın size emrettikleri bunlardır."* Allah Teâlâ Kitap'ta size bunu emreder.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ } *"Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız."* Ta ki öğüt alasınız diye.

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهٖ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾

153- "İşte bu, benim dosdoğru yolumdur. Ona uyun; başka yollara uymayın ki, bunlar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte Allah'ın size emrettikleri bunlardır. Umulur ki sakınırsınız."

{ وَاَنَّ هٰذَا } *"İşte bu."* Yani İslam.

{ صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا } *"Benim dosdoğru yolumdur."* Ondan razı olduğum dosdoğru din.

{ فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ } *"Ona uyun; başka yollara uymayın ki."* Yani Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecusîliğe uymayın.

{ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ } *"Bunlar sizi Allah'ın yolundan ayırır."* Dininden.

{ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ } *"İşte Allah'ın size emrettikleri bunlardır."* Allah Teâlâ Kitap'ta size bunu emreder.

{ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ } *"Umulur ki sakınırsınız."* Ta ki yollardan sakınasınız diye.

ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِيٓ اَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾

154- "Yine iyilik yapana (nimeti) tamamlamak, her şeyi açıklamak, doğru yola iletmek ve bir rahmet olmak üzere Musa'ya Kitab'ı verdik ki onlar (İsrailoğulları), Rablerine kavuşacaklarına iman etsinler!"

{ ثُمَّ اٰتَيْنَا } *"Yine verdik ki."* Bahşettik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ } *"Musa'ya Kitab'ı."* Yani Tevrat'ı.

{ تَمَامًا } *"(Nimeti) tamamlamak."* Emir, nehy, va'd, vaid, sevap ve ikab ile.

{ عَلَى الَّذِيٓ اَحْسَنَ } *"İyilik yapana."* Buyuruyor ki en güzel hal üzere. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Musa ('aleyhi's-selâm)'a ihsan ve Rabbinin risaletini tebliğ üzere.

{وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ} *"Her şeyi açıklamak."* Buyuruyor ki helal, haram bütün şeyleri açıklamak.

{وَهُدًى} *"Doğru yola iletmek."* Hidayetten.

{وَرَحْمَةً} *"Ve bir rahmet olmak üzere."* İman edenler için azaptan kurutuluşa.

{لَعَلَّهُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ} *"Onlar (İsrailoğulları), Rablerine kavuşacaklarına."* Ölümden sonra diriliş.

{يُؤْمِنُونَ} *"İman etsinler!"* Tasdik eylesinler.

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾

155- "İşte bu (Kur'an), bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Buna uyun ve Allah'tan korkun ki size merhamet edilsin!"

{وَهٰذَا كِتَابٌ} *"İşte bu (Kur'an), bir kitaptır."* Yani Kur'an.

{اَنْزَلْنَاهُ} *"Bizim indirdiğimiz."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı onunla indirdik.

{مُبَارَكٌ} *"Mübarek."* İçinde kendisine iman eden için rahmet ve bağışlanma bulunmaktadır.

{فَاتَّبِعُوهُ} *"Buna uyun."* Onun helaline, haramına, emrine ve nehyine uyunuz.

{وَاتَّقُوا} *"Ve Allah'tan korkun ki."* Ondan başkasından.

{لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} *"Size merhamet edilsin!"* Ta ki rahmet göresiniz de azaba uğramayasınız.

اَنْ تَقُولُوٓا اِنَّمَآ اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَآئِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾

156- "'Kitap, bizden önce yalnız iki topluluğa (Yahudilere ve Hıristiyanlara) indirildi; biz ise onların okumasından gerçekten habersizdik.' demeyesiniz diye."

{اَنْ تَقُولُوا} *"Demeyesiniz diye."* Ta ki kıyâmet gününde ey Mekke ehli demeyesiniz diye.

{اِنَّمَآ اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَآئِفَتَيْنِ} *"Kitap, yalnız iki topluluğa (Yahudilere ve Hıristiyanlara) indirildi."* İki dinin ehline.

{مِنْ قَبْلِنَا} *"Bizden önce."* Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{وَاِنْ كُنَّا} *"Biz ise."* Muhakkak idik.

{عَنْ دِرَاسَتِهِمْ} *"Onların okumasından."* Onların Tevrat'ı ve İncil'i okumalarından.

{لَغَافِلِينَ} *"Gerçekten habersizdik."* Cahiller idik.

اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّآ اَهْدٰى مِنْهُمْ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا سُوٓءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

157- "Yahut 'Bize de kitap indirilseydi, herhalde doğru yola, onlardan daha çok uyardık.' demeyesiniz diye (bu Kur'an'ı indirdik). İşte size de Rabbinizden apaçık bir delil, bir yol gösterici ve bir rahmet geldi. Allah'ın âyetlerini yalan sayıp ondan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Biz, âyetlerimizden yüz çevirenleri, bu yüz çevirmelerinden ötürü azabın en kötüsüyle cezalandıracağız!"

{اَوْ تَقُولُوا} *"Yahut demeyesiniz diye (bu Kur'an'ı indirdik)."* Ta ki kıyâmet gününde demeyesiniz diye.

{لَوْ اَنَّآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ} *"Bize de kitap indirilseydi."* Yahudilere ve Hıristiyanlara indirildiği gibi.

{لَكُنَّآ اَهْدٰى مِنْهُمْ} *"Herhalde doğru yola, onlardan daha çok uyardık."* Resûle icabet için ve din açısından en doğruya ulaşmak için onlardan daha süratli davranırdık.

{ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَيِّنَةٌ } *"İşte size de apaçık bir delil, geldi."* Açıklama.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } *"Rabbinizden."* Yani Kitap ve Resûl.

{ وَهُدًى } *"Bir yol gösterici."* Sapıklıktan kurtulup.

{ وَرَحْمَةٌ } *"Ve bir rahmet."* İman edenlere.

{ فَمَنْ اَظْلَمُ } *"Daha zalim kim olabilir?"* Allah Teâlâ'ya karşı daha cüretkâr ve daha taşkın.

{ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Allah'ın âyetlerini yalan sayıp."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَصَدَفَ عَنْهَا } *"Ondan yüz çevirenden."* Bizden yüz çevirenden.

{ سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا } *"Biz, âyetlerimizden yüz çevirenleri, cezalandıracağız!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan yüz çevirenden.

{ سُوٓءَ الْعَذَابِ } *"Azabın en kötüsüyle."* Azabın şiddetiyle.

{ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ } *"Bu yüz çevirmelerinden ötürü."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan yüz çevirmelerinden ötürü.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَاْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَاْتِيَ بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَاْتِي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ فِيٓ اِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَظِرُوٓا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

158- "Onlar kendilerine yalnız meleklerin gelmesini veya bizzat Rabbinin gelmesini yahut Rabbinin bir takım âyetlerinin (mucizelerinin) gelmesini mi bekliyorlar? Ancak Rabbinin bir takım mucizelerinin geleceği günde, daha önceden inanmamış olan hiç kimseye o gün inanması yahut daha önce inanmakla birlikte hayır işlememiş olan kimseye, o sırada inancının bulunması bir yarar sağlamaz. De ki, 'Bekleyin, şüphesiz biz de bekliyoruz!'"

{ هَلْ يَنْظُرُونَ } *"Onlar mı bekliyorlar?"* Mekke ehli gözetlemekte midir?

{ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ } *"Kendilerine yalnız meleklerin gelmesini."* Ruhlarının kabzedilmesi için ölüm esnasında.

{ اَوْ يَاْتِيَ رَبُّكَ } *"Veya bizzat Rabbinin gelmesini."* Nitelik söz konusu olmaksızın kıyâmet gününde.

{ اَوْ يَاْتِيَ بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ } *"Yahut Rabbinin bir takım âyetlerinin (mucizelerinin) gelmesini."* Yani güneşin batıdan doğuşu.

{ يَوْمَ يَاْتِي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ } *"Ancak Rabbinin bir takım mucizelerinin geleceği günde."* Güneşin batıdan doğuşundan önce.

{ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيمَانُهَا } *"O gün inanması, o sırada bulunması bir kişiye bir yarar sağlamaz."* Kâfir birisine.[20]

{ لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ } *"Daha önceden inanmamış olan hiç kimseye inancının."* Güneşin batı tarafından doğuşundan önce.

{ اَوْ كَسَبَتْ فِيٓ اِيمَانِهَا خَيْرًا } *"Yahut daha önce inanmakla birlikte hayır işlememiş olan kimseye."* İmanında halis olmayan ve güneşin batı tarafından dönüşünden önce bir hayır işlememiş olan. Zira bir kişinin kıyâmet gününün doğuşu esnasında küçük olması ya da bundan sonra doğmuş olması durumu hariç, kıyâmet gününü gördüğü esnada Müslüman olan bir kâfirden iman, amel ve tevbe kabul edilmez. Eğer güneşin batıdan doğuşunun ardından irtidat edecek olur, sonra Müslüman olursa bu iman kendisinden kabul edilir. O gün günahkâr mü'min günahlarından tevbe ederse bu kendisinden kabul edilir. Buyuruyor ki o gün kişi günahkâr mü'min olur ardından tevbe ederse ya da küçük olur veya bundan sonra yeni doğmuş olursa onların imanları, tevbeleri ve amelleri faydalı olur.

{ قُلِ } *"De ki."* Ey Muhammed Mekke ehline de ki!

---

20 "İmanüha" ilahî buyruğu tefsir metninde sonraki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

{ اُنْتَظِرُوٓا } *"Bekleyin."* Kıyâmet gününü.

{ إِنَّا مُنْتَظِرُونَ } *"Şüphesiz biz de bekliyoruz!"* Size kıyâmet gününde azabın gelişini. Ya da kıyâmet gününden önce.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! "*Bekleyin*." Helakimi. "*Şüphesiz biz de bekliyoruz*." Sizin helakinizi.

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَآ أَمْرُهُمْ إِلَى اللهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾

159- "Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlar yok mu, sen hiçbir şekilde onlardan değilsin. Onların işi ancak Allah'a aittir. Sonunda O, onların yapmış olduklarını kendilerine haber verecektir."

{ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ } *"Dinlerini parça parça edip."* Dinlerini ve babalarının dinlerini terk edenler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onların Misak gününü ikrarı. Eğer âyet "Ferraku" şeklinde okunursa dinlerini parça parça edenler, yani dinlerinde ayrılığa düşenler anlamına gelir.

{ وَكَانُوا شِيَعًا } *"Gruplara ayrılanlar yok mu."* Yahudi, Hıristiyan ve Mecusî fırkaları olan.

{ لَسْتَ مِنْهُمْ } *"Onlardan değilsin."* Onlarla savaştan.

{ فِي شَيْءٍ } *"Hiçbir şekilde."* Bundan sonra Allah Teâlâ onlarla savaşmayı Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e emretti.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: onların tevbe edişleri ve azap görüşleri senin elinde değildir.

{ إِنَّمَآ أَمْرُهُمْ } *"Onların işi ancak aittir."* Bu.

{ إِلَى اللهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ } *"Allah'a. Sonunda O, kendilerine haber verecektir."* Onlara haber verecektir.

{ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ } *"Onların yapmış olduklarını."* Hayır ve şerri.

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١٦٠﴾

160- "Kim (Allah'ın huzuruna) iyilik getirirse, onun on katı kendisinin olur. Kötülük getiren kimse ise ancak onun misli ile ceza görür. Onlar haksızlığa uğratılmazlar."

{ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ } *"Kim (Allah'ın huzuruna) iyilik getirirse."* Tevhid ile birlikte.

{ فَلَهٗ عَشْرُ اَمْثَالِهَا وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ } *"Onun on katı kendisinin olur. Kötülük getiren kimse ise."* Allah Teâlâ'ya ortak koşmakla.

{ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا } *"Ancak onun misli ile ceza görür."* Yani cehennem ateşiyle.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ } *"Onlar haksızlığa uğratılmazlar."* Hasenelerinden/iyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez, seyyielerine/günahlarına da bir şey eklenmez.

قُلْ اِنَّنِيْ هَدٰىنِيْ رَبِّيْٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ دِيْنًا قِيَمًا مِّلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيْفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٦١﴾

161- "De ki: 'Rabbim beni doğru yola, dosdoğru bir dine, İbrahim'in Allah'ı birleyen dinine iletmiştir. İbrahim (Allah'a) ortak koşanlardan değildi.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline, Yahudilere ve Hıristiyanlara.

{ اِنَّنِيْ هَدٰىنِيْ رَبِّيْٓ } *"Rabbim beni iletmiştir."* Rabbim bana diniyle ikramda bulundu, bana insanları davet etmemi emretti. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Rabbim bana insanları ne şekilde davet edeceğimi açıklamıştır.

{ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ دِيْنًا قِيَمًا } *"Doğru yola, dosdoğru bir dine."* Doğru.

{ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ } *"İbrahim'in dinine."* İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dinine.

{ حَنِيفًا } *"Allah'ı birleyen."* Müslüman olarak.

{ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ } *"İbrahim (Allah'a) ortak koşanlardan değildi."* Onların dinlerinde müşriklerle birlikte değildi.

قُلْ اِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾

162- "De ki: 'Benim namazım, ibadetlerim, diriliğim ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّ صَلَاتِي } *"Benim namazım."* Beş vakit namazım.

{ وَنُسُكِي } *"İbadetlerim."* Dinim, haccım, kurbanlığım, ibadetim.

{ وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ } *"Diriliğim ve ölümüm Allah'a aittir."* Dünyada Allah Teâlâ'nın taatinde ve rızasında.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ } *"Âlemlerin Rabbi olan."* Cinlerin ve insanların efendisi.

لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾

163- "O'nun ortağı yoktur. Ben böylece emrolundum: Ben Müslüman olanların ilkiyim."

{ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ } *"O'nun ortağı yoktur. Ben böylece emrolundum: Ben Müslüman olanların ilkiyim."* İbadeti ve tevhidi ihlaslı kılıcı olmakla.

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾

164- "De ki: 'Allah, her şeyin Rabbi iken, O'ndan başka Rab mi arayacağım? Herkes, sadece kendi işlediği günahtan sorumludur. Çünkü hiç kimse başkasının günah yükünü taşımaz. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. O zaman O, size ayrılığa düştüğünüz şeyleri haber verecektir.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَغَيْرَ اللهِ اَبْغِي رَبًّا } *"Allah, O'ndan başka Rab mi arayacağım?"* Rabbe mi ibadet edeceğim?

{ وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ } *"Her şeyin Rabbi iken."* O'nun tarafından yaratılmışken.

{ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ } *"Herkes, günahtan sorumludur."* Günahlardan.

{ اِلَّا عَلَيْهَا } *"Sadece kendi işlediği."* Bunun cezası.

{ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى } *"Çünkü hiç kimse başkasının günah yükünü taşımaz."* Hiçbir taşıyıcı diğerinin günahlarını taşımaz. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hiçbir kimse diğerinin günahıyla sorguya çekilmez. Bir diğer anlam olarak şöyle de denilmiştir: Hiçbir kimse günahsız olarak azap görmez.

Denilmiştir ki gönül hoşnutluğuyla bir yüklenici diğer bir günahı yüklenmez. Ancak zorlama ile yüklenir.

{ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ } *"Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir."* Ölümden sonra.

{ فَيُنَبِّئُكُمْ } *"O zaman O, size haber verecektir."* Size haber verecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ } *"Şeyleri."* Dinde.

{ تَخْتَلِفُونَ } *"Ayrılığa düştüğünüz."* Muhalefet ettiğiniz.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَآئِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَآ اٰتٰيكُمْ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

165- "Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, size verdikleriyle sizi denemek için, kiminizi derece bakımından kiminizden üstün kılan O'dur. Kuşkusuz Rabbin, cezalandırması çok çabuk olandır. Bununla birlikte O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَآئِفَ الْأَرْضِ } *"Sizi yeryüzünün halifeleri yapan."* Yeryüzünde geçmiş ümmetlerin halefi kılan.

{ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ } *"Kiminizi derece bakımından kiminizden üstün kılan O'dur."* Mal ve hizmetkârlarla faziletler bahşeden.

{ لِيَبْلُوَكُمْ } *"Sizi denemek için."* Sizi sınamak için.

{ فِي مَآ اٰتيكُمْ } *"Size verdikleriyle."* Size bahşettiği mal ve hizmetkârlarda.

{ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ } *"Kuşkusuz Rabbin, cezalandırması çok çabuk olandır."* Nankörlük edip şükretmeyen kimseye.

{ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ } *"Bununla birlikte O, çok bağışlayan."* Kusurları görmezden gelicidir.

{ رَحِيمٌ } *"Çok merhametli olandır."* İman eden kimseye.

سورة الْاَعْرَافِ

7- A'RÂF SÛRESİ

Kendisinde A'râf'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkî'dir. Âyet sayısı 206, sözcük sayısı 3.625 ve harf sayısı ise 14.310'dur.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓمٓصٓ ﴿١﴾

1- "Elif, Lâm, Mîm, Sâd."

{ الٓمٓصٓ } *"Elif, Lâm, Mîm, Sâd."* İbn Abbâs kendi isnadıyla A'râf Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: "Ben Allah Teâlâ'yım, en iyisini bilirim ve faziletli kılarım." Kendisiyle yemin edilen bir kasem/yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

كِتَابٌ أُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

2- "Bu, bir kitaptır ki onunla korkutman ve mü'minlere öğüt vermen için sana indirilmiştir. Artık bundan dolayı göğsünde hiç darlık olmasın."

{ كِتَابٌ } *"Bu, bir kitaptır ki."* Bu kitap, yani Kur'an.

{ أُنْزِلَ اِلَيْكَ } *"Sana indirilmiştir."* Cebrail ile sana.

{فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ} *"Artık bundan dolayı göğsünde hiç darlık olmasın."* Kalbine hiçbir kuşku düşmesin.

{مِنْهُ} *"Ondan."* Onun Allah Teâlâ'dan olmadığına dair. Kur'an'dan bir sıkıntı düşmesin. Darlık anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لِتُنْذِرَ بِهِ} *"Onunla korkutman."* İman etmeleri için Mekke ehlini Kur'an ile uyarman.

{وَذِكْرٰى} *"Ve öğüt vermen için."* Öğüt.

{لِلْمُؤْمِنِينَ} *"Mü'minlere."*

اِتَّبِعُوا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3- "Size Rabbiniz tarafından indirilen (Kur'an'a) uyun. O'ndan başka dostların peşinden gitmeyin! Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!"

{اِتَّبِعُوا مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ} *"Size Rabbiniz tarafından indirilen (Kur'an'a) uyun."* Yani Kur'an'ın. Helali helal sayınız, haramını da haram sayınız.

{وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهٖ} *"O'ndan başka peşinden gitmeyin!"* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmeyiniz.

{اَوْلِيَآءَ} *"Dostların."* Putlardan rabbler.

{قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ} *"Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!"* Ne az ne de çok öğüt alıyorsunuz.

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَآءَهَا بَاْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَآئِلُونَ ﴿٤﴾

4- "Biz nice kasaba (halkını) helâk ettik! Azabımız gece vakti veya öğleyin istirahatte iken onlara gelip çattı."

{وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ} "*Nice kasaba (halkını)*." Kasaba ehlinden nicesini.

{اَهْلَكْنَاهَا} *"Biz helâk ettik!"* Kasaba ehlini azaplandırdık.

{ فَجَآءَهَا بَأْسُنَا } *"Azabımız onlara gelip çattı."* Azabımız.

{ بَيَاتًا } *"Gece vakti."* Gece ya da gündüz.

{ اَوْ هُمْ قَآئِلُونَ } *"Veya öğleyin istirahatta iken."* Kaylule uykusunda uyuduklarında.

فَمَا كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَآءَهُمْ بَأْسُنَآ اِلَّآ اَنْ قَالُوٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ٥

5- "Kendilerine azabımız geldiği zaman onların niyazları, 'Biz gerçekten zalim kimselermişiz!' demekten ibaret olmuştur."

{ فَمَا كَانَ دَعْوٰيهُمْ } *"Onların niyazları."* Onların sözleri.

{ اِذْ جَآءَهُمْ بَأْسُنَآ } *"Kendilerine azabımız geldiği zaman."* Onları helakine dair azabımız.

{ اِلَّآ اَنْ قَالُوٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ } *"'Biz gerçekten zalim kimselermişiz!' demekten ibaret olmuştur."* Ortak koşanlardan.

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِينَ ٦

6- "Biz kendilerine peygamber gönderilenlere herhalde soracağız; gönderilen peygamberlere de mutlaka soracağız."

{ فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ } *"Biz kendilerine peygamber gönderilenlere herhalde soracağız."* Resûller. Yani resûllere icabet eden topluluğa.

{ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِينَ } *"Gönderilen peygamberlere de mutlaka soracağız."* Tebliğlerinden.

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ٧

7- "Biz onlara (her şeyi) bilerek haber vereceğiz. Çünkü biz, onların (hallerinden) habersiz değiliz."

{ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ } *"Biz onlara (her şeyi) haber vereceğiz."* Onlara haber vereceğiz.

{ بِعِلْمٍ } *"Bilerek."* Açıklama ile.

{ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ } *"Çünkü biz, onların (hallerinden) habersiz değiliz."* Resûllerin tebliğinden ve kavimlerin verdiği karşılıktan.

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾

8- "O gün (amelleri) tartmak sabittir. Her kimin tartısı ağır gelirse, kurtuluşa erenler onlar olacaktır."

{ وَالْوَزْنُ } *"(Amelleri) tartmak."* Amellerin tartılması.

{ يَوْمَئِذٍ } *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ الْحَقُّ } *"Sabittir."* Adalet ile.

{ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ } *"Her kimin tartısı ağır gelirse."* Mizanda haseneleri.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } *"Kurtuluşa erenler onlar olacaktır."* Azaptan ve hışımdan kurtuluşa erenler.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

9- "Her kimin tartısı hafif gelirse, onlar da âyetlerimizi (inkâr ederek) zulmettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokacaklardır."

{ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ } *"Her kimin tartısı hafif gelirse."* Kimin mizanda haseneleri.

{ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ } *"Onlar da kendilerini ziyana sokacaklardır."* Cezalandırılma ile.

{ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا } *"Âyetlerimizi dolayı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ يَظْلِمُونَ } *"(İnkâr ederek) zulmettiklerinden."* İnkâr etmeleri nedeniyle.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾

10- "Sizi yeryüzünde yerleştirdik ve orada sizin için yaşama imkânları da sağladık. Yine de ne kadar az şükrediyorsunuz!"

{ وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ } *"Sizi yerleştirdik."* Sizi sahip kıldık.

{ فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا } *"Yeryüzünde. Ve orada sizin için sağladık."* Yeryüzünde.

{ مَعَايِشَ } *"Yaşama imkânları da."* Yediğiniz, içtiğiniz ve giydiğiniz şeyler.

{ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ } *"Yine de ne kadar az şükrediyorsunuz!"* Ne az ne de çok şükrediyorsunuz. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Size yaptığı iyilikler konusunda sizin şükrünüz son derece azdır.

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّآ اِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿١١﴾

11- "Sizi yarattık, sonra size şekil verdik ve sonra da meleklere, 'Âdem'e secde edin!' dedik. İblis'ten başkası secde ettiler. O secde edenler içinde bulunmadı."

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ } *"Sizi yarattık."* Sizi Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan ve Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da topraktan.

{ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ } *"Sonra size şekil verdik."* Rahimlerde. Âdem ('aleyhi's-selâm)'a ise Mekke ile Taif arasında suret verdik.

{ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ } *"Ve sonra da meleklere, dedik."* Yeryüzünde idiler.

{ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ } *"Âdem'e secde edin!"* Saygı secdesi.

{ فَسَجَدُوٓا اِلَّآ اِبْلِيسَ } *"İblis'ten başkası secde ettiler."* Onların liderleri.

{ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ } *"O secde edenler içinde bulunmadı."* Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a secde edenlerle birlikte olmadı.

قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ قَالَ اَنَا۠ خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾

12- “(Allah) ‘Ben sana secde etmeyi emretmişken, seni ondan ne alıkoydu?’ dedi. O, ‘Ben Âdem’den daha hayırlıyım; çünkü sen beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.’ dedi.”

{ قَالَ مَا مَنَعَكَ } *“‘(Allah) Seni ondan ne alıkoydu?’ dedi.”* Allah Teâlâ “Ey İblis seni ne alıkoydu?” buyurdu.

{ اَلاَّ تَسْجُدَ } *“Secde etmeyi.”* Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a secde edişten.

{ اِذْ اَمَرْتُكَ } *“Ben sana emretmişken.”* Secdeyi emrettiğimde.

{ قَالَ اَنَا۠ خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ } *“O, ‘Ben Âdem’den daha hayırlıyım; çünkü sen beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.’ dedi.”* Ben ateş kaynaklıyım, Âdem ise çamur kaynaklı. Ateş çamuru yer.

قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾

13- “Allah dedi: ‘Madem öyle, haydi oradan in; çünkü senin orada büyüklük taslamağa hakkın yoktur! Çık git zira artık sen aşağılananlardansın!’”

{ قَالَ } *“Allah dedi.”* Allah Teâlâ İblis’e buyurdu:

{ فَاهْبِطْ مِنْهَا } *“Madem öyle, haydi oradan in.”* Öyleyse gökten in. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Madem öyle, haydi oradan in.” Meleklerin suretinden in.

{ فَمَا يَكُونُ لَكَ } *"Çünkü senin hakkın yoktur!"* Sana yaraşır bir şey değildir.

{ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا } *"Orada büyüklük taslamağa."* Meleklerin suretinde âdemoğluna karşı kendini azametli göstermeye çalışmana.

{ فَاخْرُجْ } *"Çık git."* Meleklerin suretinden çık. Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: "*Çık git.*" Yerden çık.

{ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ } *"Zira artık sen aşağılananlardansın!"* Cezalandırılarak zelillerden oldun.

قَالَ اَنْظِرْنِيٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾

14- "İblis dedi: 'O halde insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana süre ver!'"

{ قَالَ اَنْظِرْنِيٓ } *"İblis dedi: 'O halde bana süre ver!'"* Bana mühlet ver.

{ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ } *"İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar."* Kabirden. İblis (lanetullâhi 'aleyh) ölmemeyi murad etti.

قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٥﴾

15- "Allah, 'Sen süre verilenlerdensin.' dedi."

{ قَالَ } *"Allah, dedi."* Allah Teâlâ ona dedi.

{ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ } *"Sen süre verilenlerdensin."* Surun üfürülmesine kadar mühlet verilenlerdensin.

قَالَ فَبِمَآ اَغْوَيْتَنِي لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾

16- "İblis dedi: 'Mademki beni azdırdın, o halde ben de senin doğru yolunun üzerinde oturacağım.'"

{ قَالَ } *"İblis dedi."* İblis.

{ فَبِمَآ اَغْوَيْتَنِي } *"Mademki beni azdırdın."* Beni hidayetten saptırıp dalalete düşürdüğünden dolayı.

{ لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ } *"O halde ben de oturacağım."* Âdemoğluna karşı.

{ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ } *"Senin doğru yolunun üzerinde."* İslam dininin üstünde.

ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَآئِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾

17- "Sonra onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım; böylece sen onların çoğunu şükredenlerden bulmayacaksın!"

{ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ } *"Sonra onlara önlerinden, sokulacağım."* Ahiret yönünde. Cennetin ve cehennemin, dirilişin ve hesabın olmadığına.

{ وَمِنْ خَلْفِهِمْ } *"Arkalarından."* Dünyanın fani olmadığına. Onlara mal toplamayı, iyiliği kısmayı, cimriliği ve fesadı emrederim.

{ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ } *"Sağlarından."* Din yönünden. Kim hidayet üzerinde ise öyle bir karıştırırım ki sonunda dinden çıkar. Sapıklık üzere ise ona sapıklığı o derece süslerim ki sapıklığı üzere sabit kalsın.

{ وَعَنْ شَمَآئِلِهِمْ } *"Ve sollarından."* Lezzet ve şehvetleri yönünden.

{ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ } *"Böylece sen onların çoğunu bulmayacaksın!"* Onların bütününü.

{ شَاكِرِينَ } *"Şükredenlerden."* Mü'minlerden.

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُمًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

18- "Allah dedi: 'Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Onlardan her kim sana uyarsa, cehennemi bütün sizlerle dolduracağım!'"

{ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا } *"Allah dedi: 'Haydi, oradan çık!'"* Meleklerin suretinden.

{ مَذْؤُمًا } *"Yerilmiş."* Kınanmış olarak.

{ مَدْحُورًا } *"Ve kovulmuş olarak."* Her hayırdan sonuna kadar uzaklaştırılmış olarak.

{ لَمَنْ تَبِعَكَ } *"Her kim sana uyarsa."* O sana itaat ederse.

{ مِنْهُمْ } *"Onlardan."* Cin ve insanlardan.

{ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ اَجْمَعِينَ } *"Cehennemi bütün sizlerle dolduracağım!"* Cinlerin ve insanların kâfirlerinden.

وَيَآ اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٩﴾

19- "Ey Âdem! Sen ve eşin, ikiniz de cennete yerleşin; dilediğiniz yerden yiyin; (yalnız) şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz!"

{ وَيَآ اٰدَمُ اسْكُنْ } *"Ey Âdem! Yerleşin."* İn.

{ اَنْتَ وَزَوْجُكَ } *"Sen ve eşin, ikiniz de."* Havva.

{ الْجَنَّةَ فَكُلَا } *"Cennete. Yiyin."* Cennetten.

{ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا } *"Dilediğiniz yerden."* Ne zaman dilerseniz.

{ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ } *"(Yalnız) şu ağaca yaklaşmayın."* İlim ağacı olan şu ağaçtan yemeyiniz.

{ فَتَكُونَا مِنَ الظّٰلِمِينَ } *"Yoksa zalimlerden olursunuz!"* Kendi nefislerinize zarar verenlerden olursunuz.

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُۥرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰىكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّآ اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾

20- "Şeytan ise gizlenen avret yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi. Dedi ki: 'Rabbinizin bu ağacı yasaklaması, ancak sizlerin iki melek olmamanız veya (cennette) ebedi olarak kalmamanız içindir.'"

{فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ} *"Şeytan ise onlara vesvese verdi."* İblis ağacın yenilmesini.

{لِيُبْدِيَ لَهُمَا} *"Kendilerine göstermek için."* Onlara zâhir etmek için.

{مَا وُۥرِيَ عَنْهُمَا} *"Gizlenen."* Nur libasıyla kendilerine örtülen şeyleri.

{مِنْ سَوْاٰتِهِمَا} *"Avret yerlerini."* O ikisinin avretlerini.

{وَقَالَ} *"Dedi ki."* İblis (lanetullâhi 'aleyh) ikisine.

{مَا نَهٰىكُمَا رَبُّكُمَا} *"Rabbinizin yasaklaması, içindir."* Ey Âdem ve ey Havva.

{عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ} *"Bu ağacı."* Bu ağacın yenilmesinden.

{اِلَّآ اَنْ تَكُونَا} *"Ancak sizlerin olmamanız."* Dönüşmemeniz.

{مَلَكَيْنِ} *"İki melek."* Cennette hayır ve şerri öğrenen.

{اَوْ تَكُونَا} *"Veya olmamanız."* Dönüşmemeniz için.

{مِنَ الْخَالِدِينَ} *"(Cennette) ebedi olarak kalmamanız."* Cennette. Bundan dolayı size bu ağacın yenilmesini yasakladı.

وَقَاسَمَهُمَآ اِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢١﴾

21- "Ve onlara, 'Gerçekten ben, sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim.' diye de yemin etti."

{ وَقَاسَمَهُمَآ } *"Ve onlara, yemin etti."* O ikisine yemin etti.

{ اِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ } *"Gerçekten ben, sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim, diye de."* Size olan yeminimde size nasihat ediciyim. Hiç kuşkusuz o ebedilik ağacıdır.

فَدَلّٰىهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادٰىهُمَا رَبُّهُمَآ اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَكُمَآ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾

22- "Böylece İblis, onları aldattı. Onlar ağacın (meyvesini) tadınca, avret yerleri kendilerine göründü. Üzerlerine üst üste yamayıp örtmeye başladılar. Rableri onlara şöyle nida etti: 'Ben size bu ağacı yasak etmedim mi? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?'"

{ فَدَلّٰىهُمَا } *"Böylece İblis, onları aldattı."* Ağacın tadılmasına.

{ بِغُرُورٍ } *"Gururla."* Bâtıl ile ve yalan ile ta ki ikisi de en sonunda yediler.

{ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ } *"Onlar ağacın (meyvesini) tadınca."* Ağaçtan tadınca.

{ بَدَتْ لَهُمَا } *"Kendilerine göründü."* Kendilerine zâhir oldu.

{ سَوْاٰتُهُمَا } *"Avret yerleri."* Avret yerleri.

{ وَطَفِقَا } *"Başladılar."* Utanmadan dolayı yöneldiler.

{ يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا } *"Üzerlerine üst üste yamayıp örtmeye."* Avret yerlerine yapıştırmaya.

{ مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ } *"Cennet yaprağından."* İncir ağacının yaprağından.

{ وَنَادٰىهُمَا رَبُّهُمَآ } *"Rableri onlara şöyle nida etti:"* Ey Âdem, ey Havva.

{ اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ } *"Ben size bu ağacı yasak etmedim mi?"* Bu ağacın tadılmasını.

{ وَاَقُلْ لَكُمَآ اِنَّ الشَّيْطَانَ } *"Şeytan demedim mi?"* İblis.

{ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ } *"Size apaçık bir düşmandır."* Düşmanlığı açık.

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾

23- "O zaman (Âdem ile Havva), 'Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Sen bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, biz herhalde ziyana uğrayanlardan oluruz.' dediler."

{ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا } *"O zaman (Âdem ile Havva), 'Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik' dediler."* Masiyetimizle kendi kendimize zarar verdik.

{ وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا } *"Sen bizi bağışlamaz."* Bizim kusurumuzdan vazgeçmez isen.

{ وَتَرْحَمْنَا } *"Ve bize acımazsan."* Bize azap etme.

{ لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ } *"Biz herhalde ziyana uğrayanlardan oluruz."* Cezalandırılma ile aldananlardan oluruz.

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ ﴿٢٤﴾

24- "Allah dedi: 'Birbirinize düşman olarak (oradan) inin! Sizin için yeryüzünde belli bir süreye kadar kalmak ve geçinmek vardır.'"

{ قَالَ اهْبِطُوا } *"Allah dedi: '(Oradan) inin!'"* Cennetten ininiz.

{ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ } *"Birbirinize düşman olarak."* Yani Hazret-i Âdem, Havva ('aleyhi's-selâm), yılan ve tavus kuşu.

{ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ } *"Sizin için yeryüzünde kalmak vardır."* Barınak ve mesken.

{ وَمَتَاعٌ } *"Ve geçinmek."* Yaşam.

{ اِلٰى حِينٍ } *"Belli bir süreye kadar."* Ölüme kadar.

قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾

25- "Artık orada yaşar, orada ölür ve oradan diriltilip çıkarılırsınız."

{ قَالَ فِيهَا } *"Artık orada."* Yerde.

{ تَحْيَوْنَ } *"Yaşar."* Yaşar.

{ وَفِيهَا } *"Orada."* Yerde.

{ تَمُوتُونَ وَمِنْهَا } *"Ölür ve oradan."* Yerden.

{ تُخْرَجُونَ } *"Diriltilip çıkarılırsınız."* Kıyâmet gününde.

يَا بَنِيٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Ey Âdemoğulları! Biz size ayıp yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise indirdik. Takva elbisesi (duygusu) ise (bunlardan) daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın âyetlerinden biridir. Belki düşünüp öğüt alırlar!"

{ يَا بَنِيٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ } *"Ey Âdemoğulları! Biz size indirdik."* Sizin için yarattık ve size bahşettik.

{ لِبَاسًا } *"Giysi."* Yani pamuk elbise ve bunun dışındaki yün ve kıldan elbise.

{ يُوَارِي } *"Örtecek."* Örten.

{ سَوْاٰتِكُمْ } *"Ayıp yerlerinizi."* Avretlerinizi.

{ وَرِيشًا } *"Ve süslenecek elbise."* Mal ve meta. Yani ev aleti.

{ وَلِبَاسُ التَّقْوٰى } "*Takva elbisesi (duygusu) ise (bunlardan)*." Tevhid ve iffet elbisesi.

{ ذٰلِكَ } *"Bu."* Yani iffet elbisesi.

{ خَيْرٌ } *"Daha hayırlıdır."* Pamuklu elbiseden.

{ ذٰلِكَ } *"Bu."* Yani pamuklu elbise.

{ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Allah'ın âyetlerinden biridir."* Allah Teâlâ'nın harikulade âyetlerindendir.

{ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ } *"Belki düşünüp öğüt alırlar!"* Ta ki öğüt alsınlar.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (وَرِيشًا) "Mal" demektir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, A'raf Sûresi. Taberî de bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. Taberî, c. 8, s. 148.

b) Taberî Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "'Riyaş' elbise ve yüksek konforlu bir yaşam tarzıdır." Taberî, c. 8, s. 148.

c) İbn Abbâs âyette geçen "libas" sözcüğünden kastın güzelliği kendisinde barındıran giysi ve güzellik olduğu kanaatindedir. Böyle bir görüş İbn Abbâs'ın zekâsını göstermektedir. Zira âyette geçen libastan kastın avret mahallini örten zorunlu giysi olmadığını anlamak biraz derin kavrayışı gerektirmektedir. Bir önceki âyette avret mahallini örten zorunlu elbise geçmişti. (لِبَاسًا يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ) *"Ayıp yerlerinizi örtecek giysi."* Bu durumda bu âyette geçen libasın zaruri giysi olmayacağı açığa çıkmaktadır. Böyle bir tefsir "Rîş" sözcüğünü "Mal" olarak tefsir eden ilk rivayetle de çelişmemektedir. Zira mal da güzel elbiseyi elde etmenin ve müreffeh bir yaşamı sürmenin vesilesidir.

d) Allah Teâlâ kullara olan fazlını kendileri için avretlerini örteceği elbiseler ve günlük yaşamlarını sağlayacakları malları yarattığını beyan etmektedir. (يَا بَنِيٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشًا) *"Ey Âdem oğulları! Biz size ayıp yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise indirdik.'* Bu âyetten İbn Abbâs'ın zaruri elbise ve süslü ve güzel elbise şeklinde bir çıkarsama yaptığını yukarıda belirtmiştik.

e) (وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ) *"Takva elbisesi (duygusu) ise (bunlardan) daha hayırlıdır."* Kendisiyle Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazandığınız, hışmından ve cezasından sakınmak için O'na masiyetten uzaklaşmanız şeklindeki amel-i sâlih elbisesiyle süslenmeniz ise O'na masiyet edişinizden, örneğin; Kâbe'ye ta'zim kastıyla gerçekleştirmiş olduğunuz şu Kâbe'yi çıplak şekilde tavaf etme amelinizden daha hayırlıdır.

f) (ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ) *"Bu, Allah'ın âyetlerinden biridir. Belki düşünüp öğüt alırlar."* Bu zikredilen husus Allah Teâlâ'nın nimetlerindendir. Zira Allah Teâlâ kullarına elbise ve meta nimetiyle ikramda bulunmuştur. Belirtilen bu husus Allah Teâlâ'nın Rubûbiyetine ve Vahdâniyetine delalet eden alametlerdendir. Allah Teâlâ'nın bu nimetleri kulları için varlık sahasına sunmasının nedeni onların bu nimetlerden düşünüp ibret almaları ve bu nedenle de O'na taatte bulunmaları ve masiyetten kaçınmalarıdır.

يَا بَنِيٓ اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَآ اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا اِنَّهٗ يَرٰىكُمْ هُوَ وَقَبِيْلُهٗ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٢٧﴾

27- "Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana- babanızı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için, giysilerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın! Çünkü o ve yandaşları, kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden sizi görürler. Biz şeytanları iman etmeyenlere dostlar yaptık."

{ يَا بَنِيٓ اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ } *"Ey Âdemoğulları! Sizi de aldatmasın!"* Ayağınızı kaydırmasın.

{ الشَّيْطَانُ } *"Şeytan."* İblis bana itaat etmekten.

{ كَمَآ اَخْرَجَ } *"Çıkardığı gibi."* Kaydırdığı gibi.

{ اَبَوَيْكُمْ } *"Ana- babanızı."* Âdem ve Havva ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا } *"Soyarak cennetten."* O ikisinden çıkartarak.

{ لِبَاسَهُمَا } *"Giysilerini."* Nur elbisesini.

{ لِيُرِيَهُمَا } *"Kendilerine göstermek için."* Kendilerine izhar etmek için.

{ سَوْاٰتِهِمَا } *"Ayıp yerlerini."* Avretlerini.

{ اِنَّهٗ } *"Çünkü."* Yani İblis.

{ يَرٰىكُمْ هُوَ وَقَبِيْلُهٗ } *"O ve yandaşları, sizi görürler."* Askerleri.

{ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ } *"Kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden."* Zira sizin göğüsleriniz/sineleriniz onların meskenleridir.

{ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيٰطِيْنَ اَوْلِيَآءَ } *"Biz şeytanları dostlar yaptık."* Yardımcılar.

{ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ } *"İman etmeyenlere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmeyenlere.[2]

[2] Allah Teâlâ bu âyette şeytanın fitnesini ademoğullarına hatırlatmaktadır. Şeytanın kendilerini Allah'a masiyete sürüklensinler diye tavaf esnasında elbiseleri çıkarmaları gerektiği şeklindeki vesvese verişini onlara açıklamaktadır. Allah

وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَآ اٰبَآءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ اَتَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٨﴾

28- "Onlar, ne zaman bir hayâsızlık yapsalar, 'Babalarımızı bu işi yapar bulduk, Allah da bize bunu emretmiştir!' derler. De ki: 'Allah asla hayâsızlığı emretmez. Siz bilmediğiniz bir şeyi, Allah'ın üzerine (atarak) mı söylersiniz?'"

{ وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً } *"Onlar, ne zaman bir hayâsızlık yapsalar."* Bahîre, Sâibe, Vesîle ve Hâm'ı haram kıldılar.

{ قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَآ } *"Bu işi yapar bulduk, derler."* Bunların tahrim kılınışı.

{ اٰبَآءَنَا } *"Babalarımızı."* Dedelerimizi.

{ وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا } *"Allah da bize bunu emretmiştir!"* Bahîre'nin, Vesîle'nin, Sâibe'nin ve Hâm'ın haram kılınışını.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ } *"Allah asla hayâsızlığı emretmez."* Masiyetleri, ekinin ve hayvanların haram kılınışını.

{ اَتَقُوْلُوْنَ } *"Siz mi söylersiniz?"* Hatta söylüyorsunuz.

{ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ } "*Bilmediğiniz bir şeyi, Allah'ın üzerine (atarak).*" Bunu.[3]

Teâlâ şeytanın babaları ve anneleri Âdem ('aleyhi's-selâm) ile Havva ('aleyhi's-selâm)'ı da ağaçtan yemek suretiyle kandırmaya ve ayaklarını kaydırmaya çalıştığını da onlara hatırlatmaktadır. Bu ayartmaca sonucunda Hz. Âdem ('aleyhi's-selâm) ile Hz. Havva ('aleyhi's-selâm) Allah Teâlâ tarafından kendilerini süsledikleri ve avret mahallerini örttükleri elbiselerini yitirdiler. (يَا بَنِيْٓ اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَآ اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَا اِنَّهُ يَرٰيكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ اَوْلِيَآءَ لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ) "*Ey Âdem oğulları! Şeytan, ana- babanızı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için, giysilerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de aldatmasın! Çünkü o ve yandaşları, kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden sizi görürler. Biz şeytanları iman etmeyenlere dostlar yaptık.*"

[3] Âyette geçen (فَاحِشَة) sözcüğü hadd-i zatında müşriklerin kendi kanaatlerince güzel bir davranış olarak gördükleri Kâbe'yi çıplak bir şekilde tavaf etmeleri-

قُلْ اَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَاَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾

29- "De ki: 'Rabbim adaleti emretti. Her namaz sırasında yüzünüzü (Kâbe'ye) çevirin. Dini yalnız O'na tahsis ederek ibadet edin. İlkin sizi yarattığı gibi, yine O'na döneceksiniz.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ } *"Rabbim adaleti emretti."* La ilahe illallah ile tevhidi.

{ وَاَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ } *"Yüzünüzü (Kâbe'ye) çevirin."* Yüzlerinizi kıbleye döndürünüz.

{ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ } *"Her namaz sırasında."* Her namaz esnasında.

{ وَادْعُوهُ } *"İbadet edin."* O'na ibadet ediniz.

{ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } *"Dini yalnız O'na tahsis ederek."* İbadet ve tevhidi O'na özgü kılarak.

{ كَمَا بَدَاَكُمْ } *"İlkin sizi yarattığı gibi."* Misak gününde talihli-bedbaht, arif-münkir, musaddık, mükezzib olarak.

---

dir. Allah Teâlâ işte bu âyette müşriklerin sözde iyilik olarak gördükleri, ancak Allah Teâlâ'nın yasakladığı ahlaksızlığa neden olan temelsiz haclarını açıklamaktadır. (وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَآ اٰبَآءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ) *"Onlar, ne zaman bir hayasızlık yapsalar, babalarımızı bu işi yapar bulduk, Allah da bize bunu emretmiştir, derler. De ki: Allah asla hayasızlığı emretmez. Siz bilmediğiniz bir şeyi, Allah'ın üzerine (atarak) mı söylersiniz?"* Bu âyetlerin hakkında nazil olduğu Kâbe'yi çıplak şekilde tavaf etmeleri işledikleri hayâsızlıklardan birisidir. Onların bu hac türü ve diğer haram kılınan şeyleri babaları tarafından da yerine getirilmekteydi. Onlar bunu babalarından miras olarak almıştır ki, âyet buna açıkça değinmektedir. Şeytan ise babalarının uyguladıkları şeye muhalefeti bir cerime olarak görmelerini kendilerine vahyetmiştir. Daha çirkin olanı şu ki, onlar bu davranışlarının bizzat Allah Teâlâ tarafından emredildiğini ileri sürmekteydiler. Ancak Allah Teâlâ çirkin olan bir şeyi emretmez. Yani Allah Teâlâ kullarına çirkin işler işlemeyi ve kötülüklerde bulunmayı emretmez.

{ تَعُودُونَ } *"Yine O'na döneceksiniz."* Buna.

فَرِيقًا هَدٰى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

30- "O, bir grup insanı doğru yola iletti, bir grubuna ise sapıklık gerçek oldu. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları kendilerine dost edinmişlerdi. Böyle iken onlar doğru yola erdiklerini sanıyorlardı!"

{ فَرِيقًا هَدٰى } *"O, bir grup insanı doğru yola iletti."* Allah Teâlâ onlara marifetle, saadet ile ikramda bulundu. Bunlar sağ ehlidirler.

{ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ } *"Bir grubuna ise gerçek oldu."* Vacip oldu.[4]

{ الضَّلَالَةُ } *"Sapıklık."* Allah Teâlâ onları inkâr edişle, bedbahtlık ile alçalttı. Bunlar sol ehlidirler.

{ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا } *"Çünkü onlar edinmişlerdi."* Buyuruyor ki, Allah Teâlâ onların edindiğini bilmektedir.

{ الشَّيَاطِينَ اَوْلِيَآءَ } *"Şeytanları kendilerine dost."* Rabler.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ } *"Allah'ı bırakıp. Böyle iken onlar sanıyorlardı!"* Sapıklık ehli zannetmektedirler.

{ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ } *"Doğru yola erdiklerini."* Allah'ın dini ile.[5]

---

[4] "*Aleyhim*" ilahî buyruğu tefsir metninde sonraki bölümde geçmesine rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

[5] a) Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın "*İlk önce sizi yarattığı gibi, yine O'na döneceksiniz. Bir kısmını hidayete erdirdi. Bir kısmına da sapıklık hak oldu.*" âyeti hakkında şöyle dediğini nakleder: "Allah Teâlâ âdemoğlunu ilk önce mü'min ve kâfir olarak yaratmıştır. Nitekim O (هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) *'Sizi yaratan O'dur. Böyle iken sizden kiminiz inkâr etmekte, kiminiz ise inanmaktadır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.'* (64/et-Teğâbün, 2) buyurmuştur. Sonra onları nasıl ilk önce mü'min ve kâfir olarak yaratmışsa, kıyâmet günü öylece döndürecektir." Taberî, c. 8, s. 156.
b) İlk yaratılışta Allah Teâlâ bir bölümünüzü hidayet diğer bir bölümünüzü ise sapıklık üzere ayırt edip yarattığı gibi kıyâmet gününde de O'nun huzuruna böylece ayırt edilmiş olarak döneceksiniz. Bir bölümünü Allah azze ve celle

يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

31- "Ey Âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin. Yiyin, için, ama israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez."

{يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ} *"Ey Âdemoğulları! Süslerinizi (elbiselerinizi) giyin."* Giysilerinizi giyininiz.

{عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ} *"Her namaz sırasında."* Her namaz esnasında ve tavaf esnasında.

{وَكُلُوا} *"Yiyin."* Et ve et yağından.

{وَاشْرَبُوا} *"İçin."* Sütten.

{وَلَا تُسْرِفُوا} *"Ama israf etmeyin."* Tertemiz olan rızık, et ve et yağı gibi şeyleri haram kılmayınız.

{اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ} *"Çünkü Allah israf edenleri sevmez."* Helalden harama haddi aşanları sevmez.[6]

---

dünya saadetine ulaşmayı sağlayan dosdoğru yola girme hususunda muvaffak kılarken diğer bir bölümünü ise dosdoğru yoldan sapma ile sapıklığa düşürdü. Dünya ve ahirette bedbaht kişiler olmanıza neden olan eğri eğri yollara girdiler.

c) (اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ اللهِ) "*Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları kendilerine dost edinmişlerdi.*" Yani bunlar apaçık dosdoğru yoldan saptılar. Zira Allah Teâlâ'dan başkasına dayanıp güvendiler, sığındılar. Hidayet, yardım ve başarıyı elde etme hususunda cin ve insan şeytanlara dayandılar. Kendileri için türlü türlü ibadetler ortaya koydular. İbadet teşrîî ise sadece Allah Teâlâ'ya ait bir haktır.

d) (وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ) "*Böyle iken onlar doğru yola erdiklerini sanıyorlardı!*' Ancak ilginç olan şu ki, onlar bu davranışlarıyla hidayet üzere olduklarını sanıyorlardı. Yani dosdoğru yol üzere oldukları kanaatinde ve düşüncesinde idiler. Bunun nedeni; şeytanın kendilerine sahip oldukları bâtıl inançlarını süsleyip doğru göstermesi ve aziz İslam dininin çağrısı hakkında kuşkular yaymasıdır.

6 a) İmam Müslim, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demektedir: "Kadın, çıplak olarak Beyt'i tavaf eder; bu arada kendisiyle tavaf

edebileceği bir elbiseyi ödünç olarak kim verebilir, diye seslenir ve aldığı bu elbiseyi ferci üzerine koyar ve şöyle dermiş: 'Bugün onun bir kısmı yahut tamamı görünüyor olabilir. Ama ben ondan görünen kısmını kimseye helal kılmıyorum.' Bunun üzerine (يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) '*Ey âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*' âyeti nazil oldu." Müslim, Kitabü't-Tefsir, "Zinetinizi alın" âyeti bâbı, 3028 nolu hadis. Bu haberi Neseî, Hâkim, Beyhakî ve Taberî de rivayet etmiştir. Hâkim rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu da belirtmiştir. Neseî, 'Kitabü'l-Hac' '*Ey âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*' Bâbı, c. 5, s. 233 ve 234; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 319, Kitabü't-Tefsir, Araf Sûresi; es-*Sünenü'l-Kübrâ*, Kitabü's-Salat, 'Avret yerlerini örtmenin vacip oluşu' bâbı, c. 8, s. 55; Taberî, c. 8, s. 160.

b) İmam Dârekutnî, Meymun ibn Mihran kanalıyla İbn Abbâs'tan (يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) "*Ey Âdem oğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*" ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Bu âyet, ayakkabılarla namaz kılmanın caiz olduğunu gösteriyor. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ayakkabılarıyla namaz kılarken ayakkabılarını çıkardı. Bunun üzerine sahabeler de aynısını yaparak ayakkabılarını çıkarmışlardı. Namaz bitince Hz. Peygamber 'Niçin ayakkabılarınızı çıkardınız?' diye sormuştu. Onlar da 'Sizin ayakkabılarınızı çıkardığınızı gördük de onun için çıkardık' demişlerdi." Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Cebrail ('aleyhi's-selâm) bana gelerek onlara kanın yapışmış olduğunu bildirdiği için onları çıkardım.' dedi." *Sünen-ü Dârekutnî*, Kitabü's-Salat, c. 1, s. 399. Bu haber kabul edinilebilecek bir haber değildir. Zira haberin senedinde metruk olan Sâlih ibn Beyan es-Sahilî ile Furat ibn Saib el-Cezerî bulunmaktadır. İbn Hacer Sâlih ibn Beyan hakkında Ukaylî'den şöyle rivayet etmektedir: "Münker hadisleri rivayet eder. Hadislerinde çoğunlukla yanılgı hakimdir. Müsteğfirî ise onun tuhaf tuhaf şeyler naklettiğini ve aktardığı hadislerde hep tek kaldığını söyler. İmam Buhârî Furat ibn Saib'in münkerü'l-hadis olduğunu belirtir. Neseî ise hadislerinin terk edilmiş olduğunu belirtir. Bu iki şahıs hakkında İbn Hacer'in değerlendirmeleri için bkz. *Lisanü'l-Mizan*, c. 3, s. 166, 674 nolu madde; c. 4, s. 430, 1314 nolu madde.

c) İmam Müslim'in rivayetinden anlıyoruz ki, Câhiliye döneminde kadınlar çıplak bir şekilde Kâbe'yi tavaf etmekteydiler. Böyle bir davranışın gerekçesini Taberî'nin Katâde'den rivayet ettiği şu haber göstermektedir: "Yemen ehlinden bir kabile bulunuyordu. Bu kabileden birisi hac ve umre etmek amacıyla geldiğinde şöyle derdi: 'İçinde günah işleyip kirlendiğim bir elbise ile tavaf etmem yakışık almaz.' Bu amaçla 'Kim bana bir peştamal ödünç olarak verebilir' derdi. Buna güç yetirebilirse ne ala! Aksi takdirde çıplak olarak Kâbe'yi tavaf ederdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu konuda (يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) '*Ey Âdem oğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*' ilahî buyruğunu indirdi." Taberî, c. 8, s. 161. Taberî, Câhiliye döneminin uygulaması ile ilgili olarak Zührî'den şu haberi aktarır: "Hımslı olanlar hariç ki, bun-

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِيٓ اَخْرَجَ لِعِبَادِهٖ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

32- "De ki: 'Allah'ın, kulları için çıkarmış olduğu süsleri ve güzel rızıkları kim haram kıldı?' De ki: 'Bunlar, dünya hayatında mü'minler içindir, kıyâmet gününde de yalnız onlara ait olacaktır.' Biz bilen bir toplum için, âyetlerimizi böylece açıklarız."

---

lar Kureyşliler ev anlaşmalılarıdır, Arap kabileleri Kâbe'yi ancak çıplak olarak tavaf edebilmekteydiler. Hımslılardan başka bir Arap Mekke'ye geldiğinde elbisesini bırakır ve Hımslıların elbisesinde tavaf ederdi. Hımslı olmayanların kendi elbiseleriyle Kâbe'yi tavaf etmeleri helal değildi. Eğer kendisine ödünç elbise verecek bir Hımslı bulamazsa elbisesini soyar ve çıplak bir şekilde tavaf ederdi. Kendi elbisesiyle tavaf ederse tavafını bitirdikten sonra elbisesini atar ve bu elbiseyi kendisine haram kılardı. Bundan dolayı Allah azze ve celle (يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) '*Ey âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*' buyruğunu indirdi." Taberî, c. 8, s. 169. Bu rivayetler ışığında uygulamanın sadece kadınlara özel olmadığını görmekteyiz. Bu uygulama hem erkekler hem kadınlar için geçerlidir. Mekkeliler ve Araplar bunu Kâbe'ye ve Harem bölgesine ta'zim amacıyla yerine getirmekteydiler. Kanaatlerine göre; içinde Allah'a isyan ettikleri elbiselerle Kâbe'yi tavaf etmeleri yaraşır bir davranış değildir. Kendi elbiseleriyle tavaf edecek olurlarsa bu elbiseleri bundan sonra giymeyi haram sayarlardı. Mekke ehlinin giyindiği elbiseleri Allah'ın evinin komşuları olmaları nedeniyle temiz olarak kabul ederlerdi.

d) Allah Teâlâ'nın (يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ) "*Ey âdemoğulları! Her namaz sırasında süslerinizi (elbiselerinizi) giyin.*" buyruğu mescidlere giriş anında avretleri örtmeyi ve hac esnasında örtüleri çıkarmamayı kasdetmektedir. Sebeb-i nüzûlde belirtilen bu elbiselerin içinde günahlar işlenildiği nedeniyle kirli olduğu ve bundan ötürü de bu elbiselerle hac edilemeyeceği şeklindeki bir düşünceyi bertaraf etmektedir. Âyet hem setr-i avreti yerine getiren zaruri giysiyi hem de güzel giysiyi kapsamaktadır.

e) Taberî, Tâvus kanalıyla İbn Abbâs'tan Yüce Allah'ın "*Yiyin, için, israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.*" buyruğu ile ilgili olarak şöyle rivayet etmektedir: "Allah azze ve celle israf veya büyüklenme söz konusu olmadığı sürece yeme ve içmeyi helal kılmaktadır." Taberî, c. 8, s. 162. Bu haberin isnadı sahih ve muttasıldır.

f) İmam Buhârî muallak olarak İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "İki şey; israfa kaçmadıkça ve kibirlenmedikçe helaldan her istediğini ye, her istediğini giy." Buhârî, Kitabü'l-Libas, 1. bâb; *Fethü'l-Bâri*, c. 10, s. 253.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed! Mekke ehline.

{ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللهِ } *"Allah'ın, süsleri kim haram kıldı?"* Hac günlerinde, Harem ve tavaf günlerinde elbise giyinmeyi.

{ الَّتِي اَخْرَجَ } *"Çıkarmış olduğu."* Yarattığı zineti/süsü.

{ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ } *"Kulları için ve güzel rızıkları."* Et ve et yağını. Araplar Câhiliye döneminde kendi kendilerine hac günlerinde et ve et yağını haram kılıyorlardı. Erkekler gündüz Harem'e girerlerdi, kadınlar ise geceleyin çıplak olarak Harem'e girerler, bu şekilde çıplak olarak tavaf ederlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ bunu yasakladı.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ هِيَ } *"Bunlar."* Yani tertemiz rızıklar.

{ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } *"Dünya hayatında mü'minler içindir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler içindir.

{ خَالِصَةً } *"Yalnız onlara ait olacaktır."* Özgüdür.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ } *"Kıyâmet gününde de."* Dünya hayatında bu konuda fâcir ve günahkâr ortaktırlar. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ كَذٰلِكَ } *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ } *"Âyetlerimizi açıklarız."* Kur'an'ı helal ve haramla açıklarız.

{ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ } *"Biz bilen bir toplum için."* Bunun Allah Teâlâ'dan olduğunu tasdik eyleyen.[7]

---

[7] a) Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ) "*De ki: Bunlar, dünya hayatında iman edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlaradır.*" ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Müslümanlar temiz rızıklar konusunda müşriklerle ortaktırlar. Dünyanın temiz rızıklarından yer, seçkin elbiselerinden giyinir ve sâlih hanımlarla nikahlanırlar. Kıyâmet gününde de temiz şeyler sadece onlara özgüdür." Taberî, c. 8, s. 164. Bu haber muttasıl ve hasendir.
b) İbn Abbâs "tayyibât" sözcüğünü örneklemek suretiyle tefsir etmiştir.

قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

33- "De ki: 'Benim Rabbim, ancak açık ya da gizli bütün hayasızlıkları, günah işlemeyi, haksız yere saldırıyı, hakkında hiçbir kanıt indirmediği şeyleri Allah'a ortak koşmanızı ve bilmediğiniz şeyleri Allah'a isnat etmenizi haram kılmıştır.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ } *"Benim Rabbim, ancak bütün hayâsızlıkları, haram kılmıştır."* Zina.

{ مَا ظَهَرَ مِنْهَا } *"Açık."* Yani açık zinayı.

{ وَمَا بَطَنَ } *"Ya da gizli."* Yani gizli zinayı ki bu da dost tutmadır.

{ وَالْاِثْمَ } *"Günah işlemeyi."* Şairin dediği gibi *"İsm"* sözcüğü içki anlamındadır.

"Ben, ismi (şarabı) içtim, ta ki aklım kayboluncaya kadar.
İşte ism (şarap) bu şekilde akılları alıp götürür.
Açıkça içerim ismi (şarabı) büyük kâselerle,
Ve sen miski aramızda elden ele dolaşır görürsün."

{ وَالْبَغْيَ } *"Saldırıyı."* Tecavüzde bulunmayı.

{ بِغَيْرِ الْحَقِّ } *"Haksız yere."* Haksızca.

{ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا } *"Hakkında hiçbir kanıt indirmediği şeyleri Allah'a ortak koşmanızı."* Kitap ve hüccete/kanıta dayanmayan.

{ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ } *"Ve bilmediğiniz şeyleri Allah'a isnat etmenizi."* Bu ekinin ve hayvanların, tertemiz şeylerin ve giysinin haram kılınması.

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler."

{ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ } *"Her ümmetin vardır."* Her din ehlinin vardır.

{ اَجَلٌ } *"Bir eceli."* Helakinin vakti.

{ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ } *"Ecelleri gelince."* Helak ediliş vakitleri gelince.

{ لَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً } *"Ne bir an geri kalırlar."* Ecelin ardından bir göz açıp kapaması kadar dahi bırakılmazlar.

{ وَّلَا يَسْتَقْدِمُونَ } *"Ne de bir an ileri gidebilirler."* Ecelden öncede bir göz açıp kapaması kadar dahi helak edilmezler.

يَا بَنِيٓ اٰدَمَ اِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِي فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Ey Âdemoğulları! Size içinizden âyetlerimi anlatacak elçiler gelince, her kim sakınır ve kendini iyileştirirse, onlar için korku yoktur ve onlar üzülmezler de."

{ يَا بَنِيٓ اٰدَمَ اِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ } *"Ey Âdemoğulları! Size gelince."* Size geldiğinde.

{ رُسُلٌ مِّنْكُمْ } *"İçinizden elçiler."* Sizin gibi insanlar.

{ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ } *"Anlatacak."* Size kıraat edecek.

{ اٰيَاتِي } *"Âyetlerimi."* Emir ve nehyi.

{ فَمَنِ اتَّقٰى } *"Her kim sakınır."* Kitab'a ve elçilere.

{ وَاَصْلَحَ } *"Ve kendini iyileştirirse."* Kendisi ile Rabbi arasındaki konularda.

{ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ } *"Onlar için korku yoktur."* Azap bakımından.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ } *"Ve onlar üzülmezler de."* Cennete gitme yönünden.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Âyetlerimizi yalan sayıp, onlara karşı büyüklük taslayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Âyetlerimizi yalan sayıp."* Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{ وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَآ } *"Onlara karşı büyüklük taslayanlara gelince."* Ona iman etmekten.

{ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ } *"Onlar cehennemliktir."* Cehennem ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } *"Ve orada sürekli olarak kalacaklardır."* Sürekli-dirler, ölmezler ve cehennemden çıkartılmazlar.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ اُولٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوٓا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- "Allah hakkında yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Onların kitaptaki payları ne ise, kendilerine erişir. Sonunda onlara canlarını alacak olan elçi meleklerimiz gelince, 'Allah'tan başka, tapmakta olduklarınız nerededir?' derler. Onlar, 'Bizi bırakıp kayboldular!' derler. Böylece onlar, kendilerinin inkârcı olduklarına tanıklık ederler."

{ فَمَنْ اَظْلَمُ } *"Daha zalim kim olabilir?"* Allah Teâlâ'ya karşı daha cüretkâr ve daha azgın.

{ مِمَّنِ افْتَرٰى } *"Uydurandan."* Yalan düzenden.

{ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ } *"Allah hakkında yalan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan."* Hazret-i Muhamed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayan.

{ اُولٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ } *"Onların kitaptaki payları ne ise, kendilerine erişir."* Kitap'ta onlara vadedilen yüzlerin kararması, gözlerin korkudan gömgök oluşu onlara ulaşacaktır. Onlara mühlet ver ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا } *"Sonunda onlara elçi meleklerimiz gelince."* Yani ölüm meleği ve yardımcıları.

{ يَتَوَفَّوْنَهُمْ } *"Canlarını alacak olan."* Ruhlarını kabzederler.

{ قَالُوٓا } *"Derler."* Ruhlarının kabzedilişi anında.

{ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ } *"Tapmakta olduklarınız neredir?"* İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ } *"Allah'tan başka."* Sizi bize karşı koruyacak.

{ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا } *"Onlar, 'Bizi bırakıp kayboldular!' derler."* Bize karşı kendi kendileriyle meşguldürler.

{ وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ } *"Böylece onlar, kendilerinin inkârcı olduklarına tanıklık ederler."* Dünyada Allah Teâlâ'yı ve Resûlünü inkârcı olduklarına.

قَالَ ادْخُلُوا فِيٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَعَنَتْ اُخْتَهَا حَتّٰٓى اِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ اُخْرٰيهُمْ لِاُولٰيهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ اَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

38- "(Allah onlara) diyecek: 'Sizden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçen ümmetler arasında siz de ateşe girin!' Her ne zaman

bir ümmet (ateşe) girse, (yoldan çıkardığı) dindaşına lanet eder. Sonunda hepsi orada bir araya toplanıp buluşunca, en sonrakiler öncekiler için, 'Ey Rabbimiz! İşte bizi bunlar yoldan çıkarmışlardı. Sen de onlara ateş azabını iki kat yap.' der. O da, 'Hepiniz için azap iki kattır. Fakat siz (bunu) bilmezsiniz.' der."

{ قَالَ } *"(Allah onlara) diyecek."* Allah Teâlâ onlara diyecek.

{ ادْخُلُوا } *"Siz de girin!"* Ateşe.

{ فِيٓ اُمَمٍ } *"Ümmetler arasında."* Ümmetlerle birlikte.

{ قَدْ خَلَتْ } *"Gelip geçen."* Geçmiş bulunan.

{ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ } *"Sizden önce cinlerden ve insanlardan."* Cinlerin ve insanların kâfirlerinden.

{ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ } *"Ateşe. Her ne zaman bir ümmet (ateşe) girse."* Din ehli.

{ لَعَنَتْ اُخْتَهَا } *"(Yoldan çıkardığı) dindaşına lanet eder."* Kendisinden önce cehennem ateşine girmiş olana bedduada bulunur.

{ حَتّٰٓى اِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا } *"Sonunda orada bir araya toplanıp buluşunca."* Cehennem ateşinde toplanınca.

{ جَمِيعًا } *"Hepsi."* Sırasıyla.

{ قَالَتْ اُخْرٰيهُمْ } *"En sonrakiler der."* Ümmetlerin en sonuncusu.

{ لِاُولٰيهُمْ } *"Öncekiler için."* Ümmetlerin ilki için.

{ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ } *"Ey Rabbimiz! İşte bunlar."* Yani reislerimiz.

{ اَضَلُّونَا } *"Bizi yoldan çıkarmışlardı."* Senin dininden ve sana taatten.

{ فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ } *"Sen de onlara ateş azabını iki kat yap."* Bizim azabımızın iki katı onlara azap et.

{ قَالَ } *"O da, der."* Allah Teâlâ onlara dedi.

{ لِكُلٍّ } *"Hepiniz için."* Onlardan her birisi için vardır.

{ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ } *"Azap iki kattır. Fakat siz (bunu) bilmezsiniz."* Bunu. Azabınızın şiddetini.

وَقَالَتْ أُولٰيهُمْ لِأُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾

39- "O zaman öncekiler sonrakilere şöyle derler: 'Sizin bizim üzerimizde bir üstünlüğünüz yokmuş! (Neye azabımız iki kat olsun!)' Haydi yapmış olduklarınızdan dolayı azabı tadın!"

{ وَقَالَتْ أُولٰيهُمْ } "*O zaman öncekiler şöyle derler.*" Ümmetlerin ilki.

{ لِأُخْرٰيهُمْ } *"Sonrakilere."* Ümmetlerin en sonuncusuna.

{ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ } "*Sizin bizim üzerimizde bir üstünlüğünüz yokmuş! (Neye azabımız iki kat olsun!).*" Azabımızın kat kat olması nedenmiş. Sizler de bizim inkâr ettiğimiz gibi inkâr ettiniz. Bizim ibadet ettiğimiz gibi sizler Allah Teâlâ'nın dışındakilere ibadet ettiniz.

{ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ } *"Haydi yapmış olduklarınızdan dolayı azabı tadın!"* Dünya hayatında dile getirdiğiniz ve işlemiş olduğunuz şirk koşmadan dolayı.

اِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ اَبْوَابُ السَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾

40- "Âyetlerimizi yalan sayıp, onlara karşı büyüklük taslayanlar yok mu; işte onlara gök kapıları açılmaz, onlar deve iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler! İşte biz, günahkârları böyle cezalandırırız!"

{ اِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Âyetlerimizi yalan sayıp."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayanlar.

{ وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا } *"Onlara karşı büyüklük taslayanlar yok mu."* O'ndan ve O'na iman etmekten büyüklenenler.

{ لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ اَبْوَابُ السَّمَآءِ } *"İşte onlara gök kapıları açılmaz."* Amellerinin yücelmesi içindir. Ruhlarının yücelmesi için değil.

{ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ } *"Onlar deve iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler!"* Nasıl ki deve, ipin kendisinden geçtiği iğnenin deliğinden geçemeyeceği gibi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Deve iğnenin deliğine girinceye kadar. Bir diğer yorum olarak da şöyle denilmiştir: kendisiyle gemilerin bağlandığı gemi ipi iğnenin deliğinden geçinceye kadar.

{ وَكَذٰلِكَ } *"İşte biz."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ } *"Günahkârları böyle cezalandırırız!"* Müşrikleri.

لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِينَ ﴿٤١﴾

41- "Onlar için cehennemde (altlarında) döşekler, üstlerinde (yorgan gibi) örtüler vardır. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız!"

{ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ } *"Onlar için cehennemde (altlarında) döşekler, vardır."* Ateşten sergiler.

{ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ } *"Üstlerinde (yorgan gibi) örtüler."* Ateşten örtüler vardır.

{ وَكَذٰلِكَ } *"İşte."* Bu şekilde.

{ نَجْزِي الظّٰلِمِينَ } *"Biz zalimleri böyle cezalandırırız!"* Müşrikleri.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾

42- "İman edip, iyi işler yapanlara gelince: Biz onlardan hiçbirine gücünün yeteceğinden başkasını yüklemeyiz, işte onlar cennetliktir, orada sürekli olarak kalacaklardır."

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip, gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"İyi işler yapanlara."* Kendileriyle Rableri arasında.

{لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا} *"Biz onlardan hiçbirine yüklemeyiz."* Zorluğu.

{اِلَّا وُسْعَهَا} *"Gücünün yeteceğinden başkasını."* Ancak takati ölçüsünde.

{اُولٰٓئِكَ} *"İşte onlar."* Yani mü'minler.

{اَصْحَابُ الْجَنَّةِ} *"Cennetliktir."* Cennet ehlidir.

{هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} *"Orada sürekli olarak kalacaklardır."* Sürekli kalıcıdırlar, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَآ اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوٓا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Biz (orada) onların göğüslerinde kinden ne varsa söküp atarız. Onların (köşklerinin) altından ırmaklar akar. Onlar, 'Allah'a hamdolsun ki bizi bu (nimetlere) eriştirdi. Allah bizi doğru yola ulaştırmasaydı, biz doğru yola eremezdik. Rabbimizin elçileri bize gerçek sözü getirmişlerdir.' derler. Onlara, 'İşte işlemiş olduğunuz amellerinizden dolayı mirasçısı olduğunuz cennet budur!' diye seslenilir."

{وَنَزَعْنَا} *"Biz (orada) söküp atarız."* Çıkardık.

{مَا فِي صُدُورِهِمْ} *"Onların göğüslerinde ne varsa."* Kalplerinde.

{ مِنْ غِلّ } *"Kinden."* Dünyadaki buğz, kıskançlık ve düşmanlık.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ } *"Onların (köşklerinin) altından akar."* Ahirette meskenlerinin ve sergilerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارُ } *"Irmaklar."* İçki, su, bal ve süt nehirleri.

{ وَقَالُوا } *"Onlar, derler."* Kendi evlerine varınca derler. Hayat pınarına varınca anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الْحَمْدُ لِلّٰهِ } *"Allah'a hamdolsun ki."* Şükür ve lütuf Allah Teâlâ'ya aittir.

{ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا } *"Bizi bu (nimetlere) eriştirdi."* Menzil ve pınara.

{ وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَآ اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ } *"Allah bizi doğru yola ulaştırmasaydı, biz doğru yola eremezdik."* Ona. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ'nın imanla kerametini görünce "*El-Hamdü lillah.*" "*Eş-şükrü ve'l-minnetü lillahillezi hedana li-haza'd-Dini Dini'l-İslami. Ve ma künna li-nehtediye li-dini'l-İslami levla en hedanallahü li-dinih.*" derler (Övgü, şükür ve minnet Allah Teâlâ'yadır. Zira O, bizi bu dine İslam dinine hidayet etti. Allah Teâlâ kendi dinine bizi ulaştırmasaydı biz elbette İslam dinine ulaşamazdık.)

{ لَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ } *"Rabbimizin elçileri bize gerçek sözü getirmişlerdir."* Sevabı ve kerameti müjdelemekle.

{ وَنُودُوٓا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُورِثْتُمُوهَا } *"Onlara, 'İşte mirasçısı olduğunuz cennet budur!' diye seslenilir."* Sizlere bunlar bahşedilmiştir.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } *"İşlemiş olduğunuz amellerinizden dolayı."* Dünyada dile getirmiş olduğunuz hayırlar nedeniyle.

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾

44- "Cennet ehli cehennem ehline, 'Biz, Rabbimizin bize vadettiğinin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size vadettiğinin gerçek olduğunu gördünüz mü?' diye seslenir. Onlar, 'Evet!' derler ve içlerinden bir münadi, 'Allah'ın lâneti zalimlerin üzerine olsun!' diye seslenir."

{ وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا } "*Cennet ehli cehennem ehline, Biz, Rabbimizin bize vadettiğinin ... gördük diye seslenilir.*" diye seslenir.

{ حَقًّا } "*Gerçek olduğunu.*" Sevap ve kerametin.

{ فَهَلْ وَجَدْتُمْ } *"Siz de gördünüz mü?"* Gerçekleşen doğru olduğunu.

{ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ } *"Rabbinizin size vadettiğinin."* Ey cehennem ehli!

{ حَقًّا } *"Gerçek olduğunu."* Azap ve alçaltma.

{ قَالُوا نَعَمْ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ } *"Onlar, 'Evet!' derler ve içlerinden bir münadi, diye seslenir."* Cennet ehli ve cehennem ehli arasında bir münadi nida eder.

{ اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ } *"Allah'ın laneti olsun!"* Allah Teâlâ'nın azabı.

{ عَلَى الظّٰلِمِينَ } *"Zalimlerin üzerine."* Kâfirlerin üzerine.

اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Onlar, Allah'ın yolundan alıkoyan ve onu eğip bükmek isteyen (zalimlerdir). Onlar ahireti de inkâr edenlerdir."

{ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ } *"Onlar, Allah'ın yolundan alıkoyan (zalimlerdir)."* İnsanları Allah Teâlâ'nın dininden ve O'na taatten engellemeye çalışırlar.

{ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا } *"Ve onu eğip bükmek isteyen."* Değiştirilmiş olmasını isterler.

{وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ} *"Onlar ahireti de."* Ölümden sonra dirilişi de.

{كَافِرُونَ} *"İnkâr edenlerdir."* İnkâr edicilerdir.

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمٰيهُمْ وَنَادَوْا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾

46- "Bunlardan her ikisinin arasında bir perde vardır. A'râf üzerinde de her iki grubu simalarından tanıyacak olan birtakım erkekler vardır. Onlar cennet halkına, 'Selâmun aleykum (Size selâm olsun!)' diye seslenirler. Bunlar henüz cennete girmemiş, fakat oraya girmeyi uman kimselerdir."

{وَبَيْنَهُمَا} *"Bunlardan her ikisinin arasında vardır."* Cennet ile cehennem arasında.

{حِجَابٌ} *"Bir perde."* Surlar vardır.

{وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ} *"A'râf üzerinde de birtakım erkekler vardır."* Surların (yüksek binaların) üzerinde bir takım erkekler vardır. Bunlar iyilikleri ile kötülükleri birbirine eşit olan bir topluluktur.

{يَعْرِفُونَ كُلًّا} *"Her iki grubu tanıyacak olan."* Cennete giren ve cehenneme giren her iki fırkayı da tanırlar.

{بِسِيمٰيهُمْ} *"Onlar simalarından."* Cehenneme gireni yüzünün kara oluşundan ve yüzünün gömgök olmasından, cennete gireni ise yüzün aklığından ve ayağının berraklığından.

{وَنَادَوْا} *"Diye seslenirler."* Yani surlar ehli.

{اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ} "*Cennet halkına, Selâmun aleykum (Size selâm olsun!).*" Ey cennet ehli.

{لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ} *"Bunlar henüz cennete girmemiş. Fakat oraya girmeyi uman kimselerdir."* Girişte. Yani A'râf ashabı.

وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَآءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

47- "Ancak, bakışları cehennem halkı tarafına çevrildiği zaman da, 'Ey Rabbimiz! Bizi şu zalim toplulukla birlikte bulundurma!' derler."

{وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ} *"Ancak, bakışları çevrildiği zaman da."* Baktıklarında.

{تِلْقَآءَ أَصْحَابِ النَّارِ} *"Cehennem halkı tarafına."* Cehennem ehlinin yönüne.

{قَالُوا رَبَّنَا} *"Ey Rabbimiz! Derler."* Ey Rabbimiz.

{لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ} *"Bizi şu zalim toplulukla birlikte bulundurma!"* Ateşte kâfirlerle birlikte kılma.

وَنَادَىٰٓ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَآ أَغْنَىٰ عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾

48- "A'râf halkı, simalarından tanıdıkları birtakım adamlara seslenerek derler ki: 'Zenginliğiniz ve büyüklük taslamanız, size burada hiçbir yarar sağlamamış!'"

{وَنَادَىٰٓ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا} *"A'râf halkı, birtakım adamlara seslenerek."* Kâfirlerden.

{يَعْرِفُونَهُمْ} *"Tanıdıkları."* Cehennem ehline ateşe girişlerinden önce.

{بِسِيمَاهُمْ} *"Simalarından."* Yüzlerinin kara oluşu ve gözlerinin gömgök oluşuyla.

{قَالُوا} *"Derler ki."* Ey Velid ibn Muğire, ey Ebû Cehil ibn Hişam, ey Ümeyye ibn Halef, ey Ubeyy ibn Halef el-Cumahî, ey Esved ibn Abdülmuttalib ve ey diğer liderler!

{مَآ اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ} *"Zenginliğiniz size burada hiçbir yarar sağlamamış!"* Mal ve hizmetkârlarınız.

{وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ} *"Ve büyüklük taslamanız."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten büyüklenmenizle.

اَهٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ اَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Allah'ın, kendilerini hiçbir nimete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı? (Sonunda onlara), 'Siz de girin cennete; artık size ne korku vardır, ne de üzüleceksiniz!' (denir)."

Ardından cennet ashabına bakarlar. Cennette Selman-ı Fârisî'yi, Suheyb'i, Ammâr'ı ve diğer zayıfları ve fakirleri görürler ve şöyle derler;

{اَهٰٓؤُلَآءِ} *"Bunlar mıydı?"* Zayıflar mıydı?

{الَّذِينَ اَقْسَمْتُمْ} *"Yemin ettiğiniz kimseler."* Dünyada ey kâfirler topluluğu yemin ettiniz.

{لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ} *"Allah'ın, kendilerini hiçbir nimete erdirmeyeceğine dair."* Allah Teâlâ onları cennete sokmayacak diye. İstememenize rağmen muhakkak onlar cennete girdiler. Ardından Allah Teâlâ A'râf ashabına şöyle der:

{اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ} *"(Sonunda onlara), Siz de girin cennete; artık size ne korku vardır, ne de üzüleceksiniz! (denir)."* Azap korkusu yok.

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالُوٓا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

50- "Cehennem ehli, cennet ehline, 'Suyunuzdan ya da Allah'ın size verdiği rızıktan bize de biraz verin!' diye seslenirler. Onlar da derler ki: 'Allah, bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır.'"

{وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيضُوا} *"Cehennem ehli, cennet ehline, 'Biraz verin!' diye seslenirler."* Akıtınız.

{عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ} *"Suyunuzdan ya da Allah'ın size verdiği rızıktan bize de."* Cennetin meyvelerinden.

{قَالُوٓا} *"Onlar da derler ki."* Yani cennet ehli derler ki.

{اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ} *"Allah, bu ikisini kâfirlere haram kılmıştır."* Yani cennet meyvelerini ve suyu.

اَلَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسٰيهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

51- "Çünkü onlar, dinlerini bir oyun ve eğlence konusu yapmışlar ve dünya hayatı, kendilerini aldatmıştı. (O zaman Allah şöyle seslenir): 'Onlar, bugüne kavuşacaklarını nasıl unuttular ve âyetlerimizi nasıl bilerek inkâr ettilerse, biz de bugün onları öyle unuturuz!'"

{اَلَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا} *"Çünkü onlar, dinlerini bir oyun yapmışlar."* Bâtıl edindiler.

{وَلَعِبًا} *"Ve eğlence konusu."* Övünç kaynağı. Alay ve eğlence konusu olduğu da söylenmiştir.

{وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا} *"Ve dünya hayatı, kendilerini aldatmıştı."* Dünyadaki süs ve nimet.

{فَالْيَوْمَ} *"(O zaman Allah şöyle seslenir): bugün."* Kıyâmet günü.

{نَنْسٰيهُمْ} *"Biz de onları öyle unuturuz!"* Onları ateşte terk ederiz.

{كَمَا نَسُوا} *"Onlar, nasıl unuttularsa."* Terk ettilerse.

{لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا} *"Bugüne kavuşacaklarını."* Bugünlerini ikrar etmeyi.

{وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Ve âyetlerimizi nasıl."* Kitabımızı ve elçimizi.

{يَجْحَدُونَ} *"Bilerek inkâr ettilerse."* İnkâr ettiler ise.

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Onlara, bilerek açıkladığımız bir kitap getirmişiz. O, iman edecek toplum için bir rehberdir, bir rahmettir."

{وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ} *"Onlara, bir kitap getirmişiz."* Buyuruyor ki, onlara Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i Kur'an ile gönderdik.

{فَصَّلْنَاهُ} *"Açıkladığımız."* Detaylıca açıkladığımız.

{عَلٰى عِلْمٍ} *"Bilerek."* Bizden bir ilimle. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ona öğrettik.

{هُدًى} *"Bir rehberdir."* Sapıklıktan.

{وَرَحْمَةً} *"Bir rahmettir."* Azaptan.

{لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ} *"O, iman edecek toplum için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a inanan.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا تَاْوِيلَهُ يَوْمَ يَاْتِي تَاْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَآءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَآءَ فَيَشْفَعُوا لَنَآ اَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Onlar (bu kitapta bildirilenlerin) gerçekleşmesini mi bekliyorlar? Onun gerçekleşeceği gün gelince, önceleri onu unutmuş olanlar,

'Rabbimizin elçileri, bize gerçeği getirmişti. Şimdi acaba bizim için şefaat edecek aracılar var mıdır? Yahut (dünyaya) geri dönebilir miyiz ki yaptıklarımızdan başkasını yapalım?' derler. Onlar gerçekten kendilerini ziyana soktular! Uydurdukları (putlar da) kendilerinden kaybolup gitti."

{هَلْ يَنْظُرُونَ} *"Onlar mı bekliyorlar?"* Mekke ehli beklemiyorlar. Zira iman etmemektedirler.

{إِلَّا تَأْوِيلَهُ} *"(Bu kitapta bildirilenlerin) gerçekleşmesini."* Kur'an'da kendilerine vadedilen şeyin cezasını.

{يَوْمَ} *"Gün."* Bu gün kıyâmet günüdür.

{يَأْتِي تَأْوِيلُهُ} *"Onun gerçekleşeceği gelince."* Kur'an'da kendilerine vadedilen şeyin cezası.

{يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ} *"Onu unutmuş olanlar derler."* Bunu ikrar etmeyi terk edenler.

{مِنْ قَبْلُ} *"Önceleri."* Bundan önce dünyada.

{قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ} *"Rabbimizin elçileri, bize gerçeği getirmişti."* Ölümün, cennetin, cehennemin açıklamasını getirmişti ancak biz onları yalanlamıştık.

{فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا} *"Şimdi acaba bizim için şefaat edecek aracılar var mıdır?"* Azaba karşı.

{أَوْ نُرَدُّ} *"Yahut (dünyaya) geri dönebilir miyiz ki?"* Dünyaya.

{فَنَعْمَلَ} *"Yapalım."* İman edelim ve sâlih amelde bulunalım.

{غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ} *"Yaptıklarımızdan başkasını."* Şirk içinde.

{قَدْ خَسِرُوا} *"Onlar gerçekten ziyana soktular!"* Aldanmışlardır.

{أَنْفُسَهُمْ} *"Kendilerini."* Cenneti kaybetmekle ve cehenneme girmeyi hak etmekle.

{وَضَلَّ عَنْهُمْ} *"Kendilerinden kaybolup gitti."* Kendi kendileriyle meşguldürler.

{ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } **"***Uydurdukları (putlar da).***"** Uydurarak ibadet ettikleri.

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِهٖ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾

54- "Rabbiniz öyle Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra Arş üzerine yerleşmiştir. O, gündüzü, kendisini durmadan izleyen gece ile örtmüş; güneşi, ayı ve yıldızları yaratıp buyruğuna boyun eğdirmiştir. İyi biliniz ki O'nun yaratması da vardır, buyurması da. Âlemlerin Rabbi olan Allah pek yücedir!"

{ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ } *"Rabbiniz öyle Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yaratmış."* Dünya günlerinden uzunluğu bin yıla eş değer olan altı günde.

{ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ } *"Sonra Arş üzerine yerleşmiştir."* Arşı yaratmaya yönelmiştir. Arş üzerinde istikrar bulmuştur anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ } *"O, gündüzü, kendisini gece ile örtmüş."* Geceyi gündüzle, gündüzü de gece ile örtmüştür.

{ يَطْلُبُهُ } *"İzleyen."* Yani gece gündüzü, gündüz geceyi.

{ حَثِيثًا } *"Durmadan."* Süratli bir şekilde, gelir ve gider.

{ وَالشَّمْسَ } *"Güneşi."* Ve güneşi yarattı.

{ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ } *"Ayı ve yıldızları yaratıp boyun eğdirmiştir."* Zelil kılınmış.

{ بِاَمْرِهٖ } *"Buyruğuna."* İzniyle.

{اَلَا لَهُ الْخَلْقُ} *"İyi biliniz ki O'nun yaratması da vardır."* Gökleri ve yerin yaratılması.

{وَالْاَمْرُ} *"Buyurması da."* Yani kıyâmet gününde kullar arasında hükmetmesi.

{تَبَارَكَ اللّٰهُ} *"Allah pek yücedir!"* Bereket sahibidir. Allah Teâlâ yücedir, anlamına geldiği de söylenmiştir. Allah Teâlâ beridir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{رَبُّ الْعَالَمِينَ} *"Âlemlerin Rabbi olan."* Âlemlerin efendisi ve tedbir edicisi.

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾

55- "Rabbinize alçak gönüllülükle ve içtenlikle ibadet edin. Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez!"

{اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا} *"Rabbinize alçak gönüllülükle ibadet edin."* Açıklıkla.

{وَخُفْيَةً} *"Ve içtenlikle."* Gizlice. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Alçak gönüllülükle."* Yani alçak gönüllükle *"Gizlice."* Korkarak.

{اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ} *"Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez!"* Sâlihlere karşı hakları olmayanların yaptığı bedduayı sevmez.[8]

---

8 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) *"Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez!"* ilahî buyruğu hakkında dedi ki: "Allah Teâlâ dua konusunda olsun, duanın dışındaki diğer konularda olsun haddi aşanı sevmez." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Araf Sûresi, 7. bâb. Bu haberi Taberî de Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 8, s. 207. İbn Cüreyc Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan (اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً) *"Alçak gönüllülükle ve gizlice dua edin."* âyeti hakkında; gizlice, sırren, dediğini rivayet etmiştir.
b) Dua İslam terminolojisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu âyet-i kerime duanın ne şekilde yapılacağı hakkında önemli bilgiler vermektedir. (رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً) *"Rabbinize alçak gönüllülükle ve içtenlikle ibadet edin."* âyetin bu bölümü duanın huşu, huzu ve tezellül gösterilerek yapılmasını istemektedir. (وَخُفْيَةً) *"İçten-*

likle." Bu bölümü de dua esnasında sesin yükseltilmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Zira yüksek ses ile dua arasında bir çelişki bulunmaktadır. Kimi zaman yüksek sesle dua ediş riyayı da beraberinde getirmekte, ibadetin özü olan duada ihlası ortadan kaldırmaktadır. Dua yüksek ses ile gizlice yapılmak arasında olmalıdır. Yani kişi kendisinin duyacağı bir şekilde Rabbine yakarmalıdır. Nitekim sûrenin sonunda Allah Teâlâ duanın ne tür bir ses tonu ile gerçekleşeceği noktasında şu açıklamada bulunacaktır: (وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ) "*Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an, gâfillerden olma!*" (7/el-Araf/205)

c) (إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) "*Çünkü O, haddi aşanları sevmez.*' ifadesinde haddi aşmayı İbn Abbâs sadece dua konusunda değil dua dışındaki diğer ibadetleri kapsayacak bir şekilde genelleştirmiştir. Duada haddi aşmak ise sesin yükseltilmesiyledir. Ayrıca İbn Cüreyc'den gelen rivayette ise duanın ses tonu ve istenilen şeylerin içeriğiyle ilgili olarak da bir açıklaması vardır. Duada sesin yükseltilmesinin tarihsel boyutu ile ilgili olarak hadis mecmualarında ve tefsirlerde bazı rivayetler bulunmaktadır. Biz bunlardan Taberî, İmam Ahmed ve İbn Mace'nin rivayet ettiği iki haberi buraya alıntılıyoruz: Taberî, tâbiûnun büyüklerinden olan Hasan-ı Basrî'den o dönemde duanın ne şekilde yapıldığını yansıtan bir rivayet aktarmaktadır: "Önceleri kişi Kur'an'ın tümünü kalbinde toplayıp ezberliyor, komşusu bunu hissetmiyordu. Yine kişi çokça fıkıh bilgisi elde ediyordu, insanlar onu hissetmiyorlardı. Yine kişi, yanında ziyaretçiler bulunduğu halde evinde uzun uzun namaz kılıyor ziyaretçiler bunu hissetmiyorlardı. Biz öyle insanlara kavuştuk ki, onların, yeryüzünde, gizli olarak yapabilecekleri bir ameli açıkça yaptıkları asla görülmezdi. Müslümanlar, kendilerini telef edercesine dua ederler; fakat sesleri duyulmazdı. Sadece bir fısıltı duyulurdu. Çünkü Allah Teâlâ '*Rabbinize yalvararak ve gizlice dua edin*' buyurmuştur. Yine Allah, yaptığı amelden razı olduğu Zekeriyya'yı zikrederken (إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا) '*Bir zaman Zekeriyya Rabbine gizlice niyaz etmişti*' (19/Meryem/3) buyurmuştur." Taberî, c. 8, s. 206. İmam Ahmed ibn Hanbel ve Ebû Dâvûd Sa'd ibn Ebî Vakkas'tan şöyle rivayet etmiştir: "Kendisi oğlunun: 'Ey Allah'ım! Senden cenneti, cennet nimetlerini, atlasını ve benzer şeylerini istiyorum. Cehennemden, zincirlerinden ve bukağılarından da sana sığınırım' şeklinde dua ettiğini duyup şöyle dedi: 'Gerçekten sen Allah'tan çok hayırlar istedin ve bir çok şerden de O'na sığındın. Halbuki ben Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i '*Şüphesiz duada haddi aşan bir grup gelecek*' buyurup (اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) '*Rabbinize alçak gönüllülükle ve içtenlikle ibadet edin. Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez!*' âyetini okuduğunu duydum. Senin şunları söyleyivermen yeterliydi: 'Ey Allah'ım! Senden cenneti ve cennete yaklaştıran söz ve işi isterim. Cehennemden ve cehenneme yaklaştıran söz ve işten de sana sığınırım.'" Bu rivayeti İmam Ahmed Ebû Nuame Kays ibn Abaye'den tahric etmiştir. İmam Ebû Dâvûd'un da buna yakın bir rivayeti vardır. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 172;

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

56- "Yeryüzü ıslah edildikten sonra, artık orada bozgunculuk çıkarmayın. Allah'a korkarak ve umarak dua edin. Çünkü Allah'ın rahmeti iyilik edenlere yakındır."

{وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ} *"Artık yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın."* Masiyetlerle ve Allah Teâlâ'dan başkasına dua ederek.

{بَعْدَ إِصْلَاحِهَا} *"Orası ıslah edildikten sonra."* Allah Teâlâ'ya taat ve dua etmek ile.

Ebû Dâvûd, Kitabü's-Salat, "Dua" bâbı, 1480 nolu hadis. Her iki isnadda da mechul bir ravi olduğundan dolayı haber zayıftır. Bu iki rivayet de meçhul bir ravi vardır. Bu ravi Sa'd'dan rivayet edendir. Buna göre hadis zayıftır. d) İbn Mace, Ebu Nuame'den rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Abdullah bin Mugaffel, oğlunun, 'Allah'ım! Ben cennete girince senden cennetin sağ tarafından beyaz köşk isterim' diye dua ettiğini işitti. Bunun üzerine; 'Ey oğulcuğum Allah'tan cennet iste ve cehennem ateşinden O'na sığın. Çünkü ben, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in '*Duada haddi aşan eden bir kavim ileride gelecektir.*' buyurduğunu işittim' dedi." İbn Mâce, Kitabü'd-Dua, 'Dua edişte haddi aşmanın mekruh oluşu' bâbı, 3864 nolu hadis. Bu haberin isnadını Ebûbekir ibn Ebî Şeybe, Affan, Hammad ibn Seleme, Said el-Cerirî ve Ebû Nuame oluşturmaktadır. Affan ile Hammad ibn Seleme'nin tercüme-i hallerini sunmuştuk. Her ikisi de sika ravilerdir.

Ebûbekir ibn Ebî Şeybe. İmam Ebûbekir Abdullah ibn Muhammed ibn Ebî Şeybe el-Kûfî. Sika, hâfızdır. Tasnifleri vardır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 445, 589 nolu madde.

Said el-Cerirî. Ebû Mesud Said ibn İyas el-Cerirî el-Basrî. Sikadır. Ölümünden üç yıl önce hâfızasında değişiklik meydana geldi. Hadisleri birbirine karıştırmaya başladı. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 291, 127 nolu madde.

Ebû Nuame Kays ibn Abaye. Sikadır. Kıraat bölümünde Buhârî'nin kendisinden rivayeti vardır. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Neseî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 129, 153 nolu madde.

Hadisin ravileri hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 230, 423 nolu madde; c. 4, s. 5, 8 nolu madde; c. 8, s. 400, 712 nolu madde. Bu haberin isnadındaki ravilerin sika ve hadis de muttasıl olduğundan dolayı hadis sahihtir. Bu iki rivayet bize duada mübalağayı açıklamaktadır. Dua anında cennetteki nimetlerin türlerini sınırlandırmak da âyette nehyedilen haddi aşmanın kapsamına girmektedir.

{ وَادْعُوهُ } *"Allah'a dua edin."* O'na ibadet ediniz.

{ خَوْفًا } *"Korkarak."* O'ndan ve O'nun azabından korkarak.

{ وَطَمَعًا } *"Ve umarak."* O'na dönüşü umarak, cennetine girişini ummanızla.

{ اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ } *"Çünkü Allah'ın rahmeti."* Allah Teâlâ'nın cenneti.

{ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ } *"İyilik edenlere yakındır."* Söz ve eylem ile iyilikte bulunan mü'minlere.

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ حَتّٰى اِذَآ اَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَآءَ فَاَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Rüzgârları, rahmeti olan (yağmurun) önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Sonunda rüzgârlar yağmurlu bulutları yüklenince, biz onu kurak bir bölgeye süreriz, oraya su indiririz, onunla her çeşit meyveleri çıkarırız. İşte ölüleri de (kabirlerinden) böyle çıkarırız. Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız!"

{ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا } *"Rüzgârları, müjdeci olarak gönderen O'dur."* Tertemiz olarak.

{ بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ } *"Rahmeti olan (yağmurun) önünde."* Yağmurun öncesinde.

{ حَتّٰى اِذَآ اَقَلَّتْ } *"Sonunda rüzgârlar yüklenince."* Yükseltince.

{ سَحَابًا ثِقَالًا } *"Yağmurlu bulutları."* Su ile ağırlaşmış bulutları.

{ سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ } *"Biz onu bir bölgeye süreriz."* Bir yere.

{ مَيِّتٍ } *"Kurak."* Her hangi bir bitkinin bitmediği.

{ فَاَنْزَلْنَا بِهِ } *"Oraya indiririz."* Ölü mekâna.

{ الْمَآءَ فَاَخْرَجْنَا بِهِ } *"Su. Onunla çıkarırız."* Yağmur ile.

{ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ } *"Her çeşit meyveleri."* Çeşitli meyveleri.

{ كَذٰلِكَ } *"İşte."* İşte yeri bitkilerle dirilttiğimiz gibi.

{ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى } *"Ölüleri de (kabirlerinden) böyle çıkarırız."* Diriltir ve ölüleri kabirlerinden çıkartırız.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ } *"Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız!"* Ta ki öğüt alasınız diye.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

58- "İyi yerin bitkisi, Rabbinin izniyle çıkar; kötü olan yerinki ise ancak güçlükle ve çok az çıkar. İşte biz âyetleri şükredenler için böyle değişik şekillerde açıklarız."

{ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ } *"İyi yerin bitkisi."* Bataklığı bulunmayan tertemiz mekanın yeri.

{ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ } *"Rabbinin izniyle bitkisi çıkar."* Rabbinin iradesiyle sıkıntısız, meşakkatsiz çıkar. Aynı şekilde ihlaslı bir mü'min de Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyleri gönül rahatlığıyla isteyerek eda eder.

{ وَالَّذِي خَبُثَ } *"Kötü olan yerinki ise."* Bataklık, kötü mekânın ki.

{ لَا يَخْرُجُ } *"Ancak çıkar."* Bitkisini.

{ إِلَّا نَكِدًا } *"Güçlükle ve çok az."* Ancak sıkıntı ve meşakkat ile.

{ كَذٰلِكَ } *"İşte."* Münafik Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyi gönül hoşnutluğu olmaksızın ancak zorlanarak yerine getirir.

{ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ } *"Biz âyetleri böyle değişik şekillerde açıklarız."* Mü'minin ve kâfirin örneği hakkında Kur'an'ı böyle açıklarız.

{ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ } *"Şükredenler için."* İman eden bir toplum için.

لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٥٩﴾

59- "Biz Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Çünkü ben üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum!'"

{لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ} *"Biz Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin.'"* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ} *"Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur."* Sizi kendisine davet ettiğim ilahın dışında.

{اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ} *"Çünkü ben üstünüze gelecek korkuyorum!"* Sizin için gerçekleşecek şeyi biliyorum.

{عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ} *"Büyük bir günün azabından."* Eğer iman etmeyecek olursanız.

قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰىكَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٦٠﴾

60- "Kavminin içinden ileri gelenler, 'Biz seni açık bir sapıklık içinde görüyoruz!' dediler."

{قَالَ الْمَلَاُ} *"İleri gelenler, dediler."* Reisleri.

{مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰىكَ} *"Kavminin içinden. Biz seni görüyoruz!"* Ey Nûh ('aleyhi's-selâm).

{فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ} *"Açık bir sapıklık içinde."* Dile getirdiğin konularda açık bir hata içinde.

قَالَ يٰقَوْمِ لَيْسَ بِيْ ضَلٰلَةٌ وَّلٰكِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦١﴾

61- "Nûh dedi ki: 'Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur. Fakat ben Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.'"

{قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ} *"Nûh dedi ki: 'Ey kavmim! Bende bir sapıklık yoktur.'"* Beyinsizlik.

{وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ} *"Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim."* Size gönderilmiş.

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyor ve size öğüt veriyorum. Ben Allah'tan gelen (vahiy ile) bilmediğiniz şeyleri bilirim."

{أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي} *"Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyor."* Emir ve nehyi.

{وَأَنْصَحُ لَكُمْ} *"Ve size öğüt veriyorum."* Sizi azaptan sakındırıyor, sizi tevbe etmeye ve iman etmeye davet ediyorum.

{وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ} *"Ben Allah'tan gelen (vahiy ile) bilmediğiniz şeyleri bilirim."* Eğer iman etmezseniz size erişecek olan azabı.

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Yoksa sizi Allah'ın azabıyla korkutmak için, sizin de sakınmanız ve o sayede rahmete erişebilmeniz için, Rabbiniz tarafından içinizden biri aracılığı ile vahiy ve haber gelmesini mi yadırgıyorsunuz?"

{أَوَعَجِبْتُمْ} *"Yoksa yadırgıyorsunuz?"* Hatta siz şaşırdınız.

{أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ} *"Vahiy ve haber gelmesini mi."* Peygamberlik gelmesini.

{مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ} *"Rabbiniz tarafından içinizden biri aracılığı ile."* Sizin gibi bir insan olan.

{لِيُنْذِرَكُمْ} *"Sizi Allah'ın azabıyla korkutmak için."* Sizi korkutmak için.

{وَلِتَتَّقُوا} *"Sizin de sakınmanız."* Ta ki sizler de Allah Teâlâ'ya itaat edesiniz de Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmekten sakınasınız.

{وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} *"Ve o sayede rahmete erişebilmeniz için."* Böylece rahmet göresiniz de azap görmeyesiniz diye.

فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾

64- "Onlar onu yalan saydılar. Bunun üzerine biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi yalan sayanları suda boğduk. Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir topluluk idiler."

{فَكَذَّبُوهُ} *"Onlar onu yalan saydılar."* Yani Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı.

{فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ} *"Bunun üzerine biz de, onu ve onunla birlikte gemide olanları kurtardık."* Gemide olanları boğulmaktan ve azaptan.

{وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi yalan sayanları suda boğduk."* Kitabımızı ve Resûlümüz Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı.

{اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ} *"Çünkü onlar gerçeği göremeyen kör bir topluluk idiler."* Hidayete karşı kör idiler. Allah'ı inkâr ediyorlardı.

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Ad (kavmine de) kardeşleri Hûd'u gönderdik. Hûd onlara dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Hâlâ sakınmaz mısınız?'"

{وَاِلٰى عَادٍ} *"Ad (kavmine de) gönderdik."* Ad kavmine de gönderdik.

{اَخَاهُمْ} *"Kardeşleri."* Peygamberleri Hûd ('aleyhi's-selâm)'ı.

{هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ} *"Hûd'u. Hûd onlara dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibadet edin.'"* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ} *"Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur."* Sizi kendisine davet ettiğim ilahın dışında.

{اَفَلَا تَتَّقُونَ} *"Hâlâ sakınmaz mısınız?"* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmekten.

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰيكَ فِي سَفَاهَةٍ وَاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾

66- "Kavminin ileri gelenlerinden kâfir olanlar, 'Biz seni beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz!' dediler."

{قَالَ الْمَلَاُ} *"İleri gelenlerinden dediler."* Reisler.

{الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰيكَ} *"Kavminin kâfir olanlar. Biz seni görüyoruz."* Ey Hûd ('aleyhi's-selâm).

{فِي سَفَاهَةٍ} *"Beyinsizlik içinde."* Cehalet içinde.

{وَاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ} *"Ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz!"* Belirttiğin hususlarda.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾

67- "(Hûd) dedi ki: 'Ey kavmim! Bende beyinsizlik yoktur. Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim.'"

{قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ} *"(Hûd) dedi ki: 'Ey kavmim! Bende beyinsizlik yoktur.'"* Cehalet bulunmamaktadır.

{وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ} *"Fakat ben Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim."* Size gönderilmiş.

اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ اَمِينٌ ﴿٦٨﴾

68- "Size Rabbimin vahiylerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm."

{ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي } *"Size Rabbimin vahiylerini duyuruyorum."* Emir ve nehyi.

{ وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ } *"Ve ben sizin için bir öğütçüyüm."* Sizi Allah Teâlâ'nın azabından sakındırıyorum. Sizi tevbeye ve duaya davet ediyorum.

{ اَمِينٌ } *"Güvenilir."* Rabbimin risaleti noktasında. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kuşkusuz sizin aranızda bundan önce ben emin idim. Bugün beni nasıl töhmet altında tutarsınız?

اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَآءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَاذْكُرُوْٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْۜطَةً فَاذْكُرُوْٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٦٩﴾

69- "Yoksa sizi uyarmak için, içinizden bir kimse aracılığı ile, Rabbiniz tarafından size vahiy ve haber gelmesini mi yadırgıyorsunuz? Allah'ın, sizi Nûh kavminden sonra onların yerine getirdiğini, sizi yaratılış bakımından nasıl üstün kıldığını hatırlayın! Artık, kurtuluşa ermeniz için Allah'ın nimetlerini anın!"

{ اَوَعَجِبْتُمْ } *"Yoksa yadırgıyor musunuz?"* Aksine şaşırdınız.

{ اَنْ جَآءَكُمْ } *"Size gelmesini."* Size gelmesini.

{ ذِكْرٌ } *"Vahiy ve haber."* Peygamberliğin.

{ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ } *"İçinizden bir kimse aracılığı ile Rabbiniz tarafından."* Sizin gibi bir beşere.

{ لِيُنْذِرَكُمْ } *"Sizi uyarmak için."* Sizi Allah'ın azabından korkutmasını.

{ وَاذْكُرُوْٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ } *"Allah'ın, sizi Nûh kavminden sonra onların yerine getirdiğini, hatırlayın!"* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin helak edilişinin ardından.

{ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ } *"Sizi yaratılış bakımından nasıl kıldığını."* Kuvvette ve cisimde.

{بَصْطَةً} *"Üstün."* Fazilet.

{فَاذْكُرُوٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ} *"Artık, Allah'ın nimetlerini anın!"* Allah Teâlâ'nın nimetlerini anınız ve O'na iman ediniz.

{لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} *"Kurtuluşa ermeniz için."* Azap ve hışımdan kurtulmanız için.

قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِينَ ﴿٧٠﴾

70- "Onlar dediler ki: 'Sen bize, tek Allah'a ibadet etmemizi ve atalarımızın tapmakta olduklarını terk etmemizi bildirmek için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen tehdit etmekte olduğun o azabı bize getir!'"

{قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ} *"Onlar dediler ki: 'Sen bize, tek Allah'a ibadet etmemizi terk etmemizi bildirmek için mi geldin?'"* Terk etmemiz için mi?

{مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا} *"Ve atalarımızın tapmakta olduklarını."* Çeşitli ilahları.

{فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ} *"Tehdit etmekte olduğun o azabı bize getir!"* Azabı.

{اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِينَ} *"Eğer doğru söyleyenlerden isen."*

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ اَتُجَادِلُونَنِي فِيٓ اَسْمَآءٍ سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَظِرُوٓا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾

71- "(Hûd) dedi: "Artık, size Rabbinizden bir azap ve bir gazap inmiştir. Allah'ın, kendileri için hiçbir delil indirmediği (ve hiçbir güç vermediği), sadece sizin ve atalarınızın taktığı kuru isim-

ler (putlar) hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Artık (azabı) bekleyin, ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!'"

{ قَالَ قَدْ وَقَعَ } *"(Hûd) dedi: Artık, inmiştir."* Vacip olmuştur.

{ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ } *"Size Rabbinizden bir azap."* Azap.

{ وَغَضَبٌ } *"Ve bir gazap."* Rabbinizden bir kızgınlık.

{ أَتُجَادِلُونَنِي } *"mı, benimle tartışıyorsunuz?"* Benimle tartışmaya mı giriyorsunuz?

{ فِي أَسْمَاءٍ } *"Kuru isimler (putlar) hakkında."* Putlar hakkında.

{ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ } *"Sadece sizin ve atalarınızın taktığı."* İlahlar olarak isimlendirdiğiniz.

{ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا } *"Allah'ın, kendileri için indirmediği (ve hiçbir güç vermediği)."* İbadet edilmesine.

{ مِنْ سُلْطَانٍ } *"Hiçbir delil."* Ne bir kitap ne de bir kanıt.

{ فَانْتَظِرُوا } *"Artık (azabı) bekleyin."* Benim helakimi.

{ إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ } *"Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!"* Bende sizin helak oluşunuzu.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

72- "Bunun üzerine onu ve onunla birlikte olanları rahmetimizle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanların ve iman etmeyecek olanların ise kökünü kestik."

{ فَأَنْجَيْنَاهُ } *"Bunun üzerine onu kurtardık."* Yani Hûd ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا } *"Ve onunla birlikte olanları rahmetimizle."* Diğerlerine karşı.

{ وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Âyetlerimizi yalanlayanların ise kökünü kestik."* Yani kitabımızı ve resûlümüz Hûd ('aleyhi's-selâm)'ı yalanlayanların köklerini kazıdık.

{ وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ } *"Ve iman etmeyecek olanların."* Onların bütünü helak olan kâfirler idiler.

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَآءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَاْكُلْ فِيٓ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

73- "Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i (gönderdik). (Sâlih onlara) dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, sizin için O'ndan başka ilâh yoktur. Size Rabbiniz tarafından açık bir kanıt gelmiştir. İşte bu, size bir mucize olarak Allah'ın dişi devesi! Siz onu serbest bırakın da Allah'ın arzında ot yesin. Ona kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar!'"

{ وَاِلٰى ثَمُودَ } *"Semûd kavmine de (gönderdik)."* Semûd kavmine de gönderdik.

{ اَخَاهُمْ } *"Kardeşleri."* Peygamberleri. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sâlih ('aleyhi's-selâm) nesep yönünden onların kardeşi olup dinde onların kardeşi değil idi.

{ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰه } *"Sâlih'i. (Sâlih onlara) dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibadet edin.'"* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ } *"Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur."* Size iman etmenizi emrettiğim ilahın dışında başka bir ilahınız yoktur.

{ قَدْ جَآءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ } *"Size Rabbiniz tarafından açık bir kanıt gelmiştir."* Rabbinizden bir açıklama/beyan.

{ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً } *"İşte bu, size bir mucize olarak Allah'ın dişi devesi!"* Allah Teâlâ'nın risaletine bir alamettir.

{فَذَرُوهَا} *"Siz onu serbest bırakın da."* Onu bırakınız da.

{تَأْكُلْ فِيٓ اَرْضِ اللّٰهِ} *"Allah'ın arzında ot yesin."* Hicr yurdunun otundan.

{وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ} *"Ona kötülükle dokunmayın."* Boğazlamakla.

{فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ} *"Yoksa sizi acıklı bir azap yakalar!"* Boğazlanmasının ardından.

وَاذْكُرُوٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّاَكُمْ فِي الْاَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾

74- "Allah'ın, Âd kavminden sonra sizi onların yerine nasıl getirdiğini ve yeryüzünde sizi nasıl yerleştirdiğini hatırlayın! Siz oranın düzlüklerinde saraylar yapıyor, dağları oyup evler ediniyordunuz. Allah'ın nimetlerini anın ve yeryüzünde fesad çıkarmayın!"

{وَاذْكُرُوٓا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ} *"Allah'ın, sizi onların yerine nasıl getirdiğini hatırlayın!"* Yeryüzünde onların ardından bırakılmış olarak.

{مِنْ بَعْدِ عَادٍ} *"Âd kavminden sonra."* Âd kavminin helakinin ardından.

{وَبَوَّاَكُمْ} *"Ve sizi nasıl yerleştirdiğini."* Sizi indirdiğini.

{فِي الْاَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا} *"Yeryüzünde. Siz oranın düzlüklerinde yapıyor."* Onun çamurundan inşa ediyorsunuz.

{قُصُورًا} *"Saraylar."* Yazlıklar.

{وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ} *"Dağları oyup ediniyordunuz."* Dağlarda.

{بُيُوتًا} *"Evler."* Kış için.

{فَاذْكُرُوٓا اٰلَآءَ اللّٰهِ} *"Allah'ın nimetlerini anın."* Allah Teâlâ'nın nimetlerini hatırlayınız ve O'na iman ediniz.

{وَلاَ تَعْثَوْا فِي الاَرْضِ مُفْسِدِينَ} *"Ve yeryüzünde fesad çıkarmayın!"* Yeryüzünde masiyetler işlemeyiniz ve Allah Teâlâ'dan başkasına davet etmeyiniz.

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهٖ قَالُوٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Kavminin içinden büyüklük taslayan ileri gelenleri, yine kendilerinden olup zayıf saydıkları mü'minlere, 'Siz Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilen bir elçi olduğunu kabul ediyor musunuz?' dediler. Onlar, 'Biz onunla gönderilene inanıyoruz!' dediler."

{قَالَ الْمَلَاُ} *"İleri gelenleri, dediler."* Reisleri.

{الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا} *"Büyüklük taslayan."* İmandan yüz çevirerek.

{مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا} *"Kavminin içinden yine kendilerinden olup zayıf saydıkları."* Baskı altına alınanları.

{لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ} *"Mü'minlere."* Zayıf mü'minlere.

{اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهٖ} *""Siz Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilen bir elçi olduğunu kabul ediyor musunuz?"* Size.

{قَالُوٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلَ بِهٖ} *"Onlar, 'Biz onunla gönderilene' dediler."* Sâlih ('aleyhi's-selâm)'a.

{مُؤْمِنُونَ} *"İnanıyoruz!"* Tasdik edicileriz.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا بِالَّذِيٓ اٰمَنْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾

76- "Büyüklük taslayanlar dediler ki: 'Biz, sizin inandığınızı inkâr edenleriz!'"

{قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا} *"Büyüklük taslayanlar dediler ki:"* İmandan yüz çevirerek,

{إِنَّا بِالَّذِيٓ اٰمَنْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ} *"Biz, sizin inandığınızı inkâr edenleriz!"* İnkâr edicileriz.

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾

77- "Çok geçmeden dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rablerinin buyruğundan dışarı çıktılar. 'Ey Sâlih,' dediler. 'Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, tehdit ettiğin azabı bize getir, bakalım!'"

{فَعَقَرُوا النَّاقَةَ} *"Çok geçmeden dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler."* Dişi deveyi öldürdüler.

{وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ} *"Ve Rablerinin buyruğundan dışarı çıktılar."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kendilerine emrettiği Rablerinin emirlerini kabul etmekten kaçındılar.

{وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ} *"'Ey Sâlih' dediler. 'Tehdit ettiğin azabı bize getir, bakalım!'"* Azabı.

{اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ} *"Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen."* Onunla alay ederek.

فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾

78- "Bunun üzerine onları o şiddetli sarsıntı yakaladı ve yurtlarında diz üstü cansız çökekaldılar."

{فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ} *"Bunun üzerine onları o şiddetli sarsıntı yakaladı."* Azap olarak zelzele ve korkunç ses.

{فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ} *"Ve yurtlarında."* Kendi yurtlarında dönüştüler.

{جَاثِمِينَ} *"Diz üstü cansız çökekaldılar."* Hareket etmez bir şekilde öldüler.

فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

79- "Sâlih o zaman onlardan yüz çevirip dedi ki: 'Ey kavmim! Ben size Rabbimin mesajını bildirdim ve size öğüt verdim; ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!'"

{فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ} *"Sâlih o zaman onlardan yüz çevirip."* Onlar helak olmadan Sâlih ('aleyhi's-selâm) onların arasından çıkıp gitti.

{وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي} *"Dedi ki: 'Ey kavmim! Ben size Rabbimin mesajını bildirdim.'"* Emir ve nehyi.

{وَنَصَحْتُ لَكُمْ} *"Ve size öğüt verdim."* Allah Teâlâ'nın azabından sizi sakındırdım ve sizi tevbe ve imana davet ettim.

{وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ} *"Ama siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz!"* Sizler nasihat edicilere itaat etmiyorsunuz.

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

80- "Lût'u da, elçi olarak gönderdik. O, kavmine dedi ki: 'Dünyada sizden önce, hiç kimsenin işlemediği bir hayâsızlığı mı işliyorsunuz?'"

{وَلُوطًا} *"Lût'u da elçi olarak gönderdik."* Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ı kavmine gönderdik.

{اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ} *"O, kavmine dedi ki: 'Bir hayâsızlığı mı işliyorsunuz?'"* Yani livatayı.

{مَا سَبَقَكُمْ بِهَا} *"Sizden önce, işlemediği."* Bu eylemi.

{مِنْ اَحَدٍ} *"Hiç kimsenin."* Hiçbir kişinin.

{مِنَ الْعَالَمِينَ} *"Dünyada."* Sizden önce.

اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَآءِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

81- "Siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi gidiyorsunuz? Doğrusu siz aşırı giden bir kavimsiniz!"

{ اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ } *"Siz erkeklere mi gidiyorsunuz?"* Erkeklerin oturağına.

{ شَهْوَةً } *"Şehvetle."* Sizin için daha şehvetli.

{ مِنْ دُونِ النِّسَآءِ } *"Kadınları bırakıp."* Hanımların ön organlarından.

{ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ } *"Doğrusu siz aşırı giden bir kavimsiniz!"* Şirkte aşırı giden helali aşıp harama varan kimselersiniz.

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوٓا اَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Kavminin cevabı yalnızca şöyle demek oldu: 'Onları (Lût ve O'na tâbi olanları) kasabanızdan çıkarın. Çünkü onlar temizlenmiş insanlardır!'"

{ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖ } *"Kavminin cevabı yalnızca ... oldu."* Kavminin yanıtı ancak şöyle oldu.

{ اِلَّآ اَنْ قَالُوٓا } *"Şöyle demek oldu."* Birbirlerine şöyle dediler:

{ اَخْرِجُوهُمْ } *"Onları (Lût ve ona tâbi olanları) çıkarın."* Yani Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ı, Zaura ve Riys[9] adındaki iki kızını.

{ مِنْ قَرْيَتِكُمْ } *"Kasabanızdan."* Yurdunuzdan/beldenizden/şehrinizden.

{ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ } *"Çünkü onlar temizlenmiş insanlardır!"* Erkeklerin ve hanımların oturaklarından kaçınan.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾

[9] Eserin bir başka baskısında bu isim "Riş" olarak geçmektedir.

83- "Bunun üzerine onu ve kendisine inananları kurtardık. Yalnız karısı geri kalanlardan oldu."

{ فَأَنْجَيْنَاهُ } *"Bunun üzerine onu kurtardık."* Yani Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَأَهْلَهُ } *"Ve kendisine inananları."* İki kızı Zaura ve Riys .

{ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ } *"Yalnız karısı geri kalanlardan oldu."* Helakle geride kalanlardan oldu.

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾

84- "Üzerlerine yağmur gibi (taş) yağdırdık. Günah işleyenlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak."

{ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ } *"Üzerlerine yağdırdık."* Onların, yolcularının ve yabancılarının üzerine indirdik.

{ مَطَرًا } *"Yağmur gibi (taş)."* Gökten taş.

{ فَانْظُرْ } *"Bir bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ } *"Günah işleyenlerin sonunun nasıl olduğuna."* Müşriklerin sonlarının helakle nasıl olduğuna bak.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾

85- "Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibadet edin, sizin için ondan başka ilâh yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. Ölçüyü ve tartıyı dosdoğru yapın ve insanların sahip olduğu hak ve mallarını eksiltmeyin! Yeryüzü düzene girdikten sonra, orada fesad çıkarmayın! Eğer inanmış kimselerseniz, böylesi sizin için daha hayırlıdır.'"

{ وَاِلٰى مَدْيَنَ } *"Medyen'e de gönderdik."* Medyen'e de gönderdik.

{ اَخَاهُمْ } *"Kardeşleri."* Peygamberlerini.

{ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ } *"Şuayb'ı. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibadet edin."* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ } *"Sizin için ondan başka ilâh yoktur."* Size iman etmesini emrettiğim ilahın dışında.

{ قَدْ جَآءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ } *"Size açık bir delil gelmiştir."* Açıklama.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } *"Rabbinizden."* Allah Teâlâ'nın risaletine.

{ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ } *"Ölçüyü ve tartıyı dosdoğru yapın."* Ölçüyü ve tartıyı tastamam, dosdoğru yapınız.

{ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ } *"Ve insanların sahip olduğu hak ve mallarını eksiltmeyin!"* Ölçü ve tartıda insanların haklarını kısmayınız.

{ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde fesad çıkarmayın!"* Masiyetler, Allah Teâlâ'dan başkasına dua etmek ve ölçü ve tartıda kısmak ile.

{ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا } *"Orası düzene girdikten sonra."* Allah Teâlâ'ya taat ve dua etmekle, ölçü ve tartının eksiksiz yapılmasıyla.

{ ذٰلِكُمْ } *"Böylesi."* Tevhid ve ölçü ve tartının eksiksiz tastamam yapılması.

{ خَيْرٌ لَكُمْ } *"Sizin için daha hayırlıdır."* İçinde bulunduğunuz durumdan.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ } *"Eğer inanmış kimselerseniz."* Size dile getirdiğim hususları onaylayıcılar iseniz.

وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ
اٰمَنَ بِهٖ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاذْكُرُوٓا اِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْ وَانْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾

86- "Her yolun başında oturup, tehdit ederek, O'na iman edenleri Allah yolundan çevirmeye ve (Allah yolunu) eğriltmeye çalışmayın. Siz az iken, Allah'ın sizi çoğalttığı zamanı hatırlayın! Fesad çıkaranların sonunun nasıl olduğuna bakın!"

{ وَلَا تَقْعُدُوا } *"Oturup."* Oturmayınız.

{ بِكُلِّ صِرَاطٍ } *"Her yolun başında."* İnsanların uğrak yeri olan her yolun başında.

{ تُوعِدُونَ } *"Tehdit ederek."* Döverek ve korkutarak, sizin yolunuzdan geçen gariplerin/yolcuların elbiselerini alıyorsunuz.

{ وَتَصُدُّونَ } *"Çevirmeye."* Çeviriyorsunuz.

{ عَنْ سَبِيلِ اللهِ } *"Allah yolundan."* Allah'ın dininden ve O'na itaat etmekten.

{ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ } *"O'na iman edenleri."* Şuayb ('aleyhi's-selâm)'a iman edenleri.

{ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا } *"Ve (Allah yolunu) eğriltmeye çalışmayın."* Onun değiştirilmiş olmasını arzulamayın.

{ وَاذْكُرُوٓا اِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا } *"Siz az iken, zamanı hatırlayın!"* Adet bakımından.

{ فَكَثَّرَكُمْ } *"Allah'ın sizi çoğalttığı."* Sayı bakımından.

{ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ } *"Fesad çıkaranların sonunun nasıl olduğuna bakın!"* Sizden önceki müşriklerin durumlarının, sonlarının helakle nasıl olduklarına.

وَاِنْ كَانَ طَآئِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذِيٓ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَطَآئِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾

87- "İçinizden bir kısmı benimle gönderilen vahye inanır, bir kısmı inanmazsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredin! Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

{ وَاِنْ كَانَ } *"Olursa."* Muhakkak olur.

{ طَآئِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذِيْٓ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَطَآئِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَا } *"İçinizden bir kısmı benimle gönderilen vahye inanır, bir kısmı inanmazsa, Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredin!"* Bizim ile sizin aranızda azap ile hüküm edinceye kadar.

{ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِيْنَ } *"Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."* Hükmedenlerin.

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ لَنُخْرِجَنَّكَ يٰشُعَيْبُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كٰرِهِيْنَ ﴿٨٨﴾

88- "Onun kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler, 'Ey Şuayb, dediler. Ya seni ve seninle birlikte iman edenleri kasabamızdan çıkaracağız, ya da dinimize dönersiniz!' Şuayb dedi: 'İstemesek de mi (dininize döneceğiz?)'"

{ قَالَ الْمَلَاُ } *"İleri gelenler, dediler."* Reisler.

{ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوا } *"Büyüklük taslayan."* İmandan yüz çevirerek büyüklenenler.

{ مِنْ قَوْمِهٖ لَنُخْرِجَنَّكَ يٰشُعَيْبُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَكَ } *"Onun kavminden. Ey Şuayb ... Ya seni ve seninle birlikte iman edenleri çıkaracağız."* Sana iman edenleri.

{ مِنْ قَرْيَتِنَآ } *"Kasabamızdan."* Şehrimizden.

{ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ } *"Ya da dönersiniz!"* Muhakkak girersiniz.

{ فِيْ مِلَّتِنَا } *"Dinimize."* Dinimize.

{ قَالَ } *"(Şuayb) dedi."* Şuayb ('aleyhi's-selâm).

{ اَوَلَوْ كُنَّا كٰرِهِيْنَ } "*İstemesek de mi (dininize döneceğiz?).*" Biz istemesek de bizi buna zorlayacak mısınız?

قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ نَجّٰينَا اللّٰهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَعُودَ فِيهَآ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

89- "Allah bizi, sizin dininizden kurtarmışken, yine o dine dönersek, Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz olan Allah dilemedikçe, biz sizin dininize dönmeyiz! Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah'a güvenip dayanırız. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın!"

{ قَدِ افْتَرَيْنَا } *"Uydurmuş oluruz."* İftira düzmüş oluruz.

{ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا } *"Allah'a karşı yalan."* Bâtıl.

{ اِنْ عُدْنَا } *"Dönersek."* Girersek.

{ فِي مِلَّتِكُمْ } *"Yine o dine."* Dininize.

{ بَعْدَ اِذْ نَجّٰينَا اللّٰهُ مِنْهَا } *"Allah bizi, sizin dininizden kurtarmışken."* Dininizden.

{ وَمَا يَكُونُ لَنَآ } *"Bize yaraşmaz."* Bizim için caiz değildir.

{ اَنْ نَعُودَ فِيهَآ } *"Sizin dininize dönmeyiz!"* Allah Teâlâ'ya ortak koşmak olan dininize girmemiz.

{ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّنَا } *"Rabbimiz olan Allah dilemedikçe."* Kalbimizden marifetin çekilmesi.

{ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا } *"Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır."* Bizdeki her şeyi bilir.

{ عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا } *"Biz sadece Allah'a güvenip dayanırız. Ey Rabbimiz!"* Ey Rabbimiz.

{ افْتَحْ } *"Hükmet!"* Hükmet.

{ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ } *"Bizimle kavmimiz arasında adaletle."* Adaletle.

{ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ } *"Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın!"* Hükmedenlerin. [10]

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾

90- "Onun kavminden inkâr eden ileri gelenler dediler ki: 'Eğer Şuayb'a uyarsanız, işte o zaman ziyana uğrayanlardan olursunuz!'"

{ وَقَالَ الْمَلَأُ } *"İleri gelenler dediler ki."* Reisler/liderler.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ } *"Onun kavminden inkâr eden."* Ayak takımına.

{ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا } *"Eğer Şuayb'a uyarsanız."* Dininde.

{ إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ } *"İşte o zaman ziyana uğrayanlardan olursunuz!"* Muhakkak aldanan cahillerden.

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾

91- "Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi. Hemen oldukları yerde cansız olarak yere düştüler."

---

[10] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "'*el-Fettah*' sözcüğü kadı ve hâkim anlamına gelmektedir (افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا) (7/A'râf/89) 'Ey Rabbimiz, bizimle kavmimiz arasında sen hakk olanı hükmet' anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Araf Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Ey Rabbimiz, bizimle kavmimiz arasında sen hükmet." Taberî, c. 9, s. 2.

c) Yine Taberî, Katâde kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Ben, Zuyezen'in kızının, kocasına 'Ufâtihuke/Gel, seni muhakeme edeyim' hitabını duyuncaya kadar, (افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ) '*Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın!*' hitabının manasını tam olarak anlamamıştım." Taberî, c. 9, s. 2.

{فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ} *"Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi."* Azapla zelzele ve korkunç çığlık.

{فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ} *"Hemen oldukları yerde."* Kendi şehirlerinde ve askerlerinde.

{جَاثِمِينَ} *"Cansız olarak yere düştüler."* Ölüler olarak.

اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾

92- "Şuayb'ı yalan sayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular! Şuayb'ı yalan sayanlar, işte ziyana uğrayanlar, onlar oldular."

{اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا} *"Şuayb'ı yalan sayanlar."* Helak oldular.

{كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا} *"Sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular!"* Sanki yeryüzünde hiç bulunmadılar.

{اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ} *"Şuayb'ı yalan sayanlar, işte ziyana uğrayanlar, onlar oldular."* Cezalandırılma konusunda aldananlardan oldular.

فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ اٰسٰى عَلٰى قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

93- "Şuayb onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: 'Ey kavmim! Size Rabbimin vahyini ulaştırdım ve size öğüt verdim. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?'"

{فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ} *"Şuayb onlardan yüz çevirdi."* Helak olmalarından önce onların arasından ayrılıp çıktı.

{وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي} *"Ve dedi ki: 'Ey kavmim! Size Rabbimin vahyini ulaştırdım.'"* Emir ve nehyi.

{ وَنَصَحْتُ لَكُمْ } *"Ve size öğüt verdim."* Sizi Allah Teâlâ'nın azabından sakındırdım ve sizi tevbe ve imana davet ettim.

{ فَكَيْفَ اٰسٰى } *"Artık nasıl acırım?"* Nasıl hüzünlenirim?

{ عَلٰى قَوْمٍ كَافِرِينَ } *"Kâfir bir kavme."* Allah Teâlâ'yı inkâr edip helak olan.

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّآ اَخَذْنَآ اَهْلَهَا بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾

94- "Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, oranın halkını (peygambere başkaldırdıklarından dolayı) belki yalvarırlar diye yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır."

{ وَمَآ اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ } *"Biz hangi ülkeye gönderdiysek."* Ehlini helak ettiğimiz.

{ مِنْ نَبِيٍّ } *"Bir peygamber."* Gönderilmiş bir peygamber.

{ اِلَّآ اَخَذْنَآ اَهْلَهَا } *"Oranın halkını (peygambere başkaldırdıklarından dolayı) sıkmışızdır."* Helak olmalarından önce.

{ بِالْبَاْسَآءِ } *"Yoksulluk."* Korku, bela ve şiddetli sıkıntılarla.

{ وَالضَّرَّآءِ } *"Ve darlıkla."* Hastalıklar, acılar ve açlıklar.

{ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ } *"Belki yalvarırlar diye."* İman etsinler diye. Ancak iman etmediler.

ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَآءَنَا الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

95- "Sonra bu sıkıntıyı iyiliğe çevirdik. Sonra (mal ve sayıca) çoğalınca da, 'Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamıştı!' dediler. Biz de onları, hiç farkında olmadıkları bir sırada ansızın yakalayıverdik."

{ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ} *"Sonra bu sıkıntıyı iyiliğe çevirdik."* Kıtlık, kuraklık ve şiddetin yerine bolluk, genişlik ve nimetler.

{حَتّٰى عَفَوْا} *"Sonra (mal ve sayıca) çoğalınca da."* Biriktirdiler ve malları çoğaldı.

{وَقَالُوا قَدْ مَسَّ} *"Yaşamıştı! Dediler."* Muhakkak isabet etmişti.

{اٰبَآءَنَا الضَّرَّآءُ وَالسَّرَّآءُ} *"Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç."* Bize isabet ettiği gibi şiddet ve bolluk babalarımıza da isabet etmişti. Onlar dinleri üzere sabrettiler. Bizler de onlar gibiyiz. Onlara uyarız.

{فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً} *"Biz de onları, ansızın yakalayıverdik."* Azapla ansızın yakalayıverdik.

{وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ} *"Hiç farkında olmadıkları bir sırada."* Azabın inişini bilmedikleri bir halde.

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Eğer o ülkelerin halkı iman edip, sakınmış olsalardı, üzerlerine gökten ve yerden bereket (kapılarını) açardık. Fakat onlar (peygamberlerini) yalan saydılar. Biz de onları yaptıklarına karşılık yakalayıverdik."

{وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى} *"Eğer o ülkelerin halkı."* Ehlini helak ettiğimiz beldeler.

{اٰمَنُوا} *"İman edip."* Kitaplara ve resûllere.

{وَاتَّقَوْا} *"Sakınmış olsalardı."* Küfür, şirk, ahlaksızlıklardan sakınıp tevbe etselerdi.

{لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَآءِ} *"Üzerlerine gökten bereket (kapılarını) açardık."* Yağmurla.

{وَالْاَرْضِ} *"Ve yerden."* Bitkiler ve ürünlerle.

{ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا } *"Fakat onlar (peygamberlerini) yalan saydılar."* Resûllerimi ve kitaplarımı.

{ فَاَخَذْنَا هُمْ } *"Biz de onları yakalayıverdik."* Kıtlık, kuraklık ve azap ile.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } *"Yaptıklarına karşılık."* Peygamberleri ve kitapları yalanlamalarına.

اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا بَيَاتًا وَّهُمْ نَآئِمُونَ ﴿٩٧﴾

97- "O ülkelerin halkı gece uykuda iken, azabımızın kendilerine gelmesinden güvende mi oldular?"

{ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى } *"O ülkelerin halkı güvende mi oldular?"* Mekke ehli.

{ اَنْ يَّاْتِيَهُمْ } *"Kendilerine gelmesinden."* Kendilerine gelmemesinden.

{ بَاْسُنَا } *"Azabımızın."* Azabımızın.

{ بَيَاتًا } *"Gece."* Geceleyin.

{ وَهُمْ نَآئِمُونَ } *"Uykuda iken."* Bundan gafil oldukları bir haldeyken.

اَوَ اَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾

98- "Yoksa o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken, kendilerine azabımızın gelmesinden güvende mi oldular?"

{ اَوَ اَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى } *"O ülkelerin halkı güvende mi oldular?"* Mekke ehli.

{ اَنْ يَّاْتِيَهُمْ } *"Kendilerine gelmesinden."* Kendilerine gelmemesinden.

{ بَاْسُنَا } *"Azabımızın."* Azabımızın.

{ ضُحًى } *"Kuşluk vakti."* Gündüzleyin.

{ وَهُمْ يَلْعَبُونَ } *"Eğlenirlerken."* Bâtıla dalmış bir haldeyken.

اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

99- "Yoksa onlar, Allah'ın tuzağından güvende mi oldular? Fakat ziyana uğramayı göze alanlardan başkası Allah'ın tuzağından güvende olamaz."

{اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ} *"Yoksa onlar, Allah'ın tuzağından güvende mi oldular?"* Allah Teâlâ'nın azabından.

{فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ} *"Fakat Allah'ın tuzağından güvende olamaz."* Allah Teâlâ'nın azabından.

{اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ} *"Ziyana uğramayı göze alanlardan başkası."* Aldanan kâfirlerden.

اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَآ اَنْ لَوْ نَشَآءُ اَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100- "Önceki sahiplerinden sonra, yeryüzünde ona vâris olanlara, hâlâ şu gerçek belli olmadı mı ki biz dilesek, onları günahları yüzünden cezalandırırız ve kalplerini mühürleriz, artık hiç işitmezler."

{اَوَلَمْ يَهْدِ} *"Hâlâ şu gerçek belli olmadı mı ki?"* Açığa çıkmadı mı?

{لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ} *"Yeryüzünde ona vâris olanlara."* Mekke yurduna.

{مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَآ} *"Önceki sahiplerinden sonra."* Ehlinin helak oluşunun ardından.

{اَنْ لَوْ نَشَآءُ اَصَبْنَاهُمْ} *"Biz dilesek, onları cezalandırırız."* Onları azaplandırırız.

{بِذُنُوبِهِمْ} *"Günahları yüzünden."* Onlardan öncekileri azaplandırdığımız gibi.

{وَنَطْبَعُ} *"Mühürleriz."* Böylece mühürleriz.

{ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ } *"Ve kalplerini. Artık hiç işitmezler."* Hidayeti duymazlar ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik etmezler.

تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآئِهَا وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾

101- "İşte o ülkelerin bazı haberlerini sana anlatıyoruz. Onlara peygamberleri, açık mucizeler getirmişti. Fakat daha önceden yalanladıkları için inanmak istemediler. İşte Allah, inkâr edenlerin kalplerini böyle mühürler!"

{ تِلْكَ الْقُرٰى } *"İşte o ülkelerin."* Ehlini helak ettiğimiz.

{ نَقُصُّ عَلَيْكَ } *"Sana anlatıyoruz."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı sana inzal ediyoruz.

{ مِنْ اَنْبَآئِهَا } *"Bazı haberlerini."* O ülkelerin helak edilişlerine dair haberle.

{ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } *"Onlara peygamberleri, açık mucizeler getirmişti."* Emir, nehy ve alametler.

{ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا } *"Fakat inanmak istemediler."* Kitaplara ve resûllere.

{ بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ } *"Daha önceden yalanladıkları için."* Misak gününden önce. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ümmetlerin ilkinin yalanladıklarını ümmetlerin sonuncusu iman etmemiştir.

{ كَذٰلِكَ } *"İşte."* İşte bu şekilde.

{ يَطْبَعُ اللّٰهُ } *"Allah, böyle mühürler!"* Allah Teâlâ mühür vurur.

{ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ } *"İnkâr edenlerin kalplerini."* Allah'ın ilminde kendisini inkâr edenlerin kalbine.

وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَاِنْ وَجَدْنَآ اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾

102- "Biz onların çoğunda, sözünde durma diye bir şey göremedik. Belki pek çoğunu gerçekten fâsıklar olarak bulduk."

{ وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ } *"Biz onların çoğunda, bir şey göremedik."* Onların çoğunu.

{ مِنْ عَهْدٍ } *"Sözünde durma diye."* İlk ahid üzere.

{ وَاِنْ وَجَدْنَآ } *"Belki bulduk."* Muhakkak gördük.

{ اَكْثَرَهُمْ } *"Pek çoğunu."* Onların bütününü.

{ لَفَاسِقِينَ } *"Gerçekten fâsıklar olarak."* Ahdi bozucular olarak.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَاِئِهٖ فَظَلَمُوا بِهَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾

103- "Bu (peygamberlerden) sonra Musa'yı, mucizelerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik. Onlar ise (o mucizeleri inkâr ederek kendilerine) zulmettiler. Fakat bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!"

{ ثُمَّ بَعَثْنَا } *"Gönderdik."* Gönderdik.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } *"Bu (peygamberlerden) sonra."* Bu resûllerin ardından.

{ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ } *"Musa'yı, mucizelerimizle."* Dokuz mucize ile.

{ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَاِئِهٖ } *"Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına."* Kavmine.

{ فَظَلَمُوا بِهَا } *"Onlar ise (o mucizeleri inkâr ederek kendilerine) zulmettiler."* Âyetleri inkâr ettiler.

{ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ } *"Fakat bak, bozguncuların sonu nasıl oldu!"* Müşriklerin helak ile sonlarının nasıl olduğuna.

وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾

104- "Musa dedi: 'Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.'"

{ وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ } *"Musa dedi: 'Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim."* Firavun ise *"Yalan söyledin."* demiştir.

حَقِيقٌ عَلٰى اَنْ لَآ اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ ﴿١٠٥﴾

105- "Bana yaraşan Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylememektir. Ben size Rabbiniz tarafından açık bir mucize getirdim, artık İsrailoğullarını benimle birlikte gönder!"

Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu ki:

{ حَقِيقٌ } *"Yaraşan."* Bana yaraşır olan.

{ عَلٰى اَنْ لَآ اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ } *"Bana Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylememektir."* Doğruyu söylememekten başka bir şey.

{ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ } *"Ben size açık bir mucize getirdim."* Açıklama.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ } *"Rabbiniz tarafından. Artık İsrailoğullarını benimle birlikte gönder!"* Mallarının az oluşu ve çok oluşu ile birlikte.

قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَاْتِ بِهَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٠٦﴾

106- "(Firavun) dedi: 'Eğer bir mucize getirdiysen, gerçekten doğru söylüyorsan, onu göster bakalım!'

{ قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ } *"(Firavun) dedi: 'Eğer bir mucize getirdiysen.'"* Alamet.

{ فَاْتِ بِهَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } *"Gerçekten doğru söylüyorsan, onu göster bakalım!"* Senin resûl olduğuna dair.

فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٠٧﴾

107- "(Bunun üzerine Musa) asasını yere attı. Bir de ne görsünler, asa apaçık bir ejderha oluverdi!"

{ فَاَلْقٰى عَصَاهُ } *"(Bunun üzerine Musa) asasını yere attı."* Bu ilk mucizesidir.

{ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ } *"Bir de ne görsünler, asa apaçık bir ejderha oluverdi."* Sapsarı erkek bir yılan. Sü'bân, yılanların en büyüğüdür.

وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿١٠٨﴾

108- "Elini çıkardı. Bir de ne görsünler, o, bakanların (gözlerini kamaştıracak derecede) bembeyaz oluverdi!"

{ وَنَزَعَ يَدَهُ } *"Elini çıkardı."* Koltuğunun altından.

{ فَاِذَا هِيَ بَيْضَآءُ } *"Bir de ne görsünler, o, (gözlerini kamaştıracak derecede) bembeyaz oluverdi!"* Aydınlatan.

{ لِلنّٰظِرِيْنَ } *"Bakanların."* O ele bakanlara.

قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيْمٌ ﴿١٠٩﴾

109- "Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: 'Bu, gayet usta bir büyücüdür!'"

{ قَالَ الْمَلَاُ } *"İleri gelenler dediler ki."* Liderler.

{ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيْمٌ } *"Firavun'un kavminden. Bu, gayet usta bir büyücüdür!"* Sihirde mahir.

يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿١١٠﴾

110- "Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Bu konuda siz ne buyurursunuz?"

{يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ} *"Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor."* Mısır diyarından.

{فَمَاذَا تَاْمُرُونَ} *"Bu konuda siz ne buyurursunuz?"* Bunun üzerine Firavun onlara şöyle dedi: "Onun durumu hakkında sizlerin görüşü nedir?"

قَالُوٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ ﴿١١١﴾

111- "Onlar dediler ki: 'Onu ve kardeşini alıkoy; şehirlere de haberciler gönder.'"

{قَالُوٓا اَرْجِهْ} *"Onlar dediler ki: 'Onu alıkoy.'"* Onu durdur.

{وَاَخَاهُ} *"Ve kardeşini."* Harun'u durdur. Ve o ikisini öldürme.

{وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ} *"Şehirlere de haberciler gönder."* Polisleri.

يَاْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾

112- "Sana gayet usta büyücülerin hepsini getirsinler!"

{يَاْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ} *"Sana gayet usta büyücülerin hepsini getirsinler!"* Sihirde maharet sahibi olanları.

وَجَآءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوٓا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾

113- "Büyücüler Firavun'a geldiler; 'Eğer üstün gelen biz olursak, bize bir ödül var mı?' dediler."

{وَجَآءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ} *"Büyücüler Firavun'a geldiler."* Yetmiş sihirbaz.

{قَالُوٓا} *"Dediler."* Firavun'a.

{اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا} *"Bize bir ödül var mı?"* Bize bahşedeceğin bir hediye.

{اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ} *"Eğer üstün gelen biz olursak."* Musa'ya galip gelecek olursak.

قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾

114- "(Firavun), 'Evet var, hem de siz benim yakınlarımdan olursunuz!' dedi."

{ قَالَ نَعَمْ } *"'(Firavun), Evet var' dedi."* Sizin için benim katımda bu isteğiniz olacak.

{ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ } *"Hem de siz benim yakınlarımdan olursunuz!"* Katımda bana yakınlaştırılmışlardan olacaksınız.

قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾

115- "Onlar, 'Ey Musa! Sen mi asanı önce atacaksın, yoksa biz mi (değneğimizi ve iplerimizi önce) atalım?' dediler."

{ قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ } *"Ey Musa! Sen mi asanı önce atacaksın, dediler."* İlk olarak sen mi atacaksın?

{ وَاِمَّآ اَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ } *"Yoksa biz mi (değneğimizi ve iplerimizi önce) atalım."* İlk olarak biz mi.

قَالَ اَلْقُوا فَلَمَّآ اَلْقَوْا سَحَرُوٓا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَآءُو بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

116- "(Musa) 'Siz (önce) atın!' dedi. Onlar, atacaklarını atınca, insanların gözünü büyülediler ve büyük bir sihir gerçekleştirerek, onları dehşete düşürdüler."

{ قَالَ } *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ اَلْقُوا } *"Siz (önce) atın!"* İlk olarak siz atın.

{ فَلَمَّآ اَلْقَوْا } *"Onlar, atacaklarını atınca."* Yetmiş asa ve yetmiş ip atınca.

{ سَحَرُوٓا اَعْيُنَ النَّاسِ } *"İnsanların gözünü büyülediler."* İnsanların gözlerini sihirle boyadılar.

{ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ } *"Onları dehşete düşürdüler."* Onları korkuttular.

{ وَجَآؤُ بِسِحْرٍ عَظِيمٍ } *"Ve büyük bir sihir gerçekleştirerek."* Açık bir yalan gerçekleştirdiler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Büyük bir rukye.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُونَ ﴿١١٧﴾

117- "Biz Musa'ya, 'Sen de asanı yere at!' diye vahyettik. Bir de ne görsünler asa, onların yalandan yaptıklarını yutuyor!"

{ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَ } *"Biz Musa'ya, 'Sen de asanı yere at!' diye vahyettik."* Bunun üzerine o da bıraktı.

{ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ } *"Bir de ne görsünler asa, yutuyor!"* Yutuyor.

{ مَا يَاْفِكُونَ } *"Onların yalandan yaptıklarını."* Uydurdukları asaları ve ipleri.

فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾

118- "Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yaptıkları boşa gitti."

{ فَوَقَعَ الْحَقُّ } *"Böylece gerçek ortaya çıktı."* Musa ('aleyhi's-selâm)'ın haklı olduğu açığa çıktı.

{ وَبَطَلَ } *"Boşa gitti."* İzmihlal oldu.

{ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Ve onların yaptıkları."* Yaptıkları sihir.

فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ ﴿١١٩﴾

119- "Onlar orada yenildiler ve horlanmış bir şekilde geri döndüler."

{ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ } *"Onlar orada yenildiler."* Bu esnada Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) onları mağlup eyledi.

{ وَانْقَلَبُوا } *"Geri döndüler."* Döndüler.

{ صَاغِرِينَ } *"Ve horlanmış bir şekilde."* Zeliller olarak.

وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿١٢٠﴾

120- "Büyücüler ise secde ederek yere kapandılar."

{وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ} *"Büyücüler ise yere kapandılar."* Sihirbazlar yere attılar.

{سَاجِدِينَ} *"Secde ederek."* Allah Teâlâ'ya. O derece çabuk secdeye vardılar ki sanki kendilerini atmış gibi oldular.

قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾

121- "Âlemlerin Rabbine, iman ettik, dediler."

{قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ} *"'Âlemlerin Rabbine, iman ettik.' dediler."* Firavun dedi ki, "Sizler ancak beni kastediyorsunuz."

رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾

122- "'Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik.' dediler."

قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَآ اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾

123- "Firavun dedi: 'Ben size izin vermeden O'na iman ettiniz, öyle mi? Hiç şüphe yok ki bu, halkını oradan çıkarmak için şehirde kurduğunuz gizli bir tuzaktır. (Size yapacağımı) yakında göreceksiniz!'"

Dediler ki:

{رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ} *"Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik."* Dediler.

{قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ} *"Firavun dedi: 'O'na iman ettiniz, öyle mi?'"* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i Harun ('aleyhi's-selâm)'ın Rabbini tasdik mi eylediniz?

{قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ} *"Ben izin vermeden."* Emretmeden.

{ لَكُمْ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ } *"Size. Hiç şüphe yok ki bu, şehirde kurduğunuz gizli bir tuzaktır."* Siz ve Musa ('aleyhi's-selâm) aranızda.

{ لِتُخْرِجُوا مِنْهَآ اَهْلَهَا } *"Halkını oradan çıkarmak için."* Hile ile.

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ } *"(Size yapacağımı) yakında göreceksiniz!"*

لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾

124- "Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Sonra da hepinizi asacağım!"

{ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ } *"Andolsun ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim."* Sağ eli ve sol ayağı.

{ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ } *"Sonra da hepinizi asacağım!"* O nehrin kenarında.

قَالُوٓا اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾

125- "Onlar dediler: 'Biz gerçekten (ölüp) Rabbimize döneceğiz.'"

{ قَالُوٓا } *"Onlar dediler."* Yani sihirbazlar.

{ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ } *"Biz gerçekten (ölüp) Rabbimize döneceğiz."* Dönücüleriz.

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾

126- "Sen Rabbimizin âyetleri bize gelince, sırf ona iman ettik diye bizden intikam alacaksın! Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı Müslüman olarak al!"

{ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّآ } *"Bizden intikam alacaksın!"* Bizi eleştiriyorsun ve bizi cezalandırıyorsun.

{ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا } *"Sırf ona iman ettik diye."* İman etmemiz nedeniyle.

{ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا } *"Sen Rabbimizin âyetleri bize gelince."* Bize geldiği anda.

{ رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا } *"Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır."* Asılma esnasında ve kesilme anında bize sabırla ikramda bulun ki kâfirler olarak dönmeyelim.

{ وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ } *"Ve canımızı Müslüman olarak al!"* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzere ihlaslılar olarak.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾

127- "Firavun kavminden ileri gelenler, şöyle dediler: 'Musa'yı ve kavmini (Mısır) toprağında, fesad çıkarsınlar, seni ve tanrılarını terk etsinler diye mi serbest bırakıyorsun?' Firavun dedi: 'Onların erkek çocuklarını öldüreceğiz ve kadınlarını ise sağ bırakacağız; çünkü biz, onların üzerinde yok edici bir güce sahibiz!'"

{ وَقَالَ الْمَلَأُ } *"İleri gelenler, şöyle dediler."* Liderler.

{ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوسٰى } *"Firavun kavminden. Musa'yı serbest bırakıyorsun."* Musa'yı bırakıyor musun?

{ وَقَوْمَهُ } *"Ve kavmini."* Onları öldürmüyor musun?

{ لِيُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ } *"(Mısır) toprağında, fesad çıkarsınlar."* Dini ve ibadeti değiştirmekle.

{ وَيَذَرَكَ } *"Seni terk etsinler diye mi?"* Seni terk etsinler diye mi?

{ وَاٰلِهَتَكَ } *"Ve tanrılarını."* Eğer *"Alihetike."* şeklinde tilavet edilirse ilahlarına ibadeti anlamına gelir. Eğer *"İlaheteke."* şeklinde tilavet edilirse ilahlıkla sana yapılan kulluğu anlamına gelir.

{ قَالَ } *"Firavun dedi."* Firavun dedi.

{ سَنُقَتِّلُ اَبْنَآءَهُمْ } *"Onların erkek çocuklarını öldüreceğiz."* Onları ilk olarak öldürdüğümüz gibi onların çocuklarını küçükken de öldüreceğiz.

{ وَنَسْتَحْيٖ } *"Sağ bırakacağız."* Hizmetkâr olarak kullanacağız.

{ نِسَآءَهُمْ } *"Ve kadınlarını ise."* Büyüklerini.

{ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ } *"Çünkü biz, onların üzerinde."* Onların üzerinde.

{ قَاهِرُونَ } *"Yok edici bir güce sahibiz!"* Baskı kurucu.

قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾

128- "Musa kavmine dedi: 'Allah'tan yardım isteyin ve sabredin! Kuşkusuz yeryüzü Allah'ındır. Ona kullarından kimi dilerse onu mirasçı yapar. Sonunda kurtuluş sakınanlarındır.'"

{ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا } *"Musa kavmine dedi: 'Allah'tan yardım isteyin ve sabredin!'"* Belaya sabredin.

{ اِنَّ الْاَرْضَ } *"Kuşkusuz yeryüzü."* Mısır diyarında.

{ يُورِثُهَا لِلّٰهِ } *"Allah'ındır. Ona mirasçı yapar."* Konaklatır.

{ مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَالْعَاقِبَةُ } *"Kullarından kimi dilerse onu Sonunda kurtuluş."* Cennet.

{ لِلْمُتَّقِينَ } *"Sakınanlarındır."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

قَالُوٓا اُوذِينَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَاْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

129- "Kavmi (Musa'ya) dedi: 'Sen bize (peygamber olarak) gelmezden önce de, geldikten sonra da biz eza gördük!' Musa dedi:

'Umulur ki, Rabbiniz düşmanınızı helâk edip, onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da nasıl işler yapacağınıza bakar!'"

{ قَالُوٓا } *"Kavmi (Musa'ya) dedi."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm).

{ اُوذِينَا } *"Biz eza gördük!"* Oğulların öldürülmesi, hanımları hizmetçi olarak çalıştırılması ve çalışmak ile azap gördük.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَاْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا } *"Sen bize (peygamber olarak) gelmezden önce de, geldikten sonra da."* Risaletle gelişinden sonra.

{ قَالَ } *"Musa dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ عَسٰى رَبُّكُمْ } *"Umulur ki, Rabbiniz."* Umulur ki sözcüğü Allah Teâlâ için kullanılınca vaciptir, anlamına gelir.

{ اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ } *"Düşmanınızı helâk edip."* Kıtlıkla ve açlıkla Firavun'u ve kavmini.

{ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْاَرْضِ } *"Onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da."* Mısır yurduna sizi yerleştiririz.

{ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ } *"Nasıl işler yapacağınıza bakar!"* Taatinde.

وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾

130- "Andolsun ki biz, Firavun'a uyanları ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsul eksikliği ile tutup sıktık."

{ وَلَقَدْ اَخَذْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ } *"Andolsun ki biz, Firavun'a uyanları tutup sıktık."* Kavmini.

{ بِالسِّنِينَ } *"Yıllarca kuraklık."* Yıllarca kıtlık ve açlık ile.

{ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ } *"Ve mahsul eksikliği ile."* Meyvelerin helak oluşu ile.

{ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ } *"Ders alsınlar diye."* Ta ki öğüt alsınlar diye.

فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهٖ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهٗ اَلَآ اِنَّمَا طٰٓئِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾

131- "Sonra kendilerine iyilik gelince, onlar, 'Bu, bizim hakkımızdır.' dediler. Başlarına bir kötülük geldiğinde ise, bunu Musa ve onunla birlikte olanların uğursuzluğuna yordular. Oysa gerçek şudur ki, onların uğursuzluğu ancak Allah katındandır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler!"

{فَاِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ} *"Sonra kendilerine iyilik gelince."* Bolluk, genişlik ve nimetler.

{قَالُوا لَنَا} *"Onlar, 'Bizim hakkımızdır.' dediler."* Bizim için yaraşan budur.

{هٰذِهٖ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ} *"Bu. Başlarına bir kötülük geldiğinde ise."* Kıtlık, kuraklık ve şiddetli sıkıntılar.

{يَطَّيَّرُوا} *"Uğursuzluğuna yordular."* Uğursuzluğa saydılar.

{بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهٗ} *"Bunu Musa ve onunla birlikte olanların."* Allah Teâlâ buyurdu ki.

{اَلَآ اِنَّمَا طٰٓئِرُهُمْ} *"Oysa gerçek şudur ki, onların uğursuzluğu ancak."* Onların şiddetli sıkıntıları ve bollukları.

{عِنْدَ اللّٰهِ} *"Allah katındandır."* Allah Teâlâ'dandır.

{وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ} *"Fakat onların çoğu."* Onların bütünü.

{لَا يَعْلَمُونَ} *"Bunu bilmezler!"* Bunu bilmezler ve bunu tasdik de etmezler.

وَقَالُوا مَهْمَا تَاْتِنَا بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

132- "Onlar (Musa'ya), 'Bizi büyülemek için hangi mucizeyi getirirsen getir, biz yine de sana inanacak değiliz.' dediler."

{ وَقَالُوا } *"Onlar (Musa'ya), dediler."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm)!

{ مَهْمَا } *"Hangi."* Her ne.

{ تَأْتِنَا بِهِ مِنْ اٰيَةٍ } *"Bize mucizeyi getirirsen getir."* Mucizeyi.[11]

{ لِتَسْحَرَنَا بِهَا } *"Bizi büyülemek için."* Gözlerimizi bu mucize ile almak için.

{ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ } *"Biz yine de sana inanacak değiliz."* Risaletini tasdik ediciler değiliz. Bunun üzerine Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) onlara beddua etti.

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

133- "Bunun üzerine biz de onlara; tufanı, çekirgeyi, keneyi, kurbağayı ve kanı ayrı ayrı mucizeler olmak üzere gönderdik. Ama onlar, yine büyüklük tasladılar ve günahkâr bir toplum oldular."

{ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ } *"Bunun üzerine biz de onlara gönderdik."* Allah Teâlâ onlara musallat kıldı.

{ الطُّوفَانَ } *"Tufanı."* Gökten. Bir cumartesiden diğer cumartesiye kadar kesilmeksizin geceli gündüzlü sürekli yağan yağmuru.

{ وَالْجَرَادَ } *"Çekirgeyi."* Bunun ardından Allah Teâlâ çekirgeleri onlara musallat kıldı. Öyle ki yerin bitirdiği bitkileri ve ürünleri yiyip bitirdi.

{ وَالْقُمَّلَ } *"Keneyi."* Allah Teâlâ bunun ardından keneyi onlara musallat etti. Öyle ki küçük çekirgelerden geriye kalanı dahi yediler. Kummel, debba denilen kanatsız hayvanlardır.

{ وَالضَّفَادِعَ } *"Kurbağayı."* Allah Teâlâ bunun ardından onlara kurbağaları musallat eyledi. Öyle ki kurbağa onlara eziyet eder bir hal aldı.

---

[11] Mealin çeviri metnine bize sözcüğü tarafımızdan eklenmiştir.

{ وَالدَّمَ } *"Ve kanı."* Allah Teâlâ bunun ardından onlara kanı musallat eyledi. Nihayet kuyuları ve nehirleri kana dönüştü.

{ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ } *"Ayrı ayrı mucizeler olmak üzere."* Açıklanmış olarak. Her mucizenin arası iki aydı.

{ فَاسْتَكْبَرُوا } *"Ama onlar, yine büyüklük tasladılar."* İman etmekten büyüklenerek yüz çevirdiler ve iman etmediler.

{ وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ } *"Ve günahkâr bir toplum oldular."* Müşrik bir toplum oldular.

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ ﴿١٣٤﴾

134- "Üzerlerine o azap (taun) çökünce, 'Ey Musa! Sana verdiği söz uyarınca, bizim için Rabbine dua et, eğer bu azabı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana iman ederiz ve İsrailoğullarını da seninle birlikte göndeririz!' dediler."

{ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ } *"Üzerlerine o azap (taun) çökünce."* Her ne zaman onlara tufan, çekirge, kene, kurbağa ve kan gibi azap inince.

{ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ } *"'Ey Musa! Bizim için Rabbine dua et' dediler."* Rabbinden bizim için talepte bulun.

{ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ } *"Sana verdiği söz uyarınca."* Rabbinin emrettiği şeyle.

{ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ } *"Eğer bu azabı üzerimizden kaldırırsan."* Bizden bu azabı kaldırırsan.

{ لَنُؤْمِنَنَّ } *"Mutlaka iman ederiz."* Muhakkak tasdik ederiz.

{ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ } *"Sana. Ve İsrailoğullarını da seninle birlikte göndeririz!"* Mallarının az olanlarıyla ve çok olanlarıyla birlikte.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾

135- "Biz ulaşabilecekleri bir süreye kadar azabı üzerlerinden kaldırınca ise, hemen sözlerinden döndüler."

{فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ} *"Azabı üzerlerinden kaldırınca ise."* Onlardan azabı kaldırınca.

{اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ} *"Biz ulaşabilecekleri bir süreye kadar."* Yani boğulmayı.

{اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ} *"Hemen sözlerinden döndüler."* Musa ('aleyhi's-selâm) ile olan ahidlerini bozdular.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾

136- "Biz de âyetlerimizi yalan saymaları ve umursamamaları nedeniyle, kendilerinden öç almak istedik ve onları denizde boğduk."

{فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ} *"Biz de kendilerinden öç almak istedik."* Bir defadan.

{فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ} *"Ve onları denizde boğduk."* Denizde.

{بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi yalan saymaları nedeniyle."* Dokuz âyeti.

{وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ} *"Ve umursamamaları nedeniyle."* Âyetleri inkâr etmeleri nedeniyle.

وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

137- "Hor görülüp ezilen o kavmi de, yeryüzünün bereketli kıldığımız doğu ve batı bölgelerine mirasçı yaptık. Böylece Rabbinin İsrailoğullarına olan güzel sözü, onların sabretmeleri sonucunda gerçekleşmiş oldu. Firavun'un ve kavminin yapmış oldukları (evlerini) ve yükseltmiş oldukları saraylarını ise yerle bir ettik!"

{وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ} *"Hor görülüp ezilen o kavmi de mirasçı yaptık."* Zelil kılınmak istenen.

{مَشَارِقَ الْاَرْضِ} *"Yeryüzünün doğu bölgelerine."* Beytü'l-Mukaddes, Filistin, Ürdün ve Mısır'a.

{وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا} *"Bereketli kıldığımız ve batı bölgelerinde."* Bir bölümünde su ve ağaçla.

{وَتَمَّتْ} *"Böylece gerçekleşmiş oldu."* Vacip oldu.

{كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى} *"Rabbinin güzel sözü."* Cennet ile. Yardım ile olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{عَلٰى بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ بِمَا صَبَرُوا} *"Onların sabretmeleri sonucunda İsrailoğullarına olan."* Belaya sabretmeleri. Dinlerinde sabretmeleri anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَدَمَّرْنَا} *"Yerle bir ettik!"* Helak ettik.

{مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ} *"Firavun'un ve kavminin yapmış oldukları (evlerini) ise."* Sarayları ve şehirleri.

{وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ} *"Ve yükseltmiş oldukları saraylarını ise."* Ağaçları, üzüm bağları. (يَعْرِشُونَ) eyleminin yebnun/bina ettiler anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَآ اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾

138- "Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Onlar (çölde) putlarına tapmakta olan bir topluma rastladılar. Dediler ki: 'Ey Musa! Onların tanrıları gibi, sen de bize bir Tanrı yap!' (Musa) dedi: 'Siz gerçekten cahillik eden bir kavimsiniz!'"

{ وَجَاوَزْنَا بِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ } *"Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Onlar bir topluma rastladılar."* Kendilerine/kavme rakm deniliyordu. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kavminden geriye kalanlar idiler.

{ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَهُمْ } *"(Çölde) putlarına tapmakta olan."* Kendilerine özgü olan putlara ibadet ediyorlardı.

{ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَآ اِلٰهًا } *"Dediler ki: 'Ey Musa! Sen de bize bir Tanrı yap!'"* Kendisine ibadet edeceğimiz bir ilahı açıkla.

{ كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ } **"***Onların tanrıları gibi.***"** Onların ibadet ettikleri gibi.

{ قَالَ } *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ } *"Siz gerçekten cahillik eden bir kavimsiniz!"* Allah'ın emrini bilmeyen.

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾

139- "Çünkü onların üzerinde bulundukları (din) yok olacak, işledikleri ameller de boşa gidecektir."

{ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ } *"Çünkü yok olacak."* Helak olucudur.

{ مَا هُمْ فِيهِ } **"***Onların üzerinde bulundukları (din).***"** Şirk dini.

{ وَبَاطِلٌ } *"Boşa gidecektir."* Sapıklıktır.

{ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"İşledikleri ameller de."* Şirkteki amelleri.[12]

---

12 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(مُتَبَّرٌ) sözcüğü hüsrana uğrayış anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Araf Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 9, s. 46.

b) Âyetteki bu buyruktan önce (وَجَاوَزْنَا بِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَآ اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ) *"Biz İsrailoğullarını*

قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيكُمْ اِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾

140- "(Yine) dedi: 'Allah sizi âlemlere üstün kılmışken, şimdi size O'ndan başka bir ilâh mı arayayım?'"

{قَالَ ا} *"(Yine) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيكُمْ اِلٰهًا} *"Şimdi size O'ndan başka bir ilâh mı arayayım?"* Size Rabbe ibadet etmenizi emretmiş iken.

{وَهُوَ} **"***Allah***."** Muhakkak Allah.

{فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ} *"Sizi âlemlere üstün kılmışken."* Kendi zamanınızın âlemlerine İslam dini ile.

وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾

141- "Hani bir zaman biz sizi, erkek çocuklarınızı öldürmek ve kadınlarınızı sağ bırakmak suretiyle, size azapların en kötüsünü çektiren Firavun hanedanından kurtarmıştık. Bu sizin için, Rabbiniz tarafından büyük bir sınama idi."

{وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ} *"Hani bir zaman biz sizi, Firavun hanedanından kurtarmıştık."* Firavun'dan ve kavminden.

{يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ} *"Erkek çocuklarınızı öldürmek suretiyle, size azapların en kötüsünü çektiren."* Küçüklerinizi.

---

denizden geçirdik. Onlar (çölde) putlarına tapmakta olan bir topluma rastladılar. Dediler ki: 'Ey Musa! Onların tanrıları gibi, sen de bize bir Tanrı yap.' Musa dedi: 'Siz gerçekten cahillik eden bir kavimsiniz!'" zikredilenlere bir işaret bulunmaktadır. Buna göre âyetin anlamı şöyle oluşmaktadır: Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etme konusunda putperestlere öykünen Yahudiler, resûllerinden kendileri için bir put yapmalarını istediler. Peygamberlerinden talep ettikleri husus hiçbir hayrı barındırmadığından dolayı İbn Abbâs sonuca dikkat çekecek şekilde sözcüğü hüsrana uğramak şeklinde tefsir etmiştir. Bu tefsir literal bir tefsirden daha çok sonuç göz önünde bulunduralarak yapılan bir tefsirdir.

{وَيَسْتَحْيُونَ} *"Sağ bırakmak."* Hizmetçi olarak kullanmak istiyorlardı.

{نِسَآءَكُمْ} *"Ve kadınlarınızı."* Büyük kadınlarınızı.

{وَفِي ذٰلِكُمْ} *"Bu sizin için."* Sizi bu kurtarışımızda.

{بَلَآءٌ} *"Bir sınama idi."* Nimet var idi.

{مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ} *"Rabbiniz tarafından büyük."* Büyük. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: (وَفِي ذٰلِكُمْ) azabında, (بَلَآءٌ) sıkıntı, (مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ) büyük bir sıkıntı.

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثِينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهٖٓ اَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسٰى لِاَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾

142- "Biz Musa ile otuz gece için sözleştik ve buna on gece daha ekledik. Böylece Rabbinin belirlemiş olduğu süre kırk geceyi buldu. Musa, kardeşi Harun'a dedi ki: 'Kavmim arasında benim yerime geç, (işleri) düzelt, bozguncuların yoluna uyma.'"

{وَوٰعَدْنَا مُوسٰى} *"Biz Musa ile sözleştik."* Dağa geliş ile.

{ثَلٰثِينَ لَيْلَةً} *"Otuz gece için."* Zilkade ayı idi.

{وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ} *"Ve buna on gece daha ekledik."* Zilhicceden de on gün.

{فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهٖٓ} *"Böylece Rabbinin belirlemiş olduğu süre buldu."* Rabbinin miadı.

{اَرْبَعِينَ لَيْلَةً} *"Kırk geceyi."* Vadettiği gibi.

{وَقَالَ مُوسٰى لِاَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِي} *"Musa, kardeşi Harun'a dedi ki: 'Benim yerime geç.'"* Benim halifem ol.

{فِي قَوْمِي وَاَصْلِحْ} *"Kavmim arasında. (İşleri) düzelt."* Onlara iyiliği emret.

{ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ } *"Bozguncuların yoluna uyma."* Masiyetler işlemekle bozguncuların yoluna değil.

وَلَمَّا جَآءَ مُوسٰى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ اَرِنِيٓ اَنْظُرْ اِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرٰينِي وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰينِي فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا فَلَمَّآ اَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

143- "Musa belirlemiş olduğumuz vakitte, (Sina dağına) geldi. Rabbi onunla konuşunca, "'Rabbim! Bana kendini göster de seni göreyim!' dedi. (Rabbi), 'Sen beni asla göremezsin, ama şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse, sen de beni görebilirsin!' Rabbi o dağa tecelli edince, dağı paramparça etti, Musa da düşüp bayıldı! Ayılınca dedi ki: 'Seni tenzih ederim, sana tevbe ettim ve ben iman edenlerin ilkiyim!'"

{ وَلَمَّا جَآءَ مُوسٰى لِمِيقَاتِنَا } *"Musa belirlemiş olduğumuz vakitte, (Sina dağına) geldi."* Medyen'deki sözleşmemize gelince.

{ وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ اَرِنِيٓ اَنْظُرْ اِلَيْكَ } *"Rabbi onunla konuşunca, 'Rabbim! Bana kendini göster de seni göreyim!' dedi."* Rüyet sevdasına/umuduna düştü.

{ قَالَ } *"(Rabbi), dedi."* Allah Teâlâ buyurdu ki:

{ لَنْ تَرٰينِي } *"Sen beni asla göremezsin."* Ey Musa sen beni dünyada görmeye asla güç yetiremezsin.

{ وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ } *"Ama şu dağa bak."* Medyen dağlarının en büyüğü.

{ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ } *"Eğer o yerinde durabilirse."* Beni görebilmek için dağ yerinde durabilirse.

{ فَسَوْفَ تَرٰينِي } *"Sen de beni görebilirsin!"* Umulur ki beni görebilirsin.

{ فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ } *"Rabbi o dağa tecelli edince."* Zebiyr dağına zâhir olunca.

{ جَعَلَهُ دَكًّا } *"Dağı paramparça etti."* Un ufak etti.

{ وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا } *"Musa da düşüp bayıldı!"* Onun üzerine bayılmış olarak.

{ فَلَمَّآ اَفَاقَ } "*Ayılınca*." Baygınlığından ayılınca,

{ قَالَ سُبْحَانَكَ } *"Dedi ki: 'Seni tenzih ederim.'"* Rabbini tenzih eyledi.

{ تُبْتُ اِلَيْكَ } *"Sana tevbe ettim."* Rüyet isteğimden dolayı.

{ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ } *"Ve ben iman edenlerin ilkiyim!"* Dünyada senin görülmeyeceğine dair ikrar edenlerin ilkiyim.[13]

قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَآ اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

144- "(Allah) dedi: 'Ey Musa! Ben seni, elçilik görevi vermekle ve sözlerimle insanlar üzerine seçkin kıldım. Artık sana verdiklerimi al ve şükredenlerden ol!'"

{ قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ } *"(Allah) dedi: 'Ey Musa! Ben seni, insanlar üzerine seçkin kıldım.'"* İsrailoğullarına**.**

{ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي } *"Elçilik görevi vermekle ve sözlerimle."* Seninle konuşmamla.

{ فَخُذْ مَآ اٰتَيْتُكَ } *"Artık sana verdiklerimi al."* Sana bahşettiklerimle amel et.

---

13 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(اَرِنِيْ) sözcüğü bana bağışla anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Araf Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir." Taberî, c. 9, s. 50.

b) (اَرِنِيْ) ilahî buyruğunu "bana bahşet" şeklinde bir tefsir lafzın literal tefsiri değildir. İbn Abbâs burada Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah azze ve celleyi görebilme olanağı sağlamasını O'ndan istediğini vurgulamaktadır. Yani İbn Abbâs'a göre âyetin anlamı şudur: Sana bakabileceğim kudreti bana bahşet. İbn Abbâs buna göre rü'yeti nazar olarak tefsir etmiştir. Talep edilen şey ise nazar edebilme kudretidir.

{ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ } *"Ve şükredenlerden ol!"* İnsanlar arasından seninle konuşmama.

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْاَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ
فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَاْمُرْ قَوْمَكَ يَاْخُذُوا بِاَحْسَنِهَا سَاُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

145- "(Biz Musa için) levhalarda (din ve dünya için gerekli olan) her bir şeyi, öğüdü ve (hükümlere ait) açıklamaların hepsini yazdık. (Musa'ya dedik ki): 'Sen onlara sımsıkı sarıl ve kavmine de o hükümlerin en güzelini almalarını söyle. Size ileride fâsıkların yurdunu göstereceğim.'"

{ وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْاَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً } *"(Biz Musa için) levhalarda (din ve dünya için gerekli olan) her bir şeyi, öğüdü ve yazdık."* Nehy olarak.

{ وَتَفْصِيلًا } *"(Hükümlere ait) açıklamaların."* Açıklama olarak.

{ لِكُلِّ شَيْءٍ } *"Hepsini."* Helal, haram, emir ve nehy.

{ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ } *"(Musa'ya dedik ki): Sen onlara sımsıkı sarıl."* Kastederek ve nefsini alıştırarak işle.

{ وَاْمُرْ قَوْمَكَ يَاْخُذُوا بِاَحْسَنِهَا } *"Ve kavmine de o hükümlerin en güzelini almalarını söyle."* Muhkemiyle amel etsinler, müteşabihine de iman etsinler.

{ سَاُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ } *"Size ileride fâsıkların yurdunu göstereceğim."* İsyankârların yurdunu ki bu cehennemdir, âyetin anlamı hakkında Irak, bir diğer görüşe göre de Mısır olduğu söylenmiştir.

سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاِنْ
يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَاِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا
وَاِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا
وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾

146- "Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimi (anlamaktan) vazgeçireceğim. Onlar herhangi bir âyeti görseler, yine ona inanmazlar. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler. Buna karşılık azgınlık yolunu görseler, onu yol edinirler. Bu durum, âyetlerimizi yalan sayıp, onlara karşı gâfil davranmalarındandır."

{ سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ } *"Âyetlerimi (anlamaktan) vazgeçireceğim."* Âyetlerimi ikrar etmekten.

{ الَّذِيْنَ يَتَكَبَّرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ } *"Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları."* Haksız olarak. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed! Fâsıkların yurdu olan Bedir yurdunu size göstereceğim. Bu yurdun Mekke olduğu da söylenmiştir.

{ وَاِنْ يَرَوْا } *"Onlar görseler."* Yani Firavun ve kavmi. Ebû Cehil ve ashabı olduğu da söylenmiştir.

{ كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَاِنْ يَرَوْا سَبِيْلَ الرُّشْدِ } *"Herhangi bir âyeti, yine ona inanmazlar. Doğru yolu görseler."* İslam'ın yolu ve hayır.

{ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيْلًا } *"Onu yol edinmezler."* Onu yol sanmıyorlar.

{ وَاِنْ يَرَوْا سَبِيْلَ الْغَيِّ } *"Buna karşılık azgınlık yolunu görseler."* Küfür ve şirk yolunu.

{ يَتَّخِذُوهُ سَبِيْلًا } *"Onu yol edinirler."* Onu yol sayıyorlar.

{ ذٰلِكَ } *"Bu durum."* Zikredilen bu yol.

{ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Âyetlerimizi yalan sayıp."* Kitabımız ve Resûlümüz.

{ وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِيْنَ } *"Onlara karşı gâfil davranmalarındandır."* Onu inkâr ederek.

وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٧﴾

147- "Oysa âyetlerimizi ve ahiret gününe kavuşmayı yalan sayanların amelleri boşa gitmiştir. Onlar, yapmakta olduklarından başka bir şeyle mi cezalandırılacaklardı?"

{وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Oysa âyetlerimizi yalan sayanların."* Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{وَلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ} *"Ve ahiret gününe kavuşmayı."* Ölümden sonra dirilişi.

{حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ} *"Amelleri boşa gitmiştir."* Şirk halinde yaptıkları iyilikleri bâtıl olmuştur.

{هَلْ يُجْزَوْنَ} *"Onlar, cezalandırılacaklardı mı?"* Ahirette karşılık görmeyecekler.

{اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} *"Yapmakta olduklarından başka bir şeyle."* Dünyada yapmakta olduklarından ve şirk bataklığındayken söylediklerinden başka.

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾

148- "Musa'nın kavmi, (Musa Tur'a gittikten) sonra ziynet takımlarından bir buzağı heykeli yaptılar ki onun buzağı gibi böğürmesi vardı. Onlar buzağının kendileriyle konuşmadığını, kendilerine bir yol da göstermediğini görmediler mi? Onlar onu tanrı edindiler ve böylece kendilerine yazık ediciler oldular."

{وَاتَّخَذَ} *"Yaptılar ki."* Kalıba döktüler.

{قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهٖ} *"Musa'nın kavmi, (Musa Tur'a gittikten) sonra."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'nın dağa doğru yol almak için ayrılışının ardından.

{مِنْ حُلِيِّهِمْ} *"Ziynet takımlarından."* Altından.

{عِجْلًا جَسَدًا} *"Bir buzağı heykeli."* Küçük bir beden.

{لَهُ خُوَارٌ} *"Onun buzağı gibi böğürmesi vardı."* Samiri'nin onlar için kalıba döktüğü şeyin sesi.

{اَلَمْ يَرَوْا} *"Görmediler mi?"* Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi bilmediler mi?

{اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ} *"Onlar buzağının kendileriyle konuşmadığını."* Yani buzağı bir şey diyerek onlarla konuşmadı.

{وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا} *"Kendilerine bir yol da göstermediğini."* Yol.

{اِتَّخَذُوهُ} *"Onlar onu tanrı edindiler."* Ona cehaletle ibadet ettiler.

{وَكَانُوا ظَالِمِينَ} *"Ve böylece kendilerine yazık ediciler oldular."* Buzağıya ibadet etmeleri nedeniyle kendi kendilerine zarar verenler oldular.

وَلَمَّا سُقِطَ فِيٓ اَيْدِيهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

149- "Onlar doğru yoldan sapmış olduklarını anlayıp, büyük bir pişmanlık içinde ellerini ısırarak dediler ki: 'Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa elbette ziyana uğrayanlardan oluruz!'"

{وَلَمَّا سُقِطَ فِيٓ اَيْدِيهِمْ} *"Büyük bir pişmanlık içinde ellerini ısırarak."* Buzağıya ibadet etmelerine pişmanlık duydular.

{وَرَاَوْا} *"Anlayıp."* Bildiler ve yakîn getirdiler ki.

{اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا} *"Onlar doğru yoldan sapmış olduklarını."* Haktan ve hidayetten.

{قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا} *"Dediler ki, eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa."* Da bize azap ederse.

{لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ} *"Elbette ziyana uğrayanlardan oluruz!"* Cezalandırma ile.

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْۢ بَعْدِي اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخِيهِ يَجُرُّهٗٓ اِلَيْهِ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَآءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿١٥٠﴾

150- "Musa kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğü zaman dedi ki: 'Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin buyruğunun acele gelmesini mi istediniz?' Levhaları yere attı, kardeşinin başından tutup kendine çekti. Kardeşi Harun: 'Ey annemin oğlu! Gerçekten bu halk beni zayıf buldu; neredeyse beni öldüreceklerdi! Bana, böyle davranarak düşmanları sevindirme! Beni bu zalimler topluluğu ile bir tutma!'"

{ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا } *"Musa kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğü zaman."* Fitnenin sesini işitince üzüntülü olarak.

{ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْۢ بَعْدِي } *"Dedi ki: Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız!"* Dağa doğru yola çıkıp ayrılışımın ardından buzağıya ibadet etmekle ne kötü şey yaptınız.

{ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْ } *"Rabbinizin buyruğunun acele gelmesini mi istediniz?"* Rabbinizin vadinden önce hemen buzağıya mı ibadet ettiniz.

{ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ } *"Levhaları yere attı."* Elinden bıraktı. Bu levhalardan iki tanesi kırıldı.

{ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخِيهِ } *"Kardeşinin başından tutup."* Yani Harun'un saçından.

{ يَجُرُّهٗٓ اِلَيْهِ } *"Kendine çekti."* Kendisine çekti.

{ قَالَ } *"(Kardeşi Harun) dedi."* Harun ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ ابْنَ اُمَّ } *"Ey annemin oğlu!"* Hazret-i Harun, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'nın anne baba öz kardeşi idi. Ancak anneyi zikretmesinin nedeni kendisine refkat göstermesi içindi.

{ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي } *"Gerçekten bu halk beni zayıf buldu."* Beni zelil kıldılar.

{ وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي } *"Neredeyse beni öldüreceklerdi!"* Bana muhalefet göstererek.

{ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَآءَ } *"Bana, böyle davranarak düşmanları sevindirme!"* Buzağı ashabı olan düşmanları benimle sevindirme.

{ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } *"Beni bu zalimler topluluğu ile bir tutma!"* Düşman olan buzağı ashabını benden dolayı sevindirme.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِاَخِي وَاَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾

151- "(Musa) dedi: 'Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla ve bizi sevginin içine dahil et. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!'"

{ قَالَ } *"(Musa) dedi."* Musa ('aleyhi's-selâm).

{ رَبِّ اغْفِرْ لِي } *"Ey Rabbim! Beni bağışla."* Kardeşim Harun ('aleyhi's-selâm)'a yaptığım davranıştan dolayı.

{ وَلِاَخِي } *"Ve kardeşimi."* Harun'un onlarla vuruşmaması nedeniyle.

{ وَاَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ } *"Ve bizi sevginin içine dahil et."* Cennetine.

{ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ } *"Sen merhametlilerin en merhametlisisin!"* Bize.

اِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾

152- "Buzağıyı tanrı edinenler yok mu? Onlara Rableri tarafından gazap erişecek, dünya hayatında da zillete düşecekler! Biz iftira edenleri böyle cezalandırırız."

{ اِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا } *"Tanrı edinenler yok mu?"* İbadet edenler.

{ الْعِجْلَ } *"Buzağıyı."* Ve onlara uyanlar.

{ سَيَنَالُهُمْ } *"Onlara erişecek."* Onlara isabet edecektir.

{ غَضَبٌ } *"Gazap."* Hışım.

{ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ } *"Rableri tarafından, zillete düşecekler."* Cizye ile zillete düçar oluş.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَكَذٰلِكَ } *"Dünya hayatında da, böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ } *"Biz iftira edenleri cezalandırırız."* Allah'a yalan isnat edenleri.

وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾

153- "Kötülükleri işleyenler ve sonra tevbe edip iman edenler yok mu? İşte Rabbin bu tevbeden sonra elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ } *"Kötülükleri işleyenler."* Şirke düşerek Allah'a ortak koşanlar.

{ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا } *"Ve sonra tevbe edip."* Şirkin ardından. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Seyyielerin ardından.

{ وَاٰمَنُوا } *"İman edenler yok mu?"* Allah Teâlâ'yı birleyip ikrar edenler.

{ اِنَّ رَبَّكَ } *"İşte Rabbin."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm). Hitabın Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yönelik olarak ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! olduğu da söylenmiştir.

{ مِنْ بَعْدِهَا } *"Bu tevbeden sonra."* Tevbenin ve imanın ardından.

{لَغَفُورٌ} *"Elbette çok bağışlayan."* Kusuru görmezlikten gelendir.

{رَحِيمٌ} **"***Çok merhamet edendir.***"**

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

154- "Musa'nın öfkesi yatışınca, yerden levhaları aldı ki onun bir nüshasında Rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet (haberi) vardı."

{وَلَمَّا سَكَتَ} *"Yatışınca."* Sükûnete erişince.

{عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا} *"Musa'nın öfkesi. Yerden levhaları aldı ki onun bir nüshasında vardı."* Ondan kalan şeyde. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kendisine iade edilen iki levhada.

{هُدًى} *"Hidayet."* Sapıklıktan kurtuluş.

{وَرَحْمَةٌ} **"***Ve rahmet (haberi).***"** Azaptan.

{لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ} *"Rablerinden korkanlar için."* Korkanlar için.

وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّآ اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِيَّايَ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَآءُ مِنَّا اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَآءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَآءُ اَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾

155- "Musa belirlediğimiz vakitte, kavminden yetmiş kişi seçti. Onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca, (Musa) dedi ki: 'Ey Rabbim! Dileseydin, bunları ve beni daha önce helâk ederdin. İçimizdeki birtakım beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helâk

mi edeceksin? (Buzağıya tapma konusu) senin bir sınamandan ibarettir. Sen dilediğini doğru yoldan saptırır, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim Mevlamızsın! Artık bizi bağışla, bize merhamet et! Sen bağışlayanların en hayırlısısın!'"

{ وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ } *"Musa kavminden seçti."* Kavminden.

{ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا } *"Belirlediğimiz vakitte, yetmiş kişi."* Sözleşmemiz için.

{ فَلَمَّآ اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ } *"Onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca."* Helak etmek yani öldürmek için deprem.

{ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ } *"(Musa) dedi ki: 'Ey Rabbim! Dileseydin, bunları daha önce helâk ederdin.'"* Bugünden önce.

{ وَاِيَّايَ } *"Ve beni."* Kıptiyi öldürmek ile.

{ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَآءُ } *"Birtakım beyinsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helâk mi edeceksin?"* Cahillerin.

{ مِنَّا } *"İçimizdeki."* Buzağıya ibadet etmekle. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) Allah Teâlâ'nın kendilerini kavimlerinin buzağıya ibadet etmeleri nedeniyle helak edeceğini zannetti.

{ اِنْ هِيَ } *"(Buzağıya tapma konusu) ibarettir."* Ancak şudur.

{ اِلَّا فِتْنَتُكَ } *"Senin bir sınamandan."* Senin belaya tabi tutuşundan.

{ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَآءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَآءُ } *"Sen dilediğini doğru yoldan saptırır, dilediğini de doğru yola iletirsin."* Fitneden.

{ اَنْتَ وَلِيُّنَا } *"Sen bizim Mevlamızsın!"* Sen bize daha önceliklisin.

{ فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا } *"Artık bizi bağışla, bize merhamet et!"* Ve bize azap etme.

{ وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ } *"Sen bağışlayanların en hayırlısısın!"* Kusurları görmezlikten gelensin.

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَآ اِلَيْكَ قَالَ عَذَابِيٓ اُصِيبُ بِهٖ مَنْ اَشَآءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

156- "'Bu dünyada ve ahirette bizim için iyilik yaz! Biz sana yöneldik.' (Allah) dedi: 'Ben dilediğim kimseyi azaba uğratırım. Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Ben onu sakınanlar ve zekâtı verenler için yazacağım. İşte bunlar âyetlerimize iman eden kimselerdir.'"

{ وَاكْتُبْ لَنَا } *"Bizim için yaz!"* Bizim için vacip kıl.

{ فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً } *"Bu dünyada iyilik."* İlim, ibadet, günahlara karşı masumiyet.

{ وَفِي الْاٰخِرَةِ } *"Ve ahirette."* Cennetin güzellikleri ve nimetleri.

{ اِنَّا هُدْنَآ اِلَيْكَ } *"Biz sana yöneldik."* Sana tevbe ettik. Sana yöneldik anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قَالَ } *"(Allah) dedi."* Allah Teâlâ buyurdu:

{ عَذَابِيٓ اُصِيبُ بِهٖ } *"Ben azaba uğratırım."* Onu özgü kılarım.

{ مَنْ اَشَآءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ } *"Dilediğim kimseyi. Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır."* İyi ve kötüyü kuşatmıştır. Bundan dolayı İblis ümit içinde boynunu uzatacak, şöyle diyecektir: Ben de eşyadanım. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onu oradan çıkartacak ve şöyle diyecektir;

{ فَسَاَكْتُبُهَا } *"Ben onu yazacağım."* Onu yönlendireceğim.

{ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ } *"Sakınanlar için."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ } *"Ve zekâtı verenler."* Mallarının zekâtını verenler.

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا } *"İşte bunlar âyetlerimize kimselerdir."* Kitabımıza ve Resûlümüze.

{ يُؤْمِنُونَ } *"İman eden."* Ehl-i Kitap ümitle uzanacak ve şöyle diyecektir: Bizler de takva ve Kitap Ehli'yiz. Allah Teâlâ da bunun üzerine onları oradan çıkartacaktır.

اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ يَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهٖ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِيٓ اُنْزِلَ مَعَهٗٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

157- "Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de (niteliklerini) yazılı buldukları o ümmî, nebî olan Peygamber'e uyarlar. O nebî onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder, onlara temiz olan şeyleri helal, temiz olmayanları ise haram kılar. Onlardan üzerlerindeki ağır yükü, bukağıları kaldırıp atar. İşte bu elçiye iman edip saygı gösteren, ona yardım eden ve ona indirilen nura uyanlar ise kurtuluşa erecek olanlardır."

Rahmetin kimin olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ } *"Onlar ki, o ümmî, Nebî olan Peygamber'e uyarlar."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا } *"Yazılı buldukları."* Nitelikleri ve özelliklerini.

{ عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ يَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ } *"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de (niteliklerini). O Nebî onlara iyiliği emreder."* Tevhid ve ihsanı.

{ وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ } *"Onları kötülükten men eder."* Küfür ve kötülükten.

{ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ } *"Onlara temiz olan şeyleri helal, kılar."* Kitapta geçen deve etini, deve sütünün, inek, koyun ve bunun dışındaki diğer hayvanların iç yağlarının helal kılınışını açıklar.

{وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ} *"Temiz olmayanları ise haram kılar."* Kitapta haram kılınan laşe, kan, domuz eti ve bunun dışındaki diğer şeyleri açıklar.

{وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ} *"Onlardan ağır yükü, kaldırıp atar."* Onlara ahdi bozmakla haram kılınan tertemiz şeyleri olan ahidleri.

{وَالْاَغْلَالَ} *"Bukağıları."* Ağırlıkları.

{الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ} *"Üzerlerindeki."* Elbisenin kesilmesi ve diğer şeyleri.

{فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهٖ} *"İşte bu elçiye iman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman edenler. Yani Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{وَعَزَّرُوهُ} *"Saygı gösteren."* O'na yardım eden.

{وَنَصَرُوهُ} *"Ona yardım eden."* Kılıç ile.

{وَاتَّبَعُوا النُّورَ} *"Ve nura uyanlar ise."* Kur'an'a.

{الَّذِيٓ اُنْزِلَ مَعَهٗٓ} *"Ona indirilen."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın O'na indirdiği, helalini helal olarak kabul eden, haramını da haram olarak kabul eden.

{اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} *"Kurtuluşa erecek olanlardır."* Hışımdan ve azaptan kurtulmuşlardır.

قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيتُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهٖ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾

158- "De ki: 'Ey insanlar! Ben, göklerin ve yerin mülkünün sahibi olan, kendisinden başka ilâh bulunmayan, dirilten ve öldüren

Allah'ın, sizin hepinize gönderdiği peygamberiyim. O halde Allah'a ve O'nun ümmî Nebi olan Resûlüne iman edin -ki o da Allah'a ve O'nun sözlerine iman etmektedir- ve ona uyun. Umulur ki doğru yolu bulursunuz.'"

{ قُلْ } *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّي رَسُولُ اللهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا } *"Ey insanlar! Ben, Allah'ın, sizin hepinize gönderdiği peygamberiyim."* Bütününe.

{ الَّذِي لَهُ مُلْكُ } *"Mülkünün sahibi olan."* Hazinelerin.

{ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَآ اِلٰهَ } *"Göklerin ve yerin. İlâh bulunmayan."* Rızık bahşedici hiçbir kimse yoktur.

{ اِلَّا هُوَ يُحْيِ } *"Kendisinden başka, dirilten."* Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } *"Ve öldüren."* Dünyada.

{ فَاٰمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللهِ } *"O halde Allah'a ve O'nun ümmî nebî olan Resûlüne iman edin -ki o da Allah'a iman etmektedir."* Allah Teâlâ'ya iman eden kimse.

{ وَكَلِمَاتِهِ } *"Ve O'nun sözlerine."* O'nun kitabı Kur'an'a. Eğer âyet-i kerime (كَلِمَاتُهُ) şeklinde tilavet edilirse Allah Teâlâ şöyle buyurmuş olur: İsa ('aleyhi's-selâm)'a iman edin. Zira Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) Allah Teâlâ'dan gelen bir sözcük ile yaratılmıştır. Yani Allah Teâlâ *"Kün"* demiştir, Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) da olmuştur.

{ وَاتَّبِعُوهُ } *" Ve ona uyun."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dinine uyunuz.

{ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ } *"Umulur ki doğru yolu bulursunuz."* Ta ki sapıklıktan kurtulup imanla hidayete erişesiniz.

وَمِنْ قَوْمِ مُوسٰى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

159- "Musa'nın kavminden bir doğru yola götüren ve doğrulukla adalet yapan bir toplum da vardır."

{وَمِنْ قَوْمِ مُوسٰٓى اُمَّةٌ} *"Musa'nın kavminden bir toplum da vardır."* Topluluk vardır.

{يَهْدُونَ} *"Götüren."* Emreden.

{بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ} *"Doğru yola ve doğrulukla adalet yapan."* Hak ile amel eden. Bunlar reml nehrinin ötesinde olanlardır.

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهٗٓ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

160- "Biz İsrailoğullarını, topluluklar halinde on iki kabileye (sıbt) ayırdık. Onlar (Tih Sahrası'nda) Musa'dan su isteyince, biz ona, 'Asan ile taşa vur!' diye vahyettik. O zaman taştan on iki pınar fışkırdı. Her bir kabile su içeceği pınarı bildi. Biz onların üzerlerine bulutu gölgelik yaptık. Onlara kudret helvası ile bıldırcın kuşunu indirdik. 'Verdiğimiz rızkın temiz olanlarından yiyin.' (dedik). Onlar bize zulmetmediler, ama kendi kendilerine zulmettiler."

{وَقَطَّعْنَاهُمُ} *"Biz İsrailoğullarını, ayırdık."* Onları fırkaya böldük.

{اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا} **"***Topluluklar halinde on iki kabileye (sıbt)***."** Kâbile kabile. Dokuz buçuk sıbt sıbt güneşin doğuşu esnasında doğu tarafından Sin'in/Çin'in arkasından bir kum nehrinin yanında. Ürdün olarak isimlendirilmektedir. İki buçuk sıbt ise âlemin bütünündeydi.

{وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى} *"Biz ona, vahyettik."* Musa ('aleyhi's-selâm)'a emrettik.

{اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهٗٓ} *"Onlar (Tih Sahrası'nda) Musa'dan su isteyince."* Tih Çölü'ndeyken.

{ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ } *"Asan ile taşa vur! Diye."* Yanında bulunan asa ile.

{ فَانْبَجَسَتْ } *"O zaman fışkırdı."* Çıktı.

{ مِنْهُ } *"Taştan."* Taştan.

{ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا } *"On iki pınar."* On iki nehir/ırmak.

{ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ } *"Her bir kabile bildi."* Sıbt.

{ مَشْرَبَهُمْ } *"Su içeceği pınarı."* Nehirden.

{ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ } *"Biz onların üzerlerine bulutu gölgelik yaptık."* Tih Çölü'nde. Bulut onları gündüz güneşte gölgelendiriyor, gece ise ışık gibi aydınlık veriyordu.

{ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى } *"Onlara kudret helvası ile bıldırcın kuşunu indirdik."* Tih'de/çölde.

{ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ } *"Verdiğimiz rızkın temiz olanlarından yiyin, (dedik)."* Size bahşettiğimiz kudret helvasından ve bıldırcın etinden yiyiniz.

{ وَمَا ظَلَمُونَا } *"Onlar bize zulmetmediler."* Yarına saklayıp kaldırdıkları şeylerle bizden bir şey eksiltmediler ve bize zarar veremediler.

{ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } *"Ama kendi kendilerine zulmettiler."* Eksiltmeleri ve zarar verişleri kendilerineydi.[14]

وَاِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ
وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيٓاَتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾

---

14 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(اَنْبَجَسَتْ) sözcüğü, kaynayıp aktı anlamındadır." Buhârî, Kitabü Ehadisi'l-Enbiyâ, 25. bâb. İbn Hacer der ki; İbn Ebî Hatem bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla mevsul bir şekilde İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Fethü'l-Bâri*, c. 6, s. 430.

b) İbn Abbâs'ın bu tefsiri literal bir tefsirdir. (اَنْبَجَسَتْ) sözcüğü, "infeceret", fışkırdı anlamına gelmektedir. Nitekim bir dilbilimci olan Ebû Ubeyde de sözcüğe bu anlamı vermiştir. *Mecazü'l-Kur'an*, c. 1, s. 230.

161- "Hani onlara şöyle denilmişti: 'Şu kente (Kudüs'e) yerleşin ve orada dilediğiniz yerden yiyin. 'Hıtta,' deyin ve kapıdan secde ederek girin ki sizin suçlarınızı bağışlayalım!' Biz iyilik edenlere daha fazlasını da vereceğiz."

{وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا} *"Hani onlara şöyle denilmişti: yerleşin."* Konaklayın.

{هٰذِهِ الْقَرْيَةَ} **"***Şu kente (Kudüs'e)***."** Eriha beldesine.

{وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ} *"Ve orada dilediğiniz yerden yiyin."* Ve ne zaman dilerseniz.

{وَقُولُوا حِطَّةٌ} *"Hıtta, deyin."* La ilahe illallah deyiniz. (حِطَّةٌ) sözcüğünün *"Hatalarımızı affet"* deyin anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَادْخُلُوا الْبَابَ} *"Ve kapıdan girin ki."* Eriha kapısından.

{سُجَّدًا} *"Secde ederek."* Rükû ederek.

{نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيٰٓتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ} *"Sizin suçlarınızı bağışlayalım! Biz iyilik edenlere daha fazlasını da vereceğiz."* Yaptıkları ihsanlarıyla muhsinlere.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

162- "Onların içinden zulmedenler, kendilerine söylenen sözü başka bir söze çevirdiler. Biz de zulmetmelerinden dolayı üzerlerine gökten bir azap gönderdik."

{فَبَدَّلَ} *"Çevirdiler."* Değiştirdiler.

{الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ} *"Onların içinden zulmedenler."* Bunlar hatie/hata ehli idiler ve dediler.

{قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ} *"Kendilerine söylenen sözü başka bir söze."* Kendilerine emredilen sözü. Onlar "*Hınta/buğday.*" sözcüğünü söylemeyi emrederek Hintetün semkaten/kırmızı buğday." dediler.

{فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَآءِ} *"Üzerlerine gökten bir azap gönderdik."* Gökten taun/veba salgını.

{بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ} *"Biz de zulmetmelerinden dolayı."* Değiştirmelerinden ötürü.

وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ اِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ اِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾

163- "Onlara deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar ortaya çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları günde ise gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk."

{وَسْـَٔلْهُمْ} *"Onlara sor."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Yahudilere.

{عَنِ الْقَرْيَةِ} *"Şehir halkının durumunu."* Şehrin durumunu sor. Bu şehir Eyle olarak adlandırılmıştı.

{الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ اِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ} *"Deniz kıyısında bulunan. Hani onlar cumartesi günü hakkında hakkı aşıyorlardı."* Cumartesi günü balıkları almakla haddi aşıyorlardı.

{اِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا} *"Hani onlar cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar ortaya çıkarak akın akın onlara gelirdi."* Bölük bölük suyun derinliklerinden kıyıya grup grup geliyorlardı.

{وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذٰلِكَ} *"Cumartesi tatili yapmadıkları günde ise gelmezlerdi. İşte böylece."* İşte bu şekilde.

{نَبْلُوهُمْ} *"Biz, onları imtihan ediyorduk."* Onları deniyorduk.

{بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ} *"Yoldan çıkmalarından dolayı."* İsyan etmelerinden ötürü.

وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُوْنَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا قَالُوْا مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ ﴿١٦٤﴾

164- "Hani içlerinden bir topluluk, 'Allah'ın helâk edeceği veya şiddetli bir azapla cezalandıracağı bir topluma niye öğüt veriyorsunuz?' demişti. Onlar da, 'Rabbinize karşı bir özür olsun diye (öğüt veriyoruz). Umulur ki sakınırlar.' demişlerdi."

{ وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ } *"Hani bir topluluk, demişti."* Bir cemaat demişti.

{ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُوْنَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ } *"İçlerinden, Allah'ın helâk edeceği bir topluma niye öğüt veriyorsunuz?"* Şekil değiştirme cezası ile helak edeceği.

{ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا } *"Veya şiddetli bir azapla cezalandıracağı."* Ateş ile.

{ قَالُوْا مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ } *"Onlar da, 'Rabbinize karşı bir özür olsun diye (öğüt veriyoruz).' demişlerdi."* Rabbinizin katında bizim için hüccet/kanıt olsun diye.

{ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ } *"Umulur ki sakınırlar."* Cumartesi günü balıkları almaktan sakınırlar. Bunlar üç grup idiler. Bir grup avlanıyorlar ve avlanmayı emrediyorlardı. Bir grup ise avlanmıyorlardı ve avlanmayı da yasaklamıyorlardı. Bir grup ise avlanmıyorlar ancak avlanmayı yasaklıyorlardı. Avlanıp da avlanmayı emreden grup şekil değiştirilme cezasına çarptırıldı. Diğer iki grup ise kurtuldu.

فَلَمَّا نَسُوْا مَا ذُكِّرُوْا بِهٖٓ اَنْجَيْنَا الَّذِيْنَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوْٓءِ وَاَخَذْنَا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا بِعَذَابٍۢ بَئِيْسٍۢ بِمَا كَانُوْا يَفْسُقُوْنَ ﴿١٦٥﴾

165- "Onlar kendilerine verilen öğüdü unutunca, biz de kötülükten alıkoyanları kurtardık. (İsyan ederek) zulmedenleri ise, itaatten çıkmaları yüzünden şiddetli bir azapla yakaladık."

{فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖٓ} *"Onlar kendilerine verilen öğüdü unutunca."* Emredildikleri şeyi terk edince.

{اَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوٓءِ} *"Biz de kötülükten alıkoyanları kurtardık."* Cumartesi günü balıkları almaktan.

{وَاَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا} *"(İsyan ederek) zulmedenleri ise, yakaladık."* Cumartesi günü balıkları almalarıyla.

{بِعَذَابٍ بَئِيسٍ} *"Şiddetli bir azapla."* Şiddetli bir azap.

{بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ} *"İtaatten çıkmaları yüzünden."* İsyan etmeleri nedeniyle.

فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

166- "Onlar yasak olundukları (balık avlama) konusunda serkeşlik edince, kendilerine, 'İlâhî rahmetten uzak olarak maymunlar olun!' dedik."

{فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ} *"Onlar yasak olundukları (balık avlama) konusunda serkeşlik edince."* Nehyedildikleri şey hususunda kaçınmaları nedeniyle.

{قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا} *"Kendilerine, olun, dedik."* Dönüşün.

{قِرَدَةً خَاسِئِينَ} *"İlâhî rahmetten uzak olarak maymunlar."* Aşağılık zeliller.

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾

167- "Hani Rabbin onlara, kesin bir dille kıyâmet gününe kadar, kendilerini en kötü azaba uğratacak olan kimse göndereceğini bildirmişti. Çünkü Rabbin cezayı çabuk verendir. Hiç şüphesiz O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ } *"Hani Rabbin onlara, bildirmişti."* Rabbin onlara buyurmuştu.

{ لَيَبْعَثَنَّ } *"Kesin bir dille onlara göndereceğini."* Musallat edeceğini.

{ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ } *"Kıyâmet gününe kadar, kendilerini en kötü azaba uğratacak olan kimse."* Cizye ve bunun dışındaki diğer bir takım şeylerle azapların en şiddetlisi ile onlara azap edecek olanı ki bu Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ümmetidir.

{ اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ } *"Çünkü Rabbin cezayı çabuk verendir."* İman etmeyen kimse için cezalandırması şiddetli olan.

{ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ } *"Hiç şüphesiz O, çok bağışlayan,"* Kusurları affeden.

{ رَحِيمٌ } *"Çok merhametli olandır."* İman eden kimseye karşı.

وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْاَرْضِ اُمَمًا مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذٰلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّاٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

168- "Onları, kimi salâh sahibi, kimi daha aşağı topluluklar olmak üzere yeryüzüne dağıttık. Belki dönerler diye de onları, birtakım iyiliklerle ve kötülüklerle sınadık."

{ وَقَطَّعْنَاهُمْ } *"Onları, dağıttık."* Onları fırka fırka kıldık.

{ فِي الْاَرْضِ اُمَمًا } *"Topluluklar olmak üzere yeryüzüne."* Sıbt sıbt.

{ مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ } *"Kimi salâh sahibi."* Bunlar Reml Nehri'nin arkasında yaşayan 9,5 sıbttır/kabiledir.

{ وَمِنْهُمْ دُونَ ذٰلِكَ } *"Kimi daha aşağı."* Bu kavimden daha aşağı olup bunlar İsrailoğullarından diğer mü'minlerdir. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu kavim İsrailoğullarının kâfirleridir.

{ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ } *"Onları, birtakım iyiliklerle sınadık."* Onları bolluk, genişlik ve nimetlerle sınadık.

{ وَالسَّيِّئَاتِ } *"Ve kötülüklerle."* Kıtlık, kuraklık ve şiddetli sıkıntılarla.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } *"Belki dönerler diye de."* Ta ki masiyetlerinden ve küfürlerinden dönsünler diye.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

169- "Bundan sonra onların yerine başka bir kuşak geldi. Kitab'a vâris oldular. Onlar bu değersiz dünyanın malını alırlar ve 'Allah bizi bağışlayacak.' derlerdi. Eğer onlara önceki gibi bir mal gelse yine onu da alırlardı. Onlardan o kitabın (hükmüne göre), Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylemeyeceklerine dair sağlam söz alınmamış mıydı? Onlar kitapta olanı da okumuşlardı. (Haramdan) sakınanlar için ahiret yurdu daha iyidir. Hâlâ aklınız ermiyor mu?"

{ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ } *"Bundan sonra onların yerine geldi."* Sâlihlerin ardından geriye bir takım kimseler kaldı.

{ خَلْفٌ } *"Başka bir kuşak."* Kötü bir kuşak ki bunlar Yahudilerdir.

{ وَرِثُوا الْكِتَابَ } *"Kitab'a vâris oldular."* Tevrat'ı aldılar ve Tevrat'taki Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellikleri ve niteliklerini gizlediler.

{ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى } *"Onlar bu değersiz dünyanın malını alırlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellikleri ve niteliklerini gizlemelerine karşılık dünyanın haramı olan rüşvet ve bunun dışındaki diğer şeyleri aldılar.

{ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا } *"Ve 'Allah bizi bağışlayacak.' derlerdi."* Gece işlediğimiz günahlar gündüz bağışlanacak ve gündüz işlediğimiz günahlar gece bağışlanacaktır.

{ وَاِنْ يَاْتِهِمْ } *"Eğer onlara gelse."* Bu gün.

{ عَرَضٌ مِثْلُهُ } *"Önceki gibi bir mal."* Haram gibi misli. Dün kendilerine gelen şeyin misli.

{ يَاْخُذُوهُ } *"Yine onu da alırlardı."* Onu helal saymak istiyorlardı.

{ اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ } *"Onlardan o kitabın (hükmüne göre), sağlam söz alınmamış mıydı?"* Kitap'ta misak alınmamış mıydı?

{ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللهِ اِلَّا الْحَقَّ } *"Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylemeyeceklerine dair."* Doğrudan başkası.

{ وَدَرَسُوا } *"Onlar okumuşlardı."* Okumuşlardı.

{ مَا فِيهِ } *"Kitap'ta olanı da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i nitelikleri ve özelliklerini. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kitap'taki helal ve haramı okudular ancak onunla amel etmediler.

{ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ } *"Ahiret yurdu."* Yani cennet.

{ خَيْرٌ } *"Daha iyidir."* Daha faziletlidir.

{ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ } *"(Haramdan) sakınanlar için."* Küfür, şirk, fahişeler, rüşvet ve dünyadayken Tevrat'taki Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nitelikleri ve özellikleri değiştirmeleri.

{ اَفَلَا تَعْقِلُونَ } *"Hâlâ aklınız ermiyor mu?"* Dünya fânidir ve ahiret ise bâkidir.

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

170- "Kitaba sarılanlara ve namazı dosdoğru kılanlara gelince; işte biz, böyle iyiliğe çalışanların mükâfatını zâyi etmeyiz."

{ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ } *"Kitab'a sarılanlara gelince."* Kitaptakilerle amel edenler, helalini helal sayanlar, haramını haram sayanlar ve

Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliğini ve özelliklerini açıklayanlar.

{وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ} *"Ve namazı dosdoğru kılanlara."* Beş vakit namazı tam kılanlara.

{اِنَّا لَا نُضِيعُ} *"İşte biz, böyle zâyi etmeyiz."* Bâtıl kılmayız.

{اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ} *"İyiliğe çalışanların mükâfatını."* Söz ve eylemle ihsanda bulunanların sevabını. Yani bu kişi Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوٓا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

171- "Bir zamanlar, (Tur) dağını (İsrailoğullarının) üzerine bir gölgelik gibi kaldırmıştık. Onlar onu üstlerine düşecek sanmışlardı. 'Size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın ve içinde olanları iyice düşünün ki sakınmış olasınız!' (demiştik)."

{وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ} *"Bir zamanlar, (Tur) dağını kaldırmıştık."* Söktük, kaldırdık ve dağı hapseyledik.

{فَوْقَهُمْ} *"(İsrailoğullarının) üzerine."* Onların başlarının üstüne.

{كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ} *"Bir gölgelik gibi."* Çardaklar gibi.

{وَظَنُّوٓا} *"Onlar sanmışlardı."* Bilmişlerdi ve kesin olarak yakîn getirmişlerdi.

{اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ} *"Onu üstlerine düşecek."* Kitab'ı kabul etmezler ise üzerlerine inecektir.

{خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ} *"Size verdiğimiz Kitab'a sarılın (demiştik)."* Size bahşettiğimiz şeylerle amel ediniz.

{بِقُوَّةٍ} *"Sımsıkı."* Ciddiyetle ve süreklilik göstermekle.

{ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ } *"Ve içinde olanları iyice düşünün ki."* Sevabı ve cezayı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kitap'ta bulunan emir ve nehyi koruyunuz. Bir diğer yorum olarak Kitap'ta bulunan helal ve haramı gözetiniz de denilmiştir.

{ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ } *"Sakınmış olasınız!"* Ta ki hışımdan ve azaptan sakınasınız ve Allah Teâlâ'ya itaat edesiniz.[15]

وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِيٓ اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى شَهِدْنَا اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾

---

15 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ) ilahî buyruğu hakkında şöyle dedi: "(نَتَقْنَا) sözcüğü, rafe'na anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Araf Sûresi.

b) Taberî, (وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ) "*Bir zamanlar, (Tur) dağını İsrailoğullarının üzerine bir gölgelik gibi kaldırmıştık.*' ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir: "Bu ilahî buyruk (وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ) '*Söz vermeleri için Tur dağını üzerlerine kaldırmış*' (4/Nisa/154) ilahi buyruğu gibidir." (خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ) "*Size verdiğimiz kitaba sımsıkı sarılın.*" Size gönderdiğime sımsıkı tutunun. Taberî, c. 9, s. 109.

c) Yine İbn Cerîr, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) kendilerine (خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ) '*Size verdiğimizi kuvvetle alın*' buyurdu. Diyor ki: Kitap ile amel edin. Aksi takdirde şu dağ üstünüze yığılıverecek. Onlar da: 'Allah Teâlâ'nın bize verdiği şeyi kuvvetle tutacağız' dediler. Bundan sonra sözlerinden caydılar." Taberî, c. 9, s. 108.

d) Âyette geçen "Neteka" sözcüğüne İbn Abbâs kaldırmak anlamını vermiştir. Bir dilci olan Ebû Ubeyde ve Ferra da aynı anlamı vermiştir. Ebu Ubeyde ve Ferra şöyle der: "Yani onların üzerine kaldırdık." *Mecazü'l-Kur'an*, c. 1, s. 232. İbn Manzur ise şöyle der: "Netk" sözcüğü yerinden oynatmak, sarsmak, çekmek ve silkelemek anlamına gelmektedir. Sözcüğün kök fiili hem birinci bâbdandır, hem de ikinci bâbdandır. Yani hem "Neteka/Yentuku" fiili kullanılmakta hem de "Neteka-Yentiku." fiili kullanılmaktadır. Fiil bir şeyi çekmek ve o şeyi sökmek anlamına gelmektedir. Nitekim sözcük Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir: (وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ) '*Bir zamanlar, (Tur) dağını kaldırmıştık.*'" *Lisânü'l-Arab,* (N-T-K) maddesi.

172- "Kıyâmet gününde, biz bundan habersizdik dememeniz için Rabbin, âdemoğullarının bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine tanık tuttu ve dedi ki: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (Onlar), 'Evet Rabbimizsin, tanık olduk.' dediler."

{ وَاِذْ } *"Hani."* Muhakkak.

{ اَخَذَ رَبُّكَ } *"Rabbin, çıkardı."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) misak günü.

{ مِنْ بَنِيٓ اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ } *"Âdemoğullarının bellerinden zürriyetlerini."* Diyor ki, zürriyetlerini sırtlarından çıkardık. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ وَاَشْهَدَهُمْ } *"Onları tanık tuttu."* Onları konuşturdu.

{ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى شَهِدْنَا } *"Kendilerine. Ve dedi ki: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (Onlar), 'Evet, Rabbimizsin, tanık olduk.' dediler."* 'Sen rabbimizsin.' diyerek bildiler ve ikrar ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklere şöyle buyurdu: Onlara karşı şâhid olunuz. Onlara dedi ki: 'Bir birinize şâhid olsun.'"

{ اَنْ تَقُولُوا } *"Dememeniz için."* Demeyesiniz diye.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا } *"Kıyâmet gününde. Biz bundan."* Misaktan.

{ غَافِلِينَ } *"Habersizdik."* Bizden alınmadı.

اَوْ تَقُولُوٓا اِنَّمَآ اَشْرَكَ اٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾

173- "Yahut 'Daha önce atalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onları izleyen bir nesil olduk. Şimdi, bu asılsız şeyleri yapanların, işledikleri yüzünden bizi helâk mi edeceksin?' dememeniz için (böyle yaptık)."

{ اَوْ تَقُولُوٓا } **"***Yahut dememeniz için (böyle yaptık)***."** Demeyesiniz diye.

{ اِنَّمَآ اَشْرَكَ اٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ } *"Daha önce atalarımız Allah'a ortak koştu."* Bizden önce. Bizden önce misakı ve ahdi bozdular.

{ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً } *"Biz de bir nesil olduk."* Zayıf küçük idik.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ } *"Onları izleyen."* Onlara uyduk.

{ اَفَتُهْلِكُنَا } **"***Şimdi, bizi helâk mi edeceksin?***"** Bize azap mı edeceksin?

{ بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ } *"Bu asılsız şeyleri yapanların, işledikleri yüzünden."* Ahdi bozma konusunda bizden önceki müşriklerin yaptığından ötürü.

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

174- "İşte biz, âyetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz. Belki gerçeğe dönerler!"

{ وَكَذٰلِكَ } *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ } *"Biz, âyetleri ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz."* Kur'an'ı ve misak haberini açıklarız.

{ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } *"Belki gerçeğe dönerler!"* Küfürden ve şirkten ilk misaka dönsünler diye.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذِيٓ اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾

175- "Onlara, âyetlerimizi verdiğimiz şu kimsenin haberini de anlat. O kimse (âyetlerimizden) sıyrıldı, çıktı. Şeytan onu peşine taktı ve böylece azgınlardan oldu!"

{ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ } *"Onlara, anlat."* Onlara oku ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ نَبَاَ } *"Haberini de."* Haberini.

{ الَّذِيٓ اٰتَيْنَاهُ } *"Verdiğimiz şu kimsenin."* Kendisine bahşettiğimiz.

{ اٰيَاتِنَا } *"Âyetlerimizi."* İsm-i azam'ı.

{ فَانْسَلَخَ مِنْهَا } *"O kimse (âyetlerimizden) sıyrıldı, çıktı."* Ondan çıktı. Âyette zikri geçen şahıs Belam ibn Baura'dır. Allah Teâlâ ona ism-i azam ile ikramda bulundu. O da Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a bu isim ile bedduada bulundu. Allah Teâlâ bunun üzerine ondan bunun hıfzını aldı.

Âyetin Ümeyye ibn Ebî's-Salt hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir: Allah Teâlâ kendisine güzel bir ilim ve güzel söz söylemeyi bahşetmiş, Ümeyye iman etmeyince de ondan bunu almıştı.

{ فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ } *"Şeytan onu peşine taktı."* Şeytan onu aldattı.

{ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ } *"Ve böylece azgınlardan oldu!"* Sapık kâfirlerden oldu.

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَمَثَلُهٗ كَمَثَلِ الْكَلْبِ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾

176- "Dileseydik, elbette onu o (âyetler sayesinde) yükseltirdik, ama o, tutkusunun peşine düşerek dünyaya kapıldı. Böyle birinin durumu, üstüne varsan da kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp soluyan köpeğin durumuna benzer. İşte âyetlerimizi yalanlayanların durumu da böyledir. Sen onlara, üzerinde düşünmeleri için bu kıssayı anlat.!"

{ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا } *"Dileseydik, elbette onu o (âyetler sayesinde) yükseltirdik."* İsm-i azam ile göğe yüceltir ve bundan dolayı da onu dünya ehline melik kılardık.

{ وَلٰكِنَّهٗٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ } *"Ama o, dünyaya kapıldı."* O yeryüzüne meyletti.

{ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ } *"Tutkusunun peşine düşerek."* Mülke kapıldı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kötü işlerle nefsine uydu.

{فَمَثَلُهُ} *"Böyle birinin durumu."* Belam'ın örneği. Ümeyye ibn Ebî's-Salt'ın örneği olduğu da söylenmiştir.

{كَمَثَلِ الْكَلْبِ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ} *"Üstüne varsan da, köpeğin durumuna benzer."* Ona şiddetli davranıp kovarsan.

{يَلْهَثْ} *"Dilini sarkıtıp soluyan."* Dilini ağzından dışarı çıkarır.

{اَوْ تَتْرُكْهُ} *"Kendi hâline bıraksan da."* Onu kovmasan.

{يَلْهَثْ} *"Dilini sarkıtıp soluyan."* Dilini ağzından dışarı çıkarır. Belam ve Ümeyye'nin misali bu şekildedir. Öğüt verilirse öğüt almaz. Susarsa da akıl etmez.

{ذٰلِكَ} *"İşte böyledir."* İşte bu şekildedir.

{مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi yalanlayanların durumu da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayanlar ki bunlar Yahudilerdir.

{فَاقْصُصِ الْقَصَصَ} *"Sen onlara, bu kıssayı anlat."* Onlara Kur'an'ı oku.

{لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ} *"Üzerinde düşünmeleri için."* Kur'an'ın darb-ı meselleri hakkında düşünsünler diye.

سَآءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾

177- "Âyetlerimizi yalan sayıp, kendilerine zulmedenlerin durumu ne kötü bir örnektir!"

{سَآءَ مَثَلًا} *"Ne kötü bir örnektir!"* Ne kötüdür.

{الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi yalan sayanların durumu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayanlar. Örnek verilecek olursa onların misali köpek gibidir.

{وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ} *"Kendilerine zulmedenlerin."* Cezalandırılarak zarar görenlerdir.

مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضْلِلْ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

178- "Allah her kime yol gösterirse, o kimse doğru yolu bulur. Her kimi yoldan çıkarırsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır."

{مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ} *"Allah her kime yol gösterirse."* Dinine.

{فَهُوَ الْمُهْتَدِي} *"O kimse doğru yolu bulur."* Dinine.

{وَمَنْ يُضْلِلْ} *"Her kimi yoldan çıkarırsa."* Dininden.

{فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} *"İşte onlar ziyana uğrayanlardır."* Cezalandırılarak aldananlardır.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولٰٓئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

179- "Biz cehennem için birçok cin ve insan yarattık. Onların kalpleri var, ama onlarla anlamazlar; gözleri var, ama onlarla görmezler; kulakları var, ama onlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Belki daha da şaşkındırlar. İşte gâfil olanlar bunlardır."

{وَلَقَدْ ذَرَأْنَا} *"Biz yarattık."* Yarattık.

{لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا} *"Cehennem için birçok cin ve insan. Onların kalpleri var, ama onlarla anlamazlar."* Hakkı idrak etmezler.

{وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا} *"Gözleri var, ama onlarla görmezler."* Hakkı idrak etmezler.

{وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا} *"Kulakları var, ama onlarla işitmezler."* Hakkı idrak etmezler.

{أُولٰٓئِكَ كَالْأَنْعَامِ} *"Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir."* Hakkı anlama konusunda.

{ بَلْ هُمْ اَضَلُّ } *"Belki daha da şaşkındırlar."* Zira onlar kâfirlerdir.

{ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ } *"İşte gâfil olanlar bunlardır."* Ahiretin durumu hakkında gafillerdir. Onu inkâr edicidirler.

وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِيٓ اَسْمَآئِهٖ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

180- "En güzel isimler Allah'a aittir. O'nu o güzel isimlerle çağırın. O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın! Onlar yaptıklarının karşılığını göreceklerdir!"

{ وَلِلّٰهِ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى } *"En güzel isimler Allah'a aittir."* Yüce sıfatlar. İlim, kudret, sem', basar ve bunun dışındaki diğer yüce sıfatlar.

{ فَادْعُوهُ بِهَا } *"O'nu o güzel isimlerle çağırın."* Onu kıraat ediniz.

{ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِيٓ اَسْمَآئِهٖ } *"O'nun isimleri konusunda eğriliğe sapanları bırakın!"* İsimlerini ve sıfatlarını inkâr edenleri bırakınız. Eğer "Yelhedune" şeklinde okunur ise Allah Teâlâ'nın isimlerini ve sıfatlarını ikrar etmekten meylederler anlamına gelir. Denilmiştir ki, isimleri hakkında ilhada düşmek, isimlerini Lat, Uzza ve Menat'a benzetmek demektir.

{ سَيُجْزَوْنَ } *"Onlar karşılığını göreceklerdir!"* Ahirette.

{ مَا } *"Şeyin."* Oldukları şey nedeniyle.

{ كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Yaptıklarının."* Dünyada dile getirdikleri şerlerden dolayı.

وَمِمَّنْ خَلَقْنَآ اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

181- "Yarattıklarımız içinde bir topluluk vardır ki, insanları doğru yola götürürler ve doğrulukla hüküm verirler."

{ وَمِمَّنْ خَلَقْنَآ اُمَّةٌ } *"Yarattıklarımız içinde bir topluluk vardır ki."* Cemaat vardır ki.

{ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ } *"İnsanları doğru yola götürürler."* Hakkı emrederler.

{ وَبِهِ يَعْدِلُونَ } *"Ve doğrulukla hüküm verirler."* Hakk ile amel ederler, bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmeti.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾

182- "Âyetlerimizi yalan sayanları, farkında olmayacakları bir biçimde, yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz!"

{ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Âyetlerimizi yalan sayanları."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayanlar ki bunlar azabın inişiyle alay eden Ebû Cehil ve dostlarıdır.

{ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ } *"Yavaş yavaş helâke sürükleyeceğiz!"* Azapla onları alacağız.

{ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ } *"Farkında olmayacakları bir biçimde."* Azabın inişini bilmeden. Allah Teâlâ onların bütününü aynı gün içinde her birisini farklı bir şekilde helak etmiştir.

وَاُمْلِي لَهُمْ اِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾

183- "Ben onlara süre veririm, ama benim tuzağım güç yetirilemeyecek kadar ağırdır."

{ وَاُمْلِي لَهُمْ } *"Ben onlara süre veririm."* Onlara mühlet veririm.

{ اِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ } *"Ama benim tuzağım güç yetirilemeyecek kadar ağırdır."* Azabım ve yakalayışım şiddetlidir.

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾

184- "Onlar düşünmüyorlar mı ki, arkadaşlarında hiçbir delilik yoktur. O, ancak apaçık bir uyarıcıdan başka bir şey değildir."

{ اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا } *"Onlar düşünmüyorlar mı ki?"* Kendi aralarında Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sihirbaz ve kâhin olmadığı,

mecnun olmadığı hakkında. Ardından Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

{مَا بِصَاحِبِهِمْ} *"Arkadaşlarında yoktur."* Peygamberlerinde.

{مِنْ جِنَّةٍ} *"Hiçbir delilik."* Kendisine herhangi bir delilik dokunmuş değildir.

{إِنْ هُوَ} *"O, ancak."* O değildir.

{إِلَّا نَذِيرٌ} *"Bir uyarıcıdan başka bir şey değildir."* Korkutucu bir resûl.

{مُبِينٌ} *"Apaçık."* Bildikleri dil ile kendilerine açıklayan.

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسٰى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾

185- "Göklerin ve yerin melekûtuna, Allah'ın yarattığı şeylerin hepsine ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine (ibretle) bakmıyorlar mı? (Kur'an'a) inanmayınca daha hangi söze inanacaklar?"

{أَوَلَمْ يَنْظُرُوا} *"(İbretle) bakmıyorlar mı?"* Yani Mekke ehli.

{فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ} *"Göklerin melekûtuna."* Güneş, ay, yıldızlar, bulutlar.

{وَالْأَرْضِ} *"Ve yerin."* Yerin melekûtundakiler ve yerde bulunan ağaç, dağ, deniz ve hayvanlara.

{وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ} *"Allah'ın yarattığı şeylerin hepsine."* Allah Teâlâ'nın yarattığı diğer şeylere.

{وَأَنْ عَسٰى} *"Olabileceğine."* (عَسٰى) "*Umulur*" ki sözcüğü Allah Teâlâ tarafından kullanılınca vacip oldu anlamına gelir.

{أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ} *"Ve ecellerinin yaklaşmış."* Helakleri yaklaşmıştır.

{ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ } *"(Kur'an'a) daha hangi söze inanacaklar?"* Allah Teâlâ'nın Kitabı'ndan başka hangi kitaba.

{ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ } *"İnanmayınca."* Bu Kitab'a inanmayınca.

مَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

186- "Allah bir kimseyi saptırırsa, artık onu doğru yola götürecek yoktur. Allah onları azgınlıkları içinde şaşkın olarak bırakır."

{ مَنْ يُضْلِلِ اللهُ } *"Allah bir kimseyi saptırırsa."* Dininden.

{ فَلَا هَادِيَ لَهُ } *"Artık onu doğru yola götürecek yoktur."* Kendisi için dinine irşad edici hiçbir mürşid bulunmamaktadır.

{ وَيَذَرُهُمْ } *"Allah onları bırakır."* Onları terk eder.

{ فِي طُغْيَانِهِمْ } *"Azgınlıkları içinde."* Sapıklıkları ve küfürleri içinde.

{ يَعْمَهُونَ } *"Şaşkın olarak."* Görmez bir şekilde şaşkın olarak geçirirler.

يَسْئَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسٰهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً يَسْئَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

187- "Senden kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: 'Onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır. Onu, tam zamanında açığa çıkaracak olan ancak O'dur.' Kıyâmet(in bilgisi), göklere de yere de ağır gelmiştir. O, size ansızın gelir. Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi sana soruyorlar. De ki: 'Onun bilgisi ancak Allah katındadır.' Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler."

{ يَسْئَلُونَكَ } *"Senden soruyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehli.

{عَنِ السَّاعَةِ} *"Kıyâmetin."* Kıyâmetin gerçekleşme zamanından ve anından.

{اَيَّانَ مُرْسٰىهَا} *"Ne zaman kopacağını."* Ne zaman gerçekleşeceğini ve yaklaştığı vaktin .

{قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا} *"De ki: Onun bilgisi yalnızca."* Gerçekleşmesinin bilgisi ve gerçekleşmesinin anının bilgisi.

{عِنْدَ رَبِّي} *"Rabbimin katındadır."* Rabbimdendir.

{لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَآ} *"Onu, tam zamanında açığa çıkaracak olan."* Allah Teâlâ gerçekleşme vaktini ve anını açıklamaz.

{اِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ} *"Ancak O'dur. Kıyâmet (in bilgisi), göklere de yere de ağır gelmiştir."* Kıyâmetin gerçekleşmesinin bilgisi ve anı, gökler ve yer ehline ağır gelir.

{لَا تَاْتِيكُمْ اِلَّا بَغْتَةً} *"O, size ansızın gelir."* Aniden gelir.

{يَسْـَٔلُونَكَ} *"Sana soruyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kıyâmetin gerçekleşmesinden.

{كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا} *"Sanki sen onu biliyor da saklamışsın gibi."* Onu biliyormuşsun gibi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Cahilmişsin gibi. Bir diğer anlam olarak ondan gafilmişsin gibi.

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اِنَّمَا عِلْمُهَا} *"Onun bilgisi ancak."* Kıyâmetin gerçekleşmesi ve anının bilgisi.

{عِنْدَ اللّٰهِ} *"Allah katındadır."* Allah'tandır.

{وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ} *"Fakat insanların çoğu."* Mekke ehli.

{لَا يَعْلَمُونَ} *"(Bunu) bilmezler."* Bunu tasdik etmezler.

قُلْ لَآ اَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوٓءُ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

188- "De ki: 'Ben kendime, Allah'ın dilediği dışında ne bir fayda, ne de bir zarar verme gücüne sahip değilim. Eğer gaybı bilseydim, elbette çok hayır (mal-mük) elde ederdim ve bana hiç kötülük de dokunmazdı. Ben sadece inanacak bir toplum için, bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{لَآ اَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا} *"Ben kendime, ne bir fayda, gücüne sahip değilim."* Faydayı elde etmeyi.

{وَلَا ضَرًّا} *"Ne de bir zarar verme."* Zararı bertaraf etmeyi,

{اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ} *"Allah'ın dilediği dışında."* Bana yarar ve zarar vermesi,

{وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ} *"Eğer gaybı bilseydim."* Yarar ve zararı bilseydim,

{لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ} *"Elbette çok hayır (mal-mük) elde ederdim."* Faydalanmayı arttırırdım.

{وَمَا مَسَّنِيَ السُّوٓءُ} *"Ve bana hiç kötülük de dokunmazdı."* Zarar da dokunmazdı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Eğer bilseydim*." Azabın üzerinize ne zaman ineceğini. "*Elbette çok hayır elde ederdim*." Buna şükür ederdim. "*Ve bana hiç kötülük de dokunmazdı*." Bana sizin tarafınızdan hüzün ve tasa da dokunmazdı.

Bir diğer yorum olarak şöyle de denilmiştir: "*Eğer gaybı bilseydim*." Ne zaman öleceğimi. "*Elbette çok hayır elde ederdim*." Sâlih amel. "*Ve bana hiç kötülük de dokunmazdı*." Şiddet bana isabet etmezdi.

Şöyle de denilmiştir: "*Eğer gaybı bilseydim.*" Kuraklığın, kıtlığın ve fiyat yükselmesinin. "*Elbette çok hayır elde ederdim.*" Nimetlenme konusunda "*Ve bana hiç kötülük de dokunmazdı.*" Şiddet bana isabet etmezdi.

{ اِنْ اَنَا } *"Ben."* Ben değilim.

{ اِلَّا نَذِيرٌ } *"Sadece bir uyarıcı."* Ateşten.

{ وَبَشِيرٌ } *"Ve bir müjdeciyim."* Cennet ile.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ } *"İnanacak bir toplum için."* Cennet ve ateşe inanan.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ
اِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهٖ فَلَمَّآ اَثْقَلَتْ
دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشّٰكِرِينَ ﴿١٨٩﴾

189- "Sizi tek nefisten yaratan ve ondan da yanında huzur bulması için eşini var eden O'dur. Erkek, eşine yaklaşınca, eşi hafif bir yük yüklendi, o yüküyle bir süre gidip geldi. Sonunda yükü ağırlaşınca, ikisi birlikte Rableri olan Allah'a şöyle dua ettiler: 'Eğer bize düzgün bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden oluruz.'"

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ } *"Sizi tek nefisten yaratan O'dur."* Sadece Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan.

{ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا } *"Ve ondan da eşini var eden."* Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın nefsinden zevcesi Havva'yı yaratan.

{ لِيَسْكُنَ اِلَيْهَا } *"Yanında huzur bulması için."* Onunla birlikte.

{ فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا } *"Erkek, eşine yaklaşınca."* Ona gelince.

{ حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا } *"Eşi hafif bir yük yüklendi."* Kolay bir yük.

{ فَمَرَّتْ بِهٖ } *"O yüküyle bir süre gidip geldi."* Acı duyarak kalktı ve oturdu.

{فَلَمَّآ اَثْقَلَتْ} *"Sonunda yükü ağırlaşınca."* Çocuk hanımın karnında ağırlaşınca İblis'in vesvesesiyle çocuğun bir hayvan olduğu zannıyla.

{دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا} *"İkisi birlikte Rableri olan Allah'a şöyle dua ettiler: 'Eğer bize düzgün bir çocuk verirsen.'"* Yaratılışı düzgün bir insan verecek olursan,

{لَنَكُونَنَّ} *"Elbette oluruz."* Oluruz.

{مِنَ الشَّاكِرِينَ} *"Şükredenlerden."* Buna.

فَلَمَّآ اٰتٰيهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَآءَ فِيمَآ اٰتٰيهُمَا فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾

190- "Ama Allah onlara düzgün bir çocuk verince, kendilerine verdiği şeyde Allah'a ortak koşmaya başladılar. Ama Allah, onların ortak koştukları şeylerden yücedir!"

{فَلَمَّآ اٰتٰيهُمَا صَالِحًا} *"Ama Allah onlara düzgün bir çocuk verince."* Yaratılışı düzgün bir insan bahşedince.

{جَعَلَا لَهُ شُرَكَآءَ} *"Allah'a ortak koşmaya başladılar."* O'na İblis'i ortak kıldılar.

{فِيمَآ اٰتٰيهُمَا} *"Kendilerine verdiği şeyde."* Allah Teâlâ'nın kendilerine verdiği çocuğu isimlendirme konusunda. O iki çocuğu Abdullah ve Abdülharis olarak isimlendirdiler.

{فَتَعَالَى اللّٰهُ} *"Ama Allah, yücedir!"* Allah Teâlâ bundan beridir.

{عَمَّا يُشْرِكُونَ} *"Onların ortak koştukları şeylerden."* Allah'a ortak koştukları putlardan.

اَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾

191- "Onlar, hiçbir şey yaratamayan, üstelik kendileri yaratılmış bulunan şeyleri, (Allah'a) ortak mı koşuyorlar?"

{ اَيُشْرِكُونَ } *"Onlar (Allah'a) ortak mı koşuyorlar?"* Allah'a.

{ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا } *"Hiçbir şey yaratamayan şeyleri."* Ve diriltemeyen.

{ وَهُمْ } *"Üstelik kendileri."* Yani ilahlar.

{ يُخْلَقُونَ } *"Yaratılmış bulunan."* Oyulmuş bulunan, yani oyularak yaratılmış olan.

وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾

192- "Bu putlar, ne onlara yardım edebilirler, ne de kendilerine yardım ederler?"

{ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا } *"Bu putlar, ne onlara yardım edebilirler."* Yarar ve engelleme yönünden.

{ وَلَآ اَنْفُسَهُمْ } *"Ne de kendilerine."* Yani ilahlar.

{ يَنْصُرُونَ } *"Yardım ederler?"* Kendilerine murad edilen şeyi engelleyemezler.

وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾

193- "Eğer (müşrikleri) doğru yola çağırsanız, onlar size tâbi olmazlar. Onları çağırsanız da susmuş olsanız da sizin için birdir."

{ وَاِنْ تَدْعُوهُمْ } *"Eğer (müşrikleri) çağırsanız."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kâfirleri.

{ اِلَى الْهُدٰى } *"Doğru yola."* Tevhide.

{ لَا يَتَّبِعُوكُمْ } *"Onlar size tâbi olmazlar."* Size icabet etmezler.

{ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ } *"Onları çağırsanız da sizin için birdir."* Tevhide çağırsanız da.

{ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ } *"Susmuş olsanız da."* Sussanız da onlar tevhid konusunda size icabet etmezler, yani kâfirler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir:

"Eğer (müşrikleri) çağırsanız." Ey kâfirler topluluğu Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kâfirleri! Putları.

"*Doğru yola*." Hakka. "*Onlar size tâbi olmazlar*." Size icabet etmezler "*Onları çağırsanız da sizin için birdir*." Yani putları "*Susmuş olsanız da*." Sussanız da onlar size icabet etmezler dualarınızı işitmezler. Zira onlar ölüdürler, diri değildirler.

اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾

194- "Allah dışında, taptıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer siz doğru söyleyenler iseniz, çağırın onları da size karşılık versinler!"

{ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ } *"Taptıklarınız da."* İbadet ettikleriniz de.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ } *"Allah dışında."* Putlar.

{ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ } *"Sizin gibi kullardır."* Sizin gibi yaratılmışlardır.

{ فَادْعُوهُمْ } *"Çağırın onları da."* Yani ilahları.

{ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ } *"Size karşılık versinler!"* Dualarınızı işitsinler ve size icabet etsinler.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } *"Eğer siz, doğru söyleyenler iseniz."* Onlar size fayda vermezler.

اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾

195- "Onların, yürür ayakları, tutar elleri, görür gözleri ya da işitir kulakları mı vardır? De ki: 'Haydi sizin şu tanrılarınızı çağırın, sonra bana tuzak kurun ve bana bir süre de vermeyin!'"

{ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا } *"Onların, yürür ayakları, vardır."* Hayra.

{ اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا } *"Tutar elleri."* Onunla alıp verdikleri elleri.

{ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا } *"Görür gözleri."* Kulluğunuzu.

{ اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا } **"***Ya da işitir kulakları mı?***"** Çağrılarınızı.

{ قُلِ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehlinin müşriklerine.

{ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ } *"Haydi sizin şu tanrılarınızı çağırın."* İlahlarınızdan yardım isteyiniz.

{ ثُمَّ كِيدُونِ } *"Sonra bana tuzak kurun."* Sizler ve onlar helak olmam hususunda çalışıp didininiz.

{ فَلَا تُنْظِرُونِ } *"Ve bana bir süre de vermeyin!"* Bana bir mühlet de vermeyiniz.

اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾

196- "Çünkü benim koruyucum, Kitab'ı indiren Allah'tır. O, iyileri korur."

{ اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ } *"Çünkü benim koruyucum, Allah'tır."* Koruyucum ve yardımcım Allah'tır.

{ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ } *"Kitab'ı indiren."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kitap ile.

{ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ } *"O, iyileri korur."* Korur.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَآ اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾

197- "Sizin, Allah'ı bırakarak taptıklarınızın ne size (yardım etmeğe) ne de kendilerine yardım etmeye güçleri yetmez."

{ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ } *"Sizin, taptıklarınızın."* İbadet ettikleriniz.

{ مِنْ دُونِهِ } *"Allah'ı bırakarak."* Allah'ın dışında ibadet ettiğiniz putlar.

{ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ } *"Ne size (yardım etmeğe) güçleri yetmez."* Size yarar ve zarar vermeye.

{ وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ } *"Ne de kendilerine yardım etmeğe."* Kendilerine murad edilen şeyleri engellemeye.

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوا وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

198- "Onları doğru yola çağırsanız, dinlemezler. Onları sana bakar görürsün; oysa onlar görmezler!"

{ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدٰى } *"Onları doğru yola çağırsanız."* Hakka.

{ لَا يَسْمَعُوا } *"Dinlemezler."* Ve icabet de etmezler. Zira onlar ölüdürler, diri değildirler.

{ وَتَرٰيهُمْ } *"Onları görürsün."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yani putları görürsün.

{ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ } *"Sana bakar."* Sanki gözleri açık olarak sana baktıklarını görürsün.

{ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ } *"Oysa onlar görmezler!"* Zira onlar ölüdürler, diri değildirler.

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

199- "Suç bağışla, iyi iş buyur ve cahillerden yüz çevir!"

{خُذِ الْعَفْوَ} *"Suç bağışla."* Ehl-u ıyalden arta kalanı al. Bu âyet-i kerime mensuhtur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Suç bağışla."* Sana zulmedeni affet, senden iyiliği engelleyene ise bahşet ve seninle sıla-i rahmi kesene sıla-i rahim yap.

{وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ} *"İyi iş buyur."* Maruf ve ihsan ile.

{وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ} *"Ve cahillerden yüz çevir!"* Ebû Cehil ve onun istihza edici ashabından. Bu âyet daha sonrasında iraz (yüz çevirme) âyeti ile nesh edilmiştir.

وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾

200- "Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce, seni dürterse, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, hakkıyla işitendir, bilendir."

{وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ} *"Eğer seni dürterse."* Sana isabet ederse.

{مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ} *"Şeytandan gelen kötü bir düşünce."* Vesvese ve kuşku.

{فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ} *"Hemen Allah'a sığın."* Onun vesvesesinden Allah'a sığın.

{إِنَّهُ سَمِيعٌ} *"Çünkü O, hakkıyla işitendir."* Senin sığınmanı.

{عَلِيمٌ} *"Bilendir."* Şeytanın verdiği vesveseyi.

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾

201- "Sakınanlar yok mu? Onlar kendilerine şeytan tarafından bir vesveseye uğrayınca, (Allah'ı ve azabı) hatırlarlar ve hemen gerçeği görürler."

{إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا} *"Sakınanlar yok mu?"* Şeytanın vesvesesinden.

{ إِذَا مَسَّهُمْ } *"Onlar kendilerine bir uğrayınca."* Kendilerine isabet ettiğinde.

{ طَآئِفٌ } *"Vesveseye."* Kuşku ve vesvese.

{ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا } *"Şeytan tarafından, (Allah'ı ve azabı) hatırlarlar."* Bilirler.

{ فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ } *"Ve hemen gerçeği görürler."* İsyan etmekten vazgeçerler.

وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

202- "(İnançsız) kardeşleri onları azgınlığa sürükler, bir daha da yakalarını bırakmazlar."

{ وَإِخْوَانُهُمْ } *"(İnançsız) kardeşleri."* Müşriklerin kardeşleri yani Şeytanlar.

{ يَمُدُّونَهُمْ } *"Onları sürükler."* Onları çeker ve onlara vesvese verirler.

{ فِي الْغَيِّ } *"Azgınlığa."* Küfür, sapıklık ve masiyet/isyan.

{ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ } *"Bir daha da yakalarını bırakmazlar."* Bundan da vazgeçmezler.

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي هَٰذَا بَصَآئِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾

203- "Sen onların (isteklerine uygun) bir mucize getirmediğin zaman, 'Onu sen kendinden getirseydin!' derler. De ki: 'Ben, ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım. Bu (Kur'an) Rabbinizden gelen birtakım delillerdir; inanacak bir toplum için bir hidayet ve bir rahmettir!'"

{ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ } *"Sen onların (isteklerine uygun) getirmediğin zaman."* Yani Mekke ehline.

{ بِاٰيَةٍ } *"Bir mucize."* İstedikleri gibi.

{ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا } *"Onu sen kendinden getirseydin! derler."* Allah Teâlâ'dan tekellüf de bulunsaydın ya. "Kendi katından kendin meydana getirseydin ya."

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara.

{ اِنَّمَآ اَتَّبِعُ مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ مِنْ رَبِّيْ } *"Ben, ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım."* Ben Rabbimden bana gelen şeyi yapar ve dile getiririm.

{ هٰذَا } **"***Bu (Kur'an***.)"** Yani Kur'an.

{ بَصَآئِرُ } *"Birtakım delillerdir."* Açıklamadır.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } *"Rabbinizden gelen."* Emir ve nehy.

{ وَهُدًى } *"Bir hidayet."* Sapıklıktan kurtuluş.

{ وَرَحْمَةٌ } *"Ve bir rahmettir!"* Azaptan kurtuluş.

{ لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ } *"İnanacak bir toplum için."* Kur'an'a inanan.

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿٢٠٤﴾

204- "Kur'an okunduğu zaman, onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin!"

{ وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ } *"Kur'an okunduğu zaman."* Farz namazlarda.

{ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ } *"Onu dinleyin."* Okunmasına kulak veriniz.

{ وَاَنْصِتُوْا } *"Ve susun ki."* Okunmasını dinlemek için.

{ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ } *"Size merhamet edilsin!"* Böylece size rahmet edilsin de azap görmeyesiniz.

وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ﴿٢٠٥﴾

205- "Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam an, gâfillerden olma!"

{ وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ } *"Rabbini, içinden an."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) imam isen sen yalnız oku.

{ تَضَرُّعًا } *"Yalvararak."* Zelilane bir şekilde.

{ وَخِيفَةً } *"Ve korkarak."* Korkuyla.

{ وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ } *"Yüksek olmayan bir sesle."* Kıraati yükseltmeksizin ve susmaksızın.

{ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ } *"Sabah akşam."* Namazda, sabah ve akşam olanlarında. Yani sabah, akşam ve yatsı namazlarında.

{ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ } *"Gâfillerden olma!"* Namazda imam olduğunda veya sadece tek kendin namaz kıldığında kıraatten gaflet etme.

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

206- "Rabbinin katındakiler yok mu, onlar büyüklük taslayıp, O'na ibadet etmekten geri durmazlar, O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler."

{ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ } *"Rabbinin katındakiler yok mu."* Yani melekler.

{ لَا يَسْتَكْبِرُونَ } *"Onlar büyüklük taslayıp."* Büyüklük iddiasında bulunmazlar.

{ عَنْ عِبَادَتِهِ } *"O'na ibadet etmekten geri durmazlar?"* O'na taatten ve O'na kulluğu ikrar etmekten.

{ وَيُسَبِّحُونَهُ } *"O'nu tesbih eder."* O'na itaat ederler.

{ وَلَهُ يَسْجُدُونَ } *"Ve yalnız O'na secde ederler."* Namaz kılarlar. Allah Teâlâ doğruyu en iyi bilendir.

سورة الْأَنْفَالِ

8- ENFÂL SÛRESİ

Kendisinde "Enfâl"in zikredildiği sûredir. *"Ya eyyühe'n-nebiyyü hesbükellahü ve meni't-tebeeke mine'l-mü'minîn."* âyeti hariç sûrenin bütünü Medenî'dir. Söz konusu âyet Bedir Gazvesi'nde Beyda'da nâzil oldu. Sûrenin âyet sayısı 75, sözcük sayısı 1.130 ve harf sayısı ise 5.249'dur.[1]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ١

1- "Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: 'Ganimetler, Allah'ın ve Peygamberinindir. Öyleyse Allah'tan sakının ve aranızdaki ilişkileri düzeltin; eğer mü'minler iseniz, Allah'a ve Peygamber'ine itaat edin!'"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Enfâl Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

[1] Âyet sayısı Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye basımında 96 olarak geçiyor. Ancak Mektebetü'l-Asriyye basımında ise 75 olarak geçiyor.

{ يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ } *"Sana savaş ganimetlerini soruyorlar."* Buyuruyor ki, ganimetler ashabı senden Bedir gününde sılayı/ganimeti soruyorlar.

{ قُلِ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara.

{ اَلْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ } *"Ganimetler, Allah'ın ve Peygamberinindir."* Bedir Savaşı'nın ganimetleri Allah'ın ve Resûlündür. Sizin onda hiçbir hakkınız bulunmamaktadır. Denilmiştir ki Allah Teâlâ'ya aittir. Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ganimetler hakkında emretmesi ise caizdir.

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ } *"Öyleyse Allah'tan sakının."* Ganimetleri alma hususunda.

{ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ } *"Ve aranızdaki ilişkileri düzeltin."* Aranızdaki muhalefeti ıslah ediniz. Zengin fakire; kuvvetli zayıfa, genç de yaşlıya edada bulunsun.

{ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗٓ } *"Allah'a ve Peygamber'ine itaat edin!"* Sulhun durumu hakkında.

{ اِنْ كُنْتُمْ } *"İseniz."* İdiyseniz.

{ مُؤْمِنِينَ } *"Eğer mü'minler."* Allah'a ve Resûlüne.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(اَلْاَنْفَال) 'Enfâl' ganimetlerdir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Enfâl Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. Taberî, c. 9, s. 175.
b) İmam Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Bedir Savaşı'nda Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Kim (savaşta) şöyle şöyle yaparsa, ona ganimet hissesinden fazla olarak, şu kadar mükafat var.' buyurdu. Bunun üzerine gençler ileri atıldılar, yaşlılar ise sancaklarla beraber kaldılar. Allah, onlara fethi nasip edince, yaşlılar gençlere: 'Biz size yardımcı olduk, eğer siz bozguna uğrasaydınız bize dönecektiniz. Bundan dolayı biz eli boş bir şekilde kalırken sizler ganimetleri alıp götürmeyin' dediler. Gençlerse: 'Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ganimetleri bize va'detti' dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle (يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ) *'Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: 'Ganimetler, Allah'ın ve peygamberinindir.'*" âyetinden (كَمَآ اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْۢ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ) *'Nitekim Rabbin seni, mü'minlerden bir grup kesinlikle istemedikleri halde, hak uğrunda (Bedir Savaşı için) evinden çıkarmıştı!'* âyetine kadar olan bölümü indirdi. İbn Abbâs bununla ilgili olarak şöyle diyordu: 'Bu savaşa çıkış Bedir mücahidleri için çok daha hayırlı oldu. Öyleyse bu anlattığım hususlarda siz de bana

uyun. Çünkü ben bu ganimetlerin paylaştırılması olayını sizden daha iyi bilirim.'" Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Cihad, 'Gazilere ganimetten fazla olarak verilmesi' bâbı, 2737 nolu hadis. Bu hadisin isnadını Vehb ibn Bakiyye, Hâlid, Dâvud ve İbn Abbâs'ın mevlası İkrime oluşturmaktadır. İkrime'nin ve Dâvud'un tercüme-i halini sunmuş ve sika olduklarını belirtmiştir.

Vehb ibn Bakiyye. Ebû Muhammed Vehb ibn Bakiyye ibn Osman el-Vâsıtî. Kendisine Vehban da denilmektedir. Müslim, Ebû Dâvûd ve Neseî'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 337; *el-Kâşif*, c. 3, s. 243; *el-Hulâsa*, s. 418.

Halid ibn Abdullah ibn Abdurrahman ibn Yezid et-Tahhan el-Vâsıtî el-Müzenî. Sika ve sebttir. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 215; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 259 *el-Hulâsa, s.* 101.

Hadisin ravileri de hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 159, 270 nolu madde; c. 3, s. 187, 187 nolu madde; s. 204, 388 nolu madde. Hadisin isnad zincirindeki raviler sika kişiler olduğundan ve senedde bir kopukluk bulunmadığından hadis sahihtir. Nitekim bu haberi Hâkim de tahric etmiş ve sahih olduğunu da belirtmiş Zehebî de onun bu yargısını onaylamıştır. Aynı şekilde Beyhakî *Sünen*'inde İbn Hibban da *Sahih*'inde tahric etmiştir. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 326, Kitabü't-Tefsir; *es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 6, s. 291 ve 315, 'Kitabü Kasemi'l-Bey'; *Mevâridü'z-Zaman ila zevâidi İbn Hibban*, Kitabü't-Tefsir, Enfâl Sûresi, 1743 nolu hadis.

c) "Enfâl" sözcüğü ikram ve tafazzul yönü bulunan bağış anlamına gelen "nefel" sözcüğünün çoğuludur. İbn Manzur sözcüğün "aslın üzerine bir şey eklentisi bir fazlalık oluşturulması" anlamına geldiğini söyler. Rağıp da benzeri bir anlam vermekle birlikte vacibin üzerine bir eklenti olduğunu söyler. (وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَكَ) (17/İsrâ/79) âyetini delil olarak sunar. *El-Müfredat*, s. 502; *Lisânü'l-Arab*, c. 8, s. 658-660, N-F-L maddesi.

d) Ebû Ubeyde *el-Emval* adlı eserinde konunun İslam hukuku ile ilgili olan bölümünü ilgilendiren bilgiler ve geniş açıklamalar verir. Enfâl asıl itibariyle ganimetlerin toplamıdır. Ancak şu kadar var ki, enfâlın humusunun dağıtımı Kitab-ı Kerim'de geçtiği şekliyle ehline özgüdür. Sünnette bu şekilde uygulamıştır. Enfâl sözcüğü Arap kelamında, failinin vacip kılmaksızın lütuf ve ikram yönüyle yapmış olduğu her türlü iyilik/ihsan anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ'nın düşmanların mallarından mü'minlere helal kıldığı "nefl" de bu şekildedir. "Nefl", ganimetlerin önceki ümmetlere haram kılınmasının ardından Allah Teâlâ'nın kendi katından mü'minlere özgü kılarak sunduğu lütuftur. Bundan dolayı Allah Teâlâ ganimetleri bu ümmete karşılıksız bir lütuf kıldı. *El-Emval*, s. 428-430.

e) Ebû Dâvûd'un aktardığı hadiste geçen Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in "*Kim (savaşta) şöyle şöyle yaparsa, ona ganimet hissesinden fazla olarak, şu kadar mükafat var.*" ifadeleri savaşa özendirme amaçlıdır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in '*Her kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dair beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyası onundur*' ifadeleri de bu türdendir. Buhârî, Kitabü'l-Humus, 18. bâb, 3142 nolu hadis.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ٢

f) Ebû Dâvûd'un hadisinde geçen "Bunun üzerine gençler, ileri atıldılar, yaşlılar ise sancaklarla beraber kaldılar." ifadesi acaba Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in "Kim (savaşta) şöyle şöyle yaparsa, ona ganimet hissesinden fazla olarak, şu kadar mükafat var." sözlerinin sonucu mudur yoksa bir vakıayı mı ortaya koymaktadır. Yani gençler bu söz üzerine hemen harekete geçtiler yaşlılar da sancaklara yapıştılar mı yoksa Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu sözleri savaş meydanındaki bir durumu mu haber vermektedir? Genç sahabelerin öne geçişleri ve yaşlı sahabelerin sancaklarla birlikte kalışları genç sahabelerin savaşta öne çıkış saikleri noktasında akla olumsuz bir olasılık (ganimetten daha fazla elde etme tamaı) getirse de bu olasılık doğru olmasa gerek. Nitekim Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in savaştaki durumu haber vermiş olma olasılığı da söz konusudur. Yani hadis metninde geçen ifadeler Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in savaştaki durumu cereyan eden olayları haber verme olasılığını da taşımaktadır.

g) Şu bir vakıa ki Bedir Savaşı'ndan sonra sahabe arasında ganimet paylaşımı noktasında sıkıntı çıkmıştır. İmam Ahmed ibn Hanbel'in Ubade ibn Samid'den rivayet ettiği şu haber bu sıkıntıyı gözler önüne sermektedir. Ubade der ki: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık. O'nunla birlikte Bedir'de bulundum. İslam ve müşrik orduları karşılaştılar. Allah düşmanları hezimete uğrattı. Bir grup onların peşlerinden gitti, hezimete uğrattı ve onları öldürdü. Bir grup ordugaha kapandı, orada bulunanları topladı. Bir grup da düşmanın Allah Resûlü (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'ne ansızın saldırıp bir zarar vermemesi için O'nun etrafını çevirdi. Gece olup da insanlar bir araya gelip birbirlerine döndüklerinde ganimetleri toplamış olanlar: 'Bunları biz topladık. Kimsenin bunda payı yoktur' dediler. Düşmanı takip etmek için çıkanlar: 'Siz ona bizden daha layık değilsiniz. Biz, düşmanı ondan uzaklaştırdık ve onları hezimete uğrattık' dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in etrafını çevirmiş olanlar ise: 'Sizler, ona bizden daha müstahak değilsiniz. Bizler Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in etrafını çevirdik ve düşmanın O'na ansızın hücum edip bir zarar vermesinden korkarak bunu engelledik ve bu, bizi (ganimet toplamaktan) alıkoydu, meşgul etti' dediler de bunun üzerine (يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهٗٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) *'Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler, Allah'ın ve peygamberinindir. Öyleyse Allah'tan sakının ve aranızdaki ilişkileri düzeltin; eğer mü'minler iseniz, Allah'a ve Peygamber'ine itaat edin!'* âyeti indi." *Müsned-i Ahmed*, c. 5, s. 323-4. Bu rivayetlerde sahabenin hakkında ihtilafa düştüğü ve hakkında Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den sordukları enfâl, ganimettir. Zâhir olan budur.

2- "Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir, kendilerine O'nun âyetleri okunduğu zaman, bu onların imanlarını artırır ve yalnız Rablerine güvenip dayanırlar."

{ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ } *"Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığında."* Allah Teâlâ tarafından sulh emri gibi bir şeyle veya başka bir şeyle emrolunduklarında.

{ وَجِلَتْ } *"Ürperir."* Korkar.

{ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ } *"Kalpleri, okunduğu zaman."* Okunduğunda.

{ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ } *"Kendilerine O'nun âyetleri."* Sulh konusunda.

{ زَادَتْهُمْ اِيمَانًا } *"Bu onların imanlarını artırır."* Allah Teâlâ'nın buyruğu hakkında yakînlerini arttırır. Doğruluklarını arttırır da denilmiştir.

{ وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ } *"Ve yalnız Rablerine güvenip dayanırlar."* Ganimetlere değil.

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾

3- "Namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah yolunda) harcarlar."

{ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ } *"Namazlarını kılarlar."* Beş vakit namazı abdestiyle, rükûyla, secdeleriyle ve kendilerinde vacip olan vakitleriyle tamamlarlar.

{ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } *"Ve kendilerine verdiğimiz rızıktan."* Kendilerine bahşettiğimiz mallardan.

{ يُنْفِقُونَ } *"(Allah yolunda) harcarlar."* Allah Teâlâ'ya taatte tasadduk ederler. Mallarının zekâtlarını eda ederler anlamına geldiği de söylenmiştir.

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

4- "İşte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlara, Rablerinin katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır."

{أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا} *"İşte onlar gerçek mü'minlerdir."* Doğru yakîn olarak.

{لَهُمْ دَرَجَاتٌ} *"Onlara, dereceler."* Faziletler.

{عِنْدَ رَبِّهِمْ} *"Rablerinin katında."* Ahirette.

{وَمَغْفِرَةٌ} *"Bağışlanma."* Dünyada günahların bağışlanması.

{وَرِزْقٌ كَرِيمٌ} *"Ve tükenmez bir rızık vardır."* Cennette güzel bir sevap.

كَمَآ اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْۢ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ﴿٥﴾

5- "Nitekim Rabbin seni, mü'minlerden bir grup kesinlikle istemedikleri halde, hak uğrunda (Bedir Savaşı için) evinden çıkarmıştı!"

{كَمَآ اَخْرَجَكَ رَبُّكَ} *"Nitekim Rabbin seni, çıkarmıştı!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Rabbin seni çıkardığı üzere yürü.

{مِنْۢ بَيْتِكَ} *"(Bedir Savaşı için) evinden."* Medine'den.

{بِالْحَقِّ} *"Hak uğrunda."* Kur'an'la. Savaşla olduğu da söylenmiştir.

{وَاِنَّ فَرِيقًا} *"Bir grup."* Taife.

{مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ} *"Mü'minlerden kesinlikle istemedikleri halde."* Savaşı.

يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾

6- "Çünkü (kervan yerine silahlı bir güçle karşılaşma) gerçeği ortaya çıktıktan sonra, sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, seninle tartışıyorlardı!"

{يُجَادِلُونَكَ} *"Çünkü (kervan yerine silahlı bir güçle karşılaşma) seninle tartışıyorlardı."* Seninle tartışmaya girişmişlerdi.

{ فِي الْحَقِّ } *"Hak uğrunda."* Savaşta.

{ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ } *"Gerçeği ortaya çıktıktan sonra."* Onlara gerçek açığa çıkınca. Senin yaptığın ve emrettiğin şey ancak Rabbinin sana emrettiği şeyledir.

{ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ } *"Sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi."* Ona.

وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ٧

7- "İşte o zaman Allah size, iki topluluktan birinin sizin olduğunu vadediyordu. Siz ise, güçsüz ve silâhsız olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin arkasını kesmek istiyordu."

{ وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ } *"İşte o zaman Allah size, iki topluluktan birinin vadediyordu."* İki grubun kervan ya da ordu.

{ أَنَّهَا لَكُمْ } *"Sizin olduğunu."* Ganimet.

{ وَتَوَدُّونَ } *"İstiyordunuz."* Temenni ediyordunuz.

{ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ } *"Siz ise güçsüz ve silâhsız olanın."* Şiddet ve savaşın dışındakini.

{ تَكُونُ لَكُمْ } *"Sizin olmasını."* Ganimetin sizin olmasını. Yani kervan ganimetini.

{ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ } *"Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek istiyordu."* Dini İslam'ı yardımıyla ve gerçekleştirmesiyle zâhir kılmak.

{ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ } *"Ve kâfirlerin arkasını kesmek."* Kâfirlerinin kökünü ve eserini.

لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

8- "(Bunlar), günaha batmış olanlar hoşlanmasa da, hakkı gerçekleştirmek ve bâtılı ortadan kaldırmak içindi!"

{لِيُحِقَّ الْحَقَّ} *"Hakkı gerçekleştirmek içindi!"* Dini İslam'ı Mekke'de üstün kılmak içindi.

{وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ} *"Ve bâtılı ortadan kaldırmak."* Şirk ve şirk ehlini helak etmek içindi.

{وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ} *"(Bunlar), günaha batmış olanlar hoşlanmasa da."* Müşrikler bunun gerçekleşmesini istemese de.

اِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنِّي مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾

9- "Hani siz, Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, 'Ben, size birbiri ardınca bin melek ile yardım edeceğim.' diyerek, isteğinize karşılık vermişti."

{اِذْ تَسْتَغِيثُونَ} *"Hani siz, yardım istiyordunuz."* Duada bulunmuştunuz.

{رَبَّكُمْ} *"Rabbinizden."* Bedir günü yardımı.

{فَاسْتَجَابَ لَكُمْ} *"O da, isteğinize karşılık vermişti."* Duaya.

{اَنِّي مُمِدُّكُمْ} *"Ben, size yardım edeceğim, diyerek."* Size yardım edeceğim.

{بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ} *"Birbiri ardınca bin melek ile."* Size yardım ile peş peşe.

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10- "Allah bunu, size müjde olması ve onunla kalplerinizin huzura kavuşması için yapmıştı. Yardım ancak Allah katındandır. Çünkü Allah, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ} *"Allah bunu, size yapmıştı."* Yani yardımı.

{اِلَّا بُشْرٰى} *"Müjde olması."* Size yardım ile.

{وَلِتَطْمَئِنَّ بِهٖ} *"Ve onunla huzura kavuşması için."* Yardım ile.

{قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ} *"Kalplerinizin. Yardım."* Melekler ile.

{اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ} *"Ancak Allah katındandır. Çünkü Allah, mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla.

{حَكِيمٌ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Onlara öldürme ve hezimete, yardım ve ganimete hükmetti.

اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَ ﴿١١﴾

11- "O zaman, katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu. Şeytanın pisliğini üzerinizden atmak, böylece sizi arındırmak, kalplerinizi pekiştirmek ve ayaklarınızı yere sağlam bastırmak için de üzerinize gökten bir su indiriyordu."

{اِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ} *"O zaman, sizi hafif bir uykuya daldırıyordu."* Size bir uyku ilka etti.

{اَمَنَةً} *"Bir güven olmak üzere."* Sizin için.

{مِنْهُ} *"Katından."* Allah Teâlâ'dan düşmana karşı, bu Allah Teâlâ katından size bir lütuftur.

{وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً} *"Üzerinize gökten bir su indiriyordu."* Yağmur.

{لِيُطَهِّرَكُمْ بِهٖ} *"Böylece sizi arındırmak."* Yağmur ile kirlerden ve cünüplükten.

{وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ} *"Şeytanın pisliğini üzerinizden atmak."* Şeytanın vesvesesini.

{وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ} *"Kalplerinizi pekiştirmek."* Kalplerinizi sabır ile korumak için.

{وَيُثَبِّتَ بِهِ} *"Yere sağlam bastırmak için de."* Yağmur ile.

{الْاَقْدَامَ} *"Ve ayaklarınızı."* Kuma, yani kum şiddetleniyordu (sağlamlaşıyordu) ta ki ayaklarınız sabitleşsin.

اِذْ يُوحِي رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا سَاُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾

12- "Hani Rabbin meleklere, 'Şüphe yok ki ben sizinle beraberim, mü'minleri destekleyin. Ben, kâfirlerin kalplerine korku salacağım. O halde, onların boyunlarına vurun, her birinin parmaklarına vurun!' diye vahyediyordu."

{اِذْ يُوحِي رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ} *"Hani Rabbin meleklere, diye vahyediyordu."* Rabbin ilham ediyordu. Rabbin emrediyordu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{اَنِّي مَعَكُمْ} *"Şüphe yok ki ben sizinle beraberim."* Sizin yardımcınızım.

{فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Mü'minleri destekleyin."* Savaşta. İman edenlere yardımı müjdeleyiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{سَاُلْقِي} *"Ben, salacağım."* Bırakacağım.

{فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ} *"Kâfirlerin kalplerine korku."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve ashabından korkmalarını.

{ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ } *"O halde, onların boyunlarına vurun."* Başlarına.

{ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ } *"Her birinin parmaklarına vurun!"* Mafsallarına.

ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾

13- "Çünkü onlar, Allah'a ve Peygamberine karşı geldiler. Kim Allah'a ve Peygamberine karşı gelirse, bilsin ki Allah, cezası çok şiddetli olandır."

{ ذٰلِكَ } *"Çünkü."* Onlara savaş.

{ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ } *"Onlar, Allah'a karşı geldiler."* Allah Teâlâ'ya muhalefet ettiler.

{ وَرَسُولَهُ } *"Ve Peygamberine."* Dinde.

{ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ } *"Kim Allah'a karşı gelirse."* Allah Teâlâ'ya muhalefet ettiler.

{ وَرَسُولَهُ } *"Ve Peygamberine."* Dinde.

{ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } *"Bilsin ki Allah, cezası çok şiddetli olandır."* Cezalandırdığında.

ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

14- "İşte bu (yenilgi, size Allah'ın azabıdır!) Şimdi tadın onu! Şüphesiz kâfirler için bir de cehennem ateşinin azabı vardır!"

{ ذٰلِكُمْ } *"İşte bu (yenilgi, size Allah'ın azabıdır!)"* Size gelen bu azap.

{ فَذُوقُوهُ } *"Şimdi tadın onu!"* Dünyada.

{ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ } *"Şüphesiz kâfirler için bir de."* Ahirette.

{عَذَابَ النَّارِ} *"Cehennem ateşinin azabı vardır!"*

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَ ﴿١٥﴾

15- "Ey iman edenler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman, sakın onlara arkanızı dönüp kaçmayın!"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"Ey iman edenler! kâfirlerle karşılaştığınız zaman."* Bedir günü.

{زَحْفًا} *"Toplu halde."* Birbirine girdiğinde.

{فَلَا تُوَلُّوهُمُ} *"Sakın onlara dönüp kaçmayın!"* Yani onlara arkanızı dönmeyiniz.

{الْاَدْبَارَ} *"Arkanızı."* Hezimete uğramış olarak.

وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهٗٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

16- "Yeniden savaşmak için bir tarafa çekilme veya başka birliğe katılma amacı dışında, o gün, onlara kim arkasını dönüp kaçarsa o, Allah'ın gazabına uğrar, onun varacağı yer cehennemdir. Orası, ne kötü varış yeridir!"

{وَمَنْ يُوَلِّهِمْ} *"Onlara kim dönüp kaçarsa."* Onlardan yüz çevirirse.

{يَوْمَئِذٍ} *"O gün."* Bedir günü.

{دُبُرَهٗٓ} *"Arkasını."* Hezimete uğramış olarak arkasını.

{اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ} *"Yeniden savaşmak için bir tarafa çekilme."* Sürekli savaşmak için. İstemeyerek olduğu da söylenmiştir.

{اَوْ مُتَحَيِّزًا} *"Veya katılma amacı dışında."* Ya da katılmak için.

{ اِلٰى فِئَةٍ } *"Başka birliğe."* O'na yardım etmek ve O'nu savunmak için.

{ فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ } *"O, Allah'ın gazabına uğrar."* Savaştan dönerse Allah Teâlâ'dan gazap vacip olur.

{ وَمَاْوٰيهُ } *"Onun varacağı yer."* Dönüşü.

{ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ } *"Cehennemdir. Orası, ne kötü varış yeridir!"* Ona döndüğü yer.

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾

17- "Sonra, onları siz öldürmediniz, ama onları Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, ama Allah attı. Allah bunu mü'minleri, katından güzel bir sınama ile denemek için yapmıştı. Şüphe yok ki Allah işitendir, bilendir."

{ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ } *"Sonra, onları siz öldürmediniz."* Bedir Savaşı'nda.

{ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ } *"Ama onları Allah öldürdü."* Cebrail ve Mikail ile.

{ وَمَا رَمَيْتَ } *"Sen atmadın."* Müşriklerin yüzüne toprağı sen ulaştırmadın.

{ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى } *"Attığın zaman da ama Allah attı."* Ulaştırdı.

{ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ } *"Allah bunu mü'minleri, denemek için yapmıştı."* Mü'minlere iyilikte bulunmak için.

{ مِنْهُ } *"Katından."* Toprağın atımından.

{ بَلَآءً } *"Bir sınama ile."* İyiliği ile.

{ حَسَنًا } *"Güzel."* Yardım ve ganimet ile.

{ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ } *"Şüphe yok ki Allah işitendir."* Dualarınızı.

{عَلِيمٌ} *"Bilendir."* Size yardım etmeyi.

ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾

18- "Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kâfirlerin kurduğu tuzağı boşa çıkarır."

{ذٰلِكُمْ} *"Bu böyledir."* Size edilen yardım ve ganimet.

{وَاَنَّ اللّٰهَ} **"***Şüphesiz Allah***."** Allah Teâlâ.

{مُوهِنُ} *"Boşa çıkarır."* Zayıflatıcıdır.

{كَيْدِ الْكَافِرِينَ} *"Kâfirlerin kurduğu tuzağı."* Kâfirlerin yaptığını.

اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَآءَكُمُ الْفَتْحُ وَاِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـًٔا وَلَوْ كَثُرَتْ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

19- "Eğer zafer istiyorsanız, işte size zafer geldi. Eğer günah işlemekten vazgeçerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Şayet yeniden günah işlemeye dönerseniz, biz de (O'na) yardıma döneriz. O zaman, topluluğunuz çok da olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Çünkü Allah mü'minlerle beraberdir!"

{اِنْ تَسْتَفْتِحُوا} *"Eğer zafer istiyorsanız."* Başarı kazanmak istiyorsanız.

{فَقَدْ جَآءَكُمُ الْفَتْحُ} *"İşte size zafer geldi."* Sizin aleyhinize Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına yardım geldi. Şu cihetten ki, Ebû Cehil savaştan ve hezimetten önce duada bulunmuş ve şöyle demişti: Allah'ım! İki dinden en faziletlisine, iki dinden en keremli olanına ve sana en sevimli olanına yardım et. Bunun üzerine Allah Teâlâ onun duasını kabul etti ve onlara karşı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına yardımda bulundu.

{وَاِنْ تَنْتَهُوا} *"Eğer günah işlemekten vazgeçerseniz."* Küfürden ve savaşmaktan.

{فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ} *"Bu, sizin için daha hayırlıdır."* Küfür ve savaştan daha hayırlıdır.

{وَاِنْ تَعُودُوا} *"Şayet yeniden günah işlemeye dönerseniz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile tekrar savaşırsanız.

{نَعُدْ} *"Biz de (O'na) yardıma döneriz."* Bedir Savaşı gibi sizinle çatışmaya ve sizi yenilgiye uğratmaya.

{وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ} *"O zaman, topluluğunuz sizden savamaz."* Cemaatiniz.

{شَيْئًا} *"Hiçbir şeyi."* Allah Teâlâ'nın azabından.

{وَلَوْ كَثُرَتْ} *"Çok da olsa."* Sayı bakımından.

{وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ} *"Çünkü Allah mü'minlerle beraberdir!"* Zafer vermekle mü'minlere yardımcıdır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamberine itaat edin. İşitip durduğunuz halde, O'nun emirlerinden yüz çevirmeyin!"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ} *"Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamberine itaat edin."* Sulh emri konusunda.

{وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ} *"O'nun emirlerinden yüz çevirmeyin!"* Allah Teâlâ'nın ve O'nun resûlünün emrinden.

{وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ} *"İşitip durduğunuz halde."* Kur'an'ın öğütlerini ve sulh emrini.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾

21- "Ve işitmedikleri halde 'İşittik.' diyenler gibi olmayın!"

{وَلَا تَكُونُوا} *"Olmayın!"* Masiyet konusunda. Taat konusunda olduğu da söylenmiştir.

{كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا} *"İşittik, diyenler gibi."* İtaat ettik. Bunlar Benî Abdiddar, Nâdir ibn Hâris ve ashabıdır.

{وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ} *"Ve işitmedikleri halde."* İtaat etmedikleri halde. Bu da onlar hakkında nâzil oldu.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Çünkü yeryüzünde dolaşan canlıların Allah katında en kötüsü, aklını kullanmayan sağırlar ve dilsizlerdir."

{إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ} *"Çünkü yeryüzünde dolaşan canlıların en kötüsü."* Mahlukat ve yaratılmışların en kötüsü,

{عِنْدَ اللهِ الصُّمُّ} *"Allah katında, sağırlar."* Hakkı duymayan.

{الْبُكْمُ} *"Dilsizlerdir."* Haktan.

{الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ} *"Aklını kullanmayan."* Allah Teâlâ'nın emrini ve tevhidini kavrayamazlar.[3]

وَلَوْ عَلِمَ اللهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

---

3 a) İmam Buhârî, (إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ) "*Çünkü yeryüzünde dolaşan canlıların Allah katında en kötüsü, aklını kullanmayan sağırlar ve dilsizlerdir.*" buyruğu hakkında Mücahid kanalıyla ibn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bunlar Kureyş'in Abdu'd-Dar oğulları kolundan bir topluluktur." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, "'Allah katında yeryüzünde yürüyen canlıların en kötüsü' ilahî buyruğu" bâbı. 4646 nolu hadis.
b) Taberî'nin aynı kanalla ibn Abbâs'tan yaptığı aktarımda İbn Abbâs'ın sağır ve dilsiz sözcüğünün mecaz olduğunu ortaya koyan bir açıklama da söz konusudur. İbn Abbâs bu sözcüklerden kastın hakka uymayış olduğunu belirtir. Taberî, c. 9, s. 212.
c) Âyetin hak kendisine açık belli olduktan sonra bâtıla uyma noktasında ısrar eden, hakkı tanıma ve kavrama, uyma noktasında kendisini hazırlamayan, inatçı bir şekilde davranan herkesi ve kesimi kapsadığı açıktır.

23- "Eğer Allah onlarda bir iyilik görseydi, elbette onlara işittirirdi. Gerçi, onlara işittirseydi bile, yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi."

{ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ } *"Eğer Allah onlarda görseydi."* Bedir Savaşı hakkında Abduddar oğullarında.

{ خَيْرًا } *"Bir iyilik."* Mutluluk.

{ لَاَسْمَعَهُمْ } *"Elbette onlara işittirirdi."* İmanla onlara ikramda bulunurdu.

{ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ } *"Gerçi, onlara işittirseydi bile."* İmanla onlara ikramda bulunsaydı,

{ لَتَوَلَّوْا } *"Yine dönerlerdi."* İmandan yine dönerlerdi. Allah Teâlâ onların içindekileri muhakkak bildi.

{ وَهُمْ مُعْرِضُونَ } *"Onlar yüz çevirerek."* Bunu yalanlayarak.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ وَاَنَّهٗٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığında, Allah ve Peygamberine uyun. Bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer. Siz sonunda, mutlaka O'nun huzurunda toplanacaksınız."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"Ey iman edenler."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı.

{ اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ } *"Allah'a uyun."* Allah Teâlâ'ya icabet ediniz.

{ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ } *"Ve Peygamberine, hayat verecek şeylere sizi çağırdığında."* Size ikram edecek, sizi izzetli kılacak ve sizi savaş ve bunun dışındaki şeylerden ıslah edecek şeylere.

{ وَاعْلَمُوٓا } *"Bilin ki."* Ey mü'minler topluluğu.

{ اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ } *"Allah girer."* Korur.

{ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ } *"Kişi ile onun kalbi arasına."* Mü'minin kalbini kâfir olmasın diye iman üzere korumakla, kâfirin kalbini ise mü'min olmasın diye küfür üzere korumakla girer.

{ وَاَنَّهٗٓ اِلَيْهِ } *"Mutlaka O'nun huzurunda."* Ahirette Allah Teâlâ'ya.

{ تُحْشَرُونَ } *"Siz sonunda, toplanacaksınız."* Amellerinize göre size karşılık verecektir.

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

25- "Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz. Bilin ki Allah, azabı çok şiddetli olandır."

{ وَاتَّقُوا فِتْنَةً } *"Bir de öyle bir fitneden sakının ki."* Gerçekleşecek olan bütün fitnelerden.

{ لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَآصَّةً } *"O, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz."* Ve zalim ve mazluma isabet eder.

{ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } *"Bilin ki Allah, azabı çok şiddetli olandır."* Cezalandırdığında.

وَاذْكُرُوٓا اِذْ اَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْاَرْضِ تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Yeryüzünde az sayıda ve zayıf olduğunuz, (bu yüzden) insanların sizi kapıp götürmesinden korktuğunuz günleri hatırlayın! (Allah) şükretmeniz için, sizi barındırmış, yardımıyla sizi desteklemiş ve size güzel rızıklar vermiştir."

{ وَاذْكُرُوٓا } *"Hatırlayın."* Ey Muhacirler topluluğu.

{ اِذْ اَنْتُمْ قَلِيلٌ } *"Az sayıda."* Sayı bakımından.

{ مُسْتَضْعَفُونَ } *"Ve zayıf olduğunuz."* Baskı altına alınmış.

{ فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde."* Mekke'de.

{ تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ } *"(Bu yüzden) insanların sizi kapıp götürmesinden korktuğunuz günleri."* Mekke ehlinin sizi kovmasından ya da sizi esir almasından.

{ فَاٰوٰيكُمْ } *"(Allah) sizi barındırmış."* Medine'de.

{ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهٖ } *"Yardımıyla sizi desteklemiş."* Yani size yardımda bulunmuş, Bedir Savaşı'nda size yardım etmekle sizi kuvvetlendirmiş.

{ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ } *"Ve size güzel rızıklar vermiştir."* Ganimetlerden.

{ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } *"Şükretmeniz için."* Ta ki Bedir Savaşı'nda yardım ve ganimet nimetlerine teşekkür edesiniz.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَخُوْنُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ وَتَخُوْنُوْٓا اَمٰنٰتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٢٧﴾

27- "Ey iman edenler! Allah'a ve Peygambere hainlik etmeyin; (sonra) bile bile kendi emanetlerinize hıyanet etmiş olursunuz!"

{ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا } *"Ey iman edenler!"* Yani Mervan ve Ebû Lübâbe ibn Abdülmünzir.

{ لَا تَخُوْنُوا اللّٰهَ } *"Allah'a hainlik etmeyin."* Din konusunda.

{ وَالرَّسُوْلَ } *"Ve Peygambere."* Kureyza oğullarına Sa'd ibn Muaz'ın hükmüne rıza göstermek için inmeyiniz, işaretini vermekle.

{ وَتَخُوْنُوْٓا اَمٰنٰتِكُمْ } *"Kendi emanetlerinize hıyanet etmiş olursunuz!"* Allah Teâlâ'nın farzları konusunda da ihanet etmeyiniz. Zira bunlar sizin emanetlerinizdir.

{ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ } *"(Sonra) bile bile."* Bu ihaneti.

وَاعْلَمُوٓا اَنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- "Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız, sizin için ancak bir sınama vesilesidir. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır."

{وَاعْلَمُوٓا} *"Biliniz ki."* Yani bunu. Âyette söz konusu edilen Ebû Lübâbedir.

{اَنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ} *"Mallarınız ve çocuklarınız."* Kureyza oğullarındaki.

{فِتْنَةٌ} *"Sizin için ancak bir sınama vesilesidir."* Sizin için bir musibettir.

{وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ} *"Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır."* Cihada karşılık cennette bol mükâfat vardır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29- "Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız, O size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir, kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, çok büyük lütuf sahibidir."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ} *"Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız."* Size emrettiği ve yasakladığı şeylerde.

{يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا} *"O size iyiyi kötüden ayırt edecek bir anlayış verir."* Size yardım ve kurtuluş.

{وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ} *"Kötülüklerinizi örter."* Büyük günahlarınızın dışındakilerini.

{وَيَغْفِرْ لَكُمْ} *"Ve sizi bağışlar."* Diğer günahlarınızı.

{وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ} *"Çünkü Allah, lütuf sahibidir."* Lütuf sahibidir.

{الْعَظِيمِ} *"Çok büyük."* Bağışlama ve cennet ile kullarına.

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾

30- "Hani, inkâr edenler seni hapsetmek veya öldürmek ya da seni sürmek için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da (onlara karşı) tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır!"

{ وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ } *"Hani, tuzak kuruyorlardı."* Darü'n-Nedve'de.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"İnkâr edenler."* Ebû Cehil ve ashabı.

{ لِيُثْبِتُوكَ } *"Seni hapsetmek."* Seni bir zindana koymak için, bu görüş Amr ibn Hişam tarafından ortaya konulmuştu.

{ اَوْ يَقْتُلُوكَ } *"Veya öldürmek."* Bütünüyle ortadan kaldırmak için, bu da Ebû Cehil ibn Hişam tarafından söylenmişti.

{ اَوْ يُخْرِجُوكَ } *"Ya da seni sürmek için."* Kovmak için. Bu da Ebü'l-Bahteri ibn Hişam tarafından dile getirilmişti.

{ وَيَمْكُرُونَ } *"Onlar tuzak kurarlarken."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) seni öldürmeyi ve yok etmeyi istiyorlardı.

{ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ } *"Allah da (onlara karşı) tuzak kuruyordu."* Allah Teâlâ da Bedir Savaşı'nda onları öldürmeyi ve yok etmeyi dilemişti.

{ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ } *"Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır!"* Helak edicilerin en kuvvetlisidir.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٣١﴾

31- "Onlara âyetlerimiz okunduğunda, 'İşittik! İstesek, biz de bunun benzerini söyleriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!' demişlerdi."

{ وَاِذَا تُتْلٰى } *"Okunduğunda."* Okunduğunda.

{ عَلَيْهِمْ } *"Onlara."* Nâdir ibn Hâris ve ashabına.

{ اٰيَاتُنَا } *"Âyetlerimiz."* Emir ve nehy.

{ قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا } *"İşittik! Demişlerdi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurduklarını.

{ لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَآ } *"İstesek, biz de bunun benzerini söyleriz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurdukları gibisini.

{ اِنْ هٰذَآ } *"Çünkü bu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurdukları şeyler.

{ اِلَّآ اَسَاطِيرُ } *"Masallarından başka bir şey değildir!"* Sözlerdir.

{ الْاَوَّلِينَ } *"Öncekilerin."* Ve onların haberlerindendir.

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَآءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣٢﴾

32- "Yine onlar, 'Ey Allah'ım! Eğer bu kitap senin katından gelen bir gerçek ise, üzerimize gökten taş yağdır ya da bize can yakıcı bir azap getir!' demişlerdi."

{ وَاِذْ قَالُوا } *"Yine onlar, demişlerdi."* İşte söz konusu bu sözü Nâdir söylemişti.

{ اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا } *"Ey Allah'ım! Eğer bu kitap ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurduğu.

{ هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ } *"Senin katından gelen bir gerçek."* Senin bir çocuğun ve ortağın olmadığı sözü.

{ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا } *"Üzerimize yağdır."* Nâdir'a yağdır.

{ حِجَارَةً مِنَ السَّمَآءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ } *"Gökten taş, ya da bize can yakıcı bir azap getir!"* Acıtıcı. Bunun üzerine Bedir gününde bir afetle öldürüldü.

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Ancak Allah, sen içinde bulunduğun sürece, onlara azap edecek değildi. Yine Allah, mağfiret istedikleri sürece de, onlara azap edecek değildir."

{ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ } *"Ancak Allah, onlara azap edecek değildi."* O Ebû Cehil ve ashabını helak edecek değildir.

{ وَاَنْتَ فِيهِمْ } *"Sen içinde bulunduğun sürece."* İkamet ettiğin.

{ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ } *"Yine Allah, onlara azap edecek değildir."* Onları helak edici değildir.

{ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ } *"Mağfiret istedikleri sürece de."* İman etmeyi istedikleri müddetçe.

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوٓا اَوْلِيَآءَهُ اِنْ اَوْلِيَآؤُهٗٓ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Onlar orada görevli olmadıkları halde, (mü'minleri) Mescid-i Haram'dan alıkoyarlarken Allah, onları niçin cezalandırmasın? Oranın görevlileri sadece günahtan korunanlardır. Ama onların çoğu bunu bilmezler."

{ وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ } *"Allah, onları niçin cezalandırmasın?"* Kendi aralarından çıkardıktan sonra Allah Teâlâ onları niçin helak etmesin?

{ وَهُمْ يَصُدُّونَ } *"(Mü'minleri) alıkoyarlarken."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını.

{ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } *"Mescid-i Haram'dan."* Ve Hudeybiye Savaşı'nda Mescid-i Haram'ın çevresinde tavaf etmekten.

{ وَمَا كَانُوٓا اَوْلِيَآءَهُ } *"Onlar orada görevli olmadıkları halde."* Mescid-i Haram'ın velileri olmadıkları halde.

{ اِنْ اَوْلِيَآؤُهٗٓ } *"Oranın görevlileri."* Mescid-i Haram'ın velileri.

{ اِلَّا الْمُتَّقُونَ } *"Sadece günahtan korunanlardır."* Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan sakınan Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabıdır.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ } *"Ama onların çoğu."* Onların bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ } *"Bunu bilmezler."* Bunu bilmezler ve bunu tasdik de etmezler.

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَآءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Onların, Beytullah'ın (Kâbe) yanındaki duaları da, ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka birşey değildir. Öyleyse inkâr etmenizden dolayı tadın azabı!"

{ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ } *"Onların, duaları da."* Onların ibadetleri değildir.

{ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَآءً } *"Beytullah'ın (Kâbe) yanındaki, ıslık çalmaktan başka birşey değildir."* Islık çalışın sesi gibi ıslık.

{ وَتَصْدِيَةً } *"Ve el çırpmaktan."* Alkış.

{ فَذُوقُوا الْعَذَابَ } *"Öyleyse tadın azabı!"* Bedir Savaşı'nda.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ } *"İnkâr etmenizden dolayı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Şüphesiz inkâr edenler, Allah'ın yoluna engel olmak için mallarını harcarlar, daha da harcayacaklar. Sonra bu, kendilerine bir yürek acısı olacak, sonunda yenilecekler ve inkâr edenler cehenneme sürüleceklerdir!"

{اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"Şüphesiz inkâr edenler."* Onlar Bedir günündeki Mutimlerdir.[4] Ebû Cehil ve ashabı olup 13 kişi idiler.

{يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا} *"Engel olmak için mallarını harcarlar."* İnsanları çevirmek için.

{عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ} *"Allah'ın yoluna."* Allah Teâlâ'nın dininden ve O'na itaatten.

{فَسَيُنْفِقُونَهَا} *"Daha da harcayacaklar."* Dünyada.

{ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً} *"Sonra bu, kendilerine bir yürek acısı olacak."* Ahirette ise bir pişmanlık olacaktır.

{ثُمَّ يُغْلَبُونَ} *"Sonunda yenilecekler."* Bedir gününde öldürülecekler ve yenilgiye uğrayacaklardır.

{وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا} *"Ve inkâr edenler."* Ebû Cehil ve ashabı.

{اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ} *"Cehenneme sürüleceklerdir!"* Kıyâmet gününde.

لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- "(Böylece) Allah kötüyü iyiden ayırsın ve kötüleri birbiri üzerine koyup yığarak, hepsini cehenneme atsın! İşte, ziyana uğrayanlar bunlardır!"

{لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ} *"(Böylece) Allah kötüyü iyiden ayırsın."* Kâfiri mü'minden, münafığı ihlaslı mü'minden, bahtsız insanı ise bahtlıdan.

---

4 "Mutimler"in kimler olduğu Muhammed Sûresi'nin 1. âyetinde gelecektir.

{ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ } *"Ve kötüleri birbiri üzerine koyup."* Bazısını bazısının üstüne.

{ فَيَرْكُمَهُ } *"Yığarak."* Onları toplayarak.

{ جَمِيعًا } *"Hepsini."* Bütün kötüleri.

{ فَيَجْعَلَهُ } *"Atsın!"* Atsın.

{ فِي جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ } *"Cehenneme. İşte, ziyana uğrayanlar bunlardır!"* Cezalandırılarak aldananlardır.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوٓا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

38- "İnkâr edenlere de ki: Eğer (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanacaktır; ancak eski tutumlarını sürdürürlerse, geçmiş ümmetlerin başına gelenler, bunların da başına gelir!"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوٓا } *"İnkâr edenlere."* Ebû Süfyan ve ashabına.

{ إِنْ يَنْتَهُوا } *"Vazgeçerlerse."* Küfür, şirk, putlara ibadetten ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile savaşmaktan.

{ يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ } *"Eğer (sana düşmanlıktan) geçmiş günahları bağışlanacaktır."* Küfür, şirk, putlara ibadetten ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile savaşmaları bağışlanır.

{ وَإِنْ يَعُودُوا } *"Ancak eski tutumlarını sürdürürlerse."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile savaşmaya tekrar dönerlerse.

{ فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ } *"Geçmiş ümmetlerin başına gelenler, bunların da başına gelir!"* Düşmanlarına karşı Bedir Savaşı'nda olduğu gibi Allah Teâlâ'nın kendi dostlarına yardım edeceği şeklindeki öncekilerin sünneti devam eder.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- "O halde, (din konusunda) hiçbir zulüm ve baskı kalmayıncaya ve böylece din, tam olarak Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! Eğer vazgeçerlerse, şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarını görmektedir."

{وَقَاتِلُوهُمْ} *"O halde, onlarla savaşın!"* Yani Mekke ehlinin kâfirleri ile.

{حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ} *"(Din konusunda) hiçbir zulüm ve baskı kalmayıncaya kadar."* Küfür, şirk, putlara ibadet ediş ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile Harem'de savaşma.

{وَيَكُونَ الدِّينُ} *"Ve böylece din, oluncaya."* Harem'de savaşma ve ibadet.

{كُلُّهُ لِلّٰهِ} *"Tam olarak Allah'ın."* Ta ki İslam dininden başka bir din kalmasın.

{فَإِنِ انْتَهَوْا} *"Eğer vazgeçerlerse."* Küfür, şirk, putlara ibadet etmek ve Hz. Muhammed ile savaşmaktan.

{فَإِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} *"Şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarını görmektedir."* Hayır ve şerri.

وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾

40- "Eğer yine yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin koruyucunuzdur. O, ne güzel koruyucu ve ne güzel yardımcıdır!"

{وَإِنْ تَوَلَّوْا} *"Eğer yine yüz çevirirlerse."* İmandan.

{فَاعْلَمُوٓا} *"Bilin ki."* Ey mü'minler topluluğu.

{أَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ} *"Allah sizin koruyucunuzdur."* Onlara karşı sizin koruyucunuz ve yardımcınız.

{نِعْمَ الْمَوْلٰى} *"O, ne güzel koruyucu."* Koruma ve yardımda ne güzel velidir.

{وَنِعْمَ النَّصِيرُ} *"Ve ne güzel yardımcıdır!"* Engelleyicidir.

وَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41- "Bilin ki ganimet olarak aldığınız her hangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resûlüne ve ona yakınlığı olanlarla, yetimlere, düşkünlere ve yolda kalmışlara aittir. Eğer siz Allah'a iman etmiş ve hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun karşılaştığı o (Bedir) günü kulumuza indirdiklerimize iman etmiş iseniz, bunu böyle bilin. Allah her şeye gücü kâdirdir."

{وَاعْلَمُوٓا} *"Bilin ki."* Ey mü'minler topluluğu.

{اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ} *"Ganimet olarak aldığınız her hangi bir şeyin."* Mallardan.

{فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ} *"Beşte biri Allah'a, aittir."* Allah Teâlâ için ganimetin beşte biri ayrılır.

{وَلِلرَّسُولِ} *"Resûlüne."* Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için.

{وَلِذِي الْقُرْبٰى} *"Ve O'na yakınlığı olanlarla."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yakınları için.

{وَالْيَتَامٰى} *"Yetimlere."* Abdülmuttalib oğullarının yetimlerinin dışındaki diğer yetimler için.

{وَالْمَسَاكِينِ} *"Düşkünlere."* Abdülmuttalib oğullarının düşkünlerinin dışındaki diğer düşkünler için.

{ وَابْنِ السَّبِيلِ } *"Ve yolda kalmışlara."* Misafirlere ve kim olursa olsun ihtiyaç sahiplerine.

Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) zamanında ganimetler beş paya ayrılıyordu. Bir pay Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, bu Allah'ın payıydı. Bir pay Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yakınlarına. Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunu Allah tarafından yakınlarına veriyordu. Bir pay yetimlere, bir pay yoksullara, bir pay yolda kalmışlara. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hissesi düştü. Ebûbekir'in sözü üzere bu hisse yakınlara veriliyordu. Ebûbekir diyor ki, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu işittim: Her peygamberin kendi yaşamında bir ganimeti vardır. Vefat ettiğinde bu ganimeti düşer. Bu şey ondan sonra kimseye ait değildir. Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali (radıyallâhu 'anh) kendi halifeliklerinde humusu üç paya ayırıyorlardı. Bir pay, Abdulmuttalib oğullarının yetimlerinin dışındaki yetimlere, bir pay Abdulmuttalib oğullarının yoksullarının dışındaki yoksullara, bir pay da yolcu, konuk ve muhtaçlara idi.

{ اِنْ كُنْتُمْ } *"Eğer siz iseniz, bunu böyle bilin."* İdiyseniz.

{ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا } *"Allah'a iman etmiş ve o (Bedir günü) indirdiklerimize iman etmiş."* Ve indirdiklerimiz şeylere.

{ عَلٰى عَبْدِنَا } *"Kulumuza."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ يَوْمَ الْفُرْقَانِ } *"Hak ile bâtılın ayrıldığı gün."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına devlet ve yardımın bahşedildiği gün. Furkan gününün hak ile bâtılın birbirinden ayrıldığı gün olduğu da söylenmiştir ki, bu gün Bedir günüdür. Allah Teâlâ yardım ve ganimetin Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına ait olduğuna, yenilgi ve öldürülmenin ise Ebû Cehil ve ashabına ait olduğuna hükmetmiştir.

{يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ} *"İki ordunun karşılaştığı gün."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in topluluğu ile Ebû Süfyan'ın topluluğu.

{وَاللهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} *"Allah her şeye gücü kadirdir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına yardım ve ganimet vermeye, Ebû Cehil ve ashabının ise yenilmelerine ve öldürülmelerine kadirdir.

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42- "O vakit siz, (Bedir) vadisinin beri yamacında idiniz, onlar da öte yamacında (Medine tarafında) idiler. Kervan da tam sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi. Öyle ki (savaş için) onlarla sözleşmiş olsaydınız, zamanı konusunda mutlaka anlaşmazlığa düşerdiniz. Ama Allah, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için böyle takdir etti ki bununla ölenin niçin öldüğü, yaşayanın da niçin yaşadığı apaçık ortaya çıksın! Çünkü Allah her şeyi işitendir, bilendir."

{إِذْ أَنْتُمْ} *"O vakit siz."* Ey mü'minler topluluğu.

{بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا} *"(Bedir) vadisinin beri yamacında idiniz."* Vadinin aşağı tarafında Medine'ye daha yakın idiniz.

{وَهُمْ} *"Onlar da."* Yani Ebû Cehil ve ashabı.

{بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى} *"Öte yamacında (Medine tarafında) idiler."* Medine'den uzak vadinin arkasında.

{وَالرَّكْبُ} *"Kervan da."* Ebû Süfyan ve ashabının kervanı.

{أَسْفَلَ مِنْكُمْ} *"Tam sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi."* Üç mil uzaklıkta deniz kıyısı üzerinde idi.

{ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ } *"Öyle ki (savaş için) onlarla sözleşmiş olsaydınız."* Savaşmak için Medine'de.

{ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ } *"Zamanı konusunda mutlaka anlaşmazlığa düşerdiniz."* Medine'de sözleşmeye kalkışsaydınız muhakkak bunda anlaşmazlığa düşerdiniz.

{ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللهُ } *"Ama Allah, böyle takdir etti ki apaçık ortaya çıksın!"* Allah Teâlâ uygulamak için.

{ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا } *"Yapılması gereken bir işi yerine getirmek için."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabına yardım ve ganimetin, Ebû Cehil ve ashabının ise öldürülmelerinin ve yenilgilerinin gerçekleşmesi için.

{ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ } *"Bununla ölenin öldüğü."* Diyor ki, Allah Teâlâ'nın helak etmeyi istediği kimsenin küfür üzere helak olmasını sağlamak için.

{ عَنْ بَيِّنَةٍ } *"Niçin."* Yardımın Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için olduğunu açıkladıktan sonra.

{ وَيَحْيٰى } *"Yaşadığı."* Ve iman üzere sabit olanın.

{ مَنْ حَيَّ } *"Yaşayanın da."* Allah Teâlâ'nın sabit kalmasını istediği.

{ عَنْ بَيِّنَةٍ } *"Niçin."* Yardımın Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için olduğunu açıkladıktan sonra.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: *"Ölenin."* Allah Teâlâ'nın helak olmasını istediği kimsenin kâfir olması. *"Niçin."* Yardımın Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için olduğunu açıkladıktan sonra. *"Yaşayanın da."* Açıklamanın ardından Allah Teâlâ'nın iman etmesini istediği kimsenin iman etmesi için.

{ وَاِنَّ اللهَ لَسَمِيعٌ } *"Çünkü Allah her şeyi işitendir."* Dualarınızı.

{ عَلِيمٌ } *"Bilendir."* Size icabet edişi ve size yardım edişi.

اِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾

43- "O vakit Allah sana onları rüyanda az gösterdi. Eğer sana onları çok gösterseydi korkacaktınız ve savaş konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşecektiniz. Ama Allah, sizi bundan kurtardı. Çünkü O, kalplerde olanı hakkıyla bilendir."

{ اِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ } *"O vakit Allah sana onları rüyanda gösterdi."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Bedir Savaşı'ndan önce.

{ قَلِيلًا وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ } *"Az, Eğer sana onları çok gösterseydi korkacaktınız."* Korkardınız.

{ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ } *"Ve savaş konusunda birbirinizle anlaşmazlığa düşecektiniz."* Savaş konusunda görüş ayrılığına düşerdiniz.

{ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ } *"Ama Allah, sizi bundan kurtardı."* Hükmetti.

{ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } *"Çünkü O, kalplerde olanı hakkıyle bilendir."* Kalplerde olanı.

وَاِذْ يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤٤﴾

44- "Allah düşmanla karşılaştığınızda, yapılması gereken bir işi yerine getirmek için, onları sizin gözlerinize az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu! Bütün işler Allah'a döndürülür."

{ وَاِذْ يُرِيكُمُوهُمْ } *"Allah onları gösteriyor."* Bedir Savaşı'nda.

{ اِذِ الْتَقَيْتُمْ } *"Düşmanla karşılaştığınızda."* Karşılaştığınızda.

{ فِي اَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا } *"Sizin gözlerinize az."* Ta ki onlara karşı size cüret versin diye.

{ وَيُقَلِّلُكُمْ فِي اَعْيُنِهِمْ } *"Sizi de onların gözlerinde azaltıyordu!"* Böylece size karşı cüretli olsunlar diye.

{لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا} *"Bir işi yerine getirmek için."* Allah Teâlâ Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabına ganimet ve yardımın, Ebû Cehil ve yandaşlarına ise öldürülme ve hezimetin ait olduğunu geçerli kılmak için.

{كَانَ مَفْعُولًا} *"Yapılması gereken."* Gerçekleşecek olan.

{وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ} *"Bütün işler Allah'a döndürülür."* Ahirette işlerin sonuçları.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Ey iman edenler! Düşman bir toplulukla karşılaştığınız zaman direnin ve Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz!"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا} *"Ey iman edenler!"* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı.

{اِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً} *"Düşman bir toplulukla karşılaştığınız zaman."* Bedir gününde kâfirlerden bir topluluk ile.

{فَاثْبُتُوا} *"Direnin."* Savaşta peygamberiniz ile birlikte.

{وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا} *"Ve Allah'ı çok anın ki."* Kalben ve lisanen tehlil ve tekbir getirmekle.

{لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} *"Kurtuluşa eresiniz."* Ta ki hışımdan, azaptan kurtulasınız ve yardım göresiniz.

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin, yoksa içinize korku düşer ve gücünüz gider. Sabırlı olun, çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."

{وَاَطِيعُوا اللهَ وَرَسُولَهُ} *"Allah'a ve Peygamberine itaat edin."* Savaş konusunda.

{وَلَا تَنَازَعُوا} *"Birbirinizle çekişmeyin."* Savaş konusunda görüş ayrılığına düşmeyiniz.

{فَتَفْشَلُوا} *"Yoksa içinize korku düşer."* Korkarsınız.

{وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ} *"Ve gücünüz gider."* Kuvvetiniz ve yardım gücünüz.

{وَاصْبِرُوا} *"Sabırlı olun."* Savaşta peygamberinizle birlikte.

{اِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرِينَ} *"Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."* Savaşta sabredenlere yardım edicidir.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَآءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَاللهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

47- "Yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar gibi olmayın! Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır."

{وَلَا تَكُونُوا} *"Olmayın!"* Masiyette.

{كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ} *"Yurtlarından çıkan gibi."* Mekke'den.

{بَطَرًا} *"Böbürlenerek."* Şerir olarak.

{وَرِئَآءَ النَّاسِ} *"İnsanlara gösteriş yaparak."* İnsanlar duysunlar diye.

{وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ} *"Ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar."* Allah'ın dininden ve Ona itaatten.

{وَاللهُ بِمَا يَعْمَلُونَ} *"Allah, onların yaptıklarını."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı çıkışta ve savaşta.

{مُحِيطٌ} *"Çepeçevre kuşatmıştır."* Bilicidir.

وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَاِنِّي جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِنْكُمْ اِنِّيٓ اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ اِنِّيٓ اَخَافُ اللّٰهَ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

48- "Hani şeytan onlara, yaptıklarını güzel göstermiş ve 'Bugün, insanlardan kimse sizi yenemez, çünkü ben de sizin yanınızdayım!' demişti. Ama o, iki topluluk birbirinin görüş alanına girer girmez, derhal topukları üzerinde arkasına dönmüş ve (onlara), 'Ben, sizden uzağım, kuşkusuz sizin görmediğinizi görüyorum ve elbette ben Allah'tan korkarım. Çünkü Allah, azabı çok şiddetli olandır.' demişti."

{ وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ } *"Hani şeytan onlara, yaptıklarını güzel göstermiş."* İblis onlara çıkışlarını güzel göstermiştir.

{ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ } *"Ve kimse sizi yenemez, demişti."* Size galip gelemez.

{ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ } *"Bugün, insanlardan."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı.

{ وَاِنِّي جَارٌ لَكُمْ } *"Çünkü ben de sizin yanınızdayım!"* Size yardımcıyım.

{ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ } *"Ama o, iki topluluk birbirinin görüş alanına girer girmez."* İki topluluk, mü'minlerin topluluğu ile kâfirlerin topluluğu. İblis, Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı meleklerle birlikte görünce.

{ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ } *"Derhal topukları üzerinde arkasına dönmüş."* Arkasına dönmüş.

{ وَقَالَ } **"***Ve (onlara), demişti.***"** Onlara.

{ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِنْكُمْ } *"Ben, sizden uzağım."* Ve savaşınızdan beriyim.

{إِنِّيٓ أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ} *"Kuşkusuz sizin görmediğinizi görüyorum."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı görüyorum ki siz onu görmüyorsunuz.

{إِنِّيٓ أَخَافُ ٱللَّهَ وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ} *"Ve elbette ben Allah'tan korkarım. Çünkü Allah, azabı çok şiddetli olandır."* Cezalandırdığında cezası şiddetli olandır. Kendisini Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın yakalayıp insanlara tanıtmasından ve bundan sonra da insanların kendisine itaat etmemesinden korktu.

إِذْ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَٰٓؤُلَآءِ دِينُهُمْ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

49- "O sırada, münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, (mü'minler hakkında), 'Bu insanları dinleri aldattı.' diyorlardı. Oysa kim, Allah'a güvenip dayanırsa, bilsin ki, Allah, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{إِذْ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ} *"O sırada, münafıklar (mü'minler hakkında), diyorlardı."* Bedir'den geri kalanlar, geri dönenler diyorlardı.

{وَٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ} *"Ve kalplerinde hastalık bulunanlar."* Kuşku bulunan, ihtilaf bulunan ve diğer kâfirler.

{غَرَّ هَٰٓؤُلَآءِ} *"Bu insanları aldattı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabını.

{دِينُهُمْ} *"Dinleri."* Tevhidleri.

{وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ} *"Oysa kim, Allah'a güvenip dayanırsa."* Yardım konusunda.

{فَإِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ} *"Bilsin ki, Allah mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla.

{حَكِيمٌ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Bedir Savaşı'nda Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'a yardım ettiği gibi kendisine tevekkül edenlere yardım etmekle hikmet sahibidir.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِيْنَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿٥٠﴾

50- "Melekler, o inkâr edenlerin yüzlerine ve sırtlarına vurarak, 'Tadın bakalım, cehennem azabını!' diyerek, canlarını alırken bir görseydin!"

{ وَلَوْ تَرٰٓى } *"Bir görseydin."* Keşke görseydin ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِذْ يَتَوَفَّى الَّذِيْنَ كَفَرُوا } *"O inkâr edenlerin canlarını alırken."* Ruhlarını kabzederken.

{ الْمَلٰٓئِكَةُ } *"Melekler."* Bedir Savaşı'nda.

{ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ } *"Yüzlerine vurarak."* Yüzlerinin üzerine.

{ وَاَدْبَارَهُمْ } *"Ve sırtlarına."* Sırtlarının üzerine.

{ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْحَرِيْقِ } *"Tadın bakalım, cehennem azabını! diyerek."* Şiddetli azabı.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٥١﴾

51- "İşte bu, ellerinizin yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir. Yoksa Allah, kullarına zulmedici değildir."

{ ذٰلِكَ } *"İşte bu."* Azap.

{ بِمَا قَدَّمَتْ } *"Yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir."* İşlediği.

{ اَيْدِيْكُمْ } *"Ellerinizin."* Şirk içinde.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ } *"Yoksa Allah, kullarına zulmedici değildir."* Onları suçsuz bir şekilde yakalayıp cezalandırarak zulmetmez.

كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوْبِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

52- "Bunlar da tıpkı Firavun ailesi ve ondan öncekilerin gidişi gibi, Allah'ın âyetlerini inkâr etmişler, sonra da Allah, onları günahları yüzünden yakalamıştı. Şüphe yok ki Allah mutlak üstündür, azabı çok şiddetli olandır."

{ كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ } *"Bunlar da tıpkı Firavun ailesi gidişi gibi."* Firavun hanedanının yaptığı gibi.

{ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Ve ondan öncekilerin, Allah'ın âyetlerini inkâr etmişler."* Allah Teâlâ'nın Kitabı'nı ve Resûlünü. Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: Firavun ve kavminin ve onlardan öncekilerin Kitapları ve Resûlleri inkâr edişleri gibi Mekke kâfirleri Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr etmişlerdir.

{ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ } *"Sonra da Allah, onları günahları yüzünden yakalamıştı."* Yalanlamaları nedeniyle.

{ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ } *"Şüphe yok ki Allah mutlak üstündür."* Yakalayıp sorguya çekmede.

{ شَدِيدُ الْعِقَابِ } *"Azabı çok şiddetli olandır."* Cezalandırdığında.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾

53- "Gerçek şu ki bir toplum, kendilerinde bulunanı (güzel ahlak ve meziyetleri) değiştirmedikçe, Allah da o topluma verdiği iyiliği değiştirmez. Şüphe yok ki Allah her şeyi işitendir, bilendir."

{ ذٰلِكَ } *"Gerçek şu ki."* Cezalandırma.

{ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ } *"Bir toplum, Allah da o topluma verdiği iyiliği değiştirmez."* Kitap, Resûl ve emniyetle.

{ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ } *"Kendilerinde bulunanı (güzel ahlak ve meziyetleri) değiştirmedikçe,"* Şükrü terk etmekle.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ } *"Şüphe yok ki Allah her şeyi işitendir."* Dualarınızı.

{ عَلِيمٌ } *"Bilendir."* Size icabet etmeyi.

كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ﴿٥٤﴾

54- "(Bunların durumu), Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumu gibidir. Onlar, Allah'ın âyetlerini yalanlamışlardı; biz de onları, günahlarından ötürü yok etmiş ve Firavun ailesini de suda boğmuştuk. Çünkü onların hepsi zalim idiler."

{كَدَاْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ} *"(Bunların durumu), Firavun ailesi durumu gibidir."* Firavun hanedanının tutumu gibi.

{وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ} *"Ve onlardan öncekilerin. Onlar, Allah'ın âyetlerini yalanlamışlardı."* Mekke ehli yalanladığı gibi kitapları ve resûlleri yalanladılar.

{فَاَهْلَكْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ} *"Biz de onları, günahlarından ötürü yok etmiş."* Yalanlamaları nedeniyle.

{وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ} *"Ve Firavun ailesini de suda boğmuştuk."* Ve kavmini.

{وَكُلٌّ} *"Çünkü onların hepsi."* Bunların bütünü.

{كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ} *"Zalim idiler."* Kâfir idiler.

اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٥٥﴾

55- "Allah katında canlıların en kötüsü, inkâr edip de artık hiç inanmayacak olanlardır."

{اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ} *"Canlıların en kötüsü."* Mahlukatın ve yaratılmışların.

{عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا} *"Allah katında inkâr edip de."* Benî Kureyza ve diğerleridir.

{فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ} *"Artık hiç inanmayacak olanlardır."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

اَلَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾

56- "Onlar kendileriyle antlaşma yaptığın halde, hiç çekinmeden her defasında antlaşmalarını bozan kimselerdir."

Ardından şöyle diyerek onları açıkladı:

{ اَلَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ } *"Onlar kendileriyle antlaşma yaptığın halde."* Onlarla yani Kureyza oğullarıyla anlaşma yaptığın.

{ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ } *"Her defasında antlaşmalarını bozan kimselerdir."* Her anda.

{ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ } *"Hiç çekinmeden."* Ahdi bozmaktan hiç çekinmeksizin.

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Eğer onlarla savaş alanında karşılaşırsan, kendilerine öyle bir darbe indir ki arkalarında olanlar ibret alsınlar!"

{ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ } *"Eğer onlarla karşılaşırsan."* Onları esir alırsınız.

{ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ } *"Savaş alanında kendilerine öyle bir darbe indir ki."* Onları cezalandır.

{ مَنْ خَلْفَهُمْ } *"Arkalarında olanlar."* Ta ki artlarından gelenler için ibret olsun.

{ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ } *"İbret alsınlar!"* Öğüt alsınlar da ahdi bozmaktan çekinsinler.

وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾

58- "Eğer bir toplumun, antlaşmayı bozmasından korkarsan, sen de karşılıklılık ilkesine göre antlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez."

{ وَاِمَّا تَخَافَنَّ } *"Eğer korkarsan."* Bilirsen.

{ مِنْ قَوْمٍ } *"Bir toplumun."* Kureyza oğullarının.

{ خِيَانَةً } *"Antlaşmayı bozmasından."* Ahdi bozmalarını.

{ فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَآءٍ } *"Sen de karşılıklılık ilkesine göre antlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir."* Açıklayarak onlara anlaşmayı iptal et.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَآئِنِيْنَ } *"Çünkü Allah ihanet edenleri sevmez."* Ahdi bozma ve diğer konularda hain olan Kureyza oğullarını ve diğerlerini sevmez.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوا سَبَقُوا اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ ﴿٥٩﴾

59- "O inkâr edenler, sakın (Allah'tan) kurtulacaklarını sanmasınlar! Çünkü onlar Allah'ı aciz bırakamazlar."

{ وَلَا يَحْسَبَنَّ } *"Sakın sanmasınlar!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sakın sanısında bulunmasınlar.

{ الَّذِيْنَ كَفَرُوا } *"O inkâr edenler."* Kureyza oğulları ve diğerleri.

{ سَبَقُوا } *"(Allah'tan) kurtulacaklarını."* Dedikleri ve söyledikleri şeyler nedeniyle azabımızdan kaçacaklarını sanmasınlar.

{ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُوْنَ } *"Çünkü onlar Allah'ı aciz bırakamazlar."* Azabımızdan kaçamazlar.

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُوْنَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِيْنَ مِنْ دُوْنِهِمْ لَا تَعْلَمُوْنَهُمْ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ شَيْءٍ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٦٠﴾

60- "Onlara (düşmana) karşı, gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın. Bununla hem Allah'ın düşmanını hem de sizin düşmanınızı ve onların dışındaki sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği diğerlerini korkutup caydırmış olursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız harcayın, karşılığı size eksiksiz ödenecektir ve siz haksızlığa uğratılmayacaksınız."

{وَاَعِدُّوا لَهُمْ} *"Onlara (düşmana) karşı, hazırlayın."* Kureyza oğulları ve onların dışındakiler için.

{مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ} *"Gücünüz yettiği kadar kuvvet."* Silah.

{وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ} *"Ve savaş için bağlanıp beslenen atlar."* Bağlanmış dişi/kısrak atlar.

{تُرْهِبُونَ بِهِ} *"Bununla caydırmış olursunuz."* At ile korkutmuş olursunuz.

{عَدُوَّ اللهِ} *"Hem Allah'ın düşmanını."* Din konusunda düşmanını.

{وَعَدُوَّكُمْ} *"Hem de sizin düşmanınızı."* Öldürme ile.

{وَاٰخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ} *"Ve onların dışındaki diğerlerini korkutup."* Kureyza oğullarının dışında ve diğer Arapları. Cinlerin kâfirleri olduğu da söylenmiştir.

{لَا تَعْلَمُونَهُمْ} *"Sizin bilmediğiniz."* Sayılarını bilmediğiniz.

{اَللهُ يَعْلَمُهُمْ} *"Allah'ın bildiği."* Allah Teâlâ sayılarını bildiği.

{وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ} *"Ne harcarsanız harcayın."* Mal harcarsanız.

{فِي سَبِيلِ اللهِ} *"Allah yolunda."* Allah Teâlâ'ya taat uğrunda silaha ve ata.

{يُوَفَّ اِلَيْكُمْ} *"Karşılığı size eksiksiz ödenecektir."* Sevabı size aittir, eksiltilmez.

{وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ} *"Ve siz haksızlığa uğratılmayacaksınız."* Sevabınızdan bir şey de eksiltilmez.

وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

61- "Bununla birlikte, eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş ve Allah'a güvenip dayan. Çünkü O her şeyi işitendir, bilendir."

{وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ} *"Bununla birlikte, eğer onlar barışa yanaşırlarsa."* Kureyza oğulları barışa yanaşır da barışmayı isterlerse.

{فَاجْنَحْ لَهَا} *"Sen de yanaş."* Sen de barışa yanaş ya da barışı reddet.

{وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ} *"Ve Allah'a güvenip dayan."* Onların barışı bozmaları ve anlaşmaya vefa göstermeleri konusunda.

{اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ} *"Çünkü O her şeyi işitendir."* Onların sözlerini.

{الْعَلِيمُ} *"Bilendir."* Anlaşmayı bozmalarını ve anlaşmaya bağlı kalmalarını.

وَاِنْ يُرِيدُوٓا اَنْ يَخْدَعُوكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ هُوَ الَّذِيٓ اَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

62- "Eğer onlar, sana karşı hile yapmak isterlerse, bil ki Allah sana yeter. Çünkü seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur."

{وَاِنْ يُرِيدُوٓا} *"Eğer onlar, isterlerse."* Kureyza oğulları.

{اَنْ يَخْدَعُوكَ} *"Sana karşı hile yapmak."* Anlaşma konusunda.

{فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ} *"Bil ki Allah sana yeter."* Allah Teâlâ sana yeter ve sana kafidir.

{هُوَ الَّذِيٓ اَيَّدَكَ} *"Çünkü seni destekleyen O'dur."* Seni kuvvetlendiren ve sana yardım eden.

{بِنَصْرِهِ} *"Yardımıyla."* Bedir gününde.

{وَبِالْمُؤْمِنِينَ} *"Ve Mü'minlerle."* Evs ve Hazrec ile.

وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا مَآ اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ اِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- "Ve (Allah) onların kalplerini (sevgi ile) birleştirmiştir. Eğer sen, yeryüzünde olanların hepsini harcasaydın bile, yine onların kalplerini birleştiremezdin. Ama Allah onları birleştirdi. Çünkü O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ} *"Ve (Allah) onların kalplerini (sevgi ile) birleştirmiştir."* Kalplerinin ve kelimelerinin arasını İslam ile birleştirmiştir.

{لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا} *"Eğer sen, yeryüzünde olanların hepsini harcasaydın bile."* Altın ve gümüşü harcasaydın.

{مَآ اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ} *"Yine onların kalplerini birleştiremezdin."* Kelimelerinin arasını aynı çatı altında birleştirdi.

{وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ} *"Ama Allah onları birleştirdi."* Kalplerinin arasını iman ile.

{اِنَّهُ عَزِيزٌ} *"Çünkü O, mutlak üstündür."* Mülkünde ve saltanatında.

{حَكِيمٌ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve verdiği hükümlerde.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾

64- "Ey peygamber! Allah, sana ve sana uyan mü'minlere yeter!"

{يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ} *"Ey peygamber! Allah, sana yeter!"* Allah Teâlâ sana yeter.

{وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ} *"Ve sana uyan mü'minlere."* Evs ve Hazrec'e.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوٓا اَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Ey peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et! Öyle ki sizden sabredecek yirmi kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler; sizden yüz kişi olursa, onlar inkâr edenlerden bin kişiyi yenerler. Çünkü onlar, gerçekten anlamayan bir topluluktur."

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ } *"Ey peygamber! Mü'minleri teşvik et!"* Teşvik et ve mü'minleri özendir.

{ عَلَى الْقِتَالِ } *"Savaşa."* Bedir Savaşı'na.

{ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ } *"Öyle ki sizden sabredecek yirmi kişi olursa."* Savaşta sabırlı olup uman,

{ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ } *"İki yüz kişiyi yenerler."* Müşriklerden savaşan iki yüz kişiyi.

{ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوٓا } *"Sizden yüz kişi olursa onlar yenerler."* Savaşırlar.

{ اَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ } *"İnkâr edenlerden bin kişiyi. Çünkü onlar, gerçekten anlamayan bir topluluktur."* Allah Teâlâ'nın emrini ve Allah Teâlâ'yı birlemeyi anlamayan.

اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُوٓا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

66- "Şimdi Allah sizden yükü hafifletti ve bildi ki sizde bir zayıflık var! Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler, sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle iki bin kişiyi yenerler. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."

{ اَلْئٰنَ } *"Şimdi."* Bedir Savaşı'nın ardından.

{ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ } *"Allah sizden yükü hafifletti."* Allah Teâlâ size kolaylaştırdı.

{ وَعَلِمَ اَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا } *"Ve bildi ki sizde bir zayıflık var."* Savaşa.

{ فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ } *"Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa."* İhtisap eden.

{ يَغْلِبُوا } *"Yenerler."* Savaşırlar.

{ مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُوٓا } *"İki yüz kişiyi, sizden bin kişi olursa, yenerler."* Savaşırlar.

{ اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ } *"Allah'ın izniyle iki bin kişiyi. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."* Savaşta sabredenlere nusret vermekle yardım edendir.[5]

---

5 a) İmam Buhârî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "(وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُوٓا اَلْفَيْنِ) '*Öyle ki sizden sabredecek yirmi kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler*' âyeti inip de Allah bir kişinin on kişiden kaçmamasını farz kılınca, mü'minlere bu ağır geldi. Daha sonra, hafifletici buyruk gelerek (اَلْئٰنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُوٓا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ) '*Şimdi Allah sizden yükü hafifletti ve bildi ki sizde bir zayıflık var! Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler, sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle iki bin kişiyi yenerler. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.*' buyurdu." Hadisin ravilerinden Ebû Tevbe "Şanı Yüce Allah, sayı bakımından hafifletince, onlardan hafiflettiği kadarıyla da sabırdan azalttı" dedi. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, "Şimdi Allah yükünüzü hafifletti" âyeti bâbı, 4563 nolu hadis. Bu haberi Ebû Dâvûd Cerir ibn Hazm kanalıyla, Beyhakî Cerir ibn Hazm'dan iki kanalla, yine İmam Buhârî Amr ibn kanalıyla İbn Abbâs'tan ve İbn Carud da rivayet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Cihad, 'Savaş gününde harpten kaçmak' bâbı, 2646 nolu hadis; Beyhakî, c. 9, s. 76, Kitabü's-Siyer, "Savaş gününde savaştan kaçmanın haram kılınışı" bâbı; Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Enfâl Sûresi, 4652 nolu hadis; İbn Carud, *el-Münteka*, Kitabü'l-Cihad, "Kişinin kendilerinden kaçma noktasında sıkıntının bulunmadığı sayı" bâbı, 1049 nolu hadis; Beyhakî, c. 9, s. 76, Kitabü's-Siyer, "Savaş gününde savaştan kaçmanın haram kılınışı" bâbı.

b) Abdürrezzak *Musannef*'inde bu haberi tahric eder ve şu eklemede de bulunur: "Bir Müslüman iki kişi ile veya bir kişi ile karşılaşır da savaştan kaçarsa büyük bir günahtır. Ancak üç kişi ile karşılaşır da onlardan kaçarsa herhangi bir

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهٗٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِي الْاَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾

67- "Hiçbir peygamber için -yeryüzünde tam üstünlük sağlamadıkça- esirleri bulunması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, Allah ise ahireti kazanmanızı diliyor. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ } *"Hiçbir peygamber için yaraşmaz."* Hiçbir peygamber için uygun değildir.

{ اَنْ يَكُونَ لَهٗٓ اَسْرٰى } *"Esirleri bulunması."* Kâfirlerden esirlerinin olması.

{ حَتّٰى يُثْخِنَ } *"Tam üstünlük sağlamadıkça."* Galip gelmedikçe.

{ فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde."* Savaş ile.

{ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا } *"Siz geçici dünya malını istiyorsunuz."* Bedir Savaşı'nda esirlerden fidye almak ile.

{ وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ } *"Allah ise ahireti kazanmanızı diliyor. Gerçekten Allah mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla.

---

sıkıntı bulunmamaktadır." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Cihad, "Savaştan kaçma" bâbı, c. 5, s. 252, 9525 nolu hadis. Beyhakî de bu anlamda bir ifadeyi İbn Ebî Nuceyh'den o da Ata'dan o da İbn Abbâs'tan tahric eder. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, Kitabü's-Siyer, "Savaştan kaçmanın haram kılınışı" bâbı, c. 9, s. 76.

c) "*Allah bir kişinin on kişiden kaçmamasını farz kılınca, mü'minlere bu ağır geldi.*" sözü bir Müslüman'ın on kâfir karşısında sabit kadem kalmasının farz ve vacip oluşunu ifade etmesi noktasında açıktır. Galiba İbn Abbâs da bu farzlığı (اَلْئٰنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ "*Şimdi Allah sizden yükü hafifletti*" ilahî buyruğundan bu hükmü istidlal etmiştir. Zira tahfif sözü ancak vacip bir emir için söz konusu olabilir. Mendub bir emir için tahfif sözü kullanılamaz. Mendub bir emrin gereğini insanın yerine getirmesi zorunlu değildir. (اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ '*Öyle ki sizden sabredecek yirmi kişi olursa, iki yüz kişiyi yenerler.*" ifadeleri her ne kadar haber cümlesi ise de anlamı emirdir. Bu anlamı Taberî tefsirinde açıklamıştır. Taberî, c. 10, s. 41.

{حَكِيمٌ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Dostlarına yardım etmekle.

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَآ اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾

68- "Eğer Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı, size mutlaka büyük bir azap dokunurdu."

{لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللهِ سَبَقَ} *"Eğer Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetine ganimetlerin helal kılınışına dair Allah Teâlâ'dan bir hüküm bulunmamış olsaydı. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bedir ehli için saadet hükmü bulunmamış olsaydı.

{لَمَسَّكُمْ} *"Size mutlaka dokunurdu."* Size muhakkak isabet ederdi.

{فِيمَآ اَخَذْتُمْ} *"Aldığınız fidyeden dolayı."* Fidyeden dolayı.

{عَذَابٌ عَظِيمٌ} *"Büyük bir azap."* Şiddetli bir azap.

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللهَ اِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

69- "Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ} *"Artık elde ettiğiniz ganimetten yiyin."* Bedir ganimetlerinden.

{حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللهَ} *"Helal ve temiz olarak. Ve Allah'tan korkun."* Ganimetler hususunda ihanet konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{اِنَّ اللهَ غَفُورٌ} *"Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan."* Kusurları görmezlikten gelen.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Bedir Savaşı'nda fidyeden dolayı aranızda olan şeyle.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِيٓ اَيْدِيكُمْ مِنَ الْاَسْرٰٓى اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّآ اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٠﴾

70- "Ey peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: 'Eğer Allah, sizin kalplerinizde bir iyilik bulunduğunu bilirse, size sizden alınan (fidyeden) daha iyisini verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.'"

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِيٓ اَيْدِيكُمْ مِنَ الْاَسْرٰٓى } *"Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki."* Yani Abbâs'a.

{ اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا } *"Eğer Allah, sizin kalplerinizde bir iyilik bulunduğunu bilirse."* Tasdik etmek ve ihlaslı bir şekilde davranmak olduğunu.

{ يُؤْتِكُمْ } *"Size verir."* Size bahşeder.

{ خَيْرًا } *"Daha iyisini."* Daha faziletlisini.

{ مِمَّآ اُخِذَ مِنْكُمْ } *"Sizden alınan (fidyeden)."* Fidyeden.

{ وَيَغْفِرْ لَكُمْ } *"Ve sizi bağışlar."* Câhiliyedeki günahlarınızı.

{ وَاللّٰهُ غَفُورٌ } *"Çünkü Allah, çok bağışlayan."* Kusurlarını görmezlikten gelendir.

{ رَحِيمٌ } *"Çok merhamet edendir."* Kendisine iman edene.

وَاِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

71- "Eğer onlar sana hainlik yapmak isterlerse, unutmasınlar ki bundan önce Allah'a hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı (seni) üstün kılmıştı. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَاِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ } *"Eğer onlar sana hainlik yapmak isterlerse."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) imana.

{ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ } *"Unutmasınlar ki bundan önce Allah'a hainlik etmişlerdi de."* Yani imanı terk etmek ve masiyetle bundan önce.

{ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ } *"Allah onlara karşı (seni) üstün kılmıştı."* Bedir Savaşı'nda seni onlara galip kıldı.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ } *"Allah her şeyi bilir."* Kalplerindeki ihaneti ve bunun dışındaki şeyleri de.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Onlara hükmettiği şeylerde.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوٓا اُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا وَاِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ اِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

72- "İman edip hicret edenlere, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlara ve (muhacirleri) barındırıp, onlara yardıma koşanlara gelince; işte onlar birbirinin dostları ve velileridir. İman ettikleri halde, hicret etmeyenlere gelince; hicret edene kadar, sizin onlar üzerinde bir velâyet sorumluluğunuz yoktur. Bununla birlikte, onlar sizden din konusunda yardım isterlerse, -aranızda antlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmadıkça- onlara yardım etmek de üzerine borçtur. Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir."

{ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"İman edip gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَهَاجَرُوا} *"Hicret edenlere."* Mekke'den Medine'ye.

{وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللهِ} *"Mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlara."* Allah Teâlâ'ya taatte.

{وَالَّذِينَ آوَوْا} *"Ve (muhacirleri) barındırıp."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını Medine'de barındırıp yurt edinmelerini sağlayanlara.

{وَنَصَرُوا} *"Onlara yardıma koşanlara."* Bedir Savaşı'nda gününde Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yardım edenlere.

{أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ} *"İşte onlar birbirinin dostları ve velileridir."* Mirasta.

{وَالَّذِينَ آمَنُوا} *"İman ettikleri halde."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَلَمْ يُهَاجِرُوا} *"Hicret etmeyenlere gelince."* Mekke'den Medine'ye.

{مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ} *"Sizin onlar üzerinde bir velâyet sorumluluğunuz yoktur."* Miraslarından.

{مِنْ شَيْءٍ} *"Bir şey."* Mirasınızdan onlara ait hiçbir şey bulunmamaktadır.

{حَتَّى يُهَاجِرُوا} *"Hicret edene kadar."* Mekke'den Medine'ye hicret edinceye kadar.

{وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ} *"Bununla birlikte, onlar sizden din konusunda yardım isterlerse."* Din konusunda düşmanlarına karşı.

{فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ} *"Onlara yardım etmek de üzerine borçtur."* Düşmanlarına karşı.

{إِلَّا عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ} *"Aranızda antlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmadıkça."* Onlara bu durumda yardım etmeyiniz, ancak aralarını ıslah ediniz.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } *"Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir."* Sulhu ve sulh dışındaki diğer şeyleri.[6]

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾

---

6 a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, (... وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا) "*İman edip hicret edenlere...*" ve (وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا) "*İman ettikleri halde, hicret etmeyenlere gelince...*" âyet-i kerimeleri hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bu âyetler nazil olunca hicret etmemiş olan müslüman bir Arap yakınlarından olan bir muhacire mirasçı olamadığı gibi bir muhacir de ona mirasçı olamazdı. (وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ) '*Akrabalar, Allah'ın Kitabı'nca birbirlerine daha yakındırlar.*' âyet-i kerimesi bu âyeti nesh etti." Bu haberin senedinde önceden değindiğimiz bazen yanılgılarının bulunduğunu söylediğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Mervezî bulunmaktadır. Bu haberin bu bakımdan söz konusu şahıs nedeniyle zayıf olma olasılığı doğmaktadır. Ancak Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla bu haberi İbn Abbâs'tan rivayet edince bu haberde söz konusu şahsın yanılgısının olmadığını anlıyoruz. İbn Abbâs (اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوٓا اُولٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ) "*İman edip hicret edenlere, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlara ve (muhacirleri) barındırıp, onlara yardıma koşanlara gelince; işte onlar birbirinin dostları ve velileridir.*' buyruğu hakkında şöyle dedi: "Yani miras konusunda birbirlerinin velileridirler. Miras paylaşımı zevi'l-erham/akraba sahibini dışta bırakarak sadece Muhacirler ile Ensar arasında gerçekleştirilmeye başlandı. Allah Teâlâ (وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ) '*İman ettikleri halde, hicret etmeyenlere gelince; hicret edene kadar, sizin onlar üzerinde bir velâyet sorumluluğunuz yoktur.*' buyurdu. Diyor ki. Onların miraslarından sizin için hiçbir hisse yoktur. Müslümanlar Allah Teâlâ'nın (... وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ) '*Nesep hısımları Allah'ın kitabına göre, birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhâcirlerden daha yakındırlar.*' (33/Ahzâb/6) ilahî buyruğu nazil oluncaya kadar miras taksiminde buna riayet etmekteydiler. Bu bölüm miras konusunda zevi'l-erham olanların mirasta öncelikli olduğunu söylemektedir. Bu âyet kendisinden öncekini nesh etti. Miras artık zevi'l-erhama ait bir hak oldu." Taberî, c. 10, s. 51. Taberî'nin bu rivayetiyle Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd'ın yanılma olasılığı ortadan kalkmaktadır. Ebû Dâvûd'un yukarıdaki hadisi hasen hadis idi. Taberî'nin bu rivayetinin desteklemesiyle sahih li gayrihi kategorisine yükselmektedir.

b) Bu haber sadr-ı İslam'da ve hicretin ilk döneminde miras taksiminin iman kriterine göre gerçekleştiğini bildirmektedir. Daha sonra haberin de belirttiği gibi âyetin baş bölümü Ahzâb Sûresi'nin 6. âyetiyle nesh edildi. Zira artık önceki gerekçeler ortadan kalkmıştı. Bu konudaki açıklamaların bir bölümü Nisa 33. âyetin dipnotunda geçmişti.

73- "Kâfirler de birbirlerinin velileridir. Eğer böyle yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesad olur."

{وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ} *"Kâfirler de birbirlerinin velileridir."* Miras konusunda.

{اِلَّا تَفْعَلُوهُ} *"Eğer böyle yapmazsanız."* Akrabalar için size açıklandığı gibi mirasların taksiminde.

{تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْاَرْضِ} *"Yeryüzünde bir fitne olur."* Şirk ve dinden dönüş ile.

{وَفَسَادٌ كَبِيرٌ} *"Ve büyük bir fesad."* Öldürme ve masiyet ile.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوٓا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ٧٤

74- "İman edip hicret eden ve Allah yolunda savaşanlarla, (muhacirleri) barındırıp, onlara yardıma koşanlara gelince; işte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için, bağışlanma ve bol rızık vardır."

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَهَاجَرُوا} *"Hicret eden."* Mekke'den Medine'ye.

{وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} *"Ve Allah yolunda savaşanlarla."* Allah Teâlâ'ya taatte.

{وَالَّذِينَ اٰوَوْا} *"(Muhacirleri) barındırıp."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını Medine'de yerleştirenlere.

{وَنَصَرُوٓا} *"Onlara yardıma koşanlara gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Bedir Savaşı'nda.

{اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا} *"İşte onlar gerçek mü'minlerdir."* Yakîn doğru olarak.

{لَهُمْ مَغْفِرَةٌ} *"Onlar için, bağışlanma vardır."* Dünyada günahlarına bağışlanma.

{وَرِزْقٌ كَرِيمٌ} *"Ve bol rızık."* Cennette güzel sevap.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ٧٥

75- "Bundan sonra iman edip hicret eden ve sizinle birlikte savaşanlara gelince; bunlar da sizdendir. Bir de nesep hısımları Allah'ın kitabına göre, birbirlerine daha yakındırlar. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir."

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{مِنْ بَعْدُ} *"Bundan sonra."* İlk muhacirlerin ardından.

{وَهَاجَرُوا} *"Hicret eden."* Mekke'den Medine'ye hicret edenler.

{وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ} *"Ve sizinle birlikte savaşanlara."* Düşmana karşı.

{فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ} *"Bunlar da sizdendir."* Gizlilikte ve açıklıkta.

{وَاُولُوا الْاَرْحَامِ} *"Bir de nesep hısımları."* Nesepte akrabalar daha önceliklidir.

{بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ} *"Birbirlerine daha yakındırlar."* Miras almada.

{فِي كِتَابِ اللّٰهِ} *"Allah'ın kitabına göre."* Levh-i Mahfuz'da. Bu âyet ilk âyetle nesh edildi.

{اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ} *"Şüphe yok ki Allah her şeyi."* Mirasların taksimini, maslahatınızı ve bunun dışındaki şeyleri.

{عَلِيمٌ} *"Bilir."* Müşriklerin ahidlerini nakzetmelerini bilir. Allah Teâlâ Kitabı'nın sırlarını en iyi bilendir.

سورة التَّوْبَةِ

9- TEVBE/BERÂE SÛRESİ

Tevbenin kendisinde zikredildiği sûredir. Denildiğine göre son iki âyeti hariç sûrenin bütünü Medenî'dir. Zira bu iki âyet Mekkî'dir. Sözcük sayısı 2.467, harf sayısı ise 10.000'dir.

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tevbe Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: [1]

---

1 a) Buhârî, Said ibn Cübeyr'den rivayetle o şöyle dedi: "Ben İbn Abbâs'a Berâe Sûresi hakkında sordum, şöyle dedi: 'O, *el-Fadiha* (iç yüzleri açıklayıp rezîl eden) dir. (Rezil etmedik) kimse bırakmayacak diye korkuya kapılacağımız derecede (وَمِنْهُمْ) '*Onlardan, onlardan...*' diye buyruklar inip durdu." Said ibn Cubeyr dedi ki: "Ben yine, el-Enfâl Sûresi (ne hakkında indi?), dedim. İbn Abbâs: 'O, Bedir Savaşı hakkında indi' dedi." Said dedi ki: "Ben, el-Haşr Sûresi (ne hakkında indi?), dedim. İbn Abbâs: 'O, Benî Nâdir hakkında indi' dedi." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Haşr Sûresi, 4882 nolu hadis. İmam Müslim ise bu haberi Hâşim kanalıyla rivayet etmiştir. *Sahih-i Müslim*, Kitabü't-Tefsir, 5. bâb, 3031 nolu hadis.
b) Tevbe Sûresi'nin diğer bir adını İbn Abbâs'tan öğreniyoruz. İbn Abbâs bu adlandırma ile sûrenin münafıkları rezil rüsva ettiğine ve sırlarını ve bâtınlarını ortaya koyduğuna dikkat çekmektedir. Rivayet Enfâl ve Haşr Sûrelerinin sebeb-i nüzûlü hakkında da bilgi vermektedir. Enfâl Sûresi'nin Bedir Gazvesi hakkında Haşr Sûresi'nin de Nâdir oğulları hakkında nazil olduğunu dile getirmektedir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'den onları sürmüştür.
c) Bu sûrede (وَمِنْهُمْ) "*Onlardan bir bölümü de vardır ki...*" ifadeleri çokça geçmektedir. Onlardan kasıt, İbn Abbâs'ın da belirttiği gibi münafıklardır. Örneğin: (وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي) "*İçlerinde, 'Aman bana izin ver de başımı derde sokma!' diyen de var.*" (وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ) "*İçlerinde, topladığın zekâtlar konusunda sana dil uzatanlar da var.*" (وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ) "*Münafıklardan bazıları Peygamber'i üzerler. 'Kulak kesildi! (Her şeye inanıyor)' derler.*"
d) İbn Abbâs'ın "(Rezil etmedik) kimse bırakmayacak diye korkuya kapılacağımız derecede" ifadeleri, Kur'an'ın nazil olduğu vahy döneminde inen bu vahiylerle münafıkların bütününün konu edinildiğini ifade etmektedir. Tabi ki, nazil olan bu âyetler münafıkları çok korkutmuş onları toplum içinde açığa çıkarmış ve rüsva etmiştir. Göğüslerinde biriktirmiş oldukları habis urları ortaya sermiştir.

بَرَآءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾

1- "Allah ve Peygamberinden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere kesin bir uyarıdır."

{بَرَآءَةٌ} *"Kesin bir uyarıdır."* Bu bir ültimatomdur.

{مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} *"Allah ve Peygamberinden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere."* Anlaşma yaptıktan sonra ahdi bozanlara. Berâet sözcüğü, ahdin bozulması anlamına gelmektedir. Diyor ki, kendisi ile Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) arasında anlaşma bulunan kimselere karşı anlaşmayı bozdu. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile dört aylık anlaşması bulunan kimseler vardı. Bir kısmının anlaşması dört ayın üstünde, bir kısmının anlaşması dört aydan daha az idi. Bir bölümünün anlaşması dokuz ay, bir bölümünün de Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile anlaşma bulunmamaktaydı. Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile dokuz aylık anlaşması bulunan hariç ki bu Kinâne oğullarıdır, bütünü anlaşmayı bozdu. Anlaşması dört ayın üstünde ve dört aydan az olanlar anlaşması Kurban Bayramı'ndan anlaşmanın bozulmasının ardından dört ay kılmıştır. Anlaşması dört ay olan Kurban Bayramı'ndan dört ayın ardından anlaşmanın bozulması kılınmıştır. Anlaşması dokuz ay olan ise bunu terk etmiştir. Anlaşması hiç olmayanlar için ise Kurban Bayramı'ndan Muharrem'in çıkışına kadar elli gün tayin edilmiştir.

فَسِيحُوا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾

2- "(Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha serbestçe dolaşın! İyi bilin ki siz hiçbir şekilde Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. Allah ise kâfirleri rezil edecektir!"

Allah Teâlâ ardından onlara şöyle buyurdu:

{فَسِيحُوا فِي الْاَرْضِ} *"(Ey müşrikler!) Yeryüzünde serbestçe dolaşın!"* Kurban Bayramı'ndan itibaren yeryüzünde gezip dolaşın.

{اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ} *"Dört ay daha."* Ahitten dolayı öldürülmekten emin olarak.

{وَاعْلَمُوٓا} *"İyi bilin ki."* Ey kâfirler topluluğu.

{اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ} *"Siz hiçbir şekilde Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz."* Dört ayın ardından öldürülme ile Allah Teâlâ'nın azabından kaçıcı değilsiniz.

{وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ} *"Allah ise kâfirleri rezil edecektir!"* Dört ayın ardından öldürülmek sûretiyle kâfirlere azap edicidir.

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرِيٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣﴾

3- "En büyük hac gününde, Allah ve Peygamberinin müşriklerden uzak olduğuna dair, Allah ve Peygamberinden insanlara bir ilândır. Bununla birlikte eğer tevbe ederseniz bu sizin için daha hayırlıdır; eğer yüz çevirirseniz bilin ki Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenlere, can yakıcı bir azap müjdele!"

{وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ} *"Allah bir ilândır."* Bu Allah Teâlâ'dan gelen bir bildiridir.

{وَرَسُولِهٖٓ اِلَى النَّاسِ} *"Ve Peygamberinden insanlara."* İnsanlar için.

{يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ} *"En büyük hac gününde."* Kurban Bayramı'nın birinci gününde.

{اَنَّ اللّٰهَ بَرِيٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} *"Allah müşriklerden uzak olduğuna dair."* Ve müşriklerin dinlerinden ve bozdukları anlaşmalarından.

{وَرَسُولُهُ} *"Ve Peygamberinin."* Peygamberi de yine bundan beridir.

{فَاِنْ تُبْتُمْ} *"Bununla birlikte eğer tevbe ederseniz."* Şirkten tevbe eder, Allah Teâlâ'ya ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a inanırsanız.

{فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ} *"Bu sizin için daha hayırlıdır."* Şirkten.

{وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ} *"Eğer yüz çevirirseniz."* İmandan ve tevbe etmekten.

{فَاعْلَمُوٓا} *"Bilin ki."* Ey müşrikler topluluğu.

{اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ} *"Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz."* Allah'ın azabından kurtulacak değilsiniz.

{وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ} *"İnkâr edenlere, can yakıcı bir azap müjdele!"* Yani dört aydan sonra öldürülmelerini.

اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّوٓا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

4- "Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, antlaşmalarını eksiksiz olarak yerine getiren ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar (bu hükmün) dışındadır. Bunlarla yaptığınız antlaşmaya, süresi sona erinceye kadar uyun. Çünkü Allah (haksızlıktan) sakınanları sever."

{اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} *"Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, (bu hükmün) dışındadır."* Yani Hudeybiye Anlaşması'nın ardından Kinâne oğulları.

{ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـًٔا} *"Antlaşmalarını eksiksiz olarak yerine getiren."* Dokuz aylık anlaşması olup da ahidlerini bozmayanlar.

{وَلَمْ يُظَاهِرُوا} *"Ve arka çıkmayanlar."* Ve yardım etmeyenler.

{عَلَيْكُمْ اَحَدًا} *"Sizin aleyhinize herhangi bir kimseye."* Düşmanlarınızdan hiçbir kimseye.

{ فَاَتِمُّوْٓا اِلَيْهِمْ } *"Sona erinceye kadar uyun."* Onlara.

{ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْ } *"Bunlarla yaptığınız antlaşmaya, süresi."* Anlaşmasının süresi olan dokuz aya kadar.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ } *"Çünkü Allah (haksızlıktan) sakınanları sever."* Anlaşmanın bozulmasından uzak durarak.

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوْهُمْ وَخُذُوْهُمْ وَاحْصُرُوْهُمْ وَاقْعُدُوْا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَاِنْ تَابُوْا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوْا سَبِيْلَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٥

5- "Haram aylar çıkınca o müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp tutuklayın ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ } *"Haram aylar çıkınca."* Kurban Bayramı'nın ardından Muharrem ayı çıkınca.

{ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِيْنَ } *"O müşrikleri öldürün."* Anlaşmaları elli gün olan kimseleri.

{ حَيْثُ وَجَدْتُمُوْهُمْ } *"Bulduğunuz yerde."* Harem ve Hill bölgesinde ve haram aylarda.

{ وَخُذُوْهُمْ } *"Onları yakalayıp."* Onları esir alınız.

{ وَاحْصُرُوْهُمْ } *"Tutuklayın."* Evlerde gözaltında tutunuz.

{ وَاقْعُدُوْا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ } *"Ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin."* Ticaret için gidiş geliş olarak kullandıkları yolların bütününde.

{ فَاِنْ تَابُوْا } *"Eğer tevbe eder."* Şirkten tevbe eder ve Allah'a inanırlar ise.

{ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ } *"Namazı kılar."* Beş vakit namazı ikrar ederlerse.

{وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ} *"Ve zekâtı verirlerse."* Zekâtı ede etmeyi ikrar ederseler.

{فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ} *"Artık yollarını serbest bırakın."* Evlerine giden yolları.

{اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ} *"Allah çok bağışlayan."* Onlardan tevbe edenlerin kusurlarını bağışlayan.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat edenleri.

وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

6- "Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, Allah'ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver. Sonra (Müslüman olmazsa) onu güvenlik içinde olacağı bir yere ulaştır. İşte bu (hoşgörü), onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır."

{وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ} *"Eğer müşriklerden biri senden eman dilerse."* Senden güvence isterlerse.

{فَاَجِرْهُ} *"Ona eman ver."* Ona güvence ver.

{حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ} *"Allah'ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar."* Senin Allah'ın kelamını okuyuşunu.

{ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهُ} *"(Müslüman olmazsa) Sonra onu güvenlik içinde olacağı bir yere ulaştır."* Eğer iman etmez ise geldiği vatanına.

{ذٰلِكَ} **"İşte bu (hoşgörü)."** Zikredilen.

{بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ} *"Onların bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır."* Allah Teâlâ'nın emrini ve Allah'ı birlemeyi.

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهٖٓ اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾

7- "Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınızın dışında, o müşriklerin Allah ve Peygamberi yanında nasıl (geçerli) bir ahdi olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece siz de onlara dürüst davranın. Çünkü Allah (ahdi bozmaktan) sakınanları sever."

{ كَيْفَ } *"Nasıl (geçerli) olabilir?"* Bu soru taaccüp vechi üzere sorulan bir sorudur.

{ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللهِ وَعِنْدَ رَسُولِهٖٓ اِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } *"Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınızın dışında, o müşriklerin Allah ve Peygamberi yanında bir ahdi."* Hudeybiye Anlaşması'nın ardından ki, bunlar Kinâne oğullarıdır.

{ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ } *"Onlar size karşı dürüst davrandıkları sürece."* Sadakat gösterirler ise.

{ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ } *"Siz de onlara dürüst davranın."* Tamamlayınız.

{ اِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ } *"Çünkü Allah (ahdi bozmaktan) sakınanları sever."* Anlaşmayı bozmaktan sakınanları.

كَيْفَ وَاِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَاْبٰى قُلُوبُهُمْ وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾

8- "Nasıl olabilir ki? Onlar size üstün gelselerdi, hakkınızda ne bir yemin ne de bir antlaşma gözetirlerdi! Onlar sözleriyle sizi hoşnut etmeye çalışırlar, fakat kalpleri o kadarına da razı olmaz. Zaten onların çoğu fâsık kimselerdir!"

{ كَيْفَ } *"Nasıl olabilir ki?"* Bu soru taaccüp vechi üzere sorulan bir sorudur. Sizinle kendileri arasında anlaşma nasıl olabilir ki?

{ وَاِنْ يَظْهَرُوا } *"Onlar üstün gelselerdi."* Galip gelseler.

{ عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ } *"Size. Hakkınızda gözetirlerdi."* Sizi korumazlar.

{ اِلًّا } *"Ne bir yemin."* Akrabalık bağlarını. Denilmiştir ki, Allah Teâlâ tarafından.

{ وَلَا ذِمَّةً } *"Ne de bir antlaşma."* Anlaşma tarafından değil.

{ يُرْضُونَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ } *"Onlar sözleriyle sizi hoşnut etmeye çalışırlar."* Dilleriyle.

{ وَتَاْبٰى } *"Fakat o kadarına da razı olmaz."* İnkâr etmektedir.

{ قُلُوبُهُمْ وَاَكْثَرُهُمْ } *"Kalpleri. Zaten onların çoğu."* Onların bütünü.

{ فَاسِقُونَ } *"Fâsık kimselerdir!"* Ahdi bozucudurlar.

اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾

9- "Onlar Allah'ın âyetlerini az bir değer karşılığında sattılar da, Allah yolundan menettiler. Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!"

{ اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Onlar Allah'ın âyetlerini karşılığında sattılar da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a imanı.

{ ثَمَنًا قَلِيلًا } *"Az bir değer."* Az bir meta karşılığında.

{ فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ } *"Allah yolundan menettiler."* O'nun dininden ve O'na itaatten.

{ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür!"* Yaptıkları gizleme ve diğer eylemler ne derece kötüdür. Denilmiştir ki, bu âyet-i kerime Yahudiler hakkında nâzil olmuştur.

لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾

10- "Onlar bir mü'min hakkında ne bir yemin ne de bir antlaşma gözetirler! İşte bunlar, sınırı aşan kimselerdir."

{لَا يَرْقُبُونَ} *"Onlar gözetirler!"* Gözetmezler.

{فِي مُؤْمِنٍ اِلًّا} *"Bir mü'min hakkında ne bir yemin."* Akrabalık. (اِلًّا) *"Yemin."* Sözcüğünün Allah Teâlâ olduğu da söylenmiştir.

{وَلَا ذِمَّةً} *"Ne de bir antlaşma."* Ne de anlaşma boyutunu gözetirler.

{وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ} *"İşte bunlar, sınırı aşan kimselerdir."* Anlaşmanın bozulması ve bunun dışındaki diğer şeyler nedeniyle helalin sınırının dışına çıkıp harama yeltenerek sınırı aşan kimselerdir.

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ وَنُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

11- "Eğer tevbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, o zaman dinde kardeşleriniz olurlar. Biz, âyetleri, bilen bir toplum için, böyle ayrıntılı olarak açıklamaktayız."

{فَاِنْ تَابُوا} *"Eğer tevbe eder."* Şirkten tevbe eder ve Allah'a iman ederlerse.

{وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ} *"Namazı kılar."* Beş vakit namazı ikrar ederlerse.

{وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ} *"Ve zekâtı verirlerse."* Zekâtı ikrar ederlerse.

{فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ} *"O zaman dinde kardeşleriniz olurlar."* İslam Dininde.

{وَنُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ} *"Biz, âyetleri böyle ayrıntılı olarak açıklamaktayız."* Kur'an'ın âyetlerini emir ve nehy ile.

{لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} *"Bilen bir toplum için."* Ve tasdik eden bir toplum için.

وَاِنْ نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوٓا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾

12- "Eğer verdikleri sözden sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, o küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onlar yeminleri olmayan kimselerdir. Umulur ki küfre son verirler!"

{ وَاِنْ نَكَثُوٓا } *"Eğer bozarlar."* Mekke ehli.

{ اَيْمَانَهُمْ } *"Yeminlerini."* Sizinle kendileri arasındaki anlaşmaları.

{ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ } *"Verdikleri sözden sonra ve dininize saldırırlarsa."* İslam dini konusunda sizi ayıplarlarsa.

{ فَقَاتِلُوٓا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ } *"O küfrün önderlerine karşı savaşın."* Küfrün önderleri Ebû Süfyan ve ashabına karşı.

{ اِنَّهُمْ لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ } *"Çünkü onlar yeminleri olmayan kimselerdir."* Zira bunlar hiçbir anlaşmaları olmayan kimselerdir.

{ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ } *"Umulur ki küfre son verirler!"* Ta ki anlaşmayı bozmaktan caysınlar.

اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ
اَوَّلَ مَرَّةٍ اَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

13- "Verdikleri sözü bozan, Peygamberi (yurdundan) çıkarmaya kalkışanlarla savaşmayacak mısınız? Üstelik size karşı savaşı ilk önce onlar başlattılar. Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçek mü'minler iseniz, bilin ki Allah, kendisinden korkmanıza daha lâyıktır."

{ اَلَا تُقَاتِلُونَ } *"Savaşmayacak mısınız?"* Size ne oluyor ki, şu kavimle yani Mekke ehli ile çarpışmıyorsunuz?

{ قَوْمًا نَكَثُوٓا اَيْمَانَهُمْ } *"Verdikleri sözü bozan."* Sizinle kendileri arasındaki anlaşmaları bozan.

{ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ } *"Peygamberi (yurdundan) çıkarmaya kalkışanlarla."* Darü'n-Nedve'de toplandıklarında/girdiklerinde Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i öldürmeye kalkışan.

{ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ } *"Üstelik size karşı savaşı ilk önce onlar başlattılar."* Anlaşmayı bozma onlardan meydana geldi. Şu cihetten ki müşrikler Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in anlaşmalıları olan Benî Huzaa kabilesine karşı kendi anlaşmalıları olan Benî Bekr kabilesine yardım ettiler.

{ اَتَخْشَوْنَهُمْ } **"***Yoksa onlardan korkuyor musunuz?***"** Ey mü'minler topluluğu onlarla savaşmaktan korktunuz mu?

{ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ } **"***Bilin ki Allah, kendisinden korkmanıza daha lâyıktır.***"** Emrini terk etme konusunda.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِيْنَ } *"Eğer gerçek mü'minler iseniz."* Mü'min idiyseniz.

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾

14- "Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın, alçaltsın, sizi onlara üstün kılsın ve mü'minler toplumunun göğüslerini huzura kavuştursun."

{ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيكُمْ } *"Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın."* Kılıçlarınızla onları öldürme ile.

{ وَيُخْزِهِمْ } *"Alçaltsın."* Onları yenilgi ile zelil kılsın.

{ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ } *"Sizi onlara üstün kılsın."* Galebe ile.

{ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِيْنَ } *"Ve mü'minler toplumunun göğüslerini huzura kavuştursun."* Onlara Harem bölgesinde bir saat Mekke'nin fethi gününde savaşı onlar için helal kılmak ile Huzaâ oğullarının kalplerini onlara karşı sevindirsin.

وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾

15- "Ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin! Allah dilediğine tevbeyi nasip eder. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ} *"Ve onların kalplerindeki öfkeyi gidersin!"* Kalplerinin kinini.

{وَيَتُوبُ اللهُ عَلَى مَنْ يَشَآءُ} *"Allah dilediğine tevbeyi nasip eder."* Onlardan dilediğine tevbe ihsan eder.

{وَاللهُ عَلِيمٌ} *"Allah her şeyi bilir."* Tevbe eden kimseyi ve onlardan tevbe etmeyen kimseyi.

{حَكِيمٌ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Onlara hükmettiği konularda. Onların öldürülmelerine ve yenilmelerine hükmetti, anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16- "Yoksa siz, Allah içinizden savaşanları, Allah'tan, Peygamberinden ve mü'minlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan, kendi başınıza bırakılacağınızı mı sandınız? Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır."

{أَمْ حَسِبْتُمْ} *"Yoksa siz, sandınız?"* Ey mü'minler topluğu sandınız mı?

{أَنْ تُتْرَكُوا} *"Kendi başınıza bırakılacağınızı mı?"* İhmal edileceğinizi ve cihad ile emrolunmayacağınızı.

{وَلَمَّا يَعْلَمِ اللهُ} *"Allah ortaya çıkarmadan."* Allah Teâlâ göstermeden.

{الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ} *"İçinizden savaşanları."* Allah yolunda.

{وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ} *"Allah'tan, Peygamberinden ve mü'minlerden başkasını edinmeyenleri."* İhlaslı mü'minleri.

{وَلِيجَةً} *"Sırdaş."* Kâfirlerden sırdaş olanlardan.

{وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ} *"Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır!"* Cihad konusunda ve diğer konularda işlediğiniz hayır ve şerri.

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17- "Müşrikler, inkârlarına bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allah'ın mescitlerini imar etmeye lâyık değildirler. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar cehennemde sürekli olarak kalacaklardır."

{مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ} *"Müşrikler, lâyık değildirler."* Müşriklere yaraşmaz.

{اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ} *"Bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allah'ın mescitlerini imar etmeye."* Telbiyeleriyle.

{بِالْكُفْرِ اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ} *"İnkârlarına. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir."* Küfürdeki iyilikleri boşa gitmiştir.

{وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ} *"Ve onlar cehennemde sürekli olarak kalacaklardır."* Ölmezler ve cehennemden çıkartılmazlar da.

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

18- "Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı kılan, zekâtı veren ve sadece Allah'tan korkan kimseler imar ederler. İşte onlar, doğru yolda olmaları umulanlardır!"

{اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ} *"Allah'ın mescitlerini, ancak imar ederler."* Mescid-i Haram'ı.

{مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} *"Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimseler."* Ölümden sonra dirilişe.

{وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ} *"Namazı kılan."* Beş vakit namazı kılan.

{وَاٰتَى الزَّكٰوةَ} *"Zekâtı veren."* Farz kılınan zekâtı eda eden.

{وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ} *"Ve sadece Allah'tan korkan. İşte onlar, doğru yolda olmaları umulanlardır!"* Allah Teâlâ'nın dini, hücceti üzere olması umulan. Umulan sözcüğü Allah Teâlâ için kullanıldığında vaciptir anlamına gelir.

اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَوٗنَ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٩﴾

19- "Yoksa siz hacılara su verme ve Mescid-i Haram'ı imar etme işini, Allah'a ve ahiret gününe iman edip, Allah yolunda savaşan kimselerin yaptıkları işle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında bir değildir. Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."

Ardından müşriklerden Bedir Savaşı'nda esir alınan bir kişi hakkında aşağıdaki âyet nâzil oldu. Bu şahıs Ali (radıyallâhu 'anh)'a ya da Bedir ehlinden birisine karşı övünç duymaya başladı ve şöyle dedi: Bizler hacılara su verir, mescid-i Haram'ı onarır ve şu şu davranışlarda bulunuruz. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ} *"Yoksa siz hacılara su verme bir mi tutuyorsunuz?"* Sizler hacılara su vermenin bir olduğunu mu söylüyorsunuz?

{وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ} *"Ve Mescid-i Haram'ı imar etme işini, Allah'a iman edip, kimselerin yaptıkları işle."* Allah Teâlâ'ya iman eden kimsenin yani Bedir ehlinden olan birisinin imanıyla.

{وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} *"Ve ahiret gününe."* Ölümden sonra dirilişe.

{وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} *"Allah yolunda savaşan."* Allah Teâlâ'ya taatte Bedir Savaşı'nda.

{لَا يَسْتَوُۥنَ عِنْدَ اللهِ} *"Bunlar Allah katında bir değildir."* Taatte ve sevap konusunda.

{وَاللهُ لَا يَهْدِي} *"Allah doğru yola iletmez."* Kendi dinine iletmez.

{الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} *"Zalimler topluluğunu."* Müşrikler topluluğunu, buna ehil olmayan.

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾

20- "İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşan kimselerin, Allah katında dereceleri daha büyüktür. İşte kurtuluşa erenler bunlardır."

{اَلَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip kimselerin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَهَاجَرُوا} *"Hicret eden."* Mekke'den Medine'ye hicret eden.

{وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللهِ} *"Ve Allah yolunda savaşan."* Allah Teâlâ'ya taatte.

{بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ} *"Mallarıyla, canlarıyla."* Mallarını harcamayla ve bizzat kendilerinin savaşa çıkmasıyla.

{اَعْظَمُ دَرَجَةً} *"Dereceleri daha büyüktür."* Faziletleri.

{عِنْدَ اللهِ} *"Allah katında."* Diğerlerinden.

{وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ} *"İşte kurtuluşa erenler bunlardır."* Cenneti elde etmişlerdir ve ateşten kurtulmuşlardır.

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾

21- "Rableri onlara, kendi katından bir rahmet ve rıza ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler."

{ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ } *"Rableri onlara, bir rahmet kendileri için, müjdeler."* Kurtuluş ile.

{ مِنْهُ } *"Kendi katından."* Allah Teâlâ katından bir rahmet ile azaptan.

{ وَرِضْوَانٍ } *"Ve rıza ile."* Rablerinin kendilerinden razı oluşu ile.

{ وَجَنَّاتٍ } *"Cennetler."* Cennet ile.

{ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ } *"İçinde tükenmez nimetler bulunan."* Kesilmeyen sürekli olan.

خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾

22- "Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır!"

{ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا } *"Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır."* Ölmezler ve çıkartılmazlar.

{ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ } *"Şüphesiz ki Allah katında büyük mükâfat vardır!"* Kendisine iman eden kimseye bol bir sevap.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَآءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَآءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli edinmeyin. İçinizden her kim onları veli edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوٓا اٰبَآءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ } *"Ey iman edenler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) edinmeyin."* Mekke'deki kâfirleri.

{ اَوْلِيَآءَ } *"Veli."* Dinde.

{ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ } *"Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa."* Küfrü imana tercih ederler ise.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ } *"İçinizden her kim onları veli edinirse."* Dinde.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ } *"İşte onlar zalimlerin ta kendileridir."* Kendileri gibi kâfirlerdir. Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir.

"Ey iman edenler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) edinmeyin." Sizi hicretten engelleyen Mekke'deki mü'minleri.

"Veli." Yardımda ve nusrette.

"Eğer küfrü tercih ediyorlarsa." Küfür diyarını yani Mekke'yi.

"İmana." İslam yurduna yani Medine'ye tercih ederler ise.

"İçinizden her kim onları veli edinirse." Yardımda ve nusrette.

"İşte onlar zalimlerin ta kendileridir." Kendilerine zarar verenlerdir.

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

24- "De ki: 'Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, yok olmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız evler, size Allah'tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevimli ise, artık Allah'ın buyruğu gelinceye kadar bekleyin! Allah fâsıklar toplumuna hidayet vermez.'"

{ قُلْ } *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ } *"Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız."* Mekke'de bulunan kavminiz.

{ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا } *"Kazandığınız mallar."* Kazandığınız şeyler.

{ وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا } *"Yok olmasından korktuğunuz ticaret."* Medine'de harcayamayacağınız.

{ وَمَسَاكِنُ } *"Evler."* Menziller.

{ تَرْضَوْنَهَآ } *"Hoşlandığınız."* İçinde oturmayı arzuladığınız.

{ اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ } *"Size Allah'tan, daha sevimli ise."* Allah Teâlâ'ya taatten.

{ وَرَسُولِهٖ } *"Peygamberinden."* Resûlüne hicret etmekten.

{ وَجِهَادٍ } *"Savaşmaktan."* Cihad edişten.

{ فِي سَبِيلِهٖ } *"Ve Allah yolunda."* O'na taatte.

{ فَتَرَبَّصُوا } *"Bekleyin!"* Gözetleyiniz.

{ حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ } *"Artık Allah'ın buyruğu gelinceye kadar."* Azabını yani Mekke'nin fethi gününde öldürülmeyi, bunun ardından hicret edenler.

{ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي } *"Allah hidayet vermez."* Dinine iletmez.

{ الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ } *"Fâsıklar toplumuna."* Kâfirleri. Kendi dinine ehil olmayanları.

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- "Şüphesiz ki Allah birçok yerde ve Huneyn gününde size yardım etmişti. O zaman sayı çokluğunuz hoşunuza gitmişti, fakat bu sizden hiçbir şeyi savamamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Sonunda arkanızı dönüp gitmiştiniz."

{ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ } *"Şüphesiz ki Allah birçok yerde size yardım etmişti."* Savaş esnasında birçok yerde.

{ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ } *"Ve Huneyn gününde."* Özellikle de Huneyn Savaşı'nda. Huneyn, Mekke ile Taif arasında bir vadidir.

{ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ } *"O zaman sayı çokluğunuz hoşunuza gitmişti."* Topluluğunuzun çokluğu. Topluluğunuz 10.000 kişi idi.

{ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ } *"Fakat bu sizden savamamıştı."* Çokluğunuz hezimetten engelleyememişti.

{ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ } *"Hiçbir şeyi. Yeryüzü size dar gelmişti."* Korkudan.

{ بِمَا رَحُبَتْ } *"Bütün genişliğine rağmen."* Genişliğiyle.

{ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ } *"Sonunda arkanızı dönüp gitmiştiniz."* Düşmana karşı hezimete uğramış kişiler olarak. Düşmanlarınızın sayısı 4000 kişi idi.

ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾

26- "(Bu yenilgiden) sonra Allah, Peygamberinin ve mü'minlerin üzerine sekînetini (sükûnet ve gönül huzurunu) indirdi. Sizin görmediğiniz askerler gönderdi. Böylece kâfirleri cezalandırdı. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır!"

{ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ } *"(Bu yenilgiden) sonra Allah, sekînetini (sükûnet ve gönül huzurunu) indirdi."* Gönül huzurunu.

{ عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا } *"Peygamberinin ve mü'minlerin üzerine. Askerler gönderdi."* Gökten.

{ لَمْ تَرَوْهَا } *"Sizin görmediğiniz."* Yani size yardım ile melekler gönderdi.

{ وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"Böylece kâfirleri cezalandırdı."* Öldürülme ve hezimet ile. Yani Mâlik ibn Avf ed-Dehmanî'nin ve Kinâne ibn Abduyâlîl es-Sekafî'nin topluluğu.

{ وَذٰلِكَ جَزَآءُ الْكَافِرِينَ } *"İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır!"* Dünyada kâfirlerin.

ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٧﴾

27- "Sonra Allah bütün bunların ardından, yine de dilediğine tevbe nasip eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ} *"Sonra Allah bütün bunların ardından, yine de tevbe nasip eder."* Savaş ve hezimetinin ardından.

{عَلٰى مَنْ يَشَآءُ} *"Dilediğine."* Onlardan dilediğine tevbeyi.

{وَاللّٰهُ غَفُورٌ} *"Çünkü Allah çok bağışlayan."* Kusurları affedendir.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Tevbe eden kimseye.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَآءَ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- "Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pislikten ibarettir. Bu yüzden artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar! Eğer yoksul düşmekten korkarsanız, biliniz ki Allah dilerse yakında sizi kendi lütfundan zengin yapar. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ} *"Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pislikten ibarettir."* Pisliktirler.

{فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ} *"Bu yüzden artık Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar!"* Hac ve tavaf vesilesiyle.

{بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا} *"Bu yıllarından sonra."* Bu beraat/ültimatom yılının Kurban Bayramı'ndan sonra.

{وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً} *"Eğer yoksul düşmekten korkarsanız."* Fakirlik ve ihtiyaçtan.

{فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ} *"Biliniz ki Allah yakında sizi kendi lütfundan zengin yapar."* Başka bir şekilde rızkından.

{ اِنْ شَآءَ } *"Dilerse."* Dilediği yerden ve sizi Bekr ibn Vâil'in ticaretine ihtiyaç duymaktan zengin kılarak giderir.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ } *"Şüphesiz ki Allah her şeyi bilir."* Sizin rızıklarınızı.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Size hükmettiği şeylerde.

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

29- "Kitap Ehli'nden, Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve gerçek dini din edinmeyen kimselerle, boyun eğip kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!"

{ قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ } *"Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, kimselerle savaşın."* Ve cennetin nimetlerine iman etmeyen.

{ وَلَا يُحَرِّمُونَ } *"Haram saymayan."* Tevrat'takileri.

{ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ } *"Allah'ın ve Peygamberinin haram kıldığını ve gerçek dini din edinmeyen."* Tevhid ile Allah Teâlâ'ya boyun eğmeyen. Ardından Allah Teâlâ bunların kim olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ } *"Kitap Ehli'nden."* Kitap verilenlerden, yani Yahudiler ve Hıristiyanlardan.

{ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ } *"Kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın!"* Bir elden diğer ele bizzat vermek suretiyle.

{ وَهُمْ صَاغِرُونَ } *"Boyun eğip."* Zelliler olarak.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Yahudiler, 'Üzeyir, Allah'ın oğludur.' dediler. Hıristiyanlar da, 'Meryem oğlu İsa, Allah'ın oğludur.' dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir. (Sözlerini) daha önce inkâra sapmış olanların sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da saptırılıyorlar!"

{ وَقَالَتِ الْيَهُودُ } *"Yahudiler dediler."* Medine ehlinin Yahudileri.

{ عُزَيْرٌ ابْنُ اللهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى } *"Üzeyir, Allah'ın oğludur. Hıristiyanlar da, dediler."* Necran ehlinin Hıristiyanları.

{ الْمَسِيحُ ابْنُ اللهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ } *"Meryem oğlu İsa, Allah'ın oğludur. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir."* Dilleriyle geveledikleri.

{ يُضَاهِؤُنَ } **"***Benzetiyorlar."* Benzetiyorlar.

{ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ } *"(Sözlerini) daha önce inkâra sapmış olanların sözlerine."* Kendilerinden öncekilere. Yani Mekke ehli. Zira Mekke ehli Lat, Uzza ve Menat Allah Teâlâ'nın kızlarıdır, diyorlardı. Yahudiler de Uzeyr Allah'ın oğludur, Hıristiyanlar da Mesih Allah'ın oğludur, diyorlardı. Onların kimisi ise Allah Teâlâ'nın ortağıdır, diyorlardı. Hıristiyanların bir kısmı ise Mesih Allah'tır, diyorlardı. Bir bölümü ise üçün üçüncüsüdür, diyorlardı.

{ قَاتَلَهُمُ اللهُ } *"Allah onları kahretsin!"* Allah Teâlâ onlara lanet etsin.

{ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ } *"Nasıl da saptırılıyorlar!"* Nasıl da yalan söylüyorlar.[2]

---

[2] a) İbn Abbâs der ki: "(يُضَاهِؤُنَ) lafza-i mübarekesi 'Yuşebbihune/benzetiyorlar' anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Berae Sûresi, 1. bâb. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 10, s. 112.

اِتَّخَذُوٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَآ اُمِرُوٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوٓا اِلٰهًا وَاحِدًا لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

31- "Gerçekten onlar, Allah'tan başka hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu İsa'yı rabler edindiler. Oysa onlar ancak bir olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur; O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır."

{ اِتَّخَذُوٓا اَحْبَارَهُمْ } *"Gerçekten onlar hahamlarını edindiler."* Onların âlimleri yani Yahudilerin bilginleri.

{ وَرُهْبَانَهُمْ } *"Rahiplerini."* Hıristiyanlar savma ehlini edindiler.

{ اَرْبَابًا } *"Rabler."* Masiyet ile onlara itaat ettiler.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ } *"Allah'tan başka ve Meryem oğlu İsa'yı."* Mesih ibn Meryem'i ilah edindiler.

{ وَمَآ اُمِرُوٓا } *"Oysa onlar emrolunmuşlardı."* Kitapların bütününde.

{ اِلَّا لِيَعْبُدُوٓا } *"Ancak ibadet etmekle."* Allah'ı birlemekle emrolunmuşlardı.

{ اِلٰهًا وَاحِدًا لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ } *"Bir olan Allah'a. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, uzaktır."* Allah Teâlâ münezzehtir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } "*Onların ortak koştukları şeylerden.*"

---

b) Yahudiler ve Hıristiyanların Hz. Üzeyr ve Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) hakkındaki sözleri maalesef kendilerinden önceki kâfirlerden esinlenmiştir. Yani esinlenen kâfirler değil de Yahudiler ve Hıristiyanlardır. Bu iki Kitap Ehli'nden önceki putperest topluluklar Allah azze ve celleye oğul nispetinde bulundular. Onlardan etkilenen Yahudi ve Hıristiyanlar kendilerine nur ve hidayet geldikten sonra dahi böyle bir şaşkınlığa ve sapkınlığa düştüler. Nitekim İbn Cerîr, (يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ) "*(Sözlerini) daha önce inkâra sapmış olanların sözlerine benzetiyorlar.*" ilahî buyruğu hakkında el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Putperestlerin söyledikleri sözlerin benzerini dile getirdiler." Taberî, c. 10, s. 113.

يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّآ اَنْ يُّتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Onlar Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler istemeseler de Allah, kendi nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez."

{يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا} *"Onlar söndürmek istiyorlar."* İptal etmek istiyorlar.

{نُورَ اللّٰهِ} *"Allah'ın nurunu."* Allah Teâlâ'nın dinini.

{بِاَفْوَاهِهِمْ} *"Ağızlarıyla."* Yalanlamakla. Dilleriyle olduğu da söylenmiştir.

{وَيَاْبَى اللّٰهُ} *"Halbuki Allah, vazgeçmez."* Allah Teâlâ terk etmez.

{اِلَّآ اَنْ يُّتِمَّ نُورَهُ} *"Kendi nurunu tamamlamaktan asla."* Ancak kendi dini olan İslam'ı galip kılmak istiyor.

{وَلَوْ كَرِهَ} *"İstemeseler de."* İstemeseler de.

{الْكَافِرُونَ} *"Kâfirler."* Bunun olmasını.

هُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

33- "O Allah, müşrikler hoşlanmasalar da, gerçek dini bütün dinlere üstün kılmak için, Peygamberini hidayet ve gerçek dinle göndermiştir."

{هُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ} *"O Allah, Peygamberini göndermiştir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{بِالْهُدٰى} *"Hidayet."* Kur'an ve iman ile.

{وَدِينِ الْحَقِّ} *"Ve gerçek dinle."* İslam dini ile Allah'tan başka ilah yoktur şehadetiyle.

{لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ} *"Gerçek dini bütün dinlere üstün kılmak için."* İslam dinini, dinlerin bütününe kıyâmetin kopmasından önce.

{وَلَوْ كَرِهَ} *"Hoşlanmasalar da."* İstemeseler de.

{الْمُشْرِكُونَ} *"Müşrikler."* Bunun gerçekleşmesini.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُونَ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣٤﴾

34- "Ey iman edenler! Şüphe yok ki, Yahudi hahamlarının ve Hıristiyan rahiplerinin bir çoğu insanların mallarını haksız yere yerler. (İnsanları) Allah yolundan saptırırlar. Altın ve gümüşü biriktirip, Allah yolunda harcamayanlara can yakıcı bir azabı müjdele!"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا} *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{اِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ} *"Şüphe yok ki, Yahudi hahamlarının birçoğu."* Yahudi bilginleri.

{وَالرُّهْبَانِ} *"Ve Hıristiyan rahiplerinin."* Savmaa ehli.

{لَيَاْكُلُونَ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ} *"İnsanların mallarını haksız yere yerler."* Rüşvet ve haram ile.

{وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ} *"(İnsanları) Allah yolundan saptırırlar."* Allah Teâlâ'nın dininden ve O'na itaat edişten.

{وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ} *"Biriktirip."* Toplayıp.

{الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا} *"Altın ve gümüşü harcamayanlara."* Hazineler.

{فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} *"Allah yolunda."* Allah Teâlâ'ya taatte. Denilmiştir ki, onların zekâtını eda etmezler.

{ فَبَشِّرْهُمْ } *"Müjdele!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ } *"Can yakıcı bir azabı."* Acıtıcı.[3]

---

[3] a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet eder: "Şu (وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ) '*Altın ve gümüşü biriktirip...*' âyeti nazil olunca, Müslümanlara ağır geldi. Ömer, 'Bu sıkıntınızı ben gidereceğim' diyerek kalkıp gitti. 'Ey Allah'ın Peygamberi' dedi, 'Bu âyet-i kerimenin ihtiva ettiği hüküm ashabına ağır geldi.' Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Şüphesiz Allah, zekâtı ancak mallarınızın geri kalan bölümleri temizlensin, diye farz kılmıştır. Mirası da mallarınız sizden sonrakilere kalsın diye farz kılmıştır.' Bunun üzerine Ömer tekbir getirdi. Daha sonra Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu: 'Sana kişinin alıkoyacağı en hayırlı şeyin ne olduğunu haber vereyim mi? O, sâliha bir kadındır. Ona baktığı vakit onu sevince boğar. Ona emrederse kendisine itaat eder. Yanında bulunmazsa onun namusunu korur.'" Ebû Dâvûd, Kitabü'z-Zekât, 'Maldaki haklar hakkında' bir bâb, 1664 nolu hadis. Hadisin senedini Osman ibn Ebî Şeybe, Yahya ibn Ya'la el-Muharibî, Ya'la el-Muharibî, Gaylan, Cafer ibn İyas ve Mücahid oluşturmaktadır. Mücahid'in tercüme-i halini sunmuştuk.

Osman ibn Ebî Şeybe. Ebu'l-Hasan Osman ibn Muhammed ibn İbrahim ibn Osman el-Abesî. Sika, hâfız ve meşhur bir şahsiyettir. Ancak yanılgıları bulunmaktadır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Takribü't-Tehzîb*, c. 2, s. 13, 107 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 262; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 444, 450 nolu madde.

Yahya ibn Ya'la ibn Haris el-Muharibî el-Kûfî. Sikadır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 360, 206 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 272; *el-Hulâsa*, s. 429.

Yala ibn Haris ibn Harb el-Muharibî el-Kûfî. Sikadır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 377, 402 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 295; *el-Hulâsa*, s. 427.

Ebû Abdullah Gaylan ibn Cami ibn Eşas el-Buhârî. Kûfe kadısıdır. Tirmizî dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayetleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 106, 26 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 377; *el-Hulâsa*, s. 307.

Cafer ibn İyas Ebû Beşer ibn Ebî Vahşiyye. İbn Hacer onun Said ibn Cübeyr'den rivayeti konusunda insanların en sağlamı olduğunu belirtir. Şu'be ise Hubeyb ibn Salim ve Mücahid'deki rivayetleri hakkında onu zayıf sayar. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 129, 70 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 62.

İlki sika ve güvenilir olmakla birlikte bazen yanılgıları bulunmaktadır.

Hadisin problemli olmasının nedeni hiç kuşkusuz bu değildir. Şube ve İbn Main gibi rical bilginlerinin Ebû Beşer'in Mücahid'den haber dinlemediği bilgisini vermeleridir. Bkz. *et-Tehzîb*, c. 2, s. 83. Bu haber Cafer ibn İyas'a gelinceye kadar muttasıldır. Ancak Cafer ile Mücahid arasında muttasıllığını kaybetmektedir. Cafer, Mücahid'den hadis dinlememiştir. Bir sahife aracılığıyla Mücahid'den hadis aktarmıştır. Bu durumda hadis munkatı kategorisine girmektedir. Yani

hadis Cafer ibn İyas'a kadar muttasıldır. Ancak Cafer, Mücahid'den hadis dinlememiştir. *Tehzibü't-Tehzîb*, c. 7, s. 149, 298 nolu madde; c. 11, s. 303, 585 nolu madde; c. 8, s. 252, 467 nolu madde; c. 2, s. 83, 129 nolu madde. Sonuç itibariyle hadis Cafer'in Mücahid'den hadis dinlememiş olması nedeniyle munkatıdır. Ancak hâfız İbn Kesir'in de belirttiği gibi hadisin bir bölümünün doğruluğunu gösteren kanıtlar da vardır. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 2, s. 376.

b) Yukarıdaki hadisin bir bölümünü içerik itibariyle destekleyen hadisler de bulunmaktadır. Abdürrezzak (وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ ...) "*Altın ve gümüşü biriktirip...*" âyeti hakkında Ca'de ibn Hubeyre kanalıyla Emîrü'l-Mü'minîn Ali (radıyallâhu 'anh)'dan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) üç defa '*Altın helak olsun, gümüş yok olsun*' buyurdular. Bu söz, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına ağır geldi de 'Hangi malı edinelim?' dediler. Ömer: 'Ben, bunu sizin için öğreneceğim, deyip; 'Ey Allah'ın Resûlü, muhakkak senin ashabına bu ağır geldi de 'hangi malı edinelim?' dediler' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Zikreden bir dil, şükreden bir kalp ve dini üzere sizden birine yardım eden bir eş.'" Bu haberin isnadını Sevrî, Ebû Husayn, Ebu'd-Duha ve Cade ibn Hubeyre oluşturmaktadır. Süfyanü's-Sevrî'nin tercüme-i halini sunmuştuk.

Ebû Husayn. Osman ibn Âsım ibn Husayn el-Esedî. Sika ve sebbttir. Ancak bazen tedlis yapar. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 10, 77 nolu madde. *Ebu'd-Duha*. *Müslim ibn Sabîh el-Hemedânî el-Kûfî el-Attar*. Sika ve fazıl bir şahsiyettir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 245, 1087 nolu madde. Cade ibn Hübeyre el-Mahzumî. Sahabedir. Ümmü Hânî'nin oğludur. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 129, 67 nolu madde. Bu haberin isnadı sahihtir. Haberin isnadında bir kopukluk da bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 111, 199 nolu madde; c. 7, s. 126, 269 nolu madde; c. 10, s. 132, 235 nolu madde; c. 2, s. 81, 126 nolu madde. Bu durumda Ebû Dâvûd'un tahric ettiği hadis kuvvet kazanmaktadır.

c) "*Şüphesiz Allah, zekâtı ancak mallarınızın geri kalan bölümleri temizlensin, diye farz kılmıştır*." buyruğu zekâtı ödenmiş malın sahibi için helal olduğu ve âyet-i kerimede kendisi nedeniyle tehdit edilen kenz kapsamına girmediğini ifade etmektedir. Tabi ki, bu hüküm diğer başka delillerle de sınırlandırılmıştır. Malda zekât dışında diğer başka hakların –vacip nafaka, misafir ağırlamak gibi- bulunduğuna delalet eden diğer delillerle de sınırlandırılmıştır. Hadiste geçen "*Mirası da mallarınız sizden sonrakilere kalsın diye farz kılmıştır*." cümlesi ile kenz arasında ilk bakışta bağ kurulamamaktaysa da biraz düşünüldüğünde aradaki bağ kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Miras paylaşımı ortada mûrîsin mal bırakmış olduğunu göstermektedir. Mûrîsin bu malı kişinin gelecek kaygısı vb. nedenlerle ileriki dönemler için mal biriktirdiğine delalet etmektedir. Zekat nasıl ki zekât alacaklısının hakkını insanın aklına direkt olarak getirmekteyse miras da veresenin hakkını zihne getirmektedir. Veresenin hakkının gerekçesi de şudur: Allah Teâlâ miras paylarını farz kılmasının nedeni vârislerin kendi ihtiyaçlarını karşılama noktasında insanlara el uzatmasını engellemektir. Eğer ihtiyaçtan fazlasını biriktirmek haram kılınmış olsaydı söz konusu amaç ger-

يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

35- "O gün o altın ve gümüşün üstü, cehennem ateşinde kızdırılıp alınları, yanları ve sırtları onunla dağlanacak, 'İşte bu, kendiniz için saklayıp biriktirdiğiniz şeydir. Haydi, tadın bakalım şu biriktirdiğinizin tadını!' (denilir)."

{ يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا } *"O gün o altın ve gümüşün üstü, kızdırılıp."* Biriktirilenler üzerinde. Ateş üzerinde olduğu da söylenmiştir.

{ فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا } *"Cehennem ateşinde, onunla dağlanacak."* Biriktirilen hazinelerle vuracağız.

{ جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هٰذَا } *"Alınları, yanları ve sırtları. İşte bu."* Onlara denilir ki bunun cezasıdır.

{ مَا كَنَزْتُمْ } *"Saklayıp biriktirdiğiniz şeydir."* Biriktirdiğiniz mallar.

{ لِاَنْفُسِكُمْ } *"Kendiniz için."* Dünyada.

{ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ } **"***Haydi, tadın bakalım şu tadını (denilir)***."** Biriktirmeniz nedeniyle.

{ تَكْنِزُونَ } *"Biriktirdiğinizin."* Topladığınız.

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَآ اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

çekleşmezdi. Hadisin son bölümünde kişinin biriktirebileceği en hayırlı ve faziletli şeyin ne olduğuna dair bir açıklama bulunmaktadır. Bu da bir mal veya mülk değil sâliha bir hanımdır. Bundan dolayı bir mü'minin muhtaç olanlara tasaddukta bulunması, malıyla sıkıntı ve darda olanlara mü'minlere yardım etmesi bütününü kendi nefsine veya bakmakla yükümlü bulunduğu kimselere harcamaması gerekmektedir.

36- "Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre, ayların sayısı O'nun katında on iki olup, bunlardan dördü (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb) haram aylardır. İşte dosdoğru din budur. Artık o aylarda kendinize zulmetmeyin. Müşrikler sizinle nasıl topluca savaşıyorlarsa siz de onlarla topluca savaşın. Biliniz ki Allah sakınanlarla beraberdir."

{ اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللهِ } *"Ayların sayısı O'nun katında."* Diyor ki, Allah katında yılın aylarının sayısı. Yani zekâtın kendisinde ödendiği yılın ayları.

{ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللهِ } *"Allah'ın yazısına göre, on iki olup."* Levh-i Mahfuz'da.

{ يَوْمَ } *"Gündeki."* Günden.

{ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَآ } *"Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı. Bunlardan."* Bu aylardan.

{ اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ } *"Dördü (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb) haram aylardır."* Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb.

{ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ } *"İşte dosdoğru din budur."* Artıp eksilmeyen dosdoğru hesap budur.

{ فَلَا تَظْلِمُوا } *"Artık zulmetmeyin."* Zarar vermeyiniz.

{ فِيهِنَّ } *"O aylarda."* Aylarda.

{ اَنْفُسَكُمْ } *"Kendinize."* Masiyet işlemek sureti ile. Âyetin haram aylarda olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً } *"Siz de onlarla topluca savaşın."* Hill ve Harem bölgelerinde topluca.[4]

{ كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً } *"Müşrikler sizinle nasıl topluca savaşıyorlarsa."* Topluca.

[4] Harem bölgesi ile Mikat'ın sınırları arasında kalan bölgeye Hill bölgesi denilmektedir.

{ وَاعْلَمُوٓا } *"Biliniz ki."* Ey mü'minler topluluğu.

{ اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ } *"Allah sakınanlarla beraberdir."* Küfürden, şirkten, hayâsızlıktan, anlaşmanın bozulmasından ve Haram aylarda savaşmaktan sakınanlarla.

اِنَّمَا النَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِـُٔوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ اَعْمَالِهِمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- "O 'nesî' denilen haram ayları erteleme âdeti, sadece inkârcılıkta ileri gitmektir. Çünkü onunla inkâr edenler saptırılır. Onu bir yıl helal, diğer yıl haram sayarlar ki, Allah'ın haram kıldığı (ayların) sayısına denk getirsinler de, Allah'ın haram kıldığını helal saysınlar. Böylece, kötü işleri onlara süslenip güzel gösterildi. Allah kâfirler toplumuna hidayet vermez."

{ اِنَّمَا النَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ } *"O 'nesî' denilen haram ayları erteleme âdeti, sadece inkârcılıkta ileri gitmektir."* Diyor ki, Muharrem ayının Safer ayına ertelenmesi küfrün yanı sıra masiyettir.

{ يُضَلُّ بِهِ } *"Çünkü onunla saptırılır."* Muharrem'in Safer ayına tehir edilmesi ile yanlışlığa düşürülür.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ } *"İnkâr edenler. Onu helal sayarlar."* Yani Muharremin haram ay oluşunu.

{ عَامًا } *"Bir yıl."* O ayda savaşırlar.

{ وَيُحَرِّمُونَهُ } *"Haram sayarlar ki."* Yani Muharremi haram ay sayarlar.

{ عَامًا } *"Diğer yıl."* O ayda savaşmazlar. Muharrem ayını helal ay saydıklarında ona bedel olarak Safer ayını haram sayarlar.

{ لِيُوَاطِـُٔوا } *"Denk getirsinler de."* Muvafakat etmesi için.

{عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ} *"Allah'ın haram kıldığı (ayların) sayısına."* Sayı konusunda dört aya ulaşsın diye.

{فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ} *"Allah'ın haram kıldığını helal saysınlar."* Yani Muharremi.

{زُيِّنَ لَهُمْ} *"Böylece, onlara süslenip güzel gösterildi."* Kendileri için güzel gösterildi.

{سُوۤءُ اَعْمَالِهِمْ} *"Kötü işleri."* Amellerinin çirkinliği.

{وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي} *"Allah hidayet vermez."* Kendi dinine iletmez.

{الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ} *"Kâfirler toplumuna."* Buna ehil olmayan kimseye. Bunu yapan bir kişi vardı ki adı Nuaym ibn Salebe idi.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ اَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾

38- "Ey iman edenler! Size ne oldu ki, 'Allah yolunda savaşa çıkın!' denilince, yere çakılıp kaldınız? Yoksa ahirete karşılık, dünya hayatına mı razı oldunuz? Fakat dünya hayatının yararı ahirete göre pek azdır."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı.

{مَا لَكُمْ اِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا} *"Size ne oldu ki, 'Savaşa çıkın!' denilince."* Peygamberinizle birlikte çıkınız denilince.

{فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} *"Allah yolunda."* Allah Teâlâ'ya taatte Tebük Gazvesi'ne.

{اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ} *"Yere çakılıp kaldınız?"* Yerde oturup kalmayı arzuladınız.

{ اَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } *"Yoksa dünya hayatına mı razı oldunuz?"* Dünya yaşamındaki şeylere.

{ مِنَ الْاٰخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيلٌ } *"Ahirete karşılık. Fakat dünya hayatının yararı ahirete göre pek azdır."* Baki kalmayacak kadar azdır.

اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- "Eğer topluca savaşa çıkmazsanız, Allah sizi can yakıcı bir azaba çarptırır ve yerinize başka bir kavim getirir ve siz (savaşa çıkmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir."

{ اِلَّا تَنْفِرُوا } *"Eğer topluca savaşa çıkmazsanız."* Eğer Peygamberinizle birlikte Tebük Gazvesi'ne çıkmazsanız.

{ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا } *"Allah sizi can yakıcı bir azaba çarptırır."* Dünya ve ahirette acıtıcı.

{ وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ } *"Ve yerinize başka bir kavim getirir."* Sizden daha hayırlı ve daha itaatkâr.

{ وَلَا تَضُرُّوهُ } *"Ve siz (savaşa çıkmamakla) O'na zarar veremezsiniz."* Yani savaşa çıkmayıp oturmanız Allah Teâlâ'ya zarar vermez.

{ شَيْـًٔا وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } *"Hiçbir. Allah her şeye kadirdir."* Size azap etmeye ve sizi başka bir kavimle değiştirmeye.[5]

---

[5] a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî ibn Nufey'den şöyle nakletmektedir: "İbn Abbâs'a (اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا) *'Eğer topluca cihada çıkmazsanız Allah sizi can yakıcı bir azapla azaplandırır.'* âyeti hakkında sordum. O şöyle dedi: 'Onlara yağmur yağdırılmadı. İşte bu onların azabı olmuştur.'" Ebû Dâvûd, 2506 nolu hadis, Kitabü'l-Cihad, "Müslümanların toptan harbe çıkma mükellefiyetlerinin özel bir grubun ile nesh edilmesi' bâbı. Haberin isnad zincirini Osman ibn Ebî Şeybe, Zeyd ibn Hubbâb, Abdülmü'min ibn Halid el-Anefî, Necde ibn Nafî oluşturmaktadır. Osman ibn Ebî Şeybe'nin tercüme-i halini sunmuştuk.

Zeyd ibn Habbâb, Ebü'l-Hüseyn el-Ukelî. Hadis rıhletinde bulunmuş ve çokça hadis elde etmiştir. Sâduktur. Sevrî'nin hadislerinde hata eder. Buhârî dışında

اِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِي الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهٖ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- "Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz, Allah ona yardım etmiştir. Hani o inkâr edenler, onu Mekke'den çıkardıkları vakit, sadece iki kişiden biri iken, ikisi de mağarada bulundukları sırada arkadaşına, 'Üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir.' diyordu. O zaman Allah O'nun kalbine sekînetini indirdi. O'nu göremediğiniz bir orduyla destekledi ve kâfirlerin şirke çağıran sözlerini alçalttı. Çünkü en yüce söz Allah'ın sözüdür. Allah mutlak üstündür, tam hüküm hikmet sahibidir."

{اِلَّا تَنْصُرُوهُ} *"Eğer siz O'na (Peygamber'e) yardım etmezseniz."* Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, O'nunla birlikte Tebük Gazvesi'ne çıkmak suretiyle yardımda bulunmaz iseniz.

---

bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 237, 168 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 377; *el-Hulâsa*, s. 127.

Abdülmü'min ibn Halid el-Hanefî el-Mervezî el-Kadı. Sakıncasızdır. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Neseî'nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 525, 1379 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 317; *el-Hulâsa*, s. 246.

Necde ibn Nafî. Meçhuldur. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 298, 45 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 400.

Haberin senedinde Necde ibn Nafî bulunmaktadır. Bu şahsın meçhul birisi olması nedeniyle haber zayıf kategorisine girmektedir.

b) Beyhakî, Necde ibn Nafî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Arap kabilelerinden birisinin savaşa çıkmalarını istedi, o kabile oturup çıkmadı. Bunun üzerine (اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا) '*Eğer topluca cihada çıkmazsanız Allah sizi can yakıcı bir azapla azaplandırır*' âyeti nazil oldu. Yağmurun kendilerinden engellenmesi onlar için azap oldu." Beyhakî, c. 9, s. 48, Kitabü's-Siyer, "Topluca savaşa çıkma" bâbı. Taberî de bu haberi Zeyd ibn Habbâb kanalıyla bu isnad ile rivayet etmiştir. Taberî, c. 10, s. 134.

{ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"Allah O'na yardım etmiştir. Hani o inkâr edenler, O'nu Mekke'den çıkardıkları vakit."* Mekke'nin kâfirleri.

{ ثَانِيَ اثْنَيْنِ } *"Sadece iki kişiden biri iken."* Yani Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Ebûbekir.

{ اِذْ هُمَا } *"İkisi de bulundukları sırada."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Ebûbekir.

{ فِي الْغَارِ اِذْ يَقُولُ } *"Mağarada. Diyordu."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyuruyordu.

{ لِصَاحِبِهِ } *"Arkadaşına."* Ebûbekir'e.

{ لاَ تَحْزَنْ } *"Üzülme."* Ey Ebûbekir.

{ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا } *"Çünkü Allah bizimle beraberdir."* Bizim yardımcımızdır.

{ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ } **"***O zaman Allah sekinetini indirdi.*" Gönül dinginliğini.

{ عَلَيْهِ } *"O'nun kalbine."* Peygamberine.

{ وَاَيَّدَهُ } *"O'nu destekledi."* Bedir Savaşı'nda, Hendek Savaşı'nda ve Huneyn Savaşı'nda.

{ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا } *"Göremediğiniz bir orduyla."* Yani melekler ile.

{ وَجَعَلَ كَلِمَةَ } *"Ve sözlerini."* Dinini.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى } *"Kâfirlerin şirke çağıran alçalttı."* Mağlup ve yerilmiş kıldı.

{ وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا } *"Çünkü en yüce söz Allah'ın sözüdür."* Galip ve övülen.

{ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ } *"Allah mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm hikmet sahibidir."* Dostlarına yardım etmekle.

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٤١﴾

41- "Sizler gerek hafif techizatla, gerek ağırlıklı olarak savaşa çıkın. Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşın! Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."

{اِنْفِرُوا} *"Sizler savaşa çıkın."* Peygamberinizle birlikte Tebük Gazvesi'ne.

{خِفَافًا وَّثِقَالًا} *"Gerek hafif techizatla, gerek ağırlıklı olarak."* Gençler ve yaşlılar olarak. Gönül hoşnutluğuyla isteyerek veya istemeyerek. *"Gerek hafif techizatla."* Mal ve aileden hafif olarak. *"Gerek ağırlıklı olarak."* Mal ve ailesi olmasın.

{وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ} *"Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşın!"* Allah Teâlâ'ya taatte.

{ذٰلِكُمْ} *"Bu."* Cihad.

{خَيْرٌ لَّكُمْ} *"Sizin için daha hayırlıdır."* Oturup (savaşa çıkmamaktan)

{اِنْ كُنْتُمْ} *"Eğer."* İdiyseniz.

{تَعْلَمُوْنَ} *"Bilirseniz."* Ve bunu tasdik ediyor iseniz.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيْبًا وَّسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوْكَ وَلٰكِنْۢ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُوْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿٤٢﴾

42- "Eğer bu sefer, yakın bir ganimet ve kolay bir sefer olsaydı, (o münafıklar) elbette peşine düşüp gelirlerdi. Ne var ki çıkılacak meşakkatli yol onlara uzun geldi. Bununla birlikte onlar, 'Gücümüz yetseydi, biz de sizinle birlikte çıkardık!' diyerek, Allah'a yemin edecekler! Onlar kendilerini helak ediyorlar. Elbette Allah, onların yalan söylediklerini bilmektedir."

{لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا} *"Eğer bu sefer, yakın bir ganimet olsaydı."* Yakın bir mesafede elde edilecek ganimet.

{وَسَفَرًا قَاصِدًا} *"Ve kolay bir sefer."* Kolay bir yolculuk.

{لَاتَّبَعُوكَ} *"(O münafıklar) elbette peşine düşüp gelirlerdi."* Tebük Gazvesi'ne gönül rahatlığıyla.

{وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ} *"Ne var ki çıkılacak meşakkatli yol onlara uzun geldi."* Şam'a yolculuk ediş.

{وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ} *"Bununla birlikte onlar, Allah'a yemin edecekler!"* Tebük Gazvesi'nden döndüğünüzde Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays, Ma'teb ibn Kuşeyr ve Tebük Gazvesi'nden geri kalan ashapları ile birlikte size yemin edeceklerdir.

{لَوِ اسْتَطَعْنَا} *"Gücümüz yetseydi."* Azık ve yolculuğa.

{لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ} **"***Biz de sizinle birlikte çıkardık! Diyerek.*" Tebük Gazvesi'ne.

{يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ} *"Onlar kendilerini helak ediyorlar."* Yalan yere yemin etmekle.

{وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ} *"Elbette Allah, onların yalan söylediklerini bilmektedir."* Zira onlar Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmaya güç yetirebilirler.

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾

43- "Allah seni affetsin! Doğru söyleyenler sana belli olup, yalan söyleyenleri bilmeden, niçin onlara izin verdin?"

{عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ} *"Allah seni affetsin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ} *"Niçin onlara izin verdin?"* Savaşa çıkmayıp oturan münafıklara.

{حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا} *"Doğru söyleyenler sana belli olup."* Seninle birlikte cihada çıkmakla imanlarında sadık olanlar.

{وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ} *"Yalan söyleyenleri bilmeden."* İzinsiz olarak savaşa çıkmaktan geri kalıp imanlarında yalan söyleyenler.

لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾

44- "Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla ve canlarıyla savaşmak gerekince, (savaştan geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah, sakınanların kimler olduğunu hakkıyla bilir."

{لَا يَسْتَاْذِنُكَ} *"(Savaştan geri kalmak için) senden izin istemezler."* Tebük Gazvesi'nin ardından.

{الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} *"Allah'a ve ahiret gününe iman edenler."* Kalben ve açıkça.

{اَنْ يُجَاهِدُوا} *"Savaşmak gerekince."* Cihad etmemeye.

{بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ} *"Mallarıyla ve canlarıyla. Allah, sakınanların kimler olduğunu hakkıyle bilir."* Küfür ve şirk.

اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Senden izin isteyenler, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyenler ve kalplerinde şüphe bulunanlardır. İşte onlar, şüpheleri içinde bocalayıp durmaktadırlar."

{اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ} *"Senden izin isteyenler."* Savaşa çıkmayarak oturanlar.

{الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ} *"Ancak Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyenler."* Kalben.

{ وَارْتَابَتْ } *"Şüphe bulunanlardır."* Kuşkuya düşenlerdir.

{ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ } *"Ve kalplerinde. İşte onlar, şüpheleri içinde."* Kuşkularında.

{ يَتَرَدَّدُونَ } *"Bocalayıp durmaktadırlar."* Şaşkın şaşkın yaşamaktadırlar.[6]

---

6 a) Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِذَا كَانُوا مَعَهٗ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوهُ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) *"Mü'minler ancak Allah'a ve Peygamberine inanmış kimselerdir. Onlar o Peygamberle birlikte önemli bir işle meşgulken O'ndan izin almadan bırakıp gitmezler. Şu senden izin isteyenler, gerçekten Allah'a ve elçisine iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver ve kendileri için Allah'tan bağış dile. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır."* (24/en-Nûr/62) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet eder: "(لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) *'Allah'a ve ahiret gününe iman edenler... senden izin istemezler.'* âyetini, Nûr Sûresi'nde yer alan (اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِذَا كَانُوا مَعَهٗ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوهُ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) *'Mü'minler ancak o kimselerdir ki onlar Allah'a ve Resûlüne iman ederler... Muhakkak Allah mağfiret edendir, Rahîmdir.'* (24/en-Nûr/62) âyeti nesh etmiştir." Ebû Dâvûd, Kitabü'l-Cihad, 'Yasaktan sonra Allah ve Resûlünün yasakladığı şeye tekrar dönme izni' bâbı, hadis no: 2771. Bu haberde daha önce durumunu belirttiğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd el-Mervezî bulunmaktadır. Bu şahsın doğru sözlü ancak vehmleri bulunan birisi olduğunu belirtmiştik. Bu durumda haberin zayıf olma olasılığı bulunmaktadır. Ancak bu haberi Taberî İkrime ve Hasan-ı Basrî'nin sözü olarak aktarmıştır. Bu aktarımda Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bulunmadığından haberin bu kanalı sahihtir. Haberin isnad zincirinde onun yerine Ebû Tümeyle Yahya ibn Vâdıh el-Mervezî bulunmaktadır ki bu şahıs sikadır. Taberî, c. 10, s. 143, *et-Takrîb*, c. 2, s. 359, 193 nolu madde; *el-Hulâsa*, s. 429.

b) Bu haber Tevbe Sûresi'ndeki (لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) *"Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, senden izin istemezler."* izin isteme âyetinin caiz olmayışını açıklayan âyetin ihtiyaç anında izin istemenin caiz olduğunu bildiren Nûr Sûresi'ndeki (فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ) *"Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver."* âyetle mensuh olduğunu bildirmektedir. Bu haberin zayıf oluşunun yanı sıra İbn Abbâs'ın görüşünün tutarsız olduğunu da görmekteyiz. Öncelikle her iki âyetin bağlamı farklı farklıdır. Tevbe Sûresi'ndeki bu âyet münafıkların izin istemesini konu edinirken Nûr Sûresi'ndeki âyetin bağlamı ise mü'minlerin zorunlu bir neden-

وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Onlar sizinle savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların (savaşa) gitmelerini istemedi de, onları tembellikle geciktirdi. Onlara, 'Evlerde oturanlarla (kadın ve çocuklarla) birlikte oturun!' denildi."

{ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ } *"Onlar sizinle savaşa çıkmak isteselerdi."* Seninle birlikte Tebük Gazvesi'ne.

{ لَاَعَدُّوا لَهُ } *"Elbette bunun için yaparlardı."* Çıkış için.

{ عُدَّةً } *"Bir hazırlık."* Silah kuvveti ve azık.

{ وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ } *"Fakat Allah, onların (savaşa) gitmelerini istemedi de."* Onların seninle birlikte Tebük Gazvesi'ne çıkışlarını.

{ فَثَبَّطَهُمْ } *"Onları tembellikle geciktirdi."* Onları çıkma hususunda engelledi.

{ وَقِيلَ اقْعُدُوا } *"Onlara, oturun! Denildi."* Geride kalarak oturun.

{ مَعَ الْقَاعِدِينَ } *"Evlerde oturanlarla (kadın ve çocuklarla) birlikte."* Özürsüz olarak geride kalanlarla birlikte. Bu kalplerinde gerçekleşti.

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَلَاَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

---

den dolayı izin istemeleridir. Bu durumda söz konusu âyetler arasında herhangi bir şekilde nesh söz konusu olamaz. Ayrıca hadiste geçen neshin tahsis ihtimali olma olasılığını da göz ardı etmemek lazım. Bizler nesh sözcüğünün ilk dönemlerde çok geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu ve tahsisi de kapsadığını belirtmiştik. Olaya bu açıdan bakacak olursak İbn Abbâs Tevbe Sûresi'ndeki bu âyete şu şekilde anlam vermiş olur: Allah'a ve ahiret gününe iman eden mü'minler kendilerini cihad etmekten engelleyecek zorunluluk durumu hariç cihaddan geri kalmak için izin istemezler. Bu açıklama daha tutarlı ve İbn Abbâs'ın bu görüşte olduğunu düşünmek daha akıllıca olsa gerek. Sonuçta İbn Abbâs tefsir sahasında derya bir şahıstır.

47- "Eğer onlar sizinle (savaşa) çıksalardı, bozgunculuk etmekten başka bir işe yaramazlar ve aranıza fitne sokmak için uğraşırlardı. Üstelik içinizde onlara kulak verecekler de vardı. Allah o zalimleri bilir."

{لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ} *"Eğer onlar sizinle (savaşa) çıksalardı."* Sizinle birlikte.

{مَا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا} *"Bozgunculuk etmekten başka bir işe yaramazlar."* Şerr ve fesad.

{وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ} *"Ve aranıza uğraşırlardı."* Ortanızda deve üzerinde yürürler.

{يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ} *"Fitne sokmak için."* Aranızda şerr, fesad, zillet ve ayıp çıkarmayı isterler.

{وَفِيكُمْ} *"Üstelik içinizde."* Sizinle birlikte.

{سَمَّاعُونَ لَهُمْ} *"Onlara kulak verecekler de vardı."* Kâfirlerin casusları.

{وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ} *"Allah o zalimleri bilir."* Münafıkları, Abullah ibn Ubeyy ve ashabını.

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ حَتَّىٰ جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Bunlar daha önce de fitne çıkarmak istemişler, hakkında türlü işler çevirmişlerdi. Sonunda hak yerini buldu ve onlar istemeseler de Allah'ın buyruğu üstün geldi."

{لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ} *"Bunlar fitne çıkarmak istemişler."* Senin için uğraşıların meydana gelmesini arzulamışlar. Yani senin için şerrin gerçekleşmesini istemişlerdir.

{مِنْ قَبْلُ} *"Daha önce de."* Tebük Gazvesi'nde.

{وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ} *"Hakkında türlü işler çevirmişlerdi."* Bâtın için zâhir, zâhir için bâtın.

{ حَتّٰى جَآءَ الْحَقُّ } *"Sonunda hak yerini buldu."* Mü'minler çoğaldı.

{ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ } *"Ve Allah'ın buyruğu üstün geldi."* Allah'ın dini olan İslam.

{ وَهُمْ كَارِهُونَ } *"Ve onlar istemeseler de."* Bunu istemeseler de.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

49- "İçlerinde, 'Aman bana izin ver de, başımı derde sokma!' diyen de var. Bilmiş ol ki, başlarını asıl kendileri derde soktu. Şüphesiz ki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır."

{ وَمِنْهُمْ } *"İçlerinde."* Münafıklardan.

{ مَنْ يَقُولُ } *"Diyen de var."* Ki, bu Cedd ibn Kays'dır.

{ ائْذَنْ لِي } *"Aman bana izin ver de."* Oturmama.

{ وَلَا تَفْتِنِّي } *"Başımı derde sokma!"* Sarışın kızlar hakkında.

{ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ } *"Bilmiş ol ki, başlarını asıl derde kendileri."* Şirk ve nifakta.

{ سَقَطُوا } *"Soktu."* Düştüler.

{ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ } *"Şüphesiz ki cehennem çepeçevre kuşatacaktır."* Kuşatacaktır.

{ بِالْكَافِرِينَ } *"Kâfirleri."* Kıyâmet gününde.

اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Sana bir iyilik erişse, bu onları üzer. Şayet sana bir musibet erişse, 'Biz tedbirimizi önceden almıştık.' derler ve sevinerek dönüp giderler."

{اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ} *"Sana bir iyilik erişse."* Bedir Savaşı'nda olduğu gibi ganimet ve fetih.

{تَسُؤْهُمْ} *"Bu onları üzer."* Bu onları yani münafıkları üzer.

{وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ} *"Şayet sana bir musibet erişse."* Uhud Savaşı'nda olduğu gibi öldürülme ve yenilgi.

{يَقُولُوا} *"Derler."* Yani münafıklar derler. Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{قَدْ اَخَذْنَآ اَمْرَنَا} *"Biz tedbirimizi almıştık."* Savaştan geri kalmakla sakındık.

{مِنْ قَبْلُ} *"Önceden."* Musibetten önce.

{وَيَتَوَلَّوْا} *"Dönüp giderler."* Cihaddan.

{وَهُمْ فَرِحُونَ} *"Ve sevinerek."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına Uhud Savaşı'nda isabet eden acılardan dolayı hoşnut olurlar.

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

51- "De ki: Hiçbir zaman bize, Allah'ın bizim için yazdığından başka bir şey erişmez. O, bizim Mevlâ'mızdır. Artık Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar!"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) münafıklara de ki:

{لَنْ يُصِيبَنَآ اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا} *"Hiçbir zaman bize, Allah'ın bizim için yazdığından başka bir şey erişmez."* Allah Teâlâ bizim için hükmetmiştir.

{هُوَ مَوْلٰينَا} *"O, bizim Mevlâ'mızdır."* Bize daha önceliklidir.

{ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ } *"Artık mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar!"* Mü'minler Allah Teâlâ'ya tevekkül etmelidirler.

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

52- "De ki: 'Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz? Biz ise Allah'ın size, ya kendi tarafından veya bizim elimizle bir azap indirmesini beklemekteyiz. Haydi bekleyin, biz de sizinle birlikte beklemekteyiz!'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) münafıklara de ki:

{ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ } *"Siz bizim için bekliyorsunuz."* Bizim için gözetliyor musunuz?

{ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ } *"İki güzelliğin birinden başkasını mı?"* Fetih ve ganimet ya da öldürülme ve şehadet.

{ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖ } *"Biz ise Allah'ın size, ya kendi tarafından bir azap indirmesini beklemekteyiz."* Helak oluşunuzu.

{ اَوْ بِاَيْدِينَا } *"Veya bizim elimizle."* Kılıçlarımızla öldürülmeniz.

{ فَتَرَبَّصُوٓا } *"Haydi bekleyin."* Bizim için gözetleyiniz.

{ اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ } *"Biz de sizinle birlikte beklemekteyiz."* Helak oluşunu gözetliyoruz.[7]

---

7 a) İmam Buhârî der ki: (اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ) *"Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz?"* âyeti hakkında İbn Abbâs dedi ki: "Feth ve şehadet." Buhârî, Kitabü'l-Meğazi, 10. bâb.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Allah Teâlâ'nın (قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ) *"De ki: 'Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz?'"* buyruğu hak-

قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُّتَقَبَّلَ مِنْكُمْ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِيْنَ ﴿٥٣﴾

53- "(Münafiklara) de ki: 'İster gönüllü, ister gönülsüz olarak bağışta bulunun, bu sizden asla kabul edilmeyecektir. Çünkü sizler (savaştan geri kalmakla) fâsık bir kavim oldunuz.'"

{ قُلْ } *"(Münafiklara) de ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) münafiklara de ki:

{ اَنْفِقُوا } *"Bağışta bulunun."* Mallarınızı harcayınız.

---

kında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Fetih ve şehadet." Başka bir defasında da şöyle dedi: "Diyor ki: Öldürülme şehadettir, hayattır ve rızıktır; ya da ellerimizle sizi rezil rüsva kılmasıdır." Taberî, c. 10, s. 151.

c) İbn Cerîr et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Diyor ki; Öldürülse kendisi için hayat ve rızık bulunmaktadır. Eğer galip gelirse de Allah Teâlâ ona büyük bir ecir bahşeder. Bu, Allah Teâlâ'nın (وَمَنْ يُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا) *'Kim Allah yolunda çarpışır…'* (4/Nisa/74) *'Öldürülür veya galip gelirse biz ona büyük bir ecir bahşederiz'* buyruğuna benzemektedir." Taberî, c. 10, s. 151.

d) Allah Teâlâ bu âyette münafıklarca mü'minlerin başlarına gelmelerini beklediklerini kötü şeylerin büsbütün hayır olduğunu haber vermektedir. (قُلْ هَلْ تَرَبَّصُوْنَ بِنَآ اِلَّآ اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ) *"De ki: 'Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz?'"* Yani bizim düşmanla savaşmak için yolculuğa çıkmamızda beklediğiniz neticeler ancak bizim için hayırdır. Ölüm ve hayat sahasındaki neticelerin her birisi güzeldir. Hayat ise düşmanlara karşı zaferle elde edilmiş izzetli bir yaşam. Ölüm ise değerli güzel bir ölüm olan şehadet. Her ikisi de hayırdır, bahtiyarlıktır. İbn Abbâs yaptığı yorumlarla bunlara vurgu yapmaktadır.

e) (وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُّصِيْبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدِيْنَا) *"Biz ise Allah'ın size, ya kendi tarafından veya bizim elimizle bir azap indirmesini beklemekteyiz."* Yani sizler bu durumda olduğunuz ve sâdık bir imanla iman etmediğiniz müddetçe geçmiş ümmetlere gönderdiği azap gibi sizlere de göndereceği bir azapla Allah Teâlâ'nın size azap edip helak edeceğini veya küfrünüzü izhar etmeniz halinde ellerimizle ölümü ve şiddeti tadacağınızı beklemekteyiz.

f) (فَتَرَبَّصُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُّتَرَبِّصُوْنَ) *"Haydi bekleyin, biz de sizinle birlikte beklemekteyiz."* Beklemeyi dilediğiniz müddetçe bizim için bu akibeti bekleyip durunuz. Bizler de sizler için kötü akıbet beklemekteyiz. Bizim için bekleyip durduğunuz şey her iki durumda da bizim için ancak hayırdan başka bir şey değildir.

{ طَوْعًا } *"İster gönüllü."* Kendi nefsiniz tarafınızdan.

{ اَوْ كَرْهًا } *"İster gönülsüz olarak."* Öldürülme korkusu ile zoraki bir şekilde.

{ لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ } *"Bu sizden asla kabul edilmeyecektir."* Bu.

{ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِيْنَ } *"Çünkü sizler (savaştan geri kalmakla) fâsık bir kavim oldunuz."* Münafık bir kavim oldunuz.

وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُوْلِهٖ وَلَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُوْنَ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُوْنَ ﴿٥٤﴾

54- "Onların yaptıkları bağışların kabul edilmemesinin sebebi, Allah'ı ve Peygamberini inkâr ederek küfre düşmeleri, namaza üşenerek gelmeleri ve istemeyerek bağışta bulunmalarıdır."

{ وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّآ اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُوْلِهٖ } *"Onların yaptıkları bağışların kabul edilmemesinin sebebi, Allah'ı ve Peygamberini inkâr ederek küfre düşmeleri."* Kalben.

{ وَلَا يَاْتُوْنَ الصَّلٰوةَ } *"Namaza gelmeleri."* Namaza.

{ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى } *"Üşenerek."* Ağırdan alarak.

{ وَلَا يُنْفِقُوْنَ } *"Ve bağışta bulunmalarıdır."* Allah Teâlâ yolunda bir şey.

{ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُوْنَ } *"İstemeyerek."* Bunu istemeyerek.

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُوْنَ ﴿٥٥﴾

55- "Onların ne malları ne de çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezalandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor."

{ فَلَا تُعْجِبْكَ } *"Onların seni imrendirmesin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

{ اَمْوَالُهُمْ } *"Ne malları."* Mallarının çokluğu.

{ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ } *"Ne de çocukları."* Çocuklarının çokluğu.

{ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ } *"Çünkü Allah bunlarla, dünya hayatında onları cezalandırmayı ve canlarının çıkmasını istiyor."* Dünya hayatından nefislerinin çıkmasını.

{ وَهُمْ كَافِرُونَ } *"Kâfir olarak."* Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَاهُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾

56- "(O münafıklar) mutlaka sizden olduklarına dair Allah'a yemin ederler, oysa onlar sizden değildirler. Fakat onlar, korkan bir topluluktur."

{ وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ } *"(O münafıklar) Allah'a yemin ederler."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ } *"Mutlaka sizden olduklarına dair."* Kalben ve alenen sizinle birlikte olduğuna dair.

{ وَمَاهُمْ مِنْكُمْ } *"Oysa onlar sizden değildirler."* Kalben ve alenen sizinle birlikte değildirler.

{ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ } *"Fakat onlar, korkan bir topluluktur."* Kılıçlarınızdan korkan.

لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Eğer sığınacak bir yer veya mağara ya da girilecek bir delik bulsalardı, hemen oraya girerlerdi."

{ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً } *"Eğer sığınacak bir yer bulsalardı."* Kendisine iltica edecekleri bir yer.

{ اَوْ مَغَارَاتٍ } *"Veya mağara."* Dağda bir mağara.

{ اَوْ مُدَّخَلًا } *"Ya da bir delik."* Yeryüzünde bir gizli izbe bir yol.

{ لَوَلَّوْا اِلَيْهِ } *"Girilecek."* Kendisine gidecekleri.

{ وَهُمْ يَجْمَحُونَ } *"Hemen oraya girerlerdi."* Hemen oraya girerlerdi. Cumuh sözcüğü iki yürüyüş arasındaki yürüyüştür.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَآ اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾

58- "İçlerinde, topladığın zekâtlar konusunda sana dil uzatanlar da var. Eğer kendilerine o zekâtlardan verilmişse hoşnut olurlar, verilmemişse hemen kızarlar."

{ وَمِنْهُمْ } *"İçlerinde, var."* Münafıklardan Ebü'l-Ahvas ve ashabı.

{ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ } *"Topladığın zekâtlar konusunda sana dil uzatırlar da."* Sadakaların taksimi konusunda seni eleştirir, bizim aramızda eşitçe taksim etmedi derler.

{ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا } *"Eğer kendilerine o zekâtlardan verilmişse."* Sadakadan bol bir pay.

{ رَضُوا } *"Hoşnut olurlar."* Taksime.

{ وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَآ } *"Verilmemişse."* Sadakadan bol bir pay verilmemişse,

{ اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ } *"Hemen kızarlar."* Taksimata.

وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Ne olurdu bunlar, Allah'ın ve Peygamberinin kendilerine verdiği şeye razı olsalar da, 'Allah bize yeter, yakında bize Allah da

lütfundan verecek, Peygamber de. Bizim bütün rağbetimiz yalnız Allah'adır.' deselerdi!"

{وَلَوْ اَنَّهُمْ} *"Ne olurdu bunlar."* Yani münafıklar.

{رَضُوا مَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ} *"Allah'ın ve kendilerine verdiği şeye razı olsalar da."* Allah Teâlâ'nın kendi fazlından kendilerine bahşettiğine.

{وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ} *"Peygamberinin. Allah bize yeter, deselerdi!"* Güvencemiz Allah'tır.

{سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ} *"Yakında bize Allah da lütfundan verecek."* Allah Teâlâ kendi fazlından rızıklandırmasıyla bizi zengin kılacaktır.

{وَرَسُولُهٓ} *"Peygamber de."* Verdiği ihsanla.

{اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ} *"Bizim bütün rağbetimiz yalnız Allah'adır."* Rağbetimiz Allah Teâlâ'yadır. Bu şekilde deselerdi kendileri için daha hayırlı olurdu.

اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

60- "Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak yoksullara, düşkünlere, (zekât toplamakla görevli) memurlara, gönülleri İslâm'a ısındırılacak olanlara, (özgürlüğünü satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda olana ve yolda kalmışa aittir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

Ardından Allah Teâlâ sadakaların/zekâtın kimlere verileceğini açıklamak için şöyle buyurdu:

{اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ} *"Sadakalar (zekâtlar) ancak yoksullara aittir."* Bu nitelikteki kişilere.

{وَالْمَسَاكِينِ} *"Düşkünlere."* Dolaşanlara.

{ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا } *"(Zekât toplamakla görevli) memurlara."* Sadakaları toplayanlara.

{ وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ } *"Gönülleri İslâm'a ısındırılacak olanlara."* Ebû Süfyan ve ashabına ki yaklaşık olarak 15 kişi idiler, bağış verilmeye.

{ وَفِي الرِّقَابِ } *"(Özgürlüğünü satın almaya çalışan) kölelere."* Mükatep kölelere.

{ وَالْغَارِمِينَ } *"Borçlulara."* Allah'a taatte olan borçlulara.

{ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ } *"Allah yolunda olana."* Allah yolunda cihad eden mücahidlere,

{ وَابْنِ السَّبِيلِ } *"Ve yolda kalmışa."* Yolda geçen konaklayan misafire,

{ فَرِيضَةً } *"Bir farz olarak."* Bir pay olarak.

{ مِنَ اللَّهِ } *"Allah'tan."* Bu kişiler için.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } *"Allah her şeyi bilir."* Bunları.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Bunlar için hükmettiği konuda.

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾

61- "Münafıklardan bazıları Peygamber'i üzerler. 'Kulak kesildi! (Her şeye inanıyor)' derler. De ki: 'O, sizin için hayrı işiten bir kulaktır, Allah'a iman eden, mü'minlere güvenir, sizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah'ın Peygamberini üzenlere, can yakıcı bir azap vardır.'"

{ وَمِنْهُمُ } *"Münafıklardan bazıları."* Münafıklardan Cüzam ibn Halid, İyas ibn Kays, Semmak ibn Yezid ve Ubeyd ibn Mâlik.

{ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ } *"Peygamber'i üzerler."* Eleştiri ve hakarette bulunmakla.

{ وَيَقُولُونَ } *"Derler."* Birbirlerine derler.

{ هُوَ اُذُنٌ } **"***Kulak kesildi! (Her şeye inanıyor)***."** Bizi dinliyor ve biz ona *"Senin hakkında bir şey demedik."* dediğimizde bizi onaylıyor.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ } *"O, sizin için hayrı işiten bir kulaktır."* Şerri işiten bir kulak değildir. Yani sizi dinler ve sizin hayrınızı tasdik eder, sizin şerrinizi değil. *"O sizin için hayrı işiten bir kulaktır."* buyruğunun, eğer o bir kulak ise o sizin için daha hayırlıdır, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يُؤْمِنُ بِاللهِ } *"Allah'a iman eden."* Allah Teâlâ'nın buyruğunu tasdik eden.

{ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ } *"Mü'minlere güvenir."* İhlaslı mü'minlerin sözlerini tasdik eder.

{ وَرَحْمَةٌ } *"Bir rahmettir."* Azaba karşılık.

{ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ } *"Sizden iman edenler için de."* Kalben ve açıkça iman edenler için.

{ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللهِ } *"Allah'ın Peygamberini üzenlere."* Tebük Gazvesi'nde O'ndan geri kalmakla peygamberi üzen Culas ibn Süveyd, Semmak ibn Amr, Mehşa ibn Himyer ve onların ashaplarıdır.

{ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ } *"Can yakıcı bir azap vardır."* Dünyada ve ahirette acıtıcı bir azap.[8]

---

8 a) İmam Buhârî (هُوَ اُذُنٌ) "*O bir kulaktır.*" buyruğu hakkında der ki: "İbn Abbâs dedi ki: 'O işittiği herşeyi tasdik eden bir kulaktır.'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Tevbe Sûresi, 1. Bâb. İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebi Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan Yüce Allah'ın (وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ) "*Kulak kesildi! (Her şeye inanıyor)' derler.*" buyruğu hakkında "Söyleyeni dinleyen ve kabul eden kimse demektir" ve (يُؤْمِنُ بِاللهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ) "*Allah'a iman eden, mü'minlere güvenir*" buyruğu hakkında ise "Yani Allah'a

inanır ve mü'minleri tasdik eder" diye açıkladığını rivayet eder. Taberî, c. 10, s. 168-9.

b) Bu iki rivayet birbiriyle örtüşmüyor. Zira Buhârî'nin rivayetinde geçen "Yusaddiku/tasdik eden" sözcüğü âyette geçen (اُذُنٌ) "kulak" sözcüğüne yönelik bir açıklama iken Taberî de geçen "Yusaddiku/tasdik eden" sözcüğü (اُذُنٌ) "kulak" sözcüğüne yönelik bir açıklama değil, (وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ) kelime grubuna yönelik bir açıklamadır.

c) (وَمِنْهُمُ الَّذِينَ) "*Onlardan bazıları da*" ifadesinde söz konusu edilenler münafıklardır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e "Kulaktır" şeklindeki sözleri haşa O'nu alaya almak ve eleştirmek amacıyla söylenen bir sözdür. Tabi münafıklar bu sözü açıktan açığa değil baş başa kaldıklarında söylüyorlardı. Kanaatlerine göre Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dinlemesi herhangi bir kritere dayanmamaktaydı. Onlar bu sözlerinin Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından duyulması halinde takip edecekleri metodu da belirlemişlerdi. "Eğer Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine taktığımız bu lakabı ve nitelendirmeyi duyacak olursa yanına gider kendisinden özür dileriz. O da bizim özrümüzü kabul eder ve dediklerimizi tasdik eder." diyorlardı.

d) (اُذُنٌ) "Üzün" sözcüğü asılda duyma organıdır. Ancak sözcük çokça dinleyen ve ölçüsüzce dinlediğini kabul eden kimse hakkında da istiare yoluyla kullanılmaktadır. *El-Keşşâf*, c. 2, s. 199; *el-Müfredat*, "Üzün" Maddesi.

e) Onları bu yanlış yola sapmaya iten neden Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine karşı göstermiş olduğu müsamahakar davranışı, onları kınamaksızın ve ortaya koymuş oldukları özürleri tahkik etmeksizin kabul etmesidir. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) rahmet kaynağı olması nedeniyle hakkın yitirilmesine neden olmadığı müddetçe insanların ileri sürdükleri mazeretleri kabul ederdi. Ondan dolayı bir insanın mazeretinin araştırılıp rencide edilmesi insan onurunu kırıcı ve şahsiyetinin yitimine neden olduğundan dolayı böyle bir davranış âyette de söz konusu edilen hayrın kapsamına giremez.

f) Allah Teâlâ münafıkların dile getirdiği eleştiriyi (قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ) "*De ki: O, sizin için hayrı işiten bir kulaktır.*" buyruğuyla cevaplandırmasını istemiştir. Münafıkların bu nitelendirmelerinin cevabını bizzat Allah azze ve celle üstlenmiş ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in varlık sebebini açıklamak üzere şöyle buyurmuştur: (قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ) "*De ki; O sizin için hayırlı bir kulaktır.*" O'nun dinlemesi ve kabulü sadece hak ve hayrın olduğu noktalar açısından geçerlidir. Bu bakımdan Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in aldanabileceği şeklinde bir tasavvur zihinlerinizde oluşmasın. O, hakkın ve hayrın bulunmadığı sözleri dinlemez ve kabul de etmez. Allah Teâlâ O'nu böyle bir hatayı işlemekten koruduğu gibi kendisi de öyle bir pozisyona düşmez.

g) يُؤْمِنُ بِاللهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ "*Allah'a iman eder ve mü'minlere güvenir.*" Yani onları tasdik eder. Burada dilsel açıdan bir incelik söz konusudur. Âyette iki tane "âmene/iman etti" fiili geçmektedir. İlki Allah Teâlâ'ya iman, ikincisi mü'minlere

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

62- "Onlar gönlünüzü hoşnut etmek için size gelip Allah'a yemin ederler. Eğer bunlar iman etmiş iseler, Allah ve Resûlünü hoşnut etmeleri daha doğrudur."

{ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ } *"Onlar gönlünüzü hoşnut etmek için size gelip Allah'a yemin ederler."* Gazveden geri kalmalarına.

{ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ } *"Eğer bunlar iman etmiş iseler, Allah ve Resûlünü hoşnut etmeleri daha doğrudur."* Kendi imanlarında sadık iseler.

اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّهٗ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَاَنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

63- "Onlar bilmiyorlar mı ki, kim Allah'a ve Peygamberine karşı gelirse ona, içinde sürekli kalınacak cehennem ateşi vardır. İşte büyük rezillik budur!"

{ اَلَمْ يَعْلَمُوٓا } *"Onlar bilmiyorlar mı?"* Yani Culas ve ashabı.

{ اَنَّهٗ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ } *"Ki, kim Allah'a karşı gelirse."* Allah Teâlâ'ya muhalefet ederse.

{ وَرَسُولَهٗ } *"Ve Peygamberine."* Kalben.

---

iman. Ancak ikisi aynı anlamda değildir. Zira ilkinde –Allah'a imanda- eylem/fiil "ba" harf-i cerri ile geçişli kılınmışken ikincisinde –mü'minlere imanda- "lam" harf-i cerri ile geçişli kılınmıştır. İlk kullanımda amaç; Allah Teâlâ'nın varlığını ve vahdaniyetini tasdik etmek, ikinci kullanımda, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in mü'minlerin sözlerinde onları tasdik etmesidir. Mealde de âyete bu şekilde anlam verilmiştir. İman sözcüğü Kur'an-ı Kerim'de de bazı âyetlerde tasdik etme anlamında kullanılmaktadır. (فَمَآ اٰمَنَ لِمُوسٰىٓ اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهٖ) "*Kavminden bir grup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi.*" (10/Yûnus/83) (وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ) "*Gerçi söylediklerimiz doğru olsa da sen bize inanmayacaksın!*" (12/Yusuf/17).

{فَاَنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ} *"Ona, içinde sürekli kalınacak cehennem ateşi vardır. İşte büyük rezillik budur!"* Şiddetli bir azap.

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِؤُا اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûre indirilmesinden çekinirler. De ki: 'Siz alay edin bakalım! Ama Allah, o çekindiğiniz şeyi açığa çıkaracaktır.'"

{يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ} *"Münafıklar, çekinirler."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ} *"İndirilmesinden."* Peygamberlerine.

{سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ} *"Kendilerine haber verecek bir sûre."* Kendilerine haber verecek.

{بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ} *"Kalplerinde olanı."* Nifakı.

{قُلِ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Vedia ibn Hızâm'a, Cedd ibn Kays'a ve Cuheyr ibn Himyer'e.

{اسْتَهْزِؤُا} *"Siz alay edin bakalım!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an ile.

{اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ} *"Ama Allah, açığa çıkaracaktır."* İzhar edicidir.

{مَا تَحْذَرُونَ} *"O çekindiğiniz şeyi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve ashabından gizlemiş olduğunu.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهٖ وَرَسُولِهٖ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦٥﴾

65- "Eğer onlara (niçin alay ettiklerini) sorsan, 'Biz sadece lafa dalmış, eğleniyorduk.' derler. De ki: 'Siz Allah ile O'nun âyetleri ve Peygamberi ile alay mı ediyorsunuz?'"

{ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ } *"Eğer onlara (niçin alay ettiklerini) sorsan."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Sizi güldüren şey nedir?" diye onlara sorduğunda.

{ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ } *"Biz sadece lafa dalmış, derler."* Kafile hakkında konuşuyorduk.

{ وَنَلْعَبُ } *"Eğleniyorduk."* Kendi aramızda gülüşüyorduk.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهٖ وَرَسُولِهٖ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ } *"Siz Allah ile O'nun âyetleri ve Peygamberi ile mi alay ediyorsunuz?"* Kur'an ile.

لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَآئِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

66- "Boşuna özür dilemeyin, çünkü siz iman ettiğinizi söyledikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmınızı bağışlasak bile, bir kısmınıza suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz."

{ لَا تَعْتَذِرُوا } *"Boşuna özür dilemeyin."* Sözlerinizle.

{ قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَآئِفَةٍ مِنْكُمْ } *"Çünkü siz iman ettiğinizi söyledikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmınızı bağışlasak bile."* Cuheyr ibn Himyeri. Zira o, diğer münafıklar ile birlikte dalga geçmemiş ve onlarla birlikte gülmemiştir.

{ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً } *"Bir kısmınıza azap edeceğiz."* Vedia ibn Hızâm'ı ve Cedd ibn Kays'ı.

{ بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ } *"Suçlu olduklarından dolayı."* Kalben müşrikler olan.

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَاْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerine benzerler. Kötülüğü emreder, iyiliği engeller ve elleriyle tutarlar (cimrilik ederler). Onlar Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu. Çünkü münafıklar, gerçekten fâsık kimselerdir."

{ اَلْمُنَافِقُونَ } *"Münafık erkekler."* Erkeklerden münafık olanlar.

{ وَالْمُنَافِقَاتُ } *"Ve münafık kadınlar."* Kadınlardan münafık olanlar.

{ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ } *"Birbirlerine benzerler."* Kalben birbirlerinin dini üzeredirler.

{ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ } *"Kötülüğü emreder."* Küfür ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'a muhalefeti emrederler.

{ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ } *"İyiliği engeller."* İmandan ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in emirlerine uygun davranmaktan.

{ وَيَقْبِضُونَ } *"Tutrlar (cimrilik ederler)."* Tutarlar/kısarlar.

{ اَيْدِيَهُمْ } *"Elleriyle."* Hayırda harcamaktan.

{ نَسُوا اللهَ } *"Onlar Allah'ı unuttular."* Kalben Allah Teâlâ'ya taati bırakırlar.

{ فَنَسِيَهُمْ } *"Allah da onları unuttu."* Allah Teâlâ da onları dünyada rüsva etmiş ve ahirette onları cehennem ateşinde terk etmiştir.

{ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ } *"Çünkü münafıklar, gerçekten fâsık kimselerdir."* Kalben kâfir olanlardır.

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾

68- "Allah münafık erkeklere, münafık kadınlara ve kâfirlere içinde sürekli kalacakları cehennem ateşini vadetmiştir. Bu, onlara yeter, çünkü Allah onlara lânet etmiştir. Onlar için kalıcı bir azap vardır."

{ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ } *"Allah münafık erkeklere, vadetmiştir."* Erkeklerden münafık olanlara.

{ وَالْمُنَافِقَاتِ } *"Münafık kadınlara."* Kadınlardan.

{ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا } *"Ve kâfirlere içinde sürekli kalacakları cehennem ateşini."* Cehennem ateşinde sürekli ikamet edici.

{ هِيَ حَسْبُهُمْ } *"Bu, onlara yeter."* Onların varacağı nokta.

{ وَلَعَنَهُمُ اللهُ } *"Çünkü Allah onlara lânet etmiştir."* Allah Teâlâ onlara azap etmiştir.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ } *"Onlar için kalıcı bir azap vardır."* Sürekli.

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوٓا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَاَكْثَرَ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾

69- "(Ey münafıklar!) Siz de tıpkı kendinizden öncekiler gibisiniz. Üstelik onlar, hem güç hem de mal ve çocuk bakımından sizden daha üstün idiler. Sonra onlar (dünya malından) paylarını alıp yararlandılar. Siz de, daha öncekilerin paylarını alıp yararlandıkları gibi, paylarınızı alıp yararlandınız ve (bâtıla) dalanlar gibi siz de daldınız! İşte onların amelleri, dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. İşte onlar ziyana uğrayanlardır!"

{ كَالَّذِينَ } *"(Ey münafıklar!) Siz de tıpkı gibisiniz."* O kimselerin azapları gibidir ki.

{ مِنْ قَبْلِكُمْ } *"Kendinizden öncekiler."* Münafıklardan.

{ كَانُوٓا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً } *"Üstelik onlar, hem güç sizden daha üstün idiler."* Beden bakımından.

{ وَاَكْثَرَ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًا فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ } *"Hem de mal ve çocuk bakımından. Sonra onlar (dünya malından) paylarını alıp yararlandılar."* Dünyada iken ahiretteki nasiplerini yediler.

{فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ} *"Siz de paylarınızı alıp yararlandınız."* Sizde dünyada iken ahiretteki nasibinizden yediniz.

{كَمَا اسْتَمْتَعَ} *"Yararlandıkları gibi."* Yedikleri gibi.

{الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ} *"Daha öncekilerin."* Sizden önceki münafıkların.

{بِخَلَاقِهِمْ} *"Paylarını alıp."* Dünyada iken ahiretteki nasiplerini alıp.

{وَخُضْتُمْ} *"Siz de daldınız."* Bâtıla.

{كَالَّذِي خَاضُوا} *"Ve (bâtıla) dalanlar gibi."* Öncekilerin dalışı ve peygamberlerini yani Allah'ın peygamberlerini yalanlayışları gibi siz de Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kalbinizde yalanladınız.

{أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ} *"İşte onların amelleri, boşa gitmiştir."* İyilikleri boşa çıkmıştır.

{فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} *"Dünyada da ahirette de. İşte onlar ziyana uğrayanlardır!"* Cezalandırılarak aldanacaklardır.

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Onlardan önce gelen Nûh, Ad ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyenlilerin ve alt üst olmuş kasabalar halkının kıssaları onlara ulaşmadı mı? Onlara peygamberleri açık mucizeler getirmişlerdi. Allah onlara zulmetmiş değildi, ama onlar kendilerine zulmettiler."

{أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ} *"Kıssaları onlara ulaşmadı mı?"* Haberi.

{الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} *"Onlardan önce gelen."* Nasıl helak ettiğimiz.

{قَوْمِ نُوحٍ} *"Nûh kavminin."* Suda boğmak ile helak ettik.

{ وَعَادٍ } *"Ad."* Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmidir. Şiddetli rüzgâr ile kendilerini helak ettik.

{ وَثَمُودَ } *"Ve Semûd."* Sâlih ('aleyhi's-selâm) kavmidir. Sarsıntı ile.

{ وَقَوْمِ اِبْرٰهِيمَ } *"İbrahim kavminin."* Yıkmak ile onları helak ettik.

{ وَاَصْحَابِ مَدْيَنَ } *"Medyenlilerin."* Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmidir. Sarsıntı ile helak ettik.

{ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ } *"Ve alt üst olmuş kasabalar halkının."* Yalanlayanlar ve yere batırılanlar. Yani Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavmidir. Biz onları yere batırma ve taş ile helak ettik.

{ اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } *"Onlara peygamberleri açık mucizeler getirmişlerdi."* Emir, nehy ve alametler. Peygamberlerine iman etmediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onları helak eyledi.

{ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ } *"Allah onlara zulmetmiş değildi."* Onları helak etmek ile.

{ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } *"Ama onlar kendilerine zulmettiler."* Küfür ve peygamberleri yalanlamak ile.

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ يَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

71- "Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirinin dostları (ve koruyucuları)dır. Onlar iyiliği emreder, kötülüğü engellemeye çalışırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve elçisine itaat ederler. İşte Allah, bunlara rahmet edecektir. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَالْمُؤْمِنُونَ } *"Mü'min erkeklerle."* Erkeklerden tasdik edenler.

{ وَالْمُؤْمِنَاتُ } *"Mü'min kadınlar."* Kadınlar tasdik edenler.

{ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ } *"Birbirinin dostları (ve koruyucuları) dır."* Kalben ve açıkça birbirlerinin dini üzeredirler.

{ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ } *"Onlar iyiliği emreder."* Tevhid'i, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'a uymayı.

{ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ } *"Kötülüğü engellemeye çalışırlar."* Küfür, şirk ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymayı terk etmekten.

{ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ } *"Namazı dosdoğru kılarlar."* Beş vakit namazı tam kılırlar.

{ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ } *"Zekâtı verirler."* Mallarının zekâtlarını verirler.

{ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ } *"Allah'a ve elçisine itaat ederler."* Kalben ve açıkça.

{ اُولٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ } *"İşte Allah, bunlara rahmet edecektir."* Allah Teâlâ onlara azap etmez.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ } *"Allah mutlak üstündür,"* Mülkünde ve saltanatında.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kazasında.

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

72- "Allah, mü'min erkeklerle mü'min kadınlara, (ağaçları) altından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde hoş konutlar vadetmiştir. Allah'ın hoşnutluğu ise daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur!"

{ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ } *"Allah, mü'min erkeklerle vadetmiştir."* Erkeklerden tasdik edenlere.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ } *"Mü'min kadınlara."* Kadınlardan tasdik edenlere.

{ جَنَّاتٍ } *"Cennetler."* Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } *"(Ağaçları) altından akan."* Ağaçlarının ve konutlarının altından.

{ الْأَنْهَارُ } *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } *"İçinde sürekli kalacakları."* Cennette ebedi kalacakları.

{ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً } *"Hoş konutlar."* Güzel evler. Allah Teâlâ bu güzel evleri misk ve reyhan kokusuyla süslemiştir. Güzel anlamına geldiği de söylenmiştir. Tertemiz olduğu bir diğer görüşe göre ise mamur olduğu söylenmiştir.

{ فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ } *"Ve Adn cennetlerinde."* Yücelerin derecesi.

{ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللهِ أَكْبَرُ } *"Allah'ın hoşnutluğu ise daha büyüktür."* Rablerinin rızası ise içinde bulunduğu şeylerden daha yüce, daha azametlidir.

{ ذٰلِكَ } *"İşte."* Zikredilen şey.

{ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } *"Büyük kurtuluş budur!"* Bereketli bir kurtuluş.

يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾

73- "Ey peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et ve onlara karşı sert davran! Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü varış yeridir!"

{ يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ } *"Ey Peygamber! Kâfirlere karşı cihad et."* Kılıçla.

{ وَالْمُنَافِقِينَ } *"Ve münafıklara."* Dil ile.

{ وَاغْلُظْ } *"Ve sert davran!"* Şiddetli davran.

{ عَلَيْهِمْ } *"Onlara karşı."* Her iki fırkaya karşı da dil ve eylem ile.

{وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ} *"Onların varacakları yer cehennemdir."* Onların son noktası cehennemdir.

{وَبِئْسَ الْمَصِيرُ} *"Orası ne kötü varış yeridir!"* Ona dönecekleri yer.

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوٓا اِلَّآ اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَاِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا اَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

74- "Onlar (o çirkin sözü) söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar; oysa o küfür sözünü söylemişler ve Müslüman olduktan sonra küfre düşmüşlerdir. Başaramadıkları bir şeye (suikasta) da yeltendiler. Oysa ortada onların intikam almaları için Allah'ın, Resûlü ile onları lütfundan zengin etmesinden başka bir sebep yoktu. Eğer tevbe ederlerse kendileri için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları, dünyada da ahirette de can yakıcı bir azapla cezalandırır. Yeryüzünde onlar için ne bir koruyucu, ne de bir yardımcı bulunur!"

{يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا} *"Onlar (o çirkin sözü) söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar."* Culas ibn Süveyd, *"Amr ibn Kays'ın hakkımda söylediği sözü söylemedim."* diyerek Allah adına yemin etti.

{وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ} *"Oysa o küfür sözünü söylemişler."* Kâfirlerin sözünü. Şu cihetten ki, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) münafıkların kusurlarını ve onlar hakkında bir takım şeyleri zikretti. Bunun üzerine Culas şöyle dedi: "Allah'a and olsun eğer Muhammed bizim kardeşlerimiz hakkında söylediklerinde doğru ise, hiç şüphesiz biz de eşeklerden de daha kötüyüz." Bunun üzerine Amr ibn Kays, Culas ibn Süveyd'in sözünü Hazret-i Peygamber'e bildirdi. Culas ise bunu söylemediğine dair Allah adına yemin etti. Allah Teâlâ da Culas'ı yalanlayarak *"Oysa o küfür sözünü söylemiştir."* buyurdu.

{ وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا } *"Ve Müslüman olduktan sonra küfre düşmüşlerdir. Başaramadıkları bir şeye (suikasta) da yeltendiler."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i öldürmeyi ve O'nu Medine'den çıkarmayı arzuladılar. Ancak buna güçleri yetmedi.

{ وَمَا نَقَمُوٓا } *"Oysa ortada onların intikam almaları için yoktu."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına karşı eleştiride bulunmuyordu.

{ اِلَّآ اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهٖ } *"Allah'ın, Resûlü ile onları lütfundan zengin etmesinden başka bir sebep."* Ganimet ile.

{ فَاِنْ يَتُوبُوا } *"Eğer tevbe ederlerse."* Küfür ve nifaktan tevbe ederler ise.

{ يَكُ خَيْرًا لَهُمْ } *"Kendileri için daha hayırlı olur."* Küfür ve nifaktan.

{ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا } *"Yüz çevirirlerse."* Tevbe etmekten.

{ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا اَلِيمًا } *"Allah onları, can yakıcı bir azapla cezalandırır."* Acıtıcı.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ } *"Dünyada da ahirette de. Yeryüzünde onlar için ne bir koruyucu, bulunur!"* Onları koruyacak bir koruyucu.

{ وَلَا نَصِيرٍ } *"Ne de bir yardımcı."* Kendilerine murad edilen şeyi onlardan engelleyecek bir yardımcı.

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِهٖ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ٧٥

75- "Yine onlardan öyleleri var ki, 'Eğer Allah lütfundan bize mal verirse, mutlaka bağışta bulunacağız ve iyilerden olacağız.' diyerek Allah'a söz verirler."

{ وَمِنْهُمْ } *"Yine onlardan öyleleri var ki."* Münafıklardan.

{ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ } *"Allah'a söz verirler."* Allah adına yemin eder ki söz konusu şahıs Salebe ibn Hatıb ibn Ebî Beltıa'dır.

{لَئِنْ اٰتٰىنَا} *"Eğer Allah bize mal verirse."* Bize bağışta bulunursa.

{مِنْ فَضْلِهٖ} *"Lütfundan."* Kendisine ait olan Şam'daki maldan.

{لَنَصَّدَّقَنَّ} *"Mutlaka bağışta bulunacağız."* Allah yolunda. Muhakkak o maldan Allah Teâlâ'nın hakkını eda ederiz ve mal ile sıla-i rahmi yerine getiririz.

{وَلَنَكُوْنَنَّ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ} *"Ve iyilerden olacağız, diyerek."* Hamd edenlerden.

فَلَمَّآ اٰتٰىهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ بَخِلُوْا بِهٖ وَتَوَلَّوْا وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٧٦﴾

76- "Ancak Allah onlara lütfundan verip (zengin) edince, onda cimrilik ederler ve yüz çevirirler. Zaten onlar yan çizip duran kimselerdir."

{فَلَمَّآ اٰتٰىهُمْ} *"Ancak Allah onlara verip (zengin) edince."* Allah Teâlâ onlara bahşedince.

{مِّنْ فَضْلِهٖ} *"Lütfundan."* Şam'da kendisine ait olan maldan.

{بَخِلُوْا بِهٖ} *"Onda cimrilik ederler."* Söz verdikleri Allah Teâlâ'nın hakkı konusunda.

{وَتَوَلَّوْا} *"Ve yüz çevirirler."* Bundan.

{وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ} *"Zaten onlar yan çizip duran kimselerdir."* Yalanlayıcılardır.

فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِيْ قُلُوْبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهٗ بِمَآ اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوْهُ وَبِمَا كَانُوْا يَكْذِبُوْنَ ﴿٧٧﴾

77- "Allah'a verdikleri sözü tutmadıkları ve yalan söylemekte oldukları için, Allah da bunu kalplerinde, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar sürecek bir nifak (ikiyüzlülük) olarak onların peşine takmıştır."

{فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ} *"Allah da bunu kalplerinde, bir nifak (iki-yüzlülük) olarak onların peşine takmıştır."* Akibetini nifak üzere kılmıştır.

{اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ} *"Kendisiyle karşılaşacakları güne kadar sürecek."* Kıyâmet gününe kadar.

{بِمَآ اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ} *"Allah'a verdikleri sözü tutmadıkları."* Vadine aykırı davranması nedeniyle.

{وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ} *"Ve yalan söylemekte oldukları için."* Dile getirdiği şeylerde yalan söylemesiyle.

اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

78- "(Münafıklar) Allah'ın onların sırlarını ve gizli konuşmalarını bilip durduğunu ve yine Allah'ın gaybla ilgili her şeyi bildiğini hâlâ anlamadılar mı?"

{اَلَمْ يَعْلَمُوٓا} *"(Münafıklar) hâlâ anlamadılar mı?"* Yani münafıklar.

{اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ} *"Allah'ın onların sırlarını bilip durduğunu."* Kendi aralarındaki.

{وَنَجْوٰيهُمْ} *"Ve gizli konuşmalarını."* Yalnız kalışlarındaki.

{وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ} *"Ve yine Allah'ın gaybla ilgili her şeyi bildiğini."* Kullardan gaip olan şeyleri.

اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

79- "Varlıklı mü'minlerden zekâtın dışında nâfile sadaka verenleri ve ancak bulabildiğinden bağışta bulunan yoksul mü'minleri alay konusu yapan kimselere gelince, asıl Allah onlarla alay etmektedir! Onlar için can yakıcı bir azap vardır!"

{ اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ } *"Varlıklı mü'minlerden zekâtın dışında nâfile sadaka verenleri alay konusu yapan kimselere gelince."* Sadakalar konusunda Abdurrahman ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabını eleştirir *"Bunlar sadakaları ancak riya ve gösteriş olsun diye yerine getirirler."* derler.

{ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ اِلَّا جُهْدَهُمْ } *"Ve ancak bulabildiğinden bağışta bulunan yoksul mü'minleri."* Ancak güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları da eleştirirler. Âyette söz konusu edilen kişi Ebû Akil Abdurrahman ibn Teyhan'dır. Bu şahıs ancak bir sa' hurma bulabilmiştir.

{ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ } *"Onlarla alay edenler."* Sadakanın azlığıyla. Derler ki, bunu ancak onunla zikredilmek ve sadakadan kendisinin getirdiğinden daha fazlası kendisine verilsin diye getirmiştir.

{ سَخِرَ اللهُ مِنْهُمْ } *"Asıl Allah onlarla alay etmektedir!"* Kıyâmet gününde ahirette onlarla alay etmektedir. Allah Teâlâ ateşten bir kapı açacaktır.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ } *"Onlar için can yakıcı bir azap vardır!"* Ahirette acıtıcı.

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

80- "Onlar için Allah'tan ister mağfiret dile, ister dileme; onlar için yetmiş kere mağfiret dilesen de Allah onları asla bağışlamayacaktır. Bu, onların Allah'ı ve Peygamberini inkâr etmelerinden dolayı böyledir. Allah, fâsıklar topluluğuna hidayet vermez."

{ اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ } *"Onlar için Allah'tan ister mağfiret dile."* Buyuruyor ki, Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays, Ma'teb ibn Kuşeyr ve ashapları için ki bunlar yetmiş kişi civarında idiler, bağışlanma dilesen de.

{ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ } *"İster dileme."* Onlar açısından aynıdır.

{ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ذٰلِكَ } *"Onlar için yetmiş kere mağfiret dilesen de Allah onları asla bağışlamayacaktır. Bu."* Azap.

{ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ } *"Onların Allah'ı ve Peygamberini inkâr etmelerinden dolayı böyledir."* Kalben kâfir olmalarından.

{ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي } *"Allah, hidayet vermez."* Bağışlamaz.

{ الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ } *"Fâsıklar topluluğuna."* Münafıkları. Abdullah ibn Übeyy ve ashabını.

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوٓا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾

81- "Allah'ın Resûlüne muhalefet etmek için savaştan geri kalanlar, yerlerinde oturup kalmalarından dolayı sevindiler. Mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda savaşmayı çirkin gördüler. (Birbirlerine), 'Bu sıcakta savaşa çıkmayın!' dediler. De ki: 'Cehennem ateşi daha sıcaktır!' Keşke anlasalardı!"

{ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ } *"Savaştan geri kalanlar, sevindiler."* Münafıklar razı oldular.

{ بِمَقْعَدِهِمْ } *"Yerlerinde oturup kalmalarından dolayı."* Tebük Gazvesi'ne katılmamaları nedeniyle.

{ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ } *"Allah'ın Resûlüne muhalefet etmek için."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ardında kalmakla.

{ وَكَرِهُوٓا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } *"Mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda savaşmayı çirkin gördüler."* Allah Teâlâ'ya taatte.

{ وَقَالُوا } *"(Birbirlerine), dediler."* Birbirlerine dediler.

{ لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ } *"Bu sıcakta savaşa çıkmayın!"* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte bu kavurucu sıcakta Tebük Gazvesi'ne çıkmayınız.

{ قُلْ } *"De ki."* Onlara de ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا } *"Cehennem ateşi daha sıcaktır!"* Koru/közü.

{ لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ } *"Keşke anlasalardı!"* Anlayıp tasdik eyleselerdi.

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Artık kazandıkları günahın cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar!"

{ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا } *"Az gülsünler."* Dünyada.

{ وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا } *"Çok ağlasınlar."* Ahirette.

{ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ } *"Artık kazandıkları günahın cezası olarak."* Dedikleri ve işledikleri masiyetlerden dolayı.

فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَآئِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾

83- "Eğer Allah seni münafıklardan bir grubun yanına döndürür de, onlar (başka bir) savaşa çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: 'Artık siz benimle birlikte hiçbir zaman savaşa çıkmayacaksınız ve benimle birlikte düşmanla savaşmayacaksınız! Çünkü siz daha önce yerinizde oturup kalmaktan hoşlanıyordunuz. Artık geride kalanlarla birlikte oturup kalın!'"

{ فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ } *"Eğer Allah seni döndürür de."* Tebük Gazvesi'nden.

{ اِلٰى طَآئِفَةٍ مِنْهُمْ } *"Münafıklardan bir grubun yanına."* Medine'deki münafıklardan.

{ فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ } *"Onlar (başka bir) savaşa çıkmak için senden izin isterlerse."* Başka bir gazveye.

{ فَقُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا } *"Artık siz benimle birlikte hiçbir zaman savaşa çıkmayacaksınız."* Tebük Gazvesi'nden sonra.

{ وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ } *"Ve benimle birlikte düşmanla savaşmayacaksınız! Çünkü siz yerinizde oturup kalmaktan hoşlanıyordunuz."* Oturmaktan.

{ اَوَّلَ مَرَّةٍ } *"Daha önce."* Başlangıçta da Tebük Gazvesi'ne çıkmaktan.

{ فَاقْعُدُوا } *"Artık oturup kalın!"* Cihada çıkmayarak.

{ مَعَ الْخَالِفِينَ } *"Geride kalanlarla birlikte."* Kadınlarla ve çocuklarla birlikte.

وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾

84- "Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başına da gidip durma! Çünkü onlar, Allah'ı ve Resûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler."

{ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ } *"Onlardan hiçbirine namaz kılma."* Abdullah ibn Übeyy'in ardından münafıklardan hiçbirisinin.

{ مَاتَ اَبَدًا } *"Ölmüş olan, asla."* Denilmiştir ki Abdullah ibn Übeyy'e namaz kılma.

{ وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ } *"Onun kabri başına da gidip durma."* Ve kabri başında durma.

{ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ } *"Çünkü onlar, Allah'ı ve Resûlünü inkâr ettiler."* Kalben.

{وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ} *"Ve fâsık olarak öldüler."* Münafıklar olarak.

وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

85- "Onların ne malları, ne de çocukları seni imrendirmesin. Ancak Allah onları dünyada bununla cezalandırmayı ve kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor."

{وَلَا تُعْجِبْكَ} *"Onların seni imrendirmesin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{اَمْوَالُهُمْ} *"Ne malları."* Mallarının çokluğu.

{وَاَوْلَادُهُمْ} *"Ne de çocukları."* Evlatlarının çokluğu.

{اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا} *"Ancak Allah onları dünyada bununla cezalandırmayı istiyor."* Ve ahirette.

{وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ} *"Canlarının çıkmasını."* Ruhlarının çıkmasını.

{وَهُمْ كَافِرُونَ} *"Ve kâfir olarak."* Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır.

وَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾

86- "'Allah'a iman edin ve O'nun Peygamberi ile birlikte savaşa gidin!' diye bir sûre indirildiği zaman, münafıklardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve 'Bizi bırak da evlerinde oturanlarla birlikte olalım.' dediler."

{وَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ} *"Bir sûre indirildiği zaman."* Kur'an'dan bir sûre indiğinde ve o sûrede de kendilerine emredildiğinde.

{اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ} *"Allah'a iman edin."* Allah Teâlâ'ya imanınızı tasdik ediniz.

{وَجَاهِدُوامَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ} *"'Ve O'nun Peygamberi ile birlikte savaşa gidin!' diye. Senden izin istediler."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{أُولُوا الطَّوْلِ} *"Servet sahibi olanlar."* Zenginlik sahipleri.

{مِنْهُمْ} *"Münafıklardan."* Münafıklardan. Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays ve Ma'teb ibn Kuşeyr.

{وَقَالُوا ذَرْنَا} *"Ve bizi bırak da dediler."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

{نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ} *"Evlerinde oturanlarla birlikte olalım."* Özürsüz olarak.

رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

87- "Böylece geride kalanlarla birlikte olmak onların hoşuna gitti ve kalplerinin üzeri mühürlendi. Bu yüzden artık onlar anlamazlar."

{رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ} *"Böylece geride kalanlarla birlikte olmak onların hoşuna gitti."* Hanımlarla ve çocuklarla birlikte.

{وَطُبِعَ} *"Mühürlendi."* Mühür vuruldu, kapandı.

{عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ} *"Ve kalplerinin üzeri. Bu yüzden artık onlar anlamazlar."* Allah Teâlâ'nın emrini tasdik etmezler.

لَٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾

88- "Fakat Peygamber ve onunla birlikte mü'minler; mallarıyla ve canlarıyla savaştılar. İşte bütün hayırlar onlarındır. Kurtuluşa erenler de onlardır."

{لَٰكِنِ الرَّسُولُ} *"Fakat Peygamber."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا } *"Ve mü'minler."* Kalben ve açıktan.

{ مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ } *"O'nunla birlikte, mallarıyla ve canlarıyla savaştılar."* Allah yolunda.

{ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ } *"İşte bütün hayırlar onlarındır."* Dünyada kabul edilen iyilikler. Ahirette güzel cariyeler olduğu da söylenmiştir.

{ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } *"Kurtuluşa erenler de onlardır."* Hışımdan ve azaptan kurtulanlar onlardır.

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِينَ فِيهَا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

89- "Allah onlara, içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur!"

{ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنّٰتٍ } *"Allah onlara, cennetler hazırlamıştır."* Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin.

{ الْاَنْهٰرُ } *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } *"İçinde sürekli kalacakları."* Cennette ikamet edicidirler, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

{ ذٰلِكَ } *"İşte."* Zikredilen şey.

{ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } *"Büyük kurtuluş budur!"* Bol kazanç. Cenneti ve içindekileri elde ederler ve cehennem ateşinden ve içindekilerden kurtulurlar.

وَجَآءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٩٠﴾

90- "Özür bildiren bedevî Araplar, kendilerine (savaşa katılmamak için) izin verilsin diye geldiler. Allah'a ve Peygamberine yalan

söyleyenler oturup kaldılar. Şüphesiz ki içlerinden inkâr edenlere, can yakıcı bir azap erişecektir!"

{ وَجَآءَ } *"Geldiler."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana geldiler.

{ الْمُعَذِّرُونَ } *"Özür bildiren."* "Mu'zirune" şeklinde şeddesiz olarak okunursa özrü olan kimseler anlamına gelir.

{ مِنَ الْاَعْرَابِ } *"Bedevî Araplar."* Ğıfar oğulları kabilesinden. Eğer "muezzirune" (ki resmi mushafta bu şekildedir) şeklinde okunursa özrü bulunmayan kimseler anlamına gelir.

{ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ } *"Kendilerine (savaşa katılmamak için) izin verilsin diye."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Tebük Gazvesi'nden geri kalıp katılmamak için kendilerine izin versin diye.

{ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللهَ وَرَسُولَهُ } *"Allah'a ve Peygamberine yalan söyleyenler oturup kaldılar."* Kalben. Kalben Allah'a ve Resûlüne cihad konusunda izinsiz bir şekilde muhalefet edenler.

{ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ } *"Şüphesiz ki içlerinden inkâr edenlere erişecektir."* Münafıklardan. Abdullah ibn Übeyy ve ashabıdır.

{ عَذَابٌ اَلِيمٌ } *"Can yakıcı bir azap."* Acıtıcı.

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهٖ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩١﴾

91- "Allah ve Peygamberi adına nasihat ettikleri takdirde ne zayıflara, ne hastalara ve ne de harcayacak bir şey bulamayan yoksullara savaştan geri kalmaktan dolayı bir sorumluluk yoktur. Çünkü iyilik edenlerin aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَآءِ} *"Ne zayıflara, savaştan geri kalmaktan dolayı yoktur."* Yaşlılara ve kötürüm olanlara.

{وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى} *"Ne hastalara."* Gençlerden.

{وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ} *"Ve ne de harcayacak bir şey bulamayan yoksullara."* Cihad konusunda.

{حَرَجٌ} *"Bir sorumluluk."* Geri kalmalarından ötürü bir günah bulunmamaktadır.

{إِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ} *"Allah adına nasihat ettikleri takdirde."* Din konusunda.

{وَرَسُولِهِ} *"Ve Peygamberi."* Sünnette.

{مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ} *"Çünkü iyilik edenlerin aleyhine yoktur."* Söz ve amelle.

{مِنْ سَبِيلٍ} *"Bir yol."* Bir sıkıntı.

{وَاللّٰهُ غَفُورٌ} *"Allah çok bağışlayan."* Tevbe eden kimsenin kusurunu görmezlikten gelen.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ﴿٩٢﴾

92- "Kendilerine binek veresin diye sana geldikleri zaman onlara, 'Sizin için binek bulamam.' dediğin vakit, (yolculuk için) harcayacak bir şey bulamadıkları için, gözyaşı dökerek geri dönenlere de bir sakınca yoktur."

{وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ} *"Kendilerine binek veresin diye sana geldikleri zaman onlara, (yolculuk için) bir sakınca yoktur."* Cihada çıkmaları için nafaka vermen ile. Bu şahıs Abdullah ibn Muğaffel ibn Yesârî el-Müzenî ile Salim ibn Umeyr el-Ensarî ve ashabıdır.

{ قُلْتَ } *"Dediğin vakit."* Onlara dediğin.

{ لَآ اَجِدُ مَآ اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ } *"Sizin için binek bulamam."* Cihada götürecek nafakayı bulamıyorum.

{ تَوَلَّوْا } *"Geri dönenlere de."* Senin yanından geri dönenler.

{ وَاَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا } *"Üzüntüden*[9] *gözyaşı dökerek."*[10] Bir şey bulmamalarından dolayı.

{ اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ } *"Bulamadıkları için harcayacak bir şey."* Cihad konusunda.

اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَآءُ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

93- "Buna göre sorumluluk ancak, zengin oldukları halde geride kalmak için senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri kalanlarla birlikte bulunmayı tercih ettiler. Allah da onların kalplerini mühürledi. Bu yüzden artık onlar bilmezler."

{ اِنَّمَا السَّبِيلُ } *"Buna göre sorumluluk ancak."* Sıkıntı.

{ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ } *"Geride kalmak için senden izin isteyenleredir."* Geride kalmak noktasında.

{ وَهُمْ اَغْنِيَآءُ } *"Zengin oldukları halde."* Mal ile. Bunlar Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays, Ma'teb ibn Kuşeyr ve yaklaşık olarak yetmiş kişi civarında olan ashaplarıdır.

{ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ } *"Çünkü onlar geri kalanlarla birlikte bulunmayı tercih ettiler."* Kadınlarla ve çocuklarla.

{ وَطَبَعَ اللّٰهُ } *"Allah da mühürledi."* Mühür vurdu.

{ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } *"Onların kalplerini. Bu yüzden artık onlar bilmezler."* Allah Teâlâ'nın emrini bilmezler ve tasdik etmezler.

---

9 Üzüntüden ifadesi tarafımızdan meale eklenmiştir.

10 "Ve a'yünühüm" lafza-i ilahisi tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme eklenmiştir.

يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾

94- "Savaştan dönüp yanlarına geldiğinizde, onlar size özür beyan ederler. De ki: 'Hiç özür dilemeyin, size asla inanmayız! Çünkü Allah sizinle ilgili haberleri bize bildirdi. Bundan sonra, Allah ve elçisi sizin yaptıklarınızı gözleyecektir. Sonra da gizliyi ve açığı bilen Allah'ın huzuruna döneceksiniz. O vakit O, yapmış olduklarınızı size haber verecektir.'"

{يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ} *"Savaştan dönüp geldiğinizde, onlar size özür beyan ederler."* Tebük Gazvesi'nden döndüğünüzde.

{اِلَيْهِمْ} *"Yanlarına."* Medine'ye. Sizinle birlikte çıkmaya gücümüz yetmedi.

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{لَا تَعْتَذِرُوا} *"Hiç özür dilemeyin."* Geri kalma konusunda.

{لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ} *"Size asla inanmayız!"* Getirmiş olduğunuz nedenlerden hiçbirisini tasdik etmeyeceğiz.

{قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ} *"Çünkü Allah bize bildirdi."* Allah Teâlâ bize haber verdi.

{مِنْ اَخْبَارِكُمْ} *"Sizinle ilgili haberleri."* Sırlarınızdan ve nifaklarınızdan.

{وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ} *"Bundan sonra, Allah ve elçisi sizin yaptıklarınızı gözleyecektir."* Bunun ardından eğer tevbe ederseniz.

{ثُمَّ تُرَدُّونَ} *"Sonra da döneceksiniz."* Ahirette.

{اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ} *"Gizliyi bilen Allah'ın huzuruna."* Kullardan gaip olan şeyleri. Kullar bilmediği müddetçe gayb olduğu da söylenmiştir. Olacak olan şeyler olduğu da söylenmiştir.

{وَالشَّهَادَةِ} *"Ve açığı."* Kulların bildiği şeyler. Gerçekleşmiş bulunan şeyler olduğu da söylenmiştir.

{فَيُنَبِّئُكُمْ} *"O vakit O, size haber verecektir."* Haberlerinizi.

{بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ} *"Yapmış olduklarınızı."* Söylemiş olduğunuz hayır ve şerri.

سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾

95- "Onların yanına döndüğünüzde, kendilerini suçlamamanız için, Allah'a yemin edeceklerdir. Artık onlardan yüz çevirin, çünkü onlar pisliktirler. Yaptıklarının karşılığı olarak, varacakları yer de cehennemdir."

{سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ} *"Allah'a yemin edeceklerdir."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ} *"Döndüğünüzde."* Tebük Gazvesi'nden döndüğünüzde.

{اِلَيْهِمْ} *"Onların yanına."* Medine'ye.

{لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ} *"Kendilerini suçlamamanız için."* Kendilerinden yüz çevirmemeniz ve onları cezalandırmamanız için.

{فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ} *"Artık onlardan yüz çevirin."* Onları cezalandırmayınız.

{اِنَّهُمْ رِجْسٌ} *"Çünkü onlar pisliktirler."* Pislik necistir.

{وَمَأْوٰيهُمْ} *"Varacakları yer de."* Varacakları yer.

{جَهَنَّمُ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} *"Yaptıklarının karşılığı olarak, cehennemdir."* Söyledikleri şeyler ve şerri işlemeleri nedeniyle.

يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

96- "Yine kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile şüphe yok ki Allah, o fâsıklar toplumundan hoşnut olmaz!"

{ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ } *"Yine kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler."* Yeminle.

{ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ } *"Siz onlardan hoşnut olsanız bile."* Yalan yere yeminden.

{ فَإِنَّ اللهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ } *"Şüphe yok ki Allah, o fâsıklar toplumundan hoşnut olmaz!"* Münafıkları.

اَلْأَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَآ اَنْزَلَ اللهُ عَلٰى رَسُولِهٖ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾

97- "Bedevî Arapların inkâr ve münafıklığı (şehirlilerden) daha çoktur. Bu yüzden de Allah'ın, elçisine indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeye daha yatkındırlar. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ اَلْأَعْرَابُ } *"Bedevî Arapların."* Esed ve Gatafan.

{ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا } *"İnkâr ve münafıklığı (şehirlilerden) daha çoktur."* Onlar küfür ve nifak konusunda diğerlerinden daha şiddetlidirler.

{ وَاَجْدَرُ } *"Bu yüzden de daha yatkındırlar."* Daha yaraşırdırlar.

{ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَآ اَنْزَلَ اللهُ } *"Allah'ın, indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmemeğe."* Allah Teâlâ'nın indirdiği farizaları.

{ عَلٰى رَسُولِهٖ } *"Elçisine."* Kitap'ta.

{ وَاللهُ عَلِيمٌ } *"Allah her şeyi bilir."* Münafıkları.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Onlara hükmettiği cezalandırma konusunda. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Öğrenmeyi terk eden kimsenin cehaletini bilir. İlmi öğrenmeyen kimsenin cahil olacağı şeklinde verdiği hükümde hikmet sahibidir.

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَّتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾

98- "Bedevîlerden öyleleri var ki, Allah yolunda harcayacağını angarya sayar ve sizin başınıza belâlar gelmesini bekler. Kötülükler onların başına gelsin! Allah her şeyi işitendir, bilendir."

{ وَمِنَ الْاَعْرَابِ } *"Bedevîlerden öyleleri var ki."* Yani Esed ve Gatafan kabilesinden.

{ مَنْ يَّتَّخِذُ } *"Sayar."* Sanır.

{ مَا يُنْفِقُ } *"Allah yolunda harcayacağını."* Cihad hakkında.

{ مَغْرَمًا } *"Angarya."* Yük.

{ وَيَتَرَبَّصُ } *"Ve bekler."* Gözetler.

{ بِكُمُ الدَّوَآئِرَ } *"Sizin başınıza belâlar gelmesini."* Ölümün gelmesini ve helak olmanızı.

{ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ } *"Kötülükler onların başına gelsin!"* Kötülük kendilerine dönsün ve kötü bir sonuçla karşılaşsınlar.

{ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ } *"Allah her şeyi işitendir."* Sözlerini.

{ عَلِيمٌ } *"Bilendir."* Cezalandırılmalarını.

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُّؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَآ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهٖ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾

99- "Yine bedevîlerden öyleleri de var ki, Allah'a ve ahiret gününe iman eder, hayır için harcadıklarını Allah katında yakınlıklara ve Peygamberin dualarını almağa bir vesile sayar. Dikkat edin, bu bağışları onlar için yakınlığa bir sebeptir. Allah onları rahmeti içine koyacaktır. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ وَمِنَ الْاَعْرَابِ } *"Yine bedevîlerden öyleleri de var ki."* Müzeyne, Cüheyne ve Eslem kabileleri.

{ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ } *"Allah'a ve ahiret gününe iman eder."* Kalben ve açıkça.

{ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ } *"Hayır için harcadıklarını bir vesile sayar."* Cihad konusunda.

{ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ } *"Allah katında yakınlıklara."* Allah'a yakın derecelerde sayar.

{ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ } *"Ve Peygamberin dualarını almağa."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in duası için.

{ اَلَآ اِنَّهَا } *"Dikkat edin, bu bağışları."* Yani harcamaları.

{ قُرْبَةٌ لَهُمْ } *"Onlar için yakınlığa bir sebeptir."* Allah'a yaklaştırıcı dereceler.

{ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ } *"Allah onları rahmeti içine koyacaktır."* Cennetine.

{ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ } *"Çünkü Allah çok bağışlayan."* Kusurlarını örtendir.

{ رَحِيمٌ } *"Çok merhamet edendir."* Tevbe eden kimseye.

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾

100- "Muhâcirlerden ve Ensar'dan İslâm'a ilk önce girenlerin başta gelenleri ile güzellikle onların ardından gidenlerden Allah hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Allah, onlar için altlarından ırmaklar akan, içlerinde sonsuza kadar kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur!"

{ وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ } *"Muhâcirlerden ve Ensar'dan İslâm'a ilk önce girenlerin başta gelenleri ile."* İman ile. Bunlar iki kıbleye de namaz kılanlar ve Bedir'e katılanlar.

{ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ } *"Güzellikle onların ardından gidenlerdeniz."* Kıyâmet gününe kadar farzları eda edip ve masiyetlerden kaçınanlar .

{ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ } *"Allah hoşnut olmuş."* Onların ihsanlarından.

{ وَرَضُوا عَنْهُ } *"Onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır."* Allah'ın bahşetmiş olduğu sevap ve kerametine.

{ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ } *"Allah, onlar için cennetler hazırlamıştır."* Bahçeler.

{ تَجْرِي تَحْتَهَا } *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْاَنْهَارُ } **"***Irmaklar***."** Su, şarap, bal ve süt ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَآ } *"İçlerinde kalacakları."* Cennette ikamet edicidirler, ölmezler ve cennetten çıkartılmazlar.

{ اَبَدًا ذٰلِكَ } *"Sonsuza kadar. İşte."* Hoşnutluk ve cennetler.

{ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } *"Büyük kurtuluş budur!"* Tam bir kazanç.

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾

101- "Çevrenizde bedevî Araplardan bir takım münafıklar var, Medine halkından da münafıklıkta ısrar edenler var. Sen onları bilmezsin, fakat biz onları biliriz. Onları iki kere azaba uğratacağız. Sonra onlar (kıyâmet gününde) büyük bir azaba uğrayacaklardır."

{ وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ } *"Çevrenizde bedevî Araplardan bir takım var."* Esed ve Gatafan kabileleri.

{مُنَافِقُونَ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِينَةِ} *"Münafıklar, Medine halkından da var."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{مَرَدُوا} *"Israr edenler."* Sabit olanlar ve toplananlar.

{عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ} *"Münafıklıkta sen onları bilmezsin."* Sen onların münafıklıklarını bilemezsin.

{نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ} *"Fakat biz onları biliriz."* Biz onların münafıklıklarını biliriz.

{سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ} *"Onları iki kere azaba uğratacağız."* Biri ruhlarının kabzedilmesi esnasında ve bir de kabirlerde.

{ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيمٍ} *"Sonra onlar (kıyâmet gününde) büyük bir azaba uğrayacaklardır."* Cehennem azabına.

وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

102- "Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf etti ve iyi amelle kötü ameli birbirine karıştırdı. Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur! Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{وَاٰخَرُونَ} *"Onlardan bir kısmı."* Medine ehlinden diğer bir grup daha bulunmaktadır. Vedia ibn Hızâm el-Ensarî ve Ebû Lübâbe ibn Abdülmünzir el-Ensarî ve Ebû Salebe.

{اعْتَرَفُوا} *"İtiraf etti."* İkrar ettiler.

{بِذُنُوبِهِمْ} *"Günahlarını."* Tebük Gazvesi'nden geri kalışlarından dolayı.

{خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا} *"Ve iyi amelle karıştırdı."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte başka bir defasında sefere çıktılar.

{وَاٰخَرَ سَيِّئًا} *"Kötü ameli birbirine."* Bir defasında da geri kaldılar.

{عَسَى اللّٰهُ} *"Allah'ın umulur!"* Umulur ki sözcüğü Allah Teâlâ hakkında vaciplik bildirir.

{اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ} *"Onların tevbesini kabul etmesi."* Onların kusurlarını affetmesi.

{اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ} *"Çünkü Allah çok bağışlayan."* Onlardan tevbe edenleri.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat edenlere.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾

103- "Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini temizleyesin. Bir de haklarında hayır duada bulun. Çünkü senin duan onlar için sükûnete sebeptir. Allah her şeyi işitendir, bilendir."

Ardından Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e mallarından almalarını açıkladı. Zira onlar *"Bizim mallarımızdan al. Çünkü bizler, mallarımız nedeniyle Tebük Gazvesi'nden geride kaldık."* demişlerdi. Ancak Hazret-i Resûl-ü Azam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Allah Teâlâ kendisine açıklamayıncaya kadar onların mallarından bir şey almadı. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ} *"Onların mallarından al ki."* Geride kalanların mallarından.

{صَدَقَةً} *"Sadaka."* Üçte birisini.

{تُطَهِّرُهُمْ} *"Kendilerini temizleyesin."* Günahlardan.

{وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا} *"Onunla kendilerini temizleyesin."* Onunla onları ıslah eyleyesin.

{وَصَلِّ عَلَيْهِمْ} *"Bir de haklarında hayır duada bulun."* Onlar için bağışlanma dile ve onlara dua et.

{ اِنَّ صَلٰوتَكَ } *"Çünkü senin duan."* Bağışlanmalarını istemen ve dua etmen.

{ سَكَنٌ لَّهُمْ } *"Onlar için sükûnete sebeptir."* Tevbelerinin kabul olması nedeniyle kalpleri için bir gönül rahatlığıdır.

{ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ } *"Allah her şeyi işitendir."* Mallarımızdan al şeklindeki sözlerini.

{ عَلِيمٌ } *"Bilendir."* Tevbelerini ve niyetlerini.[11]

---

11 a) İmam Buhârî Allah Teâlâ'nın (وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا) "*Onunla kendilerini temizleyesin.*" buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Bunların benzeri Kur'an'da çokça kullanılmaktadır. 'Zekât' sözcüğü Allah'a itaat ve ihlas anlamlarına gelir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Tevbe Sûresi, 1. bâb.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Cihaddan geri kalanlar -Ebû Lübâbe ve arkadaşları kendilerini bağladıkları direkten çözülünce- mallarıyla Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek O'na 'Ey Allah'ın Resûlü! İşte mallarımız, bunları al sadaka olarak dağıt ve bizim için af dile' demişlerdi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de 'Ben, sizin mallarınızdan bir şey almakla emrolunmadım' buyurmuştur. Bunun üzerine de Allah azze ve celle (خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا) '*Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini temizleyesin.*' âyet-i kerimesini indirdi. Yani zekât ile onları temizle. Zekât sözcüğü Allah'a taat ve ihlas anlamına gelir. (وَصَلِّ عَلَيْهِمْ) '*Onlara dua da et.*' buyruğu da onlar için bağışlanma dile anlamına gelmektedir." Taberî, c. 11, s. 16.

c) (خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا) "*Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini temizleyesin.*" buyruğunda geçen "emvâlihim/mallarından" sözcüğündeki "him/onlar" zamirinin mercii bu âyetten önce geçen (وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) "*Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf etti ve iyi amelle kötü ameli birbirine karıştırdı. Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur! Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*' (9/et-Tevbe/102) âyette söz konusu edilen kimselerdir. Bunlar Tebük Gazvesi'nde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e katılmayan bir grup sahabedir. Ancak daha sonra bunlar pişmanlık duydular. Nitekim İbn Cerîr, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bu âyet-i kerime Tebük Gazvesi'nde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e katılmayarak geri kalan on kişi hakkında inmiştir. Bunlardan yedi kişi Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dönüşü yaklaştığında kendilerini mescidin duvarlarına bağlamışlardır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) seferden dönmüş, mescide uğramıştı. Onları görünce şöyle buyurmuştur: 'Kendilerini mescidin sütunlarına bağlayan şu kimseler kimlerdir?' diye sorunca, sahabe: 'Ebû

اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَاْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

104- "Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah kullarının tevbelerini kabul eder, sadakaları geri çevirmez. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır."

Lübâbe ve dostlarıdır. Ey Allah'ın Resûlü, savaşa katılmayarak seninle birlikte bulunmayanlardır. Sen onları serbest bırakmadıkça ya da özürlerini kabul etmedikçe kendilerini çözmeme konusunda Allah adına yemin etmişlerdir.' diye karşılık verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Ben Allah adına yemin ediyorum ki, Allah onları mazur saymadıkça özürlerini kabul etmeyeceğim ve onları salıvermeyeceğim. Çünkü onlar, benden yüz çevirdiler ve müslümanların çıktığı sefere katılmaktan kaçındılar.' buyurdu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu buyruğu kendilerine ulaşınca onlar da: 'Allah bizi çözmedikçe biz de kendimizi çözmeyeceğiz' diyerek yemin ettiler. Bunun üzerine Allah Tebarek ve Teâlâ: '*Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf etti ve iyi amelle kötü ameli birbirine karıştırdı. Allah'ın onların tevbesini kabul etmesi umulur! Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*' âyetini indirdi. "Esa/Belki" sözü, Yüce Allah için kesinlik ifade eder. Nitekim Allah'ın peygamberi onları serbest bırakmış, özürlerini kabul etmişti." Taberî, c. 11, s. 12.

d) İbn Abbâs'ın "Zekât, Allah Teâlâ'ya itaat ve ihlastır" şeklindeki tefsiri âyetin lafzî/literal tefsiri değildir. Bu tefsir sonuç temel alınarak yapılan bir tefsirdir. Yani sadaka ile nefisler temizlenir, onları Allah Teâlâ'ya itaate ve ibadetlerde ihlasa ulaştırır. Bu son derece latif bir değerlendirmedir.

e) (وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا) "*Onları temizleyesin.*" Onları yükseltesin ve onları nifak ehlinin düşürmüş olduğu aşağılık konumlardan ihlas ehlinin menzillerine yükseltesin.

f) Hadisteki "Bunların benzeri Kur'an'da çokça kullanılmaktadır." İfadeleri, İbn Abbâs'ın Kur'an'ı Kur'an ile tefsirine ve bu hususta sahabe arasındaki ilk bireylerden olduğuna işaret etmektedir. Evet gerçekten tezkiye sözcüğünün Kur'an'da temizlenme ve manevî tathir ameliyesi anlamına geldiği bir çok âyetler vardır. (قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا) "*Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir.*" (91/eş-Şems/9), (اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ اَنْفُسَهُمْ بَلِ اللّٰهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَآءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا) "*Kendilerini temize çıkaranlara ne dersin! Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimse kıl payı kadar haksızlık görmez.*' (4/Nisa/49) (كَمَآ اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ) "*Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik.*" (2/Bakara/151) bu âyetlerdendir.

{ اَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ } *"Onlar bilmiyorlar mı ki, Allah kullarının tevbelerini kabul eder."* Kullarından sadır olan tevbelerini.

{ وَيَاْخُذُ الصَّدَقَاتِ } *"Sadakaları geri çevirmez."* Sadakaları kabul eder.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ } *"Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden."* Kusurları bağışlayandır.

{ الرَّحِيمُ } *"Çok merhametli olandır."* Tevbe eden kimseye.

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105- "De ki: 'Çalışın! Yaptığınız işleri hem Allah, hem Peygamberi ve hem de mü'minler görecektir. Sonra da gizli, açık her şeyi bilen Allah'a döneceksiniz. O, size yapmış olduklarınızı haber verecektir."

{ وَقُلِ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اعْمَلُوا } *"Çalışın!"* Tevbenin ardından hayır işlemeye.

{ فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ } *"Yaptığınız işleri hem Allah, hem Peygamberi görecektir."* Allah ve Resûlü görecektir.

{ وَالْمُؤْمِنُونَ } *"Ve hem de mü'minler."* Ve mü'minler de görecektir.

{ وَسَتُرَدُّونَ } *"Sonra da döneceksiniz."* Ölümden sonra.

{ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ } *"Gizli, her şeyi bilen Allah'a."* Kullardan gaip olan şeyleri bilen. Gerçekleşecek olan şeyler olduğu da söylenmiştir.

{ وَالشَّهَادَةِ } *"Açık."* Kulların bildiği şeyleri. Olan şeyler olduğu da söylenmiştir.

{ فَيُنَبِّئُكُمْ } *"O, size haber verecektir."* Size bildirecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } *"Yapmış olduklarınızı."* Ve dile getirmiş olduğunuz hayır ve şerrleri.

وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106- "Savaşa katılmayan diğer bir grubun durumu ise, Allah'ın buyruğunu beklemek için geri bırakılmıştır. O, kendilerini ya cezalandıracak ya da tevbelerini kabul edecektir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{وَاٰخَرُونَ} *"Savaşa katılmayan diğer bir grubun durumu ise."* Medine ehlinden diğer bir grup daha vardır. Ka'b ibn Mâlik, Mürare ibn Rebi' ve Hilal ibn Ümeyye.

{مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ} *"Allah'ın buyruğunu beklemek için geri bırakılmıştır."* Allah Teâlâ'nın emri için kendi kendilerini hapsetmişler ve vakfetmişlerdir.

{اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ} *"O, kendilerini ya cezalandıracak."* Tebük Gazvesi'nden geri kalmalarından ötürü.

{وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ} *"Ya da tevbelerini kabul edecektir."* Ya da geri kalış hatalarını affedecektir.

{وَاللّٰهُ عَلِيمٌ} *"Allah her şeyi bilir."* Tevbelerini ve geri kalışlarını.

{حَكِيمٌ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Onlar hakkında hükmettiği şeyde.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَاِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَآ اِلَّا الْحُسْنٰى وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

107- "Bir de sırf müslümanlara zarar vermek, inkârcılık yapmak, mü'minler arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Peygamberine karşı savaş açmış olan kimseyi beklemek üzere mescid yapanlar var. Bunlar, 'Biz iyilikten başka bir şey istemedik.' diye yemin edecekler. Fakat Allah şahittir ki bunlar kesinlikle yalancıdırlar."

{ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا } *"Yapanlar var."* Bina edenler.

{ مَسْجِدًا } *"Mescid."* Abdullah ibn Übeyy, Cedd ibn Kays, Mateb ibn Kuşeyr ve onyedi dolayında ashabı.

{ ضِرَارًا } *"Bir de sırf Müslümanlara zarar vermek."* Mü'minlere zarar olsun diye.

{ وَكُفْرًا } *"İnkârcılık yapmak."* Kalplerindeki küfür üzere yani münafıklık üzere sabit kalsınlar diye.

{ وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ } *"Mü'minler arasına ayrılık sokmak."* Böylece bir grup kendi mescidlerinde, diğer bir grup da Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in mescidinde namaz kılsın diye.

{ وَإِرْصَادًا } *"Beklemek üzere."* Beklemek üzere.

{ لِمَنْ حَارَبَ اللهَ وَرَسُولَهُ } *"Ve Allah ve Peygamberine karşı savaş açmış olan kimseyi."* Allah Teâlâ'yı ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i inkâr eden kimseyi.

{ مِنْ قَبْلُ } *"Daha önce."* Kendilerinden önce. Bu şahıs rahip Ebû Amir'dir. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu kişiyi fâsık olarak nitelendirmiştir.

{ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا } *"Bunlar, istemedik." Diye yemin edecekler."* Bu mescidin yapımıyla ancak şunu murad ettik.

{ إِلَّا الْحُسْنَىٰ } *"Biz iyilikten başka bir şey."* Ancak mü'minlere ihsanda bulunmak istedik. Böylece Kuba Mescidi'nde namazı kaçıran mü'minlerin bu mescidde namaz kılmalarını arzuladık.

{ وَاللهُ يَشْهَدُ } *"Fakat Allah şâhiddir ki."* Biliyor ki.

{ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ } *"Bunlar kesinlikle yalancıdırlar."* Yeminlerinde.

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾

108- "O mescid içinde asla namaza durma! İlk yapıldığı günde, takva temeli üzerine kurulan (Kuba) mescidi, elbette senin, içinde namaz kılmana daha uygundur. Onda temizlenmeyi seven kimseler vardır. Allah da temizlenenleri sever."

{ لَا تَقُمْ فِيهِ } *"O mescid içinde namaza durma!"* Şikak/ayrılık mescidinde namaz kılma.

{ اَبَدًا لَمَسْجِدٌ } *"Asla. (Kuba) mescidi."* Ki bu mescid Kuba Mescidi'dir.

{ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى } *"Takva temeli üzerine kurulan."* Allah Teâlâ'nın taatı ve zikri üzere bina edilen.

{ مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ } *"İlk yapıldığı günde."* Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'ye girdiği andan. Medine'de inşa edilen ilk mescid olduğu da söylenmiştir.

{ اَحَقُّ } *"Elbette daha uygundur."* Daha doğrudur.

{ اَنْ تَقُومَ } *"Senin, namaz kılmana."* Namaz kılman için.

{ فِيهِ } *"İçinde."* Kuba Mescidi'nde.

{ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُوا } *"Onda temizlenmeyi seven kimseler vardır."* Arkalarını su ile yıkamayı.

{ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ } *"Allah da temizlenenleri sever."* Su ile kirlerden temizlenen.

اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٠٩﴾

109- "Binasını Allah korkusu ve Allah rızası üzerine kurmuş olan mı daha hayırlıdır; yoksa binasını bir uçurumun kenarına kurup da, onunla birlikte cehennem ateşine giden kimse mi? Allah, zalimler toplumunu doğru yola iletmez."

{ اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ } *"Binasını kurmuş olan mı?"* Temelini kurmuş olan mı?

{ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ } *"Allah korkusu."* Allah Teâlâ'ya taat ve O'nun zikri üzere kurmuş olan.

{ وَرِضْوَانٍ } *"Ve Allah rızası üzerine."* Rabblerinin rızasını murad ederek bina eden ki bina edilen mescid Kuba Mescidi'dir.

{ خَيْرٌ اَمْ مَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ } *"Daha hayırlıdır; yoksa binasını kurup da, giden kimse mi?"* Temelini kuran ki bu mescid şikak mescididir.

{ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ } *"Bir uçurumun kenarına."* Bir yarın/uçurumun yanına. Ki bu mescidin aslı/temeli de bulunmamaktadır.

{ هَارٍ } *"Yıkılmaya yüz tutmuş."* Batmaya.

{ فَانْهَارَ بِهٖ } *"Onunla birlikte."* Yani kurucusunu da batırır.

{ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ } *"Cehennem ateşine. Allah, zalimler toplumunu doğru yola iletmez."* Allah Teâlâ münafıkları bağışlamaz ve onları kurtarmaz.

لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ اِلَّآ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

110- "Onların kurdukları bina, kalpleri parça parça oluncaya kadar, yüreklerinde bir nifak düğümü olmaya devam edecektir. Allah her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ } *"Onların bina, olmaya devam edecektir."* Yıkılışının ardından.

{ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً } *"Kurdukları. Bir nifak düğümü."* Hasret ve pişmanlık.

{ فِي قُلُوبِهِمْ اِلَّآ اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ } *"Yüreklerinde. Kalpleri parça parça oluncaya kadar."* Ancak ölünceye kadar.

{ وَاللّٰه عَلِيمٌ } *"Allah her şeyi bilir."* Onların Mescid-i Dırar'ı bina ediş-lerini ve niyetlerini.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Onların mescidlerini yıkmaya ve yakmaya verdiği hükümde. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Tebük Gazvesi'nden dönüşünün ardından mescide Amr ibn Kays ve Mutim ibn Adiy'nin mevlası Vahşi'yi göndermiş, o ikisi de mescidi yıkmışlar ve yakmışlardır.

اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهٖ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

111- "Allah, mü'minlerden cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Çünkü onlar, Allah yolunda savaşırlar; öldürür-ler ve öldürülürler. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da verdiği gerçek bir sözdür. Allah'tan daha çok, sözünü yerine getiren kim vardır? O'nunla yaptığınız bu alışverişinizden do-layı size müjdeler olsun! İşte büyük kurtuluş budur!"

{ اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } *"Allah, mü'minlerden satın almıştır."* İh-laslı.

{ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ } *"Cennet karşılığında canlarını ve mal-larını."* Cennet karşılığında.

{ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } *"Çünkü onlar, Allah yolunda savaşırlar."* Al-lah Teâlâ'ya taatte.

{ فَيَقْتُلُونَ } *"Öldürürler."* Düşmanı öldürürler.

{ وَيُقْتَلُونَ } *"Ve öldürülürler."* Düşman onları öldürür.

{ وَعْدًا عَلَيْهِ } *"Bu, Allah'ın verdiği sözdür."* Allah Teâlâ üzerinde.

{ حَقًّا } *"Gerçek bir."* Onlara karşı yerine getirmeleri vacip olarak.

{ فِي التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ } *"Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da. Allah'tan daha çok, sözünü yerine getiren kim vardır?"* Ahdini Allah Teâlâ'dan eksiksiz ve kusursuz bir şekilde kim daha iyi yerine getirebilir?

{ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهٖ } *"O'nunla yaptığınız bu alışverişinizden dolayı size müjdeler olsun!"* Allah ile yaptığınız alışveriş yani cennet.

{ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } *"İşte büyük kurtuluş budur!"* Tam kurtuluş.

اَلتَّآئِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّآئِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

112- "(Bunlar) tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır. İşte bu mü'minleri (cennetle) müjdele!"

Ardından Allah Teâlâ bunların kim olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ اَلتَّآئِبُونَ } *"(Bunlar) tevbe edenler."* Yani onlar günahlardan tevbe edenlerdir.

{ الْعَابِدُونَ } *"İbadet edenler."* İtaat edenlerdir.

{ الْحَامِدُونَ } *"Hamd edenler."* Şükredenlerdir.

{ السَّآئِحُونَ } *"Oruç tutanlar."* Oruç tutanlardır.

{ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ } *"Rükû edenler, secde edenler."* Beş vakit namazda.

{ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ } *"İyiliği emredip."* Tevhid ve ihsanı.

{ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ } *"Kötülükten alıkoyanlar."* Küfürden, şeriatte ve sünnette maruf olmayan şeylerden.

{ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللهِ } *"Ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır."* Allah Teâlâ'nın farzlarını.

{ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ } *"İşte bu mü'minleri (cennetle) müjdele."* Cenneti.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓا
اُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾

113- "Ne Peygambere ne de iman edenlere, müşriklerin cehennemlik oldukları belli olduktan sonra, akraba bile olsalar, onlar için Allah'tan mağfiret dilemek yaraşmaz."

{ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ } *"Ne Peygambere yaraşmaz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için caiz değildir.

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا } *"Ne de iman edenlere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اَنْ يَسْتَغْفِرُوا } *"Allah'tan mağfiret dilemek."* Dua etmeleri.

{ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓا اُولِي قُرْبٰى } *"Müşriklerin akraba bile olsalar, onlar için."* Akrabalık bağı olan kimse hakkında.

{ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ } *"Cehennemlik oldukları belli olduktan sonra."* Cehennem ehli oldukları. Yani küfür üzere öldükleri.

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ اِيَّاهُ فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

114- "İbrahim'in babası için Allah'tan mağfiret dilemesi, ancak ona vermiş olduğu bir sözden dolayı idi. Ona, babasının Allah'ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişiğini kesti. Çünkü İbrahim çok içli ve yumuşak huylu idi."

{ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ } *"İbrahim'in Allah'tan mağfiret dilemesi, idi."* Yani İbrahim (ʿaleyhi's-selâm)'ın duası.

{ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ اِيَّاهُ } *"Babası için ancak ona vermiş olduğu bir sözden dolayı."* Müslüman olması halinde.

{ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗٓ اَنَّهٗ عَدُوٌّ لِلّٰهِ } *"Ona, babasının Allah'ın düşmanı olduğu belli olunca."* Yani küfür üzere öldüğünde.

{ تَبَرَّاَ مِنْهُ } *"İbrahim ondan ilişiğini kesti."* Ve dininden.

{ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ } *"Çünkü İbrahim çok içli."* Çokça dua eden idi. Sözcüğün çokça merhametli anlamına geldiği de söylenmiştir. Efendi anlamına geldiği de belirtilmiştir. Kendi nefsine çokça ah çeker, *"Ateşe girmeden önce ah cehennem ateşinden."* derdi.

{ حَلِيمٌ } *"Ve yumuşak huylu idi."* Cehalete karşı.[12]

---

12 a) Abdürrezzak es-San'ân'i, Said ibn Cübeyr'den şöyle rivayet etmektedir: "Bir kişinin babası ölmüştü. Adam (baba) Yahudi'ydi. Oğlu onun cenazesine çıkmadı. Bu, İbn Abbâs'a anlatıldığında şöyle dedi: 'Onu yıkaması, cenazesine tâbi olması gerekirdi. Hayatta olduğu sürece de onun için bağışlanma dilemesi gerekir. Sonra da şu âyeti tilavet etti: (فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗٓ اَنَّهٗ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ) '*Ona, babasının Allah'ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişiğini kesti.*'" Diyor ki: Küfrü üzere ölmüştü. *Musannef-i Abdürrezzak*, c. 6, s. 40, 9937 nolu hadis. Haberin senedini oluşturan İbn Uyeyne, Ebû Sinan ve Said ibn Cübeyr sika kişiler oluşturmaktadır. İbn Uyeyne ile Said ibn Cübeyr'in tercüme-i hallerini sunmuştuk.

Ebû Sinan. Dırar ibn Mürre el-Kûfî eş-Şeybanî. Sika ve sebttir. İmam Buhârî *Edebü'l-Müfred* adlı eserinde kendisinden tahricte bulunmuştur. İmam Müslim, İmam Tirmizî ve Neseî *Sünen*'lerinde Ebû Dâvûd ise *Merâsil*'inde kendisinden tahricte bulunmuştur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 347, 22 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 37; *el-Hulâsa*, 177 nolu madde. Hadisin isnadında da bir kopukluk olmadığından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 117, 205 nolu madde, s. 457, 789 nolu madde. Haberin isnadını oluşturan raviler sika olduğundan dolayı haber sahih ve muttasıldır. Ayrıca İbn Cerîr et-Taberî bu haberi iki kanalla Ebû Sinan eş-Şeybanî'den o da İbn Cübeyr'den rivayet etmiştir. Taberî, c. 11, s. 14.

b) Bu hadiste İbn Abbâs kâfirin hayatta olduğu müddetçe hidayete ermesi ve böylece iman üzere vefat etmesi için duanın caiz olduğunu açıklamaktadır. Ancak kâfir bir kişi öldükten sonra ebedi cehennemlik olduktan sonra kendisine istiğfarda bulunmasının hiçbir yararı kendisi için söz konusu değildir.

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

115- "Allah bir topluma hidayet verdikten sonra, kendilerine sakınacakları şeyleri iyice açıklamadıkça onları saptıracak değildir. Çünkü Allah her şeyi bilir."

{ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا } *"Onları bir toplumu saptıracak değildir."* Bir kavmi sapıklık menzilesinde terk edecek değildir. Bir kavmin amelini bâtıl kılacak değildir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ } *"(Allah) Hidayet verdikten sonra."* İmana.

{ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ } *"Kendilerine sakınacakları şeyleri iyice açıklamadıkça."* Nasihle mensuhu.

{ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } *"Çünkü Allah her şeyi bilir."* Mensuh ve nasihi.

اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

116- "Hiç şüphesiz göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O, hem diriltir, hem öldürür. Allah'tan başka sizin için, ne bir dost ne de bir yardımcı vardır!"

{ اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ } *"Hiç şüphesiz göklerin mülkü Allah'ındır."* Göklerin güneşin, ay, yıldız ve bunun dışındaki şeylerin hazineleri.

---

c) İbn Abbâs (فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗٓ اَنَّهٗ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ) "*Ona, babasının Allah'ın düşmanı olduğu belli olunca, İbrahim ondan ilişiğini kesti.*' ilahî buyruğunu ise şöyle tefsir etmiştir: "Kâfir olarak vefat edince." Yani İbn Abbâs'a göre kişi kâfir birisi hakkında hayatta olduğu müddetçe dua edebilir, ancak küfür üzere vefat ettikten sonra dua edemez. Zira kişi artık teklif ve imtihan dünyasından karşılık ve ahiret yurduna göçmüştür.

d) Âyette geçen "adavet/düşmanlıktan" murad ise bu durumda ebedi düşmanlıktır. Öyle anlaşılıyor ki, İbn Abbâs, Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın babasının Azer olduğu ve dolayısıyla da kâfir olduğu görüşündedir.

{ وَالْاَرْضِ } *"Ve yerin."* Ağaç, hayvanlar, dağlar, denizler ve bunun dışındaki diğer bazı şeyler gibi yerin hazineleri.

{ يُحْيٖ } *"O, hem diriltir."* Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } *"Hem öldürür."* Dünyada.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ } *"Allah'tan başka sizin için."* Allah'ın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ } *"Ne bir dost."* Size yarar sağlayacak bir yakın.

{ وَلَا نَصِيرٍ } *"Ne de bir yardımcı vardır!"* Engelleyecek.

لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾

117- "Andolsun ki Allah, yine Peygambere, en zor gününde ona uyan muhacirlere ve Ensar'a, içlerinden bir kısmının gönülleri az kalsın kayacak gibi olmuşken tevbe nasip etti de lütfuyla tevbelerini kabul etti. Çünkü (Allah) onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."

{ لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ } *"Andolsun ki Allah, yine Peygambere, tevbe nasip etti de."* Allah Teâlâ Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kusurunu örttü.

{ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ } *"Muhacirlere ve Ensar'a."* İki kıbleye namaz kılan, Bedir Savaşı'nda bulunan. Ardından onları açıklayarak şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ } *"Ona uyan."* Tebük Gazvesi'nde Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uyan.

{ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ } *"En zor gününde."* Zorluk ve şiddet anında. Onlar için azık hazırlama zordu, öğlenin zorluğu vardı. Sıcaklığın zorluğu da söz konusuydu. Düşmanın çetinliği ve yolun uzaklığı zorluğu da bulunmaktaydı.

{مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ} *"Az kalsın kayacak gibi olmuşken."* Meyledecekken.

{قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ} *"İçlerinden bir kısmının gönülleri."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte savaşa çıkmaktan ihlaslı mü'minlerden.

{ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ} *"Lütfuyla tevbelerini kabul etti."* Onların kusurlarını affetti, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte savaşa çıksınlar diye kalplerini sabit kıldı.

{إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ} *"Çünkü (Allah) onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."*

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتّٰى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللّٰهِ إِلَّآ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

118- "Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı. Çünkü onlar o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen kendilerine dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Allah'tan yine O'na sığınmaktan başka bir çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için, Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır."

{وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا} *"Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı."* Tebük Gazvesi'nden geri kalan üç kişinin tevbe etmeleri nedeniyle onların kusurlarını bağışladı. Bunlar Ka'b ibn Mâlik ve ashabıdır.

{حَتّٰى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ} *"Çünkü onlar o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen kendilerine dar gelmiş."* Genişliğine rağmen.

{وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ} *"Vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı."* Tevbeyi geciktirdiklerinden dolayı kalpleri.

{وَظَنُّوٓا} *"Anlamışlardı."* Bilmişlerdi ve yakînen anlamışlardı.

{اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ} *"Allah'tan bir çare olmadığını."* Allah'ın azabından kurtulmak için kendileri için kurtuluş bulunmadığını.

{اِلَّآ اِلَيْهِ} *"Yine O'na sığınmaktan başka."* Tebük Gazvesi'nden geri kalmaları konusunda tevbe ile O'na yöneliş dışında.

{ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ} *"Sonra Allah onların tevbesini kabul etti."* Onların kusurlarını bağışladı ve onları affetti.

{لِيَتُوبُوا} *"(Eski hallerine) dönmeleri için."* Tebük Gazvesi'nden geri kalmalarından ötürü tevbe etsinler diye.

{اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ} *"Çünkü Allah tevbeleri çok kabul eden."* Kusurlarını bağışlayan.

{الرَّحِيمُ} *"Çok merhametli olandır."* Tevbe eden kimseye.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾

119- "Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğrularla birlikte olun!"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ey iman edenler!"* Abdullah ibn Selam ve ashabı ve onların dışındaki diğer mü'minler.

{اتَّقُوا اللّٰهَ} *"Allah'tan sakının."* Size emrettiği konularda Allah Teâlâ'ya itaat ediniz.

{وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ} *"Ve doğrularla birlikte olun!"* Cihada katılmamak ve cihada çıkmak konusunda Ebûbekir, Ömer ve onların arkadaşlarıyla birlikte olunuz.

مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ

الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120- "Medine halkına ve çevresindeki bedevî Araplara, (savaşta) Allah'ın elçisinden geri kalmaları ve kendi canlarını onun canından öne almaları yakışmaz. Çünkü onların Allah yolunda çektikleri hiçbir susuzluk, hiçbir yorgunluk ve açlık; ayrıca kâfirleri kızdıracak ayak bastıkları hiçbir yer ya da düşmana karşı kazandıkları hiçbir başarı yoktur ki karşılığında, kendileri için sâlih bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmez."

{مَا كَانَ} *"Yakışmaz."* Caiz değildir.

{لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ} *"Medine halkına ve çevresindeki bedevî Araplara."* Müzeyne, Cüheyne ve Eslem kabilelerine.

{اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ} *"(Savaşta) Allah'ın elçisinden geri kalmaları."* Gazvelere katılmaktan geri kalmaları.

{وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهٖ} *"Ve kendi canlarını onun canından öne almaları."* Kendi nefisleri üzere Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nefsinden daha meşakkatli olmaları.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Kendi canlarını öne almaları."* Cihad konusunda kendileriyle sohbeti Resûlün sohbetinden.

{ذٰلِكَ} *"Çünkü."* Cihada çıkma.

{بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ} *"Onların çektikleri hiçbir susuzluk."* Gidiş gelişteki susuzluk.

{وَلَا نَصَبٌ} *"Hiçbir yorgunluk."* Yorgunluk.

{وَلَا مَخْمَصَةٌ} *"Ve açlık."* Aç kalış.

{فِي سَبِيلِ اللّٰهِ} *"Allah yolunda."* Cihadda.

{ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا } *"Ayrıca ayak bastıkları hiçbir yer karşılığında."* Hangi yere uğrarsalar onlara galip gelirler.

{ يَغِيظُ الْكُفَّارَ } "*Kâfirleri kızdıracak.*" Bununla kâfirleri kızdıracak.

{ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا } "*Ya da düşmana karşı kazandıkları hiçbir başarı yoktur ki.*" Öldürme ve hezimete uğratma.

{ اِلاَّ كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ } «*Kendileri için sâlih bir amel yazılmış olmasın.*" Cihadda sâlih amel sevabı yazılmış olmasın.

{ اِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ } "*Çünkü Allah zayi etmez.*" Bâtıl kılmaz.

{ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ } *"Güzel iş yapanların mükâfatını."* Cihadda mü'minlerin sevabını.[13]

---

13 a) Ebû Dâvûd es-Sicistânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "(اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا) *'Eğer topluca (savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır.'* âyet-i kerimesi ile (... مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلاً اِلاَّ كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ اِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ) *'Medine halkına yakışmaz.... Allah onları yapmakta olduklarının daha iyisiyle mükâfatlandırmak için, kendileri lehine (sâlih bir amel) yazılmış olmasın.'* âyetini bunların ardından gelen (وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً) *'Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez.'* buyruğu nesh etmiştir." *Sünen-i Ebû Dâvud*, Kitabü'l-Cihad, "Topluca savaşa çıkmanın nesh edilmesi hakkında" bir bâb, 2505 nolu hadis. Bu haberde daha önce durumunu belirttiğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd el-Mervezî bulunmaktadır. Bu şahsın doğru sözlü, ancak vehimleri bulunan birisi olduğunu belirtmiştik. Bu durumda haberin zayıf olma olasılığı bulunmaktadır. Zira söz konusu şahıs bu hadiste yanılmış olabilir. Ancak bu eser İbn Cerîr'in tahric ettiği Hasan-ı Basrî ve İkrime'nin sözünde de geçmektedir. İbn Cerîr'in isnadında Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bulunmamaktadır. Hadisin isnadında Ebû Tümeyle bulunmaktadır. Dolayısıyla Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd'ın kendisinden daha sika olan Ebû Tümeyle'ye muhalefeti nedeniyle Ebû Dâvûd'un bu haberi zayıftır. b) (اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا) "*Eğer topluca (savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır.*" buyruğu ile (مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللهِ) "*Medine halkına ve çevresindeki bedevî Araplara, (savaşta) Allah'ın elçisinden geri kalmaları ve kendi canlarını onun canından öne almaları yakışmaz.*" buyruklarından İbn Abbâs cihada topluca çıkmanın vacip olduğu hükmünü anlamıştır. İbn Abbâs söz konusu âyetleri o şekilde

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

121- "Yine onlar Allah yolunda küçük büyük herhangi bir harcama yapmazlar ve hiçbir vadi geçmezler ki, Allah onları yapmakta olduklarının daha iyisiyle mükâfatlandırmak için, kendileri lehine (sâlih bir amel) yazılmış olmasın."

{وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً} *"Yine onlar Allah yolunda küçük büyük herhangi bir harcama yapmazlar."* Gidiş ve gelişte az ya da çok.

{وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا} *"Ve hiçbir vadi geçmezler ki."* Düşmanı arama konusunda.

{اِلاَّ كُتِبَ لَهُمْ} *"Kendileri lehine (sâlih bir amel) yazılmış olmasın."* Sâlih amel sevabı.

---

anlayınca direkt olarak bütün mü'minlerin cihada çıkmalarının vacip olmadığını bildiren (وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً) "*Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez.*' buyruk ile nesh edildiğini söylemiştir. Ancak bu haberin zayıf olma olasılığını hatta zayıf olduğunu belirtmiştik. Kaldı ki topluca savaşa çıkılması halinde bazı sıkıntıların olduğu muhakkaktır. Örneğin böyle bir emir beraberinde şehirlerin imar edilmesini, İslamî ilimlerde otoriteleşmeyi ortadan kaldırır. Diğer taraftan hanımlar, çocuklar, yaşlılar ve sakatlar saldırıya maruz kalabilir. Hak ve hakikatin, İslamî marifetlerin toplumlara ulaştırılması için Allah azze ve celle Peygamber'den ilahî ahkâmı dinleyenlerin kavimlerine anlatmaları gerektiğini belirtmiştir. Emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker görevi bilgi ve hikmet esasına dayandığında çok daha etkili olur.

c) (وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً) "*Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katılmaları gerekmez.*" buyruğunun (مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ) "*Medine halkına ve çevresindeki bedevî Araplara, (savaşta) Allah'ın elçisinden geri kalmaları ve kendi canlarını onun canından öne almaları yakışmaz.*" buyruğundan sonra hemen aynı siyak içinde gelmiş olmasında da zâhir olan mü'minlerin bütününün savaşa çıkmalarının yasaklanışında böyle bir emrin gerekçesini de açıklamaktadır. Bu açıklama ilimde otorite olacak bireylerin yetişmesidir. Ancak âyette geçen bu ifade acaba örnek kabilinden midir, yoksa yegane amaç mıdır? Açık olan, bir örnek kabilinden olması ve en önemlisi olmasıdır.

{ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Allah onları yapmakta oldukları-nın daha iyisiyle mükâfatlandırmak için."* Cihadda.

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوٓا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

122- "Bununla birlikte mü'minlerin hepsinin topluca savaşa katıl-maları gerekmez. Onların her kesiminden bir grup geride ka-lıp, din ilimlerinde derinleşsin ve kavimleri savaştan dönüp gelince onları uyarsın! Umulur ki sakınırlar."

{ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ } *"Bununla birlikte mü'minler için gerekmez."* Mü'minler için caiz değildir.

{ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً } *"Hepsinin topluca savaşa katılmaları."* Seriyyeye bütünüyle katılarak çıkmaları ve Hazret-i Resûl-u Azam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i Medine'de yalnız tek başına bırakmaları.

{ فَلَوْلَا نَفَرَ } *"Geride kalıp."* Çıksaydı ya.

{ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ } *"Her kesiminden."* Topluluk.

{ مِنْهُمْ طَآئِفَةٌ } *"Onlardan bir grup."* Bir grup Medine'de kalsın.

{ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ } *"Din ilimlerinde derinleşsin."* Ta ki Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den dinin emrini öğrensinler.

{ وَلِيُنْذِرُوا } *"Uyarsın!"* Haber versinler ve bildirsinler diye.

{ قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوٓا اِلَيْهِمْ } *"Kavimleri savaştan dönüp gelince onları."* Gazvelerinden.

{ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ } *"Umulur ki sakınırlar."* Böylece emrolundukları ve nehyedildikleri şeyleri bilsinler. Denilmiştir ki, bu âyet-i kerime Esed oğulları hakkında nâzil olmuştur. Onlara bir yıl kıtlık isabet et-mişti Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Medine'ye geldiler.

Medine'nin fiyatlarını yükselttiler, pisliklerle Medine'nin yollarını ifsâd ettiler. Bunun üzerine Allah azze ve celle onları bundan nehyetti.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾

123- "Ey iman edenler! Önce yakın çevrenizdeki kâfirlerle savaşın! Onlar sizde bir sertlik görsünler! Bilin ki Allah sakınanlarla beraberdir."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an-ı Kerim'e iman edenler.

{ قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ } *"Önce yakın çevrenizdeki kâfirlerle savaşın!"* Kureyza oğulları, Nadîr oğulları, Fedek ve Hayber oğullarından.

{ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ } *"Onlar sizde görsünler."* Sizden.

{ غِلْظَةً } *"Bir sertlik."* Şiddet.

{ وَاعْلَمُوٓا } *"Bilin ki."* Ey mü'minler topluluğu.

{ اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ } *"Allah sakınanlarla beraberdir."* Mü'minlere yardımcıdır. Düşmanlarına karşı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına.

وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهٖٓ اِيمَانًا فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾

124- "Her hangi bir sûre indirildiği zaman, münafıklardan biri çıkar, 'Bu sûre hanginizin imanını artırdı?' der. Mü'minlere gelince, doğrusu her inen sûre onların imanlarını arttırır ve onlar sevinirler."

{ وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ } *"Her hangi bir sûre indirildiği zaman."* Âyet iner de Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara okur.

{ فَمِنْهُمْ } *"Münafıklardan."* Münafıklardan.

{مَنْ يَقُولُ} *"Biri çıkar, der."* Yani birbirlerine derler.

{أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهٖٓ} *"Bu sûre hanginizin artırdı?"* Bu sûre ve âyet.

{إِيمَانًا} *"İmanını."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dediği buyruğa korku, umut ve yakînlerini.

{فَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Mü'minlere gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e inananlar ve ashabı.

{فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا} *"Doğrusu her inen sûre onların imanlarını arttırır."* Korku, reca ve yakînlerini.

{وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ} *"Ve onlar sevinirler."* Allah Teâlâ'nın Kur'an'dan indirdiğine.

وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

125- "Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince, bu sûre onların da küfürlerine küfür katar ve onlar kâfir olarak ölüp giderler."

{وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ} *"Kalplerinde hastalık bulunanlara gelince."* Kuşku ve nifak.

{فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلٰى رِجْسِهِمْ} *"Bu sûre onların da küfürlerine küfür katar."* Allah Teâlâ'nın Kur'an'dan indirdiğiyle onların kuşkularına kuşku katar.

{وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ} *"Ve onlar kâfir olarak ölüp giderler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı kalplerinde inkâr ederek.

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾

126- "Münafıklar görmüyorlar mı ki, her yıl bir ya da iki defa sınanıyorlar! Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar!"

{ اَوَلَا يَرَوْنَ } *"Münafıklar görmüyorlar mı ki?"* Yani münafıklar.

{ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ } *"Sınanıyorlar!"* Tuzaklarının ve ihanetlerinin açığa çıkışıyla müptela oluyorlar. Ahidlerini bozuşu olduğu da söylenmiştir.

{ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ } *"Her yıl bir ya da iki defa. Buna rağmen ne tevbe ediyorlar."* Yaptıklarından ve ahidlerini bozuşlarından.

{ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ } *"Ne de ibret alıyorlar!"* Ne de öğüt alıyorlar.

وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

127- "Onlar bir sûre indirilince, birbirlerine bakarak, 'Acaba sizi biri görüyor mu?' derler, sonra da dönüp giderler. Allah onların kalplerini (imandan) döndürmüştür. Bu yüzden onlar anlamayan bir kavimdir."

{ وَاِذَا مَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ } *"Onlar bir sûre indirilince."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) kapsamında münafıkların kusurlarının bulunduğu bir sûreyi indirdiğinde ve Hazret-i Resûl-u Azam (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara bu sûreyi okuduğunda.

{ نَظَرَ } *"Bakarak."* Münafıklar bakarak.

{ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ } *"Birbirlerine. 'Acaba sizi biri görüyor mu?' derler."* İhlaslı mü'minlerden hiçbir kimse.

{ ثُمَّ انْصَرَفُوا } *"Sonra da dönüp giderler."* Namaz, hutbe, hak ve hidayetten.

{ صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ } *"Allah onların kalplerini (imandan) döndürmüştür."* Hak ve hidayetten. Haktan ve hidayetten meyletmişlerdir. Bundan dolayı da Allah azze ve celle onların kalplerini bu insiraftan meylettirmiştir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ} *"Bu yüzden onlar anlamayan bir kavimdir."* Allah Teâlâ'nın emrini anlamayan ve tasdik etmeyen bir topluluktur.

لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾

128- "Andolsun size içinizden, izzet ve şeref sahibi öyle bir Peygamber geldi ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir. O size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir."

{لَقَدْ جَآءَكُمْ} *"Andolsun size geldi ki."* Ey Mekke ehli.

{رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ} *"İçinizden, izzet ve şeref sahibi öyle bir Peygamber."* Sizin gibi Arap ve Hâşim oğullarından.

{عَزِيزٌ عَلَيْهِ} *"Ona ağır gelir."* Ona şiddetli gelir.

{مَا عَنِتُّمْ} *"Sizin sıkıntıya uğramanız."* Günah işleyişiniz.

{حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ} *"O size çok düşkün."* İman etmenize.

{بِالْمُؤْمِنِينَ} *"Mü'minlere karşı."* Mü'minlerin bütününe.

{رَؤُفٌ رَحِيمٌ} *"Çok şefkatli ve çok merhametlidir."*

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

129- "Artık onlar yüz çevirirlerse de ki: 'Bana Allah yeter! O'ndan başka ilâh yoktur. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve O, yüce arşın sahibidir.'"

{فَاِنْ تَوَلَّوْا} *"Artık onlar yüz çevirirlerse."* İmandan, tevbe edişten ve onlara dile getirdiğin şeylerden.

{فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ} *"De ki: Bana Allah yeter!"* Güvencem Allah Teâlâ'dır.

{لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ} *"O'ndan başka ilâh yoktur."* O'ndan başka ne bir koruyucu ne de bir yardımcı vardır.

{عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ} *"Ben yalnız O'na güvenip dayandım."* O'na tevekkül ettim ve O'na güvendim.

{وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ} *"Ve O, arşın sahibidir."* Serir.

{الْعَظِيمِ} "*Yüce.*"

سورة يُونُس

10- YUNUS SÛRESİ

İçinde Hazret-i Yûnus (‘aleyhi’s-selâm)’ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü kırklı âyetlerin başındaki âyet hariç Mekkî’dir. Bu âyet-i kerime Yahudiler hakkında nâzil olmuştur ve Medenî’dir. Âyet Allah Teâlâ’nın *“İçlerinden öylesi vardır ki, O’na inanır, yine onlardan öylesi vardır ki O’na inanmaz. Rabbin bozguncuları en iyi bilendir.”* buyruğudur. Âyet sayısı 109, sözcük sayısı 1.802 ve harf sayısı ise 6.567’dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

الٓرٰ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ١

1- “Elif, Lâm, Râ. Bu, hikmet dolu kitabın âyetleridir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Yûnus Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الٓرٰ } *“Elif, Lâm, Râ.”* Buyuruyor ki, Ben Allah’ım, görürüm. Kendisiyle yemin ettiği bir kasem olduğu da söylenmiştir.

{ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ } *“Bu, hikmet dolu Kitab’ın âyetleridir.”* Bu sûre helal ve haramla muhkem kılınan Kur’an’ın âyetleridir.

اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى رَجُلٍ مِّنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكٰفِرُوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ مُّبِيْنٌ ٢

2- "İnsanları Allah azabıyla korkutsun, iman edenlere, Rableri katındaki yüksek makamları müjdelesin diye içlerinden bir kişiye vahiy göndermemiz, (Mekke) halkının tuhafına mı gitti? Kâfirler, 'Bu, apaçık bir büyücüdür.' dediler."

{ اَكَانَ لِلنَّاسِ } *"(Mekke) halkının mı gitti?"* Mekke ehline.

{ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَآ } *"Tuhafına. Vahiy göndermemiz."* Vahyedişimiz.

{ اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ } "*İçlerinden bir kişiye*." Kendileri gibi bir insan.

{ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ } "*İnsanları Allah azabıyla korkutsun*." Mekke ehlinin Kur'an ile korkutsun diye.

{ وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ } *"İman edenlere, yüksek makamları müjdelesin diye."* Hayırlı bir sevap. Denilmiştir ki, dünyadaki iman edişlerine karşılık kademleri ahirette Rableri katında olandır. Yine başka bir yorum olarak şöyle denilmiştir: Onlar için doğru bir peygamber vardır. Denilmiştir ki doğru şefaatçi.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُوْنَ } *"Rableri katındaki. Kâfirler, dediler."* Mekke'nin kâfirleri dediler.

{ اِنَّ هٰذَا } *"Bu."* Kur'an.

{ لَسَاحِرٌ مُّبِيْنٌ } *"Apaçık bir büyücüdür."* Yalandır.

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مَا مِنْ شَفِيْعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٣﴾

3- "Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratıp, sonra (kâinat) işleri yerli yerinde yönetmek üzere, arş üzerine hükümran olan Allah'tır. O'nun izni olmadan hiç kimse şefaatçi olamaz. İşte bu Allah sizin Rabbinizdir. O'na ibadet edin. Hâlâ öğüt kabul etmez misiniz?"

{ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ } *"Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratıp."* Dünyanın ilk günlerinden. Dünyanın ilk

günü pazar günüdür. Son günü ise cuma günüdür. Her bir günün uzunluğu 1000 yıldır.

{ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ} *"Sonra arş üzerine hükümran olan Allah'tır."* İstikrar etti. Arşı onunla doldurdu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{يُدَبِّرُ الْاَمْرَ} *"(Kâinât) işleri yerli yerinde yönetmek üzere."* Kulların işlerini. Kulların işlerine nazar edilsin diye anlamına geldiği de söylenmiştir. Bir diğer yorum olarak şöyle denilmiştir: Melekleri vahy, tenzil ve musibet ile gönderir.

{مَا مِنْ شَفِيعٍ} *"Hiç kimse şefaatçi olamaz."* Hiçbir kimseye şefaat edecek ne bir melek-i mukarreb, ne de nebiyy-i mürsel vardır.

{اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ} *"O'nun izni olmadan."* Ancak Allah'ın izninden sonra.

{ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ} *"İşte bu Allah sizin Rabbinizdir."* İşte bunu yapan Rabbiniz olan Allah'tır.

{فَاعْبُدُوهُ} *"O'na ibadet edin."* O'nu birleyiniz.

{اَفَلَا تَذَكَّرُونَ} *"Hâlâ öğüt kabul etmez misiniz?"* Hâlâ öğüt almayacak mısınız?

اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا اِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

4- "Hepinizin dönüşü O'nadır. Allah, verdiği gerçek söze göre, insanları yaratır, sonra mü'min olup sâlih amel işleyenlere adaletle mükâfat vermek için onları yeniden yaratır. İnkâr edenlere ise, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır!"

{اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ} *"Dönüşünüz O'nadır."* Ölümden sonra.

{جَمِيعًا وَعْدَ اللهِ حَقًّا} *"Hepinizin. Allah, verdiği gerçek söze göre."* Gerçekleşecek olan doğruluk.

{اِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ} *"İnsanları yaratır."* Nutfenin ardından.

{ثُمَّ يُعِيدُهُ} *"Sonra onları yeniden yaratır."* Ölümden sonra.

{لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Mü'min olup mükâfat vermek için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"Sâlih amel işleyenlere."* Kendileriyle Rabbleri arasında.

{بِالْقِسْطِ} *"Adaletle."* Adaletle, cennetle.

{وَالَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr edenlere ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler.

{لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ} *"Kaynar sudan bir içecek."* Sıcaklıkta son noktaya ulaşmış kaynar sudan.

{وَعَذَابٌ اَلِيمٌ} *"Ve can yakıcı bir azap vardır!"* Acısı kalplerine kadar ulaşacak olan.

{بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ} *"İnkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

5- "Güneşi ışıklı, ayı nurlu kılan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için, aya nice konak yerleri belirleyen O'dur. Allah, bunları ancak gerçek olarak yaratmıştır. O, bilen bir kavme âyetlerini açıklıyor."

{هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَآءً} *"Güneşi ışıklı kılan, O'dur."* Gündüz vakti âlemlere.

{وَالْقَمَرَ نُورًا} *"Ayı nurlu."* Gece vakti onlar için.

{وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ} *"Aya nice konak yerleri belirleyen."* Ay için menziller takdir eyleyen.

{لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ} *"Yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için."* Ayların ve günlerin hesaplarını.

{مَا خَلَقَ اللهُ ذٰلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ} *"Allah, bunları ancak gerçek olarak yaratmıştır."* Hak ve bâtılı açıklamak için kılmıştır.

{يُفَصِّلُ الْآيَاتِ} *"O, âyetlerini açıklıyor."* Vahdaniyetin alametleri için Kur'an'dan âyetleri açıklayandır.

{لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ} *"Bilen bir kavme."* Tasdik eyleyen.

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللهُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ٦

6- "Gece ile gündüzün gelip gitmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, sakınanlar için bir takım ibretler vardır."

{إِنَّ فِي اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ} *"Gece ile gündüzün gelip gitmesinde."* Gecenin ve gündüzün dönüşümünde, artıp eksilmesinde ve gidiş gelişlerinde.

{وَمَا خَلَقَ اللهُ فِي السَّمٰوَاتِ} *"Allah'ın göklerde yarattığı şeylerde."* Allah Teâlâ'nın yaratmış olduğu güneş, ay, yıldız ve bunun dışındaki diğer şeylerde.

{وَالْأَرْضِ} *"Ve yerde."* Ağaçlarda, hayvanlarda, dağlarda, denizlerde ve bunun dışındaki diğer şeylerde.

{لَآيَاتٍ} *"Bir takım ibretler."* Rab Teâlâ'nın vahdaniyetinin alametleri.

{لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ} *"Sakınanlar için vardır."* İtaat edenler için.

اِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾

7- "Bize kavuşmayı ummayanlara, dünya hayatından hoşnut olup, ona bağlananlarla, bizim âyetlerimizden gâfil olanlara gelince."

{اِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ} *"Ummayanlara, gelince."* Korkmayanlara.

{لِقَآءَنَا} *"Bize kavuşmayı."* Ölümden sonra dirilişi. Ölümden sonra dirilişi ikrar etmeyenler olduğu da söylenmiştir.

{وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا} *"Dünya hayatından hoşnut olup."* Dünya hayatındaki şeyleri ahirete tercih edenlere.

{وَاطْمَاَنُّوا بِهَا} *"Ona bağlananlarla."* Dünyadakilere razı olanlara.

{وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا} *"Bizim âyetlerimizden."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan.

{غَافِلُونَ} *"Gâfil olanlara."* İnkâr edenlere.

اُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

8- "İşte onların varacakları yer, yapmış olduklarına karşılık ateştir!"

{اُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمُ} *"İşte onların varacakları yer."* Onların dönüşü.

{النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} *"Yapmış olduklarına karşılık ateştir!"* Şirk içinde dile getirdikleri ve söylediklerinden dolayı.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾

9- "İman edip sâlih amel işleyenleri ise, Rableri, imanlarından dolayı kendilerini doğru yola iletir. Nimet cennetlerinde, onların (ağaçları) altından ırmaklar akar."

{اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } *"Sâlih amel işleyenleri ise."* Kendileri ile Rableri arasındaki taatlerde.

{ يَهْدِيهِمْ } *"Kendilerini doğru yola iletir."* Onları dahil eder.

{ رَبُّهُمْ } *"Rableri."* Cennete.

{ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ } *"İmanlarından dolayı. Onların (ağaçları) altından akar."* Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ } *"Nimet cennetlerinde."*

دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

10- "Bunların oradaki duası, 'Allah'ım! Sen her türlü eksiklikten uzaksın!' (sözleridir). Orada birbirlerine dirlik temennileri de 'Selâm'dır. Onların dualarının sonu da şudur: 'Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.'"

{ دَعْوٰيهُمْ } *"Bunların duası."* Onların sözleri.

{ فِيهَا } *"Oradaki."* Cennette, bir şey canları arzuladıklarında *"Sübhaneke Allahümme"* sözlerini söylerler.

{ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ } *"Allah'ım! Sen her türlü eksiklikten uzaksın! (sözleridir)."* Bunun üzerine hizmetkârlar, onların canlarının arzuladıkları şeylerle gelirler.

{ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ } *"Orada birbirlerine dirlik temennileri de selâmdır."* Birbirlerine selam sözleriyle selam verirler.

{ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ } *"Onların dualarının sonu da şudur ki, Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."* Yeme ve içmenin ardından bu sözleri söylerler.

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾

11- "Eğer Allah, insanlara hayrı çabuk istedikleri gibi, şerri de acele verseydi, ecelleri hemen bitirilmiş olurdu. (Fakat) biz, bize kavuşmayı ummayanları azgınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakırız."

{ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ } *"Eğer Allah, insanlara şerri de acele verseydi."* Şerri dua etmeleri.

{ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ } *"Hayrı çabuk istedikleri gibi."* Hayrı dualarıyla acele istemeleri gibi.

{ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ } *"Ecelleri hemen bitirilmiş olurdu."* Helak olurlardı.

{ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا } *"(Fakat) biz, bize kavuşmayı ummayanları bırakırız."* Ölümden sonra dirilişten korkmayanları.

{ فِي طُغْيَانِهِمْ } *"Azgınlıkları içinde."* Küfürleri ve sapıklıkları içinde.

{ يَعْمَهُونَ } *"Şaşkın bir halde."* Görmez bir halde şaşkınca ömür tüketirler.

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْۢبِهٖٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَآ اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

12- "İnsana sıkıntı eriştiği zaman, yan üstü yatarken veya otururken ya da ayakta iken bize dua eder. Onun sıkıntısını kaldırdığımız zaman, sanki başına gelen sıkıntının giderilmesi için bize dua etmemiş gibi geçer, gider. İşte aşırı gidenlere, yaptıkları iş böyle güzel gösterildi."

{وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ} *"İnsana sıkıntı eriştiği zaman."* Kâfire şiddet ya da hastalık dokunduğunda ki söz konusu şahıs Hişam ibn Muğire el-Mahzumî'dir.

{دَعَانَا لِجَنْۢبِهٖٓ} *"Yan üstü yatarken bize dua eder."* Yanı üzere uzanmış bir haldeyken.

{اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهٗ} *"Veya otururken ya da ayakta iken. Onun sıkıntısını kaldırdığımız zaman."* Ona dokunmuş bulunan şiddeti ve belayı kaldırdığımızda,

{مَرَّ} *"Gider."* Duayı terk etme hali üzere süreklilik gösterir.

{كَاَنْ لَّمْ يَدْعُنَآ اِلٰى ضُرٍّ} *"Sanki sıkıntının giderilmesi için bize dua etmemiş gibi geçer."* Şiddetin.

{مَسَّهٗ} *"Başına gelen."* Ona isabet eden.

{كَذٰلِكَ} *"İşte."* İşte bu şekildedir.

{زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِيْنَ} *"Aşırı gidenlere, böyle güzel gösterildi."* Müşriklere.

{مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ} *"Yaptıkları iş."* Şirk içinde şiddetten dolayı dua edişleri ve genişlik halinde duayı terk edişleri.

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ وَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٣﴾

13- "Sizden önceki nice kuşakları, peygamberleri kendilerine açık mucizeler getirdikleri halde, (şirk ile) zulmedip iman etmedikleri vakit, inanmadıkları için helâk ettik. İşte biz günahkâr kavme böyle ceza veririz."

{وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا} *"Sizden önceki nice kuşakları, (şirk ile) zulmedip iman etmedikleri vakit, helâk ettik."* İnkâr ettikleri vakit.

{ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } *"Peygamberleri kendilerine açık mucizeler getirdikleri halde."* Emir, nehy ve alametler ile.

{ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا } *"İnanmadıkları için."* Diyor ki, misak günündeki şeyleri yalanlamaları nedeniyle inanmadılar.

{ كَذٰلِكَ } *"İşte."* İşte bu şekildedir.

{ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ } *"Biz günahkâr kavme böyle ceza veririz."* Müşrikleri helak ile.

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَآئِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14- "Sonra onların ardından, ne yapacağınızı görmek için, bu dünyada onların yerine sizi getirdik."

{ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ } *"Sonra sizi getirdik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmeti.

{ خَلَآئِفَ } *"Onların yerine."* Sizi ardıl kıldık.

{ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ } *"Bu dünyada. Onların ardından."* Onların helakinin ardından.

{ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ } "*Ne yapacağınızı görmek için*." Hangi hayrı işleyeceğinizi.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِيٓ اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِي اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ اِنِّيٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

15- "Onlara âyetlerimiz, apaçık okunduğunda, bize kavuşmayı ummayanlar, 'Ya bundan başka bir Kur'an getir ya da bunu değiştir!' derler. De ki: 'Onu kendiliğimden değiştirmek elimden gelmez. Ben, yalnız bana vahyolunana uyarım. Eğer ben Rabbime karşı gelirsem, büyük bir günün azabından korkarım."

{ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ } *"Onlara okunduğunda."* Velid ibn Muğire ve ashabı gibi alay edicilere (müstehziîn)[1] okunduğunda.

{ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ } *"Âyetlerimiz, apaçık."* Emir ve nehyi açıklayıcı.

{ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا } *"Bize kavuşmayı ummayanlar, derler."* Ölümden sonra dirilişten korkmayanlar ki bunlar istihza edicilerdir.

{ ائْتِ } *"Getir."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ } *"Ya bundan başka bir Kur'an ya da bunu değiştir!"* Onu değiştir. Rahmet âyetini azap âyeti kıl, azap âyetini rahmet âyeti kıl.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ مَا يَكُونُ لِيٓ } *"Elimden gelmez."* Benim için caiz değildir.

{ اَنْ اُبَدِّلَهُ } *"Onu değiştirmek."* Onu değiştirip tağyir etmem.

{ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِي } *"Kendiliğimden."* Kendi yanımdan.

{ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ } *"Ben, yalnız bana vahyolunana uyarım."* Ben ancak bana Kur'an'da vahyedilen şeyle söyler ve davranırım.

{ اِنِّيٓ اَخَافُ } *"Korkarım."* Bilirim.

{ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي } *"Eğer ben Rabbime karşı gelirsem."* Onu değiştirirsem bana vardır.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } *"Büyük bir günün azabından."* Şiddetli bir azap.

قُلْ لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَآ اَدْرٰىكُمْ بِهٖ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهٖ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

16- "De ki: 'Eğer Allah dileseydi, (bana bu Kur'an'ı indirmez) ben de onu size okumazdım. Allah onu (benim dilimle) bildirmezdi.

[1] Müstehziîn'in kimler olduğu ve akibetlerinin ne olduğu ile olarak Hicr Sûresi 95. âyetin tefsirine bakılabilir. Bunların akıbeti İbn Hişam'ın *Siret*'inde geniş bir şekilde ele alınıp açıklanmıştır.

(Bilirsiniz ki) ben bundan önce sizin aranızda, uzun bir süre yaşadım! Hâlâ aklınız ermiyor mu?'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لَوْ شَآءَ اللهُ } *"Eğer Allah dileseydi."* Resûl olmamamı.

{ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ } *"(Bana bu Kur'an'ı indirmez) ben de onu size okumazdım."* Size Kur'an'ı okumazdım/kıraat etmezdim.

{ وَلَآ اَدْرٰيكُمْ بِهٖ } *"Allah onu (benim dilimle) bildirmezdi."* Diyor ki, size Kur'an'ı öğretmezdim.

{ فَقَدْ لَبِثْتُ } *"(Bilirsiniz ki) ben yaşadım!"* Kaldım.

{ فِيكُمْ عُمُرًا } *"Sizin aranızda, uzun bir süre."* Kırk yıl.

{ مِنْ قَبْلِهٖ } *"Bundan önce."* Kur'an'dan önce. Ve bundan önce bir şey söylemiş değildim.

{ اَفَلَا تَعْقِلُونَ } *"Hâlâ aklınız ermiyor mu?"* Bunun benim kendi katımdan söylemediğime dair sizin aklınız bulunmamakta mıdır?

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

17- "Allah'a karşı kendiliğinden yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Günahkârlar umduklarına ermezler."

{ فَمَنْ اَظْلَمُ } *"Daha zalim kim olabilir?"* Allah Teâlâ'ya karşı daha cüretli ve daha azgın,

{ مِمَّنِ افْتَرٰى } *"Kendiliğinden uyduran."* Yalan düzen.

{ عَلَى اللهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ } *"Allah'a karşı yalan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayan.

{ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ } *"Umduklarına ermezler."* Kurtuluşa erişemez ve güvencede olamaz.

{ الْمُجْرِمُونَ } *"Günahkârlar."* Müşrikler Allah'ın azabından.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَآؤُنَا عِنْدَ اللهِ قُلْ اَتُنَبِّؤُنَ اللهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾

18- "Onlar, Allah'ı bırakıp, kendilerine ne yarar ne de zarar veremeyen şeylere taparlar, bir de 'Bunlar, bizim Allah katındaki şefaatçilerimizdir' derler. De ki: 'Siz, Allah'a göklerde ve yerde, bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?' Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir."

{ وَيَعْبُدُونَ } *"Onlar, taparlar."* Mekke'nin kâfirleri.

{ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ } *"Allah'ı bırakıp, kendilerine ne de zarar veremeyen şeylere."* Eğer ibadet etmezlerse dünyada da ahirette de zarar veremez.

{ وَلَا يَنْفَعُهُمْ } *"Ne yarar."* İbadet ederlerse dünyada da ahirette de.

{ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ } *"Bir de 'Bunlar,' derler."* Putları kastetmektedirler.

{ شُفَعَآؤُنَا } *"Bizim şefaatçilerimizdir."* Bize şefaat edeceklerdir.

{ عِنْدَ اللهِ قُلْ } *"Allah katındaki. De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ اَتُنَبِّؤُنَ اللهَ } *"Siz, Allah'a haber mi veriyorsunuz?"* Allah Teâlâ'ya haber mi veriyorsunuz?

{ بِمَا لَا يَعْلَمُ } *"Bilmediği bir şeyi."* Olmayan şeyi.

{ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ } *"Göklerde ve yerde."* O'ndan başka fayda verecek ya da zarar verecek bir ilah.

{ سُبْحَانَهُ } *"Allah, Uzaktır."* Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ وَتَعَالٰى } *"Yücedir."* Yücedir ve beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } *"Onların ortak koştuklarından."* O'na. Onların ortak koştuğu putlardan.

وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّآ اُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

19- "İnsanlar, (başlangıçta) bir tek ümmetten ibaret idiler, sonradan görüş ayrılığına düştüler. Eğer Rabbin tarafından, daha önce bir söz geçmemiş olsaydı, aralarındaki görüş ayrılığı bitmiş olurdu."

{ وَمَا كَانَ النَّاسُ } *"İnsanlar, (başlangıçta) idiler."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) döneminde ve Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) döneminde.

{ اِلَّآ اُمَّةً وَاحِدَةً } *"Bir tek ümmetten ibaret."* Tek bir millet üzere, küfür milleti üzere idiler. Allah Teâlâ müjdeleyici ve inzar edici peygamberler.

{ فَاخْتَلَفُوا } *"Sonradan görüş ayrılığına düştüler."* Mü'minler ve kâfirler oldular.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ } *"Eğer bir söz olsaydı."* Bu ümmetten azabın ertelenmesine ilişkin.

{ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ } *"Rabbin tarafından, daha önce geçmemiş."* Rabbin vacip olmuş olan.

{ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ } *"Aralarındaki bitmiş olurdu."* Helak olurlardı.

{ فِيمَا فِيهِ } *"Konularda."* Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ } *"Görüş ayrılığı."* Muhalefet ettikleri.

وَيَقُولُونَ لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

20- "(Müşrikler), 'Ona, Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?' derler. De ki: 'Gaybı bilmek, ancak Allah'a aittir. Bekleyin, işte ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!'"

{ وَيَقُولُونَ } *"(Müşrikler), derler."* Yani Mekke'nin kâfirleri.

{ لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ } *"O'na, indirilmeli değil miydi?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilseydi ya!

{ اٰيَةٌ } *"Bir mucize."* Alamet.

{ مِنْ رَبِّهٖ } *"Rabbinden."* Dediğine dair.

{ فَقُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِنَّمَا الْغَيْبُ } *"Gaybı bilmek, ancak."* Âyetin nâzil oluşunu.

{ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوا } *"Allah'a aittir. Bekleyin."* Helakimi.

{ اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ } *"İşte ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!"* Sizin yok oluşunuz, helak oluşunuz.

وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي اٰيَاتِنَا قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

21- "Biz insanlara, kendilerine dokunan (kıtlık ve hastalık gibi) bir sıkıntıdan sonra bir rahmet (bolluk) tattırdığımız zaman, bakarsın ki yine onların, âyetlerimiz hakkında, bir tuzağı vardır! De ki: 'Allah'ın tuzağı daha çabuktur.' Şüphesiz (görevli melek) elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar!"

{ وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ } *"Biz insanlara, tattırdığımız zaman."* Kâfirlere verdiğimizde.

{ رَحْمَةً } "*Bir rahmet (bolluk).*" Nimet.

{ مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ } *"(Kıtlık ve hastalık gibi) bir sıkıntıdan sonra."* Şiddet,

{ مَسَّتْهُمْ } *"Kendilerine dokunan."* Onlara isabet eden.

{ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ } *"Bakarsın ki yine onların, bir tuzağı vardır!"* Yalanlama.

{ فِيْٓ اٰيَاتِنَا } *"Âyetlerimiz hakkında."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'ı.

{ قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا } *"De ki: Allah'ın tuzağı daha çabuktur."* Cezalandırması en şiddetli olandır. Allah Teâlâ onları Bedir Savaşı'nda helak etti.

{ اِنَّ رُسُلَنَا } *"Şüphesiz (görevli melek) elçilerimiz."* Hafaza melekleri.

{ يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ } *"Kurduğunuz tuzakları yazıyorlar!"* Söylediğiniz yalanları ve işlediğiniz masiyetleri.

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ اُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾

22- "Size karada ve denizde yolculuk yaptıran O'dur. Siz gemilerde bulunduğunuzda, o gemiler, içindekileri tatlı bir rüzgârla götürürken, yolcular bu duruma çok sevinir. Ama birden çok şiddetli bir fırtına çıkar, onları, dalgalar her yandan kuşatır. Onlar, çepeçevre kuşatıldıklarını anlayınca, dini yalnız Allah'a ait kılarak, 'Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan, andolsun ki şükredenlerden olacağız!' diyerek Allah'a dua ederler."

{ هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ } *"Size yolculuk yaptıran O'dur."* Yolculuğa çıktığınızda sizi koruyan O'dur.

{ فِي الْبَرِّ } *"Karada."* Binitler üzerinde.

{ وَالْبَحْرِ } *"Ve denizde."* Denizde gemilerde.

{ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ } *"Siz gemilerde bulunduğunuzda."* Gemilere bindiğinizde,

{ وَجَرَيْنَ بِهِمْ } *"O gemiler, içindekileri götürürken."* Gemiler yolcularıyla gittiklerinde,

{ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ } *"Tatlı bir rüzgârla."* Sakin yumuşak bir şekilde.

{ وَفَرِحُوا بِهَا } *"Yolcular bu duruma çok sevinir."* Sakin esinti ile yolculuk yapanlar sevinirler.

{ جَآءَتْهَا } "*Ama birden çıkar*." Gemilere gelir.

{ رِيحٌ عَاصِفٌ } *"Çok şiddetli bir fırtına."* Şiddetli bir kasırga.

{ وَجَآءَهُمُ الْمَوْجُ } *"Onları, dalgalar kuşatır."* Dalgalar onları alır.

{ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ } *"Her yandan."* Her taraftan.

{ وَظَنُّوٓا } *"Onlar, anlayınca."* Bildiklerinde ve kesin yakın getirdiklerinde.

{ اَنَّهُمْ اُحِيطَ بِهِمْ } *"Çepeçevre kuşatıldıklarını."* Helak olacaklarını.

{ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } *"Dini yalnız Allah'a ait kılarak, Allah'a dua ederler."* Duayı yalnızca O'na özgü kılarlar.

{ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ } "*Eğer bizi bu tehlikeden kurtarırsan, diyerek*." Rüzgârdan ve şiddetten.

{ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشّٰكِرِينَ } *"Andolsun ki şükredenlerden olacağız!"* İtaat edici mü'minlerden.

فَلَمَّآ اَنْجٰيهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Ama Allah kendilerini kurtarınca, bakarsın ki onlar yeryüzünde, haksız yere taşkınlık yaparlar! Ey insanlar! Taşkınlığınız, -geçici dünya hayatından yararlanma olarak- kendi aleyhinize olacaktır. Sonunda, dönüşünüz bizedir. İşte o zaman Biz, yapmış olduklarınızı size haber vereceğiz!"

{فَلَمَّآ اَنْجٰيهُمْ} *"Ama Allah kendilerini kurtarınca."* Rüzgârdan ve boğulmaktan.

{اِذَا هُمْ يَبْغُونَ} *"Bakarsın ki onlar taşkınlık yaparlar."* Büyüklenirler.

{فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ} *"Yeryüzünde, haksız yere."* Haksızca.

{يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ} *"Ey insanlar!"* Ey Mekke ehli.

{اِنَّمَا بَغْيُكُمْ} *"Taşkınlığınız."* Zulmünüz ve kendi aranızdaki kibirlenmeniz.

{عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ} *"Kendi aleyhinize olacaktı."* Cinayeti.

{مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا} *"Geçici dünya hayatından yararlanma olarak."* Dünya menfaatleri son bulur, baki kalmaz.

{ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ} *"Sonunda, dönüşünüz bizedir."* Ölümden sonra.

{فَنُنَبِّئُكُمْ} *"İşte o zaman, biz, size haber vereceğiz."* Sizi haberdar kılacağız.

{بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ} *"Yapmış olduklarınızı."* Ve dile getirdiğiniz hayır ve şerri.

اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَآ اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَآ اَتٰيهَآ اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Dünya hayatı, Bizim, gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki insanların ve hayvanların yemekte olduğu yeryüzü bitkileri o suyu emerler. Öyle ki yeryüzü, süsünü takınarak güzelleştiği ve sahipleri de bu güzellikleri hasat edebileceklerini sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona buyruğumuz (don, kasırga, sel gibi bir âfetimiz) geliverir de sanki dün de yerinde yokmuş gibi, onu bütünüyle biçilmiş bir hâle getiririz. İşte biz, düşünen bir toplum için, âyetleri böylece ayrıntılı bir biçimde açıklarız."

{اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا} *"Dünya hayatı, benzer ki."* Dünya hayatının bekası ve fani oluşu konusunda.

{كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ} *"Bizim, gökten indirdiğimiz bir suya."* Yani yağmura.

{فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ} *"Yeryüzü bitkileri o suyu emerler."* Yerin bitkisiyle karıştı.

{مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ} *"İnsanların yemekte olduğu."* Ürünler ve hububatlar.

{وَالْاَنْعَامُ} *"Ve hayvanların."* Bitkilerden ve otlardan örümcekler yer.

{حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا} *"Öyle ki yeryüzü, süsünü takınarak."* Süsünü.

{وَازَّيَّنَتْ} *"Güzelleştiği."* Kırmızılaşarak, sarılıkla ve yeşil renge büründüğünde.

{وَظَنَّ اَهْلُهَآ} *"Ve sahipleri de sandıkları bir sırada."* Çiftçiler.

{اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَآ} *"Bu güzellikleri hasat edebileceklerini."* Ürünlerine.

{اَتٰيهَآ اَمْرُنَا} *"Ona buyruğumuz (don, kasırga, sel gibi bir âfetimiz) geliverir de."* Azabımız.

{لَيْلًا اَوْ نَهَارًا} *"Bir gece veya gündüz."* Sanki koyunun gece veya gündüzün gizliliğinde basıp çiğnemesi ve böylece ekin eken kimselerin ekinlerinin bozulması gibi,

{ فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا } *"Onu bütünüyle biçilmiş bir hâle getiririz."* Yazın biçilmiş bulunan şey gibi.

{ كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ } *"Sanki dün de yerinde yokmuş gibi."* Sanki dün hiç olmamış gibi.

{ كَذٰلِكَ } *"İşte."* İşte bu şekildedir.

{ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ } *"Biz, âyetleri böylece ayrıntılı bir biçimde açıklarız."* Dünyanın fani oluşu konusunda Kur'an'ı açıklarız.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } *"Düşünen bir toplum için."* Dünyanın ve ahiretin durumu hakkında düşünen.[2]

وَاللّٰهُ يَدْعُوٓا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- "Allah, barış (esenlik) yurduna çağırır ve dilediğini doğru yola iletir."

---

[2] a) İmam Buhârî der ki: (فَاخْتَلَطَ) "Karıştı" ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: "O su nedeniyle her renk bitki bitti." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Yûnus Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Allah Teâlâ'nın (اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ) *"Dünya hayatı, bizim, gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki insanların ve hayvanların yemekte olduğu yeryüzü bitkileri o suyu emerler."* buyruğu hakkında Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Suya karıştı da bu su ile her renk bitki bitti. (مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ) '*İnsanların yemekte olduğu*' buğday, arpa ve diğer hububat, bakla ve meyveler '*hayvanların yediği*' bitkiler ve meralardır." Taberî, c. 11, s. 101.

c) Bu âyet Kur'an'ın mesellerinden birisidir. Kur'an bazen gerçekleri ve hakikatleri bazen yalın bir şekilde anlatırken bazen de meseller kanalıyla anlatır. Bu âyette sunulan örnek de bize dünya hayatının hakir oluşunu, dünyadaki süslerin ve güzelliklerin basit oluşunu anlatmaya çalışmaktadır. İşte yağmur sebebiyle yeşeren ve bakanın hayrını ve yararını umduğu yeryüzü ilahi bir afetin gelivermesiyle nasıl sonlanmakta ve bitmekteyse aynı şekilde şu dünya saltanatı ve debdebesi kıyâmetin kopmasıyla inkıtaya uğrayacaktır.

d) (فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ) "*Sonra ona yeryüzünde bitkiler karışmıştır.*" "Bihi" ilahî kelamında geçen "ba" harf-i cerri sebebiyet bildirmektedir. İbn Abbâs da tefsirinde dilsel maharetini göstererek âyeti "ba" harfinin sebep oluşuna göre tefsir etmiş ve şöyle demiştir: "O su nedeniyle her renk bitki bitti."

{ وَاللّٰهُ يَدْعُوٓا } *"Allah, çağırır."* Mahlukatı tevhide.

{ اِلٰى دَارِ السَّلَامِ } *"Barış (esenlik) yurduna."* Selam bizzat Allah Teâlâ'nın ta kendisidir. Cennet ise kendi yurdudur.

{ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } *"Ve dilediğini doğru yola iletir."* Razı olduğu ki, bu razı olduğu din İslam'dır, doğru dine.

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ
اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

26- "İyi işler yapanlara, daha güzel karşılık ve bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne kara bir leke ne de aşağılanma bulaşır. İşte onlar cennet ehlidir. Orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى } *"İyi işler yapanlara, daha güzel karşılık vardır."* Güzelliği birleyenlere cennet.

{ وَزِيَادَةٌ } *"Ve bir de fazlası."* Allah Teâlâ'nın vechine bakış. Âyetin *"Sevapta fazlalık oluşu"* anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا يَرْهَقُ } *"Bulaşır."* Kapsamaz.

{ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ } *"Onların yüzlerine ne kara bir leke."* Karalık ve kapsayış.

{ وَلَا ذِلَّةٌ } *"Ne de aşağılanma."* Tasa/gam.

{ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ } *"İşte onlar cennet ehlidir."* Cennet ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } "*Orada sürekli olarak kalacaklardır.*"

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّاٰتِ جَزَآءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ
مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ كَاَنَّمَآ اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا
اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Kötülük yapanların kötülükleri kadar bir karşılıkları olur, ama yüzlerini bir aşağılanma kaplar. Onları, Allah'a karşı koruyacak

bir kimse yoktur. Yüzleri, sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüş gibi olur! İşte onlar cehennemliklerdir, orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ } *"Kötülük yapanların."* Allah Teâlâ'ya ortak koşanların.

{ جَزَآءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا } *"Kötülükleri kadar bir karşılıkları olur."* Buyuruyor ki Allah Teâlâ'ya ortak koşuşun kısası ateştir.

{ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ } *"Ama yüzlerini bir aşağılanma kaplar."* Onları üzüntü ve perişanlık/rüsvalık alır.

{ مَا لَهُمْ مِنَ اللهِ } *"Onları, Allah'a karşı yoktur."* Allah'ın azabından.

{ مِنْ عَاصِمٍ } "*Koruyacak bir kimse.*" Engelleyecek.

{ كَأَنَّمَآ } "*Gibi olur.*" Üzüntüden.

{ أُغْشِيَتْ } "*Bürünmüş.*" Kapsamış.

{ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ } "*Yüzleri, sanki geceden bir parçaya.*" Karanlıktan.

{ مُظْلِمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ } "*Karanlık. İşte onlar, cehennemliklerdir.*" Ateş ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } *"Orada sürekli olarak kalacaklardır."* Süreklidirler.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾

28- "Onların hepsini bir araya toplayacağımız ve sonra da Allah'a ortak koşanlara, 'Haydi siz ve eş koştuğunuz putlarınız yerlerinize geçin!' diyerek, onları birbirinden ayıracağımız gün, eş koştukları putlar, ortak koşanlara, 'Siz, bize tapmıyordunuz.' diyecekler."

{ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ } *"Onların bir araya toplayacağımız gün."* Kâfirleri ve ilahlarını.

{ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا } *"Hepsini. Ve sonra da Allah'a ortak koşanlara."* Allah Teâlâ'ya putları ortak koşanları.

{ مَكَانَكُمْ } *"Haydi sizler yerlerinize geçin diyerek."* Durunuz yerlerinizde.

{ اَنْتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ } *"Siz ve eş koştuğunuz putlarınız."* İlahlarınız.

{ فَزَيَّلْنَا } *"Ayıracağımız."* Ayırdık.

{ بَيْنَهُمْ } *"Onları birbirinden."* İlahlarının arasını. Kâfirler derler ki bunlar sana değil de kendilerine ibadet etmemizi bize emrettiler.

{ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُمْ } *"Eş koştukları putlar, ortak koşanlara, diyecekler."* İlahları da onları reddederek.

{ مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُونَ } *"Siz, bize tapmıyordunuz."* Emrimizle. Bunun üzerine kâfirler şöyle diyeceklerdir: Evet sizler bize kendinize ibadet etmemizi emrettiniz.

فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Şimdi bizimle sizin aranızda tanık olarak Allah yeter. Çünkü biz sizin, (bize) tapmanızdan habersizdik!"

Bunun üzerine ilahlar şöyle diyeceklerdir:

{ فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا } *"Şimdi bizimle sizin aranızda tanık olarak Allah yeter. Çünkü biz idik."* Muhakkak idik.

{ عَنْ عِبَادَتِكُمْ } *"Sizin, (bize) tapmanızdan."* Bize tapmanızdan.

{ لَغَافِلِينَ } *"Habersizdik!"* Cahiller idik. Bundan hiçbir şeyi bilmiyor idik.

هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَآ اَسْلَفَتْ وَرُدُّوٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

30- "İşte orada herkes, geçmişte yaptığının hesabını verecektir. Onlar, artık gerçek koruyucuları olan Allah'a döndürülmüşler ve uydurdukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir."

{هُنَالِكَ} *"İşte orada."* Bu esnada.

{تَبْلُوا} *"Hesabını verecektir."* Bilecektir. (تَبْلُوا) sözcüğü tilavet kökünden olarak (تَتْلُوا) *"Tetlû"* şeklinde kıraat edilirse âyet "*Okur*" anlamına gelir.

{كُلُّ نَفْسٍ مَآ اَسْلَفَتْ} *"Herkes, geçmişte yaptığının."* İşlemiş olduğu hayır ve şerrin.

{وَرُدُّوٓا اِلَى اللهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ} *"Onlar, artık gerçek koruyucuları olan Allah'a döndürülmüşler."* Hak ilahlarına.

{وَضَلَّ عَنْهُمْ} *"Kendilerinden kaybolup gitmiştir."* Onlardan bâtıl olup gidecektir ve kendileriyle meşgul olacaklardır.

{مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ} *"Ve uydurdukları şeyler de."* Yalan yere ibadet ettikleri şeyler.

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللهُ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

31- "De ki: 'Gökten ve yerden sizi besleyen, işitme ve görmeyi sağlayan, ölüden diriyi diriden ölüyü çıkaran ve her işi düzenleyen kimdir?' Onlar, 'Allah'tır!' diyecekler. O zaman de ki: 'O halde, Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?'"

{قُلْ} *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'nin kâfir halkına.

{مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ} *"Gökten sizi besleyen."* Yağmur ile.

{وَالْاَرْضِ} *"Ve yerden."* Bitkiler ve ürünlerle.

{ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ } *"İşitme ve görmeyi sağlayan kimdir?"* Diyor ki, işitme ve görmeyi yaratmaya kadir olan kimdir?

{ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ } *"Ölüden diriyi çıkaran."* Ölüden diriyi çıkarmaya gücü yeten kimdir? Yani can ve hayvanları nutfeden çıkartan kimdir?

Âyetin *"Kuşu yumurtadan çıkartan."* anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Başağı tohumdan çıkartmaya gücü yeten kimdir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ } *"Diriden ölüyü çıkaran."* Nutfeyi kişiden ve hayvanlardan. Yumurtayı kuştan gücü yeten kimdir anlamına geldiği de söylenmiştir. Tohumu başaktan gücü yeten kimdir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ } *"Ve her işi düzenleyen kimdir?"* Kulların işlerini düzenlemeye ve kulların işlerine bakmaya ve melekleri vahy, tenzil ve musibet ile göndermeye gücü yeten kimdir.

{ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ } *"Onlar, 'Allah'tır!'* diyecekler." O zaman de ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَفَلَا تَتَّقُونَ } *"O halde, Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"* Allah Teâlâ'ya itaat etmekten.

فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلٰلُ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

32- "İşte sizin gerçek Rabbiniz olan Allah budur. Artık, gerçekten sonra sapıklıktan başka ne olabilir? Durum böyle iken nasıl da döndürülüyorsunuz?"

{ فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ } *"İşte sizin, Rabbiniz olan Allah budur."* Bunu yapan Zât bizzat Rabbinizdir.

{ الْحَقُّ } *"Gerçek."* O Haktır ve O'na ibadet de haktır.

{ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ } *"Artık, gerçekten sonra sapıklıktan başka ne olabilir?"* Allah Teâlâ'ya ibadet etmekten başka, şeytana kulluktan başka bir şey mi var?

{ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ } *"Durum böyle iken, nasıl da döndürülüyorsunuz?"* Nereden Allah Teâlâ'ya yalan söylüyorlar?

كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوٓا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Böylece, yoldan çıkanlar için, Rabbinin şu sözü gerçekleşmiş bulunmaktadır: 'Onlar inanmayacaklardır!'"

{ كَذٰلِكَ } *"Böylece."* İşte bu şekildedir.

{ حَقَّتْ } *"Gerçekleşmiş bulunmaktadır."* Vacip oldu.

{ كَلِمَتُ رَبِّكَ } *"Rabbinin şu sözü."* Azap sözü.

{ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوٓا } *"Yoldan çıkanlar için."* Kâfir olanlar.

{ اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ } *"Onlar inanmayacaklardır!"* Allah Teâlâ'nın ilminde.

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾

34- "De ki: 'Sizin koştuğunuz ortaklardan, ilk defa yaratacak, sonra onu çevirip yeniden yaratacak olan var mıdır?' De ki: 'Allah, ilk defa yaratır, sonra onu çevirip yeniden yaratır. Öyleyse (nasıl oluyor da) döndürülüyorsunuz?'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ } *"Sizin koştuğunuz ortaklardan, var mıdır?"* İlahlarınızdan.

{ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ } *"İlk defa yaratacak."* Nutfeden yaratacak olan ve nutfeye ruhu bahşedecek olan.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } *"Sonra onu çevirip yeniden yaratacak olan."* Ölümün ardından kıyâmet gününde. Eğer sana istediğin şekilde cevap verecek olurlarsa ne ala. Aksi takdirde de ki;

{ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ } *"De ki: Allah, ilk defa yaratır,"* Nutfeden yaratandır.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } *"Sonra onu çevirip yeniden yaratır."* Sonra Kıyâmet gününde diriltecek olan.

{ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ } *"Öyleyse (nasıl oluyor da) döndürülüyorsunuz?"* Neden yalanlıyorlar? Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yalanla nasıl çevrilmektedirler.

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَهْدِيٓ اِلَى الْحَقِّ قُلِ اللّٰهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ اَفَمَنْ يَهْدِيٓ اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدِّيٓ اِلَّآ اَنْ يُهْدٰى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

35- "De ki: 'Sizin koştuğunuz ortaklardan, gerçeğe ulaştıracak olan var mıdır?' De ki: 'Ama Allah gerçeğe iletir. Öyleyse gerçeğe ulaştıran mı, yoksa başkası tarafından ona ulaştırılmadıkça, kendisi ulaşamayan mı, uyulmağa daha lâyıktır? O halde ne oluyor size, nasıl hüküm veriyorsunuz?'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ } *"Sizin koştuğunuz ortaklardan, var mıdır?"* İlahlarınızdan.

{ مَنْ يَهْدِيٓ اِلَى الْحَقِّ } *"Gerçeğe ulaştıracak olan."* Ve hidayete. Eğer sana cevap verecek olurlarsa ne ala. Aksi takdirde.

{ قُلِ اللّٰهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ } *"De ki: Ama Allah, gerçeğe iletir."* Ve hidayete.

{ اَفَمَنْ يَهْدِيٓ اِلَى الْحَقِّ } *"Öyleyse gerçeğe ulaştıran mı?"* Ve hidayete.

{ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ } *"Uyulmağa daha lâyıktır."* İbadet edilmeye ve itaat edilmeye.

{ اَمَّنْ لَا يَهِدِّيٓ } *"Yoksa kendisi ulaşamayan mı?"* Hakka ve hidayete.

{ اِلَّآ اَنْ يُهْدٰى } *"Başkası tarafından ona ulaştırılmadıkça."* Taşınan ve böylece onunla dilediğine götürülen.

{ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ } *"O halde ne oluyor size, nasıl hüküm veriyorsunuz?"* Kendi nefisleriniz için verdiğiniz hüküm ne kötüdür.

وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Onların çoğu, zandan başka bir şeye uymuyorlar! Ancak zan, hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutmaz. Allah, onların yapmakta olduklarını, hakkıyla bilendir."

{ وَمَا يَتَّبِعُ } *"Uymuyorlar!"* İbadet etmiyorlar.

{ اَكْثَرُهُمْ } *"Onların çoğu."* İlahlar.

{ اِلَّا ظَنًّا } *"Zandan başka bir şeye."* Ancak zanna.

{ اِنَّ الظَّنَّ } *"Ancak zann."* Onların zann ile ibadeti.

{ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا } *"Hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutmaz."* Allah Teâlâ'nın azabından bir şey gidermez.[3]

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ } *"Allah, onların yapmakta olduklarını, hakkıyla bilendir."* Şirk içinde gerçekleştirdikleri putlara ibadet ediş ve bunun dışındaki diğer eylemlerini.

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾

[3] "Şey'en" ilahî sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde olmasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik. (çev.)

37- "Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak o, kendinden öncekini doğrulayan, âlemlerin Rabbinden gelen, kendinde hiçbir kuşku bulunmayan kitabı açıklayandır."

{ وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ } *"Bu Kur'an, bir şey değildir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size okuduğu Kur'an.

{ اَنْ يُفْتَرٰى } *"Uydurulmuş."* Uydurulmuş.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ } *"Allah'tan başkası tarafından. Ancak o, kendinden öncekini doğrulayan,"* Tevrat, İncil, Zebur ve diğer kitaplara uygun ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerine ve niteliklerine uygun.

{ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ } *"Kitab'ı açıklayandır."* Helal, haram, emir ve nehy ile Kur'an'ın açıklanması.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ } *"Kendinde hiçbir kuşku bulunmayan."* Kendisinde herhangi bir kuşku bulunmayan.

{ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ } *"Âlemlerin Rabbinden gelen."* Âlemlerin efendisinden.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهٖ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

38- "Yoksa onlar, 'Onu, o uydurdu.' mu diyorlar? De ki: 'Eğer doğru söylüyorsanız, haydi siz de onun benzeri bir sûre getirin ve bunun için, Allah'tan başka, çağırabildiklerinizi de çağırın!'"

{ اَمْ يَقُولُونَ } *"Yoksa onlar, mu diyorlar?"* Aksine Mekke'nin kâfirleri diyorlar.

{ افْتَرٰيهُ } *"Onu, O uydurdu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'ı kendi nefsinden uydurdu.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ } *"Haydi siz de onun benzeri bir sûre getirin."* Kur'an'ın sûresinin benzeri.

{ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ } *"Ve bunun için, Allah'tan başka, çağırabildiklerinizi de çağırın!"* Bu konuda ibadet ettiklerinizden yardım isteyiniz.[4]

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } *"Eğer doğru söylüyorsanız."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendi yanından uydurduğuna.

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾

39- "Hayır, onlar, bilgisini kavrayamadıkları ve yorumu da henüz kendilerine gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Ama zalimlerin sonunun ne olduğuna bir bak!"

{ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ } *"Hayır, onlar, bilgisini kavrayamadıkları bir şeyi yalanladılar."* Bilgilerinin idrak etmediği şeyi.

{ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ } *"Henüz kendilerine gelmemiş olan."* Onlara gelmedi.

{ تَأْوِيلُهُ } *"Ve yorumu da."* Kur'an'ın kendilerine vadettiği şeyin akıbeti.

{ كَذَٰلِكَ } *"Böyle."* Kavminin seni yalanlayışları gibi kitapları ve resûlleri.

{ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } *"Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı."* Kitapları ve resûlleri.

{ فَانْظُرْ } *"Ama bir bak!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ } *"Zalimlerin sonunun ne olduğuna."* Kitapların ve resûllerin Allah Teâlâ'ya ibadetten bir bölüm olduğunu yalanlayan

[4] "Min dûnillahi (Allah'tan başkasını)" elfazı ilahîsi tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık. (çev.)

müşriklerin durumlarının sonlarının nasıl olduğuna bir bak. İşte bu Allah azze ve celleden Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e müşriklerin eziyetlerine sabretsin diye gelen bir tesellidir.

وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِيْنَ ﴿٤٠﴾

40- “Onların arasında, hem ona inanacaklar hem de onu inkâr edecekler vardır. Ama senin Rabbin, bozgunculuk yapanları en iyi bilendir!”

{ وَمِنْهُمْ } *“Onların arasında, vardır.”* Yahudilerin arasında.

{ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ } *“Hem ona inanacaklar.”* Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a ölümünden önce.

{ وَمِنْهُمْ } *“Onların arasında.”* Yahudilerden.

{ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖ } *“Hem de onu inkâr edecekler.”* Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edip, küfür üzere ölenler.

{ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِيْنَ } *“Ama senin Rabbin, bozgunculuk yapanları en iyi bilendir!”* Yahudileri, iman edeni ve iman etmeyeni. Bu âyetin müşrikler hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir.

وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ اَنْتُمْ بَرِيْٓـُٔوْنَ مِمَّآ اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيْٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٤١﴾

41- “Onlar seni yalanlarlarsa, de ki: ‘Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız size aittir. Siz benim yaptıklarımdan sorumlu değilsiniz, ben de sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim.’”

{ وَاِنْ كَذَّبُوكَ } *“Onlar seni yalanlarlarsa.”* Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kavmin onlara söylediğin şeyleri yalanlarsa.

{ فَقُلْ لِي عَمَلِي } *“De ki: Benim yaptığım bana aittir.”* Ve dinim.

{ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ } *“Sizin yaptığınız size aittir.”* Ve dininiz.

{ اَنْتُمْ بَرِيۡٓـُٔوْنَ مِمَّآ اَعْمَلُ } *"Siz benim yaptıklarımdan sorumlu değilsiniz."* Ve din edindiğim şeyden.

{ وَاَنَا بَرِيۡٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُوْنَ } *"Ben de sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim."* Ve din edindiğiniz şeylerden.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوْا لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٤٢﴾

42- "Onların arasında sana kulak verip dinleyenler de vardır. Ama sağırlara, -üstelik aklını da kullanmıyorlarsa- sen nasıl işittireceksin?"

{ وَمِنْهُمْ } *"Onların arasında vardır."* Yahudilerden.

{ مَنْ يَسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ } *"Sana kulak verip dinleyenler de."* Kelamına ve sözüne. Müşrik Araplardan senin kelamına ve sözüne kulak verenler vardır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ } *"Ama sen nasıl işittireceksin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ الصُّمَّ } *"Sağırlara."* Sağırmış gibi davrananlara.

{ وَلَوْ كَانُوْا لَا يَعْقِلُوْنَ } *"Üstelik aklını da kullanmıyorlarsa."* Bununla birlikte akletmeyi de istemiyorlarsa.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوْا لَا يُبْصِرُوْنَ ﴿٤٣﴾

43- "Onların arasında sana bakanlar da vardır. Fakat körleri, üstelik basiretleri de yoksa sen mi doğru yolu göstereceksin?"

{ وَمِنْهُمْ } *"Onların arasında vardır."* Yahudilerden. Müşriklerden olduğu da söylenmiştir.

{ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تَهْدِي } *"Sana bakanlar da. Fakat sen mi doğru yolu göstereceksin?"* Hidayete eriştireceksin.

{ الْعُمْيَ } *"Körleri."* Körmüş gibi davranan.

{ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ } *"Üstelik basiretleri de yoksa."* Bununla birlikte hele bir de hakkı ve hidayeti görmek istemiyorsa.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Kuşkusuz Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez; ama insanlar kendi kendilerine zulmederler."

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا } *"Kuşkusuz Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez."* Onların hasenelerinden hiçbir şey kısmaz. Kötülüklerine de bir şey eklemez.

{ وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ } *"Ama insanlar kendi kendilerine zulmederler."* Küfür, şirk ve günahlarla/masiyetlerle.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

45- "Allah'ın onları bir araya toplayacağı gün, sanki onlar sadece gündüzün görüşüp tanıştıkları bir saati kadar dünyada kaldıklarını sanırlar. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayıp, doğru yolu tutmamış olanlar, en büyük ziyana uğramışlardır."

{ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ } *"Allah'ın onları bir araya toplayacağı gün."* Yani Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler.

{ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا } *"Sanki onlar dünyada kaldıklarını sanırlar."* Kabirlerde.

{ إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ } *"Sadece gündüzün, görüşüp tanıştıkları bir saati kadar."* Birbirlerini bazı yerlerde tanırlar. Bazı yerlerde birbirlerini tanımazlar.

{ قَدْ خَسِرَ } *"En büyük ziyana uğramışlardır."* Aldanmışlardır.

{ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللهِ } *"Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayıp."* Ölümden sonra dirilişi yalanlayanlar dünya ve ahireti kaybetmekle.

{ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ } *"Doğru yolu tutmamış olanlar."* İnkar ve sapıklıktan kurtulup da.

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

46- "Onları uyardığımız şeylerin bir bölümünü sana göstersek de veya bundan önce seni vefat ettirsek de, sonunda onların dönüşü bizedir. O zaman Allah, onların yaptıklarına da tanıklık edecektir."

{ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ } *"Sana göstersek de."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ } *"Onları uyardığımız şeylerin bir bölümünü."* Azabın.

{ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ } *"Veya bundan önce seni vefat ettirsek de."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara vadettiğimiz azabın bir bölümünü sana göstermeden önce.

{ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ } *"Sonunda onların dönüşü bizedir."* Ölümden sonra.

{ ثُمَّ اللهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ } *"O zaman Allah, onların yaptıklarına da tanıklık edecektir."* Hayır ve şerri.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Her ümmetin bir elçisi vardır. (Kıyâmet günü)elçileri yanlarına geldiğinde, onlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın, aralarında adaletle hüküm verilir."

{ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ } *"Her ümmetin vardır."* Her din ehlinin.

{رَسُولٌ} *"Bir elçisi."* Onları Allah'a ve Allah'ın dinine.

{فَإِذَا جَآءَ} *"(Kıyâmet günü) yanlarına geldiğinde."* Onlara.

{رَسُولُهُمْ} *"Elçileri."* Yalanladılar.

{قُضِيَ بَيْنَهُمْ} *"Aralarında hüküm verilir."* Onlar ile Resûlün arasında.

{بِالْقِسْطِ} *"Adaletle."* Adaletle. Kavmin helaki ve Resûlün kurtuluşu ile.

{وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ} *"Onlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın."* Hasenelerinden hiçbir şey eksiltilmez. Kötülüklerine de bir şey eklenmez.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾

48- "Onlar, 'Eğer doğru söylüyorsanız, bu vadedilen azap ne zaman gerçekleşecektir?' demektedirler."

{وَيَقُولُونَ} *"Onlar, demektedirler."* Her din ehli kendi resûllerine.

{مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ} *"Bu vadedilen azap ne zaman gerçekleşecektir?"* Bize vadettiğiniz.

{اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ} *"Eğer doğru söylüyorsanız."* Eğer doğrulardan isen.

قُلْ لَآ اَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ
اِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

49- "De ki: 'Ben kendime bile, Allah dilemedikçe, ne bir zarar verebilirim ne de bir yarar sağlayabilirim.' Her toplumun bir süresi vardır. Süreleri geldiğinde, (onu) ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler!"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{لَآ اَمْلِكُ} *"Ben verebilirim."* Ben güç yetiremem.

{لِنَفْسِي ضَرًّا} *"Kendime bile, ne bir zarar."* Zararın bertaraf etmeyi.

{وَلَا نَفْعًا} *"Ne de bir yarar sağlayabilirim."* Yararı elde etmeyi.

{اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ} *"Allah dilemedikçe."* Zarar ve yararı.

{لِكُلِّ اُمَّةٍ} *"Her toplumun vardır."* Her din ehli için vardır.

{اَجَلٌ} *"Bir süresi."* Mühleti ve vakti.

{اِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ} *"Süreleri geldiğinde."* Helak vakitleri geldiğinde.

{فَلَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً} *"(Onu) ne bir an erteleyebilirler."* Ecelin ardından bir saat kadar.

{وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ} *"Ne de öne alabilirler."* Ecelden önce.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾

50- "De ki: 'Söyler misiniz? Ya O'nun azabı size gece ya da gündüz gelirse, (o zaman ne yaparsınız)?' Hele suçlular, azabın gelmesi için niçin acele ediyorlar?"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ} *"Söyler misiniz? Ya O'nun azabı size gelirse, (o zaman ne yaparsınız)?"* Allah'ın azabı.

{بَيَاتًا} *"Gece."* Geceleyin.

{اَوْ نَهَارًا} *"Ya da gündüz."* Nasıl edeceksiniz?

{مَاذَا يَسْتَعْجِلُ} *"Niçin acele ediyorlar?"* Neyi acele istiyorlar?

{مِنْهُ} *"Azabın gelmesi için."* Allah'ın azabından.

{الْمُجْرِمُونَ} *"Hele suçlular."* Müşrikler.

أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖٓ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

51- "Siz, azap gerçekleştikten sonra mı, ona inanacaksınız? Yoksa şimdi mi? Hani siz, onun bir an önce gerçekleşmesini istiyordunuz?"

Dediler ki, iman edeceğiz. Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ} *"Siz, azap gerçekleştikten sonra mı?"* Diyor ki, size azap indirildiğinde mi?

{اٰمَنْتُمْ بِهٖ} *"Ona inanacaksınız."* Derler ki "Evet." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki, size denilir ki.

{آٰلْـٰٔنَ} *"Yoksa şimdi mi?"* Azaba iman ediyorsunuz.

{وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ} *"Hani siz, onun idiniz."* Azabı.

{تَسْتَعْجِلُونَ} *"Bir an önce gerçekleşmesini istiyor."* Bundan önce azapla alay ediyordunuz.

ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Sonra zulmedenlere, 'O halde, sürekli olan azabı tadın bakalım! Siz, yapmış olduklarınızın karşılığından başkasıyla mı cezalandırılacaksınız?' denilir."

{ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا} *"Sonra zulmedenlere, denilir."* Ortak koşanlara.

{ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ} *"O halde, sürekli olan azabı tadın bakalım! cezalandırılacaksınız."* Ahirette.

{اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ} *"Siz, yapmış olduklarınızın karşılığından başkasıyla mı?"* Dünyada dediğiniz ve işlediğiniz eylemlerden.

وَيَسْتَنْبِـُٔونَكَ اَحَقٌّ هُوَ قُلْ اِي وَرَبِّيٓ اِنَّهٗ لَحَقٌّ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

53- "Onlar, 'Sözünü ettiğin bu azap gerçek midir?' diye sana soruyorlar. De ki: 'Evet! Rabbime andolsun ki o gerçektir. Çünkü siz, Allah'ı güçsüz bırakamazsınız!'"

{ وَيَسْتَنْبِؤُنَكَ } *"Onlar diye sana soruyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senden haber vermeni istiyorlar.

{ اَحَقٌّ هُوَ } *"Sözünü ettiğin bu azap gerçek midir?"* Yani azap ve Kur'an.

{ قُلْ اِي وَرَبِّيٓ } *"De ki: Evet! Rabbime andolsun ki."* Evet ve Rabbime kasem olsun ki.

{ اِنَّهُ لَحَقٌّ } *"O gerçektir."* Gerçekleşecek olan yani azap doğrudur.

{ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ } *"Çünkü siz, Allah'ı güçsüz bırakamazsınız!"* Allah Teâlâ'nın azabından kaçıcı değilsiniz.

وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

54- "(O gün inkârla) zulmeden herkes yeryüzündeki bütün servete sahip olsa, (azaptan kurtulmak için) bunları feda eder. Ve azabı görünce için için yanarlar. Aralarında adaletle hüküm verilir, onlar haksızlığa uğratılmazlar."

{ وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ } *"(O gün inkârla) zulmeden herkes sahip olsa, (azaptan kurtulmak için)."* Allah'a ortak koşan.

{ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ } *"Yeryüzündeki bütün servete ... bunları feda eder"* Kendi nefsini Allah'ın azabından kurtarmak için yeryüzündeki her şeyi fidye olarak verir.

{ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ } *"İçin için yanarlar."* Liderleri pişmanlıklarını sefillerden gizlerler.

{ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ } *"Ve azabı görünce."* Azabı gördükleri esnada.

{ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ } *"Aralarında hüküm verilir."* Kendileri ile sefiller arasında.

{ بِالْقِسْطِ } *"Adaletle."* Ve adaletle.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ } *"Onlar haksızlığa uğratılmazlar."* İyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez ve kötülüklerine hiçbir şey eklenmez.

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

55- "İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Dikkat edin, Allah'ın vaadi gerçektir. Ama onların çoğu bilmezler."

{ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır."* Mahlukatlar ve harikuladelikler.

{ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ } *"Dikkat edin, Allah'ın vaadi gerçektir."* Ölümden sonra diriliş gerçekleşecektir.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ } *"Ama onların çoğu bilmezler."* Tasdik eylemezler.

هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

56- "O, diriltir, öldürür ve yalnız O'na döneceksiniz."

{ هُوَ يُحْيٖ } *"O, diriltir."* Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } *"Öldürür."* Dünyada.

{ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } *"Ve yalnız O'na döneceksiniz."* Ölümün ardından.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

57- "Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, kalplerinizdeki (hastalığa) bir şifa ve mü'minler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir."

{ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ } *"Ey insanlar."* Ey Mekke ehli.

{ قَدْ جَآءَتْكُم مَوْعِظَةٌ } *"Size bir öğüt, gelmiştir."* Yasaklama.

{ مِنْ رَبِّكُمْ } *"Rabbinizden."* İçinde bulunduğunuz durumdan.

{ وَشِفَآءٌ } *"Bir şifa."* Açıklama.

{ لِمَا فِي الصُّدُورِ } *"Kalplerinizdeki (hastalığa)."* Körlüğe.

{ وَهُدًى } *"Bir hidayet."* Sapıklıktan kurtuluş.

{ وَرَحْمَةٌ } *"Ve rahmet."* Azaptan.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ } "*Ve mü'minler için.*"

قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

58- "De ki: O halde onlar, Allah'ın lütuf ve rahmetiyle, işte bununla sevinsinler! Çünkü bütün bunlar, onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır."

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabına.

{ بِفَضْلِ اللهِ } *"Allah'ın lütuf."* Size kendisiyle ikramda bulunduğu Kur'an.

{ وَبِرَحْمَتِهِ } *"Ve rahmetiyle."* Sizi muvaffak kıldığı İslam.

{ فَبِذَٰلِكَ } *"İşte bununla."* Kur'an ve İslam ile.

{ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ } *"O halde onlar, sevinsinler! Çünkü bütün bunlar, daha hayırlıdır."* Yani Kur'an ve İslam.

{ مِمَّا يَجْمَعُونَ } *"Onların biriktirdiklerinden."* Yahudilerin ve müşriklerin biriktirdikleri mallardan.

قُلْ أَرَءَيْتُم مَّآ أَنزَلَ اللهُ لَكُم مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَٰلًا قُلْ ءَآللهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾

59- "De ki: 'Baksanıza, Allah'ın size rızık olarak indirdiği şeylerin bir kısmını helal bir kısmını haram kıldınız.' De ki: 'Yoksa Allah size bu konuda izin mi verdi ya da Allah'a iftira mı ediyorsunuz?'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ اَرَاَيْتُمْ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ } *"Baksanıza, Allah'ın size indirdiği şeylerin."* Allah Teâlâ'nın sizler için yarattığı şeyler.

{ مِنْ رِزْقٍ } *"Rızık olarak."* Ekin ve hayvanlar.

{ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ } *"Kıldınız."* Dile getirdiniz ve yaptınız.

{ حَرَامًا } *"Bir kısmını haram."* Hanımların faydalanmasını, yani Bahîre, Sâibe ve Hâm'dan faydalanmayı.

{ وَحَلَالًا } *"Bir kısmını helal."* Erkekler için.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ } *"Yoksa Allah size bu konuda izin mi verdi?"* Rabbiniz bunu mu emretti?

{ اَمْ عَلَى اللّٰهِ } *"Ya da Allah'a."* Aksine Allah Teâlâ'ya.

{ تَفْتَرُونَ } *"İftira mı ediyorsunuz?"* Yalan mı düzüyorsunuz.

وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

60- "Allah'a yalanı iftira edenler kıyâmet gününü ne sanıyorlar? Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir, fakat onların çoğu şükretmezler."

{ وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ } *"İftira edenler ne sanıyorlar?"* İftira edenler.

{ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ } *"Allah'a yalanı."* Kendilerine ne yapılacağını.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ } *"Kıyâmet gününü. Şüphesiz Allah lütuf sahibidir."* Lütuf.

{ عَلَى النَّاسِ } *"İnsanlara karşı."* Azabı ertelemekle.

{وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ} *"Fakat onların çoğu şükretmezler."* Buna şükretmezler ve iman da etmezler.

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ
اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ
مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ
اَكْبَرَ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾

61- "Ne halde bulunursan bulun, Kur'an'dan ne okursan oku ve hangi ameli işlerseniz işleyin, siz ona dalıp gitmişken biz sizin yanınızda hazır bulunuruz! Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca hiçbir şey Rabbinin gözünden kaçmaz. Ondan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki açık bir kitapta bulunmasın."

{وَمَا تَكُونُ} *"Bulunursan bulun."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{فِي شَأْنٍ} *"Ne halde."* Bir durumda.

{وَمَا تَتْلُوا} *"Ne okursan oku."* Onlara.

{مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ} *"Kur'an'dan."* Sûre veya âyet.

{وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ} *"Ve hangi ameli işlerseniz işleyin."* Hayır ve şerr.

{اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ} *"Biz sizin yanınızda bulunuruz!"* Durumunuz, okuyuşunuz ve eyleminiz.

{شُهُودًا} *"Hazır."* Bilen.

{اِذْ تُفِيضُونَ} *"Siz dalıp gitmişken."* Dalmış iken.

{فِيهِ} *"Ona."* Kur'an hakkında yalanlama ile.

{وَمَا يَعْزُبُ} *"Gözünden kaçmaz."* Gayb olmaz.

{عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ} *"Zerre ağırlığınca hiçbir şey Rabbinin."* Kulların amellerinden dişi kırmızı karınca ağırlığınca.

{فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَلَآ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ} *"Ne yerde ne gökte. Ondan daha küçük."* Bundan daha hafifi.

{وَلَآ اَكْبَرَ} *"Veya daha büyük."* Bundan daha ağırı.

{اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ} *"Hiçbir şey yoktur ki açık bir kitapta bulunmasın."* Levh-i Mahfuz'da yazılmış olmasın.

اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Dikkat edin, Allah'ın veli (kulları) için korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de."

{اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ} *"Dikkat edin, Allah'ın veli (kulları) için."* Mü'minlere.

{لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ} *"Korku yoktur."* Karşılarına çıkacak olan azaplarda.

{وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} *"Onlar üzülmeyecekler de."* Geride bıraktıkları şeylerde.

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Çünkü onlar, iman edip sakınmış kimselerdir."

Ardından Allah Teâlâ onların kimler olduğunu açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{اَلَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Çünkü onlar, iman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَكَانُوا يَتَّقُونَ} *"Sakınmış kimselerdir."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

64- "Onlar için dünya hayatında da ahirette de müjde vardır. Allah'ın sözlerinde, asla bir değişiklik olmaz. İşte büyük kurtuluş budur!"

{ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } *"Onlar için dünya hayatında da müjde vardır."* Gördükleri sâlih rüyalar yada onlara gösterilen şeylerle.

{ وَفِي الْاٰخِرَةِ } *"Ahirette de."* Cennette.

{ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ } *"Allah'ın sözlerinde, asla bir değişiklik olmaz."* Cennet ile.

{ ذٰلِكَ } *"İşte."* Müjde.

{ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } *"Büyük kurtuluş budur!"* Bol bir kurtuluş. Cenneti ve içindekileri elde ettiler. Cehennem azabından ve cehennemde bulunan şeylerden kurtuldular.

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

65- "Onların sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün üstünlük, Allah'ındır. O, hakkıyla işitendir, bilendir."

{ وَلَا يَحْزُنْكَ } *"Seni üzmesin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ قَوْلُهُمْ } *"Onların sözleri."* Onların seni yalanlamaları.

{ اِنَّ الْعِزَّةَ } *"Çünkü üstünlük."* Kudret ve güç.

{ لِلّٰهِ جَمِيعًا } *"Bütün Allah'ındır."* Onların yok oluşu.

{ هُوَ السَّمِيعُ } *"O, hakkıyla işitendir."* Onların sözlerini.

{ الْعَلِيمُ } *"Bilendir."* Eylemlerini ve cezalarını.

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَآءَ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾

66- "Dikkat edin, göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Allah'tan başkasına tapanlar, gerçekte ortak koştuklarına uymuyorlar, sadece zanna uyuyorlar ve yalandan başka bir şey söylemiyorlar."

{ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ } *"Dikkat edin, göklerde ne var, yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır."* Yaratılmışların sahibidir. O onları dilediği şekilde dönüştürür.

{ وَمَا يَتَّبِعُ } *"Gerçekte uymuyorlar."* İbadet etmiyorlar.

{ الَّذِينَ يَدْعُونَ } *"Tapanlar."* İbadet edenler.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَآءَ } *"Allah'tan başkasına. Ortak koştuklarına."* Putlardan ilahlara.

{ اِنْ يَتَّبِعُونَ } *"Uyuyorlar."* İbadet etmiyorlar.

{ اِلاَّ الظَّنَّ } *"Sadece zanna."* Yakîne dayanmaksızın zann ile.

{ وَاِنْ هُمْ } *"Söylemiyorlar."* Yani reisleri değildir.

{ اِلَّا يَخْرُصُونَ } *"Ve yalandan başka bir şey."* Ayak takımlarına yalan söylemektedirler.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

67- "O, sizin için, içinde dinlenesiniz diye geceyi, aydınlatıcı olarak da gündüzü yaratandır. Kuşkusuz bunda, dinleyen bir toplum için ibretler vardır."

{ هُوَ الَّذِي } *"O"* Yani ilahınız.

{ جَعَلَ لَكُمُ } *"Sizin için, yaratandır."* Sizin için halk edendir.

{ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ } *"İçinde dinlenesiniz diye geceyi."* Kendisinde istikrar bulasınız diye.

{ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا } *"Aydınlatıcı olarak da gündüzü."* Gidiş ve geliş için aydınlatıcı olarak.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ } *"Kuşkusuz bunda."* Zikredilen şeyde.

{ لَاٰيَاتٍ } *"İbretler vardır."* İbretler.

{ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ } *"Dinleyen bir toplum için."* Kur'an'ın öğütlerini dinleyen ve itaat eden bir kavim için.

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Onlar, 'Allah bir çocuk edindi.' dediler. O, böyle bir şeyden uzaktır, çünkü O, kendi kendine yeterlidir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Bu konuda, elinizde hiçbir delil de yoktur! Buna rağmen, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"

{ قَالُوا } *"Onlar, dediler."* Mekke'nin kâfirleri.

{ اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا } *"Allah bir çocuk edindi."* Meleklerden kızlar edindi.

{ سُبْحَانَهُ } *"O, böyle bir şeyden uzaktır."* Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ هُوَ الْغَنِيُّ } *"Çünkü O, kendi kendine yeterlidir."* Çocuk ve ortak edinmeye gereksinimi bulunmamaktadır.

{ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ } *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur."* Mahlukatlar ve harikuladelikler.

{ اِنْ عِنْدَكُمْ } *"Elinizde yoktur."* Sizin katınızda bulunmamaktadır.

{ مِنْ سُلْطَانٍ } *"Hiçbir delil de."* Kitap ve kanıt.

{ بِهٰذَا } *"Bu konuda."* Allah Teâlâ'ya karşı dile getirdiğiniz yalanlarla.

{ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ } *"Buna rağmen, Allah hakkında söylüyorsunuz!"* Aksine sizler Allah Teâlâ'ya söylüyorsunuz.

{ مَا لَا تَعْلَمُونَ } *"Bilmediğiniz şeyleri mi?"* Bu yalanı.

قُلْ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

69- "De ki: 'Allah'a karşı yalan uydurup iftira atanlar, asla kurtuluşa eremezler!'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ } *"İftira atanlar."* Yalan düzenler.

{ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ } *"Allah'a karşı yalan uydurup asla kurtuluşa eremezler!"* Allah Teâlâ'nın azabından kurtulamazlar ve emanda da olamazlar.

مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Dünyada az bir yararlanma vardır, sonra onların dönüşü bizedir. Sonra biz, inkâr ettiklerinden dolayı, onlara çok şiddetli azabı tattıracağız!"

{ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا } *"Dünyada az bir yararlanma vardır."* Dünyada azıcık yaşayacaklar.

{ ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ } *"Sonra onların dönüşü bizedir."* Ölümden sonra.

{ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ } *"Sonra biz, onlara çok şiddetli azabı tattıracağız!"* Ağır.

{ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ } *"İnkâr ettiklerinden dolayı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i, Kur'an'ı inkârlarından ve Allah'a karşı yalan uydurmalarından ötürü.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُوٓا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوٓا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾

71- "Onlara Nûh'un haberini oku. Hani o, kavmine şöyle demişti: 'Ey kavmim! Eğer benim aranızda bulunmam ve Allah'ın âyetleri ile öğüt vermem size ağır geliyorsa, bilin ki ben sadece Allah'a güvenip dayanırım. Siz de ortak koştuklarınızla birlikte toplanıp, yapacağınız işi kararlaştırın da, işiniz başınıza dert olmasın. Sonra hükmünüzü bana uygulayın ve bana hiç fırsat da vermeyin!'"

{ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ } *"Onlara oku."* Onlara oku.

{ نَبَأَ } *"Haberini."* Haberini.

{ نُوحٍ } *"Nûh'un."* Kur'an'da.

{ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ } *"Hani o, kavmine şöyle demişti: 'Ey kavmim! Eğer size ağır geliyorsa.'"* Size büyük bir olay gibi geliyorsa.

{ مَقَامِي } *"Benim aranızda bulunmam."* Makamımın uzunluğu ve mekanım.

{ وَتَذْكِيرِي } *"Ve öğüt vermem."* Sizi uyarmam.

{ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Allah'ın âyetleri ile."* Allah'ın azabından.

{ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ } *"Bilin ki ben sadece Allah'a güvenip dayanırım."* Güvendim ve emrimi Allah Teâlâ'ya bıraktım.

{ فَاَجْمِعُوٓا اَمْرَكُمْ } *"Siz de birlikte toplanıp."* Söz ve bir iş üzere toplanınız.

{ وَشُرَكَآءَكُمْ } *"Ortak koştuklarınızla."* İlahlarınızdan yardım isteyiniz.

{ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً } *"Yapacağınız işi kararlaştırın da, işiniz başınıza dert olmasın."* Sözünüzü ve işinizi kendi nefislerinizle karıştırmayınız.

{ ثُمَّ اقْضُوٓا اِلَيَّ } *"Sonra hükmünüzü bana uygulayın."* Bana uygulayınız.

{ وَلَا تُنْظِرُونِ } *"Ve bana hiç fırsat da vermeyin!"* Ve mühlet de vermeyiniz.

فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٧٢﴾

72- "Eğer (benim öğüdümden) yüz çevirirseniz, ben sizden hiç bir karşılık istemiyorum. Benim ücretim ancak Allah'a aittir, ben Müslümanlardan olmakla emrolundum."

{ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ } *"Eğer (benim öğüdümden) yüz çevirirseniz."* Getirdiğim şeye iman etmekten yüz çevirirseniz,

{ فَمَا سَاَلْتُكُمْ } *"Ben sizden istemiyorum."* İmandan.

{ مِنْ اَجْرٍ } *"Hiç bir karşılık."* Bir ücret.

{ اِنْ اَجْرِيَ } *"Benim ücretim."* İmana davet edişimin sevabı.

{ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ } *"Ancak Allah'a aittir, ben Müslümanlardan olmakla emrolundum."* Onların dini üzere Müslümanlar ile birlikte.

فَكَذَّبُوْهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَآئِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿٧٣﴾

73- "Kavmi onu yalanladılar. Bunun üzerine, Biz de onu ve gemide onunla birlikte bulunanları kurtardık ve onları (yeryüzünde) halifeler kıldık. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. O uyarılanların sonunun nasıl olduğuna bir bak!"

{ فَكَذَّبُوْهُ } *"Kavmi onu yalanladılar."* Yani Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın onlara getirdiği şeyi.

{ فَنَجَّيْنَاهُ } *"Bunun üzerine, Biz de onu kurtardık."* Boğulmaktan.

{ وَمَنْ مَعَهُ } *"Onunla birlikte bulunanları."* Mü'minleri.

{ فِي الْفُلْكِ } *"Gemide."* Gemide.

{ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَآئِفَ } *"Ve onları (yeryüzünde) halifeler kıldık."* Halifeler ve yerin sakinleri.

{ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk."* Kitabımızı ve elçimiz Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ فَانْظُرْ } *"Bir bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ } *"O uyarılanların sonunun nasıl olduğuna."* Resûllerin kendilerini ikaz ettiği ve onların da iman etmediği kişilerin sonuna bak.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَاكَذَّبُوا بِهٖ مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

74- "Nûh'tan sonra yine kavimlerine peygamberler gönderdik; onlara açık mucizeler getirdiler. Ama onlar, daha önce yalanladıklarına inanacak değillerdi. Biz, sınırı aşanların kalplerini böyle mühürleriz."

{ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهٖ } *"Nûh'tan sonra yine gönderdik."* Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin helakinin ardından.

{ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } *"Kavimlerine peygamberler. Onlara açık mucizeler getirdiler."* Emir, nehy ve alametler ile.

{ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا } *"Ama onlar, inanacak değillerdi."* Tasdik edici değillerdi.

{ بِمَاكَذَّبُوا بِهٖ مِنْ قَبْلُ } *"Daha önce yalanladıklarına."* Bundan önce Misak gününde.

{ كَذٰلِكَ } *"Böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَطْبَعُ } *"Biz mühürleriz."* Mühür vururuz.

{ عَلٰى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ } *"Sınırı aşanların kalplerini."* Helal ve haram konusunda.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾

75- "Onlardan sonra da Musa'yı ve Harun'u mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelenlerine gönderdik Ama onlar, büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular."

{ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ} *"Onlardan sonra da gönderdik."* Bu resûllerin ardından.

{مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ} *"Musa'yı ve Harun'u Firavun'a ve ileri gelenlerine."* Reislerine.

{بِاٰيَاتِنَا} *"Mucizelerimizle."* Kitabımızla. Dokuz âyetimizle olduğu da söylenmiştir. Dokuz âyet; el, asa, tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, kıtlık, ürünlerde eksilme. Tams denilen şekil değişikliği de denilmiştir.

{فَاسْتَكْبَرُوا} *"Ama onlar, büyüklük tasladılar."* Kitaba, resûllere ve âyetlere iman etmekten kaçındılar.

{وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ} *"Ve günahkâr bir kavim oldular."* Müşrik bir kavim.

فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوٓا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾

76- "Onlar, katımızdan kendilerine gerçek (mucize) gelince, 'Kuşkusuz bu, apaçık büyüdür!' dediler."

{فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا} *"Onlar, katımızdan kendilerine gerçek (mucize) gelince."* Kitap, resûl ve âyetler.

{قَالُوٓا اِنَّ هٰذَا} *"Kuşkusuz bu, dediler."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın getirdiği şey.

{لَسِحْرٌ مُبِينٌ} *"Apaçık büyüdür."* Apaçık bir yalandır. Eğer "sahirun" şeklinde okunursa muradları Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) için o apaçık yalancı sihirbazdır olur.

قَالَ مُوسٰٓى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُونَ ﴿٧٧﴾

77- "Musa, 'Size gerçek gelmişken, böyle mi diyorsunuz? Bu bir büyü müdür? Oysa büyücüler kurtuluşa eremezler!' dedi."

{ قَالَ } *"Dedi."* Onlara.

{ مُوسٰى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ } *"Musa, hak böyle mi diyorsunuz?"* Kitap, resûl ve âyetler.

{ لَمَّا جَآءَكُمْ } *"Size gerçek gelmişken."* Size geldiği anda.

{ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ } *"Bu bir büyü müdür? Oysa kurtuluşa eremezler!"* Kurtuluşa erişemez ve güven içinde olamaz.

{ السَّاحِرُونَ } *"Büyücüler."* Allah'ın azabından.

قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَآءُ فِي الْاَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

78- "O zaman ileri gelenler dediler ki: 'Sen bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çevirmek ve böylece (kardeşinle birlikte) ülkede egemenliği ele geçirmek için mi geldin? Bu yüzden biz, sizin ikinize inanacak değiliz!'"

{ قَالُوٓا } *"O zaman ileri gelenler dediler ki."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a dediler.

{ اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا } *"Sen bizi, çevirmek için mi geldin?"* Çevirmek için mi?

{ عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا } *"Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan."* Putlara ibadet edişten.

{ وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَآءُ } *"Ve böylece (kardeşinle birlikte) egemenliği ele geçirmek."* Mülk ve saltanatın size ait oluşu.

{ فِي الْاَرْضِ } *"Ülkede."* Mısır diyarında.

{ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ } *"Bu yüzden biz, sizin ikinize inanacak değiliz!"* Tasdik edici değiliz.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾

79- "Firavun, 'Bütün usta sihirbazları bana getirin!' dedi."

{وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ} *"Firavun, 'Bütün usta sihirbazları bana getirin!' dedi."* Mahir sihirbazları.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Sihirbazlar gelince Musa onlara, 'Atacağınızı atın!' dedi."

{فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ} *"Sihirbazlar gelince Musa onlara, 'Atacağınızı atın!' dedi."* Asalarınızı ve iplerinizi.

فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾

81- "Onlar (iplerini) atınca, Musa dedi ki: 'Sizin yaptığınız sihirdir; Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini başarıya ulaştırmaz!'"

{فَلَمَّا أَلْقَوْا} *"Onlar (iplerini) atınca."* Asalarını ve iplerini.

{قَالَ مُوسَىٰ} *"Musa dedi ki."*[5] Onlara.

{مَا جِئْتُمْ بِهِ} *"Sizin yaptığınız."* Ortaya koyduğunuz şey.

{السِّحْرُ} *"Sihirdir."* Bizzat sihirdir.

{إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ} *"Allah onu boşa çıkaracaktır."* Onu helak edecektir.

{إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ} *"Çünkü Allah başarıya ulaştırmaz!"* Razı olmaz.

{عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ} *"Bozguncuların işini."* Sihirbazların eylemini.

وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

[5] Hz. Musa'nın ismi tefsir metninde bir sonraki bölümde geçmesine rağmen biz anlamı gözeterek bu bölüme aldık. (çev.)

82- "Suçluların hoşuna gitmese de Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır!"

{وَيُحِقُّ اللّٰهُ} *"Allah ortaya çıkarır!"* Allah Teâlâ dinini ortaya koyucudur.

{الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ} *"Sözleriyle gerçeği."* Gerçekleştirmesiyle.

{وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ} *"Suçluların hoşuna gitmese de."* Müşrikler bunun gerçekleşmesinden nahoş olsalar da.

فَمَآ اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهٖ عَلٰى خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهِمْ اَنْ يَّفْتِنَهُمْ ۭ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِ ۚ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٨٣﴾

83- "Firavun ve çevresindeki ileri gelenlerin, kendilerine işkence yapmalarından korktukları için, kavminden bir grup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi. Çünkü Firavun, yeryüzünde gerçekten çok güçlüydü ve aşırı gidenlerdendi."

{فَمَآ اٰمَنَ} *"İman etmedi."* Tasdik etmedi.

{لِمُوسٰٓى} *"Musa'ya."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın getirdiği şeyi.

{اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهٖ} *"Kavminden bir grup gençten başka kimse."* Firavun'un kavminden. Bu toplum babaları Kıpti, anneleri ise İsrailoğullarından idi. Bunlar Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a iman ettiler.

{عَلٰى خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهِمْ} *"Firavun ve çevresindeki ileri gelenlerin, korktukları için."* Reislerinden.

{اَنْ يَّفْتِنَهُمْ} *"Kendilerine işkence yapmalarından."* Kendilerini öldürmelerinden.

{وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ} *"Çünkü Firavun, gerçekten çok güçlüydü."* Muhalif idi.

{فِي الْاَرْضِ} *"Yeryüzünde."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine.

{ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الْمُسْرِفِيْنَ } *"Ve aşırı gidenlerdendi."* Müşriklerden idi.

وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِيْنَ ﴿٨٤﴾

84- "Musa, 'Ey kavmim! Allah'a inanmış ve kendinizi O'na teslim etmişseniz, o halde, O'na güvenip dayanın!' dedi."

{ وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِيْنَ } *"Musa, 'Ey kavmim! Allah'a inanmış ve kendinizi O'na teslim etmişseniz, o halde, O'na güvenip dayanın!' dedi."* Müslümanlar idiyseniz.

فَقَالُوْا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٨٥﴾

85- "Onlar dediler ki: 'Biz, yalnızca Allah'a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Bize, o zalim toplumun elinden işkence çektirme!'"

{ فَقَالُوْا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ } *"Onlar dediler ki: 'Biz, yalnızca Allah'a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Bize, o zalim toplumun elinden işkence çektirme!'"* Müşriklerin elinden. Yani onları bize musallat kılma ki onlar kendilerinin hak, bizlerin de bâtıl üzere olduğunu zannetmektedirler.

وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٦﴾

86- "Sevgi ve şefkatinle, bizi, o inkârcı toplumdan kurtar!"

{ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ } *"Sevgi ve şefkatinle, bizi, o inkârcı toplumdan kurtar!"* Firavun ve kavminden.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰى وَاَخِيْهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوْتًا وَّاجْعَلُوْا بُيُوْتَكُمْ قِبْلَةً وَّاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨٧﴾

87- "Biz Musa'ya ve kardeşine şöyle vahyettik: 'Siz ikiniz, kavminiz için Mısır'da oturacak evler yapın. (Ey İsrailoğulları!) Evlerinizi

namaz kılma yeri edinin. Namazı da dosdoğru kılın. Mü'minlere de (kurtulacaklarını) müjdele!'"

{وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰى وَاَخِيهِ} *"Biz Musa'ya ve kardeşine şöyle vahyettik."* Harun ('aleyhi's-selâm)'a.

{اَنْ تَبَوَّاٰ} *"Siz ikiniz, yapın."* Edinin.

{لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا} *"Kavminiz için Mısır'da oturacak evler."* Evin ortasında mescidler.

{وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ} *"(Ey İsrailoğulları!) Evlerinizi edinin."* Mescidlerinizi.

{قِبْلَةً} *"Namaz kılma yeri."* Kıble yönüne.

{وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ} *"Namazı da dosdoğru kılın."* Beş vakit namazı.

{وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ} *"Mü'minlere de (kurtulacaklarını) müjdele!"* Yardım, necat/kurtuluş ve cennet ile.

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَآ اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَاَمْوَالًا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٨٨﴾

88- "Musa dedi ki: 'Ey Rabbimiz! Firavun'a ve ileri gelenlerine dünya hayatına süs olan zenginliği ve bir takım malları veren sensin. Ey Rabbimiz! (Bir takım zayıfları) senin yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et ve kalplerini sıkıştır. Çünkü onlar, can yakıcı azabı görünceye kadar iman etmezler!'"

{وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَآ} *"Musa dedi ki: 'Ey Rabbimiz!'"* Ey Rabbimiz.

{اِنَّكَ اٰتَيْتَ} *"Veren sensin."* Bahşeden.

{فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ} *"Firavun'a ve ileri gelenlerine."* Reisleri.

{زِينَةً} *"Süs olan zenginliği."* Süsü.

{ وَاَمْوَالًا } *"Ve bir takım malları."* Çokça.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا } *"Dünya hayatına. Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ لِيُضِلُّوا } *"(Bir takım zayıfları) saptırsınlar diye mi?"* Bununla kullarını.

{ عَنْ سَبِيلِكَ } *"Senin yolundan."* Dininden ve sana itaat edişten.

{ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ } *"Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et ve kalplerini sıkıştır."* Onların kalplerini koru.

{ فَلَا يُؤْمِنُوا } *"İman etmezler!"* Asla iman etmeyecekler.

{ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ } *"Çünkü onlar, can yakıcı azabı görünceye kadar."* Boğulmayı.

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

89- "Allah dedi: 'İkinizin duası da kabul olundu. Öyleyse dosdoğru olun ve sakın bilmeyenlerin yoluna uymayın!'"

{ قَالَ } *"Allah dedi."* Allah Teâlâ Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a ve Hazret-i Harun ('aleyhi's-selâm)'a.

{ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا } *"İkinizin duası da kabul olundu. Öyleyse dosdoğru olun."* İman, Allah Teâlâ'ya taat ve risaletin tebliği üzere.

{ وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ } *"Ve sakın yoluna uymayın!"* Dinine.

{ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ } *"Bilmeyenlerin."* Allah Teâlâ'yı birlemeyi bilmeyen O'nu tasdik eylemeyenlerin, yani Firavun ve kavmi.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا حَتّٰٓى إِذَآ اَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا الَّذِيٓ اٰمَنَتْ بِهِ بَنُوٓا اِسْرَآءِيلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾

90- "Biz, İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun ve ordusu zulmetmek ve saldırmak için onların peşine düştü. Sonunda boğulmak üzereyken Firavun, 'İsrailoğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım, artık ben de Müslümanlardanım!' dedi."

{ وَجَاوَزْنَا بِبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ } *"Biz, İsrailoğullarını geçirdik."* Geçirdik.

{ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ } *"Denizden. Firavun ve ordusu onların peşine düştü."* Onların ardından Firavun ve topluluğu gitti.

{ بَغْيًا } *"Zulmetmek."* Sözde.

{ وَعَدْوًا } *"Ve saldırmak için."* Onları öldürmeyi dileyerek.

{ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ } *"Sonunda boğulmak üzereyken."*[6] Su onun ağzına kadar çıkmışken.

{ قَالَ ءَامَنتُ أَنَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا الَّذِيٓ ءَامَنَتْ بِهِۦ بَنُوٓا۟ إِسْرَٰٓءِيلَ } *"Firavun, İsrailoğullarının inandığından başka tanrı olmadığına inandım, dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın ve ashabının.

{ وَأَنَا۠ مِنَ الْمُسْلِمِينَ } *"Artık ben de Müslümanlardanım."* Müslümanlarla birlikte onların dini üzereyim.

آٓلْـَٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

91- "(O zaman, Allah ona), 'Şimdi mi (inanıyorsun)? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmuştun!'"

Bunun üzerine Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona şöyle buyurdu:

{ آلْـَٰٔنَ } *"(O zaman, Allah ona), Şimdi mi (inanıyorsun)?"* Boğulmanın ardından mı iman ediyorsun?

{ وَقَدْ عَصَيْتَ } *"Oysa isyan etmiş."* Allah'ı inkâr etmiştin.

{ قَبْلُ } *"Daha önce."* Boğulmadan önce.

6 Tefsir metninde "edrekehu'l-ğaraku (boğulmak üzereyken)" ibaresi bir sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

{ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ } *"Bozgunculardan olmuştun!"* Mısır yurdunda öldürme, şirk koşma ve Allah Teâlâ'dan başkasına dua edişle.

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةً وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

92- "Ama bugün, senin bedenini kurtarıp (bir tepeye) atacağız ki senden sonra geleceklere ibret olasın! Çünkü insanların çoğu, bizim âyetlerimizden habersizdir!"

{ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ } *"Ama bugün, senin bedenini kurtarıp (bir tepeye) atacağız ki."* Seni zırhınla birlikte atacağız.

{ لِتَكُونَ } *"Olasın."* Ta ki olasın diye.

{ لِمَنْ خَلْفَكَ } *"Senden sonra geleceklere."* Kâfirlere.

{ اٰيَةً } *"İbret."* İbret olasın. Senin sözüne uymasınlar ve senin ilah olmadığını bilsinler.

{ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ } *"Çünkü insanların çoğu."* Yani kâfirler.

{ عَنْ اٰيَاتِنَا } *"Bizim âyetlerimizden."* Kitabımızdan ve resûlümüzden.

{ لَغَافِلُونَ } *"Habersizdir."* İnkâr edicidirler.

وَلَقَدْ بَوَّاْنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَآءَهُمُ الْعِلْمُ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

93- "Andolsun ki biz İsrailoğullarını iyi bir yere yerleştirmiş ve onlara güzel rızıklar vermiştik. Bundan sonra, onlar kendilerine bilgi gelinceye kadar görüş ayrılığına düşmediler. Ama Rabbin, kıyâmet günü, görüş ayrılığına düştükleri konularda, aralarında hüküm verecektir."

{ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا } *"Andolsun ki biz yerleştirmiş."* İndirdik.

{ بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ } *"İsrailoğullarını iyi bir yere."* Değerli bir yere, Ürdün ve Filistin topraklarına.

{ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ } *"Ve onlara güzel rızıklar vermiştik."* Bıldırcın eti, kudret helvası ve ganimetler.

{ فَمَا اخْتَلَفُوا } *"Bundan sonra, görüş ayrılığına düşmediler."* Yahudiler ve Hıristiyanlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an konusunda.

{ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ الْعِلْمُ } *"Onlar kendilerine bilgi gelinceye kadar."* Kendi kitaplarındaki Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellikleri ve nitelikleri hakkındaki açıklamalar.

{ إِنَّ رَبَّكَ } "*Ama Rabbin*." Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يَقْضِي بَيْنَهُمْ } "*Aralarında hüküm verecektir*." Yahudiler ile Hıristiyanlar arasında.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ } *"Kıyâmet günü, düştükleri konularda."* Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ } *"Görüş ayrılığına."* Muhalefet ettikleri.

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّآ أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾

94- "Eğer sana indirdiğimizden kuşku duyuyorsan, senden önce kitabı okuyanlara sor. Andolsun ki sana Rabbinden gerçek gelmiştir. Öyleyse sakın kuşkuya düşenlerden olma."

{ فَإِنْ } *"Eğer."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّآ أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ } *"Sana indirdiğimizden kuşku duyuyorsan."*[7] Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile sana indirdiğimiz şeyden yani Kur'an'dan.

[7] "Künte" lafza-i ilahîsi tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ } *"Kitabı okuyanlara sor."* Yani Tevrat'ı okuyanlara.

{ مِنْ قَبْلِكَ } *"Senden önce."* Abdullah ibn Selam ve ashabına. Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bundan kuşku duymadığından soru sormazdı. Ancak Allah Teâlâ bu buyruğuyla kavmini murad etmiştir.

{ لَقَدْ جَآءَكَ } *"Andolsun ki sana gelmiştir."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ } *"Rabbinden gerçek."* Yani Cebrail ('aleyhi's-selâm) öncekilerin haberini kendisinde barındıran Kur'an ile.

{ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ } *"Öyleyse sakın kuşkuya düşenlerden olma."* Kuşkuya düşenlerden.

وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾

95- "Öyleyse Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan olma. Yoksa ziyana uğrayanlardan olursun."

{ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Öyleyse Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan olma."* Allah'ın Kitabını ve Resûlünü.

{ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ } *"Yoksa ziyana uğrayanlardan olursun."* Nefsinle aldananlardan olursun.

اِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Üzerine Rabbinin (azap) sözü hak olanlar inanmazlar."

{ اِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ } *"Hak olanlar."* Vacip olanlar.

{ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ } *"Üzerine Rabbinin (azap) sözü."* Azap sözü.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } *"İnanmazlar."* Allah'ın ilminde.

وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٩٧﴾

97- "Onlara, bütün mucizeler gelmiş olsa bile, can yakıcı azabı görünceye kadar (inanmazlar)."

{وَلَوْ جَآءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ} *"Onlara, bütün mucizeler gelmiş olsa bile."* Senden istedikleri şeyler onlara gelse.

{حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ} "*Can yakıcı azabı görünceye kadar (inanmazlar).*" Bedir, Hayber ve Ahzab Savaşı.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّآ اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ ﴿٩٨﴾

98- "(Azap gelince) iman edip, imanı kendilerine yarar sağlayan bir kasaba (halkı) var mıdır? Yalnız Yûnus'un kavmi vardır ki onlar azap gelince iman ettikleri zaman biz kendilerinden dünya hayatında aşağılayıcı azabı kaldırmış ve onları (dünya varlıklarından) bir süre daha yararlandırmıştık."

{فَلَوْلَا كَانَتْ} *"Var mıdır?"* Olsaydı ya.

{قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ} *"(Azap gelince) iman edip, bir kasaba."* Bir kasaba ehli azabın indirilişi esnasında iman etti.

{فَنَفَعَهَآ اِيمَانُهَآ} "*İmanı kendilerine yarar sağlayan (halkı).*" Buyuruyor ki, azabın indirilişi anında imanları onlara fayda vermedi.

{اِلَّا قَوْمَ يُونُسَ} *"Yalnız Yûnus'un kavmi vardır ki."* Onların imanı fayda verdi.

{لَمَّآ اٰمَنُوا} *"Onlar azap gelince iman ettikleri zaman."* İman ettiklerinde.

{كَشَفْنَا} *"Biz kaldırmış."* Çevirmiştik.

{عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ} *"Kendilerinden aşağılayıcı azabı."* Şiddetli azabı.

{فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حِينٍ} *"Dünya hayatında. Ve onları (dünya varlıklarından) bir süre daha yararlandırmıştık."* Onlara azap etmeksizin ölüm anına kadar bıraktık.

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾

99- "Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi iman ederdi. Yoksa sen mü'min olsunlar diye insanları zorlayacak mısın?"

{وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ} *"Eğer Rabbin dileseydi."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا} *"Yeryüzündekilerin hepsi iman ederdi."* Kâfirlerin bütünü.

{اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ} *"Yoksa sen mü'min olsunlar diye insanları zorlayacak mısın?"* İnsanları zorlayacak mısın?

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

100- "Allah'ın izni olmadan, hiçbir kimse iman edemez. O, (inkâr) pisliğini, akıllarını kullanmayanların üzerine koyar!"

{وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ} *"Hiçbir kimse."* Kâfir bir nefis.

{اَنْ تُؤْمِنَ} *"İman edemez."* Allah'a.

{اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ} *"Allah'ın izni olmadan."* Allah'ın iradesi ve tevfikiyle.

{وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ} *"O, (inkâr) pisliğini, koyar!"* Yalanlamayı bırakır.

{عَلَى الَّذِينَ} *"Üzerine."* Şu kimselerin kalplerine.

{لَا يَعْقِلُونَ} *"Akıllarını kullanmayanların."* Allah Teâlâ'yı birlemeyi. Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in iman etmesini çokça istediği ancak Allah'ın iman etmesini murad etmediği Ebû Tâlib'in durumu hakkında nâzil olmuştur.

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾

101- "De ki: 'Göklerde ve yerde olanlara bir bakın!' Ancak, inanmayacak bir topluma, mucizeler ve uyarılar bir yarar sağlamaz."

{قُلِ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ} *"Göklerde olanlara bir bakın."* Güneş, ay ve yıldızlara.

{وَالْاَرْضِ} *"Ve yerde."* Yerde olan ağaçlara, hayvanlara, dağlara, denizlere bütün hepsi sizin için âyettir. Ardından sonra şöyle buyurdu:

{وَمَا تُغْنِي الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ} *"Mucizeler ve uyarılar bir yarar sağlamaz."* Elçiler.

{عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ} *"Ancak, inanmayacak bir topluma."* Allah'ın ilminde inanmamış olan.

فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾

102- "Onlar, kendilerinden önce gelip geçenlerin, sıkıntılı günlerinin kendilerinin başlarına da gelmesini mi bekliyorlar? De ki: 'Öyleyse bekleyin! Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!'"

{فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ} *"Onlar, mi bekliyorlar?"* Kendileri için bir âyetin olmasını mı bekliyorlar?

{اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا} *"Gelip geçenlerin, sıkıntılı günlerinin kendilerinin başlarına da gelmesini."* Geçenlerin azabı.

{مِنْ قَبْلِهِمْ} *"Kendilerinden önce."* Kâfirlerden.

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ فَانْتَظِرُوٓا } *"Öyleyse bekleyin."* Azabın inişini ve helakimi.

{ اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ } *"Ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim!"* Size azabın inişini ve helakinizi.

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

103- "Sonra biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız. İşte böyle, mü'minleri kurtarmamız, üzerimize gerçekten bir borçtur!"

{ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا } *"Sonra biz elçilerimizi ve iman edenleri kurtarırız."* Kavimlerinin helakinin ardından resûlleri.

{ كَذٰلِكَ } *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ حَقًّا } *"Gerçekten bir borçtur."* Vacip olarak.

{ عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ } *"Mü'minleri kurtarmamız, üzerimize."* Resûllerle birlikte.

قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَآ اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾

104- "De ki: 'Ey insanlar! Benim dinim hakkında şüphe içinde iseniz; bilin ki ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam; fakat ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim. Çünkü bana mü'minlerden olmam emredildi.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ } *"Ey insanlar."* Ey Mekke ehli.

{ اِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي } *"Benim dinim hakkında şüphe içinde iseniz."* İslam dini hakkında.

{ فَلَآ اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ } *"Bilin ki ben sizin taptıklarınıza tapmam."* Dua ettiğiniz.

{مِنْ دُونِ اللهِ} *"Allah'ı bırakıp da."* Putları.

{وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللهَ الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْ} *"Fakat ancak sizin canınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim."* Ruhlarınızı kabzeyleyen, ölümünüzün ardından sizi dirilten.

{وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ} *"Çünkü bana mü'minlerden olmam emredildi."* Mü'minlerin dini üzere, mü'minlerle birlikte.

وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾

105- "Yüzünü hanîf olarak gerçek dine çevir ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!"

{وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ} *"Yüzünü gerçek dine çevir."* Dinini ve amelini salt olarak Allah Teâlâ'ya özgü kıl.

{حَنِيفًا} *"Hanîf olarak."* Müslüman olarak.

{وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} *"Ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma!"* Müşriklerin dini üzere müşriklerle birlikte olma.

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ الظّٰالِمِينَ ﴿١٠٦﴾

106- "'Allah'tan başka; sana ne yarar ne de zarar veremeyecek olan şeylere tapma! Eğer böyle yaparsan, sen de hiç şüphesiz zulmedenlerden olursun!' (denildi)."

{وَلَا تَدْعُ} *"Tapma."* İbadet etme.

{مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ} *"Allah'tan başka; sana ne yarar veremeyecek olan şeylere."* Dünyada ve ahirette ibadet edecek olursan yarar vermeyecek.

{وَلَا يَضُرُّكَ} *"Ne de zarar."* Eğer ibadet etmezsen zarar vermeyecek olan.

{ فَاِنْ فَعَلْتَ } *"Eğer böyle yaparsan."* İbadet edersen.

{ فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ } "*Sen de hiç şüphesiz zulmedenlerden olursun, (denildi).*" Kendi nefsine zarar verenlerden.

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ يُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿١٠٧﴾

107- "Eğer Allah, sana bir zarar dokundursa, onu yine O'ndan başka kaldıracak yoktur. Eğer sana bir hayır dilese, O'nun lütfunu geri çevirecek de yoktur. O, lütfunu, kullarından dilediğine verir. O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ وَاِنْ يَّمْسَسْكَ } *"Eğer sana dokundursa."* Sana isabet ettirirse.

{ اللّٰهُ بِضُرٍّ } *"Allah, bir zarar."* Hoşlanmayacağın bir durum ve şiddet.

{ فَلَا كَاشِفَ لَهٗٓ } *"Onu yine kaldıracak yoktur."* Zararı kaldıracak hiçbir kimse bulunmamaktadır.

{ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يُّرِدْكَ } *"O'ndan başka. Eğer sana dilese."* Sana isabet ettirirse,

{ بِخَيْرٍ } *"Bir hayır."* Kendisiyle sevineceğin bir durum ve nimet ile.

{ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهٖ } *"O'nun lütfunu geri çevirecek de yoktur."* Bağışını engelleyecek hiçbir kimse bulunmamaktadır.

{ يُصِيْبُ بِهٖ } *"O, lütfunu, verir."* Fazlı özgü kılar.

{ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ } *"Kullarından dilediğine."* Buna ehil olacak olan kimseyi.

{ وَهُوَ الْغَفُوْرُ } *"O, çok bağışlayan."* Tevbe edenin kusurlarını örten.

{ الرَّحِيْمُ } *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat edene.

قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ﴿١٠٨﴾

108- "De ki: 'Ey insanlar! İşte size Rabbinizden gerçek geldi. Artık, doğru yola giren, kendisi için girmiş olur. Doğru yoldan sapan da kendi zararına sapmış olur. Ben sizin üzerinize vekil değilim.'"

{ قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ } *"De ki: 'Ey insanlar.'"* Ey Mekke ehli.

{ قَدْ جَآءَكُمُ الْحَقُّ } *"İşte size gerçek geldi."* Kitap ve Resûl.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدٰى } *"Rabbinizden. Artık, doğru yola giren."* Kitap ve Resûl ile.

{ فَاِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهٖ } *"Kendisi için girmiş olur."* Yani sevabını.

{ وَمَنْ ضَلَّ } *"Doğru yoldan sapan da."* Kitabı ve Resûlü inkâr eden.

{ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا } *"Kendi zararına sapmış olur."* Yani bunun cinayeti kendi üzerinedir.

{ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ } *"Ben sizin üzerinize vekil değilim."* Kefil değilim. Bu âyeti kıtal âyeti nesh etmiştir.

وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِيْنَ ﴿١٠٩﴾

109- "Sana vahyolunana uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

{ وَاتَّبِعْ } *"Uy."* Ey Muhammed.

{ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ } *"Sana vahyolunana."* Sana Kur'an'da risaletin tebliği hususunda emredilen şeye.

{ وَاصْبِرْ } *"Ve sabret."* Buna sabret.

{ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ } *"Allah hükmünü verinceye kadar."* Sizinle onlar arasında onların Bedir Savaşı'nda öldürülmeleri ve helak edilmeleri.

{ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِيْنَ } *"Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."* Onların helakine ve berikilerin yardımına hükmetmekle.

سورة هُودٍ

11- HÛD SÛRESİ

İçinde Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkî’dir. Âyet sayısı 123, sözcük sayısı 1.625 ve harf sayısı ise 6.905’tir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

الٓرٰ كِتٰبٌ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَّدُنْ حَكِيْمٍ خَبِيْرٍ ١

1- “Elif, Lâm, Râ. Bu bir kitaptır ki âyetleri sağlamlaştırılmış, sonra tam hüküm ve hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından açıklanmıştır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hûd Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الٓرٰ } *“Elif, Lâm, Râ.”* Buyuruyor ki, ben Allah’ım görürüm. Bunun kendisiyle yemin edilen bir sözcük olduğu da söylenmiştir.

{ كِتٰبٌ } *“Bu bir kitaptır ki.”* Bu kitap yani Kur’an.

{ اُحْكِمَتْ اٰيٰتُهٗ } *“Âyetleri sağlamlaştırılmış.”* Helal ve haram, emir ve nehy ile sağlamlaştırılmış ve nesh edilmemiştir.

{ ثُمَّ فُصِّلَتْ } *“Sonra açıklanmıştır.”* Açıklanmıştır.

{ مِنْ لَّدُنْ } *“Tarafından.”* Katından.

{حَكِيمٍ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibi."* Kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretmekle hakimdir.

{خَبِيرٍ} "*Ve her şeyden haberdar olan Allah.*" İbadet eden ile ibadet etmeyenden.

اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِنْهُ نَذِيْرٌ وَّبَشِيْرٌ ﴿٢﴾

2- "Ta ki Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz. Ben, size O'nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı ve bir müjdeciyim."

{اَلَّا تَعْبُدُوْٓا} *"Ta ki kulluk etmeyesiniz."* Birlemeyesiniz diye.

{اِلَّا اللّٰهَ اِنَّنِيْ لَكُمْ مِنْهُ} *"Allah'tan başkasına. Ben, size O'nun tarafından gönderilmiş."* Allah katından.

{نَذِيْرٌ} *"Bir uyarıcı."* Ateşten.

{وَبَشِيْرٌ} *"Ve bir müjdeciyim."* Cennet ile.

وَاَنِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّيُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ فَضْلَهٗ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيْرٍ ﴿٣﴾

3- "Hem Rabbinizin bağışlamasını isteyin! Sonra O'na tevbe edin ki sizi belli bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatsın ve (ahirette) her fazilet sahibine mükâfatını versin. Eğer yüz çevirirseniz o zaman ben, sizin için büyük bir günün azabından korkarım!"

{وَاَنِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ} *"Hem Rabbinizin bağışlamasını isteyin."* Rabbinizi birleyiniz.

{ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ} *"Sonra O'na tevbe edin ki."* O'na tevbe ve ihlas ile yöneliniz.

{يُمَتِّعْكُمْ} *"Sizi yaşatsın."* Sizi bir yaşamla yaşatsın.

{مَتَاعًا حَسَنًا} *"Güzel bir şekilde."*[1] Azapsız bir şekilde.

{اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى} *"Belli bir süreye kadar."* Bilinen bir vakte kadar. Yani ölüme kadar.

{وَيُؤْتِ} *"Ve (ahirette) versin."* Bahşetsin.

{كُلَّ ذِي فَضْلٍ} *"Her fazilet sahibine."* İslam'da.

{فَضْلَهُ} *"Mükâfatını."* Ahirette sevabını.

{وَاِنْ تَوَلَّوْا} *"Eğer yüz çevirirseniz."* İman ve tevbeden.

{فَاِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ} *"O zaman ben, sizin için korkarım."* Sizin başınıza geleceği bilirim.

{عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ} *"Büyük bir günün azabından."* Büyük/dehşetengiz.

اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾

4- "Sonunda dönüşünüz ancak Allah'adır. O, her şeye kadirdir."

{اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ} *"Sonunda dönüşünüz ancak Allah'adır."* Ölümden sonra.

{وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} *"O, her şeye kadirdir."* Sevap verişe ve cezalandırmaya.

اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5- "Dikkat edin, onlar (o münafıklar), Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çeviriyorlar. Dikkat edin, onlar örtülerine büründükleri zaman da, (Allah) onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, kalplerin özünü bilendir."

[1] "Metaen" lafza-i ilahîsi tefsir metninde bir önceki bölünde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme ekledik.

{ اَلَآ اِنَّهُمْ } "*Dikkat edin, onlar (o münafıklar).*" Yani Ahnes ibn Şureyk ve ashabı.

{ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ } *"Göğüslerini çeviriyorlar."* Kalplerinde Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e kini ve düşmanlığı gizliyorlar.

{ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ } *"Peygamber'den gizlenmek için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı sevgi izhar etmek ve onunla sohbet edip aynı ortamda bulunmak suretiyle O'na karşı buğzlarını ve düşmanlıklarını gizlemektedirler.

{ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ } *"Dikkat edin, onlar örtülerine büründükleri zaman da."* Elbiseleriyle başlarını örtmektedirler.

{ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ } *"(Allah) onların gizlediklerini de bilir."* Kendileriyle kalplerinde gizledikleri şeyleri.

{ وَمَا يُعْلِنُونَ } *"Açığa vurduklarını da."* Savaşma, cefada bulunma. Muhabbet ve aynı mecliste oturup sohbette bulunma olduğu da söylenmiştir.

{ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } *"Çünkü O, kalplerin özünü bilendir."* Kalplerde bulunan hayır ve şerri.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî İbn Cureyc vasıtasıyla Muhammed ibn Abbad ibn Cafer'den şöyle dediğini rivayet eder: "Ben İbn Abbâs'ın âyeti (اَلَآ اِنَّهُمْ تَثْنَوْنِ صُدُورَهُمْ) '*Dikkatli olun, onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor*.' şeklinde okuduğunu işittim. Ben İbn Abbâs'a bunu sordum da, o cevaben: 'Birtakım insanlar vardı ki, bunlar helaya gidip de avret yerlerini çıplak olarak meydana çıkarmalarından ve kadınlarıyla cinsî münasebet yapıp da yine avret yerlerini çıplak olarak meydana çıkarmalarından utanıyorlardı. İşte bu âyet onlar hakkında indi' dedi." Buhârî, Amr ibn Dinar'dan aktardığı diğer bir rivayetinde ise şöyle der: "Amr ibn Dinar dedi ki: 'İbn Abbâs bu âyeti (اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ) '*Dikkat edin, onlar (o münafıklar), Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çeviriyorlar. Dikkat edin, onlar örtülerine büründükleri zaman da*' şeklinde kıraat ediyordu." Amr ibn Dinar'dan başkası da İbn Abbâs'tan "*Yesteğşune*" şeklinde "*Yugattune ruusehum/ başlarını örterler*" şeklinde okuduğunu söyledi. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, (اَلَآ اِنَّهُمْ تَثْنَوْنِ صُدُورَهُمْ) "*Dikkatli olun, onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor*." buyruğu bâbı, 4681, 4682 ve 4683 nolu hadisler.

b) Muhammed ibn Abbad, İbn Abbâs'ın âyeti (تَثْنَوْنِ) "*Tesnevni*" şeklinde kıraat ettiğini işittiğini haber vermektedir. *Tesnevni* sözcüğü "İsnevna" fiilinin muzarisi olmuş olur İbn Abbâs'ın bu kıraati ile cumhurun kıraati anlam bakımından son derece birbirine yakındır. Ancak İbn Abbâs'ın kıraatinde mübalağa anlamı da bulunmaktadır. Buna göre âyetin anlamı şöyle olmuş olur: (اَلَآ اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ) "*Dikkat edin, onlar göğüslerini çok şiddetli bir şekilde dürüp bükerler*." *Ruhu'l-Meanî*, c. 11, s. 210.

c) İbn Abbâs'ın bu açıklamalarına göre rivayet son derece hayalı davranan kişiler hakkında nazil olmuş olur. Bunlar da kuşkusuz mü'min bireylerdir. Cinsel münasebet esnasında veya helaya girdiklerinde avret mahalleri göğe dahi görünmesin tarzındaki bir duyarlılık mü'min bireyler için söz konusudur.

d) Ancak âyetin tefsiri bağlamında İbn Abbâs'tan diğer bir yorum daha vardır. Taberî, İkrime'den şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs âyeti (اَلَآ اِنَّهُمْ تَثْنَوْنِ صُدُورَهُمْ) "*Dikkat edin, onlar (o münafıklar), Peygamber'den gizlenmek için göğüslerini çeviriyorlar.*' şeklinde okurdu." İbn Abbâs şöyle dedi: "(تَثْنَوْنِ صُدُورَهُمْ) '*Onların göğüsleri şiddetle bükülüp duruyor*.' Allah hakkında şüphe ve kötü ameldir. (يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ) '*Elbiseleriyle örtündükleri zaman*' bir şey yaptıklarında veya söylediklerinde bunu Allah'tan gizleyebileceklerini sanırlardı. Halbuki Allah Teâlâ da onları görmekteydi." Taberî, c. 11, s. 185. Bu haberin isnadını Muhammed İbn Abdülala, Muhammed ibn Sevr, Mamer ve İkrime oluşturmaktadır. Mamer ile İkrime'nin tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk.

Muhammmed ibn Abdülala. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 182, 434 nolu madde; *el-Hulâsa*, 247 nolu madde.

Muhammed ibn Sevr Ebû Abdullah el-Abid. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 149, 94 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 27.

Bu haberin isnad zincirindeki raviler sika olmasına rağmen haberin isnadı munkatı/kopuk olması dolayısıyla zayıftır. Zira haberin senedinde bulunan Mamer ile İkrime arasında kopukluk bulunmaktadır. Zira Mamer demektedir ki: "Bana İkrime'den haber verildi ki." Kendisine İkrime'den kimin haber verdiğini bildirmemektedir.

e) Bu son rivayetteki açıklamaya göre İbn Abbâs âyetin kâfirler hakkında nazil olduğunu kabul etmektedir. Ancak gerçekten ikisinin arasında bir tercih yapabilmek zordur. Zira ilkinin ravisi Buhârî gibi bir zat iken ikincisi Buhârî'de geçmemektedir. Sened bakımından hiç kuşkusuz ilki ikincisinden daha kuvvetlidir. Ancak şu da var ki ikinci yorum âyetin siyak ve sibakına daha uygun düşmektedir. İkinci yorum ilahi kelamı dinlemekten kaçınanları konu edinmekte ve âyet de bu durumda onlara yönelik bir tehdit olmaktadır. İlk tefsir kabul edilecek olursa böyle bir tefsir İbn Abbâs'ın yanılgılarından olabilir.

f) Anlaşılan şudur ki, İbn Abbâs âyetin hayâ dolayısıyla avret mahallerinin göğe görünmesinden istihya eden kişiler dolayısıyla nazil olduğunu murad etmemektedir. Belki de İbn Abbâs'ın muradı böyle bir tavır içinde bulunanlardır.

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ٦

6- "Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın. O, onların durdukları yerleri de, emaneten kaldıkları yerleri de bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır."

{ وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا } *"Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın."* Ancak Allah Teâlâ rızıklarını vermeyi yerine getirendir.

{ وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا } *"O, onların durdukları yerleri de, bilir."* Geceleyin sığındığı/barındığı yeri bilir.

{ وَمُسْتَوْدَعَهَا } *"Emaneten kaldıkları yerleri de."* Ölüp de defnedileceği yeri.

{ كُلٌّ } *"Bunların hepsi."* Yani her canlının rızkı, eceli ve eseri.

{ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ } *"Apaçık bir kitaptadır."* Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Onun üzerine takdir edilen şey bilinmektedir.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهٗ عَلَى الْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ٧

7- "O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için, arşı su üstünde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır. Böyle iken sen onlara, 'Öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz!' desen, o

g) Aslında Buhârî'nin ikinci rivayetinde âyetin kâfirler hakkında nazil olduğuna dair emareler de yok değildir. Zira bu rivayette İbn Abbâs (يَسْتَغْشُونَ) ilahî buyruğunu "Yugattune ruûsehum/başlarını örterler" şeklinde tefsir etmiştir. Baş örtülmesi ancak şiddetli kelamı dinleme esnasında gerçekleşebilir. Bu şiddetli kelam kınama, paylama ve tehdidi içermektedir.

inkâr edenler kesinlikle sana, 'Bu apaçık sihirden başka bir şey değil!' derler."

{وَهُوَ الَّذِي} *"O."* Ve ilahınız olan O.

{خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ} *"Gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır."* Dünyanın ilk günlerinden. Her günün uzunluğu bin yıldır. Bu yaratma günlerinin ilki pazar, son günü ise cuma günüdür.

{وَكَانَ عَرْشُهُ} *"Arşı iken."* Göklerin ve yerin yaratılmasından önce.

{عَلَى الْمَآءِ} *"Su üstünde."* Allah Teâlâ arştan ve sudan önce var idi.

{لِيَبْلُوَكُمْ} *"Denemek için."* Sizi hayat ile ölüm arasında sınamak için.

{اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا} *"Hanginizin daha güzel iş yapacağınızı."* Daha ihlaslı amel.

{وَلَئِنْ قُلْتَ} *"Böyle iken sen onlara, desen."* Mekke ehline.

{اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ} *"Mutlaka diriltileceksiniz!"* Diriltileceksiniz.

{مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا} *"Öldükten sonra o inkâr edenler kesinlikle sana, derler."* Mekke kâfirleri.

{اِنْ هٰذَآ} *"Bu bir şey değil!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dile getirdiği şey.

{اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ} *"Apaçık sihirden başka."* Gerçekleşmeyecek açık bir yalandır.[3]

---

[3] a) Abdürrezzak, Said ibn Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: "Ben İbn Abbâs'a '*Arşı su üstünde iken*' buyruğu hakkında soru sormak amacıyla şöyle dedim: 'Hiçbir şey yaratılmazdan önce su hangi şey üzerindeydi?' O: 'Rüzgârın sırtı üstündeydi' diye cevapladı." İbn Abbâs dedi ki: "Irmakların buharının yükselişi gibi buhar göğe yükseldi. Yoğunluk kazanıp bulut olarak geri döndü." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Hac, "Kâbe'nin bina edilmesi" bâbı, 9089 nolu hadis. Haberin isnadını Mamer, Ameş, Minhal ve Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Mamer ile Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halini önceden sunmuştuk.
Ameş. Süleyman ibn Mihrann el-Esedî el-Kahilî. Sika, hâfız ve kıraat ilmi hususunda bilgindir. Vera sahibidir. Ancak bazen tedlis yapar. İbn Hacer, Ameş'in tedlisinin rivayette tesiri olmayan türden bir tedlis olduğunu belirtir. Rivayet

وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ اَلَا يَوْمَ يَاْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٨﴾

8- "Onlardan azabı belli bir süreye kadar ertelesek, 'Onu, engelleyen nedir?' derler. İyi bilin ki azap onlara geldiği gün, asla onlardan geri dönmeyecek ve alay ettikleri şey kendilerini kuşatacaktır."

{وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ} *"Onlardan azabı belli bir süreye kadar ertelesek."* Bilinen bir güne kadar, Bedir Savaşı'na kadar.

{لَيَقُولُنَّ} *"Derler."* Yani Mekke ehli diyecekler.

{مَا يَحْبِسُهُ} *"Onu, engelleyen nedir?"* Onunla alay edişin azabını yarın bizden engelleyen şey nedir?

{اَلَا يَوْمَ يَاْتِيهِمْ} *"İyi bilin ki azap onlara geldiği gün."* Azap.

{لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ} *"Asla onlardan geri dönmeyecek."* Azap onlardan geri çevrilmez.

---

ettiklerinde hem tedlisi az hem de tedlisi sika/güvenilir kişilerden yaptığından dolayı tedlisinde herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Ameş'in bulunduğu tedlis tabakası imam olduklarından dolayı sahih eserlerde kendilerinden rivayet edilen gruptur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 231, 500 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 154; *el-Hulâsa*, 155; Tabakatü'l-Müdellisin, s. 9.

Minhal ibn Amr el-Esedî. Sâduktur, bazen yanılır. *et-Takrîb*, c. 2, s. 278, 1402 nolu madde.

Hadisin isnadında herhangi bir kopukluk da bulunmamaktadır. Bundan dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 319, 555 nolu madde; *Tehzibü'l-Kemal*, Mamer'in tercüme-i hali. Haberin isnadında geçen Mamer, Ameş, Minhal ve Said ibn Cübeyr sika kişiler olmasına rağmen Ameş tedlis yapan bir şahıstır. Minhal de bazen yanılırdı. Minhal ile igili olarak da şunu söyleyebiliriz: Bu haber Minhal'ın yanıldığı haberlerden değildir. Zira İbn Cerîr et-Taberî, bu haberin bir benzerini aktarır ve o haberde Minhal bulunmamaktadır. Bu haberin ifadeleri ile Minhal'in haberinin ifadeleri hemen hemen aynıdır. Taberî, c. 12, s. 5. Son söz haberin isnadını oluşturan şahıslar sikadır ve Ameş de Said ibn Cübeyr'den haber dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 12. Bu bakımdan bu haber sahihtir.

b) İbn Abbâs'ın "Irmakların buharının yükselişi gibi buhar göğe yükseldi. Yoğunluk kazanıp bulut olarak geri döndü." sözlerinde geçen "sabîr" sözcüğü hakkında *en-Nihâye* sahibi İbn Esir şöyle der: "es-Sabîr sözcüğü yoğunluk kazanmış, yığılmış beyaz buluttur. Yani buhar peyderpey yoğunluk kazandı ve yığıldı ve sonra da buluta dönüştü." *En-Nihâye*, S-B-R maddesi.

{ وَحَاقَ } *"Ve kuşatacaktır."* Deveran edecektir, vacip olacaktır ve inecektir.

{ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ } *"Alay ettikleri şey kendilerini."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an ile alay etmekte oluşlarının azabı.

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ اِنَّهُ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾

9- "Eğer insana katımızdan bir rahmet (iyilik, nimet) tattırdıktan sonra, onu kendisinden çekip alsak, hemen o bir ümitsizliğe düşer ve nankör olur."

{ وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ } *"Eğer insana tattırdıktan."* Yani kâfir bir insana.

{ مِنَّا رَحْمَةً } "*Katımızdan bir rahmet (iyilik, nimet).*" Nimet.

{ ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ } *"Sonra, onu kendisinden çekip alsak."* Ondan alsak.

{ اِنَّهُ لَيَؤُسٌ } *"Hemen o bir ümitsizliğe düşer."* Hemen bir şey hakkında ümitsizliğe düşer ve Allah'ın rahmetinden o şey hakkında ümidini keser.

{ كَفُورٌ } *"Ve nankör olur."* Allah'ın nimetini inkâr eden, şükretmeyen bir kişi olur.

وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ عَنِّي اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾

10- "Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra insana bir nimet tattırsak, elbette 'Benden kötülükler gitti!' der. Çünkü o şımarıktır, çok övünür."

{ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ } *"Eğer insana tattırsak."* Ona yani kâfir bir insana isabet ettirirsek.

{نَعْمَآءَ بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ} *"Kendisine dokunan bir zarardan sonra bir nimet."* Şiddetli bir sıkıntı ona isabet ederse.

{لَيَقُولَنَّ} *"Elbette der."* Yani kâfir.

{ذَهَبَ السَّيِّاٰتُ} *"Kötülükler gitti!"* Şiddetli sıkıntı.

{عَنِّي اِنَّهُ لَفَرِحٌ} *"Benden. Çünkü o şımarıktır."* Şımarıktır.

{فَخُورٌ} *"Çok övünür."* Allah'ın nimet verişiyle şükretmeksizin böbürlenir.

اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

11- "Ancak sabredip sâlih ameller işleyenler böyle değildir. İşte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır."

{اِلَّا} *"Ancak böyle değildir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı.

{الَّذِينَ صَبَرُوا} *"Sabredip."* İman üzere.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"Sâlih ameller işleyenler."* Kendileriyle Rabbleri arasında taati işleyenler. Zira onlar bunu yapmazlar. Ancak şiddet halinde sabreder, nimet içinde ise şükrederler.

{اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ} *"İşte onlar için bağışlanma vardır."* Dünyada günahlarının bağışlanması.

{وَاَجْرٌ كَبِيرٌ} *"Ve büyük bir mükâfat."* Cennette büyük bir sevap.

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَآئِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَآءَ مَعَهُ مَلَكٌ اِنَّمَآ اَنْتَ نَذِيرٌ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾

12- "Belki de sen (müşriklerin), 'Ona (gökten) bir hazine indirilmeli veya onunla birlikte bir melek gelmeli değil miydi?' demelerinden ötürü, sana vahyolunan âyetlerin bir bölümünü (duyurmayı) terk edeceksin ve bu yüzden göğsün daralacak! (İyi bil ki) sen ancak uyarıcı bir peygambersin! Allah ise her şeye vekildir."

{ فَلَعَلَّكَ } *"Belki de sen (müşriklerin)."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ } *"Sana vahyolunan âyetlerin bir bölümünü (duyurmayı) terk edeceksin."* Sana Kur'an'da emredilen risaletin tebliği ve ilahlarına hakaret edilmesi ve ayıplanması gibi şeylerin terk edilmesi.

{ وَضَآئِقٌ بِهٖ } *"Ve bu yüzden daralacak."* Sana emredildi.

{ صَدْرُكَ } *"Göğsün."* Kalbin.

{ اَنْ يَقُولُوا } *"Demelerinden ötürü."* Mekke'nin kâfirlerinin dediği şeyden.

{ لَوْلَآ اُنْزِلَ } *"İndirilmeli değil miydi?"* İndirilseydi ya.

{ عَلَيْهِ } *"O'na."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ كَنْزٌ } *"(Gökten) bir hazine."* Gökten bir mal indirilseydi de onunla yaşasaydı.

{ اَوْ جَآءَ مَعَهُ مَلَكٌ } *"Veya O'nunla birlikte bir melek gelmeli değil miydi?"* O'na şehadet de bulunsaydı.

{ اِنَّمَآ اَنْتَ } *"(İyi bil ki) sen ancak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ نَذِيرٌ } *"Uyarıcı bir peygambersin."* Korkutucu bir Resûl.

{ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ } *"Allah ise her şeye."* Onların sözlerine ve azaplarına.

{ وَكِيلٌ } *"Vekildir."* Kefildir. Şehiddir anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَاْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾

13- "Yoksa 'Onu (Kur'an'ı) kendisi uydurdu!' mu diyorlar? De ki: 'Eğer doğru söylüyorsanız, siz de onun benzeri, uydurulmuş on tane sûre getirin ve Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de çağırın!'"

{ اَمْ يَقُولُونَ } *"Yoksa mu diyorlar?"* Aksine diyor ki, Mekke'nin kâfirleri.

{ افْتَرٰيهُ } *"Onu (Kur'an'ı) kendisi uydurdu!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'ı kendi yanından uydurdu ve getirdi.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ فَاْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهٖ } *"Siz de onun benzeri, on tane sûre getirin."* Kur'an sûreleri gibi. Bakara, Âl-i İmran, Maide, En'âm, A'râf, Enfâl, Tevbe, Yûnus ve Hûd.

{ مُفْتَرَيَاتٍ } *"Uydurulmuş."* Kendi yanınızdan uydurduğunuz.

{ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ } *"Ve çağırabildiklerinizi de çağırın!"* İbadet ettiklerinizden de yardım isteyiniz.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } *"Eğer doğru söylüyorsanız, Allah'tan başka."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in onu kendi katından uydurduğuna dair doğru söylüyorsanız. Ancak onlar bu öneri karşısında sustular.

فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّمَآ اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

14- "Eğer (onlar) size cevap veremiyorlarsa, bilin ki (bu Kur'an) ancak Allah'ın bilgisiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilâh da yoktur. Artık siz Müslüman oluyor musunuz?"

Ardından Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ } "*Eğer (onlar) size cevap veremiyorlarsa.*" O zalimler sana cevap veremezler ise.

{ فَاعْلَمُوٓا } "*Bilin ki (bu Kur'an).*" Ey kâfirler topluluğu.

{ اَنَّمَآ اُنْزِلَ } *"Ancak indirilmiştir."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an'ı indirmiştir.

{ بِعِلْمِ اللّٰهِ } *"Allah'ın bilgisiyle."* Ve emriyle.

{ وَاَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ } *"O'ndan başka ilâh da yoktur. Artık siz Müslüman oluyor musunuz?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı ikrar ediyor musunuz?

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾

15- "Kim (yalnız) dünya hayatını ve onun süsünü isterse biz yaptıklarının karşılığını kendilerine orada tam olarak veririz ve orada onlar hiçbir zarara uğratılmazlar."

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا } *"Kim (yalnız) dünya hayatını isterse."* Allah Teâlâ'nın ilmiyle kendisine nasip kıldığı.

{ وَزِينَتَهَا } *"Ve onun süsünü."* Debdebesiyle.

{ نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ } *"Biz yaptıklarının karşılığını kendilerine tam olarak veririz."* Amellerinin karşılığını onlara bolca veririz.

{ فِيهَا } *"Orada."* Dünyada.

{ وَهُمْ فِيهَا } *"Ve orada onlar."* Dünyada.

{ لَا يُبْخَسُونَ } *"Hiçbir zarara uğratılmazlar."* Amellerinin sevaplarından hiçbir şey eksiltilmez.

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16- "İşte bunlar ahirette, kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir. (Dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir. Zaten onların yapmakta oldukları şeyler hep bâtıldır!"

{ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ } *"İşte bunlar kimselerdir."* Allah'tan başkası için amel edenlerdir.

{ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا } *"Ahirette, kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan. (Dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir."* Dünyada yaptıkları hayırlar kendilerine reddedilir.

{ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Zaten onların yapmakta oldukları şeyler hep bâtıldır."* Dünyada işledikleri amellerine ahirette sevap alamazlar. Zira onlar Allah'tan başkası için amel eylemişlerdir.

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

17- "Rabbin tarafından açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şâhid izleyen ve (Kur'an'dan) önce de bir yol gösterici ve bir rahmet olarak Musa'nın kitabının tasdik ettiği kimse (inkârcılar) gibi olur mu? Böyle olanlar (Kur'an'a) inanırlar. Ama bu topluluklardan kim onu inkâr ederse, onun varacağı yer ateştir, sen bundan şüphe etme! Çünkü o gerçektir, Rabbin tarafındandır. Fakat insanların çoğu iman etmezler."

{ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ } *"Rabbin tarafından açık bir delile dayanan kimse (inkârcılar) gibi olur mu?"* Rabbinden indirilenin –Kur'an'ın- açıklanması.

{ وَيَتْلُوهُ } *"Ve kendisini izleyen."* Kendisine Kur'an'ın okuduğu.

{ شَاهِدٌ مِنْهُ } *"Rabbinden bir şâhid."* Allah'tan yani Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{ وَمِنْ قَبْلِهٖ } *"Ve (Kur'an'dan) önce de."* Kur'an'dan önce.

{ كِتَابُ مُوسٰى } *"Musa'nın kitabının tasdik ettiği."* Musa ('aleyhi's-selâm)'ın Tevrat'ı. Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona okumuştu.

{ اِمَامًا } *"Bir yol gösterici."* Kendisine uyulan.

{ وَرَحْمَةً } *"Ve bir rahmet olarak."* Kendisine iman eden kimseye bir rahmet.

{ اُولٰٓئِكَ } *"Böyle olanlar."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kitabına iman eden.

{ يُؤْمِنُونَ بِهٖ } *"(Kur'an'a) inanırlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'a. Bu, Abdullah ibn Selam ve ashabıdır.

{ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ } *"Ama kim onu inkâr ederse."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ مِنَ الْاَحْزَابِ } "*Bu topluluklardan.*" Kâfirlerin bütününden.

{ فَالنَّارُ مَوْعِدُهٗ } *"Onun varacağı yer ateştir."* Varacağı son nokta.

{ فَلَا تَكُ } *"Sen etme."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ فِي مِرْيَةٍ } *"Şüphe."* Kuşku içinde.

{ مِنْهُ } *"Bundan."* Kur'an'ı inkâr eden kimsenin sonundan.

{ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ } *"Çünkü o gerçektir, Rabbin tarafındandır."* Kur'an'ı inkâr eden kimsenin sonunun cehennem ateşi olduğu. Denilmiştir ki: "*Sen şüphe etme.*" Kuşku duyma. "*Bundan.*" Yani Kur'an'dan. "*Çünkü o gerçektir, Rabbin tarafındandır.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm) onu getirmiştir.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ } *"Fakat insanların çoğu iman etmezler."* Mekke ehli.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِينَ ﴿١٨﴾

18- "Allah'a kendiliğinden yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Onlar (kıyâmet gününde) Rablerinin huzuruna getirilirler, şâhidler de 'Rablerine karşı yalan söyleyenler işte bunlardır!' derler. Bilin ki Allah'ın lâneti zalimlerin üzerinedir."

{وَمَنْ اَظْلَمُ} *"Daha zalim kim olabilir?"* Daha cüretkâr ve daha taşkın.

{مِمَّنِ افْتَرٰى} *"Kendiliğinden uydurandan."* Düzmece bir şey ortaya koyan.

{عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ} *"Allah'a yalan. Onlar (kıyâmet gününde) Rablerinin huzuruna getirilirler."* Rablerinin huzuruna sürülürler.

{وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ} *"Şâhidler de, derler."* Melekler ve peygamberler.

{هٰٓؤُلَآءِ} *"İşte bunlardır!"* Kâfirlerdir.

{الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ} *"Rablerine karşı yalan söyleyenler. Bilin ki Allah'ın lâneti."* Allah'ın azabı.

{عَلَى الظّٰلِمِينَ} *"Zalimlerin üzerinedir."* Müşriklerin.

اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

19- "Onlar ki, (insanları) Allah'ın yolundan alıkoyarlar ve o yol hakkında eğrilik araştırırlar Ahireti inkâr edenler de işte onlardır."

{اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ} *"Onlar ki, alıkoyarlar."* Çevirirler.

{عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ} *"(İnsanları) Allah'ın yolundan."* Allah'ın dininden ve Allah'a taatten.

{وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا} *"Ve o yol hakkında eğrilik araştırırlar."* Eğrilik isterler. Değiştirmeyi amaçlarlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ} *"Onlar ahireti."* Ölümden sonra dirilişi.

{هُمْ كَافِرُونَ} *"İnkâr edenler de işte."* İnkâr ediciler.

أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Onlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değildirler. Allah'tan başka onların işlerini görecek yoktur. Onların azapları kat kat olur. Çünkü onlar (gerçeği) ne işitebiliyorlar ne de görebiliyorlardı!"

{ أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ } *"Onlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değildirler."* Allah'ın azabından kaçıcı değillerdir.

{ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ } *"Allah'tan başka onların yoktur."* Allah'ın azabından.

{ مِنْ أَوْلِيَاءَ } *"İşlerini görecek."* Onları koruyacak.

{ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ } *"Onların azapları kat kat olur."* Yani reislerinin/liderlerinin.

{ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ } *"Çünkü onlar (gerçeği) ne işitebiliyorlar."* Kinlerinden dolayı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyruğunu dinlemeye.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Değillerdir.*" Hayır, "*Onlar gerçeği ne işitebiliyorlar.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyruğuna kulak verip dinlemeye güç yetiremezler.

{ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ } *"Ne de görebiliyorlardı."* Kinlerinden dolayı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i görmeye. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Ne de görebiliyorlardı."* Kinlerinden Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾

21- "İşte bunlar kendilerini ziyana sokan kimselerdir ve uydurdukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir."

{ أُولَٰئِكَ } *"İşte bunlar."* Onlar reislerdir.

{ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ } *"Kendilerini ziyana sokan kimselerdir."* Cennet konusunda kendi nefislerini, ailelerini, menzillerini ve hizmetkarlarını aldatmışlardır, hem de kendileri aldanmışlardır. Cennete onların dışındaki mü'minler vâris olmuşlardır.

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ } *"Kendilerinden kaybolup gitmiştir."* Bâtıl olmuştur ve kendi nefislerini meşgul etmişlerdir.

{ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } *"Ve uydurdukları şeyler de."* Allah'tan başkasına yalanla ibadet ettikleri şeyler.

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Bunlar ahirette en çok ziyana uğrayanlardır."

{ لَا جَرَمَ } *"Kuşkusuz."* Haktır.

{ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ } *"Bunlar ahirette en çok ziyana uğrayanlardır."* Cenneti ve içindekileri kaybetmekle aldananlardır.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî, İbn Abbâs'tan rivayetle onun (لَا جَرَمَ) ilahî buyruğunun (بَلَى) "*Evet*" anlamına geldiğini ifade ettiğini söylemektedir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hûd Sûresi. Hâfız İbn Hacer der ki: "İbn Ebî Hatem bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan mevsul bir şekilde rivayet etmiştir." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 348.

b) İbn Abbâs literal bir tefsir yapmıştır. (لَا جَرَمَ) "La cereme" sözcüğü ispat ve tahkik için kullanılır. Ferra şöyle der: (لَا جَرَمَ) sözcüğü asılda (لَا بُدَّ اِنَّكَ قَائِمٌ) "*Senin ayakta olman gerekmektedir*" ve "La muhalete inneke zahîbün/Senin gitmen kaçınılmazdır" mesabesindedir. Bu anlamda kullanım cereyan edip de çokça kullanılınca sözcük (حَقًّا) "Gerçekten" anlamını ifade etmeye başladı. Arapların sözcüğü bu anlamda kullandığını görmüyor musun? "La cereme le-atiyenneke/ gerçekten, hakikaten ben kuşkusuz sana geleceğim." Müfessirler de sözcüğü hak anlamında tefsir etmişlerdir. Ancak sözcüğün aslı "Ceramtü" yani "Günah işledim" anlamından türemiştir. *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 8.

c) (اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ) "*Bunlar ahirette en çok ziyana uğrayanlardır.*" buyruğunda geçen "onlar" zamiri önceki âyetlerde söz konusu edilen kâfirlere dönmektedir.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُوٓا اِلٰى رَبِّهِمْ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾

23- "İman edip sâlih ameller işleyen ve Rablerine boyun eğenler yok mu, işte onlar cennetliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır."

{اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"Sâlih ameller işleyen."* Kendileriyle Rableri arasında taatte bulunanlar.

{وَاَخْبَتُوٓا اِلٰى رَبِّهِمْ} *"Ve Rabblerine boyun eğenler yok mu?"* Rabblerine ihlaslı olanlar, Rabblerine gönülden boyun eğenler ve rablerine karşı huşu duyanlar.

{اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} *"İşte onlar cennetliklerdir. Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır."* İkamet edicidirler.

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Bu iki grubun durumu; kör ile sağır ve görenle işiten kimsenin durumuna benzer ki bu ikisinin durumu bir olur mu? Hâlâ düşünüp öğüt kabul etmez misiniz?"

{مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ} *"Bu iki grubun durumu benzer ki."* Kâfir ile mü'minin.

{كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ} *"Kör ile sağır."* Diyor ki, kâfirin misali hakkı ve hidayeti görmeyen kör; hakkı ve hidayeti işitmeyen sağır gibidir.

{وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ} *"Ve görenle işiten kimsenin durumuna."* Diyor ki, mü'minin misali hakkı ve hidayeti gören, hakkı ve hidayeti işiten gören ve işiten kimse gibidir.

{هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا} *"Bu ikisinin durumu bir olur mu."* Örnekte diyor ki, taat ve sevap alış konusunda kâfir mü'minle bir olabilir mi?

{ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ } *"Hâlâ düşünüp öğüt kabul etmez misiniz?"* Hâlâ Kur'an'ın mesellerinden/örneklerinden öğüt alıp da iman etmeyecek misiniz?

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اِنِّيْ لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٢٥﴾

25- "Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Onlara dedi ki 'Ben size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.'"

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ } *"Biz Nûh'u kavmine peygamber olarak gönderdik."* Onlara geldiğinde onlara dedi ki:

{ اِنِّيْ لَكُمْ } *"Onlara dedi ki: Ben size gönderilmiş."* Allah'tan size gönderilmiş.

{ نَذِيْرٌ } *"Bir uyarıcıyım."* Korkutucu bir elçi.

{ مُّبِيْنٌ } *"Apaçık."* Bildiğiniz bir dil ile.

اَنْ لَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيْمٍ ﴿٢٦﴾

26- "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin için can yakıcı bir günün azabından korkuyorum!"

{ اَنْ لَّا تَعْبُدُوْٓا } *"Kulluk etmeyin."* Birlemeyeniz.

{ اِلَّا اللّٰهَ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ } *"Allah'tan başkasına. Ben sizin için korkuyorum!"* İman etmemeniz durumunda sizin başınıza gelecek şeyi bilirim.

{ عَذَابَ يَوْمٍ اَلِيْمٍ } *"Can yakıcı bir günün azabından."* Acıtıcı bir azaptan ki bu azap da boğulmadır.

فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ مَا نَرٰىكَ اِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرٰىكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِيْنَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِيْنَ ﴿٢٧﴾

27- "Kavminden inkâr edenlerin ileri gelenleri dediler ki: 'Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz, İlk bakışta bizim ayak takımımızdan başkasının senin arkana düştüğünü görmüyoruz. Sizin bizden fazla bir üstünlüğünüzü de göremiyoruz. Aksine sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz!"

{فَقَالَ الْمَلَأُ} *"İleri gelenleri dediler ki."* Reisler/liderler.

{الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ} *"Kavminden inkâr edenlerin."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminden.

{مَا نَرٰيكَ} *"Biz seni görüyoruz."* Ey Nûh ('aleyhi's-selâm).

{اِلَّا بَشَرًا} *"Bir insan olarak."* İnsan.

{مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ} *"Sadece bizim gibi. senin arkana düştüğünü görmüyoruz."* Sana iman ettiğini.

{اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا} *"Bizim ayak takımımızdan başkasının."* Sefillerimiz ve zayıflarımızdan başkasının.

{بَادِيَ الرَّأْيِ} *"İlk bakışta."* Görünürdeki durumları zayıf olanlar. Görünüşlerinin kötü olduğu da söylenmiştir. Mü'minlerin kötü görünüşleri onları buna itmiştir.

{وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ} *"Sizin bizden fazla bir üstünlüğünüzü de göremiyoruz."* Bizim yiyişimiz ve içişimiz gibi yemeniz içmenizden ötürü söylediklerinizden dolayı.

{بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ} *"Aksine sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz!"* Dile getirdiğiniz konularda.[5]

---

5 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(بَادِيَ الرَّأْيِ) '*Bize zâhir olan görüşle*' anlamındadır." Bu haberi Taberî Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 12, s. 28.
b) Âyet Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin inkâr edicilerinin Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'a verdiği cevabı bize aktarmaktadır. Bunlar ilk önce Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kendileri gibi beşer oluşuna bir itiraz etmektedirler. (مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا) "*Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz.*" Bu sözle şunu demeye çalışıyorlar: Senin bize karşı hiçbir üstünlüğün bulunmamaktadır ki, Allah katından bize resûl olarak gelesin. İkinci itirazları ise Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَاٰتٰىنِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

28- "(Nûh) dedi: 'Ey kavmim! Söyleyin bana, ben Rabbimden açık bir delil üzere isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermişse ve bunlar da gözünüzden gizlendiyse; şimdi siz onu istemediğiniz halde, bunu size zorla mı kabul ettirelim?'"

{ قَالَ } *"(Nûh) dedi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) buyurdu:

{ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ } *"Ey kavmim! Söyleyin bana, ben isem."* Diyor ki, kuşkusuz ben.

{ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي } *"Rabbimden açık bir delil üzere."* Rabbimden inen şeyin açıklanması üzere isem.

{ وَاٰتٰىنِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ } *"Ve O bana kendi katından bir rahmet vermişse."* Bana peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunmuşsa.

{ فَعُمِّيَتْ } *"Ve bunlar da gizlendiyse."* Karışmış ise. "Amiyet" şeklinde tilavet edilirse anlaşılmamış ise.

{ عَلَيْكُمْ } *"Gözünüzden."* Peygamberliğim ve dinim.

{ نُلْزِمُكُمُوهَا } *"Bunu size zorla mı kabul ettirelim."* Size onu ilham mı edelim ve size onu mu tanıtalım?

{ وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ } *"Şimdi siz onu istemediğiniz halde."* İnkâr edici olduğunuz halde.

وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنِّيٓ اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾

---

bağlılarının niteliğine yöneliktir. (بَادِيَ الرَّأْيِ) "*İlk bakışta.*" Bunlar Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'a uyanların ayak takımı ve zayıf kişiler olduğunu söyleyerek ona itiraz etmeye çalışmaktadırlar.

c) (بَادِيَ الرَّأْيِ) "*İlk bakışta*" Yani ilk görünen şey. Sana uyanlar ile sana muhalefet edenleri karşılaştırdığımızda ilk görünen şey demektir.

29- "Ey kavmim! Bunun için sizden bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım yalnız Allah'a aittir. Ben iman edenleri (sizin isteğinize uyarak) yanımdan kovacak değilim. Onlar elbette Rablerine kavuşacaklardır. Ama ben sizi gerçekten cahillik eden bir toplum olarak görüyorum!"

{وَيَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ} *"Ey kavmim! Bunun için sizden istemiyorum."* Tevhid için.

{مَالًا} *"Bir mal."* Bir ücret.

{اِنْ اَجْرِيَ} *"Benim mükâfatım."* Sevabım.

{اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Yalnız Allah'a aittir. Ben iman edenleri (sizin isteğinize uyarak) yanımdan kovacak değilim."* Sözünüzle hareket edip.

{اِنَّهُمْ مُلَاقُوا} *"Onlar elbette kavuşacaklardır."* Göreceklerdir.

{رَبِّهِمْ} *"Rablerine."* O'nun katında benimle tartışacaklardır.

{وَلٰكِنِّيٓ اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ} *"Ama ben sizi gerçekten cahillik eden bir toplum olarak görüyorum."* Allah'ın emrini bilmeyen bir toplum olarak görüyorum.

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Ey kavmim! Ben onları yanımdan kovacak olursam, o zaman Allah'a karşı bana kim yardım edebilir? Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?"

{وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي} *"Ey kavmim! bana kim yardım edebilir?"* Beni kim koruma altına alabilir?

{مِنَ اللّٰهِ} *"O zaman Allah'a karşı."* Allah'ın azabından.

{اِنْ طَرَدْتُهُمْ} *"Ben onları yanımdan kovacak olursam."* Sizin sözünüzle hareket edip.

{اَفَلَا تَذَكَّرُونَ} *"Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?"* Size söylediklerimden öğüt alıp da iman etmeyecek misiniz?

وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ اِنِّي مَلَكٌ وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِيٓ اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ اِنِّيٓ اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾

31- "Ben size, yanımda Allah'ın hazineleri var, demiyorum; ben gaybı da bilmem; melek olduğumu da söylemiyorum. Hor gözle baktığınız kimseler hakkında da, Allah onlara hiçbir hayır vermez! de diyemem. Çünkü onların içlerinde olanı en iyi bilen Allah'tır. Söylediklerimin aksini yaptığım takdirde, ben elbette zalimlerden olurum!"

{وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَآئِنُ اللّٰهِ} *"Ben size, yanımda Allah'ın hazineleri var, demiyorum."* Rızık konusunda Allah'ın hazinelerinin anahtarları.

{وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ} *"Ben gaybı da bilmem."* Azabın ne zaman ineceğini ve benden gaip olan şeyleri.

{وَلَآ اَقُولُ اِنِّي مَلَكٌ} *"Melek olduğumu da söylemiyorum."* Gökten gönderilmiş.

{وَلَآ اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِيٓ اَعْيُنُكُمْ} *"Hor gözle baktığınız kimseler hakkında da, diyemem."* Onları gözleriniz almasın. Diyor ki, gözlerinizde küçük ve hakir görüyorsunuz.

{لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا} *"Allah onlara hiçbir hayır vermez, de."* İmanlarının tasdikiyle Allah Teâlâ onlara asla ikramda bulunmayacaktır da diyemem.

{اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ} *"Çünkü onların içlerinde olanı en iyi bilen Allah'tır."* Onların kalplerindeki tasdik edişi.

{اِنِّيٓ اِذًا} *"Söylediklerimin aksini yaptığım takdirde, ben."* Onları kovarsam.

{لَمِنَ الظَّالِمِينَ} *"Elbette zalimlerden olurum!"* Kendi nefsime zarar vericilerden.

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾

32- "(İleri gelenler) dediler ki: 'Ey Nûh! Bizimle tartıştın durdun, tartışmanda da çok ileri gittin! Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit ettiğin şu azabı getir de görelim!'"

{ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا } *"(İleri gelenler) dediler ki: 'Ey Nûh! Bizimle tartıştın durdun.'"* Bizimle tartıştın, bizi babalarımızın dini dışındaki dine davet ettin.

{ فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا } *"Tartışmanda da çok ileri gittin."* Tartışmanı ve davet edişini çokça yaptın.

{ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ } *"Bizi tehdit ettiğin şu azabı getir de görelim!"* Azabı.

{ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ } *"Eğer doğru söylüyorsan."* Bize gelmesi konusunda sadıklardan isen.

قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللهُ إِنْ شَآءَ وَمَآ أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾

33- "(Nûh) dedi: 'O (azabı) size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz O'nu âciz bırakacak da değilsiniz.'"

{ قَالَ } *"(Nûh) dedi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) buyurdu:

{ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللهُ } *"O (azabı) size ancak Allah getirir."* Diyor ki, azabınızı Allah azze ve celle getirir.

{ إِنْ شَآءَ } *"Dilerse."* Size azap eder.

{ وَمَآ أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ } *"Ve siz O'nu âciz bırakacak da değilsiniz."* Allah'ın azabından kaçıcı değilsiniz.

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِيٓ إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, zaten benim öğüdümün size bir faydası olmaz. Rabbiniz O'dur ve sonunda O'na döndürüleceksiniz."

{ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِيٓ } *"Zaten benim öğüdümün size bir faydası olmaz."* Çağrım ve sizi Allah'ın azabından sakındırışım.

{ اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ } *"Ben size öğüt vermek istesem de."* Sizi Allah'ın azabından sakındırmak ve sizi tevhide davet etmek istesem de.

{ اِنْ كَانَ اللّٰهُ } "*Eğer Allah*." Muhakkak Allah idi.

{ يُرِيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ } *"Sizi azdırmak istiyorsa."* Sizi hidayetten saptırmayı diliyor.

{ هُوَ رَبُّكُمْ } *"Rabbiniz O'dur."* Size benden daha önceliklidir.

{ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ } *"Ve sonunda O'na döndürüleceksiniz."* Ölümden sonra O'na döndürüleceksiniz de O amellerinize göre karşılık verecek.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ اِجْرَامِي وَاَنَا۠ بَرِيٓءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Yoksa onlar, 'O (Kur'an'ı) kendisi uydurdu' mu diyorlar? De ki: 'Eğer onu ben uydurmuşsam, vebali benim boynumadır. Halbuki ben sizin yüklendiğiniz vebalden uzağım!'"

{ اَمْ يَقُولُونَ } *"Yoksa onlar, mu diyorlar?"* Aksine diyorlar ki Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ افْتَرٰيهُ } *"O (Kur'an'ı) kendisi uydurdu."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın bize getirdiği şeyi O kendi katından uydurmuştur.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Nûh ('aleyhi's-selâm) onlara de ki:

{ اِنِ افْتَرَيْتُهُ } *"Eğer onu ben uydurmuşsam."* Kendi katımdan uydurmuşsam.

{ فَعَلَيَّ اِجْرَامِي } *"Vebali benim boynumadır."* Günahlarım.

{ وَاَنَا بَرِيۤءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ } *"Halbuki ben sizin yüklendiğiniz vebalden uzağım!"* Günahlarınızdan. Bu âyetin Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir.

وَاُوْحِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهٗ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَىِٕسْ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٣٦﴾

36- "Nûh'a şöyle vahyolundu: 'Kavminden daha önce iman etmiş olanların dışında, hiç kimse iman etmeyecek. Öyleyse onların yapmakta olduklarından dolayı üzülme!'"

{ وَاُوْحِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهٗ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ } *"Nûh'a şöyle vahyolundu: Kavminden... olanların dışında, hiç kimse iman etmeyecek."* Şu kimselerin dışında.

{ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَىِٕسْ } *"Daha önce iman. Öyleyse üzülme!"* Onların helakine.

{ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ } *"Onların yapmakta olduklarından dolayı."* İnkârlarında.

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِيْ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا اِنَّهُمْ مُّغْرَقُوْنَ ﴿٣٧﴾

37- "Bizim gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap. Ama (inkârla) zulmedenler konusunda, bana başvurma! Çünkü onlar suda boğulacaklardır!"

{ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ } *"Gemiyi yap."* Geminin yapımına başla.

{ بِاَعْيُنِنَا } *"Bizim gözetimimiz altında."* Bizden nazarla.

{ وَوَحْيِنَا } *"Ve vahyimize göre."* Emrimizle.

{ وَلَا تُخَاطِبْنِيْ } *"Ama bana başvurma."* Bana müracaat etme.

{ فِي الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا } *"(İnkârla) zulmedenler konusunda."* Kâfirlerin kurtuluşu konusunda.

{ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ } *"Çünkü onlar suda boğulacaklardır!"* Tufanda.

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Nûh gemiyi yapmaya başladı. Kavminin ileri gelenleri, yanından geçerken onunla alay ediyorlardı. Nûh dedi ki: 'Bizimle alay ederseniz, sizin alay ettiğiniz gibi, (günü geldiğinde) biz de sizinle alay ederiz!'"

{ وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ } *"Nûh gemiyi yapmaya başladı."* Geminin yapımına başladı.

{ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ } *"İleri gelenleri, yanından geçerken."* Reisler/liderler.

{ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ } *"Kavminin. onunla alay ediyorlardı."* Gemiyi yapmasıyla dalga geçtiler.

{ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا } *"Nûh dedi ki: 'Bizimle alay ederseniz.'"* Bugün.

{ فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ } *"(Günü geldiğinde) biz de sizinle alay ederiz!"* Bugünden sonra.

{ كَمَا تَسْخَرُونَ } *"Sizin alay ettiğiniz gibi."* Bugün bizimle alay ettiğiniz gibi.

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

39- "Çünkü alçaltıcı azabın kimin başına geleceğini ve sürekli bir azabın da kimin üzerine ineceğini yakında bileceksiniz!"

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ } *"Çünkü alçaltıcı azabın kimin başına geleceğini yakında bileceksiniz!"* Kişiyi zelil kılacak ve helak edecek bir azabı.

{ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ } *"Ve kimin üzerine ineceğini."* Kime vacip olacağı.

{ عَذَابٌ مُقِيمٌ } *"Sürekli bir azabın da."* Ahirette sürekli olan.

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ ﴿٤٠﴾

40- "Sonunda buyruğumuz gelip, geminin kazanı kaynamaya başlayınca, Nûh'a dedik ki: 'Her çift hayvandan ikişer tane; aleyhlerinde karar verilmiş olan kimselerin dışında, aileni ve iman etmiş olanları gemiye bindir!' Ancak onun beraberinde iman edenler çok az idi."

{حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا} *"Sonunda buyruğumuz gelip."* Azabımızın vakti gelip çatınca.

{وَفَارَ التَّنُّوْرُ} *"Geminin kazanı kaynamaya başlayınca."* Su yeryüzünden kaynayınca. Âyetin *"Tan yeri ağarınca"* anlamına geldiği de söylenmiştir.

{قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا} *"Nûh'a dedik ki: Gemiye bindir."* Gemiye al.

{مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ} *"Her çift hayvandan."* Her sınıftan.

{اثْنَيْنِ} *"İkişer tane."* Dişi ve erkek.

{وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ} *"Aileni. Aleyhlerinde... verilmiş olan kimselerin dışında."* Kendisi hakkında vacip olan.

{الْقَوْلُ} *"Karar."* Azap ile.

{وَمَنْ اٰمَنَ} *"Ve iman etmiş olanları."* Seninle birlikte. Kendinle birlikte gemiye al.

{وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ} *"Ancak onun beraberinde iman edenler çok az idi."* Seksen insan idiler.[6]

---

[6] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(وَفَارَ التَّنُّوْرُ) *'Geminin kazanı kaynamaya başlayınca'* su kaynadı anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hûd Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 12, s. 40.

b) Taberî, Allah Teâlâ'nın (حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُ) *"Sonunda buyruğumuz gelip, geminin kazanı kaynamaya başlayınca,"* buyruğu hakkında Avfî kanalıyla İbn

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤١﴾

41- "(Nûh) dedi: 'Haydi Allah'ın adıyla binin gemiye. Onun akıp gitmesi de, durması da Allah'ın iradesi iledir. Rabbim çok bağışlayan, çok merhametli olandır.'"

{ وَقَالَ } *"(Nûh) dedi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) onlara dedi ki:

{ ارْكَبُوا فِيهَا } *"Haydi binin gemiye."* Gemiye.

{ بِسْمِ اللَّهِ مَجْرٖيهَا } *"Allah'ın adıyla. Onun akıp gitmesi de."* Akışı.

{ وَمُرْسٰيهَا } *"Durması da Allah'ın iradesi iledir."* Durması. Eğer "mücriyha" ve "mürsiyha" şeklinde okunursa buyuruyor ki Allah Teâlâ dilediği şekilde akıtır ve dilediği şekilde durdurur.

{ اِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ } *"Rabbim çok bağışlayan."* Kusurları örtendir.

{ رَحِيمٌ } *"Çok merhametli olandır."* Tevbe eden kimseye.

وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾

42- "Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh ayrı bir yerde duran oğluna, 'Ey oğulcuğum! Bizimle birlikte gemiye bin; kâfirlerle birlikte olma, (aksi halde helâk olursun)!' diye seslendi."

Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Ehlinin tandırından suyun çıktığını gördüğünde senin kavminin helak zamanı gelmiş demektir." Taberî, c. 12, s. 39.

c) İbn Abbâs âyette geçen "Tennur" sözcüğünü içinde ekmeğin yapıldığı tandır olarak tefsir etmiştir. Allah Teâlâ tandırın kaynamasını Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm) için bir emare kılmıştır.

d) Tennur hakkında değişik değişik tefsirler de bulunmaktadır. Yeryüzü, sabahın ışıması, yerin en şerefli ve en üstün yeri yapılan tefsirlerden bir bölümüdür. Taberî bunları birer birer kaydetmiştir. Sabahın ışıması, yeryüzünün en şerefli ve yüce yeri olduğu yapılan tefsirler arasındadır. Ancak Taberî'nin kendisi, kendi dönemindeki Araplar arasında dahi kullanımda olmasından ve bu sözcüğün meşhur olmasından Kur'an'ın da Arap diliyle nazil olmasından dolayı "Tennur" sözcüğünün tandır anlamına geldiğini tercih etmiştir. Taberî, c. 12, s. 38-40.

{وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ} *"Gemi, arasında onları götürüyordu."* İçindekileri.

{فِي مَوْجٍ} *"Dalgalar."* Suyun derin dalgalarında.

{كَالْجِبَالِ} *"Dağlar gibi."* Yükseklikte koca bir dağ gibi.

{وَنَادٰى نُوحٌ} *"Nûh seslendi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) çağrıda bulundu.

{ابْنَهُ} *"Oğluna."* Kenan'a.

{وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ} *"Ayrı bir yerde duran."* Gemiden bir köşede. Dağın bir köşesinde olduğu da söylenilmiştir.

{يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا} *"Ey oğulcuğum! Bizimle birlikte gemiye bin."* Tevhidi söylemekle bizimle birlikte kurtul.

{وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ} *"Kâfirlerle birlikte olma, (aksi halde helâk olursun) diye."* Onların dinleri üzere olma ki Tufan da boğulmayasın.

قَالَ سَاٰوِي اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَآءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾

43- "(Oğlu) 'Ben kendimi sulardan koruyacak olan bir dağa sığınacağım.' dedi. (Nûh) 'Bugün, Allah'ın buyruğundan, O'nun esirgedikleri dışında kurtulacak hiç kimse yoktur!' dedi. Derken dalga aralarına girdi ve o da boğulanlardan oldu."

{قَالَ سَاٰوِي} *"(Oğlu) sığınacağım, dedi."* Gideceğim.

{اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي} *"Ben kendimi koruyacak olan bir dağa."* Beni koruyacak.

{مِنَ الْمَآءِ} *"Sulardan."* Boğulmaktan.

{قَالَ} *"(Nûh) dedi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) buyurdu:

{لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ} *"Bugün, kurtulacak hiç kimse yoktur."* Bugün hiçbir engelleyici.

{مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ} *"Allah'ın buyruğundan."* Allah'ın azabı olan boğulmaktan.

{اِلَّا مَنْ رَحِمَ} *"O'nun esirgedikleri dışında."* Allah'ın rahmet ettiği mü'minlerin.

{وَحَالَ بَيْنَهُمَا} *"Derken aralarına girdi."* Kenan ile Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) arasına. Kenan ile dağ arasına olduğu da söylenmiştir. Kenan ile gemi arasına olduğu da başka bir görüş olarak söylenmiştir.

{الْمَوْجُ} *"Dalga."* Onu tepetaklak etti.

{فَكَانَ} *"Ve o da oldu."* Oldu.

{مِنَ الْمُغْرَقِينَ} *"Boğulanlardan."* Tufanda.

وَقِيلَ يَآ اَرْضُ ابْلَعِي مَآءَكِ وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَآءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

44- "'Ey yer suyunu yut ve ey gök (suyunu) tut!' denildi. Sular çekildi, iş bitirildi. Gemi Cudi dağına oturdu. Ve 'O zalimler toplumu yok olsun!' denildi."

{وَقِيلَ يَآ اَرْضُ ابْلَعِي مَآءَكِ} *"Ey yer suyunu yut denildi."* Suyunu çek.

{وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِي} *"Ve ey gök (suyunu) tut."* Suyunu hapset.

{وَغِيضَ} *"Çekildi."* Eksildi.

{الْمَآءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ} *"Sular. İş bitirildi."* Kavmin helak oluş olayı bitti. Yani helak olan oldu ve kurtulan kurtuldu.

{وَاسْتَوَتْ} *"Gemi oturdu."* Gemi.

{عَلَى الْجُودِيِّ} *"Cudi dağına."* Cudi Dağı Musul bölgesinde Nusaybin'de bir dağdır.

{وَقِيلَ بُعْدًا} *"Ve yok olsun, denildi."* Allah'ın rahmetinden uzak olsunlar.

{ لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } *"O zalimler toplumu."* Müşrikler toplumu. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.[7]

وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنِي مِنْ اَهْلِي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾

45- "Nûh Rabbine niyaz edip dedi ki: 'Ey Rabbim! Oğlum benim ailemdendir; senin sözün elbette gerçektir ve sen hâkimler hâkimisin!'"

{ وَنَادٰى نُوحٌ } *"Nûh niyaz edip."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) duada bulundu.

{ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ } *"Rabbine, dedi ki: 'Ey Rabbim.'"* Ey Rabbim.

{ اِنَّ ابْنِي } *"Oğlum."* Kenan.

{ مِنْ اَهْلِي } *"Benim ailemdendir."* Kurtulmasını vadettiğin.

{ وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ } *"Senin sözün elbette gerçektir."* Doğrudur.

{ وَاَنْتَ اَحْكَمُ } *"Ve sen hâkimisin."* En adilisin.

{ الْحَاكِمِينَ } *"Hâkimler."* Benim ve ailemin kurtuluşunu vadettiğin.

---

7 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(اَقْلِعِي) *'Tut'* buyruğu 'Tut' anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hûd Sûresi. Taberî, Allah Teâlâ'nın (اَقْلِعِي) "Tut" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Tut, (وَغِيضَ الْمَآءُ) 'Sular çekildi' su gitti, tükendi." Taberî, c. 12, s. 47.

b) Bu âyet peygamberlerini yalanlayan Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin Allah Teâlâ tarafından tufan ile helak edilmesini anlatan âyetler bağlamında geçmektedir. Allah Teâlâ göğe yağmur yağdırmasını, yere de gözelerini akıtmasını emretmiş, göğün ve yerin suyu karşılaşınca büyük bir tufan kopmuş ve kâfirleri Allah azze ve celle bu suda boğup helak etmiş, Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm) ile gemidekileri fazl-u inayetiyle kurtarmıştır. Daha sonra Allah Teâlâ göğe suyunu tutmasını yere de suyunu yutmasını emretmiştir. Nihayet yeryüzünde su kurumuş da gemi "Cudi" adlı bir dağın üstünde oturmuştur. Nitekim İbn Cerîr et-Taberî de Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakilde onun (وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ) "*Gemi Cudi Dağı'na oturdu.*" âyeti hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "Dağın üstüne oturdu. Bu dağın adı Cudi'dir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 12, s. 48.

قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْئَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنِّيٓ اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٤٦﴾

46- "(Allah) dedi: 'Ey Nûh! O, senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. Hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmayasın diye öğüt veriyorum!'"

{قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ} *"(Allah) dedi: 'Ey Nûh! O, senin ailenden değildir.'"* Allah Teâlâ buyurdu; kurtarmayı vadettiğim ailenden değildir.

{اِنَّهُ عَمَلٌ} *"Çünkü onun yaptığı."* O, şirk için davranışlarda bulunmuştur.

{غَيْرُ صَالِحٍ} *"Kötü bir iştir."* Razı olunmayan bir yapıdadır. Eğer âyet "ennehu amelün gayr-u sâlihin" tarzında okunursa; ey Nûh ('aleyhi's-selâm) senin onun kurtuluşu hakkındaki duan razı olunmayan bir davranıştır.

{فَلَا تَسْئَلْنِ} *"Benden isteme."* Kurtuluşu.

{مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ} *"Hakkında bilgin olmayan şeyi."* Onun kurtuluşa layık bir kişi olduğuna dair.

{اِنِّيٓ اَعِظُكَ} *"Ben sana öğüt veriyorum."* Sana özellikle tavsiye de bulunuyorum.

{اَنْ تَكُونَ} *"Olmayasın diye."* Olmamanı.

{مِنَ الْجَاهِلِينَ} *"Cahillerden."* Bilmediğin şeyi benden istemenle.

قَالَ رَبِّ اِنِّيٓ اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْئَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهٖ عِلْمٌ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِيٓ اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

47- "(Nûh) dedi: 'Ey Rabbim! Bilmediğim bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, ziyana uğrayanlardan olurum!'"

{ قَالَ } *"(Nûh) dedi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) buyurdu ki:

{ رَبِّ } *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ اِنِّيٓ اَعُوذُ بِكَ } *"Sana sığınırım."* Sana dayanıyorum.

{ اَنْ اَسْئَلَكَ } *"Senden istemekten."* Kurtuluşu.

{ مَا لَيْسَ لِي بِهٖ عِلْمٌ } *"Bilmediğim bir şeyi."* Onun kurtuluşa layık olup olmadığını bilmediğim bir şeyi istememle.

{ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِي } *"Eğer beni bağışlamaz."* Diyor ki, beni bağışlamaz isen yani kusurumu örtmez isen,

{ وَتَرْحَمْنِيٓ } *"Ve bana acımazsan."* Ve merhamette bulunmayıp da bana azap edecek olursan.

{ اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ } *"Ziyana uğrayanlardan olurum."* Cezalandırılarak.

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٨﴾

48- "(Ona) denildi: 'Ey Nûh! Sana ve seninle birlikte olanlardan gelecek ümmetlere, bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in! Ancak birtakım ümmetler de olacak ki, onları bir süre yaşatacağız, sonra onlara bizden can yakıcı bir azap dokunacaktır!'"

{ قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ } *"(Ona) denildi: Ey Nûh! (gemiden) in."* Gemiden in.

{ بِسَلَامٍ مِنَّا } *"Bizden selam."* Bizden selamet ile.

{ وَبَرَكَاتٍ } *"Ve bereketlerle."* Mutluluklarla.

{ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ } *"Sana ve gelecek ümmetlere."* Cemaat.

{ مِمَّنْ مَعَكَ } *"Seninle birlikte olanlardan."* Gemide saadet ehlinden olanlardan.

{ وَاُمَمٌ } *"Ancak birtakım ümmetler de olacak ki."* Onların sulplerinde olan bir topluluk.

{ سَنُمَتِّعُهُمْ } *"Onları bir süre yaşatacağız."* Babalarının sulplerinden çıktıklarından sonra onları yaşatacağız.

{ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ } *"Sonra onlara dokunacaktır!"* İsabet edecektir.

{ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ } *"Bizden can yakıcı bir azap."* Acıtıcı bir azap inkâr edişlerinin ardından. Bunlar bedbaht insanlardır.

İbn Abbâs der ki: Allah Teâlâ Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'a 480 yaşında iken vahyederek onu peygamber kıldı. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) kavmine 120 yıl davette bulundu. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) gemiye 600 yaşında iken bindi. Gemiye binişinin ardından 350 yıl yaşadı. Gemide beş ay kaldı. Geminin uzunluğu 300 zira genişliği ise 50 zira idi. Göğe doğru yüksekliği ise 30 zira idi. Geminin üç kapısı bulunmaktaydı. Gruplara göre yerleştirilmişlerdi. En alt bölümde yırtıcı hayvanlar, haimeler, orta katta vahşi hayvanlar ve yırtıcı olmayan kara ve deniz hayvanları, en üst katta ise insanlar bulunmaktaydı. Seksen kişi idiler. Kırkı erkek, kırkı dişi idi. Erkeklerle dişiler arasında Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın mübarek bedeni de bulunmaktaydı. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın Sam, Ham ve Yafes adlı üç oğlu da kendiyle birlikte idi.

تِلْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَآ اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا فَاصْبِرْ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

49- "İşte bu, sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir! Çünkü bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. Artık sabret! Çünkü güzel sonuç sakınanlarındır."

{ تِلْكَ } *"İşte bu."* Bu.

{ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ } *"Gayb haberlerindendir."* Senden gaip olan haberlerdendir.

{ نُوحِيهَآ اِلَيْكَ } *"Sana vahyettiğimiz."* Ey Muhammed ('aleyhi's-selâm) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı sana geçmiş ümmetlerin haberleriyle gönderiyoruz.

{مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَآ} *"Onları biliyordun."* Yani ümmetlerin haberlerini.

{اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا} *"Çünkü bundan önce ne sen ne de kavmin."* Kur'an'ı.

{فَاصْبِرْ} *"Artık sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların sana eziyet edişlerine ve seni yalanlamalarına.

{اِنَّ الْعَاقِبَةَ} *"Çünkü güzel sonuç."* İşin sonunun yardım ve cennet oluşu.

{لِلْمُتَّقِينَ} *"Sakınanlarındır."* Küfür, şirk ve hayasızlıklardan.

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Ad kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). (Hûd) dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. Siz yalan uydurmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz!'"

{وَاِلٰى عَادٍ} *"Ad kavmine de."* Ad kavmine gönderdik.

{اَخَاهُمْ} *"Kardeşleri."* Peygamberlerini.

{هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ} *"Hûd'u (gönderdik). (Hûd) dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin.'"* Allah'ı birleyiniz.

{مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ} *"Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur."* Size kendisine iman etmenizi emrettiğimin dışında ilah.

{اِنْ اَنْتُمْ} *"Siz yapmıyorsunuz."* Putlara tapışınız değildir.

{اِلَّا مُفْتَرُونَ} *"Yalan uydurmaktan başka bir şey."* Allah'a yalan isnat edişten başka. O (celle celâlüh) size putlara ibadet edişi emretmedi.

يَا قَوْمِ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

51- "Ey kavmim! Ben sizden bunun için bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratan Allah'a aittir. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?"

{يَا قَوْمِ لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ} *"Ey kavmim! Ben sizden bunun için istemiyorum."* Tevhide.

{اَجْرًا} *"Bir ücret."* Karşılık.

{اِنْ اَجْرِيَ} *"Benim ücretim."* Sevabım değildir.

{اِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي} *"Ancak beni yaratan Allah'a aittir."* Beni yaratan.

{اَفَلَا تَعْقِلُونَ} *"Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?"* Hâlâ tasdik eylemeyecek misiniz? İnsanî düşünceniz bulunmamakta mıdır?

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

52- "Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O'na tevbe edin ki, size gökten bol bereket indirsin ve gücünüze güç katsın! Gelin, günahkâr olarak dönüp gitmeyin!"

{وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ} *"Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin."* Rabbinizi birleyiniz.

{ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ} *"Sonra O'na tevbe edin ki."* O'na tevbe ve ihlas ile yöneliniz.

{يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا} *"Size gökten bol bereket indirsin."* İhtiyaç duyduğunuz her zamanda sürekli, bol bir yağmur.

{وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ} *"Ve gücünüze güç katsın."* Mal ve oğul ile kuvvetinize kuvvet katsın.

{وَلَا تَتَوَلَّوْا} *"Gelin, dönüp gitmeyin."* İman ve tevbe edişten yüz çevirmeyiniz.

{ مُجْرِمِينَ } *"Günahkâr olarak."* Allah'a ortak koşucular olarak.

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

53- "Onlar dediler: 'Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakmayız ve sana inanmayız!'"

{ قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ } *"Onlar dediler: 'Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin.'"* Dediğine dair bir açıklama.

{ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي اٰلِهَتِنَا } *"Biz de tanrılarımızı bırakmayız."* İlahlarımıza kulluğu.

{ عَنْ قَوْلِكَ } *"Senin sözünle."* Sözün ile.

{ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ } *"Ve sana inanmayız."* Risaleti tasdik ediciler olmayız.

اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ قَالَ اِنِّي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوٓا اَنِّي بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

54- "Biz. 'Tanrılarımızdan biri seni kötü çarpmış!' demekten başka bir söz söylemeyiz. (Hûd) dedi: 'Ben Allah'ı şâhid tutuyorum, siz de şâhid olun ki ben, ortak koştuğunuz (putlardan) uzağım.'"

{ اِنْ نَقُولُ } *"Biz söylemeyiz."* Senin bize yasak kıldığın şey hakkında bir şey demeyiz.

{ اِلَّا اعْتَرٰيكَ } *"Seni çarpmış demekten başka bir söz."* Sana isabet etmiş.

{ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ } *"Tanrılarımızdan biri kötü."* Aklını bozmakla. Zira sen ilahlarımızı ayıplıyordun.

{ قَالَ اِنِّي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوٓا اَنِّي بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ } *"(Hûd) dedi: 'Ben Allah'ı şâhid tutuyorum, siz de şâhid olun ki ben, ortak koştuğunuz (putlardan)*

uzağım.'" Sizin Allah'a ortak koştuğunuz ve kendilerine ibadet ettiğiniz putlardan uzağım.

مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾

55- "Ondan başka (taptıklarınızdan da uzağım). Haydi hepiniz bana tuzak kurun. Bundan sonra bana bir süre de vermeyin!"

{مِنْ دُونِهِ} "*Ondan başka (taptıklarınızdan da uzağım).*" Allah'ın dışında.

{فَكِيدُونِي} *"Haydi bana tuzak kurun."* Benim helak oluşum konusunda sizler ve ilahlarınız çalışıp didininiz.

{جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ} *"Hepiniz. Bundan sonra bana bir süre de vermeyin!"* Bana mühlet de vermeyiniz.

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾

56- "Ben ancak benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a güvenip dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir canlı yoktur ki Allah onun alnından tutmuş olmasın! Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."

{إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ} *"Ben ancak Allah'a güvenip dayandım."* İşimi O'na tefviz eyledim.

{رَبِّي} *"Benim de Rabbim."* Yaratıcım ve rızık vericim.

{وَرَبِّكُمْ} *"Sizin de Rabbiniz olan."* Sizin yaratıcınız ve rızık vericiniz.

{مَا مِنْ دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا} *"Çünkü yürüyen hiçbir canlı yoktur ki Allah onun alnından tutmuş olmasın."* Onları öldürür ve diriltir. Şöyle de denilmiştir: O'nun kabzasındadır. Dilediğini yapar.

{إِنَّ رَبِّي عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ} *"Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."* O'nun üzeredir. Mahlukatı O yolda yürütür. Âyetin şu anlama geldiği

de söylenmiştir: Mahlukatı razı olmuş olduğu dosdoğru yola -ki bu yol İslam'dır- davet eder.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّيْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـًٔا ۭ اِنَّ رَبِّيْ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿٥٧﴾

57- "Eğer (imandan) yüz çevirirseniz bilin ki, benimle gönderilen (hükümleri) size bildirdim. Rabbim (dilerse) yerinize sizden başka bir kavim getirir de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü Rabbim her şeyi koruyup gözetendir."

{ فَاِنْ تَوَلَّوْا } *"Eğer (imandan) yüz çevirirseniz."* İman ve tevbe ediş-ten yüz çevirirseniz,

{ فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ } *"Bilin ki, benimle gönderilen (hükümleri) size bildirdim."* Risaleti size bildirdim. O sizi helak eder de.

{ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّيْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ } *"Rabbim (dilerse) yerinize sizden başka bir kavim getirir de."* Sizden daha hayırlı ve daha itaat edici.

{ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـًٔا } *"O'na hiçbir zarar veremezsiniz."* Sizin helak olu-şunuz hiçbir şekilde Allah'a zarar veremez.

{ اِنَّ رَبِّيْ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ } *"Çünkü Rabbim her şeyi."* Amellerinizi.

{ حَفِيْظٌ } *"Koruyup gözetendir."* Gözetleyicidir ve koruyucudur.

وَلَمَّا جَاۗءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوْدًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَنَجَّيْنٰهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ﴿٥٨﴾

58- "Buyruğumuz gelince, Hûd'u ve onunla birlikte iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik."

{ وَلَمَّا جَاۗءَ اَمْرُنَا } *"Buyruğumuz gelince."* Azabımız.

{ نَجَّيْنَا هُوْدًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ بِرَحْمَةٍ } *"Hûd'u ve onunla birlikte iman edenleri bir rahmetle kurtardık."* Nimet ile.

{ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ } *"Tarafımızdan. Onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik."* Şiddetli bir azaptan.

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾

59- "İşte Ad (kavminin başına gelenler!) Onlar Rablerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine karşı geldiler ve her inatçı zorbanın emrine uydular."

{ وَتِلْكَ عَادٌ } *"İşte Ad (kavminin başına gelenler)."* İşte ad kavmi budur.

{ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ } *"Onlar Rablerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'un onlara verdiği âyetleri.

{ وَعَصَوْا رُسُلَهُ } *"Peygamberlerine karşı geldiler."* Tevhide isyan ettiler.

{ وَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ } *"Ve her zorbanın emrine uydular."* Gazap üzere savaşan her savaşçının sözüne tabi oldular.

{ عَنِيدٍ } *"İnatçı."* Allah azze ve celleden yüz çeviren.

وَاُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

60- "Bu dünyada da kıyâmet gününde de arkalarından lânet gitti. Bilin ki, Ad kavmi, Rablerini inkâr etmişlerdi. Bilin ki, Hûd'un kavmi olan Ad, (Allah'ın rahmetinden) uzak kılındı!"

{ وَاُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً } *"Bu dünyada da arkalarından lânet gitti."* Dünyada rüzgar ile helak oldular.

{ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ } *"Kıyâmet gününde de."* Onlara başka bir lanet ki bu da cehennem ateşidir, vardır.

{اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ} *"Bilin ki, Ad kavmi, Rablerini inkâr etmişlerdi."* Rabblerini inkâr eylediler.

{اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ} *"Bilin ki, Hûd'un kavmi olan Ad, (Allah'ın rahmetinden) uzak kılındı."* Allah'ın rahmetinden.

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ اِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿٦١﴾

61- "Semûd kavmine kardeşleri Sâlih'i (gönderdik). (Sâlih) Dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. O, sizi yerden (topraktan) yaratmış ve sizi orada yaşatmıştır. Artık O'ndan bağışlanma dileyin. Sonra O'na tevbe edin! Çünkü Rabbim (kullarına) yakındır, duayı kabul eder.'"

{وَاِلٰى ثَمُودَ} "*Semûd kavmine (gönderdik).*" Semûd kavmine de gönderdik.

{اَخَاهُمْ} *"Kardeşleri."* Peygamberler.

{صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ} *"Sâlih'i. (Sâlih) dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin.'"* Allah'ı birleyiniz.

{مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ} "*Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur.*" Size iman etmenizi emrettiğim O'ndan başka ilah bulunmamaktadır.

{هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ} *"O, sizi yerden (topraktan) yaratmış."* Sizi Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı ise yerden yaratmıştır.

{وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا} *"Ve sizi orada yaşatmıştır."* Sizi yeryüzünde yaşatmıştır ve sizi oranın sakinleri kılmıştır.

{فَاسْتَغْفِرُوهُ} *"Artık O'ndan bağışlanma dileyin."* O'nu birleyiniz.

{ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ} *"Sonra O'na tevbe edin."* O'na tevhid, tevbe ve ihlas ile yöneliniz.

{ اِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ } *"Çünkü Rabbim (kullarına) yakındır."* İcabet ile.

{ مُجِيبٌ } *"Duayı kabul eder."* Kendisini birleyeni.

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَآ اَتَنْهٰينَآ اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا وَاِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾

62- "Onlar dediler: 'Ey Sâlih! Sen bundan önce, aramızda kendinden (hayır) umulan bir kimse idin. Şimdi babalarımızın taptıklarına tapmayı bize yasak mı ediyorsun? Doğrusu çağırdığın şey konusunda biz ciddi bir şüphe içindeyiz!'"

{ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا } *"Onlar dediler: 'Ey Sâlih! Sen aramızda kendinden (hayır) umulan bir kimse idin.'"* Senden umuyorduk.

{ قَبْلَ هٰذَآ } *"Bundan önce."* Bize babalarımızın dininin dışında başka bir dini emretmeden önce.

{ اَتَنْهٰينَآ اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا } *"Şimdi babalarımızın taptıklarına tapmayı bize yasak mı ediyorsun?"* Putlara tapmayı.

{ وَاِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ } *"Doğrusu çağırdığın şey konusunda, biz ciddi bir şüphe içindeyiz."* Senin dininden.

{ مُرِيبٍ } *"Kuşkucu."* Bundan açık kuşku içindeyiz.

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَاٰتٰينِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾

63- "Sâlih dedi: 'Ey kavmim! Ne dersiniz! Eğer Rabbim tarafından benim açık bir mucizem olsa, tarafından bir de bana peygamberlik gelse, ben de O'na karşı gelsem, o zaman beni Allah'ın (azabından) kim kurtarabilir? Bu durumda siz, benim ziyanımı artırmaktan başka bir şey yapmış olmazsınız!'"

{ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي } *"Sâlih dedi: 'Ey kavmim! Ne dersiniz! Eğer Rabbim tarafından benim açık bir mucizem olsa.'"* Rabbimden indirilen şeyin beyanı üzere isem.

{ وَاٰتٰنِي مِنْهُ رَحْمَةً } *"Tarafından bir de bana peygamberlik gelse."* Bana peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunmuşsa.

{ فَمَنْ يَنْصُرُنِي } *"O zaman beni kim kurtarabilir?"* Benden kim engelleyebilir?

{ مِنَ اللّٰهِ } "*(Azabından) Allah'ın.*" Allah'ın azabından.

{ اِنْ عَصَيْتُهُ } *"Ben de O'na karşı gelsem."* Ve O'nun emrini terk edersem.

{ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ } *"Bu durumda siz, benim ziyanımı artırmaktan başka bir şey yapmış olmazsınız."* Ancak sizin hüsranda oluşunuz konusundaki basiretimden başka bir şey artmaz.

وَيَا قَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَاْكُلْ فِيٓ اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾

64- "Ey kavmim! İşte size bir mucize olarak Allah'ın dişi devesi! Onu serbest bırakın, Allah'ın otlaklarında otlasın. Ona kötü bir maksatla dokunmayın, sonra sizi yakın bir azap yakalar!"

{ وَيَا قَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً } *"Ey kavmim! İşte size bir mucize olarak Allah'ın dişi devesi."* Size bir alamet olarak.

{ فَذَرُوهَا } *"Onu serbest bırakın."* Onu serbest bırakınız.

{ تَاْكُلْ فِيٓ اَرْضِ اللّٰهِ } *"Allah'ın otlaklarında otlasın."* Hicr yurdunda. Rızkı sizin üzerinize yüklenmiş değildir.

{ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ } *"Ona kötü bir maksatla dokunmayın."* Boğazlamakla.

{ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ } *"Sonra sizi yakın bir azap yakalar."* Üç günden sonra.

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

65- "(Derken) o deveyi kestiler. (Bunun üzerine Sâlih) dedi ki: 'Yurdunuzda üç gün daha yaşayın!' Bu söz, yalanlanamayacak olan bir tehdit idi."

{فَعَقَرُوهَا} *"(Derken) o deveyi kestiler."* O deveyi öldürdüler. Dişi deveyi öldüren Kadar ibn Salif, Mesda' ibn Zehr'dir. Etini bin beş yüz eve taksim eylediler.

{فَقَالَ} *"(Bunun üzerine Sâlih) dedi ki."* Sâlih ('aleyhi's-selâm) dişi deveyi öldürmelerinin ardından onlara dedi ki.

{تَمَتَّعُوا} *"Yaşayın."* Yaşayınız.

{فِي دَارِكُمْ} *"Yurdunuzda."* Yurdunuzda.

{ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ} *"Üç gün daha."* Ardından dördüncü günde size azap gelecek. Onlar dediler ki "*Ey Sâlih! Azabın belirtisi nedir?*" Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) da cevaben; "İlk gün yüzünüzün sapsarı oluşu, ikinci gün yüzünüzün kırmızıya dönüşmesi üçüncü gün ise yüzlerinizin simsiyah oluşu, dördüncü gün ise azap size gelecektir."

{ذَٰلِكَ} *"Bu söz."* Azap.

{وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ} *"Yalanlanamayacak olan bir tehdit idi."* Geri çevrilmeyecek bir tehditti.

فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَٰلِحًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾

66- "Buyruğumuz gelince, Sâlih'i ve onunla birlikte iman edenleri, bizden bir rahmet olarak (azaptan) ve o günün aşağılayıcı azabından kurtardık. Çünkü senin Rabbin çok güçlüdür, mutlak üstündür."

{فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا} *"Buyruğumuz gelince."* Azabımız gelince.

{نَجَّيْنَا صَٰلِحًا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ} *"Sâlih'i ve onunla birlikte iman edenleri, bir rahmet olarak (azaptan) kurtardık."* Nimet ile.

{ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ } *"Bizden. ve o günün aşağılayıcı azabından."* O günün azabından.

{ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ } *"Çünkü senin Rabbin çok güçlüdür."* Dostlarını kurtarmak ile.

{ الْعَزِيزُ } *"Mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla.

وَاَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٦٧﴾

67- "O zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı; öyle ki oldukları yerde çökekaldılar."

{ وَاَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا } *"O zulmedenleri ise yakaladı."* Şirk koşanları.

{ الصَّيْحَةُ } *"Korkunç bir ses."* Azap yakaladı.

{ فَاَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ } *"Öyle ki oldukları yerde."* Kendi meskenlerinde.

{ جَاثِمِينَ } *"Çöke kaldılar."* Hareketsiz bir halde ölüler olarak. Yani küle dönüştüler.

كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا اَلَآ اِنَّ ثَمُودَا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾

68- "Sanki orada hiç oturmamışlardı! Bak işte, Semûd kavmi de Rablerini inkâr etmişlerdi. Bak işte, Semûd kavmi nasıl yok olup gitti!"

{ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا } *"Sanki orada hiç oturmamışlardı."* Sanki hiç yeryüzünde yaşamamış gibiydiler.

{ اَلَآ اِنَّ ثَمُودَا } *"Bak işte, Semûd kavmi de."* Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ كَفَرُوا رَبَّهُمْ } *"Rablerini inkâr etmişlerdi."* Rabblerini inkâr ettiler.

{ اَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ } *"Bak işte, Semûd kavmi nasıl yok olup gitti."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Allah'ın rahmetinden uzak oldu.

وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ اَنْ جَآءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾

69- "Andolsun ki, İbrahim'e elçilerimiz müjde ile geldiler ve 'Selâm' dediler. O da 'Selâm" dedi ve hemen gidip onlara kızartılmış bir buzağı getirdi."

{وَلَقَدْ جَآءَتْ رُسُلُنَآ} *"Andolsun ki, elçilerimiz geldiler."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm), yanında on iki melek ile geldi.

{اِبْرٰهِيمَ} *"İbrahim'e."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a.

{بِالْبُشْرٰى} *"Müjde ile."* Ona çocuk müjdesi ile.

{قَالُوا سَلَامًا} *"Ve 'Selâm' dediler."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın huzuruna varınca ona selam verdiler.

{قَالَ سَلَامٌ} *"O da 'Selâm' dedi."* Onların selamlarını aldı. Eğer *"Silmün"* olarak okunursa buyuruyor ki, benim durumum esenliktir. Silm, selamet kökündendir.

{فَمَا لَبِثَ} *"Ve hemen gidip."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) kalmayarak gitti.

{اَنْ جَآءَ بِعِجْلٍ} *"Onlara bir buzağı getirdi."* Besili bir buzağı ile.

{حَنِيذٍ} *"Kızartılmış."* Kızartılmış bir buzağı ile geldi ve buzağıyı onların önüne koydu.

فَلَمَّا رَآ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾

70- "Fakat onların o buzağıya el sürmediklerini görünce, tuhafına gitti ve içinde onlara karşı bir korku uyandı. Onlar, 'Korkma, biz Lût'un kavmine gönderildik' dediler."

{فَلَمَّا رَآ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ} *"Fakat onların o buzağıya el sürmediklerini görünce."* Yemeğine ellerini uzatmayınca. Zira onlar yemeğe gereksinim duymamaktaydılar.

{نَكِرَهُمْ} *"Tuhafına gitti."* Onların bu davranışına şaşırdı.

{وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً} *"Ve içinde onlara karşı bir korku uyandı."* Onlardan dolayı kalbine bir korku girdi. Onların hazırladığı yemeği yememeleri nedeniyle hırsız olduklarını zannetti. Onlar da Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın korktuğunu anladıklarında.

{قَالُوا لاَ تَخَفْ} *"Onlar, Korkma, dediler."* Bizden korkma ey İbrahim ('aleyhi's-selâm).

{اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ} *"Biz Lût'un kavmine gönderildik."* Onların helak edilişi için gönderildik.

وَامْرَاَتُهُ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾

71- "(O sırada İbrahim'in karısı) ayakta duruyordu. (Müjdeyi öğrenince) yüzü güldü. Biz ona İshak'ı ve İshak'ın ardından Yakub'u müjdeledik."

{وَامْرَاَتُهُ} *"(O sırada İbrahim'in) karısı."* Hazret-i Sâre.

{قَآئِمَةٌ} *"Ayakta duruyordu."* Hizmet ediyordu.

{فَضَحِكَتْ} *"(Müjdeyi öğrenince) yüzü güldü."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın misafirlerinden duyduğu korkudan dolayı şaşırdı.

{فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ} *"Biz ona İshak'ı ve İshak'ın ardından Yakub'u müjdeledik."* Yakub İbrahim'in oğlunun oğludur. Böylece güldü ve aybaşı kanı oldu. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِي شَيْخًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾

72- "O zaman (İbrahim'in karısı), 'Vay başıma gelenler! Ben yaşlı bir kadın, eşim de yaşlı biri iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey!' dedi."

{ قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ } *"O zaman (İbrahim'in karısı), 'Vay başıma gelenler! Ben yaşlı bir kadın, çocuk mu doğuracağım?' dedi."* 98 yaşında çok yaşlı bir kadın iken. Son derece yaşlı birisinin çocuğu olacak ha. Bu nasıl gerçekleşecek?

{ وَهٰذَا بَعْلِي } *"Eşim de iken."* Eşim Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm).

{ شَيْخًا } *"Yaşlı biri."* 99 yaşında iken.

{ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ } *"Bu gerçekten şaşılacak bir şey."* Şaşılacak.

قَالُوٓا اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ اِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

73- "(Bunun üzerine elçiler) 'Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir ey ev halkı! O övülmeye lâyıktır, şanı çok yücedir.' dediler."

{ قَالُوٓا } *"(Bunun üzerine elçiler) dediler."* Hazret-i Sâre'ye dediler.

{ اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ } *"Allah'ın işine mi şaşıyorsun?"* Allah'ın kudretinden mi şaşkınlık duyuyorsunuz?

{ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ } *"Allah'ın rahmeti ve bereketleri."* Mutlulukları.

{ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ } *"Sizin üzerinizdedir. Ey ev halkı."* Ey İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın ev halkı.

{ اِنَّهُ حَمِيدٌ } *"O övülmeye lâyıktır."* Amellerinizi övendir.

{ مَجِيدٌ } *"Şanı çok yücedir."* Size sâlih bir evlat ile ikramda bulunacak kadar Kerimdir.

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾

74- "İbrahim'den korku gidip, kendisine müjdeli haber gelince, Lût kavmi konusunda (adeta) bizimle tartışmaya girişti."

{فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ} *"İbrahim'den korku gidip."* Korku sıyrılıp gidince.

{وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى} *"Kendisine müjdeli haber gelince."* Çocuk müjdesiyle Ona gelince.

{يُجَادِلُنَا} *"(Adeta) bizimle tartışmaya girişti."* Bizimle tartışmaya başladı.

{فِي قَوْمِ لُوطٍ} *"Lût kavmi konusunda."* Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin helaki konusunda.

اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ اَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾

75- "Çünkü İbrahim çok yumuşak huylu, çok içli ve kendini Allah'a vermiş bir kimseydi."

{اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ} *"Çünkü İbrahim çok yumuşak huylu."* Cehaletten ırak.

{اَوَّاهٌ} *"Çok içli."* Rahmet sahibi.

{مُنِيبٌ} *"Ve kendini Allah'a vermiş bir kimseydi."* Allah'a yönelen bir kuldu.

يَآ اِبْرٰهِيمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا اِنَّهُ قَدْ جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ وَاِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

76- "(Melekler dediler ki): 'Ey İbrahim! Bundan vazgeç; çünkü Rabbinin buyruğu gelmiştir. Bu yüzden onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir!'"

{يَآ اِبْرٰهِيمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا} *"(Melekler dediler ki): 'Ey İbrahim! Bundan vazgeç.'"* Bu tartışmandan vazgeç.

{اِنَّهُ قَدْ جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ} *"Çünkü Rabbinin buyruğu gelmiştir."* Rabbinin Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin helakine ilişkin azabı.

{وَاِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ} *"Bu yüzden onlara, mutlaka gelecektir."* Onlara gelecektir.

{عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ} *"Geri çevrilmez bir azap."* Onlardan geri döndürülemez.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾

77- "Elçilerimiz Lût'a geldiklerinde o, onlar hakkında derin bir kaygıya kapılmış, göğsü daralmış ve 'Bu çok zor bir gün!' demişti."

{وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا} *"Elçilerimiz geldiklerinde."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve beraberindeki melekler.

{لُوطًا} *"Lût'a."* Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'a.

{سِيٓءَ بِهِمْ} *"O, onlar hakkında derin bir kaygıya kapılmış."* Onların gelişi Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ı üzmüştü.

{وَضَاقَ بِهِمْ} *"Daralmış."* Onların gelişiyle tasaya gark olmuştu.

{ذَرْعًا} *"Göğsü."* Çok şiddetli bir tasaya. Kavminin eylemlerinden dolayı onlar hakkında korkuya kapılmıştı.

{وَقَالَ} *"Demişti."* Kendi içinden.

{هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ} *"Bu çok zor bir gün."* Bana çok şiddetli bir gündür.[8]

---

8 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(سِيٓءَ بِهِمْ) '*Derin bir kaygıya kapılmış*' yani kavmine zannı kötü oldu. (وَضَاقَ بِهِمْ) '*Göğsü daralmış*', misafirlerine (yapılacak kötülük) nedeniyle. (عَصِيبٌ) "*Çok zor, şiddetli*" anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hûd Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Allah Teâlâ'nın (وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا) "*Elçilerimiz Lût'a geldiklerinde o, onlar hakkında derin bir kaygıya kapılmış, göğsü daralmış*" buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Kavmine yönelik zannı kötü oldu. Misafirlerine (yapılacak kötülük) nedeniyle göğsü daralmaya başladı. (وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ) '*Ve bu çok zor bir gün!' demişti.*' Yani çok şiddetli bir gün." Taberî, c. 12, s. 81.

وَجَآءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّاٰتِ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِي هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾

78- "Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapıyorlardı. Lût dedi ki: 'Ey kavmim! İşte bunlar kızlarımdır (onlarla evlenin), onlar sizin için daha temizdir. Allah'tan korkun ve konuklarıma karşı beni rezil etmeyin! İçinizde hiç aklı başında bir insan yok mu?'"

{وَجَآءَهُ قَوْمُهُ} "*(Lût'un) kavmi, geldiler.*" Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ} *"Koşarak onun yanına."* Onun evine doğru süratlice hareket ettiler ve koşar adımlarla geldiler.

{وَمِنْ قَبْلُ} *"Daha önce de."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın gelişinden önce.

{كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّاٰتِ} *"O kötü işleri yapıyorlardı."* Onların iğrenç eylemleri bu idi.

{قَالَ} *"(Lût) dedi ki."* Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm) onlara dedi ki:

{يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِي} "*Ey kavmim! İşte bunlar kızlarımdır (onlarla evlenin).*" Âyetin anlamı hakkında *"İşte benim kavmimin kızları"* denilmiştir.

---

c) (وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا) "*Elçilerimiz Lût'a geldiklerinde*" âyetinde geçen elçilerden kasıt meleklerdir. Bunlar Hz. Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini helak etmek için gelen meleklerdir. Beşer suretinde gelmişlerdir. Allah Teâlâ göndermiş olduğu bu elçilere Hz. Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi kötülükte bulunmayı amaçladılar ve şerri murad ettiler. İbn Abbâs lafzî tefsir değil lazım/melzum ilişkisini göz önüne alarak âyeti tefsir etmiştir. Kavminin çirkin eylemini Hz. Lût ('aleyhi's-selâm) bilmekteydi. Bu gelen melekler de erkekler suretinde ve son derece yakışıklı olduklarından dolayı kavminin bunlara kötülük edeceğini düşünüyordu ve bu durumda kendisine sıkıntı vermekteydi. İşte İbn Abbâs bu neden ve sonuçları göz önünde bulundurarak âyeti anlamlandırmıştır.

{هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ} *"Onlar sizin için daha temizdir."* Ben sizleri evlendiririm.

{فَاتَّقُوا اللّٰهَ} "*Allah'tan korkun.*" Haram konusunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي} "*Ve konuklarıma karşı beni rezil etmeyin.*" Beni konuklarım hakkında rüsva eylemeyiniz.

{اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ} *"İçinizde hiç aklı başında bir insan yok mu?"* Onlara doğruyu gösterecek, iyiliği emredip onları kötülükten engelleyecek bir kimse yok mu?[9]

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾

79- "Dediler ki: 'Sen de biliyorsun ki bizim senin kızların üzerinde bir hakkımız yoktur. Ama sen bizim ne istediğimizi biliyorsun!'"

{قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ} *"Dediler ki: Sen de biliyorsun ki."* Ey Lût ('aleyhi's-selâm).

{مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ} *"Bizim senin kızların üzerinde bir hakkımız yoktur."* İhtiyacımız.

{وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ} *"Ama sen bizim ne istediğimizi biliyorsun."* Bununla çirkin eylemlerini kastetmektedirler.

---

[9] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(يُهْرَعُونَ) '*Koşarak*', süratlice." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hûd Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Allah Teâlâ'nın (يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ) "*Lût'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler.*' buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Süratlice geldiler." Taberî, c. 12, s. 84.

c) (يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ) "Heree" sözcüğü titremenin de içinde bulunduğu hızlıca hareket ediş, itiş kakışla, süratlice hareket ediş demektir. Hz. Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi o çirkin eylemi gerçekleştirmek amacıyla sevinçten titreyerek süratlice Hz. Lût ('aleyhi's-selâm)'ın evine doğru geldiler. Sözcük Arap dilinde az kullanılan bir kelimedir. Araplar "Ehre'e'r-Reculü/adam titredi" derler. Bununla hastalık, soğukluk, kızgınlık, humma vb. bir gerekçe ile titremeyi kastederler. Muhri' sözcüğü ise aceleci ve hırslı olan kimse için kullanılır. Mühelhil'in şu beytinde geçen (يُهْرَعُونَ) sözcüğü de bu anlamdadır. "Fe câû yuhrûne ve hüm usârâ/ Onlar esir edilmiş olarak ve titreyerek hızlıca geldiler, Biz onların burunlarını sürte sürte çekip getiriyorduk." Taberî, c. 12, s. 83.

قَالَ لَوْ اَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِيٓ اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

80- "(Lût) dedi: 'Keşke size karşı koyabilecek bir gücüm olsaydı veya sağlam bir kaleye sığınabilseydim!'"

{ قَالَ } *"(Lût) dedi."* Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm) kendi kendisine.

{ لَوْ اَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً } *"Keşke size karşı koyabilecek bir gücüm olsaydı."* Beden ve çocuk ile.

{ اَوْ اٰوِيٓ } *"Veya sığınabilseydim."* Dönmeye güç yetirebiliyorum.

{ اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ } *"Sağlam bir kaleye."* Çok olan bir aşirete dayanabilseydim kuşkusuz kendimi sizden korurdum. Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve melekler Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin tehdidinden korktuğunu anlayınca.

قَالُوا يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوٓا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ اِنَّهُ مُصِيبُهَا مَآ اَصَابَهُمْ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾

81- "(Melekler) dediler ki: 'Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir vaktinde, ailenle birlikte yola çık. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek azap, şüphesiz ona da erişecektir. Başlarına gelecek azap zamanı sabah vaktidir. Sabah da yakın değil mi?'"

{ قَالُوا يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوٓا اِلَيْكَ } *"(Melekler) dediler ki: 'Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar.'"* Helak etmek için sana dokunamayacaklardır. Bizler onları helak edeceğiz.

{ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ } *"Sen ailenle birlikte yola çık."* Aileni yürüt. Onlarla birlikte gecenin baş bölümünde yola çık anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ } *"Gecenin bir vaktinde."* Gecenin bir bölümünde, seher anında, gecenin sonunda.

{وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ} *"Sizden geride kalmasın."* Sizden hiçbir kimse geride kalmasın.

{اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ} *"Karından başka. Hiçbiri."* Münafık Vaile'dir.

{اِنَّهُ مُصِيبُهَا} *"Şüphesiz ona da erişecektir."* Ona da isabet edecektir.

{مَآ اَصَابَهُمْ} *"Çünkü onlara gelecek azap."* Onlara isabet edecek olan azap.

{اِنَّ مَوْعِدَهُمُ} *"Başlarına gelecek azap zamanı."* Helak vakti.

{الصُّبْحُ} *"Sabah vaktidir."* Sabah esnasındadır. Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm) buyurdu ki: "Şimdi değil mi ey Cebrail ('aleyhi's-selâm)?" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) "Ey Lût!" dedi.

{اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ} *"Sabah da yakın değil mi?"* Zira Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) helak oluşlarını görüyor, ancak Lût ('aleyhi's-selâm) göremiyordu.[10]

فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾

82- "Buyruğumuz gelince, oranın altını üstüne getirdik; üzerine de çamurdan pişmiş, hazırlanmış, istif edilmiş taşlar yağdırdık."

---

10 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: (بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ) 'gecenin bir vaktinde' karanlıkta. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hûd Sûresi.

b) İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "(بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ) '*Gecenin bir vaktinde*', gecenin bir bölümünde ailenle/taifenle birlikte." Taberî, c. 12, s. 93.

c) İbn Abbâs'ın bu tefsiri (قِطْع) sözlük anlamıyla yapılan bir tefsirdir. Gerçekten İbn Abbâs Arap dili hakkında derin bir bilgiye sahiptir. İbn Manzur da (قِطْع) sözcüğünü şu şekilde açıklar: Gecenin son bölümündeki karanlıktır. (فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ) "*Sen gecenin bir vaktinde, ailenle birlikte yola çık.*" buyruğu da bu anlamdadır. Ahfeş ise sözcüğü gece karanlığı olarak anlamlandırır. *Lisânü'l-Arab*, K-T-E' maddesi. Ferra ise gecenin sonundaki karanlık olarak açıklar. *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 24.

{ فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا } *"Buyruğumuz gelince."* Onların helakine ilişkin azabımız gelince.

{ جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا } *"Oranın altını üstüne getirdik."* Onu çevirdik. En altını en üstüne, en üstünü ise en altına çevirdik.

{ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا } *"Üzerine de yağdırdık."* Yabancısına ve yolcusuna.

{ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ } *"Çamurdan pişmiş, hazırlanmış, taşlar."* Kerpiç gibi bataklık ve çamur. Dünyanın seması olduğu da söylenmiştir.

{ مَنْضُودٍ } *"İstif edilmiş."* Birbiri ardı sıra gönderilmiş.

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

83- "Rabbinin huzurunda işaretlenmiş (taşlar). Bu durum, zalimlerden uzak değildir!"

{ مُسَوَّمَةً } *"İşaretlenmiş (taşlar)."* Siyahlık, kırmızılık ve beyazlıkla yazılmış. Üzerinde bu taşla helak olacak olan kimsenin yazılı olduğu da söylenmiştir.

{ عِنْدَ رَبِّكَ } *"Rabbinin huzurunda."* Rabbinin katında ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu taş gelecek.

{ وَمَا هِيَ } *"Bu durum."* Yani bu taş.

{ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ } *"Zalimlerden uzak değildir."* Onlara uğramadı değil, aksine onlara isabet etti.

Şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu ceza ümmetinin zalimlerine, onlara uyanlara yani onların eylemlerini sergileyenlere uzak değildir.

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنِّيٓ اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾

84- "Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). O da dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum ve ben sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum!'"

{ وَاِلٰى مَدْيَنَ } *"Medyen'e de (gönderdik)."* Medyen'e gönderdik.

{ اَخَاهُمْ } *"Kardeşleri."* Peygamberleri.

{ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ } *"Şuayb'ı. O da dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin.'"* Allah'ı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ } *"Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur."* Size kendisine iman etmenizi emrettiğim İlahın dışında.

{ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ } *"Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın."* Yani insanların ölçü ve tartıdaki haklarını.

{ اِنِّيٓ اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ } *"Ben sizi bolluk içinde görüyorum."* Genişlik, mal ve fiyatların ucuzluğu içinde görmekteyim.

{ وَاِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ } *"Ve ben sizin için korkuyorum."* Eğer O'na iman etmeyip de ölçü ve tartıyı hakkıyla tartmazsanız.

{ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ } *"Kuşatıcı bir günün azabından."* Sizi kuşatan. Sizden hiçbir kimse kıtlıktan, kuraklıktan ve bunun dışındaki diğer sıkıntılardan kurtulmaz.

وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾

85- "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın ve insanlara haklarını eksik vermeyin. Yeryüzünde fesad çıkararak kötülük yapmayın!"

{ وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ } *"Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı yapın."* Yani ölçüyü ve tartıyı eksiksiz yerine getiriniz.

{ بِالْقِسْطِ } *"Adaletle."* Adaletle.

{ وَلَا تَبۡخَسُوا النَّاسَ اَشۡيَآءَهُمۡ } *"Ve insanlara haklarını eksik vermeyin."* İnsanların ölçü ve tartıdaki haklarında kısıntıya gitmeyiniz.

{ وَلَا تَعۡثَوۡا فِي الۡاَرۡضِ مُفۡسِدِيۡنَ } *"Yeryüzünde fesad çıkararak kötülük yapmayın."* Yeryüzünde fesad, putlara ibadet ediş ve insanları putlara tapışa davet ediş ve ölçü ve tartıda eksiklikle tartış eylemlerini yeryüzünde gerçekleştirmeyiniz.

بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيۡرٌ لَّكُمۡ اِنۡ كُنۡتُمۡ مُّؤۡمِنِيۡنَ وَمَآ اَنَا عَلَيۡكُمۡ بِحَفِيۡظٍ ﴿٨٦﴾

86- "Eğer mü'min iseniz, Allah'ın helalinden size bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir gözcü değilim!"

{ بَقِيَّتُ اللّٰهِ } *"Allah'ın helalinden size bıraktığı kâr."* Ölçünün ve tartının eksiksiz yerine getirilmesine dair Allah'ın vereceği sevap.

{ خَيۡرٌ لَّكُمۡ } *"Sizin için daha hayırlıdır."* Allah Teâlâ'nın size bıraktığı helal sizin ölçü ve tartıda kısmaya giderek elde ettiğiniz şeyden daha hayırlıdır da denilmiştir.

{ اِنۡ كُنۡتُمۡ مُّؤۡمِنِيۡنَ } *"Eğer mü'min iseniz."* Size söylediğim şeyi tasdik ediciler iseniz.

{ وَمَآ اَنَا عَلَيۡكُمۡ بِحَفِيۡظٍ } *"Ben sizin üzerinizde bir gözcü değilim."* Sizi gözetleyen kefilim. Zira o, onların öldürülmesiyle memur değildi.

قَالُوۡا يٰشُعَيۡبُ اَصَلٰوتُكَ تَاۡمُرُكَ اَنۡ نَّتۡرُكَ مَا يَعۡبُدُ اٰبَآؤُنَآ اَوۡ اَنۡ نَّفۡعَلَ فِيۡۤ اَمۡوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا اِنَّكَ لَاَنۡتَ الۡحَلِيۡمُ الرَّشِيۡدُ ﴿٨٧﴾

87- "Onlar dediler: 'Ey Şuayb! Atalarımızın taptıklarını terk etmemizi veya mallarımızda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve aklı başında bir kişisin!'"

{ قَالُوۡا يٰشُعَيۡبُ اَصَلٰوتُكَ } *"Onlar dediler: 'Ey Şuayb! Namazın mı?'"* Namazının çokluğu mu?

{تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَآ} *"Atalarımızın taptıklarını terk etmemizi sana emrediyor?"* Putları.

{اَوْ اَنْ نَفْعَلَ} *"Veya yapmaktan vazgeçmemizi."* Yapmamamızı.

{فِيٓ اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا} *"Mallarımızda dilediğimizi."* Ölçü ve tartıda eksiklik.

{اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ} *"Oysa sen yumuşak huylu ve aklı başında bir kişisin."* Bu sözle onunla dalga geçerek sapkın ve kıt beyinli olduğunu dile getirmeyi amaçlıyorlardı.

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ اِنْ اُرِيدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِيٓ اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿٨٨﴾

88- "Şuayb dedi: 'Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden açık bir delil üzerinde isem ve O kendinden bana güzel bir rızık vermişse, söyleyin bana, ne yapmalıyım? Ben size karşı çıkmakla sizi menettiğim şeylere kendim düşmek istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiğince işleri düzeltmek istiyorum. Fakat başarılı olmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve ancak O'na yöneliyorum!'"

{قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ} *"(Şuayb) dedi: 'Ey kavmim! Eğer ben isem söyleyin bana, ne yapmalıyım?'"* Diyor ki, kuşkusuz ben.

{عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي} *"Rabbimden açık bir delil üzerinde."* Rabbimden bana nâzil olan şeyin açıklaması üzere isem.

{وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا} *"Ve O kendinden bana güzel bir rızık vermişse."* Bana peygamberlik ve İslam'la ikramda bulunmuş ve bana helal mal bahşetmiş ise.

{ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَآ اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ } *"Ben size karşı çıkmakla sizi menettiğim şeylere kendim düşmek istemiyorum."* Diyor ki, ben size yasaklamış olduğum ölçü ve tartıda eksikliği kendim yapmak istemiyorum.

{ اِنْ اُرِيدُ } *"Ben istiyorum."* Ben ancak şunu istiyorum.

{ اِلَّا الْاِصْلَاحَ } *"Sadece işleri düzeltmek."* Ölçü ve tartıda adaleti.

{ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِيۚ } *"Gücümün yettiğince. Fakat başarılı olmam."* Ölçü ve tartının tastamam yerine getirilişi,

{ اِلَّا بِاللّٰهِ } *"Ancak Allah'ın yardımı iledir."* Allah'tandır.

{ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ } *"Ben yalnız O'na güvenip dayandım."* İşimi O'na tefviz eyledim.

{ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ } *"Ve ancak O'na yöneliyorum."* O'na yöneliyorum.

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِيٓ اَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَآ اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾

89- "Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz, sizi Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi felâkete uğratmasın! Lût kavmi henüz sizden uzak değildir."

{ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ } *"Ey kavmim! Sizi sürüklemesin."* Sizi sürüklemesin.

{ شِقَاقِيٓ } *"Bana karşı gelmeniz."* Bana duyduğunuz kin ve bana olan düşmanlığınız nedeniyle iman etmemeniz ve ölçü ve tartıda tastamam tartmamanız.

{ اَنْ يُصِيبَكُمْ } *"Felâkete uğratmasın."* Size isabet ettirmesin.

{ مِثْلُ مَآ اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ } *"Nûh kavminin başlarına gelenler gibi."* Yani Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin azabı olan boğulma ve tufan.

{اَوْ قَوْمَ هُودٍ} *"Veya Hûd kavminin."* Rüzgar ile helak oluş.

{اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ} *"Yahut Sâlih kavminin."* Şiddetli bir ses.

{وَمَا قَوْمُ لُوطٍ} *"Lût kavmi henüz değildir."* Hazret-i Lût ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin kıssası değildir.

{مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ} *"Sizden uzak."* Onların başına gelen felaket size hiç kuşkusuz ulaşmıştır.

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ اِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

90- "Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim çok merhametli olan, çok sevendir."

{وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ} *"Rabbinizden mağfiret dileyin."* Rabbinizi birleyiniz.

{ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ} *"Sonra O'na tevbe edin."* O'na tevbe ve ihlas ile yöneliniz.

{اِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ} *"Çünkü Rabbim çok merhametli olan."* Mü'min kullarına karşı.

{وَدُودٌ} *"Çok sevendir."* Onlara bağışlama ile sevgi besleyendir. Denilmiştir ki, onlara sevgi besler ve onları halka da sevdirir. Onlara kendisine taat etmeyi sevdirdiği anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَاِنَّا لَنَرٰيكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾

91- "Onlar dediler ki: 'Ey Şuayb! Biz söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Gerçekten biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı seni mutlaka taşlayarak öldürürdük! Senin bizim yanımızda hiçbir değerin yok!'"

{قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ} *"Onlar dediler ki: 'Ey Şuayb! Biz anlamıyoruz.'"* Akledemiyoruz.

{ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ } *"Söylediklerinin çoğunu."* Bize emrettiklerinden bir çoğunu.

{ وَإِنَّا لَنَرٰيكَ فِينَا ضَعِيفًا } *"Gerçekten biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz."* Görmesi kusurlu olan.

{ وَلَوْلَا رَهْطُكَ } *"Eğer kabilen olmasaydı."* Kavmin.

{ لَرَجَمْنَاكَ } *"Seni mutlaka taşlayarak öldürürdük."* Hiç kuşkusuz seni öldürürdük.

{ وَمَآ أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ } *"Senin bizim yanımızda hiçbir değerin yok."* Kerim/değerli değilsin.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِيٓ أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾

92- "(Şuayb) dedi: 'Ey kavmim! Size göre kabilem Allah'tan daha mı değerli ki onu arkanıza atıp unuttunuz? Şüphesiz Rabbim, yapmakta olduklarınızı (bilgisiyle) çepeçevre kuşatmıştır.'"

{ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِيٓ } *"(Şuayb) dedi: 'Ey kavmim! Kâbilem.'"* Kavmim.

{ أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللهِ } *"Size göre Allah'tan daha mı değerli ki?"* O'nun Kitabından ve dininden. Âyetin *"Kavmimin cezalandırması size Allah'ın cezalandırmasından daha mı şiddetli gelmektedir?"* anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاتَّخَذْتُمُوهُ } *"Onu unuttunuz?"* Onu göz ardı ettiniz.

{ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا } *"Arkanıza atıp."* Size getirmiş olduğum Kitabı arkanıza attınız.

{ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ } *"Şüphesiz Rabbim, yapmakta olduklarınızı (bilgisiyle)."* İşlediğiniz davranışların cezasını.

{ مُحِيطٌ } *"Çepeçevre kuşatmıştır."* Bilicidir.

وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَارْتَقِبُوٓا اِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾

93- "Ey kavmim! Öyleyse bana karşı elinizden ne geliyorsa yapın, ben de yapacağım! Siz yakında aşağılayıcı azabın kimin başına geleceğini ve kimin yalancı olduğunu bileceksiniz! O halde bekleyin, ben de sizinle birlikte beklemekteyim!"

{وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ} *"Ey kavmim! Öyleyse bana karşı elinizden ne geliyorsa yapın."* Dininiz üzere evlerinizde helakimi.

{اِنِّي عَامِلٌ} *"Ben de yapacağım."* Sizin helak oluşunuzu.

{سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ} *"Siz yakında kimin başına geleceğini bileceksiniz."* Kime geleceğini.

{عَذَابٌ يُخْزِيهِ} *"Aşağılayıcı azabın."* Onu zelil kılıp helak edeceğini.

{وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ} *"Ve kimin yalancı olduğunu."* Allah'a kimin yalan isnatta bulunduğunu.

{وَارْتَقِبُوٓا} *"O halde bekleyin."* Benim helak oluşumu gözetleyiniz.

{اِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ} *"Ben de sizinle birlikte beklemekteyim."* Sizin helak oluşunu bekleyiciyim.

وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾

94- "Buyruğumuz gelince, Şuayb'ı ve onunla birlikte iman edenleri, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çökekaldılar."

{وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا} *"Buyruğumuz gelince."* Azabımız.

{نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا} *"Şuayb'ı ve onunla birlikte iman edenleri, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık."* Katımızdan bir nimet ile.

{وَاَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا} *"Zulmedenleri ise yakaladı."* Şirk koşanları yani Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini.

{الصَّيْحَةُ} *"O korkunç ses."* Azapla.

{فَاَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ} *"Ve yurtlarında çökekaldılar."* Kendi evlerinde dönüştüler.

{جَاثِمِينَ} *"Diz üstü."* Ölüler ve küllere.

كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

95- "Sanki orada hiç yaşamamışlardı. O halde Semûd kavminin, Allah'ın rahmetinden uzak olması gibi Medyen halkı da Allah'ın rahmetinden uzak oldu!"

{كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا} *"Sanki orada hiç yaşamamışlardı."* Sanki yeryüzünde hiç yaşamamış gibiydiler.

{اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ} *"O halde Medyen halkı da, Allah'ın rahmetinden uzak oldu."* Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Allah'ın rahmetinden uzak oldular.

{كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ} *"Semûd kavminin, Allah'ın rahmetinden uzak olması gibi."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin Allah'ın rahmetinden uzak oluşu gibi. Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin azabı ve Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin azabı aynı idi. Bu iki kavmin azabı korkunç sesle helak olmaktı. Onlara şiddetli bir sıcaklık isabet etti. Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine ayaklarının altından azap geldi. Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine ise azap başlarının üstünden geldi.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٩٦﴾

96- "Andolsun ki biz Musa'yı mucizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik."

{وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا} *"Andolsun ki biz Musa'yı mucizelerimizle gönderdik."* Dokuz âyetle.

{ وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ } *"Ve apaçık bir delille."* Açık bir kanıt ile. Âyetler ise açık kanıtlardır.

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ فَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيْدٍ ﴿٩٧﴾

97- "Firavun'a ve ileri gelen adamlarına. Ama onlar Firavun'un buyruğuna uydular. Oysa Firavun'un buyruğu doğru değildi."

{ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ } *"Firavun'a ve ileri gelen adamlarına."* Reislerine/liderlerine.

{ فَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ فِرْعَوْنَ } *"Ama onlar Firavun'un buyruğuna uydular."* Ve Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın buyruğunu terk ettiler.

{ وَمَآ اَمْرُ فِرْعَوْنَ } *"Oysa Firavunun buyruğu."* Firavun'un sözü.

{ بِرَشِيْدٍ } *"Doğru değildi."* Doğru değildi.

يَقْدُمُ قَوْمَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ ﴿٩٨﴾

98- "Firavun kıyâmet gününde kavminin önüne düşecek ve onları ateşe götürecektir. Onların varacağı yer ne kötü yerdir!"

{ يَقْدُمُ قَوْمَهٗ } *"Firavun kavminin önüne düşecek."* Öne geçecek ve kavmini arkasından sürükleyecek.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ } *"Kıyâmet gününde ve onları ateşe götürecektir."* Onları ateşe koyacaktır.

{ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ } *"Onların varacağı yer ne kötü yerdir."* Firavun ne kötü girdiren, kavmi de ne kötü girdirilendir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Firavun ne kötü dahil olan, kavmi de ne kötü dahil olunandır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Firavun ve kavmi ne kötü dahil olandır. Ateş ise ne kötü dahil olunandır.

وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُوْدُ ﴿٩٩﴾

99- "Onlar bu dünyada da kıyâmet gününde de lânete uğratıldılar! Onlara verilen bu armağan ne kötü armağandır!"

{ وَاُتْبِعُوا فِي هٰذِهٖ لَعْنَةً } *"Onlar bu dünyada da lânete uğratıldılar."* Bu dünyada boğulmakla helak oldular.

{ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ } *"Kıyâmet gününde de."* Onlar için diğer bir lanet daha vardır ki, bu da cehennem ateşidir.

{ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ } *"Onlara verilen bu armağan ne kötü armağandır."* Diyor ki, ne kötü boğulmadır. Armağanı ise cehennem ateşidir. Denilmiştir ki, ne kötü yardım ve ne kötü yardım olunandır.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ مِنْهَا قَآئِمٌ وَّحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾

100- "Bu sana anlattıklarımız (helâk olmuş) kentlerin haberlerindendir. Bu kentlerden bir kısmı hâlâ ayakta dururken bir kısmı, biçilmiş ekin gibi yok olup gitmiştir."

{ ذٰلِكَ } *"Bu."* Zikredilen bu şeyler.

{ مِنْ اَنْۢبَآءِ الْقُرٰى } *"(Helâk olmuş) kentlerin haberlerindendir."* Dünyada geçmiş bulunan kasabaların haberlerindendir.

{ نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ } *"Sana anlattıklarımız."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı onların haberleriyle sana nâzil ettiğimiz.

{ مِنْهَا قَآئِمٌ } *"Bu kentlerden bir kısmı hâlâ ayakta dururken."* Onlara bakılmaktadır. Ehli yok olup gitmiştir.

{ وَحَصِيدٌ } *"Bir kısmı, biçilmiş ekin gibi yok olup gitmiştir."* Bir kısmı ise harabeye dönüşmüş ve ehli de helak olmuştur.

وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِيْ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَّمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوْهُمْ غَيْرَ تَتْبِيْبٍ ﴿١٠١﴾

101- "Biz onlara (helâkle) zulmetmedik, fakat onlar (isyan ederek) kendilerine zulmettiler. Rabbinin buyruğu geldiğinde, Allah'tan başka taptıkları tanrılar asla işlerine yaramadı ve onların ziyanlarını artırmaktan başka bir şey yapmadı!"

{وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ} *"Biz onlara (helâkle) zulmetmedik."* Onları helak edişle.

{وَلٰكِنْ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ} *"Fakat onlar (isyan ederek) kendilerine zulmettiler."* Küfür, şirk ve putlara tapış ile.

{فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ} *"Taptıkları tanrılar işlerine yaramadı."* İbadet ettikleri.

{مِنْ دُونِ اللّٰهِ} *"Allah'tan başka."* Allah'ın azabından.

{مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ} *"Asla bir şey. Rabbinin buyruğu geldiğinde."* Rabbinin azabı geldiğinde.

{وَمَا زَادُوهُمْ} *"Ve onların ziyanlarını yapmadı."* Putlara ibadet edişleri.

{غَيْرَ تَتْبِيبٍ} *"Artırmaktan başka."* Hüsrandan başka.

وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ اِنَّ اَخْذَهٗٓ اَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾

102- "Rabbin zulmeden kentlerin halkını yakaladığında işte böyle yakalar! Doğrusu O'nun yakalaması can yakıcıdır, çok şiddetlidir."

{وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ} *"Rabbin işte böyle yakalar."* Rabbinin azabı.

{اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى} *"Kentlerin halkını yakaladığında."* Kasaba ehlini azap etmek için yakaladığında.

{وَهِيَ ظَالِمَةٌ} *"Zulmeden."* Müşrik ve kâfir iken.

{اِنَّ اَخْذَهٗٓ} *"Doğrusu O'nun yakalaması."* O'nun azabı.

{اَلِيمٌ شَدِيدٌ} *"Can yakıcıdır, çok şiddetlidir."* Acıtıcıdır.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾

103- "Bu kentlerde, ahiret azabından sakınanlar için bir ibret vardır. O gün, bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür ve o gün (herkesin) hazır bulunacakları bir gündür."

{اِنَّ فِي ذٰلِكَ} *"Bu kentlerde."* Sana zikredilen şeylerde.

{لَاٰيَةً} *"Bir ibret vardır."* Bir ibret.

{لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ} *"Ahiret azabından sakınanlar için."* Onlara uymazlar.

{ذٰلِكَ} *"O gün."* Kıyâmet günü.

{يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ} *"Bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür."* Kıyâmet gününde ilk topluluklar ile son topluluklar toplanır .

{وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ} *"Ve o gün (herkesin) hazır bulunacakları bir gündür."* Gök ehli ile yer ehli onu müşahede eder.

وَمَا نُؤَخِّرُهٗٓ اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾

104- "Biz o günü ancak belirli bir süreye kadar ertelemekteyiz."

{وَمَا نُؤَخِّرُهٗٓ} *"Biz o günü ertelemekteyiz."* Yani bugünü.

{اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍ} *"Ancak belirli bir süreye kadar."* Bilinen malum bir vakte kadar.

يَوْمَ يَاْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهٖ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾

105- "O gün geldiğinde, Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse konuşamaz. Onlardan bir kısmı bahtsız (şakî) bir kısmı mutludur (saîd)."

{يَوْمَ يَاْتِ} *"O gün geldiğinde."* Bugün.

{ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ } *"Hiç kimse konuşamaz."* Sâlih hiçbir kişi bir kişiye şefaat edemez.

{ إِلَّا بِإِذْنِهِ } *"Allah'ın izni olmadıkça."* O'nun emriyle.

{ فَمِنْهُمْ } *"Onlardan bir kısmı."* O gün insanların bir bölümü.

{ شَقِيٌّ } "*Bahtsız (şakî)*." Kendilerine bahtsızlık yazılmıştır.

{ وَسَعِيدٌ } *"Bir kısmı mutludur (saîd)."* Kendileri için mutluluk/talih yazılmıştır.

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾

106- "Bahtsız olanlar ateştedirler. Onlar için orada, iç çekme ve hıçkırarak ağlama vardır."

{ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا } *"Bahtsız olanlar."* Kendilerine bahtsızlık yazılanlar.

{ فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ } *"Ateştedirler. Onlar için orada, iç çekme."* Eşeğin sesinin başlangıcı gibi göğsünden bir ses çıkar. (زَفِيرٌ) eşeğin sesinin başlangıcıdır.

{ وَشَهِيقٌ } *"Ve hıçkırarak ağlama vardır."* Eşeğin boğazındaki anırması gibi. (شَهِيقٌ) ise eşeğin anırması esnasında son bulan sestir.[11]

---

11 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbbas dedi ki: "(زَفِيرٌ), '*şiddetli ses*', (شَهِيقٌ) ise '*zayıf ses*' anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü Bedi'l-Halk, 10. bâb; Kitabü't-Tefsir, Hûd Sûresi, 5. bâb. Bu haberi Taberî de Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 12, s. 116.

b) (لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ) "*Onlar için orada, iç çekme ve hıçkırarak ağlama vardır.*" "Zefîr" ve "şehîk" sözcükleri hakkında ez-Zeccâc şöyle der: "Zefîr ve şehîk sözcükleri şiddetli sıkıntıya düçar olmuş olanların seslerindendir. Yüksek hırıltı (zefîr), şiddetlice inlemekten dolayıdır. İnleyerek soluma (şehîk) ise oldukça yüksek inlemekten dolayıdır." *Lisânü'l-Arab*, Ş-H-K maddesi. Bu açıklamalar ışığında İbn Abbâs'ın tefsirini tekrar bir mülahaza edelim. Ses tonunu baz alarak yapılan bir tefsirdir. Rağıb da sözcük hakkında şu açıklamalarda bulunur: "Göğüs şişinceye kadar nefesin sert biçimde gidip gelmesidir. 'Vezdefera fülanün keza/ Falankişi falan şeyi zorla yüklendi, bundan dolayı nefesi gidip geldi.' Su çeken cariyelere de zevafir denir." *Müfredat*, Z-F-R maddesi.

c) İbn Abbâs'ın açıklamalarından ise "Şehîk" sözcüğü ile şiddetli ses, "Zefîr"le de kısık ve zayıf ses anlaşılmaktadır.

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾

107- "Onlar, -Rabbinin dilemesi dışında- gökler ve yer durdukça orada sürekli olarak kalırlar. Çünkü Rabbin dilediğini yapar."

{خَالِدِينَ فِيهَا} *"Onlar, orada sürekli olarak kalırlar."* Ateşte sürekli olarak kalıcıdırlar.

{مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ} *"Gökler ve yer durdukça."* Ancak Rabbinin dilemesi müstesna. Gökler ve yer yarattığımdan fani oluncaya kadar göklerin ve yerin devamı gibi bu yana Rabbinin devamı gibidirler.

{اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ} *"Rabbinin dilemesi dışında."* Rabbin onların cehennem ateşinde sürekli kalışını dilemiştir.

Denilmiştir ki, kendisine bedbahtlık yazdığı kimse gökler, yer ve âdemoğlu durdukça ebedi kalır, *"Rabbinin dilemesi dışında."* Allah Teâlâ'nın *"Dilediğini de ispat eder."* âyetiyle kendisini bedbahtlıktan mutluluğuna dönüştürmeyi dilediği kimse müstesna.

Denilmiştir ki; onlar ateşte sürekli kalıcıdırlar, *"Gökler ve yer durdukça."* Cehennem seması ve cehennemin yeri durdukça. *"Rabbinin dilemesi dışında."* Ancak Rabbinin tevhid ehlinden küfür hariç günah nedeniyle bedbahtlığı bulunan kimseyi çıkarıp da bu kimseyi halis imanı nedeniyle cennete yerleştirmesi müstesna.

{اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيد} *"Çünkü Rabbin dilediğini yapar."* Dilediği gibi yapar.

وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

108- "Mutlu olanlara gelince, onlar cennettedirler. Onlar da -Rabbinin dilemesi dışında- gökler ve yer durdukça orada sürekli olarak kalırlar. Bu, kesintisiz bir lütuftur."

{وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا} *"Mutlu olanlara gelince."* Kendilerine mutluluk yazılanlar.

{فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا} *"Onlar cennettedirler. Onlar da orada sürekli olarak kalırlar."* Cennette sürekli kalıcıdırlar.

{مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ} *"Gökler ve yer durdukça."* Yaratışımızdan bu yana yer ve göklerin sürekliliği gibi.

{إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ} *"Rabbinin dilemesi dışında."* Allah Teâlâ'nın "*Allah dilediğini siler.*" buyruğundan dolayı Rabbinin mutluluğunu bedbahtlığa dönüştürüp de bu şekilde sabit kılıp bıraktığı kimse müstesna. Mutluluktan bedbahtlığa. "*İspat eder.*" Ve terk eder.

Denilmiştir ki, cennette sürekli kalıcıdırlar. "*Gökler ve yer durdukça.*" Cennetin göğü ve cennetin yeri. "Rabbinin dilemesi dışında." Cennete yerleştirmesinden önce kendisine cehennem ateşinde azap etmeyi dilediği kimse müstesna. Ardından Allah Teâlâ bu kimseyi cehennem ateşinden çıkartır ve cennete koyar. Böylece bundan sonra cennette sürekli kalır.

{عَطَآءً} *"Bu, bir lütuftur."* Onlara sevaptır.

{غَيْرَ مَجْذُوذٍ} *"Kesintisiz."* Eksiltilmeksizin ve kesintisiz bir şekilde.

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هَٰؤُلَآءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَآؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾

109- "Artık bunların taptıkları putların (bâtıl olduğunda) şüpheye düşme! Çünkü daha önce babaları nasıl tapmışlarsa onlar da öyle tapıyorlar. Biz onların (azaptan) paylarını elbette eksiksiz olarak vereceğiz!"

{فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ} *"Artık (bâtıl olduğunda) şüpheye düşme."* Kuşkuya düşme.

{ مِمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ } *"Bunların taptıkları putların."* Mekke ehlinin.

{ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَآؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ } *"Çünkü daha önce babaları nasıl tapmışlarsa onlar da öyle tapıyorlar."* Bunlardan önce. Onlar bunun üzerine helak oldular.

{ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ } *"Biz onların (azaptan) paylarını elbette vereceğiz."* Cezalandırılmalarını.

{ غَيْرَ مَنْقُوصٍ } *"Eksiksiz olarak."* Denilmiştir ki, bu âyet-i kerime nâzil oldu. *"Biz onların (azaptan) paylarını elbette eksiksiz olarak vereceğiz."* âyeti Kaderiyye hakkında nâzil olmuştur.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾

110- "Biz, Musa'ya da kitap verdik. Ancak onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü. Eğer Rabbin tarafından daha önce geçmiş bir söz olmasaydı, (daha dünyada iken) işleri bitirilmiş olurdu! Gerçekten onlar, Kur'an konusunda derin bir şüphe içindedirler."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا } *"Biz, verdik."* Bahşettik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ } *"Musa'ya da kitap."* Yani Tevrat'ı.

{ فَاخْتُلِفَ فِيهِ } *"Ancak onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kitabı hakkında. Bir kısmı iman etti. Bir kısmı ise bu kitabı inkâr etti.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ } *"Eğer daha önce geçmiş bir söz olmasaydı."* Vacip olmuş olan.

{ مِنْ رَبِّكَ } *"Rabbin tarafından."* Ümmetinden azabın ertelenmesine dair.

{ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ } *"(Daha dünyada iken) işleri bitirilmiş olurdu."* Hiç kuşkusuz helak oluşları tamamlanmış ve azap onlara gelmişti.

{ وَاِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ } *"Gerçekten onlar, Kur'an konusunda derin bir şüphe içindedirler."* Açık bir kuşku içindedirler.

وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

111- "Rabbin onların her birine yaptıklarının karşılığını tam olarak verecektir. Çünkü O, onların yapmakta olduklarından haberdardır."

{ وَاِنَّ كُلًّا } *"Onların her birine."* Her iki fırkanın her birisine.

{ لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ } *"Karşılığını tam olarak verecektir."* Diyor ki, bolca bahşedecektir.

{ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ } *"Rabbin yaptıklarının."* Amellerinin sevabını. Güzel olanı güzelle, kötü olanı ise kötü ile.

{ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ } *"Çünkü O, onların yapmakta olduklarından haberdardır."* Hayır ve şerri, sevap ve cezalandırmayı.

فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾

112- "Artık emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Seninle birlikte tevbe edenler de (dosdoğru olsunlar). Sakın aşırı gitmeyin! Çünkü O, yapmakta olduklarınızı görmektedir!"

{ فَاسْتَقِمْ } *"Artık dosdoğru ol."* Allah'a taat üzere.

{ كَمَآ اُمِرْتَ } *"Emrolunduğun gibi."* Kur'an'da geçtiği üzere.

{ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ } *"Seninle birlikte tevbe edenler de (dosdoğru olsunlar)."* Küfür ve şirkten de tevbe edenler seninle birlikte dosdoğru olsunlar.

{ وَلَا تَطْغَوْا } *"Sakın aşırı gitmeyin."* İnkâr etmeyiniz ve Kur'an'da geçen helal ve haram konusunda isyan etmeyiniz.

{اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} *"Çünkü O, yapmakta olduklarınızı görmektedir!"* Hayır ve şerri.

وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾

113- "Zulmedenlere meyletmeyin. Sonra size ateş dokunur. Allah'tan başka da sizin hiçbir yardımcınız yoktur. Sonra (O'ndan da) yardım görmezsiniz."

{وَلَا تَرْكَنُوٓا} *"Meyletmeyin."* Meyletmeyiniz.

{اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا} *"Zulmedenlere."* Küfür, şirk ve masiyetlerle kendi nefislerine zulmedenlere.

{فَتَمَسَّكُمُ} *"Sonra size dokunur."* Böylece size isabet eder.

{النَّارُ} *"Ateş."* Onlara isabet ettiği gibi.

{وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ} *"Allah'tan başka da sizin yoktur."* Allah'ın azabından.

{مِنْ اَوْلِيَآءَ} *"Hiçbir yardımcınız."* Sizi Allah'ın azabından koruyacak akrabalarınız da.

{ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ} *"Sonra (O'ndan da) yardım görmezsiniz."* Sizin için murad edilen şeyi engelleyemezsiniz.

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾

114- "Gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır."

{وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ} *"Namaz kıl."* Namazı tastamam kıl.

{ طَرَفَيِ النَّهَارِ } *"Gündüzün iki ucunda."* Sabah ve öğle namazını. Sabah, öğle ve ikindi namazı olduğu da söylenmiştir.

{ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ } *"Ve gecenin ilk saatlerinde."* Gecenin girişiyle. Akşam ve yatsı namazlarını.

{ اِنَّ الْحَسَنَاتِ } *"Çünkü iyilikler."* Beş vakit namaz.

{ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ } *"Kötülükleri (günahları) giderir."* Büyük günahlar hariç seyyie denilen küçük günahları örter.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Haseneler *"Subhanallah, Elhamdülillah ve Lâ ilâhe illallah-u Allah-u Ekber."* Zikridir.

{ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِينَ } *"Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır."* Tevbe edenler için bir tevbedir.

Denilmiştir ki tevbe edenlerin günahları için kefaretlerdir. Bu âyet Ebu'l-Yüsr ibn Amr isimli hurmacılık yapan bir adam hakkında nâzil olmuştur.

وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

115- "Sabırlı ol! Çünkü Allah iyilik yapanların karşılığını zâyi etmez."

{ وَاصْبِرْ } *"Sabırlı ol."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana emrolunduğun şey üzere ve onların eziyetine karşı sabret.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ } *"Çünkü Allah zâyi etmez."* Bâtıl kılmaz.

{ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ } *"İyilik yapanların karşılığını."* Söz ve eylemle ihsanda bulunan mü'minlerin sevaplarını.

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَآ اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾

116- "Sizden önceki kuşaklardan, yeryüzünde bozgunculuğu engelleyecek akıllı (erdemli) kişiler olmalıydı! Ama onlar arasında kendilerini kurtardığımız pek az kimse dışında (bunu yapan olmadı). Zulmedenler ise kendilerine verilen lüks ve eğlencenin peşine düştüler ve günahkâr oldular."

{فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ} *"Kuşaklardan, olmalıydı."* Diyor ki, geçmiş ümmetlerde olmadı.

{مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ} *"Sizden önceki akıllı (erdemli) kişiler."* Mü'minlerden.

{يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ} *"Yeryüzünde bozgunculuğu engelleyecek."* Küfür, şirk, putlara tapış ve diğer masiyetler.

{إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ} *"Ama onlar arasında kendilerini kurtardığımız pek az kimse dışında (bunu yapan olmadı)."* Mü'minlerden.

{وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا} *"Zulmedenler ise peşine düştüler."* Şirk koşanlar meşgul oldular.

{مَا أُتْرِفُوا فِيهِ} *"Kendilerine verilen lüks ve eğlencenin."* Dünyada nimetlendikleri mallar.

{وَكَانُوا مُجْرِمِينَ} *"Ve günahkâr oldular."* Müşrik oldular.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

117- "Rabbin, kentleri -halkı birbirlerine iyi davrandıkları sürece- haksızlıkla helâk edecek değildir!"

{وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ} *"Rabbin, helâk edecek değildir."* Ehlini.

{الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ} *"Kentleri haksızlıkla."* Onlardan.

{وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ} *"Halkı birbirlerine iyi davrandıkları sürece."* O beldelerde iyilikle emredip kötülükten nehyeden kişiler bulundukça.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Rabbin, kentleri haksızlıkla helâk edecek değildir!*" Kendinden zulümle. "*Halkı birbir-*

lerine iyi davrandıkları sürece." Taat üzere ikâmet ettikleri ve taate tutundukları müddetçe.

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾

118- "Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet yapardı. Fakat onlar farklı görüşte olmayı sürdüreceklerdir."

{ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً } *"Eğer Rabbin dileseydi, insanları bir tek ümmet yapardı."* Hiç kuşkusuz onları tek bir millet/din üzere İslam milleti/dini üzere toplardı.

{ وَلَا يَزَالُونَ } *"Fakat onlar sürdüreceklerdir."* Ancak onlar sürekli olacaklardır.

{ مُخْتَلِفِينَ } *"Farklı görüşte olmayı."* Dinde ve bâtılda.

إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

119- "Ancak Rabbinin acıdığı kimseler müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yaratmıştır. Böylece, Rabbinin, 'Ben, cehennemi tümüyle cinler ve insanlarla dolduracağım!' sözü yerini bulmuştur."

{ إِلَّا مَنْ رَحِمَ } *"Ancak acıdığı kimseler müstesnadır."* Koruduğu kimseler müstesna.

{ رَبُّكَ } *"Rabbinin."* Bâtıldan ve çeşitli dinlerden korudukları ki bunlar mü'minlerdir.

{ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ } *"Zaten Rabbin onları bunun için yaratmıştır."* Rahmet için rahmet ehli yaratıldı. İhtilaf için ihtilaf ehli yaratıldı .

{ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ } *"Böylece, Rabbinin, sözü yerini bulmuştur."* Rabbinin sözü vacip oldu.

{ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ } *"Ben, cehennemi tümüyle cinler ve insanlarla dolduracağım!"* Cin ve insan kâfirlerinden.

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ وَجَآءَكَ فِي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾

120- "Biz peygamberlerin haberlerinden, kalbini güçlendirecek olanların her birini sana anlatıyoruz. Bu sûrede sana gerçeğin bilgisi, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir."

{ وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ } *"Biz olanların her birini sana anlatıyoruz."* Sana açıkladığım gibi.

{ مِنْ اَنْبَآءِ الرُّسُلِ } *"Peygamberlerin haberlerinden."* Resûllerin haberlerinden.

{ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ } *"Kalbini güçlendirecek."* Ta ki bununla kalbini güzel kılalım diye. O diğer peygamberler yaptığı şeyi sana da kıldı.

{ وَجَآءَكَ فِي هٰذِهِ } *"Bu sûrede sana gelmiştir."* Bu sûrede.

{ الْحَقُّ } *"Gerçeğin bilgisi."* Hakkın haberi.

{ وَمَوْعِظَةٌ } *"Bir öğüt."* Masiyetlere karşı bir öğüt.

{ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ } *"Mü'minlere de bir uyarı."* Öğüt.

وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنَّا عَامِلُونَ ﴿١٢١﴾

121- "İman etmeyenlere de ki: 'Bize karşı elinizden geleni yapın; biz de yapacağız!'"

{ وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ } *"İman etmeyenlere de ki."* Allah'a, Ahiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman etmeyenler.

{ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ } *"Bize karşı elinizden geleni yapın."* Dininiz üzere evlerinizde helak oluşum konusunda çalışıp didininiz.

{ اِنَّا عَامِلُونَ } *"Biz de yapacağız."* Helak oluşunuz konusunda.

وَانْتَظِرُوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

122- "Siz bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz!"

{وَانْتَظِرُوا} *"Siz bekleyin."* Helakimi.

{إِنَّا مُنْتَظِرُونَ} *"Şüphesiz biz de beklemekteyiz."* Helakinizi.

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

123- "Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah'a aittir. Bütün işler O'na döner. Artık O'na ibadet et ve O'na güvenip dayan. Çünkü Rabbin yaptıklarınızdan haberdardır."

{وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ} *"Göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah'a aittir."* Kullardan gaip olan şey.

{وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ} *"İşler O'na döner."* Kulların işleri Allah'a döner.

{كُلُّهُ} *"Bütün."* Ahirette.

{فَاعْبُدْهُ} *"Artık O'na ibadet et."* Öyleyse O'na itaat et.

{وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ} *"Ve O'na güvenip dayan."* O'na güven.

{وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ} *"Çünkü Rabbin yaptıklarınızdan haberdardır."* Masiyetlerden. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gafil olmadığı gibi işlemiş olduğunuz davranışların cezalarını terk edici de değildir.

سورة يُوسُفَ

12- YUSUF SÛRESİ

Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendisinde zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkî’dir. Âyet sayısı 111, sözcük sayısı 1.776 ve harf sayısı 7.196’dır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

الٓرٰ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ١

1- “Elif, Lâm, Râ. Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Yusuf Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الٓرٰ } *“Elif, Lâm, Râ.”* Diyor ki, ben sözlerinizi, eylemlerinizi ve Hazret-i Resûl-u Azam (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in size okuduklarını ki bunlar benim buyruklarımdır, gören Allah’ım. “Elif Lâm Râ”nın kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ } *“Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir.”* Bu sûre apaçık Kur’an’ın helal, haram, emir ve nehy âyetleridir.

اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ٢

2- “Biz onu, anlamanız için Arapça bir Kur’an olarak indirdik.”

{ إِنَّآ أَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا } *"Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik."* Diyor ki, biz Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an-ı Kerim'le Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Arap dilinin gramerince indirdik.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ } *"Anlamanız için."* Böylece emrolunduğunuz ve yasaklandığınız şeyleri akledesiniz diye.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ٣

3- "Biz, sana bu Kur'an'ı vahyederek kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Oysa sen, daha önce bunlardan habersiz idin."

{ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ } *"Biz, sana anlatıyoruz."* Sana açıklıyoruz.

{ اَحْسَنَ الْقَصَصِ } *"Kıssaların en güzelini."* Haberlerin en güzelini. Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın ve kardeşlerinin haberlerinden.

{ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ } *"Vahyederek."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı kendisiyle gönderdiğimiz şeyleri sana vahyettiğimiz şeylerle.[1]

{ هٰذَا الْقُرْاٰنَ } *"Bu Kur'an'ı."* Bu Kur'an'da.

{ وَاِنْ كُنْتَ } *"Oysa sen, idin."* Muhakkak idin.

{ مِنْ قَبْلِهٖ } *"Daha önce."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın Kur'an'ı sana getirişinden önce.

{ لَمِنَ الْغَافِلِينَ } *"Bunlardan habersiz."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın ve kardeşlerinin haberinden.

اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يٰٓاَبَتِ اِنِّي رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ٤

1 İbn Abbâs'ın bu tefsirine göre (بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ) terkibinde geçen (مَآ) masdariyet değil de ism-i mevsul anlamındadır. Buna göre; İbn Abbâs âyete "*Vahyettiğimiz şeyle*" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Hamdi Döndüren hocanın mealiyle uyuşmamaktadır. Ancak doğru olan âyette geçen (مَآ) sözcüğünün masdariye oluşudur.

4- "Hani bir zamanlar Yusuf babasına, 'Ey babacığım! Ben rüyamda on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm; gördüm ki onlar bana secde ediyorlar!' demişti."

{ اِذْ قَالَ } *"Hani bir zamanlar demişti."* Kuşkusuz söylemişti.

{ يُوسُفُ لِاَبِيهِ يَآ اَبَتِ اِنِّي رَاَيْتُ } *"Yusuf babasına, 'Ey babacığım! Ben rüyamda gördüm.'"* Gündüz rüyasında.

{ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا } *"On bir yıldız."* Yerlerinden indiler. Bana selam secdesinde bulundular. Bunlar Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın 11 kardeşidir.

{ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ } *"Güneşi ve ayı. Gördüm ki onlar bana secde ediyorlar."* Diyor ki, ben güneşi ve ayı kendi yerlerinden inerken ve bana selam secdesiyle secde ederken gördüm. Bu ikisi Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın anne ve babası olan Rahil ile Yakub ('aleyhi's-selâm)'dır.

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰى اِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۝٥

5- "(Babası) dedi: 'Yavrucuğum! Sana kötülük düşünmemeleri için sakın rüyanı kardeşlerine anlatma! Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.'"

{ قَالَ } *"(Babası) dedi."* Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a gizlice buyurdu:

{ يَا بُنَيَّ } *"Yavrucuğum."* Bundan sonrasında bir rüya gördüğünde.

{ لَا تَقْصُصْ } *"Sakın anlatma."* Bildirme.

{ رُءْيَاكَ عَلٰى اِخْوَتِكَ } *"Rüyanı kardeşlerine."* Kardeşlerine.

{ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا } *"Sana kötülük düşünmemeleri için."* Sana yok olman için bir tuzak kurarlar.

{ اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ } *"Çünkü şeytan insanın."* Âdemoğluna.

{ عَدُوٌّ مُبِينٌ } *"Apaçık bir düşmanıdır."* Düşmanlığı açık olup onları kıskançlığa götürür.

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَآ اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ٦

6- "Rabbin seni seçecek sana olayları yorumlamayı öğretecek, bundan önce ataların İbrahim'e ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Yakub soyuna karşı da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ وَكَذٰلِكَ } *"İşte bu şekilde."* Böylece.

{ يَجْتَبِيكَ } *"Seni seçecek."* Seni seçecek.

{ رَبُّكَ } *"Rabbin."* Peygamberlikle.

{ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ } *"Sana olayları yorumlamayı öğretecek."* Rüyaların tabirini.

{ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ } *"Sana karşı da nimetini tamamlayacaktır."* Peygamberlik ve İslam ile. Yani senin bu hal üzere ruhunu alacaktır.

{ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ } *"Ve Yakub soyuna."* Sana ve Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın evlatlarına seninle nimetini tamamlayacaktır.

{ كَمَآ اَتَمَّهَا } *"Nimetini tamamladığı gibi."* Nimetini peygamberlik ve İslam ile.

{ عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ } *"Bundan önce ataların."* Senden öncesinde.

{ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ } *"İbrahim'e ve İshak'a. Şüphesiz ki Rabbin hakkıyla bilen."* Nimetiyle.

{ حَكِيمٌ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Nimetini tamamlamasıyla.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rüyanı bilen, senin için takdir ettiği şeylerde hikmet sahibidir.

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيَاتٌ لِّلسَّآئِلِينَ ٧

7- "Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinde, almak isteyenler için nice ibretler vardır!"

{لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ} *"Andolsun ki Yusuf."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kıssasında.

{وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيَاتٌ} *"Ve kardeşlerinde, nice ibretler vardır."* İbretler bulunmaktadır.

{لِّلسَّآئِلِينَ} *"Almak isteyenler için."* Onların haberlerinden soran. Bu âyetin Yahudi bilginler hakkında nâzil olduğu söylenmiştir.

اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّ اَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ٨

8- "(Hani bir gün kardeşleri şöyle) demişlerdi: 'Biz güçlü bir topluluk olduğumuz halde, Yusuf ile kardeşi (Bünyamin), babamızın gözünde bizden daha değerlidir. Gerçekten babamız (bu konuda) apaçık bir yanılgı içindedir!'"

{اِذْ قَالُوا} *"(Hani bir gün kardeşleri şöyle) demişlerdi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşleri birbirlerine şöyle demişlerdi:

{لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ} **"***Yusuf ile kardeşi (Bünyamin)***."** Kardeşi Bünyamin.

{اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِينَا} *"Babamızın gözünde daha değerlidir."* Babamız katında bizden daha tesirlidir.

{مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ} *"Bizden. Biz güçlü bir topluluk olduğumuz halde."* On kişi iken.

{اِنَّ اَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ} *"Gerçekten babamız (bu konuda) apaçık bir yanılgı içindedir."* Hazret-i Yusuf sevgisinde ve onu bize tercih edişinde apaçık bir yanılgı içindedir.

اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾

9- "Yusuf'u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın. Ondan sonra da siz tevbe ederek iyi insanlar olursunuz!"

Ardından birbirlerine şöyle dediler:

{ اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا } *"Yusuf'u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki."* Kuyuya.

{ يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ } *"Babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın."* Diyor ki, babanızın teveccühü size yönelsin.

{ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ } *"Ondan sonra da siz tevbe ederek."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) öldürülmesinin ardından.

{ قَوْمًا صَالِحِينَ } *"İyi insanlar olursunuz."* Öldürülmesine tevbe edersiniz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: babanızla durumunuzu düzeltirsiniz.

قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾

10- "İçlerinden biri, 'Yusuf'u öldürmeyin, onu kuyunun dibine bırakın ki yolcu kafilelerinden biri onu alıp götürsün. Eğer yapacaksanız böyle yapın!' dedi."

{ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ } "*İçlerinden biri, dedi.*" Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşlerinden birisi ki, bu şahıs Yahuza' idi. Kardeşlerine:

{ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ } *"Yusuf'u öldürmeyin, bırakın ki."* Ancak onu atınız.

{ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ } *"Onu kuyunun dibine."* Kuyunun en alt bölümüne. Kuyunun karanlıklarına anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَلْتَقِطْهُ } *"Onu alıp götürsün."* Onu kaldırıp yükseltsin.

{ بَعْضُ السَّيَّارَةِ } *"Yolcu kafilelerinden biri."* Yolu buraya uğrayan yolculardan birisi.

{ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ } *"Eğer yapacaksanız böyle yapın."* Ona bir davranışta bulunacaksanız bunu yapın. Ardından babalarına geldiler.

قَالُوا يَآ اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَاْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾

11- "(Yusuf'un kardeşleri babalarına) dediler ki: 'Ey babamız! Yusuf'un iyiliğini istediğimiz halde, onun hakkında, bize niçin güvenmiyorsun?'"

{ قَالُوا } *"(Yusuf'un kardeşleri babalarına) dediler ki."* Babalarına dediler ki.

{ يَآ اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَاْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ } *"Ey babamız! Yusuf'un iyiliğini istediğimiz halde, onun hakkında, bize niçin güvenmiyorsun?"* Onun koruyucularıyız.

اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾

12- "Yarın onu bizimle gönder ki kırda gezip oynasın! Şüphe yok ki biz onu koruruz!"

{ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ } *"Yarın onu bizimle gönder ki kırda gezip."* Gitsin gelsin, aktivite gösterip hareketlensin.

{ وَيَلْعَبْ } *"Oynasın."* Eğlensin.

{ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ } *"Şüphe yok ki biz onu koruruz."* Şefkatli davranan larız.

قَالَ اِنِّي لَيَحْزُنُنِيٓ اَنْ تَذْهَبُوا بِهٖ وَاَخَافُ اَنْ يَاْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾

13- "(Yakub) dedi: 'Gerçekten onu alıp götürmeniz beni üzer. Korkarım sizin haberiniz yokken onu kurt yer!'"

{ قَالَ } *"(Yakub) dedi."* Onların babası.

{ اِنِّي لَيَحْزُنُنِيٓ اَنْ تَذْهَبُوا بِهٖ } *"Gerçekten onu alıp götürmeniz beni üzer."* Onu görememem.

{ وَاَخَافُ اَنْ يَّاْكُلَهُ الذِّئْبُ } *"Korkarım onu kurt yer."* Zira Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) rüyasında bir kurdun ona şiddetli davrandığını görmüştü. Bundan dolayı *"Korkarım ki onu kurt yer"* buyurmuştur.

{ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غٰفِلُوْنَ } *"Sizin haberiniz yokken."* Oyun nedeniyle. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Sizler işlerinizle meşgul iken.

قَالُوْا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّآ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿١٤﴾

14- "Onlar dediler: 'Biz bu kadar kalabalık olduğumuz halde yine de onu kurt yerse, bu takdirde biz, gerçekten ziyana uğrayanlardan oluruz!'"

{ قَالُوْا } *"Onlar dediler."* Babalarına.

{ لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ } *"Biz bu kadar kalabalık olduğumuz halde yine de onu kurt yerse."* On kişi iken.

{ اِنَّآ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ } *"Bu takdirde biz, gerçekten ziyana uğrayanlardan oluruz."* Kuşkusuz acizlerden oluruz. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Oğul ve kardeşin saygınlığını terk etmekle aldanan kimseleriz.

فَلَمَّا ذَهَبُوْا بِهٖ وَاَجْمَعُوْٓا اَنْ يَّجْعَلُوْهُ فِيْ غَيٰبَتِ الْجُبِّ وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٥﴾

15- "Sonunda onlar, onu götürüp kuyunun dibine atmaya karar verdikleri anda biz, Yusuf'a, 'Sen onlara, bu yaptıklarını hem de onlar (senin kim olduğunu) bilmeden, haber vereceksin.' diye vahyettik."

{ فَلَمَّا ذَهَبُوْا بِهٖ } *"Sonunda onlar, onu götürüp anda."* Kendilerine onu götürmeleri konusunda izin verilişinin ardından.

{ وَاَجْمَعُوْٓا اَنْ يَّجْعَلُوْهُ } *"Atmaya karar verdikleri."* Diyor ki, onun bırakılması konusunda görüş birliği ettiklerinde.

{ فِيْ غَيٰبَتِ الْجُبِّ } "*Kuyunun dibine.*" Kuyunun en alt bölümüne.

{ وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ } "*Biz, Yusuf'a vahyettik.*" Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a vahyettik. Ona Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı gönderdik. Âyetin *"Cebrail ona ilham etti."* anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ } "*Sen onlara, haber vereceksin, diye.*" Ey Yusuf ('aleyhi's-selâm) onlara haber vereceksin.

{ بِاَمْرِهِمْ } **"***Yaptıklarını***."** Yaptıklarını.

{ هٰذَا } **"***Bu***."** Sana.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ } "*Hem de onlar (senin kim olduğunu) bilmeden.*" Onlar senin Yusuf olduğunu bilmedikleri halde sen onlara haber vereceksin.

Âyetin şu anlam geldiği de söylenmiştir: Bizim Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a vahyimizi bilmeyecekler.

وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ عِشَآءً يَّبْكُوْنَ ﴿١٦﴾

16- "Akşam olduğunda, ağlayarak babalarının yanına geldiler."

{ وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ } *"Babalarının yanına geldiler."* Babalarına.

{ عِشَآءً } *"Akşam olduğunda."* Öğleden sonra.

{ يَّبْكُوْنَ } *"Ağlayarak."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a.

قَالُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوْسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صٰدِقِيْنَ ﴿١٧﴾

17- "'Ey babamız!' dediler. Biz gittik yarışıyorduk, Yusuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık. O sırada onu kurt kapmış! Gerçi söylediklerimiz doğru olsa da sen bize inanmayacaksın!"

{ قَالُوا يَا اَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ } *"'Ey babamız!' dediler. Biz gittik yarışıyorduk."* Avlanıyorduk ve ok atışı yaparak yarışıyorduk.

{ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا } *"Yusuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık."* Koruması için.

{ فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ } *"O sırada onu kurt kapmış."* Dediğin gibi.

{ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ } *"Sen inanmayacaksın!"* Tasdik edici değilsin.

{ لَنَا وَلَوْ كُنَّا } *"Bize. Gerçi olsa da."* Her ne kadar olsak da.

{ صَادِقِينَ } *"Söylediklerimiz doğru."* Sözlerimizde.

وَجَآءُو عَلٰى قَمِيصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18- "(Onlar Yusuf'un) sahte kana bulanmış olan gömleğini de ona getirmişlerdi. Yakub dedi: 'Hayır, nefisleriniz sizi aldatıp (kötü) bir işe sürüklemiş! Artık bana düşen güzel bir sabırdır! Sizin bu anlattıklarınıza karşılık ancak Allah'tan yardım istenir!'"

{ وَجَآءُو عَلٰى قَمِيصِهٖ } *"(Onlar Yusuf'un) gömleğini de ona getirmişlerdi."* Gömleğini boyamışlardı.

{ بِدَمٍ كَذِبٍ } *"Sahte kana bulanmış olan."* Oğlak kanına. (بِدَمٍ كَذِبٍ) şeklinde "dal" harfi ile kıraat edilirse âyet, taze kana bulanmış anlamına gelir.

{ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ } *"Yakub dedi: Hayır, sürüklemiş!"* Süslemiş.

{ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا } *"Nefisleriniz sizi aldatıp (kötü) bir işe."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın helak edilişi konusunda. Bundan dolayı da bu eylemi yaptınız.

{ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ } *"Artık bana düşen güzel bir sabırdır!"* Sızlanmaksızın güzel bir sabır gerekir.

{ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ } *"Ancak Allah'tan yardım istenir!"* Ondan yardım isterim.

{عَلٰى مَا تَصِفُونَ} *"Sizin bu anlattıklarınıza karşılık."* Sabrıma, onun helakine söylediğiniz şeye. Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) onların sözlerini onaylamadı. Zira onlar bundan önce "Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı hırsızlar öldürdü" demişlerdi.

وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلٰى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرٰى هٰذَا غُلَامٌ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19- "O sırada bir kervan geldi. Su çekmek üzere sucularını gönderdi, sucu kovasını kuyuya saldı. (Yusuf'u görünce de), 'Müjde! İşte bir oğlan çocuğu!' dedi. Kervandakiler onu satmak üzere bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah ise onların ne yapacaklarını biliyordu."

{وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ} *"O sırada bir kervan geldi."* Mısır'a gitmek üzere Medyen tarafından bir yolcu kafilesi geldi. Yollarını şaşırmış ve yanlış yola sapmışlardı. İzlemeleri gereken yolun dışına çıkmaya başlamışlardı. Nihayet kuyunun bulunduğu topraklara geldiler. Bu yer Medyen ile Mısır arasında bulunan Devsen bölgesidir. Burada konakladılar.

{فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ} *"Su çekmek üzere sucularını gönderdi."* Her kavim su aramakla görevli olan bireylerini ki bunlar onların sakileriydiler, gönderdiler. Medyen ehlinden bir Arap olan Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşinin oğlu Mâlik ibn Da'r Yusuf'un kuyusuna geldi. .

{فَأَدْلٰى دَلْوَهُ} *"Sucu kovasını kuyuya saldı."* Kovasını Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın bulunduğu kuyuya sarkıttı. Yusuf ('aleyhi's-selâm) kuyuya ilişti. Mâlik kovayı kuyudan çekmeye güç yetiremedi. İçine baktı. Kuyuya tutunmuş bir genç gördü ve arkadaşlarına nida eyledi.

{قَالَ يَا بُشْرٰى} *"(Yusuf'u görünce de), "Müjde!" dedi."* Ey arkadaşlarım bu benim müjdem. Dediler ki: *"Ey Mâlik nedir bu?"* O da dedi ki:

{هٰذَا غُلَامٌ} *"İşte bir oğlan çocuğu."* Çocukların olduğundan en güzeli. Onun başına toplandılar. Onu kuyudan çıkardılar.

{ وَاَسَرُّوهُ بِضَاعَةً } *"Kervandakiler onu satmak üzere bir ticaret malı olarak sakladılar."* Onu topluluktan gizlediler ve topluluklarına şöyle dediler: Bu su sahiplerinin bize Mısır'da satmak üzere verdikleri bir ticaret malıdır.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ } *"Allah ise onların ne yapacaklarını biliyordu."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a. Yani Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşlerinin Hz. Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a.

Âyetin *"Kafile ehlinin Hz. Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a ne yapacaklarını biliyordu."* anlamında olduğu da söylenmiştir.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾

20- "Böylece onlar onu çok ucuz bir fiyata, bir kaç dirheme sattılar. Çünkü onlar (Yusuf'u yanlarında alıkoymak konusunda) çok isteksiz idiler."

{ وَشَرَوْهُ } *"Böylece onlar onu sattılar."* Kardeşleri onu Mâlik ibn Du'r'a sattılar.

{ بِثَمَنٍ بَخْسٍ } *"Çok ucuz bir fiyata."* Vezinde eksiltmekle.

Âyetin *"Sahte paralar karşılığında sattılar."* Anlamında olduğu da söylenmiştir.

Haram bir bedel karşılığında sattılar anlamında olduğu da söylenmiştir.

{ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ } *"Bir kaç dirheme."* Yirmi dirheme. 32 dirhem olduğu da söylenmiştir.

{ وَكَانُوا فِيهِ } *"Çünkü onlar (Yusuf'u yanlarında alıkoymak konusunda) idiler."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın değeri hakkında.

{ مِنَ الزَّاهِدِينَ } *"Çok isteksiz."* Ona ihtiyaç duymuyorlardı.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşleri Hazret-i Yusuf hakkında isteksiz idiler. Onun Allah katındaki değerini ve konumunu bilmiyorlardı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kafile ehli Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) hakkında isteksizdi.

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِي مَثْوٰيهُ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

21- "Mısır'da onu satın alan kişi, karısına, 'Ona iyi bak, olur ki bize yararı dokunur ya da onu evlât ediniriz.' dedi. Böylece biz, Yusuf'a, olayları yorumlamayı öğretmek için, ülkede iyi bir yer sağladık. Allah buyruğunu yerine getirendir, ama insanların çoğu bilmezler."

{وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰيهُ} *"Onu satın alan kişi, dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı alan kişi.

{مِنْ مِصْرَ} *"Mısır'da."* Mısır'da. Bu şahıs kralın hazinesinin azizi idi. Ordularının sahibi idi. İsmi Kıtfir idi.

{لِامْرَاَتِهٖٓ} *"Karısına."* Züleyha'ya.

{اَكْرِمِي مَثْوٰيهُ} *"Ona iyi bak."* Onun kadrine ve konumuna iyi bak.

{عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَآ} *"Olur ki bize yararı dokunur."* Mallarımız konusunda.

{اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا} *"Ya da onu evlât ediniriz."* Ya da onu çocuk ediniriz. Bu kişi Hz. Yusuf'u Mâlik ibn Da'r'dan 20 dirhem, bir elbise ve iki ayakkabı karşılığında satın aldı.

{وَكَذٰلِكَ} *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{مَكَّنَّا لِيُوسُفَ} *"Biz, Yusuf'a, iyi bir yer sağladık."* Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı melik kıldık.

{فِي الْاَرْضِ} *"Ülkede."* Mısır yurdunda.

{ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ } *"Olayları yorumlamayı öğretmek için."* Rüya tabirini yorumlaması için.

{ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰىٓ اَمْرِهٖ } *"Allah buyruğunu yerine getirendir."* Takdir edilen şeyi. O'nun takdir ettiği şeyi hiçbir kimse reddedemez.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ } *"Ama insanların çoğu."* Mısır ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ } *"Bilmezler."* Bunu bilmezler ve tasdik de etmezler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ'nın emrini yerine getiren olduğunu bilmezler.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

22- "(Yusuf) rüşd çağına ulaştığında ona hüküm (bilgelik) ve bilgi verdik. İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız."

{ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ } *"(Yusuf) rüşd çağına ulaştığında." "Eşudd dönemi."* 18 yaşından 30 yaşına kadarlık olan dönemdir.

{ اٰتَيْنَاهُ } *"Ona verdik."* Ona bahşettik.

{ حُكْمًا وَعِلْمًا } *"Hüküm (bilgelik) ve bilgi."* Anlayış ve peygamberlik.

{ وَكَذٰلِكَ } *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ } *"Biz iyi davrananları mükâfatlandırırız."* Söz ve eylemlerinde iyi davrananları ilim ve hikmetle mükafatlandırırız.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهٖ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهٗ رَبِّيٓ اَحْسَنَ مَثْوَايَ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Evinde bulunduğu kadın (Züleyha), onun nefsinden murad almak istedi, kapıları iyice kapattı ve 'Haydi gelsene!' dedi. (Yusuf),

'Allah'a sığınırım! Çünkü efendim bana güzel baktı; zalimler kurtuluşa eremezler!' dedi."

{ وَرَاوَدَتْهُ } *"Kadın (Züleyha), murad almak istedi."* Onu talep etti.

{ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ } *"Evinde bulunduğu, onun nefsinden."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın nefsinden yararlanmak istedi.

{ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ } *"Kapıları iyice kapattı."* Kendisinin ve Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın üstüne.

{ وَقَالَتْ } *"Ve dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a.

{ هَيْتَ لَكَ } "*Haydi gelsene!*" Beri gel ben seninim.

Denilmiştir ki: *"Gel, ben seninim."* anlamına geldiği de söylenmiştir.

"Kendimi sana hazırladım." Anlamına geldiği de söylenmiştir. Eğer âyet (هَيْتَ لَكْ) şeklinde okunursa anlam beri gelsene olur. Eğer "hi'tü lek/ (هِئْتُ لَكْ)" okunursa kendimi sana hazırladım anlamına gelir.

Eğer (هَيْتُ لَكْ) şeklinde okunursa "gel ben seninim" anlamına gelir.

{ قَالَ } *"(Yusuf), dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) buyurdu:

{ مَعَاذَ اللهِ } *"Allah'a sığınırım."* Bu işten Allah'a sığınırım.

{ إِنَّهُ رَبِّي } *"Çünkü efendim."* Efendim azizim.

{ أَحْسَنَ مَثْوَايَ } *"Bana güzel baktı."* Benim kadrimi ve konumumu güzellikle bildi. Ben onun ailesi hakkında ona ihanette bulunamam.

{ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ } *"Kurtuluşa eremezler."* Güvende olamaz ve kurtulamaz.

{ الظَّالِمُونَ } *"Zalimler."* Zina edenler Allah'ın azabından.

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْۤءَ وَالْفَحْشَآءَ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٢٤﴾

24- "Andolsun ki o kadın onu arzulamıştı; eğer o sırada Rabbinin doğruyu gösteren delilini görmeseydi, o da kadını arzulamıştı. Ama biz kötülüğü ve fuhşu ondan uzaklaştırmak istedik. Çünkü o bizim seçkin kullarımızdandır!"

{ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ } *"Andolsun ki o kadın onu arzulamıştı."* Kadın.

{ وَهَمَّ بِهَا } *"O da kadını arzulamıştı."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm).

{ لَوْلَآ اَنْ رَّاٰ بُرْهَانَ رَبِّهٖ } *"Eğer o sırada Rabbinin doğruyu gösteren delilini görmeseydi."* Rabbinin azabını görmeseydi Rabbinin azabı kendisine yapışırdı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Babasının suretini gördü.

Âyette takdim tehir bulunduğu ve dolayısıyla âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rabbinin burhanını görmeseydi kuşkusuz arzulardı.

{ كَذٰلِكَ } *"Ama."* İşte bu şekilde.

{ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْٓءَ } *"Biz kötülüğü ondan uzaklaştırmak istedik."* Çirkin eylemi.

{ وَالْفَحْشَآءَ } *"Ve fuhşu."* Yani zinayı.

{ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِيْنَ } *"Çünkü o bizim seçkin kullarımızdandır."* Zinadan korunmuş masumlardandır.

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهٗ مِنْ دُبُرٍ وَّاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ
قَالَتْ مَا جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوْٓءًا اِلَّآ اَنْ يُّسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ
اَلِيْمٌ ﴿٢٥﴾

25- "Derken her ikisi birden kapıya doğru koştular. Kadın, Yusuf'un gömleğini arkadan yırttı. O anda kapının yanında, kadının kocasıyla karşılaştılar. Kadın dedi ki: 'Eşine kötülük etmek isteyenin cezası, ya zindana atılmak ya da can yakıcı bir cezadan başka ne olabilir?'"

{ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ } *"Derken her ikisi birden kapıya doğru koştular."* Hemen kapıya koştular. Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) çıkmak istiyordu. Kadın ise Yusuf'un üzerine kapıyı kapatmak istiyordu. Kadın Yusuf'un önüne geçti.

{ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ } *"Kadın, Yusuf'un gömleğini yırttı."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın gömleğini iki parçaya ayırdı.

{ مِنْ دُبُرٍ } *"Arkadan."* Arkadan. Ortasından ayaklarına kadar.

{ وَاَلْفَيَا } *"O anda karşılaştılar."* Buldular.

{ سَيِّدَهَا } *"Kadının kocasıyla."* Kadının kocasını. Kadının amcasının oğlu olduğu da söylenmiştir.

{ لَدَا الْبَابِ } *"Kapının yanında."* Kapının yanında.

{ قَالَتْ } *"Kadın dedi ki."* Kadın kocasına dedi ki:

{ مَا جَزَآءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوٓءًا } *"Eşine kötülük etmek isteyenin cezası, ne olabilir?"* Zina etmek isteyen.

{ اِلَّآ اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ } *"Ya zindana atılmak ya da can yakıcı bir cezadan başka."* Ya da çok şiddetli bir şekilde dövülmek.

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ اَهْلِهَا اِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾

26- "(O zaman Yusuf) 'Beni arzulayan odur.' dedi. O sırada kadının ailesinden orada bulunan birisi şöyle dedi: 'Eğer Yusuf'un gömleği önden yırtılmışsa, doğru söyleyen kadın, yalan söyleyen ise erkektir.'"

{ قَالَ } *"(O zaman Yusuf) dedi."* Yusuf ('aleyhi's-selâm) buyurdu:

{ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي } *"Beni arzulayan odur."* O beni davet etti. Ve nefsimden yararlanmak istedi.

{ وَشَهِدَ شَاهِدٌ } *"O sırada orada bulunan birisi şöyle dedi."* Bir hakim hükmetti.

{ مِنْ اَهْلِهَا } *"Kadının ailesinden."* Kadının kardeşiydi. Amcası oğlu olduğu da söylenmiştir.

{ اِنْ كَانَ قَمِيصُهُ } *"Eğer Yusuf'un gömleği."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın gömleği.

{ قُدَّ } *"Yırtılmışsa."* Yarılmışsa.

{ مِنْ قُبُلٍ } *"Önden."* Ön taraftan.

{ فَصَدَقَتْ } *"Doğru söyleyen kadın."* Kadın doğru söylemiş.

{ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ } *"Yalan söyleyen ise erkektir."*

وَاِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Eğer onun gömleği arkadan yırtılmışsa, yalan söyleyen kadın, doğru söyleyen ise erkektir!"

{ وَاِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ } *"Eğer onun gömleği yırtılmışsa."* Yarılmışsa.

{ مِنْ دُبُرٍ } *"Arkadan."* Arka taraftan.

{ فَكَذَبَتْ } *"Yalan söyleyen kadın."* Kadın.

{ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ } *"Doğru söyleyen ise erkektir!"* Benden ram almak istedi sözünde Yusuf haklıdır.

فَلَمَّا رَاٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- "(Kadının kocası), Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, 'Şüphesiz bu, siz kadınların düzenlerinden biridir. Çünkü sizin düzeniniz çok yamandır!' dedi."

{ فَلَمَّا رَاٰ قَمِيصَهُ قُدَّ } *"(Kadının kocası), Yusuf'un gömleğinin yırtılmış olduğunu görünce."* Yırtıldığını.

{ مِنْ دُبُرٍ } *"Arkadan."* Arka taraftan.

{ قَالَ } *"Dedi."* Kadının kardeşi dedi.

{ اِنَّهٗ مِنْ كَيْدِكُنَّ } *"Şüphesiz bu, siz kadınların düzenlerinden biridir."* Sizin hilelerinizden ve tuzaklarınızdandır.

{ اِنَّ كَيْدَكُنَّ } *"Çünkü sizin düzeniniz."* Düzenleriniz ve eylemleriniz.

{ عَظِيْمٌ } *"Çok yamandır."* Suçsuz ve hasta olana özgüdür.

يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْۢبِكِ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِـِٕيْنَ ﴿٢٩﴾

29- "(Züleyha'nın kardeşi),[2] 'Ey Yusuf! Sen bu olayı unut ve ondan hiç kimseye söz etme!' Ey kadın! Sen de günahından dolayı bağışlanma dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun!"

Kadının kardeşi Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a şöyle buyurdu:

{ يُوسُفُ } *"(Züleyha'nın kardeşi), Ey Yusuf."* Yani ey Yusuf ('aleyhi's-selâm).

{ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا } *"Sen bu olayı unut ve ondan hiç kimseye söz etme."* Bu işten. Bundan kimseye haber verme. Sonra kadına yönelerek şöyle dedi;

{ وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْۢبِكِ } *"Ey kadın! Sen de günahından dolayı bağışlanma dile."* Helalleş, kötü eyleminden dolayı kocandan özür dile ey kadın.

{ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِـِٕيْنَ } *"Çünkü sen günahkârlardan oldun."* Kocasına hain olanlardan oldun. Bu olayın ardından her ikisinin durumu şehirde yayıldı.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِيْنَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ تُرَاوِدُ فَتٰىهَا عَنْ نَّفْسِهٖ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا اِنَّا لَنَرٰىهَا فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٠﴾

30- "(Olayın duyulması üzerine), kentteki bazı kadınlar, aralarında şöyle dedikodu etmeye başladılar: 'Aziz'in karısı, delikanlısını

[2] Tefsir metni göz önüne alarak Hamdi Döndüren hocanın çeviri metnindeki Züleyha'nın kocası, Züleyha'nın kardeşi olarak değiştirilmiştir.

baştan çıkarmaya çalışıyormuş, onun sevgisiyle yanıp tutuşuyormuş! Bu yüzden biz onu açık bir yanılgı içinde görüyoruz!'"

{ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ } *"(Olayın duyulması üzerine), kentteki bazı kadınlar, aralarında şöyle dedikodu etmeye başladılar."* Bunlar dört kadın idiler. Kralın sakisinin hanımı, zindanın sahibinin hanımı, mutfakta çalışanın hanımı ve hayvanlarının/binitlerinin sahibinin hanımı.

{ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ } *"Aziz'in karısı."* Züleyha.

{ تُرَاوِدُ فَتَاهَا } *"Delikanlısını baştan çıkarmaya çalışıyormuş."* Kölesinden ram almak istiyormuş.

{ عَنْ نَفْسِهِ } *"Nefsinden."* Nefsinden.

{ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا } *"Onun sevgisiyle yanıp tutuşuyormuş."* Kalbi Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın sevgisiyle yarılmış. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Eğer âyet "şin" ve "ayn" harfiyle okunursa; karnı Yusuf'un sevgisiyle anlamına gelir.

{ إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } *"Bu yüzden biz onu açık bir yanılgı içinde görüyoruz."* Kölesi Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı sevmesinde apaçık bir yanılgı içinde olduğunu.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾

31- "Aziz'in karısı, onların gizliden gizliye dedikodu yaptıklarını işitince, kendilerine davetçi gönderdi; onlar için yastıklı koltuklar hazırladı ve her birinin eline birer bıçak verdi. (İşte o zaman Yusuf'a), 'Huzurlarına çık!' dedi. Kadınlar onu gördüklerinde, güzelliği karşısında kendilerinden geçerek ellerini kestiler ve 'Aman Allah'ım, sen bizi koru! Bu bir insan değil, ancak güzel bir melektir!' dediler."

{فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ} *"Aziz'in karısı, onların gizliden gizliye dedikodu yaptıklarını işitince."* Sözlerini.

{اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ} *"Kendilerine davetçi gönderdi."* Ve onları ziyafete çağırdı.

{وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً} *"Onlar için yastıklı koltuklar hazırladı."* Kendilerine yaslanacakları yastıklar hazırladı. Eğer hemzesiz ve şeddesiz olarak *"Mütken"* (مُتْكَاً) şeklinde okunursa; turunçgiller anlamına gelmektedir. Et ve ekmek getirdi ve onların önüne koydu.

{وَاٰتَتْ} *"Ve verdi."* Verdi.

{كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّيْنًا} *"Her birinin eline birer bıçak."* Kendileriyle eti kesecekleri bıçaklar verdi. Zira onlar eti ancak bıçaklarıyla keserek yiyorlardı.

{وَقَالَتِ} *"(İşte o zaman Yusuf'a), dedi."* Züleyha, Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a dedi.

{اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ} *"Huzurlarına çık."* Ey Yusuf.

{فَلَمَّا رَاَيْنَهٗٓ اَكْبَرْنَهٗ} *"Kadınlar onu gördüklerinde, güzelliği karşısında kendilerinden geçerek."* Onu büyük gördüler.

{وَقَطَّعْنَ} *"Kestiler."* Yaraladılar ve tırmaladılar.

{اَيْدِيَهُنَّ} *"Ellerini."* Görmüş olduğu Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın güzelliğinden dolayı dehşetten şaşkınlıktan bıçakla.

{وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ} *"Ve aman Allah'ım, sen bizi koru, dediler."* Allah'a sığınırız.

{مَا هٰذَا بَشَرًا} *"Bu bir insan değil."* Âdemî değildir.

{اِنْ هٰذَآ} *"Bu."* Bu değildir.

{اِلَّا مَلَكٌ كَرِيْمٌ} *"Ancak güzel bir melektir."* Rabbine.

قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ
وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- "Aziz'in karısı dedi: 'İşte kendisi hakkında beni kınadığınız genç budur! Andolsun ki ona karşı arzu duydum; ama o, iffetli davranarak beni reddetti. Eğer ona söyleyeceğimi yine de yapmazsa andolsun ki o mutlaka hapsedilecek ve aşağılanmış kimselerden olacaktır!'"

{ قَالَتْ } *"Aziz'in karısı dedi."* Züleyha onlara dedi ki.

{ فَذٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي } *"İşte beni kınadığınız genç budur."* Beni soyutladığınız ve beni ayıpladığınız.

{ فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ } *"Kendisi hakkında. Andolsun ki ona karşı arzu duydum."* Onu kendime davet ettim ve onun nefsinden faydalanmak istedim.

{ فَاسْتَعْصَمَ } *"Ama o, iffetli davranarak beni reddetti."* Ancak o iffetiyle benden kaçındı.

{ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَآ اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ } *"Eğer ona söyleyeceğimi yine de yapmazsa andolsun ki o mutlaka hapsedilecek."* Hapiste.

{ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ } *"Ve aşağılanmış kimselerden olacaktır."* Hapiste zelillerden olacak. O kadınlar Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a *"Mevlana itaat et."* dediler.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِيٓ اِلَيْهِ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾

33- "Yusuf dedi: "Ey Rabbim! Zindan benim için onların beni çağırdıklarından daha hayırlıdır. Eğer beni onların düzenlerinden uzaklaştırmazsan, ben de onların arzularına meyleder ve bilgisizlerden olurum!"

{ قَالَ } *"Yusuf dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) dedi.

{ رَبِّ } *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِيٓ اِلَيْهِ } *"Zindan benim için onların beni çağırdıklarından daha hayırlıdır."* Zinadan.

{ وَاِلَّا تَصْرِفْ } *"Eğer uzaklaştırmazsan."* Eğer engellemezsen.

{ عَنِّي كَيْدَهُنَّ } *"Beni onların düzenlerinden."* Onların tuzaklarından.

{ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ } *"Ben de onların arzularına meyleder."* Onlara meyleder.im.

{ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ } *"Ve bilgisizlerden olurum!"* Nimetinle. Zinakârlardan olurum, anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾

34- "Bunun üzerine Rabbi, Yusuf'un duasını kabul etmiş ve böylece onu, onların düzenlerinden uzaklaştırmıştı. Çünkü Allah her şeyi işitendir, bilendir."

{ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ } *"Bunun üzerine Rabbi, Yusuf'un duasını kabul etmiş."* Onun duasını.

{ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ } *"Ve böylece onu, onların düzenlerinden uzaklaştırmıştı."* Onların tuzaklarını.

{ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ } *"Çünkü Allah her şeyi işitendir."* Duaları işitendir.

{ الْعَلِيمُ } *"Bilendir."* İcabet.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sözlerini işiten, tuzaklarını bilendir.

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حِينٍ ﴿٣٥﴾

35- "Her ne kadar (kadının kocası ve yakınları), Yusuf'un suçsuz olduğunu gösteren delilleri görmüş olsalar da yine de onun bir süre hapsedilmesini uygun bulmuşlardı."

{ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ } *"Her ne kadar (kadının kocası ve yakınları), uygun bulmuşlardı."* Onlar için gerçek açığa çıktı yani zâhir oldu.

{ مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ } *"Yusuf'un suçsuz olduğunu gösteren delilleri görmüş olsalar da."* Gömleğin yırtılması ve kadının kardeşinin hükmü.

{لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حِينٍ} *"Yine de onun bir süre hapsedilmesini."* Birkaç yıl. İnsanların sözleri kesilinceye kadar, anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ اَحَدُهُمَآ اِنِّيٓ اَرٰىنِيٓ اَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنِّيٓ اَرٰىنِيٓ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِي خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَاْوِيلِهٖ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

36- "Zindana, Yusuf ile birlikte iki genç daha girmişti. Onlardan biri, 'Ben, rüyamda kendimi şarap sıkarken görüyorum.' dedi. Diğeri ise, 'Ben de kendimi başımın üstünde ekmek taşırken görüyorum; kuşlar ondan yiyorlar.' dedi. (Her ikisi de Yusuf'a), 'Bunu, bize yorumla. Çünkü biz, seni iyilik yapanlardan görüyoruz.' dediler."

{وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ} *"Zindana, Yusuf ile birlikte girmişti."* Zindana girişinden beşinci yılına kadar.

{فَتَيَانِ} *"İki genç daha."* Kralın iki kölesi. Kralın içkicisi ve kralın aşçısı. Kral onlara karşı gazaba gelmiş ve ikisini de zindana tıkamıştı .

{قَالَ اَحَدُهُمَآ} *"Onlardan biri, dedi."* Ki bu kralın sakisi idi.

{اِنِّيٓ اَرٰىنِيٓ} *"Ben, rüyamda kendimi görüyorum."* Kendi kendimi gördüm.

{اَعْصِرُ خَمْرًا} *"Şarap sıkarken."* Üzümü ve krala şarap sunduğumu gördüm. Bu onun kendi uykusunda gördüğü rüyasıydı. Sanki yaş üzüm bahçesine girdiğini, o bahçede güzel bir asma çubuğunu, o asma çubuğunda üç tane dal ve bu dalların üzerinde üzüm salkımları gördüğünü görmüştü. Bunun üzerine üzümleri toplamış, onları sıkmış ve kral da bunu almıştı.

Bunun üzerine Yusuf ('aleyhi's-selâm) ona şöyle karşılık verdi: "Gördüğün rüya ne kadar güzel. Bahçeye gelince bu daha önce yapmış

olduğun işin idi. Asma çubuğuna gelince ise bu işindeki yetkinliğin ve otoritendir. Güzelliğine gelince ise bu senin bu işteki izzetin ve kerametindir. Asma çubuğunun üstündeki üç tane dala gelince ise zindanda geçecek olan üç günündür. Böylece sen zindandan çıkacak ve işine döneceksin. Sıkmış olduğun ve kralın almış olduğu üzüme gelince ise o seni işine geri alacak, sana ikramda bulunacak ve sana da ihsanda bulunacaktır."

{ وَقَالَ الْاٰخَرُ } *"Diğeri ise, dedi. (Her ikisi de Yusuf'a)."* Fırıncı idi.

{ اِنِّيْٓ اَرٰىنِيْٓ } *"Ben de, kendimi görüyorum."* Kendi kendimi gördüm.

{ اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْسِيْ خُبْزًا تَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ } *"Başımın üstünde ekmek taşırken. Kuşlar ondan yiyorlar."* Rüyası şöyle idi. Rüyasında kralın mutfağından çıktığını ve başının üstünde üç sepet ekmek bulunduğunu, kuşun gelip en üst noktasına konup ondan yediğini görmüştü.

Bunun üzerine Yusuf ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu: "Ne kötü rüya. Kralın mutfağından çıkışın işinden çıkman demendir. Üç sepete gelince ise zindanda olacağın üç güne işarettir. Kuşun başından yemesine gelince ise melikin üç gün sonra seni çıkartması, seni asması ve kuşun da başından yemesidir." Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın tabirinden önce şöyle dediler:

{ نَبِّئْنَا بِتَاْوِيْلِهٖ } *"Bunu, bize yorumla."* Bizim rüyamızın te'vilini bize haber ver.

{ اِنَّا نَرٰىكَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ } *"Çünkü biz, seni iyilik yapanlardan görüyoruz, dediler."* Zindan ehline iyilik yapanlardan görmekteyiz.

Âyetin *"Dile getirdiğin hususlarda doğru sözlülerden olarak seni görmekteyiz."* anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ لَا يَاْتِيْكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهٖٓ اِلَّا نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْوِيْلِهٖ قَبْلَ اَنْ يَّاْتِيَكُمَا ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِيْ رَبِّيْ اِنِّيْ تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٧﴾

37- "(Yusuf) dedi: 'Yiyeceğiniz yemek size ulaşmadan önce, bunun yorumunu size bildiririm. Çünkü bu, Rabbimin bana öğrettiği bilgilerdendir. Gerçekten ben, Allah'a iman etmeyen ve ahireti inkâr eden bir toplumun dinini terk ettim.'"

{ قَالَ } *"(Yusuf) dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) o ikisine buyurdu ve kendilerine kendisinin rüya tabirini bilişini öğretmek istedi.

{ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهٖٓ } *"Yiyeceğiniz yemek."* Tadacağınız.

{ اِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهٖ } *"Bunun yorumunu size bildiririm."* Rengini ve cinsini.

{ قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَا } *"Size ulaşmadan önce."* Rüyanızın tabirini nasıl bilmeyeceğim.

{ ذٰلِكُمَا } *"Çünkü bu."* Tabir.

{ مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي اِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ } *"Rabbimin bana öğrettiği bilgilerdendir. Gerçekten ben, bir toplumun dinini terk ettim."* Bir kavmin dinine uymadım.

{ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ } *"Allah'a iman etmeyen ve ahireti."* Ölümden sonra dirilişe.

{ هُمْ كَافِرُونَ } *"İnkâr eden."* İnkâr edici olan.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآئِيٓ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَآ اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Ben, atalarım İbrahim'in, İshak'ın ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmak bize yaraşmaz. Bu, Allah'ın bize ve insanlara bir lütfudur. Ama insanların çoğu şükretmezler."

{ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآئِيٓ } *"Ben, atalarımın dinine uydum."* Babalarımın dini üzere dosdoğru sabit kadem kaldım.

{ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَآ } *"İbrahim'in, İshak'ın ve Yakub'un. Bize yaraşmaz."* Bizim için caiz değildir.

{ اَنْ نُّشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ } *"Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmak."* Putları ortak koşmak.

{ ذٰلِكَ } *"Bu."* Doğru din peygamberlik ve İslam'dır. Allah Teâlâ bu ikisiyle bize ikramda bulunmuştur.

{ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا } *"Allah'ın bize bir lütfudur."* Allah'ın bize fazlındandır.

{ وَعَلَى النَّاسِ } *"Ve insanlara."* Onlara resûl göndermekle. Denilmiştir ki, mü'minlere imanı bahşetmekle.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ } *"Ama insanların çoğu."* Mısır ehli.

{ لَا يَشْكُرُونَ } *"Şükretmezler."* Buna iman etmezler.

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

39- "Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa karşı konulamaz gücün sahibi olan tek Allah mı?"

{ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ } *"Ey zindan arkadaşlarım."* Zindan bekçisine ve diğer zindan ehline.

{ ءَاَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ } *"Çeşitli tanrılar mı daha iyi?"* Diyor ki, çeşitli ilahlara ibadet ediş mi daha hayırlıdır?

{ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ } *"Yoksa karşı konulamaz gücün sahibi olan tek Allah mı?"* Ya da çocuğu ve ortağı olmayan, sonsuz güç sahibi olan ve mahlukatına karşı her daim galip olan Allah'a kulluk mu?

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّآ اَسْمَآءً سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّآ اِيَّاهُ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm yalnız Allah'ındır. O, sadece kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. İşte gerçek din budur. Ama insanların çoğu bilmezler."

{مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِۦٓ} *"Allah'ı bırakıp da taptıklarınız."* Allah'ın dışında.

{إِلَّآ أَسْمَآءً} *"Birtakım isimlerden başka bir şey değildir."* Cansız putlardır.

{سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم} *"Sizin ve atalarınızın taktığı."* İlahlar.

{مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا} *"Allah onlar hakkında indirmemiştir."* Onlara ibadet edişiniz hakkında.

{مِنْ سُلْطَانٍ} *"Hiçbir delil."* Kitap ve kanıt.

{إِنِ ٱلْحُكْمُ} *"Hüküm."* Emir ve nehye hükmediş değildir. Dünya ve ahirette hükmediş değildir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ} *"Yalnız Allah'ındır. O, emretmiştir."* Bütün kitaplarda.

{أَلَّا تَعْبُدُوٓا} *"Kulluk etmenizi."* Birlememenizi.

{إِلَّآ إِيَّاهُ} *"Sadece kendisine."* Sadece Allah'a.

{ذَٰلِكَ} *"İşte budur."* Tevhid.

{ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ} *"Gerçek din."* Allah'ın razı olduğu dosdoğru din budur ki bu din İslam'dır.

{وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ} *"Ama insanların çoğu."* Mısır ehli.

{لَا يَعْلَمُونَ} *"Bilmezler."* Bunu ve tasdik de etmezler.

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّآ أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

41- "Ey zindan arkadaşlarım! İlkinizin (rüyasının yorumuna) gelince; biriniz (daha önce olduğu gibi) yine efendisine şarap sunmaya devam edecek, diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından (beynini) yiyecekler. İşte yorumunu istediğiniz konu, bu şekilde hükme bağlanmıştır."

Ardından iki gencin rüyasını tabir edişi ifade etmek üzere şöyle buyurdu:

{ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّآ اَحَدُكُمَا } *"Ey zindan arkadaşlarım! İlkinizin (rüyasının yorumuna) gelince."* Ki bu melikin sakisidir. Kendi mekanına dönecek ve içinde olduğuna sultanına dönecek.

{ فَيَسْقِي رَبَّهُ } *"Biriniz (daha önce olduğu gibi) yine efendisine sunmaya devam edecek."* Efendisi melikine.

{ خَمْرًا وَاَمَّا الْاٰخَرُ } *"Şarap diğeri ise."* Ki bu da fırıncıdır, zindandan çıkacak.

{ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَاْسِهٖ } *"Asılacak ve kuşlar onun başından (beynini) yiyecekler."* İkisi de fırıncının rüyasının tabirinden korktular ve ikisi birlikte şöyle dediler: Biz bir şey görmedik. Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ قُضِيَ الْاَمْرُ الَّذِيْ فِيْهِ تَسْتَفْتِيٰنِ } *"İşte yorumunu istediğiniz konu, bu şekilde hükme bağlanmıştır."* Sorduğunuz şeyin cevabı budur. Siz ikiniz sordunuz ben de size söyledim. İster görmüş olun ister görmemiş olun bu gerçekleşecek.

وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَاَنْسٰىهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِيْنَ ﴿٤٢﴾

42- "Yusuf, onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: 'Efendinin yanında benden söz et. (belki beni çıkarır).' Ama şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu. Bu yüzden de Yusuf zindanda birkaç yıl daha kaldı."

{ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ } *"Yusuf bildiği kimseye dedi ki."* Bildiği.

{ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا } *"Onlardan, kurtulacağını."* Zindandan ve ölümden kurtulacağını ki, bu saki idi.

{ اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ } "*Efendinin yanında benden söz et. (belki beni çıkarır).*" Efendin melikin yanında *"Benim mazlum olduğumu, kardeşlerimin bana karşı taşkınlıkta bulunduklarını, hür olduğum halde beni sattıklarını ve mazlum olduğum halde zindanda hapsedildiğimi."* an.

{ فَأَنْسٰىهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ } *"Ama şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu."* Şeytan onu meşgul etti. Öyle ki efendisi kralın yanında Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı anmayı unuttu.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Şeytan ona vesvese verdi ve şöyle dedi: "Eğer melike zindanı zikredersen seni zindana geri döndürür." Bundan dolayı da Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı zikretmedi.

"Ama şeytan ona efendisine anmayı unutturdu." İlahî buyruğunun şu anlama geldiği de söylenmiştir: Şeytan, Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a Rabbini zikretmeyi unutturdu. Ta ki Rabbini zikretmeyi terk etti. Allah Teâlâ'nın dışında mahluku zikretti.

{ فَلَبِثَ } *"Bu yüzden de Yusuf kaldı."* Kaldı.

{ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ } *"Zindanda birkaç yıl daha."* Allah'ı zikretmeyi terk etmesinin cezası olarak. Hz. Yusuf ('aleyhi's-selâm) bundan önce zindanda beş yıl kalmıştı.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُءْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Kral dedi ki: 'Ben rüyamda yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini ve yine yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumunu biliyorsanız, bana gördüğüm rüyanın yorumunu yapın!'"

{ وَقَالَ الْمَلِكُ اِنِّيٓ اَرٰى } *"Kral dedi ki: 'Ben rüyamda görüyorum.'"* Rüyamda gördüm.

{ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ } *"Yedi semiz ineği."* Nehirden çıkan.

{ يَاْكُلُهُنَّ } *"Onları yediğini."* Onları yuttuklarını.

{ سَبْعٌ عِجَافٌ } *"Yedi zayıf ineğin."* Yedi semiz ineğin ardından nehirden çıkan zayıflığından dolayı helak olan yedi ineği ve üzerlerinde hiçbir şeyin açığa çıkmadığını.

{ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ } *"Ve yine yedi yeşil başak ve bir o kadar da kuru başak."* Kuru başakların yeşil olanlarını sardığını ve onlara galebe çaldığını ve onların üzerinde hiçbir şeyin açık kalmadığını.

{ يَآ اَيُّهَا الْمَلَاُ } *"Ey ileri gelenler."* Yani ey müneccimler, sihirbazlar ve kahinler.

{ اَفْتُونِي فِي رُءْيَايَ } *"Bana gördüğüm rüyanın yorumunu yapın!"* Rüyamın tabiri hakkında.

{ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ } *"Eğer rüya yorumunu biliyorsanız."* Biliyorsanız.

قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَاْوِيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾

44- "İleri gelenler, 'Bunlar karışık rüyalardır; biz böyle rüyaların yorumunu bilemeyiz!' dediler."

{ قَالُوٓا } *"İleri gelenler, dediler."* Yani müneccimler, kahinler ve sihirbazlar.

{ اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ } *"Bunlar karışık rüyalardır."* Bunlar bâtıl, yalan ve ihtilaflı rüyalardır.

{ وَمَا نَحْنُ بِتَاْوِيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمِينَ } *"Biz böyle rüyaların yorumunu bilemeyiz."* Diyor ki, karışık rüyaların tabirini bilemeyiz.

وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

45- "(Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olan, uzun bir süre sonra (Yusuf'u) hatırlayarak dedi ki: 'Ben size rüyanın tabirini haber vereceğim; beni hemen (zindana) gönderin!'"

{ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا } *"(Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olan, dedi ki."* Zindandan ve öldürülmekten kurtulmuş olan ki bu sakidir.

{ وَادَّكَرَ } *"(Yusuf'u) hatırlayarak."* Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı hatırlayarak.

{ بَعْدَ أُمَّةٍ } *"Uzun bir süre sonra."* Yedi yıl sonra. Denilmiştir ki (أُمَّةٍ) lafz-ı ilahinin (اَمَهٍ) şeklinde okunması halinde *"Unutmanın ardından"* anlamına gelir.

{ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ } *"Ben size rüyanın tabirini haber vereceğim."* Melike dedi ki: "Ey ileri gelenler ben size rüyanın tabirini haber vereceğim."

{ فَأَرْسِلُونِ } *"Beni hemen (zindana) gönderin."* Zindana. Zira zindanda bir adam bulunmaktadır. Onlara zindandaki adamın ilmini, hilmini ve zindan ehline ihsanını ve rüyaları doğru tevil edişini anlattı.

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّيَ أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾

46- "(Zindanda Yusuf'un yanına gidip dedi ki:) 'Ey Yusuf, ey benim doğru sözlü arkadaşım! Yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yemesi ile yedi yeşil başak ve bir o kadar kuru başağın (birlikte görülmesi ne anlama gelir?) Bize bunun yorumunu bildir ki (saraya) melikin yanına döneyim. Belki onlar da (senin büyüklük ve dereceni) anlarlar!'"

Bu istek üzerine Melik de onu zindana gönderdi. O da Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın huzuruna vararak şöyle dedi:

{ يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّيقُ } *"(Zindanda Yusuf'un yanına gidip dedi ki:) "Ey Yusuf, ey benim doğru sözlü arkadaşım!"* İlk rüya tabirinde doğru söyleyen.

{ اَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ } *"Yedi semiz ineği. Bize bunun yorumunu bildir ki."* Nehirden çıkan.

{ يَاْكُلُهُنَّ } *"Yemesi ile."* Onları yutan.

{ سَبْعٌ عِجَافٌ } *"Yedi zayıf ineğin."* Zayıflıktan helak olacak derecede cılız ineklerin.

{ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ } *"Yedi yeşil başak ve bir o kadar kuru başağın (birlikte görülmesi ne anlama gelir?)"* Kuru olanların yeşil olanları sardığı ve onlara galip olduğu.

{ لَعَلّيٓ اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ } *"(Saraya) melikin yanına*[3] *döneyim."* Melike.

{ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ } *"Belki onlar da (senin büyüklük ve dereceni) anlarlar."* Melikin rüyasını bilsinler diye. Bunun üzerine Yusuf ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu: "Evet yedi semiz inek yedi bollukla geçecek olan yıldır. Yedi yeşil başağa gelince ise bunlar da bolluk ve bolluk yıllarındaki ucuzluktur.

Zayıflıktan dolayı helak olan yedi arık ineğe gelince bunlar kurak geçecek yedi yıldır. Kuru yedi başağa gelince ise bunlar da yedi kurak yılda geçecek olan kıtlık ve pahalılıktır."

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَاَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِٓ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَاْكُلُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Yusuf dedi: 'Siz yedi yıl boyunca, âdetiniz üzere ekip biçersiniz -ancak yiyeceğiniz az miktar dışında- biçtiğinizi başağında bırakırsınız."

[3] Biz Hamdi Döndüren hocanın "*İnsanların yanına*" şeklindeki mealini tefsir metnini temel alarak "*Melikin yanına*" şeklinde değiştirdik.

Ardından Hazret-i Yusuf (‘aleyhi’s-selâm) onlara ne yapmaları gerektiğini öğretti.

{ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ } *“Yusuf dedi: ‘Siz yedi yıl boyunca, ekip biçersiniz.’”* Bolluk yıllarında.

{ دَأَبًا } *“Âdetiniz üzere.”* Sürekli olarak her yıl.

{ فَمَا حَصَدْتُمْ } *“Biçtiğinizi.”* Ekini.

{ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِۦٓ } *“Başağında bırakırsınız.”* Kapçığında ve onu basıp da çiğnemeyiniz. Zira bu davranış onun kalmasını daha iyi sağlayıcıdır.

{ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ } *“Ancak yiyeceğiniz az miktar dışında.”* Diyor ki, yiyeceğiniz şeyin miktarının dışında.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelir ki (tohumluk için) sakladığınız az miktar dışında, o yıllar için biriktirdiklerini yiyip bitirir.”

{ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ } *“Sonra bunun ardından gelir ki.”* Yedi bolluk yılının ardından.

{ سَبْعٌ شِدَادٌ } *“Yedi kurak yıl.”* Yedi kurak yıl.

{ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ } *“O yıllar için biriktirdiklerini yiyip bitirir.”* Bolluk yıllarında kurak yıllar için kaldırdığınız şey.

{ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ } *“(Tohumluk için) sakladığınız az miktar dışında.”* Sakladığınız.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Sonra bunun ardından bir yıl gelecek ki o yılda, insanlara yardım olunacak ve yine o yılda (meyve) sıkacaklar!”

{ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ } *"Sonra bunun ardından gelecek ki."* Kurak yılların ardından.

{ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ } *"Bir yıl. O yılda, insanlara yardım olunacak."* Mısır ehline yağmur ve yiyecekle yardım olunacak.

{ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ } *"Ve yine o yılda (meyve) sıkacaklar."* Üzümleri, yağları, zeytinyağını. Bunun üzerine elçi geri döndü ve melike bunu haber verdi.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَآءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الّٰتِي قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ اِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

50- "(Adam bu yorumu getirince) kral dedi ki: 'Onu bana getirin!' Elçi gelince Yusuf dedi: 'Efendine git ve ona sor, ellerini kesen o kadınların amacı neydi? (Bunu ortaya çıkarsın). Şüphesiz benim Rabbim onların düzenini çok iyi bilir!'"

{ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ } *"(Adam bu yorumu getirince) kral dedi ki: 'Onu bana getirin!'"* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı bana.

{ فَلَمَّا جَآءَهُ الرَّسُولُ } *"Elçi gelince."* Ki bu sakidir, Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'a varıp da melik seni çağırıyor deyince.

{ قَالَ } *"Yusuf dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) ona buyurdu.

{ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ } *"Efendine git."* Efendin melike git.

{ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ } **"***Ve ona sor, o kadınların amacı neydi? (Bunu ortaya çıkarsın)***."** Diyor ki, melike de ki, kadınların haberini sorsun.

{ الّٰتِي قَطَّعْنَ } *"Kesen."* Yaralayan ve tırmalayan.

{ اَيْدِيَهُنَّ اِنَّ رَبِّي } *"Ellerini. Şüphesiz benim Rabbim."* Efendim.

{ بِكَيْدِهِنَّ } *"Onların düzenini."* Onların tuzaklarını ve planlarını.

{ عَلِيمٌ } *"Çok iyi bilir."* Elçi döndü ve bunu melike haber verdi. Melik söz konusu kadınların bütününü bir araya getirdi. Bunlar dört

hanım idi. Sakinin hanımı, melikin aşçısının hanımı, melikin hayvan bakıcısının hanımı ve melikin zindancısının hanımı ve melikin/azizin hanımı da aynı şekilde. Bütün Mısır'da melik dışında bunlardan daha azametlisi yoktu.

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهٖ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوْٓءٍ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ اَنَا۠ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ وَاِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٥١﴾

51- "Kral (kadınlara) dedi: 'Yusuf'un nefsinden murad almak istediğiniz zaman durumunuz neydi?' Kadınlar: 'Hâşâ, Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik!' dediler. Aziz'in karısı da dedi ki: 'İşte şimdi gerçek ortaya çıktı, ben onun nefsinden murad almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir.'"

{قَالَ} *"Kral (kadınlara) dedi."* Melik onlara dedi ki.

{مَا خَطْبُكُنَّ} *"Durumunuz neydi?"* Durumunuz ve haliniz neydi?

{اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهٖ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ} *"Yusuf'un nefsinden murad almak istediğiniz zaman. Kadınlar, 'Hâşâ, Allah için' dediler."* Allah'a sığınırız.

{مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ} *"Biz ondan görmedik."* Biz ondan görmedik.

{مِنْ سُوْٓءٍ} *"Hiçbir kötülük."* Çirkinlik.

{قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيْزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ} *"Aziz'in karısı da dedi ki: 'İşte şimdi gerçek ortaya çıktı.'"* İşte şimdi hakkın Yusuf'a ait olduğu açığa çıktı. İşte doğruluk haberi şimdi ortaya çıktı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{اَنَا۠ رَاوَدْتُّهٗ عَنْ نَّفْسِهٖ} *"Ben onun nefsinden murad almak istemiştim."* Onu kendime davet ettim.

{وَاِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ} *"Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."* Beni istemediğini dile getirdiği sözünde sadıklardandır.

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾

52- "(Yusuf dedi): '(Benim) bu, (yeniden muhakeme edilmeyi isteyişim); azizin yokluğunda kendisine ihanet etmediğimi ve Allah'ın hainlerin düzenlerini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir.'"

"(Yusuf dedi)." Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ } *"(Benim) bu, (herkesin) bilmesi içindir."* Azizin bilmesi.

{ اَنِّي لَمْ اَخُنْهُ } *"(Yeniden muhakeme edilmeyi isteyişim); kendisine ihanet etmediğimi."* Hanımı konusunda.

{ بِالْغَيْبِ } *"Azizin yokluğunda."* Aziz benim yanımda olmadığında.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي } *"Ve Allah'ın başarıya ulaştırmayacağını."* Doğruya iletmeyeceğini ve bundan razı olmayacağını.

{ كَيْدَ الْخَآئِنِينَ } *"Hainlerin düzenlerini."* Zinakârların amelini.

وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِي اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي اِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾

53- "Ben yine de kendimi temize çıkaramam. Çünkü nefis şiddetle kötülüğü emreder. Ancak Rabbimin acıyıp koruması bunun dışındadır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

Bunun üzerine Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona şöyle buyurdu: "Ey Yusuf ('aleyhi's-selâm) senin ona meylettiğin değil tabi." Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِي } *"Ben yine de kendimi temize çıkaramam."* Kalbimi yönelişten.

{ اِنَّ النَّفْسَ } *"Çünkü nefis."* Yani kalp.

{لَاَمَّارَةٌ} *"Şiddetle emreder."* Cesede.

{بِالسُّوْٓءِ} *"Kötülüğü."* Çirkin ameli.

{اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْ} *"Ancak Rabbimin acıyıp koruması bunun dışındadır."* Rabbim koruması.

{اِنَّ رَبِّيْ غَفُوْرٌ} *"Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan."* Kusurları görmezlikten gelendir.

{رَحِيْمٌ} *"Çok merhametli olandır."* Yöneldiğimde.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُوْنِيْ بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِيْ فَلَمَّا كَلَّمَهٗ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِيْنٌ اَمِيْنٌ ﴿٥٤﴾

54- "Hükümdar, 'Onu bana getirin de kendime özel danışman yapayım!' dedi. Kendisiyle konuşunca da ona, 'Sen bugün yanımızda gerçekten büyük itibar sahibi ve güvenilir birisin!' dedi."

{وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُوْنِيْ بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِيْ} *"Hükümdar, 'Onu bana getirin de kendime özel danışman yapayım!' dedi."* Onu Azizin dışında kendime özel dost kılayım.

{فَلَمَّا كَلَّمَهٗ} *"Kendisiyle konuşunca da."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) onun yanına varışının ve rüyasını yorumlayışının ardından.

{قَالَ} *"Ona, dedi."* Melik ona dedi ki:

{اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا} *"Sen bugün yanımızda gerçekten."* Bizim katımızda.

{مَكِيْنٌ} *"Büyük itibar sahibi."* Senin kadrin ve konumun bulunmaktadır.

{اَمِيْنٌ} *"Ve güvenilir birisin."* Emanetle. Seni yönetici kılışımızla anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ اجْعَلْنِيْ عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِ اِنِّيْ حَفِيْظٌ عَلِيْمٌ ﴿٥٥﴾

55- "Yusuf dedi: "Beni bu ülkenin hazinelerinin başına getir! Çünkü ben iyi korur, iyi bilirim."

{ قَالَ اجْعَلْنِي عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِ } *"Yusuf dedi: 'Beni bu ülkenin hazinelerinin başına getir.'"* Beni Mısır'ın haracına.

{ اِنِّي حَفِيظٌ } *"Çünkü ben iyi korur."* Takdirini/planlanmasını.

{ عَلِيمٌ } *"İyi bilirim."* Açlığa düşüldüğünde açlık saatini.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Çünkü ben iyi korur*." Beni yönetici tayin etmen nedeniyle. "*İyi bilirim*." Sana gelen yabancıların bütün dillerini.

وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَآءُ وَلَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

56- "İşte biz böylece Yusuf'u o yerde yetki sahibi kıldık. Öyle ki o, nerede isterse kalabiliyordu. Biz rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz. İyilik yapanların mükâfatını da zayi etmeyiz."

{ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ } *"İşte biz böylece Yusuf'u yetki sahibi kıldık."* İşte bu şekilde Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı güçlendirip otorite sahibi kıldık.

{ فِي الْاَرْضِ } *"O yerde."* Mısır yurdunda.

{ يَتَبَوَّاُ } *"Öyle ki o, kalabiliyordu."* Konaklayabiliyordu.

{ مِنْهَا } *"Nerede."* Orada.

{ حَيْثُ يَشَآءُ } *"İsterse."* Dilediği yerde.

{ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا } *"Biz rahmetimizi nasip ederiz."* Peygamberlik ve İslam rahmetimizi özgü kılarız.

{ مَنْ نَشَآءُ } *"Dilediğimize."* Buna ehil olan kimseye.

{ وَلَا نُضِيعُ } *"Zayi etmeyiz."* Bâtıl kılmayız.

{ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ } *"İyilik yapanların mükâfatını da."* Söz ve eylemiyle muhsin mü'minlerin sevabını.

وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

57- "İman edip, sakınanlar için elbette ahiret mükâfatı daha hayırlıdır."

{وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ} *"Elbette ahiret mükâfatı."* Ahiret sevabı.

{خَيْرٌ} *"Daha hayırlıdır."* Dünya sevabından.

{لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip."* Allah'a, bütün kitaplara ve elçilere iman eden.

{وَكَانُوا يَتَّقُونَ} *"Sakınanlar için."* Küfür, şirk ve ahlaksızlardan.

وَجَآءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾

58- "Yusuf'un kardeşleri (Mısır'a) gelip onun huzuruna girdiler. Yusuf onları tanıdı, oysa onlar onu tanımamışlardı."

{وَجَآءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ} *"Yusuf'un kardeşleri (Mısır'a) gelip."* On kişi oldukları halde Mısır'a geldiler.

{فَدَخَلُوا عَلَيْهِ} *"Onun huzuruna girdiler."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın huzuruna.

{فَعَرَفَهُمْ} *"Yusuf onları tanıdı."* Yusuf ('aleyhi's-selâm) onların kendi kardeşleri.

{وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ} *"Oysa onlar onu tanımamışlardı."* Onlar Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşleri Yusuf ('aleyhi's-selâm) olduğunu bilmiyorlardı.

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِاَخٍ لَّكُمْ مِنْ اَبِيكُمْ اَلَا تَرَوْنَ اَنِّيٓ اُوفِي الْكَيْلَ وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾

59- "Yusuf, onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: 'Babanızdan olan öbür kardeşinizi (Bünyamin'i) de getirin. Görüyorsunuz ki, ben ölçüyü bol tutuyorum ve ben konuk ağırlayanların en hayırlısıyım.'"

{ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ } *"Yusuf, onların yüklerini hazırlayınca."* Onlara ölçülerini ölçüp tartınca.

{ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ } *"Dedi ki: 'Babanızdan olan öbür kardeşinizi (Bünyamin'i) de getirin.'"* Dile getirdiğiniz babanızın yanında babanızdan olan kardeşinizi de getiriniz.

{ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ } *"Görüyorsunuz ki, ben ölçüyü bol tutuyorum."* Ölçüyü bolca yerine getirmekteyim. Yiyecek ölçüsünün elimde olduğu, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ } *"Ve ben konuk ağırlayanların en hayırlısıyım."* Konuk ağırlayıcılarının en faziletlisiyim.

فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾

60- "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek erzak yok. O zaman yanıma da yaklaşmayın!"

{ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ } *"Eğer onu bana getirmezseniz."* Babanızdan olan kardeşinizi.

{ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي } *"Artık benim yanımda size verilecek erzak yok."* Karşılaştığınız şeylerde.

{ وَلَا تَقْرَبُونِ } *"O zaman yanıma da yaklaşmayın."* Bir başka seferinde.

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾

61- "Kardeşleri, 'Onun için babasından izin almaya çalışacağız. Bu konuda elimizden geleni yaparız.' dediler."

{ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ } *"Kardeşleri, onun için babasından izin almaya çalışacağız dediler."* Onu babasından talep edeceğiz ve babasını buna teşvik edeceğiz.

{ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ } *"Bu konuda elimizden geleni yaparız,"* Bizler onu getirme konusunda güvence vericiyiz.

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَآ اِذَا انْقَلَبُوٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Yusuf bir taraftan da adamlarına dedi ki: 'Sermayelerini yüklerinin içine koyuverin. Belki ailelerinin yanına dönünce farkına varırlar da yine gelirler!'"

{ وَقَالَ } *"Yusuf dedi ki."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ لِفِتْيَانِهِ } *"Bir taraftan da adamlarına."* Hizmetkârlarına.

{ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ } *"Sermayelerini koyuverin."* Dirhemlerini gizleyiniz.

{ فِي رِحَالِهِمْ } *"Yüklerinin içine."* Çuvallarının içine ta ki bilmesinler.

{ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَآ } *"Belki farkına varırlar da."* Ta ki benden olan bu ikramı bilsinler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ta ki dirhemlerini bilsinler de onlarla bana geri dönsünler.

{ اِذَا انْقَلَبُوٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ } *"Ailelerinin yanına dönünce."* Babalarına döndüklerinde.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } *"Yine gelirler."* Diğer bir defa daha.

فَلَمَّا رَجَعُوٓا اِلٰٓى اَبِيهِمْ قَالُوا يٰٓا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَآ اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Böylece dönüp babalarına geldikleri vakit dediler ki: 'Ey babamız! Bizim için erzak yasağı konuldu. Kardeşimiz (Bünyamin'i) de bizimle gönder ki erzak alabilelim! Biz onu kesinlikle koruyacağız.'"

{ فَلَمَّا رَجَعُوٓا اِلٰٓى اَبِيهِمْ } *"Böylece dönüp babalarına geldikleri vakit."* Kenan'a.

{ قَالُوا يٰٓا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ } *"Dediler ki: 'Ey babamız! Bizim için erzak yasağı konuldu.'"* Gelecek seferde Bünyamin'i bizimle göndermezsen.

{ فَأَرْسِلْ مَعَنَآ اَخَانَا } *"Kardeşimiz (Bünyamin'i) de bizimle gönder ki."* Bünyamin'i.

{ نَكْتَلْ } *"Erzak alabilelim."* Kendi nefsin için yük alabilsin. Eğer *"nektel"* şeklinde "nun" harfi ile okunursa –ki resmi kıraat budur, çev.- "Onun için erzak alabilelim" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِنَّا لَهٗ لَحَافِظُوْنَ } *"Biz onu kesinlikle koruyacağız."* Onu sana geri döndürmek noktasında güvence vericiyiz.

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلاَّ كَمَا أَمِنتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِن قَبْلُ فَاللّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾

64- "(Yakub) dedi: 'Ben onu size nasıl emanet ederim? Ya daha önce kardeşini emanet ettiğimde olan gibi olursa! En hayırlı koruyucu Allah'tır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.'"

{ قَالَ } *"(Yakub) dedi."* Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) onlara buyurdu;

{ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ } *"Ben onu size nasıl emanet ederim"* Bünyamin'i.

{ اِلَّا كَمَآ اَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى اَخِيْهِ مِنْ قَبْلُ } *"Ya daha önce kardeşini emanet ettiğimde olan gibi olursa."* Öncesinde Yusuf gibi. Diyor ki, Yusuf ('aleyhi's-selâm) hakkında sizden aldığımdan daha kuvvetli bir ahid ve misak almaya gücüm yeter mi?

{ فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا } *"En hayırlı koruyucu Allah'tır."* Sizden daha hayırlı koruyucudur.

{ وَهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ } *"Ve O, merhametlilerin en merhametlisidir."* Ona anne babasından ve kardeşlerinden daha çok merhamet edicidir.

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَآ أَبَانَا مَا نَبْغِي هٰذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾

65- "Onlar yüklerini açınca, sermayelerinin kendilerine geri verilmiş olduğunu gördüler. Dediler ki: 'Ey babamız, daha başka ne isteriz? İşte sermayelerimiz de bize geri verilmiş! Bununla yine ailemize yiyecek alır getiririz, kardeşimizi de koruruz, üstelik bir deve yükü daha fazla yiyecek alırız. Zaten getirdiğimiz bu yiyecekler gerçekten çok az!'"

{ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ } *"Onlar yüklerini açınca."* Çuvallarını.

{ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ } *"Sermayelerini gördüler."* Erzakının değerleri olan dirhemlerini.

{ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ } *"Kendilerine geri verilmiş olduğunu."* Erzaklarıyla birlikte.

{ قَالُوا يَآ اَبَانَا مَا نَبْغِي } *"Dediler ki: 'Ey babamız, daha başka ne isteriz?'"* Dile getirmiş olduğumuz *"Adamın bize iyilikte ve lütufta bulunduğu"* konusunda yalan söylemedik. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Biz bunu ondan istemedik.

{ هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا } *"İşte sermayelerimiz de."* Erzakın değeri olarak verdiğimiz dirhemler.

{ رُدَّتْ اِلَيْنَا } *"Bize geri verilmiş."* Erzakla birlikte. İşte bu onun bize ihsanındandır. Babaları da onlara: *"Aksine adam sizi bununla sınamış. Bu dirhemleri kendisine geri veriniz."*

{ وَنَمِيرُ اَهْلَنَا } *"Bununla yine ailemize yiyecek alır getiririz."* Ailemize zahiremizi alıp geliriz.

{ وَنَحْفَظُ اَخَانَا } *"Kardeşimizi de koruruz."* Gidiş ve gelişte kardeşimiz Bünyamin'i koruruz.

{ وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ } *"Üstelik bir deve yükü daha fazla yiyecek alırız."* Zira o bizimle birlikte olduğundan dolayı bir deve yükü daha.

{ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ } *"Zaten getirdiğimiz bu yiyecekler gerçekten çok az!"* Onun aracılığıyla bize az bir yük verilir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Senden talepte bulunduğumuz bu şey kolay bir iş ve kolay bir ihtiyaçtır.

قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنِي بِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّآ اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾

66- "(O zaman Yakub) dedi ki: 'Hepiniz kuşatılıp çaresiz kalmanız dışında onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam söz vermedikçe, onu sizinle asla göndermem.' Ona, hepsi kesin söz verince de, 'Söylediklerinize Allah şâhiddir." Dedi. (Bünyamin'i onlarla birlikte gönderdi)."

{ قَالَ } *"(O zaman Yakub) dedi ki."* Babaları onlara buyurdu;

{ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ } *"Onu sizinle asla göndermem."* Bu sözle.

{ حَتّٰى تُؤْتُونِ } *"Bana vermedikçe."* Bana vermeyinceye kadar.

{ مَوْثِقًا } *"Sağlam söz."* Bir ahid.

{ مِنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنِي بِهٖٓ } *"Onu bana geri getireceğinize dair Allah adına."* Onu bana geri döndüreceğinize dair.

{ اِلَّآ اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ } *"Hepiniz kuşatılıp çaresiz kalmanız dışında."* Ancak başınıza ilahi bir olay gelmesi durumu hariç.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ancak başınıza gökten ya da yerden bir olay gelmesi durumu hariç.

{ فَلَمَّآ اٰتَوْهُ } *"Ona, hepsi verince de."* Babalarına verince.

{ مَوْثِقَهُمْ } *"Kesin söz."* Onu babalarına döndüreceklerine dair Allah tarafından ahidlerini verince.

{ قَالَ } *"Dedi."* Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ } *"Söylediklerinize Allah şâhiddir. (Bünyamin'i onlarla birlikte gönderdi)."* Allah şâhiddir. Allah kefildir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَآ اُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾

67- "(Yakub) dedi: 'Ey oğullarım! (Mısır'a) hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin! Bununla birlikte Allah'ın (kazasından) hiçbir şeyi sizden gideremem! Çünkü hüküm yalnız Allah'ındır. Bu yüzden, ben ancak O'na güvenip dayandım. O halde güvenmek isteyenler de sadece O'na güvenip dayansınlar!'"

{وَقَالَ} *"(Yakub) dedi."* Onlara.

{يَا بَنِيَّ لاَ تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ} *"Ey oğullarım! (Mısır'a) hepiniz bir kapıdan girmeyin."* Bir yoldan girmeyiniz.

{وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ} *"Ayrı ayrı kapılardan girin."* Farklı yollardan/caddelerden.

{وَمَآ اُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ} *"Bununla birlikte Allah'ın (kazasından) sizden gideremem."* Allah Teâlâ'nın sizin hakkınızdaki takdirinden.

{مِنْ شَيْءٍ اِنِ الْحُكْمُ} *"Hiçbir şeyi. Çünkü hüküm."* Sizin hakkınızdaki takdir ancak Allah Teâlâ'ya aittir.

{اِلَّا لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ} *"Yalnız Allah'ındır. Bu yüzden, ben ancak O'na güvenip dayandım."* O'na tevekkül ettim. İşimi ve işinizi/durumunuzu/akıbetinizi ona ısmarladım.

{وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ} *"O halde güvenmek isteyenler de sadece O'na güvenip dayansınlar."* Güvenecek olanlar ancak ona dayanıp güvensinler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Mü'minlere düşen Allah'a tevekkül etmeleridir. Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) onlar hakkında nazardan korkmaktaydı. Zira onlar yüzleri güzellik yönünden sabah gibiydi. Bundan dolayı Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) onlar hakkında korkuya kapıldı.

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا وَاِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Onlar babalarının kendilerine söylediği şekilde ayrı ayrı kente girdiler. Gerçi bu durum, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı. Yalnız Yakub, içindeki dileği açığa çıkarmış oldu. Çünkü Yakub kendisine öğrettiğimize göre ilim sahibi idi. Fakat insanların çoğu bilmezler."

{وَلَمَّا دَخَلُوا} *"Onlar kente girdiler."* Mısır'a.

{مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ} *"Kendilerine söylediği şekilde ayrı ayrı."* Onlara emrettiği gibi.

{اَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ} *"Babalarının. Gerçi bu durum, Allah'tan gelecek onlardan savamazdı."* Allah Teâlâ'nın onlar hakkındaki takdirini.

{مِنْ شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً} *"Hiçbir şeyi. Yalnız dileği."* Kalbinde tesirli bir acı.

{فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ} *"Yakub'un içindeki."* Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın kalbinde.

{قَضٰيهَا} *"Açığa çıkarmış oldu."* Onu açığa çıkardı.

{وَاِنَّهُ} *"Çünkü Yakub."* Yani Yakub ('aleyhi's-selâm).

{لَذُو عِلْمٍ} *"İlim sahibi idi."* Koruma ehli idi.

{لِمَا عَلَّمْنَاهُ} *"Kendisine öğrettiğimize göre."* Kendisine öğrettiğimiz hükümler, hadler, kaza ve kadere göre. Yakub ('aleyhi's-selâm) ancak Allah'ın takdir ettiği şeyin gerçekleşeceğini bilmekteydi.

{وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ} *"Fakat insanların çoğu."* Mısır ehli.

{لَا يَعْلَمُونَ} *"Bilmezler."* Bunu bilmezler ve tasdik de eylemezler.

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنِّيٓ اَنَا اَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Yusuf'un yanına girdiklerinde o, öz kardeşi (Bünyamin'i) yanına aldı ve 'Bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme!' dedi."

{ وَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ } *"Yusuf'un yanına girdiklerinde o, yanına aldı."* Kucakladı.

{ اَخَاهُ } *"Öz kardeşi (Bünyamin'i)."* Baba ve anne bir kardeşini. Diğer kardeşlerini kapının önünde bekletti.

{ قَالَ اِنِّيٓ اَنَا اَخُوكَ } *"Ve dedi: "Bilesin ki ben senin kardeşinim.'"* Senin kaybolan kardeşinin konumundayım.

{ فَلَا تَبْتَئِسْ } *"Üzülme!"* Üzülme.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } *"Onların yaptıklarına."* O kardeşlerinin sana yaptığı cefaya. Sana hakaret ediyorlar ve seninle alay ediyorlar.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾

70- "(Yusuf) onların yüklerini hazırlayınca, kardeşinin yükü arasına (altın) su kabını koydu. (Onlar kentten çıkınca) arkalarından bir haberci şöyle seslendi: 'Ey kafile! (Durun!) Siz hırsızsınız!'"

{ فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ } *"(Yusuf) onların yüklerini hazırlayınca."* Onların hububatlarını ölçüp verdiğinde.

{ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ اَخِيهِ } *"Kardeşinin yükü arasına (altın) su kabını koydu."* İçinde su içtiği ve hububatı ölçtüğü tası baba ve anne bir öz kardeşinin yüküne gizledi. Ardından onlara kervanı tutmalarını emredip onların ardından bir genç gönderdi.

{ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ } *"(Onlar kentten çıkınca) arkalarından bir haberci şöyle seslendi."* Bir münadi ki bu münadi Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın gençiydi, nida eyledi.

{ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ } *"Ey kafile! (Durun!) Siz hırsızsınız."* Ey kafile ehli!

قَالُوْا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾

71- "(Yusuf'un kardeşleri) onlara dönerek, "Ne kaybettiniz?" diye sordular."

{ قَالُوْا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ } *"(Yusuf'un kardeşleri) onlara dönerek, sordular."* Diyor ki, onlara yöneldiler ve dediler ki:

{ مَاذَا تَفْقِدُونَ } *"Ne kaybettiniz? Diye."* Ne arıyorsunuz?

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَآءَ بِهٖ حِمْلُ بَعِيرٍ وَاَنَا بِهٖ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾

72- "'Kralın su kabını kaybettik. Onu bulup getirene bir deve yükü (erzak ödülü) var!' dediler. Haberci, 'Buna ben de kefilim.' dedi."

{ قَالُوا نَفْقِدُ } *"Kaybettik, dediler."* Arıyoruz.

{ صُوَاعَ الْمَلِكِ } *"Kralın su kabını."* Melikin içinde su içtiği, kendisiyle ölçtüğü kabını. Bu kap altındandı. Melik beni töhmet altında bıraktı.

{ وَلِمَنْ جَآءَ بِهٖ حِمْلُ بَعِيرٍ } "*Onu bulup getirene bir deve yükü (erzak ödülü) var!*"

{ وَاَنَا بِهٖ زَعِيمٌ } "*Haberci, 'Buna ben de kefilim.' dedi.*" Kefilim. Onlara bu sözü Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın genci söyledi.

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾

73- "(Yusuf'un kardeşleri) dediler: 'Allah'a yemin olsun, siz de bilirsiniz ki biz buraya bozgunculuk yapmak için gelmedik ve hırsız da değiliz!'"

{ قَالُوا تَاللّٰهِ } *"(Yusuf'un kardeşleri) dediler: 'Allah'a yemin olsun.'"* Allah'a kasem olsun ki.

{ لَقَدْ عَلِمْتُم } *"Siz de bilirsiniz ki."* Ey Mısır halkı.

{ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ } *"Biz buraya bozgunculuk yapmak için gelmedik."* Mısır yurduna hırsızlık ve insanlara zarar vermek için.

{ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ } *"Ve hırsız da değiliz!"* Aradığınız şeyi çalmış da değiliz,

قَالُوا فَمَا جَزَآؤُهُۥٓ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾

74- "(Yusuf'un adamları) 'Peki ya yalancı çıkarsanız, hırsızlık edenin cezası nedir?' dediler."

{ قَالُوا } *"(Yusuf'un adamları) dediler."* Yani Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın genci.

{ فَمَا جَزَآؤُهُۥٓ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ } *"Peki ya yalancı çıkarsanız hırsızlık edenin cezası nedir?"* Yani hırsızın cezası nedir?

قَالُوا جَزَآؤُهُۥ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِۦ فَهُوَ جَزَآؤُهُۥ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّٰلِمِينَ ﴿٧٥﴾

75- "(O zaman Yakub'un oğulları) 'Onun cezası kayıp eşya kimin yükünde bulunursa o, yaptığının cezası olarak alıkonur. İşte biz zalim olan (hırsızlara) böyle ceza veririz.' dediler."

{ قَالُوا جَزَآؤُهُ } *"(O zaman Yakub'un oğulları) 'Onun cezası' dediler."* Hırsızın.

{ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ } *"Kayıp eşya kimin yükünde bulunursa."* Hırsızlık.

{ فَهُوَ جَزَآؤُهُ } *"O, yaptığının cezası olarak alıkonur."* Diyor ki, hırsızlığının cezası olarak köleleştirilmesidir.

{ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ } *"İşte biz zalim olan (hırsızlara) böyle ceza veririz."* Yurdumuzda hırsızları böyle cezalandırırız.

فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَآءِ اَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَآءِ اَخِيهِ كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَاْخُذَ اَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَآءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

76- "(Yusuf), öz kardeşinin yükünden önce, ötekilerin yüklerini aramağa başladı, sonra öz kardeşinin yükünden kabı çıkardı. İşte biz (kardeşini yanında alıkoyabilmesi için) Yusuf'a böyle bir plan öğretmiştik! Çünkü o, kralın yasasına göre -Allah'ın dilemesi dışında- kardeşini başka türlü yanında alıkoyamazdı. Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her bilgi sahibinin üzerinde çok iyi bilen birisi vardır."

{ فَبَدَاَ } *"(Yusuf), başladı."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın genci.

{ بِاَوْعِيَتِهِمْ } *"Ötekilerin yüklerini aramağa."* Yüklerini araştırmaya başladı.

{ قَبْلَ وِعَآءِ اَخِيهِ } *"Öz kardeşinin yükünden önce."* Onlarınkinin içinde bulamadı.

{ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَآءِ اَخِيهِ } *"Sonra öz kardeşinin yükünden kabı çıkardı."* Öz kardeşinin yükünden. Bunun üzerine Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın genci ona: *"Beni sıkıntıdan kurtardığın gibi Allah da seni sıkıntıdan kurtarsın."*

{ كَذٰلِكَ } *"İşte."* İşte bu şekilde.

{ كِدْنَا } *"Biz (kardeşini yanında alıkoyabilmesi için) böyle bir plan öğretmiştik."* Yaptık.

{ لِيُوسُفَ } *"Yusuf'a."* Ona ilim, hikmet, anlayış, peygamberlik ve meliklik ile ikramda bulunduk.

{ مَا كَانَ لِيَاْخُذَ } "*Çünkü o, başka türlü yanında alıkoyamazdı.*" Diyor ki, alamazdı.

{ اَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ } *"Kralın yasasına göre kardeşini."* Kralın hükmüne göre.

{اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ} *"Allah'ın dilemesi dışında."* Allah Teâlâ onun kardeşini melikin yasasına göre almamasını diledi. Melikin hırsız hakkındaki yasasına göre hırsızın cezası onun dövülmesi ve borçlandırılması idi. Bu cezanın onun kesilmesi ve borçlandırılması olduğu da söylenmiştir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Allah'ın dilemesi dışında."* Ancak bununla alsın diye Yusuf'un Allah Teâlâ'nın melikin hükmünden razı olduğu da söylenmiştir.

{نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ} *"Biz derecelerle yükseltiriz."* Faziletlerle.

{مَنْ نَشَآءُ} *"Dilediğimizi."* Dünyada yücelttiğimiz gibi.

{وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ} *"Her bilgi sahibinin üzerinde çok iyi bilen birisi vardır."* Allah Teâlâ da sonlanıncaya kadar her bilgi sahibinin üstünde bir bilen vardır. Allah Teâlâ'nın üstünde ise kimse bulunmamaktadır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ bilendir. Her bilenin üstündedir, O'nun üstünde kimse bulunmamaktadır.

قَالُوٓا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهٗ مِنْ قَبْلُ فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

77- "(Kardeşleri) dediler ki: 'Eğer bu çaldıysa, daha önce onun kardeşi de çalmıştı!' Yusuf onlara vereceği cevabı kalbinde gizledi ve onlara bir şey belli etmedi. (Kendi kendine) dedi ki: 'Sizin durumunuz daha da kötüdür. Çünkü Allah sizin söylemekte olduğunuzun iç yüzünü daha iyi bilir.'"

{قَالُوٓا} *"(Kardeşleri) dediler ki."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşleri.

{اِنْ يَسْرِقْ} *"Eğer bu çaldıysa."* Eğer Bünyamin melikin su kabını çalmışsa.

{فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهٗ مِنْ قَبْلُ} *"Daha önce onun kardeşi de çalmıştı."* Ondan önce onun baba ve anne öz kardeşi bir put çalmıştı.

{ فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ } *"Yusuf onlara vereceği cevabı gizledi."* Bu kelimenin cevabını kendi kalbinde gizledi.

{ فِي نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ } *"Kalbinde. Ve onlara bir şey belli etmedi."* Onun cevabını açığa vurmadı.

{ قَالَ } *"(Kendi kendine) dedi ki."* Kendi kalbinden dedi ki:

{ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا } *"Sizin durumunuz daha da kötüdür."* Sizlerin kurduğu tuzak Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ınkinden daha kötüdür.

{ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ } *"Çünkü Allah sizin söylemekte olduğunuzun iç yüzünü daha iyi bilir."* Yusuf'un durumuyla ilgili söylediklerinizi.

قَالُوا يٰٓاَيُّهَا الْعَزِيزُ اِنَّ لَهٗٓ اَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهٗ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾

78- "(O zaman kardeşleri) 'Ey Vezir! Bünyamin'in çok yaşlı bir babası var. Bu yüzden onun yerine içimizden birini al; çünkü biz seni gerçekten iyilik edenlerden görüyoruz.' dediler."

{ قَالُوا يٰٓاَيُّهَا الْعَزِيزُ اِنَّ لَهٗٓ اَبًا شَيْخًا كَبِيرًا } *"(O zaman kardeşleri) 'Ey Vezir! Bünyamin'in çok yaşlı bir babası var' dediler."* Eğer biz onu geri döndürürsek bu babasını sevindirir.

{ فَخُذْ اَحَدَنَا } *"Bu yüzden içimizden birini al."* Rehin olarak.

{ مَكَانَهٗ اِنَّا نَرٰيكَ } *"Onun yerine. Çünkü biz seni gerçekten görüyoruz."* Eğer bunu yaparsan.

{ مِنَ الْمُحْسِنِينَ } *"İyilik edenlerden."* Bize.

قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَاْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهٗٓ اِنَّآ اِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

79- "(Yusuf) dedi: 'Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını alıkoymaktan Allah'a sığınırız. Öyle yapmazsak zalimlerden oluruz!'"

{ قَالَ } *"(Yusuf) dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) onlara buyurdu.

{ مَعَاذَ اللهِ } *"Allah'a sığınırız."* Allah'a sığınırım.

{ اَنْ نَاْخُذَ } *"Alıkoymaktan."* Hırsızlıkla.

{ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهٗٓ اِنَّآ اِذًا لَظٰلِمُونَ } *"Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını. Öyle yapmazsak zalimlerden oluruz."* Metaımızı yanında bulmadığımız kimseyi alıkoymakla.

فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوٓا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَاْذَنَ لِيٓ اَبِيٓ اَوْ يَحْكُمَ اللهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾

80- "Kardeşleri Yusuf'tan ümitlerini kesince, aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: 'Babanızın sizden Allah adına söz aldığını ve daha önceleri de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Bu yüzden ben, babam bana izin verinceye ya da Allah benim hakkımda hüküm verinceye kadar bu yerden asla ayrılmam. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.'"

{ فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ } *"Kardeşleri Yusuf'tan ümitlerini kesince."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'dan yardım noktasında ümitsizliğe düşünce,

{ خَلَصُوا نَجِيًّا } *"Aralarında konuşmak üzere bir kenara çekildiler."* Kendi aralarında gizlice konuşmak üzere yalnız bir köşeye çekildiler.

{ قَالَ كَبِيرُهُمْ } *"Büyükleri dedi ki."* Akıl bakımından onların en faziletlileri olanı –ki, bu Yahuza'ydı-.

{ اَلَمْ تَعْلَمُوٓا } *"Bilmiyor musunuz?"* Ey kardeşler.

{ اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللهِ } *"Babanızın sizden Allah adına söz aldığını."* Onu bana geri döndüreceğinize dair.

{ وَمِنْ قَبْلُ } *"Ve daha önceleri de."* Bu gençten öncede.

{ مَا فَرَّطْتُمْ } *"İşlediğiniz kusuru."* Onun ahdini ve misakını terk edişinizi.

{ فِي يُوسُفَ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ } *"Yusuf hakkında. Bu yüzden ben, bu yerden asla ayrılmam."* Mısır yurdundan.

{ حَتّٰى يَاْذَنَ لِيٓ اَبِيٓ } *"Babam bana izin verinceye."* Dönmeye.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Babam bana izin verinceye."* Onlarla vuruşmaya.

{ اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِيْ } *"Ya da Allah benim hakkımda hüküm verinceye kadar."* Kardeşimin geri döndürülmesi konusunda.

{ وَهُوَ خَيْرُ } *"O en hayırlısıdır."* En faziletlisidir.

{ الْحَاكِمِينَ } *"Hüküm verenlerin."* Onun bana döndürülmesi konusunda.

اِرْجِعُوٓا اِلٰٓى اَبِيكُمْ فَقُولُوا يٰٓاَبَانَآ اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَآ اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾

81- "Siz babanıza dönün ve deyin ki: 'Ey babamız, oğlun (Bünyamin) hırsızlık yaptı. Biz ancak bildiklerimize şâhid olduk; gaybı bilemezdik!'"

Ardından Yahuza onlara dedi ki:

{ اِرْجِعُوٓا } *"Dönün."* Ey kardeşlerim.

{ اِلٰٓى اَبِيكُمْ فَقُولُوا يٰٓاَبَانَآ اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ } *"Siz babanıza ve deyin ki: Ey babamız, oğlun (Bünyamin) hırsızlık yaptı."* Melikin kabını çaldı. Kap altından idi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: eğer *"Seraka"* Fiili "tefil" bâbının mazisinin meçhulu kalıbında (سُرِّقَ) şeklinde okunursa hırsızlık suçuyla yakalandı anlamına gelir.

{ وَمَا شَهِدْنَآ اِلاَّ بِمَا عَلِمْنَا } *"Biz ancak bildiklerimize şâhid olduk."* Biz ancak hırsızlık malının onun yükünden çıktığını gördük.

{ وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ } *"Gaybı bilemezdik."* Diyor ki, eğer gaybı bilseydik onu götürmezdik.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Geceleyin onun koruyucularından değildik.[4]

وَسْئَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِيَ اَقْبَلْنَا فِيهَا وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

82- "İstersen içinde bulunduğumuz kentin (Mısır) halkına ve birlikte yolculuk yaptığımız kafileye sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz!"

{ وَسْئَلِ الْقَرْيَةَ } *"İstersen kentin (Mısır) halkına sor."* Kasaba ehline.

{ الَّتِي كُنَّا فِيهَا } *"İçinde bulunduğumuz."* Ki, bu kasaba Mısır'ın kasabalarından bir kasabadır.

{ وَالْعِيرَ } *"Ve kafileye."* Kafile ehline.

{ الَّتِيَ اَقْبَلْنَا فِيهَا } *"Birlikte yolculuk yaptığımız."* Kendileriyle birlikte geldiğimiz. Onlara Kenan'dan bir topluluk arkadaşlık etmiştir.

{ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ } *"Biz gerçekten doğru söylüyoruz."* Sana dediğimiz şeylerde. Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm)'a bu sözü söylediler.

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾

83- "(O zaman Yakub) dedi: 'Hayır! Nefisleriniz size bu işi kolaylaştırmış. Artık bana düşen güzel bir sabırdır! Umulur ki Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O, hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.'"

{ قَالَ } "(*O zaman Yakub) dedi.*" O.

---

[4] Âyette geçen (غَيْب) sözcüğü Himyerlilerin dilinde "gece" anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Abbâs'tan böyle bir tefsir de aktarılmıştır.

{بَلْ سَوَّلَتْ} "*Hayır! Kolaylaştırmış.*" Süslenmiş.

{لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا} "*Nefisleriniz size bu işi.*" Bundan dolayı siz onu yaptınız.

{فَصَبْرٌ جَمِيلٌ} *"Artık bana düşen güzel bir sabırdır."* Bana düşen sızlanmaksızın güzel bir sabır gereklidir.

{عَسَى اللّٰهُ} "*Umulur ki Allah.*" Umulur ki Allah.

{اَنْ يَاْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا} *"Onların hepsini bana getirir."* Hazret-i Yusuf'u ve baba anne bir kardeşi Bünyamin ve Yahuza'yı.

{اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ} *"Çünkü O, hakkıyla bilen."* Onların yerlerini.

{الْحَكِيمُ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Onları bana çevirmekle.

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾

84- "Böylece, Yakub onlardan uzaklaştı ve 'Vah Yusuf'uma!' diyerek kedere boğuldu. İçine gömdüğü üzüntüsü ve kederi yüzünden gözlerine ak düştü!"

{وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ} *"Böylece, Yakub onlardan uzaklaştı."* Onların arasından çıktı.

{وَقَالَ يٰٓاَسَفٰى} *"Ve vah diyerek kedere boğuldu."* Ey hüznüm.

{عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ} *"Yusuf'uma. Ve kederi yüzünden gözlerine ak düştü!"* Ağlamak nedeniyle.

{فَهُوَ كَظِيمٌ} *"İçine gömdüğü üzüntüsü."* Gamlı hüznü karnında süreklilik arz ederek.

قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾

85- "(Oğulları) dediler ki: 'Hâlâ, Yusuf'u anıp duruyorsun. Andolsun ki bu gidişle sonunda ya kederinden hasta olacaksın ya da helak olup gideceksin!'"

{ قَالُوا } *"(Oğulları) dediler ki."* Oğlu ve torunları dediler ki.

{ تَاللّٰهِ } *"Andolsun ki."* Allah'a kasem olsun ki.

{ تَفْتَؤُا } *"Duruyorsun."* Sürekli bir şekilde.

{ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا } *"Hâlâ, Yusuf'u anıp bu gidişle sonunda ya kederinden hasta olacaksın."* Ta ki hastalığın ağırlaşacak.

{ اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ } *"Ya da helak olup gideceksin."* Ölerek.

قَالَ اِنَّمَآ اَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِيٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86- "(Yakub) dedi: 'Ben, kederimi ve üzüntümü yalnız Allah'a arz ederim ve Allah tarafından, sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum.'"

{ قَالَ } *"(Yakub) dedi."* Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ اِنَّمَآ اَشْكُوا بَثِّي } *"Ben, kederimi arz ederim."* Gamımı gideririm.

{ وَحُزْنِيٓ اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ } *"Ve üzüntümü yalnız Allah'a. ve Allah tarafından, sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum."* Diyor ki, Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın rüyasının sâdık rüya olduğunu ve bizim de ona secde ettiğimizi biliyorum.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah'ın rahmetinden ve nazarının güzelliğinden ve yaptıklarından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın ölü olmayıp diri olduğunu biliyorum. Zira ölüm meleği Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın yanına varmıştı. Ona "Senin kabzettiğin kimselerin arasında oğlum Yusuf'un ruhu da var mı?" diye sormuş. O da "Hayır." diye karşılık vermiştir. Hz. Yakub ('aleyhi's-selâm) "Öyleyse tamam hayattadır." demiştir.

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَايْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

87- "Ey oğullarım! (Mısır'a) gidin de Yusuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden de ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler ümitlerini keserler!"

Dedi ki:

{يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ} *"Ey oğullarım! (Mısır'a) gidin de Yusuf'u ve kardeşini araştırın."* Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın ve kardeşi Bünyamin'in haberini araştırınız ve soruşturunuz.

{وَلَا تَايْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ} *"Allah'ın rahmetinden de ümidinizi kesmeyin."* Allah'ın rahmetinden.

{اِنَّهُ لَا يَايْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ} *"Çünkü Allah'ın rahmetinden ümitlerini keserler."* Allah'ın rahmetinden.

{اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ} *"Ancak kâfirler."* Allah'ı ve rahmetini inkâr edenler.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

88- "Sonra, kardeşleri (yeniden Mısır'a gidip), Yusuf'un huzuruna çıkınca, 'Ey Vezir! Biz ve ailemiz sıkıntıya düştük. Bu yüzden size az bir sermaye ile geldik. Buna rağmen, yine de sen yiyeceklerimizi tam olarak ver ve ayrıca bize bağışta da bulun. Çünkü Allah, bağışta bulunanların karşılığını verir!' dediler."

{فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ} *"Sonra, kardeşleri (yeniden Mısır'a gidip), Yusuf'un huzuruna çıkınca."* Üçüncü defa Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın huzuruna varınca.

{ قَالُوا يَآ اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا } *"Ey Vezir! Biz düştük."* Dediler. Bize isabet etti.

{ وَاَهْلَنَا الضُّرُّ } *"Ve ailemiz sıkıntıya."* Açlığa duçar oldu.

{ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ } *"Bu yüzden size az bir sermaye ile geldik."* Yiyecek maddeleri hakkında harcanamayacak kadar birkaç dirhemle geldik. İnsanlar arasındaki şeylerde infak et.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir ki: Çitlembik ile bıttım diye bilinen yenen ve sabun yapmak için yağı çıkartılan bir çeşit, taneli yiyecekti.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Keş peyniri, yün, peynir ve yağ gibi Arap metaıyla geldik.

{ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ } *"Buna rağmen, yine de sen yiyeceklerimizi tam olarak ver."* Diyor ki, sağlam dirhemlere nasıl bolca veriyorsan bize de ölçeği bolca bahşet.

{ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا } *"Ve ayrıca bize bağışta da bulun."* İki değer arasındaki şey. İki ölçek arasındaki şey olduğu da söylenmiştir.

{ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ } *"Çünkü Allah, bağışta bulunanların karşılığını verir!"* Dünyada ve ahirette.

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾

89- "(Yusuf) dedi ki: 'Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?'"

{ قَالَ } *"(Yusuf) dedi ki."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ } *"Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?"* Genç cahiller iken.

قَالُوٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ قَالَ اَنَا۠ يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخِي قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا اِنَّهٗ مَنْ يَّتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾

90- "Onlar, 'Yoksa sen, Yusuf musun?' diye sordular. O, 'Evet ben Yusuf'um, bu da kardeşim (Bünyamin)! Gerçekten de, Allah bize iyilikte bulundu. Çünkü kim Allah'tan korkar ve sabrederse, bilsin ki Allah, iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez.' dedi."

{ قَالُوٓا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ قَالَ اَنَا۠ يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخِي } *"Onlar, 'Yoksa sen, Yusuf musun?' diye sordular. O, 'Evet ben Yusuf'um, bu da kardeşim (Bünyamin)!' dedi."* Baba ve annemden olan öz kardeşim.

{ قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا } *"Gerçekten de, Allah bize iyilikte bulundu."* Sabretmekle.

{ اِنَّهٗ مَنْ يَّتَّقِ } *"Çünkü kim Allah'tan korkar."* Nimette.

{ وَيَصْبِرْ } *"Ve sabrederse."* Şiddet halinde.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ } *"Bilsin ki Allah, zayi etmez."* Bâtıl etmez.

{ اَجْرَ } *"Mükâfatını."* Sevabını.

{ الْمُحْسِنِينَ } *"İyilik yapanların."* Takva ve sabır ile.

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِـِٔينَ ﴿٩١﴾

91- "(Kardeşleri) dediler: 'Allah'a yemin olsun ki Allah seni bize üstün kılmıştır. Gerçekten biz hataya düşmüşüz!'"

{ قَالُوا } *"(Kardeşleri) dediler."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşleri Hazret-i Yusuf'a.

{ تَاللّٰهِ } *"Allah'a yemin olsun ki."* Allah'a kasem olsun ki,

{ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا } *"Allah seni bize üstün kılmıştır."* Allah Teâlâ seni bize tafzil eylemiştir.

{ وَاِنْ كُنَّا } *"Gerçekten biz."* Muhakkak biz idik.

{لَخَاطِئِينَ} *"Hataya düşmüşüz."* Sana kötülük etmekle Allah'a isyan edicilerden idik.

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللهُ لَكُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾

92- "(Yusuf) dedi: 'Bugün size asla başa kakma yoktur. Allah sizi bağışlasın! Çünkü O, merhametlilerin en merhametlisidir!'"

{قَالَ} *"(Yusuf) dedi."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm) onlara buyurdu ki:

{لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ} *"Bugün size asla başa kakma yoktur."* Diyor ki, ben bugünden sonra sizi ayıplayıp kınamayacağım.

{يَغْفِرُ اللهُ لَكُمْ} *"Allah sizi bağışlasın."* Sizden meydana gelen şeyleri.

{وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ} *"Çünkü O, merhametlilerin en merhametlisidir!"* Anne babanızdan daha merhametlidir.

اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِي يَاْتِ بَصِيرًا وَاْتُونِي بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾

93- "Benim şu gömleğimi götürün ve onu babamın yüzüne sürün ki gözü açılsın! Siz de bütün ailenizi bana getirin!"

{اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا} *"Benim şu gömleğimi götürün."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın gömleği cennetten bir giysi idi.

{فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِي يَاْتِ بَصِيرًا} *"Ve onu babamın yüzüne sürün ki gözü açılsın."* Tekrar görsün.

{وَاْتُونِي بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ} *"Siz de bütün ailenizi bana getirin."* Ve yetmiş kişi civarında idiler.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّي لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾

94- "Kafile (Mısır'dan) ayrılınca, babaları (Yakub yanındakilere), 'Eğer bana bunadı demezseniz, ben Yusuf'un kokusunu alıyorum!' dedi."

{وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ} *"Kafile (Mısır'dan) ayrılınca."* Kafile Arîş'ten ki, burası Mısır ile Kenan arasında bir köy idi, ayrılınca.

{قَالَ اَبُوهُمْ} *"Babaları (Yakub yanındakilere), dedi."* Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm).

{اِنِّي لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُونِ} *"Eğer bana bunadı demezseniz, ben Yusuf'un kokusunu alıyorum."* Eğer beni sefih görmezseniz, beni ayıplamazsanız ve dediklerim hususunda beni yalanlamazsanız.[5]

قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

---

5 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(تُفَنِّدُونِ) Beni cahil olarak nitelendirmezseniz, anlamındadır." Taberî de bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. Taberî, c. 12, s. 95.

b) (وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ) "*Kafile (Mısır'dan) ayrılınca*." Yani Hz. Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşlerini taşıyan kafile Mısır'da Hz. Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın yanından ayrılıp yola çıktığında. (قَالَ اَبُوهُمْ) "*Babaları (Yakub yanındakilere) dedi*." Hz. Yakub ('aleyhi's-selâm) da, Şam'daydı, şöyle buyurdular: (اِنِّي لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَآ اَنْ تُفَنِّدُونِ) "*Eğer bana bunadı demezseniz, ben Yusuf'un kokusunu alıyorum*." Yani beni cehaletle nitelendirmezseniz ve görüşümün zayıf olduğunu söylemezseniz size söylediğim şeylerin doğruluğu konusunda beni tasdik edersiniz. Âyette geçen (لَوْلَآ) kelimesinin cevabı kelamın siyakının delalet edişinden dolayı hazfedilmiştir.

c) Âyette geçen "fend" sözcüğü fesad anlamında kullanılmaktadır. İbn Abbâs'ın verdiği anlam da akıl açısından düşünüldüğünde doğru bir anlamdır. Zira Hz. Yakub ('aleyhi's-selâm) diyor ki, "Aklımın ve düşünce yetimin bozulduğu iddiasında bulunmayacağınızı bilseydim Hz. Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın bu kadar uzaktan kokusunu aldığımı söyleyecektim." Nabiğa'nın şu şiirinde de sözcük bu anlamda kullanılmıştır: "İlla Süleyman. İz kale'l-ilahu leh. Kum fi'l-beriyyeti fehdudha ani'l-fendi/Süleyman müstesna. Hani o ilah kendisine 'İnsanlar arasında dikil ve onları görüşlerindeki hatalardan alıkoy' demişti." Sözcüğün düşünce zayıflığı, cehalet ve yaşlılıktan dolayı bunaklık anlamına geldiği de söylenmiştir. Taberî, c. 13, s. 61; *Tefsirü'l-Alusî*, c. 13, s. 53; *Lisânü'l-Arab*, F-N-D maddesi. Ferra ise âyete şu anlamı vermiştir: "Beni yalanlamaz, acizliği bana nispet etmez ve beni zayıf görmezseniz." Ferra, *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 55.

95- "(Onlar da), 'Allah'a yemin olsun ki sen hâlâ eski şaşkınlığının içindesin!' dediler."

{قَالُوا} *"(Onlar da), dediler."* Yanında bulunan oğulları ve torunları.

{تَاللّٰهِ} *"Allah'a yemin olsun ki."* Allah'a kasemler olsun ki.

{اِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ} *"Sen hâlâ eski şaşkınlığının içindesin."* Hazret-i Yusuf'u anmada hâlâ ilk hatan üzeresin.

فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّيٓ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Sonra haberci gelip, Yusuf'un gömleğini yüzüne koyunca, (Yakub'un) gözü açıldı. Dedi ki: 'Ben size, bilmediğinizi Allah tarafından bilirim, demedim mi?'"

{فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ} *"Sonra haberci gelip."* Gömleği Yahuza getirdi.

{اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ بَصِيرًا} *"Yusuf'un gömleğini yüzüne koyunca, (Yakub'un) gözü açıldı."* Görür bir hale dönüştü.

{قَالَ} *"Dedi ki."* Oğullarına ve torunlarına.

{اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّيٓ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ} *"Ben size, bilmediğinizi Allah tarafından bilirim, demedim mi?"* Diyor ki: *"Yusuf* ('aleyhi's-selâm) *diridir, ölü değildir."*

قَالُوا يٰٓاَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ اِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾

97- "(Oğulları) dediler: 'Ey babamız! Allah'tan günahlarımızın bağışlanmasını dile. Çünkü biz gerçekten suçlu imişiz!'"

{قَالُوا} *"(Oğulları) dediler."* Oğlu ve torunları.

{يٰٓاَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ} *"Ey babamız! Allah'tan günahlarımızın bağışlanmasını dile."* Allah Teâlâ'nın günahlarımızı bağışlaması için bize dua et.

{ اِنَّا كُنَّا خَاطِئِيْنَ } *"Çünkü biz gerçekten suçlu imişiz."* Kötülük eden Allah'a isyan edicileriz.

قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيْ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿٩٨﴾

98- "(Yakub) dedi: 'Sizin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olandır.'"

{ قَالَ } *"(Yakub) dedi."* Onlara buyurdu ki:

{ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيْ } *"Sizin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim."* Sizin için Rabbime cuma gecesi seher vaktinin son demlerinde dua edeceğim.

{ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ } *"O, gerçekten çok bağışlayan."* Kusurları örten.

{ الرَّحِيْمُ } *"Çok merhametli olandır."* Tevbe eden kimseye karşı.

فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰى يُوْسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوْا مِصْرَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ ﴿٩٩﴾

99- "Onlar, (Mısır'a varıp) Yusuf'un huzuruna çıkınca, Yusuf, anne ve babasını yanına aldı ve 'Hepiniz Allah'ın izniyle, güven içinde Mısır'a girin.' dedi."

{ فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰى يُوْسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ } *"Onlar, (Mısır'a varıp) Yusuf'un huzuruna çıkınca, Yusuf, anne ve babasını yanına aldı."* Babasını ve teyzesini kucakladı. Zira annesi bundan önce vefat etmişti.

{ وَقَالَ ادْخُلُوْا } *"Ve girin, dedi."* Konaklayınız.

{ مِصْرَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ } *"Hepiniz Allah'ın izniyle, Mısır'a."* Muhakkak Allah Teâlâ diledi.

{ اٰمِنِيْنَ } *"Güven içinde."* Düşmandan ve kötülükten.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah dilerse Mısır'a düşmandan ve kötülükten emniyet içinde olarak giriniz. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهٗ سُجَّدًا وَقَالَ يٰٓاَبَتِ هٰذَا تَاْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ اَحْسَنَ بِيٓ اِذْ اَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَآءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ اِخْوَتِي اِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَآءُ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾

100- "Yusuf, annesini ve babasını tahtına oturttu ve hepsi ona (kavuştukları için) secdeye kapandılar. (Yusuf) dedi: 'Ey babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçek yaptı. Doğrusu Rabbim bana çok lütuf ve ihsanda bulundu. Nitekim beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra sizi çölden getirtti. Gerçekten Rabbim, dilediğine çok lütfedicidir. Çünkü O, hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.'"

{وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ} *"Yusuf, annesini ve babasını tahtına oturttu."* Döşeğin üstüne.

{وَخَرُّوا لَهٗ سُجَّدًا} *"Ve hepsi ona (kavuştukları için) secdeye kapandılar."* Ona anne babası, kardeşleri secde ile saygıda bulundular. Onların yerine getirdikleri secde kendi aralarındaki selam veriş secdesi idi. Değerce basit olan değeri yüce olana, genç yaşlıya, küçük büyüğe yabancıların eylemi gibi eğiliş davranışı gibi secde ederdi.

{وَقَالَ يٰٓاَبَتِ هٰذَا} *"(Yusuf) dedi: 'Ey babacığım! İşte bu.'"* Secde.

{تَاْوِيلُ} *"Yorumudur."* Tabiridir.

{رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ} *"Daha önce gördüğüm rüyanın."* Bundan önce.

{قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا} *"Rabbim onu gerçek yaptı."* Doğru kıldı.

{وَقَدْ اَحْسَنَ بِيٓ} *"Doğrusu Rabbim bana çok lütuf ve ihsanda bulundu."* Bana.

{اِذْ اَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ} *"Nitekim beni zindandan çıkardı."* Beni kölelikten kurtardı.

{ وَجَآءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ } *"Sizi çölden getirtti."* Çölden.

{ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ } *"Ve açtıktan sonra."* Bozup ifsad ettikten sonra.

{ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ اِخْوَتِي } *"Şeytan benimle kardeşlerimin arasını."* Kıskançlıkla.

{ اِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَآءُ } *"Gerçekten Rabbim, dilediğine çok lütfedicidir."* Bizi bir araya getirmekle.

{ اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ } *"Çünkü O, hakkıyla bilen."* Bize isabet eden şeyi.

{ الْحَكِيمُ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Ayırmak ve bir araya getirmekle.

رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾

101- "Ey Rabbim! Sen bana mülk (ve saltanat) verdin ve olayları yorumlamayı öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Sen, dünyada da ahirette de benim işlerimi görensin! Beni Müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat!"

{ رَبِّ } *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ قَدْ اٰتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ } *"Sen bana mülk (ve saltanat) verdin."* Bana 40'a 40 fersah büyüklüğünde olan Mısır'ın mülkünü bahşettin.

{ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ } *"Ve olayları yorumlamayı öğrettin."* Rüya tabirini.

{ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Ey göklerin ve yerin yaratıcısı."* Ey göklerin ve yerin yaratıcısı!

{ اَنْتَ وَلِيِّ } *"Sen, benim işlerimi görensin."* Benim Rabbim, yaratıcım, rızık vericim, koruyucum ve yardımcımsın.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا } *"Dünyada da ahirette de. Beni Müslüman olarak öldür."* İbadet ve tevhide ihlaslı olan.

{ وَاَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ } *"Ve beni sâlihler arasına kat."* Cennette mürsel olan babalarımın arasına.

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوآ اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾

102- "İşte bu, sana vahyettiğimiz gayb haberlerdendir. Onlar, (Yusuf'a karşı) planlar yapmak üzere görüş birliğine vardıklarında, sen onların yanlarında değildin!"

{ ذٰلِكَ } *"İşte bu."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın haberinden sana aktarılan şeyler ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ } *"Gayb haberlerdendir."* Sana gaip olan haberlerdendir.

{ نُوحِيهِ اِلَيْكَ } "*Sana vahyettiğimiz.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı kendisiyle sana gönderdiğimiz.

{ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ } *"Sen onların yanlarında değildin."* Onların yanında değildin.

{ اِذْ اَجْمَعُوآ اَمْرَهُمْ } *"Görüş birliğine vardıklarında."* Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı kuyuya atma konusunda görüş birliği ettiklerinde.

{ وَهُمْ يَمْكُرُونَ } *"Onlar, (Yusuf'a karşı) planlar yapmak üzere."* Bu tuzakla Hazret-i Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ı öldürmek istiyorlardı.

وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

103- "Sen ne kadar istesen de insanların çoğu yine de iman edecek değildir."

{ وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ } *"İnsanların çoğu."* Mekke ehlinin çoğunluğu.

{ وَلَوْ حَرَصْتَ } *"Sen ne kadar istesen de."* Bütün gücünü ortaya koysan. Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ بِمُؤْمِنِينَ } *"Yine de iman edecek değildir."* Kitaplara ve resûllere.

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾

104- "Buna karşılık onlardan herhangi bir ücret de istemiyorsun. Bu Kur'an âlemler için ancak bir öğüttür."

{ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ } *"Onlardan istemiyorsun."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ عَلَيْهِ } *"Buna karşılık."* Tevhide karşılık.

{ مِنْ اَجْرٍ } *"Herhangi bir ücret de."* Bir ücret.

{ اِنْ هُوَ } "*Bu Kur'an*." Bu Kur'an, ancak.

{ اِلَّا ذِكْرٌ } *"Ancak bir öğüttür."* Öğüttür.

{ لِلْعَالَمِينَ } *"Âlemler için."* Cin ve insanlar için.

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾

105- "Göklerde ve yerde ne kadar delil var ki, onunla karşılaşırlar da yüz çevirip geçerler."

{ وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ } *"Ne kadar delil var ki."* Nice alametler var ki.

{ فِي السَّمٰوَاتِ } *"Göklerde."* Güneş, ay, yıldızlar ve bunun dışındaki diğer şeylerde.

{ وَالْاَرْضِ } *"Ve yerde."* Yerde bulunan dağlar, denizler, ağaçlar, hayvanlar ve bunun dışındaki nice şeyler.

{ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا } *"Onunla karşılaşırlar da."* Mekke ehli.

{ وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ } *"Yüz çevirip geçerler."* Onları yalanlarlar da bunların hakkında düşünüp öğüt almazlar.

وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾

106- "Onların çoğu şirk koşmadan Allah'a iman etmezler."

{وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ} *"Onların çoğu iman etmezler."* Mekke ehlinin.

{بِاللّٰهِ} *"Allah'a."* Kalben. Allah'a kulluk yaparak anlamına geldiği de söylenmiştir.

{اِلاَّ وَهُمْ مُشْرِكُونَ} *"Şirk koşmadan."* Allah Teâlâ'nın vahdaniyeti konusunda açıkça.

اَفَاَمِنُوٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

107- "Yoksa bunlar Allah'ın azabından hepsini kuşatacak bir felaket gelmesinden veya farkında değillerken ansızın başlarına kıyâmetin kopmasından güven içinde midirler?"

{اَفَاَمِنُوٓا} *"Yoksa bunlar güven içinde midirler?"* Mekke ehli.

{اَنْ تَاْتِيَهُمْ} *"Kendilerine gelmesinden."* Kendilerine gelmemelerinden.

{غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ} *"Allah'ın azabından hepsini kuşatacak bir felaket."* Bedir Savaşı gibi Allah'ın azabından bir azap.

{اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ} *"Veya başlarına kıyâmetin kopmasından."* Kıyâmet saati azabı.

{بَغْتَةً} *"Ansızın."* Ansızın.

{وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ} *"Farkında değillerken."* Azabın inişinin farkında değillerken.

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيلِيٓ اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ اَنَا۠ وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَآ اَنَا۠ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

108- "De ki: 'İşte benim yolum budur. Basiret üzere Allah'a davet ediyorum, işte ben ve bana uyanlar böyleyiz. Ben Allah'ı tesbih ediyorum ve ben müşriklerden değilim.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline de ki:

{ هٰذِهٖ } *"İşte budur."* Yani Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini.

{ سَبِيلِيٓ } *"Benim yolum."* Dinimdir.

{ اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصِيرَةٍ } *"Basiret üzere Allah'a davet ediyorum."* Din ve beyan üzere.

{ اَنَا } *"İşte ben böyleyiz."* Davet ediyorum.

{ وَمَنِ اتَّبَعَنِي } *"Ve bana uyanlar."* Bana iman edenler de basiret üzere din ve beyanın gerektirdiği şekilde Allah'a davet etmektedirler.

{ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ } *"Ben Allah'ı tesbih ediyorum."* Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ } *"Ve ben müşriklerden değilim."* Müşriklerin dinleri üzere onlarla birlikte değilim.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِيٓ اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

109- "Senden önce de o kentlerin halkından kendilerine vahyettiğimiz bir takım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Şimdi o yerlerde şöyle gezip görmediler mi? Kendilerinden önce gelip geçenlerin sonunun nasıl olduğuna bir baksalar! Hâlâ, aklınızı kullanmayacak mısınız?"

{ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ } *"Senden önce de peygamber olarak gönderdik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِلَّا رِجَالًا نُوحِيٓ اِلَيْهِمْ } *"Kendilerine vahyettiğimiz bir takım erkekleri."* Sana Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı gönderdiğimiz gibi onlara da Hazret-i Cebrail'i gönderdiğimiz.

{ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى } *"O kentlerin halkından."* Senin gibi o beldelere mensuptular.

{ اَفَلَمْ يَسِيرُوا } *"Şimdi şöyle gezip görmediler mi?"* Mekke ehli.

{ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا } *"O yerlerde. Bir baksalar."* Düşünüp öğüt alsalar.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } *"Sonunun nasıl olduğuna."* Öncekilerin durumlarının sonu nasıl olduğu şeklinde.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } *"Kendilerinden önce gelip geçenlerin."* Kâfirlerin.

{ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ } *"Ahiret yurdu."* Cennet.

{ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا } *"Sakınanlar için elbette daha iyidir."* Küfür, şirk ve hayasızlıklardan sakınıp Allah'a, Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'a ve Kur'an'a iman edenler.

{ اَفَلَا تَعْقِلُونَ } *"Hâlâ, aklınızı kullanmayacak mısınız?"* Ahiretin dünyadan daha hayırlı olduğunu noktasında siz insani düşünceye/akla sahip değil misiniz?

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Dünyanın fani, ahiretin ise baki olduğu konusunda.

Şöyle de denilmiştir: Resûlleri yalanlamalarından ötürü öncekilerin başına gelen felaketleri tasdik etmiyor musunuz?

حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَآءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَآءُ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾

110- "Sonunda peygamberlerin ümitsizliğe düştükleri ve yalanlanmış olduklarını sandıkları sırada yardımımız geldi de, dilediklerimiz kurtuluşa erdirildi. Günahkârlar toplumundan ise azabımız geri döndürülemez!"

{ حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ } *"Sonunda peygamberlerin ümitsizliğe düştükleri."* Resûller kavimlerinin icabet edişinden ümitsizliğe düştüklerinde,

{ وَظَنُّوٓا } *"Ve sandıkları sırada."* Elçiler bildiklerinde ve kesin kanaat getirdiklerinde.

{ اَنَّهُمْ } *"Onların."*[6] Yani kavimlerinin.

{ قَدْ كُذِبُوا } *"Yalanlanmış olduklarını."* Kendilerinin Allah katından getirdiklerini kavimlerinin yalanladıklarını. Eğer (كَذَّبُوا) şeklinde okunursa anlam böyledir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Sandıkları sırada."* Yani kavim, yani elçileri. Elçilerin vaatlerinin geciktirildiğini görünce peygamberleri yalan söylüyor sandılar. Bu sözcüğün (كُذِبُوا) okunması halinde böyledir.

{ جَآءَهُمْ نَصْرُنَا } *"Yardımımız geldi de."* Yani kavimlerinin helakine ilişkin azabımız.

{ فَنُجِّيَ مَنْ نَشَآءُ } *"Dilediklerimiz kurtuluşa erdirildi."* Elçileri ve elçilere iman edenleri.

{ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُنَا } *"Azabımız geri döndürülemez."* Azabımız.

{ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ } *"Günahkârlar toplumundan ise."* Müşriklerden.[7]

---

6 Tarafımızdan yerleştirilmiştir.

7 a) İmam Buhârî, İbn Cüreyc'in şöyle dediğini rivayet eder: "Ben İbn Ebî Müleyke'nin şöyle dediğini işittim: 'İbn Abbâs (حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْئَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا) '*Sonunda peygamberlerin ümitsizliğe düştükleri ve yalanlanmış olduklarını sandıkları sırada*' buyruğu hakkında şöyle dedi: (كُذِبُوا) olarak (şeddesiz) bir şekilde okunur.'" İbn Abbâs burada bu görüştedir. Ardından da (حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ) "*Sonunda Peygamber ve beraberindeki iman edenler; 'Allah'ın yardımı ne zaman?' derlerdi. Dikkat edin! Allah'ın yardımı yakındır!*" (2/Bakara/214) âyetini okudu. Ravi der ki: "Urve ibn Zübeyr ile karşılaştığımda bu hususu ona belirttim." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Yusuf Sûresi, 4524 nolu hadis.

b) (وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا) "*Ve yalanlanmış olduklarını sandıkları sırada*" âyetinde geçen (كَذَّبُوا) fiilini İbn Abbâs sülasi mücerred olarak (كُذِبُوا) okumuştur. Bu kıraat aynı zamanda Ebû Cafer'in ve Kûfelilerin kıraatidir. Geriye kalanlar ise fiili tefil bâbından olmak üzere (كَذَّبُوا) şeklinde kıraat etmişlerdir. *En-Neşr fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 296.

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

111- "Gerçekten de onların kıssalarında tam akıllılar için bir ibret vardır. Bu Kur'an uydurulmuş bir söz değildir. Ama o, kendisinden önceki kitapların tasdiki, her şeyin ayrıntılarıyla açıklayıcısı ve iman edecek bir toplum için hidayet ve bir rahmettir!"

{لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ} *"Gerçekten de onların kıssalarında vardır."* Onların haberinde Hazret-i Yusuf ile kardeşlerinin haberinde.

{عِبْرَةٌ} *"Bir ibret."* Bir âyet.

{لِأُولِي الْأَلْبَابِ} *"Tam akıllılar için."* İnsanlardan akıl sahipleri için.

{مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ} *"Bu Kur'an uydurulmuş bir söz değildir."* Yani Kur'an uydurulan bir söz değildir.

{وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ} *"Ama o, kendisinden önceki kitapların tasdiki."* Tevrat'a, İncil'e ve diğer kitaplara tevhid, bazı şeri hükümler ve Yusuf'un haberine mutabıktır.

{وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ} *"Her şeyin ayrıntılarıyla açıklayıcısı."* Helal, haram her şeyin açıklanması.

{وَهُدًى} *"Hidayet."* Sapıklıktan.

{وَرَحْمَةً} *"Ve bir rahmettir."* Azaptan.

{لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ} *"Ve iman edecek bir toplum için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve sana Rabbin katından indirilen Kur'an'a iman edenlere. Allah kendi Kitabının sırlarını en iyi bilendir.

سورة الرَّعْدِ

13- RA'D SÛRESİ

İçinde Ra'd'ın, gök gürültüsünün zikredildiği sûrelerdendir. Sûre "ويقول الذين كفروا/" den başlayıp "ولا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعة /" ve "ومن عنده علم الكتاب /" ile sonlanan bu iki âyet dışında Mekkî'dir. Söz konusu iki âyet Medenî'dir. Âyet sayısı 43, sözcük sayısı 855, harf sayısı ise 3.560'dır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ وَالَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١﴾

1- "Elif, Lâm, Mîm, Râ. Bunlar, kitabın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen (Kur'an) gerçektir. Fakat insanların çoğu inanmazlar."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Ra'd Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الٓمٓرٰ } *"Elif, Lâm, Mîm, Râ."* Ben Allah'ım, işlediğinizi ve söylediklerinizi bilirim ve görürüm. Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ } *"Bunlar, Kitabın âyetleridir."* İşte bu sûre Kur'an'ın âyetleridir.

{ وَالَّذِيٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ } *"Sana Rabbinden indirilen (Kur'an) gerçektir."* Diyor ki, Kur'an, Rabbinden indirilen Haktır.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ } *"Fakat insanların çoğu."* Mekke ehli.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } *"İnanmazlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

اَللّٰهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ٢

2- "Gökleri, gördüğünüz şekilde direksiz olarak yükselten Allah'tır. O, arşa egemen olmuş, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belirlenmiş bir süreye göre akıp giderler. Allah her işi düzenler, âyetleri açıklar. Umulur ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanırsınız."

{ اَللّٰهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمٰوَاتِ } *"Gökleri, yükselten Allah'tır."* Gökleri yaratan ve onları yerin üstünde yükselten.

{ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا } *"Gördüğünüz şekilde direksiz olarak."* Diyor ki, gökleri direksiz olarak yükseltmiş olduğunu görmektesiniz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: göremediğiniz direklerle göğü yükseltmiştir.

{ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ } *"O, arşa egemen olmuş."* Allah Teâlâ gökleri yükseltmeden önce arş üzerinde idi.

Âyete şu anlam da verilmiştir: İstikrar buldu.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onu kapsadı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İlim ve kudret anlamına göre O'nun katında yakın ve uzak eşittir.

{ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ } *"Güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır."* Güneşin ve ayın ışığını âdemoğlunun boyunduruğuna vermiştir.

{ كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى } *"Bunların her biri belirlenmiş bir süreye göre akıp giderler."* Bilinen bir vakte kadar.

{ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ } *"Allah her işi düzenler."* Kulların işine bakar, melekleri vahy, tenzil ve musibet ile gönderir.

{ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ } *"Âyetleri açıklar."* Kur'an'ı emir ve nehy ile açıklar.

{ لَعَلَّكُمْ بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ } *"Umulur ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanırsınız."* Ta ki ölümden sonra dirilişi tasdik eyleyesiniz diye.

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3- "Yeri döşeyen, orada sabit dağlar ve ırmaklar var eden, orada her çeşit üründen çift çift yaratan ve gündüzü geceyle örten O'dur. Bütün bunlarda düşünen bir toplum için deliller vardır."

{ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْاَرْضَ } *"Yeri döşeyen, O'dur."* Yeri su üstüne yayan O'dur.

{ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ } *"Orada sabit dağlar var eden."* Yeryüzü için kazık olsun diye sabit dağları yaratan O'dur.

{ وَاَنْهَارًا } *"Ve ırmaklar."* İçinde nehirleri akıtan,

{ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ } *"Her çeşit üründen."* Ürünlerin bütün çeşitlerinden kılan,

{ جَعَلَ فِيهَا } *"Orada yaratan."* Orada yaratan.

{ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ } *"Çift çift."* Ekşi, tatlı bir çeşittir. Beyaz kırmızı bir çeşittir.

{ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ } *"Ve gündüzü geceyle örten."* Geceyi gündüzle, gündüzü de gece ile örten O'dur. Diyor ki, geceyi götürür, gündüzü getirir. Gündüzü giderip geceyi getirir.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ } *"Bütün bunlarda vardır."* Zikredilen şeylerin farklılığında.

{ لَاٰيَاتٍ } *"Deliller."* Alametler.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ } *"Düşünen bir toplum için."* Ta ki bu konu hakkında düşünsünler diye.

وَفِي الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَآءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْاُكُلِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ٤

4- "Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekin tarlaları, dallı budaklı, dalsız budaksız hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir sudan sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde birini diğerine üstün kılarız. Bütün bunlarda, aklını kullanan bir toplum için nice ibretler vardır."

{ وَفِي الْاَرْضِ قِطَعٌ } *"Yeryüzünde birbirine kıtalar, vardır."* Mekânlar.

{ مُتَجَاوِرَاتٌ } *"Komşu."* Bitişik yerler. Bataklık, pis yer ve yanı başında güzel, tatlı verimli bir yer bulunmaktadır.

{ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ } *"Üzüm bağları."* Üzüm.

{ وَزَرْعٌ } *"Ekin tarlaları."* Ekin.

{ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ } *"Dallı budaklı, hurma ağaçları."* Bitişik. Asılları bir aslında on tane veya daha fazla ya da daha eksik bulunmaktadır.

{ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ } *"Dalsız budaksız hurma ağaçları."* Ayrı. Asılları bir birdir.

{ يُسْقٰى بِمَآءٍ وَاحِدٍ } *"Bunların hepsi bir sudan sulanır."* Yağmur suyundan ya da nehir suyundan.

{ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْاُكُلِ } *"(Böyle iken) yemişlerinde birini diğerine üstün kılarız."* Meyve oluşta ve tatta.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ } *"Bütün bunlarda, vardır."* Farklılığında ve renklerinde.

{ لَاٰيَاتٍ } *"Nice ibretler."* Alametler.

{ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ } *"Aklını kullanan bir toplum için."* Bunun Allah Teâlâ'dan olduğunu tasdik eyleyen.

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ
اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فِيٓ اَعْنَاقِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝٥

5- "(İnkârcıların seni yalan saymalarına) şaşacaksan, asıl şaşılacak olan onların, 'Biz toprak olduktan sonra, yeniden mi yaratılacağız?' sözleridir. İşte Rablerini tanımayanlar bunlardır. Onların boyunlarına bukağılar takılacaktır. İşte onlar cehennemliktir, orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ وَاِنْ تَعْجَبْ } *"(İnkârcıların seni yalan saymalarına) şaşacaksan."* Onların seni yalanlamalarına.

{ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ } *"Asıl şaşılacak olan onların, sözleridir."* Onların dile getirdikleri şu sözler daha şaşılacak şeylerdir.

{ ءَاِذَا كُنَّا } *"Biz olduktan sonra."* Dönüştükten sonra.

{ تُرَابًا } *"Toprak."* Çürümüş.

{ ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ } *"Yeniden mi yaratılacağız?"* Ölümden ve ruh fani olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız?

{ اُولٰٓئِكَ } *"İşte bunlardır."* Dirilişi inkâr ehli.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"Tanımayanlar."* Onlar inkâr etmişlerdir.

{ بِرَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ } *"Rablerini. Onların."* Küfür ehli.

{ الْاَغْلَالُ فِيْٓ اَعْنَاقِهِمْ } *"Boyunlarına bukağılar takılacaktır."* Sağ taraflarından boyunlarına bağlı demir halkalar.

{ وَاُولٰٓئِكَ } *"İşte onlar."* Demir halkalara ve zincirlere vurulmuş kişiler,

{ اَصْحَابُ النَّارِ } *"Cehennemliktir."* Ateş ehlidirler.

{ هُمْ فِيْهَا خَالِدُوْنَ } *"Orada sürekli olarak kalacaklardır."* Sürekli ikamet edicidirler, ölmezler ve oradan ebedi olarak da çıkmazlar.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ٦

6- "(Müşrikler) senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar. Oysa onlardan önce o (gibi insanların) azap örnekleri gelip geçmiştir. Senin Rabbin, (kendilerine yaptıkları) zulümlere rağmen insanlar için yine de mağfiret sahibidir. Ancak Rabbinin azabı da çok şiddetlidir!"

{ وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ } *"(Müşrikler) senden çabucak istiyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بِالسَّيِّئَةِ } *"Kötülüğü."* İstihza ederek azabı.

{ قَبْلَ الْحَسَنَةِ } *"İyilikten önce."* Afiyetten önce. Onlar senden afiyeti istememektedirler.

{ وَقَدْ خَلَتْ } *"Oysa gelip geçmiştir."* Geçmiştir.

{ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ } *"Onlardan önce o (gibi insanların) azap örnekleri."* Helak olanlar hakkında cezalandırılmalar.

{ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ } *"Senin Rabbin, yine de mağfiret sahibidir."* Kusurları örtendir.

{ لِلنَّاسِ } *"İnsanlar için."* Mekke ehli için.

{عَلٰى ظُلْمِهِمْ} *"Zulümlere rağmen (kendilerine yaptıkları)."* Eğer şirklerine karşı tevbe edip iman ederlerse.

{وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ} *"Ancak Rabbinin azabı da çok şiddetlidir."* Şirk üzere ölen kimseye karşı.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۝٧

7- "İnkâr edenler, 'Ona, Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?' derler. Sen ancak bir uyarıcısın, her toplumun bir yol gösterici vardır."

{وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr edenler, derler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler.

{لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ} *"O'na, indirilmeli değil miydi?"* Kendisine indirilseydi ya.

{اٰيَةٌ} *"Bir mucize."* Alamet.

{مِنْ رَبِّهٖ} *"Rabbinden."* Önceki resûllere indirildiği gibi O'nun peygamberliğine dair.

{اِنَّمَآ اَنْتَ} *"Sen ancak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{مُنْذِرٌ} *"Bir uyarıcısın."* Korkutucu bir elçisin.

{وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ} *"Her toplumun bir yol göstericisi vardır."* Peygamberi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Onları sapıklıktan kurtulup hidayete davet eden bir davetçi vardır.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(هَادٍ) sözcüğü davet edici, davetçi anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, İbrahim Sûresi Tefsiri. Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 13, s. 108.

b) (وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ) "*Her toplumun bir yol göstericisi vardır*" ilahî buyruğunda geçen "Hidayet" sözcüğü hayra iletmek ve dosdoğru yola davet etmek demektir. Hidayet sözcüğü asılda "Öne geçmek" anlamındadır. Boyuna "hâdi" denilmesi-

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾

8- "Allah her dişinin neyi yüklendiğini ve rahimlerin neyi eksiltip artırdığını bilir. O'nun katında her şey ölçü iledir."

{ اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى } *"Allah her dişinin neyi yüklendiğini bilir."* Her hamilenin yüklendiği şeyin erkek olsun dişi olsun .

{ وَمَا تَغِيضُ } *"Ve neyi eksiltip."* Eksilttiğini.

{ الْاَرْحَامُ } *"Rahimlerin."* Hamilelik müddetinde dokuz aydan.

{ وَمَا تَزْدَادُ } *"Artırdığını."* Hamilelik müddetinde dokuz aydan fazlasını.

{ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ } *"O'nun katında her şey ölçü iledir."* Hamileliğin dokuz aydan az ve fazla oluşu, çocuğun doğumu ve anne karnında kalışı.

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

9- "O, gizliyi ve açığı bilendir, çok büyüktür, yücedir."

{ عَالِمُ الْغَيْبِ } *"O, gizliyi bilendir."* Kullardan gaip olanı.

{ وَالشَّهَادَةِ } *"Ve açığı."* Kulların bildiği şeyi.

---

nin nedeni de bundandır. Boyun bedenin diğer organlarına takaddüm etmektedir. Kılavuza "hâdi" denilmesinin nedeni de topluluğun önüne geçmiş olmasından ötürüdür. *Lisânü'l-Arab*; *el-Müfredat*; *Mekayisü'l-Luğa*, H-D-Y maddesi.

c) Âyette geçen (هَادٍ) sözcüğünden müşahhas olarak kasdın kim olduğu müfessirler arasında ihtilaflıdır. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) olarak anlamlandırılacak olursa âyetin anlamı şöyle olur: "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Sen bütün kavimler için bir uyarıcı ve davetçisin. Sen onları Allah azze ve celleye davet etmektesin." Taberî ikinci bir olasılık olarak, "bütün nebiler" şeklinde âyeti anlamlandırır. Bu durumda âyetin anlamı şöyle olmuş olur: "Sen bu ümmetin uyarıcısısın. Senden önceki kavimlerin de peygamberleri kendilerini Allah azze ve celleye davet eden hidayet edicilerdir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 13, s. 106.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gayb olacak olan, şehadet ise olmuş olandır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gayb rahimlerdeki çocuk, şehâdet ise çocukların Rahîmlerden dış dünyaya çıkması, yani doğumudur.

{ الْكَبِيرُ } *"Çok büyüktür."* O'ndan daha büyük bir şey bulunmamaktadır.

{ الْمُتَعَالِ } *"Yücedir."* O'ndan daha yüce bir şey bulunmamaktadır.

سَوَآءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

10- "Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (O'na göre) birdir."

{ سَوَآءٌ مِنْكُمْ } *"Sizden (O'na göre) birdir."* Allah katında bilinene göre.

{ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ } *"Sözü gizleyenle."* Ve eylemi gizleyenle.

{ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ } *"Onu açığa vuran."* Sözü ve eylemi açığa vuranı Allah Teâlâ bunun ondan sadır olduğunu bilir.

{ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ } *"Geceleyin gizlenenle."* Örtünen.

{ وَسَارِبٌ } *"Yürüyen."* Açığa çıkan.

{ بِالنَّهَارِ } *"Gündüzün."* Sözle ya da davranışla. Allah Teâlâ bunun Ondan sadır olduğunu bilir.

لَهٗ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ يَحْفَظُوْنَهٗ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاِذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوْٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّالٍ ﴿١١﴾

11- "İnsanın önünde ve arkasında, Allah'ın buyruğu ile onu koruyan izleyiciler (melekler) vardır. Bir toplum kendi durumlarını değiştirmedikçe Allah onların durumlarını değiştirmez. Allah bir topluma kötülük dileyince, artık onu geri çevirecek yoktur. Zaten onların, Allah'tan başka yardımcıları da yoktur."

{لَهُ مُعَقِّبَاتٌ} *"İnsanın izleyiciler (melekler) vardır."* Melekleri de vardır. Birbirlerini takip ederler. Gece melekleri gündüz meleklerini, gündüz melekleri de gece meleklerini takip eylerler.

{مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ} *"Önünde ve arkasında, onu koruyan."* Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{مِنْ اَمْرِ اللهِ} *"Allah'ın buyruğu ile." Allah'ın emriyle ve gerçekleşecekleri vakte kadar korurlar.*

{اِنَّ اللهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ} *"Bir toplumu Allah onların durumlarını değiştirmez."* Güven ve nimet içindeki durumunu.

{حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ} *"Kendi durumlarını değiştirmedikçe."* Şükrü terk etmekle.

{وَاِذَآ اَرَادَ اللهُ بِقَوْمٍ سُوۤءًا} *"Allah bir topluma kötülük dileyince."* Azap edişi ve helak etmeyi.

{فَلَا مَرَدَّ لَهُ} *"Artık onu geri çevirecek yoktur."* Allah'ın onlar hakkındaki takdirini.

{وَمَا لَهُمْ} *"Zaten onların, yoktur."* Allah Teâlâ'nın helak etmek istediği kimseyi.

{مِنْ دُونِهِ} *"Allah'tan başka."* Allah'tan başka.

{مِنْ وَالٍ} *"Yardımcıları da."* Allah'ın azabından onu koruyacak. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kendilerine sığınacakları bir sığınakları bulunmamaktadır.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾

12- "Size korku ve umut vermek üzere şimşeği gösteren ve yağmur yüklü bulutları meydana getiren O'dur."

{ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ } *"Size şimşeği gösteren O'dur."* Yağmuru.

{ خَوْفًا } *"Korku."* Yolcuya yağmurla elbisesinin ıslanması.

{ وَطَمَعًا } *"Ve umut vermek üzere."* Mukim olan kimse için ise ekinini sulaması.

{ وَيُنْشِئُ } *"Ve meydana getiren."* Yaratan ve yükselten.

{ السَّحَابَ الثِّقَالَ } *"Yağmur yüklü bulutları."* Yağmurla yüklenmiş olan bulutları.

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَآءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

13- "Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile melekler ise korkarak tesbih ederler. Onlar Allah hakkında mücadele edip dururken O, yıldırımları gönderip onlarla dilediğini çarpar. O'nun tuzağı (azabı) çok şiddetlidir."

{ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ } *"Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih ederler."* Emriyle. O bir melektir. Semanın sesi olduğu da söylenmiştir.

{ وَالْمَلَٰٓئِكَةُ } *"Melekler ise."* Melekler de tesbih ederler.

{ مِنْ خِيفَتِهِ } *"Korkarak."* Onlar Allah Teâlâ'dan korkarlar.

{ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ } *"O, yıldırımları gönderip."* Yani ateşi.

{ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَآءُ } *"Onlarla dilediğini çarpar."* Ateşle dilediğini yani Zeyd ibn Kays'ı helak eder. Allah Teâlâ onu ateşle helak etti. Arkadaşı Amr ibn Tufeyl'i ise böğrüne bir darbe vurarak helak etti.

{ وَهُمْ يُجَادِلُونَ } *"Onlar mücadele edip dururken."* Tartışırlarken.

{ فِي اللَّهِ } *"Allah hakkında."* Allah'ın dini hakkında Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile.

{ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ } *"O'nun tuzağı (azabı) çok şiddetlidir."* Cezalandırması çok şiddetlidir.

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ
اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَآءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَآءُ
الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

14- "Gerçek dua ancak O'na olandır. Allah'tan başkasına ibadet edenlerin hiçbir ibadeti kabul edilmez. Onlara dua edenin durumu tıpkı ağzına gelsin diye avuçlarını suya uzatan kimse gibidir. Oysa su onun ağzına gelmez. İşte inkârcıların duası böyle boşa gitmektedir."

{ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ } *"Gerçek dua ancak O'na olandır."* Hak din Lâ İlâhe İllâllah/Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdettir.

{ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ } *"İbadet edenlerin."* İbadet edenler.

{ مِنْ دُونِهِ } *"Allah'tan başkasına."* Allah'tan gayrısına.

{ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ } *"Hiçbir ibadeti kabul edilmez."* Onların duaları/ibadetleri kendilerine fayda vermez.

{ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ } *"Onlara dua edenin durumu tıpkı avuçlarını uzatan kimse gibidir."* Ancak ellerini uzatan bir kimse gibidir.

{ اِلَى الْمَآءِ } *"Suya."* Uzaktan.

{ لِيَبْلُغَ فَاهُ } *"Ağzına gelsin diye."* Ta ki su ağzına ulaşsın diye.

{ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ } *"Oysa su onun ağzına gelmez."* Bu halde su ağzına ebedi olarak ulaşmaz. Diyor ki, suyun ağzına ulaşmadığı kimse gibi putlarda kendilerine ibadet edenlere yarar sağlayamazlar.

{ وَمَا دُعَآءُ الْكَافِرِينَ } *"İşte inkârcıların duası."* Kâfirlerin ibadeti.

{ اِلَّا فِي ضَلَالٍ } *"Böyle boşa gitmektedir."* Bâtıldadır. Onlardan kaybolup gitmektedir.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî der ki: (كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ) "*iki avucunu uzatan*" ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs dedi ki: "Allah ile birlikte başka bir ilaha ibadet eden müşrik için

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾

15- "Göklerde ve yerde bulunanların kendileri ve gölgeleri ister istemez sabah akşam Allah'a secde ederler."

{ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ } *"Allah'a secde ederler."* Namaz kılar ve ibadet ederler.

---

verilmiş bir örnektir. Müşrik, uzaktan suyun içindeki hayalinin gölgesine bakıp duran susuz kimseye benzemektedir. Kendisi suya uzanıp elde etmek ister, ancak buna güç yetiremez." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Ra'd Sûresi Tefsiri. Bu haberi İbn Cerîr et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 13, s. 130.

b) İbn Abbâs yaptığı tefsirde Allah'tan başkasına ibadet eden kimsenin konumunu dile getirmektedir. İbn Abbâs'a göre âyetteki meselden de kastedilen budur. Âbid Mâbuduna el açmakta ancak mâbud kendisine ibadet edenlerden hiçbir zararı bertaraf edememektedir. Sanki suda aksini görüp de elini uzatan ancak hiçbir şekilde ona ulaşamayan kimse gibidir.

c) Âyetteki meselin anlamı hakkında İbn Abbâs'tan başka bir tefsir/yorum da aktarılmıştır. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın dışında kendilerine ibadet edilen putların örneği şiddetli susuzluğa tutulup da ölümün eşiğine gelmiş avuçları suyun içinde olan kimse gibidir. Bu adam avuçlarını suya koymuş ancak avuçlar ağza ulaşmıyor. Allah Teâlâ diyor ki: İlahlar kendilerine ibadet edenlerin çağrılarına isticabet edemezler ve kendilerine de yarar sağlayamazlar ki bu adamın avuçları ağızlarına ulaşsın. Ancak bu avuçlar asla ulaşmazlar." İbn Abbâs'tan aktarılan bu görüş âyetin zâhirine daha uygun düşmektedir. Zira bu yoruma göre; âyet kendilerine ibadet edilen putların kendilerine ibadet edenlere yarar sağlama noktasındaki aciziyetlerini açıklamaktadır. Bu yoruma göre; kişi suyu ağzına alabilmesi için suyu kaldırması gerekmektedir. Bu anlam da ancak ikinci rivayette geçen ile uyum göstermektedir ilk rivayette değil. Âyetin tefsiri bağlamında Ali (radıyallâhu 'anh)'dan da bu ikincisine uygun bir tefsir aktarılmıştır: Kuyudaki suya ulaşmak için elini kuyuya uzatan ancak hiçbir şekilde ulaşamayan şiddetli susuz olan kimse gibidir. Bu yorumu Taberî tefsirinde hem Ali (radıyallâhu 'anh)'dan hem Mücahid ve Katâde'den tahric etmiştir. İbn Cerîr et-Taberî, İmam Ali (radıyallâhu 'anh)'ın bu tefsirine yakın bir tefsiri Mücahid ve Katâde'den de rivayet etmiştir. Taberî, c. 13, s. 129-130.

d) (لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ) "*Gerçek dua ancak O'na olandır.*' Hak davet, lâ ilahe illallahı ifade eden tevhid kelimesidir. Nitekim İbn Abbâs da bu şekilde tefsir etmiştir. Bu haberi İbn Cerîr İkrime ve Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Taberî, c. 13, s. 128.

{ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ } *"Göklerde bulunanların kendileri."* Melekler.

{ وَالْاَرْضِ } *"Ve yerde."* Mü'minler.

{ طَوْعًا } *"İster."* Gök ehli. Zira onların ibadeti meşakkatsizdir.

{ وَكَرْهًا } *"İstemez."* Yer ehli. Zira yer ehlinin ibadeti meşakkatlidir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"İster."* İhlas ehlinin ibadetleri. "*İstemez*." Nifak ehlinin.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*İster*." İslam'da doğanlar için. "*İstemez*." İslam'a zor kullanılarak giren kimse için.

{ وَظِلَالُهُمْ } *"Ve gölgeleri."* Allah'a secde edenlerin gölgeleri de Allah'a secde ederler.

{ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ } *"Sabah akşam."* Sabah ve akşam. Sabah sağlarından, akşam ise sollarından.

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

16- "De ki: 'Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?' De ki: 'Allah'tır!' O halde de ki: 'Öyleyse siz, O'nun dışında, kendilerine ne bir yarar, ne de bir zarar verme gücüne sahip olmayan koruyucular mı edindiniz?' De ki: 'Görmeyenle gören ya da karanlıklarla aydınlık bir olur mu?' Yoksa onlar, Allah'a, O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar mı buldular da, Allah'ın yaratmasıyla, onların yaratmasını birbirine karıştırdılar? De ki: 'Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O, var olan her şey üzerinde tek başına egemen olandır.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ مَنْ رَبُّ } *"Rabbi kimdir?"* Yaratıcısı kimdir?

{ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Göklerin ve yerin."* Eğer sana icabet edecek ve Allah'tır diyecek olurlar ise ne ala. Aksi takdirde.

{ قُلِ اللّٰهُ } *"De ki: Allah'tır."* Onların ikisini de yaratan.

{ قُلْ } *"O halde de ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَفَاتَّخَذْتُمْ } *"Öyleyse siz, mı edindiniz?"* İbadet mi ettiniz?

{ مِنْ دُوْنِهٖٓ } *"O'nun dışında."* Allah'tan başkasını.

{ اَوْلِيَآءَ } *"Koruyucular."* İlahlardan rabler mi?

{ لَا يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا } *"Kendilerine ne bir yarar, verme gücüne sahip olmayan."* Yararın elde edilmesi.

{ وَلَا ضَرًّا } *"Ne de bir zarar."* Zararın bertaraf edilmesi.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ } *"Görmeyenle gören bir olur mu?"* Kâfir ve mü'min.

{ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّوْرُ } *"Ya da karanlıklarla aydınlık bir olur mu?"* Yani küfür ve iman.

{ اَمْ جَعَلُوْا لِلّٰهِ } *"Yoksa onlar, Allah'a, mı buldular da."* Allah için vasıf mı etmektedirler?

{ شُرَكَآءَ } *"Ortaklar."* İlahlar.

{ خَلَقُوْا } *"Yaratan."* Varlıkları yaratan.

{ كَخَلْقِهٖ } *"O'nun yarattığı gibi."* Allah'ın yaratışı gibi.

{ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ } *"Allah'ın yaratmasıyla, onların yaratmasını birbirine karıştırdılar."* Bütün yaratışlar birbirine karıştırdı.

{ عَلَيْهِمْ } *"Onlara."* Bundan dolayı Allah'ın yaratmasını kendi ilahlarının yaratmasından ayırt edip kavrayamıyorlar mı?

{ قُلِ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ } *"Allah her şeyin yaratıcısıdır."* O'nun tarafından yaratılmıştır, ilahlar tarafından değildir. Allah'tan başka ilah bulunmamaktadır.

{ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ } *"Ve O, var olan her şey üzerinde tek başına egemen olandır."* Yarattıkları üstüne mutlak galip olandır.

اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَّابِيًا وَمِمَّا يُوْقِدُوْنَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَآءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهٗ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ﴿١٧﴾

17- "O, gökten bir su indirdi de dereler kendi ölçüsünce çağlayıp aktı. Sel, üste çıkan köpüğü taşıdı. Süs veya eşya yapmak için ateşte yakıp erittikleri madenlerde de bunun gibi bir köpük (posa) vardır. İşte Allah, hak ile bâtılı böyle benzetme ile anlatır. Köpük yok olup gider, insanlara yararlı olan ise yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle güzel örnekler verir."

Ardından hak ve bâtılın örneğini vermek üzere şöyle buyurdu:

{ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً } *"O, gökten bir su indirdi."* Diyor ki: Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile indirdi. Kur'an'da hak ve bâtılı açıkladı.

{ فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌۢ بِقَدَرِهَا } *"De dereler kendi ölçüsünce çağlayıp aktı."* Nurlu kalpler kendi ölçüsünce ve nurunca hakkı taşıdı.

{ فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ } *"Sel, taşıdı."* Zalim/karanlık kalpler.

{ زَبَدًا رَّابِيًا } *"Üste çıkan köpüğü."* Hevasınca çokça bâtılı.

{ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ } *"Veya ateşte yakıp erittikleri madenlerde de."* Bu da başka bir misaldir. Diyor ki, ateşe atmış olduğunuz altın ve gümüşten içinde tuzlu denizin köpüğü, köpük bulunmaktadır.

{ ابْتِغَآءَ } *"İçin."* Talep ettiğiniz.

{ حِلْيَةٍ } *"Süs."* Takındığınız/giyindiğiniz. Diyor ki, hakkın örneği kendilerinden faydalanılan altın ve gümüş gibidir. İşte hak da bu şekildedir. Hakka ulaşan kimse haktan faydalanır. Bâtılın misali ise altın ve gümüşün pisliği gibidir. Kendilerinden faydalanılmaz. İşte bâtılda olan kimse bâtıldan faydalanamaz.

{ اَوْ مَتَاعٍ } *"Eşya yapmak."* Demir ya da bakır.

{ زَبَدٌ مِثْلُهُ } *"Bunun gibi bir köpük (posa) vardır."* Diyor ki, suyun köpüğü gibi onun mislinin bir kiri olur. Bu da başka bir misaldir. Diyor ki, hakkın misali kendilerinden faydalanılan demir ve bakır gibidir. Hak da bu şekildedir. Hakka ulaşan kişi haktan faydalanır.

Bâtılın misali ise demirin ve bakırın kiri gibidir. Demirin ve bakırın kirinden faydalanılamadığı gibi bâtıldan da yararlanılamaz.

{ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ } *"İşte Allah, hak ile bâtılı böyle benzetme ile anlatır."* Allah Teâlâ hak ile bâtılı açıklar.[3]

{ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَآءً } *"Köpük yok olup gider."* Diyor ki, geldiği gibi gider. Kendisinden faydalanılmaz. Bâtıl da bu şekildedir. Kendisinden yararlanılmaz.

{ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ } *"İnsanlara yararlı olan ise."* Ki bu saf su, altın, gümüş, demir ve bakırdır.

{ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ } *"Yeryüzünde kalır."* Kendisinden yararlanılır. İşte hak da bu şekilde olup kendisinden yararlanılır.

{ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ } *"İşte Allah böyle güzel örnekler verir."* Allah Teâlâ hak ve bâtılı örnekleriyle açıklar.

[3] "El-Hakka ve'l-bâtıla" ilahî lafızları tefsir metninde bir sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ الْحِسَابِ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

18- "Rablerinin buyruğuna uyanlara en güzel (mükâfat) vardır. O'nun buyruğuna uymayanlar ise, yeryüzünde bulunan her şey ve bunun bir o kadarı kendilerinin olsa, (azaptan kurtulmak için) hepsini fidye olarak verirlerdi. Onların hesabı çok kötüdür, gidecekleri yer de cehennemdir, o ne kötü bir yataktır!"

{لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ} *"Rablerinin buyruğuna uyanlara vardır."* Dünyada tevhid ile.

{الْحُسْنٰى} "*En güzel (mükâfat).*" Onlara ahirette cennet vardır.

{وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ} *"O'nun buyruğuna uymayanlar ise."* Rablerine tevhid ile icabet etmeyenler.

{لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ} *"Yeryüzünde bulunan kendilerinin olsa."* Altın ve gümüş.

{جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ} *"Her şey ve bunun bir o kadarı."* Onun bir katı daha kendilerinin olsa.

{لَافْتَدَوْا بِهِ} *"(Azaptan kurtulmak için) hepsini fidye olarak verirlerdi."* Kendi nefislerini kurtarmak için kuşkusuz fidye verirlerdi.

{اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ الْحِسَابِ} *"Onların hesabı çok kötüdür."* Azapları şiddetlidir.

{وَمَاْوٰيهُمْ} *"Gidecekleri yer de."* Varacakları yer.

{جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ} *"Cehennemdir, o ne kötü bir yataktır."* Sergi ve dönüştür.

اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٩﴾

19- "Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, o (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? Ancak akıl sahipleri düşünüp öğüt alır."

{ اَفَمَنْ يَعْلَمُ } *"Bilen kimse, olur mu?"* Tasdik eyleyen.

{ اَنَّمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ } *"Rabbinden sana indirilenin."* Yani Kur'an'ı.

{ الْحَقُّ } *"Gerçek olduğunu."* Onun hak olduğunu.

{ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰى } *"O (inkâr eden) kör kimse gibi."* Kâfir.

{ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ } *"Ancak düşünüp öğüt alır."* Sana indirilen Kur'an'ı düşünüp öğüt alır.

{ اُولُوا الْاَلْبَابِ } *"Akıl sahipleri."* İnsanlardan akıl sahipleri olanlar.

اَلَّذِيْنَ يُوْفُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُوْنَ الْمِيْثَاقَ ﴿٢٠﴾

20- "Onlar Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler ve antlaşmayı bozmazlar."

{ اَلَّذِيْنَ يُوْفُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ } *"Onlar Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler."* Allah'ın farizalarını tastamam yerine getirirler.

{ وَلَا يَنْقُضُوْنَ الْمِيْثَاقَ } *"Ve antlaşmayı bozmazlar."* Allah'ın farizalarını terk etmezler.

وَالَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُوْنَ سُوْٓءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾

21- "Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler, Rablerinden sakınırlar ve kötü hesaptan korkarlar."

{ وَالَّذِيْنَ يَصِلُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ } *"Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler."* Akrabaları gözetirler. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a imanı gözetirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ } *"Rablerinden sakınırlar."* Rableri için amel ederler.

{ وَيَخَافُونَ سُوٓءَ الْحِسَابِ } *"Ve kötü hesaptan korkarlar."* Azabın şiddetinden.

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾

22- "Onlar Rablerinin hoşnutluğunu kazanmak için sabrederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık olarak (hayır yolunda) harcarlar ve kötülüğe iyilikle karşılık verirler. İşte şu dünya yurdunun (güzel) sonu onlarındır."

{ وَالَّذِينَ صَبَرُوا } *"Onlar sabrederler."* Allah Teâlâ'nın emirlerine ve Ondan gelen sıkıntılara.

{ ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ } *"Rablerinin hoşnutluğunu kazanmak için."* Rablerinin rızasını talep ederek.

{ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ } *"Namazı kılarlar."* Beş vakit namazı tastamam yerine getirirler.

{ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } *"Kendilerine verdiğimiz rızıktan (hayır yolunda) harcarlar."* Kendilerine bahşettiğimiz şeylerden.

{ سِرًّا } *"Gizli olarak."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ وَعَلَانِيَةً } *"Ve açık."* Kendileriyle insanlar arasında.

{ وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ } *"Ve kötülüğe iyilikle karşılık verirler."* Başlarına bir şey geldiğinde güzel kelamla çirkin sözü bertaraf ederler.

{ اُولٰٓئِكَ } *"İşte şu."* Bu sıfatın ehli. "İnneme yetezekkerü"den buraya kadar olan bölümde geçen niteliklerin sahipleri.

{لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ} *"Dünya yurdunun (güzel) sonu onlarındır."* Yani cennet.

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾

23- "(Güzel sonuç) Adn cennetleridir. Onlar oralara babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girerler. Melekler de her kapıdan onların yanlarına varırlar."

Ardından cennetin kimlere ait olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{جَنَّاتُ عَدْنٍ} *"(Güzel sonuç) Adn cennetleridir."* Adn cenneti Rahmanın saraylarıdır. Adn cenneti peygamberlerin, sıddıkların, şehidlerin, sâlihlerin madenidir.

{يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ} *"Onlar oralara sâlih olanlarla beraber girerler."* Allah'ı birleyen.

{مِنْ اٰبَآئِهِمْ} *"Babalarından."* Onlar da cennete girerler.

{وَاَزْوَاجِهِمْ} *"Eşlerinden."* Eşlerinden Allah'ı birleyenler de oraya girerler.

{وَذُرِّيَّاتِهِمْ} *"Ve çocuklarından."* Zürriyetlerinden Allah'ı birleyenler de oraya, Adn cennetine girerler.

{وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ} *"Melekler de her kapıdan onların yanlarına varırlar."* Denilmiştir ki; Adn cennetliklerinden her birisi için iç bölümü inciden olan her bir kapısının bir kanadının olduğu dört bin kapısı bulunmaktadır. Onların yanına her bir kapıdan bir melek girer.

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

24- "Sabrettiğiniz için size selâm olsun! Dünya yurdunun sonu ne kadar güzeldir! (derler)."

Derler.

{ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ } *"Sabrettiğiniz için size selâm olsun! (derler)."* Allah'ın emrine ve sıkıntılara sabretmeniz nedeniyle bu cennet,

{ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ } *"Dünya yurdunun sonu ne kadar güzeldir."* Bu cennet sizin için ne güzeldir.

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَآ اَمَرَ اللهُ بِهِۦٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

25- "Ama Allah'a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanlara, Allah'ın gözetilmesini istediği şeyi (akrabalık bağlarını) koparanlara ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara gelince; işte lânet onlaradır, dünya yurdunun kötü sonu da onlar içindir!"

{ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ } *"Allah'ın ahdini bozanlara, gelince."* Allah'ın farizalarını terk edenlere.

{ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ } *"Ama Allah'a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra."* Şiddetli bir şekilde sağlamlaştırdıktan, kuvvetlendirdikten ve pekiştirdikten sonra.

{ وَيَقْطَعُونَ مَآ اَمَرَ اللهُ بِهِۦٓ اَنْ يُوصَلَ } *"Allah'ın gözetilmesini istediği şeyi (akrabalık bağlarını) koparanlara."* Akrabalık bağlarını ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edişi.

{ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ } *"Ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara."* Küfür, şirk ve Allah'tan başkasına kulluğa çağırışı.

{ اُولٰٓئِكَ } *"İşte."* Bu niteliktekiler.

{ لَهُمُ اللَّعْنَةُ } *"Lânet onlaradır."* Dünyada hışım.

{ وَلَهُمْ سُوٓءُ الدَّارِ } *"Dünya yurdunun kötü sonu da onlar içindir."* Ahirette ise cehennem ateşi vardır.

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

26- "Allah dilediğine rızkı genişletir ve daraltır. Onlar dünya hayatıyla sevindiler. Oysa ahirete göre dünya hayatı, geçici bir yararlanmadan başka bir şey değildir."

{ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ } *"Allah dilediğine rızkı genişletir."* İbn Abbâs dedi ki: Allah Teâlâ'nın kullarından öyleleri vardır ki onlar için sadece rızkın genişçe verilmesi onların yararınadır. Eğer bolluktan başkasına sarf edilmiş olsalardı bu onlar için hiç kuşkusuz şer olurdu.

Allah Teâlâ'nın kullarından öyleleri vardır ki onlar için sadece rızkın daraltılarak verilmesi onların yararınadır. Eğer daraltılmasından başkasına sarf edilmiş olsalardı bu onlar için hiç kuşkusuz şer olurdu. Yani dünyada dilediğine malı bolca bahşeder. Bu O'nun kerametindendir.

{ وَيَقْدِرُ } *"Ve daraltır."* Dilediğine ise kısar. Bu O'ndan bir nazardır.

{ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا } *"Onlar dünya hayatıyla sevindiler."* Dünya hayatındaki nimetlere ve sevinçlere razı olurlar.

{ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا } *"Oysa dünya hayatı, değildir."* Dünya hayatındaki nimetler ve sevinç değildir.

{ فِي الْاٰخِرَةِ } *"Ahirete göre."* Bâkilik konusunda ahiretteki nimetlere göre.

{ اِلَّا مَتَاعٌ } *"Geçici bir yararlanmadan başka bir şey."* Tabak, kadeh, çömlek tarzı ev eşyaları gibi basit şeylerdir.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿٢٧﴾

27- "İnkâr edenler, 'Rabbinden O'na bir mucize indirilmeli değil miydi?' diyorlar. De ki: 'Gerçekten Allah dilediğini saptırır ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir.'"

{ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"İnkâr edenler, diyorlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْهِ } *"O'na indirilmeli değil miydi?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilseydi ya.

{ اٰيَةٌ } *"Bir mucize."* Alamet.

{ مِنْ رَبِّهِ } *"Rabbinden."* İddialarına delil olarak önceki resûllerde olduğu gibi peygamberliğine.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّ اللهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ } *"Gerçekten Allah dilediğini saptırır."* Buna ehil olan kimseyi dininden.

{ وَيَهْدِيٓ اِلَيْهِ } *"Ve doğru yola iletir."* Doğruya iletir. Dinine.

{ مَنْ اَنَابَ } *"Ve kendisine yöneleni de."* Allah'a yönelen kimseyi.

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللهِ اَلَا بِذِكْرِ اللهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

28- "Onlar iman eden ve Allah'ı anmakla kalpleri huzur bulan kimselerdir. İyi bilin ki kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."

{ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا } *"Onlar iman eden."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ } *"Ve kalpleri huzur bulan kimselerdir."* Kalpleri razı olan, sükûnete erişen.

{ بِذِكْرِ اللهِ } *"Allah'ı anmakla."* Kur'an ile. Allah'a yemin etmekle anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَلَا بِذِكْرِ اللهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ } *"İyi bilin ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."* Yani kalpler sükunete erişir ve razı olur.

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾

29- "İman edip iyi işler yapanlara gelince; ne mutlu onlara! Varılacak güzel yurt da onlar içindir!"

{اَلَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"İyi işler yapanlara."* Kendileriyle Rableri arasında.

{طُوبٰى لَهُمْ} *"Ne mutlu onlara."* Onlara gıpta duyulur. Tuba'nın cennette bir ağaç olduğu söylenmiştir. Gövdesi altındandır. Yaprakları hüllelerdir. Ürünleri ise her türlü renktendir. Dalları ise cennette birbiri ardıncadır. Altında misk, amber ve zaferanın tepeleridir.

{لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ} *"Varılacak güzel yurt da onlar içindir."* Cennette dönüş yeri.

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فِيٓ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

30- "Böylece seni de kendilerinden önce birçok toplumun gelip geçtiği bir topluma elçi olarak gönderdik ki sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Oysa onlar Rahman'ı inkâr ediyorlar. De ki: 'Rahman benim Rabbimdir, O'ndan başka tanrı yoktur. Ben ancak O'na güvenip dayandım. Sonunda dönüşüm de O'nadır.'"

{كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فِيٓ اُمَّةٍ} *"Böylece seni de bir topluma elçi olarak gönderdik ki."* Diyor ki, işte bu şekilde seni bir ümmette gönderdik.

{قَدْ خَلَتْ} *"Gelip geçtiği."* Geçti.

{مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ} *"Kendilerinden önce birçok toplumun. Onlara okuyasın."* Onlara kıraat edesin diye.

{ الَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ } *"Sana vahyettiğimizi."* Sana Cebrail ile indirdiğimiz Kur'an'ı.

{ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِ } *"Oysa onlar Rahman'ı inkâr ediyorlar."* Onlar *"Müseylemetü'l-Kezzab'dan başka rahman tanımamaktayız."* diyorlar.

{ قُلْ } *"De ki."* Rahman.

{ هُوَ رَبِّي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ } *"Rahman benim Rabbimdir, O'ndan başka tanrı yoktur. Ben ancak O'na güvenip dayandım."* O'na tevekkül ettim ve dayandım.

{ وَاِلَيْهِ مَتَابِ } *"Sonunda dönüşüm de O'nadır."* Ahirette dönüş O'nadır.

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيعًا اَفَلَمْ يَايْئَسِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

31- "Eğer onlar, kendisiyle dağların yürütüldüğü, yeryüzünün parçalandığı, ölülerin konuşturulduğu bir Kur'an (dinlemiş olsalardı bile, yine de inanmazlardı)! Ama bütün buyruklar Allah'ındır. İnananlar hâlâ anlamadılar mı ki Allah dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi? Allah'ın verdiği söz yerine gelinceye kadar, yaptıkları işler yüzünden, bir belâ, ya inkâr edenlerin başlarına gelecek, ya da yurtlarına yakın bir yere inecektir! Çünkü Allah, asla sözünden dönmez."

Ardından Abdullah ibn Ümeyye el-Mahzumî ve ashabının durumu hakkında bir âyet nâzil oldu. Onlar şöyle demişlerdi: "İddiana göre; Dâvud'un erimiş bakırı olduğu gibi Kur'an'ınla Mekke'nin

dağlarını bizden uzaklaştır. Mekke'de pınarlar akıt. Bize kendisine binip Şam'a yolculuk yapabileceğimiz rüzgarı getir. İddiana göre Süleyman'a ait olduğu gibi biz de oraya gelelim. İddiana göre İsa ibn Meryem'in ölüleri dirilttiği gibi ölülerimizi dirilt." Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا } "*Eğer onlar, bir Kur'an (dinlemiş olsalardı bile, yine de inanmazlardı).*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilen Kur'an'ın dışında.

{ سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ } *"Kendisiyle dağların yürütüldüğü."* Kendisiyle dağların yeryüzünden giderildiği.

{ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ } *"Yeryüzünün parçalandığı."* Yani bununla uzaklık kastedilmektedir.

{ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى } *"Ölülerin konuşturulduğu."* Veya kendisiyle ölüler diriltilmiş olsaydı hiç kuşkusuz bu Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)e indirilen Kur'an'la olurdu.

{ بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيعًا } *"Ama bütün buyruklar Allah'ındır."* Hayır, Allah Teâlâ dilerse bütün bunların hepsini yerine getirir.

{ اَفَلَمْ يَايْئَسِ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا } *"İnananlar hâlâ anlamadılar mı ki."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler bilmediler mi?

{ اَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا } *"Allah dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi?"* Bütün insanlara diniyle ikram ederdi.

{ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"İnkâr edenlerin."* Kitapları ve resûlleri inkâr edenler, yani Mekke kâfirleri.

{ تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا } *"Yaptıkları işler yüzünden, başlarına gelecek."* Küfürlerinde.

{ قَارِعَةٌ } *"Bir belâ."* Seriye. Korkunç bir ses olduğu da söylenmiştir.

{اَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا} *"Ya da yakın bir yere inecektir."* Ya da ashabına yakında inecektir.

{مِنْ دَارِهِمْ} *"Yurtlarına."* Kendi şehirleri olan Mekke'deki Usfan bölgesine.

{حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللهِ} *"Allah'ın verdiği söz yerine gelinceye kadar."* Mekke'nin fethi.

{اِنَّ اللهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ} *"Çünkü Allah, asla sözünden dönmez."* Mekke'nin fethi sözünden. Ölümden sonra diriliş olduğu da söylenmiştir.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

32- "Andolsun senden önceki elçilerle de alay edildi. Ama ben inkâr edenlere yine de süre tanıdım. Sonra onları yakaladım. Cezam nasılmış (gördüler)!"

{وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ} *"Andolsun senden önceki elçilerle de alay edildi."* Kavmin Kureyş seninle alay ettiği gibi kavimleri onlarla da alay etti.

{فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا} *"Ama ben inkâr edenlere yine de süre tanıdım."* Alay edişin ardından kâfirlere mühlet verdim.

{ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ} *"Sonra onları yakaladım."* Azapla.

{فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ} "*Cezam nasılmış (gördüler).*" Bak onları azapla suçlarını yüzlerine vurmam nasılmış?

اَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ قُلْ سَمُّوهُمْ اَمْ تُنَبِّؤُنَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33- "Her canlının yaptığı işin başında duran, (böyle olmayan) gibi midir? Onlar Allah'a ortaklar koştular! De ki: 'Onlara ad verin! Yoksa siz, Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa boş söz mü söylüyorsunuz?' Hayır, inkâr edenlere, tuzakları süslü gösterildi, yoldan çıkarıldılar. Allah kimi yoldan saptırırsa, artık ona yol gösteren olmaz."

{ أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ } *"Her canlının başında duran, (böyle olmayan) gibi midir?"* Diyor ki, Allah her nefsin korumayla başındadır.

{ بِمَا كَسَبَتْ } *"Yaptığı işin."* Hayır ve şerr, rızk ve defediş.

{ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ } *"Onlar Allah'a koştular."* Allah Teâlâ için nitelendirdiler.

{ شُرَكَآءَ } *"Ortaklar."* İbadet ettikleri ilahlar.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ سَمُّوهُمْ } *"Onlara ad verin."* Eğer Allah ile birlikte olanların ortaklıkları varsa onların faydalarını ve tedbirlerini sayınız .

{ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ } *"Yoksa siz, Allah'a mı haber veriyorsunuz?"* Allah'a haber mi veriyorsunuz?

{ بِمَا لَا يَعْلَمُ } *"Bilmediği bir şeyi"* Yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi?

{ فِي الْأَرْضِ } *"Yeryüzünde."* Allah'ın dışında fayda ve zarar verecek olan birisi.

{ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ } *"Yoksa boş söz mü söylüyorsunuz?"* Hayır bâtıl, iftira ve yalan olan sözle onlara ibadet etmektedirler.

{ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } *"Hayır, inkâr edenlere, süslü gösterildi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenlere.

{ مَكْرُهُمْ } *"Tuzakları."* Sözleri ve eylemleri.

{ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ } *"Yoldan çıkarıldılar."* Dinden çevrildiler.

{وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ} *"Allah kimi yoldan saptırırsa."* Kendi dininden.

{فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ} *"Artık ona yol gösteren olmaz."* Başarıya ulaştırıcı.

لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

34- "Onlar için, bu dünya hayatında bir azap vardır; ancak ahirette uğrayacakları azap, daha zordur. Orada, onları Allah'a karşı koruyacak kimse de yoktur."

{لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا} *"Onlar için, bu dünya hayatında bir azap vardır."* Bedir Savaşı'nda öldürülüş.

{وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ} *"Ancak ahirette uğrayacakları azap, daha zordur."* Dünya hayatındaki azaptan daha şiddetlidir.

{وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ} *"Orada, onları Allah'a karşı yoktur."* Allah'ın azabından.

{مِنْ وَاقٍ} *"Koruyacak kimse de."* Engelleyecek ve kendisine sığınabilecekleri hiçbir kimse.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ اُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

35- "Allah'tan sakınanlara vadedilen cennetin özelliği şöyledir: Altından ırmaklar akar, meyveleri ve gölgeleri süreklidir. Allah'tan sakınanların (mutlu) sonu budur. İnkâr edenlerin sonu ise ateştir!"

{مَثَلُ الْجَنَّةِ} *"Cennetin özelliği şöyledir."* Cennetin nitelikleri.

{الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ} *"Allah'tan sakınanlara vadedilen."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{تَجْرِي مِنْ تحْتِهَا} *"Altından akar."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{الْأَنْهَارُ} *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{أُكُلُهَا دَآئِمٌ} *"Meyveleri süreklidir."* Ürünleri bitmeksizin sürekli-lik arz eder.

{وَظِلُّهَا} *"Ve gölgeleri."* Herhangi bir nakısalık olmayıp süreklidir.

{تِلْكَ} *"Budur."* Cennet.

{عُقْبَى} *"(mutlu) sonu."* Barınağı.

{الَّذِينَ اتَّقَوْا} *"Allah'tan sakınanların."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{وَعُقْبَى} *"Sonu ise."* Barınağı.

{الْكَافِرِينَ النَّارُ} "*İnkâr edenlerin ateştir.*"

وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُّنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَآ اُشْرِكَ بِهٖ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿٣٦﴾

36- "Kendilerine kitap verdiklerimiz, sana indirilene (Kur'an'a) se-vinirler. Fakat (senin aleyhinde birleşen) gruplardan, onun bir bölümünü inkâr edenler de vardır. De ki: 'Bana sadece Allah'a kulluk etmem ve O'na ortak koşmamam emredildi. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve dönüş de yalnız O'nadır.'"

{وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ} *"Kendilerine verdiklerimiz."* Kendilerine bahşetti-ğimiz,

{الْكِتَابَ} *"Kitap."* Tevrat ilmini Abdullah ibn Selam ve arkadaş-larıdır.

{يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ} *"Sana indirilene (Kur'an'a) sevinirler."* Rah-manın zikrinden.

{ وَمِنَ الْاَحْزَابِ } *"Fakat (senin aleyhinde birleşen) gruplardan."* Yani Yahudilerden.

{ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ } *"Onun bir bölümünü inkâr edenler de vardır."* Kur'an'ın bir bölümünü. Yusuf Sûresi'nin dışındaki şeyleri ve Rahman'ın zikrini inkâr ederler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Hiziplerden yani Mekke kâfirleri ve Mekke kâfirlerinin dışında diğer bir grup da kendisinde Rahmanın zikredildiği Kur'an'ın bölümlerini inkâr etmektedir.

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ } *"Bana sadece Allah'a kulluk etmem emredildi."* İhlaslı olarak.

{ وَلَآ اُشْرِكَ بِهٖ } *"Ve O'na ortak koşmamam."* Hiçbir şeyi.

{ اِلَيْهِ اَدْعُوا } *"Ben yalnız O'na çağırıyorum."* Mahlukatını.

{ وَاِلَيْهِ مَاٰبِ } *"Ve dönüş de yalnız O'nadır."* Ahirette dönüşüm.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

37- "Ve böylece biz onu Arapça bir hüküm (hikmetli bir söz) olarak indirdik. Eğer sana gelen bu bilgiden sonra, onların tutkularına uyarsan, artık seni Allah'tan kurtaracak ne bir dost, ne de bir koruyucu olur."

{ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ } *"Ve böylece biz onu indirdik."* İşte bu şekilde Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile indirdik.

{ حُكْمًا } "*Bir hüküm (hikmetli bir söz).*" Kur'an'ın bütünü Allah'ın hükmüdür.

{ عَرَبِيًّا } *"Arapça olarak."* Arap dilinin gereklerine göre.

{ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ } *"Eğer onların tutkularına uyarsan."* Onların dinine ve kıblelerine.

{ بَعْدَ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ } "*Sana gelen bu bilgiden sonra*." Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini ve kıblesinin beyanından sonra.

{ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ } *"Artık seni Allah'tan kurtaracak olur."* Allah'ın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ } *"Ne bir dost."* Sana yarar sağlayacak bir yakın.

{ وَلَا وَاقٍ } *"Ne de bir koruyucu."* Seni azaptan engelleyecek bir engelleyici.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾

38- "Andolsun ki, biz senden önce de elçiler göndermiş ve onlara eşler ve çocuklar vermiştik. Hiç bir elçi Allah'ın izni olmadan mucize getiremez. Her sürenin (kayda geçtiği) bir yazı vardır."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ } *"Andolsun ki, biz senden önce de elçiler göndermiş."* Seni gönderdiğimiz gibi .

{ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا } *"Ve onlara eşler vermiştik."* Hazret-i Dâvud ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) örneğinde görüldüğü gibi senin eşlerinden daha çok sayıda eş.

{ وَذُرِّيَّةً } *"Ve çocuklar."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm), Hazret-i İshak ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm) örneğinde görüldüğü gibi senin zürriyetinden daha çok çocuk. Bu âyet-i kerime Yahudiler hakkında nâzil oldu. Zira onlar *"Eğer Hazret-i Muhammed* (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) *peygamber olmuş olsaydı hiç kuşkusuz O'nu peygamberlik evlenmeden alıkoyar ve meşgul ederdi."* dediler.

{ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَاْتِيَ بِاٰيَةٍ } *"Hiç bir elçi mucize getiremez."* Alamet.

{ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ } *"Allah'ın izni olmadan."* Allah'ın emri olmadan.

{لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ} *"Her sürenin (kayda geçtiği) bir yazı vardır."* Her bir kitabın bir süresi vardır. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

39- "Allah dilediğini siler, dilediğini de bırakır. Ana kitap O'nun yanındadır."

{يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ} *"Allah dilediğini siler."* Hafaza meleklerinin Divanından sevapsız ve cezasız olan şeyleri.

{وَيُثْبِتُ} *"Dilediğini de bırakır."* Sevabı ve cezalandırılması olan şeyi ispat eder.

{وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ} *"Ana kitap O'nun yanındadır."* Kitab'ın aslı yani Levh-i Mahfuz O'nun katındadır. Onda ne bir artış meydana gelir, ne de bir eksiltme meydana gelir.

وَاِنْ مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

40- "Onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını ister sana gösterelim, isterse seni onu görmeden vefat ettirelim, sonuç değişmez. Çünkü sana düşen sadece tebliğ etmek, bize düşen de hesaba çekmektir."

{وَاِنْ مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ} *"Onları tehdit ettiğimiz azabın bir kısmını ister sana gösterelim, sonuç değişmez."* Sen hayattayken onların azap çekişlerini.

{اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ} *"İsterse seni onu görmeden vefat ettirelim."* Sana göstermeden önce senin ruhunu kabzedelim.

{فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ} *"Çünkü sana düşen sadece tebliğ etmek."* Allah'tan geleni tebliğ ediş.

{وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ} *"Bize düşen de hesaba çekmektir."* Sevap veriş ve cezalandırıştır.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

41- "Onlar bizim yeryüzüne gelerek, onu nasıl uçlarından eksiltti-ğimizi görmüyorlar mı? Hüküm veren Allah'tır. O'nun hükmü-nün ardına düşerek onu iptal edecek kimse yoktur. O, hesabı çabuk görendir!"

{اَوَلَمْ يَرَوْا} *"Onlar görmüyorlar mı?"* Mekke ehli bakmıyorlar mı?

{اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ} *"Bizim yeryüzüne gelerek."* Yeri aldığımızı.

{نَنْقُصُهَا} *"Onu nasıl eksilttiğimizi."* Onu Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için fethettiğimizi.

{مِنْ اَطْرَافِهَا} *"Uçlarından."* Yanlarından. Âyetin alimlerin ölümü anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَاللّٰهُ يَحْكُمُ} *"Hüküm veren Allah'tır."* Beldelerin fethi ve alimle-rin ölümü.

{لَا مُعَقِّبَ} *"Ardına düşerek onu iptal edecek kimse yoktur."* Değiş-tirecek hiçbir kimse yoktur.

{لِحُكْمِهٖ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ} *"O'nun hükmünün. O, hesabı çabuk gö-rendir."* Cezalandırması çok şiddetli olandır.

Hesaba çektiğinde hesabı çok süratlidir, anlamına geldiği de söy-lenmiştir.

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

42- "Onlardan öncekiler de tuzak kurmuştu. Ancak bütün tuzaklar Allah'ındır. O, herkesin ne yaptığını bilir. İnkâr edenler, bu yur-dun sonunun kime ait olduğunu bileceklerdir!"

{وَقَدْ مَكَرَ} *"Tuzak kurmuştu."* Yapmışlardı.

{الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} *"Onlardan öncekiler de."* Nemrud ibn Kenan ibn Sencarîb ibn Kevş ve ashabı gibi Mekke ehlinden öncekiler de.

{فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا} *"Ancak bütün tuzaklar Allah'ındır."* Onların cezalarının bütünü Allah Teâlâ katındadır.

{يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ} *"O, ne yaptığını bilir."* Allah Teâlâ herkesin ne kazandığını bilir.

{كُلُّ نَفْسٍ} *"Herkesin."* Sâlih olsun, fâcir olsun, hayır olsun, şer olsun yaptıklarını.

{وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ} *"İnkâr edenler, bileceklerdir."* Yani Yahudiler ve diğer kâfirler.

{لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ} *"Bu yurdun sonunun kime ait olduğunu."* Yani cennetin. Âyetin Bedir Savaşı'ndaki zaferin ve Mekke'nin kimlere ait olacağı anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

43- "İnkâr edenler, 'Sen gönderilmiş bir elçi değilsin!' diyorlar. De ki: 'Benimle sizin aranızda, tanık olarak Allah ve yanında kitabın bilgisi bulunanların tanıklığı yeter!'"

{وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr edenler, diyorlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr eden Yahudiler ve diğerleri.

{لَسْتَ مُرْسَلًا} *"Sen gönderilmiş bir elçi değilsin!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Allah katından gönderilmiş değilsin. Eğer gönderilmiş isen sana şâhidlikte bulunacak bir şâhid getir. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ} *"De ki: Benimle sizin aranızda, tanık olarak Allah tanıklığı yeter."* Ben O'nun Resûlüyüm ve bu Kur'an da O'nun kelamıdır.

{وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ} *"Ve yanında kitabın bilgisi bulunanların."* Eğer nasp ile okursan anlam Abdullah ibn Selam ve ashabı olur. Allah Teâlâ'nın "قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ *"Yanında Kitap'tan bir ilim bulunan kimse dedi ki."* buyruğunun Asaf ibn Berhiya olduğu da söylenmiştir.

Eğer "cerr" (esreli okunursa) "*O'nun katından*." Allah'ın katından. "*Kitap ilmi*." Kur'an'ın açıklanması olmuş olur. Bu durumda anlam "O, sana indirilen Kitap'tır." Olmuş olur.

Dizin

A

Abdullah ibn Mesud 65, 103
Abdullah ibn Muğaffel ibn Yesârî el-Müzenî 545
Abdullah ibn Sa'd ibn Ebî Sarh 212
Abdullah ibn Selam 36, 79, 88, 158, 228, 384, 395, 569, 639, 661, 831, 837
Abdullah ibn Übeyy 59, 60, 76, 508, 514, 518, 525, 537, 538, 540, 542, 544, 546, 548, 553, 559
Abdurrahman ibn Avf 26
Abduyâlîl 240, 491
Âd 335
Âdem 46, 146, 207, 216, 287, 288, 291, 292, 293, 294, 296, 297, 298, 302, 303, 408, 682, 689
Adiy ibn Beda 126, 127
Adiy ibn Hatem 21, 23
Ahnes ibn Şureyk 650
Ahzab 148, 170, 172, 470, 640
Akib 97
Ammâr ibn Yâsîr 103, 179, 238
Amr ibn As 53, 126, 131
Amr ibn Fuheyre 179
Amr ibn Kays 533, 562
Amr ibn Luhay 123, 252
Amr ibn Tufeyl 811
Arafat 17
Arefe 19
As ibn Vâil es-Sehmî 222

B

bahîre 122, 123, 250, 251, 252, 255, 257, 259, 298, 619
bâtıl 81, 160, 166, 192, 293, 301, 318, 344, 375, 395, 566, 571, 602, 633, 664, 718, 722, 757, 765, 787, 817, 829
Bedil ibn Ebî Mariye 126
Bedîl ibn Verka el-Huzâî 230
Bedir 113, 148, 170, 172, 184, 185, 212, 213, 374, 419, 420, 421, 422, 424, 426, 430, 431, 433, 435, 437, 439, 440, 442, 443, 444, 446, 447, 448, 450, 451, 454, 455, 461, 463, 464, 465, 466, 468, 469, 471, 473, 486, 506, 514, 552, 567, 594, 640, 646, 654, 796, 830, 836
Bekr ibn Vâil 12, 13, 31, 493
belâ 74, 92, 826, 827
Belam 399, 400
Belam ibn Baura 399
Benî Abdiddar 434
Benî Bekr 483

Benî Huzaa 483
Benî Kinâne 253
Benî Kureyza 33, 59, 60, 63, 100, 457
Benî Kureyza Yahudileri 33, 59
Beyt 11, 12, 13, 301
Beyt-i Haram 11, 12, 13
Beytü'l-Mukaddes 367
Bilal 81, 179
Bilal ibn Rebah 179
buzağı 375, 376, 378, 694
Bünyamin 731, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 774, 778, 779, 781, 783, 785, 787

C

Cafer İbn Ebî Talib 101
Câhiliye 14, 17, 18, 61, 75, 250, 253, 258, 265, 302, 304
Cahiller 275, 601, 786
Cedd ibn Kays 508, 513, 525, 526, 537, 542, 546, 559
Celis ibn Verka el-Huzâî 230
cin 209, 226, 227, 237, 243, 245, 291, 301, 401, 724, 795
cinsel münasebet 171
cizye 35, 83, 86, 379, 392, 493
Cudi 678, 679
Culas ibn Süveyd 522
Cumartesi 97, 389, 390, 391
Cüheyne 551, 570
Cüzam ibn Halid 521

D

Darü'n-Nedve 439, 482
Dem-i mesfuh 15
dilsizlik 172
diyet 61, 63
Dureyd 100

E

Ebrehe 100
Ebû Akil Abdurrahman İbn Teyhan 537
Ebûbekir 30, 80, 103, 104, 112, 196, 324, 447, 506, 569
Ebû Cehil 162, 170, 178, 181, 226, 238, 239, 242, 316, 374, 403, 414, 432, 439, 441, 443, 447, 448, 449, 451
Ebû Huzeyfe 103, 179
Ebû Huzeyfe ibn Utbe 103
Ebû Lübâbe ibn Abdülmünzir 437
Ebû Lübâbe ibn Ebdülmünzir el-Ensarî 553
Ebu'l-Yüsr İbn Amr 115, 722
Ebû Mesud es-Sekafî 240
Ebû Salebe 553
Ebû Süfyan 98, 161, 444, 448, 482, 521
Ebû Tâlib 162, 163, 641
Ebû Yâsir 88
Ebû Zer 103
Ebü'l-Ahvas Mâlik ibn Avf el-Ceşmî 230
Ebü'l-Bahteri 439
Ehl-i Kitap 25, 98, 119, 124, 127, 137, 150, 160, 161, 162, 192, 204, 307, 328, 329, 398, 399, 400, 402, 403, 404, 406, 409,

429, 436, 437, 439, 499, 510, 555, 658, 669, 685, 690, 692, 695, 697, 698
el kesme 57
Ensar 27, 110, 470, 551, 552, 567
Eriha 388
Esed 78, 79, 88, 549, 550, 552, 573
Esed oğulları 573
Eslem 129, 194, 551, 570
Esved ibn Abdiyağus ez-Zührî 222
Esved ibn Hâris ibn Abdülmuttalib 222
Eşref 88, 100, 158
Evs 126, 462
Eymen 100

F

facir 86
fal okları 15, 16, 18
fâsık 71, 82, 479, 480, 516, 517, 527, 540, 541, 559
fazl 679
Fedek 100, 574
fesad 87, 335, 336, 340, 341, 342, 360, 471, 512, 704, 705, 789
Fetih 514, 515, 516
fısk 16
fidye 56, 193, 194, 465, 616, 818
Filistin 43, 367, 638
Finhas ibn Azura 86
Firavun 42, 45, 226, 352, 353, 354, 355, 356, 358, 360, 362, 367, 369, 374, 456, 457, 629, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 712
fitne 160, 471, 512

G

ganimet 51, 420, 421, 422, 425, 431, 432, 437, 446, 448, 451, 507, 508, 514, 515, 534
Gatafan 78, 549, 550, 552
gayb 547, 620, 682, 794, 809
Ğıfar oğulları 544

H

Habbâb ibn Eret 179
Hâbil 46, 47, 49
hakaret 89, 657, 774
Hâm 122, 123, 250, 251, 255, 298, 619
Hanîf 201, 644
haram ay 502
Harem 10, 115, 117, 303, 304, 445, 477, 483, 501
Hâris ibn Amr 161, 167
Hâris ibn Kayz el-Hanzala 222
Hâris ibn Yezid 119
Harun 18, 45, 205, 233, 355, 358, 370, 377, 378, 629, 634, 635
Havra 67, 85, 100
Havva 291, 292, 293, 294, 297, 298, 408
Hayber 60, 65, 72, 74, 100, 263, 265, 574, 640
Hazrec 462
Hazret-i Dâvud 83, 97, 833
Hazret-i İbrahim 43, 201, 202, 203, 205, 206, 250, 368, 592, 694, 695, 696, 797, 833

Hazret-i İsa 67, 83, 92, 95, 96, 97, 136, 139, 141, 385
Hazret-i İshak 205, 833
Hazret-i Lût 189, 338, 339, 340, 530, 697, 698, 699, 701, 702, 708
Hazret-i Meryem 95
Hazret-i Nûh 189, 205, 329, 331, 592, 667, 668, 671, 672, 676, 677, 678, 679, 681, 682, 707
Hazret-i Sâlih 334, 336, 337, 338, 530, 689, 690, 692, 693, 696, 707, 708, 711, 716
Hazret-i Sâre 695, 696
Hazret-i Şuayb 340, 341, 342, 343, 345, 346, 530, 704, 705, 706, 708, 709, 710, 711, 737
Hazret-i Yahya 92, 206
Hazret-i Yakub 205, 207, 729, 730, 734, 737, 769, 771, 772, 782, 784, 789, 833
Hazret-i Yusuf 207, 727, 728, 729, 731, 732, 735, 736, 737, 738, 739, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 751, 752, 755, 758, 760, 761, 763, 764, 766, 768, 777, 778, 780, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 790, 794, 800
Hazret-i Zekeriyya 92
Hedy 14
Hıristiyanlar 275
Hıtta 388
Hicr 335, 589, 691
Hill 10, 477, 501
Hişam İbn Muğire el-Mahzumî 587
Hubeyb 498
Hûd 6, 207, 329, 330, 332, 333, 334, 530, 647, 658, 664, 675, 679, 683, 685, 687, 688, 689, 698, 700, 702, 707, 708, 716
Hudeybiye 13, 113, 114, 441, 476, 479
Hudeybiye Barışı 114
Huneyn Savaşı 490, 506
Huyay ibn Ahtab 88
Huzaa 483
Huzeyfe 103, 179
Hz. İsa 495

I-İ

Irak 373
ıslah 51, 324, 420, 435, 469, 554
İbn Adiy 562
İbn Kays 79, 255, 508, 513, 521, 525, 526, 533, 537, 542, 546, 559, 562, 811
İdris 100, 207
ihsan 113, 213, 214, 273, 414, 421, 484
İncil 37, 41, 70, 71, 88, 89, 90, 134, 135, 211, 275, 383, 562, 563, 607, 800
inek 10, 11, 249, 256, 258, 383, 759
infak 255, 786
irtidat 52, 271, 277
İsa ibn Meryem 93, 827
İshak 52, 205, 695, 730, 752, 753, 833
İsmail 206, 250

İsm-i azam 399
İsrâ 199, 421
İsrailoğulları 45, 93, 273, 274, 633, 634
İyas İbn Kays 521

K

Ka'b 59, 88, 98, 158, 558, 568
Kâbe 13, 14, 115, 117, 196, 296, 298, 299, 302, 303, 442, 653
Ka'b ibn Esed 88
Ka'b ibn Eşref 88, 158
Kabil 46, 47, 49
Kaderiyye 719
kâhin 403
Kalib ibn Yuhanna 44
Karun 189
kefaret 69, 70, 115
Kenan 677, 678, 679, 768, 782, 789, 836
keramet 142, 242
Kıble 634
kısas 49, 50, 68, 69, 70, 271
Kıtfir 739
Kinâne ibn Abduyâlîl es-Sekafî 491
Kinâne oğulları 476
Kinde 78
Kitap Ehli 37, 38, 41, 75, 82, 87, 89, 96, 99, 125, 234, 235, 383, 493, 495
kudret helvası 42, 386, 387, 638
Kurban Bayramı 18, 474, 475, 477, 492
Kureyş 189, 222, 234, 434, 828
Kureyza oğulları 63, 65, 72, 74, 459, 460, 461, 574
kuşku 76, 146, 158, 235, 265, 284, 414, 415, 454, 575, 607, 638, 639, 661, 690, 720

L

Lat 402, 494
Levh-i Mahfuz 171, 185, 472, 501, 621, 652, 834

M

Mâlik ibn Da'r 737, 739
Mâlik ibn Seyf 88, 209, 212
Markusî 37
Maryakubî 37
Maryakubiyye 39
Ma'teb ibn Kuşeyr 508, 537, 542, 546
Mecusî 236, 237, 278
Medine 22, 40, 53, 61, 112, 129, 130, 208, 424, 437, 448, 449, 469, 471, 472, 473, 487, 489, 494, 534, 540, 547, 548, 552, 553, 558, 560, 570, 571, 572, 573, 574
Medyen 340, 341, 371, 704, 711, 737
Mehce ibn Sâlih 179
mehir 24
Mehşa ibn Himyer 522
Mekke 13, 16, 25, 77, 98, 100, 115, 124, 125, 127, 146, 147, 148, 151, 152, 154, 157, 161, 162, 163, 164, 170, 172, 176, 178, 188, 191, 208, 211, 230, 235, 236, 237, 239, 247, 248, 275, 277, 279,

284, 287, 303, 304, 320, 349, 350, 374, 404, 405, 406, 407, 412, 415, 426, 437, 445, 452, 456, 457, 469, 471, 472, 482, 483, 487, 488, 489, 490, 494, 505, 506, 577, 580, 591, 593, 596, 602, 607, 614, 617, 619, 624, 643, 646, 653, 654, 657, 658, 661, 719, 794, 795, 796, 797, 798, 802, 806, 815, 826, 827, 828, 832, 835, 836
Melkanî 37
Menat 402, 494
mensuh 128, 129, 130, 510, 566
Mervan 66, 437
Merve 17
Meryem 39, 70, 93, 95, 97, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 323, 494, 495, 827
Mescid-i Dırar 562
Mescid-i Haram 12, 13, 14, 441, 442, 479, 485, 486, 492
mesh 25, 26, 27, 28, 97
Mesih 39, 93, 95, 494, 495
mevali 181
Mısır 355, 360, 361, 362, 367, 373, 630, 633, 634, 637, 737, 738, 739, 740, 753, 754, 761, 762, 765, 766, 772, 773, 776, 781, 782, 785, 789, 791, 793
Mikdad ibn Esved 103
Mina 17
Mirar 78
miras 43, 299, 470, 471, 472, 499
misak 9, 30, 278, 299, 351, 394, 397, 398, 588, 628, 769
misak günü 397
Mizan 55, 235, 302
muhacir 110, 470
Musul 678
Mutim ibn Adiy 562
muttakiler 31
Muttalib ibn Ebî Vedae 131
münafık 60, 77, 326, 517, 527, 528, 702
Müseylemetü'l-Kezzab 212, 826
Müsle 104, 105
Müzeyne 551, 570

N

Nâdir ibn Hâris 161, 170, 183, 184, 434, 440
Nâdir oğulları 63, 65, 72, 74, 473
nafaka 499, 545
nasih 130
Nasturî 37
Necaşi 88, 100
Necran 36, 37, 40, 90, 96, 494
Nemrud İbn Kenan İbn Sencarîb İbn Kevş 836
nesh 107, 108, 129, 130, 223, 414, 470, 472, 504, 510, 511, 571, 572, 646, 647
nifak 76, 169, 535, 536, 549, 556, 561, 575, 814
Nuaym İbn Salebe 503
Nusaybin 678

O-Ö

on iki pınar 386
Osman ibn Maz'un el-Cümahî 103
Ömer 19, 65, 103, 112, 113, 121, 180, 181, 264, 447, 498, 499, 569

P

put 369, 778

R

rabbânîler 67
Rabia 253
Rahil 729
Rahip Bahira 88, 100
recm 60, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 72, 74, 271
reml 386, 392
Riys 339, 340
Ruhu'l-Kuds 94
rüşvet 65, 85, 393, 394, 497

S-Ş

Sâbiî 91
sadaka 53, 536, 537, 554, 555, 556
sâdık 516, 784
Sa'd ibn Ebî Vakkas 323
Sa'd ibn Muaz 437
safa 17
sağırlık 161, 171
Sâibe 122, 123, 250, 251, 255, 298, 619
Said ibn Amr 88
Salebe ibn Hatıb ibn Ebî Beltıa 534
Salebe ibn Kays 79
Salim ibn Umeyr el-Ensarî 545
Sam 682
sapıklık 198, 225, 290, 300, 327, 328, 415, 566
say 14, 17
Selman-ı Fârisî 88, 103, 179, 180, 181, 183, 317
Semmak ibn Amr 522
Semmak ibn Yezid 521
Semûd 334, 529, 530, 689, 693, 711
Seyyid 97
sıla-i rahim 414
Sırat 238
sihir 139, 356, 357
sihirbaz 355, 403
Suheyb 179, 317
Sü'bân 354
Süleyman 205, 262, 653, 789, 827, 833
şâhid 67, 128, 129, 130, 136, 397, 660, 685, 781, 782, 836
şâhidlik 14, 31, 126, 128, 129, 130, 133, 157, 245, 246
Şam 43, 100, 126, 508, 535, 789, 827
şefaat 159, 179, 193, 214, 320, 581, 591, 716
Şeybe ibn Rebia 161, 181, 235, 324, 498, 504
şeytanın süslemesi 256
şirk 50, 60, 71, 110, 164, 166, 175, 191, 233, 240, 246, 310, 320, 348,

361, 374, 375, 368, 375, 382, 394, 426, 442, 444, 445, 455, 471, 509, 513, 531, 584, 587, 606, 611, 621, 637, 680, 683, 693, 711, 714, 721, 723, 766, 796, 798, 807, 822, 830, 831
Şit 207
Şurayh ibn Dabia 12
Şureyh ibn Şurahbil 31, 118, 119, 128
şükür 27, 145, 175, 313, 407

T

tahrim 238, 265, 298
Taif 287, 490
Ta'me 57
Tareh İbn Nahur 198
taun 365, 389
tavaf 13, 14, 17, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 441, 492
Tebük 503, 504, 505, 507, 508, 509, 511, 512, 522, 538, 539, 540, 544, 547, 548, 553, 554, 555, 558, 562, 567, 568, 569
tehlil 451
tekbir 451, 498
Temim ibn Evs ed-Dâri 126
Temmam 100
Teşrik 12
tevekkül 33, 454, 515, 578, 772, 826
Tevrat 34, 35, 36, 41, 49, 50, 59, 60, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 88, 89, 90, 91, 134, 135, 158, 211, 228, 273, 275, 383, 393, 394, 493, 562, 563, 607, 639, 661, 719, 800, 831
teyemmüm 25, 26, 27, 29, 30
Tih Çölü 42, 46, 386, 387
tevbe 6, 14, 41, 52, 54, 57, 58, 87, 91, 92, 94, 95, 98, 118, 120, 139, 181, 182, 277, 278, 328, 338, 347, 348, 371, 372, 379, 382, 464, 473, 475, 476, 477, 478, 481, 484, 492, 510, 511, 522, 533, 534, 545, 547, 551, 554, 555, 557, 563, 567, 568, 569, 575, 576, 577, 645, 648, 658, 676, 684, 687, 689, 708, 720, 722, 732, 791, 807

U-Ü

Ubeyd ibn Mâlik 521
Ubeyy ibn Halef 161, 170, 316
Uhud 148, 170, 172, 514
umre 11, 302
Usfan 828
Utbe ibn Rebia 61, 62, 103, 161, 181
Uyeyne ibn Hısn el-Fezari 180, 181
Uzeyr 494, 495
Uzza 402, 494
Ümeyye ibn Ebî's-Salt 399, 400
Ümeyye ibn Halef 161, 170, 181, 316
Ümmü'l-Kurâ 211
Ürdün 43, 367, 386, 638
Üseyd 79

V

vahşi 10, 11, 114, 682

Vahşi 562
Vasîle 122, 123, 250
vasiyet 125, 126, 127, 128, 129, 130
Veda Haccı 16
Vedia ibn Hızâm 525, 526, 553
Velid ibn Muğire 161, 170, 181, 222, 240, 316, 589

Y

Yafes 682
Yahudiler 19, 24, 37, 40, 61, 67, 68, 69, 81, 85, 86, 87, 89, 90, 94, 209, 235, 236, 275, 369, 480, 493, 494, 495, 579, 611, 638, 833, 836
Yahuza 732, 780, 781, 783, 790
Yâsir 88
Yemen 78, 302
Yuşa ibn Nun 44

Z

zann 230, 269, 606, 623
Zaura 339, 340
Zebiyr 372
Zebur 211, 607
zekât 52, 498, 499, 520, 555, 556
zekvan 29
Zekvan 28, 29, 62
Zeyd İbn Mühelhel et-Tai 21
Züleyha 739, 740, 741, 745, 746, 747, 748

"15 Hadis Kaynağından Derlenen"

TENVÎRÜ'L-MİKBÂS MİN

TEFSÎR-İ İBN ABBÂS

DERLEYEN:
Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b.
MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ

İlk harf YAYINEVİ

3

Muhammed Firuzâbâdî • Tenvîrü'l-Mikbâs Min **TEFSÎR-İ İBN ABBÂS**

©İlkharf Yayınevi, 2016
Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

❱ Yararlanılan Nüshalar
- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubi's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

❱ İlk Harf Yayınevi, 31
Tefsir Serisi, 2/3

❱ ISBN
978-605-9844-77-2 (cilt: 3)
978-605-5094-88-1 (takım)

❱ Editör
Ersan Güngör

❱ Tercüme
Cevher Caduk

❱ Sayfa Düzeni
DBY Ajans

❱ Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

❱ Basım Tarihi
1. Baskı, İstanbul, 2016

❱ Baskı / Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92
(Sertifika No: 11964)

❱ **İLK HARF YAYINEVİ**
www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

❱ **Genel Dağıtım**
Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No, 14710)
İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi
No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL
Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12
www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb
b. Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-3-

Tercüme
Cevher Caduk

İlkharf Yayınları

ÂYETLER FİHRİSTİ

Âyet No	Sayfa No
İBRAHİM SÛRESİ (s. 9-44)	
1	9
2	10
3	11
4	11
5	12
6	13
7	14
8	14
9	15
10	16
11	17
12	18
13	19
14	19
15	20
16	20
17	20
18	21
19	22
20	22
21	23
22	24
23	26
24	26
25	27
26	28
27	29
28	29
29	31
30	31
31	32
32	33
33	33
34	34
35	34
36	35
37	36
38	37
39	37
40	38
41	38
42	39
43	39
44	40
45	41
46	41
47	42
48	42
49	43
50	43
51	44
52	44
HİCR SÛRESİ (s. 45-84)	
1	45
2	46
3	46
4	46
5	47
6	47
7	47
8	48
9	48
10	48
11	49
12	49
13	49
14	50
15	50
16	50
17	51
18	51
19	51
20	52
21	52
22	53
23	53
24	53
25	55
26	56
27	56
28	56
29	57
30	57
31	57
32	58
33	58
34	58
35	59
36	59
37	59
38	59
39	60
40	60
41	60
42	61
43	61
44	61
45	62
46	62
47	62
48	63
49	63
50	63
51	63
52	64
53	64
54	65
55	65
56	65
57	65
58	66
59	66
60	66
61	67
62	67
63	67
64	67
65	68
66	68
67	69
68	69
69	69
70	70
71	70
72	70
73	71
74	72
75	72
76	72
77	73
78	73
79	73
80	73
81	74
82	74
83	74
84	74
85	75
86	75
87	75
88	78
89	78
90	79
91	79
92	82
93	82
94	82
95	82
96	82
97	83
98	84
99	84
NAHL SÛRESİ (s. 85-162)	
1	85
2	86
3	86
4	87
5	87
6	88
7	88
8	88
9	89
10	89
11	90
12	91
13	91
14	92
15	93
16	93
17	94
18	94
19	95
20	95
21	95
22	96
23	96
24	96
25	97
26	97
27	98
28	99
29	99
30	100
31	101
32	101
33	102
34	102
35	103
36	104
37	105
38	106
39	106
40	107
41	107
42	108
43	108
44	108
45	109
46	110
47	110
48	111
49	112
50	112
51	112
52	113
53	113
54	113
55	114
56	114
57	115
58	115
59	116
60	116
61	117
62	118
63	118
64	119
65	119
66	120
67	120
68	121
69	122
70	123
71	124
72	125
73	126
74	127
75	127
76	128
77	129
78	130
79	131
80	131
81	132
82	133
83	134
84	134
85	134
86	135
87	135
88	136
89	137
90	137
91	138
92	139
93	140
94	141
95	141
96	142
97	142
98	143
99	143
100	144
101	144
102	145
103	146
104	146
105	147
106	147
107	150
108	151
109	151
110	152
111	152
112	153
113	154
114	155
115	155
116	156
117	157
118	157

Âyet No	Sayfa No
119	157
120	158
121	159
122	159
123	159
124	160
125	160
126	161
127	161
128	162
İSRÂ SÛRESİ (s. 163-238)	
1	163
2	164
3	165
4	165
5	166
6	166
7	167
8	168
9	169
10	169
11	169
12	170
13	171
14	171
15	172
16	173
17	173
18	174
19	174
20	175
21	175
22	176
23	176
24	177
25	178
26	178
27	179
28	179
29	180
30	180
31	181
32	182
33	182
34	183
35	183
36	184
37	185
38	185
39	185
40	186
41	186
42	187
43	187
44	188
45	188
46	189
47	189
48	190
49	190
50	191
51	191
52	192
53	193
54	194
55	194
56	195
57	195
58	196
59	196
60	198
61	201
62	201
63	202
64	202
65	203
66	205
67	205
68	206
69	206
70	208
71	208
72	209
73	209
74	210
75	210
76	211
77	211
78	212
79	215
80	216
81	218
82	218
83	219
84	219
85	220
86	222
87	222
88	223
89	223
90	224
91	224
92	224
93	225
94	226
95	226
96	227
97	227
98	228
99	229
100	230
101	230
102	231
103	231
104	232
105	232
106	232
107	233
108	234
109	234
110	234
111	238
KEHF SÛRESİ (s. 239-306)	
1	239
2	240
3	240
4	241
5	241
6	241
7	242
8	242
9	243
10	244
11	245
12	245
13	245
14	246
15	247
16	247
17	248
18	249
19	250
20	251
21	252
22	253
23	254
24	255
25	255
26	256
27	257
28	257
29	258
30	259
31	260
32	260
33	261
34	262
35	262
36	263
37	263
38	264
39	264
40	265
41	265
42	266
43	266
44	267
45	267
46	268
47	269
48	269
49	270
50	271
51	272
52	272
53	273
54	274
55	274
56	275
57	276
58	277
59	277
60	278
61	279
62	279
63	279
64	280
65	280
66	281
67	281
68	281
69	282
70	282
71	283
72	283
73	284
74	284
75	285
76	285
77	285
78	286
79	287
80	287
81	288
82	288
83	294
84	294
85	294
86	295
87	295
88	296
89	296
90	296
91	297
92	297
93	297
94	298
95	298
96	299
97	300
98	300
99	301
100	301
101	302
102	302
103	303
104	303
105	304
106	304
107	305
108	305
109	305
110	306
MERYEM SÛRESİ (s. 307-352)	
1	307
2	308
3	308
4	308
5	309
6	309
7	310
8	311
9	312
10	312
11	312
12	313
13	313
14	314
15	314
16	314
17	315
18	315
19	316
20	316
21	316
22	317
23	317
24	318
25	318
26	319
27	319
28	320
29	320
30	321
31	321
32	321
33	322
34	322
35	323
36	323
37	324
38	324
39	325
40	326
41	326
42	327
43	327
44	328
45	328
46	329
47	329
48	330
49	330
50	331
51	331
52	332
53	332

Âyet No	Sayfa No
54	332
55	333
56	333
57	333
58	334
59	335
60	336
61	336
62	336
63	337
64	337
65	339
66	339
67	339
68	340
69	340
70	341
71	341
72	341
73	342
74	342
75	343
76	344
77	345
78	345
79	345
80	346
81	346
82	346
83	347
84	347
85	347
86	348
87	348
88	349
89	349
90	349
91	350
92	350
93	350
94	350
95	351
96	351
97	351
98	352
TÂHÂ SÛRESİ (s. 353-410)	
1	353

Âyet No	Sayfa No
2	353
3	353
4	354
5	354
6	354
7	355
8	355
9	355
10	356
11	357
12	357
13	357
14	358
15	358
16	358
17	359
18	359
19	359
20	359
21	360
22	360
23	360
24	361
25	361
26	361
27	361
28	361
29	362
30	362
31	362
32	362
33	362
34	362
35	363
36	363
37	363
38	363
39	364
40	364
41	365
42	366
43	366
44	367
45	367
46	367
47	368
48	368
49	368
50	369

Âyet No	Sayfa No
51	369
52	369
53	370
54	370
55	371
56	371
57	372
58	372
59	372
60	373
61	373
62	374
63	374
64	375
65	375
66	376
67	376
68	376
69	377
70	377
71	378
72	378
73	379
74	379
75	380
76	380
77	381
78	381
79	382
80	382
81	383
82	383
83	384
84	384
85	384
86	385
87	386
88	387
89	387
90	388
91	388
92	389
93	389
94	389
95	390
96	390
97	391
98	392
99	392

Âyet No	Sayfa No
100	393
101	393
102	393
103	393
104	394
105	394
106	394
107	395
108	395
109	396
110	396
111	397
112	397
113	398
114	399
115	399
116	400
117	400
118	400
119	401
120	401
121	401
122	402
123	402
124	403
125	404
126	405
127	405
128	406
129	407
130	407
131	408
132	408
133	409
134	409
135	410
ENBİYÂ SÛRESİ (s. 411-464)	
1	411
2	411
3	412
4	413
5	413
6	414
7	414
8	415
9	415
10	416

Âyet No	Sayfa No
11	416
12	416
13	417
14	417
15	417
16	418
17	418
18	419
19	419
20	420
21	420
22	420
23	421
24	421
25	422
26	423
27	423
28	423
29	424
30	425
31	425
32	426
33	426
34	427
35	427
36	428
37	428
38	429
39	429
40	429
41	430
42	431
43	431
44	433
45	433
46	434
47	434
48	435
49	435
50	436
51	436
52	437
53	437
54	437
55	437
56	438
57	438
58	439
59	439

Âyet No	Sayfa No
60	439
61	439
62	440
63	440
64	440
65	441
66	441
67	441
68	442
69	442
70	442
71	443
72	443
73	444
74	444
75	445
76	445
77	446
78	446
79	447
80	449
81	449
82	450
83	450
84	451
85	451
86	452
87	452
88	453
89	453
90	454
91	454
92	455
93	455
94	456
95	456
96	457
97	457
98	458
99	458
100	459
101	459
102	459
103	460
104	460
105	461
106	462
107	462
108	462

Âyet No	Sayfa No
109	463
110	463
111	463
112	464
HAC SÛRESİ (s. 465-520)	
1	465
2	466
3	467
4	467
5	468
6	470
7	470
8	471
9	472
10	473
11	473
12	475
13	476
14	476
15	477
16	479
17	479
18	480
19	481
20	482
21	482
22	482
23	483
24	484
25	484
26	485
27	486
28	487
29	488
30	489
31	490
32	491
33	491
34	492
35	492
36	493
37	494
38	495
39	496
40	497
41	498
42	499

Âyet No	Sayfa No
43	499
44	500
45	500
46	501
47	502
48	502
49	503
50	503
51	503
52	504
53	505
54	505
55	506
56	507
57	507
58	508
59	508
60	509
61	509
62	510
63	511
64	511
65	512
66	512
67	513
68	513
69	514
70	514
71	515
72	515
73	516
74	517
75	518
76	518
77	518
78	519
MÜMİNÛN SÛRESİ (s. 521-568)	
1	521
2	521
3	522
4	522
5	522
6	522
7	523
8	523
9	523
10	523

Âyet No	Sayfa No
11	524
12	524
13	524
14	525
15	527
16	527
17	527
18	527
19	528
20	529
21	529
22	530
23	530
24	530
25	531
26	532
27	532
28	533
29	534
30	534
31	534
32	535
33	535
34	536
35	536
36	536
37	537
38	538
39	538
40	538
41	539
42	539
43	539
44	540
45	540
46	541
47	541
48	541
49	542
50	542
51	542
52	543
53	543
54	544
55	544
56	544
57	544
58	545
59	545

Âyet No	Sayfa No
60	545
61	546
62	546
63	546
64	547
65	547
66	548
67	548
68	548
69	549
70	549
71	549
72	550
73	551
74	551
75	551
76	552
77	552
78	553
79	553
80	553
81	554
82	554
83	554
84	555
85	555
86	555
87	556
88	556
89	557
90	557
91	558
92	558
93	559
94	559
95	559
96	560
97	560
98	560
99	560
100	561
101	561
102	562
103	562
104	563
105	563
106	564
107	564
108	564

Âyet No	Sayfa No
109	565
110	565
111	565
112	566
113	566
114	566
115	567
116	567
117	568
118	568
NÛR SÛRESİ (s. 569-632)	
1	569
2	570
3	571
4	572
5	573
6	573
7	574
8	574
9	574
10	577
11	577
12	578
13	579
14	580
15	580
16	581
17	581
18	582
19	582
20	582
21	583
22	584
23	585
24	586
25	586
26	587
27	588
28	589
29	590
30	591
31	592
32	595
33	596
34	599
35	600

Âyet No	Sayfa No
36	603
37	604
38	605
39	605
40	606
41	607
42	608
43	609
44	609
45	610
46	611
47	611
48	612
49	612
50	613
51	613
52	614
53	615
54	615
55	616
56	618
57	618
58	619
59	620
60	624
61	625
62	630
63	631
64	632
FURKAN SÛRESİ (s. 633-672)	
1	633
2	634
3	634
4	635
5	636
6	636
7	637
8	637
9	638
10	639
11	639
12	640
13	640
14	640
15	641
16	642

Âyet No	Sayfa No
17	642
18	643
19	644
20	644
21	645
22	646
23	647
24	647
25	648
26	648
27	648
28	649
29	649
30	649
31	650
32	650
33	651
34	651
35	652
36	652
37	652
38	653
39	653
40	654
41	654
42	654
43	655
44	655
45	656
46	657
47	657
48	658
49	658
50	658
51	659
52	659
53	660
54	660
55	661
56	661
57	661
58	662
59	662
60	663
61	664
62	664
63	665
64	666
65	666
66	666
67	666
68	667
69	669
70	669
71	669
72	670
73	670
74	671
75	671
76	671
77	672

ŞUARÂ SÛRESİ
(s. 673-736)

1	673
2	673
3	674
4	674
5	674
6	675
7	675
8	675
9	676
10	676
11	676
12	676
13	677
14	677
15	677
16	678
17	678
18	678
19	679
20	679
21	679
22	680
23	680
24	680
25	680
26	681
27	681
28	681
29	682
30	682
31	682
32	683
33	683
34	683
35	684
36	684
37	684
38	685
39	685
40	685
41	685
42	686
43	686
44	686
45	687
46	687
47	687
48	687
49	688
50	688
51	689
52	689
53	689
54	689
55	690
56	690
57	690
58	690
59	691
60	691
61	691
62	691
63	692
64	692
65	692
66	692
67	693
68	693
69	693
70	693
71	694
72	694
73	694
74	695
75	695
76	695
77	695
78	696
79	696
80	696
81	696
82	696
83	697
84	697
85	697
86	697
87	698
88	698
89	698
90	698
91	699
92	699
93	699
94	699
95	699
96	700
97	700
98	700
99	700
100	701
101	701
102	701
103	701
104	702
105	702
106	702
107	702
108	703
109	703
110	703
111	704
112	704
113	704
114	704
115	705
116	705
117	705
118	705
119	706
120	706
121	706
122	706
123	707
124	707
125	707
126	707
127	708
128	708
129	708
130	709
131	709
132	710
133	710
134	710
135	710
136	711
137	711
138	711
139	711
140	712
141	712
142	712
143	713
144	713
145	713
146	713
147	714
148	714
149	714
150	714
151	715
152	715
153	715
154	715
155	716
156	716
157	716
158	716
159	717
160	717
161	717
162	718
163	718
164	718
165	718
166	719
167	719
168	719
169	719
170	720
171	720
172	720
173	720
174	720
175	721
176	721
177	721
178	721
179	722
180	722
181	722
182	722
183	723
184	723
185	723
186	723
187	724
188	724
189	724
190	725
191	725
192	725
193	725
194	726
195	726
196	726
197	726
198	727
199	727
200	727
201	728
202	728
203	728
204	728
205	729
206	729
207	729
208	729
209	729
210	730
211	730
212	730
213	730
214	731
215	732
216	732
217	733
218	733
219	733
220	733
221	733
222	734
223	734
224	734
225	735
226	735
227	735

سورة إِبْرٰهِيمَ

14- İBRAHİM SÛRESİ

Kendisinde Hazret-i İbrahîm ('aleyhi's-selâm)'ın zikrediliği sûrelerdendir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 50, sözcük sayısı 831 ve harf sayısı ise 3.434'dür.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾

1- "Elif, Lâm, Râ. Bu Kur'an, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, o çok güçlü ve övgüye lâyık olan (Allah)'ın yoluna iletmen için, sana indirdiğimiz bir kitaptır."

Kendi isnadıyla İbn Abbâs İbrahîm Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet etmiştir:

{ الٓرٰ **}** "*Elif, Lâm, Râ.*" Diyor ki, "Ben Allah'ım, işlediğinizi ve söylediklerinizi görürüm." Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ كِتَابٌ **}** "*Bu Kur'an.*" Yani bu Kitap.

{ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ **}** "*Sana indirdiğimiz bir kitaptır.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile sana indirdik.

{ لِتُخْرِجَ النَّاسَ **}** "*İnsanları iletmen için.*" Mekke ehlini çağırasın diye.

{ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ **}** "*Karanlıklardan aydınlığa.*" Küfürden imana.

{ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ **}** "*Rablerinin izniyle.*" Rablerinin emriyle onları davet edesin.

{ اِلٰى صِرَاطِ **}** "*Yoluna.*" Dine.

{ الْعَزِيزِ **}** "*O çok güçlü.*" Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَمِيدِ **}** "*Ve övgüye lâyık olan (Allah)'ın.*" Kendisini birleyeni öven.

Âyetin "Fiillerinde övülen Allah'tır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ٢

2- "O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İnkârcıların şiddetli azaptan dolayı vay haline!"

{ اَللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** "*O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur.*" Mahlukat ve harikuladelikler.

{ وَوَيْلٌ **}** "*Vay haline.*" Veyl, cehennemde bir vadidir. Veyl sıcaklık bakımından en şiddetli, yer bakımından ise en dar yer, derinlik bakımından ise en uzak yerdir.

Bu nedenle "Ey Rabbim! Sıcaklığım şiddetlendi, mekânım daraldı, derinliğim uzaklaştı. Bundan dolayı bana izin ver ki, sana isyan edenlerden intikam alayım. Hiçbir şeyi benden intikam alıcı kılma" der.

{ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ **}** "*İnkârcıların şiddetli azaptan dolayı.*" Şiddetli.

اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا اُولٰٓئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

3- "Onlar, dünya hayatını ahirete tercih ederler, Allah'ın yoluna engel olur ve onun eğrilmesini isterler. İşte onlar, derin bir sapıklık içindedirler!"

{ اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا **}** *"Onlar, dünya hayatını tercih ederler."* Dünya hayatını seçerler.

{ عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Ahirete. Allah'ın yoluna engel olur."* İnsanları Allah'ın dininden ve Allah'a itaat edişten engellerler.

{ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا **}** *"Ve onun eğrilmesini isterler."* Onun değişmesini isterler.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"İşte onlar."* Kâfirler.

{ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ **}** *"Derin bir sapıklık içindedirler."* Haktan ve hidayetten. Âyetin "Açık bir hata içindedirler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

4- "Biz, her elçiyi kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara açıklasın. Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, çok güçlü, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ **}** *"Biz, her elçiyi kendi kavminin diliyle gönderdik ki."* Kendi kavminin diliyle.

{ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ **}** *"Onlara açıklasın."* Onların diliyle emrolundukları ve kendilerine yasak kılınan şeyleri kendilerine açıklasın diye. Âyetin "Ondan öğrenebilecekleri bir dille gönderdik" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَيُضِلُّ اللّٰهُ **}** *"Allah, saptırır."* Dininden.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini."* Buna ehil olan kimseyi.

{ وَيَهْدِي **}** *"Doğru yola iletir."* Dinine.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini de."* Hidayete ehil olan kimseyi.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, çok güçlü."* Mülkünde ve saltanatında çok güçlüdür. Kendisinden iman etmeyen kimseden intikam almakla aziz olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Emrinde ve kazasında. Saptırmasıyla ve hidayet bahşedişiyle hikmet sahibidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ٥

5- "Andolsun Biz, Musa'yı da, 'Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat!' diyerek, mucizelerimizle göndermiştik. Hiç kuşkusuz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ **}** *"Andolsun. Biz, Musa'yı da mucizelerimizle göndermiştik."* Dokuz mucize ile. El, asâ, tufan, çekirge, kene, kurbağa, kan, kıtlık ve ürünlerde eksiltme.

{ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ **}** *"Kavmini çıkar diyerek."* Kavmini davet et.

{ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ **}** *"Karanlıklardan aydınlığa."* Küfürden imana.

{ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ **}** *"Ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat!"* Allah'ın azap günlerini. Âyetin "Allah'ın rahmet günleri" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Hiç kuşkusuz bunda."* Anlatılan şeyle.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"İbretler vardır."* Alametler.

{ لِكُلِّ صَبَّارٍ **}** *"Çok sabreden, herkes için."* Taat üzere.

{ شَكُورٍ **}** *"Çok şükreden."* Nimete karşılık.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ٦

6- "Bir zamanlar Musa kavmine demişti ki: 'Allah'ın size olan nimetini hatırlayın! Hani O, oğullarınızı boğazlamak ve kadınlarınızı sağ bırakmak sûretiyle, size azapların en kötüsünü çektiren Firavun ailesinden sizi kurtarmıştı. Bunda Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı!'"

{ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ **}** *"Bir zamanlar Musa kavmine demişti ki."* Muhakkak Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) kavmi İsrailoğullarına şöyle buyurmuştu:

{ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ **}** *"Allah'ın size olan nimetini hatırlayın!"* Allah Teâlâ'nın size bahşettiği lütfunu.

{ اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ **}** *"Hani O, Firavun ailesinden sizi kurtarmıştı."* Firavun'dan ve onun Kıptî kavminden.

{ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ **}** *"Size azapların en kötüsünü çektiren."* Size azapların en şiddetlisiyle azap ediyorlardı.

{ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ **}** *"Oğullarınızı boğazlamak."* Küçük.

{ وَيَسْتَحْيُونَ **}** *"Sağ bırakmak sûretiyle."* Hizmetçi olarak kullanmak.

{ نِسَآءَكُمْ **}** *"Ve kadınlarınızı."* Büyük.

{ وَفِي ذٰلِكُمْ **}** *"Bunda."* Oğulların boğazlanmasında ve hanımların hizmetçi olarak kullanılmasında.

{ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ **}** "*Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı!*" Rabbinizden büyük bir bela. Sizi kendisiyle imtihana tabi tuttuğu büyük bir sınama vardır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Bunda*", Allah'ın sizi kurtarmasında. "*Rabbinizden size büyük bir imtihan vardı*", kendisiyle sizi nimetlendirdiği Rabbinizden büyük bir nimet vardı.

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾

7- "Hani Rabbiniz size şöyle bildirmişti: 'Eğer şükrederseniz, size olan nimetimi artırırım; ancak nankörlük ederseniz, (bilin ki) benim azabım gerçekten çok şiddetlidir!'"

{ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ **}** "*Hani Rabbiniz size şöyle bildirmişti.*" Rabbiniz buyurmuştur. Rabbiniz kitapta bildirmiştir.

{ لَئِنْ شَكَرْتُمْ **}** "*Eğer şükrederseniz.*" Tevfik, ismet, keramet ve nimete.

{ لَاَزِيدَنَّكُمْ **}** "*Size olan nimetimi artırırım.*" Tevfik, ismet, keramet ve nimeti arttırırım.

{ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ **}** "*Ancak nankörlük ederseniz.*" Bana veya nimetime.

{ اِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ **}** "(*Bilin ki), benim azabım gerçekten çok şiddetlidir.*" İnkâr eden kimsenin.

وَقَالَ مُوسٰى اِنْ تَكْفُرُوٓا اَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

8- "Bunun üzerine Musa da (onlara) şöyle demişti: 'Siz ve yeryüzünde bulunanların hepsi nankörlük etseniz, (bilin ki), Allah kendi kendine yeten, övgüye lâyık olandır.'"

{وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُوٓا**}** *"Bunun üzerine Musa da (onlara) şöyle demişti: Nankörlük etseniz."* Allah'ı inkâr ederseniz.

{اَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ**}** *"Siz ve yeryüzünde bulunanların hepsi. (Bilin ki,) Allah kendi kendine yeten."* Allah imanınıza ihtiyaç duymayan.

{حَمِيدٌ**}** *"Övgüye lâyık olandır."* Kendisini birleyeni övendir.

اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوٓا اَيْدِيَهُمْ فِيٓ اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوٓا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَاِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَآ اِلَيْهِ مُرِيبٍ ٩

9- "Sizden öncekilerin; Nûh, Ad ve Semud kavimleri ile onlardan sonra gelenlerin haberi size ulaşmadı mı? Onları Allah'tan başkası bilmez. Elçileri onlara kanıtlar getirdiler de onlar, ellerini ağızlarına götürerek, 'Biz size gönderileni inkâr ettik; çünkü bizi çağırdığınız konuda derin bir kuşku içindeyiz!' dediler."

{اَلَمْ يَاْتِكُمْ**}** *"Size ulaşmadı mı?"* Ey Mekke ehli.

{نَبَؤُا**}** *"Haberi."* Haberi.

{الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ**}** *"Sizden öncekilerin; Nûh, Ad kavimleri."* Yani Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{وَثَمُودَ**}** *"Ve Semud."* Yani Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ**}** *"İle onlardan sonra gelenlerin."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin ardından Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi ve onların dışındakiler. Yalanladıklarında Allah Teâlâ onları nasıl helak etti?

{لَا يَعْلَمُهُمْ**}** *"Onları bilmez."* Onların sayılarını ve azaplarını hiçbir kimse bilemez.

{ اِلَّا اللّٰهُ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Allah'tan başkası. Elçileri onlara kanıtlar getirdiler de."* Emir, nehiy ve alametlerle.

{ فَرَدُّوٓا اَيْدِيَهُمْ فِيٓ اَفْوَاهِهِمْ **}** *"Onlar, ellerini ağızlarına götürerek."* Ağızlarına. Diyor ki, resûllerin getirdikleri şeyi reddettiler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Müşrikler ellerini peygamberlerin ağızlarına koyuyor ve resûllere "Susunuz" diyorlardı. Eğer susmazsanız.

{ وَقَالُوٓا **}** *"Dediler."* Resûllere.

{ اِنَّا كَفَرْنَا **}** *"Biz inkâr ettik."* İnkâr ettik.

{ بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ **}** *"Size gönderileni."* Kitap ve tevhidi.

{ شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَآ اِلَيْهِ وَاِنَّا لَفِي **}** *"Çünkü bizi çağırdığınız konuda bir kuşku içindeyiz."* Kitap ve tevhidde.

{ مُرِيبٍ **}** *"Derin."* Dediğiniz konularda açık bir kuşku içindeyiz.

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

10- "Elçileri onlara, 'Gökleri ve yeri yaratan Allah konusunda, hiç kuşku olur mu? Oysa O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve belli bir süreye kadar yaşatmak için sizi (gerçek dine) çağırıyor' dediler. Onlar ise, 'Siz de ancak bizim gibi bir insansınız. Bizi atalarımızın taptığı şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. O halde, bize açık bir delil getirin!' dediler."

{ قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ **}** *"Elçileri onlara, 'Allah konusunda, hiç kuşku olur mu?' dediler."* Allah Teâlâ'nın vahdaniyetinde bir kuşku mu var?

{ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ **}** *"Gökleri yaratan."* Gökleri yaratan.

{ وَالْاَرْضِ يَدْعُوكُمْ **}** *"Ve yeri. Oysa O, sizi (gerçek dine) çağırıyor."* Tevbe ve tevhide davet eden.

{ لِيَغْفِرَ لَكُمْ **}** *"Sizin bağışlamak."* Tevbe ve tevhid ile.

{ مِنْ ذُنُوبِكُمْ **}** *"Günahlarınızdan bir kısmını."* Cahiliyye dönemindeki.

{ وَيُؤَخِّرَكُمْ **}** *"Ve yaşatmak için."* Azapsız bir şekilde ertelemek.

{ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Belli bir süreye kadar."* Belirli bir vakte yani ölüme kadar.

{ قَالُوٓا **}** *"Onlar ise, dediler."* Resûllere.

{ اِنْ اَنْتُمْ **}** *"Siz de."* Siz değilsiniz.

{ اِلَّا بَشَرٌ **}** *"Ancak bir insansınız."* Ancak insansınız.

{ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا **}** *"Bizim gibi. Bizi uzaklaştırmak istiyorsunuz."* Bizi çevirmek.

{ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُنَا **}** *"Atalarımızın taptığı şeylerden."* Putlardan.

{ فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ **}** *"O halde, bize açık bir delil getirin."* Kitap ve hüccet/kanıt.

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَمَا كَانَ لَنَآ اَنْ نَاْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11- "Peygamberleri onlara dediler ki: 'Elbette biz de ancak sizin gibi bir insanız. Ama Allah, kullarından dilediğine lütufta bulunur. Allah'ın izni olmadan, biz size delil getiremeyiz. Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar!'"

{ اِنْ نَحْنُ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ **}** *"Peygamberleri onlara dediler ki: Elbette biz de."* Biz değiliz.

{ اِلَّا بَشَرٌ **}** *"Ancak bir insanız."* İnsan.

{ مِثْلُكُمْ **}** *"Sizin gibi."* Diyor ki sizin gibi insanız.

{ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ **}** *"Ama Allah, kullarından dilediğine lütufta bulunur."* Peygamberlik ve İslam ile.

{ وَمَا كَانَ لَنَآ **}** *"Elbette biz de."* Bize yaraşmaz.

{ اَنْ نَّاْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ **}** *"Biz size delil getiremeyiz."* Kitap ve hüccet/kanıt ile.

{ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın izni olmadan."* Allah'ın emri olmadan.

{ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ **}** *"Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar."* Diyor ki, mü'minler Allah'a tevekkül etmelidirler. Bunun üzerine onlar da resullere şöyle dediler: "Allah'a tevekkül ediniz de Allah'ın size ne yaptığınızı göresiniz."

وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

12- "Hem bize yollarımızı göstermişken, Allah'a niçin güvenip dayanmayalım? Biz sizin bize yaptığınız eziyetlere elbette katlanacağız. O halde güvenip dayananlar, yalnız Allah'a güvenip dayansınlar!"

Resûller şöyle dediler:

{ وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا **}** *"Hem bize yollarımızı göstermişken, Allah'a niçin güvenip dayanmayalım?"* Bize peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunmuşken.

{ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَآ اٰذَيْتُمُونَا **}** *"Biz sizin bize yaptığınız eziyetlere elbette katlanacağız."* Allah'a taat ederek bedenlerimize yaptığınız eziyetlere.

{وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ} *"O halde güvenip dayananlar, yalnız Allah'a güvenip dayansınlar."* Güvenip dayananlar.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَآ اَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾

13- "İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: 'Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka bizim dinimize döneceksiniz!' Rableri de onlara, 'Biz zalimleri mutlaka helâk edeceğiz!' diye vahyetti."

{وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَآ} *"İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız."* Şehrimizden.

{اَوْ لَتَعُودُنَّ} *"Ya da mutlaka döneceksiniz."* Girersiniz.

{فِي مِلَّتِنَا} *"Bizim dinimize."* Dinimize.

{فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ} *"Onlara, diye vahyetti."* Resûllere.

{رَبُّهُمْ} *"Rableri de."* Sabrediniz.

{لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ} *"Biz zalimleri mutlaka helâk edeceğiz."* Kâfirleri.

وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

14- "Ve onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz! İşte bu söz, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınanlar içindir."

{وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ} *"Ve sizi mutlaka yerleştireceğiz."* Sizi konaklattıracağız.

{الْاَرْضَ} *"O yerde."* Onların yurdunda ve diyarında.

{مِنْ بَعْدِهِمْ} *"Onlardan sonra."* Onların helakinin ardından.

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte bu söz."* Oturtma/yerleştirme sözü.

{ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي **}** *"Makamımdan korkan içindir."* Huzurumda kıyama duran.

{ وَخَافَ وَعِيدِ **}** *"Ve tehdidimden sakınanlar."* Azabımdan.

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾

15- "O zaman peygamberler zafer istediler, bunu da elde ettiler ve her inatçı zorba da kaybetti!"

{ وَاسْتَفْتَحُوا **}** *"O zaman peygamberler zafer istediler, bunu da elde ettiler."* Her kavim peygamberine karşı yardım istediler.

{ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ **}** *"Ve her zorba da kaybetti."* Dua ediş anında her mütekebbir ve aldatan kimse yardımdan dolayı hüsrana.

{ عَنِيدٍ **}** *"İnatçı."* Haktan ve hidayetten yüz çeviren.

مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾

16- "Ardından da (o inatçı zorbaya) cehennem vardır; kendisine irinli bir su içirilecektir."

{ مِنْ وَرَآئِهِ **}** *"Ardından da (o inatçı zorbaya)."* Ölümün ardından bu zorbaların önünde.

{ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَآءٍ صَدِيدٍ **}** *"Cehennem vardır; kendisine irinli bir su içirilecektir."* Derilerinden çıkan irin ve kandan içeceklerdir.

يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

17- "Onu yudumlamaya çalışır, fakat boğazından geçiremez ve ona her yandan ölüm geldiği halde yine ölemez. Bunun ardından da şiddetli bir azap vardır!"

{ يَتَجَرَّعُهُ **}** *"Onu yudumlamaya çalışır."* İrin boğazında tıkanıp kalır.

{ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ **}** *"Fakat boğazından geçiremez."* Aşmaz.

{ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ **}** *"Ve ona ölüm geldiği halde."* Ölüm tasası.

{ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ **}** *"Her yandan."* Her kılın altından. Her yönden her taraftan ateş onu alır.

{ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ **}** *"Yine ölemez."* Bu azaptan.

{ وَمِنْ وَرَائِهِ **}** *"Bunun ardından da vardır."* İrinin ardından.

{ عَذَابٌ غَلِيظٌ **}** *"Şiddetli bir azap."* Şiddetli. İrinin şiddetinden daha fazla.

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18- "Rablerini inkâr edenlerin yaptıkları işlerin durumu, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir küle benzer. Onlar (kıyâmet gününde, dünyada iken) kazandıkları hiçbir şeyi, elde tutamazlar. İşte derin sapıklık budur!"

{ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ **}** *"Rablerini inkâr edenlerin yaptıkları işlerin durumu."* Diyor ki, Rablerini inkâr edenlerin amellerinin örneği,

{ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ **}** *"Şiddetle savurduğu bir küle benzer."* Saçıp savurduğu.

{ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ بِهِ الرِّيحُ **}** *"Fırtınalı bir günde rüzgârın."* Çok şiddetli bir rüzgar.

{ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ **}** *"Onlar (kıyâmet gününde, dünyada iken) kazandıkları hiçbir şeyi, elde tutamazlar."* Diyor ki, rüzgarın

saçıp savurduğu külden hiçbir şey bulunamayacağı gibi küfürde işledikleri hayır amellerinden hiçbir şeyin sevabını bulamazlar.

{ ذٰلِكَ **}** "*İşte.*" Bu küfür ve Allah'tan gayrısı için işlenen amel.

{ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ **}** "*Derin sapıklık budur.*" Hak ve hidayetten uzak hatadır.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾

19- "Allah'ın gökleri ve yeri gerçekle yarattığını görmedin mi? O, dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir."

{ اَلَمْ تَرَ **}** "*Görmedin mi?*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi? Bu sözlerle Peygamber'e hitap edilmesine rağmen kavmi murad edilmiştir.

{ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ **}** "*Allah'ın gökleri ve yeri gerçekle yarattığını.*" Hak ve bâtılın beyanı için. Zeval ve fenası için anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ **}** "*O, dilerse sizi yok eder.*" Ey Mekke ehli sizi helak eder ya da sizi öldürür.

{ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ **}** "*Ve yerinize yeni bir halk getirir.*" Sizden daha hayırlı ve Allah'a karşı sizden daha çok itaat edici bir başka topluluk yaratır.

وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

20- "Bu, Allah'a göre güç değildir."

{ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ **}** "*Bu, Allah'a göre güç değildir.*" Şiddetli değildir. Diyor ki, sizi helak edip başka bir topluluk yaratması Allah Teâlâ'ya güç değildir.

وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

21- "(Kıyâmet gününde) hepsi, Allah'ın huzuruna çıkacak ve güçsüzler büyüklük taslayanlara diyecekler ki: 'Kuşkusuz biz size uymuştuk. Şimdi Allah'ın azabının bir kısmını bizden savabilir misiniz?' Onlar da diyecekler ki: 'Allah, bizi doğru yola iletseydi, biz de sizi doğru yola iletirdik. Artık sızlansak da, sabretsek de bizim için birdir. Kaçıp sığınacak bir yerimiz yoktur!'"

{وَبَرَزُوا لِلّٰهِ**}** "*(Kıyâmet gününde) Allah'ın huzuruna çıkacak.*" Allah'ın emriyle kabirlerinden çıkacaklar.

{جَمِيعًا**}** "*Hepsi.*" Yönetici olanlar ve sefil/güçsüz olanlar.

{فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا**}** "*Ve güçsüzler diyecekler ki.*" Güçsüz olanlar.

{لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا**}** "*Büyüklük taslayanlara.*" İmandan büyüklenerek yüz çevirenlere ki bunlar toplumun ileri gelenleridir.

{اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا**}** "*Kuşkusuz biz size uymuştuk.*" Bize emrettiğiniz konularda itaat ediciydik.

{فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ**}** "*Şimdi savabilir misiniz?*" Taşıyıcı olabilir misiniz?

{عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ**}** "*Allah'ın azabının bir kısmını bizden.*" Allah'ın azabından bir şeyi.

{قَالُوا**}** "*Onlar da diyecekler ki.*" Yani toplumların ileri gelenleri, yöneticileri.

{لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ**}** "*Allah, bizi doğru yola iletseydi.*" Dinine.

{لَهَدَيْنَاكُمْ**}** "*Biz de sizi doğru yola iletirdik.*" Sizi O'nun dinine çağırırdık.

{سَوَآءٌ عَلَيْنَآ**}** *"Artık bizim için birdir."* Azap.

{اَجَزِعْنَآ**}** *"Sızlansak da."* Çığlık atsak ve yalvarıp yakarsak da,

{اَمْ صَبَرْنَا**}** *"Sabretsek de."* Sussak.

{مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ**}** *"Kaçıp sığınacak bir yerimiz yoktur."* Bir yardımcı ve bir sığınak yoktur.

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ اِنِّيْ كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٢﴾

22- "İnsanlar arasında yargılama işi bitirilince şeytan diyecek ki: 'Allah size gerçek olanı vaat etti, ben de size vaat ettim, ama ben sözümden caydım! Benim sizin üzerinizde zorlayıcı bir gücüm yoktu. Sadece sizi çağırdım, siz de benim çağrıma koştunuz. O halde beni kınamayın, kendinizi kınayın! Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Aslında ben daha işin başında, beni Allah'a ortak koşmanıza karşı çıkmıştım.' Şüphesiz zalimler için can yakıcı bir azap vardır."

{وَقَالَ الشَّيْطَانُ**}** *"Şeytan diyecek ki."* Şeytan ki, bu İblis'tir, diyecek ki:

{لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ**}** *"İnsanlar arasında yargılama işi bitirilince."* Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme girince şeytan, cehennem ateşinde cehennem ehline diyecek ki.

{اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ**}** *"Allah size gerçek olanı vaat etti."* Cennetin, cehennem azabının, diriliş, hesap, mizan ve sıratın hak olduğunu,

{ وَوَعَدْتُكُمْ **}** "*Ben de size vaat ettim.*" Cennetin, cehennemin, dirilişin, hesabın, mizanın ve sıratın olmadığını.

{ فَاَخْلَفْتُكُمْ **}** "*Ama ben sözümden caydım.*" Size yalan söyledim.

{ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ **}** "*Benim sizin üzerinizde zorlayıcı bir gücüm yoktu.*" Hüccet, özür ve gücüm.

{ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ **}** "*Sadece sizi çağırdım.*" Bana itaat edişe davet ettim.

{ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي **}** "*Siz de benim çağrıma koştunuz.*" Bana taate icabet ettiniz.

{ فَلَا تَلُومُونِي **}** "*O halde beni kınamayın.*" Sizi davet edişim hakkında.

{ وَلُومُوٓا اَنْفُسَكُمْ **}** "*Kendinizi kınayın.*" Bana icabet edişinizle,

{ مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ **}** "*Artık ne ben sizi kurtarabilirim.*" Size ne yardımcı olabilir ve ne de sizi cehennem ateşinden kurtarabilirim.

{ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ **}** "*Ne de siz beni kurtarabilirsiniz.*" Sizler de ne bana yardımcı olabilir ve ne de beni cehennem ateşinden kurtarabilirsiniz.

{ اِنِّي كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُونِ **}** "*Aslında ben, beni Allah'a ortak koşmanıza karşı çıkmıştım.*" Beni, O'na ortak koşmanızı.

{ مِنْ قَبْلُ **}** "*Daha işin başında.*" Beni O'na şirk koşmanızdan önce.

Âyetin "Ben kuşkusuz bugün beni ortak kılmanızı inkâr ettim" anlamına geldiği de söylenmiştir.

Diyor ki; bu "Daha işin başında" dünyada.

{ اِنَّ الظَّالِمِينَ **}** "*Şüphesiz zalimler için.*" Kâfirler için.

{ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** "*Can yakıcı bir azap vardır.*" Acıtması kalplerine işleyecek olan halis acıtıcı bir azap.

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

23- "İman edip iyi işler yapanlar ise Rablerinin izniyle içinde sürekli kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere konulurlar. Onların orada temennileri 'selâm'dır."

{ وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا **}** "*İman edip konulurlar.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** "*İyi işler yapanlar ise.*" Kendileriyle Rableri arasında.

{ جَنَّاتٍ **}** "*Cennetlere.*" Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** "*Altlarından akan.*" Ağaçlarının ve bahçelerinin.

{ الْأَنْهَارُ **}** "*Irmaklar.*" İçki, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا **}** "*İçinde sürekli kalacakları.*" Orada kalıcıdırlar.

{ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ **}** "*Rablerinin izniyle.*" Rablerinin emriyle.

{ تَحِيَّتُهُمْ **}** "*Onların temennileri.*" Kerametleri.

{ فِيهَا **}** "*Orada.*" Cennette.

{ سَلَامٌ **}** "*Selâmdır.*" Karşılaştıklarında birbirlerine selam verirler.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾

24- "Görmedin mi, Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz kökü yerde, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir."

{ أَلَمْ تَرَ **}** "*Görmedin mi.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi?

{ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً **}** *"Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz."* Diyor ki Allah Teâlâ güzel tertemiz sözün ki, bu söz "lâ ilâhe illallah"tır, niteliğini nasıl da açıkladı!

{ كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ **}** *"Güzel bir ağaç gibidir."* Ki bu mü'mindir.

{ اَصْلُهَا ثَابِتٌ **}** *"Kökü yerde."* Diyor ki, ihlaslı mü'minin kalbi la ilahe illallah ile sabittir.

{ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَآءِ **}** *"Dalları gökte olan."* Diyor ki, onunla ihlaslı mü'minin ameli kabul edilir.

تُؤْتِيْٓ اُكُلَهَا كُلَّ حِيْنٍ بِاِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٥﴾

25- "O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Allah, düşünüp öğüt almaları için, insanlara böyle örnekler sunmaktadır."

{ تُؤْتِيْٓ اُكُلَهَا كُلَّ حِيْنٍ **}** *"O ağaç, her zaman meyvesini verir."* Diyor ki, ihlaslı mü'min her an Allah'a taat eder ve hayır işler.

{ بِاِذْنِ رَبِّهَا **}** *"Rabbinin izniyle."* Diyor ki, Rabbinin emriyle.

Fayda ve övgüde güzel sözün niteliği hakkında güzel bir ağaç gibi olduğu söylenilmiştir. Bu ağaç hurma ağacıdır. Temiz ağacın meyvesi de temizdir. Mü'minin aslı sabittir. Diyor ki, ağacın aslı kökleriyle yerdedir. Mü'min de bu şekildedir. Hücceti/kanıtı ve burhanıyla sabittir. Dalları ise göktedir. Diyor ki, hurma ağacının dalları göğe doğru yükseldiği gibi ihlaslı mü'minin ameli de bu şekilde göğe doğru yükselir. Her an yemişini verir. Diyor ki ürünü Rabbinin izniyle ve Rabbinin murad etmesiyle altı ayda bir çıkar. İhlaslı mü'min de aynı şekildedir. Her an Rabbinin emriyle taat ve hayır amel işler.

{ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ **}** *"Allah, böyle örnekler sunmaktadır."* İşte bu şekilde Allah Teâlâ kendisinin birlenmesinin niteliğini örneklerle açıklar.

{ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ **}** *"Düşünüp öğüt almaları için, insanlara."* Ta ki, zikri yüce olan Allah Teâlâ'nın buyruğunda öğüt alsınlar ve O'nu birleme noktasında gayret göstersinler .

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ ِ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

26- "Kötü bir sözün durumu da gövdesi toprağın üstünden koparılmış olan ve bu yüzden sabit olmayan kötü bir ağaca benzer."

{ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ **}** *"Kötü bir sözün durumu da."* Ki, bu kötü söz Allah'a ortak koşmaktır.

{ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ **}** *"Kötü bir ağaca benzer."* Bu da müşriktir. Diyor ki, ortak koşma yerilmiştir. Müşrikin yerilmiş olup herhangi övücü hiç bir niteliği olmadığı gibi şirk de yerilmiş ve herhangi övünülecek bir niteliği bulunmamaktadır.

Kötü ağacın Ebû Cehil karpuzu olduğu da söylenmiştir. Bu ağacın herhangi bir yararı ve tatlılığı bulunmamaktadır. Şirk de bu şekildedir. Herhangi bir yararı ve kıvanç duyulacak hiçbir özelliği bulunmamaktadır.

{ ِاجْتُثَّتْ **}** *"Koparılmış olan."* Sökülmüş olan.

{ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ **}** *"Gövdesi toprağın üstünden ve bu yüzden sabit olmayan."* Yeryüzünde sabit olmayan. Müşrik de bu şekildedir. Hanzala ağacının yerde sabit bir kökü bulunmadığı gibi müşrikin de tutunabileceği bir kanıtı yoktur. Şirkle birlikle gerçekleşen hiçbir amel makbul değildir.

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾

27- "Allah iman edenleri, dünya hayatında da ahirette de sağlam sözle tespit eder. Allah, zalimleri ise saptırır ve Allah dilediğini yapar."

{ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا **}** "*Allah iman edenleri, tesbit eder.*" Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenleri.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Misak gününde gönül hoşnutluğuyla iman eden ki, bunlar saadet ehlidirler.

{ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ **}** "*Sağlam sözle.*" Allah Teâlâ'dan başka ilah olmadığına şehadet etmekle.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** "*Dünya hayatında da.*" Bu sözden dönmesinler diye.

{ وَفِي الْاٰخِرَةِ **}** "*Ahirette de.*" Kabirde sorgu-suale çekildiklerinde.

{ وَيُضِلُّ اللّٰهُ **}** "*Allah, saptırır.*" Allah Teâlâ engeller.

{ الظّٰلِمِيْنَ **}** "*Zalimleri ise.*" Müşrikleri dünyada da, kabirde de kabirlerden çıktıklarında da 'Lâ ilâhe illallâh' şeklindeki tevhid sözünden engellerler ki, bu tevhid sözünü gönül hoşnutluğuyla söylemesinler. Bunlar şekâvet ehlidirler.

{ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ **}** "*Ve Allah dilediğini yapar.*" Saptırmayı ve sabit kılmayı.

Münker ve Nekir'in sarfını yapar anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ بَدَّلُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَّاَحَلُّوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾

28- "Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık verenleri ve kavimlerini yıkım yurduna sürükleyenleri görmedin mi?"

{ اَلَمْ تَرَ **}** "*Görmedin mi?*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi?

{ اِلَى الَّذِيْنَ **}** "*Kimseleri.*" Şu kimselerden ki.

{ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللهِ **}** "*Allah'ın nimetine karşılık verenleri.*" Allah'ın lütfunu, kitap ve resûlleri değiştirenleri.

{ كُفْرًا **}** "*Nankörlükle.*" Küfürle. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr ederek ki, bunlar Ümeyye oğulları ve Bedir Savaşı'ndaki Muğire oğullarından olan Mutimlerdir.

{ وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ **}** "*Ve kavimlerini sürükleyenleri.*" Mekke ehlini konaklatan.

{ دَارَ الْبَوَارِ **}** "*Yıkım yurduna.*" Helak yurduna. Yani Bedir yurduna. Cehennem olduğu da söylenmiştir.[1]

---

1 a) İmam Buhârî, Allah Teâlâ'nın (اَلَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللهِ كُفْرًا) "*Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık verenleri*" ilahî buyruğu hakkında Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: Bunlar Allah'a kasem olsun ki, Kureyş kâfirleridir. Buhârî, Kitabü'l-Meğazi, "Bedir Gazvesi" bâbı, 3977 nolu hadis.

b) (اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللهِ كُفْرًا) "*Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık verenleri görmedin mi?*" ilahî buyruğunda geçen nimetten kasıt; Allah Teâlâ'nın kendilerine göndermiş olduğu kendilerini dosdoğru yola davet eden Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) nimetidir.

İbn Abbâs da nimetin en büyük nimet olan Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şeklinde anlayarak âyeti böyle tefsir etmiştir. Yemin etmesi de buna delildir. Nitekim Taberî'nin Amr ibn Dinar kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haberde de bu tefsirin daha somutu ve daha özeli bulunmaktadır: Bunlar Bedir ehlinin müşrikleridir. Taberî, c. 13, s. 222.

c) Kanaatimizce ise bunlar küfrün ve şirkin ileri gelenleri ve öncü takımıdır. Zira bunlar öncülük ettikleri toplumlarını İslam'a girişten engellemeleri nedeniyle helak çukuruna getirmişlerdir.

d) Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, Allah'ın verdiği nimeti küfre çevirip değiştirenlerden kasıt; Cebele ibn Eyham ile araplardan ona uyup Rumlara katılanlardır. Taberî, c. 13, s. 223. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin zayıf olduğunu önceden belirtmiştik.

Sened açısından haberin senedi zayıf kategorisine girmektedir. Ancak metin yönünden haber değerlendirildiğinde haberin bâtıl olduğu görülür. Zira Cebele, Gassanilerin en son hükümdarıdır ve İkinci Halife Hz. Ömer döneminde Müslüman olmuştur. Cebele Yermük Savaşı'nda Romalılarla birlikteydi. Savaştan sonra Müslüman olmuşsa da sonradan irtidat etmiş ve Romalılara katılmıştır. İrtidat ediş nedeni bir adama tokat vurması, Ömer'in de vurulan tokatın karşılığı olarak kendisine kısas uygulamak istemesi üzerine bunu gurur meselesi edinmesi ve kalbine kuşku girmesi ardından da dinden çıkmasıdır. Belazuri, *Futûhu'l-Buldân*, s. 141-2; *Tarih-ü İbn Haldun*, c. 2, s. 281.

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾

29- "(Onları) yaslanacakları cehenneme (götürdüler). (Yurt, girecekleri cehennemdir.) O ne kötü duraktır!"

Ardından şöyle buyurdu:

{جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا**}** "*(Onları) yaslanacakları cehenneme (götürdüler) (Yurt, girecekleri cehennemdir.)*" Kıyâmet gününde cehenneme gireceklerdir.

{وَبِئْسَ الْقَرَارُ**}** "*O ne kötü duraktır.*" Menzil ve dönüş yeri cehennemdir.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهٖ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

30- "Allah'ın yolundan saptırmak için, O'na eşler koştular. De ki: 'Şimdilik dünya nimetlerinden yararlanın! Ama sonunda varacağınız yer ateştir!'"

{وَجَعَلُوا لِلّٰهِ**}** "*O'na koştular.*" Allah için dediler ve Allah Teâlâ için nitelendirdiler.

{اَنْدَادًا**}** "*Eşler.*" Kendilerine ibadet edecekleri putlardan eşler.

{لِيُضِلُّوا**}** "*Saptırmak için.*" Bununla.

{عَنْ سَبِيلِهٖ**}** "*Allah'ın yolundan.*" O'nun dininden ve O'na taatten.

{قُلْ**}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

---

e) (بَوَار) sözcüğü "helak" anlamına gelmektedir. Sözcük, Bare-Yeburu- Bevren ve Bevaran kökündendir. *Lisanü'l-Arab*, B-V-R maddesi.
Bevar yurdundan kasıt ise cehennemdir. Zira Allah Teâlâ bu sözcüğün ardından (جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ) "*(Onları) yaslanacakları cehenneme (götürdüler). Yurt, girecekleri cehennemdir. O ne kötü duraktır!*" buyurumaktadır.

{ تَمَتَّعُوا **}** *"Şimdilik dünya nimetlerinden yararlanın."* Küfrünüz içinde yaşayınız.

{ فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ **}** *"Ama sonunda varacağınız yer ateştir!"* Kıyâmet gününde.

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

31- "İman eden kullarıma söyle: Namazı kılsınlar, ne alış-verişin ne dostluğun olmadığı bir gün gelmeden önce, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık olarak Allah yolunda harcasınlar!"

{ قُلْ **}** *"Söyle."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman eden kullarıma."* Bana, kitaplara ve resûllere.

{ يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ **}** *"Namazı kılsınlar."* Beş vakit namazı abdestiyle, rükûuyla, secdesiyle ve vacip olan şeyleriyle.

{ وَيُنْفِقُوا **}** *"Allah yolunda harcasınlar."* Tasaddukta bulunsunlar.

{ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ **}** *"Kendilerine verdiğimiz rızıktan."* Kendilerine bahşettiğimiz mallardan.

{ سِرًّا **}** *"Gizli."* Gizli olarak.

{ وَعَلَانِيَةً **}** *"Ve açık olarak."* Açıkça. Bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabıdır.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ **}** *"Bir gün gelmeden önce."* Ki bu gün Kıyâmet günüdür.

{ لَا بَيْعٌ فِيهِ **}** *"Ne alış-verişin."* Herhangi bir fidye verişin olmadığı.

{ وَلَا خِلَالٌ **}** *"Ne dostluğun olmadığı."* Kâfirlere dostluğun faydasının olmadığı. Sâlihlere kurdukları dostlukları fayda verir.

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ﴿٣٢﴾

32- "Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip, onunla size rızık olarak çeşitli ürünler bitiren, buyruğuyla denizde seyretmek üzere, gemileri hizmetinize sunan ve ırmakları emrinize amade kılandır."

Ardından kendi nefsini birleyerek şöyle buyurdu:

{ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip."* Yağmuru indiren.

{ فَاَخْرَجَ بِهٖ **}** *"Onunla bitiren."* Yağmurla bitiren.

{ مِنَ الثَّمَرَاتِ **}** *"Çeşitli ürünler."* Türlü türlü ürünler.

{ رِزْقًا لَكُمْ **}** *"Size rızık olarak."* Size ve sair mahlukata yiyecek olsun.

{ وَسَخَّرَ لَكُمُ **}** *"Hizmetinize sunan."* Boyun eğdirendir.

{ الْفُلْكَ **}** *"Gemileri."* Yani gemileri.

{ لِتَجْرِيَ **}** *"Seyretmek üzere."* Gemileri yürütmek üzere.

{ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ **}** *"Buyruğuyla denizde."* İzni ve iradesiyle.

{ وَسَخَّرَ **}** *"Amade kılandır."* Boyun eğdirendir.

{ لَكُمُ الْاَنْهَارَ **}** *"Irmakları emrinize."* Dilediğiniz şekilde yüzdürendir.

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

33- "O, düzenli seyreden güneşi ve ayı sizin hizmetinize sundu ve geceyi ve gündüzü de istifadenize amade kıldı."

{ وَسَخَّرَ لَكُمُ **}** *"O, sizin hizmetinize sundu."* Size hizmetkâr kıldı.

{ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ **}** *"Düzenli seyreden güneşi ve ayı."* Kıyâmet gününe kadar sürekli bir şekilde.

{ وَسَخَّرَ **}** *"Amade kıldı."* Size boyun eğdirdi.

{ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَكُمْ **}** *"Geceyi ve gündüzü de istifadenize."* Gidip gelmektedir.

وَاٰتٰىكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

34- "O size istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetini saymak isteseniz sayamazsınız! Doğrusu insan çok haksızlık edendir, çok nankördür!"

{ وَاٰتٰىكُمْ **}** *"O size verdi."* Size bahşetti.

{ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ **}** *"İstediğiniz her şeyden."* Ve istemeyi ihsan etmediğiniz şeyleri.

{ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın nimetini saymak isteseniz."* Allah'ın lütfunu.

{ لَا تُحْصُوهَا **}** *"Sayamazsınız."* Onu hıfzedemezsiniz ve şükür de edemezsiniz.

{ اِنَّ الْاِنْسَانَ **}** *"Doğrusu insan."* Yani kâfir.

{ لَظَلُومٌ **}** *"Çok haksızlık edendir."* Müşrik.

{ كَفَّارٌ **}** *"Çok nankördür."* Allah'ı ve nimetini inkâr edicidir.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾

35- "Hani bir zamanlar İbrahîm şöyle demişti: 'Ey Rabbim! Bu beldeyi (Mekke'yi) güvenli kıl! Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan koru!'"

{ وَاِذْ قَالَ **}** *"Hani bir zamanlar şöyle demişti."* Muhakkak söylemişti.

{ اِبْرٰهِيمُ **}** *"İbrahîm."* Beyt'i inşa edişinin ardından.

{ رَبِّ **}** *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ **}** *"Bu beldeyi (Mekke'yi) kıl."* Mekke'yi.

{ اٰمِنًا **}** *"Güvenli."* Kendisine saldırılmasından ve içinde bulunan korkağı güvende kıl.

{ وَاجْنُبْنِي **}** *"Beni koru."* Beni koru.

{ وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ **}** *"Ve oğullarımı putlara tapmaktan."* Putlara kulluk yapmaktan ve ateşlerden. Âyetin "Beni koru" anlamına geldiği de söylenmiştir.

رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَاِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَاِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٦﴾

36- "Ey Rabbim! Onlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana uyarsa, hiç kuşkusuz o bendendir; kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olansın!"

{ رَبِّ **}** *"Ey Rabbim!"* Ey Rabbim!

{ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ **}** *"Onlar insanlardan birçoğunu saptırdılar."* Yani insanlardan bir çoğunu onlarla saptırdılar.

Âyetin "İnsanlardan bir çoğu onlarla saptılar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَمَنْ تَبِعَنِي **}** *"Artık bundan sonra kim bana uyarsa."* Dinime tabi olur ve bana itaat ederse.

{ فَاِنَّهُ مِنِّي **}** *"Hiç kuşkusuz o bendendir."* Dinim üzeredir.

{ وَمَنْ عَصَانِي **}** *"Kim de bana karşı gelirse."* Dinime muhalefet ederse.

{ فَإِنَّكَ غَفُورٌ **}** *"Artık sen gerçekten çok bağışlayan."* Onlardan tevbe edenlere karşı kusurları örtensin. Yani onların tevbelerini kabul edensin.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametli olansın."* Tevbe üzere vefat eden kimseye.

رَبَّنَآ إِنِّيٓ أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِيٓ إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُم مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

37- "Ey Rabbimiz! Ben neslimden bir bölümünü Senin Haram Evi'nin yanında, tarıma elverişli olmayan bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz, namazı kılsınlar diye (böyle yaptım). Artık sen de birtakım insanların gönüllerini onlara yönelt ve kendilerine meyvelerden rızık ver! Umulur ki şükrederler!"

{ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ إِنِّيٓ أَسْكَنتُ **}** *"Ben yerleştirdim."* Konaklattırdım.

{ مِن ذُرِّيَّتِي **}** *"Neslimden bir bölümünü."* İsmail ve annesi Hacer'i.

{ بِوَادٍ **}** *"Bir vadiye."* Bir vadide.

{ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ **}** *"Tarıma elverişli olmayan."* Ekinin ve bitkinin olmadığı.

{ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ **}** *"Senin Haram Evi'nin yanında."* Yani Mekke'de.

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ **}** *"Namazı kılsınlar diye (böyle yaptım)."* Kâbe yönüne namazı tastamam kılsınlar diye.

{ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ **}** *"Artık sen de birtakım insanların gönüllerini."* İnsanlardan bir bölümünün kalplerini.

{ تَهْوِيْٓ اِلَيْهِمْ **}** *"Onlara yönelt."* İştiyak duysunlar ve her yıl onlara çek, yönelt.

{ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ **}** *"Ve kendilerine meyvelerden rızık ver."* Türlü türlü ürünlerden.

{ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ **}** *"Umulur ki şükrederler."* Senin nimetine şükretsinler diye.

رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ ﴿٣٨﴾

38- "Ey Rabbimiz! Sen bizim gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."

{ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي **}** *"Sen bizim gizlediğimizi de bilirsin."* İsmail ('aleyhi's-selâm) sevgisini.

{ وَمَا نُعْلِنُ **}** *"Açığa vurduğumuzu da."* İshak ('aleyhi's-selâm) sevgisini. *"Gizlediğimiz şeyi."* İsmail ('aleyhi's-selâm)'ın varlığından gizlediğimiz şeyi. *"Açığa vurduğumuzu da"*, ondan dolayı cefayı.

{ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ **}** *"Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."* Hayır ve şerr ameli.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾

39- "Yaşlılık dönemimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim, duayı hakkıyla işitendir."

{ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Allah'a hamdolsun."* Şükür Allah'adır.

{ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ **}** *"Yaşlılık dönemimde bana lütfeden."* Yaşlandıktan sonra.

{ اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ **}** *"İsmail'i ve İshak'ı."* Oğulları olduğunda kendisi 100, hanımı Sâre ise 99 yaşında idi.

{ اِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَآءِ **}** *"Şüphesiz Rabbim, duayı hakkıyla işitendir."* Duaya icabet edendir.

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾

40- "Ey Rabbim! Beni ve soyumdan bir bölümünü namazı kılanlardan eyle! Ey Rabbimiz! Duamı kabul eyle!"

{ رَبِّ **}** *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ **}** *"Beni ve namazı kılanlardan eyle."* Namazı tastamam kılanlardan eyle.

{ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي **}** *"Soyumdan bir bölümünü."* Zürriyetimden de. Diyor ki: "Bana ve zürriyetime namazı tastamam kılmakla ikramda bulun."

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ **}** *"Duamı kabul eyle."* İbadetimi.

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

41- "Ey Rabbimiz! Hesabın görüleceği gün beni, anamı- babamı ve mü'minleri bağışla!"

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ اغْفِرْ لِي **}** *"Beni, bağışla."* Günahlarımı.

{ وَلِوَالِدَيَّ **}** *"Anamı- babamı."* Mü'min anne babalarımı.

{ وَلِلْمُؤْمِنِينَ **}** *"Ve mü'minleri."* Diğer mü'min erkekleri ve hanımları.

{ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ **}** "*Hesabın görüleceği gün.*" Hesabın olacağı gün. İyilikler ve kötülükler kurulur. İyiliği fazla olan kimseye cennet vacip olur. Kötülüğü fazla olan kişiye ise cehennem vaciptir. İyilik ve kötülüğü eşit olan kimse ise A'raf ashabındandır.

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُونَ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

42- "Sakın zalimlerin yaptıklarından Allah'ı habersiz sanma! O sadece onları, korkudan gözlerin donup kalacağı bir güne erteliyor."

{ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُونَ **}** "*Sakın zalimlerin yaptıklarından Allah'ı habersiz sanma.*" Diyor ki, müşriklerin işlediği amellerin cezalandırılacağını terk edici sanma.

{ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ **}** "*O sadece onları, erteliyor.*" Erteliyor.

{ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ **}** "*Korkudan gözlerin donup kalacağı bir güne.*" Kâfirlerin gözlerini ki, bu gün kıyâmet günüdür.

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَاَفْئِدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾

43- "O gün onlar, başları yukarı kalkmış, korkudan gözleri donup kalmış ve kalpleri bomboş hâlde, oraya buraya koşup duracaklardır."

{ مُهْطِعِينَ **}** "*O gün onlar, oraya buraya koşup duracaklardır.*" Davetçiye hızlıca koşarak, bakarak ve yönelerek.

{ رُؤُسِهِمْ مُقْنِعِي **}** "*Başları yukarı kalkmış.*" Başları zillet içinde eğilmiş. Âyetin "Başlarını yükseltmiş" anlamına geldiği de söylenmiştir. Bir başka anlam olarak "Boyunlarını uzatmış olarak" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ **}** "*Korkudan gözleri donup kalmış.*" Gözleri korku ve dehşetten dolayı kendilerine dönmez.

{ وَاَفْئِدَتُهُمْ **}** *"Ve kalpleri."* Kalpleri.

{ هَوَآءٌ **}** *"Bomboş hâlde."* Her türlü hayırdan boş.

"Ne dönücü ne de çıkıcı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَاْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَآ اَخِّرْنَآ اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ اَوَلَمْ تَكُونُوٓا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ ﴿٤٤﴾

44- "Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin, 'Ey Rabbimiz! Bize kısa bir süre daha ver de Senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım!' diyecekleri gün konusunda insanları uyar. (Onlara denilir ki): 'Peki daha önce siz, sonunuzun gelmeyeceğine yemin etmemiş miydiniz?'"

{ وَاَنْذِرِ النَّاسَ **}** *"İnsanları uyar."* Mekke ehlini Kur'an ile korkut.

{ يَوْمَ يَاْتِيهِمُ الْعَذَابُ **}** *"Kendilerine azabın geleceği, gün konusunda."* Onlara azabın geleceği günden ki bu gün Bedir günüdür. Kıyâmet günü olduğu da söylenmiştir.

{ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا **}** *"Bu yüzden zalimlerin, diyecekleri."* Şirk koşanların.

{ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ اَخِّرْنَآ اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ **}** *"Bize kısa bir süre daha ver de."* Dünyanın mühleti gibi.

{ نُجِبْ دَعْوَتَكَ **}** *"Senin davetine uyalım."* Tevhide icabet edelim.

{ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ **}** *"Ve peygamberlere tâbi olalım."* Resûllere olumlu cevap vererek itaat edelim. Bunun üzerine Allah azze ve celle onlara şöyle buyurur;

{ اَوَلَمْ تَكُونُوٓا اَقْسَمْتُمْ **}** *"(Onlara denilir ki): 'Peki siz, yemin etmemiş miydiniz?'"* Sizler yemin etmemiş miydiniz?

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Bundan önce dünyada.

{ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ **}** *"Sonunuzun gelmeyeceğine."* Dünyanın zail olmayacağına ve dirilişin olmayacağına.

وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

45- "Üstelik (sizden önce Âd ve Semud kavmi gibi), kendilerine yazık eden kavimlerin yurtlarında oturmuştunuz. Onlara neler yaptığımız size apaçık belli olmuştu ve size benzetmeler yapıp anlatmıştık."

{ وَسَكَنْتُمْ **}** *"Üstelik oturmuştunuz."* Konaklayıp yerleşmiştiniz.

{ فِي مَسَاكِنِ **}** *"Yurtlarında."* Yurtlarında.

{ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ **}** *"(Sizden önce Âd ve Semud kavmi gibi), kendilerine yazık eden kavimlerin."* Şirk ve yalanlama ile kendilerine yazık edenlerin. Onların helakinden öğüt almadılar.

{ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ **}** *"Onlara neler yaptığımız size apaçık belli olmuştu."* Dünyada.

{ وَضَرَبْنَا **}** *"Ve anlatmıştık."* Açıklamıştık.

{ الْاَمْثَالَ لَكُمْ **}** *"Size benzetmeler yapıp."* Kur'an'da vaad ediş, tehdit ediş, rahmet ve azap gibi bütün yönlerden.

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

46- "Onlar tuzaklarını kurdular. Oysa dağları yerinden oynatacak güçte tuzaklar olsa bile, onların tuzakları Allah'ın yanındadır!"

{ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ **}** *"Onlar tuzaklarını kurdular."* Peygamberleri yalanlamaya planlarını yaptılar.

{ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ **}** *"Onların tuzakları Allah'ın yanındadır!"* Planlarının cezası.

{ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ **}** *"Oysa dağları yerinden oynatacak güçte tuzaklar olsa bile."* Ta ki, dağlar onlardan dolayı yerinden oynaması için. Bu anlam sözcüğün 'li-tezule' şeklinde okunması halinde böyledir.

Eğer sözcük (لَتَزُولُ) şeklinde sözcük okunursa âyetin anlamı şöyle olur: "Hiç kuşkusuz onların hileleri. ''Zorba Nemrud'un tuzağı o kadar büyük idi ki, dağlar dahi bu hileden dolayı yerinden oynayacaktı. Öyle ki, o, sandukanın ve kartalların seslerini işitti.'

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾

47- "Sakın, Allah'ı, elçilerine verdiği sözden cayacak sanma! Çünkü Allah çok güçlü olan, (kötülerden) intikam alandır."

{ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ **}** *"Sakın, Allah'ı, elçilerine verdiği sözden cayacak sanma."* Resûllerine kendilerini kurtaracağına ve düşmanlarına helak edeceğine dair vaadinden.

{ إِنَّ اللهَ عَزِيزٌ **}** *"Çünkü Allah çok güçlü olan."* Mülkünde ve saltanatında.

{ ذُو انْتِقَامٍ **}** *"(Kötülerden) intikam alandır."* Dünya ve ahirette düşmanlarından intikam alıcıdır.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

48- "O gün yer başka yere, gökler de başka göklere çevrilir. Bütün insanlar tek ve kahredici Allah'ın huzurunda toplanırlar."

{ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ **}** *"O gün yer çevrilir."* Yani o günde yer değiştirilir.

{ غَيْرَ الْأَرْضِ **}** *"Başka yere."* Şu anki durumundan başka bir duruma. Yerin değiştirilmesi kendisinde artmanın ve eksilmenin meydana

gelmesi, dağlarının ve vadilerinin düzleştirilmesi anlamına gelmektedir. Âyetin "Yer bundan başka bir yerle değiştirilir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالسَّمٰوَاتُ **}** "*Gökler de başka göklere.*" Kudretiyle dürülmüştür.

{ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ **}** "*Bütün insanlar Allah'ın huzurunda toplanırlar.*" Çıkarlar ve Allah için zâhir olurlar.

{ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ **}** "*Tek ve kahredici.*" Yarattıklarını ölümle gücüne almıştır.

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾

49- "Ve o gün suçluları, birbirine yaklaştırılarak zincirlere vurulmuş olarak görürsün!"

{ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ **}** "*Suçluları, görürsün.*" Müşrikleri.

{ يَوْمَئِذٍ **}** "*O gün.*" Kıyâmet gününde.

{ مُقَرَّنِينَ **}** "*Birbirine yaklaştırılarak.*" Zincirlenmiş olarak. Bağlanmış olarak anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فِي الْأَصْفَادِ **}** "*Zincirlere vurulmuş olarak.*" Şeytanlarla birlikte zincirlerde.

سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾

50- "Gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş kaplamaktadır."

{ سَرَابِيلُهُمْ **}** "*Gömlekleri.*" Gömlekleri.

{ مِنْ قَطِرَانٍ **}** "*Katrandandır.*" Katran gibi siyah ateşten. "Katrandandır" ilahî buyruğunun sıcaklığı son noktaya ulaşmış sıcak tunçtan/bakırdan.

{ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ **}** "*Yüzlerini de ateş kaplamaktadır.*" Yükselir.

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

51- "(Bütün bunlar) Allah'ın herkese kazandıklarının karşılığını vermesi içindir. Kuşkusuz Allah hesabı çabuk görendir."

{ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ **}** "*(Bütün bunlar) Allah'ın karşılığını vermesi içindir.*" Bu cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır. Diyor ki, tek ve kahredici Allah'ın huzuruna çıkarlar ki, Allah Teâlâ karşılıklarını versin.

{ كُلَّ نَفْسٍ **}** "*Herkese.*" Sâlih olsun fâcir olsun.

{ مَا كَسَبَتْ **}** "*Kazandıklarının.*" Hayır ve şerr.

{ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ **}** "*Kuşkusuz Allah hesabı çabuk görendir.*" Cezalandırması şiddetli. "Hesaba çektiğinde hesabı çok şiddetlidir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهٖ وَلِيَعْلَمُوٓا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

52- "İşte bu (Kur'an), insanlar kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek Tanrı olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri düşünüp öğüt alsınlar diye (gönderilmiş) bir bildiridir!"

{ هٰذَا ا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ **}** "*İşte bu (Kur'an), insanlara (gönderilmiş) bir bildiridir.*" Allah Teâlâ'dan onlara bildir. Âyetin "Emir ve nehy, vaad ve tehdit, helal ve haramın onlara açıklanmasıdır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلِيُنْذَرُوا بِهٖ **}** "*Kendisiyle uyarılsınlar.*" Kur'an'la uyarılsınlar diye.

{ وَلِيَعْلَمُوٓا **}** "*Bilsinler.*" Bilsinler ve ikrar etsinler diye.

{ اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ **}** "*Allah'ın ancak bir tek tanrı olduğunu.*" Çocuğu ve ortağının bulunmadığı.

{ وَلِيَذَّكَّرَ **}** "Düşünüp *öğüt alsınlar diye.*" Kur'an'la öğüt alsınlar diye.

{ اُولُوا الْاَلْبَابِ **}** "*Ve akıl sahipleri.*" Akıl sahibi olanlar.

سورة الْحِجْرِ

15- HİCR SÛRESİ

Kendisinde 'hicr'in zikredildiği sûrelerdendir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Sözcük sayısı 654, harf sayısı ise 2.770'dir.[1]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾

1- "Elif, Lâm, Râ. Bunlar Kitab'ın ve apaçık bir Kur'an'ın âyetleridir."

Kendi isnadıyla Hicr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet etmiştir:

{ الٓرٰ **}** "*Elif, Lâm, Râ.*" Diyor ki, "Ben Allah'ım, görürüm." "Elif, lam ve ra"nın, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ **}** "*Bunlar Kitab'ın âyetleridir.*" Bu sûre Kitab'ın âyetleridir.

{ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ **}** "*Ve apaçık bir Kur'an'ın.*" Diyor ki, helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayan Kur'an'a yemin ederim.

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾

[1] Metnin orijinalinde âyet sayısı geçmemektedir. Surenin âyet sayısı 99'dur.

2- "İnkâr edenler zaman zaman, 'Keşke biz de Müslüman olsaydık!' diye arzu ederler."

{ رُبَمَا يَوَدُّ **}** "*Zaman zaman, arzu ederler.*" Temenni ederler.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** "*İnkâr edenler.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler.

{ لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ **}** "*Keşke biz de Müslüman olsaydık, diye.*" Dünyada. Diyor ki, "Bazen kâfirler için öyle günler olur ki, Müslüman olmayı arzularlar. Bundan dolayı bu kasem oldu. Bu durum Allah Teâlâ'nın imanı sağlam olan mü'min muhlis kişileri cehennem ateşinden çıkardığında ve cennete yerleştirdiğinde gerçekleşir. Bu esnada kâfir dünya hayatında Müslüman olmuş olmayı arzular."

ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

3- "Onları bırak; yesinler, eğlensinler, boş umut onları oyalasın! Onlar yakında bilecekler!"

{ ذَرْهُمْ **}** "*Onları bırak.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları terk et.

{ يَأْكُلُوا **}** "*Yesinler.*" Yarın gerçekleşecek olan şeyler hakkında kanıtsız ve himmetsiz bir şekilde.

{ وَيَتَمَتَّعُوا **}** "*Eğlensinler.*" Küfür ve haram içinde yaşasınlar.

{ وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ **}** "*Boş umut onları oyalasın.*" Allah Teâlâ'ya taatten uzak olan tul-u emel onları meşgul etsin.

{ فَسَوْفَ **}** "*Yakında.*" Bu onlara bir tehdittir.

{ يَعْلَمُونَ **}** "*Onlar bilecekler.*" Ölüm anında ve kabirde ve kıyâmet gününde kendilerine yapılacak olan şeyleri.

وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾

4- "Biz hiçbir ülke helâk etmedik ki hakkında (bizce) bilinen bir yazgı olmasın."

{ وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ **}** *"Biz hiçbir ülke helâk etmedik ki."* Ülke halkını.

{ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ **}** *"Hakkında (bizce) bilinen bir yazgı olmasın."* Kendileri hakkında helaklerine yönelik belirli bir ecel bulunmuş olmasın.

مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُونَ ٥

5- "Hiçbir toplum ne süresinin önüne geçebilir ne de onu geciktirebilir!"

{ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا **}** *"Hiçbir toplum ne süresinin önüne geçebilir."* Diyor ki, ecelinden önce hiçbir ümmet ölmez ve helak da olmaz.

{ وَمَا يَسْتَاْخِرُونَ **}** *"Ne de onu geciktirebilir."* Ne de ecelini erteleyebilir.

وَقَالُوا يَآ اَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ٦

6- "Onlar dediler ki: 'Ey kendisine Kur'an indirilen! Sen gerçekten bir mecnunsun!'"

{ وَقَالُوا **}** *"Onlar dediler ki."* Abdullah ibn Ümeyye el-Mahzumî ve ashabı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e dediler.

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ **}** *"Ey kendisine Kur'an indirilen."* Senin iddiana göre Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an'ı getiriyor.

{ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ **}** *"Sen gerçekten bir mecnunsun."* Sen uydurmaktasın.

لَوْ مَا تَاْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ٧

7- "Eğer doğru söylüyorsan, bize melekleri getirmeli değil miydin?"

{ لَوْ مَا تَاْتِينَا **}** *"Bize getirmeli değil miydin?"* Bize getirseydin ya,

{ بِالْمَلٰٓئِكَةِ **}** *"Melekleri."* Gökten melekleri de senin Allah'ın resûlü olduğuna dair senin lehinde şehadette bulunsaydılar.

{ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ **}** *"Eğer doğru söylüyorsan."* Sözünde.

مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوٓا اِذًا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾

8- "Biz melekleri ancak gerçekle indiririz. O zaman da kendilerine göz açtırılmaz."

Allah Teâlâ şöyle buyurdu;

{ مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ **}** *"Biz melekleri indiririz."* Gökten.

{ اِلَّا بِالْحَقِّ **}** *"Ancak gerçekle."* Helak etme işini ve ruhların kabz edilmesi işini gerçekleştirmek için.

{ وَمَا كَانُوٓا اِذًا مُنْظَرِينَ **}** *"O zaman da kendilerine göz açtırılmaz."* Melekler kendilerine indirildiğinde tecil edilmezler.

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9- "Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik biz, ve onu elbette yine biz koruyacağız!"

{ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ **}** *"Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik biz."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ وَاِنَّا لَهُ **}** *"Ve onu biz."* Kur'an'ı.

{ لَحَافِظُونَ **}** *"Elbette yine koruyacağız."* Şeytanlardan. Ta ki, Kur'an'da fazlalaştırmaya ve ondan eksiltmeye gidemesinler, hükümlerini değiştiremesinler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ve O'nu biz*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i. "*Elbette yine koruyacağız*", kâfirlerden ve şeytanlardan.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٠﴾

10- "Andolsun, senden önceki ilk toplumlara da elçiler gönderdik."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Andolsun, senden önceki elçiler gönderdik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) elçiler.

{ فِي شِيَعِ الْاَوَّلِينَ **}** *"İlk toplumlara da."* İlk fırkalara/toplumlara.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١١﴾

11- "Onlara bir peygamber gelmezdi ki onu alaya almış olmasınlar!"

{ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ **}** *"Onlara bir peygamber gelmezdi ki."* Kendilerine gönderilen bir elçiyi.

{ اِلَّا كَانُوا بِهِ **}** *"Onu olmasınlar."* Resûlü.

{ يَسْتَهْزِؤُنَ **}** *"Alaya almış."* Alay etmiş olmasınlar.

كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾

12- "İşte biz onu (inkârcılığı), suçluların kalplerine böyle sokarız."

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَسْلُكُهُ **}** *"Biz onu (inkârcılığı) sokarız."* Bırakırız yalanlamayı.

{ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ **}** *"Suçluların kalplerine."* Müşriklerin.

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

13- "Öncekilerin başına gelenler gelip geçtiği halde, onlar hala buna (Kur'an'a) inanmıyorlar."

{ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ **}** *"Onlar hala buna (Kur'an'a) inanmıyorlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, Kur'an'a ve kendilerine azabın ineceğine inanmasınlar.

{ وَقَدْ خَلَتْ **}** *"Gelip geçtiği halde."* Geçtiği.

{ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ **}** *"Öncekilerin başına gelenler."* Kavminin seni yalanlaması gibi öncekilerin elçileri yalanlama sîreti. Onlar hakkında

yalanlamaları halinde Allah Teâlâ'dan onlara ilişkin azap ve helak şeklindeki Allah'ın sîreti uygulandı.

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَآءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾

14- "Eğer onlara gökten bir kapı açsak da oradan göğe çıksalar,"

{ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ **}** *"Eğer onlara açsak da."* Mekke ehline.

{ بَابًا مِنَ السَّمَآءِ **}** *"Gökten bir kapı."* İçine girseler,

{ فَظَلُّوا فِيهِ **}** *"Oradan göğe."* İçinde olsalar.

{ يَعْرُجُونَ **}** *"Çıksalar."* Yükselseler ve inseler yani melekler gibi.

لَقَالُوٓا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

15- "Yine de 'Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır!' derlerdi."

{ لَقَالُوٓا **}** *"Yine de derlerdi."* Mekke kâfirleri.

{ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا **}** *"Gözlerimiz boyandı."* Gözlerimiz alındı.

{ بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ **}** *"Daha doğrusu bize büyü yapılmıştır!"* Aklı mağlup olanlardan olduk, muhakkak sihirlendik.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَآءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾

16- "Andolsun biz, gökte bir takım burçlar yarattık ve bakanlar için onu süsledik."

{ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَآءِ بُرُوجًا **}** *"Andolsun biz, gökte bir takım burçlar yarattık."* Saraylar.

"Burçlar" sözcüğünün yıldızlar olduğu da söylenmiştir. Bu yıldızlar karanın ve denizin karanlıklarında kendileriyle yol bulunan yıldızlardır.

{ وَزَيَّنَّاهَا **}** *"Onu süsledik."* Yani göğü yıldızlarla.

{ لِلنَّاظِرِينَ **}** *"Ve bakanlar için."* Kendisine bakanlara. Bunlar kendileriyle göğün süslendiği yıldızlardır.

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾

17- "Ve göğü her kovulmuş şeytandan koruduk."

{ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ **}** *"Ve göğü her kovulmuş şeytandan koruduk."* Lânete uğramış, yıldızlardan uzaklaştırılmış. Bu yıldızlarla şeytanlar melekleri dinlemekten engellenmişlerdir.

اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾

18- "Ancak (şeytanlar içinden) kulak hırsızlığı yapan olursa, onu da parlak bir ateş alevi kovalar."

{ اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ **}** *"Ancak (şeytanlar içinden) kulak hırsızlığı yapan olursa."* Ancak bir hırsızlık yapan müstesna.

{ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ **}** *"Onu da parlak bir ateş alevi kovalar."* Ona sıcak, aydınlatıcı ve yakıcı bir yıldız hemen ulaşır.

وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾

19- "Yeri de uzatıp yaydık, oraya sabit dağlar attık ve orada her şeyi belli ölçü ile bitirdik."

{ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا **}** *"Yeri de uzatıp yaydık."* Yeri suyun üstüne yaydık.

{ وَاَلْقَيْنَا فِيهَا **}** *"Oraya attık."* Yerin üstüne.

{ رَوَاسِيَ **}** *"Sabit dağlar."* Yere kazık olsun diye sabit dağlar.

{ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا **}** *"Ve orada bitirdik."* Dağlarda. Yerde olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ **}** "*Her şeyi.*" Bitkilerden ve ürünlerden.

{ مَوْزُونٍ **}** "*Belli ölçü ile.*" Takdir edilmiş, belirli ölçüde taksim edilmiş.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Her şeyi belli bir ölçü ile indirdik." Altın, gümüş, demir, bakır ve kurşun gibi bunun dışındaki diğer madenleri de ölçü ile indirdik.

وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

20- "Orada, hem sizin için hem de sizin beslemekle yükümlü olmadıklarınız için, geçimlikler var ettik."

{ وَجَعَلْنَا **}** "*Var ettik.*" Yarattık.

{ لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ **}** "*Orada, hem sizin için geçimlikler.*" Yerde bitkiler, ürünler, yediğiniz, içtiğiniz ve giyindiğiniz şeyler.

{ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ **}** "*Hem de sizin beslemekle yükümlü olmadıklarınız için.*" Diyor ki, onun için rızık vermediğinizi de rızıklandırır. Yani kuşlar, vahşi hayvanlar. Âyetin "Anne karnındaki ceninler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾

21- "Hiçbir şey yoktur ki, onun hazineleri bizim yanımızda olmasın! Ama biz onu ancak belli bir ölçü ile indiririz."

{ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ **}** "*Hiçbir şey yoktur ki.*" Herhangi bir bitki, ürün ve yağmur olmamış olsun ki.

{ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ **}** "*Onun hazineleri bizim yanımızda olmasın.*" Anahtarları. Diyor ki, onun anahtarları sizin elinizde değil, bizim elimizdedir.

{ وَمَا نُنَزِّلُهُ **}** "*Ama biz onu indiririz.*" Yani yağmur.

{إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ} *"Ancak belli bir ölçü ile."* Hazinecinin ilmiyle belirli ölçü ve tartı ile.

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾

22- "Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla sizi suladık. Onu depolayan da siz değilsiniz."

{وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ} *"Biz rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik."* Ağaçları ve bulutları aşılar.

{فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً} *"Ve gökten bir su indirdik de."* Yağmuru.

{فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ} *"Onunla sizi suladık."* Yerde.

{وَمَا أَنْتُمْ لَهُ} *"Onu da siz değilsiniz."* Yağmuru.

{بِخَازِنِينَ} *"Depolayan."* Açan.

وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Gerçekten, biz diriltiriz ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz vâris oluruz."

{وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي} *"Gerçekten, biz diriltiriz."* Dirilişi.

{وَنُمِيتُ} *"Ve biz öldürürüz."* Dünyada.

{وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ} *"Ve her şeye biz vâris oluruz."* Gök ve yer ehlinin ölümünden sonra da ölümünden önce de göklerde ve yerde olanlara sahibiz.

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾

24- "Andolsun biz sizden önce geçenleri de biliriz, sizden sonra gelecek olanları da biliriz."

{ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ **}** *"Andolsun biz sizden önce geçenleri de biliriz."* Yani ölmüş babaları ve anneleri. Sizden ilk safta geçmiş bulunanları anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ **}** *"Sizden sonra gelecek olanları da biliriz."* Yani diri olan kız ve oğlan çocuklarınızı. Son safta sizden geride kalanları anlamına geldiği de söylenmiştir.[2]

---

[2] a) İmam Tirmizî, Ebü'l-Cevza kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in arkasında namaz kılan insanların en güzellerinden bir kadın vardı. Bazıları bu kadını görmemek kastıyla ilk safta yerini alıncaya kadar öne geçerken, bazıları da son safta yer almak maksadıyla geri kalmaya çalışırdı. Rükûa vardığı vakit, koltuğunun altından arkaya doğru bakardı. Bunun üzerine yüce Allah: (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ) "*Andolsun ki biz sizden, önce gelip geçenleri de bilmişizdir, sonra gelenleri de bilenleriz*" buyruğunu indirdi. *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, Hicr Sûresi, 5128 Nolu hadis.

Hadisin senedini Kuteybe, Nûh ibn Kays, Amr ibn Mâlik en-Nükrî ile Ebü'l-Cevza oluşturmaktadır. Kuteybe'nin tercüme-i halini önceden sunmuş, sika ve sebt olduğunu söylemiştik.

Nûh ibn Kays ibn Rebah el-Ezdî, Ebû Ruh el-Basri. Sâduktur. Şiîlikle suçlanmıştır. Ancak Buhârî dışındaki diğer *Kütüb-ü Sitte* müellifleri kendisinden hadis tahriç ederlerdi. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 308, 168 nolu madde.

Amr ibn Malik en-Nükrî. Sâduktur ve vehimleri/yanılgıları vardı. Buhârî *Ef'âlü'l-İbâd* adlı eserinde kendisinden hadis rivayetinde bulunmuştur. Nukrî hakkında bkz. *et-Takrîb*, c. 2, s. 77; *el-Mizan*, c. 4, s. 279.

Hadis seneddeki ravilerin birbirinden dinlemiş olması nedeniyle muttasıl olmasına rağmen en-Nükrî nedeniyle zayıftır.

Bu hadisi İmam Ahmed, Neseî, İbn Mâace, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, İbn Hibban, Hâkim ve Beyhakî hepsi de Nûh ibn Kays el-Hüdaî'den, o da Amr ibn Mâlik en-Nükrî'den, o da Ebü'l-Cevza'dan , o da İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Müsned-i İmam Ahmed*, c. 1, s. 305; *Sünen-i Neseî*, c. 2, s. 118, Kitabü'l-İmâme, "Saffın Arkasında namaz kılma" bâbı; İbn Mâce, Kitâb-ü İkâmeti's-Salât, "Huşu" bâbı, 1046 nolu hadis; *Müsnedü't-Tayâlisî*, c. 2, s. 20, 1960 nolu hadis; *Mevâridü'z-Zem'an*, Kitâbü't-Tefsir, 1749 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitâbü't-Tefsir, Hicr Sûresi, c. 2, s. 353; *Sünenü'l-Beyhakî*, Kitâbü's-Salat, "Adam safların arkasında durur" bâbı.

İmam Tirmizî bu haberi aktardıktan sonra şu sened bilgisini verir: Cafer ibn Süleyman bu hadisi Amr ibn Malik'ten, o da Ebü'l Cevza'dan benzeri şekilde rivayet etmiş olup "İbn Abbâs'tan" dememiştir. Birbirine benzeyen bu iki rivayetten bu sonuncusu Nûh'un rivayetinden daha sahihtir.

b) Taberî tefsirinde bu haberi Amr ibn Mâlik'in şöyle dediğini rivayet eder: "Ben Ebü'l-Cevza'nın Allah Teâlâ'nın '*Andolsun ki biz sizden, önce gelip geçenleri de*

وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

25- "Hiç şüphesiz senin Rabbin (kıyâmet gününde) onları toplayacaktır. Gerçekten O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan ve her şeyi bilendir."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ **}** "*Hiç şüphesiz senin Rabbin (kıyâmet gününde) onları toplayacaktır.*" İlkleri ve sonları.

---

bilmişizdir, sonra gelenleri de bilenleriz' buyruğu hakkında şöyle dediğini işittim: 'Sizden önce gelip geçenler namaz kılındığında saflarda önde bulunanlar ile saflarda en sonlarda yer alanlardır.'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 26.

c) Âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs'tan başka bir yorum da aktarılmıştır. İmam ibn Cerir et-Taberî, Said kanalıyla Katade'den Allah Teâlâ'nın (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ) "*Andolsun biz sizden önce geçenleri de biliriz, sizden sonra gelecek olanları da biliriz.*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: İbn Abbâs şöyle diyordu: (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ) "*Andolsun biz sizden önce geçenleri de biliriz, sizden sonra gelecek olanları da biliriz.*" Yaratılış bakımından önce geçmiş olan Hz. Âdem(a.s.) ile onun sulbünden gelenlerdir. "*Sizden sonra gelecek olanları da biliriz.*" Babalarının sulplerinde henüz bulunup da sonra gelecek olanlardır. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 24.

Bu haberin isnadını Bişr, Yezid ibn Zuray', Said ibn Ebî Arube ve Katade oluşturmaktadır. İlki hariç bütününün tercüme-i hali önceden geçmişti.

Bişr ibn Muaz el-Akdî. Sâduktur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 101, 74 nolu madde.

Bu haber Katade'nin İbn Abbâs'tan dinlememesi nedeniyle munkatıdır/kopuktur, dolayısıyla zayıftır.

d) Bu son yorum âyetin siyak ve sibakına son derece uygundur. Zira Allah azze ve celle bu âyetten önce (وَاِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ) "*Gerçekten, biz diriltiriz ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz vâris oluruz.*" buyururken bundan sonraki âyette (وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ) "*Hiç şüphesiz senin Rabbin (kıyâmet gününde) onları toplayacaktır. Gerçekten O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan ve her şeyi bilendir.*" buyurmaktadır. Allah Teâlâ varlık âlemini ve insanları yaratır ve öldürür. Mahlukatın yok olmasının ardından da Allah Teâlâ'nın onların bütününü toplaması nedeniyle baki kalması öncekilerin ve sonrakilerin bütününü bilmesini gerektirmektedir. Varlık âlemindeki bütün her şey diriltme ve öldürme sonra da toplanma şeklinde gerçekleşen ilahî sünnete boyun eğmektedirler. Zira Allah Teâlâ onların bütününü bilmekte ve hiçbir şey O'na gizli kalmamaktadır.

İlk yorum ki, bu (a) maddesinde geçen İmam Tirmizî'nin rivayetidir, ise Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) döneminde gerçekleşmesi uzak olmasının yanı sıra âyetin siyak ve sibakıyla da uyum göstermemektedir.

{ إِنَّهُ حَكِيمٌ **}** *"Gerçekten O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan."* Onları diriltme hükmünü verendir.

{ عَلِيمٌ **}** *"Ve her şeyi bilendir."* Onların diriltilip toplanmasını, sevaplarını ve cezalarını.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾

26- "Andolsun biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık."

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ **}** *"Andolsun biz insanı yarattık."* Yani Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ مِنْ صَلْصَالٍ **}** *"Kuru bir çamurdan."* Ses çıkaran kuru çamurdan.

{ مِنْ حَمَإٍ **}** *"Kara balçıktan."* Çamurdan.

{ مَسْنُونٍ **}** *"Şekillenmiş."* Kokuşmuş. Âyetin "Şekillenme" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

27- "Cinni de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık."

{ وَالْجَانَّ **}** *"Cinni de."* Cinlerin babası.

{ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce yaratmıştık."* Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan önce.

{ مِنْ نَارِ السَّمُومِ **}** *"Zehirli ateşten."* Dumanı olmayan ateşten.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾

28- "Hani bir zamanlar, Rabbin meleklere demişti ki: 'Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş balçıktan bir insan yaratacağım!'"

{ وَاِذْ قَالَ **}** *"Hani bir zamanlar, demişti ki."* Muhakkak Rabbin buyurmuştu.

{ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ **}** *"Rabbin meleklere."* Yerde olan meleklere ki, bunlar 10000 melek idiler.

{ اِنِّي خَالِقٌ **}** *"Ben, yaratacağım!"* Yaratacağım.

{ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ **}** *"Kuru bir çamurdan, bir insan."* Kuru ses çıkaran çamurdan.

{ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ **}** *"Şekillenmiş balçıktan."* Kokuşmuş çamurdan.

فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Onun yaratılışını tamamlayıp, ruhumdan üflediğim zaman, siz onun için hemen secdeye kapanın!"

{ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ **}** *"Onun yaratılışını tamamlayıp ... zaman."* İki el, ayaklar, gözler ve bunun dışındaki diğer organlarıyla yaratılışını tastamam yaptığımda,

{ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي **}** *"Ruhumdan üflediğim."* Ona ruh üflediğimde.

{ فَقَعُوا لَهُ **}** *"Siz onun için hemen kapanın."* Ona hemen secdeye varınız.

{ سَاجِدِينَ **}** *"Secdeye."* Selam secdesini.

فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Meleklerin hepsi topluca secde ettiler."

{ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ **}** *"Meleklerin hepsi topluca secde ettiler."* Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'a.

اِلَّآ اِبْلِيسَ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾

31- "Yalnız İblis secde edenlerle birlikte olmayı kabul etmedi."

{ اِلَّآ اِبْلِيسَ **}** "*Yalnız İblis.*" Onların lideri.

{ اَبٰى **}** "*Kabul etmedi.*" Büyüklendi.

{ اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ **}** "*Secde edenlerle birlikte olmayı.*" Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'a secde etmekten.

قَالَ يَآ اِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾

32- "(Allah) dedi ki: 'Ey İblis! Sen niçin secde edenlerle birlikte olmadın?'"

{ قَالَ **}** "(*Allah) dedi ki.*" Allah Teâlâ buyurdu ki.

{ يَآ اِبْلِيسُ **}** "*Ey İblis.*" Ey Rahmetimden uzak olan kimse.

{ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ **}** "*Sen niçin secde edenlerle birlikte olmadın?*" Âdem'e secde edenlerle birlikte.

قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

33- "(İblis) dedi: 'Kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir insana secde edemem!'"

{ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ **}** "(*İblis) dedi: Kuru bir çamurdan, yarattığın bir insana secde edemem.*" Ses çıkaran kurumuş bir çamurdan.

{ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ **}** "*Şekillenmiş bir balçıktan.*" Kokuşmuş bir çamurdan yaratılmış olan. Şeytan diyor ki: "Benim gibi birisine çamura secde etmek yaraşmaz."

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾

34- "(Allah) dedi: 'Öyleyse çık buradan, çünkü sen kovuldun!'"

{ قَالَ **}** "(*Allah) dedi.*" Allah Teâlâ ona buyurdu:

{ فَاخْرُجْ مِنْهَا **}** *"Öyleyse çık buradan."* Meleklerin sûretinden. Âyetin "Kerametimden ve rahmetimden çık" anlamına geldiği de söylenmiştir. "Yeryüzünden çık" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَإِنَّكَ رَجِيمٌ **}** *"Çünkü sen kovuldun."* Rahmetimden kovulmuş ve lânete uğramış olarak.

وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾

35- "Bu lânet kıyâmet gününe kadar senin üzerindedir!"

{ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ **}** *"Bu lânet senin üzerindedir!"* Lânetim ve meleklerin ve yaratılmışların lâneti.

{ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ **}** *"Kıyâmet gününe kadar."* Hesap gününe kadar.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾

36- "(İblis) dedi: 'Ey Rabbim! Öyleyse insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana süre ver!'"

{ قَالَ **}** *"(İblis) dedi."* İblis dedi ki.

{ رَبِّ **}** *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ فَأَنْظِرْنِي **}** *"Öyleyse bana süre ver."* Öyleyse bana mühlet ver.

{ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ **}** *"İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar."* Kabirlerinden çıkıncaya kadar. İblis (l.a.) bununla ölümü tatmamayı murad etmişti.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

37-38- "(Allah) dedi ki: 'Haydi sen bilinen vaktin gününe kadar süre verilenlerdensin!'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi ki."* Allah Teâlâ buyurdu ki.

{ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ **}** *"Haydi sen süre verilenlerdensin."* Mühlet verilenlerdensin.

{ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ **}** *"Bilinen vaktin gününe kadar."* İlk sura üfürüşe kadar.

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَغْوَيْتَنِي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾

39- "(İblis) dedi: 'Ey Rabbim! Beni azdırmana karşılık, ben de yeryüzünde onlara günahları süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım!'"

{ قَالَ رَبِّ **}** *"(İblis) dedi: Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ بِمَآ اَغْوَيْتَنِي **}** *"Beni azdırmana karşılık."* Beni hidayetten uzaklaştırıp saptırdığın gibi.

{ لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ **}** *"Ben de onlara günahları süsleyeceğim."* Âdemoğullarına.

{ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzünde."* Şehvetleri ve lezzetleri.

{ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ **}** *"Ve onların mutlaka azdıracağım."* Muhakkak onları saptıracağım.

{ اَجْمَعِينَ **}** *"Hepsini."* Hidayetten.

اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

40- "Ancak içlerinden ihlaslı kulların müstesnadır."

{ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ **}** *"Ancak içlerinden ihlaslı kulların müstesnadır."* Benden korunmuş olanlar. Eğer sözcük 'el-muhlisin' şeklinde okunursa muvahhidler anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾

41- "(Allah) dedi: 'İşte bana ulaşan dosdoğru yol budur.'"

Sonrasında.

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ **}** *"İşte bana ulaşan dosdoğru yol budur."* Keremli ve şerefli yol budur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sana itaat edenin ve seninle birlikte girenin uğrayacağı.

Yine şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu, O'nun rızasıyla kaim, dosdoğru yoldur ki, bu İslam'dır.

Eğer âyetteki (عَلَيَّ) sözcüğü (عَلِيٌّ) şeklinde okunursa âyetinin anlamının yüce, yüksek bir yol anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾

42- "Azgınlardan sana uyanlar dışında, benim kullarım üzerinde senin hiçbir gücün yoktur."

{ اِنَّ عِبَادِي **}** *"Benim kullarım."* Mü'minlerden.

{ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ **}** *"Üzerinde senin hiçbir gücün yoktur."* Mülkün ve kudretin.

{ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ **}** *"Sana uyanlar dışında."* Ancak sana itaat edene.

{ مِنَ الْغَاوِينَ **}** *"Azgınlardan."* Kâfirlerden.

وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾

43- "Şüphesiz ki onların hepsine vaat edilen yer cehennemdir."

{ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِينَ **}** *"Şüphesiz ki onların hepsine vaat edilen yer cehennemdir."* Onlardan sana itaat edenlerin varacağı nokta.

لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

44- "O cehennemin yedi kapısı vardır. Kapıların her biri için bir grup ayrılmıştır."

{ لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ **}** *"O cehennemin yedi kapısı vardır."* Bazıları bazılarından daha alçaktır. En üstte cehennem vardır. En altı haviyedir.

{ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ **}** *"Kapıların her biri için."* Kâfirlerden.

{ جُزْءٌ مَقْسُومٌ **}** *"Bir grup ayrılmıştır."* Belirli bir pay.

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾

45- "Allah'tan sakınanlar ise elbette cennetlerde ve pınarların başındadırlar."

{ اِنَّ الْمُتَّقِينَ **}** *"Allah'tan sakınanlar ise elbette."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanlar. Yani Ebûbekir, Ömer ve onların ashabıdır.

{ فِي جَنَّاتٍ **}** *"Cennetlerde."* Bahçelerde.

{ وَعُيُونٍ **}** *"Ve pınarların başındadırlar."* Tertemiz suyun başında.

اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Oraya güven içinde selâmetle girin (denir)."

{ اُدْخُلُوهَا **}** *"Oraya girin, (denir)."* Allah Teâlâ kıyâmet gününde onlara cennete giriniz der.

{ بِسَلَامٍ **}** *"Selâmetle."* Selam ve tahiyyat ile birlikte. Âyetin "Bizden bir esenlik ve kurtuluş ile girin" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اٰمِنِينَ **}** *"Güven içinde."* Ölümden ve yok oluştan.

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾

47- "Biz o cennetliklerin göğüslerindeki kin ve nefreti çıkarıp atarız. Hepsi kardeşler olarak sevinç içinde karşılıklı divanlara otururlar."

{ وَنَزَعْنَا **}** *"Biz çıkarıp atarız."* Çıkartırız.

{ مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ **}** *"O cennetliklerin göğüslerindeki kin ve nefreti."* Aralarında dünyada bulunan aldatma ve düşmanlığı.

{ إِخْوَانًا **}** *"Kardeşler olarak."* Ahirette.

{ عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ **}** *"Hepsi sevinç içinde karşılıklı divanlara otururlar."* Ziyaretteyken.

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾

48- "Orada kendilerine hiçbir yorgunluk dokunmayacak ve oradan çıkarılacak da değillerdir."

{ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا **}** *"Orada kendilerine dokunmayacak."* Onlara cennette isabet etmez.

{ نَصَبٌ **}** *"Hiçbir yorgunluk."* Yorgunluk ve meşakkat.

{ بِمُخْرَجِينَ وَمَا هُمْ مِنْهَا **}** *"Ve oradan çıkarılacak da değillerdir."* Cennetten.

نَبِّئْ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾

49- "Kullarıma haber ver ki; ben gerçekten çok bağışlayıcıyım, çok merhamet ediciyim."

{ نَبِّئْ عِبَادِيٓ **}** *"Kullarıma haber ver ki."* Kullarımı haberdar kıl.

{ أَنِّيٓ أَنَا الْغَفُورُ **}** *"Ben gerçekten çok bağışlayıcıyım."* Kusurları örterim.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhamet ediciyim."* Tevbe üzere vefat edene.

وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾

50- "Bununla birlikte azabım da, acıklı azaptır!"

{ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ **}** *"Bununla birlikte azabım da, acıklı azaptır."* Tevbe etmeyip küfür üzere ölen kimseye acıtıcı bir azap.

وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرٰهِيمَ ﴿٥١﴾

51- "Onlara, İbrahim'in konuklarından da haber ver."

{ وَنَبِّئْهُمْ **}** *"Onlara, haber ver."* Onlara haber ver.

{ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim'in konuklarından da."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın konukları olan Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve beraberinde bulunan on iki melekten.

اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Hani bir zamanlar melekler onun yanına girmişler, 'Selâm' demişlerdi. (İbrahim de), 'Biz, gerçekten sizden korkuyoruz.' demişti."

{ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ **}** *"Hani bir zamanlar melekler onun yanına girmişler."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın yanına varmışlardı.

{ فَقَالُوا سَلَامًا **}** *"Selâm, demişlerdi."* Ona selam vermişlerdi.

{ قَالَ **}** *"(İbrahim de), demişti."* Onlar yemekten bir şey tatmayınca Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onlara.

{ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ **}** *"Biz, gerçekten sizden korkuyoruz."* Korkmaktayız.

قَالُوا لَا تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾

53- "(Melekler,) 'Korkma; çünkü biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz!' dediler."

{ قَالُوا لَا تَوْجَلْ **}** *"(Melekler,) 'Korkma' dediler."* Ey İbrahim ('aleyhi's-selâm) bizden korkuya kapılma.

{ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ **}** *"Çünkü biz sana bir oğul müjdeliyoruz!"* Bir çocuğu.

{ عَلِيمٍ **}** *"Bilgin."* Küçükken bilgin büyüdüğünde ise hilm sahibi olan.

قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِي عَلٰى اَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾

54- "O da, 'Bana, ihtiyarlık çökmüşken mi müjde veriyorsunuz? Ne tuhaf bir şeyi müjdeliyorsunuz!' dedi."

{ قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِي **}** "*O da 'Müjde mi veriyorsunuz?' dedi.*" Çocuk.

{ عَلٰٓى اَنْ مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ **}** "*Bana, ihtiyarlık çökmüşken.*" Bana yaşlılık isabet ettikten sonra.

{ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ **}** "*Ne tuhaf bir şeyi müjdeliyorsunuz.*" Şu an hangi şeyi müjdeliyorsunuz?

قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾

55- "(Melekler,) 'Sana gerçeği müjdeledik, umut kesenlerden olma!' dediler."

{ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ **}** "(*Melekler,) 'Sana gerçeği müjdeledik, dediler.*'" Çocuğu.

{ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ **}** "*Umut kesenlerden olma!*" Çocuk sahibi olmaktan ümidini kesenlerden olma.

قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّآلُّونَ ﴿٥٦﴾

56- "(İbrahim) dedi: 'Rabbinin rahmetinden, sapkınlardan başka kim umut keser!'"

{ قَالَ **}** "(*İbrahim) dedi.*" Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) buyurdu;

{ وَمَنْ يَقْنَطُ **}** "*Kim umut keser.*" Kim ümitsizliğe düşer?

{ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهٖٓ اِلَّا الضَّآلُّونَ **}** "*Rabbinin rahmetinden, sapkınlardan başka.*" Allah'ı ve nimetini inkâr edenden.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Ey elçiler! Başka ne göreviniz var?"

{ قَالَ **}** "*Dedi.*" Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'a ve avanesine.

{ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ **}** "*Ey elçiler! Başka ne göreviniz var?*" durumunuz nedir? Niçin geldiniz?

قَالُوٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾

58- "Onlar dediler ki: 'Biz suç işleyen bir kavmi (helâk etmek için) gönderildik.'"

{ قَالُوٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ **}** "*Onlar dediler ki: 'Biz suç işleyen bir kavmi (helâk etmek için) gönderildik.'*" Müşrik bir kavme geldik. Çirkin amelleriyle kendilerinin helak olmasını hak eden kavme yani Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine geldik.

اِلَّآ اٰلَ لُوطٍ اِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾

59- "Yalnız Lut ailesi (suçlu) değil, biz onların hepsini kurtaracağız."

{ اِلَّآ اٰلَ لُوطٍ **}** "*Yalnız Lut ailesi (suçlu) değil.*"

{ اِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ اَجْمَعِينَ **}** "*Biz onların hepsini kurtaracağız.*" Helak olmaktan.

اِلَّا امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَآ اِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾

60- "Ancak karısı müstesna. Onun da geride kalanlardan olmasını uygun bulduk."

{ اِلَّا امْرَاَتَهُ **}** "*Ancak karısı müstesna.*" Münafık Vaile.

{ قَدَّرْنَآ **}** "*Uygun bulduk.*" Ona takdir ettik.

{ اِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ **}** "*Onun da geride kalanlardan olmasını.*" Helak olmakla geride kalanlardan olmasını.

فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوطِ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾

61- "Elçiler Lut ailesine geldiklerinde,"

{ فَلَمَّا جَآءَ اٰلَ لُوطِ **}** "*Lut ailesine geldiklerinde.*" Lut'a.

{ الْمُرْسَلُونَ **}** "*Elçiler.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve avaneleri.

قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Lut, 'Siz, (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!' dedi."

{ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ **}** "*Lut, 'Siz, (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!' dedi.*" Bu beldemizde tanınmayan kimselersiniz. Sizi tanımıyoruz ve sizin selamınızı da bilmiyoruz. Bundan dolayı Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) "Siz, yani Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve avanesi (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!" dedi.[3]

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾

63- "(Melekler) dediler ki: 'Doğrusu biz sana, onların kuşku duymakta oldukları azabı getirdik.'"

{ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ **}** "(*Melekler) dediler ki: Doğrusu biz sana, onların kuşku duymakta oldukları azabı getirdik.*" Kuşku duydukları azabı.

وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Sana gerçeği getirdik. Biz elbette doğru söyleyenleriz!"

---

[3] a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs (قَوْمٌ مُنْكَرُونَ) "*Siz, (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!*" ilahî buyruğu hakkında şöyle dedi: "Hz. Lut (a.s.) onları tanımadı." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Hicr Sûresi.
Hâfız ibn Hacer şöyle der: "İbn Ebî Hatem bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan muttasıl olarak rivayet etmiştir." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 379.

b) (قَوْمٌ مُنْكَرُونَ) "*Siz, (buralarda) tanınmamış kimselersiniz!*" buyruğu Hz. Lut (a.s.)'ın kendisine nâzil olan meleklerin beşer suretinde olmaları nedeniyle tanımadığını ifade etmektedir.

{ وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ **}** *"Sana gerçeği getirdik."* Yani sana azap haberini getirdik.

{ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ **}** *"Biz elbette doğru söyleyenleriz."* Azabın onlara ineceğine dair söylediğimiz sözümüzde.

فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Artık, gecenin bir vaktinde aileni yola çıkar, sen de arkalarından git; ancak içinizden hiç kimse arkasına dönüp bakmasın! Size söylenen yere doğru gidin!"

{ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ **}** *"Artık, aileni yola çıkar."* Aileni gece vakti yola çıkar.

{ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ **}** *"Gecenin bir vaktinde."* Seher anında gecenin son bölümünde.

{ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ **}** *"Sen de arkalarından git."* Onların arkasından Sa'r yönüne doğru git.

{ وَلَا يَلْتَفِتْ **}** *"Ancak arkasına dönüp bakmasın."* Geride kalmasın.

{ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا **}** *"İçinizden hiç kimse... doğru gidin!"* Yürüyünüz.

{ حَيْثُ تُؤْمَرُونَ **}** *"Size söylenen yere."* Sa'r yönüne doğru.

وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

66- "Böylece, ona şu buyruğumuzu bildirdik: 'Sabaha doğru, bu insanların kökü kesilmiş olacaktır.'"

{ وَقَضَيْنَآ اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ **}** *"Böylece, ona şu buyruğumuzu bildirdik."* Ona Sa'r'a doğru gelişi emrettik. Âyetin "Ona haber verdik" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَنَّ دَابِرَ **}** *"Kökü."* Sonu.

{ هٰٓؤُلَآءِ **}** *"Bu insanların."* Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin.

{ مَقْطُوعٌ **}** *"Kesilmiş."* Kazınmış.

{ مُصْبِحِينَ **}** *"Sabaha doğru, olacaktır."* Sabah vaktinde.

وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Kent halkı, (güzel yüzlü gençlerin geldiklerini duyunca) sevinerek (Lut'un yanına) geldiler."

{ وَجَآءَ اَهْلُ الْمَدِينَةِ **}** *"Kent halkı, (güzel yüzlü gençlerin geldiklerini duyunca) (Lut'un yanına) geldiler."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın evine.

{ يَسْتَبْشِرُونَ **}** *"Sevinerek."* Çirkin amelleriyle.

قَالَ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾

68- "(Lut) dedi ki: 'Bunlar benim konuklarımdır. Beni utandırmayın!'"

{ قَالَ **}** *"(Lut) dedi ki."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) onlara buyurdu ki;

{ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِي **}** *"Bunlar benim konuklarımdır."* Yani benim konuklarım.

{ فَلَا تَفْضَحُونِ **}** *"Beni utandırmayın!"* Onlar konusunda.

وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾

69- "Allah'tan korkun ve beni rezil etmeyin!"

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'tan korkun."* Haram konusunda Allah Teâlâ'dan sakının.

{ وَلَا تُخْزُونِ **}** *"Ve beni rezil etmeyin!"* Beni konuklarım hakkında zelil kılmayınız.

قَالُوٓا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِيْنَ ﴿٧٠﴾

70- "Onlar ise, '(Ey Lut!) Biz seni, başkalarının işine karışmaktan men etmemiş miydik?' dediler."

{ قَالُوٓا اَوَلَمْ نَنْهَكَ **}** "*Onlar ise, '(Ey Lut!) Biz seni, men etmemiş miydik?' dediler.*" Ey Lut.

{ عَنِ الْعَالَمِيْنَ **}** "*Başkalarının işine karışmaktan.*" Yabancıları ağırlamaktan.

قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيْٓ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِيْنَ ﴿٧١﴾

71- "(Lut) dedi: 'İşte bunlar benim kızlarımdır; dediğinizi illa da yapacaksanız (onlarla evlenin)!'"

{ قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيْٓ **}** "(*Lut) dedi: 'İşte bunlar benim kızlarımdır.'*" Denildi ki, bunlar benim kavmimin kızları. Sizi ben evlendireyim.

{ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِيْنَ **}** "*Dediğinizi illa da yapacaksanız (onlarla evlenin).*" Evleniniz.

لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِيْ سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٧٢﴾

72- "Ömrüne yemin olsun ki onlar (şehvetten) sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı."

{ لَعَمْرُكَ **}** "*Ömrüne yemin olsun ki.*" Hazret-i Muhammed'in ömrüne yemin ederim ki. Âyetin "Dinine yemin ederim ki" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّهُمْ **}** "*Onlar.*" Yani Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ لَفِيْ سَكْرَتِهِمْ **}** "*(Şehvetten) sarhoşlukları içinde.*" Cehaletleri içinde.

{ يَعْمَهُوْنَ **}** "*Bocalıyorlardı.*" Göremiyorlardı.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî der ki; "İbn Abbâs (لَعَمْرُكَ) '*Ömrüne yemin olsun ki*' ilahî buyruğu hakkında şöyle dedi: 'Senin yaşayışına yemin ederim ki.'" Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Hicr Sûresi.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾

73- "Güneş doğarken, o korkunç ses onları yakalayıverdi."

{ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ **}** *"O korkunç ses onları yakalayıverdi."* Azapla.

{ مُشْرِقِينَ **}** *"Güneş doğarken."* Güneşin doğuşu esnasında.

فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾

---

b) İbn Cerir et-Taberî, Allah Teâlâ'nın (لَعَمْرُكَ) *"Ömrüne yemin olsun ki"* buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: Diyor ki; *"Senin yaşayışına yemin olsun ki."* (اِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ) *"Onlar (şehvetten) sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı."* azgınca yaşayışlarındadırlar. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 24.

c) Ebû Ya'la da Allah Teâlâ'nın (لَعَمْرُكَ) *"Ömrüne yemin olsun ki"* buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder: Dedi ki; "Yaşayışına." Bunu Heysemî zikretmiş ve şöyle demiştir: "Bunun isnadı ceyyiddir." *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 46.

d) Bu âyet, Hz. Lut (a.s.)'ın kıssası bağlamında geçmektedir. (لَعَمْرُكَ) *"Hayatın hakkı için"* diye geçen hitap Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'edir. İbn Cerir et-Taberî'nin Ebü'l-Cevza kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç ettiği şu haber de bu tefsire delalet etmektedir: "Allah Teâlâ kendi katında Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den daha soylu, daha şerefli bir nefis yaratmamıştır. Allah Teâlâ'nın O'nun dışında herhangi birinin hayatı üzerine yemin ettiğini işitmedim. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: (لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ) *'Ömrüne yemin olsun ki onlar (şehvetten) sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.'" Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 44.
Bu haberi Haris ibn Ebî Üsâme *Müsned*'inde tahriç etmiştir. *El-Metâlibü'l-Aliye*, 3663 nolu hadis.

e) (لَفِي سَكْرَتِهِمْ) *"Onlar (şehvetten) sarhoşlukları içinde."* Katade der ki; "Sapkınlıkları içindedirler." *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 44. Yani onlar akıllarını gideren sapkınlık ve keşmekeşlik içinde yaşadıklarından ötürü Peygamberleri Hz. Nûh (a.s.)'ın kendilerini davet ettiği hakkı idrak edemediler.

f) (يَعْمَهُونَ) *"Bocalıyorlardı."* "Ameh" sözcüğü şaşkınlık ve tereddüt demektir. "A'ma/körlük" gözde olduğu gibi "Ameh" sözcüğü de basirette körlüğü, yani basiretsizliği ifade eder. *Lisânü'l-Arab* 'A-M-H' maddesi.
İbn Abbâs'ın "Yamehun" sözcüğünü süreklilik ile ifade etmesi, şaşkınlığın ve basiretsizliğin sapkınlık ve azgınlıkta sürekli yaşayışı ifade etmesinden ötürüdür.

74- "Böylece o kentin altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişmiş taşlar yağdırdık."

{ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا **}** "*Böylece o kentin altını üstüne getirdik.*" En üstünü en altına ve en altını en üstüne.

{ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ **}** "*Ve üzerlerine yağdırdık.*" (Yabancılarına) ve orada yaşayan yerlilerine.

{ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ **}** "*Çamurdan pişmiş taşlar.*" Dünya göğünden.

Kiremit gibi pişmiş çamurdan ve topraktan.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾

75- "Gerçekten bunda, düşünüp ibret alanlar için nice işaretler vardır!"

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** "*Gerçekten bunda.*" Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** "*Nice işaretler vardır.*" Alametler ve ibretler.

{ لِلْمُتَوَسِّمِينَ **}** "*Düşünüp ibret alanlar için.*" Feraset sahipleri için. Tefekkür edenler için olduğu da söylenmiştir.

Nazar edenler için olduğu da söylenmiştir. İbret alanlar için olduğu da söylenmiştir.

وَاِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾

76- "O kent, (bugün herkesin gelip geçtiği) bir yol üzerinde bulunmaktadır."

{ وَاِنَّهَا **}** "*O kent.*" Yani Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın karyeleri.

{ لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ **}** "*(bugün herkesin gelip geçtiği) bir yol üzerinde bulunmaktadır.*" Oraya uğrayanlar için sürekli bir yol üzerindedir.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

77- "Kuşkusuz bunda, mü'minler için bir ibret vardır!"

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** "*Kuşkusuz bunda.*" Onların helak oluşunda.

{ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ **}** "*Mü'minler için bir ibret vardır.*" Bir ibret.

وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾

78- "Gerçekten, Eyke halkı da zalim kimselerdi."

{ وَاِنْ كَانَ **}** "*Gerçekten.*" Yani muhakkak idiler.

{ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ **}** "*Eyke halkı da.*" Yani Gayza ve ashabı. Eyke ağaç demektir. Bunlar Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi idiler.

{ لَظَالِمِينَ **}** "*Zalim kimselerdi.*" Müşrik idiler.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾

79- "Onlardan da öcümüzü aldık. Her iki kentten (geriye kalanlar) işlek bir yol üzerinde hâlâ apaçık durmaktadır."

{ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ **}** "*Onlardan da öcümüzü aldık.*" Dünyada azap ile.

{ وَاِنَّهُمَا **}** "*Her iki kentten (geriye kalanlar).*" Yani Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın köyleri ile Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın köyleri.

{ لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ **}** "*İşlek bir yol üzerinde hâlâ apaçık durmaktadır.*" Kendilerine uğranılan açık bir yol üzeredirler.

وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾

80- "Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı."

{ وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ **}** "*Andolsun, Hicr halkı da yalanlamıştı.*" Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ الْمُرْسَلِينَ **}** "*Peygamberleri.*" Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı ve peygamberlerin bütününü.

وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾

81- "Biz onlara âyetlerimizi verdik, ama onlardan yüz çevirdiler."

{ وَاٰتَيْنَاهُمْ **}** "*Biz onlara verdik.*" Onlara bahşettik.

{ اٰيَاتِنَا **}** "*Âyetlerimizi.*" Dişi deveyi ve bunun dışındaki diğer şeyleri.

{ فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ **}** "*Ama onlardan yüz çevirdiler.*" Dişi deve mucizesini yalanladılar.

وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ ﴿٨٢﴾

82- "Onlar dağlardan güvenli evler yontuyorlardı."

{ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ **}** "*Onlar dağlardan yontuyorlardı.*" Dağlarda.

{ بُيُوتًا اٰمِنِينَ **}** "*Güvenli evler.*" Üzerlerine yıkılmaktan güven içinde olan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Azaptan güven içinde oldukları evler.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾

83- "Sabaha girerlerken onları da o korkunç ses yakalayıverdi!"

{ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ **}** "*Onları da o korkunç ses yakalayıverdi.*" Azap.

{ مُصْبِحِينَ **}** "*Sabaha girerlerken.*" Sabah esnasında.

فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾

84- "Kazandıkları, kendilerinden hiçbir şeyi savamadı."

{ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ **}** "*Kendilerinden hiçbir şeyi savamadı.*" Allah'ın azabından.

{مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} "*Kazandıkları.*" Söyledikleri, amel ettikleri ve Allah'tan başkasına ibadet ettikleri.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾

85- "Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunanları, ancak gerçekle yarattık. O saat de mutlaka gelecektir. Şimdi sen, güzel bir hoşgörü ile hareket et!"

{وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ} "*Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunanları, yarattık.*" Mahlukatı ve harikuladelikleri.

{اِلَّا بِالْحَقِّ} "*Ancak gerçekle.*" Hak ve bâtılın açıklanması ve kendilerine karşı kanıt olsun diye.

{وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ} "*O saat da mutlaka gelecektir.*" Gerçekleşecektir.

{فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ} "*Şimdi sen, güzel bir hoşgörü ile hareket et.*" Onlardan güzel bir şekilde ahlaksızca olmaksızın, sızlanmaksızın yüz çevir. Bu âyet-i kerime kıtal âyetiyle nesh edilmiştir.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾

86- "Kuşkusuz, senin Rabbin kemaliyle yaratan, hakkıyla bilendir."

{اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ} "*Kuşkusuz, senin Rabbin kemaliyle yaratan.*" Kendisine iman eden ile iman etmeyeni.

{الْعَلِيمُ} "*Hakkıyla bilendir.*" Onların sevaplarını ve cezalarını.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾

87- "Andolsun, sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'an'ı verdik."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي **}** "*Andolsun, sana tekrarlanan yedi âyeti verdik.*" Diyor ki, sana Kur'an'dan yedi âyetle ikramda bulunduk. Her rekat ve secdede sena etmektesin. Bu Fâtihatü'l-kitap'tır.

Kur'an'ın yedilemesiyle sana ikramda bulunduk. Zira Kur'an'ın bütünü tekrardır. Emir-nehy, va'd-vaid, helal-haram, nasih-mensuh, hakikat-mecaz, muhkem-müteşabih, geçmişte yaşananların haberi ve istikbalde gerçekleşecek olanların haberi, bir kavmin toplumun övülmesi-yerilmesi.

{ وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ **}** "*Ve yüce Kur'an'ı.*" Diyor ki, önceki iki toplum olan Yahudilere ve Hıristiyanlara Tevrat ve İncil ile ikramda bulunduğumuz gibi sana Kur'an-ı Azim ile ikramda bulunduk.[5]

---

5 a) Neseî, Said ibn Cubeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan, Allah Teâlâ'nın (سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي) "*Tekrarlanan yedi*" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "Bunlardan kasıt yedi uzun sûredir. *Sünen-i Neseî*, Kitâbü'l-İftitah, (وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي) "*Andolsun, biz, sana tekrarlanan yediyi verdik*" âyetinin tevili bâbı, c. 2, s. 139.

Bu haberin isnad zincirini Muhammed ibn Kudâme, Cerir ibn Abdülhamid ed-Dabbî, Ameş, Müslim ibn İmran, Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Ameş ile Said ibn Cübeyr'in tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk.

Muhammed ibn Kudâme ibn Ayün el-Masis. Sikadır. Ebû Davud'un ve Neseî'nin kendisinden tahricleri vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 201, 635 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 90; *el-Hulâsa*, 356.

Cerir ibn Abdülhamid ed-Dabbi. Sikadır ve "Sahihü'l-Kitap"tır. Ancak ömrünün son dönemlerinde hafızasından rivayet ettiği hadislerde yanılırdı.

Müslim ibn İmran el-Bittin, Ebû Abdullah el-Kûfî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 246, 1094 nolu madde.

Haberin isnad zincirindeki ravilerin bütünü haberi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 409, 665 nolu madde; c. 2, s. 75, 116 nolu madde; c. 10, s. 134 244 nolu madde.

Bu haberin senedinde bulunan, ravilerin bütünü sika kişiler olduğundan dolayı ve haberi birbirinden dinlediklerinden ötürü haber sahihtir. Hâfız ibn Hacer de haberin sahih olduğunu söyler. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 158.

Bu haberi aynı zamanda Ebû Dâvûd da Osman ibn Ebî Şeybe kanalıyla tahriç etmiş ve sonuna şu ifadeleri de eklemiştir: "Hz. Musa (a.s.)'a ise altı verilmişti. Üzerinde Tevrat nüshaları yazılı levhaları attığında bunların ikisi kaldırıldı, dördü kaldı." Ebû Dâvûd, Kitâbü's-Salat, 351 nolu bâb, 1459 nolu hadis.

Ayrıca İmam Neseî bu haberi Ebû İshak es-Sübey'i kanalından Müslim el-Bittîn'den bu isnadla tahriç etmiş ve ilk riayetin benzerini zikretmiştir. *Sünen-i*

Neseî, Kitabü'l-İftitah, (وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ) "*Andolsun, sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'an'ı verdik*" ilahî buyruğu bâbı, c. 2, s. 140.

b) Rivayetten anlaşıldığına göre; Seb'ul-Mesânî'den kasıt yedi uzun sûredir. Ancak ravi bu yedi uzun sûrenin hangileri olduğunu açıklamamıştır. Ancak Hâkim en-Nîsâbûrî'nin Ebû İshak es-Sabiy'i'de, o da Müslim el-Bittîn'den, o da İbn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan aktardığı haberde bu yedi sûrenin ismi de geçmektedir. Bu yedi sûre şunlardır: Bakara, Âli İmran, Nisa, Maide, En'am, A'raf ve Kehf Sûreleri. Hâkim bu haberin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak onların bu haberi tahriç etmediklerini söyler. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 355, Kitâbü't-Tefsir.

c) Seb'ul-Mesânî'nin tefsiri hakkında İbn Abbâs'tan başka bir görüş de aktarılmıştır. Bu görüşü Hâkim en-Nîsâbûrî aktarmıştır. Hâkim en-Nîsâbûrî bu görüşü destekleyen iki rivayet aktarır. Bu görüşe göre de Seb'ul-Mesânî, Ümmü'l-Kur'an'dır, Fâtiha'dır. Bizler bu rivayetlerden sadece bir tanesini buraya alıntılayacağız: Hâkim en-Nîsâbûrî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan "*Andolsun, Biz, sana tekrarlanan yediyi ve şu Kur'an-ı Azim'i verdik*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Seb'ul-Mesânî, Fâtiha Sûresi'dir."

İbn Abbâs devamla şöyle dedi: "Bismillahirrahmânirrahîm, Elhamdü lillâhi Rabbil Âlemin…"

Ravi der ki; "Ben Übeyy'e dedim ki, 'İbn Abbâs'ın, Bismillahirrahmânirrahîm'i bir âyet olarak kabul ettiğini sana Said mi haber verdi?' O da cevaben 'Evet' dedi." *El-Müstedrek*, Kitâbu Fezâili'l-Kur'an, c. 1, s. 550; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 257, Kitâbü't-Tefsir.

d) Bu son görüşe göre; Seb'ul-Mesânî Fâtiha Sûresi olduğu gibi Besmele de Fâtiha'dan bir âyet olmuş olur. Bu tefsir, İmam Buhârî'nin Ebû Said ibn Mualla'dan tahriç ettiği şu haberle de uyum içinde olduğundan dolayı daha da tercih edilir olmaktadır.

Ebû Said, dedi ki: "Mescidde namaz kılıyordum. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) beni çağırdı, ancak ben onun çağrısına cevap vermedim. (Daha sonra): 'Ey Allah'ın resûlu namaz kılıyordum' dedim (ve mazeretimi beyan ettim). Hz. Peygamber şöyle buyurdu: '*Yüce Allah* (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ) *'Sizi çağırdığı zaman Allah'ın ve Resûlünün çağırışına uyun' (8/el-Enfâl/24) diye buyurmuyor mu?*' daha sonra şöyle devam etti: '*Şüphesiz ben mescidden çıkmadan önce Kur'an-ı Kerim'deki en büyük sûreyi sana öğreteceğim.*' Sonra elimden tuttu. Mescidden çıkmak istediğini görünce ona şöyle dedim: 'Bana Kur'an-ı Kerim'deki en büyük sureyi öğreteceğini söylememiş miydin?' Şöyle buyurdu: '*O, Elhamdülillahi rabbi'l âlemin ...'dir. es-Seb'ul-Mesânî ve bana verilen Kur'ân-ı azim odur.*'" Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, 4474 ve 4703 nolu hadis.

e) Bu görüşün diğer görüşe nazaran tercih edilmesinin teknik bir gerekçesi de bulunmaktadır. Hicr Sûresi'ndeki bu âyetin Mekkî olduğu bilinmekte ve kesindir. Yedi uzun sûre olarak tefsir edilmesi halinde zikredilen sûreler Medine'de nazil olmuştur. Bu teknik noktaya Taberî de dikkat çekerek şöyle bir riva-

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨٨﴾

88- "O halde onlardan bazı kimselere verdiğimiz dünyalığa gözünü dikme ve onlar için de üzülme! Ancak, inananlara şefkat kanatlarını indir."

{ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ **}** "*Gözünü dikme.*" İstekle bakma.

{ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ **}** "*O halde verdiğimiz dünyalığa.*" Bahşettiğimiz mallardan.

{ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ **}** "*Onlardan bazı kimselere.*" Kureyza oğullarından ve Nadir oğullarından bazı kişilere. Kureyş'ten bazılarına anlamına geldiği de söylenmiştir. Zira biz sana onlardan daha büyüğü olan peygamberlik, İslam ve Kur'an-ı Azim ile ikramda bulunduk.

{ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ **}** "*Ve onlar için de üzülme.*" İman etmemeleri durumunda onların helakine üzülme.

{ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِيْنَ **}** "*Ancak, inananlara şefkat kanatlarını indir.*" Mü'minlere kanatlarını yumuşat ki, onlara karşı rahîm olasın.

وَقُلْ اِنِّيٓ اَنَا النَّذِيْرُ الْمُبِيْنُ ﴿٨٩﴾

89- "Ve de ki: 'Kuşkusuz ben, evet ben apaçık uyarıcıyım!'"

{ وَقُلْ اِنِّيٓ اَنَا النَّذِيْرُ الْمُبِيْنُ **}** "*Ve de ki: 'Kuşkusuz ben, evet ben apaçık uyarıcıyım.'*" Bildiğiniz dil ile Allah'ın azabından korkutucu resûlüm.

---

yeti aktarır: Rebi', Allah Teâlâ'nın "*Andolsun, biz, sana tekrarlanan yediyi ve şu Kur'ân-ı Azim'i verdik.*" buyruğu hakkında şöyle der: "Bu, Fatihatü'l-Kitap'tır ve yedi âyettir." Ben de Rebi'e "Seb'ul-Mesânî'nin yedi uzun süre olduğunu söylüyorlar" diye karşılık verince, o cevaben "Hicr Sûresi indirildiğinde yedi uzun sûreden hiçbir şey indirilmemişti." dedi. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 55.

f) Fâtiha'nın "Mesâni" olarak isimlendirilmesinin nedeni; namazın her rekatinde tekrarlanmasıdır. Bu görüş de Hasan-ı Basrî ve Katade'den rivayet edilmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 55.

كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِيْنَ ﴿٩٠﴾

90- "Nitekim biz komplo kuranlara (azabı) indirmişizdir."

{ كَمَآ اَنْزَلْنَا **}** "*Nitekim biz (azabı) indirmişizdir.*" Bedir Savaşı'nda.

{ عَلَى الْمُقْتَسِمِيْنَ **}** "*Komplo kuranlara.*" Akabe ashabına. Bunlar Ebû Cehil ibn Hişam, Velid ibn Muğîre el-Mahzumî, Hanzala ibn Ebû Süfyan, Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia ve Bedir Savaşı'nda öldürülen diğer ashapları.[6]

اَلَّذِيْنَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ ﴿٩١﴾

91- "Onlar, Kur'an'ı parçalara ayırıp bir bölümüne inanıp, bir bölümüne inanmayanlardır."

{ اَلَّذِيْنَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ **}** "*Onlar, Kur'an'ı parçalara ayırıp bir bölümüne inanıp, bir bölümüne inanmayanlardır.*" Kur'an hakkında çeşitli sözler dile getirdiler. Bir bölümü Kur'an sihirdir, dediler. Diğer bir bölümü şiir, bir üçüncü grubu kehanet, dördüncü grup öncekilerin masalları dediler. Beşinci grup ise Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendi katından uydurduğu yalan bir kitap olduğunu söylediler.[7]

---

6 a) İmam Buhârî , Ebû Zübyan kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre O (اَلَّذِيْنَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ "*Nitekim bölüşülenlere de indirmiştik*" âyeti hakkında şöyle demiştir: "Kitab'ın bir bölümüne inanıp bir bölümünü inkar edenler Yahudi ve Hıristiyanlardır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, (اَلَّذِيْنَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ) âyeti bâbı.
b) Bu rivayete göre; âyette tehdit edilen muktesimler Kur'an'ın bir bölümüne inanıp bir bölümünü inkâr eden Yahudiler ve Hıristiyanlardır.

7 a) Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o (اَلَّذِيْنَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ "*Onlar, Kur'an'ı parçalara ayırıp bir bölümüne inanıp*," âyeti hakkında şöyle demiştir: "Bunlar, Kitap Ehli'dir; kitabı parçalara ayırmışlar, bir kısmına inanmışlar, bir kısmını inkâr etmişlerdir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, (اَلَّذِيْنَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ) âyeti bâbı.
Bu ve bundan önceki dipnotta geçen haberi Taberî rivayet ettiği gibi Taberânî ve Hâkim de rivayet etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitâbü't-Tefsir, Sûretü'l-Hicr; *Mecmeü'z-Zevâid*, Kitâbü't-Tefsir, c. 7, s. 46; *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 62.

b) Bunun yanı sıra İbn Abbâs'tan bir diğer görüş aktarılmıştır ki, hem âyetin inmiş olduğu Mekke Dönemi'ne daha uygun düşmekte ve hem de tarihsel bir gerçekliği de gözler önüne sermektedir. Bu görüşe göre; "Muktesimler" Mekke'nin giriş bölümlerini tutup Mekke'ye gelen yabancıları ilahî davete kulak vermekten engelleyen 16 kişilik bir gruptur. Biz bu rivayeti olduğu gibi aktaracağız.

Muhammed ibn İshak, İbn Ebî Hatem, Ebû Nuaym ve Beyhakî (*Delâilü'n-Nübüvve*) İbn Abbâs'tan şöyle rivayet ederler: Kureyş'ten bir grup Velid ibn el-Muğîre'nin yanında toplanmışlardı. Velid, onlar arasında şeref sahibi bir kimse idi. Hac mevsimi gelmişti. Velid onlara; "Ey Kureyş, hac mevsimi geldi. Yakında buraya Arap heyetleri gelecek. Şu Muhammed ve arkadaşlarının davasını dinleyecekler. Bu meselede tek bir görüşe varın. Birbirinizi yalanlayarak ve reddederek ayrılığa düşmeyin" dedi.

Onu dinleyen Kureyşliler: "Gel! Sen söyle bize, bir görüş ortaya koy da onu yapalım" karşılığını verince.

el-Velid "Siz söyleyin, ben dinleyeyim" dedi.

Bunun üzerine oradakiler, "Bizce, o kâhindir" görüşünü ileri sürdüler. Velid ise "Kâhin değil. Ben kâhinleri gördüm. Onun söyledikleri, kâhinin belirsiz ve secili sözü değildir" dedi.

Kureyşliler bu kez de "O, delidir" dediler. Bu iddiaya karşılık Velid "O, deli değil. Biz mecnun gördük. Mecnunu biliriz. O, mecnun boğuntusu, kuruntusu ve vesvesesi içinde değildir!" itirazında bulundu.

Kureyşliler, "O, şairdir" dediklerinde de Velid yine karşı çıktı ve "O, şair değildir. Çünkü biz; receziyle, hezeciyle, karizıyla (kesik şiir), makbuzuyla (ölü şiir), mabsutuyla (geniş şiir) her türlü şiiri biliriz." dedi.

Bu kez Kureyşliler; "Bizce o sihirbazdır" dediler. Yine Velid "O, sihirbaz değildir. Çünkü biz, sihirbazları ve sihirlerini gördük. Onun söyledikleri, sihirbazın üfürüğü ve düğümü değil" cevabını verdi.

Bunun üzerine orada bulunanlar; "Peki, ne diyeceğiz?" diye ona sordular.

O da "Vallahi, onun sözünde bir tatlılık, üzerinde bir güzellik var. Onun kökü, dalı meyvedir. Bu gibi söylediğiniz sözleri, ancak esassız, temelsiz şeyler bilirim. Doğruya en yakın söz sihirbazdır, sihirbaz deyin. Kişiyle babasının arasını, kişiyle erkek kardeşinin arasını, kişiyle hanımının arasını, kişiyle ailesinin arasını açan sihirbaz" dedi.

Bu cevabı alan Kureyşliler oradan ayrıldılar. Sonra, hac mevsiminde kendilerine uğrayan hacıları, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den sakındırıyorlar ve onun durumunu (sihirbaz olduğunu) anlatıyorlardı.

Bunun üzerine Allah Teâlâ, Velid ibn el-Muğîre hakkında şu âyetleri indirdi:

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿٢١﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿٣١﴾ وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿٤١﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيدَ ﴿٥١﴾ كَلَّا اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿٦١﴾ سَاُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿٧١﴾ اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿٨١﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٩١﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٠٢﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿١٢﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٣٢﴾ فَقَالَ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٤٢﴾ اِنْ هٰذَآ اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٥٢﴾ سَاُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٦٢﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا سَقَرُ ﴿٧٢﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٨٢﴾ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٩٢﴾

"*Bırak beni ve yarattıklarımı tek başına. Kendisine bol bol mal verdiğimi, görülen oğullar verdiğimi, ve onun için yaydıkça yaydığımı. Sonra daha da artırmamı umar o. Hayır; çünkü o, âyetlerimize karşı bir inâtçı kesildi. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım. Doğrusu o, düşündü ve ölçüp biçti. Canı çıkası, nasıl da ölçüp biçti. Sonra yine canı çıkası nasıl da ölçüp biçti. Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. Sonra da sırt çevirip büyüklük tasladı. Ve dedi ki: 'Bu, sadece öğretilegelen bir büyüdür. Bu, ancak bir insan sözüdür.' Ben, onu Sekar'a yaslayacağım. Sekar'ın ne olduğunu bilir misin sen? O, ne geri bırakır, ne de azâbtan vazgeçer.*" (74/Müddessir/11-29)

Allah Teâlâ, o ve onunla birlikte bulunanlar hakkında da اَلَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ فَوَرَبِّكَ لَنَسْئَلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ *"Onlar, Kur'an'ı parçalara ayırıp bir bölümüne inanıp, bir bölümüne inanmayanlardır. Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsine yaptıklarının hesabını soracağız."* âyetlerini indirdi.

Kanaatimizce Buhârî'nin yukarıda geçen rivayetinin bu rivayetten daha sahih olduğu noktasında kuşku bulunmamasına rağmen bu rivayet, âyetlerin siyak ve sibakına daha uygun düşmektedir.

Âyetin kendisinde geçen "*Kur'an'ı parçalara ayırma*" kavramı da olayla birlikte okunduğunda da daha iyi anlaşılmaktadır. Bu âyetin indiği zaman dilimi göz önüne alındığında kâfirlerin bir bölümü Kur'an'ı kehanet ve diğer bir bölümü de sihir olarak nitelendirmektedir. Ancak âyette geçen Kur'an'ı parça parça edenlerden kastın Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den önce yaşamış bulunan Yahudi ve Hıristiyanlar olduğunu söyleyecek olursak, âyetin indiği dönemde Kur'an'ın bir bölümüne inanıp bir bölümünü inkâr ettikleri gerçeğiyle uyuşmamaktadır. Bu yorum, âyette geçen Kur'an sözcüğünün terimsel anlamda değil, ancak dilsel anlamda, yani okunan şey anlamında alınması durumunda geçerli olabilir. Okunan şeyden kasıt da Kur'an değil kendi semavî kitapları olabilir. Bu ise âyetin zâhirine aykırıdır. Eğer kastın Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile çağdaş olan Yahudiler olduğunu söyleyecek olursak, âyet bunlarla da uyum sağlamamaktadır. Zira sûrenin ve dolayısıyla âyetin kendisi Mekkîdir. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile Yahudi ve Hıristiyanlar arasında bu dönemde cidal gerçekleşmemiş tartışmalar ancak Medine'de gerçekleşmiştir.

c) Âyetin müşrikler hakkında nazil olduğunu destekleyen diğer bir ifade de bu âyetlerden sonra gelen şu ifadelerdir:

(فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ) "*Sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve Allah'a ortak koşanlara aldırma! O alay edenlere karşı biz sana yeteriz. Onlar, Allah ile birlikte başka tanrı edinenlerdir. Yakında (gerçeği) bilecekler!*" (15/el-Hicr/94-96) Bu âyetlerin Kureyş kâfirleri hakkında nazil olduğu bizzat İbn Abbâs'ın kendisinden rivayet edilmiştir. İşte rivayet: Suyûtî der ki: "Taberânî (*el-Evsât*'ta), Beyhakî, Ebû Nuaym (her ikisi de *Delâil*'lerinde), İbn Merdeveyh hasen bir senedle İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: 'Alay edip duranlar şu beş kişidir: Velid ibn Muğîre, Esved ibn Abdu Yağus, Esved ibn Muttalib, Haris ibn Aytal es-Sehmi ve As ibn Vâil'dir.'"

فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

92-93- "Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsine yaptıklarının hesabını soracağız."

{ فَوَرَبِّكَ **}** "*Rabbin hakkı için.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), (Yüce Allah) kendi nefsine yemin etti.

{ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ **}** "*Mutlaka onların hepsine hesabını soracağız.*"[8] Kıyâmet gününde.

{ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** "*Yaptıklarının.*" Dünyada yaptıklarının ve söylediklerinin. Âyetin "Lâ ilâhe illallâh buyruğunu terk etmeleri" anlamına geldiği de söylemiştir.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

94- "Sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve Allah'a ortak koşanlara aldırma!"

{ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ **}** "*Sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve Allah'a ortak koşanlara aldırma.*" Diyor ki, Mekke'de davetini açığa vur.

اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾

95- "O alay edenlere karşı biz sana yeteriz."

{ اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ **}** "*O alay edenlere karşı biz sana yeteriz.*" Alay edenlerin yükünü senden kaldırdık.

اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Onlar, Allah ile birlikte başka tanrı edinenlerdir. Yakında (gerçeği) bilecekler!"

---

8 Ecmain, tefsir metninde bir sonraki bölümde olmasına rağmen bu bölüme ekledik. (Çev.)

{ اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ **}** *"Onlar, Allah ile birlikte başka tanrı edinenlerdir."* Allah Teâlâ ile birlikte çeşitli ilahların olduğunu söyleyenlerdir.

{ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ **}** *"Yakında (gerçeği) bilecekler."* Kendilerine nelerin yapılacağını bileceklerdir. Allah Teâlâ onları bir gün ve bir gecede helak etti. Her birisini arkadaşının azabından başka bir azap ile helak etti. Bunlar beş kişi idiler. As ibn Vâil es-Sehmî bu beş kişiden birisidir. Kendisini bir şey ısırdı. Olduğu yerde öldü. Allah Teâlâ onu kahreylesin. Haris ibn Kays es-Sehmî de bunlardan birisidir. Tuzlu bir balık yedi. Taze bir balık olduğu da söylenmiştir. Susuzluğa tutuldu. Karnı yarılıncaya kadar su içti. Böylece olduğu yerde öldü. Allah Teâlâ onu kahru perişan eylesin.

Esved ibn Muttalib de bunlardandır. Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) onun başını bir ağaca, yüzünü de bir dikene vurdu. Böylece bundan dolayı öldü. Allah Teâlâ onu kahru perişan eylesin.

Esved ibn Abdıyağus da bunlardandır. Şiddetli bir günde çıktı. Ona da zehir isabet etti de kapkara kesildi. Simsiyah kesildi. Evine dönünce kapıyı kendisine açmadılar. Başını kapısının eşiğine vurdu da öldü. Allah onu zelil kılsın.

Velid ibn Muğîre el-Mahzumî: Bir ok gözüne saplandı. Bu oktan dolayı öldü. Allah Teâlâ onu rahmetinden uzak kılsın. Bunların bütünü "Beni Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Rabbi öldürdü" diyorlardı.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾

97- "Andolsun, onların söylediklerinden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz."

{ وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ **}** *"Andolsun, göğsünün daraldığını biliyoruz."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بِمَا يَقُولُونَ **}** *"Onların söylediklerinden dolayı."* Yalanlamalarından ve senin şair, sihirbaz, yalancı ve kâhin olduğunu söylemelerinden.

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾

98- "Sen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol."

{ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ **}** *"Sen Rabbini hamd ile tesbih et."* Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ **}** *"Ve secde edenlerden ol."* Secde edenlerle birlikte. İtaat edenlerle birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

99- "Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!"

{ وَاعْبُدْ رَبَّكَ **}** *"Ve Rabbine kulluk et."* Rabbinin taati üzere.

{ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ **}** *"Sana ölüm gelinceye kadar."* Yani ölüm. Ölüm mukindir.

سورة النَّحْلِ

16- NAHL SÛRESİ

Bal arısının kendisinde adının geçtiği sûrelerdendir. Dört âyet dışında sûrenin bütünü Mekkîdir. Söz konusu dört âyet Medine'de nazil olmuştur. Bunlar; (وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ) ,(وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا), (ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا) ve (وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ)

ile başlayan âyetler. Bu dört âyet Medenîdir. Sûrenin âyet sayısı 128, sözcük sayısı 1.841 ve harf sayısı da 6.707'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَتٰى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

1- "Allah'ın buyruğu gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzak ve yücedir!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nahl Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder. Allah Teâlâ'nın (اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ) ve (اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ) buyrukları nazil olunca Allah Teâlâ'nın beklemeyi diledikleri kadar beklediler, onlara hiçbir şey açığa çıkmadı. Bunun üzerine "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Bize vaad ettiğin azap ne zaman gelecek" demeye başladılar. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{اَتٰى اَمْرُ اللّٰهِ**}** *"Allah'ın buyruğu gelmiştir."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) oturduğu bir esnada Allah'ın azabı geldi. Hazret-i Pey-

gamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) doğruldu. Azabın geldiği hususunda herhangi bir kuşkuya düşmedi. Allah azze ve celle şöyle buyurdu;

{فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ**}** "*Artık onu istemekte acele etmeyin.*" Azabı istemekte. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) oturdu.

{سُبْحَانَهُ**}** "*O, uzaktır.*" Allah azze ve celle çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{وَتَعَالٰى**}** "*Yücedir.*" Beridir.

{عَمَّا يُشْرِكُونَ**}** "*Onların ortak koştukları şeylerden.*" Müşriklerin O'na ortak koştuğu putlardan.

يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُوٓا اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

2- "(Allah) kendi buyruğu ile melekleri, kullarından dilediği kimseye vahiy ile, 'Benden başka ilâh olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden korkun!' diye gönderir."

{يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ**}** "*(Allah) melekleri, gönderir.*" Yani Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı ve meleklerden de bir grubu beraberinde.

{بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ**}** "*Kendi buyruğu ile vahiy ile.*" Emriyle peygamberlik ve kitap ile.

{عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ**}** "*Kullarından dilediği kimseye.*" Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve diğer peygamberlere.

{اَنْ اَنْذِرُوٓا**}** "*Uyarın diye.*" Kur'an ile korkutun ve aşağıdaki buyruğu deyinceye kadar okuyunuz.

{اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاتَّقُونِ**}** "*Benden başka ilâh olmadığına dair (kullarımı) ve benden korkun!*" Bana itaat ediniz ve beni birleyiniz.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾

3- "Allah, gökleri ve yeri gerçekle yaratmıştır. O, onların ortak koştukları şeylerden yücedir!"

{ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ **}** *"Allah, gökleri ve yeri gerçekle yaratmıştır."* Hak için. Zeval ve fena için olduğu da söylenmiştir.

{ تَعَالٰى **}** *"O, yücedir."* Beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ **}** *"Onların ortak koştukları şeylerden."* Putlardan.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾

4- "O, insanı bir damla meniden (nutfe) yarattı. Bir de bakarsın ki o Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir!"

{ خَلَقَ الْاِنْسَانَ **}** *"O, insanı yarattı."* Übeyy ibn Halef el-Cumahî'yi.

{ مِنْ نُطْفَةٍ **}** *"Bir damla meniden (nutfe)."* Kokuşmuş.

{ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ **}** *"Bir de bakarsın ki o Rabbine bir hasım oluvermiştir."* Bâtıla tutunarak mücadele etmiştir.

{ مُبِينٌ **}** *"Apaçık."* Mücadele edişi açıktır. Bu mücadele ediş Allah Teâlâ'nın (رَمِيمٌ وَهِيَ يُحْيِ الْعِظَامَ مَنْ) buyruğundan dolayıdır.

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿٥﴾

5- "Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için soğuğa karşı koruyacak şeyler, daha birçok yararlar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz."

{ وَالْاَنْعَامَ **}** *"Hayvanları da."* Yani develeri.

{ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ **}** *"O yarattı. Onlarda sizin için soğuğa karşı koruyacak şeyler."* Giysilerden ve giysi dışındaki şeylerden ısıtma yönüyle.

{ وَمَنَافِعُ **}** *"Daha birçok yararlar vardır."* Sırtlarında ve sütlerinde.

{ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ **}** *"Onlardan bir kısmını da yersiniz."* Etlerinden yiyorsunuz.

وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

6- "Sizin için onlarda akşamları getirirken ve sabahları salıverirken bir güzellik vardır."

{ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ **}** *"Sizin için onlarda bir güzellik vardır."* Güzel bir görünüm.

{ حِينَ تُرِيحُونَ **}** *"Akşamları getirirken."* Otlatmaktan.

{ وَحِينَ تَسْرَحُونَ **}** *"Ve sabahları salıverirken."* Otlatmaya.

وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ٧

7- "Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, büyük güçlükle ulaşabileceğiniz yerlere taşırlar. Gerçekten Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametli olandır."

{ وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ **}** *"Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, taşırlar."* Eşyalarınızı ve yükünüzü.

{ اِلٰى بَلَدٍ **}** *"Yerlere."* Yani Mekke'ye.

{ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ **}** *"Büyük güçlükle ulaşabileceğiniz."* Ancak nefsinizin yorgunluğu ile.

{ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ **}** *"Gerçekten Rabbiniz çok şefkatli."* İman edene.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametli olandır."* Azabı sizden ertelemekle.

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ٨

8- "Aynı şekilde, hem binmeniz hem de süs olsun diye atları, katırları ve merkepleri de yarattı. O, daha sizin bilmediğiniz nicelerini yaratmaktadır."

{ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ **}** *"Atları, katırları ve merkepleri de yarattı."* Diyor ki atları, katırları ve merkepleri yarattı.

{ لِتَرْكَبُوهَا **}** *"Aynı şekilde, hem binmeniz diye."* Allah yolunda.

{ وَزِينَةً **}** *"Hem de süs olsun."* Onlarda sizin için güzel bir görünüm vardır.

{ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ **}** *"O, daha sizin bilmediğiniz nicelerini yaratmaktadır."* Diyor ki, çeşitli şeyleri yarattı. "Sizin bilmediğiniz nicelerini." Sizin kendisine isim vermediğiniz şeylerden nicelerini sizin için.

وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَآئِرٌ وَلَوْ شَآءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

9- "Doğru yolu göstermek Allah'a aittir. Ama ondan sapan da vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi."

{ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ **}** *"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir."* Karada ve denizde doğru yolu göstermek.

{ وَمِنْهَا **}** *"Ama ondan."* Yoldan.

{ جَآئِرٌ **}** *"Sapan da vardır."* Eğilip doğruya ulaşamayan,

{ وَلَوْ شَآءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ **}** *"Allah dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi."* Denizde ve karada doğru yola.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir:

"Doğru yolu göstermek Allah'a aittir." Tevhide iletmek.

"Ama ondan." Dinlerden.

"Sapan da vardır." Meyleden. Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecusilik gibi adil olmayan dinlere.

"Allah dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi." Dinine.

هُوَ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾

10- "Gökten size su indiren O'dur. İçeceğiniz su ondandır, hayvanları otlattığınız bitkiler de o su ile yetişir."

{ هُوَ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَكُمْ **}** *"Gökten size*[1] *su indiren O'dur."* Yağmuru.

{ مِنْهُ شَرَابٌ **}** *"İçeceğiniz su ondandır."* Yerdeki kuyularda ve göletlerde istikrar bulan şeyler.

{ وَمِنْهُ شَجَرٌ **}** *"Bitkiler de o su ile yetişir."* Onunla ağaçlar ve bitkiler yetişir.

{ فِيهِ تُسِيمُونَ **}** *"Hayvanları otlattığınız."* Hayvanlarınızı otlatırsınız.[2]

يُنْۢبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

11- "Yine (Allah) onunla, size ekin, zeytin, hurma, üzümler ve her çeşit meyvelerden bitirmektedir. Kuşkusuz bunda, düşünen bir toplum için ibret vardır!"

{ يُنْۢبِتُ لَكُمْ بِهِ **}** *"Yine (Allah) onunla, size bitirmektedir."* Yağmurla.

{ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ **}** *"Ekin, zeytin, hurma, üzümler."* Yani üzümleri.

{ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ **}** *"Ve her çeşit meyvelerden."* Türlü türlü ürünlerden.

---

1 Tefsir metninde "leküm" sözcüğü sonraki bölümde yer almasına rağmen biz anlam bütünlüğünü gözetmek için bu bölüme aldık. (Çev.)

2 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(تُسِيمُونَ) *'Yaymakta olduğunuz'*, yani otlattığınız." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nahl Sûresi.
Taberî bu haberi, hem İkrime hem Ali ibn Ebî Talha hem de Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 86.

b) (تُسِيمُونَ) sözcüğü otlatırsınız anlamındadır. "Esâme'l-Maşiyete ve Sevvemeha", davarları merada otlatmak anlamındadır. "Samet binefsiha", davar otladı. Otlayan hayvana "Saime" denilir, çoğulu da "Sevâim"dir. Ancak şu kadar var ki, bu tür hayvanlar diledikleri gibi otlarlar.
Zeccac'a göre; kelimenin aslı alamet anlamındaki "Simet" kelimesinden türetilmiştir. Zira davarlar otladıkları yerlerde ve mekânlarda alametler bırakırlar. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 14, s. 106; *Lisânü'l-Arab*, 'S-V-M' maddesi.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Kuşkusuz bunda."* Zikredilen şeylerde ve tatlarında.

{ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ **}** *"Düşünen bir toplum için ibret vardır!"* Kuşkusuz alamet ve ibret vardır.

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِاَمْرِهٖ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾

12- "O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize vermiştir. Yıldızlara da onun buyruğu ile (size) boyun eğdirilmiştir. Kuşkusuz bütün bunlarda, aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır!"

{ وَسَخَّرَ لَكُمُ **}** *"O, sizin hizmetinize vermiştir."* Size boyun eğdirmiştir.

{ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ **}** *"Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı. Yıldızlara da (size) boyun eğdirilmiştir."* Boyun eğdirilmişler.

{ بِاَمْرِهٖ **}** *"Onun buyruğu ile."* İzniyle.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Kuşkusuz bütün bunlarda, vardır."* Belirtilen şeylerin boyun eğdirilişinde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"İbretler."* Alametler.

{ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ **}** *"Aklını kullanan bir toplum için."* Bu hizmete sunuşun Allah Teâlâ'dan olduğunu bilen ve tasdik eden bir kavim için .

وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

13- "Yeryüzünde sizin için yarattığı değişik renklerdeki şeyleri de sizin hizmetinize vermiştir. Elbette bunda da öğüt alan bir toplum için ibret vardır!"

{وَمَا ذَرَاَ**}** *"Yarattığı şeyleri de sizin hizmetinize vermiştir."* Diyor ki yarattığı şeylerde.

{فِي الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ لَكُمْ**}** *"Yeryüzünde sizin için değişik renklerdeki."* Farklı türdeki bitkiler, ürünler ve bunun dışındaki diğer şeyler.

{اِنَّ فِي ذٰلِكَ**}** *"Elbette bunda da vardır!"* Yaratılmış olan şeylerin renklerinde.

{لَاٰيَةً**}** *"İbret."* Alamet ve ibret vardır.

{لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ**}** *"Öğüt alan bir toplum için."* Kur'an'da zikredilen şeylerden öğüt alanlar için.

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

14- "Yine denizi, ondan taze balık yemeniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için, sizin emrinize veren O'dur. Gemilerin denizde suyu yararak gittiklerini görürsün. Bütün bunlar, O'nun lütfunu aramanız ve (O'na) şükretmeniz içindir!"

{وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ**}** *"Yine sizin emrinize veren O'dur."* Boyunduruğunuza sunan.

{طَرِيًّا الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا**}** *"Denizi, ondan taze[3] balık yemeniz için."* Yani balığı.

{وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ**}** *"Ve çıkarmanız."* Denizden.

{حِلْيَةً**}** *"Süs eşyası."* İnci ve dışındaki diğer dünya süsleri.

{تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ**}** *"Takınacağınız. Gemilerin görürsün."* Yani gemileri.

[3] "Tariyyan" sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü gözetmek kasdıyla bu bölüme ekledik.

{ مَوَاخِرَ **}** *"Suyu yararak gittiklerini."* Yönelerek ve arkasını dönerek,

{ فِيهِ **}** *"Denizde."* Denizde bir rüzgar ile gidip gelir.

{ وَلِتَبْتَغُوا **}** *"Bütün bunlar, aramanız."* Talep etmeniz.

{ مِنْ فَضْلِهِ **}** *"O'nun lütfunu."* O'nun fiilindendir. Âyetin "O'nun rızkından talep etmeniz için" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ **}** *"Ve (O'na) şükretmeniz içindir."* O'nun nimetine şükredesiniz diye.

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾

15- "O, sizi sarsmaması için yeryüzünde sabit dağlar yerleştirmiştir. Orada ırmaklar ve dilediğiniz yere şaşırmadan gidebilmeniz için yollar yarattı."

{ وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ **}** *"O, yeryüzünde sabit dağlar yerleştirmiştir."* Sabit dağlar.

{ أَنْ تَمِيدَ **}** *"Sarsmaması için."* Sarsılmayasınız diye.

{ بِكُمْ **}** *"Sizi."* Yer.

{ وَأَنْهَارًا **}** *"Orada ırmaklar."* Menfaatleriniz için orada nehirler akıttı.

{ وَسُبُلًا **}** *"Ve yollar yarattı."* Onda yollar yarattı.

{ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ **}** *"Dilediğiniz yere şaşırmadan gidebilmeniz için."* Doğru yol alabilesiniz diye.

وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

16- "Ve daha birçok alâmetler yarattı. Nitekim insanlar, (geceleyin) yıldızlarla da yollarını bulurlar."

{ وَعَلَامَاتٍ **}** *"Ve daha birçok alâmetler yarattı."* Dağlardan ve bunun dışındaki diğer şeylerden yolcular için.

{ وَبِالنَّجْمِ **}** *"(Geceleyin) yıldızlarla da."* Ferkadan (Kuzey kutup yıldızı) ve Cedî yıldızları(oğlak takım yıldızı) ile.

{ هُمْ **}** *"Nitekim insanlar."* Yani yolcular.

{ يَهْتَدُونَ **}** *"Yollarını bulurlar."* Bu iki grup yıldızlarla karada ve denizde.

اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

17- "Hiç yaratan, yaratmayan gibi olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?"

{ اَفَمَنْ يَخْلُقُ **}** *"Hiç yaratan, olur mu?"* Ki, bu Allah Teâlâ'dır.

{ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ **}** *"Yaratmayan gibi."* Yaratmaya gücü yetmeyen ki bunlar putlardır.

{ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ **}** *"Siz hiç düşünmez misiniz?"* Allah Teâlâ'nın sizin için yarattığı şeylerden öğüt almaz mısınız?

وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾

18- "Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız, bunları sayamazsınız. Kuşkusuz, Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا **}** *"Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız, bunları sayamazsınız."* Onları hıfzedemezsiniz. Âyetin "Nimetlere şükredemezsiniz" anlamına da geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ **}** *"Kuşkusuz, Allah çok bağışlayan."* Kusurları örten, sorguya çekmeyendir.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat edene.

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾

19- "Allah, gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz her şeyi bilir."

{وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ**}** *"Allah, gizlediğiniz ve her şeyi bilir."* Hayır ve şerri.

{وَمَا تُعْلِنُونَ**}** *"Açığa vurduğunuz."* Hayır ve şerri.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Onların, Allah'tan başka taptıkları hiçbir şeyi yaratamazlar. Çünkü onların kendileri yaratılmışlardır."

{وَالَّذِينَ يَدْعُونَ**}** *"Onların, taptıkları."* İbadet ettikleri.

{مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا**}** *"Allah'tan başka. Hiçbir şey yaratamazlar."* Bizim yarattığımız gibi hiçbir şey yaratmaya güç yetiremezler.

{وَهُمْ يُخْلَقُونَ**}** *"Çünkü onların kendileri yaratılmışlardır."* Onlar yontulmuş yaratılmışlardır.

اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَآءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

21- "Onlar ölüdürler, diri değildirler. Ne zaman dirileceklerini de bilmezler."

{اَمْوَاتٌ**}** *"Onlar ölüdürler."* Ölü putlardır.

{غَيْرُ اَحْيَآءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ**}** *"Diri değildirler. Bilmezler."* Yani ilahlar.

{اَيَّانَ يُبْعَثُونَ**}** *"Ne zaman dirileceklerini de."* Kabirlerden ne zaman dirilip de hesaba çekileceklerini.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kâfir ne zaman hesaba çekileceğini bilmez.

Âyete şöyle anlam verenler de olmuştur: Melekler ne zaman hesaba çekileceğini de bilmezler.

اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Sizin ilâhınız bir tek Tanrı'dır. Ama ahirete inanmayanların kalpleri inkârcıdır, onlar büyüklük taslarlar."

{ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ **}** "*Sizin ilâhınız bir tek Tanrı'dır.*" Bunu Allah Teâlâ bilir sizin ilahlarınız değil.

{ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ **}** "*Ama ahirete inanmayanların.*" Ölümden sonra dirilişe.

{ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ **}** "*Kalpleri inkârcıdır.*" Tevhidi.

{ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ **}** "*Onlar büyüklük taslarlar.*" İman etmekten yüz çevirerek.

لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾

23- "Hiç kuşkusuz Allah, onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilmektedir. O, büyüklük taslayanları sevmez."

{ لَا جَرَمَ **}** "*Hiç kuşkusuz.*" Hakken, kesinlikle.

{ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ **}** "*Allah, onların gizlediklerini de bilmektedir.*" Gizledikleri buğzu, kıskançlığı, tuzağı ve ihaneti.

{ وَمَا يُعْلِنُونَ **}** "*Açığa vurduklarını da.*" Açığa vurdukları sövme, eleştirme ve savaşma.

{ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ **}** "*O, büyüklük taslayanları sevmez.*" İmandan yüz çevirerek.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

24- "Onlara, 'Rabbiniz ne indirdi?' denildiğinde, 'Öncekilerin masallarını!' derler."

{ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ **}** "*Onlara, denildiğinde.*" Muktesimlere.[4]

{ مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ **}** "*Rabbiniz ne indirdi?*" Size Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Rabbinizden neleri söylüyor?

[4] "Muktesim" sözcüğünün kimleri ifade ettiği noktasında bkz. Hicr Sûresi 90. âyete bkz.

{ قَالُوٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ **}** *"Öncekilerin masallarını, derler."* Öncekilerin yalanları ve sözlerini.

لِيَحْمِلُوٓا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

25- "(Bu sözlerinin sonucu şudur:) Onlar kıyâmet gününde, kendi günahlarının tamamını, bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yüklenirler! Dikkat edin! Yüklendikleri günah ne kötüdür!"

{ لِيَحْمِلُوٓا اَوْزَارَهُمْ **}** *"(Bu sözlerinin sonucu şudur:) Onlar kendi günahlarını yüklenirler."* Günahlarını.

{ كَامِلَةً **}** *"Tamamını."* Tastamam.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ اَوْزَارِ **}** *"Kıyâmet gününde, günahlarının da bir kısmını."* Günahları gibi.

{ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ **}** *"Saptırdıkları kimselerin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den, Kur'an'dan ve imandan saptırdıklarını da.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ **}** *"Bilgisizce."* Bilgiye ve kanıta dayanmaksızın.

{ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ **}** *"Dikkat edin! Yüklendikleri günah ne kötüdür."* Yani muktesimlerin yüklendikleri günahlar ne kötüdür.

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Onlardan öncekiler de (peygamberlere) tuzak kurmuşlardı. Sonunda Allah da onların evlerine temellerinden gelmiş, üstlerindeki çatı başlarına çökmüştü! Bu azap onlara beklemedikleri bir yerden gelmişti!"

{ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Onlardan öncekiler de (peygamberlere) tuzak kurmuşlardı."* Muktesimlerin Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi

ve sellem)'e tuzak kuruşu gibi onlar da peygamberlerine tuzak kurmuşlardı. Bu şahıs yüksek bir kule inşa eden Nemrud'dur.

{ فَاَتَى اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ **}** "*Sonunda Allah da onların evlerine gelmiş.*" Onların kulelerini yerinden sökmüş.

{ مِنَ الْقَوَاعِدِ **}** "*Temellerinden.*" Temelden.

{ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ **}** "*Çatı başlarına çökmüştü.*" Böylece kule başlarına yıkılmıştı.

{ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ **}** "*Üstlerindeki. Bu azap onlara gelmişti.*" Yıkma gelmişti.

{ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ **}** "*Beklemedikleri bir yerden.*" Bilmedikleri.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَآقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوٓءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Sonra, kıyâmet gününde de Allah onları rezil edecek ve 'Uğrunda, bana karşı gelmiş olduğunuz ortaklarım nerede!' diye soracaktır. Kendilerine ilim verilmiş olanlar, 'Bugün, rezillik ve kötülük inkâr edenleredir!' diyeceklerdir."

{ ثُمَّ **}** "*Sonra.*" O.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ **}** "*Kıyâmet gününde de Allah onları rezil edecek.*" Onlara azap edecek ve onları rezil ve rüsva edecektir.

{ وَيَقُولُ **}** "*Ve diye soracaktır.*" Allah kıyâmet gününde soracaktır.

{ اَيْنَ شُرَكَآئِيَ **}** "*Ortaklarım nerede?*" Yani kendilerini benim ortağım olduğunu iddia ettiğiniz ilahlar.

{ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَآقُّونَ فِيهِمْ **}** "*Uğrunda, bana karşı gelmiş olduğunuz.*" Onlar için muhalefette bulunduğunuz ve onlardan dolayı peygamberlerime düşmanlık beslediğiniz.

{ قَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ **}** *"Kendilerine ilim verilmiş olanlar diyecekler-dir."* Yani melekler.

{ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ **}** *"Bugün, rezillik."* Kıyâmet gününde azap.

{ وَالسُّوٓءَ عَلَى الْكَافِرِينَ **}** *"Ve kötülük inkâr edenleredir."* Cehennem ateşi ve şiddet.

اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

28- "Zulme devam ederken, meleklerin canlarını alacağı kimseler, 'Biz, hiçbir kötülük yapmıyorduk.' diyerek teslim olurlar. 'Hayır, Allah sizin yapmış olduklarınızı, elbette hakkıyla bilendir!'"

{ اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ **}** *"Meleklerin canlarını alacağı kimseler."* Bedir Savaşı'nda meleklerin ruhlarını kabzettiği,

{ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ **}** *"Zulme devam ederken."* İnkâr etmekle.

{ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ **}** *"Teslim olurlar."* Cevap verirler. Âyetin "Allah'a boyun eğdiler" anlamına geldiği de söylenmiştir..

{ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍ **}** *"Biz, hiçbir kötülük yapmıyorduk, diyerek."* Allah'ın dışında hiçbir şeye ibadet etmiyorduk ve Allah'a ortak da koşmuyorduk.

{ بَلٰى **}** *"Hayır."* Allah Teâlâ buyurur ki, hayır.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Allah sizin yapmış olduklarınızı, elbette hakkıyla bilendir."* Sizin söylediklerinizi ve Allah'tan başkasına ibadet de ettiklerinizi.

فَادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Öyleyse, içinde sürekli kalmak üzere, cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötü! (denilecektir)."

{ فَادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"Öyleyse, içinde sürekli kalmak üzere, cehennemin kapılarından girin."* Ölmeksizin ve çıkartılmaksızın orada ikamet edici olarak kalınız.

{ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ **}** *"Büyüklük taslayanların yeri ne kötü, (denilecektir)."* Kâfirlerin menzili olan cehennem ne kötüdür!

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾

30- "Allah'tan sakınanlara, 'Rabbiniz ne indirdi?' denilince onlar, 'İyilik indirdi.' derler. Bu dünyada güzel iş yapanlara güzellik vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah'tan sakınanların yurdu ne güzeldir!"

{ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا **}** *"Allah'tan sakınanlara, denilince."* Küfür, şirk ve hayasızlıklardan sakınanlara. Âyette söz konusu edilenler Abdullah ibn Mesud ve ashabıdır.

{ مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ **}** *"Rabbiniz ne indirdi?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Rabbinizden size neyi diyor?

{ قَالُوا خَيْرًا **}** *"Onlar, 'İyilik indirdi.' derler."* Tevhid ve sıla-i rahmi.

{ فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا **}** *"Bu dünyada güzel iş yapanlara güzellik vardır."* Kıyâmet gününde cennet vardır.

{ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ **}** *"Ahiret yurdu ise."* Yani cennet diyarı.

{ خَيْرٌ **}** *"Daha hayırlıdır."* Dünyadan ve dünyanın içindekilerden.

{ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ **}** *"Allah'tan sakınanların yurdu ne güzeldir."* Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan sakınanların yurdu olan cennet.

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآؤُنَ كَذٰلِكَ يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾

31- "Onlar, altlarından ırmaklar akan adn cennetlerine girerler. Orada, onlar için diledikleri her şey vardır. İşte Allah, sakınanları böyle ödüllendirir!"

{ جَنَّاتُ عَدْنٍ **}** "*Adn cennetlerine.*" Ki, bu Rahmân'ın evidir.

{ يَدْخُلُونَهَا **}** "*Girerler.*" Kıyâmet gününde.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** "*Onlar, altlarından akan.*" Ağaçlarının ve meskenlerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارُ **}** "*Irmaklar.*" Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ لَهُمْ فِيهَا **}** "*Orada, onlar için vardır.*" Cennette.

{ مَا يَشَاؤُنَ **}** "*Diledikleri her şey.*" Canlarının arzuladığı ve temenni ettikleri bütün şeyler.

{ كَذٰلِكَ **}** "*İşte böyle.*" İşte bu şekilde.

{ يَجْزِي اللهُ الْمُتَّقِينَ **}** "*Allah, sakınanları ödüllendirir!*" Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanları.

اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Melekler, onların canlarını iyi insanlar olarak alırlarken, 'Barış ve esenlik size! (Dünyada iken) yapmış olduklarınıza karşılık, girin cennete!' derler."

{ اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ **}** "*Melekler, onların canlarını alırlarken.*" Melekler onların ruhlarını kabzederlerken.

{ طَيِّبِينَ **}** "*İyi insanlar olarak.*" Şirkten arınmış olarak tertemiz bir şekilde.

{ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ **}** "*Barış ve esenlik size, derler.*" Allah Teâlâ'dan size.

{ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ **}** "*Girin cennete.*" İmanınızla giriniz. Cenneti aralarında bölüştürürler.

{بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ} "*(Dünyada iken) yapmış olduklarınıza karşılık.*" Ve dünyadaki dile getirmiş olduğunuz hayırlara karşılık.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَاْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾

33- "(İnkâr edenler) kendilerine ruhlarını alacak meleklerin gelmesini veya Rabbinin azap emrinin gelmesini mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah, onlara haksızlık etmedi, ama onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı."

{هَلْ يَنْظُرُونَ} "*(İnkâr edenler) bekliyorlar mı?*" Mekke ehli beklememektedir. Zira iman etmemektedirler.

{اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ} "*Kendilerine ruhlarını alacak meleklerin gelmesini.*" Ruhlarının kabzolunması için.

{اَوْ يَاْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ} "*Veya Rabbinin azap emrinin gelmesini.*" Rablerinin azabı olan helakı.

{كَذٰلِكَ} "*Böyle.*" Sana kavminin yaptığı gibi seni yalanlıyorlar ve sana sövgüde bulunuyorlar.

{فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} "*Onlardan öncekiler de yapmışlardı.*" Senden öncekiler de onlar da peygamberlerini yalanlamışlardı ve onlara sövgüde bulunmuşlardı.

{وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ} "*Allah, onlara haksızlık etmedi.*" Onları helak etmekle.

{وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ} "*Ama onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı.*" Şirk ve peygamberleri yalanlamakla.

فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٤﴾

34- "Böylece, yapmış olduklarının kötülükleri onlara ulaştı ve alay ettikleri şey kendilerini kuşatıverdi."

{ فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوا **}** *"Böylece, yapmış olduklarının kötülükleri onlara ulaştı."* İşlediklerinin cezası ve söyledikleri masiyetlerin karşılığı.

{ وَحَاقَ بِهِمْ **}** *"Kendilerini kuşatıverdi."* Deveran etti ve kendilerine indi ve onlara hak oldu.

{ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ **}** *"Ve alay ettikleri şey."* Peygamberlerle alay edişlerinin karşılığı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kendisiyle alay etmekte oldukları azap.

وَقَالَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ نَّحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿٣٥﴾

35- "Allah'a ortak koşanlar, 'Eğer Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız, O'ndan başka bir şeye tapmazdık ve O'nun buyruğu olmadan bir şeyi de haram saymazdık!' dediler. Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Elçilere, apaçık tebliğden başka bir görev düşer mi?"

{ وَقَالَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا **}** *"Allah'a ortak koşanlar, dediler ('Allah'a putları şirk koşanlar.)"* Yani Mekke ehli.

{ لَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Eğer Allah dileseydi O'ndan başka bir şeye tapmazdık."* Putlara.

{ نَحْنُ وَلَآ اٰبَآؤُنَا **}** *"Ne biz ne de atalarımız."* Bizden öncekiler.

{ وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُوْنِهٖ **}** *"Ve O'nun buyruğu olmadan haram saymazdık."* Allah'ın dışında.

{ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Bir şeyi de."* Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâm'ı haram saymazdık. Ancak Allah Teâlâ bunları haram kıldı ve bunu bize emretti.

{ كَذٰلِكَ **}** "*Böyle.*" Yaptığı gibi. Kavmin seni Allah'a ekin ve hayvanları haram kılışla,

{ فَعَلَ **}** "*Yapmışlardı.*" Yalanladı.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** "*Onlardan öncekiler de.*" Allah'a.

{ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ **}** "*Elçilere, bir görev düşer mi?*" Resûllere düşen,

{ اِلَّا الْبَلَاغُ **}** "*Tebliğden başka.*" Allah'ın risaletini ve O'ndan geleni.

{ الْمُبِينُ **}** "*Apaçık.*" Bildiğiniz açık bir dil ile.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

36- "Andolsun biz, her ümmete, 'Allah'a kulluk edin ve azgın şeytandan uzak durun!' demesi için bir elçi gönderdik. Onların içinde, Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler olduğu gibi, kendisine sapıklık gerekli olan kimseler de vardır. O halde yeryüzünde dolaşın da, yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu bir görün!"

{ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ **}** "*Andolsun biz, her ümmete, gönderdik.*" Her kavme/millete.

{ رَسُولًا **}** "*Bir elçi.*" Seni kavmine elçi olarak gönderdiğimiz gibi.

{ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰه **}** "*Allah'a kulluk edin demesi için.*" Allah'ı birleyiniz diye.

{ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ **}** "*Ve azgın şeytandan uzak durun.*" Putlara ibadet edişi terk ediniz. Tağutun şeytan olduğu da söylenmiştir. Tağutun kâhin olduğu da söylenmiştir.

{ فَمِنْهُمْ **}** "*Onların içinde.*" Kendilerine resûlü gönderdiğimiz kimselerin içinde.

{ مَنْ هَدَى اللهُ **}** *"Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler olduğu gibi."* Dinine hidayet ettiği ve bundan dolayı da resûllere iman ile icabet eden,

{ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ **}** *"Gerekli olan kimseler de vardır."* Vacip olan.

{ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ **}** *"Kendisine sapıklık."* Resûllere iman etmeyerek icabet etmeyen.

{ فَسِيرُوا **}** *"O halde dolaşın da."* Sefere çıkınız da.

{ فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا **}** *"Yeryüzünde bir görün."* İbret alınız.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu."* Resûlleri yalanlayanların durumlarının sonunu.

اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾

37- "Sen, onların doğru yola gelmelerini ne kadar istesen de, kuşkusuz Allah, saptırdıklarını doğru yola eriştirmez. (Kıyâmet gününde), onların yardımcıları da yoktur."

{ اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ **}** *"Sen, onların doğru yola gelmelerini ne kadar istesen de."* Onların tevhide ulaşmasına.

{ فَاِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي **}** *"Kuşkusuz Allah, doğru yola eriştirmez."* Dinine.

{ مَنْ يُضِلُّ **}** *"Saptırdıklarını."* Yarattıkları içinden dininden saptırmış olduklarını. Bunlar O'nun dinine ehil olmazlar.

{ وَمَا لَهُمْ **}** *"(Kıyâmet gününde), onların yoktur."* Mekke kâfirleri için.

{ مِنْ نَاصِرِينَ **}** *"Yardımcıları da."* Allah'ın azabından engelleyici hiçbir kimse de.

وَاَقْسَمُوا بِاللهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Onlar, 'Allah, ölen kimseyi diriltmeyecektir!' diye olanca güçleriyle, Allah adına yemin etmektedirler. Hayır, hayır, bu, Allah'ın gerçekleşmesini üstlendiği bir sözdür. Ama insanların çoğu bilmezler."

{ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ **}** "*Onlar, olanca güçleriyle, Allah adına yemin etmektedirler.*" Olanca güçleriyle Allah adına yeminde bulundular. Bir kişi Allah adına yemin edince hiç kuşkusuz olanca gücüyle yemin etmiş olur.

{ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ **}** "*Allah, ölen kimseyi diriltmeyecektir, diye.*" Ölümden sonra.

{ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ **}** "*Hayır, bu, Allah'ın gerçekleşmesini üstlendiği bir sözdür.*" Allah'ın üzerine aldığı.

{ حَقًّا **}** "*Hayır.*" Vacip olarak kesinlikle ölümden sonra diriliş gerçekleşecek.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ **}** "*Ama insanların çoğu.*" Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** "*Bilmezler.*" Bunu bilmezler ve tasdik de etmezler.

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾

39- "(O, bu söz gereği, insanları), hakkında ayrılığa düştükleri konuları, onlara açıklamak ve inkâr edenlerin de yalancı olduklarını bilmeleri için (diriltecektir)."

{ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ **}** "*(O, bu söz gereği, insanları), onlara açıklamak (diriltecektir).*" Mekke ehli için.

{ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ **}** "*Hakkında ayrılığa düştükleri konuları.*" Dinde muhalefet ettikleri şeylerde.

{ وَلِيَعْلَمَ **}** "*Bilmeleri için.*" Bilsinler diye.

{ الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** "*Ve inkâr edenlerin de.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler kıyâmet gününde.

{أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ**}** "*Yalancı olduklarını.*" Dünyadayken söyledikleri cennetin, cehennem azabının, dirilişin ve hesabın olmadığına dair sözlerinde.

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَآ أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

40- "Biz, bir şeyin olmasını dilediğimizde, ona sözümüz, sâdece 'Ol!' demektir. O da hemen oluverir."

{إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَآ أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ**}** "*Biz, bir şeyin olmasını dilediğimizde, ona sözümüz, sâdece 'Ol!' demektir. O da hemen oluverir.*" Kıyâmet gününün gerçekleşmesine dair emrimiz.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41- "Zulme uğradıktan sonra, Allah yolunda hicret edenlere gelince; biz onları bu dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Ahiret ödülü ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!"

{وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ**}** "*Allah yolunda hicret edenlere gelince.*" Allah taatte Mekke'den Medine'ye.

{مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا**}** "*Zulme uğradıktan sonra.*" Mekke ehlinin kendilerine azap edişlerinden sonra. Yani Ammâr ibn Yâsir, Bilal, Suheyb ve ashapları.

{لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا**}** "*Biz onları bu dünyada yerleştireceğiz.*" Onları Medine'de yerleştireceğiz.

{حَسَنَةً**}** "*Güzel bir şekilde.*" Değerli, güvenilir, ganimet sahibi helal bir yurda.

{وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ**}** "*Ahiret ödülü ise elbette.*" Ahiretin sevabı ise.

{أَكْبَرُ**}** "*Daha büyüktür.*" Dünya sevabından daha ihtişamlıdır.

{لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ**}** "*Keşke bilselerdi.*" Ve muhakkak bileceklerdir.

اَلَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿٤٢﴾

42- "Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine güvenip dayananlardır."

{ اَلَّذِيْنَ صَبَرُوْا **}** "*Onlar, sabreden.*" Kâfirlerin eziyetlerine.

{ وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ **}** "*Ve yalnız Rablerine güvenip dayananlardır.*" Yani Ammar ve ashabı onun dışında başka bir kimseye dayanıp güvenmesinler.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْئَلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٤٣﴾

43- "Biz senden önce de, ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri, elçi olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun!"

{ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ **}** "*Biz senden önce de elçi olarak gönderdik.*" Ey Muhammed! Elçiler.

{ اِلَّا رِجَالًا **}** "*Ancak erkekleri.*" Senin gibi insan.

{ نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ **}** "*Kendilerine vahyettiğimiz.*" Emir, nehy ve alametleri vahyettiğimiz.

{ فَسْئَلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ **}** "*Bilenlere sorun.*" Tevrat ve İncil ehline.

{ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ **}** "*Eğer bilmiyorsanız.*" Allah Teâlâ'nın göndermiş olduğu elçilerin bütününün insan olduğunu bilmiyorsanız.

بِالْبَيِّنٰتِ وَالزُّبُرِ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٤٤﴾

44- "Onları açık delillerle ve kitaplarla (gönderdik). Biz şimdi de insanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da düşünüp öğüt almaları için bu Kur'an'ı indirdik."

{ بِالْبَيِّنٰتِ **}** "*Onları açık delillerle (gönderdik).*" Emir, nehy ve alametlerle.

{ وَالزُّبُرِ **}** "*Ve Kitaplarla.*" Önceki kitapların haberi.

{ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ **}** "*Biz şimdi de bu Kur'an'ı sana indirdik.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ **}** "*İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman.*" Kendilerine Kur'an'da emredilen şeyi.

{ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ **}** "*Ve onların da düşünüp öğüt almaları için.*" Kendilerine Kur'an'da indirilen şeyleri düşünsünler diye.

اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Kötülük planları yapanlar, Allah'ın kendilerini yere batırmayacağından ya da farkına varmadıkları bir yerden, kendilerine azabın gelmeyeceğinden güvende midirler?"

{ اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ **}** "*Kötülük planları yapanlar, güvende midirler?*" Allah'a şirk koşanlar.

{ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ **}** "*Allah'ın batırmayacağından.*" Allah Teâlâ'nın kendilerini yere batırmayacağından.

{ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ **}** "*Kendilerini yere. Kendilerine gelmeyeceğinden.*" Ya da kendilerine gelmemesinden.

{ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ **}** "*Ya da farkına varmadıkları bir yerden, azabın.*" Azabın inişinden.[5]

---

5 a) (اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ) "*Kötülük planları yapanlar*" buyruğundan kastedilenler Mekke kâfirleridir. Bunlar Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e tuzak kurmuş ve ashabının O'na iman etmeye, O'na uymaktan engellemeye çalışmışlardır. Araplardan O'na kulak verenlere kötülük yapmışlardır.

b) (الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ) "*Kötülük planları yapanlar*" ifadesinin aslı "Ellezine Mekeru'l-Mekerâti's-Seyyiâti"dir. Yani "Seyyiât" sözcüğü mahzuf bir masdarın sıfatıdır. *Tefsîrü'l-Beydavî*, s. 292.

اَوْ يَاْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Yahut gezip dolaşırlarken O'nun, kendilerini yakalamayacağından güvende midirler? Üstelik onlar, bunu engelleme gücüne de sahip değildirler."

{ اَوْ يَاْخُذَهُمْ **}** "*Yahut O'nun, kendilerini yakalamayacağından güvende midirler?*" Yahut da onları yakalamamasından.

{ فِي تَقَلُّبِهِمْ **}** "*Gezip dolaşırlarken.*" Ticarette gidiş ve gelişlerinde.

{ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ **}** "*Üstelik onlar, bunu engelleme gücüne de sahip değildirler.*" Allah'ın azabından kaçıcı değildirler.[6]

اَوْ يَاْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

47- "Yoksa Allah'ın kendilerini yavaş yavaş tüketerek cezalandırmayacağından güvende mi oldular? Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir."

{ اَوْ يَاْخُذَهُمْ **}** "*Yoksa Allah'ın kendilerini cezalandırmayacağından güvende mi oldular?*" Yahut da onları yakalamamasından.

{ عَلٰى تَخَوُّفٍ **}** "*Yavaş yavaş tüketerek.*" Liderlerini ve ashaplarını azaltarak.

{ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ **}** "*Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.*" Tevbe edene karşı. Âyetin "Azabı tehir etmekle çok şefkatlidir, pek merhametlidir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

---

[6] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(فِي تَقَلُّبِهِمْ) '*Dönüp dolaşırken*', dönüp dolaşmalarında, gidip gelmelerinde anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nahl Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 112.
b) Âyet "Yeryüzünde gelişip dolaşmalarında ve yolculuklar yapmalarında" anlamındadır. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan, (اَوْ يَاْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ) "*Yahut onlar dönüp dolaşırken kendilerini yakalayıvermesinden*" buyruğu hakkında şöyle dediğini aktarmaktadır: "Dilersem onu bir yolculukta yakalarım." *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 112.

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهٗ عَنِ الْيَمِيْنِ وَالشَّمَآئِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُوْنَ ﴿٤٨﴾

48- "Onlar, Allah'ın yarattığı şeylerin gölgelerinin nasıl sağdan, soldan sürünerek, Allah'a secde ederek döndüğünü görmediler mi?"

{ اَوَلَمْ يَرَوْا **}** "*Görmediler mi?*" Mekke ehli.

{ اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ **}** "*Allah'ın yarattığı şeylerin.*" Ağaçlar ve hayvanlar.

{ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهٗ **}** "*Gölgelerinin nasıl döndüğünü.*" Gölgesinin döndüğü.

{ عَنِ الْيَمِيْنِ **}** "*Sağdan.*" Sabahleyin.

{ وَالشَّمَآئِلِ **}** "*Soldan.*" Soldan akşamleyin.

{ سُجَّدًا لِلّٰهِ **}** "*Allah'a secde ederek.*" Allah'a secde ederler. Onların gölgeleri sabah da akşam da Allah'a secde etmektedir.

{ وَهُمْ دَاخِرُوْنَ **}** "Onlar, *Sürünerek.*" İtaat edicidirler.[7]

---

[7] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(يَتَفَيَّؤُا) '*Dönerek*', meylettirir anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nahl Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 115.
b) Fey' sözcüğü dönmek anlamındadır. Gölge dönmeye başladığında Fae'z-Zillu denilir. *El-Müfredat fi Ğaribi'l-Kur'an*. 'F-Y-E' maddesi.
İbn Abbâs'ın (يَتَفَيَّؤُا) sözcüğün (يَتَمَيَّلُوا) olarak tefsir etmesi, gölgenin sabah akşam konum değiştirmesinden dolayıdır. Zira gölge sabahleyin başka bir yerdeyken akşama bambaşka bir yerdedir. İbn Abbâs bunu göz önüne alarak âyeti tefsir etmiştir.
Evrendeki varlıkların Allah azze ve celleye secde edişleri Allah Teâlâ'nın evrene koyduğu sünnetullah dairesinden bir an dahi olsun çıkmamalarıdır.
c) (وَهُمْ دَاخِرُوْنَ) "*Onların sürünerek*" ilahî buyruğunda geçen (دَاخِرُوْنَ) sözcüğü, küçüklük ve zillet anlamındadır. Ebû Ubeyde der ki; "(وَهُمْ دَاخِرُوْنَ), küçüklük göstererek anlamındadır. Falanca Allah'a zillet gösterip huzulu davrandığında 'Fülanun dehara lillahi' denilir." *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 1, s. 360.
Nitekim Mücahid ve Katade'de âyeti bu şekilde tefsir etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 116.

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve melekler Allah'a secde ederler, onlar büyüklük taslamazlar."

{وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ} *"Göklerde bulunanlar, Allah'a secde ederler."* Güneş, ay ve yıldızlar.

{وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ} *"Yerdeki canlılar."* Hayvanlar ve kuşlar.

{وَالْمَلٰٓئِكَةُ} *"Ve melekler."* Semada Allah'a secde ederler.

{وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ} *"Onlar büyüklük taslamazlar."* Allah'a secde edişten kaçınıp da.

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Çünkü onlar üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredileni yaparlar."

{يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ} *"Çünkü onlar üstlerindeki Rablerinden korkarlar."* Kendilerinin üzerinde Arş'a istiva etmiş olandan.

{وَيَفْعَلُونَ} *"Ve yaparlar."* Yani ve derler.

{مَا يُؤْمَرُونَ} *"Kendilerine emredileni."* Yani melekler.

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

51- "Allah dedi ki: 'İki ilâh edinmeyin! O, ancak tek ilâhtır. O halde yalnız benden korkun!'"

{وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوٓا} *"Allah dedi ki: Edinmeyin!"* İbadet etmeyiniz.

{اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ} *"İki ilâh."* Kendisine ve putlara.

{اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ} *"O, ancak tek ilâhtır."* Çocuksuz ve ortaksız.

{فَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ} *"O halde yalnız benden korkun!"* Putlara ibadet etmek konusunda benden korkunuz.

وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Din de sadece O'na aittir. O halde Allah'tan başkasından mı korkacaksınız?"

{ وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur."* Mahlukatlar ve harikuladelikler.

{ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا **}** *"Din de sadece O'na aittir."* Sürekli olarak. Halis olarak anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ **}** *"O halde Allah'tan başkasından mı korkacaksınız?"* İbadet edeceksiniz.

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْئَرُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Nimet olarak size ulaşan ne varsa hepsi Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız."

{ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ **}** *"Nimet olarak size ulaşan ne varsa hepsi Allah'tandır."* Allah katındandır. Putlar tarafından değil.

{ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ **}** *"Sonra size bir zarar dokunduğu zaman."* Size şiddet/sıkıntı isabet ettiğinde.

{ فَاِلَيْهِ **}** *"Da yalnız O'na."* Allah'a.

{ تَجْئَرُونَ **}** *"Yalvarırsınız."* O'na tazarruda bulunur ve O'na dua edersiniz.

ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

54- "Sonra sizden zararı giderdiğinde de içinizden bir topluluk, hemen Rablerine ortak koşarlar!"

{ ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ **}** *"Sonra zararı giderdiğinde de."* Şiddetli sıkıntıyı kaldırdığında.

{ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيقٌ **}** *"Sizden. Bir topluluk."* Bir taife.

{ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ **}** "*İçinizden. Hemen Rablerine ortak koşarlar.*" Putları.

لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

55- "Bunu, kendilerine verdiğimiz nimete nankörlük etmek için (yaparlar). Yaşayın, eğlenin bakalım! Yakında bileceksiniz!"

{ لِيَكْفُرُوا **}** "*Bunu, nankörlük etmek için (yaparlar).*" Ta ki nankörlükte bulunsunlar diye.

{ بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ **}** "*Kendilerine verdiğimiz nimete.*" Kendilerine bahşettiğimiz nimete. Bunun üzerine "Bu, ilahlarımızın şefaati iledir." derler.

{ فَتَمَتَّعُوا **}** "*Yaşayın, eğlenin bakalım.*" Küfür ve haram içinde yaşamınızı sürünüz bakayım.

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ **}** "*Yakında bileceksiniz.*" Size ne yapılacağını.

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾

56- "Onlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan, ne olduğunu bilmedikleri varlıklara (putlara) pay ayırırlar! Allah'a yemin olsun ki uydurduğunuz bu yalanlardan dolayı, mutlaka sorguya çekileceksiniz!"

{ وَيَجْعَلُونَ **}** "*Onlar, ayırırlar.*" Diyorlar.

{ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا **}** "*Ne olduğunu bilmedikleri varlıklara (putlara) pay.*" Kadınları dışta tutarak erkeklere pay veriyorlar.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bir şey dile getiremeyen ve bilmeyenler için yani putlar için bir pay ayırıyorlar.

{ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ **}** "*Kendilerine verdiğimiz rızıktan.*" Ekinden ve hayvanlardan. Diyorlar ki, Allah Teâlâ bunu bize emretti.

{ تَاللّٰهِ **}** "*Allah'a yemin olsun ki.*" Allah'a yemin olsun ki.

{لَتُسْئَلُنَّ} "*Mutlaka sorguya çekileceksiniz.*" Kıyâmet gününde.

{عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ} "*Uydurduğunuz bu yalanlardan dolayı.*" Allah'a yalan isnad etmenizden dolayı.

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Yine onlar, o şanı yüce Allah'a kızlar isnat ediyorlar. Bununla birlikte onlar, akıllarınca, beğendikleri (erkekleri de) kendileri için seçiyorlar!"

{وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ} "*Yine onlar, Allah'a kızlar isnat ediyorlar.*" Meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyorlar.

{سُبْحَانَهُ} "*O şanı yüce.*" Allah Teâlâ oğul ve ortak edinmekten münezzehtir.

{وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ} "*Bununla birlikte onlar, akıllarınca, beğendikleri (erkekleri de) kendileri için seçiyorlar.*" Erkekleri seçmektedirler.

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾

58- "Onlardan birine kız çocuğu doğduğu haber verildiğinde öfkelenir, yüzü kapkara kesilir."

{وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَى} "*Onlardan birine kız çocuğu doğduğu haber verildiğinde.*" Cariye/kız çocuğu.

{ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا} "*Yüzü kapkara kesilir.*" Yüzü gamdan dolayı simsiyah kesilir.

{وَهُوَ كَظِيمٌ} "*Öfkelenir.*" Gönlünde doğan sıkıntıdan dolayı kederli ve üzüntülü bir hale dönüşür.

يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Kendisine verilen haberin kötülüğünden ötürü kavminden gizlenir. Şimdi o maruz kalacağı bu utanca karşın, onu yanında mı tutmalı, yoksa (diri diri) toprağa mı gömmelidir? Dikkat edin, vermekte oldukları karar ne kötüdür!"

{ يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ **}** *"Kavminden gizlenir."* Kavminden saklanır.

{ مِنْ سُوْٓءِ **}** *"Kötülüğünden ötürü."* Hoşlanmadığı şeyden dolayı.

{ مَا بُشِّرَ بِهٖ **}** *"Kendisine verilen haberin."* Kız çocuğu haberini açığa vurmanın hoş olmayışı.

{ اَيُمْسِكُهٗ **}** *"Şimdi onu yanında mı tutmalı?"* Onu korusun mu?

{ عَلٰى هُوْنٍ **}** *"O maruz kalacağı bu utanca karşın."* Meşakkat ve zilletle.

{ اَمْ يَدُسُّهٗ **}** *"Yoksa... mı gömmelidir?"* Gömsün mü?

{ فِي التُّرَابِ **}** *"Diri diri toprağa."* Diri olarak.

{ اَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ **}** *"Dikkat edin, vermekte oldukları karar ne kötüdür."* Erkek çocuğun kendilerine, kızların ise Allah azze ve celleye ait olduğuna dair verdikleri hüküm ne derece kötüdür!

لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٦٠﴾

60- "Kötü sıfat, ahirete inanmayanlar içindir. En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir. Çünkü O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Ahirete inanmayanlar içindir."* Ölümden sonra dirilişe.

{ مَثَلُ السَّوْءِ **}** *"Kötü sıfat."* Yani cehennem ateşi.

{ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى **}** *"En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir."* Çocuğunun ve ortağının olmamasıyla yüce ilahî ve rubûbî sıfatlar.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Çünkü O, mutlak üstündür."* Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretmekle.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

61- "Eğer Allah insanları, yapmış oldukları kötülüklerden dolayı hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde tek canlı bırakmazdı. Ama O, onları belli bir süreye kadar ertelemektedir. Bununla birlikte onlar, süreleri geldiğinde onu, ne bir an erteleyebilirler, ne bir an öne alabilirler."

{ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ **}** *"Eğer Allah insanları, yapmış oldukları kötülüklerden dolayı hemen cezalandırsaydı."* Şirk koşuşlarından dolayı.

{ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا **}** *"Yeryüzünde bırakmazdı."* Yerin üstünde.

{ مِنْ دَآبَّةٍ **}** *"Tek canlı."* Cin ve insanlardan hiçbir kimseyi.

{ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ **}** *"Ama O, onları ertelemektedir."* Onlara mühlet vermektedir.

{ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Belli bir süreye kadar."* Onların helak oluş vaktine kadar.

{ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ **}** *"Bununla birlikte onlar, süreleri geldiğinde."* Helak oluş vakitleri geldiğinde,

{ لَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً **}** *"Onu, ne bir an erteleyebilirler."* Ecelden bir saat miktarı kadar terk edemezler.

{ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ **}** *"Ne bir an öne alabilirler."* Ecelden önce helak olamazlar.

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Onlar, kendilerinin hoşlanmadıklarını Allah'a isnat etmektedirler, ama dilleri ise, en güzel sonucun kendilerinin olduğunu yalan yere söyler durur! Onlara mutlaka ateş vardır ve onlar ona sürüleceklerdir."

{ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ **}** "*Onlar, kendilerinin hoşlanmadıklarını Allah'a isnat etmektedirler.*" Kendi nefisleri için razı olmadıkları kızların Allah'a ait olduğunu söylemektedirler.

{ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ **}** "*Ama dilleri ise, yalan yere söyler durur.*" Dilleriyle yalan söylemektedirler.

{ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى **}** "*En güzel sonucun kendilerinin olduğunu.*" Yani erkeklerin. "*En güzel sonucun kendilerinin olduğunu*" âyetinin, cennet anlamına geldiği de söylenmiştir. Ayrıca âyetin "Cennet nereden onların olacak?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَا جَرَمَ **}** "*Mutlaka.*" Hakikaten, kesinlikle.

{ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ **}** "*Onlara ateş vardır ve onlar ona sürüleceklerdir.*" Terk edilmişlerdir. Âyetin "Unutulmuşlardır" anlamına geldiği de söylenmiştir. Eğer sözcük (مُفْرِطُونَ) şeklinde okunacak olursa âyetin anlamı "Onlar söz ve eylemleriyle günahta öne geçmiş kimseler idiler" olur.

تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- "Allah'a yemin olsun ki biz senden önceki milletlere de elçiler göndermiştik. Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterdi. O, bugün de onların dostudur. Onlar için can yakıcı bir azap vardır."

{ تَاللّٰهِ **}** "*Allah'a yemin olsun ki.*" Allah'a yemin olsun ki.

{ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ **}** *"Biz senden önceki milletlere de elçiler göndermiştik. Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterdi."* Dinlerini süsledi de iman etmediler.

{ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ **}** *"O, bugün de onların dostudur."* Dünyada dostları cehennem ateşinde ise onların yakın arkadaşıdır, onlarla birliktedir.

{ وَلَهُمْ **}** *"Onlar için vardır."* Ahirette.

{ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** *"Can yakıcı bir azap."* Acıtıcı.

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Biz sana kitabı, hakkında ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıkça anlatman için ve inanacak bir topluma yol gösterici ve rahmet olarak indirdik."

{ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ **}** *"Biz sana kitabı, indirdik."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا **}** *"Ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıkça anlatman için."* Muhalefet ettikleri.

{ فِيهِ **}** *"Hakkında."* Dinde.

{ وَهُدًى **}** *"Yol gösterici."* Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً **}** *"Ve rahmet olarak."* Azaptan.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ **}** *"Ve inanacak bir topluma."* Ona iman eden.

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Allah gökten bir su indirmiş ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmiştir. Kuşkusuz bunda, işiten bir toplum için ibret vardır."

{وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً} *"Allah gökten bir su indirmiş."* Yağmur.

{فَاَحْيَا بِهِ} *"Ve onunla diriltmiştir."* Yağmurla.

{الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَآ} *"Yeryüzünü ölümünden sonra."* Kuraklığından ve kurumuş olmasından sonra.

{اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ} *"Kuşkusuz bunda, vardır."* Belirtilen şeyin diriltilişinde.

{لَاٰيَةً} *"İbret."* Alamet.

{لِقَوْمٍ يَسْمَعُوْنَ} *"İşiten bir toplum için."* İtaat eden ve tasdik eyleyen.

وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾

66- "Sizin için davarlarda da ibret vardır. Size, onların karınlarındaki fışkı (ince bağırsak muhtevası) ile kan arasında oluşan (sütten içiririz ki), o süt katkısızdır, içenlerin boğazından kolaylıkla geçer."

{وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ} *"Sizin için davarlarda da ibret vardır. Size, onların karınlarındaki fışkı (ince bağırsak muhtevası) ile kan arasında oluşan (sütten içiririz ki.)"* Çıkartırız.

{لَبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِلشَّارِبِينَ} *"O süt katkısızdır, içenlerin boğazından kolaylıkla geçer."* İştah çekicidir.

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67- "(Size) hurma ağaçlarının meyvesini ve üzümleri de (yedirириz) ki, siz onlardan hem içki,[8] hem de güzel bir rızık edinirsiniz. Bunda, aklını kullanan bir toplum için ibret vardır."

---

8 (سَكَرًا) sözcüğüne Hamdi Döndüren Hoca, içecek anlamı vermiştir. Ancak biz, İbn Abbâs'ın âyeti sarhoş edici şey olarak tefsir etmesinden dolayı âyetin çeviri metninde tasarrufa giderek içki diye çevirdik.

{ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْاَعْنَابِ **}** *"(Size) hurma ağaçlarının meyvesini ve üzümleri de (yedirir) ki."* Yani üzümü.

{ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا **}** *"Siz onlardan hem şıra, edinirsiniz."* Sarhoş edici. Bu âyet mensuhtur. Âyetin "Yiyecek" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرِزْقًا حَسَنًا **}** *"Hem de güzel bir rızık."* Helal rızık yani sirke, pekmez, kuru üzüm ve bunun dışındaki diğer şeyler.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Bunda, vardır."* Belirtilen şeylerde sizin için vardır.

{ لَاٰيَةً **}** *"İbret."* Alamet.

{ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ **}** *"Aklını kullanan bir toplum için."* Tasdik eyleyen.[9]

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: 'Dağlarda, ağaçlarda ve insanların yapacakları kovanlarda kendine evler edin.'"

---

9 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "Âyetteki (سَكَرًا) , ağaçların meyvelerinden yapılıp haram kılınmış olan içkidir. (رِزْقًا حَسَنًا) '*Güzel rızk*' ise Allah'ın helal kıldıklarıdır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nahl Sûresi. Bu haberi İbn Cerir birkaç kanaldan Amr ibn Süfyan kanalıyla İbn Abbâs'tan muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 134. Yine İbn Cerir bu haberi Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 135.

b) Beyhakî ve Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın (تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا) "*Siz onlardan hem içki edinirsiniz.*" ilahî buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: "Allah Teâlâ, bundan sonra *hamr* haram kılınmış olmakla birlikte *sekeri/içkiyi* haram kılmıştır. Zira *seker/içki* de hamrdandır. (رِزْقًا حَسَنًا) "*Güzel rızık*", bu da sirke, şıra, nebiz vb şeyler gibi O'nun helal olanıdır. Allah Teâlâ bunu onayladı ve Müslümanlar için helal kıldı." *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 8, s. 297, Eşribe; *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 137.

c) İbn Abbâs'tan aktarılan rivayetlerden anlaşıldığına göre; bu âyet hamrın/içkinin haram kılınmasından önce nazil olmuştur. Zira Nahl Sûresi Mekkîdir, hamrı haram kılan âyetler ise Medenîdir.

{ وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ **}** *"Rabbin bal arısına şöyle vahyetti."* Rabbin bal arısına şöyle ilham etti.

{ اَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا **}** *"Dağlarda, kendine evler edin."* Dağlarda mesken edin.

{ وَمِنَ الشَّجَرِ **}** *"Ağaçlarda."* Ağaçlarda da.

{ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ **}** *"Ve insanların yapacakları kovanlarda."* Bina ettikleri şeylerde de.

ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَآءٌ لِلنَّاسِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Sonra da her çeşit meyveden ye ve Rabbin tarafından senin için düzenlenmiş olan yollarında boyun eğerek yürü! Onların karınlarından, renkleri çeşit çeşit bir içecek çıkar ki onda insanlara şifa vardır. Kuşkusuz bunda, düşünen bir toplum için ibret vardır."

{ ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ **}** *"Sonra da her çeşit meyveden ye."* Türlü türlü bütün meyvelerden ye.

{ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ **}** *"Ve Rabbin tarafından senin için boyun eğerek yollarında yürü."* Rabbinin yollarına gir.

{ ذُلُلًا **}** *"Düzenlenmiş olan."* Sana amade kılınmış ve senin boyunduruğuna sunulmuş olarak.

{ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا **}** *"Onların karınlarından, çıkar ki."* Bal arısının karnından.

{ شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ **}** *"Renkleri çeşit çeşit bir içecek."* Kırmızı, sarı ve beyaz.

{ فِيهِ **}** *"Onda."* Balda.

{ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ **}** "*İnsanlara şifa vardır.*" Hastalığa karşı. Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: "*Onda*." Kur'an'da. "*İnsanlara şifa vardır.*" İnsanlara açıklama.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** "*Kuşkusuz bunda, vardır.*" Belirtilen şeylerde.

{ لَاٰيَةً **}** "*İbret.*" Alamet ve ibret vardır.

{ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ **}** "*Düşünen bir toplum için.*" Yaratılanlar hakkında.[10]

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰىكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿٧٠﴾

70- "Allah sizi yaratmıştır, sonra (zamanı gelince de) sizi öldürecektir. İçinizden bir kısmı, bildiği şeylerin hiçbirini bilemez hale geldiği, ömrünün en kötü dönemine kadar yaşatılacaktır. Kuşkusuz, Allah hakkıyla bilen, her şeye gücü yetendir."

{ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰىكُمْ **}** "*Allah sizi yaratmıştır, sonra (zamanı gelince de) sizi öldürecektir.*" Ecellerinizin sona erişi esnasında ruhlarınızı kabzeder.

{ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ **}** "*İçinizden bir kısmı, ömrünün en kötü dönemine kadar yaşatılacaktır.*" Ömrünün en sefil dönemine kadar yaşatılır.

{ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ **}** "*Bilemez hale geldiği.*" Anlayamaz bir hale geldiğinde.

{ بَعْدَ عِلْمٍ **}** "*Bildiği.*" İlk bilmesinin ardından.

---

10 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; (فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا) '*Rabbin tarafından senin için düzenlenmiş olan yollarında boyun eğerek.*' Arının tuttuğu yolların hiçbirisinde bir engebe bulunmamaktadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nahl Sûresi. İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Mücahid'den rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 140.

b) İbn Abbâs'ın bu tefsirine göre; İbn Abbâs (ذُلُلًا) sözcüğünü, yolların bir niteliği olarak tefsir etmiştir. Yani son derece kolay yol olarak tefsir etmiştir.

{ شَيْئًا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ **}** *"Şeylerin hiçbirini. Kuşkusuz, Allah hakkıyla bilen."* Varlığı halden hale koymayı.

{ قَدِيرٌ **}** *"Her şeye gücü yetendir."* Onları bir halden başka bir hale dönüştürmeye.

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَآدِّي رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَآءٌ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾

71- "Allah, rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı. Bol rızık verilenler, rızıklarını ellerinin altında olanlara verip de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar! Durum böyle iken Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?"

{ وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ **}** *"Allah, rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı."* Bu âyet-i kerime "Mesih Allah'ın oğludur" diyen Necran Hıristiyanları hakkında nazil olmuştur. Bunun üzerine "Allah, rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı" ilahî buyruğu nazil oldu. "Allah, rızıkta kiminizi kiminizden üstün kıldı." Mal ve hizmetçilerde.

{ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا **}** *"Bol rızık verilenler."* Mal ve hizmetkârlarla.

{ بِرَآدِّي رِزْقِهِمْ **}** *"Rızıklarını verip de."* Mallarını vermezler mi?

{ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ **}** *"Ellerinin altında olanlara."* Kölelerine ve cariyelerine.

{ فَهُمْ **}** *"Kendilerini onlara."* Yani mâlik ve köle.

{ فِيهِ **}** *"Bu hususta."* Mal konusunda.

{ سَوَآءٌ **}** *"Eşit kılmazlar."* Başlangıçtaki gibi. Dediler ki: "Biz bunu yapmayız ve buna razı da olmayız." Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ **}** *"Durum böyle iken Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?"* Kendi kendiniz için razı olmadığınız bir şeyde beni mi razı kılıyorsunuz? Allah Teâlâ'nın vahdaniyetini inkâr mı ediyorsunuz?

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِيْنَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُوْنَ ﴿٧٢﴾

72- "Allah size, kendi cinsinizden eşler var etmiş ve eşleriniz aracılığı ile de size çocuklar ve torunlar bahşetmiş ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırmıştır. Onlar hâlâ bâtıla inanıp Allah'ın nimetlerine nankörlük mü ediyorlar?"

{ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ **}** "*Allah size, kendi cinsinizden var etmiş.*" Sizin gibi insan.

{ اَزْوَاجًا **}** "*Eşler.*" Kadınlar.

{ وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ **}** "*Ve eşleriniz aracılığı ile de size bahşetmiş.*" Kadınlarınızdan.

{ بَنِيْنَ وَحَفَدَةً **}** "*Çocuklar ve torunlar.*" Yani oğlun oğlu. Hizmetkarlar ve köleler anlamına geldiği de söylenmiştir. Kadının yakınlarını size akraba kılmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ **}** "*Ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırmıştır.*" Rızıklarınızı hayvanların rızıklarından daha yumuşak ve daha temiz kılmıştır.

{ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ **}** "*Onlar hâlâ bâtıla inanıp.*" Şeytana ve putlara iman edip tasdik mi edecekler?

{ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُوْنَ **}** "*Allah'ın nimetlerine nankörlük mü ediyorlar?*" Allah'ın vahdaniyetini ve dinini.[11]

---

11 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(حَفَدَةً) '*Torunlar*' sözcüğü, kişinin çocukları anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nahl Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan (حَفَدَةً) "*Torunlar*" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "Oğullar ve oğulların oğullarıdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 146.
İbn Hacer *Fethü'l-Bârî*'de bu haberin isnadının sahih olduğunu belirtir. C. 8, s. 386.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾

73- "Yine onlar, Allah'tan başka, göklerden ve yerden kendileri için hiçbir rızık veremeyecek ve bunu asla yapamayacak olan şeylere mi tapıyorlar?"

{ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ **}** "*Kendileri için, Allah'tan başka, veremeyecek şeylere mi tapıyorlar?*" Güç yetiremeyen şeylere.

{ لَهُمْ **}** "*Onlar*" Yani putlar.

---

c) (حَفَدَةً) sözcüğü, babaların hizmetinde çok hızlı bir şekilde hizmette bulunan evlatlar ve onların evlatlarıdır. Sözcük, bir işi yaparken hafif olmak ve süratlice yerine getirmek anlamına gelen (حَفْدٌ), (يَحْفِدُ), (حَفَدَ) ve (حَفَدَانًا) fiilinden türetilmiştir. (حَفَدَ) sözcüğü (حَفِدَ) sözcüğünün çoğuludur.
Kunut Duası'nda geçen "*ve İleyke Nes'a ve nehfidü*" sözcüğünde de bu anlam bulunmaktadır. *Lisânü'l-Arab*, 'H-F-D' maddesi.

d) İbn Abbâs'ın "*min Vüldi'r-Recül/kişinin çocukları*" şeklinde açıklama, (حَفَدَةً) sözcüğünden neyin murad edildiğini açıklamaktadır.

e) (حَفَدَةً) sözcüğünden muradın erkeğin sıhriyet bağıyla akrabası olanlar olduğu da söylenmiştir. İbn Cerir et-Taberî, (حَفَدَةً) sözcüğü hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kişinin hanımı aracılığıyla akrabası olanlar."
İbn Cerir bu yorumu birkaç kanaldan İbn Mesud'dan da rivayet eder. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 144.

f) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan (حَفَدَةً) "*Torunlar*" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: "Kişinin kendi çocukları değil de karısının çocuklarıdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 146.

g) (حَفَدَةً) sözcüğü için mucemlere (büyük ve kapsamlı sözlüklere) baktığımızda sözcüğün "hafid" sözcüğünün çoğulu olduğunu görürüz. Hafid ise hizmette ve işte çok süratli davranan, hafiflik gösteren, eli çabuk kimse demektir. Ancak sözcük âyette (بَنِينَ) "*Oğullar*" sözcüğüne atfedilmiştir. Bu da "hafede" sözcüğünün Allah Teâlâ'nın kişiye hanımları aracılığıyla vermiş olduğu lütfu gerektirmektedir ki, kendileri için yardımcılar olsunlar. Bu durumda sözcük hem oğulları hem de oğlun oğullarını ve hanımın başka bir kocadan olan oğlunu ve yakınlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla yukarıda İbn Abbâs'tan aktarılan rivayetler arasında bir çelişki bulunmamaktadır. Belki İbn Abbâs çeşitli ortamlarda ve farklı zamanlarda sözcüğü örnek kabilinden açıklamaktadır.

{ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerden rızık."* Yağmurla.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerden."* Bitki ile.

{ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ **}** *"Hiçbir. Ve bunu asla yapamayacak olan."* Buna güç yetiremeyen.

فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

74- "Allah'a benzerler bulmaya çalışmayın! Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz."

{ فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ **}** *"Allah'a benzerler bulmaya çalışmayın."* Allah Teâlâ'ya çocuk, ortak ve benzerler vasfetmeyiniz.

{ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ **}** *"Çünkü Allah bilir."* Kendisinin çocuk ve ortağının olmadığını.

{ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ **}** *"Siz bilmezsiniz."* Bunu ey kâfirler topluluğu.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُۥنَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile kendisine güzel rızık verdiğimiz, o rızıktan gizli ve açık harcayan özgür kimseyi örnek olarak vermektedir. Hiç bunlar eşit olur mu? Hamd yalnız Allah içindir. Ancak insanların çoğu (bunu) bilmezler."

Ardından Allah Teâlâ mü'min ile kâfirin örneğini vermek üzere şöyle buyurdu:

{ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا **}** *"Allah, başkasının malı olan bir köle ile örnek olarak vermektedir."* Allah Teâlâ köle olan bir kulun niteliğini açıkladı.

{ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ **}** "*Hiçbir şeye gücü yetmeyen.*" Harcamaya ve ihsanda bulunmaya. Bu mesel kâfirin meselidir. Kendisinden hiçbir şekilde bir hayır gelmez.

{ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا **}** "*Kendisine rızıktan verdiğimiz, özgür kimseyi.*"[12] ona bahşettiğimiz.

{ رِزْقًا حَسَنًا **}** "*Güzel rızık.*" Çokça mal.

{ فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا **}** "*O (rızıktan) gizli harcayan.*" Kendisi ile Rabbi arasında.

{ وَجَهْرًا **}** "*Ve açık.*" Allah yolunda kendisi ile Rabbi arasında. Bu örnek de ihlaslı mü'minin örneğidir.

{ هَلْ يَسْتَوُۥنَ **}** "*Hiç bunlar eşit olur mu?*" Sevap ve taat konusunda.

{ اَلْحَمْدُ لِلّٰه **}** "*Hamd yalnız Allah içindir.*" Şükür Allah'adır ve Vahdaniyet Allah'ındır.

{ بَلْ اَكْثَرُهُمْ **}** "*Ancak insanların çoğu.*" Bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** "*(Bunu) bilmezler.*" Kur'an'ın örneklerini. Bu âyetin Osman ibn Affan ile Ebû'l-İys ibn Ümeyye adlı bir bedevi hakkında nazil olduğu söylenmiştir.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰيهُ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَاْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾

76- "Yine Allah, şu iki insanın durumunu örnek olarak vermektedir: Birisi dilsizdir, hiçbir şey yapamaz, efendisinin üzerine bir yüktür, efendisi onu nereye gönderse bir hayır getirmez. Şimdi bu kimse ile doğru yolda giderek, adaleti emreden kimse eşit olur mu?"

[12] Tefsir metninde "minna" sözcüğü bir sonraki bölümde gelmesine rağmen, anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

Ardından Allah Teâlâ kendisi ile putun örneğini vermek üzere şöyle buyurdu:

{ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا **}** *"Yine Allah, örnek olarak vermektedir."* Allah Teâlâ şu kimsenin sıfatını/niteliğini açıkladı.

{ رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ **}** *"Şu iki insanın durumunu. Birisi dilsizdir."* Dilsiz.

{ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ **}** *"Hiçbir şey yapamaz."* Konuşmaya güç yetiremez ki bu puttur.

{ وَهُوَ كَلٌّ **}** *"Bir yüktür."* Ağırlıktır.

{ عَلٰى مَوْلٰىهُ **}** *"Efendisinin üzerine."* Velisinin, akrabalarının üzerine ağır bir yük. Ailesinin üzerine bakılması gereken bir vebaldir.

{ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ **}** *"Efendisi onu nereye gönderse."* Onu doğudan ve batıdan çağırsa.

{ لَا يَاْتِ بِخَيْرٍ **}** *"Bir hayır getirmez."* Kendisine dua edene hayırla karşılık veremez. Bu putun örneğidir.

{ هَلْ يَسْتَوِي **}** *"Şimdi eşit olur mu?"* Fayda vermekte ve zararı bertaraf etmekte.

{ هُوَ **}** *"Bu kimse ile."* Yani put ile.

{ وَمَنْ يَّاْمُرُ بِالْعَدْلِ **}** *"Adaleti emreden kimse."* Tevhidi.

{ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ **}** *"Doğru yolda giderek."* Dosdoğru yola çağıran ki, bu zât Allah Teâlâ'dır.

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٧٧﴾

77- "Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyâmetin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir."

{ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir."* Kullardan gaip olan şey.

{وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ**}** *"Kıyâmetin kopması ise."* Kıyâmetin kopuşunun hız bakımından.

{اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ**}** *"Göz açıp kapama gibi."* Gözün kırpılması gibidir.

{اَوْ هُوَ اَقْرَبُ**}** *"Veya daha az bir zamandan ibarettir."* Hatta bundan daha yakındır.

{اِنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ**}** *"Şüphesiz Allah her şeye kadirdir."* Dirilişe ve bunun dışındaki diğer şeylere.

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْۢ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78- "Allah sizi, siz hiçbir şey bilmez durumda iken annelerinizin karnından çıkarmış, şükretmeniz için de size kulaklar, gözler ve kalpler vermiştir."

{وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْۢ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا**}** *"Allah sizi, siz hiçbir şey bilmez durumda iken annelerinizin karnından çıkarmış."* Şeyleri bilmezken. Âyetin "Hiçbir şeyi bilmez iken" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ**}** *"Size kulaklar, vermiştir."* Kendisiyle hayrı işiteceğiniz.

{وَالْاَبْصَارَ**}** *"Gözler."* Kendisiyle hayrı göreceğiniz.

{وَالْاَفْـِٕدَةَ**}** *"Ve kalpler."* Yani kalpler. Kendisiyle hayrı akledeceğiniz.

{لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ**}** *"Şükretmeniz için de."* Onun nimetlerine şükredesiniz ve Ona iman edesiniz diye.

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَآءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Onlar, göğün boşluğunda, Allah'ın buyruğuna boyun eğmeleri sonucu (uçabilen) kuşları görmüyorlar mı? Onları, Allah'tan başka kimse tutamaz. Gerçekten bunda, inanan bir toplum için ibretler vardır."

{ اَلَمْ يَرَوْا **}** "*Onlar, görmüyorlar mı?*" Ey Mekke ehli! Bakmıyor musunuz da Allah Teâlâ'nın kudretini ve vahdaniyetini bilesiniz.

{ اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ **}** "*Allah'ın buyruğuna boyun eğmeleri sonucu (uçabilen) kuşları.*" Boyun eğdirilmiş olmaları.

{ فِي جَوِّ السَّمَآءِ **}** "*Göğün boşluğunda.*" Göğün ortasında yani yer ile gök arasında uçmaktadırlar.

{ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُ **}** "*Onları, Allah'tan başka kimse tutamaz.*" Uçuşun ardından.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** "*Gerçekten bunda, vardır.*" Onların havada tutulmalarında.

{ لَاٰيَاتٍ **}** "*İbretler.*" Allah'ın vahdaniyetinin alametleri.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ **}** "*İnanan bir toplum için.*" Onların semada tutuluşunun Allah Teâlâ tarafından olduğunu tasdik eden.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ
بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ وَمِنْ اَصْوَافِهَا
وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٨٠﴾

80- "Allah sizin için evlerinizde bir barınma yeri yaptı. Hayvanların derilerinden gerek yolculuğunuzda ve gerekse konaklama zamanlarınızda kolayca taşıyacağınız hafif evler (çadırlar) ve yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar giyilecek, döşenecek eşya ve ticaret malı yaptı."

Ardından Allah Teâlâ kendisine şükredesiniz ve iman edesiniz diye nimetini zikretti.

{ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ **}** *"Allah sizin için evlerinizde yaptı."* Yerleşim birimi evleri.

{ سَكَنًا **}** *"Bir barınma yeri."* Mesken ve karar.

{ وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ **}** *"Hayvanların derilerinden yaptı."* Yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından.

{ بُيُوتًا **}** *"Hafif evler (çadırlar)."* Yani çadırlar ve kıl çadırlar.

{ تَسْتَخِفُّونَهَا **}** *"Kolayca taşıyacağınız."* Taşınmasında size hafif olan.

{ يَوْمَ ظَعْنِكُمْ **}** *"Gerek yolculuğunuzda."* Yolculuklarınız döneminde.

{ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ **}** *"Ve gerekse konaklama zamanlarınızda."* Konakladığınız günlerde.

{ وَمِنْ أَصْوَافِهَا **}** *"Ve yünlerinden."* Koyunun yünlerinden.

{ وَأَوْبَارِهَا **}** *"Yapağılarından."* Devenin tüylerinden.

{ وَأَشْعَارِهَآ **}** *"Ve kıllarından."* Keçinin kıllarından.

{ أَثَاثًا **}** *"Giyilecek, döşenecek eşya."* Mal.

{ وَمَتَاعًا **}** *"Ve ticaret malı."* Menfaat.

{ إِلَى حِينٍ **}** *"Bir süreye kadar."* Yok oluşa ve eskiyip yıpranana kadar.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81- "Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı ve size dağlarda barınaklar var etti. Yine sizi sıcaktan koruyan giysiler ve savaşta sizi koruyan giysiler (zırhlar) meydana getirdi. İşte böylece Allah size olan nimetini tamamlayacak ki, Müslüman olup barışı yayasınız!"

{ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ **}** *"Allah, yarattığı şeylerden sizin için yaptı."* Ağaçlardan, duvarlardan ve dağlardan barınaklar.

{ ظِلَالًا **}** *"Gölgeler."* Sizi sıcaktan koruyan gölgelikler.

{ وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ **}** *"Ve size dağlarda var etti."* Dağlarda.

{ اَكْنَانًا **}** *"Barınaklar."* Yani mağaralar ve yollar.

{ وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ **}** *"Yine giysiler meydana getirdi."* Yani gömlekler.

{ تَقِيكُمُ الْحَرَّ **}** *"Sizi sıcaktan koruyan."* Yaz mevsiminde sıcaktan, kış mevsiminde ise soğuktan.

{ وَسَرَابِيلَ **}** *"Giysiler (zırhlar)."* Yani zırhlar.

{ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ **}** *"Ve savaşta sizi koruyan."* Düşmanlarınızın silahlarından.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böylece."* İşte bu şekildedir.

{ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ **}** *"Allah size olan nimetini tamamlayacak ki, Müslüman olup barışı yayasınız."* İkrar edesiniz diye. Âyetin (تسْلِمُونَ) şeklinde okunması halinde "Yaralanmaktan güvencede olasınız" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾

82- "Buna rağmen onlar yine de yüz çevirirlerse, artık sana düşen sadece apaçık tebliğden ibarettir."

{ فَإِنْ تَوَلَّوْا **}** *"Buna rağmen onlar yine de yüz çevirirlerse."* İmandan.

{ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ **}** *"Artık sana düşen sadece apaçık tebliğden ibarettir."* Bildiğiniz dille Allah Teâlâ'dan geleni tebliğ etmekten başka bir şey değildir. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara bu nimetleri belirtince onlar "Evet ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunların bütünü Allah Teâlâ'dandır" dediler.

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

83- "Onlar Allah'ın nimetini bilirler, sonra da o nimeti inkâr ederler. Çünkü onların çoğu inkârcıdırlar."

Ardından onlar inkâr ederek "Bunlar ilahlarımızın şefaatiyledir." dediler. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللهِ**}** "*Onlar Allah'ın nimetini bilirler.*" Bu nimetlerin bütününün Allah katından olduğunu ikrar ederler.

{ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا**}** "*Sonra da o nimeti inkâr ederler.*" Bizim ilahlarımızın şefaatiyledir, derler.

{وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ**}** "*Çünkü onların çoğu inkârcıdırlar.*" Onların bütünü Allah'ı inkâr edicidirler.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾

84- "Her ümmetten bir şâhid göndereceğimiz gün, artık o kâfir olanlara ne söz hakkı tanınır, ne de özür dilemelerine imkân verilir."

{وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ**}** "*Her ümmetten göndereceğimiz gün.*" Her kavimden çıkartırız.

{شَهِيدًا**}** "*Bir şâhid.*" Onlara karşı tebliğe dair şâhid olacak olan peygamber.

{ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا**}** "*Artık o kâfir olanlara ne söz hakkı tanınır.*" Konuşmaları konusunda.

{وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ**}** "*Ne de özür dilemelerine imkân verilir.*" Dünyaya dönerler.

وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾

85- "O zulmedenler, azabı gördükleri zaman, artık onlardan ne azap hafifletilir, ne de kendilerine süre verilir!"

{ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا **}** *"O zulmedenler, gördükleri zaman."* Kâfirler.

{ الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ **}** *"Azabı. Artık onlardan ne azap hafifletilir."* Onlardan kaldırılmaz.

{ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ **}** *"Ne de kendilerine süre verilir."* Ne de Allah'ın azabına karşı mühlet verilerek ertelenirler.

وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَآءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾

86- "O Allah'a ortak koşanlar, koştukları ortakları (putları) gördükleri zaman, 'Ey Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da taptığımız ortaklarımızdır.' derler. Koştukları ortaklar da onlara, 'Siz yalan söylüyorsunuz!' diye söz atarlar."

{ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَآءَهُمْ **}** *"O Allah'a ortak koşanlar, koştukları ortakları (putları) gördükleri zaman."* İlahlarına.

{ قَالُوا رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz, derler."* Ey Rabbimiz.

{ هٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا **}** *"İşte bunlar, ortaklarımızdır."* İlahlarımızdır.
{ الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا **}** *"Taptığımız."* İbadet ettiğimiz.

{ مِنْ دُونِكَ **}** *"Seni bırakıp da."* Bize kendilerine ibadet etmemizi emrettiler.

{ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ **}** *"Koştukları ortaklar da onlara, söz atarlar."* Onlara cevap verirler. Yani Putlar.

{ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ **}** *"Siz yalan söylüyorsunuz, diye."* Sözlerinizde yalancılarsınız. Bizler sizlere emretmedik. Bizler sizlerin ibadet edişinizi de bilmiyorduk.

وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذِنِ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

87- "O gün onlar Allah'a teslim olmuşlar ve uydurmuş oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir!"

{ وَأَلْقَوْا إِلَى اللهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ **}** *"O gün onlar Allah'a teslim olmuşlar."* İbadet eden ve kendisine ibadet edilen Allah Teâlâ'ya boyun eğmişlerdir.

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ **}** *"Ve uydurmuş oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmiştir."* Onların Allah'a attıkları iftiraları yok olmuştur. Yalanla ibadet ettikleri ilahları kendi kendileriyle meşguldürler.

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾

88- "İnkâr edenler ve Allah yolundan çevirenler, -diğer kimseleri de bozdukları için- onlara azap üstüne azap arttırmışızdır."

{ اَلَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler.

{ وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ **}** *"Ve Allah yolundan çevirenler."* Allah'ın dininden ve O'na taatten.

{ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا **}** *"Onlara azap arttırmışızdır."* Yılanların, akreplerin, açlığın, susuzluğun, zemheri soğukluğunun ve bunun dışındaki azabıyla.

{ فَوْقَ الْعَذَابِ **}** *"Azap üstüne."* Cehennem azabının üstüne.

{ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ **}** *"Diğer kimseleri de bozdukları için."* Şirk içinde söyledikleri ve işledikleri masiyetlerden.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

89- "Biz o gün, her ümmete içlerinden kendi üzerlerine bir şâhid göndeririz, seni de onların üzerine şâhid getiririz. Bu kitabı da sana, her şeyi açıklayan, bir hidayet, bir rahmet ve Müslümanlara bir müjde olmak üzere kısım kısım indirdik!"

{ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ اُمَّةٍ **}** "*Biz o gün, her ümmete göndeririz.*" Her cemaatten çıkartırız.

{ شَهِيدًا **}** "*Bir şâhid.*" Peygamber.

{ عَلَيْهِمْ **}** "*Kendi üzerlerine.*" Ulaştırmakla şehadet yapacak.

{ مِنْ اَنْفُسِهِمْ **}** "*İçlerinden.*" Kendileri gibi bir insan.

{ وَجِئْنَا بِكَ **}** "*Seni de getiririz.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

{ شَهِيدًا عَلٰى هٰٓؤُلَآءِ **}** "*Onların üzerine şâhid.*" Ümmetine. Âyetin "Onları tezkiye edici olarak" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ **}** "*Bu kitabı da sana, kısım kısım indirdik.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ **}** "*Her şeyi açıklayan.*" Helal, haram, emir ve nehy.

{ وَهُدًى **}** "*Bir hidayet.*" Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً **}** "*Bir rahmet.*" Azaptan kurtuluşa.

{ وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ **}** "*Ve Müslümanlara bir müjde olmak üzere.*" Cennet.

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَآئِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

90- "Şüphesiz ki Allah adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlara vermeyi emreder; hayâsızlıktan, her türlü kötülükten ve azgınlıktan nehyeder. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir."

{ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ **}** "*Şüphesiz ki, Allah adaleti, emreder.*" Tevhidi.

{ وَالْاِحْسَانِ **}** *"İyilik yapmayı."* Farizaları eda etmeyi. "İnsanlara ihsanda bulunmayı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِيتَآئِ ذِي الْقُرْبٰى **}** *"Ve yakınlara vermeyi."* Yani sıla-i rahmi.

{ وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ **}** *"Hayâsızlıktan, nehyeder."* Masiyetlerin bütününden.

{ وَالْمُنْكَرِ **}** *"Her türlü kötülükten."* Şeriatta ve sünnette maruf olmayan.

{ وَالْبَغْيِ **}** *"Ve azgınlıktan."* Zulüm ve tecavüz edişi.

{ يَعِظُكُمْ **}** *"Size öğüt verir."* Size hayâsızlık, her türlü kötülük ve azgınlığı yasaklamaktadır.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ **}** *"Düşünüp tutasınız diye."* Kur'an'ın öğütlerinden öğüt alasınız diye.

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾

91- "Sözleşme yaptığınız zaman, Allah'a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şâhid tutarak, iyice pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Allah yapmakta olduklarınızı bilir."

{ وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ **}** *"Sözleşme yaptığınız zaman, Allah'a karşı verdiğiniz sözü yerine getirin."* Bu âyet-i kerime Kinde ve Murad kabileleri hakkında nazil olmuştur. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ'ya vefa ile yemin ettiğinizde ahidlerinizi tamamlayınız.

{ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ **}** *"Yeminleri bozmayın."* Yani kendi aranızdaki ahidleri.

{ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا **}** *"İyice pekiştirdikten sonra."* Kuvvetlendirip sağlamlaştırdıktan sonra.

{ وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا **}** *"Ve Allah'ı üzerinize şâhid tutarak."* Yani Allah'ı şâhid kıldıktan. "Allah'ı gözetleyici kıldıktan sonra" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin anlamı şöyle olur: Her iki fırka üzerine de üzerimize Allah'ın şâhid olduğunu söylemenizden sonra.

{ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ **}** *"Allah yapmakta olduklarınızı bilir."* Ahdi bozma ve ahde vefa göstermenizi.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهٖ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

92- "Bir toplum diğer bir toplumdan sayıca ve malca daha fazla olduğu için, yeminlerinizi aranızda hile vesilesi edinerek, o ipliğini güzelce büküp sağlam yaptıktan sonra, çözüp bozan kadın gibi olmayın! Allah sizi bununla dener. Kıyâmet gününde, görüş ayrılığına düştüğünüz şeyleri size mutlaka açıklayacaktır."

{ وَلَا تَكُونُوا **}** *"Olmayın."* Ahdin bozulması konusunda.

{ كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا **}** *"O ipliğini güzelce büküp bozan kadın gibi."* Yani ahmak bir kadının bağı gibi.

{ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ **}** *"Sağlam yaptıktan sonra."* Kesinleştirdikten ve sağlamlaştırdıktan sonra.

{ اَنْكَاثًا **}** *"Çözüp."* Sökerek.

{ تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ **}** *"Yeminlerinizi edinerek."* Ahidlerinizi.

{ دَخَلًا **}** *"Hile vesilesi."* Hile ve aldatma.

{ بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ **}** *"Aranızda. Bir toplum olduğu için."* Cemaat olmakla.

{ هِيَ اَرْبٰى **}** *"Sayıca ve malca daha fazla."* Daha fazla.

{ مِنْ اُمَّةٍ **}** *"Diğer bir toplumdan."* Cemaatten.

{ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللهُ بِهِ **}** *"Allah sizi bununla dener."* Sizi çoklukla sınamaktadır. "Ahdi bozmakla sınamaktadır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ **}** *"Kıyâmet gününde, size mutlaka açıklayacaktır."* Dinde.

{ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ **}** *"Görüş ayrılığına düştüğünüz şeyleri."*[13] Muhalefet ettiğiniz konularda.

وَلَوْ شَآءَ اللهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93- "Allah dileseydi elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Ama Allah dilediğini saptırır, dilediğine de hidayet verir. Şüphesiz ki bütün yaptıklarınızdan sorumlu tutulacaksınız!"

{ وَلَوْ شَآءَ اللهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً **}** *"Allah dileseydi elbette sizi tek bir ümmet yapardı."* Sizi tek bir din üzere İslam dini üzere toplardı.

{ وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Ama Allah dilediğini saptırır."* Dininden dilediğini saptırır. Dinine layık olmayan kişiyi.

{ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğine de hidayet verir."* Dinine hidayet eder. Dinine ehil olan kişiyi.

{ وَلَتُسْـَٔلُنَّ **}** *"Şüphesiz ki sorumlu tutulacaksınız."* Kıyâmet gününde.

{ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Bütün yaptıklarınızdan."* Küfür ve imanda hayır ve şerden. Âyetin "Ahde vefa ve ahdi bozma" anlamına geldiği de söylenmektedir.

وَلَا تَتَّخِذُوٓا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوٓءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾

[13] "Mâ küntüm fîhi" tefsir metninde önceki bölümde olmasına rağmen, anlam bütünlüğünü sağlamak amacı ile bu bölüme aldık.

94- "Yeminlerinizi aranızda hile vesilesi yapmayın! Sonra yere sağlam basmışken ayağınız kayar da Allah yolundan saptırdığınız için dünyada kötü azabı tadarsınız. Ahirette de size pek büyük bir azap olur."

{ وَلَا تَتَّخِذُوٓا اَيْمَانَكُمْ **}** *"Yeminlerinizi yapmayın."* Ahidlerinizi.

{ دَخَلًا **}** *"Hile vesilesi."* Hile, aldatma ve eksiklik.

{ بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ **}** *"Aranızda. Ayağınız kayar da."* Adamın ayağının kayışı gibi Allah Teâlâ'ya taatten kayarsınız.

{ بَعْدَ ثُبُوتِهَا **}** *"Sonra yere sağlam basmışken."* Kıyamından sonra.

{ وَتَذُوقُوا السُّوٓءَ **}** *"Dünyada kötü azabı tadarsınız."* Cehennem ateşini.

{ بِمَا صَدَدْتُمْ **}** *"Saptırdığınız için."* İnsanları çevirmeniz nedeniyle.

{ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Allah yolundan."* Allah'ın dininden ve O'na taatten.

{ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ **}** *"Ahirette de size pek büyük bir azap olur."* Ahirette şiddetli bir azap.

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾

95- "Allah'a verdiğiniz sözü az bir bedel karşılığında değişmeyin. Eğer bilirseniz, Allah katındaki (sevap) sizin için daha hayırlıdır."

{ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا **}** *"Allah'a verdiğiniz sözü az bir bedel karşılığında değişmeyin."* Az bir dünyalık karşısında Allah adına yalan yere yemin etmekle.

{ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah katındaki (sevap)."* Sevap.

{ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ **}** *"Sizin için daha hayırlıdır."* Sizin yanınızdaki maldan.

{ اِنْ **}** *"Eğer."* İdiyseniz.

{ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ **}** *"Bilirseniz."*[14] Allah'ın sevabını. "Allah'ın sevabını tasdik edenlerdenseniz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوٓا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Sizin yanınızdaki tükenir, Allah'ın katındakiler ise tükenmez. Elbette biz, o sabredenlere ecirlerini, yaptıkları amelin en güzeliyle vereceğiz."

{ مَا عِنْدَكُمْ **}** *"Sizin yanınızdaki."* Mallar.

{ يَنْفَدُ **}** *"Tükenir."* Fani olur.

{ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın katındakiler ise."* Sevap.

{ بَاقٍ **}** *"Tükenmez."* Baki olur.

{ الَّذِينَ صَبَرُوٓا وَلَنَجْزِيَنَّ **}** *"Elbette biz, o sabredenlere vereceğiz."* Yeminini yerine getirmek için sabredip hakkı ikrar edenlere.

{ اَجْرَهُمْ **}** *"Ecirlerini."* Ahiretteki sevapları.

{ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıkları amelin en güzeliyle."* Dünyada işlemiş olduklarından daha güzeliyle.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

97- "Erkek veya kadın, her kim mü'min olarak iyi bir amel işlerse, şüphesiz ona güzel bir hayat yaşatırız ve elbette onlara da ecirlerini, yaptıkları amelin en güzeliyle veririz."

---

[14] "Küntüm" sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen, anlam bütünlüğünü gözetmek amacıyla bu bölüme aldık.

{ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا **}** *"İyi bir amel işlerse."* Kendisi ile Rabbi arasında halis olarak amel işler ve hakkı ikrar ederse.

{ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ **}** *"Erkek veya kadın, her kim mü'min olarak."* Bununla birlikte ihlaslı mü'min.

{ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً **}** *"Şüphesiz ona güzel bir hayat yaşatırız."* Taatte. Âyetin kanaat konusunda olduğu anlamına da gelmektedir. Cennette anlamına da gelmektedir.

{ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ **}** *"Ve elbette onlara da ecirlerini, veririz."* Ahirette onların sevapları.

{ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıkları amelin en güzeliyle."* Dünyada ihsanlarına karşılık. Bu âyet-i kerime bir yer konusunda aralarında husumet meydana gelen Abdan ibn Eşva' ve İmriü'l-Kays el-Kindî hakkında nazil olmuştur.

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾

98- "Kur'an okuduğun zaman, o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!"

{ فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ **}** *"Kur'an okuduğun zaman."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namazın başında ya da namaz dışında Kur'an okumaya başladığında.

{ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ **}** *"Allah'a sığın."* Eûzu billah söyle.

{ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ **}** *"O kovulmuş şeytandan."* Lânete uğramış, yıldızlarla taşlanmış, Allah'ın rahmetinden kovulmuş.

اِنَّهٗ لَيْسَ لَهٗ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾

99- "Şüphesiz ki iman edenler ve Rablerine güvenip dayananlar üzerinde şeytanın hiçbir gücü yoktur."

{ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ **}** *"Şüphesiz ki, şeytanın hiçbir gücü yoktur."* Yetki ve galebesi yoktur.

{ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ **}** *"Ve Rablerine güvenip dayananlar üzerinde."* Başkasına güvenmeyenler ve işlerini O'na tefviz edenler.

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

100- "(Şeytanın) gücü, ancak onu dost edinenlere ve Allah'a ortak koşanlaradır."

{ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ **}** *Ancak "(Şeytanın) gücü."* Yolu ve galebesi.

{ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ **}** *"Onu dost edinenlere."* Kendisine itaat edenleredir.

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ **}** *"Ve Allah'a ortak koşanlaradır."* Allah'a.

وَإِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

101- "Biz bir âyetin yerine başka bir âyet getirdiğimiz zaman, Allah ne indirdiğini bilirken, onlar (Peygamber'e), 'Sen, ancak bir iftiracısın!' dediler. Hayır, onların çoğu bilmezler."

{ وَإِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً **}** *"Biz başka bir âyet getirdiğimiz zaman."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı nesh edici bir âyet ile indirdiğimizde,

{ مَكَانَ اٰيَةٍ **}** *"Bir âyetin yerine."* Mensuh âyetin yerine.

{ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ **}** *"Allah ne indirdiğini bilirken."* Kullara faydalarına olan şeyi emreder.

{ قَالُوٓا **}** *"Onlar (Peygamber'e), dediler."* Mekke'nin kâfirleri.

{ إِنَّمَآ اَنْتَ **}** *"Sen, ancak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مُفْتَرٍ **}** *"Bir iftiracısın."* Kendi yanından haberle düzen bir şahıssın.

{ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Hayır, onların çoğu bilmezler."* Allah Teâlâ'nın kullarına sadece faydalarına olan şeyi emrettiğini bilmezler.

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

102- "De ki: 'Bu Kur'an'ı Ruhu'l-kudüs (Cebrail), iman edenlere sebat vermek, Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olmak üzere Rabbin katından gerçek olarak indirdi.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki;

{ نَزَّلَهُ **}** *"Bu Kur'an'ı indirdi."* Yani Kur'an'ı indirdi. Nüzulunun çokluğundan dolayı onu sapasağlam kıldı.

{ رُوحُ الْقُدُسِ **}** *"Ruhu'l-kudüs (Cebrail)."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) yağmuru.

{ مِنْ رَبِّكَ **}** *"Rabbin katından."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِالْحَقِّ **}** *"Gerçek olarak."* Nasih ve mensuh ile.

{ لِيُثَبِّتَ **}** *"Sebat vermek."* Kalpler kendisine karşı hoşnut olsun ve huzur duysunlar diye.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edenlere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَهُدًى **}** *"Bir hidayet."* Sapıklıktan.

{ وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ **}** *"Ve Müslümanlara bir müjde olmak üzere."* Cennetle.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ اَعْجَمِيٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾

103- "Hiç şüphesiz biz inkârcıların, 'Bu Kur'an'ı ona bir insan öğretiyor!' dediklerini biliyoruz. Ancak Peygamber'e öğretiyor dedikleri kimsenin dili yabancıdır. Bu Kur'an ise apaçık bir Arapçadır!"

{ وَلَقَدْ نَعْلَمُ **}** *"Hiç şüphesiz biz biliyoruz."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اَنَّهُمْ **}** *"İnkârcıların."* Yani Mekke kâfirlerinin.

{ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ **}** *"Bu Kur'an'ı ona öğretiyor, dediklerini."* Yani Kur'an'ı.

{ بَشَرٌ **}** *"Bir insan."* Cebr ve Yesar.

{ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ **}** *"Ancak Peygamber'e öğretiyor dedikleri kimsenin dili."* Meylettirdikleri, benzettikleri ve nispet ettikleri kimsenin.

{ اَعْجَمِيٌّ **}** *"Yabancıdır."* İbranicedir.

{ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ **}** *"Bu Kur'an ise bir Arapçadır."* Kur'an Arap dilinin gereklerine göre söyler.

{ مُبِينٌ **}** *"Apaçık."* Bildiğiniz bir dil ile.

اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾

104- "Allah'ın âyetlerine iman etmeyenleri, Allah doğru yola iletmez ve onlara acı bir azap vardır."

{ اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın âyetlerine iman etmeyenleri."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ **}** *"Allah doğru yola iletmez."* Dinine. Dinine ehil olmayan kimseyi. Âyetin "Onları cennete iletmez ve onları cehennem azabından kurtarmaz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** *"Ve onlara acı bir azap vardır."* Acıtıcı.

اِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

105- "Yalanı ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler uydurur. İşte onlar yalancı olanlardır."

{ اِنَّمَا يَفْتَرِي } *"Ancak uydurur."* Düzmece şey ortaya koyar.

{ الْكَذِبَ } *"Yalanı."* Allah'a.

{ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ } *"Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ } *"İşte onlar yalancı olanlardır."* Allah'a.

مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهٖٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106- "Kalbi imanla dolu olduğu halde, inkâra zorlanan kimse dışında, her kim imanından sonra Allah'ı inkâr ederse, fakat kalbini küfre açarsa, işte Allah'ın gazabı onlaradır! Onlar için büyük bir azap vardır."

{ مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهٖٓ } *"Her kim imanından sonra Allah'ı inkâr ederse."* Allah'a olan imanından sonra inkâr ederse üzerine Allah'tan bir gazap vardır.

{ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ } *"İnkâra zorlanan kimse dışında."* Ancak inkâr etmeye icbar edilen kimse müstesna.

{ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ } *"Kalbi imanla dolu olduğu halde."* İmana kesin bir şekilde bağlanmış olduğu halde. Bu âyet-i kerime Ammâr ibn Yâsir hakkında nazil olmuştur.

{ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا } *"Fakat kalbini küfre açarsa."* Küfrü isteyerek söylerse.

{فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللهِ} "*İşte Allah'ın gazabı onlaradır.*" Allah Teâlâ katından bir hışım vardır.

{وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ} "*Onlar için büyük bir azap vardır.*" Dünyada olandan daha şiddetli. Bu âyet-i kerime Abdullah ibn Sa'd ibn Ebî Serh hakkında nazil olmuştur.[15]

---

15 a) Neseî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Nahl Sûresi'nde yer alan (مَنْ كَفَرَ بِاللهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهٖٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ) '*Kalbi imanla dolu olduğu halde, inkâra zorlanan kimse dışında, her kim imanından sonra kalbini küfre açarsa, işte Allah'ın gazabı onlaradır! Onlar için büyük bir azap vardır.*' (16/en-Nahl/106) buyruğu nesh edilerek, bundan Yüce Allah, istisnada bulunup şöyle buyurmuştur: (ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) '*Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaşan ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*' (16/en-Nahl/110) diye buyurmuştur. Burada kastedilen kişi ise Mısır valiliği yapmış bulunan Abdullah ibn Sa'd ibn Ebi Serh'dir. Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kâtipliğini yapıyordu. Şeytan onun ayağını kaydırdıktan sonra kâfirlere katılmıştı. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de Mekke'nin fethedildiği gün öldürülmesini emretmişti. Osman ibn Affan (radıyallâhu 'anh) onun için himaye istedi, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) da onun bu himaye isteğini kabul etmişti. *Sünen-i Neseî*, Kitâbü Tahrimi'd-Dem, "Mürted Kişinin Tevbe Etmesi" bâbı, c. 7, s. 107. Bu haberin isnadını Zekeriyya ibn Yahya, İshak ibn İbrahim, Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd, Hüseyin ibn Vâkıd, Yezid en-Nahvî ve İkrime oluşturmaktadır. Bütünün tercüme-i halini sunmuştuk. Haberin isnadı muttasıldır. Ancak haberin senedinde vehm ile itham edilen Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd el-Mervezî ile Hüseyin ibn Vâkıd bulunmaktadır. Baba oğul her ikisi de yanılmakla itham edilmişlerdir. Fakat bu haberi Taberî de Yahya ibn Vadıh'dan, o da Hüseyin ibn Vâkıd'dan, o da Yezidü'n-Nahvî'den İkrime ve Hasan-ı Basrî'den rivayet etmiştir. Yahya ibn Vadıh sika olduğundan dolayı rivayeti Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd'ın rivayetine öncelenir. Bu durumda Neseî'nin rivayet ettiği haber zayıf olmaktadır. Galiba bu görüş İbn Abbâs'ın da olmayabilir. Vehimleri bulunan Ali ibn Hüseyin'in vehimlerinden birisi olma olasılığı bulunmaktadır.

b) Bu âyetler bize herhangi bir zorlama ve baskı olmaksızın İslam dininden irtidat edip inkâr eden kalbini ve gönlünü büsbütün küfre açan kimseyle ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. Böyle bir kişi iman nurunu ve marifetini tanıdıktan, iman yolunda bir müddet yol aldıktan ve İslam'ın üstün meziyetlerini kavradıktan sonra küfrü imana, sapıklığı hidayete tercih etmesi gibi büyük bir cürmü ve korkunç bir eylemi gerçekleştirmesi nedeniyle Allah Teâlâ tarafından çok şiddetli bir şekilde cezalandırılacaktır. Bir kişinin imanı ve İslam'ı ta-

nıdıktan sonra küfrü tercih edip bâtıl bir amaca saplanması, basiretinin körelip kapanmasından başka bir anlam ifade etmemektedir. Bundan dolayıdır ki, bu kimseleri Allah azze ve celle (اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ) "*İşte bunlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. İşte bunlar gaflette olanların ta kendileridir!*" (16/en-Nahl/108) ifadeleriyle bize tanıtmaktadır. Ancak söz konusu günah ne kadar çirkin ve korkunç olursa olsun Allah Teâlâ yine de onun kendi nefsine dönüp düşünmesi ve sağduyulu bir şekilde akıl yürütme eylemini kullanarak İslam'a girmeyi dilemesi halinde kendi yüce ve sonsuz rahmetinden ümitsiz kılmamış ve tevbe kapısını kendisine açmış ve ümidvar kılmış, engin rahmetinin kapsamına yerleştirmiştir. Allah Teâlâ onun her şeyi kuşatan rahmetine girebilmesi için de (ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) "*Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaşan ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir*" diye buyurmuştur. (16/en-Nahl/110)

c) Âyetler küfre zorlanan ve çeşitli işkencelere maruz kalan, bunu kalbiyle değil de diliyle söyleyen ancak kalbi büsbütün imanla dolu olan kimseler hakkında da açıklamalarda bulunmakta ve onların mazur olduğunu belirtmektedir. Allah Teâlâ bunlar hakkında da "*Kalbi iman ile dolu olduğu halde zorlanan müstesna olmak üzere*" buyurmaktadır.

d) İbn Abbâs (ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) "*Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaşan ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*" (16/en-Nahl/110) buyruğunun "*Kalbi iman ile dolu olduğu halde zorlanan müstesna olmak üzere*" buyruğunu nesh ettiğini söylemektedir. Ancak İbn Abbâs'ın bu neshten kastı nesh değil de tahsis ve istisnadır. Neshin ilk dönemlerde geniş bir kullanım sahasının olduğu bilinmektedir. Fakat İbn Abbâs'ın bu değerlendirmesi ki, kendisine nispeti doğru ise de yanlıştır. Zira âyette ne bir nesh söz konusudur, ne tahsis ne de bir istisna. Zira "*Kalbi iman ile dolu olduğu halde zorlanan müstesna olmak üzere*" âyeti, küfür sözünü söyleyen herkesi kapsamaktadır ve muhkemdir. (ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) "*Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaşan ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir*" buyruğu ise küfürden tevbe eden ve iman dairesine geri dönenleri kapsamaktadır. Bu âyetin ilk âyetten bir istisna olduğunu söylemek son derece zor belki imkânsızdır.

e) Âyetin sebebi nüzûlü hakkında İbn Abbâs'tan asıl sahih olarak aktarılan İbn Cerir et-Taberî'nin İkrime kanalıyla kendisinden tahriç ettiği şu haberdir: Mekkelilerden bazıları Müslüman olmuş ve fakat imanlarını gizlemişlerdi. Bedir günü müşrikler bunları da beraberlerinde çıkarmışlar ve müşrikler safında

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾

107- "Bunun sebebi şudur: Onlar dünya hayatını sevmişler ve onu ahirete tercih etmişlerdir. Allah da inkârcı toplumu doğru yola iletmez."

{ ذٰلِكَ **}** "*Bunun.*" Azabın**.**

---

yer alan bu gizli Müslümanlardan bazıları savaşta ölmüştü. Müslümanlar: "Onlar da bizim arkadaşlarımızdılar. Müşrikler safında savaşmaya zorlandılar; bu nedenle kendileri için istiğfarda bulunun." demişlerdi. Bunun üzerine (اِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْاَرْضِ قَالُوٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَاُولٰٓئِكَ مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَآءَتْ مَصِيرًا) "*Melekler, canlarını alacakları sırada, kendilerine zulmedenlere, 'Ne yapıyordunuz?' diye sorduklarında onlar, 'Biz, yeryüzünde güçsüz bırakılmıştık.' derler...*" (4/en-Nisa/97) âyet-i kerimesi nazil oldu. Medine'deki Müslümanlar bu âyet-i kerimeyi, Mekke'de kalıp imanlarını gizleyen kimselere yazıp gönderdiler ki, onların müşrikler arasında kalarak ölmeleri halinde özürleri kabul edilmeyecektir. Ravi der ki: Bunun üzerine kalan mü'minler Mekke'den Medine'ye gitmek üzere yola çıktılar. Onların Mekke'den çıktığını duyan müşrikler onları takiple yakaladılar ve tekrar Mekke'ye götürdüler. Onlardan bazıları bu fitneye kapılıp imanlarından döndüler. Bunlar hakkında da (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ...) "*İnsanlardan öyleleri vardır ki, 'Allah'a iman ettik' derler de Allah yolunda eziyete uğratıldıklarında insanların fitnesini Allah'ın azabı imiş gibi tanır..*" (29/Ankebût/10) âyet-i kerimesi nazil oldu. Medineli Müslümanlar bu sefer bu âyet-i kerimeyi yazıp Mekke'de kalan gizli mü'minlere gönderdiler de o imanlarını gizleyenler iyice üzülüp bütün hayırlardan umutlarını kestiler. Bunun üzerine onların hakkında bu âyet "*Hem Rabbin, işkenceye uğratıldıktan sonra hicret eden, sonra Allah yolunda savaşan ve sabredenlerle birliktedir. Muhakkak ki, Rabbin bundan sonra da Gafûr'dur, Rahîm'dir*" âyet-i kerimesi nazil oldu. Medineli Müslümanlar bu âyet-i kerimeyi de yazarak Mekke'de imanlarını gizleyenlere gönderdiler ve dediler ki: "Allah sizin için bir çıkış yolu gösterdi." Bu mektup üzerine kalan mü'minler Mekke'den, Medine'ye gitmek üzere yola çıktılar. Bu sefer de müşrikler çıkışlarını işitip peşlerine düştüler. Onlara yetiştiler, kaçıp kurtulabilenler kurtuldu, kaçamıyanlar da müşrikler tarafından öldürüldü. *Tefsirü't-Taberî*, c. 14, s. 184.

Bu haberin isnadında bulunan Ahmed ibn Mansur, Ebû Ahmed ez-Zübeyrî, Muhammed ibn Şerik, Amr ibn Dinar ve İkrime sika kişiler olduğundan ve birbirlerinden dinlediklerinden dolayı sahih ve muttasıldır.

{ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا **}** *"Sebebi şudur: Onlar dünya hayatını sevmişler... tercih etmişlerdir."* Seçmişlerdir.

{ عَلَى الْاٰخِرَةِ **}** *"Ve onu ahirete."* Küfrü imana.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي **}** *"Allah da doğru yola iletmez."* Dinine ve azabından kurtarmaz.

{ الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ **}** *"İnkârcı toplumu."* Buna ehil olmayan kimseyi.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾

108- "İşte bunlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. İşte bunlar gaflette olanların ta kendileridir!"

{ أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ **}** *"İşte bunlar Allah'ın, mühürlediği kimselerdir."* Allah Teâlâ'nın mühür vurduğu kimselerdir.

{ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ **}** *"Kalplerini, kulaklarını ve gözlerini. İşte bunlar gaflette olanların ta kendileridir."* Ahiret konusundan gafildirler. Ahireti terk edicidirler.

"Tevhidden gafil ve onu inkâr edicidirler." anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

109- "Hiç şüphesiz bunlar ahirette de ziyana uğrayacaklardır."

{ لَا جَرَمَ **}** *"Hiç şüphesiz."* Haktır ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ **}** *"Bunlar ahirette de ziyana uğrayacaklardır."* Aldananlardır. Bu âyet-i kerime alay edenler hakkında nazil olmuştur.

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾

110- "Sonra Rabbin, eziyete uğratılmalarının ardından hicret eden, sonra savaşan ve sabredenler hakkında, bütün bunlardan sonra, senin Rabbin elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ **}** "*Sonra Rabbin.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا **}** "*Hicret eden.*" Mekke'den Medine'ye.

{ مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا **}** "*Eziyete uğratılmalarının ardından.*" Mekke ehli onlara, Ammâr ibn Yâsir'e ve ashabına azap etmelerinin ardından.

{ ثُمَّ جَاهَدُوا **}** "*Sonra savaşan.*" Allah yolunda düşmanla.

{ وَصَبَرُوٓا **}** "*Ve sabredenler hakkında.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte sıkıntılara.

{ اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا **}** "*Bütün bunlardan sonra, senin Rabbin.*" Hicretin ardından.

{ لَغَفُورٌ **}** "*Elbette çok bağışlayan.*" Kusurları affeden.

{ رَحِيمٌ **}** "*Çok merhamet edendir.*" Onlara.

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

111- "O gün herkes gelip kendini kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla haksızlık yapılmaz."

{ يَوْمَ تَأْتِي **}** "*O gün gelip.*" Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ كُلُّ نَفْسٍ **}** "*Herkes.*" Sâlih olsun, fâcir olsun.

{ تُجَادِلُ **}** *"Uğraşır."* Tartışır.

{ عَنْ نَفْسِهَا **}** *"Kendini kurtarmak için."* Kendi nefsi için. Şeytanıyla birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir. Ruhuyla birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَتُوَفّٰى **}** *"Ve karşılığı eksiksiz ödenir."* Bolca verilir.

{ كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Herkese."* Sâlih olsun, fâcir olsun.

{ مَا عَمِلَتْ **}** *"Yaptığının."* İşlediği hayır ve şerrin.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ **}** *"Onlara asla haksızlık yapılmaz."* İyiliklerinden hiçbir şey kısılmaz. Kötülüklerine ise bir eklemede bulunulmaz.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَاْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾

112- "Allah bir ülkeyi örnek olarak verdi. Bu ülke güven ve huzur içinde idi. Oraya her yerden rızkı bol bol geliyordu. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıkları işler yüzünden açlık ve korku sıkıntısını tattırdı."

{ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً **}** *"Allah bir ülkeyi örnek olarak verdi."* Allah Teâlâ Mekke ehlinin sıfatını, Ebû Cehil ve Velid ile arkadaşlarının sıfatını/niteliğini açıkladı.

{ كَانَتْ اٰمِنَةً **}** *"Bu ülke güven idi."* Onun ehli düşman saldırısından, savaştan, açlık ve sürgün edilmekten güven içinde idiler.

{ مُطْمَئِنَّةً **}** *"Ve huzur içinde."* Ehli mukim idi.

{ يَاْتِيهَا رِزْقُهَا **}** *"Oraya rızkı geliyordu."* Oraya meyvelerden geliyordu.

{ رَغَدًا **}** *"Bol bol."* Genişçe.

{ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ **}** "*Her yerden.*" Dünyanın her köşesinden oraya taşınıyordu.

{ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللهِ **}** "*Sonra onlar Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler.*" Oranın ehli Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr etti.

{ فَأَذَاقَهَا اللهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ **}** "*Allah da onlara, açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.*" Allah Teâlâ oranın ehlini yedi yıl kıtlıkla açlığı ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabıyla savaş korkusundan dolayı korkuyu tattırdı.

{ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ **}** "*Yaptıkları işler yüzünden.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sözle ve eylemle verdikleri cefadan dolayı.

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

113- "Andolsun ki, onlara kendilerinden peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulümlerine devam ederlerken kendilerini azap yakalayıverdi."

{ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ **}** "*Andolsun ki, onlara peygamber geldi de.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مِنْهُمْ **}** "*Kendilerinden.*" Onların neseplerinden onlar gibi Arap, Kureyşli.

{ فَكَذَّبُوهُ **}** "*Onu yalanladılar.*" Onlara getirdiği şeyleri.

{ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ **}** "*Kendilerini azap yakalayıverdi.*" Allah Teâlâ'nın açlık, öldürülme ve sürgüne gönderilme şeklindeki azabı.

{ وَهُمْ ظَالِمُونَ **}** "*Onlar zulümlerine devam ederlerken.*" Kâfirler iken.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾

114- "Artık Allah'ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yiyin. Eğer gerçekten yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız, O'nun nimetine şükredin!"

{ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ **}** *"Artık Allah'ın size verdiği rızıktan yiyin."* Ekin, hayvanlar ve nimetten.

{ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا **}** *"Helâl ve temiz olarak şükredin."* Hatırlayınız.

{ نِعْمَتَ اللهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ **}** *"Eğer gerçekten yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız, O'nun nimetine."* Eğer ekin ve hayvanları haram kılmakla sadece O'na ibadet etmeyi istiyorsanız onu helal sayınız. Zira Allah Teâlâ'ya kulluk, bunların helal sayılmasındadır.

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾

115- "Allah size ancak ölmüş hayvanı, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı. Her kim yemek zorunda kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve sınırı aşmadan (bunlardan yiyebilir). Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir!"

{ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ **}** *"Allah size ancak ölmüş hayvanı, haram kıldı."* Kesilmesini emrettiği.

{ وَالدَّمَ **}** *"Kanı."* Akıtılmış kanı.

{ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَآ اُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ **}** *"Domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı."* Kasten ya da putlar için Allah'ın adı anılmaksızın kesilen şeyleri.

{ فَمَنِ اضْطُرَّ **}** *"Her kim yemek zorunda kalırsa."* Allah Teâlâ'nın kendisine haram kıldığı şeye zorunlu olursa.

{ غَيْرَ بَاغٍ **}** *"Başkasının hakkına saldırmadan (bunlardan yiyebilir)."* Müslümanların hakkına. Âyetin "Laşeyi yemeyi helal saymaksızın" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا عَادٍ **}** *"Ve sınırı aşmadan."* Yolu kesmeksizin. "Zaruret olmaksızın yemeyi kastederek" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ **}** *"Şüphesiz Allah çok bağışlayan."* Zorunluluk halinde laşe etini yemeyi.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhamet edendir."* Zira zorunluluk halinde bulunan kimseye laşe eti yemesine ruhsat vermiştir.

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللهِ الْكَذِبَ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾

116- "Siz dil alışkanlığı ile, 'Şu helâldir, şu haramdır!' demeyin Aksi halde Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Allah'a karşı yalan uyduranlar ise kurtuluşa eremezler."

{ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ **}** *"Siz dil alışkanlığı ile, demeyin."* Dillerinizle yalan söylemeyiniz.

{ هٰذَا **}** *"Şu."* Yani ekin ve hayvanlar.

{ حَلَالٌ **}** *"Helâldir."* Erkeklere.

{ وَهٰذَا حَرَامٌ **}** *"Şu haramdır."* Kadınlara.

{ لِتَفْتَرُوا **}** *"Aksi halde uydurmuş olursunuz."* İftira etmiş olursunuz.

{ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ **}** *"Allah'a karşı yalan."* Bununla.

{ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ **}** *"Uyduranlar ise."* Uyduranlar ise.

{ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ **}** *"Allah'a karşı yalan. kurtuluşa eremezler."* Kurtulmazlar ve Allah'ın azabından güvende olmazlar.

مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

117- "(Bu, dünyada) az bir yararlanmadır. (Ahirette) onlar için acı bir azap vardır."

{ مَتَاعٌ قَلِيلٌ **}** "*(Bu, dünyada) az bir yararlanmadır."* Dünyada yaşamları azdır.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** "*(Ahirette) onlar için acı bir azap vardır."* Ahirette ise acıtıcı.

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

118- "Sana anlattıklarımızı, daha önce Yahudilere de haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı!"

{ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا **}** "*Yahudilere de."* İslam'dan meyledenler yani Yahudiler.

{ حَرَّمْنَا **}** "*Haram kılmıştık."* Onlara.

{ مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ **}** "*Sana anlattıklarımızı."* Bunu sana bildirmiştik.

{ مِنْ قَبْلُ **}** "*Daha önce."* Bu sûreden önce Enam Sûresi'nde.

{ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ **}** "*Biz onlara zulmetmedik."* Onlara iç yağları ve etleri haram kılmakla.

{ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ **}** "*Fakat onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı."* Zarar veriyorlar, yani Allah Teâlâ günahları nedeniyle onlara sayılan şeyleri haram kılmıştır.

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

119- "Sonra senin Rabbin, bilmeden kötülük işleyen ve ardından tevbe edip durumunu düzelten kimseleri (bağışlar). Çünkü

Rabbin, bu tevbeden sonra elbette çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ **}** *"Sonra senin Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوٓءَ بِجَهَالَةٍ **}** *"Bilmeden kötülük işleyen."* Kasten. Her ne kadar günahı işlemede cahil ise de.

{ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ **}** *"Ve ardından tevbe edip."* Günahtan.

{ وَاَصْلَحُوٓا **}** *"Durumunu düzelten kimseleri (bağışlar)."* Kendileriyle Rableri arasında amel işleyen.

{ اِنَّ رَبَّكَ **}** *"Çünkü Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

{ مِنْ بَعْدِهَا **}** *"Bu tevbeden sonra."* Tevbenin ardından.

{ لَغَفُورٌ **}** *"Elbette çok bağışlayan."* Kusurları örten.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhamet edendir."* Onlara.

اِنَّ اِبْرٰهِيمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾

120- "İbrahim gerçekten Allah'a itaat eden, O'nu tek ilâh kabul eden bir önderdi. O hiçbir zaman müşriklerden olmadı."

{ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ كَانَ اُمَّةً **}** *"İbrahim gerçekten bir önderdi."* Kendisine uyulan bir imam idi.

{ قَانِتًا لِلّٰهِ **}** *"Allah'a itaat eden."*[16] İtaat edici.

{ حَنِيفًا **}** *"O'nu tek ilâh kabul eden."* Müslüman ve muhlis.

{ وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ **}** *"O hiçbir zaman müşriklerden olmadı."* Müşriklerle onların dinleri üzere olmadı.

شَاكِرًا لِاَنْعُمِهِ اِجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾

[16] "Lillah" kelimesi tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

121- "Allah'ın nimetlerine şükredici idi. Allah onu seçmiş ve dosdoğru yola iletmişti."

{ شَاكِرًا لِاَنْعُمِهٖ **}** *"Allah'ın nimetlerine şükredici idi."* Allah Teâlâ'nın kendisine bahşettiği nimetlere şükredici olarak.

{ اِجْتَبٰيهُ **}** *"Allah O'nu seçmiş."* O'nu peygamberlik ve İslam ile seçti.

{ وَهَدٰيهُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ **}** *"Ve dosdoğru yola iletmişti."* O'nu, razı olduğu dosdoğru yol ki, bu yol İslam'dır, üzere sabit kıldı.

وَ اٰتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿١٢٢﴾

122- "Ona bu dünyada iyilik verdik. Şüphesiz o, ahirette de sâlihlerdendir."

{ وَ اٰتَيْنَاهُ **}** *"Ona verdik."* Ona bahşettik.

{ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً **}** *"Bu dünyada iyilik."* Sâlih bir evlad. Güzel bir övgü anlamına geldiği de söylenmiştir. Bütün insanlarda zikir ve güzel övgü ile anıldığı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِينَ **}** *"Şüphesiz o, ahirette de sâlihlerdendir."* Cennette resûl olan babalarıyla birlikte.

ثُمَّ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

123- "Sonra da sana şunu vahyettik: 'Allah'ı bir tanıyarak İbrahim'in dinine uy. Çünkü o, müşriklerden olmadı.'"

{ ثُمَّ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ **}** *"Sonra da sana şunu vahyettik."* Sana emrettik ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim'in dinine uy."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini üzere istikamet sahibi ol.

{ حَنِيفًا **}** *"Allah'ı bir tanıyarak."* Müslüman olarak.

{ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ **}** *"Çünkü o, müşriklerden olmadı."* Müşriklerin dini üzere, müşriklerle birlikte değildi.

اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

124- "Cumartesi günü yasağı, ancak o konuda ayrılığa düşenlere farz kılındı. Hiç şüphesiz Rabbin ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyâmet günü onların arasında hükmünü verecektir."

{ اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ **}** *"Cumartesi günü yasağı, farz kılındı."* Cumartesi günü haram kılındı.

{ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ **}** *"Ancak o konuda ayrılığa düşenlere."* Cuma günü hakkında.

{ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ **}** *"Hiç şüphesiz Rabbin onların arasında hükmünü verecektir."* Yahudiler ile Hıristiyanlar hakkında.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ **}** *"Şeyler hakkında kıyâmet günü."* Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ **}** *"Ayrılığa düştükleri."* Muhalefet ettikleri.

اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

125- "Rabbinin yoluna, hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir şekilde mücadele et! Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de hakkıyla bilir."

{ اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin yoluna, çağır."* Rabbinin dinine.

{ بِالْحِكْمَةِ **}** *"Hikmetle."* Kur'an ile.

{ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ **}** *"Ve güzel öğütle."* Onlara Kur'an'ın öğütleri ile öğüt ver.

{ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ **}** *"Ve onlarla en güzel bir şekilde mücadele et."* Kur'an ile. Lâ ilâhe illallâh buyruğu ile anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ **}** *"Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir."* Dininden.

{ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ **}** *"Ve O, hidayete erenleri de hakkıyla bilir."* Dinine.

وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾

126- "Şayet şiddet yoluyla karşılık verecek olursanız, size edilen eziyetin misliyle karşılık veriniz! Ama sabrederseniz elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır."

{ وَاِنْ عَاقَبْتُمْ **}** *"Şayet şiddet yoluyla karşılık verecek olursanız."* Misil yaparsanız.

{ فَعَاقِبُوا **}** *"Karşılık veriniz."* Misilleme yapınız.

{ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ **}** *"Size edilen eziyetin misliyle."* Size yapılanla.

{ بِهِ **}** *"Onunla."* Ölümle.

{ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ **}** *"Ama sabrederseniz elbette."* Müsleye.

{ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ **}** *"Bu, sabredenler için daha hayırlıdır."* Ahirette.

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾

127- "O halde sabret! Çünkü senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlar için üzülme, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme!"

{وَاصْبِرْ**}** *"O halde sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların eziyetlerine.

{وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ**}** *"Çünkü senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir."* Allah'ın tevfikiyledir.

{وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ**}** *"Onlar için üzülme."* Alay edenlerin helakına.

{وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ**}** *"Sıkıntıya düşme."* Göğsün de daralmasın.

{مِمَّا يَمْكُرُونَ**}** *"Kurdukları tuzaklardan da."* Söyledikleri ve yaptıkları şeylerden.

اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

128- "Çünkü Allah takva sahibi olanlarla ve iyi iş yapanlarla beraberdir."

{اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا**}** *"Çünkü Allah takva sahibi olanlarla beraberdir."* Küfür, şirk ve hayâsızlıklardan sakınanlarla.

{وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ**}** *"Ve iyi iş yapanlarla."* Söz ve eylemle birleyenlerledir.

سورة الْاِسْرَآءِ

17- İSRÂ SÛRESİ

Kendisinde İsrailoğullarının zikredildiği sûredir. Birkaç âyet hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Sakif heyetinin haberini içeren âyet bunlardandır. Yahudilerin kendisine "Burası peygamberler yurdu değildir" diye söyledikleriyle ilgili haber de bunlardandır. Bunun üzerine (وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ) "*Yakında seni bu yerden çıkarmak için mutlaka rahatsız edecekler*" buyruğundan (اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ) âyetin sonuna kadar olan bölüm nazil oldu. Bu âyetler Medenîdirler. Sûrenin âyet sayısı 110, sözcük sayısı 1.533 ve harf sayısı da 6.400'dür.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

سُبْحَانَ الَّذِيٓ اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهٗ لِنُرِيَهٗ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ١

1- "Bir gece kulu (Muhammed'i), Mescid-i Haram'dan kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye, çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, her türlü eksik sıfatlardan uzaktır. Şüphe yok ki O, her şeyi işitir, görür."

İbn Abbâs kendi isnadıyla İsrâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سُبْحَانَ **}** "*Allah, her türlü eksik sıfatlardan uzaktır.*" Diyor ki, çocuk ve ortak edinmekten yücedir ve beridir.

{ الَّذِيٓ اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ **}** "*Kulu (Muhammed'i) götüren.*" Kulunu yürüten. Âyetin "Kulu Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i gecenin bir başında yola koyan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَيْلًا **}** "*Bir gece.*" Gecenin ilk bölümünde.

{ مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ **}** "*Mescid-i Haram'dan.*" Haremden, Ümm-ü Hani bint Ebû Tâlib'in evinden.

{ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا **}** "*Mescid-i Aksa'ya.*" Yerden en uzak ve göğe en yakın, yani Beyt-i Mukaddes Mescidi.

{ الَّذِيْ بَارَكْنَا حَوْلَهٗ **}** "*Çevresini bereketli kıldığımız.*" Su, ağaçlar ve meyveler ile.

{ لِنُرِيَهٗ **}** "*Kendisine gösterelim diye.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gösterelim diye.

{ مِنْ اٰيٰتِنَا **}** "*Bazı âyetlerimizi.*" Mucizelerimizden bir bölümünü. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu gecede gördüğü bütün şeyler Allah Teâlâ'nın harikulade işlerinden idi.

{ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ **}** "*Şüphe yok ki O, her şeyi işitir.*" Kureyş'in sözlerini.

{ الْبَصِيْرُ **}** "*Görür.*" Onları ve kulu Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yürütüşünü.

وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا ﴿٢﴾

2- "Biz Musa'ya da Kitabı verdik. Onu İsrailoğullarına 'Beni bırakıp başkasını vekil tutmayın,' diyerek bir hidayet rehberi yaptık."

{ وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ **}** "*Biz Musa'ya da Kitabı verdik.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a Tevrat'ı bir defadan bahşettik.

{ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ **}** "*Onu İsrailoğullarına bir hidayet rehberi yaptık.*" Sapıklıktan.

{ أَلَّا تَتَّخِذُوا **}** *"Tutmayın, diyerek."* İbadet etmeyiniz.

{ مِنْ دُونِي وَكِيلًا **}** *"Beni bırakıp başkasını vekil."* Rabb.

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

3- "Ey Nûh ile birlikte gemide taşıdıklarımızın soyundan gelenler! O, doğrusu çok şükredici bir kul idi."

{ ذُرِّيَّةَ **}** *"Soyundan gelenler."* Ey zürriyet.

{ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ **}** *"Ey Nûh ile birlikte gemide taşıdıklarımızın."* Gemideki adamların sulplerinde ve kadınların rahimlerinde bulunanlar.

{ إِنَّهُ **}** *"O."* Yani Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm).

{ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا **}** *"Doğrusu çok şükredici bir kul idi."* Şükredici idi. Bir şey yediğinde veya içtiğinde ya da bir şeyi giyindiğinde "Elhamdülillah" der idi.

وَقَضَيْنَآ إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾

4- "Biz İsrailoğullarına Tevrat'ta şu hükmü de bildirdik: Siz yeryüzünde iki kere fesat çıkaracak ve (bana karşı) büyük bir serkeşlik yapıp kibre kapılacaksınız!"

{ وَقَضَيْنَآ إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ **}** *"Biz İsrailoğullarına şu hükmü de bildirdik."* İsrailoğullarına açıkladık.

{ فِي الْكِتَابِ **}** *"Tevrat'ta."* Tevrat'ta.

{ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ **}** *"Siz yeryüzünde fesat çıkaracak."* Yeryüzünde muhakkak isyan edeceksiniz.

{ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا **}** *"İki kere ve (bana karşı) büyük bir serkeşlik yapıp kibre kapılacaksınız."* Muhakkak sizler çok büyük bir şekilde taşkınlıkta bulunacaksınız.

Âyetin "Hiç kuşkusuz sizler çok şiddetli bir şekilde kahr ve galebede bulunacaksınız" anlamına geldiği de söylenmektedir.

فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ أُولٰيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَآ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ٥

5- "Birincisinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı göndeririz de, bunlar evlerin arasına kadar girip araştırırlar. Bu yerine getirilmesi gereken bir vaat idi!"

{ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ أُولٰيهُمَا **}** "*Birincisinin zamanı gelince.*" İki azabın ilki. Âyetin "İki bozgunculuğun ilki" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بَعَثْنَا **}** "*Göndeririz de.*" Musallat kılarız.

{ عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَآ **}** "*Üzerinize kullarımızı.*" Buhtunnasır ve Bâbil kralının ashabını.

{ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ **}** "*Güçlü kuvvetli.*" Şiddetli savaşan.

{ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ **}** "*Bunlar evlerin arasına kadar girip araştırırlar.*" Sokaklarda, evlerin ortasında öldürürler.

{ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا **}** "*Bu yerine getirilmesi gereken bir vaat idi.*" Takdir edilen ve gerçekleşecek olan bir şeydir. Siz böyle yaparsanız ben de size hiç kuşkusuz böyle yaparım. Bunun üzerine onlar Allah Teâlâ'nın kendilerine Gevreş el-Hemedanî tarafından yardım etmeden önce 90 yıl Buhtunnasr'ın elinde esir olarak azap içinde kaldılar.

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ٦

6- "Sonra size tekrar onları yenme imkânı verdik. Size mallarla, oğullarla yardım ettik. Ve sizi ordularınız bakımından çoğalttık."

{ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ **}** "*Sonra size tekrar yenme imkânı verdik.*" Devleti/zaferi.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onları."* Gevreş el-Hemedanî'nin Buhtunnasr'a karşı galibiyetiyle. Âyetin "Sonra size devleti bahşetmekle acıdık, merhamet ettik" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِيْنَ **}** *"Size mallarla, oğullarla yardım ettik."* Size mallar ve oğullar verdik.

{ وَجَعَلْنَاكُمْ اَكْثَرَ نَفِيْرًا **}** *"Ve sizi ordularınız bakımından çoğalttık."* Erkekler ve sayı bakımından.

اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَاْتُمْ فَلَهَا فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ لِيَسُۤـُٔوْا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ۝٧

7- "Eğer iyilik yaparsanız, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük yaparsanız o da kendinizedir. Artık ikinci fesadınızın zamanı gelince, yüzünüzü kara etmeleri ve ilk kez girdikleri gibi yine Beyt-i Makdis'e girmeleri ve ele geçirdiklerini tahrip etmeleri için onları tekrar göndeririz."

{ اِنْ اَحْسَنْتُمْ **}** *"Eğer iyilik yaparsanız."* Allah Teâlâ'yı birlerseniz.

{ اَحْسَنْتُمْ **}** *"İyilik etmiş olursunuz."* Allah Teâlâ'yı birlemiş olursunuz.

{ لِاَنْفُسِكُمْ **}** *"Kendinize."* Bunun sevabı cennettir.

{ وَاِنْ اَسَاْتُمْ **}** *"Kötülük yaparsanız."* Allah'a şirk koşarsanız.

{ فَلَهَا **}** *"O da kendinizedir."* Bunun cezası size verilecektir. Onlar Katus'un kendilerine musallat olmasından önce 120 yıl nimet, sevinç, sayı ve erkeklerin çokluğu ve düşmana galebe içinde idiler.

{ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ **}** *"Artık ikinci fesadınızın zamanı gelince."* İki bozgunculuğun ve iki azabın sonuncusu.

{ لِيَسُۤـُٔوْا **}** *"Kara etmeleri onları tekrar göndeririz."* Takbih eylemesi içindir.

{وُجُوهَكُمْ**}** *"Yüzünüzü."* Öldürmek, esir alınmak ile. Yani Katus ibn İsbiyanus er-Rûmî.

{وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ**}** *"Ve yine Beyt-i Makdis'e girmeleri."* Beytü'l-Mukaddes.

{كَمَا دَخَلُوهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ**}** *"İlk kez girdikleri gibi."* Buhtunnasr ve ashabı.

{وَلِيُتَبِّرُوا**}** *"Tahrip etmeleri için."* Tahrip etmeleri içindir.

{مَا عَلَوْا**}** *"Ve ele geçirdiklerini."* Hükmüne aldıkları şeyleri.

{تَتْبِيرًا**}** *"Tahrip."* Tahrip.

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَرْحَمَكُمْ وَاِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

8- "Rabbinizin size merhamet etmesi umulur. Ama siz tekrar dönerseniz biz de döneriz. Biz cehennemi inkâr edenler için kuşatıcı bir zindan yapmışızdır."

{عَسٰى رَبُّكُمْ**}** *"Rabbinizin umulur."* Umulur ki, Rabbiniz.

{اَنْ يَرْحَمَكُمْ**}** *"Size merhamet etmesi."* Bundan sonra.

{وَاِنْ عُدْتُمْ**}** *"Ama siz tekrar dönerseniz."* Bozgunculuğa.

{عُدْنَا**}** *"Biz de döneriz."* Azap etmeye.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sizler ihsana dönerseniz biz de merhamete döneriz.

{وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا**}** *"Biz cehennemi inkâr edenler için kuşatıcı bir zindan yapmışızdır."* Zindan ve hapse.

اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾

9- "Hiç şüphe yok ki bu Kur'an, insanları en sağlam yola iletir ve sâlih amel işleyen mü'minlere büyük bir ecir olduğunu müjdeler."

{ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي **}** "*Hiç şüphe yok ki, bu Kur'an, iletir.*" Gösterir.

{ لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ **}** "*İnsanları en sağlam yola.*" En doğruya, lâ ilâhe illallâh şehadetine. Âyetin "Yolun en açığına" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ **}** "*Ve mü'minlere müjdeler.*" İmanlarında muhlis olanlara..

{ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ **}** "*Sâlih amel işleyen.*" Kendileriyle Rableri arasında.

{ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيرًا **}** "*Büyük bir ecir olduğunu.*" Cennette bol, büyük bir sevap.

وَاَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٠﴾

10- "Ahirete inanmayanlara ise biz, can yakıcı bir azap hazırlamışızdır."

{ وَاَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ **}** "*Ahirete inanmayanlara ise.*" Ölümden sonra dirilişe.

{ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا **}** "*Biz, can yakıcı bir azap hazırlamışızdır.*" Ahirette acıtıcı.

وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

11- "İnsan hayrın gelmesini istediği gibi kötülüğün gelmesini de ister. Çünkü insan pek acelecidir."

{ وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ **}** "*İnsan ister.*" Yani Nadr ibn Hâris ister.

{ بِالشَّرِّ **}** "*Kötülüğün gelmesini de.*" Lânet ve azabın kendisine ve ailesine gelmesini.

{ بِالْخَيْرِ دُعَآءَهُ **}** "*Hayrın gelmesini istediği gibi.*" Sıhhat ve rahmeti istemesi gibi.

{وَكَانَ الْاِنْسَانُ**}** *"Çünkü insan."* Yani Nadr.

{عَجُولًا**}** *"Pek acelecidir."* Azabı acele istemektedir.

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

12- "Biz geceyi ve gündüzü varlığımızı gösteren birer delil kıldık. Sonra gecenin karanlığını giderip, Rabbinizin lütfunu aramanız, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için eşyayı aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdik. İşte biz her şeyi uzun uzun anlattık."

{وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ**}** *"Biz geceyi ve gündüzü varlığımızı gösteren birer delil kıldık."* Yani güneş ve ayı iki alamet kıldık.

{فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ**}** *"Sonra gecenin karanlığını giderip."* Gecenin âyetini aydınlatıcı yani ay.

{وَجَعَلْنَآ**}** *"Getirdik."* Terk ettik.

{اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً**}** *"Eşyayı aydınlatan gündüzün aydınlığını."* Yani güneşi görücü ve aydınlatıcı.

{لِّتَبْتَغُوا**}** *"Aramanız."* Talep edesiniz diye.

{فَضْلًا مِّنْ رَّبِّكُمْ**}** *"Rabbinizin lütfunu."* Dünya ve ahireti talep etmekle.

{وَلِتَعْلَمُوا**}** *"Bilmeniz için."* Ayın fazlalaşması ve eksilmesiyle bilesiniz diye.

{عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ**}** *"Yılların sayısını ve hesabını."* Günlerin ve ayların hesabını.

{وَكُلَّ شَيْءٍ**}** *"Her şeyi."* Helal-haram, emir-nehy.

{ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا **}** *"İşte biz uzun uzun anlattık."* Kur'an'da çok detaylı bir şekilde açıkladık.

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِي عُنُقِهٖ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰىهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾

13- "Her insanın amelini boynuna doladık. Kıyâmet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız."

{ وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ **}** *"Her insanın doladık."* Yapıştırdık.

{ طَآئِرَهُ **}** *"Amelini."* Münker ve Nekir için kabirde onun icabetinin Kitabı.

{ فِي عُنُقِهٖ **}** *"Boynuna."* Denilmiştir ki, hayrı ve şerri kendi lehine ya da aleyhinedir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Talihli oluşu ya da bedbahtlığı lehine ya da aleyhinedir.

{ وَنُخْرِجُ لَهُ **}** *"Önüne çıkarırız."* Onu açığa çıkartırız.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰىهُ **}** *"Kıyâmet günü bulacağı kitabı."* Ona veririz.

{ مَنْشُورًا **}** *"Açılmış."* İyiliklerinin ve kötülüklerinin içinde açık olduğu.

اِقْرَاْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾

14- "Kitabını oku! Bugün hesap görücü olarak sana nefsin yeter, (denilir)."

Kendisine denilir.

{ اِقْرَاْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا **}** *"Kitabını oku! Bugün hesap görücü olarak sana nefsin yeter, (denilir)."* İşlediğine şehadette bulunan olarak.

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُوْلًا ﴿١٥﴾

15- "Her kim doğru yola gelirse, kendi iyiliği için gelir; kim de saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü çekmez. Biz bir peygamber göndermedikçe, hiç kimseye azap edecek değiliz."

{ مَنِ اهْتَدٰى **}** *"Her kim doğru yola gelirse."* İman ederse.

{ فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ **}** *"Gelir."* İman etmiş olur.

{ لِنَفْسِهٖ **}** *"Kendi iyiliği için."* Bunun sevabı.

{ وَمَنْ ضَلَّ **}** *"Kim de saparsa."* İnkâr ederse.

{ فَاِنَّمَا يَضِلُّ **}** *"Sapmış olur."* Vacip olur.

{ عَلَيْهَا **}** *"Kendi zararına."* Kendi nefsinin üzerine bunun cezasını vacip kılmış olur.

{ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى **}** *"Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü çekmez."* Hiçbir taşıyıcı başka birisinin günahını gönül rahatlığı ile yüklenmez. Ancak kısas nedeniyle kendisine yüklenir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Hiçbir nefis başka bir kişinin günahıyla yakalanıp sorguya çekilmez." Âyetin "Hiçbir kimse başkasının yerine günahsız bir şekilde azap görmez" anlamına geldiği de söylenilmiştir.

{ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِيْنَ **}** *"Hiç kimseye azap edecek değiliz."* Bir kavmi helak edecek değiliz.

{ حَتّٰى نَبْعَثَ **}** *"Biz göndermedikçe."* Onlara.

{ رَسُوْلًا **}** *"Bir peygamber."* Onların aleyhinde kanıt edinmek için.

وَاِذَآ اَرَدْنَآ اَنْ نُّهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيْهَا فَفَسَقُوْا فِيْهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنٰهَا تَدْمِيْرًا ﴿١٦﴾

16- "Biz bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, oranın şımarık varlıklılarına (iyiliği) emrederiz; onlar itaat etmeyip orada kötülük işlerler; böylece o ülke helak edilmeyi hak etmiş olur. Biz de orayı yerle bir ederiz."

{ وَاِذَآ اَرَدْنَآ اَنْ نُّهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا **}** *"Biz bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, oranın şımarık varlıklılarına (iyiliği) emrederiz."* Zorbalarına, liderlerine taati. Bu anlam fiilin *'emerna'* şeklinde okunması halinde geçerlidir.

Fiil (اٰمَرْنَا) "âmernâ" şeklinde okunursa âyetin anlamı şöyle olur: "Oranın liderlerini, zorbalarını ve zenginlerini çoğaltırız."

Eğer fiil (اَمَّرْنَا) "emmernâ" şeklinde okunursa âyetin anlamı şöyle olur: "Zorbalarını ve liderlerini amirlik makamına getiririz, yetki sahibi kılarız."

{ فَفَسَقُوا فِيهَا **}** *"Onlar itaat etmeyip orada kötülük işlerler."* Orada masiyetleri işlerler.

{ فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ **}** *"Böylece o ülke helak edilmeyi hak etmiş olur."* Onlar azap sözünü hak etmiş olurlar.

{ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا **}** *"Biz de orayı yerle bir ederiz."* O beldeyi yerle yeksan ederiz.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

17- "Nitekim Nûh'tan sonra nice kuşakları helâk etmişizdir! Kullarının günahlarını haber alıcı ve görücü olarak Rabbin yeter!"

{ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ **}** *"Nitekim nice kuşakları helâk etmişizdir."* Geçmiş kavimleri.

{ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ **}** *"Nûh'tan sonra."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin helak oluşunun ardından.

{ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا **}** *"Kullarının günahlarını haber alıcı ve görücü olarak Rabbin yeter."* Onların helak oluşunu. Her ne kadar sana açıklamamış olsak ve sende onların günahlarını ve azaplarını bilmemiş olsan da.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلٰيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾

18- "Kim bu geçici dünya hayatını isterse, dilediğimize, dilediğimiz kadarını orada verir, ama sonra yerini cehennem yaparız, kınanmış ve kovulmuş olarak oraya girer."

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ **}** *"Kim bu geçici dünya hayatını isterse."* Yani dünyayı. Allah Teâlâ'nın kendisine farz kıldığı şeyi eda etmekle.

{ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا **}** *"Orada verir."* Ona dünyada veririz.

{ مَا نَشَآءُ **}** *"Dilediğimiz kadarını."* Kendisine vermemizi.

{ لِمَنْ نُرِيدُ **}** *"Dilediğimize."* Ahirette helak etmeyi istediğimizi.

{ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ **}** *"Ama sonra yerini cehennem yaparız."* Ona vacip kılarız.

{ يَصْلٰيهَا **}** *"Oraya girer."* Oraya girer.

{ مَذْمُومًا مَدْحُورًا **}** *"Kınanmış ve kovulmuş olarak."* Hayırların bütününün sevabından uzaklaşmış olarak. Bu âyet-i kerime Mersed ibn Semame hakkında nazil olmuştur.

وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾

19- "Kim de ahireti ister ve inanmış olarak ona yaraşır biçimde çalışırsa, işte öylelerinin çalışmalarının karşılığı verilir."

{ وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ **}** *"Kim de ahireti ister."* Yani Allah Teâlâ'nın farz kıldığı şeyleri eda etmekle yani cenneti.

{ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا **}** *"Ve ona yaraşır biçimde çalışırsa."* Cennet için cennetin amellerini yerine getirmekle didinir.

{ وَهُوَ مُؤْمِنٌ **}** *"İnanmış olarak."* Bununla birlikte imanında ihlaslı bir mü'min ise.

{ فَاُولٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ **}** *"İşte öylelerinin çalışmalarının."* Onların amelleri.

{ مَشْكُورًا **}** *"Karşılığı verilir."* Kabul olunur. Bu âyet-i kerime Müezzin Hazret-i Bilal hakkında nazil olmuştur.

كُلًّا نُمِدُّ هٰٓؤُلَآءِ وَهٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

20- "Hepsine; dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de Rabbinin nimetlerinden veririz. Çünkü Rabbinin nimetleri kısıtlanmış değildir."

{ كُلًّا نُمِدُّ **}** *"Hepsine veririz."* Rızkı veririz.

{ هٰٓؤُلَآءِ **}** *"Dünyayı isteyenlere de."* Taat ehline.

{ وَهٰٓؤُلَآءِ **}** *"Ahireti isteyenlere de."* Masiyet ehline istemektedir.

{ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin nimetlerinden."* Rabbinin rızkı.

{ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ **}** *"Çünkü Rabbinin nimetleri."* Rabbinin rızkı.

{ مَحْظُورًا **}** *"Kısıtlanmış değildir."* Sâlih ve fâcir kişiden engellenmiş değildir.

اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾

21- "İnsanlardan bir kısmını diğerlerine nasıl üstün kıldığımıza bir bak! Ancak ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür."

{ اُنْظُرْ **}** *"Bir bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ **}** *"İnsanlardan bir kısmını diğerlerine nasıl üstün kıldığımıza."* Dünyada mal ve hizmetkarlarla.

{ وَلَلْاٰخِرَةُ **}** *"Ancak ahiret."* Ahirette ise.

{ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ **}** *"Derece farkları bakımından daha büyüktür."* Mü'minlerin faziletleri.

{ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا **}** *"Ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür."* Dereceler konusunda sevap yönünden mü'minlerin faziletleri.

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾

22- "Allah'la birlikte başka bir tanrı edinme! Sonra kınanmış ve yalnız başına terkedilmiş olarak kalırsın!"

{ لَا تَجْعَلْ **}** *"Edinme."* Deme.

{ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا **}** *"Allah'la birlikte başka bir tanrı. Sonra kınanmış olarak kalırsın."* Nefsini kınayıcı olarak.

{ مَخْذُولًا **}** *"Ve yalnız başına terkedilmiş."* Seni mabudun rezil rüsva eder.

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾

23- "Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve ana babaya iyilik etmenizi emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırlarsa, kendilerine 'öf' bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle!"

{ وَقَضٰى رَبُّكَ **}** *"Rabbin, emretti."* Rabbin emretti.

{ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ اِيَّاهُ **}** *"Sadece kendisine kulluk etmenizi."* Allah Teâlâ'yı birlemenizi.

{ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا **}** *"Ve ana babaya iyilik etmenizi."* Anne-babaya.

{ اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ **}** *"Onlardan biri senin yanında yaşlanırlarsa."* Anne-babadan birisi.

{ اَوْ كِلَاهُمَا **}** *"Veya her ikisi."* Anne-babanın her ikisi.

{ فَلَا تَقُلْ لَهُمَآ اُفٍّ **}** *"Kendilerine 'öf' bile deme."* çirkin söz söyleme. O ikisine kızma.

{ وَلَا تَنْهَرْهُمَا **}** *"Onları azarlama."* Onlarla konuşurken katı bir şekilde söyleme.

{ وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا **}** *"İkisine de güzel söz söyle."* Güzel yumuşak söz.

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

24- "Onların üzerine, alçak gönüllülükle sevgi ve şefkat kanatlarını indir ve 'Ey Rabbim! Onlar küçüklüğümde beni nasıl yetiştirmişlerse, sen de onlara öyle rahmet et!' diyerek dua et."

{ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ **}** *"Onların üzerine, alçak gönüllülükle sevgi kanatlarını indir."* Kanatlarını o ikisine yumuşaklıkla aç.

{ مِنَ الرَّحْمَةِ **}** *"Ve şefkat."* Onlara karşı merhametli ol.

{ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا **}** *"Ve 'Ey Rabbim! sen de onlara öyle rahmet et!' diyerek dua et."* Eğer Müslüman iseler.

{ كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا **}** *"Onlar küçüklüğümde beni nasıl yetiştirmişlerse."* Küçüklüğüm döneminde beni nasıl korudularsa.

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

25- "Rabbiniz, içinizdekileri daha iyi bilir. Eğer siz iyi kişiler olursanız, kuşkusuz Allah kendine dönenleri çok bağışlayıcıdır."

{ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ **}** *"Rabbiniz, içinizdekileri daha iyi bilir."* Kalplerinizdeki anne-babaya iyilik ve kerameti.

{ اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ **}** *"Eğer siz iyi kişiler olursanız."* Anne-babaya iyilik edenlerden.

{ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ **}** *"Kuşkusuz Allah kendine dönenleri."* Günahlardan dönenleri.

{ غَفُورًا **}** *"Çok bağışlayıcıdır."* Kusurları örtendir. Bu âyet-i kerime Sa'd ibn Ebî Vakkas hakkında nazil olmuştur.

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾

26- "Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. Ama sakın saçıp savurma."

{ وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ **}** *"Akrabaya, hakkını ver."* Akrabaya hakkını bahşet. Diyor ki, "akrabaya sıla-i rahmi" emretti.

{ وَالْمِسْكِينَ **}** *"Yoksula."* Yoksula ihsanı emretti.

{ وَابْنَ السَّبِيلِ **}** *"Ve yolda kalmışa."* Konaklayan misafirin hakkı olan üç gün ikram etmeyi emretti.

{ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا **}** *"Ama sakın saçıp savurma."* Mal sahibi olan bir kimse Allah hakkının dışında bir kuruş dahi olsa harcamada bulunmasın. Her ne kadar bol saçıp savurucu ise de.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ'ya taatin dışında saçıp savurma.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(لَا تُبَذِّرْ) bâtıl yolda harcama anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3. bâb.
b) İbn Cerir et-Taberî, Ata el-Horasânî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Malını bâtıl yolda harcama. Zira mübezzir (saçıp savuran) hak olmayan bir konuda harcamada bulunan kimsedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 73.
c) İbn Cerir et-Taberî, İkrime ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "'Mübezzir/Saçıp savuran kimse' hak olmayan bir konuda harcama yapan kimsedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 74.

اِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِرَبِّهٖ كَفُوْرًا ﴿٢٧﴾

27- "Çünkü saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür."

{ اِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ **}** *"Çünkü saçıp savuranlar."* Mallarını Allah hakkının dışında bir kuruş dahi harcayanlar.

{ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ **}** *"Şeytanların dostlarıdır."* Şeytanların yardımcılarıdırlar.

{ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ لِرَبِّهٖ كَفُوْرًا **}** *"Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür."* Rabbine karşı kâfirdir.

وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوْهَا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا ﴿٢٨﴾

28- "Eğer Rabbinden umduğun bir rahmeti bekleyerek onlardan yüz çevirirsen, hiç değilse kendilerine yumuşak söz söyle."

{ وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ **}** *"Eğer onlardan yüz çevirirsen."* Akrabadan ve yoksullardan utanarak ve merhametle.

{ ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ **}** *"Bir rahmeti bekleyerek."* Rahmeti gözetleyerek.

{ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوْهَا **}** *"Rabbinden umduğun."* Sana gelmesini umduğun.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Senden gaip olan malın gelişi.

{ فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا **}** *"Hiç değilse kendilerine yumuşak söz söyle."* Onlara güzel bir vaadde bulun. Yani "Size vereceğim" de.

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوْمًا مَّحْسُوْرًا ﴿٢٩﴾

29- "Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanmış olursun ve kaybettiğinin özlemini çeker dururs un!"

{ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ **}** "*Eli sıkı olma.*" Diyor ki, eli boynuna bağlanmış kimse gibi elini harcamaya ve bağışa karşı kapalı tutma.

{ وَلَا تَبْسُطْهَا **}** "*Eli açık da olma.*" Nafaka vermede.

{ كُلَّ الْبَسْطِ **}** "*Büsbütün.*" İsrafta. Diyor ki, sana ait olan şeylerin bütününü bir yoksula ya da bir akrabaya verip de diğerlerini terk etme.

{ فَتَقْعُدَ **}** "*Sonra olursun.*" Kalırsın.

{ مَلُومًا **}** "*Kınanmış.*" İnsanlar, yani yoksullar ve akrabalar seni kınarlar.

{ مَحْسُورًا **}** "*Ve kaybettiğinin özlemini çeker dururs un.*" Akrabalar ve yoksullar sahip olduğun malın gitmiş olmasından dolayı seninle ilişkilerini kesmiş olarak.

Denilmiştir ki bu âyet Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gömleğini giyinmeyi isteyen bir kadın hakkında nazil olmuştur. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) gömleğini ona vermiş ve evde elbisesiz oturmuştur. Allah Teâlâ da O'nu bu davranıştan engelleyerek kendisine şöyle buyurdu: İsraf konusunda büsbütün eli açık da olma ki, elbiseni çıkarmayasın. "*Sonra kınanmış olursun.*" İnsanlar seni kınarlar. "*Ve kaybettiğinin özlemini çeker dururs un!*" Ve çıplaklıktan dolayı dışarı çıkmaya güç yetiremezsin.

اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾

30- "Şüphesiz senin Rabbin dilediği kimsenin rızkını genişletir ve dilediğini de daraltır. Çünkü Allah kullarının durumlarından haberdardır, her şeyi görür."

{ اِنَّ رَبَّكَ **}** "*Şüphesiz senin Rabbin.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ يَبْسُطُ الرِّزْقَ **}** "*Rızkını genişletir.*" Malı genişletir.

{ لِمَنْ يَشَآءُ **}** "*Dilediği kimsenin.*" Kullarından dilediğine ki, bu O'ndan bir nazardır.

{ وَيَقْدِرُ **}** "*Ve dilediğini de daraltır.*" Kullarından dilediğine de kısar, bu da O'ndan bir nazardır.

{ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهٖ **}** "*Çünkü Allah kullarının durumlarından.*" Kullarının maslahatını.

{ خَبِيرًا بَصِيرًا **}** "*Haberdardır, her şeyi görür.*" Yaymayı ve kısmayı.

وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

31- "Geçim korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, onlara da size de rızkı biz veririz. Şüphesiz ki onları öldürmek, büyük bir günahtır."

{ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ **}** "*Çocuklarınızı öldürmeyin.*" Bu âyet-i kerime Huzaa kabilesi hakkında nazil olmuştur. Huzaa kabilesi kızlarını diri diri gömüyorlardı. Allah Teâlâ onlara bu hareketlerini yasakladı. "*Çocuklarınızı öldürmeyin*" buyurdu. Kız çocuklarınızı diri diri gömmeyiniz.

{ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ **}** "*Geçim korkusuyla.*" Zillet ve fakirlik korkusuyla.

{ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ **}** "*Onlara da rızkı biz veririz.*" Yani kızlarınıza da.

{ وَاِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ **}** "*Size de. Şüphesiz ki, onları öldürmek.*" Onların diri diri gömülmesi.

{ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا **}** "*Büyük bir günahtır.*" Cezalandırılma konusunda büyük bir günahtır.

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

32- "Zinaya da yaklaşmayın. Çünkü o pek çirkindir ve kötü bir yoldur."

{ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى **}** *"Zinaya da yaklaşmayın."* Gizli olsun, açıktan olsun.

{ اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً **}** *"Çünkü o pek çirkindir."* Masiyettir, günahtır.

{ وَسَآءَ سَبِيلًا **}** *"Ve kötü bir yoldur."* Ne kötü bir yoldur/meslektir.

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ اِنَّهٗ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

33- "Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymayın! Bir kimse haksız yere öldürülürse, biz onun velisine bir yetki vermişizdir. O da kısasla öldürmede sınırı aşmasın! Çünkü ona (bu yetki verilmekle) yardım olunmuştur."

{ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ **}** *"Bir cana kıymayın."* Mü'min nefsi.

{ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın haram kıldığı."* Öldürülmesini haram kıldığı.

{ اِلَّا بِالْحَقِّ **}** *"Haklı bir sebep olmadıkça."* Recm ya da kısas ya da irtidat nedeni hariç.

{ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا **}** *"Bir kimse haksız yere öldürülürse."* Kasıtlı olarak.

{ فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ **}** *"Biz onun velisine vermişizdir."* Öldürülenin velisine.

{ سُلْطَانًا **}** *"Bir yetki."* Öldürmeye karşı özür ve hüccet. Dilerse katili öldürür, dilerse de onu affeder. Dilerse de diyetini alır.

{ فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ **}** *"O da kısasla öldürmede sınırı aşmasın."* Eğer katili öldürürsen.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Âyet "Fe-lâ yüsrif" şeklinde okunursa "Hamiyet olsun diye katilin dışındakini öldürme."

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Bir kişinin öldürülmesine karşılık on kişiyi öldürme."

{ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا **}** "*Çünkü ona (bu yetki verilmekle) yardım olunmuştur.*" Öldürerek ve affetmeyerek.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا ﴿٣٤﴾

34- "Yetimin malına, rüşd çağına erişinceye kadar, en güzel olanın dışında yaklaşmayın. Bir de verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen sözde sorumluluk vardır."

{ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ **}** "*Yetimin malına, en güzel olanın dışında yaklaşmayın.*" Karlarla ve koruma ile.

{ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ **}** "*Rüşd çağına erişinceye kadar.*" On beş yaş veya on sekiz yaşına kadar.

{ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ **}** "*Bir de verdiğiniz sözü yerine getirin.*" Kendinizle Rabbiniz arasındaki Allah'a verdiğiniz ahdi yerine getiriniz.

{ إِنَّ الْعَهْدَ **}** "*Çünkü verilen sözde.*" Ahdi bozucu.

{ كَانَ مَسْؤُلًا **}** "*Sorumluluk vardır.*" Ahdi bozan kimse kıyâmet gününde.

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾

35- "Ölçtüğünüz zaman tam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha hayırlıdır ve sonuç bakımından daha güzeldir."

{ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ **}** "*Tam ölçün.*"[2] Tamamlayınız.

[2] "Keyle" sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ اِذَا كِلْتُمْ **}** *"Ölçtüğünüz zaman."* Başkası için.

{ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ **}** *"Ve doğru terazi ile tartın."* Adaletli bir tartıyla.

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu."* Ölçü, tartı ve ahdi yerine getirme.

{ خَيْرٌ **}** *"Hem daha hayırlı."* Ahdi bozma ve eksiklik.

{ وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا **}** *"Hem de sonuç bakımından daha güzeldir."* Akıbet yönünde.

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا ﴿٣٦﴾

36- "Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp; bunların hepsinden sahibi sorumludur."

{ وَلَا تَقْفُ **}** *"Ardına düşme."* Söz söyleme.

{ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ **}** *"Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyin."* Diyor ki,[3] bildiğin bilmediğin, gördüğün görmediğin işittiğin ve işitmediğin.

{ اِنَّ السَّمْعَ **}** *"Çünkü kulak."* İşittiğiniz şeyler.

{ وَالْبَصَرَ **}** *"Göz."* Gördüğünüz şeyler.

{ وَالْفُؤَادَ **}** *"Ve kalp."* Arzuladığı şeyler.

{ كُلُّ اُولٰٓئِكَ **}** *"Bunların hepsinden."* Bunların bütününden.

{ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا **}** *"Sahibi sorumludur."* Kıyâmet gününde.

وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾

[3] Tefsir metninde "fe tekulu" (dersin ki) şeklinde geçse de biz "fe yekulu" şeklinde (diyor ki) anlam vermeyi daha uygun gördük.

37- "Yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü sen ne yeri yarabilirsin, ne de boyca dağlara yetişebilirsin!"

{ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا **}** *"Yeryüzünde böbürlenerek yürüme."* Tekebbürlenerek ve büyüklenerek.

{ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ **}** *"Çünkü sen ne yeri yarabilirsin."* Tekebbürün ile yeri aşamazsın.

{ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا **}** *"Ne de boyca dağlara yetişebilirsin."* Dağlarla da aynı hizaya ulaşamazsın.

كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

38- "Bütün bunların kötü ve yasaklanmış olanları, Rabbinin katında çirkin işlerdir."

{ كُلُّ ذٰلِكَ **}** *"Bütün bunların."* Sana yasakladığımız şeylerin bütünü.

{ كَانَ سَيِّئُهُ **}** *"Kötü ve yasaklanmış olanları."* Kötüdür.

{ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا **}** *"Rabbinin katında çirkin işlerdir."* Rabbinin katında. Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır.

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ﴿٣٩﴾

39- "İşte bunlar sana Rabbinin hikmet olarak vahyettiklerindendir! Sakın Allah'la birlikte başka bir ilâh edinme. Aksi halde kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş bir halde cehenneme atılırsın!"

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte bunlar."* Sana emrettiğim.

{ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ **}** *"Sana vahyettiklerindendir."* Sana emrettiklerimdendir.

{ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ **}** *"Rabbinin hikmet olarak."* Kur'an'da.

{ وَلَا تَجْعَلْ **}** *"Sakın edinme."* Söyleme.

{ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى **}** *"Allah'la birlikte başka bir ilâh. Aksi halde atılırsın."* Atılırsın.

{ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا **}** *"Kınanmış bir halde cehenneme."* Nefsini kınayıcı olarak.

{ مَدْحُورًا **}** *"Ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş."* Her türlü hayırdan uzaklaşmış olarak.

اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا ﴿٤٠﴾

40- "Rabbiniz, size oğulları ayırdı da, kendisi meleklerden kızlar edindi, öyle mi? Gerçekten siz çok büyük bir söz söylüyorsunuz!"

{ اَفَاَصْفٰىكُمْ **}** *"Size ayırdı da, öyle mi?"* Sizin için seçti.

{ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ **}** *"Rabbiniz, oğulları."* Erkeklerle.

{ وَاتَّخَذَ **}** *"Kendisi edindi."* Kendi nefsi için.

{ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا **}** *"Meleklerden kızlar."* Kızlar.

{ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ **}** *"Gerçekten siz söylüyorsunuz."* Allah'a isnat ediyorsunuz.

{ قَوْلًا عَظِيْمًا **}** *"Çok büyük bir söz."* Cezalandırılma sahasında. Âyetin "Allah Teâlâ'ya iftira etme konusunda" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوْا وَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ﴿٤١﴾

41- "Biz bu Kur'an'da sözü, türlü şekillerde açıkladık ki düşünüp anlasınlar! Fakat bu, sadece onların nefretini arttırdı."

{ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا **}** *"Biz sözü, türlü şekillerde açıkladık ki."* Açıkladık.

{فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ**}** *"Bu Kur'an'da."* Söz vermeyi ve tehdit etmeyi.

{لِيَذَّكَّرُوا**}** *"Düşünüp anlasınlar."* Böylece öğüt alsınlar diye.

{وَمَا يَزِيدُهُمْ**}** *"Fakat bu, onların arttırdı."* Kur'an'ın tehditleri.

{اِلَّا نُفُورًا**}** *"Sadece nefretini."* İmandan uzaklaşmalarını.

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

42- "De ki: 'Eğer onların söyledikleri gibi, Allah'la birlikte başka ilâhlar olsaydı, o takdirde bunlar da Arş'ın sahibine bir yol ararlardı!'"

{قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَّابْتَغَوْا**}** *"De ki: Eğer onların söyledikleri gibi, Allah'la birlikte başka ilâhlar olsaydı, o takdirde bunlar da ararlardı."* Talep ederlerdi.

{اِلٰى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا**}** *"Arş'ın sahibine bir yol."* Değer ve konum ararlardı.

Âyetin "Yükseliş ararlardı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾

43- "Allah'ı tenzih ederim. O, onların bu söylediklerinden çok yüce ve uludur."

{سُبْحَانَهٗ**}** *"Allah'ı tenzih ederim."* Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{وَتَعَالٰى**}** *"O, ve uludur."* Beridir ve yücedir.

{عَمَّا يَقُولُونَ**}** *"Onların bu söylediklerinden."* Şirkten.

{عُلُوًّا**}** *"Yüce."* Her şeye.

{كَبِيرًا**}** *"Çok."* Her şeyden büyüktür.

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

44- "Yedi gök, yer ve bütün bunların içinde bulunan herkes Allah'ı tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki O'nu överek tesbih etmiş olmasın! Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız. Allah çok yumuşak davranan, çok bağışlayandır."

{تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ} "*Yedi gök, yer ve bütün bunların içinde bulunan herkes Allah'ı tesbih eder.*" Varlıklar.

{وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ} "*Hiçbir şey yoktur ki.*" Bitkilerden hiçbir bitki olmamış olsun ki,

{اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ} "*O'nu överek tesbih etmiş olmasın.*" Onun emriyle.

{وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ} "*Fakat siz onların tesbihini anlamazsınız.*" Hangi dille.

{اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا} "*Allah çok yumuşak davranan.*" Kullarına. Zira Allah Teâlâ cezalandırmada acele etmez.

{غَفُورًا} "*Çok bağışlayandır.*" Tevbe edenin kusurlarını örtendir.

وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾

45- "Sen Kur'an'ı okuduğun zaman biz, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir perde çekeriz."

{وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ} "*Sen Kur'an'ı okuduğun zaman Biz.*" Mekke'de.

{جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ} "*seninle ahirete inanmayanların arasına çekeriz.*" Ölümden sonra dirilişe. Yani Ebû Cehil ve ashabı.

{ حِجَابًا مَسْتُورًا **}** *"Gizleyici bir perde."* Perdelenmiş.

وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

46- "Ve onların kalplerinin üzerine, Kur'an'ı anlamalarına engel olacak perdeler ve kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Kur'an'da Rabbini bir tek olarak andığın vakit, onlar canları sıkılmış olarak dönüp uzaklaşırlar."

{ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً **}** *"Ve onların kalplerinin üzerine, engel olacak perdeler koyarız."* Örtüler.

{ اَنْ يَفْقَهُوهُ **}** *"Kur'an'ı anlamalarına."* Hakkı anlamasınlar diye.

{ وَفِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا **}** *"Ve kulaklarına da bir ağırlık."* Sağırlık.

{ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ **}** *"Kur'an'da Rabbini bir tek olarak andığın vakit."* Lâ ilâhe illallâh ile.

{ عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ وَلَّوْا **}** *"Onlar dönüp uzaklaşırlar."* Putlarına dönerler ve ilahlarına kulluklarına meylederler.

{ نُفُورًا **}** *"Canları sıkılmış olarak."* Senin sözünden uzaklaşmış olarak.

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُولُ الظّٰلِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾

47- "Biz, onların seni dinlerken, hangi amaçla dinlediklerini, kendi aralarında fısıldaşırlarken de, o zalimlerin, 'Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!' dediklerini biliyoruz."

{ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٖٓ **}** *"Biz, hangi amaçla dinlediklerini, biliyoruz."* Kur'an okunuşunu dinlediklerini.

{ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ **}** *"Onların seni dinlerken."* Ebû Cehil ve ashabının senin okumanı.

{ وَإِذْ هُمْ نَجْوٰىٓ **}** *"Kendi aralarında fısıldaşırlarken de."* Senin durumun hakkında onların bir bölümü "O sihirbazdır", bir bölümü "O kâhindir", bir bölümü "O mecnun", bir bölümü "O şairdir" derler.

{ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ **}** *"O zalimlerin, dediklerini."* Müşrikler birbirlerine.

{ إِنْ تَتَّبِعُونَ **}** *"Siz, uymuyorsunuz."* Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e. Sizler uymuyorsunuz.

{ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا **}** *"Büyülenmiş bir adamdan başkasına."* Aklı mağlup olmuş bir adama ancak uyuyorsunuz.

انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

48- "Bak, seninle ilgili nasıl misaller verdiler de, bu yüzden nasıl sapıklığa düştüler! Artık doğru yolu bulmaya güçleri yetmiyor."

{ انْظُرْ **}** *"Bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ **}** *"Seninle ilgili nasıl misaller verdiler de."* "Sihirlenmiştir" diyerek senin hakkında bir teşbihde bulundular.

{ فَضَلُّوا **}** *"Bu yüzden nasıl sapıklığa düştüler."* Sözlerinde yanılgıya düştüler.

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا **}** *"Artık doğru yolu bulmaya güçleri yetmiyor."* Sözlerinden çıkış için. Dediklerine karşılık kanıt olarak.

وَقَالُوٓا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾

49- "Onlar dediler ki: 'Biz bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak yığını haline geldikten sonra mı, gerçekten biz mi yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?'"

{ وَقَالُوٓا **}** *"Onlar dediler ki."* Yani Nadr ve ashabı.

{ أَإِذَا كُنَّا **}** *"Biz haline geldikten sonra mı?"* Dönüştükten sonra.

{ عِظَامًا **}** *"Bir kemik yığını."* Çürümüş/yıpranmış.

{ وَرُفَاتًا **}** "*Ve kokuşmuş bir toprak yığını.*" Çürümüş toprağa.

{ ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ **}** "*Gerçekten biz mi diriltileceğiz?*" Diriltilecek miyiz?

{ خَلْقًا جَدِيدًا **}** "*Yeni bir yaratılışla.*" Ölümden sonra yenilenerek içimizde bir ruh ile.

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْحَدِيدًا ﴿٥٠﴾

50- "De ki: 'İster taş olun, ister demir!'"

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ كُونُوا حِجَارَةً **}** "*İster taş olun.*" Şayet taş olduysanız veya taştan daha şiddetli olduysanız.

{ اَوْحَدِيدًا **}** "*İster demir.*" Demirden daha kuvvetli.[4]

اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَ قُلْ عَسٰى اَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾

51- "'Ya da gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun! (Ölecek ve yeniden diriltileceksiniz.)' O zaman diyecekler ki: 'Bizi tekrar kim diriltecek?' De ki: 'Sizi ilk kez yaratmış olan o kudret sahibi (diriltecek)!' Sana başlarını sallayarak, 'Bu ne zaman olacak?' diyecekler. De ki: 'Çok yakında olabilir!'"

---

[4] a) (قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْحَدِيدًا اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ) "*De ki: İster taş olun, ister demir! Ya da gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun!*" (17/el-İsrâ/50-51) buyruğuyla şu kastedilmektedir: Öldükten sonra dirilişi inkâr ediyor ve gerçekleşmesini uzak görüyorsanız bedeninizin şu anda bulunandan daha katı olduğunu varsayın. Taş olduğunu varsayınız. Ya da demir olduğunu varsayınız. (Zira her ikisi de bedenlerinizden daha katıdır). Ya da aklınıza gelen başka bir varlığı tasavvur ediniz. Allah Teâlâ bedenlerinize öldükten sonra hayat verme kudretine sahiptir.

b) Âyette geçen (كُونُوا) "*Olunuz*" ifadesinde hitap Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile mücadele eden kâfirleredir. Bunlar Mekke ehlinin kâfirleridir.

{ اَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ **}** *"Ya da gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun."* Yani ölüm hiç kuşkusuz diriltileceksiniz.

{ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا **}** *"(Ölecek ve yeniden diriltileceksiniz.) O zaman diyecekler ki: Bizi tekrar kim diriltecek?"* Bizi diriltecek.

{ قُلِ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlar.

{ الَّذِي فَطَرَكُمْ **}** *"Sizi yaratmış olan o kudret sahibi (diriltecek)."* Sizi yaratacak.

{ اَوَّلَ مَرَّةٍ **}** *"İlk kez."* Annelerinizin karnında.

{ فَسَيُنْغِضُونَ **}** *"Sallayarak."* Sallarlar.

{ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ **}** *"Sana başlarını."* Sözüne şaşırarak.

{ وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَ **}** *"Bu ne zaman olacak? diyecekler."* Bize vadettiğin bu şey ne zaman gerçekleşecek?

{ قُلْ عَسٰى اَنْ يَكُونَ قَرِيبًا **}** *"De ki: Çok yakında olabilir."* (عَسٰى) sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.[5]

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

52- "Sizi çağıracağı gün, O'na hamd ederek çağrısına uyarsınız ve (yeryüzünde) pek az bir süre kaldığınızı sanırsınız!"

---

5 a)İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ) buyruğu 'Sana başlarını sallayacaklar' anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 1. Bâb.
b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha, Ata el-Horasânî ve Atiyye el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetlerine göre o şöyle demiştir: "Alay amaçlı olarak başlarını sallayacaklar ve 'Bu ne zamandır' diyeceklerdir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 100.
c) (فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ) *"Sana başlarını sallayarak"* İbn Abbâs âyette söz konusu edilen kâfirlerin baş sallama eyleminin amacını belirtmeyi de ihmal etmemiştir. Zira baş sallama eylemi çeşitli amaçlar için kullanılan bir eylemdir. Anlama ve onaylama amaçlı olabileceği gibi dalga ediş, küçük görüş, hakaret ediş amaçlı da olabilir. "Nağd" sözcüğü Arap dilinde ardından eğiş bulunan yükselme veya ardından yükselme bulunan eğiş anlamına gelmektedir. Bundan dolayı erkek deve kuşu "Nağd" olarak isimlendirilir. Zira devekuşu süratli bir şekilde yürüdüğünde başını kaldırıp indirir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 100; *Lisânü'l-Arab*, 'N-Ğ-D' maddesi.

Ardından Allah Teâlâ onlara açıklamada bulunarak şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ **}** *"Gün."* Bir günde.

{ يَدْعُوكُمْ **}** *"Sizi çağıracağı."* İsrafil'in sura üfürmekle.

{ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ **}** *"O'na hamd ederek çağrısına uyarsınız."* Allah Teâlâ'nın emriyle davetçisine icabet edeceksiniz.

{ وَتَظُنُّونَ **}** *"Sanırsınız."* Zannedersiniz.

{ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Ve (yeryüzünde) pek az bir süre kaldığınızı."* Kabirlerde.

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ اَحْسَنُ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾

53- "Kullarıma söyle: En güzel sözü söylesinler. Çünkü şeytan insanların arasını açmak için fırsat kollar. Doğrusu şeytan, insan için apaçık bir düşmandır."

{ وَقُلْ لِعِبَادِي **}** *"Kullarıma söyle."* Ömer ve ashabına.

{ يَقُولُوا **}** *"Söylesinler."* Kâfirlere kelimeyi.

{ الَّتِي هِيَ اَحْسَنُ **}** *"En güzel sözü."* Selam ve lütuf ile.

{ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ **}** *"Çünkü şeytan insanların arasını açmak için fırsat kollar."* Eğer cefada bulunursanız Şeytan onların arasını bozar.

{ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا **}** *"Doğrusu şeytan, insan için apaçık bir düşmandır."* Düşmanlığı açık. Bu onların savaşla emrolunmalarından önce idi.

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ اِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾

54- "Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size merhamet eder, dilerse azap eder. Biz seni, onların üstüne vekil olarak göndermedik."

{ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ **}** "*Rabbiniz sizi daha iyi bilir.*" Maslahatlarınızı.

{ اِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ **}** "*Dilerse size merhamet eder.*" Sizi Mekke ehlinden kurtarır.

{ اَوْ اِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ **}** "*Dilerse azap eder.*" Onları sizin üzerinize musallat kılar.

{ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا **}** "*Biz seni, onların üstüne vekil olarak göndermedik.*" Onları sorguya çekesin diye kefil olarak göndermedik.

وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوٗدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

55- "Rabbin, göklerde ve yerde olan kimseleri daha iyi bilir. Andolsun ki biz peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık. Davud'a da Zebur'u verdik."

{ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** "*Rabbin, göklerde ve yerde olan kimseleri daha iyi bilir.*" Mü'minlerin maslahatlarına olanları.

{ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ **}** "*Andolsun ki biz peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık.*" Dostluk ve söz ile.

{ وَاٰتَيْنَا **}** "*Verdik.*" Bahşettik.

{ دَاوٗدَ زَبُورًا **}** "*Davud'a da Zebur'u.*" Kitabı, Musa'ya Tevrat'ı, İsa ('aleyhi's-selâm)'a İncil'i, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ise Furkan'ı bahşettik.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهٖ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾

56- "De ki: 'Allah'tan başka tanrı sandıklarınızı çağırın, size yardım etsinler bakalım; ancak onlar sizden ne sıkıntıyı kaldırabilirler, ne de onu değiştirebilirler.'"

{ قُلِ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) cinlere ibadet eden ve onları melek sayan Huzaa kabilesine.

{ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ **}** *"Tanrı sandıklarınızı çağırın."* İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِهِ **}** *"Allah'tan başka."* Sıkıntı esnasında Allah Teâlâ'nın dışındakilere.

{ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ **}** *"Size yardım etsinler bakalım; ancak onlar sizden ne sıkıntıyı kaldırabilirler."* Sıkıntıyı sizden kaldıramazlar.

{ وَلَا تَحْوِيلًا **}** *"Ne de onu değiştirebilirler."* Sizden başkasına.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

57- "Onların dua ettikleri bu varlıklar da Rablerine daha yakın olmak için vesile ararlar. O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten sakınılacak bir azaptır!"

{ أُولَٰئِكَ **}** *"Bu varlıklar da."* Yani melekler.

{ الَّذِينَ **}** *"Ki onlar."* Ki onlar.

{ يَدْعُونَ **}** *"Onların dua ettikleri."* Rablerine ibadet ettikleri.

{ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ **}** *"Rablerine vesile ararlar."* Bununla Rablerine yakınlığı ve fazileti talep ederler.

{ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ **}** *"Daha yakın olmak için."* Allah'a.

{ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ **}** *"O'nun rahmetini umarlar."* Cennetini.

{ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا **}** "*Ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten sakınılacak bir azaptır.*" Onlara güvence gelmemiştir.

وَاِنْ مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

58- "Bizim, kıyâmet gününden önce helak ettiğimiz veya şiddetli bir cezaya uğrattığımız hiçbir kasaba (halkı) yoktur ki bu, kitapta (Levh-i Mahfuz'da) yazılı olmasın."

{ وَاِنْ مِنْ قَرْيَةٍ **}** "*Hiçbir kasaba (halkı) yoktur ki bu.*" Hiçbir kasaba halkı olmamış olsun ki.

{ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا **}** "*Bizim, helak ettiğimiz.*" Kasabanın ehlini öldürdüğümüz.

{ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدً **}** "*Kıyâmet gününden önce veya şiddetli bir cezaya uğrattığımız.*" Kılıç veya hastalıklarla.

{ كَانَ ذٰلِكَ **}** "*Bu, olmasın.*" Helak ve azap.

{ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا **}** "*Kitapta (Levh-i Mahfuz'da) yazılı.*" Levh-i Mahfuz'da gerçekleşmesi yazılmış olmasın.

وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

59- "Bizi mucizeler göndermekten alıkoyan şey, öncekilerin bunları yalanlamış olmasıdır. Semud'a açık bir mucize olarak o dişi deveyi vermiştik de onlar, (deve yüzünden) kendilerine zulmetmişlerdi. Oysa biz mucizeleri sadece korkutmak için göndeririz."

{ وَمَا مَنَعَنَآ **}** "*Bizi alıkoyan şey.*" Bizi engellemedi.

{ اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ **}** "*Mucizeler göndermekten.*" Ancak onların talep ettikleri alametleri.

{ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ **}** *"Öncekilerin bunları yalanlamış olmasıdır."* Ancak yalanlama esnasında öncekilerin yalanlaması. Yani öncekileri mucizeyi yalanladıklarında nasıl ki helak ettiysek bunlar da eğer mucizeyi yalanlarlarsa bunları da helak ederiz.

{ وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ **}** *"Semud'a o dişi deveyi vermiştik de."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine on aylık bir dişi deve.

{ مُبْصِرَةً **}** *"Açık bir mucize olarak."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın peygamberliğini açıklayıcı bir alamet.

{ فَظَلَمُوا بِهَا **}** *"Onlar, (deve yüzünden) kendilerine zulmetmişlerdi."* Dişi deve mucizesini inkâr ettiler ve onu boğazladılar.

{ وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ **}** *"Oysa biz mucizeleri göndeririz."* Alametleri.

{ اِلَّا تَخْوِيفًا **}** *"Sadece korkutmak için."* Azapla korkutmak için. Mucizeye iman etmemeleri halinde onları helak etmek için.[6]

---

[6] a) İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demektedir: "Mekke halkı Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den Safa tepesini kendilerine altın yapmasını, dağların bir tarafında ekin ekme imkânlarının verilmesini istediler. Bunun üzerine Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e denildi ki: 'İstersen biz onlara yavaş davranalım, istersen dilediklerini verelim. Ama o zaman küfrederlerse; onlardan önceki milletlerin helak edildiği gibi onlar da helak edilir.' Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Hayır, onlara yavaş davranılmasını dilerim' dedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle (وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيفًا) '*Bizi mucizeler göndermekten alıkoyan şey, öncekilerin bunları yalanlamış olmasıdır. Semud'a açık bir mucize olarak o dişi deveyi vermiştik de onlar, deve yüzünden kendilerine zulmetmişlerdi. Oysa biz mucizeleri sadece korkutmak için göndeririz.*' âyetini inzal buyurdu." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 258. Bu haberin isnad zincirini Osman ibn Muhammed, Cerir, Ameş, Câfer ibn İyaş ile Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Bunların bütününün tercüme-i halini sunmuştuk. Bu haberin senedini oluşturan Osman ibn Muhammed, Cerir, Ameş, Câfer ibn İyaş ile Said ibn Cübeyr sika kişilerdir. Hadisin senedinde de bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 149, 298 nolu tercüme-i hal, c. 2, s. 75, 116 nolu madde; s.83, 129 nolu madde. Buna göre hadis sahih hadis karegorisindedir.

b) Yine İmam Ahmed, Ebü'l-Hakem İmran ibn Haris kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Kureyşliler Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيْٓ اَرَيْنٰكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُوْنَةَ فِي الْقُرْاٰنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيْرًا ﴿٦٠﴾

60- "Hani biz sana, 'Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır!' demiştik. (İsrâ gecesi) sana gösterdiğimiz o temaşayı ve Kur'an'da (zikredilen) lânetlenmiş ağacı insanlara bir imtihan vesilesi yaptık! Biz onları korkutuyoruz, fakat bu onların azgınlıklarını daha da artırmaktan başka bir sonuç vermiyor."

{وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ**}** "*Hani biz sana, 'Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır!' demiştik.*" Mekke ehlinden iman edenle iman etmeyeni bilir.

'Rabbine dua et de bize Safa tepesini altın yapsın sana inanalım' dediler. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Dediğinizi yapar mısınız?' dedi. Onlar; 'Evet', dediler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) dua etti de Cebrail geldi ve şöyle dedi: 'Rabbinin sana selamı var ve buyuruyor ki: İstersen Safa tepesi onlar için altın olur. Ama kim de bundan sonra küfrederse, âlemlerde hiç bir kimseye azab etmediğimiz şekilde onları azaplandırırım. Dilersen onlar için tevbe ve rahmet kapısını açarım.' Hz. Peygamber; 'Hayır, tevbe ve rahmet kapısı' dedi." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 242. Bu iki haberi Heysemî de *Mecmeü'z-Zevâid*'de getirdikten sonra iki rivayetin sahih olduğunu belirtir. *Mecmeü'z-Zevâid*, Kitâbü't-Tefsir, c. 7, s. 50. Hâkim ve İbn Cerir et-Taberî de bu haberi Cerir ibn Abdülhamid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Hâkim en-Nîsâbûrî bu hadisin isnad yönünden sahih olduğunu, ancak Şeyheyn tarafından tahriç edilmediğini söyler, Zehebî de onun bu yargısını onaylar. *El-Müstedrek*, Kitâbü't-Tefsir, c. 2, s. 362; *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 108.

c) (وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً) "*Semud'a açık bir mucize olarak o dişi deveyi vermiştik de.*" Yani Hz. Sâlih (a.s.)'ın peygamberliğinin doğruluğuna delalet eden açık bir âyet olarak karşılarında duran dişi deveyi bahşettik. İbn Cerir ise şu açıklamayı yapar: "İbsar/açıklık niteliği deveye ait bir nitelik kılınmıştır. Yüzdeki yaraya 'mudıha' açık niteliğinin verilmesi gibi. Bu açıklık açık bir kanıttır. Âyette geçen 'mubsira' sözcüğü ile göz sahibi olup da bu deveyi gören herkes için aydınlatıcı bir kanıt oluşu kastedilmiştir. Zira bu deve Allah için bir kanıttır. Allah Teâlâ'nın buyruğunda geçen 'mubsir' sözcüğünde de bu anlam hâkimdir: (هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا) 'O, *sizin için, içinde dinlenesiniz diye geceyi, aydınlatıcı olarak da gündüzü yaratandır.*' (10/Yunus/67), *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 108.

{ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا **}** "*(İsrâ gecesi) o temaşayı yaptık.*" Sana gösterdiğimiz rüyayı.

{ الَّتِيٓ اَرَيْنَاكَ **}** "*Sana gösterdiğimiz.*" Miraç'ta.

{ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ **}** "*İnsanlara bir imtihan vesilesi.*" Mekke ehli için bela kıldık. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

{ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِ **}** "*Ve Kur'an'da (zikredilen) lânetlenmiş ağacı.*" Kur'an'da zikrettiğimiz zakkum ağacı.

{ وَنُخَوِّفُهُمْ **}** "*Biz onları korkutuyoruz.*" Zakkum ağacı ile.

{ فَمَا يَزِيدُهُمْ **}** "*Fakat bu onların daha da artırmaktan.*" Bu tehdit.

{ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا **}** "*Azgınlıklarını başka bir sonuç vermiyor.*" Masiyette süreklilikten başka bir şeye neden olmuyor.[7]

---

[7] a) İmam Buhârî (وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيٓ اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) "*(İsrâ gecesi) sana gösterdiğimiz o temaşayı insanlara bir imtihan vesilesi yaptık!*" âyeti hakkında İbn Abbâs'tan naklettiğine göre; o şöyle demiştir: "Bu rüya, göz ile görmedir. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e İsrâ gecesi bazı görüntüler gösterilmiştir." (وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِ) "*Ve Kur'an'da (zikredilen) lânetlenmiş ağacı*" hakkında da şöyle dedi: "Bu, zakkum ağacıdır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, "*Sonra göstermiş olduğumuz rüyâyı sâdece insanlar için bir imtihan kıldık.*" âyeti bâbı 4716 nolu hadis; Kitâbu Menâkıbi'l-Ensâr, "Mirac" bâbı, 3888 nolu hadis; Kitâbü'l-Kader, "*Sonra göstermiş olduğumuz rüyâyı sâdece insanlar için bir imtihan kıldık.*" âyeti bâbı, 6613 nolu hadis.

b) Bu haberi, Hâkim, Tirmizî rivayet etmiş ve İmam Ahmed de sadece rüya tefsirini ondan tahriç etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, c. 2, s. 362; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 221; *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3134 nolu hadis.

c) (وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِيٓ اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) "*(İsrâ gecesi) sana gösterdiğimiz o temaşayı insanlara bir imtihan vesilesi yaptık!*" ilahî buyruğunda geçen rüya tabiri, gerçekte uykuda görülen şey için kullanılır. Ancak aynı şekilde yakazada görülen şey için de kullanılır. İbn Abbâs ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in İsrâ ve Miraç gecesi gördüğü şey olarak tefsir etmiştir. Nitekim İbn Abbâs'ın "*Hiye rü'ya aynin*" şeklinde vurgulaması da bunun uykuda görülen rüya şeklinde değil de bizzat gözle gördüğü ve uyanık bir şekilde gördüğünü belirtmek istemiştir. İbn Cerir et-Taberî'nin İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı haberde ise konuyla ilgili İbn Abbâs'ın görüşü kesindir ve kuşku götürmez bir şekildedir: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e miraca çıka-

rıldığı gece gösterilmiş olan rüyadır. Uykuda görülen rüya değildir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 110.
İbn Abbâs'ın bu görüşü İsrâ ve Miraç olayının rüyada değil de ruh ve cesed ile gerçekleştiğini söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir.

d) Âyette geçen (فِتْنَةً) sözcüğünden kasıt, olağan üstü bir şeyle sınanma anlamındadır. İbn Abbâs bu ifadeyi de Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in İsrâ ve Miracıyla ilgili olarak anlamıştır. Yani Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke'den Mescid-i Aksa'ya bir gecede gidip dönüşüdür. Mü'minler bu olayı tasdik etmiş ve imanları artmış, akıllarının ermediği bu olayı tasdik etmişlerdir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine haber verdiği şeyleri hemen tasdik etmişlerdir. Zayıf imanlılar ile iman ile küfür arasında gitgelleri bulunanlar ise bu olay örneğinde görüldüğü gibi onların hakikatlerini açıklamakta ve kendilerinde yerleşmiş bulunan düşünceleri ortaya koymaktadır. Nitekim bu olay kâfirler için fitne olarak kabul edilir. Zira bu olay onların küfürdeki ısrarlarını arttırmaktadır.
e) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gösterilen şeyin niteliği ile ilgili olarak İbn Abbâs'tan bir başka görüş aktarılmıştır. İbn Cerir et-Taberî, (وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ) "*(İsrâ gecesi) sana gösterdiğimiz o temaşayı insanlara bir imtihan vesilesi yaptık!*" buyruğu hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Medine'de iken kendisinin ve ashabının Mekke'ye girdiği rüyasında kendisine gösterildi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'ye doğru hareket etme konusunda vaktinden önce hareket etmiştir. Ancak müşriklerce geri çevrilince bazı Müslümanlar (bununla fitneye düçar kalarak) şöyle demişlerdir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) geri çevrildi. Halbuki kendisi bize Mekke'ye gireceğini haber vermişti." Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu geri dönüşü onlar için bir fitne olmuştur. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 112. Bu haber zayıftır. Nitekim bu rivayete göre; Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'deyken bu rüyayı görmüştür. Halbuki İsrâ Sûresi'nin kendisi Mekkîdir. Hz. Peygamber'in görmüş olduğu, Mekke'ye gireceğini haber veren rüya ise hicretin altıncı yılında gerçekleşmiştir. (لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا) "*Andolsun ki, Allah, Peygamber'inin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde saçlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a elbette gireceksiniz! Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de bundan önce size yakın bir fetih daha verdi.*" (48/el-Fetih/27).
f) (وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِ) "*Ve Kur'an'da (zikredilen) lânetlenmiş ağacı*" hakkında da şöyle dedi: Bu, zakkum ağacıdır. Allah Teâlâ Vakıa ve Duhân Sûrelerinde bu ağaç hakkında şöyle buyurmaktadır: (ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّآلُّونَ الْمُكَذِّبُونَ لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ) "*Sonra siz, ey yalancı sapkınlar. Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı ondan dolduracaksınız*",

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِيْنًا ﴿٦١﴾

61- "Hani biz meleklere, 'Âdem'e secde edin!' demiştik. İblis'ten başka hepsi secde ettiler. İblis ise, 'Ben bir çamurdan yarattığın kimseye mi secde edeceğim!' demişti."

{ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ **}** "*Hani biz meleklere, demiştik.*" Yeryüzünde olan meleklere.

{ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ **}** "*Âdem'e secde edin.*" Tahiyyat/selam secdesi.

{ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِيْنًا **}** "*İblis'ten başka hepsi secde ettiler. İblis ise, 'Ben bir çamurdan yarattığın kimseye mi secde edeceğim?' demişti.*" Özü toprak olan birisine.

قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذِيْ كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٦٢﴾

62- "Yine demişti ki: 'Şu benden üstün kıldığın (Âdem'e) bir bak! Yemin olsun ki eğer beni kıyâmet gününe kadar yaşatırsan, onun soyunu -pek azı dışında- buyruğum altına alırım!'"

(اِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّوْمِ طَعَامُ الْاَثِيْمِ كَالْمُهْلِ يَغْلِيْ فِي الْبُطُوْنِ كَغَلْيِ الْحَمِيْمِ) (56/el-Vakıa/51-53) "*Şüphesiz ki o zakkum ağacı. Günahkârların (ahiretteki) yemeğidir. O, erimiş maden tortusu gibi karınlarda kaynar. Sıcak suyun kaynaması gibi.*" (44/ed-Duhân/43-46). Allah Teâlâ Sâffât Sûresi'nde ise zakkum ağacını şu sözlerle açıklamaktadır: (اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّوْمِ اِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِلظّٰلِمِيْنَ اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِيْٓ اَصْلِ الْجَحِيْمِ طَلْعُهَا كَاَنَّهٗ رُؤُوْسُ الشَّيٰطِيْنِ) "*Şimdi, ağırlanmak için bu mu daha iyi, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu zalimler için bir sınama vesilesi yaptık. O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır. Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir.*" (37/es-Sâffât/62-5). Ancak bu görüş çok su götürür. Zira âyetin kendisindeki 'şecere' sözcüğü rüyaya matuftur. Rüya nasıl ki, insanlar için fitne ve sınanma ise bu ağaç da fitne ve sınanma vesilesidir. Cehennemdeki bir ağacın insanlar için fitne olmasından daha çok, insanlık tarihinde hem düşünsel olarak bıraktığı etki hem de yaptıkları büyük cinayetler nedeniyle Ümeyye oğulları fitne olmaya daha layıktırlar.

{ قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ **}** *"Yine demişti ki: 'Şu benden üstün kıldığın (Âdem'e) bir bak.'"* Secde edilme emri ile bana üstün kıldığın.

{ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ **}** *"Yemin olsun ki eğer beni yaşatırsan."* Bana mühlet verirsen.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ **}** *"Kıyâmet gününe kadar. Buyruğum altına alırım."* Hiç kuşkusuz kaydıracağım, sahip olmaya çalışacağım ve istila edeceğim.

{ ذُرِّيَّتَهٗٓ اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Onun soyunu -pek azı dışında."* Benden korunmuş olanlar hariç.

قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾

63- "(O zaman Allah) dedi ki: 'Haydi git! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezası cehennemdir, bu yeterli bir cezadır!'"

{ قَالَ اذْهَبْ **}** *"(O zaman Allah) dedi ki: Haydi git!"* Allah Teâlâ dedi ki 'Bil ki'

{ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ **}** *"Onlardan kim sana uyarsa."* Senin dininde sana uyacak.

{ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا **}** *"İyi bilin ki, hepinizin cezası cehennemdir, bu yeterli bir cezadır."* Tam bir nasiptir.

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾

64- "'Onlardan gücünün yettiğini sesinle baştan çıkar. Atlıların ve yayalarınla onların üzerine yaygarayı bas! Mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol! Ve onlara vaatlerde bulun!' Oysa şeytan onlara aldatmadan başka vaatte bulunmaz!"

{ وَاسْتَفْزِزْ **}** *"Baştan çıkar."* Ayaklarını kaydır.

{ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ **}** *"Onlardan gücünün yettiğini sesinle."* Davetinle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Zurna, şarkı ve diğer çirkin şeylerin sesiyle.

{ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ **}** *"Onların üzerine yaygarayı bas."* Onların üzerine topla. Âyetin "Onlara karşı yardım etmeye çalış" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِخَيْلِكَ **}** *"Atlıların."* Müşriklerin atlarıyla.

{ وَرَجِلِكَ **}** *"Ve yayalarınla."* Müşrik piyadelerle.

{ وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ **}** *"Mallarda onlara ortak ol."* Haram mallarında.

{ وَالْاَوْلَادِ **}** *"Ve çocuklarda."* Haram çocuklarında.

{ وَعِدْهُمْ **}** *"Ve onlara vaatlerde bulun."* Cennetin ve cehennemin bulunmadığına.

{ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا **}** *"Oysa şeytan onlara aldatmadan başka vaatte bulunmaz."* Bâtıl vaatte.

اِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾

65- "Doğrusu benim (samimi) kullarım üzerinde senin hiçbir gücün yoktur. Vekil olarak Rabbin yeter."

{ اِنَّ عِبَادِي **}** *"Doğrusu benim (samimi) kullarım."* Senden korunmuş kılınan.

{ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ **}** *"Üzerinde senin hiçbir gücün yoktur."* Yolun ve galeben.

{ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا **}** *"Vekil olarak Rabbin yeter."* Vadettiği şeye kefil olarak.

Âyetin "Koruyucu olarak" anlamına geldiği de söylenmiştir.[8]

رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

---

8 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "Kur'an-ı Kerim'de geçen her sultan sözcüğü hüccet/kanıt anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 2. Bâb. Hâfız ibn Hacer, ibn Uyeyne'nin tefsirinde bu hadisi Amr ibn Dinar, İkrime ve İbn Abbâs'tan oluşan bir kanalla muttasıl olarak rivayet ettiğini söyler. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 390.

b) İbn Abbâs'ın vardığı bu yargı bütünüyle doğru değildir. "Sultan" sözcüğünün Kur'an-ı Kerim'de kanıt/hüccet anlamında kullanıldığı bir çok yer vardır. "'*Allah evlat edindi, dediler. O, bundan münezzehtir. O, hiç bir şeye muhtaç olmayandır. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Elinizde buna dair hiç bir delil yoktur.* (قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ) *Allah'a karşı bilmeyeceğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?*" (10/Yunus/68), (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ) "*Andolsun ki Biz Musa'yı âyetlerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.*" (11/Hûd/96), (وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ) "*Bizim sizin üzerinizde bir kanıtımız da yoktu. Bilakis siz azgın bir topluluktunuz.*" (37/es-Sâffât/30). Ancak bunun yanında Kur'an-ı Kerim'de sultan sözcüğünden kuvvet ve erkin de kastedildiği âyetler de bulunmaktadır. (يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ) "*Ey cin ve insan toplulukları! Eğer göklerle yerin kenarlarından kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçın. Ama buna dair güç ve imkânınız olmadıkça kaçamazsınız ki.*" (55/er-Rahmân/33)

c) İmam Buhârî bu rivayeti (إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا) "*Doğrusu benim (samimi) kullarım üzerinde senin hiçbir gücün yoktur. Vekil olarak Rabbin yeter.*" buyruğunun tefsirinde zikretmiştir. İmam Buhârî 'nin zikrettiği âyetin zâhirinden anlaşılan da sultanın kuvvet ve güç olmasıdır. İbn Abbâs'tan bu âyette geçen sultan sözcüğünün hüccet/kanıt anlamına geldiğini tahriç etmiştir. Ancak İbn Cerir et-Taberî bu âyetin tefsirinde şöyle der: "Allah Teâlâ İblis (l.a.)'e şöyle buyurdu: 'Bana itaat eden, emrime uyan kullarım sana isyan etmişlerdir ey İblis. Senin onlara karşı hiçbir kanıtın bulunmamaktadır.'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 121.

d) İbn Manzur da "Sultan" sözcüğünün hangi kökten geldiği hakkında şu bilgileri verir: "Sultan sözcüğü hüccet ve burhan anlamındadır Bu sözcüğün çoğulu bulunmamaktadır. Sözcüğün 'selît' sözcüğünden türemiş olduğu da söylenmiştir. Selît aydınlatmada kullanılan zeytin yağı gibi yağlardır. Zeytin yağına 'selît' denilmesi de bu anlamdandır. Yöneticinin sultan olarak isimlendirilmesi ise Allah Teâlâ'nın yeryüzündeki hücceti olmasından ötürüdür." *Lisânü'l-Arab* 'S-L-T' maddesi.

66- "Rabbiniz, lütfundan nasip aramanız için, denizde gemileri sizin için yürütendir. Şüphesiz O size karşı çok merhametlidir."

{ رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ **}** "*Rabbiniz, sizin için yürütendir.*" Sizin için yürütür.

{ الْفُلْكَ **}** "*Gemileri.*" Gemileri.

{ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ **}** "*Lütfundan nasip aramanız için, denizde.*" Böylece O'nun rızkından talep edesiniz diye. İlminden/bilgisinden talep edesiniz diye anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا **}** "*Şüphesiz O size karşı çok merhametlidir.*" Azabı ertelemekle. Sizden tevbe edene karşı merhametlidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّآ إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّيٰكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

67- "Denizde iken başınıza bir musibet geldiği vakit, Allah'tan başka yalvardıklarınız yok olup gider. Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür!"

{ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ **}** "*Başınıza bir musibet geldiği vakit.*" Sıkıntı ve dehşetli korku.

{ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ **}** "*Denizde iken. Yalvardıklarınız yok olup gider.*" İbadet ettiğiniz putlarınızı bir kenara bırakırsınız da onlardan kurtuluşu istemezsiniz.

{ إِلَّآ إِيَّاهُ **}** "*Allah'tan başka.*" Diyor ki, "Allah Teâlâ'dan kurtuluşu talep edersiniz."

{ فَلَمَّا نَجَّيٰكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ **}** "*Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz.*" Şükür ve tevhidden.

{ وَكَانَ الْإِنْسَانُ **}** "*Zaten insan.*" Yani kâfir.

{كَفُورًا} "*Çok nankördür.*" Allah'ın nimetlerini inkâr edicidir.

اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾

68- "Allah'ın sizi karada yerin dibine geçirivermesinden veya üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermesinden güvende misiniz? Sonra kendinize bir vekil de bulamazsınız."

{اَفَاَمِنْتُمْ} "*Güvende misiniz?*" Ey Mekke ehli.

{اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ} "*Allah'ın sizi yerin dibine geçirivermesinden.*" Sizi yerin dibine batırmamasından.

{جَانِبَ الْبَرِّ} "*Karada.*" Karun'u yerin dibine geçirdiği gibi.

{اَوْ يُرْسِلَ} "*Veya göndermesinden.*" Ya da.

{حَاصِبًا عَلَيْكُمْ} "*Üzerinize taş yağdıran bir kasırga.*" Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine taş gönderdiği gibi size de taş göndermemesinden.

{ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا} "*Sonra kendinize bir vekil de bulamazsınız.*" Engelleyici.

اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

69- "Ya da sizi tekrar denize döndürüp üstünüze kırıp geçiren bir fırtına göndererek hepinizi yaptığınız nankörlükten dolayı boğuvermesinden güvende misiniz? Sonra sizi, bize karşı izleyip koruyacak birini de bulamazsınız!"

{اَمْ اَمِنْتُمْ} "*Ya da güvende misiniz?*" Ey Mekke ehli.

{اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ} "*Sizi denize döndürüp.*" Denizde.

{تَارَةً اُخْرٰى} "*Tekrar.*" Başka bir defasında sizi oraya çıkartıp.

{ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ **}** "*Üstünüze kırıp geçiren bir fırtına göndererek.*" Şiddetli bir rüzgâr.

{ فَيُغْرِقَكُمْ **}** "*Hepinizi boğuvermesinden.*" Denizde.

{ بِمَا كَفَرْتُمْ **}** "*Yaptığınız nankörlükten dolayı.*" Allah'ı ve nimetlerini.

{ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ **}** "*Sonra sizi, bize karşı birini de bulamazsınız.*" Boğulmanızla.

{ تَبِيعًا **}** "*İzleyip koruyacak.*" Arayacak ve sizi takip edecek.[9]

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

---

9 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(تَبِيعًا) sözcüğü yardımcı alamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 2. Bâb.
İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 125.

b) (تَبِيعًا) sözcüğü intikamını almak için haddi aşan saldıran kimsenin peşine takılan kimse demektir. Araplar kan davasını talep eden veya alacağının peşine düşen veya başka bir gerekçe ile birisinin izini süren kimseye (تَبِيعًا) derler.

c) İbn Abbâs'ın tefsirinde ise takipçi olmanın yönüne vurgu yapılmaktadır. Yani yardım etmek için sizi takip eden kimse bulunmamaktadır. (اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً اُخْرٰى) "*Ya da sizi tekrar denize döndürüp ...güvende misiniz?*" ilahî buyruğunda geçen (فِيهِ) sözcüğündeki gaip zamiri önceki âyetlerde söz konusu edilen denize dönmektedir. (وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّآ اِيَّاهُ فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُورًا اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا) "*Denizde iken başınıza bir musibet geldiği vakit, Allah'tan başka yalvardıklarınız yok olup gider. Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür! Allah'ın sizi karada yerin dibine geçirivermesinden veya üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermesinden güvende misiniz? Sonra kendinize bir vekil de bulamazsınız.*" (17/el-İsrâ/67-68). Görüldüğü gibi İbn Abbâs âyetin sözsel anlamından daha çok bağlamı dikkate alarak "tebia" sözcüğünü tefsir etmiştir.

d) Âyette geçen (تَبِيعًا) sözcüğü intikamını ondan almak için haddi aşan kimseyi takip eden kimse anlamına gelmektedir. Araplar kan, alacak vd şeyi talep edip isteyen herkese *tabi'* derler.

70- "Andolsun ki biz Âdem oğullarını şan ve şeref sahibi yaptık. Onları karada ve denizde taşıtlara yükledik. Kendilerini temiz yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık."

{وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ اٰدَمَ**}** "*Andolsun ki biz Âdem oğullarını şan ve şeref sahibi yaptık.*" Eller ve ayaklarla.

{وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ**}** "*Onları karada taşıtlara yükledik.*" Hayvanlar üstünde.

{وَالْبَحْرِ**}** "*Ve denizde.*" Denizde gemilerde.

{وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ**}** "*Kendilerini temiz yiyeceklerle rızıklandırdık.*" Onların rızıklarını hayvanların rızıklarından daha yumuşak ve daha temiz kıldık.

{وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا**}** "*Ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.*" Hayvanlardan.

{تَفْضِيلًا**}** "*Üstün.*" Şekil, eller ve ayaklar bakımından.

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍۭ بِاِمَامِهِمْ فَمَنْ اُوتِيَ كِتَابَهٗ بِيَمِينِهٖ فَاُولٰٓئِكَ يَقْرَؤُنَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾

71- "Bütün insanları önderleriyle çağıracağımız o günde, kimin amel defteri sağ eline verilirse, işte onlar kitaplarını okuyacaklar ve en küçük bir haksızlığa uğratılmayacaklar."

{يَوْمَ نَدْعُوا**}** "*Çağıracağımız o günde.*" Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{كُلَّ اُنَاسٍۭ بِاِمَامِهِمْ**}** "*Bütün insanları önderleriyle.*" Peygamberleriyle. Kitaplarıyla birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir. Hidayete ve sapıklığa davet eden davetçileriyle birlikte anlamına geldiği de söylenmiştir.

{فَمَنْ اُوتِيَ**}** "*Kimin verilirse.*" Verilirse.

{كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَؤُونَ كِتَابَهُمْ} *"Amel defteri sağ eline. İşte onlar kitaplarını okuyacaklar."* İyiliklerini.

{وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا} *"Ve en küçük bir haksızlığa uğratılmayacaklar."* İyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez, kötülüklerine ise hurma çekirdeğinin yarığında bulunan iplikçik kadar bir şey eklenmez.

(فَتِيلًا) Hurma çekirdeğinin yarığında bulunan iplikçiktir.

Sözcüğün anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Birbirine sürttüğün takdirde, parmaklarının arasından çıkan ince kirdir.

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾

72- "Kim bu dünyada (manen) kör ise ahirette de kördür, yolu daha da sapkındır."

{وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖٓ} *"Kim bu dünyada (manen)."* Nimetler konusunda.

{اَعْمٰى} *"Kör ise."* Şükürden.

{فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ} *"Ahirette de."* Cennetin nimeti konusunda.

{اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلًا} *"Kördür, yolu daha da sapkındır."* Yol bakımından.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Kim bu dünyada (manen) kör ise" kanıt ve beyana karşı {فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى} *"Ahirette de kördür."* Daha şiddetli bir şekilde kördür. *"Yolu daha da sapkındır."* Kanıta karşı daha sapkın bir şekildedir.

وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهٗ وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾

73- "Onlar az kalsın, sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı iftira edesin diye seni bile kandıracaklardı! Bu takdirde seni dost edineceklerdi!"

{ وَاِنْ كَادُوا **}** *"Onlar az kalsın."* Muhakkak gerçekleştireceklerdi.

{ لَيَفْتِنُونَكَ **}** *"Seni bile kandıracaklardı."* Seni dahi saptıracaklar ve yönlendireceklerdi.

{ عَنِ الَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ **}** *"Sana vahyettiğimizden."* İlahlarının/putlarının kırılmasından.

{ لِتَفْتَرِيَ **}** *"İftira edesin diye."* Söyleyesin diye.

{ عَلَيْنَا غَيْرَهُ **}** *"Başkasını bize karşı."* Sana emrettiğimiz putların kırılmasından başkasını.

{ وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا **}** *"Bu takdirde seni dost edineceklerdi."* Senin onlara uyman ile seçkin bir kişi edineceklerdi. Bu âyet-i kerime Sakif hakkında nazil olmuştur.

وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾

74- "Eğer biz seni sağlamlaştırmamış olsaydık, neredeyse sen onlara az da olsa meyledecektin!"

{ وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنَاكَ **}** *"Eğer biz seni sağlamlaştırmamış olsaydık."* Seni korumasaydık ve hıfzetmeseydik.

{ لَقَدْ كِدْتَ **}** *"Neredeyse sen."* Eğilim gösterirdin.

{ تَرْكَنُ **}** *"Sen meyledecektin."* Meylederdin.

{ اِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا **}** *"Onlara az da olsa."* Senden talep ettikleri şeyde.

اِذًا لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

75- "Ama o takdirde sana, hayatında da öldükten sonra da kat kat azap tattırırdık. Sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın."

{ إِذًا **}** *"Ama o takdirde."* Öyleyse ya da senden talepte bulundukları tavizi verseydin,

{ لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ **}** *"Sana, hayatında da kat kat azap tattırırdık."* Dünya azabını.

{ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ **}** *"Öldükten sonra da kat kat."* Ahiret azabını.

{ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا **}** *"Sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın."* Engelleyici.

وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَاِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾

76- "Onlar az daha seni bu yerden çıkarmak için tedirgin edeceklerdi! Ancak o takdirde kendileri de senin ardından (orada) pek az kalabilirlerdi!"

{ وَاِنْ كَادُوا **}** *"Onlar az daha."* Muhakkak onlar yani Yahudiler, az daha gerçekleştireceklerdi.

{ لَيَسْتَفِزُّونَكَ **}** *"Seni tedirgin edeceklerdi."* Seni indireceklerdi.

{ مِنَ الْاَرْضِ **}** *"Bu yerden."* Medine yurdundan.

{ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا **}** *"Çıkarmak için."* Şam'a.

{ وَاِذًا **}** *"Ancak o takdirde."* Seni şayet Medine'den çıkartacak olurlarsa.

{ لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Kendileri de senin ardından (orada) pek az kalabilirlerdi!"* Az bir müddet kalırlardı ta ki biz onları helak ederdik.

سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

77- "Bu, senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlerimize uygulanan sünnettir. Sen bizim sünnetimizde asla bir değişme bulamazsın."

{ سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا **}** "*Bu, senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlerimize uygulanan sünnettir.*" Resûller kavimlerinin aralarından çıkıp ayrılınca kavimlerini helak ettik.

{ وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا **}** "*Sen bizim sünnetimizde bulamazsın.*" Azabımızda.

{ تَحْوِيلًا **}** "*Asla bir değişme.*" Değişiklik.

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾

78- "Güneşin tepe noktasından batıya yönelmesinden, gecenin kararmasına kadar namaz kıl, bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şâhidlidir."

{ اَقِمِ الصَّلٰوةَ **}** "*Namaz kıl.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namazı tastamam kıl.

{ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ **}** "*Güneşin tepe noktasından batıya yönelmesinden.*" Güneşin tepe noktasından kayışından sonra öğle ve ikindi namazını kıl.

{ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ **}** "*Gecenin kararmasına kadar.*" Akşam ve yatsı namazının vaktinin girişinin ardından.

{ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ **}** "*Bir de sabah namazını kıl.*" Sabah namazını.

{ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ **}** "*Çünkü sabah namazı.*" Sabah namazı.

{ كَانَ مَشْهُودًا **}** "*Şâhidlidir.*" Gece melekleri ve gündüz melekleri şehadette bulunur (gözetler).[10]

---

10 a) İmam Mâlik, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakletmektedir: "'Güneşin dönmesi' gölgenin batıdan güneye dönmesidir. Gecenin karanlığı, gecenin başlaması ve karanlığın tamamen basmasıdır." *El-Muvatta*, c. 1, s. 11, "Güneşin dönmesi hakkında aktarılan rivayetler" bâbı. İmam Mâlik bu rivayeti Ebû Süleyman Davud ibn Husayn'dan rivayet etmiştir. Bu şahıs sika olmasına rağmen İkrime'den aktardığı rivayetler istisna teşkil etmektedir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 299, 5 nolu madde;

el-Kâşif, c. 1, s. 287; el-Hulâsa, 109. Bu haberin senedinde Davud ibn Husayn haberi aldığı şeyhinin ismini zikretmediğinden dolayı İbn Abbâs'tan kimin rivayet ettiği anlaşılmıyor. Haber bu şekliyle zayıftır. Bu haberi İbn Ebî Şeybe ve Beyhakî, İmam Mâlik'ten rivayet etmişlerdir. *Musannef-i İbn Ebî Şeybe*, Kitâbü's-Salat c. 2, s. 135; *Sünen-i Beyhakî*, Kitâbü's-Salat, c. 1, s. 364.

b) Yukarıdaki haberi İbn Cerir et-Taberî başka bir kanalla Şa'bi aracılığıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "*Güneşin batıya yönelmesinden ...namaz kıl.*" 'Düluk' güneşin zeval vaktine girmesidir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 135. Taberî'nin bu haberinin isnadında Yakub ibn İbrahim, Heşim, Muğîre ve Şa'bi bulunmaktadır.

Yakub ibn İbrahim, Ebû Yusuf ed-Durukiî el-Abdî. Sika ve hâfızdır. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 505, 521 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 374, 370 nolu madde.

Heşim. Ebû Muaviye Heşim ibn Beşîr ibn Ebî Hâzım Kasım ibn Dinar el-Vâsıtî. Sika, sebt, hâfızdır. Ancak çokça tedlis yapar ve mürsel hadisler rivayet ederdi. Tedliste üçüncü tabakadandır. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 248, 235 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 320, 103 nolu madde; *Tabakatü'l-Müdellisîn*, Üçüncü Mertebe, s. 16.

Muğîre ibn Miksem ed-Dabbî, Ebû Hâşim el-Kûfî el-A'ma. Sika ve mutkindir. Ancak tedlis yapardır. Özellikle de İbrahim en-Neheî'den aktardığı rivayettlerde... Tedliste üçüncü tabakadandır. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 143, 235 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 270, 1328 nolu madde; *Tabakatü'l-Müdellisîn*, Üçüncü Mertebe, s. 16.

Şa'bi. Ebû Amr Amir ibn Şerâhil eş-Şa'bi el-Himyerî. Hemdan kabilesinin bir boyu olan Himyer'e mensuptur. Sika, fakih, fâzıl ve meşhur bir şahıstır. Âlimlerin büyükleri kendisinden övgü ile bahsetmişlerdir. Mekhul "Ben ondan daha fakih birisini görmedim. Çok süratli bir şekilde ezberlerdi" demektedir. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 79, 76 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 387, 46 nolu madde; *el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb*, c. 2, s. 198; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 65, 110 nolu madde. Bu haberin isnadı muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 381, 742 nolu madde; c. 11, s. 59, 100 nolu madde; c. 10, s. 269, 482 nolu madde; c. 5, s. 65, 210 nolu madde. Bu haberin isnadında bulunan Heşim ve Muğîre ibn Miksam ed-Dabbî sika olmalarına rağmen çokça tedlis yapmakla itham edilen iki ravidir. Her ikisi de üçüncü tabaka müdellislerdendir. İbn Hacer el-Askalânî'nin de zikrettiği gibi bu tabakada bulunan ravilerin semaı açıkça tasrih etmeyen rivayetlerinin kabulü konusunda âlimler görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İbn Hacer, *Tabakatü'l-Müdellisîn*, s. 1. Ancak bu haberin değer kazanan yönü yukarıda geçen Mâlik'in haberini kuvvetlendirmesi ve o haberi zayıf haber kategorisinden hasen haber kategorisine yerleştirmesidir.

c) İbn Abbâs "*Güneşin dülukunu*", güneşin zeval vaktine girmesi olarak tefsir etmiştir. Gerçi bu ifade hakkında güneşin batışı olduğunu da İbn Cerir et-Taberî, Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 134. Bu haberin isnadını Hasan ibn Yahya, Abdürrezzak, Sevrî, Mansur ve Mücahid oluşturmaktadır. Abdürrezzak, Sevrî ve Mücahid'in tercüme-i halleri geçmişti.

Hasan ibn Yahya el-Câdî Ebû Ali ibn Ebî Rabi' el-Cürcânî. Sâduktur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 172, 325 nolu madde.
Mansur ibn Mutemir ibn Abdullah es-Sülemî. Sika ve sebttir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 276, 1392 nolu madde.
Bu haberin de senedi hasen haber kategorisindedir. Bu iki görüşten birisini tercih etmek gerekmektedir. Ancak Taberî'nin Ebû Musa Ukbe ibn Amr'dan rivayet ettiği şu haber, düluktan kastın zeval vakti olduğu görüşünü desteklemektedir. Ukbe der ki; "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: '*Hz. Cebrail (a.s.) bana güneşin düluku vaktinde (tam zevalde olduğu vakitte) geldi ve bana öğle namazını kıldırdı.*'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 137.
Bu haberin isnad zincirini Ebû Kureyb, Halid ibn Muhalled, Muhammed ibn Câfer, Yahya ibn Said, Ebûbekir ibn Amr ibn Hazm el-Ensârî, Ebû Mesud Ukbe ibn Amr oluşturmaktadır. Ebû Kureyb'in tercüme-i hali önceden geçmişti.
Halid ibn Muhalled el-Katvânî Ebü'l-Heysem el-Beceli. Sâduktur, Şiîliği vardı. Buhârî ve Müslim'in ayrıca diğer hadis müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 218, 79 nolu madde.
Muhammed ibn Câfer ibn Ebî Kesir el-Medeni. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 150, 105 nolu madde.
Yahya ibn Said. Sika ve hâfızdır. Sika olduğu noktasında bütün cerh ve tadil âlimleri görüş birliği etmişlerdir. *Et-Takrîb*, c. 11, s. 221, 360; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 137, 130 nolu madde.
Ebûbekir ibn Amr ibn Hazm el-Ensârî. Sika ve âbiddir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 399, 69 nolu madde.
Ebû Mesud Ukbe ibn Amr el-Ensârî. Yüce bir sahabidir. Bedir Gazvesi'ne katılmıştır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 27, 249 nolu madde.
Bu hadisin senedinde kopukluk bulunmadığından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 3, s. 116, 221 nolu madde; c. 9, s. 94, 126 nolu madde; c. 12, s. 38, 154 nolu madde.
Bu hadis hasen hadis kategorisindedir. Zira senedinde Şiîlik izharında bulunan ve sâduk olan Halid ibn Muhalled el-Katvânî bulunmaktadır. Bu hadis İbn Abbâs'ın ilk görüşünü desteklemektedir.
d) "Düluk" sözcüğü eğilim göstermek meyletmek demektir. Güneşin öğleden sonra tam tepe noktasından kaymaya başlaması hakkında bu sözcük kullanılır. Güneşin batı tarafına doğru eğilim göstermesi hakkında kullanılır. İbn Manzur bu bilgileri belirttikten sonra Ezherî'den şu nakilde bulunur: "Kanaatimizce güneşin düluku, gündüzün tam ortasındaki zevalidir." Böylece âyet beş vakit namazı kapsamış olur. -Allah en iyisini bilir- âyetin anlamı şöyle olur: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) güneşin batıya doğru kaymasından ğasaki'l-leyle (gece yarısı veya gecenin karanlığı) kadar namaz kıl. Bu durumda öğle ve ikindi namazı âyetin kapsamına girdiği gibi ğasaki'l-leyl namazı olan akşam ve yatsı namazı da âyetin kapsamına girer. Beşincisi ise "Kur'ane'l-Fecr" sabah namazıdır. Bu beş namaz Allah Teâlâ'nın Peygamberine ve ümmetine farz kıldığı namazdır. *Lisânü'l-Arab* 'D-L-K' maddesi.

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا ﴿٧٩﴾

79- "Gecenin bir bölümünde de sana ait nâfile bir namaz kılmak üzere kalk; böylece Rabbinin seni övgüye değer bir makama ulaştırması umulur."

{ وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ **}** "*Gecenin bir bölümünde de kılmak üzere kalk.*" Kur'an'ın kıraati ve uykudan sonra teheccüd namazını kılarak geceyi uykusuz geçir.

{ نَافِلَةً **}** "*Nâfile bir namaz.*" Fazilet olarak.

{ لَّكَ **}** "*Sana ait.*" Sana özgü olarak anlamına geldiği söylenmiştir.

---

e) (غَسَقِ الَّيْلِ) ifadesi gece ve karanlığın toplanması demektir. Yani gündüzün aydınlığının ardından gecenin karanlığının toplanmasıdır. Nitekim Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "(غَسَقِ الَّيْلِ) gecenin belirmesidir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 138.
Ferrâ da bu ibarenin gecenin ilk karanlığı ve akşam yatsı namazının kılındığı vakit anlamına geldiğini söyler. *Meani'l-Kur'an*, c. 2, s. 129.

f) (وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ) "Sabah vakti." Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan "*Kur'ane'l-Fecr*" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Sabah namazı." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 140.
"Kur'anü'l-Fecr" ibaresinin sabah namazı anlamına geldiğini destekleyen bir çok rivayet vardır. (اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوْدًا) "*Çünkü sabah namazı şâhidlidir.*" ifadesi gece ve gündüz meleklerinin şâhid olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, İbrahim kanalıyla İbn Mesud'dan; Ebû Sâlih kanalıyla da Ebû Hüreyre'den şöyle rivayet etmektedir: "Onu gece melekleri ve gündüz melekleri seyrederler." Bu haberi İbn Mace de rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 139; İbn Mâce, Kitâbü's-Salat, "Sabah namazının vakti" bâbı. 670 nolu hadis. Tirmizî de benzer bir isnadla Ebû Hüreyre'den tahriç eder. *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3135 nolu hadis. Bu haberin isnadını Ubeyd ibn Esbat ibn Muhammed el-Kureşî, Esbat ibn Muhammed el-Kureşî, Ameş, İbrahim en-Nehaî ve İbn Mesud oluşturmaktadır. Bu haberin isnadında kopukluk bulunmaktadır. Zira İbrahim en-Nehaî, Abdullah ibn Mesud'dan hadis dinlememiştir. Tirmizî'nin rivayetinde ise Ebû Sâlih, Ebû Hüreyre'den hadisi dinlememiştir. Bu durumda hadisin zayıf olması gerekmektedir. Ancak âlimler İbrahim en-Nehaî'nin mürsel hadislerini sahih olarak kabul etmişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 177. Nehaî'nin kanalındaki ravilerin bütünü, Ubeyd ibn Esbat hariç sikadırlar. Ubeyd ise sâduktur. Bu durumda hadis hasen hadis kategorisinde bulunmaktadır.

{ عَسٰى ا **}** *"Umulur."* Umulur sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا **}** *"Böylece Rabbinin seni övgüye değer bir makama ulaştırması."* Rabbinin seni Makam-ı Mahmud'da ikamet etmesi umulur. Makam-ı mahmud şefaat makamıdır. "Övgüye değer." Seni, öncekiler ve sonrakiler de över .

وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا ﴿٨٠﴾

80- "De ki: 'Ey Rabbim! Gireceğim yere beni doğrulukla girdir ve çıkacağım yerden de beni doğrulukla çıkar. Bana, kendi katından yardımcı olarak bir güç ver!'"

{ وَقُلْ رَبِّ **}** *"De ki: Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ **}** *"Gireceğim yere beni doğrulukla girdir."* Diyor ki, beni Medine'ye doğru bir girişle girdir. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu esnada Medine'nin dışında idi.

{ وَاَخْرِجْنِي **}** *"Ve beni çıkar."* Medine'den.

{ مُخْرَجَ صِدْقٍ **}** *"Çıkacağım yerden de doğrulukla."* Medine'de bulunduktan sonra doğrulukla çıkartarak beni Mekke'ye girdir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Beni girdir." Kabre. "Gireceğim yere doğrulukla." Doğrulukla girdir. "Beni çıkar." Kabirden kıyâmet gününde. "Çıkacağım yerden de." Doğru çıkartılışla.

{ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ **}** *"Bana, kendi katından ver."* Kendi yanından.

{ سُلْطَانًا نَصِيرًا **}** *"Yardımcı olarak bir güç."* Zilletsiz ve sözün reddi olmaksızın bir engelleyici güç ver.[11]

---

11 a) İmam Tirmizî Ebû Zübyan kanalıyla İbn Abbâs'tan nakline göre şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'de bulunuyordu. Sonra hicret emri geldi ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu: (وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا) *'De ki: Ey Rabbim! Gireceğim yere beni doğru-*

lukla girdir ve çıkacağım yerden de beni doğrulukla çıkar. Bana, kendi katından yardımcı olarak bir güç ver!'" Tirmizî der ki; "Bu hadis hasen sahih bir hadistir." *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3139 nolu hadis. Bu haberin isnadını Ahmed ibn Meni', Cerir, Kabus ibn Ebî Zübyan, Ebû Zübyan oluşturmaktadır. *Ahmed ibn Menî' Ebû Cafer Ahmed ibn Menî' ibn Abdurrahmân el-Beğavî el-Esamm*. Müsned sahibidir. Sika ve hâfızdır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 27, 128 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 481, 496 nolu madde.

Cerir ibn Abdülhamid ibn Kurt ed-Dabbî. Sika ve sahihü'l-kitaptır. Ömrünün son demlerinde ezberindekilerde yanılmaya başladı. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 127, 56 nolu madde; *el-Hulâsa*, 61.

Kabus ibn Ebî Zübyan el-Cenbî. Kendisinde gevşeklik vardır. İmam Zehebi onu zayıf ravilerle birlikte anmıştır. İmam Buhârî *Edebü'l-Müfred* adlı eserinde kendisinden rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mace'nin *Sünen*'lerinde kendisinden rivayet vardır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 115, 1 nolu madde; Zehebi, *el-Muğni fi'd-Duafa*, 4975 nolu madde; Zehebî, *Divânü'd-Duafa ve'l-Metrukin*, 3402.

Kabus'un babası Husayn ibn Cündeb ibn Haris el-Cenbî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 182, 407 nolu madde; *el-Hulâsa*, 85.

Bu haberin isnadı muttasıldır. Zira isnad zincirindeki ravilerin her birisi hadisi bir öncekinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 84, 144 nolu madde; c. 8, s. 305, 553 nolu madde; c. 2, s. 379, 654 nolu madde. Ancak şu kadar var ki, haberin senedinde bulunan Kabus ibn Ebî Zübyan zayıf bir ravidir. Ancak itibar edilmeye elverişlidir. Fakat biz bu haberi destekleyecek herhangi bir kanıt bulamadık. Bu hadisi İmam Ahmed, Hâkim ve Beyhakî, Cerir ibn Abdülhamid ed-Dabbî'den o da Kabus ibn Ebî Zübyan'dan rivayet etmişlerdir. *Müsned-i Ahmed*, c.1, s.233; *el-Müstedrek*, c. 3, s. 3, Kitâbü'l-Hicret; *Sünen-i Beyhakî*, c. 9, s. 9. Şu kadar var ki, Hâkim bu haberi sahih saymış Zehebî de onu onaylamıştır. Hâkim'in sahih saymada toleranslı davrandığını biliyoruz. Ancak Zehebî gibi bir otoritenin Hâkim'in bu yargısını desteklemesi gerçekten ilginçtir. Hadis için bazı şâhidler bulunmakta ve hadisi desteklemekteyse de hadis sahih hadis kategorisine yükselememektedir.

b) Bu hadis bize (وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا) "*De ki: Ey Rabbim! Gireceğim yere beni doğrulukla girdir ve çıkacağım yerden de beni doğrulukla çıkar. Bana, kendi katından yardımcı olarak bir güç ver!*" ilahî buyruğunun sebeb-i nüzûlunu bize açıklamaktadır. İbn Abbâs'ın tefsirine göre (مُدْخَلَ صِدْقٍ) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hicret amacıyla Medine'ye girişi, (مُخْرَجَ صِدْقٍ) ise Mekke'den çıkışıdır.

c) İbn Abbâs'tan âyetin tefsiri hakkında bir başka görüş de rivayet edilmiştir. İbn Cerir et-Taberî, Atiyye el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: İdhal ölüm, ihraç ise ölümden sonraki yaşamdır. Avfî kanalıyla yapılan nakillerin zayıf olduğunu belirtmiştik.

d) Bu iki rivayet arasında karşılaştırdığımızda ilk rivayetin âyetin siyak ve sibakına daha uygun olduğunu görüyoruz. Zira Allah Teâlâ bu âyetten birkaç âyet

وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

81- "De ki: 'Hak geldi, bâtıl yok oldu. Zaten bâtıl yok olmağa mahkûmdur.'"

{ وَقُلْ جَآءَ الْحَقُّ **}** "*De ki: Hak geldi.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile geldi. Âyetin "İslam zâhir oldu, Müslümanlar çoğaldı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ **}** "*Bâtıl yok oldu.*" Şeytan, şirk ve şirk ehli helak oldu.

{ اِنَّ الْبَاطِلَ **}** "*Zaten bâtıl.*" Şeytan, şirk ve şirk ehli.

{ كَانَ زَهُوقًا **}** "*Yok olmağa mahkûmdur.*" Helak olucudur.

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

82- "Biz Kur'an'dan mü'minler için bir şifâ ve rahmet olan âyetler indiriyoruz. Bu, zalimlerin ancak ziyanını arttırır."

{ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ **}** "*Biz Kur'an'dan âyetler indiriyoruz.*" Kur'an'da açıklamalarda bulunuyoruz.

{ مَا هُوَ شِفَآءٌ **}** "*Bir şifâ olan.*" Körlüğe karşı bir açıklama. Küfür, şirk ve nifaka karşı bir açıklama olduğu da söylenmiştir.

öncesinde Kureyşlilerin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yurdundan çıkarma çabalarından bahsetmektedir. (وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَاِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيلًا) "*Onlar az daha seni bu yerden çıkarmak için tedirgin edeceklerdi! Ancak o takdirde kendileri de senin ardından (orada) pek az kalabilirlerdi!*" (17/El-İsrâ/76). Nitekim bu görüş Mücahid ve Katade'den de rivayet edilmiştir. Bu âyetin ardından Allah Teâlâ katından Peygamberine yönelik hak üzere sabit kadem kalabilmesi için bazı tevcihler geçmektedir. İşte söz konusu bu âyet bu tevcihler bağlamında geçmektedir. Nitekim İbn Cerir de bu görüşü seçtiğini belirtir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 150.

e) (وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا) "Bana, *kendi katından yardımcı olarak bir güç ver!*" Bu, Allah'tan Peygamberine hakkın bâtıla galip gelip zafer kazanabilmesi için kuvvet hazırlamaya rağbet ettiren bir emirdir.

{ وَرَحْمَةٌ **}** *"Ve rahmet olan."* Azaptan kurtuluş.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minler için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler için.

{ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ **}** *"Bu, zalimlerin arttırır."* Müşriklerin Kur'an'dan indirilen şeyler.

{ اِلَّا خَسَارًا **}** *"Ancak ziyanını."* Aldanışlarını.

وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُسًا ﴿٨٣﴾

83- "İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirip yan çizer. Ona kötülük dokununca da umutsuzluğa düşer."

{ وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ **}** *"İnsana nimet verdiğimizde."* Yani kâfire malının ve geçiminin çokluğunu bahşettiğimizde.

{ اَعْرَضَ **}** *"Yüz çevirip."* Dua etmekten ve şükretmekten.

{ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ **}** *"Yan çizer."* İmandan uzaklaşır.

{ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ **}** *"Ona kötülük dokununca da."* Sıkıntı ve fakirlik isabet edince.

{ كَانَ يَؤُسًا **}** *"Umutsuzluğa düşer."* Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş olur. Bu âyet-i kerime Utbe ibn Rebia hakkında nazil olmuştur.

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيلًا ﴿٨٤﴾

84- "De ki: 'Herkes yaratılışına uygun iş yapar. Rabbiniz kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ كُلٌّ **}** *"Herkes."* Sizden her birisi.

{ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ **}** *"Yaratılışına uygun iş yapar."* Niyetine ve üzerinde olduğu işe göre. Yönelişine ve cibilliyetine göre anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيلًا **}** "*Rabbiniz kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir.*" Din bakımından en doğru olanını.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

85- "Sana ruhu soruyorlar. De ki: 'Ruh Rabbimin işindendir. Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir.'"

{ وَيَسْـَٔلُونَكَ **}** "*Sana soruyorlar.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ عَنِ الرُّوحِ **}** "*Ruhu.*" Mekke ehli Ebû Cehil ve ashabı sordu.

{ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي **}** "*De ki: 'Ruh Rabbimin işindendir.'*" Rabbimin acayipliklerindendir. "Dedi ki: 'Rabbimin ilmindendir'" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَآ اُوتِيتُمْ **}** "*Size verilmiştir.*" Size bahşedilmiştir.

{ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا **}** "*İlimden ancak az bir şey.*" Allah'ın katındakiler hakkında.[12]

---

12 a) İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs (radıyallâhu 'anh)'dan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: "Kureyşliler Yahudilere 'Bize bazı şeyler söyleyin ki, şu adama (Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e) soralım' dediler. Yahudiler de: 'Ona ruhtan sorun' dediler. Bunun üzerine Mekkeli müşrik Kureyşliler, Peygamber'e ruhtan sordular. Bunun üzerine Allah İsrâ Sûresi 85. âyetini indirerek şöyle buyurdu: (وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا) '*Sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh Rabbimin işindendir. Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir.*' Yahudiler dediler ki: 'Bize çok büyük bilgi kaynağı olan Tevrat verilmiştir. Kime Tevrat verilmişse ona büyük hayır verilmiş demektir' dediler. Bunun üzerine Kehf Sûresi 109. âyet nazil oldu: (قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا) '*De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa ve bir o kadarını daha getirip katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir.*'" (18/Kehf/109). Tirmizî der ki: "Bu hadis bu şekliyle hasen sahih ve gariptir." *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 3140 nolu hadis. Bu hadisin isnad zincirini Kuteybe, Yahya ibn Zekeriyya İbn Ebî Zaide, Davud ibn Ebî Hind ve İkrime oluşturmaktadır. Davud ibn Ebî Hind ile İkrime'nin tercüme-i hali geçmişti.

Kuteybe ibn Said ibn Cemil ibn Terîf es-Sekafî, Ebû Reca el-Bağlanî. Sika ve sebttir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 132, 85 nolu madde.
Yahya ibn Zekeriyya ibn Ebî Zaide Ebû Said el-Hemedani el-Kûfî. Hâfız, sika, mutkin ve fakih bir şahsiyettir. *Tezkiretü'l-Huffaz*, c. 1, s. 267, 252 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 347, 63 nolu madde.
Hadisin senedini oluşturan raviler sika kişiler olduğundan hadis sahih hadis kategorisindedir. Hepsi de hadisi bir birinden dinlediklerinden ötürü hadiste kopukluk da bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 8, s. 358, 639 nolu madde; c. 11, s. 208, 349 nolu madde; c. 3, s. 304, 388 nolu madde. Nitekim İbn Hacer de İmam Tirmizî'nin hadisinin sahihliğine işaret ederek şöyle der: "Bu hadisin rical tabakası İmam Müslim'in rical tabakasıdır." *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 401. Bu haberi İmam Ahmed bu isnadla ve Hâkim de Kuteybe ibn Said kanalından bu isnadla rivayet etmiş ve aynısını zikretmişlerdir. Hâkim hadisin sahih olduğunu belirtmiş Zehebî de onaylamıştır. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 255; *el-Müstedrek*, Kitâbü't-Tefsir, Kadr Sûresi, c. 2, s. 531.
b) Bu rivayet bize âyetin sebeb-i nüzûlu hakkında bilgi vermektedir. Buna göre; Kureyşliler Yahudilerden Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sorabilecekleri bir soru istemişler, onlar da ruhu sormalarını salık vermişlerdir.
c) İmam Buhârî, Alkame kanalıyla İbn Mesud'dan o şöyle aktarmıştır: "Ben Medine'deki bir bostanda Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikteydim. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bir hurma köküne yaslanmıştı. Derken bize Yahudilerden bir grup insan uğradı da 'O'na ruhun mahiyetini sorunuz' dediler. Bir kısmı da 'Hayır, sormayın. Bakarsınız size, hoşlanmayacağınız bir cevap verir' dediler. Nihayet içlerinden bir grup Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelip: 'Ey Ebü'l-Kasım, ruh hakkında ne dersin?' diye sordular. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendini tuttu, onlara hiçbir karşılık vermedi. Ben O'na vahy indirilmekte olduğunu bildim de olduğum yerde kaldım. Vahy inince Hz. Peygamber söyle buyurdular: (وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا) '*Sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh Rabbimin işindendir. Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir.*'" Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 13. Bâb.
d) Bu rivayete göre ise âyet Medine'de nazil olmuştur. Bu hadis diğer hadisle çatışmaktadır. Diğer rivayet soruyu soranın müşrikler olduğunu ve sorunun ve yanıtın Mekke'de nazil olduğunu haber verirken, bu rivayet de soruyu soranın Yahudiler olduğunu haber vermektedir. İbn Hacer el-Askalânî âyetin nüzûlünün birden fazla olduğunu söyleyerek aradaki çelişkiyi gidermeye çalışmıştır. *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 401. İbn Kesir de âyetin hem Mekke'de hem de Medine'de nüzûlünün mümkün olduğunu söylemektedir. *Tefsir-ü ibn Kesir*, c. 3, s. 65. Aradaki çelişkiyi giderebilmenin en güzel yolu budur.
e) Âyette geçen "Ruh" sözcüğü hakkında İbn Abbâs'tan farklı farklı görüşler aktarılmıştır. Ruhtan kastın bedendeki ruh olduğu rivayet edilmiştir. İbn Cerir et-Taberî, Atiyye el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Bunlar Yahudilerdir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e 'Bize ruh hak-

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيْلًا ﴿٨٦﴾

86- "Andolsun, biz dilersek sana vahyettiğimizi tamamen gideririz; sonra bize karşı kendine bir yardımcı bulamazsın."

{ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ **}** "*Andolsun, biz dilersek sana vahyettiğimizi tamamen gideririz.*" Sana Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın getirdiğini vahyettiğimizi korumakla.

{ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيْلًا **}** "*Sonra bize karşı kendine bir yardımcı bulamazsın.*" Kefil bulamazsın. Âyetin "Engelleyici bulamazsın" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّ فَضْلَهٗ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيْرًا ﴿٨٧﴾

87- "Ancak (bizi bunu) Rabbinden bir rahmet olarak (yapmadık). Çünkü O'nun senin üzerindeki lütfu çok büyüktür."

{ اِلَّا رَحْمَةً **}** "*Ancak (bizi bunu) bir rahmet olarak (yapmadık).*" Nimet olarak.

---

kında haber ver. Bedendeki ruh nasıl azap görmektedir?' diye sorduklarında Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'Ruh Allah katındandır' diye cevap verdiler." T*efsirü't-Taberî*, c. 15, s. 156. Diğer taraftan âyette geçen ruh sözcüğünden kastın melekler olduğu da söylenmiştir. İbn Cerir et-Taberî, bu âyet hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Ruh melektir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 156. Açık olan ilk görüştür. Zira ruh sözcüğü kullanıldığında akla ilk gelen bedendeki soyut varlıktır. Başka bir anlamın kast edilebilmesi için ancak kelamda bir delilin bulunması şarttır. Örneğin (نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ)26/Şuarâ/193) "*Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) indirdi...*" Bu âyette Cebrail anlamında kullanılmıştır. (يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ) "*Dereceleri yükselten, Arş'ın sahibi olan Allah, o buluşma gününün dehşetini haber vermek üzere, kulları arasından dilediği kimseye buyruğu ile (melek) indirir.*" (40/el-Mü'min/15) Bu âyette ruh sözcüğü vahy anlamında kullanılmıştır. (وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا) "*İşte böylece sana da buyruğumuzla Kur'an'ı vahyettik.*" (42/eş-Şura/52) Bu âyette ise Kur'an hakkında kullanılmıştır. Zira bu âyetlerin bütününde belirtilen anlamda kullanıldığına dair bir karine bulunmaktadır.

{ مِنْ رَبِّكَ ا **}** *"Rabbinden."* Kur'an'ı kalbinde korumayı.

{ اِنَّ فَضْلَهٗ **}** *"Çünkü O'nun lütfu."* Peygamberlik ve İslam lütfu.

{ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا **}** *"Senin üzerindeki çok büyüktür."* Azametlidir.

قُلْ لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾

88- "De ki: 'Andolsun eğer insanlar ve cinler, bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için toplansalar ve birbirlerine yardımcı olsalar bile, onun bir benzerini meydana getiremezler.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ **}** *"Andolsun eğer insanlar ve cinler, bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için toplansalar onun bir benzerini meydana getiremezler."* Bu Kur'an'ın mislini getirmek için. Kur'an'daki emir-nehy, va'd-vaid, nasih-mensuh, muhkem-müteşabih, geçmişte yaşananlar ve olacak olanların haberi baliğ olarak.

{ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا **}** *"Ve birbirlerine yardımcı olsalar bile."* Yardımcı olsalar.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿٨٩﴾

89- "Yemin olsun ki biz bu Kur'an'da, insanlar için çeşitli örnekler verdik. Yine de insanların çoğu inkârlarında ısrar ettiler."

{ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ **}** *"Yemin olsun ki biz insanlar için verdik."* Mekke ehli için açıklamada bulunduk.

{ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ **}** *"Bu Kur'an'da, çeşitli örnekler."* Müjdeleme ve tehdit edişe her yönden.

{ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا **}** *"Yine de insanların çoğu inkârlarında ısrar ettiler."* Kabul etmediler ve küfür üzere sabit kaldılar.

وَقَالُوْا لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْۢبُوْعًا ﴿٩٠﴾

90- "Onlar şöyle dediler: 'Sen bizim için yerden bir pınar fışkırtmadıkça sana inanmayız!'"

{ وَقَالُوْا **}** *"Onlar şöyle dediler."* Yani Abdullah ibn Ümeyye el-Mahzumî ve ashabı şöyle dedi:

{ لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ **}** *"Sana inanmayız!"* Seni asla tasdik etmeyeceğiz.

{ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا **}** *"Sen bizim için fışkırtmadıkça."* Sen bizim için yarıp fışkırtmadıkça.

{ مِنَ الْاَرْضِ **}** *"Yerden."* Mekke yurdundan.

{ يَنْۢبُوْعًا **}** *"Bir pınar."* Pınarlar ve nehirler.

اَوْ تَكُوْنَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهٰرَ خِلٰلَهَا تَفْجِيْرًا ﴿٩١﴾

91- "Veya senin hurmalıklardan ve üzüm bağlarından bir bahçen olsun da ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıtmalısın!"

{ اَوْ تَكُوْنَ لَكَ جَنَّةٌ **}** *"Veya senin bir bahçen olsun da."* Bahçen.

{ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّعِنَبٍ **}** *"Hurmalıklardan ve üzüm bağlarından."* Üzümden.

{ فَتُفَجِّرَ **}** *"Akıtmalısın."* Çıkararak akıtmalısın.

{ الْاَنْهٰرَ خِلٰلَهَا **}** *"Ortasından ırmaklar."* Ortasından.

{ تَفْجِيْرًا **}** *"Şarıl şarıl."* Yararak/fışkırarak.

اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَاْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيْلًا ﴿٩٢﴾

92- "Yahut iddia ettiğin gibi, göğü parça parça üzerimize düşürmelisin, yahut Allah'ı ve melekleri söylediğine şâhid getiresin!"

{ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا **}** *"Yahut iddia ettiğin gibi, göğü parça parça üzerimize düşürmelisin."* Azapla parça parça.

{ اَوْ تَاْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًا **}** *"Yahut Allah'ı ve melekleri söylediğine şâhid getiresin."* Söylediğine şâhidlik yapacak.

اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَآءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾

93- "Yahut altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın. Gerçi bize oradan, okuyacağımız bir kitap indirmedikçe, senin (göğe) çıktığına da inanmayız! De ki: 'Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim! Sonuçta ben ancak peygamber olan bir insanım!'"

{ اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ **}** *"Yahut altından bir evin olmalı."* Altından ve gümüşten.

{ اَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَآءِ **}** *"Ya da göğe çıkmalısın."* Ya da göğe çıkmalı da senin bize Allah katından gönderilmiş elçi olduğuna şâhidlikte bulunacak melekleri bize getirmelisin.

{ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ **}** *"Senin (göğe) çıktığına da inanmayız."* Göğe çıkışına da.

{ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا **}** *"Gerçi bize oradan, bir kitap indirmedikçe."* Allah katından bize.

{ نَقْرَؤُهُ **}** *"Okuyacağımız."* Onda senin bize gönderilen Allah'ın resûlü olduğunu.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ سُبْحَانَ رَبِّي **}** *"Rabbimi eksikliklerden tenzih ederim."* Rabbimi çocuk ve ortak edinmekten tenzih ederim.

{ هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَرًا رَسُولًا **}** *"Sonuçta ben ancak peygamber olan bir insanım."* Diyor ki ben ancak diğer resûller gibi beşer bir resûlüm.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ قَالُوٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾

94- "Kendilerine doğru yolu gösteren peygamber geldiğinde, insanların iman etmelerine ancak şöyle demeleri engel oldu: 'Allah bir insanı mı elçi olarak gönderdi!'"

{ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ **}** *"İnsanların engel oldu."* Mekke ehli.

{ اَنْ يُؤْمِنُوٓا **}** *"İman etmelerine."* Allah'a.

{ اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى **}** *"Kendilerine doğru yolu gösteren peygamber geldiğinde."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an'la gelişi.

{ اِلَّآ اَنْ قَالُوٓا **}** *"Ancak şöyle demeleri."* Ancak onların şu sözleri.

{ اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا **}** *"Allah bir insanı mı elçi olarak gönderdi."* Bize.

قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾

95- "De ki: 'Eğer yeryüzünde gezip dolaşanlar melekler olsaydı, elbette onlara elçi olarak gökten bir melek gönderirdik.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ **}** *"Eğer yeryüzünde gezip melekler olsaydı."* Yeryüzünde geçip giden.

{ مُطْمَئِنِّينَ **}** *"Dolaşanlar."* İkamet edenler.

{ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَسُولًا **}** *"Elbette onlara elçi olarak gökten bir melek gönderirdik."* Zira biz meleklere ancak melek resûller, insanlara da ancak insan resûl gönderirdik.

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

96- "De ki: 'Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. Çünkü O, kullarından haberdardır, hakkıyla görendir.'"

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ **}** "*Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter.*" Ben size gönderilmiş O'nun resûlüyüm.

{ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ **}** "*Çünkü O, kullarından.*" Kullarına resûl göndermekle.

{ خَبِيرًا بَصِيرًا **}** "*Haberdardır, hakkıyla görendir.*" İman edeni ve iman etmeyeni.

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾

97- "Allah kime hidayet verirse, o doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa, artık onlar için, O'ndan başka veliler bulamazsın. Biz onları kıyâmet gününde kör, dilsiz ve sağır olarak yüzüstü haşrederiz. Onların varacakları yer cehennemdir; ateşi yavaşladıkça, onlara ateşin alevini arttırırız!"

{ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ **}** "*Allah kime hidayet verirse.*" Dinine.

{ فَهُوَ الْمُهْتَدِ **}** "*O doğru yolu bulmuştur.*" Dinine.

{ وَمَنْ يُضْلِلْ **}** "*Kimi de saptırırsa.*" Dininden.

{ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ **}** "*Artık onlar için, bulamazsın.*" Mekke ehli için.

{ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِهِ **}** "*O'ndan başka veliler.*" Allah Teâlâ'nın dışında onları hidayete ulaştıracak.

{ وَنَحْشُرُهُمْ **}** "*Biz onları haşrederiz.*" Onları çekip sürükleriz.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ **}** "*Kıyâmet gününde yüzüstü.*" Cehennem ateşine.

{ عُمْيًا **}** "*Kör.*" Hiçbir şeyi görmez olarak,

{ وَبُكْمًا **}** "*Dilsiz.*" Lal, bir şeyi konuşamaz olarak,

{ وَصُمًّا **}** "*Ve sağır olarak.*" Hiçbir şeyi işitemez olarak.

{ مَأْوٰيهُمْ **}** "*Onların varacakları yer.*" Onların varacakları nokta.

{ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ **}** "*Cehennemdir; ateşi yavaşladıkça.*" Ne zaman ateş sönmeye yüz tuttuğunda ve alevi sakinleştiğinde.

{ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا **}** "*Onlara ateşin alevini arttırırız.*" Yakıtını.[13]

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُوٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾

98- "İşte bu onların cezasıdır. Çünkü onlar; âyetlerimizi inkâr etmişler ve 'Biz bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak yığını haline geldiğimiz zaman, biz mi yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?' demişlerdir."

{ ذٰلِكَ **}** "*İşte bu.*" Azap.

{ جَزَآؤُهُمْ **}** "*Onların cezasıdır.*" Onlara isabet ettireceğiz.

{ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا **}** "*Çünkü onlar; âyetlerimizi inkâr etmişler.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَقَالُوٓا **}** "*Ve demişlerdir.*" Mekke'nin kâfirleri.

{ ءَاِذَا كُنَّا **}** "*Biz geldiğimiz zaman.*" Dönüştüğümüz.

---

13 a)İmam Buhârî dedi ki: İbn Abbâs der ki; "(خَبَتْ) sözcüğü sönmek anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, İsrâ Sûresi, 4. Bâb.
b) Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet eder: "'*Ateşi yavaşladıkça*' ifadesi sakinleştikçe anlamına gelmektedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 168.
c) Rağıb el-İsfahânî "Ha-Be-Ve/TaHaBu" fiili hakkında şu açıklamalarda bulunur: "'Habeti'n-Narü' sözcüğü ateşin alevi dindi ve üzerinde külden bir tabaka, yani örtü oluştu demektir. 'Haba' sözcüğünün aslı ise kendisiyle bir şey örtülen örtüdür." *El-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an*, s. 142.

{ عِظَامًا **}** *"Bir kemik yığını."* Çürümüş/yıpranmış.

{ وَرُفَاتًا **}** *"Ve kokuşmuş bir toprak yığını haline."* Çürümüş toprağa.

{ ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ **}** *"Biz mi diriltileceğiz?"* Diriltilecek miyiz?

{ خَلْقًا جَدِيدًا **}** *"Yeni bir yaratılışla."* İçimizde bir ruh yenilenecek mi? Bu asla gerçekleşecek bir şey değildir.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَاَبَى الظّٰلِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

99- "Onlar, gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kendileri gibilerini yaratmaya gücü yeteceğini görüp bilmediler mi? Allah onlar için, kendinde hiçbir şüphe olmayan bir süre belirlemiştir. Böyle iken yine de zalimler inkârcılıkta ısrar ederler."

{ اَوَلَمْ يَرَوْا **}** *"Onlar, görüp bilmediler mi?"* Mekke ehli.

{ اَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ **}** *"Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, kendileri gibilerini*[14] *yaratmaya gücü yeteceğini."* Diriltmeye.

{ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا **}** *"Allah onlar için, bir süre belirlemiştir."* Bir vakit.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ **}** *"Kendinde hiçbir şüphe olmayan."* Mü'minler nazarında kendisinde hiçbir kuşku bulunmadığı.

{ فَاَبَى الظّٰلِمُونَ **}** *"Böyle iken yine de zalimler ısrar ederler."* Müşrikler.

{ اِلَّا كُفُورًا **}** *"İnkârcılıkta."* Kabul etmediler ve küfür üzere sabit kaldılar.

---

14 "Mislehüm" tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak maksadıyla bu bölüme aldık.

قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّيٓ اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

100- "De ki: 'Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, harcamaktan korkarak cimrilik ederdiniz.' Doğrusu insan çok cimridir!"

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّيٓ **}** "*Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız.*" Rabbimin rızkının anahtarlarına.

{ اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ **}** "*Cimrilik ederdiniz.*" Harcamaktan.

{ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ **}** "*Harcamaktan korkarak.*" Fakirlik korkusuyla.

{ وَكَانَ الْاِنْسَانُ **}** "*Doğrusu insan.*" Kâfir insan.

{ قَتُورًا **}** "*Çok cimridir.*" Eli sıkıdır, cimridir, kısıcıdır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ اِنِّي لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾

101- "Andolsun biz Musa'ya apaçık dokuz mucize verdik. İsrailoğullarına sor. (Musa) Onlara geldiği zaman Firavun ona, 'Ey Musa! Ben senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum' demişti."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** "*Andolsun biz verdik.*" Biz bahşettik.

{ مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ **}** "*Musa'ya apaçık dokuz mucize.*" Açıklayıcı. El, asâ, tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, kıtlık, malların yok olması.

{ فَسْـَٔلْ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ **}** "*İsrailoğullarına sor.*" Abdullah ibn Selam ve ashabına.

{ اِذْ جَآءَهُمْ **}** "(*Musa) Onlara geldiği zaman.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ اِنِّي لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا **}** "*Firavun ona, 'Ey Musa! Ben senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum.' demişti.*" Aklı yenilgiye uğramış olduğunu.

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ وَاِنِّي لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

102- "(Musa) Dedi ki: 'Andolsun, sen de bilirsin ki, bu mucizeleri sırf birer ibret olmak üzere, ancak göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de seni helak olmuş sanıyorum.'"

{ قَالَ **}** "(*Musa) Dedi ki.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) Firavun'a.

{ لَقَدْ عَلِمْتَ **}** "*Andolsun, sen de bilirsin ki.*" Ey Firavun.

{ مَآ اَنْزَلَ **}** "*İndirdi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ هٰٓؤُلَآءِ **}** "*Bu mucizeleri.*" Âyetleri.

{ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ **}** "*Sırf birer ibret olmak üzere, ancak göklerin ve yerin Rabbi.*" Peygamberliğim için açıklama ve bir alamet olarak.

{ وَاِنِّي لَاَظُنُّكَ **}** "*Ben de seni sanıyorum.*" Biliyorum ve kesin bir şekilde inanıyorum ki.

{ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا **}** "*Ey Firavun! helak olmuş.*" Lânete uğramış bir kâfir.

فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾

103- "(Derken Firavun,) Onları Mısır'dan sürüp çıkarmak istedi. Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini suda boğduk."

{ فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ **}** "(*Derken Firavun), Onları sürüp çıkarmak istedi.*" Onları kaydırmak istedi.

{ مِنَ الْاَرْضِ **}** "*Mısır'dan.*" Ürdün ve Filistin topraklarından.

{ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا **}** "*Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini suda boğduk.*" Denizde.

وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهٖ لِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيلَ اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

104- "Arkasından İsrailoğullarına şöyle dedik: 'Haydi o topraklara yerleşin; ancak ahiret vaadi geldiği zaman hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz.'"

{ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهٖ **}** "*Arkasından şöyle dedik.*" Onun helak oluşunun ardından.

{ لِبَنِيْٓ اِسْرَآءِيلَ اسْكُنُوا **}** "*İsrailoğullarına Haydi yerleşin.*" Yurt edinin.

{ الْاَرْضَ **}** "*O topraklara.*" Ürdün ve Filistin topraklarına.

{ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ **}** "*Ancak ahiret vaadi geldiği zaman.*" Ölümden sonra diriliş. Âyetin "Hazret-i İsa ibn Meryem'in nüzûlundan sonra" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا **}** "*Hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz.*" Bütününüz.

وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

105- "Biz (bu Kur'an'ı) gerçek olarak indirdik, o da, gerçek olarak indi. Seni de yalnız bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik."

{ وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ **}** "*Biz (bu Kur'an'ı) gerçek olarak indirdik.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Kur'an'la indirdik.

{ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ **}** "*O da, gerçek olarak indi.*" Kur'an ile indi.

{ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ **}** "*Seni de gönderdik.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِلَّا مُبَشِّرًا **}** "*Yalnız bir müjdeci.*" Cenneti müjdeleyici.

{ وَنَذِيرًا **}** "*Ve bir uyarıcı olarak.*" Cehennem ateşine karşı da uyarıcı.

وَقُرْاٰنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهٗ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا ﴿١٠٦﴾

106- "Hem Kur'an'ı âyet âyet ayırdık ki, insanlara dura dura okuyasın ve biz onu parça parça indirdik."

{ وَقُرْاٰنًا **}** "*Hem Kur'an'ı.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an'la.

{ فَرَقْنَاهُ **}** "*Âyet âyet ayırdık ki.*" Helal, haram, emir ve nehiyle Kur'an'ı açıkladık.

{ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ **}** "*İnsanlara dura dura okuyasın.*" Yavaş yavaş, sükûnetle, ağır ağır.

{ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا **}** "*Ve biz onu parça parça indirdik.*" Onu detaylı bir şekilde açıkladık.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*İndirdik.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an'la bölüm bölüm ayrılmış olarak. Bir âyet, iki âyet, üç âyet ve daha fazla sayıda bölüm bölümle indirdik.

قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾

107- "De ki: Siz, ona (Kur'an'a) ister inanın, ister inanmayın! O, daha önce kendilerine bilgi verilenlere okunduğu zaman onlar yüzleri üstü secdeye kapanırlar."

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ اٰمِنُوا بِهٖٓ **}** "*Siz, ona (Kur'an'a) ister inanın.*" Kur'an'a.

{ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا **}** "*İster inanmayın.*" Bu onlara yöneltilmiş bir tehdittir.

{ اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ **}** "*O, kendilerine bilgi verilenlere.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerini ve özelliklerini barındıran Tevrat ilmi verilenler.

{ مِنْ قَبْلِهٖٓ **}** "*Daha önce.*" Kur'an'dan.

{ اِذَا يُتْلٰى **}** "*Okunduğu zaman.*" Kıraat edildiğinde.

{ عَلَيْهِمْ **}** "*Onlara.*" Kur'an.

{ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ **}** "*Onlar yüzleri üstü kapanırlar.*" Yüzler üzere.

{ سُجَّدًا **}** "*Secdeye.*" Allah için secde ederler.

وَيَقُوْلُوْنَ سُبْحَانَ رَبِّنَآ اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ﴿١٠٨﴾

108- "Ve derler ki: 'Rabbimizi eksikliklerden tenzih ederiz. Rabbimizin sözü mutlaka yerine getirilir!'"

{ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَآ **}** "*Ve derler ki: Rabbimizi eksikliklerden tenzih ederiz.*" Allah Teâlâ'yı çocuk ve ortak edinmekten tenzih ettiler.

{ إِنْ كَانَ **}** "*Mutlaka.*" Muhakkak öyledir.

{ وَعْدُ رَبِّنَا **}** "*Rabbimizin sözü.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gönderilmesi konusunda.

{ لَمَفْعُولًا **}** "*Yerine getirilir.*" Doğru olarak gerçekleşecektir.

وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾

109- "Ve onlar ağlayarak yüzleri üstü secdeye kapanırlar. Bu durum onların Allah'a bağlılığını daha da arttırır."

{ وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ **}** "*Ve onlar yüzleri üstü secdeye kapanırlar.*" Secde etmek için.

{ يَبْكُونَ **}** "*Ağlayarak.*" Secdede.

{ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا **}** "*Bu durum onların Allah'a bağlılığını daha da arttırır.*" Tevazularını. Bu âyet-i kerime Abdullah ibn Selam ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾

110- "De ki: 'İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle dua derseniz edin, en güzel isimler O'nundur!' Namaz kılarken sesini çok yükseltme, çok da gizli okuma; bu ikisi arasında bir yol tut!"

{ قُلِ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى **}** "*İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle dua derseniz edin, en güzel isimler O'nundur.*" İlim, kudret, sem' ve basar gibi yüce sıfatlar O'na aittir, bu yüce sıfatlarla O'na dua ediniz.

{ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ **}** "*Namaz kılarken sesini çok yükseltme.*" Diyor ki, namazında Kur'an-ı Kerim okuduğunda sesini yükseltme ki müşrikler sana eziyet vermesinler.

{ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا **}** "*Çok da gizli okuma.*" Ashabının işitmeyeceği kadar da gizli okuma.

{ وَابْتَغِ **}** "*Tut.*" Talep et.

{ بَيْنَ ذٰلِكَ **}** "*Bu ikisi arasında.*" Sesin yükseltilmesi ile sesin kısılması arasında.

{ سَبِيلًا **}** "*Bir yol.*" Orta bir yol.[15]

---

15 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) "*Namazda sesini fazla yükseltme, fazla da kısık tutma*" ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmiştir: Bu âyet, Hz. Resûlullah Mekke'de faaliyetlerini gizlice sürdürdüğü dönemde ashabına namaz kıldırdığı zaman yüksek sesle Kur'an okuyordu. Müşrikler işitince Kur'an'a, O'nu indirene ve kendisine inene hakaret ediyorlardı. İşte bu sırada vahiy indi. Allah Teâlâ Peygamberine şöyle buyurdu: (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ) "*Namaz kılarken sesini çok yükseltme*", yani namazda Kur'an okurken sesini fazla yükseltme ki, müşrikler işitir de Kur'an'a hakaret ederler. (وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) "*Çok da gizli okuma*", yani ashabının da duyamayacağı şekilde de sesini kısma. Sonra onlar duyamaz. (وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا) "*Bu ikisi arasında bir yol tut*" buyurdu. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, "*Namazda sesini fazla yükseltme, fazla da kısık tutma*" ilahî buyruğu bâbı, hadis no: 4722; Kitâbü't-Tevhid, "*Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun*" ilahî buyruğu Bâbı, 7490 nolu hadis. Bu haberi İmam Müslim, Tirmizî, Neseî, Ebû Avane ve iki kanalla da Beyhakî rivayet etmiştir. Müslim, Kitâbü's-Salat,"Sesli Kılınan Namazlarda Kıraatı Orta Seviyede Tutma" bâbı 446 nolu hadis; *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, "İsrâ Sûresi" bâbı; 3154 nolu hadis; *Sünen-i Neseî*, Kitâbü'l-İftitah, "*Namazda sesini fazla yükseltme, fazla da kısık tutma*" ilahî buyruğu bâbı, c. 2, s. 177; *Müsned-i Ebi Avâne*, "İmam'ın sesini kaldırmasının nehyi" bâbı, c. 2, s. 123; *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Kitâbü's-Salat, "İmamın ve memumun zikri gizli yapmada serbest olmaları" bâbı, c. 2, s. 184 ve Kitâbü's-Salat, "Sabah namazında kıraatın açıktan yapılması" bâbı, c. 2, s. 195. b) İbn Abbâs'ın bu rivayeti âyetin tarihsel arkaplanını gözler önüne sermektedir. Bu dönemde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'de ve Kureyş'ten davetini gizlemektedir. Kur'an kıraat ederken sesini yükselttiğinde müşrikler bu sesi duyuyor, Kur'an'a ve O'nu indirene hakaretlerde ve sövgülerde bulunuyorlardı. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'ı kısık sesle okuduğunda ise bu defa ashabı duyamıyordu. Allah Teâlâ ashabı duyup dinlesin ve müşrikler de duymasın diye Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Kur'an'ı bu iki ses tonu arasında kıraat etmesini emretti.

c) "Bu âyet, Hz. Resûlullah Mekke'de faaliyetlerini gizlice sürdürdüğü ....sırada indi" açıklamaları yanlış anlaşılmaya mahal vermemelidir. Bu âyetin indiği dönem davetin gizli yapıldığı üç yıllık gizli davet dönemi değildir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu gizli davet döneminde müşrikler Kur'an'ı işitmiyorlardı. Zira bu sûrenin indiği dönemde o dönem çoktan geçmişti. Artık müşrikler Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı düşmanlıklarını ve kinlerini açıkça ortaya koyuyorlar ve düşmanlıkları kök salmıştı. İbn Abbâs bu sözüyle Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in davetini bütün yönleriyle açıktan yapamadığına işaret ediyor olabilir. İnsanlar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile doğrudan bir bağ kuramıyor ve bu noktada tedirgin davranıyorlardı. İnsanların Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile tam bir şekilde bağ kurabilmeleri ancak O'nun Medine'ye hicretinin ardından gerçekleşmiştir.

d) Bu âyet İslam'ın belirli dönemleriyle bağlantılı olarak hükmü yürürlükte olan bir âyettir. Namazda sesin ne kısık ses tonuyla ne de yüksek sesle okunması emri Allah'ın birliğine çağrının amaçlarından bir amaca ilişkindir. Âyetin hükmü benzeri ortamlarda bulunan Müslümanlar için hâlâ geçerlidir. Ancak bütünüyle düşmandan güvende olduğu bir ortamda namazda kıraatin niteliği hakkında başka delillere göre hareket edilir. Âyetin böyle bir istekte bulunmadığına ve bütün zaman ve zeminler için geçerli olmadığına İbn Cerir et-Taberî'nin, (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) ilahî buyruğu hakkında Dahhak kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haberdir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Müslümanlara namaz kıldırıp kıraati açıktan cehri yaptığında bunu duyan müşriklere ağır geldi. İbn Abbâs daha sonra önceki hadisi zikretti. Sonunda da şu sözleri dedi: "(وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا) '*Bu ikisi arasında bir yol tut.*' Diyor ki; açıkça ve yüksek sesle okuma ile alçak ses ve gizlilikle okuma arasında bir yol tut. Ne çok şiddetli ne de kulaklarının işitemeyeceği kadar sessiz oku. İşte ölçüt budur. Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince bu hüküm sakıt oldu. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'de artık istediği şekilde ibadet ederdi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 185. Bu haberin isnadını Ebû Kureyb, Osman ibn Said, Bişr ibn İmâre, Ebû Revk ve Dahhak oluşturmaktadır. Bu isnad hakkında önceki bölümlerde açıklamalarda bulunmuş isnad zincirinde bulunan Bişr ibn İmâre el-Hasmî'nin zayıf olduğunu belirtmiştik. İbn Abbâs'ın "Hz. Peygamber Medine'ye hicret edince bu hüküm sakıt oldu." sözü Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke'deki kıraatinin bazı gerekçelerinin bulunduğuna işaret etmektedir. Bu gerekçeler ortadan kalkınca söz konusu hüküm de zail olmuş, ortadan kalkmıştır. "Hz. Peygamber Medine'de artık istediği şekilde ibadet ederdi" sözü ise bazı namazlarda yüksek sesle kıraat etmenin hakkında başka delillerin bulunduğuna işaret etmektedir.

e) Âyetin sebeb-i nüzûlü hakkında İbn Abbâs'tan başka bir rivayet daha bulunmaktadır. İbn Cerir et-Taberî, İkrime kanalıyla Abdullah ibn Abbâs'tan naklettiğine göre o şöyle demiştir: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namaz kılarken Kur'an'ı açıktan okuyunca, onun yanından dağılır ve dinlemekten ka-

çınırlardı. Bir kişi Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in namaz kılarken okuduklarından bir kısmını dinlemek isterse; onlardan ayrı olarak Peygamber'e kulak verirdi. Kendisinin Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i dinlediğini onların fark ettiğini anlayınca onların eziyetinden sakınarak dinlemezdi. Eğer Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sesini tam kısacak olursa, onun okuduğu âyetleri dinlemek isteyenler hiç bir şey duyamazlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ) "*Sesini yükseltme*" ki, senden uzaklaşmasınlar. (وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) "*Sesini kısma*" ki, onlardan ayrı olarak kulak kesilenler seni dinlemek istediklerinde, dinlemekten mahrum kalmasınlar. Belki dinlediklerinden bir kısmını zihinlerinde tutarlar da ondan yararlanırlar. (وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا) "*İkisi arasında bir yol bul.*" *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 185. Bu haberin isnad zincirini Ebû Kureyb, Yunus, Muhammed ibn İshak, Davud ibn Husayn ve İkrime oluşturmaktadır. Yunus'un dışında bütün ravilerin tercüme-i hallerini belirtmiştik.

Yunus ibn Bükeyr ibn Vasıl eş-Şeybânî. Sâduktur. Bazen hataya düştüğü olur. *Et-Tehzîb*, c. 11, s. 434, 844 nolu madde. Bu hadisin isnadı muttasıldır. Hadisin isnad zincirindeki ravilerin bütünü haberi bir öncekinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 434, 844 nolu madde; c. 9, s. 38, 51 nolu madde; c. 3, s. 181, 345 nolu madde. Ancak hadisin isnadında tedlisle itham edilmiş olan sîret sahibi İbn İshak bulunmaktadır. Ancak İbn İshak burada hadisi dinlediğini açıkça belirtmiştir. Bundan dolayı bu hadiste İbn İshak tedlis yapmamıştır. Diğer taraftan hadisin isnadında bazen yanılan Yunus ibn Bükeyr bulunmaktadır. Bu hadiste hataya düştüğü de ortaya çıkmadığından buna göre bu haber hasen haber kategorisindedir.

f) Bu rivayete göre de kimi müşrikler Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den Kur'an dinlemekten hoşlanıyor, ancak kavimlerinden korkuyorlardı. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'ı yüksek sesle okuduğunda bunu duyan Kureyş'in ileri gelenleri İslam'a savaş açmakta ve insanları hak yoldan engellemekteydiler. Kur'an kıraatini dinlemek isteyen bu insanlar Kureyş'in ileri gelenlerinden çekindiklerinden dolayı hemen dağılıp giderlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine Kur'an'ı orta seviyedeki bir ses tonuyla okumasını emretti. Bu anlam ilk rivayetten anlaşılan anlamla çelişmekte gibi görünse de aradaki çelişkiyi gidermek şöyle mümkündür: Mekke kâfirlerinden her iki noktada da tavrın meydana gelmiş olması ve âyetin bu ikisi hakkında nazil olmuş olması mümkündür.

g) İbn Abbâs'tan başka bir aktarım daha vardır ki, hem âyetlerin siyak sibakına uymamakta hem de diğer iki rivayetle çelişmektedir. İbn Cerir et-Taberî, (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) "*Namazda sesini fazla yükseltme, fazla da kısık tutma*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla Abdullah ibn Abbâs'tan naklettiğine göre o şöyle demiştir: "İnsanlara gösteriş olsun diye namaz kılma ve korkudan dolayı da namazı bırakma." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 187. Bu rivayet âyetin siyak ve sibakıyla da uyuşmamaktadır. Zira âyet müşriklerle mücadele hakkında nazil olan âyetler bağlamında nazil olmuştur. Âyetin baş bölümünde

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

111- "De ki: Hamd o Allah'a ki, hiçbir çocuk edinmedi, mülkte ortağı yoktur ve aciz kalıp da yardımcıya ihtiyacı yoktur. O'nu tekbir getirerek yücelt de yücelt!"

{وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ**}** "*De ki: Hamd o Allah'a.*" Şükür ve uluhiyet Allah Teâlâ'ya aittir.

{الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا**}** "*Ki, hiçbir çocuk edinmedi.*" Meleklerden ve insanlardan hiçbir çocuk edinmedi ki, mülküne bu çocuk vâris olsun.

{وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ**}** "*Mülkte ortağı yoktur.*" Ona düşmanlık beslesin.

{وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ**}** "*Ve yardımcıya ihtiyacı yoktur.*" Yardımcı.

{مِنَ الذُّلِّ**}** "*Aciz kalıp da.*" Zillet ehlinden yani Yahudi ve Hıristiyanlardan. Bunlar insanların en zelilidir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yahudi, Hıristiyan ve müşriklerden hiçbir veliye ihtiyaç duymaz ki, zelil olsun.

{وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا**}** "*O'nu tekbir getirerek yücelt de yücelt.*" Yani O'nu Yahudi ve Hıristiyanların sözünden tenzih ederek ulu say. Allah Teâlâ, Kitabının sırlarını en iyi bilendir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى) "*De ki: İster Allah deyin, ister Rahmân! Hangi isimle dua derseniz edin, en güzel isimler O'nundur!*" Bu buyruk müşriklerin şu sözleri üzerine nazil olmuştur: Müşriklerden bir adam Hz. Peygamber'in secdede; "Ey Rahmân, ey Rahîm" dediğini duymuş ve demiş ki: "O, bir tek Allah'a dua ettiğini iddia ediyor; ama gerçekte iki tanrıya ibadet ediyor." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 182. İbn Abbâs'ın '*İnsanlara gösteriş olsun diye namaz kılma ve korkudan dolayı da namazı bırakma*" şeklindeki ifadesi sebeb-i nüzûl için değil, namazda yüksek sesle okumanın gerekçesini ortaya koymaya yöneliktir. Zira bazen kişi riya amaçlı olarak da Kur'an kıraatini yüksek sesle yerine getirebilir. Bazen de Kur'an'ın kısık sesle okunması düşman korkusundan ileri gelebilir.

سورة الْكَهْفِ

18- KEHF SÛRESİ

İçinde kehfin (mağaranın) zikredildiği sûrelerdendir. Uyeyne ibn Hısn el-Fezarî'nin konu edinildiği iki âyet hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 111, sözcük sayısı 1.567 ve harf sayısı da 6.460'dır.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا ١

1- "Allah'a hamdolsun ki kulu Muhammed'e kitabı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kehf Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Allah'a hamdolsun ki."* Diyor ki, şükür Allah'a aittir ve uluhiyet de Allah'a aittir.

{ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ **}** *"Kulu Muhammed'e indirdi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ الْكِتَابَ **}** *"Kitabı."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ وَلَمْ يَجْعَلْ لَّهٗ عِوَجًا **}** *"Ve ona hiçbir eğrilik koymadı."* Onu Tevrat ve İncil ve diğer ilahî kitaplara tevhid ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellikleri ve nitelikleri konusunda aykırı olarak

indirmedi. Bu âyet-i kerime, "Kur'an diğer ilahî kitaplara muhaliftir" diyen Yahudilerin durumu hakkında nazil olmuştur.

قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾

2- "Onu, dosdoğru bir kitap olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli bir azaba karşı uyarsın ve iyi işler yapan mü'minlere de kendileri için güzel bir ecir bulunduğunu müjdelesin."

{ قَيِّمًا **}** *"Onu, dosdoğru bir kitap olarak indirdi ki."* Kitaplara. Âyetin "Dosdoğru" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِيُنْذِرَ **}** *"Uyarsın."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile.

{ بَأْسًا شَدِيدًا **}** *"Şiddetli bir azaba karşı."*[1] Azaba.

{ مِنْ لَدُنْهُ **}** *"Katından gelecek."* Kendi katından.

{ وَيُبَشِّرَ **}** *"Müjdelesin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile.

{ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minlere de."* İhlaslı.

{ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ **}** *"Ve iyi işler yapan."* Kendileriyle Rableri arasındaki taatte.

{ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا **}** *"Kendileri için güzel bir ecir bulunduğunu."* Cennette bolca bir sevap.

مَاكِثِينَ فِيهِ اَبَدًا ﴿٣﴾

3- "Onlar sürekli olarak o ecir içinde bulunacaklardır."

{ مَاكِثِينَ فِيهِ اَبَدًا **}** *"Onlar sürekli olarak o ecir içinde bulunacaklardır."* Sevap içinde sürekli kalıcıdırlar, ölmez ve çıkartılmazlar da.

---

1 "Be'sen" sözcüğü tefsir metninde bir sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا ﴿٤﴾

4- "Ve 'Allah çocuk edindi.' diyenleri de uyarsın!"

{وَيُنْذِرَ} "*Ve uyarsın.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile.

{الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا} "*Allah çocuk edindi, diyenleri de.*" Yani Yahudileri, Hıristiyanları ve müşriklerin bir kısmını.

مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾

5- "Bu konuda ne kendilerinin, ne de atalarının bir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne kadar ağır bir sözdür. Onlar yalandan başka bir şey söylemiyorlar."

{مَا لَهُمْ بِهِ} "*Bu konuda ne kendilerinin, yoktur.*" Sözlerinin.

{مِنْ عِلْمٍ} "*Bir bilgisi.*" Kanıt ve açıklaması.

{وَلَا لِآبَائِهِمْ} "*Ne de atalarının.*" Bunun ilmi babalarına ait değildir.

{كَبُرَتْ كَلِمَةً} "*Ne kadar ağır bir sözdür.*" Şirk sözü çok ağır bir sözdür.

{تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ} "*Ağızlarından çıkan bu söz.*" Ağızlarında açığa çıkan.

{إِنْ يَقُولُونَ} "*Onlar bir şey söylemiyorlar.*" Söylemiyorlar.

{إِلَّا كَذِبًا} "*Yalandan başka.*" Allah'a karşı.

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ﴿٦﴾

6- "Belki de sen, onlar bu yeni kitaba inanmazlarsa, üzüntüden kendini helâk edeceksin!"

{ فَلَعَلَّكَ **}** "*Belki de sen.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بَاخِعٌ نَفْسَكَ **}** "*Kendini helâk edeceksin.*" Kendi nefsini öldüreceksin.

{ عَلٰى اٰثَارِهِمْ **}** "*Arkalarından.*" Onlar için.

{ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ **}** "*Onlar bu yeni kitaba inanmazlarsa.*" Bu Kur'an'a inanmazlarsa.

{ اَسَفًا **}** "*Üzüntüden.*" Hüzünden.

اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾

7- "Biz yeryüzündeki şeyleri, kendisine süs olsun diye yarattık ki, insanların hangisinin daha iyi iş yapacağını denemiş olalım!"

{ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ **}** "*Biz yeryüzündeki şeyleri, yarattık ki.*" Erkeklerden ve hanımlardan.

{ زِينَةً لَهَا **}** "*Kendisine süs olsun diye.*" Yeryüzüne süs olsun diye.

{ لِنَبْلُوَهُمْ **}** "*İnsanların denemiş olalım.*" Onları denememiz için.

{ اَيُّهُمْ **}** "*Hangisinin.*" Onlardan kim.

{ اَحْسَنُ عَمَلًا **}** "*Daha iyi iş yapacağını.*" Daha ihlaslı.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Biz yeryüzündeki şeyleri, yarattık ki.*" Bitkiler, ağaçlar, hayvanlar ve nimetleri. "*Kendisine süs olsun diy*e." Yeryüzüne süs olsun diye. "*İnsanların denemiş olalım*." Onları denememiz için. "*Hangisinin*." Onlardan hangisinin dünya hakkında daha zâhid ve onu terk edici.

وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾

8- "Biz elbette yeryüzünde olanları sonunda kupkuru bir toprak yapacağız."

{ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ **}** "*Biz elbette sonunda yapacağız.*" Değiştiriciyiz.

{ مَا عَلَيْهَا **}** *"Yeryüzünde olanları."* Süslerden.

{ صَعِيدًا **}** *"Bir toprak."* Toprağa.

{ جُرُزًا **}** *"Kupkuru."* Kendisinde herhangi bir bitkinin olmadığı pürüzsüz bir yüzeye.

اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾

9- "Yoksa sen, bizim mucizelerimizden olan Ashâb-ı Kehf ve Rakîm'i şaşırtıcı mı buldun!"

{ اَمْ حَسِبْتَ **}** *"Yoksa sen, mı buldun."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sen zann mı ettin?

{ اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ **}** *"Ashâb-ı Kehf ve Rakîm'i."* Kehf, içinde oyuk bulunan dağdır.

(رقيم) ise genç delikanlıların isimlerinin ve kıssalarının yazılı olduğu kurşundan bir tabeladır. (رقيم) kelimesinin, içinde oyuğun bulunduğu vadi, başka bir görüşe göre de şehir olduğu söylenmiştir.

{ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا **}** *"Bizim mucizelerimizden olan."* Harikulade işlerimizden.

{ عَجَبًا **}** *"Şaşırtıcı."* Güneş, ay, gök, yer, yıldızlar, dağlar ve denizler bundan daha harikuladedir.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî der ki; Said ibn Cübeyr ibn Abbâs'tan naklettiğine göre şöyle demiştir: (الرَّقِيمِ) kurşundan bir tablettir. Valileri, bu gençlerin isimlerini onun üzerine yazmış, sonra da o levhayı kendi hazinesine atmıştı. Allah onları yıllarca tam bir sükûnet içinde uyuttu, onlar da uyudular. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Kehf Sûresi. İbn Hacer der ki; Kehf Ashabı'nın kıssası merfu olmayan bir isnadla sahih bir senedle İbn Abbâs'tan aktarılmıştı. Daha sonra bu kıssanın özetini zikreder. *Fethü'l-Barî*, c. 6, s. 505.
b) Suyûtî, İbn Ebî Şeybe, İbn Münzir, İbn Ebî Hatem aracılığıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Bir defasında Muaviye ile birlikte Rum diyarına gazaya çıktık, Ashab-ı Kehf'in bulunduğu yere uğradık. Muaviye "Ne olurdu, bu mağara bizim için bir açılıverseydi de orada yatanlara bir baksaydık" dedi. Ben de "Sen onlara bakamazsın. Çünkü Allah azze ve celle senden daha hayırlı olan (Resûlünü) dahi onlara bakmaktan men etti ve 'Ey Resûlüm! Eğer sen onları

اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾

10- "Hani bir zamanlar o genç yiğitler mağaraya sığınmışlar ve 'Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla!' demişlerdi."

{ اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ **}** "*Hani bir zamanlar o genç yiğitler mağaraya sığınmışlar.*" Bir grup genç Kehf mağarasına girmişlerdi.

{ فَقَالُوا **}** "*Ve demişlerdi.*" Girdiklerinde.

{ رَبَّنَآ **}** "*Ey Rabbimiz.*" Ey Rabbimiz.

{ اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً **}** "*Bize katından bir rahmet ver.*" Bizi dinin üzere sabit kıl.

{ وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا **}** "*Ve bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla.*" Çıkış yolu.

---

görsen için korku ile dolar, geri dönüp kaçardın' buyurdu" dedim. Bunun üzerine Muaviye "Ben onların ne durumda olduğunu görmeden buradan ayrılmam" dedi. Sonra Ashab-ı Kehf'in durumunu öğrenmek için mağaraya bir kaç kişi gönderdi. Onlar mağaranın içine girdiler, Allah Teâlâ şiddetli bir rüzgâr ile mağaradan onları dışarı savurdu. Bu durum İbn Abbâs'a ulaşınca İbn Abbâs Ashab-ı Kehf hakkında şöyle anlatmaya başladı: Bunlar zalim bir hükümdarın yurdunda yaşayan bir topluluktu. Putlara ibadet etmekteydiler. Bu gençler de şehirde idiler. Şehir halkının putlara ibadet ettiklerini görünce bu şehirden çıkıp ayrıldılar. Allah Teâlâ onları sözleşmemelerine rağmen bir araya getirdi. Birbirlerine "Ne yapnak istiyorsunuz, nereye gidiyorsunuz?" tarzında sorular sormaya başladılar. Birbirlerini ihbar etmeyeceklerine dair kuvvetli ahidler ve misaklar aldılar. c) "Rakîm" sözcüğünden neyin murad edildiği hakkında İbn Abbâs'tan iki görüş daha bulunmaktadır. İlki; "Rakîm" bir vadinin ismidir. İbn Cerir, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: "Rakîm Filistin'in aşağı taraflarında Usfan ve Eyle arasında Eyle'ye yakın bir vadinin ismidir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 15, s. 198. İkinci rivayete göre; Rakîm bir dağın ismidir. Taberî İbn Cüreyc kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: İçinde mağaranın bulunduğu dağın adıdır. Bu haberin isnadı Hüseyin ibn Davud'dan dolayı zayıftır. Rakîm hakkında temel alınacak olan İmam Buhârî 'nin yukarıda geçen rivayetidir. Bu rivayete göre; Rakîm'den murad, Ashab-ı Kehf'in isimlerinin yazılı olduğu tablettir.

فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾

11- "Bunun üzerine onları, kulaklarına ağırlık vurarak mağarada yıllarca uyuttuk."

{ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ **}** *"Bunun üzerine onları, kulaklarına ağırlık vurarak uyuttuk."* Onların üzerine uyku ilka edip onları uyuttuk.

{ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا **}** *"Mağarada yıllarca."* 309 yıl.

ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوٓا اَمَدًا ﴿١٢﴾

12- "Sonra da iki gruptan hangisinin, mağarada kaldıkları süreyi daha iyi hesap edeceğini anlamak için onları tekrar uyandırdık."

{ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ **}** *"Sonra da onları tekrar uyandırdık."* Uyudukları gibi onları uyandırdık.

{ لِنَعْلَمَ **}** *"Anlamak için."* Gösterelim diye.

{ اَيُّ الْحِزْبَيْنِ **}** *"İki gruptan hangisinin."* İki fırkadan mü'minlerden ve kâfirlerden hangisini.

{ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوٓا **}** *"Mağarada kaldıkları daha iyi hesap edeceğini."* Mağarada kaldıklarını daha iyi tespit edeceğini.

{ اَمَدًا **}** *"Süreyi."* Müddeti.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾

13- "Biz sana onların başlarından geçeni gerçeğe uygun olarak anlatacağız. Gerçekten onlar Rablerine iman etmiş birkaç gençti. Biz de onların doğruluklarını arttırdık."

{ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ **}** *"Biz sana anlatacağız."* Sana açıklayacağız.

{ نَبَاَهُمْ **}** *"Onların başlarından geçeni."* Onların haberlerini.

{ بِالْحَقِّ **}** "*Gerçeğe uygun olarak.*" Kur'an ile.

{ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ **}** "*Gerçekten onlar birkaç gençti.*" Bir grup gençti.

{ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى **}** "*Rablerine iman etmiş Biz de onların doğruluklarını arttırdık.*" Dinlerindeki basiretlerini. Dinleri konusunda sabit kıldık anlamına geldiği de söylenmiştir. İman üzere sabit kıldık anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهٖٓ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾

14- "Ve kalplerini pekiştirdik. (Bu yiğitler o yerin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak dediler ki: 'Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O'ndan başkasına ilâh deyip tapmayız. Yoksa asılsız bir söz söylemiş oluruz!'"

{ وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ **}** "*Ve kalplerini pekiştirdik.*" Onların kalplerini imanla koruduk. Onlara sabrı ilham ettik anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِذْ قَامُوا **}** "(*Bu yiğitler o yerin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak.*" Kâfir Kral Dakyanus'un katından çıktıklarında.

{ فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهٖٓ **}** "*Dediler ki: Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O'ndan başkasına tapmayız.*" Allah Teâlâ'dan başkasına asla tapmayız.

{ اِلٰهًا **}** "*İlâh deyip.*" Rab olarak.

{ لَقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا **}** "*Yoksa asılsız bir söz söylemiş oluruz.*" Allah'a yalan ve iftirada bulunmuş oluruz.

هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَوْلَا يَاْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾

15- "Şu bizim kavmimiz, Allah'tan başka tanrılar edindiler. Ama onların tanrı olduğuna dair, açık bir delil getirmeleri gerekmez miydi? Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?"

{ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ **}** *"Şu bizim kavmimiz, Allah'tan başka edindiler."* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet ettiler.

{ اٰلِهَةً **}** *"Tanrılar."* Putlar.

{ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ **}** *"Ama onların tanrı olduğuna dair, gerekmez miydi."* Kulluklarına ilişkin getirseydiler ya.

{ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ **}** *"Açık bir delil getirmeleri."* Allah Teâlâ'nın bunu emrettiğine dair apaçık bir kanıt.

{ فَمَنْ اَظْلَمُ **}** *"Daha zalim kim olabilir?"* Hiçbir kimse daha zalim değildir.

{ مِمَّنِ افْتَرٰى **}** *"Uydurandan."* Uydurandan.

{ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا **}** *"Allah'a karşı yalan."* Allah'ın ortağı bulunduğuna dair.

وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

16- "'Mademki siz, onları ve onların, Allah'tan başka taptıkları şeyleri terk ettiniz, O halde mağaraya sığının ki Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işinizi kolaylaştırsın!'"

{ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ **}** *"Mâdemki siz, onları terk ettiniz."* Onları terk ettiniz ve onların dinini bıraktınız.

{ وَمَا يَعْبُدُونَ **}** *"Ve onların, taptıkları şeyleri."* Allah Teâlâ dışında ibadet ettikleri putları terk ettiniz. Öyleyse ibadet etmeyiniz.

{ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ **}** *"Allah'tan başka. O halde mağaraya sığının ki."* Şu mağaraya giriniz.

{ يَنْشُرْ لَكُمْ **}** *"Size yaysın."* Size bahşetsin.

{ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ **}** *"Rabbiniz rahmetini."* Nimetinden.

{ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا **}** *"Ve işinizi kolaylaştırsın."* Yarın size kolaylık gösterecek bir şekilde davransın. Bu sözlerin bütünü gençlerin sözleridir.

وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾

17- "Sen (orada olsaydın), onlar mağaranın geniş bir yerinde uyurlarken, güneş (ışığının) doğarken, mağaranın sağına doğru yöneldiğini, batarken de mağaranın sol tarafından onlara dokunmadan geçtiğini görürdün. İşte bu, Allah'ın mucizelerindendir. Allah kimi doğru yola iletirse, o doğru yolu bulmuştur, kimi de saptırırsa, artık ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın."

{ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ **}** *"Sen (orada olsaydın), güneş (ışığının) doğarken, yöneldiğini görürdün."* Meylettiğini.

{ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ **}** *"Mağaranın sağına doğru."* Mağaranın sağına.

{ وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ **}** *"Batarken de mağaranın onlara dokunmadan geçtiğini."* Onları terk ettiğini.

{ ذَاتَ الشِّمَالِ **}** *"Sol tarafından."* Mağaranın soluna.

{ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ **}** *"Onlar mağaranın geniş bir yerinde uyurlarken."* Mağaranın içinde, bir tarafında. Mağaranın ışıktan bir boşluğunda anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte bu."* Onların kıssalarından zikredilen.

{ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın mucizelerindendir."* Allah Teâlâ'nın harikulade olaylarındandır.

{ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ **}** *"Allah kimi doğru yola iletirse."* Dinine.

{ فَهُوَ الْمُهْتَدِ **}** *"O doğru yolu bulmuştur."* Dinine.

{ وَمَنْ يُضْلِلْ **}** *"Kimi de saptırırsa."* Dininden.

{ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا **}** *"Artık ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın."* Onu hidayetine ulaştıracak bir tevfik edici.

وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

18- "Uykuda oldukları halde, sen onları uyanık sanırdın. Biz onları, sağa ve sola döndürüyorduk. Köpekleri de, girişte ön ayaklarını uzatmış yatıyordu. Onların bu durumuna tanık olsaydın, içine korku düşer ve oradan kaçıp giderdin!"

{ وَتَحْسَبُهُمْ **}** *"Sen onları sanırdın."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اَيْقَاظًا **}** *"Uyanık."* Uykuda olmadıklarını.

{ وَهُمْ رُقُودٌ **}** *"Uykuda oldukları halde."* Uyur oldukları halde.

{ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ **}** *"Biz onları, sağa ve sola döndürüyorduk."* Yer etlerini yemesin diye her yıl bir defa hareket ettiriyorduk.

{ وَكَلْبُهُمْ **}** *"Köpekleri de."* Kıtmir isimli.

{ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ **}** *"Girişte ön ayaklarını uzatmış yatıyordu."* Kapının eşiğinde.

{ لَوِ اطَّلَعْتَ **}** *"Bu durumuna tanık olsaydın."* İzinsiz bir şekilde girmiş olsaydın.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onların."* Bu halde.

{ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ **}** "*Ve oradan giderdin.*" Onlara sırtını dönerdin.

{ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا **}** "*Kaçıp. İçine korku düşer.*" Hiç kuşkusuz onlardan korku kapardın.

وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَآءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوْٓا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ اِلَى الْمَدِيْنَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَاْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾

19- "Biz onları, birbirine sormaları için uyandırdık. İçlerinden biri, '(Mağarada) ne kadar kaldınız?' diye sordu. Onlar, 'Bir gün ya da daha az kaldık!' dediler. (Yine içlerinden biri dedi ki): 'Ne kadar kaldığınızı, en iyi Rabbiniz bilir, şimdi birinizi şu gümüş parayla kente gönderin, o da kent halkından kimin yiyeceğinin daha temiz olduğuna bir baksın, ondan size yiyecek getirsin; ama çok dikkatli davransın ve sakın yerinizi hiç kimseye belli etmesin!'"

{ وَكَذٰلِكَ **}** "*Böylece.*"[3] İşte bu şekilde.

{ بَعَثْنَاهُمْ **}** "*Biz onları, uyandırdık.*" Onları 309 yıl geçtikten sonra uyandırdık.

{ لِيَتَسَآءَلُوا بَيْنَهُمْ **}** "*Birbirine sormaları için.*" Kendi aralarında konuşmaları için.

{ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ **}** "*İçlerinden biri, diye sordu.*" Onların efendisi ve büyüğü ki, Maksimilyan.

{ كَمْ لَبِثْتُمْ **}** "*(Mağarada) ne kadar kaldınız?*" Uykudan sonra bu mağarada ne kadar kaldınız?

{ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا **}** "*Onlar, 'Bir gün kaldık!' dediler.*" Çıktıklarında güneşe baktılar ve güneşin batımından az bir bölüm kalmıştı. Dediler ki:

[3] "Böylece" sözcüğü tarafımızdan meale eklenmiştir.

{ اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ **}** *"Ya da daha az."* Yani Maksimilyan.

{ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ **}** *"(Yine içlerinden biri dedi ki)*[4] *Ne kadar kaldığınızı, en iyi Rabbiniz bilir."* Uykudan sonra.

{ فَابْعَثُوٓا اَحَدَكُمْ **}** *"Şimdi birinizi gönderin."* Temliha'yı.

{ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ **}** *"Şu gümüş parayla."* Şu dirhemlerinizle.

{ اِلَى الْمَدِينَةِ **}** *"Kente."* Efsus kentine.

{ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا **}** *"O da kent halkından kimin yiyeceğinin daha temiz olduğuna bir baksın."* Yiyeceğin en çoğunu. Âyetin "Ekmeğin en temizini ve kesilmiş hayvanın en helalini" anlamına geldiği de söylenmişti.

{ فَلْيَاْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ **}** *"Ondan size yiyecek getirsin."* Oradan bir yiyecekle.

{ وَلْيَتَلَطَّفْ **}** *"Ama çok dikkatli davransın."* Alım satımda merhametli davransın.

{ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ **}** *"Ve sakın yerinizi belli etmesin."* Sizi kimse bilmesin.

{ اَحَدًا **}** *"Hiç kimseye."* Mecusîlerden.

اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوٓا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

20- "Çünkü onlar sizi ele geçirecek olurlarsa, ya taşlayarak öldürürler ya da sizi kendi dinlerine döndürürler. Bu takdirde de, asla kurtuluşa eremezsiniz."

{ اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا **}** *"Çünkü onlar ele geçirecek olurlarsa."* Size muttali olacak olurlarsa.

[4] "Kâlû" sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle sonraki bölüme ekledik.

{ عَلَيْكُمْ **}** *"Sizi."* Mecusîler.

{ يَرْجُمُوكُمْ ا **}** *"Ya taşlayarak öldürürler."* Sizi öldürürler.

{ اَوْ يُعِيدُوكُمْ **}** *"Ya da sizi döndürürler."* Sizi döndürürler.

{ فِي مِلَّتِهِمْ **}** *"Kendi dinlerine."* Dinleri olan Mecusîliğe.

{ وَلَنْ تُفْلِحُوٓا **}** *"Kurtuluşa eremezsiniz."* Allah'ın azabından asla kurtuluşa eremezsiniz.

{ اِذًا اَبَدًا **}** *"Bu takdirde de, asla."* Onların dinlerine dönmeniz halinde.

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾

21- "Böylece onları buldurduk ki (insanlar) Allah'ın yeniden diriltme sözünün gerçek olduğunu ve kıyâmet gününde hiçbir kuşku bulunmadığını bilsinler. Hani onlar aralarında Ashâb-ı Kehf'in durumunu tartışıyorlardı. Dediler ki: 'Onların anısına bir anıt dikin! Rableri, onların durumlarını en iyi bilendir.' Onların durumuna vâkıf olanlar ise, 'Üzerlerine, mutlaka bir mescid yapacağız!' dediler."

{ وَكَذٰلِكَ **}** *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ اَعْثَرْنَا **}** *"Buldurduk ki."* Muttali kıldık.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onları."* Efsus şehrinin Müslüman ve kâfir ehlini. O gün Efsus şehrinin kralı Müslüman idi. Yestefad ismiyle isimlendiriliyordu. Mecusî Kral Dakyanus bundan önce ölmüştü.

{ لِيَعْلَمُوٓا **}** *"(İnsanlar) bilsinler."* Yani mü'minler ile kâfirler bilsinler.

{ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın yeniden diriltme sözünün."* Ölümden sonra dirilişin.

{ حَقٌّ **}** *"Gerçek olduğunu."* Gerçekleşeceğini.

{ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا **}** *"Ve kıyâmet gününde hiçbir kuşku bulunmadığını."* Herhangi bir kuşku bulunmadığını.

{ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ **}** *"Hani onlar aralarında Ashâb-ı Kehf'in durumunu tartışıyorlardı."* Hani kendi aralarında onların sözleri hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdi.

{ فَقَالُوا **}** *"Dediler ki."* Yani kâfirler.

{ ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا **}** *"Onların anısına bir anıt dikin."* Kilise. Zira onlar bizim dinimiz üzere idiler.

{ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰى اَمْرِهِمْ **}** *"Rableri, onların durumlarını en iyi bilendir. Onların durumuna vâkıf olanlar ise, dediler."* Onların sözlerine. Onlar mü'minler idiler.

{ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا **}** *"Üzerlerine, mutlaka bir mescid yapacağız."* Zira onlar dinimiz üzere idiler. Onların ihtilafı bu konuda idi.

سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّيٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ اِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾

22- "Kimileri, 'Onlar üçtür, dördüncüleri köpekleridir' derlerken, kimileri karanlığa taş atarak, 'Onlar beştir, altıncıları köpekleridir.' dediler. Kimileri de 'Onlar yedidir, sekizincileri köpekleridir.' dediler. De ki: 'Rabbim, onların sayısını daha iyi bilir. Onları bilen azdır!' Bu yüzden, onlar hakkında, bu bildirilenler dışında bir tartışmaya girme ve onlar hakkında, hiç kimseye bir şey sorma!"

{ سَيَقُولُونَ **}** *"Kimileri, derlerken."* Necran ehli Hıristiyanları seyyid ve ashabı, bunlar Nasturîdiler.

{ ثَلٰثَةٌ **}** "*Onlar üçtür.*" Onlar üç kişidirler.

{ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ **}** "*Dördüncüleri köpekleridir.*" Kıtmir.

{ وَيَقُولُونَ **}** "*Kimileri dediler.*" Akib ve ashabı. Bunlar Maryakubî idiler.

{ خَمْسَةٌ **}** "*Onlar beştir.*" Onlar beş kişidirler.

{ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ **}** "*Karanlığa taş atarak, altıncıları köpekleridir.*" Bilgisizce gayp hakkında zanda bulunarak.

{ وَيَقُولُونَ **}** "*Kimileri de dediler.*" Melk ashabı. Bunlar Melkanîlerdir.

{ سَبْعَةٌ **}** "*Onlar yedidir.*" Onlar yedi kişidirler.

{ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ **}** "*Sekizincileri köpekleridir.*" Kıtmir.

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ رَبِّيٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ **}** "*Rabbim, onların sayısını daha iyi bilir.*" Onların sayılarını.

{ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيلٌ **}** "*Onları bilen azdır!*" Mü'minlerden. İbn Abbâs der ki; "Ben de bu az olanlardanım." Bunlar köpek dışında sekiz kişi idiler.

{ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ **}** "*Bu yüzden, onlar hakkında, bir tartışmaya girme.*" Ashab-ı Kehf'in sayısı konusunda onlarla mücadele etme.

{ اِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا **}** "*Bu bildirilenler dışında.*" Ancak onlara açık olarak Kur'an'ı okuman müstesna.

{ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا **}** "*Ve onlar hakkında, hiç kimseye bir şey sorma.*" Onlardan hiçbir kimseden Ashab-ı Kehf'in sayısını sorma. Bu konuda Allah Teâlâ'nın sana yaptığı açıklamalar yeterlidir.

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايْءٍ اِنِّي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾

23- "Hiçbir şey için, 'Bunu yarın yapacağım.' deme."

{ وَلَا تَقُولَنَّ **}** *"Deme."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لِشَايْءٍ اِنِّي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا **}** *"Hiçbir şey için, Bunu yarın yapacağım."* Veya söylerim deme.

اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

24- "Ancak, 'Allah dilerse (yaparım.)' de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve 'Rabbimin, beni bundan daha doğru bir bilgiye ulaştıracağını umarım.' de!"

{ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ **}** *"Ancak, 'Allah dilerse (yaparım.)' de."* Ancak inşaallah demen müstesna.

{ وَاذْكُرْ رَبَّكَ **}** *"Rabbini an."* İstisna ile.

{ اِذَا نَسِيتَ **}** *"Unuttuğun zaman."* Bir müddet sonra olsa dahi.

{ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّي **}** *"Ve 'Rabbimin, beni ulaştıracağını umarım.' de!"* Bana gösterecek ve beni doğruya ulaştıracak.

{ لِاَقْرَبَ **}** *"Daha doğru bir bilgiye."* Daha doğrusuna.

{ مِنْ هٰذَا رَشَدًا **}** *"Bundan doğru."* Doğruluk ve kesinlik bakımından.

Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında nazil olmuştur. Zira Mekke'nin müşrik ahalisi Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ruha ilişkin sorduğu sorunun cevabında Hazret-i Resûl (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara "Yarın size söyleyeceğim" demişti de inşaallah dememişti.

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾

25- "Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar, dokuz yıl da ilâve ettiler."

{ وَلَبِثُوا **}** *"Kaldılar."* Kaldılar.

{ فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا **}** "*Onlar mağaralarında üç yüz yıl dokuz yıl da ilâve ettiler.*" Dokuz yıl. Bu Allah Teâlâ'nın onları uyandırmasından önce idi.

قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهٗ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾

26- "De ki: 'Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Çünkü göklerin ve yerin gaybı, O'nundur. Gerçekten O, ne güzel görendir, ne güzel işitendir! Onların O'ndan başka bir yardımcısı yoktur ve O, kendi hükmüne kimseyi ortak etmez.'"

{ قُلِ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا **}** "*Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir.*" Bundan sonra kaldıklarını.

{ لَهٗ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** "*Çünkü göklerin ve yerin gaybı, O'nundur.*" Kullardan gaip olan şeyi.

{ اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ **}** "*Gerçekten O, ne güzel görendir, ne güzel işitendir.*" Onların kimler olduğu ve onlar hakkında gösterdiği ve bildirdiği bilgi ne kadar güzeldir.

{ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ **}** "*Onların O'ndan başka yoktur.*" Allah'tan başka.

{ مِنْ وَلِيٍّ **}** "*Bir yardımcısı.*" Onları koruyacak. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Onların yoktur.*" Mekke ehlinin. "*Ondan başka*." Allah'ın azabından. "*Bir yardımcısı*." Onlara yarar verecek bir yakın.

{ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهٖٓ اَحَدًا **}** "*Ve O, kendi hükmüne kimseyi ortak etmez.*" Gaybın hükmü hakkında.

وَاتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

27- "Rabbinin Kitabından sana vahyedileni oku! O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O'ndan başka sığınılacak kimse de bulamazsın."

{ وَاتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ **}** "*Rabbinin Kitabından sana vahyedileni oku.*" Diyor ki, onlara Kur'an'ı oku, Kur'an'a eklemede bulunma ve Kur'an'dan eksiltmeye gitme.

{ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ **}** "*O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur.*" Onun hiçbir kelimesini değiştirici yoktur.

{ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهٖ **}** "*O'ndan başka bulamazsın.*" Allah'tan başka.

{ مُلْتَحَدًا **}** "*Sığınılacak kimse de.*" Sığınak.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

28- "Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte olmaya çalış. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan başka yana çevirme. Kalbini bizi anmaktan alıkoyduğumuz; tutkularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye de itaat etme!"

{ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ **}** "*Olmaya çalış.*" Nefsini engelle.

{ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ **}** "*Rablerine, dua edenlerle birlikte.*" Rablerine ibadet edenlerle.

{ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ **}** "*Sabah akşam.*" Sabah ve akşamleyin. Âyette söz konusu edilenler Selman ve ashabıdır.

{ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ **}** "*O'nun rızasını dileyerek.*" Bununla Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu ve rızasını isteyerek.

{ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ **}** "*Gözlerini onlardan başka yana çevirme.*" Gözlerini onlardan kaydırma.

{ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatının süsünü isteyerek."* Onların süsü istemeleriyle.

{ وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا **}** *"Kalbini bizi anmaktan alıkoyduğumuz itaat etme."* Tevhidimizden.

{ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ **}** *"Tutkularına uymuş."* Putlara tapma konusunda.

{ وَكَانَ اَمْرُهُ **}** *"Ve işi gücü kimseye de."* Sözü.

{ فُرُطًا **}** *"Aşırılık olan."* Zayi olan. Bu âyet-i kerime Uyeyne ibn Hısn el-Fezârî hakkında nazil olmuştur.

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِينَ نَارًا اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَاِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

29- "De ki: 'Bu gerçek Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin!' Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki onun duvarları, kendilerini çepe çevre kuşatmıştır. Eğer feryat edip yardım isteseler, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir! Ne kötü bir içecek ve ne kötü bir konaklama yeri!"

{ وَقُلِ **}** *"De ki."* Uyeyne'ye.

{ الْحَقُّ **}** *"Bu gerçek."* Lâ ilâhe illallâh buyruğu.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَآءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَآءَ فَلْيَكْفُرْ **}** *"Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin."* Bu, Allah Teâlâ katından yöneltilen bir tehdittir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Artık dileyen inansın."* Diyor ki, Allah Teâlâ'nın kendisi için iman dilediği kimse iman eder. *"Dileyen inkâr etsin."* Allah Teâlâ'nın kendisi için inkâr dilediği kimse ise inkâr eder.

{ اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِينَ **}** *"Biz zalimlere hazırladık ki."* Uyeyne ve ashabına.

{ نَارًا اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا **}** *"Öyle bir ateş onun duvarları, kendilerini çepeçevre kuşatmıştır."* Ateşin çeperleri onları kuşatır.

{ وَاِنْ يَسْتَغِيثُوا **}** *"Eğer feryat edip yardım isteseler."* Boğazda kalıp tıkanan şey için su talep ettiklerinde.

{ يُغَاثُوا بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ **}** *"Erimiş maden gibi bir su ile kendilerine yardım edilir."* Zeytinyağı tortusu gibi. Âyetin "Eritilmiş gümüş gibi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَشْوِي الْوُجُوهَ **}** *"Yüzleri haşlayan."* Yüzleri pişiren.

{ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا **}** *"Ne kötü bir içecek ve ne kötü bir konaklama yeri."* Ne kötü konaklama. Diyor ki, arkadaşları şeytanlar ve kâfirler olan ev ne kötü bir evdir.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾

30- "İnananlara ve iyi işler yapanlara gelince; Biz elbette güzel iş yapanın ecrini zayi etmeyiz."

{ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İnananlara gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Ve iyi işler yapanlara."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ اِنَّا لَا نُضِيعُ **}** *"Biz elbette zayi etmeyiz."* Bâtıl kılmayız.

{ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا **}** *"Güzel iş yapanın ecrini."* Amel yönünden ihlaslı davrananın sevabı.

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

31- "İşte onlara, altlarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine yaslanarak, altın bileziklerle bezenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel ödül! Ne güzel bir konaklama yeri!"

{ أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ **}** *"İşte onlara, Adn cennetleri vardır."* Rahmân'ın sarayıdır.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ **}** *"Altlarından akan."* Yani ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ يُحَلَّوْنَ فِيهَا **}** *"Orada bezenecekler."* Cennette giyinecekler.

{ مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ **}** *"Altın bileziklerle."* Gümüş bilezikler.

{ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ **}** *"İnce ipekten yeşil elbiseler giyecekler."* İnce ve nahif dibaclı elbiseler.

{ وَإِسْتَبْرَقٍ **}** *"Ve kalın."* Kalın dibaclı elbiseler.

{ مُتَّكِئِينَ فِيهَا **}** *"Orada yaslanarak."* Cennette oturarak.

{ عَلَى الْأَرَائِكِ **}** *"Tahtlar üzerine."* Ayaklarında halhallar bulunurken.

{ نِعْمَ الثَّوَابُ **}** *"Ne güzel ödül."* Cennet ödülü.

{ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا **}** *"Ne güzel bir konaklama yeri."* Menzil. Diyor ki, arkadaşları peygamberleri ve sâlihler olan ev ne güzel evdir.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾

32- "Onlara şu iki adamı örnek olarak anlat: Biz bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, etrafını hurmalıklarla çevirmiş ve aralarını da ekili tarlalarla ayırmıştık."

{ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا **}** *"Onlara örnek olarak anlat."* Mekke ehline sıfatını anlat.

{ رَجُلَيْنِ **}** *"Şu iki adamı."* İsrailoğullarından şu iki kardeşi. رَجُلَيْنِ birisi mü'min ki, bu Yahuda, diğeri ise kâfir idi. Bu da Ebû Futrus'tu.

{ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا **}** *"Biz bunlardan birine vermiş."* Kâfire.

{ جَنَّتَيْنِ **}** *"İki bağı."* Bahçeyi.

{ مِنْ اَعْنَابٍ **}** *"Üzüm."* Üzümden.

{ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ **}** *"Etrafını hurmalıklarla çevirmiş."* O iki bahçeyi hurma ile kuşatmıştık.

{ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا **}** *"Ve aralarını da ayırmıştık."* Bahçelerinin arasını.

{ زَرْعًا **}** *"Ekili tarlalarla."* Ekin tarlasıyla.

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾

33- "İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti. Aralarında bir de ırmak akıtmıştık."

{ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ **}** *"İki bağın ikisi de."* İki bahçenin.

{ اٰتَتْ اُكُلَهَا **}** *"Yemişlerini vermiş."* Her yıl ürünlerini sunardı.

{ وَلَمْ تَظْلِمْ **}** *"Eksik etmemişti."* Eksiltmemişti.

{ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا **}** *"Ondan hiçbir şeyi. Aralarında bir de ırmak akıtmıştık."* İkisinin ortasından.[5]

---

5 a) İmam Buhârî şöyle der: İbn Abbâs der ki; "(كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا) *'İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti.'* buyruğu 'bundan hiçbir şeyi nakıs bırakmamıştı' anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Kehf Sûresi. Hâfız ibn Hacer der ki; "Bu haberi Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarmak suretiyle İbn Ebî Hatem muttasıl olarak rivayet etmiştir." *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 407.

b) Âyetin ifade ettiği anlam şudur: (كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا) "*İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti.*" Âyette geçen iki bağdan kasıt önceki âyette geçen iki bağdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا)

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَنَا۠ اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

34- "(Bu adamın) artık bol ürünü olmuştu. Arkadaşıyla konuşurken ona şöyle dedi: 'Ben malca senden zenginim ve adamca da senden güçlüyüm!'"

{ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ **}** "(*Bu adamın) artık bol ürünü olmuştu.*" Sözcük (ثَمَرٌ) şeklinde okunursa âyetin anlamı bahçenin ürünü olmuş olur. Eğer (ثُمُرٌ) şeklinde okunursa âyet mal anlamına gelmiş olur.

{ لِصَاحِبِهٖ فَقَالَ **}** "*Arkadaşıyla ona şöyle dedi.*" Mü'min Yahuda'ya.

{ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ **}** "*Konuşurken.*" Mal ile övünüp böbürlenirken.

{ اَنَا۠ اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا **}** "*Ben malca senden zenginim ve adamca da senden güçlüyüm.*" Hizmetkâr açısından senden daha çok.

وَدَخَلَ جَنَّتَهٗ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيْدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا ﴿٣٥﴾

35- "Bağına girdi, o kendine yazık ediyordu. Dedi ki: 'Bunun yok olacağını hiç sanmıyorum!'"

"*Onlara şu iki adamı örnek olarak anlat: Biz bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, etrafını hurmalıklarla çevirmiş ve aralarını da ekili tarlalarla ayırmıştık.*"

c) (كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا) "*İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti.*" Yani diğer bahçelerin aksine ürünlerinden hiçbir şeyi kısmamışlardır. İbn Abbâs zulüm sözcüğüne kullanıldığı cümleye göre ve konuya göre anlam vermiştir. Zira bahçelerin bir çoğunda ya eksiklik meydana gelir veya bir bölümü itibariyle bozulmaya yüz tutar.

d) Ebû Ubeyde Mamer ibn Müsenna ise âyet hakkında şu açıklamalarda bulunur: (وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا), yani "*Hiçbir şeyi eksiltmemiştir.*" "Zalemeni fülanun hakki" denildiğinde benim hakkımı noksan verdi anlamı kastedilir. *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 1, s. 102.

e) (وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا) "*Aralarında bir de ırmak akıtmıştık.*" Bu bölüm de bahçenin kusursuzluğunu ortaya koymaktadır. Yani bu iki bahçenin sulama ihtiyacını büsbütün karşılayan bir su bulunmaktadır. Böyle bir suyun akması her iki bahçenin sahibi için bir rahatlığın ifadesidir, yorulmamanın nedenidir. Zira bahçe sahibi bahçenin yetişip ürün vermesi noktasında su talebinde bulunmamaktadır.

{ وَدَخَلَ جَنَّتَهُ **}** *"Bağına girdi."* Bahçesine girdi.

{ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ **}** *"O kendine yazık ediyordu."* İnkâr etmekle.

{ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا **}** *"Dedi ki: Bunun yok olacağını hiç sanmıyorum."* Helak olup yok olacağını.

وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ اِلٰى رَبِّي لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

36- "Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. (Bununla birlikte) eğer Rabbime döndürülecek olursam, herhalde bundan daha iyi bir sonuç bulurum!"

{ وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً **}** *"Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum."* Gerçekleşeceğini.

{ وَلَئِنْ رُدِدْتُ **}** *"(Bununla birlikte) eğer döndürülecek olursam."* Dönersem.

{ اِلٰى رَبِّي **}** *"Rabbime."* Dediğin gibi.

{ لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا **}** *"Herhalde bundan daha iyi bulurum."* Bu bahçeden daha hayırlısını.

{ مُنْقَلَبًا **}** *"Bir sonuç."* Dönüş yeri.

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾

37- "Kendisiyle konuşan arkadaşı ona dedi ki: 'Seni topraktan, sonra meniden (nutfe) yaratan ve ardından da seni insan olarak biçimlendiren Allah'ı inkâr mı ediyorsun?'"

{ قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ **}** *"Arkadaşı ona dedi ki."* Mü'min olan arkadaşı.

{ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ **}** *"Kendisiyle konuşan."* Onu küfründen döndürmeye çalışıyordu.

{ اَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ **}** *"Seni topraktan, yaratan Allah'ı inkâr mı ediyorsun?"* Âdem'den, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da topraktan.

{ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ **}** *"Sonra meniden (nutfe)."* Babanın nutfesinden.

{ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلًا **}** *"Ve ardından da seni insan olarak biçimlendiren."* Yaratılışı yerli yerinden.

لٰكِنَّا هُوَ اللّٰهُ رَبِّي وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّيٓ اَحَدًا ﴿٣٨﴾

38- "O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam."

{ لٰكِنَّا **}** *"Ancak ben (şöyle diyorum)."* Ancak ben diyorum ki.

{ هُوَ اللّٰهُ رَبِّي **}** *"O Allah benim Rabbimdir."* Benim yaratıcım ve rızık vericimdir.

{ وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّيٓ اَحَدًا **}** *"Ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam."* Hiçbir putu.

وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾

39- "Bağına girdiğin zaman, 'Allah'ın dilediği olur, güç ve kuvvet yalnız Allah'ındır.' deseydin olmaz mıydı? Eğer malca ve evlatça beni kendinden az görüyorsan (şunu bil ki)."

{ وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ **}** *"Girdiğin zaman, olmaz mıydı?"* Şöyle girseydin ya.

{ جَنَّتَكَ **}** *"Bağına."* Bahçene.

{ قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın dilediği olur, deseydin."* Bu Allah'tandır. Benden değildir.

{ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ **}** *"Güç ve kuvvet yalnız Allah'ındır."* Bu Allah Teâlâ'nın kuvvetiyledir, benim kuvvetimle değildir.

{ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا **}** *"Eğer malca ve evlatça beni kendinden az görüyorsan (şunu bil ki)."* Ve dünyada hizmetkarlar sahibi olma yönünden.

فَعَسٰى رَبِّيٓ اَنْ يُّؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾

40- "Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verebilir ve seninkinin üzerine gökten bir âfet indirir de bağın, kupkuru bir toprak hâline geliverir!"

{ فَعَسٰى رَبِّيٓ **}** "*Rabbim umulur.*" Umulur sözcüğü Allah hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ اَنْ يُّؤْتِيَنِ **}** "*Bana, verebilir.*" Bana ahirette bahşedebilir.

{ خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ **}** "*Senin bağından daha iyisini.*" Dünyadaki bahçenden daha güzelini.

{ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا **}** "*Ve seninkinin üzerine indirir de.*" Bahçene.

{ حُسْبَانًا **}** "*Bir âfet.*" Ateş.

{ مِّنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا **}** "*Gökten, bağın kupkuru bir toprak hâline geliverir!*" Kupkuru, pürüzsüz, çorak bir toprağa dönüşür.

اَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾

41- "Ya da, bağının suyu çekilir de, bir daha onu arayıp bulamazsın!"

{ اَوْ **}** "*Ya da.*" Ya da dönüşür de.

{ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا **}** "*Bağının suyu çekilir de.*"[6] Kovanın ulaşamadığı suyu çekilmiş bir hale dönüşür.

{ فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا **}** "*Bir daha onu arayıp bulamazsın!*" Çözüm.

وَاُحِيطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّيٓ اَحَدًا ﴿٤٢﴾

[6] "Yusbiha" sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

42- "Derken bu kişinin serveti kuşatılıp yok edildi. Böylece bağı için yaptığı masraflara karşı ellerini ovuşturmaya başladı! Çünkü bağ, çardakları üzerine yıkılıp kalmıştı. 'Keşke Rabbime hiçbir ortak koşmamış olsaydım!' diyordu."

{ وَاُحِيطَ بِثَمَرِهِ **}** "*Derken bu kişinin serveti kuşatılıp yok edildi.*" Eğer nasb ile okunursa âyetin anlamı; ürünleri helak ettim anlamında olur. Zamme/ötre ile okunursa âyet, malı helak oldu anlamına gelir.

{ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ **}** "*Böylece ellerini ovuşturmaya başladı.*" Pişmanlıkla elini birbirine vurmaya başladı.

{ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيهَا **}** "*Bağı için yaptığı masraflara karşı.*" Bahçesi hakkında. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ellerindeki ürüne.

{ وَهِيَ خَاوِيَةٌ **}** "*Çünkü bağ, yıkılıp kalmıştı.*" Düşmüştü.

{ عَلٰى عُرُوشِهَا **}** "*Çardakları üzerine.*" Tavanlarına.

{ وَيَقُولُ **}** "*Diyordu.*" Kıyâmet gününde.

{ يَا لَيْتَنِي لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّي اَحَدًا **}** "*Keşke Rabbime hiçbir ortak koşmamış olsaydım!*" Putları.

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾

43- "Onun, Allah'tan başka kendine yardım edecek bir topluluğu olmadı ve kendi kendini de kurtaramadı."

{ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ **}** "*Onun, bir topluluğu olmadı.*" İzzeti, gücü.

{ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللهِ **}** "*Allah'tan başka kendine yardım edecek.*" Allah'ın azabından.

{ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا **}** "*Ve kendi kendini de kurtaramadı.*" Allah'ın azabını kendisinden engelleyemedi.

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

44- "İşte burada yardım, yalnız gerçek olan Allah'a aittir. O, sevapça da hayırlıdır, sonuç bakımından da hayırlıdır."

{ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ **}** *"İşte burada yardım, yalnız Allah'a aittir."* Yani kıyâmet gününde mülk ve saltanat Allah'a aittir.

{ الْحَقِّ **}** *"Gerçek olan."* Adalet.

{ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا **}** *"O, sevapça da hayırlıdır."* Sevap bahşedenlerin en hayırlısıdır.

{ وَخَيْرٌ عُقْبًا **}** *"Sonuç bakımından da hayırlıdır."* Sonuç bahşedenlerin en hayırlısıdır.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

45- "Onlara dünya hayatını da örnek ver: (Dünya hayatı) gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki yerin bitkisi onunla sulanıp gelişir. Ama sonunda rüzgârların savurup götürdüğü çöp kırıntıları haline gelir. Allah her şeye güç yetirendir."

{ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ **}** *"Onlara örnek ver."*[7] Mekke ehline açıkla.

{ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatını da."* Dünya hayatının bakiliği ve faniliği konusunda.

{ كَمَآءٍ **}** *"(Dünya hayatı) bir su gibidir ki."* Yağmur gibidir.

{ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ **}** *"Gökten indirdiğimiz. Yerin bitkisi onunla sulanıp gelişir."* Su yerin bitkisiyle karıştı.

{ فَاَصْبَحَ هَشِيمًا **}** *"Ama sonunda çöp kırıntıları haline gelir."* En sonunda kupkuru oldu.

[7] "Mesel" sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ **}** *"Rüzgârların savurup götürdüğü."* Rüzgarların dağıttığı ve kendisinden bir şey kalmadığı gibi. İşte dünya da bu şekilde olup yok olur. Çöp kırıntılarının kalmaması gibi ondan hiçbir şey kalmaz.

{ وَكَانَ اللهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Allah her şeye."* Dünyanın fani oluşuna ve ahiretin baki oluşuna.

{ مُقْتَدِرًا **}** *"Güç yetirendir."* Kâdirdir.

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾

46- "Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan iyi amel-ler ise Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi, umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır."

Ardından Allah Teâlâ dünya hayatındaki süsü açıklayarak şöyle buyurdu;

{ اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür."* Çöp kırıntıları baki olmadığı gibi dünya yaşamının süsü de baki değildir.

{ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ **}** *"Kalıcı olan iyi ameller ise."* Beş vakit namaz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Kalıcı olan."* Sevabı kalıcı olan şeyler. *"İyi ameller."* Sübhânallah, velhamdü lillâh ve lâ ilâhe illallâh vallâhü ekber anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا **}** *"Rabbinin katında sevapça daha hayırlı olduğu gibi."* Karşılık bakımından.

{ وَخَيْرٌ اَمَلًا **}** *"Umut bağlama bakımından da daha hayırlıdır."* Kulların amellerinden umduğu en hayırlı şey namazdır.

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٤٧﴾

47- "O gün, dağları yürütürüz, yeryüzünü çırılçıplak görürsün. Onları da mahşerde toplamışız ve hiçbirini bırakmamışızdır."

{ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ **}** "*O gün, dağları yürütürüz.*" Yeryüzünden.

{ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً **}** "*Yeryüzünü çırılçıplak görürsün.*" Dağların altından çıkıcı olarak. Âyetin "Yeryüzünü açık olarak görürsün" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَحَشَرْنَاهُمْ **}** "*Onları da mahşerde toplamışız.*" Diriliş için.

{ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا **}** "*Ve hiçbirini bırakmamışızdır.*" Onlardan hiçbir kimseyi terk etmeyiz.

وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾

48- "Ve hepsi saflar halinde senin Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır. (Allah onlara şöyle diyecek): 'Andolsun, sizi ilk yarattığımız gibi bize geldiniz! Fakat sizin için bir hesap zamanı belirlemediğimizi sanmıştınız, değil mi?'"

{ وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ **}** "*Ve senin Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır.*" Rabbine koşarlar.

{ صَفًّا **}** "*Hepsi saflar halinde.*" Hepsi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

{ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ **}** "*(Allah onlara şöyle diyecek): "Andolsun, sizi ilk yarattığımız gibi bize geldiniz!*" Malsız ve çocuksuz bir şekilde.

{ بَلْ زَعَمْتُمْ **}** "*Fakat sanmıştınız.*" Dünya hayatında demiştiniz.

{ اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا **}** "*Sizin için bir hesap zamanı belirlemediğimizi. Değil mi?*" Diriliş için bir ecel.

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ اَحْصٰيهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًا ﴿٤٩﴾

49- "Amel defterleri ortaya konulmuştur. Günahkârların, onun içinde yazılı olanlardan korkarak, 'Eyvah bize! Bu nasıl bir defter ki küçük büyük demeden hiçbir şey bırakmamış, hepsini sayıp dökmüş!' dediklerini görürsün. Onlar bütün yapmış olduklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez."

{ وَوُضِعَ الْكِتَابُ **}** "*Amel defterleri ortaya konulmuştur.*" Sağlarında ve sollarında. Kar gibi insanların ellerinde kitaplar uçuşacak.

{ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ **}** "*Günahkârların, görürsün.*" Müşrikleri ve münafıkları.

{ مُشْفِقِينَ **}** "*Korkarak.*" Korkarak.

{ مِمَّا فِيهِ **}** "*Onun içinde yazılı olanlardan.*" Kitapta.

{ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَا لِهٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً **}** "*Eyvah bize! Bu nasıl bir defter ki, küçük demeden hiçbir şey bırakmamış, dediklerini.*" Amellerimizden.

{ وَلَا كَبِيرَةً **}** "*Büyük.*" "*Küçüğün*" tebessüm, "*Büyüğün*" kahkaha olduğu da söylenmiştir.

{ إِلَّآ اَحْصٰيهَا **}** "*Hepsini sayıp dökmüş!*" Kayıt altına almış.

{ وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا **}** "*Onlar bütün yapmış olduklarını bulurlar.*" Hayır ve şerri.

{ حَاضِرًا **}** "*Karşılarında.*" Yazılmış bir şekilde.

{ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًا **}** "*Senin Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez.*" Hiçbir kimsenin iyiliklerini eksiltmez, kötülüklerine de bir eklemede bulunmaz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mü'minin iyiliklerini eksiltmez. Kâfirin kötülüğünü terk etmez.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهٖ اَفَتَتَّخِذُوْنَهٗ وَذُرِّيَّتَهٗٓ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُوْنِيْ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظّٰلِمِيْنَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

50- "Bir zaman meleklere, 'Âdem'e secde edin!' demiştik. İblis dışında hemen secde ettiler. (İblis) cinlerdendi, Rabbinin buyruğundan dışarı çıktı. Şimdi siz beni bırakıp da İblis'i ve soyunu dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar sizin düşmanınızdır. Bu, zalimler için ne kötü bir bedeldir!"

{ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ **}** "*Bir zaman meleklere, demiştik.*" Yeryüzünde olan meleklere.

{ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ **}** "*Âdem'e secde edin!*" Selam secdesi.

{ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ **}** "*İblis dışında hemen secde ettiler.*" Onların lideri.

{ كَانَ مِنَ الْجِنِّ **}** "(*İblis) cinlerdendi.*" Cin kabilesinden idi.

{ فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهٖ **}** "*Rabbinin buyruğundan dışarı çıktı.*" Büyüklendi, Rabbine taatten kaçınarak inat gösterdi, Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'a secde etmekten kaçındı.

{ اَفَتَتَّخِذُوْنَهٗ **}** "*Şimdi siz İblis'i ediniyorsunuz.*" Ona mı ibadet ediyorsunuz?

{ وَذُرِّيَّتَهٗٓ اَوْلِيَآءَ **}** "*Ve soyunu dostlar mı?*" Rabler mi?

{ مِنْ دُوْنِيْ **}** "*Beni bırakıp da.*" Allah Teâlâ'dan başka.

{ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ **}** "*Oysa onlar sizin düşmanınızdır.*" Düşmanlığı açıktır, zahirdir.

{ بِئْسَ لِلظّٰلِمِيْنَ **}** "*Bu, zalimler için ne kötü.*" Müşrikler için. Benden.

{ بَدَلًا **}** "*Bir bedeldir.*" Taatte.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ne kötü.*" Allah Teâlâ'ya kulluğu şeytana kullukla değiştirmeleri ne kötü.

Âyetin "Allah'ın velâyetini şeytanın velâyetiyle değiştirmeleri" anlamına geldiği de söylenmiştir.

مَآ اَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّيْنَ عَضُدًا ﴿٥١﴾

51- "Ben onları, ne göklerin ve yerin yaratılışına, ne de kendilerinin yaratılışına şâhid tutmadım. Ben yoldan çıkarıcıları yardımcı edinecek değilim."

{ مَآ اَشْهَدْتُهُمْ **}** "*Ben onları, şâhid tutmadım.*" Yani melekleri ve şeytanları.

{ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** "*Ne göklerin ve yerin yaratılışına.*" Göklerin ve yerin yaratılışı esnasında.

{ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ **}** "*Ne de kendilerinin yaratılışına.*" Onları yarattığımda.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Göklerin ve yerin ve sizlerin yaratılışında meleklerden ve şeytanlardan yardım almadım.

{ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّيْنَ **}** "*Ben yoldan çıkarıcıları edinecek değilim.*" Kâfirleri, Yahudileri, Hıristiyanları ve putlara kulluk edenleri.

{ عَضُدًا **}** "*Yardımcı.*" Yardımcı.

وَيَوْمَ يَقُوْلُ نَادُوْا شُرَكَآئِيَ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾

52- "O gün (Allah müşriklere,) 'Ortaklarım olduğunu ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın!' der. Onları çağırırlar, fakat kendilerine cevap vermezler. Biz onların aralarına bir uçurum koymuşuzdur."

{ وَيَوْمَ **}** *"O gün."* Bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَقُولُ **}** "(*Allah müşriklere) der."* Putperestlere.

{ الَّذِينَ نَادُوا شُرَكَآئِيَ **}** *"Ortaklarım olduğu şeyleri çağırın!"* Yani ilahlarınızı.

{ زَعَمْتُمْ **}** *"İleri sürdüğünüz."* Kulluk ettiğiniz ve onların ortakları olduğumu söylediğiniz, benim size azap etmemden sizi korusun diye.

{ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ **}** *"Onları çağırırlar, fakat kendilerine cevap vermezler."* Onlara icabet etmezler.

{ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ **}** *"Biz onların aralarına koymuşuzdur."* İbadet edenle kendisine ibadet edilen arasına.

{ مَوْبِقًا **}** *"Bir uçurum." "Mevbık."* Cehennemde bir vadidir. *"Koymuşuzdur."* O şeyi. *"Aralarına."* Dünyadaki ilişki ve sevgi. *"Bir uçurum."* Ahirette helak.

وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

53- "Günahkârlar ateşi görmüşler, artık ona düşeceklerini anlamışlardır. Fakat ondan kaçacak bir yer bulamazlar."

{ وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ **}** *"Günahkârlar görmüşler."* Müşrikler.

{ النَّارَ فَظَنُّوٓا **}** *"Ateşi. Artık anlamışlardır."* Bilmişler ve kesin kanaat getirmişlerdir.

{ اَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا **}** *"Ona düşeceklerini."* Ona gireceklerini, yani cehennem ateşine.

{ وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا **}** *"Fakat ondan kaçacak bir yer bulamazlar."* Kaçacakları bir yer.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾

54- "Andolsun biz bu Kur'an'da insanlara her türlü örneği türlü biçimlerde anlattık. İnsan ise çok tartışmacı olmuştur."

{ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا **}** "*Andolsun biz türlü biçimlerde anlattık.*" Açıkladık.

{ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ **}** "*Bu Kur'an'da insanlara.*" Mekke ehline.

{ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ **}** "*Her türlü örneği.*" Her türlü va'd-vaidi açıkladık ki, öğüt alıp da iman etsinler.

{ وَكَانَ الْاِنْسَانُ **}** "*İnsan ise olmuştur.*" Übeyy ibn Halef el-Cumahî.

{ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا **}** "*Çok tartışmacı.*" Bâtıl hakkında. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: İnsandan daha çok mücadele eden hiçbir şey bulunmamaktadır.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوْا رَبَّهُمْ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِيْنَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

55- "Kendilerine doğru yolu gösteren peygamberler geldiğinde insanları, iman etmekten ve Rablerinden bağışlanma istemekten alıkoyan şey; öncekilerin başına gelen sıkıntıların, kendi başlarına da gelmesini veya ahiret azabının açıkça gelip çatmasını beklemekten başka bir şey değildir."

{ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ **}** "*İnsanları, alıkoyan şey.*" Bedir Gazvesinde Mekke ehlini, 'Mutimleri.'[8]

{ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا **}** "*İman etmekten.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰى **}** "*Kendilerine doğru yolu gösteren peygamberler geldiğinde.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an'la gelişi.

[8] "Mutimler"in kimler olduğu Muhammed Sûre-i Celilesinde gelecektir.

{ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ **}** *"Ve Rablerinden bağışlanma istemekten."* Küfürden tevbe edip imana ulaşmaları.

{ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ **}** *"Öncekilerin başına gelen sıkıntıların, kendi başlarına da gelmesini başka bir şey değildir."* Öncekilerin helak edilme şeklindeki azapları.

{ اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ **}** *"Veya ahiret azabının gelip çatmasını beklemekten."* Kılıçla.

{ قُبُلًا **}** *"Açıkça."* Bedir gününde göz göre göre.

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوٓا اٰيَاتِي وَمَآ اُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾

56- "Oysa biz peygamberleri sadece müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkâr edenler ise hakkı bâtılla ortadan kaldırmak için mücadele ederler. Onlar âyetlerimi ve uyarıldıkları azabı alaya almışlardır."

{ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ **}** *"Oysa biz peygamberleri sadece müjdeciler olarak göndeririz."* Mü'minlere cenneti.

{ وَمُنْذِرِينَ **}** *"Ve uyarıcılar."* Kâfirleri de cehennem azabından.

{ وَيُجَادِلُ **}** *"Mücadele ederler."* Mücadele eder, tartışır.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler ise."* Kitapları ve resûlleri.

{ بِالْبَاطِلِ **}** *"Bâtılla."* Şirk ile.

{ لِيُدْحِضُوا **}** *"Ortadan kaldırmak için."* İptal etmek için.

{ بِهِ **}** *"Bâtılla."* Bâtılla.

{ الْحَقَّ **}** *"Hakkı."* Ve hidayeti.

{ وَاتَّخَذُوٓا اٰيَاتِي **}** *"Onlar âyetlerimi almışlardır."* Kitabımı ve resûllerimi.

{ وَمَآ اُنْذِرُوا **}** *"Ve uyarıldıkları azabı."* Korkutuldukları azabı.

{ هُزُوًا **}** *"Alaya."* Alay ve istihzaya.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُوٓا اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾

57- "Rabbinin âyetleri kendisine hatırlatıldığında bunlardan yüz çeviren ve daha önce işlediği günahları unutandan daha zalim kim olabilir? Bu yüzden biz onların kalplerine Kur'an'ı anlamalarına engel perdeler ve kulaklarına da bir ağırlık koymuşuzdur. Sen onları doğru yola çağırsan da bu durumda iken asla doğru yola gelmezler."

{ وَمَنْ اَظْلَمُ **}** *"Daha zalim kim olabilir?"* Şu kimseden hiç kimse daha zalim değildir.

{ مِمَّنْ ذُكِّرَ **}** *"Kendisine hatırlatıldığında."* Öğüt verildiğinde.

{ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا **}** *"Rabbinin âyetleri bunlardan yüz çeviren."* Onlardan inkâr ederek yüz çeviren.

{ وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ **}** *"Ve daha önce işlediği günahları unutandan."* Elleriyle işlediği günahları hatırlamayı terk eden.

{ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً **}** *"Bu yüzden biz onların kalplerine engel perdeler koymuşuzdur."* Örtüler.

{ اَنْ يَفْقَهُوهُ **}** *"Kur'an'ı anlamalarına."* Hak ve hidayeti anlamasınlar diye.

{ وَفِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرًا **}** *"Ve kulaklarına da bir ağırlık."* Sağırlık. Hak ve hidayeti işitmesinler diye.

{ وَاِنْ تَدْعُهُمْ **}** *"Sen onları çağırsan da."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِلَى الْهُدٰى **}** *"Doğru yola."* Tevhide.

{ فَلَنْ يَهْتَدُوٓا اِذًا اَبَدًا **}** *"Bu durumda iken asla doğru yola gelmezler."* İman etmezler.

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُوالرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾

58- "(Bununla birlikte) rahmet sahibi Rabbin çok bağışlayıcıdır. Eğer Allah işledikleri günahlar yüzünden onları hemen cezalandıracak olsaydı, onlara azabı hemen verirdi! Fakat kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki, o geldiği zaman artık bundan kaçıp kurtulacak bir yer bulamazlar."

{ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ **}** "*(Bununla birlikte) Rabbin çok bağışlayıcıdır.*" Kusurları görmezden gelen.

{ ذُوالرَّحْمَةِ **}** "*Rahmet sahibi.*" Azabı ertelemekle.

{ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا **}** "*Eğer Allah işledikleri günahlar yüzünden onları hemen cezalandıracak olsaydı.*" Şirk koşmaları nedeniyle.

{ لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ **}** "*Onlara azabı hemen verirdi.*" Dünyada.

{ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ **}** "*Fakat kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki.*" Onların helakleri için bir müddet.

{ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ **}** "*O geldiği zaman artık bundan bulamazlar.*" Allah'ın azabından.

{ مَوْئِلًا **}** "*Kaçıp kurtulacak bir yer.*" Sığınak.

وَتِلْكَ الْقُرٰى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾

59- "İşte zulmettikleri zaman helâk ettiğimiz şu kentler! Onları helâk etmek için de kendilerine belli bir zaman tayin etmiştik!"

{ وَتِلْكَ الْقُرٰى **}** "*İşte şu kentler.*" Geçmiş kasabaların halkları.

{ اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا **}** "*Zulmettikleri zaman helâk ettiğimiz.*" İnkâr ettiklerinde.

{ وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ **}** "*Onları helâk etmek için de kendilerine tayin etmiştik.*" Helakleri için.

{ مَوْعِدًا **}** "*Belli bir zaman.*" Süre, müddet.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰىهُ لَآ اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾

60- "Hani bir zamanlar Musa genç arkadaşına şöyle demişti: 'İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar gideceğim, yahut yıllarca gideceğim!'"

Ardından Allah Teâlâ Hazret-i Musa ile Hızır'ın kıssasını açıkladı. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) "Yeryüzünde benden daha bilgili bir kimse var mıdır?" şeklinde bir düşünceyi kalbinden geçirdi. Bunun üzerine Allah azze ve celle "Ey Musa ('aleyhi's-selâm)! Yeryüzünde benim bir kulum vardır ki, senden daha çok bana kulluk eder ve senden daha çok bilgilidir. Bu, Hızır'dır." diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) "Ey Rabbim! Onu bana göster" diye istekte bulundu. Allah Teâlâ ona "Tuzlu bir balık al. Bir kaya ile karşılaşıncaya kadar deniz kıyısı boyunca yürümeye devam et. Kayanın yanında hayat pınarı vardır. Bu sudan balığın üstüne birkaç damla serp ki, balık dirilsin. Sen de orada Hızır ile karşılaşacaksın" buyurdu. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰىهُ **}** *"Hani bir zamanlar Musa genç arkadaşına şöyle demişti."* Şakirdi Yuşa ibn Nûn'a dedi. Yuşa İsrailoğullarının eşrafından idi. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın genci olarak isimlendirilmesinin nedeni Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a uyması ve ona hizmette bulunması idi.

{ لَآ اَبْرَحُ **}** *"Gideceğim."* Sürekli bir şekilde yürüyeceğim.

{ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ **}** *"İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar."* Tatlı ve tuzlu denizin. Fars ve Rum Denizi.

{ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا **}** *"Yahut yıllarca gideceğim!"* Yıllarca. Bir asır olduğu da söylenmiştir.

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

61- "Ancak, onlar iki denizin birleştiği yere vardıklarında, balıklarını unuttular. (Bu arada) balık denizde yolunu bulup gözden kaybolmuştu."

{فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا} *"Ancak, onlar iki denizin birleştiği yere vardıklarında."* İki denizin arasında.

{نَسِيَا حُوتَهُمَا} *"Balıklarını unuttular."* Balıklarının durumunu.

{فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ} *"(Bu arada balık) yolunu bulup."* Yoluna girmişti.

{فِي الْبَحْرِ سَرَبًا} *"Denizde gözden kaybolmuştu."* Kuru olarak.

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾

62- "(Buluşma yerini) geçtiklerinde, Musa genç arkadaşına, 'Azığımızı getir, doğrusu bu yolculuğumuz bizi yordu!' dedi."

{فَلَمَّا جَاوَزَا} *"(Buluşma yerini) geçtiklerinde."* Kayayı.

{قَالَ لِفَتٰيهُ} *"Musa genç arkadaşına, dedi."* Şakirdine.

{اٰتِنَا غَدَآءَنَا} *"Azığımızı getir."* Azığımızı ver.

{لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا} *"Doğrusu bu yolculuğumuz bizi yordu!"* Yorgunluk ve meşakkat ile.

قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَآ اَنْسَانِيهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾

63- "(Genç adam) Dedi ki: 'Gördün mü, kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum; bana onu söylememi herhalde şeytan unutturdu. Balık şaşılacak bir şekilde denizin içinde yolunu tutup gitmişti!'"

{ قَالَ **}** "(*Genç adam) Dedi ki.*" Hazret-i Yuşa.

{ اَرَاَيْتَ **}** "*Gördün mü?*" Ey Musa ('aleyhi's-selâm).

{ اِذْ اَوَيْنَآ **}** "*Sığındığımız sırada.*" Noktaya vardığımızda.

{ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ **}** "*Kayaya. Balığı unutmuşum.*" Balığın durumunu.

{ وَمَآ اَنْسَانِيهُ **}** "*Bana unutturdu.*" Beni ancak meşgul etti.

{ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُ **}** "*Onu söylememi herhalde şeytan.*" Sana.

{ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ **}** "*Balık yolunu tutup gitmişti.*" Yoluna.

{ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا **}** "*Şaşılacak bir şekilde denizin içinde.*" Kuru yoluna.

قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾

64- "(Musa) Dedi: 'İşte aradığımız zaten buydu!' Bunun üzerine izlerini takip ederek gerisin geri gittiler."

{ قَالَ **}** "(*Musa) Dedi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ **}** "*İşte aradığımız zaten buydu!*" Allah Teâlâ'dan Hızır'a ulaştırması için bize göstermesini istediğimiz şey buydu.

{ فَارْتَدَّا **}** "*Bunun üzerine gerisin geri gittiler.*" Döndüler.

{ عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا **}** "*İzlerini.*" Arkalarına.

{ قَصَصًا **}** "*Takip ederek.*" İzlerini sürerek.

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

65- "Sonunda, kendisine katımızdan bir rahmet verdiğimiz ve tarafımızdan bir ilim öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul buldular."

{ فَوَجَدَا **}** "*Sonunda, buldular.*" Orada kayanın yanında.

{عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ} *"Kullarımızdan bir kul."* Yani Hazret-i Hızır ('aleyhi's-selâm)'ı.

{اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا} *"Kendisine katımızdan bir rahmet verdiğimiz."* Diyor ki, kendisine peygamberlikle ikramda bulunduk.

{وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا} *"Ve tarafımızdan bir ilim öğrettiğimiz."* Olacak olayların bilgisini.

قَالَ لَهٗ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾

66- "Musa ona, 'Sana öğretilen ilim ve hikmetten bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim?' dedi."

{قَالَ لَهٗ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ} *"Musa ona, sana tabi olabilir miyim? dedi."* Ey Hızır seninle arkadaşlıkta bulunabilir miyim?

{عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا} *"Sana öğretilen ilim ve hikmetten bana da öğretmen için."* Doğruluktan ve hidayetten.

قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾

67- "(Hızır) dedi: 'Sen benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin!'"

{قَالَ} *"(Hızır) dedi."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm).

{اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا} *"Sen benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin!"* Benden göreceğin herhangi bir şeye sabredemezsin.

وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾

68- "Çünkü iç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredeceksin?"

Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) sabredebilirim dedi. Hazret-i Hızır ('aleyhi's-selâm) da cevaben şöyle buyurdu.

{وَكَيْفَ تَصْبِرُ} *"Nasıl sabredeceksin?"* Ey Musa ('aleyhi's-selâm).

{ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ **}** *"Çünkü kavrayamadığın bir şeye."* Bilmediğin bir şeye.

{ خُبْرًا **}** *"İç yüzünü."* Açıklamasını.

قَالَ سَتَجِدُنِيٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَّلَآ اَعْصِي لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾

69- "(Musa) dedi: 'İnşaallah beni sabırlı bulacaksın ve senin hiçbir işine karşı gelmeyeceğim!'"

{ قَالَ سَتَجِدُنِيٓ **}** *"(Musa) dedi: beni bulacaksın."* Ey Hızır.

{ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا **}** *"İnşaallah sabırlı."* Senden gördüğüm hususlara.

{ وَّلَآ اَعْصِي لَكَ اَمْرًا **}** *"Ve senin hiçbir işine karşı gelmeyeceğim."* Senin emrini terk etmeyeceğim.

قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْـَٔلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

70- "(Hızır) dedi: 'Eğer bana tabi olacaksan, ben sana içyüzünü açıklamadıkça, hiçbir şey hakkında bana soru sorma!'"

{ قَالَ **}** *"(Hızır) dedi."* Hızır ('aleyhi's-selâm).

{ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِي **}** *"Eğer bana tabi olacaksan."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm) benimle arkadaşlık edeceksen.

{ فَلَا تَسْـَٔلْنِي عَنْ شَيْءٍ **}** *"Hiçbir şey hakkında bana soru sorma."* Yaptığım.

{ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ **}** *"Ben sana açıklamadıkça."* Ta ki sana açıklayıncaya kadar.

{ مِنْهُ ذِكْرًا **}** *"İçyüzünü."* Bir açıklama yapıncaya kadar.

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾

71- "Bunun üzerine ikisi birlikte gittiler. Sonunda gemiye bindiklerinde, o (kul/Hızır) gemiyi deldi. (Musa) dedi: 'Yolcuları boğmak için mi gemiyi deldin? Doğrusu sen çok kötü bir iş yaptın!'"

{ فَانْطَلَقَا **}** "*Bunun üzerine ikisi birlikte gittiler.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i Hızır ('aleyhi's-selâm) gittiler.

{ حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ **}** "*Sonunda gemiye bindiklerinde.*" Geçiş esnasında.

{ خَرَقَهَا **}** "*O (kul/Hızır) gemiyi deldi.*" Hazret-i Hızır ('aleyhi's-selâm) gemiyi deldi.

{ قَالَ **}** "*(Musa) dedi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ona şöyle buyurdu.

{ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ **}** "*Boğmak için mi gemiyi deldin?*" Yani boğulsun diye.

{ اَهْلَهَا **}** "*Yolcuları.*" Eğer sözcük 'yeğrika' şeklinde okunursa yolcular boğulsun diye mi deldin anlamına gelir.

Sözcük 'tüğrika' şeklinde okunursa "yolcuları boğasın diye mi deldin?" anlamına gelir.

{ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا **}** "*Doğrusu sen çok kötü bir iş yaptın.*" Hiç kuşkusuz sen topluluğa çok şiddetli çirkin bir şey yaptın.

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾

72- "(Hızır) dedi: 'Sen benimle birlikte bulunmağa asla sabredemezsin, demedim mi?'"

{ قَالَ **}** "*(Hızır) dedi.*" Hızır ('aleyhi's-selâm) Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ اَلَمْ اَقُلْ **}** "*Demedim mi?*" Ey Musa!

{ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا **}** "*Sen benimle birlikte bulunmağa asla sabredemezsin.*"

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ اَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٣﴾

73- "(Musa) dedi: 'Unuttuğum şeyden dolayı beni suçlama ve bana bu işimden dolayı bir zorluk çıkarma!'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ **}** *"Unuttuğum şeyden dolayı beni suçlama."* Senin tavsiyeni terk etmemden dolayı.

{ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ اَمْرِي عُسْرًا **}** *"Ve bana bu işimden dolayı bir zorluk çıkarma."* İşimde bana sıkıntı yükleme.

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

74- "Yine gittiler. Sonunda bir erkek çocuğa rastladılar, Hızır hemen onu öldürdü. Musa, 'Sen bir cana karşılık olmadan suçsuz bir cana nasıl kıyarsın? Doğrusu sen çok kötü bir şey yaptın!' dedi."

{ فَانْطَلَقَا **}** *"Yine gittiler."* İkisi de yollarına devam ettiler.

{ حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا **}** *"Sonunda bir erkek çocuğa rastladılar."* İki kasaba arasında.

{ فَقَتَلَهُ **}** "(*Hızır) hemen onu öldürdü."* Hazret-i Hızır.

{ قَالَ **}** "(*Musa,) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ اَقَتَلْتَ **}** *"Sen nasıl kıyarsın?"* Ey Hızır.

{ نَفْسًا زَكِيَّةً **}** *"Suçsuz bir cana."* Suçsuz.

{ بِغَيْرِ نَفْسٍ **}** *"Bir cana karşılık olmadan."* Herhangi bir kişiyi öldürmeksizin.

{ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا **}** *"Doğrusu sen çok kötü bir şey yaptın."* Çok şiddetli çirkin bir iş yaptın.

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾

75- "(Hızır) dedi: 'Ben sana benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin, demedim mi?'"

{ قَالَ **}** "*(Hızır) dedi.*" Hazret-i Hızır ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ **}** "*Ben sana demedim mi?*" Ey Musa ('aleyhi's-selâm).

{ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا **}** "*Benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin.*" Sen benden gördüğün şeylere sabredemezsin.

قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾

76- "(Musa) dedi: 'Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaş olma! Artık benim tarafımdan özrün sonuna ulaştın.'"

{ قَالَ **}** "*(Musa) dedi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ اِنْ سَاَلْتُكَ **}** "*Eğer sana sorarsam.*" Ey Hızır.

{ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا **}** "*Bundan sonra bir şey.*" Bu kişinin öldürülmesinin ardından.

{ فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا **}** "*Artık bana arkadaş olma! Artık benim tarafımdan özrün sonuna ulaştın.*" Arkadaşlığımı bırakmanı mazur görüyorum.

فَانْطَلَقَا حَتّٰى اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾

77- "Yine gittiler. Sonunda bir kasaba halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak kasaba halkı onları misafir etmekten kaçındılar.

Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. (Hızır) hemen onu doğrulttu. (Musa), 'İsteseydin elbet bunun için bir ücret alırdın!' dedi."

{ فَانْطَلَقَا **}** "*Yine gittiler.*" Yollarına devam ettiler.

{ حَتّٰٓى اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ **}** "*Sonunda bir kasaba halkına varıp.*" Bu beldeye Antakya deniliyordu.

{ اِسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا **}** "*Onlardan yiyecek istediler.*" Belde ehlinden ekmek istediler.

{ فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا **}** "*Ancak kasaba halkı onları misafir etmekten kaçındılar.*" Onlara yiyecek vermekten kaçındılar.

{ فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا **}** "*Derken orada bir duvar buldular.*" Eğimli bir duvar.

{ يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ **}** "*Yıkılmak üzere olan.*" Yıkılmaya.

{ فَاَقَامَهُ **}** "(*Hızır) hemen onu doğrulttu.*" Hemen Hazret-i Hızır ('aleyhi's-selâm) onu düzeltti.

{ قَالَ **}** "(*Musa), dedi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu.

{ لَوْ شِئْتَ **}** "*İsteseydin.*" Ey Hızır.

{ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا **}** "*Elbet bunun için bir ücret alırdın.*" Ücret olarak ekmek alırdın da onu yerdik.

قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

78- "(Hızır) dedi ki: 'İşte bu, seninle benim aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana o sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim.'"

{ قَالَ **}** "*(Hızır) dedi ki.*" Hazret-i Hızır ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu.

{هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ} *"İşte bu, seninle benim aramızın ayrılmasıdır."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm).

{سَأُنَبِّئُكَ} *"Şimdi sana haber vereceğim."* Sana haber vereceğim.

{بِتَأْوِيلِ} *"İçyüzünü."* Tefsirini.

{مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا} *"O sabredemediğin şeylerin."* Sabredemediğin şeylerin.

اَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَاَرَدْتُ اَنْ اَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ يَاْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾

79- "Gemiye gelince; o, denizde çalışan birkaç yoksula aitti. Onu kusurlu hale getirmek istedim. Çünkü onların ilerisinde her gemiye zorla el koyan bir hükümdar vardı."

{اَمَّا السَّفِينَةُ} *"Gemiye gelince."* Deldiğim gemiye.

{فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ} *"O, denizde çalışan birkaç yoksula aitti."* İnsanları geçiren.

{فَاَرَدْتُ اَنْ اَعِيبَهَا} *"Onu kusurlu hale getirmek istedim."* Çirkin ve kusurlu göstermek istedim.

{وَكَانَ وَرَآءَهُمْ} *"Çünkü onların ilerisinde."* Onların önünde.

{مَلِكٌ} *"Bir hükümdar vardı."* Celendi isimli bir hükümdar.

{يَاْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا} *"Her gemiye zorla el koyan."* Bundan dolayı bu gemiyi deldim.

وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَآ اَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾

80- "Erkek çocuğuna gelince; onun ana-babası mü'min kimselerdi. (Bu çocuğun) onları azgınlık ve inkâra sürüklemesinden korktuk."

{وَاَمَّا الْغُلَامُ} *"Erkek çocuğuna gelince."* Öldürdüğüm çocuğa.

{ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ **}** "*Onun ana-babası mü'min kimselerdi.*" O kasabanın büyüklerinden idi.

{ فَخَشِينَآ اَنْ يُرْهِقَهُمَا **}** "(*Bu çocuğun) onları sürüklemesinden korktuk.*" Rabbin o ikisini mükellef kılacağını bildi.

{ طُغْيَانًا وَكُفْرًا **}** "*Azgınlık ve inkâra.*" Yalan yere yemin ederek azgınlığı, küfrü ve masiyetiyle. Bundan dolayı ben de onu öldürdüm.

فَاَرَدْنَآ اَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً وَاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

81- "İstedik ki, Rableri onun yerine kendilerine temizlikçe daha hayırlı ve daha merhametli birini versin."

{ فَاَرَدْنَآ اَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا **}** "*İstedik ki Rableri kendilerine onun yerine versin.*" Çocuk.

{ خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً **}** "*Temizlikçe daha hayırlı.*" Sâlih.

{ وَاَقْرَبَ رُحْمًا **}** "*Ve daha merhametli birini.*" Sıla-ı rahmi daha çok gözetici. Allah Teâlâ onlara bir kız çocuğu rızık olarak bahşetti. O kız çocuğu ile peygamberlerden birisi evlendi. Bu kız bir peygamber dünyaya getirdi. Allah Teâlâ da onun eliyle insanlardan bir grubu hidayete iletti. Bu genç/erkek çocuk kâfir, hırsız ve katil idi. Bundan dolayı Hazret-i Hızır ('aleyhi's-selâm) onu öldürmüştü. Bu gencin ismi Ceysur idi.

وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًا فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِي ذٰلِكَ تَاْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

82- "Duvara gelince; o, kentte iki yetim oğlana aitti. Altında onlar için saklanmış bir define vardı ve babaları da iyi bir kimse idi.

Rabbin istedi ki, onlar güçlü (rüşd) çağlarına ulaşsınlar da, Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarsınlar. Ben bunların hiçbirini kendiliğimden yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin içyüzü budur."

{ وَاَمَّا الْجِدَارُ **}** "*Duvara gelince.*" Düzeltip doğrulttuğum.

{ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ **}** "*O, iki yetim oğlana aitti.*" İsimleri Esram ve Sarm'dır.

{ فِي الْمَدِينَةِ **}** "*Kentte.*" Antakya şehrinde.

{ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا **}** "*Altında onlar için saklanmış bir define vardı.*" Altından bir tabela vardı. Bu tabelada ilim ve hikmet vardı. Tabelada şöyle yazılıydı: Bismillâhirrahmânirrahîm. Ölüme inanan bir kimsenin nasıl sevindiğine şaşarım. Kadere iman eden kimsenin nasıl üzüldüğüne hayret ederim. Dünyaya ve dünyanın, dünyada yaşayanların hallerinin değişip durmasına inanan kimsenin, yine dünyaya rahat ve huzur içerisinde meyledişine şaşarım. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, Muhammed Allah'ın Resûlüdür.

{ وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًا **}** "*Ve babaları da iyi bir kimse idi.*" Emanet sahibi. Kaşih adında birisiydi.

{ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا **}** "*Rabbin istedi ki onlar güçlü (rüşd) çağlarına ulaşsınlar da.*" Ergenliğe ulaşınca.

{ وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا **}** "*Definelerini çıkarsınlar.*" Yani tabelayı.

{ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ **}** "*Rabbinden bir rahmet olarak.*" Rabbinden her ikisine ait bir nimet.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yaptığım şeyler Rabbinden vahiy olmak üzere.

{ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِي **}** "*Ben bunların hiçbirini kendiliğimden yapmadım.*" Kendi katımdan değil.

{ ذٰلِكَ تَاْوِيلُ **}** "*İşte içyüzü budur.*" Tefsiri.

{مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا**}** "*Senin sabredemediğin şeylerin.*" Sabredemediğin şeyin.[9]

---

9 a) Şunu hemen belirtelim ki, bu dipnotumuz sadece bu âyete ilişkin değildir, konunun bütününü kapsamaktadır.

İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr'den şöyle nakletmektedir: Ben, İbn Abbâs'a Nevf el-Bukalî'nin, Hz. Hızır'ın arkadaşı olan Musa (a.s.)'ın İsrailoğullarının arkadaşı olan Hz. Musa (a.s.) olmadığını iddia ettiğini, söyledim. Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs dedi ki: Allah düşmanı yalan söylemiş. Bana Übeyy ibn Ka'b anlattı ki; kendisi, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i şöyle derken işitmiş: "*Hz. Musa (a.s.) İsrailoğullarına hutbe verdi. Kendisine 'İnsanların en bilgini kimdir?' diye soruldu. O da; 'Ben' dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ onu uyardı. Çünkü ilmi Allah'a havale etmiş değildi. Allah Teâlâ ona vahiy göndererek iki denizin birleştiği yerde kendisinin bir kulu olduğunu ve o kulun kendisinden (Hz. Musa) daha bilgili olduğunu bildirdi. Hz. Musa; 'Ey Rabbim, ben ona nasıl varırım' dedi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: 'Beraberine bir balık alırsın, onu bir sepete koyarsın, balığı nerede yitirirsen işte o kul oradadır.' Hz. Musa (a.s.) bir balık aldı, bir sepete koydu, sonra yola koyuldu. Onunla beraber şakirdi Yuşa ibn Nûn da gitti. Nihayet bir kayaya varınca, başlarını kayanın üstüne koydular ve uyudular. Balık sepette sıçradı, oradan çıkıp denize düştü ve denizde yüzüp gitti. Allah Teâlâ balığın yüzüp gittiği yerdeki su akıntısını durdurdu. Oradaki sular açılıp balığın üzerine kemer gibi oldu. Hz. Musa (a.s.) uyanınca arkadaşı kendisine balığı haber vermeyi unuttu. O gün ve ertesi gece yola devam ettiler. Ertesi gün Hz. Musa (a.s.) arkadaşına dedi ki:* (اٰتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا) *'Azığımızı getir, doğrusu bu yolculuğumuz bizi yordu!'"* Ravi der ki: *"Hz. Musa (a.s.) Allah'ın kendisine emretmiş olduğu yeri geçinceye kadar hiç bir yorgunluk hissetmemişti. Şakirdi ona dedi ki:* (قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَآ اَنْسَانِيهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا) *'Gördün mü, kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum; bana onu söylememi herhalde şeytan unutturdu. Balık şaşılacak bir şekilde denizin içinde yolunu tutup gitmişti!'"*

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Balık denizi boylamış, Hz. Musa ve şakirdi de hayrette kalmışlardı. Bunun üzerine* (قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰى اٰثَارِهِمَا قَصَصًا) *'İşte aradığımız zaten buydu!' dediler. Bunun üzerine izlerini takip ederek gerisin geri gittiler.*"

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdular: "*İzlerini dikkatle izleyerek nihayet kayanın olduğu yere geldiler. Orada elbisesini üzerine örtünmüş bir adam buldular. Hz. Musa (a.s.) ona selam verdi. Hz. Hızır 'Senin bölgende selam ne arasın?' dedi. Hz. Musa (a.s.) 'Ben Musa'yım' dedi. O 'İsrailoğullarının Musa'sı mı?' dedi. Hz. Musa (a.s.) 'Evet, geldim ki, sana öğretilen ilimden bana öğretesin de peşinden gideyim' dedi. Hz. Hızır (a.s.) 'Doğrusu sen, benim yaptıklarıma asla dayanamazsın ey Musa. Çünkü ben, Allah'ın bana öğrettiği bir bilgi üzereyim. O bilgiyi sen bilmezsin. Sen de Allah'ın bilgisinden sana öğrettiği bir bilgi üzerindesin onu da ben bilmem' dedi. Hz Musa (a.s.) 'inşaallah sen, benim sabrettiğimi göreceksin, sana hiç bir işte karşı gelmeyeceğim' dedi.*

Hz. Hızır Ona (قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا) *'Bana tabi olacaksan, ben sana içyüzünü açıklamadıkça, hiçbir şey hakkında bana soru sorma' dedi. Bunun üzerine ikisi birlikte kalkıp gittiler. Denizin kıyısında yürüyorlardı. Bir gemiye rastladılar. Onlarla konuşup kendilerini gemiye bindirmelerini istediler. Onlar Hz. Hızır'ı tanıdılar ve hiç bir şey almaksızın onu gemiye bindirdiler. İkisi birlikte gemiye binince birden bire Hızır bir keserle geminin tahtalarından birini sökmeye başladı. Hz. Musa (a.s.) ona 'Bunlar bizi karşılıksız taşıyan bir topluluk, sen de tutmuş onların gemisini delmeye çalışıyorsun ki oradakileri boğasın. Doğrusu şaşılacak bir şey yaptın' dedi. Hz. Hızır 'Ben sana, yaptığım işlere dayanamazsın, demedim m?' dedi. Hz. Musa (a.s.) Ona 'unuttuğum şeyden dolayı bana çıkışma, gücümün yetmediği şeyden beni sorumlu tutma' dedi.*"

İbn Abbâs der ki: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Bu birincisi, Hz. Musa'nın unutması nedeniyle gerçekleşmişti.*" İbn Abbâs der ki: "*Bir serçe geldi ve geminin bir kenarına kondu. Denize gagasını uzattı ve su aldı. Hz. Hızır (a.s.) Hz. Musa (a.s.)'a 'Allah'ın bilgisi karşısında benim ve senin bilgin, ancak şu serçenin bu denizden eksilttiği şey gibidir' dedi. Sonra gemiden çıktılar. Birlikte kıyıda yürüyorlardı ki, Hz. Hızır (a.s.)'ın gözü bir çocuğa ilişti. Çocuk diğer çocuklarla birlikte oynuyordu. Hz. Hızır, çocuğun başını eliyle tuttu ve ezip öldürdü. Hz. Musa (a.s.) ona 'Sen bir cana karşılık olmadan suçsuz bir cana nasıl kıyarsın? Doğrusu sen çok kötü bir şey yaptın!' dedi. Dedi ki: 'Ben sana benimle birlikte bulunmağa sabredemezsin, demedim mi?'"*

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Bu, birincisinden daha ağırdı. Hz. Musa (a.s.) dedi ki: 'Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaş olma! Artık benim tarafımdan özrün sonuna ulaştın. Yine gittiler. Sonunda bir kasaba halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak kasaba halkı onları misafir etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular.'"* Ravi *"Eğilmiş durumda"* dedi.

"*Hz. Hızır kalktı ve eliyle duvarı düzeltti. Hz. Musa (a.s.) dedi ki: 'Bir kavmin yanına vardık, bizi yedirmediler, konuk da etmediler. İsteseydin ondan bir ücret alabilirdin.' O dedi ki: 'İşte bu, seninle benim ayrılışımızdır. Dayanamadığın işlerin içyüzünü sana anlatacağım.'"*

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu âyeti (تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا) *"İşte senin sabredemediğin şeylerin içyüzü budur."* (18/el-Kehf/82) âyetine kadar okudu. Ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İsterdik ki, Hz. Musa (a.s.) sabredeydi de Allah, bize o ikisinin haberlerinin mahiyyetini anlataydı.*"

Said ibn Cübeyr der ki; İbn Abbâs 79. âyeti (وكان أمامهم ملك يأخذ كل سفينة صالحة غصباً) (Onların önünde bir kral vardı. Her sağlam gemiyi gasbeder alırdı) şeklinde ve 80. âyeti (وأما الغلام فكان كافراً، وكانَ أبواه مؤمنين) (Çocuğa gelince, o kâfir idi. Onun anne ve babası ise mü'min idiler.) şeklinde okuyordu. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Kehf Sûresi, 2. Bâb, 4725, 4726 ve 4727 nolu hadisler; Kitâbü'l-İlm, 74, 78 ve 122 nolu hadisler; Kitâbü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 3400 ve 3401 nolu hadisler; Kitâbü't-Tevhid, 7478 nolu hadis.

b) Bu haberi Müslim çeşitli kanallardan rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd *Sünen*'inde bu haberden bölümler aktarmıştır. Tirmizî de çeşitli kanallardan rivayet etmiştir. Müslim, Kitâbü'l-Fezail, "Hz. Hızır (a.s.)'ın fazileti' bâbı, 2380 nolu hadis; Ebû Dâvûd, Kitâbü's-Sünen, "Kader hakkında" bir bâb, 4705, 4706 ve 4707 nolu hadisler; *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, Kehf Sûresi, c. 8, s. 588.

c) Rivayette geçen Nevf el-Bukalî kimdir? Âyetlerde söz konusu edilen Hz. Musa (a.s.)'ın Musa ibn İmran olmadığını başka bir Musa olduğunu dile getiren bu şahsın kimliğini tanımamız gerekmektedir. Nevf el-Bukali ismi İbn Hacer'in tam zabtıne göre; Nevf el-Bukalî'dir. Müslim ravileri ise ismin Nevf el-Bekkalî olduğunu söylemektedirler. Doğru zabt İbn Hacer'in zabtıdır. Nevf, Bekkal oğullarına nispet edilmiştir. Bekkal oğulları Himyerlilerin bir koludur. Ka'bü'l-Ahbar'ın hanımının oğlu olduğu da söylenmiştir. Nevf'in Kabü'l-Ahbar'ın kardeşinin oğlu olduğu da söylenmiştir. Tabiindendir ve sâduktur. *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 413. Bu şahsın söz konusu iddiası büyük olasılıkla İsrailiyat kaynaklıdır. Gerçi Hz. Musa (a.s.)'dan önce başka bir Musa olduğu tarih kitaplarında geçmektedir. İbn İshak *el-Mübtede'* adlı eserinde şu bilgileri verir: "Musa ibn Mişa, Hz. Musa (a.s.)'dan önce yaşamış İsrail oğulları peygamberlerindendir. Ehl-i Kitab bu Musa'nın Hz. Hızır ile arkadaşlık yaptığını iddia etmekteydiler." *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 413.

d) Hz. Hızır'ın Hızır diye isimlendirilmesinin nedeni hakkında İmam Buhârî Hemmam ibn Münebbih kanalıyla Ebû Hüreyre'den, o da Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den rivayetine göre; Hazret şöyle buyurmuştur: "*Hızır otsuz kuru bir yere oturduğu zaman ansızın o otsuz yer Hızır'ın arkasından yeşillenip dalgalanırdı.*" Buhârî, Kitâbü Ehadisi'l-Enbiyâ, 27. Bâb.

e) Rivayette geçen İbn Abbâs'ın "Allah düşmanı yalan söylemiş" sözleri İbn Hacer'in de belirttiği gibi söylenilen sözü engelleme noktasında şiddetliliği ifade etmektedir. *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 413. Ancak bu şiddetliliğin diğer bir yönü de olabilir. Yani İbn Abbâs, Nevf el-Bukalî'nin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den aktarılan kesin hadise karşı Ehl-i Kitab'tan bilgi almasına da çok şiddetli karşı çıkmış olabilir. Gerçi ifadenin orijinalinde geçen 'kizb' sözcüğünün gerçek anlamı yanılmadır, hataya düşmedir. Eğer gerçek anlamda alacak olursak İbn Abbâs Nevf'in hataya düştüğünü vurgulamaktadır. Nevf bu ifadeleri Ehl-i Kitab'tan almıştır ve görüşü sadece bir aktarımdır. Bu durumda İbn Abbâs'ın Allah düşmanı sözü Ehl-i Kitab'a da yönelik olmuş olabilir.

f) Hadiste geçen "Balık sepette sıçradı, oradan çıkıp denize düştü ve denizde yüzüp gitti. Allah Teâlâ balığın yüzüp gittiği yerdeki su akıntısını durdurdu. Oradaki sular açılıp balığın üzerine kemer gibi oldu." ifadeler ise Allah Teâlâ'nın âyetlerinden birisidir. Zira bu ifadeler balığın öldükten sonra dirildiğini bize bildirmektedir. Balık sudan çıkartıldıktan sonra normalde ölür. Bir diğer harikuladelik de balığa karşı suyu tutmasıdır. Bu da Hz. Musa (a.s.) geriye döndüğünde kendisi için bir alamet olsun diye yapılmıştır.

g) Hz. Hızır (a.s.)'ın "*Senin bölgende selam ne arasın?"* sözü şaşkınlık ve gerçekleşmesini uzak görmeyi ifade etmektedir. Yani bu diyarlarda bu sözle verilen selam ne arasın. İbn Hacer, Hz. Hızır (a.s.)'ın bu sözünden, o beldenin halkının Müslüman olmadığı sonucuna ulaşmıştır *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 417.

h) "Fe hameluhum bi ğayri nevlin/ve hiç bir şey almaksızın onu gemiye bindirdiler", yani ücret almaksızın demektir. Nitekim Buhârî'nin bir rivayetinde geçtiğine göre, onlar şöyle demişlerdir: "O Allah'ın sâlih bir kuludur. Biz onu ücretle taşımayız."

i) Hz. Hızır (a.s.)'ın Hz. Musa (a.s.)'a "Allah'ın bilgisi karşısında benim ve senin bilgin, ancak şu serçenin bu denizden eksilttiği şey gibidir" sözü soyut bir olgunun muhataba anlatılması için somutlaştırmadan istifade edilebileceğini göstermektedir. Hz. Hızır (a.s.) Allah Teâlâ'nın ilminin vüsatine dikkat çekmekte ve bu amaçla gerçekleşen bir olaydan istifade ederek bir benzetmeye başvurmaktadır. Ancak şu kadar var ki, deniz sınırlı iken Allah Teâlâ'nın ilminin sınırı bulunmamaktadır. Allah Teâlâ kendi bilgisi hakkında şöyle buyurmaktadır: (قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا) "*De ki: 'Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa ve bir o kadarını daha getirip katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir.'*" (18/el-Kehf/109) (وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) "*Yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep olsa ve ona yedi deniz daha eklense, yine de Allah'ın sözleri yazmakla tükenmez. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" (31/Lokman/27).

j) Rivayette İbn Abbâs'ın Kur'an kıraati ile ilgili bilgisine de işaret bulunmaktadır. Said Said ibn Cübeyr der ki; İbn Abbâs 79. âyeti (وكان أمامهم ملك يأخذ كل سفينة صالحة غصباً) (Onların önünde bir kral vardı. Her sağlam gemiyi gasbeder alırdı) şeklinde ve 80. âyeti (وأما الغلام فكان كافراً، وكانَ أبواه مؤمنين) (Çocuğa gelince, o kâfir idi. Onun anne ve babası ise mü'min idiler.) şeklinde okuyordu.

Ancak bu kıraat, İbn Cezeri'nin zikrettiği kıraat-ı aşereden değildir. Bundan dolayı da şazz bir kıraattir. Ayrıca Osman Mushafı'na da aykırıdır. Zira bu kıraatte ya bir kelime fazlalığı veya sözcüğün başka bir sözcükle değişimi bulunmaktadır. Bu bakımdan İbn Abbâs tarafından yapılmış bir tefsir olarak kabul edilmesi daha uygun düşmektedir.

k) (وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَلِكٌ) "*Çünkü arkalarında/önlerinde bir hükümdar vardı*" ilahî buyruğunda geçen (وَرَآءَهُمْ) sözcüğü ezdaddandır (zıt anlamlı kelimelerdendir). Hem ön hem de arka anlamında kullanılır.

l) (يَاْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا) "*Her (sağlam) gemiyi zorla gasbeden*" ifadesinde geçen gemi sözcüğü kusurlu kusursuz bütün gemileri değil de Hz. Hızır (a.s.)'ın eyleminden de anlaşıldığı gibi kusursuz gemileri alıyordu. Eğer kusurlu gemileri de almış olsaydı Hz. Hızır (a.s.)'ın yapmış olduğu eylemin hiçbir anlamı olmazdı.

m) (وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ) *"Erkek çocuğuna gelince; onun ana-babası mü'min kimselerdi."* Maksad bu çocuğun büyüdüğü zaman sonunun küfre varacağını dile getirmektir. Bundan dolayı Hz. Hızır (a.s.) onu öldürmüştür. Nitekim "*Bu çocuğun onları azgınlık ve inkâra sürüklemesinden korktuk.*" ilahî buyruğu da buna delalet etmektedir. İbn Abbâs'a dayandırılan tefsiri kıraatte ise bu çocuğun kâfir olduğu açıkça geçmektedir.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾

83- "Sana Zülkarneyn hakkında soru sorarlar. De ki: Size ondan bir hatıra okuyacağım!"

{ وَيَسْـَٔلُونَكَ **}** *"Sana soru sorarlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehli.

{ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ **}** *"Zülkarneyn hakkında."* Zülkarneyn'in haberi hakkında.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ **}** *"Size okuyacağım."* Size okuyacağım.

{ مِنْهُ **}** *"Ondan."* Onun haberinden.

{ ذِكْرًا **}** *"Bir hatıra."* Açıklama.

اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

84- "Biz onu yeryüzünde güçlü kıldık ve ona her şey için bir sebep (çıkış yolu) verdik."

{ اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ **}** *"Biz onu güçlü kıldık."* Onu kudret sahibi kıldık.

{ فِي الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ **}** *"Yeryüzünde ve ona verdik."* Ona bahşettik.

{ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا **}** *"Her şey için bir sebep (çıkış yolu)."* Yolun ve menzillerin bilinmesini.

فَاَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾

85- "O da bir yola girdi."

{ فَاَتْبَعَ سَبَبًا **}** *"O da bir yola girdi."* O da bir yola girdi.

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّآ اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّآ اَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

86- "Sonunda güneşin battığı yere ulaşınca, onu kara bir balçıkta batar buldu. Onun yanında bir kavme rastladı. Dedik ki: 'Ey Zülkarneyn! Onları ya cezalandırırsın, ya da iyilik yolunu tutarsın!'"

{ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ **}** *"Sonunda güneşin battığı yere ulaşınca."* Güneşin batışı esnasında ulaştığı yere.

{ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِيْ عَيْنٍ حَمِئَةٍ **}** *"Onu kara bir balçıkta batar buldu."* Sıcak bir balçıkta.[10] Sözcük elifsiz olarak 'hemietin' şeklinde okunursa kara kokuşmuş çamur anlamında olduğu da söylenmiştir.

{ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا **}** *"Onun yanında bir kavme rastladı."* Kâfir.

{ قُلْنَا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ **}** *"Dedik ki: 'Ey Zülkarneyn.'"* Ona ilham ettik.

{ اِمَّآ اَنْ تُعَذِّبَ **}** *"Onları ya cezalandırırsın."* Onları lâ ilâhe illallâh deyinceye kadar öldür.

{ وَاِمَّآ اَنْ تَتَّخِذَ فِيْهِمْ حُسْنًا **}** *"Ya da iyilik yolunu tutarsın."* Maruf yolunu tutarsın da onları affeder ve onları bulunduğu hal üzere bırakırsın.

قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهٗ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهٖ فَيُعَذِّبُهٗ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾

87- "(Zülkarneyn, onlara) dedi: 'Kim haksızlık yaparsa onu cezalandırırız; sonra o, Rabbinin huzuruna döndürülür, O da ona görülmemiş bir azap verir.'"

{ قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ **}** *"(Zülkarneyn, onlara) dedi: "Kim haksızlık yaparsa."* Allah'ı inkâr ederse.

{ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهٗ **}** *"Onu cezalandırırız."* Dünyada öldürülme ile,

{ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهٖ **}** *"Sonra o, Rabbinin huzuruna döndürülür."* Ahirette.

{ فَيُعَذِّبُهٗ **}** *"O da ona bir azap verir."* Cehennem azabı ile.

---

[10] İlk anlamın verilebilmesi sözcüğün "Hamiyetin" şeklinde, ikinci anlamın verilebilmesi için ise sözcüğün "Hamietin" olarak okunması gerekir. İbn Asım, Hamza, Amir ve Kisai sözcüğü "Hamiyetin" şeklinde hemzesiz ve 'ha' harfinin üstünü ile okumuşlardır.

{عَذَابًا نُكْرًا} "*Görülmemiş bir azap.*" Şiddetli.

وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهٗ جَزَآءَ ِۨالْحُسْنٰى وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

88- "Fakat inanıp iyi iş yapan kimseye de en güzel karşılık vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz."

{وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ} "*Fakat inanıp kimseye de.*" Allah'a.

{وَعَمِلَ صَالِحًا} "*İyi iş yapan.*" Halisane bir şekilde.

{فَلَهٗ جَزَآءَ ِۨالْحُسْنٰى} "*En güzel karşılık vardır.*" Ahirette cennet.

{وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا} "*Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz.*" Maruf olanı.

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾

89- "O yine bir yol tuttu."

{ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا} "*O yine bir yol tuttu.*" Doğu yönüne doğru tekrar yol almaya başladı.

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾

90- "Sonunda güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu, kendileri için güneşe karşı bir örtü yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu."

{حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا} "*Sonunda güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu, kendileri için güneşe karşı yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu.*" Onlarla güneş arasında.

{سِتْرًا} "*Bir örtü.*" Ne dağ, ne ağaç, ne elbise. Hakka karşı kör ve çıplak. Bu kavme Târic, Tavil ve Mensek denilmiştir.

كَذٰلِكَ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

91- "İşte, (Zülkarneyn'in gücü) böyleydi! Onun yanında daha nice bilgi ve yetki bulunduğunu biliyorduk."

{ كَذٰلِكَ **}** "*İşte, (Zülkarneyn'in gücü) böyleydi.*" Batıya ulaştığı gibi doğuya da ulaştı.

{ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا **}** "*Onun yanında daha nice bilgi ve yetki bulunduğunu biliyorduk.*" Onun katındaki haber ve açıklamayı biz biliyorduk.

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾

92- "O yine bir yol tuttu."

{ ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا **}** "*O yine bir yol tuttu.*" Doğu tarafına, Rum tarafına doğru yol almaya başladı.

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

93- "Sonunda, iki set arasındaki bir yere ulaşınca, onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu!"

{ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ **}** "*Sonunda, iki set arasındaki bir yere ulaşınca.*" İki dağ arasında.

{ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا **}** "*Onların önünde buldu.*" İki dağın önünde.

{ قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا **}** "*Hemen hiç söz anlamayan bir kavim.*" Başkalarının sözlerini hiç anlamayan.

قَالُوا يَاذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يَاْجُوجَ وَمَاْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

94- "Onlar dediler ki: 'Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc, bu yerde bozgunculuk yapıyor. Bizimle onların arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mi?'"

{ قَالُوا **}** "*Onlar dediler ki.*" Tercümana.

{ يَاذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يَاْجُوجَ وَمَاْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ **}** "*Ey Zülkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc, bu yerde bozgunculuk yapıyor.*" Bizim yurdumuzda. Taze hurmalarımızı yiyorlar, kuru hurmalarımızı taşıyorlar, evladlarımızı öldürüyorlardı.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Bu yerde bozgunculuk yapıyor.*" Yani insanları yiyor. Ye'cüc bir adam idi. Me'cüc de bir adam idi. Bu iki kişi Yafes oğullarından idiler. Çokluklarından dolayı onlara Ye'cüc ve Me'cüc denilmiştir.

{ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا **}** "*Sana bir vergi verelim mi?*" Karşılık. Âyet elifsiz olarak okunursa ücret anlamına da gelir.

{ عَلٰى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا **}** "*Bizimle onların arasına bir set yapman için.*" Set/engel.

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَاَعِينُونِي بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾

95- "O dedi ki: 'Rabbimin bana vermiş olduğu imkânlar daha hayırlıdır. Siz bana gücünüzle yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir set yapayım.'"

{ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ **}** "*O dedi ki: Bana vermiş olduğu imkânlar.*" Beni ona mâlik kıldığı şeyler.

{ رَبِّي **}** "*Rabbimin.*" Ve bana bahşettiği.

{ خَيْرٌ **}** "*Daha hayırlıdır.*" Sizin bana sunmuş olduğunuz ücretten daha hayırlıdır.

{ فَاَعِينُونِي بِقُوَّةٍ **}** "*Siz bana gücünüzle yardım edin de.*" Dediler ki, "Bizden hangi kuvveti istiyorsun?" Hazret-i Zülkarneyn ise "Demircilerin aleti" diye karşılık verdi.

{ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا **}** *"Sizinle onlar arasına sağlam bir set yapayım."* Set.

اٰتُوْنِيْ زُبَرَ الْحَدِيْدِ حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوْا حَتّٰٓى اِذَا جَعَلَهٗ نَارًا قَالَ اٰتُوْنِيْٓ اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

96- "'Bana demir kütleleri getirin!' İki dağın arasını aynı düzeye getirince, 'Körükleyin!' dedi. Sonunda demir kor haline gelince de, 'Bana, erimiş bakır getirin, üzerine dökeyim!' dedi."

{ اٰتُوْنِيْ **}** *"Bana getirin!"* Bana veriniz.

{ زُبَرَ الْحَدِيْدِ **}** *"Demir kütleleri."* Demir parçaları.

{ حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ **}** *"İki dağın arasını aynı düzeye getirince."* Dağın iki yanını.

{ قَالَ **}** *"Dedi."* Onlara.

{ انْفُخُوْا **}** *"Körükleyin."* Onlar da ona ateşi atarak körüklediler.

{ حَتّٰٓى اِذَا جَعَلَهٗ نَارًا **}** *"Sonunda demir kor haline gelince de."* Diyor ki demir, ateş gibi oldu. Bazısı birbirinin içine gitti.

{ قَالَ اٰتُوْنِيْٓ **}** *"Bana, getirin, dedi."* Bana veriniz.

{ اُفْرِغْ عَلَيْهِ **}** *"Üzerine dökeyim."* Duvara dökeyim.

{ قِطْرًا **}** *"Erimiş bakır."* Sarı bakır, tunç.[11]

---

11 a) İmam Buhârî der ki; (حَتّٰٓى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ) *"İki dağın arasını aynı düzeye getirince."* İki dağ arasını aynı seviyeye getirince demektir. Buhârî, Kitâbü'l-Enbiyâ, 7. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî (بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ) *"Dağın iki yanı arası"* buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "İki dağ arası." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 25.

c) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs (اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا) *"Üzerine erimiş bakır dökeyim"* buyruğu hakkında şöyle dedi: "Kıtra sözcüğü erimiş bakır demektir." Buhârî, Kitâbü'l-Enbiyâ, 7. Bâb.

فَمَا اسْطَاعُوْٓا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَاعُوْا لَهٗ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

97- "Artık (Ye'cüc ve Me'cüc) bu engeli ne aşabildiler, ne de delmeye güç yetirebildiler."

{ فَمَا اسْطَاعُوْٓا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ **}** "*Artık (Ye'cüc ve Me'cüc) bu engeli ne aşabildiler.*" Onun üstünden gelmeye güç yetiremezler.

{ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا **}** "*Ne de delmeye güç yetirebildiler.*" En alt noktasından.

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِّنْ رَّبِّيْ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّيْ جَعَلَهٗ دَكَّآءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّيْ حَقًّا ﴿٩٨﴾

98- "(Zülkarneyn) dedi: 'Bu, Rabbimin (size olan) bir lütfudur. Bununla birlikte, Rabbimin belirlediği zaman gelince O, bu seddi yerle bir eder. Çünkü Rabbimin sözü gerçektir.'"

Bu haberi Taberî Atiyye el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Atiyye el-Avfî, İbn Abbâs'ın "Kıtr" sözcüğünün nühas/bakır anlamına geldiğini söylediğini aktarır. *Tefsirü't-Taberî*, c.16, s. 24. Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan Taberî'nin yaptığı nakillerin zayıf olduğunu söylemiştik. Hâfız ibn Hacer ise şöyle der: "İbn Ebî Hatem İkrime'ye varan sahih bir isnad ile İbn Abbâs'tan mevsul/muttasıl olarak rivayet etmiştir." *Fethü'l-Barî*, c. 6, s. 385.

d) Allah azze ve celle yeryüzünün doğu bölgelerine ulaşan ve ulaştığı bölge halkının kendisinden kendileri ile Ye'cüc ve Me'cüc kavmi arasına bir sed yapmalarını istediği Hz. Zülkarneyn'i anlatmaktadır. Zülkarneyn ise bu isteği yerine getirmek amacıyla (اٰتُوْنِيْ زُبَرَ الْحَدِيْدِ) "*Bana, demir kütleleri getirin.*" dedi. Nitekim İbn Cerir "Zübere'l-Hadid" ifadesini demir kütleleri olarak tefsir etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 26. Topluluk kendisine demir kütlelerini getirince Hz. Zülkarneyn demir kütlelerini iki dağ arasına yerleştirdi. Nihayet dağın iki yanı arasını aynı seviyeye getirdi. Yani dağın en üst seviyesini demirle dümdüz etti. Sonra da "*Üfleyin*" dedi. Yani ateşi bu demire üfleyin/körükleyin ki ateşe dönüşsün. Şiddetli ateşten dolayı (حَتّٰٓى اِذَا جَعَلَهٗ نَارًا) 'Artık onu kor haline sokunca' (قَالَ اٰتُوْنِيْٓ اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا) "*Getirin bana, üzerine bir miktar erimiş bakır dökeyim dedi.*" Daha sağlam olsun diye ve seviyesi daha pekişsin diye erimiş bakır kütlelerini döktü. Öyle bir derecede sağlam oldu ki artık aşmaya ve delmeye güçleri yetmedi. (فَمَا اسْطَاعُوْٓا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَاعُوْا لَهٗ نَقْبًا) "*Bu sebeple onu ne aşmaya muktedir oldular ne de onu delebildiler.*" (17/el-Kef/97).

{ هٰذَا قَالَ **}** *"(Zülkarneyn) dedi: Bu."* Duvar**.**

{ رَحْمَةٌ **}** *"(Size olan) bir lütfudur."* Nimetidir.

{ مِنْ رَبِّي **}** *"Rabbimin."* Size.

{ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّي **}** *"Bununla birlikte, Rabbimin belirlediği zaman gelince."* Ye'cüc ve Me'cüc'ün haberi.

{ جَعَلَهُ دَكَّآءَ **}** *"O, bu seddi yerle bir eder."* Kırık.

{ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي **}** *"Çünkü Rabbimin sözü."* Çıkışına ilişkin.

{ حَقًّا **}** *"Gerçektir."* Doğrudur, gerçekleşecektir.

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾

99- "O gün, insan kitlelerini dalgalanır bir halde bırakmışızdır. Sura da üflenmiştir ve onları hep bir araya toplamışızdır. ."

{ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün, insan kitlelerini bırakmışızdır."* Çıkış gününde. Ondan çıkışa güçleri yetmediğinden dolayı Rum'dan dönüş günü olduğu da söylenmiştir.

{ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ **}** *"Dalgalanır bir halde."*[12] Hücum eder bir halde.

{ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا **}** *"Sura da üflenmiştir ve onları hep bir araya toplamışızdır."* Bütününü.

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾

100- "O gün cehennemi inkârcılarla yüz yüze getiririz."

{ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ **}** *"Cehennemi getiririz."* Cehennemi açarız.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

[12] "Fi ba'din" sözcükleri tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ لِلْكَافِرِينَ **}** *"İnkârcılarla."* Girişlerinden önce.

{ عَرْضًا **}** *"Yüz yüze."* Açarak.

اَلَّذِينَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِي غِطَآءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾

101- "Çünkü onların, Beni anmaya karşı gözleri perdeli idi ve (Kur'an'ı) dinlemeye de tahammülleri yoktu."

{ اَلَّذِينَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِي غِطَآءٍ **}** *"Çünkü onların, gözleri perdeli idi."* Kör idi.

{ عَنْ ذِكْرِي **}** *"Beni anmaya karşı."* Benim tevhidime ve Kitabıma.

{ وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا **}** *"Ve (Kur'an'ı) dinlemeye de tahammülleri yoktu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e olan kinlerinden dolayı Kur'an kıraatine kulak vermeye.

اَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِيٓ اَوْلِيَآءَ اِنَّآ اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

102- "İnkâr edenler, beni bırakıp da kullarımı koruyucular edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi, inkâr edenler için bir konaklama yeri olarak hazırladık."

{ اَفَحَسِبَ **}** *"Mi sandılar?"* Zann mı ediyorlar?

{ الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** *"İnkâr edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي **}** *"Kullarımı edineceklerini."* Kullarıma ibadet etmeyi.

{ مِنْ دُونِيٓ اَوْلِيَآءَ **}** *"Beni bırakıp da koruyucular."* Rabler. Onlara dünyada ve ahirette fayda vermek suretiyle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Âyet (اَفَحَسْبُ) şeklinde okunursa "*Kâfirlere yetmez mi?*" "*İnkâr edenler kullarımı edinecekler.*" Kullarıma ibadet edecekler. "*Benim dışımda.*" Benim taatimin dışında. "*Koruyucular.*" Rabler.

{ اِنَّآ اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا **}** "*Biz cehennemi, inkâr edenler için bir konaklama yeri olarak hazırladık.*" Menzil olarak.

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْاَخْسَرِينَ اَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾

103- "De ki: 'Yaptıkları işlerde en çok ziyana uğrayanların kimler olduğunu size bildirelim mi?'"

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ **}** "*Size bildirelim mi?*" Size haber verelim mi?

{ بِالْاَخْسَرِينَ اَعْمَالًا **}** "*Yaptıkları işlerde en çok ziyana uğrayanların kimler olduğunu.*" Ahirette.

اَلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

104- "(Bunlar) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında bütün çabaları boşa gitmiş olan kimselerdir."

{ اَلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ **}** "*Bütün çabaları boşa gitmiş olan kimselerdir.*" Amelleri boşa gitmiş olanlardır.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** "*Dünya hayatında.*" Bunlar haricilerdir. Sevami' (manastır) ehli olduğu da söylenmiştir.

{ وَهُمْ يَحْسَبُونَ **}** "*Sandıkları halde.*" Zannetmektedirler.

{ اَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا **}** "*(Bunlar) iyi işler yaptıklarını.*" Sâlih amel işlediklerini.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

105- "İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'nun huzuruna çıkmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir. Artık kıyâmet gününde biz de onlara bir değer vermeyiz."

{ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ **}** "*İşte onlar, Rablerinin âyetlerini inkâr eden.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَلِقَائِهِ **}** "*Ve O'nun huzuruna çıkmayı.*" Ölümden sonra dirilişi.

{ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ **}** "*Bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir.*" İyilikleri.

{ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ **}** "*Artık biz de onlara vermeyiz.*" Amelleri için.

{ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا **}** "*Kıyâmet gününde bir değer.*" Mizan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kıyâmet gününde amellerinden zerre miktarınca tartılma olmaz.

ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

106- "İşte inkâr ettikleri, âyetlerimi ve elçilerimi alay konusu yaptıkları için, onların cezası cehennemdir."

{ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا **}** "*İşte inkâr ettikleri, için, onların cezası cehennemdir.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي **}** "*Âyetlerimi yaptıkları.*" Kitabımı.

{ وَرُسُلِي **}** "*Ve elçilerimi.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve diğer resûllerimi.

{ هُزُوًا **}** "*Alay konusu.*" Alay ve istihza.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾

107- "İman eden ve iyi işler yapanlara gelince; onların konaklama yeri Firdevs cennetleridir."

{اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"İman eden gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ**}** *"Ve iyi işler yapanlara."* Kendileriyle rableri arasındaki taatta.

{كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ**}** *"Onların Firdevs cennetleridir."* Derece bakımından en üstünü.

{نُزُلًا**}** *"Konaklama yeri."* Menzili.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

108- "Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler."

{خَالِدِينَ فِيهَا**}** *"Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır."* Orada ikamet edicidirler.

{لَا يَبْغُونَ عَنْهَا**}** *"Hiç istemezler oradan."* Talep etmezler.

{حِوَلًا**}** *"Ayrılmak."* Dönüşümü.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

109- "De ki: 'Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa ve bir o kadarını daha getirip katsak, Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir.'"

{قُلْ**}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Yahudiler için.

{لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي**}** *"Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa."* Rabbimin ilmi için.

{لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي**}** *"Rabbimin sözleri tükenmeden önce, deniz tükenir."* Ve Rabbimin tedbiri anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهٖ مَدَدًا **}** *"Ve bir o kadarını daha getirip katsak."* Fazlasıyla.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَآءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَّلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ﴿١١٠﴾

110- "De ki: 'Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana İlâhınızın tek bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa iyi iş yapsın ve Rabbine kullukta kimseyi ortak koşmasın!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ **}** *"Ben de ancak sizin gibi bir insanım."* Sizin gibi bir insan.

{ يُوحٰٓى اِلَيَّ **}** *"Bana vahyolunuyor."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) bana vahyediyor.

{ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ **}** *"İlâh'ınızın tek bir İlâh olduğu."* Çocuksuz ve ortaksız.

{ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَآءَ رَبِّهٖ **}** *"Artık kim Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa."* Ölümden sonra dirilişten korkarsa.

{ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا **}** *"İyi iş yapsın."* Kendisiyle Rabbi arasında halis olarak.

{ وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا **}** *"Ve Rabbine kullukta kimseyi ortak koşmasın."* Riyakâr davranmasın. Rabbine ibadete kimseyi ortak katmasın.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Rabbine taata kimseyi katmasın.

Âyet-i kerime Cündüb ibn Züheyr el-Amirî hakkında nazil olmuştur.

سورة مَرْيَمَ

19- MERYEM SÛRESİ

Hazret-i Meryem'in zikredildiği sûrelerdendir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 98, sözcük sayısı 962 ve harf sayısı 3.302'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

كٓهيعٓصٓ ١

1- "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Meryem Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ كٓهيعٓصٓ **}** "*Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.*" Diyor ki: Kendisiyle kendi nefsini övdüğü bir övgüdür. Kâfî, Hâdi, Alîm ve Sâdık'tır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Kâf.*" Mahlukatına yetendir. "*Hâ.*" Mahlukatına hidayet bahşeden. "*Yâ.*" Allah Teâlâ'nın mahlukatına uzattığı eli/yardımı. "Ayn." Mahlukatının işlerini/durumlarını bilen. "*Sâd.*" Sözüne sâdık olandır.

Şu anlam da verilmiştir: "*Kâf.*" Kerîm'den. "*Hâ.*" Hidayet bahşeden Hâdi'den, "*Yâ.*" Halîm'den. "*Ayn.*" Alîm. "*Sâd.*" Sâdık'tandır. "Sâd"ın Sâduk'tan olduğu da söylenmiştir. Kâf, hâ, yâ, ayn, sâd'ın kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ٢

2- "Bu, Rabbinin Zekeriyya kuluna olan rahmetini anmadır."

{ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ **}** "*Bu, Rabbinin rahmetini anmadır.*" Diyor ki, bu, Rabbinin zikridir.

{ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا **}** "*Zekeriyya kuluna olan.*" Kendisine çocuk vermekle ona rahmetidir. Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır.

اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَآءً خَفِيًّا ﴿٣﴾

3- "Hani o, Rabbine gizli bir sesle nida etmiş,"

{ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ **}** "*Hani o, Rabbine nida etmiş.*" Hazret-i Zekeriyya Rabbine mihrapta dua etmişti.

{ خَفِيًّا نِدَآءً **}** "*Gizli bir sesle.*" Nidasını kavminden gizlemiş ve sır halinde tutmuştur.

قَالَ رَبِّ اِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّاْسُ شَيْبًا وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾

4- "Demişti ki: 'Ey Rabbim! İşte ben, kemiklerim zayıfladı, yaşlılıktan saçlarım ağardı. Ey Rabbim! Sana yaptığım dua sayesinde hiç bedbaht olmadım.'"

{ قَالَ رَبِّ **}** "*Demişti ki: 'Ey Rabbim.'*" Ey Rabbim.

{ اِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي **}** "*İşte ben, kemiklerim zayıfladı.*" Bedenim zayıfladı.

{ وَاشْتَعَلَ الرَّاْسُ شَيْبًا **}** "*Yaşlılıktan saçlarım ağardı.*" Başım ağarmaya başladı.

{ وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا **}** "*Ey Rabbim! Sana yaptığım dua sayesinde hiç bedbaht olmadım.*" Diyor ki, senin katında ey Rabbim duamla hüsrana uğramadım.

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَآئِي وَكَانَتِ امْرَاَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾

5- "Gerçekten ben arkamdan yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Bu yüzden bana katından, yerime geçecek bir velî (oğul) ver."

{ وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ **}** *"Gerçekten ben yerime geçecek yakınlarımdan endişe ediyorum."* Vârislerden.

{ مِنْ وَرَآئِي **}** *"Arkamdan."* Benim ardımdan din reisliğimi ve melekutumu miras alacak bir varisin olmamasından.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: (خِفْتُ) sözcüğü (خَفِتُّ) şeklinde okunursa vârislerim azaldı.

{ وَكَانَتِ امْرَاَتِي **}** *"Karım da."* Karım İmran ibn Masan'ın kızı Meryem'in annesinin kız kardeşi olan Hanne.

{ عَاقِرًا **}** *"Kısırdır."* Çocuk vermekten aciz olup kısırdır.

{ فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ **}** *"Bu yüzden bana katından, yerime geçecek ver."* Kendi katında.

{ وَلِيًّا **}** *"Bir velî (oğul)."* Oğul.

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

6- "Ki o, bana vâris olsun ve Yakub oğullarına da vâris olsun! Hem de onu ey Rabbim rızana lâyık kıl!"

{ يَرِثُنِي **}** *"Ki o, bana vâris olsun."* Benim din reisliğime ve mekânıma.

{ وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ **}** *"Ve Yakub oğullarına da vâris olsun."* Eğer onların ceberrutu ve mülkü varsa. Zira Âl-i Yakub ('aleyhi's-selâm) Hazret-i Yahya ('aleyhi's-selâm)'ın dayıları idiler.

{وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا**}** "*Hem de onu ey Rabbim rızana lâyık kıl!*" Razı olunmuş sâlih kıl.

يَا زَكَرِيَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامِ ِۨاسْمُهُ يَحْيٰى لَمْ نَجْعَلْ لَّهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

7- "(Allah dedi): 'Ey Zekeriyya! Biz sana bir oğul müjdeliyoruz, adı Yahya'dır. Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!'"

Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona nida ederek şöyle buyurdu.

{يَا زَكَرِيَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ**}** "(*Allah dedi): Ey Zekeriyya! Biz sana bir oğul müjdeliyoruz.*" Bir çocuğu.

{اِسْمُهُ يَحْيٰى ِۨ**}** "*Adı Yahya'dır.*" Annesinin rahmini diriltmesinden dolayı Yahya olarak isimlendirilmiştir.

{لَمْ نَجْعَلْ لَّهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا**}** "*Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık.*" Yani Hazret-i Zekeriyya için Yahya isminde bir çocuk Yahya ('aleyhi's-selâm)'dan önce vermedik. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hazret-i Yahya ('aleyhi's-selâm)'dan önce hiçbir kimse Yahya ismiyle isimlendirilmemiştir.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki; (لَمْ نَجْعَلْ لَّهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا) "*Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!*" buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: "Semiyyen sözcüğü mislen (eş ve benzer) demektir." Buhârî, Kitâbü'l-Enbiyâ 43. Bâb.

b) Hâfız ibn Hacer der ki; İbn Ebî Hatem bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan mevsul olarak aktarmıştır. İbn Ebî Hatem (لَمْ نَجْعَلْ لَّهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا) "*Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!*" buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet eder:" Sen onun bir eşinin veya bir benzerinin olduğunu biliyor musun?"

Semmak ibn Harb'den, o da İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan, rivayetine göre İbn Abbâs (لَمْ نَجْعَلْ لَّهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا) "*Daha önce ona kimseyi adaş yapmadık.*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Yahya (a.s.)'dan önce hiçbir kimse onun dışında Yahya ismi ile isimlendirilmemişti." *Fethü'l-Barî*, c. 6, s. 468. Ebû Abdullah Hâkim en-Nîsâbûrî, bu haberi uzun bir hadis olarak Abdullah ibn Mes'ud'dan rivayet ettikten sonra şöyle der: Bu hadis Müslim'in şartına göre sahih olduğu halde her ikisi de tahriç etmemişlerdir. Zehebi de Hakim'in bu yargısına muvafakat göstermiştir. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 590, Kitâbü't-Tarih, "Yahya (a.s.)'ın zikri" bâbı.

c) (لَمْ نَجْعَلْ لَّهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا) "*Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!*" buyruğu hakkında bazı rivayetlerde geçtiği üzere kendisinden önce hiçbir kimse bu ismi

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾

8- "(Zekeriyya) dedi: 'Ey Rabbim! Karım kısır ve ben de yaşlılığın son sınırında ulaşmışken, benim nasıl oğlum olabilir?'"

{ قَالَ **}** "(*Zekeriyya) dedi.*" Hazret-i Zekeriyya ('aleyhi's-selâm) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'a.

{ رَبِّ **}** "*Ey Rabbim.*" Ey Rabbim ve efendim.

{ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ **}** "*Benim nasıl oğlum olabilir?*" Benim nereden bir çocuğum olacak ki.

{ وَكَانَتِ امْرَاَتِي **}** "*Karım.*" Karım olmuştur.

{ عَاقِرًا **}** "*Kısır.*" Çocuk doğurmaz.

{ وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا **}** "*Ve ben de yaşlılığın son sınırında ulaşmışken.*" Kurulukta. Âyetin sözcüğün "İtiyya" şeklinde okunması halinde, yaşım yetmiş iki yaşına ulaşmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ﴿٩﴾

---

almamıştır. Diğer bir ifade ile Allah azze ve celle bu ismi onun için seçmiş ve kendisinden önce insanlar arasında bu isim tanınmamıştır.

d) Âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs'tan başka bir yorum da bulunmaktadır. İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla (لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا) "*Bundan önce ona kimseyi adaş yapmadık!*" buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan, şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bu kısır kadınlar onun gibi bir evlat doğurmadı." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 49.

e) Ancak bu iki görüşün tercih edilir olanı ilkidir. Zira ilk rivayet hem iki kanalla gelmektedir. Hem de ikinci haberin metninde de sıkıntı bulunmaktadır. Zira Hz. Yahya (a.s.)'dan önce Hz. İshak da kısır bir anneden dünyaya gelmiştir ki, İbn Abbâs'ın böyle bir bilgiden gafil olması son derece uzak bir olasılıktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ) "*Karısı (Sare) bir çığlık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, 'Ben kısır, yaşlı bir kadınım, nasıl çocuğum olur?' dedi.*" (51/ez-Zâriyât/29).

9- "Dedi: 'Öyledir, ama Rabbin diyor ki: O bana göre kolaydır, nitekim bundan önce de, sen hiçbir şey değilken seni yarattım!'"

{ قَالَ **}** "*Dedi.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona şöyle buyurdu;

{ كَذٰلِكَ **}** "*Öyledir.*" Sana dediğim şekildedir.

{ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ **}** "*Ama, Rabbin diyor ki: O bana göre kolaydır.*" Yani onun yaratılması bana kolaydır.

{ وَقَدْ خَلَقْتُكَ **}** "*Nitekim seni yarattım.*" Ey Zekeriyya seni yarattım.

{ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا **}** "*Bundan önce de sen hiçbir şey değilken.*" Hazret-i Yahya ('aleyhi's-selâm)'dan önce.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيٓ اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

10- "(Zekeriyya) dedi: 'Ey Rabbim! Öyleyse bana bir işaret ver!' Allah da, 'Senin işaretin, sağlam olduğun halde üç gün boyunca, insanlarla konuşmamandır." dedi."

{ قَالَ رَبِّ **}** "(*Zekeriyya) dedi: Ey Rabbim.*" Ey Rabbim.

{ اجْعَلْ لِّيٓ اٰيَةً **}** "*Öyleyse bana bir işaret ver!*" Karım hamile olduğunda bir alamet ver.

{ قَالَ اٰيَتُكَ **}** "(*Allah da) 'Senin işaretin' dedi.*" Alametin.

{ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ **}** "*İnsanlarla konuşmamandır.*" İnsanlarla konuşmaya gücünün yetmemesidir.

{ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا **}** "*Sağlam olduğun halde üç gün boyunca.*" Dilsiz ve hasta olmayıp sağlıklı olduğun halde.

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ﴿١١﴾

11- "Bunun üzerine, (Zekeriyya) mabetten kavminin yanına çıkıp onlara, 'Sabah akşam Allah'ı tesbih edin!' diye işaret etti."

{ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ **}** *"Bunun üzerine, (Zekeriyya) mabetten kavminin yanına çıkıp."* Mescidden.

{ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ **}** *"Onlara, işaret etti."* Onlara işaret etti. Âyetin "Onlar için yere yazdı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا **}** *"Sabah akşam Allah'ı tesbih edin, diye."* Sabah ve akşam O'na namaz kılınız.

يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾

12- "'Ey Yahya! Kitaba sımsıkı sarıl!' (dedik) ve ona daha çocuk iken hikmet verdik."

{ يَا يَحْيٰى **}** *"Ey Yahya(dedik)."* Allah Teâlâ Hazret-i Yahya ('aleyhi's-selâm)'a ergenlik çağına gelip idrak ettikten sonra.

{ خُذِ الْكِتَابَ **}** *"Kitaba sarıl!"* Tevrat kitabındakilerle amel et.

{ بِقُوَّةٍ **}** *"Sımsıkı."* Sürekli bir şekilde ve didinerek.

{ وَاٰتَيْنَاهُ **}** *"Ve ona verdik."* Ona, yani Hazret-i Yahya'ya bahşettik.

{ الْحُكْمَ **}** *"Hikmet."* Anlayış ve ilim.

{ صَبِيًّا **}** *"Daha çocuk iken."* Küçüklüğünde.

وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾

13- "Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı ve arınmışlık da (verdik). O, çok sakınan bir kimse idi."

{ وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا **}** *"Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı (verdik)."* Ona katımızdan anne-babasına karşı bir rahmet verdik.

{ وَزَكٰوةً **}** *"Ve arınmışlık da."* Her ikisine karşı doğruluk. Dininde salah olduğu da söylenmiştir.

{ وَكَانَ تَقِيًّا **}** *"O, çok sakınan bir kimse idi."* Rabbine itaat edici.

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

14- "Ana babasına karşı iyi davranırdı, zorba ve isyankâr değildi."

{ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ **}** *"Ana babasına karşı iyi davranırdı."* Anne-babasına karşı lütufkâr.

{ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا **}** *"Zorba değildi."* Dininde zorba gazaplandığında ise öldürücü değildi.

{ عَصِيًّا **}** *"Ve isyankâr."* Rabbine isyankâr.

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

15- "Doğduğu gün, öleceği gün ve dirileceği gün ona selam olsun!"

{ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ **}** *"Ona selam olsun."* Katımızdan Yahya ('aleyhi's-selâm)'a esenlik, bağışlanma ve mutluluk olsun.

{ يَوْمَ وُلِدَ **}** *"Doğduğu gün."* Doğduğunda.

{ وَيَوْمَ يَمُوتُ **}** *"Öleceği gün."* Öldüğünde.

{ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا **}** *"Ve dirileceği gün."* Kabirden çıkartılarak dirildiğinde.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

16- "Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti."

{ وَاذْكُرْ **}** *"An."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ فِي الْكِتَابِ **}** *"Kitap'ta."* Kur'an'da.

{ مَرْيَمَ **}** *"Meryem'i de."* Meryem ('aleyhi's-selâm)'ın haberini.

{ إِذِ انْتَبَذَتْ **}** *"Ayrılarak çekilmişti."* Ayrılmış ve bir köşeye çekilmişti.

{ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا **}** *"Hani o, ailesinden doğu tarafında bir yere."* Evlerinin doğu tarafına.

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾

17- "Sonra onlarla kendi arasına bir perde çekti. Biz ona ruhumuzu (Cebrail'i) gönderdik; o, ona tam bir insan şeklinde göründü."

{ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ **}** *"Sonra onlarla kendi arasına çekti."* Ehline karşı bir perde sarkıttı.

{ حِجَابًا **}** *"Bir perde."* Örtü edindi ki, orada âdet döneminden çıktığından dolayı gusül abdesti alsın.

{ فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا **}** *"Biz ona gönderdik."* Ayrıldıktan sonra.

{ رُوحَنَا **}** *"Ruhumuzu (Cebrail'i)."* Elçimiz Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ فَتَمَثَّلَ لَهَا **}** *"O, ona göründü."* Meryem'e benzedi.

{ بَشَرًا سَوِيًّا **}** *"Tam bir insan şeklinde."* Eksiksiz tam bir genç sûretinde.

قَالَتْ اِنِّيٓ اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾

18- "(Meryem) dedi: 'Ben senden o çok merhametli olan Allah'a sığınırım. Eğer O'ndan korkuyorsan (bana dokunma)!'"

{ قَالَتْ **}** *"(Meryem) dedi."* Hazret-i Meryem ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ اِنِّيٓ اَعُوذُ **}** *"Ben sığınırım."* İmtina ederim.

{ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا **}** *"Senden o çok merhametli olan Allah'a. Eğer O'ndan korkuyorsan (bana dokunma)."* Rahmân'a itaat edici isen.

Denilmiştir ki, "Takiy" kötü bir adamın ismi idi. Hazret-i Meryem ('aleyhi's-selâm) gördüğü şahsın o adam olduğunu zannetti. Bundan dolayı ondan Allah Teâlâ'ya sığındı.

قَالَ اِنَّمَآ اَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾

19- "(Melek) dedi: 'Ben sadece sana tertemiz bir oğlan çocuğu bağışlamak için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim.'"

{ قَالَ **}** "*(Melek) dedi.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) Meryem'e şöyle buyurdu.

{ اِنَّمَآ اَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِاَهَبَ لَكِ **}** "*Ben sadece sana bağışlamak için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim.*" Allah Teâlâ sana bağışlaması için.

{ غُلَامًا زَكِيًّا **}** "*Tertemiz bir oğlan çocuğu.*" Sâlih bir evlad.

قَالَتْ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ اَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾

20- "(Meryem) dedi: 'Bana hiçbir insan dokunmamışken, benim nasıl çocuğum olabilir? Ben iffetsiz de değilim?'"

{ قَالَتْ **}** "*(Meryem) dedi.*" Hazret-i Meryem ('aleyhi's-selâm) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'a şöyle buyurdu.

{ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ **}** "*Benim nasıl çocuğum olabilir?*" Benim nereden bir çocuğum olur ki?

{ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ **}** "*Bana hiçbir insan dokunmamışken.*" Bana hiçbir erkek dokunmamışken.

{ وَلَمْ اَكُ بَغِيًّا **}** "*Ben iffetsiz de değilim?*" Fâcire bir kadın da.

قَالَ كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾

21- "(Melek) dedi: 'Bu böyledir, ama Rabbin diyor ki: Bu bana göre kolaydır. Hem biz onu katımızdan insanlar için bir mucize ve bir rahmet kılacağız. Üstelik bu, önceden kararlaştırılmış bir iştir!'"

{ قَالَ **}** "*(Melek) dedi.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona buyurdu;

{ كَذٰلِكِ **}** *"Bu böyledir."* Sana dediğim gibidir.

{ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ **}** *"Ama Rabbin diyor ki: Bu bana göre kolaydır."* Babasız bir şekilde onun yaratılması bana kolaydır.

{ وَلِنَجْعَلَهٗٓ **}** *"Hem biz onu kılacağız."* Biz onu kılalım diye.

{ اٰيَةً **}** *"Bir mucize."* Alamet ve bir ibret.

{ لِلنَّاسِ **}** *"İnsanlar için."* İsrailoğulları için babasız bir çocuk.

{ وَرَحْمَةً مِّنَّا **}** *"Ve katımızdan bir rahmet."* Ona iman edenler için.

{ وَكَانَ اَمْرًا مَّقْضِيًّا **}** *"Üstelik bu, önceden kararlaştırılmış bir iştir."* Babasız bir çocuğun olması gerçekleşecek bir hükümdür.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾

22- "(Meryem) ona gebe kaldı ve bu yükü ile uzak bir yere çekildi."

{ فَحَمَلَتْهُ **}** *"(Meryem) ona gebe kaldı."* Hazret-i Meryem gebe kaldı. Hazret-i Meryem ('aleyhi's-selâm) onu dokuz ay boyunca taşıdı. Gebeliğinin bir gün olduğu da söylenmiştir.

{ فَانْتَبَذَتْ **}** *"Ve çekildi."* Yalnız başına bir köşeye çekildi.

{ بِهٖ **}** *"Bu yükü ile."* Onu doğurmak için.

{ مَكَانًا قَصِيًّا **}** *"Uzak bir yere."* İnsanlardan uzak.

فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يٰلَيْتَنِيْ مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَّنْسِيًّا ﴿٢٣﴾

23- "Sonra doğum sancısı onu bir hurma dalına tutunup dayanmaya zorladı. 'Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!' dedi."

{ فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ **}** *"Sonra doğum sancısı onu zorladı."* Doğum onu sığındırdı.

{ اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ **}** *"Bir hurma dalına tutunup dayanmaya."* Kuru bir hurma ağacının köküne.

{ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هٰذَا **}** *"Keşke bundan önce ölseydim dedi."* Bu çocuktan önce. Âyetin "Bugünden önce ölseydim" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا **}** *"De unutulup gitseydim."* Zikredilmeyip terk edilmiş bir şey olmuş olsaydım. Atılan bir hayız bezi olmuş olsaydım anlamına geldiği de söylenmiştir. Düşük olmuş olsaydım anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾

24- "(Melek, Meryem'e) aşağı tarafından şöyle seslendi: 'Tasalanma; Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti.'"

{ فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَآ **}** *"(Melek, Meryem'e) aşağı tarafından şöyle seslendi."* En alt tarafından, Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{ اَلَّا تَحْزَنِي **}** *"Tasalanma."* Ey Meryem! Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın doğumuna.

{ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا **}** *"Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti."* Peygamber.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Melek, Meryem'e aşağı tarafından şöyle seslendi."* Eğer harf-i cer olan (مَنْ),(مِنْ) şeklinde mevsul olarak okunursa âyetin anlamı; "İsa ('aleyhi's-selâm) 'Tasalanma Rabbin alt tarafında bir su kaynağı var etti, yani küçük bir nehir yarattı' diye seslendi" olur.

وَهُزِّيٓ اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

25- "Hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün!"

{ وَهُزِّيٓ اِلَيْكِ **}** *"Kendine doğru silkele."* Kendine doğru al.

{ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ **}** "*Hurma dalını.*" Hurma dalının aslını. Onu hareket ettir.

{ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا **}** "*Üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün!*" Terütaze, yumuşak.

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

26- "Artık ye, iç, gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen, 'Ben, o Rahmân olan Allah'a susma orucu adadım. Onun için bugün hiç kimseyle konuşmayacağım.' de."

{ فَكُلِي **}** "*Artık ye.*" Taze hurmadan.

{ وَاشْرَبِي **}** "*İç.*" Nehirden.

{ وَقَرِّي عَيْنًا **}** "*Gözün aydın olsun.*" Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın doğumuyla nefsin hoş olsun.

{ فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ **}** "*Eğer insanlardan görürsen.*" İnsanlardan.

{ أَحَدًا **}** "*Birini.*" Bugünden sonra.

{ فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا **}** "*Ben, o Rahmân olan Allah'a susma orucu adadım de.*" Sessizlik orucu.

{ فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا **}** "*Onun için bugün hiç kimseyle konuşmayacağım.*" Hiçbir insan ile. Bundan sonra da sus ki, senin mazeretini İsa ('aleyhi's-selâm) dile getirsin.

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾

27- "Sonra (Meryem) onu (İsa'yı) yüklenerek kavmine getirdi. Onlar dediler ki: 'Ey Meryem, sen gerçekten tuhaf bir iş yaptın!'"

{ فَأَتَتْ بِهِ **}** "*Sonra (Meryem) getirdi.*" Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ قَوْمَهَا **}** "*Kavmine.*" Kavmine.

{ تَحْمِلُهُ **}** *"Onu (İsa'yı) yüklenerek."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) o gün kırk günlük idi.

{ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا **}** *"Onlar dediler ki: Ey Meryem, sen gerçekten tuhaf bir iş yaptın."* Büyük bir münker iş işledin.

يَآ أُخْتَ هٰرُونَ مَا كَانَ اَبُوكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾

28- "Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi, annen de iffetsiz bir kadın değildi!"

{ يَآ أُخْتَ هٰرُونَ **}** *"Ey Harun'un kız kardeşi."* Ey İbadette Hazret-i Harun'a benzeyen kadın. Hazret-i Harun ('aleyhi's-selâm) insanların en örneği sâlih bir adam idi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Harun kötü bir kişi idi. Bundan dolayı Harun ile ona örnek verdiler. Harun'un baba tarafından Hazret-i Meryem ('aleyhi's-selâm)'ın kardeşi olduğu da söylenmiştir.

{ مَا كَانَ اَبُوكِ امْرَاَ سَوْءٍ **}** *"Senin baban kötü bir insan değildi."* Zinakâr bir adam değildir.

{ وَمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّا **}** *"Annen de iffetsiz bir kadın değildi."* Fısk u fücur işleyen.

فَاَشَارَتْ اِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾

29- "(Meryem) çocuğu gösterdi. Onlar dediler: 'Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?'"

{ فَاَشَارَتْ اِلَيْهِ **}** *"(Meryem) çocuğu gösterdi."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) ile konuşsunlar diye ona işaret etti.

{ قَالُوا **}** *"Onlar dediler."* Hazret-i Meryem ('aleyhi's-selâm)'a dediler.

{ كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ **}** *"Biz beşikteki nasıl konuşuruz?"* Kucakta olan. Âyetin "Döşekte olan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ صَبِيًّا **}** *"Bir çocukla."* Kırk günlük küçük bir çocukla. Bunun üzerine Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) konuşmaya başladı.

قَالَ اِنِّي عَبْدُ اللّٰهِ اٰتٰنِيَ الْكِتٰبَ وَجَعَلَنِيْ نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

30- "(Çocuk) dedi: 'Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni bir peygamber yaptı.'"

{ قَالَ اِنِّي عَبْدُ اللّٰهِ اٰتٰنِيَ الْكِتٰبَ **}** "*(Çocuk dedi): Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi."* Tevrat'ı ve İncil'i ben annemin karnındayken bana öğretti.

{ وَجَعَلَنِيْ نَبِيًّا **}** "*Ve beni bir peygamber yaptı."* Annemin karnından çıktıktan sonra.

وَجَعَلَنِيْ مُبٰرَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُ وَاَوْصٰنِيْ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾

31- "Nerede olursam olayım, beni mübarek kıldı. Yaşadığım sürece bana namaz kılmayı ve zekât vermeyi emretti."

{ وَجَعَلَنِيْ مُبٰرَكًا **}** "*Beni mübarek kıldı."* Hayrı öğretici.

{ اَيْنَ مَا كُنْتُ **}** "*Nerede olursam olayım."* Nerede olursam ve nerede ikamet edersem.

{ وَاَوْصٰنِيْ بِالصَّلٰوةِ **}** "*Bana namaz kılmayı emretti."* Namazı tamamlamayı.

{ وَالزَّكٰوةِ **}** "*Ve zekât vermeyi."* Sadakayı.

{ مَا دُمْتُ حَيًّا **}** "*Yaşadığım sürece."* Yaşadığım müddetçe.

وَبَرًّا بِوَالِدَتِيْ وَلَمْ يَجْعَلْنِيْ جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾

32- "Beni anneme karşı saygılı kıldı ve beni azgın bir zorba yapmadı."

{ وَبَرًّا بِوَالِدَتِي **}** "*Beni anneme karşı saygılı kıldı.*" Anneme karşı lütufkar kıldı.

{ وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا **}** "*Ve beni bir zorba yapmadı.*" Dinimde bir zorba, gazap halinde öldürücü kılmadı.

{ شَقِيًّا **}** "*Azgın.*" Rabbime isyan edici.

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

33- "Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün bana selam olsun!"

{ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ **}** "*Doğduğum gün, bana selam olsun.*" Doğduğum gün şeytanın oynamasından bana esenlik,

{ وَيَوْمَ أَمُوتُ **}** "*Öleceğim gün.*" Öldüğümde kabrin sıkmasından.

{ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا **}** "*Ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün.*" Kabirden diri olarak çıkartılacağım gün.

ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

34- "İşte gerçek söze göre, hakkında (Yahudilerle Hıristiyanların) çekişip durdukları Meryem oğlu İsa budur!"

{ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ **}** "*İşte Meryem oğlu İsa budur.*" İsa ibn Meryem'in haberi.

{ قَوْلَ الْحَقِّ **}** "*Gerçek söze göre.*" Hakkın haberine göre.

{ الَّذِي فِيهِ **}** "*Hakkında (Yahudilerle Hıristiyanların).*" İsa ('aleyhi's-selâm) hakkında.

{ يَمْتَرُونَ **}** "*Çekişip durdukları.*" Yani Hıristiyanların kuşku duydukları. Hıristiyanların bir bölümü "İsa Allah'tır", diğer bir bölümü "O, Allah'ın oğludur", bir diğer grubu ise "O, Allah'ın ortağıdır" diyor.

مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَّتَّخِذَ مِنْ وَّلَدٍ سُبْحَانَهٗ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴿٣٥﴾

35- "Allah'ın bir çocuk edinmesi olacak şey değildir! O, böyle şeylerden uzaktır. O, bir şeyin olmasını dilerse, ona sadece, 'Ol!' der, o da hemen oluverir."

{ مَا كَانَ لِلّٰهِ **}** *"Allah'ın olacak şey değildir."* Allah Teâlâ'ya yaraşmaz.

{ اَنْ يَّتَّخِذَ مِنْ وَّلَدٍ سُبْحَانَهٗ **}** *"Bir çocuk edinmesi. O, böyle şeylerden uzaktır."* Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir.

{ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا **}** *"O, bir şeyin olmasını dilerse."* Babasız bir çocuğu yaratmayı dilediğinde.

{ فَاِنَّمَا يَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ **}** *"Ona sadece, 'Ol!' der, o da hemen oluverir."* Hazreti İsa ('aleyhi's-selâm) örneği gibi babasız bir çocuk yaratmak istediğinde. Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) kavmine risaletle geldiğinde "Ben Allah'ın kulu ve O'nun mesihiyim" dedi.

وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿٣٦﴾

36- "Şüphesiz benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah'tır. Öyleyse O'na ibadet edin. İşte dosdoğru yol budur!"

{ وَاِنَّ اللّٰهَ **}** *"Şüphesiz Allah'tır."* O.

{ رَبِّيْ **}** *"Benim de Rabbim."* Benim yaratıcım ve bana rızık vericimdir.

{ وَرَبُّكُمْ **}** *"Sizin de Rabbiniz."* Sizin de yaratıcınız ve size rızık verendir.

{ فَاعْبُدُوْهُ **}** *"Öyleyse O'na ibadet edin."* O'nu birleyiniz.

{ هٰذَا **}** *"İşte budur."* Size emrettiğim tevhid budur.

{ صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ **}** "*Dosdoğru yol.*" Allah Teâlâ'nın razı olduğu dosdoğru din ki, bu din İslam'dır, budur.

فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

37- "Ne var ki, fırkalar (Yahudi ve Hıristiyanlar) kendi aralarında (İsa konusunda) görüş ayrılığına düştüler. O büyük güne ulaşıldığında, vay o inkâr edenlerin haline!"

{ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ **}** "*Ne var ki fırkalar (Yahudi ve Hıristiyanlar) (İsa konusunda) görüş ayrılığına düştüler.*" Kâfirler.

{ مِنْ بَيْنِهِمْ **}** "*Kendi aralarında.*" Kendi aralarında. Onların bir bölümü "İsa Allah'ın oğludur", diğer bir bölümü ise "İsa, Allah'ın ortağıdır" dediler.

{ فَوَيْلٌ **}** "*Vay haline.*" Veyl, cehennemde irinden ve kandan oluşan bir vadidir. Cehennem ateşinde bir kuyu olduğu da söylenmiştir. "*Vay haline*" ifadesinin azabın şiddeti anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا **}** "*O inkâr edenlerin.*" Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) hakkında gruplaşanlara.

{ مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ **}** "*O büyük güne ulaşıldığında.*" Kıyâmet gününün azabından.

اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ يَوْمَ يَاْتُونَنَا لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَومَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

38- "Onlar bize gelecekleri gün, neler işitecekler, neler görecekler! Fakat o zalimler bugün apaçık bir sapıklık içindedirler!"

{ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ **}** "*Neler işitecekler, neler görecekler.*" Onlar neler neler işitecekler, neler neler görecekler.

{ يَوْمَ يَأْتُونَنَا **}** *"Onlar bize gelecekleri gün."* Kıyâmet gününde Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah olmadığına, O'nun çocuğu ve O'nun ortağı olmadığını işitecekler ve göreceklerdir.

{ لٰكِنِ الظَّالِمُونَ **}** *"Fakat o zalimler."* Müşrikler.

{ الْيَومَ **}** *"Bugün."* Dünyada.

{ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ **}** *"Apaçık bir sapıklık içindedirler."* Açık küfürde. Onlar "İsa ('aleyhi's-selâm) Allah'tır" ya da "Allah'ın oğludur" veya "Allah'ın ortağıdır" şeklindeki sözlerini söyleyip dururlar.[2]

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

39- "Onlar iman etmeyerek gaflet içinde bulunurlarken, insanların pişmanlık duyacağı ve işin bitirilmiş olacağı o gün ile onları uyar!"

---

2 a) İmam Buhârî der ki; (اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ) *"Neler işitecekler, neler görecekler!"* buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: "Allah şunu buyuruyor: Onlar (yani kâfirler) bu günde (bu dünya gününde hakkı) işitmiyorlar ve görmüyorlar, onlar apaçık bir sapıklık içindedirler." İbn Abbâs (اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ) ilahî buyruğunu kasdediyor. Kâfirler (işitmenin ve görmenin yarar sağlamayacağı) o kıyâmet gününde pek işitici ve pek görücüdürler. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi'nin Mukaddimesi. Hâfız ibn Hacer der ki; İbn Ebî Hatem bu haberi İbn Cüreyc'den, o da Ata'dan, o da İbn Abbâs'tan oluşan bir senedle muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 427.

b) Bu ifadeler Allah tarafından bir şaşkınlığa uğratma ifadeleridir. Kıyâmet gününde kâfirler diriltildiğinde dünyada işittiklerinden daha keskin bir şekilde işitecek ve dünyadakinden daha keskin bir şekilde göreceklerdir. Gördükleri ve işittikleri her şeyden yararlanacaklardır. Allah azze ve cellenin azametini ve vahdaniyetini büsbütün kavrayacaklardır. Ancak onların bu kavrayışları imtihan yurdu olan dünyada gerçekleşmediğinden dolayı hiçbir yarar elde edemeyeceklerdir. İbn Abbâs işte âyette geçen lafızların bu anlama ve bu kavrama geldiğini anlatmaktadır. Ancak bu şaşkınlık kâfirlerden daha çok kâfirleri gören mü'min bireylere aittir. Yani dünya hayatında inkâr ettikleri ve karşı durdukları gerçekliklerin kıyâmet gününde onlar tarafından kavrandığını görünce mü'minler de şaşkınlığa uğrayacaklardır.

{ وَاَنْذِرْهُمْ **}** *"Onları uyar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları korkut.

{ يَوْمَ الْحَسْرَةِ **}** *"İnsanların pişmanlık duyacağı o gün ile."* Pişmanlık.

{ اِذْ قُضِيَ الْاَمْرُ **}** *"Ve işin bitirilmiş olacağı."* Hesabın bitirileceği cennet ehlinin cennete, cehennem ehlinin cehenneme ve ölümün de boğazlanacağı.

{ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ **}** *"Gaflet içinde bulunurlarken."* Cehalet içinde. Bundan kördürler.

{ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ **}** *"Onlar iman etmeyerek."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, Kur'an'a ve ölümden sonra dirilişe.

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Hiç şüphesiz bütün dünyaya ve üzerindekilere biz vâris oluruz. Ve onlar bize döndürülürler."

{ اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ **}** *"Hiç şüphesiz bütün dünyaya biz vâris oluruz."* Yeryüzüne sahip oluruz.

{ وَمَنْ عَلَيْهَا **}** *"Ve üzerindekilere."* Yeryüzünün üzerindekilere de. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yeryüzündekileri öldürür ve üzerindekilere vâris oluruz, onları öldürürüz ve diriltiriz.

{ وَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ **}** *"Ve onlar bize döndürülürler."* Kıyâmet gününde onlara iyilik amellerine iyilikle karşılık veririz. Kötü amellerine ise kötülükle karşılık veririz.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرٰهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾

41- "Kitap'ta İbrahim'i de an. Çünkü o, dosdoğru bir peygamberdi."

{ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ **}** *"Kitap'ta İbrahim'i de an."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın haberini.

{ اِنَّهُ كَانَ صِدّيقًا } *"Çünkü o, dosdoğru."* İmanını tasdik edici.

{ نَبِيًّا } *"Bir peygamberdi."* Allah Teâlâ'dan haber veren gönderilmiş bir peygamberdir.

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ يٰٓاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾

42- "O, bir zaman babasına demişti ki: 'Babacığım! O işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun?'"

{ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ } *"O, bir zaman babasına demişti ki."* Azer'e.

{ يٰٓاَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ } *"Babacığım! niçin tapıyorsun?"* Allah'tan başkasına.

{ مَا لَا يَسْمَعُ } *"O işitmeyen şeylere."* Dua ettiğinde seni duymayan.

{ وَلَا يُبْصِرُ } *"Görmeyen."* İbadet ettiğinde seni görmeyen.

{ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا } *"Ve sana hiçbir yararı olmayan."* Allah'ın azabından bir şeyi senden gideremeyen.

يٰٓاَبَتِ اِنِّي قَدْ جَآءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَاْتِكَ فَاتَّبِعْنِيٓ اَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾

43- "Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi; bana uy ki, seni doğru bir yola eriştireyim."

{ يٰٓاَبَتِ اِنِّي قَدْ جَآءَنِي } *"Babacığım! bana geldi."* Allah'tan.

{ مِنَ الْعِلْمِ } *"Bir ilim."* Açıklama.

{ مَا لَمْ يَاْتِكَ } *"Doğrusu sana gelmeyen."* Sana gelmeyen "Allah Teâlâ'dan başkasına kulluk edenin Allah Teâlâ'nın cehennem azabıyla azaplandıracağına dair" bilgi.

{ فَاتَّبِعْنِيٓ **}** "*Bana uy ki.*" Allah'ın dininde.

{ اَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا **}** "*Seni doğru bir yola eriştireyim.*" Allah Teâlâ'nın razı olduğu adalet yolun ki bu yol İslam'dır, sana göstereyim.

يَآ اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾

44- "Babacığım! Şeytana tapma, çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a isyan etti."

{ يَآ اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ **}** "*Babacığım! Şeytana tapma.*" Putlara kulluk konusunda şeytana itaat etme.

{ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا **}** "*Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a isyan etti.*" Kâfir oldu.

يَآ اَبَتِ اِنِّيٓ اَخَافُ اَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

45- "Babacığım! Doğrusu ben korkarım ki, sana çok merhametli olan Allah'tan bir azap dokunur da şeytana dost olursun!"

{ يَآ اَبَتِ اِنِّيٓ اَخَافُ **}** "*Babacığım! Doğrusu ben korkarım ki.*" Biliyorum ki,

{ اَنْ يَمَسَّكَ **}** "*Sana dokunur da.*" Sana isabet edecek.

{ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ **}** "*Çok merhametli olan Allah'tan bir azap.*" Eğer O'na iman etmezsen.

{ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا **}** "*Şeytana dost olursun.*" Cehennemde yakın arkadaşın.

قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتِي يَآ اِبْرٰهِيمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

46- "(Babası) dedi: '(Ey İbrahim!) Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezsen seni taşlarım! Haydi, bir süre benden uzak dur!'"

{ قَالَ **}** "(*Babası) dedi.*" Azer.

{ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتِي **}** "*Sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun?*" İlahlarıma ibadetten.

{ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ **}** "(*Ey İbrahim)! Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezsen.*" Sözlerinden.

{ لَاَرْجُمَنَّكَ **}** "*Seni taşlarım.*" Sana hakaret ederim. Âyetin "Seni hiç kuşkusuz öldürürüm" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَلِيًّا وَاهْجُرْنِي **}** "*Haydi, bir süre benden uzak dur.*" Yaşadığım müddetçe benden ayrıl. Beni terk et anlamına geldiği de söylenmiştir. Benimle uzun bir müddet konuşma anlamına geldiği de söylenmiştir. Uzun bir zaman konuşma anlamına geldiği de söylenmiştir.[3]

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي اِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

47- "(İbrahim) dedi: 'Sana selam olsun, senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdır.'"

---

3 a) İmam Buhârî der ki; (لَاَرْجُمَنَّكَ) "*Yemin olsun ki, seni taşlarım!*" buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: "Muhakkak sana hakaretlerde ve sövgülerde bulunurum." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi.
Hâfız ibn Hacer der ki; İbn Ebî Hatem bu haberi İbn Cüreyc'den, o da Ata'dan, o da İbn Abbâs'tan oluşan bir senedle muttasıl olarak rivayet etmiştir. *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 427.
b) Recm sözcüğü aslında küçük taşlarla taşlamak anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ'nın Hz. Nûh (a.s.)'ın kavminin dilinden aktardığı kelamda geçen "mercumîn" sözcüğünde de bu anlam vardır. (قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ) "*Dediler ki: 'Ey Nûh! Eğer bu söylediklerine bir son vermezsen, mutlaka taşa tutulanlardan olacaksın!'*" (26/Şuarâ/116). Ancak sözcük istiare yoluyla hakaret ve sövgüde bulunma anlamına gelir ki, bu âyette de bu anlama gelmektedir. Yani senin hakkında hoşuna gitmeyecek sözleri söyler ve sana sövgülerde bulunurum. İbn Abbâs da sözcüğe mecaz anlamını vermiştir. *Lisanü'l-Arab*, *el-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an*, 'R-C-M' maddesi.

{ قَالَ **}** "*(İbrahim) dedi.*" Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm).

{ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي **}** "*Sana selam olsun, senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim.*" Senin için Rabbime dua edeceğim.

{ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا **}** "*Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdır.*" Bilendir. Dilerse davetime icabet etmeyi.

وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

48- "Sizi ve Allah'tan başka taptıklarınızı bırakıp çekilirim de yalnızca Rabbime dua ederim. Umulur ki, Rabbime dua sayesinde bahtsız olmam!"

{ وَأَعْتَزِلُكُمْ **}** "*Sizi bırakıp çekilirim de.*" Sizi terk ederim.

{ وَمَا تَدْعُونَ **}** "*Ve taptıklarınızı.*" İbadet ettiklerinizi.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ **}** "*Allah'tan başka.*" Putları.

{ وَأَدْعُو رَبِّي **}** "*Yalnızca Rabbime dua ederim.*" Rabbime ibadet ederim.

{ عَسَىٰ **}** "*Umulur ki.*" Umulur ki, sözcüğü Allah hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي **}** "*Rabbime dua sayesinde olmam.*" Rabbime ibadet etmekle.

{ شَقِيًّا **}** "*Bahtsız.*" Hüsrana uğramış olmam.

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾

49- "(İbrahim) onlardan ve Allah'tan başka taptıklarından uzaklaşınca, biz ona İshak'ı ve Yakub'u verdik ve her birini peygamber yaptık."

{ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ **}** "(*İbrahim*) *onlardan uzaklaşınca.*" Onları terk edince.

{ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ **}** "*Ve Allah'tan başka taptıklarından.*" Putları.

{ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحٰقَ **}** "*Biz ona İshak'ı verdik.*" Güleç.

{ وَيَعْقُوبَ **}** "*Ve Yakub'u.*" Oğlunun oğlu.

{ وَكُلاًّ **}** "*Ve her birini.*" Hazret-i İbrahim, Hazret-i İshak ve Hazret-i Yakub ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ جَعَلْنَا نَبِيًّا **}** "*Peygamber yaptık.*" Onlara peygamberlik ve İslam ile ikramda bulunduk.

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

50- "Bunlara rahmetimizden ihsan ettik ve hepsine de dillerde güzel ve yüksek bir övgü bıraktık."

{ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا **}** "*Bunlara rahmetimizden ihsan ettik.*" Nimetimizden sâlih bir evlad ve helal mal.

{ وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا **}** "*Ve hepsine de dillerde güzel ve yüksek bir övgü bıraktık.*" Onlara güzel övgü ile ikramda bulunduk.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسٰى إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾

51- "Kitap'ta Musa'yı da an. Çünkü o, samimi bir kuldu. Kitap verilen bir peygamber, bir nebî idi."

{ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسٰى **}** "*Kitap'ta Musa'yı da an.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın haberini.

{ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا **}** "*Çünkü o, samimi bir kuldu.*" Küfürden, şirkten ve ahlaksızlıklardan. Eğer sözcük "*muhlisen*" olarak okunursa âyetin anlamı "İbadet ve tevhidde ihlaslı" anlamına gelmiş olur.

{ وَكَانَ رَسُولًا **}** "*Kitap verilen bir peygamber idi.*" İsrailoğullarına.

{ نَبِيًّا **}** "*Bir nebî.*" Allah Teâlâ'dan haber veren.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

52- "Biz ona Tur dağının sağ yanından seslendik ve onu özel bir konuşma için kendimize yaklaştırdık."

{ وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ **}** *"Biz ona Tur Dağı'nın seslendik."* Dağının.

{ الْأَيْمَنِ **}** *"Sağ yanından."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın sağından.

{ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا **}** *"Ve onu özel bir konuşma için kendimize yaklaştırdık."* Yani onu o derece yakınlaştırdık ki kalemin cızırtılarını işitti. Âyetin "Onunla yakından konuştuk" anlamına geldiği de söylenilmiştir.

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَآ اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

53- "Rahmetimizden de ona kardeşi Harun'u bir peygamber olarak armağan ettik."

{ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَآ **}** *"Rahmetimizden de ona armağan ettik."* Nimetimizden.

{ اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا **}** *"Kardeşi Harun'u bir peygamber olarak."* Yardımcı ve vezir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾

54- "Kitap'ta İsmail'i de an. Çünkü o, sözünde duran bir kuldu. Bir resûl ve bir peygamberdi."

{ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ **}** *"Kitap'ta İsmail'i de an."* Hazret-i İsmail ('aleyhi's-selâm)'ın haberini.

{ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ **}** *"Çünkü o, sözünde duran bir kuldu."* Zira söz verdiğinde yerine getirirdi.

{ وَكَانَ رَسُولًا **}** *"Bir resûldu."* Kavmine gönderilmiş bir elçiydi.

{ نَبِيًّا **}** *"Ve bir peygamber."* Allah Teâlâ'dan haber getiren.

وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهٗ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

55- "Ailesine namaz kılmayı ve zekât vermeyi emrederdi ve Rabbinin katında da rızaya ermişti."

{ وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهٗ **}** "*Ailesine emrederdi.*" Kavmine.

{ بِالصَّلٰوةِ **}** "*Namaz kılmayı.*" Namazı tastamam kılmayı.

{ وَالزَّكٰوةِ **}** "*Ve zekât vermeyi.*" Zekât, sadaka vermeyi.

{ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا **}** "*Ve Rabbinin katında da rızaya ermişti.*" Sâlih idi.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ اِدْرِيسَ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾

56- "Kitap'ta İdris'i de an. Çünkü o, çok doğru sözlü biriydi, bir peygamberdi."

{ وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ اِدْرِيسَ **}** "*Kitap'ta İdris'i de an.*" Hazret-i İdris ('aleyhi's-selâm)'ın haberini.

{ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيقًا **}** "*Çünkü o, çok doğru sözlü biriydi.*" İmanında dosdoğruydu.

{ نَبِيًّا **}** "*Bir peygamberdi.*" Allah Teâlâ'dan haber getirirdi.

وَرَفَعْنٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

57- "Biz onu yüce bir makama yükselttik."

{ وَرَفَعْنٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا **}** "*Biz onu yüce bir makama yükselttik.*" Cennette.

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّٖنَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْرَآءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

58- "İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden, Âdem'in soyundan ve gemide Nûh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail'in (Yakub'un) soyundan, hidayete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Onlar, Rahmân olan Allah'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı."

{ الَّذِينَ أُولَٰئِكَ **}** "*İşte bunlar.*" İsmini andığım Hazret-i İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Musa, Harun, İsa, İdris ve diğer peygamberler ('aleyhi's-selâm).

{ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ **}** "*Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden.*" Allah Teâlâ'nın kendilerine peygamberlik, İslam ve risalet ile ikramda bulunduğu.

{ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ **}** "*Âdem'in soyundan ve gemide Nûh ile birlikte taşıdıklarımızdan.*" Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın zürriyetinden onun oğullarındandır.

{ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ اِبْرٰهِيمَ **}** "*İbrahim soyundan.*" İsmail ('aleyhi's-selâm) ve İshak ('aleyhi's-selâm).

{ وَاِسْرَآءِيلَ **}** "*Ve İsrail'in (Yakub'un).*" Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın zürriyetinden Yusuf ('aleyhi's-selâm) ve kardeşleri.

{ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا **}** "*Hidayete erdirdiğimiz kimselerdendir.*" İman ile ikramda bulunduğumuz.

{ وَاجْتَبَيْنَا **}** "*Ve seçtiğimiz.*" İslam ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymakla seçtiğimiz yani Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ **}** "*Onlar, okunduğu zaman.*" Onlara kıraat edildiğinde.

{ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ **}** "*Rahmân olan Allah'ın âyetleri.*" Emir ve nehyi.

{ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا **}** "*Ağlayarak secdeye kapanırlardı.*" Secdeye varırlar ve Allah korkusundan dolayı ağlarlar.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ
فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾

59- "Sonra bunların ardından öyle bir nesil geldi ki namazı terk ettiler, tutkularına uydular. Ama bunlar taşkınlıklarının cezasını mutlaka göreceklerdir."

{ فَخَلَفَ **}** "*Sonra geldi ki.*" Kaldı.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ **}** "*Bunların ardından.*" Peygamberlerin ve sâlihlerin ardından.

{ خَلْفٌ **}** "*Öyle bir nesil.*" Kötü.

{ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ **}** "*Namazı terk ettiler.*" Namazı terk ettiler ve Allah'ı inkâr ettiler.

{ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ **}** "*Tutkularına uydular.*" Dünyanın lezzetleriyle meşgul oldular, baba bir kız kardeşlerle evlendiler ki, bunlar Yahudilerdir.

{ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا **}** "*Ama bunlar taşkınlıklarının cezasını mutlaka göreceklerdir.*" Cehennemde bir vadi.[4]

إِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾

---

[4] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(غَيًّا) sözcüğü hüsran anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi'nin Mukaddimesi; Kitâb-ü Bedi'l-Halk, 10. Bâb.
b) İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 100.
c) "Ğayy" sözcüğü asılda sapıklık ve fesad anlamına gelmektedir. Ancak İbn Abbâs bu sözcüğü hüsrana uğrayış, zarar ediş anlamında tefsir etmiştir. Zira âyet-i kerimede "Ğayy" sözcüğü sapıklığın ve fesadın ta kendisi olan namazı terk ediş ve arzulara uyuş eyleminin sonucu olarak kullanılmıştır. Hüsran/ziyan sözcüğünün "Ğayy" sözcüğü ile ifade edilmesi ise bir şeyi sebebi nedeniyle ifade ediş türündendir. Zira "Ğayy" sözcüğü hüsranın/ziyanın/zararın ve kötü akıbetin nedenidir. *El-Müfredat* ve *Lisânü'l-Arab*, 'Ğ-V-Y' maddesi.
d) (فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ) "*Bunlardan sonra ise bir kavim geldi.*" buyruğunda geçen "Half" (lam harfinin sükûnu ile) sözcüğü öncekilerden geride kalanlar, onlardan sonra gelip bakaya olanlar demektir. İlerleyen kişiye göre geride kalan demektir. "Halef" ise bedel ve hilafet anlamındadır. *Lisânü'l-Arab*, 'H-L-F' maddesi.
(بَعْدِهِمْ) "*Bunların ardından*" buyruğunda geçen hüm/onlar zamiri Allah Teâlâ'nın bu sûrede zikrettiği peygamberlere dönmektedir.

60- "Ancak tevbe edip iman eden ve sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Bunlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete gireceklerdir."

{ إِلَّا مَنْ تَابَ **}** *"Ancak tevbe edip bunun dışındadır."* Yahudilerden.

{ وَآمَنَ **}** *"İman eden."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا **}** *"Ve sâlih amel işleyenler."* Kendisi ile Rabbi arasında halis olan.

{ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا **}** *"Bunlar hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete gireceklerdir."* İyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez, günahlarına da hiçbir eklemede bulunulmaz.

جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾

61- "O cennet, Rahmân'ın kullarına, görmedikleri halde vaat ettiği Adn cennetleridir. Şüphesiz O'nun vaadi mutlaka yerine getirilir."

Ardından Allah Teâlâ hangi cennetin olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ **}** *"O cennet, Rahmân'ın kullarına, görmedikleri halde vaat ettiği Adn cennetleridir."* Onlardan gaip olan.

{ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا **}** *"Şüphesiz O'nun vaadi mutlaka yerine getirilir."* Gerçekleşecektir.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾

62- "Onlar orada boş söz işitmezler, yalnız selâm işitirler. Onlar için orada sabah akşam rızıkları hazırdır."

{ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا **}** *"Onlar orada işitmezler."* Cennette.

{ لَغْوًا **}** *"Boş söz."* Bâtıl yemin.

{ اِلَّا سَلَامًا **}** *"Yalnız selâm işitirler."* Ancak birbirlerine ikram nedeniyle selam verirler.

{ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا **}** *"Onlar için orada rızıkları hazırdır."* Cennette yiyecekleri.

{ بُكْرَةً وَعَشِيًّا **}** *"Sabah akşam."* Dünyadaki sabah akşam miktarınca.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

63- "İşte kullarımızdan takva sahibi olanlara vereceğimiz cennet budur."

{ تِلْكَ الْجَنَّةُ **}** *"Cennet budur."* Bu cennettir.

{ الَّتِي نُورِثُ **}** *"Vereceğimiz."* Konaklatacağımız.

{ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا **}** *"İşte kullarımızdan takva sahibi olanlara."* Küfür ve şirkten sakınan. Âyetin "Rabbine itaat edici" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

64- "Biz (melekler) Rabbinin buyruğu olmadıkça inmeyiz. Çünkü önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olanlar hep O'nundur. Rabbin (seni) unutmuş değildir!"

{ وَمَا نَتَنَزَّلُ **}** *"Biz (melekler) inmeyiz."* Gökten.

{ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin buyruğu olmadıkça."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem). Bunun üzerine Kureyş'in Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sorduğu ruh, Zülkarneyn ve Ashab-ı Kehf konularını sorduğunda Allah Teâlâ Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı vahyi getirmekten engelleyince Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) böyle cevap verdi.

{ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا **}** *"Çünkü önümüzde, hep O'nundur."* Ahiretin işi.

{ وَمَا خَلْفَنَا **}** *"Arkamızda."* Dünya işi.

{ وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ **}** *"Ve bunlar arasında olanlar."* İki nefha arasında olanlar.

{ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا **}** *"Rabbin (seni) unutmuş değildir."* Sana vahyedişinden bu yana seni unutmadı.[5]

---

5 a) İmam Buhârî Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle aktarmıştır: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Cibril'e 'Bizi ziyaret etmekte olduğundan daha sık ziyaret etmeni engelleyen nedir?' diye sorunca, bunun üzerine (وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ) *'Biz (melekler) Rabbinin buyruğu olmadıkça inmeyiz. Çünkü önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olanlar hep O'nundur.'* âyeti nazil oldu." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, "*Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz*" âyeti bâbı 4731 nolu hadis; Kitâbü Bedi'l-Halk, "Meleklerin zikredilmesi" bâbı, 3218 nolu hadis; Kitâbü't-Tevhid, "*Andolsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir*" âyeti bâbı 7455 nolu hadis.
Bu hadisi Tirmizî, İmam Ahmed ve Hâkim en-Nîsâbûrî de rivayet etmişlerdir. *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi, 3158 nolu hadis; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 233; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 611.
b) Taberî, birisi İbn Abbâs'tan olmak üzere çeşitli kanallarla bu haberi tahriç etmiştir. İbn Abbâs'ın rivayetine göre o şöyle demiştir: "Hz. Cebrail (a.s.)'ın Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelişi gecikince Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) üzüntüye kapıldı... Bunun üzerine bu âyet nazil oldu." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 103.
c) (وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ) "*Biz (melekler) Rabbinin buyruğu olmadıkça inmeyiz. Çünkü önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olanlar hep O'nundur.*" buyruğunda kastedilen, şu an kendisine doğru vardığımız gelecek ve geride bıraktığımız mazi ve içinde yaşadığımız andır. Nitekim bu anlama, Taberî'nin Atiyye el-Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı şu rivayet de işaret etmektedir: "*Çünkü önümüzde*", yani ahiret, "*Arkamızda*", yani dünya. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 103. Ancak "*Ve bunlar arasında olanlar*" ifadesinden neyin kastedildiği İbn Abbâs tarafından açıklanmamış olsa da kıyâmetin kopuşuna kadarlık zaman dilimini kastetmiş olma olasılığı bulunmaktadır.
d) (وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا) "*Rabbin (seni) unutmuş değildir!*" Yani Rabbin peygamberleri terk edici değildir. Onları yardımsız ve desteksiz bırakmaz. Buna göre; vahyin nazil olmasının gecikmesi kâfirlerin sandığı gibi Rab Teâlâ'nın Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e darılması değildir. Belki bu gecikme Allah azze ve cellenin bildiği bir maslahata, bir hikmete mebnidir.

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

65- "O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O'na ibadet et ve O'na ibadet etmekte sabırlı ol! Sen hiç (Allah'ın) adını taşıyan birini biliyor musun?"

{ رَبُّ **}** "*O, Rabbidir.*" Yaratıcısıdır.

{ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** "*Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin.*" Mahlukatı ve harikuladelikleri yaratan O Allah'tır.

{ فَاعْبُدْهُ **}** "*O'na ibadet et.*" Ona itaat et.

{ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ **}** "*Ve O'na ibadet etmekte sabırlı ol.*" Ona ibadet konusunda sabırlı ol.

{ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا **}** "*Sen hiç (Allah'ın) adını taşıyan birini biliyor musun.*" Allah ismiyle isimlendirilmiş bir kişiyi.

وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾

66- "İnsan der ki: 'Ben öldüğüm zaman, ileride diri olarak (kabirden) çıkarılacak mıyım?'"

{ وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ **}** "*İnsan der ki.*" Übeyy ibn Halef el-Cumahî dirilişi inkâr ederek şöyle dedi.

{ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا **}** "*Ben öldüğüm zaman, ileride diri olarak (kabirden) çıkarılacak mıyım?*" Öldükten sonra kabirden mi çıkacağım. Bu gerçekleşmeyecek bir şeydir.

اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾

67- "İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey değilken, biz kendisini yaratmışızdır?"

{ اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ **}** *"İnsan düşünmez mi ki?"* Übeyy ibn Halef el-Cumahî öğüt almaz mı?

{ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce biz kendisini yaratmışızdır."* Bundan önce kokuşmuş nutfeden önce.

{ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا **}** *"O hiçbir şey değilken."* Öyleyse ben onu diriltmeye kadirim.

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾

68- "Rabbine andolsun ki, biz onları şeytanlarıyla birlikte elbette mahşerde toplayacağız. Sonra onları cehennemin etrafında diz çökmüş durumda hazır tutacağız."

{ فَوَرَبِّكَ **}** *"Rabbine andolsun ki."* Allah Teâlâ kendi nefsine yemin etti.

{ لَنَحْشُرَنَّهُمْ **}** *"Biz onları elbette mahşerde toplayacağız."* Kıyâmet gününde yani Übeyy ve ashabı.

{ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ **}** *"Şeytanlarıyla birlikte. Sonra onları hazır tutacağız."* Onları toplayacağız.

{ حَوْلَ جَهَنَّمَ **}** *"Cehennemin etrafında."* Cehennemin ortasında.

{ جِثِيًّا **}** *"Diz çökmüş durumda."* Bütünü diz çökmüş olarak.

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾

69- "Sonra her topluluktan, Rahmân olan Allah'a en çok karşı geleni çekip ayırırız."

{ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ **}** *"Sonra çekip ayırırız."* Kuşkusuz çıkartırız.

{ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ **}** *"Her topluluktan."* Her din ehlinden.

{ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا **}** *"Rahmân olan Allah'a en çok karşı geleni."* Kur'an'a karşı cüretli olanı.

ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

70- "Sonra (cehenneme) atılmayı hak edenlerin kimler olduğunu elbette biz daha iyi biliriz."

{ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا **}** *"Sonra (cehenneme) hak edenlerin kimler olduğunu elbette biz daha iyi biliriz."* Cehenneme daha müstahak olduğunu.

{ صِلِيًّا **}** *"Atılmayı."* Girmeyi.

وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾

71- "İçinizden, yolu (cehenneme) uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür."

{ وَاِنْ مِنْكُمْ **}** *"İçinizden, hiçbir kimse yoktur."* Sizden hiçbir kimse bulunmamaktadır.

{ اِلَّا وَارِدُهَا **}** *"Yolu (cehenneme) uğramayacak."* Girmesin. Yani cehennem ateşine. Peygamberler ve resûller dışında.

{ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا **}** *"Bu, Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür."* Olması kesinkes gerçekleşecek bir hükümdür.

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظّٰلِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

72- "Sonra biz (Allah'tan) sakınanları kurtarırız ve zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada (cehennemde) bırakırız."

{ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا **}** *"Sonra biz (Allah'tan) sakınanları kurtarırız."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ وَنَذَرُ **}** *"Ve bırakırız."* Terk ederiz.

{ الظّٰلِمِينَ **}** *"Zalimleri de."* Müşrikleri de.

{ فِيهَا **}** *"Orada."* Cehennemde.

{ جِثِيًّا **}** *"Diz üstü çökmüş olarak."* Bütününü sürekli olarak.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَيُّ الْفَرِيْقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَّاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾

73- "Âyetlerimiz kendilerine açık olarak okunduğu zaman, o inkâr edenler, iman edenlere dediler ki: 'Bu iki topluluktan hangisinin (hangimizin) makamı daha hayırlı, meclisi daha güzeldir?'"

{ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ **}** "*Kendilerine okunduğu zaman.*" Nadr ve ashabına okunduğunda.

{ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ **}** "*Âyetlerimiz açık olarak.*" Emir ve nehye ilişkin açık âyetlerimiz.

{ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا **}** "*O inkâr edenler, dediler ki.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i, Kur'an'ı ve ölümden sonra dirilişi inkâr eden Nadr ve ashabı.

{ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا **}** "*İman edenlere.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a. Yani Ebûbekir ve ashabına.

{ اَيُّ الْفَرِيْقَيْنِ **}** "*Bu iki topluluktan hangisinin (hangimizin).*" İki dinin ehli. Bizden ve sizden.

{ خَيْرٌ مَّقَامًا **}** "*Makamı daha hayırlı.*" Menzili.

{ وَّاَحْسَنُ نَدِيًّا **}** "*Meclisi daha güzeldir?*" Meclisi daha güzel.[6]

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَّرِءْيًا ﴿٧٤﴾

74- "Halbuki biz, kendilerinden önce, malca ve gösterişçe daha güzel nice kuşakları helak etmişizdir."

{ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ **}** "*Halbuki biz, kendilerinden önce, nice helak etmişizdir.*" Kureyş'ten önce.

---

6 Bu âyette geçen (نَدِيًّا) sözcüğü meclis anlamına gelmektedir. İbn Cerir et-Taberî (وَّاَحْسَنُ نَدِيًّا) "*Oturup kalktığı kimseleri daha iyidir*" buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Nedî" sözcüğü meclis anlamına gelmektedir. İbn Cerir der ki; insanları bir mecliste topladığında "Nedevtü'l-Kavme Endühum nedven" denilir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 115-6.

{ مِنْ قَرْنٍ **}** "*Kuşakları.*" Geçmiş ümmetler.

{ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا **}** "*Malca daha güzel.*" Mal ve evlad yönünden daha çok mala ve evlada sahip.

{ وَرِئْيًا **}** "*Ve gösterişçe.*" Daha güzel bir görünüme.[7]

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا حَتّٰى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾

75- "De ki: 'Kim sapıklık içinde ise Rahmân olan (Allah,) ona uzunca bir süre versin! (Ancak bunun onlara bir yararı olmaz). Sonunda kendilerine vaat edilen azabı veya kıyâmetin kopuşunu gördükleri zaman, kimin yerce daha kötü ve adamca daha zayıf olduğunu bileceklerdir!'"

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

---

7 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(اَثَاثًا) sözcüğü mal ve meta, (رِئْيًا) sözcüğü ise manzara demektir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî Avfî, Ali ibn Ebî Talha ve Ebû Zübyan kanalıyla İbn Abbâs'tan, şöyle dediğini rivayet etmektedir: "(وَرِئْيًا) manzara, (اَثَاثًا) ise meta'dır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 117.

c) Ahfeş ise "Âyette geçen (وَرِئْيًا) sözcüğü rü'yet sözcüğünden türetilmiştir. Bundan dolayı manzara/gösteriş olarak tefsir edilmiştir." der. *Meani'l-Kur'an*, c. 2, s. 404.

d) (وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ) "*Halbuki biz, kendilerinden önce, nice kuşakları helak etmişizdir.*" âyetinde geçen (قَرْنٍ) sözcüğü peşisıra gelen ümmet anlamına gelmektedir. Ancak "Karn" dediğimiz ümmetin müddeti hakkında görüş ayrılığına düşülmüştür. Bir zaman diliminde yaşayan insanların ortalama ömrüdür. *Lisânü'l-Arab*, 'K-R-N' maddesi.

e) (قَبْلَهُمْ) "*Kendilerinden önce*" sözcüğünde geçen "onlar" zamirinin mercii/dönüşü bir önceki âyette (وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ نَدِيًّا) "*Âyetlerimiz kendilerine açık olarak okunduğu zaman, o inkâr edenler, iman edenlere dediler ki: 'Bu iki topluluktan hangisinin (hangimizin) makamı daha hayırlı, meclisi daha güzeldir?'*" geçen Mekke kâfirleridir.

{ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ **}** *"Kim sapıklık içinde ise."* Küfür ve şirkte.

{ فَلْيَمْدُدْ **}** *"Bir süre versin."* Arttırsın.

{ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا **}** *"Rahmân olan (Allah,)... ona uzunca (Ancak bunun onlara bir yararı olmaz)."* Malda ve evlatta. Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara mühlet ver.

{ حَتّٰى إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ **}** *"Sonunda kendilerine vaat edilen... gördükleri zaman."* Azabı.

{ إِمَّا الْعَذَابَ **}** *"Azabı."* Bedir Savaşı'nın kılıçla olan azabı.

{ وَإِمَّا السَّاعَةَ **}** *"Veya kıyâmetin kopuşunu."* Ya da kıyâmet gününün cehennem ateşiyle olan azabı.

{ فَسَيَعْلَمُونَ **}** *"Bileceklerdir."* Bu onlara yönelik bir tehdittir .

{ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا **}** *"Kimin yerce daha kötü olduğunu."* Ahirette menzil bakımından, dünyada ise darlık bakımından.

{ وَأَضْعَفُ جُنْدًا **}** *"Ve adamca daha zayıf."* Yardımcı bakımından en gevşeği.[8]

وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

76- "Allah doğru yola gidenlerin hidayetini daha da arttırır. Sürekli kalacak olan sâlih ameller, Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de sonuç bakımından daha iyidir!"

{ وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا **}** *"Allah doğru yola gidenlerin daha da arttırır."* İmanla.

{ هُدًى **}** *"Hidayetini."* Şeriatlarla. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Allah doğru yola gidenlerin daha da arttırır."* Nesh ediciyle. *"Hidayetini."* Mensuhla.

---

8 Tefsir metninde "Ehvenü nadiran" şeklinde geçen ifadede bir nokta fazlalığı olduğunu düşünerek, "Ehvenü nasiran" olmasının anlamca daha uygun olduğuna kanaat getirdik ve çeviriyi buna göre yaptık.

{ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ **}** *"Sürekli kalacak olan sâlih ameller."* Beş vakit namaz.

{ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا **}** *"Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha hayırlı."* Allah Teâlâ'nın kullara sevap verdiği şeylerin en hayırlısı namazlardır.

{ وَخَيْرٌ مَرَدًّا **}** *"Hem de sonuç bakımından daha iyidir."* Ahirette ise merci bakımından en faziletlisidir.

اَفَرَاَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾

77- "Sen âyetlerimizi inkâr eden ve 'Elbette bana mal ve çocuk verilecektir!' diyen kimseyi gördün mü?"

{ اَفَرَاَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا **}** *"Sen âyetlerimizi inkâr eden kimseyi gördün mü?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı. Bu kişi As ibn Vâil es-Sehmî'dir.

{ وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا **}** *"Ve 'Elbette bana mal ve çocuk verilecektir!' diyeni."* Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ahiret hakkında dile getirdiği şey doğru ise hiç kuşkusuz bana ahirette mal ve çocuk verilecektir.

اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾

78- "O kişi gaybı bilmiş veya Rahmân'dan bir söz mü almış?"

Allah Teâlâ Onun bu sözünü redderek şöyle buyurdu.

{ اَطَّلَعَ الْغَيْبَ **}** *"O kişi gaybı bilmiş."* Dediğinin kendisine ait olacağına dair Levh-i Mahfuz'a mı baktı?

{ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا **}** *"Veya Rahmân'dan bir söz mü almış?"* Lâ ilâhe illallâh ile. Sözünde belirttiklerinin kendisine ait olacağına inanmış mıdır?

كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾

79- "Hayır, biz onun söylediğini yazacağız ve azabını da arttırdıkça arttıracağız."

{ كَلَّا **}** *"Hayır."* Allah Teâlâ onu reddetti. Dediğinin kendisine ait olmayacağını söyledi.

{ سَنَكْتُبُ **}** *"Biz yazacağız."* Yazıp kaydedeceğiz.

{ مَا يَقُولُ **}** *"Onun söylediğini."* Yalanı.

{ وَنَمُدُّ لَهُ **}** *"Ve onun için arttıracağız."* Onun için ekleyeceğiz.

{ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا **}** *"Azabını da arttırdıkça."* Fazlalaştıracağız.

وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

80- "Onun sözünü ettiği şeyleri hep elinden alırız da o bize tek başına gelir."

{ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ **}** *"Onun sözünü ettiği şeyleri hep elinden alırız da."* Cennette ve onu onun dışındakilere mü'minlere veririz.

{ وَيَأْتِينَا **}** *"O bize gelir."* Kıyâmet gününde.

{ فَرْدًا **}** *"Tek başına."* Tek başına yalnız olarak. Malsız, çocuksuz ve hayırsız. Bu âyet-i kerime Habbâb ibn Eret ile aralarında düşmanlık meydana gelen arkadaşı hakkında nazil olmuştur.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾

81- "Onlar kendilerine şeref kazandırsın diye, Allah'tan başka ilâhlar edindiler."

{ وَاتَّخَذُوا **}** *"Onlar edindiler."* Mekke ehli kulluk ettiler.

{ مِنْ دُونِ اللهِ اٰلِهَةً **}** *"Allah'tan başka ilâhlar."* Yani putlara.

{ لِيَكُونُوا لَهُمْ **}** *"Kendilerine diye."* Yani putlar.

{ عِزًّا **}** *"Şeref kazandırsın."* Allah'ın azabına karşılık bir menfaat.

كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾

82- "Hayır, (bu ilâhlar) onların tapmalarını inkâr edecekler, aksine onlara karşı olacaklardır."

{ كَلَّا **}** *"Hayır."* Onları reddetti. Allah'ın azabına karşılık hiçbir menfaatinin olmadığını belirtti.

{ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ **}** *"(Bu ilâhlar) onların tapmalarını inkâr edecekler."* Yani putlar kâfirlerin kulluklarından teberi edeceklerdir.

{ وَيَكُونُونَ **}** *"Aksine olacaklardır."* Yani putlar.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onlara."* Kâfirlere karşı.

{ ضِدًّا **}** *"Karşı."* Azaba yardımcı.

اَلَمْ تَرَ اَنَّآ اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا ﴿٨٣﴾

83- "Görmedin mi? Biz şeytanları o kâfirlerin üzerine saldık. Onları (günaha) kışkırtıp duruyorlar!"

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmedin mi."* Sana haber verilmedi mi ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)?

{ اَنَّآ اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ **}** *"Biz şeytanları saldık."* Şeytanları musallat kıldık.

{ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا **}** *"O kâfirlerin üzerine. Onları (günaha) kışkırtıp duruyorlar!"* Allah Teâlâ'ya isyan etmeye doğru hareket ettirmekte ve onları oldukça çok özendirmektedir.

فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾

84- "Öyleyse onların aleyhinde acele etme! Çünkü biz onların (ecel) günlerini sayıyoruz."

{ فَلَا تَعْجَلْ **}** *"Öyleyse acele etme."* Öyleyse acele etme.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onların aleyhinde."* Azapla.

{ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا **}** *"Çünkü biz onların (ecel) günlerini sayıyoruz."* Yani nefes nefes.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾

85- "Allah'tan sakınanları, heyet halinde Rahmân'ın huzuruna toplayacağımız gün,"

{ يَوْمَ **}** *"Gün."* Kıyâmet günüdür.

{ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ **}** *"Allah'tan sakınanları, toplayacağımız."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ اِلَى الرَّحْمٰنِ **}** *"Rahmân'ın huzuruna."* Rahmân'ın cennetine.

{ وَفْدًا **}** *"Heyet halinde."* Develere binmiş olarak.

وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾

86- "Günahkârları yaya ve susuz olarak cehenneme süreceğiz."

{ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ **}** *"Günahkârları süreceğiz."* Müşrikleri.

{ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا **}** *"Yaya ve susuz olarak cehenneme."* Susuz olarak.[9]

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

87- "Rahmân'ın katında, bir söz almış olan kimseden başkası şefaat hakkına sahip olamaz."

{ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ **}** *"Şefaat hakkına sahip olamaz."* Melekler hiçbir kimseye şefaat edemez.

{ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ **}** *"Almış olan kimseden başkası."* İtikad edenden başkası.

{ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا **}** *"Rahmân'ın katında, bir söz."* Lâ ilâhe illallâh ile.

---

9 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(وِرْدًا) sözcüğü susuz olarak anlamındadır." Buhârî, Kitâbü Bedi'l-Halk, 10. Bâb; Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 127.

b) "Vird" sözcüğü su içmek kastıyla suya yönelmek demektir. Alusî der ki: "Vird sözcüğünün susuzluk anlamına gelmesi, lüzum alakası nedeniyle mecazendir. Zira suya ancak susuzluktan dolayı gidilir." *Tefsirü'l-Alusî*, c. 16, s. 136.

c) (وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا) *"Günahkârları yaya ve susuz olarak cehenneme süreceğiz."* buyruğunda sevk ve vird sözcüğünün kullanımı kâfirleri küçük düşürmek içindir. Zira onlar ancak susuz hayvanlar gibi sevk edilmektedirler. Bu âyet mü'minler için kullanılan (يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا) *"O gün biz takva sahiplerini Rahmân'ın huzuruna binekli olarak toplayacağız."* (19/Meryem/85) âyeti anlam bakımından tam karşıt noktada bulunmaktadır. Yani mü'minler ikram görmüş bir şekilde ve binitli olarak karşılanacaklardır.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾

88- "Onlar 'Rahmân çocuk edindi!' dediler."

{ وَقَالُوا **}** "*Onlar, dediler.*" Yani Yahudiler.

{ اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا **}** "*Rahmân çocuk edindi!*" Uzeyr ('aleyhi's-selâm)'ı oğul edindi.

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا اِدًّا ﴿٨٩﴾

89- "Yemin olsun ki siz çok çirkin bir şey söylediniz!"

{ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا اِدًّا **}** "*Yemin olsun ki siz çok çirkin bir şey söylediniz.*" Sizler çok çirkin dehşetli bir söz söylediniz.[10]

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾

90- "Az kalsın, (ondan söyledikleri sözden) gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar parçalanıp dağılacak!"

{ يَتَفَطَّرْنَ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ **}** "*Az kalsın, gökler çatlayacak.*" Yarılacak.

{ مِنْهُ **}** "(*Ondan Söyledikleri sözden.)*" Sözlerinden dolayı,

{ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ **}** "*Yer yarılacak.*" Yer yarılacak.

{ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ **}** "*Ve dağlar dağılacak.*" Dağlar yürüyecek.

---

10 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(اِدًّا) sözcüğü büyük bir söz anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi, 6. Bâb. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 129-130.

b) İbn Abbâs'ın (اِدًّا) sözcüğünü pek büyük bir söz olarak açıklaması, çirkinliği dehşetengiz olan anlamındadır. İbn Manzur şöyle der: "el-İddü ve el-İddetü sözcüğü acayiplik ve korkunç ve dehşetengiz bir iş anlamındadır." *Lisânü'l-Arab*, 'E-D-D' maddesi.
Rağıb el-İsfahanî ise sözcük hakkında şu bilgileri verir: Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır: "*Yemin olsun ki, siz çok çirkin bir şey söylediniz!*' Yani kötü bir şey, etrafında çok anlamsız sözün edilebileceği bir görüş ortaya attınız. Bu ifade 'Eddeti'n-Naketü teiddü' sözünden alınmıştır ki, devenin aşırı yorgunluktan şiddetli bir şekilde inlemesi/acı biçimde böğürmesi/bağırması demektir." *El-Müfredat*, 'E-D-D' maddesi.

{ هَدًّا **}** *"Parçalanıp."* Paramparça olup.[11]

اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾

91- "O Rahmân'a çocuk isnat ettiler diye."

{ اَنْ دَعَوْا **}** *"İsnat ettiler diye."* İddiasında bulunmaları nedeniyle.

{ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا **}** *"O Rahmân'a çocuk."* Uzeyr ('aleyhi's-selâm)'ı oğul olarak isnad etmelerinden dolayı.

وَمَا يَنْۢبَغِيْ لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾

92- "Oysa Rahmân olan Allah'a çocuk edinmek yakışmaz!"

{ وَمَا يَنْۢبَغِيْ لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا **}** *"Oysa Rahmân olan Allah'a çocuk edinmek yakışmaz."* Hazret-i Uzeyr ('aleyhi's-selâm)'ı çocuk edinmek.

اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِلَّآ اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾

93- "Göklerde ve yerde hiçbir kimse yoktur ki, o Rahmân'ın huzuruna kul olarak çıkmasın!"

{ اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Göklerde ve yerde hiçbir kimse yoktur ki."* Diyor ki, göklerde ve yerde hiçbir kimse olmamış olsun ki,

{ اِلَّآ اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا **}** *"O Rahmân'ın huzuruna kul olarak çıkmasın."* Kâfir hariç Rahmân'a kulluğu, O'na itaati ikrar etmemiş olsun.

لَقَدْ اَحْصٰىهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾

94- "Andolsun ki, O, onların hepsini kuşatmış ve onları bir bir saymıştır."

---

11 İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(هَدًّا) sözcüğü yıkılacak anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi, 6. Bâb. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 129-130.

{لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ} *"Andolsun ki, O, onların hepsini kuşatmış."* Onları kayıt altına almış.

{وَعَدَّهُمْ عَدًّا} *"Ve onları bir bir saymıştır."* Onların sayısını bilendir.

وَكُلُّهُمْ اٰتِيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

95- "Kıyâmet günü, onların her biri O'nun huzuruna tek olarak gelecektir."

{وَكُلُّهُمْ اٰتِيهِ} *"Onların her biri O'nun huzuruna gelecektir."* Allah Teâlâ'nın huzuruna varacaktır.

{يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا} *"Kıyâmet günü, tek olarak."* Malsız ve çocuksuz olarak tek başına.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

96- "İman edip sâlih amel işleyenlere gelince, Rahmân olan Allah onları (gönüllere) sevdirecektir."

{اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصّٰالِحَاتِ} *"Sâlih amel işleyenlere."* Kendileriyle Rableri arasındaki taatte.

{سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا} *"Rahmân olan Allah onları (gönüllere) sevdirecektir."* Onları sevecek ve onları mü'minlere de sevdirecektir.

فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾

97- "Biz (Kur'an'ı) onu senin diline kolaylaştırdık ki onunla korunanları müjdeleyesin ve inatçı bir kavmi de onunla uyarasın."

{فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ} *"Biz (Kur'an'ı) onu senin diline kolaylaştırdık ki."* Kur'an'ın okunmasını sana kolaylaştırdık ki.

{لِتُبَشِّرَ بِهِ} *"Onunla müjdeleyesin."* Kur'an ile.

{الْمُتَّقِينَ} *"Korunanları."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ وَتُنْذِرَ **}** "*Ve uyarasın.*" Korkutasın.

{ بِهٖ **}** "*Onunla.*" Kur'an'la.

{ قَوْمًا لُّدًّا **}** "*İnatçı bir kavmi de.*" Bâtılla mücadele edenleri de.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

98- "Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik! Şimdi onlardan hiç birini görüyor musun, yahut onların gizli sesini işitiyor musun?"

{ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ **}** "*Biz onlardan önce nice helak ettik.*" Senin kavminden önce ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ قَرْنٍ **}** "*Nesilleri.*" Geçmiş kavimleri.

{ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ **}** "*Şimdi onlardan hiç birini görüyor musun.*" Helak oluşlarının ardından onlardan hiçbir kimseyi görüyor musun?

{ اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا **}** "*Yahut onların gizli sesini işitiyor musun?*" Helak olduklarından ve izleri silinip gittikten sonra bir ses işitiyor musun?[12]

---

12 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(رِكْزًا) sözcüğü ses anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Meryem Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 134.
b) İbn Abbâs sözcüğe hemen hemen sözlükteki anlamını vermiştir. Zira "Rikz" sözcüğü, hafif ses gizli ses anlamına gelmektedir. Rağıb el-İsfahanî "Rikz" sözcüğü hakkında şu açıklamalarda bulunmaktadır: "Rikz gizli ses anlamındadır. Allah azze ve celle şöyle buyurmaktadır: (هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا) '*Şimdi onlardan hiç birini görüyor musun, yahut onların gizli sesini işitiyor musun?*' 'Ve rekeztü keza/Falan şeyi gizli gömdüm' ifadesinde geçen (R-K-Z) fiilinde de bu anlam vardır. Rikaz sözcüğü de bu anlamdadır. Gömülmüş mala denir." *Müfredat*, 'R-K-Z' maddesi.
Bir dilbilimci olan Ferrâ ise sözcük hakkında şunları söyler: "Rikz, ses anlamına gelmektedir. Rikz, insanın uzaktan duyulan sesidir. Örneğin; köpeğine gizlice fısıldadığında kullanılan 'Rekeze's-Saidü' ifadesinde de bu anlam söz konusudur." *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 174.

سورة طٰهٰ

20- TÂHÂ SÛRESİ

Sûre içinde Tâhâ sözcüğünün geçtiği bir sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 132, sözcük sayısı 1.301 ve harf sayısı ise 5.242'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

طٰهٰ ﴿١﴾ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى ﴿٢﴾

1-2- "Tâ Hâ. Biz bu Kur'an'ı sana sıkıntı çekesin diye indirmedik."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tâhâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ طٰهٰ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى **}** *"Tâ Hâ. Biz bu Kur'an'ı sana sıkıntı çekesin diye indirmedik."* Kur'an'la yorulasın diye değil. Bu âyet indiğinde Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bundan önce gece namazı için çok çaba sarf ediyordu. Öyle ki, ayakları şişiyordu. Allah Teâlâ bu âyetle O'na hafifleterek 'Tâhâ" dedi. "Ey Adam." Bu, Mekke dilinde "Ey Muhammed" demektir. "Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı sana Kur'an ile indirmemizin nedeni sıkıntı çekmen değildir."

اِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ﴿٣﴾

3- "Ancak Allah'tan sakınanlara bir öğüt olsun diye (indirdik.)"

{ إِلَّا تَذْكِرَةً **}** *"Ancak bir öğüt olsun diye (indirdik.)"* Öğüt olsun diye.

{ لِمَنْ يَخْشٰى **}** *"Allah'tan sakınanlara."* Teslimiyet gösteren. "Onu ben sıkıntı çekesin, nefsini yorasın diye indirmedim." Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى ﴿٤﴾

4- "Yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir."

{ تَنْزِيلًا **}** *"Peyderpey indirilmiştir."* Diyor ki, Kur'an söz olarak indirilmiştir.

{ مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى **}** *"Yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından."* Birbirinin üstüne yükseltmiştir.

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴿٥﴾

5- "Rahmân olan Allah Arş'a hakim olmuştur."

{ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى **}** *"Rahmân olan Allah Arş'a hakim olmuştur."* İstikrar buldu. Onunla doldu anlamına geldiği de söylenilmiştir. Tefsir edilemeyen gizli marifetlerden olduğu da söylenmiştir.

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ﴿٦﴾

6- "Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ve toprağın altında ne varsa hepsi O'nundur."

{ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ne varsa hepsi O'nundur."* Yaratılmışlar ve harikuladelikler.

{ وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى **}** *"Ve toprağın altında."* En alt kat olan yedinci katın altındaki. Zira yerler de suyun üstündedir...

وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهٗ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى ﴿٧﴾

7- "Eğer sen sözü açıktan söylersen, bil ki O, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilir."

{ وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ **}** "*Eğer sen sözü açıktan söylersen.*" Eylemini sözle dile getirirsen.

{ فَاِنَّهٗ يَعْلَمُ السِّرَّ **}** "*Bil ki O, gizliyi de bilir.*" Eylem ve sözle.

{ وَاَخْفٰى **}** "*Gizlinin gizlisini de.*" Gizliden daha gizlisini. Senden sadır olacak henüz gerçekleşmemiş şeyi veya olacak olan şeyi, Allah Teâlâ bunların bütününü bilir.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾

8- "Allah, kendinden başka ilâh olmayandır! En güzel isimler O'na aittir."

{ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ **}** "*Allah, kendinden başka ilâh olmayandır.*" Tektir, yegânedir, ortağı bulunmamaktadır.

{ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى **}** "*En güzel isimler O'na aittir.*" En yüce sıfatlar O'na aittir, o sıfatlarla O'na dua ediniz.

وَهَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ مُوْسٰى ﴿٩﴾

9- "Musa'nın haberi sana geldi mi?"

{ وَهَلْ اَتٰىكَ **}** "*Sana geldi mi?*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana gelmedi. Sonra sana gelecek.

{ حَدِيْثُ مُوْسٰى **}** "*Musa'nın haberi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın haberi.

اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْٓا اِنِّيْٓ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّيْٓ اٰتِيْكُمْ مِّنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

10- "Hani o, bir zamanlar bir ateş görmüş, ailesine, 'Burada bekleyin, ben bir ateş gördüm, belki size ondan bir kor getiririm, yahut ateşin yanında yol gösterecek birini bulurum.' demişti."

{ اِذْ رَاٰ نَارًا **}** "*Hani o, bir zamanlar bir ateş görmüş.*" Solundan.

{ فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْٓا **}** "*Ailesine, burada bekleyin, demişti.*" Yerinizde kalıp konaklayınız.

{ اِنِّيْٓ اٰنَسْتُ نَارًا **}** "*Ben bir ateş gördüm.*" Hiç kuşkusuz ben bir ateş gördüm.

{ لَعَلِّيْٓ اٰتِيْكُمْ مِنْهَا **}** "*Belki size ondan getiririm.*" Ateşten.

{ بِقَبَسٍ **}** "*Bir kor.*" Bir parça şule. O kışın şiddetli soğuğunda idi.

{ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ **}** "*Yahut ateşin yanında bulurum.*" Ateşin yanında.

{ هُدًى **}** "*Yol gösterecek birini.*" Bana yolu gösterecek birisini.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs (بِقَبَسٍ) buyruğu hakkında şöyle dedi: "Karanlık ve soğuk bir gecede Hz. Musa (a.s.) ile beraberindekiler yollarını şaşırıp kaybetmişlerdi. İşte o zaman Hz. Musa (a.s.) (اِنِّيْٓ اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّيْٓ اٰتِيْكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى) '*Eğer ben o ateşin yanında yol gösterecek bir kimse bulamazsam, size ısınacağınız bir ateş parçası getiririm*' demiştir." "Mukaddes" sözcüğü mübarek demektir. "Tuva" ise vadinin ismidir. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 143.

b) İbn Cerir Süddî kanalıyla İbn Mâlik'ten ve Ebû Sâlih kanalıyla da İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: "Hz. Musa (a.s.) süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte ayrılınca yolunu kaybetti. Abdullah ibn Abbâs der ki; "Kış mevsimiydi ve kendileri için bir ateş yükseltildi. Hz. Musa (a.s.) ateşi görünce onun ateş olduğunu sandı. Halbuki o Allah Teâlâ'nın nurundan idi. (فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوْٓا اِنِّيْٓ اٰنَسْتُ نَارًا) '*Ailesine, burada bekleyin, ben bir ateş gördüm, demişti.*'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 142. Allah Teâlâ'nın "Mukaddes" sözcüğü mübarek anlamındadır. "Tuva" ise vadinin ismidir. Bu haberi İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 145 ve 146.

c) Âyet-i kerimede geçen (بِقَبَسٍ) sözcüğü ateşten alınan bir şûle demektir. Sözcük Kur'an-ı Kerim'de (اٰتِيْكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ) "*Belki size ondan bir kor getiririm, yahut ateşin yanında yol gösterecek birini bulurum.*" âyetinde de geçmektedir. "Kabes" ve "iktibas" da bunu talep etmek demektir. *El-Müfredat*, 'K-B-S' maddesi.

فَلَمَّآ اَتٰىهَا نُودِيَ يَا مُوسٰى ﴿١١﴾

11- "Ateşin yanına varınca kendisine şöyle seslenildi: 'Ey Musa!'"

{ فَلَمَّآ اَتٰىهَا نُودِيَ يَا مُوسٰى **}** *"Ateşin yanına varınca kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa!"* Varıp da bir de kendisinden bembeyaz ateş çıkan bir ağaç olduğunu görünce.

اِنِّيٓ اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

12- "Ben, evet ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal Vadi'de, Tuva'dasın."

{ اِنِّيٓ اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ **}** *"Ben, evet ben senin Rabbinim! Pabuçlarını çıkar."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın pabuçları ölmüş eşek derisinden idi.

{ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ **}** *"Çünkü sen kutsal Vadi'de."* Mutahhar.

{ طُوًى **}** *"Tuva'dasın."* Vadinin ismidir.

Denilmiştir ki, senden önceki peygamberler orasını dürmüşlerdir, aşıp gitmişlerdir.

Denilmiştir ki; bu vadideki kayayla dürülmüş kuyudur. Zira içinde ağaç vardı.

وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى ﴿١٣﴾

13- "Ve ben seni seçtim, şimdi vahyolunanı dinle."

{ وَاَنَا اخْتَرْتُكَ **}** *"Ve ben seni seçtim."* Risaletle Firavun'a.

{ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى **}** *"Şimdi vahyolunanı dinle."* Emrolunduğun şeyi yerine getir.

اِنَّنِيٓ اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدْنِي وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾

14- "Hiç şüphesiz ben, evet ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl!"

{ اِنَّنِيْٓ اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدْنِيْ **}** *"Hiç şüphesiz ben, evet ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Bana ibadet et."* Öyleyse bana itaat et.

{ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِيْ **}** *"Ve beni anmak için namaz kıl."* Namazı unuttuğunda hatırladığın anda kıl.

اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾

15- "Çünkü kıyâmet saati mutlaka gelecektir. Onun vaktini gizliyorum ki, herkes yaptığı şeyin karşılığını bulsun!"

{ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ **}** *"Çünkü kıyâmet saati mutlaka gelecektir."* Gerçekleşecektir.

{ اَكَادُ اُخْفِيهَا **}** *"Onun vaktini gizliyorum ki."* Onu açığa çıkarırım. Âyetin şu anlama geldiği dahi söylenmiştir: Onu kendi nefsimden dahi gizliyorum nerede kaldı ki onu başkasına açıklayayım.

{ لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Herkes karşılığını bulsun."* Sâlih olsun, fâcir olsun bütün bireyler.

{ بِمَا تَسْعٰى **}** *"Yaptığı şeyin."* İşlediği hayır ve şerrin.

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

16- "Kıyâmet gününe inanmayıp, hevâ ve hevesine uyan kimse, seni ona iman etmekten alıkoymasın, sonra helâk olursun!"

{ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا **}** *"Seni ona iman etmekten alıkoymasın."* Seni onu ikrar etmekten çevirmesin.

{ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ **}** *"Kıyâmet gününe inanmayıp, hevâ ve hevesine uyan kimse."* İnkâr ederek ve putlara kulluk yaparak hevâ ve hevesine uyan.

{ فَتَرْدٰى **}** *"Sonra helâk olursun."* Helak olursun.

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى ﴿١٧﴾

17- "Ey Musa! Sağ elindeki nedir?"

قَالَ هِيَ عَصَايَ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾

18- "(Musa) dedi: 'O benim asamdır; ona dayanırım, onunla koyunlarıma yaprak silkelerim. Onunla başka işlerimi de görürüm.'"

{ عَلَيْهَا قَالَ هِيَ عَصَايَ اَتَوَكَّؤُا **}** "(*Musa) dedi: 'O benim asamdır; ona dayanırım.'*" Yorulduğumda ona dayanırım.

{ وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى غَنَمِي **}** "*Onunla koyunlarıma yaprak silkelerim.*" Koyunlarım için onunla ağaca şiddetle vururum.

{ وَلِيَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى **}** "*Onunla başka işlerimi de görürüm.*" Çeşitli ihtiyaçlarımı.[2]

قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى ﴿١٩﴾

19- "(Allah) dedi: 'Onu yere at, ey Musa!'"

{ قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى **}** "(*Allah) dedi: 'Onu yere at, ey Musa.'*" Elinden yere bırak.

فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾

20- "(Musa) onu attı, (bir de ne görsün), o bir yılan olmuş koşuyor!"

---

2 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(مَاٰرِبُ) sözcüğü hacet anlamındadır. 'Sireteha' ise ilk haleti anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbu's-Savm, 23. Bâb; Kitâbü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 22. Bâb; Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi. Bu haberi İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 155.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَلِيَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى) "*Onunla başka işlerimi de görürüm.*" buyruğu hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Benim bildiğim başka ihtiyaçlarımı da görürüm." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 157.

{ فَاَلْقٰىهَا **}** *"(Musa) onu attı."* Elinden.

{ فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى **}** *"Bir de ne görsün, o bir yılan olmuş koşuyor."* Başını yükselterek şiddetle hareket ediyor. Bundan dolayı Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) yılandan korkarak kaçtı.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولٰى ﴿٢١﴾

21- "(Allah) dedi: 'Tut onu, korkma, çünkü biz onu eski haline sokacağız.'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah Teâlâ Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a şöyle buyurdu:

{ خُذْهَا **}** *"Tut onu."* Ey Musa!

{ وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا **}** *"Korkma, çünkü biz onu sokacağız."* Onu kılacağız.

{ سِيرَتَهَا الْأُولٰى **}** *"Eski haline."* İlk şekli olan asaya.

وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰى ﴿٢٢﴾

22- "Bir de elini koynuna sok ki, başka bir mucize olmak üzere kusursuz bembeyaz çıksın!"

{ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ **}** *"Bir de elini koynuna sok ki."* Elini koltuk altına koy.

{ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ **}** *"Bembeyaz çıksın."* Şuaları olan.

{ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ **}** *"Kusursuz."* Cüzzamsız olarak.

{ اٰيَةً اُخْرٰى **}** *"Başka bir mucize olmak üzere."* Asâ ile birlikte başka bir alamet.

لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرٰى ﴿٢٣﴾

23- "Böylece sana en büyük mucizelerimizden bazılarını gösterelim."

{ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا **}** *"Böylece sana mucizelerimizden bazılarını gösterelim."* Alametlerimizden.

{ الْكُبْرٰى **}** *"En büyük."* En muazzam.

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٢٤﴾

24- "Şimdi Firavun'a git, çünkü o, iyice azdı!"

{ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى **}** *"Şimdi Firavun'a git, çünkü o, iyice azdı."* Büyüklendi, kibirlendi ve inkâr etti.

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ ﴿٢٥﴾

25- "(Musa) dedi: 'Rabbim! Göğsüme genişlik ver.'"

{ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِيْ صَدْرِيْ **}** *"(Musa) dedi: 'Rabbim! Göğsüme genişlik ver.'"* Ondan korkmayayım diye kalbimi yumuşat.

وَيَسِّرْ لِيْٓ اَمْرِيْ ﴿٢٦﴾

26- "Bana işimi kolaylaştır."

{ وَيَسِّرْ لِيْٓ اَمْرِيْ **}** *"Bana işimi kolaylaştır."* Firavun'a risaleti tebliği bana kolaylaştır.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِيْ ﴿٢٧﴾

27- "Dilimden şu düğümü çöz."

{ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِيْ **}** *"Dilimden şu düğümü çöz."* Dilimdeki tutukluğu gider.

يَفْقَهُوْا قَوْلِيْ ﴿٢٨﴾

28- "Ki, sözümü iyi anlasınlar."

{ يَفْقَهُوْا قَوْلِيْ **}** *"Ki, sözümü iyi anlasınlar."* Böylece kelamımı/ifadelerimi anlasınlar.

وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ اَهْلِي ﴿٢٩﴾

29- "Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver."

{ وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ اَهْلِي **}** *"Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver."* Yardımcı.

هٰرُونَ اَخِي ﴿٣٠﴾

30- "Kardeşim Harun'u."

{ هٰرُونَ اَخِي **}** *"Kardeşim Harun'u."*

اُشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِي ﴿٣١﴾

31- "Onunla arkamı güçlendir."

{ اُشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِي **}** *"Onunla arkamı güçlendir."* Onunla sırtımı kuvvetlendir.

وَاَشْرِكْهُ فِيٓ اَمْرِي ﴿٣٢﴾

32- "Ve onu işime ortak yap."

{ وَاَشْرِكْهُ **}** *"Ve onu ortak yap."* Ey Rabbim.

{ فِيٓ اَمْرِي **}** *"İşime."* Firavun'a risaletimin tebliği konusunda.

كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾

33- "Ki, seni çok tesbih edelim."

{ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا **}** *"Ki, seni çok tesbih edelim."* Sana namaz kılalım.

وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾

34- "Ve seni çok analım."

{ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا **}** *"Ve seni çok analım."* Dil ve kalp ile.

اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

35- "Hiç şüphesiz sen bizi görmektesin."

{ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا **}** *"Hiç şüphesiz sen bizi görmektesin."* Alîmsin.

قَالَ قَدْ اُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى ﴿٣٦﴾

36- "(Allah) dedi: 'Ey Musa! İstediğin sana verildi.'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah Teâlâ ona buyurdu.

{ قَدْ اُوتِيتَ **}** *"Sana verildi."* Sana bahşedildi.

{ سُؤْلَكَ **}** *"İstediğin."* İstediğin şey.

{ يَا مُوسٰى **}** *"Ey Musa."* Allah Teâlâ onun göğsünü açtı, işini kolaylaştırdı, dilini açtı ve Harun'u da ona yardımcı kıldı.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰى ﴿٣٧﴾

37- "Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk."

{ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰى **}** *"Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk."* Bundan başka.

اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى اُمِّكَ مَا يُوحٰى ﴿٣٨﴾

38- "Hani (sen doğduğun zaman) annene vahyedileni vahyetmiştik."

{ اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى اُمِّكَ **}** *"Hani (sen doğduğun zaman) annene vahyetmiştik."* Annene ilham etmiştik.

{ مَا يُوحٰى **}** *"Vahyedileni."* İlham edilen şeyi.

اَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَاْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِي ﴿٣٩﴾

39- "Musa'yı sandığın içine koy, suya at; su onu sahile bıraksın; onu benim de düşmanım onun da düşmanı olan biri alacaktır. (Ey Musa!), gözümün önünde yetiştirilmen için senin üzerine kendimden bir sevgi koydum."

{ اَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ **}** "*Musa'yı sandığın içine koy.*" Çocuğu bürdîden yapılmış tabutun içine at.

{ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ **}** "*Suya at.*" Tabutu da denize at.

{ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ **}** "*Su onu bıraksın.*" Deniz onu atsın.

{ بِالسَّاحِلِ **}** "*Sahile.*" Kıyıya.

{ يَأْخُذْهُ **}** "*Onu alacaktır.*" Onu yükseltsin.

{ عَدُوٌّ لِي **}** "*Benim de düşmanım biri.*" Din konusunda, yani Firavun.

{ وَعَدُوٌّ لَهُ **}** "*Onun da düşmanı olan biri.*" Öldürmekle.

{ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي **}** "*(Ey Musa!), senin üzerine kendimden bir sevgi koydum.*" Ey Musa! Seni gören herkes seni sevecektir.

{ وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِي **}** "*Gözümün önünde yetiştirilmen için.*" Sana yapılan şeylerin bütünü benim nazarımdadır.

اِذْ تَمْشِيٓ اُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ اِلٰٓى
اُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ
فُتُونًا فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِيٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى ﴿٤٠﴾

40- "Kız kardeşin gidip, 'Size, onun bakımını üstlenecek birini göstereyim mi?' demişti. Böylece biz, gözünün aydın olması ve üzülmemen için seni yeniden annene kavuşturmuştuk. Bir de sen birini öldürmüştün de, seni üzüntüden kurtarmıştık. Böylece seni birçok sınamadan geçirdik! Daha sonra, yıllarca Medyen halkı arasında kaldın. Sonunda, Ey Musa! (Benim) belirlemem üzerine buraya geldin!"

{ إِذْ تَمْشِيٓ أُخْتُكَ **}** *"Kız kardeşin gidip."* Firavun'un sarayına girdi.

{ فَتَقُولُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَكْفُلُهُ **}** *"Size, onun bakımını üstlenecek birini göstereyim mi, demişti."* Onu emzirecek.

{ فَرَجَعْنَاكَ **}** *"Böylece biz, seni yeniden kavuşturmuştuk."* Seni geri döndürdük.

{ اِلٰٓى أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا **}** *"Gözünün aydın olması için annene."* Nefsi gönül rahatlığı içinde olsun diye.

{ وَلَا تَحْزَنَ **}** *"Ve üzülmemen."* Oğlunun helak olmasından dolayı üzülmesin diye.

{ وَقَتَلْتَ نَفْسًا **}** *"Bir de sen birini öldürmüştün de."* Bir Kıptî'yi.

{ فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ **}** *"Seni üzüntüden kurtarmıştık."* Kısas tasasından.

{ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا **}** *"Böylece seni birçok sınamadan geçirdik."* Seni peş peşe sınamaya tabi tuttuk.

{ فَلَبِثْتَ **}** *"Daha sonra, kaldın."* Kaldın.

{ سِنِينَ **}** *"Yıllarca."* On yıl.

{ فِيٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى **}** *"Medyen halkı arasında Sonunda, Ey Musa! (Benim) belirlemem üzerine buraya geldin."* Takdirime. Firavun'a risalet ve kelamla.[3]

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾

41- "Seni kendim için seçtim."

---

3 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(عَلٰى قَدَرٍ) bir vade göre." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, (ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى) *"Sonunda, ey Musa! (Benim) belirlemem üzerine buraya geldin!"* buyruğu hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan naklettiğine göre o şöyle diyordu: "Ey Musa! Kuşkusuz sen bir sözleşme gereği geldin." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 167.

{ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي **}** *"Seni kendim için seçtim."* Seni risaletle kendim için seçtim.

اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾

42- "Sen ve kardeşin, âyetlerimi götürün, beni anmakta gevşeklik göstermeyin!"

{ اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ **}** *"Sen ve kardeşin, götürün."* Harun.

{ بِاٰيَاتِي **}** *"Âyetlerimi."* El ve asayı.

{ وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي **}** *"Beni anmakta gevşeklik göstermeyin."* Zayıflık göstermeyin, aciz davranmayın. Firavun'a risaletimi tebliğde gevşeklik göstermeyin.[4]

اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٤٣﴾

43- "Firavun'a gidin, çünkü o iyice azdı!"

{ اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى **}** *"Firavun'a gidin, çünkü o iyice azdı."* Büyüklendi, kibirlendi ve inkâr etti.

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾

[4] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "'*Lâ teniyâ*' ilahî kelamı 'lâ tedufa/zayıflık göstermeyin' anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi.
b) İbn Cerir et-Taberî bu haberi Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. Yine İbn Cerir et-Taberî "*Ve lâ teniyâ*" buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan naklettiğine göre o şöyle demiştir: "Lâ tubtia/ağır davranmayın." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 168.
c) Zayıflık göstermeyin ve ağır davranmayın ifadeleri birbirine yakındır. Bundan dolayı her iki rivayet arasında bir çelişki bulunmamaktadır. Zira ağır davranış zayıflığın doğal bir sonucudur.
d) Bu âyet-i kerime Allah azze ve cellenin Hz. Musa (as.). ile Hz. Harun (a.s.)'a sürekli zikirde bulunmaları noktasında bir irşadını ortaya koymaktadır. Zira Allah Teâlâ'yı anışın sürekliliği, düşmana karşı mü'mini güçlendiren ve kuvvetlendiren azığıdır. Zikre devam edip taatte de gevşeklik göstermediği müddetçe Allah azze ve celle onu izzetli kılar ve hiçbir zaman onu rüsva kılmaz.

44- “Ama ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt alır veya korkar.”

{ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا **}** “*Ama ona yumuşak söz söyleyin.*” Lütufkar söz söyleyin. Lâ ilâhe illallâh’ı lütufkârca söyleyiniz. Künyesiyle hitap edin anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ **}** “*Belki öğüt alır.*” Öğüt alır.

{ اَوْ يَخْشٰى **}** “*Veya korkar.*” Ya da teslimiyet gösterir.

قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَطْغٰى ﴿٤٥﴾

45- “Onlar dediler ki: ‘Ey Rabbimiz! Onun bize karşı taşkınlık yapmasından veya iyice azmasından korkuyoruz.’”

{ قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ **}** “*Onlar dediler ki: ‘Ey Rabbimiz! Onun taşkınlık yapmasından korkuyoruz.’*” Acele etmesinden.

{ عَلَيْنَآ **}** “*Bize karşı.*” Dövmekle.

{ اَوْ اَنْ يَطْغٰى **}** “*Veya iyice azmasından.*” Öldürmekle.

قَالَ لَا تَخَافَآ اِنَّنِي مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾

46- “(Allah) dedi: ‘Korkmayın! Çünkü ben, sizinle birlikteyim, (her şeyi) işitirim ve görürüm.’”

{ قَالَ **}** “(*Allah) dedi.*” Allah Teâlâ her ikisine şöyle buyurdu:

{ لَا تَخَافَآ **}** “*Korkmayın.*” Dövülmekten ve öldürülmekten,

{ اِنَّنِي مَعَكُمَآ **}** “*Çünkü ben, sizinle birlikteyim.*” Sizin yardımcınızım.

{ اَسْمَعُ **}** “*(Her şeyi) işitirim.*” Sizin başınıza gelecek şeyi.

{ وَاَرٰى **}** “*Ve görürüm.*” Onun size ne yapacağını.

فَاْتِيَاهُ فَقُولَآ اِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴿٤٧﴾

47- "Ona gidin ve deyin ki: 'Biz Rabbinin elçileriyiz. İsrailoğullarını bizimle gönder. Onlara işkence etme! Biz sana Rabbinden bir mesaj getirdik. (Bil ki,) barış ve esenlik ancak doğru yola uyanlarındır.'"

{ فَأْتِيَاهُ **}** "*Ona gidin.*" Yani Firavun'a.

{ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ **}** "*Ve deyin ki: 'Biz Rabbinin elçileriyiz.'*" Sana Rabbinin elçileriyiz.

{ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ **}** "*İsrailoğullarını bizimle gönder.*" Onları kendi yurtlarına götürelim.

{ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ **}** "*Onlara işkence etme.*" Onları çalıştırmakla, oğullarını boğazlamakla ve hanımlarını hizmetkâr olarak kullanmakla tabi kılma. Zira onlar hür insanlardır.

{ قَدْ جِئْنَاكَ بِـَٔايَةٍ **}** "*Biz sana bir mesaj getirdik.*" Alamet ile.

{ مِنْ رَبِّكَ **}** "*Rabbinden.*" Yani Yed-i Beyzâ ile. Yed/el mucizesi Allah Teâlâ'nın Firavun'a gösterdiği ilk mucizedir.

{ وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ **}** "(*Bil ki,) barış ve esenlik ancak doğru yola uyanlarındır.*" Tevhide uyanlaradır.

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَآ أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾

48- "Gerçekten bize, yalanlayıp yüz çevirenin, azaba uğrayacağı vahyolundu."

{ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَآ أَنَّ الْعَذَابَ **}** "*Gerçekten bize, azaba uğrayacağı vahyolundu.*" Sürekli azabın.

{ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ **}** "*Yalanlayıp.*" Tevhidi.

{ وَتَوَلَّىٰ **}** "*Yüz çevirenin.*" İmandan.

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَىٰ ﴿٤٩﴾

49- "(Firavun) dedi: 'Rabbiniz de kimmiş ey Musa?'"

{قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى} "(*Firavun*) *dedi: 'Rabbiniz de kimmiş ey Musa?'*" Firavun dedi ki:

قَالَ رَبُّنَا الَّذِيٓ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾

50- "(Musa) dedi: 'Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılış özelliğini veren, sonra doğru yola iletendir.'"

{قَالَ رَبُّنَا الَّذِيٓ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ} "(*Musa) dedi: 'Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılış özelliğini veren.'*" Şeklini verendir. İnsana insan, deveye dişi deve, eşeğe dişi eşek, koça koyunu verendir.

{ثُمَّ هَدٰى} "*Sonra doğru yola iletendir.*" Ardından onlara yemeyi, içmeyi ve cinsel münasebet kurmayı ilham etti.

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى ﴿٥١﴾

51- "(Firavun), 'Öyleyse, önceki kuşakların durumu ne olacak?' diye sordu."

{قَالَ} "(*Firavun), .*" Firavun, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a sordu.

{فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى} "*Öyleyse, önceki kuşakların durumu ne olacak? diye sordu.*" Senden önceki toplumların nasıl helak olduklarına dair bir bilgi var mıdır?

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾

52- "(Musa) dedi: 'Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimin katındaki bir kitaptadır. Gerçek şu ki, benim Rabbim ne yanılır ne de unutur.'"

{قَالَ} "(*Musa) dedi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{عِلْمُهَا} "*Onlar hakkındaki bilgi.*" Onların helak oluş bilgileri.

{عِنْدَ رَبِّي} "*Rabbimin katındaki.*" Yazılıdır.

{فِي كِتَابٍ} "*Bir kitaptadır.*" Yani Levh-i Mahfuz'da.

{ لَا يَضِلُّ رَبِّي **}** *"Gerçek şu ki, benim Rabbim ne yanılır."* Hata etmez ve onların durumu O'ndan kayıp olmaz.

{ وَلَا يَنْسَى **}** *"Ne de unutur."* Onların durumunu da unutmaz ve cezalarını da terk etmez.

اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾

53- "O ki, yeri size beşik yaptı, orada sizin için yollar açtı. Gökten su indirdi de onunla her çeşit bitkiden çiftler çıkartmaktayız."

{ اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا **}** *"O ki, yeri size beşik yaptı."* Sergi.

{ وَسَلَكَ **}** *"Açtı."* Kıldı.

{ لَكُمْ فِيهَا **}** *"Orada sizin için."* Yeryüzünde.

{ سُبُلًا **}** *"Yollar."* Kendisinden gideceğiniz ve geleceğiniz yollar.

{ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Gökten su indirdi de."* Yağmur.

{ فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ **}** *"Onunla çıkartmaktayız."* Yağmurla bitirmekteyiz.

{ اَزْوَاجًا **}** *"Çiftler."* Türler.

{ مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى **}** *"Her çeşit bitkiden."* Renkleri farklı farklı.

كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي النُّهٰى ﴿٥٤﴾

54- "(Onlardan) yiyiniz ve hayvanlarınızı otlatınız! Hiç kuşkusuz, bunda akıl sahipleri için nice ibretler vardır!"

{ كُلُوا **}** *"(Onlardan) yiyiniz."* Yiyişiniz.

{ وَارْعَوْا **}** *"Ve otlatınız."* Otlatışınız.

{ اَنْعَامَكُمْ **}** *"Hayvanlarınızı."* Otlarından.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Hiç kuşkusuz, bunda vardır."* Bitkilerin farklılığında ve renklerinde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"Nice ibretler."* Alametler.

{ لِاُولِي النُّهٰى **}** *"Akıl sahipleri için."* İnsanlardan akıl sahipleri için.

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾

55- "Sizi de topraktan yarattık; sizi yine oraya döndüreceğiz ve sizi bir kez daha ondan çıkaracağız."

{ مِنْهَا **}** *"Topraktan."* Yerden.

{ خَلَقْنَاكُمْ **}** *"Sizi de yarattık."* Diyor ki, sizi Âdem'den, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı topraktan, toprağı da yerden yarattık.

{ وَفِيهَا **}** *"Oraya."* Yere.

{ نُعِيدُكُمْ **}** *"Sizi yine döndüreceğiz."* Diyor ki, sizi kabre sokacağız.

{ وَمِنْهَا **}** *"Ondan."* Yerden.

{ نُخْرِجُكُمْ **}** *"Ve sizi çıkaracağız."* Diyor ki sizi kabirlerden çıkartacağız.

{ تَارَةً اُخْرٰى **}** *"Bir kez daha."* Ölümden sonra diriliş için bir defa daha.

وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾

56- "Andolsun biz (Firavun'a) bütün bu delillerimizi gösterdik. Ama o, yine yalanladı ve diretti."

{ وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ **}** *"Andolsun biz (Firavun'a) gösterdik."* Yani Firavun'a.

{ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا **}** *"Bütün bu delillerimizi."* Yed-i Beyzâ, asâ, tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, kıtlık ve ürünlerde kısıntı.

{ فَكَذَّبَ **}** *"Ama o, yine yalanladı."* Âyetleri. Şöyle dedi: "Bu mucizeler Allah'tan değildir."

{ وَاَبٰى **}** *"Ve diretti."* Müslüman olmaktan kaçındı ve mucizeleri de kabul eylemedi.

قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى ﴿٥٧﴾

57- "Dedi ki: 'Ey Musa! Sen sihrinle bizi ülkemizden çıkarmak için mi geldin?'"

{ قَالَ **}** "*Dedi ki.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a şöyle dedi:

{ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا **}** "*Sen bizi ülkemizden çıkarmak için mi geldin.*" Mısır yurdundan.

{ بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى **}** "*Ey Musa! Sihrinle.*"

فَلَنَاْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهٗ نَحْنُ وَلَآ اَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾

58- "Öyleyse, biz de sana sihirle karşılık vereceğiz. O zaman sen, bizim de senin de karşı çıkmayacağımız bir yerde buluşma zamanı belirle!"

{ فَلَنَاْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ **}** "*Öyleyse, biz de sana sihirle karşılık vereceğiz.*" Bize getirdiğin sihrin benzerini.

{ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ **}** "*O zaman seninle bizim aramızda belirle.*" Ey Musa ('aleyhi's-selâm)!

{ مَوْعِدًا **}** "*Buluşma zamanı.*" Zaman.

{ لَا نُخْلِفُهٗ **}** "*Karşı çıkmayacağımız.*" Çiğnemeyeceğimiz bir zamanı.

{ وَلَآ اَنْتَ مَكَانًا سُوًى نَحْنُ **}** "*Bizim de senin de bir yerde.*" Bu yerin dışında. Âyet "Süven" şeklinde okunursa seninle bizim aramızda yarı yarıya ve adalet anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّيْنَةِ وَاَنْ يُّحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

59- "(Musa), 'Buluşma zamanınız, bayram günü, insanların toplandığı kuşluk vakti olsun.' dedi."

{ قَالَ **}** "(*Musa), dedi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ مَوْعِدُكُمْ **}** "*Buluşma zamanınız, olsun.*" Buluşma zamanınız.

{ يَوْمُ الزِّينَةِ **}** "*Bayram günü.*" Bu gün panayır günüdür. Bayram günü olduğu bir başka görüşe göre de Nevruz günü olduğu da söylenmiştir.

{ وَاَنْ يُحْشَرَ **}** "*Toplandığı.*" Toplandığı.

{ النَّاسُ **}** "*İnsanların.*" Şehirlerden gelen.

{ ضُحًى **}** "*Kuşluk vakti.*" Kuşluk vakti.

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾

60- "(Bunun üzerine) Firavun dönüp gitti ve hilesini (sihirbazlarını) topladı, sonra geri geldi."

{ فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ **}** "(*Bunun üzerine) Firavun dönüp gitti.*" Firavun ehline döndü.

{ فَجَمَعَ كَيْدَهُ **}** "*Ve hilesini (sihirbazlarını) topladı.*" Hilesini ve sihirbazlarını topladı. Sihirbazlar yetmiş iki kişi idiler.

{ ثُمَّ اَتٰى **}** "*Sonra geri geldi.*" Sözleşme yerine.

قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾

61- "Musa onlara dedi ki: 'Yazıklar olsun size! Allah hakkında yalan uydurmayın; yoksa bir azapla kökünüzü keser! Çünkü (Allah'a) iftira atan mutlaka kaybetmiştir.'"

{ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى **}** "*Musa onlara dedi ki.*" Sihirbazlara.

{ وَيْلَكُمْ **}** "*Yazıklar olsun size.*" Allah Teâlâ size dünyayı dar etsin.

{ لَا تَفْتَرُوا **}** "*Uydurmayın.*" İftira etmeyiniz.

{ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ **}** *"Allah hakkında yalan. Yoksa kökünüzü keser."* Yoksa Allah sizi helak eder.

{ بِعَذَابٍ **}** *"Bir azapla."* Kendi katından.

{ وَقَدْ خَابَ **}** *"Çünkü mutlaka kaybetmiştir."* Hüsrana uğramıştır.

{ مَنِ افْتَرٰى **}** *"(Allah'a) iftira atan."* Allah Teâlâ'ya yalan atarak iftira eden.

فَتَنَازَعُوٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾

62- "Sihirbazlar kendi aralarında işlerini tartıştılar ve gizli gizli fısıldaştılar."

{ فَتَنَازَعُوٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ **}** *"Sihirbazlar kendi aralarında işlerini tartıştılar."* Kendi aralarında eğer Musa ('aleyhi's-selâm) galip gelirse iman edeceklerine dair müşaverede bulundular.

{ وَاَسَرُّوا **}** *"Ve gizli gizli."* Bunu.

{ النَّجْوٰى **}** *"Fısıldaştılar."* Firavun'dan gizlice fısıldaştılar.

قَالُٓوٓا اِنْ هٰذٰنِ لَسٰحِرٰنِ يُرِيدٰنِ اَنْ يُّخْرِجٰكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾

63- "Dediler ki: 'Bunlar iki sihirbaz, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin güzel bir örnek olan yolunuzu ortadan kaldırmak istiyorlar.'"

Ardından şöyle dediler:

{ قَالُوٓا **}** *"Dediler ki."* Açıkça.

{ اِنْ هٰذٰنِ لَسٰحِرٰنِ **}** *"Bunlar iki sihirbaz."* Haris ibn Ka'b'ın diliyledir, bu ifade. Zira (اِنْ هٰذٰنِ) lügate/lehçeye göredir, dil bilgisi kurallarına göre değildir. Denilmiştir ki: Firavun, onlara "Şu ikisi Musa ve Harun ('aleyhi's-selâm) iki sihirbazdırlar." dedi.

{ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ **}** *"Sizi çıkarmak istiyorlar."* Yani Musa ('aleyhi's-selâm) ve Harun ('aleyhi's-selâm).

{ مِنْ اَرْضِكُمْ **}** *"Yurdunuzdan."* Mısır'dan.

{ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ **}** *"Sihirleriyle. Ve sizin yolunuzu ortadan kaldırmak."* Dininizi ve adamlarınızı.

{ الْمُثْلٰى **}** *"Güzel bir örnek olan."* En güzel örnek olan. Rey ve şeref ehli.

فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾

64- "(Onun için,) siz de tuzaklarınızı bir araya toplayın, sonra da bir sıra halinde gelin! Çünkü bugün üstün gelen kazanmıştır."

{ فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ **}** *"(Onun için,) siz de tuzaklarınızı bir araya toplayın."* Hilenizi, sihirbazlarınızı ve bilginizi.

{ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا **}** *"Sonra da bir sıra halinde gelin."* Hepiniz.

{ وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى **}** *"Çünkü bugün üstün gelen kazanmıştır."* Kazançlı çıkmıştır.

قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾

65- "(Sihirbazlar) dediler ki: 'Ey Musa! Ya sen at yahut önce atan biz olalım!'"

{ قَالُوا **}** "(*Sihirbazlar) dediler ki."* Yani sihirbazlar Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a şöyle dediler:

{ يَا مُوسٰى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى **}** *"Ey Musa! Ya sen at yahut önce atan biz olalım."* Asanı yere ilk olarak sen mi atacaksın?

قَالَ بَلْ اَلْقُوا فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى ﴿٦٦﴾

66- "(Musa) dedi: 'Hayır, önce siz atın!' (Bir de ne görsün!) Yapmış oldukları sihirden dolayı, sihirbazların ipleri ve sopaları kendisine koşuyor gibi görünüyor!"

{ قَالَ **}** "*(Musa) dedi.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ بَلْ اَلْقُوا **}** "*Hayır, önce siz atın.*" Sizler ilk olarak atınız. Sihirbazlar yetmiş iki asâ ve yetmiş iki ip attılar.

{ فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ **}** "*(Bir de ne görsün!) Sihirbazların ipleri ve sopaları kendisine gibi görünüyor.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a göründü.

{ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى **}** "*Yapmış oldukları sihirden dolayı, koşuyor.*" Yürüyor.

فَاَوْجَسَ فِي نَفْسِهٖ خِيفَةً مُوسٰى ﴿٦٧﴾

67- "Musa birden içinde korku hissetti."

{ فَاَوْجَسَ فِي نَفْسِهٖ خِيفَةً مُوسٰى **}** "*Musa birden içinde korku hissetti.*" Diyor ki, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) kalbinde korku gizledi. Onlara karşı üstün gelemeyeceğinden, bundan dolayı da onların kendisine iman edenleri öldüreceklerinden korktu.

قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾

68- "(O zaman) biz dedik: 'Korkma, çünkü üstün gelecek olan kesinlikle sensin.'"

{ قُلْنَا **}** "*(O zaman) biz dedik.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى **}** "*Korkma, çünkü üstün gelecek olan kesinlikle sensin.*" Onlara galip gelecek olan.

وَاَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا اِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾

69- "Sağ elindekini bırakıver. O, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların yaptıkları sihirbazın hilesinden başka bir şey değildir. Sihirbaz ise ne yaparsa yapsın, başarıya ulaşamaz!"

{ وَاَلْقِ **}** *"Bırakıver."* Yere.

{ مَا فِي يَمِينِكَ **}** *"Sağ elindekini."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm)!

{ تَلْقَفْ **}** *"O, yutar."* Yutar.

{ مَا صَنَعُوا **}** *"Onların yaptıklarını."* Onların asalarını ve iplerini.

{ إِنَّمَا صَنَعُوا **}** *"Çünkü onların yaptıkları."* Attıkları.

{ كَيْدُ سَاحِرٍ **}** *"Sihirbazın hilesinden başka bir şey değildir."* Sihir eyleminden başka bir şey değildir.

{ وَلَا يُفْلِحُ **}** *"Başarıya ulaşamaz."* Güven içinde olmaz, Allah'ın azabından kurtulmaz ve başarıya da ulaşamaz.

{ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى **}** *"Sihirbaz ise, ne yaparsa yapsın."* Nerede olursa olsun.

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ﴿٧٠﴾

70- "Sonunda bütün sihirbazlar secdeye kapandılar ve 'Harun ile Musa'nın Rabbine iman ettik!' dediler."

{ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا **}** *"Sonunda bütün sihirbazlar secdeye kapandılar."* Çok hızlı bir şekilde secde ettiklerinden dolayı sanki kendilerini yere attılar gibi olmuştur.

{ قَالُوٓا **}** *"Ve dediler."* Yani sihirbazlar.

{ اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى **}** *"Harun ile Musa'nın Rabbine iman ettik."*

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَآ اَشَدُّ عَذَابًا وَاَبْقٰى ﴿٧١﴾

71- "(Firavun) dedi ki: 'Ben size izin vermeden, ona iman ettiniz öyle mi? Gerçek şu ki o, size sihri öğreten büyüğünüzdür. Andolsun ki ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece hangimizin azap bakımından daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu bileceksiniz!'"

{ قَالَ **}** "*(Firavun) dedi ki.*" Firavun onlara dedi ki:

{ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ **}** "*Ben size izin vermeden, ona iman ettiniz öyle mi?*" Size iman etmeyi emretmeden önce mi?

{ اِنَّهٗ **}** "*Gerçek şu ki o.*" Yani Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ لَكَبِيْرُكُمُ **}** "*O, büyüğünüzdür.*" Sizin bilgininizdir.

{ الَّذِيْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ **}** "*Size sihri öğreten. Andolsun ki, ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim.*" Sağ el ve sol ayaklarınızı.

{ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِيْ جُذُوْعِ النَّخْلِ **}** "*Ve sizi hurma dallarına asacağım.*" Hurma dallarının üstüne.

{ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَاۤ اَشَدُّ عَذَابًا وَّاَبْقٰى **}** "*Böylece hangimizin azap bakımından daha şiddetli ve daha sürekli olduğunu bileceksiniz.*" Ben mi daha sürekliyim yoksa Hazret-i Musa ile Hazret-i Harun'un Rabbi mi?

قَالُوْا لَنْ نُّؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَآءَنَا مِنَ الْبَيِّنٰتِ وَالَّذِيْ فَطَرَنَا فَاقْضِ مَآ اَنْتَ قَاضٍ اِنَّمَا تَقْضِيْ هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾

72- "(Sihirbazlar) dediler: 'Biz seni, bize gelen apaçık mucizelere ve bizi yaratana asla tercih edemeyiz. O halde sen hakkımızda ne karar vereceksen ver. Çünkü sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin!'"

{ قَالُوْا **}** "*(Sihirbazlar) dediler.*" Yani sihirbazlar Firavun'a.

{ لَنْ نُّؤْثِرَكَ **}** "*Biz seni, asla tercih edemeyiz.*" Sana ibadet etmeyi ve sana taatte bulunmayı asla seçmeyiz.

{ عَلٰى مَا جَآءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ **}** *"Bize gelen apaçık mucizelere."* Gelen emir, nehy, kitap, resûl ve alametlere/mucizelere.

{ وَالَّذِي فَطَرَنَا **}** *"Ve bizi yaratana."* Bizi yaratana kulluğa.

{ فَاقْضِ مَآ اَنْتَ قَاضٍ **}** *"O halde sen hakkımızda ne karar vereceksen ver."* Öyleyse yapacağın şeyi yap. Hükmünü verdiğin şeyi bize uygula.

{ اِنَّمَا تَقْضِي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا **}** *"Çünkü sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin."* Dünyada bize hükmedersin. Bize ahirette ise hiçbir gücün yoktur.

اِنَّآ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَآ اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿٧٣﴾

73- "Doğrusu biz, işlediğimiz günahları ve bizi yapmaya zorladığın sihri bağışlaması için, Rabbimize iman ettik. Çünkü Allah'ın mükâfatı daha iyi ve azabı daha kalıcıdır."

{ اِنَّآ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا **}** *"Doğrusu biz, işlediğimiz günahları bağışlaması için, Rabbimize iman ettik."* Şirk koşmamızı.

{ وَمَآ اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ **}** *"Ve bizi yapmaya zorladığın."* Bizi icbar ettiğin.

{ مِنَ السِّحْرِ **}** *"Sihri."* Sihrin öğrenilmesini.

{ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى **}** *"Çünkü Allah'ın mükâfatı daha iyi ve azabı daha kalıcıdır."* Allah Teâlâ'nın katındaki sevap ve keramet, senin bize verdiğin maldan daha faziletli ve daha kalıcıdır.

اِنَّهٗ مَنْ يَّاْتِ رَبَّهٗ مُجْرِمًا فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾

74- "Her kim Rabbine suçlu olarak gelirse, hiç kuşkusuz onun için cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de dirilir!"

{ اِنَّهٗ مَنْ يَّاْتِ رَبَّهٗ **}** *"Her kim Rabbine gelirse."* Kıyâmet gününde.

{ مُجْرِمًا **}** *"Suçlu olarak."* Müşrik olarak.

{ فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا **}** *"Hiç kuşkusuz onun için cehennem vardır. Orada ne ölür."* Ki istirahat etsin.

{ وَلَا يَحْيٰى **}** *"Ne de dirilir."* Kendisine yarar verecek bir hayat.

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلٰى ﴿٧٥﴾

75- "Her kim de sâlih ameller yapmış bir mü'min olarak O'na gelirse, işte onlar için, en yüksek dereceler vardır."

{ وَمَنْ يَأْتِهِ **}** *"Her kim de O'na gelirse."* Kıyâmet gününde.

{ مُؤْمِنًا **}** *"Bir mü'min olarak."* İmanında tasdik edici.

{ قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller yapmış."* Kendisi ile Rabbi arasında.

{ فَأُولٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلٰى **}** *"İşte onlar için, en yüksek dereceler vardır."* Cennetlerde yüce dereceler.

جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَٰٓؤُا مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

76- "Adn cennetleri ki, altlarından ırmaklar akar. Orada sürekli olarak kalırlar. İşte temizlenen kimsenin mükâfatı budur."

Ardından Allah Teâlâ onlara ait olan cennetin özelliklerini açıklayarak şöyle buyurdu;

{ جَنَّاتُ عَدْنٍ **}** *"Adn cennetleri ki."* Rahmân'ın kendi eliyle ve kuvvetiyle yaptığı cennetlerin ortasında ve cennetlerin de onun çevresinde olduğu evidir.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akar."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"Orada sürekli olarak kalırlar."* Cennette kalıcıdırlar. Ölmezler ve oradan da çıkartılmazlar.

{ وَذٰلِكَ **}** *"Budur."* Cennetler ve ebedilik.

{ جَزٰٓؤُا مَنْ تَزَكّٰى **}** *"İşte temizlenen kimsenin mükâfatı."* Allah Teâlâ'yı birleyen ve ıslah eden kimsenin sevabı.

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾

77- "Andolsun biz Musa'ya, 'Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da onlara denizde kuru bir yol aç! Artık ne arkadan yetişilmekten korkarsın, ne de boğulmaktan endişe edersin.' diye vahyettik."

{ وَلَقَدْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ **}** *"Andolsun biz Musa'ya, geceleyin yola çık da, diye vahyettik."* Yani yürü.

{ بِعِبَادِي **}** *"Kullarımla birlikte."* Gecenin başında.

{ فَاضْرِبْ لَهُمْ **}** *"Onlara aç."* Onlara açıkla.

{ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا **}** *"Denizde kuru bir yol."* Gerçekten kupkuru bir yol.

{ لَا تَخَافُ دَرَكًا **}** *"Artık ne arka dan yetişilmekten korkarsın."* Firavun(lar)'ın ulaşmasından.

{ وَلَا تَخْشٰى **}** *"Ne de boğulmaktan endişe edersin."* Ne de boğulmaktan.

فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾

78- "Bunun üzerine Firavun ordularıyla onların ardına düştü. Ancak kendilerini denizde saran sarıverdi!"

{ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ **}** *"Bunun üzerine Firavun onların ardına düştü."* Firavun onların peşine takıldı.

{ بِجُنُودِهِ **}** *"Ordularıyla."* Toplumuyla.

{ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ **}** *"Ancak kendilerini denizde saran sarı-verdi."* Onları deniz kapladı.

وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾

79- "Firavun kavmini saptırdı ve doğru yola götürmedi."

{ وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ **}** *"Firavun saptırdı."* Firavun helak etti.

{ قَوْمَهُ **}** *"Kavmini."* Denizde.

{ وَمَا هَدٰى **}** *"Ve doğru yola götürmedi."* Onları boğulmaktan kurtarmadı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Firavun onları Allah'ın dininden saptırdı ve onları doğruya da iletemedi.

يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾

80- "Ey İsrailoğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık. Sina dağının sağ yanını size buluşma yeri olarak belirledik, üzerinize de kudret helvası ve bıldırcın indirdik."

{ يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ **}** *"Ey İsrailoğulları!"* Ey Yakub ('aleyhi's-selâm)'ın evladları.

{ قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ **}** *"Sizi düşmanınızdan kurtardık."* Firavun'dan.

{ وَوٰعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ **}** *"Sina dağının size buluşma yeri olarak belirledik."* Dağından.

{ الْاَيْمَنَ **}** *"Sağ yanını."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın sağ yanından kitabı vermekle.

{ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى **}** *"Üzerinize de kudret helvası ve bıldırcın indirdik."* Tih Çölü'nde.

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوٰى ﴿٨١﴾

81- "Size, rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yiyin, ama bu konuda taşkınlık yapmayın, sonra üzerinize gazabım iner; her kimin üzerine de gazabım inerse, gerçekten o, uçuruma gider!"

{ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ **}** "*Temiz olanlarından yiyin.*" Helallerinden.

{ مَا رَزَقْنَاكُمْ **}** "*Size, rızık olarak verdiklerimizin.*" Bıldırcın eti ve kudret helvası.

{ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ **}** "*Ama bu konuda taşkınlık yapmayın.*" Bunlara nankörlük etmeyiniz. Yarın için de saklamayınız.

{ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ **}** "*Sonra üzerinize iner.*" Size vacip olur.

{ غَضَبِي **}** "*Gazabım.*" Hışmım ve azabım. Âyet (فَيَحُلُّ) olarak okunursa anlam "İner" olmuş olur.

{ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي **}** "*Her kimin üzerine de gazabım inerse.*" Kim gazabım, hışmım ve azabım vacip olursa.

{ فَقَدْ هَوٰى **}** "*Gerçekten o, uçuruma gider.*" Hiç kuşkusuz helak olmuş olur.[5]

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿٨٢﴾

82- "Bununla birlikte şüphe yok ki ben tevbe eden, iman edip sâlih amel işleyen, sonra da doğru yolda giden kimse için elbette çok bağışlayıcıyım."

---

5 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(هَوٰى) '*Yıkılmıştır*' ilahî kelamı bedbahtlığa düçar olmuştur anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi; Kitâbü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 22. Bâb. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 194.

b) (فَقَدْ هَوٰى) "*gerçekten o, uçuruma gider!*" ilahî kelamının anlamı bedbahtlığa düşmek ve yuvarlanmak anlamındadır. İbn Abbâs'ın heva sözcüğünü şekavet ile tefsiri ise kişinin içine düştüğü şeyin açıklanmasına göre tefsiridir. Yani İbn Abbâs gerekçeyi açıklamıştır.

{ وَاِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ **}** *"Bununla birlikte şüphe yok ki ben tevbe eden, kimse için elbette çok bağışlayıcıyım."* Şirkten tevbe eden.

{ وَاٰمَنَ **}** *"İman edip."* Allah'a.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا **}** *"Sâlih amel işleyen."* Halis olarak.

{ ثُمَّ اهْتَدٰى **}** *"Sonra da doğru yolda giden."* Sonra da amelinin sevabını hak olarak gören. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Sonra da doğru yolda giden."* Sünnet ve cemaate hidayet eden ve bunun üzere vefat eden.

وَمَآ اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى ﴿٨٣﴾

83- "Ey Musa! Seni kavminden ayrılmak için acele ettiren şey nedir?"

Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) yetmiş kişi ile birlikte sözleşme tayini için belirlenen zaman hususunda acele ederek sözleşme yerine yetmiş kişiden önce gidince Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

{ وَمَآ اَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى **}** *"Ey Musa! Seni kavminden ayrılmak için acele ettiren şey nedir?"*

قَالَ هُمْ اُولَآءِ عَلٰٓى اَثَرِي وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾

84- "(Musa) dedi: 'İşte onlar da benim peşimdeler. Benden hoşnut olman için huzuruna çabuk geldim, ey Rabbim!'"

{ قَالَ هُمْ اُولَآءِ **}** "*(Musa) dedi: İşte onlar da."* Geliyorlar.

{ عَلٰٓى اَثَرِي وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى **}** *"Benim peşimdeler. Benden hoşnut olman için huzuruna çabuk geldim, ey Rabbim."* Senin benden olan hoşnutluğunun artması için.

قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾

85- "(Allah) dedi: 'Ama biz senin ardından (Harun ile kalan) kavmini imtihan ettik ve Sâmirî onları yoldan çıkardı.'"

{ قَالَ **}** "*(Allah) dedi.*" Ey Musa ('aleyhi's-selâm)!

{ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا **}** "*Ama biz imtihan ettik.*" Sınadık.

{ قَوْمَكَ **}** "*(Harun ile kalan) kavmini.*" Buzağıya ibadet etmekle.

{ مِنْ بَعْدِكَ **}** "*Senin ardından.*" Senin dağa doğru ayrılışının ardından.

{ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ **}** "*Ve Sâmirî onları yoldan çıkardı.*" Ve Sâmirî onlara bunu emretti.

فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا قَالَ يٰقَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِيْ ﴿٨٦﴾

86- "Bunun üzerine Musa çok kızgın ve üzgün olarak kavmine döndü. 'Ey kavmim' dedi, 'Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Size bu süre mi uzun geldi, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki, bana olan sözünüzden caydınız?'"

{ فَرَجَعَ **}** "*Bunun üzerine döndü.*" Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) döndüğünde.

{ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ **}** "*Musa kavmine.*" Yetmiş kişi ile birlikte, fitnenin sesini duydu ve oldu.

{ غَضْبَانَ اَسِفًا **}** "*Çok kızgın ve üzgün olarak.*" Üzüntülü oldu.

{ قَالَ يٰقَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا **}** "*Ey kavmim, dedi, Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı?*" Doğru bir vaatte.

{ اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ **}** "*Size bu süre mi uzun geldi.*" Size verilen müddet aştı mı ki?

{ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ **}** "*Yoksa üstünüze inmesini mi istediniz ki.*" Size vacip olmasını mı?

{ غَضَبٌ **}** "*Gazabının.*" Hışım ve azap.

{ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي **}** "*Rabbinizin. Bana olan sözünüzden caydınız.*" Muhalefet ettiniz.

قَالُوا مَآ اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ اَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

87- "Onlar dediler: 'Biz sana olan sözümüzden kendi isteğimizle caymadık. Fakat biz o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiş idik. Sonra onları ateşe attık; aynı şekilde Sâmirî de attı.'"

{ قَالُوا **}** "*Onlar dediler.*" Ey Musa ('aleyhi's-selâm)!

{ مَآ اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ **}** "*Biz sana olan sözümüzden caymadık.*" Sana verdiğimiz vaade aykırı davranmadık.

{ بِمَلْكِنَا **}** "*Kendi isteğimizle.*" Kasıtlı olarak ilmimizle.

{ وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ اَوْزَارًا **}** "*Fakat biz bir takım ağırlıklar yüklenmiş idik.*" Günahlar.

{ مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ **}** "*O kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından.*" Firavun ailesinin süslerinden. Bunu uğursuz saydılar da bizi buzağıya ibadete zorladılar.

{ فَقَذَفْنَاهَا **}** "*Sonra onları ateşe attık.*" Süsleri ateşe attık.

{ فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ **}** "*Aynı şekilde Sâmirî de attı.*" Attığımız gibi.[6]

---

[6] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(بِمَلْكِنَا) '*Kendi isteğimizle*' ilahî kelamı emrimizle anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 197.

b) "*Dediler ki.*" Onlar zamiri Hz. Musa (a.s.)'ın kavmine dönmektedir. Yani onlar Hz. Musa (a.s.)'a "Senin bulunmadığın bir zaman diliminde dininde sabit kadem kalacağımıza dair sana verdiğimiz söze muhalefet edişimiz sahip olduğumuz emrimizle ve irademizle değildir. Bizim bu muhalefetimiz takatimizin ve kudretimizin üstündedir" dediler. İşte İbn Abbâs yaptığı tefsirle bu açıklamayı kastetmiştir.

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهٗ خُوَارٌ فَقَالُوْا هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوْسٰى فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾

88- "(Sâmirî) onlara, (eritilmiş altından) böğüren bir buzağı heykeli yaptı. Bunun üzerine, 'İşte dediler, bu sizin de tanrınız, Musa'nın da tanrısıdır, fakat o unuttu!'"

{ فَاَخْرَجَ لَهُمْ **}** "*(Sâmirî) onlara, yaptı.*" Sâmirî onların ateşe attığı altını onlar için bir kalıba döktü.

{ عِجْلًا جَسَدًا **}** "*(Eritilmiş altından) bir buzağı heykeli.*" Ruhsuz, küçük bir cesetlenmiş şey yaptı.

{ خُوَارٌ لَّهٗ **}**[7] "*Böğüren.*" Sesi olan.

{ فَقَالُوْا هٰذَآ **}** "*Bunun üzerine, İşte dediler.*" Bu şey nedir? Sâmirî onlara şöyle dedi:

{ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوْسٰى فَنَسِيَ **}** "*Bu sizin de tanrınız, Musa'nın da tanrısıdır, fakat o unuttu!*" Böylece Sâmirî Allah Teâlâ'ya taati ve O'nun emrini terk etti.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Sâmirî dedi ki, "Musa ('aleyhi's-selâm) yolu terk etti ve hataya düştü." Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا وَّلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

89- "Onlar görmüyorlar mıydı ki, o buzağı onlara bir sözle karşılık veremiyor ve kendilerine ne bir zarar ne de bir yarar vermeye gücü yetmiyordu?"

{ اَفَلَا يَرَوْنَ **}** "*Onlar görmüyorlar mıydı ki?*" Yani Sâmirî ve ashabı.

{ اَلَّا يَرْجِعُ **}** "*O buzağı karşılık veremiyor.*" Karşılık verememesini.

[7] "Lehu" sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme aldık.

{ اِلَيۡهِمۡ قَوۡلًا **}** *"Onlara bir sözle."* Yani buzağı bir yanıt.

{ وَلَا يَمۡلِكُ لَهُمۡ **}** *"Ve kendilerine gücü yetmiyordu."* Onlar için kadir değildir.

{ ضَرًّا **}** *"Ne bir zarar."* Zararı bertaraf etme.

{ وَلَا نَفۡعًا **}** *"Ne de bir yarar vermeye."* Yarar sağlamaya.

وَلَقَدۡ قَالَ لَهُمۡ هٰرُونُ مِنۡ قَبۡلُ يَا قَوۡمِ اِنَّمَا فُتِنۡتُمۡ بِهٖ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحۡمٰنُ فَاتَّبِعُوۡنِي وَاَطِيۡعُوۡٓا اَمۡرِي ﴿٩٠﴾

90- "Önceden Harun onlara dedi ki; 'Ey kavmim! Siz bu buzağı heykeliyle sınanmaktasınız. Sizin Rabbiniz şüphesiz Rahmân olan Allah'tır. Gelin bana uyun ve emrime boyun eğin!'"

{ وَلَقَدۡ قَالَ لَهُمۡ هٰرُونُ مِنۡ قَبۡلُ **}** *"Önceden Harun onlara dedi ki."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın gelişinden önce.

{ يَا قَوۡمِ اِنَّمَا فُتِنۡتُمۡ بِهٖ **}** *"Ey kavmim! Siz bu buzağı heykeliyle sınanmaktasınız."* Böğürmeyle ve buzağıya kulluk etmekle sınanmaktasınız. Âyetin "Buzağıya kulluk etmekle kendinizi saptırdınız" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحۡمٰنُ فَاتَّبِعُوۡنِي **}** *"Sizin Rabbiniz şüphesiz Rahmân olan Allah'tır. Gelin bana uyun."* Onun dini konusunda.

{ وَاَطِيۡعُوۡٓا اَمۡرِي **}** *"Ve emrime boyun eğin."* Sözüme ve tasviyelerime.

قَالُوۡا لَنۡ نَّبۡرَحَ عَلَيۡهِ عَاكِفِيۡنَ حَتّٰى يَرۡجِعَ اِلَيۡنَا مُوۡسٰى ﴿٩١﴾

91- "Onlar, 'Biz' dediler, 'Musa aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vazgeçmeyiz!'"

{ قَالُوۡا لَنۡ نَّبۡرَحَ عَلَيۡهِ **}** *"Onlar, 'Biz' dediler, 'Asla vazgeçmeyiz.'"* Buzağıya ibadet etmekte süreklilik göstereceğiz.

{ عَاكِفِينَ **}** "*Buna tapmaktan.*" Sürekli ibadet edeceğiz.

{ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوسٰى **}** "*Musa aramıza dönünceye kadar.*" Musa ('aleyhi's-selâm) döndüğünde.

قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾

92- "(Sina dağından dönen Musa), 'Ey Harun, dedi. Onların taptıklarını gördüğün zaman sana ne engel oldu?'"

{ قَالَ **}** "*(Sina dağından dönen Musa), dedi.*" Harun ('aleyhi's-selâm)'a buyurdu:

{ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوا **}** "*Ey Harun, onların taptıklarını gördüğün zaman sana ne engel oldu?*" Yoldan sapmış olarak gördüğünde.

اَلَّا تَتَّبِعَنِ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِي ﴿٩٣﴾

93- "Neden bana uymadın, buyruğuma karşı mı geldin?"

{ اَلَّا تَتَّبِعَنِ **}** "*Neden bana uymadın?*" Niçin tavsiyeme uymadın ve onlarla çarpışmadın?

{ اَفَعَصَيْتَ **}** "*Karşı mı geldin?*" Terk mi ettin?

{ اَمْرِي **}** "*Buyruğuma.*" Tavsiyeme.

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَاْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَاْسِي اِنِّي خَشِيتُ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

94- "(Harun) dedi: 'Ey annemin oğlu! Sakalımı, başımı tutma! Ben senin, 'İsrailoğullarının arasına ayrılık soktun, sözümü tutmadın!' demenden korktum.'"

{ قَالَ **}** "*(Harun) dedi.*" Hazret-i Harun ('aleyhi's-selâm) Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ يَبْنَؤُمَّ **}** *"Ey annemin oğlu."* Kendisine şefkatli davransın ve merhamet göstersin diye annesini zikretti.

{ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي **}** *"Sakalımı, başımı tutma."* Başımın saçını tutma.

{ إِنِّي خَشِيتُ **}** *"Ben korktum."* Korktum.

{ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيَ اِسْرَآءِيلَ **}** *"Senin, İsrailoğullarının arasına ayrılık soktun, demenden."* Öldürmekle.

{ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي **}** *"Sözümü tutmadın!"* Gelişimi beklemedin. Bundan dolayı onlarla savaşmadım. Daha sonrasında Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) Sâmirî'ye dönerek şöyle buyurdu:

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾

95- "(Musa) dedi: 'Ey Sâmirî! Senin bu yaptığın nedir?'"

{ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ **}** *"(Musa) dedi: 'Ey Sâmirî senin bu yaptığın nedir?'"* Seni buzağıya tapmaya iten nedir?

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾

96- "(Sâmirî) dedi: 'Ben onların görmedikleri bir şey gördüm. (Sana gelen) elçinin (Cebrail'in) ayak bastığı yerden bir avuç (toprak) aldım ve onu (erimiş altının içine) attım, böyle yapmayı nefsim bana güzel gösterdi!'"

{ قَالَ **}** *"(Sâmirî) dedi."* Sâmirî dedi ki:

{ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ **}** *"Ben onların görmedikleri bir şey gördüm."* Yani İsrailoğullarının görmediği şeyi ben gördüm. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ona "Onların görmeyip de senin gördüğün şey nedir?" diye sordu. Sâmirî: "Ben Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı dişi Belka atının ki, bu at hayat atıdır, üstünde gördüm." dedi.

{ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ **}** *"(Sana gelen) elçinin (Cebrail'in) ayak bastığı yerden bir avuç (toprak) aldım."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın kısrağının tırnağının toprağından.

{ فَنَبَذْتُهَا **}** *"Ve onu (erimiş altının içine) attım."* Onu buzağının ağzının ve oturağının içine attım da o da böğürmeye başladı.

{ وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي **}** *"Böyle yapmayı nefsim bana güzel gösterdi."* Süsledi.

قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ اِلٰى اِلٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

97- "(Musa) dedi: 'O halde, derhal burayı terk et! Artık senin için hayatın boyunca, 'Bana dokunmayın!' demek olacaktır. Hem senin için, asla kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun şu ilâhına bak! Elbette biz onu yakacağız ve sonra da kül edip hiç şüphesiz denize savuracağız.'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ona şöyle buyurdu:

{ فَاذْهَبْ **}** *"O halde, derhal burayı terk et."* Ey Sâmirî!

{ فَاِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ **}** *"Artık senin için hayatın boyunca, olacaktır."* Yaşadığın müddetçe.

{ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ **}** *"Bana dokunmayın, demek."* Hiçbir kimseyle karışıp oturamayacak, hiçbir kimse de seninle karışıp oturamayacaktır.

{ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا **}** *"Hem senin için, bir ceza günü var."* Kıyâmet gününde bir ecel.

{ لَنْ تُخْلَفَهُ **}** *"Asla kurtulamayacağın."* Onu aşamayacağın.

{وَانْظُرْ اِلٰى اِلٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا} *"Tapmakta olduğun şu ilâhına bak."* Kendisine ibadete durduğuna.

{لَنُحَرِّقَنَّهُ} *"Elbette biz onu yakacağız."* Ateşle. Eğeyle donduracağız anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا} *"Ve sonra da kül edip hiç şüphesiz denize savuracağız."* Onu un ufak yapıp denize atacağız.

اِنَّمَآ اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

98- "Sizin ilâhınız, ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. O, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır."

{اِنَّمَآ اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ} *"Sizin ilâhınız, ancak kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır."* Çocuğu ve ortağı bulunmayan.

{وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا} *"O, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır."* Rabbimiz her şeyi bilmektedir.

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾

99- "Böylece sana geçmişlerin haberlerinden bazılarını anlatıyoruz. Şüphe yok ki, sana katımızdan bir zikir/ kitap verdik!"

{كَذٰلِكَ} *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{نَقُصُّ عَلَيْكَ} *"Sana anlatıyoruz."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı indiriyoruz.

{مِنْ اَنْۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ} *"Geçmişlerin haberlerinden bazılarını."* Geçmiş ümmetlerin/toplumların haberlerini.

{وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا} *"Şüphe yok ki, sana katımızdan bir zikir/ kitap verdik."* Sana öncekilerin ve sonrakilerin haberlerinin içinde bulunduğu Kur'an ile ikramda bulunduk.

مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾

100- "Her kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz o, kıyâmet günü ağır bir günah yükü taşır."

{ مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ **}** "*Her kim ondan yüz çevirirse.*" Onu inkâr ederse.

{ فَاِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا **}** "*Şüphesiz o, kıyâmet günü ağır bir günah yükü taşır.*" Şirk yüküyle.

خَالِدِينَ فِيهِ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾

101- "Onlar (bu günah yükünün altında) sürekli olarak kalırlar. Kıyâmet günü bu, onlar için ne kötü bir yüktür!"

{ خَالِدِينَ فِيهِ **}** "*Onlar (bu günah yükünün altında) sürekli olarak kalırlar.*" Yükün cezasında sürekli kalıcıdırlar.

{ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا **}** "*Kıyâmet günü bu, onlar için ne kötü bir yüktür.*" Günah yükü.

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾

102- "O gün sura üflenir ve o günde biz suçluları gömgök bir halde mahşerde toplarız."

{ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ **}** "*O gün sura üflenir.*" İlk sura üfürülüşte.

{ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ **}** "*Ve biz suçluları mahşerde toplarız.*" Müşrikleri.

{ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا **}** "*O günde gömgök bir halde.*" Kör olarak.

يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾

103- "Onlar, 'Siz dünyada sadece on gün kaldınız!' diye kendi aralarında gizli gizli konuşurlar."

{ يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ **}** "*Onlar, diye kendi aralarında gizli gizli konuşurlar.*" Kendi aralarında bu görüş hakkında gizlice konuşurlar.

{ اِنْ لَبِثْتُمْ **}** *"Siz dünyada kaldınız."* Kabirlerde hiç de kalmadınız.

{ اِلَّا عَشْرًا **}** *"Sadece on gün."* On gün.

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

104- "İçlerinden en akıllı olanı, 'Siz (dünyada) bir günden fazla kalmadınız!' deyince, onların ne diyeceklerini biz daha iyi biliriz."

{ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ **}** *"Onların ne diyeceklerini biz daha iyi biliriz."* Diriliş hakkında.

{ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً **}** *"İçlerinden en akıllı olanı, deyince."* Akıl bakımından onların en faziletlileri, görüş bakımından en doğruları, söz bakımından da en doğru sözlü olanı.

{ اِنْ لَبِثْتُمْ **}** *"Siz (dünyada) kalmadınız."* Sizler kabirde kalmadınız.

{ اِلَّا يَوْمًا **}** *"Bir günden fazla."*

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾

105- "Sana (kıyâmet günü) dağların durumunu soruyorlar. De ki: 'Rabbim onları ufalayıp savuracak.'"

{ وَيَسْـَٔلُونَكَ **}** *"Sana soruyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Sakif oğulları senden sormaktadır.

{ عَنِ الْجِبَالِ **}** *"(kıyâmet günü) dağların durumunu."* Kıyâmet gününde dağların durumunu.

{ فَقُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا **}** *"Rabbim onları ufalayıp savuracak."* Rabbim onları sökecek.

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾

106- "Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır."

{ فَيَذَرُهَا **}** *"Böylece yerlerini bırakacaktır."* Yeri bırakacaktır.

{ قَاعًا **}** *"Dümdüz."* Dümdüz.

{ صَفْصَفًا **}** *"Bomboş."* Herhangi bir bitkinin yetişmediği, dımdızlak.[8]

لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا وَلَآ اَمْتًا ﴿١٠٧﴾

107- "Orada ne bir çukur ne de bir tümsek görebileceksin."

{ لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا **}** *"Orada ne bir çukur görebileceksin."* Ne bir vadi ne de bir yarık.

{ وَلَآ اَمْتًا **}** *"Ne de bir tümsek."* Ne yere konulmuş yüksek bir şey, ne de bitki.[9]

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

108- "O gün insanlar, o davetçiye (İsrafil'e) uyacak. Ona karşı yan çizmek yoktur. Artık, Rahmân olan Allah'ın huzurunda sesler kısılmıştır. Bu yüzden fısıltıdan başka bir ses işitemezsin!"

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ **}** *"İnsanlar, o davetçiye (İsrafil'e) uyacak."* Hızlıca hareket edecek ve davetçiye doğru yöneleceklerdir.

---

8 Âyette geçen (قَاعًا صَفْصَفًا) sözcüğü hakkında ise İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir: "Kendisinde sabit kılınsın diye dümdüz olacaktır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 212. İbn Cerir'in Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerinin hasen olduğunu belirtmiştik.

9 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(عِوَجًا) ilahî kelamı vadi, (وَلَآ اَمْتًا) yükselen tepe anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 212.

b) (عِوَجًا) sözcüğü meyl, (اَمْتًا) sözcüğü ise yükseklik anlamındadır. Bundan dolayıdır ki, İbn Abbâs "İvec" sözcüğünü vadi olarak tefsir etmiştir. Zira vadide düzlük olmaz. (اَمْتًا) sözcüğünü ise tepelik/yükseklik olarak tefsir etmiştir. Zira tepe de yükseklik bulunmaktadır.

{ لَا عِوَجَ لَهُ **}** *"Ona karşı yan çizmek yoktur."* Sağa sola meyledemezler.

{ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ **}** *"Artık, sesler kısılmıştır."* Bu sesler kısılmıştır.

{ لِلرَّحْمٰنِ **}** *"Rahmân olan Allah'ın huzurunda."* Rahmân'ın heybetinden dolayı.

{ فَلَا تَسْمَعُ **}** *"Bu yüzden işitemezsin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِلَّا هَمْسًا **}** *"Fısıltıdan başka bir ses."* Devenin ayağının sesi gibi ancak gizli ayak sesleri hariç.

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾

109- "O gün, Rahmân olan Allah'ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez."

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ **}** *"Şefaati fayda vermez."* Melekler hiçbir kimseye şefaat edemez.

{ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ **}** *"Rahmân olan Allah'ın izin verdiği."* Şefaat konusunda.

{ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا **}** *"Ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasının."* Allah Teâlâ kendisinden lâ ilâhe illallâh sözünü kabul eder.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهٖ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

110- "(Allah), insanların önlerindekini de arkalarındakini de bilir. Onlar ise O'nu bilgiyle kavrayamazlar."

{ يَعْلَمُ **}** "(*Allah), bilir."* Allah Teâlâ bilir.

{ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ **}** *"İnsanların önlerindekini de."* Meleklerin önündeki ahiret durumunu.

{وَمَا خَلْفَهُمْ} *"Arkalarındakini de."* Dünya işlerini.

{وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا} *"Onlar ise O'nu bilgiyle kavrayamazlar."* Onlar ise Allah Teâlâ'nın kendilerine yani meleklere bildirdiği şeyler hariç önlerindeki ve arkalarındakini bilmezler.

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

111- "(O gün) bütün yüzler, O diri ve her şeyi ayakta tutan Allah'a boyun eğmiştir. Bir zulüm yüklenen kişi gerçekten hüsrana uğramıştır."

{وَعَنَتِ الْوُجُوهُ} *"(O gün) bütün yüzler, boyun eğmiştir."* Yüzler dünyada secde ile yorulmuştur. Âyetin "Yüzler huzu etmiştir", "Yüzler kıyâmet gününde zelil olmuştur" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لِلْحَيِّ} *"O diri Allah'a."* Ölmeyen.

{الْقَيُّومِ} *"Ve her şeyi ayakta tutan."* Kendisi için başlangıcı olmayan, kaim.

{وَقَدْ خَابَ} *"Gerçekten hüsrana uğramıştır."* Hüsrana uğramıştır.

{مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا} *"Bir zulüm yüklenen kişi."* Şirk koşan.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

112- "Her kim de mü'min olarak sâlih amelleri işlerse artık o, ne haksızlıktan ne de hakkının çiğnenmesinden korkar!"

{وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ} *"Her kim de sâlih amelleri işlerse artık."* Kendi ile Rabbi arasında hayırları işlerse.

{وَهُوَ مُؤْمِنٌ} *"Mü'min olarak."* İmanında tasdik edici olarak.

{فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا} *"O, ne haksızlıktan korkar."* Amelinin bütünüyle gitmesinden.

{وَلَا هَضْمًا**}** *"Ne de hakkının çiğnenmesinden."* Amelinin eksiltilmesinden.[10]

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

113- "İşte böylece biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda tehdit ve ihtarlardan türlü şekilde tekrar yaptık ki belki sakınırlar yahut (Kur'an) kendileri için yeni bir hatırlatma olur!"

{وَكَذٰلِكَ**}** *"İşte böylece."* İşte bu şekilde.

{اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا**}** *"Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Arap dilinin gerekleri üzere indirdik.

{وَصَرَّفْنَا فِيهِ**}** *"Ve onda türlü şekilde tekrar yaptık ki."* Kur'an'da açıklamada bulunduk.

{مِنَ الْوَعِيدِ**}** *"Tehdit ve ihtarlardan."* Vaad/müjde ve tehditlerden.

{لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ**}** *"Belki sakınırlar."* Küfür, şirk ve ahlaksızca şeylerden sakınsınlar diye.

{اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا**}** *"Yahut (Kur'an) kendileri için yeni bir hatırlatma olur."* Eğer iman ederlerse sevap.

Eğer Allah Teâlâ'yı birlerlerse şeref olur anlamına geldiği de söylenmiştir. Eğer iman etmezlerse azap olur.

---

10 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(هَضْمًا) ilahî kelamı zulme uğratılmaz ve hasenelerinden bir eksiltme yapılmaz anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî (فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا) *"Artık o, ne haksızlıktan ne de hakkının çiğnenmesinden korkar!"* buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'ın rivayetine göre o şöyle demiştir: "Âdemoğlu kıyâmet gününde zulüm görmekten korkmaz ki, kötülüklerinde fazladan bir artma meydana getirilsin. Zulüm görmekten korkmaz ki, iyiliklerinde bir eksiltilmeye gidilsin." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 218.

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا ﴿١١٤﴾

114- "Gerçek hükümdar olan Allah ne yücedir! Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve de ki: 'Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır.'"

{ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ **}** "*Gerçek hükümdar olan Allah ne yücedir.*" Çocuk ve ortak edinmekten yücedir.

{ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ **}** "*Kur'an'ı (okumakta) acele etme.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an kıraati konusunda acele etme.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ **}** "*Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın Kur'an kıraatini bitirmeden önce. Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) bir âyetle geldiğinde âyeti bitirmeden Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) unutma korkusuyla başını okumaya başlardı. Allah Teâlâ da O'nu bu davranışından engelledi.

{ وَقُلْ **}** "*Ve de ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا **}** "*Ey Rabbim! Benim ilmimi arttır.*" Ezberleyişimi, anlayışımı ve Kur'an ile hükmedişimi arttır.

وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهٗ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

115- "Andolsun bundan önce Âdem'e (şu ağaçtan yeme diye) emretmiştik, fakat unuttu. Biz onda bir kararlılık bulmadık."

{ وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ **}** "*Andolsun Âdem'e (şu ağaçtan yeme diye) emretmiştik.*" Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'a bu ağaçtan yememesini emrettik.

{ مِنْ قَبْلُ **}** "*Bundan önce.*" Bu ağacı yemesinden önce. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gelişinden önce olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{فَنَسِيَ} "*Fakat unuttu.*" Kendisine emredilen şeyi terk etti.

{وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا} "*Biz onda bir kararlılık bulmadık.*" Kesinlik ve erkeklerin kararlılığını.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ اَبٰى ﴿١١٦﴾

116- "Bir zaman Meleklere, 'Âdem için secde edin!' dedik. Hemen secde ettiler, ancak İblis diretti."

{وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ} "*Bir zaman Meleklere, dedik.*" Yeryüzünde olan meleklere.

{اسْجُدُوا لِاٰدَمَ} "*Âdem için secde edin.*" Selam secdesi.

{فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ اَبٰى} "*Hemen secde ettiler, ancak İblis diretti.*" Onların lideri.

فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾

117- "(Bunun üzerine) biz de dedik ki: 'Ey Âdem! Bu senin ve eşin için bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra yorulur, sıkıntı çekersin!'"

{فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ} "(*Bunun üzerine) biz de dedik ki: "Ey Âdem! Bu senin ve eşin için bir düşmandır.*" Havva'ya.

{فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ} "*Sakın sizi cennetten çıkarmasın.*" Kendisine itaat etmenizle.

{فَتَشْقٰى} "*Sonra yorulur, sıkıntı çekersin.*" Yorulursunuz.

اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوْعَ فِيْهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾

118- "Şimdi burada senin için ne acıkmak, ne de çıplak kalmak vardır!"

{اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوْعَ فِيْهَا} "*Şimdi burada senin için ne acıkmak.*" Cennette yiyeceğe karşı.

{وَلَا تَعْرٰى} "*Ne de çıplak kalmak vardır.*" Elbiseden.

وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾

119- "Ve sen burada susamazsın ve güneşte de yanmazsın!"

{وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا} *"Ve sen burada susamazsın."* Orada susamazsın.

{وَلَا تَضْحٰى} *"Ve güneşte de yanmazsın."* Güneşin sıcaklığı sana isabet etmez. Terlemezsin anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يٰٓاٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾

120- "Derken şeytan ona vesvese verip aklını karıştırdı, 'Ey Âdem! Sana ölümsüzlük ağacını ve asla yok olmayacak bir saltanatı göstereyim mi?' dedi."

{فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ} *"Derken şeytan ona vesvese verip aklını karıştırdı."* Ağaçtan yeme konusunda.

{قَالَ يٰٓاٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ} *"Ey Âdem! Sana ölümsüzlük ağacını göstereyim mi? dedi."* Ağaçtan yiyenin ebedi kalacağı ve ölmeyeceği.

{وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى} *"Ve asla yok olmayacak bir saltanatı."* Baki kalacak ve yok olmayacak bir mülkte.

فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾

121- "(Bunun üzerine) ikisi de o ağacın meyvesinden yediler. Derhal kendilerine ayıp yerleri açılıverdi. Üzerlerine cennet yaprağından örtüp yamamaya başladılar. Böylece Âdem Rabbinin buyruğuna karşı geldi ve yolunu şaşırdı."

{فَاَكَلَا مِنْهَا} "*(Bunun üzerine) ikisi de o ağacın meyvesinden yediler."* Ağaçtan.

{ فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا **}** "*Derhal kendilerine ayıp yerleri açılıverdi.*" Her ikisine de avretleri zâhir oldu.

{ وَطَفِقَا **}** "*Başladılar.*" Yöneldiler.

{ يَخْصِفَانِ **}** "*Örtüp yamamaya.*" Yapıştırmaya.

{ عَلَيْهِمَا **}** "*Üzerlerine.*" Avretlerinin üstüne.

{ مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ **}** "*Cennet yaprağından.*" İncir ağacından. Her ne zaman birbiri üstüne yapıştırdıklarında düştü.

{ وَعَصٰى اٰدَمُ رَبَّهُ **}** "*Böylece Âdem Rabbinin buyruğuna karşı geldi.*" Ağaçtan yemekle.

{ فَغَوٰى **}** "*Ve yolunu şaşırdı.*" Hidayet yolunu terk etti. Ağaçtan yemekle muradına ulaşamadı.

ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾

122- "Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi."

{ ثُمَّ اجْتَبٰيهُ **}** "*Sonra onu seçti.*" Ardından onu tertemiz kılıp seçti.

{ رَبُّهُ **}** "*Rabbi.*" Tevbe ile.

{ فَتَابَ عَلَيْهِ **}** "*Tevbesini kabul etti.*" Onun kusurundan vazgeçti.

{ وَهَدٰى **}** "*Ve ona doğru yolu gösterdi.*" Onu tevbeye iletti.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾

123- "Allah dedi: 'Siz ikiniz, hepiniz birbirinize düşman olarak cennetten inin! Artık benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de, kim benim yol göstericime uyarsa, işte o sapıklığa düşmez ve bedbaht olmaz.'"

{ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا **}** "(*Allah*) *dedi: 'Siz ikiniz, cennetten inin.'*" Cennetten.

{ جَمِيعًا **}** "*Hepiniz.*" Hazret-i Âdem, Havva ('aleyhi's-selâm), tavus kuşu ve yılan.

{بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ**}** *"Birbirinize düşman olarak."* Yılan âdemoğullarına ve âdemoğulları da yılana.

{فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى**}** *"Artık benden size ne zaman bir yol gösterici gelir de."* Ey âdemoğulları! Size benden kitap ve resûl hidayeti gelirse.

{فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ**}** *"Kim benim yol göstericime uyarsa."* Kitabıma ve resûlüme.

{فَلَا يَضِلُّ**}** *"İşte o sapıklığa düşmez."* Dünyada yalnız o ikisine uymakla.

{وَلَا يَشْقَىٰ**}** *"Ve bedbaht olmaz."* Ahirette.

وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَاِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى ﴿١٢٤﴾

124- "Her kim de beni anmaktan (Kur'an'dan) yüz çevirirse, onun için dar bir geçim vardır ve onu kıyâmet günü kör olarak haşrederiz."

{وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي**}** *"Her kim de beni anmaktan (Kur'an'dan) yüz çevirirse."* Tevhidimden. Âyetin "Kitabımı ve resûlümü inkâr etmekten" anlamına geldiği söylenmiştir.

{فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى**}** *"Onun için dar bir geçim vardır ve onu kıyâmet günü kör olarak haşrederiz."* Kabirde şiddetli bir azap vardır. Âyetin "Cehennem ateşinde" anlamına geldiği de söylenmiştir.[11]

---

11 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(ضَنْكًا) ilahî kelamı bedbahtlık anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ Sûresi. İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 226.

b) 'D-N-K' sözcüğü şiddet ve darlık anlamına gelmektedir. *El-Müfredat* 'D-N-K' maddesi. Ancak İbn Abbâs'ın bedbahtlık/şekavet olarak tefsiri tefsir bi'l-lazımdır. Zira bedbahtlık zorluğu gerektirmektedir. Bedbahtlık ile zorluk ve darlık arasında doğrudan bir ilişki vardır ki, İbn Abbâs buna dikkat çekmiştir.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيٓ اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

125- "O, 'Ey Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Halbuki ben gören bir kimseydim!' der."

{ قَالَ **}** "*O, der.*" Diyor ki.

{ رَبِّ **}** "*Ey Rabbim.*" Ey Rabbim.

{ لِمَ حَشَرْتَنِيٓ اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا **}** "*Beni niçin kör olarak haşrettin? Halbuki ben gören bir kimseydim.*" Dünyada.

---

c) Ancak âyette söz konusu edilen, Allah Teâlâ'nın zikrinden yüz çeviren kimseye ceza olarak verdiği dar bir yaşamın vakit olarak sınırlandırılması hakkında müfessirler görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bu cezanın dünyada gerçekleşen bir ceza olduğu söylenmiştir. Bu ceza ile kastedilen dünyada kâfirin elinden kaçırdığı sevimli gelen şeyler ile hoşlanmayan pozisyonlarda bulunmasıdır. Zira kâfirin Allah azze ve cellenin kazasına, kudretine iman etmeyişi mü'minin Allah ile bağını gerçekleştiren ruhî nimetlerden yoksunluğu böyle bir dar yaşamın ve bedbahtlığın nedenidir. Kâfir bu nedenle dünyada şaşkınlık ve karanlıklar girdabında ömrünü tüketir durur.

d) Âyetin anlamı ve âyette geçen 'D-N-K' sözcüğü hakkında Taberî Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Kullarımdan herhangi birisine vermiş olduğum az olsun çok olsun her bir şeye karşı kul o şeyde benden sakınmazsa işte bu yaşamda darlık ve sıkıntı çekmek demektir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 226.

e) Âyette geçen 'D-N-K' sözcüğünün cehennem azabı olduğu da söylenmiştir. İbn Cerir bu görüşü, Katade, Hasan-ı Basrî ve Abdurrahmân ibn Zeyd'den nakletmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 226.

f) 'D-N-K' sözcüğünün kabir azabı olduğu da söylenmiştir. Ebû Said el-Hudrî ile Ebû Hüreyre bu görüştedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 227. Bu son görüş tercih edilebilir. Zira bu konuda Ebû Hüreyre kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den hadis de aktarılmıştır. İbn Kesir bu rivayeti zikretmiş ve hadisin senedinin iyi/ceyyid olduğunu da belirtmiştir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 3, s. 179. Ancak ilk görüşü kapsayacak bir yorum geliştirmek de olasıdır ve daha evladır. İlk görüşe göre yorum yapacak olursak Allah Teâlâ'yı zikretmekten kaçınan bir kişi hakkında, Allah Teâlâ dünya hayatındayken bedbahtlığa hükmeder ve bu kişi kabir azabına da düçar olur. Ancak cehennem azabını kapsaması uzak bir olasılıktır. Zira Allah Teâlâ bu âyette (وَنَحْشُرُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى) "*Ve onu kıyâmet günü kör olarak haşrederiz.*" buyurmaktadır. Bu âyetlerin son bölümünde ise Allah Teâlâ (وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى) "*Ahiretin azabı daha şiddetli ve daha süreklidir.*" buyurmaktadır. Bu âyetlerin zâhirine göre konumuzu teşkil eden "ed-denk fi'l-maişet" ahiret azabından başkadır.

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾

126- "(Allah) der ki: 'Bu böyledir, çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de, sen onları unutmuştun, bu gün de sen öylece unutulacaksın!'"

{ قَالَ كَذٰلِكَ **}** "*(Allah) der ki: 'Bu böyledir.'*" İşte bu şekildedir. Zira sen.

{ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا **}** "*Çünkü sana âyetlerimiz gelmişti de.*" Kitabımız ve resûlümüz.

{ فَنَسِيتَهَا **}** "*Sen onları unutmuştun.*" Amel etmeyi ve onu ikrar etmeyi bırakmıştın.

{ وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى **}** "*Bu gün de sen öylece unutulacaksın.*" Cehennem ateşinde terk edilirsin.

وَكَذٰلِكَ نَجْزِي مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾

127- "İşte Rabbinin âyetlerine iman etmeyip de sınırı aşanları biz böyle cezalandırırız. Elbette ahiretin azabı daha şiddetli ve daha süreklidir."

{ وَكَذٰلِكَ **}** "*İşte böyle.*" İşte bu şekildedir.

{ نَجْزِي مَنْ اَسْرَفَ **}** "*Sınırı aşanları biz cezalandırırız.*" Şirk koşanları.

{ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ **}** "*Rabbinin âyetlerine iman etmeyip de.*" Yani kitap ve resûlü.

{ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى **}** "*Elbette ahiretin azabı daha şiddetli ve daha süreklidir.*" Dünya azabından daha süreklidir.

اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي النُّهٰى ﴿١٢٨﴾

128- "Kendilerinden önce helâk ettiğimiz nice kavimlerin durumu, onları doğru yola sevk etmedi mi? Onların meskenlerinde hâlâ gezip duruyorlar. Bunda ibret alacak aklı olanlar için nice deliller vardır."

{ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ **}** "*Onları doğru yola sevk etmedi mi?*" Mekke ehline açıklamadı mı?

{ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ **}** "*Kendilerinden önce helâk ettiğimiz nice kavimlerin durumu.*" Geçmiş.

{ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ **}** "*Onların meskenlerinde hâlâ gezip duruyorlar.*" Evlerinde.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** "*Bunda vardır.*" Onlara yaptığımız şeylerde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** "*Nice deliller.*" Alametler.

{ لِاُولِي النُّهٰى **}** "*İbret alacak aklı olanlar için.*" Akıl sahibi insanlar için.[12]

---

12 a) İmam Buhârî dedi ki: İbn Abbâs dedi ki; "(النُّهٰى) sözcüğü takvalı/sakınan anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 22. Bâb; Kitâbü't-Tefsir, Tâhâ sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 231.

b) (اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ) "*Onları doğru yola sevk etmedi mi?*" buyruğunda geçen (هُمْ) onlar zamirinin dönüşü Ferrâ'nın açıklamasına göre Mekke kâfirlerinedir ve âyetin anlamı da şöyledir: "Onlar için açıklanmadı mı?" *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 195. Açıklanan şey ise âyetin kendisinde geçen ve nüzûl bakımından önceki sûrelerde söz konusu edilip yeterince anlatılan Allah'ı inkâr edip resûllerini yalanlayan önceki kavimlerin helak edilişidir. Mekke müşrikleri o kavimlerden sonra varlık sahasına geldiler ve şu an onların topraklarında yaşıyorlar. Bu helak olunan kavimlerin diyarlarında yaşamaları nasıl kendilerini doğru yönlendirmez. Kureyş'in Ad, Semud ve helak olup yok olan, kökleri kazınan kavimlerin yurtlarına uğramalarına ilişkin olarak Taberî Katade'den şöyle bir rivayet aktarır: "Kureyşliler Şam diyarına ticaret için yolculuğa çıktıklarında Ad, Semud ve benzeri kavimlerin yurtlarına uğrar, Allah Teâlâ'nın onlara yaptığı uygulamaların eserlerini görürlerdi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 16, s. 231.

c) (اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي النُّهٰى) "*Bunda ibret alacak aklı olanlar için nice deliller vardır.*" ilahî buyruğunda geçen (النُّهٰى) sözcüğü "Nühye" sözcüğünün çoğuludur. Nühye sözcüğü ise çirkin şeyleri gerçekleştirmekten engelleyen tercih edici akıldır. 'N-H-Y' maddesi. Ancak İbn Abbâs bu sözcüğü akıl değil de takva/sakınma ile tefsir etmiştir. Bu tefsirin tefsir bi'l-lazım olduğu bilinmektedir. Zira tercih edici akılla nitelenen kimsenin müttakilerden olacağı açıktır. Böyle bir kişinin aklı kendisini günaha düşmekten engeller.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾

129- "Eğer Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz ve belirlenmiş bir süre olmasaydı, hemen azaba uğrarlardı."

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ **}** *"Eğer daha önce verilmiş bir söz."* Vacip olan.

{ مِنْ رَبِّكَ **}** *"Rabbin tarafından."* Azabın onlardan ertelenmesine ilişkin.

{ لَكَانَ لِزَامًا **}** *"Hemen azaba uğrarlardı."* Onların helaklerine ilişkin azap.

{ وَاَجَلٌ مُسَمًّى **}** *"Ve belirlenmiş bir süre olmasaydı."* Bu ümmet için belirli bir vakit olmamış olsaydı.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ اٰنَآئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾

130- "O halde onların söylediklerine sabret; güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir bölümünde ve gündüzün uçlarında da tesbih et ki, hoşnutluğa eresin."

{ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ **}** *"O halde onların söylediklerine sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların söyledikleri hakaret ve yalanlamaya karşı sabret. Bu âyeti kıtal âyeti nesh etmiştir.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ **}** *"Rabbini hamd ile tesbih et."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ **}** *"Güneşin doğmasından."* Sabah namazını.

{ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا **}** *"Ve batmasından önce."* Öğle ve ikindi namazını.

{ وَمِنْ اٰنَآئِ الَّيْلِ **}** *"Gecenin bir bölümünde."* Gecenin girişinden sonra.

{ فَسَبِّحْ **}** *"Tesbih et ki."* Akşam ve yatsı namazını kıl.

{ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ **}** *"Ve gündüzün uçlarında da."* Öğle ve ikindi namazını.

{ لَعَلَّكَ تَرْضٰى **}** *"Hoşnutluğa eresin."* Ta ki sana şefaat verile de razı olasın.[13]

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿١٣١﴾

131- "O halde onlardan (kâfirlerden) bir kısmına, kendilerini denemek için, dünya hayatının debdebesi olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Çünkü Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir."

{ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ **}** *"O halde gözünü dikme."* Rağbetle bakma.

{ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ **}** *"Verdiğimiz şeylere."* Verdiğimiz mallara.

{ اَزْوَاجًا **}** *"Bir kısmına."* Erkeklere.

{ مِّنْهُمْ **}** Onlardan *"Kâfirlerden."* Kureyza ve Nadir oğullarına.

{ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatının debdebesi olarak."* Dünya hayatının süsü olarak.

{ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ **}** *"Kendilerini denemek için."* Kendilerine verdiğimiz süsler hususunda onları denemek için.

{ وَرِزْقُ رَبِّكَ **}** *"Çünkü Rabbinin rızkı."* Cennet.

{ خَيْرٌ **}** *"Daha hayırlı."* Daha faziletli.

{ وَاَبْقٰى **}** *"Ve daha süreklidir."* Ve dünyada olandan daha süreklidir.

وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

132- "Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et! Biz senden bir rızık istemiyoruz. Seni biz rızıklandırırız. Güzel sonuç korunanlarındır."

---

13 Bu âyette geçen (اٰنَآئِ الَّيْلِ) *"Gecenin bir bölümünde"* ilahî buyruğunun tefsiri hakkında Al-i İmran Sûresi'nin 113. âyetinin dipnotuna bakınız.

{ وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ **}** *"Ailene namazı emret."* Şiddet/sıkıntı anında.

{ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا **}** *"Kendin de ona sabırla devam et."* Ona sabrederek devam et.

{ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا **}** *"Biz senden bir rızık istemiyoruz."* Kendine ve ailene rızık vermeni.

{ نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى **}** *"Seni biz rızıklandırırız. Güzel sonuç korunanlarındır."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınan muttakiler için cennet var.

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهٖ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولٰى ﴿١٣٣﴾

133- "(İnkâr edenler): 'O bize Rabbinden bir mucize getirmeli değil miydi?' dediler. Onlara, önceki kitaplarda olan apaçık delil gelmedi mi?"

{ وَقَالُوا **}** *"(İnkâr edenler) dediler."* Yani Mekke ehli.

{ لَوْلَا يَأْتِينَا **}** *"O bize getirmeli değil miydi?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bize getirseydi ya.

{ بِاٰيَةٍ **}** *"Bir mucize."* Alamet.

{ مِنْ رَبِّهٖ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ **}** *"Rabbinden. Onlara, apaçık delil gelmedi mi?"* Açıklama.

{ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولٰى **}** *"Önceki kitaplarda olan."* Tevrat'ta ve İncil'de olan. Her iki kitapta da Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özellikleri ve nitelikleri bulunmaktadır.

وَلَوْ اَنَّآ اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهٖ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾

134- "Eğer biz onları, daha önce bir azap ile yok etseydik, hiç şüphesiz, 'Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, al-

çak ve rezil olmadan önce senin âyetlerine uysaydık, olmaz mıydı?' diyeceklerdi."

{ وَلَوْ اَنَّآ اَهْلَكْنَاهُمْ **}** *"Eğer biz onları, yok etseydik."* Yani Mekke ehlini.

{ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهٖ **}** *"Daha önce bir azap ile."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an'la kendilerinden gelişinden önce.

{ لَقَالُوا **}** *"Hiç şüphesiz, diyeceklerdi."* Kıyâmet gününde.

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ لَوْلَآ **}** *"Olmaz mıydı?"* Olsaydı ya.

{ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ **}** *"Bize bir peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uysaydık."* Böylece Resûlüne itaat etseydik ve Kitabına iman etseydik.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ **}** *"Alçak olmadan önce."* Bedir Savaşı'ndan öldürülmeseydik.

{ وَنَخْزٰى **}** *"Ve rezil."* Kıyâmet gününün azabıyla azap görmeseydik.

قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

135- "De ki: 'Herkes beklemektedir, siz de bekleyin bakalım! Çünkü doğru yol sahiplerinin ve doğru yola ulaşanların kimler olduğunu yakında bileceksiniz!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ كُلٌّ **}** *"Herkes."* Bizden ve sizden her birisi.

{ مُتَرَبِّصٌ **}** *"Beklemektedir."* Kendi sahibinin helakini gözetleyicidir.

{ فَتَرَبَّصُوا **}** *"Siz de bekleyin bakalım."* Bekleyiniz.

{ فَسَتَعْلَمُونَ **}** *"Çünkü yakında bileceksiniz."* Kıyâmet gününün azabının nüzûlü esnasında.

{ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ **}** *"Doğru yol sahiplerinin kimler olduğunu."* Adalet.

{ وَمَنِ اهْتَدٰى **}** *"Ve doğru yola ulaşanların."* Bizden ve sizden.

سورة الْأَنْبِيَاءِ

21- ENBİYÂ SÛRESİ

Kendisinde "Enbiyâ"nın zikredildiği sûredir. Sûre bütünüyle Mekkî olup âyet sayısı 111, sözcük sayısı 1.138 ve harf sayısı ise 4.168'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ﴿١﴾

1- "İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı. Oysa onlar hâlâ gaflet içinde yüz çeviriyorlar."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Enbiyâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ**}** "*İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı.*" Diyor ki, Mekke ehline kitapta kendilerine vadedilen azap yaklaştı .

{وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ**}** "*Oysa onlar hâlâ gaflet içinde.*" Bundan gafildirler.

{مُعْرِضُونَ**}** "*Yüz çeviriyorlar.*" Bunu yalanlamakta ve onu terk edicidirler.

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾

2- "Rablerinden kendilerine gelen her yeni hatırlatmayı eğlenerek dinliyorlar."

{ مَا يَأْتِيهِمْ **}** "*Kendilerine gelen.*" Peygamberlerine Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) getirdiği şeyi.

{ مِنْ ذِكْرٍ **}** "*Her hatırlatmayı.*" Zikri, yani Kur'an'ı.

{ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ **}** "*Rablerinden yeni.*" Peşi sıra âyet. Peşi sıra sûre. Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın Kur'an'ı getirişi, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in tilavet edişi ve onların dinleyişi yeni olmaktadır yoksa Kur'an yeni değil.

{ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ **}** "*Dinliyorlar.*" Ancak Mekke ehlinin Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an kıraatine ve Kur'an'a kulak verip dinlemeleri.

{ وَهُمْ يَلْعَبُونَ **}** "*Eğlenerek.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'ı alaya alarak.

لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾

3- "Kalpleri hep eğlencede. O zalimler aralarında gizlice şöyle fısıldadılar: 'Bu (Muhammed) ancak sizin gibi bir insan! Öyleyse göz göre göre gidip sihre mi uyacaksınız?'"

{ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ **}** "*Kalpleri hep eğlencede.*" Kalpleri ahiret gerçeğinden gafildir.

{ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى **}** "*Aralarında gizlice şöyle fısıldadılar.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlamayı kendi aralarında gizlemektedirler.

{ الَّذِينَ ظَلَمُوا **}** "*O zalimler.*" Zulmedenler şirk koşan Ebû Cehil ve ashabıdır. Birbirlerine şöyle derler:

{ هَلْ هَٰذَا **}** "*Bu (Muhammed) mi?*" Bu değildir. 'Bu' sözcüğüyle Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler.

{ إِلَّا بَشَرٌ **}** "*Ancak bir insan!*" Âdemdir/insandır.

{ مِثْلُكُمْ اَفَتَاْتُونَ السِّحْرَ **}** "*Sizin gibi öyleyse gidip sihre uyacaksınız*" Öyleyse sihri ve yalanı mı tasdik ediyorsunuz?

{ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ **}** "*Göz göre göre.*" Bunun sihir ve yalan olduğunu bildiğiniz halde.

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾

4- "Peygamber dedi ki: 'Benim Rabbim, gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir. Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir.'"

{ قَالَ **}** "(*Peygamber) dedi ki.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara şöyle buyurdu:

{ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ **}** "*Benim Rabbim, gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir.*" Yani gök ve yer ehlinin sözün ve eylemin gizli olanını bilir.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ **}** "*Çünkü O, her şeyi işitendir.*" Ebû Cehil'in ve ashabının sözünü.

{ الْعَلِيمُ **}** "*Bilendir.*" Onları ve cezalarını.

بَلْ قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَاْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾

5- "Onlar dediler: 'Hayır, bunlar karışık rüyalardır; belki onu kendisi uydurdu; ya da o bir şâirdir! (Böyle değilse) önceki peygamberler gibi, o da bize bir mucize getirsin!'"

{ بَلْ قَالُوٓا **}** "*Onlar dediler: Hayır.*" Bazıları dedi.

{ اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ **}** "*Bunlar karışık rüyalardır.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bize getirdiği şeyler yalan, bâtıl düşlerdir.

{ بَلِ افْتَرٰيهُ **}** "*Belki onu kendisi uydurdu.*" Kimileri de aksine Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'ı kendi katından uydurdu dediler.

{ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ **}** *"Ya da o bir şâirdir."* Kimileri de "O, kendi rivayetiyle bir şairdir" dediler.

{ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ **}** *"(Böyle değilse o da) bize bir mucize getirsin."* Alamet.

{ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ **}** *"Önceki peygamberler gibi."* Onun iddia ettiği gibi, resûllerin mucizelerle kavimlerine geldiği gibi.

مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ٦

6- "Bunlardan önce helak ettiğimiz hiçbir kent halkı da iman etmemişti, şimdi bunlar mı iman edecek?"

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ **}** *"Bunlardan önce iman etmemişti."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senin kavminden önce âyetlere.

{ مِنْ قَرْيَةٍ **}** *"Hiçbir kent halkı da."* Kasaba halkından hiçbirisi.

{ اَهْلَكْنَاهَا **}** *"Helak ettiğimiz."* Âyetleri yalanlamaları esnasında.

{ اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ **}** *"Şimdi bunlar mı iman edecek?"* Senin kavmin mi âyetlere iman edecek? Aksine onlar iman etmezler.

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِيٓ اِلَيْهِمْ فَسْئَلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ٧

7- "Biz senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkek peygamberler gönderdik. Bilmiyorsanız kitap ehli olanlara sorun."

{ وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ **}** *"Biz senden önce de peygamberler gönderdik."* Resûller.

{ اِلَّا رِجَالًا **}** *"Ancak birtakım erkek."* Senin gibi beşerden.

{ نُوحِيٓ اِلَيْهِمْ **}** *"Kendilerine vahyettiğimiz."* Sana gönderdiğimiz gibi onlara da melekleri gönderdik.

{ فَسْئَلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ **}** *"Kitap Ehli olanlara sorun."* Tevrat ve İncil ehline.

{ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ **}** *"Bilmiyorsanız."* Allah Teâlâ resûlleri ancak insanlardan gönderdi.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾

8- "Biz onları yemek yemez birer cansız ceset yapmadık ve onlar ölümsüz de değillerdi."

{ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا **}** *"Biz onları birer cansız ceset yapmadık."* Peygamberleri.

{ لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ **}** *"Yemek yemez."* Ve sıvı bir şey de içmez.

{ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ **}** *"Ve onlar ölümsüz de değillerdi."* Dünyada. Ama onlar yemek yer, içeceklerini içer ve vefat ederlerdi. Bu âyet "Ne oluyor şu resûle ki, yemek yiyor ve çarşı pazarlarda yürüyor" diyen kimseler hakkında nazil olmuştur.

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَآءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾

9- "Sonra biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Böylece hem onları, hem de dilediğimiz kimseleri kurtardık. Aşırı gidenleri ise yok ettik."

{ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ **}** *"Sonra biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik."* Peygamberlere vadettiğimiz kurtuluş sözünü yerine getirdik.

{ فَاَنْجَيْنَاهُمْ **}** *"Böylece hem onları, kurtardık."* Yani peygamberleri.

{ وَمَنْ نَشَآءُ **}** *"Hem de dilediğimiz kimseleri."* Resûllere iman edenleri.

{ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ **}** *"Aşırı gidenleri ise yok ettik."* Müşrikleri.

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

10- "Andolsun, size öyle bir kitap indirdik ki, bütün şanınız ondadır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"

{ لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ **}** "*Andolsun, size öyle indirdik ki.*" Peygamberinize.

{ كِتَابًا **}** "*Bir kitap.*" Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı kitap ile.

{ فِيهِ ذِكْرُكُمْ **}** "*Bütün şanınız ondadır.*" Kendisine iman etmeniz halinde şerefiniz ve izzetiniz.

{ اَفَلَا تَعْقِلُونَ **}** "*Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?*" Şerefiniz ve izzetinizi hâlâ tasdik etmeyecek misiniz?

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَاْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿١١﴾

11- "Biz halkı zalim olan nice kentleri kırıp geçirdik ve ardından da başka topluluklar var ettik."

{ وَكَمْ قَصَمْنَا **}** "*Biz kırıp geçirdik.*" Helak ettik.

{ مِنْ قَرْيَةٍ **}** "*Nice kentleri.*" Kasaba/kent ehlini.

{ كَانَتْ ظَالِمَةً **}** "*Halkı zalim olan.*" Ehli kâfir ve müşrik olan.

{ وَاَنْشَاْنَا **}** "*Ve var ettik.*" Yarattık.

{ بَعْدَهَا **}** "*Ardından da.*" Helak oluşlarının ardından.

{ قَوْمًا اٰخَرِينَ **}** "*Başka topluluklar.*" Onların yurtlarında yerleşip oturan.

فَلَمَّآ اَحَسُّوا بَاْسَنَآ اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾

12- "Onlar azabımızı hissettiklerinde, bir de bakarsın ki oradan kaçmaya kalkışıyorlar!"

{ فَلَمَّآ اَحَسُّوا بَاْسَنَآ **}** "*Onlar azabımızı hissettiklerinde.*" Helakleri için azabımızı gördüklerinde.

{ اِذَا هُمْ مِنْهَا **}** "*Bir de bakarsın ki oradan.*" Azabımızdan.

{ يَرْكُضُونَ **}** "*Kaçmaya kalkışıyorlar.*" Kuvvetle kaçmaya çalışıyorlar. Âyetin "Oradan kaçıyorlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوٓا اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾

13- "'Hayır! Kaçmaya çalışmayın! İçinde bulunduğunuz refaha ve yurtlarınıza dönün; çünkü sorguya çekileceksiniz!' (dedik)."

Melekler onlara derler ki:

{ لَا تَرْكُضُوا **}** "*Hayır! Kaçmaya çalışmayın! (dedik).*" Hareket edip kaçmaya çalışmayınız ve kaçmayınız.

{ اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَارْجِعُوٓا **}** "*İçinde bulunduğunuz*[1] *refaha dönün.*" Nimetlendiğiniz şeye.

{ وَمَسَاكِنِكُمْ **}** "*Ve yurtlarınıza.*" Evlerinize.

{ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ **}** "*Çünkü sorguya çekileceksiniz.*" Zira imandan sorguya çekileceksiniz. Peygamber ('aleyhi's-selâm)'ı öldürme eyleminden dolayı sorguya çekileceksiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالُوا يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾

14- "Onlar, 'Eyvah olsun bize! Gerçekten biz zalim kimseler imişiz!' dediler."

{ قَالُوا **}** "*Onlar, dediler.*" Öldürme ve azap anında.

{ يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ **}** "*Eyvah olsun bize! Gerçekten biz zalim kimseler imişiz.*" Peygamberimizi öldürmekle.

فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

15- "Bu feryatları sürüp giderken, onları biçilmiş ekine, sönmüş ateşe çevirdik."

{ فَمَا زَالَتْ **}** "*Sürüp giderken.*" Kınamaları/bağırışları.

---

1 "Fîhi" sözcüğü tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

{ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ **}** *"Bu feryatları."*[2] Sözleri.

{ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا **}** *"Onları biçilmiş ekine, çevirdik."* Kılıçtan geçirilmiş gibi.

{ خَامِدِينَ **}** *"Sönmüş ateşe."* Hareket etmeyen ölüler olarak. Bu kıssa Yemen tarafında bir kasabanın kıssasıdır. Oraya Hadur deniliyordu. Allah Teâlâ onlara bir peygamber gönderdi. Bu peygamberi şehid ettiler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onlara Buhtunnasr'ı musallat etti. Buhtunnasr onları öldürdü. Onların içinde kıpırdayan hiçbir göz bırakmadı.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾

16- "Biz yeri, göğü ve arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık."

{ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Biz yeri, göğü ve arasındakileri yaratmadık."* Yaratılmışları.

{ لَاعِبِينَ **}** *"Oyun olsun diye."* Emirsiz ve nehiysiz amaçsız olarak. Ardından Allah Teâlâ onların meleklerin Allah'ın kızları olduğuna ilişkin sözleri hakkında âyet indirdi.

لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾

17- "Eğer biz bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi katımızdan edinirdik. Yapacak olsaydık, öyle yapardık!"

{ لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا **}** *"Eğer biz bir eğlence edinmek isteseydik."* Kızlar. Eş olduğu, bir başka görüşe göre oğul olduğu da söylenmiştir.

{ لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا **}** *"Onu kendi katımızdan edinirdik."* Kendi katımızdan Huru'l-în.

{ اِنْ كُنَّا **}** *"Yapacak olsaydık."* Yapacak olsaydık.

{ فَاعِلِينَ **}** *"Öyle yapardık."* Bunu yapardık.

[2] "Tilke" sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18- "Hayır, ama biz hakkı, bâtılı yok etmesi için üzerine göndeririz. Bir de bakarsın ki bâtıl yok olup gitmiştir. Allah'a yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!"

{ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ **}** "*Hayır, ama biz hakkı, göndeririz.*" Hakkı atarız.

{ عَلَى **}** "*Üzerine.*" Hak ve bâtılı açıklarız anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ **}** "*Bâtılı yok etmesi için.*"[3] Bâtılı helak etmesi için.

{ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ **}** "*Bir de bakarsın ki bâtıl yok olup gitmiştir.*" Helak olmuştur. Yani bâtıl helak olmuştur.

{ وَلَكُمُ **}** "*Size.*" Ey kâfirler topluluğu.

{ الْوَيْلُ **}** "*Yazıklar olsun.*" Şiddetli azaptan dolayı.

{ مِمَّا تَصِفُونَ **}** "*Allah'a yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı.*" "Melekler Allah'ın kızlarıdır" şeklinde söylediğiniz sözlerinizden.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾

19- "Göklerde ve yerde kim varsa, (hepsi) O'nundur. O'nun katında bulunanlar O'na ibadet etmekten ne çekinirler, ne de yorgunluk duyarlar."

{ وَلَهُ **}** "*O'nundur.*" Kullarıdır.

{ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ **}** "*Göklerde ve yerde kim varsa, (hepsi.)*" Mahlukat.

{ وَمَنْ عِنْدَهُ **}** "*O'nun katında bulunanlar.*" Melekler.

---

[3] Meal ile uyum sağlaması için "bâtılı" sözcüğünü bu bölüme almak zorunda kaldık.

{ لَا يَسْتَكْبِرُونَ **}** "*Ne çekinirler.*" Büyüklenirler.

{ عَنْ عِبَادَتِهِۦ **}** "*O'na ibadet etmekten.*" O'na taatten ve kulluğu ikrar edişten.

{ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ **}** "*Ne de yorgunluk duyarlar.*" Allah Teâlâ'ya kulluktan yorulmazlar.

يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Onlar, gece gündüz (Allah'ı) tesbih ederler, usanmazlar."

{ يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ **}** "*Onlar, gece gündüz (Allah'ı) tesbih ederler.*" Gece ve gündüz Allah Teâlâ'ya namaz kılarlar.

{ لَا يَفْتُرُونَ **}** "*Usanmazlar.*" Allah Teâlâ'ya kulluktan ve Allah'ı ikrar edişten bıkkınlık duymazlar.

اَمِ اتَّخَذُوٓا اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾

21- "Yoksa onlar birtakım ilâhlar edindiler de, yerden (ölüleri) onlar mı diriltecek?"

{ اَمِ اتَّخَذُوٓا **}** "*Yoksa onlar edindiler de.*" Acaba ibadet mi ettiler yani Mekke ehli.

{ اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ **}** "*Birtakım ilâhlar. Yerden.*" Yerde.

{ هُمْ يُنْشِرُونَ **}** "*(Ölüleri) onlar mı diriltecek?*" diriltecekler. Halife bırakacaklar anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Eğer o ikisinde (yerde ve gökte) Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, (yer ve gök) elbette bozulup giderdi. Demek ki Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan uzaktır!"

{ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ **}** *"Eğer o ikisinde (yerde ve gökte) ilâhlar olsaydı."* Yani gökte ve yerde bir ilah olmuş olsaydı.

{ اِلَّا اللّٰهُ **}** *"Allah'tan başka."* Allah'ın dışında.

{ لَفَسَدَتَا **}** "(*Yer ve gök) elbette bozulup giderdi."* Yer ve gök ehli bozulup giderdi.

{ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ **}** *"Demek ki Arş'ın Rabbi olan Allah, uzaktır."* Tahtın.

{ عَمَّا يَصِفُونَ **}** *"Onların yakıştırdıkları sıfatlardan."* Onların Allah'a nispet ettikleri çocuk ve ortaktan uzaktır.

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Allah yaptıklarından sorumlu olmaz, onlar ise sorguya çekileceklerdir."

{ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ **}** *"Allah yaptıklarından sorumlu olmaz."* Allah Teâlâ söylediklerinden, emrettiklerinden ve yaptıklarından sorguya çekilmez.

{ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ **}** *"Onlar ise sorguya çekileceklerdir."* Ve kullar dediklerinden ve eylemlerinden.

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Yoksa onlar, Allah'tan başka birtakım ilâhlar mı edindiler? De ki: 'Haydi delillerinizi getirin! İşte benimle birlikte olanların kitabı ve benden öncekilerin kitabı ortadadır.' Hayır, onların çoğu gerçeği bilmezler, bundan dolayı da yüz çevirirler."

{ اَمِ اتَّخَذُوا **}** *"Yoksa onlar, mı edindiler?"* Kulluk mu ettiler?

{ مِنْ دُونِهٖٓ **}** *"Allah'tan başka."* Allah'ın dışında.

{ اٰلِهَةً **}** "*Birtakım ilâhlar.*" Putlara.

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Onlara.

{ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ **}** "*Haydi delillerinizi getirin.*" Onlara kulluğunuzdaki kanıtlarınızı.

{ هٰذَا **}** "*İşte ortadadır.*" Yani Kur'an.

{ ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ **}** "*Benimle birlikte olanların kitabı.*" Benimle birlikte olanların haberi.

{ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي **}** "*Ve benden öncekilerin kitabı.*" Benden önceki mü'minlerin ve kâfirlerin haberleri. Bu haberlerde Allah Teâlâ'nın çocuğu ve ortağı yoktur.

{ بَلْ اَكْثَرُهُمْ **}** "*Hayır, onların çoğu.*" Onların bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ **}** "*Gerçeği bilmezler.*" Ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik eylemezler.

{ فَهُمْ مُعْرِضُونَ **}** "*Bundan dolayı da yüz çevirirler.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlarlar.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا نُوحِيٓ اِلَيْهِ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

25- "Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona, 'Gerçek şu ki, benden başka ilâh yoktur, öyleyse bana ibadet edin!' diye vahyetmiş olmayalım.'"

{ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ **}** "*Senden önce göndermedik ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ رَسُولٍ **}** "*Hiçbir peygamber.*" Gönderilmiş resûl.

{ اَنَّهُ اِلَّا نُوحِيٓ اِلَيْهِ **}** "*Ona, gerçek şu ki, vahyetmiş olmayalım.*" Yani ey resûl kavmine de ki, ta ki lâ ilâhe illallâh buyruğunu söylesinler, dememiş olalım.

{ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاعْبُدُونِ **}** "*Benden başka ilâh yoktur, öyleyse bana ibadet edin! diye.*" Öyleyse beni birlesinler.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾

26- "(Böyle iken) onlar, 'Rahmân (melekleri) çocuk edindi.' dediler. Hâşâ, O bundan münezzehtir! Doğrusu (melekler) ikram olunmuş kullardır."

{ وَقَالُوا **}** "*(Böyle iken) onlar, dediler.*" Yani Mekke ehli.

{ اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا **}** "*Rahmân (melekleri) çocuk edindi.*" Meleklerden kızlar edindi.

{ سُبْحَانَهُ **}** "*Hâşâ, O bundan münezzehtir.*" Allah Teâlâ kendi nefsini çocuk ve ortak edinmekten münezzeh kıldı.

{ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ **}** "*Doğrusu (melekler) ikram olunmuş kullardır.*" Aksine onların Allah Teâlâ'nın kendilerine yani meleklere taatle ikramda bulunduğu kullardır.

لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Onlar onun (Allah'ın) sözünün önüne geçmezler. Hep O'nun buyruğu ile hareket ederler."

{ لَا يَسْبِقُونَهُ **}** "*Onlar onun (Allah'ın) önüne geçmezler.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) Mikail'den önce. O, ona emretmeden öne geçmez.

{ بِالْقَوْلِ **}** "*Sözünün.*" Ne de eylemle.

{ وَهُمْ **}** "*Onlar.*" Yani melekler.

{ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ **}** "*Hep O'nun buyruğu ile hareket ederler.*" Ve söylerler, yani melekler.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

28- "O, onların önlerindekini de arkalarındakini de bilir. Onlar Allah'ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefaat etmezler ve onlar (hepsi) O'nun korkusundan titrerler."

{ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ **}** *"O, onların önlerindekini de bilir."* Ahiret ahvalini.

{ وَمَا خَلْفَهُمْ **}** *"Arkalarındakini de."* Dünya ahvalini/işlerini.

{ وَلَا يَشْفَعُونَ **}** *"Onlar şefaat etmezler."* Yani melekler kıyâmet gününde.

{ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى **}** *"Allah'ın hoşnut olduğu kimseden başkasına."* Ancak Allah Teâlâ'nın tevhid ehlinden tevhidi nedeniyle kendisinden razı olduğu kimseye şefaat edebilirler.

{ وَهُمْ **}** *"Ve onlar (hepsi)."* Yani melekler.

{ مِنْ خَشْيَتِهٖ **}** *"O'nun korkusundan."* Heybetinden.

{ مُشْفِقُونَ **}** *"Titrerler."* Korkarlar.

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ اِنِّيٓ اِلٰهٌ مِنْ دُونِهٖ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Onlardan her kim, 'Ben, O'ndan başka bir ilâhım.' derse, biz ona cehennemi ceza olarak veririz. Biz zalimleri işte böyle cezalandırırız."

{ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ **}** *"Onlardan her kim, derse."* Yani meleklerden. Âyetin "Yaratılmışlardan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنِّيٓ اِلٰهٌ مِنْ دُونِهٖ **}** *"Ben, O'ndan başka bir ilâhım."* Allah'ın dışında.

{ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ **}** *"Biz ona cehennemi ceza olarak veririz."* Bu sözleri nedeniyle cehennemle cezalandırırız.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الظّٰلِمِينَ **}** *"Biz zalimleri cezalandırırız."* Kâfirleri.

اَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ اَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

30- "O inkâr edenler görmediler mi ki, göklerle yer bitişik idiler de biz onları ayırdık ve canlı olan her şeyi sudan yarattık. Hâlâ iman etmeyecekler mi?"

{ اَوَلَمْ يَرَ **}** "*Görmediler mi ki?*" Bilmiyorlar mı ki?

{ الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** "*O inkâr edenler.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler.

{ اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا **}** "*Göklerle yer bitişik idiler de.*" Gökten bir damla yağmur yağmıyordu. Yerde de aynı şekilde herhangi bir bitki bitirmiyordu. Birbirlerine bitişik idiler.

{ فَفَتَقْنٰهُمَا **}** "*Biz onları ayırdık.*" Böylece onları ayırdık. Biz gök ve yeri, yağmur ve bitki ile ayırdık.

{ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ **}** "*Ve canlı olan her şeyi sudan yarattık.*" Erkeğin ve dişinin suyundan yarattık. Her şey suya gereksinim duyar.

{ اَفَلَا يُؤْمِنُونَ **}** "*Hâlâ iman etmeyecekler mi?*" Yani Mekke ehli Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a hâlâ iman etmeyecekler mi?

وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

31- "Biz insanları sarsmasın diye yeryüzünde sabit dağlar yarattık ve orada rahat gidebilsinler diye geniş yollar ve meydanlar var ettik."

{ وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ **}** "*Biz yeryüzünde sabit dağlar yarattık.*" Yeryüzüne kazık olsun diye sabit dağlar.

{ اَنْ تَمِيدَ بِهِمْ **}** "*İnsanları sarsmasın diye.*" Ta ki yer onları sarsıp da hareket ettirmesin.

{ وَجَعَلْنَا فِيهَا **}** "*Ve orada var ettik.*" Yerde.

{ فِجَاجًا **}** "*Ve meydanlar.*" Vadiler.

{ سُبُلًا **}** "*Geniş yollar.*" Geniş yollar.

{ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ **}** "*Rahat gidebilsinler diye.*" Ta ki gidiş gelişte yollarda doğruca gidip gelebilsinler.

وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ اٰيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Gökyüzünü de korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise (gökyüzünün) âyetlerinden yüz çeviriyorlar!"

{ وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا **}** "*Gökyüzünü de bir tavan yaptık.*" Yere.

{ مَحْفُوظًا **}** "*Korunmuş.*" Düşmekten. Yıldızlarla şeytanlardan korunmuş bir tavan yaptık anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَهُمْ **}** "*Onlar ise.*" Yani Mekke ehli.

{ عَنْ اٰيَاتِهَا **}** "(*Gökyüzünün) âyetlerinden.*" Güneşinden, ayından ve yıldızlarından.

{ مُعْرِضُونَ **}** "*Yüz çeviriyorlar.*" Yalanlamaktadırlar, onlar hakkında tefekkür etmezler.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur. Bunların her biri belli bir yörüngede yüzerler."

{ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ **}** "*Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur.*" Güneşi ve ayı emre amade kılan O'dur.

{ كُلٌّ **}** "*Bunların her biri.*" Güneş ve aydan her birisi.

{ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ **}** "*Belli bir yörüngede yüzerler.*" Deveran içindedirler. Kendi mecrasında deveran etmekte ve akıp gitmektedir.

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ اَفَاِئْنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Biz senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık. Şimdi sen ölürsen, onlar baki mi kalacaklar?"

{ وَمَا جَعَلْنَا **}** *"Biz kılmadık."* Yaratmadık.

{ لِبَشَرٍ **}** *"Hiçbir insanı."* Peygamberlerden hiçbirisini.

{ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ **}** *"Senden önce de ölümsüz."* Dünyada.

{ أَفَإِئِنْ مِتَّ **}** *"Şimdi sen ölürsen, mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ فَهُمُ الْخَالِدُونَ **}** *"Onlar baki kalacaklar."* Dünyada. Bu âyet-i kerime Mekke müşriklerinin "Bizler Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ölümünü beklemekteyiz de ta ki böylece rahatlayalım" sözü üzerine nazil olmuştur.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Her canlı ölümü tadacaktır. Bir deneme olarak biz sizi hayırla da şerle de sınayacağız. Sonunda bize döndürüleceksiniz."

{ كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Her canlı."* Nefes alıp veren.

{ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ **}** *"Ölümü tadacaktır."* Ölümü tadıcıdır.

{ وَنَبْلُوكُمْ **}** *"Biz sizi sınayacağız."* Sizi sınamaktayız.

{ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ **}** *"Hayırla da şerle de."* Sıkıntı ve bollukla.

{ فِتْنَةً **}** *"Bir deneme olarak."* Her ikisi de Allah Teâlâ katından bir sınamadır.

{ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ **}** *"Sonunda bize döndürüleceksiniz."* Ölümden sonra bundan dolayı amellerinizle size karşılık vereceğiz.

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾

36- "O inkâr edenler seni gördükleri zaman, alay ederler ve 'İlâhlarınızı diline dolayan bu mu?' (derler). Oysa onlar, çok merhametli olan Allah'ın Kitabını inkâr etmektedirler."

{ وَاِذَا رَاٰكَ **}** "*Seni gördükleri zaman.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

{ الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** "*O İnkâr edenler.*" Ebû Cehil ve ashabı.

{ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ **}** "*Seni edinirler.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senin için bir şey demezler.

{ اِلَّا هُزُوًا **}** "*Alay ederler.*" Alay konusu. Birbirlerine şöyle derler:

{ اَهٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ **}** "*Ve diline dolayan bu mu? (Derler.)*" Kınayan.

{ اٰلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ **}** "*İlâhlarınızı. Oysa onlar, çok merhametli olan Allah'ın Kitabını inkâr etmektedirler.*" Onlar inkâr edicidirler. "Bizler Müseylemetü'l-Kezzab'dan başka rahmân tanımamaktayız" derler.

خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَاُرِيكُمْ اٰيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾

37- "İnsan, aceleci olarak yaratılmıştır. Yakında size âyetlerimi göstereceğim. Benden bunu acele istemeyin!"

{ خُلِقَ الْاِنْسَانُ **}** "*İnsan, yaratılmıştır.*" Yani Âdem ('aleyhi's-selâm).

{ مِنْ عَجَلٍ **}** "*Aceleci olarak.*" Acelece isteyerek.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*İnsan yaratılmıştır*", yani Nadr ibn Hâris. "*Aceleci olarak*", yani azabı hemen isteyerek.

{ سَاُرِيكُمْ اٰيَاتِي **}** "*Yakında size âyetlerimi göstereceğim.*" Afakta vahdaniyetimin alametlerini. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: 'Yakında size âyetlerimi göstereceğim." Bedir Savaşı'nda kılıçla azabımı.

{ فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ **}** "*Benden bunu acele istemeyin.*" Vaktinden önce azabı.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

38- "Bir de, 'Eğer doğru söylüyorsanız, vaad ettiğiniz (bu bizi korkuttuğunuz) azap ne zaman?' diyorlar."

{ وَيَقُولُونَ **}** *"Bir de, diyorlar."* Yani Mekke kâfirleri diyorlar.

{ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **}** *"Eğer doğru söylüyorsanız vaad ettiğiniz (bu bizi korkuttuğunuz) azap ne zaman?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bize vadettiğin azap.

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾

39- "Keşke inkâr edenler, ateşi yüzlerinden ve sırtlarından savamayacakları ve kendilerine yardım da edilmeyecek olan o zamanı bir bilseler!"

{ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Keşke inkâr edenler, bir bilseler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenlerin azap konusunda kendilerine neyin hazırlanmış olduğunu bilselerdi azabı aceleyle istemezlerdi.

{ حِينَ لَا يَكُفُّونَ **}** *"Savamayacakları o zamanı."* Diyor ki, azap anında azabı engellemeye güçleri yetmez.

{ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ **}** *"Ateşi yüzlerinden ve sırtlarından."* Azabı.

{ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ **}** *"Ve kendilerine yardım da edilmeyecek olan."* Kendilerine murad edilen azabı kendilerinden engelleyemezler.

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Belki de o (kıyâmet günü), onlara ansızın gelecek ve kendilerini şaşkına çevirecektir! Artık, ne onu geri çevirebilirler, ne de kendilerine süre tanınır!"

{ بَلْ تَأْتِيهِمْ **}** *"Belki de o (kıyâmet günü), onlara gelecek."* Kıyâmet günü.

{ بَغْتَةً **}** *"Ansızın."* Aniden.

{ فَتَبْهَتُهُمْ **}** *"Ve kendilerini şaşkına çevirecektir."* Onları dehşete düşürür.

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا **}** *"Artık, ne onu geri çevirebilirler."* Onu kendi nefislerinden bertaraf etmeye.

{ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ **}** *"Ne de kendilerine süre tanınır."* Ne de azaba karşı süre tanınır.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤١﴾

41- "Yemin olsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti, ama alay konusu ettikleri şey, alay edenleri çepeçevre kuşatıvermişti."

{ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Yemin olsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti."* Diyor ki! Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Kavmin seninle alay ettiği gibi kavimleri de kendileriyle alay etmişti.

{ فَحَاقَ **}** *"Çepeçevre kuşatıvermişti."* Bundan dolayı vacip oldu, döndü ve indi.

{ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ **}** *"Alay edenleri."* Peygamberlere.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ **}** *"Ama alay konusu ettikleri şey."* Azap. Alay etmelerinden dolayı azap onlara indi anlamına geldiği de söylenmiştir.

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾

42- "De ki: 'Gece ve gündüz, sizi çok merhametli olan Allah'a karşı kim koruyabilir?' Hayır, hayır, onlar yine de Rablerini anmaktan yüz çeviriyorlar."

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ **}** "*Kim koruyabilir?*" Sizi kim koruyabilir?

{ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ **}** "*Gece ve gündüz, sizi çok merhametli olan Allah'a karşı.*" Rahmân'ın azabından. Âyetin "Rahmân'ın azabına karşı Rahmân'dan başka kim sizi koruyabilir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ **}** "*Hayır, hayır, onlar yine de Rablerini anmaktan.*" Rablerini birlemekten ve Rablerinin Kitabına iman etmekten.

{ مُعْرِضُونَ **}** "*Yüz çeviriyorlar.*" Onu yalanlıyorlar ve terk ediyorlar.

أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Yoksa onların, bize karşı kendilerini koruyacak birtakım ilâhları mı var? Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himaye görürler!"

{ أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ **}** "*Yoksa onların, birtakım ilâhları mı var?*" Onların ilahları mı var?

{ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا **}** "*Bize karşı kendilerini koruyacak.*" Azabımızdan.

{ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ **}** "*Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler.*" Yani ilahlar kendi nefislerinden azabı gideremezler, nerede kaldı ki, başkasından azabı giderebilsinler.

{وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ**}** "*Ne de katımızdan himaye görürler.*" Ne de azabımıza karşı yardım görebilirler, nerede kaldı ki, başkasına yardım etsinler.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(يُصْحَبُونَ) ilahî buyruğu korunmazlar anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Enbiyâ Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığına göre, o şöyle demiştir: "(يُصْحَبُونَ) sözcüğü korunmazlar anlamına gelmektedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 31.

c) Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan (وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ) "*Ne de katımızdan himaye görürler!*" buyruğu hakkında şöyle dediğini nakleder: "Onlar bize karşı barındırılmazlar. Allah Teâlâ (وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ) '*Koruyup kollayan, ama kendisi korunup kollanmayan*' (23/el-Mü'minun/88) buyurmaktadır. Yani dostu yok demektir. İşte insanın kendisini korktuğu şeylere karşı koruyacak kimsesi olması durumunda (يُصْحَبُونَ) sözcüğü kullanılır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 31.

d) Bu âyet, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile mücadele eden, büyüklenmek ve inkâr etmek kastıyla Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den Allah'ın azabının çarçabuk gelmesini isteyen müşrikler hakkında nazil olan âyetler bağlamında geçmektedir. Allah Teâlâ müşriklerin bu büyükleniş ve inkârını onların şu sözleriyle dile getirmektedir: (وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) "*Bir de, 'Eğer doğru söylüyorsanız, bu bizi korkuttuğunuz azap ne zaman?' diyorlar.*" (21/el-Enbiyâ/38) buyruğundan (اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ) "*Yoksa onların, bize karşı kendilerini koruyacak birtakım ilâhları mı var? Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himaye görürler!*" (21/el-Enbiyâ/43) buyruğuna kadar olan âyetler grubunda bu âyet de geçmektedir.

e) (اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا) "*Yoksa onların, bize karşı kendilerini koruyacak birtakım ilâhları mı var? Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himaye görürler!*" buyruğunda geçen (اَمْ) soru edatı olumsuzluk ve inkâr amaçlı bir soru edatıdır. Ancak "Em" sözcüğündeki "mim" harfinin zâid olduğu bilinmektedir. Âyetin anlamı ise şöyle şekillenmektedir: Allah Teâlâ'nın azabının acele olarak kendilerine inmesini isteyen şu kâfirlerin Allah'ın azabına karşı kendilerini koruyacak ilahları mı var? Yani onların belirtilen konuda hiçbir ilahları yoktur. Zira ilahlar kendi nefisleri için ne yarar ne de zarar elde edebilirler. Durum böyle olduğuna göre kâfirler kendi kendilerini Allah'ın azabından nasıl koruyabilecekler? Yahut da kendilerini Allah'ın azabından koruyacak ve böylece kâfirleri azaptan koruyacak ilahlara mı sahiptirler.

f) (لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ) "*Oysa o ilâhlar ne kendilerine yardım edebilirler, ne de katımızdan himaye görürler!*" Yani kendilerini Allah'ın azabından korumaya güçleri yetmez. Zira kendileri acizdirler. Onlar Allah Teâlâ'nın azabından korunmuş olanlarla dostlukta bulunmuş değillerdir.

بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Doğrusu şu ki, biz onları ve atalarını yaşattık, hatta o ömür onlara uzun geldi. Oysa onlar bizim yere gelip, (küfür ehline ait) toprakları yanlarından eksiltmekte olduğumuzu görmediler mi? O halde, üstün gelenler onlar mı?"

{ بَلْ مَتَّعْنَا **}** "*Doğrusu şu ki, biz yaşattık.*" Mühlet verdik.

{ هٰٓؤُلَآءِ **}** "*Onları.*" Yani Mekke ehlini.

{ وَاٰبَآءَهُمْ **}** "*Ve atalarını.*" Onlardan önceki.

{ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ **}** "*Hatta o ömür onlara uzun geldi.*" Mühlet.

{ اَفَلَا يَرَوْنَ **}** "*Oysa onlar görmediler mi?*" Mekke ehli.

{ اَنَّا نَاْتِي الْاَرْضَ **}** "*Bizim yere gelip.*" Yeri aldığımızı.

{ نَنْقُصُهَا **}** "*(Küfür ehline ait) toprakları eksiltmekte olduğumuzu.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e fetih vermemizle.

{ مِنْ اَطْرَافِهَا **}** "*Yanlarından.*" Yanlarından/bölgelerinden.

{ اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ **}** "*O halde, üstün gelenler onlar mı?*" Onlar mı şu an Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı galip?

قُلْ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَآءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾

45- "De ki: 'Ben sizi ancak vahiyle uyarıyorum. Ne var ki sağırlar, ne kadar uyarılsalar da daveti işitmezler.'"

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ **}** "*Ben sizi ancak vahiyle uyarıyorum.*" Kur'an'dan nazil olan buyruklarla.

{ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَآءَ **}** "*Ne var ki, sağırlar, daveti işitmezler.*" Allah Teâlâ'ya kulluğa davet edilmeye karşı sağırlık gösteriminde bulunuyorlar.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: (تُسْمِعُ) şeklinde ta harfi 'ötreli' olarak okunursa sen sağırlık gösteriminde bulunan kimseye daveti duyurmaya kadir olamazsın.

{ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ **}** "*Ne kadar uyarılsalar da.*" Korkutulsalar da.

وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Yemin olsun ki Rabbinin azabından onlara az bir şey dokunsa, 'Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zalimler imişiz!' derler."

{ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ **}** "*Yemin olsun ki, onlara dokunsa.*" Onlara isabet etse,

{ نَفْحَةٌ **}** "*Az bir şey.*" Bir ucu.

{ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ **}** "*Rabbinin azabından. 'Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz zalimler imişiz!' derler.*" Allah'ı inkâr etmekle nefislerimize zulmedenlerden imişiz.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

47- "Biz, kıyâmet günü için adalet terazileri kurarız. Artık hiç kimseye haksızlık edilmez. Yapılan iş, bir hardal tanesi ağırlığınca bile olsa, onu getiririz. Hesap görücü olarak biz yeteriz."

{ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ **}** "*Biz, adalet terazileri kurarız.*" Adalet.

{ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ **}** "*Kıyâmet günü için.*" Kıyâmet gününde mizan kurarız. Mizanın iki kefesi ve bir dili vardır. Bu mizanda haseneler/iyilikler ve kötülüklerden başka bir şey ölçülmez.

{ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا **}** "*Artık hiç kimseye haksızlık edilmez.*" Hiçbir kimsenin iyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez, hiçbir kimsenin kötülüklerine/günahlarında da bir şey eklenmez.

{ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ **}** *"Yapılan iş, bir hardal tanesi ağırlığınca bile olsa."* Bir hardal habbesi ağırlığınca dahi olsa.

{ اَتَيْنَا بِهَا **}** *"Onu getiririz."* Onu getiririz. Âyetin "Ona da karşılık veririz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ **}** *"Hesap görücü olarak biz yeteriz."* Koruyucu ve âlimler olarak. Âyetin "Karşılık vericiler olarak" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

48- "Yemin olsun ki, Musa ve Harun'a eğriyi doğrudan ayıran kitabı, korunanlar için bir ışık ve bir öğüt olarak verdik."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** *"Yemin olsun ki, verdik."* Bahşettik.

{ مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ **}** *"Musa ve Harun'a eğriyi doğrudan ayıran kitabı."* Kuşkulardan çıkartan. Âyetin "Firavun'a karşı yardım ve devlet verdik" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَضِيَآءً **}** *"Bir ışık."* Sapıklıktan kurtarması için bir açıklama olarak.

{ وَذِكْرًا **}** *"Ve bir öğüt olarak."* Öğüt olarak.

{ لِلْمُتَّقِينَ **}** *"Korunanlar için."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Onlar, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve kıyâmet gününün gelip çatacağını düşünerek ürperirler."

{ اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ **}** *"Onlar, Rablerinden korkarlar."* Rableri için amel ederler.

{ بِالْغَيْبِ **}** *"Görmedikleri halde."* Her ne kadar kendilerinden gaip olsa da.

{ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ **}** *"Ve kıyâmet gününün gelip çatacağını düşünerek."* Kıyâmet gününün azabından.

{ مُشْفِقُونَ **}** *"Ürperirler."* Korkarlar.

وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾

50- "İşte bu (Kur'an da), bizim indirmiş olduğumuz kutsal bir kitaptır. Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?"

{ وَهٰذَا **}** *"İşte bu (Kur'an da)."* Bu Kur'an.

{ ذِكْرٌ مُبَارَكٌ **}** *"Kutsal bir kitaptır."* İçinde kendisine iman eden kimseye rahmet edileceği ve günahlarının bağışlanacağının bulunduğu.

{ اَنْزَلْنَاهُ **}** *"Bizim indirmiş olduğumuz."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı onunla indiriyoruz.

{ اَفَاَنْتُمْ **}** *"Şimdi sizler mi?"* Ey Mekke ehli.[5]

{ لَهُ مُنْكِرُونَ **}** *"Onu inkâr ediyorsunuz."* İnkâr edici misiniz?

وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾

51- "Andolsun ki biz daha önce İbrahim'e de rüşdünü vermiştik. Biz onun (buna ehil) olduğunu biliyorduk."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ **}** *"Andolsun ki biz vermiştik."* Bahşettik.

{ اِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ **}** *"İbrahim'e de rüşdünü."* Yani bilgi ve anlayışı.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Ergenliğinden önce. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Biz Musa ve Harun ('aleyhi's-selâm)'dan önce ona peygamberlikle ikramda bulunmuştuk.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gelişinden önce.

{ وَكُنَّا بِهٖ عَالِمِينَ **}** *"Biz onun (buna ehil) olduğunu biliyorduk."* Buna ehil olduğunu.

---

5 Âyet çevirisine "sizler" sözcüğü tarafımızdan eklenmiştir.

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِيٓ اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾

52- "O zaman o, babasına ve kavmine, 'Sizin şu karşısında durup taptığınız heykeller nedir?' demişti."

{ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ **}** *"O zaman o, babasına demişti."* Azer'e.

{ وَقَوْمِهٖ **}** *"Ve kavmine."* Nemrud ibn Kenan'a ve ashabına.

{ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ **}** *"Bu Heykeller nedir?"* Tasvirler.

{ الَّتِيٓ اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ **}** *"Sizin şu karşısında durup taptığınız."* Kendilerine ibadet ettiğiniz.

قَالُوا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾

53- "Onlar, 'Biz atalarımızı bunlara tapar bulduk.' dediler."

{ قَالُوا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا عَابِدِينَ **}** *"Onlar, 'Biz atalarımızı bunlara tapar bulduk.' dediler."* Bizler de onlara ibadet ediyoruz.

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾

54- "(İbrahim), 'Andolsun siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz.' dedi."

{ قَالَ **}** "*(İbrahim), dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu;

{ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ **}** *"Andolsun siz de atalarınız da."* Sizden önceki babalarınız da.

{ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ **}** *"Apaçık bir sapıklık içindesiniz."* Küfür ve apaçık bir yanılgı içindesiniz.

قَالُوٓا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾

55- "Onlar, 'Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa bizimle alay mı ediyorsun?' dediler."

{ قَالُوٓا **}** *"Onlar, dediler."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a dediler.

{ اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ **}** *"Sen bize gerçeği mi getirdin?"* Ey İbrahim ('aleyhi's-selâm) dediğinde ciddi misin?

{ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ **}** *"Yoksa bizimle alay mı ediyorsun?"* Yoksa bizimle alay edenlerden misin?

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾

56- "(İbrahim) dedi: 'Hayır, Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki, onları O yaratmıştır. Ben de buna şâhidlik edenlerdenim.'"

{ قَالَ **}** *"(İbrahim) dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ **}** *"Hayır, Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki, onları O yaratmıştır."* Onları O (c.c.) yaratmıştır.

{ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ **}** *"Ben de buna şâhidlik edenlerdenim."* Size söylediğim şeye.

وَتَاللّٰهِ لَاَكِيدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

57- "Allah'a yemin olsun ki, siz dönüp gittikten sonra putlarınıza elbette bir tuzak kuracağım!"

{ وَتَاللّٰهِ **}** *"Allah'a yemin olsun ki."* Allah'a kasem olsun ki, Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) bu buyruğu kendi içinde gizlice söyledi.

{ لَاَكِيدَنَّ **}** *"Elbette bir tuzak kuracağım."* Hiç kuşkusuz kıracağım.

{ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا **}** *"Siz gittikten sonra putlarınıza."* Ayrılmanızdan sonra.

{ مُدْبِرِينَ **}** *"Dönüp."* Bayrama gidiciler olarak. Onlar bayramlarına gittiklerinde, İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı şehirlerinde bıraktılar. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) da onların puthanesine girdi.

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

58- "(Derken İbrahim,) başvurmaları için bıraktığı en büyükleri dışında, bütün putları paramparça etti."

{ فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا **}** "*(Derken İbrahim,) bütün putları paramparça etti.*" Kırılmış hale getirdi.

{ لَهُمْ اِلَّا كَبِيرًا **}** "*En büyükleri dışında.*" En büyük putu kırmadı.

{ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ **}** "*Başvurmaları için bıraktığı.*" Bayramlarından döndüklerinde bunu araştırsınlar diye. Puthanelerine döndüklerinde ve içeri girdiklerinde,

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهُ لَمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٩﴾

59- "'Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Kuşkusuz, bu kişi zalimlerden biridir!' dediler."

{ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهُ لَمِنَ الظّٰلِمِينَ **}** "'*Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Kuşkusuz, bu kişi zalimlerden biridir!' dediler.*" İlahlarımıza.

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيمُ ﴿٦٠﴾

60- "(İçlerinden bir kısmı), 'İbrahim adında bir gencin, onları diline doladığını işitmiştik.' dediler."

{ قَالُوا سَمِعْنَا **}** "*(İçlerinden bir kısmı), işitmiştik, dediler.*" İçlerinden birisi "Ben işittim ki" dedi.

{ فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيمُ **}** "*İbrahim adında bir gencin, onları diline doladığını.*" Onları kırmaktan ve onları ayıplamaktan bahsediyordu.

قَالُوا فَاْتُوا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾

61- "(O halde,) dediler, onu insanların önüne getirin. Belki onun aleyhinde tanıklık ederler!"

{ قَالُوا **}** "*(O halde,) dediler.*" Nemrud onlara dedi ki.

{ فَأْتُوا بِهِ عَلٰى اَعْيُنِ النَّاسِ **}** "*Onu insanların önüne getirin.*" İnsanların gözünün önüne.

{ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ **}** "*Belki onun aleyhinde tanıklık ederler.*" Fiilini. Âyetin "Sözünü" anlamına geldiği de söylenmiştir. "Ona verilecek cezayı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالُوٓا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يٰٓاِبْرٰهِيمُ ﴿٦٢﴾

62- "'Bunu tanrılarımıza sen mi yaptın ey İbrahim!?' dediler."

{ قَالُوٓا **}** "*Dediler.*" Nemrud, ona ('aleyhi's-selâm) şöyle dedi?

{ ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يٰٓاِبْرٰهِيمُ **}** "*Bunu tanrılarımıza ey İbrahim sen mi yaptın?*" Kırmayı.

قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾

63- "(İbrahim) dedi: 'Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşabiliyorsa, ona kendiniz sorun!'"

{ قَالَ **}** "*(İbrahim) dedi.*" Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ هٰذَا بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ **}** "*Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır.*" Balta boynunda olan.

{ فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ **}** "*Eğer konuşabiliyorsa, ona kendiniz sorun.*" Eğer konuşuyorsa ta ki, size onların kırılmasını haber versin.

فَرَجَعُوٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُوٓا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Bunun üzerine vicdanlarına dönüp, 'Gerçekten haksız olan, sizsiniz!' dediler."

{ فَرَجَعُوٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ **}** "*Bunun üzerine vicdanlarına dönüp.*" Kınayarak.

{ فَقَالُوٓا **}** *"Dediler."* Kralları olan Nemrud onlara şöyle dedi:

{ اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُونَ **}** *"Gerçekten haksız olan, sizsiniz."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a zulmedenlersiniz.

ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَآءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Sonra da eski inançlarına dönüp, 'Putların konuşmayacağını, kuşkusuz sen de bilirsin, (ey İbrahim!' dediler.)"

{ ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُؤُسِهِمْ **}** *"Sonra da eski inançlarına dönüp."* İlk görüşlerine döndüler. Nemrud şöyle dedi:

{ لَقَدْ عَلِمْتَ **}** *"Kuşkusuz sen de bilirsin, (ey İbrahim dediler)."* Ey İbrahim ('aleyhi's-selâm)!

{ مَا هٰٓؤُلَآءِ يَنْطِقُونَ **}** *"Putların konuşmayacağını."* Yani putları. Bundan dolayı onları kırdın.

قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾

66- "(İbrahim) dedi: 'Öyleyse siz, Allah'tan başka, size hiçbir yarar ve zarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz?'"

{ قَالَ **}** *"(İbrahim) dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا **}** *"Öyleyse siz, Allah'tan başka, size hiçbir yarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz?"* Ona ibadet etmeniz halinde.

{ وَلَا يَضُرُّكُمْ **}** *"Ve zarar."* Onu terk etmeniz halinde.

اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Size de Allah'tan başka taptıklarınıza da yazıklar olsun! Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"

{ أُفٍّ لَكُمْ **}** *"Size de yazıklar olsun."* Pislikler size olsun. Helak olasınız anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ **}** *"Allah'tan başka taptıklarınıza da Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?"* Zarar ve yarar vermeyen şeylere ibadet edilmeyeceğine dair sizde hiç insan aklı yok mu?

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوٓا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾

68- "(Birbirlerine), 'Eğer bir şey yapacaksanız, onu yakın ve böylece tanrılarınıza yardım edin!' dediler."

{ قَالُوا **}** *"(Birbirlerine), dediler."* Kralları Nemrud onlara şöyle dedi;

{ حَرِّقُوهُ **}** *"Onu yakın."* Ateşte.

{ وَانْصُرُوٓا اٰلِهَتَكُمْ **}** *"Ve böylece tanrılarınıza yardım edin."* İlahlarınızın intikamını alınız.

{ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ **}** *"Eğer bir şey yapacaksanız."* Ona bir şey yapacaksanız onu ateşe atınız.

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾

69- "Ama biz, 'Ey ateş! İbrahim için serin ve zararsız ol!' dedik."

{ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا **}** *"Ama biz, 'Ey ateş! serin ol!' dedik."* ısını soğutucu ol.

{ وَسَلَامًا **}** *"Ve zararsız."* Soğukluktan da selamette ol.

{ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim için."* Eğer "Zararsız ol" demeseydi soğukluk kuşkusuz Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı dondururdu.

وَاَرَادُوا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾

70- "Onlar (İbrahim'e) bir tuzak kurmak istediler, ama biz kendilerini daha çok zarara uğrayanlardan kıldık."

{ وَاَرَادُوا بِهٖ كَيْدًا **}** *"Onlar (İbrahim'e) bir tuzak kurmak istediler."* Yakmak.

{ فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَخْسَرِيْنَ **}** *"Ama biz kendilerini daha çok zarara uğrayanlardan kıldık."* En aşağılardan.

وَنَجَّيْنٰهُ وَلُوطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا لِلْعٰلَمِيْنَ ﴿٧١﴾

71- "Böylece biz, onu ve Lut'u kurtararak, içinde âlemlere bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık."

{ وَنَجَّيْنٰهُ **}** *"Böylece biz, onu kurtararak."* Ateşten.

{ وَلُوطًا **}** *"Ve Lut'u."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ı yerin dibine geçiverme cezasından kurtardık ve o ikisini ulaştırdık.

{ اِلَى الْاَرْضِ الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا **}** *"İçinde bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık."* Su ve ağaçla.

{ لِلْعٰلَمِيْنَ **}** *"Âlemlere."* Ki o mukaddestir. Filistin'dir ve Ürdün'dür.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صٰلِحِيْنَ ﴿٧٢﴾

72- "Ona (İbrahim'e) İshak'ı ve bir de Yakub'u bağışladık ve her birini de sâlihlerden kıldık."

{ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ **}** *"Ona (İbrahim'e) bağışladık."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a.

{ اِسْحٰقَ **}** *"İshak'ı."* Oğul olarak.

{ وَيَعْقُوْبَ **}** *"Ve yakub'u."* Oğlun oğlu olarak.

{ نَافِلَةً **}** *"Bir de."* Oğul üzerine bir fazilet.

{ وَكُلًّا **}** *"Ve her birini de."* Yani Hazret-i İbrahim, İshak, Yakub ve evladlarını.

{ جَعَلْنَا صٰلِحِيْنَ **}** *"Sâlihlerden kıldık."* Dinlerinde resûller kıldık.

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾

73- "Onları buyruğumuzla doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine iyilik yapmayı, namazı kılmayı ve zekât vermeyi vahyettik. Onlar bize kulluk eden kimselerdi."

{ وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً **}** *"Onları önderler yaptık."* Hayırda önderler.

{ يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا **}** *"Buyruğumuzla doğru yolu gösteren."* İnsanları emrimize davet ediyorlardı.

{ وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ **}** *"Ve kendilerine iyilik yapmayı, vahyettik."* Taatle amel edişi. Âyetin "Lâ ilâhe illallâh'a davet ediş" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ **}** *"Namazı kılmayı."* Namazı tastamam kılmayı.

{ وَاِيتَآءَ الزَّكٰوةِ **}** *"Ve zekât vermeyi."* Zekâtı vermeyi.

{ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ **}** *"Onlar bize kulluk eden kimselerdi."* İtaat ediciler.

وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَآئِثَ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾

74- "Lut'a da hüküm ve ilim vermiş ve onu çirkin işler yapan o kasabadan kurtarmıştık. Onlar gerçekten yoldan çıkmış kötü bir toplum idiler."

{ وَلُوطًا **}** *"Lut'a da."* Ona da.

{ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا **}** *"Hüküm vermiş."* Ona anlayış bahşetmiştik.

{ وَعِلْمًا **}** *"Ve ilim."* Peygamberlik.

{ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ **}** *"Ve onu o kasabadan kurtarmıştık."* Sodom beldesinin ehlinden.

{ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ **}** *"Yapan."* Ehli.

{ الْخَبَآئِثَ **}** *"Çirkin işler."* Yani livata.

{ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ **}** *"Onlar gerçekten kötü bir toplum idiler."* Küfürlerinde kötülük.

{ فَاسِقِينَ **}** *"Yoldan çıkmış."* Livata ile.

وَاَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا اِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

75- "Onu rahmetimizin içine aldık. Çünkü o, sâlih kimselerdendir."

{ وَاَدْخَلْنَاهُ **}** *"Onu içine aldık."* Onu ahirette idhal ederiz.

{ فِي رَحْمَتِنَا **}** *"Rahmetimizin."* Cennetimizin içinde. Âyetin "Dünyada peygamberlikle ona ikramda bulunduk" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ **}** *"Çünkü o, sâlih kimselerdendir."* Dinlerinde mürsellerdendir.

وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

76- "Daha önce Nûh da bize dua etmiş, biz onun duasını kabul etmiş, kendisini ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık."

{ وَنُوحًا **}** *"Nûh da."* Ona da peygamberlikle ikramda bulunmuştuk.

{ اِذْ نَادٰى **}** *"Bize dua etmiş."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) kavmini helak etmesini Rabbine dua etmişti.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'dan önce.

{ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ **}** *"Biz onun duasını kabul etmiş."* Duasına icabet etmiştik.

{ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ **}** *"Kendisini ve ailesini kurtarmıştık."* Ve kendisine iman edenleri.

{مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ} *"O büyük sıkıntıdan."* Yani boğulmaktan.

وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

77- "Âyetlerimizi yalanlayan kavminden onun öcünü aldık. Çünkü onlar kötü bir toplum idiler. Bu yüzden onların hepsini suda boğduk."

{وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ} *"Kavminden onun öcünü aldık."* Kavme karşı. (وَنَصَّرْنَاهُ) şeklinde okunursa âyetin "Onu kurtardık" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi yalanlayan."* Kitabımızı ve Resûlümüz Nûh (ʿaleyhi's-selâm)'ı.

{اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ} *"Çünkü onlar kötü bir toplum idiler."* Küfürlerinde.

{فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ} *"Bu yüzden onların hepsini suda boğduk."* Tufanda.

وَدَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾

78- "Davud'u ve Süleyman'ı da an. Hani onlar, halka ait davarların girdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm vermişlerdi. Biz de hükümlerine tanık olmuştuk."

{وَدَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ} *"Davud'u ve Süleyman'ı da an."* Onları da an. Biz her ikisine de peygamberlik ve hikmetle ikramda bulunmuştuk.

{اِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ} *"Hani onlar, bir ekin tarlası hakkında hüküm vermişlerdi."* Kavmin bağı hakkında.

{اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ} *"Girdiği."* Ona girmişti. Bağa giriş gece vakti gerçekleşmişti.

{ غَنَمُ الْقَوْمِ **}** *"Halka ait davarların."* Başka bir kavmin davarları.

{ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ **}** *"Biz de hükümlerine."* Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın hükmüne.

{ شَاهِدِينَ **}** *"Tanık olmuştuk."* Bilmiştik.[6]

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾

79- "Onun hükmünü hemen Süleyman'a bildirdik. Biz onların her birine hüküm ve ilim vermiştik. Davud'la birlikte tesbih etsinler diye, dağları ve kuşları buyruk altına aldık. Bütün bunları yapan bizdik."

{ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ **}** *"Onun hükmünü hemen Süleyman'a bildirdik."* Hükümde ve yargıda rıfkı.

{ وَكُلًّا **}** *"Biz onların her birine."* Davud ve Süleyman ('aleyhi's-selâm)'a.

{ اٰتَيْنَا **}** *"Vermiştik."* Bahşetmiştik.

{ حُكْمًا **}** *"Hüküm."* Anlayış.

{ وَعِلْمًا **}** *"Ve ilim."* Peygamberlik.

{ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ **}** *"Davud'la birlikte tesbih etsinler diye, dağları buyruk altına aldık."* Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm) tesbih ettiğinde onunla birlikte.

---

6 İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(نَفَشَتْ) sözcüğü geceleyin otladı anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Enbiyâ Sûresi. Hâfız ibn Hacer ise şöyle der: "Bu haberi İbn Ebî Hatem ibn Cüreyc'den, o da Ata'dan, o da İbn Abbâs'tan muttasıl olarak rivayet etmiştir. Dedi ki: "Bu, dilcilerin görüşüdür. O bakımdan çobansız olarak geceleyin otlamaları halinde (نَفَشَتْ) (geceleyin yayıldı, otladı) sözcüğü kullanılırken; çobansız olarak gündüz otlamaları halinde ise 'Hemelet' sözcüğü kullanılır." *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 436. Taberî'nin nakline göre Katade de bu şekilde görüş beyan etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 53.

{ وَالطَّيْرَ **}** "*Ve kuşları.*" Kuşları da.

{ وَكُنَّا فَاعِلِينَ **}** "*Bütün bunları yapan bizdik.*" Onlara bunu biz yaptık.[7]

---

[7] a) İbn Cerir et-Taberî 78 ve 79. âyetin anlamı hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir: İbn Abbâs diyordu ki: "(وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ) '*Bizler o ikisinin hükmüne şahid idik.*' Bu âyetlerin arka planı şudur: İki adam Hz. Davud (a.s.)'ın huzuruna vardılar. Biri tarla, yani bahçe sahibiydi. Diğeri de sürü sahibiydi. Tarla sahibi, 'Bu adam sürüsünü benim tarlama salıverdi. Bu nedenle geride tarlamdan bir şey bırakmadı' dedi. Bunun üzerine Hz. Davud (a.s.) 'Git, koyunların bütünü sana aittir' diyerek böyle bir hüküm verdi. Koyun sahibi Hz. Süleyman (a.s.)'ın huzuruna varıp Hz. Davud (a.s.)'ın verdiği hükmü kendisine haber verdi. Hz. Süleyman (a.s.), Hz. Davud (a.s.)'ın huzuruna varıp şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Peygamberi! hüküm senin verdiğin gibi değildir.' Hz. Davud (a.s.) 'Peki nasıldır?' diye sorunca Hz. Süleyman (a.s.) şöyle buyurdular: 'Tarla, sürü sahibine verilecek ve sürü sahibi tarlayı ekip eski haline getirinceye kadar bakacak. Yani zarar verilmeden önceki haline getirecek. Hayvanlar ise tarla sahibine verilecek ve tarlası eski haline getirilinceye kadar geçen zaman zarfında hayvanlardan istifade edecek, onların sütünden ve yününden faydalanacak.' Hz. Davud (a.s.) 'İsabet ettin. Doğrusu, senin verdiğin hükümdür' der. Allah Teâlâ bunu hemen Hz. Süleyman (a.s.)'a kavratmıştı." *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 51. Bu haberin isandının zayıf olduğunu önceden defalarca belirtmiştik. Bu rivayet bize Allah Teâlâ'nın (إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ) "*Hani onlar, halka ait davarların girdiği bir ekin tarlası hakkında hüküm vermişlerdi.*" buyruğunda zikrettiği olayın açıklamasını sunmaktadır.
b) Bu rivayetten anlaşıldığına göre; Hz. Davud (a.s.) sürü sahibine, sürüsünün ekin sahibinin ekinlerinde meydana getirmiş olduğu zarardan dolayı sürülerini ekin sahibine teslim etmesi hükmünü vermiştir. Koyunun kıymetinin ekinde meydana getirmiş olduğu zarara eş değer olması olasılık dahilindedir. Hz. Süleyman (a.s.) Allah Teâlâ'nın kendisine ilham ettiği şeyle ekin sahibinin malının aslının -ki bu topraktır, ağaçların kökleridir- baki olarak zail olmayacağını anladı. Ekininin ıslah edilmesi olanağı vardı. Bundan dolayı sürü sahibinin sürüsünün talan ettiği ekine karşılık –malının aslının gitmeksizin- koyunlarının verdiği ürünlerin ekin sahiplerine verilmesine hükmetti. Bu durum ekin sahibinin zararının tastamam karşılanmasına kadar sürecekti. Bu durumda ise ekin büsbütün sahibine dönecek koyunlar da tekrar sahiplerine döneceklerdi. Tabi bu durumda her iki taraf için de bir zulüm söz konusu değildi. Bu çözüm İbn Cerir et-Taberî'nin Şüreyh kanalıyla aktardığı şu rivayette de geçmektedir: "Koyunların yayılması geceleyin gerçekleşmişti. Ekin ise üzüm bağıydı." Şüreyh der ki; "Davud (a.s.) koyunları bağ sahibine verdi. Bunun üzerine Hz. Süleyman (a.s.) 'Bağ sahibinin arazisinin ve üzümlerinin aslı kendisinin olarak kaldı. Ona koyunların yünlerini ve sütlerini de ver' dedi." İşte bu, Allah Teâlâ'nın (فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ) "*O'nun hükmünü hemen Süleyman(a.s.)'a bildirdik*" (21/el-Enbiyâ/79) buyruğunun ta kendisidir.

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Savaşın şiddetinden sizi korumak için, ona zırh yapma sanatını öğrettik. Hâlâ şükretmez misiniz?"

{ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ **}** "*Ona zırh yapma sanatını öğrettik.*" Yani zırhları.

{ لِتُحْصِنَكُمْ لَكُمْ **}** "*Sizi korumak için.*" Sizi engellemesi/koruması için.

{ مِنْ بَأْسِكُمْ **}** "*Savaşın şiddetinden.*" Düşmanlarınızın silahlarından.

{ فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ **}** "*Hâlâ şükretmez misiniz?*" O'nun zırhlar nimetine karşılık.

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِاَمْرِهٖٓ اِلَى الْاَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

81- "Süleyman'ın (emrine de) güçlü rüzgârı (verdik); onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru esiyordu. Biz her şeyi biliyorduk."

{ وَلِسُلَيْمٰنَ **}** "*Süleyman'ın (emrine de verdik).*" Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın emrine musahhar kıldık.

{ الرِّيحَ عَاصِفَةً **}** "*Güçlü rüzgârı.*" Şiddetli kırıcı.

{ تَجْرِي بِاَمْرِهٖٓ **}** "*Onun emriyle, esiyordu.*" Allah'ın emriyle. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın emriyle İstahr bölgesinden esmeye başlıyordu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِلَى الْاَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا **}** "*İçinde bereketler yarattığımız yere doğru.*" Su ve ağaç ile. Âyette geçen yerden kasıt, "Erdü'l-Mukaddes", yani Ürdün ve Filistin'dir.

{ وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ **}** *"Biz her şeyi biliyorduk."* Onun emrine musahhar kıldık.

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾

82- "Şeytanlar arasında (Süleyman) için dalgıçlık yapan ve daha başka iş için çalışanlar görenler vardı. Onların hepsini biz gözetiyorduk."

{ وَمِنَ الشَّيَاطِينِ **}** *"Şeytanlar arasında."* Şeytanlardan da boyun eğdirdik.

{ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ **}** *"(Süleyman) için dalgıçlık yapan vardı."* Hazret-i Süleyman için denize dalıp da denizden cevher çıkartanlar.

{ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا **}** *"Ve iş için çalışanlar görenler."* Yapılar.

{ دُونَ ذٰلِكَ **}** *"Daha başka."* Dalgıçlıktan başka.

{ وَكُنَّا لَهُمْ **}** *"Onların hepsini biz."* Şeytanları.

{ حَافِظِينَ **}** *"Gözetiyorduk."* Onun zamanında bir kişinin başka bir kişiye taşkınlıkta bulunmasını.

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٨٣﴾

83- "Eyyûb'u da (an). Hani o Rabbine, 'Başıma bu hastalık geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!' diye seslenmişti."

{ وَاَيُّوبَ **}** *"Eyyûb'u da (an)."* Eyyûb ('aleyhi's-selâm)'ı da zikret.

{ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ **}** *"Hani o Rabbine, diye seslenmişti."* Rabbine dua etmişti.

{ اَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ **}** *"Başıma bu hastalık geldi. Sen merhametlilerin en merhametlisisin."* Bedenimde şiddet/sıkıntı bana isabet etti. Bana merhamet et ve beni kurtar.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾

84- "Biz onun duasını kabul etmiş ve kederini gidermiştik. Katımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir ibret olması için de ona, ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını daha vermiştik."

{ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ **}** "*Biz onun duasını kabul etmiş.*" Duasına icabet etmiştik.

{ فَكَشَفْنَا **}** "*Ve gidermiştik.*" Kaldırdık.

{ مِنْ ضُرٍّ مَا بِهِ **}** "*Kederini.*" Şiddeti/sıkıntıyı.

{ وَاٰتَيْنَاهُ **}** "*Ona, vermiştik.*" Ona bahşettik.

{ اَهْلَهُ **}** "*Ailesini.*" Dünyada helak olmuş olan ailesini, cennette ona bahşettik.

{ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ **}** "*Ve onlarla birlikte bir o kadarını daha.*" Dünyada helak olanların bir misli olarak ona dünyada bir oğul bahşetmiştik.

{ رَحْمَةً **}** "*Bir rahmet.*" Nimet.

{ مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِدِينَ **}** "*Katımızdan ve ibadet edenler için bir ibret olması için de.*" Mü'minler için bir öğüt.

وَاِسْمٰعِيلَ وَاِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾

85- "İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de an. Onlardan her biri sabreden kimselerdendi."

{ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِدْرِيسَ **}** "*İsmail'i, İdris'i.*" İsmail ve İdris ('aleyhi's-selâm)'ı zikret.

{ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ **}** "*Ve Zülkifl'i de an. Onlardan her biri sabreden kimselerdendi.*" Allah Teâlâ'nın emrine ve sıkıntılara.

وَاَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَاۤ اِنَّهُمْ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٦﴾

86- "Onları rahmetimizin içine aldık. Çünkü onlar sâlih kimselerdendi."

{وَاَدْخَلْنَاهُمْ} "*Onları içine aldık.*" Onları ahirette idhal ederiz.

{فِي رَحْمَتِنَاۤ} "*Rahmetimizin.*" Cennetimizin.

{اِنَّهُمْ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ} "*Çünkü onlar sâlih kimselerdendi.*" Zülkifl dışında diğerleri resûllerden idiler. Zira Zülkifl peygamber olmayıp, sâlih bir zât idi.

وَذَا النُّوْنِ اِذْ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَّنْ نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِي الظُّلُمٰتِ اَنْ لَّاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّيْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٨٧﴾

87- "Zünnun'u (Yunus'u) da an. Hani o, öfkeli bir halde gitmişti de, bizim kendisini hiçbir zaman sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Fakat sonunda karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen bütün eksikliklerden uzaksın! Ben gerçekten zalimlerden oldum!' diye dua etti."

{وَذَا النُّوْنِ} "*Zünnun'u (Yunus'u) da an.*" Balık sahibini de yani Yunus ibn Metta'yı zikret.

{اِذْ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا} "*Hani o, öfkeli bir halde gitmişti de.*" Melekten bağı koparak.

{فَظَنَّ} "*Sanmıştı.*" Yani sandı.

{اَنْ لَّنْ نَّقْدِرَ عَلَيْهِ} "*Bizim kendisini hiçbir zaman sıkıştırmayacağımızı.*" Cezalandırmayacağımızı.

{فَنَادٰى فِي الظُّلُمٰتِ} "*Fakat sonunda karanlıklar içinde, diye dua etti.*" Denizin karanlığında, balığın bağırsaklarının karanlığında ve balığın karnının karanlığında.

{اَنْ لَّاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ} "*Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen bütün eksikliklerden uzaksın.*" Sana tevbe ettim.

{ اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِينَ } *"Ben gerçekten zalimlerden oldum."* Senin emrine gazap edişimle nefsime zulmedenlerden oldum.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

88- "Biz onun duasını kabul ettik ve kendisini kederden kurtardık. İşte biz inananları böyle kurtarırız."

{ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ } *"Biz onun duasını kabul ettik."* Duasını.

{ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ } *"Ve kendisini kederden kurtardık."* Karanlıkların tasasından.

{ وَكَذٰلِكَ } *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ } *"Biz inananları kurtarırız."* Dua anında.

وَزَكَرِيَّآ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

89- "Zekeriyya'yı da (an). Hani o Rabbine şöyle dua etmişti: 'Ey Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısısın!'"

{ وَزَكَرِيَّآ } *"Zekeriyya'yı da (an)."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Zekeriyya ('aleyhi's-selâm)'ı da zikret.

{ اِذْ نَادٰى } *"Hani o şöyle dua etmişti."* Dua etmişti.

{ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي } *"Rabbine. Ey Rabbim! Beni bırakma."* Beni terk etme.

{ فَرْدًا } *"Tek başıma."* Yardımcısız bir şekilde, tek olarak.

{ وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ } *"Sen vârislerin en hayırlısısın."* Yardım edenlerin en hayırlısısın.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ اِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾

90- "Biz onun duasını da kabul ettik ve eşini (doğum yapmaya) elverişli hale getirerek, ona Yahya'yı bağışladık. Doğrusu onlar iyiliklerde yarışıyor, umarak ve korkarak bize dua ediyorlar. Onlar bize karşı derin bir saygı içinde idiler."

{ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ **}** "*Biz onun duasını da kabul ettik.*" Duasına icabet ettik.

{ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى **}** "*Ve ona Yahya'yı bağışladık.*" Sâlih bir oğul olarak.

{ وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ **}** "*Eşini (doğum yapmaya) elverişli hale getirerek.*" Oğula.

{ اِنَّهُمْ **}** "*Doğrusu onlar.*" Yani peygamberler. Âyetin "Doğrusu Hazret-i Zekeriyya ve Hazret-i Yahya ('aleyhi's-selâm)" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ **}** "*İyiliklerde yarışıyor.*" Taati işlemekte çok hızlı davranıyor, acele ediyorlardı.

{ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا **}** "*Umarak ve korkarak bize dua ediyorlar.*" Bu şekilde ve şu şekilde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bize cennete rağbet arzusuyla, cehennem ateşi korkusuyla ibadet ediyorlardı.

{ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ **}** "*Onlar bize karşı derin bir saygı içinde idiler.*" Mütevazi idiler ve itaat edici idiler.

وَالَّتِيٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَآ اٰيَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾

91- "Irzını korumuş olan (Meryem'i) de an. Biz ona ruhumuzdan üfledik; kendisini ve oğlunu âlemler için bir mucize kıldık."

{ وَالَّتِيٓ **}** "(*Meryem'i) de an.*" Şu kadını da zikret.

{ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا **}** "*Irzını korumuş olan.*" Elbisesinin/gömleğinin yakasını koruyan.

{ فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا **}** *"Biz ona ruhumuzdan üfledik."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) emrimizle Meryem ('aleyhi's-selâm)'ın gömleğinin yakasından üflemiştir.

{ وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَآ اٰيَةً **}** *"Kendisini ve oğlunu bir mucize kıldık."* Alamet ve bir ibret.

{ لِلْعَالَمِينَ **}** *"Âlemler için."* İsrailoğulları için babasız bir oğul, dokunulmaksızın bir doğum.

اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

92- "Gerçekten sizin ümmetiniz (dininiz) bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. O halde bana kulluk edin."

{ اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً **}** *"Gerçekten sizin ümmetiniz (dininiz) bir tek ümmettir."* Dininiz razı olunmuş tek bir dindir.

{ وَاَنَا رَبُّكُمْ **}** *"Ben de sizin Rabbinizim."* Tek bir Rabdir.

{ فَاعْبُدُونِ **}** *"O halde bana kulluk edin."* Bana itaat ediniz.[8]

وَتَقَطَّعُوٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾

93- "Onlar kendi aralarında (din) işlerini parçaladılar. Oysa sonunda hepsi bize döneceklerdir."

{ وَتَقَطَّعُوٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ **}** *"Onlar kendi aralarında (din) işlerini parçaladılar."* Dinlerinde kendi aralarında fırkalaştılar. Yani Yahudiler, Hıristiyanlar ve Mecusîler.

---

8 a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki; (اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً) 'Gerçekten sizin ümmetiniz (dininiz) bir tek ümmettir.' ifadesi dininiz tek bir dindir anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Enbiyâ Sûresi.
b) Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Tefsirü't-Taberî, c.17, s. 85.
c) İbn Manzur der ki: Ümmet sözcüğü tarikat/yol ve din demektir. Dini ve görüşü olmayan kimseye 'Fülanün lâ ümmete lehu' denilir. Şairin şu sözü gibi: "Hek yestevi zu ümmetin ve kefur/Din diyanet sahibi ile kâfir kimse bir olur mu?" *Lisânü'l-Arab*, 'Ü-M-M' maddesi.

{ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ **}** "*Oysa sonunda hepsi bize döneceklerdir.*" Her bir fırka.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ وَاِنَّا لَهٗ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾

94- "Her kim iman etmiş olarak sâlih amellerden işlerse, onun emeği boşa gitmez. Çünkü biz onu yazmaktayız."

{ فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ **}** "*Her kim sâlih amellerden işlerse.*" Kendisi ile Rabbi arasında taat işlerse.

{ وَهُوَ مُؤْمِنٌ **}** "*İman etmiş olarak.*" İmanında tasdik edici olarak.

{ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ **}** "*Onun emeği boşa gitmez.*" Amelinin sevabı unutulmaz. Aksine amelinden dolayı sevaplandırılır.

{ وَاِنَّا لَهٗ كَاتِبُونَ **}** "*Çünkü biz onu yazmaktayız.*" Karşılık vermekteyiz ve sevaplandırmaktayız.

وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَآ اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

95- "Helâk ettiğimiz bir kasaba halkının (bize) dönmeme imkânı yoktur!"

{ وَحَرَامٌ **}** "*İmkânı yoktur.*" Başarı imkânı.

{ عَلٰى قَرْيَةٍ **}** "*Bir kasaba halkının.*" Mekke ehlinin Ebû Cehil ve ashabına.

{ اَهْلَكْنَاهَآ **}** "*Helâk ettiğimiz.*" Küfürle rezil rüsva kılıp alçalttığımız.

{ اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ **}** "*(bize) dönmeme.*" Küfürlerinden imana ulaşma.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "İmkânı yoktur", yani dönüş. "Bir kasaba halkının", yani Mekke halkının. "Helak ettiği-

miz", yani Bedir Savaşı'nda öldürülmekle. "Bize dönmeme", yani dünyaya.

حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوجُ وَمَاْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Sonunda Ye'cüc ile Me'cüc'ün önü açılır ve onlar her tepeden saldırıya geçerler."

{ حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوجُ وَمَاْجُوجُ **}** "*Sonunda Ye'cüc ile Me'cüc'ün önü açılır.*" Bu durumda çıkarlar.

{ وَهُمْ **}** "*Ve onlar.*" Yani Ye'cüc ve Me'cüc.

{ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ **}** "*Her tepeden.*" Her tepeden ve her yüksekçe yerden.

{ يَنْسِلُونَ **}** "*Saldırıya geçerler.*" Çıkarlar.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

97- "Ve gerçek söz olan (kıyâmet) yaklaşınca, inkâr edenlerin gözleri dehşetten donakalır! 'Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz bu durumdan habersizmişiz; hatta biz kendine zulmeden kimselermişiz!' (derler)."

{ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ **}** "*Ve gerçek söz olan (kıyâmet) yaklaşınca.*" Kıyâmet vaktinin kopuş zamanı yaklaşınca onların sedden çıkışları esnasında,

{ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ **}** "*Dehşetten dona kalır.*" Zelil olur, neredeyse gözlerini kıpırdatamazlar.

{ اَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** "*İnkâr edenlerin gözleri.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler. Şöyle derler:

{ يَا وَيْلَنَا **}** "*Yazıklar olsun bize.*" Ey pişmanlık.

{قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا**}** *"Gerçekten biz bu durumdan habersizmişiz."* Bugünden.

{بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ**}** *"Hatta biz kendine zulmeden kimselermişiz, (derler)."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenlermişiz.

اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾

98- "Siz ve Allah'tan başka taptığınız şeyler cehennem yakıtısınız. Siz oraya gireceksiniz."

{اِنَّكُمْ**}** *"Siz."* Ey Mekke ehli.

{وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ**}** *"Ve Allah'tan başka taptığınız şeyler."* Putlar.

{حَصَبُ جَهَنَّمَ**}** *"Cehennem yakıtısınız."* **(**حَصَبُ**)** sözcüğü Habeşçede cehennemin yakıtısınız, anlamına gelmektedir.

{اَنْتُمْ**}** *"Siz."* Ey Mekke ehli ve ibadet ettiğiniz putlar.

{لَهَا وَارِدُونَ**}** *"Oraya gireceksiniz."* Gireceksiniz yani Cehenneme gireceksiniz.

لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

99- "Eğer onlar birer ilâh olsalardı oraya girmezlerdi. Onların hepsi orada sürekli olarak kalacaktır."

{لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ**}** *"Eğer onlar olsalardı."* Putlar.

{اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا**}** *"Birer ilâh. Oraya girmezlerdi."* Cehennem ateşine girmezlerdi.

{وَكُلٌّ**}** *"Onların hepsi."* İbadet eden ve kendisine ibadet edilen.

{فِيهَا**}** *"Orada."* Cehennem ateşine gireceklerdir.

{خَالِدُونَ**}** *"Sürekli olarak kalacaktır."* Sürekli olarak ikâmet edicidirler.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100- "Onlar için artık orada iç çekme vardır! Onlar orada (iyi bir haber de) işitmezler."

{ لَهُمْ فِيهَا **}** *"Onlar için artık orada vardır."* Cehennemde.

{ زَفِيرٌ **}** *"İç çekme."* Eşek sesi gibi ses çıkartırlar.

{ وَهُمْ فِيهَا **}** *"Onlar orada."* Cehennemde ulurlar, ürürler.

{ لَا يَسْمَعُونَ **}** *"(İyi bir haber de) işitmezler."* Rahmet ve şefaat sesini, çıkış, bolluk seslerini işitmezler ve görmezler de.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾

101- "Ama tarafımızdan kendilerine güzel sonuç yazılmış olanlara gelince; işte bunlar (cehennemden) uzak tutulurlar."

{ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ **}** *"Ama yazılmış olanlara gelince."* Vacip olan.

{ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ **}** *"Tarafımızdan kendilerine güzel sonuç."* Cennet yani Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i Uzeyr ('aleyhi's-selâm).

{ أُولَٰئِكَ عَنْهَا **}** *"İşte bunlar (cehennemden)."* Cehennem ateşinden.

{ مُبْعَدُونَ **}** *"Uzak tutulurlar."* Kurtarılmışlardır.

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾

102- "Onlar onun (cehennemin) uğultusunu bile duymazlar, canlarının çektiği nimetler içinde sürekli olarak kalırlar."

{ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا **}** *"Onlar onun (cehennemin) uğultusunu bile duymazlar."* Sesini.

{ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ **}** *"Çektiği nimetler içinde."* Temenni ederler.

{ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ **}** *"Canlarının. Sürekli olarak kalırlar."* Cennette ikâmet edicidirler.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

103- "O en büyük korku bile, onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: 'İşte bu size vaat edilmiş olan gününüzdür!'"

{ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ **}** "*O en büyük korku bile, onları tasalandırmaz.*" Cehennem ateşi kapatılıp, ölüm cennet ile cehennem ateşi arasında boğazlandığında.

{ وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ **}** "*Melekler kendilerini şöyle karşılar.*" Cennetin kapısının önünde müjde ile.

{ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ **}** "*İşte bu size vaat edilmiş olan gününüzdür.*" Dünyada.

"*Siz ve Allah'tan başka taptığınız şeyler*" buyruğundan buraya kadar olan âyet grubu şair Abdullah ibn Zebarî es-Sehmî'nin putlar nedeniyle Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile olan husumeti hakkında nazil olmuştur.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَآءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَاْنَآ اَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

104- "Göğü kitap dürer gibi düreceğimiz gün, yaratmaya ilk başladığımız gibi, katımızdan verilmiş bir söz olarak onu yeniden var edeceğiz. Doğrusu biz bunu yaparız!"

{ يَوْمَ **}** "*Gün.*" Bugün kıyâmet günüdür.

{ نَطْوِي السَّمَآءَ **}** "*Göğü düreceğimiz.*" Sağ elimizle.

{ كَطَيِّ **}** "*Dürer gibi.*" Kitabın dürülmesi gibi.

{ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ **}** "*Kitap.*"[9] Sahifeyi.

[9] Anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle önceki bölümde yer alan "sicil" sözcüğünü bu bölüme aldık.

{ كَمَا بَدَاْنَآ اَوَّلَ خَلْقٍ **}** *"Yaratmaya ilk başladığımız gibi."* Onları ilk olarak nutfeden yarattığımız gibi.

{ نُعِيدُهُ **}** *"Onu yeniden var edeceğiz."* Onu topraktan tekrar diriltiriz.

{ وَعْدًا عَلَيْنَا **}** *"Katımızdan verilmiş bir söz olarak."* Bize vacip olarak.

{ اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ **}** *"Doğrusu biz bunu yaparız."* Ölümden sonra onları diriltiriz.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

105- "Andolsun ki, biz Tevrat'tan sonra Zebur'da da, 'Yeryüzüne ancak iyi kullarım mirasçı olacak.' diye yazmıştık."

{ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ **}** *"Andolsun ki, biz Zebur'da da diye yazmıştık."* Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın Zebur'unda.

{ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ **}** *"Tevrat'tan sonra."* Tevrat'ın ardından. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Andolsun ki, biz Zebur'da da diye yazmıştık"*, peygamberlerin kitabında. *"Tevrat'tan sonra"*, Levh-i Mahfuz'da.

{ اَنَّ الْاَرْضَ **}** *"Yeryüzüne."* Cennet yurduna.

{ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ **}** *"Ancak iyi kullarım mirasçı olacak."* Muvahhidler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Yeryüzüne"*, mukaddes yere. *"Mirasçı olacak"*, konaklayacak. *"Ancak iyi kullarım"*, İsrailoğullarından.

"İyi kullarım" sözcüğünden ahir zamanda anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ فِي هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

106- "Şüphesiz bu (Kur'an)'da Allah'a ibadet eden kimseler için bir öğüt vardır."

{اِنَّ فِي هٰذَا**}** *"Şüphesiz bu (Kur'an)'da vardır."* Kur'an'da.

{لَبَلَاغًا**}** *"Bir öğüt."* Bir yeterlilik. Âyetin "Emir ve nehiyle öğüt" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لِقَوْمٍ عَابِدِينَ**}** *"Allah'a ibadet eden kimseler için."* Birleyen muvahhidler için.

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

107- "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."

{وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ**}** *"Biz seni gönderdik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{اِلَّا رَحْمَةً**}** *"Ancak rahmet olarak."* Azaptan kurtuluş için.

{لِلْعَالَمِينَ**}** *"Âlemlere."* Cin ve insanlardan sana iman edenlere. Âyetin "Nimet olarak" anlamına geldiği de söylenmiştir.

قُلْ اِنَّمَا يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

108- "De ki: 'Bana, ilâhınızın tek ilâh olduğu vahyolunuyor. Şimdi siz Müslüman oluyor musunuz?'"

{قُلْ**}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اِنَّمَا يُوحٰى اِلَيَّ**}** *"Bana, vahyolunuyor."* Bu Kur'an'da.

{اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ**}** *"İlâhınızın tek ilâh olduğu."* Çocuksuz ve ortaksız.

{فَهَلْ اَنْتُمْ**}** *"Şimdi siz oluyor musunuz?"* Ey Mekke ehli.

{مُسْلِمُونَ**}** *"Müslüman."* Kulluğu ve tevhidi ihlaslı olup da ikrar etmiyor musunuz?

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍ وَاِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ اَمْ بَعِيْدٌ مَا تُوْعَدُوْنَ ﴿١٠٩﴾

109- "Eğer yine yüz çevirirlerse de ki: 'Ben size düpedüz ilân ettim. Artık tehdit olunduğunuz (kıyâmet günü) yakın mı uzak mı bilemem!'"

{ فَاِنْ تَوَلَّوْا **}** "*Eğer yine yüz çevirirlerse.*" İmandan ve ihlastan.

{ فَقُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اٰذَنْتُكُمْ **}** "*Ben size ilân ettim.*" Size bildirdim. Ben ve sizler olduğunuz.

{ عَلٰى سَوَآءٍ **}** "*Düpedüz.*" Gizlilik olmaksızın aleni olarak açıklama üzere.

{ وَاِنْ اَدْرِيْٓ **}** "*Artık bilemem.*" Bilmiyorum.

{ اَقَرِيْبٌ اَمْ بَعِيْدٌ مَا تُوْعَدُوْنَ **}** "*Tehdit olunduğunuz (kıyâmet günü) yakın mı uzak mı?*" Azap.

اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُوْنَ ﴿١١٠﴾

110- "Şüphe yok ki Allah, sözün açığını da bilir, gizlemekte olduklarınızı da bilir."

{ اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ **}** "*Şüphe yok ki, Allah, sözün açığını da bilir.*" Ve eylemi.

{ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُوْنَ **}** "*Gizlemekte olduklarınızı da bilir.*" Gizlemiş olduğunuz sözü ve eylemi ve azabınızın ne zaman gerçekleşeceğini.

وَاِنْ اَدْرِيْ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿١١١﴾

111- "Bilmem, belki de (azabın ertelenmesi,) sizi sınamak ve bir süreye kadar yaşatmak içindir!"

{ وَاِنْ اَدْرِيْ **}** "*Bilmem.*" Bilmiyorum.

{ لَعَلَّهُ **}** *"Belki de (azabın ertelenmesi)."* Yani azabı ertelemesi.

{ فِتْنَةٌ **}** *"Sınamak."* Bir bela.

{ لَكُمْ وَمَتَاعٌ **}** *"Sizi. ve yaşatmak içindir."* Mühlet.

{ إِلَى حِينٍ **}** *"Bir süreye kadar."* Azabın ertelenmesine kadar.

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

112- "(Muhammed) dedi ki: 'Ey Rabbim! Aramızda gerçekle hükmet! Bizim Rabbimiz çok merhametli olan Allah'tır ki, sizin söylediklerinize karşı sığınılacak olan da O'dur!'"

{ قَالَ **}** *"(Muhammed) dedi ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ **}** *"Ey Rabbim! Aramızda gerçekle hükmet."* Benimle Mekke ehlinin arasında hak ve adaletle hükmet.

{ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ **}** *"Bizim Rabbimiz çok merhametli olan Allah'tır ki, sığınılacak olan da O'dur."* Ondan yardım isteriz.

{ عَلٰى مَا تَصِفُونَ **}** *"Sizin söylediklerinize karşı."* Dile getirmiş olduğunuz yalana karşı.

سورة الْحَجّ

22- HAC SÛRESİ

Haccın zikredildiği sûredir. Şu beş âyet hariç sûrenin bütünü Mekkîdir.

(وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ عَلٰى حَرْفٍ) âyetten iki âyetin sonuna kadar.

(اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوا) âyetten iki âyetin sonuna kadar.

Son secde. Bu âyetler Medenîdirler. Kur'an'da geçen her (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) buyruğu Medenîdir. Kur'an'da geçen her (يَآ اَيُّهَا النَّاسُ) buyruğu ise Mekkîdir. Kendisinde (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) buyruğunun olduğu hiçbir Mekkî âyet bulunmadığı gibi (يَآ اَيُّهَا النَّاسُ) buyruğunun bulunduğu hiçbir Medenî âyet de bulunmamaktadır.

Sûrenin âyet sayısı 75, sözcük sayısı 1.291 ve harf sayısı da 5.135'dir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ١

1- "Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyâmet gününün sarsıntısı çok büyük bir şeydir!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hac Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{يَآ اَيُّهَا النَّاسُ**}** *"Ey insanlar."* Özel ve geneldir. Ancak burada geneldir.

{ اتَّقُوا رَبَّكُمْ **}** *"Rabbinizden korkun."* Rabbinizden korkunuz ve O'na itaat ediniz.

{ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ **}** *"Çünkü kıyâmet gününün sarsıntısı."* Kıyâmetin kopuşu.

{ شَيْءٌ عَظِيمٌ **}** *"Çok büyük bir şeydir."* Dehşeti.

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

2- "Onu göreceğiniz gün, her emziren kadın emzirdiği çocuğunu unutur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş gibi görürsün, halbuki onlar sarhoş değillerdir. Çünkü Allah'ın azabı çok şiddetlidir!"

{ يَوْمَ تَرَوْنَهَا **}** *"Onu göreceğiniz gün."* İlk sura üfürüşte, onu gördükleri esnada.

{ تَذْهَلُ **}** *"Unutur."* Meşgul olur.

{ كُلُّ مُرْضِعَةٍ **}** *"Her emziren kadın."* Anne.

{ عَمَّآ اَرْضَعَتْ **}** *"Emzirdiği çocuğunu."* Oğlunu.

{ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا **}** *"Her gebe kadın çocuğunu düşürür."* Hamile kadınlar karınlarındaki çocukları düşürür.

{ وَتَرَى النَّاسَ **}** *"İnsanları görürsün."* Ayaktayken.

{ سُكَارٰى **}** *"Sarhoş gibi."* Sarhoşluğun başlangıcı gibi.

{ وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى **}** *"Halbuki onlar sarhoş değillerdir."* İçkiden dolayı sarhoş değillerdir.

{ وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ **}** *"Çünkü Allah'ın azabı çok şiddetlidir."* Bundan dolayı hayrete düşerler. Sanki onlar sarhoş gibidirler.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾

3- "İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah hakkında bilmeden tartışır ve her azgın şeytanın peşinden gider."

{ وَمِنَ النَّاسِ **}** "*İnsanlardan vardır ki.*" Bu şahıs Nadr ibn Hâris'dir.

{ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ **}** "*Öyleleri Allah hakkında tartışır.*" Allah Teâlâ'nın dini ve kitabı hakkında mücadele eder.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ **}** "*Bilmeden.*" Bilgiye dayanmaksızın, herhangi bir kanıt ve açıklama elinde olmaksızın.

{ وَيَتَّبِعُ **}** "*Peşinden gider.*" İtaat eder.

{ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ **}** "*Ve her azgın şeytanın.*" İnatçı, şiddetli ve rahmet-i ilahîden kovulmuş.

كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

4- "Oysa (şeytan) hakkında şöyle yazılmıştır: 'Kim onu dost ve koruyucu edinirse bilsin ki, (şeytan) onu saptırır ve alevli ateş azabına sürükler.'"

{ كُتِبَ عَلَيْهِ **}** "*Oysa (şeytan) hakkında şöyle yazılmıştır.*" Şeytan hakkında şöyle hükmedilmiştir:

{ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ **}** "*Kim onu dost ve koruyucu edinirse.*" Ona itaat ederse.

{ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ **}** "*Bilsin ki (şeytan) onu saptırır.*" Hidayetten saptırır.

{ وَيَهْدِيهِ **}** "*Sürükler.*" O kimseyi davet eder.

{ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ **}** "*Ve alevli ateş azabına.*" Kendisine vacip olan tutuşturulmuş azaba.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ٥

5- "Ey insanlar! Eğer öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda şüphede iseniz, bilin ki, biz sizi topraktan, sonra meni damlasından, sonra döllenmiş yumurtadan, sonra da yapısı belli belirsiz bir et parçasından yarattık ki size gücümüzü gösterelim. Biz doğmasını dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız; sonra sizi bir çocuk olarak dünyaya getiririz; sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için bırakırız. İçinizden kiminiz (erken) vefat ettirilir, kiminiz de ömrünün en düşkün çağına kadar ulaştırılır; öyle ki, önceden bilirken artık bir şey bilmez olur. Sen yeryüzünü de kupkuru ve cansız bir halde görürsün; fakat biz onun üzerine su indirdiğimizde o hareket eder, kabarır ve her çiftten bitkiler bitirir."

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ **}** "*Ey insanlar.*" Ey Mekke ehli.

{ اِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ **}** "*Eğer şüphede iseniz.*" Kuşkuda iseniz.

{ مِنَ الْبَعْثِ **}** "*Öldükten sonra, yeniden dirilme konusunda.*" Ölümden sonra diriliş konusunda kuşkuda iseniz ilk yaratılışınız hakkında düşününüz. Zira sizin diriltilmeniz ilk olarak yaratılmanızdan daha güç değildir.

{ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ **}** "*Bilin ki, biz sizi topraktan, yarattık ki.*" Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı ise topraktan yarattık.

{ ثُمَّ **}** "*Sonra.*" Sizi bundan sonra yarattık.

{ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ **}** *"Meni damlasından, sonra döllenmiş yumurtadan."* Nutfenin ardından taze kandan.

{ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ **}** *"Sonra da bir et parçasından."* Alakanın ardından ter-ü taze etten.

{ مُخَلَّقَةٍ **}** *"Yapısı belli."* Tastamam olarak yaratılmıştır.

{ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ **}** *"Yapısı belirsiz."* Ki söz konusu şey düşük olandır.

{ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ **}** *"Size gücümüzü gösterelim."* Kur'an'da yaratılışınızın başlangıcını açıklayalım diye.

{ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ **}** *"Biz doğmasını rahimlerde tutarız."* Düşük olmaktan. Âyetin "Rahimlerde terk ederiz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا نَشَآءُ **}** *"Dilediğimizi."* Çocuğu.

{ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Belli bir süreye kadar."* Belirli bir aya kadar.

{ ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ **}** *"Sonra sizi dünyaya getiririz."* Rahimlerden.

{ طِفْلًا **}** *"Bir çocuk olarak."* Bebek olarak.

{ ثُمَّ **}** *"Sonra."* Sizi bırakırız.

{ اَشُدَّكُمْ لِتَبْلُغُوٓا **}** *"Güçlü çağınıza ulaşmanız için bırakırız."* 18 yaşından 30 yaşına kadar.

{ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى **}** *"İçinizden kiminiz (erken) vefat ettirilir."* Ergenlik çağından önce ruhu kabzolunur.

{ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ **}** *"Kiminiz de ulaştırılır."* Döndürülür.

{ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ **}** *"Ömrünün en düşkün çağına kadar."* Yaşlılıktan sonra ilk haline.

{ لِكَيْلَا يَعْلَمَ **}** *"Öyle ki, artık bilmez olur."* Öyle ki artık akledemez bir hale dönüşür.

{ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ **}** *"Önceden bilirken."* İlk bilgisinin ardından.

{ شَيْئًا وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً **}** *"Bir şey. Sen yeryüzünü de kupkuru ve cansız bir halde görürsün."* Kırılmış ölü olarak.

{ فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ **}** *"Fakat biz onun üzerine su indirdiğimizde o hareket eder."* Bitki ile. Hareket eder ve su ile müjdelenir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَبَتْ **}** *"Kabarır."* Bitkiler için şişer.

{ وَاَنْۢبَتَتْ **}** *"Ve bitirir."* Su ile çıkar.

{ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ **}** *"Her çiftten bitkiler."* Her çeşit güzel renkli.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهٗ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

6- "Bu böyledir, çünkü Allah gerçektir. Hiç şüphesiz ölüleri O diriltir ve O'nun her şeye gücü yeter."

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Sizi dönüştürmedeki kudreti ve bunun dışındaki kudreti ikrar edesiniz ve öğrenesiniz diyedir.

{ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ **}** *"Çünkü Allah gerçektir."* Allah Teâlâ'ya kulluk haktır.

{ وَاَنَّهٗ يُحْيِ الْمَوْتٰى **}** *"Hiç şüphesiz ölüleri O diriltir."* Diriliş için.

{ وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"Ve O'nun her şeye gücü yeter."* Hayata ve ölüme.

وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

7- "Elbette kıyâmet vakti de gelecektir; bunda hiçbir şüphe yoktur. Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır."

{ وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ **}** *"Elbette kıyâmet vakti de gelecektir."* Gerçekleşecektir.

{ لَا رَيْبَ فِيهَا **}** *"Bunda hiçbir şüphe yoktur."* Gerçekleşmesinde hiçbir kuşku bulunmamaktadır.

{وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُور**}** *"Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır."* Karşılık vermek ve cezalandırmak için.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾

8- "İnsanlardan öylesi vardır ki bilmeden, bir yol göstericisi olmadan ve aydınlatıcı bir kitabı da bulunmadan Allah hakkında tartışır."

{وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ**}** *"İnsanlardan öylesi vardır ki Allah hakkında tartışır."* Allah Teâlâ'nın dini ve kitabı hakkında tartışmaya girişir.

{بِغَيْرِ عِلْمٍ**}** *"Bilmeden."* Bir bilgiye dayanmaksızın.

{وَلَا هُدًى**}** *"Bir yol göstericisi olmadan."* Herhangi bir kanıtı da olmaksızın.

{وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ**}** *"Ve aydınlatıcı bir kitabı da bulunmadan."* Dediğini açıklayacak herhangi bir kitabı da olmaksızın.[1]

---

[1] Allah Teâlâ insanlardan bir grubun durumunu zikretmektedir. Bunlar Allah Teâlâ hakkında bilgi sahibi olanlar olmadığı gibi Allah'tan dosdoğru yol üzere hidayete erişen kimseler de değildirler. Ayrıca Allah Teâlâ'nın insanlar nurundan ve hidayetinden istifade etsinler diye Resûlüne indirdiği Kitabın nuruyla da aydınlığa sahip değildirler. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Allah azze ve celle hakkında bir mücadeleye girişmekte, O'nun celaline ve azametine layık olmayan şirk ve nakıs sıfatları kendisine nispet etmektedirler. Bu olumsuz tipler Allah azze ve cellenin sıfatları hakkında bilgiye sahip olan, O'nu tasdik eden ve O'nun katından gelen hidayet ve hakkı tasdik eden mü'min bireylerle amansız bir mücadele içine girmektedirler. İnsanları Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Allah azze ve celle katından getirmiş olduğu hakka uymaktan engellemeye çalışan ve bâtıl ideolojilerini ve çağrılarını insanların gözünde süsleyerek insanları hak yoldan engellemeye çalışan tiplerdir. Allah azze ve celle onların bu mücadeleleri hakkında şöyle buyurur: (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ) *"İnsanlardan öylesi vardır ki, bilmeden, bir yol göstericisi olmadan ve aydınlatıcı bir kitabı da bulunmadan Allah hakkında tartışır."*

ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾

9- "Allah'ın yolundan saptırmak için, büyüklük taslayarak (tartışmayı sürdürür). Dünyada onun için bir rezillik vardır. Kıyâmet gününde de ona yangın azabını tattıracağız."

{ثَانِيَ عِطْفِهِ**}** *"Büyüklük taslayarak (tartışmayı sürdürür)."* Âyetlerden yüz çevirerek ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı da yalanlayarak boynunu eğip büker.

{لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ**}** *"Allah'ın yolundan saptırmak için."* Allah Teâlâ'nın dininden ve O'na itaat etmekten.

{لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ**}** *"Dünyada onun için bir rezillik vardır."* İleride gelecek olan Bedir Savaşı'nda öldürülmenin azabı.

{وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ**}** *"Kıyâmet gününde de ona yangın azabını tattıracağız."* Cehennem azabını. Âyetin "Şiddetli bir azap tatıracağız" anlamına geldiği de söylenmiştir.[2]

---

2 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(ثَانِيَ عِطْفِهِ) *'Büyüklük taslayarak'* ifadesi büyüklenerek anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Hac Sûresi.

b) Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, (ثَانِيَ عِطْفِهِ) "*Büyüklük taslayarak*" buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre o şöyle demiştir: "Kendi nefsinde büyüklenerek demektir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 21.

c) (ثَانِيَ عِطْفِهِ) ifadesi, insanları kendisine davet ettiği bâtılıyla böbürlenip kibirlenerek boynunu eğip büker anlamındadır. Bu davranışın amacı; kendisinin güç ve ululuk sahibi olduğunu muhatabın düşünce dünyasında oluşturmaktır. Bu davranışıyla ayrıca insanların hak davete yönelmelerini engellenmek amacı da gütmektedir. Zira kendisinin galip ve onurlu, baskın unsur olduğunu, hak dine tabi olanların ise zayıf kimseler olduğunu, muhatabın düşünce dünyasına ve bakışlarına yerleştirerek bir tür haktan engelleme söz konusudur. Güce inanan insan tabiatı için bu tavır çok önemlidir ve etkin bir rolü bulunmaktadır. Ancak Allah Teâlâ onların bu tavırlarını ve davranışlarını hemen ortaya çıkartarak dünyada dahi rüsva oluşlarını açıklamaktadır. (لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ) "*Dünyada onun için bir rezillik vardır.*" Evet göstermelik tavırlar insan fıtratına aykırı olduğundan dolayı insanlar böyle bir tavırdan nefret eder. Bu nefret ediş uygun ortam meydana gelince söz konusu tavrı gösterenin rüsvalığı nokta-

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

10- "Ona, 'Bunlar, senin iki ellerinle kazandığın günahlar yüzündendir. Çünkü Allah, kullarına karşı zulmedici değildir.' (denilir)."

{ ذٰلِكَ **}** "*Ona, Bunlar, (denilir).*" İleride gerçekleşecek olan Bedir Savaşı'nda öldürülmen.

{ قَدَّمَتْ يَدَاكَ بِمَا **}** "*Senin iki ellerinle kazandığın günahlar yüzündendir.*" Şirkte ellerinle işlemiş olduğun şeyler nedeniyledir. "*İnsanlardan öylesi vardır ki, bilmeden, bir yol göstericisi olmadan ve aydınlatıcı bir kitabı da bulunmadan Allah hakkında tartışır.*" âyetinden buraya kadar olan bölüm Nadr ibn Hâris hakkında nazil olmuştur.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ **}** "*Çünkü Allah, kullarına karşı zulmedici değildir.*" Suçsuz bir şekilde cezalandırıcı değildir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾

11- "İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'a kulluğu sınırda tutar. Öyle ki, kendisine bir iyilik gelse, onunla mutlu olur, ama başına onu sınamak için bir kötülük gelse, hemen (dinden) yüz çevirir. (Bu kişi), dünyayı da ahireti de kaybetmiştir. İşte apaçık kayıp budur."

{ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ **}** "*İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'a kulluğu sınırda tutar.*" Tecrübe, kuşku ve nimetin gözetlenmesi

---

sında çaba gösterir. İlginç olan şu ki, bu rüsvalığı Allah azze ve celle kendisine nispet etmemekteyken kıyâmet günündeki rüsvalığı kendisine nispet etmektedir. (وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ) "*Kıyâmet gününde de ona yangın azabını tattıracağız.*" Bu azap, şiddeti tasavvur dahi edilemeyen cehennem azabıdır. İnsanın hak yoldan inhirafı, kibirlenişi, göstermelik tavrı ve insanları hak dine girmekten engelleyişin cezasıdır.

vechi üzere. Bu âyet-i kerime Benî Esed ve Benî Gatafan münafıklarından olan Benî Hallaf hakkında nazil olmuştur.

{ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ **}** "*Öyle ki, kendisine bir iyilik gelse.*" Nimet.

{ اطْمَاَنَّ بِهٖ **}** "*Onunla mutlu olur.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dininden diliyle razı olduğunu söyler.

{ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ **}** "*Ama başına onu sınamak için bir kötülük gelse.*" Sıkıntı.

{ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ **}** "*Hemen (dinden) yüz çevirir.*" İlk dini olan Allah'a şirk koşmaya döner.

{ خَسِرَ الدُّنْيَا **}** "(*Bu kişi), dünyayı da kaybetmiştir.*" Dünyasını kaybetmekle aldanır.

{ وَالْاٰخِرَةَ **}** "*Ahireti de.*" Cennetini, kaybetmekle.

{ ذٰلِكَ **}** "*İşte budur.*" Bu aldanış.

{ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ **}** "*Apaçık kayıp.*" Dünya ve ahiretin gitmesiyle apaçık bir aldanış içindedir.[3]

---

3 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarır: (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ عَلٰى حَرْفٍ) "*İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'a kulluğu sınırda tutar.*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Adam Medine'ye gelirdi. Şayet hanımı erkek çocuk doğurur, atları yavrulayacak olursa bu 'İyi bir dindir' derdi. Hanımı doğurmaz, atları da yavrulamazsa bu sefer: 'Bu kötü bir dindir' derdi." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Hac Sûresi, 2. Bâb, 4742 nolu hadis.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ عَلٰى حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ) "*İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'a kulluğu sınırda tutar. Öyle ki, kendisine bir iyilik gelse, onunla mutlu olur, ama başına onu sınamak için bir kötülük gelse, hemen (dinden) yüz çevirir.*" buyruğu hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığına göre, o şöyle demiştir: "Âyette geçen fitne sözcüğü bela anlamına gelmektedir. Onlardan birisi Medine'ye geldiği zaman şayet orada bedeni sıhhat bulur, kısrağı güzel bir yavru doğurur, karısı erkek çocuk dünyaya getirirse, hoşnut olur ve kalbi mutmain olursa 'Şu dinim üzere olduğumdan beri hayırdan başka bir şey bulmadım' derdi. Eğer ona bir bela gelirse, Medine'nin acısı ona ulaşır, karısı kız çocuk doğurur ve sadaka ona gelmekte gecikirse şeytan ona gelir ve 'Allah'a yemin olsun ki, şu dinin üzere olduğundan bu yana başına kötülükten başka bir şey gelmedi' derdi. İşte fitne

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾

12- "(Çünkü o), Allah'tan başka, kendisine ne zarar ne de yarar vermeyecek olan şeylere tapar. İşte en büyük sapkınlık budur!"

{ يَدْعُوا **}** "*(Çünkü o), tapar.*" Hallaf oğulları ibadet eder.

{ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَضُرُّهُ **}** "*Allah'tan başka, kendisine ne zarar vermeyecek olan şeylere.*" Eğer ona ibadet etmezse.

{ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ **}** "*Ne de yarar.*" Kendisine ibadet ederse.

{ ذٰلِكَ **}** "*İşte budur.*" Yanılgı/hata.

---

budur." *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 122. İbn Cerir'in Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin zayıf olduğunu önceden vurgulamıştık.

c) Bu âyet İslam dinine girişte bir kısım insanların menfaatlerine göre hareket ettiklerini gözler önüne sermektedir. Rivayetlerden görüldüğü kadarıyla dine girip girmemekte ve girdiği yol hakkında kuşkulu davranan bir takım bireyler söz konusudur. Bu tür bireyler emniyet ve bolluk ortamında İslam dinine girmekte, mü'minlerden gördüğü sevgi ve başkalarının kendi nefislerine tercih edilmesi gibi gerekçelerle bu dine karşı bir gönül dinginliği hissetmektedirler. Ancak mü'minlerin başına bir sıkıntı ve bir musibet indiğinde kendilerinden mal ve canlarıyla cihad etmelerini gerektiren kendilerince bir bela gerçekleştiğinde bu tipler hemen sözde sarılmış oldukları dinden irtidat ederler. Daha sonra küfür, dalalet ehlinin askerlerine katılırlar. Onları veli ve dost edinir, mü'minlerden gerçekleştirilmiş ümitlerinin onlarca gerçekleştirileceği ümidine kapılırlar.

d) (خَسِرَ الدُّنْيَا) "(*Bu kişi), dünyayı da kaybetmiştir.*" İslam'a bağlanması dolayısıyla elde etmeyi umduğu gönül huzuru ve mutluluğu kaybeder.

(وَالْآخِرَةَ) "(*Bu kişi), ahireti de kaybetmiştir.*" Böyle kişiler Allah Teâlâ'yı inkâr ettiğinden ve kendisi gibi hiçbir zarara ve yarara sahip olamayan kimseye iltica ettiğinden dolayı ahiretini de perişan etmiştir.

(ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ) "*İşte apaçık kayıp budur.*" Ümid edilen her şeyde sükût-u hayale uğradığından dolayı büsbütün bir kayıp yaşamıştır. Zira en büyük hüsran budur. Kişi hem dünyasını hem de ahiretini kaybetmiştir. Her zarar ve ziyanın bir şekilde giderilmesi mümkün olmasına karşın Allah'ın dosdoğru yolundan sapış ise hem dünyanın hem de ahiretin hüsranıdır, ziyanıdır. Böyle bir ziyanın ise giderilmesi olanaksızdır.

{ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ **}** "*En büyük sapkınlık.*" Hak ve hidayetten uzak.

يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهٗٓ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهٖ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾

13- "O, kendisine zararı yararından daha çok olana da tapar. (Taptığı bu şey), ne kötü koruyucu, ne kötü arkadaştır!"

{ يَدْعُوا **}** "*O, tapar.*" Hallaf oğulları ibadet eder.

{ لَمَنْ ضَرُّهٗٓ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهٖ **}** "*Kendisine zararı yararından daha çok olana da.*" Diyor ki, zarar verişi yakın, fayda verişi uzak olan kimseye.

{ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى **}** "(*Taptığı bu şey), ne kötü koruyucu.*" Rab.

{ وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ **}** "*Ne kötü arkadaştır.*" Dost ve arkadaştır. Diyor ki, kendisine ibadet edene zarar veren ibadet bu şekilde olduğuna göre bu ibadet edilen mâbud ne kötüdür.

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

14- "Hiç kuşkusuz Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Hiç şüphe yok ki Allah, ne dilerse yapar!"

{ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** "*Hiç kuşkusuz Allah, iman edip sokar.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenleri.

{ وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ **}** "*Sâlih ameller işleyenleri.*" Kendileriyle Rableri arasında taat edenleri.

{ جَنّٰتٍ **}** "*Cennetlere.*" Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** "*Altlarından akan.*" Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْاَنْهَارُ **}** "*Irmaklar.*" Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ **}** *"Hiç şüphe yok ki Allah, ne dilerse yapar."* Bedbahtlığı ve mutluluğu.

Bu âyet de "Dünyada Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yardım etmemesinden, bundan dolayı da bizimle Yahudiler arasındaki sevginin gitmesinden korkarız" diyen kimseler hakkında nazil olmuştur.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

15- "Her kim Allah'ın dünyada ve ahirette ona (elçiye) yardım etmeyeceğini sanıyorsa, artık o kimse tavana bir ip atsın, sonra (ipi boğazına geçirip, ayağını) yerden kessin! Şimdi bu kimse bir baksın, başvurmuş olduğu çıkış yolu, öfkelendiği şeyi giderebilecek mi?"

{ مَنْ كَانَ يَظُنُّ **}** *"Her kim sanıyorsa."* Sanıyorsa.

{ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın ona (elçiye) yardım etmeyeceğini."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e galebe ile.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ **}** *"Dünyada ve ahirette."* Özür ve kanıt ile.

{ فَلْيَمْدُدْ **}** *"Artık o kimse atsın."* Bağlasın.

{ بِسَبَبٍ **}** *"Bir ip."* İple.

{ اِلَى السَّمَآءِ **}** *"Tavana."* Evinin tavanına.

{ ثُمَّ لْيَقْطَعْ **}** *"Sonra (ipi boğazına geçirip, ayağını) yerden kessin."* Boğulsun.

{ فَلْيَنْظُرْ **}** *"Şimdi bu kimse bir baksın."* Kendisi hakkında düşünsün.

{ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ **}** *"Başvurmuş olduğu çıkış yolu, giderebilecek mi?"* Boğulması.

{ مَا يَغِيظُ **}** "*Öfkelendiği şeyi.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında duyduğu kini.

Âyet hakkında başka bir vecih de bulunmaktadır.

"*Her kim Allah'ın ona (elçiye) yardım etmeyeceğini sanıyorsa*", dünyada rızk ve ahirette sevap ile. "*Artık o kimse tavana bir ip atsın*", evinin tavanına bir ip bağlasın. "*Sonra (ipi boğazına geçirip, ayağını) yerden kessin! Şimdi bu kimse bir baksın*", kendi nefsine bir baksın. "*Başvurmuş olduğu çıkış yolu giderebilecek mi?*", boğulması. "*Öfkelendiği şeyi*", rızkı konusunda duyduğu kızgınlığı.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(بِسَبَبٍ) 'Evinin tavanına ip uzatsın' demektir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Hac Sûresi.

b) Hâfız ibn Hacer şöyle der: "Bu haberi Abd ibn Humeyd Ebû İshak kanalıyla Temimî'den, o da İbn Abbâs'tan şu sözlerle muttasıl olarak rivayet etmiştir: "Kim Allah'ın Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e dünyada ve ahirette yardım etmeyeceğini sanıyorsa; (فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ) evinin tavanına bağlayacağı bir ipe kendini asıp sonra ayağını yerden kessin, kendini boğsun." *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 441i

c) Hâkim de aynı kanalla İbn Abbâs'tan gelen rivayeti aktarır: "Kim Allah'ın Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yardım etmeyeceğini sanıyorsa." Hâkim bu haberin isnadının sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslim'in tahriç etmediğini söyler. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 386.

d) Bu âyetin anlaşılması hakkında müfessirler farklı farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Ancak İbn Abbâs'ın rivayetine göre, o âyeti siyak sibak bağlamı içinde anlamaya çalışmışlardır. Zira Allah Teâlâ bu âyetten önce (ki biz bir önceki dipnotta âyetin anlamı hakkında bilgi sunmaya çalışmıştık) bir takım insanların kuşku ve şaşkınlığa dayalı olarak İslam dinine girdiğini belirtmiştik. Onlar Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in düşmanlarının çokluğu ve bağlılarının azlığı nedeni ile Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in düşmanlarına karşı galip gelemeyeceği beklentisine düşmüşlerdi. Zanlarına göre İslam nuru da sönecek, bâtıl devlet hak devlete karşı galebe çalacaktı. Ancak Allah Teâlâ onların bu sanlarını boşa çıkarırcasına şöyle buyurdu: (مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ) *'Her kim Allah'ın dünyada ve ahirette ona (elçiye) yardım etmeyeceğini sanıyorsa, artık o kimse tavana bir ip atsın, sonra (ipi boğazına geçirip, ayağını) yerden kessin! Şimdi bu kimse bir baksın, başvurmuş olduğu çıkış yolu, öfkelendiği şeyi giderebilecek mi?'* Âyette söz konusu edilen yardım ise şudur: Dünyada yardım yeryüzünde hükümranlık. Ahiretteki yardım ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

16- "İşte böylece biz onu (Kur'an'ı) apaçık âyetler olarak indirdik. Şüphesiz Allah dilediğini doğru yola iletir!"

{ وَكَذٰلِكَ **}** "*İşte böylece.*" İşte bu şekilde.

{ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ **}** "*Biz onu (Kur'an'ı) âyetler olarak indirdik.*" Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı âyetlerle.

{ بَيِّنَاتٍ **}** "*Apaçık.*" Helal ve haram ile.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِي **}** "*Şüphesiz Allah doğru yola iletir.*" Dinine doğru iletir.

{ مَنْ يُرِيدُ **}** "*Dilediğini.*" Buna ehil olan kimseyi.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

17- "Şüphesiz o iman edenler, Yahudi olanlar, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecusîler ve Allah'a ortak koşanlar (yok mu), Allah kıyâmet gününde onların arasını ayıracaktır. Çünkü Allah her şeye şâhiddir."

{ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** "*Şüphesiz o iman edenler.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

---

iman ehline vadedilen sevap, inkâr edenlere yönelik tehdittir. Allah Teâlâ'nın Peygamberine yardımını engellemeye yönelik çareler ve araçlardan gücü kuvveti dahilinde bulunan varsa yerine getirsin. Bu gerçekleşmeyeceğine göre ki, asla hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir, evin tavanına bir ip assın da kendisini boğsun. Bakalım öfkesini dindirebilecek ve kinini de giderebilecek mi?

e) Âyetin son bölümü hakiki anlamda değil bir temsil olarak anlaşılmalıdır. Bu, Allah Teâlâ'nın, İslam güneşinin yeryüzünde batacağını düşünen şaşkınlara kınama ve ümitsizliğe düşürmeye yönelik bir darb-ı meselidir. Yani sizler Allah azze ve cellenin Resûlüne yardım etmeyeceğini sanıyorsanız biliniz ki, Allah Teâlâ O'nun yardımcısı ve destekçisidir. Öyleyse kininizden geberip gidiniz.

{ وَالَّذِينَ هَادُوا **}** *"Yahudi olanlar."* Medine ehlinin Yahudileri.

{ وَالصَّابِئِينَ **}** *"Sâbiîler."* Seyahat edenler. Bunlar Hıristiyanlardan bir gruptur.

{ وَالنَّصَارٰى **}** *"Hıristiyanlar."* Yani Necran ehlinin Hıristiyanları. Seyyid ve Akib adlı iki kişi.

{ وَالْمَجُوسَ **}** *"Mecusîler."* Güneşe ve ateşlere kulluk edenler.

{ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا **}** *"Ve Allah'a ortak koşanlar (yok mu)."* Arap müşrikler.

{ اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ **}** *"Allah ayıracaktır."* Hüküm verecektir.

{ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Kıyâmet gününde onların arasını. Çünkü Allah her şeye."* Görüş ayrılıkları ve amellerinden dolayı.

{ شَهِيدٌ **}** *"Şâhiddir."* Bilendir.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿١٨﴾

18- "Görmedin mi? göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar ve insanlardan bir çoğu hep Allah'a secde ediyor. Ama bir çoğuna da azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık ona ikram eden olmaz. Gerçekten Allah ne dilerse yapar."

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmedin mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana Kur'an'da haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerdeki kimseler, hep Allah'a secde ediyor."* Mahlukat.

{ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ **}** "*Yerdeki kimseler.*" Mü'minlerden.

{ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ **}** "*Güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar.*" Bunların bütünü Allah Teâlâ'ya secde ederler.

{ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ **}** "*Ve insanlardan bir çoğu.*" Onlara cennet vacip olmuştur ki, bunlar mü'minlerdir.

{ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ **}** "*Ama bir çoğuna da azap hak olmuştur.*" Cehennem azabı onlara vacip olmuştur. Bunlar da kâfirlerdir.

{ وَمَنْ يُهِنِ اللهُ **}** "*Allah kimi hor ve hakir kılarsa.*" Bilgisizlikle.

{ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ **}** "*Artık ona ikram eden olmaz.*" Marifetle.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Allah Teâlâ kimi hor ve hakir kılarsa*", tanınmama ile. "*Artık ona ikram eden olmaz*", marifet ile.

{ إِنَّ اللهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ **}** "*Gerçekten Allah ne dilerse yapar.*" Mahlukatına saadet ve bedbahtlığı, marifet ve bilgisizliği.

هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾

19- "Şu ikisi Rableri hakkında birbiriyle tartışan iki karşıt gruptur! (Bunlardan) inkâr edenlere ateşten giysiler biçilir, başlarının üstünden de kaynar su dökülür."

{ هٰذَانِ خَصْمَانِ **}** "*Şu ikisi iki karşıt gruptur.*" İki din ehli. Müslümanlardan, Yahudilerden ve Hıristiyanlardan.

{ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ **}** "*Rableri hakkında birbiriyle tartışan.*" Rablerinin dini hakkında. Bunlardan her birisi "*Ben Allah Teâlâ'nın dinine daha yakınım, daha öncelikliyim*" dedi. Allah Teâlâ da onların arasında hükmederek şöyle buyurdu:

{ فَالَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"(Bunlardan) inkâr edenlere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{ قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ **}** *"Ateşten giysiler biçilir."* Ateşten gömlek ve cübbe.

{ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ **}** *"Başlarının üstünden de dökülür."* O başlarının üstüne.

{ الْحَمِيمُ **}** *"Kaynar su."* Kaynatılmış su.

يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾

20- "Bununla onların karınlarındakiler ve derileri eritilir."

{ يُصْهَرُ بِهِ **}** *"Bununla eritilir."* Kaynar su ile eritilir.

{ مَا فِي بُطُونِهِمْ **}** *"Onların karınlarındakiler."* İç yağları ve başka şeyleri.

{ وَالْجُلُودُ **}** *"Ve derileri."* Kaynar su ile deriler ve başka şeyler de eritilir.

وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾

21- "Bir de onlar için demir kamçılar vardır."

{ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ **}** *"Bir de onlar için demir kamçılar vardır."* Başlarına vurulan kaynatılmış demirler.

كُلَّمَآ اَرَادُوٓا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

22- "Acıdan dolayı, ne zaman oradan çıkmak isteseler, (her defasında) oraya geri döndürülürler ve 'Tadın bakalım, yangın azabını!' (denilir)."

{ كُلَّمَآ اَرَادُوٓا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا **}** "*Ne zaman oradan çıkmak isteseler.*" Cehennem ateşinden.

{ مِنْ غَمٍّ **}** "*Acıdan dolayı.*" Azabın üzüntüsünden/acısından.

{ اُعِيدُوا فِيهَا **}** "(*Her defasında) oraya geri döndürülürler.*" Demir kamçılarla dövülerek cehennem ateşine konulurlar.

{ وَذُوقُوا **}** "*Ve Tadın bakalım.*" Onlara tadınız denilir.

{ عَذَابَ الْحَرِيقِ **}** "*Yangın azabını, (denilir).*" Şiddetli.

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

23- "Şüphesiz Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. Onlar orada altın bileziklerle ve incilerle bezenirler. Oradaki giysileri ise ipektir."

{ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** "*Şüphesiz Allah, iman edip koyar.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenleri.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** "*Sâlih ameller işleyenleri.*" Kendileriyle Rableri arasında taat edenleri.

{ جَنَّاتٍ **}** "*Cennetlere.*" Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** "*Altlarından akan.*" Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْاَنْهَارُ **}** "*Irmaklar.*" Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ يُحَلَّوْنَ فِيهَا **}** "*Onlar orada bezenirler.*" Cennette giydirilir.

{ مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ **}** "*Altın bileziklerle.*" Altın bilezikler.

{ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا **}** "*Ve incilerle. Oradaki giysileri ise.*" Cennette.

{ حَرِيرٌ **}** "*İpektir.*" Fazileti nitelendirilemez.

وَهُدُوٓا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوٓا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

24- "Onlar sözün en güzeline yöneltilmişler ve övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir."

{ وَهُدُوٓا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ **}** *"Onlar sözün en güzeline yöneltilmişler."* Dünyada güzel söze, lâ ilâhe illallâh sözüne iletilmişlerdir.

{ وَهُدُوٓا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ **}** *"Ve övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir."* Ve eyleminde övülen Zât'ın dinine iletilmişlerdir.

"*Hamid*" sözcüğünün şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kendisini birleyeni öven. İşte bu, Allah Teâlâ'nın Yahudiler, Hıristiyanlar ve mü'minlerin kendi aralarındaki tartışmalarındaki yargısıdır.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً نِ الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- "Şüphesiz inkâr edenlere, Allah'ın yolundan, yerli olanlarla dışarıdan gelen insanlar için eşit kıldığımız Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara ve orada zulümle yanlış yola saptırmak isteyenlere can yakıcı bir azap tattırırız."

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Şüphesiz inkâr edenlere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler. Ebû Süfyan ve ashabıdır. Kâfir olarak isimlendirilmesinin nedeni, o gün Ebû Süfyan'ın Müslüman olmamasından dolayıdır.

{ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın yolundan, alıkoyanlara."* Allah Teâlâ'nın dininden ve O'na itaatten engelleyenle.

{ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ **}** *"Mescid-i Haram'dan."* Umre yapmak isteyen Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını Hudeybiye Barışı yılında Mescid-i Haram'dan engellediler.

{ الَّذِي جَعَلْنَاهُ **}** *"Kıldığımız."* Harem ve kıble kıldığımız.

{ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلْعَاكِفُ فِيهِ وَٱلْبَادِ **}** "*Yerli olanlarla dışarıdan gelen insanlar için eşit.*" Yani mukim ve garip olan kimse eşit olarak teşri edilmiştir.

{ وَمَنْ يُرِدْ **}** "*İsteyenlere.*" Meyleden.

{ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ **}** "*Orada zulümle yanlış yola saptırmak.*" Bir kimseye.

{ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ **}** "*Can yakıcı bir azap tattırırız.*" Acıtıcı. Ona çok şiddetli bir darbe ile vururuz ki, ta ki hiç kimseye bir daha zulmetmesin. Bu âyetin Abdullah ibn Enes ibn Hanzala hakkında nazil olduğu söylenmiştir. Zira Abdullah ibn Enes Medine'de Ensar'dan birini kasıtlı bir şekilde öldürdü ve İslam dininden irtidat ederek çıktı. Mekke'ye sığındı. Onun hakkında âyetin şu bölümü nazil oldu: "*Orada İsteyenlere*", sığınanlara. "*Saptırmakla*", öldürmekle. "*Zulümle*", şirk ile. "*Can yakıcı bir azap tattırırız*", acıtıcı. Doyurulmaz, susuzluğu giderilmez ve barındırılmadı. Nihayet, Harem'den çıkartılır da kendisine had uygulanır.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِينَ وَالْقَآئِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

26- "Bir zamanlar Kâbe'nin yerini hazırlamış ve İbrahim'e (şöyle demiştik): 'Bana hiçbir şeyi ortak koşma; Evimi tavaf edecek, kıyama duracak, rükû ve secde edecek olanlar için temiz tut!'"

{ لِإِبْرٰهِيمَ وَإِذْ بَوَّأْنَا **}** "*Bir zamanlar hazırlamış İbrahim'e.*" Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a açıkladık.

{ مَكَانَ الْبَيْتِ **}** "*Kâbe'nin yerini.*" Bir gölge ile Beyt-i Haram'ın yerini. Hizasında bir gölge durdu. Bunun üzerine Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı Kâbe'yi bulutun hizasında yaptı. Biz ona şöyle vahyettik:

{ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا **}** "*(Şöyle demiştik): 'Bana hiçbir şeyi ortak koşma.'*" Putlardan.

{ وَطَهِّرْ بَيْتِيَ **}** "*Evimi temiz tut.*" Putlardan mescidimi.

{ لِلطَّآئِفِينَ **}** "*Tavaf edecekler için.*" Çevresini.

{ وَالْقَآئِمِينَ **}** "*Kıyama duracak.*" Onda ikamet edenler için.

{ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ **}** "*Rükû ve secde edecek olanlar için.*" Her yöndeki bütün beldelerdeki namaz ehli olanlar için.

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

27- "İnsanları hacca çağır! Gerek yaya, gerek uzak yoldan, yorgun argın develer üstünde sana gelsinler!"

{ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ **}** "*İnsanları çağır.*" Zürriyetine nida et.

{ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ **}** "*Hacca sana gelsinler.*" Sana gelsinler diye.

{ رِجَالًا **}** "*Gerek yaya.*" Ayakları üzerinde yürüyerek.

{ وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ **}** "*Yorgun argın develer üstünde.*" Yorgun düşen her devenin üstünde binitli olarak.

{ يَأْتِينَ **}** "*Gelsinler.*" Gelsinler.

{ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ **}** "*Gerek uzak yoldan.*" Uzak yol ve yerden.[5]

---

5 a) (يَأْتُوكَ رِجَالًا) "*Yaya olarak sana gelsinler*" ifadesi ayakla gelsinler anlamındadır. (وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ) "*Yorgun argın develer üstünde*" ifadesi, yolculuğun uzunluğu nedeniyle yorulan, bedeni bitkin düşen ve zayıflayan bütün develer anlamına gelmektedir. (يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ) "*Gerek uzak yoldan gelsinler*", yani her uzak yoldan.

b) Nitekim yukarıdaki anlamla örtüşen bir rivayeti İbn Cerir Taberî, İbn Cüreyc'den şöyle aktarır: İbn Abbâs dedi ki; "(يَأْتُوكَ رِجَالًا) '*Yaya olarak sana gelsinler*', sana yürüyerek gelsinler. (وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ) '*Yorgun* argın develer üstünde', develerle. (يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ) '*Uzak yoldan gelsinler*', uzaktan." Bu haberi Taberî Katade ve Avfî kanalıyla da İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 141.

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ فِيٓ اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾

28- "(Böylece), kendileri için bir takım yararlara tanık olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde (keserken) üzerlerine Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan hem kendiniz yiyin, hem de darlık içindeki yoksula yedirin!"

{ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ **}** "*(Böylece), kendileri için bir takım yararlara tanık olsunlar.*" Dünya ve ahiretin faydalarına. Ahiretin faydaları dua ve ibadetledir. Dünyanın faydaları ise kazanç ve ticaret iledir.

{ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ **}** "*Ve (keserken) üzerlerine Allah'ın adını ansınlar.*" Allah Teâlâ'nın ismini ansınlar.

{ فِيٓ اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ **}** "*Belli günlerde.*" Bilinen Teşrîk günlerinde.

{ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ **}** "*Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları.*" Hayvanların boğazlanması üzerine.

{ فَكُلُوا مِنْهَا **}** "*Artık onlardan hem kendiniz yiyin.*" Kurbanlıklardan.

{ وَاَطْعِمُوا **}** "*Hem de yedirin.*" Veriniz.

{ الْبَآئِسَ الْفَقِيرَ **}** "*Darlık içindeki yoksula.*" Son derece muhtaç, yokluk içinde olana.[6]

---

[6] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ فِيٓ اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ) '*Belli günlerde (keserken) üzerlerine Allah'ın adını ansınlar.*' Bilinen günler; zilhicce ayının ilk on günü, sayılı günlerse teşrîk günleridir." Buhârî, Kitâbü'l-îdeyn, 11. Bâb.

b) Hâfız ibn Hacer ise şöyle der: "Bu haberi Abd ibn Humeyd, Amr ibn Dinar kanalıyla İbn Abbâs'tan mevsul olarak rivayet eder. Bu rivayet de şu ifadeler geçmektedir: Sayılı günler teşrîk günleri; belirli günler ise zilhicce ayının ilk on günüdür." İbn Merdeveyh, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle aktarır: "Belirli günler terviye gününden önceki gün, tevriye günü ve Arefe günüdür. Sayılı günler ise teşrîk günleridir." Bu haberin isnadı sahihtir. *Fethü'l-Barî*, c. 2, s. 458.

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

29- "Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Evi (Kâbe'yi) tavaf etsinler!"

{ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ**}** "*Sonra kirlerini gidersinler.*" Yaptıkları hacılarının ibadetleri olan başların tıraşı, şeytan taşlama, tırnakların kesilmesi ve bunun dışındaki diğer nüsukleri yerine getirerek tamamlasınlar.

---

c) (لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ) "*Böylece, kendileri için bir takım yararlara tanık olsunlar*" ifadesinde geçen menfaatler geneldir. Ticaret yapma gibi hem dünyevî Mekke-i Mükerreme'de yapılan amel-i sâlihin karşılığının kat kat oluşu gibi hem de uhrevî menfaatleri kapsar. Nitekim İbn Cerir (لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ) "*Böylece, kendileri için bir takım yararlara tanık olsunlar*" buyruğu hakkında Mücahid'den şöyle rivayet etmektedir: Ticaret ve Allah Teâlâ'nın razı olduğu dünya ve ahiret işleridir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 147.

d) (وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ فِيٓ اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ) "*Ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanları belli günlerde (keserken) üzerlerine Allah'ın adını ansınlar.*" Âyette geçen belirli günler hadiste de geçtiği üzere İbn Abbâs'ın görüşüne göre zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu on günün Kurban Bayramı'nın ilk günüyle sonlanmaktadır. Bu kabule göre; âyette geçen Allah'ı zikrediş, kurbanlıkların boğazlanması esnasında çekilen tekbirler değildir. Zira hactaki kurban boğazlama günü bayramın ilk gününden başlar. Bu durumda bundan önceki dokuz günlük zaman dilimi boşta kalır. Öyle anlaşılıyor ki, İbn Abbâs'a göre Allah'ı zikretmekten kasıt; O'na hamd etmeyi ve O'nun rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlara şükürdür ki, bu gerçekten güzel bir yorumdur. Zikri, hamd ve şükrü kapsayacak bir şekilde genelleştirmiştir.

e) Ancak bu yorumu nakzedebilecek bir diğer rivayet de İbn Abbâs'tan aktarılmıştır. Bu rivayete göre belirli günler teşrîk günleridir. Bu rivayeti İbn Cerir Avfî kanalıyla rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 17, s. 148. Bu yoruma göre Allah'ı zikir kurban bayramı günlerinde kesilen "hedy" türü kurbanlıkların kesilmesi esnasında getirilen tekbirlerdir.

f) (فَكُلُوا مِنْهَا) "*Artık onlardan hem kendiniz yiyin*", yani hacta hedy olarak götürdüğünüz kurbanlık hayvanlardan. Ancak 'yiyin' şeklindeki emir vaciplik değil de mendupluk ifade etmektedir. Cumhura göre kişinin kurbanından yemesi müstehaptır.

g) (وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيرَ) "*hem de darlık içindeki yoksula yedirin!*" "Be's" şiddetli demektir. *Lisânü'l-Arab* 'B-E-S' maddesi. Yani şiddetli sıkıntı ve fakirlik içinde bulunanlara da yediriniz.

{ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ **}** *"Adaklarını yerine getirsinler."* Kendilerine vacip olan şeyleri tamamlasınlar.

{ وَلْيَطَّوَّفُوا **}** *"Tavaf etsinler."* Vacip tavaf.

{ بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ **}** *"Ve o Eski Evi (Kâbe'yi)."* Ona dahil olan her türlü zorbadan azade olur.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) döneminde tufandan boğulmaktan azade olmuştur."

Bir başka anlam olarak, "Yeryüzünde bina edilen ilk evdir" denilmiştir.

Dördüncü olarak da "Çevresinde tavaf eden kimse hiç kuşkusuz özgürlüğüne kavuşmuştur" denilmiştir.

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

30- "Bu böyledir. Her kim Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Haram oldukları) bildirilenler dışındaki hayvanlar, size helal kılındı. Artık putlara tapınma pisliğinden kaçının ve yalan sözden sakının!"

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Onlara belirtilen haccın ibadetlerini/nüsuklerini yerine getirsinler.

{ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ **}** *"Her kim Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse."* Haccın nüsuklarını.

{ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ **}** *"Bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır."* Sevap almakla.

{ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ **}** *"Size helal kılındı."* Size ruhsat olarak bahşedildi.

{ الْأَنْعَامُ **}** *"Hayvanlar."* Boğazlanan hayvanlar ve onların etlerinin yenilmesi.

{ إِلَّا مَا يُتْلَى **}** *"Bildirilenler dışındaki."* Ancak size haram kılınanlar.

{ عَلَيْكُمْ **}** *"Size (Haram oldukları)."* Maide Sûresi'nde laşe, kan ve domuz eti gibi bildirilenler.

{ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ **}** *"Artık putlara tapınma pisliğinden kaçının."* İçki içmeyi ve putlara ibadet etmeyi terk ediniz.

{ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ **}** *"Ve yalan sözden sakının."* Bâtıl sözü ve yalanı terk ediniz. Zira Cahiliyye Arapları telbiye getirdiklerinde (لبيك اللّٰهم لبيك ، لا شريك لك إلا شريك هو لك ، تملكه وما ملك) "Ey Allahım! Senin emrine amadeyim. Senin emrini yerine getirmeye hazırım. Senin emrine hazırım. Senin herhangi bir ortağın bulunmamaktadır. Bir ortağın vardır ki, o da sana aittir. Onun ve sahip olduğu şeylerin mâlikisin" şeklinde telbiye getiriyorlardı. Allah Teâlâ da onlara bu davranışı yasakladı.

حُنَفَآءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

31- "Allah için, O'na ortak koşmayan, O'nun birliğine inanmış kimseler olun. Her kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, yüksekten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, ya da rüzgâr onu uzak bir yere atmış (kimse) gibidir."

{ حُنَفَآءَ لِلّٰهِ **}** *"Allah için, O'nun birliğine inanmış kimseler olun."* Allah Teâlâ'ya telbiye ve hac ile ihlaslı olarak Müslümanlar olunuz.

{ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ **}** *"O'na ortak koşmayan."* Telbiye'de ve hacta Allah Teâlâ'ya ortak koşmayan.

{ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ **}** *"Her kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, düşüp (kimse) gibidir."* Düşmüş.

{ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ **}** *"Yüksekten parçalanmış da kendisini kapmış."* Onu almış.

{ الطَّيْرُ **}** *"Kuşlar."* Ve dilediği yere götürmüş.

{ اَوْ تَهْوِي **}** *"Ya da atmış."* Götürmüş.

{ بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ **}** *"Rüzgâr onu uzak bir yere."* Uzak bir yere.

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾

32- "Bu böyledir. Her kim Allah'ın simgelerine, kurbanlıklarına saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır!"

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Allah Teâlâ'ya şirk koşan kimseden uzaklaşma.

{ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ **}** *"Her kim Allah'ın simgelerine, kurbanlıklarına saygı gösterirse."* Haccın menasiklerine saygı gösterir de kurbanlıkların en semizini ve en büyüğünü boğazlarsa,

{ فَاِنَّهَا **}** *"Şüphesiz bu."* Yani kurbanlıkların en semizinin ve en büyüğünün boğazlanması.

{ مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ **}** *"Kalplerin takvâsındandır."* Kalplerin safvetinden ve kişinin ihlasındandır.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

33- "Sizin için (kurbanlıklarda) belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları yer eski ev (Kâbe)dir."

{ لَكُمْ فِيهَا **}** *"Sizin için (kurbanlıklarda) vardır."* Hayvanlarda.

{ مَنَافِعُ **}** *"Birtakım yararlar."* Binilmesinde ve sütlerinde.

{ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Belli bir süreye kadar."* Gerdanlık takılıncaya ve hedy olarak belirleninceye kadar.

{ ثُمَّ مَحِلُّهَآ **}** *"Sonra bunların varacakları yer."* Boğazlanma yerine.

{ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ **}** "*Eski ev (Kâbe) dir.*" Eğer umre için ise. Eğer hac için ise Mina'yadır.

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

34- "Biz her ümmete kurban kesmeyi gerekli kıldık ki, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O'nun adını ansınlar. Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. Onun için yalnız O'na teslim olan Müslümanlar olun! (Allah'a itaat eden) alçakgönüllülere müjdele!"

{ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ **}** "*Her ümmete.*" Mü'minlere.

{ جَعَلْنَا مَنْسَكًا **}** "*Biz kurban kesmeyi gerekli kıldık ki.*" Hacları ve umreleri için onlara boğazlamayı gerekli kıldık.

{ لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ **}** "*Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O'nun adını ansınlar.*" Hayvanların boğazlanması anında Allah'ın ismini anınız.

{ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ **}** "*Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır.*" Çocuksuz ve ortaksız.

{ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوا **}** "*Onun için yalnız O'na teslim olan Müslümanlar olun.*" İbadette ve tevhide ihlaslı olunuz.

{ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ **}** "(*Allah'a itaat eden*) *alçakgönüllülere müjdele.*" Müçtehidleri ve ihlaslı olanları cennetle müjdele.

اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Onlar öyle kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer. Onlar başlarına gelene sabreden ve namaz kılan kimselerdir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah yolunda harcarlar."

{ اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ **}** *"Onlar öyle kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman."* Allah katından bir şey kendilerine emrediliğinde.

{ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ **}** *"Kalpleri titrer."* Kalpleri korkar.

{ وَالصَّابِرِينَ **}** *"Onlar sabreden."* Sabredenleri de cennetle müjdele.

{ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ **}** *"Başlarına gelene."* Musibetlere ve sıkıntılara.

{ وَالْمُقِيمِي الصَّلٰوةِ **}** *"Ve namaz kılan kimselerdir."* Abdesti, rukuu, secdeleri ve kendilerinde vacip olan diğer şeylerle beş vakit namazı kılanları da cennetle müjdele.

{ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ **}** *"Kendilerine verdiğimiz rızıktan da."* Mallardan.

{ يُنْفِقُونَ **}** *"Allah yolunda harcarlar."* Tasaddukta bulunurlar ve mallarının zekâtlarını eda ederler.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Kurbanlık deve ve sığırları Allah'ın size olan simgelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. O halde ön ayaklarından biri bağlı olarak keserken üzerlerine Allah'ın adını anın. Cansız olarak yere düştüklerinde de etlerinden yiyin. Kanaat edip istemeyene de, isteyene de yedirin. Böylece onları sizin buyruğunuza verdik ki, şükredesiniz!"

{ وَالْبُدْنَ **}** *"Kurbanlık deve ve sığırları."* Yani inek ve deveyi.

{ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ **}** *"Size olan kıldık."* Sizin buyruğunuza amade kıldık.

{ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın simgelerinden."* Boğazlamanız için haccın eylemlerinden kıldık.

{ لَكُمْ فِيهَا **}** *"Sizin için onlarda vardır."* Kurbanlıklarda.

{ خَيْرٌ **}** "*Hayır.*" Sevap vardır.

{ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهَا **}** "*O halde üzerlerine Allah'ın adını anın.*" Boğazlanması anında.

{ صَوَآفَّ **}** "*Ön ayaklarından biri bağlı olarak keserken.*" Kusurlardan arınmış.

Sözcüğün sol el bağlanmış ve diğer üç ayağı üzere bırakılarak kesilmiş anlamına geldiği de söylenmiştir. Nun harfinin ötresiyle sözcüğün "Savafinün" şeklinde okunmuştur.[7]

{ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا **}** "*Cansız olarak yere düştüklerinde de.*" Boğazlanmasının ardından ruhu çıkınca.

{ فَكُلُوا مِنْهَا **}** "*Etlerinden yiyin.*" Kurbanlıklardan.

{ وَأَطْعِمُوا **}** "*Yedirin.*" Veriniz.

{ الْقَانِعَ **}** "*Kanaat edip isteyene de.*" Azla kanaat eden dilenciye.

{ وَالْمُعْتَرَّ **}** "*İstemeyene de.*" Sana itiraz edip istemeyene.

{ كَذٰلِكَ **}** "*Böylece.*" Size belirtilen şeyle.

{ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ **}** "*Onları buyruğunuza verdik ki sizin.*" Onları zelil kıldık ki.

{ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ **}** "*Şükredesiniz.*" Ta ki nimetine ve ruhsatına şükredesiniz.

لَنْ يَنَالَ اللهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

37- "Onların ne etleri ne de kanları asla Allah'a ulaşmaz. Ancak O'na sizin takvânız ulaşır. Böylece Allah onları sizin buyruğunuza

[7] (صَوَآفَّ) sözcüğü "Safinetün" sözcüğünün çoğuludur. Sözcüğün ifade ettiği anlam şudur: Çırpınmasın diye ön ayaklarından birisi bağlanarak yukarıya kaldırılmış olan demektir.

verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı, Allah'ı büyük tanıyasınız! Güzel davrananlara müjdele."

{ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ **}** *"Asla Allah'a ulaşmaz."* Asla Allah Teâlâ'ya ulaşmaz.

{ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا **}** *"Onların ne etleri ne de kanları."* Cahiliyye'de Araplar kurbanlık hayvanların etlerini Kâbe'nin duvarına vurur, kanını sürerlerdi. Allah Teâlâ onları bu davranıştan engelledi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ onların ne etlerini ne de kanlarını kabul eder.

{ وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ **}** *"Ancak O'na sizin takvânız ulaşır."* Ancak sizden südur eden tertemiz pak amelleri kabul eder.

{ كَذٰلِكَ **}** *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ سَخَّرَهَا **}** *"Allah onları buyruğunuza verdi ki."* Zelil kıldı.

{ لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ **}** *"Sizin. Allah'ı büyük tanıyasınız."* Allah Teâlâ'ya tazimde bulunasınız diye.

{ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ **}** *"Size doğru yolu gösterdiğinden dolayı."* Sizi dinine ve sünnetine hidayet ettiği gibi.

{ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ **}** *"Güzel davrananlara müjdele."* Söz ve eylemle güzel davrananları cennetle müjdele. Âyetin "Kurbanlıklarla muhsin olanları müjdele" anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

38- "Allah iman edenleri korur. Çünkü Allah hâin ve nankörlerin hiçbirini sevmez."

{ إِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Allah iman edenleri korur."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenleri Mekke kâfirlerinden.

{ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ **}** *"Çünkü Allah hâin hiçbirini sevmez."* Hain.

{ كَفُورٍ **}** *"Ve nankörlerin."* Allah'ı inkâr eden.

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39- "Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğradıkları için (savaş) izni verildi. Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir."

{ أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ **}** "*Kendilerine karşı savaş açılanlara, (savaş) izni verildi.*" Mü'minlere Mekke kâfirleriyle savaşma konusunda izin verildi.

{ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا **}** "*Zulme uğradıkları için.*" Mekke kâfirleri onları zulmetmişti.

{ وَإِنَّ اللهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ **}** "*Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.*" Düşmanlarına karşı mü'minlere yardım etmeye.[8]

---

8 a) İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle aktarmaktadır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'den çıkartılınca Ebûbekir 'Biz Allah içiniz ve muhakkak Allah'a döneceğiz. Peygamberlerini çıkarttılar, mutlaka helak edileceklerdir' dedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle (أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ) '*Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğradıkları için (savaş) izni verildi. Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.*' buyruğunu indirdi. Ebûbekir de dedi ki: 'Bunun üzerine anladım ki, artık savaş olacaktır.'" İbn Abbâs "Bu, savaş hakkında nazil olan ilk âyettir" dedi. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 216. Bu haberin isnad zincirini İshak, Süfyanü's-Sevrî, Ameş, Müslim el-Bıttîn ve Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. İshak'ın tercüme-i hali hariç diğer ravilerin bütününün tercüme-i hallerini sunmuştuk.
İshak ibn Yusuf ibn Mirdas el-Mahzumî el-Vasıtî. İmam Ahmed'in şeyhidir. Sika ve abiddir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 63, 450 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 115. Bu haberin senedinde bulunan ravilerin bütünü sika olduğundan dolayı haber sahih bir isnada sahip demektir. Bu haberi ayrıca İmam Neseî, İshak el-Ezrak kanalıyla aynı isnadla rivayet etmiştir. *Sünen-i Neseî*, Kitâbü'l-Cihad, "Cihad'ın Vacip Oluşu" bâbı. Tirmizî hadisi Muhammed ibn Beşar kanalından ve Hâkim en-Nîsâbûrî de rivayet etmiş. Hâkim haberin Buhârî ve Müslim'in şartlarına uyduğu halde tahriç etmedikleri notunu da düşmüştür. Zehebî de bu yargıyı onaylamıştır. *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, Hac Sûresi, 3171 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitâbü'l-Cihad, c. 2, s. 66 ve Kitâbü't-Tefsir, Hac Sûresi, c. 2, s. 390
b) İbn Abbâs bu âyetin tarihsel arka planını ve zeminini bize sunmaktadır. Bu âyet cihad/kıtal hakkında nazil olan ilk âyettir ve mü'minlere savaşma hususunda izin vermiştir. Bunun gerekçesini de sunmaktadır: Zulme uğramak. Ayrıca Allah Teâlâ düşmanlarına karşı mü'minlere yardım edeceğine dair bir vaadde de bulunmaktadır.

اَلَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ اِلَّآ اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللهُ مَنْ يَنْصُرُهُ اِنَّ اللهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

40- "Onlar sırf, 'Rabbimiz Allah'tır' demeleri yüzünden haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah bir kısım insanların (kötülüğünü), diğer bir kısmıyla önlemeseydi, herhalde manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılıp giderdi ki, bunların içinde Allah'ın adı çok anılmaktadır. Allah kendine yardım edene yardım edecektir. Şüphe yok ki, Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür."

{ اَلَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ **}** "*Onlar yurtlarından çıkarıldılar.*" Mekke kâfirleri onları evlerinden çıkardı.

{ بِغَيْرِ حَقٍّ **}** "*Haksız yere.*" Haksız ve suçsuz bir şekilde.

{ اِلَّآ اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللهُ **}** "*Sırf, 'Rabbimiz Allah'tır.' demeleri yüzünden.*" Sadece onların "Allahtan başka ilah yoktur, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Allah'ın Resûlüdür" şeklindeki şehadetlerinden dolayı.

{ وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ **}** "*Eğer Allah bir kısım insanların (kötülüğünü), diğer bir kısmıyla önlemeseydi.*" Peygamberlerle mü'minleri ve kâfirlere karşı da mü'minleri, özürsüz olarak oturanlara karşı mücahidleri savunur. Eğer bu olmamış olsaydı,

{ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ **}** "*Herhalde manastırlar, yıkılıp giderdi ki.*" Ruhbanların ibadethaneleri.

---

c) (اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوا) "*Kendilerine karşı savaş açılanlara, zulme uğradıkları için (savaş) izni verildi.*" Allah Teâlâ müşriklerin Müslümanlara zulmetmeleri nedeniyle Müslümanların müşriklerle savaşa girişmelerine izin vermiştir.

(وَاِنَّ اللهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ) "*Şüphesiz Allah onlara yardım etmeye elbette kadirdir.*" Mekke müşriklerine karşı Allah Teâlâ mü'minlere yardım edecektir. Hiçbir şey Allah Teâlâ'yı yardımda bulunma konusunda aciz bırakamaz.

{ وَبِيَعٌ **}** *"Kiliseler."* Yahudilerin ibadethaneleri.

{ وَصَلَوَاتٌ **}** *"Havralar."* Mecusîlerin ateşhaneleri. Zira sayılan grupların her birisi Müslümanların güvencesi altındadır.

{ وَمَسَاجِدُ **}** *"Ve mescidler."* Müslümanların.

{ يُذْكَرُ فِيهَا **}** *"Bunların içinde anılmaktadır."* Mescidlerde.

{ اسْمُ اللهِ **}** *"Allah'ın adı."* Tekbir ve tehlille.

{ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللهُ **}** *"Çok. Allah yardım edecektir."* Düşmanlarına karşı.

{ مَنْ يَنْصُرُهُ **}** *"Kendine yardım edene."* Cihad etmekle Peygamberine yardım eden kimseye.

{ إِنَّ اللهَ لَقَوِيٌّ **}** *"Şüphe yok ki Allah çok güçlüdür."* Peygamberine yardım etmeye ve Peygamberine yardım eden kimseye yardım etmeye.

{ عَزِيزٌ **}** *"Mutlak üstündür."* Peygamberinin düşmanlarından intikam almakla.

اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٤١﴾

41- "Şayet biz onları (mü'minleri) yeryüzünde iktidara getirsek namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülüğe engel olurlar. Bütün işlerin sonu sırf Allah'a aittir."

{ اَلَّذِينَ اِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْاَرْضِ **}** *"Şayet biz onları (mü'minleri) yeryüzünde iktidara getirsek."* Onları Mekke diyarında konaklattırıp hakim kılarsak.

{ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ **}** *"Namazı kılarlar."* Beş vakit namazı tastamam kılarlar.

{ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ **}** *"Zekâtı verirler."* Mallarının zekâtını verirler.

{ وَاَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ **}** *"İyiliği emreder."* Tevhid ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymakla.

{ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ **}** *"Ve kötülüğe engel olurlar."* Küfür, şirk ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e muhalefet etmeye.

{ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ **}** *"Bütün işlerin sonu sırf Allah'a aittir."* Ahirette bütün işlerin sonuçları Allah azze ve celleye döner.

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾

42- "Eğer bunlar seni yalanlıyorlarsa, bil ki onlardan önce Nûh, Ad ve Semud (kavimleri de kendi elçilerini) yalanlamıştı."

{ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ **}** *"Eğer bunlar seni yalanlıyorlarsa."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kureyş kabilesi.

{ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ **}** *"Bil ki onlardan önce yalanlamıştı."* Senin kavminden önceki kavimler.

{ قَوْمُ نُوحٍ **}** *"Nûh, kavimleri (de kendi elçilerini)."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَعَادٌ **}** "Ve *Ad."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Hûd ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَثَمُودُ **}** *"Ve Semud."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı.

وَقَوْمُ اِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾

43- "İbrahim kavmi ve Lut kavmi de (yalanladı)."

{ وَقَوْمُ اِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim kavmi de (yalanladı)."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَقَوْمُ لُوطٍ **}** *"Ve Lut kavmi."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ı.

وَاَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

44- "Ve Medyen halkı da (yalanladı). Aynı şekilde Musa da yalanlanmıştı! Ben o inkâr edenlere bir süre tanıdım, sonra da onları yakalayıverdim! Beni tanımamak nasılmış görsünler!"

{ وَاَصْحَابُ مَدْيَنَ **}** "*Ve Medyen halkı da (yalanladı).*" Hazret-i Şuayb (ʿaleyhi's-selâm)'ın kavmi de Şuayb (ʿaleyhi's-selâm)'ı.

{ وَكُذِّبَ مُوسٰى **}** "*Aynı şekilde Musa da yalanlanmıştı.*" Kavmi Kıptîler de onu yalanlamıştı.

{ فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ **}** "*Ben o inkâr edenlere bir süre tanıdım.*" Kâfirlere küfürlerinde belirli bir zamana kadar mühlet tanıdım.

{ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ **}** "*Sonra da onları yakalayıverdim.*" Cezalandırmayla.

{ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ **}** "*Beni tanımamak nasılmış görsünler.*" Ey Muhammed (sallallâhu ʿaleyhi ve sellem) bak da benim onları cezalandırmakla değiştirmem nasılmış.

فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿٤٥﴾

45- "Nice kentler vardı ki, biz halkı zulme devam ederken onları helâk ettik. Şimdi onların damları çökmüş, duvarları üstüne yıkılmıştır. Geride nice kullanılamaz kuyularla, bomboş yüksek saraylar kalmıştır!"

{ فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ **}** "*Nice kentler vardı ki.*" Nice kasaba ehli vardır ki,

{ اَهْلَكْنَاهَا **}** "*Biz onları helâk ettik.*" Azapla.

{ وَهِيَ ظَالِمَةٌ **}** "*Halkı zulme devam ederken.*" Ehl-i müşrik ve kâfir idiler.

{ فَهِيَ خَاوِيَةٌ **}** *"Şimdi onların damları çökmüş."* Düşmüştür.

{ عَلَى عُرُوشِهَا **}** *"Duvarları üstüne yıkılmıştır."* Tavanlarına.

{ وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ **}** *"Geride nice kullanılamaz kuyularla."* Sahiplerinin kullanmaması ve üzerinde hiçbir kimsenin bulunmaması nedeniyle nice kullanılmaz hale gelmiş kuyu.

{ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ **}** *"Bomboş yüksek saraylar kalmıştır."* Sağlam uzun. İçinde hiçbir sakini bulunmayan. Bu anlam sözcüğün (مَشِيدٍ) şeklinde okunması halinde geçerlidir. Eğer sözcük (مُشَيَّدْ) şeklinde okunursa anlamı alçı ile badanalanmış saraylar olmuş olur.

اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

46- "Onlar yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, bunları düşünecek kalpleri, işitecek kulakları olsun! Çünkü gözler kör olmaz, fakat göğüslerin içindeki kalpler kör olur."

{ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ **}** *"Onlar yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki."* Mekke ehli ticaretlerinde hiç yolculuğa çıkmadılar mı.

{ فَتَكُونَ **}** *"Olsun."* Ta ki onlar olsunlar.

{ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ **}** *"Bunları düşünecek kalpleri."* Korkutmayı akleden kalpleri. Başkalarına yapılan şeylere baktıklarında ve onlar hakkında düşündüklerinde.

{ اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا **}** *"İşitecek kulakları."* Hakkı ve korkutmayı.

{ فَاِنَّهَا **}** *"Çünkü."* Yani ibretsiz bir şekilde bakış. Âyetin "Şirk sözü" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ **}** *"Gözler kör olmaz."* Bakıştan.

{ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ **}** *"Fakat göğüslerin içindeki kalpler kör olur."* Hak ve hidayetten.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

47- "Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah sözünden asla dönmez. Hiç kuşkusuz Rabbinin katında bir gün, sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir."

{ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ **}** *"Onlar senden çabuk gelmesini istiyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بِالْعَذَابِ **}** *"Azabın."* Nadr ibn Hâris'in vaktinden önce istemiş olduğu azap.

{ وَلَنْ يُخْلِفَ اللهُ وَعْدَهُ **}** *"Allah sözünden asla dönmez."* Azap konusunda.

{ وَإِنَّ يَوْمًا **}** *"Hiç kuşkusuz bir gün."* Azap görmeleri kendilerine vadedilmiş kimselerin azap göreceği o günde.

{ عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ **}** *"Rabbinin katında sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir."* Dünya yıllarından.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

48- "Nice kentler vardı ki, halkı zulmedip dururken onlara süre tanıdım. Sonunda onları yakaladım. Dönüş yalnız banadır."

{ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ **}** *"Nice kentler vardı ki."* Nice kasaba ehli vardır ki,

{ أَمْلَيْتُ لَهَا **}** *"Onlara süre tanıdım."* Onlara bir müddet tanıdım.

{ وَهِيَ ظَالِمَةٌ **}** *"Halkı zulmedip dururken."* Ehl-i müşrik kâfir iken.

{ ثُمَّ أَخَذْتُهَا **}** *"Sonunda onları yakaladım."* Dünyada onları cezalandırdım.

{وَاِلَيَّ الْمَصِيرُ} *"Dönüş yalnız banadır."* Ahirette dönüş.

قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَآ اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾

49- "De ki: 'Ey insanlar! Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım.'"

{قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ} *"De ki: Ey insanlar."* Ey Mekke ehli.

{اِنَّمَآ اَنَا لَكُمْ} *"Ben sizin için."* Allah'tan.

{نَذِيرٌ} *"Bir uyarıcıyım."* Korkutucu bir elçi.

{مُبِينٌ} *"Apaçık."* Bildiğiniz dil ile.

فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾

50- "İman edip iyi işler yapanlara gelince; onlar için bir bağışlanma ve güzel bir rızık vardır."

{فَالَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edip gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} *"İyi işler yapanlara."* Kendileriyle Rableri arasında.

{لَهُمْ مَغْفِرَةٌ} *"Onlar için bir bağışlanma."* Dünyada günahlarına.

{وَرِزْقٌ كَرِيمٌ} *"Ve güzel bir rızık vardır."* Cennette güzel bir sevap.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِيٓ اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

51- "Âyetlerimizi etkisiz kılmak için çalışanlara gelince; onlar da cehennemliklerdir."

{وَالَّذِينَ سَعَوْا فِيٓ اٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi çalışanlara gelince."* Âyetlerimizi, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayanlar.

{مُعَاجِزِينَ} *"Etkisiz kılmak için."* Azabımızdan kurtulmuş değillerdir.

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ **}** *"Onlar da cehennemliklerdir."* Cehennem ehlidirler.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِيٓ أُمْنِيَّتِهِۦ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ ءَايَٰتِهِۦ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾

52- "Biz senden önce hiçbir rasûl ve nebî göndermedik ki o, bir istekte bulunduğunda, şeytan onun isteğine illede beşeri arzular katmaya çalışmasın! Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi giderir ve sonra da Allah âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Biz senden önce göndermedik ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ رَسُولٍ **}** *"Hiçbir rasûl."* Gönderilmiş hiçbir resûl.

{ وَلَا نَبِيٍّ **}** *"Ve nebî."* Resûl olmayan muhaddes.

{ إِلَّآ إِذَا تَمَنَّىٰ **}** *"O, bir istekte bulunduğunda."* Hazret-i Resûl okuduğunda veya Nebi bir söz buyurduğunda.

{ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِيٓ أُمْنِيَّتِهِۦ **}** *"Şeytan onun isteğine illede beşeri arzular katmaya çalışmasın."* Resûlün kıraatine ve Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hadisine.

{ فَيَنسَخُ اللَّهُ **}** *"Ne var ki Allah, giderir."* Allah Teâlâ açıklar.

{ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ **}** *"Şeytanın katacağı şeyi."* Peygamberinin diline ta ki, bununla amel etmesin. Daha sonra Allah Teâlâ bunu muhkem kıldı.

{ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ **}** *"Ve sonra da Allah sağlamlaştırır."* Açıklar.

{ ءَايَٰتِهِۦ **}** *"Âyetlerini."* Peygamberi onunla amel etsin diye.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ **}** *"Allah, hakkıyla bilen."* Şeytanın, Peygamberinin diline ilka ettiği şeyi.

{ حَكِيمٌ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Ortadan kaldırılmasına hükmeder.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

53- "(Böylece Allah) şeytanın kattığını, kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşanlar için bir sınama yapsın. Gerçekten zalimler (haktan) derin bir ayrılık içindedirler."

{ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ **}** *"(Böylece Allah) şeytanın kattığını, yapsın."* Peygamberinin diline.

{ فِتْنَةً **}** *"Bir sınama."* Bela.

{ لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ **}** *"Kalplerinde hastalık olanlar."* Kuşku ve muhalefet olanlar için ta ki onunla amel etsinler diye.

{ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ **}** *"Ve kalpleri katılaşanlar için."* Allah Teâlâ'nın zikrinden uzak olmalarından dolayı.

{ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ **}** *"Gerçekten zalimler."* Müşrikler Velid ibn Muğîre ve ashabı.

{ لَفِي شِقَاقٍ **}** *"(haktan) bir ayrılık içindedirler."* Muhalefet ve düşmanlık.

{ بَعِيدٍ **}** *"Derin."* Hak ve hidayetten uzak.

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

54- "Bir de kendilerine ilim verilmiş olanlar, onun (Kur'an'ın), Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar;

böylece kalpleri ona saygıyla bağlansın. Gerçekten Allah, iman edenleri doğru yola ulaştırandır."

{ وَلِيَعْلَمَ **}** "*Bir de bilsinler de.*" Allah Teâlâ'nın açıklamasını bilsinler.

{ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ **}** "*Kendilerine ilim verilmiş olanlar.*" Kur'an ve Tevrat'la ilim verilmiş olanlar, Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ أَنَّهُ **}** "*O'nun (Kur'an'ın.)*" Yani Hakk'ın açıklamasının bizzat.

{ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ **}** "*Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu ona inansınlar.*" Allah'ın açıklamasını tasdik etsinler.

{ فَتُخْبِتَ لَهُ **}** "*Böylece ona saygıyla bağlansın.*" Ona, yani Allah'ın açıklamasına ihlasla boyun eğsinler, onu kabul etsinler.

{ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللهَ لَهَادِ **}** "*Kalpleri. Gerçekten Allah, ulaştırandır.*" Koruyandır.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** "*İman edenleri.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ **}** "*Doğru yola.*" Razı olduğu dosdoğru dine ki, bu din İslam'dır.

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

55- "İnkâr edenler ise kıyâmet saati kendilerine ansızın gelinceye ya da o kısır günün azabı gelip çatıncaya kadar, Kur'an hakkında, kuşku duymaya devam edeceklerdir."

{ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** "*İnkâr edenler ise, devam edeceklerdir.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler. Bunlar Velid ibn Muğîre ve ashabıdır.

{ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ **}** "*Kur'an hakkında, kuşku duymaya.*" Kur'an hakkında kuşku duymaya. Ancak ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara mühlet ver.

{ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ **}** *"Kıyâmet saati kendilerine gelinceye kadar."* Kıyâmetin kopuşu.

{ بَغْتَةً **}** *"Ansızın."* Aniden.

{ اَوْ يَاْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ **}** *"Ya da o kısır günün azabı gelip çatıncaya."* Herhangi bir kurtuluş kapısı bulunmamaktadır ki bu gün Bedir Savaşı'dır.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾

56- "İşte o gün mülk Allah'ındır. O, insanlar arasında hükmünü verecektir. Artık iman edip sâlih amel işleyenler nimet cennetlerindedirler."

{ اَلْمُلْكُ **}** *"Mülk."* Hüküm verme.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"İşte o gün."* Kıyâmet gününde.

{ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ **}** *"Allah'ındır. O, insanlar arasında hükmünü verecektir."* Mü'minler ile kâfirler arasında Allah Teâlâ hüküm verecektir.

{ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Artık iman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih amel işleyenler."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ **}** *"Nimet cennetlerindedirler."* Hediyelerle ikram görürler.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥٧﴾

57- "O inkâr edip, âyetlerimizi yalan sayanlara ise alçaltıcı bir azap vardır."

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا **}** *"O inkâr edip, âyetlerimizi yalan sayanlara."* Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{ فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ **}** *"İse alçaltıcı bir azap vardır."* Kendisiyle alçaltılacakları bir azap. Şiddetli bir azap anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ قُتِلُوٓا اَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللهُ رِزْقًا حَسَنًا وَاِنَّ اللهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾

58- "Allah yolunda hicret edip, sonra öldürülen veya ölen kimseleri Allah, güzel bir rızıkla rızıklandırır. Çünkü Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır!"

{ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ **}** *"Allah yolunda hicret edip."* Allah Teâlâ'ya taat içinde Mekke'den Medine'ye hicret edenler.

{ ثُمَّ قُتِلُوٓا **}** *"Sonra öldürülen."* Allah yolunda düşmanlarının kendilerini öldürdüğü.

{ اَوْ مَاتُوا **}** *"Veya ölen kimseleri."* Bir yolculukta ya da ikâmet halindeyken.

{ لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللهُ رِزْقًا حَسَنًا **}** *"Allah, güzel bir rızıkla rızıklandırır."* Ölüleri için cennette malları için güzel bir sevap. Dirileri için tertemiz helal ganimetler.

{ وَاِنَّ اللهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ **}** *"Çünkü Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır."* Dünyada ve ahirette doyuranların en faziletlisidir.

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَاِنَّ اللهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾

59- "Allah onları hoşnut olacakları bir yere koyar. Çünkü Allah çok iyi bilir, çok yumuşak davranır."

{ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ **}** *"Allah onları hoşnut olacakları bir yere koyar."* Kendi nefisleri için. Âyetin "Onu kabul edecekleri, yani cenneti" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيمٌ **}** *"Çünkü Allah çok iyi bilir."* Sevaplarını ve kerametlerini.

{ حَلِيمٌ **}** *"Çok yumuşak davranır."* Mü'minleri öldürenleri cezalandırmayı ertelemekle.

ذٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهٖ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

60- "Bu böyledir. Her kim kendisine yapılan eziyete, misliyle karşılık verir de, bundan sonra yine saldırıya uğrarsa, Allah ona mutlaka yardım eder. Çünkü Allah çok affeden, çok bağışlayandır."

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Bu Allah Teâlâ'nın mü'minler ile kâfirler arasında ahirette vereceği hükümdür.

{ وَمَنْ عَاقَبَ **}** *"Her kim karşılık verir de."* Velisini öldürürse.

{ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهٖ **}** *"Kendisine yapılan eziyete, misliyle."* Velisiyle.

{ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ **}** *"Bundan sonra yine saldırıya uğrarsa."* Sonra kendisine zulüm devam ederse.

{ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ **}** *"Allah ona mutlaka yardım eder."* Yani zalime karşı mazluma yardım edilir ki, zalimi öldürsün ve kendisinden diyet almasın. Bu kişi, velisi öldürülen bu nedenle de velisinin katilinden diyeti alan kimsedir. Ancak ona karşı taşkınlıkta bulunup da öldürürse kendisi de öldürülür ve diyeti ondan alamaz.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ **}** *"Çünkü Allah çok affeden."* Tevbe edenin kusurunu.

{ غَفُورٌ **}** *"Çok bağışlayandır."* Tevbe üzere vefat edene.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

61- "Bu böyledir. Çünkü Allah, geceyi gündüzün içine katar, gündüzü de gecenin içine katar. Kuşkusuz Allah her şeyi işitir, görür."

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Kardeşine saldıran kimsenin cezasıdır.

{ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ **}** *"Çünkü Allah, geceyi gündüzün içine katar."* Gündüze karşı geceyi uzatır da böylece gündüz geceden daha uzun olur.

{ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ **}** *"Gündüzü de gecenin içine katar."* Geceye karşı gündüzü uzatır da böylece gece gündüzden daha uzun olur.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ **}** *"Kuşkusuz Allah her şeyi işitir."* İnsanların sözlerini.

{ بَصِيرٌ **}** *"Görür."* Amellerini.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

62- "Bu böyledir. Çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir. Onların O'ndan başka taptıkları ise bâtıldır. Şüphesiz Allah çok yücedir, çok büyüktür."

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Bu kudret ikrar etmeniz ve bilmeniz için.

{ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ **}** *"Çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir."* Allah Teâlâ'ya kulluk bizzat hakkın ta kendisidir. Zira Allah azze ve celle yegane kuvvet sahibidir.

{ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ **}** *"Onların taptıkları ise."* İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِهٖ **}** *"O'ndan başka."* Allah'tan başka.

{ هُوَ الْبَاطِلُ **}** *"Bâtıldır."* Zayıftır/güçsüzdür.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ **}** *"Şüphesiz Allah çok yücedir."* Her şeyden daha yücedir.

{ الْكَبِيرُ **}** *"Çok büyüktür."* Her şeyden daha büyüktür.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾

63- "Görmedin mi ki, Allah gökten bir su indirmekle yeryüzü yemyeşil oluveriyor? Doğrusu Allah çok lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır."

{ اَلَمْ تَرَ **}** "*Görmedin mi ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana Kur'an'da haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** "*Allah gökten bir su indirmekle.*" Yağmur.

{ فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ **}** "*Yeryüzü oluveriyor?*" Yeryüzü dönüşüyor.

{ مُخْضَرَّةً **}** "*Yemyeşil.*" Bitkilerle yemyeşile dönüşüyor.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ **}** "*Doğrusu Allah çok lütuf sahibidir.*" Bitkileri çıkarmakla.

{ خَبِيرٌ **}** "*Her şeyden haberdardır.*" Bitkilerin yerlerinden haberdardır.

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

64- "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Gerçekten Allah, kendine yeten, övgüye lâyık olandır."

{ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** "*Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur.*" Mahlukat.

{ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ **}** "*Gerçekten Allah, kendine yeten.*" Mahlukatına karşı ihtiyacı bulunmamaktadır.

{ الْحَمِيدُ **}** "*Övgüye lâyık olandır.*" Eylemlerinde övülendir. Âyetin "Kendisini birleyeni övendir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾

65- "Görmedin mi, Allah bütün yerdekileri ve buyruğu ile denizde akıp giden gemileri sizin hizmetinize verdi? O göğü, izni olmaksızın yerin üzerine düşmemesi için tutmaktadır. Gerçekten Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir."

{اَلَمْ تَرَ**}** *"Görmedin mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana Kur'an'da haber verilmedi mi?

{اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ**}** *"Allah sizin hizmetinize verdi."*[9] Boyun eğdirdi, zelil kıldı.

{مَا فِي الْاَرْضِ**}** *"Bütün yerdekileri."* Ağaçları ve hayvanları.

{وَالْفُلْكَ**}** *"Gemileri."* Gemileri boyun eğdirdi.

{تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ**}** *"Ve buyruğu ile denizde akıp giden."* İzniyle.

{وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ**}** *"O göğü, tutmaktadır."* Göğü engellemektedir.

{اَنْ تَقَعَ**}** *"Düşmemesi için."* Düşmesin diye.

{عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ**}** *"İzni olmaksızın yerin üzerine."* Kıyâmet gününe kadar emriyle.

{اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ**}** *"Gerçekten Allah insanlara çok şefkatli çok merhametlidir."* Mü'minlere karşı.

وَهُوَ الَّذِيٓ اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

66- "Size hayatı veren, sonra sizi öldüren ve daha sonra yeniden diriltecek olan O'dur. Gerçekten insan çok nankördür."

{وَهُوَ الَّذِيٓ اَحْيَاكُمْ**}** *"Size hayatı veren, olan O'dur."* Annelerinizin rahimlerinden bebeler olarak.

{ثُمَّ يُمِيتُكُمْ**}** *"Sonra sizi öldüren."* Küçükken/bebekken veya büyükken,

{ثُمَّ يُحْيِيكُمْ**}** *"Ve daha sonra yeniden diriltecek."* Ölümden sonra yeniden diriliş için.

---

9 Tefsir metninde bir sonraki bölümde geçen "leküm" sözcüğünü anlam bütünlüğünü gözetmek gayesiyle bu bölüme aldık.

{ إِنَّ الْإِنْسَانَ **}** *"Gerçekten insan."* Yani kâfir Bedil ibn Verka el-Huzaî.

{ لَكَفُورٌ **}** *"Çok nankördür."* Allah'ı, ölümden sonra dirilişi ve Müslümanların boğazladığı hayvanları inkâr edicidir.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾

67- "Biz her ümmete, uygulamakta oldukları bir ibadet tarzı gösterdik. Öyle ise onlar (Ehl-i Kitap) bu konuda seninle asla çekişmesinler! Sen Rabbine (ibadete) çağır. Çünkü sen gerçekten hidayete götüren dosdoğru bir yol üzerindesin."

{ لِكُلِّ أُمَّةٍ **}** *"Biz her ümmete."* Her din ehline.

{ جَعَلْنَا مَنْسَكًا **}** *"Bir ibadet tarzı gösterdik."* Boğazlama yeri/zamanı/şekli. Âyetin "Mabed" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ هُمْ نَاسِكُوهُ **}** *"Uygulamakta oldukları."* Kendi dinlerinin gereğince onu boğazlamaktadırlar.

{ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ **}** *"Öyle ise onlar (Ehl-i kitap) seninle asla çekişmesinler."* Sana muhalefet etmesinler ve seni engellemesinler.

{ فِي الْأَمْرِ **}** *"Bu konuda."* Boğazlama konusunda ve tevhidde.

{ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ **}** *"Sen Rabbine (ibadete) çağır."* Rabbini birlemeye.

{ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُسْتَقِيمٍ **}** *"Çünkü sen gerçekten hidayete götüren dosdoğru bir yol üzerindesin."* Onun razı olduğu dosdoğru bir din üzeresin ki, bu din İslamdır.

وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Eğer onlar seninle tartışırlarsa de ki: 'Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilmektedir.'"

{ وَإِنْ جَادَلُوكَ **}** *"Eğer onlar seninle tartışırlarsa."* Boğazlama ve tevhid konusunda seninle tartışmaya girişirlerse. Bu âyet "Allah Teâlâ'nın

boğazladığı şeyler, sizin kendi bıçaklarınızla boğazladığınız şeylerden daha helaldir" demelerinden dolayıdır.

{ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ **}** *"De ki: Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilmektedir."* Dininizdeki boğazlamayı ve başka şeyleri.

اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Allah, kıyâmet gününde, ayrılığa düştüğünüz konularda, aranızda hükmünü verecektir."

{ اَللّٰهُ يَحْكُمُ **}** *"Allah, hükmünü verecektir."* Hükmedecektir.

{ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا **}** *"Kıyâmet gününde, konularda, aranızda."* Boğazlama ve tevhid konusunda.

{ كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ **}** *"Ayrılığa düştüğünüz."*[10] Muhalefet ettiğiniz.

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتَابٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

70- "Sen bilmez misin ki, Allah gökte ve yerde ne varsa hepsini bilir. Bütün bunlar bir kitaptadır. Gerçekten bu Allah'a göre kolaydır."

{ اَلَمْ تَعْلَمْ **}** *"Sen bilmez misin ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَآءِ **}** *"Allah gökte ne varsa hepsini bilir."* Gök ehli arasındaki gerçekleşen hayırları.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Yer ehli arasında gerçekleşen hayır ve şerri.

{ اِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتَابٍ **}** *"Bütün bunlar bir kitaptadır."* Levh-i Mahfuz'da yazılıdır.

{ اِنَّ ذٰلِكَ **}** *"Gerçekten bu."* Kitap olmaksızın korumuştur.

{ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ **}** *"Allah'a göre kolaydır."* Basittir.

---

10 "Küntüm fihî" ifadeleri tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾

71- "Onlar, Allah'ı bırakıp da O'nun, haklarında hiçbir delil indirmediği ve kendilerinde de bir bilgi bulunmayan şeylere taparlar. O zalimler için hiçbir yardımcı yoktur!"

{ وَيَعْبُدُونَ **}** "*Onlar, taparlar.*" Yani Mekke kafiirleri.

{ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا **}** "*Allah'ı bırakıp da O'nun, haklarında hiçbir delil indirmediği şeylere.*" Herhangi bir Kitap ve özür.

{ وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ **}** "*Ve kendilerinde de bir bilgi bulunmayan.*" Kanıt ve açıklamanın.

{ وَمَا لِلظَّالِمِينَ **}** "*O zalimler için yoktur.*" Müşrikler için.

{ مِنْ نَصِيرٍ **}** "*Hiçbir yardımcı.*" Allah'ın azabından engelleyici.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَٰلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

72- "Onlara âyetlerimiz açık olarak okunduğu zaman, inkârcıların yüzlerinde hemen hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, neredeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak olurlar! De ki: 'Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Allah'ın, inkâr edenler için vaat etmiş olduğu cehennem! Orası ne kötü bir dönüş yeridir!'"

{ وَإِذَا تُتْلَى **}** "*Okunduğu zaman.*" Kıraat edildiğinde.

{ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا **}** "*Onlara âyetlerimiz.*" Kur'an.

{ بَيِّنَاتٍ **}** "*Açık olarak.*" Emir ve nehyi açıklayıcı olarak.

{ تَعْرِفُ **}** "*Sezersin.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** "*İnkârcıların yüzlerinde hemen.*" Kur'an'a.

{ الْمُنْكَرَ **}** "*Hoşnutsuzluk.*" Kur'an'dan hoşnutsuzluk.

{ يَكَادُونَ يَسْطُونَ **}** "*Onlar, neredeyse saldıracak olurlar.*" Dövüp işini bitirmeyi/düşürmeye kastederler.

{ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ **}** "*Okuyanlara.*" Kıraat edenleri.

{ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا **}** "*Kendilerine âyetlerimizi.*" Kur'an'ı.

{ قُلْ **}** "*De ki.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ اَفَاُنَبِّئُكُمْ **}** "*Size haber vereyim mi?*" Size haber vereyim mi?

{ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمْ **}** "*Bundan daha kötüsünü.*" Sizin dünyada Müslümanlara söylediğinizden daha kötüsünü. Zira Onlar "Pay açısından daha az pay sahibi olan hiçbir din ehlini görmedik" demişlerdi. Bunun üzerine Allah azze ve celle ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "*De ki*" bölümünden sonuna kadar olan bölümü indirdi.

{ اَلنَّارُ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** "*Allah'ın, inkâr edenler için vaat etmiş olduğu cehennem!*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenleri. Sizler Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edicilersiniz.

{ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ **}** "*Orası ne kötü bir dönüş yeridir.*" Oraya dönüş ne kötüdür.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

73- "Ey insanlar! Size bir örnek verildi, onu dinleyin: Sizin Allah dışında taptıklarınız, hepsi bir araya gelseler, bir sinek bile yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri alamazlar! İsteyen de istenen de ne kadar güçsüz!"

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ **}** "*Ey insanlar.*" Yani ey Mekke ehli.

{ ضُرِبَ مَثَلٌ **}** "*Size bir örnek verildi.*" İlahlarınızın durumunu örnekleyen bir açıklama yapıldı.

{ فَاسْتَمِعُوا لَهُ **}** "*Onu dinleyin.*" Bu misale cevap veriniz.

{ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ **}** "*Sizin taptıklarınız.*" İbadet ettikleriniz.

{ مِنْ دُونِ اللهِ **}** "*Allah dışında.*" Putlar.

{ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا **}** "*Bir sinek bile yaratamazlar.*" Bir sinek yaratmaya kâdir dahi olamazlar.

{ وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ **}** "*Hepsi bir araya gelseler.*" İbadet eden ile kendisine ibadet edilen bir sineği yaratmak için bir araya gelse .

{ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ **}** "*Eğer onlardan kapsa.*" Alsa.

{ الذُّبَابُ **}** "*Sinek.*" İlahlardan.

{ شَيْئًا **}** "*Bir şey.*" Onlara Cahiliyye Araplarının sürdükleri baldan.

{ لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ **}** "*Bunu ondan geri alamazlar.*" Ona yardım edemezler ve onu, yani ilahları sivrisinekten kurtaramazlar.

{ ضَعُفَ الطَّالِبُ **}** "*İsteyen de, ne kadar güçsüz.*" Yani put.

{ وَالْمَطْلُوبُ **}** "*İstenen de.*" Sivrisinek. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*İsteyen de*", ibadet eden de. "*İstenen de*", kendisine ibadet edilen de.

مَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾

74- "Onlar, Allah'ın büyüklüğünü gereği gibi anlayamadılar! Gerçekten de Allah, çok güçlü, çok yüce olandır."

{ مَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ **}** "*Onlar, Allah'ın büyüklüğünü gereği gibi anlayamadılar.*" Allah azze ve celleyi bununla azameti gereğince tazim edemediler. Bu âyet-i kerime Yahudiler hakkında nazil olmuştur. Zira Onlar "*Uzeyr, Allah'ın oğludur*", "*Allah fakirdir, bizler zenginiz*", "*Allah'ın eli bağlıdır*" ve "*Allah gökleri ve yeri yarattıktan sonra istirahat etti*" tarzı ifadelerde bulundular. Allah Teâlâ da onların bu iddialarını/sözlerini reddetti ve "*Onlar, Allah'ın büyüklüğünü gereği gibi anlayamadılar*" buyurdu .

{ إِنَّ اللهَ لَقَوِيٌّ **}** "*Gerçekten de Allah, çok güçlü.*" Düşmanlarına karşı.

{ عَزِيزٌ **}** *"Çok yüce olandır."* Yahudilerden intikam almakla.

اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٧٥﴾

75- "Allah hem meleklerden hem de insanlardan peygamberler seçer. Gerçekten Allah her şeyi işitir, görür."

{ اَللّٰهُ يَصْطَفِي **}** *"Allah seçer."* Seçer.

{ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا **}** *"Hem meleklerden peygamberler."* Risaletle. Yani Hazret-i Cebrail, Mikail, İsrafil ve ölüm meleği.

{ وَمِنَ النَّاسِ **}** *"Hem de insanlardan."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve diğer peygamberleri.

{ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ **}** *"Gerçekten Allah her şeyi işitir."* Onlar *"Şu Peygamber'e ne oluyor ki, yiyor ve çarşılarda gezip dolaşıyor"* sözlerini dile getirdiklerinde onların bu sözlerini işitir.

{ بَصِيرٌ **}** *"Görür."* Cezalarını.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٧٦﴾

76- "O, onların önlerindekini de arkalarındakini de bilir. Sonunda bütün işler Allah'a döndürülür."

{ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ **}** *"O, onların önlerindekini de bilir."* Ahiretin durumunu/işlerini.

{ وَمَا خَلْفَهُمْ **}** *"Arkalarındakini de."* Dünya işlerini yani melekleri.

{ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ **}** *"Sonunda bütün işler Allah'a döndürülür."* İşlerin ahiretteki sonuçlarını.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾

77- "Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz!"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا **}** *"Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin."* Namazda.

{ وَاعْبُدُوا **}** *"İbadet edin."* İtaat ediniz.

{ رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ **}** *"Rabbinize ve hayır işleyin ki."* Sâlih amel işleyiniz.

{ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ **}** *"Kurtuluşa eresiniz."* Hışımdan ve azaptan kurtulasınız diye.

وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ هُوَاجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ اَبِيكُمْ اِبْرٰهِيمَ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰيكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

78- "Allah yolunda, O'na yaraşır şekilde cihad edin. O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yüklemedi. babanız İbrahim'in dinine (uyun). Allah, bundan önce de, bu kitapta (Kur'an'da) da size 'Müslümanlar' adını verdi ki, peygamber size karşı şâhid olsun, siz de bütün insanlara karşı şâhid olasınız. Artık namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın. Çünkü sizin mevlânız O'dur. O, ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!"

{ وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ **}** *"Allah yolunda, O'na yaraşır şekilde cihad edin."* Allah için gereğince amel ediniz.

{ هُوَاجْتَبٰيكُمْ **}** *"O sizi seçti."* Sizi dinine seçti.

{ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ **}** *"Ve dinde size yüklemedi."* Dinin işinde/emrinde.

{ مِنْ حَرَجٍ **}** *"Bir güçlük."* Darlık. Diyor ki, kim ayakta namaz kılamazsa oturarak namaz kılsın. Oturarak namaz kılamayan da uzanarak ima ile namaz kılsın.

{ مِلَّةَ اَبِيكُمْ **}** "*Babanız dinine (uyun).*" Babanızın dinine uyunuz.

{ اِبْرٰهِيمَ هُوَ سَمّٰيكُمُ **}** "*İbrahim'in (Allah) size adını verdi ki.*" Allah Teâlâ sizi isimlendirdi.

{ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ **}** "*Bundan önce de, Müslümanlar.*" Bu Kur'an'dan önce peygamberlerin kitaplarında.

{ وَفِي هٰذَا **}** "*Bu kitapta (Kur'an'da) da.*" Kur'an'da.

{ لِيَكُونَ الرَّسُولُ **}** "*Peygamber olsun.*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ **}** "*Size karşı şâhid.*" Sizin için tasdik edici ve tezkiye edici olsun.

{ وَتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ **}** "*Siz de bütün insanlara karşı şâhid olasınız.*" Peygamberlere.

{ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ **}** "*Artık namazı kılın.*" Beş vakit namazı abdestiyle, rükûuyla, secdesiyle ve vacip olan vaktini gözetmekle yerine getiriniz.

{ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ **}** "*Zekâtı verin.*" Mallarınızın zekâtını veriniz.

{ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ **}** "*Ve Allah'a sarılın.*" Allah Teâlâ'nın dinine ve Kitabına sımsıkı tutununuz.

{ هُوَ مَوْلٰيكُمْ **}** "*Çünkü sizin mevlânız O'dur.*" Sizi koruyandır.

{ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى **}** "*O, ne güzel mevlâ.*" Ne güzel koruyucu.

{ وَنِعْمَ النَّصِيرُ **}** "*Ne güzel yardımcıdır.*" Sizden kötülüğü ne güzel engelleyicidir.

سورة الْمُؤْمِنُونَ

23- MÜMİNÛN SÛRESİ

Mü'minlerin kendisinde zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 119, sözcük sayısı 1.840 ve harf sayısı 4.800'dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

1- "Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mü'minun Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ **}** *"Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir."* Diyor ki, hiç kuşkusuz Allah Teâlâ'yı birleyen muvahhidler kurtulmuş, başarıya ulaşmış ve mutluluğa erişmişlerdir. Onlar, kâfirler hariç cennete vâris olmuşlardır.

Âyetin anlamı hakkında "Hiç kuşkusuz imanlarını tasdik eden mü'minler kurtulmuş, başarıya ulaşmışlardır." söylenmiştir. Felah iki vecih üzere de başarı ve bâkilik anlamına gelmektedir.

اَلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾

2- "Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler."

Ardından mü'minlerin niteliklerini belirterek şöyle buyurdular.

{ اَلَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ } *"Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler."* İhbat edicidirler, alçak gönüllüdürler, sağa sola iltifat etmezler. Namazda ellerini kaldırmazlar.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

3- "Boş ve yararsız şeylerden uzak dururlar."

{ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ } *"Boş ve yararsız şeylerden uzak dururlar."* Bâtıldan ve yemin etmekten uzak durur ve onu terk edicidirler.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾

4- "Zekâtı vermek için çalışırlar."

{ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ } *"Zekâtı vermek için çalışırlar."* Mallarının zekâtını verirler.

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾

5- "Irzlarını korurlar."

{ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ } *"Irzlarını korurlar."* Organlarını haramdan koruyarak iffetli davranırlar.

اِلَّا عَلٰىٓ اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾

6- "Ancak eşleri ve kendilerine ait olan cariyeleri bunun dışındadır. Çünkü onlar bundan dolayı kınanmış değillerdir."

{ اِلَّا عَلٰىٓ اَزْوَاجِهِمْ } *"Ancak eşleri bunun dışındadır."* Dört hanım.

{ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ } *"Ve kendilerine ait olan cariyeleri."* Sayı sınırlaması bulunmaksızın köleler.

{ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ } *"Çünkü onlar bundan dolayı kınanmış değillerdir."* Helali işlemekle.

فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

7- "Kim de bundan ötesini isterse, işte onlar sınırı aşanlardır."

{فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ} *"Kim de bundan ötesini isterse."* Helalın dışındakini talep eden kimse ise.

{فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ} *"İşte onlar sınırı aşanlardır."* Helalden harama doğru hareket ederek sınırı aşanlardır.

وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾

8- "Yine onlar emânetlerine ve ahidlerine özen gösterirler."

{وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ} *"Yine onlar emânetlerine."* Oruç, abdest, cünupluk nedeniyle gusül abdesti alış, vedia ve benzeri şeylerde kendilerine itimat edilen şeylere.

{وَعَهْدِهِمْ} *"Ve ahidlerine."* Kendileriyle Allah azze ve celle arasında veya kendileriyle diğer insanlara arasında.

{رَاعُونَ} *"Özen gösterirler."* Vefakâr davranarak ahidlerini ve emanetlerini korurlar.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9- "Ve onlar namazlarına devam ederler."

{وَالَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ} *"Ve onlar namazlarına."* Namazlarının vakitlerine.

{يُحَافِظُونَ} *"Devam ederler."* Vefa göstererek.

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾

10- "İşte asıl vâris olacak onlardır."

{اُولٰٓئِكَ} *"İşte."* Bu niteliklere sahip olanlar.

{هُمُ الْوَارِثُونَ} *"Asıl vâris olacak onlardır."* Konaklayacaklardır.

اَلَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

11- "Ki, Firdevs cennetine vâris olacak bu kimseler, orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ اَلَّذِينَ يَرِثُونَ **}** *"Ki, vâris olacak bu kimseler."* Konaklayacak olanlar.

{ الْفِرْدَوْسَ **}** *"Firdevs cennetine."* Rahmân'ın kasırları. Firdevs, Rum dilinde bahçe anlamına gelmektedir.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ **}** *"Orada sürekli olarak kalacaklardır."* Cennette ikâmet edicidirler. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾

12- "Andolsun biz insanı çamurdan, süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık."

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ **}** *"Andolsun biz insanı yarattık."* Âdemoğlunu.

{ مِنْ سُلَالَةٍ **}** *"Süzülüp çıkarılmış bir özden."* Sıyırıp çıkardık.

{ مِنْ طِينٍ **}** *"Çamurdan."* Ve çamur Âdem ('aleyhi's-selâm)'dır.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٣﴾

13- "Sonra onu sağlam bir yerde bir nutfe yaptık."

{ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ **}** *"Sonra onu yaptık."* Yani süzülüp çıkartılan özün suyunu.

{ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ **}** *"Sağlam bir yerde bir nutfe."* Kişinin annesinin rahminde korunaklı bir yerde kıldık ki, nutfe kırk gün olsun.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾

14- "Sonra o nutfeyi alakaya (aşılanmış yumurtaya) yarattık, alakayı da bir çiğnemlik et parçasına yarattık, bir çiğnemlik etten bir takım kemikler yarattık, kemiklere et giydirdik; sonra ona bambaşka, çok güzel bir yaratılış verdik. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!"

{ ثُمَّ خَلَقْنَا **}** *"Sonra yarattık."* Sonra dönüştürdük.

{ النُّطْفَةَ عَلَقَةً **}** *"O nutfeyi alakaya (aşılanmış yumurtaya)."* Ter-ü taze kanlara çevirdik ki, kırk gün aşılanmış yumurta olsun.

{ فَخَلَقْنَا **}** *"Yarattık."* Dönüştürdük.

{ الْعَلَقَةَ مُضْغَةً **}** *"Alakayı da bir çiğnemlik et parçasına."* Kırk gün ete.

{ فَخَلَقْنَا **}** *"Yarattık."* Dönüştürdük.

{ الْمُضْغَةَ عِظَامًا **}** *"Bir çiğnemlik etten bir takım kemikler."* Etsiz.

{ فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا **}** *"Kemiklere et giydirdik."* Mafsallar, damarlar ve bunun dışındaki şeyler.

{ ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ **}** *"Sonra ona bambaşka, çok güzel bir yaratılış verdik."* Ona ruh bahşettik.

{ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ **}** *"Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir."* Dönüştürücülerin en hâkimi.[1]

---

1 a) Abdürrezzak, Mücahid'den naklen, o şöyle der: Bizler İbn Abbâs'a "azl"i (meniyi hanımın rahmine akıtmaksızın dışarıya akıtmayı) sorduk. İbn Abbâs cevaben "Size sormanızı erteliyorum" diye karşılık verdi. İnsanlar dediler ki; "Bizler aramızda bunu sorduk. Sonra onun yanına döndük. O bize (وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِيْنٍ) *'Andolsun biz insanı çamurdan, süzülüp çıkarılmış bir özden yarattık.'* âyetinden (ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ) *'Sonra ona bambaşka, çok güzel bir yaratılış verdik.'* âyetine kadar okuyarak şöyle dedi: 'Yaratılışın bu safhasına uğrayıncaya kadar bu eylem nasıl mev'ude (kız çocuğunu diri diri toprağa gömmek veya düşük yapmak)'den olur?'" *Musannef-i Abdürrezzak*, "Azl" bâbı, c. 7, s. 145, hadis no: 12570.
Beyhakî bu haberi Sevrî kanalıyla ve aynı isnadla rivayet eder. *Sünenü'l-Beyhakî*, c. 7, s. 330, Nikâh, "Azl" bâbı.

b) Abdürrezzak, Ata'dan şöyle rivayet etmektedir: Bir kişi İbn Abbâs'a şöyle dedi: "İnsanlar bunun, yani azlin küçük mev'ude olduğu görüşündedirler." İbn Abbâs cevaben "Subhanallah. Bu daha nutfe olacak, sonra alakaya geçiş yapacak alakadan da bir et parçasına dönüşecek ete de kemik giydirilecek." Parmaklarını birleştirip ardından göğe doğru uzattı ve şöyle dedi: "Azil bunların bütününden öncedir. Bu nasıl mev'ude (diri diri toprağa gömülen kız hükmünde) olabilir ki? Daha buna ruh üflenecek. Azil ise bunların bütününden öncedir." *Musannef-i Abdirrezzak*, "Azl" bâbı, c. 7, s. 145, hadis no: 12571.

c) Yine Abdürrezzak ibn Abbâs'tan şöyle nakletmektedir: İbn Abbâs'a bir kişi kendisi oturuyorken hanımlara meninin akıtılmayıp dışarı bırakılmasını sordu. O da: "Bunda herhangi bir sakınca bulunmamaktadır." dedi. *Musannef-i Abdürrezzak*, "Cariye ile azil edilmesi" bâbı, c. 7, s. 141, hadis no: 12553.

İlk hadisin senedi sika kişiler olan Sevrî, Ameş, Abdülmelik ibn Meysere ve Mücahid'den oluşmaktadır. Abdülmelik ibn Meysere hariç bütününün tercüme-i halini sunmuştuk.

Abdülmelik ibn Meysere el-Hilâlî, Ebû Zeyd el-Amirî el-Kûfî ez-Zerrad. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 524, 1357 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 215; *el-Hulâsa*, s. 246.

Ravilerin bütünü haberi bir öncekinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 332, 376 nolu madde; c. 6, s. 426, 886 nolu madde; *Tehzibü'l-Kemal*, Süleyman el-Ameş'in tercüme-i hali.

İsnad zincirindeki bütün raviler sika ve haber de muttasıl olduğundan dolayı haber sahihtir. İkinci ve üçüncü haberin senedi İbn Cüreyc, Ata ibn Ebî Rebah ve Abdullah ibn Ebî Yezid'den oluşmuştur. Bunlar sika kişilerdir. Bu bakımdan haberin senedi sahihtir.

Abdullah ibn Ebî Yezid. Sikadır, çokça hadis rivayetinde bulunmuştur. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 540, 1522 nolu madde; el-Hulâsa, s. 254.

d) Günümüzde tartışılan korunma meselesinin klasik dönem şekli olan azil (meninin hanımın rahmine değil de dışarıya akıtılması) İbn Abbâs'a göre caizdir. Ayrıca İbn Abbâs öyle bir ortamda bu görüşe sahiptir ki, azilin bir çeşit cinayet görüşünde olan bireyler bulunmaktadır o toplumda. İbn Abbâs bu görüşüne Müminûn Sûresi'nin bu âyetlerini dayanak kılmıştır. Gerçekten düşük ve çocuğun diri diri toprağa gömülmesi ile azil arasında dağlar kadar fark vardır. Bir meninin mev'ude olabilmesi için sayılan bütün evreleri geçirmesi ve kendisine ruh üflenmesi gerekmektedir.

Azil konusunda İmam Buhârî'nin ve İmam Müslim'in Cabir'den ve Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği hadisler bulunmaktadır ki, bu haberler böyle bir ameliyenin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından hoş karşılanmadığını ve yapılmamasının daha güzel ve öncelikli olduğunu ortaya koymaktadır.

İmam Buhârî Cabir'den şöyle rivayet etmektedir: "Bizler azil yapıyorduk ve Kur'an da nazil oluyordu." Buhârî, Nikâh, c. 9, s. 305.

Bu haber Müslim'de ise şöyle geçmektedir: "Bizler Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) zamanında azil yapardık. Derken Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunu duydu; ama bizi nehyetmedi."

ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾

15- "Sonra siz bunun ardından elbette öleceksiniz."

{ ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ } *"Sonra siz bunun ardından elbette öleceksiniz."* Öleceksiniz.

ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

16- "Sonra siz kıyâmet günü elbette yeniden diriltileceksiniz."

{ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ } *"Sonra siz kıyâmet günü elbette yeniden diriltileceksiniz."* Diriltileceksiniz.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

17- "Andolsun, biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan habersiz değiliz."

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ } *"Andolsun, biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık."* Yedi kat gök. Kubbe misali birbirinin üstündedir.

{ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ } *"Biz yaratmaktan habersiz değiliz."* Onları emirsiz ve nehiysiz terk edici değiliz.

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنَّاهُ فِي الْاَرْضِ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾

18- "Biz gökten belli miktarda su indirip onu yerde durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter."

İmam Müslim Ebû Said el-Hudrî'den naklettiğine göre o şöyle demiştir: "Bir takım esir kadınlar ele geçirdik. Artık (onlarla cinsel münasebette bulunurken) azil yapıyorduk. Sonra Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bunun hükmünü sorduk da bize 'Siz bunu gerçekten yapıyor musunuz? Siz bunu gerçekten yapıyor musunuz? Siz bunu gerçekten yapıyor musunuz? Kıyâmet gününe kadar yaratılması mukadder hiç bir can yoktur ki, dünyaya gelmiş olmasın' buyurdular." Müslim, Nikâh, "Azil" bâbı, s. 1061.

{ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Biz gökten su indirip."* Yağmur.

{ بِقَدَرٍ **}** *"Belli miktarda."* Yaşayıştan. "Size yetecek miktarı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَاَسْكَنَّاهُ **}** *"Onu durdurduk."* Onu dahil ettik.

{ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yerde."* Ondan kuyular, pınarlar, ırmaklar ve göl/göletler.

{ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقَادِرُونَ **}** *"Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter."* Yerdeki suyu yok etmeye.

فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿١٩﴾

19- "Böylece onun ile (yağmurun sayesinde) sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz."

{ فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ **}** *"Böylece sizin yararınıza meydana getirdik."* Sizin için yarattık. Âyetin "Sizin için yerden bitirdik" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِهٖ **}** *"Onun ile (yağmurun sayesinde)."* Su ile.

{ جَنّٰتٍ **}** *"Bahçeleri."* Bahçeler.

{ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ **}** *"Hurma ve üzüm bağları."* Üzüm.

{ لَكُمْ فِيهَا **}** *"Bunlarda sizin için vardır."* Bahçelerde.

{ فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ **}** *"Birçok meyveler."* Çeşitli bir çok meyveler.

{ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ **}** *"Ve siz onlardan yersiniz."* Çeşitli ürünlerden.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَآءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْاٰكِلِينَ ﴿٢٠﴾

20- "Yine Sina dağında da yetişen bir ağaç (daha meydana getirdik ki), (bu ağaç) hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katık edecekleri (zeytin) verir."

{ وَشَجَرَةً **}** *"Yine bir ağaç (daha meydana getirdik ki)."* Yağmurla ağaç bitirdik. Bu ağaç zeytin ağacıdır.

{ تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَآءَ **}** *"Sina dağında da yetişen."* Ağaçlık dağdan. Tur, Nebt dilinde dağ anlamına gelmektedir. Sina ise Habeşçede ağaçlık yer anlamına gelmektedir.

{ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ **}** *"(Bu ağaç) hem yağ verir."* Yağ çıkartır.

{ وَصِبْغٍ لِّلْآكِلِينَ **}** *"Hem de yiyenlerin ekmeğine katık edecekleri (zeytin)."* Yiyenin kendisini ekmeğe katık ettiği şeyi.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُمْ مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾

21- "Hayvanlarda da sizin için elbet bir ibret vardır. Onların karınlarındakinden (sütlerinden) size içiriyoruz. Onlarda sizin için daha birçok yararlar vardır, nitekim etlerinden de yersiniz."

{ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ **}** *"Hayvanlarda da sizin için vardır."* Devede.

{ لَعِبْرَةً **}** *"Elbet bir ibret."* Alamet.

{ نُسْقِيكُمْ مِّمَّا فِي بُطُونِهَا **}** *"Onların karınlarındakinden (sütlerinden) size içiriyoruz."* Sütlerinden. Fışkı ile kan arasından halis süt çıkmaktadır.

{ وَلَكُمْ فِيهَا **}** *"Onlarda sizin için vardır."* Binilmesinde ve taşınmasında.

{ مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ **}** *"Daha birçok yararlar. nitekim etlerinden de yersiniz."* Etlerinden sütlerinden ve yavrularından.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız."

{ وَعَلَيْهَا **}** *"Onların üzerinde."* Devenin üstünde karada.

{ وَعَلَى الْفُلْكِ **}** *"Ve gemilerde."* Denizde gemilerde.

{ تُحْمَلُونَ **}** *"Taşınırsınız."* Yolculuğa çıkarsınız.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Andolsun, biz Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik. 'Ey kavmim' dedi, 'Allah'a ibadet edin, sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Korunmaz mısınız?'"

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ **}** *"Andolsun, biz Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik."* Kavmine.

{ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ **}** *"Ey kavmim, dedi,*[2] *Allah'a ibadet edin."* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ **}** *"Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur."* Size kendisine iman etmenizi istediğimin dışında.

{ اَفَلَا تَتَّقُونَ **}** *"Korunmaz mısınız?"* Allah Teâlâ'dan başkasına kulluk etmekten hâlâ çekinmez misiniz?

فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

24- "Kavminin inkârcı ileri gelenleri şöyle dediler: 'Bu, sadece sizin gibi bir beşerdir. Size üstünlük sağlamak istiyor. Eğer Allah (elçi

[2] Önceki bölümde olan "fe kâle" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

göndermek) isteseydi, elbette melekler gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.'"

{ فَقَالَ الْمَلَؤُا **}** *"İleri gelenleri şöyle dediler."* Liderleri.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هٰذَآ **}** *"Kavminin inkârcı. Bu."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı kastetmektedirler.

{ اِلَّا بَشَرٌ **}** *"Sadece bir beşerdir."* İnsan.

{ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ **}** *"Sizin gibi. Size üstünlük sağlamak istiyor."* Risalet ve nübüvvet ile.

{ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ **}** *"Eğer Allah (elçi göndermek) isteseydi."* Bize bir resûl göndermek isteseydi.

{ لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً **}** *"Elbette melekler gönderirdi."* Yani meleklerden birisini gönderirdi.

{ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِينَ **}** *"Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın dediğini.

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهٖ حَتّٰى حِينٍ ﴿٢٥﴾

25- "Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir adamdır. Bu yüzden onu bir süre gözlem altında tutun!"

{ اِنْ هُوَ **}** *"Bu."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı kastederek o.

{ اِلَّا رَجُلٌ بِهٖ جِنَّةٌ **}** *"Yalnızca kendisinde delilik bulunan bir adamdır."* Delilik bulunan.

{ فَتَرَبَّصُوا بِهٖ **}** *"Bu yüzden onu*[3] *gözlem altında tutun."* Gözleyiniz.

{ حَتّٰى حِينٍ **}** *"Bir süre."* Ölüm anına kadar.

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

[3] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "bihî" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

26- "(Nûh) dedi: 'Ey Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!'"

{ قَالَ **}** *"(Nûh) dedi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) buyurdu:

{ رَبِّ انْصُرْنِي **}** *"Ey Rabbim! Bana yardım et!"* Azap etmek suretiyle bana yardımda bulun.

{ بِمَا كَذَّبُونِ **}** *"Beni yalanlamalarına karşı."* Risaleti.

فَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَآءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Biz de ona vahyettik ki: 'Gözlerimizin önünde ve vahyimizle gemiyi yap. Sonra, buyruğumuz gelip de fırın kaynayınca, her cinsten birer çiftle birlikte -haklarında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışında- aileni de gemiye bindir. Zulüm yapanlar konusunda da bana başvurma. Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır!'"

{ فَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ **}** *"Biz de ona vahyettik ki."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı ona gönderdik ki.

{ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ **}** *"Gemiyi yap."* Geminin yapımına başla.

{ بِأَعْيُنِنَا **}** *"Gözlerimizin önünde."* Bizim gözetimimiz altında.

{ وَوَحْيِنَا **}** *"Ve vahyimizle."* Sana vahyedişimizle.

{ فَإِذَا جَآءَ أَمْرُنَا **}** *"Sonra, buyruğumuz gelip de."* Azabımızın vakti gelince.

{ وَفَارَ التَّنُّورُ **}** *"Fırın kaynayınca."* Su tandırdan kaynayınca. Âyetin "Şafak atınca" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَاسْلُكْ فِيهَا **}** *"Gemiye bindir."* Gemiye yükle.

{ مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ **}** *"Her cinsten birer çiftle birlikte."* Dişi ve erkek olarak her sınıftan ikişer ikişer.

{ وَاَهْلَكَ **}** *"Aileni de."* Aileni de yani sana iman eden aileni, yükle.

{ اِلَّا مَنْ سَبَقَ **}** *"Daha önce olanlar dışında."* Vacip olan.

{ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ **}** *"Haklarında hüküm verilmiş."* Azap.[4]

{ وَلَا تُخَاطِبْنِي **}** *"Bana başvurma."* Bana dua etmek suretiyle müracaatta bulunma.

{ فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا **}** *"Zulüm yapanlar konusunda da."* Kavminden inkâr edenlerin kurtuluşu hakkında.

{ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ **}** *"Çünkü onlar kesinlikle boğulacaklardır."* Tufanda.

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

28- "Artık sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde, 'Bizi o zalim kavimden kurtaran Allah'a hamdolsun!' de."

{ فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ **}** *"Artık sen, yerleştiğinde."* Sen bindiğinde.

{ وَمَنْ مَعَكَ **}** *"Yanındakilerle birlikte."* Mü'minlerle birlikte.

{ عَلَى الْفُلْكِ **}** *"Gemiye."* Gemiye.

{ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Allah'a hamdolsun, de."* Allah'a şükürler olsun.

{ الَّذِي نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ **}** *"Bizi o zalim kavimden kurtaran."* Kâfir kavimden.

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

[4] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "minhüm" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

29- "Ve yine de ki: 'Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Çünkü sen konuk edenlerin en hayırlısısın!'"

{وَقُلْ**}** *"Ve yine de ki."* Gemiden indiğin esnada.

{رَبِّ اَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا**}** *"Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere indir."* Sulak ve ağaçlı.

{وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ**}** *"Çünkü sen konuk edenlerin en hayırlısısın."* Dünya ve ahirette.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

30- "Şüphesiz bunda nice ibretler vardır! Çünkü biz kullarımızı böyle deneriz."

{اِنَّ فِي ذٰلِكَ**}** *"Şüphesiz bunda vardır."* Onlara yaptığımız şeylerde.

{لَاٰيَاتٍ**}** *"Nice ibretler."* Onlara uysunlar diye Mekke ehli için alametler ve ibretler vardır.

{وَاِنْ كُنَّا**}** *"Çünkü biz."* Muhakkak biz.

{لَمُبْتَلِينَ**}** *"Kullarımızı böyle deneriz."* Belalarla. Âyetin "Cezalandırma ile sınarız" anlamına geldiği de söylenmiştir.

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ﴿٣١﴾

31- "Sonra onların ardından başka bir nesil meydana getirdik."

{ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ**}** *"Sonra onların ardından meydana getirdik."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin helak oluşunun ardından yarattık.

{قَرْنًا اٰخَرِينَ**}** *"Başka bir nesil."* Başka bir kavim.

فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Onların içinden kendilerine, 'Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. Hâlâ korunmaz mısınız?' diyen bir peygamber gönderdik."

{ فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ **}** *"Kendilerine, gönderdik."* Onlara gönderdik.

{ رَسُولًا مِنْهُمْ **}** *"Onların içinden bir peygamber."* Neseplerinden.

{ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'a kulluk edin, diyen."* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ **}** *"Sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur."* Size kendisine iman etmenizi emrettiğimin dışında, başka.

{ اَفَلَا تَتَّقُونَ **}** *"Hâlâ korunmaz mısınız."* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmekten.

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Onun kavminden, kendilerine dünya hayatında refah verdiğimiz halde inkâr eden ve ahirete ulaşmayı yalanlayan varlıklı kişiler dediler ki: 'Bu, sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Sizin yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor!'"

{ وَقَالَ الْمَلَاُ **}** *"Varlıklı kişiler dediler ki:"* Liderler.

{ مِنْ قَوْمِهِ **}** *"Onun kavminden."* Resûl'ün kavminden.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ **}** *"İnkâr eden ve ahirete ulaşmayı yalanlayan."* Ölümden sonra dirilişi.

{ وَاَتْرَفْنَاهُمْ **}** *"Kendilerine refah verdiğimiz halde."* Mal ve oğul ile kendilerine nimet verdiğimiz.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مَا هٰذَآ **}** *"Dünya hayatında. Bu, değildir."* Yani Resûl'ü kastetmektedirler.

{ اِلَّا بَشَرٌ **}** *"Bir insandan başka bir şey."* İnsan.

{مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ} *"Sizin gibi. Sizin yediğinizden yiyor,"* Sizin yediğiniz gibi yiyor.

{وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ} *"İçtiğinizden içiyor."* İçtiğiniz gibi içiyor.

وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Eğer kendiniz gibi bir insana boyun eğerseniz, mutlaka ziyana uğrarsınız!"

{وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا} *"Eğer bir insana boyun eğerseniz."* İnsan olan birisine.

{مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ} *"Kendiniz gibi. Mutlaka ziyana uğrarsınız."* Cahillerden ve aldananlardan olursunuz.

اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾

35- "O size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını hâline geldiğiniz zaman, yeniden (kabirden) çıkarılacağınızı mı vadediyor?"

{اَيَعِدُكُمْ} *"O size, vaat mı ediyor?"* Bu Resûl.

{اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ} *"Öldüğünüz, zaman."* Dönüştüğünüzde.

{وَكُنْتُمْ تُرَابًا} *"Toprak hâline geldiğiniz."*[5] ölümden sonra.

{وَعِظَامًا} *"Ve kemik yığını."* Çürümüş.

{اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ} *"Yeniden (kabirden) çıkarılacağınızı."* Ölümden sonra dirileceğinizi.

هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Heyhât, o size vaat edilen şey ne kadar uzak!"

{هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ} *"Heyhât, ne kadar uzak."* Uzaktır uzak.

5 Tefsir metninde önceki bölümde yer alan "küntüm" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

{ لِمَا تُوعَدُونَ **}** *"O size vaat edilen şey."* Bu şey gerçekleşmeyecek.[6]

اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾

37- "Çünkü bu dünya hayatından başka bir hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız; bir daha diriltilecek değiliz."

{ اِنْ هِيَ **}** *"Çünkü."* Bu değildir.

{ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا **}** *"Bu dünya hayatından başka bir hayat yoktur."* Dünyadaki.

{ نَمُوتُ وَنَحْيَا **}** *"Ölürüz ve yaşarız."* Babalar ölür ve oğullar hayat sürür.

{ وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ **}** *"Bir daha diriltilecek değiliz."* Ölümden sonra dirilecek değiliz.

---

[6] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ) ilahî buyruğu uzaktır, anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Mü'minûn Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 20.

b) (هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ) "*Heyhât, o size vaad edilen şey ne kadar uzak!*' ilahî buyruğu Allah Teâlâ'nın hikâye ettiği kâfirlerin sözüdür. Bu âyetten önce Allah azze ve celle (اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ) "*O size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını hâline geldiğiniz zaman, yeniden (kabirden) çıkarılacağınızı mı vaad ediyor?*" buyururken bu âyetten sonra da (اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ) "*Çünkü bu dünya hayatından başka bir hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız; bir daha diriltilecek değiliz.*' buyurmaktadır. Görüldüğü gibi bu sözler kâfirlerin sözleri olduğu gibi sadedinde olduğumuz âyet de kâfirlerin sözüdür. Müşrikler bedenlerin ölümden sonra dirilişini çok ama çok uzak görmektedirler.

Ebû Hayyan, (هَيْهَاتَ) kelimesinin açıklamasını yaparken şu bilgileri vermektedir: Heyhat sözcüğü isim fiildir. Müteaddi değildir. Açık olarak ya da muzmer olarak faili ref edebilir. Burada ise terkib şeklinde gelmiştir: (هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعدُونَ) "*Heyhât, o size vaad edilen şey ne kadar uzak!*" Fail burada açıkça geçmediğine göre failin takdir edilişini kabul etmek gerekmektedir. Bu durumda âyetin takdiri "*Heyhate heyhate ihracüküm/çıkarılışınız gerçekten çok uzaktır çok uzak*" (لِمَا تُوعدُونَ) ibaresinin başındaki "lam" beyan içindir. Yani "vaad olunduğunuz şeyi kastediyorum." *Tefsir-ü İbn Hayyan*, c. 6, s. 405.

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌۢ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَّمَا نَحْنُ لَهٗ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣٨﴾

38- "Bu adam, yalnızca Allah'a karşı yalan uyduran biridir. Biz ona inanacak değiliz!"

{ اِنْ هُوَ **}** *"Bu adam."* Bu adam, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler, değildir.

{ اِلَّا رَجُلٌۢ افْتَرٰى **}** *"Yalnızca uyduran biridir."* İftira eden.

{ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا **}** *"Allah'a karşı yalan."* Sözlerinde/sözleriyle.

{ وَمَا نَحْنُ لَهٗ بِمُؤْمِنِيْنَ **}** *"Biz ona inanacak değiliz."* Söylediği şeylerde onu tasdik edecek değiliz.

قٰلَ رَبِّ انْصُرْنِيْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿٣٩﴾

39- "(Bunun üzerine, o Peygamber), 'Ey Rabbim, dedi, beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!'"

{ قٰلَ **}** *"(Bunun üzerine, o Peygamber), dedi."* Resûl (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) dedi.

{ رَبِّ انْصُرْنِيْ **}** *"Ey Rabbim, bana yardım et."* Azap etmekle bana yardımda bulun.

{ بِمَا كَذَّبُوْنِ **}** *"Beni yalanlamalarına karşı."* Risaleti.

قٰلَ عَمَّا قَلِيْلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نٰدِمِيْنَ ﴿٤٠﴾

40- "(Allah) dedi: 'Andolsun, onlar çok geçmeden pişman olacaklar!'"

{ قٰلَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah azze ve celle buyurdu;

{ عَمَّا قَلِيْلٍ **}** *"Onlar çok geçmeden."* Az sonra.

{ لَّيُصْبِحُنَّ **}** *"Andolsun, olacaklar."* Olacaklardır.

{ نٰدِمِيْنَ **}** *"Pişman."* Cezalandırılma esnasında yalanlamalarına.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَآءً فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٤١﴾

41- "Nitekim o korkunç ses onları yakaladı da kendilerini sel süprüntüsü haline getiriverdik. Uzak olsun o zalimler topluluğu!"

{ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ **}** *"Nitekim o korkunç ses onları yakaladı da."* Yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın azap sesi.

{ فَجَعَلْنَاهُمْ **}** *"Kendilerini getiriverdik."* Helak edilişlerinin ardından.

{ غُثَآءً **}** *"Sel süprüntüsü haline."* Kuru.

{ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ **}** *"Uzak olsun o zalimler topluluğu."* Kâfirler.

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَرِينَ ﴿٤٢﴾

42- "Sonra onların ardından, başka nesiller meydana getirdik."

{ ثُمَّ اَنْشَاْنَا **}** *"Sonra meydana getirdik."* Yarattık.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ **}** *"Onların ardından."* Onların helak oluşlarının ardından.

{ قُرُونًا اٰخَرِينَ **}** *"Başka nesiller."* Nesilden sonra başka bir nesil. Bir nesilden diğer nesile kadar sekiz tane on yıldır (80 yıl). Nesil seksen yıldır.

مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Hiçbir ümmet kendi süresini ne öne alabilir ne de geciktirebilir."

{ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ **}** *"Hiçbir ümmet ne öne alabilir."* Hiçbir ümmet helak oluşunu.

{ اَجَلَهَا **}** *"Kendi süresini."* Vaktinden öncesine.

{ وَمَا يَسْتَاْخِرُونَ **}** *"Ne de geciktirebilir."* Vaktinden sonrasına.

ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّمَا جَآءَ اُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Sonra biz birbiri ardınca peygamberlerimizi gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse, her defasında onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca helâk ettik ve onları birer efsâne yaptık. İman etmeyen bir toplum uzak olsun!"

{ ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا **}** *"Sonra biz birbiri ardınca peygamberlerimizi gönderdik."* Birbirinin ardı sıra, peş peşe olarak.

{ كُلَّمَا جَآءَ اُمَّةً رَسُولُهَا **}** *"Hangi ümmete peygamberi geldiyse."* Bir ümmete resûl geldiğinde.

{ كَذَّبُوهُ **}** *"Her defasında onu yalanladılar."* Bu resûlü yalanladılar.

{ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا **}** *"Biz de onları birbiri ardınca helâk ettik."* Helak ile.

{ وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ **}** *"Ve onları birer efsâne yaptık."* Onların zamanlarında kendilerinden bahsediliyordu.

{ فَبُعْدًا **}** *"Uzak olsun."* Allah'ın rahmetinden fersah fersah uzak olsunlar.

{ لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ **}** *"İman etmeyen bir toplum."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾

45- "Sonra birtakım âyetlerimizle ve apaçık bir fermanla Musa'yı ve kardeşi Harun'u, gönderdik."

{ ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا **}** *"Sonra birtakım âyetlerimizle Musa'yı ve kardeşi Harun'u, gönderdik."* Dokuz mucize ile.

{ وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ **}** *"Ve apaçık bir fermanla."* Apaçık bir kanıt ile.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِئِهِۦ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ وَكَانُوا۟ قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Firavun'a ve ileri gelen adamlarına (gidin, dedik). Ama onlar büyüklük tasladılar ve böbürlenen bir topluluk oldular."

{إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِئِهِۦ} *"Firavun'a ve ileri gelen adamlarına (gidin, dedik)"* Kavmine.

{فَٱسْتَكْبَرُوا} *"Ama onlar büyüklük tasladılar."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a ve âyetlere iman etmekten büyüklendiler.

{وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ} *"Ve böbürlenen bir topluluk oldular."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a muhalefet eden, iman etmekten imtina ederek büyüklenen.

فَقَالُوٓا۟ أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَٰبِدُونَ ﴿٤٧﴾

47- "'Şu iki adamın kavmi, bize kölelik ederken, şimdi bizim gibi olan iki insana mı inanacağız?' dediler."

{فَقَالُوٓا۟ أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ} *"Şimdi iki insana mı inanacağız? Dediler."* İki insana, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i Harun ('aleyhi's-selâm)'ı kastetmektedirler.

{مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَٰبِدُونَ} *"Şu iki adamın kavmi, bize kölelik ederken, ve bizim gibi olan."* İtaat ediciler iken.

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا۟ مِنَ ٱلْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾

48- "Böylece bu iki peygamberi yalanladılar ve helâk edilenlerden oldular."

{فَكَذَّبُوهُمَا} *"Böylece bu iki peygamberi yalanladılar."* Risaleti.

{فَكَانُوا مِنَ ٱلْمُهْلَكِينَ} *"Ve helâk edilenlerden oldular."* Denizde boğulanlardan oldular.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Andolsun biz Musa'ya, belki onlar doğru yola gelirler diye o kitabı da verdik."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** *"Andolsun biz verdik da."* Bahşettik de.

{ مُوسَى الْكِتَابَ **}** *"Musa'ya, o Kitab'ı."* Yani Tevrat'ı.

{ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ **}** *"Belki onlar doğru yola gelirler diye."* Sapıklıktan kurtulup hidayete ulaşsınlar diye.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهٗٓ اٰيَةً وَّاٰوَيْنٰهُمَآ اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَّمَعِيْنٍ ﴿٥٠﴾

50- "Meryem'in oğlu (İsa'yı) ve annesini de bir mucize kıldık ve onları yerleşmeye uygun olan ve suyu bulunan yüksek bir yere yerleştirdik."

{ وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ **}** *"Meryem'in oğlu (İsa'yı) kıldık."* Yani Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَاُمَّهٗٓ اٰيَةً **}** *"Ve annesini de bir mucize."* Alamet ve ibret kıldık. Babasız bir çocuk ve dokunulmaksızın bir doğum.

{ وَاٰوَيْنٰهُمَآ **}** *"Ve onları yerleştirdik."* O ikisini döndürdük.

{ اِلٰى رَبْوَةٍ **}** *"Yüksek bir yere."* Yüksekçe bir yere.

{ ذَاتِ قَرَارٍ **}** *"Yerleşmeye uygun olan."* Nimetlerle donanmış dümdüz bir yere.

{ وَمَعِيْنٍ **}** *"Ve suyu bulunan."* Akan açık bir suya ki, burası Şam'dır.

يٰٓاَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ﴿٥١﴾

51- "Ey peygamberler! Temiz ve helal olan şeylerden yiyin ve güzel işler yapın. Çünkü ben yaptıklarınızı bilirim."

{ يٰٓاَيُّهَا الرُّسُلُ **}** *"Ey peygamberler."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ **}** *"Temiz ve helal olan şeylerden yiyin."* Helalden yiyiniz.

{ وَاعْمَلُوا صَالِحًا **}** *"Ve güzel işler yapın."* Kendin ile Rabbin arasında sâlih amel işle.

{ إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ **}** *"Çünkü ben yaptıklarınızı bilirim."* Yani ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) işlediğini ve onların işlemiş oldukları hayırlı amelleri bilirim.

وَإِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾

52- "Sizin bu ümmetiniz (dininiz), bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise benden sakının!"

{ وَإِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً **}** *"Sizin bu ümmetiniz (dininiz), bir tek ümmettir."* Sizin milletiniz tek bir millet; dininiz seçilmiş tek bir dindir.

{ وَأَنَا رَبُّكُمْ **}** *"Ben de sizin Rabbinizim."* Tek bir Rab'dir. Size bunu ikram ettim.

{ فَاتَّقُونِ **}** *"Öyle ise benden sakının."* Öyleyse bana itaat ediniz.

فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Fakat onlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup kendi yanındaki ile sevinmektedir."

{ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ **}** *"Fakat onlar kendi aralarındaki işlerini böldüler."* Dinlerinde kendi aralarında fırka fırka ayrıldılar.

{ زُبُرًا **}** *"Parça parça."* Fırka fırka. Yahudiler, Hıristiyanlar, müşrikler ve Mecûsîler.

{ كُلُّ حِزْبٍ **}** *"Her grup."* Her din ve fırka ehli.

{ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ **}** *"Kendi yanındaki ile sevinmektedir."* Beğenmektedir.

فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿٥٤﴾

54- "Onları bir süreye kadar dalgınlıkları ile baş başa bırak!"

{فَذَرْهُمْ} *"Onları baş başa bırak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları terk et.

{فِي غَمْرَتِهِمْ} *"Dalgınlıkları ile."* Cehaletlerinde.

{حَتّٰى حِينٍ} *"Bir süreye kadar."* Bedir Savaşı'nın azabına kadar.

اَيَحْسَبُونَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾

55- "Onlar sanıyorlar mı ki, kendilerine verdiğimiz mal ve oğullar ile."

{يَحْسَبُونَ} *"Onlar sanıyorlar mı?"* Fırkaların bağlıları.

{اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ} *"Ki kendilerine verdiğimiz ile mal ve oğullar."* Onlara dünyada bahşettiklerimizin nedeni ancak.

نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

56- "Onlara faydalar sağlamak için can atıyoruz. Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar!"

{نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ} *"Onlara faydalar sağlamak için can atıyoruz."* Dünyada bizden onlara hayırlar konusunda son derece acele ediyoruz. Âyetin "Ahirette" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{بَلْ لَا يَشْعُرُونَ} *"Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar."* Bizler onlara dünyada ikram etmekteyiz. Ahirette ise onları rezil rüsva edeceğiz.

اِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Rablerine olan saygıdan dolayı, kalpleri titreyenler."

Ardından Allah Teâlâ dünyada hayır davranışları işlemede can havliyle çalışanları açıklayarak şöyle buyurdu:

{ اِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ } *"Rablerine olan saygıdan dolayı."* Rablerinin azabından.

{ مُشْفِقُونَ } *"Kalpleri titreyenler."* Korkmaktadırlar, hayırlara koşarak işleyenler için bizden.

وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾

58- "Rablerinin âyetlerine inananlar."

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ } *"Rablerinin âyetlerine."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ يُؤْمِنُونَ } *"İnananlar."* Tasdik ediyorlar, hayırlara koşarak işleyenlere bizden.

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Rablerine ortak koşmayanlar."

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ } *"Rablerine ortak koşmayanlar."* Putları.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَآ اٰتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾

60- "Ve onlar verdiklerini kalpleri titreyerek verirler. Çünkü onlar Rablerinin huzuruna döneceklerini bilirler."

{ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَآ اٰتَوْا } *"Ve onlar verdiklerini verirler."* Verdikleri sadakaları ve harcadıkları malı Allah yolunda verir ve harcarlar. Âyetin "Hayır amelleri işlerler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ } *"Kalpleri titreyerek."* Korkarak.

{ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ } *"Çünkü onlar Rablerinin huzuruna döneceklerini bilirler."* Ahirette. Onlardan kabul olunmaz.

اُولٰٓئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

61- "İşte onlar, hayır işlerine koşarlar ve bunun için yarışırlar."

{ أُولَٰئِكَ **}** *"İşte onlar."* Bu nitelikteki kişiler.

{ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ **}** *"Hayır işlerine koşarlar."* Sâlih amelleri işlemeye hemen koşarlar.

{ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ **}** *"Ve bunun için yarışırlar."* Onlar hayır amellerde yarışmaktadırlar.

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Biz hiç kimseyi gücünün üstünde bir şeyle yükümlü tutmayız. Katımızda gerçeği söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar."

{ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا **}** *"Biz hiç kimseyi bir şeyle yükümlü tutmayız."* Amelle.

{ إِلَّا وُسْعَهَا **}** *"Gücünün üstünde."* Takatinin üstünde.

{ وَلَدَيْنَا **}** *"Katımızda vardır."* Yanımızda.

{ كِتَابٌ يَنْطِقُ **}** *"Söyleyen bir kitap."* Bu hafaza divanıdır. Onların iyilikleri ve kötülükleri bu Kitap'ta bulunmaktadır. Bu Kitap söyler.

{ بِالْحَقِّ **}** *"Gerçeği."* Onlara doğruluk ve adaletle şehadette bulunur.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ **}** *"Ve onlar haksızlığa uğratılmazlar."* İyiliklerinden bir şey eksiltilmez. Kötülüklerine/günahları da bir şey eklenmez.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Fakat onların kalpleri bundan habersizdir. Çünkü onların bundan başka bir takım kötü işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar."

{ بَلْ قُلُوبُهُمْ **}** *"Fakat onların kalpleri."* Mekke ehlinin kalpleri yani Ebû Cehil'in ve ashabının kalpleri.

{ فِي غَمْرَةٍ **}** *"Habersizdir."* Cehalet ve gaflet içindedir.

{ مِنْ هٰذَا **}** *"Bundan."* Kitaptan. Âyetin "Bu Kur'an'dan gaflet içindedirler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَهُمْ اَعْمَالٌ **}** *"Çünkü onların bir takım kötü işleri vardır ki."* Onlara takdir olunmuş ve yazılmış.

{ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ **}** *"Bundan başka."* Hayır dışında, onlara emrettiğinin dışında.

{ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ **}** *"Onlar bu işleri yapar dururlar."* Dünyada. Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara mühlet ver.

حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Sonunda, onların refah içinde olanlarını sıkıntıya uğratıp yakaladığımız zaman, bakarsın ki feryadı basarlar."

{ حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ **}** *"Sonunda, onların refah içinde olanlarını yakaladığımız zaman."* Zorbalarını ve liderlerini yani Ebû Cehil ibn Hişam, Velid ibn Muğîre el-Mahzumî, As ibn Vâil es-Sehmî, Utbe ve Şeybe ve ashapları.

{ بِالْعَذَابِ **}** *"Sıkıntıya uğratıp."* Yedi yıl açlıkla.

{ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُونَ **}** *"Bakarsın ki, feryadı basarlar."* Yalvarıp yakarışta bulunurlar. Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Bugün feryat etmeyin! Çünkü bize karşı size yardım olunmaz."

{ لَا تَجْـَٔرُوا **}** *"Feryat etmeyin."* Yalvarıp yakarışta bulunmayın.

{ الْيَوْمَ **}** *"Bugün."* Azabımızdan.

{ اِنَّكُمْ مِنَّا } *"Çünkü bize karşı size."* Azabımızdan.

{ لَا تُنْصَرُونَ } *"Yardım olunmaz."* Engellenmensiniz, korunmazsınız.

قَدْ كَانَتْ اٰيَاتِي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴿٦٦﴾

66- "Âyetlerim size okunuyordu da, arkanızı dönüyordunuz."

{ قَدْ كَانَتْ اٰيَاتِي } *"Âyetlerim."* Kur'an.

{ عَلَيْكُمْ تُتْلٰى } *"Size okunuyordu da."* Okunuyor ve sunuluyor.[7]

{ فَكُنْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ } *"Arkanızı dönüyordunuz."* İlk dininize eğilim gösteriyor ve dönüyorsunuz.

مُسْتَكْبِرِينَ بِهٖ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Âyetlerime karşı kibirlenerek, geceleyin toplanıp hezeyanlar savuruyordunuz!"

{ مُسْتَكْبِرِينَ بِهٖ } *"Âyetlerime karşı kibirlenerek."* Beyt'e saygı göstererek. "Bizler Beyt'in ehliyiz" diyorsunuz.

{ سَامِرًا } *"Geceleyin toplanıp."* Onun çevresinde geceleyin toplanıp konuşuyorsunuz.

{ تَهْجُرُونَ } *"Hezeyanlar savuruyordunuz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, ashabına ve Kur'an'a hakarette bulunuyorsunuz.

اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَآءَهُمْ مَا لَمْ يَاْتِ اٰبَآءَهُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

68- "Onlar o söz (Kur'an) üzerinde hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine daha önce atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?"

{ اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ } *"Onlar o söz (Kur'an) üzerinde hiç düşünmediler mi?"* Kur'an hakkında ve Kur'an'daki tehditler hakkında tefekkür etmiyorlar mı?

---

[7] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "aleyküm" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık

{اَمْ جَآءَهُمْ مَا لَمْ يَاْتِ اٰبَآءَهُمُ الْاَوَّلِيْنَ} *"Yoksa kendilerine daha önce atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?"* Güvence ve beraat mı geldi yani Mekke ehline.

اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Yoksa peygamberlerini tanımadıkları için mi onu inkâr ediyorlar?"

{اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ} *"Yoksa peygamberlerini tanımadıkları için mi?"* Resûllerinin nesebini.

{فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ} *"Onu inkâr ediyorlar."* İnkâr etmektedirler.

اَمْ يَقُولُونَ بِهٖ جِنَّةٌ بَلْ جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Ya da, 'Onda bir delilik var!' mı diyorlar? Hayır o, kendilerine gerçeği getirmiştir, fakat onların çoğu gerçekten hoşlanmıyorlar."

{اَمْ يَقُولُونَ} *"Ya da, mı diyorlar?"* Aksine diyorlar.

{بِهٖ جِنَّةٌ} *"Onda bir delilik var."* Delilik.

{بَلْ جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ} *"Hayır o, kendilerine gerçeği getirmiştir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara Kur'an'ı, tevhidi ve risaleti getirmiştir.

{وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ} *"Fakat onların çoğu gerçekten."* Kur'an'ı.

{كَارِهُونَ} *"Hoşlanmıyorlar."* İnkâr etmektedirler.

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾

71- "Eğer gerçek, onların tutkularına uysaydı, gökler, yer ve bunların içinde bulunan kimseler bozulur giderdi. Hayır, biz onlara

kendi şan ve şereflerini getirdik; fakat onlar kendi şereflerinden de yüz çevirdiler."

{ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ **}** *"Eğer gerçek, onların tutkularına uysaydı."* Eğer ilah hevâlarına uymuş olsaydı, gökte bir ilah yerde de bir ilah olmuş olurdu.

{ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ **}** *"Gökler, yer ve bunların içinde bulunan kimseler bozulur giderdi."* Mahlukat.

{ بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ **}** *"Hayır, biz onlara kendi şan ve şereflerini getirdik."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı onların peygamberlerine içinde onların şerefi ve izzeti olan Kur'an ile indirdik.

{ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ **}** *"Fakat onlar kendi şereflerinden de."* İzzetlerinden ve şereflerinden.

{ مُعْرِضُونَ **}** *"Yüz çevirdiler."* Yalanlamaktadırlar.

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِينَ ﴿٧٢﴾

72- "Yoksa sen, onlardan bir karşılık mı istiyorsun? Rabbinin vereceği karşılık daha hayırlıdır. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

{ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ **}** *"Yoksa sen, onlardan mı istiyorsun?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehlinden.

{ خَرْجًا **}** *"Bir karşılık."* Bir ücret mi istiyorsun da bunlar bundan dolayı sana icabet etmiyorlar.

{ فَخَرَاجُ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin vereceği karşılık."* Rabbinin cennetteki sevabı.

{ خَيْرٌ **}** *"Daha hayırlıdır."* Onların dünyada vereceklerinden daha faziletlidir.

{ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِينَ **}** *"Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."* Dünya ve ahirette bahşedenlerin en faziletlisidir.

وَاِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾

73- "Gerçek şu ki sen onları doğru bir yola çağırmaktasın."

{ وَاِنَّكَ **}** *"Gerçek şu ki sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لَتَدْعُوهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ **}** *"Onları doğru bir yola çağırmaktasın."* Allah'ın razı olduğu dosdoğru dine ki bu din İslam'dır.

وَاِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾

74- "Ama ahirete inanmayanlar, ısrarla doğru yoldan sapmaktadırlar!"

{ وَاِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Ama ahirete inanmayanlar,"* Ölümden sonra dirilişe.

{ عَنِ الصِّرَاطِ **}** *"Doğru yoldan."* Allah'ın dininden.

{ لَنَاكِبُونَ **}** *"Israrla sapmaktadırlar."* Meyletmektedirler.[8]

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Eğer biz onlara acıyıp da içinde bulundukları sıkıntıyı gidersek bile, onlar yine de azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar, hiçbir şey görmezlerdi."

---

8 a) İmam Buhârî der ki. İbn Abbâs dedi ki; "(لَنَاكِبُونَ) sözcüğü 'kuşkusuz hak yoldan sapmaktadırlar' anlamındadır. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Mü'minûn Sûresi.
b) İbn Cerir Ata el-Horasânî ve Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demektedir: "Kuşkusuz hak yoldan sapmaktadırlar." *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 44.
c) İbn Abbâs bu âyette n-k-b sözcüğünün doğrudan sözlük anlamını vermiştir. Bundan dolayı yaptığı tefsir literal bir tefsirdir.
İbn Manzur N-K-B sözcüğü hakkında şöyle der: "Nekebe eni'ş-şey'i" yenkübu nekben, nükûben (2. Bâb) "Nekibe yenkebu" (4. Bâb), "Nekebe eni't-tarîkı/yoldan saptı" sözcüğü yüz çevirmek, sapmak anlamındadır. *Lisânü'l-Arab*, 'N-K-B' maddesi.

{ وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ **}** *"Eğer biz onlara acıyıp da."* Yani Mekke ehline.

{ وَكَشَفْنَا **}** *"Gidersek bile."* Kaldırsak.

{ مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ **}** *"İçinde bulundukları sıkıntıyı."* Açlığı.

{ لَلَجُّوا **}** *"Onlar yine de bocalayıp dururlar."* İnat ederler.

{ فِي طُغْيَانِهِمْ **}** *"Azgınlıkları içinde."* Küfürlerinde ve sapıklıklarında.

{ يَعْمَهُونَ **}** *"Hiçbir şey görmezlerdi."* Şaşkın şaşkın devam edip giderlerdi. Hak ve hidayeti görmezlerdi.

وَلَقَدْ اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾

76- "Andolsun, biz onları azapla da yakaladık; ama onlar yine de Rablerine boyun eğmediler ve yalvarmıyorlar."

{ وَلَقَدْ اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ **}** *"Andolsun, biz onları azapla da yakaladık."* Açlık ve kıtlık ile.

{ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ **}** *"Ama onlar yine de Rablerine boyun eğmediler."* Rablerine tevhid ile boyun eğmediler.

{ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ **}** *"Ve yalvarmıyorlar."* İman etmiyorlar.

حَتّٰٓى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ اِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

77- "Ama sonunda önlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman, derhal onun içinde şaşkın ve umutsuz kalırlar!"

{ حَتّٰى **}** *"Ama sonunda."* Onlara mühlet ver ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ **}** *"Önlerine şiddetli bir azap kapısı açtığımız zaman."* Yani açlık.

{ اِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ **}** *"Derhal onun içinde şaşkın ve umutsuz kalırlar."* Her türlü hayırdan ümitlerini keserler.

وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78- "Sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yaratan O'dur. Ne de az şükrediyorsunuz!"

{ وَهُوَ الَّذِيٓ اَنْشَاَ لَكُمُ **}** *"Sizin için yaratan O'dur."* Ey Mekke ehli sizin için yaratan O'dur.

{ السَّمْعَ **}** *"Kulaklar."* Kendisiyle işiteceğiniz.

{ وَالْاَبْصَارَ **}** *"Gözler."* Kendisiyle göreceğiniz.

{ وَالْاَفْـِٕدَةَ **}** *"Ve gönüller."* Yani kendisiyle akledeceğiniz kalpler.

{ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ **}** *"Ne de az şükrediyorsunuz."* Ey Mekke ehli size yapılan iyilikler hususunda şükrünüz çok az.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Sizi, yeryüzünde yaratıp yayan O'dur. Sonunda, O'na götürüleceksiniz."

{ وَهُوَ الَّذِي ذَرَاَكُمْ **}** *"Sizi, yaratıp yayan O'dur."* Sizi yaratan O'dur.

{ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ **}** *"Yeryüzünde. Sonunda, O'na götürüleceksiniz."* Ölümden sonra O'na döndürüleceksiniz ki amellerinizin karşılığını versin.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيٖ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Sizi yaşatan ve öldüren de O'dur. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi O'nun eseridir. Aklınızı kullanmaz mısınız?"

{ وَهُوَ الَّذِي يُحْيٖ **}** *"Sizi yaşatan O'dur."* Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ **}** *"Ve öldüren de."* Dünyada.

{ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ **}** *"Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi O'nun eseridir."* Gece ve gündüzün dönüşmesi, gece ve gündüzün

gidiş gelişi, artıp eksilmeleri, gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığı bunların bütünü sizin için Allah Teâlâ'nın ölüleri yaratmasına ilişkin bir âyettir.

{اَفَلَا تَعْقِلُونَ**}** *"Aklınızı kullanmaz mısınız?"* Ölümden sonra dirilişi hâlâ tasdik etmiyor musunuz?

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ ﴿٨١﴾

81- "Hayır, onlar da öncekilerin söylediklerinin benzerini söylediler."

{بَلْ قَالُوا**}** *"Hayır, söylediler."* Yani Mekke kâfirleri ölümden sonra dirilişi yalanladılar.

{مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ**}** *"Onlar da öncekilerin söylediklerinin benzerini."* Önceki toplumların ölümden sonra dirilişi yalanlamaları gibi.

قَالُوٓا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Dediler ki: 'Öldükten, toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, biz mi yeniden diriltileceğiz?'"

{قَالُوٓا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا**}** *"Dediler ki: Öldükten, toprak haline geldikten sonra mı?"*

{وَعِظَامًا**}** *"Ve kemik yığını."* Çürümüş.

{ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ**}** *"Biz mi yeniden diriltileceğiz?"* Ölümden sonra dirltilecek miyiz?

لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

83- "Andolsun, bu tehdit bize de bizden önce atalarımıza da yapıldı. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!"

{لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا هٰذَا**}** *"Andolsun, bu tehdit bize de atalarımıza da yapıldı."* Bize vadettiğin şey ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Bizden önce."* Bize vadettiğin şeyden önce.

{ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ **}** *"Bu başka bir şey değildir."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) söylemiş olduğun şey.

{ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ **}** *"Öncekilerin masallarından."* Onların dönemindeki öncekilerin sözleri ve yalanları.

قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾

84- "De ki: 'Eğer biliyorsanız, (söyleyin bakalım); yeryüzü ve onda bulunanlar kimindir?'"

{ قُلْ **}** *"Deki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi vesellem) Mekke kâfirlerine.

{ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَآ **}** *"Yeryüzü ve onda bulunanlar kimindir?"* Mahlukat. Cevap veriniz bakayım.

{ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ **}** *"Eğer biliyorsanız, (söyleyin bakalım.)"*

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾

85- "Onlar, 'Allah'ındır.' diyecekler. De ki: 'Öyleyse düşünmez misiniz?'"

{ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ **}** *"Onlar, 'Allah'ındır.' diyecekler. De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ **}** *"Öyleyse düşünmez misiniz?"* Hâlâ öğüt alıp da Allah'a itaat etmeyecek misiniz?

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾

86- "De ki: 'Yedi göğün Rabbi ve büyük arşın Rabbi kimdir?'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara şunu da sor:

{ مَنْ رَبُّ **}** *"Rabbi kimdir?"* Yaratıcısı.[9]

{ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ **}** *"Yedi göğün Rabbi ve büyük arşın."* Yüce serginin.

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

87- "'(Onlar) Allah'tır.' diyecekler. De ki: 'Öyleyse siz Allah'tan sakınmaz mısınız?'"

{ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ **}** *"(Onlar) Allah'tır, diyecekler."* Allah Teâlâ onları yaratmıştır, diyeceklerdir.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اَفَلَا تَتَّقُونَ **}** *"Öyleyse siz Allah'tan sakınmaz mısınız?"* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmekten sakınmaz mısınız?

قُلْ مَنْ بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾

88- "De ki: 'Eğer biliyorsanız, (söyleyin bakalım); her şeyin hükümranlığı elinde olan, koruyup kollayan; ama kendisi korunup kollanmayan kimdir?'"

{ قُلْ **}** *"De ki. (Söyleyin bakalım);"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara şunu da sor:

{ مَنْ بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ **}** *"her şeyin hükümranlığı elinde olan kimdir?"* Her şeyin hazinesi.

{ وَهُوَ يُجِيرُ **}** *"Koruyup kollayan."* Hükmeden.

{ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ **}** *"Ama kendisi korunup kollanmayan."* Kendisi hakkında hüküm verilemeyen. Âyetin "Mahlukatı azabından koruyan,

[9] Tefsir metninde önceki bölümde yer alan "men" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için sonraki bölüme ekledik.

ancak kendisine yardım olunmayan kimdir? Zira hiçbir kimse O'nun azabı konusunda kimseye yardımcı olamaz." anlamına geldiği de söylenmiştir. Cevap veriniz bakayım.

{ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ **}** *"Eğer biliyorsanız."*

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

89- "Onlar yine, 'Allah'tır!' diyecekler. De ki: 'Öyleyse nasıl olup da, böyle büyüleniyorsunuz?'"

{ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ **}** *"Onlar yine, 'Allah'tır!' diyecekler."* Allah Teâlâ'nın yed-i kabzasındadır. Bunların bütünü Allah Teâlâ'nın hükümranlığı altındadır.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki;

{ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ **}** *"Öyleyse nasıl olup da böyle büyüleniyorsunuz?"* Öyleyse neden Allah'a yalan isnat ediyorsunuz?

Âyetin "te" harfinin dammesiyle "tusharun" şeklinde okunması halinde "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Bak bakayım nasıl da yalanla engelleniyorlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.[10]

بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

90- "Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik, onlarsa elbette yalan söylemektedirler!"

{ بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ **}** *"Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı peygamberlerine "Allah Teâlâ'nın oğlu ve ortağı yoktur" bilgisini içinde barındıran Kur'an ile gönderdik.

{ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ **}** *"Onlarsa elbette yalan söylemektedirler."* "Melekler Allah Teâlâ'nın kızlarıdır" şeklinde sözlerinde yalan söylemektedirler.

---

10 Öyle anlaşılıyor ki, İbn Abbâs ayeti "fe ennâ tesherûn" şeklinde "ta" harfinin üstünüyle kıraat etmektedir. Resmi kıraat olan "fe ennâ tusherûn" ise ona göre ikinci bir kıraattır.

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾

91- "Allah çocuk edinmemiştir. O'nunla birlikte hiçbir ilâh yoktur. Öyle olsaydı her ilâh kendi yarattığını alıp götürür ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı! Allah, onların niteledikleri şeylerden uzaktır."

{ مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ **}** *"Allah çocuk edinmemiştir."* Âdemoğullarından oğul, meleklerden de kızlar edinmemiştir.

{ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ **}** *"O'nunla birlikte hiçbir ilâh yoktur."* Ortak yoktur.

{ اِذًا **}** *"Öyle olsaydı."* Onların dedikleri gibi olmuş olsaydı.

{ لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ **}** *"Her ilâh kendi yarattığını alıp götürür."* Nefsine/kendisine. Her ilah yarattığını istila ederdi.

{ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ **}** *"Ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı."* Birbirlerine galip gelmeye çalışırlardı.

{ سُبْحَانَ اللّٰهِ **}** *"Allah, uzaktır."* Allah Teâlâ kendi kendisini tenzih etti. Âyetin "Yüksek tuttu ve teberri etti" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ عَمَّا يَصِفُونَ **}** *"Onların niteledikleri şeylerden."* Söyledikleri yalandan.

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

92- "Allah görünmeyeni ve görüneni bilir; onların ortak koştukları şeylerden yücedir!"

{ عَالِمِ الْغَيْبِ **}** *"Allah görünmeyeni bilir."* Kullardan gaip olan şeyleri. Âyetin "Olacak olan şeyleri" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالشَّهَادَةِ **}** *"Ve görüneni."* Kulların bildiği. Âyetin "Olan şeyleri" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَتَعَالٰى **}** *"Yücedir."* Beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ **}** *"Onların ortak koştukları şeylerden."* Onların Allah'a ortak koştukları putlardan.

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾

93- "De ki: 'Ey Rabbim! Eğer onların tehdit olundukları (azabı) mutlaka bana da göstereceksen.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ رَبِّ **}** *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim!

{ اِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ **}** *"Eğer onların tehdit olundukları (azabı) mutlaka bana da göstereceksen."* Azabı.

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾

94- "Rabbim, beni bu zalim toplumun içinde bırakma!"

{ رَبِّ **}** *"Rabbim."* Ey Rabbim.

{ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ **}** *"Beni bu zalim toplumun içinde bırakma."* Bedir Savaşı'nda kâfir kavimle birlikte.

وَاِنَّا عَلٰى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾

95- "Biz onları tehdit ettiğimiz (azabı), sana göstermeye elbette gücümüz yeter."

{ وَاِنَّا عَلٰى اَنْ نُرِيَكَ **}** *"Biz sana göstermeye elbette."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ **}** *"Onları tehdit ettiğimiz (azabı) gücümüz yeter."* Bedir Savaşı'ndaki azabı.

اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Sen kötülüğü en güzel şekilde sav! Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyleri daha iyi bilmekteyiz."

{ اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ **}** *"Sen kötülüğü en güzel şekilde sav."* Diyor ki, lâ ilâhe illallah tevhid kelimesiyle Ebû Cehil'den ve ashabından gelen şirki bertaraf et. Âyetin "Selam ile kendi kendinden çirkin şeyi bertaraf et" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ **}** *"Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyleri daha iyi bilmekteyiz."* Yalanı.

وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾

97- "De ki: 'Ey Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım.'"

{ وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ **}** *"De ki: Ey Rabbim! sana sığınırım."* Sana tutunurum.

{ مِنْ هَمَزَاتِ **}** *"Kışkırtmalarından."* Kaydırmalarından.

{ الشَّيَاطِينِ **}** *"Şeytanların."* Kışkırtmasıyla kişiyi yıkan.

وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

98- "Ey Rabbim! Onların yanıma uğramalarından sana sığınırım."

{ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ **}** *"Ey Rabbim! Onların yanıma uğramalarından sana sığınırım."* Yanımda hazır bulunmalarından, yani şeytanların namaz, kıraat anında ve ölüm anında.

حَتّٰى اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾

99- "Sonunda onlardan birine ölüm gelip çatınca, 'Rabbim' der, 'Beni (dünyaya) geri döndür!'"

{ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ **}** *"Sonunda onlardan birine gelip çatınca."* Yani Mekke kâfirlerine.

{ الْمَوْتُ **}** *"Ölüm."* Yani ölüm meleği ve yardımcıları onların ruhlarını kabzetmek için.

{ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ **}** *"'Rabbim' der, 'Beni (dünyaya) geri döndür.'"* Dünyaya.

لَعَلِّيٓ اَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا وَمِنْ وَرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

100- "Belki geride bıraktığım dünyada yararlı bir iş yaparım. Hayır, bu onun söylediği boş bir sözdür. Artık önlerinde yeniden diriltilecekleri güne kadar (geri dönmelerine engel) bir perde vardır."

{ لَعَلِّيٓ اَعْمَلُ صَالِحًا **}** *"Belki yararlı bir iş yaparım."* Ve sana iman ederim.

{ فِيمَا تَرَكْتُ **}** *"Geride bıraktığım dünyada."* Dünyada terk etmiş olduğum hususta ve yalanladığım şey konusunda.

{ كَلَّا **}** *"Hayır."* Gerçekten dünyaya döndürülür.

{ اِنَّهَا **}** *"Bu."* Ricat.

{ كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا **}** *"Onun söylediği boş bir sözdür."* Sahibinin söylediği bir sözdür ve ona fayda da vermez.

{ وَمِنْ وَرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ **}** *"Artık önlerinde (geri dönmelerine engel) bir perde vardır."* Onların önünde.

{ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ **}** *"Yeniden diriltilecekleri güne kadar."* Kabir.

فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾

101- "Sur'a üflendiği zaman, artık o gün, aralarında ne akrabalık bağı kalacak ne de birbirlerini arayıp soracaklardır."

{فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ} *"Sura üflendiği zaman."* Diriliş için üflendiğinde.

{فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ} *"Artık aralarında ne akrabalık bağı kalacak."* Aralarındaki akrabalık bağının hiçbir yararı bulunmamaktadır.

{يَوْمَئِذٍ} *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{وَلَا يَتَسَآءَلُونَ} *"Ne de birbirlerini arayıp soracaklardır."* Bundan.

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾

102- "Artık, kimlerin tartıları ağır gelirse, onlar kurtuluşa erenlerdir."

{فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ} *"Artık, kimlerin tartıları ağır gelirse."* Mizanı iyiliklerle.

{فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} *"Onlar kurtuluşa erenlerdir."* Hışım ve azaptan kurtulmuşlardır.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾

103- "Kimlerin tartıları da hafif gelirse, onlar da kendilerine yazık edenlerdir; (çünkü onlar) cehennemde sürekli olarak kalacaklardır."

{وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ} *"Kimlerin tartıları da hafif gelirse."* Mizanı iyilikler yönünden hafif gelirse.

{أَنْفُسَهُمْ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا} *"Onlar da kendilerine yazık edenlerdir."* Aldananlardır.[11]

{فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ} *"(Çünkü onlar) cehennemde sürekli olarak kalacaklardır."* İkâmet edicidirler, sürekli kalıcıdırlar. Ölmezler ve oradan çıkamazlar da.

---

[11] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "enfüsehüm" kelimesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

104- "Onların yüzlerini ateş yalar; öyle ki onun içinde dişleri açıkta kalır."

{تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ} *"Onların yüzlerini ateş yalar."* Onların yüzlerini döver. Kemiklerini yakar. Ateş onların etlerini yer.

{وَهُمْ فِيهَا} *"Öyle ki onun içinde."* Cehennem ateşinde.

{كَالِحُونَ} *"Dişleri açıkta kalır."* Gözlerini mavilik kaplamışken siyahlık onların yüzlerini ekşimtırak bir şekilde sırıtır.[12]

اَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

105- "Âyetlerim size okunuyordu da siz onları yalanlardınız, değil mi?"

{اَلَمْ تَكُنْ} *"Değil mi?"* Allah Teâlâ onlara diyor ki, "Değil mi?"

{اٰيَاتِي} *"Âyetlerim."* Kur'an.

{تُتْلٰى عَلَيْكُمْ} *"Size okunuyordu da."* Dünyada.

{فَكُنْتُمْ بِهَا} *"Siz onları."* Âyetleri.

{تُكَذِّبُونَ} *"Yalanlardınız."* İnkâr ediyordunuz.

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّينَ ﴿١٠٦﴾

12 İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(كَالِحُونَ) sözcüğü asık suratlı demektir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Mü'minûn Sûresi.
İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 56.
İbn Cerir der ki; "el-Küluh; dudakların dişleri açığa çıkaracak kadar kasılmasıdır." İbn Cerir, "Küluh" sözcüğünün bu anlama geldiği hususunda Ebü'l-Ahvas kanalıyla Abdullah ibn Mesud'dan tahriç ettiği şu haberi delil olarak kullanmıştır: "Abdullah bu âyeti okuyarak şöyle dedi: 'Sen hiç ateşte tütsülenmiş bir baş görmedin mi? O başın dudakları kasılmış ve dişleri çıkmış haldedir.'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 56.

106- "Derler ki: 'Ey Rabbimiz! Azgınlığımız bizi yendi. Biz sapık bir topluluk olduk.'"

{قَالُوا**}** *"Derler ki."* Kâfirler cehennem ateşinin içindeyken şöyle derler:

{رَبَّنَا**}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا**}** *"Azgınlığımız bizi yendi."* Levh-i Mahfuz'da bizim hakkımızda yazmış olduğun şey. Biz de bundan dolayı inanmadık.

{وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّينَ**}** *"Biz sapık bir topluluk olduk."* Kâfir.

رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾

107- "Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bir daha eskiye dönersek, o zaman gerçekten biz zalimleriz."

{رَبَّنَآ**}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{اَخْرِجْنَا مِنْهَا**}** *"Bizi buradan çıkar."* Cehennem ateşinden.

{فَاِنْ عُدْنَا**}** *"Eğer bir daha eskiye dönersek."* Küfre.

{فَاِنَّا ظَالِمُونَ**}** *"O zaman gerçekten biz zalimleriz."* Kendi nefislerimize.

قَالَ اخْسَؤُا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾

108- "(Allah) der ki: 'Uzaklaşın oradan! Artık bana bir şey söylemeyin!'"

{قَالَ**}** *"(Allah) der ki."* Allah azze ve celle onlara şöyle buyurur:

{اخْسَؤُا فِيهَا**}** *"Uzaklaşın oradan."* Cehennem ateşinde hakir olun.

{وَلَا تُكَلِّمُونِ**}** *"Artık bana bir şey söylemeyin."* Cehennem ateşinden çıkma konusunda benden hiçbir şey istemeyin.

اِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾

109- "Çünkü kullarımdan bir zümre vardı, 'Ey Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi bağışla, bize merhamet et, çünkü sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!' diyorlardı."

{ اِنَّهٗ كَانَ فَرِيقٌ **}** *"Çünkü bir zümre vardı."* Bir taife.

{ مِنْ عِبَادِي **}** *"Kullarımdan."* Mü'minlerden.

{ يَقُولُونَ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz! Diyorlardı."* Ey Rabbimiz.

{ اٰمَنَّا **}** *"Biz iman ettik."* Sana, Kitab'ına ve Resûl'üne.

{ فَاغْفِرْ لَنَا **}** *"Bizi bağışla."* Günahlarımızı.

{ وَارْحَمْنَا **}** *"Bize merhamet et."* Bize azap etme.

{ وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ **}** *"Çünkü sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!"* Sen anne-babamızdan daha çok bize merhametlisin.

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰٓى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾

110- "İşte siz onlarla alay ettiniz, öyle ki, bu durum, size beni hatırlamayı unutturdu. Siz onlara gülüp geçiyordunuz."

{ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا **}** *"İşte siz onlarla alay ettiniz."* İstihzada bulundunuz.

{ حَتّٰٓى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي **}** *"Öyle ki, bu durum, size beni hatırlamayı unutturdu."* Öyle ki, bu beni birlemenizden ve bana itaat etmenizden engelledi.

{ وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ **}** *"Siz onlara gülüp geçiyordunuz."* Onlarla istihza ediyordunuz.

اِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوٓا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿١١١﴾

111- "İşte bugün ben onlara sabretmelerinin karşılığını verdim. Onlar, gerçekten muratlarına erenlerdir."

{ اِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ **}** *"İşte bugün ben onlara verdim."* Cennete.

{ بِمَا صَبَرُوٓا **}** *"Sabretmelerinin karşılığını."* Taatimi yerine getirmede ve eziyetlerinize karşı.

{ اَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُونَ **}** *"Onlar, gerçekten muratlarına erenlerdir."* Cenneti elde ettiler ve cehennem ateşinden kurtuldular. Bu âyet-i kerime Selman ve ashabıyla istihza etmelerinden dolayı Ebû Cehil ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْاَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾

112- "(Allah inkârcılara), 'Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?' der."

{ قَالَ **}** *"(Allah inkârcılara), der."* Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

{ كَمْ لَبِثْتُمْ **}** *"Kaç kaldınız."* Kaldınız.

{ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzünde."* Kabirlerde.

{ عَدَدَ سِنِينَ **}** *"Yıl."* Aylar ve günler.

قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَآدِّينَ ﴿١١٣﴾

113- "Onlar, 'Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık; sayanlara (hesap tutan meleklere) sor.' derler."

{ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا **}** *"Onlar, 'Bir gün kadar kaldık' derler."* Ardından kaldıkları süre hakkında kuşkuya düşerler ve şöyle derler:

{ اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ **}** *"Veya günün bir kısmı."* Ardından şöyle derler: Bunu bilememekteyiz.

{ فَسْـَٔلِ الْعَآدِّينَ **}** *"Sayanlara (hesap tutan meleklere) sor."* Hafaza meleklerine. Âyetin "Ölüm meleği ve yardımcılarına sor" anlamına geldiği de söylenmiştir.

قَالَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

114- "(Allah) der: "Çok az bir süre kaldınız; keşke bilseydiniz!"

{ قَالَ **}** *"(Allah) der:"* Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur.

{ اِنْ لَبِثْتُمْ **}** *"Kaldınız."* Sizler kabirlerde hiç kalmadınız.

{ اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Çok az bir süre."* Cehennem ateşinde kalışınıza göre.

{ لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ **}** *"Keşke bilseydiniz."* Bunu. Diyor ki, "Sözümü tasdik etmiş olsaydınız."

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur: "*Keşke bilseydiniz*", yani eğer dünyadayken bilmiş olsaydınız, "*Bilseydiniz*", yani peygamberlerimi tasdik etseydiniz kuşkusuz o zaman bilirdiniz. "*Kaldınız*", yani kabirlerde kalmadınız. "Çok az bir süre." Bu tefsire göre cümlede bir takdim tehir bulunmaktadır.

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

115- "Yoksa sizi boş yere yarattığımızı ve sizin gerçekten geri getirilmeyeceğinizi mi sanmıştınız?"

{ اَفَحَسِبْتُمْ **}** *"Yoksa mi sanmıştınız?"* Ey Mekke ehli zan mı etmiştiniz?

{ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا **}** *"Sizi boş yere yarattığımızı."* Emirsiz ve nehiysiz, sevapsız ve cezasız başıboş bir şekilde.

{ وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ **}** *"Ve sizin gerçekten geri getirilmeyeceğinizi."* Ölümden sonra.

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

116- "Gerçek hükümranlık elinde olan Allah çok yücedir! O'ndan başka ilâh yoktur. O, yüce Arş'ın sahibidir."

{ فَتَعَالَى اللّٰهُ **}** *"Allah çok yücedir."* Çocuk ve ortak edinmekten yücedir ve beridir.

{ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ **}** *"Gerçek hükümranlık elinde olan. O'ndan başka ilâh yoktur. O, yüce arşın sahibidir."* Güzel sergi.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهٗ بِهٖ فَاِنَّمَا حِسَابُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾

117- "Her kim Allah ile birlikte diğer bir ilâha taparsa -ki bu konuyla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı Rabbinin yanındadır. Çünkü inkâr edenler kurtuluşa eremezler."

{ وَمَنْ يَدْعُ **}** *"Her kim taparsa."* İbadet ederse.

{ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ **}** *"Allah ile birlikte diğer bir ilaha."* Putlara.

{ لَا بُرْهَانَ لَهٗ بِهٖ **}** *"Ki bu konuyla ilgili hiçbir delili yoktur."* Allah Teâlâ dışında ibadet ettiği kimse için kendisinin lehinde hiçbir kanıt bulunmamaktadır.

{ فَاِنَّمَا حِسَابُهٗ **}** *"O kimsenin hesabı."* Azabı.

{ عِنْدَ رَبِّهٖ **}** *"Rabbinin yanındadır."* Ahirette.

{ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ **}** *"Çünkü kurtuluşa eremezler."* Güven içinde olmaz ve kurtulmaz da.

{ الْكَافِرُونَ **}** *"İnkâr edenler."* Allah Teâlâ'nın azabından.

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

118- "De ki: 'Ey Rabbim! Bağışla ve merhamet et! Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!'"

{ وَقُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ رَبِّ اغْفِرْ **}** *"Ey Rabbim! Bağışla."* Ümmetimin günahından vazgeç.

{ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰاحِمِينَ **}** *"Ve merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın."* Ümmetimi ve onlara azap etme.

سورة النُّورِ

24- NÛR SÛRESİ

Nûr sözcüğünün kendisinde zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 64, sözcük sayısı 1.316 ve harf sayısı da 5.980'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَآ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ١

1- "Bu bir sûredir ki, onu indirdik ve uygulanmasını farz kıldık. Hem de belki düşünüp tutarsınız diye, içinde apaçık âyetler indirdik."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nûr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا **}** *"Bu bir sûredir ki, onu indirdik."* Diyor ki, Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı bununla indirdik. "Enzalnâhâ" sözcüğündeki (هَا) "O" zamirinin kendisine döndürülmesi ile.

{ وفَرَضْنَاهَا **}** *"Ve uygulanmasını farz kıldık."* Bu sûrede helal ve haramı açıkladık.

{ وَأَنْزَلْنَا فِيهَآ **}** *"Hem de içinde indirdik."* Bu sûrede açıkladık.

{ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ **}** *"Apaçık âyetler."* Emir ve nehy, farzlar ve hadleri.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ **}** *"Belki düşünüp tutarsınız diye."* Böylece emir ve nehyden öğüt alasınız da hadleri iptal etmeyesiniz.[1]

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ٢

2- "Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer değnek vurun! Gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dini konusunda bunlara acıyacağınız tutmasın! Mü'minlerden bir topluluk da bunların cezalarına şâhid olsun!"

{ اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي **}** *"Zina eden kadın ve erkekten."* Ki bu ikisi Bekr kabilesinden iki kişiydiler ve zina ettiler.

{ فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا **}** *"Her birine vurun."* Zina konusunda.

{ مِائَةَ جَلْدَةٍ **}** *"Yüzer değnek."* Kırbaç.

{ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا **}** *"Bunlara tutmasın."* O ikisine haddi ikamet etme hususunda.

{ رَأْفَةٌ **}** *"Acıyacağınız."* Rikkat.

{ فِي دِينِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın dini konusunda."* Allah Teâlâ'nın hükmünü bu ikisine uygulama konusunda.

{ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ **}** *"Gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız."* Ölümden sonra dirilişe inanıyor idiyseniz.[2]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا) *'Bu bir sûredir ki, onu indirdik ve uygulanmasını farz kıldık.'* ilahî buyruğu, açıkladığımız bir sûre, anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nûr Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَفَرَضْنَاهَا) buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle diyordu: "Biz onu açıkladık". *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 66.

c) "Beyyennaha" şeklindeki İbn Abbâs'ın tefsiri şu anlama gelmektedir: İcab ve ilzam yoluyla bu sûredeki hükümleri açıkladık.

2 Tefsir metninde (اِنْ كُنْتُمْ) ile (تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) bölümleri ayrı ayrı tefsir edilmiştir. Ancak bizler anlam bütünlüğünü gözeterek iki bölümü hem çeviri de hem de tefsirde birleştirerek sunduk.

{ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا **}** *"Bunların cezalarına şâhid olsun."* O ikisine haddin ikame edilmesi esnasında hazır bulunsun.

{ طَآئِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minlerden bir topluluk da."* Haddi korusunlar diye bir erkek veya iki erkek ya da daha fazla bir topluluk bulunsun.

اَلزَّانِي لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ٣

3- "Zina eden bir erkek, ancak zina eden veya müşrik olan bir kadınla evlenir; zina eden bir kadınla da, ancak zina eden veya müşrik olan bir erkek evlenir. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır."

{ اَلزَّانِي **}** *"Zina eden bir erkek,"* Kitap ehlinden açıkça zina eden.

{ لَا يَنْكِحُ **}** *"Evlenir."* Evlenemez.

{ اِلَّا زَانِيَةً **}** *"Ancak zina eden bir kadınla."* Kitap Ehli'nin cariyelerinden.

{ اَوْ مُشْرِكَةً **}** *"Veya müşrik olan."* Müşrik Arapların cariyelerinden birisiyle.

{ وَالزَّانِيَةُ **}** *"Zina eden bir kadınla da,"* Kitap ehlinin kölelerinden veya müşriklerin kölelerinden.

{ لَا يَنْكِحُهَآ **}** *"Evlenir."* Onunla evlenir.

{ اِلَّا زَانٍ **}** *"Ancak zina eden bir erkek."* Kitap ehlinden.

{ اَوْ مُشْرِكٌ **}** *"Veya müşrik olan."* Müşrik Araplardan.

{ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ **}** *"Bu, haram kılınmıştır."* Evlenme. Yani Kitap Ehli'nin köleleriyle ve hür müşriklerin cariyeleriyle evlenme.

{ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minlere."* Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından bir grup hakkında nazil olmuştur. Bu grup Kitap Ehli kadınlarla/cariyelerle ve müşrik hür kadınlarla

evlenmek istediler. Bunlar Medine'de açıktan zina etmekle şöhret bulan kadınlar idiler. Onların kazançlarına rağbet meydana geldi. Bu âyet-i kerime nazil olunca bunu terk ettiler.

Şöyle de denilmiştir: "*Zina eden bir erkek*," ehl-i kıbleden ve Ehl-i Kitap'tan. "*Evlenir*", zina eder. "*Ancak zina eden bir kadınla*", ancak kendisi gibi bir zinakar kadınla veya Ehl-i Kitap'tan bir kadınla. "*Veya müşrik olan bir kadınla*", veya müşrik araplarından bir kadınla. "*Zina eden bir kadınla da*", Kıble ehlinden veya Ehl-i Kitap'tan veya müşrik Araplardan. "Evlenir", onunla zina eder. "*Ancak zina eden bir erkek*", kıble ehlinden veya Kitap Ehli'nden veya. "*Veya müşrik olan bir erkek*", müşrik Araplardan bir müşrik ile zina eder. "*Bu, mü'minlere haram kılınmıştır*", zina.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾

4- "Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup da sonra dört şâhid getiremeyenlere seksen değnek vurun! Ve asla şâhidliklerini kabul etmeyin. Bunlar fâsıkların ta kendileridir."

{ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ **}** *"Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup da."* Müslüman, hür, iffetli hanımlara iftira atanlar.

{ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ **}** *"Sonra dört şâhid getiremeyenlere."* Müslüman adil hür erkekler.

{ فَاجْلِدُوهُمْ **}** *"Onlara vurun."* İftira konusunda.

{ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ **}** *"Seksen değnek. Ve asla şâhidliklerini kabul etmeyin. Bunlar fâsıkların ta kendileridir."* İftira atmakla isyankar olanlara.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5- "Ancak bundan sonra, tevbe edip durumlarını düzeltenler müstesnadır. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir."

{ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ **}** *"Ancak bundan sonra, tevbe edip müstesnadır."* Bu iftiranın ardından.

{ وَأَصْلَحُوا **}** *"Durumlarını düzeltenler."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ **}** *"Çünkü Allah çok bağışlayandır."* Tevbe edene karşı.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametlidir."* Tevbe üzere vefat eden kimseye. Bu âyet-i kerime başından buraya kadar olan bölüm Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَآءُ إِلَّآ أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ٦

6- "Karılarına zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şâhidleri olmayan kimselere gelince, onlardan her birinin şâhidliği (kendisinin) doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin edip, şâhidlik etmesidir."

{ وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ **}** *"Karılarına zina isnadında bulunup da gelince."* Hanımlarına zina isnadında bulunanlar.

{ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَآءُ **}** *"Şâhidleri olmayan kimselere."* Dediklerine ilişkin.

{ إِلَّآ أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللهِ **}** *"Kendilerinden başka. onlardan her birinin şâhidliği dört defa Allah adına yemin edip, şâhidlik etmesidir."* Kişi kendisinden başka ilah olmayan Allah adına dört defa yemin eder .

{ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ **}** *"(Kendisinin) doğru söyleyenlerden olduğuna dair."* Hanıma ilişkin sözünde.

وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِيْنَ ﴿٧﴾

7- "Beşinci defa, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını diler."

{ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ **}** *"Beşinci defa, Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını diler."* Beşinci defasında "Allah'ın laneti erkeğin üzerine olsun" der.

{ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِيْنَ **}** *"Eğer yalan söyleyenlerden ise."* Kadının aleyhine söylediği hususta.

وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِيْنَ ﴿٨﴾

8- "(Kadının da) Onun (kocasının) yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şâhidlik etmesi kendisinden cezayı kaldırır."

{ وَيَدْرَؤُا **}** *"Kaldırır."* Yani hâkim defeder.

{ عَنْهَا الْعَذَابَ **}** *"(Kadının da) kendisinden cezayı."* Kadından recm cezasını uygulanmasını.

{ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ **}** *"Dört defa Allah adına yemin ve şâhidlik etmesi."* Kadın kendisinden başka ilah olmayan Allah adına dört defa yemin etmesi.

{ اِنَّهُ **}** *"Onun (Kocasının)."* Yani eşinin.

{ لَمِنَ الْكَاذِبِيْنَ **}** *"Yalan söyleyenlerden olduğuna dair."* Kendisi aleyhine söylediği şeylerde.

وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٩﴾

9- "Beşinci defa, eğer kocası doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler."

{ وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللهِ عَلَيْهَآ **}** *"Beşinci defa, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler."* Kadına olsun.

{ اِنْ كَانَ **}** *"Eğer kocası."* Eşi.

{ مِنَ الصَّادِقِينَ **}** *"Doğru söyleyenlerden ise."* Kendisi aleyhinde söylediklerinde.[3]

---

3 a) Bu dipnotumuz mülaane olayına ilişkin olduğundan sadece bu âyete yönelik bir dipnot değildir. Mülaane konusunun ele alındığı 6. âyetten itibaren başlamaktadır. Yani dipnotumuz 6-9 âyetlerle ilişkilidir.
İmam Buhârî , İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etti ki: Hilal ibn Ümeyye, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzurunda karısına Şerik ibn Sehma ile zina ettiğini iddia etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): "Ya delil getirirsin, ya da ceza sırtındadır" buyurdu.
Hilal: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizden birisi hanımının üzerinde bir adam gördüğünde delil aramaya mı gidecek?" dedi.
Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): "Ya delil getirirsin yahut sırtına had uygularım" buyurmaya devam etti.
Hilal: "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, ben muhakkak doğru söylüyorum. Muhakkak Allah benim sırtımı cezadan kurtaracak olanı indirecektir" dedi. Hz. Cebrail indi ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e (وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللهِ اِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ) "*Karılarına zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şâhidleri olmayan kimselere gelince, onlardan her birinin şâhidliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin edip, şâhidlik etmesidir. Beşinci defa, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını diler. Kadının da kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şâhidlik etmesi kendisinden cezayı kaldırır. Beşinci defa, eğer kocası doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler*" âyetlerini indirdi. Daha sonra Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ayrıldı. Hilal'ın karısına haber gönderdi. Hilal geldi ve şâhidlik etti. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Allah biliyor ki, ikinizden birisi yalancıdır. İçinizden tevbe edeni yok mu?" diyordu. Sonra kadın kalktı ve şâhidlik etti. Beşinci yemine geldiğinde onu durdurdular ve "Muhakkak bu beşinci şehâdet azabı vacip kılıcıdır" dediler.
İbn Abbâs der ki: "Kadın döndü ve duramadı. Biz (şehâdetlerden vazgeçip) döneceğini sandık. Sonra: 'Kavmimi diğer günlerde rüsva etmeyeceğim' dedi ve beşinci şehâdette de bulundu."
Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Onu gözetleyin. Eğer göz kapakları siyah, kalçaları dolgun, baldırları büyük bir çocuk dünyaya getirirse bu Şerik

ibn Sehman'ındır" buyurdu. Kadın bu vasıfları haiz bir çocuk doğurdu da Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "*Şayet Allah'ın kitabından geçenler olmasaydı, benimle onun hakkında başka bir durum olurdu*" buyurdu. Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nûr Sûresi, 4747 nolu hadis; Kitabü'ş-Şehâdat, "Bir kimse birisi hakkında bir şey iddia ettiğinde veya bir erkeğe veya hanımına zina suçlamasında bulunduğunda beyyine araması gerekir" bâbı 2671 nolu hadis; Kitâbü't-Talak, "Lanetleşmeye erkek kadından önce başlar" bâbı 5307 nolu hadis.

Bu haberi Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Beyhakî de tahriç etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Kitâbü't-Talak "Mülaane" bâbı, 2254 nolu hadis; *Sünen-i Tirmizî*, Kitâbü't-Tefsir, Nûr Sûresi, c.9, s.26; es-Sünenü'l-Kübrâ, Kitâbü'l-Lian, c. 7, s. 394-5.

b) Bu rivayet İbn Abbâs'ın sîret hakkındaki geniş bilgisini de ortaya koymaktadır. Hadiste görüldüğü gibi Hilal ibn Ümeyye'nin kendi hanımını zina etmekle suçlaması olayı bulunmaktadır. İslam fıkhına göre; kişi hanımının zina ettiği iddiasında bulunur da delil sunamazsa bu iddiası yalan da doğru da olabileceğinden dolayı iki taraftan birisine ya hadd uygulanır ya da yemin etmeleri halinde hadden kurtulurlar ancak yalan yere yemin eden şahıs ahiretini hüsrana uğratmış olur. İşte bu âyetler böyle bir olayı anlatmakta ve bununla ilgili fıkhî hükümleri ortaya koymaktadır. İbn Abbâs'tan gelen rivayette görüldüğü gibi bu âyetler grubu Hilal ibn Ümeyye ve hanımı hakkında nazil olmuştur.

c) İmam Buhârî'nin diğer bir rivayetine göre ise bu rivayet Uveymir el-Aclanî hakkında nazil olmuştur. Uveymir Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek şöyle demiştir: "Bir kişi hanımını bir adamla bulsa, eğer o adamı öldürecek olsa siz de onu öldürürsünüz, adam ne yapsın?" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Allah Teâlâ senin ve hanımın hakkında âyet indirdi."

Evet âyetin kimin hakkında nazil olduğu tartışma konusudur. Kimileri söz konusu âyetler grubunun Uveymir hakkında indiğini, diğer bir bölümü ise Hilal hakkında nazil olduğunu söylerken bir grup âlim ise iki rivayeti birbiriyle uzlaştırmaya çalışmışlardır. Bu son gruba göre; Hilal ibn Ümeyye hanımını bir adamla basmış ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e doğru yola çıkarken Uveymir karşılaşmıştır. Dolayısıyla âyet aynı zamanda ikisi hakkında nazil olmuştur.

Hâfız bu bilgileri sunduktan sonra iki rivayetin arasının bulunması görüşünü Nevevî ve Hatîb'e nispet etmiştir.

İbn Hacer devamla şöyle der: "Âyetin nüzûlünün Hilal'in olayı nedeniyle önce nazil olmuş olma olasılığı vardır. Uveymir, Hilal'in olayı hakkında bir bilgiye sahip olmadan Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzuruna vardığında Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine hükmü bildirmiştir. Bundan dolayı Hilal kıssasında (فَنَزَلَ جَبْرَائِيل) "*Sonra Cebrail* ('aleyhi's-selâm) *nazil oldu*" ifadeleri geçerken Uveymir kıssasında Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine "*Allah Teâlâ senin hakkında bu âyeti indirmiştir*" ifadeleri geçmektedir. Bu, "Allah Teâlâ senin hakkında bu âyeti indirmiştir" ifadelerin anlamı şudur: Bu âyet durumu senin gibi olanlar hakkında nazil olmuştur.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10- "Allah'ın size lütfu ve merhameti olmasaydı ve Allah, gerçekten tevbeleri çok kabul eden, tam hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu!)."

{ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın lütfu olmasaydı (haliniz nice olurdu!)"* Allah Teâlâ'dan gelen lütuf olmamış olsaydı.

{ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ **}** *"Size ve merhameti."* Sizden yalancı olanları muhakkak açıkladı.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ **}** *"Ve Allah, gerçekten tevbeleri çok kabul eden."* Tevbe edenin kusurlarını affeden.

{ حَكِيمٌ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı."* Töhmet halinde erkek ile kadın arasında mülâaneye hükmetmiştir.

Bu âyet-i kerime bu sorunla karşı karşıya bulunan Asım ibn Adiy el-Ensârî hakkında nazil olmuştur.

اِنَّ الَّذِينَ جَآءُو بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ وَالَّذِي تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

11- "(Peygamber'in eşine) zina iftirasında bulunanlar sizin içinizden bir topluluktur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın; aksine bu, sizin için bir iyiliktir. O iftiracılardan her birine günahtan kazandığı vardır. İçlerinden günahın büyüğünü yüklenen için ise büyük bir azap vardır!"

İbn Sabbağ *eş-Şâmil* adlı eserinde olayı bu şekilde değerlendirmiştir. Ebû Ya'la'nın Enes'ten aktardığı şu hadis de olayın İbn Abbâs rivayetinde geçen Hilal hakkında nazil olduğunu desteklemektedir: İslam'da uygulanan ilk mülaane olayı Şerik ibn Sehma hakkındadır. Hilal O'nun kendi hanımıyla zina ettiğini iddia etmiştir. *Fethü'l-Barî*, c. 9, s. 450.

{ إِنَّ الَّذِينَ جَآؤُ بِالْإِفْكِ **}** *"(Peygamber'in eşine) zina iftirasında bulunanlar."* Yalanı dile getirenler.

{ عُصْبَةٌ **}** *"Bir topluluktur."* Bir topluluktur.

{ مِنْكُمْ **}** *"Sizin içinizden."* Bu âyet Aişe ve Safvan ibn Muattal hakkında ileri geri konuşmaları nedeniyle münafık Abdullah ibn Übeyy ibn Selül, Hassan ibn Sabit el-Ensârî ve Ebûbekir es-Sıddık'ın teyzesinin oğlu Mistah ibn Üsase, Abbad ibn Abdülmuttalib, Hamne bint Cahş el-Esedî hakkında nazil olmuştur.

{ لاَ تَحْسَبُوهُ **}** *"Bunu sanmayın."* Yani Aişe ve Safvan'a iftirayı sanmayınız.

{ شَرًّا لَكُمْ **}** *"Kendiniz için bir kötülük."* Ahirette.

{ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ **}** *"Aksine bu, sizin için bir iyiliktir."* Sevap konusunda.

{ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ **}** *"O iftiracılardan her birine vardır."* Aişe ve Safvan ibn Muattal'ın konusuna dalıp konuşanlardan.

{ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ **}** *"Günahtan kazandığı."* Bu konuya dalıp konuştuğu miktarca.

{ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ **}** *"Günahın büyüğünü yüklenen."* Yayan, bu konuda sözün en büyüğünü söyleyen ki, bu şahıs Abdullah ibn Übeyy'dir.

{ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ **}** *"İçlerinden için ise büyük bir azap vardır."* Dünyada had, ahirette ise cehennem azabı vardır.

لَوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هٰذَآ إِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾

12- "Bunu (iftirayı) işittiğiniz zaman, mü'min erkek ve kadınların, içlerinden hüsnü zanda bulunarak, 'Bu, apaçık bir iftiradır.' demeleri gerekmez miydi?"

{ لَوْلَآ **}** *"Gerekmez miydi?"* Deseydiler ya.

{ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ **}** *"Bunu (iftirayı) işittiğiniz zaman."* Aişe ve Safvan'a atılan iftira hakkında.

{ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ **}** *"Mü'min erkek ve kadınların, içlerinden zanda bulunarak."* Anneleri hakkında.

{ خَيْرًا **}** *"Hüsnü."* Diyor ki, Ümmü'l-Mü'minin Aişe hakkında anneleriniz hakkındaki zanda bulunsaydınız.

{ وَقَالُوا **}** *"Demeleri."* Deseydiniz ya.

{ هٰذَآ **}** *"Bu."* İftira.

{ إِفْكٌ مُبِينٌ **}** *"Apaçık bir iftiradır."* Apaçık bir yalandır.

لَوْلَا جَآءُو عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَآءِ فَأُولَٰٓئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾

13- "Yine, (bu iddiayı ortaya atanların) ispat için dört şâhid getirmeleri gerekmez miydi? Madem ki, şâhid getiremediler, öyleyse onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir."

{ لَوْلَا جَآءُو عَلَيْهِ **}** *"Yine, (bu iddiayı ortaya atanların) ispat için getirmeleri gerekmez miydi?"* Dediklerine şâhid getirseydiler ya.

{ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ **}** *"Dört şâhid."* Adaletli, bu dedikleri konusunda kendilerini tasdik eyleyen.

{ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَآءِ **}** *"Mademki şâhid getiremediler."* Dört şâhid.

{ فَأُولَٰٓئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ **}** *"Öyleyse onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir."* Ardından Aişe'ye ve Safvan'a iftira atmayan ancak bu konuya dalanlar hakkında şu âyeti indirdi.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَآ أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

14- "Eğer dünyada ve ahirette üstünüzde Allah'ın lütfu ve merhameti olmasaydı, yaydığınızdan (bu iftiradan) dolayı, size mutlaka büyük bir azap dokunurdu."

{وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ**}** *"Allah'ın lütfu olmasaydı."* Allah Teâlâ katından.

{عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ**}** *"Üstünüzde. Eğer dünyada ve ahirette merhameti size mutlaka dokunurdu."* Kuşkusuz size isabet ederdi.

{فِي مَآ اَفَضْتُمْ فِيهِ**}** *"Yaydığınızdan (bu iftiradan) dolayı."* Aişe ve Safvan'ın durumu hakkında daldınız.

{عَذَابٌ عَظِيمٌ**}** *"Büyük bir azap."* Dünya ve ahirette şiddetli bir azap.

اِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

15- "Çünkü siz, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız şeyi dilinize doluyor ve ağızdan ağıza dolaştırıyorsunuz. Allah katında çok büyük bir günah olmasına rağmen, siz onun önemsiz bir şey olduğunu sanıyorsunuz!"

{اِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ**}** *"Çünkü siz, dilinize doluyor."* Zira onu birbirinize aktarıyor.

{وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ**}** *"Ve ağızdan ağıza dolaştırıyorsunuz."* Dillerinizle söylüyorsunuz.

{مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ**}** *"Hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığınız şeyi."* Kanıt ve açıklama.

{وَتَحْسَبُونَهُ**}** *"Siz onun sanıyorsunuz!"* Yani Aişe ve Safvan iftirasını sanıyorsunuz.

{هَيِّنًا**}** *"Önemsiz bir şey olduğunu."* Önemsiz bir günah olduğunu.

{وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمٌ} *"Allah katında çok büyük bir günah olmasına rağmen."* Cezalandırma konusunda.

وَلَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾

16- "Siz, onu (o iftirayı) işittiğinizde, 'Bunu konuşmamız bize yakışmaz, hâşâ bu çok büyük bir iftiradır!' demeniz gerekmez miydi?"

{وَلَوْلَآ} *"Gerekmez miydi?"* Deseydiniz ya.

{اِذْ سَمِعْتُمُوهُ} *"Siz, onu (o iftirayı) işittiğinizde."* Aişe ve Safvan iftirasını.

{قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَآ} *"Bize yakışmaz, demeniz."* Bize caiz değildir.

{اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا} *"Bunu konuşmamız."* Yalanı.

{سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ} *"Hâşâ bu çok büyük bir iftiradır."* Büyük bir yalandır.

يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾

17- "Eğer inanan insanlar iseniz, bir daha bu gibi durumlara düşmemeniz için, Allah size öğüt veriyor."

{يَعِظُكُمُ اللّٰهُ} *"Allah size öğüt veriyor."* Allah Teâlâ sizi korkutuyor ve size yasak kılıyor.

{اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا} *"Bir daha bu gibi durumlara düşmemeniz için."* Bu tarz bir şeye dönmemenizi.

{اِنْ كُنْتُمْ} *"Eğer iseniz."* İdiyseniz.

{مُؤْمِنِينَ} *"İnanan insanlar."* Tasdik ediciler iseniz.

وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

18- "Ve Allah âyetlerini size açıklıyor. Allah hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ **}** *"Ve Allah âyetlerini size açıklıyor."* Emir ve nehy ile.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ **}** *"Allah hakkıyla bilir."* Sözlerinizi.

{ حَكِيمٌ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Size hükmettiği hadde.

اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

19- "Mü'minler arasında edepsizce sözlerin yayılmasını arzu edenler için, hiç kuşkusuz dünyada da ahirette de can yakıcı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz."

{ اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ **}** *"Arzu edenler için."* Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ اَنْ تَشِيعَ **}** *"Yayılmasını."* Açığa çıkmasını.

{ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Mü'minler arasında edepsizce sözlerin."* Aişe ve Safvan konusunda.

{ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** *"Hiç kuşkusuz can yakıcı bir azap vardır."* Dövme.

{ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ **}** *"Dünyada da ahirette de."* Abdullah ibn Übeyy'e özel cehennem azabıyla ceza.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ **}** *"Allah bilir."* Aişe ve Safvan'ın zina etmediğini.

{ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ **}** *"Siz bilmezsiniz."* Bunu.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

20- "Eğer üstünüzde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı ve Allah, gerçekten çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (haliniz nice olurdu)?"

{عَلَيْكُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ**}** *"Eğer üstünüzde Allah'ın lütfu olmasaydı (haliniz nice olurdu)?"*[4] Allah Teâlâ'dan.

{وَرَحْمَتُهُ**}** *"Ve rahmeti."* Aişe ve Safvan'a iftira etmeyene.

{وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ**}** *"Ve Allah, gerçekten çok şefkatli ve merhametli olmasaydı."* Mü'minlere karşı.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَاتَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾

21- "Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa, bilsin ki o (şeytan), edepsizlikleri ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiçbiri asla temize çıkamazdı. Ama Allah, dilediğini temize çıkarır. Çünkü Allah işitir ve bilir."

Ardından Allah Teâlâ onlara şeytana uymayı yasaklayarak şöyle buyurdu:

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{لَاتَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ**}** *"Şeytanın adımlarına uymayın."* Şeytanın süslemesine ve vesvesesine.

{وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ**}** *"Kim şeytanın adımlarına uyarsa."* Şeytanın süslemesine ve vesvesesine.

{فَاِنَّهُ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ**}** *"Bilsin ki o (şeytan), edepsizlikleri emreder."* Çirkin söz ve davranışı.

---

[4] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "aleyküm" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ وَالْمُنْكَرِ **}** *"Ve kötülüğü."* Şeraitte ve sünnette bilinmeyen şeyleri.

{ وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ **}** *"Eğer Allah'ın lütfu olmasaydı."* Allah Teâlâ'nın fazlı.

{ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ **}** *"Üstünüzde ve rahmeti."* Koruma ve tevfik ile.

{ مَا زَكَى **}** *"Temize çıkamazdı."* Birleyemezdi ve salaha erişemezdi.

{ مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللهَ يُزَكِّي **}** *"İçinizden hiçbiri asla. Ama Allah, temize çıkarır."* Muvaffak kılar ve ıslah eder.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini."* Buna ehil olan kimseyi.

{ وَاللهُ سَمِيعٌ **}** *"Çünkü Allah işitir."* Sözlerini.

{ عَلِيمٌ **}** *"Ve bilir."* Sizi ve davranışlarınızı.

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُوٓا أُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾

22- "İçinizden fazilet ve servet sahibi olanlar akrabaya, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere (mallarından) bir şey vermeyeceklerine dair yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görüde bulunsunlar! Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

Ardından Ebûbekir'in "Aişe konusunda söze dalan akrabaya, Mistah ve ashabına asla infakta bulunmayacağım" şeklinde yemin etmesinden dolayı Ebûbekir hakkında âyet indirerek şöyle buyurdu:

{ وَلَا يَأْتَلِ **}** *"Yemin etmesinler."* Yemin etmesi gerekmez.

{ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ **}** *"İçinizden fazilet sahibi olanlar."* Harcama konusunda.

{ وَالسَّعَةِ **}** *"Ve servet."* Mal ile.

{ اَنْ يُؤْتُوٓا اُولِي الْقُرْبٰى **}** *"Akrabaya, (mallarından) bir şey vermeyeceklerine dair."* Vermeyeceklerine yani bahşetmeyeceklerine veya akrabaya infak etmeyeceklerine. Bu Ebûbekir'in teyzesinin oğlu Mistah idi.

{ وَالْمَسَاكِينَ **}** *"Yoksullara."* Miskin idi.

{ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Ve Allah yolunda hicret edenlere."* Allah Teâlâ'ya taat içinde yaşardı ve muhacir idi.

{ وَلْيَعْفُوا **}** *"Affetsinler."* Terk etsinler.

{ وَلْيَصْفَحُوا **}** *"Hoş görüde bulunsunlar."* Kusurlarını görmezlikten gelsinler.

{ اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ **}** *"Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz?"* Ey Ebûbekir Allah Teâlâ'nın seni bağışlamasını istemez misin?

{ وَاللّٰهُ غَفُورٌ **}** *"Allah çok bağışlayan."* Kusurları görmezlikten gelir.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe eden kimseye.

Bunun üzerine Ebûbekir "Evet, ya Rabbi! Severim" dedi. Bu âyetin ardından akrabasına ikramda bulundu, ona ihsanda bulundu.

اِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- "O namuslu, bir şeyden habersiz, mü'min kadınlara zina iftirası atanlar, bu dünyada da ahirette de lânetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir azap vardır."

Ardından Aişe ve Safvan konusunda söze dalan Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkında âyet indirerek şöyle buyurdu:

{ اِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ **}** *"Zina iftirası atanlar."* Zina.

{ الْمُحْصَنَاتِ **}** *"O namuslu."* Hür kadınlara.

{ الْغَافِلَاتِ **}** *"Bir şeyden habersiz."* Zinadan habersiz iffetli.

{ الْمُؤْمِنَاتِ **}** *"Mü'min kadınlara."* Allah Teâlâ'nın tevhidini tasdik eden kadınlara yani Aişe'ye.

{ لُعِنُوا **}** *"Lânetlenmişlerdir."* Azap göreceklerdir.

{ فِي الدُّنْيَا **}** *"Bu dünyada da."* Celde cezasıyla.

{ وَالْاٰخِرَةِ **}** *"Ahirette de."* Cehennem azabıyla yani Abdullah ibn Übeyy.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ **}** *"Onlar için büyük bir azap vardır."* Dünyada olandan daha şiddetli. Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabı için.

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

24- "O gün dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şâhidlik edecektir."

{ يَوْمَ **}** *"O gün."* Bu gün kıyâmet günüdür.

{ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ **}** *"Şâhidlik edecektir."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabına.

{ اَلْسِنَتُهُمْ **}** *"Dilleri."* Dediklerine.

{ وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Elleri ve ayakları, yapmış olduklarına."* Dünyada.

يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللّٰهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿٢٥﴾

25- "O gün, Allah onlara, hak ettikleri cezayı tam olarak verecek ve onlar Allah'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklar!"

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ يُوَفِّيهِمُ اللّٰهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ **}** *"Allah onlara, hak ettikleri cezayı tam olarak verecek."* Allah Teâlâ onlara amellerinin karşılığını adaletle eksiksiz tastamam bir şekilde verecektir.

{ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ **}** *"Ve onlar Allah'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklar."* Yani Allah Teâlâ'nın dünyada buyurduklarını.

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

26- "Kötü kadınlar, kötü erkekler içindir, (onların dengidirler); kötü erkekler de kötü kadınlar içindir. İyi kadınlar, iyi erkekler için, iyi erkekler de iyi kadınlar içindir. İşte bu iyiler (iftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar. Kendileri için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır!"

Yine onlar hakkında şu âyette de inmiştir:

{ اَلْخَبِيثَاتُ **}** *"Kötü kadınlar."* Söz ve eylemin çirkin olanı.

{ لِلْخَبِيثِينَ **}** *"Kötü erkekler içindir, (onların dengidirler.)"* Çirkin erkek ve hanımlara yaraşır. Âyetin "Kötü erkeklere layıktırlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْخَبِيثُونَ **}** *"Kötü erkekler de."* Kötü erkekler ve hanımlar da.

{ لِلْخَبِيثَاتِ **}** *"Kötü kadınlar içindir."* Çirkin söz ve eylemlere tabi olurlar. Âyetin "Onlara layıktırlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

"*Kötü kadınlar*." Kadınlardan kötü olanlar, yani Aişe meselesine dalan Hamne bint Cahş el-Esedî. "*Kötü erkekler içindir*." Erkeklerden kötü olanlara, yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabına ve Hassan ibn Sabit'e benzemiştir.

"*Kötü erkeklerde*", yani erkeklerden kötü olanlar Abdullah ibn Übeyy ve ashabı. "*Kötü kadınlar içindir*", yani kadınlardan kötü olanlara, Aişe konusuna dalan kadınlara benzemiştir.

{ وَالطَّيِّبَاتُ **}** *"İyi kadınlar."* Söz ve eylemin temiz olanı.

{ لِلطَّيِّبِينَ **}** *"İyi erkekler için."* Erkekler ve kadınlara yaraşır. Âyetin "Onlara layıktırlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالطَّيِّبُونَ **}** *"İyi erkekler de."* Erkekler ve kadınlarda.

{ لِلطَّيِّبَاتِ **}** *"İyi kadınlar içindir."* Temiz söz ve eyleme tâbi olurlar. Âyetin "Onlara layıktırlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

Denilmiştir ki, "*İyi kadınlar*", yani kadınlardan iyi olanlar -Aişe-. "*İyi erkekler için*", yani erkeklerden iyi olanlar içindir, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e aittir, benzemiştir.

"*İyi erkekler de.*" Erkeklerden iyi olanlar, yani Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem). "*İyi kadınlar içindir.*" Kadınlardan iyi olanlar içindir, yani Aişe'ye benzemiştir.

{ أُولَٰئِكَ **}** *"İşte bu iyiler."* Aişe ve Safvan.

{ مُبَرَّؤُونَ مِمَّا يَقُولُونَ **}** *"(İftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar."* Onlara atılan lekeden.

{ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ **}** *"Kendileri için bağışlanma vardır."* Dünyada günahları için.

{ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ **}** *"Ve güzel bir rızık."* Cennette. Diyor ki: "Bir erkek ve hanım güzel bir şekilde övüldüğünde ve buna ehil olduğunda bunu o ikisi hakkında tasdik eder." Bunu işiten "O ikisi böyledir" der.

Bir erkek ve hanım kötü bir şekilde övüldüğünde ve buna ehil olduğunda o ikisi hakkında tasdik eder. Bunu işiten "O ikisi böyledir" der.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَاْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi fark ettirip, ev halkına selâm vermeden girmeyin! Bu sizin için daha hayırlıdır. Herhalde bunu düşünüp anlarsınız!"

Daha sonra mü'minleri birbirlerinin evine izinsiz girmekten engelleyerek şöyle buyurdu:

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ **}** *"Kendi evlerinizden başka evlere, girmeyin."* Sizin olmayan evlere girmeniz.

{ حَتّٰى تَسْتَاْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَا **}** *"Geldiğinizi fark ettirip, ev halkına selâm vermeden."* Daha sonra geldiğini hissettirip de "Gireyim mi?" desin. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ ذٰلِكُمْ **}** *"Bu."* Selam veriş ve izin isteyiş.

{ خَيْرٌ لَكُمْ **}** *"Sizin için daha hayırlıdır."* Ve daha doğrudur.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ **}** *"Herhalde bunu düşünüp anlarsınız."* Öğüt alasınız diye. Bundan dolayı izinsiz olarak birbirinizin evine girmeyiniz.

فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَآ اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَاِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- "Eğer orada kimse bulamazsanız, girmenize izin verilinceye oraya girmeyin. Size, 'Geri dönün!' denilirse, hemen dönün. (Çünkü) bu, sizin için daha temizdir. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir."

{ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَآ **}** *"Eğer orada bulamazsanız."* Evlerde.

{ اَحَدًا **}** *"Kimse."* Size izin verecek birisini.

{ فَلَا تَدْخُلُوهَا **}** *"Oraya girmeyin."* İzinsiz bir şekilde.

{ حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ **}** *"Girmenize izin verilinceye."* Girmeye.

{ وَاِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا **}** *"Size, 'Geri dönün!" denilirse."* Şayet sizi geri çeviririlerse (reddederlerse).

{ فَارْجِعُوا **}** *"Hemen dönün."* İnsanların kapılarının önünde durmayınız.

{ هُوَ **}** *"(Çünkü) bu."* Dönüş.

{ اَزْكٰى لَكُمْ **}** *"Sizin için daha temizdir."* Sizin açınızdan insanların kapılarının önünde durmaktan daha faydalıdır.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ **}** *"Allah, yapmakta olduklarınızı."* İzin istemeyi ve başka davranışları.

{ عَلِيمٌ **}** *"Bilir."*

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

29- "İçinde oturulmayan, ancak yararlanma hakkınız bulunan evlere girmenizde size bir günah yoktur. Allah sizin açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de bilir."

Allah Teâlâ mü'minlere kendi evleri olmayan bir takım evlere ki, bu evler yol üzerindeki hanlardır, kervansaraylardır, izinsiz girilmesine ruhsat vererek şöyle buyurdular:

{ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ **}** *"Size bir günah yoktur."* Sıkıntı.

{ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ **}** *"İçinde oturulmayan, evlere girmenizde."* Haneler ve benzeri evler gibi belirli bir oturanı olmayan.

{ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ **}** *"Ancak yararlanma hakkınız bulunan."* Sizin için yaz ve kış mevsimlerinde sıcaktan, soğuktan korunma konusunda faydalanma bulunmaktadır.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ **}** *"Allah sizin açığa vurduklarınızı da bilir."* İzin istemeyi ve selam verişi.

{ وَمَا تَكْتُمُونَ **}** *"Gizlediklerinizi de."* Cevabı ve izni.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Mü'min erkeklere söyle; gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu, kendileri için daha temizdir. Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır."

Allah Teâlâ ardından onlara gözlerini ve iffetlerini korumayı emrederek şöyle buyurdu:

{ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'min erkeklere söyle."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ **}** *"Gözlerini sakınsınlar."* Gözlerini haramdan ve kelamda sıladan.

{ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ **}** *"Ve ırzlarını korusunlar."* Haramdan.

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu."* Gözün ve iffetin korunması.

{ اَزْكٰى **}** *"Daha temizdir."* Daha yararlıdır.

{ لَهُمْ **}** *"Kendileri için."* Ve kendileri için daha hayırlıdır.

{ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ **}** *"Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır."* Hayr ve şerrden.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَآئِهِنَّ اَوْ اٰبَآءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَآئِهِنَّ اَوْ اَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِيٓ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِيٓ اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَآئِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِي الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَآءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

31- "Mü'min kadınlara da söyle; gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Kendiliğinden görüneni dışında süslerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini, kocaları veya babaları veya kocalarının babaları veya kendi oğulları veya kocalarının oğulları veya erkek kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kendi kadınları veya sahip oldukları köleleri veya cinsel arzu taşımayan tâbi erkeklerden yahut henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey iman edenler! Hepiniz topluca Allah'a tevbe edin ki, kurtuluşa eresiniz!"

{ وَقُلْ **}** *"Söyle."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ **}** *"Mü'min kadınlara da sakınsınlar."* Engellesinler.

{ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ **}** *"Gözlerini."* Haramdan, erkekleri görmeye çalışmaktan ve konuşma konusunda da erkeklerle bağ kurmaktan.

{ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ **}** *"Ve ırzlarını korusunlar."* Haramdan.

{ وَلَا يُبْدِينَ **}** *"Göstermesinler."* Ortaya sermesinler.

{ زِينَتَهُنَّ **}** *"Süslerini."* Kolçak gerdanlık.

{ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا **}** *"Kendiliğinden görüneni dışında."* Elbiseleri.

{ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ **}** *"Başörtülerini salsınlar."* Başörtüsünü salıversinler.

{ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ **}** *"Yakalarının üzerine."* Göğüslerine, göğsün yukarı kısmına ve bunu sıkıca bağlasınlar. Ardından Allah Teâlâ süsleri de zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ **}** *"Süslerini, göstermesinler."* Kolçak gerdanlık ve bunun dışındaki süslerini.

{ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ **}** *"Kocalarından başkalarına."* Eşlerine.

{ اَوْ اٰبَآئِهِنَّ **}** *"Veya babaları."* Nesep veya süt yönünden babalarına.

{ اَوْ اٰبَآءِ بُعُولَتِهِنَّ **}** *"Veya kocalarının babaları."* Eşlerinin babalarına.

{ اَوْ اَبْنَآئِهِنَّ **}** *"Veya kendi oğulları."* Nesep veya süt yönünden oğullarına.

{ اَوْ اَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ **}** *"Veya kocalarının oğulları."* Eşlerinin başka kadınlardan olan oğullarına.

{ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ **}** *"Veya erkek kardeşleri."* Nesep veya süt yönünden.

{ اَوْ بَنِيٓ اِخْوَانِهِنَّ **}** *"Veya erkek kardeşlerinin oğulları."* Nesep veya süt yönünden.

{ اَوْ بَنِيٓ اَخَوَاتِهِنَّ **}** *"Veya kız kardeşlerinin oğulları."* Nesep veya süt yönünden oğullarına.

{ اَوْ نِسَآئِهِنَّ **}** *"Veya kendi kadınları."* Kendi dinleri olan Müslüman hanımlara. Zira bir Müslüman kadını Yahudi, Hıristiyan veya Mecûsî bir kadının bedenini açık olarak görmesi helal değildir.

{ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ **}** *"Veya sahip oldukları köleleri."* Köle için değil de cariye için caizdir.

{ اَوِ التَّابِعِينَ **}** *"Veya tâbi erkeklerden."* Eşlerine.

{ غَيْرِ اُولِي الْاِرْبَةِ **}** *"Cinsel arzu taşımayan."* Şehvet sahibi olmayan.

{ مِنَ الرِّجَالِ **}** *"Erkeklerden."* Ve hanımlardan. Hayaları çıkartılmış son derece yaşlı.

{ اَوِ الطِّفْلِ **}** *"Yahut erkek çocuklardan."* Yani küçük çocuk.

{ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَآءِ **}** *"Henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan."* Küçüklüklerinden dolayı hanımlarla cinsel ilişki kudreti bulunmayan, hanımların da kendileriyle cinsel münasebet kurma kudreti olmayan küçük erkek çocuklar. Erkeklerin ve kadınların avretlerinden hiçbir şeyi bilmeyen çocukların hanımların süslerini şüphelenmeksizin görmelerinde bir sakınca bulunmamaktadır.

{ وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ **}** *"Ayaklarını yere vurmasınlar."* Bir ayağını diğerine vurmasın. Halhalı halhala vurarak çalmasın.

{ لِيُعْلَمَ **}** *"Bilinsin diye."* Bilinsin ve zâhir olsun diye.

{ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ **}** *"Gizledikleri süsleri."* Örttükleri süslerini. Yani yabancı bir kişinin yanında halhallarını.

{ وَتُوبُوٓا اِلَى اللهِ جَمِيعًا **}** *"Hepiniz topluca Allah'a tevbe edin ki."* Küçük büyük bütün günahlardan.

{ اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ **}** *"Ey iman edenler! kurtuluşa eresiniz."* Böylece hışım ve azaptan kurtulasınız diye.[5]

---

5 a) Ebû Dâvûd, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: (وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ...) "*Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini sakınsınlar...*" (24/en-Nûr/31) âyet-i kerimesi nesh edilmiş ve bundan (وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَآءِ الّٰتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا...) "*Evlenme isteği kalmamış oturan (yaşlı) kadınların...*" (24/en-Nûr/60) istisna edilmiştir.

Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Libas, (وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ) "*Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar...*" âyeti bâbı, 4111 nolu hadis.

Bu haberin senedinde önceki hadislerde hakkında bilgi verdiğimiz Ali ibn Hüseyin İbn Vâkıd el-Mervezî bulunmaktadır ki, bu şahıs vehimleri bulunan, bazı hadislerde yanılgıları olan bir ravidir. Ancak bu rivayet onun yanıldığı haberler zümresinden değildir. Bu nedenle hadis hasen hadis kategorisindedir.

b) Nesh sözcüğü ilk dönemlerde tahsisi de kapsayacak bir şekilde geniş bir kullanım alanı bulunmaktaydı. Rivayette geçen neshten kasıt sonraki dönemlerde terimsel anlamı daralmaya giden hükmün kaldırılması anlamındaki nesh değildir. İbn Abbâs nesh ile tahsisi kastetmektedir. Yani İbn Abbâs'a göre; Allah Teâlâ kadınlardan evlenme ümidi kalmayan yaşlı bayanların, kadınların geneline yönelik hükümden istisna edildiğini söylemektedir.

c) Evlenme ümidi olmayan yaşlı hanımların istisna edildiği konu (وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ) "*Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar*" hükmüdür. Yani boğaza kadar hanımın başını örten baş örtüsüdür. Bu baş örtüyü takmamalarında söz konusu hanımlar için bir sıkıntı bulunmamaktadır. Bunlar yaşlılıklarından dolayı kendilerini görenlerin fitneye düşemeyeceği yaşlı hanımlardır. Evlilik konusunda kendilerine rağbet edilmez. Ziynetlerini erkeklere açıp gösterme gibi bir amacı gütmediği müddetçe baş örtülerini takmamalarında bir sakınca bulunmamaktadır.

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِيْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْ اِنْ يَكُوْنُوْا فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٢﴾

32- "Bir de sizden olan bekârları, köle ve câriyelerinizden durumları evlenmeye uygun olanları evlendirin! Eğer bunlar yoksul iseler, Allan lütfundan onlara zenginlik verir. Allah lütfu çok geniş olan, (her şeyi) bilendir."

Daha sonra Allah Teâlâ mü'minlere evlenmemiş ve eşleri olmayan erkek ve kız çocuklarını, kardeşlerini ve kız kardeşlerini evlendirmeye özendirerek şöyle buyurdu:

{ وَاَنْكِحُوا **}** *"Bir de evlendirin."* Evlendiriniz.

---

d) (وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا) "*Dışarıda kendiliğinden görünen kısmı hariç süslerini göstermesinler*" buyruğundan murad elbiselerdir. İbn Abbâs bu görüştedir. İbn Cerir Ebü'l-Ahvas kanalıyla İbn Mesud'dan rivayetine göre; o (وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا) "*Dışarıda kendiliğinden görünen kısmı hariç süslerini göstermesinler*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Elbisedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 117.

Bu haberin isnadı İbn Müsenna, Muhammed ibn Cafer, Şûbe, Ebû İshak, Ebû Ahvas ve İbn Mesud'dan oluşmaktadır. İbn Müsenna, Şûbe, Ebû İshak es-Sübey'i'nin tercüme-i hallerini sunmuştuk.

Muhammed ibn Cafer el-Medenî. Gandar lakabıyla şöhret bulmuştur. Sahihü'l-Kitap olmasına rağmen kendisinde gaflet bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 151, 108 nolu madde.

Ebü'l-Ahvas, Avf ibn Malik ibn Nadle el-Cüşemî. Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 90, 796 nolu madde.

Bu haberin isnadı, muttasıldır. Zira ravilerin her biri haberi bir öncekinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 425, 696 nolu madde; c. 9, s. 96, 129 nolu madde; c. 4, s. 338, 580 nolu madde; c. 8, s. 169, 305 nolu madde.

Muhammmed ibn Cafer dışındakiler sika olduğundan söz konusu ravide de ara ara gaflet gerçekleştiğinden dolayı bu haber sahih bir haberdir.

e) (مَا ظَهَرَ مِنْهَا) "*Kendiliğinden görünen*" ifadesinden muradın sürme, kına ve yüzük olduğunu söylenmiştir. Nitekim İbn Cerir, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا) "*Kendiliğinden görüneni dışında süslerini göstermesinler.*" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Açık olan ziynet; yüz, avucun kınası ve yüzüktür. İşte bunlar insanlardan onun yanına varan olduğunda evinde açığa çıkan ziynetlerdir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 118.

{ الْاَيَامٰى مِنْكُمْ **}** *"Sizden olan bekârları."* Kızlarınızı, kız kardeşlerinizi. Âyetin evli olmayan oğullarınızı ve kardeşlerinizi evlendirin anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ **}** *"Köle durumları evlenmeye uygun olanları."* Kölelerinizden sâlih olanları evlendirin.

{ وَاِمَآئِكُمْ اِنْ يَكُونُوا **}** *"Ve câriyelerinizden. Eğer bunlar iseler."* Yani hür iseler.

{ فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰه مِنْ فَضْلِهٖ **}** *"Yoksul. Allan lütfundan onlara zenginlik verir."* Rızkından.

{ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ **}** *"Allah lütfu çok geniş olan."* Hürün ve kölenin.

{ عَلِيمٌ **}** *"(Her şeyi) bilendir."* Rızıklarını.

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذِيٓ اٰتٰيكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَآءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾

33- "Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah lütfundan kendilerine zenginlik verinceye kadar iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz köle ve câriyelerinizden, sizinle mükâtebe (özgür olma) antlaşması yapmak isteyen olur ve siz de bunda bir iyilik görürseniz, hemen antlaşma yapın! Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin! Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, iffetli kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa, hiç şüphesiz Allah, bu zorlanmalarından sonra da (onlar için) çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ وَلْيَسْتَعْفِفِ **}** *"İffetlerini korusunlar."* Zinadan sakınarak.

{ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا **}** *"Evlenme imkânı bulamayanlar."* Evlenmek için gücü/genişliği olmayan.

{ حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ **}** *"Allah lütfundan kendilerine zenginlik verinceye kadar."* Kendi rızkından. Bu âyet-i kerime, Huvaytıb b. Abdu'l-Uzza'ya ait bir köle hakkında nazil olmuştur. Bu efendisinden mükâtebe talebinde bulunmuş, efendisi de bu talebi kabul etmemişti.

{ وَالَّذِيْنَ يَبْتَغُوْنَ الْكِتٰبَ **}** *"Sizinle mükâtebe (özgür olma) antlaşması yapmak isteyen olur."* Sizinle mükâtebe anlaşması talep eden.

{ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ **}** *"Sahip olduğunuz köle ve câriyelerinizden."* Yani kölelerinizden.

{ فَكَاتِبُوْهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا **}** *"Ve siz de bunda bir iyilik görürseniz, hemen antlaşma yapın."* Yarar ve vefa buluyorsanız.

{ وَاٰتُوْهُمْ **}** *"Siz de onlara verin."* Onlara bahşediniz yani insanların cümlesine.

{ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذِيْٓ اٰتٰىكُمْ **}** *"Allah'ın size vermiş olduğu malından."* Allah Teâlâ'nın size bahşettiği maldan. Ta ki, onlar da mükâtebe borçlarını ödeyebilsinler.

Denilmiştir ki: Mevla, mükâteb kölesinden alacağının üçte birisini bağışlamaya özendirilmiştir.

Ayrıca bu âyet-i kerime Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkında nazil olmuştur. Onların cariyeleri vardı. Onlar bu cariyelerini zina etmeye zorlar ve hem ücretlerini almak, hem de çocuklarının kazancına sahip olmayı arzularlardı. Allah Teâlâ da bu davranışı kendilerine yasaklayıp haram kılmak için şöyle buyurdu:

{ وَلَا تُكْرِهُوْا **}** *"Zorlamayın."* Zorlamayınız.

{ فَتَيَاتِكُمْ **}** *"Câriyelerinizi."* Cariyelerinizi.

{ عَلَى الْبِغَآءِ **}** *"Fuhşa."* Zinaya ve fısk u fücura.

{ اِنْ اَرَدْنَ **}** *"İsteyen."* Onların istemelerinin ardından.

{ تَحَصُّنًا **}** *"İffetli kalmak."* Zinadan sakınarak iffetli davranmak isterlerse.

{ لِتَبْتَغُوا **}** *"Elde edeceksiniz diye."* Bununla elde etmek istemeniz.

{ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatının geçici menfaatlerini."* Onların kazançlarını ve çocuklarını.

{ وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ **}** *"Kim onları buna zorlarsa."* Onları zorlarsa yani cariyeleri zinaya zorlarsa.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ **}** *"Hiç şüphesiz Allah, bu zorlanmalarından sonra da."* Ve onların tevbelerinden sonra.

{ غَفُورٌ **}** *"(Onlar için) çok bağışlayan."* Sorgulamaya çekmekten vazgeçici.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhamet edendir."* Ölümden sonra.[6]

---

[6] a) Abdürrezzak es-San'ânî ibn Cüreyc'den rivayet ettiğine göre, İbn Cüreyc âyette geçen hayır sözcüğü hakkında Ata ve Amr ibn Dinar'ın tefsirini zikrettikten sonra şöyle der: İbn Abbâs'tan bana ulaştığına göre, o (اِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا) "*Siz de bunda bir iyilik görürseniz*" ayetinde geçen hayrın mal anlamına geldiğini söylemiştir. *Musannef*, Kitâbü'l-Mükateb, 1. Bâb, c. 8, s. 368, 15570 nolu hadis.
Bu haberin senedinden inkıta/kopukluk bulunmaktadır. Zira İbn Cüreyc her ne kadar sika da olsa bu rivayette ravi İbn Abbâs'tan kendisine rivayet eden raviyi belirtmiştir. Bu bağlamda haber inkıtadan/kopukluktan dolayı zayıftır.
İbn Cerir de bu haberi Avfî kanalıyla tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 128.
b) İbn Abbâs âyette geçen hayrı zanaat elde etme kudreti ve kazanabilme kudreti olarak tefsir etmiştir. İbn Cerir, (فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا) "*Eğer onlarda bir hayır görürseniz hemen anlaşma yapınız*" buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle diyordu: "Eğer onlarda bir çözüm görürseniz (yani bir sanat ve kazanç elde edebileceklerse) bunu yapın, değilse onları insanlar üzerine yük olmaya bırakmayın." *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 127.
Görüldüğü gibi İbn Abbâs bu yorumunda kölenin ezilmemesini ve insanlık onurunun korunmasını temel almıştır. Zira köle mal kazanacak bir güce sahip olmaz da mükateb akdini yapacak olursa diğer insanlara yük olması nedeniyle daha çok değer kaybına neden olacaktır.
Nitekim bu yorum âyetin anlamına ve ruhuna da daha uygun düşmektedir.

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

34- "Andolsun, (bu Kur'an'da) size açıklayıcı âyetler, sizden önce gelip geçenlerden bir örnek ve korunanlar için bir öğüt indirdik."

{ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ **}** *"Andolsun, (bu Kur'an'da) size açıklayıcı âyetler, indirdik."* Diyor ki, Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Peygamberinize apaçık âyetlerle, helal ve haramla, emir ve zina ve ahlaksızca davranışlardan yasaklamakla.

{ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ **}** *"Sizden önce gelip geçenlerden bir örnek."* Sizden önce geçmiş olan mü'minlerin ve kâfirlerin nitelikleri.

{ وَمَوْعِظَةً **}** *"Bir öğüt."* Yasaklama.

{ لِلْمُتَّقِينَ **}** *"Ve korunanlar için."* Zinadan ve ahlaksızca davranışlardan.

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ يَشَآءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾

c) İbn Abbâs'tan rivayet edilen görüşü Taberî de seçkin görüş olarak kabul etmektedir. Taberî tefsirinde görüşleri sıraladıktan sonra bu görüşü kabul ettiğini belirtir ve gerekçelerini de sıralar. *Tefsirü't-Taberî,* c. 18, s. 129.

d) Tahavî ise şu yorumda bulunmaktadır: "Bundan kastın mal olduğunu söyleyenlerin görüşü bize göre sahih değildir. Çünkü kölenin kendisi efendisinin malıdır. Onun ayrıca bir malı nasıl olabilir? Bize göre buyruğun anlamı şudur: Sizler onların din(dar) ve doğru kimseler olduklarını bilirseniz, ayrıca onların size karşı kendileri üzerindeki kitabet bedelini eksiksiz ödemek ve davranışlarında doğru olmakla yükümlü olduklarını ve bunun kendileri için bir ibadet olduğunu bilerek size karşı böylece davranacaklarını bilmeniz halinde onlarla yazışınız." *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 12, s. 245.

35- "Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun misali, içinde lamba bulunan bir kandile benzer. O lamba bir billur içindedir; o billur da sanki (onun) inciye benzeyen bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da ait olmayan mübarek bir zeytin ağacı(nın yağın)dan tutuşturulur. Öyle ki, onun yağı ateş değmese bile, neredeyse ışık verir! (Bu ışık) nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseye nuruyla hidayet verir. Allah işte insanlara böyle örnekler verir. Allah her şeyi bilir."

Ardından Allah Teâlâ mü'minlere kendi kerametini ve lütfunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ**}** *"Allah, göklerin ve yerin nurudur."* Gökler ve yer ehlini hidayete erdiricisidir.

Allah Teâlâ katından gelen hidayet iki yönlüdür: Tibyan ve tariftir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ gökleri yıldızlarla, yeri de bitki ve sularla süsleyendir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ gök ehlinin kalplerini ve yer ehlinden de mü'minlerin kalplerini nurlandırandır.

{مَثَلُ نُورِهٖ**}** *"Onun nurunun misali."* Mü'minlerin nurunun misali. Âyetin "Allah Teâlâ'nın mü'minin kalbindeki nuru" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{كَمِشْكٰوةٍ**}** *"Bir kandile benzer."* Küçük oyuk gibidir.

{فِيهَا مِصْبَاحٌ**}** *"İçinde lamba bulunan."* Âyette takdim tehir bulunmaktadır. Diyor ki, "*Bir kandile benzer*", lamba gibidir. Lamba da siracdır.

{اَلْمِصْبَاحُ**}** *"O lamba."* Sirac.

{فِي زُجَاجَةٍ**}** *"Bir billur içindedir."* Cevherden bir kandilin içindedir.

{ اَلزُّجَاجَةُ **}** *"O billur da."* Mişkattaki kandil ki, bu Habeş diline göre, nüfuz edilemeyen duvardaki küçük bir oyuktur.

{ كَأَنَّهَا **}** *"Sanki (onun) gibidir ki."* Yani billur.

{ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ **}** *"İnciye benzeyen bir yıldız."* Beş tane yıldızdan aydınlatıcı bir yıldızdır. Bunlar Utarid/Merkür, Müşteri/Jüpiter, Zühre/Venüs, Behram/Merih ve Zuhal/Satürn'dür. Bu yıldızların her birisi inci gibidir.

{ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ **}** *"Ağacı(nın yağın)dan tutuşturulur."* Kandilin yağı ağacın yağından alınır.

{ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ **}** *"Mübarek bir zeytin."* Ki, bu ağaç zeytin ağacıdır.

{ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ **}** *"Doğuya da batıya da ait olmayan."* O Sahrada yüksekçe bir yerde bulunan bir ağaçtır. Ona ne doğunun gölgesi ne de batının gölgesi isabet eder.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: O öyle bir yerdedir ki, güneş ne doğduğu esnada ne de battığı esnada ona isabet eder.

{ يَكَادُ زَيْتُهَا **}** *"Öyle ki onun yağı neredeyse."* Ağacın yağı.

{ يُضِيٓءُ **}** *"Işık verir."* Kabuğunun arkasından.

{ نَارٌ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ **}** *"Ateş değmese bile."*[7] Ona dokunmazsa dahi.

{ نُورٌ عَلَىٰ نُورٍ **}** *"(Bu ışık) nur üstüne nurdur."* İşte bu nur üzerine nurdur. Lamba nurdur, kandil nurdur, zeytin yağı nurdur.

{ يَهْدِي اللهُ لِنُورِهِ **}** *"Allah nuruyla hidayet verir."* Allah Teâlâ bu nurunu yani marifeti ikram eder. Âyetin "Allah Teâlâ diniyle ikram eder" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediği kimseye."* Bu ikrama ehil olan kimseye.

---

7 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "nârün" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

"*Onun nuru*" ifadesinden "*Mübarek bir ağacı(nın yağın) dan tutuşturulur.*" olan bölümüne kadar şöyle tefsir edilmiştir: Hazret-i Muhammed'in babalarının sulbündeki nuru bu vasıf üzeredir.

Diyor ki, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nuru Hanif Müslüman olan İbrahim ('aleyhi's-selâm)'da idi. "*Zeytin*", Hanif dini. "*Doğuya da batıya da ait olmayan*", Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) Yahudiliğe veya Hıristiyanlığa ait değildir. "*Öyle ki, onun yağı ateş değmese bile, neredeyse ışık verir!*' Diyor ki, Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın amelleri neredeyse babalarının sulbünde bu nitelik üzere idi.

Şu buyruğa kadar: "*Mübarek bir ağacı(nın yağın)dan tutuşturulur.*" Diyor ki, sanki Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nurudur. "*Ateş değmese dahi*", görülür. Eğer Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) peygamber olmasa idi o yine de muhakkak bu nura sahip olurdu.

Şöyle de denilmiştir: "*Ateş değmese dahi*", yani Allah Teâlâ Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a ikram etmemiş olsaydı o bu nura sahip olmazdı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ mü'min kuluna bu nurla ikram da bulunmasaydı mü'min kul bu nura sahip olamazdı.

{ وَيَضْرِبُ اللهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ **}** *"Allah işte insanlara böyle örnekler verir."* İşte bu şekilde Allah Teâlâ insanlara marifet niteliğini açıklamaktadır.

{ وَاللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ **}** *"Allah her şeyi."* Kullarına olan kerametini.

{ عَلِيمٌ **}** *"Bilir."*

Bu, Allah Teâlâ'nın insanlar marifete şükretsinler diye marifet için, marifetin faydasını ve övgüsünü açıklamak için verdiği örnektir. Nasıl ki 'sirac' kendisiyle hidayete ulaşılan bir nurdur, marifet de kendisiyle hidayete ulaşılan bir nurdur.

Aynı şekilde kandil de kendisinden faydalanılan bir nurdur. Marifet de bu şekildedir. Kendisiyle hidayete ulaşılır.

İnciye benzeyen yıldızlar da denizin ve karanın karanlıklarında bu şekildedir. Marifet de bu şekildedir. Küfrün ve şirkin karanlıklarında kendisiyle hidayete ulaşılır.

Mübarek zeytin ağacının kandil yağı da bu şekildedir. Allah Teâlâ'dan kuluna gelen marifet de bu şekildedir.

Doğuya batıya ait olmayan zeytin ağacı da bu şekildedir. Mü'minin Yahudi ve Hıristiyan olmayan Hanif dini de bu şekildedir. Ağacın yağı ateş dokunmasa dahi aydınlatıcıdır. Şeriatlar da bu şekildedir. Mü'minlerin imanı övülmüştür. İmanının yanında diğer faziletleri bulunmasa dahi övülmüştür.

Sirac, kandil ve mişkat de nur üzerine nurdur. Marifet de bu şekilde nurdur. Mü'minin kalbi de nurdur. Göğsü nur, giriş yeri nur, çıkış yeri nur. Nûr üzerine nurdur. Allah Teâlâ nurunu dilediği kimseye hidayet eder. Allah Teâlâ bu nurlarla ehil olan kimseye ikramda bulunur. İşte Allah Teâlâ marifeti böyle nitelendirdi.

فِي بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿٣٦﴾

36- "(Bu kandil) Allah'ın yükseltilmesine ve içinde kendi adının anılmasına izin verdiği evlerdedir. Onların içinde sabah akşam O'nu tesbih eder(ler)."

{ فِي بُيُوتٍ **}** *"(Bu kandil) evlerdedir."* Diyor ki, bu kandiller bazı evlerde asılıdır. Kandillerin evler olduğu da söylenmiştir.

{ اَذِنَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın izin verdiği."* Allah Teâlâ'nın emrettiği.

{ اَنْ تُرْفَعَ **}** *"Yükseltilmesine."* Bina edilmesi ki, bunlar mescidlerdir.

{ وَيُذْكَرَ فِيهَا **}** *"Ve içinde anılmasına."* Mescidlerde.

{ اسْمُهُ **}** *"Kendi adının."* Tevhidi.

{ يُسَبِّحُ لَهُ **}** *"O'nu tesbih eder(ler)"* Allah Teâlâ için namaz kılarlar.

{ فِيهَا **}** *"Onların içinde."* Mescidlerde.

{ بِالْغُدُوِّ **}** *"Sabah."* Sabahleyin sabah namazını.

{ وَالْاٰصَالِ **}** *"Akşam."* Aşiyye vaktinde ise öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını.

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلٰوةِ وَإِيتَآءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ ﴿٣٧﴾

37- "Birtakım insanlar ki, ne ticaret ne de alış veriş onları Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği günden korkarlar."

{ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ **}** *"Birtakım insanlar ki, onları alıkoymaz."* Onları meşgul edip engellemez.

{ تِجَارَةٌ **}** *"Ne ticaret."* Dışarıdan mal getirip götüren ticaret türünde.

{ وَلَا بَيْعٌ **}** *"Ne de alış veriş."* Alış-veriş peşinen.

{ عَنْ ذِكْرِ اللهِ **}** *"Allah'ı anmaktan."* Allah Teâlâ'ya taatten. Bunun beş vakit namaz olduğu da söylenmiştir.

{ وَإِقَامِ الصَّلٰوةِ **}** *"Namaz kılmaktan."* Beş vakit namazı abdesti, rükûu, secdeleri ve namazda diğer vacip olan şeylerle.

{ وَإِيتَآءِ الزَّكٰوةِ **}** *"Ve zekât vermekten."* Yani mallarının zekatını eda etmekle.

{ يَخَافُونَ يَوْمًا **}** *"Onlar, günden korkarlar."* Günün azabından ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ **}** *"Kalplerin ve gözlerin dehşetle döneceği."* Halden hale dönüşeceği. Bazen tanıyacaklar bazen de tanımayacaklar.

لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

38- "Çünkü Allah (o günde), onlara işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfatını verecek ve lütfundan onlara fazlasını da ihsan edecektir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir."

{ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا **}** *"Çünkü Allah (o günde), onlara işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfatını verecek."* Dünyada işledikleri amellere ihsan etmekle.

{ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ **}** *"Lütfundan onlara fazlasını da ihsan edecektir."* Kerametinden bire dokuz verir.

{ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ **}** *"Ve Allah dilediğine hesapsız rızık verir."* Sınırsız, hadsiz ve minnetsiz.

وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَآءً حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾

39- "İnkâr edenlere gelince; onların işleri, ıssız bir çöldeki seraba benzer, susayan onu su sanır; ama oraya varınca hiçbir şey olmadığını anlar ve yanında Allah'ı bulur. (Allah ise) onun hesabını görüverir. Allah hesabı çabuk görendir."

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** *"İnkâr edenlere gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenlere.

{ اَعْمَالُهُمْ **}** *"Onların işleri."* Onların amellerinin ahiretteki misali.

{ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ **}** *"Issız bir çöldeki seraba benzer."* Dünyadaki bir yer parçasında.

{ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَآءً **}** *"Susayan onu su sanır."* Susamış olan kimse uzaktan su sanır.

{ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهٗ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا **}** *"Ama oraya varınca hiçbir şey olmadığını anlar."* İçecekten. Kâfir de bu şekildedir. Kâfir kıyâmet gününde amelinden hiçbir şey bulamaz.

{ وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ **}** *"Ve yanında Allah'ı bulur."* Allah Teâlâ'nın katında günahlarının cezasını bulur. Âyetin "Allah Teâlâ'yı kendisine azap etmeye hazır bir halde görür" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ **}** *"(Allah ise) onun hesabını görüverir."* Allah Teâlâ onun azabını karşılıksız verir.

{ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ **}** *"Allah hesabı çabuk görendir."* Cezası şiddetli olandır. Âyetin "Hesaba çektiğinde hesaba çekişi süratlidir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِيْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰىهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ
سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا
وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ﴿٤٠﴾

40- "Ya da (onların işleri) derin bir denizdeki karanlıklara benzer ki, onu üstünden bir dalga bürür, dalganın üstünde de bir bulut. Birbiri üstüne yığılmış karanlıklar! Öyle ki içinde bulunan kimse, elini çıkarsa neredeyse onu bile göremez! Allah bir kimseye nur vermemişse, artık onun nuru olmaz."

{ اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِيْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ **}** *"Ya da (onların işleri) derin bir denizdeki karanlıklara benzer ki."* Diyor ki, kâfirin kalbindeki inkârcılığın/nankörlüğün misali derinliğin kapsadığı büyük bir okyanustaki karanlık gibidir.

{ يَّغْشٰىهُ **}** *"Onu bürür."* Onun üstüne çıkar.

{ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ **}** *"Üstünden bir dalga."* Başka bir dalga.

{ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ **}** *"Dalganın Üstünde de."* İkinci dalganın üstünden de.[8]

[8] "Mevcün" sözcüğü tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için sonraki bölüme ekledik.

{ سَحَابٌ **}** *"Bir bulut."* Kâfirin kalbi bu şekildedir. Kalbindeki nankörlüğün misali denizin karanlığı gibidir. Onun kalbinin misali büyük bir deniz gibidir. Göğsünün misali korkunç bir dalga gibidir. Amellerinin misali kendisinden faydalanılmayan bulut gibidir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve ahirette) büyük bir azap vardır." İşte bu şu ilahî buyruktur.

{ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَآ أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَىٰهَا **}** *"Birbiri üstüne yığılmış karanlıklar! Öyle ki içinde bulunan kimse, elini çıkarsa neredeyse onu bile göremez,"* Şiddetli karanlıktan dolayı kâfir de aynen bu şekildedir. Kalbindeki karanlığın şiddetinden dolayı hakkı ve hidayeti göremez.

{ وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا **}** *"Allah bir kimseye nur vermemişse,"* Dünyada marifet.

{ فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ **}** *"Artık onun nuru olmaz."* Ahirette marifeti olmaz. Âyetin "Allah Teâlâ dünyada kimse imanla ikramda bulunmamışsa ahirette imandan ona ait bir şey yoktur." anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَآفَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾

41- "Görmez misin ki, göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kanat çırpıp uçan kuşlar Allah'ı tesbih ediyor? Onlardan her biri kendi duasını ve tesbihini bilmiştir. Allah da onların yapmakta olduklarını çok iyi bilir."

{ أَلَمْ تَرَ **}** *"Görmez misin ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana Kur'an'da haber verilmedi mi?

{ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ **}** *"Allah'ı tesbih ediyor."* Allah Teâlâ için namaz kılıyor.

{ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ } *"Göklerde bulunanlarla."* Melekler.

{ وَالْاَرْضِ } *"Ve yerde."* Mü'minler.

{ وَالطَّيْرُ } *"Kanat çırpıp uçan kuşlar."* Ve kuşlar tesbih ediyor.

{ صَآفَّاتٍ } *"Dizi dizi."* Kanatları açık olan.

{ كُلٌّ } *"Onlardan her biri."* Onlardan her birisi.

{ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ } *"Kendi duasını bilmiştir."* Kime namaz kılacağını.

{ وَتَسْبِيحَهُ } *"Ve tesbihini."* Kime tesbih ettiğini.

Âyetin "Allah Teâlâ namaz kılanın namazını (dua edenin duasını) ve tesbih edenin tesbihini bilir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاللهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ } *"Allah da onların yapmakta olduklarını çok iyi bilir."* Hayır ve şerri.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَى اللهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

42- "Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Dönüş de ancak Allah'adır."

{ وَلِلّٰهِ مُلْكُ } *"Hükümranlığı Allah'ındır."* Hazineleri.

{ السَّمٰوَاتِ } *"Göklerin."* Yağmur.

{ وَالْاَرْضِ } *"Ve yerin."* Bitkiler.

{ وَاِلَى اللهِ الْمَصِيرُ } *"Dönüş de ancak Allah'adır."* Ölümden sonra diriliş.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَآءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَآءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

43- "Yine görmez misin ki, Allah bulutları sürüklüyor, sonra onları bir araya getirip yığıyor? İşte görüyorsun ki bunların arasından yağmur çıkarıyor! O, gökten, sanki oradaki dağlardan dolu indirir de, onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de uzak tutar, Bu bulutlardan çıkan şimşeğin parıltısı neredeyse gözleri alır!"

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Yine görmez misin ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana Kur'an'da haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِي **}** *"Allah sürüklüyor."* Sevk ediyor.

{ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ **}** *"Bulutları. Sonra onları bir araya getirip."* Bulutları birbirine ekliyor.

{ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا **}** *"Sonra onları yığıyor."* Birbirinin üstüne yığıyor. Diyor ki, cümlenin aslı şu şekildedir: (يجعله ركاما ثم يؤلفه) "Sonra onları yığıp bir araya getiriyor" cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ فَتَرَى الْوَدْقَ **}** *"İşte görüyorsun ki yağmur."* Yağmur.

{ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهٖ **}** *"Bunların arasından çıkarıyor."* Bulutların arasından iniyor.

{ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ **}** *"O, gökten, sanki oradaki dağlardan dolu indirir de."* Diyor ki, gökte dağdan dolu indirir.

{ فَيُصِيبُ بِهٖ **}** *"Onu isabet ettirir."* Allah Teâlâ bu dolu ile azap eder.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğine."* Azaba ehil olan kişiye.

{ وَيَصْرِفُهُ **}** *"Uzak tutar."* Azabını engeller.

{ عَنْ مَنْ يَشَآءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ **}** *"Dilediğinden de. Bu bulutlardan çıkan şimşeğin parıltısı neredeyse."* Bulutun şimşeğinin aydınlığı.

{ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ **}** *"Gözleri alır."* Nurunun şiddetinden dolayı.

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

44- "Allah, gece ile gündüzü döndürüp duruyor. Kuşkusuz bunda, basiret sahipleri için elbette bir ibret vardır!"

{ يُقَلِّبُ اللهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ **}** *"Allah, gece ile gündüzü döndürüp duruyor."* Geceyi giderip gündüzü getirir, gündüzü giderip geceyi getirir. Bu giderip getirme işlemi gece ve gündüzün döndürüp durmasıdır.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Kuşkusuz bunda, vardır."* Belirtilen gece ve gündüzün döndürülüp durmasında ve bunun dışındaki şeylerde.

{ لَعِبْرَةً **}** *"Elbette bir ibret."* Alamet bulunmaktadır.

{ لِاُولِي الْاَبْصَارِ **}** *"Basiret sahipleri için."* Dinde. Âyetin "Gözde" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِنْ مَّآءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰى بَطْنِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰٓى اَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾

45- "Allah her canlıyı sudan yarattı. Onlardan kimisi karnı üstü sürünür, kimisi iki ayak üstünde yürür, kimisi de dört ayak üstünde yürür. Allah ne dilerse yaratır. Çünkü Allah her şeye gücü yetendir."

{ وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ **}** *"Allah her canlıyı yarattı."* Yeryüzünde.

{ مِنْ مَّآءٍ **}** *"Sudan."* Erkek ve kadının suyundan.

{ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰى بَطْنِهٖ **}** *"Onlardan kimisi karnı üstü sürünür."* Yılan ve benzerleri.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰى رِجْلَيْنِ **}** *"Kimisi iki ayak üstünde yürür."* İnsanlar ve insana benzeyenler.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰٓى اَرْبَعٍ **}** *"Kimisi de dört ayak üstünde yürür."* Hayvanlar/davarlar.

{ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ **}** *"Allah ne dilerse yaratır."* Dilediği gibi.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"Çünkü Allah her şeye gücü yetendir."* Yaratmaya ve başka şeylere.

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

46- "Andolsun biz, açıklayıcı âyetler indirdik. Allah dilediğini doğru yola iletir."

{ لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ **}** *"Andolsun biz, açıklayıcı âyetler indirdik."* Diyor ki, Biz Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı apaçık âyetlerle, emir ve nehy ile gönderdik.

{ وَاللّٰهُ يَهْدِي **}** *"Allah iletir."* Dinine irşad eder.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini."* Buna ehil olan kimseye ikramda bulunur.

{ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ **}** *"Doğru yola."* Razı olduğu dosdoğru din ki bu din İslam'dır.

وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47- "Onlar, 'Allah'a ve elçiye inandık ve itaat ettik.' diyorlar. Sonra da içlerinden bir grup, bunun ardından yüz çeviriyor. Bunlar iman etmiş değillerdir."

"Bir parça arazi arasında mukasemede hüküm verilmesi için Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yanına Ali (radıyallâhu 'anh) ile birlikte gitme" diyen Osman ibn Affan'ın kavmi hakkında bu âyet indi. Zira o, buna eğilim gösteriyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bununla onları kınadı ve şöyle buyurdu;

{ وَيَقُولُونَ **}** *"Onlar, diyorlar."* Osman ibn Affan'ın kavmi.

{ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ **}** *"Allah'a ve elçiye inandık."* İmanımızla Allah'ı ve Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i tasdik eyledik.

{ وَاَطَعْنَا **}** *"Ve itaat ettik."* Bize emrettiği şeye.

{ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ **}** *"Sonra da bir grup, yüz çeviriyor."* Bir taife.

{ مِنهُمْ **}** *"İçlerinden."* Osman'ın kavminden.

{ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ **}** *"Bunun ardından."* Allah'ın hükmüne ilişkin bu sözü söylemelerinin ardından.

{ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ **}** *"Bunlar iman etmiş değillerdir."* İmanları konusunda tasdik edici değillerdir.

وَاِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve elçisine çağrıldıkları zaman, bakarsın ki içlerinden bir grup yüz çeviriyor!"

{ وَاِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ **}** *"Onlar, Allah'a çağrıldıkları zaman."* Allah Teâlâ'nın Kitabı'na.

{ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ **}** *"Hüküm vermesi için ve elçisine."* Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ بَيْنَهُمْ **}** *"Aralarında."* Allah'ın Kitabı'yla, Allah'ın hükmüyle.

{ اِذَا فَرِيقٌ **}** *"Bakarsın ki bir grup."* Taife.

{ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ **}** *"İçlerinden, yüz çeviriyor."* Allah'ın Kitabı'ndan ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hükmünden.

وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَاْتُوٓا اِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾

49- "Ama eğer (Allah ve elçisinin verdiği) hüküm, kendi lehlerine olursa, ona hemen boyun eğip gelirler!"

{ وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ **}** *"Ama eğer kendi lehlerine olursa."* Osman'ın kavminin lehine.

{ الْحَقُّ **}** *"(Allah ve elçisinin verdiği) hüküm."* Hüküm/karar.

{ يَاْتُوٓا اِلَيْهِ **}** *"Ona hemen gelirler."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ مُذْعِنِينَ **}** *"Boyun eğip."* İtaat ederek hızlıca yönelerek.

اَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُوٓا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa bir şüphe içinde midirler? Ya da Allah'ın ve elçisinin kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir!"

{ اَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ **}** *"Onların kalplerinde bir hastalık mı var?"* Kuşku ve nifak.

{ اَمِ ارْتَابُوٓا **}** *"Yoksa bir şüphe içinde midirler?"* Hatta onlar Allah Teâlâ'dan ve Resûl'ünden kuşku duymaktadırlar.

{ اَمْ يَخَافُونَ **}** *"Ya da korkuyorlar mı?"* Ya da korkuyorlar mı?

{ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın haksızlık edeceğinden."* Zorbalık edeceğinden mi?

{ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ **}** *"Ve elçisinin kendilerine."* Hükümde.

{ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ **}** *"Hayır, asıl zalimler kendileridir."* Kendi kendilerine zarar verenlerdir. Onlar imanlarında münafık olan kimselerdir.

اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ اِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

51- "Aralarında hüküm vermesi için, Allah'a ve elçisine çağrıldıkları zaman, iman edenlerin sözü ancak, 'İşittik ve itaat ettik.' demeleridir. İşte asıl kurtuluşa erenler bunlardır!"

Allah Teâlâ ardından ihlaslı olanların sözlerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"İman edenlerin sözü ancak."* İhlaslı mü'minlerin sözleri Osman'ın sözü gibidir. Zira Osman, Ali (radıyallâhu 'anh)'a "Aksine ben seninle birlikte Allah'ın Resulüne gelirim. Aramızda her ne

hüküm verirse ona razı olurum" diye karşılık vermişti. Allah Teâlâ bu sözünden dolayı onu övdü ve şöyle buyurdu: "*İman edenlerin sözü...*", yani muhlislerin.

{ إِذَا دُعُوٓا إِلَى اللهِ **}** *"Allah'a çağrıldıkları zaman."* Allah'ın Kitabına.

{ وَرَسُولِهِۦ **}** *"Ve elçisine."* Resulünün sünnetine.

{ لِيَحْكُمَ **}** *"Hüküm vermesi için."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hükmetmesi için.

{ بَيْنَهُمْ **}** *"Aralarında."* Allah'ın Kitabıyla ve Allah'ın hükmüyle.

{ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا **}** *"İşittik demeleridir."* İcabet ettik.

{ وَاَطَعْنَا **}** *"Ve itaat ettik."* Bize emrettiğin şeye.

{ وَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ **}** *"İşte asıl kurtuluşa erenler bunlardır."* Hışım ve azaptan kurtulanlar, yani Osman ibn Affan.

وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخْشَ اللهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Her kim Allah'a ve elçisine itaat eder, Allah'tan korkar ve O'ndan korunursa, işte asıl bunlar başarıya ulaşanlardır!"

Ayrıca yine Osman'ın "Allah'a kasem olsun ki, ey Allah'ın Resûlü, eğer dilersen malımın bütününü sadaka olarak veririm" sözü hakkında âyet indi. Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُۥ **}** *"Her kim Allah'a ve elçisine itaat eder."* Hükümde.

{ وَيَخْشَ اللهَ **}** *"Allah'tan korkar."* Geçip giden şeylerde.

{ وَيَتَّقْهِ **}** *"Ve O'ndan korunursa."* Kalan şeylerde.

{ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ **}** *"İşte asıl bunlar başarıya ulaşanlardır."* Cenneti elde ederek ve cehennem ateşinden kurtularak kazançlı çıkanlar bunlardır.

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

53- "(O münafıklar) sen kendilerinden istediğin takdirde, (mutlaka savaşa) çıkacaklarına dair, Allah'a en ağır yeminleriyle yemin etmektedirler. De ki: 'Yemin etmeyin! İtaatin ölçüsü bellidir. Bilin ki, Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.'"

{ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ **}** *"(O münafıklar) Allah'a en ağır yeminleriyle yemin etmektedirler."* Osman olabildiğince Allah adına kuvvetli yemin ederek.

{ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ **}** *"Sen kendilerinden istediğin takdirde, (mutlaka savaşa) çıkacaklarına dair."* Malının bütününü.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَا تُقْسِمُوا **}** *"Yemin etmeyin."* Yemin etmeyiniz.

{ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ **}** *"İtaatin ölçüsü bellidir."* Belirli güzel bir taattir. Yaparsanız. Ancak size vacip olan güzel belirli bir taat içinde itaat ediniz.

{ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ **}** *"Bilin ki, Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır."* Hayır ve şerrden.

قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَاِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

54- "De ki: 'Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin!' Eğer yüz çevirirseniz, (bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu) ancak ona yüklenen, sizin sorumluluğunuz da size yüklenendir. Eğer O'na itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen sadece açık bir şekilde duyurmaktır."

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Osman'ın kavmine.

{ اَطِيعُوا اللهَ **}** *"Allah'a itaat edin."* Farizalar konusunda.

{ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ **}** *"Peygamber'e de itaat edin."* Sünnetlerde ve hükümde.

{ فَاِنْ تَوَلَّوْا **}** *"Eğer yüz çevirirseniz."* Allah'a ve Resûl'üne itaat etmekten yüz çevirirseniz.

{ فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ **}** *"(Bilin ki Peygamber'in sorumluluğu) ancak ona yüklenen."* Tebliğ emridir.

{ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ **}** *"Sizin (sorumluluğunuz) da size yüklenendir."* Emrolunduğunuz şeylerde icabet etmektir.

{ وَاِنْ تُطِيعُوهُ **}** *"Eğer O'na itaat ederseniz."* Allah Teâlâ'nın size emrettiği şeylerde Ona itaat ediniz.

{ تَهْتَدُوا **}** *"Doğru yolu bulmuş olursunuz."* Sapıklıktan kurtulup.

{ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ **}** *"Peygamber'e düşen sadece açık bir şekilde duyurmaktır."* Allah Teâlâ'dan geleni.

وَعَدَ اللهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

55- "Allah, sizden iman edip iyi işler yapanlara şunu vaat etmiştir: Kendilerinden öncekileri nasıl sahip ve hakim kıldıysa, onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacak; kendilerine, onlar için seçip beğendiği dinlerini (İslâm'ı) tatbik gücü verecek ve korkularının ardından kendilerini güvene kavuşturacaktır. Çünkü onlar bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar yoldan çıkmış olanlardır!"

{ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ **}** *"Allah, sizden iman edip şunu vaat etmiştir."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"İyi işler yapanlara."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ **}** *"Onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacak."* Onların bir bölümünü diğer bir bölümünün ardından.

{ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Kendilerinden öncekileri nasıl sahip ve hakim kıldıysa."* İsrailoğullarından Yuşa ibn Nûn, Kalib ibn Yufenna'dır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ben onlardan önceki İsrailoğullarını düşmanlarının helak ettiklerinin ardından kendi yurtlarına yerleştirdiğim gibi Müslümanları da Mekke yurduna yerleştireceğim.

{ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ **}** *"Kendilerine, tatbik gücü verecek."* Onlar için izhar edeceğim.

{ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ **}** *"Onlar için seçip beğendiği dinlerini (İslâm'ı)"* Razı olup onlar için seçtiği.

{ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ **}** *"Ve kendilerini kavuşturacaktır."* Mekke'ye.

{ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ **}** *"Korkularının ardından."* Düşmandan.

{ اَمْنًا **}** *"Güvene."* Düşmanlarının helak oluşlarının ardından.

{ يَعْبُدُونَنِي **}** *"Çünkü onlar bana kulluk ederler."* Bana Mekke'de kulluk etsinler diye.

{ لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا **}** *"Ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar."* Putları.

{ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ **}** *"Artık bundan sonra kim inkâr ederse."* Hakim sağlayıp yerleştirmenin ve korkularını güvenle değiştirmelerinin ardından.

{ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ **}** *"İşte bunlar yoldan çıkmış olanlardır."* İsyankârlardır.

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

56- "Namazı kılın, zekâtı verin ve Peygambere itaat edin ki, size merhamet edilsin!"

{وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ} *"Namazı kılın."* Beş vakit namazı tastamam kılınız.

{وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ} *"Zekâtı verin."* Mallarınızın zekâtını veriniz.

{وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ} *"Ve Peygamber'e itaat edin ki."* Hükümde.

{لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} *"Size merhamet edilsin."* Size rahmet edilsin de azap görmeyesiniz diye.

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَاْوٰيهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

57- "İnkâr edenlerin, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacaklarını sanma! Onların varacağı yer cehennem ateşidir. Ne kötü varış yeridir orası!"

{لَا تَحْسَبَنَّ} *"Sanma."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{الَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr edenlerin."* Mekke kâfirlerinin.

{مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ} *"Yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacaklarını."* Yeryüzünde Allah'ın azabından kaçacaklarını.

{وَمَاْوٰيهُمُ} *"Onların varacağı yer."* Onların dönecekleri nokta.

{النَّارُ} *"Cehennem ateşidir."* Ahirette.

{وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ} *"Ne kötü varış yeridir orası."* Şeytanlarla birlikte oraya varacaklardır. Bu âyet-i kerime Ebû Cehil ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

58- "Ey iman edenler! Sahip olduğunuz köle ve cariyelerle, içinizden henüz ergenlik çağına ulaşmamış olanlar, şu üç vakitte (yanınıza girmek için) sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğleyin giysilerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra. Bunlar sizin üç eksikli vaktinizdir. Bu vakitler dışında, birbirinizin yanına girip çıkmada, ne size ne de onlara bir günah yoktur. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah (her şeyi) bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

Daha sonra Ömer'in "Ben Yüce Allah'ın oğullarımıza, hizmetçilerimize bu üç saatte, saatlerde izin almadan girmelerini yasaklamış olmasını ne kadar da arzu ederdim" sözü hakkında şu âyet nazil oldu:

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ لِيَسْتَاْذِنْكُمُ **}** *"(Yanınıza girmek için) sizden izin istesinler."* Sizin huzurunuza varma konusunda.

{ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ **}** *"Sahip olduğunuz köle ve cariyelerle."* Küçük köleler.

{ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ **}** *"Henüz ergenlik çağına ulaşmamış olanlar."* Ergenliğe ulaşmamış olanlar.

{ مِنْكُمْ **}** *"İçinizden."* Hürlerinizden.

{ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ **}** *"Şu üç vakitte."* Üç saatte.

{ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ **}** *"Sabah namazından önce."* Sabah için fecrin atmaya başlamasından sabah namazı kılınıncaya kadar.

{ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ **}** *"Öğleyin giysilerinizi çıkardığınız vakit."* Kaylule esnasında öğle namazı kılınıncaya kadar.

{ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ **}** *"Ve yatsı namazından sonra."* Yatsı namazının son vaktinden tan yerinin ağarmasına kadar.

{ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ **}** *"Üç eksikli vaktinizdir."* Üç halvet vaktinizdir.

{لَكُمْ} *"Bunlar sizin."* Daha sonra bunun ardından onların huzuruna izinsiz girme konusunda Allah Teâlâ şunlara ruhsat vererek şöyle buyurdu:

{لَيْسَ عَلَيْكُمْ} *"Ne size yoktur."* Evlerin sahiplerine/efendilerine.

{وَلَا عَلَيْهِمْ} *"Ne de onlara."* Oğullara ve küçük hizmetkarlara, büyükler için geçerli değildir.

{جُنَاحٌ} *"Bir günah."* Sıkıntı.

{بَعْدَهُنَّ} *"Bu vakitler dışında."* Bu üç özel vaktin dışında.

{طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ} *"Yanına girip çıkmada."* Hizmet için.

{بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ} *"Birbirinizin."* Birbirinizin yanına izinsiz olarak girip çıkmaktasınız. Büyük hizmetkarlar ve büyük oğullar ise babalarının ve sahiplerinin yanına girme hususunda her vakit izin istemelidirler.

{كَذٰلِكَ} *"İşte."* İşte bu şekilde.

{يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ} *"Allah size âyetlerini böyle açıklıyor."* Allah Teâlâ bunu açıkladığı gibi emir ve nehyi de açıklamaktadır.

{وَاللّٰهُ عَلِيمٌ} *"Allah (her şeyi) bilir."* Maslahatlarınızı en iyi bilendir.

{حَكِيمٌ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Size özel elbisesiz olduğunuz vakitlerde küçük çocuklara izin isteme konusunda verdiği hükümde.

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

59- "Sizden olan çocuklar ergenlik çağına eriştiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Çünkü Allah (her şeyi) bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

Ardından küçükleri dışta bırakarak büyükleri zikrederek şöyle buyurdu.

{ وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ **}** *"Sizden olan çocuklar eriştiklerinde."* Hürlerinizden ve kölelerinizden.

{ الْحُلُمَ **}** *"Ergenlik çağına."* İhtilama.

{ فَلْيَسْتَاْذِنُوا **}** *"İzin istesinler."* Sizin yanınıza varma konusunda her an.

{ كَمَا اسْتَاْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi."* Zikredilen kardeşlerinin.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ **}** *"Allah size âyetlerini açıklıyor."* Allah Teâlâ bunu açıkladığı gibi emrini ve nehyini de açıklıyor.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ **}** *"Çünkü Allah (her şeyi) bilir."* Maslahatınızı.

{ حَكِيمٌ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Yanınıza girme konusunda büyüklerin her an izin istemeleri gerektiği şeklinde verdiği hükümde.[9]

---

9 a) İmam Ebû Dâvûd es-Sicistanî İkrime'den şöyle rivayet etmiştir: Irak halkından bir cemaat İbn Abbâs'a "Ey Abbâs'ın oğlu! İçinde bulunan emirlerle emrolunduğumuz halde, hiç kimsenin kendisiyle amel etmediği Allah azze ve cellenin şu (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَاْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) *'Ey iman edenler! Sahip olduğunuz köle ve cariyelerle, içinizden henüz ergenlik çağına ulaşmamış olanlar, şu üç vakitte yanınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğleyin giysilerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra. Bunlar sizin üç eksikli vaktinizdir. Bu vakitler dışında, birbirinizin yanına girip çıkmada, ne size ne de onlara bir günah yoktur. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah (her şeyi) bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.'* buyruğu hakkında görüşün nedir?" diye sormuşlar.

El-Ka'nebi bu âyet-i kerimeyi âyetin sonunda yer alan (كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) "*İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor. Allah (her şeyi) bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.*" kelimelerine kadar okudu. İbn Abbâs da şöyle karşılık vermiştir: "Allah mü'minlere karşı çok yumuşak ve merhametlidir. Bu nedenle onların sürekli örtünmelerini ister. Bu âyet-i kerime nazil olduğu sıralarda ise halkın evlerinde perdeler ve özel hazırlanmış kilitli odalar da yoktu. Bazen hizmetçiler, çocuklar yahut da adamın (yanında, başkasından) öksüz

kalmış kız çocuğu adam hanımı ile cinsi münasebette iken odasına girebiliyordu. İşte bu yüzden Allah bu açık saçıklık vakitlerinde onlara (odalara girmek için) izin istemeyi emretti. Sonra onlara örtüyü ve hayrı getirdi. Ve ben bu âyetle amel eden bir kimseyi görmedim." Ebû Dâvûd dedi ki: Ubeydullah ile Ata rivayet ettikleri hadis, bu hadisi zayıflatmaktadır. Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb, "Kişinin açık saçık bulunduğu üç vakitte izin istemenin gerekliliği" bâbı. 5192 nolu hadis.

Bu haberin senedini Abdullah ibn Mesleme, Abdülaziz ibn Muhammed, Amr ibn Ebî Amr Meysere, İkrime oluşturmaktadır. İkrime'nin tercüme-i halini sunmuştuk.

Abdullah ibn Mesleme, Ebû Abdurrahman Abdullah ibn Mesleme ibn Kaneb el-Kanebi el-Harisî. Sika ve abiddir. İbn Mace dışında *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 451, 638 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 383, 382 nolu madde

Abdülaziz ibn Muhammed ibn Ubeyd ed-Deraverdî, Ebû Muhammed el-Cuhenî. Sâduktur. Başkasının kitaplarından hadis rivayet eder ve bu nedenle de yanılırdı. Neseî onun Ubeydullah el-Amirî'den rivayetlerinin münker olduğunu belirtir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 512, 1248 nolu madde; *el-Mizan*, c. 2, s. 633, 5125 nolu madde. İbn Hacer ise *Hedyü's-Sârî* adlı eserinde Kitabından tahdiste bulunduğu hadislerinin sahih olduğunu belirtir. Hedyü's-Sârî, s. 420.

Amr ibn Ebî Amr Meysere. Sikadır, bazen yanılır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 75; el-Hulâsa, 292.

Hadisin isnadında bir kopukluk söz konusu değildir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 31, 51 nolu madde; c. 6, s. 353, 677 nolu madde; c. 8, s. 82, 122 nolu madde. Bu haberin senedinde bulunan ravilerden Abdülaziz ibn Muhammed dışındakiler sikadır. Bu kişi de doğru sözlü olmasına rağmen Abdullah ibn Umerî'den rivayet ettiği hadisler münkerdir. Ancak bu hadiste görüldüğü gibi söz konusu ravi Abdullah ibn Ömer'den rivayet etmemektedir. Hadis bu itibarla hasen hadis kategorisindedir. Fakat İbn Ebî Hatem bu haberi sahih olan başka bir kanalla İbn Abbâs'tan rivayet ettiğinden Ebû Dâvûd'un bu haberi de sahih li ğayrihi kategorisine yükselmektedir. İbn Kesir ibn Ebî Hatem'in rivayet ettiği kanal için şöyle der: "Bu haberin, İbn Abbâs'a kadar varan isnadı sahihtir." *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 3, s. 317.

Ancak bu hadis daha güzeldir. Zira bu hadise göre âyet nesh edilmiş değildir. İbn Abbâs'ın Kur'an'ın âyetlerini i'mal etme noktasındaki görüşünü ve tekinliğini de görüyoruz.

b) İmam Ebû Dâvûd es-Sicistanî'nin Ubeydullah ibn Ebî Yezid'den rivayetine göre, kendisi İbn Abbâs'ı şöyle derken işitmiştir: Bir âyet var ki, insanların çoğu onunla amel etmemişlerdir. Bu, izin isteme âyetidir. Ben şu cariyeme dahi emrediyorum, o da yanıma girmek için izin ister. Ebû Dâvûd dedi ki: Ata bunu bu şekilde İbn Abbâs'tan "*onun gereğini emreder*" lafzı ile rivayet etmiştir. Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb, "Kişinin açık saçık bulunduğu üç vakitte izin istemenin gerekliliği" bâbı. 5191 nolu hadis.

Bu haber sened bakımından tahvil sigasıyla rivayet edilen ender hadislerdendir. (Sözcük; değiştirmek manasına olup bir hadisin çeşitli isnadlarla rivayeti

sırasında bir isnaddan diğerine geçmeye denir. Aynı hadisin bir isnadından diğerine geçişte araya bir "ha" harfi konularak işaretlenir. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, Mücteba Uğur, Tahvil Maddesi.)

Ebû Dâvûd bu hadisi üç tane şeyhi aracılığıyla rivayet etmiştir. Bunlar İbn Serh, İbn Sabbah ve İbn Abedeh'dir.

Gerçekten hadis, rivayet ilmi açısından örnek hadislerdendir. Muhaddislerin hadisi eda ediş esnasındaki dikkatlerine özel önem verdiğini gösterir türdeki hadislerdendir. Hadisin ilk rivayeti tahdis sigası ile iken ikinci kanalı ihbar türüyledir. Hadis sika ravilerden oluştuğundan dolayı sahih bir hadistir.

c) Bu âyet Cahiliyye karanlığında yaşayan, edebden yoksun bir toplumda İslamî edeb kurallarının nasıl yerleştirildiğinin bir örneğini göstermektedir. Cariye/kölelerin ve çocukların üç özel vakitte velilerinin yanına girmek istediklerinde izin istemelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu üç özel vakit; sabah namazından önce, öğle namazından sonra ve yatsı namazından sonrasıdır. Bu üç özel vakitle sınırlandırılmasının gereği bu zaman dilimlerinde kişinin hanımıyla baş başa kaldığı zamanlardır. Bu zaman dilimlerinin dışındaki vakitlerde ise izin istememenin herhangi bir sakıncası bulunmamaktadır.

Ancak şu kadar var ki, bu hüküm ergenlik çağına yaklaşmış çocuklar için geçerli değildir. Onlar hangi zaman diliminde olursa olsun anne babalarının yanlarına vardıklarında her zaman izin istemelidirler. (وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) "*Sizden olan çocuklar ergenlik çağına eriştiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler.*" (24/en-Nûr/59)

d) İbn Abbâs'tan aktarılan ilk rivayette insanların bu edeb kuralını yerine getirmemelerinin gerekçesi de belirtilmiştir. Bu gerekçe vahyin indiği dönemde insanların evlerinde örtülerin bulunmayışıdır. Allah Teâlâ üç özel vakitte izin istemeyi teşri etti. Allah azze ve celle insanlara lütufta bulunup da mal bahşedince ve insanlar örtülü evlerde oturmaya başlayınca kölelerin ve çocukların, velilerinin ve anne babalarının yanlarına girdiklerinde izin isteme olgusu görülmemeye ve uygulanmamaya başladı. İşte İbn Abbâs bu edeb kuralının İslam toplumunda uygulanılmasının terk edilmesine bir serzenişte bulunmakta ve aydın rolünü ifa etmektedir.

e) İkinci hadisle ilgili teknik bir konu bulunmaktadır. *Sünen-i Ebû Dâvûd*'un bazı nüshalarında hadis "*lem ye'mür biha ekserü'n-nasi/insanların çoğunluğu bununla emretmemişlerdir*." şeklinde geçmekteyse de bu nüshalar yanlıştır. Bu ifadeye göre anlam verilmez ki, biz de bu ifadeye göre hadise anlam vermedik. Zira âyette bir takım insanlar için tahsis/daraltma söz konusu değildir. Nitekim İbn Kesir de tefsirinde Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inden alıntı yaparken hadisi belirttiğimiz sözlerle alıntılamıştır. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 3, s. 317.

f) "Ben şu cariyeme dahi emrediyorum, o da yanıma girmek için izin ister" ifadesi İbn Abbâs'ın ilahî emri uygulama noktasındaki gayretini ortaya koymaktadır. Yani Allah'ın lütfuyla evlerimizde örtülerin ve kapıların bulunduğu bu zaman diliminde dahi Allah'ın bu âyetteki emrini yerine getirmek amacıyla üç özel vakitte, cariyeler huzuruma girerken dahi izin istemektedirler.

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَآءِ الّٰتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

60- "Evlenme isteği kalmamış oturan (yaşlı) kadınların, -süs yerlerini teşhir etmemeleri şartıyla- dış örtülerini çıkarmalarında, kendileri için bir günah yoktur. Ama iffetlice sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir."

{ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَآءِ **}** *"Oturan (yaşlı) kadınların."* Aciz, yaşlı kadınların.

{ الّٰتِي **}** *"O kadınlar ki."* Aybaşı görmekten kesilmiş, menopoz dönemine girmiş.

{ لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا **}** *"Evlenme isteği kalmamış."* Evlenmeyen, evliliğe de gereksinim duymayan.

{ فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ **}** *"Kendileri için yoktur."* Aciz, yaşlı kadınlara.

{ جُنَاحٌ **}** *"Bir günah."* Sıkıntı.

{ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ **}** *"Dış örtülerini çıkarmalarında."* Yabancı erkekler yanında dış örtülerini.

{ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ **}** *"Süs yerlerini teşhir etmemeleri şartıyla."* Yabancı erkekler yanında üzerlerindeki ziyneti açığa vurmaksızın, süslenmeksizin.

{ وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ **}** *"Ama iffetlice sakınmaları."* Yabancı yanında dış elbise ile durmaları.

{ خَيْرٌ لَهُنَّ **}** *"Kendileri için daha hayırlıdır."* Dış elbiselerini çıkarmalarından daha hayırlıdır.

{ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ **}** *"Allah işitendir."* O yaşlı kadınların sözlerini.

{ عَلِيمٌ **}** *"Bilendir."* Onların amellerini.[10]

---

10 (وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ) "*İffetli davranmaları*" ifadesi baş örtülerini takmamaktan kaçınarak iffetli davranmaları elbise giyinmeleri, baş örtülerini ve cilbâblarını takmaları (خَيْرٌ لَهُنَّ) "*Kendileri için daha hayırlıdır*" yani baş örtüsünü takmamaktan kendileri için daha hayırlıdır.

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْۢ بُيُوْتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخَوٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ خَالٰتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيْقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ اَشْتَاتًا فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٦١﴾

61- "Köre güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. Aynı şekilde size de kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz (evlerde) yahut dostlarınızın (evlerinde), yemek yemenizde bir güçlük yoktur. Toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur. Evlere girdiğinizde, birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği ile selâm verin. İşte Allah düşünüp anlayasınız diye, âyetleri size böyle açıklıyor!"

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيْمًا) "*Ey iman edenler, mallarınızı aranızda karşılıklı rıza ile gerçekleştirdiğiniz ticaret yolu hâriç; bâtıl yollarla yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah, sizin için Rahîm olandır.*" (4/en-Nisa/29) âyeti nazil olunca içerdiği anlamdan dolayı birbiriyle vekâlet ilişkisi içinde bulunanlar zulmedebilme korkusundan ve zulümden dolayı sıkıntıya girdiler. Bunun üzerine Allah azze ve celle birbirleriyle vekalet ilişkisi içinde olan mü'minlere ruhsat vererek şöyle buyurdu;

{ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ **}** *"Köre güçlük yoktur."* Kör ile birlikte yemek yiyen kimseye bir sıkıntı, bir günah bulunmamaktadır.

{ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ **}** *"Topala güçlük yoktur."* Topal ile birlikte yemek yiyen kimseye bir sıkıntı, bir günah bulunmamaktadır .

{ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ **}** *"Hastaya da güçlük yoktur."* Hasta ile birlikte yemek yiyen kimseye bir sıkıntı, bir günah bulunmamaktadır.

{ وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ **}** *"Aynı şekilde size de bir güçlük yoktur."* Bir sıkıntı ve bir günah.

{ اَنْ تَاْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ **}** *"Kendi evlerinizde yemek yemenizde."* İzinsiz bir şekilde oğullarınızın evlerinden adalet ve insaf ölçüleri içinde.

{ اَوْ بُيُوتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ **}** *"Veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde."* Her yönden.

{ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ **}** *"Veya kız kardeşlerinizin evlerinde."* Her yönden.

{ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ **}** *"Veya amcalarınızın evlerinde."* Babalarınızın kardeşlerinden.

{ اَوْ بُيُوتِ عَمّٰتِكُمْ **}** *"Veya halalarınızın evlerinde."* Babalarınızın kız kardeşlerinin evlerinden.

{ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ **}** *"Veya dayılarınızın evlerinde."* Annelerinizin kardeşlerinden.

{ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ **}** *"Veya teyzelerinizin evlerinde."* Annelerinizin kız kardeşlerinin evlerinde.

{ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهٗٓ **}** *"Veya anahtarlarına sahip olduğunuz (evlerde.)"* Yani hazinelerinin anahtarları yanınızda olan mallara yani cariye ve kölelere.

{ اَوْ صَدِيقِكُمْ **}** *"Yahut dostlarınızın evlerinde."* Ortaklarınıza konakladığında veya arkadaşlarınıza konakladığınızda. Bu âyet Mâlik ibn Zeyn ve Haris ibn Ammar hakkında idi. Zira bu ikisi arkadaş idiler.

{ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ **}** *"Üzerinize bir günah yoktur."* Günah.

{ اَنْ تَاْكُلُوا جَمِيعًا **}** *"Toplu olarak yemenizde de."* Topluca adalet ve insaf ölçüsü içinde.

{ اَوْ اَشْتَاتًا **}** *"Veya ayrı ayrı."* Ayrı ayrı. Bu âyetin kapsamına kör, topal ve sakat vb. girmiştir.

{ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا **}** *"Evlere girdiğinizde,"* Yani evlerinize veya mescidlere içinde hiçbir kimsenin olmadığı halde girerseniz.

{ فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ **}** *"Birbirinize, selâm verin."* Rabbimizden üzerimize selam olsun deyiniz.

{ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ **}** *"Allah katından bir esenlik dileği ile."* Allah Teâlâ'dan size bir keramet.

{ مُبٰرَكَةً **}** *"Ve mübarek."* Sevapla.

{ طَيِّبَةً **}** *"Hoş."* Bağışlama ile.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekildedir.

{ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ **}** *"Allah âyetleri size açıklıyor."* Size bunu açıkladığı gibi emir ve nehyi de.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ **}** *"Düşünüp anlayasınız diye."* Emredildiğiniz şeyi düşünüp anlamanız için.[11]

---

11 a) Ebû Dâvûd, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan Allah azze ve cellenin (يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَاْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا) *"Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin ve birbirinizin canına kıymayın. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir."* (4/en-Nisa/29) buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir. Bu âyet-i kerimenin nüzûlünden sonra, herhangi bir kimse, başka bir kimsenin yanında yemek yemekten çekinirdi. Bu âyet Nûr Sûresi'nde yer alan diğer âyet-i kerimede nesh edildi.

Allah Teâlâ (وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا) *"Aynı şekilde size de kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde yahut dostlarınızın evlerinde, yemek yemenizde bir güçlük yoktur. Toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur.'* (24/en-Nûr/61) diye buyurunca, bu sefer zengin kişi, yakınlarından bir başkasını yemeğine davet eder ve "Ben bu yemeği yemekten çekiniyorum" der ve şöyle devam ederdi: "Yoksul bir kimse buna benden daha bir hak sahibidir." İşte bu gibi tutumları dolayısıyla, Allah Teâlâ onlara, üzerinde Allah'ın adının anılmış olduğu şeylerden yemek ile Kitap Ehli'nin yiyeceklerini helal kıldı. Ebû Dâvûd, Kitâbü'l-Etime, 6. Bâb, 3753 nolu hadis.

Bu haberi Beyhakî Ebû Dâvûd'dan alıntılayarak tahriç etmiştir. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 7, s. 274, Kitâbü's-Sadak, "Başkasının malını yemede hükümdarlığının neshedilmesi" bâbı.

Bu haberin isnadında durumunu önceki rivayetlerde belirttiğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd bulunmaktadır. Bu şahıs doğru sözlü olmasına rağmen vehimleri bulunan bir şahıstı. Bu nazarla hadisin zayıf olma olasılığı bulunmaktadır. Zira ravi bu haberinde yanılmış ve vehme düşmüş olabilir. Ancak Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç ettiği hadis bu rivayeti pekiştirmektedir. Bu durumda haber sahih li ğayrihi kategorisine yükselmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 168.

b) (لَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ) "*Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin"* buyruğu haksızca anlamına gelmektedir. Bunun kapsamına faiz, kumar ve çeşitli bâtıl alışveriş türlerinin bütünü girmektedir.

c) Allah Teâlâ'nın (اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ) "*Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin*" buyruğu munkatı bir istisnadır. Yani, ama karşılıklı rıza ile yapılan ticaret yoluyla yiyebilirsiniz. Ticaret ise alış-veriştir. Bu buyruk, Allah Teâlâ'nın, önceden de geçtiği gibi (وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا) "*Allah alış-verişi helal, faizi haram kılmıştır*" (2/el-Bakara/275) buyruğunu andırmaktadır. *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 5, s. 151.

d) (لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) "*Aynı şekilde size de kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde yahut dostlarınızın evlerinde, yemek yemenizde bir güçlük yoktur. Toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur. Evlere girdiğinizde, birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği ile selâm verin. İşte Allah düşünüp anlayasınız diye, âyetleri size böyle açıklıyor!*' buyruğu Müslümanların başlangıçta sıkıntı çektikleri bazı emirlerin kaldırılmasına yönelik bir buyruktur. Allah Teâlâ'nın mü'min bireylere yönelik bir rahmetini ortaya koymaktadır. Bu zorluğun kaldırılması cihad emriyle de ilişkili midir, yoksa o konuda herhangi bir hüküm getirmeyip kötürüm, a'ma ve hasta olan mümin bireylerin kendilerine emanet edilmiş evlerden gönül rahatlığıyla yemek yemelerine mi yöneliktir? Âyetin zâhiri son olasılığı desteklemektedir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî'nin, Ubeydullah ibn Abdullah ibn Utbe ibn Mesud'dan şu rivayeti de bu olasılığı kuvvetlendirmektedir: "Müslümanlar savaşa çıkarlar. Evlerini, evlerinden rızıklanıp yesinler diye geride kalan, aralarında ihtiyaç sahibi fakirlere bırakırlardı. Ancak onlar da ev sahipleri yokken bu evlere girmek konusunda sıkın-

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِذَا كَانُوا مَعَهٗ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوهُ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِّمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ٦٢

tıya düşerlerdi. İşte Allah azze ve celle bu âyeti indirerek bu sıkıntıyı kaldırdı." *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 169.

e) İbn Cerir et-Taberî bu yemek yemedeki mü'min bireylerin gönül darlığı noktasında çeşitli rivayetler aktarır. Örneğin, tek başına misafiri olmaksızın yemek yeme konusunda gönül darlığına düşen bireyler bunlardandır.

İbn Cerir Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demektedir: İnsanlar kişinin yemeği tek başına yeme konusunda böyle bir davranış sergilemekten kaçınır ve sıkıntıya düşerlerdi. Öyle ki, ancak bir konukla birlikte yemek yerlerdi. Nihayet (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا) "*Toplu olarak veya ayrı ayrı yemenizde de üzerinize bir günah yoktur.*" buyruğu nazil oldu. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 172.

f) (اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهٗٓ) "*Veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde*", yani vekili olduğunuz mallarınız ve anahtarlarını elinizde bulundurduğunuz evlerden maruf ölçüler içinde yemenizde herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

İbn Cerir et-Taberî (اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهٗٓ) "*Veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde*" buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demektedir: "Kişi bir kethüdayı malına vekil kılar. Allah Teâlâ vekil kılınan şahsa vekil kılanın yiyeceğinden, hurmasından yemesi ve sütünden içmesi ruhsatını verdi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 170.

g) (مَفَاتِحَهٗٓ) sözcüğü miftah/anahtar anlamına gelen mifteh sözcüğünün çoğuludur. Miftah ise mefâtîh ve mefâtih şeklinde çoğul kılınır. Mefâtîh sözcüğü miftahın; mefatih sözcüğü ise miftehin çoğulu olduğu da söylenmiştir. *El-Müfredat*, "F-T-H" maddesi; *Tefsirü'l-Alûsî*, c. 18, s. 220.

h) İbn Abbâs'ın *Sünen*'de geçen "Bu âyet Nûr Sûresi'nde yer alan diğer âyet-i kerimede nesh edildi." sözlerinden neyi kastettiği tam açık değildir. Neshin ilk dönemde geniş bir kullanım alanının olduğunu belirtmiştik. Nûr Sûresi'ndeki bu âyetin Nîsâ Sûresi'ndeki âyeti nesh edici değil de açıklayıcı olması daha zahir olandır. Zira neshde hükmün kaldırılması bulunmaktadır. Ancak Nîsâ Sûresi'ndeki âyetin hükmü neshedilmemiştir. Bu sözün İbn Abbâs'ın sözünden öte ravilerden birisinin yanılgısı olma olasılığı da bulunmaktadır. Nitekim Ebû Dâvûd'un haberinin sened tartışmasını kısaca yapmış ve Ali ibn Hüseyin ibn Vâkıd'ın yanılgıları bulunan bir şahıs olduğunu belirtmiştik. Ayrıca yukarıya alıntıladığımız İbn Cerir et-Taberî'nin rivayeti Ebû Dâvûd'un rivayetinden daha kuvvetlidir. Bu rivayet de neshe ilişkin herhangi bir değini olmadığı gibi Nîsâ Sûresi'ndeki âyeti açıklayıcı bir durumun olduğu hissedilmektedir.

62- "Mü'minler ancak Allah'a ve Peygamberine inanmış kimselerdir. Onlar onunla (Peygamberle) birlikte önemli bir işle meşgulken ondan izin almadan (bırakıp) gitmezler. Şu senden izin isteyenler, gerçekten Allah'a ve elçisine iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver ve kendileri için Allah'tan bağış dile. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ **}** *"Mü'minler ancak."* İmanlarında sâdık olanlar.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ **}** *"Allah'a ve Peygamberine inanmış kimselerdir."* Gizlilikte ve açıkta.

{ وَاِذَا كَانُوا مَعَهٗ **}** *"Onlar onunla (Peygamberle) birlikte."* Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birliktedirler.

{ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ **}** *"Kamuyu ilgilendiren*[12] *bir işle meşgulken."* Cuma gününde veya bir gazvede.

{ لَمْ يَذْهَبُوا **}** *"(Bırakıp) gitmezler."* Mescidden çıkmazlar ve gazveden dönmezler.

{ حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوهُ **}** *"Ondan izin almadan."* Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den izin istemeden.

{ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ **}** *"Şu senden izin isteyenler."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Tebük Gazvesi'nden dönmek için.

Bu kişi Ömer ibn Hattab'dır. Ömer'in geçerli bir mazereti bulunduğundan dolayı Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den Medine'ye dönme konusunda izin istemişti.

{ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ **}** *"Gerçekten Allah'a ve elçisine iman etmiş kimselerdir."* Kalben ve aşikare.

{ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ **}** *"Öyle ise, senden izin istediklerinde."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ihlaslı mü'minler.

---

12 Hamdi Döndüren Hoca'nın "alâ emrin câmiin" bölümüne verdiği anlam şudur: "Önemli bir iş." Ancak biz İbn Abbâs'ın cuma ve gazve şeklindeki tefsirini temel alarak âyetin mealinde küçük bir değişikliğe giderek "kamuyu ilgilendiren" şeklinde çevirdik.

{ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ **}** *"Bazı işleri için."* İhtiyaçları için.

{ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ **}** *"Sen de onlardan dilediğine izin ver."* Muhlislerden dilediğine.

{ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللهَ **}** *"Ve kendileri için Allah'tan bağış dile."* Gittiklerinde.

{ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ **}** *"Çünkü Allah, çok bağışlayan."* Tevbe edeni.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat edene.

لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهٖٓ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63- "Peygamber'in çağırmasını, aranızda herhangi birinizin diğerini çağırmasıyla bir tutmayın! Allah, içinizden, birini siper ederek sıvışıp gidenleri bilmektedir. Bu yüzden, (Peygamber'in) onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine can yakıcı bir azap isabet etmesinden sakınsınlar!"

{ لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ **}** *"Peygamberin çağırmasını, aranızda bir tutmayın."* Yani Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ismiyle "Ey Muhammed" diyerek çağırmayın.

{ كَدُعَآءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا **}** *"Herhangi birinizin diğerini çağırmasıyla."* O'nun ismiyle. Ancak O'na tazim gösterin, O'nu yüce tutun, O'na şeref veriniz. O'na "Ey Allah'ın Peygamberi", "Ey Allah'ın Resûlü!", "Ey Ebü'l-Kâsım" deyiniz.

{ قَدْ يَعْلَمُ اللهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ **}** *"Allah, içinizden, sıvışıp gidenleri bilmektedir."* Sizden mescidden çıkanları.

{ لِوَاذًا **}** *"Birini siper ederek."* Birbirinizi siper edinmenizi. Münafıklar mescidden çıktıklarında kendilerini hiçbir kimsenin görmediği zamanda izinsiz bir şekilde çıkarlardı.

{ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهٖٓ **}** *"Bu yüzden, (Peygamber'in) onun emrine aykırı davrananlar, sakınsınlar."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in emrine, âyetin "Allah'ın emrine" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ **}** *"Başlarına bir belâ gelmesinden."* Belanın.

{ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** *"Veya kendilerine can yakıcı bir azap isabet etmesinden."* Darp ile.

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ٦٤

64- "Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O, sizin (ne yolda, ne durumda) olduğunuzu bilir. (İnsanlar kendisine) döndürülecekleri günde ise ne yaptıklarını onlara haber verir. Allah, her şeyi bilir!"

{ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır."* Mahlukat.

{ قَدْ يَعْلَمُ **}** *"O, olduğunuzu bilir."* Yani Allah Teâlâ bilir.

{ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ **}** *"Sizin (ne yolda, ne durumda.)"* Küfür-iman, tasdik-tekzib, ihlas-nifak, istikamet-meyl ve bunun dışındaki diğer durumlarınızı.

{ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ **}** *"(İnsanlar kendisine) döndürülecekleri günde ise."* Allah Teâlâ'ya ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ فَيُنَبِّئُهُمْ **}** *"Onlara haber verir."* Allah Teâlâ onlara haber verecektir.

{ بِمَا عَمِلُوا **}** *"Ne yaptıklarını."* Dünyada.

{ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ **}** *"Allah, her şeyi bilir."* Amellerini.

سورة الْفُرْقَانِ

25- FURKAN SÛRESİ

Kendisinde Furkan'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkî, âyet sayısı 97, sözcük sayısı 1.392 ve harf sayısı ise 3.760'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾

1- "Allah'ın şanı ne yücedir ki, âlemlere bir uyarıcı olması için kulu üzerine (Muhammed'e) Furkan'ı indirdi!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Furkan Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ تَبَارَكَ الَّذِي **}** *"Allah'ın şanı ne yücedir ki."*[1] Diyor ki, bereket sahibidir. Âyetin "Yücedir, aşkındır, makamı uludur, çocuk ve ortak edinmekten beridir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نَزَّلَ الْفُرْقَانَ **}** *"Furkan'ı indirdi."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile indirdi.

{ عَلَىٰ عَبْدِهِ **}** *"Kulu üzerine (Muhammed'e.)"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ لِيَكُونَ **}** *"Olması için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) olsun diye.

---

1 "Ellezî" ism-i mevsulu tefsir metninde bir sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

{لِلْعَالَمِينَ} *"Âlemlere."* Cinlere ve insanlara.

{نَذِيرًا} *"Bir uyarıcı."* Kur'an ile korkutucu bir resul olsun diye.

اَلَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

2- "Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, bir çocuk edinmedi, mülkünde hiçbir ortağı da yoktur. Her şeyi yaratmış ve bir ölçüye göre düzenleyerek takdir etmiştir."

{اَلَّذِي لَهُ مُلْكُ} *"Mülkü O'nundur."* Hazineleri.

{السَّمٰوَاتِ} *"Göklerin."* Yağmurun.

{وَالْاَرْضِ} *"Ve yerin."* Bitkilerin.

{وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا} *"O, bir çocuk edinmedi."* Yahudi ve Hıristiyanların dediği gibi.

{وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ} *"Mülkünde hiçbir ortağı da yoktur."* Arap müşriklerinin dedikleri ve bu şekilde O'nunla mücadeleye giriştikleri gibi.

{وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ} *"Her şeyi yaratmış."* Kendisine ibadet edenleri ve ibadet etmeyenleri.

{فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا} *"Ve bir ölçüye göre düzenleyerek takdir etmiştir."* Ecellerini, rızıklarını, amellerini takdir ile yaratmıştır.

Âyetin "Her dişi ve erkek için takdir etmiştir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

3- "Onlar Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, kendileri yaratılmış olan, kendilerine ne zarar ne de yarar veremeyen; öldürme,

diriltme ve öldükten sonra yeniden canlandırma gücüne sahip olmayan birtakım tanrılar edindiler."

{وَاتَّخَذُوا**}** *"Onlar edindiler."* Mekke kâfirleri, Ebû Cehil ve ashabı.

{مِنْ دُونِهِۦٓ**}** *"Allah'ı bırakıp."* Allah'ın dışında.

{ا لِهَةً**}** *"Birtakım tanrılar."* İbadet ettikleri.

{لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا**}** *"Hiçbir şey yaratamayan."* Bir şey yaratmaya güçleri yetmeyen.

{وَهُمْ يُخْلَقُونَ**}** *"Kendileri yaratılmış olan."* Kendileri yaratılmış ve yontulmuş olan yani putlar.

{وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ**}** *"Kendilerine veremeyen."* Yani putlar.

{ضَرًّا**}** *"Ne zarar."* Zararın bertaraf edilmesi.

{وَلَا نَفْعًا**}** *"Ne de yarar."* Kendileri için de başkaları için de yararın elde edilmesine.

{وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا**}** *"Öldürme, gücüne sahip olmayan."* Hayatı kısaltma gücüne sahip olmayan.

{وَلَا حَيَوٰةً**}** *"Diriltme."* Hayatı uzatma gücüne. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Öldürme, gücüne sahip olmayan", bir nutfe yaratmaya gücü yetmeyen. "Diriltme", onda ruh meydana getirme gücüne sahip olmayan.

{وَلَا نُشُورًا**}** *"Ve öldükten sonra yeniden canlandırma."* Ölümden sonra diriliş.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ ٱفْتَرَىٰهُ وَأَعَانَهُۥ عَلَيْهِ قَوْمٌ ءَاخَرُونَ ۖ فَقَدْ جَآءُو ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾

4- "İnkâr edenler, 'Bu, (Muhammed'in) uydurduğu yalandan başka bir şey değildir. Bu konuda başka bir topluluk da ona yardımda bulundu.' dediler. Böylece haksız ve asılsız bir söz uydurdular."

{وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا**}** *"İnkâr edenler, dediler."* Mekke kâfirleri.

{ اِنْ هٰذَآ **}** *"Bu, değildir."* Bu Kur'an değildir.

{ اِلَّآ اِفْكٌ **}** *"Yalandan başka bir şey."* Yalandan.

{ افْتَرٰيهُ **}** *"(Muhammed'in) uydurduğu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendi yanından onu ortaya koymuştur.

{ وَاَعَانَهُ عَلَيْهِ **}** *"Bu konuda ona yardımda bulundu."* Uydurulması konusunda.

{ قَوْمٌ اٰخَرُونَ **}** *"Başka bir topluluk da."* Cebr, Yesar ve Ebû Fukeyhe er-Rumî.

{ فَقَدْ جَآؤُ ظُلْمًا **}** *"Böylece haksız bir söz uydurdular."* Şirk.

{ وَزُورًا **}** *"Ve asılsız."* Yalan.

وَقَالُوٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٥﴾

5- "Yine onlar, '(Bu Kur'an) öncekilerin masallarıdır, başkalarına yazdırmış da sabah akşam kendisine okunmaktadır.' dediler."

{ وَقَالُوٓا **}** *"Yine onlar, dediler."* Yani Nadr ve ashabı.

{ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ **}** *"(Bu Kur'an) öncekilerin masallarıdır."* Bu Kur'an kendi çağlarındaki öncekilerin sözleri ve yalanlarıdır.

{ كْتَتَبَهَا **}** *"Başkalarına yazdırmış da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunları Cebr ve Yesar'dan okumasını istemiştir.

{ فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ **}** *"Kendisine okunmaktadır."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e okunmaktadır.

{ بُكْرَةً وَاَصِيلًا **}** *"Sabah akşam."* Sabah vakti ve akşam vakti.

قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾

6- "De ki: 'Onu, göklerin ve yerin sırrını bilen (Allah) indirmiştir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)onlara de ki;

{ اَنْزَلَهٗ **}** *"Onu, (Allah) indirmiştir."* Yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile indirdi.

{ الَّذِيْ يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِنَّهٗ كَانَ غَفُوْرًا **}** *"Göklerin ve yerin sırrını bilen. Şüphesiz O, çok bağışlayan,"* Tevbe eden kimseye.

{ رَحِيْمًا **}** *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَقَالُوْا مَا لِهٰذَا الرَّسُوْلِ يَاْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِيْ فِي الْاَسْوَاقِ لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُوْنَ مَعَهٗ نَذِيْرًا ۝٧

7- "Dediler ki: 'Bu Peygamber'e ne oluyor? Yemek yiyor ve çarşılarda geziyor. Kendisiyle birlikte uyarması için, ona bir melek indirilmeli değil miydi?'"

{ وَقَالُوْا **}** *"Dediler ki."* Ebû Cehil ve ashabı, Nadr ve ashabı, Ümeyye ibn Halef ve ashabı.

{ مَا لِهٰذَا الرَّسُوْلِ **}** *"Bu Peygamber'e ne oluyor?"* Bu Peygamber nedir?

{ يَاْكُلُ الطَّعَامَ **}** *"Yemek yiyor."* Yediğimiz gibi.

{ وَيَمْشِيْ فِي الْاَسْوَاقِ **}** *"Ve çarşılarda geziyor."* Bizim gidip geldiğimiz gibi yolda gidip geliyor.

{ لَوْلَآ **}** *"Değil miydi?"* İndirilseydi ya.

{ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُوْنَ مَعَهٗ نَذِيْرًا **}** *"Kendisiyle birlikte uyarması için, ona bir melek indirilmeli."* O'na kendisine yapılmak istenen kötülüğü haber verecek bir yardımcısı.

اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُوْنُ لَهٗ جَنَّةٌ يَّاْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا ۝٨

8- "'Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya kendisinin, ürününden yiyeceği bir bahçesi olmalı değil miydi?' Yine o zalimler şöyle dediler: 'Siz, ancak büyülenmiş bir adama uymaktasınız!'"

{ اَوْ يُلْقٰى اِلَيْهِ كَنْزٌ **}** *"Yahut kendisine bir hazine verilmeli değil miydi?"* Veya kendisine mal indirilmeli değil miydi? Ki, bu mal kendisine yardımcı olsun.

{ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ **}** *"Veya kendisinin, bir bahçesi olmalı."* Bahçe.

{ يَاْكُلُ مِنْهَا **}** *"Ürününden yiyeceği."* Böylece doysun.

{ وَقَالَ الظّٰالِمُونَ **}** *"Yine o zalimler şöyle dediler."* Müşrikler Ebû Cehil, Nadr, Ümeyye ve ashapları.

{ اِنْ تَتَّبِعُونَ **}** *"Siz, uymaktasınız."* Muhammed'e sizler tâbi olmuyorsunuz ancak.

{ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا **}** *"Ancak büyülenmiş bir adama."* Aklı mağlup olmuş deli birisine.

اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾

9- "Bir bak, senin için nasıl benzetmeler yaptılar da çıkmaza girdiler. Artık hiçbir yol bulamazlar!"

{ اُنْظُرْ **}** *"Bir bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ **}** *"Senin için nasıl benzetmeler yaptılar da."* Senin için nasıl açıklamalarda bulundular, sana nasıl isimler taktılar. Sihirbaz, kahin, yalancı, şair ve mecnun. Âyetin "Seni sihirlenmiş olan kimseye benzettiler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَضَلُّوا **}** *"Çıkmaza girdiler."* Hileleri sonuçsuz kaldı ve böylece hataya düştüler.

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا **}** *"Artık hiçbir yol bulamazlar."* Senin hakkında söyledikleri sözlerden çıkış yolu bulamazlar. Senin için söylediklerinin doğruluğuna ilişkin kanıt da bulamazlar.

تَبَارَكَ الَّذِي اِنْ شَآءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنّٰاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾

10- "Şanı yüce olan Allah, dilerse sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan cennetleri verir ve senin için köşkler de yapar!"

{ تَبَارَكَ **}** *"Şanı yüce olan."* Diyor ki, Allah Teâlâ.

{ الَّذِيٓ اِنْ شَآءَ **}** *Allah "dilerse."* Muhakkak dilemiştir.

{ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ **}** *"Sana bunlardan daha iyisini, verir."* Dediklerinden daha hayırlısını.

{ جَنّٰتٍ **}** *"Cennetleri."* Ahirette bahçeleri.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve evlerinin altından.

{ الْاَنْهٰرُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا **}** *"Ve senin için köşkler de yapar."* Cennette senin için altından, gümüşten köşkler kılar. Bunlar senin için onların dediklerinden "Bunlar dünyada olsaydı da" daha hayırlıdır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ dilerse dünyada bunların dedikleri köşkleri ve bahçeleri sana bahşeder. Yani sana doğu ve batıdaki kaleleri, şehirleri kâfirlere rağmen bahşeder.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

11- "Onlar, üstelik kıyâmet gününü de yalanladılar. Biz ise o kıyâmet gününü yalanlayanlar için alevli bir ateş hazırladık."

{ بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ **}** *"Onlar, üstelik kıyâmet gününü de yalanladılar."* Ancak onlar kıyâmet gününü yalanladılar.

{ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ **}** *"Biz ise o kıyâmet gününü yalanlayanlar için hazırladık."* Kıyâmet gününün gerçekleşmesini yalanlayanı.

{ سَعِيرًا **}** *"Alevli bir ateş."* Yakıtı olan bir ateş.

اِذَا رَاَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾

12- "(Bu ateş) onları uzak bir mesafeden görünce, onlar bunun öfkesini ve uğultusunu işitirler."

{ إِذَا رَأَتْهُمْ **}** *"(Bu ateş) onları görünce."* Cehennem ateşini.

{ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ **}** *"Uzak bir mesafeden."* Beş yüz yıllık mesafeden.

{ سَمِعُوا لَهَا **}** *"Onlar bunun işitirler."* Cehennem ateşinin.

{ تَغَيُّظًا **}** *"Öfkesini."* Âdemoğlunun kini gibi.

{ وَزَفِيرًا **}** *"Ve uğultusunu."* Eşeğin anırışı gibi sesini.

وَإِذَآ أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾

13- "Elleri boyunlarına bağlı olarak, onun dar bir yerine atıldıkları vakit de oracıkta yok olmayı isterler."

{ وَإِذَآ أُلْقُوا مِنْهَا **}** *"Onun atıldıkları vakit de."* Cehennem ateşine atıldıklarında.

{ مَكَانًا ضَيِّقًا **}** *"Dar bir yerine."* Mızrağın altındaki dipçik vazifesini gören demirin dar oluşu gibi.

{ مُقَرَّنِينَ **}** *"Elleri boyunlarına bağlı olarak."* Şeytanlarla birlikte bağlanmış olarak.

{ دَعَوْا هُنَالِكَ **}** *"Oracıkta isterler."* Bu sıkıştırma esnasında.

{ ثُبُورًا **}** *"Yok olmayı."* Yazıklar olsun. Yazıklar olsun ve helakler olsun bize derler.

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

14- "Bugün bir kez yok olmayı değil, birçok kez yok olmayı isteyin! (denilir)."

Allah Teâlâ onlara buyurur ki:

{ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا **}** *"Bugün bir kez yok olmayı değil, (denilir)"* Bir kez yok olmayı değil.

{ وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا **}** *"Birçok kez yok olmayı isteyin."* Size isabet eden şeyden dolayı.[2]

قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَآءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾

15- "De ki: 'Bu mu daha iyi, yoksa takva sahiplerine vaat olunan ebedilik cenneti mi? Orası onlar için bir mükâfat ve son varış yeri olmuştur.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline, Ebû Cehil ve ashabına.

{ اَذٰلِكَ **}** *"Bu mu?"* Size zikredilen helak, pişmanlık ve cehennem ateşi mi?

{ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ **}** *"Daha iyi, yoksa ebedilik cenneti mi?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına ait olan.

{ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ **}** *"Takva sahiplerine vaat olunan."* Küfür, şirk ve ahlaki olmayan davranışlardan sakınan.

{ كَانَتْ **}** *"Orası olmuştur."* Olmuştur.

{ لَهُمْ **}** *"Onlar için."* Ebedilik cenneti.

{ جَزَآءً وَمَصِيرًا **}** *"Bir mükâfat ve son varış yeri."* Ahirette.

---

[2] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(ثُبُورًا) 'helak' sözcüğü veyl (yazıklar olsun bize çığlığıdır) anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Furkan Sûresi. Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 187.

b) (ثُبُورًا) sözcüğü Arap dilinde kişinin bir şeyden engellenmesi demektir. "*Ma seberake en haze'l-emri/Seni bu işten alıkoyan şey nedir?*" ifadesinde de bu anlam vardır. Sözcük bu âyette ise dünya yaşamında Allah Teâlâ'ya itaatten ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine Allah katından getirdiklerinden engellenmeleri ve dolayısıyla da cezaya müstehak olmaları nedeniyle cehennemliklerin pişmanlığı bildiren çağrısı anlamındadır. *Tefsirü't-Taberî*, c. 18, s. 188.

c) İbn Manzur der ki; (ثُبُورًا) sözcüğü helak olma, hüsrana uğrama ve veyl anlamındadır. *Lisânü'l-Arab*, 'S-B-R' maddesi.

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآؤُنَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَسْؤُلًا ﴿١٦﴾

16- "Orada onlar için ne isterlerse var, hem orada ebedi olarak kalacaklar. Bu, Rabbinden yerine getirilmesi istenen bir vaattir."

{لَهُمْ فِيهَا} *"Orada onlar için var."* Cennette.

{مَا يَشَآؤُنَ} *"Ne isterlerse."* Arzuladıkları ve canlarının çektikleri.

{خَالِدِينَ} *"Hem orada ebedi olarak kalacaklar."* Cennette ebedi olarak kalıcıdırlar. Ölmezler ve çıkartılmazlar.

{كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَسْؤُلًا} *"Bu, Rabbinden yerine getirilmesi istenen bir vaattir."* Onlar Allah Teâlâ'dan istekte bulunurlar. Allah azze ve celle de bunu yerine getirir.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هَٰٓؤُلَآءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾

17- "O gün Rabbin, onları Allah'tan başka taptıkları şeylerle toplar ve der ki: 'Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yolu kaybettiler?'"

{وَيَوْمَ} *"O gün."* Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{يَحْشُرُهُمْ} *"Rabbin, onları toplar."* Yani putların kullarını.[3]

{وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ} *"Allah'tan başka taptıkları şeylerle."* Putlar.

{فَيَقُولُ} *"Ve der ki."* Allah Teâlâ putlara der ki. Âyetin "Allah Teâlâ meleklere der ki" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ءَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هَٰٓؤُلَآءِ} *"Şu kullarımı siz mi saptırdınız?"* Taatimden. Ben onlara size ibadet etmelerini mi emrettim?

[3] "Rabbin onları toplar" şeklinde verilen meal, âyetin sözcükleriyle uyuşmamaktadır. Zira âyette "siz" sözcüğü geçmektedir. Bunun için âyete şu şekilde mana vermek daha doğru olacaktır: "O gün Rabbin, onları Allah'tan başka taptıkları şeylerle toplar..."

{ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ **}** *"Yoksa kendileri mi yolu kaybettiler?"* Yoldan saptılar ve kendi hevâlarınca sizlere ibadet ettiler.

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَآ اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

18- "Onlar, 'Seni tenzih ederiz! Seni bırakıp da, başka dostlar edinmek bize yaraşmaz! Ama sen, onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki sonunda seni anmayı unuttular ve helâki hak eden bir kavim oldular.' derler."

{ قَالُوا **}** *"Onlar, derler."* Yani putlar.

{ سُبْحَانَكَ **}** *"Seni tenzih ederiz."* Onu tenzih ederler.

{ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَآ **}** *"Bize yaraşmaz."* Bizim hakkımız değildir.

{ اَنْ نَتَّخِذَ **}** *"Edinmek."* İbadet etmemiz.

{ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ **}** *"Seni bırakıp da, başka dostlar."* Rabler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Onlar derler", yani melekler. "*Seni tenzih ederiz*", O'nu tenzih ederler. "*Bize yaraşmaz*", bize caiz değildir. "*Edinmek*", ibadet etmemiz. "*Seni bırakıp da, başka dostlar*", Rabler. Onlara bize ibadet etmelerini emretmemiz bize nasıl caiz olabilir ki?

{ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ **}** *"Ama sen, onlara o kadar bol nimet verdin ki."* Onları küfürde o kadar yücelik verdin ki.

{ وَاٰبَآءَهُمْ **}** *"Ve atalarına."* Onlardan öncekilere.

{ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ **}** *"Sonunda seni anmayı unuttular."* Sonunda tevhidi ve sana itaati terk ettiler.

{ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا **}** *"Ve helâki hak eden bir kavim oldular."* Helak olan. Kalpleri fâsid bir topluluk oldular. Allah Teâlâ bunun üzerine putlara kulluk yapanlara şöyle buyurur:

فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾

19- "Demek (tanrı diye taptıklarınız,) sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar. Artık ne (azabı) geri çevirmeye ne de bir yardıma çare bulabilirsiniz! İçinizden kim zulmederse, ona büyük bir azap tattıracağız."

{فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ**}** *"Demek (tanrı diye taptıklarınız,) sizi söylediklerinizde yalancı çıkardılar. Artık ne (azabı) çare bulabilirsiniz!"* Yani kâfirler.

{صَرْفًا**}** *"Geri çevirmeye."* Meleklerin geri çevirmesi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Putların onlar aleyhindeki şehadetlerinden sarf edilmesi. Veya azabın kendi nefislerinden engellenmesi.

{وَلَا نَصْرًا**}** *"Ne de bir yardıma."* Engelleme.

{وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ**}** *"İçinizden kim zulmederse."* Ey mü'minler topluluğu sizden kim inkar ederse. Âyetin "Ey kâfirler topluluğu! Sizden kim küfür üzere ayak diretir, süreklilik gösterirse." anlamına da geldiği söylenmiştir

{نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا**}** *"Ona büyük bir azap tattıracağız."* Cehennem ateşinde.

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ اِلَّآ اِنَّهُمْ لَيَاْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْاَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً اَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

20- "Biz senden önce de peygamberleri (başka türlü) göndermedik.; şüphe yok ki onlar hem yemek yiyorlar, hem de çarşılarda dolaşıyorlardı. Bir de sizi birbirinizle sınarız, bakalım sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi görmektedir."

{ وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ **}** *"Biz senden önce de (başka türlü) göndermedik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مِنَ الْمُرْسَلِينَ اِلَّآ اِنَّهُمْ لَيَاْكُلُونَ الطَّعَامَ **}** *"Peygamberleri. Şüphe yok ki onlar hem yemek yiyorlar."* Yediğin gibi. Bu müşriklerin "*Şu Resûl'e ne oluyor ki, yemek yiyor*" sözlerine cevaptır.

{ وَيَمْشُونَ فِي الْاَسْوَاقِ **}** *"Hem de çarşılarda dolaşıyorlardı."* Yürüdüğün gibi yollarda.

{ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً **}** *"Bir de sizi birbirinizle sınarız."* İmtihan ederiz. Arap olan mevali ile sosyal statüsü üstün olanı düşük olan ile zengini fakir ile. Allah Teâlâ Ebû Cehil'e ve ashabına şöyle buyurmaktadır:

{ اَتَصْبِرُونَ **}** *"Bakalım sabredecek misiniz?"* Peygamber'le birlikte. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Selman ve ashabı ile. Ta ki, dinde onlarla birlikte olasınız diye. Şer'î açıdan durum eşittir. Onlarla birlikte otursunuz.

{ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا **}** *"Rabbin her şeyi görmektedir."* Onların buna sabretmediğini.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Bakalım sabredecek misiniz*", Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı! Onların eziyetlerine sabredebilecek misiniz? Ben de sonuçta size sabredenlerin sevabını vereyim. "*Rabbin her şeyi görmektedir*", iman eden ile iman etmeyeni.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

21- "Bizimle karşılaşmayı ummayanlar, 'Bize meleklerin indirilmesi ya da bizim Rabbimizi görmemiz gerekmez miydi? dediler. Andolsun ki, onlar kendi içlerinde büyüklük tasladılar ve büyük bir azgınlık ettiler."

{ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا **}** *"Bizimle karşılaşmayı ummayanlar, dediler."* Ölümden sonra dirilişi yani Ebû Cehil ve ashabı.

{ لَوْلَآ أُنْزِلَ **}** *"İndirilmesi gerekmez miydi?"* İndirilseydi ya.

{ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ **}** *"Bize meleklerin."* Allah Teâlâ'nın senin bize resul olarak gönderildiğini haber verseydi.

{ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا **}** *"Ya da bizim Rabbimizi görmemiz."* Ondan senin hakkında soralım.

{ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِيٓ اَنْفُسِهِمْ **}** *"Andolsun ki, onlar kendi içlerinde büyüklük tasladılar."* İman etmekten kaçındılar. Zira onlar Rab Teâlâ'nın rüyetini istediler.

{ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا **}** *"Ve büyük bir azgınlık ettiler."* İmandan büyük bir kaçışla kaçındılar.

Âyetin "Meleklerin kendilerine azabı inişini sorduklarından dolayı büyük bir cürette bulundular" anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾

22- "Onların melekleri görecekleri gün, işte o gün, günahkârlara hiçbir müjde yoktur. Ve (size sevinmek) yasak edilmiş, diyecekler."

{ يَوْمَ **}** *"Gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ **}** *"Onların melekleri görecekleri."* Ölüm esnasında.

{ لَا بُشْرٰى **}** *"Hiçbir müjde yoktur."* Melekler onlara "Size hiçbir müjde yoktur" diyecekler.

{ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ **}** *"İşte o gün, günahkârlara."* Müşriklere cennetle.

{ وَيَقُولُونَ **}** *"Ve diyecekler."* Yani melekler.

{ حِجْرًا مَّحْجُورًا **}** *"(Size sevinmek) yasak edilmiş."* Kâfirleri cennetle müjdeleme kesinkes bir şekilde haramdır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Ve diyecekler*", yani kâfirler melekleri gördükleri esnada. "*Size sevinmek yasak yasak*", bizimle sizin aranızda uzaklık var uzaklık.

وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنٰهُ هَبَآءً مَّنْثُوْرًا ﴿٢٣﴾

23- "Onların yaptıkları her bir işi ele alırız ve onu toz duman ederiz."

{ وَقَدِمْنَآ **}** *"Ele alırız."* Kastederiz.

{ اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ **}** *"Onların yaptıkları her bir işi."* Dünyada işledikleri hayrı.

{ فَجَعَلْنٰهُ **}** *"Ve onu ederiz."* Ahirette.

{ هَبَآءً مَّنْثُوْرًا **}** *"Toz duman."* Hayvanların tırnaklarındaki toprak gibi.

Âyetin, "Güneşin ışığında dönüşen bir şey gibi kılarız. Bir oyuğa girdiğinde görülen ancak kendisine dokunulamayan" anlamına geldiği de söylenmiştir.[4]

اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَّاَحْسَنُ مَقِيْلًا ﴿٢٤﴾

24- "O gün cennetliklerin kalacakları yer daha iyi ve dinlenecekleri yer pek güzeldir."

{ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ **}** *"Cennetliklerin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا **}** *"Kalacakları yer daha iyi."* Menzil.

---

4 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(هَبَآءً مَّنْثُوْرًا) rüzgârın savurdukları şey anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Furkan Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ata el-Horasanî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 4.

b) İbn Cerir et-Taberî (هَبَآءً مَّنْثُوْرًا) "*Toz duman*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yere dökülmüş su anlamındadır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 5.

{وَاَحْسَنُ مَقِيلًا} *"Ve dinlenecekleri yer pek güzeldir."* Ebû Cehil'in ve ashabının kalacakları, dinlenecekleri yerden.

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾

25- "O gün, gökyüzü bulutlarla parçalanır ve melekler sıra sıra indirilir."

{وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ} *"O gün, gökyüzü bulutlarla parçalanır."* Rab Teâlâ'nın keyfiyeti bilinmeyen bir şekilde nüzulü.

{وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا} *"Ve melekler sıra sıra indirilir."* Sıra sıra.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِنِ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

26- "İşte o gün, gerçek mülk Rahmân'ındır. Kâfirlere ise o pek çetin bir gündür!"

{اَلْمُلْكُ} *"Mülk."* Hüküm veriş.

{يَوْمَئِذِنِ الْحَقُّ} *"İşte o gün, Gerçek."* Adalet.

{لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا} *"Rahmân'ındır. Kâfirlere ise o pek çetin bir gündür."* Zorluğu şiddetlidir. Bu gün kâfirlere karşı çok sıkıntılı kılınmıştır.

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾

27- "O gün zalim kimse ellerini ısırıp şöyle diyecek: 'Keşke, ben de Peygamber'in yanında bir yol tutsaydım!'"

{وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ} *"O gün zalim kimse ısırıp."* Kâfir Ukbe ibn Ebî Muayt.

{عَلٰى يَدَيْهِ} *"Ellerini."* Parmaklarını.

{يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا} *"Şöyle diyecek: Keşke, ben de Peygamber'in yanında bir yol tutsaydım."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dini üzere istikamet etseydim.

يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾

28- "Eyvah bana, keşke falanı dost edinmeseydim!"

{يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا} *"Eyvah bana, keşke falanı dost edinmeseydim."* Dinde halis, kalıcı dostluk, Übeyy ibn Halef el-Cumahî.

لَقَدْ اَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَآءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

29- "Çünkü bana geldikten sonra, beni Kur'an'dan o saptırdı. Zaten şeytan insanı yapayalnız ve yardımsız bırakıverir!"

{لَقَدْ اَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ} *"Çünkü beni Kur'an'dan o saptırdı."* Tevhidden ve taatten.

{بَعْدَ اِذْ جَآءَنِي} *"Bana geldikten sonra:."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tevhidle gelmişken.

{وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا} *"Zaten şeytan insanı yapayalnız ve yardımsız bırakıverir."* Rüsva edici. İnsan kendisine ihtiyaç duyduğunda rezil rüsva edici.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

30- "Peygamber der ki: 'Ey Rabbim! Kavmim, bu Kur'an'ı büsbütün terk ettiler.'"

{وَقَالَ الرَّسُولُ} *"Peygamber der ki."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu:

{يَا رَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا} *"Ey Rabbim! Kavmim, bu Kur'an'ı büsbütün terk ettiler."* Hakaret edilmiş, terk edilmiş bir şekilde. Onu ikrar etmediler. Kur'an'dakilerle amel etmediler.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

31- "İşte biz böylece her peygamber için günahkârlardan bir düşman var ettik. (Bununla birlikte) yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter!"

{وَكَذٰلِكَ**}** *"İşte böylece."* Ebû Cehil'i sana düşman kıldığımız gibi.

{جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ**}** *"Biz her peygamber için var ettik."* Senden önce.

{عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ**}** *"Günahkârlardan bir düşman."* Onun müşrik kavminden.

{وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا**}** *"(Bununla birlikte) yol gösterici Rabbin yeter."* Koruyucu.

{وَنَصِيرًا**}** *"Ve yardımcı olarak."* Sana murad edilen şeyden engelledik.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

32- "Yine o küfre düşenler dediler ki: 'Bu Kur'an, O'na bir defada indirilmeli değil miydi?' Biz onu senin kalbine iyice yerleştirelim diye böyle parça parça indirdik ve onu ağır ağır bir okuyuşla okuduk."

{وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا**}** *"Yine o küfre düşenler dediler ki."* Ebû Cehil ve ashabı.

{لَوْلَا**}** *"Değil miydi?"* İndirilseydi ya.

{نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً**}** *"Bu Kur'an, O'na bir defada indirilmeli."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a Tevrat, Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'a İncil, Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'a Zebur indirildiği gibi.

{كَذٰلِكَ**}** *"Böyle."* Diyor ki: Biz Kur'an bölüm bölüm Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile indirdik.

{ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ **}** *"Biz onu senin kalbine iyice yerleştirelim diye parça parça indirdik."* Onunla nefsini hoş etmek ve kalbini korumamız için.

{ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا **}** *"Ve onu ağır ağır bir okuyuşla okudu."* Emir ve nehiyle onu sana eksiksiz bir şekilde açıklıyoruz.

Âyetin "Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı onunla âyet âyet bölüm bölüm indiriyoruz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

33- "Onlar sana (herhangi) bir meselle gelmezler ki, buna karşı biz sana gerçeği ve açıklamanın daha güzelini getirmiş olmayalım!"

{ وَلَا يَأْتُونَكَ **}** *"Onlar sana gelmezler ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِمَثَلٍ **}** *"Herhangi bir meselle."* Sıfat, kanıt ve açıklama ile.

{ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ **}** *"Buna karşı biz sana gerçeği getirmiş olmayalım."* Sıfat, açıklama ve kanıt ile ve onların kanıtlarını çürüten şeyle.

{ وَاَحْسَنَ تَفْسِيرًا **}** *"Ve açıklamanın daha güzelini."* Onların kanıtlarına karşı açıklama ve kanıtın daha güzelini.

اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

34- "O yüzüstü cehenneme sürülecek olanlar var ya; işte onlar, yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır."

{ اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ **}** *"Sürülecek olanlar var ya."* Çekilecek olanlar.

{ عَلٰى وُجُوهِهِمْ **}** *"O yüzüstü."* Kıyâmet gününde.

{ اِلٰى جَهَنَّمَ **}** *"Cehenneme."* Yani Ebû Cehil ve ashabı.

{ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا **}** *"İşte onlar, yerleri en kötü, olanlardır."* Ahirette menzil bakımından ve dünyada da amel yönünden.

{ وَاَضَلُّ سَبِيلًا **}** *"Yolları en sapık."* Hak ve hidayetten uzak.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾

35- "Andolsun biz, Musa'ya o kitabı verdik ve kardeşi Harun'u da kendisinin yanında yardımcı yaptık."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** *"Andolsun biz, verdik."* Bahşettik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ **}** *"Musa'ya o kitabı."* Yani Tevrat'ı.

{ وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا **}** *"Ve kardeşi Harun'u da kendisinin yanında yardımcı yaptık."* Yardımcı.

فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾

36- "'Haydi, âyetlerimizi yalan sayan o kavme gidin!' dedik. Sonunda o kavmi yerle bir ettik!"

{ فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا **}** *"Haydi, âyetlerimizi yalan sayan o kavme gidin, dedik."* Dokuz âyet ile. Yani Firavun'a ve onun Kıptî kavmine. Ancak onlar iman etmediler.

{ فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا **}** *"Sonunda o kavmi yerle bir ettik."* Onları denizde boğmak suretiyle helak ettik.

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣٧﴾

37- "Nûh kavmini de peygamberleri yalanladıkları vakit suda boğduk ve onları insanlara bir ibret yaptık. Biz zalimler için can yakıcı bir azap hazırlamışızdır."

{ وَقَوْمَ نُوحٍ **}** *"Nûh kavmini de."* Helak ettik.

{ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ **}** *"Peygamberleri yalanladıkları vakit."* Yani Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı ve resûllerin bütününü.

{ اَغْرَقْنَاهُمْ **}** *"Suda boğduk."* Tufanla.

{ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً **}** *"Ve onları insanlara bir ibret yaptık."* Kendilerine uyulmasın diye onları bir ibret kıldık.

{ وَاَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِينَ **}** *"Biz zalimler için hazırlamışızdır."* Müşriklere Mekke müşriklerine.

{ عَذَابًا اَلِيمًا **}** *"Can yakıcı bir azap."* Cehennem ateşinde acıtıcı bir azap.

وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾

38- "Ad'ı, Semud'u, Ress halkını ve bunların arasında daha birçok kavimleri (helâk ettik!)"

{ وَعَادًا **}** *"Ad'ı, (helâk ettik)."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini helak ettik.

{ وَثَمُودَا۟ **}** *"Semud'u."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini.

{ وَاَصْحَابَ الرَّسِّ **}** *"Ress halkını."* Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini.

{ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا **}** *"Ve bunların arasında daha birçok kavimleri."* İsimlerini belirtmediğimiz kavimleri de helak ettik.

وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾

39- "Onların her birine öğüt olarak meseller anlattık. (Öğüt almadıkları için de) hepsini kırıp geçirdik!"

{ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ **}** *"Onların her birine öğüt olarak meseller anlattık."* Her nesil için kendilerinden önce geçmiş olan nesillerin azabını anlatıp açıkladık. Ancak iman etmediler.

{ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا **}** *"(Öğüt almadıkları için de) hepsini kırıp geçirdik."* Onların bir bölümünü diğer bölümünün ardından helak ettik.

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِىٓ اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

40- "(Şu Kureyş putperestleri) belâ yağmuruna tutulan o kente uğramışlardır. Peki onu görmediler mi? Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummuyorlar!"

{وَلَقَدْ اَتَوْا**}** *"(Şu Kureyş putperestleri) uğramışlardır."* Mekke kâfirleri geçmişlerdir.

{عَلَى الْقَرْيَةِ**}** *"O kente."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kasabalarından.

{الَّتِيْٓ اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ**}** *"Belâ yağmuruna tutulan."* Yani taş ile azaba.

{اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا**}** *"Peki onu görmediler mi?"* Ona ve ehline yapılan şeyi görmediler mi ki Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine söylediklerini yalanlıyorlar?

{بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا**}** *"Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummuyorlar."* Ölümden sonra dirilmekten korkmuyorlar.

وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَّتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا اَهٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾

41- "Onlar seni gördükleri vakit, alay ederek (diyorlar ki): 'Bu mu o Allah'ın peygamber diye gönderdiği?'"

{وَاِذَا رَاَوْكَ**}** *"Onlar seni gördükleri vakit."* Mekke kâfirleri.

{اِنْ يَّتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا**}** *"Alay ederek."* Senin hakkında ancak alay ederek ve seninle dalga geçerek şöyle diyorlar:

{اَهٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا**}** *"(Diyorlar ki:) 'Bu mu o Allah'ın peygamber diye gönderdiği?'"* Bize.

اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

42- "'Eğer tanrılarımıza tapmakta sebat göstermeseydik, neredeyse bizi tanrılarımızdan saptıracaktı!' Onlar azabı gördükleri vakit, kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler!"

{ اِنْ كَادَ **}** *"Neredeyse."* Muhakkak az kalsın gerçekleşecekti.

{ لَيُضِلُّنَا **}** *"Bizi saptıracaktı."* Bizi çevirecekti.

{ عَنْ اٰلِهَتِنَا **}** *"Tanrılarımızdan."* İlahlarımıza kulluk etmekten.

{ لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا **}** *"Eğer tanrılarımıza tapmakta sebat göstermeseydik."* İlahlarımıza ibadette sebat göstermeseydik.

{ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ **}** *"Bilecekler."* Bu Allah Teâlâ'dan onlara yönelik bir tehdittir.

{ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيلًا **}** *"Onlar azabı gördükleri vakit, kimin yolunun sapık olduğunu."* Dininin ve kanıtının.

اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

43- "Sen tutkularını kendine ilâh edinen kimseyi gördün mü? Şimdi ona sen mi vekil olacaksın?"

{ اَرَاَيْتَ **}** *"Gördün mü?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ **}** *"Sen tutkularını kendine ilâh edinen kimseyi."* Kendi nefsinin hevâsıyla ilahına kulluk edinen kimseyi. Yani Nadr ve ashabı.

{ اَفَاَنْتَ **}** *"Sen mi."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا **}** *"Şimdi ona vekil olacaksın."* Bu fesaddan çıkmaya koruyucu mu olacaksın? Bu âyeti cihad âyeti nesh etmiştir. "Azaba kefil sen mi olacaksın?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

44- "Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini ya da düşüneceklerini mi sanıyorsun? Onlar sırf hayvan gibi, hatta gidişçe daha da sapkındırlar!"

{ اَمْ تَحْسَبُ **}** *"Yoksa sen, sanıyor musun?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ **}** *"Onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini."* Hakkı.

{ اَوْ يَعْقِلُونَ **}** *"Ya da düşüneceklerini mi?"* Senin sözünü dinledikleri-nde hakkı akıl edebileceklerini mi?

{ اِنْ هُمْ **}** *"Onlar."* Onlar hakkı kesinlikle anlamazlar.

{ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ **}** *"Sırf hayvan gibi."* Sadece yeme ve içme gibi eylem-lerini yerine getirebilen, akıl edemeyen hayvanlar gibidirler. Hakkı işitip dinleme konusunda böyledirler.

{ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا **}** *"Hatta gidişçe daha da sapkındırlar."* Kanıttan ve dinden daha uzak. Zira hayvanların aleyhine kanıt ve yol bulun-mamaktadır.

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾

45- "Rabbini görmedin mi? Gölgeyi nasıl uzatmaktadır? Dileseydi onu elbet hareketsiz de kılardı. Sonra biz ona güneşi delil kıldık."

{ اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ **}** *"Rabbini görmedin mi?"* Rabbinin yapışına bak-madın mı?

{ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ **}** *"Gölgeyi nasıl uzatmaktadır?"* O nasıl da tan yeri-nin ağarmasının ardından ve güneşin doğuşundan önce doğudan batıya doğru gölgeyi uzatıp yaydı.

{ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا **}** *"Dileseydi onu elbet hareketsiz de kılardı."* Onu sürekli olarak bırakırdı. Yani gölgenin beraberinde güneş bu-lunmaksızın.

{ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ **}** *"Sonra biz ona güneşi kıldık."* Gölgeye.

{ دَلِيلًا **}** *"Delil."* Nerede güneş olursa gölge ondan önce olur. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Delil kıldık", onu takip eden.[5]

---

[5] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(مَدَّ الظِّلَّ) tan yerinin ağarmaya başladığı vakit ile güneşin doğması arasında uzayan ve yayılan gölgedir. (سَاكِنًا)

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾

46- "Sonra da gölgeyi yavaş yavaş çekerek kendimize çekip almaktayız."

{ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ **}** *"Sonra da gölgeyi çekip almaktayız."* Yani gölgeyi.

{ اِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا **}** *"Yavaş yavaş çekerek kendimize."* Azar azar. Âyetin "Gizli gizli" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

47- "Geceyi size bir örtü ve uykuyu dinlenme vakti yapan O'dur. O gündüzü de çalışma zamanı yaptı."

{ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا **}** *"Geceyi size bir örtü yapan O'dur."* Her şeyin kendisinde giyindiği bir giysi.

"Devamlı duran", (ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا) "Sonra biz güneşin doğuşunu, gölgenin meydana gelmesine bir delil yapmışızdır." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Furkan Sûresi.

Görüldüğü gibi İbn Abbâs bu âyette gözlemlerine dayanarak âyeti tefsir etmeye çalışmıştır. İbn Abbâs'ın Kur'an'ı anlama noktasında kevnî olgulara dikkat ettiğini kevnî olayları kapsayan âyetlere onlar ışığında anlam verdiğini de görmekteyiz.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 18.

b) (اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ) *"Rabbini görmedin mi, gölgeyi nasıl uzatmaktadır?"* buyruğu tan yerinin ağarmasından güneşin doğuşuna kadar olan bölümdür. Yani gölgeden kasıt bu iki vakit arasında gölgenin uzatılıp yayılmasıdır.

c) Alûsî der ki; "Bu zaman dilimi vakitlerin en güzelidir. Zira halis karanlığa karşı insan tabiatı nahoş davranır. Halis karanlık görüşü engeller." *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 19, s. 26. "Güneş ışınları ise havayı ısıtır ve gözü hayrete düşürür." *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 19, s. 26.

d) (ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا) "*Sonra biz ona güneşi delil kıldık.*" Yani Allah azze ve celle güneşin doğuşunu bu gölgeye delil kıldı. Onun bu delaletinin çeklip sonra sona erişine alamet olma olasılığı da bulunmaktadır. Ayrıca bu delaletinin Alûsî'nin de belirttiği gibi günün diğer vakitlerine karşı bir meziyete ve fazilete sahip olduğuna da alamet olabilir.

{وَالنَّوْمَ سُبَاتًا} *"Ve uykuyu dinlenme vakti."* Bedenlerinizin rahatlaması için.

{وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا} *"O gündüzü de çalışma zamanı yaptı."* Geçim kaynaklarınızın talebi için.

وَهُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾

48- "Yine rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Biz gökten tertemiz bir su indirdik."

{وَهُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا} *"Yine rüzgârları müjdeci olarak gönderen O'dur."* Tertemiz.

{بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ} *"Rahmetinin önünde."* Yağmurun öncesinde.

{وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا} *"Biz gökten tertemiz bir su indirdik."* Tertemiz kılıp kendisi temizlenilmeyen.

لِنُحْيِيَ بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهٗ مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَاَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾

49- "Ki onunla ölü bir beldeyi diriltelim, yarattığımız nice hayvan sürülerine ve birçok insan topluluklarına su sağlayalım."

{لِنُحْيِيَ بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًا} *"Ki onunla ölü bir beldeyi diriltelim."* Kendisinde herhangi bir bitkinin bitmediği bir yeri.

{وَنُسْقِيَهٗ مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا} *"Yarattığımız nice hayvan sürülerine su sağlayalım."* Hayvanları.

{وَاَنَاسِيَّ كَثِيرًا} *"Ve birçok insan topluluklarına."* Yarattıklarımız, birçok insan yarattık.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾

50- "Andolsun bunu, insanların öğüt almaları için, aralarında çeşitli şekillerde anlatmışızdır. Ama insanların çoğu dayatmakta, nankörlükten başkasına yanaşmamaktadır."

{وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ} *"Andolsun bunu, aralarında çeşitli şekillerde anlatmışızdır."* Yani yağmuru yıllara taksim etmişizdir.

{لِيَذَّكَّرُوا} *"İnsanların öğüt almaları için."* Bundan öğüt alsınlar diye.

{فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا} *"Ama insanların çoğu dayatmakta, nankörlükten başkasına yanaşmamaktadır."* Ancak kabul etmediler. Allah Teâlâ'yı ve nimetlerini inkar üzere ayak direttiler.

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾

51- "Eğer biz dileseydik elbet her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik."

{وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ} *"Eğer biz dileseydik elbet her kasabaya gönderirdik."* Her kasaba ehline.

{نَذِيرًا} *"Bir uyarıcı."* Korkutucu bir resûl. Ancak sevap ve kerametin her birisi sana ait olsun diye seni bütün insanlara resul olarak gönderdik.

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

52- "(Mademki yalnız seni gönderdik), öyleyse kâfirlere boyun eğme ve (bu Kur'an'la), onlara karşı olanca gücünle büyük bir savaş ver!"

{فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ} *"(Mademki yalnız seni gönderdik), öyleyse kâfirlere boyun eğme."* Ebû Cehil ve ashabının sana emrettiği şeye.

{وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا} *"Ve (bu Kur'an'la), onlara karşı olanca gücünle bir savaş ver."* Kur'an ile.

{كَبِيرًا} *"Büyük."* Kılıçla.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾

53- "İki denizi birbirine salıveren O'dur. Şu tatlı ve susuzluğu giderici, bu da tuzlu ve acıdır. O, ikisinin arasına birbirine geçmelerine engel bir perde koymuştur."

{وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ**}** *"İki denizi birbirine salıveren O'dur."* İki denizi salıveren.

{هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ**}** *"Şu tatlı ve susuzluğu giderici."* Tatlı ve tertemiz/güzel.

{وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ**}** *"Bu da tuzlu ve acıdır."* İçilemeyecek kadar acı ve tuzlu su.

{وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا**}** *"O, ikisinin arasına koymuştur."* Tuzlu ve tatlı suyun arasına.

{بَرْزَخًا**}** *"Bir perde."* Engel.

{وَحِجْرًا مَحْجُورًا**}** *"Birbirine geçmelerine engel."* Biri diğerinin tadını değiştirmekten kesinkes bir şekilde engellenmiş.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾

54- "O sudan bir insan yaratıp ona bir soy bahşeden ve sıhriyet bağı ile akraba yapan O'dur. Rabbinin (her şeye) gücü yeter."

{وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ**}** *"O sudan yaratıp O'dur."* Erkek ve dişinin suyundan.

{بَشَرًا**}** *"Bir insan."* Birçok mahlukatı.

{فَجَعَلَهُ نَسَبًا**}** *"Ona bir soy bahşeden."* Evlenilmesi helal olmayan yakın akrabayı.

{وَصِهْرًا**}** *"Ve sıhriyet bağı ile akraba yapan."* Evlenilmesi yakın olan akrabayı ve başkasını.

{وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا**}** *"Rabbinin (her şeye) gücü yeter."* Yarattığından helal ve haram kılmaya.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

55- "Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne yarar ne de zarar veremeyen şeylere tapıyorlar! Böylece inkârcı kişi Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır."

{ وَيَعْبُدُونَ **}** *"Onlar tapıyorlar."* Mekke kâfirleri.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ **}** *"Allah'ı bırakıp kendilerine ne yarar veremeyen şeylere."* Kendisine ibadet edilmesi ve taatte bulunulması halinde dünyada ve ahirette.

{ وَلَا يَضُرُّهُمْ **}** *"Ne de zarar."* Kendisine ibadetin terk edilmesi ve masiyette bulunulması halinde dünyada ve ahirette.

{ وَكَانَ الْكَافِرُ **}** *"Böylece inkârcı kişi."* Ebû Cehil.

{ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيرًا **}** *"Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır."* Dışa çıkmıştır. Âyetin "Rabbine karşı kâfirler için küfre yardımcı yoktur" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾

56- "Biz seni ancak bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik."

{ وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ **}** *"Biz seni gönderdik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehli için.

{ اِلَّا مُبَشِّرًا **}** *"Ancak bir müjdeci."* Cennetle.

{ وَنَذِيرًا **}** *"Ve uyarıcı olarak."* Cehennem azabından.

قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾

57- "De ki: 'Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Ancak Rabbine varan yola girmek isteyene yol gösteriyorum.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ مَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ **}** *"Ben buna karşı sizden istemiyorum."* Tevhid ve Kur'an üzere.

{ مِنْ اَجْرٍ **}** *"Bir ücret."* Karşılık ve rızık.

{ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَّتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا **}** *"Ancak Rabbine varan yola girmek isteyene yol gösteriyorum."* İmanla yol bulan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ancak isteyen kimse*", Rabbini birlemek isteyen. "*Girmek*", bu tevhide. "*Rabbine varan yola*", Rabbine dönen yola girip de sevabını bulmak isteyen.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾

58- "Sen ölümsüz ve daima diri olana (Allah'a) güvenip dayan ve O'nu hamd ile tesbih et! Kullarının günahlarından O'nun haberdar olması yeter."

{ وَتَوَكَّلْ **}** *"Sen güvenip dayan."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ **}** *"Ölümsüz ve daima diri olana (Allah'a)."* Ebâ Tâlib ve Hatice (radıyallâhu 'anh) gibi ölenlere ve herhangi hareket kabiliyeti olmayan ölülere tevekkül etme.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ **}** *"Ve O'nu hamd ile tesbih et."* O'nun emriyle namaz kıl.

{ بِهٖ وَكَفٰى **}** *"Yeter."* Allah Teâlâ yeter.

{ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا **}** *"Kullarının günahlarından O'nun haberdar olması."* Bilen.

اَلَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ اَلرَّحْمٰنُ فَسْئَلْ بِهٖ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾

59- "Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a hükmeden Rahmân'dır. Haydi ne dileyeceksen o her şeyden haberdar olandan (Allah'tan) dile!"

{ اَلَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri yaratan."* Mahlûkâtı ve harikulade olan şeyleri.

{ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ **}** *"Altı günde."* Dünyanın ilk gününden. Her günün uzunluğu saydıklarınızdan bin yıla eşittir. Altı günün ilk günü cumartesi son gün ise cuma günü idi.

{ ثُمَّ اسْتَوٰى **}** *"Sonra hükmeden."* İstikrar bulan.

{ عَلَى الْعَرْشِ **}** *"Arş'a."* Âyetin "Arşı dolduran" anlamına geldiği de söylenmiştir .

{ اَلرَّحْمٰنُ **}** *"Rahmân'dır."* Cümlede takdim tehir bulunmaktadır. Diyor ki, Rahmân Arş'a istiva etti.

{ فَسْئَلْ بِهٖ **}** *"Haydi ne dileyeceksen dile."* Bununla.

{ خَبِيرًا **}** *"O her şeyden haberdar olandan (Allah'tan.)"* Allah bilendir. Âyetin "Allah hakkında ilim ehlinden sor. Onlar sana haber verirler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾

60- "Onlara, 'Rahmân'a secde edin!' denildiğinde, 'Rahmân da neymiş? Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?' derler ve (bu emir), onların nefretini arttırır."

{ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ **}** *"Onlara, denildiğinde."* Mekke kâfirlerine.

{ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ **}** *"Rahmân'a secde edin."* Rahmân'a tevhid ile boyun eğiniz.

{ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ **}** *"'Rahmân da neymiş?' derler."* Biz Müseylemetü'l-Kezzab'dan başka rahmân tanımıyoruz.

{ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا **}** *"Senin bize emrettiğine mi secde edeceğiz?"* Çokça yalan söyleyen yalancıya.

{ وَزَادَهُمْ **}** *"Ve (bu emir,) onların arttırır."* Rahmân'ın zikri. Âyetin "Kur'an" anlamına geldiği de söylenmiştir. Ayrıca Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in çağrısı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نُفُورًا **}** *"Nefretini."* İmandan uzaklaşarak.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾

61- "Gökte burçlar yaratan, orada bir kandil (güneş) ve nurlu bir ay var eden Allah ne yücedir!"

{ تَبَارَكَ **}** *"Ne yücedir."* Bereket sahibidir.

{ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَآءِ بُرُوجًا **}** *"Gökte burçlar yaratan, Allah."* Yıldızlar. Âyetin 'saraylar' anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَجَعَلَ فِيهَا **}** *"Orada var eden."* Gökte.

{ سِرَاجًا **}** *"Bir kandil (güneş)"* Âdemoğlunu gündüz vakti aydınlatan güneşi.

{ وَقَمَرًا مُنِيرًا **}** *"Ve nurlu bir ay."* Âdemoğlunu gece vakti aydınlatan ayı.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

62- "Yine ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur."

{ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً **}** *"Gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur."* Birbirinden farklı kılan.

{ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ **}** *"Yine ibret almak isteyenler için."* Onların farklılığından öğüt almak dileyen.

{اَوْ اَرَادَ شُكُورًا**}** *"Veya şükretmek."* Sâlih amel. Gece terk ettiğiyle gündüz amel eden, gündüz yapmadığını gece yapan.[6]

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

63- "O çok merhametli olan Allah'ın (has) kulları o kimselerdir ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve cahiller kendilerine laf attığı vakit, 'Selâmetle' deyip geçerler."

{وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ**}** *"O çok merhametli olan Allah'ın (has) kulları."* Rahmân'ın has kulları.

{الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا**}** *"O kimselerdir ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler."* Allah Teâlâ korkusundan tevazu ile.

---

6 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki; "(خِلْفَةً) *'Birbiri ardınca.'* Geceleyin kendisinden bir amel kaçmış olan kimse ona gündüz vakti erişir veya gündüz vakti bir ameli kaçmış olan kimse ona geceleyin erişir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Furkan Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 30.

b) İbn Abbâs'ın (خِلْفَةً) sözcüğüne vermiş olduğu anlam, sözcüğün doğrudan anlamı değildir. Allah Teâlâ'nın gece ve gündüzü ardı sıra kılması şeklinde bize bahşetmiş olduğu lütfun faydasını açıklamaktadır.

c) Bu âyet tefekküre davet eden ve verilen nimetlere karşılık kulu Rabbine şükretmeye çağıran âyetlerdendir. Gece ve gündüz vakitlerinde Allah Teâlâ'ya kullukta bulunmak isteyenler için bu kevnî olguda alametler bulunsun diye Allah Teâlâ gece ve gündüzü ardı sıra kılmıştır. Eğer gece veya gündüz sonu olmayan bir şekilde ebedilik kazansaydı namaz ve oruç için vakitler gerçekleşmezdi. Nitekim Taberî'nin Abdurrahman İbn Zeyd'den rivayetinde bu anlama vurgu yapılmıştır. O şöyle demiştir: "Eğer Allah azze ve celle gece ve gündüzü ardı sıra kılmasaydı nasıl amel edilecek bilinemezdi. Eğer zamanın bütünü gece olsaydı kimse nasıl oruç tutacağını bilemezdi. Ya da bütün bir zamanı gündüz kılsaydı hiçbir kimse nasıl namaz kılacağını bilemezdi."

Devamla şöyle der: "(خِلْفَةً) sözcüğü gidiş geliş anlamındadır. Bu gider berikisi gelir. Allah Teâlâ gündüz ve geceyi kullar için peşisıra kıldı." Sonra (لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُورًا) "*Yine ibret almak veya şükretmek isteyenler için*" âyetini kıraat etti. *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 31.

{ وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ } *"Ve cahiller kendilerine laf attığı vakit."* Kâfirler ve fâsıklar onlarla konuştuklarında.

{ قَالُوا سَلَامًا } *"Selâmetle, deyip geçerler."* Güzel bir şekilde karşılık verirler. Sözün doğru olanını söylerler.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾

64- "Onlar geceleri Rablerine secdeler ve kıyamlar ederek yatarlar."

{ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ } *"Onlar geceleri Rablerine yatarlar."* Namazla.

{ سُجَّدًا وَقِيَامًا } *"Secdeler ve kıyamlar ederek."* Gece namazında.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾

65- "Onlar şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını sav; doğrusu onun azabı süreklidir.'"

{ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا } *"Onlar şöyle derler: 'Ey Rabbimiz.'"* Ey Rabbimiz.

{ اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا } *"Bizden cehennem azabını sav; doğrusu onun azabı süreklidir."* Ayrılmaz, tutkun/yapışır ve ısrar edici.

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

66- "Orası ne kötü bir uğrak, ne kötü bir konaktır!"

{ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا } *"Orası ne kötü bir uğrak."* Menzil.

{ وَمُقَامًا } *"Ne kötü bir konaktır."* Barınak.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

67- "Onlar, harcadıklarında ne israf, ne de cimrilik ederler, ama bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar."

Ardından onların harcamalarını konu edinerek şöyle buyurdu:

{ وَالَّذِينَ اِذَآ اَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا **}** *"Onlar, harcadıklarında ne israf."* Masiyette harcamada bulunmazlar.

{ وَلَمْ يَقْتُرُوا **}** *"Ne de cimrilik ederler."* Hak yolunda harcamaktan da geri durmazlar.

{ وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ **}** *"Ama bu ikisi arasında."* İsraf ve cimrilik arasında.

{ قَوَامًا **}** *"Orta bir yol tutarlar."* Orta ve adilane bir şekilde.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ﴿٦٨﴾

68- "Yine onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Her kim bunları yaparsa ağır cezaya çarpar."

{ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ **}** *"Yine onlar Allah ile birlikte tapmazlar."* Allah Teâlâ ile birlikte ibadet etmezler.

{ اِلٰهًا اٰخَرَ **}** *"Başka bir tanrıya."* Putlardan birisine.

{ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ **}** *"Allah'ın haram kıldığı cana, kıymazlar."* Öldürülmesini haram kıldığını öldürmezler ve öldürülmesini de helal görmezler.

{ اِلَّا بِالْحَقِّ **}** *"Haksız yere."* Recm, kısas ve irtidat.

{ وَلَا يَزْنُونَ **}** *"Ve zina etmezler."* Zinayı helal saymazlar.

{ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ **}** *"Her kim bunları yaparsa."* Helal sayarsa.

{ يَلْقَ اَثَامًا **}** *"Ağır cezaya çarpar."* Cehennemde bir vadidir. Bir kuyu olduğu da söylenmiştir.[7]

[7] a) İmam Buhârî Said ibn Cübeyr'den rivayetine göre kendisine İbn Abbâs haber vererek şöyle demiştir: Müşriklerden bazıları çok cana kıymış, çok zina etmiş sonra da Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelerek "Senin kendisine davet ettiğin şey, hiç şüphesiz güzel bir şeydir. Keşke bize, işlediğimiz bunca günahlar için bir keffaret bulunduğunu haber versen" dediler. Bunun üzerine

şu âyetler nazil oldu: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ) "*Yine onlar Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymazlar ve zina etmezler.*" (25/el-Furkan/68) (قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ اِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) "*De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olandır.*" (39/ez-Zümer/53).

Bu hadisi İmam Müslim, Beyhakî, Beyhakî ve Hakim en-Nîsâbûrî de rivayet etmişlerdir. Müslim, Kitâbü'l-İman, 54. Bâb, 122 nolu hadis; es-*Sünenü'l-Kübrâ*, Kitâbü's-Siyer, "Bir Müslüman'ı öldürüp sonra Müslüman olan harbi kâfir" bâbı, c.9, s.98; *el-Müstedrek*, Kitâbü't-Tefsir, Furkan Sûresi, c. 2, s. 403.

b) Bu âyetler ve Allah Teâlâ'nın Zümer Sûresi'ndeki (قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ اِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) "*De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olandır.*" (39/ez-Zümer/53) buyruğu, Yüce Allah'ın, kulların tevbelerinde ihlaslı oldukları takdirde bütün günahlarını affederek tevbe edeceklerini bildirmektedir.

İbn Abbâs bu âyetlerin şirk ehli hakkında nazil olduğunu bildirmektedir. Şirk ehlinin günahı ne kadar çok ve ne kadar büyük olsa da şirk koşma, zina etme, öldürme gibi, tevbe edip İslam dinine girmeleri halinde günahlarının bağışlanacağını ortaya koymaktadır.

c) Ancak bu rivayet tevbe ediş halinde günahların affolunacağı olgusu sadece müşriklere has olduğu anlamına gelmemektedir. İbn Abbâs sadece o dönemdeki vakıayı anlatmıştır. Kaldı ki, tefsir usulünde 'sebebin hususiliğine değil lafzın umumiliğine itibar edilir' kuralı gereği âyet geneldir. Bundan dolayı bir mü'minin ne derece günahı çok olursa olsun sâdık ve nasuh bir tevbe gerçekleştirdiğinde tevbesi makbuldur.

d) Ancak tartışılan bir konu vardır ki, kasden adam öldüren kişinin tevbesinin kabul edilip edilmemesidir. Yani Nîsâ Sûresi 93. âyeti (وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا) "*Ancak kim mü'min bir kimseyi kasten öldürürse, (bilsin ki) cezası, içinde sürekli olarak kalacağı cehennemdir.*" (4/en-Nisa/93) sadedinde olduğumuz bu âyet ile Zümer Sûresi'ndeki âyetin kapsamına girmekte midir yoksa bu bir istisna olup onların tevbeleri kabul olunmayacak mıdır? Nîsâ Sûresi 93. âyeti incelerken İbn Abbâs'ın kasten adam öldüren kişinin tevbesinin makbul olmayacağı şeklindeki görüşüne değinmiş ve o bölümde açıklamıştık. Ancak bu görüş İbn Abbâs'ın yanılgılarındandır. Zira hem âyetin zâhiri bu yoruma karşıdır hem de kasten adam öldüren kişinin tevbesinin makbul olacağına dair bir çok hadis vardır. En basitinden çok yaygın olarak bilinen Buhârî , Müslim, İbn Mace ve İmam Ahmed'in Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettikleri geçmiş asırlarda yüz kişiyi öldürüp tevbe eden ve sonra da cennete giren kişi hadisi dahi yeterli derecede bir hadistir.

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾

69- "Kıyâmet günü onun azabı kat kat olur ve orada alçaltılmış olarak temelli kalır."

{ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ **}** *"Kıyâmet günü onun azabı kat kat olur ve orada temelli kalır."* Cehennem azabında.

{ مُهَانًا **}** *"Alçaltılmış olarak."* Zelil kılınmış alçaltılmış olarak.

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾

70- "Ancak tevbe ve iman edip sâlih bir amel işleyenler müstesnadır. Çünkü Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ اِلَّا مَنْ تَابَ **}** *"Ancak tevbe edip müstesnadır."* Küfürden.

{ وَاٰمَنَ **}** *"Ve iman."* Allah'a.

{ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا **}** *"Sâlih bir amel işleyenler."* İman ettikten sonra halis olarak.

{ فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ **}** *"Çünkü Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir."* Allah Teâlâ onları küfürden imana, masiyetten taata, putlara kulluktan kendisine kulluğa, şerden hayra dönüştürür.

{ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا **}** *"Allah çok bağışlayan."* Tevbe eden kimseye karşı.

{ رَحِيمًا **}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاِنَّهُ يَتُوبُ اِلَى اللّٰهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

71- "Her kim tevbe eder ve iyi bir işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner."

{ وَمَنْ تَابَ **}** *"Her kim tevbe eder."* Günahlardan.

{وَعَمِلَ صَالِحًا**}** *"Ve iyi bir işlerse."* Kendisi ile Rabbi arasında kalbinden halisane bir şekilde.

{فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللهِ مَتَابًا**}** *"Şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner."* Karşılıklı nasihatte bulunarak. Âyetin "Allah katında sevabını bulur" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

72- "Yine onlar yalan yere şâhidlik etmezler, boş sözle karşılaştıklarında vakarla geçip giderler."

{وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ**}** *"Yine onlar yalan yere şâhidlik etmezler."* Yalan meclislerinde hazır bulunmazlar.

{وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ**}** *"Boş sözle karşılaştıklarında."* Bâtıl meclislerinde.

{مَرُّوا كِرَامًا**}** *"Vakarla geçip giderler."* Hilm ile yüz çevirirler.

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

73- "Onlar, kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör kimseler gibi davranmazlar."

{وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا**}** *"Onlar, kendilerine hatırlatıldığında."* Kendilerine öğüt verildiğinde.

{بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا**}** *"Rablerinin âyetleri. Onlara karşı davranmazlar."* Allah Teâlâ'nın âyetlerine.

{صُمًّا**}** *"Sağır."* İşitmeyen sağırlar.

{وَعُمْيَانًا**}** *"Ve kör kimseler gibi."* Görmeyen körler gibi. Ancak onlar işitmekte ve görmektedirler.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

74- "Onlar şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder yap!'"

{ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا **}** *"Onlar şöyle derler: Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ **}** *"Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla."* Derler ki, hanımlarımızı ve zürriyetlerimizi sâlihler kıl ki, onlardan dolayı gözlerimiz aydınlık olsun.

{ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا **}** *"Ve bizi takvâ sahiplerine önder yap."* Bizi de sâlihlerden kıl ki, onlar bize uysunlar.

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾

75- "İşte bunlar sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamları ile mükâfatlandırılacak ve orada saygı ve selâm ile karşılanacaklar."

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"İşte bunlar."* Bu niteliklerin sahipleri.

{ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ **}** *"Cennetin en yüksek makamları ile mükâfatlandırılacak."* Cennette en yüce derecelerle mükafatlandırılacaklardır.

{ بِمَا صَبَرُوا **}** *"Sabretmelerine karşılık."* Allah Teâlâ'ya taatte, fakirlik ve sıkıntılarda.

{ وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا **}** *"Ve orada karşılanacaklar."* Cennette.

{ تَحِيَّةً **}** *"Saygı ile."* Allah'tan.

{ وَسَلَامًا **}** *"Ve selâm."* Melekler onları bununla karşılarlar. Cennete girdiklerinde melekler onları bu saygı, Allah Teâlâ'dan da saygı ve selam ile karşılarlar.

خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

76- "Orada sürekli olarak kalacaklar. Orası ne güzel durulacak bir yer ve ne güzel bir makamdır!"

{ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"Orada sürekli olarak kalacaklar."* Cennette ikamet edicidirler. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا **}** *"Orası ne güzel durulacak bir yer."* Menzil.

{ وَمُقَامًا **}** *"Ve ne güzel bir makamdır."* Barınak.

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

77- "De ki: 'Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin! Madem ki yalanladınız, (o halde yarın) olacak ceza elzem olan (yakanızı bırakmaz!)"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي **}** *"Rabbim size ne diye değer versin."* Rabbim cisimlerinizi ve suretlerinizi ne yapsın?

{ لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ **}** *"Duanız olmasa."* Allah Teâlâ size tevhidi emretti.

{ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ **}** *"Madem ki yalanladınız."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ فَسَوْفَ يَكُونُ **}** *"Olacak (O halde yarın.)"* Bu Allah Teâlâ'dan onlara yönelik bir tehdittir.

{ لِزَامًا **}** *"Elzem olan ceza (yakanızı bırakmaz.)"* Bedir Savaşı'nda öldürülme, vurulma ve esir alınma ile azap görüşünüz. Yani Peygamberinizi yalanladınız. O halde yarın ceza yakanızı bırakmayacaktır'.

سورة الشُّعَرَاءِ

26- ŞUARÂ SÛRESİ

Kendisinde "Şuarâ/şairlerin" zikredildiği sûredir. 've'ş-Şuarâu' sözcüğüyle başlayıp sûrenin sonuna kadar olan bölüm hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Zira söz konusu bölüm Medine'de nazil olmuştur. Âyet sayısı 227'dir. Sözcük sayısı 1.267 ve harf sayısı ise 5.542'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

طٰسٓمٓ ١

1- "Tâ, Sîn, Mîm."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Şuarâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ طٰسٓمٓ **}** *"Tâ, Sîn, Mîm."* Diyor ki, "*Tâ*", O'nun gücü ve kudreti; "*Sîn*", yücelik ve üstünlüğü; "*Mîm*" ise mülkü demektir. "*Tâ sîn mîm*"in, kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ٢

2- "Bunlar apaçık kitabın âyetleridir."

{ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ **}** *"Bunlar apaçık Kitab'ın âyetleridir."* Diyor ki, yemin ederim ki, bu sûre helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayan Kur'an'ın âyetleridir.

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3- "Onlar iman etmeyecekler diye sen, neredeyse kendini kıyacaksın!"

{ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ **}** *"Sen, neredeyse kendini kıyacaksın."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara karşı üzüntünden dolayı kendi kendini öldüreceksin.

{ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ **}** *"Onlar iman etmeyecekler diye."* Yani Kureyş mü'min olmayacak diye. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların iman etmesini çok arzulamakta ve onların iman etmelerini istemekteydi.

اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾

4- "Biz dilersek onların üzerine gökten bir mucize indiririz de ona boyunları eğilekalır!"

{ اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ اٰيَةً **}** *"Biz dilersek onların üzerine gökten bir mucize indiririz de."* Alamet.

{ فَظَلَّتْ **}** *"Kalır."* Dönüşür.

{ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ **}** *"Ona boyunları eğile."* Zelil bir şekilde.

وَمَا يَاْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

5- "(Bununla birlikte) onlara Rahmân'dan yeni bir öğüt gelmez ki, ondan yüz çevirmiş olmasınlar!"

{ وَمَا يَاْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مُحْدَثٍ **}** *"(Bununla birlikte) onlara yeni bir öğüt gelmez ki."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın peygamberlerine Kur'an ile getirdiği şey.

{ مِنَ الرَّحْمٰنِ **}** *"Rahmân'dan."* Peşi sıra yeni bir şeyi getirmekle.

{ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ **}** *"Ondan yüz çevirmiş olmasınlar."* Kur'an'ı yalanlamış olmasınlar.

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ٦

6- "Üstelik (onu) yalanladılar; ama alay edip durdukları şeyin haberleri kendilerine yakında gelecektir!"

{فَقَدْ كَذَّبُوا} *"Üstelik (onu) yalanladılar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَٰٓؤُا} *"Ama haberleri kendilerine yakında gelecektir."* Haberleri.

{مَا كَانُوا بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ} *"Alay edip durdukları şeyin."* Azabın. Âyetin, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an ile alay etmelerinin cezalarının haberi anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَوَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلْأَرْضِ كَمْ أَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ٧

7- "Yeryüzüne bir bakmadılar mı? Biz orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirmişiz."

{أَوَلَمْ يَرَوْا} *"Bir bakmadılar mı?"* Mekke kâfirleri.

{إِلَى ٱلْأَرْضِ كَمْ أَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ} *"Yeryüzüne. Biz orada her çiftten nice bitkiler yetiştirmişiz."* Her renkten/türden.

{كَرِيمٍ} *"Güzel."* Görünüşte güzel.

إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ٨

8- "Şüphesiz ki, bunda mutlak bir ibret vardır! Ama onların çoğu iman etmezler."

{إِنَّ فِى ذَٰلِكَ} *"Şüphesiz ki, bunda vardır."* Bitkilerin renklerinin/türlerinin farklılığında.

{لَءَايَةً} *"Mutlak bir ibret."* Alamet ve ibret.

{وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ} *"Ama onların çoğu iman etmezler."* Mü'min değillerdir. Onların bütünü kâfir oldular. Bunlar Bedir Savaşı'nda helak olanlardır.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

9- "Hiç şüphesiz senin Rabbin mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Hiç şüphesiz senin Rabbin mutlak üstündür."* Onlardan intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere karşı.

وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾

10- "Bir vakit Rabbin Musa'ya nida edip (demişti ki): 'Git o zâlim kavme.'"

{ وَاِذْ نَادٰى **}** *"Bir vakit nida edip."* Çağırdığında.

{ رَبُّكَ مُوسٰٓى **}** *"Rabbin Musa'ya."* Rabbin Musa'ya emretti anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ **}** *"(Demişti ki): Git o zâlim kavme."* Kâfir kavme.

قَوْمَ فِرْعَوْنَ اَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾

11- "Firavun'un kavmine. Onlar hâlâ sakınmayacaklar mı?"

{ قَوْمَ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun'un kavmine."* Kavimden bedel.

{ اَلَا يَتَّقُونَ **}** *"Onlar hâlâ sakınmayacaklar mı?"* Onlara de ki, "Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmekten hâlâ sakınmayacak mısınız?"

قَالَ رَبِّ اِنِّيٓ اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾

12- "(Musa) dedi: 'Ey Rabbim, onların beni yalanlamalarından korkarım.'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) buyurdu ki:

{ رَبِّ اِنِّيٓ اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ **}** *"Ey Rabbim, onların beni yalanlamalarından korkarım."* Risalet konusunda.

وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ ﴿١٣﴾

13- "Göğsüm daralır, dilim açılmaz. Bu yüzden Harun'a da elçilik görevi ver."

{ وَيَضِيقُ صَدْرِي **}** *"Göğsüm daralır."* Onların beni yalanlamalarına karşılık. Âyetin, kalbim korkar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي **}** *"Dilim açılmaz."* Dilim onun heybetinden dolayı akıcı bir şekilde konuşamaz.

{ فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ **}** *"Bu yüzden Harun'a da elçilik görevi ver."* Harun ('aleyhi's-selâm)'ı da benimle gönder ki, bana yardımcı olsun. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Bu yüzden Harun'a da elçilik ver*." Cebrail'i Harun'a gönder ki, benimle birlikte yardımcı olarak bulunsun.

وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾

14- "Üstelik benim üzerimde onlara karşı işlediğim bir suç da var, bu yüzden onların beni öldürmelerinden korkarım."

{ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ **}** *"Üstelik benim üzerimde onlara karşı işlediğim bir suç da var bu yüzden onların beni öldürmelerinden korkarım."* Kıptiyi öldürmemin kısası.

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِاٰيَاتِنَآ اِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾

15- "(Allah) dedi: 'Hayır, ikiniz de âyetlerimizle gidin. Biz sizinle birlikteyiz ve her şeyi işitmekteyiz.'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ كَلَّا **}** *"Hayır."* Gerçekten ey Musa. Öldürme konusunda onları size musallat kılmayacağım.

{فَاذْهَبَا بِاٰيَاتِنَآ} *"İkiniz de âyetlerimizle gidin."* Dokuz mucize ile. Yed-i Beyzâ, asâ, tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, ürünlerde eksiklik ve kıtlık.

{اِنَّا مَعَكُمْ} *"Biz sizinle birlikteyiz."* Siz ikinize yardımcıyım.

{مُسْتَمِعُونَ} *"Ve her şeyi işitmekteyiz."* Onun siz ikinize söylediklerini işitiyorum.

فَاْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَآ اِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

16- "Haydi, Firavun'a gidin ve ona deyin ki: 'Biz, gerçekten Âlemlerin Rabbi'nin elçileriyiz.'"

{فَاْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَآ اِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ} *"Haydi, Firavun'a gidin ve ona deyin ki: 'Biz, gerçekten Âlemlerin Rabbi'nin elçileriyiz.'"* Sana ve kavmine Âlemlerin Rabbi'nin elçisiyiz.

اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ ﴿١٧﴾

17- "İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder."

{اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ} *"İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder."* Ve onlara azap etme. Bunun üzerine Firavun, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a baktı.

قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾

18- "(Firavun) dedi: 'Biz seni çocukken yanımızda büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?'"

{قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا} *"(Firavun) dedi: 'Biz seni çocukken yanımızda büyütmedik mi?'"* Ey Musa sen küçükken.

{وَلَبِثْتَ} *"Geçirmedin mi?"* Kaldın.

{فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ} *"Hayatının birçok yıllarını aramızda."* Otuz yıl.

وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

19- "Sonunda, o yaptığın (kötü) işi de yaptın, sen nankörlerden birisin!"

{ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ **}** *"Sonunda, o yaptığın (kötü) işi de yaptın."* O kişiyi öldürdün.

{ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ **}** *"Sen nankörlerden birisin."* Nimetimle saatle.

قَالَ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَاَنَا مِنَ الضَّآلِّينَ ﴿٢٠﴾

20- "(Musa) dedi: 'Ben o zaman o işi yaptım, çünkü şaşkınlardandım.'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَاَنَا مِنَ الضَّآلِّينَ **}** *"Ben o zaman o işi yaptım; çünkü şaşkınlardandım."* Bana verdiğin nimetlerle cahillerden idim.

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾

21- "Sizden korktuğum için de aranızdan kaçtım. Ama Rabbim bana daha sonra hikmet verdi ve beni peygamberlerden yaptı."

{ فَفَرَرْتُ **}** *"Aranızdan kaçtım."* Kaçtım.

{ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ **}** *"Sizden korktuğum için de,"* Nefsime karşı öldürülmem ile.

{ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا **}** *"Ama Rabbim bana daha sonra hikmet verdi."* Anlayış, ilim ve peygamberlik.

{ وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Ve beni peygamberlerden yaptı."* Sana ve kavmine.

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ عَبَّدْتَ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ ﴿٢٢﴾

22- "O başıma kaktığın iyilik de senin İsrailoğullarını köleleştirmen yüzündendir."

{ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ **}** *"O iyilik de."* Bu nimet.

{ تَمُنُّهَا عَلَيَّ **}** *"Başıma kaktığın."* Ey Firavun. Bana cefanı hatırlatma.

{ اَنْ عَبَّدْتَ **}** *"Senin köleleştirmen yüzündendir."* Köleleştirme suretiyle.

{ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ **}** *"İsrailoğullarını."*

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾

23- "Firavun dedi: 'Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?'"

{ قَالَ فِرْعَوْنُ **}** *"Firavun dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?"* Ey Musa bana ısrarla anlatmayı istediğin Âlemlerin Rabbi kimdir?

قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾

24- "(Musa) dedi: 'Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunanların Rabbidir; gerçekten iman etmiş olsanız (bunu anlarsınız)!'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Göklerin, yerin Rabbidir."* Diyor ki, "Âlemlerin Rabbi göklerin ve yerin Rabbidir."

{ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Ve bu ikisi arasında bulunanların."* Mahlukâtın ve harikuladeliklerin.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ **}** *"Gerçekten iman etmiş olsanız (bunu anlarsınız)."* Allah Teâlâ'nın bu ikisini yarattığını tasdik ediciler iseniz.

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٓ اَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾

25- "(Firavun) çevresinde bulunanlara, 'Söylediklerini işitiyor musunuz?' dedi."

{ قَالَ **}** *"(Firavun) dedi."* Firavun dedi.

{ لِمَنْ حَوْلَهٗٓ **}** *"Çevresinde bulunanlara."* Meclis arkadaşlarına.

{ اَلَا تَسْتَمِعُوْنَ **}** *"Söylediklerini işitiyor musunuz?"* Musa ('aleyhi's-selâm)'ın dediğine kulak veriyor musunuz? Firavun'un çevresinde oturan 250 kişi vardı. Üzerlerinde altınla bezenmiş dibactan kaftanlar vardı. Bunlar Firavun'un erkânı idi. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a 'Bizi kendisine davet ettiğin göklerin ve yerin rabbi kimdir ey Musa?' dediler.

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٢٦﴾

26- "(Musa) dedi: 'O, sizin de Rabbiniz, sizden önceki atalarınızın da Rabbidir!'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ **}** *"O, sizin de Rabbiniz sizden önceki atalarınızın da Rabbidir."* O, sizin Rabbinizdir.

قَالَ اِنَّ رَسُوْلَكُمُ الَّذِيْٓ اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٢٧﴾

27- "(Firavun) dedi: 'Size gönderilen bu elçiniz, kesinlikle akıl hastasıdır.'"

{ قَالَ **}** *"(Firavun) dedi."* Firavun meclis arkadaşlarına.

{ اِنَّ رَسُوْلَكُمُ الَّذِيْٓ اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُوْنٌ **}** *"Size gönderilen bu elçiniz, kesinlikle akıl hastasıdır."* Dediler ki, 'Ey Musa! Bizi kime davet ediyorsun. Bizim ve bizden öncekilerin rabbi kimdir?'

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٢٨﴾

28- "(Musa) dedi: 'Doğunun, batının ve bu ikisi arasında bulunanların da Rabbidir; aklınızı kullanırsanız (bunu anlarsınız)!'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبُّ الْمَشْرِقِ **}** *"Doğunun, Rabbidir."* O, doğunun Rabbidir.

{ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ **}** *"Batının ve bu ikisi arasında bulunanların da. Aklınızı kullanırsanız (bunu anlarsınız)"* Bunu tasdik ederseniz.

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِي لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾

29- "(Firavun) dedi: 'Eğer benden başka bir ilâh edinirsen, seni mutlaka zindana atılanlardan ederim!'"

{ قَالَ **}** *"(Firavun) dedi."* Firavun Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a şöyle dedi:

{ لَئِنِ اتَّخَذْتَ **}** *"Eğer edinirsen."* İbadet edersen.

{ اِلٰهًا غَيْرِي **}** *"Benden başka bir ilâh."* Ey Musa.

{ لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ **}** *"Seni mutlaka zindana atılanlardan ederim."* Zindanda hapsedilenlerden olursun. Firavun'un zindanı ölümden daha beterdi. Firavun bir kişiyi zindana attığında onu yalnız başına yaşayacağı, hiçbir şeyi işitemeyeceği ve hiçbir şeyi görememeyeceği bir yere atardı. Firavun, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ı bununla tehdit edip korkutmaktadır.

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

30- "(Musa) dedi: 'Sana apaçık ispat edecek bir şey getirmiş olsamda mı?'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ اَوَلَوْ جِئْتُكَ **}** *"Sana getirmiş olsamda mı?"* Ey Firavun.

{ بِشَيْءٍ مُبِينٍ **}** *"Apaçık ispat edecek bir şey."* Sözlerimi doğrulayacak apaçık bir kanıt.

قَالَ فَاْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾

31- "(Firavun) dedi: 'Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu bakalım!'"

{ قَالَ **}** *"(Firavun) dedi."* Firavun dedi ki.

{ فَأْتِ بِهٖٓ **}** *"Haydi getir onu bakalım."* Ey Musa.

{ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ **}** *"Eğer doğru söyleyenlerden isen."* Bana ve kavmime gönderilmiş resûl olduğun konusunda doğru söyleyenlerden isen.

فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿٣٢﴾

32- "(Bunun üzerine Musa), asasını bırakıverdi. Bir de ne görsünler, o apaçık (kocaman) bir ejderha oluverdi!"

{ فَاَلْقٰى **}** *"(Bunun üzerine Musa), bırakıverdi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) bırakıverdi.

{ عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ **}** *"Asasını. Bir de ne görsünler, o bir ejderha oluverdi."* Erkek, sarı bir yılana.

{ مُّبِيْنٌ **}** *"Apaçık (Kocaman)."* Büyük. Bulunan yılanların en büyüğü. Firavun "Bu apaçık beyyinedir. Bundan başkası var mı?" diye sordu.

وَنَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿٣٣﴾

33- "Ardından elini (koynundan) çıkardı, (bir de ne görsünler), o da bakanlara bembeyaz oluverdi!"

{ وَنَزَعَ يَدَهٗ **}** *"Ardından elini (koynundan) çıkardı."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) elini koltuk altından çıkardı.

{ فَاِذَا هِيَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ **}** *"(Bir de ne görsünler), o da bakanlara bembeyaz oluverdi."* Bu mucizeye bakanların hoşuna giden, güneşin aydınlığı gibi bir aydınlığa sahipti.

قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٤﴾

34- "(Firavun) çevresinde bulunan ileri gelenlere, 'Bu' dedi, 'Gerçekten usta bir sihirbazdır!'"

{ قَالَ **}** *"(Firavun) dedi."* Firavun dedi ki.

{ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا **}** *"Çevresinde bulunan ileri gelenlere,... bu."* Resûl.

{ لَسَاحِرٌ عَلِيْمٌ **}** *"Gerçekten usta bir sihirbazdır."* Sihir konusunda mahir birisidir.

يُرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿٣٥﴾

35- "Sihriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor; şimdi ne diyeceksiniz?"

{ يُرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ **}** *"Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor."* Mısır'dan.

{ بِسِحْرِهٖ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ **}** *"Sihriyle. Şimdi ne diyeceksiniz?"* Bu konuda bana görüşlerinizi bildiriniz.

قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَآئِنِ حَاشِرِيْنَ ﴿٣٦﴾

36- "Dediler ki: 'Onu ve kardeşini bir süre alıkoy ve kentlere toplayıcılar gönder.'"

{ قَالُوْٓا اَرْجِهْ **}** *"Dediler ki: 'Onu bir süre alıkoy.'"* Onu bir süreliğine tut.

{ وَاَخَاهُ **}** *"Ve kardeşini."* Ve o ikisini öldürme.

{ وَابْعَثْ فِي الْمَدَآئِنِ **}** *"Ve kentlere gönder."* Kentlere sihirbazlara.

{ حَاشِرِيْنَ **}** *"Toplayıcılar."* Görevli memurlar.

يَاْتُوْكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيْمٍ ﴿٣٧﴾

37- "Bütün usta sihirbazları sana getirsinler!"

{ يَاْتُوْكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ **}** *"Bütün sihirbazları sana getirsinler!"* Sihirbazları.

{عَلِيمٍ} *"Usta."* Sihrinde mahir olan. Onlar da Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın yaptığı şeyin benzerini yapsınlar.

فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾

38- "Böylece sihirbazlar belirli bir günün belirlenen vaktinde bir araya toplandı."

{فَجُمِعَ السَّحَرَةُ} *"Böylece sihirbazlar bir araya toplandı."* Yetmiş iki sihirbaz.

{لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ} *"Belirli bir günün belirlenen vaktinde."* Bilinen bir günde sözleşme vaktinde ki, bu gün panayır günü idi. Bu günün onların bayram günü olduğu da söylenmiştir. Onların nevruz günü olduğu da söylenmiştir.

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾

39-40- "Halka, 'Siz de toplanır mısınız?' denildi. Onlar, 'Eğer üstün gelirlerse, herhalde sihirbazlara uyarız!' (dediler)."

{وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ} *"Halka, 'Siz de toplanır mısınız?' denildi. Onlar, 'Herhalde sihirbazlara uyarız!' (dediler)."* Sihirbazların dinine.

{إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ} *"Eğer üstün gelirlerse."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾

41- "Sihirbazlar gelince, Firavun'a, 'Eğer biz üstün gelirsek, mutlaka bize bir ödül vardır, değil mi?' dediler."

{ فَلَمَّا جَآءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا **}** *"Sihirbazlar gelince, Firavun'a, 'Mutlaka bize bir ödül vardır, değil mi?' dediler."* Malla bir karşılık/ücret verilir.

{ اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغٰلِبِيْنَ **}** *"Eğer biz üstün gelirsek."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a karşı.

قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَّمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ﴿٤٢﴾

42- "(Firavun) dedi: 'Evet, o takdirde siz elbette gözde kimselerden olacaksınız.'"

{ قَالَ **}** *"(Firavun) dedi."* Firavun dedi ki.

{ نَعَمْ **}** *"Evet."* Benim katımda size ait olarak istediğiniz vardır.

{ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَّمِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ **}** *"O takdirde siz elbette gözde kimselerden olacaksınız."* Değer, mevki ve huzuruma girişte.

قَالَ لَهُمْ مُّوْسٰٓى اَلْقُوْا مَآ اَنْتُمْ مُّلْقُوْنَ ﴿٤٣﴾

43- "Musa onlara, 'Atacağınızı atın!' dedi."

{ قَالَ لَهُمْ مُّوْسٰى **}** *"Musa onlara, dedi."* Sihirbazlara.

{ اَلْقُوْا مَآ اَنْتُمْ مُّلْقُوْنَ **}** *"Atacağınızı atın!"*

فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوْا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿٤٤﴾

44- "İplerini ve değneklerini attılar. 'Firavun'un gücüne andolsun, elbette biz üstün geleceğiz!' dediler."

{ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ **}** *"İplerini ve değneklerini attılar."* Yetmiş iki ip ve yetmiş iki asâ/değnek attılar.

{ وَقَالُوْا **}** *"Dediler."* Yani sihirbazlar dediler.

{ بِعِزَّةِ **}** *"Gücüne andolsun."* Kudretine.

{فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ} *"Firavun'un elbette biz üstün geleceğiz."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ya.

فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَاْفِكُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Ardından Musa da asasını attı. Bir de ne görsünler, o, onların uydurduklarını yutuyor!"

{فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ} *"Ardından Musa da asasını attı. Bir de ne görsünler, o, yutuyor."* Lokma ederek yutuyor.

{مَا يَاْفِكُونَ} *"Onların uydurduklarını."* Sihir kanalıyla onların uydurmuş oldukları şeyleri.

فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar."

{فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ} *"Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar."* Çok süratli bir şekilde secde ettiler. Sanki onlar ellerindeki ipleri ve değnekleri attılar ve onun Allah Teâlâ'dan olduğunu anladılar.

قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾

47- "Dediler ki: 'İman ettik biz, Âlemlerin Rabbi'ne.'"

{قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ} *"Dediler ki: 'İman ettik biz, Âlemlerin Rabbi'ne.'"* Firavun onlara; 'Sadece beni kastediyorsunuz!' deyince onlar.

رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Musa ve Harun'un Rabbine."

{رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ} *"Musa ve Harun'un Rabbine."*

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِيْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٤٩﴾

49- "(Firavun) dedi: 'Ben size izin vermeden, ona iman ettiniz, öyle mi? Meğer o, size sihri öğreten büyüğünüzmüş! Ama şimdi anlayacaksınız. Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim ve hepinizi çarmıha gerdireceğim!'"

{ قَالَ **}** *"(Firavun) dedi."* Firavun dedi.

{ اٰمَنْتُمْ لَهٗ **}** *"Ona iman ettiniz, öyle mi?"* Onu tasdik ettiniz değil mi?

{ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ **}** *"Ben size izin vermeden."* Size bunu emretmeden.

{ اِنَّهٗ **}** *"Meğer o."* Yani Hazret-i Musa (ʿaleyhi's-selâm).

{ لَكَبِيْرُكُمْ **}** *"Büyüğünüzmüş."* Bilgininiz.

{ الَّذِيْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ **}** *"Size sihri öğreten. Ama şimdi anlayacaksınız."* Size ne yapacağımı.

{ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ **}** *"Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim."* Sağ elinizi sol ayağınızla.

{ وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ **}** *"Ve hepinizi çarmıha gerdireceğim."* Mısır nehrinin kıyısında.

قَالُوْا لَا ضَيْرَ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ﴿٥٠﴾

50- "Onlar; 'Zararı yok' dediler, 'Biz zaten Rabbimize döneceğiz.'"

{ قَالُوْا لَا ضَيْرَ **}** *"Onlar, 'Zararı yok' dediler."* Dünyada bize yaptığın şeyler ahirette bize zarar vermez.

{ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ **}** *"Biz zaten Rabbimize döneceğiz."* Allah Teâlâ'ya ve sevabına dönücüleriz.

اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَآ اَنْ كُنَّآ اَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾

51- "Üstelik biz, ilk iman edenler olduğumuz için Rabbimizin, bizi hatalarımızı bağışlamasını umarız."

{ اِنَّا نَطْمَعُ **}** *"İçin umarız."* Ummaktayız.

{ خَطَايَانَآ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا **}** *"Rabbimizin, bizi hatalarımızı, bağışlamasını."* Şirk koşmamızı.

{ اَنْ كُنَّآ **}** *"Üstelik biz, olduğumuz."* Olmamız nedeniyle.

{ اَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"İlk iman edenler."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيٓ اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Musa'ya, 'Kullarımı geceleyin yola çıkar, çünkü izleneceksiniz!' diye vahyettik."

{ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيٓ **}** *"Musa'ya, 'Kullarımı geceleyin yola çıkar' diye vahyettik."* İsrailoğullarından sana iman eden kullarımı gecenin başında yola koy.

{ اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ **}** *"Çünkü izleneceksiniz."* Firavun ve kavmi sizi idrak edecek.

فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾

53- "Sonra Firavun, şehirlere asker toplayıcılar gönderdi (ve şunu ilan ettirdi)."

{ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ **}** *"Sonra Firavun, şehirlere asker toplayıcılar gönderdi (ve şunu ilan ettirdi)"* Görevli memurlarını.

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾

54- "Bunlar (İsrailoğulları), sayıları az, önemsiz bir topluluktur."

{ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ **}** *"Bunlar (İsrailoğulları),"* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın ashabı.

{ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ **}** *"Sayıları az, önemsiz bir topluluktur."* Az bir gruptur.

وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾

55- "Bize karşı kin ve nefret besliyorlar."

{ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ **}** *"Bize karşı kin ve nefret besliyorlar."* Kızgındırlar, bizden süratlice ayrılıp uzaklaştılar.

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾

56- "Biz ise uyanık ve tedbirli bir topluluğuz!"

{ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَٰذِرُونَ **}** *"Biz ise uyanık ve tedbirli bir topluluğuz."* Silahtan yararlanan ve silahı kuşanan kimseleriz.

فَأَخْرَجْنَٰهُم مِّن جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾

57- "Ama (sonunda), biz onları (Firavun ve kavmini) çıkardık; bahçelerden, pınarlardan."

{ فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ **}** *"Ama (sonunda), biz onları (Firavun ve kavmini) çıkardık; bahçelerden."* Bahçeler.

{ وَعُيُونٍ **}** *"Pınarlardan."* Tertemiz su.

وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾

58- "Hazinelerden ve güzel makamlardan."

{ وَكُنُوزٍ **}** *"Hazinelerden."* Mallardan.

{ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ **}** *"Ve güzel makamlardan."* Güzel evler.

كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَٰهَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾

59- "Böylece bütün bunlara İsrailoğullarını mirasçı yaptık."

{ كَذٰلِكَ **}** *"Böylece."* Bana isyan edene böyle karşılık veririm.

{ وَاَوْرَثْنَاهَا **}** *"Bütün bunlara mirasçı yaptık."* Yani Mısır'a.

{ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ **}** *"İsrailoğullarını."* Onların helak oluşlarının ardından.

فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾

60- "Derken (Firavun ve adamları) güneş doğarken (İsrailoğullarının) ardına düştüler."

{ فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ **}** *"Derken (Firavun ve adamları) güneş doğarken (İsrailoğullarının) ardına düştüler."* Güneşin doğuşunda.

فَلَمَّا تَرَٰٓاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾

61- "İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın adamları, 'İşte şimdi yakalandık!' dediler."

{ فَلَمَّا تَرَٰٓاءَ **}** *"Birbirini görünce."* Zâhir olunca.

{ الْجَمْعَانِ **}** *"İki topluluk."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın topluluğu ile Firavun'un topluluğu.

{ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَ **}** *"Musa'nın adamları, 'İşte şimdi yakalandık!' dediler."* Yani ey Musa onlar bize ulaştılar.

قَالَ كَلَّا اِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾

62- "(Musa), 'Hayır' dedi, 'Rabbim benimledir, bana yolunu gösterecektir!'"

{ قَالَ **}** *"(Musa), dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ كَلَّا **}** *"Hayır."* Gerçekten onlar bize ulaşamazlar.

{ اِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ **}** *"Rabbim benimledir, bana yolunu gösterecektir."* Beni onlardan kurtaracak ve beni yola hidayet edecektir.

فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ ﴿٦٣﴾

63- "Bunun üzerine Musa'ya, 'Asan ile denize vur!' diye vahyettik. Vurunca deniz infilak etti ve her bir parça koca bir dağ gibi oluverdi!"

{فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ**}** *"Bunun üzerine Musa'ya, 'Asan ile denize vur!' diye vahyettik."* O da vurdu .

{فَانْفَلَقَ**}** *"Vurunca deniz infilak etti."* Yarıldı ve denizde on iki yol açıldı.

{فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ**}** *"Ve her bir parça oluverdi."* Her yol.

{كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ**}** *"Koca bir dağ gibi."* Büyük bir dağ gibi.

وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرِيْنَ ﴿٦٤﴾

64- "Sonra diğerlerini de oraya yaklaştırdık."

{وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرِيْنَ**}** *"Sonra diğerlerini de oraya yaklaştırdık."* Diyor ki, Firavun'u ve kavmini öfke içinde alıkoyduk.

"Denizde alıkoyduk. Onların bütünü kâfir idi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَنْجَيْنَا مُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿٦٥﴾

65- "Musa'yı ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık."

{وَاَنْجَيْنَا مُوْسٰى وَمَنْ مَّعَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ**}** *"Musa'yı ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık."* Boğulmaktan.

ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿٦٦﴾

66- "Sonra da diğerlerini suda boğduk."

{ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ**}** *"Sonra da diğerlerini suda boğduk."* Firavun'u kavmini denizde.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾

67- "Şüphesiz bunda bir ibret vardır! Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bunda vardır."* Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَاٰيَةً **}** *"Bir ibret."* Bir alamet ve bir ibret.

{ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ **}** *"Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."* Mü'min olmadılar.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

68- "Şüphe yok ki, senin Rabbin, mutlak üstündür, çok merhametlidir!"

{ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Şüphe yok ki, senin Rabbin, mutlak üstündür."* Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere karşı. Zira onları boğulmaktan kurtardı.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾

69- "Onlara İbrahim'in kıssasını da oku!"

{ وَاتْلُ **}** *"Oku!"* Oku.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onlara."* Kavmin Kureyş'e.

{ نَبَاَ اِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim'in kıssasını da."* Kur'an'da Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın haberini.

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Hani o, babasına ve kavmine, 'Siz neye tapıyorsunuz?' demişti."

{اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ} *"Hani o, babasına demişti."* Azer'e.

{وَقَوْمِهٖ} *"Ve kavmine."* Putlara kulluk edenlere.

{مَا تَعْبُدُونَ} *"Siz neye tapıyorsunuz?"*

قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾

71- "Onlar, 'Birtakım putlara taparız da onlar sayesinde toplanırız.' dediler."

{قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا} *"Onlar, 'Birtakım putlara taparız da dediler.'"* İlahlara.

{فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ} *"Onlar sayesinde toplanırız."* Onlara ibadet edicilerden olacağız ve onlara ibadet üzere kalacağız.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾

72- "(İbrahim), 'Peki' dedi, 'Siz dua ettiğiniz zaman onlar sizi işitirler mi?'"

{قَالَ} *"(İbrahim) dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَ} *"'Peki' 'Siz dua ettiğiniz zaman onlar sizi işitirler mı?'"* Dedi ki, ilahlara dua ettiğinizde ilahlar size icabet ediyorlar mı?

اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾

73- "Veya size bir fayda ya da zarar verebilirler mi?"

{اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ} *"Veya size bir fayda verebilirler mi?"* Kendilerine itaat etmeniz halinde yaşamlarınızda.

{اَوْ يَضُرُّونَ} *"Ya da zarar."* Kendilerine isyan etmeniz halinde size yaşamlarınızda.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾

74- "'Hayır, ama biz atalarımızı böyle yapar bulduk.' dediler."

{قَالُوا بَلْ} *"'Hayır' dediler."* Hayır.

{وَجَدْنَآ} *"Ama biz bulduk."* Ancak biz bulduk.

{اٰبَآءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ} *"Atalarımızı böyle yapar."* Onlara ibadet eder bulduk, biz de bundan dolayı onlara uyarak putlara ibadet etmekteyiz.

قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾

75- "(İbrahim) dedi: 'Hiç düşündünüz mü, neye tapıyorsunuz?'"

{قَالَ} *"(İbrahim) dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ} *"Hiç düşündünüz mü, neye tapıyorsunuz?"*

اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾

76- "Siz ve eski atalarınız."

{اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ} *"Siz ve eski atalarınız."* Önceki babalarınızın ibadet ettiği şeyleri.

فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِيٓ اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾

77- "Hiç şüphesiz bütün bunlar benim düşmanımdır; ancak Âlemlerin Rabbi (benim dostumdur.)"

{فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِيٓ} *"Hiç şüphesiz bütün bunlar benim düşmanımdır."* Onlardan beri olduğunu ilan etti.

{اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ} *"Ancak Âlemlerin Rabbi (benim dostumdur)"* Ancak onlardan Âlemlerin Rabbi'ne ibadet eden kimse müstesna.

اَلَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾

78- "O ki, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir."

{ اَلَّذِي خَلَقَنِي **}** *"O ki, beni yaratan."* Nutfeden.

{ فَهُوَ يَهْدِينِ **}** *"Ve bana doğru yolu gösterendir."* Beni din üzere koruyan ve bana hak ve hidayeti gösteren.

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾

79- "Bana yediren ve içirendir."

{ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي **}** *"Bana yediren."* Bana rızık veren ve acıktığımda beni doyurandır.

{ وَيَسْقِينِ **}** *"Ve içirendir."* Susadığım zaman beni kana kana su içirendir.

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾

80- "Hastalandığım zaman, bana O şifa verir."

{ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ **}** *"Hastalandığım zaman, bana O şifa verir."* Hastalandığımda şifa vererek beni hastalıktan kurtarandır.

وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾

81- "Benim canımı alacak, sonra yeniden diriltecek olan O'dur."

{ وَالَّذِي يُمِيتُنِي **}** *"Benim canımı alacak O'dur."* Dünyada.

{ ثُمَّ يُحْيِينِ **}** *"Sonra yeniden diriltecek olan."* Kıyâmet gününde.

وَالَّذِيٓ أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيٓئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾

82- "Ve ceza gününde, kusurlarımı bağışlayacağını umduğum da O'dur."

{ وَالَّذِيٓ اَطْمَعُ **}** *"Ve umduğum da O'dur."* Umarım.

{ اَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيٓـَٔتِي **}** *"Kusurlarımı bağışlayacağını."* Günahımı.

{ يَوْمَ الدِّيْنِ **}** *"Ceza gününde."* Hesap gününde. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın hatası; "Ben hastayım", "Hayır bunu o büyükleri yapmıştır" ve hanımı için "Bu benim kız kardeşimdir"şeklindeki sözleri idi.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَّاَلْحِقْنِي بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٣﴾

83- "Ey Rabbim! Bana hikmet ver ve beni sâlihler arasına kat."

{ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا **}** *"Ey Rabbim! Bana hikmet ver."* Anlayış ve ilim.

{ وَّاَلْحِقْنِي بِالصّٰلِحِيْنَ **}** *"Ve beni sâlihler arasına kat."* Cennette resûl olan babalarıma kat.

وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿٨٤﴾

84- "Beni sonra gelecekler içinde, doğrulukla anılanlardan eyle!"

{ وَاجْعَلْ لِّي **}** *"Beni eyle."* Güzel bir övgü.

{ لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِيْنَ **}** *"Sonra gelecekler içinde doğrulukla anılanlardan."* Benden sonra kalanlar arasında.

وَاجْعَلْنِي مِنْ وَّرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ ﴿٨٥﴾

85- "Beni, nimeti bol cennetine mirasçı olanlardan kıl!"

{ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَّرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ **}** *"Beni, nimeti bol cennetine mirasçı olanlardan kıl."* Naim cennetine konaklananlardan.

وَاغْفِرْ لِاَبِيٓ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٨٦﴾

86- "Babamı da bağışla. Çünkü o yolunu şaşıranlardan oldu."

{ وَاغْفِرْ لِاَبِيٓ **}** *"Babamı da bağışla."* Babama da hidayet bahşet.

{ اِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّآلِّيْنَ **}** *"Çünkü o yolunu şaşıranlardan oldu."* Kuşkusuz o, sapkın kâfirlerden idi.

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُوْنَ ﴿٨٧﴾

87- "İnsanların diriltileceği gün, beni utandırma."

{ وَلَا تُخْزِنِي **}** *"Beni utandırma."* Bana azap etme.

{ يَوْمَ يُبْعَثُوْنَ **}** *"İnsanların diriltileceği gün."* Kabirlerden.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَّلَا بَنُوْنَ ﴿٨٨﴾

88- "O gün ne mal fayda verir ne de çocuklar."

{ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ **}** *"O gün ne mal fayda verir."* Malın çok oluşu.

{ وَلَا بَنُوْنَ **}** *"Ne de çocuklar."* Çocuğun çok oluşu.

اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ﴿٨٩﴾

89- "Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelen başka."

{ اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ **}** *"Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelen başka."* Günahtan, dünya sevgisinden arınmış. Âyetin, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına kin beslemekten arınmış anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٩٠﴾

90- "O gün cennet, takva sahiplerine yaklaştırılır."

{ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ **}** *"O gün cennet, yaklaştırılır."* Cennet yakınlaştırılır.

{ لِلْمُتَّقِيْنَ **}** *"Takva sahiplerine."* Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan sakınanlara. Böylece cennet onlara ait bir menzil olur.

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيْمُ لِلْغَاوِيْنَ ﴿٩١﴾

91- "Azgınlar için de cehennem hortlatılır!"

{ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ **}** *"Cehennem hortlatılır."* Açığa çıkarılır. Âyetin, cehennem belirgin olur anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِلْغَاوِينَ **}** *"Azgınlar için de."* Kâfirler için. Böylece cehennem kâfirlerin menzili olur.

وَقِيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾

92-93- "Onlara, 'Allah'ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım ediyorlar mı veya kendilerini kurtarıyorlar mı?'"

{ وَقِيلَ لَهُمْ **}** *"Onlara denilir."* Putlara kulluk edenlere.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ **}** *"Allah'ı bırakıp da taptıklarınız nerede?"* Dünyada ibadet ettiğiniz putlar.

{ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ **}** *"Size yardım ediyorlar mı?"* Allah'ın azabını sizden engelliyorlar mı?

{ اَوْ يَنْتَصِرُونَ **}** *"Veya kendilerini kurtarıyorlar mı?"* Azabı kendi nefislerinden engelleyebiliyorlar mı?

فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُۥنَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ اِبْلِيسَ اَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾

94-95- "Artık onlar, o azgınlar ve İblis orduları topluca tepetaklak oraya (cehenneme) atılırlar."

{ فَكُبْكِبُوا فِيهَا **}** *"Artık tepetaklak oraya (cehenneme) atılırlar."* Onlar oraya atılırlar ve cehennem ateşinde toplanırlar.

{ هُمْ **}** *"Onlar."* Mekke kâfirleri ve diğer kâfir insanlar.

{ وَالْغَاوُۥنَ **}** *"O azgınlar."* Cin kâfirleri ve ilahları.

{ وَجُنُودُ اِبْلِيسَ **}** *"Ve İblis orduları."* İblis'in zürriyeti.

{ اَجْمَعُونَ **}** *"Topluca."* Ve onlar şeytanlardır.

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Onlar orada birbirleriyle çekişerek şöyle derler."

{قَالُوا} *"Şöyle derler."* Yani kâfirler.

{وَهُمْ فِيهَا} *"Onlar orada."* Cehennem ateşinde.

{يَخْتَصِمُونَ} *"Birbirleriyle çekişerek."* İlahlarıyla, liderleriyle ve İblis'in zürriyeti ile.

تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾

97- "Vallahi biz, gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz!"

{تَاللَّهِ} *"Vallahi."* Allah'a kasem olsun ki.

{إِنْ كُنَّا} *"Biz, gerçekten."* Muhakkak idik.

{لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ} *"Apaçık bir sapıklık içindeymişiz."* Dünyada apaçık bir hata içinde idik.

إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾

98- "Çünkü sizi Âlemlerin Rabbi'ne eşit seviyede tutuyorduk."

{إِذْ نُسَوِّيكُمْ} *"Çünkü sizi eşit seviyede tutuyorduk."* Sizi sayıyorduk.

{بِرَبِّ الْعَالَمِينَ} *"Âlemlerin Rabbi'ne."* İbadet konusunda.

وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾

99- "Ama bizi ancak o günahkârlar saptırdı!"

{وَمَا أَضَلَّنَا} *"Ama bizi saptırdı."* Bizi iman ve taatten ancak şunlar engelledi.

{إِلَّا الْمُجْرِمُونَ} *"Ancak o günahkârlar."* Kendilerine uyduğumuz bizden önceki müşrikler.

فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾

100- "Artık bizim için şefâatçilerden yok."

{ فَمَا لَنَا **}** *"Artık bizim için yok."* Bizim için bulunmamaktadır.

{ مِنْ شَافِعِينَ **}** *"Şefâatçilerden."* Bize şefaat edecek melekler, peygamberler ve sâlihler.

وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾

101- "Ne de yakın bir dost!"

{ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ **}** *"Ne de yakın bir dost."* Durumumuza önem veren yakınlık sahibi birisi.

فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾

102- "Keşke, (dünyaya) bir kere daha dönebilsek de iman edenlerden olabilseydik!"

{ فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً **}** *"Keşke, (dünyaya) bir kere daha dönebilsek de."* Dünyaya bir defa dönüş daha olsaydı.

{ فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"İman edenlerden olabilseydik."* İman eden mü'minlerle birlikte.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

103- "Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmezler."

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bunda vardır."* Onların zikredilen hallerinde.

{ لَاٰيَةً **}** *"Elbette bir ibret."* Bir alamet ve bir ibret.

{ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ **}** *"Ama onların çoğu iman etmezler."* Dünyaya dönseler de. Âyetin, mü'min olmadılar. Onların bütünü kâfirdir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

104- "Şüphe yok ki, senin Rabbin, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Şüphe yok ki, senin Rabbin, mutlak üstündür."* Onlardan intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere karşı.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾

105- "Nûh kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı."

{ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Nûh kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı."* Nûh'u ve Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kendilerine zikrettiği peygamberlerin bütününü.

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ نُوحٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾

106- "Hani, kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: '(Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?'"

{ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ **}** *"Hani, kardeşleri onlara şöyle demişti."* Peygamberleri.

{ نُوحٌ **}** *"Nûh."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) onların dinde kardeşi değildi. Ancak akrabalıkları bulunmaktaydı.

{ اَلَا تَتَّقُونَ **}** *"(Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?"* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmekle.

اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٠٧﴾

107- "Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

{ اِنِّي لَكُمْ **}** *"Şüphesiz ben size."* Allah'tan.

{ رَسُولٌ اَمِينٌ **}** *"Gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."* Risalete. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ben sizin aranızda bundan önce güvenilir birisiydim. Bugün beni nasıl töhmet altında tutarsınız?

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾

108- "Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'tan korkun."* Size emrettiği tevbe ve iman konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ وَاَطِيعُونِ **}** *"Ve bana itaat edin."* Emrime ve dinime uyunuz.

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾

109- "Buna karşılık ben sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatımı verecek olan ancak Âlemlerin Rabbi'dir."

{ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ **}** *"Buna karşılık ben sizden istemiyorum."* Tevhide.

{ مِنْ اَجْرٍ **}** *"Hiçbir ücret."* Bir rızık.

{ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Benim mükâfatımı verecek olan ancak Âlemlerin Rabbi'dir."* Benim rızkım.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

110- "Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'tan korkun."* Size emrettiği tevbe ve iman konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ وَاَطِيعُونِ **}** *"Ve bana itaat edin."* Vasiyetime/tavsiyelerime uyunuz.

قَالُوٓا اَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

111- "Dediler ki: 'Senin ardına hep düşük kimseler düşmüşken, biz hiç sana iman eder miyiz?'"

{ قَالُوٓا اَنُؤْمِنُ لَكَ **}** *"Dediler ki: 'Biz hiç sana iman eder miyiz?'"* Ey Nûh! Seni tasdik mi edeceğiz?

{ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُوْنَ **}** *"Senin ardına hep düşük kimseler düşmüşken."* Bizim ayak takımımız ve zayıflarımız düşmüşken. Onları çevrenden kovarak uzaklaştır ki, sana iman edelim.

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾

112- "(Nûh) dedi: 'Onların yapmakta oldukları hakkında benim bir bilgim yoktur!'"

{ قَالَ **}** *"(Nûh) dedi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Onların yapmakta oldukları hakkında benim bir bilgim yoktur."* Onların muvaffak olduğunu veya sizin muvaffak olduğunuzu bilmiyorum.

اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾

113- "Onların hesabı ancak Rabbime aittir. Bir bilseniz!"

{ اِنْ حِسَابُهُمْ **}** *"Onların hesabı."* Onların sevapları ve geçimleri.

{ اِلَّا عَلٰى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ **}** *"Ancak Rabbime aittir. Bir bilseniz."* Keşke bunu bir bilseydiniz.

وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾

114- "Üstelik ben iman edenleri yanımdan kovacak değilim."

{ وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Üstelik ben iman edenleri yanımdan kovacak değilim."* Allah Teâlâ'ya kulluktan.

اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾

115- "Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."

{ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ } *"Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."* Ben ancak sizin bildiğiniz dille sizi korkutan bir resûlüm.

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾

116- "Dediler ki: 'Ey Nûh! Eğer bu söylediklerine bir son vermezsen, mutlaka taşa tutulanlardan olacaksın!'"

{ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ } *"Dediler ki: 'Ey Nûh! Eğer bu söylediklerine bir son vermezsen.'"* Sözlerinden vazgeçmezsen.

{ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ } *"Mutlaka taşa tutulanlardan olacaksın."* Sana iman eden garipleri öldürdüğümüz gibi sen de öldürülenlerden olursun.

قَالَ رَبِّ اِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾

117- "(Nûh), 'Ey Rabbim' dedi, 'Şüphesiz kavmim beni yalanladı.'"

{ قَالَ } *"(Nûh), dedi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبِّ اِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ } *"Ey Rabbim, şüphesiz kavmim beni yalanladı."* Risalet konusunda ve bana iman eden garipleri de öldürdüler.

فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

118- "Artık benimle onların arasında sen bir açışla aç (hükmünü ver). Beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar!"

{ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا } *"Artık benimle onların arasında sen bir açışla aç (hükmünü ver)."* Benimle onlar arasında adaletle hükmet.

{ وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } *"Beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar!"* Onların azaplarından.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾

119- "Biz de onu ve beraberinde olanları o dolu gemide taşıyarak kurtardık."

{ فَاَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ **}** *"Biz de onu ve beraberinde olanları kurtardık."* Mü'minleri.

{ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ **}** *"O dolu gemide taşıyarak."* Geriye sadece yükseltilmesi kalan, dolu, ağır, mücehhez gemide.

ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾

120- "Sonra da bunun ardından, geride kalanları suda boğduk."

{ ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ **}** *"Sonra da bunun ardından, suda boğduk."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) gemiye bindikten sonra.

{ الْبَاقِينَ **}** *"Geride kalanları."* Kavminden.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾

121- "Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bunda vardır."* Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَاٰيَةً **}** *"Elbette bir ibret."* Onların ardından gelenler için bir alamet ve bir ibret vardır.

{ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ **}** *"Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."* Mü'min değillerdi. Onların bütünü kâfirdi.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

122- "Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür."* Onlardan intikam almakla. Zira onları tufanda boğmuştur.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere karşı. Zira Allah azze ve celle onları boğulmaktan kurtarmıştır.

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾

123- "Ad kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı."

{ كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Ad kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Hûd ('aleyhi's-selâm)'ı ve Hazret-i Hûd'un onlara anlattığı peygamberlerin bütününü.

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾

124- "Hani kardeşleri Hûd onlara şöyle demişti: '(Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?'"

{ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ **}** *"Hani kardeşleri onlara şöyle demişti."* Peygamberleri.

{ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ **}** *"Hûd. (Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?"* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmekten.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾

125- "Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

{ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ **}** *"Şüphesiz ben, size gönderilmiş bir peygamberim."* Allah Teâlâ'dan.

{ أَمِينٌ **}** *"Güvenilir."* Risalet konusunda.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾

126- "Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ **}** *"Allah'tan korkun."* Allah Teâlâ'nın size emrettiği tevbe ve iman konusunda.

{وَاَطِيعُونِ} *"Ve bana itaat edin."* Size emrettiğim şeylerde.

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾

127- "Ben bunun için sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, Âlemlerin Rabbi'ne aittir."

{وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ} *"Ben bunun için sizden istemiyorum."* Tevhide.

{مِنْ اَجْرٍ} *"Bir ücret."* Karşılık.

{اِنْ اَجْرِيَ} *"Benim ücretim,"* Sevabım.

{اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ} *"Âlemlerin Rabbi'ne aittir."*

اَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ اٰيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾

128- "Siz her tepe üzerine bir alâmet bina edipmi eğleniyorsunuz?"

{اَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ اٰيَةً} *"Siz her tepe üzerine bir alâmet bina edip mi?"* Her yol üzerinde bir alamet.

{تَعْبَثُونَ} *"Eğleniyormusunuz."* Size uğrayan garipleri dövüyorsunuz ve elbiselerini alıyorsunuz. Bunlar yol üzerindeki öşür alıcılar idiler.

Âyet için başka bir yön de bulunmaktadır: "Siz *her tepe üzerine bir alâmet bina edip*", her çarşıya. "*Bir alamet*", bir emare. "*Eğleniyor musunuz?*" Size uğrayanlarla alay mı ediyorsunuz?

وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾

129- "Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?"

{وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ} *"Sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?"* Evler, köşkler ve havuzlar.

{لَعَلَّكُمْ} *"Umarak."* Sanki sizler.

{ تَخْلُدُونَ **}** *"Temelli kalacağınızı."* Dünyada ebedi kalacaksınız gibi. Ebedi kalmayacaksınız.[1]

وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾

130- "Tutup yakaladığınız zaman, merhametsiz zorbalar gibi yakalıyorsunuz."

{ وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ **}** *"Tutup yakaladığınız zaman, merhametsiz zorbalar gibi yakalıyorsunuz."* Onları ceza için yakaladığınızda zorba kimselerin cezalandırması gibi yakalıyorsunuz. Kızgınlıkla dövüyor ve öldürüyorsunuz.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾

131- "Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Artık Allah'tan korkun."* Allah Teâlâ'nın size emrettiği tevbe ve iman konularında Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ وَاَطِيعُونِ **}** *"Ve bana itaat edin."* Emrime uyunuz.

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ) *'Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?'* buyruğu 'Sanki siz oralarda ebedi ve baki kalacaksınız gibi' anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Şuârâ Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 96.

b) (وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ) "*Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?*" buyruğu Hz. Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine yönelik buyruklarındandır. Bu âyetten önce Allah Teâlâ'nın (اَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ اٰيَةً تَعْبَثُونَ) "*Siz her tepe üzerine bir alâmet bina edip eğleniyor musunuz?*" buyruğu geçmektedir. Yani Hz. Hûd ('aleyhi's-selâm) onların dünya hayatında ebedi kalıp da ahiret sanki hiç yokmuş gibi yaşamalarını şaşkınlıkla karşılamakta ve bu tutum ve bakış açılarını kınamaktadır. Onlar, yollarda kendisiyle övünüp böbürlendikleri ve kuvvetlerine bir alamet addettikleri bütün yüksek mekânlarda şaşkınlık uyandıran sapasağlam yapılar inşa etmekteydiler.

c) İbn Abbâs şöyle der: "(وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ) *'Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?'* buyruğu, 'Sanki bu dünya hayatında ebedi kalacakmışsınız gibi yüksek yüksek köşkler, ulu kuleler mi edinip duruyorsunuz?' anlamına gelmektedir."

وَاتَّقُوا الَّذِيْٓ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٣٢﴾

132- "Bildiğiniz şeyleri size veren Allah'tan korkun."

{ وَاتَّقُوا الَّذِيْٓ **}** *"Allah'tan korkun."* O Allah'tan korkunuz ki.

{ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُوْنَ **}** *"Bildiğiniz şeyleri size veren."* Size bahşetti.

اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَّبَنِيْنَ ﴿١٣٣﴾

133- "O size davarlar ve oğullar, verdi."

Ardından onlara bahş ettiği şeyleri açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَّبَنِيْنَ **}** *"O size davarlar ve oğullar verdi."* Size hayvanlar ve oğullar bahşetti.

وَجَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿١٣٤﴾

134- "Bahçeler ve pınarlar verdi."

{ وَجَنّٰتٍ **}** *"Bahçeler verdi."* Bahçeler.

{ وَعُيُوْنٍ **}** *"Ve pınarlar."* Tertemiz su.

اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٣٥﴾

135- "Şüphe yok ki, ben sizin hakkınızda, büyük bir günün azabından korkuyorum!"

{ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ **}** *"Şüphe yok ki, ben sizin hakkınızda, korkuyorum."* Sizin başınıza geleceğini biliyorum.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ **}** *"Büyük bir günün azabından."* Küfür, şirk ve putlara kulluk etmekten tevbe etmezseniz, cehennem azabında başınıza gelecek olan büyük günün azabından.

قَالُوْا سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِّنَ الْوٰعِظِيْنَ ﴿١٣٦﴾

136- "Onlar dediler ki: 'Sen öğüt versen de, öğüt verenlerden olmasan da, bize göre birdir!'"

{ قَالُوا سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَوَعَظْتَ **}** *"Onlar dediler ki: 'Sen öğüt versen de, bize göre birdir.'"* Bize yasaklasan da.

{ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِيْنَ **}** *"Öğüt verenlerden olmasan da."* Bizi nehyedenlerden olmasan da.

اِنْ هٰذَآ اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٣٧﴾

137- "Bu, eskilerin geleneğinden başka bir şey değildir."

{ اِنْ هٰذَآ **}** *"Bu, değildir."* Bizim üzerimizde olduğumuz bu durum değildir.

{ اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ **}** *"Eskilerin geleneğinden başka bir şey."* Öncekilerin dini, önceki babalarımızın dini. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Bu değildir*", senin söylediğin şey. "*Eskilerin geleneğinden başka bir şey*", öncekilerin düzmecelerinden başka bir şey.

وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿١٣٨﴾

138- "Biz azaba uğratılacak da değiliz!"

{ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ **}** *"Biz azaba uğratılacak da değiliz."* Dediğin gibi bu din üzere.

فَكَذَّبُوْهُ فَاَهْلَكْنٰهُمْ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٩﴾

139- "Böylece onu yalanladılar. Biz de onları helâk ettik. Doğrusu bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."

{ فَكَذَّبُوْهُ **}** *"Böylece onu yalanladılar."* Risaleti ve Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın onlara söylediği şeyleri.

{ فَاَهْلَكْنٰهُمْ **}** *"Biz de onları helâk ettik."* Rüzgâr ile.

{ إِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Doğrusu bunda vardır."* Onlara yaptığımız bu uygulamada.

{ لَآيَةً **}** *"Elbette bir ibret."* Onların ardından gelenler için bir ibret ve bir alamet bulunmaktadır.

{ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ **}** *"Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."* Onlar iman etmiş değillerdi. Onların bütünü kâfir idi.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

140- "Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür."* Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere karşı. Zira onları kendilerine rüzgârla azap etmekten kurtardı.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾

141- "Semud kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı."

{ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Semud kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Hazret-i Sâlih'i ve Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın onlara haber verdiği resûllerin bütününü yalanladı.

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾

142- "Hani kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti: ('Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?'"

{ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ **}** *"Hani kardeşleri onlara şöyle demişti."* Peygamberleri.

{ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ **}** *"Sâlih. (Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?"* Allah'tan başkasına ibadet etmekten.

اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٤٣﴾

143- "Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

{ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ **}** *"Şüphesiz ben, size gönderilmiş bir peygamberim."* Allah katından.

{ اَمِينٌ **}** *"Güvenilir."* Risalete.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٤٤﴾

144- "Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

{ فَاتَّقُوا اللّٰه **}** *"Allah'tan korkun."* Allah'ın size emretmiş olduğu tevbe ve iman konusunda O'ndan sakınınız.

{ وَاَطِيعُونِ **}** *"Ve bana itaat edin."* Emrime ve dinime uyunuz.

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤٥﴾

145- "Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi'ne aittir."

{ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ **}** *"Ben buna karşı sizden istemiyorum."* Tevhide.

{ مِنْ اَجْرٍ **}** *"Bir ücret."* Bir karşılık ve bir rızık.

{ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi'ne aittir."* Benim sevabım.

اَتُتْرَكُونَ فِي مَا هٰهُنَآ اٰمِنِينَ ﴿١٤٦﴾

146- "Siz burada güven içinde bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?"

{ اَتُتْرَكُونَ فِي مَا هٰهُنَآ **}** *"Siz burada bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?"* Bu nimetler içinde.

{ اٰمِنِينَ **}** *"Güven içinde."* Ölümden, yok oluştan ve azaptan.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾

147- "Bu bahçelerde ve pınarların başında."

{فِي جَنَّاتٍ} *"Bu bahçelerde."* Bahçelerde.

{وَعُيُونٍ} *"Ve pınarların başında."* Tertemiz sular.

وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾

148- "Ekinler ve yumuşak tomurcuklu güzel hurmalıklar arasında."

{وَزُرُوعٍ} *"Ekinler."* Ekinler.

{وَنَخْلٍ طَلْعُهَا} *"Ve tomurcuklu güzel hurmalıklar arasında."* Ürünü/meyvesi.

{هَضِيمٌ} *"Yumuşak."* Yumuşak, latif ve olgun.

وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ﴿١٤٩﴾

149- "Siz dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz."

{وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ} *"Siz dağlardan yontuyorsunuz."* Dağları.

{بُيُوتًا فَارِهِينَ} *"Ustalıkla evler."* Mahir bir şekilde. Âyetin elifsiz olarak (فرِهِينَ) şeklinde okunması halinde şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mallarınızla şımarıp büyüklenerek.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾

150- "Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

{فَاتَّقُوا اللَّهَ} *"Artık Allah'tan korkun."* Allah'ın size emrettiği şeylerde Allah'tan korkunuz.

{وَأَطِيعُونِ} *"Ve bana itaat edin."* Emrime ve tavsiyelerime uyunuz.

وَلَا تُطِيعُوٓا اَمۡرَ الۡمُسۡرِفِينَ ﴿١٥١﴾ اَلَّذِينَ يُفۡسِدُونَ فِي الۡاَرۡضِ وَلَا يُصۡلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

151-152- "Yeryüzünde fesad çıkaran, ıslah etmeyen, o aşırı gidenlerin sözüne uymayın."

{وَلَا تُطِيعُوٓا اَمۡرَ الۡمُسۡرِفِينَ} *"O aşırı gidenlerin sözüne uymayın."* Müşriklerin sözlerine.

{اَلَّذِينَ يُفۡسِدُونَ فِي الۡاَرۡضِ} *"Yeryüzünde fesad çıkaran."* Küfür, şirk ve Allah'tan başkasına ibadete çağrıda bulunmakla.

{وَلَا يُصۡلِحُونَ} *"Islah etmeyen."* Salahı emretmeyen.

قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنۡتَ مِنَ الۡمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾

153- "Dediler: 'Sen iyice büyülenmiş birisin!'"

{قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنۡتَ مِنَ الۡمُسَحَّرِينَ} *"Dediler: 'Sen iyice büyülenmiş birisin.'"* Bizim gibi karın sahibi sıradan birisisin. Melek ve peygamber değilsin.

مَآ اَنۡتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثۡلُنَا فَاۡتِ بِاٰيَةٍ اِنۡ كُنۡتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾

154- "Sen de ancak bizim gibi bir insansın! Eğer doğru söyleyenlerden isen bize bir mucize getir!"

{مَآ اَنۡتَ اِلَّا بَشَرٌ} *"Sen de ancak bir insansın."* Bir insansın.

{مِّثۡلُنَا} *"Bizim gibi."* Yediğimiz ve içtiğimiz gibi yiyip içmektesin.

{فَاۡتِ بِاٰيَةٍ} *"Bize bir mucize getir."* Sözlerinin doğruluğunu gösterecek.

{اِنۡ كُنۡتَ مِنَ الصَّادِقِينَ} *"Eğer doğru söyleyenlerden isen."* Azabı getirmekle ve senin bize gönderilmiş bir resul olduğuna.

قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَّهَا شِرۡبٌ وَّلَكُمۡ شِرۡبُ يَوۡمٍ مَّعۡلُومٍ ﴿١٥٥﴾

155- "(Sâlih) dedi: 'İşte dişi bir deve! Su içme hakkı (bir gün) onundur, belli bir günün su içme hakkı da sizin!'"

{ قَالَ **}** *"(Sâlih) dedi."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ هٰذِهٖ نَاقَةٌ **}** *"İşte dişi bir deve."* Sizin için benim peygamberliğime delalet edecek bir mucize.

{ لَهَا شِرْبٌ **}** *"Su içme hakkı (bir gün) onundur."* Sudan bir gün.

{ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ **}** *"Bir günün su içme hakkı da sizin."* Sudan.

{ مَعْلُومٍ **}** *"Belli."* Sıra ile. Bir gün ona ait, bir gün de size ait.

وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾

156- "Sakın ona bir kötülükle dokunmayın, sonra sizi büyük bir günün azabı yakalayıverir!"

{ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ **}** *"Sakın ona bir kötülükle dokunmayın."* Boğazlamakla.

{ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ **}** *"Sonra sizi büyük bir günün azabı yakalayıverir."* Büyük.

فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾

157- "Derken onu kestiler, fakat pişman da oldular!"

{ فَعَقَرُوهَا **}** *"Derken onu kestiler,"* Onu öldürdüler.

{ فَأَصْبَحُوا **}** *"Fakat oldular."* Oldular.

{ نَادِمِينَ **}** *"Pişman da."* Öldürülmesine.

فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾

158- "Çünkü kendilerini o azap yakalayıverdi. Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."

{ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ **}** *"Çünkü kendilerini o azap yakalayıverdi."* Üç gün sonra.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bunda vardır."* Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَاٰيَةً **}** *"Elbette bir ibret."* Onların ardından gelenler için bir ibret ve bir alamet.

{ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ **}** *"Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."* Bu alamete iman etmemişlerdi. Onların bütünü kâfir idi.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

159- "Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ **}** *"Şüphesiz senin Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"İşte O, mutlak üstündür."* Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطِنِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾

160- "Lut kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı."

{ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطِنِ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Lut kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı."* Hazret-i Lut'u ve Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kendilerine haber vermiş olduğu peygamberlerin bütününü.

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾

161- "Hani, kardeşleri Lut onlara şöyle demişti: '(Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?'"

{ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ **}** *"Hani, kardeşleri onlara şöyle demişti."* Peygamberleri.

{لُوطٌ اَلَا تَتَّقُونَ} *"Lut. (Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?"* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet etmekten.

اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٦٢﴾

162- "Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

{اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ} *"Şüphesiz ben, size gönderilmiş bir peygamberim."* Allah katından.

{اَمِينٌ} *"Güvenilir."* Risalete.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾

163- "Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

{فَاتَّقُوا اللّٰه} *"Allah'tan korkun."* Allah Teâlâ'nın size emrettiği tevbe ve iman konularında O'ndan sakınınız.

{وَاَطِيعُونِ} *"Ve bana itaat edin."* Dinime ve emrime itaat ediniz.

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾

164- "Ben sizden, buna karşı bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi'ne aittir."

{وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ} *"Ben sizden, buna karşı istemiyorum."* Tevhide karşılık.

{مِنْ اَجْرٍ} *"Bir ücret."* Bir ücret.

{اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ} *"Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi'ne aittir."* Sevabım.

اَتَاْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾

165- "İnsanlar içinden erkeklere mi gidiyorsunuz?"

{اَتَاْتُونَ الذُّكْرَانَ} *"Erkeklere mi gidiyorsunuz?"* Erkeklerin arka organına mı?

{مِنَ الْعَالَمِينَ} *"İnsanlar içinden."* Âlemlerin arasından.

وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾

166- "Ve Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşan bir kavimsiniz!"

{ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ **}** *"Ve Rabbinizin sizin için yarattığı bırakıyorsunuz?"* Rabbinizin sizin için helal ettiğini.

{ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ **}** *"Eşlerinizi."* Hanımlarınızın ön organını.

{ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ **}** *"Doğrusu siz sınırı aşan bir kavimsiniz."* Helalı aşıp harama varıyorsunuz.

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾

167- "Dediler: 'Ey Lut! Bu sözlerine bir son vermezsen, mutlaka sürgün edilenlerden olacaksın!'"

{ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ **}** *"Dediler: 'Ey Lut! Bu sözlerine bir son vermezsen.'"* Sözlerinden.

{ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ **}** *"Mutlaka sürgün edilenlerden olacaksın."* Vatanımız Sodom'dan.

قَالَ اِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾

168- "(Lut) dedi: 'Doğrusu ben sizin bu yaptıklarınızdan tiksinti duyuyorum!'"

{ قَالَ **}** *"(Lut) dedi."* Hz. Lut ('aleyhi's-selâm) buyurdu.

{ اِنِّي لِعَمَلِكُمْ **}** *"Doğrusu ben sizin bu yaptıklarınızdan."* Çirkin.

{ مِنَ الْقَالِينَ **}** *"Tiksinti duyuyorum."* Buğzedenlerdenim.

رَبِّ نَجِّنِي وَاَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾

169- "Ey Rabbim! Beni ve ailemi bunların yapmakta oldukları-ndan kurtar!"

فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾

170- "Bunun üzerine biz, onu ve bütün ailesini kurtardık."

اِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾

171- "Ancak geride kalanların içinde yaşlı bir kadın da (kaldı)."

{ اِلَّا عَجُوزًا **}** *"Ancak yaşlı bir kadın da (kaldı)."* Münafik hanımı.

{ فِي الْغَابِرِينَ **}** *"Geride kalanların içinde."* Geride kalıp helak olanlarla birlikte o da geride kaldı.

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿١٧٢﴾

172- "Sonra diğerlerini helâk ettik."

{ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَ **}** *"Sonra diğerlerini helâk ettik."* Kavminden geride kalanları helak ettik.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾

173- "Üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki, o uyarılanların yağmuru ne kötü bir yağmur oldu!"

{ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ **}** *"Üzerlerine yağdırdık ki."* Yabancılarına ve yolcularına.

{ مَطَرًا **}** *"Öyle bir yağmur."* Taş.

{ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ **}** *"O uyarılanların yağmuru ne kötü bir yağmur oldu."* Taş yağmuru ne kadar da kötüdür. Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) onları uyarıp korkuttuysa da iman etmediler.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾

174- "Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bunda vardır."* Onlara verdiğimiz bu cezada.

{ لَاٰيَةً **}** *"Elbette bir ibret."* Onlardan sonra gelenler için bir ibret ve bir alamet bulunmaktadır.

{ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ **}** *"Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."* Onlar mü'min değillerdi. Onların bütünü kâfir idi.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

175- "Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür."* Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere.

كَذَّبَ اَصْحَابُ لْئَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾

176- "Eyke halkı da gönderilen peygamberleri yalanladı."

{ كَذَّبَ اَصْحَابُ لْئَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Eyke halkı da gönderilen peygamberleri yalanladı."* Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Hazret-i Şuayb'ı ve bütün peygamberleri yalanladı.

اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

177- "Hani, Şuayb onlara şöyle demişti: '(Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?'"

{ اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ **}** *"Hani, Şuayb onlara şöyle demişti: (Siz Allah'tan) korkmaz mısınız?"* Allah'tan başkasına kulluk etmekten.

اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٧٨﴾

178- "Şüphesiz ben, size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim."

{ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ **}** *"Şüphesiz ben, size gönderilmiş bir peygamberim."* Allah tarafından.

{ أَمِينٌ **}** *"Güvenilir."* Risalete.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾

179- "Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ **}** *"Allah'tan korkun."* Allah'ın size emrettiği tevbe ve iman konularında O'ndan sakınınız.

{ وَأَطِيعُونِ **}** *"Ve bana itaat edin."* Emrime ve tavsiyelerime uyunuz.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾

180- "Ben sizden buna karşı bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi'ne aittir."

{ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ **}** *"Ben sizden buna karşı istemiyorum."* Tevhide.

{ مِنْ أَجْرٍ **}** *"Bir ücret."* Bir ücret/karşılık.

{ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Benim ücretim ancak Âlemlerin Rabbi'ne aittir."* Sevabım.

أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾

181- "Ölçüyü tam yapın da eksiltenlerden olmayın!"

{ أَوْفُوا الْكَيْلَ **}** *"Ölçüyü tam yapın da."* Ölçüyü ve tartıyı eksiksiz yerine getiriniz.

{ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ **}** *"Eksiltenlerden olmayın."* Ölçüyü ve tartıyı eksik tartanlardan olmayınız. Onlar ölçü ve tartı konusunda kötü uygulamada bulunanlardan oldular.

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾

182- "Ve doğru terazi ile tartın."

{وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ} *"Ve doğru terazi ile tartın."* Adaletli bir tartı ile.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

183- "Halkın mallarını değerinden düşürmeyin! Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın!"

{وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ} *"Halkın mallarını değerinden düşürmeyin."* Ölçü ve tartıda insanların haklarını kısmayınız ve eksiltmeyiniz.

{وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ} *"Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."* Yeryüzünde masiyetleri işlemeyiniz. Fesad, ölçü ve tartının kısılması ve Allah Teâlâ'dan başkasına kulluğa davettir.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾

184- "Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan (Allah) sakının!"

{وَاتَّقُوا} *"Sakının."* Korkunuz.

{الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِينَ} *"Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratandan, (Allah')."* Sizden öncekileri yaratan.

قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾

185- "Onlar şöyle dediler: 'Sen, iyice büyülenmiş birisin!'"

{قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ} *"Onlar şöyle dediler: 'Sen, iyice büyülenmiş birisin.'"* Bizim gibi karın sahibi sıradan birisisin. Melek ve peygamber değilsin.

وَمَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾

186- "Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Biz senin, yalancılardan biri olduğunu düşünüyoruz."

{وَمَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ} *"Sen de ancak bir insansın."* İnsansın.

{مِثْلُنَا} *"Bizim gibi."* Yediğimiz ve içtiğimiz gibi yiyip içmektesin.

{ وَاِنْ نَظُنُّكَ **}** *"Biz senin, düşünüyoruz."* Muhakkak seni zannetmekteyiz.

{ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ **}** *"Yalancılardan biri olduğunu."* Sözlerinde.

فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَآءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾

187- "Eğer doğru söyleyenlerden isen, üzerimize gökten bir parça düşür!"

{ فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا **}** *"Üzerimize bir parça düşür."* Parça.

{ مِنَ السَّمَآءِ **}** *"Gökten."* Azap.

{ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ **}** *"Eğer doğru söyleyenlerden isen."* Azabın gelişi hususunda doğru söyleyenlerden isen.

قَالَ رَبِّيٓ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾

188- "(Şuayb) dedi: 'Rabbim, yapmakta olduklarınızı daha iyi bilir!'"

{ قَالَ **}** *"(Şuayb) dedi."* Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبِّيٓ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ **}** *"Rabbim, yapmakta olduklarınızı daha iyi bilir!"* Küfürde. Sizi ve sizin azabınızı bilir.

فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ اِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾

189- "Böylece onu yalancı saydılar da sonunda o gölge gününün azabı onları yakalayıverdi! O, gerçekten büyük bir günün azabıydı!"

{ فَكَذَّبُوهُ **}** *"Böylece onu yalancı saydılar da."* Risaleti.

{ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ **}** *"Sonunda o gölge gününün azabı onları yakalayıverdi."* Bulut gibi onların üzerindeki azabın durmasını. Bulut sıcaklığıyla onları yaktı.

{ اِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ **}** *"O, gerçekten büyük bir günün azabıydı."* Onlara karşı azaptan dolayı çok şiddetli bir gündü.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾

190- "Şüphesiz bunda elbette bir ibret vardır. Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bunda vardır."* Onlara verdiğimiz cezada.

{ لَاٰيَةً **}** *"Elbette bir ibret."* Kendilerinden sonra gelenler için bir ibret ve bir alamet bulunmaktadır.

{ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ **}** *"Ama onların çoğu iman etmiş değillerdir."* Mü'min değillerdi. Bütünü kâfir idi.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

191- "Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Şüphesiz senin Rabbin, işte O, mutlak üstündür."* Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere.

وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾

192- "Şüphe yok ki, bu (Kur'an), Âlemlerin Rabbi'nin indirmesidir."

{ وَاِنَّهُ **}** *"Şüphe yok ki bu (Kur'an)"* Yani Kur'an.

{ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbi'nin indirmesidir."* Konuşmadır.

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ ﴿١٩٣﴾

193- "Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) indirdi."

{ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ **}** *"Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) indirdi."* Allah Teâlâ Cebrail-i Emin'i, Kur'an ile risaleti peygamberlerine ulaştırmak için indirdi.

عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾

194- "Uyarıcılardan olasın diye, senin kalbinin üzerine."

{عَلٰى قَلْبِكَ} *"Senin kalbinin üzerine."* Senin hıfzının kudretine. Âyetin, onu sana tilavet ettiğinde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ} *"Uyarıcılardan olasın diye."* Kur'an ile korkutanlardan olasın diye.

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾

195- "Apaçık Arapça bir dille."

{بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ} *"Apaçık Arapça bir dille."* Diyor ki, Kur'an arap dilinin gereğince nazil olmuştur. Âyetin, Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara dillerince anlat anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾

196- "Şüphesiz o, daha öncekilerin kitaplarında da vardır."

{وَإِنَّهُ} *"Şüphesiz o."* Yani Kur'an'ın övülmesi ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in övülmesi.

{لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ} *"Daha öncekilerin kitaplarında da vardır."* Senden önceki peygamberlerin kitaplarında yazılı idi.

أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾

197- "İsrailoğulları bilginlerinin bunu bilmesi onlar için yeterli bir delil değil mi?"

{أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ} *"Onlar için yeterli değil mi?"* Mekke ehlinin.

{آيَةً} *"Bir delil."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygamberliğine bir alamet.

{أَنْ يَعْلَمَهُ} *"Bunu bilmesi."* Onlara haber vermesi.

{ عُلَمَٰٓؤُا۟ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ **}** *"İsrailoğulları bilginlerinin."* İsrailoğulları bilginlerinden Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an hakkında soracak olurlar ise onlar bu hususu kendilerine haber verirler.

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾

198- "Biz onu, Arapça bilmeyenlerden birisine indirseydik de."

{ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ **}** *"Biz onu, indirseydik de."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile indirseydik.

{ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ **}** *"Arapça bilmeyenlerden birisine."* Arapça konuşmayan birisine.

فَقَرَأَهُ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾

199- "Bunu onlara okusaydı, yine de ona iman etmezlerdi."

{ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ **}** *"Bunu onlara okusaydı."* Kureyş'e.

{ مَا كَانُوا۟ بِهِۦ **}** *"Yine de ona."* Kur'an'a.

{ مُؤْمِنِينَ **}** *"İman etmezlerdi."* Çünkü onlar kendi dillerinde olan şeye inanmadılar, nerede kaldı ki, kendi dillerinde olmayan bir şeye inansınlar.

كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِى قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾

200- "Biz onu, günahkârların kalplerine böylece soktuk!"

{ كَذَٰلِكَ **}** *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ سَلَكْنَاهُ **}** *"Biz onu, soktuk."* Yalanlamayı bıraktık.

{ فِى قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ **}** *"Günahkârların kalplerine."* Müşriklere Ebû Cehil ve ashabına.

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِۦ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾

201- "Bu yüzden o can yakıcı azabı görünceye kadar ona iman etmezler."

{ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ **}** *"Ona iman etmezler."* Böylece Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'a inanmasınlar diye.

{ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ **}** *"Bu yüzden o can yakıcı azabı görünceye kadar."* Acıtıcı.

فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾

202- "(İşte o azap) onlara, kendileri farkında olmadan, ansızın geliverecektir!"

{ فَيَأْتِيَهُمْ **}** *"(İşte o azap) onlara, geliverecektir."* Azap.

{ بَغْتَةً **}** *"Ansızın."* Aniden.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ **}** *"Kendileri farkında olmadan."* Azabın kendilerine inişini.

فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

203- "O zaman onlar, 'Acaba bize (iman etmemiz için) bir süre verilir mi?' derler."

{ فَيَقُولُوا **}** *"O zaman onlar, derler."* Azabın kendilerine inişi anında.

{ هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ **}** *"Acaba bize (iman etmemiz için) bir süre verilir mi?"* Azap ertelenir mi?

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾

204- "Oysa onlar, (dünyada iken) bizim azabımızın çabuk gelmesinimi istiyorlardı?"

{ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ **}** *"Oysa onlar, (dünyada iken) bizim azabımızın çabuk gelmesinimi istiyorlardı?"* Azabın gelişini.

اَفَرَاَيْتَ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِيْنَ ﴿٢٠٥﴾

205- "Ne dersin? Biz onları yıllarca nimetlerden yararlandırsak."

{ اَفَرَاَيْتَ **}** *"Ne dersin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِيْنَ **}** *"Biz onları yıllarca nimetlerden yararlandırsak."* Küfürleri içinde.

ثُمَّ جَآءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُوْنَ ﴿٢٠٦﴾

206- "Sonra tehdit olundukları azap onlara (başlarına) gelse!"

{ ثُمَّ جَآءَهُمْ **}** *"Sonra onlara (başlarına) gelse."* Hatta onlara gelse.

{ مَا كَانُوا يُوعَدُوْنَ **}** *"Tehdit olundukları azap."* Azap.

مَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُوْنَ ﴿٢٠٧﴾

207- "Nimetler içinde yaşadıkları o yıllar, kendilerine bir yarar sağlar mı?"

{ مَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ **}** *"Kendilerine bir yarar sağlar mı?"* Allah'ın azabından.

{ مَا كَانُوا يُمَتَّعُوْنَ **}** *"Nimetler içinde yaşadıkları o yıllar."* Ertelenip süre verildikleri.

وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُوْنَ ﴿٢٠٨﴾

208- "Bununla birlikte biz herhangi bir beldeyi uyarıcılar göndermedikçe helâk etmedik."

{ وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ **}** *"Bununla birlikte biz herhangi bir beldeyi helâk etmedik."* Kasaba ehlini.

{ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُوْنَ **}** *"Uyarıcılar göndermedikçe."* Korkutucu resûller.

ذِكْرٰى وَمَا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿٢٠٩﴾

209- "Uyarı yapılmıştır. Çünkü biz zulmedici değiliz."

{ ذِكْرٰى **}** *"Uyarı yapılmıştır."* Korkutucu elçiler Allah'ın azabından onları sakındırıyorlardı.

{ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ **}** *"Çünkü biz zulmedici değiliz."* Onları helak etmekle.

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾

210- "Bu (Kur'an'ı) şeytanlar indirmedi."

{ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ **}** *"Bu (Kur'an'ı) indirmedi."* Kur'an'ı.

{ الشَّيَاطِينُ **}** *"Şeytanlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ahdine.

وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾

211- "Bu hem onlara yaraşmaz, hem de buna güçleri yetmez."

{ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ **}** *"Bu hem onlara yaraşmaz."* O şeytanlar buna ehil de değillerdir.

{ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ **}** *"Hem de buna güçleri yetmez."* Ve buna güçleri de yetmez.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

212- "Çünkü onlar, (vahyi) işitmekten uzak tutulmuşlardır."

{ إِنَّهُمْ **}** *"Çünkü onlar."* Yani şeytanlar.

{ عَنِ السَّمْعِ **}** *"(Vahyi) işitmekten."* Vahye kulak vermekten.

{ لَمَعْزُولُونَ **}** *"Uzak tutulmuşlardır."* Engellenmişlerdir.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلٰهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾

213- "(Öyleyse sen), Allah ile birlikte başka bir tanrıya kulluk edip yalvarma, yoksa azaba uğratılanlardan olursun."

{ فَلَا تَدْعُ **}** *"(Öyleyse sen), kulluk edip yalvarma."* İbadet etme.

{ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ **}** *"Allah ile birlikte başka bir tanrıya."* Putlara.

{ فَتَكُوْنَ مِنَ الْمُعَذَّبِيْنَ **}** *"Yoksa azaba uğratılanlardan olursun."* Cehennem azabında.

وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ﴿٢١٤﴾

214- "Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!"

{ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ **}** *"Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar."* Akrabalık bağı olanları.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle anlatmıştır: "(وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ) *'Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!'* âyeti nazil olduğunda Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Safa'ya tırmandı, sonra da Kureyş boylarına: 'Ey Fihr oğulları; ey Adiyy oğulları!' diye seslenmeye başladı ve onlar toplandılar. Bizzat gelemeyenler, ne olduğuna bakması için bir elçisini gönderdi. Ebu Leheb ve Kureyş gelip toplanınca Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Şu vadide atlılar olduğunu, size hücum, etmek istediklerini haber vermiş olsaydım ne derdiniz? Beni doğrular mıydınız?' Onlar: 'Evet' dediler, 'Senden doğruluktan başka bir şey görmedik.' Bunun üzerine: 'O halde ben, şiddetli bir azaptan önce sizi uyarıyorum' buyurdu. Ebu Leheb 'Kahrolasıca, bizi bunun için mi topladın?' dedi de Allah Teâlâ (تَبَّتْ يَدَآ اَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهٗ وَمَا كَسَبَ) *'İki eli kurusun Ebû Leheb'in ve yok olsun'* (111/Leheb/1-2) âyetini indirdi." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Şuarâ Sûresi, Sebe' Sûresi, Tebbet Sûresi, 4770, 4801, 4971, 4972 nolu hadisler.
Bu haberi İmam Müslim, İmam Ahmed, İmam Tirmizî, Ebû Avâne, Beyhakî ve Taberî de rivayet etmiştir. Müslim, 208 nolu hadis, Kitabü'l-İman "*Yakın akrabalarını uyar*" âyeti bâbı; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Tebbet Sûresi, 3363 nolu hadis; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 307; *es-Sünenü'l-Kübra*, Kitâbü'l-Kısmi'l-Fey', "Feyin Divana Verilmesi" bâbı, c. 6, s. 371; *Kitabü's-Siyer*, c. 9, s. 7; *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s.120; *Müsned-i Ebû Avane*, c. 1, s. 92.

b) (وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ) "*Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!*" âyetinde geçen aşiret sözcüğünün anlamı şöyledir: Kişinin aşireti, en yakın babalarının oğulları demektir. Diğer bir ifade ile kişiye baba yönünden nesepçe en yakın kimselerdir. Gerçi kabile için kullanıldığı da söylenmiştir. *Lisânü'l-Arab*, "A-Ş-R" maddesi.
Rağıb el-İsfahanî ise şöyle der: "Aşiret, kişinin kendileriyle çoğaldığı ehlidir. Yani kişi için aşiret kâmil sayı konumundadır. İşte, aşere tam kâmil sayı demektir." *Müfredat*, "A-Ş-R" maddesi.
"Akrebîn" sözcüğünün de âyette kullanımından anlıyoruz ki, bunlar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in en yakınlarıdır. Zaten aşiret sözcüğü akraba anlamına geliyordu. (اَقْرَبِيْنَ) sözcüğü ile bu daha da özelleşti.

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾

215- "Ve sana uyan mü'minlerin üzerine de (şefkat) kanatlarını indir!"

{ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Ve sana uyan mü'minlerin üzerine de (şefkat) kanatlarını indir."* Mü'minlere kanatlarını yumuşat.

فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾

216- "Onlar, sana karşı gelirlerse de ki: 'Ben sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım!'"

{ فَإِنْ عَصَوْكَ **}** *"Onlar, sana karşı gelirlerse."* Kureyş.

{ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ **}** *"De ki: 'Ben sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım.'"* Ve küfrünüzde söylediklerinizden.

---

c) Kimi rivayetlerde geçtiğine göre; kendisine neseb bakımından Kureyş'in en yakınlarını davet etmiştir. Bunlar da Abdümenaf oğullarıdır. Hatta Hâşim oğullarından bazı bireylerdir. Bu konudaki rivayetler farklılık göstermektedir. Kimi rivayetlerde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hâşim oğullarından kırk kişiyi ziyafete davet etmiş ardından onlara ilahî risaleti tebliğ etmiştir. *Mecmeü'l-Beyan*, c. 7, s. 322.

İmam Buhârî'nin Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği şu hadiste Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in âyeti nasıl tefsir ettiğini görmekteyiz: "(وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) *'Sen (önce) en yakın hısımlarını uyar!'* âyetini indirdiği zaman Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ayağa kalkarak şöyle hitap etti: 'Ey Kureyş topluluğu (veya buna yakın bir sözcük söyledi)! Müslüman olup nefislerinizi Allah'ın azabından satın alınız. Ben, Allah'ın azabından hiçbir şeyi sizden men edemem. Ey Abdü Menaf oğulları! Sizden de ben Allah'ın azabından hiçbir şeyi def edemem! Ey Abbâs ibn Abdülmuttalib! Senden de Allah'ın azabından hiçbir parçasını men edemem. Ey Allah Elçisi'nin halası Safiyye! Senden de ben Allah'ın azabından bir kısmını olsun def edemem. Ey Muhammed'in kızı Fatıma! Malımdan ne dilersen iste (veririm, fakat) Allah'ın azabından bir parçasını bile senden savıp def edemem' buyurdu."

Bu iki rivayet arasında gerçeğe en uygun olanı Tabersî'nin rivayetidir. Buhârî'nin rivayeti genel davet ile ilgili olabilir. En yakın akrabaları şeklinde özelleştirilen âyet ifadesiyle uyum göstermemektedir. Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre; Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kureyş'i boy boy davet etmiştir. Diğer bir ifadeyle daveti genelleştirmiştir. Halbuki âyet özel bir davetten bahsetmektedir. Allah azze ve celle Kureyş'in davet edilmesini isteseydi genel bir ifade kullanabilirdi. Bu yorum da İbn Abbâs'ın yanılgıları cümlesindendir.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾

217- "Sen, o mutlak üstün ve çok merhametli olan Allah'a güvenip dayan."

{وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ} *"Sen, o mutlak üstün Allah'a güvenip dayan."* Düşmanlarından intikam almakla.

{الرَّحِيمِ} *"Ve çok merhametli olan."* Sana ve mü'minlere.

اَلَّذِي يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾

218- "O ki, (gece) namaza kalktığın zaman seni görür."

{اَلَّذِي يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ} *"O ki, (gece) namaza kalktığın zaman seni görür."* Namaza.

وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾

219- "Ve secde edenler arasında dolaşmanı da."

{وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ} *"Ve secde edenler arasında dolaşmanı da."* Rükûda, secdede ve kıyamda namaz ehli olanlar ile birlikte. Âyetin, önceki babalarının sulplerinde anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾

220- "Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir."

{اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ} *"Çünkü O, her şeyi işitendir."* Sözlerini.

{الْعَلِيمُ} *"Bilendir."* Onları ve amellerini.

هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٢١﴾

221- "Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi?"

{هَلْ اُنَبِّئُكُمْ} *"Size haber vereyim mi?"* Size haber vereyim mi?

{ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ **}** *"Şeytanların kime ineceğini."* Kehaneti getireceklerini.

تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾

222- "Onlar her günahkâr yalancıya inerler."

{ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ **}** *"Onlar her günahkâr yalancıya inerler."* Fısku fücurda bulunanlara kâhinlere. Bu şahıs Müseylemetü'l-Kezzab ve Talha'dır.

يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾

223- "Onlar (şeytana) kulak verirler, onların çoğu yalancıdır."

{ يُلْقُونَ السَّمْعَ **}** *"Onlar (şeytana) kulak verirler,"* Meleklerin sözlerine şeytanlar kulak verir.

{ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ **}** *"Onların çoğu yalancıdır."* Sadece bir şey dinlerler. Bu dinledikleri bir şeyi yüz şey yaparlar. Sonra da kâhinlere bunu haber verirler.

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ ﴿٢٢٤﴾

224- "Şâirlere gelince; onlara da şaşkınlar uyarlar."

{ وَالشُّعَرَآءُ **}** *"Şâirlere gelince."* Abdullah ibn Zebarî ve ashabı şiir söylerlerdi.

{ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ **}** *"Onlara da şaşkınlar uyarlar."* Onlardan da raviler rivâyet ederler.[3]

اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾

---

3 (وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ) "*Şâirlere gelince; onlara da şaşkınlar uyarlar.*" İbn Abbâs der ki: "Bunlar kâfirlerdir. Cinlerin ve insanların sapkınları kendilerine uyarlar." Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 177.

225- "Görmez misin? onlar her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar."

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmez misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana haber verilmedi mi?

{ اَنَّهُمْ **}** *"Onlar."* Yani şairler.

{ فِي كُلِّ وَادٍ **}** *"Her vadide."* Her fen ve vechde.

{ يَهِيمُونَ **}** *"Şaşkın şaşkın dolaşırlar."* Giderler ve gelirler. Yergide bulunurlar ve överler.

وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾

226- "Ve onlar yapmayacakları şeyleri söylerler."

{ وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ **}** *"Ve onlar söylerler."* Şiirlerinde.

{ مَا لَا يَفْعَلُونَ **}** *"Yapmayacakları şeyleri."* Ben ve ben. Böyle değildir. Âyetin, yapmaya güçlerinin yetmediği şeyleri anlamına geldiği de söylenmiştir. Her ikisi şaşkındır. Şair ve rivâyet eden.

اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

227- "Ancak iman edip iyi amel işleyenler, Allah'ı çok ananlar ve haksızlığa uğradıklarında, kendilerini savunanlar böyle değildir. Haksızlık yapanlar, nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini yakında bileceklerdir!"

{ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ancak iman edip böyle değildir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman eden Hassan ibn Sabit ve ashabı.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"İyi amel işleyenler."* Kendileriyle Rableri arasında taat amel işleyenler.

{ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا **}** *"Allah'ı çok ananlar."* Şiirde.

{ وَانْتَصَرُوا **}** *"Kendilerini savunanlar."* Kâfirleri reddetmek için Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını.

{مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا**}** *"Ve haksızlığa uğradıklarında."* Kâfirler kendilerini hicvederler.

{وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا**}** *"Haksızlık yapanlar, yakında bileceklerdir."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını.

{اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ**}** *"Nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini."* Ahirette döndürülecekleri bir merci ki, bu merci cehennem ateşidir. Yani 'Yasin ve Kur'an-ı Hâkim'e inanmazlarsa. Allah Teâlâ Kitabının sırlarını en iyi bilendir.[4]

---

[4] a) Ebû Dâvûd'un İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o, (وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ) "*Şâirlere gelince; onlara da şaşkınlar uyarlar.*'" âyetini okumuş ve şöyle demiştir: "Allah Teâlâ âyetin şairlerle ilgili olan bu hükmünden (اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ) '*Ancak iman edip iyi amel işleyenler, Allah'ı çok ananlar ve haksızlığa uğradıklarında, kendilerini savunanlar böyle değildir. Haksızlık yapanlar, nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini yakında bileceklerdir!*' (26/eş-Şuarâ/227) buyruğu ile anılan kimseleri bu hükmün dışında tutarak nesh ve istisna etmiştir." Ebu Dâvûd, Kitabü'l-Edeb, "Şiir hakkında gelen hadisler» bâbı.

b) Bu haberin senedinde önceden defalarca belirttiğimiz Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî bulunmaktadır. Bu şahıs doğru sözlü olmasına rağmen yanılgıları olan bir şahıstır.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 179. Bu kanalla rivayet edilen haberin hasen olduğunu söylemiştik. Buna göre; bu durumda Ebû Dâvûd'un rivayetinde söz konusu ravinin yanılmadığını anlıyoruz. Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği haber sahih li-gayrihi kategorisine yükselmiş oluyor.

c) İbn Abbâs, âyette söz konusu edilen şairler kâfirlerdir, cinlerden ve insanlardan sapkın olanların kendilerine tâbi oldukları şairlerdir. İbn Abbâs, (اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ) "*Ancak iman edip iyi amel işleyenler, Allah'ı çok ananlar ve haksızlığa uğradıklarında, kendilerini savunanlar böyle değildir. Haksızlık yapanlar, nasıl bir dönüşle döndürüleceklerini yakında bileceklerdir!*' âyetindeki istisnayı şiir eyleminden tevbe edip mü'min olan kimseler olarak değil de şiirlerini iman ve sâlih amelle tezyin edenlere yönelik olarak anlamıştır. Görüldüğü gibi, nesh de tahsis anlamındadır. Yani mü'min şairler bu hükmün dışındadır.

Dizin

A

Abdan ibn Eşva' 143
abdest 523
Abdullah ibn Enes 485
Abdullah ibn Mesud 100, 215
Abdullah ibn Sa'd ibn Ebî Serh 148
Abdullah ibn Selam 230, 234, 334, 506
Abdullah ibn Übeyy 573, 578, 582, 585, 586, 587, 597
Abdullah ibn Ümeyye el-Mahzumî 47, 224
Abdullah ibn Zebarî es-Sehmî 460, 734
açlık 153, 154, 552
Ad 15, 406, 499, 653, 707
Aişe 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588
Akabe 79
Akıl sahibi insanlar 406
Akib 254, 480
akrabalık 561, 562
Akşam ve yatsı namazı 212, 407
alamet 90, 91, 170, 197, 231, 292, 312, 360, 657, 693, 701, 706, 708, 709, 712, 717, 721, 725, 726
Alay 49, 81, 82, 162, 192, 276, 304, 428, 430, 654, 675
Ali 611, 613
Âl-i Yakub 309
Alkame 221
Ammâr ibn Yâsir 107, 108, 147, 152
Anlayış 313, 447, 679, 697
Antakya 286, 289
Araplar 207, 495
Arefe 487
arkadaş 285, 291, 626
Arş 112, 187, 222, 354, 420, 421, 567, 662, 663
asâ 12, 230, 371, 376, 678, 686
Ashab-ı Kehf 77, 220, 239, 243, 244, 252, 253, 254, 261, 291, 292, 293, 337
As ibn Vâil es-Sehmî 83, 345, 547
Azer 327, 329, 437, 694
Azgınlık 288

B

bahçe 262, 448, 524
Bahîre 103
başların tıraşı 488
baş örtüleri 594, 624

bedevi 128
Bedil ibn Verka el-Huzaî 513
Bedir Savaşı 30, 79, 99, 344, 410, 428, 457, 472, 473, 507, 544, 559, 672, 675
Bekr kabilesi 570
Belka atı 390
Benî Esed 474
Benî Gatafan 474
Benî Hallaf 474
Beş vakit namaz 32, 268, 345, 498, 520, 604, 618
Beyt 35, 164, 167, 168, 485, 548
Beyt-i Mukaddes Mescidi 164
beyyine 576
Bıldırcın eti 383
Bilal 107
Boğazlanma 491
Buhtunnasr 166, 167, 168, 418
bulut 606, 607

C-Ç

Cahiliyye 17, 490, 495, 517, 623
Cahiliyye Arapları 490, 517
cariye 593, 626
Cebele 30
Cebr 146, 636
Cedî 94
Celde 586
Ceysur 288
Cumartesi günü 160
Cündüb ibn Züheyr el-Amirî 306
çekirge 12, 230, 371, 678
çocuk 86, 127, 163, 187, 225, 234, 238, 241, 288, 308, 310, 313, 317, 323, 345, 349, 350, 421, 423, 468, 469, 474, 542, 558, 575, 593, 633, 634

D

deli 80, 638
Delilik 531, 549
Demir 299, 483
Diriliş 269, 394, 470, 553, 562
Diriltme 635
dişi deve 196, 197, 198, 369
Dişi deve mucizesi 74, 197
Dokuz mucize 12, 540, 678
domuz 155, 490
dört şâhid 572, 579
Duvar 301
düşkün 468, 469

E

Ebûbekir 62, 214, 342, 496, 578, 584, 585
Ebû Cehil 28, 79, 153, 188, 189, 220, 412, 413, 428, 456, 547, 560, 566, 618, 635, 637, 638, 641, 645, 646, 648, 650, 651, 659, 661, 727
Ebû Fukeyhe er-Rumî 636
Ebû Futrus 261
Ebû Süfyan 484
Efsus 251, 252
ehl-i kıble 572
Ehl-i Kitap 292
El 12, 71, 77, 79, 111, 198, 199, 212, 218, 228, 230, 310, 335, 349, 356, 366, 403, 478, 621, 629
En büyük put 439
Ensar 485
Ergenlik 469, 621
Esram 289
Esved ibn Abdıyağus 83
Esved ibn Muttalib 81, 83
Eyke 73, 721

F

fâcir 44, 152, 153, 175, 358
faiz 628
fakirlik 181, 219, 488, 671

Fakirlik korkusu 230
Fars 278
Ferkadan 94
Fesad 723
fetih 200, 433
fırka 139, 456, 543
Filistin 231, 232, 244, 443, 449
Firavun 13, 230, 231, 357, 361, 362, 364, 365, 366, 368, 369, 371, 373, 374, 378, 381, 382, 386, 435, 541, 652, 676, 678, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692
fitne 200, 201, 474
Furkan 194, 633, 641, 647, 657, 665, 668

G

Gayza 73
gemi 293
Gevreş el-Hemedanî 166, 167

H

Habbâb ibn Eret 346
Habeş 601
Haccın nüsukları 489
Hacer 36, 67, 76, 125, 204, 213, 221, 243, 261, 292, 300, 310, 325, 329, 447, 478, 487, 576, 622
Hadur 418
Hallaf oğulları 475, 476
Hâm 103
Hamza 295
Hanif 602, 603
Hanne 309
Hanzala 28, 79, 485
Haris ibn Ammar 626
Haris ibn Ka'b 374
Haris ibn Kays 83
haşere 230, 371, 678
hayat atı 390
Hazret-i Âdem 55, 56, 57, 58, 201, 202, 208, 264, 271, 334, 371, 399, 400, 401, 402, 428, 468, 524
Hazret-i Bilal 175
Hazret-i Davud 447, 461, 650
Hazret-i Eyyûb 450
Hazret-i Harun 320, 332, 334, 362, 363, 366, 374, 375, 377, 378, 384, 385, 388, 389, 435, 436, 540, 514, 652, 677, 687
Hazret-i Hud 15, 499, 653, 707
Hazret-i İbrahim 64, 65, 66, 159, 326, 330, 331, 334, 437, 438, 440, 441, 442, 443, 485, 499, 602, 693, 694, 695, 697
Hazret-i İdris 333, 334, 451
Hazret-i İsa 232, 318, 319, 320, 321, 323, 324, 325, 459, 542, 650
Hazret-i İshak 37, 38, 311, 330, 331, 334, 443
Hazret-i İsmail 36, 37, 38, 332, 334, 451
Hazret-i Lut 66, 67, 69, 70, 72, 73, 206, 443, 445, 499, 654, 717, 720
Hazret-i Musa 13, 164, 230, 231, 278, 280, 281, 283, 284, 285, 286, 331, 332, 355, 357, 360, 369, 372, 373, 375, 376, 378, 382, 384, 385, 388, 389, 390, 391, 541, 650, 676, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691
Hazret-i Nuh 165, 173, 334, 445, 489, 499, 531, 532, 534, 652, 702, 704, 705, 706
Hazret-i Sâlih 15, 73, 197, 499, 653, 712, 716
Hazret-i Süleyman 446, 447, 448, 449, 450

Hazret-i Şuayb 15, 73, 500, 653, 721, 724
Hazret-i Yahya 309, 310, 312, 313, 454
Hazret-i Yakub 331
Hazret-i Yuşa 280
Hazret-i Zekeriyya 148, 220, 221, 308, 310, 311, 312, 313, 453, 454
Hesap günü 59, 697
hevâ 358
Hızır 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 290, 291, 292, 293
hicret 107, 148, 149, 150, 152, 216, 217, 236, 508, 584, 585
hikmet 11, 12, 55, 56, 116, 117, 185, 289, 293, 313, 504, 505, 577, 582, 619, 620, 621, 679, 697
hilm 64
Himyer 213
Hıristiyan 238, 593, 603
Hud 204, 499, 707, 709, 711
Hudeybiye Barışı 484
Hurma dalı 318, 319
Huvaytıb b Abdu'l-Uzza 597
Huzaa 181, 195
hüccet 17, 18, 182, 204
hür 368, 571, 572, 596

I-İ

ibret 72, 73, 90, 91, 92, 119, 120, 122, 123, 231, 317, 406, 451, 455, 529, 542, 609, 610, 652, 653, 664, 665, 675, 693, 701, 706, 711, 712, 716, 717, 720, 721, 725
İftira 156, 210, 373, 538, 572, 579
ikindi namazı 407
ilham 122, 246, 295, 363, 369, 448
ilim 98, 99, 280, 281, 289, 313, 327, 444, 447, 505, 506, 663, 679, 697
İmran ibn Masan 309
İncil 76, 108, 194, 239, 321, 409, 415, 650
infak 585
intikam 10, 12, 42, 117, 498, 518, 676, 693, 702, 706, 712, 717, 721, 725, 733
İrin 21
irtidat 30, 148, 182, 475, 485, 667
İsrâ 178, 191, 192, 198, 199, 200, 204, 207, 215, 217, 218, 220, 221, 228, 235
İsrafil 193, 395, 518
İsrailoğulları 317, 382, 455, 689, 690, 726, 727
İstahr 449

K

Kâbe 36, 485, 488, 489, 491, 492, 495
kabir 404
Kalib ibn Yufenna 617
kan 12, 120, 207, 230, 371, 490, 529, 601, 602, 603, 664, 678
kandil 601, 602, 603, 664
Karun 206
Kaşih 289
Katus 167, 168
Kaylule 619
kehanet 79, 81
Kenan 437
kerime Uyeyne ibn Hısn el-Fezârî 258
Kıptî 13, 365, 652
kısas 30, 172, 182, 667
kısır 311, 506, 507
kıtlık 12, 230, 371, 552, 678

Kıtmir 249, 254
Kinde 138
Kitap Ehli 79, 415, 571, 572, 627
köle 124, 127, 595, 596, 597, 598, 619, 621
Köleleştirme 680
Kral Dakyanus 246, 252
kudret helvası 382, 383
kulluk 35, 84, 104, 155, 176, 272, 278, 327, 328, 346, 358, 388, 444, 455, 470, 480, 510, 530, 535, 616, 617, 643, 655, 694, 699, 710, 721, 730
kurbağa 12, 230, 371, 678
Kurban 488
Kurban Bayramı 488
Kureyş 30, 78, 80, 81, 164, 235, 237, 337, 342, 406, 499, 654, 674, 693, 727, 731, 732
Kureyza oğulları 78

L

Lamba 600, 601
lânet 59
laşe 156, 490
Levh-i Mahfuz 196, 345, 369, 461, 514, 564
livata 445

M

Makam-ı Mahmud 216
Maksilmiyna 251
Mâlik ibn Zeyn 626
malların yok olması 230
Maryakubî 254
Mecusî 252
Medine 77, 81, 85, 107, 150, 152, 200, 211, 216, 217, 221, 236, 474, 480, 485, 508, 572, 630, 673
Medyen 364, 365, 500
Mekke 10, 15, 22, 30, 31, 34, 35, 36, 40, 50, 80, 82, 88, 102, 103, 105, 106, 107, 109, 111, 131, 144, 146, 148, 150, 152, 153, 188, 191, 194, 197, 198, 199, 200, 206, 216, 217, 220, 221, 223, 224, 226, 227, 228, 229, 230, 235, 236, 237, 255, 256, 260, 267, 274, 294, 343, 346, 353, 406, 409, 410, 411, 412, 420, 423, 425, 426, 427, 429, 431, 433, 436, 456, 458, 462, 464, 468, 485, 488, 495, 496, 497, 498, 501, 503, 508, 515, 516, 534, 547, 549, 550, 552, 553, 554, 555, 561, 567, 617, 618, 635, 641, 653, 654, 661, 663, 672, 675, 699, 726
Melk 254
Mensek 296
mensuh 76, 145, 223
Mersed ibn Semame 174
Meryem 232, 307, 309, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 322, 325, 329, 335, 338, 343, 348, 349, 350, 352, 454, 455, 542
Mescid-i Haram 163, 164, 200, 484
Mesih 124
Mısır 148, 231, 372, 375, 684, 688, 691
Mikail 423, 518
Mina 492
Miraç 199, 200
Misak günü 29
Misilleme 161
Mistah 578, 584, 585
Mizan 54, 304, 622
mucize 196, 197, 198, 230, 316, 317, 360, 409, 413, 414, 454, 455, 542, 674, 715, 716
Muğire oğulları 30

muhalefet 36, 106, 386, 499, 505, 513, 541
muhkem 76, 223, 504
muhlis 46, 158, 169
muhsin 495
Muktesimler 80
Mutimler 274
muttakiler 409
Mühlet 59, 433, 464
mülk 267, 507, 648
Münafık 66, 720
Münker ve Nekir 29, 171
müteşabih 76, 223

N

Nadir oğulları 78, 408
Nadr ibn Hâris 169, 170, 190, 342, 428, 467, 473, 502, 636, 637, 638, 655
Naim cenneti 697
nasih 76, 223
Necran 124, 253, 480
Necran Hıristiyanları 124
Nemrud 42, 98, 437, 440, 441, 442
Nevruz 373
nifak 613, 632
nutfe 87, 263, 264, 524, 526, 635

O-Ö

Oğulların boğazlanması 13
ortak koşma 24, 25, 28, 264, 266, 306, 485, 490, 545, 616, 617
Osman ibn Affan 128, 148, 611, 614
Öğüt 44, 92, 276, 354, 367, 435, 589, 653, 711
Ölçü 184, 723
Ölümden sonra diriliş 96, 116, 169, 188, 232, 252, 304, 306, 371, 468, 535, 551, 554, 570, 608, 635, 646
Ölüm meleği 566
Ömer 30, 62, 193, 619, 630
öncekilerin masalları 79, 554, 636

P

panayır 373, 685

R

Recm 182, 329, 667
Risa 66
Rum 243, 278, 297, 301, 524
rükûu 604
rüya 199, 200
rüzgâr 207, 244, 490, 491

S-Ş

Safvan 578, 579, 580, 581, 582, 583, 585, 588
Sâibe 103
Sakif 163, 210, 394
Sakif oğulları 394
sâlih bir evlad 331
Sâmirî 384, 385, 386, 387, 390, 391
Sâre 38
Sarhoş edici 121
Sarm 289
secde 57, 58, 84, 111, 112, 201, 233, 271, 377, 397, 400, 465, 480, 481, 485, 486, 518, 519, 663, 687, 733
Sekar 81
Selam secdesi 57, 271, 400
Selman 257, 566, 645
Semud 15, 41, 196, 197, 198, 406, 499, 653, 712
Sıkıntı 195, 205, 219, 427, 474, 590, 620, 624
sıla-i rahmi 100, 138, 178

sihir 81, 413
Sihirbaz 377, 638
sirac 602
Sodom 444, 719
Suheyb 107
şair 80, 84, 460, 638
Şam 211, 406, 542
şefaat 216, 348, 396, 408, 423, 424, 459, 701
Şeybe 76, 79, 213, 243, 547
şeytan taşlama 488
Şiir 736
şirk 25, 28, 62, 100, 101, 103, 109, 162, 167, 218, 341, 348, 351, 398, 409, 412, 435, 471, 474, 485, 491, 499, 641, 668, 698, 710, 715
Şükür 38, 128, 205, 238

T

Tahiyyat/selam secdesi 201
Talak 576
Târic 296
tartı 53, 184, 722, 723
Taş yağmuru 720
Tavil 296
Tebük 630
teheccüd namazı 215
Telbiye 490
Temliha 251
Teşrîk günleri 487
tevbe 575, 668, 703, 707, 709, 710, 713, 718, 722, 736
Tevrat 76, 108, 164, 165, 194, 220, 233, 239, 313, 321, 409, 415, 461, 506, 542, 650, 652
tırnakların kesilmesi 488
Tih Çölü 382
tufan 12, 230, 371, 678
tul-u emel 46
Tuva 356, 357

U-Ü

Ubeyde 111, 262
Ukbe ibn Ebî Muayt 648
uluhiyet 238, 239
Utbe 79, 219, 547, 628
Uyeyne ibn Hısn el-Fezarî 239
Uzeyr 349, 350, 459, 517
Übeyy ibn Halef 87, 274, 339, 340, 649
Übeyy ibn Halef el-Cumahî 87, 339, 340, 649
ücret 286, 291, 293, 298, 550, 661, 662, 686, 703, 708, 713, 718, 722
Ümeyye 30, 128, 201, 575, 576, 637, 638
Ümeyye ibn Halef 637
Ümeyye oğulları 30, 201
Ümm-ü Hani bint Ebû Tâlib 164
Ürdün 231, 232, 443, 449

V

Vaile 66
Vasîle 103
Velid ibn Muğîre el-Mahzumî 79, 83, 547
vesvese 401
Veyl 10, 324
vezir 332, 362

Y

Yafes 298
Yafes oğulları 298
Yahuda 261, 262
Yahudi 79, 81, 238, 324, 479, 480, 593, 603, 634
Yahudilik 89
yalan 25, 79, 115, 118, 135, 141, 156, 246, 247, 290, 292, 373, 374, 413, 489, 490, 507, 508, 538, 557, 574, 575, 576, 652, 663, 670

yalanlama 41, 49, 197
yedi âyet 75, 76, 77, 78
Yed-i Beyzâ 368, 371, 678
Yemen 418
Yesar 146, 636
Yestefad 252
yılan 359, 360, 402
Yoksul 596, 627
Yunus 198, 204, 237, 452
Yusuf 213, 334, 496
Yuşa ibn Nûn 278, 290, 617

Z

Zakkum 199
zan 567
Zaura 66
Zebur 194, 461, 650
zekât 321, 333, 444, 604
zeytin 90, 204, 529, 600, 601, 603
Zillet 181, 238
zina 570, 571, 572, 573, 575, 576, 577, 578, 582, 585, 597, 599, 667, 668
Zindan 168
Zülkarneyn 294, 295, 297, 298, 300, 301, 337
Zülkifl 451, 452

"15 Hadis Kaynağından Derlenen"

TENVÎRÜ'L-MİKBÂS MİN

TEFSÎR-İ İBN ABBÂS

DERLEYEN:
Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b.
MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ

ilk harf YAYINEVİ

4

Muhammed Firuzâbâdî • Tenvîrü'l-Mikbâs Min **TEFSÎR-İ İBN ABBÂS**

©İlkharf Yayınevi, 2016
Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

❱ Yararlanılan Nüshalar
- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubi's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

❱ İlk Harf Yayınevi, 31
Tefsir Serisi, 2/4

❱ ISBN
978-605-9844-78-9 (cilt: 4)
978-605-5094-88-1 (takım)

❱ Editör
Ersan Güngör

❱ Tercüme
Cevher Caduk

❱ Sayfa Düzeni
DBY Ajans

❱ Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

❱ Basım Tarihi
1. Baskı, İstanbul, 2016

❱ Baskı / Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92
(Sertifika No: 11964)

❱ **İLK HARF YAYINEVİ**
www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

❱ **Genel Dağıtım**
Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No, 14710)
İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi
No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL
Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12
www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb
b. Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-4-

Tercüme
Cevher Caduk

İlkharf Yayınları

ÂYETLER FİHRİSTİ

Âyet No	Sayfa No
NEML SÛRESİ (s. 9-56)	
1	9
2	9
3	10
4	10
5	11
6	11
7	11
8	12
9	13
10	13
11	14
12	14
13	14
14	15
15	15
16	16
17	17
18	17
19	18
20	19
21	19
22	19
23	20
24	21
25	21
26	22
27	22
28	22
29	23
30	23
31	23
32	24
33	24
34	25
35	25
36	26
37	26
38	27
39	28
40	28
41	30
42	30
43	31
44	31
45	32
46	33
47	33
48	34
49	34
50	35
51	35
52	36
53	36
54	36
55	37
56	37
57	38
58	38
59	38
60	39
61	40
62	41
63	41
64	42
65	43
66	43
67	44
68	44
69	45
70	45
71	45
72	46
73	47
74	47
75	47
76	48
77	48
78	48
79	49
80	49
81	49
82	50
83	50
84	51
85	51
86	52
87	52
88	53
89	54
90	54
91	55
92	55
93	56
KASAS SÛRESİ (s. 57-118)	
1	57
2	57
3	58
4	58
5	59
6	59
7	60
8	61
9	61
10	62
11	63
12	65
13	65
14	66
15	67
16	68
17	68
18	69
19	69
20	70
21	71
22	71
23	72
24	73
25	74
26	74
27	75
28	76
29	78
30	78
31	79
32	80
33	80
34	81
35	81
36	82
37	82
38	83
39	84
40	84
41	85
42	85
43	86
44	86
45	87
46	87
47	88
48	89
49	90
50	91
51	92
52	92
53	92
54	93
55	94
56	94
57	95
58	96
59	96
60	97
61	98
62	98
63	99
64	99
65	100
66	100
67	101
68	101
69	102
70	102
71	103
72	103
73	104
74	104
75	105
76	106
77	108
78	109
79	110
80	111
81	112
82	112
83	113
84	114
85	115
86	116
87	117
88	117
ANKEBÛT SÛRESİ (s. 119-160)	
1	119
2	119
3	120
4	120
5	121
6	121
7	122
8	122
9	123
10	124
11	125
12	125
13	126
14	126
15	127
16	127
17	128
18	129
19	130
20	130
21	131
22	131
23	132
24	132
25	133
26	134
27	135
28	135
29	136
30	137
31	137
32	138
33	138
34	139
35	139
36	140
37	140
38	141
39	142
40	142
41	143
42	144
43	144
44	145
45	145
46	146
47	147
48	147
49	148
50	149
51	149
52	150
53	151
54	151
55	152
56	152
57	152
58	153
59	153
60	154
61	154
62	155
63	155
64	156
65	157
66	157
67	158
68	159
69	159
RÛM SÛRESİ (s. 161-198)	
1	161
2	161
3	161
4	162
5	163
6	163
7	165
8	166
9	167
10	168
11	168
12	169
13	169
14	169
15	170
16	170
17	171

Âyet No	Sayfa No
18	171
19	172
20	173
21	173
22	174
23	175
24	175
25	176
26	177
27	177
28	178
29	180
30	180
31	181
32	182
33	182
34	183
35	183
36	184
37	184
38	185
39	186
40	187
41	188
42	188
43	189
44	190
45	190
46	191
47	191
48	192
49	193
50	193
51	194
52	194
53	195
54	195
55	196
56	196
57	197
58	197
59	198
60	198
LOKMAN SÛRESİ (s. 199-220)	
1	199
2	199
3	200

Âyet No	Sayfa No
4	200
5	200
6	201
7	201
8	202
9	202
10	203
11	204
12	204
13	205
14	206
15	206
16	207
17	208
18	209
19	209
20	210
21	211
22	212
23	212
24	213
25	213
26	214
27	214
28	215
29	215
30	216
31	217
32	217
33	218
34	219
SECDE SÛRESİ (s. 221-238)	
1	221
2	221
3	222
4	223
5	223
6	224
7	224
8	224
9	225
10	226
11	226
12	226
13	227
14	228
15	228

Âyet No	Sayfa No
16	229
17	230
18	230
19	231
20	231
21	232
22	233
23	233
24	234
25	234
26	235
27	236
28	237
29	237
30	238
AHZÂB SÛRESİ (s. 239-296)	
1	239
2	240
3	240
4	240
5	243
6	244
7	246
8	246
9	247
10	248
11	248
12	249
13	249
14	250
15	251
16	252
17	252
18	253
19	253
20	255
21	256
22	256
23	257
24	258
25	258
26	259
27	260
28	260
29	261
30	262
31	262

Âyet No	Sayfa No
32	263
33	263
34	264
35	265
36	267
37	268
38	270
39	270
40	271
41	271
42	272
43	272
44	272
45	273
46	273
47	274
48	274
49	275
50	276
51	279
52	280
53	283
54	285
55	285
56	286
57	287
58	287
59	288
60	289
61	290
62	291
63	291
64	292
65	292
66	292
67	293
68	293
69	294
70	294
71	294
72	295
73	296
SEBE' SÛRESİ (s. 297-334)	
1	297
2	298
3	298
4	299

Âyet No	Sayfa No
5	300
6	300
7	301
8	302
9	302
10	303
11	304
12	304
13	305
14	307
15	308
16	309
17	310
18	311
19	311
20	312
21	313
22	314
23	315
24	316
25	316
26	317
27	317
28	318
29	318
30	319
31	319
32	320
33	321
34	322
35	323
36	323
37	324
38	325
39	325
40	326
41	326
42	327
43	327
44	328
45	329
46	330
47	330
48	331
49	331
50	332
51	332
52	333
53	333
54	333

Âyet No	Sayfa No
FÂTIR SÛRESİ (s. 335-366)	
1	335
2	336
3	337
4	338
5	338
6	339
7	340
8	340
9	341
10	342
11	343
12	344
13	345
14	346
15	347
16	347
17	347
18	347
19	349
20	349
21	349
22	349
23	350
24	350
25	351
26	351
27	352
28	352
29	353
30	353
31	354
32	355
33	356
34	356
35	357
36	357
37	358
38	359
39	360
40	361
41	362
42	363
43	363
44	365
45	365

Âyet No	Sayfa No
YÂSÎN SÛRESİ (s. 367-398)	
1	367
2	367
3	367
4	368
5	368
6	368
7	368
8	369
9	369
10	370
11	371
12	371
13	372
14	372
15	373
16	373
17	373
18	374
19	374
20	375
21	375
22	376
23	376
24	376
25	377
26	377
27	377
28	378
29	378
30	379
31	379
32	379
33	380
34	380
35	381
36	381
37	382
38	382
39	382
40	383
41	383
42	384
43	384
44	384
45	385
46	385
47	386
48	386
49	387
50	387
51	387
52	388
53	388
54	388
55	389
56	389
57	390
58	390
59	390
60	390
61	391
62	391
63	391
64	391
65	392
66	392
67	392
68	393
69	393
70	394
71	394
72	394
73	395
74	395
75	395
76	396
77	396
78	396
79	397
80	397
81	398
82	398
83	398
SÂFFÂT SÛRESİ (s. 399-450)	
1	399
2	399
3	399
4	400
5	400
6	400
7	400
8	401
9	401
10	401
11	402
12	402
13	402
14	403
15	403
16	403
17	403
18	404
19	404
20	404
21	404
22	405
23	405
24	405
25	406
26	406
27	406
28	406
29	407
30	407
31	407
32	407
33	408
34	408
35	408
36	408
37	409
38	409
39	409
40	409
41	410
42	410
43	410
44	410
45	411
46	411
47	411
48	411
49	412
50	412
51	412
52	412
53	413
54	413
55	413
56	413
57	414
58	414
59	414
60	415
61	415
62	416
63	416
64	416
65	416
66	417
67	417
68	417
69	417
70	418
71	418
72	418
73	418
74	419
75	419
76	419
77	419
78	420
79	420
80	420
81	420
82	421
83	421
84	421
85	421
86	422
87	422
88	422
89	422
90	423
91	423
92	423
93	424
94	424
95	424
96	424
97	425
98	425
99	425
100	426
101	426
102	426
103	427
104	427
105	427
106	427
107	428
108	432
109	432
110	432
111	432
112	432
113	433
114	433
115	433
116	434
117	434
118	434
119	434
120	435
121	435
122	435
123	435
124	435
125	436
126	436
127	436
128	436
129	437
130	437
131	437
132	437
133	438
134	438
135	438
136	438
137	438
138	439
139	439
140	439
141	439
142	440
143	440
144	440
145	440
146	441
147	441
148	441
149	441
150	442
151	442
152	442
153	442
154	443
155	443
156	443
157	443
158	444
159	444
160	444
161	445
162	445
163	445
164	445
165	446
166	446
167	446
168	446
169	447
170	447
171	447
172	447
173	447
174	448
175	448
176	448
177	448
178	449
179	449
180	449
181	450
182	450
SÂD SÛRESİ (s. 451-490)	
1	451
2	452
3	453
4	454
5	454
6	455
7	456
8	457
9	457
10	457
11	458
12	458
13	459
14	459
15	459
16	460
17	460
18	461
19	461
20	461

Âyet No	Sayfa No
21	462
22	462
23	463
24	464
25	465
26	465
27	466
28	466
29	467
30	468
31	468
32	469
33	470
34	471
35	471
36	472
37	472
38	472
39	473
40	473
41	473
42	474
43	474
44	475
45	476
46	476
47	476
48	477
49	477
50	477
51	478
52	478
53	478
54	479
55	479
56	479
57	479
58	480
59	480
60	481
61	481
62	482
63	482
64	482
65	483
66	483
67	483
68	484
69	484

Âyet No	Sayfa No
70	484
71	485
72	485
73	485
74	485
75	486
76	486
77	487
78	487
79	487
80	488
81	488
82	488
83	488
84	488
85	489
86	489
87	489
88	490
ZÜMER SÛRESİ (s. 491-536)	
1	491
2	492
3	492
4	493
5	494
6	495
7	496
8	497
9	498
10	499
11	500
12	500
13	501
14	501
15	501
16	502
17	503
18	503
19	504
20	504
21	505
22	506
23	507
24	508
25	508
26	509
27	509

Âyet No	Sayfa No
28	509
29	510
30	511
31	511
32	511
33	512
34	512
35	513
36	513
37	514
38	514
39	515
40	516
41	516
42	517
43	518
44	518
45	519
46	519
47	520
48	521
49	521
50	522
51	522
52	523
53	524
54	524
55	525
56	525
57	526
58	526
59	526
60	527
61	527
62	528
63	528
64	528
65	529
66	529
67	530
68	530
69	531
70	532
71	532
72	533
73	534
74	535
75	535

Âyet No	Sayfa No
MÜ'MİN SÛRESİ (s. 537-586)	
1	537
2	537
3	538
4	538
5	539
6	540
7	541
8	542
9	542
10	543
11	543
12	544
13	545
14	545
15	546
16	546
17	547
18	548
19	548
20	549
21	549
22	550
23	551
24	551
25	552
26	552
27	553
28	553
29	555
30	556
31	556
32	556
33	557
34	557
35	558
36	559
37	559
38	560
39	561
40	561
41	562
42	562
43	563
44	563
45	564
46	564

Âyet No	Sayfa No
47	565
48	565
49	566
50	566
51	567
52	568
53	568
54	568
55	569
56	569
57	570
58	571
59	571
60	572
61	572
62	573
63	573
64	574
65	575
66	575
67	576
68	577
69	578
70	578
71	578
72	579
73	579
74	579
75	580
76	580
77	581
78	581
79	582
80	583
81	583
82	584
83	585
84	585
85	586
FUSSİLET SÛRESİ (s. 587-626)	
1	587
2	587
3	587
4	588
5	588
6	589

Âyet No	Sayfa No
7	590
8	592
9	592
10	593
11	594
12	598
13	599
14	600
15	600
16	601
17	602
18	603
19	603
20	603
21	604
22	604
23	605
24	606
25	606
26	607
27	608
28	608
29	609
30	609
31	610
32	611
33	611
34	612
35	613
36	613
37	614
38	614
39	615
40	616
41	616
42	617
43	618
44	619
45	620
46	621
47	621
48	622
49	623
50	623
51	624
52	625
53	625
54	626

Âyet No	Sayfa No
ŞÛRÂ SÛRESİ (s. 627-664)	
1	627
2	627
3	628
4	628
5	629
6	629
7	630
8	631
9	632
10	632
11	633
12	633
13	634
14	635
15	637
16	638
17	639
18	639
19	640
20	640
21	641
22	642
23	643
24	646
25	647
26	648
27	648
28	649
29	649
30	650
31	650
32	650
33	651
34	651
35	652
36	652
37	653
38	653
39	654
40	654
41	655
42	655
43	656
44	656
45	657
46	658
47	658
48	659
49	660
50	661
51	662
52	663
53	664
ZUHRÛF SÛRESİ (s. 665-708)	
1	665
2	665
3	666
4	666
5	666
6	667
7	667
8	667
9	668
10	668
11	669
12	669
13	670
14	670
15	671
16	671
17	672
18	672
19	672
20	673
21	674
22	674
23	675
24	675
25	676
26	676
27	676
28	677
29	677
30	678
31	678
32	678
33	679
34	680
35	681
36	681
37	683
38	683
39	683
40	684
41	684
42	684
43	685
44	685
45	686
46	686
47	687
48	687
49	688
50	688
51	689
52	689
53	689
54	690
55	690
56	691
57	692
58	695
59	696
60	696
61	697
62	698
63	698
64	699
65	699
66	700
67	700
68	700
69	701
70	701
71	701
72	702
73	702
74	703
75	703
76	703
77	703
78	704
79	704
80	705
81	705
82	705
83	706
84	706
85	707
86	707
87	708
88	708
89	708
DUHÂN SÛRESİ (s. 709-726)	
1	709
2	709
3	710
4	710
5	710
6	711
7	711
8	711
9	712
10	712
11	712
12	713
13	713
14	713
15	714
16	714
17	714
18	714
19	715
20	715
21	715
22	716
23	716
24	716
25	716
26	717
27	717
28	717
29	717
30	718
31	718
32	718
33	719
34	719
35	719
36	719
37	720
38	720
39	721
40	721
41	721
42	721
43	722
44	722
45	722
46	723
47	723
48	723
49	724
50	724
51	724
52	724
53	725
54	725
55	725
56	725
57	726
58	726
59	726
CÂSİYE SÛRESİ (s. 727-748)	
1	727
2	727
3	728
4	728
5	729
6	729
7	730
8	730
9	731
10	731
11	732
12	732
13	733
14	734
15	734
16	735
17	735
18	736
19	737
20	738
21	738
22	739
23	740
24	741
25	741
26	742
27	743
28	743
29	744
30	744
31	745
32	745
33	746
34	746
35	747
36	748
37	748
AHKÂF SÛRESİ (s. 749-776)	
1	749
2	749
3	750
4	750
5	751
6	752
7	752
8	753
9	754
10	756
11	757
12	758
13	758
14	759
15	759
16	762
17	763
18	764
19	765
20	765
21	766
22	767
23	767
24	768
25	769
26	770
27	770
28	771
29	772
30	772
31	773
32	774
33	774
34	775
35	775

سورة النَّمْلِ

27- NEML SÛRESİ

Kendisinde neml/karıncanın zikredildiği suredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 93, sözcük sayısı 1.149 ve harf sayısı ise 4.767'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ﴿١﴾

1- "Tâ, Sîn. Bunlar, Kur'an'ın ve apaçık bir Kitab'ın âyetleridir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Neml Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ طٰسٓ **}** *"Tâ, Sîn."* Diyor ki, "*Tâ*", O'nun gücü ve kudreti; "*Sîn*", yücelik ve üstünlüğüdür. "*Tâ sîn*"in kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ **}** *"Bunlar, Kur'an'ın ve apaçık bir Kitab'ın âyetleridir."* Kuşkusuz bu sûre âyetlerdir, Kur'an'dır, helal ve haramı açıklayan kitaptır.

هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

2- "Mü'minler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir."

{ هُدًى **}** *"Bir hidayet rehberi."* Sapıklıktan bir kurtuluş.

{ وَبُشْرٰى **}** *"Ve bir müjdedir."* Cennetle.

{ لِلْمُؤْمِنِيْنَ **}** *"Mü'minler için."* İmanlarında dosdoğru olanlar için.

اَلَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿٣﴾

3- "O kimseler namazı kılan, zekâtı veren ve onlar ahirete kesin olarak inananlardır."

Ardından onların özelliklerini belirterek şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ **}** *"O kimseler namazı kılan."* Beş vakit namazı, abdesti, rükûu, secdesi ve kendisinde vacip olan şeylerle eksiksiz kılan.

{ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ **}** *"Zekâtı veren."* Mallarının zekâtını verenlerdir.

{ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Ve onlar ahirete."* Ölümden sonra dirilişe, cennete, cehennem ateşine.

{ هُمْ يُوْقِنُوْنَ **}** *"Kesin olarak inananlardır."* Tasdik edenlerdir.

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٤﴾

4- "Biz, ahirete iman etmeyenlerin işlerini kendilerine süslü göstermişizdir. Bu yüzden şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar!"

{ اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Biz, ahirete iman etmeyenlerin."* Ölümden sonra dirilişe iman etmeyen Ebû Cehil ve ashabının.

{ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ **}** *"İşlerini kendilerine süslü göstermişizdir."* Küfür halindeyken yaptıklarını.

{ فَهُمْ يَعْمَهُوْنَ **}** *"Bu yüzden şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar."* Hakkı görmeksizin şaşkınca geçirirler.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَهُمْ سُوْٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُوْنَ ﴿٥﴾

5- "İşte bunlar için azabın en kötüsü vardır. Bunlar, ahirette de en çok ziyana uğrayacak olanlardır."

{ أُولَٰئِكَ **}** *"İşte."* Bu niteliğin ehli.

{ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ **}** *"Bunlar için azabın en kötüsü vardır."* Cehennem azabında şiddetli azap.

{ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ **}** *"Onlar, ahirette de."* Kıyâmet gününde.

{ هُمُ الْأَخْسَرُونَ **}** *"En çok ziyana uğrayacak olanlardır."* Cennetin kaybedilmesi ve cehenneme girişle aldananlardır.

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ٦

6- "Şüphe yok ki, sen bu Kur'an'a, hikmet sahibi olan ve her şeyi bilen (Allah) tarafından erdiriliyorsun."

{ وَإِنَّكَ **}** *"Şüphe yok ki, sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ **}** *"Bu Kur'an... tarafından." erdiriliyorsun.* Diyor ki, Cebrail ('aleyhi's-selâm) sana Kur'an ile inmektedir.

{ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ **}** *"Hikmet sahibi olan (Allah)."* Emrinde ve hükmünde.

{ عَلِيمٍ **}** *"Ve her şeyi bilen."* Mahlukâtını.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ٧

7- "Hani bir zaman Musa ailesine şöyle demişti: 'Ben uzakta bir ateş gördüm, size oradan bir haber getireceğim ya da size bir ateş koru getireceğim, umulur ki, ısınırsınız.'"

{ إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ **}** *"Hani bir zaman Musa ailesine şöyle demişti."* Yolunu şaşırınca.

{ اِنِّيٓ اٰنَسْتُ نَارًا **}** *"Ben uzakta bir ateş gördüm."* Yolun sol tarafından bir ateş gördüm. Burada bekleyiniz.

{ سَاٰتِيكُمْ **}** *"Size getireceğim."* Ta ki size getireyim.

{ مِنْهَا **}** *"Oradan."* Ateşin yanından.

{ بِخَبَرٍ **}** *"Bir haber."* Yoldan.

{ اَوْ اٰتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ **}** *"Ya da size bir ateş koru getireceğim."* Bir kor ateş.

{ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ **}** *"Umulur ki, ısınırsınız."* Ta ki, ısınasınız diye. Bu zaman dilimi kışın şiddetli soğuğunda idi.

فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾

8- "Oraya gelince şöyle seslenildi: 'Ateşin bulunduğu yerde ve çevresinde olanlar mübârek kılınmıştır! Âlemlerin Rabbi olan Allah, eksikliklerden uzaktır!'"

{ فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ **}** *"Oraya gelince şöyle seslenildi: 'Ateşin bulunduğu yerde olanlar mübârek kılınmıştır.'"* Diyor ki, ateş mübarek kılındı.

{ وَمَنْ حَوْلَهَا **}** *"Ve çevresinde olanlar."* Melekler. Abdullah ibn Mes'ud'un kıraati bu şekilde idi. Denilmiştir ki, 'Nurdan bu nur mübarektir.'

Ayrıca şöyle de denilmiştir: Talepte bulunan kimse yani Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) mübarek kılınmıştır. Onun çevresinde ikamet eden melekler.

{ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ **}** *"Allah, eksikliklerden uzaktır."* Allah Teâlâ münezzehtir.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbi olan."* Cinlerin ve insanların efendisi.

يَا مُوسٰٓى اِنَّهٗٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝٩

9- "Ey Musa! Gerçek şu ki, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah benim!"

{ يَا مُوسٰٓى اِنَّهٗٓ **}** *"Ey Musa! Gerçek şu ki."* Seni davet eden.

{ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيْزُ **}** *"Mutlak üstün, olan Allah benim."* Bana iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيْمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi."* Benden başkasına ibadet edilmeyecek şeklinde verdiğim emrimde ve hükmümde.

وَاَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَاۤنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوْسٰى لَا تَخَفْ اِنِّيْ لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُوْنَ ۝١٠

10- "'Asanı yere at!' (Musa), onun bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. (Dedik ki): 'Ey Musa, korkma; çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz.'"

{ وَاَلْقِ عَصَاكَ **}** *"Asanı yere at."* Elinden yere bırak. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) da yere bıraktı.

{ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ **}** *"(Musa), hareket ettiğini görünce."* Hareket ettiğini.

{ كَاَنَّهَا جَاۤنٌّ **}** *"Onun bir yılan gibi."* Ne küçük ne de büyük olan bir yılan.

{ وَّلّٰى مُدْبِرًا **}** *"Dönüp kaçtı."* Yılandan kaçarak arkasını döndü .

{ وَّلَمْ يُعَقِّبْ **}** *"Arkasına bakmadan."* Yılandan korkusundan dolayı yılana yönelmedi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ يَا مُوْسٰى لَا تَخَفْ **}** *"(Dedik ki): 'Ey Musa, korkma.'"* Ondan.

{ اِنِّيْ لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُوْنَ **}** *"Çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz."* Benim katımda.

اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوْۤءٍ فَاِنِّيْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١﴾

11- "Ancak kim haksızlık yapar, sonra işlediği kötülüğün yerine iyilik yaparsa, (ona karşı da) ben çok bağışlayan, çok merhametli olanım!"

{اِلَّا مَنْ ظَلَمَ**}** *"Ancak kim haksızlık yapar."* Zulmedip de.

{ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوْۤءٍ**}** *"Sonra işlediği kötülüğün yerine iyilik yaparsa."* Sonra bunun ardından tevbe ederse bu da korkmaz.

{فَاِنِّيْ غَفُوْرٌ**}** *"(Ona karşı da) ben çok bağışlayan."* Tevbe eden kimsenin kusurundan geçerim.

{رَّحِيْمٌ**}** *"Çok merhametli olanım."* Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْۤءٍ فِيْ تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فَاسِقِيْنَ ﴿١٢﴾

12- "Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın. Dokuz mucize ile Firavun'a ve kavmine (git). Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular."

{وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ**}** *"Elini koynuna sok."* Koltuk altına.

{تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْۤءٍ**}** *"Kusursuz olarak bembeyaz çıksın."* Alacasız olarak. Git.

{فِيْ تِسْعِ اٰيَاتٍ**}** *"Dokuz mucize ile."* Dokuz mucize ile birlikte git.

{اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ**}** *"Firavun'a ve kavmine (git)."* Kıptilere.

{اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فَاسِقِيْنَ**}** *"Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular."* Kâfir.

فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾

13- "Böylece, mucizeler onların gözleri önüne gelince, 'Bu apaçık bir sihirdir!' dediler."

{ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا **}** *"Böylece, mucizeler onların gelince."* Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) mucizelerle.

{ مُبْصِرَةً **}** *"Gözleri önüne."* Ardı sıra açıklayıcı olarak.

{ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ **}** *"Bu apaçık bir sihirdir, dediler."* Ey Musa! Bize getirdiğin şey apaçık bir yalandır.

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

14- “Vicdanları bunların (doğruluğuna) tam olarak kanaat getirdiği halde, sırf zulüm ve böbürlenme yüzünden onları bile bile inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak!”

{ وَجَحَدُوا بِهَا **}** *"Onları bile bile inkâr ettiler."* Âyetlerin bütününe.

{ وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ **}** *"Vicdanları bunların (doğruluğuna) tam olarak kanaat getirdiği halde."* Kendileri bu mucizelerin Allah katından olduğuna kesin bir şekilde kanaat getirdikten sonra.

{ ظُلْمًا **}** *"Sırf zulüm yüzünden."* Muhalefet ve zulüm yüzünden.

{ وَعُلُوًّا **}** *"Ve böbürlenme."* Diyor ki, büyüklenerek ve kibirlenerek.

{ فَانْظُرْ **}** *"Bir bak."* Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ **}** *"Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna."* Müşrik Firavun’un ve kavminin durumlarının sonuna. Nasıl da onları denizde helak ettik.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾

15- “Andolsun biz, Davud’a ve Süleyman’a bir ilim verdik. Onlar, ‘Bizi mü’min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah’a hamd olsun!’ dediler.”

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** *"Andolsun biz, verdik."* Bahşettik.

{ دَاوٗدَ **}** *"Davud'a."* İşa oğlu Davud ('aleyhi's-selâm)'a.

{ وَسُلَيْمٰنَ **}** *"Ve Süleyman'a."* Davud oğlu Süleyman ('aleyhi's-selâm)'a.

{ عِلْمًا **}** *"Bir ilim."* Peygamberlik bir anlayış ve hükmetme.

{ وَقَالَا **}** *"Onlar, dediler."* Her birisi söyledi.

{ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Allah'a hamd olsun."* Şükür ve lütuf Allah'a aittir.

{ الَّذِيْ فَضَّلَنَا **}** *"Bizi üstün kılan."* İlim ve peygamberlikle.

{ عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ **}** *"Mü'min kullarının birçoğundan."*

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ ﴿١٦﴾

16- "Süleyman, Davud'a mirasçı olup dedi ki: 'Ey insanlar! Bize kuş-dili öğretildi ve bize her şeyden (bir pay) verildi. Gerçekten bu apaçık lütuftur!'"

{ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ **}** *"Süleyman, Davud'a mirasçı olup."* Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın evladlarının arasından Davud'un hükümranlığına mirasçı oldu. Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın 19 çocuğu bulunmakta idi.

{ وَقَالَ **}** *"Dedi ki."* Süleyman ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا **}** *"Ey insanlar! Bize öğretildi."* Bize anlaşılır kılındı.

{ مَنْطِقَ الطَّيْرِ **}** *"Kuşdili."* Kuşların kelamı.

{ وَاُوْتِيْنَا **}** *"Ve bize verildi."* Bahşedildi.

{ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Her şeyden (bir pay)."* Memleketimdeki her şeyin ilmi.

{ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ } *"Gerçekten bu apaçık lütuftur."* Allah Teâlâ'dan bana büyük bir lütuftur.

وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾

17- "Hem Süleyman'a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları toplanmıştı; hepsi bir arada düzenli olarak sevk ediliyordu."

{ وَحُشِرَ } *"Toplanmıştı."* Boyunduruk altına verilmiş ve toplanmıştı.

{ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ } *"Hem Süleyman'a orduları."* Toplumları.

{ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ } *"Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan. Hepsi bir arada düzenli olarak sevk ediliyordu."* En son bireyleri toplanıncaya kadar onların ilki bekletilirdi.

حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾

18- "Karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca dedi ki: 'Ey karıncalar, haydi yuvalarınıza girin de Süleyman ve orduları, farkına varmadan sizi ezmesin!'"

{ حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ } *"Karınca vadisine geldikleri zaman."* Şam diyarında içinde karıncaların bulunduğu bir vadiden geçiyorlardı.

{ قَالَتْ نَمْلَةٌ } *"Bir karınca dedi ki."* Topal, aksak bir dişi karınca. Bu karıncaya münzire deniliyordu.

{ يٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ } *"Ey karıncalar, haydi yuvalarınıza girin de."* Yuvalarınıza.

{ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ } *"Sizi ezmesin."* Sizi kırmasın ve sizi gömmesin.

{ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } *"Süleyman ve orduları, farkına varmadan."* Sizin farkınızda olmadan.

Denilmiştir ki, Onlar yani Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın ordusu, karıncanın sözünü hissetmedikleri halde.

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيٓ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصّٰلِحِينَ ﴿١٩﴾

19- "(Süleyman) onun bu sözüne tebessüm edip gülümseyerek şöyle dedi: 'Ey Rabbim! Bana ve ana babama verdiğin nimetine şükretmeye, senin hoşnut olacağın sâlih amel işlemeye beni muvaffak kıl. Rahmetinle beni iyi kullarının arasına kat!'"

{ فَتَبَسَّمَ **}** *"(Süleyman)* tebessüm edip." Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm).

{ ضَاحِكًا **}** *"Gülümseyerek."* Şaşırarak.

{ مِنْ قَوْلِهَا **}** *"Onun bu sözüne."* Dişi karıncanın sözünden. Zira Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) dişi karıncanın sözünü bir tek kendisi anladı.

{ وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيٓ **}** *"Şöyle dedi: Ey Rabbim! Beni muvaffak kıl."* Bana ilham et.

{ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ **}** *"Nimetine şükretmeye."* Nimetinin şükrünü eda etmeye.

{ الَّتِيٓ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ **}** *"Bana verdiğin."* Tevhidi bana lütuf olarak verdiğin.

{ وَعَلٰى وَالِدَيَّ **}** *"Ve ana babama."* Tevhidi.

{ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا **}** *"Sâlih amel işlemeye."* Halis.

{ تَرْضٰىهُ **}** *"Senin hoşnut olacağın."* Kabul edeceğin amel.

{ وَاَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ **}** *"Rahmetinle beni kat."* Fazlına.

{فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ} *"İyi kullarının arasına."* Cennette gönderilmiş olan resûl kullarınla birlikte.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِينَ ﴿٢٠﴾

20- "(Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve dedi ki: 'Hüdhüd kuşunu niçin göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?'"

{وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ} *"(Süleyman) kuşları gözden geçirdi."* Kuşları kontrol etti. Ancak Hüdhüd kuşunu yerinde görmedi.

{فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ} *"Ve dedi ki: 'Hüdhüd kuşunu niçin göremiyorum?'"* Yerinde göremiyorum.

{اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِينَ} *"Yoksa kayıplara mı karıştı?"* Diyor ki, kuşlar arasından gaip olanlardan mı oldu?

لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا اَوْ لَاَاْذْبَحَنَّهُ اَوْ لَيَاْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢١﴾

21- "Andolsun ki, ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da onun canını şiddetli azapla iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım!"

{لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا} *"Andolsun ki, onun canını şiddetli azapla iyice yakacağım."* Yeminler olsun ki, tüylerini yolacağım. Kuşların azabı bu idi.

{اَوْ لَاَاْذْبَحَنَّهُ} *"Yahut onu boğazlayacağım."* Bıçakla.

{اَوْ لَيَاْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ} *"Ya da bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek."* Apaçık bir özür.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ بِنَبَاٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

22- "Çok geçmeden (hüdhüd kuşu) geldi ve 'Ben, senin bilmediğin bir şey öğrendim; sana Sebe'den güvenilir bir haber getirdim.' dedi."

{ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ **}** *"Çok geçmeden (hüdhüd kuşu) geldi."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) fazla beklememişti ki, Hüdhüd kuşu ona geldi.

{ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ **}** *"Ve 'Ben, senin bilmediğin bir şey öğrendim' dedi."* Ey Melik! Ulaşmadığın bir bilgiye ulaştım ve bilmediğin bir bilgiyi elde ettim.

{ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ **}** *"Sana Sebe'den getirdim."* Sebe' şehrinden.

{ بِنَبَإٍ يَقِينٍ **}** *"Güvenilir bir haber."* Gerçek ve ilginç bir haber.

اِنِّي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- "Ben (orada) bir kadın buldum. Onları yönetiyor, kendisine her türlü imkân verilmiş ve büyük bir tahtı var!"

{ اِنِّي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ **}** *"Ben (orada) bir kadın buldum. Onları yönetiyor."* Kendisine Belkıs deniliyor.

{ وَاُوْتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Kendisine her türlü imkân verilmiş."* Kendi ülkesinde herşeyin bilgisi kendisine bahşedilmiş.

{ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ **}** *"Ve büyük bir tahtı var."* Cevherlerle, inciyle, altın, gümüş vd. değerli madenlerle bezenmiş büyük güzel bir tahtı var.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki, (وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ) buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: "Güzel sanatlı, değeri pek pahalı büyük bir tahtı vardı, demektir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Neml Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ) "*Ve büyük bir tahtı var!*" buyruğu hakkında Ata el-Horasânî kanalıyla İbn Abbâs'tan, şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Güzel bir tahtı vardır."
Dedi ki; "Güzel sanatlıydı. Tahtı altından ayakları inci ve cevherdendi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 148.

c) Bu âyetler Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın Yemen Melikesi Belkıs ile olan kıssasında geçmektedir. İbn Abbâs'ın tefsirinde Belkıs'ın tahtına yönelik açıklama bulunmaktadır. İbn Abbâs tahtın azametine dikkat çekmektedir. Fakat bu azamet, tahtın büyüklüğünden daha çok belirtilen mücevherlerle ve tezyinatlarla süslenmiş olmasıdır.

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ederken buldum. Şeytan onlara yaptıklarını süslü gösterip, kendilerini yoldan çıkarmış! Bu yüzden onlar doğru yolu bulamıyorlar!"

{ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ **}** *"Onun ve kavminin, güneşe secde ederken buldum."* Güneşe ibadet ettiklerini.

{ مِنْ دُونِ اللهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ **}** *"Allah'ı bırakıp. Şeytan onlara yaptıklarını süslü gösterip."* Güneşe ibadet etmelerini Şeytan kendilerine süslemiş.

{ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ **}** *"Kendilerini yoldan çıkarmış."* Şeytan onları hak hidayet yolundan engellemiş.

{ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ **}** *"Bu yüzden onlar doğru yolu bulamıyorlar."* Hak hidayet yolunu.

اَلَّا يَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾

25- "(Şeytan böyle yapmış ki) onlar, göklerde ve yerde, gizli olanları açığa çıkaran, gizlediğiniz ve açıkladığınız şeyleri bilen Allah'a secde etmesinler!"

{ اَلَّا يَسْجُدُوا لِلّٰهِ **}** *"(Şeytan böyle yapmış ki) onlar, Allah'a secde etmesinler."* Onlara dedim ki; 'Dikkat edin ey şu kimseler Allah'a secde ediniz.'

Bu sözün Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın sözü olduğu da söylenmiştir. Diyor ki, Niçin şu niteliklerin sahibi olan Allah'a secde etmiyorlar?

{ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ **}** *"Gizli olanları açığa çıkaran."*[2] gizlenen şeyi.

[2] "Ellezi" ism-i mevsulu tefsir metninde bir önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

{ فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde."* Yağmur.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Bitki.

{ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ **}** *"Gizlediğiniz şeyleri bilen."* Gizledikleri hayır ve şerri.

{ وَمَا تُعْلِنُونَ **}** *"Ve açıkladığınız şeyleri."* Açığa vurduğunuz hayır ve şerri.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

26- "Oysa Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur, büyük arşın sahibidir."

{ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ **}** *"Oysa Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur, büyük arşın sahibidir."* Büyük serginin.

قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Süleyman dedi: 'Şimdi sen doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz!'"

{ قَالَ **}** *"(Süleyman) dedi."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) Hüdhüd'e söyledi.

{ سَنَنْظُرُ **}** *"Göreceğiz."* Sözlerinde.

{ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ **}** *"Şimdi sen doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın?"*

اِذْهَبْ بِكِتَابِي هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

28- "Şu mektubumu al, onlara götür! Sonra onlardan bir süre uzak dur! Ne sonuca varacaklarına bak!"

{ اِذْهَبْ بِكِتَابِي هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ **}** *"Şu mektubumu al, onlara götür."* Onlara bırak.

{ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ **}** *"Sonra onlardan bir süre uzak dur."* Onların seni göremeyecekleri bir şekilde kenara çekil.

{ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ **}** *"Ne sonuca varacaklarına bak."* Diyorlar, nasıl karşılık veriyorlar ve benim mektubuma nasıl icabet ediyorlar. Hüdhüd, Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın emrettiği şekilde davrandı. Belkıs, Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın mektubunu aldı ve kavminin karşısına çıktı.

قَالَتْ يَآ اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّيٓ اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾

29- "(Süleyman'ın mektubunu alan Sebe' melikesi) dedi ki: 'Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı.'"

{ قَالَتْ يَآ اَيُّهَا الْمَلَؤُا **}** *"(Süleyman'ın mektubunu alan Sebe' melikesi) dedi ki: 'Ey ileri gelenler.'"* Reisler.

{ اِنِّيٓ اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ **}** *"Bana çok önemli bir mektup bırakıldı."* Mühürlenmiş.

اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾

30- "O (Mektup), Süleyman'dan gelmekte, Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlamaktadır."

{ اِنَّهُ **}** *"O (Mektup)."* Unvanı/başlığı.

{ مِنْ سُلَيْمٰنَ **}** *"Süleyman'dan (gelmekte)."* İlk satırı.

{ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ **}** *"Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, (başlamaktadır)."*

اَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَاْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾

31- "Bana karşı büyüklük taslamayın ve bana boyun eğmiş olarak gelin! (diye yazıyor)."

{ أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ **}** *"Bana karşı büyüklük taslamayın."* Bana karşı tekebbür etmeyiniz.

{ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ **}** *"Ve bana boyun eğmiş olarak gelin, (diye yazıyor)"* Boyun eğerek, sulh göstermeye çalışarak geliniz. Mektupta bulunan şeyler yazılıdır.

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾

32- "(Sonra Belkis) dedi ki: 'Ey ileri gelenler! Bu işimde bana bir fikir verin; çünkü ben, siz yanımda olmadan hiçbir işi kestirip atmam.'"

{ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَؤُا **}** *"(Sonra Belkıs) dedi ki: 'Ey ileri gelenler.'"* Reisler/liderler.

{ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي **}** *"Bu işimde bana bir fikir verin."* Bana işim hakkında haber veriniz. Âyetin, benimle müşavere ediniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا **}** *"Çünkü ben, hiçbir işi kestirip atmam."* Bir iş yapıcı değilim.

{ حَتَّى تَشْهَدُونِ **}** *"Siz yanımda olmadan."* Ta ki, benim yanımda bulunmadığınız ve benimle görüş alış-verişinde bulunmadığınız müddetçe.

قَالُوا نَحْنُ أُولُوا قُوَّةٍ وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾

33- "Onlar dediler: 'Biz güçlü kişileriz ve zorlu savaş adamlarıyız; ama buyruk senindir. Artık ne söyleyeceğine sen bak.'"

{ قَالُوا نَحْنُ أُولُوا قُوَّةٍ **}** *"Onlar dediler: 'Biz güçlü kişileriz.'"* Silahlı.

{ وَاُولُوا بَاْسٍ شَدِيدٍ **}** *"Ve zorlu savaş adamlarıyız."* Savaşla.

{ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ **}** *"Ama buyruk senindir."* Diyor ki, işimiz senin emrine tabidir.

{ فَانْظُرِي مَاذَا تَاْمُرِينَ **}** *"Artık ne söyleyeceğine sen bak."* Ta ki, bize emretmiş olduğu şeyi yapalım. Ancak Belkıs hikmete uygun bir şekilde konuşarak şöyle dedi.

قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾

34- "(Belkıs) dedi: 'Doğrusu, krallar bir ülkeye girince, orayı karıştırırlar ve halkının ulularını alçaltırlar. Herhalde, onlar da böyle yapacaklardır!'"

{ قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ **}** *"(Belkıs) dedi: 'Doğrusu, krallar.'"* Yeryüzünün kralları.

{ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً **}** *"Bir ülkeye girince."* Savaş ve çarpışma ile zorla girdiklerinde.

{ اَفْسَدُوهَا **}** *"Orayı karıştırırlar."* Orasını viraneye dönüştürürler.

{ وَجَعَلُوٓا اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً **}** *"Ve halkının ulularını alçaltırlar."* Dövme, öldürme ve bunların dışındaki şeylerle.

{ وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ **}** *"Herhalde, onlar da böyle yapacaklardır."* Allah Teâlâ buyurdu ki, böyle yaparlar. Yani yeryüzünün büyüklenme ile kralları.

وَاِنِّي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Ben, onlara bir hediye göndereyim de bakayım elçiler ne ile dönecekler!"

{ وَاِنِّي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ **}** *"Ben, onlara göndereyim de."* Süleyman'a.

{ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ **}** *"Bir hediye. Bakayım."* Gözetleyeyim.

{ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ **}** *"Elçiler ne ile dönecekler."* Elçiler.

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَآ اٰتٰىنِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ اٰتٰىكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾

36- "(Elçiler hediyelerle) gelince, Süleyman dedi ki: 'Siz bana mal ile yardım etmek mi istiyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır. Belki siz hediyenizle seviniyorsunuz!"

{ سُلَيْمٰنَ فَلَمَّا جَآءَ **}** *"(Elçiler hediyelerle) gelince."* Belkıs'ın elçisi Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'a gelince.

{ قَالَ **}** *"Süleyman dedi ki."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ **}** *"Siz bana mal ile yardım etmek mi istiyorsunuz?"* Hediye ile.

{ فَمَآ اٰتٰىنِيَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın bana verdiği."* Allah Teâlâ'nın bana bahşetmiş olduğu mülk ve peygamberlik.

{ خَيْرٌ **}** *"Daha hayırlıdır."* Daha faziletlidir.

{ مِّمَّآ اٰتٰىكُمْ **}** *"Size verdiğinden."* Size bahşetmiş olduğu maldan.

{ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ **}** *"Belki siz hediyenizle seviniyorsunuz."* Size geri verildiğinde sevineceğiz.

اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَآ اَذِلَّةً وَّهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- "(Ey elçi!) Onlara dön; iyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları aşağılanmış ve küçük düşürülmüş olarak oradan çıkarırız!"

{ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ **}** *"(Ey elçi!) Onlara dön."* Onların hediyeleriyle.

{ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ **}** *"İyi bilsinler ki, ordularla gelir."* Topluluklarla.

{ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا **}** *"Kendilerine asla karşı koyamayacakları."* Onları karşılamaya herhangi bir şekilde takatleri bulunmaz.

{ وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَآ **}** *"Onları oradan çıkarırız."* Sebe' Yurdundan.

{ اَذِلَّةً **}** *"Aşağılanmış."* Elleri boyunlarına bağlanmış olarak.

{ وَهُمْ صَاغِرُونَ **}** *"Ve küçük düşürülmüş olarak."* Zeliller olarak.

قَالَ يَآ اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَاْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَاْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾

38- "(Süleyman danışmanlarına) dedi ki: 'Ey ileri gelenler! Onlar teslim olup bana gelmezden önce, hanginiz o kraliçenin tahtını bana getirebilir?'"

{ قَالَ **}** *"(Süleyman danışmanlarına) dedi ki."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ يَآ اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَاْتِينِي بِعَرْشِهَا **}** *"Ey ileri gelenler! hanginiz o kraliçenin tahtını bana getirebilir?"* Belkıs'ın tahtı ile.

{ قَبْلَ اَنْ يَاْتُونِي مُسْلِمِينَ **}** *"Onlar teslim olup bana gelmezden önce."* Teslim olmuş ve musalih olarak gelmeden önce.[3]

---

3 a) İmam Buhârî der ki, (مُسْلِمِينَ) buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: "İtaat ediciler olarak demektir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Neml Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 19, s. 161.

b) (مُسْلِمِينَ) sözcüğünün iki anlamı vardır. Biri, terimsel anlam diğeri ise sözlük anlamı. İşte İbn Abbâs âyette geçen "müslimîn" sözcüğünün Müslüman olmak anlamında değil de sözlüksel anlamı olan boyun eğmek ve itaat etmek anlamına geldiğini söyler. Yemen Melikesi Belkıs, beraberinde Yemen büyükleriyle birlikte itaat edici ve boyun eğmiş olarak Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'a geldi. Belkıs, Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın saltanatının azametini görüp de bunun ancak Allah'ın desteğiyle olabileceğini kavrayınca Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın salt bir kral olmadığını anladı ve onun bir peygamber olduğu gerçeğini de görerek boyun eğdi, iman etti. Allah Teâlâ onun Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın

قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَاِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَمِينٌ ﴿٣٩﴾

39- "Cinlerden bir ifrit (kötü bir cin), 'Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten buna gücüm yeter, ben güvenilir biriyim.' dedi."

{ قَالَ عِفْرِيتٌ **}** *"Bir ifrit (kötü bir cin), dedi."* Şiddetli.

{ مِنَ الْجِنِّ **}** *"Cinlerden."* Bu cinin adı Amr idi.

{ اَنَا اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ **}** *"Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm."* Yargı için meclisinden kalkmadan önce. Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın yargı meclisi gündüzün yarısına kadar idi.

{ وَاِنِّي عَلَيْهِ **}** *"Gerçekten buna."* Yüklenmeye.

{ لَقَوِيٌّ اَمِينٌ **}** *"Gücüm yeter, ben güvenilir biriyim."* Tahttaki cevherler, inciler, altın ve gümüşler konusunda. Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) buyurdu ki, 'Hayır ben bundan daha hızlı olmasını istiyorum.'

قَالَ الَّذِي عِنْدَهٗ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- "Yanında Kitap'tan ilim bulunan biri ise 'Sen gözünü açıp kapamadan, ben onu sana getiririm' dedi. (Süleyman), tahtı yanı

---

sarayına girişini şu sözlerle aktarmaktadır: (قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ اِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) *"Ona, 'Köşke gir!' denildi. Köşkü görünce, zeminini su sandı ve eteğini çekti. Süleyman dedi: 'Bu billurdan yapılmış, şeffaf bir zemindir.' Melike dedi ki: 'Ey Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Artık Süleyman ile birlikte, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum!'"* (27/en-Neml/44).

başında kurulmuş görünce, dedi ki: 'Bu Rabbimin lütfundandır. Kendisine şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak istiyor. Her kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur; kim de nankörlük ederse bilsin ki Rabbim onun şükrüne muhtaç değildir, çok kerem sahibidir.'"

{ قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ **}** *"Yanında Kitap'tan ilim bulunan biri ise, dedi."* Allah Teâlâ'nın en büyük ismi 'Yâ Hayyu Ya Kayyumu' idi. Yanında ilim bulunan Asıf ibn Berhiya idi.

{ اَنَا اٰتِيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ **}** *"Sen gözünü açıp kapamadan, ben onu sana getiririm."* Uzaktan görmüş olduğun şeye ulaşmadan önce.

{ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا **}** *"(Süleyman), tahtı kurulmuş görünce."* Sabit olarak.

{ عِنْدَهُ **}** *"Yanı başında."* Belkıs'ın tahtını kendi arşının yanı başında.

{ قَالَ **}** *"Dedi ki."* Asıf'a dedi ki.

{ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي **}** *"Bu Rabbimin lütfundandır (diye)."* Rabbimin lütfundandır.

{ لِيَبْلُوَنِيٓ **}** *"Beni sınamak istiyor."* Beni sınamak için.

{ ءَاَشْكُرُ **}** *"Kendisine şükür mü."* Nimetine.

{ اَمْ اَكْفُرُ **}** *"Yoksa nankörlük mü edeceğim."* Yoksa nimetinin şükrünü terk mi edeceğim?

{ وَمَنْ شَكَرَ **}** *"Her kim şükrederse."* Onun nimetine.

{ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ **}** *"Kendisi için şükretmiş olur."* Rabbinin sevabı için.

{ وَمَنْ كَفَرَ **}** *"Kim de nankörlük ederse."* O'nun nimetine şükretmeyi terk ederse.

{ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ **}** *"Bilsin ki, Rabbim onun şükrüne muhtaç değildir,"* Şükretmekten.

{ كَرِيمٌ **}** *"Çok kerem sahibidir."* Tevbe eden kimsenin kusurunu örten, hemen cezalandırmayandır.

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾

41- "(Sonra Süleyman), 'Onun tahtını, tanınmayacak hale getirin, bakalım tanıyabilecek mi yoksa tanımayacak mı?' dedi."

{ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا **}** *"(Sonra Süleyman), onun tahtını, tanınmayacak hale getirin, dedi."* Onun tahtını değiştirin. Tahtında artırıma gidin, bazı şeyleri eksiltin.

{ نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي **}** *"Bakalım tanıyabilecek mi?"* Tanıyabilecek mi?

{ أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ **}** *"Yoksa tanımayacak mı?"* Tanımayanlardan mı olacak?

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

42- "(Kraliçe) gelince, 'Senin tahtın da böyle miydi?' denildi. O da, 'Sanki oymuş gibi! Zaten bize daha önce bilgi verilmiş ve biz müslüman olmuştuk.' dedi."

{ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ **}** *"(Kraliçe) gelince, denildi."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) kendisine şöyle buyurdu:

{ أَهَكَذَا عَرْشُكِ **}** *"Senin tahtın da böyle miydi?"* Senin tahtın bu muydu? O sergiyi/tahtı Belkıs'ın üstünde olduğu sergiye/tahta benzettiler.

{ قَالَتْ كَأَنَّهُ **}** *"O da, 'Sanki oymuş gibi!' dedi."* Siz onu bana girift bir hale getirdiniz.

{ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا **}** *"Zaten bize daha önce bilgi verilmiş."* Bunun üzerine Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) "Muhakkak Allah Teâlâ

tahtının değişimini ve Belkıs'ın gelişinden önce tahtının bana gelişini bahşetmiştir" dedi.

{ وَكُنَّا مُسْلِمِينَ **}** *"Ve biz Müslüman olmuştuk."* Yani onun gelişinden önce ihlaslı kullardan olduk.

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

43- "Daha önce Allah'tan başka taptığı şeyler ona engel olmuştu. Çünkü o, kâfir olan bir kavimden idi."

{ وَصَدَّهَا **}** *"Ona engel olmuştu."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) onu engelledi. Âyetin, Allah Teâlâ onu engelledi anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا **}** *"Şeyler."* Olan şeylerden.

{ كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللهِ **}** *"Daha önce Allah'tan başka taptığı."*[4] Yani güneşe.

{ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ **}** *"Çünkü o, kâfir olan bir kavimden idi."* Mecusî.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

44- "Ona, 'Köşke gir!' denildi. Köşkü görünce, zeminini su sandı ve eteğini çekti. Süleyman dedi: 'Bu billurdan yapılmış, şeffaf bir köşktür.' Melike dedi ki: 'Ey Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Artık Süleyman ile birlikte, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum!'"

{ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ **}** *"Ona, 'Köşke gir!' denildi."* Köşke.

[4] Tefsir metninde önceki bölümde olan "kânet" nakıs fiilini anlam bütünlüğünü sağlamak için sonraki bölüme ekledik.

{ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً **}** *"Köşkü görünce, zeminini su sandı."* Suyla kaplanmış sandı. Yani çok su ile.

{ وَكَشَفَتْ **}** *"Çekti."* Elbisesini kaldırdı.

{ عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ **}** *"Ve eteğini. (Süleyman) dedi."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) ona şöyle buyurdu:

{ اِنَّهُ صَرْحٌ **}** *"Bu bir köşktür."* Köşktür.

{ مُمَرَّدٌ **}** *"Şeffaf."* Pürüzsüz.

{ مِنْ قَوَارِيرَ **}** *"Billurdan yapılmış."* Altında su bulunmaktadır. Bundan dolayı korkma ve üzerinden geç.

{ قَالَتْ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي **}** *"(Melike) dedi ki: 'Ey Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim.'"* Güneşe ibadet etmekle.

{ وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ **}** *"Artık Süleyman ile birlikte, teslim oldum."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın eliyle.

{ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbi olan Allah'a."* Cinlerin ve insanların efendisi.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Andolsun ki, biz Semud (kavmine) de 'Allah'a ibadet edin.' diye kardeşleri Sâlih'i göndermiştik. Ancak onlar hemen birbiriyle çekişen iki grup oluverdiler."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ **}** *"Andolsun ki, biz Semud (kavmine) de kardeşleri göndermiştik."* Peygamberleri.

{ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'a ibadet edin, diye Sâlih'i."* Onlara "Allah Teâlâ'yı birleyiniz ve küfür ve şirkten tevbe ederek O'na yöneliniz" de.

{ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ **}** *"Ancak onlar hemen iki grup oluverdiler."* Hemen mü'min ve kâfir olmak üzere iki gruba ayrıldılar.

{ يَخْتَصِمُونَ **}** *"Birbiriyle çekişen."* Dinde tartışan.

قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾

46- "(Sâlih) dedi: 'Ey kavmim! Niçin iyilikten önce hemen aceleyle kötülük istiyorsunuz? Ne olur Allah'tan mağfiret dileseniz, belki size merhamet edilir!'"

{ قَالَ **}** *"(Sâlih) dedi."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) kâfir gruba şöyle buyurdu:

{ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ **}** *"Ey kavmim! Niçin hemen aceleyle kötülük istiyorsunuz."* Azapla.

{ قَبْلَ الْحَسَنَةِ **}** *"İyilikten önce."* Afiyet ve rahmetten önce.

{ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللهَ **}** *"Ne olur Allah'tan mağfiret dileseniz."* Şirk ve küfürden tevbe etseydiniz ve Allah'ı birleseydiniz ya.

{ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ **}** *"Belki size merhamet edilir."* Böylece rahmete ulaşasınız da azap görmeyesiniz.

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾

47- "'Sen ve seninle birlikte bulunanlar yüzünden uğursuzluğa uğradık.' dediler. (Sâlih) dedi: 'Size gelen uğursuzluğun sebebi Allah katında bellidir. Doğrusu siz imtihana çekilen bir kavimsiniz.'"

{ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ **}** *"Senin yüzünden uğursuzluğa uğradık, dediler."* Senden dolayı uğursuzluğa müptela olduk.

{ وَبِمَنْ مَعَكَ **}** *"Ve seninle birlikte bulunanlar."* Kavminden. Uğursuzluğun ve sana iman edenlerin uğursuzluğu yüzünden şiddetli sıkıntıyla karşılaştık.

{ قَالَ **}** *"(Sâlih) dedi."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ طَآئِرُكُمْ **}** *"Size gelen uğursuzluğun sebebi."* Şiddetli sıkıntınız.

{ عِنْدَ اللهِ **}** *"Allah katında bellidir."* Allah katındandır.

{ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ **}** *"Doğrusu siz imtihana çekilen bir kavimsiniz."* Şiddetli sıkıntı ve bollukla sınanan bir kavimsiniz. Âyetin, rezil rüsva olup muvaffak olamayacak bir kavimsiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾

48- "O kentte dokuz çete vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yaparlar, iyilik tarafına hiç yanaşmazlardı."

{ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ **}** *"O kentte dokuz çete vardı ki."* Liderlerinin oğullarından fâsık bir topluluk bulunmaktaydı. Kaddar ibn Salif ve Misda' ibn Dehv ve ashapları.

{ يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ **}** *"Bunlar yeryüzünde bozgunculuk yaparlar."* Masiyetlerle.

{ وَلَا يُصْلِحُونَ **}** *"İyilik tarafına hiç yanaşmazlardı."* Salahı emretmez ve onunla amel etmezlerdi.

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهِ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Allah'a yeminleşerek (birbirlerine) şöyle dediler: 'Gece ona ve ailesine baskın yapalım, sonra da velisine; 'Biz o ailenin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki, biz gerçekten doğru söylüyoruz' diyelim.'"

{قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ} *"Allah'a yeminleşerek (birbirlerine) şöyle dediler."* Diyor ki, anlaştılar ve Allah'a karşı geldiler. Sonra şöyle dedi:

{لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ} *"Gece ona ve ailesine baskın yapalım."* Geceleyin onun ve ailesinin yanına girelim. Onu ve ailesini öldürelim.

{ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ} *"Sonra da velisine diyelim."* Vârislerine ve akrabalarına.

{مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهِ} *"Biz o ailenin yok edilişi sırasında orada değildik."* Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın ve ailesinin öldürülmesinde.

{وَاِنَّا لَصَادِقُونَ} *"İnanın ki, biz gerçekten doğru söylüyoruz."* Onlar sözümüzde bizi tasdik ederler ve sözümüzü kimse reddetmez.

وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Onlar böyle bir tuzak kurdular; ama biz de onlar hiç farkında olmadan onlara (karşı) tuzak kurduk."

{وَمَكَرُوا مَكْرًا} *"Onlar böyle bir tuzak kurdular."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı ve ona iman edip onunla birlikte olanları.

{وَمَكَرْنَا مَكْرًا} *"Ama biz de onlara (karşı) tuzak kurduk."* Onların öldürülmesini irade ettik.

{وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ} *"Onlar hiç farkında olmadan."* Hilemizin. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Melekler Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın evinde onların hiç farkında olmadıkları bir haldeyken kendilerini taş ile öldürdü.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾

51- "İşte bak! Tuzaklarının sonu nice oldu! Biz onları da kavimlerini de toptan yerle bir ettik."

{فَانْظُرْ} *"İşte bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ **}** *"Tuzaklarının sonu nice oldu."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'a kurdukları tuzaklarının sonucu.

{ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ **}** *"Biz onları da yerle bir ettik."* Onları taşla helak ettik.

{ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ **}** *"Kavimlerini de toptan."* Ve onların kavimlerini bütünüyle.

فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾

52- "İşte onların, yapmış oldukları haksızlıklardan dolayı çökmüş evleri! Bilen bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır!"

{ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً **}** *"İşte onların, çökmüş evleri."* Viraneye dönüşmüş, yıkılmış.

{ بِمَا ظَلَمُوا **}** *"Yapmış oldukları haksızlıklardan dolayı."* Şirk koşmaları nedeniyle.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Elbette bunda vardır."* Kendilerine yaptığımız şeyde.

{ لَاٰيَةً **}** *"Bir ibret."* Bir alamet ve bir ibret.

{ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ **}** *"Bilen bir kavim için."* Onlara yaptığımız cezayı tasdik eden.

وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Biz iman edip, sakınanları da kurtardık."

{ وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Biz iman edip, da kurtardık."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَكَانُوا يَتَّقُونَ **}** *"Sakınanları."* Küfür, şirk, ahlaksızlıklar ve dişi devenin öldürmekten sakınanlardan.

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾

54- "Lut'a da (peygamberlik) verdik. O zaman kavmine demişti ki: 'Göz göre göre, o hayâsızlığı hala yapacak mısınız?'"

{ وَلُوطًا **}** *"Lut'a da (peygamberlik verdik)."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine verdik.

{ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ **}** *"O zaman kavmine demişti ki: O hayâsızlığı hâlâ yapacak mısınız?"* Livatayı.

{ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُوْنَ **}** *"Göz göre göre."* Livatanın ahlaksızlık olduğunu bildiğiniz halde.

اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُوْنِ النِّسَآءِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ ﴿٥٥﴾

55- "Siz, kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi gideceksiniz? Doğrusu siz ne yaptığını bilmez bir kavimsiniz."

{ اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الرِّجَالَ **}** *"Siz, erkeklere mi gideceksiniz?"* Erkeklerin arka organlarına.

{ شَهْوَةً **}** *"Şehvetle."* Sizin için şehvetle.

{ مِّنْ دُوْنِ النِّسَآءِ **}** *"Kadınları bırakıp."* Kadınların normal organlarını.

{ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُوْنَ **}** *"Doğrusu siz ne yaptığını bilmez bir kavimsiniz."* Allah'ın emrini.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَخْرِجُوْٓا اٰلَ لُوْطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوْنَ ﴿٥٦﴾

56- "Buna karşı kavminin cevabı sadece şöyle demek oldu: 'Şu Lut ailesini kentinizden çıkarın. Çünkü onlar çok temiz kalmak isteyen insanlar!'"

{ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ **}** *"Buna karşı kavminin cevabı oldu."* Kavminin cevabı olmadı.

{ اِلَّآ اَنْ قَالُوْٓا اَخْرِجُوْٓا اٰلَ لُوْطٍ **}** *"Sadece şöyle demek: 'Şu Lut ailesini çıkarın.'"* Lut ('aleyhi's-selâm)'ı ve Zaura ve Riys adlı iki kızını.

{مِنْ قَرْيَتِكُمْ} *"Kentinizden."* Sodom'dan.

{اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ} *"Çünkü onlar çok temiz kalmak isteyen insanlar."* Erkeklerin arka organından kaçınanlardır.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾

57- "Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık, yalnız karısı müstesna; onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik."

{فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهٗ} *"Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık."* İki kızını.

{اِلَّا امْرَاَتَهٗ} *"Yalnız karısı müstesna."* Münafık hanımını.

{قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ} *"Onun geride kalanlardan olmasını takdir ettik."* Diyor ki, helakla geride kalanlardan olmasını ona takdir ettik.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾

58- "Onların üzerine öyle bir (taş) yağmuru indirdik ki, uyarılanların yağmuru ne kötü oldu!"

{وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ} *"Onların üzerine indirdik ki."* Onların yabancılarına ve yolcularına.

{مَطَرًا} *"Öyle bir (taş) yağmuru."* Taş.

{فَسَآءَ} *"Ne kötü oldu."* Ne kötüdür.

{مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ} *"Uyarılanların yağmuru."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kendilerini uyarıp da iman etmediği kimseler.

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفٰى آللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

59- "De ki: 'Allah'a hamdolsun ve O'nun seçkin kıldığı kullarına selâm olsun! Allah mı daha hayırlı yoksa, O'na koşmakta oldukları ortaklar mı?'"

{ قُلِ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ **}** *"Allah'a hamd olsun."* Onların helak olmasına karşılık şükür ve lütuf Allah Teâlâ'ya aittir.

{ وَسَلَامٌ **}** *"Ve selâm olsun."* Mutluluk ve esenlik.

{ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى **}** *"O'nun seçkin kıldığı kullarına."* Allah Teâlâ'nın peygamberlikle seçtiği. Âyetin, Allah Teâlâ'nın İslam ile seçtiği kimselere ki, bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ آللَّهُ خَيْرٌ **}** *"Allah mı daha hayırlı?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline de ki: "Allah Teâlâ'ya ibadet mi daha faziletlidir?"

{ أَمَّا يُشْرِكُونَ **}** *"Yoksa, O'na koşmakta oldukları ortaklar mı?"* Yoksa onların Allah'a ortak koştukları putlara ibadet etmek mi?

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا ءَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾

60- "(Onlar mı hayırlı) yoksa, gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? Çünkü biz o suyla güzel güzel bahçeler bitirmekteyiz ki, siz onların bir ağacını bile bitirmezdiniz. Allah'la beraber bir tanrı mı var? Hayır, onlar sapıklıkta devam eden bir kavimdir."

{ أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"(Onlar mı hayırlı) yoksa, gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi?"* Yağmur indiren mi?

{ فَأَنْبَتْنَا بِهِ **}** *"Çünkü biz o suyla bitirmekteyiz ki."* Yağmurla.

{ حَدَآئِقَ **}** *"Bahçeler."* Hurma ve ağaçlarla üzeri kuşatılmış bahçeleri.

{ذَاتَ بَهْجَةٍ} *"Güzel güzel."* Güzel manzara sahibi.

{مَا كَانَ لَكُمْ} *"Siz bile."* Takdir edilmiş.

{اَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا} *"Onların bir ağacını bitirmezdiniz."* Bahçelerin ağacını.

{ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ} *"Allah'la beraber bir tanrı mı var?"* Allah Teâlâ'dan gayrı bunu yapabilecek var mı?

{بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ} *"Hayır, onlar sapıklıkta devam eden bir kavimdir."* Ona putları denk koşan.

اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلٰلَهَآ اَنْهٰرًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

61- "(Onlar mı hayırlı) yoksa, yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarında ırmaklar akıtan ve onun için sabit dağlar yerleştirip, iki deniz arasına bir engel koyan mı? Allah'la beraber bir tanrı mı var? Doğrusu, onların çoğu bilmiyorlar!"

{اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا} *"(Onlar mı hayırlı) yoksa, yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, mı?"* Mesken kılan.

{وَجَعَلَ خِلٰلَهَآ اَنْهٰرًا} *"Aralarında ırmaklar akıtan."* Ortasından nehirler akıtan.

{وَجَعَلَ لَهَا} *"Ve onun için yerleştirip."* Yeryüzü için.

{رَوَاسِيَ} *"Sabit dağlar."* Yeryüzüne kazık olsun diye sabit dağlar kılan mı?

{وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ} *"İki deniz arasına koyan."* Tatlı ve tuzlu.

{حَاجِزًا} *"Bir engel."* Biribirine karışımını engelleyen.

{ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ} *"Allah'la beraber bir tanrı mı var?"* Allah Teâlâ'dan başka bunu yapabilecek var mı?

{ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Doğrusu, onların çoğu bilmiyorlar."* Tasdik etmiyorlar.

اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْاَرْضِ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62- "(Onlar mı hayırlı) yoksa, darda kalana, dua ettiği zaman karşılık veren ve başındaki sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzünün halifeleri yapacak olan mı? Allah'la beraber bir tanrı mı var? Ne kadar az düşünüyorsunuz!"

{ اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ **}** *"(Onlar mı hayırlı) yoksa, darda kalana karşılık veren mı?"* Belada.

{ اِذَا دَعَاهُ **}** *"Dua ettiği zaman."* Belayı def etmekle.

{ وَيَكْشِفُ السُّوٓءَ **}** *"Ve başındaki sıkıntıyı gideren."* Belayı bertaraf etmekle.

{ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْاَرْضِ **}** *"Ve sizi yeryüzünün halifeleri yapacak olan."* Ehlinin helak olmasının ardından yeryüzü sakinleri kılmakla.

{ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ **}** *"Allah'la beraber bir tanrı mı var?"* Allah Teâlâ'dan başka bunu yapabilecek var mı?

{ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ **}** *"Ne kadar az düşünüyorsunuz."* Ne az ne de çok hiç düşünmüyorsunuz.

اَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

63- "(Onlar mı hayırlı) yoksa, karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu gösteren, rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah'la beraber bir tanrı mı var? Allah onların ortak koştukları şeylerden çok yücedir, münezzehtir."

{ اَمَّنْ يَهْدِيكُمْ **}** *"(Onlar mı hayırlı) yoksa, size yolu gösteren, mi?"* Sizi kurtaran.

{ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ **}** *"Karanın ve denizin karanlıkları içinde."* Yolculuğa çıktığınızda karanın ve denizin şiddetli anlarında.

{ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا **}** *"Rüzgârları müjdeci olarak gönderen."* Tertemiz.

{ بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ **}** *"Rahmetinin önünde."* Yağmurun önünde.

{ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ **}** *"Allah'la beraber bir tanrı mı var?"* Allah Teâlâ'dan başka bunu yapabilecek var mı?

{ تَعَالَى اللّٰهُ **}** *"Allah çok yücedir, münezzehtir."* Allah Teâlâ beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ **}** *"Onların ortak koştukları şeylerden."* Onların Allah'a ortak koştukları putlardan.

اَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

64- "(Onlar mı hayırlı) yoksa, ilk baştan yaratan, sonra yaratmayı tekrar edecek olan ve sizi hem gökten, hem de yerden rızıklandıran mı? Allah'la beraber bir tanrı mı var? De ki: 'Haydi, doğru söylüyorsanız delilinizi getirin!'"

{ اَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ **}** *"(Onlar mı hayırlı) yoksa, ilk baştan yaratan, mı?"* Nutfeden yaratmaya başlayan.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ **}** *"Sonra yaratmayı tekrar edecek olan."* Ölümden sonra.

{ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ **}** *"Ve sizi hem gökten, rızıklandıran."* Yağmurla.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Hem de yerden."* Bitki ile.

{ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ **}** *"Allah'la beraber bir tanrı mı var?"* Allah Teâlâ'dan başka bunu yapabilecek var mı?

{قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ} *"De ki: 'Haydi, delilinizi getirin.'"* Kanıtınızı.

{اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ} *"Doğru söylüyorsanız."* Allah Teâlâ ile birlikte çeşitli ilahların olduğuna ilişkin.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

65- "De ki: 'Göklerde ve yerde Allah'tan başka hiç birkimse gaybı bilmez.' Onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler."

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ} *"Göklerde hiçbir kimse bilmez."* Melekleri.

{وَالْاَرْضِ} *"Ve yerde."* Mahlukatı.

{الْغَيْبَ} *"Gaybı."* Kıyâmetin saatinin ne zaman kopacağını ve azabın ne zaman ineceğini.

{اِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُونَ} *"Allah'tan başka. Onlar bilmezler."* Ve mahlukat bilmez.

{اَيَّانَ يُبْعَثُونَ} *"Ne zaman diriltileceklerini de."* Kabirlerden ne zaman diriltileceklerini.

بَلِ ادّٰارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

66- "Fakat ahiretle ilgili bilgiler onlara ardarda gelmektedir. Ama onlar hala bu konuda bir şüphe içindedirler. Çünkü onlar, bundan yana kördürler."

{بَلِ ادّٰارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ} *"Fakat ahiretle ilgili bilgiler onlara ardarda gelmektedir."* Diyor ki, onların ahiretin olmayacağına dair bilgileri toplandı.

{ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا **}** *"Ama onlar hâlâ bu konuda bir şüphe içindedirler."* Kıyâmet kopmasından.

{ عَمُونَ **}** *"Kördürler."* Kör olup görmezler.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾

67- "O inkâr edenler şöyle dediler: 'Bir toprak olduğumuz zaman, biz ve atalarımız, gerçekten, biz mi (kabirlerden) çıkarılacağız?'"

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** *"O inkâr edenler şöyle dediler."* Mekke kâfirleri.

{ ءَاِذَا كُنَّا **}** *"Olduğumuz zaman, bizmi gerçekten."* Dönüştüğümüzde.

{ تُرَابًا **}** *"Bir toprak."* Çürümüş ufalmış.

{ وَاٰبَآؤُنَا **}** *"Ve atalarımız."* Bizden önceki.

{ اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ **}** *"Biz mi (kabirlerden) çıkarılacağız?"* Kabirlerden çıkartılacak ve diriltileceğiz ha?

لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

68- "Andolsun ki, bu bize de daha önceki atalarımıza da vaat olunmuştu. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!"

{ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا **}** *"Andolsun ki, bu vaat olunmuştu."* Bize vadettiğin şey.

{ نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ **}** *"Bize de daha önceki atalarımıza da."* Bizden önceki.

{ اِنْ هٰذَآ **}** *"Bu, değildir."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bize vadettiğin şey değildir.

{ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ **}** *"Öncekilerin masallarından başka bir şey."* Sözlerinden.

قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾

69- "De ki: 'Yeryüzünde gezip dolaşın da günahkârların sonu nasıl olmuş bir bakın!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ سِيرُوا **}** *"Gezip dolaşın da."* Sefere çıkınız da.

{ فَانْظُرُوا فِي الْأَرْضِ **}** *"Yeryüzünde ...bir bakın."* Bakınız ve ibret alınız.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ **}** *"Günahkârların sonu nasıl olmuş!"* Müşriklerin işlerinin sonuna.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Sen onların durumlarına üzülme. Kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı da bir darlığa düşme!"

{ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ **}** *"Sen onların durumlarına üzülme."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) eğer iman etmezler ise. Âyetin, onların helak olmalarına üzülme anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ **}** *"Bir darlığa düşme."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Göğsün bir darlığa da düşmesin.

{ مِمَّا يَمْكُرُونَ **}** *"Kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı da."* Dediklerinden ve yaptıklarından dolayı.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾

71- "Bir de 'Doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman gelecek?' diyorlar."

{ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ **}** *"Bir de 'Bu vaat ne zaman gelecek' diyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Bize vaat ettiğin şey.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **}** *"Doğru söylüyorsanız."* Azabın gelişi konusunda dosdoğru sözlülerden isen.

قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِيْ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿٧٢﴾

72- "De ki: 'Belki o aceleyle istediğinizin bir kısmı, herhalde yakında başınıza gelecektir!'"

{ قُلْ **}** *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ عَسٰى **}** *"Belki herhalde."* Belki herhalde sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciptir anlamına gelir.

{ اَنْ يَّكُوْنَ رَدِفَ لَكُمْ **}** *"Yakında başınıza gelecektir."* Size yakındır.

{ بَعْضُ الَّذِيْ تَسْتَعْجِلُوْنَ **}** *"O aceleyle istediğinizin bir kısmı."* Bedir Savaşı'nın azabı.[5]

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾

---

5 a) İmam Buhârî der ki, (رَدِفَ) buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: "Yaklaştı demektir. "Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Neml Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha ve Avfi kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 9.

b) (قُلْ عَسٰى) "*De ki, belki*" ifadesinde geçen a'sâ sözcüğü "terecci/umma" anlamında değildir. Zira esa sözcüğü bu âyette Allah Azze ve Celle'den sâdır olmuştur. Bundan dolayı bu sözcük Vâcibü'l-Vücûd olan Zât tarafından kullanıldığında kesin gerçekleşecek şey anlamına gelmektedir. İbn Abbâs'ın tefsirinde buna yönelik bir ihsas vardır. "İkterabe/yaklaştı" sözcüğü gerçekleşmesi kesin olan şey için kullanılır.

c) (رَدِفَ لَكُمْ) buyruğu İbn Abbâs'ın belirttiği gibi "yakınlaştı" anlamındadır. (لَكُمْ) sözcüğünde geçen "lam" harf-i cerri ile müteaddi/geçişli kılınışı, "yakınlık" anlamını vermek içindir.
Ferrâ bu âyet ile ilgili açıklamada şöyle der: "Tefsirde şöyle gelmiştir: "*Redife (Dena) leküm ba'dullezi testağcilune/ O acele ettiğinizin bir bölümü yaklaşmıştır.*" Sanki, "leküm" sözcüğünün başındaki "lam" harf-i cerri "dena/yaklaştı" anlamını vermek içindir.
"Redife" sözcüğü aslında "tebie'" tâbi oldu, arkasından gitti anlamındadır. "Tebiehu" ve "etbeehu" denildiği gibi "redifehu emrün" ve "erdefehu" denilir ki, ikisi hemen hemen aynı anlamdadır. *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 299.

d) (بَعْضُ الَّذِيْ تَسْتَعْجِلُوْنَ) "*O aceleyle istediğinizin bir kısmı*" ifadesinde, acele istenilen şeyden kasıt, âyetin sibakının da delaletiyle azaptır. Allah Teâlâ bundan önceki âyette (وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ) "*Bir de 'Doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman gelecek?' diyorlar.*" buyurmaktadır.

73- "Hiç şüphesiz senin Rabbin, insanlara karşı lütuf sahibidir. Ama onların çoğu şükretmezler."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ **}** *"Hiç şüphesiz senin Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لَذُو فَضْلٍ **}** *"Lütuf sahibidir."* Lütuf sahibidir.

{ عَلَى النَّاسِ **}** *"İnsanlara karşı."* Azabı ertelemekle.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ **}** *"Ama onların çoğu şükretmezler."* Azabın ertelenmesine.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾

74- "Rabbin, elbette onların içlerinde gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir."

{ وَاِنَّ رَبَّكَ **}** *"Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ **}** *"Elbette onların içlerinde gizlediklerini de, bilir."* Kalplerindeki gizledikleri kin ve düşmanlık.

{ وَمَا يُعْلِنُونَ **}** *"Açığa vurduklarını da."* Açığa vurdukları küfür, şirk ve savaşı.

وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

75- "Gökte ve yerde, göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta bulunmasın."

{ وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ **}** *"Göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki."* Gizli sırrı.

{ فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ **}** *"Gökte ve yerde."* Gök ehlinden ve yer ehlinden.

{ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ **}** *"Apaçık bir kitapta bulunmasın."* Ancak Levh-i Mahfuz'da yazılıdır.

اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيلَ اَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

76- "Doğrusu bu Kur'an, İsrailoğullarına, ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu açıklamaktadır."

{ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ **}** *"Doğrusu bu Kur'an."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendilerine okumuş olduğu şey.

{ يَقُصُّ عَلٰى بَنِيْٓ اِسْرَآءِيلَ **}** *"İsrailoğullarına, açıklamaktadır."* İsrailoğullarına, Yahudi ve Hıristiyanlara apaçık anlatmaktadır.

{ اَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ **}** *"Ayrılığa düştükleri şeylerin çoğunu."* Onların din konusunda muhalefet ettikleri şeylerin bütününü.

وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

77- "Ve o, mü'minler için gerçekten bir hidayet rehberi ve bir rahmettir."

{ وَاِنَّهُ **}** *"Ve o, gerçekten."* Yani Kur'an.

{ لَهُدًى **}** *"Bir hidayet rehberi."* Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةٌ **}** *"Ve bir rahmettir."* Azaptan.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minler için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾

78- "Hiç şüphe yok ki, senin Rabbin onlar arasında hükmünü verecektir. O, mutlak üstündür, her şeyi bilendir."

{ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ **}** *"Hiç şüphe yok ki, senin Rabbin onlar arasında verecektir."* Yahudiler ve Hıristiyanlar arasında.

{ بِحُكْمِهِ **}** *"Hükmünü."* Ve kıyâmet gününde hüküm verişini.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, mutlak üstündür."* Onlardan intikam almakla.

{الْعَلِيمُ} *"Her şeyi bilendir."* Onları ve cezalarını.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾

79- "O halde Allah'a güvenip dayan, çünkü sen apaçık gerçek üzerindesin."

{فَتَوَكَّلْ} *"O halde güvenip dayan."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{عَلَى اللهِ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ} *"Allah'a. Çünkü sen apaçık gerçek üzerindesin."* Zâhir din -ki bu din İslam'dır- üzeresin.

اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾

80- "Şüphesiz sen ölülere işittiremezsin; arkalarına dönmüş kaçarlarken sağırlara da davetini işittiremezsin."

{اِنَّكَ} *"Şüphesiz sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى} *"Ölülere işittiremezsin."* Kalpleri ölü olanlara. Âyetin, sanki ölü gibi olanlara anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ} *"Sağırlara da işittiremezsin."* Kalpleri sağır olanlara. Âyetin, sağırlık gösteriminde bulunan anlamına geldiği de söylenmiştir.

{الدُّعَآءَ} *"Davetini."* Senin hakka ve hidayete davetin.

{اِذَا وَلَّوْا} *"Kaçarlarken."* Yüz çevirirken.

{مُدْبِرِينَ} *"Arkalarına dönmüş."* Hak ve hidayetten yüz çevirerek.

وَمَآ اَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81- "Ve sen körleri içine düştükleri sapıklıklarından çıkarıp doğru yola getirecek değilsin. Sen ancak âyetlerimize iman edeceklere işittirirsin de onlar Müslüman olur, selâmet bulurlar."

{ وَمَآ اَنْتَ } *"Ve sen değilsin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ } *"Körleri içine düştükleri sapıklıklarından çıkarıp doğru yola getirecek."* Hidayete iletecek.

{ اِنْ تُسْمِعُ } *"Sen işittirirsin de."* Senin davetini işitmez.

{ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا } *"Ancak âyetlerimize iman edeceklere."* Kitabımıza ve Resûlümüze.

{ فَهُمْ مُسْلِمُونَ } *"Onlar Müslüman olur, selâmet bulurlar."* İbadet ve tevhide ihlaslı olan kimselerdir.

وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Söylenen başlarına geleceği vakit de onlara yerden bir yaratık (dâbbe) çıkarırız ki bu, onlara insanların âyetlerimize kesin bir imanla inanmadıklarını söyler."

{ وَاِذَا وَقَعَ } *"Geleceği vakit de."* Vacip olduğunda.

{ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ } *"Söylenen başlarına."* Hışım ve azap.

{ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِنَ الْاَرْضِ } *"Onlara yerden bir yaratık (dâbbe) çıkarırız ki."* Safa ile Merve arasında. Bu, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın asasıdır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Beraberinde Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın asasının bulunduğu.

{ تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Bu, onlara insanların âyetlerimize söyler."* Rabbimizin âyetlerini Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an ile. Âyetin 'Dabbetü'l-Arz' olduğu da söylenmiştir.

{ لَا يُوقِنُونَ } *"Kesin bir imanla inanmadıklarını."* Tasdik etmezler. Eğer (تَكْلِمُهُمْ) şeklinde âyet okunursa anlam "Onları döver ve onları yaralar" olur.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

83- "O gün, her ümmetin içinde âyetlerimizi yalanlayanlardan bir grup toplarız da onlar toplu olarak (hesap yerine) sevkedilirler."

{وَيَوْمَ**}** *"O gün."* Bu gün kıyâmet günüdür.

{نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ**}** *"Her ümmetin içinde toplarız da."* Her din ehlinden.

{فَوْجًا**}** *"Bir grup."* Bir topluluk.

{مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا**}** *"Âyetlerimizi yalanlayanlardan."* Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{فَهُمْ يُوزَعُونَ**}** *"Onlar toplu olarak (hesap yerine) sevkedilirler."* Diyor ki, onların ilk bireylerinden sonuncularına kadar sürülüp bekletilir.

حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84- "Sonunda, hesap yerine geldikleri vakit (Allah) şöyle der: 'Siz benim âyetlerimi, ne olduğunu ilim olarak ihanet etmeden (anlamadan) mı yalan saydınız, (öyle mi?) Yoksa yaptığınız neydi?'"

{حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُ**}** *"Sonunda, hesap yerine geldikleri vakit."* Toplandıklarında.

{قَالَ**}** *"(Allah) şöyle der."* Allah Teâlâ onlara şöyle der:

{اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتِي**}** *"Siz benim âyetlerimi, mı yalan saydınız, (öyle mi)?"* Kitabımı ve Resûlümü.

{وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا**}** *"Ne olduğunu ilim olarak ihata etmeden. (anlamadan.)"* Diyor ki: Onun benim katımdan indirilmiş olduğunu bilmeden inkâr ettiniz.

{اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ**}** *"Yoksa yaptığınız neydi?"* Küfürde ve şirkte.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾

85- "Böylece, yaptıkları haksızlıktan dolayı, o (azap) sözü gerçekleşmiştir. Artık onlar konuşamazlar."

{وَوَقَعَ الْقَوْلُ**}** *"Böylece, o (azap) sözü gerçekleşmiştir."* Söz vacip olmuştur.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onlara."* Hışım ve azap.

{ بِمَا ظَلَمُوا **}** *"Yaptıkları haksızlıktan dolayı."* Küfürleri ve şirk koşmaları nedeniyle.

{ فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ **}** *"Artık onlar konuşamazlar."* İcabet edemezler.

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

86- "Görmediler mi ki, biz, dinlensinler diye geceyi (kıldık) ve (çalışsınlar diye) gündüzü de aydınlık yaptık! Şüphesiz bunda, iman edecek bir toplum için elbette ibretler vardır."

{ اَلَمْ يَرَوْا **}** *"Görmediler mi ki."* Mekke kâfirleri.

{ اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ **}** *"Biz, geceyi kıldık."* Sükunet kıldık.

{ لِيَسْكُنُوا فِيهِ **}** *"Dinlensinler diye."* İstikrar bulsunlar diye.

{ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا **}** *"Ve (çalışsınlar diye) gündüzü de aydınlık."* Aydınlatıcı ve yaşamları için talep edici kıldık.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bunda, vardır."* Onlara yaptığımız şeyde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"Elbette ibretler."* Alametler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ **}** *"İman edecek bir toplum için."* Tasdik eden bir kavim için.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

87- "Sûr'a üfürüleceği ve Allah'ın diledikleri dışında, göklerdeki ve yerdeki kimselerin şiddetli bir korku ile sarsılıp ürperdiği o gün, ne müthiştir! Hepsi boyunlarını bükerek O'nun huzuruna gelirler."

{ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ **}** *"Sûr'a üfürüleceği o gün, ne müthiştir."* Bu nefha ölüm nefhasıdır.

{ فَفَزِعَ **}** *"Şiddetli bir korku ile sarsılıp ürperdiği."* Ölür şu kimseler.

{ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerdeki kimselerin."* Melekler.

{ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ **}** *"Ve yerdeki."* Mahlukat.

{ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ **}** *"Ve Allah'ın diledikleri dışında."* Gök ehlinden Cebrail, Mikail, İsrafil ve ölüm meleği. Zira onlar ilk nefhada vefat etmezler. Ancak bunun ardından vefat ederler.

{ وَكُلٌّ **}** *"Hepsi."* Yani gök ve yer ehli.

{ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ **}** *"Boyunlarını bükerek O'nun huzuruna gelirler."* Kıyâmet gününde Allah Teâlâ'ya, küçük düşmüş ve zelil olarak gelirler.

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِيٓ اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ اِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

88- "Sen dağları görür, onları yerinde durur sanırsın, oysa onlar, bulut geçer gibi geçerler. Bu, her şeyi sağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Gerçekten O, yaptıklarınızdan tam olarak haberdardır."

{ وَتَرَى الْجِبَالَ **}** *"Sen dağları görür."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! İlk nefhada.

{ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً **}** *"Onları yerinde durur sanırsın."* Sakin istikrar bulmuş.

{ وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ **}** *"Oysa onlar, bulut geçer gibi geçerler."* Havada.

{ صُنْعَ اللّٰهِ **}** *"Bu, Allah'ın sanatıdır."* Bu, Allah Teâlâ'nın mahlukatına ilişkin fiilidir.

{ الَّذِيٓ اَتْقَنَ **}** *"Sağlam yapan."* Muhkem kılan.

{ كُلَّ شَيْءٍ **}** *"Her şeyi."* Mahlukatı.

{ اِنَّهُ خَبِيرٌ **}** *"Gerçekten O, tam olarak haberdardır."* Bilendir.

{ بِمَا تَفْعَلُونَ **}** *"Yaptıklarınızdan."* Hayır ve şerri.[6]

---

6 a) İmam Buhârî der ki, (جَامِدَةً) buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: "Yerinde durucudur demektir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Neml Sûresi. Bu haberi

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾

89- "Her kim iyilikle gelirse, ona ondan daha iyisi vardır ve onlar o günkü şiddetli korkudan güvende olurlar."

{ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ **}** *"Her kim iyilikle gelirse."* Kıyâmet gününde "lâ ilâhe illallah"ı ihlaslı bir şekilde söyleyerek gelirse.

{ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا **}** *"Ona ondan daha iyisi vardır."* Onun bütün hayrı bütünüyle ondan ve ondan öncekilerden daha iyisi kendisine vardır.

{ وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ **}** *"Ve onlar o günkü şiddetli korkudan güvende olurlar."* Onlar cehennem ateşi kapatıldığında korkudan ve azaptan güven içindedirler.

وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾

90- "Her kim de kötülükle gelirse, onlar da yüzüstü ateşe atılırlar. Cezalandırılıyor musunuz? Bu başka değil, ancak yaptığınız amellerin karşılığıdır!"

{ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ **}** *"Her kim de kötülükle gelirse."* Allah Teâlâ'ya şirk koşarak gelirse.

İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 21.

b) İbn Abbâs âyette geçen (جَامِدَةً) sözcüğünü "kaimeten" şeklinde açıklamıştır. Bu açıklama; duran, hareket etmeyen şey anlamını vermektedir.

Ayetin (وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ) "*Oysa onlar, bulut geçer gibi geçerler*" bölümü ise kıyâmet günüyle, yani sûr'a üfürülecek günle alakalıdır. Gerçi âyetin, Cevher et-Tantavî'nin teorisyeni olduğu bilimsel tefsirin konusunu oluşturabilecek bir şekilde, dünyanın dönüşü veya dağlarla ilgili bir bilimsel gerçeğin ortaya çıkışı ile ilgili olarak anlaşılması da olasıdır. Ancak bir önceki âyette Allah Teâlâ sûr'a üfürülmekten bahsetmektedir. (وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰه وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ) "*Sûr'a üfürüleceği ve Allah'ın diledikleri dışında, göklerdeki ve yerdeki kimselerin şiddetli bir korku ile sarsılıp ürperdiği o gün, ne müthiştir! Hepsi boyunlarını bükerek O'nun huzuruna gelirler.*"

{ فَكُبَّتْ **}** *"Atılırlar."* Çevrilir.

{ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ **}** *"Onlar da yüzüstü ateşe. Cezalandırılıyor musunuz?"* Ahirette.

{ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Bu başka değil. Ancak yaptığınız amellerin karşılığıdır."* Dünyada. Ey Muhammed de ki!

اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾

91- "(De ki): 'Ben sadece bu kentin Rabbine kulluk etmekle emrolundum. O burayı saygıya değer kıldı ve her şey O'nundur. Bana Müslümanlardan olmam emredildi.'"

{ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ **}** *"(De ki): 'Ben sadece kulluk etmekle emrolundum.'"* Birlemekle.

{ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ **}** *"Bu kentin Rabbine."* Yani Mekke'nin.

{ الَّذِي حَرَّمَهَا **}** *"O burayı saygıya değer kıldı."* Burasını harem kıldı.

{ وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ **}** *"Ve her şey O'nundur."* Mahlukat.

{ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ **}** *"Bana Müslümanlardan olmam emredildi."* Onların dini üzere Müslümanlarla birlikte.

وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿٩٢﴾

92- "Ve Kur'an okumam da emredildi. Artık her kim doğru yola gelirse, kendisi için gelmiş olur. Kim de saparsa, de ki: 'Ben, sadece uyarıcılardanım.'"

{ وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ **}** *"Ve Kur'an okumam da emredildi."* Size Kur'an'ı okumakla emrolundum.

{ فَمَنِ اهْتَدٰى **}** *"Artık her kim doğru yola gelirse."* Kur'an'dakilere iman ederse.

{ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي **}** *"(Doğru yola) gelmiş olur."* İman eder.

{ لِنَفْسِهِ **}** *"Kendisi için."* Bunun sevabı kendi kendisi içindir.

{ وَمَنْ ضَلَّ **}** *"Kim de saparsa."* Kur'an'ı inkâr ederse.

{ فَقُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّمَآ أَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ **}** *"Ben, sadece uyarıcılardanım."* Kur'an'la cehennem ateşinden korkutucuyum.

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93- "Ve yine de ki: 'Allah'a hamdolsun, O size âyetlerini gösterecek de onları tanıyacaksınız. Rabbin, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.'"

Ardından Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e savaşı emrederek şöyle buyurdu:

{ وَقُلِ **}** *"Ve yine de ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ الْحَمْدُ لِلَّهِ **}** *"Allah'a hamdolsun."* Şükür Allah'adır. Vahdâniyyet Allah'a aittir.

{ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ **}** *"O size âyetlerini gösterecek de."* Vahdâniyyetini ve Bedir Savaşı'nda kudretinin alametlerini.

{ فَتَعْرِفُونَهَا **}** *"Onları tanıyacaksınız."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size söylemiş olduklarının hak ve doğru olduğunu bileceksiniz.

{ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ **}** *"Rabbin, habersiz değildir."* Gafil değildir.

{ عَمَّا تَعْمَلُونَ **}** *"Yapmakta olduklarınızdan."* Küfürde, şirkte. Yani Kureyş kâfirlerine küfürde ve şirkte bu Allah tarafından yöneltilmiş bir tehdittir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sizin işlemiş olduğunuz hile, hiyanet ve fesadı cezalandırmayı terk edici değildir.

سورة الْقَصَصِ

28- KASAS SÛRESİ

Kendisinde kasas/olaylar zikredildiği sûredir. "İnnellezi feredâ aleyke le raddüke" ifadesiyle başlayan buyruk hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Zira söz konusu bölüm Mekke ile Medine arasında Cuhfe'de nazil olmuştur. Âyet sayısı 88, sözcük sayısı 1.441 ve harf sayısı ise 5.800'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

طٰسٓمٓ ١

1- "Tâ, Sîn, Mîm."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kasas Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ طٰسٓمٓ **}** *"Tâ, Sîn, Mîm."* Diyor ki, "*Tâ*", O'nun gücü ve kudreti; "*Sîn*", yücelik ve üstünlüğü; "*Mîm*" ise mülkü demektir. "*Tâ Sîn Mîm*"in kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ٢

2- "Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir."

{ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ **}** *"Bunlar, apaçık kitabın âyetleridir."* Kuşkusuz bu sûre helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayan Kur'an'ın âyetleridir.

نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾

3- "Biz iman edecek bir toplum için, Musa ile Firavun kıssasından bir kısmını sana gerçek şekliyle anlatacağız."

{ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ **}** *"Biz Musa ile Firavun kıssasından bir kısmını sana gerçek şekliyle anlatacağız."* Kur'an'da.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ **}** *"İman edecek bir toplum için."* Seni ve Kur'an'ı tasdik eden.

اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

4- "Çünkü Firavun o (Mısır) beldesinde gerçekten azmış, halkını çeşitli sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir sınıfı güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardandı."

{ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا **}** *"Çünkü Firavun gerçekten azmış,"* Muhalefet etti, zorbalıkta bulundu ve kâfir oldu.

{ فِي الْاَرْضِ **}** *"O (Mısır) beldesinde."* Mısır yurdunda.

{ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا **}** *"Halkını çeşitli sınıflara ayırmıştı."* Fırka fırka.

{ يَسْتَضْعِفُ **}** *"Güçsüz buluyor."* Kahır altına alıyor.

{ طَآئِفَةً مِنْهُمْ **}** *"Onlardan bir sınıfı."* İsrailoğullarından bir grubu.

{ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ **}** *"Bunların oğullarını boğazlıyor."* Küçük.

{ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ **}** *"Kızlarını ise sağ bırakıyordu."* Onların büyüklerini ise hizmetkâr olarak kullanıyordu.

{ اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ **}** *"Çünkü o, bozgunculardandı."* Öldürme ile ve Allah Teâlâ'dan başkasına kulluğa davet etmesi ile küfründe bozgunculardan idi.

وَنُرِيدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ٥

5- "Biz de istiyorduk ki, o yerde ezilmekte olanlara lütufta bulunalım, onları önderler yapalım ve onları (ötekilere) mirasçılar kılalım."

{وَنُرِيدُ**}** *"Biz de istiyorduk ki."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ı onlara göndermekle ve onları helak etme ile.

{اَنْ نَمُنَّ**}** *"Lütufta bulunalım."* Onları kurtarmak ile konaklamalarını istiyorduk.

{عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا**}** *"Ezilmekte olanlara."* Baskı altına alınmış olanları ki, bunlar İsrailoğullarıdır.

{فِي الْاَرْضِ**}** *"O yerde."* Mısır yurdunda.

{وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً**}** *"Onları önderler yapalım."* Hayırda öncüler kılalım.

{وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ**}** *"Ve onları (ötekilere) mirasçılar kılalım."* Mısır yurdunun vârisleri kılalım.

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ٦

6- "Ve onları o yerde hâkim kılalım da Firavun ile Haman ve ordularına korkmakta oldukları şeyleri gösterelim."

{وَنُمَكِّنَ لَهُمْ**}** *"Ve onları hâkim kılalım da."* Onları hükümran kılalım.

{فِي الْاَرْضِ**}** *"O yerde."* Mısır yurdunda.

{وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا**}** *"Firavun ile Haman ve ordularına gösterelim."* Toplumlarına.

{ مِنْهُمْ **}** *"Onlardan."*[1] Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan ve İsrailoğullarından.

{ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ **}** *"Korkmakta oldukları şeyleri."* Krallığının ve hükümranlıklarının gitmesini.

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ٧

7- "O sırada Musa'nın annesine şu vahyi verdik: Onu'(Çocuğu) emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman da, onu ırmağa (Nil Nehri'ne) bırakıver, korkup kaygılanma. Çünkü biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız.'"

{ وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى **}** *"O sırada Musa'nın annesine şu vahyi verdik."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın annesi Yuhannaz bint Lavey ibn Yakub ('aleyhi's-selâm)'a ilham ettik.

{ اَنْ اَرْضِعِيهِ **}** *"Onu (Çocuğu) emzir."* Bu çocuğu emzir.

{ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ **}** *"Başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman da."* Zayi olmasından korktuğundan da.

{ فَاَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ **}** *"Onu ırmağa (Nil Nehri'ne) bırakıver."* Onu bir sandık içine koy sandığı da denize at.

{ وَلَا تَخَافِي **}** *"Korkup."* Boğulmasından.

{ وَلَا تَحْزَنِي **}** *"Kaygılanma."* Zayi olup da sana geri dönmemesinden.

{ اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Çünkü biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız."* Firavun'a ve kavmine gönderilen.

---

1 Bu sözcük tarafımızdan eklenmiştir. Zira âyette geçen (مِنْهُمْ) sözcüğündeki (هُمْ) zamirini meal çevirmeni Hamdi Döndüren Hoca, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kendilerine gönderilmiş olduğu Firavun ve kavmine irca ederken, İbn Abbâs Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a ve İsrailoğullarına döndürmüştür. Bu anlamı ifade etmesi için tarafımızdan "Onlardan" sözcüğü zorunlu olarak eklenmiştir.

فَالْتَقَطَهٗٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُوْنَ لَهُمْ عَدُوًّا وَّحَزَنًا اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا كَانُوْا خٰطِـِٕيْنَ ﴿٨﴾

8- "Sonunda Firavun ailesi onu sahipsiz bularak aldı. Çünkü o, ileride kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı! Şüphesiz Firavun ile Haman ve orduları yanılıyorlardı."

{ فَالْتَقَطَهٗٓ **}** *"Sonunda onu sahipsiz bularak aldı."* Ve onu kaldırdı.

{ اٰلُ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun ailesi."* Firavun'un cariyeleri suyun ve ağacın arasından. Onu alıp Firavun'un hanımının yanına getirdiler.

{ لِيَكُوْنَ لَهُمْ عَدُوًّا **}** *"Çünkü o, ileride kendileri için bir düşman olacaktı."* Kendilerine risaletle görevlendirilmiş olarak geldikten sonra.

{ وَحَزَنًا **}** *"Ve bir tasa."* Mülklerinin gidişi.

{ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا كَانُوْا خٰطِـِٕيْنَ **}** *"Şüphesiz Firavun ile Haman ve orduları yanılıyorlardı."* Müşrikler idiler.

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّيْ وَلَكَ لَا تَقْتُلُوْهُ عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٩﴾

9- "Firavun'un karısı şöyle dedi: 'Bana ve sana bir göz aydınlığı (olacak bir çocuk)! Onu öldürmeyin, belki bize yararı olur ya da onu evlât ediniriz.' Oysa onlar, (işin sonunun) farkında değillerdi!"

{ وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun'un karısı şöyle dedi."* Asiye bint Muzahim. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın halası idi.

{ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّيْ **}** *"Bana bir göz aydınlığı (olacak bir çocuk)."* Bu çocuk.

{ وَلَكَ **}** *"Ve sana."* Ey Firavun.

{ لَا تَقْتُلُوْهُ عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ **}** *"Onu öldürmeyin, belki bize yararı olur."* Mülkümüzde olur.

{ اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا **}** *"Ya da onu evlât ediniriz."* Onu evlat ediniriz.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ **}** *"Oysa onlar, (işin sonunun) farkında değillerdi."* İsrailoğulları onun bizim katımızdan olduğunu bilmiyorlardı.

Âyetin, onlar helaklarının Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın eliyle olacağının farkında değillerdi anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيْ بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠﴾

10- "Musa'nın annesinin gönlü bomboş hale geldi. Eğer biz (sözümüze) inananlardan olması için, kalbini güçlendirmemiş olsaydık, neredeyse işi açığa vuracaktı."

{ وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى **}** *"Musa'nın annesinin gönlü hale geldi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın annesi Yuhannaz'ın kalbi oldu.

{ فَارِغًا **}** *"Bomboş."* Her türlü tasadan ve düşünceden boş bir hale geldi. Kalbini sadece Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın tasası ve zikri kapladı.

{ اِنْ كَادَتْ **}** *"Neredeyse."* Muhakkak az kalsın gerçekleşecekti.

{ لَتُبْدِيْ بِهٖ **}** *"İşi açığa vuracaktı."* Bunu açığa vuracak ve çocuğun Firavun'a intisap etmesinin ardından bu benim oğlumdur diyecekti.

{ لَوْلَآ اَنْ رَبَطْنَا **}** *"Eğer biz güçlendirmemiş olsaydık."* Korumasaydık.

{ عَلٰى قَلْبِهَا **}** *"Kalbini."* Sabır ile.

{ لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ **}** *"(Sözümüze) inananlardan olması için."* Allah Teâlâ'nın, onun resûllerden olmasına ilişkin vaadini tasdik edenlerden olması için .

وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصِّيْهِ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١١﴾

11- "Annesi Musa'nın kız kardeşine, 'Onun izini takip et!' dedi. O da onlar farkına varmadan, (Musa'yı) uzaktan gözetledi."

{ وَقَالَتْ } *"Annesi dedi."* Yani Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın annesi.

{ لِأُخْتِهِ } *"Musa'nın kız kardeşine."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kız kardeşine ki, ismi Meryem idi.

{ قُصِّيهِ } *"Onun izini takip et."* Onun izini araştır/takip et.

{ فَبَصُرَتْ بِهِ } *"O da (Musa'yı) gözetledi."* Çocuğu.

{ عَنْ جُنُبٍ } *"Uzaktan."* Uzaktan.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ } *"Onlar farkına varmadan."* Onun Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kız kardeşi olduğunu bilmeden.[2]

---

[2] a) Bu dipnot 10. âyeti de içine alan bir dipnottur.
İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs şöyle dedi: "(فَارِغًا) ancak Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ı zikretmek dışında kalbi gönlü bomboş oldu. (قُصِّيهِ) '*Onun peşinden izini takip et.*' 'Onun haberini öğrenip bildirmem için izinin arkasından git' dedi. (عَنْ جُنُبٍ) Uzaktan anlamındadır. 'An cenâbetin' ve 'An ictinâbin' ifadeleri de yine bir şey olup, aynı anlamdadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kasas Sûresi, 1. Bâb; Kitâbü Ehadisi'l-Enbiyâ, 33. Bâb.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Said ibn Cübeyr, Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 36 ve 39.
b) Bu iki âyet Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın bebeklik dönemini anlatan kıssanın bir bölümüdür. Firavun, İsrail oğullarının çocuklarını öldürüyordu. Annesi de Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın öldürülmesinden korkmaktaydı. Bunun üzerine Allah Teâlâ kendisine oğlunu bir sandukaya koymasını ve sandukayı nehire salıvermesini vahyetti. Allah Teâlâ bu olayı, açıklamasını sunduğumuz bu iki âyetten önce şöyle açıklamaktadır: (وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ) *"O sırada Musa'nın annesine şu vahyi verdik: Çocuğu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman da, onu ırmağa (Nil Nehri'ne) bırakıver, korkup kaygılanma. Çünkü biz onu tekrar sana vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız."* (28/el-Kasas/7)
Nehrin akıntısı onu Firavun'un köşküne kadar sürükledi. Firavun ve avanesi Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ı sandukadan aldılar. Allah Teâlâ Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın sevgisini Firavun'un hanımının kalbine bıraktı. Ona sevgisini verdi. Firavun onu öldürmeyerek affetti. Ancak Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) vesilesiyle helak olacaklarını ve hükümranlıklarının zail olacaklarını bilmiyorlardı. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmaktadır: (فَالْتَقَطَهٗٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا

اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ وَقَالَتِ امْرَاَةُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسٰى اَنْ يَنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ) *"Sonunda Firavun ailesi onu sahipsiz bularak aldı. Çünkü o, ileride kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı! Şüphesiz Firavun ile Haman ve orduları yanılıyorlardı. Firavun'un karısı şöyle dedi: 'Bana ve sana bir göz aydınlığı (olacak bir çocuk)! Onu öldürmeyin, belki bize yararı olur ya da onu evlât ediniriz.' Oysa onlar, (işin sonunun) farkında değillerdi!"* (28/el-Kasas/8-9)

c) (وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًا) *"Musa'nın annesinin gönlü bomboş hale geldi."* Buyruğu, annesinin Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'a karşı aşırı düşkünlüğünden ve onun akibeti hakkında korkusundan dolayı Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'dan başka hiçbir şeyi düşünmemesi anlamına gelmektedir.

d) (اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهٖ) *"Neredeyse işi açığa vuracaktı."* Annesinin kalbinde bulunan düşünceleri ve bilgileri diline dökmesini ifade etmektedir. Yani Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) hakkındaki üzüntü ve tasasını hafifletmeseydik o, belki haykıracak da gerçekliği apaçık serdedecekti de Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın hayatı tehlikeye düşecekti.

Nitekim bu âyetle ilgili olarak İbn Abbâs'tan gelen rivayette o şöyle demektedir: "Annesi 'Eyvah oğlumun başına gelenler' derdi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 37.

Eğer annesi böyle yapacak olsaydı Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın durumu açığa çıkacaktı. Ancak Allah Teâlâ Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) için küçüklüğünden itibaren koruyucu sebepleri takdir etmiştir ki, istikbalde büyük bir olay gerçekleşsin. Allah Teâlâ onu seçti, annesinin kalbini güçlendirip sabitlendirdi. Annesinin kalbine sükûneti ve kendisine vaat ettiği şeyin gerçekleşeceği konusunda bir dinginlik ilka etti. (اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) *"Eğer biz (sözümüze) inananlardan olması için, kalbini güçlendirmemiş olsaydık."*

Ancak bu âyetler bize Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın elindeki ilahî yardımı büsbütün ortaya koymaktadır. Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın annesinin kalbinin pekiştirilmesiyle o, Allah Teâlâ'nın Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kendisine döndürüleceğine yönelik vaadinin hak olduğunu ve gerçekleşeceğini hatırladı. Ancak onun akıbetini ve durumunu öğrenmek hakkında da kız kardeşine takip etmesi için emir verdi. (وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصِّيهِ) *"Annesi Musa'nın kız kardeşine, onun izini takip et, dedi."*

e) (بِهٖ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ) ifadesi "Ebsarethu an bu'din" anlamındadır. Nitekim İbn Cerir "Besure" ile "Ebsara"nın aynı anlama gelen iki meşhur lüğat olduğunu söyler. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 39; *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 2, s. 98. Âyetin anlamı buna göre şöyle şekillenmektedir: Kız kardeşi, Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) ile aynı hizada, uzaktan yaklaşmaksızın onunla birlikte yürümeye başladı ki, maksadının ne olduğu bilinmesin.

f) (وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ) *"O da, onlar farkına varmadan,"* Firavun'un kavmi Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kız kardeşinin Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın akıbetiyle ilgili bilgiyi öğrenmek amacında olduğunu bilmiyorlardı.

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾

12- "Biz onu daha önceden (ilk günden), (çocuğun) sütanneleri emmesini engellemiştik. (Kız kardeşi) dedi ki: 'Sizin için, onun bakımını üstlenecek, hem ona şefkatle bakacak bir aile bulayım mı?'"

{ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ **}** *"Biz onu (çocuğun) engellemiştik."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a haram kılmıştık.

{ الْمَرَاضِعَ **}** *"Sütanneleri emmesini."* Kadınların sütlerini.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önceden (ilk günden)."* Annesinin gelişinden önce.

{ فَقَالَتْ **}** *"Kız kardeşi dedi ki."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kız kardeşi Firavun'un ailesine.

{ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ **}** *"Sizin için, onun bakımını üstlenecek, bir aile bulayım mı?"* Sizin için bu çocuğu emzirecek.

{ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ **}** *"Hem ona şefkatle bakacak."* Terbiye ile koruyacak birisini. Böylece annesini onlara gösterdi.

فَرَدَدْنَاهُ اِلٰى اُمِّهٖ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13- "Böylece biz onu, gözü aydın olsun, tasalanmasın ve Allah'ın sözünün gerçek olduğunu bilsin diye, annesine geri verdik. Fakat yine de onların çoğu (bunu) bilmezler."

{ فَرَدَدْنَاهُ اِلٰى اُمِّهٖ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا **}** *"Böylece biz onu, gözü aydın olsun, diye, annesine geri verdik."* Gönlü Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ile hoş olsun diye.

{ وَلَا تَحْزَنَ **}** *"Tasalanmasın."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a karşı.

{ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ **}** *"Ve Allah'ın sözünün bilsin."* Musa ('aleyhi's-selâm)'ı kendisine geri döndürmesi hakkındaki sözünün.

{ حَقٌّ **}** *"Gerçek olduğunu."* Doğru.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ **}** *"Fakat yine de onların çoğu."* Yani Mısır halkı.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"(Bunu) bilmezler."* Bunu bilmezler ve tasdik de etmezler.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰىٓ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

14- "(Musa) olgunluk çağına ulaşıp dengini bulunca, ona hikmet ve ilim verdik. İşte biz güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız."

{ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ **}** *"(Musa) olgunluk çağına ulaşıp."* 18 yaşına.

{ وَاسْتَوٰىٓ **}** *"Dengini bulunca."* 40 yaşında tam olgunlaştı.

{ اٰتَيْنَاهُ **}** *"Ona verdik."* Ona bahşettik.

{ حُكْمًا **}** *"Hikmet."* Anlayış.

{ وَعِلْمًا **}** *"Ve ilim."* Peygamberlik.

{ وَكَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ **}** *"Biz güzel davrananları mükâfatlandırırız."* Peygamberleri, anlayış ve peygamberlikle. Âyetin, sâlihleri ilim ve hikmet ile anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

15- "(Musa), halkının habersiz olduğu bir sırada kente girdi. Orada, biri kendi kavminden, diğeri düşman tarafından olan iki adamı, birbirleriyle dövüşür buldu. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Musa da ona bir yumruk atıp ölümüne sebep oldu. 'Bu, şeytanın işidir; çünkü o, doğru yoldan saptıran apaçık bir düşmandır.' dedi."

{ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ **}** *"(Musa), habersiz olduğu bir sırada kente girdi."* Meşgul olduğu.

{ مِنْ اَهْلِهَا **}** *"Halkının."* Kaylule anında (öğle uykusu veya istirahati vaktinde) akşam namazından sonra olduğu da söylenmiştir.

{ فَوَجَدَ فِيهَا **}** *"Orada, buldu."* Şehirde.

{ رَجُلَيْنِ **}** *"İki adamı."* Biri İsrailoğullarından, diğeri Kıpti.

{ يَقْتَتِلَانِ **}** *"Birbirleriyle dövüşür."* Birbiriyle çatışan ve kavga eden.

{ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ **}** *"Biri kendi kavminden."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın milletinden İsrailoğullarından.

{ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ **}** *"Diğeri düşman tarafından olan."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın düşmanı olan Kıpti kavminden.

{ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ **}** *"Kendi tarafından olan, ondan yardım İstedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın milleti İsrailoğullarından olan.

{ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ **}** *"Düşmanına karşı."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın düşman kavminden olan Kıptiye karşı.

{ فَوَكَزَهُ مُوسٰى **}** *"Musa da ona bir yumruk atıp."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) parmaklarını birleştirdi, sıktı, Kıpti'ye bir yumruk vurdu.

{ فَقَضٰى عَلَيْهِ **}** *"Ölümüne sebep oldu."* Ona ölümü takdir etti. O da ölü bir halde yere düştü.

{ قَالَ **}** *"Dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ **}** *"Bu, şeytanın işidir."* Şeytanın emriyle.

{ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ **}** *"Çünkü o, doğru yoldan saptıran apaçık bir düşmandır."* Düşmanlığı açık olandır. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) onu öldürdüğüne pişman oldu.

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

16- "(Musa), 'Ey Rabbim! Doğrusu ben kendime yazık ettim, beni bağışla!' dedi. (Allah da) onu bağışladı. Çünkü çok bağışlayan, çok merhametli olan ancak O'dur."

{ قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي **}** *"(Musa), 'Ey Rabbim! Doğrusu ben kendime yazık ettim' dedi."* Bir kişiyi öldürmekle.

{ فَاغْفِرْ لِي **}** *"Beni bağışla."* Günahımı bağışla ve kusurumu ört.

{ فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ **}** *"(Allah da) onu bağışladı. Çünkü çok bağışlayan, ancak O'dur."* Kusuru örtüp hesaba çekmeyendir.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametli olan."* Tevbe edene karşı.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

17- "Yine (Musa) dedi: 'Ey Rabbim! Bana verdiğin nimetlere andolsun ki, artık suçlulara asla arka çıkmam!'"

{ قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ **}** *"Yine (Musa) dedi: 'Ey Rabbim! Bana verdiğin nimetlere andolsun ki.'"* Bana lütuf olarak bahşettiğin marifet, tevhid ve bağışlamaya.

{ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ **}** *"Artık suçlulara asla arka çıkmam."* Müşriklere, Firavun ve kavmine yardımcı kılma.

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾

18- "(Musa) kentte korku içinde, çevreyi gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen kimse, feryat ederek yine yardım istiyor! Musa ona dedi ki: 'Doğrusu sen apaçık azgın birisin!'"

{ فَاَصْبَحَ **}** *"(Musa) sabahladı."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) oldu.

{ فِي الْمَدِينَةِ خَآئِفًا **}** *"Kentte korku içinde."* Kıptı'yi öldürmesinden dolayı.

{ يَتَرَقَّبُ **}** *"Çevreyi gözetleyerek."* Ne zaman yakalanacağını gözetlemeye başladı.

{ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ **}** *"Bir de ne görsün, kendisinden yardım isteyen kimse."* Kendisinden yardım isteyen.

{ بِالْاَمْسِ **}** *"Dün."* Kıpti'ye karşı.

{ يَسْتَصْرِخُهُ **}** *"Feryat ederek yine yardım istiyor."* Başka bir Kıpti'ye karşı.

{ مُوسٰى قَالَ لَهُ **}** *"Musa ona dedi ki."*[3] İsrailliye.

{ اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ **}** *"Doğrusu sen apaçık azgın birisin."* Apaçık mücadele eden birisisin. Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) ona yardım etmek için yöneldi.

فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَا مُوسٰٓى اَتُرِيدُ اَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ اِنْ تُرِيدُ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْاَرْضِ وَمَا تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾

19- "O arada ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, (o adam) dedi ki: 'Ey Musa! Dün sen birinin canına kıydığın gibi, şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? (Demek) sen ara-

[3] Tefsir metninde sonraki bölümde olan Hz. Musa'nın ismini anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

buluculardan olmak istemiyorsun da bu yerde bir zorba olmak istiyorsun!"

{ فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ **}** *"O arada yakalamak isteyince."* Yakalamayı.

{ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا **}** *"İkisinin de düşmanı olan adamı."* Kıpti. İsrailli zannetti ki, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) kendisine yönelmiş.

{ قَالَ **}** *"(O adam) dedi ki."* Yani İsrailli.

{ يَا مُوسٰٓى اَتُرِيدُ اَنْ تَقْتُلَنِي **}** *"Ey Musa! Şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun?"* Bugün.

{ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا **}** *"Sen birinin canına kıydığın gibi."* Kıpti'ye.

{ بِالْاَمْسِ اِنْ تُرِيدُ **}** *"Dün. (Demek) sen istiyorsun."* Sen istemiyorsun.

{ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا **}** *"Bir zorba olmak."* Savaşçı.

{ فِي الْاَرْضِ **}** *"Bu yerde."* Mısır yurdunda.

{ وَمَا تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ **}** *"Arabuluculardan olmak istemiyorsun da."* İyiliği emredip kötülükten nehyeden verâ ehli olanlardan.

وَجَآءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعٰى قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢٠﴾

20- "Kentin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. 'Ey Musa' dedi, 'İleri gelenler seni öldürmek için hakkında müzakere ediyorlar. Hemen çıkıp git! Ben gerçekten senin iyiliğini isteyenlerdenim.'"

{ وَجَآءَ رَجُلٌ **}** *"Bir adam geldi."* Bu kişi Hizkil idi.

{ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ **}** *"Kentin öbür ucundan."* Şehrin en aşağı tarafından. Şehrin ortasından olduğu da söylenmiştir.

{ يَسْعٰى **}** *"Koşarak."* Süratlice ve hızlıca yürüyerek.

{ قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنَّ الْمَلَا **}** *"Ey Musa, dedi, ileri gelenler."* Öldürülenin velisi.

{ يَاْتَمِرُونَ بِكَ **}** *"Hakkında müzakere ediyorlar."* Senin aleyhinde ittifak kurmuşlar.

{ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ **}** *"Seni öldürmek için. Hemen çıkıp git."* Şehirden.

{ اِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ **}** *"Ben gerçekten senin iyiliğini isteyenlerdenim."* Senin hakkında korkanlardanım.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٢١﴾

21- "(Musa) hemen oradan korku içinde çevreyi gözetleyerek çıktı. 'Ey Rabbim! Beni bu zâlim kavimden kurtar!' dedi."

{ فَخَرَجَ **}** *"(Musa) hemen çıktı."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ مِنْهَا **}** *"Oradan."* Şehirden.

{ خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ **}** *"Korku içinde çevreyi gözetleyerek."* Ne zaman ele geçirilip yakalanacağını bekleyerek/gözetleyerek.

{ قَالَ **}** *"Dedi."* Bu esnada.

{ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ **}** *"Ey Rabbim! Beni bu zâlim kavimden kurtar."* Mısır yurdunun ahalisinden.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّيٓ اَنْ يَهْدِيَنِي سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

22- "Medyen'e doğru yönelince, 'Umarım ki, Rabbim beni doğru yola iletir.' dedi."

{ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ **}** *"Medyen'e doğru yönelince."* Medyen tarafına doğru yürüyünce yanlış yola girmekten çekindi.

{ قَالَ عَسٰى **}** *"Umarım ki, dedi."* Umulur ki.

{ رَبِّيٓ اَنْ يَهْدِيَنِي **}** *"Rabbim beni iletir."* Beni irşad eder.

{ سَوَآءَ السَّبِيلِ **}** *"Doğru yola."* Medyen'e doğru giden yolu.

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَآءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾

23- "(Musa), Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan bir topluluk insanlardan buldu. Onların gerisinde de hayvanlarını suya salmamak için engellemeye çalışan iki kadın buldu. (Onlara), 'Sizin işiniz nedir?' diye (sordu). Onlar, 'Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların arasına sokulup) sulamayız; babamız da çok yaşlıdır.' dediler."

{ وَلَمَّا وَرَدَ **}** *"(Musa), varınca."* Ulaşınca.

{ مَآءَ مَدْيَنَ **}** *"Medyen suyuna."* Ki bu bir kuyu idi.

{ وَجَدَ عَلَيْهِ **}** *"Orada (hayvanlarını) buldu."* Suyun üzerinde.

{ أُمَّةً **}** *"Bir topluluk."* Bir topluluk.

{ مِنَ النَّاسِ **}** *"İnsanlardan."* Kırk kişi.

{ يَسْقُونَ **}** *"Sulayan."* Koyunlarını.

{ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ **}** *"Onların gerisinde de buldu."* Onların arkalarında.

{ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِ **}** *"Hayvanlarını suya salmamak için engellemeye çalışan iki kadın."* Zayıf olmaları nedeniyle o grubun işlerini bitirmelerini bekleyerek koyunlarını sudan engelleyen.

{ قَالَ **}** *"(Onlara), diye (sordu)."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) o iki kadına sordu.

{ مَا خَطْبُكُمَا **}** *"Sizin işiniz nedir?"* Sizler hangi mazeretiniz var ki, koyunlarınızı sulamıyorsunuz?

{ قَالَتَا لَا نَسْقِي **}** *"Onlar, 'Biz (onların arasına sokulup) sulamayız' dediler."* Koyunlarımıza su vermeye güç yetiremiyoruz.

{يُصْدِرَ الرِّعَآءُ} *"Çobanlar sulayıp çekilmeden."* Ta ki şu toplum işini bitirir, biz daha sonrasında koyunlarımıza su vereceğiz.

{وَاَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ} *"Babamız da çok yaşlıdır."* Ona yardım edecek bizden başka kimsesi bulunmamaktadır.

فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّي لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾

24- "(Bunun üzerine Musa) onların davarlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi ve 'Ey Rabbim' dedi, 'Doğrusu bana indireceğin iyiliğe ihtiyacım var!'"

{فَسَقٰى لَهُمَا} *"(Bunun üzerine Musa) onların davarlarını sulayıverdi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) onların koyunlarını sulayıverdi. O ikisi babalarına gittiler, babalarına Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın yaptığı davranışı haber verdiler.

{ثُمَّ تَوَلّٰٓى} *"Sonra çekildi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{اِلَى الظِّلِّ} *"Gölgeye."* Ağacın gölgesine. 'Duvarın gölgesi' olduğu da söylenmiştir. 'Saklandı' anlamına geldiği de söylenmiştir.

{فَقَالَ} *"Ve dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{رَبِّ اِنِّي لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَيَّ} *"Ey Rabbim, doğrusu bana indireceğin."* Benim için takdir etmiş olduğun şeye.

{مِنْ خَيْرٍ} *"İyiliğe."* Yiyeceğe.

{فَقِيرٌ} *"İhtiyacım var."* Muhtacım.

فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ اِنَّ اَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَآءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿٢٥﴾

25- "(Derken) o iki kadından biri, utana utana yürüyerek ona geldi. 'Babam' dedi, 'Bizim için (hayvanları) sulamanın karşılığını vermek üzere seni çağırıyor.' Musa ona (Şuayb'a) gelip başından geçenleri anlatınca (o), 'Korkma, artık o zâlim kavimden kurtuldun.' dedi."

{ فَجَآءَتْهُ اِحْدٰىهُمَا **}** *"(Derken) o iki kadından biri, ona geldi."* Bu küçüğü idi. İsmi, Safura idi.

{ تَمْشِيْ عَلَى اسْتِحْيَآءٍ **}** *"Utana utana yürüyerek."* Bekâr kızların elini yüzüne koyar tarzda yürüyüşleri gibi yenini yüzüne kaldırarak siperlenir bir tarzda.

{ قَالَتْ اِنَّ اَبِيْ يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ **}** *"Babam, dedi, vermek üzere seni çağırıyor."* Sana vermek için.

{ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا **}** *"Bizim için (hayvanları) sulamanın karşılığını."* Bizim koyunlarımızı bizim için sulamana karşılık.

{ فَلَمَّا جَآءَهُ **}** *"Musa ona (Şuayb'a) gelip."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) o kızın babası Şuayb'ın kardeşinin oğlu Yesrun'a gelince. Zira Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm) bundan önce vefat etmişti.

{ وَقَصَّ عَلَيْهِ **}** *"Anlatınca."* Yesrun'a.

{ الْقَصَصَ **}** *"Başından geçenleri."* Firavun'dan kaçışını ve bunun dışındaki diğer olayları.

{ قَالَ **}** *"(O), dedi."* Yesrun Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a dedi ki.

{ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ **}** *"Korkma, artık o zâlim kavimden kurtuldun."* Mısır halkından.

قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا يٰٓاَبَتِ اسْتَاْجِرْهُ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِيْنُ ﴿٢٦﴾

26- "(Şuayb'ın) iki kızından biri, 'Babacığım' dedi, 'Onu ücretle (çoban) tut. Çünkü senin ücretle çalıştıracağın en iyi kimse, bu güçlü ve güvenilir adamdır!'"

{ قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا **}** *"(Şuayb'ın) iki kızından biri dedi."* Ki küçüğü idi.

{ يَآ اَبَتِ اسْتَاْجِرْهُ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ **}** *"Babacığım, dedi, onu ücretle (çoban) tut. Çünkü senin ücretle çalıştıracağın en iyi kimse, adamdır."* Ücret olanlardan.

{ الْقَوِيُّ **}** *"Bu güçlü."* Ağır yük yüklenmeye.

{ الْاَمِينُ **}** *"Ve güvenilir."* Emanet konusunda.

قَالَ اِنِّيٓ اُرِيدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَاْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِيٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Şuayb (Musa'ya) dedi ki: 'Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer süreyi on yıla tamamlarsan bu da senden; yoksa sana güçlük vermek istemem. inşaallah beni iyi kimselerden bulacaksın.'"

{ قَالَ **}** *"(Şuayb) (Musa'ya) dedi ki."* Sonra Yesrun, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a şöyle buyurdu:

{ اِنِّيٓ اُرِيدُ اَنْ اُنْكِحَكَ **}** *"Sana nikâhlamak istiyorum."* Ey Musa seni evlendirmek istiyorum.

{ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَاْجُرَنِي **}** *"Bana çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini."* Benim koyunlarım hakkında çalışman konusunda.

{ ثَمَانِيَ حِجَجٍ **}** *"Sekiz yıl."* Sekiz yıl.

{ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا **}** *"Eğer süreyi on yıla tamamlarsan."* On yıla tamamlarsan.

{ فَمِنْ عِنْدِكَ **}** *"Bu da senden."* Fazlalıktır.

{ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَ **}** *"Yoksa sana güçlük vermek istemem."* Fazla çalışman konusunda.

{ سَتَجِدُنِيٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِحِينَ **}** *"İnşaallah beni iyi kimselerden bulacaksın."* Vefakâr.

قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

28- "(Musa) dedi: 'Bu seninle benim aramdadır. Demek ki, iki süreden hangisini yerine getirirsem getireyim, bana karşı husûmet yok. Söylediklerimize Allah vekildir.'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu."* Şart/koşul.

{ بَيْنِي وَبَيْنَكَ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ **}** *"Seninle benim aramdadır. Demek ki, iki süreden hangisini yerine getirirsem getireyim."* Sekiz veya on yıl.

{ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ **}** *"Bana karşı husûmet yok."* Senin lehine ve benim aleyhime herhangi bir yol bulunmamaktadır.

{ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ **}** *"Söylediklerimize Allah."* Şart koşuşa ve yerine getirişe.

{ وَكِيلٌ **}** *"Vekildir."* Şâhiddir.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr'den naklettiğine göre o şöyle demiştir: "Hire halkından bir yahudi bana 'Hz. Musa iki süreden hangisini yerine getirmiştir?' diye sormuştu. Ben, 'Bilmiyorum, gidip Arapların bilginine sorayım' dedim. Bu nedenle gittim ve İbn Abbâs'a sordum. O da şöyle dedi: 'Bu iki süreden uzun ve daha hoş olanını yerine getirdi. Şüphesiz Allah'ın elçisi bir şey söylediği zaman yapar.'"
Buhârî, Kitabü'ş-Şehadat, "Vadine vefakâr davranıp yerine getirilmesini emreden kimse" bâbı, 26. Hadis.
Hâfız ibn Hacer der ki: "İsmaili'nin tahriç ettiği Buhârî kanalında şu fazlalık da vardır: Said ibn Cübeyr der ki, 'Yahudi ile karşılaştım ve kendisine İbn Abbâs'ın söylediği sözleri söyleyince o şöyle karşılık verdi: 'Allah'a and olsun ki, senin dostun âlimdir.'" *Fethu'l-Bârî*, c. 5, s. 291. Beyhakî de bu fazlalık ile birlikte haberi rivayet etmiştir. *Sünenü'l-Beyhakî*, c. 6, s. 117, Kitabü'l-İcare, "İcare caizdir" bâbı.

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا اِنِّيٓ اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّيٓ اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾

---

b) Humeydî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hz. Cebrail'e 'Hz. Musa iki süreden hangisini yerine getirmiştir?' diye sordu da o, 'En kâmil ve en tamam olanını' diye karşılık verdi." *Müsned-i Humeydî*, c.1, s. 254, 535 nolu hadis.
Ebu Yâla' da bu haberi merfu olarak İbn Abbâs'dan rivayet etmiştir. Hâkim de bu haberi iki kanalla merfu olarak İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Ancak bu iki kanaldan birisinde İmam Zehebî'nin "Hafs, boştur" dediği Hafs ibn Ömer el-Adenî, diğerinde de "İbrahim bilinmemektedir" dediği İbrahim ibn Yahya bulunmaktadır. *Mecmeü'z-Zevâid*, Kitabü't-Tefsir, c. 7, s. 87; *el-Müstedrek*, c. 2 s. 417, Kitabü't-Tefsir.
c) Bu iki âyette Allah Teâlâ'nın Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kıssasından bir bölümünün anlatımı bulunmaktadır. Kıssanın bu bölümü, Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın Mısır'dan Medyen'e hicret ettiği bölümden bir sahnedir. Allah Teâlâ bu iki âyette Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) ile Medyenli dostu arasındaki diyaloğu bize aktarmaktadır. Allah Teâlâ onun Mısır'dan çıkışını belirtmektedir ki, bu olay bu sûrenin bu âyet bölümünde açıklanmaktadır.
d) (عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ) "*Bana sekiz yıl çalışmana karşılık.*" İki kızımdan birisini seninle evlendirmeme karşılık, sekiz yıl sürümü güdeceksin. Arap dilinde kullanılan "Acerekellâhu" ifadesi, Allah sana karşılığını versin anlamındadır. "Ecertü'l-Ecire ecrehu" sözü, işçiye karşılığını verdim anlamına gelmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 65; *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 305.
e) İbn Abbâs'tan rivayet edilen hadiste "Bu iki süreden uzun ve daha hoş olanını yerine getirdi" ifadeleri, peygamberlerin insanlarla yaptıkları sosyal ilişki ve muamelelerde kendilerine yaraşanı yerine getirdiklerine dikkat çekmektedir. Peygamberler, insanların haklarında hiçbir şekilde kısıntıya gitmedikleri gibi, en kâmil ve hatta fazlasıyla yerine getirirler ki, kendilerine yaraşan da budur. Bu iki süre arasındaki fark şudur ki; ikinci süre (10 yıl) Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'a vacip değildir. Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) bu iki yıllık süreyi fazladan yerine getirmiştir.
f) "*Şüphesiz Allah'ın elçisi bir şey söylediği zaman yapar.*" sözü bir ahlakî ilkeye dikkat çekmektedir: Söz verdiğinde sözünde durmak. İnsanlara rahmet olarak gönderilen kutlu zâtlar söz verdiklerinde sözlerini yerine getirmenin yanı sıra Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) örneğinde olduğu gibi, fazladan da yerine getirirler.
Bu açıklamalar ve bu rivayetler gerçekten İbn Abbâs'ın "Hibrü'l-Ümmet" sıfatını hakettiğini göstermektedir. Kısasü'l-Enbiyâ sahasındaki bilgisine bir örnektir de. Yahudi de bunu ikrar etmek zorunda kalmıştır.

29- "Musa, süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte yola çıkınca, Sina dağının sağ tarafında bir ateş gördü. Ailesine dedi ki: 'Siz burada bekleyin, (ben) bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber getiririm yahut bir ateş koru getiririm umulur ki siz ısınırsınız!'"

{ فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ **}** *"Musa, süreyi tamamlayıp."* On yılı.

{ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ **}** *"Ailesiyle birlikte yola çıkınca."* Mısır'a doğru.

{ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا **}** *"Sina dağının sağ tarafında bir ateş gördü."* Yolun sol tarafında bir ateş gördü.

{ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا **}** *"Ailesine dedi ki: 'Siz burada bekleyin.'"* Burada konaklayınız.

{ اِنِّيٓ اٰنَسْتُ **}** *(Ben) "Gördüm."* Gördüm.

{ نَارًا لَعَلِّيٓ اٰتِيكُمْ مِنْهَا **}** *"Bir ateş. Belki oradan size getiririm."* Ateşin yanından.

{ بِخَبَرٍ **}** *"Bir haber."* Yol hakkında. Zira Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) yolda şaşırmıştı.

{ اَوْ جَذْوَةٍ **}** *"Yahut koru getiririm."* Bir parça.

{ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ **}** *"Bir ateş... umulurki siz ısınırsınız."* Ta ki, onunla ısınasınız. Onlar şiddetli kış soğuğunda idiler.

فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنِّيٓ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾

30- "Oraya gelince, o kutsal yerdeki vâdinin sağ kıyısındaki ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: 'Ey Musa! Ben, kuşkusuz Âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!'"

{ فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ **}** *"Oraya gelince, vâdinin sağ kıyısındaki kendisine şöyle seslenildi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın sağ tarafından.

{ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ **}** *"O kutsal yerdeki."* Su ve ağaç ile mübarek kılınmış.

{ مِنَ الشَّجَرَةِ } *"Ağaçtan."* Ağacın bulunduğu yönden.

{ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنِّيْٓ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ } *"Ey Musa! Ben, kuşkusuz Âlemlerin Rabbi olan Allah'ım."* Cinlerin ve insanların efendisiyim.

وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَاۤنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ۗ يٰمُوْسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ ﴿٣١﴾

31- "'Asanı at!' (Musa asayı) onu yılan gibi hareket eder görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. 'Ey Musa! Beri gel, korkma; çünkü sen güvende olanlardansın.'"

{ وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ } *"Asanı at."* Elinden.

{ فَلَمَّا رَاٰهَا } *"(Musa asayı) onu görünce."* Asayı bıraktıktan sonra.

{ تَهْتَزُّ } *"Hareket eder."* Başını kaldırır bir tarzda hareket ederek.

{ كَاَنَّهَا جَاۤنٌّ } *"Yılan gibi."* Ne büyük ne de küçük olan bir yılan.

{ وَّلّٰى مُدْبِرًا } *"Dönüp kaçtı."* Yılandan kaçarak.

{ وَّلَمْ يُعَقِّبْ } *"Arkasına bakmadan."* Yılana iltifat etmedi.

{ يٰمُوْسٰٓى اَقْبِلْ } *"Ey Musa! Beri gel."* Yılana doğru.

{ وَلَا تَخَفْ } *"Korkma."* Yılandan.

{ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ } *"Çünkü sen güvende olanlardansın."* Yılanın şerrinden. Bunun üzerine Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) yılanı eline aldı, bir de baktı ki, yılan, Allah Teâlâ'nın kendisine buyurduğu gibi asaya dönüşmüş.

اُسْلُكْ يَدَكَ فِيْ جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاۤءَ مِنْ غَيْرِ سُوْۤءٍ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذٰنِكَ بُرْهَانٰنِ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ ۗ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿٣٢﴾

32- "Elini koynuna sok ki kusursuz, bembeyaz olarak çıksın! Korkudan açılan kollarını kendine çek. İşte bunlar, Firavun ve ileri gelenlerine karşı, Rabbinden sana verilen iki mucizedir. Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır!"

{ اُسْلُكْ **}** *"Sok ki."* Koy.

{ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ **}** *"Elini koynuna."* Ey Musa koltuk altına.

{ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ **}** *"Bembeyaz olarak çıksın."* Onun güneşin aydınlığı gibi bir aydınlığı olsun.

{ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ **}** *"Kusursuz."* Alacasız.

{ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ **}** *"Açılan kollarını kendine çek."* Bundan sonra elini koynuna sok.

{ مِنَ الرَّهْبِ **}** *"Korkudan."* Korkudan. Bununla insanları korkuttuğunda.

{ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ **}** *"İşte bunlar, sana verilen iki mucizedir."* Bu ikisi iki kanıttır.

{ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ **}** *"Firavun ve ileri gelenlerine karşı, Rabbinden."* Firavun'un kavmine karşı.

{ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ **}** *"Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır."* Kâfirler idiler, şirklerinde ifsad ediciydiler.

قَالَ رَبِّ اِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾

33- "(Musa) dedi: 'Ey Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm. Bu yüzden, onların beni öldürmelerinden korkuyorum.'"

{ قَالَ **}** *"(Musa) dedi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبِّ اِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُونِ **}** *"Ey Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm. Bu yüzden, onların beni öldürmelerinden korkuyorum."* O öldürdüğümün yerine.

وَاَخِي هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي اِنِّيٓ اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾

34- "Kardeşim Harun, benden daha iyi konuşur. Bu yüzden onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum."

{ وَاَخِي هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا **}** *"Kardeşim Harun, benden daha iyi konuşur."* Konuşma konusunda benden daha açık konuşur. Hazret-i Musa (ʿaleyhi's-selâm)'ın dilinde tutukluk/pelteklik bulunmaktaydı.

{ فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا **}** *"Bu yüzden onu da bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder."* Yardımcı olarak.

{ يُصَدِّقُنِي **}** *"Beni doğrulayan."* Benim sözümü ifade eden ve beni tasdik eyleyen.

{ اِنِّيٓ اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ **}** *"Çünkü onların beni yalanlamalarından korkuyorum."* Risaleti.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَآ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

35- "(Allah) dedi: 'Biz senin elini kardeşinle güçlendireceğiz ve her ikinize de öyle bir güç vereceğiz ki, mucizelerimiz sayesinde, onlar size asla erişemeyecekler. İkiniz ve size uyanlar üstün geleceksiniz!'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ **}** *"Biz senin elini güçlendireceğiz."* Sırtını güçlendireceğiz.

{ بِاَخِيكَ **}** *"Kardeşinle."* Hazret-i Harun ile.

{ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا **}** *"Ve her ikinize de öyle bir güç vereceğiz ki."* Bir mazeret ve bir kanıt kılacağız. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَا } *"Mucizelerimiz sayesinde, onlar size asla erişemeyecekler."* Sizi öldürmeye.

{ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا } *"İkiniz ve size uyanlar."* İman ve âyetlerle.

{ الْغَالِبُونَ } *"Üstün geleceksiniz."* Firavun'a ve kavmine karşı.

فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ ﴿٣٦﴾

36- "Musa onlara apaçık âyetlerimizi getirince, 'Bu, uydurulmuş bir sihirden başka bir şey değildir. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey işitmedik.' dediler."

{ فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا } *"Musa onlara âyetlerimizi getirince."* Yed-i beyza ve asa.

{ بَيِّنَاتٍ } *"Apaçık."* Açıklayıcı.

{ قَالُوا } *"Dediler."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm)!

{ مَا هٰذَآ } *"Bu, değildir."* Bize getirmiş olduğun şey.

{ اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى } *"Uydurulmuş bir sihirden başka bir şey."* Kendi yanından uydurmuş olduğun düzmece bir şeydir.

{ وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا } *"Biz böyle bir şey işitmedik."* Ey Musa ('aleyhi's-selâm) dile getirmiş olduğun şeyi.

{ فِيْٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ } *"Önceki atalarımızdan."* Geçmiş babalarımızdan.

وَقَالَ مُوسٰى رَبِّيْٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٣٧﴾

37- "Musa dedi: 'Benim Rabbim, kendi katından hidayeti kimin getirdiğini ve hayırlı sonun kime ait olacağını daha iyi bilir. Gerçek şu ki zâlimler kurtuluşa eremezler!'"

{ وَقَالَ مُوسٰى رَبِّيٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى **}** *"Musa dedi: 'Benim Rabbim, hidayeti kimin getirdiğini daha iyi bilir.'"* Risalet ve tevhidi.

{ مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ **}** *"Kendi katından. Ve hayırlı sonun kime ait olacağını."* Ahirette cennetin.

{ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ **}** *"Gerçek şu ki, kurtuluşa eremezler."* Güven içinde olmaz ve kurtulmaz.

{ الظّٰلِمُوْنَ **}** *"Zâlimler."* Müşrikler Allah'ın azabından.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِيْ فَاَوْقِدْ لِيْ يَا هَامَانُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٣٨﴾

38- "Firavun dedi: 'Ey ileri gelenler! Sizin için kendimden başka bir ilâh tanımıyorum! Ey Hâmân! Benim için çamurun üzerine ateş yak (ve tuğla imal et), bana öyle bir kule yap ki, umulurki ben Musa'nın tanrısına çıkayım; ama ben, onun mutlaka yalan söyleyenlerden olduğunu sanıyorum!'"

{ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ **}** *"Firavun dedi: 'Ey ileri gelenler.'"* Mısır ehline ey adamlar.

{ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ **}** *"Sizin için tanımıyorum."* Sizin için tanımıyorum.

{ مِنْ اِلٰهٍ **}** *"Bir ilâh."* Bir ilah.

{ غَيْرِيْ **}** *"Kendimden başka."* Dolayısıyla Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a itaat etmeyiniz.

{ فَاَوْقِدْ لِيْ **}** *"Benim için ateş yak (ve tuğla imal et)"* Yani ateş.

{ يَا هَامَانُ عَلَى الطِّيْنِ **}** *"Ey Hâmân! Çamurun üzerine."* Ey Haman benim için ateşten tuğla pişir.

{ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا **}** *"Bana öyle bir kule yap ki."* Köşk.

{ اَطَّلِعُ لَعَلِّيۡ **}** *"Umulurki ben çıkayım."* Çıkayım ve bakayım.

{ اِلٰى اِلٰهِ مُوسٰى **}** *"Musa'nın tanrısına."* Gökte olduğunu ve kendisini bana gönderdiğini iddia edişini.

{ وَاِنِّيۡ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الۡكَاذِبِيۡنَ **}** *"Ama ben, onun mutlaka yalan söyleyenlerden olduğunu sanıyorum."* Gökte herhangi bir ilah bulunmamaktadır.

وَاسۡتَكۡبَرَ هُوَ وَجُنُوۡدُهٗ فِي الۡاَرۡضِ بِغَيۡرِ الۡحَقِّ وَظَنُّوۡۤا اَنَّهُمۡ اِلَيۡنَا لَا يُرۡجَعُوۡنَ ﴿٣٩﴾

39- "O (Firavun) ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar."

{ وَاسۡتَكۡبَرَ **}** *"Büyüklük tasladılar."* İman etmekten kaçınarak kendilerini büyük gördü.

{ هُوَ **}** *"O (Firavun)."* Firavun.

{ وَجُنُوۡدُهٗ **}** *"Ve askerleri."* Kıpti topluluğu.

{ فِي الۡاَرۡضِ **}** *"Yeryüzünde."* Mısır yurdunda.

{ بِغَيۡرِ الۡحَقِّ **}** *"Haksız yere."* Kendilerine ait olmayan bir hakla.

{ وَظَنُّوۡۤا اَنَّهُمۡ اِلَيۡنَا لَا يُرۡجَعُوۡنَ **}** *"Ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar."* Ahirette.

فَاَخَذۡنٰهُ وَجُنُوۡدَهٗ فَنَبَذۡنٰهُمۡ فِي الۡيَمِّ فَانۡظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيۡنَ ﴿٤٠﴾

40- "Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bir bak, o zalimlerin sonu nasıl oldu!"

{ فَاَخَذۡنٰهُ **}** *"Biz de onu yakalayıp."* Yani Firavun'u 'Ben sizin en yüce Rabbinizim' tarzındaki ilk sözü ve 'Sizin için kendimden başka bir ilâh tanımıyorum!' şeklindeki diğer sözüyle.

{ وَجُنُودَهُ **}** *"Ve askerlerini."* Kıpti cemaatini.

{ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ **}** *"Denize atıverdik."* Onları attık, onları denize attık.

{ فَانْظُرْ **}** *"Bir bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ **}** *"O zalimlerin sonu nasıl oldu."* Müşrik Firavun'un ve kavminin sonunun nasıl olduğuna.

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾

41- "Biz onları, ateşe çağıran önderler yaptık. Kıyâmet günü de kendilerine yardım edilmez."

{ وَجَعَلْنَاهُمْ **}** *"Biz onları, yaptık."* Onları rezil rüsva kıldık.

{ أَئِمَّةً **}** *"Önderler."* Küfürlere ve sapkınlara öncü.

{ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ **}** *"Ateşe çağıran."* Küfre, şirke ve putlara kulluğa.

{ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنْصَرُونَ **}** *"Kıyâmet gününde kendilerine yardım edilmez."* Allah Teâlâ'nın azabından engellenmezler.

وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٤٢﴾

42- "Bu dünya hayatında biz onların ardından lanet yağdırmaktayız. Kıyâmet gününde de onlar kötülenmişler arasındadır."

{ وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً **}** *"Bu dünya hayatında biz onların ardından lanet yağdırmaktayız."* Onları dünyada boğmakla helak ettik.

{ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ **}** *"Kıyâmet gününde de onlar kötülenmişler arasındadır."* Yüzlerin kapkara olması ve gözlerin mavi olmasıyla.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Andolsun ki, biz Musa'ya, ilk nesilleri yok ettikten sonra, insanlar için gönül gözlerini aydınlatacak deliller, bir hidayet rehberi ve bir rahmet olarak o kitabı (Tevrat'ı) vermişizdir. Belki düşünüp öğüt alırlar!"

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** *"Andolsun ki biz vermişizdir."* Bahşetmişizdir.

{ مُوسَى الْكِتَابَ **}** *"Musa'ya, o kitabı (Tevrat'ı)"* Yani Tevrat'ı.

{ مِنْ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى **}** *"İlk nesilleri yok ettikten sonra."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan önce.

{ بَصَآئِرَ **}** *"Gönül gözlerini aydınlatacak deliller."* Açıklama.

{ لِلنَّاسِ **}** *"İnsanlar için."* İsrailoğulları için.

{ وَهُدًى **}** *"Bir hidayet rehberi."* Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً **}** *"Ve bir rahmet olarak."* Kendisine iman eden için.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ **}** *"Belki düşünüp öğüt alırlar."* Böylece öğüt alırlar da iman ederler.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾

44- "Sen, Musa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada dağın batı yamacında değildin ve olayı görenlerden de değildin."

{ وَمَا كُنْتَ **}** *"Sen, değildin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ **}** *"Dağın batı yamacında."* Dağın.

{ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ **}** *"Musa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a Firavun'a gitmesini emrettiğimizde.

{ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ **}** *"Ve olayı görenlerden de değildin."* Orada hazır bulunanlardan.

وَلٰكِنَّآ اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِيْنَ ﴿٤٥﴾

45- "Ama biz, nice nesiller var ettik de onların üzerinden uzun zamanlar geçti. Sen âyetlerimizi kendilerinden okuyup öğrenmek üzere Medyen halkı arasında bulunmuş da değildin; aksine, bu mesajları gönderen biziz."

{ وَلٰكِنَّآ اَنْشَاْنَا **}** *"Ama biz, var ettik de."* Yarattık.

{ قُرُونًا **}** *"Nice nesiller."* Nesil be nesil. Öncekilerin kıssalarını sana açıkladığımız gibi sonrakilere de açıkladık.

{ فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ **}** *"Onların üzerinden uzun zamanlar geçti."* Süre geçti de iman etmediler. Biz de bunun üzerine onları nesil be nesil helak ettik.

{ وَمَا كُنْتَ **}** *"Sen değildin;"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ ثَاوِيًا **}** *"Bulunmuş da."* İkamet edici de değildin.

{ فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا **}** *"Âyetlerimizi kendilerinden okuyup öğrenmek üzere Medyen halkı arasında."* Kavmine Kur'an âyetlerini okuyup da onlara haber veresin diye.

{ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِيْنَ **}** *"Aksine, bu mesajları gönderen biziz."* İlk nesillere resûlleri gönderen, öncekilerin kıssalarını sana açıkladığımız gibi sonrakilere de açıklayan biziz.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّوْرِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

46- "(Musa'ya) seslendiğimiz zaman da, sen Sina Dağı'nın yamacında değildin. Ancak (biz seni de) kendilerine uyarıcı gelmeyen bir toplumu uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak, (gönderdik). Belki düşünüp öğüt alırlar!"

{ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ **}** *"Sen Sina Dağı'nın yamacında değildin."* Zebir Dağı'nın yanında.

{ اِذْ نَادَيْنَا **}** *"(Musa'ya) seslendiğimiz zaman da."* Musa ('aleyhi's-selâm) ile konuştuğumuzda. Âyetin, ümmetine nida ettiğimizde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلٰكِنْ **}** *"Ancak (biz seni de)."* Sana öğrettik ve seni resûl olarak gönderdik.

{ رَحْمَةً **}** *"Bir rahmet olarak."* Nimet ve lütuf olarak.

{ مِنْ رَبِّكَ **}** *"Rabbinden."* Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı geçmiş ümmetlerin haberlerini içeren Kur'an ile sana gönderdiğimizde .

{ لِتُنْذِرَ قَوْمًا **}** *"Bir toplumu uyarman için (gönderdik)"* Bir kavmi Kur'an ile korkutman için.

{ مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ **}** *"Kendilerine uyarıcı gelmeyen."* Kendilerine korkutucu hiçbir resul gelmemiş.

{ مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Önceden."*[5] Yani Kureyş'e.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ **}** *"Belki düşünüp öğüt alırlar."* Öğüt alıp iman etsinler diye.

وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47- "Biz, kendi elleriyle yaptıklarından dolayı, (kıyâmet gününde) başlarına bir felaket geldiğinde, onların, 'Ey Rabbimiz! Keşke bize bir peygamber gönderseydin de senin âyetlerine uysak ve böylece inananlardan olsaydık!' diyecek olmasalardı (seni göndermezdik)."

{ وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ **}** *"Biz, (kıyâmet gününde) başlarına bir felaket geldiğinde."* Kavmin olan Kureyş'e kıyâmet gününün azabı isabet etmeseydi.

5 "Önceden" sözcüğü tarafımızdan eklenmiştir.

{ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ **}** *"Kendi elleriyle yaptıklarından dolayı."* Küfürlerinde kazandıkları şey nedeniyle.

{ فَيَقُولُوا **}** *"Onların, diyecek olmasalardı (seni göndermezdik)"* Kıyâmet gününde onlara azabın inişi anında.

{ رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ لَوْلَآ **}** *"Keşke."* Olsaydı ya.

{ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا **}** *"Bize bir peygamber gönderseydin de."* Azaptan önce kitapla birlikte.

{ فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ **}** *"Senin âyetlerine uysak."* Kitabına ve resûlüne.

{ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Ve böylece inananlardan olsaydık."* Kitaba ve resûle. Hiç kuşkusuz senden önce onları helak ederdik. Ancak seni onlara Kur'an ile gönderdik ki, bizim aleyhimizde onlar için bir kanıt olmasın.

فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَآ اُوتِيَ مِثْلَ مَآ اُوتِيَ مُوسٰى
اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَآ اُوتِيَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوٓا
اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Ama onlara, katımızdan o gerçek (peygamber) gelince, 'Musa'ya verilen (mucizeler) gibi ona da verilmeli değil miydi?' dediler. Oysa daha önce Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? (Nitekim onlar), (Tevrat ve Kur'an'ı kastederek), 'Bunlar birbirini destekleyen iki sihir!' demişler (ve şunu) söylemişlerdi: 'Doğrusu biz, hiç birisine inanmıyoruz.'"

{ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ **}** *"Ama onlara, o gerçek (Peygamber) gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile.

{ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا **}** *"Katımızdan. Dediler."* Mekke kâfirleri.

{ لَوْلَآ اُوتِيَ **}** *"Ona da verilmeli değil miydi?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e de verilseydi ya. Yani Yed-i Beyza, asa, bıldırcın eti, kudret helvası, Kur'an'ın bir defada indirilmesi.

{ مِثْلَ مَآ اُوتِيَ **}** *"Verilen (mucizeler) gibi."* Bahşedilen mucizeler gibi.

{ مُوسٰى **}** *"Musa'ya."* İddiasınca.

{ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا **}** *"Oysa inkâr etmemişler miydi?"* Mekke kâfirleri.

{ بِمَآ اُوتِيَ مُوسٰى **}** *"Musa'ya verileni de."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a bahşedileni de.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gelişinden önce yani Tevrat'ı.

{ قَالُوا **}** *"(Nitekim onlar), (Tevrat ve Kur'an'ı kastederek), demişler."* Mekke kâfirleri.

{ سِحْرَانِ **}** *"Bunlar iki sihir."* Yani Tevrat ve Kur'an.

{ تَظَاهَرَا **}** *"Birbirini destekleyen."* Yardımlaşan.

{ وَقَالُوٓا **}** *"(Ve şunu) söylemişlerdi."* Mekke kâfirleri.

{ اِنَّا بِكُلٍّ **}** *"Doğrusu biz, hiç birisine."* Tevrat ve Kur'an'ı.

{ كَافِرُونَ **}** *"İnanmıyoruz."* İnkâr edicileriz.

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾

49- "De ki: 'Eğer doğru sözlü iseniz, o halde Allah katından bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللهِ هُوَ اَهْدٰى **}** *"O halde Allah katından daha doğru bir kitap getirin de."* Daha doğrusunu.

{ مِنْهُمَآ **}** *"Bu ikisinden."* Tevrat ve Kur'an'dan.

{ اَتَّبِعْهُ **}** *"Ben ona uyayım."* Onunla amel edeyim.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ **}** *"Eğer doğru sözlü iseniz."* Tevrat ve Kur'an'ın birbirini destekleyen sihir olduğu hususunda doğru sözlü iseniz. Ancak onlar böyle bir kitabı getirmeye kâdir olamadılar.

فَاِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٠﴾

50- "Eğer sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, tutkularına uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın, tutkusuna uyandan daha sapkın kim olabilir? Kuşkusuz, Allah zâlim kavmi doğru yola iletmez."

Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

{ فَاِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ **}** *"Eğer sana cevap veremezlerse."* Eğer zalimler senin kendilerinden istediğin istek hususunda karşılık veremezler ise.

{ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ **}** *"Bil ki onlar, tutkularına uymaktadırlar."* Küfür, şirk ve putlara kullukla.

{ وَمَنْ اَضَلُّ **}** *"Daha sapkın kim olabilir?"* Hak ve hidayetten uzak daha kâfir.

{ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ **}** *"Tutkusuna uyandan."* Küfür, şirk ve putlara kullukla.

{ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ **}** *"Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın."* Allah katından bir kanıt ve bir açıklama olmaksızın.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي **}** *"Kuşkusuz, Allah doğru yola iletmez."* Dinine doğru iletmez.

{ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ **}** *"Zâlim kavmi."* Müşrikleri, Ebû Cehil ve ashabını.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

51- "Andolsun ki, biz onlara Kur'an âyetlerini birbiri ardınca göndermeye devam ettik. Belki düşünüp öğüt alırlar!"

{وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ**}** *"Andolsun ki, biz onlara Kur'an âyetlerini birbiri ardınca göndermeye devam ettik."* Onlara Kur'an'ı tevhid ile açıkladık.

{لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ**}** *"Belki düşünüp öğüt alırlar."* Kur'an ile öğüt alıp da iman etsinler diye.

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Ondan önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona (Kur'an'a) da iman ederler."

{اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ**}** *"Kendilerine kitap verdiklerimiz."* Kendilerine Tevrat ilmini bahşettiğimiz.

{مِنْ قَبْلِهٖ**}** *"Ondan önce."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve Kur'an'ın gelişinden önce. Yani Abdullah ibn Selam ve ashabı. Kırk kişi kadar idiler. Onlardan kimisi Şam'dan, kimisi de Yemen'den gelmiş idiler.

{هُمْ بِهٖ**}** *"Ona (Kur'an'a) da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{يُؤْمِنُونَ**}** *"İman ederler."* Kesin kanaat getirirler.

وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

53- "Onlara (Kur'an âyetleri) okunduğu zaman, 'Biz ona iman ettik; çünkü o, Rabbimizden gelen gerçektir. Zaten biz, daha önce de müslüman idik.' derler."

{ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ **}** *"Onlara (Kur'an âyetleri) okunduğu zaman."* Onlara Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nitelikleri ve özelliklerini aktaran Kur'an okunduğunda.

{ قَالُوٓا اٰمَنَّا بِهٖٓ **}** *"Biz ona iman ettik derler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ **}** *"Çünkü o, Rabbimizden gelen gerçektir. Zaten biz, daha önce de."* Kur'an'ın bize okunmasından önce.

{ مُسْلِمِيْنَ **}** *"Müslüman idik."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı ikrar ediyorduk.

اُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿٥٤﴾

54- "İşte onlara, sabretmelerinden dolayı, ecirleri iki kat olarak verilecektir. Çünkü onlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar."

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"İşte onlara."* Bu niteliklere sahip kişilere.

{ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ **}** *"Ecirleri iki kat olarak verilecektir."* Sevapları iki kat olarak kendilerine verilecektir.

{ بِمَا صَبَرُوا **}** *"Sabretmelerinden dolayı."* Kâfirlerin eziyetlerine.

{ وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ **}** *"Çünkü onlar kötülüğü iyilikle savarlar."* Güzel kelamla lâ ilâhe illallah kelime-i tevhidi ile çirkin şirki başkalarından savarlar.

{ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ **}** *"Kendilerine verdiğimiz rızıktan."* Kendilerine verdiğimiz mallardan.

{ يُنْفِقُوْنَ **}** *"Allah yolunda harcarlar."* Tasaddukta bulunurlar.

وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِيْنَ ﴿٥٥﴾

55- "Onlar boş söz işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler ve 'Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Esen kalın. Çünkü biz kendini bilmezlerle (birlikte olmak) istemiyoruz.' derler."

{وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ**}** *"Onlar boş söz işittikleri zaman."* Bâtıl söz, yani kâfirlerin kendilerine yönelik eleştiri ve dokundurmalarını.

{أَعْرَضُوا عَنْهُ**}** *"Ondan yüz çevirirler."* Keremli bir şekilde davranarak.

{وَقَالُوا**}** *"Ve derler."* Maruf söz söylerler.

{لَنَآ أَعْمَالُنَا**}** *"Bizim işlerimiz bize."* Allah Teâlâ'ya kulluk ve İslam dini.

{وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ**}** *"Sizin işleriniz size."* Sizin putlara kulluk olan amelleriniz ile şeytanın dini olan Allah'a şirk koşmak sizedir.

{سَلَامٌ عَلَيْكُمْ**}** *"Esen kalın."* Allah Teâlâ size hidayet bahş etsin.

{لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ**}** *"Çünkü biz kendini bilmezlerle (birlikte olmak) istemiyoruz."* Müşriklerin Allah'a şirk koşma dinini talep etmiyoruz.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56- "Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; fakat Allah dilediğini hidayete erdirir. Çünkü O, hidayete erecek olanları daha iyi bilir."

{إِنَّكَ**}** *"Sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{لَا تَهْدِي**}** *"Hidayete erdiremezsin."* Bilmezsin.

{مَنْ أَحْبَبْتَ**}** *"Sevdiğini."* İstediğin kimsenin iman edişini, yani Ebû Tâlib'in.

{وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي**}** *"Fakat Allah hidayete erdirir."* Tevfik eder, doğruya iletir ve tanıtır.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini."* Kendi dinine Ebûbekir, Ömer ve bu ikisinin ashabını.

{ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ **}** *"Çünkü O, hidayete erecek olanları daha iyi bilir."* Dinine.

وَقَالُوٓا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Onlar, 'Biz, seninle birlikte doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız.' dediler. Biz onları, katımızdan bir rızık olarak, her çeşit ürünün toplanıp getirildiği, güvenli bir yere (Mekke'ye) yerleştirmedik mi? Ama onların çoğu bilmezler."

{ وَقَالُوٓا **}** *"Onlar, dediler."* Haris ibn Amr en-Nevfelî ve ashabı.

{ اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى **}** *"Biz, doğru yola uyarsak."* Tevhide.

{ مَعَكَ **}** *"Seninle birlikte."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ نُتَخَطَّفْ **}** *"Atılırız."* Kovuluruz.

{ مِنْ اَرْضِنَا **}** *"Yurdumuzdan."* Mekke'den.

{ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ **}** *"Biz onları, yerleştirmedik mi?"* Onları konaklatmadık mı ve şu yeri onlar için kılmadık mı?

{ حَرَمًا اٰمِنًا **}** *"Güvenli bir yere (Mekke'ye)"* Kendisine saldırılmaktan koruyarak güvende kıldığımız.

{ يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Her çeşit ürünün toplanıp getirildiği."* Her türlü ürünün oraya taşındığı.

{ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا **}** *"Katımızdan bir rızık olarak."* Katımızdan onlar için tahsis edilen bir rızık. Eğer iman ederlerse ben kâfirleri nasıl onların üzerine musallat kılarım?

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Ama onların çoğu bilmezler."* Bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾

58- "Biz kazançlarının çokluğu ile şımarmış nice kentleri helâk ettik! İşte yerleri! Kendilerinden sonra oralarda pek az oturulabilmiştir. İşte onların vârisleri hep biz olduk."

{ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ **}** *"Biz nice kentleri helâk ettik."* Kasaba ehlini.

{ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا **}** *"Kazançlarının çokluğu ile şımarmış."* Kazançları hususunda nankörlük eden.

{ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ **}** *"İşte yerleri."* Evleri.

{ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ **}** *"Kendilerinden sonra oralarda oturulabilmiştir."* Helaklerinin ardından.

{ اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Pek az."* Onlardan çok azında misafirler oturabilmekte geriye kalanı ise haraptır.

{ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ **}** *"İşte onların vârisleri hep biz olduk."* Sahip olduklarına ve helaklerinin ardından terk ettiklerine sahipler olduk.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِيٓ اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Senin Rabbin, (kendi içlerinden), kendilerine âyetlerimizi okuyacak bir peygamberi ana merkezlerine göndermedikçe, o kentleri helak edecek değildir. Çünkü biz o memleketleri, halkı zulüm yaparken helâk etmişizdir."

{ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى **}** *"Senin Rabbin, o kentleri helak edecek değildir."* Kasabalar halkını.

{ حَتّٰى يَبْعَثَ فِيٓ اُمِّهَا **}** *"Ana merkezlerine göndermedikçe."* En muazzamı olan Mekke'ye. Âyetin, büyüklerine ve ulularına anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا **}** *"(Kendi içlerinden), kendilerine âyetlerimizi okuyacak bir peygamberi."* Emir ve nehy ile.

{ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰى **}** *"Çünkü biz o memleketleri, helâk etmişizdir."* Kasabalar halkını.

{ اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ **}** *"Halkı zulüm yaparken."* Müşrikler iken.

وَمَآ اُوْتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

60- "Size verilen her şey, dünya hayatının geçimi ve süsüdür. Oysa Allah katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Aklınızı kullanmaz mısınız?"

{ وَمَآ اُوْتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Size verilen her şey."* Ey Kureyş topluluğu size verilen mal ve hizmetkârlar.

{ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatının geçimi."* Çömlek ve şişe cam gibi dünya hayatının meta'ı gibi.

{ وَزِينَتُهَا **}** *"Ve süsüdür."* Süsüdür. Bu süs baki kalmaz.

{ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Oysa Allah katında olanlar ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı için cennette olanlar.

{ خَيْرٌ **}** *"Daha hayırlı."* Daha faziletli.

{ وَاَبْقٰى **}** *"Ve daha kalıcıdır."* Size dünyada verilenlerden daha süreklidir.

{ اَفَلَا تَعْقِلُونَ **}** *"Aklınızı kullanmaz mısınız?"* Sizin Dünya fâni ve ahiretin bâki olduğu konusunda beyniniz yok mu?

اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾

61- "(Buna göre), kendisine güzel bir söz verdiğimiz ve ona kavuşacak olan kimse; sırf kendisine dünya hayatının geçici nimetlerini verdiğimiz ve sonra kıyâmet günü yakalanıp (azap için) getirileceklerden olan kimse gibi midir?"

{ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا **}** *"(Buna göre), kendisine güzel bir söz verdiğimiz midir?"* Yani cenneti ki, bu kimse Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabıdır. Osman ibn Affan olduğu da söylenmiştir.

{ فَهُوَ لَاقِيهِ **}** *"Ve ona kavuşacak olan kimse."* Ahirette bizzat görecek olan.

{ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Sırf kendisine dünya hayatının geçici nimetlerini verdiğimiz kimse gibi."* Kendisine dünyada mal ve hizmetçiler verdiğimiz kimse gibi midir? Yani Ebû Cehil ibn Hişam.

{ ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ **}** *"Ve sonra kıyâmet günü yakalanıp (azap için) getirileceklerden olan."* Cehennem azabında azap görenlerden olan.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

62- "O gün (Allah) onlara seslenerek, 'Benim ortaklarım sandığınız şeyler nerede?' der."

{ وَيَوْمَ **}** *"O gün."* Bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُنَادِيهِمْ **}** *"(Allah) onlara seslenerek."* Allah Teâlâ Ebû Cehil ve ashabına nida eder.

{ فَيَقُولُ **}** *"Der."* Allah azze ve celle şöyle buyurur.

{ اَيْنَ شُرَكَآئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ **}** *"Benim ortaklarım sandığınız şeyler nerede?"* Kendilerine ibadet ettikleriniz ve ortaklarım olduğunu söylediğiniz.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَا اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ مَا كَانُوٓا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Haklarında sözü (azap hükmü) kesinleşmiş olanlar, 'Ey Rabbimiz! Azdırdıklarımız şunlar. Kendimiz azdığımız gibi, onları da azdırdık. Ama onlardan uzak olduğumuzu sana arz ederiz! Zaten onlar bize tapmıyorlardı!' derler."

{ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ **}** *"Haklarında kesinleşmiş olanlar, derler."* Üzerlerine vacip olanlar.

{ الْقَوْلُ **}** *"Sözü (Azap hükmü)."* Hışım ve azabın. Ki, bunlar liderlerdir.

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ هَٰؤُلَاءِ **}** *"Şunlar."* Sefiller.

{ الَّذِينَ اَغْوَيْنَا **}** *"Azdırdıklarımız."* Saptırdıklarımız.

{ اَغْوَيْنَاهُمْ **}** *"Onları da azdırdık."* Onları hak ve hidayetten saptırdık.

{ كَمَا غَوَيْنَا **}** *"Kendimiz azdığımız gibi."* Hak ve hidayetten saptığımız gibi.

{ تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ **}** *"Ama onlardan uzak olduğumuzu sana arz ederiz."* Onlardan teberri ettik.

{ مَا كَانُوٓا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ **}** *"Zaten onlar bize tapmıyorlardı."* Emrimizle.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Onlara, 'Allah'a koştuğunuz ortakları çağırın!' denilir; onları çağırırlar; ama çağırılanlar bunların çağrısına cevap vermezler ve karşılarında azabı görürler. Ne olurdu sanki doğru yola gelselerdi!"

{ وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ **}** *"Onlara, 'Allah'a koştuğunuz ortakları çağırın!' denilir."* Sizi Allah'ın azabından engelleyecek olan ilahlarınız.

{ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ **}** *"Onları çağırırlar; ama çağırılanlar bunların çağrısına cevap vermezler."* Kendilerinden Allah'ın azabını kaldırmak şeklindeki isteklerine icabet etmezler.

{ وَرَاَوُا الْعَذَابَ **}** *"Ve karşılarında azabı görürler."* Önderler ve ayak takımı olanlar.

{ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ **}** *"Ne olurdu sanki doğru yola gelselerdi."* Kendilerinin dünyada hak ve hidayet üzere olmalarını temenni ederler.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾

65- "Yine o gün (Allah) onlara seslenerek, 'Elçilere ne cevap verdiniz?' der."

{ وَيَوْمَ **}** *"Yine o gün."* Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُنَادِيهِمْ **}** *"(Allah) onlara seslenerek."* Kâfirlere.

{ فَيَقُولُ **}** *"Der."* Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur.

{ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Elçilere ne cevap verdiniz?"* Sizi davet ettikleri şeylere.

فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿٦٦﴾

66- "O gün, kendilerini savunmak için akıllarına hiçbir mazeret gelmez. Artık birbirlerine soru da soramazlar."

{ فَعَمِيَتْ **}** *"Hiçbir mazaret gelmez."* Karmakarışık olur.

{ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ **}** *"Kendilerini savunmak için akıllarına."* Haberler ve cevap veriş.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ **}** *"Artık birbirlerine soru da soramazlar."* İcabet de etmezler.

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ الْمُفْلِحِيْنَ ﴿٦٧﴾

67- "Ama tevbe eden, iman edip iyi işler yapan kimseye gelince; onun kurtuluşa erenler arasında olması umulur."

{ فَاَمَّا مَنْ تَابَ **}** *"Ama tevbe eden, kimseye gelince."* Küfürden.

{ وَاٰمَنَ **}** *"İman edip."* Allah'a.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا **}** *"İyi işler yapan."* Kendisi ile Rabbi arasında halis olarak.

{ فَعَسٰٓى **}** *"Umulur."* Umulur sözcüğü Allah Teâlâ için kullanılınca vaciplik ifade eder.

{ اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ الْمُفْلِحِيْنَ **}** *"Onun kurtuluşa erenler arasında olması."* Hışım ve azaptan kurtulanlardan olması için.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٦٨﴾

68- "Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların ise seçim hakları yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır, çok yücedir!"

{ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ **}** *"Rabbin, dilediğini yaratır."* Dilediği gibi.

{ وَيَخْتَارُ **}** *"Ve seçer."* Mahlukatından dilediğini peygamberliğe seçmesi, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ مَا كَانَ لَهُمُ **}** *"Onların ise yoktur."* Mekke ehli için.

{ الْخِيَرَةُ **}** *"Seçim hakları."* Seçme.

{ سُبْحٰنَ اللّٰهِ **}** *"Allah, uzaktır."* Allah Teâlâ münezzehtir.

{ وَتَعٰلٰى **}** *"Çok yücedir."* Beridir.

{عَمَّا يُشْرِكُونَ} *"Onların ortak koştuklarından."* Allah'a ortak koştukları putlardan.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Senin Rabbin, onların göğüslerinin sakladıklarını da açığa vurduklarını da bilir."

{وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ} *"Senin Rabbin, onların göğüslerinin sakladıklarını da bilir."* Kalplerinin gizlediği kin ve düşmanlığı.

{وَمَا يُعْلِنُونَ} *"Açığa vurduklarını da."* Açığa vurdukları masiyetleri.

وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

70- "İşte O, Allah'tır. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Başında da sonunda da hamd O'nundur. Hükümranlık O'na aittir ve ancak O'na döndürüleceksiniz!"

{وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ} *"İşte O, Allah'tır. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur."* O'nun hiçbir çocuğu ve ortağı bulunmamaktadır.

{لَهُ الْحَمْدُ} *"Hamd O'nundur."* Şükür O'na aittir.

{فِي الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ} *"Başında da sonunda da."* Gök ve yer ehline. Hamd, lütuf, fazıl ve ihsan dünyada dünya ve ahiret ehline, ahirette O'na aittir.

{وَلَهُ الْحُكْمُ} *"Hükümranlık O'na aittir."* Onların arasında hüküm verir.

{وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} *"Ve ancak O'na döndürüleceksiniz."* Ölümden sonra.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾

71- "De ki: 'Hiç düşündünüz mü? Eğer Allah, üzerinizde geceyi kıyâmet gününe kadar uzatacak olsa, Allah'tan başka hangi tanrı, size ışık getirebilir? Hâlâ işitmeyecek misiniz?'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Onlara. Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline de ki.

{ اَرَاَيْتُمْ **}** *"Hiç düşündünüz mü?"* Ey kâfirler topluluğu ne diyorsunuz?

{ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ **}** *"Eğer Allah, üzerinizde geceyi olsa."* Eğer Allah Teâlâ geceyi karanlık olarak üzerinizde bıraksa.

{ سَرْمَدًا **}** *"Uzatacak."* Sürekli olarak.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ **}** *"Kıyâmet gününe kadar."* Bunda hiçbir şekilde gündüz olmasa.

{ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ **}** *"Allah'tan başka hangi tanrı."* Allah'ın dışında.

{ يَاْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ **}** *"Size ışık getirebilir?"* Gündüzü.

{ اَفَلَا تَسْمَعُونَ **}** *"Hâlâ işitmeyecek misiniz?"* Geceyi ve gündüzü sizin için kılana itaat etmeyecek misiniz?

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

72- "De ki: 'Hiç düşündünüz mü? Eğer Allah, üzerinizde gündüzü, kıyâmet gününe kadar uzatacak olsa, Allah'tan başka hangi tanrı, size dinleneceğiniz geceyi getirebilir? Görmeyecek misiniz?'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Onlara. Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline şunu da sor:

{ اَرَاَيْتُمْ **}** *"Hiç düşündünüz mü?"* Ne diyorsunuz?

{ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ **}** *"Eğer Allah, üzerinizde olsa."* Eğer Allah Teâlâ gündüzü üzerinizde bıraksa.

{ النَّهَارَ سَرْمَدًا } *"Gündüzü uzatacak."* Sürekli olarak.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ } *"Kıyâmet gününe kadar."* Bunda hiçbir şekilde gece olmasa.

{ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللهِ } *"Allah'tan başka hangi tanrı."* Allah'ın dışında.

{ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ } *"Size dinleneceğiniz geceyi getirebilir."* Kendisinde istikrar bulacağınız.

{ اَفَلَا تُبْصِرُونَ } *"Görmeyecek misiniz?"* Geceyi ve gündüzü yaratmayı sizin için kılanı tasdik etmeyecek misiniz?

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73- "İşte O, rahmetinden dolayı, size, dinlenmeniz için geceyi, lütfundan rızık aramanız için de gündüzü yaratmıştır. Belki şükredersiniz!"

{ وَمِنْ رَحْمَتِهِ } *"İşte O, rahmetinden dolayı."* Nimetinden dolayı.

{ جَعَلَ لَكُمُ } *"Size, yaratmıştır."* Sizin için yaratmıştır.

{ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ } *"Dinlenmeniz için geceyi, gündüzü."* Gece vaktinde istikrar bulasınız diye.

{ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ } *"Lütfundan rızık aramanız için de."* Gündüzleyin ilim ve ibadet fazlını talep edesiniz diye.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ } *"Belki şükredersiniz."* Gece ve gündüz size verdiği nimetlere şükredesiniz diye.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾

74- "O gün Allah, onlara seslenerek, 'Benim ortaklarım olduğunu iddia ettikleriniz nerededir?' diye soracaktır."

{ وَيَوْمَ } *"O gün."* Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ **}** *"Allah, onlara seslenerek, 'Benim ortaklarım olduğunu iddia ettikleriniz nerededir?' diye soracaktır."* Ortaklarım olduğunu söylediklerinizi.

وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوٓا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

75- "(O gün) biz, her ümmetten bir tanık çıkarır, (inkâr edenlere) 'Kesin delilinizi getirin!' deriz. O zaman, onlar, gerçeğin Allah'a ait olduğunu anlarlar. Uydurmuş oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitmişlerdir."

{ وَنَزَعْنَا **}** *"(O gün) biz, çıkarır."* Çıkartırız.

{ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا **}** *"Her ümmetten bir tanık."* Ümmet hakkında tebliğ ettiklerine tanıklık edecek bir peygamber. Bu peygamber dünyada ümmetleri içinde bulunan onların peygamberleridir.

{ فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ **}** *"(İnkâr edenlere) 'Kesin delilinizi getirin!' deriz."* Resûlleri reddedişinizin gerekçesine ilişkin kanıtlarınızı.

{ فَعَلِمُوٓا **}** *"O zaman, onlar, anlarlar."* Her ümmete.

{ اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ **}** *"Gerçeğin Allah'a ait olduğunu."* Allah Teâlâ'ya ibadet etmenin ve Allah'ın dininin hak ve kendi aralarında hüküm vermenin Allah'a ait olduğunu anlarlar.

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ **}** *"Kendilerinden kaybolup gitmişlerdir."* Herkes kendi nefsiyle meşguldür.

{ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ **}** *"Uydurmuş oldukları şeyler de."* Yalan yere dayanaksızca ibadet ettikleri şeyler de.

اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَآ اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوٓأُ بِالْعُصْبَةِ اُولِي الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

76- "Karun, Musa'nın kavminden idi. Ama onlara karşı azgınlık yaptı. Biz ona, sadece anahtarlarını bile, güçlü bir topluluğun taşımakta zorlanacağı hazineler vermiştik. Kavmi ona şöyle demişti: 'Böbürlenme! Çünkü Allah böbürlenenleri sevmez!'"

{ إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ **}** *"Karun, Musa'nın kavminden idi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın amcasının oğlu idi.

{ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ **}** *"Ama onlara karşı azgınlık yaptı."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a, Hazret-i Harun ('aleyhi's-selâm)'a ve ikisinin kavmine karşı kibirlenmişti. Bundan dolayı da şöyle demiştir: Eğer peygamberlik Musa ('aleyhi's-selâm)'a, dinî liderlik de Hazret-i Harun ('aleyhi's-selâm)'a ait ise peki ben herhangi bir şey hakkında hiçbir makama sahip değilim. Ben buna rıza göstermem. Bundan dolayı da Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın peygamberliğini reddetmiştir.

{ وَآتَيْنَاهُ **}** *"Biz ona, vermiştik."* Ona bahşetmiştik.

{ مِنَ الْكُنُوزِ **}** *"Hazineler."* Yani mallar.

{ مَآ إِنَّ مَفَاتِحَهُ **}** *"Sadece anahtarlarını bile."* Hazinelerinin anahtarları.

{ لَتَنُوٓأُ بِالْعُصْبَةِ **}** *"Bir topluluğun taşımakta zorlanacağı."* Bir topluluğa ağır geliyordu.

{ أُولِي الْقُوَّةِ **}** *"Güçlü."* Kuvvet sahibi. Bunlar kırk kişi idiler. Karun'un hazinelerinin anahtarlarını taşıyorlardı.

{ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ **}** *"Kavmi ona şöyle demişti."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ لَا تَفْرَحْ **}** *"Böbürlenme."* Malla şımarma ve ortak da koşma.

{ إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ **}** *"Çünkü Allah böbürlenenleri sevmez."* Mal konusunda şımaranları.[6]

---

6 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "Âyette geçen (مَفَاتِحَهُ) buyruğu, anahtarlar o cemaate elbette ağır basar demektir. (أُولِي الْقُوَّةِ) ifadesi, erkeklerden oluşan kuvvet sahibi bir cemaat onun anahtarlarını kaldıramaz anlamındadır. (الْفَرِحِينَ) ifadesi "el-Merihin/şımarıklar" anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kasas Sûresi.

İbn Cerir bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 107, 111.

b) (اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ) "*Karun, Musa'nın kavminden idi. Ama onlara karşı azgınlık yaptı.*" ibn Cüreyc der ki, "Karun Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın amcası oğlu idi." İbn İshak'a göre ise amcasıdır. Taberî der ki, "Bu konuda ilim ehlinin çoğunluğu Karun'un amcası oğlu olduğu görüşündedirler." Bu görüş İbrahim en-Neheî, Katâde ve Mâlik ibn Dinar'dan rivayet edilmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 105-6.

c) (فَبَغٰى عَلَيْهِمْ) "*Ama onlara karşı azgınlık yaptı.*" Taşkınlığı ve azgınlığı hususunda farklı farklı görüşler ileri sürülse de en açık olanı, Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği çok mal nedeniyle büyüklenmede haddi aşışıdır.

d) (وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَآ اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوْٓأُ بِالْعُصْبَةِ اُولِي الْقُوَّةِ) "*Biz ona, sadece anahtarlarını bile, güçlü bir topluluğun taşımakta zorlanacağı hazineler vermiştik.*" "Mefâtih" sözcüğü "mifteh" sözcüğünün çoğuludur. "Mifteh", kendisiyle kapıların açıldığı anahtardır.

Ebû Ubeyde Mamer ibn Müsenna ise şöyle der: "Mefâqtihe hezâinihi", hazinelerinin anahtarları anlamındadır. İbn Cerir ve başkaları da bu görüştedir. *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 2, s. 110; *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 110; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 13, s. 311; *Tefsir-i ibn Kesir*, c. 3, s. 416; *Tefsir-u Ebû's-Suud*, c. 4, s. 319.

"Mefâtih" sözcüğünden kastın, bizzat hazinenin kendisi olduğu da söylenmiştir. Ferrâ bu görüştedir. *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 310.

e) (لَتَنُوْٓأُ بِالْعُصْبَةِ اُولِي الْقُوَّةِ) "*Güçlü bir topluluğun taşımakta zorlanacağı.*" "Tenûü", teskulu/ağır gelir anlamındadır. "Usbe" ise kişinin erkeklerden akrabasıdır. "Tenûü" sözcüğünün aslı "Tüniy'ü"dür. Buna göre; âyetin anlamı şöyle olmuş olur. Bu hususta yapılmış en güzel açıklama şudur: Onun hazinelerinin anahtarlarının ağırlıkları, ağır oluşlarından dolayı erkeklerden oluşan güçlü kuvvetli bir topluluğu yana doğru meyil ettiren bir hazine verdik. Tenûü fiilindeki "te" harfi, üstün okununca bu sefer (fiilin mefulü olan "güçlü kuvvetli kimseler" anlamındaki) ismin başına "be' gelmiştir. Nitekim "Yüzhibü bi'l-be'si/O meşakkati giderir" denildiği gibi (aynı anlamda); "Yüzhibü'l-be'se" de denilebilir. *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 310; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 13, s. 312.

f) Rivayette geçtiği üzere İbn Abbâs (لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ) âyetinde geçen (فَرِحِينَ) sözcüğünü "Merihin/şımaranlar" olarak tefsir etmiştir.

İbn Manzur der ki, "el-Merhü", o derece şiddetli sevinç ve aktifliktir ki, kendi değerini ve sınırını aşmak demektir. "Merh" sözcüğünün yürüyüşte kibirlenme ve böbürlenme anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyette ise şöyle geçmektedir: (وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا) "*Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma.*" (17/İsrâ/37). *Lisânü'l-Arab*, "M-R-H" maddesi.

İbn Cerir et-Taberî'nin çeşitli kanallardan Mücahid'den (اِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ) "*Çünkü Allah böbürlenenleri sevmez*" âyetin anlamı hakkında rivayet ettiği tefsir ise daha güzeldir: Allah'ın kendisine verdiklerine şükretmeyen azgın, şımarık, kibirlenen kimse demektir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 111.

وَابْتَغِ فِيمَآ اٰتٰىكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَآ اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

77- "Allah'ın sana verdiklerinde ahiret yurdunu ara; ama dünyadan da payını unutma. Allah sana nasıl iyilikte bulunduysa, sen de iyilikte bulun! Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma; çünkü Allah bozguncuları sevmez!"

---

g) Kur'an kıssalarının mufassallaştırılması bağlamında İbn Abbâs'tan çeşitli rivayetler aktarılmıştır. Sûrenin bu ve bundan sonraki bölümünde Allah azze ve celle Karun ve Karun'a öykünenlere Karun'un yere batırılması ile ilgili bir pasaj aktarmaktadır. Kıssanın tafsilatı hakkında Ebû Hâkim en-Nîsâbûrî Abdullah ibn Haris kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) kavmine zekat verme emrini getirince, Karun İsrailoğullarını toplayarak onlara şöyle demiştir: "Size namaz farizasını getirdi. Bir takım şeyler daha size getirdi ki, sizler de onlara katlanmış bulunuyorsunuzdur. Ona, bir de mallarınızı verme külfetini, yüklenecek misiniz?" İsrail oğulları "Biz, ona, mallarımızın zekatını verme külfetini, yüklenmeyeceğiz! Sen, ne görüştesin?" dediler. Karun "Benim görüşüm, İsrail oğullarının fahişesini, ona gönderelim. Onun, ona, kendisiyle temasta bulunmak istediği iftirasını atmasını söyleyelim." dedi.
Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) onlar hakkında Allah Teâlâ'ya bedduada bulundu. Allah Teâlâ, Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'a boyun eğmesi için, yere emretti. Bunun üzerine Hz. Musa yere "Tut onları" dedi. Yer, onları, topuklarına kadar, tuttu. Onlar "Ey Musa! Ey Musa" diyerek yardım istemeye başladılar.
Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) yere: *"Tut onları, yut!"* dedi. Yer, onları, dizlerine kadar yuttu! Onlar: "Ey Musa! Ey Musa!" diyerek yardım istemeye devam ettiler. Hz. Musa ('aleyhi's-selâm) yere "Tut onları, yut!" dedi. Yer, onları, boyunlarına kadar yuttu! Onlar, yine "Ey Musa! Ey Musa!" diyerek yardım istemeye devam ettiler. Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'a yere: "Tut onları, yut!" dedi. Yer, onları, yuttu! Tamamı ile kaybolup gittiler. Bunun üzerine, Allah azze ve celle Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'a "Ey Musa! Kullarım, senden yardım istediler, sana yalvarıp yakardılar. Sen, yardım etmedin! İzzetime kasem olsun ki eğer, onlar, benden yardım istemiş olsaydılar, muhakkak, onların yardımlarına yetişirdim" diye vahyetti.
İbn Abbâs der ki: İşte bu rivayet Allah Teâlâ'nın ﴿فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ﴾ "*Sonunda, onu da sarayını da yerin dibine geçirdik.*" (28/Kasas/81) buyruğudur. Allah Teâlâ onu yerin en alt tabakasına batırdı. Hâkim şöyle der: "Bu hadis Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğu halde onlar bu hadisi tahriç etmediler." Zehebî de bu yargıya muvafakat etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Kasas Sûresi, c. 2, s. 408.

{ وَابْتَغِ **}** *"Ara."* Talep et.

{ فِيمَآ اٰتٰيكَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın sana verdiklerinde."* Allah Teâlâ'nın sana verdiği mal ile.

{ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ **}** *"Ahiret yurdunu."* Yani cenneti.

{ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا **}** *"Ama dünyadan da payını unutma."* Dünyadaki nasibinle ahiretten de nasibini terk etme. Âyetin, infak etmiş olduğun ve ahiret için verdiğin ile dünyadan nasibini azaltma anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَحْسِنْ **}** *"Sen de iyilikte bulun."* Yoksullara ve düşkünlere.

{ كَمَآ اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ **}** *"Allah sana nasıl iyilikte bulunduysa."* Mal ile.

{ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma."* Masiyet eylemlerinde bulunma ve Hazret-i Musa Resûl ('aleyhi's-selâm)'ın emrine aykırı hareket etme.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ **}** *"Çünkü Allah bozguncuları sevmez."* Masiyetleri işleyerek bozgunculuk yapanları.

قَالَ اِنَّمَآ اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِي اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

78- "(Karun) dedi ki: 'Bu (servet) bana, bendeki bilgiden dolayı verilmiştir.' O, Allah'ın kendisinden önceki nesiller arasında, ondan daha güçlü ve ondan daha çok servet toplamış olan kimseleri helâk etmiş olduğunu bilmiyor mu? Ancak suçlulara, günahlarından sorulmaz!"

{ قَالَ **}** *"(Karun) dedi ki."* Karun dedi ki.

{ اِنَّمَآ اُوتِيتُهُ **}** *"Bu (servet) bana, verilmiştir."* Bana verilen bu mal verilmiştir.

{ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِي **}** *"Bendeki bilgiden dolayı."* Benim bu mala ehil olduğuma dair Allah Teâlâ'nın bilgisine göre verilmiştir. Âyetin, Karun kimya ile altın yapıyordu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَوَلَمْ يَعْلَمْ **}** *"O, bilmiyor mu?"* Karun bilmiyor mu?

{ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُوْنِ **}** *"Allah'ın kendisinden önceki nesiller arasında, kimseleri helâk etmiş olduğunu."* Geçmiş kavimleri.

{ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً **}** *"Ondan daha güçlü olan."* Beden bakımından.

{ وَاَكْثَرُ جَمْعًا **}** *"Ve ondan daha çok servet toplamış."* Mal ve adam yönünden.

{ وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ **}** *"Ancak suçlulara, günahlarından sorulmaz."* Kıyâmet gününde müşriklerden sorulmaz. Zira herkes simasıyla tanınır.

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِي زِينَتِهٖ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوتِيَ قَارُونُ اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾

79- "(Karun bir gün), süsü içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını isteyenler, 'Keşke, bizim de Karun'a verilenin benzeri olsaydı! O, gerçekten büyük şans sahibi biri!' dediler."

{ فَخَرَجَ **}** *"Çıktı."* Karun çıktı.

{ عَلٰى قَوْمِهٖ فِي زِينَتِهٖ **}** *"(Karun bir gün), süsü içinde kavminin karşısına."* Kendisine ait atlar, katırlar, cariyeler, altın ve gümüş süsleri, türlü türlü silahlar ve elbiseler.

{ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatını isteyenler, dediler."* Ki bunlar rağbet ediciler idiler.

{ يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوتِيَ **}** *"Keşke, bizim de verilenin benzeri olsaydı."* Maldan.

{ قَارُونُ **}** *"Karun'a."* Maldan.

{ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ **}** *"O, gerçekten şanslı biri!"* Çokça pay sahibi biri.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise; 'Yazıklar olsun size! İnanan ve iyi iş yapan kimse nazarında, Allah'ın vereceği ücret daha hayırlıdır. Ama ona da ulaşamaz ancak sabredenler (ulaşabilir).' dediler."

{ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ **}** *"Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise; dediler."* Zühd ve tevekkül ilmi verilmiş olanlar. Bunlar zahid olanlardır. Bunlar rağbet edenlere şöyle dediler;

{ وَيْلَكُمْ **}** *"Yazıklar olsun size."* Allah Teâlâ size dünyayı dar etsin.

{ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ **}** *"Allah'ın vereceği ücret daha hayırlıdır."* Cennette vereceği daha faziletlidir.

{ لِمَنْ آمَنَ **}** *"İnanan kimse nazarında."* Allah Teâlâ'ya ve Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا **}** *"Ve iyi iş yapan."* Kendisi ile Rabbi arasında ihlaslı olarak.

{ وَلَا يُلَقَّاهَا **}** *"Ama ona da ulaşamaz."* Cennet verilmez.

{ إِلَّا الصَّابِرُونَ **}** *"Ancak sabredenler (ulaşabilir)."* Allah Teâlâ'nın emrine ve sıkıntılara karşı sabredenlere. Âyetin, emr-i bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker vesilesiyle kelime-i tayyibeye, ancak Allah'ın emrine ve sıkıntılara karşı sabreden kimseler ulaşabilir anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨١﴾

81- "Sonunda, onu da sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık, Allah'a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Kendi kendini de kurtaramadı."

{ فَخَسَفْنَا بِهِ **}** *"Sonunda, onu da dibine geçirdik."* Karun'u.

{ وَبِدَارِهِ **}** *"Sarayını da."* Evini.

{ الْأَرْضَ **}** *"Yerin."* Kendisiyle birlikte yere batırıldı.

{ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ **}** *"Artık, bir topluluğu olmadı."* Bir topluluğu ve ordusu.

{ يَنْصُرُونَهُ **}** *"Ona yardım edecek."* Ondan engelleyecek.

{ مِنْ دُونِ اللهِ **}** *"Allah'a karşı."* Üzerine azap indiğinde Allah'ın azabından.

{ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ **}** *"Kendi kendini de kurtaramadı."* Kendi nefsini Allah'ın azabından kurtaranlardan olmadı.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَآ أَنْ مَنَّ اللهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler, 'Vah bize! Meğer Allah, kullarından dilediğine bol, dilediğine de az veriyormuş! Eğer Allah, bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Meğer inkâr edenler gerçekten kurtuluşa eremezlermiş!' demeye başladılar."

{ وَأَصْبَحَ **}** *"Başladılar."* Oldular.

{ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ **}** *"Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler."*[7] Onun kadrinde, konumunda ve malının miktarına sahip olmayı dileyenler.

[7] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "bi'l-emsi" ilahî kelimesini anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu bölüme aldık.

{ يَقُولُونَ **}** *"Demeye."* Birbirlerine şöyle demeye başladılar.

{ وَيْكَاَنَّ اللّٰه **}** *"Vah bize! Meğer Allah."* Karun'un dediği gibi "Mal benim gücümden dolayı elimdeymiş" sözü doğru değilmiş. Aksine Allah azze ve celle.

{ يَبْسُطُ **}** *"Bol, veriyormuş."* Bolca veriyor.

{ الرِّزْقَ **}** *"Rızkı."*[8] Malı.

{ لِمَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğine."* Dilediği kimseye.

{ مِنْ عِبَادِهِ **}** *"Kullarından."* Bu, Karun örneğinde olduğu gibi onun tarafından kurulan bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ **}** *"Dilediğine de az."* Dilediğine de kısar. Bu da onun tarafından bir nazardır.

{ لَوْلَآ اَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا **}** *"Eğer Allah, bize lütufta bulunmuş olmasaydı."* Karun'a verdiğini bizden engellemiş olmasaydı.

{ لَخَسَفَ بِنَا **}** *"Bizi de yerin dibine geçirirdi."* Karun'u yerin dibine geçirdiği gibi bizi de yerin dibine geçirirdi.

{ وَيْكَاَنَّهُ **}** *"Meğer gerçekten."* Ve kuşkusuz o. (وَيْكَاَنَّهُ) ilahî kelamında geçen (يا) ve (كف) harfleri kelamda sıladır.

{ لَا يُفْلِحُ **}** *"Kurtuluşa eremezlermiş."* Başarıya ulaşmaz ve güven içinde olmaz.

{ الْكَافِرُونَ **}** *"İnkâr edenler."* Allah'ın azabından.

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾

83- "Ahiret yurduna gelince; Biz onu, yeryüzünde büyüklük taslamayı ve bozgunculuk çıkarmayı istemeyenlere vereceğiz. (Çünkü iyi) sonuç, sakınanlarındır."

[8] Tarafımızdan eklenmiştir.

{ تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ **}** *"Ahiret yurduna gelince."* Cennet.

{ نَجْعَلُهَا **}** *"Biz onu, vereceğiz."* Onu vereceğiz.

{ لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا **}** *"Büyüklük taslamayı istemeyenlere."* Taşkınlık ve büyüklenmeyenlere.

{ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzünde."* Mal ile.

{ وَلَا فَسَادًا **}** *"Ve bozgunculuk çıkarmayı."* Nakış, tasvirler ve masiyetlerle.

{ وَالْعَاقِبَةُ **}** *"(Çünkü iyi) sonuç."* Cennet.

{ لِلْمُتَّقِينَ **}** *"Sakınanlarındır."* Küfür, şirk, büyüklenme ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaktan kaçınanlarındır.

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84- "Kim iyilik getirirse ona, ondan daha hayırlısı vardır. Kim de kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıklarının karşılığını görürler."

{ مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ **}** *"Kim iyilik getirirse ona."* İhlaslı bir şekilde lâ ilâhe illallah ile gelirse.

{ خَيْرٌ مِنْهَا **}** *"Ondan daha hayırlısı vardır."* Ondan daha hayırlısı onun için vardır.

{ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ **}** *"Kim de kötülük getirirse."* Allah'a şirk koşarsa.

{ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ **}** *"O kötülükleri işleyenler, karşılığını görürler."* Allah'a şirk koşma konusunda.

{ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Ancak yaptıklarının."* Cehennem ateşi.

اِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ قُلْ رَبِّيٓ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨٥﴾

85- "Kur'an'a uymayı sana gerekli kılan (Allah), elbette seni, dönülecek yere döndürecektir. De ki: 'Rabbim, kimin doğru yola iletiğini ve kimin de apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu daha iyi bilir.'"

{ اِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ **}** *"Kur'an'a uymayı sana gerekli kılan (Allah)."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile sana indiren.

{ لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ **}** *"Elbette seni, dönülecek yere döndürecektir."* Mekke'ye. Âyetin, cennete döndürecektir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ رَبِّيٓ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى **}** *"Rabbim, kimin doğru yola ilettiğini daha iyi bilir."* Tevhid ve Kur'an ile.

{ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ **}** *"Ve kimin de apaçık bir sapıklık içinde bulunduğunu."* Apaçık bir küfür ve apaçık bir hata içinde olduğunu.[9]

---

9 a) İmam Buhârî (لَرَآدُّكَ اِلٰى مَعَادٍ) *"Elbette seni, dönülecek yere döndürecektir."* buyruğu hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Mekke'ye geri çevirecektir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kasas Sûresi "İnnellezi ferada aleyke'l-Kur'ane" bâbı.
Bu haberi Taberî Ya'la ibn Ubeyd kanalıyla bu isnatla rivayet etmiş ve aynısını zikretmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 125.
b) Yine Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle diyordu: "Seni oradan çıkardığı gibi oraya geri çevirecektir de." *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 125.
c) İbn Abbâs âyette geçen "mead" sözcüğünü Mekke-i Mükerreme olarak tefsir etmiştir. Bu durumda âyet, geleceğe yönelik gaybî ihbar olmaktadır, İbn Abbâs'a göre. Ancak âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs'tan gelen yegâne yorum bu değildir. Mead'ın cennet olduğu da rivayet edilmiştir kendisinden. İbn Cerir et-Taberî, İkrime ve Said ibn Cübeyr kanalıyla bu son rivayeti aktarmıştır. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 124. Diğer bir yoruma göre ise mead ölümdür. Taberî Said ibn Cübeyri kanalıyla İbn Abbâs'tan bu tefsiri aktarmıştır. *Tefsirü't-Taberî*, c. 20, s. 125. ibn Kesir, İbn Abbâs'ın bu görüşleri arasındaki çe-

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوٓا اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٨٦﴾

86- "Sen, bu kitabın sana verileceğini bilmiyordun. Bu, ancak Rabbinden bir rahmettir. Öyleyse sakın inkâr edenlere arka çıkma!"

{ وَمَا كُنْتَ **}** *"Sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ تَرْجُوٓا اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ **}** *"Bu kitabın sana verileceğini bilmiyordun."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı sana Kur'an ile indireceğini ve peygamber olacağını.

{ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ **}** *"Bu, ancak Rabbinden bir rahmettir."* Ancak bu Rabbinden bir lütuf ve keramettir. Zira bu Hazret-i Cebrail'i sana Kur'an ile göndermiş ve seni peygamber kılmıştır.

---

lişkiyi gidererek cem etmek amacıyla şöyle der: İbn Abbâs bir keresinde âyeti Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke'ye dönüşü ile tefsir etmiştir ki, bu, Mekke'nin fethidir. İbn Abbâs'a göre, Mekke'nin fethi, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelinin yaklaşmış olduğuna bir işarettir. Nitekim İbn Abbâs (اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُوْنَ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ اِنَّهٗ كَانَ تَوَّابًا) *"Allah'ın yardımı ve fetih gelip de, İnsanları akın akın Allah'ın dinine girerlerken gördüğün vakit, Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeyi çok kabul edendir."* (110/en-Nasr/1-3) sûresini de Allah Resûlü (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'nün eceli olduğu ve sûrede buna işaret edildiği şeklinde açıklamıştır. İbn Abbâs bu açıklamayı, Ömer ibn Hattab'ın da bulunduğu bir yerde yapmış ve Ömer onun bu sözüne muvafakat ederek "Sûre'den senin anladığından başkasını anlamıyorum" demişti. Bu sebepledir ki, İbn Abbâs başka bir seferinde, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in döneceği yeri; ölümle, diğer bir keresinde ölümden sonraki kıyâmet günü ile bir keresinde de Allah'ın risaletini cin ve insanlara tebliğ edip ulaştırması üzerine mükâfatı ve varacağı yer olan cennetle tefsir etmiştir. Zira O, Allah'ın yaratıklarının en kâmili, en fasihi ve mutlak olarak Allah'ın yaratıklarının en şereflisidir. *Tefsir-i ibn Kesir*, c. 3, s. 430.

Gerçekten İbn Kesir'in bu çabasını takdir etmek gerekmektedir. Zira bütün görüşleri toplamıştır. Zaten ölüm ile cennet birbirine yakın olgudur. Cennet ölümden sonra gerçekleşmektedir. Mekke-i Mükerreme görüşüne gelince ise Mekke-i Mükerreme'nin fethi Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelinin yaklaştığını bildirmektedir.

{فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا} *"Öyleyse sakın arka çıkma."* Yardımcı.

{لِلْكَافِرِينَ} *"İnkâr edenlere."* Küfre.

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾

87- "Onlar, indirildikten sonra, seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymasınlar! Sen, Rabbine çağır ve asla ortak koşanlardan olma!"

{وَلَا يَصُدُّنَّكَ} *"Onlar, seni alıkoymasınlar."* Seni çevirmesinler.

{عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ} *"Allah'ın âyetlerinden."* Kur'an'dan.

{بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ} *"İndirildikten sonra."* Hazret-i Cebrail âyetlerle indiğinde.

{اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ} *"Sen, Rabbine çağır."* Rabbini birlemeye ve Rabbinin kitabına.

{وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ} *"Ve asla ortak koşanlardan olma."* Onlardan, onların dini üzere, müşriklerle birlikte.

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

88- "Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapma! (Çünkü) O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zatından başka, her şey yok olacaktır. Hükümranlık O'na aittir (ve siz) O'na döndürüleceksiniz."

{وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ} *"Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapma."* Allah Teâlâ'nın dışında hiçbir kimseye ibadet etme. İnsanları Allah Teâlâ'dan başka hiçbir kimseye davet etme.

{لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ} *"(Çünkü) O'ndan başka tanrı yoktur."* O yegânedir. O'nun hiçbir ortağı bulunmamaktadır.

{ كُلُّ شَيْءٍ **}** *"Her şey."* Allah Teâlâ'nın rızasının dışındaki bütün ameller.

{ هَالِكٌ **}** *"Yok olacaktır."* Reddolunmuştur.

{ اِلَّا وَجْهَهُ **}** *"O'nun zâtından başka."* Ancak kendisiyle Allah Teâlâ'nın rızası istenilen şey müstesna.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: O'nun vechi hariç her şey değişecektir. O'nun mülkü hariç her mülk zail olacaktır.

{ لَهُ الْحُكْمُ **}** *"Hükümranlık O'na aittir."* Mahlukatı arasında hüküm veriş.

{ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ **}** *"(Ve siz) O'na döndürüleceksiniz."* Ölümden sonra O'na döndürüleceksiniz. O da amellerinize karşılık size ceza/mükâfat verecektir.

سورة الْعَنْكَبُوتِ

29- ANKEBÛT SÛRESİ

Kendisinde "Ankebûtun/olayların" zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 69, sözcük sayısı 780 ve harf sayısı ise 4.145'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓمٓ ﴿١﴾

1- "Elif, Lâm, Mîm"

{الٓمٓ} *"Elif, Lâm, Mîm."* İbn Abbâs kendi isnadıyla Ankebût Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: "*Elif, Lâm, Mîm*." Diyor ki, Ben Allah'ım bilirim. Âyetin, kendisiyle "Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihan etmişizdir." ilahî buyruğuyla yemin edilen bir kasem olduğu da söylenmiştir.

اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوٓا اَنْ يَقُولُوٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾

2- "İnsanlar, sadece 'İman ettik.' deyince bırakılıp, imtihan edilmeyeceklerini mi sandılar?"

{اَحَسِبَ النَّاسُ} *"İnsanlar, sandılar mı?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı sanmakta mıdır ki?

{اَنْ يُتْرَكُوٓا} *"Bırakılıp."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ardından.

{ اَنْ يَقُولُوٓا **}** *"Deyince."* Demeleri suretiyle.

{ اٰمَنَّا **}** *"Sadece iman ettik."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ **}** *"İmtihan edilmeyeceklerini."* Heva, bid'at ve haramları çiğnemekle sınanmayacaklarını mı?

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿٣﴾

3- "Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihan etmişizdir. Allah elbette doğru söyleyenleri ortaya çıkaracak, yalan söyleyenleri de ortaya koyacaktır."

{ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihan etmişizdir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından öncekileri de sınadık. Peygamberlerin ardından heva, bid'at ve haramları çiğnemekle.

{ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ **}** *"Allah elbette ortaya çıkaracak."* Ta ki, Allah Teâlâ göstersin ve ayırt etsin.

{ الَّذِينَ صَدَقُوا **}** *"Doğru söyleyenleri."* İmanlarında hevadan, bid'attan ve haramları terk etmekten kaçınmakla.

{ وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ **}** *"Yalan söyleyenleri de ortaya koyacaktır."* Yani imanlarında hevâ, bid'at ve haramları işlemekle yalancı olanları.

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّاٰتِ اَنْ يَسْبِقُونَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

4- "Yoksa kötülük yapanlar, bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"

Bedir Savaşı'nda Ali ibn Ebî Tâlib (radıyallahu anh), Hazret-i Peygamber'in amcası Hamza ibn Abdülmuttalib ve Ubeyde ibn Abdülmuttalib ile mübareze eden ve birbirlerine karşı tefahür eden Ebû Cehil

ibn Hişam, Velid ibn Muğire, Utbe ibn Rebia ve Şeybe ibn Rebia hakkında şu âyet nazil oldu ve şöyle buyurdu;

{ اَمْ حَسِبَ **}** *"Yoksa sandılar mı?"* Sanmakta mıdır?

{ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ **}** *"Kötülük yapanlar."* Allah Teâlâ'ya şirk koşanlar.

{ اَنْ يَسْبِقُونَا **}** *"Bizden kaçabileceklerini."* Azabımızdan kurtulabileceklerini.

{ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ **}** *"Ne kötü hüküm veriyorlar."* Ve bunun kendilerine ait olduğunu zannedenler ve hükmedenler ne kötü hüküm vermektedirler.

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ٥

5- "Her kim Allah'a ermeyi arzu ederse, bilsin ki, Allah'ın belirlemiş olduğu o vakit elbette gelecektir. O, her şeyi işitendir, bilendir."

{ مَنْ كَانَ يَرْجُوا **}** *"Her kim arzu ederse."* Korkarsa.

{ لِقَآءَ اللّٰهِ **}** *"Allah'a ermeyi."* Ölümden sonra dirilişten.

{ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ **}** *"Bilsin ki Allah'ın belirlemiş olduğu o vakit."* Ölümden sonra diriliş.

{ لَاٰتٍ **}** *"Elbette gelecektir."* Gerçekleşecektir.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ **}** *"O, her şeyi işitendir."* Bedir Savaşı'nda her iki grubun sözlerini.

{ الْعَلِيمُ **}** *"Bilendir."* Onlara isabet edecek olan şeyi.

وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ٦

6- "Cihad eden ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnidir."

Ardından iftihar etmeleri nedeniyle Ali (radıyallahu anh) ve iki arkadaşı hakkında şöyle buyurdu:

{وَمَنْ جَاهَدَ**}** *"Cihad eden."* Bedir Savaşı'nda Allah yolunda cihad eden.

{فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ**}** *"Ancak kendisi için cihad etmiş olur."* Bunun sevabı kendisine aittir.

{إِنَّ اللهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ**}** *"Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnidir."* Varlıkların cihad etmesinden.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

7- "İman edip sâlih ameller işleyenlere (gelince), biz elbette onların kötülüklerini örteriz ve onlara, yapmış oldukları amellerin daha güzeliyle karşılık veririz."

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"İman edip... (gelince)."* Ali (radıyallahu anh) ve iki arkadaşı.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ**}** *"Sâlih ameller işleyenlere."* Kendileriyle Rableri arasında taate riâyet edenler.

{لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ**}** *"Biz elbette onların kötülüklerini örteriz."* Onların büyük günahlar hariç diğer günahlarını örteceğiz.

{وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ**}** *"Ve onlara, yapmış oldukları amellerin daha güzeliyle karşılık veririz."* Cihadlarında.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8- "Biz insana, ana babasına iyilik yapmasını tavsiye ettik. Eğer onlar seni, hakkında bir bilgin olmayan bir şeyi, bana ortak koşman

için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim."

{ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ **}** *"Biz insana, tavsiye ettik."* İnsana, Sa'd ibn Ebî Vakkas'a emrettik.

{ بِوَالِدَيْهِ **}** *"Ana babasına."* Mâlik ve Hamne bint Ebû Süfyan'a.

{ حُسْنًا **}** *"İyilik yapmasını."* Anne ve babasına iyilik yapmasını.

{ وَاِنْ جَاهَدَاكَ **}** *"Eğer onlar seni, zorlarlarsa."* Sana emrederler ve senden murad ederlerse.

{ لِتُشْرِكَ **}** *"Ortak koşman için."* Denk kılman için.

{ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ **}** *"Hakkında bir bilgin olmayan bir şeyi, bana."* Onların senden denk kılmalarını istedikleri şeyin benim ortağımın olduğunu, senin de benim herhangi bir ortağım bulunmadığına dair bir bilginin olduğunu.

{ فَلَا تُطِعْهُمَا **}** *"Onlara itaat etme."* Şirk konusunda onlara itaat etme. Sa'd'ın anne babası müşrik idiler.

{ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ **}** *"Dönüşünüz ancak banadır."* Senin ve anne babanın dönüşü.

{ فَاُنَبِّئُكُمْ **}** *"O zaman size haber vereceğim."* Size haber vereceğim.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Yapmış olduklarınızı."* Küfür ve imanda işlediğiniz hayır ve şerri.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

9- "İman edip sâlih amel işleyenleri ise elbette sâlihler arasına sokarız."

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih amel işleyenleri."* Her zamanda kendileriyle Rableri arasında taate riâyet edenler.

{ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ **}** *"Elbette sâlihler arasına sokarız."* Sâlihlerle birlikte. Cennette Ebûbekir es-Sıddık, Ömerü'l-Faruk, Osman-ı Zinnureyn ve Aliyyü'l-Emin'in arasına katarız.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوْذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

10- "İnsanlardan kimi (vardır ki), 'Allah'a iman ettik.' der; ama Allah uğrunda bir sıkıntıya uğratıldığı zaman, insanlardan gördüğü sıkıntıyı Allah'ın azabı gibi tutar. Oysa Rabbinden bir yardım (galibiyet) gelse, 'Doğrusu biz de sizinle beraberdik.' diyeceklerinde şüphe yoktur. Allah herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir?"

{ وَمِنَ النَّاسِ **}** *"İnsanlardan kimi (vardır ki)."* Bu şahıs Ayyaş ibn Ebî Rebia el-Mahzumî'dir.

{ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ **}** *"Allah'a iman ettik, der."* Allah Teâlâ'nın birliğini tasdik ettik.

{ فَاِذَآ اُوْذِيَ فِي اللّٰهِ **}** *"Ama Allah uğrunda bir sıkıntıya uğratıldığı zaman."* Allah Teâlâ'nın dini hakkında sıkıntıya düçar olduğunda.

{ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ **}** *"İnsanlardan gördüğü sıkıntıyı tutar."* İnsanların kırbaçlamaları suretiyle verdiği sıkıntıyı.

{ كَعَذَابِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın azabı gibi."* Cehennem azabındaki sürekli azapla bir tutar ki, sonuçta inkâr eder ve dininden döner.

{ وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ **}** *"Oysa Rabbinden bir yardım (galibiyet) gelse."* Mekke'nin fethi.

{ لَيَقُولُنَّ **}** *"Diyeceklerinde şüphe yoktur."* Ayyaş ve ashabı.

{ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ **}** *"Doğrusu biz de sizinle beraberdik."* Dininiz üzere idik.

{ أَوَلَيْسَ اللهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ **}** *"Allah herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir?"* Âlemlerin/insanların kalplerindeki hayır ve şerri bilir. Bunun ardından Ayyaş ve ashabı Müslüman oldular ve güzel bir şekilde İslam dinini yaşadılar.

وَلَيَعْلَمَنَّ اللهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ﴿١١﴾

11- "Allah elbette iman etmiş olanları da bilir, münafıkları da bilir."

{ وَلَيَعْلَمَنَّ **}** *"Bilir."* Ortaya çıkartır ve ayırt eder.

{ اللهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Allah elbette iman etmiş olanları da."* Kalben ve açıkça.

{ وَلَيَعْلَمَنَّ **}** *"Bilir."* Ortaya çıkartır ve ayırt eder.

{ الْمُنَافِقِينَ **}** *"Münafıkları da."* Bedir Savaşı'nda.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾

12- "Bir de inkâr edenler, o iman etmiş olanlara, 'Siz, bizim yolumuza uyun, sizin günahlarınızı biz yükleniriz!' dediler. Oysa kendileri onların günahlarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Onlar kesinlikle yalancıdırlar."

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Bir de inkâr edenler, dediler."* Mekke kâfirleri, Ebû Cehil ve ashabı.

{ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"O iman etmiş olanlara."* Ali (radıyallahu anh)'a, Selman'a ve ashabına.

{ اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا **}** *"Siz, bizim yolumuza uyun."* Putlara ibadet etme konusunda dinimize.

{ وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ **}** *"Sizin günahlarınızı biz yükleniriz."* Kıyâmet gününde günahlarınızı sizden alırız.

{ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ **}** *"Oysa kendileri onların günahlarından yüklenecek değillerdir."* Günahlarını.

{ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Hiçbir şey."* Kıyâmet gününde.

{ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ **}** *"Onlar kesinlikle yalancıdırlar."* Bu sözlerinde.

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْئَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

13- "Andolsun onlar, hem kendi yüklerini, kendi yükleriyle birlikte başka yükleri de taşıyacaklar ve elbette, uydurdukları şeylerden dolayı kıyâmet gününde mutlaka sorguya çekileceklerdir."

{ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ **}** *"Andolsun onlar, hem kendi yüklerini, taşıyacaklar."* Kıyâmet gününde kendi ağırlık yüklerini.

{ وَأَثْقَالًا **}** *"Başka yükleri de."* Saptırmış oldukları kimselerin yükleri gibi.

{ مَعَ أَثْقَالِهِمْ **}** *"Kendi yükleriyle birlikte."* Kendi ağır yükleriyle birlikte.

{ وَلَيُسْئَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ **}** *"Ve elbette, uydurdukları şeylerden dolayı kıyâmet gününde mutlaka sorguya çekileceklerdir."* Allah Teâlâ'ya yalan uydurdukları şeylerden.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

14- "Andolsun ki, Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik de o, onların arasında dokuz yüz elli yıl kaldı. Onlar zulümlerini sürdürürken, kendilerini tufan yakalayıverdi!"

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ **}** *"Andolsun ki, Nûh'u kavmine elçi olarak gönderdik de o, onların arasında kaldı."* Onların arasında kaldı.

{ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا **}** *"Dokuz yüz elli yıl."* Onları tevhide davet etti de onlar bu davete icabet etmediler.

{ فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ **}** *"Kendilerini tufan yakalayıverdi."* Bundan dolayı da Allah Teâlâ onları tufanla helak etti.

{ وَهُمْ ظَالِمُونَ **}** *"Onlar zulümlerini sürdürürken."* Kâfirler iken.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَآ اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

15- "Sonunda biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık."

{ فَاَنْجَيْنَاهُ **}** *"Sonunda biz onu kurtardık."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ **}** *"Ve gemidekileri."* Gemide onunla birlikte iman edenleri.

{ وَجَعَلْنَاهَآ **}** *"Ve bunu yaptık."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın gemisini.

{ اٰيَةً **}** *"Bir ibret."* Bir ibret.

{ لِلْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlere."* Onların ardından gelenlere.

وَاِبْرٰهِيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

16- "İbrahim'i de (peygamber olarak gönderdik). O, kavmine şöyle dedi: 'Allah'a kulluk edin, O'na karşı gelmekten sakının. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.'"

{ وَاِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim'i de (peygamber olarak gönderdik)."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı da kavmine peygamber olarak gönderdik.

{ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ **}** *"O, kavmine şöyle dedi: Allah'a kulluk edin."* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{ وَاتَّقُوهُ **}** *"O'na karşı gelmekten sakının."* O'ndan korkunuz. Küfürden, şirkten ve putlara kulluk etmekten tevbe ederek O'na itaat ediniz.

{ ذٰلِكُمْ **}** *"Bu."* Tevbe ve tevhid.

{ خَيْرٌ لَكُمْ **}** *"Sizin için daha hayırlıdır."* Sizin içinde bulunduğunuz durumdan.

{ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ **}** *"Eğer bilirseniz."* Bunu bilirseniz ve tasdik ederseniz. Ancak sizler bilmiyor ve tasdik de etmiyorsunuz.

اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا اِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

17- "Siz Allah'ı bırakıp da bir takım putlara tapıyorsunuz ve yalan şeyler uyduruyorsunuz. Biliniz ki, sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınız, size rızık veremezler. Öyleyse rızkı Allah'ın yanında arayın, O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz!"

{ اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا **}** *"Siz Allah'ı bırakıp da bir takım putlara tapıyorsunuz."* Taşlara.

{ وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا **}** *"Ve yalan şeyler uyduruyorsunuz."* Yalan söz söylüyorsunuz. Allah'ın dışında ibadet ettiğiniz şeyleri kendi ellerinizle yontuyorsunuz.

{ اِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ **}** *"Biliniz ki, sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınız."* Putlar.

{ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا **}** *"Size rızık veremezler."* Size rızık vermeye kadir değillerdir.

{ فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ **}** *"Öyleyse rızkı Allah'ın yanında arayın."* Allah Teâlâ'dan rızkı talep ediniz.

{ وَاعْبُدُوهُ **}** *"O'na kulluk edin."* O'nu birleyiniz.

{ وَاشْكُرُوا لَهُ **}** *"Ve O'na şükredin."* Tevhidle.

{ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ **}** *"Hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz."* Ölümden sonra O'na döndürüleceksiniz, O da amellerinize göre size karşılık verecektir.

وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

18- "Eğer (size tebliğ edileni) yalan sayarsanız, bilin ki, sizden önceki birçok ümmet de yalan saymıştı. Peygamberin görevi ise apaçık tebliğden ibarettir!"

{ وَاِنْ تُكَذِّبُوا **}** *"Eğer (size tebliğ edileni) yalan sayarsanız."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in risaletini yalanlarsanız ey Kureyş topluluğu.

{ فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ **}** *"Bilin ki, sizden önceki birçok ümmet de yalan saymıştı."* Onlar da resûllerinin risaletini yalanlamışlardı da biz de bundan dolayı onları helak etmiştik.

{ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ **}** *"Peygamberin görevi ise tebliğden ibarettir."* Allah Teâlâ'dan aldığı risaleti ulaştırmaktır.

{ الْمُبِينُ **}** *"Apaçık."* Onlara bildikleri dil ile açıklamalarda bulunur.

اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

19- "Onlar Allah'ın yarattıklarını, ilk baştan nasıl yarattığını, sonra bunu nasıl tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır."

{ اَوَلَمْ يَرَوْا **}** *"Onlar görmediler mi?"* Kitapta Mekke kâfirlerine haber verilmedi mi?

{ كَيْفَ يُبْدِئُ اللهُ الْخَلْقَ **}** *"Allah'ın yarattıklarını, ilk baştan nasıl yarattığını."* Nutfeden.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ **}** *"Sonra bunu nasıl tekrarladığını."* Kıyâmet gününde.

{ اِنَّ ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bu."* İlk yaratılışı ve yeni baştan yaratılması.

{ عَلَى اللهِ يَسِيرٌ **}** *"Allah'a göre kolaydır."* Basittir.

قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ اِنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

20- "De ki: 'Yeryüzünde gezip dolaşın da Allah yaratışı ilkin nasıl yapmış bakın! İşte Allah bundan sonra (aynı şekilde) ahiret hayatını da yaratacaktır. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ سِيرُوا **}** *"Gezip dolaşın da."* Sefere çıkınız.

{ فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ **}** *"Yeryüzünde. Allah ilkin nasıl yapmış bakın."* Allah Teâlâ'nın.

{ الْخَلْقَ **}** *"Yaratışı."* Nutfeden. Bundan sonra da onları helak edişini.

{ ثُمَّ اللهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ **}** *"İşte Allah bundan sonra (aynı şekilde) ahiret hayatını da yaratacaktır."* Allah Teâlâ kıyâmet gününde mahlukatı yaratır.

{ اِنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter."* Yaratmaya, diriltmeye, ölüme ve hayata.

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَآءُ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾

21- "O, dilediğine azabeder, dilediğine de merhamet eder. Hepiniz O'na çevrileceksiniz."

{ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ **}** *"O, dilediğine azabeder."* Dilediğini küfür üzere öldürür de ona azap eder.

{ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğine de merhamet eder."* Dilediğini de iman üzere öldürür de ona merhamet eder.

{ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ **}** *"Hepiniz O'na çevrileceksiniz."* Ölümden sonra döndürüleceksiniz. O da amellerinize göre size karşılık verecek.

وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَآءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾

22- "Siz ne yeryüzünde, ne de gökte (Allah'ı) aciz bırakacak değilsiniz! Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı yoktur."

{ وَمَآ اَنْتُمْ **}** *"Siz değilsiniz."* Ey Mekke ehli.

{ بِمُعْجِزِينَ **}** *"(Allah'ı) aciz bırakacak."* Allah'ın azabından kaçıcı değilsiniz.

{ فِي الْاَرْضِ **}** *"Ne yeryüzünde."* Yer ehlinden.

{ وَلَا فِي السَّمَآءِ **}** *"Ne de gökte."* Ne de gök ehlinden.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ **}** *"Sizin için Allah'tan başka yoktur."* Allah'ın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ **}** *"Ne bir dost."* Size fayda verecek bir yakın.

{ وَلَا نَصِيرٍ **}** *"Ne de bir yardımcı."* Allah'ın azabını sizden engelleyecek bir engelleyici.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَآئِهٖٓ اُولٰٓئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- "Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler, işte onlar, benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir. İşte onlar için, can yakıcı bir azap vardır."

{وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ**}** *"Allah'ın âyetlerini inkâr edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler. Yani Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğer kâfirler.

{وَلِقَآئِهٖ**}** *"Ve O'na kavuşmayı."* Ölümden sonra dirilişi inkâr edenler.

{اُولٰٓئِكَ**}** *"İşte onlar."* Bu özelliklere sahip olanlar.

{يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي**}** *"Benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir."* Cennetimden. Bunlar Yahudiler ve Hıristiyanlardır. Cennette bulunup da cennetin yeme, içme ve cinsel münasebetinden .

{وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ**}** *"İşte onlar için, can yakıcı bir azap vardır."* Acıtıcı.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Sonra kavminin (İbrahim'e) cevabı yalnızca, 'Onu öldürün veya yakın!' demek oldu. Ama Allah, onu ateşten kurtardı. Şüphesiz ki, bunda, iman eden bir kavim için ibretler vardır!"

{فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖ**}** *"Sonra kavminin (İbrahim'e) cevabı olmadı."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) kavmini Allah Teâlâ'ya kulluğa davet ettiğinde kavminin cevabı olmadı.

{اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ**}** *"Yalnızca, 'Onu öldürün veya yakın!' demek (oldu)"* Ateşle.

{ فَأَنْجٰىهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ **}** *"Ama Allah, onu ateşten kurtardı."* Sağ salim olarak.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki bunda."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine uyguladığımız şeyde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"İbretler vardır."* Kuşkusuz ibretler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ **}** *"İman eden bir kavim için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'a.

وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَمَاْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- "İbrahim dedi ki: 'Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına ait sevgi uğruna, Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyâmet günü birbirinizi tanımayacak, (inkar edeceksiniz), hatta birbirinizi lânetleyeceksiniz. Varacağınız yer cehennemdir. (Orada) hiçbir yardımcınız da yoktur.'"

{ وَقَالَ **}** *"(İbrahim) dedi ki."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) kavmine şöyle buyurdu:

{ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ **}** *"Siz, edindiniz."* İbadet ettiniz.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا **}** *"Allah'ı bırakıp birtakım putlar."* Taşlar.

{ مَوَدَّةَ **}** *"Sevgi uğruna."* Bağ.

{ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Sırf aranızdaki dünya hayatına ait."* Bâki olmayacak.

{ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ **}** *"Sonra kıyâmet günü birbirinizi tanımayacak (inkâr edeceksiniz)."* Birbirinizden teberri edeceksiniz.

{ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا **}** *"(Hatta) birbirinizi lânetleyeceksiniz."* Varacağınız yer.

{ وَمَاْوٰيكُمُ النَّارُ **}** *"Varacağınız yer cehennemdir."*[1] Yani Allah dışından başka bir şeye ibadet eden ile kendisine ibadet edilen mabud cehennemdedir.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ **}** *"(Orada) hiçbir yardımcınız da yoktur."* Allah'ın azabından engelleyecek olanlardan hiçbir kimse.

فَاٰمَنَ لَهٗ لُوطٌ وَقَالَ اِنِّي مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّي اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾

26- "Bunun üzerine Lut ona iman etti. (İbrahim) dedi ki: 'Ben Rabbime hicret edeceğim. Şüphe yok ki, o (Allah) mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.'"

{ فَاٰمَنَ لَهٗ لُوطٌ **}** *"Bunun üzerine Lut ona iman etti."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm), Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a "Doğru söyledin ey İbrahim" dedi.

{ وَقَالَ **}** *"(İbrahim) dedi ki."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ اِنِّي مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّي **}** *"Ben Rabbime hicret edeceğim."* Rabbimin taatine rücu ediciyim. Filistin'e gitmek için Harran'dan çıktı.

{ اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيزُ **}** *"Şüphe yok ki, o Allah mutlak üstündür."* Onlardan intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Dini yaşamada selamet içinde olmak ve dini daha güzel yaşayabilmek için bir beldeden başka bir beldeye hicret etme hükmü vermekle.

وَوَهَبْنَا لَهٗ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهٗ فِي الدُّنْيَا وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

[1] Tefsir metninde önceki bölümde yer alan "me'vâküm" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme ekledik.

27- "Biz ona, İshak'ı ve Yakub'u bağışladık. Peygamberliği ve kitabı onun soyundan gelenler arasında sürdürdük. Ona dünyada mükâfatını verdik. Şüphesiz o, ahirette de sâlihler arasındadır."

{ وَوَهَبْنَا لَهٗٓ **}** *"Biz ona, bağışladık."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a.

{ اِسْحٰقَ **}** *"İshak'ı."* Oğul.

{ وَيَعْقُوبَ **}** *"Ve Yakub'u."* Oğlun oğlu (torun).

{ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ **}** *"Onun soyundan gelenler arasında sürdürdük."* Neslinden.

{ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ **}** *"Peygamberliği ve kitabı."* Diyor ki ki, onun zürriyetine peygamberlik, kitap ve tertemiz çocuğu ikram ettik. Onların arasında peygamberler ve kitaplar vardı.

{ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا **}** *"Ona dünyada mükâfatını verdik."* Ona dünyada peygamberlik, güzel övgü ve güzel çocuk ile ikramda bulunduk.

{ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ **}** *"Şüphesiz o, ahirette de sâlihler arasındadır."* Gönderilmiş olan babalarıyla birlikte cennettedir.

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾

28- "Lut'u da (peygamber olarak gönderdik). O, kavmine şöyle dedi: 'Gerçekten siz, kendinizden önce, âlemlerde hiç kimsenin işlemediği bir hayâsızlığı işliyorsunuz!'"

{ وَلُوطًا **}** *"Lut'u da (peygamber olarak gönderdik)."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ı kavmine gönderdik.

{ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ **}** *"O, kavmine şöyle dedi: 'Gerçekten siz, işlemediği bir hayâsızlığı işliyorsunuz.'"* Livatayı.

{ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ **}** *"Kendinizden önce, âlemlerde hiç kimsenin."* Diyor ki; sizden önce âlemlerde hiçbir kimse bu çirkin davranışı yapmadı.

اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَاْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾

29- "'Siz (bundan sonra da), şehvetle erkeklere gidecek, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak mısınız?' Kavminin cevabı yalnızca, 'Eğer doğru söylüyorsan, haydi bize Allah'ın azabını getir!' demek oldu."

{ اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ **}** *"Siz (bundan sonra da), şehvetle erkeklere gidecek ... mısınız?"* Erkeklerin arka organına.

{ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ **}** *"Yol kesecek."* Çocuğun neslini. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Size uğrayan yabancıların yollarını kesecek misiniz?

{ وَتَاْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ **}** *"Ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak."* Meclislerinizde on kadar kötülük işleyeceksiniz. Meclislerinde bu on tane kötü özelliği işlemekteydiler: Taş atma, çirkin eylemi işleme ve bunun dışındaki şeyler.

{ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ **}** *"Kavminin cevabı oldu."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin cevabı ancak şu oldu:

{ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ **}** *"Yalnızca, 'Eğer doğru söylüyorsan, haydi bize Allah'ın azabını getir!' demek."* Eğer iman etmezsek üzerimize Allah'ın azabın geleceği konusunda doğru sözlülerden isen.

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

30- "(Lut) dedi: 'Ey Rabbim! Şu bozguncu kavme karşı bana yardım et!'"

{ قَالَ **}** *"(Lut) dedi."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ رَبِّ انْصُرْنِي **}** *"Ey Rabbim! bana yardım et."* Azap etmekle bana yardım et.

{ عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ **}** *"Şu bozguncu kavme karşı."* Müşrik kavme karşı.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوٓا اِنَّا مُهْلِكُوٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾

31- "Elçilerimiz, İbrahim'e (oğlu olacağına ait) müjdeyi getirdiklerinde şöyle dediler: 'Biz bu kent halkını (Sodom ülkesini) helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zâlim kimselerdir!'"

{ وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيمَ **}** *"Elçilerimiz, İbrahim'e getirdiklerinde."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve beraberinde bulunan melekler İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a geldiklerinde.

{ بِالْبُشْرٰى **}** *"(Oğlu olacağına ait) müjdeyi."* Ona oğul müjdesini verdiler.

{ قَالُوٓا **}** *"Şöyle dediler."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a.

{ اِنَّا مُهْلِكُوٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ **}** *"Biz bu kent halkını (Sodom ülkesini) helâk edeceğiz."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kasabalarını.

{ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ **}** *"Çünkü oranın halkı zâlim kimselerdir."* Müşriktirler. Çirkin davranışta bulunmakla kendileri hakkında helakı elde ettiler.

قَالَ اِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- "(İbrahim) dedi: 'Ama orada Lut var!' Onlar, 'Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Biz onu ve karısı dışında ailesini elbette kurtaracağız. (Karısı) geride kalacaklardan olmuştur.' dediler."

{قَالَ**}** *"(İbrahim) dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{اِنَّ فِيهَا لُوطًا**}** *"Ama orada Lut var."* Ey Cebrail! Onları nasıl helak edersiniz?

{قَالُوا**}** *"Onlar, dediler."* Yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve beraberinde bulunan melekler.

{نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهٗٓ**}** *"Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Biz onu ve ailesini elbette kurtaracağız."* İki kızı Zaura ve Ris'i.

{اِلَّا امْرَاَتَهُ**}** *"Karısı dışında."* Münafık kadın Vaile'yi.

{كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ**}** *"(Karısı) geride kalacaklardan olmuştur."* Helak olacak olan geride kalanlarla birlikte geride kalacaktır.

وَلَمَّآ اَنْ جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾

33- "Elçilerimiz Lut'a gelince, (Lut) onlar hakkında kaygılandı ve sıkıntıya düştü. (Ona), 'Korkma, üzülme, dediler, biz seni ve aileni kurtaracağız, yalnız karın geride kalacaklardan olmuştur.'"

{وَلَمَّآ اَنْ جَآءَتْ رُسُلُنَا**}** *"Elçilerimiz gelince."* Hazeret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve beraberinde bulunan melekler.

{لُوطًا**}** *"Lut'a."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'a.

{سِيٓءَ بِهِمْ**}** *"(Lut) onlar hakkında kaygılandı."* Onların gelişi Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ı üzdü.

{ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا **}** *"Ve sıkıntıya düştü."* Kavminin işlemiş olduğu çirkin davranıştan ötürü onlar hakkında korkuya kapılarak gelişlerinden dolayı çok şiddetli bir üzüntüye düştü.

{ وَقَالُوا **}** *"(Ona), dediler."* Yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve beraberindeki melekler.

{ لَا تَخَفْ **}** *"Korkma."* Bizim hakkımızda korkma.

{ وَلَا تَحْزَنْ **}** *"Üzülme."* Helaktan dolayı emrimize.

{ اِنَّا مُنَجُّوكَ **}** *"Biz seni kurtaracağız."* Kavminden.

{ وَاَهْلَكَ **}** *"Ve aileni."* İki kızın.

{ اِلَّا امْرَاَتَكَ **}** *"Yalnız karın."* Münafik olan.

{ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ **}** *"Geride kalacaklardan olmuştur."* Helak olacak olan geride kalanlarla birlikte geride kalacaktır.

اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Biz, yoldan çıkmaları yüzünden şu kent halkının üstüne gökten kötü bir azap indireceğiz."

{ اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ **}** *"Biz, şu kent halkının üstüne indireceğiz."* Yani Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kasabalarını.

{ رِجْزًا **}** *"Kötü bir azap."* Azap.

{ مِنَ السَّمَآءِ **}** *"Gökten."* Taşla.

{ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ **}** *"Yoldan çıkmaları yüzünden."* İnkâr edip isyan etmelerinden dolayı.

وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَآ اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Andolsun ki, biz, aklını kullanan bir kavim için, orada apaçık bir delil bıraktık."

{ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَآ **}** *"Andolsun ki biz, orada bıraktık."* Orada bıraktık, yani Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) kasabalarında.

{ اٰيَةً **}** *"Bir delil."* Alamet.

{ بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ **}** *"Aklını kullanan bir kavim için, apaçık."* Tasdik edip, onlara yapılan şeyi bilen ve onlara uymayanlar için.

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾

36- "Medyen'e de, kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). O şöyle dedi: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, ahiret gününe ümit bağlayın, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın!'"

{ وَاِلٰى مَدْيَنَ **}** *"Medyen'e de, (gönderdik)."* Medyen'e elçi olarak gönderdik.

{ اَخَاهُمْ **}** *"Kardeşleri."* Peygamberleri.

{ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ **}** *"Şuayb'ı. O şöyle dedi: 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin.'"* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ **}** *"Ahiret gününe ümit bağlayın."* Kıyâmet gününden korkunuz.

{ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ **}** *"Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."* Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın ve masiyetler işlemeyin.

فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾

37- "Fakat onlar onu yalanladılar. Derken, kendilerini o şiddetli sarsıntı yakalayıverdi de yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar!"

{ فَكَذَّبُوهُ **}** *"Fakat onlar onu yalanladılar."* Risaleti.

{ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ **}** *"Derken, kendilerini o şiddetli sarsıntı yakalayıverdi de."* Azap sarsıntısı.

{ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ **}** *"Yurtlarında kaldılar."* Toplumlarında dönüştüler.

{ جَاثِمِينَ **}** *"Diz üstü çöküp."* Hareket etmeyen ölülere.

وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُم مِّنْ مَّسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

38- "Biz, Ad ve Semud kavimlerini de (helâk ettik). Size bunlar oturdukları yerlerden belli olmaktadır! Şeytan, onlara yaptıkları işleri güzel göstermiş ve kendilerini doğru yoldan çevirmişti. Oysa onlar bakıp gerçeği görebilecek durumda idiler!"

{ وَعَادًا **}** *"(Biz), Ad kavimlerini de (helâk ettik)"* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini helak ettik.

{ وَثَمُودَا **}** *"Ve Semud."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini helak ettik.

{ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ **}** *"Size bunlar belli olmaktadır."* Ey Mekke ehli.

{ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ **}** *"Oturdukları yerlerden."* Evlerinin harabe hale dönüşmesinden Allah Teâlâ'nın onlara yaptığı şey.

{ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ **}** *"Şeytan, onlara yaptıkları işleri güzel göstermiş."* Şirkte ve onların sıkıntı ve bolluk içindeki hallerinde.

{ فَصَدَّهُمْ **}** *"Ve kendilerini çevirmişti."* Onları bundan engellemişti.

{ عَنِ السَّبِيلِ **}** *"Doğru yoldan."* Hak ve hidayetten.

{ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ **}** *"Oysa onlar bakıp gerçeği görebilecek durumda idiler."* Hak üzere olmadıkları halde kendilerini hak üzere görüyorlardı.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾

39- "Karun'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da (helâk ettik). Andolsun Musa onlara apaçık deliller getirdi; fakat onlar o yerde büyüklük tasladılar. Ama (azabımızı aşıp) geçebilecek değillerdi!"

{وَقَارُونَ} *"Karun'u, (helâk ettik)"* Karun'u helak ettik.

{وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ} *"Firavun'u ve Hâmân'ı da."* Haman Firavun'un veziridir.

{وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ} *"Andolsun Musa onlara apaçık deliller getirdi."* Emir, nehy ve alametlerle.

{فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ} *"Fakat onlar o yerde büyüklük tasladılar."* İman etmekten kaçınarak büyüklük tasladılar ve âyetlere iman etmediler .

{وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ} *"Ama (azabımızı aşıp) geçebilecek değillerdi."* Allah Teâlâ'nın azabından kaçıcı değillerdir.

فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهٖ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Nitekim onlardan herbirini günahıyla yakaladık. Onlardan kiminin başına taş yağdıran kasırga gönderdik, kimini o korkunç ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmedi; fakat onlar kendilerine yazık ediyorlardı."

{فَكُلًّا} *"Nitekim onlardan herbirini."* Her bir kavmi.

{اَخَذْنَا بِذَنْبِهٖ} *"Günahıyla yakaladık."* Şirkte.

{ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا **}** *"Onlardan kiminin başına taş yağdıran kasırga gönderdik."* Taş yağdırdık. Bunlar Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi idi.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ **}** *"Kimini o korkunç ses yakaladı."* Azapla. Bunlar Hazret-i Şuayb ve Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi idi.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ **}** *"Kimini yerin dibine geçirdik."* Yer yuttu. Bu da Karun ve onunla birlikte bulunanlar idiler.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا **}** *"Kimini de suda boğduk."* Denizde bu da Firavun ve kavmi idi.

{ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ **}** *"Allah onlara zulmetmedi."* Helak etmekle.

{ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ **}** *"Fakat onlar kendilerine yazık ediyorlardı."* Küfür, şirk ve peygamberleri yalanlamakla.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41- "Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. (Örümcek) bir ev edinir; fakat evlerin en çürüğü şüphe yok ki, örümcek yuvasıdır. Keşke bilselerdi!"

{ مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا **}** *"Edinenlerin durumu."* İbadet edenlerin durumu.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ **}** *"Allah'tan başka dostlar."* Putlardan rabler edinenlerin durumu.

{ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا **}** *"Örümceğin durumu gibidir. (Örümcek) bir ev edinir."* Bir mesken edindi.

{ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ **}** *"Fakat evlerin en çürüğü şüphe yok ki."* Evlerin en dayanaksızı.

{ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ **}** *"Örümcek yuvasıdır."* Diyor ki, örümceğin evi örümceği sıcaktan ve soğuktan korumaz. İlahlar da bu şekildedir. Kendisine ibadet eden kimseye dünyada ve ahirette yarar sağlamaz.

{ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ **}** *"Keşke bilselerdi."* Bu örneği. Ancak onlar bilmez ve bunu da tasdik etmezler.

إِنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾

42- "Allah, onların kendisini bırakıp da nelere yalvardıklarını elbette bilir. O (Allah) mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ إِنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ **}** *"Allah, onların nelere yalvardıklarını elbette bilir."* İbadet ettikleri şeyleri.

{ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Kendisini bırakıp da."* Putlara. Onların kendilerine ibadet edenlere ne dünyada ne de ahirette faydaları dokunur.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O (Allah) mutlak üstündür."* Putlara ibadet edenlerden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Kendisinden başkasına ibadet edilmemesine hükmetmekle hikmet sahibidir.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

43- "İşte bu meselleri biz insanlar için getiriyoruz. Ama bunları ancak, bilenler düşünüp anlayabilirler."

{ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ **}** *"İşte bu meselleri."* Bu örnekleri.

{ نَضْرِبُهَا **}** *"Biz getiriyoruz."* Açıklıyoruz.

{ لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَآ **}** *"İnsanlar için. Ama bunları düşünüp anlayabilirler."* Yani Kur'an'ın örneklerini.

{ إِلَّا الْعَالِمُونَ **}** *"Ancak, bilenler."* Allah'ı bilen muvahhidler.

خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

44- "Allah, gökleri ve yeri gerçekle yarattı. Bunda elbette, mü'minler için bir ibret vardır!"

{ خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ **}** *"Allah, gökleri ve yeri gerçekle yarattı."* Bâtıl için değil hakk için yarattı.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Bunda elbette, vardır."* Size zikrettiğim örneklerde.

{ لَاٰيَةً **}** *"Bir ibret."* Bir ibret vardır.

{ لِّلْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minler için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

اُتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Sana vahyedilen kitabı oku ve namazı kıl. Çünkü namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak şüphe yok ki, en büyük ibadettir. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir."

{ اُتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ **}** *"Sana vahyedilen kitabı oku."* Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana indirilen Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın getirdiği şeyi, yani Kur'an'ı oku.

{ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ **}** *"Ve namazı kıl."* Beş vakit namazı.

{ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ **}** *"Çünkü namaz, hayâsızlıktan alıkoyar."* Masiyetlerden.

{ وَالْمُنْكَرِ **}** *"Ve kötülükten."* Şeraitte iyilik ve sünnet olarak nitelendirilmeyen şeylerden. Kişi namazda olduğu müddetçe namaz onu kötülüklerden engeller.

{ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ **}** *"Allah'ı anmak şüphe yok ki, en büyük ibadettir."* Diyor ki, Allah Teâlâ'nın bağışlanma ve sevap ile sizi anması, sizin onu namazla anmanızdan daha büyüktür.

{وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ} *"Allah, yapmakta olduklarınızı bilir."* Hayır ve şerri.

وَلَا تُجَادِلُوٓا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوٓا اٰمَنَّا بِالَّذِيٓ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

46- "Kitap ehliyle en güzel olan davranıştan başkasıyla mücadele etmeyin. Ancak onlardan zulme sapanlar bunun dışındadır. (Onlara) şöyle deyin: 'Biz, bize indirilene de size indirilene de iman ettik. Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir ve biz O'na teslim olmuşuzdur.'"

{وَلَا تُجَادِلُوٓا اَهْلَ الْكِتَابِ} *"Kitap ehliyle mücadele etmeyin."* Yahudi ve Hıristiyanlarla ancak şununla tartışınız.

{اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ} *"En güzel olan davranıştan başkasıyla."* Yani Kur'an ile.

{اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ} *"Ancak onlardan zulme sapanlar bunun dışındadır."* Necran oğulları heyetine karşı mülaane ile.

{وَقُولُوٓا اٰمَنَّا بِالَّذِيٓ اُنْزِلَ اِلَيْنَا} *"(Onlara) şöyle deyin: 'Biz, bize indirilene de iman ettik.'"* Yani Kur'an'a.

{وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ} *"Size indirilene de."* Yani Tevrat ve İncil'e de.

{وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ} *"Bizim ilâhımız da sizin ilâhınız da birdir."* Çocuksuz ve ortaksız.

{وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ} *"Ve biz O'na teslim olmuşuzdur."* İbadeti O'na özgü kılıcılar ve tevhidi de ikrar edicileriz.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ وَمِنْ هٰٓؤُلَآءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾

47- "İşte böylece sana (önceki kitapları tasdik eden) bu Kitab'ı indirdik. Bu yüzden kendilerine kitap verdiklerimiz buna iman ederler. Şunlardan (Araplardan) da ona iman edenler vardır. Bizim âyetlerimizi ancak kâfirler bile bile inkâr eder."

{ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ **}** *"İşte böylece sana (önceki kitapları tasdik eden) bu Kitab'ı indirdik."* Diyor ki, işte bu şekilde sana Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kitap'la indirdik ki, onlara Kitap'ta bulunan emir ve nehyi ve örnekleri okuyasın.

{ فَالَّذِيْنَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ **}** *"Bu yüzden kendilerine kitap verdiklerimiz."* Kendilerine Tevrat ilmini verdiğimiz Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ **}** *"Buna iman ederler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَمِنْ هٰٓؤُلَآءِ **}** *"Şunlardan (Araplardan) da."* Mekke ehlinden de.

{ مَنْ يُّؤْمِنُ بِهٖ **}** *"Ona iman edenler vardır."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ **}** *"Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr eder."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ اِلَّا الْكَافِرُوْنَ **}** *"Ancak kâfirler."* Ka'b ve ashabı, Ebû Cehil ve ashabı.

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتَابٍ وَّلَا تَخُطُّهٗ بِيَمِيْنِكَ اِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٤٨﴾

48- "Sen bundan önce, ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar kuşkuya düşerlerdi."

{ وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا **}** *"Sen okur."* Okur.

{ مِنْ قَبْلِهٖ **}** *"Bundan önce."* Kur'an'dan önce.

{ مِنْ كِتَابٍ وَّلَا تَخُطُّهٗ **}** *"Ne bir yazı, ne de onu yazardın."* Ne de onu yazardın.

{ بِيَمِينِكَ اِذًا **}** *"Elinle. Öyle olsaydı."* Eğer okur veya yazar olmuş olsaydın.

{ لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ **}** *"Bâtıla uyanlar kuşkuya düşerlerdi."* Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler hiç kuşkusuz kuşkuya düşerlerdi. Zira onların kitaplarında senin okuma yazma bilmeyen bir ümmi olduğun bilgisi geçmekteydi.

بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Hayır, o (Kur'an) kendilerine ilim verilenlerin göğüslerinde (yer eden) apaçık âyetlerdir. Bu yüzden bizim âyetlerimizi ancak zâlimler bile bile inkâr eder."

{ بَلْ هُوَ **}** *"Hayır, o (Kur'an)"* Yani senin özelliklerin ve niteliklerin.

{ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ **}** *"Apaçık âyetlerdir."* Apaçık alametlerdir. Onun ilmi.

{ فِي صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ **}** *"Kendilerine ilim verilenlerin göğüslerinde (yer eden)"* Kendilerine Tevrat verilenlerin göğüslerindedir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Hayır o*", yani Kur'an, "*Apaçık âyetlerdir*" helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayıcı âyetlerdir. "*Kendilerine ilim verilenlerin göğüslerinde (yer eden)*", kendilerine Kur'an ilmi verilenlerin göğüslerinde.

{ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ **}** *"Bu yüzden bizim âyetlerimizi bile bile inkâr eder."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ اِلَّا الظَّالِمُونَ **}** *"Ancak zâlimler."* Kâfirler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler.

وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

50- "Onlar, 'Ona Rabbinden mucizeler indirilmeli değil miydi?' dediler. De ki: 'Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.'"

{ وَقَالُوا **}** *"Onlar, dediler."* Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler dediler.

{ لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ **}** *"Ona indirilmeli değil miydi?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilseydi ya.

{ اٰيَاتٌ **}** *"Mucizeler."* Alametler/mucizeler.

{ مِنْ رَبِّهٖ **}** *"Rabbinden."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ve İsa ('aleyhi's-selâm)'a indirildiği gibi.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki;

{ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Mucizeler ancak Allah'ın katındadır."* Alametler/mucizeler ancak Allah katından gelir.

{ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ **}** *"Ben sadece bir uyarıcıyım."* Korkutucu bir resûlüm.

{ مُبِينٌ **}** *"Apaçık."* Bildiğiniz dil ile.

اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

51- "Kendilerine okunmakta olan kitabı sana indirmemiz, onlara yetmedi mi? Kuşkusuz bunda, iman eden bir kavim için elbette bir rahmet ve bir öğüt vardır."

{ اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ **}** *"Onlara yetmedi mi?"* Mekke ehline ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) peygamberliğinin âyeti.

{ اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ **}** *"Kitabı sana indirmemiz."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ يُتْلٰى **}** *"Okunmakta olan."* Kıraat edilmekte.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Kendilerine."* Emir, nehy ve geçmiş ümmetlerin/milletlerin kıssaları.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Kuşkusuz bunda, vardır."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın kendisi ile sana indirilmiş olan şeyde, yani Kur'an'da.

{ لَرَحْمَةً **}** *"Elbette bir rahmet."* Kendisine iman eden kimseye azaptan kurtuluşla bir rahmet.

{ وَذِكْرٰى **}** *"Ve bir öğüt."* Bir öğüt.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ **}** *"İman eden bir kavim için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

52- "De ki: 'Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla inanıp da Allah'ı inkâr edenler, işte ziyana uğrayacaklar onlardır.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا **}** *"Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter."* Benim Allah'ın Resûlü olduğum hususunda.

{ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"O, göklerde ve yerde ne varsa bilir."* Mahlukatı.

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ **}** *"Bâtıla inanıp da."* Şeytana.

{ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ **}** *"Allah'ı inkâr edenler, işte ziyana uğrayacaklar onlardır."* Cezalandırılarak aldananlardır. Yani Ebû Cehil ve ashabı.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَآ اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَآءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾

53- “Bir de senden acele azap istiyorlar. Eğer önceden belirlenmiş bir süre olmasaydı, elbette azap onlara hemen gelirdi. Onlar farkına varmadıkları bir sırada o kendilerine mutlaka ansızın gelecektir.”

{ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ **}** *“Bir de senden acele istiyorlar.”* Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَآ اَجَلٌ مُسَمًّى **}** *“Azap. Eğer önceden belirlenmiş bir süre olmasaydı.”* Belirli bir vakit.

{ لَجَآءَهُمُ الْعَذَابُ **}** *“Elbette azap onlara hemen gelirdi.”* Vaktinden önce.

{ وَلَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً **}** *“O kendilerine mutlaka ansızın gelecektir.”* Ansızın.

{ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ **}** *“Onlar farkına varmadıkları bir sırada.”* Azabın inişinin farkına varmadan.

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾

54- “(Evet) onlar senden acele azap istiyorlar. Oysa cehennem o kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.”

{ يَسْتَعْجِلُونَكَ **}** *“(Evet) onlar senden acele istiyorlar.”* Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِالْعَذَابِ **}** *“Azap.”* Dünyada.

{ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ **}** *“Oysa cehennem çepeçevre kuşatmıştır.”* Kuşatacaktır.

{ بِالْكَافِرِينَ **}** *“O kâfirleri.”* Ve onların bütününü toplayarak.

يَوْمَ يَغْشٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

55- "O gün azap onları üstlerinden ve ayaklarının altından saracak ve (Allah onlara) 'Yapmış olduklarınızın cezasını tadın!' diyecektir."

{ يَوْمَ يَغْشٰيهُمُ **}** *"O gün onları saracak."* Onları alıp yakalayacaktır.

{ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ **}** *"Azap üstlerinden."* Başlarının üstlerinden.

{ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ **}** *"Ve ayaklarının altından."* Cehennem ateşine atıldıklarında.

{ وَيَقُولُ **}** *"Ve (Allah onlara) diyecektir."* Onlara şöyle buyuracaktır.

{ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Yapmış olduklarınızın cezasını tadın!"* Küfürde yapmış olduklarınız ve söylemiş olduklarınız nedeniyle.

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ اَرْضِي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

56- "Ey iman eden kullarım! Şüphesiz benim arzım geniştir. Öyleyse yalnız bana kulluk edin!"

{ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** *"Ey iman eden kullarım."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman eden yani Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali ve bunların ashabı.

{ اِنَّ اَرْضِي **}** *"Şüphesiz benim arzım."* Medine arzı.

{ وَاسِعَةٌ **}** *"Geniştir."* Güvenilirdir. Oraya doğru yola çıkınız.

{ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ **}** *"Öyleyse yalnız bana kulluk edin."* Öyleyse bana itaat ediniz.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Her canlı ölümü tadacaktır. Sonra döndürülüp bize getirileceksiniz."

{ كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Her canlı."* Her nefes alıp veren kişi.

{ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ **}** *"Ölümü tadacaktır."* Ölümü tadacaktır.

{ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ **}** *"Sonra döndürülüp bize getirileceksiniz."* Ölümden sonra bize döndürüleceksiniz. Biz de amellerinize göre size karşılık vereceğiz.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾

58- "İman edip sâlih ameller işlemiş olanları, içinde sürekli kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetteki köşklere yerleştireceğiz. (İyi işler) yapanların mükâfatı ne güzeldir!"

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işlemiş olanları."* Kendileriyle Rableri arasında taat işleyenlere.

{ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ **}** *"Altlarından ırmaklar akan cennetteki köşklere yerleştireceğiz."* Onları cennete konaklattırıp yerleştireceğiz. Yüksek köşkler.

{ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"İçinde sürekli kalmak üzere."* Cennette ikamet edici olarak.

{ نِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ **}** *"(İyi işler) yapanların mükâfatı ne güzeldir."* Amel edenlerin sevabı.

اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Ki onlar sabretmişler ve yalnız Rablerine güvenip dayanmışlardır!"

{ اَلَّذِينَ صَبَرُوا **}** *"Ki onlar sabretmişler."* Allah Teâlâ'nın emrine ve sıkıntılara.

{ وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ **}** *"Ve yalnız Rablerine güvenip dayanmışlardır."* Başkasına değil.

وَكَاَيِّنْ مِنْ دَآبَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

60- "Nice canlı var ki, rızkını yanında taşıyamaz. Allah hem onlara, hem de size rızkını veriyor. O, her şeyi işitendir, bilendir."

Allah Teâlâ mü'minlere Medine'ye hicret etmeyi emredince onlar "Bizi orada barındıracak, doyuracak ve susuzluğumuzu giderecek hiçbir kimse yoktur." dediler.

{ وَكَاَيِّنْ **}** *"Nice."* Nice.

{ مِنْ دَآبَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا **}** *"Canlı var ki, rızkını yanında taşıyamaz."* Yarın için rızkını taşıyamaz. Ancak karınca müstesnadır. Zira o bir yıllık azığını toplar.

{ اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا **}** *"Allah hem onlara, rızkını veriyor."* Hem taşıyanlara hem de taşıyamayanlara.

{ وَاِيَّاكُمْ **}** *"Hem de size."* Ey mü'minler topluluğu.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ **}** *"O, her şeyi işitendir."* Bize kim rızık verecek şeklindeki sözünüzü.

{ الْعَلِيمُ **}** *"Bilendir."* Rızıklarınızı. Nereden geleceğini bilir, sizi rızıklandırır.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

61- "Andolsun ki onlara, 'Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?' (diye) sorsan, elbette 'Allah' derler. Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorlar?"

{ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ **}** *"Andolsun ki, onlara, sorsan."* Yani Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ **}** *"Gökleri ve yeri yaratan, buyruğu altında tutan kimdir, (diye)."* Boyunduruk altına koyan.

{ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ **}** *"Güneşi ve ayı elbette derler."* Mekke kâfirleri diyeceklerdir.

{ اللّٰهُ **}** *"Allah."* Yarattı, emre amade kıldı ve boyunduruk altına koydu.

{ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ **}** *"Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorlar."* Öyleyse neden Allah Teâlâ'ya yalan söylemektedirler?

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهُ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾

62- "Allah kullarından dilediğine rızkı bol verir, dilediğine de kısar. Şüphesiz Allah her şeyi bilir."

{ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ **}** *"Allah kullarından dilediğine rızkı bol verir."* Kullarından dilediğine malı genişçe verir. Bu, O'nun tarafından bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ لَهُ **}** *"Dilediğine de kısar."* Kullarından dilediğine malı kısar. Bu da O'nun tarafından bir nazardır.

{ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ **}** *"Şüphesiz Allah her şeyi bilir."* Malı yaymayı ve kısmayı.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Andolsun yine sen onlara, 'Gökten suyu indiren ve onunla, ölümünün ardından toprağa hayat veren kimdir?' diye sorsan,

elbette 'Allah' derler. De ki: 'Öyleyse hamd Allah'ındır!' Fakat onların çoğu aklını kullanmazlar."

{ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ **}** *"Andolsun yine sen onlara, sorsan."* Yani Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Gökten suyu indiren kimdir? Diye."* Yağmuru.

{ فَاَحْيَا بِهِ **}** *"Ve onunla, hayat veren."* Yağmur ile.

{ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا **}** *"Ölümünün ardından toprağa."* Kıtlığının ve kurumasının.

{ لَيَقُولُنَّ **}** *"Elbette derler."* Mekke kâfirleri.

{ اللّٰهُ **}** *"Allah."* Bunu indirdi.

{ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"De ki: Öyleyse hamd Allah'ındır."* Buna yapılan şükür Allah'adır.

{ بَلْ اَكْثَرُهُمْ **}** *"Fakat onların çoğu."* Onların bütünü.

{ لَا يَعْقِلُونَ **}** *"Aklını kullanmazlar."* Bilmezler ve bunu tasdik de etmezler.

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Bu dünya hayatı, sadece bir eğlence ve bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince; işte gerçek hayat odur. Keşke bilmiş olsalardı!"

{ وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ **}** *"Bu dünya hayatı, ibarettir."* Dünya hayatındaki süs ve nimetler.

{ اِلَّا لَهْوٌ **}** *"Sadece bir eğlence."* Sevinç.

{ وَلَعِبٌ **}** *"Ve bir oyundan."* Baki kalmayıp yok olacak.

{وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ} *"Ahiret yurduna gelince."* Yani cennet.

{لَهِيَ الْحَيَوَانُ} *"İşte gerçek hayat odur."* Hayat ehlinin ölmediği.

{لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ} *"Keşke bilmiş olsalardı."* Tasdik etselerdi. Ancak bilmezler ve bunu tasdik de etmezler.

فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Onlar gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O'na has kılarak Allah'a yalvarırlar. Fakat onlar karaya çıkıp kurtulunca, bir de bakarsın ki, Allah'a ortak koşmaktadırlar."

{فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ} *"Onlar gemiye bindikleri zaman."* Gemiye bindiklerinde yani Mekke kâfirleri.

{دَعَوُا اللّٰهَ} *"Allah'a yalvarırlar."* Kurtuluş için.

{مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ} *"Dini yalnız O'na has kılarak."* Duayı O'na özgü kılarak.

{فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ} *"Fakat onlar kurtulunca."* Denizden.

{اِلَى الْبَرِّ} *"Karaya çıkıp."* Karaya.

{اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ} *"Bir de bakarsın ki, Allah'a ortak koşmaktadırlar."* Putları Allah'a.

لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

66- "Onlar kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etsinler ve bir süre daha zevk içinde yaşasınlar bakalım! Ama yakında bileceklerdir!"

{لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ} *"Onlar kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etsinler."* Ta ki, kendilerine nimet verdiğimiz şeyleri inkâr etsinler diye.

{وَلِيَتَمَتَّعُوا**}** *"Ve bir süre daha zevk içinde yaşasınlar bakalım."* Küfürlerinde yaşasınlar diye.

{فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ**}** *"Ama yakında bileceklerdir."* Azabın kendilerine inişi anında kendilerine neler yapacağımızı.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Görmediler mi ki, çevrelerinde insanlar kaçırılıp götürülürken biz, (Mekke'yi) güvenli kutsal bir bölge yaptık? Onlar, hâlâ bâtıla inanıp Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük mü ediyorlar?"

{اَوَلَمْ يَرَوْا**}** *"Görmediler mi ki."* Mekke kâfirleri.

{اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا**}** *"Biz, (Mekke'yi) güvenli kutsal bir bölge yaptık?"* Oraya saldırı düzenlenmekten.

{وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ**}** *"İnsanlar kaçırılıp götürülürken."* Kovulup ve insanların giderildiğini.

{مِنْ حَوْلِهِمْ**}** *"Çevrelerinde."* Düşmanları onları kovup alıp götürürken Harem bölgesinde bunlara baskın yapılamıyordu.

{اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ**}** *"Onlar, hâlâ batıla inanıp mı?."* Şeytanı ve putları tasdik mi ediyorlar?

{وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ**}** *"Allah'ın nimetlerine karşı nankörlükmü ediyorlar?"* Allah Teâlâ'nın kendilerine Harem'de verdiği nimeti ve Allah'ın vahdâniyyetini.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

68- "Allah'a karşı yalan uyduran veya kendisine gerçek gelmişken, onu yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Cehennemde kâfirlere yer mi yok?"

{ وَمَنْ اَظْلَمُ **}** *"Daha zalim kim olabilir?"* Allah Teâlâ'ya karşı daha azgın daha cüretkâr?

{ مِمَّنِ افْتَرٰى **}** *"Uyduran."* Yalan düzen.

{ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا **}** *"Yalan Allah'a karşı."* Allah Teâlâ'ya çocuk ve ortak isnat eden.

{ اَوْ كَذَّبَ **}** *"Veya onu yalan sayandan."* Veya Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayandan.

{ بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗ **}** *"Kendisine gerçek gelmişken."*[2] kendisine Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile gelmişken.

{ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى **}** *"Cehennemde yer mi yok?"* Menzil mi?

{ لِلْكَافِرِينَ **}** *"Kâfirlere."* Ebû Cehil ve ashabına.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

69- "Ama biz, uğrumuzda mücahede edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphesiz Allah, iyi davrananlarla birliktedir."

{ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا **}** *"Ama biz, uğrumuzda mücahede edenleri."* Taatimizde. İbn Abbâs, Allah Teâlâ'nın buyruğu hakkında şöyle dedi :

{ لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا **}** *"Elbette yollarımıza eriştireceğiz."* Yani kim bildiğiyle amel ederse bilmediği konularda kendisini muvaffak kılarız.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Elbette yollarımıza eriştireceğiz*", tabiatiyle, isteyerek ve tatlılıkla onlara hiç kuşkusuz ikramda bulunacağız.

---

2 Önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

Şu anlama geldiği de söylenmiştir: Taatimiz için onları hiç kuşkusuz muvaffak kılacağız.

{ وَإِنَّ اللهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ **}** *"Hiç şüphesiz Allah, iyi davrananlarla birliktedir."* Başarı vermek ve korumak aracılığıyla söz ve eylemlerinde muhsin olanlara yardımcı olacağız.

سورة الرُّوم

30- RÛM SÛRESİ

Kendisinde Rûm'un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 60, sözcük sayısı 819 ve harf sayısı ise 3.530'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓمٓ ١

1- "Elif, Lâm, Mîm"

{ الٓمٓ **}** *"Elif, Lâm, Mîm."* İbn Abbâs kendi isnadıyla Rûm Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: "*Elif, Lâm, Mîm*." Diyor ki: Ben Allah'ım, bilirim. Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kasem olduğu da söylenmiştir.

غُلِبَتِ الرُّومُ ٢

2- "Rumlar (İranlılara) yenildiler."

{ غُلِبَتِ الرُّومُ **}** *"Rumlar (İranlılara) yenildiler."* Rumlar ki, bunlar Kitap Ehli'ydi, yenildiler. Farslılar ki, bunlar ateşe tapan Mecusîler idiler, onları yenmiştir.

فِيٓ أَدۡنَى الۡأَرۡضِ وَهُم مِّنۢ بَعۡدِ غَلَبِهِمۡ سَيَغۡلِبُونَ ٣

3- "En yakın bir yerde. Onlar, bu yenilgilerinin ardından gâlip geleceklerdir."

{ فِيٓ اَدْنَى الْاَرْضِ **}** *"En yakın bir yerde."* Fars bölgesine yakın bir yerde. Mü'minler buna üzüldüler. Müşrikler de sevindiler ve şöyle dediler: Farslıların Romalılara karşı galip gelişi gibi bizler de iman ehline karşı galip geleceğiz. Sonuçta Allah Teâlâ onların galibiyetlerini zikretti.

{ وَهُمْ **}** *"Onlar."* Romalılar.

{ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ **}** *"Bu yenilgilerinin ardından."* Farslıların kendilerine karşı galibiyetlerinin ardından.

{ سَيَغْلِبُونَ **}** *"Gâlip geleceklerdir."* Farslılara karşı galip.

فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ٤

4- "Birkaç yıl içinde. Önce de sonra da buyruk Allah'ındır. O gün mü'minler sevineceklerdir."

{ فِي بِضْعِ سِنِينَ **}** *"Birkaç yıl içinde."* Yedinci yılın başında. Ebûbekir es-Sıddık, Ubeyy ibn Halef el-Cumahî ile on deveye karşılık bununla alışveriş yaptılar.

{ لِلَّهِ الْاَمْرُ **}** *"Buyruk Allah'ındır."* Nusret ve devlet Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e aittir.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Önce de."* Farslıların Romalılara galibiyetinden önce de.

{ وَمِنْ بَعْدُ **}** *"Sonra da."* Farslıların Romalılara galibiyetinden sonra da.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Romalıların galibiyetinden önce de. Romalıların Farslılara galibiyetinden sonra da.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İlim, kudret ve meşiet işi Allahın mahlukatı yaratmasından önce de mahlukatı yok etmesinden sonra da Allah'a aittir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Emredilenlerden önce de emredilenlerden sonra da Allah Teâlâ emrediciydi. Yaratılmışlardan

önce Yaratıcı, rızık verilenlerden önce Râzık, yaratılmışlardan ve rızık verilenlerden sonra Hâlık/Yaratıcı ve Râzık'tır. Memluklerden önce Mâlik, memluklerden sonra Mâlik'tir. Allah Teâlâ'nın *"Din gününün sahibi"* buyruğu gibi. Din gününden önce.

{ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ **}** *"O gün mü'minler sevineceklerdir."* Romalıların, Farslılara galip geldiği gün, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke ehline karşı zafer kazanmıştı. Bugün Bedir Savaşı'nın gerçekleştiği gündür. Bugünün Hudeybiye Barış Antlaşması'nın yapıldığı gün olduğu da söylenmiştir.

بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ٥

5- "Allah'ın yardımına. (Allah), dilediğine yardım eder. O, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{ بِنَصْرِ اللَّهِ **}** *"Allah'ın yardımına."* Düşmanlarına karşı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Farslılara karşı Romalılara.

{ يَنْصُرُ مَنْ يَشَآءُ **}** *"(Allah), dilediğine yardım eder."* Allah Teâlâ. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yardım eder.[1]

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, mutlak üstündür."* Ebû Cehil'den ve ashabından Bedir Savaşı'nda intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametlidir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve ashabına yardım etmekle.

وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ٦

6- "(Bu zafer) Allah'ın vaadidir. Allah verdiği sözden caymaz. Ama insanların çoğu bilmezler."

{ وَعْدَ اللَّهِ **}** *"(Bu zafer) Allah'ın vaadidir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) nusret/zafer ve devleti vadetmekle.

---

1 Tefsir metninde ayrı olan "yansuru" ve "men yeşâu" bölümlerini birleştirerek âyetin tefsirini sunduk.

{ لَا يُخْلِفُ اللهُ وَعْدَهُ **}** *"Allah verdiği sözden caymaz."* Peygamberine vadettiği nusret/zafer ve devlete.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ **}** *"Ama insanların çoğu."* Mekkke ehlinin.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmezler."* Allah Teâlâ'nın peygamberine verdiği sözden caymayacağını.[2]

---

[2] a) Bu dipnotumuz ilk altı âyetle ilgilidir.
İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o, Allah Azze ve Celle'nin (الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ) "*Elif, Lâm, Mîm Rumlar yenildiler*" buyruğu hakkında (غُلِبَتِ) "Yenildiler" ve (غَلَبَتْ) "Yendiler" diye okumuştur.
(İbn Abbâs devamla) dedi ki: "Müşrikler, İranlıların, Bizanslılara galip gelmelerini arzu ediyorlardı. Çünkü kendileri de diğerleri de putperest idiler. Müslümanlar ise Bizanslıların, İranlılara karşı galip gelmelerini istiyordu; çünkü onlar Ehl-i Kitap idiler. Bundan Ebûbekir'e söz ettiler. Ebûbekir de bu hususu Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e söyleyince 'Bizanslılar pek yakında galip geleceklerdir' dedi. Ebûbekir durumu onlara zikredince, bu sefer onlar; 'O halde bizimle senin aranda buna dair bir süre tesbit et, eğer bizim tuttuklarımız galip gelirlerse, bize şunları vereceksin. Şayet sizin taraftar olduklarınız üstün gelirlerse, bu sefer size şunları şunları vereceğiz' dediler.
Ebûbekir (radıyallâhu 'anh) da bunun üzerine beş yıllık bir süre tesbit etti. Bu süre zarfında Bizanslılar galip gelemediler. Durumu Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e söyleyince, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Niçin sen daha uzun bir süre ki, zannederim on yıl tesbit etmedin?' diye buyurdu."
Ravi dedi ki, Said ibn Cübeyr şöyle dedi: "Ayet-i kerimede geçen (بِضْعِ) on yıldan daha az bir süreyi ifade etmektedir. Daha sonra Bizanslılar galip geldiler."
(Devamla) dedi ki: "İşte Allah Teâlâ'ın (الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ فِيٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) '*Elif, Lâm, Mîm. Rumlar (İranlılara) yenildiler. En yakın bir yerde. Onlar, bu yenilgilerinin ardından gâlip geleceklerdir. Birkaç yıl içinde. Önce de, sonra da buyruk Allah'ındır. O gün mü'minler Allah'ın yardımına sevineceklerdir.*' (30/er-Rûm/1-5) buyruklarını indirdi. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 276.
Bu hadisin isnad zincirini Muaviye ibn Amr, Ebû İshak, Süfyânü's-Sevrî, Habib ibn Ebî Umre, Said ibn Cübeyr oluşturmaktadır. Süfyânü's-Sevrî ile Said ibn Cübeyr'in tercüme-i hallerini sunmuştuk.
Ebû Amr Muaviye ibn Amr ibn Mihleb el-Ezdî el-Bağdadî: (İbn Kirmanî künyesiyle tanınmaktadır) Sikadır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 260, 1238 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 158; *el-Hulâsa*, 382.
Ebû İshak; İbrahim ibn Muhammed ibn Haris el-Fezârî: Sikadır, hâfızdır ve tasnifleri bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 41, 256 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 273, 259 nolu madde

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ۝٧

7- "Onlar bu dünya hayatının sadece dış yüzünü bilirler. Ahiretten ise bütünüyle habersizdirler."

{ يَعْلَمُونَ **}** *"Onlar bilirler."* Mekke ehli.

{ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Bu dünya hayatının sadece dış yüzünü."* Dünya ilişkileri olan kazanmayı, ticareti, alış-verişi, birden bine kadar hesap yapmayı, yaz ve kış mevsiminde ihtiyaç duydukları şeyleri.

Ebû Abdullah Habib ibn Ebî Umre el-Kassab el-Hammânî: Sikadır. Ebû Dâvûd dışında *Kütüb-ü Sitte* müelliflerinin bütünü kendisinden rivayet etmiştir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 150, 126 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 203; *el-Hulâsa*, 71.

Bu hadisin senedinde bulunan ravilerin bütünü sika kişilerdir. Hadisin senedinde kopukluk da bulunmadığından dolayı hadis sahih kategorisindedir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 215, 395 nolu madde; c. 1, s. 151, 271 nolu madde; c. 2, s. 188, 345 nolu madde.

Ayrıca bu haberi Tirmizî, Hâkim, Ebû İshak el-Fezârî kanalıyla Taberî de rivayet etmiş ve sonunda şu ekleme de bulunmaktadır: Süfyan dedi ki, "Bizanslıların Bedir Savaşı'nın yapıldığı gün galip geldiğini işittim." Hâkim, haberin Şeyheyn'in şartına göre sahih olduğu halde tahriç etmediklerini belirtir ve Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Rûm Sûresi, 3193 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 410, Kitabü't-Tefsir; *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 16.

b) (غُلِبَتِ الرُّومُ فِيٓ اَدْنَى الْاَرْضِ) "*Rumlar yenildiler; en yakın bir yerde.*" Buyruğu İbn Abbâs'ın rivayetinde geçtiği üzere Farslıların Romalılara galip geldiği anlamını ifade etmektedir. İbn Cerir et-Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakilde o (فِيٓ اَدْنَى الْاَرْضِ) ifadesi hakkında şöyle demiştir: "Şam dolaylarındadır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 21.

(غُلِبَتِ الرُّومُ) "*Rumlar yenildiler*" ifadesi ardından bu âyetin inmiş olduğu savaşta Romalıların yenildiği anlamına gelmektedir. Ancak Farslılar bu galibiyetlerinin ardından yapılan ikinci savaşta âyetin ve hadisin siyakının da ifade ettiği gibi Romalılara yenildiler. (وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ) "*Onlar bu yenilgilerinin ardından galip geleceklerdir.*"

c) Ayrıca bu âyet istikbale ilişkin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in mucizelerindendir. Zira bu âyet ileriye yönelik bir haber verişte bulunmuş ve bu olay haber verdiği gibi gerçekleşmiştir. Bu âyet açıkça Kur'an'ın, Allah Teâlâ'nın sözü olduğuna delildir. Zira beşerin geleceğe yönelik gerçekleşecek bir haberi verebilme kudreti bulunmamaktadır.

{ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ **}** *"Ahiretten ise."* Ahirete ilişkin işler hakkında ise.

{ هُمْ غَافِلُونَ **}** *"Bütünüyle habersizdirler."* Cahildirler, onun için amel etmeyi terk etmişlerdir.

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى وَاِنَّ كَثِيْرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ٨

8- "Onlar kendi içlerinde hiç düşünmediler mi ki, Allah, gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi ancak gerçekle ve belirli bir süre için yaratmıştır. Gerçekten insanların çoğu Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler."

{ اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا **}** *"Onlar hiç düşünmediler mi ki."* Mekke kâfirleri.

{ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ **}** *"Kendi içlerinde."* Kendi aralarında.

{ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ **}** *"Allah, gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi yaratmıştır?"* Mahlukatı ve harikuladelikleri.

{ اِلَّا بِالْحَقِّ **}** *"Ancak gerçekle."* Emir ve nehy hak içindir. Bâtıl için değildir.

{ وَاَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Ve belirli bir süre için."* Kendisinde hükmedeceği belirli bir vakit için.

{ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِنَ النَّاسِ **}** *"Gerçekten insanların çoğu."* Yani Mekke kâfirleri.

{ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerine kavuşmayı."* Ölümden sonra dirilişi.

{ لَكَافِرُونَ **}** *"İnkâr etmektedirler."* İnkâr etmektedirler.

اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَآ اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ٩

9- "Onlar yeryüzünde gezmiyorlar mı, baksınlar kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Onlar kendilerinden daha güçlü idiler, toprağı işlemişler ve onu imar ettiler, bunlardan daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri bunlara da açık delillerle gelmişlerdi. Allah onlara zulmetmemişti; fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı."

{اَوَلَمْ يَسِيرُوا**}** *"Onlar gezmiyorlar mı?."* Mekke kâfirleri yolculuğa çıkmadılar mı?

{فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا**}** *"Yeryüzünde baksınlar."* Düşünmediler mi?

{كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ**}** *"Sonu nasıl olmuş?"* Cezası.

{الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ**}** *"Kendilerinden öncekilerin."* Peygamberleri yalanlamalarının.

{كَانُوٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً**}** *"Onlar kendilerinden daha güçlü idiler."* Beden bakımından.

{وَاَثَارُوا الْاَرْضَ**}** *"Toprağı işlemişler."* Topraktan daha çok talep etmişler, yolculukta ve ticarette daha uzağa gitmişler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Toprağı işlemişler*", toprağı ekip sürmüşler, ekim ve ağaç dikimi için Mekke ehlinin ekiminden daha çok altını üstüne getirmişler.

{وَعَمَرُوهَآ**}** *"Ve onu, imar ettiler."* Yerde bâki kalmışlar.

{اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا**}** *"Bunlardan daha çok imar etmişlerdi."* Mekke ehlinin yerde baki kalışından daha çok .

{ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Peygamberleri bunlara da açık delillerle gelmişlerdi."* Emir ve nehy ve alametlerle. Onlar ise peygamberlere iman etmediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ da onları helak etti.

{ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ **}** *"Allah onlara zulmetmemişti."* Onları helak etmekle.

{ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ **}** *"Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı."* Küfür, şirk ve peygamberleri yalanlamakla.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَآؤُا السُّوٓاٰى اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾

10- "Sonra o kötülük işleyenlerin sonu çok kötü oldu. Çünkü Allah'ın âyetlerini yalan saymaları ve onlarla alay ediyor olmalarından."

{ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ **}** *"Sonra sonu oldu."* Cezası.

{ الَّذِينَ اَسَآؤُا **}** *"İşleyenlerin çok kötü."* Allah Teâlâ'ya ortak koşanların.

{ السُّوٓاٰى **}** *"O kötülük."* Ahirette cehennem ateşi.

{ اَنْ كَذَّبُوا **}** *"Çünkü yalan saymaları."* Yalanlamaları nedeniyle.

{ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın âyetlerini."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَكَانُوا بِهَا **}** *"Ve olmalarından."* Allah'ın âyetleriyle.

{ يَسْتَهْزِؤُنَ **}** *"Alay ediyor."* Dalga geçiyorlardı.

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11- "Allah yaratışı ilkin yapar, sonra çevirip onu yeniden yapar. Sonunda döndürülüp O'na götürüleceksiniz!"

{ اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ **}** *"Allah yaratışı ilkin yapar."* Nutfeden.

{ثُمَّ يُعِيدُهُ} *"Sonra çevirip onu yeniden yapar."* Kıyâmet gününde.

{ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ} *"Sonunda döndürülüp O'na götürüleceksiniz."* Ahirette döndürüleceksiniz de amellerinize göre size karşılık verecek.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾

12- "Kıyâmetin kopacağı gün suçlular, her ümidi keserler."

{وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ} *"Kıyâmetin kopacağı gün."* Bu gün kıyâmet günüdür.

{يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ} *"Suçlular, her ümidi keserler."* Müşrikler her türlü hayırdan ümitsizliğe düşerler.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَآئِهِمْ شُفَعَٰٓؤُا۟ وَكَانُوا۟ بِشُرَكَآئِهِمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٣﴾

13- "(Allah'a) ortak koştukları putlarından, kendilerine şefaat edecekler de bulunmaz. Onlar o zaman, bu ortaklarını inkâr eder oldular."

{وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ} *"Kendilerine bulunmaz."* Putlara kulluk edenlerin.

{مِنْ شُرَكَآئِهِمْ} *"(Allah'a) ortak koştukları putlarından."* İlahlarından.

{شُفَعَٰٓؤُا} *"Şefaat edecekler de."* Allah'ın azabına karşı kendilerine şefaat edecek hiçbir kimse de.

{وَكَانُوا بِشُرَكَآئِهِمْ} *"Onlar o zaman, bu ortaklarını oldular."* İlahlarına ibadetlerini.

{كَٰفِرِينَ} *"İnkâr eder."* İnkâr edicidirler. Allah'a yemin olsun ki bizler şirk koşucu değildik derler.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

14- "Kıyâmetin kopacağı gün, işte o gün (inanan inanmayan) birbirinden ayrılır."

{ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ **}** *"Kıyâmetin kopacağı gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ **}** *"İşte o gün (inanan inanmayan) birbirinden ayrılır."* Bir fırka cennette, bir fırka da cehennemdedir.

فَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

15- "İman edip sâlih ameller işlemiş olanlara gelince, işte onlar bir bahçe içinde neşelenirler."

{ فَأَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işlemiş olanlara."* Kendileriyle Rableri arasında taat işleyenler.

{ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ **}** *"İşte onlar bir bahçe içinde."* Cennette.

{ يُحْبَرُونَ **}** *"Neşelenirler."* Nimetlenirler, hediyelerle ikram görürler.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَآئِ الْاٰخِرَةِ فَأُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

16- "Âyetlerimizi ve ahiret buluşmasını yalan sayıp da inkâr edenlere gelince, işte onlar azapla yüz yüze getirilirler."

{ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenlere gelince."* Allah'ı.

{ وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا **}** *"Âyetlerimizi yalan sayıp da."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَلِقَآئِ الْاٰخِرَةِ **}** *"Ve ahiret buluşmasını."* Ölümden sonra dirilişi.

{ فَأُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ **}** *"İşte onlar azapla."* Cehennem azabında.

{ مُحْضَرُونَ **}** *"Yüz yüze getirilirler."* Azap görürler.

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾

17- "Öyleyse akşama ulaştığınızda ve sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı tesbih edin!"

{ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ **}** *"Öyleyse Allah'ı tesbih edin."* Allah için namaz kılınız.

{ حِينَ تُمْسُونَ **}** *"Akşama ulaştığınızda."* Akşam ve yatsı namazlarını.

{ وَحِينَ تُصْبِحُونَ **}** *"Ve sabaha kavuştuğunuzda."* Sabah namazını.

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

18- "Göklerde ve yerde hamd O'nadır. Gündüzün sonunda ve öğleye ulaştığınızda da (O'nu tesbih edin!)"

{ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ **}** *"Göklerde ve yerde hamd O'nadır."* Gökler ve yer ehline düşen görev şükür ve taat etmektir.

{ وَعَشِيًّا **}** *"Gündüzün sonunda."* Ki, bu namaz ikindi namazıdır.

{ وَحِينَ تُظْهِرُونَ **}** *"Ve öğleye ulaştığınızda da (O'nu tesbih edin!)"* Ki, öğle namazıdır.[3]

---

[3] a) Abdürrezzak, Ebû Rezin'den şöyle rivayet etmektedir: "Nafi ibn Ezrak İbn Abbâs ile tartışmaya başladı. Kendisine 'Beş vakit namazı Kur'an'da görebiliyor musun?' diye sorunca İbn Abbâs cevaben 'Evet geçmektedir' diye karşılık verdi. Sonra kendisine (فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ) 'Öyleyse akşama ulaştığınızda ve sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı tesbih edin!' âyetini okudu. Bu âyette akşam ve sabah namazları vardır. (وَعَشِيًّا) '*Gündüzün sonunda*' ikindi namazı, (وَحِينَ تُصْبِحُونَ) '*ve öğleye ulaştığınızda da*' öğle namazı, (وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ) '*ve yatsı namazından sonra.*' (24/en-Nisa/58). *el-Musannef*, Kitabü's-Salat, "Namazın Farz Oluşu" bâbı, c. 1, s. 454, 1772 nolu hadis.
İbn Cerir et-Taberî bu haberi iki kanalla Süfyanü's-Sevrî'den bu isnatla Ebû Rezin'den tahriç etmiştir. "Nafi ibn Ezrak, İbn Abbâs'tan beş vakit namaz hakkında sordu..." Daha sonra rivayetin aynısını zikretmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c.21, s.29
Bu haberin senedinde bulunan Süfyanü's-Sevrî, Asım ve Ebû Rezin bulunmaktadır. Süfyanü's-Sevrî'nin tercüme-i halini sunmuş, sika ve fakih bir kişilik olduğunu belirtmiştik

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

19- "Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O diriltiyor. İşte siz de (kabirlerden) böyle çıkarılacaksınız!"

{ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ **}** *"Ölüden diriyi, O çıkarıyor."* Nutfeden canı ve canlıları/hayvanları, yumurtadan kuşu, çekirdekten hurmayı.

{ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ **}** *"Diriden de ölüyü O çıkarıyor."* Candan ve canlılardan/hayvanlardan nutfeyi, kuştan yumurtayı, hurmadan çekirdeği.

{ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا **}** *"Yeryüzünü ölümünün ardından O diriltiyor."* Kıtlığından ve kurumasından sonra.

Asım ibn Ebî'n-Nucud. Sâduktur ve yanılgıları bulunmaktadır. Her ne kadar kıraat ilminde hüccet ise de hadiste aynı şekilde başarılı değildir.
Bkz. *et-Takrîb*, c. 1, s. 383, 3 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 49; *el-Hulâsa*, s. 182.
Ebû Rezin Mesud ibn Mâlik el-Esedî el-Kûfî. Sika ve faziletli bir şahsiyettir. İmam Buhârî'nin *Edebü'l-Müfred* adlı eserinde kendisinden rivayeti vardır. İmam Müslim ve *Sünen* sahipleri kendisinden rivayette bulunmuşlardır. *et-Takrîb*, c. 2, s. 243, 1066 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 138; *el-Hulâsa*, s. 374.
Hadisin senedinde kopukluk bulunmamakta ve hadis ravilerin bir öncekinden dinlemiş olması nedeniyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 38, 67 nolu madde; c. 10, s. 118, 215 nolu madde.
Haberde Asım'ın yanıldığı bir husus açığa çıkmadığından dolayı haber hasen haber kategorisindedir.
b) Rivayet İbn Abbâs'ın dinin temellerini Kur'an'dan bulma çabasını ortaya koymaktadır. Ayrıca Haricîlerle mücadelesini, onlara cevap verişini gözler önüne sermektedir. Nafi ibn Ezrak, Haricîlerin Ezarika kolunun lideridir. İbn Abbâs beş vakit namazın Kur'an'da bulunduğu hususunda Rûm Sûresi'ndeki bu iki âyet ile Nûr Sûresi'ndeki âyetleri delil olarak ileri sürmüştür. İbn Abbâs'ın bu tefsirine göre; âyette mecaz vardır; tesbihten kasıt mecaz yoluyla namazdır. Zira cüz (tesbih) kullanılmış, küll (bütün) murad edilmiştir. Yani namaz, tesbihi de kapsamaktadır.
İbn Abbâs son derece sosyal bir kişiliktir. Her türlü düşüncelerin temsilcileriyle diyaloglarda bulunmuş ve inandığı ilkelerden kolay kolay taviz vermemiştir. Haricîlerle diyaloğu da buna örnektir.

{ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ } *"İşte siz de (kabirlerden) böyle çıkarılacaksınız."* Diyor ki, işte bu şekilde diriltilir ve kabirlerden böylece çıkartılırsınız.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَآ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Sizi topraktan yaratması O'nun (kudret) delillerindendir. Sonra siz yeryüzüne dağılıp yayılan insanlar oluverdiniz!"

{ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ } *"O'nun (kudret) delillerindendir."* Vahdâniyyetinin, kudretinin, O'nun Resûlünün peygamberliğinin alametlerindendir.

{ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ } *"Sizi topraktan yaratması."* Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da topraktan yaratması. Sizler de onun evlatlarısınız.

{ ثُمَّ اِذَآ اَنْتُمْ بَشَرٌ } *"Sonra siz insanlar oluverdiniz."* Canlar oldunuz.

{ تَنْتَشِرُونَ } *"Yeryüzüne dağılıp yayılan."* Yeryüzünde faydalanıp yararlanan.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21- "Yine O'nun delillerinden (biri de) kendilerinde huzur bulmanız için, kendi türünüzden sizin için eşler yaratması ve aranıza sevgi ve merhamet koymasıdır. Şüphesiz ki, bunda düşünen bir kavim için ibretler vardır!"

{ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ } *"Yine O'nun delillerinden (biri de)."* Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا } *"Kendi türünüzden sizin için eşler yaratması."* Sizin gibi bir insan kılması.

{ لِتَسْكُنُوٓا اِلَيْهَا } *"Kendilerinde huzur bulmanız için."* Erkeğin hanımında huzura erişmesi için.

{ وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ **}** *"Ve aranıza koymasıdır."* Hanım ile koca arasında.

{ مَوَدَّةً **}** *"Sevgi."* Kocanın hanımına karşı sevgi duymasıdır.

{ وَرَحْمَةً **}** *"Ve merhamet."* Kadının kocasına merhamet etmesidir. Yani eşine karşı merhamet göstermesidir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Büyüğün küçüğe karşı sevgi, küçüğün büyüğe karşı merhamet göstermesidir.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki, bunda vardır."* Zikredilen şeyde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"İbretler."* Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ **}** *"Düşünen bir kavim için."* Allah Teâlâ'nın yaratışı hakkında.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿٢٢﴾

22- "Yine O'nun delillerinden (biri de) gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Şüphesiz ki, bunda bilenler için ibretler vardır!"

{ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ **}** *"Yine O'nun delillerinden (biri de)."* Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerinden birisi.

{ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ **}** *"Gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin farklı olmasıdır."* Dillerinizin Arapça, Farsça ve bunun dışında diğer diller gibi.

{ وَاَلْوَانِكُمْ **}** *"Ve renklerinizin."* Suretlerinizin, renklerinin farklılığı. Kırmızı, siyah ve bunun dışındaki diğer renkler.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki, bunda vardır."* Belirtilen farklılıkta.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"İbretler."* Alametler.

{ لِلْعَالِمِينَ **}** *"Bilenler için."* Cin ve insanlar için.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿٢٣﴾

23- "O'nun delillerinden (biri de), gecede ve gündüzde uyumanız ve O'nun lütfundan (rızık) aramanızdır. Şüphesiz ki, bunda işiten bir kavim için ibretler vardır!"

{ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ **}** *"O'nun delillerinden (biri de)."* Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerinden birisi.

{ مَنَامُكُمْ **}** *"Uyumanız."* Yatışınız.

{ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهٖ **}** *"Gecede ve gündüzde. ve O'nun lütfundan (rızık) aramanızdır."* Gündüzleyin O'nun rızkından talep etmenizdir.

{ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki bunda vardır."* Zikredilen gece ve gündüzde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"İbretler."* Alametler ve ibretler.

{ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ **}** *"İşiten bir kavim için."* Ve itaat eden bir kavim için.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّطَمَعًا وَّيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَيُحْيٖ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٢٤﴾

24- "O'nun delillerinden (biri de) size hem korku, hem de umut vermek için şimşeği göstermesi, gökten bir su indirip, onunla ölümünün ardından yeryüzüne hayat vermesidir. Şüphesiz ki, bunda aklını kullanan bir kavim için ibretler vardır!"

{ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ **}** *"O'nun delillerinden (biri de)."* Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerinden birisi.

{ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ **}** *"Size şimşeği göstermesi."* Gökten.

{ خَوْفًا **}** *"Hem korku."* Yolcu için yağmurdan dolayı elbisesinin ıslanması.

{ وَطَمَعًا **}** *"Hem de umut vermek için."* İkâmet eden kimse için ise yağmurda ekinlerinin sulanması.

{ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Gökten bir su indirip."* Yağmur.

{ فَيُحْيِ بِهِ **}** *"Onunla hayat vermesidir."* Yağmurla.

{ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا **}** *"Ölümünün ardından yeryüzüne."* Kuraklığının ve kurumasının ardından.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki, bunda vardır."* Zikredilen yağmurda.

{ لَاٰيٰتٍ **}** *"İbretler."* Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ **}** *"Aklını kullanan bir kavim için."* Bunun Allah Teâlâ'dan olduğunu tasdik eden bir kavim için.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَآ اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

25- "Yine göğün ve yerin O'nun buyruğu ile durması da O'nun delillerindendir. Sonra sizi bir tek çağırışla çağırdığı zaman, siz o zaman, yerden çıkıyorsunuz!"

{ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ **}** *"Yine O'nun delillerindendir."* Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerinden birisi.

{ اَنْ تَقُومَ السَّمَآءُ **}** *"Göğün durması da."* Göğün olması.

{ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ **}** *"Ve yerin O'nun buyruğu ile."* O'nun izni ile.

{ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ **}** *"Sonra sizi çağırdığı zaman."* Yani Allah Teâlâ kıyâmet gününde İsrafil ('aleyhi's-selâm)'ın diliyle.

{ دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ **}** *"Bir tek çağırışla yerden."* Kabirlerden.

{ إِذَآ أَنتُمْ تَخْرُجُونَ } *"Siz o zaman, çıkıyorsunuz."* Kabirlerden.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. Hepsi O'na itaat etmektedirler."

{ وَلَهُ } *"O'nundur."* Kullarıdır.

{ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ } *"Göklerde ve yerde kim varsa. Hepsi O'na itaat etmektedirler."* Kâfirler dışındakiler O'na itaat edicidirler.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

27- "Yaratmayı ilkin yapan, sonra onu çevirip (ölümün ardından) yeniden yapacak olan O'dur. Bu ona göre daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüksek şan ve şeref O'nundur. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ } *"Yaratmayı ilkin yapan O'dur."* Nutfeden.

{ ثُمَّ يُعِيدُهُ } *"Sonra onu çevirip (ölümün ardından) yeniden yapacak olan."* Onu kıyâmet gününde diriltecektir.

{ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ } *"Bu ona göre daha kolaydır."* Ona göre tekrardan yaratmak, yoktan var etmek gibidir.

{ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ } *"Göklerde ve yerde en yüksek şan ve şeref O'nundur."* Diyor ki gökler ve yer ehline karşı kudretiyle en yüce sıfatlar O'na aittir.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } *"O, mutlak üstündür."* Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ } *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kazasında.

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ اَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَآءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ فِيهِ سَوَآءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

28- "(Allah) size kendinizden bir misalle örnek veriyor: Hiç size rızık olarak verdiğimiz şeylerde, sahip olduğunuz kölelerinizden ortaklarınız bulunur ve onlarla siz eşit olup da aranızda, birbirinizi saydığınız gibi, onları da sayar mısınız? İşte biz, aklını kullanacak bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz."

{ ضَرَبَ لَكُمْ **}** *"(Allah) size örnek veriyor."* Ey kâfirler topluluğu Allah Teâlâ size açıklıyor.

{ مَثَلًا **}** *"Bir misalle."* Bir benzetme ile.

{ مِنْ اَنْفُسِكُمْ **}** *"Kendinizden."* Sizin gibi insan.

{ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ **}** *"Hiç sahip olduğunuz kölelerinizden bulunur... mısınız?"* Kölelerinizde ve cariyelerinizden.

{ مِنْ شُرَكَآءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ **}** *"Ortaklarınız. Size rızık olarak verdiğimiz şeylerde."* Size bahşettiğimiz mallarda, ailede ve çocukta.

{ فَاَنْتُمْ فِيهِ **}** *"Ve onlarla siz (aranızda)."* Ve kölelerinizle cariyeleriniz.

{ فِيهِ **}** *"Bunda."*[4] Size rızık olarak verdiğimiz şeylerde.

{ سَوَآءٌ **}** *"Eşit olup da."* Ortak.

{ سَوَآءٌ **}** *"Onları da eşit sayar."* Onların laimelerinden/kınamalarından korkarsınız.

{ تَخَافُونَهُمْ **}** *"Onlardan korkar (Sayar)"* Ortak.

{ كَخِيفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ **}** *"Birbirinizden korktuğunuz (saydığınız) gibi."* Miras konusunda onların haklarını eda etmediğinizde babalarınızın,

[4] Tarafımızdan eklenmiştir.

oğullarınızın ve kardeşlerinizin laimesi/kınaması gibi. Onlar "Hayır" dediler. O da şöyle dedi: "Öyleyse kendiniz için razı olmadığınız şeye benim razı olduğumu nasıl varsayarsınız? Mülkümdeki kölelerimi ortak kılar da size verdiğim rızıkta kölelerinizi ortak saymazsınız."

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ **}** *"Biz, âyetleri açıklıyoruz."* Vahdâniyyetimin ve kudretimin alametlerini.

{ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ **}** *"Aklını kullanacak bir kavim için."* Kur'an'ın örneklerini tasdik eden.[5]

---

5 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ) '*Sahip olduğunuz kölelerinizden.*' Allah'tan başka tapmakta oldukları ilahlar ve Allah Teâlâ hakkında indi. Sizler kölelerinizin, sizin birbirinize mirasçı oluşunuz gibi, onların size mirasçı olacaklarından korkarsınız." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Rûm Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ata el-Horasânî kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 39.

b) Kur'an mesellerinin anlaşılması bazen sıkıntı oluşturmaktadır. İbn Abbâs sunulan darb-ı meselden kastın, Mekke müşriklerinin Allah Teâlâ'yı ve putları ilah edişleri amacıyla verilmiş bir örnek olduğunu belirtiyor ki, gerçekten âyetin vermek istediği mesaj da budur.

c) (تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ) "*Onlarla siz eşit olup da, aranızda, birbirinizi saydığınız gibi, onları da sayar mısınız?*" buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın "*Sizler kölelerinizin, sizin birbirinize mirasçı oluşunuz gibi, onların size mirasçı olacaklarından korkarsınız.*" şeklindeki açıklamalarını aktarmıştık.

Ayet şu mesajı vermeyi amaçlamaktadır: Ey müşrikler, ibadet noktasında Allah Teâlâ ile birlikte başka bir ortak bulunduğu hususunda kendi nefislerinizden bir darb-ı mesel vermektedir. Sizler acaba Allah Teâlâ'nın size rızık olarak vermiş olduğu mallarda kölelerinizin size ortak olmasına razı olur musunuz? Sizler ve onlar yaşarken bu konuda eşit olacaksınız. Öldüğünüzde birbirinize vâris olduğunuz gibi onların size vâris olmasından korkarsınız? Kendiniz için buna razı olmadınız. Kendi kendiniz için rıza göstermediğiniz bu ortaklığa ulûhiyyet konusunda yaratmış olduklarının O'na nasıl ortak olmasına rıza gösterirsiniz de O'nun dışında kendilerine ibadet ettiğiniz putları kendiniz için edinirsiniz.

d) Hadisin orijinal metninde geçen "Fi'l-aliheti ve fîhî/Allah'tan başka tapmakta oldukları ilahlar ve Allah Teâlâ hakkında indi." ifadesi âyetteki meselin öncelikli mesajını sunmayı amaçlamaktadır. Ana tema kavranılınca darb-ı meselin diğer noktası da kavranır. İşte İbn Abbâs muhatap kitleye öncelikle ana mesajı sunmuştur.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَهْوَآءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Ancak zulmedenler bilgisizce kendi tutkularına uydular. Artık Allah'ın saptırdıklarını kim doğru yola getirebilir? Onların hiçbir yardımcıları da yoktur!"

{ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا بَلِ اتَّبَعَ **}** *"Ancak zulmedenler uydular."* Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler inkâr ettiler.

{ اَهْوَآءَهُمْ **}** *"Kendi tutkularına."* Yani Yahudilik, Hıristiyanlık ve şirkten bu konuda bir kanıtları bulunmamaktadır.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ **}** *"Bilgisizce."* Ve kanıtsızca.

{ فَمَنْ يَهْدِي **}** *"Artık kim doğru yola getirebilir?"* Allah'ın dinine kim iletebilir?

{ مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın saptırdıklarını."* Kendi dininden saptırdığını.

{ وَمَا لَهُمْ **}** *"Onların yoktur."* Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler için.

{ مِنْ نَاصِرِينَ **}** *"Hiçbir yardımcıları da."* Allah'ın azabından engelleyici.

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللّٰهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

30- "O halde yüzünü bir hanîf olarak dine, Allah'ın, insanları kendisine göre yarattığı temiz fıtrata çevir. Allah'ın yaratışında hiçbir değişme olmaz. İşte dosdoğru din budur. Ama insanların çoğu bilmezler."

{ فَاَقِمْ وَجْهَكَ **}** *"O halde yüzünü çevir."* Kendini ve amelini.

{ لِلدِّينِ حَنِيفًا **}** *"Bir hanîf olarak dine."* Müslüman olarak. Diyor ki, dinini ve amelini Allah için ihlaslı kıl. İslam dini üzere müstakim ol.

{ اللهِ فِطْرَةَ **}** *"Allah'ın... temiz fitrata."* Allah'ın dinine.

{ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا **}** *"İnsanları kendisine göre yarattığı."* Allah Teâlâ'nın annelerinin karnındayken insanları yaratmış olduğu fıtrata.

Âyetin, misak gününe tâbi ol anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللهِ **}** *"Allah'ın yaratışında hiçbir değişme olmaz."* Allah'ın dininde herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır.

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte."* O.

{ الدِّينُ الْقَيِّمُ **}** *"Dosdoğru din budur."* Dosdoğru hak.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ **}** *"Ama insanların çoğu."* Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmezler."* Hak dinin İslam dini olduğunu.

مُنِيبِينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾

31- "Yalnız O'na yönelin ve O'ndan sakının! Namaza devam edin ve müşriklerden olmayın."

{ مُنِيبِينَ اِلَيْهِ **}** *"Yalnız O'na yönelin."* Mü'minlerden olunuz. Yani taat ile O'na yöneliniz.

{ وَاتَّقُوهُ **}** *"Ve O'ndan sakının."* Size emrettiği şeylerde O'na itaat ediniz.

{ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ **}** *"Namaza devam edin."* Beş vakit namazı kılınız.

{ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ **}** *"Ve müşriklerden olmayın."* Müşriklerin dinleri üzere onlarla birlikte olmayınız.

مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

32- "(O müşriklerden ki), onlar dinlerini parçalayıp bölük bölük olmuşlardır. Her grup kendi yanındakine güvenmektedir."

{ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ **}** *"(O müşriklerden ki), onlar dinlerini parçalayıp."* İslam dinini terk edenler.

{ وَكَانُوا شِيَعًا **}** *"Bölük bölük olmuşlardır."* Yahudi ve Hıristiyanların fırkaları ve diğer dinlerin fırkaları gibi olmuşlardır.

{ كُلُّ حِزْبٍ **}** *"Her grup."* Her din ehli.

{ بِمَا لَدَيْهِمْ **}** *"Kendi yanındakine."* Dinden kendi elinde olan şeye.

{ فَرِحُونَ **}** *"Güvenmektedir."* Böbürlenmekte, onun hak olduğunu düşünmektedir.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَآ أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

33- "İnsanlara bir zarar dokunduğu zaman, Rablerine yönelerek yalnız O'na yalvarır, dua ederler. Sonra (Rableri) onlara kendinden bir rahmet tattırdığı zaman, o zaman (bir de bakarsın ki), içlerinden bir grup, Rablerine ortak koşuyorlar!"

{ وَإِذَا مَسَّ **}** *"Dokunduğu zaman."* İsabet ettiğinde.

{ النَّاسَ **}** *"İnsanlara."* Mekke kâfirlerine.

{ ضُرٌّ **}** *"Bir zarar."* Şiddet.

{ رَبَّهُمْ دَعَوْا **}** *"Yalnız Rablerine yalvarır, dua ederler."* Şiddetin/sıkıntının kaldırılması.

{ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ **}** *"O'na yönelerek."* Dua ile O'na yönelirler.

{ ثُمَّ إِذَآ أَذَاقَهُمْ **}** *"Sonra (Rableri) onlara tattırdığı zaman."* İsabet ettiğinde.

{ مِنْهُ **}** *"Kendinden."* Allah Teâlâ tarafından.

{ رَحْمَةً **}** *"Bir rahmet."* Bir nimet.

{ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ **}** *"O zaman (Bir de bakarsın ki), içlerinden bir grup."* Yani kâfirler.

{ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ **}** *"Rablerine ortak koşuyorlar."* Putları Allah Teâlâ'ya denk kılıyorlar.

لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Onlar, vermiş olduğumuz nimetlere karşı nankörlük etsinler bakalım! Haydi, geçici bir süre yararlanın bakalım! Yakında bileceksiniz!"

{ لِيَكْفُرُوا **}** *"Onlar, nankörlük etsinler bakalım!"* Nihâyet nankörlük ettiler.

{ بِمَآ اٰتَيْنَاهُمْ **}** *"Vermiş olduğumuz nimetlere karşı."* Kendilerine bahşettiğimiz nimete.

{ فَتَمَتَّعُوا **}** *"Haydi, geçici bir süre yararlanın bakalım."* Öyleyse ey Mekke ehli dünyada yaşayınız.

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ **}** *"Yakında bileceksiniz."* Size ahirette ne yapılacağını.

اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهٖ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Yoksa biz, onlara bir delil indirmişiz de Allah'a ortak koşmalarını o mu söylüyor?"

{ اَمْ اَنْزَلْنَا **}** *"Yoksa biz, indirmişiz mi?."* İndirdik mi?

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onlara."* Mekke ehline.

{ سُلْطَانًا **}** *"Bir delil."* İçinde semadan bir özür ve burhanın bulunduğu bir kitap mı?

{ فَهُوَ يَتَكَلَّمُ **}** *"O (mu) söylüyor?"* Şehadette bulunuyor ve tanıklık mı ediyor?

{ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ **}** *"Allah'a ortak koşmalarını."*[6] Allah'a denk mi saymalarını ve Allah Teâlâ'nın kendilerine bunu emrettiğini mi.

وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Bir de biz insanlara bir rahmet tattırdığımız zaman, ona güvenirler de kendi elleriyle işledikleri yüzünden, başlarına bir kötülük gelirse, o zaman hemen ümitsizliğe düşerler."

{ وَاِذَآ اَذَقْنَا النَّاسَ **}** *"Bir de biz insanlara tattırdığımız zaman."* Mekke kâfirlerine isabet ettirdiğimizde.

{ رَحْمَةً **}** *"Bir rahmet."* Bir nimet.

{ فَرِحُوا بِهَا **}** *"Ona güvenirler de."* Yani nimete şükretmeksizin bu nimetle sevinirler, böbürlenirler.

{ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ **}** *"Başlarına bir kötülük gelirse."* Darlık, kıtlık ve hastalık.

{ بِمَا قَدَّمَتْ **}** *"İşledikleri yüzünden."* Yaptıkları şeylerden dolayı.

{ اَيْدِيهِمْ **}** *"Kendi elleriyle."* Şirkte.

{ اِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ **}** *"O zaman hemen ümitsizliğe düşerler."* Ona sabretmeksizin Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşerler.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37- "Onlar görmediler mi ki, Allah dilediğine rızkı yayar, dilediğine de kısar? Şüphesiz ki, bunda, iman edecek bir kavim için ibretler vardır!"

---

6 Tefsir metninde iki ayrı bölüm halinde olan "bimâ kânû bihî" ile "yüşrikûn" âyetlerinin tefsirlerini birleştirerek sunduk.

{ اَوَلَمْ يَرَوْا **}** *"Onlar görmediler mi?."* Mekke kâfirlerine Kitap'ta haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ **}** *"Allah rızkı yayar."* Malı bolca verir.

{ لِمَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğine."* Dilediğine. Bu Allah Teâlâ tarafından bir hiledir.

{ وَيَقْدِرُ **}** *"(Dilediğine de) kısar?"* Dilediğine de rızkı kısar. Bu da O'ndan bir nazardır.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki, bunda, vardır."* Belirtilen rızkı yayma ve rızkı kısma da.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"İbretler."* Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ **}** *"İman edecek bir kavim için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Öyleyse akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa (zekât ve sadakadan) hakkını ver! Allah'ın rızasını arayanlar için bu daha hayırlıdır. İşte bunlar kurtuluşa erecek olanlardır."

{ فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى **}** *"Öyleyse akrabaya, (zekât ve sadakadan) ver."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Akraba olan kimseye ver.

{ حَقَّهُ **}** *"Hakkını."* Bağını.

{ وَالْمِسْكِينَ **}** *"Yoksula."* Düşküne yiyecek ve giyecek ver .

{ وَابْنَ السَّبِيلِ **}** *"Ve yolda kalmışa."* Sana konuk olan misafire üç gün ikramda bulun. Bundan fazlası güzel bir sadakadır.

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu."* Belirtilen akrabalık bağı, ihsanda bulunmak ve ikram etmek.

{ خَيْرٌ **}** *"Daha hayırlıdır."* Ahirette sevap ve keramet konusunda.

{ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللهِ **}** *"Allah'ın rızasını arayanlar için."* Onlara bağışta bulunmakla.

{ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ **}** *"İşte bunlar kurtuluşa erecek olanlardır."* Hışım ve azaptan kurtulanlardır.

وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا۟ فِيٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا۟ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

39- "İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz riba (fâiz) Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek (arayarak) verdiğiniz zekâta gelince; işte onlar, mallarını kat kat arttıranlardır."

{ وَمَآ اٰتَيْتُمْ **}** *"Verdiğiniz."* Bahşettiğiniz.

{ مِنْ رِبًا **}** *"Riba (fâiz)"* Bağış.

{ لِيَرْبُوَا۟ فِيٓ اَمْوَالِ النَّاسِ **}** *"İnsanların mallarında artış olsun diye."* İnsanların mallarıyla mallarınızı çoğaltmanız için. Diyor ki, verdiğinizden daha çoğu ve daha fazlasını vermeleri için.

{ فَلَا يَرْبُوا۟ عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah katında artmaz."* Allah Teâlâ katında kat kat fazlasıyla artmaz. Allah bunu da kabul etmez. Zira bu Allah için değildir.

{ وَمَآ اٰتَيْتُمْ **}** *"Verdiğiniz."* Verdiğiniz.

{ مِنْ زَكٰوةٍ **}** *"Zekâta gelince."* Düşkünlere verdiğiniz sadakadan.

{ تُرِيدُونَ **}** *"İsteyerek (arayarak)."* Bununla.

{ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ **}** *"Allah'ın rızasını. İşte onlar, mallarını kat kat arttıranlardır."* İşte onlar Allah Teâlâ'nın ahirette sadakalarını katlayarak vereceği, dünyada ise koruma ve bereket ile mallarını çoğaltacağı kimselerdir.

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Allah, sizi yaratan, sonra rızıklandıran, sonra sizi öldüren, daha sonra da sizi diriltecek olandır. Peki, ortak koştuklarınız arasında, bunlardan herhangi birini yapabilecek olan var mı? O (Allah), onların ortak koştuklarından uzaktır ve çok yücedir."

{ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ **}** *"Allah, sizi yaratan."* Annelerinizin karnında bir can olarak. Sonra sizde ruh bulunduğu bir haldeyken sizi çıkartacak.

{ ثُمَّ رَزَقَكُمْ **}** *"Sonra rızıklandıran."* Temiz rızıklarla. Rızık ölüme kadar.

{ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ **}** *"Sonra sizi öldüren."* Müddetinizin sona erişi anında.

{ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ **}** *"Daha sonra da sizi diriltecek olandır."* Ölümden sonra diriliş için.

{ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ **}** *"Peki, ortak koştuklarınız arasında, var mı?"* Ey Mekke ehli ilahlarınızdan.

{ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Bunlardan herhangi birini yapabilecek olan."* Bunlardan bir şeyi yapmaya kadir olan var mı?

{ سُبْحَانَهُ **}** *"O (Allah), uzaktır."* Allah Teâlâ çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir..

{ وَتَعَالٰى **}** *"Ve çok yücedir."* Yücedir ve beridir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ **}** *"Onların ortak koştuklarından."* Allah Teâlâ'ya ortak koştukları putlardan.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

41- "İnsanların kendi elleriyle yaptığı şeyler yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı ki, (Allah), onlara yaptıklarının bir bölümünü tattırsın. Umulur ki (yaptıklarından) dönerler."

{ ظَهَرَ الْفَسَادُ **}** *"Fesat ortaya çıktı ki."* Masiyet açığa çıktı.

{ فِي الْبَرِّ **}** *"Karada."* Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi.

{ وَالْبَحْرِ **}** *"Ve denizde."* Colundun el-Ezdî'nin.

{ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ **}** *"İnsanların kendi elleriyle yaptığı şeyler yüzünden."* Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi ve Colundun el-Ezdî'nin denizdeki gemileri gasp etmesi nedeniyle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hayvanların ölümü, kuraklık ve kıtlık, ürünlerin ve bitkilerin azalması fesadın ortaya çıkışıdır.

"*Karada*", ovada. Dağ, çöl ve sahralarda "*Ve denizde*", ekim yeri, kasabalar ve mamur yerlerdir. "*İnsanların kendi elleriyle yaptığı şeyler yüzünden*", insanların masiyetleri yüzünden.

{ لِيُذِيقَهُمْ **}** *"(Allah), onlara tattırsın."* Böylece onlara isabet ettirsin.

{ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا **}** *"Yaptıklarının bir bölümünü."* Masiyetlerden.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ **}** *"Umulur ki, (yaptıklarından) dönerler."* Böylece günahlarından dönerler de onlardan sıkıntıyı kaldırır.

قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

42- "De ki: 'Yeryüzünde gezip dolaşın da bir bakın, daha öncekilerin sonu nasıl olmuş! Onların çoğu müşrik idi .'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ سِيرُوا **}** *"Gezip dolaşın da."* Sefere çıkınız.

{ فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا } *"Yeryüzünde bir bakın."* Tefekküre dalınız.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } *"Sonu nasıl olmuş."* Cezası.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ } *"Daha öncekilerin."* Onlardan öncekilerin cezasını peygamberleri yalanlamaları halinde Allah Teâlâ'nın onları helak edişini.

{ كَانَ اَكْثَرُهُمْ } *"Onların çoğu idi."* Bütünü.

{ مُشْرِكِينَ } *"Müşrik."* Allah Teâlâ'ya şirk koşuyorlardı.

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Öyleyse Allah'tan, dönüşü olmayan bir gün gelmezden önce, yüzünü dosdoğru olan dine çevir. O gün, insanlar (inanç ve ameline göre) bölük bölük ayrılırlar."

{ فَاَقِمْ وَجْهَكَ } *"Öyleyse yüzünü çevir."* Kendini ve amelini.

{ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ } *"Dosdoğru olan dine."* Diyor ki, dinini ve amelini Allah rızası için ihlaslı kıl. Dosdoğru din üzere ol.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ } *"Bir gün gelmezden önce."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا مَرَدَّ لَهُ } *"Dönüşü olmayan."* Onun herhangi bir dönüşü yoktur.

{ مِنَ اللّٰهِ } *"Allah'tan."* Allah'ın azabından.

{ يَوْمَئِذٍ } *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ يَصَّدَّعُونَ } *"İnsanlar (inanç ve ameline göre) bölük bölük ayrılırlar."* Bölük bölük olurlar. Bir fırkası/bölüğü cennette, diğer bir bölüğü ise cehennemdedir.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Her kim inkâr etmişse, inkârı kendi aleyhinedir. Kim de sâlih amel işlemişse, bunlar da kendileri için (cennetteki yerini) hazırlamış olurlar."

{ مَنْ كَفَرَ **}** *"Her kim inkâr etmişse."* Allah'ı inkâr ederse.

{ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ **}** *"İnkârı kendi aleyhinedir."* Küfrünün cezası cehennem ateşinde ebedi kalıştır.

{ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا **}** *"Kim de sâlih amel işlemişse."* İmanda.

{ فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ **}** *"Bunlar da kendileri için (cennetteki yerini) hazırlamış olurlar."* Serilir. Cennette sevap ve keramet onlar için toplanır.

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

45- "Çünkü O, iman edip sâlih ameller işleyenlere kendi lütfundan mükâfat verecektir. Çünkü O, kâfirleri sevmez!"

{ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Çünkü O, iman edip mükâfat verecektir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işleyenlere."* Kendileriyle Rableri arasında taat işleyenlere.

{ مِنْ فَضْلِهِ **}** *"Kendi lütfundan."* Cennette sevabından ve kerametinden.

{ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ **}** *"Çünkü O, kâfirleri sevmez."* Onların dininden razı olmaz.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾

46- "O'nun delillerinden (biri de) rüzgârları müjdeciler olarak göndermesidir ki, böylece size rahmetinden tattırsın, buyruğu ile gemiler akıp gitsin ve siz O'nun lütfundan isteyip (arayasınız) kazanasınız! Umulur ki, şükredersiniz!"

{ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ **}** *"O'nun delillerinden (biri de)."* O'nun vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ اَنْ يُّرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ **}** *"Rüzgârları müjdeciler olarak göndermesidir ki."* Mahlukatına yağmurla.

{ وَلِيُذِيقَكُمْ **}** *"Böylece size tattırsın."* Size isabet etsin diye.

{ مِنْ رَحْمَتِهٖ **}** *"Rahmetinden."* Nimetinden.

{ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ **}** *"Gemiler akıp gitsin."* Gemiler.

{ بِاَمْرِهٖ **}** *"Buyruğu ile."* Dilemesi ile denizde.

{ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ **}** *"Ve siz O'nun lütfundan isteyip (arayasınız) kazanasınız."* O'nun rızkından, fazlından gemilere binişiniz nedeniyle talep edesiniz diye.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ **}** *"Umulur ki, şükredersiniz."* O'nun nimetlerine şükredesiniz diye.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآءُوْهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ
فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٧﴾

47- "Andolsun ki, biz, senden önce de birçok peygamberi kavimlerine gönderdik de apaçık delillerle geldiler. Bunun üzerine biz günah işleyenlerden öç aldık. Mü'minlere yardım etmek, bizim katımızda bir hak oldu."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا **}** *"Andolsun ki biz, gönderdik de."* Gönderdik.

{ مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Senden önce de."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Birçok peygamberi, kavimlerine apaçık delillerle geldiler."* Emir, nehy ve alametler ile ancak iman etmediler.

{ فَانْتَقَمْنَا **}** *"Bunun üzerine biz öç aldık."* Azapla.

{ مِنَ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوا **}** *"Günah işleyenlerden."* Şirk koşanlardan.

{ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا **}** *"Bizim katımızda bir hak oldu."* Bizim üzerimize bir gereklilik oldu.

{ نَصْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ **}** *"Mü'minlere yardım etmek."* Peygamberlerle birlikte onları kurtarıp düşmanlarını helak etmek.

اَللّٰهُ الَّذِيْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيْرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَآءِ كَيْفَ يَشَآءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ فَاِذَآ اَصَابَ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ﴿٤٨﴾

48- "Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken Allah onu gökte nasıl dilerse yayar ve parça parça da eder. Böylece sen, onların arasından yağmurun çıktığını görürsün! (Artık Allah) dilediği kullarına yağmuru nasip edince, bir de bakarsın ki, onların yüzü gülüyor (sevinirler)!"

{ اَللّٰهُ الَّذِيْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيْرُ سَحَابًا **}** *"Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır."* Yağmurlu yüklü.

{ فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَآءِ كَيْفَ يَشَآءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا **}** *"Derken Allah onu gökte nasıl dilerse yayar ve parça parça da eder."* Bir parça. dilerse.

{ فَتَرَى الْوَدْقَ **}** *"Böylece sen, yağmurun görürsün."* Yani yağmurun.

{ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ **}** *"Onların arasından çıktığını."* Bulutların arasından.

{ فَاِذَآ اَصَابَ بِهٖ **}** *"(Artık Allah) yağmuru nasip edince."* Yağmuru.

{ مَنْ يَّشَآءُ **}** *"Dilediği."* İrade ettiği.

{ مِنْ عِبَادِهٖ **}** *"Kullarına."* Yeryüzünde.

{ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ **}** *"Bir de bakarsın ki onların yüzü gülüyor (sevinirler)."* Yağmurla seviniyorlar.

وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِّنْ قَبْلِهٖ لَمُبْلِسِيْنَ ﴿٤٩﴾

49- "Oysa onlar, yağmurun kendilerine indirilmesinden önce umutsuz idiler."

{ وَاِنْ كَانُوْا **}** *"Oysa onlar, idiler."* Muhakkak idiler.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِّنْ قَبْلِهٖ **}** *"Yağmurun kendilerine indirilmesinden önce."* Yağmurdan önce.

{ لَمُبْلِسِيْنَ **}** *"Umutsuz."* Yağmurdan ümitlerini kesmişlerdi.

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثٰرِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٥٠﴾

50- "(Öyleyse sen) Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak! O, yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? İşte O, ölüleri de elbette böyle diriltir! O, her şeye kadirdir."

{ فَانْظُرْ **}** *"(Öyleyse sen) bir bak!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِلٰٓى اٰثٰرِ رَحْمَتِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın rahmetinin eserlerine."* Yağmurun öncesine ve yağmurun sonrasına.

{ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا **}** *"O, yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor?"* Kuraklığından ve kurumasından sonra.

{ اِنَّ ذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* Yeri ölümünden sonra dirilten.

{ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى **}** *"O, ölüleri de elbette diriltir!"* Diriliş için.

{ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ **}** *"O, her şeye kadirdir."* Hayata, ölüme ve varlıkları diriltmeye.

وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهٖ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

51- "Andolsun ki biz, bir rüzgâr göndersek de onu (rahmetinin eseri olan ekini) sararmış görseler, hemen nankörlük etmeğe başlarlar."

{ وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا **}** *"Andolsun ki, biz, bir rüzgâr göndersek de."* Sıcak veya soğuk olarak ekinin üzerinde.

{ فَرَاَوْهُ **}** *"Onu görseler."* Ekini.

{ مُصْفَرًّا **}** *"(Rahmetinin eseri olan ekini) sararmış."* Yeşilliğinin ardından değişmiş olarak görürler.

{ لَظَلُّوا **}** *"Hemen başlarlar."* Onlar hemen dönüşürler.

{ مِنْ بَعْدِهٖ **}** *"Bunun ardından."*[7] Ekinin sararmasının ardından.

{ يَكْفُرُونَ **}** *"Nankörlük etmeğe."* Allah'ı ve nimetlerini inkar etmeye. Diyor ki, Allah'ı ve nimetlerini inkâr etmek üzere ikamet ederler.

فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَآءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾

52- "Çünkü sen ölülere duyuramazsın; arkasını dönmüş giderlerken sağırlara da daveti işittiremezsin."

{ فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى **}** *"Çünkü sen ölülere duyuramazsın."* Ölü gibi olan bir kimseye kavratamazsın.

{ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ **}** *"Sağırlara da işittiremezsin."* Sağırlık gösteriminde bulunan.

{ الدُّعَآءَ **}** *"Daveti."* Hak ve hidayete.

{ اِذَا وَلَّوْا **}** *"Giderlerken."* Yüz çevirdiklerinde.

{ مُدْبِرِينَ **}** *"Arkasını dönmüş."* Hak ve hidayetten.

[7] Tarafımızdan meale eklenmiştir.

وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلٰلَتِهِمْ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿٥٣﴾

53- "Körleri de şaşkınlıklarından (vazgeçirip) doğru yola iletemezsin! Sen ancak âyetlerimize iman edeceklere işittirirsin de, onlar Müslüman olup, selâmeti bulurlar!"

{ وَمَآ اَنْتَ بِهٰدِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلٰلَتِهِمْ **}** *"Körleri de şaşkınlıklarından (vazgeçirip) doğru yola iletemezsin."* Hidayete.

{ اِنْ تُسْمِعُ **}** *"Sen işittirirsin de."* Davetini işittiremezsin.

{ اِلَّا مَنْ يُّؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا **}** *"Ancak âyetlerimize iman edeceklere."* Ancak kitabımıza ve resûlümüze iman eden kimseye işittirebilirsin.

{ فَهُمْ مُّسْلِمُوْنَ **}** *"Onlar Müslüman olup, selâmeti bulurlar."* Kulluğu ve tevhidi O'na özgü kılarlar.

اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَّشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَهُوَ الْعَلِيْمُ الْقَدِيْرُ ﴿٥٤﴾

54- "O Allah ki, sizi güçsüz olarak yarattı, sonra güçsüzlüğün ardından size kuvvet verdi, sonra da kuvvetin ardından yine güçsüzlük ve yaşlılık verdi. O, dilediğini yaratır. Çünkü O bilen, her şeye gücü yetendir."

{ اَللّٰهُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ **}** *"O Allah ki, sizi güçsüz olarak yarattı."* Zayıf bir nutfeden.

{ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً **}** *"Sonra güçsüzlüğün ardından size kuvvet verdi."* Genç kuvvetli bir adam.

{ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا **}** *"Sonra da kuvvetin ardından yine güçsüzlük verdi."* İhtiyarlık nedeniyle düşkünlük.

{ وَشَيْبَةً **}** *"Ve yaşlılık."* Gençliğin ardından saçta meydana gelen ağarma.

{ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ **}** *"O, dilediğini yaratır."* Bir halden diğer bir hale dönüştürdüğü gibi mahlukatını dönüştürür.

{وَهُوَ الْعَلِيمُ} *"Çünkü O, bilen."* Mahlukatını.

{الْقَدِيرُ} *"Her şeye gücü yetendir."* Onları dönüştürmeye gücü yeten.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

55- "Kıyâmetin kopacağı gün, günahkârlar (dünyada) bir saatten fazla kalmadıklarına dair yemin ederler. Onlar daha önce de (haktan) böyle çevriliyorlardı!"

{وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ} *"Kıyâmetin kopacağı gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ} *"Günahkârlar yemin ederler."* Müşrikler Allah adına yemin ederler.

{مَا لَبِثُوا} *"Kalmadıklarına dair."* Kabirlerde.

{غَيْرَ سَاعَةٍ} *"(Dünyada) bir saatten fazla."* Bir saat miktarı kadar.

{كَذٰلِكَ} *"Böyle."* Ahirette de yalan söyledikleri gibi.

{كَانُوا يُؤْفَكُونَ} *"Onlar daha önce de (haktan) çevriliyorlardı."* Dünyada da yalan söylemekteydiler.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

56- "Kendilerine ilim ve iman verilenler ise şöyle derler: 'Andolsun ki, siz, Allah'ın kitabına göre, yeniden diriliş gününe kadar kaldınız. İşte bugün yeniden dirilme günüdür. Ama siz (dünyada iken onu) tanımıyordunuz!'"

{وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ} *"Kendilerine ilim ve iman verilenler ise şöyle derler."* İlim ve imanla ikramda bulunulmuş olanlar.

{لَقَدْ لَبِثْتُمْ} *"Andolsun ki, siz, kaldınız."* Kabirlerde.

{فِي كِتَابِ اللهِ} *"Allah'ın kitabına göre."* Allah'ın kitabına göre ki, bunlar meleklerdir.

Bunların peygamberler olduğu da söylenmiştir. İmanlarında muhlis olanlar olduğu da söylenmiştir. Kâfirlere diyeceklerdir ki;

{اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ} *"Yeniden diriliş gününe kadar."* Kabirlerden diriltileceğiniz güne kadar.

{فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ} *"İşte bugün yeniden dirilme günüdür."* Kıyâmet günüdür.

{وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ} *"Ama siz (dünyada iken onu)"* Dünyada.

{لَا تَعْلَمُونَ} *"Tanımıyordunuz."* Bunu tanımıyor ve tasdik de etmiyordunuz.

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Artık o gün zulmedenlere özürleri bir yarar sağlamaz ve onların dertlerinin çaresine de bakılmaz."

{فَيَوْمَئِذٍ} *"Artık o gün."* Ki bu gün kıyâmet günüdür.

{لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا} *"Zulmedenlere bir yarar sağlamaz."* Şirk koşanlara.

{مَعْذِرَتُهُمْ} *"Özürleri."* Günahlarından özür dilemeleri.

{وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ} *"Ve onların dertlerinin çaresine de bakılmaz."* Onlar kötülüklerinden dönmez ve dünyaya da döndürülmezler.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَّيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

58- "Andolsun ki, biz bu Kur'an'da, insanlar için her türlü meselden örnekler getirdik. Yemin olsun ki, sen onlara bir mucize de getirsen, o inkâr edenler, 'Siz asılsız, boş şeyler uydurandan başkası değilsiniz!' diyeceklerdir."

{وَلَقَدْ ضَرَبْنَا} *"Andolsun ki, biz örnekler getirdik."* Açıkladık.

{ لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ **}** *"Bu Kur'an'da, insanlar için her türlü meselden."* Her vecihten.

{ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ **}** *"Yemin olsun ki, sen onlara bir mucize de getirsen."* İstedikleri gibi gökten.

{ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** *"O inkâr edenler, diyeceklerdir."* Mekke kâfirleri.

{ اِنْ اَنْتُمْ **}** *"Siz değilsiniz!"* Ey mü'minler topluluğu sizler değilsiniz.

{ اِلَّا مُبْطِلُونَ **}** *"Asılsız, boş şeyler uydurandan başkası."* Yalancı.

كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

59- "İşte Allah bilmeyenlerin kalplerini böyle mühürler."

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ يَطْبَعُ اللّٰهُ **}** *"Allah mühürler."* AllahTeâlâ mühür vurur.

{ عَلٰى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmeyenlerin kalplerini."* Allah Teâlâ'nın tevhidini bilmeyen ve tasdik etmeyen.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

60- "Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vaadi gerçektir. Sakın imanı sağlam olmayanlar seni gevşekliğe sevk etmesinler."

{ فَاصْبِرْ **}** *"Şimdi sen sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ **}** *"Çünkü Allah'ın vaadi."* Sana nusret ve devletin ait oluşu ve onların helak oluşu.

{ حَقٌّ **}** *"Gerçektir."* Gerçekleşecektir, doğrudur.

{ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ **}** *"Sakın seni gevşekliğe sevk etmesinler."* Kıyâmet gününe iman etmekten ayağını kaydırmasınlar.

{ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ **}** *"İmanı sağlam olmayanlar."* Tasdik etmeyenler ki, bunlar Mekke ehlidir.

سورة لُقْمٰانَ

31- LOKMAN SÛRESİ

Kendisinde Lokman ('aleyhi's-selâm)'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 34, sözcük sayısı 748 ve harf sayısı ise 2.110'dur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓمّٓ ١

1- "Elif, Lâm, Mîm"

{الٓمّٓ**}** *"Elif, Lâm, Mîm."* İbn Abbâs kendi isnadıyla Lokman Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

"*Elif, Lâm, Mîm.*" Diyor ki, Ben Allah'ım, bilirim. Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kasem olduğu da söylenmiştir.

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ٢

2- "Bunlar, o hikmetli kitabın âyetleridir."

{تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ**}** *"Bunlar, o hikmetli kitabın âyetleridir."* Bu sûre helali, haramı, emri ve nehyi açıklayan Kur'an'ın âyetleridir.

هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ ٣

3- "O, iyilik yapanlara bir yol gösterici ve bir rahmet olarak (indirilmiştir)."

{ هُدًى **}** *"O, bir yol gösterici (indirilmiştir)"* Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةً **}** *"Ve bir rahmet olarak."* Azaptan.

{ لِلْمُحْسِنِينَ **}** *"İyilik yapanlara."* Muvahhid muhlislere.

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

4- "O kimseler namazı kılarlar, zekâtı verirler ve onlar ahiret gününe kesin olarak iman ederler."

{ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ **}** *"O kimseler namazı kılarlar."* Beş vakit namazı abdestiyle, rükûuyla, secdeleriyle ve vacib olan vakitlerinde tastamam yerine getirirler.

{ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ **}** *"Zekâtı verirler."* Mallarının zekâtını verirler.

{ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Ve onlar ahiret gününe."* Ölümden sonra dirilişe.

{ هُمْ يُوقِنُونَ **}** *"Kesin olarak iman ederler."* Tasdik ederler.

اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

5- "İşte bunlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erecek olanlar da işte bunlardır."

{ مِنْ رَبِّهِمْ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى **}** *"İşte bunlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler."*[1] Açıklama ve keramet üzeredirler.

{ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ **}** *"Ve kurtuluşa erecek olanlar da işte bunlardır."* Hışım ve azaptan kurtulacak olanlar da onlardır.

---

1 Tefsir metninde bir sonraki bölümde yer alan "min rabbihim" ifadesini bu bölüme aldık.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ٦

6- "İnsanlardan kimi de vardır ki, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve onu eğlence konusu yapmak için, boş sözü satın alırlar. İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır."

{وَمِنَ النَّاسِ**}** *"İnsanlardan."* Bu şahıs Nadr ibn Haris'tir.

{مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ**}** *"Kimi de vardır ki, boş sözü satın alırlar."* Sözlerin bâtıl olanlarını, mitolojik kitapları, güneş, yıldızlar ve hesap kitaplarını ve şarkıyı. Âyetin, "Allah'a şirk koşmak" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لِيُضِلَّ**}** *"Saptırmak için."* Bununla.

{عَنْ سَبِيلِ اللهِ**}** *"Allah yolundan."* Allah'ın dininden ve O'na taatten.

{بِغَيْرِ عِلْمٍ**}** *"Bilgisizce."* Bilgiye ve kanıta dayanmaksızın.

{وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا**}** *"Ve onu eğlence konusu yapmak."* Alay konusu.

{أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ**}** *"İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır."* Şiddetli.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ٧

7- "Onun üzerine âyetlerimiz okunduğu zaman da sanki onları hiç işitmemiş, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir. Sen ona can yakıcı bir azabı müjdele!"

{وَإِذَا تُتْلَىٰ**}** *"Okunduğu zaman da."* Kıraat edildiğinde.

{عَلَيْهِ آيَاتُنَا**}** *"Onun üzerine âyetlerimiz."* Emir ve nehy.

{وَلّٰى مُسْتَكْبِرًا**}** *"Büyüklük taslayarak yüz çevirir."* Bunlara iman etmekten kendisini büyük görerek döner.

{كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا**}** *"Sanki onları hiç işitmemiş gibi."* Kavramamış gibi.

{كَاَنَّ فِيْٓ اُذُنَيْهِ وَقْرًا**}** *"Sanki kulaklarında bir ağırlık varmış gibi."* Sağırlık.

{فَبَشِّرْهُ**}** *"Sen ona müjdele."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ**}** *"Can yakıcı bir azabı."* Acıtıcı. Bedir Savaşı'dır.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ جَنّٰتُ النَّعِيْمِ ﴿٨﴾

8- "Fakat iman edip, sâlih ameller işleyenlere (gelince), onlar için nimet cennetleri vardır."

{اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا**}** *"Fakat iman edip, (gelince)."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ**}** *"Sâlih ameller işleyenlere."* Kendileriyle Rableri arasında taat amelde bulunanlara.

{لَهُمْ جَنّٰتُ النَّعِيْمِ**}** *"Onlar için nimet cennetleri vardır."* Nimetleri bitmez tükenmez.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٩﴾

9- "Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır. (Bu), Allah'ın gerçek bir vaadidir. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{خٰلِدِيْنَ فِيْهَا**}** *"Onlar orada sürekli olarak kalacaklardır."* Orada ölmeyecek bir şekilde ikâmet edeceklerdir ve oradan çıkartılmayacaklardır.

{وَعْدَ اللّٰهِ**}** *"(Bu), Allah'ın bir vaadidir."* Mü'minlere cennet.

{ حَقًّا **}** *"Gerçek."* Doğru.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, mutlak üstündür."* Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kazasında.

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

10- "(O), gökleri direksiz olarak yaratmıştır, onları görüyorsunuz. Yeryüzüne de sizi sarsmaması için sabit dağlar yerleştirmiş ve orada her türlü canlıdan üretmiştir. Hem biz gökten bir su indirdik de onunla yeryüzünde her türden güzel bitkiler yetiştirdik."

{ خَلَقَ **}** *"(O), yaratmıştır."* Allah Teâlâ.

{ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا **}** *"Gökleri direksiz olarak. Onları görüyorsunuz."* Direksiz bir şekilde. Âyetin, görmediğiniz direklerle yaratmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzüne de yerleştirmiş."* Yeryüzü için yaratmıştır.

{ رَوَاسِيَ **}** *"Sabit dağlar."* Yeryüzüne kazık olsun diye sabit dağlar.

{ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ **}** *"Sizi sarsmaması için."* Sizi sarsmasın diye.

{ وَبَثَّ فِيهَا **}** *"Ve orada üretmiştir."* Yaratmıştır ve yeryüzünde yaymıştır.

{ مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ **}** *"Her türlü canlıdan."* Kendisinde ruh bulunan.

{ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Hem biz gökten bir su indirdik de."* Yağmur.

{فَأَنْبَتْنَا فِيهَا} *"Onunla yeryüzünde yetiştirdik."* Yerde.

{مِنْ كُلِّ زَوْجٍ} *"Her türden bitkiler."* Renkten.

{كَرِيمٍ} *"Güzel."* Güzel.

هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقَ الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ۭ بَلِ الظّٰلِمُوْنَ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿١١﴾

11- "İşte bunlar, Allah'ın yarattıklarıdır. Haydi gösterin bakalım bana! Allah'tan başkaları neyi yaratmıştır? Doğrusu o zalimler, apaçık bir şaşkınlık içindedirler."

{هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ} *"İşte bunlar, Allah'ın yarattıklarıdır."* Bu yaratılmıştır. Ben onu yarattım.

{فَاَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقَ الَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ} *"Haydi gösterin bakalım bana! Allah'tan başkaları neyi yaratmıştır?"* Allah'ın dışındakiler, yani putlar.

{بَلِ الظّٰلِمُوْنَ} *"Doğrusu o zalimler."* Müşrikler.

{فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ} *"Apaçık bir şaşkınlık içindedirler."* Hata içindedirler.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ﴿١٢﴾

12- "Andolsun ki, biz Lokman'a, 'Allah'a şükret!' diye hikmet verdik. Her kim şükrederse, kendisi için şükretmiş olur; kim nankörlük ederse bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır!"

{وَلَقَدْ اٰتَيْنَا} *"Andolsun ki, biz verdik."* Bahşettik.

{لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ} *"Lokman'a, hikmet."* İlim, anlayış, sözde ve eylemde tutarlılık ve isabet.

{اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ**}** *"Allah'a şükret, diye."* Tevhid ve taatle.

{وَمَنْ يَشْكُرْ**}** *"Her kim şükrederse."* Nimetine tevhid ve taat ile.

{فَاِنَّمَا يَشْكُرُ**}** *"Şükretmiş olur."* Tevhid ve taat ile.

{لِنَفْسِهٖ**}** *"Kendisi için."* Sevap.

{وَمَنْ كَفَرَ**}** *"Kim Nankörlük ederse."* Nimetine.

{فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ**}** *"Bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir."* Onun şükretmesine muhtaç değildir.

{حَمِيدٌ**}** *"Her türlü övgüye lâyıktır."* Fiillerinde.

وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهٗ يٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴿١٣﴾

13- "Bir zaman hani Lokman oğluna öğüt vererek demişti ki: 'Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma. Çünkü Allah'a ortak koşmak (şirk), hiç şüphesiz büyük bir zulümdür.'"

{وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ**}** *"Bir zaman, hani Lokman oğluna demişti ki."* Selam'a.

{وَهُوَ يَعِظُهٗ**}** *"Öğüt vererek."* Onu şerden nehyediyor ve ona hayrı emrediyordu.

{يٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ**}** *"Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma. Çünkü Allah'a ortak koşmak (şirk)"* Allah'a şirk koşuş.

{لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ**}** *"Hiç şüphesiz büyük bir zulümdür."* Büyük bir günahtır. Cezası Allah katında büyüktür.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَّفِصَالُهٗ فِيْ عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ اِلَيَّ الْمَصِيْرُ ﴿١٤﴾

14- "Biz insana ana-babasını da tavsiye ettik. Anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşıdı. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana ve babana şükret diye (tavsiye ettik). Dönüş ancak banadır."

{ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ **}** *"Biz insana tavsiye ettik."* Sa'd ibn Ebî Vakkas'a.

{ بِوَالِدَيْهِ **}** *"Ana-babasını da."* Anne babasına iyilik yapmasını.

{ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ **}** *"Anası onu taşıdı."* Karnında.

{ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ **}** *"Nice sıkıntılara katlanarak."* Şiddetli zayıflıkla, çok şiddetli sıkıntılarla, çok şiddetli meşakkatlerle. Çocuk anne karnında günden güne büyüdüğünde anne daha çok sıkıntı çekmektedir.

{ وَفِصَالُهُ **}** *"Sütten ayrılması da."* Sütten kesilmesi.

{ فِي عَامَيْنِ **}** *"İki yıl içinde olur."* İki sene içinde olur.

{ أَنِ اشْكُرْ لِي **}** *"(İşte bunun için) önce bana, şükret diye (tavsiye ettik)."* Tevhid ve taat ile.

{ وَلِوَالِدَيْكَ **}** *"Sonra da ana ve babana."* Terbiye ile.

{ إِلَيَّ الْمَصِيرُ **}** *"Dönüş ancak banadır."* Dönüşün ve anne babanın dönüşü.

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

15- "Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi, bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin ve bana yönelenlerin yoluna uy! Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm."

{ وَإِنْ جَاهَدَاكَ **}** *"Eğer onlar seni, zorlarlarsa."* Sana emreder ve seni murad ederlerse.

{عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ**}** *"Hakkında bilgin olmayan bir şeyi, bana ortak koşman için."* Benim ortağım olduğuna ve senin de benim ortağımın olmadığına ilişkin bilgin.

{فَلَا تُطِعْهُمَا**}** *"Onlara itaat etme."* Şirk konusunda.

{وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا**}** *"Onlarla dünyada iyi geçin."* İyilik etme ve ihsan ile.

{وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ**}** *"Ve bana yönelenlerin yoluna uy."* Bana ve benim taatime yönelenlerin dinine uy ki, bu şahıs Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.

{ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ**}** *"Sonunda dönüşünüz ancak banadır."* Babalarınızın dönüşü.

{فَاُنَبِّئُكُمْ**}** *"O zaman size, haber veririm."* Size haber veririm.

{بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ**}** *"Yapmış olduklarınızı."* Hayır ve şerri. Allah Teâlâ sonra Hazret-i Lokman ('aleyhi's-selâm)'ın sözüne geri döndü.

يَا بُنَيَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾

16- "(Lokman, oğluna öğüt vermeye devam ederek dedi ki): 'Yavrucuğum! Yaptığın şey, bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde, göklerde veya yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu getirir, (mizanına koyar). Çünkü Allah en ince şeyleri bilir, her şeyden haberdardır.'"

{يَا بُنَيَّ اِنَّهَآ**}** *"(Lokman, oğluna öğüt vermeye devam ederek dedi ki): 'Yavrucuğum! Yaptığın şey.'"* Yani iyilik. Rızık olduğu da söylenmiştir.

{اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ**}** *"Tanesi ağırlığında bile."* Bir tane ağırlığında dahi olsa.

{ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ **}** *"Bir hardal. Bir kayanın içinde olsa."* Yerlerin altında olsa.

{ اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Veya göklerde bulunsa."* Göklerin üstünde.

{ اَوْ فِي الْاَرْضِ **}** *"Veya yerin derinliklerinde."* Yerin derinliklerinde.

{ يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ **}** *"Yine de Allah onu getirir, (mizanına koyar)."* Nerede olursa olsun sahibine getirir.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ **}** *"Çünkü Allah en ince şeyleri bilir."* Onu çıkarmayı.

{ خَبِيْرٌ **}** *"Her şeyden haberdardır."* Mekânından.

يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَآ اَصَابَكَ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٧﴾

17- "Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten sakındır ve başına gelene sabret! Çünkü bunlar, azmi gerektiren işlerdendir!"

{ يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ **}** *"Yavrucuğum! Namazı kıl."* Namazı tastamam kıl.

{ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ **}** *"İyiliği emret."* Tevhid ve ihsanı.

{ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ **}** *"Kötülükten sakındır."* Şirkten, çirkin söz ve davranıştan.

{ وَاصْبِرْ عَلٰى مَآ اَصَابَكَ **}** *"Ve başına gelene sabret."* Bu ikisinde (iyiliği emredip kötülükten sakındırmada).

{ اِنَّ ذٰلِكَ **}** *"Çünkü bunlar."* Yani iyiliği emredip kötülükten sakındırma. Sabır olduğu da söylenmiştir.

{ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ **}** *"Azmi gerektiren işlerdendir."* İşlerin sağlamlarındandır, işlerin hayırlısındandır.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

18- "Hem insanlara karşı böbürlenip kibirlenme ve yeryüzünde çalımla yürüme! Çünkü Allah övünen, kurulup kasılan hiç kimseyi sevmez."

{وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ**}** *"Hem insanlara karşı böbürlenip kibirlenme."* İnsanlardan onlara karşı büyüklenerek ve ululanarak yüzünü çevirme. Müslüman fakirleri hakir görme.

{وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا**}** *"Ve yeryüzünde çalımla yürüme."* Büyüklenerek ve kibirlenerek.

{اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ**}** *"Çünkü Allah övünen, kurulup hiç kimseyi sevmez."* Yürümesinde.

{فَخُورٍ**}** *"Kasılan."* Allah'ın nimetleriyle.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

19- "Yürüyüşünde tabiî ol, sesini alçalt, çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir!"

{وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ**}** *"Yürüyüşünde tabiî ol."* Yürüyüşünde mütevazi ol.

{وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ**}** *"Sesini alçalt."* Sesini kıs, sert ve keskin dilli olma.

{اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ**}** *"Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir."* Seslerin en çirkini ve en şeriri.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾

20- "Görmediniz mi ki, Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin hizmetinize vermiş, nimetlerini gizli ve açık olarak üzerinize yaymıştır. (Bununla birlikte) insanlardan öylesi de var ki herhangi bir bilgiye, bir rehbere ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele ediyor!"

{ اَلَمْ تَرَوْا **}** *"Görmediniz mi ki."* Kur'an'da size haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ **}** *"Allah hepsini sizin hizmetinize vermiş."* Sizin boyunduruğunuza koymuştur.

{ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde ne varsa."* Güneş, ay, yıldızlar, bulut ve yağmur.

{ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Ağaç ve hayvanlar.

{ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ **}** *"Üzerinize yaymıştır."* Size nimetini tamamladı .

{ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً **}** *"Nimetlerini açık olarak."* Tevhidle.

{ وَبَاطِنَةً **}** *"Ve gizli."* Marifet ile.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Açık olarak*", senin iyiliklerinin insanlar tarafından bilineni. "*Gizli olarak*", senin kötülüklerinin insanlar tarafından bilinmemesi.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Yiyecek, içecek, dirhemler, dinarlar ve bunun dışındaki diğer şeyler.

"*Gizli olarak*", bitkiler, ürünler, yağmurlar, sular ve bunun dışındaki diğer şeyler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Açık olarak", sana ikramda bulunduğu şeyler. "*Gizli olarak*", seni kendisinden koruduğu şeyler.

{ وَمِنَ النَّاسِ **}** *"(Bununla birlikte) insanlardan."* Nadr ibn Haris.

{ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللهِ **}** *"Öylesi de var ki, Allah hakkında mücadele ediyor."* Allah'ın dini hakkında tartışıyor.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ **}** Bilgisizce .*"Herhangi bir bilgiye, dayanmaksızın."*

{ وَلَا هُدًى **}** *"Bir rehbere."* Bir kanıta.

{ وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ **}** *"Ve aydınlatıcı bir kitaba."* Dediğini açıklayıcı.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

21- "Onlara, 'Allah'ın indirdiğine uyun!' denildiği zaman, 'Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyin ardınca gideriz.' derler. Şeytan, kendilerini çılgın ateş azabına çağırıyor olsa da mı?"

{ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ **}** *"Onlara, denildiği zaman."* Mekke kâfirlerine.

{ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın indirdiğine uyun."* Peygamberine indirdiği Kur'an'a uyun, onu okuyun ve içindekilerle amel ediniz .

{ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا **}** *"Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyin ardınca gideriz, derler."* Din ve yolun.

{ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ **}** *"Şeytan, kendilerini çağırıyor olsa da mı?"* Babalarını.

{ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ **}** *"Çılgın ateş azabına."* Küfür, şirk ve kendisiyle çılgın cehennem azabının vacib olduğu şey. Onlar yine babalarına mı uyarlar?

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهٗٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ﴿٢٢﴾

22- "(Oysa) her kim iyilik yaparak, sırf Allah'a yönelirse o, gerçekten en sağlam kulpa tutunmuş olur. Çünkü bütün işlerin sonu Allah'a dayanır!"

{ وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهٗٓ اِلَى اللّٰهِ **}** *"(Oysa) her kim sırf Allah'a yönelirse."* Dinini ve amelini Allah için ihlaslı kılarsa.

{ وَهُوَ مُحْسِنٌ **}** *"İyilik yaparak."* Muvahhid muhlis olarak.

{ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ **}** *"O, gerçekten tutunmuş olur."* Muhakkak almıştır.

{ بِالْعُرْوَةِ **}** *"Kulpa."* Lâ ilâhe illallah'a.

{ الْوُثْقٰى **}** *"En sağlam."* Kopmak bilmeyen sağlam.

{ وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ **}** *"Çünkü bütün işlerin sonu Allah'a dayanır."* Öldükleri hal üzere ahirette işlerin sonucu döner.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهٗ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٢٣﴾

23- "Kim de inkâr ederse, artık onun inkârı seni üzmesin. Onlar dönüp bize gelecekler, o vakit biz kendilerine bütün yaptıklarını haber vereceğiz. Şüphesiz ki Allah, bütün kalplerin özünü bilir."

{ وَمَنْ كَفَرَ **}** *"Kim de inkâr ederse."* Allah'ı inkâr ederse Kureyş'ten olsun, Kureyş dışından olmuş olsun.

{ فَلَا يَحْزُنْكَ **}** *"Artık seni üzmesin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), onun inkâr etmesi ve küfründe helak olması.

{ كُفْرُهٗ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ **}** *"Onun inkârı. Onlar dönüp bize gelecekler."* Ölümden sonra.

{ فَنُنَبِّئُهُمْ **}** *"O vakit biz kendilerine haber vereceğiz."* Biz onlara haber vereceğiz.

{ بِمَا عَمِلُوا **}** *"Bütün yaptıklarını."* Dünyada inkâr içinde gerçekleştirdikleri amellerini.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ **}** *"Şüphesiz ki, Allah, bütün kalplerin özünü bilir."* Kalplerde bulunan hayır ve şerri.

نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

24- "Biz onları biraz yararlandırır, sonra da kendilerini ağır bir azaba zorlarız."

{ نُمَتِّعُهُمْ **}** *"Biz onları yararlandırır."* Onları yaşatırız.

{ قَلِيلًا **}** *"Biraz."* Dünyada biraz.

{ ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ **}** *"Sonra da kendilerini zorlarız."* Onları vardırırız. Âyetin, onları ilca ettiririz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِلٰى عَذَابٍ غَلِيظٍ **}** *"Ağır bir azaba."* Şiddetli, türlü türlü.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

25- "Andolsun ki sen onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, elbette 'Allah!' diyecekler. 'Allah'a hamd olsun!' de. Ama onların çoğu bilmezler!"

{ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ **}** *"Andolsun ki, sen onlara, diye sorsan."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اللّٰهُ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ **}** *"'Gökleri ve yeri kim yarattı?' elbette 'Allah" diyecekler.'"*[2] Mekke kâfirleri gökleri ve yeri yarattı.

[2] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "Allah" lafza-i celalini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Allah'a hamd olsun, de."* Şükür Allah'adır. Öyleyse O'na şükrediniz.

{ بَلْ اَكْثَرُهُمْ **}** *"Ama onların çoğu."* Onların bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmezler."* Allah Teâlâ'nın birliğini bilmez ve O'nun nimetlerine de şükretmezler.

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

26- "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Gerçekten Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır."

{ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde ne varsa hepsi Allah'ındır."* Mahlukattan ne varsa.

{ وَالْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ **}** *"Ve yerde. Gerçekten Allah hiçbir şeye muhtaç değildir."* Mahlukatından.

{ الْحَمِيدُ **}** *"Her türlü övgüye lâyıktır."* Fiilinde övülendir.

وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

27- "Yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep olsa ve sonra ona yedi deniz daha (eklense), yine de Allah'ın sözleri yazmakla tükenmez. Gerçekten Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ **}** *"Yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa."* Yontulup kalem edilse.

{ يَمُدُّهُ وَالْبَحْرُ **}** *"Deniz de mürekkep olsa."* Ona mürekkep verilse.

{ مِنْ بَعْدِهِ **}** *"Ve sonra... (eklense)."* Dönüşmesinin ardından.

{ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ **}** *"Yedi deniz daha."* Mürekkep. Onunla Allah Teâlâ'nın kelamı ve ilmi yazılsa.

{ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ **}** *"Yine de Allah'ın sözleri yazmakla tükenmez."* Allah Teâlâ'nın kelamı ve ilmi. Âyetin, Allah Teâlâ'nın tedbiri anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ **}** *"Gerçekten Allah mutlak üstündür."* Mülkünde ve saltanatında.

{ حَكِيمٌ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve hükmünde.

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

28- "Sizin yaratılmanız ve yeniden diriltilmeniz, anca tek kişinin (yaratılması ve diriltilmesi) gibidir. Gerçekten Allah her şeyi işitir, görür."

{ مَا خَلْقُكُمْ **}** *"Sizin yaratılmanız."* Allah Teâlâ'ya yaratılmanız. Zira Allah Teâlâ sizin yaratılışınız.

{ وَلَا بَعْثُكُمْ **}** *"Ve yeniden diriltilmeniz."* Zira o sizin diriltilişiniz.

{ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ **}** *"Ancak tek kişinin (yaratılması ve diriltilmesi) gibidir."* Ancak bir tek nefis konumundadır.

{ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ **}** *"Gerçekten Allah her şeyi işitir."* "Bizi nasıl diriltecek" şeklindeki sözlerinizi.

{ بَصِيرٌ **}** *"Görür."* Diriltilmenizi.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِيٓ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾

29- "Görmedin mi ki? Muhakkak Allah geceyi gündüze, gündüzü de geceye katıyor. Güneş ve ayı da buyruğu altına almıştır. Bunla-

rın her biri belli bir süreye kadar akıp gidiyor. Hiç kuşkusuz, Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmedin mi ki."* Sana Kur'an'da haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ **}** *"Muhakkak allah geceyi gündüze, katıyor."* Gündüz karşısında geceyi arttırır. Nihâyet gece on beş saate, gündüz ise dört saate dönüşür.

{ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ **}** *"Gündüzü de geceye."* Geceye karşı gündüzü arttırır. Nihâyet gündüz on beş saate gece ise dört saate dönüşür.

{ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ **}** *"Güneşi buyruğu altına almıştır."* Güneşi emre amade kılmıştır.

{ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِيْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Ve ayı da. Bunların her biri belli bir süreye kadar akıp gidiyor."* Her ikisinin kendilerine ait bilinen menzillerde, belirli bir vakte kadar akıp gitmektedir.

{ وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ **}** *"Hiç kuşkusuz Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."* Hayır ve şerrden.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٣٠﴾

30- "Bu böyledir; çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir. (İnsanların) O'ndan başka taptıkları ise bâtıldır. Gerçekten Allah çok yüce, çok büyüktür."

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Kudret bilmeniz ve ikrar etmeniz içindir.

{ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ **}** *"Çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir."* O'na ibadet edilmesi haktır.

{ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ **}** *"(İnsanların) taptıkları ise."* İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُوْنِهِ **}** *"O'ndan başka."* Allah'ın dışında.

{ الْبَاطِلُ **}** *"Bâtıldır."* İşte o bizzat bâtıldır.

{وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ} *"Gerçekten Allah çok yüce."* Her şeyden daha yüce.

{الْكَبِيرُ} *"Çok büyüktür."* Her şeyden daha büyük.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهٖ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

31- "Delillerini size göstermek için, gemilerin denizde, Allah'ın lütfuyla akıp gittiğini görmedin mi? İşte gerçekten bunda çok sabredenler ve çok şükreden her bir kimse için ibretler vardır!"

{اَلَمْ تَرَ} *"Görmedin mi?"* Haber verilmedi mi?

{اَنَّ الْفُلْكَ} *"Gemilerin."* Gemilerin.

{فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ} *"Denizde, Allah'ın lütfuyla akıp gittiğini."* Allah'ın lütfuyla.

{لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهٖ} *"Delillerini size göstermek için."* Harikuladeliklerini.

{اِنَّ فِي ذٰلِكَ} *"İşte gerçekten bunda vardır."* Zikredilen şeyde.

{لَاٰيَاتٍ} *"İbretler."* Alametler ve ibretler.

{لِكُلِّ صَبَّارٍ} *"Çok sabreden her bir kimse için."* Taat üzere.

{شَكُورٍ} *"Ve çok şükreden."* Allah'ın nimetlerine.

وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

32- "Onları kara bulutlar gibi bir dalga kuşattığı zaman, dini yalnız kendisine halis kılarak Allah'a yalvarırlar. Onları karaya çıka-

rıp kurtardığında ise içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Bizim âyetlerimizi, ancak çok hain, çok nankör kimse inkâr eder!"

{ وَاِذَا غَشِيَهُمْ **}** *"Onları kuşattığı zaman."* Bindiğinde.

{ مَوْجٌ **}** *"Bir dalga."* Kocaman bir dalga.

{ كَالظُّلَلِ **}** *"Kara bulutlar gibi."* Yükseklikte bulutlar gibi onların üzerine çıkar.

{ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ **}** *"Dini yalnız kendisine halis kılarak Allah'a yalvarırlar."* Daveti O'na özgü kılanlar.

{ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ **}** *"Onları kurtardığında ise."* Denizden.

{ اِلَى الْبَرِّ **}** *"Karaya çıkarıp."* İstikrara.

{ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ **}** *"İçlerinden bir kısmı orta yolu tutar."* Sözle ve eylemle. Böylece o önceki yaşamından daha mülayim olur.

{ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ **}** *"Bizim âyetlerimizi, inkâr eder."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ **}** *"Ancak çok hain."* Gaddar olan.

{ كَفُورٍ **}** *"Çok nankör kimse."* Allah'ı ve nimetlerini inkâr eden.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهٖ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهٖ شَيْئًا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

33- "Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve babanın çocuğuna, çocuğun da babasına bir şey sağlamayacağı bir günden korkun! Hiç kuşkusuz Allah'ın vaadi gerçektir. Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın ve o çok aldatıcı (şeytan) sizi Allah'ın affına güvendirerek kandırmasın!"

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ **}** *"Ey insanlar."* Ey Mekke ehli.

{ اتَّقُوا رَبَّكُمْ **}** *"Rabbinizden sakının."* Rabbinize itaat ediniz.

{ وَاخْشَوْا يَوْمًا **}** *"Bir günden korkun."* Günün azabından.

{ لَا يَجْزِي **}** *"Sağlamayacağı."* Gideremeyeceği.

{ وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ **}** *"Ve babanın çocuğuna, çocuğun da sağlayamayacağı şer."* Giderici.

{ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا **}** *"Babasına bir."* Allah'ı azabından.

{ إِنَّ وَعْدَ اللهِ **}** *"Hiç kuşkusuz Allah'ın vaadi."* Ölümden sonra diriliş.

{ حَقٌّ **}** *"Gerçektir."* Gerçekleşecek bir doğrudur.

{ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا **}** *"Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın."* Dünyadaki süs ve nimetler.

{ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ **}** *"Ve o çok aldatıcı (şeytan) sizi Allah'ın affına güvendirerek kandırmasın."* Şeytan. Eğer sözcük (غُرُورُ) şeklinde ğayn harfinin ötresiyle okunursa anlam; "bâtıl şeyler" olmuş olur.

إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

34- "Şüphesiz ki, kıyâmet vakti hakkındaki bilgi Allah katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir ve hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Hiç kimse de nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilir, her şeyden haberdardır."

{ إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ **}** *"Şüphesiz ki, kıyâmet vakti hakkındaki bilgi Allah katındadır."* Kıyâmet saatinin bilgisi ki, bu kullardan gizlenmiştir.

{ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ **}** *"Yağmuru O yağdırır."* Yağmur. Yağmurun inişini bilir ki, bu da kullardan gizlenmiştir.

{وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ**}** *"Rahimlerde olanı O bilir."* Çocuğun tam erkek veya tam kız oluşunu veya onun dışında bedbaht veya talihli olduğunu ki ,bu da kullardan gizlenmiştir.

{وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا**}** *"Ve hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez."* Hayır ve şerri ki, bu da kullardan gizlenmiştir.

{وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوتُ**}** *"Hiç kimse de nerede öleceğini bilmez."* Nereden alınacağını ki, bu da kullardan gizlenmiştir.

{اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ**}** *"Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilir."* Mahlukatını.

{خَبِيرٌ**}** *"Her şeyden haberdardır."* Amellerini ve onlara isabet edecek fayda ve zararı.

سورة السَّجْدَةِ

32- SECDE SÛRESİ

Kendisinde secdenin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 30[1], sözcük sayısı 330 ve harf sayısı ise 1.518'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

الٓمٓ ﴿١﴾

1- "Elif, Lâm, Mîm."

{الٓمٓ} *"Elif, Lâm, Mîm."* İbn Abbâs kendi isnadıyla Secde Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

"*Elif, Lâm, Mîm*." Diyor ki: Ben Allah'ım bilirim. Âyetin kendisiyle yemin edilen bir kasem olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾

2- "Kendisinde hiçbir şüphe olmayan bu Kitab'ın indirilişi, Âlemlerin Rabbi olan (Allah) tarafındandır."

{تَنْزِيلُ الْكِتَابِ} *"Bu Kitab'ın indirilişi."* Bu Kitap Allah tarafından bir konuşmadır.

---

[1] Eserin Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye tarafından yapılan dördüncü baskısında sûrenin âyet sayısı olarak 29 verilir. Mektebetü'l-Asriyye (h.1427) tarafından yapılan baskısında ise sûrenin âyet sayısı 30 olarak geçmektedir. Bizler resmî mushafı ve günümüzdeki Kur'an metnini temel alıp, âyet sayısını Mektebetü'l-Asriyye baskısını göz önünde bulundurarak verdik.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Kendisinde hiçbir şüphe olmayan Âlemlerin Rabbi olan (Allah) tarafındandır."* Âlemlerin Rabbi'nden olduğu konusunda hiçbir kuşku bulunmamaktadır.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾

3- "Yoksa 'Onu (Muhammed) uydurdu.' mu diyorlar?! Hayır o, senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi uyarman için, Rabbinden (tarafından gelen) gerçektir. Umulur ki, bunlar doğru yolu bulurlar."

{ اَمْ يَقُولُونَ **}** *"Yoksa... mu diyorlar?!"* Aksine Mekke kâfirleri diyorlar ki:

{ افْتَرٰيهُ **}** *"Onu (Muhammed) uydurdu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendi yanından uydurmuştur!

{ بَلْ هُوَ الْحَقُّ **}** *"Hayır o, gerçektir."* Yani Kur'an.

{ مِنْ رَبِّكَ **}** *"Rabbinden (tarafından gelen)."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an ile sana inmiştir.

{ لِتُنْذِرَ **}** *"Uyarman için."* Kendisiyle böylece Kur'an'la korkutasın.

{ قَوْمًا **}** *"Bir kavmi."* Yani Kureyş'i.

{ مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Senden önce kendilerine uyarıcı gelmemiş olan."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senden önce kendilerine hiçbir korkutucu elçinin gelmediği.

{ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ **}** *"Umulur ki, bunlar doğru yolu bulurlar."* Sapıklıktan.

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾

4- "Allah ki, gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri altı günde yaratmış, sonra da arş üzerine yerleşmiştir. Sizin için O'ndan başka ne bir dost, ne de bir şefâatçi vardır. Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?"

{ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Allah ki gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri yaratmış."* Mahlukatı ve olağanüstü şeyleri.

{ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ **}** *"Altı günde."* Dünyanın başındaki günlerden. Her bir günün uzunluğu sizin saydıklarınızdan dünyanın bin yılına bedeldir. Bu altı günün ilk günü pazar son günü ise cuma günüdür.

{ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ **}** *"Sonra da arş üzerine yerleşmiştir."* O ikisini yaratmadan önce Allah Teâlâ arşın üzerinde idi.

{ مَا لَكُمْ **}** *"Sizin için vardır."* Ey Mekke ehli.

{ مِنْ دُونِهٖ **}** *"O'ndan başka."* Allah'ın dışında.

{ مِنْ وَلِيٍّ **}** *"Ne bir dost."* Size yarar sağlayacak bir yakın.

{ وَلَا شَفِيعٍ **}** *"Ne de bir şefâatçi."* Allah'ın azabına karşı size şefaat edecek.

{ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ **}** *"Hâlâ düşünüp öğüt almaz mısınız?"* Kur'an'dan öğüt alıp da iman etmez misiniz?

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾

5- "Allah işleri gökten yere doğru düzenleyip yönetir. Sonra (bu işler), sizin sayınızla bin yıl süren bir gün içinde O'na yükselir."

{ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَى الْاَرْضِ **}** *"Allah işleri gökten yere doğru düzenleyip yönetir."* Melekleri vahy, tenzil ve musibet ile gönderir.

{ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ **}** *"Sonra (bu işler), O'na yükselir."* O'na yükselir, yani melekler.

{ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُۥٓ **}** *"Süren bir gün içinde."* Meleklerin dışındakilerin oraya çıkış süresi.

{ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ **}** *"Sizin sayınızla bin yıl."* Dünya yıllarından.

ذٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ٦

6- "İşte görülmeyeni de görüleni de bilen, mutlak üstün ve çok merhametli olan (O'dur)."

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte."* Tedbir eden.

{ عَالِمُ الْغَيْبِ **}** *"Görülmeyeni de bilen."* Kullardan gaip olan ve olacak olanı.

{ وَالشَّهَادَةِ **}** *"Görüleni de."* Kulların bildiği ve gerçekleşmiş olan.

{ الْعَزِيزُ **}** *"Mutlak üstün."* Kâfirlerden intikam almakla.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Ve çok merhametli olan (O'dur)."* Mü'minlere.

الَّذِيٓ اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ٧

7- "O, her şeyin yaratılışını güzel yapmış ve insanı yaratmaya çamurdan başlamıştır."

{ الَّذِيٓ اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ **}** *"O, her şeyin yaratılışını güzel yapmış."* Her şeyin yaratılışını muhkem kılmıştır.

{ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ **}** *"Ve insanı yaratmaya başlamıştır."* Yani Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ مِنْ طِينٍ **}** *"Çamurdan."* Yerin derisinden.

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَآءٍ مَهِينٍ ٨

8- "Sonra da insanın soyunu, süzülmüş bir özden, değersiz bir sudan yaratmıştır."

{ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ **}** *"Sonra da insanın soyunu, yaratmıştır."* Zürriyetini.

{ مِنْ سُلَالَةٍ **}** *"Süzülmüş bir özden."* Nutfeden.

{ مِنْ مَآءٍ مَهِينٍ **}** *"Değersiz bir sudan."* Erkek ve kadının suyundan, zayıf nutfesinden.

ثُمَّ سَوَّىٰهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِۦ وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

9- "Sonra ona şekil vermiş, içine kendi ruhundan üfürmüş ve sizin için kulaklar, gözler ve kalpler var etmiştir. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!"

{ ثُمَّ سَوَّىٰهُ **}** *"Sonra ona şekil vermiş."* Onun yaratılışını annesinin karnında toplamış.

{ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ **}** *"İçine kendi ruhundan üfürmüş."* Onda ruh kılmış.

{ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ **}** *"Ve sizin için kulaklar, var etmiştir."* Sizin için kendisiyle hakkı ve hidayeti işiteceğiniz kulaklar yaratmıştır.

{ وَالْأَبْصَارَ **}** *"Gözler."* Hak ve hidayeti göreceğiniz gözler vermiştir.

{ وَالْأَفْئِدَةَ **}** *"Ve kalpler."* Kendisiyle hak ve hidayeti anlayacağınız kalpler.

{ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ **}** *"Ne kadar da az şükrediyorsunuz."* Size yapılan iyiliklere karşı şükrünüz azdır.

وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا ضَلَلْنَا فِى ٱلْأَرْضِ أَءِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍۭ ۚ بَلْ هُم بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٠﴾

10- "(Bir de) 'Biz, toprağa karışıp yok olduktan sonra mı? Gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız?' diyorlar. Doğrusu onlar, Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler."

{وَقَالُوٓا**}** *"(Bir de)... diyorlar."* Yani Ebû Cehil ve ashabı.

{ءَاِذَا ضَلَلْنَا**}** *"Biz, yok olduktan sonra mı?."* Helak olduktan sonra.

{فِي الْاَرْضِ**}** *"Toprağa karışıp."* Ölümden sonra.

{ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ**}** *"Gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız?"* Ölümden sonra yeni baştan diriliş, bu gerçekleşmeyecek bir şeydir.

{بَلْ هُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ**}** *"Doğrusu onlar, Rablerine kavuşmayı."* Ölümden sonra diriliş.

{كَافِرُونَ**}** *"İnkâr etmektedirler."* İnkâr edicidirler.

قُلْ يَتَوَفّٰىكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11- "De ki: 'Size vekil kılınmış olan ölüm meleği canınızı alacak, sonra döndürülüp Rabbinize götürüleceksiniz!'"

{قُلْ**}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{يَتَوَفّٰىكُمْ**}** *"Canınızı alacak."* Ruhlarınızı kabzedecek.

{مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ**}** *"Size vekil kılınmış olan ölüm meleği."* Ruhlarınızı kabzedecek.

{ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ**}** *"Sonra döndürülüp Rabbinize götürüleceksiniz!"* Ahirette.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَآ اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

12- "Günahkârların, Rableri huzurunda, başları öne eğilmiş olarak, 'Ey Rabbimiz! Biz gördük ve işittik, şimdi bizi (dünyaya) geri

gönder de sâlih bir amel işleyelim. Çünkü biz artık kesin olarak inandık!' derlerken bir görsen!"

{ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ **}** *"Günahkârların, bir görsen."* Müşrikleri.

{ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ **}** *"Başları öne eğilmiş olarak."* Başlarını öne eğmiş.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ **}** *"Rableri huzurunda."* Kıyâmet gününde.

{ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz!"* Derler ki, ey Rabbimiz!

{ اَبْصَرْنَا **}** *"Biz gördük."* Bilmediğimiz şeyi öğrendik.

{ وَسَمِعْنَا **}** *"Ve işittik."* Kesin olarak bilmediğimiz şey hakkında kesin kanaat getirdik.

{ فَارْجِعْنَا **}** *"Şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de."* Ta ki, sana iman edelim.

{ نَعْمَلْ صَالِحًا **}** *"Sâlih bir amel işleyelim."* Halis bir amel.

{ اِنَّا مُوقِنُونَ **}** *"Çünkü biz artık kesin olarak inandık derlerken."* Senin vahdâniyyetini, Kitabını, Resûlünü ve ölümden sonra dirilişi ikrar ediciyiz.

وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

13- "Eğer biz dilemiş olsaydık herkese hidayetini verirdik. Fakat tarafımdan şu söz gerçek olmuştur: "Elbette cehennemi cinlerden ve insanlardan dolduracağım!"

{ وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا **}** *"Eğer biz dilemiş olsaydık verirdik."* Bahşederdik.

{ كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا **}** *"Herkese hidayetini."* Takvasını.

{ مِنِّي وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ **}** *"Fakat tarafımdan şu söz gerçek olmuştur."*[2] Söz vacip olmuştur.

[2] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "minnî" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ **}** *"Elbette cehennemi cinlerden ve insanlardan dolduracağım."* Cinlerin ve kâfirlerin.

{ اَجْمَعِينَ **}** *"Bütünüyle."*[3] Böyle olmamış olsaydı her nefise marifet ve tevhidi ikram ederdim.

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا اِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14- "Bugününüzle karşılaşmayı unuttuğunuzdan dolayı tadın (azabı!) Biz de sizi unuttuk. Yaptıklarınızdan dolayı sonsuzluk azabını tadın bakalım!"

{ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ **}** *"Unuttuğunuzdan dolayı tadın (azabı)."* İkrar etmeyi ve amel etmeyi terk edip bırakmanız nedeniyle.

{ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا **}** *"Bugününüzle karşılaşmayı."* Bugününüzle karşılaşmayı.

{ اِنَّا نَسِينَاكُمْ **}** *"Biz de sizi unuttuk."* Sizi cehennem azabında terk edip bıraktık.

{ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ **}** *"Sonsuzluk azabını tadın bakalım."* Sürekli.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıklarınızdan dolayı."* Küfürde.

اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾

15- "Bizim âyetlerimize öyle kimseler iman ederler ki, bunlarla kendilerine öğüt verildiği zaman, secdeye kapanırlar; Rablerini hamd ile tesbih ederler ve onlar büyüklük taslamazlar."

{ اِنَّمَا يُؤْمِنُ **}** *"Öyle kimseler iman ederler ki."* Ancak tasdik eder.

[3] Meale tarafımızdan yerleştirilmiştir.

{ بِاٰيَاتِنَا **}** *"Bizim âyetlerimize."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ الَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا **}** *"Kendilerine öğüt verildiği zaman."* Davet edildiklerinde.

{ بِهَا **}** *"Bunlarla."* Ezan ve ikamet ile beş vakit namaza.

{ خَرُّوا سُجَّدًا **}** *"Secdeye kapanırlar."* Tevazu göstererek gelirler.

{ وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerini hamd ile tesbih ederler."* Rablerinin emriyle namaz kılarlar.

{ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ **}** *"Ve onlar büyüklük taslamazlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten ve cemaatle beş vakit namaz kılmaktan büyüklenerek kaçınmazlar.

Bu âyet-i kerime, namaza ağır davranarak üşene üşene gelen münafıklar hakkında nazil olmuştur.

تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾

16- "Onların yanları yataklardan uzak kalır, korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar."

{ تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ **}** *"Onların yanları uzak kalır."* Yanları dönüp durur.

{ عَنِ الْمَضَاجِعِ **}** *"Yataklardan."* Uykudan sonra yataktan geceleyin tatavvu' namazı için.

{ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ **}** *"Rablerine dua ederler."* Beş vakit namazla Rablerine ibadet ederler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yanları yataktan kalkar ta ki, son yatsı namazını kılarlar.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Uykudan sonra geceleyin tatavvu' namazı için yanları yataktan kalkar.

{ خَوْفًا **}** *"Korku."* Allah Teâlâ'dan ve O'nun azabından.

{ وَطَمَعًا **}** *"Ve ümit içinde."* O'na ve O'nun rahmetine.

{ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ **}** *"Ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan."* Kendilerine verdiğimiz maldan.

{ يُنْفِقُونَ **}** *"Allah yolunda harcarlar."* Onları tasaddukta bulunurlar.

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

17- "Yaptıkları amellere mükâfat olarak, onlar için gizlenmiş olan gözler sevincini hiç kimse bilmez."

{ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ **}** *"Hiç kimse bilmez."* Kendileri bilmezler.

{ مَّآ أُخْفِيَ لَهُمْ **}** *"Onlar için gizlenmiş olan."* Kendilerine hazırlanmış olanı, kendileri için kaldırılmış olanı ve kendileri için saklanmış olanı.

{ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ **}** *"Gözler sevincini."* Nefsin güzelliğinden, cennette sevap ve keramette.

{ جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıkları amellere mükâfat olarak."* Dünyada işledikleri hayırlardan.

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُۥنَ ﴿١٨﴾

18- "Hiç iman eden kimse, fâsık olan gibi olur mu? Elbette bunlar eşit olmazlar!"

{ اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا **}** *"Hiç iman eden kimse olur mu."* İmanında doğru olan ki, bu şahıs Ali ibn Ebî Tâlib (radıyallahu anh)'dır.

{ كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا **}** *"Fâsık olan gibi?"* İmanında münafık olan ki, bu şahıs Velid ibn Ukbe ibn Ebî Muayt'tır.

{لَا يَسْتَوُۥنَ} *"Elbette bunlar eşit olmazlar!"* Dünyada taatle, ahirette Allah katında sevap ve karemet ile. Aralarında bir konuşma ve tartışma gerçekleşir. Ta ki, Ali ibn Ebî Tâlib "Ey fâsık" der.

اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى نُزُلًا بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٩﴾

19- "İman edip da sâlih amelleri işleyen kimseler için, amellerine karşılık bir ağırlanma olarak barınak cennetleri vardır."

Allah Teâlâ ölümden sonra bu iki grubun varacakları yeri açıklayarak şöyle buyurdu:

{اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا} *"İman edip da kimseler için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ} *"Sâlih amelleri işleyen."* Kendileriyle Rableri arasında hayır amellerde bulunanlar.

{فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى نُزُلًا} *"Bir ağırlanma olarak barınak cennetleri vardır."* Ahirette onlara sevap olarak menzil vardır.

{بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ} *"Amellerine karşılık."* Dünyada işledikleri hayırlara.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ فَسَقُوْا فَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ كُلَّمَآ اَرَادُوْٓا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَآ اُعِيْدُوْا فِيْهَا وَقِيْلَ لَهُمْ ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢٠﴾

20- "Fâsıklık etmiş olanların barınakları ise ateştir. Oradan her çıkmak istedikçe, oraya geri çevrilirler ve onlara, 'Haydi tadın bakalım, o ateşin yalanlayıp durduğunuz azabını!' denilir."

{وَاَمَّا الَّذِيْنَ فَسَقُوْا} *"Fâsıklık etmiş olanların."* İmanlarında münafıklık yapanları.

{فَمَاْوٰىهُمُ} *"Barınakları ise."* Varacakları yer.

{ النَّارُ كُلَّمَآ اَرَادُوٓا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَآ **}** *"Ateştir. Oradan her çıkmak istedikçe."* Ateşten.

{ اُعِيدُوا **}** *"Geri çevrilirler."* Geri döndürülürler.

{ فِيهَا **}** *"Oraya."* Cehennem azabına demirden örslerle.

{ وَقِيلَ لَهُمْ **}** *"Ve onlara, denilir."* Zebani melekleri kendilerine der ki:

{ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ **}** *"Haydi tadın bakalım, o ateşin azabını."* Dünyada.

{ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ **}** *"Yalanlayıp durduğunuz."* Gerçekleşmeyeceği.

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

21- "Onlara o en büyük azap gelmezden önce, elbette yakın azaptan da tattıracağız. Belki dönerler!"

{ وَلَنُذِيقَنَّهُمْ **}** *"Onlara o elbette tattıracağız."* Onlara isabet ettireceğiz yani Mekke kâfirleri.

{ مِنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى **}** *"Yakın azaptan da."* Dünya azabından kıtlık, kuraklık, açlık ve öldürülme vd. ile kabir azabı olduğu da söylenmiştir.

{ دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ **}** *"En büyük azap gelmezden önce."* Cehennem azabından önce onları bununla korkutuyor.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ **}** *"Belki dönerler."* Küfürlerinden dönerler de tevbe ederler.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَا اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Rabbinin âyetleri ile öğüt verilip de sonra bunlardan yüz çevirenden daha zâlim kim olabilir! Gerçekten biz günahkârlardan öç alırız."

{ وَمَنْ اَظْلَمُ **}** *"Daha zâlim kim olabilir."* Daha azgın ve daha taşkın hiçbir kimse yoktur.

{ مِمَّنْ ذُكِّرَ **}** *"Öğüt verilip de."* Vaaz edilen.

{ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ **}** *"Rabbinin âyetleri ile."* Bu âyet Kur'an ile dalga geçen münafıklar hakkında.

{ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَا **}** *"Sonra bunlardan yüz çevirenden."* Bunu inkâr eden.

{ اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ **}** *"Gerçekten biz, günahkârlardan."* Müşriklerden.

{ مُنْتَقِمُونَ **}** *"Öç alırız."* Azapla.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَآئِهٖ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ ﴿٢٣﴾

23- "Andolsun ki, biz vaktiyle Musa'ya kitap verdik. Şimde sen de ona kavuşacağından şüphe içinde olma! Biz onu İsrailoğulları için bir rehber kıldık."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** *"Andolsun ki, biz vaktiyle verdik."* Ona bahşettik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ **}** *"Musa'ya kitap."* Tevrat'ı bir defadan.

{ فَلَا تَكُنْ **}** *"Şimde sen de olma."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ فِي مِرْيَةٍ **}** *"Şüphe içinde."* Kuşkuda.

{ مِنْ لِقَآئِهٖ **}** *"Ona kavuşacağından."* Hazret-i Musa (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'ın İsrâ gecesinde Beytü'l-Mukaddes'e götürüldüğünde.

{ وَجَعَلْنَاهُ **}** *"Biz onu kıldık."* Yani Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kitabını.

{ هُدًى لِبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ **}** *"İsrailoğulları için bir rehber."* Sapıklıktan kurtarıcı bir rehber.

وَجَعَلۡنَا مِنۡهُمۡ أَئِمَّةٗ يَهۡدُونَ بِأَمۡرِنَا لَمَّا صَبَرُواْ وَكَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يُوقِنُونَ ٢٤

24- "Onların içinden sabrettikleri sürece, buyruğumuzla doğru yolu gösteren önderler çıkardık. Onlar, bizim âyetlerimize kesin olarak inanıyorlardı."

{ وَجَعَلۡنَا مِنۡهُمۡ **}** *"Onların içinden çıkardık."* İsrailoğullarından.

{ أَئِمَّةً **}** *"Önderler."* Hayra ileten öncüler.

{ يَهۡدُونَ بِأَمۡرِنَا **}** *"Buyruğumuzla doğru yolu gösteren."* İnsanları emrimize davet eden.

{ لَمَّا صَبَرُوا **}** *"Sabrettikleri sürece."* İman ve taat üzere sabretmelerinde.

{ وَكَانُوا بِـَٔايَاتِنَا **}** *"Onlar, bizim âyetlerimize."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ يُوقِنُونَ **}** *"Kesin olarak inanıyorlardı."* Kitaplarında tasdik ediyorlardı.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفۡصِلُ بَيۡنَهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَ ٢٥

25- "Şimde senin Rabbin, kıyâmet günü, onların ayrılığa düştükleri konularda, aralarında hükmünü verecektir."

{ إِنَّ رَبَّكَ **}** *"Şimdi senin Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ هُوَ يَفۡصِلُ **}** *"Hükmünü verecektir."* Hükmedecektir.

{ بَيۡنَهُمۡ **}** *"Aralarında."* Kâfir ile mü'min arasında. Âyetin İsrailoğulları arasında hükmedecektir, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ **}** *"Kıyâmet günü."*

{ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ **}** *"Onların ayrılığa düştükleri konularda."*[4] Dinde muhalefet ettikleri.

اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ اَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Halen yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önceki nice nesilleri helâk edişimiz, onların akıllarını başlarına getirmedi mi? Şüphesiz bunda nice ibretler vardır. Hâlâ kulak vermeyecekler mi?"

{ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ **}** *"Onların akıllarını başlarına getirmedi mi?"* Mekke kâfirleri için açığa kavuşmadı mı?

{ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Kendilerinden önceki nice helâk edişimiz."* Azapla.

{ مِنَ الْقُرُونِ **}** *"Nesilleri."* Geçmiş.

{ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ **}** *"Halen yurtlarında gezip dolaştıkları."* Onların evlerinde. Hazreti Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın, Hazret-i Sâlih ve Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin evleri/menzilleri.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz bunda vardır."* Onlara yaptığımız bu şeyde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"Nice ibretler."* Onların ardından gelenler için alametler ve ibretler bulunmaktadır.

{ اَفَلَا يَسْمَعُونَ **}** *"Hâlâ kulak vermeyecekler mi?"* Onlara bunu yapana hâlâ itaat etmeyecekler mi?[5]

---

[4] Tefsir metninde "fî mâ kânû fîhi" bölümü önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık. Tefsiri de buna göre düzenledik.

[5] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(اَوَلَمْ يَهْدِ) ilahî buyruğu 'Eve lem yübeyyin/Onlara beyan edip açıklamadı mı?' anlamındadır.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوقُ الْمَآءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا تَاْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْ اَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Onlar görmediler mi ki, biz suyu kurak yere göndeririz de, bununla hayvanlarının ve kendilerinin yiyecekleri ekini çıkarırız. Hâlâ görmeyecekler mi?"

{اَوَلَمْ يَرَوْا**}** *"Onlar görmediler mi ki."* Mekke kâfirleri bilmiyorlar mı?

{اَنَّا نَسُوقُ الْمَآءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ**}** *"Biz suyu kurak yere göndeririz de."* Herhangi bir bitkinin bitmediği çorak bir yere.

{فَنُخْرِجُ بِهٖ**}** *"Bununla çıkarırız."* Yağmurla.

{زَرْعًا**}** *"Ekini."* Bitki.

{تَاْكُلُ**}** *"Yiyecekleri."* Otu.

{مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْ**}** *"Hayvanlarının ve kendilerinin."* Hububat, ürünler ve baklalar.

{اَفَلَا يُبْصِرُونَ**}** *"Hâlâ görmeyecekler mi?"* Bunun Allah Teâlâ'dan olduğunu hala bilmiyorlar mı?[6]

İbn Cerir et-Taberî, (يَهْدِ) sözcüğünün "Yübeyyin" anlamına geldiğini Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 113.

b) (اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ اَفَلَا يَسْمَعُونَ) "*Halen yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önceki nice nesilleri helâk edişimiz, onların akıllarını başlarına getirmedi mi? Şüphesiz bunda nice ibretler vardır. Hâlâ kulak vermeyecekler mi?*" âyetinin tefsirini Tâhâ Sûresi'nin 126. âyetinin dipnotunda sunmuştuk.

6 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ) ilahî buyruğu 'Kendisine hiçbir yarar vermeyecek olan tek yağmurdan başka yağmur yağdırılmayan yer' demektir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Secde Sûresi.

b) (الْجُرُزِ) ilahî buyruğu 'Kendisine hiçbir yarar vermeyecek olan tek yağmurdan başka yağmur yağdırılmayan yer' anlamına gelmektedir.

İbn Cerir et-Taberî (اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ) "*Kupkuru yere*" ilahî buyruğu hakkında Ebû Nüceyh'ten o da birisinden o da İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Kendisine hiçbir yarar vermeyecek olan tek yağmurdan başka yağ-

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

28- "Bir de 'Eğer doğru söylüyorsanız, bu fetih ne zaman?' diyorlar?"

{ وَيَقُولُونَ **}** *"(Bir de) diyorlar?"* Yani Hüzeyme oğulları ve Kinane oğulları diyorlar.

{ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ **}** *"Bu fetih ne zaman?"* Mekke'nin fethi.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **}** *"Eğer doğru söylüyorsanız."* Sizin tarafınızdan ne zaman fethedilecek? Bu sözle mü'minlerle dalga geçiyorlardı.

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

29- "De ki: 'O fetih günü (gelince), şimdi inkâr edenlere o zaman inanmaları bir fayda sağlamaz ve onlara göz de açtırılmaz.'"

---

mur yağdırılmayan, ancak kendisine sellerin geldiği yerdir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 115.

c) İbn Abbâs'ın açıklamasına göre; âyette geçen (الْجُرُزِ) sözcüğü herhangi bir bitkinin olmadığı yer demektir. Bu yere çok ama çok az yağmur yağmaktadır. Ferrâ ise sözcükle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: "'Cürüz' hiçbir bitkinin bitmediği yer demektir. Bulduğu her şeyi silip süpüren deveye 'naketün cüraz' denilir. Obur insana ise 'innehu leceruzun' denilir. Son derece kesici keskin kılıç, karşılaştığı her şeyi kesen kılıç hakkında ise 'Seyfün cürazün' denilir." *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 333.

d) Allah Teâlâ kendilerine ölümden sonra bedenlerin dirileceği hususunun haberini Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yalanlayan Mekke müşriklerine bir darb-ı mesel vermektedir. Allah Teâlâ onların Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yalanlamalarını tâ sûrenin başında şu sözlerle bildirmiştir: (وَقَالُوٓا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ) *"Bir de 'Biz, toprağa karışıp yok olduktan sonra, gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız?' diyorlar. Doğrusu onlar, Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler."* (32/es-Secde/10)

e) Âyetin anlamı şudur: Ölümden sonra dirilişi inkâr eden şu müşrikler Allah Teâlâ'nın, herhangi bir bitkinin bulunmadığı dımdızlak kuru bir toprağa su göndererek dirilttiğini ve yeşerttiğini, ayrıca insanların ve hayvanların yediği ürünler bitirdiğini görmezler mi?

f) (اَفَلَا يُبْصِرُونَ) "*Hâlâ görmeyecekler mi?*" Gözleriyle görmüyorlar mı? Öldükten sonra yere hayat bahşeden Allah'ın, ölümden sonra bedenlere hayat bahşetmeye kâdir olduğunu bilsinler.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Huzeyme ve Kinane oğullarına.

{ يَوْمَ الْفَتْحِ **}** *"O fetih günü (gelince)."* Mekke'nin fethi.

{ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** *"Şimdi inkâr edenlere o zaman bir fayda sağlamaz."* Huzeyme oğullarına.

{ إِيمَانُهُمْ **}** *"İnanmaları."* Öldürülmekten.

{ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ **}** *"Ve onlara göz de açtırılmaz."* Öldürülme noktasında mühlet verilmez.

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Şimdi sen onlardan yüz çevir ve bekle. Çünkü onlar da beklemektedirler!"

{ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ **}** *"Şimdi sen onlardan yüz çevir."* Huzeyme oğullarında yüz çevir ve onlarla meşgul olma.

{ وَانْتَظِرْ **}** *"Ve bekle."* Mekke'nin fethi günü, onların helak oluşunu.

{ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ **}** *"Çünkü onlar da beklemektedirler."* Onlar da senin helak oluşunu beklemektedirler. Allah Teâlâ onları Mekke'nin fethinde helak edecektir.

سورة الْاَحْزَابِ

33- AHZÂB SÛRESİ

Kendisinde Ahzâb'ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 73, sözcük sayısı 1.282 ve harf sayısı ise 5.700'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ١

1- "Ey peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphe yok ki, Allah, her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Ahzâb Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ **}** *"Ey peygamber! Allah'tan kork."* Diyor ki, ahdi, süresinin bitiminden önce bozma konusunda Allah Teâlâ'dan kork.

{ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ **}** *"Kâfirlere itaat etme."* Mekke ehlinden Ebû Süfyan ibn Harb, İkrime ibn Ebû Cehil ve Ebû Aver el-Eslemî'ye.

{ وَالْمُنَافِقِينَ **}** *"Ve münafıklara."* Medine ehlinden olan münafıklara. Sana emrettikleri masiyetlerde Abdullah ibn Übeyy Selül, Mateb ibn Kuşeyr, Cedd ibn Kays'a.

{ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيمًا **}** *"Şüphe yok ki, Allah, her şeyi bilen."* Onların sözlerini ve seni öldürmeye ilişkin iradelerini.

{ حَكِيمًا **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Ahde vefa göstermeye hükmetti. Ve size ahdi bozmayı yasakladı.

وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ اِنَّ اللهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٢﴾

2- "Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa onun ardınca git. Şüphesiz ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

{ وَاتَّبِعْ **}** *"Onun ardınca git."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ **}** *"Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa."* Sana Kur'an'da emredilen şeylerle amel et.

{ إِنَّ اللهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا **}** *"Şüphesiz ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* Ahde vefakâr davranmayı ve ahde vefasızlığı bilir.

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفٰى بِاللهِ وَكِيلًا ﴿٣﴾

3- "Allah'a güvenip dayan; çünkü vekil olarak Allah yeter."

{ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفٰى بِاللهِ وَكِيلًا **}** *"Allah'a güvenip dayan; çünkü vekil olarak Allah yeter."* Sana vadettiği yardım ve devlete kefildir. Onlara karşı koruyandır, anlamına geldiği de söylenmektedir.

مَا جَعَلَ اللهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓئِ تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَآءَكُمْ اَبْنَآءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ﴿٤﴾

4- "Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi zıhâr yaptığınız (sen bana annemin sırtı gibisin dediğiniz) eşlerinizi de analarınız yerinde tutmadı ve evlatlıklarınızı öz oğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınızla söylediğiniz boş sözlerinizdir. Allah gerçeği söyler ve doğru yola O iletir."

{ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ **}** *"Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi."* Göğsünde. Bu âyet-i kerime Ebû Mamer Cemil ibn Esed hakkında nazil olmuştur. Kendisine sözleri ezberlemesinden dolayı 'Zü Kalbeyn/iki kalp sahibi' denilmekteydi.

{ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓئِۦ تُظَاهِرُونَ **}** *"Zıhâr yaptığınız (sen bana annemin sırtı gibisin dediğiniz) eşlerinizi de tutmadı."* Yeminle.

{ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ **}** *"Analarınız yerinde."* Haram oluş konusunda anneleriniz gibi. Bu âyet Ubade ibn Samit'in kardeşi Evs ibn Samit ve hanımı Havle hakkında nazil olmuştur.

{ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَآءَكُمْ **}** *"Ve evlatlıklarınızı tanımadı."* Yardımda ve yardımlaşmada oğul edindikleriniz.

{ اَبْنَآءَكُمْ **}** *"Öz oğullarınız olarak."* Nesepten olan oğullarınız gibi.

{ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ **}** *"Bunlar sizin ağızlarınızla söylediğiniz boş sözlerinizdir."* Kendi aralarınızda dile getirdiğiniz.

{ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ **}** *"Allah gerçeği söyler."* Hakkı açıklar.

{ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ **}** *"Ve doğru yola O iletir."* Doğruyu gösterir.[1]

---

[1] a) İmam Ahmed, Ebû Zübyan'ın şöyle tahdis ettiğini rivayet eder: "Bizler Abdullah İbn Abbâs'tan, 'Allah Teâlâ'nın (مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ) '*Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmadı*' buyruğu hakkındaki görüşün nedir?' diye sorduk. O, şöyle dedi 'Bir gün Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kalkıp namaz kılmaya başladı. Bu sırada o esnada aklına bir şey geldi. Bunun üzerine onunla beraber namaz kılan münafıklar: 'Görmüyor musunuz bunun iki kalbi var. Bir kalbi sizinle beraber bir kalbi de diğerleriyle beraber.' dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ (مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ) '*Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır*' âyetini indirdi.'" *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 268.
Bu hadisin isnadında Hasan ibn Musa el-Eşyeb, Züheyr ibn Muaviye ibn Hudeyc, Kabus ibn Ebî Zübyan, Kabus'un babası Husayn ibn Ebî Cenb bulunmaktadır. Hasan ibn Musa, Kabus ibn Zübyan ve Kabus'un babasının Husayn'ın tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk.
Züheyr ibn Muaviye ibn Hudeyc Ebu Hayseme el-Cûfî. Sika ve sebttir. Ancak Ebû İshak'tan dilediği hadislerde sıkıntı bulunmaktadır. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 265, 82 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 327; *el-Hulâsa*, 123.

Hadisin ravileri hadisi bir öncekinden dinlemiş olduklarından dolayı hadis muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 323, 560 nolu madde; c. 8, s. 305, 553 nolu madde.

Hadisin isnad zincirinde bulunan Kabus ibn Ebî Zübyan zayıf bir ravidir. Buna göre hadis zayıftır. Hadis muttasıl olmasına rağmen Kabus'tan dolayı zayıf hadis kategorisindedir. Gerçi bu hadisi Tirmizî iki kanalla Züheyr'den nakletmişse de o da Kabus'tan rivayet etmiştir. Hâkim de Züheyr kanalıyla Kabus ibn Ebî Zübyan'dan rivayet etmiştir. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi, 3199 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 145, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi.

b) Hadiste geçen "Fe hatara hatratan" ifadesi için ibn Manzur şöyle der: "'el-Hatır' kalpte oluşan tedbir veya bir iştir."

İbn Seyyide ise şöyle der: "Hatır, akla ve hatıra gelen şey anlamındadır. Çoğulu 'Havâtır'dır. Bir kişi bir şeyi unuttuktan sonra hatırladığında 'Ve kad hatara bibâlihi/Yahtirü-Yahturu/Huturan' denilir."

İbn Esir ise hadis ilminin *el-Müfredat*'ı olarak değerlendirilen *Garîbü'l-Hadis* adlı muazzam eserinde "Sücûdu's-Sehv" hadisinde şöyle der: "'Hetta yahturu'ş-Şeytânu beyne'l-mer'i ve kalbihi/Nihayet şeytan kişi ile kalbi arasına girerek aklına bazı şeyler getirir', yani vesvese verir."

İbn Esir der ki: İbn Abbâs'ın hadisinde de bu anlam bulunmaktadır: "Bir gün Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kalkıp namaz kılmaya başladı. Bu sırada o esnada aklına bir şey geldi. Bunun üzerine onunla beraber namaz kılan münafıklar: 'Görmüyor musunuz bunun iki kalbi var' dediler." *Lisânü'l-Arab*, "H-T-R" maddesi; *en-Nihayet-ü fî Garîbi'l-Hadis*, "H-T-R" maddesi.

c) "Fe hatara hatratan" cümlesinde bir belirsizlik var gibidir. Münafıklar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in aklına bir şey geldiğini nereden anlamışlardır. Bunun dış tezahürü nedir? İnsanın aklından bir şey geçmesi halinde muhatap tarafından bilinmesi pek de mümkün gözükmemektedir. Ancak bir şey düşündüğünü ortaya koyan bir eylemde bulunması halinde muhatap anlayabilir. İşte bu cümleyi ibn Merdeveyh'in İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber açıklamaktadır: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), bir gün namaza durmuştu; hatırına bir şeyler geldi ve namazında yanılmıştı da bir sözcük aklından geçirdi. Münafıklar bu sözcüğü duydular, gürültü yaptılar. Bu amaçla şöyle dediler: 'O'nun iki kalbi vardır. Namazdaki sözüne ve kelamına kulak vermiyor musunuz? Bir kalp sizinle, bir kalbte ashabıyla' dediler.

Bunun üzerine (يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا) '*Ey peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Şüphe yok ki Allah, her şeyi bilen bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.*' buyruğundan (مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ) '*Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmadı*' buyruğuna kadar olan bölümü indirdi." *Ed-Dürrü'l-Mensur*, c. 5, s. 181.

d) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in namazda dile getirdiği sözcük nedir acaba? Rivayetler ışığında olaya bakacak olursak, münafıkları endişeye sevk eden bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Münafıklar hakkında nazil olan

اُدْعُوهُمْ لِاٰبَآئِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُوٓا اٰبَآءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَآ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥

5- "Çocukları babalarına nispet ederek çağırın. O, Allah katında daha doğrudur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, (bu durumda onlar) sizin dinde kardeşleriniz ve korumanız altındaki kimselerdir. Bununla birlikte yanılarak yaptıklarınızda size bir günah yoktur. Fakat kalplerinizin bilerek yaptığında (günah vardır). Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ اُدْعُوهُمْ لِاٰبَآئِهِمْ **}** *"Çocukları babalarına nispet ederek çağırın."* Onları babalarına nispet ediniz.

{ هُوَ اَقْسَطُ **}** *"O, daha doğrudur."* Bu daha faziletli, daha doğru ve daha adildir.

{ عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah katında."* Nispette.

{ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُوٓا اٰبَآءَهُمْ **}** *"Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız."* Babalarının nispetini bilmiyorsanız.

{ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ **}** *"(Bu durumda) onlar sizin dinde kardeşleriniz."* Onları dinde kardeşlerinizin ismiyle Abdullah, Abdurrahman, Abdurrahim ve Abdürrezzak olarak çağırınız.

âyetlerden birisini tilavet ederken bir söz dile getirmiş olabilir. Bu söz de münafıklarda korku ve panik meydana getirmiştir.

e) Bu âyetin sebeb-i nüzûlü hakkında bir başka görüş de bulunmaktadır. Yine İbn Cerir Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Kureyşli Dihye Zü'l-Kalbeyn diye isimlendirilen Kureyş'ten birisi vardı. Allah Teâlâ onun hakkında bu âyeti indirdi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 118.

Avfî kanalıyla Taberî'nin yaptığı nakillerin zayıf olduğunu belirtmiştik. Ancak Mücahid, Katâde, İkrime ve Hasan-ı Basrî bu görüştedir. İbn Cerir de bu görüşü takdim etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 21, s. 118.

Bu ikisinin birbirine yakın zaman diliminde gerçekleşmiş olması uzak bir olasılık değildir. Belki de âyet bu iki olaydan sonra nazil olmuştur.

{وَمَوَالِيكُمْ**}** *"Ve korumanız altındaki kimselerdir."* Ve Mevlalarınızın ismiyle.

{وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ**}** *"Bununla birlikte size bir günah yoktur."* Günah.

{فِيمَآ اَخْطَاْتُمْ**}** *"Yanılarak yaptıklarınızda."* Nispette.

{وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ**}** *"Fakat bilerek yaptığında (günah vardır)."* Bununla kastettiğiniz şeylerde.

{قُلُوبُكُمْ**}** *"Kalplerinizin."* İftira ile onları babalarından başkalarına nispet etmekle. Allah Teâlâ bu davranışınızdan dolayı sizi sorguya çeker.

{وَكَانَ اللهُ غَفُورًا**}** *"Allah çok bağışlayan,"* Geçmişte gerçekleşen şeylerde.

{رَحِيمًا**}** *"Çok merhametli olandır."* Gerçekleşecek olan şeylerde.

Bu âyet-i kerime Zeyd ibn Harise hakkında nazil olmuştur. Zeyd'i Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) oğul edinmişti. Araplar Zeyd'e Zeyd ibn Muhammed diyorlardı. Ancak Allah Teâlâ Müslümanlara bunu yasakladı ve onlara doğruyu göstererek şöyle buyurdu:

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗٓ اُمَّهَاتُهُمْ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ اِلَّآ اَنْ تَفْعَلُوٓا اِلٰٓى اَوْلِيَآئِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

6- "Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha yakındır. Onun eşleri onların anneleridir. Nesep hısımları Allah'ın kitabına göre, birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhâcirlerden daha yakındırlar. Ancak dostlarınıza yapacağınız uygun bir iyilik (bir vasiyet) bunun dışındadır. Çünkü bunlar, kitapta yazılmıştır."

{ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِينَ **}** *"Peygamber, mü'minlere daha yakındır."* Mü'minlerin çocuklarını korumaya daha hak sahibidir.

{ مِنْ اَنْفُسِهِمْ **}** *"Kendi canlarından."* Ölümlerinin ardından. Zira Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: Her kim, borçlu olarak vefat ederse, onu ödemek bana düşer ve kim geriye bir mal bırakırsa, o da mirasçılarınındır.

{ وَاَزْوَاجُهٗٓ **}** *"Onun eşleri."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hanımları.

{ اُمَّهَاتُهُمْ **}** *"Onların anneleridir."* Haramlık konusunda kendilerinin anneleri gibidirler.

{ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ **}** *"Nesep hısımları."* Nesepte akraba olanlar.

{ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى **}** *"Daha yakındırlar."* Daha hak sahibidirler.

{ بِبَعْضٍ **}** *"Birbirlerine."* Miras almakta.

{ فِي كِتَابِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın kitabına göre."* İşte bu şekilde Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır. Âyetin, Tevrat'ta böyle yazılmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir. Bir üçüncü görüş olarak âyetin, Kur'an'da böyle yazılmıştır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ اِلَّآ اَنْ تَفْعَلُوٓا اِلٰٓى اَوْلِيَآئِكُمْ **}** *"Diğer mü'minlerden ve muhâcirlerden. Ancak dostlarınıza yapacağınız bunun dışındadır."* Dinde kardeşleriniz veya arkadaşlarınız.

{ مَعْرُوفًا **}** *"Uygun bir iyilik (bir vasiyet)"* Üçte bire kadar vasiyet.

{ كَانَ ذٰلِكَ **}** *"Çünkü bunlar."* Miras yakın akrabaya, vasiyet velileredir.

{ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا **}** *"Kitapta yazılmıştır."* Levh-i Mahfuz'da yazılmıştır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Tevrat'ta yazılmıştır. İsrailoğulları bununla amel etmekteydi.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾

7- "Hani bir zamanlar biz peygamberlerden kesin söz almıştık. (Hele) senden, Nûh, İbrahim, Musa ve Meryem oğlu İsa'dan ki, onların hepsinden ağır bir söz almıştık."

{ وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيثَاقَهُمْ **}** *"Hani bir zamanlar biz peygamberlerden kesin söz almıştık."* Birbirlerine tebliğ edeceklerine dair ahidlerine ikrarlarını aldık.

{ وَمِنْكَ **}** *"(Hele) senden."* İlki. Senden önceki resûllerin ve kitapların haberlerini kendilerine tebliğ edeceğine ve onlara iman etmeyi emredeceğine dair senden misak almıştık.

{ وَمِنْ نُوحٍ **}** *"Nûh."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'dan da söz almıştık.

{ وَاِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'dan söz almıştık.

{ وَمُوسٰى **}** *"Musa."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan söz almıştık.

{ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ **}** *"Ve Meryem oğlu İsa'dan."* Meryem oğlu İsa ('aleyhi's-selâm)'dan da söz almıştık.

{ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا **}** *"Ki, onların hepsinden ağır bir söz almıştık."* İlk risaletin son risaleti tebliğ edeceğine ve son risaletin de ilk risaleti tasdik edeceğine ve kavimlerine buna iman etmelerini emredeceklerine dair sapasağlam söz.

لِيَسْـَٔلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَاَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٨﴾

8- "Ki Allah doğrulara doğruluklarından sorsun. (Allah) inkâr edenler için acı bir azap hazırlamıştır."

{ لِيَسْـَٔلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ **}** *"Ki, Allah doğrulara doğruluklarından sorsun."* Tebliğ edeceklere tebliğlerinden, vefakâr davranacaklara

vefakâr davranmalarından ve mü'minlere de imanlarından soracaktır.

{ وَاَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ **}** *"(Allah) inkâr edenler için hazırlamıştır."* Kitapları ve resûlleri inkar edenlere.

{ عَذَابًا اَلِيمًا **}** *"Acı bir azap."* Cehennem ateşinde acıtıcı, acıtması kalplere özgü olan.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾

9- "Ey iman edenler! Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani bir zaman üzerinize ordular gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular salıvermiştik. Allah yaptıklarınızı görmekteydi!"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ **}** *"Ey iman edenler! Allah'ın nimetini hatırlayın."* Allah Teâlâ'nın nimetini, Allah Teâlâ'nın lütfunu hatırlayınız.

{ عَلَيْكُمْ **}** *"Sizin üzerinizdeki."* Saba rüzgârı ve melekler ile sizden düşmanı bertaraf etmekle.

{ اِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُودٌ **}** *"Hani bir zaman üzerinize ordular gelmişti de."* Kâfirler topluluğunu.

{ فَاَرْسَلْنَا **}** *"Biz salıvermiştik."* Musallat kılmıştık.

{ عَلَيْهِمْ رِيحًا **}** *"Onların üzerine bir rüzgâr."* Saba rüzgârını.

{ وَجُنُودًا **}** *"Ve ordular."* Meleklerden bir saf.

{ لَمْ تَرَوْهَا **}** *"Sizin görmediğiniz."* Yani melekleri.

{ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا **}** *"Allah yaptıklarınızı görmekteydi."* Kazdığınız hendeği ve hendek dışındaki diğer şeyleri.

إِذْ جَآءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾

10- "Hani onlar hem yukarınızdan, hem aşağınızdan üstünüze gelmişlerdi. O vakit gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti. Allah hakkında türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz!"

{ إِذْ جَآءُوكُمْ **}** *"Hani onlar üstünüze gelmişlerdi."* Mekke kâfirleri.

{ مِنْ فَوْقِكُمْ **}** *"Hem yukarınızdan."* Vadinin üst taraflarından Talha ibn Huveylid el-Esedî ve ashabı.

{ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ **}** *"Hem aşağınızdan."* Vadi aşağı taraflarından Ebü'l-Aver el-Eslemî ve arkadaşları, Ebû Süfyan ve arkadaşları.

{ وَإِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ **}** *"O vakit gözler kaymış."* Münafıkların gözleri hendekte yerlerinden meyletmişti.

{ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ **}** *"Yürekler gelmişti."* Münafıkların kalpleri.

{ الْحَنَاجِرَ **}** *"Ağızlara."* Korkudan ötürü ciğerler gırtlaklara kadar şişmişti.

{ وَتَظُنُّونَ بِاللهِ الظُّنُونَا **}** *"Allah hakkında türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz."* Ey münafıklar topluluğu Allah Teâlâ'nın peygamberine yardım etmeyeceğine dair Allah hakkında su-i zanda bulundunuz.

هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾

11- "İşte orada mü'minler imtihan edilmiş ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı!"

{ هُنَالِكَ **}** *"İşte orada."* Bu korku esnasında.

{ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ **}** *"Mü'minler imtihan edilmiş."* Mü'minler bela ile sınanmışlardı.

{وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا} *"Ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı."* Çok şiddetli bir meşakkate ve sıkıntıya uğradılar ve çok şiddetli bir şekilde sarsıldılar.

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾

12- "İşte o vakit münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, 'Meğer Allah ve Peygamber'i, bize boş vaatte bulunmuş!' diyorlardı."

{وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ} *"İşte o vakit münafıklar diyorlardı."* Abdullah ibn Übeyy ibn Selül ve ashabı.

{وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ} *"Ve kalplerinde hastalık bulunanlar."* Kuşku ve nifak bulunanlar, Mateb ibn Kuşeyr ve ashabıdır.

{مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ} *"Meğer Allah ve Peygamber'i, bize vaatte bulunmuş."* Vadetmiş olduğu şehirlerin fethi ve kâfirlerin gelişi.

{إِلَّا غُرُورًا} *"Boş."* Bâtıl.

وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

13- "Yine o vakit içlerinden bir grup, 'Ey Medine halkı! Sizin burada duracak yer yok, hemen (evlerinize) dönün!' diyordu. Yine onlardan bir kısmı da 'Evlerimiz gerçekten (düşmana karşı) korumasızdır.' diyerek, Peygamber'den izin istiyordu. Oysa (onların evleri) korumasız değildi. Ama onlar sadece kaçmak istiyorlardı."

{وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ} *"Yine o vakit içlerinden bir grup, diyordu."* Harise ibn Haris oğullarından bir grup arkadaşları hendekte.

{ يَآ اَهْلَ يَثْرِبَ **}** *"Ey Medine halkı."* Bununla "Ey Medine ehli!" demeyi kastediyorlardı.

{ لَا مُقَامَ لَكُمْ **}** *"Sizin burada duracak yer yok."* Savaşma esnasında hendekte sizin için burada herhangi bir yer yok.

{ فَارْجِعُوا **}** *"Hemen (evlerinize) dönün."* Medine'ye.

{ وَيَسْتَاْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ **}** *"Yine onlardan bir kısmı da izin istiyordu."* Harise oğulları münafıklarından.

{ النَّبِيَّ **}** *"Peygamber'den."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu'aleyhi ve sellem)'den Medine'ye dönüş konusunda.

{ يَقُولُونَ **}** *"Diyerek."* Ey Allah'ın peygamberi Medine'ye dönmek konusunda bize izin ver.

{ اِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ **}** *"Evlerimiz gerçekten (düşmana karşı) korumasızdır."* Erkekler bulunmamaktadır. Bizler evimize hırsızların girmesinden korkmaktayız.

{ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ **}** *"Oysa (onların evleri) korumasız değildi."* Boş değildir.

{ اِنْ يُرِيدُونَ **}** *"Ama onlar istiyorlardı."* Bununla ancak şunu arzuluyorlardı.

{ اِلَّا فِرَارًا **}** *"Sadece kaçmak."* Öldürülmekten kaçıp kurtulmak.

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَآ اِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾

14- "Eğer (Medine'nin) her tarafından içeri girilse sonra (ve kendilerinden) fitne çıkarmaları istense, (onlar böyle bir şeyi) derhal onu yaparlardı. (Ancak bu takdirde kendileri de) orada pek azı hariç kalmazlar!"

{ وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ **}** *"Eğer (Medine'nin) içeri girilse."* Medine'de münafıklara.

{ مِنْ اَقْطَارِهَا **}** *"Her tarafından."* Medine'nin her yönünden.

{ ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ **}** *"(Ve sonra kendilerinden) fitne çıkarmaları istense."* Şirke davet edilseler.

{ لَاٰتَوْهَا **}** *"(Onlar böyle bir şeyi) onu derhal yaparlardı."* Çok süratli bir şekilde bu çağrıya icabet ederlerdi.

{ وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَآ **}** *"(Ancak bu takdirde kendileri de) orada kalmazlar."* Ona icabet etmekle ancak kalabilirlerdi. Âyetin, Medine'de icabet etmelerinin ardından çok az kalırlardı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِلَّا يَسِيرًا **}** *"Pek azı hariç."* Az.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾

15- "Halbuki bundan önce arkalarına dönüp kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen söz ise sorumluluğu gerektirir."

{ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ **}** *"Halbuki bundan önce Allah'a söz vermişlerdi."* Ahzâb Savaşı'nda hendekten önce.

{ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ **}** *"Arkalarına dönüp kaçmayacaklarına dair."* Müşrikler tarafından hezimete uğratılmış olarak.

{ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ **}** *"Allah'a verilen söz ise."* Allah Teâlâ'ye verilen ahdi bozmak.

{ مَسْؤُلًا **}** *"Sorumluluğu gerektirir."* Kıyâmet gününde bozulmasından ötürü.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾

16- "De ki: 'Eğer ölmekten veya öldürülmekten kaçıyorsanız, (bilin ki) kaçmak size hiçbir yarar sağlamaz. Kaçsanız bile çok kısa bir süre hariç yaşayamassınız.'"

{قُلْ**}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Harise oğullarına.

{لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ**}** *"Eğer ölmekten veya öldürülmekten kaçıyorsanız, (bilin ki) kaçmak size hiçbir yarar sağlamaz. Kaçsanız bile yaşayamassınız."* Dünyada yaşayamazsınız.

{اِلَّا قَلِيلًا**}** *"Çok kısa bir süre hariç."* Çok az.

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾

17- "De ki: 'Allah size bir kötülük istese, Allah'tan sizi kim koruyabilir? Ya da size bir nimet tattırmak dilese, onlar kendilerine, Allah'tan başka ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulamazlar.'"

{قُلْ**}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Harise oğullarına.

{مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ**}** *"Sizi kim koruyabilir?"* Sizi kim Allah'tan engelleyebilir?

{مِنَ اللهِ**}** *"Allah'tan."* Allah'ın azabından.

{اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوٓءًا**}** *"Size bir kötülük istese."* Öldürülmek ile azap görüşü.

{اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً**}** *"Ya da size bir nimet tattırmak dilese"* Öldürülmekten selamet içinde oluş.

{وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ**}** *"Onlar kendilerine, bulamazlar."* Harise oğulları kendileri için.

{مِنْ دُونِ اللهِ**}** *"Allah'tan başka."* Allah'ın azabından.

{ وَلِيًّا } *"Ne bir koruyucu."* Kendilerini Allah'ın azabına karşı koruyacak bir koruyucu.

{ وَلَا نَصِيرًا } *"Ne de bir yardımcı."* Kendilerine ulaşacak olan Allah'ın azabından engelleyecek bir engelleyici.

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَآئِلِينَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾

18- "Allah, içinizden savaştan alıkoyanları ve kardeşlerine, 'Haydi bize katılın!' diyenleri biliyor. Zaten onlar savaşa pek azı hariç gelmezler."

{ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ } *"Allah, savaştan alıkoyanları biliyor."* Hendeğe dönenleri engelleyenleri.

{ مِنْكُمْ } *"İçinizden."* Yani münafıkları.

{ وَالْقَآئِلِينَ لِاِخْوَانِهِمْ } *"Ve kardeşlerine, diyenleri."* Münafık dostlarına.

{ هَلُمَّ اِلَيْنَا } *"Haydi bize katılın."* Medine'ye. Bu, Abdullah ibn Übeyy ve Cedd ibn Kays ve Mateb ibn Kuşeyr'dir.

{ وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ } *"Zaten onlar savaşa gelmezler ."* Savaşa. Abdullah ibn Übeyy ve iki dostu.

{ اِلَّا قَلِيلًا } *"Pek az."* Riya ve işitilsinler diye.

اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَاِذَا جَآءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ اُولٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

19- "(Geldikleri) zaman da sizden yardımlarını esirgerler. Kalplerine (düşman) korkusu geldiği zaman, üzerine ölüm baygınlığı

çökmüş kimse gibi, gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün! Korku gidince de (mala düşkünlük göstererek) hayra karşı cimrilik eder sivri dilleriyle sizi incitirler. Onlar, inanmış değillerdir. Bu yüzden Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu, Allah'a göre kolaydır."

{ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ **}** *"(Geldikleri zaman da) sizden yardımlarını esirgerler."* Size karşı şefkat göstererek. Onlar bunu dile getirirler. Âyetin, size harcama konusunda cimrilik gösterirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَاِذَا جَآءَ الْخَوْفُ **}** *"(Kalplerine düşman) korkusu geldiği zaman."* Düşman korkusu.

{ رَاَيْتَهُمْ **}** *"Görürsün."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Hendek konusunda münafıkları.

{ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ **}** *"Gözleri dönerek sana baktıklarını."* Gözleri kaplarında dönüp durur.

{ كَالَّذِي يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ **}** *"Üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimse gibi."* Ölüm baygınlığında ve can verişinde olan kimse gibi.

{ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ **}** *"Korku gidince de."* Düşman korkusu.

{ سَلَقُوكُمْ **}** *"Sizi incitirler."* Sizi kınarlar ve sizi eleştirirler.

{ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ **}** *"Sivri dilleriyle."* Hayra karşı cimri tavrı, sert ve keskin diliyle Allah yolunda infak edene yönelik.

{ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ **}** *"(Mala düşkünlük göstererek) Hayra karşı cimrilik ederek."* Allah yolunda harcamak noktasında cimrilik.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"Onlar."* Bu nitelikte olan kimseler.

{ لَمْ يُؤْمِنُوا **}** *"İnanmış değillerdir."* İmanlarında dosdoğru kimseler değillerdir.

{ فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ **}** *"Bu yüzden Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır."* Allah Teâlâ onların kötülüklerini iyiliklerle değiştirir.

{ وَكَانَ ذٰلِكَ **}** *"Bu oldu."* İyiliklerinin iptal edilmesi.

{ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا **}** *"Allah'a göre kolay."* Basittir.

يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَاِنْ يَّاْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْۢبَآئِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوٓا اِلَّا قَلِيلًا ﴿٢٠﴾

20- "Onlar, düşman birliklerinin (Medine'den) gitmediklerini sanırlar. Oysa o birlikler geri gelecek olsalar, onlar, çöllerde göçebe Araplar arasında bulunmayı (ve oradan) sizinle ilgili haberleri sorup öğrenmeyi isterlerdi. İçinizde olsalardı bile pek az savaşırlardı."

{ يَحْسَبُونَ **}** *"Onlar, sanırlar."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı, Mekke kâfirlerinin gitmediğini sanırlar.

{ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا **}** *"Düşman birliklerinin (Medine'den) gitmediklerini."* Kendilerinden korku ve endişe gittikten sonra. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i öldürmeden gitmeyeceklerini zannettiler.

{ وَاِنْ يَّاْتِ الْاَحْزَابُ **}** *"Oysa o birlikler geri gelecek olsalar."* Mekke kâfirleri.

{ يَوَدُّوا **}** *"Onlar, isterlerdi."* Abdullah ibn Übeyy ve arkadaşları temenni ederler.

{ لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ **}** *"Çöllerde göçebe Araplar arasında bulunmayı."* Korkularından ve endişelerinden dolayı Medine'nin dışında bulunmayı.

{ يَسْـَٔلُونَ **}** *"(Ve oradan) sorup öğrenmeyi."* Medine'den.

{ عَنْ اَنْۢبَآئِكُمْ **}** *"Sizinle ilgili haberleri."* Hendek hakkında sizin haberlerinizden.

{ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ **}** *"İçinizde olsalardı bile."* Hendekte sizinle birlikte bulunsalar dahi.

{ مَا قَاتَلُوٓا اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Pek az savaşırlardı."* Riya ve işitsinler diye.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

21- "Andolsun Allah'ın elçisinde, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok ananlar için, güzel bir örnek vardır."

{ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ **}** *"Andolsun Allah'ın elçisinde, sizin için, güzel bir örnek vardır."* Güzel bir sünnet ve hendekte onunla birlikte bulunup oturmakla sâlih bir uyma.

{ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللهَ **}** *"Allah'a kavuşmayı umanlar."* Allah'ın kerametini, sevabını umanlar. Âyetin, Allah'tan korkanlar için anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ **}** *"Ve ahiret gününe."* Ve ahiret gününün azabından korkanlar.

{ وَذَكَرَ اللهَ كَثِيرًا **}** *"Ve Allah'ı çok ananlar için."* Dil ve kalp ile.

وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّآ اِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ﴿٢٢﴾

22- "Mü'minler, düşman birliklerini gördüklerinde (korkmadılar), 'İşte bu, Allah ve elçisinin bize söz verdiğidir. Allah ve elçisi doğru söyledi!' dediler. (Bu) sadece onların imanlarını ve bağlılıklarını arttırmıştı."

Allah Teâlâ ihlaslı mü'minlerin niteliklerini belirterek şöyle buyurdu:

{ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ **}** *"Mü'minler, gördüklerinde (korkmadılar)"* İhlaslı mü'minler.

{ الْاَحْزَابَ **}** *"Düşman birliklerini."* Mekke kâfirlerini Ebû Süfyan ve ordusunu.

{ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ **}** *"İşte bu, Allah ve elçisinin bize söz verdiğidir, dediler."* Vadedilen günlerdir.

{ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ **}** *"Allah ve elçisi doğru söyledi."* Vaat edilen konuda. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke birliklerinin dokuz veya on gün içinde, yani on güne kadar geleceğini vadetmişti.

{ وَمَا زَادَهُمْ **}** *"(Bu), onların... arttırmıştı."* Kâfirleri görmeleri.

{ اِلَّآ اِيمَانًا **}** *"Sadece imanlarını."* Allah Teâlâ'nın ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sözüne yakînlerini.

{ وَتَسْلِيمًا **}** *"Ve bağlılıklarını."* Allah Teâlâ'nın ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in emirlerine boyun eğişlerini.

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

23- "Mü'minler içinde, Allah'a verdikleri sözde duran nice erler vardır! Kimileri sözleri gereği canlarını vermiştir, kimileri de (sırasını) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde verdikleri sözü değiştirmediler."

{ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ **}** *"Mü'minler içinde, nice erler vardır."* Vefakâr davrandılar.

{ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ **}** *"Allah'a verdikleri sözde duran. Kimileri sözleri gereği canlarını vermiştir."* Adaklarını yerine getirdiler. Âyetin, ecelini tamamladı anlamına geldiği de söylenmiştir. Bu zât, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in amcası Hazret-i Hamza ibn Abdülmuttalib ve ashabıdır.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ **}** *"Kimileri de (sırasını) beklemektedir."* Ölüme kadar vefayı beklemektedir.

{ وَمَا بَدَّلُوا **}** *"Onlar verdikleri sözü değiştirmediler."* Ahdi değiştirmediler.

{ تَبْدِيلًا **}** *"Hiçbir şekilde."* Bozmak suretiyle değiştirerek.

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصّٰدِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِينَ اِنْ شَآءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٤﴾

24- "Çünkü Allah doğru söyleyenleri, doğruluklarıyla mükâfatlandıracak, münafıkları ise dilerse cezalandıracak ya da onlara tevbeyi nasip edecektir. Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصّٰدِقِينَ بِصِدْقِهِمْ **}** *"Çünkü Allah doğru söyleyenleri, doğruluklarıyla mükâfatlandıracak."* Vefakâr olanları vefalarıyla.

{ وَيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِينَ اِنْ شَآءَ **}** *"Münafıkları ise dilerse cezalandıracak."* Nifak üzere ölürlerse.

{ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ **}** *"Ya da onlara tevbeyi nasip edecektir."* Ölümden önce.

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا **}** *"Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan."* Tevbe edene.

{ رَحِيمًا **}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾

25- "Hem Allah o inkâr edenleri öfkeleriyle geri çevirdi de hiçbir fayda elde edemediler. Çünkü Allah savaşta mü'minlere yetmişti. Gerçekten Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür."

{ وَرَدَّ اللّٰهُ **}** *"Hem Allah geri çevirdi de."* Allah Teâlâ geri dönderdi.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"O inkâr edenleri."* Mekke kâfirlerini Ebû Süfyan ve ashabını.

{ بِغَيْظِهِمْ **}** *"Öfkeleriyle."* Helak oluşlarıyla.

{ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا **}** *"Hiçbir fayda elde edemediler."* Ne bir sevinç, ne bir ganimet ve ne de bir devlet/mal elde edebildiler.

{ وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ **}** *"Çünkü Allah savaşta mü'minlere yetmişti."* Allah Teâlâ mü'minlerden, rüzgâr ve melekler aracılığıyla savaş külfetini kaldırmıştı.

{ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا **}** *"Gerçekten Allah çok güçlüdür."* Mü'minlere yardım etmekle.

{ عَزِيزًا **}** *"Mutlak üstündür."* Kâfirlerden intikam almakla.

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾

26- "Hem de Kitap Ehli'nden onlara yardım edenleri, kalplerine korku salarak kalelerinden indirdi. Siz onlardan bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz."

{ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ **}** *"Hem de onlara yardım edenleri, indirdi."* Mekke kâfirlerine yardım edenleri.

{ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ **}** *"Kitap ehlinden."* Bunlar Kureyza oğulları, Nadir oğulları, Ka'b ibn Eşref, Huyay ibn Ahtab ve bu ikisinin ashabıdır.

{ مِنْ صَيَاصِيهِمْ **}** *"Kalelerinden."* Köşklerinden ve kalelerinden.

{ وَقَذَفَ **}** *"Salarak."* Kıldı.

{ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ **}** *"Kalplerine korku."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve ashabından korkuyu kalplerine bıraktı. On-

lar bundan önce Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve ashabından korkmuyorlardı ve onunla savaşıyorlardı.

{ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ **}** *"Siz onlardan bir kısmını öldürüyor."* Diyor ki, siz onlardan bir kısmını öldürüyordunuz ki, bunlar çarpışanlar idiler.

{ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا **}** *"Bir kısmını da esir alıyordunuz."* Onlardan bir kısmını da esir alıyordunuz. Bunlar, çocuklar ve hanımlar idiler.

وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضًا لَّمْ تَطَؤُهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

27- "(Allah), onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız bir yere sizi mirasçı yaptı. Allah her şeye kadirdir."

{ وَاَوْرَثَكُمْ **}** *"(Allah), sizi mirasçı yaptı."* Sizi indirip yerleştirdi.

{ اَرْضَهُمْ **}** *"Onların yerlerine."* Onların köşklerine.

{ وَدِيَارَهُمْ **}** *"Yurtlarına."* Evlerine.

{ وَاَمْوَالَهُمْ **}** *"Mallarına."* Onların mallarını size ganimet kıldı.

{ وَاَرْضًا **}** *"Bir yere."* Hayber yurduna.

{ لَمْ تَطَؤُهَا **}** *"Ve henüz ayak basmadığınız."* Henüz onun mülk edilmiş olmayanını. O, yakında sizin olacaktır.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا **}** *"Allah her şeye kadirdir."* Fetih ve nusrete.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾

28- "Ey peygamber! Eşlerine de ki: 'Eğer siz, dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, haydi geliniz size boşanma bedellerinizi vereyim de sizi güzellikle serbest bırakayım.'"

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ **}** *"Ey peygamber."* Yani ey Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ **}** *"Eşlerine de ki."* Hanımlarına de ki.

{ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا **}** *"Eğer siz, dünya hayatını istiyorsanız."* Dünya hayatında olan şeyleri.

{ وَزِينَتَهَا **}** *"Ve onun süsünü."* Süslerini.

{ فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ **}** *"Haydi geliniz size boşanma bedellerinizi vereyim de."* Talak mut'asını size vereyim.

{ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا **}** *"Sizi serbest bırakayım."*[2] Sizi boşayıp serbest bırakayım.

{ جَمِيلًا **}** *"Güzellikle."* Sünnete uygun bir şekilde güzel talak ile.

وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

29- "Yok eğer Allah'ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, biliniz ki, Allah, içinizden iyi davrananlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

{ وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ **}** *"Yok eğer Allah'ı, Resûlünü istiyorsanız."* Allah Teâlâ'ya taati ve Hazret-i Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in taatini.

{ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ **}** *"Ve ahiret yurdunu."* Yani cennete.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ **}** *"Biliniz ki, Allah, iyi davrananlara."* Sâlih olanlara.

{ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا **}** *"İçinizden. Büyük bir mükâfat hazırlamıştır."* Cennette bol bir sevap/karşılık.

---

[2] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "serahen" ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

يَا نِسَآءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

30- "Ey peygamber hanımları! Sizden her kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı iki kat katlanır. Bu, Allah'a göre kolay olur."

{يَا نِسَآءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ} *"Ey peygamber hanımları! Sizden her kim açık bir hayâsızlık yaparsa."* Şehadetle açık bir zina.

{يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ} *"Onun azabı iki kat katlanır."* Celde ve recm cezası ve.

{وَكَانَ ذٰلِكَ} *"Bu olur."* Azap.

{عَلَى اللهِ يَسِيرًا} *"Allah'a göre kolay."* Basittir.

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَآ اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

31- "Yine sizden her kim Allah'a ve Peygamber'ine boyun eğer ve sâlih bir amel işlerse, biz ona mükâfatını iki kat veririz. Hem ona (cennette) güzel bir rızık hazırlamışızdır."

{وَمَنْ يَقْنُتْ} *"Yine her kim boyun eğer."* İtaat eder.

{مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا} *"Sizden. Allah'a ve Peygamber'ine ve sâlih bir amel işlerse."* Kendisiyle Rabbi arasında halisane bir şekilde.

{نُؤْتِهَآ} *"Biz ona veririz."* Ona bahşederiz.

{اَجْرَهَا} *"Mükâfatını."* Sevabını.

{مَرَّتَيْنِ} *"İki kat."* İki kat olarak.

{وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا} *"Hem ona (cennette) güzel bir rızık hazırlamışızdır."* Cennette güzel bir sevap.

يَا نِسَآءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَآءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٣٢﴾

32- "Ey peygamber hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer korunur takvalı olursanız, sözü söylerken kırıtmayın ki, kalbinde hastalık olan kimse bir ümide kapılmasın! Güzel ve dosdoğru söz söyleyin."

{ يَا نِسَآءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَآءِ **}** *"Ey peygamber hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz."* Sizler masiyet ve taat konusunda, sevap ve cezalandırılma konularında diğer kadınlar gibi değilsiniz.

{ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ **}** *"Eğer korunur takvalı olursanız."* Allah'a ve Resûlüne itaat ederseniz.

{ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ **}** *"Sözü söylerken kırıtmayın ki."* Sözü yumuşaklıkla söylemeyin ve yabancı birisiyle konuşurken sözü yumuşatarak söylemeyin.

{ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهٖ مَرَضٌ **}** *"Kalbinde hastalık olan kimse bir ümide kapılmasın."* Zina arzusu bulunan.

{ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا **}** *"Güzel ve dosdoğru söz söyleyin."* Kuşkuya mahal vermeyecek doğru söz söyleyiniz.

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِينَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾

33- "Hem vakarla evlerinizde oturun da eski cahiliye günlerindeki gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Ehl-i beyt! Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."

{ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ تَطْهِيرًا **}** *"Hem vakarla evlerinizde oturun da."* Evlerinizde istikrar bulunuz, evlerinizden çıkmayınız. Üzerinizde vakar bulunsun.

{ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى **}** *"Eski cahiliye günlerindeki gibi açılıp saçılmayın."* İnce renkli elbiselerle süslenmede kâfirlerin süslendiği gibi süslenmeyiniz.

{ وَأَقِمْنَ الصَّلَوٰةَ **}** *"Namazı kılın."* Beş vakit namazı tastamam kılınız.

{ وَآتِينَ الزَّكَوٰةَ **}** *"Zekâtı verin."* Mallarınızın zekâtını veriniz.

{ وَأَطِعْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ **}** *"Allah'a ve Resûlüne itaat edin."* Maruf davranışlarda.

{ إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ **}** *"Allah istiyor."* Bununla.

{ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ **}** *"Sizden kiri gidermek."* Günahı.

{ أَهْلَ الْبَيْتِ **}** *"Ey Ehl-i Beyt."* Ey peygamberlik evinin ahalisi.

{ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا **}** *"Ve sizi tertemiz yapmak."* Günahlardan.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾

34- "(Oturun) da evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti anın! Gerçekten Allah çok lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır."

{ وَاذْكُرْنَ **}** *"Anın."* Ezberleyip koruyunuz.

{ مَا يُتْلَى **}** *"(Oturun da) okunan."* Size okunan.

{ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللهِ **}** *"Evlerinizde. Allah'ın âyetlerini."* Kur'an'dan.

{ وَالْحِكْمَةِ **}** *"Ve hikmeti."* Emir ve nehy, helal ve haram.

{ إِنَّ اللهَ كَانَ لَطِيفًا **}** *"Gerçekten Allah çok lütuf sahibidir."* Peygamber hanımların kalplerinde olan şeyi bilendir.

{ خَبِيرًا **}** *"Her şeyden haberdardır."* Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hanımlarının amellerinden haberdardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Gerçekten Allah çok lütuf sahibidir*", Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, onları boşamayı emrettiğinden. "*Her şeyden haberdardır*", onların maslahatlarından.

Ayrıca bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hanımı Ümm-ü Seleme ve Nesibe bint Ka'bü'l-Ensariyye'nin Hazret'e "Ey Allah'ın Resûlü! Bizler niçin Allah Teâlâyı hayır olan bir konuda kadınları anarken görememekteyiz? Allah sadece erkekleri zikretmektedir" diye sorunca söz konusu şu âyet-i kerime nazil oldu.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

35- "Şüphe yok ki, Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, itaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, alçak gönüllü erkekler ve alçak gönüllü kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok anan erkekler ve Allah'ı çok anan kadınlar (var ya), işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

{ اِنَّ الْمُسْلِمِينَ **}** *"Şüphe yok ki, Müslüman erkekler."* Erkeklerden muvahhid olanlar.

{ وَالْمُسْلِمَاتِ **}** *"Ve Müslüman kadınlar."* Hanımlardan muvahhide olanlar.

{ وَالْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'min erkekler."* Erkeklerden ikrar edenler.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ **}** *"Ve mü'min kadınlar."* Hanımlardan ikrar edenler.

{ وَالْقَانِتِينَ **}** *"İtaat eden erkekler."* Erkeklerden itaat edici olanlar.

{ وَالْقَانِتَاتِ **}** *"Ve itaat eden kadınlar."* Hanımlardan itaat edici olanlar.

{ وَالصَّادِقِينَ **}** *"Doğru erkekler."* Erkeklerden imanlarında sadık olanlar.

{ وَالصَّادِقَاتِ **}** *"Ve doğru kadınlar."* Kadınlardan imanlarında sâdık olanlar.

{ وَالصَّابِرِينَ **}** *"Sabreden erkekler."* Allah Teâlâ'nın emrettiği şeylere ve sıkıntılara karşı erkeklerden sabredenler.

{ وَالصَّابِرَاتِ **}** *"Ve sabreden kadınlar."* Kadınlardan Allah Teâlâ'nın emrettiği şeylere ve sıkıntılara karşı sabredenler.

{ وَالْخَاشِعِينَ **}** *"Alçak gönüllü erkekler."* Erkeklerden mütevazi olanlar.

{ وَالْخَاشِعَاتِ **}** *"Ve alçak gönüllü kadınlar."* Kadınlardan mütevazi olanlar.

{ وَالْمُتَصَدِّقِينَ **}** *"Sadaka veren erkekler."* Erkeklerden mallarından tasaddukta bulunanlar.

{ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ **}** *"Ve sadaka veren kadınlar."* Hanımlardan mallarında tasaddukta bulunanlar.

{ وَالصَّآئِمِينَ **}** *"Oruç tutan erkekler."* Erkeklerden.

{ وَالصَّآئِمَاتِ **}** *"Ve oruç tutan kadınlar."* Hanımlardan.

{ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ **}** *"Irzlarını koruyan erkekler."* Erkeklerden gayri ahlaki davranışlardan kaçınanlar.

{ وَالْحَافِظَاتِ **}** *"Ve ırzlarını koruyan kadınlar."* Kadınlardan iffetini koruyanlar.

{ وَالذَّاكِرِينَ اللهَ كَثِيرًا **}** *"Allah'ı çok anan erkekler."* Dil ve kalp ile. Âyetin, erkeklerden beş vakit namaz kılanlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالذَّاكِرَاتِ **}** *"Ve Allah'ı çok anan kadınlar (var ya)."* Kadınlardan.

{ اَعَدَّ اللهُ لَهُمْ **}** *"İşte Allah, bunlar için hazırlamıştır."* Erkekler ve hanımlar için.

{ مَغْفِرَةً **}** *"Bir mağfiret."* Dünyada günahlarının bağışlanması.

{ وَاَجْرًا عَظِيمًا **}** *"Ve büyük bir mükâfat."* Cennette bol bir sevap.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾

36- "Bununla birlikte Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği zaman, artık mü'min bir erkek ve mü'min bir kadın için, o işlerinde başka bir tercih hakkı yoktur. Her kim Allah'a ve Râsûlüne âsi olursa, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."

{ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ **}** *"Artık mü'min bir erkek için."* Zeyd için.

{ وَلَا مُؤْمِنَةٍ **}** *"Ve mü'min bir kadın."* Zeyneb için.

{ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ اَمْرًا **}** *"Bununla birlikte Allah ve Rêsûlü bir işe hükmettiği zaman."* İkisi arasında evlenmek için.

{ اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ **}** *"Başka bir tercih hakkı yoktur."* Seçim.

{ مِنْ اَمْرِهِمْ **}** *"O işlerinde."* Allah ve Resûlünün o ikisi için seçtiği şeyin aksini seçme hakları kendileri için bulunmamaktadır.

{ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ **}** *"Her kim Allah'a ve Resûlüne âsi olursa."* Emrettiği konuda.

{ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا **}** *"Apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."* Kuşkusuz Allah'ın emrinden kaçarak apaçık bir hataya düşmüştür.

وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذِيٓ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰيهُ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِيٓ اَزْوَاجِ اَدْعِيَآئِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

37- "Hani sen, Allah'ın nimet verdiği ve senin de kendisine ikramda bulunduğun kimseye, 'Hanımını kendine sıkı tut (boşama), Allah'tan kork!' diyordun ve Allah'ın açığa çıkaracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Halbuki Allah kendisinden çekinmene daha lâyıktır. Sonra Zeyd o kadından ilişiğini kesince, biz onu seninle evlendirdik ki, evlâtlıkları, karılarıyla ilişiğini kesince, o kadınlarla evlenme konusunda mü'minler üzerine bir güçlük olmasın. Böylece Allah'ın buyruğu gerçekleşmiş oldu."

{ وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذِيٓ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ **}** *"Hani sen, Allah'ın nimet verdiği kimseye, diyordun."* İslam ile kendisine nimet verdiği Zeyd'e.

{ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ **}** *"Ve senin de kendisine ikramda bulunduğun."* Kölelikten azat etmek ile.

{ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ **}** *"Hanımını kendine sıkı tut (boşama)"* Ve onu boşama.

{ وَاتَّقِ اللّٰهَ **}** *"Allah'tan kork."* Allah Teâlâ'dan sakın ve onun yolunu boşamak suretiyle açma.

{ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ **}** *"Ve içinde gizliyordun."* İçinde ona duyduğun sevgini ve onunla evlenme arzusunu gizliyordun.

{ مَا اللّٰهُ مُبْدِيهِ **}** *"Allah'ın açığa çıkaracağı şeyi."* Allah Teâlâ'nın Kur'an'da açığa vuracağı.

{ وَتَخْشَى النَّاسَ **}** *"İnsanlardan çekinerek."* Bu şeyden dolayı insanlardan utanıyordun.

{ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰيهُ **}** *"Halbuki Allah kendisinden çekinmene daha lâyıktır."* Ondan çekinmeye.

{ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا **}** *"Sonra Zeyd o kadından ilişiğini kesince."* İhtiyacını. Zeyneb Zeyd'den boşanmasından dolayı gerçekleşen iddetini bitirince.

{ لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ زَوَّجْنَاكَهَا **}** *"Biz onu seninle evlendirdik ki, mü'minler üzerine olmasın."* Senin ardından.

{ حَرَجٌ **}** *"Bir güçlük."* Günah.

{ اَدْعِيَآئِهِمْ فِيٓ اَزْوَاجِ **}** *"O kadınlarla evlenme konusunda."* Kendilerini oğul edinmiş olduğunuz kimselerin hanımlarıyla evlenme konusunda.

{ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا **}** *"Evlâtlıkları, karılarıyla ilişiğini kesince."* İhtiyacını. Kocalarının ölümlerinin veya kocalarının kendilerini boşamalarının ardından iddetlerini bitirince.

{ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ **}** *"Böylece Allah'ın buyruğu."* Hazret-i Zeyneb'in Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile evliliği.

{ مَفْعُولًا **}** *"Gerçekleşmiş oldu."* Gerçekleşti. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Böylece Allah'ın buyruğu*", Allah Teâlâ'nın kazası. "*Gerçekleşmiş oldu*", gerçekleşti.

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾

38- "Allah'ın kendisine emrettiği bir şeyden dolayı, Peygamber'e herhangi bir vebal yoktur. Daha önce gelip geçen bütün peygamberler hakkında Allah'ın sünneti böyledir. Allah'ın buyruğu ise yazılmış bir kaderdir."

{ مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ **}** *"Peygamber'e herhangi bir vebal yoktur."* Herhangi bir günah ve bir sıkıntı bulunmamaktadır.

{ فِيمَا فَرَضَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın emrettiği bir şeyden dolayı."* Allah Teâlâ'nın kendisine ruhsat verdiği konularda.

{ لَهُ **}** *"Kendisine."* Evlenmeden ötürü.

{ سُنَّةَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın sünneti böyledir."* İşte Allah Teâlâ'nın kazası böyle gerçekleşti.

{ فِي الَّذِينَ خَلَوْا **}** *"Gelip geçen bütün peygamberler hakkında."* Geçip gidenler.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den önce. Yani Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın Uriya'nın hanımıyla evlenmesi konusunda. Âyetin, Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın Belkıs ile evlenmesi anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا **}** *"Allah'ın buyruğu ise yazılmış bir kaderdir."* Allah Teâlâ'nın kazası gerçekleşecek olan bir kazadır.

اَلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾

39- "O peygamberler ki, Allah'ın gönderdiklerini tebliğ ederler ve O'ndan korkarlar. Onlar Allah'tan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah yeter!"

{ اَلَّذِينَ **}** *"O peygamberler ki."* Evlenme konusunda.

{ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللهِ **}** *"Allah'ın gönderdiklerini tebliğ ederler."* Yani Hazret-i Davud, Hazret-i Süleyman ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ وَيَخْشَوْنَهُ **}** *"Ve O'ndan korkarlar."* Risaletin tebliği konusunda Allah Teâlâ'dan korkarlar.

{ وَلَا يَخْشَوْنَ اَحَدًا اِلَّا اللهَ وَكَفٰى بِاللهِ حَسِيبًا **}** *"Onlar Allah'tan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah yeter."* Şâhid olarak.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

40- "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Ama Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."

{ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ **}** *"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir."* Yani Zeyd'in babası değildir.

{ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللهِ **}** *"Ama Allah'ın elçisi."* Ancak Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Allah'ın Resûlüdür.

{ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ **}** *"Ve peygamberlerin sonuncusudur."* Allah Teâlâ onunla peygamberleri sonlandırmıştır. Ondan sonra peygamber gelmeyecek.

{ وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا **}** *"Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."* Sözlerinizi ve eylemlerinizi.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾

41- "Ey iman edenler! Allah'ı çok anın."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اذْكُرُوا اللهَ ذِكْرًا كَثِيرًا **}** *"Allah'ı çok anın."* Dil ve kalp ile masiyet ve taat anında.

وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٤٢﴾

42- "Ve O'nu sabah-akşam tesbih edin."

{ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا **}** *"Ve O'nu sabah-akşam tesbih edin."* Sabah akşam O'nun emri gereği namaz kılınız.

هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾

43- "Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize meleklerriyle (birlikte) rahmet ve bereket indiren O'dur. Allah mü'minlere karşı çok merhametlidir."

{ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ **}** *"Üzerinize rahmet ve bereket indiren O'dur."* Sizi bağışlamak için.

{ وَمَلٰٓئِكَتُهُ **}** *"Melekleriyle (birlikte)."* Sizin için bağışlanma dilerler.

{ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ **}** *"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için."* Ve sizi küfürden imana çıkardı.

{ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا **}** *"Allah mü'minlere karşı çok merhametlidir."* Şefkatlidir.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

44- "Kendisine kavuşacakları gün, (Allah'ın) onlara esenlik dileği 'selam'dır. Allah, onlar için güzel bir mükâfat hazırlamıştır."

{ تَحِيَّتُهُمْ **}** *"(Allah'ın) onlara esenlik dileği."* Mü'minlerin selamlaşmaları.

{ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ **}** *"Kendisine kavuşacakları gün."* Allah Teâlâ ile karşılaşacakları gün.

{ سَلَامٌ **}** *"Selamdır."* Allah'tan selamdır. Cennet kapıları açıldığı esnada ise melekler onlara selam verir.

{ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيمًا **}** *"Allah, onlar için güzel bir mükâfat hazırlamıştır."* Cennette güzel bir sevap.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾

45- "Ey Peygamber! Şüphesiz biz seni bir şâhid, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik."

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ **}** *"Ey Peygamber."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا **}** *"Şüphesiz biz seni bir şahit, gönderdik."* Ümmetine tebliğ etmekle.

{ وَمُبَشِّرًا **}** *"Bir müjdeci."* Allah'a iman edenleri cennetle müjdelemen.

{ وَنَذِيرًا **}** *"Ve bir uyarıcı olarak."* O'nu inkâr edenleri cehennem ateşinden.

وَدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ بِاِذْنِهٖ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾

46- "Yine izniyle Allah'a çağıran bir davetçi ve ışık saçan bir kandil olarak (gönderdik)."

{ وَدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ **}** *"Allah'a çağıran bir davetçi olarak (gönderdik)"* Allah Teâlâ'nın dinine ve taatine.

{ بِاِذْنِهٖ **}** *"Yine izniyle."* Emriyle.

{ وَسِرَاجًا مُنِيرًا **}** *"Ve ışık saçan bir kandil."* Sana uyanlara aydınlatıcı. Allah Teâlâ'nın "*Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir*" buyruğu nazil olunca mü'minler "Ne mutlu sana, kutlu olsun sana, ey Allah'ın Resûlü!

Allah seni bağışlayacaktır. Peki ya Allah katında bize ne var?" diye sorunca, Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾

47- "Mü'minlere, Allah'tan kendilerine büyük bir lütuf bulunduğunu müjdele!"

{ وَبَشِّرِ **}** *"Müjdele."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللهِ فَضْلًا كَبِيرًا **}** *"Mü'minlere, Allah'tan kendilerine büyük bir lütuf bulunduğunu."* Cennette azametli bir sevap.

وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

48- "Sen kâfirlere ve münafiklara itaat etme ve onların eziyetlerine aldırma! Allah'a güvenip dayan. Çünkü vekil olarak Allah yeter."

Ardından sûrenin başına dönerek şöyle buyurdu:

{ وَلَا تُطِعِ **}** *"Sen itaat etme."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ الْكَافِرِينَ **}** *"Kâfirlere."* Mekke ehlinden olan kâfirlere, Ebû Süfyan ve ashabına.

{ وَالْمُنَافِقِينَ **}** *"Ve münafiklara."* Medine ehlinden olan münafiklara, Abdullah ibn Übeyy ve ashabına.

{ وَدَعْ أَذَاهُمْ **}** *"Ve onların eziyetlerine aldırma."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları öldürme.

{ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ **}** *"Allah'a güvenip dayan."* Allah'a güven.

{ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلًا **}** *"Çünkü vekil olarak Allah yeter."* Sana vadettiği nusret konusunda kefil olarak. Âyetin, koruyucu olarak Allah yeter anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

49- "Ey iman edenler! Mü'min kadınlarla evlendiğiniz sonra onlara dokunmadan boşadığınız zaman, sizin için onların üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur. Bu takdirde onları malca yararlandırıp, kendilerini güzellikle serbest bırakın."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَكَحْتُمُ **}** *"Ey iman edenler! Evlendiğiniz zaman."* Yani evlendiğinizde.

{ الْمُؤْمِنَاتِ **}** *"Mü'min kadınlarla."* Mehirlerini tayin etmemişseniz.

{ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ **}** *"Sonra onlara dokunmadan boşadığınız."* Onlarla cinsel münasebet kurmadan önce.

{ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا **}** *"Sizin için onların üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur."* Aylarla veya ay başı görme ile.

{ فَمَتِّعُوهُنَّ **}** *"Bu takdirde onları malca yararlandırıp."* Talak mut'ası olarak zırh, baş örtüsü ve yorgan gibi en basit şeylerle faydalandırın.

{ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا **}** *"Kendilerini güzellikle serbest bırakın."* Eziyet etmeksizin güzel bir şekilde boşayınız.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتِي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِيٓ اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

50- "Ey Peygamber! Biz sana şunları helal kıldık: Mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği elinin altında bulunan câriyelerini, amcanın kızlarından, halanın kızlarından, dayının kızlarından ve teyzenin kızlarından seninle birlikte hicret etmiş olanları, bir de mü'min bir kadın kendini Peygamber'e hibe ederse, Peygamber de kendisiyle evlenmek istediği takdirde onu, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık). Şüphe yok ki, biz, eşleri ve ellerinin altında bulunan câriyeleri hakkında onlara (mü'minlere) neyi gerekli kıldığımızı biliyoruz. Bunlar sana bir zorluk olmaması içindir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتِيٓ اٰتَيْتَ **}** *"Ey Peygamber! Biz sana şunları helal kıldık: ...verdiğin eşlerini."* Verdiğin.

{ اُجُورَهُنَّ **}** *"Mehirlerini."* Mehirlerini.

{ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ **}** *"Elinin altında bulunan câriyelerini."* Mariye-i Kıptiyye'yi.

{ مِمَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ **}** *"Allah'ın sana ganimet olarak verdiği."* Allah Teâlâ'nın fetih olarak sana verdiği şeylerden.

{ وَبَنَاتِ عَمِّكَ **}** *"Amcanın kızlarından."* Amca kızlarınla evlenmen sana helaldir.

{ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ **}** *"Halanın kızlarından."* Abdülmuttalib oğullarının kızlarından.

{ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ **}** *"Dayının kızlarından ve teyzenin kızlarından."* Abdümenaf ibn Zühre oğullarının kızlarından.

{ الّٰتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ **}** *"Seninle birlikte hicret etmiş olanları."* Mekke'den Medine'ye.

{ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً **}** *"Bir de mü'min bir kadın."* Allah Teâlâ'yı tevhidi tasdik eden ki, bu kadın Ümm-ü Şerik bint Cabirü'l-Amirî'dir.

{ لِلنَّبِيِّ اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا **}** *"Kendini Peygamber'e hibe ederse."*[3] Mehrini.

{ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا **}** *"Peygamber de kendisiyle evlenmek istediği takdirde onu."* Mehirsiz olarak Peygamber onunla evlenmeyi murad ediyorsa.

{ خَالِصَةً لَكَ **}** *"Sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık)"* Bu, senin özelliğindir ve senin için bir ruhsattır.

{ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ **}** *"Diğer mü'minlere değil, Şüphe yok ki, biz, onlara (mü'minlere) neyi gerekli kıldığımızı biliyoruz."* Biz onlara bunu helal kılmadık. Mü'minlere vacip kıldık.

{ فِيٓ اَزْوَاجِهِمْ **}** *"Eşleri hakkında."* Dört tane eşi, mehir ve nikah ile.

{ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ **}** *"Ve ellerinin altında bulunan câriyeleri."* Sayısız bir şekilde.

{ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ **}** *"Bunlar sana bir zorluk olmaması içindir."* Allah Teâlâ'nın sana helal kıldığı kadınlarla evlenmen konusunda günah ve sıkıntı.

{ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا **}** *"Allah çok bağışlayan."* Senden gerçekleşen şeylere.

{ رَحِيمًا **}** *"Çok merhametli olandır."* Sana bahşetmiş olduğu ruhsatlara.[4]

---

[3] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "li'n-nebiyyi" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

[4] a) (...يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتِي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ) *"Ey Peygamber! Biz sana şunları helal kıldık: Mehirlerini verdiğin eşlerini...."* buyruğunda geçen (اُجُورَهُنَّ) ilahî kelamı mehirleri anlamına gelmektedir.

b) (وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ) *"Allah'ın sana ganimet olarak verdiği elinin altında bulunan câriyelerini"* buyruğu ise şu anlama gelmektedir: Allah Teâlâ'nın, düşmanlarından sana ganimet olarak verdiği senin sahip olduğun cariyeleri de sana helal kıldık.

c) (وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ) *"Amcanın kızlarından, halanın kızlarından, dayının kızlarından ve teyzenin kızların-*

تُرْجِي مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيٓ اِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَآ اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَلِيْمًا ﴿٥١﴾

---

dan seninle birlikte hicret etmiş olanları", Müslüman olup da seninle birlikte Medine'ye hicret etmeyen hanımlar sana helal değildir, demektir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, Ebû Sâlih kanalıyla Ümm-ü Hani'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bana tâlip oldu. Ancak ben ona özür beyan ettim, o da benim özrümü kabul etti. Daha sonra Allah Teâlâ (يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتِيْٓ اٰتَيْتَ اُجُوْرَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ مِمَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمّٰتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خٰلٰتِكَ الّٰتِيْ هَاجَرْنَ مَعَكَ) *'Ey Peygamber! Biz sana şunları helal kıldık: Mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği elinin altında bulunan câriyelerini, amcanın kızlarından, halanın kızlarından, dayının kızlarından ve teyzenin kızlarından seninle birlikte hicret etmiş olanları.'* âyetini indirdi. Ümm-ü Hani dedi ki: 'Ben ona helal olmuyordum; çünkü ben hicret etmedim. Ben Tulaka'dan idim.'"

Tulaka; Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke'nin fethinin ardından kendilerine esir muamelesi yapmayıp hür ve serbest olduklarını anlatmak üzere "*Gidiniz, siz tulakasınız*", yani hür ve serbestsiniz deyip serbest bıraktığı kimselerdir.

d) (وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ) "*Bir de mü'min bir kadın kendini Peygamber'e hibe ederse, Peygamber de kendisiyle evlenmek istediği takdirde onu, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık).*" Yani kendisini mehir almaksızın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sunan mü'mine hanımı da sana helal kıldık demektir. Nitekim Taberî, ibn Ebî Nuceyh kanalıyla Mücahid'den şöyle rivayet etmektedir: Mehirsiz demektir. Mehir almaksızın bağışlama türüyle evlenme mü'minler için değil de sadece Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e özgüdür.

e) (قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِيْٓ اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ) "*Şüphe yok ki biz, eşleri ve ellerinin altında bulunan câriyeleri hakkında mü'minlere neyi gerekli kıldığımızı biliyoruz.*" Mü'minlere bir eş nikâhlamak istediklerinde sana farz kılmadığımız onlara farz kıldığımız şartları biliyoruz. Bu şartlar sana değil de onlara farzdır. Âyetin bu bölümü, öyle anlaşılıyor ki, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için söz konusu olmayan, ancak sahabe ve mü'minlere farz olan evlilik ile ilgili bazı şeylerin varlığını anlatmaktadır. Örneğin; mehirsiz nikâhın geçerli olmayışı ve dört hanımdan daha fazlasını aynı anda bir nikâh altında bulundurmanın haramlığı.

51- "Onlardan (Eşlerinden) dilediğini geri bırakır, dilediğini yanına alabilirsin. Sırasını geri bıraktığın kadınlardan dilediğini yanına almanda da sana bir günah yoktur. Onların gözleri aydın olup üzülmemelerine ve kendilerine verdiğin ile hepsinin hoşnut olmalarına en uygun olan budur. Allah sizin kalplerinizde olanı bilir. Allah her şeyi bilen, yumuşak davranandır."

{ تُرْجِي **}** *"Geri bırakır."* Terk edersin.

{ مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ **}** *"Onlardan (Eşlerinden) dilediğini."* Amcalarının ve teyzelerinin kızlarından ve onlarla evlenmezsin.

{ وَتُؤْوِيٓ اِلَيْكَ **}** *"Yanına alabilirsin."* Kendi yanına alırsın.

{ مَنْ تَشَآءُ **}** *"Dilediğini."* Kendisiyle evlendiğin.

{ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ **}** *"Dilediğini yanına almanda da."* Evlenmeyi seçtiğin.

{ مِمَّنْ عَزَلْتَ **}** *"Sırasını geri bıraktığın kadınlardan."* Terk etmiş olduklarından.

{ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ **}** *"Sana bir günah yoktur."* Sana herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Âyette başka bir yön de bulunmaktadır: "*Geri bırakır*", beklettirir. "*Eşlerinden dilediğini*", hanımlarından ve onlara gelmezsin, "*Yanına alabilirsin*", kendi yanına alırsın. "*Dilediğini*", ve kendisine gelirsin. "*Dilediğini*", kendilerine varmayı istediğin. "*Sırasını geri bıraktığın kadınlardan*", kendilerine varmaktan uzaklaştığın. "*Sana bir günah yoktur*", sana herhangi bir günah bulunmamaktadır.

{ ذٰلِكَ **}** *"Budur."* Genişlik sağlama ve ruhsat.

{ اَدْنٰٓى **}** *"En uygun olan."* En yaraşır olanı.

{ اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ **}** *"Onların gözleri aydın olup."* Kendilerinin hoşnut olmalarına. Şâyet bu genişletmenin Allah tarafından olduğunu bilirlerse.

{ وَلَا يَحْزَنَّ **}** *"Üzülmemelerine."* Boşanma korkusuyla.

{ وَيَرْضَيْنَ بِمَآ اٰتَيْتَهُنَّ **}** *"Ve kendilerine verdiğin ile hoşnut olmalarına."* Onlara bahşetmiş olduğun bedenin kısmetinden.

{ كُلُّهُنَّ **}** *"Hepsinin."* Cümlede bir takdim tehir bulunmaktadır.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ **}** *"Allah sizin kalplerinizde olanı bilir."* Hoşnutluğu ve kızgınlığı.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا **}** *"Allah her şeyi bilen."* Sizin ve o hanımların maslahatlarını.

{ حَلِيمًا **}** *"Yumuşak davranandır."* Size açıklamış olduğu şeylerde ve sizin kusurlarınızı affeder.[5]

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَآءُ مِنْ بَعْدُ وَلَآ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾

52- "Bundan sonra senin için, cariyelerin dışında, güzellikleri hoşuna gitse de başka kadınlarla evlenmen veya eşlerini boşayıp onların yerine başkalarını alman helâl olmaz. Allah her şeyi görüp gözetendir."

{ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَآءُ **}** *"Senin için, başka kadınlarla evlenmen helâl olmaz."* Hanımlarla evlenme.

{ مِنْ بَعْدُ **}** *"Bundan sonra."* Bu sıfattan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dokuz hanımından sonra. Bu âyet nazil olduğu zaman Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dokuz tane hanımı vardı: Aişe bint Ebûbekir, Hafsa bint Ömer ibn Hattab, Zeyneb

---

5 İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(تُرْجِي مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ) buyruğunda geçen (تُرْجِي) sözcüğü geri bırakırsın anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi, 7. Bâb.

İbn Cerir et-Taberî, (تُرْجِي مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ) "*Bunlardan istediğini bırakırsın*" âyeti hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Kadınlardan dilediğini geri bırakırsın." *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 24.

bint Cahş el-Esedî, Ümm-ü Seleme bint Ebû Ümeyye el-Mahzumî, Ümm-ü Habibe bint Ebû Süfyan ibn Harb, Safiyye bint Huyay ibn Ahtab, Meymune bint Haris el-Hilalî, Sevde bint Zema ibn Esved ve Cüveyriye bint Haris el-Mustalikiyye.

{ وَلَآ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ **}** *"Veya eşlerini boşayıp onların yerine başkalarını alman."* Sana açıkladığım amca kızlarından ve teyze kızlarından. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Veya eşlerini boşayıp onların yerine başkalarını alman*", amca kızlarından senin yanında bulunan hanımlardan eşler.

Diyor ki: Senin onlardan birisinin talakını verip başkasıyla evlenmen sana helal olmaz.

{ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ **}** *"Güzellikleri hoşuna gitse de."* Kadının güzelliği hoşuna gitse de senin onunla evlenme hakkın bulunmamaktadır.

{ اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ **}** *"Cariyelerin dışında."* Mariye-i Kıptiyye hariç.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Allah her şeyi."* Amellerinizden.

{ رَقِيبًا **}** *"Görüp gözetendir."* Hafîz'dir.[6]

---

[6] a) İmam Tirmizî, Şehr ibn Havşeb'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: İbn Abbâs şöyle dedi: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman edip hicret eden kadınlardan başka diğer kadınlarla evlenmesi yasaklanmıştı. Bunun üzerine (لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَآءُ مِنْ بَعْدُ وَلَآ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا) '*Bundan sonra senin için, cariyelerin dışında, güzellikleri hoşuna gitse de, başka kadınlarla evlenmen veya eşlerini boşayıp onların yerine başkalarını alman helâl olmaz. Allah her şeyi görüp gözetendir.*' (33/el-Ahzâb/52) buyruğu nazil oldu. Allah, iman etmiş cariyelerini ve kendini Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e hibe eden kadını helal kılmıştır. İslam'dan başka her dinden kadını da haram kılmıştır. Allah Teâlâ daha sonra şöyle buyurdu: (...وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ) '... *Her kim Allah'a inanmayı reddederse tüm yaptıkları boşa gider ahirette de zarara uğrayanlardan olacaktır.*' (5/el-Maide/5)" İbn Abbâs şu âyeti okudu: (يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّآ اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتِي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا) "*Ey Peygamber! Biz sana şunları*

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّآ اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ اِنٰيهُ وَلٰكِنْ اِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَاْنِسِينَ لِحَدِيثٍ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيٖ مِنْكُمْ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْيٖ مِنَ الْحَقِّ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا

---

helal kıldık: Mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği elinin altında bulunan câriyelerini, amcanın kızlarından, halanın kızlarından, dayının kızlarından ve teyzenin kızlarından seninle birlikte hicret etmiş olanları, bir de mü'min bir kadın kendini Peygamber'e hibe ederse, Peygamber de kendisiyle evlenmek istediği takdirde onu, diğer mü'minlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helal kıldık)." (33/el-Ahzâb/50) Bunun dışındaki kadınları haram kılmıştı.

Ebû İsa Tirmizî der ki: "Bu hadis hasendir. Bu hadisi sadece Abdulhamid ibn Behram'ın rivayetiyle bilmekteyiz."

Tirmizî der ki: "Ahmed ibn Hasan'dan işittim şöyle diyordu: 'Ahmed ibn Hanbel'in şöyle dediğini anlatırdı: Abdulhamid ibn Behram'ın, Şehr ibn Havşeb'den rivayeti zararsızdır.'" *Sünen-i Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi.

Bu rivayetin senedinde Abd ibn Humeyd ibn Nasr el-Keşşî, Ruh ibn Ubade, Abdülhamid ibn Behram el-Fezarî ve Şehr ibn Havşeb bulunmaktadır. Ravilerin bütününün tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk. Abdülhamid ibn Behram el-Fezarî ve Şehr ibn Havşeb sâdukturlar; ancak Şehr çokça mürsel hadis rivayet etmiş ve yanılgıları da bulunmaktadır. Tirmizî'nin de belirttiği gibi hadis bu durumda hasen hadis olmaktadır.

Bu haberi İmam Ahmed, Abdülhamid ibn Behram kanalıyla bu isnatla tahriç etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 318.

b) "İslam'dan başka her dinden kadını haram kılmıştır" sözünü İbn Abbâs temellendirirken bu sûredeki bu âyetleri değil de Maide Sûresi'nin beşinci âyetinin (وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ...) "*... Her kim Allah'a inanmayı reddederse tüm yaptıkları boşa gider ahirette de zarara uğrayanlardan olacaktır.*' bölümünü okuyarak temellendirmiştir. Kur'an'a bütüncül bakmanın ve Kur'an'ı Kur'an ile tefsirinin güzel bir örneğini göstermektedir.

c) (لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَآءُ مِنْ بَعْدُ) Allah Teâlâ'nın 50. âyette zikrettiklerinden sonra anlamına gelmektedir. İbn Abbâs bu buyruğun açıklaması bağlamında şu sözleri geçmişti: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman edip hicret eden kadınlardan başka diğer kadınlarla evlenmesi yasaklanmıştı." İbn Abbâs, ardından 50. âyeti (خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ) olan bölümüne kadar tilavet etmiş, dah sonra da şöyle demiştir: "Bunun dışındaki kadınları haram kılmıştı."

فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ وَرَآءِ حِجَابٍ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَآ اَنْ تَنْكِحُوٓا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖٓ اَبَدًا اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾

53- "Ey iman edenler! Peygamberin evlerine vaktine bakmaksızın ve sizin için yemeğe izin verilmedikçe girmeyin! Ancak davet olunduğunuz vakit girin! Yemeği yediğinizde de söze dalmadan hemen dağılın! Çünkü bu durum peygamberi rahatsız ediyor; ama O, bunu size söylemekten çekiniyor. Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez. (Peygamber'in eşlerinden) bir şey isteyeceğiniz zaman, onu perde arkasından isteyin! Böyle yapmanız hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için daha temizdir. Sizin, Allah'ın elçisini üzmek ve kendisinden sonra eşleriyle ebediyen evlenmek hakkınız yoktur. Çünkü bu Allah katında çok büyük bir günahtır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ **}** *"Ey iman edenler! Peygamberin evlerine girmeyin."* Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in evlerine sabah akşam girip orada yemek gelinceye kadar oturup bekleyen, yemek yedikten sonra da Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hanımlarıyla sohbete dalan bir topluluk hakkında nazil oldu. Peygamber bundan dolayı üzüntüye kapıldı. Onlara evinden çıkmalarını emretmekten ve yanına girmekten nehyetmekten çekindi. Ancak Allah Teâlâ onlara bu davranışı nehyederek şöyle buyurdu "*Ey iman edenler! Peygamberin evlerine girmeyin.*" Yemek vaktini ve yemeğin hazırlanmasını beklemeksizin Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in izni bulunmaksızın evine girmeyiniz.

{ اِلَّآ اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ **}** *"Ve sizin için izin verilmedikçe."* Girmeye izin verilmedikçe.

{ اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ اِنٰيهُ **}** *"Yemeğe... vaktine bakmaksızın."* Yemeğin pişmesine ve yemeğin vaktine bakmaksızın.

{ وَلٰكِنْ اِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا طَعِمْتُمْ **}** *"Ancak davet olunduğunuz vakit girin! Yemeği yediğinizde de."* Yediğinizde.

{ فَانْتَشِرُوا **}** *"Hemen dağılın."* Çıkınız.

{ وَلَا مُسْتَاْنِسِينَ لِحَدِيثٍ **}** *"Söze dalmadan."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hanımlarıyla söze dalıp oturmayınız.

{ اِنَّ ذٰلِكُمْ **}** *"Çünkü bu durum."* Giriş, oturuş ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hanımlarıyla konuşmak.

{ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ **}** *"Peygamber'i rahatsız ediyor."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ **}** *"Ama O, bunu size söylemekten çekiniyor."* Size çıkmanızı emretmekten ve girmenizi engellemekten.

{ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ **}** *"Allah ise gerçeği söylemekten çekinmez."* Size çıkmanızı emretmekten ve girmenizi engellemekten.

{ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ **}** *"Peygamber'in eşlerinden isteyeceğiniz zaman."* Onlarla yani Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in eşleriyle konuştuğunuzda.

{ مَتَاعًا **}** *"Bir şey."* Sizin için gerekli olan bir konuyu.

{ فَسْئَلُوهُنَّ **}** *"İsteyin."* Onlarla konuşunuz.

{ مِنْ وَرَآءِ حِجَابٍ **}** *"Onu perde arkasından."* Örtü arkasından.

{ ذٰلِكُمْ **}** *"Böyle yapmanız."* Zikredilen şekilde davranmanız.

{ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ **}** *"Hem sizin kalpleriniz ve hem de onların kalpleri için daha temizdir."* Kuşkudan.

{ وَمَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ **}** *"Sizin Allah'ın elçisini üzmek yoktur."* O'nun yanına izinsiz bir şekilde varmak ve O'nun eşleriyle konuşmak.

{ وَلَآ اَنْ تَنْكِحُوٓا **}** *"Ve evlenmek hakkınız."* Evlenmeniz.

{ اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهٖٓ **}** *"Kendisinden sonra eşleriyle."* Vefatından sonra.

{ اَبَدًا **}** *"Ebediyen."* Bu âyet-i kerime Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra Aişe ile evlenmeyi düşünen Talha ibn Ubeydullah hakkında nazil olmuştur .

{ اِنَّ ذٰلِكُمْ **}** *"Çünkü bu."* O'nun vefatının ardından hanımlarıyla evlenme temenniniz ve dile getirmiş olduğunuz şey.

{ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمًا **}** *"Allah katında çok büyük bir günahtır."* Allah Teâlâ'nın huzurunda cezalandırılma noktasında büyük bir günahtır.

اِنْ تُبْدُوا شَيْئًا اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

54- "Siz bir şeyi açığa vursanız da veya gizleseniz de şüphe yok ki, Allah, her şeyi bilmektedir."

{ اِنْ تُبْدُوا شَيْئًا **}** *"Siz bir şeyi açığa vursanız da."* Bundan bir şeyi açığa vursanız da.

{ اَوْ تُخْفُوهُ **}** *"Veya gizleseniz de."* Onu gizleseniz de.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ **}** *"Şüphe yok ki, Allah, her şeyi."* Gizlemeyi de açığa vurmayı da.

{ عَلِيمًا **}** *"Bilmektedir."* Onunla sizi muaheze eder.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِيٓ اٰبَآئِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾

55- "Onların üzerine (Peygamber eşlerine); babaları, oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları ve sahip oldukları köleleri hakkında bir günah yoktur. (Bununla birlikte ey Peygamber eşleri!) Allah'tan korkun. Çünkü Allah her şeye şahittir."

{ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ **}** *"Onların üzerine (Peygamber eşlerine); bir günah yoktur."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hanımlarına ve mü'minlerin hanımlarına.

{ فِيٓ اٰبَآئِهِنَّ **}** *"Babaları, hakkında."* Onlara ve babalarının kendileriyle konuşmalarında.

{ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوَاتِهِنَّ **}** *"Oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları."* Her iki taraftan birisi için.

{ وَلَا نِسَآئِهِنَّ **}** *"Kendi kadınları."* Kendi dinlerinin hanımlarına. Bir Müslüman'ın bir Yahudi kadın veya Hıristiyan ya da Mecusî kadının yanında soyunması caiz değildir.

{ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ **}** *"Ve sahip oldukları köleleri."* Köle için değil cariyeleri.

{ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ **}** *"(Bununla birlikte ey Peygamber eşleri!) Allah'tan korkun."* Bunların o kadınların yanına girmelerinde ve siz kadınların o erkeklerle konuşmalarında.

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا **}** *"Çünkü Allah her şeye şâhiddir."* Amellerinize.

اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾

56- "Hiç kuşkusuz, Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve içtenlikle selam edin."

{ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ **}** *"Hiç kuşkusuz, Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin."* Dua ile.

{ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا **}** *"Ve içtenlikle selam edin."* Emrine teslim olunuz.[7]

---

7 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(يُصَلُّونَ) sözcüğü 'Yüberrikune/bereketlenmesi için dua etmekteler' anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi, 10. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, (يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ) "*Peygamber'e salât ederler.*" ilahî kelamı hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmek-

اِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾

57- "Allah'a ve Peygamberi'ne eza edenlere Allah, hem dünyada ve hem de ahirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır."

{ اِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ **}** *"Allah'a ve Peygamberi'ne eza edenlere."* O ikisine iftira etmekle. Bu âyet-i kerime Yahudiler ve Hıristiyanlar hakkında nazil olmuştur.

{ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ **}** *"Allah, lânet etmiş."* Allah Teâlâ onlara azap etmiştir.

{ فِي الدُّنْيَا **}** *"Hem dünyada."* Öldürülme ve sürülme ile.

{ وَالْاٰخِرَةِ **}** *"Ve hem de ahirette."* Cehennem ateşinde kalmak ile.

{ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا **}** *"Ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır."* Kendisiyle alçalacakları.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

58- "Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir!"

{ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'min erkeklere eziyet edenler."* Yani Safvan'a.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ **}** *"Ve mü'min kadınlara."* Yani Aişe'ye iftira edenler.

---

tedir: "Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bereket için duada bulunurlar." *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 43.

c) Ebü'l-Aliye ise şöyle der: "Allah Teâlâ'nın salâtı, O'nu melekler katında övmesidir. Meleklerin salâtı ise dua edişleridir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi, 10. Bâb.

{بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا**}** *"Yapmadıkları bir şeyden dolayı."* Yani onlardan böyle bir şey gerçekleşmemiştir.

{فَقَدِ احْتَمَلُوا**}** *"Şüphesiz yüklenmişlerdir."* Bir iftira ve yalan diyenler.

{بُهْتَانًا وَإِثْمًا**}** *"Bir iftira ve bir günah."* Yalan.

{مُبِينًا**}** *"Apaçık."* Apaçık. Bu âyet-i kerimenin, Medine'nin zinakârları hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Onlar bununla mü'min erkeklere ve mü'min hanımlara eziyet ediyorlardı. Allah Teâlâ da onlara bunu yasakladı. Onlar da bu yasaktan ötürü önceki davranışlarını bıraktılar.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِيْنَ يُدْنِيْنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيْبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُّعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٥٩﴾

59- "Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle de dış örtülerini (cilbablarını) üstlerine alsınlar. Onların tanınıp da eziyet edilmemeleri için en uygun olan budur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ**}** *"Ey Peygamber! Hanımlarına, söyle de."* Sen kendi hanımlarına.

{وَبَنَاتِكَ**}** *"Kızlarına."* Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kızlarına.

{وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِيْنَ يُدْنِيْنَ عَلَيْهِنَّ**}** *"Ve mü'minlerin kadınlarına üstlerine alsınlar."* Boğazlarına ve yenlerine/yakalarına/gerdanlıklarına sarkıtsınlar.

{جَلَابِيْبِهِنَّ**}** *"Dış örtülerini (cilbablarını)"* Cilbablarından. Bunlar baş örtüleri ve rida.

{ ذٰلِكَ **}** *"Budur."* Cilbab emrinden zikredilen şey.

{ اَدْنٰىٓ **}** *"En uygun olan."* En yaraşır olan.

{ اَنْ يُعْرَفْنَ **}** *"Onların tanınıp da."* Hürler için.

{ فَلَا يُؤْذَيْنَ **}** *"Eziyet edilmemeleri için."* Zinakârların kendilerine eziyet etmemeleri için.

{ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا **}** *"Allah çok bağışlayan."* Onlardan gerçekleşen şeyleri.

{ رَحِيمًا **}** *"Çok merhametli olandır."* Onlardan gerçekleşecek olan şeylere.

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾

60- "Andolsun ki, eğer münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar ve Medine'de yalan haber yayanlar, bu yaptıklarından vazgeçmezlerse, mutlaka seni onlara musallat ederiz. O zaman da onlar orada seninle az bir zamandan fazla komşu kalamazlar."

{ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ **}** *"Andolsun ki, eğer münafıklar bu yaptıklarından vazgeçmezlerse."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı, kötülükten ve ihanet etmekten.

{ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ **}** *"Ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar."* Zina şehveti bulunanlar ki, bunlar zinakârlardır.

{ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ **}** *"Ve Medine'de yalan haber yayanlar."* Medine'de mü'minlerin kusurlarını araştıranlar, bunlar ise müellefe-i kulub olanlardır.

{ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ **}** *"Mutlaka seni onlara musallat ederiz."* Hiç kuşkusuz seni onlara musallat ederiz.

{ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ **}** *"O zaman da onlar orada seninle komşu kalamazlar."* Medine'de seninle birlikte oturamazlar.

{ اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Az bir zamandan fazla."* Azıcık.[8]

مَلْعُونِينَ اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾

61- "Lânetlenmiş olarak nerede bulunurlarsa yakalanırlar ve mutlaka öldürülürler."

---

8 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ) sözcüğü, seni onlara musallat ederiz anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Ahzâb Sûresi, 10. bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, (لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ) ilahî kelamı hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Seni onlara musallat ederiz." *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 48.

c) (لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ) "*Andolsun ki, eğer münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar ve Medine'de yalan haber yayanlar, bu yaptıklarından vazgeçmezlerse*." Bu özellikler, bir grubun niteliklerdir ki, bunlar münafıklardır. İlk olarak genel niteliklerini belirtti ki, bu, nifak alametidir. Daha sonra onların bir bölümüne değindi. Bunlar da münafıklık hastalığına ilaveten kalp hastalığıdır. Burada söz konusu olan kalp hastalığı şehvet arzusudur. Nitekim bu görüşü İbn Cerir, Mücahid, İkrime, Ebû Sâlih ve ibn Zeyd'den rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 47.

Bu yoruma bu âyetten önceki şu buyruk delalet etmektedir: (يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا) "*Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle de dış örtülerini (cilbâblarını) üstlerine alsınlar. Onların tanınıp da eziyet edilmemeleri için en uygun olan budur. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır*." (33/el-Ahzâb/59) Bu âyette söz konusu edilen eziyet, münafıklar tarafından mü'min hanımların hürmetlerinin çiğnenmeye çalışılmasıdır.

d) (وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ) "*Medine'de yalan haber yayanlar*." Bunlar ise münafıkların diğer bir gruplarıdır. Bu grubun özellikleri; İslam düşmanlarının haberlerini yayıp ki, bunlar doğru olmayan haberlerdir, Medine'de bir sarsıntıya neden olmaktır.

Âyetin bu şekilde tefsirine göre âyette şu edebi sanat bulunmaktadır. "Zikrü'l-hass bade'l-amm/geneli zikrettikten sonra özeli zikretmektir." Bu edebi sanatla, son iki grubun (kalbi hastalığa tutulan ve Medine'de yalan haber yayan) yaptıkları eylemin çok çirkin olduğuna ve dehşetengiz olduğuna dikkat çekilmektedir.

{مَلْعُونِينَ} *"Lânetlenmiş olarak."* Öldürülmüş olarak.

{أَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا} *"Nerede bulunurlarsa yakalanırlar ve mutlaka öldürülürler."* Var olurlarsa.

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

62- "Allah'ın bundan önce geçenler hakkındaki kanunu budur. Sen Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın!"

{سُنَّةَ اللَّهِ} *"Allah'ın kanunu budur."* İşte Allah Teâlâ'nın dünyadaki azabı bu şekildedir.

{فِي الَّذِينَ خَلَوْا} *"Geçenler hakkındaki."* Geçmiş olanlar.

{مِنْ قَبْلُ} *"Bundan önce."* Onlardan önceki münafıklar hakkında. Peygamberlere ve mü'minlere karşı büyüklenince Allah Teâlâ peygamberlerine onları öldürmelerini emretti.

{وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ} *"Sen Allah'ın kanununda asla bulamazsın."* Allah'ın azabında.

{تَبْدِيلًا} *"Bir değişiklik."* Değişiklik. Bu âyet-i kerime onlar hakkında nazil olunca onlar bundan vazgeçip caydılar.

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾

63- "İnsanlar sana kıyâmetin vaktini soruyorlar. De ki: 'Onun bilgisi Allah katındadır. Ne bilirsin, belki de kıyâmetin vakti yakındır!'"

{يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ} *"İnsanlar sana soruyorlar."* Mekke ehli.

{عَنِ السَّاعَةِ} *"Kıyâmetin vaktini."* Kıyâmet saatinin kopuş vaktini.

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{إِنَّمَا عِلْمُهَا} *"Onun bilgisi."* Onun gerçekleşmesinin bilgisi.

{ عِنْدَ اللهِ وَمَا يُدْرِيكَ **}** *"Allah katındadır. Ne bilirsin."* Bilmezsin.

{ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا **}** *"Belki de kıyâmetin vakti yakındır."* Çok süratlidir, anidir.

إِنَّ اللهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَاَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾

64- "Şu bir gerçek ki, Allah kâfirlere lanet etmiş ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır."

{ إِنَّ اللهَ لَعَنَ **}** *"Şu bir gerçek ki, Allah lanet etmiş."* Azap etmiştir.

{ الْكَافِرِينَ **}** *"Kâfirlere."* Mekke kâfirlerine Bedir Savaşı'nda.

{ وَاَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا **}** *"Ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır."* Yakıtı bulunan bir ateş.

خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾

65- "Onlar orada ebedî olarak kalırlar, ne koruyucu bir dost, ne de bir yardımcı bulabilirler!"

{ خَالِدِينَ فِيهَآ **}** *"Onlar orada kalırlar."* Cehennem ateşinde.

{ اَبَدًا **}** *"Ebedî olarak."* Orada ölmezler ve cehennem ateşinden çıkmazlar .

{ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا **}** *"Ne koruyucu bir dost, bulabilirler."* Kendilerini Allah'ın azabından koruyacak.

{ وَلَا نَصِيرًا **}** *"Ne de bir yardımcı."* Allah'ın azabını kendilerinden engelleyecek.

يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَآ اَطَعْنَا اللهَ وَاَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾

66- "O gün yüzleri ateşin içinde çevrilirken, 'Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e itaat etseydik!' derler."

{ يَوْمَ تُقَلَّبُ **}** *"O gün çevrilirken."* Çekilirken.

{ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ **}** *"Yüzleri ateşin içinde derler."* Yani öncüler ve ayak takımları.

{ يَا لَيْتَنَآ اَطَعْنَا اللّٰهَ **}** *"Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik."* İman ederek.

{ وَاَطَعْنَا الرَّسُولَا **}** *"Peygamber'e itaat etseydik."* Resûl'e icabet etmekle.

وَقَالُوا رَبَّنَآ اِنَّآ اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَآءَنَا فَاَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾

67- "Yine derler ki: 'Ey Rabbimiz! Biz liderlerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar.'"

{ وَقَالُوا **}** *"Yine derler ki."* Yani sefiller (alt tabaka).

{ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ اِنَّآ اَطَعْنَا سَادَتَنَا **}** *"Biz liderlerimize uyduk da."* Liderlerimize.

{ وَكُبَرَآءَنَا **}** *"Ve büyüklerimize."* Eşrafımıza ve büyüklerimize.

{ فَاَضَلُّونَا السَّبِيلَا **}** *"Onlar bizi yoldan saptırdılar."* Bizi dinden engelleyip çevirdiler.

رَبَّنَآ اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

68- "Ey Rabbimiz! Onlara azabın iki katını ver ve onları büyük bir lânete uğrat!"

{ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz."* Derler ki, "Ey Rabbimiz!"

{ اٰتِهِمْ **}** *"Onlara ver."* Onlara, yani liderlerimize ver.

{ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ **}** *"Azabın iki katını."* Bize verdiğin azabın.

{ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا **}** *"Ve onları büyük bir lânete uğrat."* Onlara büyük bir azapla azap et.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ اٰذَوْا مُوسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾

69- "Ey iman edenler! Siz, Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın! Allah onu, onların söylediklerinden temize çıkarmıştı. Çünkü o, Allah katında itibarlı bir kişiydi!"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا **}** *"Ey iman edenler! Siz, olmayın."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e eziyet etme konusunda.

{ كَالَّذِينَ اٰذَوْا مُوسٰى **}** *"Musa'ya eziyet edenler gibi."* Dediler ki, bu şahsın adı Ader'dir.

{ فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهًا **}** *"Allah onu, onların söylediklerinden temize çıkarmıştı.Çünkü o, Allah katında itibarlı bir kişiydi."* Kadr ve konum sahibiydi.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾

70- "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun."* Size emrettiği şeylerde Allah Teâlâ'ya itaat ediniz.

{ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا **}** *"Ve doğru söz söyleyin."* Adaletli söz söyleyiniz. Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur sözünü.

يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

71- "Ki Allah da sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın! Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur."

{ يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ **}** *"Ki Allah da sizin işlerinizi düzeltsin."* Tevhidle amellerinizi kabul etsin.

{وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ} *"Ve günahlarınızı bağışlasın."* Tevhidle.

{وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ} *"Kim Allah'a itaat ederse,"* Kendisine emrettiği şeylerde.

{وَرَسُولَهُ} *"Ve Resûlüne."* Kendisine emrettiği şeylerde.

{فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا} *"Büyük bir kurtuluşa ermiş olur."* Muhakkak cenneti elde etmiş, cehennem ateşinden kurtulmuş olmakla tam bir kurtuluşa ulaşmış olur.

إِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

72- "Biz o emâneti göklere, yere ve dağlara sunduk; onlar onu yüklenmeye yanaşmadılar ve ondan korktular da onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zâlim ve çok câhildir."

{إِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ} *"Biz o emâneti sunduk."* Taat ve kulluk.

{عَلَى السَّمٰوَاتِ} *"Göklere."* Gökler ehline.

{وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ} *"Yere ve dağlara."* İhtiyar ve tahsis vechi üzere.

{فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا} *"Onlar onu yüklenmeye yanaşmadılar."* Sevapla ve cezalandırılma ile.

{وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا} *"Ve ondan korktular da."* Onu yüklenmekten korkuya düştüler.

{وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ} *"Onu insan yüklendi."* Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm). Sevabı ve cezalandırılmayı.

{اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا} *"Doğrusu o çok zâlim."* Yüklenmekle. Âyetin, ağaçtan yemekle anlamına geldiği de söylenmiştir.

{جَهُولًا} *"Ve çok câhildir."* Cezalandırılması konusunda.

لِيُعَذِّبَ اللهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

73- "Çünkü Allah, münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek; mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

Mü'minleri fazla müjdeleyen âyeti kerime nazil olduğunda Münafıklar: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizim durumumuz için ne vardır?" diye sorunca Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:

{ لِيُعَذِّبَ اللهُ الْمُنَافِقِينَ **}** *"Çünkü Allah, münafık erkeklere azap edecek."* Ve denilmiştir ki: Âdem ('aleyhi's-selâm) emaneti kabul etti. "*Çünkü Allah, münafık erkeklere azab edecek.*" Zira Allah Teâlâ böylece erkeklerden münafık olanlara azap etsin diye.

{ وَالْمُنَافِقَاتِ **}** *"Ve münafık kadınlara."* Kadınlardan.

{ وَالْمُشْرِكِينَ **}** *"Müşrik erkeklere."* Erkeklerden.

{ وَالْمُشْرِكَاتِ **}** *"Ve müşrik kadınlara."* Kadınlardan müşrik olanlara emaneti terk etmeleri nedeniyle. Zira onlar Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm) emaneti kabul ettiğinde onun sülbünde idiler.

{ وَيَتُوبَ اللهُ **}** *"Tevbelerini kabul edecektir."* Ta ki, Allah Teâlâ tevbelerini kabul etsin diye.

{ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'min erkeklerin."* Erkeklerden ihlaslı olanların.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ **}** *"Ve mü'min kadınların da."* Kadınlardan ihlaslı olanların. Onlardan emanet konusunda kusurlu davrananlar.

{ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا **}** *"Allah çok bağışlayan."* Onlardan tevbe edenlere.

{ رَحِيمًا **}** *"Çok merhametli olandır."* Mü'minlere.

سورة سَبَإٍ

34- SEBE' SÛRESİ

Kendisinde Sebe'nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 54, sözcük sayısı 883 ve harf sayısı ise 1.512'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾

1- "Hamd, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'a aittir. Hamd, ahirette de O'na mahsustur. O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Sebe' Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{اَلْحَمْدُ لِلّٰه} *"Hamd, Allah'a aittir."* Şükür Allah Teâlâ'yadır. O, mahlukatına iyilikte bulundu onlar da O'na hamd ettiler.

{الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ} *"Göklerde ne var, hepsinin sahibi olan."* Mahlukat.

{وَمَا فِي الْاَرْضِ} *"Yerde ne varsa."* Mahlukattan.

{وَلَهُ الْحَمْدُ} *"Hamd, O'na mahsustur."* Lütuf.

{فِي الْاٰخِرَةِ} *"Ahirette de."* Cennet ehline cennette.

{ وَهُوَ الْحَكِيمُ **}** *"O, tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kazasında kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretti.

{ الْخَبِيرُ **}** *"Her şeyden haberdardır."* Mahlukatını ve onların amellerini bilendir.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

2- "O, yerin içine gireni, oradan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. O, çok merhametli olan, çok bağışlayandır."

{ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ **}** *"O, içine gireni, bilir."* Giren şeyi.

{ فِي الْأَرْضِ **}** *"Yerin."* Yağmurlar, sular, ölüler ve hazineler.

{ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا **}** *"Oradan çıkanı."* Ve yerden çıkan bitkileri, suları, hazineleri ve ölüleri bilir.

{ وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ **}** *"Gökten ineni."* Yağmur, rızık ve bunun dışındaki diğer şeyleri.

{ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا **}** *"Ve oraya yükseleni."* Göğe yükselen melekleri ve kulların divanıyla hafaza meleklerini.

{ وَهُوَ الرَّحِيمُ **}** *"O, çok merhametli olan."* Mü'minlere.

{ الْغَفُورُ **}** *"Çok bağışlayandır."* Tevbe edene.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَآ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٣﴾

3- "İnkâr edenler, 'Bize kıyâmet saati gelmez!' dediler. De ki: 'Hayır, öyle değil, gaybı bilen Rabbim hakkı için o, size mutlaka gelecektir. O'ndan (ilminden), göklerde ve yerde zerre kadar bir şey bile

gizli kalmaz. Çünkü bundan daha küçük, daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın!'"

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler, dediler."* Mekke kâfirleri Ebû Cehil ve ashabı.

{ لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ **}** *"Bize kıyâmet saati gelmez."* Kıyâmet saatinin gerçekleşmesi.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ بَلَى وَرَبِّي **}** *"Hayır, öyle değil, Rabbim hakkı için."* Kendi kendisine yemin etti.

{ لَتَأْتِيَنَّكُمْ **}** *"O, size mutlaka gelecektir."* Kıyâmet saatinin gerçekleşmesi.

{ عَالِمِ الْغَيْبِ **}** *"Gaybı bilen."* Kullardan gaip olanı, O, bunu bilir.

{ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ **}** *"O'ndan (ilminden), gizli kalmaz."* Allah Teâlâ'dan gaip olmaz.

{ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ **}** *"Zerre kadar bir şey bile."* Dişi bir karınca ağırlığınca. Bu karınca kırmızı küçük bir karıncadır.

{ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ **}** *"Göklerde ve yerde."* Kulların amelinden.

{ وَلَآ اَصْغَرُ **}** *"Çünkü daha küçük, hiçbir şey yoktur ki."* Daha hafif.

{ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ **}** *"Bundan... daha büyük."* Bundan daha ağır.

{ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ **}** *"Apaçık bir kitapta bulunmasın."* Levh-i Mahfuz'da yazılmış olmasın, onlar için sayılmış olmasın.

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ٤

4- "Çünkü (Allah) iman edip iyi ameller işleyenlere mükâfat verecektir. Onlar için bir mağfiret ve bol rızık vardır."

{ لِيَجْزِيَ **}** *"Çünkü (Allah) mükâfat verecektir."* Allah Teâlâ karşılık versin diye.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"İyi ameller işleyenlere."* Kendileriyle Rableri arasında hayır amellerde bulunanlara.

{ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ **}** *"Onlar için bir mağfiret vardır."* Dünyada işlemiş oldukları günahlarının bağışlanması.

{ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ **}** *"Ve bol rızık."* Cennette güzel bir sevap.

وَالَّذِينَ سَعَوْ فِيٓ اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ٥

5- "Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için çalışanlara gelince; onlar için en kötüsünden can yakıcı bir azap vardır."

{ وَالَّذِينَ سَعَوْ **}** *"Çalışanlara gelince."* Yalanlayanlara.

{ فِيٓ اٰيَاتِنَا **}** *"Âyetlerimizi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i âyetlerimizle ve Kur'an hakkında.

{ مُعَاجِزِينَ **}** *"Hükümsüz bırakmak için."* Azabımızdan kurtulacak değillerdir.

{ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ **}** *"Onlar için en kötüsünden can yakıcı bir azap vardır."* Acıtıcı bir azap.

وَيَرَى الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِيٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِيٓ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ٦

6- "Kendilerine ilim verilmiş olanlar, Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu ve onun mutlak üstün, her türlü övgüye lâyık olan (Allah'ın) yoluna ilettiğini görürler."

{ وَيَرَى **}** *"Görürler."* Ta ki görsünler diye.

{الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ**}** *"Kendilerine ilim verilmiş olanlar."* Kendilerine Tevrat ilmi verilmiş olan Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{الَّذِيٓ أُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ**}** *"Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu."* Yani Kur'an'ın.

{وَيَهْدِيٓ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ**}** *"Ve onun mutlak üstün... (Allah'ın) yoluna ilettiğini."* Ona iman etmeyenlerden intikam almakla aziz olanın Allah'ın dinine delalet etmekle.

{الْحَمِيدِ**}** *"Her türlü övgüye lâyık olan."* Kendisini birleyeni öven.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾

7- "İnkâr edenler şöyle dediler: 'Siz ölüp, bedeniniz paramparça olduğu zaman, size yeniden dirileceğinizi söyleyerek haber veren kişiyi size gösterelim mi?'"

{وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا**}** *"İnkâr edenler şöyle dediler."* Mekke kâfirleri Ebû Süfyan ve ashabı, ayak takımına şöyle dediler:

{هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ**}** *"Size haber veren kişiyi size gösterelim mi?"* Size haber verelim mi?

{كُلَّ مُمَزَّقٍ اِذَا مُزِّقْتُمْ**}** *"Siz ölüp, bedeniniz paramparça olduğu zaman."*[1] Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in iddiasına göre, yerde dağıldığınızda, bu deri ve kemik büsbütün ayrıldığında.

{اِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ**}** *"Yeniden dirileceğinizi söyleyerek."* Ölümün ardından bize ruh yeniden verilecek.

اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾

[1] Tefsir metninde "külle mumezzek" bölümü ayrı bir şekilde ele alınmaktadır. Ancak biz anlam bütünlüğünü sağlamak için bu iki bölümün tefsirini birleştirdik.

8- "Acaba o, bir yalanı Allah'a iftira mı etti, yoksa onda bir delilik mi var? Hayır, ama ahirete inanmayanlar, derin bir sapıklıkla azap içindedirler."

{ اَفْتَرٰى **}** *"Acaba o, iftira mı etti?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yalan ve düzmece bir şey mi ortaya koydu?

{ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ **}** *"Bir yalanı Allah'a... yoksa onda bir delilik mi var?"* Ya da delilik mi vardır? Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ بَلِ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Hayır, ama ahirete inanmayanlar."* Ölümden sonra dirilişe inanmayanlar.

{ فِي الْعَذَابِ **}** *"Azap içindedirler."* Ahirette.

{ وَالضَّلٰلِ **}** *"Bir sapıklıkla."* Hata içinde.

{ الْبَعِيْدِ **}** *"Derin."* Dünyada haktan ve hidayetten uzak.

اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنْ نَّشَاْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَآءِ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيْبٍ ﴿٩﴾

9- "Onlar, gökten ve yerden önlerindekine ve arkalarındakine bir bakmazlar mı ? Dilesek onları yerin dibine batırır ya da gökten üzerlerine parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda, Allah'a yönelen her kul için ibret vardır."

{ اَفَلَمْ يَرَوْا **}** *"Onlar, bir bakmazlar mı ?"* Mekke kâfirleri.

{ اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ **}** *"Önlerindekine."* Kendilerinin üstlerindeki ve altlarındaki gökten ve yerden.

{ وَمَا خَلْفَهُمْ **}** *"Ve arkalarındakine."* Onların üstündeki ve altlarındaki.

{ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنْ نَّشَاْ نَخْسِفْ **}** *"Gökten ve yerden. Dilesek dibine batırır."* Yere batırırız.

{ بِهِمُ الْاَرْضَ } *"Onları yerin."* Yere.

{ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا } *"Ya da üzerlerine parçalar düşürürüz."* Parça.

{ مِنَ السَّمَآءِ } *"Gökten."* Onları helak ederiz.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ } *"Şüphesiz bunda."* Onlara gökten ve yerden zikrettiğimiz şeylerde.

{ لَاٰيَةً } *"İbret vardır."* Kuşkusuz bir ibret vardır.

{ لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ } *"Allah'a yönelen her kul için."* Allah'a ve O'na taate yönelen.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ مِنَّا فَضْلًا يٰجِبَالُ اَوِّبِي مَعَهٗ وَالطَّيْرَ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ ﴿١٠﴾

10- "Andolsun ki, biz Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. 'Ey dağlar ve kuşlar, onunla birlikte tesbih edin!' (dedik) ve ona demiri yumuşattık."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا } *"Andolsun ki, biz verdik."* Biz bahşettik.

{ دَاوٗدَ مِنَّا فَضْلًا } *"Davud'a tarafımızdan bir üstünlük."* Hükümdarlık ve peygamberlik.

{ يٰجِبَالُ } *"Ey dağlar (dedik)."* Dedik ki, ey dağlar.

{ اَوِّبِي مَعَهٗ } *"Onunla birlikte tesbih edin."* Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm) ile birlikte tesbih ediniz.

{ وَالطَّيْرَ } *"Ve kuşlar."* Ve kuşları da onun emrine amade kıldık.

{ وَاَلَنَّا لَهُ } *"Ve yumuşattık."* Yumuşak hale getirdik.

{ الْحَدِيْدَ } *"Ona demiri."* Nasıl ki, çamurla dilediğini yerine getirebilirse o da demirle dilediğini yerine getiriyor.

اَنِ اعْمَلْ سَابِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا اِنِّي بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿١١﴾

11- "Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü yap, (dedik). (Ey Davud hanedanı!) Siz de iyi işler yapın. Şüphesiz ben yaptıklarınızı görmekteyim, diye (vahyettik)."

{اَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ**}** *"Geniş zırhlar imal et, (dedik)."* "Geniş zırhlar yap" dedik.

{وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ**}** *"Dokumasını ölçülü yap."* Çivileri halkalara ölçülü yerleştir. Aşırı inceltme ki, çalkalanıp da ondan çıkmasın, katı ve kaba da yapma ki, onu yarmasın.

{وَاعْمَلُوا صَالِحًا**}** *"(Ey Davud hanedanı!) Siz de iyi işler yapın."* Halis amel işleyiniz.

{إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ**}** *"Şüphesiz ben yaptıklarınızı diye (vahyettik)"* Hayır ve şerri.

{بَصِيرٌ**}** *"Görmekteyim."* Bilmekteyim.

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهٖ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾

12- "Süleyman'ın emrine de sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı verdik. Onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı onun önünde çalışırdı. Onlardan kim buyruğumuzdan çıksa, ona alevli azabı tattırırdık."

{وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ**}** *"Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın emrine rüzgârı verdik.

{غُدُوُّهَا شَهْرٌ**}** *"Sabah gidişi bir aylık mesafe."* Bir aylık mesafe olan Beytü'l-Mukaddes'ten İstahr'a kadarlık arayı onun üzerinde bir sabah vaktinde gidiyordu.

{ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ **}** *"Akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan."* Bir aylık mesafe olan İstahr'dan Beytü'l-Mukaddes'e kadarlık arayı onun üzerinde bir akşam vaktinde geri dönüyordu.

{ وَاَسَلْنَا لَهُ **}** *"Onun için kaynağından sel gibi akıttık."* Onun için akıttık.

{ عَيْنَ الْقِطْرِ **}** *"Erimiş bakırı."* Erimiş olan bakırı. Nasıl ki, insan çamurla dilediğini yaparsa, o da erimiş bakır ile dilediğini yapıyordu.

{ وَمِنَ الْجِنِّ **}** *"Cinlerden."* Onun emrine cinlerin bir kısmını verdik.

{ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ **}** *"Bir kısmı onun önünde çalışırdı."* Yapıları ve bunun dışındaki diğer şeyleri sahret ile.

{ بِاِذْنِ رَبِّهٖ **}** *"Rabbinin izniyle."* Rabbinin emriyle.

{ وَمَنْ يَزِغْ **}** *"Kim çıksa."* Meyleder veya isyan ederse.

{ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا **}** *"Onlardan buyruğumuzdan."* Emrimizden. Âyetin, Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın emrinden kim çıkarsa anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ **}** *"Ona alevli azabı tattırırdık."* Cehennem ateşinde yakıcı bir azabı ona tattırırız. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bir melek onlara ateşten bir direk ile vuruyordu.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَآءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ
رَاسِيَاتٍ اِعْمَلُوٓا اٰلَ دَاوُۥدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾

13- "(Cinler, Süleyman'a) mabedler, heykeller, havuz gibi leğenler ve sabit kazanlardan ne isterse yaparlardı. Çalışın ey Davud ailesi, şükür için (çalışın)! Çünkü kullarım içinde şükredenler azdır!"

{ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَآءُ مِنْ مَحَارِيبَ **}** *"(Cinler, Süleyman'a) mabedler, ne isterse yaparlardı."* Yani mescidler.

{ وَتَمَاثِيلَ **}** *"Heykeller."* Meleklerin, peygamberlerin ve sâlih kulların suretleri ki, insanlar onlara baksınlar da onların misalleri üzere Rablerine ibadet etsinler.

{ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ **}** *"Havuz gibi leğenler."* Kara parçaları. 'Havuz gibi', yani develerin havuzları gibi hareket etmeyen, sabit.

{ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ **}** *"Ve sabit kazanlardan."* Kaldırılamayacak kadar sabit, kocaman. Bin kişi bu kazanlardan yerdi.

{ اِعْمَلُوٓا اٰلَ دَاوُۥدَ **}** *"Çalışın ey Davud ailesi."* Yani Süleyman.

{ شُكْرًا **}** *"Şükür için (çalışın)."* Sürekli olarak. Size bahşetmiş olduğum nimetten dolayı sürekli olarak çalışın. Hayır amelle çalışınız ta ki, bununla size verilen nimetlerin şükrünü eda edesiniz.

{ وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ **}** *"Çünkü kullarım içinde şükredenler azdır."* Şükrü eda eden şekurdur.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(كَالْجَوَابِ) sözcüğü 'Ke'l-cevbeti mine'l-ardı/Yeryüzünde sükûnet bir mevki gibi' anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Sebe' Sûresi; Kitâbü Ehadisi'l-Enbiyâ, 40. bâb.
İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 71.

b) (يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَآءُ مِنْ مَحَارِيبَ) "*Cinler, Süleyman'a ne isterse yaparlardı.*" Bu âyet bir önceki şu âyetle bağlantılıdır: (وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ) "*Süleyman'ın emrine de, sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı verdik. Onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı onun önünde çalışırdı. Onlardan kim buyruğumuzdan çıksa, ona alevli azabı tattırırdık.*"(34/Sebe'/12)
Buna göre; âyet Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın cinlerinin dilediği türlü yapıları gerçekleştirdiklerini ifade etmektedir. Âyette bu yapıların bir bölümüne işaret bulunmaktadır. (مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ) "*Mabedler, heykeller, havuz gibi leğenler ve sabit kazanlardan.*"

c) (مَحَارِيبَ) "Mihrablar", mihrab sözcüğünün çoğuludur. Mihrab ise mescidlerin, namazgâhların ve evlerin ön bölümüdür. Ebû Ubeyde, *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 2, s. 144; *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 70.

d) (كَالْجَوَابِ) Hadiste de geçtiği üzere "Ke'l-cevbeti mine'l-ardı/Yeryüzünde sükûnetli mevki gibi" anlamına gelmektedir. Bu açıklama; suyun kendisinde

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَّوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوْا فِي الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ﴿١٤﴾

14- "Onun (Süleyman'ın) ölümüne hükmettiğimiz zaman, onlara onun öldüğünü, ancak dayandığı değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Süleyman) yere yıkılınca ortaya çıktı ki, cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde bekleyip durmazlardı."

{ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ **}** *"Onun (Süleyman'ın) hükmettiğimiz zaman."* Hazret-i Süleyman'a.

{ الْمَوْتَ **}** *"Ölümüne."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) mihrabında tam bir yıl ayakta ölü olarak kalmıştı.

{ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖٓ **}** *"Onlara onun öldüğünü, gösterdi."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın ölümü.

{ اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ **}** *"Ancak bir ağaç kurdu."* Ağaç kurdu.

{ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ **}** *"Dayandığı değneğini yiyen."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın asasını. Küçük sopası anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَلَمَّا خَرَّ **}** *"(Süleyman) yere yıkılınca."* Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm) düşünce.

---

birikip toplandığı yeri ifade eder. Avfî'nin İbn Abbâs'tan rivayetine göre ise sözcük, havuzları ifade etmektedir ki, birbirine yakın ifadelerdir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 71.

e) (وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ) "*Yerlerinde sabit kazanlardan.*" Büyük oluşlarından dolayı yerlerinden hareket etmeyen, durağan yapılar anlamına gelmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 72.

f) (وَاَسَلْنَا لَهٗ عَيْنَ الْقِطْرِ) "*Biz ona erimiş bakır pınarını sel gibi akıttık.*" "Kıtr" sözcüğü bakır anlamına gelmektedir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı rivayette de böyle tefsir edilmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 69.

Yani bir bakır pınar gözesi eritip de Hz. Süleyman için akıttık. Cinler de onun emriyle çalışıp dilediğini gerçekleştiriyorlardı.

{ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ **}** *"Ortaya çıktı ki, cinler."* Cinlerin gaybı bilmediklerini insanlar anladılar.

{ اَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ **}** *"Gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde bekleyip durmazlardı."* Şiddetli suğra ile amelden şiddetli azaba. Bundan önce, insanlar cinlerin gaybı bildiklerini zannetmekteydi. Bu olaydan sonra cinlerin gaybı bilmedikleri açığa çıktı.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

15- "Andolsun ki Sebe' kavmi için oturdukları yerlerde bir ibret vardır. Sağ ve soldan iki bahçe! 'Rabbinizin rızkından yeyin de O'na şükredin! İşte güzel bir belde ve çok bağışlayan bir Rab!' (denildi)."

{ لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ **}** *"Andolsun ki Sebe' kavmi için."* Sebe' ehli için. Sebe', Yemen'de bir kasabadır.

{ فِي مَسْكَنِهِمْ **}** *"Oturdukları yerlerde."* Evlerinde.

{ اٰيَةٌ **}** *"Bir ibret vardır."* Alamet.

{ جَنَّتَانِ **}** *"İki bahçe."* İki bahçe.

{ عَنْ يَمِينٍ **}** *"Sağ."* Yolun sağından.

{ وَشِمَالٍ **}** *"Ve soldan."* Yolun solundan. Yemen dolaylarında 13 kasaba idi. Allah Teâlâ onlara 13 tane peygamber gönderdi. Peygamberleri onlara şöyle buyurdu:

{ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ **}** *"Rabbinizin rızkından yiyin de."* Rabbinizin fazlı olan ürünlerden ve nimetlerden yiyiniz.

{ وَاشْكُرُوا لَهُ **}** *"O'na şükredin! (denildi)"* Tevhidle.

{ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ **}** *"İşte güzel bir belde."* Bu belde bataklığı olmayan güzel bir beldedir.

{ وَرَبٌّ غَفُورٌ **}** *"Ve çok bağışlayan bir Rab."* Kendisine iman edip tevbe edene karşı bağışlayan bir Rabdir.

فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾

16- "Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların o güzel iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki harap bahçeye çevirdik."

{ فَأَعْرَضُوا **}** *"Ama onlar yüz çevirdiler."* İman etmekten ve resûllere icabet etmekten yüz çevirdiler. Ve verilen nimetlere ve ürünlere şükretmediler.

{ فَأَرْسَلْنَا **}** *"Bu yüzden gönderdik."* Bir sultan.

{ عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ **}** *"Üzerlerine Arim selini."* Vadinin selini. Allah Teâlâ onların sahip olduğu bahçeleri, evleri , nimetleri ve bunun dışındaki diğer şeyleri helak etti.

Arim; Yemen'de bulunan bir vadidir. Bu vadiye Vadi'ş-Şecer (Şecer vadisi) de denilmekteydi. Bu vadide, suyun vadide kalmasını sağlayan setler bulunmaktaydı. Bu barajın/setin biri diğerinin altında olmak üzere üç tane kapısı bulunmaktaydı. Allah Teâlâ bu barajı yerle bir etti. Onları da bu su ile helak etti.

{ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ **}** *"Onların o güzel iki bahçesini, çevirdik."* Helak olan iki bahçeyi.

{ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ **}** *"Buruk yemişli, iki harap bahçeye."* Ekşi erik ürününe.

{ وَأَثْلٍ **}** *"Acı ılgınlı."* Ilgın agacı.

{ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ **}** *"Ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan."* Ağacın ürünü az, dikeni çok.[3]

ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِيٓ اِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾

17- "Nankörlük yaptıkları için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörlük edenden başkasını cezalandırır mıyız?"

{ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ **}** *"Onları böyle cezalandırdık."* Yani onlara cezalandırmamızın cezası isabet etti.

{ بِمَا كَفَرُوا **}** *"Nankörlük yaptıkları için."* Allah'ı ve nimetlerini.

{ وَهَلْ نُجَازِيٓ **}** *"Biz cezalandırır mıyız?"* Cezalandırır mıyız?

{ اِلَّا الْكَفُورَ **}** *"Nankörlük edenden başkasını."* Allah Teâlâ'yı inkâr eden ve nimetlerine nankörlük edenden başkasını.

---

3 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(الْعَرِمِ) sözcüğü güçlü oluş, şiddetlilik; (خَمْطٍ) sözcüğü erak (bu ağaçtan bir tür misvak yapılır) ağacı; (وَأَثْلٍ) sözcüğü ise 'et-Tarfau/Ilgın ağacı' anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Sebe' Sûresi. İbn Cerir et-Taberî, bu haberi farklı farklı kanallardan Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 22, s. 80.
b) Sebe' kavmi Allah Teâlâ'nın kendilerine çeşitli bol nimetler vererek lütufta bulunduğu bir kavimdir. Allah Teâlâ onlara iki pınarı bulunan tertemiz ve yemyeşil bir belde hazırladı. Herhangi bir yolculuğa çıkmaya gerek kalmaksızın ve yorulmaksızın, meşakkat çekmeksizin mutlu bir yaşamın gerekçelerini çok rahat bir şekilde elde etmişlerdi. Allah Teâlâ nimet veren olarak, kendisine şükretmeleri ve O'nun fazl ve inayetini itiraf etmeleri koşuluyla bu nimetlerden yararlanmayı mübah kılmıştır. Allah Teâlâ bu gerçeği bundan önceki âyette şöyle ifade etmektedir: (لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ) *"Andolsun ki Sebe' kavmi için oturdukları yerlerde bir ibret vardır. Sağ ve soldan iki bahçe! Rabbinizin rızkından yeyin de O'na şükredin! İşte güzel bir belde ve çok bağışlayan bir Rab! (denildi)."*(34/Sebe'/15)
Ancak Sebeliler verilen nimetlere şükretmek yerine Rablerinin nimetlerini inkâr ettiler, O'na şükretmekten yüz çevirdiler ve O'na itaatten ve ibadet etmekten kaçındılar. Tabii ki, bu davranışlarına karşılık da Allah azze ve celle büyük bir sel gönderdi ve ağaçlarını sulamak için oluşturdukları seddi bir yıl içinde yıktı. Allah Teâlâ türlü türlü ürünlerle dolu cennetleri, hiçbir açlığı gidermeyen Erak, Ilgın ve Sidr ağaçlarıyla dolu bir bahçe verdi. İşte, Allah'ın nimetlerini inkâr eden kâfir inatçıların cezasıdır.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾

18- "Biz onlarla, içlerini bereketli kıldığımız beldeler arasında, sırt sırta nice kentler var ettik ve bunlar arasında geliş-gidişi düzenledik. 'Buralarda geceleri ve gündüzleri korkusuzca gezip dolaşın!' (dedik)."

{ بَيْنَهُمْ وَجَعَلْنَا **}** *"Biz onlarla, var ettik."* Sebe' ehli ile.

{ وَبَيْنَ **}** *"Arasında."* Şu şehir ehli arasında.

{ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا **}** *"İçlerini bereketli kıldığımız beldeler."* Su ve ağaç ile yani Ürdün ve Filistin.

{ قُرًى ظَاهِرَةً **}** *"Sırt sırta nice kentler."* Gözle görülür bir şekilde bitişik.

{ وَقَدَّرْنَا فِيهَا **}** *"Ve bunlar arasında düzenledik."* Yani şehirleri/kasabaları.

{ السَّيْرَ **}** *"Geliş-gidişi."* Kaylule ve gece yatışı miktarına göre.

{ سِيرُوا فِيهَا **}** *"Buralarda gezip dolaşın, (dedik)"* Buralarda yolculuğa çıkınız.

{ لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ **}** *"Geceleri ve gündüzleri korkusuzca."* Açlık, susuzluk ve hırsızlıktan. Bunun üzerine bunun ardından peygamberleri onlara şöyle buyurdu: Rabbinizin nimetine şükrediniz ki, ilk nimetleri sizden aldığı gibi bunları da sizden almasın.

فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

19- "(Buna karşı onlar), 'Ey Rabbimiz! Yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır!' dediler ve kendilerine yazık ettiler. Biz de onları, ibret kıssaları haline çevirdik ve onları büsbütün

parçaladık. Şüphesiz ki, bunda çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır."

{فَقَالُوا رَبَّنَا**}** *"(Buna karşı onlar), 'Ey Rabbimiz!' dediler."* Ey Rabbimiz.

{بَاعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا**}** *"Yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır."* Yolculuk mesafemizi.

{وَظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ**}** *"Ve kendilerine yazık ettiler."* İnkâr edip, şirk koşmakla ve nimetlere şükretmeyi terk etmekle.

{فَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ**}** *"Biz de onları, ibret kıssaları haline çevirdik."* Kendilerinden sonra gelenler için.

{وَمَزَّقْنَاهُمْ**}** *"Ve onları parçaladık."* Onları şehirlere yayarak ayırdık.

{كُلَّ مُمَزَّقٍ**}** *"Büsbütün."* Ayrılma ile onları büsbütün helak ettik.

{اِنَّ فِي ذٰلِكَ**}** *"Şüphesiz ki, bunda."* Geçen şeyde kendilerine yaptığımız şeylerde.

{لَاٰيَاتٍ**}** *"İbretler vardır."* Kuşkusuz alametler ve ibretler bulunmaktadır.

{لِكُلِّ صَبَّارٍ**}** *"Çok sabreden."* Taat üzere.

{شَكُورٍ**}** *"Ve çok şükreden herkes için."* Allah'ın nimetlerine.

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ اِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾

20- "Andolsun ki, İblis, onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı da içlerinde mü'minlerden ibaret bir grup dışında hepsi ona uydular."

{وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيسُ ظَنَّهُ**}** *"Andolsun ki, İblis, onlar hakkındaki zannını doğru çıkardı da."* Onun sözünü. Yani şeytan onlar hakkında bir zanda bulundu. Onun zannı sözüne muvafakat etti.

{ فَاتَّبَعُوهُ } *"Hepsi ona uydular."* Küfürde.

{ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } *"İçlerinde mü'minlerden ibaret bir grup dışında."* Mü'minlerin bütünü. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Hepsi ona uydular*", isyan etmekle. "*Bir grup dışında*", mü'minlerden bir taife dışında. Bunlar 70.000 kişi idiler. Hesapsız ve azap görmeksizin cennete dahil olacaklardır.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

21- "Oysa İblis'in onlar üzerinde zorlayıcı bir gücü yoktu. Ancak biz ahirete iman edeni, o konuda şüphe içinde bulunandan ayırt edecektik. Rabbin (gerçekten) her şeyi koruyandır."

{ وَمَا كَانَ لَهُ } *"Oysa İblis'in yoktu."* İblis'in.

{ عَلَيْهِمْ } *"Onlar üzerinde."* Âdem oğullarının üzerinde.

{ مِنْ سُلْطَانٍ } *"Zorlayıcı bir gücü."* Emrini uygulama ve güç.

{ إِلَّا لِنَعْلَمَ } *"Ancak biz ayırt edecektik."* Ancak gösterip ayırt edebilmemiz takdiriyle.

{ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ } *"Ahirete iman edeni."* Önceden ölümden sonra dirilişe iman edeni bildiğim.

{ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا } *"O konuda."* Kıyâmetin kopmasından.

{ فِي شَكٍّ } *"Şüphe içinde bulunandan."* Kuşku içinde.

{ وَرَبُّكَ } *"Rabbin (gerçekten)."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ } *"Her şeyi."* Onların amellerini.

{ حَفِيظٌ } *"Koruyandır."* Bilendir.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

22- "(Müşriklere) de ki: 'Allah'tan başka tanrı saydığınız şeylere istediğiniz kadar yalvarın! Onlar ne göklerde, ne de yerde zerre ağırlığınca bir güce sahip değillerdir. Onların, bunlarda bir ortaklığı da yoktur. Allah'ın da onlardan bir yardımcısı yoktur.'"

{قُلِ} *"(Müşriklere) de ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirlerine, Melîh oğullarına.

{ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ} *"Tanrı saydığınız şeylere istediğiniz kadar yalvarın."* İbadet ettiğiniz.

{مِنْ دُونِ اللهِ} *"Allah'tan başka."* Ta ki, size icabet etsin. Cinlere ibadet etmekteydiler ve onların melekler olduğunu sanmaktaydılar. Allah Teâlâ onlara şöyle buyurdu:

{لَا يَمْلِكُونَ} *"Onlar bir güce sahip değillerdir."* Size fayda verecek bir şeye kadir değillerdir.

{مِثْقَالَ ذَرَّةٍ} *"Zerre ağırlığınca."* Zerre ölçüsünce.

{فِي السَّمٰوَاتِ} *"Ne göklerde."* Göklerde olanlardan.

{وَلَا فِي الْاَرْضِ} *"Ne de yerde."* Ne de yerde olanlardan.

{وَمَا لَهُمْ} *"Onların, yoktur."* Melekler için.

{فِيهِمَا} *"Bunlarda."* Göklerin ve yerin yaratılışında.

{مِنْ شِرْكٍ} *"Bir ortaklığı da."* Allah Teâlâ'ya bir ortaklıkları.

{وَمَا لَهُ} *"Allah'ın da yoktur."* Allah Teâlâ için.

{مِنْهُمْ} *"Onlardan."* Meleklerden.

{ مِنْ ظَهِيرٍ **}** *"Bir yardımcısı."* Göklerin ve yerin yaratılışında bir yardımcısı.

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾

23- "(Allah'ın) huzurunda, kendisine izin verdiği kimseden başkasının şefâati fayda vermez. Onların kalplerinden korku giderilince, (birbirlerine), 'Rabbiniz ne söyledi?' derler; (diğerleri), 'Gerçeği söyledi. O, her şeyden yücedir, büyüktür!' derler."

{ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ **}** *"Şefâati fayda vermez."* Meleklerin şefaati yarar sağlamaz.

{ عِنْدَهٗٓ **}** *"(Allah'ın) huzurunda."* Kıyâmet gününde.

{ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ **}** *"Kendisine izin verdiği kimseden başkasının."* Şefaate. Allah Teâlâ sonra meleklerin zayıflıklarını zikrederek şöyle buyurdu: Allah Teâlâ vahiyle Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile konuştuğunda melekler Rab Tebareke ve Teâlâ'nın kelamını işitince Allah Teâlâ'nın kelamının heybetinden baygın bir şekilde yere yıkıldılar. Onlar bu şekilde idiler.

{ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ **}** *"Korku giderilince."* Açığa çıkarılıp ve tecelli edince.

{ عَنْ قُلُوبِهِمْ **}** *"Onların kalplerinden."* Korku. Cebrail ('aleyhi's-selâm) onların yanından yukarıdan aşağıya inince başlarını kaldırdılar.

{ قَالُوا **}** *"Derler."* Yani melekler Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'a ve beraberinde bulunan meleklere.

{ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ **}** *"(Birbirlerine), Rabbiniz ne söyledi?"* Ey Cebrail!

{ قَالُوا **}** *"(Diğerleri), derler."* Yani Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve beraberinde bulunan melekler.

{ الْحَقَّ **}** *"Gerçeği söyledi."* Kur'an'ı.

{ وَهُوَ الْعَلِيُّ **}** *"O, her şeyden yücedir."* Her şeyden daha yüce.

{ الْكَبِيرُ **}** *"Büyüktür."* Her şeyden daha büyüktür.

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ وَاِنَّآ اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾

24- "De ki: 'Size göklerden ve yerden kim rızık veriyor?' de ki: 'Allah! Öyleyse doğru yolda veya apaçık bir sapıklık içinde olan biz miyiz, yoksa siz misiniz?'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ **}** *"Size göklerden kim rızık veriyor?"* Yağmur ile.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerden."* Bitki ile. Eğer sana icabet eder ve "Allah'tır" derler ise tamam. Ancak icabet etmez ve "Allah'tır" demezlerse, de ki:

{ قُلِ اللّٰهُ **}** *"De ki: Allah."* Allah sizi rızıklandırmaktadır.

{ وَاِنَّآ اَوْ اِيَّاكُمْ **}** *"Öyleyse biz miyiz, yoksa siz misiniz?"* Ey Mekke ehli.

{ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ **}** *"Doğru yolda veya apaçık bir sapıklık içinde olan."* Allah'ın eşit rızıklandırması konusunda.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Öyleyse biz miyiz?*", mü'minler topluluğu. "*Doğru yolda*." "*Yoksa siz misiniz?*" Ey Mekke ehli! "*Veya apaçık bir sapıklık içinde olan*", bir küfür ve hata içinde olan. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّآ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾

25- "De ki: 'Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz; biz de sizin işlediğinizden sorumlu değiliz.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّآ اَجْرَمْنَا **}** *"Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz."* İşlediğimiz günahlardan.

{ وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ **}** *"Biz de sizin işlediğinizden sorumlu değiliz."* Küfürde işlediklerinizden. Bu âyet daha sonra kılıç âyetiyle nesh edilmiştir.

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾

26- "De ki: 'Rabbimiz, hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda adaletle hüküm verecektir. Çünkü O, en adaletli hüküm veren, her şeyi hakkıyla bilendir.'"

{ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا **}** *"De ki: Rabbimiz, hepimizi bir araya toplayacak."* Kıyâmet gününde.

{ ثُمَّ يَفْتَحُ **}** *"Sonra hüküm verecektir."* Hükmedecektir.

{ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ **}** *"Aramızda adaletle."* Adaletle.

{ وَهُوَ الْفَتَّاحُ **}** *"Çünkü O, en adaletli hüküm veren."* Umman diline göre Fettah sözcüğü Kadı anlamına gelmektedir.

{ الْعَلِيمُ **}** *"Her şeyi hakkıyla bilendir."* Hükmetmeyi.

قُلْ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَآءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

27- "De ki: '(Allah'a) ortak kabul ettiklerinizi bana gösterin! Hayır, bunu yapamayacaksınız; çünkü O, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'tır.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ **}** *"(Allah'a kabul) ettiklerinizi bana gösterin."* O'na ortak koştuğunuz.

{ شُرَكَآءَ **}** *"Ortak."* İlahları neyi yaratmışlar. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{كَلَّا} *"Hayır, bunu yapamayacaksınız."* Gerçekten onlar bir şey yaratamazlar.

{بَلْ هُوَ اللهُ} *"Çünkü O, Allah'tır."* Bunları yarattı.

{الْعَزِيزُ} *"Mutlak üstün."* Kendisine inanmayandan intikam almak suretiyle azizdir.

{الْحَكِيمُ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olan."* Kendisinden başkasına ibadet etmemeyi emretmekle emrinde ve hükmünde.

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَآفَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

28- "Biz, seni ancak bütün insanlara, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik; ama insanların çoğu bilmezler."

{وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ} *"Biz, seni gönderdik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{اِلَّا كَآفَّةً} *"Ancak bütün."* Topluluğuna.

{لِلنَّاسِ} *"İnsanlara,"* İnsanlar ve cinler.

{بَشِيرًا} *"Müjdeci."* İman edenleri cennetle müjdeleyesin.

{وَنَذِيرًا} *"Ve uyarıcı olarak."* İnkâr edenleri cehennem ateşiyle uyarasın.

{وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ} *"Ama insanların çoğu."* Mekke ehli.

{لَا يَعْلَمُونَ} *"Bilmezler."* Bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Onlar, 'Doğru söylüyorsanız, bu tehdit ettiğiniz azap ne zaman gelecek?' diyorlar."

{وَيَقُولُونَ} *"Onlar, diyorlar."* Mekke kâfirleri.

{مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ} *"Bu tehdit ettiğiniz azap ne zaman gelecek?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Bizi tehdit ettiğin şey.

{اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ} *"Doğru söylüyorsanız."* Eğer öldükten sonra diriltilme konusunda doğru söyleyenlerden isen.

قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

30- "De ki: 'Sizin için, belli bir gün belirlenmiştir. (Öyle ki), ondan ne bir an geri kalabilirsiniz, ne de ileri geçebilirsiniz!'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ} *"Sizin için, belli bir gün belirlenmiştir."* Kıyâmet günü vakit tayin edilen gündür.

{لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً} *"Ondan ne bir an geri kalabilirsiniz."* Verilen mühletten sonraya.

{وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ} *"(Öyle ki), ne de ileri geçebilirsiniz."* Verilen mühletten bir an öncesine alamazsınız.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرٰى اِذِ الظّٰلِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَآ اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾

31- "İnkâr edenler, 'Biz ne bu Kur'an'a, ne de bundan öncekine inanmayız.' dediler. Sen o zâlimleri, Rablerinin huzurunda durdurulmuş ve birbirlerine söz atarken bir görsen: Güçsüzler, büyüklük taslayanlara, 'Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk!' derler."

{وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkâr edenler, dediler."* Mekke kâfirleri Ebû Cehil ibn Hişam ve ashabı.

{ لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ **}** *"Biz ne bu Kur'an'a, inanmayız."* Bize Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in okumuş olduğu.

{ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ **}** *"Ne de bundan öncekine."* Bu Kur'an'dan önce indirilmiş olan Tevrat, İncil, Zebur ve diğer kitaplara.

{ وَلَوْ تَرٰى **}** *"Sen bir görsen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِذِ الظّٰلِمُونَ **}** *"O zâlimleri."* Müşrikleri, Ebû Cehil ve ashabını.

{ مَوْقُوفُونَ **}** *"Durdurulmuş."* Engellenmiş.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerinin huzurunda."* Kıyâmet gününde.

{ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضِ الْقَوْلَ **}** *"Ve birbirlerine söz atarken."* Birbirlerine cevap verip, birbirlerini reddederken ve karşılıklı lanetleşirken.

{ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا **}** *"Güçsüzler, derler."* Baskı altına alınmış, bunlar ayak takımı olanlardır.

{ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا **}** *"Büyüklük taslayanlara."* İman etmekten imtina ederek kaçınanlara, bunlar lider tabakasıdır.

{ لَوْلَآ اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ **}** *"Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوٓا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَآءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾

32- "Diğer taraftan büyüklük taslayanlar zayıf düşürülenlere, 'Size hidayet geldikten sonra, sizi ondan biz mi engelledik? Hayır, siz kendiniz suç işliyordunuz!' derler."

{ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا **}** *"Diğer taraftan büyüklük taslayanlar derler."* İman etmekten kaçınarak büyüklenenler ki, bunlar öncü insanlardır.

{ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوٓا **}** *"Zayıf düşürülenlere."* Baskı altına alınmış olanlara bunlar ayak takımı olanlardır.

{ اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ **}** *"Sizi biz mi engelledik?"* Sizi engelledik.

{ عَنِ الْهُدٰى **}** *"Hidayet ondan."* İman etmekten.

{ بَعْدَ اِذْ جَآءَكُمْ **}** *"Size geldikten sonra."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hidayetle geldikten sonra.

{ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ **}** *"Hayır, siz kendiniz suç işliyordunuz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size gelişinden önce müşrikler idiniz.

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَآ اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهٗٓ اَنْدَادًا وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فِيٓ اَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Zayıf düşürülenler de büyüklük taslayanlara, 'Hayır, (işiniz) gece, gündüz hilekârlıktı. Çünkü siz bize Allah'ı inkâr etmemizi ve O'na ortaklar koşmamızı emrediyordunuz.' derler. Bunlar azabı gördüklerinde, içten içe pişmanlık duyarlar. Biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar geçirmişizdir. Onlar cezasını çekiyorlar mı? sadece yaptıklarının cezasını çekiyorlardır!"

{ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا **}** *"Zayıf düşürülenler de derler."* Baskı altına alınmış olanlar, toplumun alt tabakaları.

{ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا **}** *"Büyüklük taslayanlara."* İman etmekten kaçınıp büyüklenenlere ki, bunlar da toplumun üst tabakalarıdır.

{ بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ **}** *"Hayır, (işiniz) gece, gündüz hilekârlıktı."* Sizin bize gece gündüz yegâne söylediğiniz söz.

{ اِذْ تَأْمُرُونَنَآ **}** *"Çünkü siz bize emrediyordunuz."* Zira sizler bize emrediyordunuz.

{اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ**}** *"Allah'ı inkâr etmemizi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{وَنَجْعَلَ لَهٗۤ اَنْدَادًا**}** *"Ve O'na ortaklar koşmamızı."* Denkler ve benzerler.

{وَاَسَرُّوا**}** *"İçten içe duyarlar."* Gizlerler.

{النَّدَامَةَ**}** *"Pişmanlık."* Üst tabakalar alt tabakalardan. Âyetin, üst tabaka ve alt tabakaları pişmanlıklarını açığa vururlar anlamına geldiği de söylenmişti.

{لَمَّا**}** *"...inde."* -dığında.

{رَاَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فِيْۤ اَعْنَاقِ الَّذِيْنَ كَفَرُوا**}** *"Bunlar azabı gördüklerinde, Biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar geçirmişizdir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenlerin boyunlarına. Diyor ki; elleri boyunları tasmalanır.

{هَلْ يُجْزَوْنَ**}** *"Onlar cezasını çekiyorlar mı?."* Kıyâmet gününde.

{اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُوْنَ**}** *"Sadece yaptıklarının."* Ancak küfür içinde işlemiş oldukları davranışlarının ve sözlerinin karşılığını.

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٤﴾

34- "Biz herhangi bir ülkeye uyarıcı bir peygamber gönderdiysek, mutlaka oranın refah ile şımartılmış olanları, 'Biz sizin gönderildiğiniz şeyleri tanımayız.' demişlerdir."

{وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ**}** *"Biz herhangi bir ülkeye gönderdiysek."* Bir kasaba ehline.

{مِّنْ نَّذِيْرٍ**}** *"Uyarıcı bir peygamber."* Korkutma görevli bir resûl.

{اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ**}** *"Mutlaka oranın refah ile şımartılmış olanları, demişlerdir."* Zorbalarına ve zenginlerine.

{اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ} *"Biz sizin gönderildiğiniz şeyleri tanımayız."* İnkâr edicileriz.

وَقَالُوا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾

35- "Ve yine demişlerdir ki: 'Biz malca da çoğuz, evlâtça da. Bize azap edilecek değildir.'"

{وَقَالُوا} *"Ve yine demişlerdir ki."* Resûllere.

{نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًا} *"Biz malca da çoğuz, evlâtça da."* Sizlerden daha çoğuz.

{وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ} *"Bize azap edilecek değildir."* Bu dinimiz nedeniyle bu mallarımızla ve evlatlarımızla. İşte Mekke kâfirleri Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e şöyle dediler:

قُلْ اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

36- "De ki: 'Rabbim, rızkı dilediğine genişletir, dilediğine kısar. Ama insanların çoğu bilmezler.'"

Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ} *"Rabbim, rızkı genişletir."* Malı bolca verir.

{لِمَنْ يَشَآءُ} *"Dilediğine."* Dilediği kimseye. Allah Teâlâ'nın bu ilahî eylemi kendisinden taraf bir tuzaktır.

{وَيَقْدِرُ} *"Dilediğine kısar."* Dilediğinin de rızkını kısar. Bu da kendisi tarafından bir nazardır.

{وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ} *"Ama insanların çoğu."* Mekke ehli.

{لَا يَعْلَمُونَ} *"Bilmezler."* Bunu bilmez ve bunu tasdik de etmezler.

وَمَآ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَآءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37- "Halbuki sizi huzurumuza yaklaştıracak olan, ne mallarınız ne de çocuklarınızdır. Ancak iman edip sâlih amel işleyenler müstesnadır. İşte onlar için, yaptıklarına karşılık kat kat mükâfat vardır. Onlar cennet köşklerinde güven içinde olurlar."

{وَمَآ اَمْوَالُكُمْ**}** *"Ne mallarınız."* Ey Mekke ehli mallarınızın çokluğu.

{وَلَآ اَوْلَادُكُمْ**}** *"Ne de çocuklarınızdır."* Evlatlarınızın çok oluşu.

{بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى**}** *"Halbuki sizi huzurumuza yaklaştıracak olan."* Derecelerle yakınlık.

{اِلَّا مَنْ اٰمَنَ**}** *"Ancak iman edip müstesnadır."* Allah'a iman eden. Ancak Allah Teâlâ'ya iman eden kimsenin imanı.

{وَعَمِلَ صَالِحًا**}** *"Sâlih amel işleyenler."* Kendisiyle Rabbi arasında kendisini Allah Teâlâ'ya yakınlaştıracak davranışlarda halis olarak bulunanlar.

{فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَآءُ الضِّعْفِ**}** *"İşte onlar için, karşılık kat kat mükâfat vardır."* İyiliklerde.

{بِمَا عَمِلُوا**}** *"Yaptıklarına."* İmanlarında.

{وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ**}** *"Onlar cennet köşklerinde."* Dereceler içinde.

{اٰمِنُونَ**}** *"Güven içinde olurlar."* Ölümden ve nimetlerin yok oluşundan.

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِيٓ اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için çalışanlara gelince; işte onlar da Hakk'ın huzuruna azap içinde getirilirler."

{ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِيٓ اٰيَاتِنَا **}** *"Âyetlerimizi çalışanlara gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i, âyetlerimizle ve Kur'an'ı yalanlayanlar.

{ مُعَاجِزِينَ **}** *"Hükümsüz bırakmak için."* Azabımızdan kaçacak değillerdir.

{ اُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ **}** *"İşte onlar da azap içinde."* Cehennem ateşinde.

{ مُحْضَرُونَ **}** *"Hakk'ın huzuruna getirilirler."* Azap görürler.

قُلْ اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهٗ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِينَ ﴿٣٩﴾

39- "De ki: 'Gerçekten Rabbim, kullarından dilediği kimseye rızkı genişletir, dilediğine de kısar. Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ **}** *"Gerçekten Rabbim, dilediği kimseye rızkı genişletir."* Malını dilediğine bolca bahşeder.

{ مِنْ عِبَادِهٖ **}** *"Kullarından."* Ve bu, O'nun tarafından bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ لَهٗ **}** *"Dilediğine de kısar."* Ona kısarak verir bu da Allah tarafından bir nazardır.

{ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Siz hayra ne harcarsanız."* Allah yolunda.

{ فَهُوَ يُخْلِفُهٗ **}** *"Allah onun yerine başkasını verir."* Dünyada mal ile ahirette ise haseneler ile.

{ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ **}** *"Çünkü O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."* Harcanan malın yerini dolduranların ve bahşedenlerin en faziletisidir.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾

40- "O gün (Allah), onların hepsini bir araya toplar, sonra meleklere, 'Bunlar size mi tapıyorlardı?' der."

{ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ **}** *"O gün (Allah), onların bir araya toplar."* Yani Melîh oğulları ve melekleri.

{ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ **}** *"Hepsini... sonra melekler eder."*

{ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ **}** *"Bunlar size mi tapıyorlardı?"* Sizin emrinizle mi?

قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

41- "(Melekler) der ki: 'Seni tenzih ederiz! Bizim onlara karşı sığınacak velimiz sensin. Hayır onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmışlardı.'"

{ قَالُوا **}** *"(Melekler) der ki."* Yani melekler.

{ سُبْحَانَكَ **}** *"Seni tenzih ederiz."* Allah Teâlâ'yı tenzih ederler.

{ أَنْتَ وَلِيُّنَا **}** *"Bizim sığınacak velimiz sensin."* Rabbimizsin.

{ مِنْ دُونِهِمْ **}** *"Onlara karşı."* Onların bize ibadet etmelerini biz onlara emretmedik.

{ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ **}** *"Hayır onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmışlardı."* Onların melekler olduklarını düşündüklerini ikrar ederler.

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾

42- "O gün birinizin diğerine ne yarar, ne de zarar vermeye gücü yetmez. Biz zulmedenlere, 'Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın bakalım!' deriz."

{ فَالْيَوْمَ **}** *"O gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا يَمْلِكُ **}** *"Gücü yetmez."* Kadir olamaz.

{ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ **}** *"Birinizin diğerine."* Yani melekler ve cinlerin size.

{ نَفْعًا **}** *"Ne yarar."* Şefaat etme.

{ وَلَا ضَرًّا **}** *"Ne de zarar vermeğe."* Azabı giderme.

{ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا **}** *"Biz zulmedenlere, deriz."* Şirk koşanlara.

{ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ **}** *"Olduğunuz ateş azabını tadın bakalım."* Dünyada.

{ بِهَا تُكَذِّبُونَ **}** *"Yalanlamakta."* Bunun gerçekleşmeyeceğini söylediğiniz.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾

43- "Onlara açık deliller halinde âyetlerimiz okunduğu zaman (o zalimler), 'Bu, sadece sizi atalarınızın taptığından çevirmek isteyen bir adam.' dediler. Ve yine, 'Bu (Kur'an), uydurulmuş yalandan başka bir şey değil.' dediler. O inkâr edenler de gerçek kendilerine gelince, 'Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil!' dediler."

{ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ **}** *"Onlara okunduğu zaman."* Mekke kâfirlerine okunduğunda.

{ اٰيَاتُنَا **}** *"Âyetlerimiz."* Kuran âyetleri.

{ بَيِّنَاتٍ **}** *"Açık deliller halinde."* Helal ve haramı açıklayan.

{ قَالُوا مَا هٰذَآ **}** *"(O zalimler), Bu, dediler."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler.

{ اِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ **}** *"Sadece sizi çevirmek isteyen bir adam."* Sizi çevirmek isteyen.

{ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُكُمْ **}** *"Atalarınızın taptığından."* İlahlardan.

{ وَقَالُوا مَا هٰذَآ **}** *"Ve yine, ('Bu Kur'an') dediler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in konuşmaları.

{ اِلَّآ اِفْكٌ **}** *"Yalandan başka bir şey değil."* Yalan.

{ مُفْتَرًى **}** *"Uydurulmuş."* Kendi yanından düzüp uydurduğundan.

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"O inkâr edenler de dediler."* Mekke kâfirleri.

{ لِلْحَقِّ **}** *"Gerçek."* Kur'an için.

{ لَمَّا جَآءَهُمْ **}** *"Kendilerine gelince."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendilerine Kur'an'ı getirince.

{ اِنْ هٰذَآ **}** *"Bu, değil."* Bu değildir.

{ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ **}** *"Apaçık sihirden başka bir şey."* Apaçık bir yalan.

وَمَآ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾

44- "Oysa biz onlara, ne okuyup inceleyecekleri kitaplar vermiştik, ne de kendilerine senden önce bir uyarıcı göndermiştik!"

{ وَمَآ اٰتَيْنَاهُمْ **}** *"Oysa biz onlara, vermiştik."* Onlara Mekke kâfirlerine vermemiştik.

{ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا **}** *"Ne okuyup inceleyecekleri kitaplar."* Ne de içinde dediklerini okuyacakları.

{ وَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ **}** *"Ne de kendilerine senden önce göndermiştik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ نَذِيرٍ **}** *"Bir uyarıcı."* Ne de kendilerini korkutacak olan bir resûl göndermiştik ki, sana dedikleri şeyin bir benzerini ona da desinler.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَآ اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾

45- "Onlardan öncekiler de (elçilerini) yalanlamışlardı. Hem bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine erişmediler. Böyleyken, peygamberlerimizi yalanladılar da beni inkâr edişin sonu nasıl oldu?"

{ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Onlardan öncekiler de (elçilerini) yalanlamışlardı."* Kavmin Kureyş. Öncekiler, resûlleri yalanladılar.

{ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَآ اٰتَيْنَاهُمْ **}** *"Hem bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine erişmediler."* Diyor ki, Kureyş kendilerinden önceki kâfirlerin onda birine ulaşmadı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bunların malları, evladları, ömürleri ve kuvvetleri kendilerinden önce yaşamış olan diğer kavimlere verdiğimiz şeylerin onda birisine ulaşmadı.

{ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ **}** *"Böyleyken, peygamberlerimizi yalanladılar da beni inkâr edişin sonu nasıl oldu."* İman etmediklerinden dolayı onlara gönderdiğim azapla değiştirmem.

قُلْ اِنَّمَآ اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾

46- "De ki: 'Size bir öğüt vereceğim: Allah için ikişer ikişer ve teker teker durup düşünün! Arkadaşınızda hiçbir delilik yoktur! O, ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan önce sizi uyarandır, (bir peygamberdir)'."

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke kâfirlerine de ki:

{ اِنَّمَآ اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ **}** *"Size bir öğüt vereceğim."* Tek bir kelimeyi, lâ ilâhe illallah buyruğunu öğüt olarak veriyorum. Bu, bir kişinin başka birisine "Gel sana sadece tek bir kelime söyleyeceğim" deyip sonra da bir kelimeden daha fazlasını söylemesi gibidir.

{ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى **}** *"Allah için ikişer ikişer durup."* İkişer ikişer.

{ وَفُرَادٰى **}** *"Ve teker teker."* Birer birer.

{ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا **}** *"Düşünün."* Acaba Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sihirbaz mıdır veya kâhin midir ya da yalancı mıdır veya deli midir? Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ مَا بِصَاحِبِكُمْ **}** *"Arkadaşınızda yoktur."* Peygamberinizde bulunmamaktadır.

{ مِنْ جِنَّةٍ **}** *"Hiçbir delilik."* Cin çarpmasına uğramışlık.

{ اِنْ هُوَ **}** *"O."* O, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِلَّا نَذِيرٌ **}** *"Uyarandır, (bir peygamberdir)."* Korkutucu bir resûl.

{ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ لَكُمْ **}** *"Ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan önce sizi."* Eğer iman etmezlerse kıyâmet gününde.

قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾

47- "De ki: 'Ben sizden herhangi bir ücret istersem, o sırf sizin kendiniz içindir. Bilin ki, benim ücretim ancak Allah'a aittir. O, her şeye şâhiddir.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ **}** *"Ben sizden herhangi bir ücret istersem."* Külfet ve talep ettiğim ücret.

{ فَهُوَ لَكُمْ **}** *"O sırf sizin kendiniz içindir."* Sevabım.

{ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللهِ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Bilin ki, benim ücretim ancak Allah'a aittir. O, her şeye."* Amellerinizi.

{ شَهِيدٌ **}** *"Şâhiddir."* Bilendir.

قُلْ اِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

48- "De ki: 'Hiç şüphesiz benim Rabbim, gerçeği yerli yerine koyar. O, gaybleri hakkıyla bilendir.'"

{ قُلْ **}** *"De ki:"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ **}** *"Hiç şüphesiz benim Rabbim, gerçeği yerli yerine koyar."* Hakkı açıklar ve hakkı emreder.

{ عَلَّامُ الْغُيُوبِ **}** *"O, gaybleri hakkıyla bilendir."* Kullardan gaip olan şeyleri, Allah Teâlâ bunları bilir.

قُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾

49- "De ki: 'Hak geldi; artık bâtılın ne önü kalır, ne sonu!'"

{ قُلْ جَآءَ الْحَقُّ **}** *"De ki: Hak geldi."* İslam zâhir oldu, Müslümanlar çoğaldı.

{ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ **}** *"Artık bâtılın ne önü kalır."* Şeytan ve putlar hiçbir şey yaratamaz.

{ وَمَا يُعِيدُ **}** *"Ne sonu."* Ne de ölümden sonra diriltir.

قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَآ اَضِلُّ عَلٰى نَفْسِي وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِيٓ اِلَيَّ رَبِّي اِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾

50- "De ki: 'Eğer ben yanılırsam ancak kendi zararıma yanılmış olurum. Eğer doğru yolu bulmuşsam, bu da Rabbimin bana vahyettikleri sayesindedir. Çünkü O, her şeyi işitir, çok yakındır.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اِنْ ضَلَلْتُ **}** *"Eğer ben yanılırsam."* Haktan ve hidayetten uzaklaşıp.

{ فَاِنَّمَآ اَضِلُّ عَلٰى نَفْسِي **}** *"Ancak kendi zararıma yanılmış olurum."* Diyor ki, bunun cezasını kendim çekerim.

{ وَاِنِ اهْتَدَيْتُ **}** *"Eğer doğru yolu bulmuşsam."* Hakka ve hidayete ulaşmışsam.

{ فَبِمَا يُوحِيٓ اِلَيَّ رَبِّي **}** *"Bu da Rabbimin bana vahyettikleri sayesindedir."* Hidayete ermişim.

{ اِنَّهُ سَمِيعٌ **}** *"Çünkü O her şeyi işitir."* Kendisine dua edeni.

{ قَرِيبٌ **}** *"Çok yakındır."* Kendisini birleyene icabet etmeye.

وَلَوْ تَرٰىٓ اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾

51- "Onları dehşete düştükleri zaman bir görsen! Artık kurtuluş yoktur, çünkü yakın bir yerden yakalanmışlardır."

{ وَلَوْ تَرٰىٓ **}** *"Bir görsen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِذْ فَزِعُوا **}** *"Onları dehşete düştükleri zaman."* Yerin dibine geçtiklerinde ve öldüklerinde. Beyda'da yerin dibine geçmişlerdir.

{ فَلَا فَوْتَ **}** *"Artık kurtuluş yoktur."* Onlardan hiçbir kimse kaçıp kurtulmaz.

{ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ **}** *"Çünkü yakın bir yerden yakalanmışlardır."* Ayaklarının altından ve onları yerin dibine geçeceklerdir.

وَقَالُوٓا اٰمَنَّا بِهٖ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

52- "Ve 'Şimdi O'na iman ettik.' demektedirler. Ama artık onlara (ahiret gibi) uzak bir yerden el sunabilmek ne mümkün!"

{ وَقَالُوٓا **}** *"Ve demektedirler."* Yere geçirildiklerinde.

{ مَنَّا بِهِۦ **}** *"Şimdi O'na iman ettik."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a. Ancak Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ وَأَنَّىٰ لَهُمُ ٱلتَّنَاوُشُ **}** *"Ama artık onlara el sunabilmek ne mümkün."* Tevbe ve dönüş.

{ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ **}** *"(Ahiret gibi) uzak bir yerden."* Ölümden sonra.

وَقَدْ كَفَرُوا بِهِۦ مِن قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِٱلْغَيْبِ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

53- "Oysa daha önce O'nu inkâr etmişlerdi, uzak yerden, gayba taş atıyorlardı."

{ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِۦ **}** *"Oysa O'nu inkâr etmişlerdi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ve Kur'an'ı.

{ مِن قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Yerin dibine geçirilmeden önce.

{ وَيَقْذِفُونَ بِٱلْغَيْبِ **}** *"Gayba taş atıyorlardı."* Dünyada zanlarıyla hareket ederek cennet ve cehennem ateşinin olmadığını dile getirmekteydiler.

{ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ **}** *"Uzak yerden."* Ölümden sonra. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Gayba taş atıyorlardı*", zanla dünyaya dönmeyi istiyorlardı. "*Uzak yerden*", ölümden sonra.

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ ﴿٥٤﴾

54- "Artık kendileriyle istekleri arasına bir perde çekilmiştir, tıpkı daha önce benzerlerine yapıldığı gibi. Doğrusu onlar ilişkili bir şüphe içinde bulunuyorlardı."

{ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ **}** *"Artık kendileriyle bir perde çekilmiştir."* Onların arasıyla.

{ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ **}** *"İstekleri arasına."* Dünyaya dönüş şeklindeki isteklerinin arasına.

{ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ **}** *"Tıpkı benzerlerine yapıldığı gibi."* Benzerlerine ve dinlerinin ehillerine.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Onlardan önceki kâfirler.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ **}** *"Doğrusu onlar ilişkili bir şüphe içinde bulunuyorlardı."* Göklerin ve yerin yaratıcısı hakkında açık bir kuşku içinde idiler. Allah Teâlâ kendi kitabının sırlarını en iyi bilendir.

سورة فَاطِرٍ

35- FÂTIR SÛRESİ

Kendisinde meleklerin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 45, sözcük sayısı 197 ve harf sayısı ise 1.130'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولِيْٓ اَجْنِحَةٍ مَّثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ يَزِيْدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١﴾

1- "Hamd, gökleri ve yeri yaratan; melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a mahsustur. O, yaratmada dilediği kadar artırır. Şüphesiz ki, Allah her şeye gücü yetendir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fâtır Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ**}** *"Hamd, Allah'a aittir."* Şükür Allah Teâlâ'yadır. Lütuf da O'na aittir.

{فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ**}** *"Gökleri ve yeri yaratan."*[1] Gökleri yaratan.

[1] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "el-erd" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak için bu bölüme aldık.

{ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ **}** *"Melekleri yapan."* Melekleri yaratan ve melekleri keremli kılandır.

{ رُسُلاً **}** *"Elçiler."* Risaletle. Yani Hazreti Cebrail, Mikail, İsrafil, ölüm meleğini, gök gürlemesi meleğini ve hafaza meleklerini mahlukata.

{ أُولِيٓ أَجْنِحَةٍ **}** *"Kanatlı."* Kanatlar sahibidirler, yani melekler.

{ مَّثْنٰى **}** *"İkişer."* Onların bir bölümünün kendisiyle uçtuğu iki kanadı vardır.

{ وَثُلٰثَ **}** *"Üçer."* Onların bir bölümünün kendisiyle uçtuğu üç kanadı vardır.

{ وَرُبٰعَ **}** *"Dörder."* Onların bir bölümünün kendisiyle uçtuğu dört kanadı vardır.

{ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ **}** *"O, yaratmada artırır."* Melekleri yaratmada.

{ مَا يَشَآءُ **}** *"Dilediği kadar."* Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu kanatlarda dilediği kadar artırır.

Bir başka görüş olarak şöyle de denilmiştir: Güzel nimetler konusunda.

Bir diğer görüş ise şudur: Güzel ses konusunda dilediği kadar arttırır.

{ إِنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"Şüphesiz ki, Allah her şeye gücü yetendir."* Arttırma ve eksiltme konusunda.

مَا يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾

2- "Allah, insanlara rahmetinden neyi açarsa, artık onu tutacak, kısacak yoktur. Her neyi de tutar, kısarsa, artık onu da O'ndan sonra salıverecek yoktur. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ مَا يَفْتَحِ اللهُ **}** *"Allah, neyi açarsa."* Allah Teâlâ her neyi gönderirse.

{ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ **}** *"İnsanlara rahmetinden."* Yağmur, rızık ve sağlık.

{ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا **}** *"Artık onu tutacak, kısacak yoktur."* Bu rahmet için herhangi bir engel bulunmamaktadır.

{ وَمَا يُمْسِكْ **}** *"Her neyi de tutar, kısarsa."* Neyi de engellerse.

{ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ **}** *"Artık onu da salıverecek yoktur."* Engellediği şeyi O'ndan başkası.

{ مِنْ بَعْدِهِ **}** *"O'ndan sonra."* Engellemesinin ardından.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, mutlak üstündür."* Engellemesi konusunda.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Salıverdiği şeylerde.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

3- "Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Gökten ve yerden size rızık verecek, Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz!"

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ **}** *"Ey insanlar."* Ey Mekke ehli.

{ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ **}** *"Allah'ın nimetini hatırlayın."* Allah'ın lütfunu ve fazlını.

{ عَلَيْكُمْ **}** *"Üzerinizdeki."* Yağmur, rızık ve esenlik içinde yaşamayı.

{ هَلْ مِنْ خَالِقٍ **}** *"Bir yaratıcı mı var?"* Bir ilah mı var?

{ غَيْرُ اللهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ **}** *"Gökten size rızık verecek, Allah'tan başka."* Yağmuru.

{ وَالْاَرْض **}** *"Ve yerden."* Bitkileri.

{ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ **}** *"O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur."* Sizi rızıklandıracak.

{ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ **}** *"Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz!"* Neden yalan söylüyorsunuz da sizi rızıklandıran ilahların olduğunu söylemektesiniz?

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ٤

4- "Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa, senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Bütün işler ancak Allah'a döndürülür."

{ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ **}** *"Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa."* Kureyş.

{ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı."* Kureyş'in seni yalanlaması gibi peygamberlerin kavimleri peygamberlerini yalanladılar.

{ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ **}** *"Bütün işler ancak Allah'a döndürülür."* Ahirette işlerin akibeti.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ٥

5- "Ey insanlar! Allah'ın verdiği söz gerçektir. O halde sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o çok aldatıcı şeytan da sizi Allah konusunda aldatmasın!"

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ **}** *"Ey insanlar."* Ey Mekke ehli.

{ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın verdiği söz."* Ölümden sonra diriliş.

{ حَقٌّ **}** *"Gerçektir."* Gerçekleşecektir.

{ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ **}** *"O halde sakın sizi aldatmasın."* Allah Teâlâ'ya taattan uzaklaştırmasın.

{ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatı."* Dünya hayatındaki süsler ve nimetler.

{ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ **}** *"Ve sizi Allah konusunda aldatmasın."* Allah'ın dininden.

{ الْغَرُورُ **}** *"O çok aldatıcı şeytan da."* Şeytan. Âyetin, (الْغَرُورُ) sözcüğünün (الْغُرُورُ) olarak "ğayn" harfinin dammesiyle okunması halinde, 'dünyanın bâtıl şeyleri sizleri aldatmasın' anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا اِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ ٦

6- "Çünkü şeytan size düşmandır. Siz de onu düşman sayın! O, etrafına toplanan yandaşlarını, alevli ateş ehlinden olsunlar diye çağırır."

{ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ **}** *"Çünkü şeytan size düşmandır."* Din ve taat etme konusunda.

{ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا **}** *"Siz de onu düşman sayın."* Onunla savaşınız ve din ve taat konusunda ona itaat etmeyiniz.

{ اِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ **}** *"O, etrafına toplanan yandaşlarını, çağırır."* Dininin ehlini ve taatinin ehlini.

{ لِيَكُونُوا **}** *"Olsunlar diye."* Toplansınlar diye.

{ مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ **}** *"Alevli ateş ehlinden."* Cehennem ashabıyla birlikte cehennemde kendisiyle birlikte toplansınlar diye.

اَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ٧

7- "İnkâr edenler (onlar) için şiddetli bir azap vardır. İman edip sâlih ameller işleyenlere ise, bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır."

{ اَلَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr eden Ebû Cehil ve ashabı için.

{ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ **}** *"(Onlar) için şiddetli bir azap vardır."* Şiddetli.

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman eden.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işleyenlere ise."* Kendileriyle Rableri arasında taat davranışlarında bulunan Ebûbekir es-Sıddık ve ashabı için.

{ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ **}** *"Bir bağışlanma vardır."* Dünyada günahlarının bağışlanması.

{ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ **}** *"Ve büyük bir mükâfat."* Cennette ise büyük bir sevap vardır.

اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوٓءُ عَمَلِهٖ فَرَاٰهُ حَسَنًا فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرٰتٍ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ﴿٨﴾

8- "Kötü işi kendisine süslenip de onu güzel gören kimse (hiç iyi kimse gibi olur) mu? Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini de doğru yola eriştirir. Öyleyse sen onlara üzülerek kendini helâk etme! Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını, yapacaklarını bilir."

{ اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ **}** *"Kendisine süslenip de (hiç iyi kimse gibi olur) mu?"* Kendisi için güzelleştirilip.

{ سُوٓءُ عَمَلِهٖ **}** *"Kötü işi."* Kendisine hoş gösterilen.

{ فَرَاٰهُ حَسَنًا **}** *"Onu güzel gören kimse."* Amelinin çirkinliği.

{ فَإِنَّ اللهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Allah dilediğini şaşırtır."* Hak olarak gören. Bu kişi Ebû Cehildir. Ebû Cehil kendisine iman ve taat ile ikramda bulunduğumuz Ebûbekir es-Sıddık ve ashabı gibi olur mu?

{ وَيَهْدِي **}** *"Doğru yola eriştirir."* Dinine.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini de."* Buna ehil olan kimseyi, yani Ebûbekir ve arkadaşlarını.

{ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ **}** *"Öyleyse sen kendini helâk etme."* Nefsini üzüntüyle helak etme.

{ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ **}** *"Onlara üzülerek."* Eğer iman etmezler ise onların helak oluşuna pişmanlıklarla.

{ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ **}** *"Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını, yapacaklarını bilir."* Dâru'n-Nedve'de Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında aldıkları öldürme kararını, küfürlerinde yerine getirdikleri hile ve ihaneti.

وَاللّٰهُ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ الرِّيٰحَ فَتُثِيْرُ سَحَابًا فَسُقْنٰهُ اِلٰى بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذٰلِكَ النُّشُوْرُ ﴿٩﴾

9- "Rüzgârları gönderip bir bulut kaldıran da Allah'tır. Derken biz o bulutu ölü bir beldeye göndeririz de onunla yeryüzüne ölümünden sonra hayat veririz. İşte (öldükten sonra) yeniden diriliş de böyledir."

{ وَاللّٰهُ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ الرِّيٰحَ فَتُثِيْرُ سَحَابًا **}** *"Rüzgârları gönderip bir bulut kaldıran da Allah'tır."*[2] Harekete geçirip kaldıran.

{ فَسُقْنٰهُ **}** *"Derken biz o bulutu göndeririz de."* Yağmurla.

{ اِلٰى بَلَدٍ مَّيِّتٍ **}** *"Ölü bir beldeye."* Herhangi bir bitkinin olmadığı bir yere.

---

2 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "sehaben/bulut" kelimesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ فَاَحْيَيْنَا بِهِ **}** *"Onunla hayat veririz."* Yağmurla.

{ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا **}** *"Yeryüzüne ölümünden sonra."* Kuraklığından ve kuruluğundan sonra.

{ كَذٰلِكَ النُّشُورُ **}** *"İşte (öldükten sonra) yeniden diriliş de böyledir."* İşte bu şekilde diriltilecek ve kabirlerden böyle çıkacaksınız.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّاٰتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾

10- "Her kim güç ve şeref istiyorsa, bilsin ki, bütün güç ve şeref sadece Allah'ındır. O'na, ancak güzel sözler yükselir, onları da sâlih amel yükseltir. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince; onlar için şiddetli bir azap vardır. Üstelik onların tuzağı da bozulur."

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ **}** *"Her kim güç ve şeref istiyorsa."* İzzetin, kudretin ve gücün kime ait olduğunu bilmek istiyorsa.

{ جَمِيعًا فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ **}** *"Bilsin ki, bütün güç ve şeref sadece Allah'ındır."*[3] Kudret ve güç.

{ اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ **}** *"O'na, ancak güzel sözler yükselir."* Lâ ilâhe illallah sözü.

{ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ **}** *"Onları da sâlih amel yükseltir."* O da bunu güzel sözle kabul eder.

{ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّاٰتِ **}** *"Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince."* Allah Teâlâ'ya ortak koşan. Âyetin, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bir zindanda tutulmak veya kovularak çıkartılmak veya bir araya gelip onu topluca ona saldırarak helak etmek için Dâru'n-Nedve'de karar alanlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

[3] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "cemian/bütün" kelimesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ **}** *"Onlar için şiddetli bir azap vardır."* Olduğundan daha şiddetli.

{ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ **}** *"Üstelik onların tuzağı da."* Bunların yaptığı şey.

{ هُوَ يَبُورُ **}** *"Bozulur."* Bozulur ve helak olur. Bu, Ebû Cehil ve ashabıdır. Bu âyet-i kerimenin faiz ehli hakkında nazil olduğu da söylenmiştir.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِي كِتَابٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾

11- "Allah sizi bir topraktan, sonra meniden (nutfe) yarattı, sonra da sizi eşler haline getirdi. O'nun bilgisi dışında ne bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. Bir yaşatılana çok ömür verilmesi de, ömründen eksiltme yapılması da ancak bir kitapta yazılıdır. Şüphe yok ki, bu, Allah'a göre kolaydır."

{ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ **}** *"Allah sizi bir topraktan, yarattı."* Hazreti Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da topraktan.

{ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ **}** *"Sonra meniden (nutfe)"* Babalarınızın nutfelerinden.

{ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا **}** *"Sonra da sizi eşler haline getirdi."* Sınıflar.

{ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى **}** *"Ne bir dişi gebe kalır."* Hamile.

{ وَلَا تَضَعُ **}** *"Ne de doğurur."* Tamam veya eksik olanı.

{ اِلَّا بِعِلْمِهٖ **}** *"O'nun bilgisi dışında."* Allah'ın bilgisi ve izniyle.

{ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ **}** *"Bir yaşatılana çok ömür verilmesi de."* Kendisine ömür verilmiş olan bir canlı da ömrünün uzatılması da.

{ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِي كِتَابٍ **}** *"Ömründen eksiltme yapılması da ancak bir kitapta yazılıdır."* Bir kitapta yazılıdır. Apaçık bir kitapta, Levh-i Mahfuz'da

{ اِنَّ ذٰلِكَ **}** *"Şüphe yok ki, bu."* Bunun korunması.

{ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ **}** *"Allah'a göre kolaydır."* Yazılmaksızın bir şekilde korunması basittir.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

12- "İki deniz birbirine eşit olmuyor. Şu tatlıdır, susuzluğu giderir, içimi de hoştur; şu da tuzludur, yakar kavurur. Bununla birlikte her birinden de taze bir et yersiniz ve bir ziynet çıkarır giyinirsiniz. Allah'ın lütfundan nasip aramanız için suyu yarıp giden gemileri görürsün. Umulur ki, şükredersiniz."

{ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ **}** *"İki deniz birbirine eşit olmuyor."* Tatlı ve tuzlu.

{ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ **}** *"Şu tatlıdır, susuzluğu giderir,"* Tatlı.

{ سَآئِغٌ **}** *"Hoştur."* İştahlı.

{ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ **}** *"İçimi de. Şu da tuzludur, yakar kavurur."* Acı ve tuzlu olup suyu içilemeyen kuyu suyudur.

{ وَمِنْ كُلٍّ **}** *"(Bununla birlikte) her birinden de."* Hem tatlı hem de tuzlu denizin her birisinden.

{ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا **}** *"Taze bir et yersiniz."* Terütaze balık.

{ وَتَسْتَخْرِجُونَ **}** *"Ve çıkarır."* Özellikle de tuzlu sudan.

{ حِلْيَةً **}** *"Bir ziynet."* İnci ve cevher süsü.

{ تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ **}** *"Giyinirsiniz. Gemileri görürsün."* Gemileri.

{ فِيهِ **}** *"Suyu."* Denizde.

{ مَوَاخِرَ **}** *"Yarıp giden."* Yönelerek ve arkasını dönerek bir rüzgâr ile gidip gelir.

{لِتَبْتَغُوا**}** *"Nasip aramanız için."* Talep etmeniz için.

{مِنْ فَضْلِهِ**}** *"Allah'ın lütfundan."* O'nun rızkından.

{وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ**}** *"Umulur ki, şükredersiniz."* Nimetlerine şükredesiniz diye.

يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾

13- "O, geceyi gündüze sokuyor, gündüzü de geceye sokuyor. O, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Herbiri belli bir süreye, belli bir gayeye doğru akıp gidiyor. İşte bu (gördüklerinizi yapan) Allah sizin Rabbinizdir. Mülk O'nundur. O'ndan başka taptıklarınız ise bir çekirdek kabuğuna bile sahip olamazlar."

{يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ**}** *"O, geceyi gündüze sokuyor."* Geceyi gündüze katıyor. Böylece gündüz geceden altı saat daha uzun oluyor.

{وَيُولِجُ النَّهَارَ**}** *"Gündüzü de sokuyor."* Gündüzü katıyor.

{فِي الَّيْلِ**}** *"Geceye."* Böylece gece gündüzden altı saat daha uzun oluyor.

{وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ**}** *"O, güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır."* Güneşin ve ayın ışığını âdemoğlunun emrine vermiştir.

{كُلٌّ**}** *"Herbiri."* Güneş, ay, gece ve gündüz.

{يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى**}** *"Belli bir süreye, belli bir gayeye doğru akıp gidiyor."* Kendi bilinen belli yörüngelerinde belirli bir vakte kadar.

{ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ**}** *"İşte bu (gördüklerinizi yapan) Allah sizin Rabbinizdir."* Bunu O yapar, ilahlar değil.

{لَهُ الْمُلْكُ**}** *"Mülk O'nundur."* Hazineler.

{ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ **}** *"Taptıklarınız ise."* İbadet ettikleriniz ise.

{ مِنْ دُونِهِ **}** *"O'ndan başka."* Allah'ın dışında.

{ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ **}** *"Bir çekirdek kabuğuna bile sahip olamazlar."* Bu sayılanlardan bir çekirdek kabuğunu dahi yapmaya kadir olamazlar. Kıtmir, hurma çekirdeğine yapışık kabarcıkla birlikte olan şeydir.

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَآءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

14- "Kendilerine dua etseniz, duanızı işitseler bile size cevap veremezler. Kıyâmet gününde de kendilerini Allah'a ortak koştuğunuzu inkâr edeceklerdir. Sana hiç kimse, her şeyi bilen, haberdar olan (Allah) gibi haber veremez!"

{ إِنْ تَدْعُوهُمْ **}** *"Kendilerine dua etseniz."* Yani ilahlar.

{ لَا يَسْمَعُوا دُعَآءَكُمْ **}** *"Dualarınızı işitmezler."*[4] Zira onlar sağır ve dilsiz, işitmeyen putlardır.

{ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ **}** *"Duanızı işitseler bile size cevap veremezler."* Onların size karşı buğzlarını.

{ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ **}** *"Kıyâmet gününde de kendilerini Allah'a ortak koştuğunuzu inkâr edeceklerdir."* İlahlar şirk koşmanızdan ve kendilerine ibadet edişinizden teberri edecekler.

{ وَلَا يُنَبِّئُكَ **}** *"Sana hiç kimse, haber veremez."* Onları ve eylemlerini sana hiç kimse haber veremez.

{ مِثْلُ خَبِيرٍ **}** *"Her şeyi bilen haberdar olan, (Allah) gibi."* Ki bu zât Allah Teâlâ'dır.

يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾

[4] Tarafımızdan eklenmiştir.

15- "Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise zengin ve her türlü övgüye lâyıktır."

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ اِلَى اللّٰهِ **}** *"Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız."* Dünyada O'nun bağışlanmasına, merhametine, rızıklandırmasına ve afiyet bahşetmesine ve ahirette cennetine.

{ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ **}** *"Allah ise zengin."* Sizin yanınızda bulunan mallara hiç ihtiyacı bulunmamaktadır.

{ الْحَمِيدُ **}** *"Ve her türlü övgüye lâyıktır."* Eylemlerinde övülendir.

اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾

16- "Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir."

{ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ **}** *"Allah dilerse sizi yok eder."* Ey Mekke halkı! Sizi helak eder, öldürür.

{ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ **}** *"Ve yerinize yeni bir halk getirir."* Sizden daha hayırlı ve sizden daha çok Allah Teâlâ'ya itaat edici.

وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

17- "Bu da Allah'a göre zor bir şey değildir."

{ وَمَا ذٰلِكَ **}** *"Bu da değildir."* Helak ediş ve yeni bir kavim getiriş.

{ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ **}** *"Allah'a göre zor bir şey."* Çetin değildir.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهِ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

18- "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Yükü ağır olan kimse, onu taşımak için başkasını çağırsa, (bu çağırdığı kişi) yakını bile olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez. Sen

ancak, görmedikleri halde, Rablerinden korkanları ve namazı kılanları uyarabilirsin! Kim temizlenirse o, kendisi için temizlenmiş olur. Sonunda dönüş Allah'adır."

{ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى **}** *"Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez."* Yüklenen hiçbir kimsenin başkasının yüklenmiş olduğu günahları gönül rahatlığıyla yüklenmez. Ancak zorla kendisine yükletilir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hiçbir nefis başka birisininin günahından muahezeye alınmaz.

Yine âyete şöyle de anlam verilmiştir: Hiçbir kimse başkasının işlemiş olduğu günahtan ötürü azap görmez.

{ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ **}** *"Yükü ağır olan kimse, başkasını çağırsa."* Günahlarının ağırlığından ezilmiş olan kimse günahlarından dolayı başkasını çağırsa.

{ اِلٰى حِمْلِهَا **}** *"Onu taşımak için."* Günahların taşınmasına.

{ لَا يُحْمَلْ مِنْهُ **}** *"(Bu çağırdığı kişi) onun yükünden yüklenmez."* Günahlardan.

{ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى **}** *"Bir şey. Yakını bile olsa."* Akrabalık bağı bulunan baba, anne, oğul ve kız çocuğu gibi yakın birisi olsa bile.

{ اِنَّمَا تُنْذِرُ **}** *"Sen ancak uyarabilirsin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) uyarman ancak şunlara fayda verir.

{ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ **}** *"Görmedikleri halde, Rablerinden korkanları."* Rableri için amel eden, her ne kadar Allah azze ve celle onlardan gaip ise de hiçbir şey Allah Teâlâ'dan gaip değildir.

{ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ **}** *"Ve namazı kılanları."* Beş vakit namazı kılanları.

{ وَمَنْ تَزَكّٰى **}** *"Kim temizlenirse."* Kim tevhid eylemini gerçekleştirir, durumunu ıslah eder, Allah yolunda tasaddukta bulunursa.

{ فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى **}** *"O, temizlenmiş olur."* Birlemiş, sâlih olmuş ve tasadduk etmiş olur.

{ لِنَفْسِهٖ **}** *"Kendisi için."* Bunun sevabı kendisine ait olacaktır.

{ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ **}** *"Sonunda dönüş Allah'adır."* Ahirette dönüş O'nadır.

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾

19- "Kör ile gören eşit olmaz."

{ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ **}** *"Kör ile gören eşit olmaz."* Kâfir ile mü'min.

وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾

20- "Karanlıklarla aydınlık da bir olmaz."

{ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ **}** *"Karanlıklarla aydınlık da bir olmaz."* Yani küfür ile iman.

وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾

21- "Gölge ile sıcaklık da."

{ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ **}** *"Gölge ile sıcaklık da."* Yani cennet ile cehennem ateşi.

وَمَا يَسْتَوِي الْاَحْيَآءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَآءُ وَمَآ اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾

22- "Dirilerle ölüler de eşit olmaz. Gerçi Allah dilediği kimseye işittirirse de sen, kabirlerde olanlara işittirecek değilsin!"

{ وَمَا يَسْتَوِي الْاَحْيَآءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ **}** *"Dirilerle ölüler de eşit olmaz."* Yani taat ve keramet konusunda mü'minler ile kâfirler.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ **}** *"Gerçi Allah işittirirse de."* Kavratır.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediği kimseye."* Buna ehil olan kimseye.

{ وَمَآ اَنْتَ بِمُسْمِعٍ **}** *"Sen, işittirecek değilsin."* Kavratıcı değilsin.

{ مَنْ فِي الْقُبُورِ **}** *"Kabirlerde olanlara."* Sanki kabirde bulunan ölüler gibi olan kimselere.

اِنْ اَنْتَ اِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾

23- "Sen sadece bir uyarıcısın!"

{ اِنْ اَنْتَ **}** *"Sen."* Ey Muhammed sen sadece.

{ اِلَّا نَذِيرٌ **}** *"Sadece bir uyarıcısın."* Kur'an ile korkutan bir resûlsün.

اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾

24- "Şüphesiz biz seni gerçek ile bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Hiçbir ümmet (yoktur ki), içlerinde bir uyarıcı geçmiş olmasın!"

{ اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ **}** *"Şüphesiz biz seni gönderdik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِالْحَقِّ **}** *"Gerçek ile."* Kur'an ile.

{ بَشِيرًا **}** *"Bir müjdeleyici olarak."* Allah'a iman edeni cennetle müjdeleyici.

{ وَنَذِيرًا **}** *"Ve bir uyarıcı."* Allah'ı inkâr edeni cehennem azabıyla korkutucu ve uyarıcı.

{ وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ **}** *"Hiçbir ümmet (yoktur ki)."* Herhangi bir ümmet olmamış olsun ki.

{ اِلَّا خَلَا **}** *"Geçmiş olmasın."* Geçmiş olmasın.

{ فِيهَا نَذِيرٌ **}** *"İçlerinde bir uyarıcı."* Korkutucu bir resûl.

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾

25- "Onlar seni yalanlıyorlarsa, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Onlara peygamberleri apaçık mucizelerle, sahifelerle ve aydınlatıcı kitapla gelmişlerdi."

{ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ **}** *"Onlar seni yalanlıyorlarsa."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Kureyş seni yalanlıyorsa.

{ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı."* Senin kavmin Kureyş'ten önce yaşamış bulunan kavimler de resûllerini.

{ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Onlara peygamberleri apaçık mucizelerle, gelmişlerdi."* Emir, nehy ve mucizelerle/alametlerle.

{ وَبِالزُّبُرِ **}** *"Sahifelerle."* Önceki kitapların haberiyle.

{ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ **}** *"Ve aydınlatıcı kitapla."* Helal ve haramı açıklayan.

ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

26- "Sonra ben o inkâr edenleri tutup kıskıvrak yakaladım. Beni inkâr nasıl oldu?"

{ ثُمَّ اَخَذْتُ **}** *"Sonra ben tutup kıskıvrak yakaladım."* Cezalandırdım.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"O inkâr edenleri."* Kitapları ve resûlleri.

{ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ **}** *"Beni inkâr nasıl oldu?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Bak bakayım iman etmemeleri halinde onları azapla ne hale sokmuşum?

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾

27- "Görmedin mi Allah gökten su indirdi de biz onunla renkleri başka başka birçok meyveler çıkardık. Dağlardan (geçen) beyaz, kırmızı, çeşitli renklerde ve simsiyah yollar (yaptık)."

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmedin mi?"* Bilmedin mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Allah gökten su indirdi de."* Yağmur.

{ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ **}** *"Biz onunla çıkardık."* Yağmurla.

{ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا **}** *"Renkleri başka başka birçok meyveler."* Cinsleri tatlı, ekşi ve bunun dışında diğer meyveler.

{ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ **}** *"Dağlardan (geçen) yollar (yaptık)"* Yollar.

{ بِيْضٌ وَّحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا **}** *"Beyaz, kırmızı, çeşitli renklerde."* Meyvelerin renklerini andırırcasına.

{ وَغَرَابِيْبُ سُوْدٌ **}** *"Ve simsiyah."* Siyahlığı çok şiddetli olan siyah dağlar.

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَآبِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ كَذٰلِكَ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا اِنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ غَفُوْرٌ ﴿٢٨﴾

28- "Yine bunun gibi insanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da türlü renklerde olanlar var. Kulları içinde Allah'tan ancak âlimler (gereğince) korkar. Şüphe yok ki, Allah mutlak üstündür, çok bağışlayandır."

{ وَمِنَ النَّاسِ **}** *"İnsanlardan, var."* Aynı şekilde renkleri çeşitli.

{ وَالدَّوَآبِّ **}** *"Hayvanlardan."* Aynı şekilde renkleri çeşitli.

{ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ **}** *"Ve davarlardan da türlü renklerde olanlar."* Cinsleri türlü türlü. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ كَذٰلِكَ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا **}** *"Yine bunun gibi. Kulları içinde Allah'tan ancak âlimler (gereğince) korkar."* Diyor ki, kulları içinde ancak âlimler Allah Teâlâ'dan korkarlar.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ } *"Şüphe yok ki, Allah mutlak üstündür."* Mülkünde ve saltanatında.

{ غَفُورٌ } *"Çok bağışlayandır."* Kendisine iman edene karşı.

اِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾

29- "Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık bağışta bulunanlar, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler."

{ اِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ } *"Okuyanlar."* Kıraat edenler.

{ كِتَابَ اللّٰهِ } *"Allah'ın kitabını."* Kur'an'ı Ebûbekir ve ashabı.

{ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ } *"Namazı kılanlar."* Beş vakit namazı tastamam kılanlar.

{ وَاَنْفَقُوا } *"Bağışta bulunanlar."* Tasaddukta bulunanlar.

{ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ } *"Ve kendilerine verdiğimiz rızıktan."* Kendilerine verdiğimiz mallardan.

{ سِرًّا } *"Gizli."* Kendileriyle Allah arasında kalacak şekilde.

{ وَعَلَانِيَةً } *"Ve açık."* Kendileriyle insanların arasında.

{ يَرْجُونَ تِجَارَةً } *"Bir kazanç umabilirler."* Yani cennet.

{ لَنْ تَبُورَ } *"Asla zarara uğramayacak."* Helak olmayacak ve bozulmayacak.

لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

30- "(Çünkü Allah), onların mükâfatlarını tam olarak ödedikten başka, kendilerine lütfundan da fazlasını verecektir. Çünkü O, çok bağışlayan, şükrün karşılığını bol bol verendir."

{ لِيُوَفِّيَهُمْ **}** *"(Çünkü Allah), tam olarak ödedikten başka."* Allah Teâlâ.

{ أُجُورَهُمْ **}** *"Onların mükâfatlarını."* Cennette mükafatlarını.

{ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ **}** *"Kendilerine lütfundan da fazlasını verecektir."* Fazlıyla birden ona kadar.

{ إِنَّهُ غَفُورٌ **}** *"Çünkü O, çok bağışlayan."* Onların büyük günahlarını.

{ شَكُورٌ **}** *"Şükrün karşılığını bol bol verendir."* Küçük amellere bolca karşılık. verir.

وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

31- "Sana vahyettiğimiz kitap, kendinden öncekileri tasdik edici olmak üzere bir gerçektir. Şüphe yok ki, Allah, kullarının bütün hallerinden haberdardır, her şeyi görendir."

{ وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ **}** *"Sana vahyettiğimiz."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı kendisiyle sana indirdiğimiz.

{ مِنَ الْكِتَابِ **}** *"Kitap."* Yani Kur'an.

{ هُوَ الْحَقُّ **}** *"Bir gerçektir."* Doğrudur.

{ مُصَدِّقًا **}** *"Tasdik edici olmak üzere."* Tevhide uygun ve şeriatlerin bir bölümünü.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ **}** *"Kendinden öncekileri."* Kitaptan.

{ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيرٌ **}** *"Şüphe yok ki, Allah, kullarının bütün hallerinden haberdardır."* İman edeni de iman etmeyeni de.

{ بَصِيرٌ **}** *"Her şeyi görendir."* Amellerini.

ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

32- "Sonra biz o kitabı, kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık. Onların içinde kendisine zulmeden var, orta yolu tutan var, Allah'ın izniyle hayır işlerinde yarışmakta olanlar da var. İşte büyük lütuf budur."

{ثُمَّ} *"Sonra."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an'la Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirmemizin ardından.

{اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ} *"Biz o kitabı, miras bıraktık."* Kur'an'ın ezberlenmesi, yazması ve okunmasıyla ikramda bulunduk.

{الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا} *"Seçtiklerimize."* Seçtiklerimiz.

{مِنْ عِبَادِنَا} *"Kullarımızdan."* Kullarımız arasından imanla seçtiklerimize ki, bu, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ} *"Onların içinde kendisine zulmeden var."* Büyük günahlarla nefsine zulmetmektedir. Bu kişiler şefaat, mağfiret ve vaadi yerine getirmekle ancak kurtulabilirler.

{وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ} *"Orta yolu tutan var."* Bu kişi de iyilikleriyle kötülükleri eşit olanlardır. Hafif bir sorguya çekilir, sonra da kurtulurlar.

{وَمِنْهُمْ سَابِقٌ} *"Yarışmakta olanlar da var."* İleriye ulaşan.

{بِالْخَيْرَاتِ} *"Hayır işlerinde."* Dünyada ve ahirette Adn cennetlerine yakınlaştırılmışlardır.

{بِاِذْنِ اللّٰهِ} *"Allah'ın izniyle."* Allah'ın tevfiki ve kerametiyle.

{ذٰلِكَ} *"İşte."* Seçme ve yarış.

{هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ} *"Büyük lütuf budur."* Allah Teâlâ katından onlara verilmiş büyük bir lütuftur.

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾

33- "Onlara Adn cennetleri vardır. Onlar oraya girecekler, orada altın bilezikler ve incilerle süsleneceklerdir. Orada giysileri de ipektir."

Allah Teâlâ onların yerleşecekleri yeri belirterek şöyle buyurdu:

{ جَنَّاتُ عَدْنٍ **}** *"Onlara Adn cennetleri vardır."* O'nun evi rahmete özgüdür ve cennetler de O'nun evinin çevresindedir.

{ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا **}** *"Onlar oraya girecekler, orada süslenecekler-dir."* Cennette giyineceklerdir.

{ مِنْ اَسَاوِرَ **}** *"Bilezikler."* Bilezikler.

{ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا **}** *"Altın ve incilerle."* Bu, kadınların ve erkeklerin altından süsleridir.

{ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ **}** *"Orada giysileri de ipektir."* Cennette.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿٣٤﴾

34- "(Onlar) orada şöyle demektedirler: 'Hamdolsun Allah'a ki, bizden o tasayı giderdi. Şüphe yok ki, Rabbimiz çok bağışlayan, şükrün karşılığını bol bol verendir.'"

{ وَقَالُوا **}** *"(Onlar orada) şöyle demektedirler."* Cennette cennet ehli.

{ الْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Hamdolsun Allah'a ki."* Şükür ve lütuf Allah Teâlâ'ya aittir.

{ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ **}** *"Bizden o tasayı giderdi."* Ölüm ve yok oluş üzüntülerini ve kıyâmet gününün dehşetengiz olaylarını. Âyetin, dünyanın tehlikeliklerinin üzüntüsünü anlamına geldiği de söylenmiştir .

{ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ **}** *"Şüphe yok ki, Rabbimiz çok bağışlayan."* Büyük günahları.

{ شَكُورٌ **}** *"Şükrün karşılığını bol bol verendir."* Kolay amellere.

اَلَّذِيٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

35- "O, lütfuyla bizi, kalınacak bir yurda yerleştirdi. Orada bize bir yorgunluk dokunmayacak, (herhangi) bir usanç isabet etmeyecektir (gelmeyecektir)."

{ اَلَّذِيٓ اَحَلَّنَا **}** *"O, bizi, yerleştirdi."* Konaklattırdı.

{ دَارَ الْمُقَامَةِ **}** *"Kalınacak bir yurda."* Yani cennete.

{ مِنْ فَضْلِهٖ **}** *"Lütfuyla."* Fazlıyla orada göçürdü.

{ لَا يَمَسُّنَا **}** *"Bize dokunmayacak."* Bize isabet etmeyecek.

{ فِيهَا **}** *"Orada."* Cennette.

{ نَصَبٌ **}** *"Bir yorgunluk."* Yorgunluk ve meşakkat.

{ وَلَا يَمَسُّنَا **}** *"(Herhangi...) isabet etmeyektir (gelmeyecektir)."* Bize isabet etmeyecek.

{ فِيهَا **}** *"Orada."* Cennette.

{ لُغُوبٌ **}** *"Bir usanç."* Çokça yorulmak.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾

36- "İnkâr edenlere gelince, onlar için cehennem ateşi vardır. Onların ölümlerine hüküm verilmez ki, ölsünler, kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez! İşte biz her bir nankörü böyle cezalandırırız!"

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenlere gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr eden Ebû Cehil ve ashabına.

{ لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ **}** *"Onlar için cehennem ateşi vardır."* Ahirette.

{ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ **}** *"Onların ölümlerine hüküm verilmez ki."* Onlara ölüm takdiri gerçekleşmez ki.

{ فَيَمُوتُوا **}** *"Ölsünler."* ...De istirahata erişsinler.

{ وَلَا يُخَفَّفُ **}** *"Hafifletilmez."* Kolaylaştırılmaz, kaldırılmaz ve rahata kavuşturulmaz.

{ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا **}** *"Kendilerinden cehennem azabı da."* Bir göz açıp kapaması kadar dahi olsa.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي **}** *"Biz cezalandırırız."* Ahirette.

{ كُلَّ كَفُورٍ **}** *"Her bir nankörü."* Allah'ı ve nimetlerini inkâr edici olanları.

وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾

37- "Onlar orada şöyle feryat etmektedirler: 'Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar da daha önce yapmış olduğumuzdan başka sâlih bir amel yapalım!' (Kendilerine). 'Size düşünecek olan kimsenin düşüneceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti! Şimdi azabı tadın bakalım! Çünkü zalimlere bir yardımcı da yoktur!' (denir)."

{ وَهُمْ **}** *"Onlar."* Yani kâfirler.

{ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا **}** *"Orada şöyle feryat etmektedirler."* Orada cehennem azabında yardım isterler, dua ederler, içten yakarırlar ve derler ki:

{ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ اَخْرِجْنَا **}** *"Bizi buradan çıkar da."* Cehennem ateşinden. Bizi dünyaya geri döndür ki, sana iman edelim.

{ نَعْمَلْ صَالِحًا **}** *"Sâlih bir amel yapalım."* İmanlıyken halisane bir şekilde.

{ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ **}** *"Daha önce yapmış olduğumuzdan başka."* Şirk içinde işlediğimiz amellerin dışında. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara şöyle der:

{ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ **}** *"(Kendilerine) (denir). Size bir ömür vermedik mi?"* Ey kâfirler topluluğu, size dünyada mühlet vermedik mi?

{ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ **}** *"Düşüneceği kadar."* Onda öğüt alınacak kadar bir zaman dilimi.

{ مَنْ تَذَكَّرَ **}** *"Düşünecek olan kimsenin."* Öğüt alıp iman etmeyi murad eden bir kimsenin.

{ وَجَآءَكُمُ النَّذِيرُ **}** *"Üstelik size uyarıcı da gelmişti."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile gelmiş ve sizi bu korkunç güne karşı imana davet etmiş, ancak sizler iman etmemiştiniz.

{ فَذُوقُوا **}** *"Şimdi azabı tadın bakalım."* Cehennem azabı.

{ فَمَا لِلظَّالِمِينَ **}** *"Çünkü zalimlere yoktur."* Kâfirler için.

{ مِنْ نَصِيرٍ **}** *"Bir yardımcı da."* Allah'ın azabından koruyup engelleyecek.

إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

38- "Allah göklerin ve yerin gaybını bilir. O, göğüslerde olanı da bilendir."

{ إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ **}** *"Allah göklerin ve yerin gaybını bilir."* Göklerde ve yerde olan şeyin gaybı. Allah Teâlâ onların dünyaya dönmeleri halinde nehyedildikleri şeylere geri döneceklerini bilmektedir.

{ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ **}** *"O, göğüslerde olanı da bilendir."* Kalplerde olan hayır ve şerri.

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَآئِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

39- "Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Artık kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhinedir. Çünkü kâfirlere nankörlükleri Rableri katında, öfke ve gazaptan başka bir şey artırmaz. Yine kâfirlere nankörlükleri ziyandan başka bir şey artırmaz."

{ هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ **}** *"Sizi yapan O'dur."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ümmeti!

{ خَلَآئِفَ فِي الْأَرْضِ **}** *"Yeryüzünde halifeler."* Geçmiş ümmetlerin helakinin ardından yeryüzününün sakinleri kılan.

{ فَمَنْ كَفَرَ **}** *"Artık kim inkâr ederse."* Allah'ı.

{ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ **}** *"İnkârı kendi aleyhinedir."* Küfrünün cezası.

{ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ **}** *"Çünkü kâfirlere nankörlükleri artırmaz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ **}** *"Rableri katında."* Kıyâmet gününde.

{ إِلَّا مَقْتًا **}** *"Öfke ve gazaptan başka bir şey."* Kin.

{ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ **}** *"Yine kâfirlere nankörlükleri artırmaz."* Dünyada.

{ إِلَّا خَسَارًا **}** *"Ziyandan başka bir şey."* Ahiret konusunda bir aldanmışlık.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُ بَلْ اِنْ يَعِدُ الظّٰلِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

40- "De ki: 'Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana, onlar yeryüzünde neyi yaratmışlar? Yoksa onların, göklerde bir ortaklığı mı var? Ya da biz kendilerine bir kitap vermişiz de ondan bir delil üzerinde mi buluyorlar? Hayır, o zâlimler birbirlerine aldatmadan başka bir şey vaat etmiyorlar.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ **}** *"Ortaklarınızı gördünüz mü?"* İlahlarınızı.

{ الَّذِينَ تَدْعُونَ **}** *"Tapmakta olduğunuz."* İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ **}** *"Allah'ı bırakıp da. Gösterin bana, onlar yeryüzünde neyi yaratmışlar?"* Yerde bulunan şeylerden.

{ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ **}** *"Yoksa onların, bir ortaklığı mı var?"* Allah Teâlâ ile birlikte.

{ فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde."* Göklerin yaratılışında.

{ كِتَابًا اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ **}** *"Ya da biz kendilerine bir kitap vermişiz de."*[5] Onlara bahş mı etmişiz, yani Mekke kâfirlerine?

{ فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُ **}** *"Ondan bir delil üzerinde mi buluyorlar?"* Azap görmeyeceklerine dair kitaptan bir açıklama mı?

{ بَلْ اِنْ يَعِدُ الظّٰلِمُونَ **}** *"Hayır, o zâlimler vaat etmiyorlar."* Müşrikler ve dünyada söyledikleri sözler.

---

5 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "kitâben" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ بَعْضُهُمْ بَعْضًا **}** *"Birbirlerine."* Üst tabakanın alt tabakaya söyledikleri.

{ اِلَّا غُرُورًا **}** *"Aldatmadan başka bir şey."* Ahirette bâtıl olan bir şey.

اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُوْلَا وَلَئِنْ زَالَتَآ اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهٖ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا ﴿٤١﴾

41- "Doğrusu gökleri ve yeri yok olmaktan Allah tutuyor. (Andolsun ki), eğer yok oluverirlerse onları, Allah'tan başka kimse tutamaz. Gerçekten O, çok yumuşak davranan, çok bağışlayandır."

{ اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ **}** *"Doğrusu Allah tutuyor."* Engelliyor.

{ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُوْلَا **}** *"Gökleri ve yeri yok olmaktan."* Ki gökler ve yer Yahudi ve Hıristiyanların sözleriyle konumlarından kayıp da helak olmasınlar. Zira Yahudiler Üzeyr Allah'ın oğludur; Hıristiyanlar da Hazret-i İsa Mesih ('aleyhi's-selâm) Allah'ın oğludur demekteydiler.

{ وَلَئِنْ زَالَتَآ **}** *"(Andolsun ki), eğer yok oluverirlerse."* Eğer yerlerinden kayıp yok olurlarsa.

{ اِنْ اَمْسَكَهُمَا **}** *"Onları, tutamaz."* Gökleri ve yerleri tutamaz.

{ مِنْ اَحَدٍ **}** *"Kimse."* Hiçbir kimse.

{ مِنْ بَعْدِهٖ **}** *"Allah'tan başka."* O'nun tutmasının dışında, O'ndan başka.

{ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا **}** *"Gerçekten O, çok yumuşak davranan."* Yahudi ve Hıristiyanların sözlerinden.

{ غَفُوْرًا **}** *"Çok bağışlayandır."* Onlardan tevbe edenlere.

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَآءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾

42- "Onlar Allah'a olanca güçleriyle yemin etmişlerdi ki, eğer kendilerine uyarıcı (bir peygamber) gelirse, herhangi bir milletten daha çok doğru yolda olacaklardı. Fakat kendilerine uyarıcı (bir peygamber) geldiği zaman, bu onların sadece nefretini artırdı."

{ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ **}** *"Onlar Allah'a yemin etmişlerdi ki."* Yani Mekke kâfirleri Hazreti Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gelişinden önce.

{ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ **}** *"Olanca güçleriyle."* Allah Teâlâ adına son derece kuvvetli yeminlerde bulundular.

{ لَئِنْ جَآءَهُمْ نَذِيرٌ **}** *"Eğer kendilerine uyarıcı (bir peygamber) gelirse."* Korkutucu bir resûl.

{ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى **}** *"Daha çok doğru yolda olacaklardı."* İcabet ediş bakımından çok hızlı, din bakımından da en doğru.

{ مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ **}** *"Herhangi bir milletten."* Yahudi ve Hıristiyanlardan.

{ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيرٌ **}** *"Fakat kendilerine uyarıcı (bir peygamber) geldiği zaman."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile.

{ مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُورًا **}** *"Bu onların sadece nefretini artırdı."* Hazret'ten uzaklaşmalarına.

اِسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِهٖ فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِينَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾

43- "Bu, yeryüzünde böbürlenme ve kötü bir tuzak düzeni! Oysa kötü tuzak dolanmaz, ancak sahibinin başına (dolanır). O halde

onlar öncekilerin yasasından başka mı bekliyorlar? Sen Allah'ın sünnetinde asla bir değişme bulamazsın. Sen Allah'ın sünnetinde asla bir başkalaşma da bulamazsın."

{ اِسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ **}** *"Bu yeryüzünde böbürlenme."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten yüz çevirmek için.

{ وَمَكْرَ السَّيِّئِ **}** *"Ve kötü bir tuzak düzeni."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in helak oluşu için.

{ وَلَا يَحِيقُ **}** *"Oysa dolanmaz."* Vacip olmaz ve kuşatmaz.

{ الْمَكْرُ السَّيِّئُ **}** *"Kötü tuzak."* Çirkin söz ve çirkin eylem.

{ اِلَّا بِاَهْلِهٖ **}** *"Ancak sahibinin başına (dolanır)."* Ancak ehlinin üzerine.

{ فَهَلْ يَنْظُرُونَ **}** *"O halde onlar bekliyorlar mı?"* Seni yalanlamakla kavmin gözetlemekte midir?

{ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِينَ **}** *"Öncekilerin yasasından başka."* Kendilerinden öncekiler ilk toplumların peygamberlerini yalanlamalarından dolayı öncekilerin azabını mı?

{ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ **}** *"Sen Allah'ın sünnetinde asla bulamazsın."* Allah'ın azabında.

{ تَبْدِيلًا **}** *"Bir değişme."* Değişiklik.

{ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ **}** *"Sen Allah'ın sünnetinde asla bulamazsın."* Allah'ın azabında.

{ تَحْوِيلًا **}** *"Bir başkalaşma da."* Ondan başkasına.

اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهٗ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ اِنَّهٗ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾

44- "Onlar yeryüzünde gezip bir bakmadılar mı, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Oysa onlar, bunlardan daha güçlüydüler. Göklerde ve yerde hiçbir şey Allah'ı âciz bırakamaz. Çünkü O her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir."

{ اَوَلَمْ يَسِيرُوا **}** *"Onlar gezip... mı."* Mekke kâfirleri sefere çıkmadılar mı?

{ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا **}** *"Yeryüzünde. Bir bakmadılar."* Düşünüp tefekkür etsinler de ibret alsınlar.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ **}** *"Sonu nasıl olmuş?"* Cezası.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Kendilerinden öncekilerin."* Kendilerinden öncekilerin peygamberleri yalanlamaları halinde.

{ وَكَانُوٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً **}** *"Oysa onlar, bunlardan daha güçlüydüler."* Beden ve mal yönüyle.

{ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ **}** *"Allah'ı âciz bırakamaz."* Kaçıp kurtulamaz.

{ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Hiçbir şey."* Hiçbir kimse.

{ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Göklerde ve yerde."* Mahlukattan.

{ اِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا **}** *"Çünkü O, her şeyi bilen."* Mahlukatını.

{ قَدِيرًا **}** *"Her şeye gücü yetendir."* Onlara gücü yetendir.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

45- "Bununla birlikte Allah, insanları yaptıkları günahlar yüzünden hemen yakalayıverseydi, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları belli bir süreye kadar erteliyor, sonunda süreleri gelince gereğini yapar! Şüphe yok ki, Allah, kullarını görmektedir."

{ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ **}** *"Bununla birlikte Allah, insanları hemen yakalayıverseydi."* Cin ve insanları.

{ بِمَا كَسَبُوا **}** *"Yaptıkları günahlar yüzünden."* Günahlarının bütünü nedeniyle.

{ مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا **}** *"Yeryüzünde bırakmazdı."* Yeryüzünde.

{ مِنْ دَآبَّةٍ **}** *"Hiçbir canlı."* Cin ve insanlardan özellikle hiçbir kimse.

{ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ **}** *"Fakat onları erteliyor."* Onları erteliyor.

{ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Belli bir süreye kadar."* Belirli bir vakte kadar.

{ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ **}** *"Sonunda süreleri gelince."* Helak oluş vakitleri.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهٖ بَصِيرًا **}** *"Gereğini yapar! Şüphe yok ki, Allah, kullarını görmektedir."* Helak olanı da kurtulacak olanı da.

سورة يٰسٓ

36- YÂSÎN SÛRESİ

Kendisinde Yâsîn'in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 83, sözcük sayısı 729 ve harf sayısı ise 3.000'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يٰسٓ ﴿١﴾

1- "Yâ Sîn"

{ يٰسٓ **}** *"Yâ Sîn."* İbn Abbâs kendi isnadıyla Yâsîn Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder: Diyor ki, "*Yâ Sîn*." Süryanicede "Ey insan" anlamına gelmektedir.

وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيْمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٣﴾

2-3- "O hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki, sen (risâlet görevi ile) gönderilen peygamberlerdensin."

{ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيْمِ اِنَّكَ **}** *"O hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki, Sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ **}** *"(Risâlet görevi ile) gönderilen peygamberlerdensin."* Ve denilmiştir ki, Yâ ve Sîn ile yemin ettiği bir kasemdir. "*O hikmet dolu Kur'an'a and olsun ki*" ve helal ve haramı, emir ve nehyi muhkem kılan Kur'an'a kasem ederim ki. "*Andolsun ki sen*", ey Muhammed! "*Risâlet görevi ile gönderilen peygamberlerdensin*" ve bunun için kasem olmuştur.

عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾

4- "Dosdoğru bir yol üzerindesin"."

{ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ **}** *"Dosdoğru bir yol üzerindesin."* Allah Teâlâ'nın kendisinden razı olduğu dosdoğru bir din üzere sabitsin ki, bu din İslam'dır.

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾

5- "(Bu Kur'an) mutlak üstün, çok merhametli olan (Allah) tarafından indirilmiştir."

{ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ **}** *"(Bu Kur'an) mutlak üstün, (Allah) tarafından indirilmiştir."* Diyor ki; Kur'an kendisine iman etmeyenden intikam alan Aziz Allah'ın buyruk ve mesajlarıdır.

{ الرَّحِيمِ **}** *"Çok merhametli olan."* Kendisine iman edene.

لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَآ أُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾

6- "(Onunla), ataları uyarılmamış ve bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir kavmi uyarasın!"

{ لِتُنْذِرَ **}** *"(Onunla), uyarasın."* Kur'an ile korkutasın.

{ قَوْمًا **}** *"Bir kavmi."* Yani Kureyş'i.

{ مَآ أُنْذِرَ **}** *"Uyarılmamış."* İnzar edildiği gibi.

{ اٰبَآؤُهُمْ **}** *"Ataları."* Ve denilmiştir ki, babalarını senden önce hiçbir resûl uyarmadı.

{ فَهُمْ غَافِلُونَ **}** *"Ve bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış."* Ahiret inancından gafildirler ve onu inkâr etmektedirler.

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

7- "Andolsun ki, onların çoğu azabı hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar."

{ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ **}** *"Andolsun ki azabı hak etmişlerdir."* Hışım ve azap sözü muhakkak vacip olmuştur.

{ عَلٰى اَكْثَرِهِمْ **}** *"Onların çoğu."* Mekke ehline, Ebû Cehil ve ashabına.

{ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ **}** *"Çünkü onlar iman etmiyorlar."* Allah'ın ilmine göre iman etmiyorlar ve iman etmeyi de dilemiyorlar. İman etmediler ve Bedir Savaşı'nda küfür üzere öldürüldüler.

اِنَّا جَعَلْنَا فِيٓ اَعْنَاقِهِمْ اَغْلٰلًا فَهِيَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾

8- "Biz onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelerine kadar dayanmıştır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır!"

{ اِنَّا جَعَلْنَا فِيٓ اَعْنَاقِهِمْ **}** *"Biz onların boyunlarına geçirdik."* Sağ ellerine.

{ اَغْلٰلًا **}** *"Halkalar."* Demirden.

{ فَهِيَ **}** *"O halkalar."* Tasmalanmış ve dolandırılmıştır.

{ اِلَى الْاَذْقَانِ **}** *"Çenelerine kadar dayanmıştır."* Sakallarına kadar.

{ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ **}** *"Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır."* Geçirilmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kendisi namazdayken taşlamak istediklerinde sağ ellerini çeneleriyle toplamışızdır. "*Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır*", her türlü hayırdan mahrum olup tasmalanmışlardır.

وَجَعَلْنَا مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَّمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾

9- "Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çekip, kendilerini kuşatmışızdır. Bu yüzden artık göremezler."

{ وَجَعَلْنَا مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ **}** *"Önlerinden çekip."* Ahiretle ilgili durumdan.

{ سَدًّا **}** *"Bir set."* Perde.

{ وَمِنْ خَلْفِهِمْ **}** *"Ve arkalarından."* Dünya ile ilgili durumlardan.

{ سَدًّا **}** *"Bir set."* Perde.

{ فَاَغْشَيْنَاهُمْ **}** *"Kendilerini kuşatmışızdır."* Onların kalp gözlerini kuşatmışızdır.

{ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ **}** *"Bu yüzden artık göremezler."* Hak ve hidayeti.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: **{** وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا **}** *"Önlerinden bir set çekip."* Örtü. Şu cihetten ki, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namazdayken taşlamak istediklerinde O'nu göremediler. "*Ve arkalarından bir set*", bir örtü çektik ki, onun ashabı da göremesin. "*Kendilerini kuşatmışızdır*", Onların gözlerini kuşattık. "*Bu yüzden artık göremezler*", Peygamber'i göremezler ki, O'na eziyet etsinler.

وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

10- "Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, artık iman etmezler."

{ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ **}** *"Onlar için birdir."* Mahzum oğulları için, Ebû Cehil ve ashabı için.

{ ءَاَنْذَرْتَهُمْ **}** *"Onları uyarsan da."* Onları Kur'an ile korkutsan da.

{ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ **}** *"Uyarmasan da."* Onları korkutmasan da.

{ لَا يُؤْمِنُونَ **}** *"Artık iman etmezler."* İman etmek istemiyorlar. Bedir Savaşı'nda küfür üzere öldürüldüler. (اِنَّا جَعَلْنَا فِيٓ اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا)'den buraya kadar olan bölüm Ebû Cehil, Velid ve bu ikisinin ashabı hakkında nazil olmuştur.

اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾

11- "Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmeden, Rahmân olan Allah'tan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesini, bir mağfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele!"

{ إِنَّمَا تُنْذِرُ **}** *"Sen ancak uyarabilirsin."* Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senin Kur'an ile inzarın fayda verir.

{ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ **}** *"Kur'an'a uyan... kimseyi."* Yani Kur'an ve onunla amel eden Ebûbekir ve ashabı misali.

{ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ **}** *"Ve görmeden, Rahmân olan Allah'tan korkan."* Her ne kadar O'nu görmeseler de Rahman için amel eden.

{ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ **}** *"İşte böylesini, bir mağfiret müjdele."* Dünyada günahlarının bağışlanmasıyla.

{ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ **}** *"Ve güzel bir mükâfatla."* Cennette sevap ve güzellikle.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ ﴿١٢﴾

12- "Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi ve geride bıraktıkları her izi yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır."

{ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ **}** *"Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz."* Diriliş için.

{ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا **}** *"Onların yaptıkları her işi yazarız."* Onların geride bırakmış oldukları hayır ve şerri.

{ وَآثَارَهُمْ **}** *"Ve geride bıraktıkları her izi."* Geride terk edip bıraktıkları sâlih bir sünneti ve onların ölümlerinin ardından bu sünnet ile amel edilmiş olsun. Ya da geride bırakmış oldukları kötü bir sünneti ki, onların ölümlerinin ardından bu kötü sünnet ile amel edilmiş olsun.

{ وَكُلَّ شَيْءٍ **}** *"Her şeyi."* Amellerini.

{ اَحْصَيْنَاهُ فِيٓ اِمَامٍ مُبِينٍ **}** *"Biz apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır."* Onu Levh-i Mahfuz'da yazmışızdır.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ اِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾

13- "Onlara, o şehir halkının (Antakyalıların) misalini örnek ver. Hani oraya elçiler gelmişti!"

{ وَاضْرِبْ لَهُمْ **}** *"Onlara, örnek ver."* Mekke ehline açıkla.

{ مَثَلًا **}** *"Misalini."* Mesel.

{ اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ **}** *"O şehir halkının (Antakyalıların)"* Antakya ehlinin niteliğini, nasıl onları helak ettiğimizi.

{ اِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُونَ **}** *"Hani oraya elçiler gelmişti."* Yani kendilerine Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın elçisi olan Şemun Saffar gelmişti de onlar ona iman etmemişlerdi ve onu yalanlamışlardı.

اِذْ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

14- "Hani biz onlara iki elçi göndermiştik de onlar ikisini de yalanlamışlardı. Biz de (onları), üçüncü bir elçi ile destekledik. Onlara, 'Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz.' dediler."

{ اِذْ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمُ **}** *"Hani biz onlara göndermiştik de."* Onlara gönderdik.

{ اثْنَيْنِ **}** *"İki elçi."* Seman ve Suman adlı iki elçi.

{ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ **}** *"Onlar ikisini de yalanlamışlardı. Biz de (onları), üçüncü bir elçi ile destekledik."* O iki elçiyi Şemun adlı üçüncü bir elçi ile güçlendirdik. Şemun risaletlerininin tebliği konusunda o ikisini tasdik etmişti.

{فَقَالُوٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ} *"Onlara, 'Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz.' dediler."*

قَالُوا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

15- "(Şehir halkı), 'Siz bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Hem Rahmân olan (Allah) hiçbir şey indirmedi. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.' dediler."

{قَالُوا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ} *"(Şehir halkı), 'Siz insandan başka bir şey değilsiniz' dediler."* Bizim gibi bir âdemsiniz.

{مِثْلُنَا وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ} *"Bizim gibi. Hem Rahmân olan (Allah) hiçbir şey indirmedi."* Kitap ve resûl indirmedi.

{اِنْ اَنْتُمْ} *"Siz."* Sizler değilsiniz.

{اِلَّا تَكْذِبُونَ} *"Ancak yalan söylüyorsunuz."* Allah adına yalan söyleyen kimselerden başkası.

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّآ اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾

16- "(Elçiler) dediler ki: 'Rabbimiz biliyor ki, biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.'"

{قَالُوا} *"(Elçiler) dediler ki."* Yani elçiler.

{رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّآ اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ} *"Rabbimiz biliyor ki, biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz."* Şehadet etmektedir.

وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾

17- "Bize düşen sadece apaçık tebliğdir!"

{وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا الْبَلَاغُ} *"Bize düşen sadece tebliğdir."* Allah'tan geleni tebliğ etmektir.

{الْمُبِينُ} *"Apaçık."* Bildiğiniz bir dil ile.

قَالُوٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨﴾

18- "(Şehir halkı) dediler: 'Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun ki, sizi taşlarız ve mutlaka bizden size can yakıcı bir ceza dokunur!'"

{قَالُوٓا} *"(Şehir halkı) dediler."* Elçilere.

{اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ} *"Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık."* Sizden dolayı uğursuzluğa tutulduk.

{لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا} *"Eğer bu işten vazgeçmezseniz."* Sözlerinizden.

{لَنَرْجُمَنَّكُمْ} *"Andolsun ki, sizi taşlarız."* Sizi hiç kuşkusuz öldürürüz.

{وَلَيَمَسَّنَّكُمْ} *"Ve mutlaka size dokunur."* Size isabet eder.

{مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ} *"Bizden can yakıcı bir ceza."* Acıtıcı ki, bu ceza, öldürülmektir.

قَالُوا طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

19- "(Elçiler şöyle) dediler: 'Uğursuzluğunuz sizin kendinizdendir. Size öğüt verilmesi mi (uğursuzluk)? Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz!'"

{قَالُوا} *"(Elçiler şöyle) dediler."* Yani elçiler.

{طَٓائِرُكُمْ} *"Uğursuzluğunuz."* Sıkıntıya düşüşünüz ve karşılaştığınız uğursuzluğunuz.

{مَعَكُمْ} *"Sizin kendinizdendir."* Yaptığınız davranışlara karşı Allah Teâlâ'dandır.

{اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ} *"Size öğüt verilmesi mi (uğursuzluk)?"* Size zikrettiklerimiz ve Allah Teâlâ'nın öğütleriyle sizi korkutmamız dolayısıyla mı uğursuzluğa uğradınız?

{بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ} *"Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz."* Allah'a şirk koşan.

وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾

20- "O sırada şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve dedi ki: 'Ey kavmim, uyun o gönderilen elçilere!'"

{وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ} *"O sırada şehrin öbür ucundan geldi."* Şehrin ortasından.

{رَجُلٌ} *"Bir adam."* Ki bu şahıs Habib-i Neccar'dır.

{يَسْعٰى} *"Koşarak."* Elçileri işittiğinden dolayı süratli bir şekilde yürüyerek.

{قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ} *"Ve dedi ki: 'Ey kavmim, uyun o gönderilen elçilere!'"* Allah'a iman etmekle.

اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾

21- "Uyun, sizden bir ücret istemeyen bu kişilere! Şüphesiz onlar hidayete ermiş kimselerdir."

{اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا} *"Uyun, sizden bir ücret istemeyen bu kişilere."* Allah Teâlâ'ya iman etmeye karşılık herhangi bir ücret ve mal istemeyen.

{وَهُمْ مُهْتَدُونَ} *"Şüphesiz onlar hidayete ermiş kimselerdir."* Onlar tevhidi gösteren kimselerdir. O kavim ise Habib-i Neccar'a "Bizden ve dinimizden teberri ettin ve düşmanlarımızın dinine girdin." dedi. Habib-i Neccar ise bunun üzerine onlara şöyle dedi:

وَمَا لِيَ لَآ اَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Bana gelince, ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim? Sizler de hep O'na döndürülüp götürüleceksiniz!"

{وَمَا لِيَ لَآ اَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي**}** *"Bana gelince, ben niçin beni yaratana kulluk etmeyeyim?"* Beni yaratan.

{وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ**}** *"Sizler de hep O'na döndürülüp götürüleceksiniz!"* Ölümden sonra.

ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً اِنْ يُّرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾

23- "Ben, O'ndan başka ilâhlar mı edineyim? Eğer o Rahmân olan (Allah), bana bir zarar dileyecek olsa, onların şefaati bana hiçbir yarar sağlamaz ve onlar beni kurtaramazlar."

{ءَاَتَّخِذُ**}** *"Ben, edineyim mı?"* İbadet mi edeceğim?

{مِنْ دُونِهٖٓ**}** *"O'ndan başka."* Sizin emrinizle Allah Teâlâ'dan başkasına.

{اٰلِهَةً**}** *"İlâhlar."* Putlar.

{اِنْ يُّرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ**}** *"Eğer o Rahmân olan (Allah), bana bir zarar dileyecek olsa."* Rahman Teâlâ bana şiddetli bir azap isabet ettirirse.

{لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا**}** *"Onların şefaati bana hiçbir yarar sağlamaz."* Allah Teâlâ'dan gelecek olan azaba karşılık onlar için herhangi bir vasıta bulunmamaktadır.

{وَلَا يُنْقِذُونِ**}** *"Ve onlar beni kurtaramazlar."* İlahlar beni Allah'ın azabından koruyamayacaklardır.

اِنِّيٓ اِذًا لَّفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾

24- "İşte o zaman ben, apaçık bir sapıklık içinde olurum."

{ إِذًا إِنِّيٓ **}** *"İşte o zaman ben."* Allah Teâlâ'dan başkasına ibadet edecek olursam.

{ لَفِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ **}** *"Apaçık bir sapıklık içinde olurum."* Apaçık bir hata içinde.

إِنِّيٓ ءَامَنتُ بِرَبِّكُمْ فَٱسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾

25- "Ben, sizin Rabbinize iman ettim. Gelin beni dinleyin!"

Sonra onlara yönelerek şöyle dedi:

{ إِنِّيٓ ءَامَنتُ بِرَبِّكُمْ فَٱسْمَعُونِ **}** *"Ben, sizin Rabbinize iman ettim. Gelin beni dinleyin."* İman etmek suretiyle bana itaat ediniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Habib-i Neccar bu cümleleri elçilere söylemiştir. "*Ben, sizin Rabbinize iman ettim. Gelin beni dinleyin*", benim, Allah'ın kulu olduğuma ilişkin benim için şehadette bulunun. Kavmi onu yakaladı, öldürdü, astı ve ayaklarıyla onu çiğnediler öyle ki, bağırsakları oturağından çıktı.

قِيلَ ٱدْخُلِ ٱلْجَنَّةَ قَالَ يَٰلَيْتَ قَوْمِى يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26- "(Sonra ona), 'Haydi gir, cennete!' denildi. (O da) dedi ki: 'Keşke kavmim bilselerdi.'"

{ قِيلَ ٱدْخُلِ ٱلْجَنَّةَ **}** *"(Sonra ona). 'Haydi gir, cennete!' denildi."* Kendisine cennet vacip oldu. Ruhuna cennete gir denildi.

{ قَالَ **}** *"(O da) dedi ki."* Ruhu cennete girdikten sonra.

{ يَٰلَيْتَ قَوْمِى يَعْلَمُونَ **}** *"Keşke kavmim bilselerdi."* İdrak edip tasdik etselerdi.

بِمَا غَفَرَ لِى رَبِّى وَجَعَلَنِى مِنَ ٱلْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilen kullarından kıldığını!"

{ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي **}** *"Rabbimin beni bağışladığını."* Bununla, yani tevhidle Rabbimin beni bağışlamış olduğu şeyi.

{ وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ **}** *"Ve beni ikram edilen kullarından kıldığını."* Lâ ilâhe illallah sözüyle şehadet etmenin karşılığının cennette olmak olduğunu.

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْۢ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِيْنَ ﴿٢٨﴾

28- "Biz ondan sonra, kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik."

{ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ **}** *"Biz kavminin üzerine indirmedik."* Onların helak oluşuna.

{ مِنْۢ بَعْدِهٖ **}** *"Ondan sonra."* Kavminin onu öldürmesinin ardından.

{ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَآءِ **}** *"Gökten bir ordu."* Gökten melekler.

{ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِيْنَ **}** *"Ve indirecek de değildik."* Onların üzerine melekler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Habib-i Neccar'ın öldürülmesinin ardından onlara elçiler göndermedik.

اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُوْنَ ﴿٢٩﴾

29- "Sadece korkunç bir çığlık oldu, onlar da bir anda sönüverdiler!"

{ اِنْ كَانَتْ **}** *"Oldu."* Değildi.

{ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً **}** *"Sadece korkunç bir çığlık."* Hazreti Cebrail ('aleyhi's-selâm) tarafından. Hazret-i Cebrail pazularıyla kapıyı yakaladı. Onların içinde korkunç bir nara attı.

{ فَاِذَا هُمْ خَامِدُوْنَ **}** *"Onlar da bir anda sönüverdiler."* Hareket etmeyen ölülere dönüştüler.

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٠﴾

30- "Yazıklar olsun şu kullara! Kendilerine bir peygamber gelmez ki, illâ onunla alay etmiş olmasınlar!"

{ يَا حَسْرَةً **}** *"Yazıklar olsun."* Yani hasret ve pişmanlık olacaktır.

{ عَلَى الْعِبَادِ **}** *"Şu kullara."* Kıyâmet gününde iman etmemeleri nedeniyle.

{ مَا يَأْتِيهِمْ **}** *"Kendilerine gelmez ki."* Kendilerine gelmiş olan bir peygamber olmamış olsun ki.

{ مِنْ رَسُولٍ **}** *"Bir peygamber."* Bir peygamber.

{ اِلَّا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ **}** *"İllâ onunla alay etmiş olmasınlar."* Alaya almamış ve onunla dalga geçmemiş olsunlar, o yüce elçileri yakalamışlar, öldürmüşler ve onları kuyuya atıp gömmüşler.

اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

31- "Görmediler mi ki, kendilerinden önce nice nesilleri helâk etmişiz. Onlar artık kendilerine dönüp gelmiyorlar."

{ اَلَمْ يَرَوْا **}** *"Görmediler mi ki."* Mekke'nin kâfirlerine haber verilmedi mi?

{ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ **}** *"Kendilerinden önce nice nesilleri helâk etmişiz."* Önceki ümmetlerden.

{ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ **}** *"Onlar artık kendilerine dönüp gelmiyorlar."* Kıyâmet gününe kadar.

وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Onların hepsi bir araya toplanıp, bizim huzurumuza getirileceklerdir."

{ وَاِنْ كُلٌّ **}** *"Onların hepsi."* Onların hepsi ancak.

{ لَمَّا جَمِيعٌ **}** *"Bir araya toplanıp."* Diyor ki, önceki ümmetlerin bütünü.

{ لَدَيْنَا **}** *"Bizim huzurumuza."* Bizim katımızda.

{ مُحْضَرُونَ **}** *"Getirileceklerdir."* Hesap için. "Mim" burada sıladır.

وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَاْكُلُوْنَ ﴿٣٣﴾

33- "Ölü toprak onlar için bir delildir. Biz ona hayat verdik, ondan taneler çıkardık da ondan yiyip duruyorlar."

{ وَاٰيَةٌ لَّهُمُ **}** *"Onlar için bir delildir."* Mekke ehli için bir ibret ve alamettir .

{ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ **}** *"Ölü toprak."* Bitkilerle.

{ اَحْيَيْنَاهَا **}** *"Biz ona hayat verdik."* Yağmurla.

{ وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا **}** *"Ondan çıkardık da."* Orada bitirdik.

{ حَبًّا فَمِنْهُ يَاْكُلُوْنَ **}** *"Taneler. Ondan yiyip duruyorlar."* Habbelerin bütününü.

وَجَعَلْنَا فِيْهَا جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ وَّفَجَّرْنَا فِيْهَا مِنَ الْعُيُوْنِ ﴿٣٤﴾

34- "Biz orada hurmalıklardan, üzüm bağlarından nice bahçeler yarattık ve içlerinde pınarlardan sular fışkırttık."

{ وَجَعَلْنَا فِيْهَا **}** *"Biz orada yarattık."* Yeryüzünde.

{ جَنّٰتٍ **}** *"Nice bahçeler."* Bahçeler.

{ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ **}** *"Hurmalıklardan, üzüm bağlarından."* Yani üzüm asmaları.

{ وَفَجَّرْنَا **}** *"Ve fışkırttık."* Yardık.

{ فِيْهَا **}** *"İçlerinde."* Yeryüzünde.

{ مِنَ الْعُيُوْنِ **}** *"Pınarlardan sular."* Nehirler.

لِيَاْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

35- "(Bunu), herbirinin ürününden ve kendi elleriyle ürettiklerinden yesinler diye yaptık. Hâlâ şükretmeyecekler mi?"

{ لِيَاْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖ **}** *"(Bunu), herbirinin ürününden yesinler diye yaptık."* Hurmanın ürününden yesinler diye.

{ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ **}** *"Ve kendi elleriyle ürettiklerinden."* Ellerinin bitirdiklerinden. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ellerininin diktikleri ağaçların ürünlerinden.

{ اَفَلَا يَشْكُرُونَ **}** *"Hâlâ şükretmeyecekler mi?"* Onlara yaptığı bu iyiliklere şükredip de iman etmeyecekler mi?

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Toprağın bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır!"

{ سُبْحَانَ **}** *"Allah her türlü eksiklikten uzaktır."* Allah Teâlâ kusurlardan münezzehtir.

{ خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا الَّذِي **}** *"Öyle ki, bütün çiftleri yaratan."* Sınıfları.

{ مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ **}** *"Toprağın bitirdiklerinden."* Tatlı, ekşi ve bunun dışındaki diğer tatlar.

{ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ **}** *"İnsanların kendilerinden."* Erkek ve dişi gruplar.

{ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Ve daha bilmedikleri nice şeylerden."* Karada denizde türler.

وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾

37- "Gece de onlar için bir delildir. Gündüzü ondan sıyırır alırız, birden karanlıkta kalıverirler!"

{ وَاٰيَةٌ لَّهُمُ **}** *"Onlar için bir delildir."* Mekke ehli için bir ibret ve bir alamettir.

{ الَّيْلُ **}** *"Gece de."* Karanlık gece için.

{ نَسْلَخُ مِنْهُ **}** *"Ondan sıyırır alırız."* Ondan gideririz.

{ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُّظْلِمُونَ **}** *"Gündüzü. Birden karanlıkta kalıverirler."* Gecede.

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾

38- "Güneş de (bir delildir ki), kendi yolunda akıp gider. Bu, mutlak üstün olan, her şeyi bilen Allah'ın takdiridir."

{ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا **}** *"Güneş de (bir delildir ki), kendi yolunda akıp gider."* Yörüngesinde. Âyetin, kendisi için herhangi bir yörünge olmaksızın akıp gider anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ **}** *"Bu, mutlak üstün olan, (Allah)'ın takdiridir."* Kendisine iman etmeyenden intikam almakla Aziz olan Allah Teâlâ'nın tedbiridir.

{ الْعَلِيمِ **}** *"Her şeyi bilen."* Mahlukatını ve onların tedbirini bilendir.

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾

39- "Ay'a gelince, ona da birtakım konaklar belirledik. Sonunda o, eğri hurma dalı gibi olur da geri döner."

{ مَنَازِلَ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ **}** *"Ay'a gelince, ona da birtakım konaklar belirledik."* Güneşe menziller belirlediğimiz gibi ay için de menziller belirledik. Artıp azalmaktadır.

{ حَتّٰى عَادَ **}** *"Sonunda o, geri döner."* Dönüşür.

{كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ} *"Eğri hurma dalı gibi olur da."* Bir dönüşüm üzerinden geçtiğinde kuru kavisli hurma salkımı gibi olur.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Ne güneşin aya yetişebilmesi mümkündür, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Çünkü onlardan her biri bir yörüngede yüzmektedir."

{يَنْبَغِي لَهَآ لَا الشَّمْسُ} *"Ne güneşin mümkündür."* Güneş için elverişli değildir.

{اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ} *"Aya yetişebilmesi."* Ayın sultanında doğup da onun aydınlığını gidermesi.

{وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ} *"Ne de gece gündüzün önüne geçebilir."* Ne de gece gündüzün sultanında doğar da onun aydınlığını giderir.

{وَكُلٌّ} *"Çünkü onlardan her biri."* Güneş ay ve yıldızlar.

{فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ} *"Bir yörüngede yüzmektedir."* Bir deveran içinde deveran etmektedirler ve bir mecrada akmaktadırlar.

وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾

41- "Onlar için bir delil de bizim, onların soylarını dolu gemide taşımamız."

{وَاٰيَةٌ لَهُمْ} *"Onlar için bir delil de."* Mekke ehli için bir ibret ve bir alamet.

{اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ} *"Bizim, onların soylarını taşımamız."* Babaları ve zürriyetlerini taşıdığında onların babalarının sulplerinde.

{فِي الْفُلْكِ} *"Gemide."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın gemisinde.

{الْمَشْحُونِ} *"Dolu."* Dolu.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Doldurulmuş ve donatılmış. Öyle ki, teçhiz edilmesi alındığında yükseltilmesinin dışında hiçbir şey kalmamaktadır.

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾

42- "Ve kendilerine (misli) gibi, binecekleri nice şeyler yaratmamızdır."

{ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ **}** *"Ve kendilerine (misli) gibi, yaratmamızdır."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın gemisinin misali.

{ مَا يَرْكَبُونَ **}** *"Binecekleri nice şeyler."* Kayık ve deve.

وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Eğer dilersek onları suda boğarız. (O zaman), ne onların feryadına koşan olur, ne de onlar kurtarılırlar."

{ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ **}** *"Eğer dilersek onları suda boğarız."* Denizde.

{ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ **}** *"(O zaman), ne onların feryadına koşan olur."* Onları boğulmaktan kurtaran bir yardım edici.

{ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ **}** *"Ne de onlar kurtarılırlar."* Boğulmaktan kurtulmak için yardım görürler.

إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ ﴿٤٤﴾

44- "Ancak tarafımızdan bir rahmet ve belli bir süreye kadar yaşatma müstesnadır."

{ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا **}** *"Ancak tarafımızdan bir rahmet müstesnadır."* Onları boğulmaktan kurtaracak tarafımızdan bir nimet.

{ وَمَتَاعًا **}** *"Ve yaşatma."* Süre.

{ إِلَى حِينٍ **}** *"Belli bir süreye kadar."* Ölüm vakitlerine ve helak oluş vakitlerine.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾

45- "(Durum böyle iken) onlara, 'Önünüzdeki ve arkanızdaki işlerde (Allah'tan) sakının ki, size rahmet edilsin!' denildiği zaman (aldırmazlar)."

{ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ **}** *"(Durum böyle iken) onlara, denildiği zaman (aldırmazlar)"* Mekke ehline. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara buyurduğunda.

{ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ **}** *"Önünüzdeki işlerde (Allah'tan) sakının ki."* Ahiretle ilgili işlerden sakının, ahirete iman edin ve ahiret için amel ediniz.

{ وَمَا خَلْفَكُمْ **}** *"Ve arkanızdaki."* Dünya ile ilgili şeylerden. Dünya metaına ve kibrine aldanmayın.

{ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ **}** *"Size rahmet edilsin."* Ahirette size rahmet edilsin de azaba uğramayasınız.

وَمَا تَاْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Zaten onlara, Rablerinin âyetlerinden herhangi bir âyet gelmez ki, ondan yüz çevirmiş olmasınlar!"

{ وَمَا تَاْتِيهِمْ **}** *"Zaten onlara, gelmez ki."* Mekke kâfirlerine.

{ مِنْ اٰيَةٍ **}** *"Herhangi bir âyet."* Alamet.

{ مِنْ اٰيَاتِ **}** *"Âyetlerinden."* Alametlerde.

{ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerinin."* Ayın yarılması, güneşin tutulması, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an.

{ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا **}** *"Ondan olmasınlar."* Onunla.

{ مُعْرِضِينَ **}** *"Yüz çevirmiş."* Yalanlamış.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾

47- "Onlara, 'Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden hayra harcayın!' denildiği zaman, o inkâr edenler, mü'min (yoksullar) için, 'Dilediği takdirde Allah'ın doyuracağı kimseyi, biz mi doyuracağız? Siz ancak apaçık bir şaşkınlık içindesiniz!' dediler."

{ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ **}** *"Onlara, denildiği zaman."* Mekke kâfirlerine denildiğinde. Mü'minlerin fakirleri onlara dediğinde.

{ اَنْفِقُوا **}** *"Hayra harcayın."* Yoksullara tasaddukta bulununuz.

{ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden."* Allah Teâlâ size bahşettiği.

{ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"O inkâr edenler, dediler."* Mekke kâfirleri.

{ لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** *"Mü'min (yoksullar) için."* Mü'minlerin fakirleri.

{ اَنُطْعِمُ **}** *"Biz mi doyuracağız?"* Biz mi tasaddukta bulunalım?

{ مَنْ لَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ **}** *"Dilediği takdirde Allah'ın kimseyi."* Allah Teâlâ'nın dilediği takdirde vereceği kimseye.

{ اَطْعَمَهُ **}** *"Doyuracağı."* Rızkını.

{ اِنْ اَنْتُمْ **}** *"Siz."* Ey mü'minler topluluğu sizler değilsiniz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bu ifadeyi dile getiren mü'minlerdir. "*Siz değilsiniz*", siz değilsiniz.

{ اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ **}** *"Ancak apaçık bir şaşkınlık içindesiniz."* Apaçık bir hata içindesiniz. Bu âyetin Kureyş zındıkları hakkında nazil olduğu söylenmiştir.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾

48- "Yine onlar, 'Eğer doğru söylüyorsanız, bu (kıyâmet) vaadi ne zaman?' diyorlar."

{ وَيَقُولُونَ **}** *"Yine onlar, diyorlar."* Mekke kâfirleri.

{ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ **}** *"Bu (kıyâmet) vaadi ne zaman?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bize vadettiğin şey.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **}** *"Eğer doğru söylüyorsanız."* Ölümden sonra dirileceğimiz konusunda eğer doğru sözlülerden isen.

مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Onlar, birbirleriyle çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalayacak olan bir tek çığlıktan başkasını beklemiyorlar."

{ مَا يَنْظُرُونَ **}** *"Onlar, beklemiyorlar."* Seni yalanlamalarından dolayı kavmin bir azabı beklememektedir.

{ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً **}** *"Bir tek çığlıktan başkasını."* Bu ilk nefhadır.

{ تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ **}** *"Birbirleriyle çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalayacak olan."* Çarşıda tartışıp dururken.

فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَآ اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾

50- "İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler!"

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً **}** *"İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler."* Vasiyette. Âyetin, ne bir söz söyleyebilirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَآ اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ **}** *"Ne de ailelerine dönebilirler."* Çarşıdan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ne de ailelerine dönebilirler*", şaşkınlıktan cevap veremezler.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾

51- "(Sonunda) Sûr'a üfürülür. Bir de bakarsın ki, onlar kabirlerinden kalkarak Rablerine doğru koşuyorlar."

{ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ **}** *"(Sonunda) Sûr'a üfürülür."* Ki, bu ilk nefhadır.

{ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ **}** *"Bir de bakarsın ki, onlar kabirlerinden kalkarak."* Kabirlerinden.

{ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ **}** *"Rablerine doğru koşuyorlar."* Çıkarlar.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Onlar, 'Eyvah başımıza gelenlere! Bizi bu yattığımız yerden kim kaldırdı? Çok merhametli olan (Allah)'ın vaat ettiği işte bu imiş! (Meğer) gönderilen peygamberler doğru söylemişler!' derler."

{ قَالُوا **}** *"Onlar, derler."* Kabirlerden çıktıktan sonra, yani kâfirler.

{ يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا **}** *"Eyvah başımıza gelenlere! Bizi kim kaldırdı?"* Bizi kim uyandırdı?

{ مِنْ مَرْقَدِنَا **}** *"Bu yattığımız yerden."* Uykumuzdan. Bunun üzerine birbirlerine şöyle diyecekler:

{ هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ **}** *"Çok merhametli olan (Allah)'ın vaat ettiği işte bu imiş."* Dünyada.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Melekler, yani hafaza melekleri onlara şöyle diyecektir: İşte bu, Rahmân'ın resûllerin diliyle dünyada vadettiği şeydir.

{ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ **}** *"(Meğer) gönderilen peygamberler doğru söylemişler."* Resûller öldükten sonra dirilişin olduğunu söylemekle.

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Sadece bir tek çığlık olmuştur. Bir de bakarsın ki, onların hepsi bizim huzurumuza getirilmişlerdir!"

{ إِنْ كَانَتْ **}** *"Olmuştu."* Olmamıştır.

{ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً **}** *"Sadece bir tek çığlık."* Bir tek nefha, bu da diriliş nefhası.

{ فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا **}** *"Bir de bakarsın ki, onların hepsi bizim huzurumuza."* Katımıza.

{ مُحْضَرُونَ **}** *"Getirilmişlerdir."* Hesap için.

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

54- "Artık bu gün, hiçbir kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz ve siz ancak yaptıklarınızın karşılığını alırsınız!"

{فَالْيَوْمَ} *"Artık bu gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا} *"Hiçbir kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz."* Hiçbir kimsenin iyiliklerinden bir şey eksilmez. Hiçbir kimsenin günahlarına da bir şey eklenmez.

{وَلَا تُجْزَوْنَ} *"Ve siz karşılığını alırsınız."* Ahirette.

{إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ} *"Ancak yaptıklarınızın."* Ve dünyada dediklerinizin.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾

55- "O gün cennet halkı, gerçekten bir meşguliyette eğlenmektedirler."

{إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ} *"Cennet halkı, gerçekten."* Cennet ehli.

{الْيَوْمَ} *"O gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{فِي شُغُلٍ} *"Bir meşguliyette."* Cehennem ehlinin içinde bulunduğu durumdan.

{فَاكِهُونَ} *"Eğlenmektedirler."* Bekaretleri izale etmekle hoşnutturlar. Âyetin "fakihun" şeklinde kıraat edilmesi halinde "nimetlenmektedirler" anlamına geldiği de söylenmektedir.

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِؤُنَ ﴿٥٦﴾

56- "Kendileri ve eşleri gölgelerde, koltuklar üzerine yaslanmışlardır."

{هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ} *"Kendileri ve eşleri."* Helalleri.

{فِي ظِلَالٍ} *"Gölgelerde."* Ağacın gölgesinde.

{عَلَى الْأَرَائِكِ} *"Koltuklar üzerine."* Yüksek köşklerde tahtalar üzerinde.

{مُتَّكِؤُنَ} *"Yaslanmışlardır."* Oturmaktadırlar.

لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Orada onlar için bir meyve var. Hem orada ne isterlerse her şey onlarındır."

{لَهُمْ فِيهَا**}** *"Orada onlar için var."* Cennette.

{فَاكِهَةٌ**}** *"Bir meyve."* Türlü türlü meyveler.

{وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ**}** *"Hem orada ne isterlerse her şey onlarındır."* İstedikleri ve canlarının çektikleri her şey.

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾

58- "Bir de onlara, çok esirgeyen Rab'den 'selam!' sözü vardır."

{سَلَامٌ قَوْلًا**}** *"Bir de onlara, selam sözü vardır."* Onlara selam verirler.

{مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ**}** *"Çok esirgeyen Rab'den."*

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Ey suçlular! Bugün siz bir tarafa ayrılın!"

{وَامْتَازُوا الْيَوْمَ**}** *"Bugün siz bir tarafa ayrılın."* Allah Teâlâ onlara der ki, bugün ayrılın.

{أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ**}** *"Ey suçlular."* Müşrikler. Böylece Allah Teâlâ onları mü'minlerden ayıracak ve onlara şöyle diyecektir:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾

60- "Ey Âdemoğulları! Size şu tavsiyede bulunmadım mı? Şeytana tapmayın, çünkü o size apaçık bir düşmandır."

{أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ**}** *"Size şu tavsiyede bulunmadım mı?"* Size resûlle birlikte göndermiş olduğum kitapta takdim etmedim mi?

{يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ**}** *"Ey Âdemoğulları! Şeytana tapmayın."* Şeytana itaat etmeyiniz.

{ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ } *"Çünkü o, size apaçık bir düşmandır."* Düşmanlığı açık olan.

وَاَنِ اعْبُدُوْنِيْ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿٦١﴾

61- "Ve bana kulluk edin, dosdoğru yol budur."

{ وَاَنِ اعْبُدُوْنِيْ } *"Ve bana kulluk edin."* Beni birleyiniz.

{ هٰذَا } *"Budur."* Size emretmiş olduğum tevhid.

{ صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ } *"Dosdoğru yol."* Dosdoğru hak din.

وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيْرًا اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٢﴾

62- "Böyle iken o, sizden birçok kuşakları saptırdı. Hiç aklınızı kullanmıyor muydunuz?"

{ وَلَقَدْ اَضَلَّ } *"Böyle iken o, saptırdı."* Şeytan.

{ مِنْكُمْ } *"Sizden."* Ey âdemoğulları.

{ جِبِلًّا } *"Kuşakları."* İnsanları.

{ كَثِيْرًا } *"Birçok."* Sizden öncekileri.

{ اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا تَعْقِلُوْنَ } *"Hiç aklınızı kullanmıyor muydunuz?"* Onlara neler yaptığını bilmiyor musunuz? Bundan dolayı onlara uymayınız.

هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿٦٣﴾

63- "İşte bu, size vaad olunan cehennemdir!"

{ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ } *"İşte bu, size vaad olunan cehennemdir."* Dünyada.

اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿٦٤﴾

64- "İnkâr etmenizden dolayı, bugün oraya girin!"

{ اِصْلَوْهَا } *"Oraya girin."* Oraya giriniz.

{ الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ } *"İnkâr etmenizden dolayı, bugün."* O'nu, kitabı ve resûlleri inkâr etmenizden ötürü.

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Bu gün biz onların ağızlarını mühürleriz de yaptıklarını bize elleri söyler, ayakları da şahitlik eder."

{ اَلْيَوْمَ **}** *"Bu gün."* Ki bugün kıyâmet günüdür .

{ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ **}** *"Biz onların ağızlarını mühürleriz de."* İnkâr etmelerinin ardından onların dillerini konuşmaktan engeller.

{ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيهِمْ **}** *"Bize elleri söyler."* Tuttukları şeyleri.

{ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ **}** *"Ayakları da şâhidlik eder."* Kendisiyle yürüdükleri şeylere ve organları şehadette bulunur.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ **}** *"Yaptıklarını."* İşledikleri şerleri.

وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾

66- "Hem biz dileseydik, onların gözlerini silme kör ederdik de yola dökülür kalırlardı, artık nasıl göreceklerdi?"

{ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ **}** *"Hem biz dileseydik, onların gözlerini silme kör ederdik de."* Onların sapıklıklarının gözlerini çıkarırdık.

{ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ **}** *"Yola dökülür kalırlardı."* Yolu görürlerdi.

{ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ **}** *"Artık nasıl göreceklerdi?"* Nasıl görecekler ki? Onların sapıklıklarının gözleri çıkartılmamıştır.

وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Yine dileseydik, oldukları yerde kılıklarını değiştirirdik de ne ileri gidebilirler, ne de geri dönebilirlerdi!"

{ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَاهُمْ **}** *"Yine dileseydik, kılıklarını değiştirirdik de."* Maymunlara ve domuzlara.

{عَلٰى مَكَانَتِهِمْ} *"Oldukları yerde."* Yurtlarındaki evlerinde.

{فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا} *"Ne ileri gidebilirler."* Gidiş ve geliş.

{وَلَا يَرْجِعُونَ} *"Ne de geri dönebilirlerdi."* Kendi evlerindeki ilk hale.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Biz kime uzun ömür verirsek, onun yaratılışını (güç ve kuvvetini alarak) tersine çevirririz. Hâlâ akıllarını kullanmayacaklar mı?"

{وَمَنْ نُعَمِّرْهُ} *"Biz kime uzun ömür verirsek."* Ömürde mühlet verdiğimiz kimseye.

{نُنَكِّسْهُ} *"Onun (güç ve kuvvetini alarak) tersine çevirririz."* Onu düşürürüz.

{فِي الْخَلْقِ} *"Yaratılışını."* İlk yaratılışta öyle ki, sanki bir çocuğa dönüşmüş gibi olur. Kendisinin sakalı ve dişleri yokmuş gibi. Kuvveti olmayan bir çocuk gibi küçük ve büyük abdestini giderir.

{اَفَلَا يَعْقِلُونَ} *"Hâlâ akıllarını kullanmayacaklar mı?"* Bunu hâlâ tasdik etmeyecek misiniz?

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْۢبَغِي لَهُ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾

69- "Biz O'na (Muhammed'e) şiir öğretmedik, bu O'na yaraşmaz da. O'nun getirdiği sadece bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır."

{وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ} *"Biz O'na (Muhammed'e) şiir öğretmedik."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{وَمَا يَنْۢبَغِي لَهُ} *"Bu O'na yaraşmaz da."* Şiir söylemek O'na yaraşır bir tavır da değildir.

{اِنْ هُوَ} *"O'nun getirdiği."* Yani o Kur'an.

{اِلَّا ذِكْرٌ} *"Sadece bir öğüt."* Ancak bir öğüt.

{ وَقُرْاٰنٌ مُّبِيْنٌ **}** *"Ve apaçık bir Kur'an'dır."* Helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayıcıdır.

لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِيْنَ ﴿٧٠﴾

70- "(Bu), diri olanı uyarmak ve kâfirlere de o azap sözünün gerçek olması içindir."

{ لِيُنْذِرَ **}** *"(Bu), uyarmak içindir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an ile uyarması içindir.

{ مَنْ كَانَ حَيًّا **}** *"Diri olanı."* Aklı olan kimse içindir.

{ وَيَحِقَّ الْقَوْلُ **}** *"Ve o azap sözünün gerçek olması."* Hışım ve azap ile söz vaciptir.

{ عَلَى الْكَافِرِيْنَ **}** *"Kâfirlere de."* Mekke kâfirlerine. Bundan dolayı onlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a inanmazlar.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِّمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُوْنَ ﴿٧١﴾

71- "Onlar görmediler mi ki, biz kudretimizin eseri olarak, onlar için birtakım hayvanlar yarattık da kendileri bunlara sahip oluyorlar!"

{ اَوَلَمْ يَرَوْا **}** *"Onlar görmediler mi ki."* Kendilerine haber verilmedi mi?

{ اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ **}** *"Biz onlar için yarattık da."* Mekke ehli için.

{ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ **}** *"Kudretimizin eseri olarak."* Kudretimizle "Kün" sözcüğüyle onlar için yarattıklarımızdan.

{ اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُوْنَ **}** *"Birtakım hayvanlar. Kendileri bunlara sahip oluyorlar."* Zâbıttırlar, onlara mâliktirler.

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوْبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُوْنَ ﴿٧٢﴾

72- "Biz bu hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Hem onlardan binekleri var, hem de onlardan yiyorlar."

{ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ **}** *"Biz bu hayvanları kendilerine boyun eğdirdik."* Onları onların boyunduruğuna koyduk.

{ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ **}** *"Hem onlardan binekleri var."* Onların içinde binilenler vardır.

{ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ **}** *"Hem de onlardan yiyorlar."* Etlerinden yararlanılır.

وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73- "Kendileri için onlarda daha birçok yararlar ve türlü içecekler var. Hâlâ şükretmeyecekler mi?"

{ وَلَهُمْ **}** *"Kendileri için var."* Yani Mekke ehli için.

{ فِيهَا **}** *"Onlarda."* Hayvanlarda.

{ مَنَافِعُ **}** *"Daha birçok yararlar."* Taşımasında ve kazanç sağlamasında.

{ وَمَشَارِبُ **}** *"Ve türlü içecekler."* Sütlerinden.

{ أَفَلَا يَشْكُرُونَ **}** *"Hâlâ şükretmeyecekler mi?"* Onlara bu nimetleri verene şükredip de iman etmeyecekler mi?

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾

74- "Onlar belki kendilerine yardım edilir diye, Allah'tan başka birtakım ilâhlar edindiler."

{ وَاتَّخَذُوا **}** *"Edindiler."* Mekke kâfirlerine ibadet ettiler.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً **}** *"Allah'tan başka birtakım ilâhlar."* Putlar.

{ لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ **}** *"Onlar belki kendilerine yardım edilir diye."* Allah'ın azabını kendilerinden engelleyecek.

لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Oysa bunların onlara yardıma güçleri yetmez. (Aksine) kendileri onlar (tanrıları korumak) için hazır askerlerdir!"

{ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ **}** *"Oysa bunların onlara yardıma güçleri yetmez."* İlahlar, Allah Teâlâ'nın onlara yönelik azaplarını engelleyemezler.

{ وَهُمْ **}** *"(Aksine) kendileri."* Yani Mekke kâfirleri.

{ لَهُمْ **}** *"Onlar (tanrıları korumak) için."* Bâtılla putlar.

{ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ **}** *"Hazır askerlerdir!"* Önlerinde el pençe duran kullar gibi.

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾

76- "Onların sözleri seni üzmesin. Çünkü biz onların gizlemiş olduklarını da, açığa vurduklarını da biliriz."

{ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ **}** *"Onların sözleri seni üzmesin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onların yalanlamaları.

{ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ **}** *"Çünkü biz onların gizlemiş olduklarını da, biliriz."* Hile ve ihaneti.

{ وَمَا يُعْلِنُونَ **}** *"Açığa vurduklarını da."* Düşmanlığı.

اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾

77- "İnsan, kendisini bir meni damlasından yarattığımızı görmedi mi ki, şimdi apaçık bir hasım kesildi?"

{ اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ **}** *"İnsan, görmedi mi ki?"* Ubeyy ibn Halef.

{ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ **}** *"Kendisini bir meni damlasından yarattığımızı."* Kokuşmuş, zayıf.

{ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ **}** *"Şimdi bir hasım kesildi."* Bâtıl uğrunda mücadele eden cedelci bir kişi.

{ مُبِينٌ **}** *"Apaçık."* Cidal edişi açık olan.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾

78- "Kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek vermeye de kalkıştı. 'Kim diriltecekmiş şu çürümüş kemikleri?' dedi."

{وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا} *"Bize bir örnek vermeğe de kalkıştı."* Bize kemiklerle bir örnek vermeye başladı.

{وَنَسِيَ خَلْقَهُ} *"Kendi yaratılışını unutarak."* İlk yaratılışını zikretmeyi bırakarak.

{قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ} *"'Kim diriltecekmiş şu çürümüş kemikleri' dedi."* Çürümüş topraktan.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِيٓ اَنْشَاَهَآ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

79- "De ki: 'Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek, çünkü O yaratmayı bilir.'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Ona de ki:

{يُحْيِيهَا الَّذِيٓ اَنْشَاَهَآ} *"Onları yaratmış olan diriltecek."* Onları yaratmış olan.

{اَوَّلَ مَرَّةٍ} *"İlk defa."* Nutfeden.

{وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ} *"Çünkü O, yaratmayı bilir."* Her şeyi yaratmıştır.

اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا فَاِذَآ اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Size o yeşil ağaçtan bir ateş çıkaran O'dur. Siz o zaman ondan yakıp duruyorsunuz!"

{اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا} *"Size o yeşil ağaçtan bir ateş çıkaran O'dur."* Azabın dışında.

{فَاِذَآ اَنْتُمْ} *"Siz o zaman."* Ey Mekke ehli.

{مِنْهُ تُوقِدُونَ} *"Ondan yakıp duruyorsunuz."* Ondan ateş çakmaktasınız.

اَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلٰى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

81- "Gökleri ve yeri yaratanın, bunların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi ? Elbette gücü yeter. Çünkü O, her şeyi yaratan, her şeyi bilendir."

{ اَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ **}** *"Gökleri ve yeri yaratanın, yaratmaya gücü yetmez mi?"* Dirilten.

{ مِثْلَهُمْ بَلٰى **}** *"Bunların benzerini. Elbette gücü yeter."* Buna kadirdir.

{ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ **}** *"Çünkü O, her şeyi yaratan her şeyi bilendir."* Diriltendir.

اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ اِذَآ اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَّقُولَ لَهٗ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

82- "O'nun işi, bir şeyi dilediği zaman, ona sadece 'Ol!' demektir. O da hemen oluverir."

{ اِنَّمَآ اَمْرُهٗٓ **}** *"O'nun işi, ona sadece."* Dirilişte.

{ اِذَآ اَرَادَ شَيْـًٔا **}** *"Bir şeyi dilediği zaman."* Diriliş olmasını murad ettiğini diriliş gerçekleşir.

{ اَنْ يَقُولَ لَهٗ كُنْ فَيَكُونُ **}** *"Ol, demektir. O da hemen oluverir."* Kıyâmet saatinin gerçekleşmesi.

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

83- "Her şeyin mülkü ve tasarrufu elinde bulunan (Allah), her türlü eksiklikten münezzehtir. Siz ancak O'na döndürülüp götürüleceksiniz!"

{ فَسُبْحَانَ **}** *"Her türlü eksiklikten münezzehtir."* Kendi nefsini münezzeh kılmıştır.

{ الَّذِي بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Her şeyin mülkü ve tasarrufu elinde bulunan (Allah)."* Her şeyin hazinesi. O, her şeyi yaratmıştır.

{ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ **}** *"Siz ancak O'na döndürülüp götürüleceksiniz."* Ölümden sonra, dirildikten sonra amellerinize göre karşılık verir.

سورة الصَّآفَّاتِ

37- SÂFFÂT SÛRESİ

Kendisinde ‘Sâffât’ın zikredildiği suredir. Surenin bütünü Mekkidir. Âyet sayısı 182, sözcük sayısı 860 ve harf sayısı ise 3.829’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالصَّآفَّاتِ صَفًّا ﴿١﴾

1- “Andolsun o saf bağlayıp duranlara.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Sâffât Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالصَّآفَّاتِ صَفًّا **}** *“Andolsun o saf bağlayıp duranlara.”* Allah Teâlâ mü’minlerin namazda saf tutması gibi, gökte saflar halinde bulunan melekler adına yemin etmektedir.

فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾

2- “O toplayıp sürenlere.”

{ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا **}** *“O toplayıp sürenlere.”* Bulutları çekip bir araya getiren meleklere de yemin etmektedir.

فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾

3- “Ve zikir okuyanlara ki.”

{ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا **}** *"Ve zikir okuyanlara ki."* Kitab'ı kıraat eden meleklere de yemin etmektedir. Âyetin, Kur'an'ın kıraatine yemin ettiği anlamına da gelmektedir.

إِنَّ إِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿٤﴾

4- "Şüphesiz sizin ilâhınız birdir."

{ إِنَّ إِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ **}** *"Şüphesiz sizin ilâhınız birdir."* Çocuksuz ve ortaksız. Bundan dolayı yemin şöyle olmuştur. Ey Mekke ehli sizin ilahınız çocuğu olmaksızın ve ortağı da bulunmaksızın tek bir ilahtır.

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿٥﴾

5- "O, (hem) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbi, hem de doğuların Rabbidir."

{ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ **}** *"O, (hem) göklerin, yerin Rabbi."* Göklerin ve yerin yaratıcısı.

{ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Ve bu ikisi arasındakilerin."* Mahlukatın ve harikuladeliklerin.

{ وَرَبُّ الْمَشَارِقِ **}** *"(Hem de) doğuların Rabbidir."* Yaz ve kış mevsiminin doğularının.

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ﴿٦﴾

6- "Biz, en yakın göğü bir süsle, yıldızlarla donattık."

{ إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا **}** *"Biz, en yakın göğü donattık."* İlk katı.

{ بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ **}** *"Bir süsle, yıldızlarla."* Diyor ki, yıldızlarla süsledim.

وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴿٧﴾

7- "Ve onu her itaat dışına çıkan şeytandan koruduk."

{ وَحِفْظًا **}** *"Ve onu koruduk."* Diyor ki, yıldızlarla korudum.

{ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ **}** *"Her itaat dışına çıkan şeytandan."* Sürekli isyana yeltenen şiddetli.

لَا يَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَإِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿٨﴾

8- "Onlar yüce melekler topluluğunu dinleyemezler, her taraftan kovulup atılırlar."

{ لَا يَسَّمَّعُونَ **}** *"Onlar dinleyemezler."* Dinlemesinler diye.

{ اِلَى الْمَلَإِ الْاَعْلٰى **}** *"Yüce melekler topluluğunu."* Meleklerin sözlerini, yani hafaza meleklerinin sözlerini. Kendi aralarında gerçekleşen şeylerde.

{ وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ **}** *"Her taraftan kovulup atılırlar."* Kendisine çıkmaya çalıştıkları her yerden atılırlar.

دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿٩﴾

9- "Uzaklaştırılırlar. Hem onlara sürekli bir azap vardır."

{ دُحُورًا **}** *"Uzaklaştırılırlar."* Gökten ve meleklerin kelamını dinlemekten uzaklaştırılırlar.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ **}** *"Hem onlara sürekli bir azap vardır."* Yıldızlarla sürekli bir azap vardır. Cehennem ateşinde sürekli bir azap vardır anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

10- "Ancak (meleklerden) bir söz kapan olursa, onu da delici bir alev izler."

{ اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ **}** *"Ancak (meleklerden) bir söz kapan olursa."* Ancak bir hırsızlıkta bulunan veya meleklerin sözlerinden bir şey dinleyen.

{ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ **}** *"Onu da delici bir alev izler."* Ona ulaşan bir yıldız, aydınlığı yakıcı olan bir yıldız.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ مَنْ خَلَقْنَا اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾

11- "Şimdi sen onlara sor: Yaratılış bakımından, kendileri mi daha güçlü yoksa bizim yarattıklarımız mı? Biz insanları yapışkan bir çamurdan yarattık."

{ فَاسْتَفْتِهِمْ **}** *"Şimdi sen onlara sor."* Mekke ehline sor.

{ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا **}** *"Yaratılış bakımından, kendileri mi daha güçlü?"* Diriliş.

{ اَمْ مَنْ خَلَقْنَا **}** *"Yoksa bizim yarattıklarımız mı?"* Onlardan öncekiler olan melekler ve diğer mahlukat mı?

{ اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ **}** *"Biz insanları bir çamurdan yarattık."* Âdem'den, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da çamurdan.

{ لَازِبٍ **}** *"Yapışkan."* Yapışkan.

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾

12- "Fakat sen onlara şaşıyorsun, onlarsa alay ediyorlar!"

{ بَلْ عَجِبْتَ **}** *"Fakat sen onlara şaşıyorsun."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onların seni yalanlamalarına.

{ وَيَسْخَرُونَ **}** *"Onlarsa alay ediyorlar."* Seninle ve kitabınla.

وَاِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾

13- "Onlar kendilerine öğüt verildiği zaman, öğüt almazlar."

{ وَاِذَا ذُكِّرُوا **}** *"Onlar kendilerine öğüt verildiği zaman."* Kur'an'la öğüt verildiğinde.

{لَا يَذْكُرُونَ} *"Öğüt almazlar."* Öğüt almazlar.

وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً يَّسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾

14- "Bir mucize gördükleri zaman da onu eğlence konusu yaparlar."

{وَاِذَا رَاَوْا} *"Gördükleri zaman da."* Mekke ehli.

{اٰيَةً} *"Bir mucize."* Ayın yarılması ve güneş tutulması gibi bir alamet.

{يَّسْتَسْخِرُونَ} *"Onu eğlence konusu yaparlar."* Onunla alay ederler.

وَقَالُوٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

15- "'Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil.' derler."

{وَقَالُوٓا اِنْ هٰذَآ} *"'Bu, değil' derler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bize getirdiği şey değildir.

{اِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ} *"Apaçık sihirden başka bir şey."* Apaçık bir yalan.

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾

16- "Yani biz ölüp, bir toprak ve bir kemik yığını haline geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz mi diriltileceğiz?"

{وَكُنَّا ءَاِذَا مِتْنَا} *"Yani biz ölüp, haline geldiğimiz zaman mı?"* Dönüştüğümüzde.

{تُرَابًا وَّعِظَامًا} *"Bir toprak ve bir kemik yığını."* Çürümüş.

{ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ} *"Gerçekten biz mi diriltileceğiz?"* Ölümden sonra diriltilecek miyiz? Ey Muhammed! Onlara de ki: "Evet."

اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿١٧﴾

17- "Bizden önceki atalarımız da mı?"

Onlar dediler ki:

{ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُونَ } *"Bizden önceki atalarımız da mı?"* Bizim gibi öncekilerimizde mi?

قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾

18- "De ki: 'Elbette diriltileceksiniz, hem de aşağılanmış olarak!'"

{ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ } *"De ki: 'Elbette diriltileceksiniz.'"* Ve onlar da.

{ دَاخِرُونَ } *"Hem de aşağılanmış olarak."* Küçük düşürülmüş ve hakir kılınmış olarak.

فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾

19- "Çünkü o (Sûr'a üfürmek) zorlu bir buyruktan ibarettir. Derhal onların gözleri açılıverir."

{ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ } *"Çünkü o (Sûr'a üfürmek) zorlu bir buyruktan ibarettir."* Bir tek nefha ile. Bu nefha diriliş nefhasıdır.

{ فَاِذَا هُمْ } *"Derhal onların."* Kabirlerinden kalkarlar.

{ يَنْظُرُونَ } *"Gözleri açılıverir."* Emrolundukları şeylere.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾

20- "Eyvah bize, derler. İşte bu hesap günüdür!"

{ وَقَالُوا } *"Derler."* Kabirlerden kalktıklarında.

{ يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ } *"Eyvah bize. İşte bu hesap günüdür."* Hesaba çekiliş gününde. Melekler onlara şöyle der:

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

21- "İşte bu, yalanlamakta olduğunuz hüküm günüdür!"

{ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ } *"İşte bu, hüküm günüdür."* Sizinle mü'minler arasında hüküm verilmesi günüdür.

{بِهِ الَّذِي كُنْتُمْ} *"Olduğunuz."* Dünyada.

{تُكَذِّبُونَ} *"Yalanlamakta."* Olmayacağına dair. Bunun üzerine Allah Teâlâ meleklere şöyle buyurur:

اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾

22- "(Allah meleklere der ki): Toplayın şu zâlimleri, onlara uyan arkadaşlarını ve taptıkları şeyleri!"

{اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا} *"(Allah meleklere der ki): Toplayın şu zâlimleri."* Şirk koşanları.

{وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ} *"Onlara uyan arkadaşlarını ve taptıkları şeyleri."* Cinlerden, insanlardan ve şeytanlardan olan yakınlarını ve benzerlerini.

مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾

23- "Allah'tan başka (taptıklarını), onları cehennemin yoluna sürün!"

{مِنْ دُونِ اللّٰهِ} *"Allah'tan başka."* Putlara.

{فَاهْدُوهُمْ} *"Onları sürün."* Onları götürün.

{اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيمِ} *"Cehennemin yoluna."* Cehennem ateşinin tam ortasına. Allah Teâlâ meleklere şöyle buyurur:

وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Ve durdurun onları, çünkü sorguya çekilecekler!"

{وَقِفُوهُمْ} *"Ve durdurun onları."* Onları ateşe hapsediniz.

{اِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ} *"Çünkü sorguya çekilecekler."* Bu sözden sorguya çekileceklerdir.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾

25- "Size ne oluyor da birbirinize yardım etmiyorsunuz?"

{مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ**}** *"Size ne oluyor da birbirinize yardım etmiyorsunuz?"* Allah'ın azabından bir şeyi engellemiyor ve birbirinize yardım etmiyorsunuz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onlar "Lâ ilâhe illallah" sözünü terk etmelerinden dolayı sorguya çekileceklerdir.

بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Hayır, bugün onlar teslim olmuşlardır."

{بَلْ هُمُ الْيَوْمَ**}** *"Hayır, bugün onlar."* Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{مُسْتَسْلِمُونَ**}** *"Teslim olmuşlardır."* Allah'tan başkasına ibadet edenler, sadece kendisine ibadet edilen Allah Teâlâ'ya teslim olmuşlar ve hakkın Allah olduğunu bilmişlerdir.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Onlar birbirlerine dönüp sorarlar."

{وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ**}** *"Onlar birbirlerine dönüp."* İnsanlar şeytanlara ve toplumun alt kesimi de ileri gelenlere.

{يَتَسَآءَلُونَ**}** *"Sorarlar."* Birbirlerini kınar ve çekişip dururlar.

قَالُوٓا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾

28- "'Siz bize sağdan gelir dururdunuz.' derler."

{قَالُوٓا**}** *"Derler."* Yani insanlar şeytanlara.

{إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ**}** *"Siz bize sağdan gelir dururdunuz."* Dinden bizi kaydırmak için.

قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾

29- "(Diğerleri) der ki: 'Hayır, siz zaten mü'min kimseler değildiniz.'"

{قَالُوا} *"(Diğerleri) der ki."* Yani şeytanlar insanlara.

{بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ} *"Hayır, siz zaten mü'min kimseler değildiniz."* Allah Teâlâ'ya.

وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾

30- "Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu. Ama siz azgın bir kavim idiniz."

{وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ} *"Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu."* Sizi kendisiyle alacağımız bir özrümüz ve kanıtımız.

{بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ} *"Ama siz azgın bir kavim idiniz."* Allah'ı inkâr eden.

فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَآئِقُونَ ﴿٣١﴾

31- "Bu yüzden, Rabbimizin azap sözü hepimizin üzerine gerçek oldu. Biz (hak ettiğimiz cezayı) mutlaka tadacağız!"

{فَحَقَّ عَلَيْنَا} *"Bu yüzden, hepimizin üzerine gerçek oldu."* Bizim üzerimize vacip oldu.

{قَوْلُ رَبِّنَا} *"Rabbimizin azap sözü."* Hışım ve azap.

{إِنَّا لَذَآئِقُونَ} *"Biz (hak ettiğimiz cezayı) mutlaka tadacağız."* Cehennem azabında kalış.

فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾

32- "Evet biz sizi azdırdık. Çünkü biz de azgın kimselerdik."

{فَأَغْوَيْنَاكُمْ} *"Evet biz sizi azdırdık."* Sizi dinden saptırdık.

{ اِنَّا كُنَّا غَاوِينَ } *"Çünkü biz de azgın kimselerdik."* Dinden sapan kimselerdik.

فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾

33- "O gün onların hepsi azapta ortaktırlar."

{ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ } *"O gün onların hepsi."* Kıyâmet gününde.

{ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ } *"Azapta ortaktırlar."* Allah'tan başkasına ibadet eden "âbid" ile kendisine ibadet edilen (sahte) "mâbud."

اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

34- "İşte biz suçlulara böyle yaparız."

{ اِنَّا كَذٰلِكَ } *"İşte biz böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ } *"Suçlulara yaparız."* Müşriklere.

اِنَّهُمْ كَانُوٓا اِذَا قِيلَ لَهُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Çünkü onlar, kendilerine "Allah'tan başka ilâh yoktur." Denildiği zaman, büyüklük taslarlardı."

{ اِنَّهُمْ كَانُوٓا اِذَا قِيلَ لَهُمْ } *"Çünkü onlar, kendilerine denildiği zaman."* Dünyada tevhid sözünü deyiniz.

{ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ } *"Allah'tan başka ilâh yoktur... büyüklük taslarlardı."* Büyüklenerek bundan kaçınırlardı.

وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُوٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾

36- "'Biz, hiç cinlenmiş bir şâir için, ilâhlarımızı terk eder miyiz?' derlerdi."

{ وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُوٓا اٰلِهَتِنَا } *"'Biz, hiç ilâhlarımızı terk eder miyiz?' derlerdi."* İlahlarımıza ibadet etmeyi.

{لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ} *"Cinlenmiş bir şâir için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygamberlik iddia eden düzmece bir peygamber olduğunu kastetmekteydiler.

بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾

37- "Hayır O, gerçeği getirdi ve bütün peygamberleri tasdik etti."

{بَلْ جَآءَ} *"Hayır O, getirdi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{بِالْحَقِّ} *"Gerçeği."* Kur'an'ı ve tevhidi.

{وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ} *"Ve bütün peygamberleri tasdik etti."* Kendisinden önceki peygamberlerin tasdikini.

اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيمِ ﴿٣٨﴾

38- "Elbette siz, o can yakıcı azabı tadacaksınız!"

{اِنَّكُمْ} *"Elbette siz."* Ey Mekke ehli.

{لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيمِ} *"O can yakıcı azabı tadacaksınız."* Cehennem ateşinde acıtıcı.

وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

39- "(Bununla birlikte siz), sadece yapmış olduklarınızla cezalanıyorsunuz!"

{وَمَا تُجْزَوْنَ} *"(Bununla birlikte siz), cezalanıyorsunuz."* Ahirette.

{اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ} *"Sadece yapmış olduklarınızla."* Dünyada küfür ve şirk içinde yapmış olduklarınızla.

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

40- "Ancak Allah'ın ihlâslı kulları bu (azabın) dışındadır."

{ إِلَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ **}** *"Ancak Allah'ın ihlâslı kulları bu (azabın) dışındadır."* Küfür ve şirkten korunmuş. Âyetin, sözcüğün "muhlisin" şeklinde "lam" harfinin esresiyle okunması halinde ibadet ve tevhide ihlaslı olanlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾

41- "İşte onlar için (cennette) belli bir rızık vardır."

{ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ **}** *"İşte onlar için (cennette) belli bir rızık vardır."* Dünyada sabah vakti ve akşam vakti kadar bilinen bir sürede bilinen yemek verilir. Cennette sabah vakti veya akşam vakti bulunmamaktadır.

فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾

42- "Türlü meyveler olacaktır. Ve onlar hep ikram olunurlar."

{ فَوَاكِهُ **}** *"Türlü meyveler olacaktır."* Kendileri için türlü türlü meyveler.

{ وَهُمْ مُكْرَمُونَ **}** *"Ve onlar hep ikram olunurlar."* Hediyelerle.

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾

43- "Nimet cennetlerinde."

{ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ **}** *"Nimet cennetlerinde."* Nimetleri tükenmeyen.

عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾

44- "Tahtlar üzerine karşılıklı otururlar."

{ عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ **}** *"Tahtlar üzerine karşılıklı otururlar."* Ziyarette karşılıklı, yüzyüze.

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾

45- "Onların etrafında, pınardan doldurulmuş bir kadehle dolaşılır."

{ يُطَافُ عَلَيْهِمْ **}** *"Onların etrafında, dolaşılır."* Hizmet içinde.

{ بِكَأْسٍ **}** *"Bir kadehle."* İçki ile.

{ مِنْ مَعِينٍ **}** *"Pınardan doldurulmuş."* Tertemiz içki ile.

بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾

46- "İçenlere lezzet veren, bembeyaz."

{ بَيْضَآءَ لَذَّةٍ **}** *"Lezzet veren, bembeyaz."* Hoşa giden.

{ لِلشَّارِبِينَ **}** *"İçenlere."*

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾

47- "O, ne bir baş ağrısı yapar, ne de sarhoşluk verir!"

{ لَا فِيهَا **}** *"O, ne."* İçilmesinde bulunmamaktadır.

{ غَوْلٌ **}** *"Bir baş ağrısı yapar."* Karın ağrısı, aklın gitmesi ne de bir eziyet ve günah vardır.

{ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ **}** *"Ne de sarhoşluk verir."* Tükenip gider. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ondan sarhoş olmazlar ve başları da çatlamaz.

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾

48- "Yanlarında, bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş dilberler vardır."

{ وَعِنْدَهُمْ **}** *"Yanlarında, vardır."* Cennette.

{ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ **}** *"Bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş."* Gözlerini kocalarından başkasına kısmış olan kocalarıyla yetinip on-

lara karşı herhangi başkalarıyla aldatıp gayri ahlakî bir davranışta bulunmayan cariyeler.

{ عِينٌ **}** *"Dilberler."* Gözleri büyük yüzleri güzel.

كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

49- "Onlar sanki saklı yumurtalardır!"

{ كَاَنَّهُنَّ **}** *"Onlar sanki."* Saf olup el değilmemişte.

{ بَيْضٌ مَكْنُونٌ **}** *"Saklı yumurtalardır."* Kuşkusuz sıcaklıktan ve soğukluktan korunmuşlardır.

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Derken onlar birbirlerine dönüp sorarlar."

{ فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ **}** *"Derken onlar birbirlerine dönüp sorarlar."* Konuşurlar.

قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ اِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾

51- "İçlerinden bir sözcü der ki: 'Benim bir arkadaşım vardı.'"

{ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ **}** *"İçlerinden bir sözcü der ki:"* Cennet ehlinden birisi ki, bu mü'min Yahuda'dır.

{ اِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ **}** *"Benim bir arkadaşım vardı."* Ebû Katrus adında bir arkadaşım. –Ki bu şahıs onun kardeşi idi.–

يَقُولُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾

52- "Derdi ki: 'Sen de (dirilmeye) inananlardan mısın?'"

{ يَقُولُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ **}** *"Derdi ki: 'Sen de (dirilmeye) inananlardan mısın?'"*

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Biz ölüp, bir toprak ve bir kemik yığını haline geldiğimiz zaman, gerçekten biz mi cezalandırılacağız?"

{ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا **}** *"Biz ölüp, haline geldiğimiz zaman mı?."* Dönüştüğümüzde.

{ تُرَابًا وَعِظَامًا **}** *"Bir toprak ve bir kemik yığını."* Çürüyüp ufalmış.

{ ءَاِنَّا لَمَدِينُونَ **}** *"Gerçekten biz mi cezalandırılacağız?"* Dirilişi inkâr etmemizden dolayı hesaba çekilenlerden mi olacağız?

قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾

54- "(Yanındakilere) 'Siz onu tanır mısınız?' dedi."

{ قَالَ **}** *"(Yanındakilere) dedi."* Cennette kardeşlerine.

{ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ **}** *"Siz onu tanır mısınız?"* Cehennem ateşinde. Belki de sizler onun halini göreceksiniz.

فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِي سَوَآءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾

55- "(Derken) bakındı ve o (arkadaşını) cehennemin ortasında gördü."

{ فَاطَّلَعَ **}** *"(Derken) bakındı."* Bizzat o kendisi.

{ فَرَاٰهُ **}** *"Ve o (arkadaşını) gördü."* Kâfir kardeşini gördü.

{ فِي سَوَآءِ الْجَحِيمِ **}** *"Cehennemin ortasında."* Cehennemin ortasında.

قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾

56- "Ona şöyle dedi: 'Allah'a yemin olsun ki, sen az daha beni helâk edecektin!'"

{قَالَ تَاللّٰهِ**}** *"Ona şöyle dedi: 'Allah'a yemin olsun ki.'"* Allah'a yemin olsun ki.

{اِنْ كِدْتَ**}** *"Sen az daha."* Kastettin ve isteyip arzuladın.

{لَتُرْدِينِ**}** *"Beni helâk edecektin."* Şâyet sana itaat edecek olsaydım beni dinden döndürecek ve beni helak edecektin.

وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾

57- "Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı, şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olacaktım!"

{وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي**}** *"Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı."* Rabbimin iman nimeti olmasaydı ve beni küfürden korumasaydı.

{لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ**}** *"Şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olacaktım."* Seninle birlikte cehennem azabında azap göreceklerden olacaktım. Sonra bir münadinin "Ey cennet ehli! Ölüm kesildi. Artık ölüm yok" diye seslendiğini duyar ve kardeşine şöyle der:

اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾

58- "Biz ölecek değilmiyiz?"

{اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ**}** *"Biz ölecek değilmiyiz?."* Ölümün boğazlanıp kesilmesinin ardından.

اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾

59- "İlk ölümümüzden başka ve biz azaba uğrayacak da değiliz, öyle değil mi?"

{اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُولٰى**}** *"İlk ölümümüzden başka."* Dünyada gerçekleşen ilk ölümün ardından. Bunun üzerine o da onlara "Evet' diyecek. O bir münadinin şöyle nida ettiğini işitecek "Ey cehennem ehli! Ce-

hennem ateşinin üstü kapatıldı. Artık oraya giriş de oradan çıkış da bulunmamaktadır." O da bu söz üzerine kardeşine şöyle diyecek:

{وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ**}** *"Ve biz azaba uğrayacak da değiliz, öyle değil mi?"* Cehennem ateşinin üstü kapatıldıktan sonra cehennem ateşinde azaba uğratılacak değiliz, değil mi? Onlar da ona cevaben; "Evet" diyeceklerdir.

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾

60- "İşte büyük kurtuluş budur!"

{اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ**}** *"İşte büyük kurtuluş budur."* Tam kurtuluş. Böylece cenneti ve içindekileri elde ettik. Cehennem ateşinden ve cehennemde bulunan azaplardan kurtulduk. Bu, Allah Teâlâ'nın Kehf Sûresi'nde anlattığı biri mü'min –ki bu Yahuda'dır- diğeri de kâfir olan –bu da Ebû Katrus- iki kardeşin kıssasıdır.

لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

61- "Öyleyse çalışanlar bunun için çalışsınlar!"

Allah Teâlâ ona şöyle der.

{لِمِثْلِ هٰذَا**}** *"Bunun için."* Ebedilik ve nimetler için.

{فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ**}** *"Öyleyse çalışsınlar."* Sâlih amelde çalışıp acele davrananlar bunun için çalışıp davransınlar.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah yolunda harcamada bulunanlar harcasınlar.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: İlim ve ibadette çalışıp gayret gösterenler gayret göstersinler.

اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾

62- "Şimdi, ağırlanmak için bu mu daha iyi, yoksa zakkum ağacı mı?"

{ أَذٰلِكَ **}** *"Şimdi, bu mu?"* Cennet ehli için zikredilen yiyecek ve içecek mi?

{ خَيْرٌ نُزُلًا **}** *"Ağırlanmak için daha iyi."* Mü'minler için sevap, içecek ve yiyecek.

{ أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ **}** *"Yoksa zakkum ağacı mı?"* Ebû Cehil ve ashabı için.

إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾

63- "Biz onu zâlimler için bir sınama vesilesi yaptık."

{ إِنَّا جَعَلْنَاهَا **}** *"Biz onu yaptık."* Onu zikrettik.

{ فِتْنَةً **}** *"Bir sınama vesilesi."* Sınama ve bela.

{ لِلظَّالِمِينَ **}** *"Zâlimler için."* Ebû Cehil ve ashabı için. Dediler ki; zakkum, hurma ve yağdır.

إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾

64- "O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır."

{ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ **}** *"O, çıkan bir ağaçtır."* Biten.

{ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ **}** *"Cehennemin dibinde."* Cehennemin ortasında.

طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾

65- "Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir."

{ طَلْعُهَا **}** *"Tomurcukları."* Ürünleri.

{ كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ **}** *"Sanki şeytanların başları gibidir."* Şeytanlar misali yılanların başları gibidir. Yemen taraflarında bulunur.

فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾

66- "İşte onlar, bundan yiyecekler ve karınlarını onunla doldura-caklar!"

{فَاِنَّهُمْ} *"İşte onlar."* Yani Mekke ehli ve diğer kâfirler.

{لَاٰكِلُونَ مِنْهَا} *"Bundan yiyecekler."* Zakkumdan.

{فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ} *"Ve onunla dolduracaklar karınlarını."* Zakkumdan.

ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾

67- "Sonra (zakkum yemeğinin) üzerine onlar için, kaynar su karış-tırılmış bir içecek vardır."

{ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا} *"Sonra (zakkum yemeğinin) üzerine onlar için."* Zakkumdan.

{لَشَوْبًا} *"Karıştırılmış bir içecek vardır."* Karışım.

{مِنْ حَمِيمٍ} *"Kaynar su."* Sıcak bir sudan. Sıcaklığı son raddeye varmış.

ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾

68- "Sonra da dönecekleri yer, şüphesiz ki, cehennemdir."

{ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ} *"Sonra da dönecekleri yer."* Dönecekleri yer.

{لَاِلَى الْجَحِيمِ} *"Şüphesiz ki, cehennemdir."* Cehennem ateşinin or-tasıdır.

اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّينَ ﴿٦٩﴾

69- "Çünkü onlar atalarını sapkın kimseler olarak buldular."

{اِنَّهُمْ اَلْفَوْا} *"Çünkü onlar buldular."* Buldular.

{ اٰبَآءَهُمْ **}** *"Atalarını."* Dünyada.

{ ضَآلِّيْنَ **}** *"Sapkın kimseler olarak."* Hak ve hidayetten sapmış.

فَهُمْ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ يُهْرَعُوْنَ ﴿٧٠﴾

70- "Şimdi kendileri de onların izlerince koşup gidiyorlar."

{ فَهُمْ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ **}** *"Şimdi kendileri de onların izlerince."* Dinleri üzere.

{ يُهْرَعُوْنَ **}** *"Koşup gidiyorlar."* Hızlıca gidiyorlar, yürüyorlar ve onların davranışlarını sergiliyorlar.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٧١﴾

71- "Andolsun ki, onlardan önce, eski kavimlerin çoğu sapmıştı."

{ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ **}** *"Andolsun ki, onlardan önce, sapmıştı."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Senin kavminden öncekiler.

{ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ **}** *"Eski kavimlerin çoğu."* Geçmiş ümmetlerden.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا فِيْهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿٧٢﴾

72- "Gerçekten biz onlara uyarıcı peygamberler de göndermiştik."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا فِيْهِمْ **}** *"Gerçekten biz onlara göndermiştik."* Onlara.

{ مُّنْذِرِيْنَ **}** *"Uyarıcı peygamberler de."* Kendilerini korkutucu resûller gönderdik; ancak onlar iman etmediler, biz de bundan dolayı onları helak ettik.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿٧٣﴾

73- "Sonra da bak, o uyarılanların sonu nasıl oldu!"

{ فَانْظُرْ **}** *"Sonra da bak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ **}** *"Sonu nasıl oldu."* Cezası.

{ الْمُنْذَرِينَ **}** *"O uyarılanların."* Resûllerin kendilerini inzar ettiği kimseler. Onlar iman etmediler. Bizim de onları nasıl helak ettiğimize bak. Sonra Allah Teâlâ şunları istisna etti.

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾

74- "Ancak Allah'ın ihlâslı kulları bunun dışındadır."

{ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ **}** *"Ancak Allah'ın ihlâslı kulları bunun dışındadır."* Küfür ve şirkten korunmuş olanlar. İbadet ve tevhidle ihlaslı olanlar olarak kabul edilmişlerdir.

وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Andolsun ki, Nûh bize seslenip dua etmişti. Biz de duayı ne güzel kabul etmiştik!"

{ وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ **}** *"Andolsun ki, Nûh bize seslenip dua etmişti."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) kavmine karşı bize dua etti: "Ya Rabbi! Yeryüzünde kâfirlerden hiçbir kimseyi bırakma."

{ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ **}** *"Biz de duayı ne güzel kabul etmiştik."* Kavminin helakı.

وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

76- "Onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtarmıştık."

{ وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ **}** *"Onu ve ailesini kurtarmıştık."* Ve kendisine iman edeni.

{ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ **}** *"O büyük sıkıntıdan."* Yani boğulmaktan.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾

77- "Hem onun zürriyetini kalıcılar kıldık."

{ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ **}** *"Hem onun zürriyetini kalıcılar kıldık."* Kıyâmet gününe kadar. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın üç tane çocuğu vardı. Sâm, Hâm ve Yafes. Sâm, Arap'ın ve onların bölgelerinde yaşayanların; Hâm Habeş, Berberi ve Sindlilerin; Yafes ise diğer insanların babasıdır.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾

78- "(Hem de) sonra gelenler arasında ona iyi bir ün bıraktık."

{ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ **}** *"(Hem de) ona iyi bir ün bıraktık."* Hazret-i Nûh'a güzel bir övgü.

{ فِي الْآخِرِينَ **}** *"Sonra gelenler arasında."* Sonraya kalanlar arasında.

سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾

79- "Âlemler içinde Nûh'a selâm olsun!"

{ سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ **}** *"Nûh'a selâm olsun."* Bizden Nûh ('aleyhi's-selâm)'a selam ve saadet olsun.

{ فِي الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemler içinde."* Kendi zamanındaki âlemler arasında.

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾

80- "İşte biz, iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız."

{ إِنَّا كَذَٰلِكَ **}** *"İşte biz, böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ **}** *"İyi davrananları mükâfatlandırırız."* Söz ve fiilde güzel övgü ve kurtuluş ile.

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾

81- "Çünkü o, bizim mü'min kullarımızdandı."

{ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Çünkü o, bizim mü'min kullarımızdandı."* Tasdik edici.

ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿٨٢﴾

82- "Sonra da diğerlerini suda boğduk."

{ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ **}** *"Sonra da diğerlerini suda boğduk."* Onun dışında geriye kalanları.

وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيمَ ﴿٨٣﴾

83- "Şüphesiz İbrahim de onun kolundan idi."

{ وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهٖ **}** *"Şüphesiz Onun kolundan idi."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın şîasından/kolundan idi. Âyetin, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in şîasından/kolundan olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَاِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim de."* Diyor ki; İbrahim ('aleyhi's-selâm) da Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın dini ve metodu üzere idi. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın dini ve metodu üzere idi.

اِذْ جَآءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾

84- "Hani o, tertemiz bir kalple Rabbine yönelmişti."

{ اِذْ جَآءَ رَبَّهُ **}** *"Hani o, Rabbine yönelmişti."* Diyor ki; Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) Rabbinin taatine yöneldi.

{ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ **}** *"Tertemiz bir kalple."* Her türlü kusurdan arınmış halis bir kalp ile.

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾

85- "O vakit babasına ve kavmine şöyle demişti: 'Siz nelere tapıyorsunuz?'"

{ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ **}** *"O vakit babasına şöyle demişti."* Azer'e.

{ وَقَوْمِهِ **}** *"Ve kavmine."* Putlara tapanlara.

{ مَاذَا تَعْبُدُونَ **}** *"Siz nelere tapıyorsunuz?"* Allah'ın dışında siz nelere tapıyorsunuz? Onlar da "Bizler putlara tapmaktayız" dediler. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) da onlara şu cevabı verdi.

أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾

86- "Yalancılık etmek için mi, Allah'tan başka birtakım ilâhlar istiyorsunuz?"

{ أَئِفْكًا آلِهَةً **}** *"Yalancılık etmek için mi, birtakım ilâhlar."* Yalancılıkla ilahlar edinmek istiyorsunuz.

{ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ **}** *"Allah'tan başka istiyorsunuz?"* İbadet ediyorsunuz.

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

87- "Siz, Âlemlerin Rabbi'ni ne zannediyorsunuz?"

{ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Siz, Âlemlerin Rabbi'ni ne zannediyorsunuz?"* Ondan başkasına ibadet etmeniz halinde size ne yapacaktır biliyor musunuz?

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾

88- "Derken İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı."

{ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ **}** *"Derken İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı."* Yıldızlara. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kendi kendisini bir düşünce kapladı.

فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾

89- "Ve 'Ben hastayım!' dedi."

{فَقَالَ اِنِّي سَقِيمٌ} *"Ve 'Ben hastayım!' dedi."* Onların kendisini terk edip serbest bırakması için ben hasta ve yaralıyım dedi.

فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾

90- "Bunun üzerine etrafındakiler arkalarını dönüp kaçışıverdiler."

{فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ} *"Bunun üzerine etrafındakiler arkalarını dönüp kaçışıverdiler."* Kendi bayramlarına giderek ondan yüz çevirdiler ve onu terk ettiler.

فَرَاغَ اِلٰى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَاْكُلُونَ ﴿٩١﴾

91- "(İbrahim), onların putlarının yanına gizlice gitti ve (onlar için konulan yiyecekleri görünce) dedi ki: 'Buyursanıza, yemez misiniz?'"

{فَرَاغَ} *"(İbrahim), gizlice gitti."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onlara yöneldi.

{اِلٰى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ} *"Onların putlarının yanına ve (onlar için konulan yiyecekleri görünce) dedi ki."* Onlara.

{اَلَا تَاْكُلُونَ} *"Buyursanıza, yemez misiniz?"* Sizin önünüzde olan baldan. Onlar da Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'e cevap vermediler Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) da bunun üzerine onlara şöyle dedi.

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾

92- "Size ne oldu, niçin konuşmuyorsunuz?"

{مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ} *"Size ne oldu, niçin konuşmuyorsunuz?"* Niçin cevap vermiyorsunuz?

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾

93- "Sonra bir yolunu bulup putlara güçlü bir darbe indirdi!"

{ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ **}** *"Sonra bir yolunu bulup putlara."* Onlara yöneldi.

{ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ **}** *"Güçlü bir darbe indirdi."* Balta. Âyetin, yeminini yerine getirdi anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَأَقْبَلُوٓا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾

94- "Putperestler koşarak (İbrahim'in) yanına geldiler."

{ فَأَقْبَلُوٓا إِلَيْهِ **}** *"Putperestler (İbrahim'in) yanına geldiler."* Bayramlarından.

{ يَزِفُّونَ **}** *"Koşarak."* Hızlıca gelerek ve yürüyerek.

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾

95- "(İbrahim dedi): 'Kendi ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?'"

{ قَالَ **}** *"(İbrahim dedi):"* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onlara.

{ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ **}** *"Kendi ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?"* Ellerinizle yonttuğunuz taş ve uzun hurmadan.

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96- "Oysa sizi de yaptığınız bu şeyleri de Allah yaratmıştır."

{ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ **}** *"Oysa sizi de Allah yaratmıştır."* Ve sizleri yaratan Allah'a ibadet etmeyi terk ettiniz.

{ وَمَا تَعْمَلُونَ **}** *"Yaptığınız bu şeyleri de."* Sizlerin oyuşunuzu da oyduğunuz şeyleri de.

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾

97- "Onlar (birbirlerine), 'Onun için bir bina yapın da kendisini ateşe atın!' dediler."

{قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا} *"Onlar (birbirlerine), 'Onun için bir bina yapın da' dediler."* Fırın.

{فَأَلْقُوهُ} *"Kendisini atın."* Onu atınız.

{فِي الْجَحِيمِ} *"Ateşe."* Ateşin içine.

فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾

98- "Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları, (tuzaklarını boşa çıkararak) küçük düşürdük."

{فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا} *"Böylece ona bir tuzak kurmak istediler."* Ateşle yakmak istediler.

{فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ} *"Biz de onları, (tuzaklarını boşa çıkararak) küçük düşürdük."* Cehennem ateşinde en alçak olanlardan kıldık. Âyetin, cezalandırılma ile en çok hüsrana uğrayanlardan kıldık anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾

99- "(İbrahim) dedi: 'Ben Rabbime gidiyorum, O, bana doğru yolu gösterecektir.'"

{وَقَالَ} *"(İbrahim) dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) Hazret-i Lut'a.

{إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي} *"Ben Rabbime gidiyorum."* Rabbimin taatine yöneliciyim.

{سَيَهْدِينِ} *"O, bana doğru yolu gösterecektir."* Beni irşad edecek ve Rabbim beni onlardan kurtaracaktır.

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾

100- "Ey Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk bağışla!"

Sonra da şöyle dua etti:

{ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ **}** *"Ey Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk bağışla."* Resûllerden olacak bir çocuk.

فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾

101- "İşte o zaman biz ona yumuşak huylu bir oğul müjdeledik."

{ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ **}** *"İşte o zaman biz ona bir oğul müjdeledik."* Çocuğu.

{ حَلِيمٍ **}** *"Yumuşak huylu."* Küçükken âlim, büyükken halîm.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾

102- "Oğlu, yanında koşacak çağa gelince, (İbrahim), 'Yavrucuğum' dedi, 'Rüyamda seni boğazladığımı görüyorum, ne diyeceğini bir düşün bakalım!' (Oğlu) dedi: 'Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın.'"

{ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ **}** *"Oğlu, yanında koşacak çağa gelince."* Taatle Allah için amele. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kendisiyle birlikte dağa yürümeye gelince.

{ قَالَ **}** *"(İbrahim), dedi."* Hazret-i İbrahim oğlu İsmail ('aleyhi's-selâm)'a. Âyetin, Hazret-i İshak'a dedi anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ **}** *"Yavrucuğum, rüyamda görüyorum."* Rüyamda emrolundum.

{ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ **}** *"Seni boğazladığımı. Ne diyeceğini bir düşün bakalım."* Görüş bildireceğini ve ne emredeceğini.

{قَالَ يَآ اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ} *"(Oğlu) dedi: 'Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap.'"* Boğazlanmaktan.

{سَتَجِدُنِيٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِينَ} *"İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın."* Boğazlanmaya karşı.

فَلَمَّآ اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾

103- "Her ikisi de (Allah)'a teslim olup (İbrahim), oğlunu alnı üzerine yatırınca."

{فَلَمَّآ اَسْلَمَا} *"Her ikisi de (Allah)'a teslim olup."* Görüş birliği edip Allah'ın emrine teslim olduklarında.

{وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ} *"(İbrahim), oğlunu alnı üzerine yatırınca."* Yüzünü yere yatırdı. Âyetin, alnını yere uzatınca anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَآ اِبْرٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾

104-105- "Biz ona şöyle seslendik: 'Ey İbrahim! Sen rüyanı doğruladın. İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız!'"

{وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَآ اِبْرٰهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا} *"Biz ona şöyle seslendik: 'Ey İbrahim! Sen rüyanı doğruladın.'"* Rüyanda emrolunduğun şeyi yerine getirdin.

{اِنَّا كَذٰلِكَ} *"İşte biz böyle."* İşte bu şekilde.

{نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ} *"İyi davrananları mükâfatlandırırız."* Söz ve eylem ile.

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾

106- "Gerçekten bu, apaçık bir imtihandı."

{ إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ **}** *"Gerçekten bu, apaçık bir imtihandı."* Apaçık bir sınama idi.

وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾

107- "Biz ona büyük bir kurbanlık fidye verdik."

{ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ **}** *"Biz ona büyük bir kurbanlık fidye verdik."* Besili bir koç.[1]

---

1 a) Bu dipnotta verilecek maddeler 101. âyetten bu âyete kadar olan bölümü içermektedir.
İmam Ahmed, Ebu't-Tufeyl kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Hz. İbrahim hacc farzlarını yerine getirmekle emrolunduğunda şeytan sa'y ibadeti esnasında karşısına çıkmış, Hz. İbrahim ile yarışmış ve Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) onu geçmiş. Sonra Cebrail, Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'i Akabe cemresine götürmüş. Şeytan orada da karşısına çıkmış. Hz. İbrahim ona yedi taş atmış ve gitmiş. Şeytan orta cemre yanında yine karşısına çıkmış, Hz. İbrahim yedi taş daha atmış. Ve orada oğlunu alnı üzere yatırmış. Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'in üzerinde beyaz bir gömlek varmış. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a: 'Ey babacığım, beni kefenleyebileceğin başka bir elbisem yok. Bunu çıkar ki, beni onunla kefenleyesin' demiş. Hz. İbrahim gömleği çıkarmaya çalışırken arkasından: 'Ey İbrahim, sen rü'ya'yı gerçekleştirdin.' diye seslenilmiş. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) dönüp bir de bakmış ki, beyaz, boynuzlu ve iri gözlü bir koçla karşılaşmış."
İbn Abbâs der ki: "Biz bu çeşit koçları (kurban etmek suretiyle) ona uymaktayız." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 297.
Hadisin senedinde Serih ibn Numan ibn Mervan el-Cevherî, Yunus ibn Muhammed ibn Müslim el-Bağdadî, Hammad ibn Seleme, Ebû Asım el-Ganevî ve Ebu't-Tufeyl Amir ibn Vâile bulunmaktadır. Hammad ibn Seleme'nin tercüme-i halini önceden sunmuştuk.
Serih ibn Numan ibn Mervan el-Cevherî, Ebu'l-Hasan el-Bağdadî. Sikadır. Ancak az da olsa yanılgıya düştüğü olurdu. Müslim dışında bütün *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 285, 62 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 349; *el-Hulâsa*, 133.
Yunus ibn Muhammed ibn Müslim el-Bağdadî, Ebû Muhammed el-Müeddeb. Sika ve sebttir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 386, 489 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 361, 353 nolu madde.
Ebû Asım el-Ganevî. Sikadır, İmam Yahya ibn Main onu sika saymıştır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 12, s. 143, 681 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 352; *el-Hulâsa*, 453.
Bu raviler sikadır. Ancak Serih ibn Numan ibn Mervan el-Cevherî az da olsa bazen yanılırdı. Buna rağmen Müslim dışındaki diğer *Kütüb-i Sitte* müellifleri

kendisinden tahriç etmişlerdir. Serih için bkz. *et-Takrîb*, c. 1, s. 285, 62 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 349; *el-Hulâsa*, 133.
Hadiste kopukluk bulunmaması nedeniyle muttasıl hadis kategorisindedir ve sahihtir. Hâfız Heysemî de ravilerden Ebû Asım el-Ganevî'yi sika olarak görmüştür. *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 8, s. 200.
b) *Ebu't-Tufeyl Amir ibn Vâile el-Leysî*. Sahabidir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i gençken görmüştür. Aralarında Hz. Ebûbekir, Ömer, Ali, İbn Mesud ve İbn Abbâs'ın bulunduğu sahabilerden hadis rivayet etmiştir. Sahabe içinde en son vefat eden sahabidir. Vefat tarihi hakkında görüş ayrılığı bulunmaktadır. 102 veya 110 yılında vefat ettiği söylenmiştir. Son görüşü Hâfız ibn Hacer ve Zehebî tercih etmiştir. *El-İsâbe*, c. 4, s. 113; *el-Kâşif*, c. 2, s. 58.
c) İbn Cerir et-Taberî, bu haberi ibn Seleme kanalıyla ve bu isnad ile tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 8.
d) (فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ) "*İşte o zaman biz ona yumuşak huylu bir oğul müjdeledik*." müjdesi bundan önceki âyette geçen Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın (رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ) "*Ey Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk bağışla*." (37/es-Sâffât/100) duasının kabulüdür. Zira sâlih evlad isteğine, Allah Azze ve Celle hilm özelliğine sahip bir evlad bağışlamıştır. Bu özelliğin, Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın sınanmasında kendisine büyük bir yardımı dokunmuştur. Ayrıca bu özellik Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'ın ergenlik ve sonraki dönemde kendisinde bulunan bir özelliktir.
e) (فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ) "*Oğlu, yanında koşacak çağa gelince*", yani biz ona bir oğul bağışladık. O, büyüyüp de işi ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla babasıyla birlikte yürüyeceği yaşa ulaşınca demektir. İbn Cerir et-Taberî, (فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ) "*Oğlu, yanında koşacak çağa gelince*" buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Çalışıp çabalamaya başladığında." *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 77.
f) (قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ...) "*Yavrucuğum, dedi, rüyamda seni boğazladığımı görüyorum...*" Yani Allah Azze ve Celle bana seni boğazlamamı emrediyor. Bu buyrukta peygamberlerin rüyalarının vahy olduğuna delil bulunmaktadır. Böyle olmamış olsaydı Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) rüyasında görmüş olduğu boğazlama eylemi nedeniyle oğlunu boğazlama ameliyesine girişmezdi. Zira ilahî bir ferman olmaksızın böyle bir ameliyeye girişmek son derece çirkindir.
g) (فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى) "*Ne diyeceğini bir düşün bakalım!*" Acaba Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın bu istişaresi böyle bir ameliyeyi yerine getirip getirmemeye yönelik bir istişare midir? Açık olan ve bir peygambere yaraşan, bu emri uygulayıp uygulamamaya yönelik bir istişare olmamasıdır. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) oğlu karşı çıksaydı dahi –ki Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'ı bundan tenzih ederiz- bu emri uygulamaya koyardı. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) oğlu Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'a emri yerine getirme noktasında kuvvet kazanması için yar-

dımda bulunmayı ve bu imtihandan onun da bir makam ve bir yücelik elde etmesini amaçlamıştır.

h) (قَالَ يَآ اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِرِيْنَ) "*Oğlu dedi: babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın.*" Bu sözlerle Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın nefsi büsbütün mutmain oldu. Zira Allah'ın emrini uygulamaya koyma noktasında Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) oğlu Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'daki imanı ve boyun eğişi gördü.

ı) "*Emrolunduğun şeyi yap.*" İfadesinde, rüyanın vahy olduğuna bir diğer delildir.

i) (فَلَمَّآ اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِيْنِ) "*Her ikisi de Allah'a teslim olup İbrahim, oğlunu alnı üzerine yatırınca*" ilahî buyruğunda geçen (اَسْلَمَا) sözü Allah'ın emrini uygulamak için boyun eğmek, teslimiyet göstermek anlamındadır.

(وَتَلَّهُ لِلْجَبِيْنِ) "Yanı üzere onu devirdi", Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'ın alnı yere geldi. (تَلَّ) sözcüğünün aslı "tell", yani bir yere yığılmış, toplanmış toprak üzerine atmak demektir. Sözcük daha sonra bütün yere yığmaları kapsayacak bir şekilde genelleştirildi.

(جَبِيْنِ) ise iki şakak, alnın iki yanıdır. Yüzde iki tane cebîn/şakak vardır. Cebhe ise bu iki cebînin arasındadır. Ebû Ubeyde, *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 2, s. 171; *Tefsirü'l-Alusî*, c. 23, s. 130; *Müfredât*, "C-B-N" maddesi.

J) (وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَآ اِبْرٰهِيْمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا) "*Biz ona şöyle seslendik: Ey İbrahim! Sen rüyanı doğruladın. İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız! Gerçekten bu, apaçık bir imtihandı.*" Emri uygulama hususunda teslimiyet gösterip uygulamaya başlayınca, Âlemlerin Rabbi kendisine (اَنْ يَآ اِبْرٰهِيْمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا) "*Biz ona şöyle seslendik: Ey İbrahim! Sen rüyanı doğruladın.*" diye nida etti. Yani imanının derecesini sınamaktan amaçlanan gaye gerçekleşmiştir. Sizden bu sıkıntıyı giderdiğimiz ve bu ağır yükümlülüğü kaldırdığımız gibi amellerinde büsbütün (اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ) "*İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız!*" Allah Azze ve Celle'nin hoşnutluğunu gözeten "Muhsinler"i de mükâfatlandırırız. Sizler "Muhsinler"in en kâmillerindensiniz. Zira sizler nefislerin uygulamakta zorlandığı ve taşımakta güçlük çektiği zor bir imtihanı başarıyla yerine getirdiniz.

k) (وَنَادَيْنَاهُ) "*Biz ona şöyle seslendik*" buyruğu (فَلَمَّآ اَسْلَمَا) "*Her ikisi de Allah'a teslim olup*" buyruğunun cevabıdır.

Ferrâ dedi ki. "Eğer '(فَلَمَّآ اَسْلَمَا) cümlesinin cevabı nerededir?' diye sorulacak olursa cevabı (وَنَادَيْنَاهُ) buyruğundadır. Araplar 'vav' edatını 'Felemmâ'nın ve 'Hettâ İzâ'nın cevabında kullanırlar. (حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا وَفُتِحَتْ) '*Sonunda oraya varıp da kapıları açıldığında,*'" (39/ez-Zümer/73) *Meâni'l-Kur'an*, c. 2 s. 390.

l) (وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيْمٍ) "*Biz ona büyük bir kurbanlık fidye verdik.*" Büyük bir kurbanlık. Bu büyük kurbanlığın ne olduğu İslam mezhepleri arasında tartışma konusu olmuştur. Biz bu tartışmaya girmek istemiyoruz.

Nitekim yukarıya alıntıladığımız İbn Abbâs hadisinde de Ehl-i Sünnet'in kanaatine dayanak olarak şöyle geçmişti: "Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) dönüp bir de bakmış ki, beyaz, boynuzlu ve iri gözlü bir koçla karşılaşmış."
Ferrâ der ki: "Zibh; koçtur. Boğazlanma için hazırladığın bütün şeyler zibhtir." *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 390.
Bu hadisten anlaşıldığı kadarıyla Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın görmüş olduğu rüyadan sonra oğullarından boğazlamaya çalıştığı İsmail ('aleyhi's-selâm)'dır.
m) Ancak âyetle ilgili diğer bir tartışma Müslümanlar ile Yahudiler arasında geçmektedir. Yahudiler boğazlanan şahsın Hz. İshak olduğunu söylerken –gerçi bu görüşte olanlar arasında Said ibn Cübeyr, Ata, Zührî gibi kimi Müslüman âlimler de bulunmaktadır- Müslümanların genel kanaati ise Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'dır. İbn Abbâs da kurban edilen şahsın Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm) olduğu görüşündedir. Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın rüyasında kurban ettiği çocuk olarak gördüğü yavrusu Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm)'dır. İbn Cerir et-Taberî on tane kanalla İbn Abbâs'tan rivayetine göre kurban edilen kişi Hz. İsmail'dir.
İbn Cerir et-Taberî'nin bu haberlerinin isnadında ibn Müsenna, Muhammed ibn Cafer el-Medenî, Şube, Beyan ibn Bişr el-Ahmasî ve Şabi bulunmaktadır. ibn Bişr el-Ahmasî dışında bütün ravilerin tercüme-i hallerini sunmuştuk.
Beyan ibn Bişr el-Ahmesî. Sika ve sebttir. *Et-Takrib*, c. 1, s. 111, 127 nolu madde.
Haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. Ravilerin bütünü de sikadır. Raviler haberi bir öncekinden dinlemiş olduklarından haber muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 425, 696 nolu madde; c. 9, s. 96, 129 nolu madde; c. 4, s. 338, 580 nolu madde; c. 1, s. 506, 941; c. 5, s. 65, 110 nolu madde. Buna göre hadis sahihtir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 83.
Ancak feda edilen şahsın kimliği hakkında İbn Abbâs'tan başka bir rivayet de bulunmaktadır. Bu rivayete göre; feda edilen Hz. İshak ('aleyhi's-selâm)'dır. İmam Ahmed'in, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı hadis "a" maddesinde geçen hadisle hemen hemen aynıdır, ancak rivayetin bir bölümünde şu ifadeler geçmektedir: "Hz. İbrahim ('aleyhi's-selâm) oğlu Hz. İshak ('aleyhi's-selâm)'ı kurban etmek istediğinde…"
Bu haberin isnad zincirinde Ata ibn es-Saib bulunmaktadır. Bu şahsın Basra'ya geldikten sonra ömrünün son demlerinde hafızasında sıkıntıların meydana geldiğini rivayetleri birbirine karıştırdığını belirtmiştik. Ata ibn Saib'in tercüme-i hali için bkz. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 207.
Ata bu haberde kendisinden daha sika olanlara Hz. İsmail konusunda muhalefet ettiğinden dolayı bu rivayeti münker hadis kategorisindedir. Ancak İbn Cerir'in İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı rivayet de kurbanlık edilen Hz. İshak olarak geçmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 81.
Bu rivayetin de isnad zincirinde ömrünün son demlerinde hafızasında vehimler meydana gelen Davud ibn Ebî Hind bulunmaktadır. Bu ravi de Ata gibi Hz. İsmail ('aleyhi's-selâm) konusunda kendisinden daha sika olanlara muhalefet ettiğinden dolayı bu rivayeti şazdır.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١٠٨﴾

108- "Sonra gelenler arasında, ona iyi bir ün bıraktık."

{ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ **}** *"Ona iyi bir ün bıraktık."* İbrahim'e güzel bir övgü.

{ فِي الْاٰخِرِينَ **}** *"Sonra gelenler arasında."* Kendisinden sonra gelenler arasında.

سَلَامٌ عَلٰى اِبْرٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾

109- "İbrahim'e selâm olsun!"

{ سَلَامٌ عَلٰى اِبْرٰهِيمَ **}** *"Selâm olsun İbrahim'e."* Bizden mutluluk ve selamet olsun.

كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾

110- "İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız."

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ **}** *"Biz iyi davrananları mükâfatlandırırız."* Güzel övgü ve kurtuluş ile.

اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾

111- "Çünkü o, bizim mü'min kullarımızdandı."

{ اِنَّهُ **}** *"Çünkü o."* Yani Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm).

{ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Bizim mü'min kullarımızdandı."* Kendi imanlarında musaddıklardan idi.

وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾

112- "Biz ona sâlihlerden bir peygamber olarak İshak'ı müjdeledik."

{ وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ } *"Biz ona sâlihlerden bir peygamber olarak İshak'ı müjdeledik."* Peygamberlerden.

وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى إِسْحٰقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾

113- "Ona ve İshak'a bereketler verdik. Bu ikisinin soyundan hem iyi olan var, hem de kendi nefsine zulmeden var."

{ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ } *"Ona bereketler verdik."* Güzel övgü ve tertemiz zürriyet ile.

{ وَعَلٰٓى إِسْحٰقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا } *"Ve İshak'a. Bu ikisinin soyundan."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i İshak'ın zürriyetinden.

{ مُحْسِنٌ } *"Hem iyi olan var."* Muvahhid.

{ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ } *"Hem de kendi nefsine zulmeden var."* Küfürle.

{ مُبِينٌ } *"Açıkça."*[2] Küfrü zâhir.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١١٤﴾

114- "Andolsun ki biz, Musa ile Harun'a da nimetler verdik."

{ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ } *"Andolsun ki biz, Musa ile Harun'a da nimetler verdik."* Peygamberlik ve İslam ile.

وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١١٥﴾

115- "Bu ikisini ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık."

{ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا } *"Bu ikisini ve kavimlerini kurtardık."* Bu ikisine iman edenleri.

{ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ } *"O büyük sıkıntıdan."* Boğulmaktan.

[2] Meale tarafımızdan eklenmiştir.

وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾

116- "Hem kendilerine yardım ettik de üstün gelenler onlar oldu."

{ وَنَصَرْنَاهُمْ **}** *"Hem kendilerine yardım ettik de."* Firavun'a ve kavmine.

{ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ **}** *"Üstün gelenler onlar oldu."* Kanıt ile galip gelenler.

وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾

117- "Hem onlara o belli kitabı (Tevrat'ı) verdik."

{ وَآتَيْنَاهُمَا **}** *"Hem onlara verdik."* O ikisine bahşettik.

{ الْكِتَابَ **}** *"O kitabı (Tevrat'ı)"* Ki, bu Tevrat'tır.

{ الْمُسْتَبِينَ **}** *"Belli."* Helal ve haramı açıklayan.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾

118- "Kendilerini doğru yola çıkardık."

{ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ **}** *"Kendilerini doğru yola çıkardık."* O ikisini hak dosdoğru din üzere sabit kıldık.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١١٩﴾

119- "Sonra gelenler arasında, onlara iyi bir ün bıraktık."

{ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا **}** *"Onlara iyi bir ün bıraktık."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a ve Hazret-i Harun'a güzel bir övgü.

{ فِي الْآخِرِينَ **}** *"Sonra gelenler arasında."* O ikisinden sonra gelenler.

سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٢٠﴾

120- "Musa'ya ve Harun'a selâm olsun!"

{سَلٰمٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ} *"Selâm olsun Musa'ya ve Harun'a."* Bizden mutluluk ve saadet.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾

121- "İşte biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız."

{اِنَّا كَذٰلِكَ} *"İşte biz böyle."* Bu şekilde.

{نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ} *"İyi davrananları mükâfatlandırırız."* Güzel bir övgü ile.

اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

122- "Çünkü bunların ikisi de bizim mü'min kullarımızdandı."

{اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ} *"Çünkü bunların ikisi de bizim mü'min kullarımızdandı."* Tasdik edici.

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾

123- "Şüphesiz İlyas da gönderilen peygamberlerdendir."

{وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ} *"Şüphesiz İlyas da gönderilen peygamberlerdendir."* Kavmine gönderilen.

اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾

124- "Hani o kavmine şöyle demişti: '(Allah'tan) korkmaz mısınız?'"

{اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُونَ} *"Hani o kavmine şöyle demişti: (Allah'tan) korkmaz mısınız?"* Allah'tan başkasına ibadet etmekten.

اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾

125- "Yaratıcıların en güzeli olan, bırakıp da Baal'e mi tapıyorsunuz?"

{ اَتَدْعُونَ بَعْلًا **}** *"Baal'e mi tapıyorsunuz?"* Allah Teâlâ'dan başka bir rabbe mi ibadet ediyorsunuz. Baal'in bir öküz olduğu da söylenmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onların uzunluğu otuz zira' olan ve dört tane yönü bulunan bir putları vardı.

{ وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ **}** *"Yaratıcıların en güzeli olan, bırakıp da."* Yaratıcıların en büyüğüne ibadet etmeyi terk ediyorsunuz da O'na ibadet etmiyorsunuz.

اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

126- "Sizin Rabbiniz ve sizden önceki atalarınızın Rabbi bulunan Allah'ı."

{ اَللّٰهَ رَبَّكُمْ **}** *"Sizin Rabbiniz bulunan Allah'ı."* Sizin yaratıcınız.

{ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ **}** *"Ve sizden atalarınızın Rabbi."* Babalarınızın yaratıcısı.

{ الْاَوَّلِينَ **}** *"Önceki."* Sizden önceki.

فَكَذَّبُوهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾

127- "Fakat onlar (İlyas'ı) yalanladılar. Bu yüzden onlar elbette (cehenneme) götürüleceklerdir."

{ فَكَذَّبُوهُ **}** *"Fakat onlar (İlyas'ı) yalanladılar."* Risaleti.

{ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ **}** *"Bu yüzden onlar elbette (cehenneme) götürüleceklerdir."* Cehennem ateşinde azap göreceklerdir.

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾

128- "Ancak Allah'ın ihlaslı kulları bunun dışındadır."

{ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ **}** *"Ancak Allah'ın ihlaslı kulları bunun dışındadır."* İbadette ve tevhidde muhles olanlar. Zira onlar bu şekilde değillerdir.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١٢٩﴾

129- "Biz sonra gelenler arasında, ona iyi bir ün bıraktık."

{ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ **}** *"Biz ona iyi bir ün bıraktık."* İlyas'a güzel bir övgü.

{ فِي الْاٰخِرِينَ **}** *"Sonra gelenler arasında."* Ondan sonra gelenler arasında.

سَلَامٌ عَلٰى اِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾

130- "İlyâsîne selâm olsun!"

{ سَلَامٌ **}** *"Selâm olsun."* Bizden mutluluk ve esenlik.

{ عَلٰى اِلْ يَاسِينَ **}** *"İlyâsîne."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ailesine. Eğer "İlyasîn" olarak okunursa diyor ki, bizden mutluluk ve esenlik İlyasîn'e ki, bu zât İdris Peygamber'dir.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾

131- "İşte biz, iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız."

{ اِنَّا كَذٰلِكَ **}** *"İşte biz, böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ **}** *"İyi davrananları mükâfatlandırırız."* Söz, eylem ve güzel övgü ile.

اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

132- "Çünkü o, bizim mü'min kullarımızdandı."

{ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Çünkü o, bizim mü'min kullarımızdandı."* Tasdik edici.

وَاِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٣٣﴾

133- "Şüphesiz Lut da gönderilen peygamberlerdendir."

{وَاِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ**}** *"Şüphesiz Lut da gönderilen peygamberlerdendir."* Kavmine.

اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٣٤﴾

134- "Hani biz onu ve ailesinin hepsini kurtarmıştık."

{اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ**}** *"Hani biz onu ve ailesinin hepsini kurtarmıştık."* Ve iki kızı Zaura ve Riş'i.

اِلَّا عَجُوْزًا فِي الْغٰبِرِيْنَ ﴿١٣٥﴾

135- "Yalnız geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın müstesna."

{اِلَّا عَجُوْزًا فِي الْغٰبِرِيْنَ**}** *"Yalnız geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın müstesna."* Ancak münafık hanımı müstesna. O, geride kalıp helak olanlarla birlikteydi.

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿١٣٦﴾

136- "Sonra diğerlerini yerle bir ettik."

{ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ**}** *"Sonra diğerlerini yerle bir ettik."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) ve iki kızından başka kalanları helak ettik.

وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّوْنَ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِيْنَ ﴿١٣٧﴾

137- "Siz onların yurtlarına uğrayıp duruyorsunuz; sabahleyin."

{وَاِنَّكُمْ**}** *"Siz."* Ey Mekke ehli.

{لَتَمُرُّوْنَ عَلَيْهِمْ**}** *"Onların yurtlarına uğrayıp duruyorsunuz."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin kasabalarına, Sodom ve Amura, Sabura ve Davdum'a.

{ مُصْبِحِينَ **}** *"Sabahleyin."* Gündüz vakti.

وَبِالَّيْلِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

138- "Ve geceleyin. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?"

{ وَبِالَّيْلِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ **}** *"Ve geceleyin. Hâlâ aklınızı kullanmaz mısınız?"* Onlara verdiğimiz cezayı hala tasdik etmeyecek misiniz? Bundan dolayı onlara uymayınız.

وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾

139- "Şüphesiz Yunus da gönderilen peygamberlerdendir."

{ وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ **}** *"Şüphesiz Yunus da gönderilen peygamberlerdendir."* Kavmine.

اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾

140- "Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı."

{ اِذْ اَبَقَ **}** *"Hani o, kaçmıştı."* Kendi kavminin yanından çıkmış. Âyetin, kavminden kaçmış anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ **}** *"Dolu bir gemiye binip."* Yük yüklenmiş donatılmış bir gemiye.

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾

141- "(Gemide bulunanlar) kur'a çekmiş, ancak (Yunus kur'ayı) kaybedenlerden olmuştu."

{ فَسَاهَمَ **}** *"(Gemide bulunanlar) kur'a çekmiş."* Gemide kura çekilmiş.

{ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ **}** *"Ancak (Yunus kur'ayı) kaybedenlerden olmuştu."* Kur'a aleyhine çıkanlardan olmuş, hücceti gidenlerden olmuştu. Böylece kendi kendisini suya bırakmıştı.

فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾

142- "(Yunus) kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu."

{ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ **}** *"Onu bir balık yuttu."* Balık.

{ وَهُوَ مُلِيمٌ **}** *"(Yunus) kendini kınayıp dururken."* Kavminden kaçmasından ötürü kendi kendisini kınadığı bir anda.

فَلَوْلَآ اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾

143- "Eğer o Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı."

{ فَلَوْلَآ اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ **}** *"Eğer o Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı."* Bundan önce namaz kılanlardan olmamış olsaydı.

لَلَبِثَ فِي بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾

144- "İnsanların yeniden dirilecekleri güne kadar balığın karnında kalırdı."

{ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهٖٓ **}** *"Balığın karnında kalırdı."* Balığın karnında kalırdı.

{ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ **}** *"İnsanların yeniden dirilecekleri güne kadar."* Kabirlerden çıkıp.

فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾

145- "Biz onu halsiz bir durumda iken sahile çıkardık."

{ فَنَبَذْنَاهُ **}** *"Biz onu çıkardık."* Onu attık.

{ بِالْعَرَآءِ **}** *"Sahile."* Yeryüzünde boş bir sahraya.

{ وَهُوَ سَقِيمٌ **}** *"Halsiz bir durumda iken."* Hasta. Onun bedeni çocuk bedeni gibi olmuştu.

وَاَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾

146- "Ve üzerine kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik."

{وَاَنْۢبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَّقْطِيْنٍ} *"Ve üzerine kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik."* Karden. Gövdesi üzere durmayan her bitki yaktîndir.

وَاَرْسَلْنٰهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ ﴿١٤٧﴾

147- "Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik."

{وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ} *"Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik."* Hatta 120.000'den fazla idiler.

فَاٰمَنُوْا فَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿١٤٨﴾

148- "(Sonunda onlar) ona iman ettiler. Bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık."

{فَاٰمَنُوْا} *"(Sonunda onlar) ona iman ettiler."* Ona.

{فَمَتَّعْنٰهُمْ} *"Bunun üzerine biz de onları yaşattık."* Onlara biraz daha müddet verdik.

{اِلٰى حِيْنٍ} *"Bir süreye kadar."* Azapsız olarak ölüm vaktine kadar.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُوْنَ ﴿١٤٩﴾

149- "Şimdi sen sor (o Mekkelilere): 'Kızlar Rabbinin de, oğullar onların öyle mi?'"

{فَاسْتَفْتِهِمْ} *"Şimdi sen sor (o Mekkelilere)"* Mekke ehline Benî Melih'e sor.

{اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ} *"Kızlar Rabbinin de, öyle mi?"* Dişiler.

{ وَلَهُمُ الْبَنُونَ **}** *"Oğullar onların."* Erkekler. Dediler ki; "Evet." Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara şöyle buyurdu: "Sizler kendi kendiniz için razı olmadığınız bir şeyden Allah'ın razı olmasını mı bekliyor sunuz?"

اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾

150- "Yoksa biz, melekleri dişi olarak yarattık da onlar şâhid mi bulunuyorlardı?"

{ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا **}** *"Yoksa biz, melekleri dişi olarak yarattık da."* Dediğiniz gibi.

{ وَهُمْ شَاهِدُونَ **}** *"Onlar şâhid mi bulunuyorlardı?"* Hazır mı idiniz?

اَلَآ اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾

151- "Dikkat edin! Onlar kendi uydurmaları olarak diyorlar ki:"

{ اَلَآ اِنَّهُمْ **}** *"Dikkat edin! Onlar."* Aksine onlar.

{ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ **}** *"Kendi uydurmaları olarak diyorlar ki."* Yalanlarından.

وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾

152- "'Allah doğurdu.' Hiç şüphesiz onlar yalan söylüyorlar."

{ وَلَدَ اللّٰهُ **}** *"Allah doğurdu."* Meleklerin Allah Teâlâ'nın kızları olduğunu söylemeleri yönünden.

{ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ **}** *"Hiç şüphesiz onlar yalan söylüyorlar."* Sözlerinde.

اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾

153- "(Allah), kızları oğullara tercih mi etmiş?"

{ اَصْطَفَى الْبَنَاتِ **}** *"(Allah), kızları tercih mi etmiş?"* Kızları tercih mi etmiş.

{ عَلَى الْبَنِينَ **}** *"Oğullara."* Erkeklere.

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾

154- "Size ne oldu, nasıl hüküm veriyorsunuz?"

{ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ **}** *"Size ne oldu, nasıl hüküm veriyorsunuz?"* Kendi kendiniz için ne kötü yargıda bulunuyorsunuz? Kendiniz için istemediğiniz bir şeyi Allah Teâlâ için istiyorsunuz.

اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾

155- "Hiç düşünmüyor musunuz?"

{ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ **}** *"Hiç düşünmüyor musunuz?"* Dediklerinden hiç öğüt almıyor musunuz?

اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾

156- "Yoksa sizin için açık bir delil mi var?"

{ اَمْ لَكُمْ **}** *"Yoksa sizin için mi var?"* Ey Mekke ehli.

{ سُلْطَانٌ مُبِينٌ **}** *"Açık bir delil."* Meleklerin Allah'ın kızları olduğuna dair açık bir kitap mı var?

فَاْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

157- "Eğer doğru söylüyorsanız, getirin kitabınızı!"

{ فَاْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **}** *"Eğer doğru söylüyorsanız, getirin kitabınızı!"* Meleklerin Allah'ın kızları olduğuna dair.

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾

158- "Bir de onunla cinler arasında bir nesep bağı uydurdular. Oysa cinler de kendilerinin hesap için getirileceklerini bilmektedirler."

{وَجَعَلُوا**}** *"Bir de uydurdular."* Mekke kâfirleri Melîh oğulları.

{بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا**}** *"Onunla cinler arasında bir nesep bağı."* Allah ile melekler arasında bir nesep ihdas ettiler. Zira Melîh oğulları meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia etmekteydi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: (Diyorlar ki) İblis (latenutullâhi 'aleyh) Allah ile ortaktır. Allah hayrın, İblis ise şerrin yaratıcısıdır.

{وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ**}** *"Oysa cinler de bilmektedirler."* Melekler.

{إِنَّهُمْ**}** *"Kendilerinin."* Yani Mekke kâfirleri Melîh oğulları.

{لَمُحْضَرُونَ**}** *"Hesap için getirileceklerini."* Cehennem ateşinde azap göreceklerini.

سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾

159- "Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzeh ve yücedir."

{سُبْحَانَ اللهِ**}** *"Allah, münezzeh ve yücedir."* Allah Teâlâ kendi nefsini münezzeh tutmaktadır.

{عَمَّا يَصِفُونَ**}** *"Onların yakıştırdıkları sıfatlardan."* Söyledikleri yalan sözlerden.

إِلَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾

160- "Ancak Allah'ın ihlaslı kulları bunun dışındadır."

{إِلَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ**}** *"Ancak Allah'ın ihlaslı kulları bunun dışındadır."* İbadette ve tevhidde. Onlar Allah adına yalan söylememektedirler. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Oysa cinler*

de kendilerinin hesap için getirileceklerini bilmektedirler." Azap göreceklerdir. "*Ancak Allah'ın ihlaslı kulları bunun dışındadır.*" Küfür şirk ve gayri ahlakî davranışlardan korunmuşlardır.

فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾

161- "Çünkü ne siz ne de taptıklarınız!"

{ فَإِنَّكُمْ **}** *"Çünkü ne siz."* Ey Mekke ehli.

{ وَمَا تَعْبُدُونَ **}** *"Ne de taptıklarınız."* Allah'ın dışında taptıklarınız.

مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾

162- "Hiçbiriniz Allah'a karşı azdırıp saptıramazsınız."

{ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ **}** *"Hiçbiriniz Allah'a karşı."* O'na ibadet etme konusunda.

{ بِفَاتِنِينَ **}** *"Azdırıp saptıramazsınız."* Saptırıcı değilsiniz.

إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾

163- "Cehenneme girecek kimseden başkasını."

{ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ **}** *"Cehenneme girecek kimseden başkasını."* Sizinle birlikte cehennem ateşine giren ki, bu iblistir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ancak kendisine güç yetirdiğin ve böylece sizinle birlikte cehennem ateşine girecek kimse müstesna.

وَمَا مِنَّآ إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾

164- "Bize (meleklerden), ancak her birimiz için belli bir makam vardır."

{ وَمَا مِنَّآ **}** *"Bize (meleklerden), vardır."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve bizden birisi.

{إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ} *"Ancak her birimiz için belli bir makam."* Gökte bilinen.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّونَ ﴿١٦٥﴾

165- "Şüphesiz biziz, o saf bağlayıp duranlar biz!"

{وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّونَ} *"Şüphesiz biziz, o saf bağlayıp duranlar biz."* Namazda.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾

166- "Şüphesiz biziz, o tesbih edenler de biz!"

{وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ} *"Şüphesiz biziz, o tesbih edenler de biz!"* Namaz kılanlar.

وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾

167- "(Müşrikler) şöyle diyorlardı:"

{وَإِنْ كَانُوا} *"...dı."* Mekke ehli idi.

{لَيَقُولُونَ} *"(Müşrikler) şöyle diyorlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine gelişinden önce.

لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾

168- "Eğer yanımızda, öncekilere verilen kitaplardan bir kitap olsaydı,"

{لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ} *"Eğer yanımızda, öncekilere verilen kitaplardan bir kitap olsaydı."* Öncekilerde olduğu gibi öncekilerin resûllerinin benzeri bir resûl.

لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾

169- "Biz de elbette Allah'ın ihlasla seçilmiş kullarından olurduk!"

{ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ **}** *"Biz de elbette Allah'ın ihlasla seçilmiş kullarından olurduk."* Muvahhidlerden.

فَكَفَرُوا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾

170- "İşte şimdi onu inkâr ettiler, ama ileride bilecekler!"

{ فَكَفَرُوا بِهٖ **}** *"İşte şimdi onu inkâr ettiler,"* Kur'an ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendilerine geldiğinde Kur'an'ı ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ **}** *"Ama ileride bilecekler."* Ölüm anında, kabirde ve kıyâmet gününde kendilerine ne yapılacağını.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾

171- "Andolsun ki, peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında şu söz geçmiştir:"

{ وَلَقَدْ سَبَقَتْ **}** *"Andolsun ki, geçmiştir."* Vacip olmuştur.

{ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ **}** *"Peygamber olarak gönderilen kullarımız hakkında şu söz."* Yardım ve devlet ile.

اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾

172- "Şüphe yok ki, onlar mutlaka muzaffer olacaktır."

{ اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ **}** *"Şüphe yok ki, onlar mutlaka muzaffer olacaktır."* Hüccet ve özür ile.

وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾

173- "Ve elbette bizim askerlerimiz mutlaka üstün gelecektir!"

{ وَاِنَّ جُنْدَنَا **}** *"Ve elbette bizim askerlerimiz."* Resûller ve mü'minler.

{ لَهُمُ الْغَالِبُونَ **}** *"Mutlaka üstün gelecektir."* Kıyâmet gününe kadar kanıt ve sayı ile.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾

174- "(Onun için sen), bir süreye kadar onlardan yüz çevir!"

{ فَتَوَلَّ **}** *"(Onun için sen), yüz çevir!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yüz çevir.

{ عَنْهُمْ **}** *"Onlardan."* Mekke kâfirlerinden.

{ حَتّٰى حِينٍ **}** *"Bir süreye kadar."* Onların Bedir Savaşı'nda helak oluşlarına kadar.

وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾

175- "Ve onları gözetle! Yakında (başlarına neler geleceğini) görecekler!"

{ وَأَبْصِرْهُمْ **}** *"Ve onları gözetle."* Onlara Allah'ın azabını bildir.

{ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ **}** *"Yakında (başlarına neler geleceğini) görecekler."* Kendilerine ne yapılacağını bilecekler.

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾

176- "Bizim azabımızın çabucak gelmesini mi istiyorlar?"

{ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ **}** *"Bizim azabımızın çabucak gelmesini mi istiyorlar?"* Azabımızın geliş vaktinden önce azabımızın gelmesini mi istiyorlar?

فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾

177- "Azap onların yurtlarına indiği zaman, uyarılanların sabahı ne kötü olur!"

{ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ **}** "Azap onların yurtlarına indiği zaman, uyarılanların sabahı ne kötü olur!" "Resûllerin kendilerini uyarıp da resûllere iman etmeyenler için ne kötü sabahdır."

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٨﴾

178- "(O halde sen), bir süreye kadar onlardan yüz çevir!"

{ وَتَوَلَّ **}** *"(O halde sen), yüz çevir."* Yüz çevir.

{ عَنْهُمْ **}** *"Onlardan."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ حَتَّىٰ حِينٍ **}** *"Bir süreye kadar."* Onların Bedir'de helak oluşlarına kadar.

وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾

179- "Ve gözetle! Onlar da yakında görecekler!"

{ وَأَبْصِرْ **}** *"Ve gözetle!"* Bildir.

{ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ **}** *"Onlar da yakında görecekler."* Kendilerine ne yapılacağını.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾

180- "Senin, güç ve kuvvet sahibi olan Rabbin, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzeh ve yücedir!"

{ سُبْحَانَ رَبِّكَ **}** *"Senin, Rabbin, münezzeh ve yücedir."* Allah Teâlâ kendi nefsinin çocuk ve ortak edinmekten yüce olduğunu belirtti.

{ رَبِّ الْعِزَّةِ **}** *"Güç ve kuvvet sahibi olan Rab."* Kudret ve güç.

{ عَمَّا يَصِفُونَ **}** *"Onların yakıştırdıkları sıfatlardan."* Söyledikleri yalanlardan.

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾

181- "Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun!"

{وَسَلَامٌ**}** *"Selâm olsun!"* Bizden esenlik olsun.

{عَلَى الْمُرْسَلِينَ**}** *"Gönderilen bütün peygamberlere."* Onlara risaleti tebliğ etmekle.

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

182- "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun!"

{وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ**}** *"Allah'a hamd olsun!"* Resûlleri kurtarmak ve kavimlerini helak etmekle şükür ve vahdâniyyet Allah Teâlâ'ya aittir.

{رَبِّ الْعَالَمِينَ**}** *"Âlemlerin Rabbi olan."* İnsanların ve cinlerin efendisine.

سورة صٓ

38- SÂD SÛRESİ

Kendisinde "Sâd" zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 88, sözcük sayısı 732 ve harf sayısı ise 3.066'dır.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾

1- "Sâd, öğüt dolu Kur'ana yemin olsun ki."

{ صٓ **}** *"Sâd."* İbn Abbâs kendi isnadıyla Sâd Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder. Diyor ki; "*Sâd Kur'an'a yemin olsun ki*", yani Kur'an'ı o derece tekrar ediniz ki, imanı küfürden, sünnetin bid'atten, hakkı bâtıldan, doğruyu yalandan, helali haramdan, hayrı şerden ayırarak öğreniniz.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Sâd*", hidayetten ayrıldı. Yani Mekke ehli haktan ve hidayetten engellendi.

Bir diğer yorum olarak şöyle de denilmiştir: Ebû Cehil engellendi.

Şöyle de tefsir edilmiştir: "*Sâd*", sözünde doğru.

Bir diğer tefsire göre de anlam şudur: "*Sâd*", Allah Teâlâ'nın isimlerinden Sâdık'tır. Âyetin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{ وَالْقُرْاٰنِ **}** *"Kur'an'a yemin olsun ki."* Kur'an'a yemin ederim ki.

{ ذِي الذِّكْرِ **}** *"Öğüt dolu."* Şeref ve açıklama sahibi. Kendisine iman eden şeref veren, öncekilerin ve sonrakilerin açıklamasını yapan.[1]

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾

2- "Doğrusu o inkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler."

{ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Doğrusu o inkâr edenler."* Mekke kâfirleri.

{ فِي عِزَّةٍ **}** *"Bir gurur içindedirler."* Hamiyet ve tekebbür içindedirler.

{ وَشِقَاقٍ **}** *"Ve ayrılık."* Muhalefet, düşmanlık. Bundan dolayı bu ifade, kendisi üzerinde yemin edilen bir ifade oldu.[2]

---

1 a) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın "Sâd" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Allah Azze ve Celle'nin kendisi ile yemin ettiği bir kasemdir ve bu, O'nun isimlerindendir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 117.
İbn Abbâs'ın "ve bu O'nun isimlerindendir" sözleri şu anlama gelmektedir: Bu, Allah Teâlâ'nın isimlerinden birisi için bir remizdir. Sözün bu anlama geldiğini Hâkim'in "*Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd*" ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber açıklamaktadır: "'Kâf', Kerîm ismi şerifinden, 'Hâ' ve 'Yâ' Hakîm isminden, 'Ay'n Alîm isminden, 'Sâd' ise Sâdık isimdendir." *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Meryem Sûresi, c. 2, s. 371.
Bu harfler kendileriyle bazı sûrelerin başladığı harflerdir. Bu harflerin anlamı hakkında çok çeşitli görüşler bulunmaktadır. Allah Teâlâ'nın kendileriyle Araplara meydan okuduğu ki, onlar fesahat ve beyan ehli idiler, Kur'an mu'cizi oluşturan harflere işaret olduğu da söylenmiştir. Allah Teâlâ, bu harflerle oluşan Kur'an'ın karşısında müşriklere benzerini veya bir bölümünün benzerini getirmeleri hususunda meydan okumuştur. Ancak onlar Kur'an'ın benzerini veya bir bölümünün benzerini getirmekten acze düştüler. Bkz. *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 1, s. 154; *Tefsirü'l-Alusî*, c. 1, s. 98; *Tefsirü't-Taberî*, c. 1, s. 87.
b) (ذِي الذِّكْرِ) "*Çok şerefli Kur'an'a andolsun.*" Yani tezkir sahibi demektir. Onu dinleyen kimseye Allah Azze ve Celle'yi hatırlatır.

2 (بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ) "*Doğrusu o inkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler.*" Hakkı kabul etmemekte ve buna karşı büyüklenmektedirler. Bu Kur'an ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) konusunda hak ehli olan mü'minlere karşı açıkça muhalefet etmektedirler.

كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾

3- "Biz onlardan önce, nice nesilleri helâk ettik. O zaman feryat ettiler; ama artık kurtulma zamanı değildi."

{كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ**}** *"Biz onlardan önce, helâk ettik."* Kureyşten önce.

{مِنْ قَرْنٍ**}** *"Nice nesilleri."* Önceki ümmetleri.

{فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ**}** *"O zaman feryat ettiler; ama artık kurtulma zamanı değildi."* Onların helak oluşu anında melekler kendilerine nida etti. "*Ama artık kurtulma zamanı değildi*", yani hamle ve kaçış anı değildi. "Durunuz" denildi, durdular. Ta ki, Allah Teâlâ kendilerini helak etti. Bundan önce idiler; düşmanla çatıştıklarında birbirlerine şöyle nida ettiler: Kurtuluş, kurtuluş. Bununla bir hamleyi kastetmektedirler. Kurtulan kurtuldu. Helak olan helak olmuştur. Düşman onlara galip geldiğinde birbirlerine doğru hızlıca hareket ediyorlardı.

Birbirlerine "Menase Menase", –yani kaçış kaçış- diyerek nida ederler ve savaştan kaçarlar. Bu, kendi aralarında bir savaş gerçekleştiğinde bir alamettir. Düşmana saldırmak istediklerinde veya düşmandan kaçmak istediklerinde. Allah Teâlâ onları helak etmek istediğinde melekler nida eder "*Ama artık kurtulma zamanı değildir*", yani hamle zamanı ve kaçış zamanı değildir.[3]

وَعَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾

3 (كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ) "*Biz onlardan önce, nice nesilleri helâk ettik.*" Yani onlardan önce bir çok kavmi helak ettik. (فَنَادَوْا) "*O zaman feryat ettiler*", azaptan kaçıp kurtulmak için feryad-ü figan ederler. (وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ) "*Ama artık kurtulma zamanı değildi.*' Yani üzerlerine inen bu azap vakti, azaptan kurtuluş ve kaçış vakti değildi. Zira onların buna gücü de yetmezdi. Nitekim İbn Cerir et-Taberî'nin Avfî ve ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Kaçış ve hızlı yürüyüş vakti değildi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 121.

4- "Kendilerine içlerinden uyarıcı bir peygamberin gelmesine şaştılar da o kâfirler şöyle dediler: 'Bu, bir sihirbazdır, bir yalancıdır.'"

{ وَعَجِبُوٓا **}** *"Şaştılar da."* Kureyş.

{ اَنْ جَآءَهُمْ **}** *"Kendilerine gelmesine."* Kendilerine gelmesi nedeniyle.

{ مُنْذِرٌ **}** *"Uyarıcı bir peygamberin."* Korkutucu bir resûl.

{ مِنْهُمْ **}** *"İçlerinden."* Kendi neseplerinden.

{ وَقَالَ الْكَافِرُونَ **}** *"O kâfirler şöyle dediler."* Mekke kâfirleri.

{ هٰذَا **}** *"Bu."* Bununla Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler.

{ سَاحِرٌ **}** *"Bir sihirbazdır."* İki kişinin arasını ayırır.

{ كَذَّابٌ **}** *"Bir yalancıdır."* Allah Teâlâ adına yalan söyler.

اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ۝٥

5- "İlâhları bir tek ilâh mı kılmış? Bu gerçekten şaşılacak bir şey, çok tuhaf!"

{ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا **}** *"İlâhları bir tek ilâh mı kılmış?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dediği gibi, ihtiyaçlarımızı giderme konusunda bize yeterli gelir mi bizi kuşatır mı tek bir ilah?

{ اِنَّ هٰذَا **}** *"Bu gerçekten."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurduğu şey.

{ لَشَيْءٌ عُجَابٌ **}** *"Şaşılacak bir şey, çok tuhaf."* Acayip.[4]

[4] a) İmam Ahmed ibn Hanbel, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: "Ebû Tâlib hastalandığında Kureyşliler onun yanına geldiler. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de geldi. Ebû Tâlib'in yanı başında bir kişinin oturacağı kadar bir yer vardı. Peygamberin oturmasını engellemek maksadı ile Ebû Cehil kalktı ve Peygamber'i Ebû Tâlib'e şikâyet ettiler. Ebû Tâlib: 'Kardeşimin oğlu, sen kavminden ne istiyorsun?' diye sordu. O da şöyle dedi: 'Amcacığım! Ben onlardan sadece bir söz söylemelerini istiyo-

وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُّرَادُ ٦

6- "Onlardan ileri gelenler, yerlerinden fırlayıp (dediler ki:) 'Yürüyün, ilâhlarınıza karşı sabır ve sebat gösterin. Çünkü bu, arzu edilen bir şeydir!'"

{وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ**}** *"İleri gelenler, yerlerinden fırlayıp (dediler ki)."* Reisler.

---

rum. Bununla Araplar kendilerine boyun eğecek, Arap olmayanlar da onlara cizye ödeyecektir.' Ebû Tâlib: 'Bu söz nedir?' diye sorunca, Hz. Peygamber: 'Lâ ilâhe illallahtır' diye buyurdu. Bu sefer Kureyşliler: 'Acaba o bunca ilahı tek bir ilah mı yaptı?' dediler. İşte bunun üzerine onlar hakkında Kur'an-ı Kerim'in (صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ...) *'Sâd, çok şerefli Kur'an'a andolsun!'* buyruğu nazil oldu. (...اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ) *'...Bu ancak bir uydurmadır.'* (38/Sâd/1-7) buyruğuna kadar olan bölümü okudu." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 227, 362.

Bu hadisin senedi Yahya ibn Said ibn Ferruh el-Kattan (İmam Ahmed'in şeyhi), Süfyanü's-Sevrî, Süleyman ibn Mihran el-Ameş, Yahya ibn Umare ve Said ibn Cübeyr'den oluşmaktadır.

Bu hadisin senedi muttasıl ve sika kişilerden oluştuğundan dolayı sahihtir.

Yahya ibn Said ibn Ferruh el-Kattan. (İmam Ahmed'in şeyhi) Sika, hâfız, mutkin, imam ve kudve/öncüdür. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 298, 280 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 348, 72 nolu madde

Yahya ibn Umare. İbn Hibban onu *Sikat* adlı eserinde zikreder. *Et-Tehzib*, c. 11, s. 259, 521 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 624; el-Hulâsa s. 426.

Süfyanü's-Sevrî, Süleyman ibn Mihran el-Ameş ve Said ibn Cübeyr ile ilgili açıklamaları da belirtmiştik.

Bu hadisi Tirmizî, İbn Hibban, Hakim, Beyhakî ve Taberî Ameş kanalıyla bu isnad ile rivayet etmiştir. Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylerken Hâkim de bu hadisin sahih olduğunu belirtmiş ve Zehebî de bu hükmüne muvafakat etmiştir. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Sâd Sûresi, 3232 nolu hadis; *Mevâridü'z-Zam'an*, Kitabü't-Tefsir, 1757 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2, s. 432; *Sünenü'l-Beyhakî*, Kitabü'l-Cizye, c. 9, s. 188; *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 125.

b) (اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ) "*Acaba o bunca ilâhı tek bir ilâh mı yaptı? Muhakkak bu çok şaşılacak bir şeydir.*" Allah Teâlâ'nın insanların bütününün dualarını işitip ihtiyaçlarına cevap vermesi şaşılacak bir şeydir. Cahilî Arap düşüncesine göre, onlar Allah Teâlâ'nın bütün kâinatı kuşatacağını tasavvur edemiyorlar ve Allah Teâlâ'yı hakkıyla takdir edemiyorlardı.

{مِنْهُمْ} *"Onlardan."* Kureyşten Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia, Ubeyy ibn Halef el-Cumahî ve Ebû Cehil ibn Hişam.

{اَنِ امْشُوا} *"Yürüyün."* Ebû Cehil onlara dedi ki, "İlahlarınıza doğru gidiniz."

{وَاصْبِرُوا عَلٰى اٰلِهَتِكُمْ} *"İlâhlarınıza karşı sabır ve sebat gösterin."* İlahlarınıza ibadette sebat gösteriniz.

{اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ} *"Çünkü bu bir şeydir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler.

{يُرَادُ} *"Arzu edilen."* Helak edilmesi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Çünkü bu*", Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyurduğu şeyler. "*Arzu edilen bir şeydir*", yer ehli için olan.

مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾

7- "Biz bunu başka dinde de işitmedik. Bu mutlaka ancak uydurmadır."

{مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا} *"Biz bunu işitmedik."* Hazret-i Muhammed'in dediği şeyleri.

{فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ} *"Başka dinde de."* Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta. İlahın tek bir ilah olduğunu Yahudilerden ve Hıristiyanlardan işitmedik.

{اِنْ هٰذَآ} *"Bu mutlaka."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dile getirdiği şeyi.

{اِلَّا اخْتِلَاقٌ} *"Ancak uydurmadır."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendi yanından uydurduğu bir şeydir.

ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾

8- "'O Kur'an, içimizden ona mı indirilmiş?' Doğrusu onlar kitabım konusunda şüphe içindedirler. Doğrusu onlar henüz azabımı tatmadılar!"

{ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا**}** *"O Kur'an, içimizden ona mı indirilmiş?"* Peygamberlik ve kitap aramızdan O'na mı özgü kılınmıştır?

{بَلْ هُمْ**}** *"Doğrusu onlar."* Mekke kâfirleri.

{فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي**}** *"Kitabım konusunda şüphe içindedirler."* Kitabımdan ve peygamberimin peygamberliğinden.

{بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ**}** *"Doğrusu onlar henüz azabımı tatmadılar."* Azabımı tatmadılar. Bundan dolayı bana karşı yalan söylemektedirler.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾

9- "Yoksa o mutlak üstün, çok lütuf sahibi Rabbinin rahmet hazineleri, onların yanında mı?"

{اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ**}** *"Yoksa o mutlak üstün, çok lütuf sahibi Rabbinin rahmet hazineleri, onların yanında mı?"* Diyor ki, peygamberlik onların mı ellerinde de dilediklerine verecekler. O, iman etmeyenden intikam almakla Aziz; peygamberliği ve kitabı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bahşetmekle de Vehhâb'dır.

اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾

10- "Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülkü onların mı? Öyleyse, sebeplerine sarılarak göğe yükselsinler!"

{اَمْ لَهُمْ**}** *"Yoksa onların mı?"* Onların mı?

{مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ**}** *"Göklerin, yerin mülkü."* Göklere ve yere mukaddir.

{وَمَا بَيْنَهُمَا**}** *"Ve ikisi arasındakilerin."* Yaratmanın ve gariplikler.

{ فَلْيَرْتَقُوا **}** *"Öyleyse, göğe yükselsinler."* Çıksınlar.

{ فِي الْأَسْبَابِ **}** *"Sebeplerine sarılarak."* Eğer bunlara güç yetirebiliyorlarsa göklerin kapılarında baksınlar, peygamberlik ve kitap ona indirilmiş mi indirilmemiş mi?

جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْأَحْزَابِ ﴿١١﴾

11- "Onlar burada çeşitli partilerden (âhzâb) bozguna uğramış bir ordudur."

{ جُنْدٌ **}** *"Onlar bir ordudur."* Onlar ordudurlar.

{ مَا هُنَالِكَ **}** *"Burada."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i Bedir Savaşı'nda öldürmek istediklerinde.

{ مَهْزُومٌ **}** *"Bozguna uğramış."* Öldürülmüş, mağlup edilmiş. Bedir Savaşı'nda öldürüldüler.

{ مِنَ الْأَحْزَابِ **}** *"Çeşitli partilerden (âhzâb)"* Kâfirlerden Mekke kâfirlerinden.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾

12- "Onlardan önce Nûh kavmi, Ad kavmi ve kazıklar sahibi Firavun da yalanlamıştı."

{ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ **}** *"Onlardan önce yalanlamıştı."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Senin kavminden önce.

{ قَوْمُ نُوحٍ **}** *"Nûh kavmi."* Hazret-i Nûh'u.

{ وَعَادٌ **}** *"Ad kavmi."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Hazret-i Hûd'u.

{ وَفِرْعَوْنُ **}** *"Ve Firavun da."* Musa ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ ذُو الْأَوْتَادِ **}** *"Kazıklar sahibi."* Sabit mülkün sahibi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kazıklarla azap etmenin sahibi. Firavun "*Kazıklar sahibi*" olarak isimlendirilmesinin yegâne nedeni şudur: O, bir kimseye karşı gazaba geldiğinde ve bir kişiden tiksinti duyduğunda dört kazığa bağlayarak cezalandırırdı.

وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَاَصْحَابُ لْئَيْكَةِ اُولٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ﴿١٣﴾

13- "Semud kavmi, Lut kavmi ve Eykeliler (Şuayb kavmi) de (yalanlamıştı). İşte onlar da (çeşitli partilerden oluşan) Ahzâb'dandır."

{وَثَمُودُ**}** *"Semud kavmi, (yalanlamıştı)."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Hazret-i Sâlih'i.

{وَقَوْمُ لُوطٍ**}** *"Lut kavmi."* Hazret-i Lut'u.

{وَاَصْحَابُ لْئَيْكَةِ**}** *"Ve Eykeliler (Şuayb kavmi) de."* Gıyze –ki bunlar Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmidir- Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ı yalanlamışlardı.

{اُولٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ**}** *"İşte onlar da (çeşitli partilerden oluşan) Ahzâb'dandır."* Kâfirlerdir.

اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾

14- "Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da bu yüzden azabım hak oldu."

{اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ**}** *"Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da."* Diyor ki, bunların her birisi Kureyş'in seni yalanladıkları gibi resûlleri yalanladılar.

{فَحَقَّ عِقَابِ**}** *"Bu yüzden azabım hak oldu."* Onlara cezam vacip oldu.

وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾

15- "Bunlar da ancak bir tek korkunç ses beklemektedirler! Öyle ki, onun bir an gecikmesi de olmaz."

{وَمَا يَنْظُرُ هَٰٓؤُلَآءِ} *"Bunlar da beklemektedirler!"* Senin kavmin seni yalanlarlarsa.

{اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً} *"Ancak bir tek korkunç ses."* İstisna etmez ki, bu ses diriliş nefhasıdır.

{مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ} *"Öyle ki, onun bir an gecikmesi de olmaz."* Bir bakış ve bir dönüş kadar dahi gecikmesi olmaz.

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

16- "(Bir de), 'Ey Rabbimiz! Bize hesap gününden önce, azaptan payımızı hemen ver!' dediler."

{وَقَالُوا} *"(Bir de), dediler."* Yani Mekke kâfirleri. Allah Teâlâ kitabında şöyle buyurmaktadır: Kitabı sağ tarafından verilen ve kitabı sol tarafından verilen.

{رَبَّنَا} *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا} *"Bize azaptan payımızı hemen ver."* Kitabımızı yani amellerimizin içinde bulunduğu sahifeyi kastetmektedirler.

{قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ} *"Hesap gününden önce."* Ta ki, onda yazılı bulunan şeyleri bilelim.

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَيْدِ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾

17- "Sen onların söylediklerine sabret ve güçlü kulumuz Davud'u hatırla! Çünkü o, tesbih ve zikirle bize yönelmişti."

{اِصْبِرْ} *"Sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{عَلٰى مَا يَقُولُونَ} *"Sen onların söylediklerine."* Yalanlamalarına.

{وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ} *"Ve kulumuz Davud'u hatırla."* Diyor ki; onlara kulumuz Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın haberini aktar.

{ذَا الْاَيْدِ} *"Güçlü."* Kuvvet sahibi ve ibadet edici.

{ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ } *"Çünkü o, tesbih ve zikirle bize yönelmişti."* Allah Teâlâ'ya itaat edici ve Allah Teâlâ'nın taatine yönelici idi.

اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾

18- "Biz, dağları onun emrine verdik. Akşam-sabah onunla birlikte tesbih ederlerdi."

{ اِنَّا سَخَّرْنَا } *"Biz, onun emrine verdik."* Zelil kıldık.

{ الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ } *"Dağları. Onunla birlikte tesbih ederlerdi."* Onunla birlikte.

{ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ } *"Akşam-sabah."* Sabah akşam.

وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾

19- "Her yandan toplanıp gelen kuşları da onun emrine verdik. Hepsi de ona uyarak Allah'ı tesbih ve zikrederlerdi."

{ وَالطَّيْرَ } *"Kuşları da (onun emrine verdik)."* Ve kuşları da onun emrine verdik.

{ مَحْشُورَةً } *"Her yandan toplanıp gelen"* Toplanmış olup.

{ كُلٌّ لَّهٗٓ } *"Hepsi de (ona uyarak)."* Allah'ı Kuşlar ve dağlar.

{ اَوَّابٌ } *"Tesbih ve zikrederlerdi."* Allah'a itaat edicidirler.

وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

20- "Biz, hem onun mülkünü güçlendirmiş, hem de ona, hikmet ve doğru ile yanlışı ayırt etme yeteneği vermiştik."

{ وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ } *"Biz, hem onun mülkünü güçlendirmiş,"* Bekçilerle. Her gece mihrabında 33.000 koruma bulunuyordu.

{ وَاٰتَيْنَاهُ } *"Hem de ona, vermiştik."* Ona verdik.

{ الْحِكْمَةَ } *"Hikmet."* Peygamberlik.

{ وَفَصْلَ الْخِطَابِ **}** *"Ve doğru ile yanlışı ayırt etme yeteneği."* Hüküm verme. Hüküm verme anında sözünde bir tutukluk meydana gelmezdi. Kanıta ve yemine göre hüküm verir. Beyyine, tâlib üzerine, yemin ise matlûb üzerine bir yükümlülüktür.

وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾

21- "Sana, o davacıların haberi geldi mi? Hani onlar surdan aşarak mihraba ulaşmışlardı."

{ وَهَلْ اَتٰيكَ **}** *"Sana, geldi mi?"* Sana gelmedi, sonra geldi ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ نَبَؤُا الْخَصْمِ **}** *"O davacıların haberi."* Hasmın haberi, Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın hasmı.

{ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ **}** *"Hani onlar surdan aşarak mihraba ulaşmışlardı."* Onun yanına mihrabın üstünden inmişlerdi.

اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوٗدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَآ اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾

22- "Davud'un yanına giriverdiler de (Davud) onlardan telaşa kapılmıştı! Ona, 'Korkma, dediler, biz iki davacıyız. Birimiz diğerine haksızlık etti. Şimdi sen aramızda adaletle hüküm ver ve aşırı gitme de bizi doğru yolun ortasına çıkar.'"

{ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوٗدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ **}** *"Davud'un yanına giriverdiler de (Davud) onlardan telaşa kapılmıştı!"* Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm) onlardan korktu.

{ قَالُوا **}** *"Ona, dediler."* Yani Hazret-i Davud'un yanına giren iki melek "Ey Davud!" dediler.

{ لَا تَخَفْ خَصْمَانِ **}** *"Korkma, biz iki davacıyız."* Bizler iki hasımız.

{ بَغٰى **}** *"Haksızlık etti."* Haksızlık etti ve zulümde bulundu.

{ بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ **}** *"Birimiz diğerine. Şimdi sen aramızda adaletle hüküm ver."* Adaletle.

{ وَلَا تُشْطِطْ **}** *"Ve aşırı gitme de."* Meyletme ve zulmetme.

{ وَاهْدِنَآ اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ **}** *"Bizi doğru yolun ortasına çıkar."* Bize doğruyu göster.

اِنَّ هٰذَآ اَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾

23- "Biri, 'İşte bu benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise sadece tek bir koyunum var. Böyle iken, 'Onu da bana ver!' dedi ve tartışmada bana üstün geldi."

{ اِنَّ هٰذَآ اَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً **}** *"Biri, 'İşte bu benim kardeşim. Onun doksan dokuz koyunu, var.'"* Hanımı.

{ وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ **}** *"Benim ise sadece tek bir koyunum."*[5] Bir tek hanımım.

{ فَقَالَ اَكْفِلْنِيهَا **}** *"Böyle iken, 'Onu da bana ver!' dedi."* Onu bana ver.

{ وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ **}** *"Ve tartışmada bana üstün geldi."* Sözsel tartışmada bana galip geldi. Bu, o iki meleğin Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'a verdikleri darb-ı meseldir ki, Hazret-i Davud Uriya'ya ne yaptığının farkına varıp kavrasın.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهِ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَآءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ ﴿٢٤﴾

5 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "vâhideten" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

24- "(Davud) dedi ki: 'Doğrusu o, senin bir koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlık etmiştir. Gerçekten ortakların çoğu, birbirlerine karşı haksızlık ederler. Ancak iman edip de sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Ama bunlar ne kadar da azdır!' Davud, bizim kendisini imtihan etmekte olduğumuzu sandı. Hemen Rabbinden mağfiret diledi, eğilerek secdeye kapandı ve tevbe ile (Allah'a) yöneldi."

{ قَالَ **}** *"(Davud) dedi ki."* Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu:

{ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ **}** *"Doğrusu o, senin bir koyununu istemekle sana haksızlık etmiştir."* Koyununu almakla.

{ إِلَى نِعَاجِهِ **}** *"Kendi koyunlarına katmak."* Kendi koyunları çok olmasına rağmen.

{ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ **}** *"Gerçekten ortakların çoğu."* Ortak ve kardeşlerden bir çoğu.

{ لَيَبْغِي **}** *"Haksızlık ederler."* Kuşkusuz zulüm eder.

{ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا **}** *"Birbirlerine karşı. Ancak iman edip de bunun dışındadır."* Allah'a iman edenler.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih amel işleyenler."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ **}** *"Ama bunlar ne kadar da azdır."* Zulüm etmeyenler ise azdırlar. Bunun üzerine o ikisi girdikleri yerden çıktılar.

{ وَظَنَّ دَاوُدُ **}** *"Davud, sandı."* Bundan sonra Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm) bildi ve kesin kanaat getirdi.

{ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ **}** *"Bizim kendisini imtihan etmekte olduğumuzu."* Ondan gerçekleşen günahtan dolayı onu sınadığımızı sandı.

{ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ **}** *"Hemen Rabbinden mağfiret diledi."* Günahtan.

{ وَخَرَّ رَاكِعًا **}** *"Eğilerek secdeye kapandı."* Secde ederek.

{ وَاَنَابَ **}** *"Ve tevbe ile (Allah'a) yöneldi."* Tevbe ve pişmanlıkla Allah Teâlâ'ya yöneldi.

فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾

25- "Biz de böylece onu bağışladık. Çünkü onun için yanımızda bir yakınlık ve güzel bir dönüş yeri vardır."

{ فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ **}** *"Biz de böylece onu bağışladık."* Günahını.

{ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى **}** *"Çünkü onun için yanımızda bir yakınlık vardır."* Derecelerde yakınlık.

{ وَحُسْنَ مَاٰبٍ **}** *"Ve güzel bir dönüş yeri."* Ahirette dönüş.

يَا دَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

26- "Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halîfe yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet! Sakın tutkularına uyma ki, seni Allah yolundan saptırmasın. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları için, kendilerine çok şiddetli bir azap vardır."

{ يَا دَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ **}** *"Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halîfe yaptık."* İsrailoğullarına peygamber, kral kıldık.

{ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ **}** *"İnsanlar arasında adaletle hükmet."* Adaletle.

{ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى **}** *"Sakın tutkularına uyma ki."* Uriya'nın hanımıyla yar olma hakkında –ki Uriya'nın hanımı Hazret-i Davud ('aleyhi's-selâm)'ın amcası kızı idi- uyduğun gibi.

{ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Seni Allah yolundan saptırmasın."* Allah'ın taatinden.

{اِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ} *"Çünkü Allah yolundan sapanlar."* Allah'ın taatinden.

{لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ} *"Hesap gününü unuttukları için, kendilerine çok şiddetli bir azap vardır."* Hesap günü için amel etmeyi terk etmeleri nedeniyle.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾

27- "Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Cehennemden dolayı, inkârcıların vay hâline!"

{وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا} *"Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri yaratmadık."* Mahlukat ve harikuladelikleri.

{بَاطِلًا} *"Boş yere."* Abes ve temelsiz, emirsiz ve nehiysiz olarak.

{ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"Bu, inkâr edenlerin zannıdır."* Ölümden sonra dirilişi inkâr edenlerin inkârıdır.

{فَوَيْلٌ} *"Vay hâline."* Şiddetli azap.

{لِلَّذِينَ كَفَرُوا} *"İnkârcıların."* Ölümden sonra dirilişi.

{مِنَ النَّارِ} *"Cehennemden dolayı."* Cehennem azabındadırlar.

اَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْاَرْضِ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾

28- "Yoksa biz, iman edip sâlih amel işleyenleri, o yeryüzünde bozgunculuk yapanlarla bir mi tutacağız? Ya da (Allah'tan) sakınanları, azgın günahkârla bir mi tutacağız?"

{اَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Yoksa biz, iman edip bir mi tutacağız?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman eden.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih amel işleyenleri."* Kendileriyle Rableri arasında taat eylemlerinde bulunan. Bunlar Ali ibn Ebî Tâlib (radıyallahu anh), Hazret-i Hamza ibn Abdülmuttalib ve Ubeyde ibn Haris'tir.

{ كَالْمُفْسِدِينَ **}** *"Bozgunculuk yapanlarla."* Müşrikler gibi mi?

{ فِي الْأَرْضِ **}** *"O yeryüzünde."* Ki, bu, Utbe ibn Rebia ile Şeybe ibn Rebia ve Velid ibn Utbe'dir.

{ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ **}** *"Ya da (Allah'tan) sakınanları, bir mi tutacağız?"* Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan sakınan Ali (radıyallahu anh) ve iki arkadaşını.

{ كَالْفُجَّارِ **}** *"Azgın günahkârla."* Kâfirler gibi mi tutacağız? Utbe, Şeybe ve Velid. Bunlar Bedir Savaşı'nda Ali (radıyallahu anh), Hazret-i Hamza ve Ubeyde ile mübarezeye girişmişler. Ali (radıyallahu anh), Velid ibn Utbe'yi, Hazret-i Hamza Utbe ibn Rebia'yı, Ubeyde ise Şeybe'yi öldürmüştü.

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

29- "Bu (Kur'an), temiz akıl sahipleri onun âyetlerini düşünsünler ve ibret alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır."

{ كِتَابٌ **}** *"Bu (Kur'an), bir kitaptır."* Bu, bir kitaptır.

{ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ **}** *"Sana indirdiğimiz."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı onunla sana indirdik.

{ مُبَارَكٌ **}** *"Mübarek."* İçinde kendisine iman edenlere bağışlanmayı ve rahmeti barındıran.

{ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ **}** *"Onun âyetlerini düşünsünler diye."* Âyetleri hakkında düşünsünler diye.

{ وَلِيَتَذَكَّرَ **}** *"Ve ibret alsınlar."* Öğüt alsınlar diye.

{ أُولُو الْأَلْبَابِ **}** *"Temiz akıl sahipleri."* İnsanlardan akıl sahibi olanlar.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمٰنَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٣٠﴾

30- "Bir de Davud'a Süleyman'ı bahşettik. Süleyman ne güzel kuldu! Gerçekten o, tesbih edip (Allah'a) yönelirdi."

{ وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمٰنَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ **}** *"Bir de Davud'a Süleyman'ı bahşettik. Süleyman ne güzel kuldu! Gerçekten o, tesbih edip (Allah'a) yönelirdi."* Allah Teâlâ'ya ve taatine yönelen.[6]

اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾

31- "Hani kendisine bir akşamüstü iyi cins koşu atları gösterilmişti."

{ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ **}** *"Hani kendisine bir akşamüstü gösterilmişti."* Öğleden sonra.

{ الصَّافِنَاتُ **}** *"Koşu atları."* Halis Arap atları.

{ الْجِيَادُ **}** *"İyi cins."* Süratli. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "es-Sâfinât", üç ayağı üzere duran ve ikisinden birisini kaldıran attır. At bu duruşuyla tırnağı üzere olur.[7]

---

6 (وَوَهَبْنَا لِدَاوُۥدَ سُلَيْمٰنَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ) "*Bir de Davud'a Süleyman'ı bahşettik. Süleyman ne güzel kuldu! Gerçekten o, tesbih edip Allah'a yönelirdi.*' Yani o, Allah Teâlâ'ya taate ve ibadete yönelen bir kul idi. Nitekim İbn Cerir et-Taberî Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: (اَوَّابٌ) sözcüğü çokça tesbih ediciydi anlamındadır. Katade'nin de şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Allah Teâlâ'ya itaat eden, çokça namaz kılan birisiydi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 153.

7 a) (اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ) "*Hani kendisine bir akşamüstü iyi cins koşu atları gösterilmişti.*" Yani kendisine sunulan atlardır. "Sâfinât" sözcüğü "safin" sözcüğünün çoğuludur. Safin ise bir ayağının tırnağı üzere dikip diğer ayakları üzere durup toplayan demektir.
"Safvân", atlarda övünülen bir sıfattır. Bu sözcük hemen hemen bütünüyle halis safkan atlar için kullanılır. Ebû Ubeyde, *Mecâzü'l-Kur'an*, c: 2, s. 182; Ferrâ, *Meâni'l-Kur'an*, c. 2, s. 404; *Lisânü'l-Arab*, "S-F-N" maddesi; *Tefsirü'l-Alusî*, c. 23, s. 190.
b) (الْجِيَادُ) sözcüğü ise "cevad" sözcüğünün çoğuludur. Sözcük, çok hızlı koşan at demektir. Durduğunda sükûnet ve mükemmel bir şekilde durur, koştuğunda ise süratli koşar. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 154; *Tefsirü'l-Alusî*, c.23, s. 190.

فَقَالَ اِنِّيٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾

32- "'Ben mal sevgisini Rabbimi anmaktan ötürü tercih ettim.' dedi. Sonunda atlar perdenin arkasına gizlendi."

{ فَقَالَ اِنِّيٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ **}** *"Ben mal sevgisini tercih ettim, dedi."* Malı seçip tercih ettim.

{ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي **}** *"Rabbimi anmaktan ötürü."* Rabbimin taati üzere.

{ حَتّٰى تَوَارَتْ **}** *"Sonunda atlar gizlendi."* Güneş örttü.

{ بِالْحِجَابِ **}** *"Perdenin arkasına."* Kaf Dağı'na.[8]

رُدُّوهَا عَلَيَّ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

---

8 a) (فَقَالَ اِنِّيٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي) *"Ben mal sevgisini Rabbimi anmaktan ötürü tercih ettim dedi."* "Hayr" sözcüğü mal hakkında kullanılır. Allah Teâlâ'nın (وَاِنَّهٗ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ) *"Ve o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür."* (100/el-Adiyat/8) buyruğunda geçen "hayr" sözcüğü de mal anlamındadır. Ancak bu âyette hayrdan murad bir önceki âyette söz konusu edilen attır.
Âyetin anlamı şöyle oluşmaktadır: Bendeki bu şiddetli at sevgisi şehvet ve heva ve hevesten değil de Allah Teâlâ'yı zikretmekten ve O'nun emrine itatten oluştu. *Mefâtihü'l-Gayb*, c. 26, s. 414.
b) Âyette geçen "zikir"den muradın ikindi namazı olduğu söylenmiştir. Rivayete göre; Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm) atlarla meşguliyetinden dolayı ikindi namazını kaçırmıştır! *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 155.
Râzi ile Taberî'nin aktarımda bulunduğu iki görüş arasında ilki vakıaya daha uygundur. Zira bir Peygamber'in atlarla uzun müddet uğraşıp da ikindi namazını savsaklaması çok, ama çok uzak bir olasılıktır. Normal sıradan bir mü'min dahi namaz vaktini gözetlerken mâşukuyla buluşmaya arzu duyan bir nebinin namaz konusunda ihmalkâr davranmasını akıl kabul etmemektedir.
c) (حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ) "*Sonunda atlar perdenin arkasına gizlendi.*" Nihayet at perde arkasında saklanıp da geri dönmedi ki, Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm) görebilsin. Âyetteki zamirin merciinin güneş olduğu da söylenmiştir. Bu durumda âyet şöyle bir anlam kazanmış olur: Nihayet güneş battı. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 156.
Ancak âyette güneşten bahsedilmeyip attan bahsedildiğinden dolayı ilk görüş zâhire daha uygundur.

33- "'Onları bana getirin!' (dedi). Artık onların bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı."

{ رُدُّوهَا عَلَيَّ **}** *"'Onları bana getirin' (dedi)"* Bana arz edilen şeyi geri dönderiniz.

{ فَطَفِقَ **}** *"Artık başladı."* Kastetti.

{ مَسْحًا بِالسُّوقِ **}** *"Onların bacaklarını okşamaya."* Bacaklarına vurdu.

{ وَالْأَعْنَاقِ **}** *"Ve boyunlarını."* Onların boyunlarına. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bacaklarına ve boyunlarını mesh etti. Öyle ki, hicapla örtündü, güneş battı ve ikindi namazının vakti geçti. Bundan dolayı da yapacağını yaptı.[9]

---

9 a) İmam Buhârî der ki: "(فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ) *'Artık onların bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.'* ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle dedi: 'O atların bacaklarını ve boyunlarını sıvazlardı.'" Buhârî, Kitab-ü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 39. bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: "Onlara sevgisinden dolayı o atların bacaklarını ve boyunlarını sıvazlardı." *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 156.

c) (رُدُّوهَا عَلَيَّ) "*Onları bana geri getirin dedi.*" Yani atları bana geri getirin demektir. (فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ) "*Boyunlarını ve ayaklarını sıvazlamaya başladı.*" Yani dizlerini ve ayaklarını eliyle sıvamaya başladı. Buraya alıntıladığımız İbn Abbâs hadisinde de görüldüğü gibi bu anlam verilmiştir.

d) (فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ) "*Boyunlarını ve ayaklarını sıvazlamaya başladı*" ilahî buyruğuna değişik ve kabul edilmesi imkânsız bir anlam da verilmiştir. Bu rivayete göre (مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ) "*Artık onların bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başlamaktan*" kasıt, atların boğazlanması ve boyunlarının vurulmasıdır. Bu görüşü Taberî Hasan-ı Basri, Katâde ve Süddî'den rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 156.

Elbette ki, bu görüşler içinde en uygunu İbn Abbâs'ın görüşüdür. İbn Cerir de bu görüşü tercih etmiş ve şöyle demiştir: "İbn Abbâs'tan zikrettiğimiz bu görüş âyetin teviline daha uygundur. Zira Allah'ın Peygamberi ('aleyhi's-selâm) atlara bakması nedeniyle kendisini namazdan alıkoyduğu gerekçesinin dışında başka hiçbir gerekçe olmaksızın bir hayvanın dizlerini kesmekle azap etmesi ve malını telef etmesi olur bu davranış. Kaldı ki, onlara bakışla meşgul olmak noktasında atların hiçbir suçu da bulunmamaktadır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 156. Bu görüşe göre; atlarla meşgul olma gerekçesi nedeniyle namazdan alıkonuluş vardır ki, bu görüş de terk edilen görüştür.

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾

34- "Andolsun ki, biz Süleyman'ı imtihan da ettik. Onun tahtının üzerine bir ceset bıraktık. Sonra tekrar tevbe ile önceki haline döndü."

{ وَلَقَدْ فَتَنَّا **}** *"Andolsun ki, biz imtihan da ettik."* Denedik.

{ سُلَيْمٰنَ **}** *"Süleyman'ı."* Evinde puta ibadet edilmiş olması miktarınca –birebir olarak- mülkünün kırk günlüğüne gitmesiyle Hz. Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ı sınadık.

{ وَاَلْقَيْنَا **}** *"Bıraktık."* Oturttuk.

{ عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا **}** *"Onun tahtının üzerine bir ceset."* Şeytanı.

{ ثُمَّ اَنَابَ **}** *"Sonra tekrar tevbe ile önceki haline döndü."* Sonra kendi mülküne ve Rabbinin taatine döndü ve günahından tevbe etti.

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِي اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾

35- "Ey Rabbim, dedi, beni bağışla; bana, benden sonra hiç kimseye layık olmayacak bir mülk ver. Çünkü bütün dilekleri veren sensin!"

{ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي **}** *"'Ey Rabbim' dedi, 'Beni bağışla.'"* Günahımı.

{ وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي **}** *"Bana, layık olmayacak bir mülk ver."* Yaraşmayacak.

{ لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِي **}** *"Benden sonra hiç kimseye."* Şöyle de denilmiştir: İlk defa alındığı gibi kalması noktasında alınmasın.

{ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ **}** *"Çünkü bütün dilekleri veren sensin."* Dilediğine mülk ve peygamberlik vermekle.

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِاَمْرِهٖ رُخَآءً حَيْثُ اَصَابَ ﴿٣٦﴾

36- "Bunun üzerine rüzgârı onun emrine verdik. Öyle ki, rüzgâr onun emriyle istediği yere akıp giderdi."

{ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ **}** *"Bunun üzerine rüzgârı onun emrine verdik."* Bunun da ötesinde.

{ تَجْرِي بِأَمْرِهِ **}** *"Öyle ki, rüzgâr onun emriyle giderdi."* Allah'ın emriyle. Âyetin, Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın emriyle anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رُخَآءً **}** *"Akıp."* Yumuşakça.

{ حَيْثُ أَصَابَ **}** *"İstediği yere."* Dilediği.

وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾

37- "Her yapı ustası ve dalgıç şeytanları."

{ وَالشَّيَاطِينَ **}** *"Şeytanları."* Şeytanları da onun emrine amade kıldık.

{ كُلَّ بَنَّآءٍ وَغَوَّاصٍ **}** *"Her yapı ustası ve dalgıç."* Denizin derinliklerinde.

وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾

38- "Ve zincirlerle bağlı olarak daha başkalarını da (onun emrine verdik)."

{ وَآخَرِينَ **}** *"Ve daha başkalarını da (onun emrine verdik)"* Onlardan başkasını.

{ مُقَرَّنِينَ **}** *"Bağlı olarak."* Zincirlerle prangalanmış olarak.

{ فِي الْأَصْفَادِ **}** *"Zincirlerle."* Demir zincirler içinde. Bunlar, Hazret-i Süleyman ('aleyhi's-selâm)'ın kendilerini bir işe gönderdiğinde hemen dönen taşkın şeytanlardır.

هَٰذَا عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾

39- "'İşte bu bizim bağışımızdır. Artık ister başkasına ver, ister elinde tut, hesapsızdır.' (dedik)."

{ هٰذَا عَطَآؤُنَا **}** *"'İşte bu bizim bağışımızdır' (dedik)"* Bu, bizim mülkümüzdür. Ey Süleyman! Seni şeytanlara melik kıldık.

{ فَامْنُنْ **}** *"Artık ister başkasına ver."* Taşkın şeytanlardan dilediğine lütufta bulun, onların bukağılardan kurtararak serbest bırak.

{ اَوْ اَمْسِكْ **}** *"İster elinde tut."* Zincirlerde hapset.

{ بِغَيْرِ حِسَابٍ **}** *"Hesapsızdır."* Bununla hesaba çekilmeksizin ve günah işlemeksizin.

وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾

40- "Şüphesiz ki, ona yanımızda bir yakınlık ve güzel bir sonuç vardır."

{ وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى **}** *"Şüphesiz ki, ona yanımızda bir yakınlık."* Derecelerde yakınlık.

{ وَحُسْنَ مَاٰبٍ **}** *"Ve güzel bir sonuç vardır."* Ahirette bir dönüş.

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾

41- "Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o bir zaman Rabbine şöyle nida etmişti: 'Gerçekten, şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu!'"

{ وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ **}** *"Kulumuz an."* Mekke kâfirlerine, kulumuzun haberini zikret.

{ اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ **}** *"Eyyûb'u da. Hani o bir zaman Rabbine şöyle nida etmişti."* Rabbine dua etti.

{ اَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ **}** *"Gerçekten, şeytan bana dokundurdu."* Bana şeytanı musallat ettirmenden dolayı isabet ettirdi.

{ بِنُصْبٍ **}** *"Bir yorgunluk."* Yorgunluk ve meşakkat.

{ وَعَذَابٍ **}** *"Ve azap."* Bela ve hastalık. Bunun üzerine Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) şöyle buyurdu: "Ey Eyyûb!"

اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

42- "(Biz ona), 'Ayağını yere vur! İşte sana yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su!' (dedik)."

{ اُرْكُضْ **}** *"(Biz ona), 'Yere vur!' (dedik)"* Vur.

{ بِرِجْلِكَ **}** *"Ayağını."* Yere. Bunun üzerine Hazret-i Eyyûb ('aleyhi's-selâm) ayağını yere vurdu ve yerden bir göze çıktı. Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona şöyle buyurdu:

{ هٰذَا مُغْتَسَلٌ **}** *"İşte sana yıkanılacak."* Ondan yıkan. Hazret-i Eyyûb ('aleyhi's-selâm) da bu sudan yıkandı. Yarası iyileşti. Sonra da Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ona "Bir defa daha vur" deyince Hazret-i Eyyûb ('aleyhi's-selâm) ayağını yere vurdu. İkinci bir göze çıktı. Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) Hazret-i Eyyûb ('aleyhi's-selâm)'a şöyle buyurdu:

{ بَارِدٌ وَشَرَابٌ **}** *"Ve içilecek soğuk bir su."* Yani bu su soğuk tatlı bir sudur. Ondan iç. Hazret-i Eyyûb ('aleyhi's-selâm) da bu sudan içti. Karnındaki yaralar da iyileşti.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾

43- "(Eyyûb'a), katımızdan bir rahmet olarak bütün ailesini ve onlarla birlikte bir mislini daha bahşettik ki, temiz akıl sahipleri için bir ibret olsun!"

{ وَوَهَبْنَا لَهٗ اَهْلَهٗ **}** *"(Eyyûb'a), bütün ailesini bahşettik ki."* Kendilerini helak ettiğimiz.

{ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ **}** *"Ve onlarla birlikte bir mislini daha."* Ahirette. Âyetin, dünyada anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَحْمَةً مِنَّا **}** *"Katımızdan bir rahmet olarak."* Katımızdan ona bir nimet.

{ وَذِكْرٰى **}** *"Bir ibret olsun."* Bir öğüt.

{ لِاُولِي الْاَلْبَابِ **}** *"Temiz akıl sahipleri için."* Akıl sahibi insanlar için.

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهٖ وَلَا تَحْنَثْ اِنَّا وَجَدْنٰهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

44- "(Bir de dedik ki): 'Eline bir demet sap al ve onunla (eşine) vur da yeminini bozma!' Gerçekten biz onu (Eyyûb'u) sabırlı bulduk. O, ne iyi bir kuldu, daima bize yönelirdi."

{ وَخُذْ بِيَدِكَ **}** *"(Bir de dedik ki): 'Eline al.'"* Ey Eyyûb.

{ ضِغْثًا **}** *"Bir demet sap."* İçinde yüz tane sünbülün bulunduğu sümbülden bir kabza al.

{ فَاضْرِبْ بِهٖ **}** *"Ve onunla (eşine) vur da."* Hanımın Rahme bint Yusuf-u Sıddık'a vur.

{ وَلَا تَحْنَثْ **}** *"Yeminini bozma."* Yemininde günaha düşme. Hazret-i Eyyûb ('aleyhi's-selâm) bundan önce "Allah bana şifa verirse sana yüz tane sopa vuracağım" diyerek, Allah'ın adına yemin etti. Allah Teâlâ'nın razı olmadığı bir söz söylemişti.

{ اِنَّا وَجَدْنٰهُ صَابِرًا **}** *"Gerçekten biz, onu (Eyyûb'u) sabırlı bulduk."* Sınamaya karşı.

{ نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ **}** *"O, ne iyi bir kuldu, daima bize yönelirdi."* Allah Teâlâ'ya itaat edici ve Allah Teâlâ'ya taate yönelici idi.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولِي الْاَيْدِي وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾

45- "Güçlü ve basiret sahibi kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da an!"

{وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ اِبْرٰهِيمَ} *"Kullarımız İbrahim, an."* Rahman'ın Halil'i.

{وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولِي الْاَيْدِي} *"Güçlü İshak ve Yakub'u da."* Allah'a ibadette kuvvetli.

{وَالْاَبْصَارِ} *"Ve basiret sahibi."* Dinde.[10]

اِنَّآ اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾

46- "Biz onları temiz bir hasletle, ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık."

{اِنَّآ اَخْلَصْنَاهُمْ} *"Biz onları ihlâslı kimseler kıldık."* Onları özelleştirdik.

{بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ} *"Temiz bir hasletle, ahiret yurdunu düşünen."* Diyor ki, Allah'ı ve ahireti, özgü bir zikirle.

وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾

47- "Çünkü onlar, katımızda seçkin iyi kimselerdendir."

{وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ} *"Çünkü onlar, katımızda seçkin iyi kimselerdendir."* Dünyada peygamberlik ve İslam ile seçilmiş kullar idiler. Kıyâmet gününde ise Allah katında iyi kimselerdir.

وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

[10] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs şöyle dedi: "(الْاَيْدِي) '*güçlü*' ilahî buyruğu, ibadette güçlü (وَالْاَبْصَارِ); '*basiretli*', Allah Teâlâ'nın emri konusunda basiretli demektir." Buhârî, Kitâb-ü Ehâdisi'l-Enbiyâ, 39. bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî (اُولِي الْاَيْدِي وَالْاَبْصَارِ) "*Güçlü ve basiret sahibi*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: "Kuvvet ve ibadet sahibi. (وَالْاَبْصَارِ) diyor ki, dinde fakîh." *Tefsirü't-Taberî*, c. 23, s. 170.

48- "İsmail, Elyesa ve Zülkifl'i de an! Hepsi de iyi kimselerdendir."

{ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ **}** *"İsmail, Elyesa de an."* Hazret-i İlyas ('aleyhi's-selâm)'ın amcasının oğludur.

{ وَذَا الْكِفْلِ **}** *"Ve Zülkifl'i."* Kefil olan. Bir kavmin eşyalarını teminat altına alıp yerine getiren. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ için bir şeyi teminat altına aldı mı yerine getirirdi.

Şöyle de denilmiştir: Yüz peygamberi kefaleti altına almış, onları yedirip doyurmuş ve nihâyetinde Allah Teâlâ da kendilerini ölümden kurtarmıştır. Zülkifl sâlih bir insan idi, peygamber değildi.

{ وَكُلٌّ **}** *"Hepsi de."* Bunların her birisi.

{ مِنَ الْاَخْيَارِ **}** *"İyi kimselerdendir."* Allah katında.

هٰذَا ذِكْرٌ وَاِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾

49- "İşte bu bir öğüttür. Hiç şüphesiz sakınanlar için güzel bir gelecek vardır."

{ هٰذَا ذِكْرٌ **}** *"İşte bu bir öğüttür."* Sâlihlerin zikredilmesidir. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu Kur'an'da öncekilerin ve sonrakilerin haberi bulunmaktadır.

{ وَاِنَّ لِلْمُتَّقِينَ **}** *"Hiç şüphesiz sakınanlar için vardır."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan kaçınanlar.

{ لَحُسْنَ مَاٰبٍ **}** *"Güzel bir gelecek."* Ahirette güzel bir merci.

جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾

50- "Bütün kapıları kendilerine açılmış olan Adn cennetleri vardır."

Sonra onların ahirette yerleşecekleri yerleri açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ جَنَّاتِ عَدْنٍ **}** *"Adn cennetleri vardır."* Peygamberlerin ve sâlihlerin yeri.

{ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ **}** *"Bütün kapıları kendilerine açılmış olan."* Kıyâmet gününde.

مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾

51- "Onlar içlerine kurularak orada birçok yemişle, bambaşka bir içecek isteyeceklerdir."

{ مُتَّكِئِينَ فِيهَا **}** *"Onlar içlerine kurularak."* Cennette nimetlenerek, halhallarda sergiler üzerinde oturacaklar.

{ يَدْعُونَ فِيهَا **}** *"Orada isteyeceklerdir."* Cennette isteyeceklerdir.

{ بِفَاكِهَةٍ **}** *"Yemişle."* Çeşitli çeşitli meyveler.

{ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ **}** *"Birçok, bambaşka bir içecek."* Türlü türlü içecekler.

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾

52- "Yanlarında da bakışlarını yalnız kendilerine diken yaşıt dilberler vardır."

{ وَعِنْدَهُمْ **}** *"Yanlarında da vardır."* Cennette cariyeler vardır.

{ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ **}** *"Bakışlarını yalnız kendilerine diken."* Gözlerini kısmış eşleriyle kanaat eden.

{ أَتْرَابٌ **}** *"Yaşıt dilberler."* Yaşta ve doğumda eşit kadınlar.

هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾

53- "İşte hesap günü için size vaat edilen budur!"

Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

{ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ **}** *"İşte size vaat edilen budur."* Sizler dünyada iken.

{لِيَوْمِ الْحِسَابِ} *"Hesap günü için."* Kıyâmet günü.

اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾

54- "Doğrusu bizim bu rızkımızın bitip tükeneceği yoktur!"

{اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا} *"Doğrusu bizim bu rızkımızın."* Onlara verdiğimiz yiyeceğimizin ve nimetlerimizin.

{مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ} *"Bitip tükeneceği yoktur."* Yok oluşu ve kesilmesi olmayacaktır.

هٰذَا وَاِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾

55- "Bu böyledir. Şüphesiz azgınlar için de kötü bir gelecek vardır."

{هٰذَا} *"Bu böyledir."* Mü'minler içindir.

{وَاِنَّ لِلطَّاغِينَ} *"Şüphesiz azgınlar için de vardır."* Kâfirler için Ebû Cehil ve ashabı için.

{لَشَرَّ مَاٰبٍ} *"Kötü bir gelecek."* Ahirette dönüş.

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾

56- "Cehennem! Oraya yaslanacaklar; fakat o ne çirkin bir döşektir!"

{جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا} *"Cehennem! Oraya yaslanacaklar."* Kıyâmet gününde oraya gireceklerdir.

{فَبِئْسَ الْمِهَادُ} *"Fakat o ne çirkin bir döşektir."* Onlar için sergi ve karar olarak cehennem ateşinin olması ne kötüdür.

هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾

57- "İşte kaynar su ve irin, tatsınlar onu bakalım!"

{ هٰذَا **}** *"İşte."* Kâfirler için.

{ فَلْيَذُوقُوهُ **}** *"Tatsınlar onu bakalım."* Cehennem azabını.

{ حَمِيمٌ **}** *"Kaynar su."* Sıcaklığı son seviyeye varmış kaynar su.

{ وَغَسَّاقٌ **}** *"Ve irin."* Zemherir. Ateşin onları yakışı gibi bu da onları yakar.

وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖٓ اَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾

58- "Bunun şeklinin benzeri daha başka çeşit çeşit azaplar da vardır!"

{ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖٓ **}** *"Bunun şeklinin benzeri daha başka vardır."* Kaynar su ve irin gibi.

{ اَزْوَاجٌ **}** *"Çeşit çeşit azaplar da."* Çeşitli azap türleri. Allah Teâlâ onları sırayla ateşe koyacak. Her bir ümmet cehennem ateşine girdiğinde kendisinden önce cehennem ateşine girmiş olan diğer ümmetlere lanet edecektir. Bunun üzerine Allah Teâlâ cehennem ateşine giren ilk ümmete...

هٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾

59- "İşte şunlar da sizinle birlikte cehenneme dayanacak topluluklardır. Onlar, rahat yüzü görmesin! Çünkü onlar cehenneme salınıyorlar."

{ هٰذَا فَوْجٌ **}** *"İşte şunlar da topluluklardır."* Topluluktur.

{ مُّقْتَحِمٌ **}** *"Cehenneme dayanacak."* Girecek.

{ مَّعَكُمْ **}** *"Sizinle birlikte."* Cehennem ateşine. Bunun üzerine ilk ümmet son ümmete şöyle der:

{ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ **}** *"Onlar, rahat yüzü görmesin."* Allah Teâlâ onlara genişlik göstermesin.

{اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ**}** *"Çünkü onlar cehenneme salınıyorlar."* Cehenneme giricidirler.

قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾

60- "(Arkadan gelenler öncekilere) derler ki: 'Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin! Çünkü bizi buraya siz getirdiniz. Burası ne kötü bir yer!'"

{قَالُوا**}** *"(Arkadan gelenler öncekilere) derler ki:"* Ümmetin sonuncuları.

{بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ**}** *"Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin."* Allah Teâlâ size genişlik yüzü göstermesin.

{اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ**}** *"Çünkü buraya siz getirdiniz."* Sizler onu başlattınız.

{لَنَا**}** *"Bizi."* Bu dine, bizde size uyduk.

{فَبِئْسَ الْقَرَارُ**}** *"Burası ne kötü bir yer."* Bizim ve sizin için ne kötü yer.

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾

61- "Ey Rabbimiz! Bunu bizim başımıza kim getirdiyse, onun ateşteki azabını kat kat artır!"

{قَالُوا**}** *"Dediler."*[11] Önceki ve sonrakiler.

{رَبَّنَا**}** *"Ey Rabbimiz!"* Ey Rabbimiz!

{مَنْ قَدَّمَ لَنَا**}** *"Bizim başımıza kim getirdiyse."* Bize kim teşri ettiyse.

{هٰذَا**}** *"Bunu."* Dini. İblis'i ve diğer ileri gelen liderleri kastetmektedirler.

[11] Tarafımızdan eklenmiştir.

{فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ} *"Onun ateşteki azabını kat kat artır."* Üzerimizdeki azaptan.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾

62- "(Bir de) derler ki: 'Bize ne oluyor da kötülerden saydığımız birtakım adamları burada göremiyoruz!'"

{وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى} *"(Bir de) derler ki: 'Bize ne oluyor da burada göremiyoruz.'"* Cehennem ateşinde.

{رِجَالًا} *"Birtakım adamları."* Yoksul mü'minleri kastetmektedirler.

{كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ} *"Kötülerden saydığımız."* Ayak takımından ve yoksul olanlardan.

اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾

63- "Hani onlarla alay ederdik. Yoksa bu gözler onlardan kaydı mı?"

{اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا} *"Hani onlarla alay ederdik."* Dünyada onları alaya alırdık.

{اَمْ زَاغَتْ} *"Yoksa kaydı mı?"* Meyl mi etti?

{عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ} *"Bu gözler onlardan."* Gözlerimiz onlardan kaydı mı? Onları göremiyoruz.

اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

64- "İşte, cehennem halkının birbiriyle olan bu çekişmeleri, elbette bir gerçektir."

{اِنَّ ذٰلِكَ} *"İşte."* Cehennem ehlinin haberinden aktarılan.

{لَحَقٌّ} *"Elbette bir gerçektir."* Doğrudur.

{ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ **}** *"Cehennem halkının birbiriyle olan bu çekişmeleri."* Cehennem ehlinin birbirleriyle çekişmeleri esnasında söyledikleri sözler.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾

65- "De ki: 'Ben ancak uyarıcı bir peygamberim. O, tek ve kahredici olan Allah'tan başka ilâh da yoktur.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ اِنَّمَآ اَنَا مُنْذِرٌ **}** *"Ben ancak uyarıcı bir peygamberim."* Korkutucu bir resûlüm.

{ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ **}** *"O, tek olan Allah'tan başka ilâh da yoktur."* Çocuğu olmayan ve ortağı bulunmayan.

{ الْقَهَّارُ **}** *"Ve kahredici."* Mahlukatına karşı galip olan.

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾

66- "O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O, mutlak üstündür, çok bağışlayıcıdır."

{ رَبُّ السَّمٰوَاتِ **}** *"O, göklerin, Rabbidir."* Göklerin yaratıcısıdır.

{ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Yerin ve bu ikisi arasındakilerin."* Mahlukatın ve harikuladeliklerin.

{ الْعَزِيْزُ **}** *"O, mutlak üstündür."* Kendisine iman etmeyen kimseden intikam almakla.

{ الْغَفَّارُ **}** *"Çok bağışlayıcıdır."* Tevbe edip kendisine iman eden kimseye karşı.

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيْمٌ ﴿٦٧﴾

67- "De ki: 'Bu (Kur'an) büyük bir haberdir.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ هُوَ **}** *"Bu (Kur'an)"* Bu Kur'an.

{ نَبَؤٌا **}** *"Bir haberdir."* Haberdir.

{ عَظِيمٌ **}** *"Büyük."* Değerli şerefli ve kendisinden öncekilerin ve sonrakilerin haberinin bulunduğu.

اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz."

{ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ **}** *"Siz ise ondan yüz çeviriyorsunuz."* Onu yalanlıyor ve onu terk ediyorsunuz.

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْاَعْلٰى اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Onlar orada tartışırlarken, benim o yüce melekler topluluğu hakkında hiçbir bilgim yoktu."

{ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْاَعْلٰى **}** *"Benim o yüce melekler topluluğu hakkında hiçbir bilgim yoktu."* Yani melekler hakkında. Resûl olmamış olsaydım.

{ اِذْ يَخْتَصِمُونَ **}** *"Onlar orada tartışırlarken."* Onlar "*Yeryüzünde bozgunculuk yapacak bir varlık mı*?" diyerek konuştuklarında.

اِنْ يُوحٰى اِلَيَّ اِلَّآ اَنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾

70- "Ancak ben açıkça uyaran bir peygamber olduğum için bana vahyolunuyor."

{ اِنْ يُوحٰى **}** *"Vahyolunuyor."* Ancak vahyolunuyor.

{ اِلَّآ اَنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ اِلَيَّ **}** *"Ancak ben uyaran bir peygamber olduğum için bana."* Korkutucu resûl.

{ مُبِينٌ **}** *"Açıkça."* Bildiğiniz dil ile. Sonra da meleklerin tartışmasını açıklayarak şöyle buyurdu: Ey Muhammed, Allah Teâlâ'nın onlara şöyle dediğini hatırla.

اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾

71- "Hani bir zamanlar Rabbin meleklere şöyle demişti: 'Ben çamurdan bir insan yaratacağım.'"

{ اِذْ قَالَ **}** *"Hani bir zamanlar şöyle demişti."* Muhakkak demişti.

{ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ **}** *"Rabbin meleklere... Ben çamurdan bir insan yaratacağım."* Yani Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı.

فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾

72- "Onun şeklini tamamlayıp, kendisine ruhumdan üflediğim zaman derhal ona secde edin!"

{ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ **}** *"Onun şeklini tamamlayıp zaman."* Onun hilkatını bir aray getirdiğimde.

{ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي **}** *"Kendisine ruhumdan üflediğim."* Ve kendisine ruh verdiğimde.

{ فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ **}** *"Derhal ona secde edin."* Ona eğilip.

فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾

73- "Bunun üzerine meleklerin hepsi topluca secde ettiler."

{ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ **}** *"Bunun üzerine meleklerin hepsi topluca secde ettiler."* Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'a.

اِلَّآ اِبْلِيسَ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾

74- "Yalnız İblis secde etmedi, büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu."

{ اِلَّآ اِبْلِيسَ اِسْتَكْبَرَ **}** *"Yalnız İblis secde etmedi, büyüklük tasladı."* Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'a secde etmekten kaçınarak.

{ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ **}** *"Ve kâfirlerden oldu."* Allah'ın emrini yerine getirmekten kaçınarak kâfirlerden oldu.

قَالَ يَآ اِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾

75- "(Allah) dedi: 'Ey İblis! O benim kudretimle yarattığımın önünde secde etmekten seni alıkoyan nedir? Büyüklük mü tasladın, yoksa yücelerden mi oldun?'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

{ يَآ اِبْلِيسُ **}** *"Ey İblis."* Ey habis.

{ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ **}** *"O, benim kudretimle yarattığımın önünde secde etmekten seni alıkoyan nedir?"* Kendi ellerimle suret verdiğim.

{ اَسْتَكْبَرْتَ **}** *"Büyüklük mü tasladın?"* Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'a secde etmekten.

{ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ **}** *"Yoksa yücelerden mi oldun?"* Emrime muhalefet edenlerden mi oldun?

قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٧٦﴾

76- "İblis dedi: 'Ben, ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.'"

{ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ **}** *"İblis dedi: 'Ben, ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.'"* Ateş toprağı yer. Ben de bundan dolayı ona secde etmedim.

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾

77- "(Allah) dedi: 'Öyleyse hemen çık buradan, artık sen kovuldun!'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

{ فَاخْرُجْ مِنْهَا **}** *"Öyleyse hemen çık buradan."* Meleklerin suretinden. Âyetin, yerden çık anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَإِنَّكَ رَجِيمٌ **}** *"Artık sen kovuldun."* Lanete uğramışsın. Rahmetimden ve kerametimden kovuldun.

وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾

78- "Hesap gününe kadar, hep lânetim senin üzerindedir!"

{ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي **}** *"Hep lânetim senin üzerindedir."* Azabım, hışmım. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ onu denizin adalarına sürdü. Oraya ancak bir hırsızın durumu gibi girebiliyordu. Üzerinde eski elbiseler vardır. Orada kaçıp durur.

{ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ **}** *"Hesap gününe kadar."* Hesap gününe kadar.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾

79- "(İblis) dedi: 'Ey Rabbim! Öyleyse, insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar bana süre ver!'"

{ قَالَ **}** *"(İblis) dedi."* İblis (latenutullâhi 'aleyh) dedi ki.

{ رَبِّ **}** *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim.

{ فَأَنْظِرْنِي **}** *"Öyleyse, bana süre ver."* Bana mühlet ver.

{ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ **}** *"İnsanların yeniden diriltilecekleri güne kadar."* Kabirlerden çıkacakları güne kadar. Habis ölümü tatmamak istedi.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾

80-81- "(Allah) dedi: 'Haydi, sen belli vakte kadar süre verilenlerdensin.'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ **}** *"Haydi, sen süre verilenlerdensin."* Süre verilenlerdensin.

{ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ **}** *"Belli vakte kadar."* İlk sura üfürülene kadar.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٨٢﴾

82- "İblis dedi: 'Senin mutlak gücüne andolsun ki, onların hepsini azdıracağım!'"

{ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ **}** *"(İblis) dedi: 'Senin mutlak gücüne andolsun ki.'"* Senin gücüne ve nimetine kasem olsun ki.

{ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ **}** *"Onların hepsini azdıracağım."* Onları senin dininden ve sana itaat etmekten ayırıp saptıracağım.

اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٨٣﴾

83- "Ancak senin ihlâsa erdirilmiş kulların bunun dışındadır."

{ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ **}** *"Ancak senin kulların bunun dışındadır."* Âdem oğullarından.

{ الْمُخْلَصِيْنَ **}** *"İhlâsa erdirilmiş."* Benden korunmuş olanlar.

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُوْلُ ﴿٨٤﴾

84- "(Allah) dedi: 'İşte gerçek budur ve ben hep gerçeği söylerim.'"

{ قَالَ **}** *"(Allah) dedi."* Allah Teâlâ ona şöyle buyurdu:

{ فَالْحَقُّ **}** *"İşte gerçek budur."* Diyor ki, "Ben hakkım."

{وَالْحَقَّ اَقُولُ} *"Ve ben hep gerçeği söylerim."* Ve hakkı söylerim.

لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

85- "Andolsun ki, hem senin soyundan, hem de onlardan sana uyanların bir kısmıyla, topluca cehennemi dolduracağım!"

{لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ} *"Andolsun ki, hem senin soyundan, cehennemi dolduracağım."* Ve senin zürriyetinden.

{وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ} *"Hem de onlardan sana uyanların bir kısmıyla."* Âdem oğullarından.

{اَجْمَعِينَ} *"Topluca."* Sana dinde itaat edenlerin bütününden.

قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾

86- "De ki: 'Ben o Kur'an'a karşı sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendiliğimden bir teklifte de bulunmuyorum.'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ} *"Ben o Kur'an'a karşı sizden istemiyorum."* Tevhid ve Kur'an üzere.

{مِنْ اَجْرٍ} *"Bir ücret."* Bir karşılık ve rızık.

{وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ} *"Ve ben kendiliğimden bir teklifte de bulunmuyorum."* Kendi yanımdan da uydurmuş değilim.

اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

87- "Bu (Kur'an) ancak bütün âlemler için bir zikir, bir öğüttür."

{اِنْ هُوَ} *"Bu (Kur'an)."* Bu (Kur'an).

{اِلَّا ذِكْرٌ} *"Ancak bir zikir, bir öğüttür."* Bir öğüt.

{لِلْعَالَمِينَ} *"Bütün âlemler için."* Cin ve insanlar için.

وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

88- "Herhalde onun haberini bir süre sonra anlayacaksınız!"

{وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ**}** *"Herhalde onun haberini anlayacaksınız."* Kur'an'ın haberini ve içinde bulunduğu vaad ve vâidi.

{بَعْدَ حِينٍ**}** *"Bir süre sonra."* İman ettikten sonra. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ölümden sonra. Onların bir bölümü iman ettikten sonra anladı ki, bunlar mü'minlerdir. Diğer bölümü ise Allah Teâlâ'nın Kur'an'da söylediğinin hak olduğunu öldükten sonra anladı bunlar da kâfirlerdir.

سورة الزُّمَرِ

39- ZÜMER SÛRESİ

Kendisinde "Zümer"in zikredildiği suredir. "*De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım!*" (Şura/53) âyeti hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Söz konusu âyet ise Medenîdir. Âyet sayısı 75, sözcük sayısı 1.192 ve harf sayısı ise 4.000'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾

1- "Bu kitabın indirilişi mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah tarafındandır."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Zümer Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ **}** *"Bu kitabın indirilişi."* Diyor ki, bu kitap bir konuşmadır.

{ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ **}** *"Mutlak üstün, Allah tarafındandır."* Kendisine iman etmeyenden intikam alan.

{ الْحَكِيمِ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olan."* Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emrederek verdiği yargıda.

إِنَّآ أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾

2- "Şüphe yok ki, biz sana bu kitabı gerçek olarak indirdik. Öyleyse sen, dini yalnız Allah'a hâlis kılarak ibadet ve kulluk et."

{ إِنَّآ أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ الْكِتَابَ **}** *"Şüphe yok ki, biz sana bu kitabı indirdik."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı kitap ile.

{ بِالْحَقِّ **}** *"Gerçek olarak."* Bâtılla değil.

{ فَاعْبُدِ اللهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ **}** *"Öyleyse sen, dini yalnız Allah'a hâlis kılarak ibadet ve kulluk et."* İbadeti ve tevhidi ona özgü kılarak.

اَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ اِلَى اللهِ زُلْفٰى اِنَّ اللهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ اِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

3- "Dikkat et! Hâlis din yalnız Allah'ındır. O'ndan başka birtakım veliler edinenler (şöyle demektedirler): 'Biz putlara yalnız bizi Allah'a derece olarak yaklaştırsınlar diye tapıyoruz.' Şüphe yok ki, onlar arasında, ayrılığa düştükleri şeylerde hükmünü verecektir. Allah yalancı ve nankör kimseyi doğru yola iletmez!"

{ اَلَا لِلّٰهِ **}** *"Dikkat et! Yalnız Allah'ındır."* İnsanlara.

{ الدِّينُ الْخَالِصُ **}** *"Hâlis din."* İhlaslı din. Ona hiçbir şeyi karıştırmayan.

{ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا **}** *"Edinenler (şöyle demektedirler)."* Kulluk edenler.

{ مِنْ دُونِهٖٓ **}** *"O'ndan başka."* Allah Teâlâ'dan gayrısına ibadet eden Mekke kâfirleri.

{ اَوْلِيَآءَ **}** *"Birtakım veliler."* Lat, Uzza ve Menat'ı rabler edinenler. Bunlar şöyle dediler:

{ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ اِلَى اللهِ زُلْفٰى **}** *"Biz putlara yalnız bizi Allah'a derece olarak yaklaştırsınlar diye tapıyoruz."* Konumda yakınlık ve şefaat etmeleri için.

{ إِنَّ اللهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ **}** *"Şüphe yok ki, onlar arasında, hükmünü verecektir."* Onlarla mü'minler arasında kıyâmet gününde.

{ فِي مَا هُمْ فِيهِ **}** *"Şeylerde."* Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ **}** *"Ayrılığa düştükleri."* Muhalefet ettikleri.

{ إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي **}** *"Allah doğru yola iletmez."* Dinine irşad etmez.

{ مَنْ هُوَ كَاذِبٌ **}** *"Yalancı kimseyi."* Allah'a yalan isnadında bulunan.

{ كَفَّارٌ **}** *"Ve nankör."* Allah'ı inkâr edenleri. Bunlar; Yahudiler, Hıristiyanlar, Melîh oğulları, Mecusîler ve müşrik Araplardır.

لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا لَّاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ سُبْحَانَهٗ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

4- "Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. Ama O, bundan münezzehtir. O, tek ve kahredici güce sahip olan Allah'tır."

{ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا **}** *"Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi."* Yahudi, Hıristiyan ve Melîh oğullarınının dediği gibi meleklerden ve insanlardan.

{ لَاصْطَفٰى **}** *"Elbette seçerdi."* Kuşkusuz seçerdi.

{ مِمَّا يَخْلُقُ **}** *"Yarattıklarından."* Kendi katında cennette.

{ مَا يَشَآءُ **}** *"Dilediğini."* Ve denilmiştir ki, meleklerden.

{ سُبْحَانَهُ **}** *"Ama O, bundan münezzehtir."* Allah Teâlâ bundan münezzehtir.

{ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ **}** *"O, tek olan Allah'tır."* Çocuğu ve ortağı yoktur.

{ الْقَهَّارُ **}** *"Ve kahredici güce sahip."* Mahlukatına karşı galip olan.

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى اَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝٥

5- "O, gökleri ve yeri gerçek olarak yaratmıştır. Geceyi gündüzün üstüne sarıyor, gündüzü de gecenin üstüne sarıyor. Güneşi ve ayı buyruğu altına almıştır. Her biri, belli bir süreye kadar akıp gitmektedir. Dikkat edin! O, mutlak üstün olan, çok bağışlayandır!"

{خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ**}** *"O, gökleri ve yeri gerçek olarak yaratmıştır."* Bâtılla değil.

{يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ**}** *"Geceyi gündüzün üstüne sarıyor."* Geceyi gündüzün üstüne deveran ettiriyor, böylece gündüz geceden daha üstün oluyor.

{وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ**}** *"Gündüzü de gecenin üstüne sarıyor."* Gündüzü gecenin üstüne deveran ettiriyor. Böylece gece gündüzden daha uzun oluyor.

{وَسَخَّرَ**}** *"Buyruğu altına almıştır."* Boyunduruğuna almıştır.

{الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ**}** *"Güneşi ve ayı."* Âdemoğlu için güneşin ve ayın ışığını.

{كُلٌّ**}** *"Her biri."* Güneş, ay, gece ve gündüz.

{يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى**}** *"Belli bir süreye kadar akıp gitmektedir."* Belirli bir vakte kadar.

{اَلَا هُوَ الْعَزِيزُ**}** *"Dikkat edin! O, mutlak üstün olan."* Bunu yapan kendisine iman etmeyenden intikam alan Aziz Allah'tır.

{الْغَفَّارُ**}** *"Çok bağışlayandır."* Şirkten tevbe edip kendisine iman edene karşı.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ٦

6- "O, sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratmış, sonra ondan da eşini var etmiştir. Yine O, sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde yaratmadan yaratmaya geçirerek yaratıp duruyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz?"

{خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ**}** *"O, sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratmış."* Bir tek Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan yarattı.

{ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا**}** *"Sonra ondan da var etmiştir."* Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın nefsinden.

{زَوْجَهَا**}** *"Eşini."* Havva'yı.

{وَاَنْزَلَ**}** *"Yine O, indirdi."* Yarattı.

{لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ**}** *"Sizin için hayvanlardan."* Hayvanlardan.

{ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ**}** *"Sekiz çift."* Sınıf. Koyundan dişi ve erkek, keçiden dişi ve erkek, deveden dişi ve erkek, inekten de dişi ve erkek olmak üzere sekiz sınıf.

{يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ**}** *"Sizi annelerinizin karınlarında yaratmadan yaratmaya geçirerek yaratıp duruyor."* Halden hale. Meni, alak, et parçası ve kemiklere dönüştürüyor.

{فِي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ**}** *"Üç karanlık içinde."* Karnın karanlığı, rahmin karanlığı ve ceninde meşimenin karanlığı.

{ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ**}** *"İşte Rabbiniz olan Allah budur."* Bunu yapar.

{لَهُ الْمُلْكُ**}** *"Mülk O'nundur."* Mülkü zail olmayan sürekli olan.

{لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ**}** *"O'ndan başka ilâh yoktur."* O'ndan başka yaratıcı ve musavvir bulunmamaktadır.

{فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ**}** *"Öyleyse nasıl oluyor da çevriliyorsunuz."* Nasıl da çevrileceklerdir. Diyor ki: Nasıl da Allah Teâlâ'ya yalan isnat etmektedirler ve O'nun için ortak ihdas etmektedirler.

اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَاِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7- "Eğer inkâr ederseniz, bilin ki, Allah size muhtaç değildir. Fakat kulları için küfre razı olmaz. Eğer şükrederseniz, sizin için ona razı olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü çekmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. O, size yapmakta olduğunuz şeyleri verecektir. Çünkü O, bütün göğüslerde olanı bilir."

{اِنْ تَكْفُرُوا**}** *"Eğer inkâr ederseniz."* Ey Mekke ehli! Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ**}** *"Bilin ki, Allah size muhtaç değildir."* İmanınıza.

{وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ**}** *"Fakat kulları için küfre razı olmaz."* Fakat onlardan Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve Kur'an'ın inkârını kabul etmez. Zira bu davranış O'nun dini değildir.

{وَاِنْ تَشْكُرُوا**}** *"Eğer şükrederseniz."* İman ederseniz.

{يَرْضَهُ لَكُمْ**}** *"Sizin için ona razı olur."* Sizden bunu kabul eder. Zira bu O'nun dinidir.

{وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى**}** *"Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü çekmez."* Hiçbir yükleyici başkasının üstündeki günah yükünü yüklenmez.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hiçbir kimse başka birisinin işlemiş olduğu günahtan dolayı sorguya çekilmez. Herkes kendi günahından sorguya çekilecektir.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Hiçbir nefis başka bir günahdan dolayı azap görmez.

{ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ **}** *"Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir."* Ölümden sonra.

{ فَيُنَبِّئُكُمْ **}** *"O, size haber verecektir."* Kıyâmet gününde size haber verecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Yapmakta olduğunuz şeyleri."* Ve dünyada söylediğiniz sözlerinizi.

{ اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ **}** *"Çünkü O, bütün göğüslerde olanı bilir."* Kalplerde bulunan hayır ve şerri.

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهٗ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهٗ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوٓا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

8- "İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman, hemen içtenlikle Rabbine yönelerek O'na dua eder. Sonra Rabbi ona, katından bir nimet verince de, önceden O'na dua ettiğini unutur da O'nun yolundan saptırmak için, Allah'a ortaklar koşmağa başlar. De ki: 'İnkârınla biraz daha eğlen bakalım! Çünkü sen cehennem halkındansın!'"

{ وَاِذَا مَسَّ **}** *"Dokunduğu zaman."* İsabet ettiğinde.

{ الْاِنْسَانَ **}** *"İnsana."* Kâfir Ebû Cehil ve ashabına.

{ ضُرٌّ **}** *"Bir sıkıntı."* Şiddet ve bela.

{ دَعَا رَبَّهٗ **}** *"Hemen Rabbine dua eder."* Şiddeti kaldırması ve belayı kendisinden gidermesi.

{ مُنِيبًا اِلَيْهِ **}** *"İçtenlikle yönelerek O'na."* Dua ile kendisine yönelerek.

{ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ **}** *"Sonra Rabbi ona, verince de."* Değiştirdiğinde.

{ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوْا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ **}** *"Katından bir nimet. Önceden O'na dua ettiğini unutur da."* Nimet tarafından.

{ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا **}** *"Allah'a ortaklar koşmağa başlar."* Ortaklar ve denkler.

{ لِيُضِلَّ **}** *"Saptırmak için."* Bununla insanları.

{ عَنْ سَبِيلِهٖ **}** *"O'nun yolundan."* Dininden ve taatinden.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ebû Cehil'e de ki.

{ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ **}** *"İnkârınla daha eğlen bakalım."* Küfrün içinde biraz yaşa.

{ قَلِيلًا **}** *"Biraz."* Dünyada azıcık.

{ اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ **}** *"Çünkü sen cehennem halkındansın."* Cehennem ehlinden.

اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَآءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَّقَآئِمًا يَّحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوْا رَحْمَةَ رَبِّهٖ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِيْنَ يَعْلَمُوْنَ وَالَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٩﴾

9- "Yoksa o, gece saatlerinde (kalkıp) secdeye kapanan, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini uman kimse gibi olur mu? De ki: 'Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak temiz akıl sahipleri düşünüp öğüt alır.'"

{ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ **}** *"Yoksa o, ibadet eden, kimse gibi olur mu?"* Allah Teâlâ'ya itaat eden ki, bu zât Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile ashabıdır.

{ اٰنَآءَ الَّيْلِ **}** *"Gece saatlerinde (kalkıp)."* Gece saatlerinde.

{ سَاجِدًا وَّقَآئِمًا **}** *"Secdeye kapanan, ayakta durarak."* Namazda.

{ يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ **}** *"Ahiretten çekinen."* Ahiretin azabından korkan.

{ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهٖ **}** *"Ve Rabbinin rahmetini uman."* Rabbinin cennetini uman kimse Ebû Cehil ve ashabı gibi midir?

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ هَلْ يَسْتَوِي **}** *"Hiç bir olur mu?"* Sevap ve taatte.

{ الَّذِيْنَ يَعْلَمُوْنَ **}** *"Bilenlerle."* Allah'ın tevhidini, emir ve yasağını bilen Ebûbekir ve ashabı.

{ وَالَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ **}** *"Bilmeyenler."* Allah'ın tevhidini, emir ve yasağını bilmeyen Ebû Cehil ve ashabı.

{ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ **}** *"Doğrusu, ancak düşünüp öğüt alır."* Kur'an'ın mesellerinden öğüt alır.

{ اُولُوا الْاَلْبَابِ **}** *"Temiz akıl sahipleri."* Akıl sahibi insanlar.

قُلْ يٰعِبَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوْا رَبَّكُمْ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ اِنَّمَا يُوَفَّى الصّٰبِرُوْنَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

10- "De ki: 'Ey iman eden kullarım! Rabbinizden sakının! Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın yeryüzü geniştir. Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız verilecektir.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ يٰعِبَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا **}** *"Ey iman eden kullarım."* Ebûbekir es-Sıddık, Ömerü'l-Faruk, Osman-ı Zinnureyn, Aliyyü'l-Murtaza ve ashapları.

{اتَّقُوا رَبَّكُمْ} *"Rabbinizden sakının."* İşlerden küçük olanlarda ve büyük olanlarda Rabbinize itaat ediniz.

{لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا} *"İyilik yapanlara vardır."* Allah'ı birleyenlere.

{فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ} *"Bu dünyada iyilik."* Onlar için kıyâmet gününde cennet vardır.

{وَاَرْضُ اللّٰهِ} *"Allah'ın yeryüzü."* Medine yurdu.

{وَاسِعَةٌ} *"Geniştir."* Düşmanın saldırısından güven içindedir. Bundan dolayı oraya doğru hicrete çıkınız. Bu hicretten önce idi.

{اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ} *"Ancak sabredenlere verilecektir."* Sıkıntılara karşı.

{اَجْرَهُمْ} *"Mükâfatları."* Sevapları.

{بِغَيْرِ حِسَابٍ} *"Hesapsız."* Ölçüsüz, hendazesiz ve minnetsiz.

قُلْ اِنِّيٓ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾

11- "De ki: 'Bana, dini yalnız Allah'a hâlis kılarak, O'na kulluk etmem emredildi.'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline de ki. Zira onlar; "Babalarımızın dinine dön" demişlerdi.

{اِنِّيٓ اُمِرْتُ} *"Bana, emredildi."* Kur'an'da.

{اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ} *"Dini yalnız Allah'a hâlis kılarak, O'na kulluk etmem."* İbadeti ve tevhidi O'na özgü kılmam.

وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾

12- "Yine bana Müslümanların ilki olmam emredildi."

{وَاُمِرْتُ} *"Emredildi."* Kur'an'da.

{لِاَنْ اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ} *"Yine bana Müslümanların ilki olmam."* İslam üzere olanların ilki olmam emredildi.

قُلْ اِنِّيٓ اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾

13- "De ki: 'Eğer ben Rabbime isyan edersem, o büyük günün azabından korkarım.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ اِنِّيٓ اَخَافُ **}** *"Korkarım."* Bilirim.

{ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي **}** *"Eğer ben Rabbime isyan edersem."* Dininize dönecek olursam.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ **}** *"O büyük günün azabından."* Şiddetli ve türlü türlü.

قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾

14- "De ki: 'Ben dinimi Allah'a hâlis kılarak yalnız O'na kulluk ederim.'"

{ قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي **}** *"De ki: 'Ben dinimi Allah'a hâlis kılarak yalnız O'na kulluk ederim.'"* İbadet ve tevhidle.

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾

15- "O halde siz de O'ndan başka, dilediğinize kul olun! De ki: 'Asıl ziyana uğrayanlar, kıyâmet gününde hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokacak olanlardır. Dikkat edin! İşte apaçık ziyan budur!'"

{ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ **}** *"O halde siz de O'ndan başka, dilediğinize kul olun."* Allah'tan başkasına. Bu, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in savaşla emrolunmasından önce onlara yönelik bir tehdit ve kınamadır.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ اِنَّ الْخَاسِرِينَ **}** *"Asıl ziyana uğrayanlar."* Aldananlar.

{ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ **}** *"Hem kendilerini, ziyana sokacak olanlardır."* Dünya ve ahireti kaybetmekle kendi kendilerini aldatan.

{ وَاَهْلِيهِمْ **}** *"Hem de ailelerini."* Cennetteki hizmetkârlarını ve evlerini.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ **}** *"Kıyâmet gününde. Dikkat edin! İşte apaçık ziyan budur."* Dünya ve ahiretin kaybedilmesi açık bir aldanıştır.

لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

16- "Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında ateşten tabakalar olacaktır. İşte Allah kullarını bu şekilde korkutuyor. Ey kullarım! O halde yalnız benden korkun!"

{ لَهُمْ **}** *"Onların olacaktır."* Mekke kâfirlerinin.

{ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ **}** *"Üstlerinde ateşten tabakalar."* Yüksek yüksek ateş tabakaları.

{ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ **}** *"Altlarında ateşten tabakalar."* Ateşten sergiler. O da altlarından yüksek yüksek ateş tabakaları.

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte."* Tabakalar.

{ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهُ **}** *"Allah kullarını bu şekilde korkutuyor."* Kur'an'da.

{ يَا عِبَادِ **}** *"Ey kullarım."* Yani Ebûbekir ve ashabı.

{ فَاتَّقُونِ **}** *"O halde yalnız benden korkun."* Size emrettiğim şeylerde bana itaat ediniz.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُوٓا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾

17- "Tâğut'a kulluk etmekten kaçınıp da yalnız Allah'a yönelenlere müjde vardır. Haydi müjdele kullarıma!"

{وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا} *"Tâğut'a kulluk etmekten kaçınıp da."* Tâğutlara kulluğu terk edenler ki, tâğut şeytan ve puttur.

{وَاَنَابُوٓا اِلَى اللّٰهِ} *"Yalnız Allah'a yönelenlere."* Tevbe, iman ve diğer ibadetlerle Allah Teâlâ'ya yönelene.

{لَهُمُ الْبُشْرٰى فَبَشِّرْ عِبَادِ} *"Müjde vardır. Haydi müjdele kullarıma!"* Ölüm anında cennet ile, cennet kapısında Allah'ın ikramını müjdelemek.

اَلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ وَاُولٰٓئِكَ هُمْ اُولُو الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾

18- "Onlar ki, sözü dinlerler ve sonra da en güzeline uyarlar! İşte bunlar, Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdir. İşte temiz akıl sahipleri de bunlardır!"

{اَلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ} *"Onlar ki, sözü dinlerler."* Hadisi.

{فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ} *"Ve sonra da en güzeline uyarlar."* Onun en sağlamına ve en açığına uyarlar. Onunla amel eder ve onu murad ederler.

{اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ} *"İşte bunlar, Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdir."* Doğruluğa ve doğruya ulaştırdığı. Âyetin, işlerin güzeline ulaştırdığı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَاُولٰٓئِكَ هُمْ اُولُو الْاَلْبَابِ} *"İşte temiz akıl sahipleri de bunlardır."* İnsanlardan akıl sahibi olanlar. Bunlar Ebûbekir ve ashabıdır, sünnete ve cemaate uymakla onlara uyanlardır.

اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

19- "Hakkında azap sözü gerçekleşmiş kimseyi, o ateş içinde bulunanı sen mi kurtaracaksın?"

{اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ} *"Hakkında gerçekleşmiş kimseyi mi?."* Üzerine vacip olan.

{كَلِمَةُ الْعَذَابِ} *"Azap sözü."* Bu, Ebû Cehil ve ashabıdır.

{اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ} *"Sen mi kurtaracaksın?"* Kurtaracaksın.

{مَنْ فِي النَّارِ} *"O ateş içinde bulunanı."* Üzerine cehennem ateşinin takdir edildiği.

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللهِ لَا يُخْلِفُ اللهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

20- "Ama o Rablerinden sakınıp korkanlar onlar için (cennette), altlarından ırmaklar akan, üst üste yapılmış yüksek köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah verdiği sözden caymaz."

{لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا} *"Ama o sakınıp korkanlar."* Birleyenler için.

{رَبَّهُمْ} *"Rablerinden."* Yani Ebûbekir ve ashabı.

{لَهُمْ غُرَفٌ} *"(Onlar) için (cennette), yüksek köşkler vardır."* Yüksek yüksek köşkler.

{مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ} *"Üst üste.(köşkler)"* Diğer yüksek yüksek köşkler.

{مَبْنِيَّةٌ} *"Yapılmış."* Sağlamlaştırılmış ve havada tutulmuş.

{تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا} *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{الْأَنْهَارُ} *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{وَعْدَ اللهِ لَا يُخْلِفُ اللهُ الْمِيعَادَ} *"Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah verdiği sözden caymaz."* Mü'minlere.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهٗ يَنَابِيعَ فِي الْاَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهٗ حُطَامًا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٢١﴾

21- "Görmedin mi ki, Allah gökten bir su indirip onu yeraltındaki kaynaklara katmakta, sonra da onunla türlü renklerde ekin çıkarmaktadır. Sonra bu ekin olgunlaşır görürsün. Sonunda (Allah) onu bir çöpe çevirir. Elbette bunda temiz akıl sahipleri için bir öğüt vardır!"

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmedin mi ki?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Sana Kur'an'da haber verilmedi mi?

{ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Allah gökten bir su indirip."* Yağmur.

{ فَسَلَكَهٗ يَنَابِيعَ فِي الْاَرْضِ **}** *"Onu yeraltındaki kaynaklara katmakta."* Ondan yerde pınarlar ve nehirler çıkardı.

{ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهٖ **}** *"Sonra da onunla çıkarmaktadır."* Yağmurla bitirmektedir.

{ زَرْعًا مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ **}** *"Türlü renklerde ekin."* Hububatlar.

{ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ **}** *"Sonra bu ekin olgunlaşır görürsün."* Değişmektedir.

{ مُصْفَرًّا **}** *"Sararır."* Yeşilliğinin ardından.

{ ثُمَّ يَجْعَلُهٗ حُطَامًا **}** *"Sonunda (Allah) onu bir çöpe çevirir."* Kuru olur. Dünya da aynı şekilde fânidir bâki değildir.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Elbette bunda vardır."* Dünya hayatının sonlu olduğuna ilişkin zikredilen şeyde.

{ لَذِكْرٰى **}** *"Bir öğüt."* Bir öğüt.

{ لِاُولِي الْاَلْبَابِ **}** *"Temiz akıl sahipleri için."* İnsanlardan akıl sahibi olanlar için.

اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِنْ رَبِّهٖ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلَالٍ مُبِيْنٍ ﴿٢٢﴾

22- "Allah, kimin göğsünü İslâm'a açmışsa o, Rabbinden bir nur üzerinde değil midir? Artık Allah'ı anma konusunda, kalpleri katılaşmış olanların vay haline! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler."

{ اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ **}** *"Allah, kimin göğsünü açmışsa değil midir?"* Allah Teâlâ genişletmiş ve kalbini yumuşatmışsa.

{ لِلْاِسْلَامِ **}** *"İslâm'a."* İslam'ın nuruyla.

{ فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِنْ رَبِّهٖ **}** *"O, Rabbinden bir nur üzerinde"* Keramet üzere ve Rabbinden bir beyan üzere ki, bu zât Ammâr b. Yâsîr'dir. Bu şahıs Allah Teâlâ'nın göğsünü küfre açmış kimse gibi midir? Bu da Ebû Cehil'dir.

{ فَوَيْلٌ **}** *"Artık vay haline."* Azabın şiddetinden. Veyl'in kan ve irinden oluşan cehennemde bir vadi olduğu da söylenmiştir.

{ لِلْقَاسِيَةِ **}** *"Katılaşmış olanların."* Kurumuş.

{ قُلُوْبُهُمْ **}** *"Kalpleri."* Kalpleri yumuşamaz.

{ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ı anma konusunda."* Ki, bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"İşte bunlar."* Bu nitelikteki kişiler.

{ فِيْ ضَلَالٍ مُبِيْنٍ **}** *"Apaçık bir sapıklık içindedirler."* Apaçık bir küfür içindedirler.

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُوْدُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُوْدُهُمْ وَقُلُوْبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِاللّٰهِ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

23- "Allah, sözün en güzelini ikili, birbirine benzer bir kitap olarak indirdi. Rablerinden sakınanların, ondan derileri ürperir; ama sonunda da Allah'ı anmakla, derileri ve kalpleri yumuşayıp rahatlar. İşte bu, Allah'ın rehberidir. Dilediğini onunla doğru yola çıkarır. Ama Allah, kimi de (doğru yoldan) saptırırsa, artık ona doğru yolu gösteren bulunmaz."

{ اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ **}** *"Allah, sözün en güzelini indirdi."* Sözün en güzelini, yani Kur'an'ı.

{ كِتَابًا مُتَشَابِهًا **}** *"Birbirine benzer bir kitap olarak."* Vaad, rahmet, nusret, bağışlanma, âyetleri birbirine benzemektedir. Vâid, azap, engelleme, korkutma âyetleri de birbirine benzemektedir.

{ مَثَانِيَ **}** *"İkili."* İkişer ikişer. Rahmet-azap, vaad-vâid, emir-nehy, nasih-mensuh bunun dışındaki diğer ikili gruplandırmalar. Âyetin, tekrarlanarak anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ **}** *"Ondan ürperir."* Azap ve tehdit âyetlerinden heyecana kapılırlar.

{ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ **}** *"Sakınanların, derileri."* Korkanların.

{ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ **}** *"Rablerinden; ama sonunda da derileri yumuşayıp rahatlar."* Rahmet âyetiyle.

{ وَقُلُوبُهُمْ **}** *"Ve kalpleri."* Dönücüdür.

{ اِلٰى ذِكْرِاللّٰهِ ذٰلِكَ **}** *"Allah'ı anmakla. İşte bu."* Yani Kur'an.

{ هُدَى اللّٰهِ **}** *"Allah'ın rehberidir."* Allah'ın açıklamasıdır.

{ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini onunla doğru yola çıkarır."* Dinine.

{ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ **}** *"Ama Allah, kimi de (doğru yoldan) saptırırsa."* Dininden.

{ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ **}** *"Artık ona doğru yolu gösteren bulunmaz."* Dinine irşad edici.

اَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهٖ سُوۤءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَقِيلَ لِلظّٰلِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾

24- "O halde kıyâmet günü zalimlere, 'Tadın bakalım kazanıp durduklarınızı!' denilirken, yüzünü o kötü azaptan korumaya çalışan kimsenin hali ne olur?"

{ اَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهٖ سُوۤءَ الْعَذَابِ **}** *"O halde, yüzünü o kötü azaptan korumaya çalışan kimsenin hali ne olur?"* Azabın şiddeti.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ **}** *"Kıyâmet günü."* Bu, Ebû Cehil ve ashabıdır. Eli demirden bir zincir ile boynuna toplanır. Bundan dolayıdır ki, yüzüyle azaptan sakınır.

{ وَقِيلَ لِلظّٰلِمِينَ **}** *"Zalimlere, denilirken."* Kâfirler için. Ebû Cehil ve ashabına. Zebaniler onlara der ki.

{ ذُوقُوا **}** *"Tadın bakalım."* Azabı.

{ مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ **}** *"Kazanıp durduklarınızı."* Dediklerinizi ve dünyada işlemiş olduklarınız isyan amellerini.

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾

25- "Onlardan öncekiler de yalanladılar da kendilerine beklemedikleri bir yerden azap geliverdi."

{ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Onlardan öncekiler de yalanladılar da."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kavminden önce Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın, Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın ve bunların dışındaki diğer peygamberlerin kavimleri de.

{ فَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ **}** *"Kendilerine beklemedikleri bir yerden azap geliverdi."* Nüzulünü bilmedikleri.

فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Böylece Allah onlara rezilliği dünya hayatında tattırdı. Elbette ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bilselerdi!"

{فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا} *"Böylece Allah onlara rezilliği dünya hayatında tattırdı."* Dünya azabını.

{وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ} *"Elbette ahiret azabı daha büyüktür."* Dünyada onlar için olan şeyden daha büyüktür.

{لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ} *"Keşke bilselerdi."* Ancak onlar bilmiyorlardı.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Yemin olsun ki, bu Kur'an'da insanlar için her türlü temsil getirdik ki, onlar düşünüp öğüt alsınlar!"

{وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ} *"Yemin olsun ki, insanlar için getirdik ki."* İnsanlar için açıkladık.

{فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ} *"Bu Kur'an'da her türlü temsil."* Vecih.

{لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ} *"Onlar düşünüp öğüt alsınlar."* Ta ki, öğüt alsınlar diye.

قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

28- "Yine pürüzsüz Arapça bir Kur'an (indirdik ki, Allah'ın azabından) korunsunlar!"

{قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا} *"Yine Arapça bir Kur'an (indirdik ki)."* Arap dilinin gereklerine göre.

{غَيْرَ ذِي عِوَجٍ} *"Pürüzsüz."* Tevrat'a, İncil'e, Zebur'a ve diğer kitaplara tevhid, bazı hükümler ve hadler konusunda aykırı olmaksızın.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Pürüzsüz*" demek, yaratılmış olmaması demektir. Bu görüş Süddî'nin görüşüdür.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ **}** *"(Allah'ın azabından) korunsunlar!"* Ta ki, Kur'an'la Allah Teâlâ'nın kendilerini sakındırdığı şeyden sakındırsınlar.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

29- "Allah şöyle bir misal verdi: Birbiriyle çekişen birçok ortaklara ait bir adamın durumuyla, yalnız bir kişiye ait olan adamın durumu bir midir? Hamd yalnız Allah'a mahsustur. Ama pek çokları bilmezler!"

{ ضَرَبَ اللهُ مَثَلًا **}** *"Allah şöyle bir misal verdi."* Allah Teâlâ bir adam benzetmesinde bulundu.

{ رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ **}** *"Birçok ortaklara ait bir adamın durumuyla."* Birçok efendiye ait.

{ مُتَشَاكِسُونَ **}** *"Birbiriyle çekişen."* Birbirine muhalefet eden. Biri bir şeyi emrediyor, diğeri de o şeyi yasaklıyor. Bu çeşitli ilahlara ibadet eden kâfirin misali gibidir.

{ وَرَجُلًا سَلَمًا **}** *"Yalnız... ait olan adamın."* Özgü.

{ لِرَجُلٍ **}** *"Bir kişiye."* Bu da sadece Rabbine ibadet eden mü'minin meselidir. Dinini ve amelini Allah'a teslim eder.

{ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا **}** *"Durumu bir midir?"* Mü'min ve kâfirin meselinde.

{ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Hamd yalnız Allah'a mahsustur."* Şükür Allah'adır. Vahdâniyyet Allah'adır.

{ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Ama pek çokları bilmezler."* Kur'an'ın mesellerini.

اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Sen elbette öleceksin, elbette onlar da ölecekler."

{ اِنَّكَ **}** *"Sen elbette."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَيِّتٌ **}** *"Öleceksin."* Öleceksin.

{ وَاِنَّهُمْ **}** *"Elbette onlar da."* Yani Mekke kâfirleri.

{ مَيِّتُونَ **}** *"Ölecekler."* Ölecekler.

ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

31- "Sonra siz kıyâmet gününde, Rabbinizin huzurunda birbirinizden davacı olacaksınız!"

{ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ **}** *"Sonra siz kıyâmet gününde, Rabbinizin huzurunda birbirinizden davacı olacaksınız!"* Kanıt ile konuşacaksınız. Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'le kâfirlerin liderleri.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَآءَهُ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

32- "Allah hakkında yalan uyduran ve kendisine geldiği zaman gerçeği (Kur'an'ı) yalan sayandan daha zâlim kim olabilir? Cehennemde kâfirler için yer mi yok?"

{ فَمَنْ اَظْلَمُ **}** *"Daha zâlim kim olabilir?"* Küfründe.

{ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ **}** *"Allah hakkında yalan uyduran."* Kur'an'a. O'nun için çocuk ve ortak ihdas eden ki, bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ **}** *"Gerçeği (Kur'an'ı) yalan sayandan."* Kur'an'ı ve tevhidi.

{ إِذْ جَآءَهُ } *"Ve kendisine geldiği zaman."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile geldiğinde.

{ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى } *"Cehennemde yer mi yok?"* Menzil ve makam.

{ لِلْكَافِرِينَ } *"Kâfirler için."* Ebû Cehil ve ashabı.

وَالَّذِي جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِۦٓ أُولَٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Doğruyu getirene ve onu tasdik edene gelince; işte onlar günahtan sakınanlardır!"

{ وَالَّذِي جَآءَ بِالصِّدْقِ } *"Doğruyu getirene."* Kur'an'ı ve tevhidi getiren ki, bu zât Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.

{ وَصَدَّقَ بِهِۦٓ } *"Ve onu tasdik edene gelince."* Ebûbekir ve ashabı.

{ أُولَٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ } *"İşte onlar günahtan sakınanlardır."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

لَهُمْ مَا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾

34- "Onlara, Rablerinin katında ne isterlerse vardır. İşte bu, iyilik yapanların mükâfatıdır!"

{ لَهُمْ مَا يَشَآءُونَ } *"Onlara, ne isterlerse vardır."* Arzu ettikleri şeyler.

{ عِندَ رَبِّهِمْ } *"Rablerinin katında."* Cennette.

{ ذَٰلِكَ } *"İşte bu."* Keramet.

{ جَزَٰٓؤُا الْمُحْسِنِينَ } *"İyilik yapanların mükâfatıdır."* Muvahhidlerin.

لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü amelleri bile örtecek ve işlemekte oldukları amellerin en güzeline denk olarak mükâfatlarını verecektir."

{ لِيُكَفِّرَ اللهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِي عَمِلُوا **}** *"Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü amelleri bile örtecek."* Amellerinin en çirkini.

{ اَجْرَهُمْ وَيَجْزِيَهُمْ **}** *"Mükâfatlarını verecektir."* Sevaplarını.

{ بِاَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Ve işlemekte oldukları amellerin en güzeline denk olarak."* Onların ihsanlarının en güzelleriyle.

اَلَيْسَ اللهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾

36- "Allah, kuluna yeterli değil midir? Onlar seni Allah'tan başkasıyla korkutuyorlar. Allah kimi doğru yoldan saptırırsa, artık ona doğru yolu gösteren olmaz."

{ اَلَيْسَ اللهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ **}** *"Allah, kuluna yeterli değil midir?"* Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e. Kendilerinin dilediği Halid ibn Velid'e anlamına geldiği de söylenmektedir.

{ وَيُخَوِّفُونَكَ **}** *"Onlar seni korkutuyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ **}** *"Allah'tan başkasıyla."* Allah'tan başkasıyla, Lat, Uzza ve Menat ile. Sana, "Onlara hakarette ve sövgüde bulunma ve onları ayıplama. Aksi takdirde seni çarpar" diye tehdit savuruyorlardı.

{ وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ **}** *"Allah kimi doğru yoldan saptırırsa."* Dininden.

{ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ **}** *"Artık ona doğru yolu gösteren olmaz."* Dinine irşad edecek. Bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

وَمَنْ يَهْدِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ اَلَيْسَ اللهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

37- "Allah kime de hidayet verirse, artık onu da (doğru yoldan) saptıran olmaz. Allah, mutlak üstün ve intikam alıcı değil midir?"

{ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ **}** *"Allah kime de hidayet verirse."* Dinine hidayet ederse.

{ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ **}** *"Artık onu da (doğru yoldan) saptıran olmaz."* Dininden. Bu şahıs Ebûbekir ve ashabıdır. Dostu da Ebu'l-Kâsım'dır.

{ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيزٍ **}** *"Allah, mutlak üstün değil midir?"* Mülkünde ve saltanatında.

{ ذِي انْتِقَامٍ **}** *"Ve intikam alıcı."* Kendisine iman etmeyenden intikam alıcı.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهٖٓ اَوْ اَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهٖ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Andolsun ki, onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' (diye) sorsan, elbette, 'Allah' derler. De ki: 'O halde gördünüz mü, Allah'tan başka çağırdıklarınızı? Eğer Allah bana bir zarar vermek isterse, onlar O'nun vereceği zararı kaldırabilir mi? Ya da Allah, bana bir rahmet vermek dilerse, onlar O'nun vereceği rahmeti durdurabilirler mi?' De ki: 'Allah bana yeter. O halde güvenenler, ancak O'na güvenip dayansınlar.'"

{ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ **}** *"Andolsun ki, onlara, sorsan."* Yani Mekke kâfirlerine.

{ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ **}** *"Gökleri ve yeri kim yarattı? (Diye). Elbette derler."* Mekke kâfirleri.

{ اللّٰهُ **}** *"Allah."* Yeri ve gökleri Allah Teâlâ yarattı.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ **}** *"O halde gördünüz mü, çağırdıklarınızı?"* İbadet ettiğiniz.

{ مِنْ دُونِ اللهِ **}** *"Allah'tan başka."* Lat, Uzza ve Menat.

{ اِنْ اَرَادَنِيَ اللهُ بِضُرٍّ **}** *"Eğer Allah bana bir zarar vermek isterse."* Sıkıntı ve bela.

{ هَلْ هُنَّ **}** *"Onlar mı?"* Lat, Uzza ve Menat mı.

{ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ **}** *"O'nun vereceği zararı kaldırabilir."* O'nun verdiği belayı ve sıkıntıyı benden onlar mı kaldıracaklardır?

{ اَوْ اَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ **}** *"Ya da Allah, bana bir rahmet vermek dilerse."* Afiyet.

{ هَلْ هُنَّ **}** *"Onlar... mi?"* Lat, Uzza ve Menat mı?

{ مُمْسِكَاتُ **}** *"Durdurabilirler."* Engelleyebilirler mi?

{ رَحْمَتِهِ **}** *"O'nun vereceği rahmeti."* Benden.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ حَسْبِيَ اللهُ **}** *"Allah bana yeter."* Allah'a dayanıp güvenmekteyim.

{ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ **}** *"O halde güvenenler, ancak O'na güvenip dayansınlar."* Yani dayanıp güvenecek olanlar O'na dayanıp güvensinler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mü'minler Allah Teâlâ'ya dayanıp güvenmelidirler.

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

39- "De ki: 'Ey kavmim! Haliniz üzere çalışın. Ben de (kendi halime göre) çalışıyorum! İleride bileceksiniz.'"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirlerine.

{ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ } *"Ey kavmim! Haliniz üzere çalışın."* Benim helak olmam için dininiz üzere ve evlerinizde.

{ إِنِّي عَامِلٌ } *"Ben de (kendi halime göre) çalışıyorum."* Ben de sizin helak olmanız için.

{ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ } *"İleride bileceksiniz."* Bu, Allah katından onlara yönelik bir tehdittir.

مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- "Alçaltıcı azap kime geliyor ve kalıcı azap kimin üzerine iniyor?"

{ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ } *"Alçaltıcı azap kime geliyor?"* Kendisini zelil kılacak ve helak edecek azap.

{ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ } *"Ve kimin üzerine iniyor?"* Kimin üzerine vaciptir.

{ عَذَابٌ مُقِيمٌ } *"Kalıcı azap."* Süreklilik arz eden azap.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

41- "Biz insanlar için senin üzerine Kitab'ı hak olarak indirdik. Artık kim doğru yola gelirse, kendi yararınadır. Kim de saparsa, sırf kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde bir vekil değilsin."

{ إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ } *"Biz senin üzerine Kitab'ı indirdik."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ } *"İnsanlar için. Hak olarak."* Diyor ki: Hakkın ve bâtılın insanlara açıklanması.

{ فَمَنِ اهْتَدٰى **}** *"Artık kim doğru yola gelirse."* Kur'an ile doğru yola gelir ve ona iman ederse.

{ فَلِنَفْسِهٖ **}** *"Kendi yararınadır."* Sevabı.

{ وَمَنْ ضَلَّ **}** *"Kim de saparsa."* Kur'an'ı inkâr ederse.

{ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا **}** *"Sırf kendi aleyhine sapmış olur."* Kendi nefsine bunun cezası vacip olur.

{ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ **}** *"Sen onların üzerinde değilsin."* Mekke kâfirlerinin.

{ بِوَكِيْلٍ **}** *"Bir vekil."* Kefil değilsin. Onlar sorguya çekilecekler.

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِيْنَ مَوْتِهَا وَالَّتِيْ لَمْ تَمُتْ فِيْ مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِيْ قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿٤٢﴾

42- "Allah o canları öldükleri zaman, ölmeyenleri de uykularında alır. Sonra üzerlerine ölüm hükmü verdiklerini alıkoyar, diğerlerini belirli bir süreye kadar salıverir. Şüphesiz ki, bunda, düşünen bir toplum için nice ibretler vardır!"

{ اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ **}** *"Allah o canları."* Nefislerin ruhlarını kabzeder.

{ حِيْنَ مَوْتِهَا **}** *"Öldükleri zaman."* Uykularında.

{ وَالَّتِيْ لَمْ تَمُتْ **}** *"Ölmeyenleri de."* Onları da.

{ فِيْ مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِيْ قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰى **}** *"Uykularında alır." Sonra üzerlerine ölüm hükmü verdiklerini alıkoyar, diğerlerini... kadar salıverir."* Ölmeyenleri de uykularında.

{ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى **}** *"Belirli bir süreye."* Bilinen bir vakte kadar.

{ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki, bunda, vardır."* Tutmasında ve salıvermesinde.

{لَاٰيَاتٍ} *"Nice ibretler."* Alametler ve ibretler.

{لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ} *"Düşünen bir toplum için."* Bunlar hakkında düşünen.

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَآءَ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Yoksa Allah'tan başka bir takım şefaatçiler mi edindiler? De ki: 'Onlar, hiçbir şeye güç yetiremeseler ve akıl erdiremeseler de mi?'"

{اَمِ اتَّخَذُوا} *"Yoksa... mi edindiler?"* İbadet ettiler mi?

{مِنْ دُونِ اللّٰهِ} *"Allah'tan başka."* Mekke kâfirleri.

{شُفَعَآءَ} *"Bir takım şefaatçiler."* Kendilerine şefaatte bulunsunlar diye ilahlar mı?

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا} *"Onlar, hiçbir şeye güç yetiremeseler de mi?"* Diyor ki: Onlar şefaat etme noktasında hiçbir şeye sahip değildirler.

{وَلَا يَعْقِلُونَ} *"Ve akıl erdiremeseler."* Şefaati akletmezler. Nerede kaldı ki, şefaat edebilsinler.

قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

44- "De ki: 'Şefaat bütünüyle Allah'ındır. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Sonra O'na döndürülüp götürüleceksiniz!'"

{قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا} *"De ki: Şefaat bütünüyle Allah'ındır."* Şefaat bütünüyle Ahirette Allah Teâlâ'nın elindedir.

{ لَهُ مُلْكُ **}** *"Mülkü O'nundur."* Hazineleri.

{ السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerin."* Yağmur.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerin."* Bitki.

{ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ **}** *"Sonra O'na döndürülüp götürüleceksiniz."* Ahirette O'na döndürüleceksiniz, O da amellerinize göre size karşılık verecektir.

وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهٖٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Böyle iken Allah bir olarak anıldığında, ahirete inanmayanların kalpleri daralır. Ama Allah'tan başkaları anıldığı zaman hemen yüzleri güler."

{ وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ **}** *"Böyle iken Allah bir olarak anıldığında."* Kendilerine "Lâ ilâhe illallah" deyiniz denildiğinde.

{ اشْمَاَزَّتْ **}** *"Daralır."* Nefret ederler.

{ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Ahirete inanmayanların kalpleri."* Ölümden sonra diriliş.

{ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهٖٓ **}** *"Ama Allah'tan başkaları anıldığı zaman."* Allah'ın dışındaki Lat, Uzza ve Menat.

{ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ **}** *"Hemen yüzleri güler."* İlahlarının zikredilmesiyle.

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾

46- "De ki: 'Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görülmeyeni ve görüleni bilen Allah'ım! Görüş ayrılığına düştükleri konularda, kullarının arasında ancak sen hüküm vereceksin!'"

{ قُلِ اللّٰهُمَّ **}** *"De ki: Allah'ım."* De ki: "Ey Allah'ım bizi hayra yönelt."

{ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Ey gökleri ve yeri yoktan var eden."* Ey göklerin ve yerin yaratıcısı.

{ عَالِمَ الْغَيْبِ **}** *"Görülmeyeni bilen."* Ey Kullardan gaip olan gaybı bilen.

{ وَالشَّهَادَةِ **}** *"Ve görüleni."* Kulların bilebildiğini bilen.

{ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ **}** *"Kullarının arasında ancak sen hüküm vereceksin."* Kıyâmet gününde kullarının arasında hükmedeceksin.

{ فِيمَا كَانُوا فِيهِ **}** *"Düştükleri konularda."* Dinde.

{ يَخْتَلِفُونَ **}** *"Görüş ayrılığına."* Muhalefet ettikleri.

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيمَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Eğer yeryüzünde bulunanların tamamı ve bir o kadarı zulmedenlerin olsaydı, kıyâmet günü başlarına gelecek o kötü azaptan kurtulmak için, onu mutlaka feda ederlerdi. Ancak ne var ki, hiç hesaba katmadıkları şeyler, Allah'tan karşılarına çıkmıştır."

{ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا **}** *"Zulmedenlerin olsaydı."* Şirk koşanların.

{ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ **}** *"Eğer yeryüzünde bulunanların tamamı ve bir o kadarı."* Onun bir katı kadar kendileriyle birlikte olsaydı.

{ لَافْتَدَوْا بِهِ **}** *"Kurtulmak için, onu mutlaka feda verirlerdi."* Kendi nefisleri için onları fidye verirlerdi.

{ مِنْ سُوٓءِ الْعَذَابِ **}** *"Başlarına gelecek o kötü azaptan."* Şiddetli azaptan.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَبَدَا لَهُمْ } *"Kıyâmet günü. Ancak ne var ki, karşılarına çıkmıştır."* Onlara zâhir olmuştur.

{ مِنَ اللّٰهِ } *"Allah'tan."* Allah'ın azabından.

{ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ } *"Hiç hesaba katmadıkları şeyler."* Zannetmedikleri şeyler.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤٨﴾

48- "Yaptıkları işlerin kötülükleri kendilerine görünmüş ve alay ettikleri şey onları çepeçevre kuşatmıştır."

{ وَبَدَا لَهُمْ } *"Kendilerine görünmüş."* Onlara zâhir olmuş.

{ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا } *"Yaptıkları işlerin kötülükleri."* Amellerinin çirkinliği.

{ وَحَاقَ بِهِمْ } *"Onları çepeçevre kuşatmıştır."* Onlara azap inmiştir.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ } *"Ve alay ettikleri şey."* Peygamberlerle ve kitaplarla alay edişleri. Âyetin, alay etmiş oldukları şeylerin azabı anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

49- "İnsana bir zarar dokununca, bize dua eder. Sonra ona kendimizden bir nimet verdiğimizde, 'Bu, bana bir bilgi sayesinde verildi!' der. Aslında bu, bir sınamadır; ama onların çoğu bilmezler."

{ فَإِذَا مَسَّ } *"Dokununca."* İsabet ettiğinde.

{ الْإِنْسَانَ } *"İnsana."* Kâfire.

{ ضُرٌّ } *"Bir zarar."* Şiddet/sıkıntı.

{ دَعَانَا } *"Bize dua eder."* Sıkıntının kaldırılması için.

{ ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنَاهُ **}** *"Sonra ona verdiğimizde."* Değiştirdiğimizde.

{ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ اِنَّمَآ اُوتِيتُهُ **}** *"Kendimizden bir nimet. 'Bu, bana verildi!' der."* Bendeki bu mal verilmiştir.

{ عَلٰى عِلْمٍ **}** *"Bir bilgi sayesinde."* Allah Teâlâ'nın bende bildiği bir salah ve hayırdan dolayı.

{ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ **}** *"Aslında bu, bir sınamadır."* Onlara erişecek olan bir sınama ve bir hile.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ **}** *"Ama onların çoğu."* Bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmezler."* Bunu.

قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Onlardan öncekiler de aynı sözleri söylemişlerdi. Ancak kazandıkları şeyler, kendilerine hiçbir yarar sağlamamıştı."

{ قَدْ قَالَهَا **}** *"Aynı sözleri söylemişlerdi."* Yani bu sözleri.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Onlardan öncekiler de."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senin kavminden önce de Karun ve Karun dışındaki diğer bazı kimseler misali.

{ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ **}** *"Ancak kendilerine hiçbir yarar sağlamamıştı."* Kendilerine Allah'ın azabını savması noktasında hiçbir yarar vermedi.

{ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ **}** *"Kazandıkları şeyler."* Dedikleri, işledikleri ve Allah'tan başka ibadet ettikleri ve toplamış oldukları mallar.

فَاَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هٰٓؤُلَآءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

51- "Çünkü kazandıklarının kötülükleri kendi başlarına gelmişti. Bunlardan zulmedenlere de yaptıklarının kötülükleri erişecektir. Onlar, buna engel olabilecek değillerdir."

{ فَاَصَابَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوا **}** *"Çünkü kazandıklarının kötülükleri kendi başlarına gelmişti."* Söylediklerinin, işlediklerinin ve dünyada toplamış oldukları malların azabı.

{ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا **}** *"Zulmedenlere de."* Şirk koşanlara.

{ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوا مِنْ هٰٓؤُلَآءِ **}** *"Bunlardan yaptıklarının kötülükleri erişecektir."* Yani kendilerinden öncekilerine isabet eden şeyler gibi bunlar da işlediklerinin cezalarına.

{ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ **}** *"Onlar, buna engel olabilecek değillerdir."* Allah'ın azabından kaçıcı.

اَوَلَمْ يَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52- "Onlar, Allah'ın dilediğine rızkı bol bol verdiğini, dilediğine de daralttığını bilmiyorlar mı? Hiç kuşkusuz, bunda, inanan bir toplum için ibretler vardır."

{ اَوَلَمْ يَعْلَمُوٓا **}** *"Onlar, bilmiyorlar mı?"* Mekke kâfirleri.

{ اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ **}** *"Allah'ın dilediğine rızkı bol bol verdiğini."* Malı dilediğine bolca verdiğini. Ki, bu O'nun tarafından bir tuzaktır.

{ وَيَقْدِرُ **}** *"Dilediğine de daralttığını."* Dilediğine kıstığını. Bu da O'ndan taraf bir nazardır.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Hiç kuşkusuz, bunda, vardır."* Yayma ve kısmada.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"İbretler."* Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ **}** *"İnanan bir toplum için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾

53- "De ki: 'Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan, çok merhametli olandır.'"

{ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ **}** *"De ki: Ey kendileri aleyhine sınırı aşan kullarım."* Küfür, şirk, zina ve öldürme ile.

{ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin."* Allah'ın bağışlamasından ümitsizliğe kapılmayın.

{ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ **}** *"Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. O, gerçekten çok bağışlayan."* Küfürden tevbe edip Allah'a iman eden kimseye karşı.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı.

وَاَنِيبُوٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾

54- "Size azap gelip çatmadan önce, Rabbinize yönelin ve kendinizi O'na teslim edin; çünkü azap geldikten sonra, size yardım edilmez!"

{ وَاَنِيبُوٓا اِلٰى رَبِّكُمْ **}** *"Rabbinize yönelin."* Rabbinize küfürden tevbe ederek yöneliniz.

{ وَاَسْلِمُوا لَهُ **}** *"Ve kendinizi O'na teslim edin."* Allah Teâlâ'ya iman edip O'na itaat ediniz.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ **}** *"Size azap gelip çatmadan önce, çünkü azap geldikten sonra, size yardım edilmez."* Allah

Teâlâ'nın azabına karşı. Bu âyet-i kerime Vahşi ve ashabı hakkında nazil olmuştur.

وَاتَّبِعُوٓا اَحْسَنَ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

55- "Siz, hiç farkına varmadığınız bir sırada, başınıza ansızın inecek olan azap gelmeden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun."

Sonra şöyle buyurdu:

{وَاتَّبِعُوٓا اَحْسَنَ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ**}** *"Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun."* Yani Kur'an'a. Kur'an'ın helalini helal sayın, haramını haram kabul ediniz. Muhkem âyetleriyle hükmediniz, müteşabih âyetlerine iman ediniz.

{مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً**}** *"Başınıza ansızın inecek olan azap gelmeden önce."* Ansızın.

{وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ**}** *"Siz, hiç farkına varmadığınız bir sırada."* İnişinin ne zaman olduğunu bilemediğiniz bir anda.

اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾

56- "(O gün) kişi şöyle diyecek: 'Allah'a karşı işlediğim kusurdan dolayı, yazıklar olsun bana! Ben, gerçekten alay edenler arasındaydım.'"

{اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ**}** *"(O gün) kişi şöyle diyecek."* Ta ki, bir kişi demesin diye.

{يَا حَسْرَتٰى**}** *"Yazıklar olsun bana."* Ah pişmanım.

{عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللّٰهِ**}** *"Allah'a karşı işlediğim kusurdan dolayı."* Allah'a taati terk edişimden ötürü.

{وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ} *"Ben, gerçekten alay edenler arasındaydım."* Kuşkusuz ben kitap ve Hazret-i Resûl'le alay edenlerden idim.

اَوْ تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰينِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾

57- "Yahut şöyle diyecek: 'Eğer Allah bana doğru yolu gösterseydi, hiç şüphesiz ben de sakınanlardan olurdum!'"

{اَوْ تَقُولَ} *"Yahut şöyle diyecek."* Demesin diye.

{لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰينِي} *"Eğer Allah bana doğru yolu gösterseydi."* Bana imanı açıklamış olsaydı.

{لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ} *"Hiç şüphesiz ben de sakınanlardan olurdum."* Muvahhidlerden olurdum.

اَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِي كَرَّةً فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

58- "Ya da azabı gördüğünde şöyle diyecek: 'Keşke bana bir geri dönüş olsaydı da ben de o iyilik yapanlardan olsaydım!'"

{اَوْ تَقُولَ} *"Ya da şöyle diyecek."* Ya da bir kişi şöyle demesin diye.

{حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِي كَرَّةً} *"Azabı gördüğünde 'Keşke bana bir geri dönüş olsaydı da.'"* Dünya yurduna dönüş.

{فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ} *"Ben de o iyilik yapanlardan olsaydım."* Muvahhidlerden olsaydım. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona şöyle diyecek.

بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

59- "(Ona), 'Hayır, sana âyetlerim gelmişti. Sen ise onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştun!' (denir)."

{بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيَاتِي} *"(Ona), 'Hayır, sana âyetlerim gelmişti' (denir)."* Kitabım ve Resûlüm.

{فَكَذَّبْتَ بِهَا} *"Sen ise onları yalanlamış."* Kitabı ve Resûlü.

{ وَاسْتَكْبَرْتَ **}** *"Büyüklük taslamış."* İman etmekten yüz çevirerek.

{ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ **}** *"Ve kâfirlerden olmuştun."* Kâfirlerin dinleri üzere onlarla birlikte olmuştun.

وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾

60- "O kıyâmet gününde görürsün ki, Allah'a karşı o yalan uydurunların yüzleri simsiyah olmuştur! Büyüklük taslayanların kalacağı yer cehennemde değil mi?"

{ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ **}** *"O kıyâmet gününde görürsün ki, Allah'a karşı o yalan uyduranların."* "Melekler Allah'ın kızlarıdır, Üzeyr ve Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) da Allah Teâlâ'nın oğullarıdır" diyerek, Hazret-i Üzeyr, Hazret-i İsa ve melekler hakkında.

{ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ **}** *"Yüzleri simsiyah olmuştur."* Ve onların gözleri gömgök olmuştur.

{ اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ **}** *"Büyüklük taslayanların kalacağı yer cehennemde değil mi?"* Kâfirlerin menzili.

وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوٓءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

61- "Allah takva sahiplerini ise başarılarından dolayı kurtuluşa erdirir. Onlara kötülük dokunmaz ve onlar üzülmezler de."

{ وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا **}** *"Allah takva sahiplerini ise kurtuluşa erdirir."* İman edip Rablerine itaat edenleri.

{ بِمَفَازَتِهِمْ **}** *"Başarılarından dolayı."* İmanları ve ihsanları nedeniyle.

{لَا يَمَسُّهُمُ السُّوٓءُ} *"Onlara kötülük dokunmaz."* Onlara şiddet ve azap isabet etmez.

{وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} *"Ve onlar üzülmezler de."* Başkaları üzüldükleri esnada.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾

62- "Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O, her şeye vekildir."

{اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ} *"Allah her şeyin yaratıcısıdır."* Her şey O'ndan varlık sahasına gelmiştir.

{وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ} *"Ve O, her şeye vekildir."* Her şeye kefildir. Âyetin, onların bütün amellerine şâhiddir, vekildir anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَهٗ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere gelince, işte onlar ziyana uğrayacak olanlardır."

{لَهٗ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ} *"Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur."* Göklerin hazineleri yağmur, yerinki ise bitkidir.

{وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ} *"Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ} *"İşte onlar ziyana uğrayacak olanlardır."* Ahirette cezalandırılma ile aldananlardır.

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوٓنِّيٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Deki: 'Ey cahiller! Şimdi siz bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz?'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) müşriklerin kendisine "Babalarının dinine dön" dediklerinden dolayı Mekke ehlinle şöyle de:

{ اَفَغَيْرَ **}** *"Şimdi başkasına mı?"* Dininden.

{ اللهِ تَأْمُرُوۤنِّيۤ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ **}** *"Ey cahiller! Siz bana Allah'tan... kulluk etmemi emrediyorsunuz."* Kâfirler.

وَلَقَدْ اُوحِيَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾

65- "Andolsun, sana da senden öncekilere de şöyle vahyolundu: Yemin olsun ki, eğer Allah'a ortak koşarsan, amelin mutlaka boşa gider ve mutlaka ziyana uğrayanlardan olursun!"

{ وَلَقَدْ اُوحِيَ اِلَيْكَ **}** *"Andolsun, sana da şöyle vahyolundu."* Kur'an'da.

{ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Senden öncekilere de."* Kâfirlere.

{ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ لَئِنْ اَشْرَكْتَ **}** *"Yemin olsun ki, eğer Allah'a ortak koşarsan amelin mutlaka boşa gider."* Şirk içinde.

{ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ **}** *"Ve mutlaka ziyana uğrayanlardan olursun."* Cezalandırılma ile aldananlardan.

بَلِ اللهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

66- "Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol!"

{ بَلِ اللهَ فَاعْبُدْ **}** *"Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et."* Allah Teâlâ'yı birle.

{ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ **}** *"Ve şükredenlerden ol!"* Allah Teâlâ'nın sana verdiği peygamberlik, kitap ve İslam nimeti.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌ بِيَمِينِهٖ سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Onlar Allah'ı gereği gibi anlayamadılar. Kıyâmet günü bütün yeryüzü O'nun avucundadır, gökler de kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzak ve çok yücedir!"

{ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ **}** *"Onlar Allah'ı gereği gibi anlayamadılar."* Allah Teâlâ'nın azameti gereği O'nu ululayamadılar. Onlar "Allah Teâlâ'nın eli bağlıdır", "Kuşkusuz Allah Teâlâ muhtaçtır. Bizden borç istemektedir" demişlerdi. Bu söz Yahudi Malik ibn Sayf'ın sözüdür. Allah Teâlâ onu rezil rüsva kılsın.

{ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهٗ **}** *"Bütün yeryüzü O'nun avucundadır."* O'nun kabzasındadır.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌ بِيَمِينِهٖ **}** *"Kıyâmet günü. Gökler de kudretiyle dürülmüştür."* Kudretiyle kıyâmet gününde. Allah Teâlâ'nın her iki eli de sağ el anlamındadır.

{ سُبْحَانَهٗ **}** *"O, uzak."* Allah Teâlâ Yahudilerin sözünden münezzehtir.

{ وَتَعَالٰى **}** *"Ve çok yücedir."* Beridir ve yücedir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ **}** *"Onların ortak koştuklarından."* Onların O'na ortak koştuğu putlardan.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Sûra üflenmiştir. Göklerde kim var, yerde kim varsa -Allah'ın diledikleri dışında- düşüp ölmüştür. Sonra sûra bir defa daha üflenmiştir. O anda bakarsın ki, onlar (kabirlerinden) kalkmış beklemektedirler!"

{ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ **}** *"Sûra üflenmiştir."* Ölüm nefhası.

{ فَصَعِقَ **}** *"Düşüp ölmüştür."* Ölür.

{ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ **}** *"Göklerde kim var, yerde kim varsa -Allah'ın diledikleri dışında-."* Cennette ve cehennemde olanlar. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Cebrail, Mikail, İsrafil, Ölüm Meleği. Bunlar ilk sura üfürülüş anında ölmezler. Ancak bunun ardından vefat ederler.

{ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى **}** *"Sonra sûra bir defa daha üflenmiştir."* Bu nefha da diriliş nefhasıdır. İkisi arasında kırk yıl vardır. Gök bunun ardından erkeğin nutfesi gibi yağmur yağdırır.

{ فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ **}** *"O anda bakarsın ki, onlar (kabirlerinden) kalkmış."* Kabirlerden.

{ يَنْظُرُونَ **}** *"Beklemektedirler."* Kendilerine denilecek şeyi.

وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيْٓءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾

69- "(O gün) yeryüzü, Rabbinin nuru ile parlamış, amel defterleri ortaya konulmuş, peygamberler ve şâhidler getirilmiş, onlar hiçbir haksızlığa uğratılmadan, aralarında adaletle hüküm verilmiştir."

{ وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ **}** *"(O gün) yeryüzü, parlamış."* Yeryüzü aydınlanmıştır.

{ بِنُورِ رَبِّهَا **}** *"Rabbinin nuru ile."* Rabbinin nurunun aydınlığı ile. Rabbinin adaletiyle anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَوُضِعَ الْكِتَابُ **}** *"Amel defterleri ortaya konulmuş."* Sağ ve sol taraflarda. Bunlar hafaza divanlarıdır.

{ وَجِيْٓءَ بِالنَّبِيّٖنَ **}** *"Peygamberler getirilmiş."* Bunlar resûl olmayan nebilerdir.

{ وَالشُّهَدَآءِ **}** *"Ve şâhidler."* Yani resûller. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Nebiler, resûller ve şehidler getirilir. Şehidler kendi kavimlerine şâhidlik yapacak olan resûllerdir.

{ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ **}** *"Aralarında hüküm verilmiştir."* Peygamberler arasında.

{ بِالْحَقِّ **}** *"Adaletle."* Adaletle.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ **}** *"Onlar hiçbir haksızlığa uğratılmadan."* Onların iyiliklerinden eksiltilmez ve kötülüklerine bir artırıma gidilmez.

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Herkese yaptıklarının karşılığı tam olarak verilmiştir. Çünkü Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir."

{ وَوُفِّيَتْ **}** *"Tam olarak verilmiştir."* Bolca verilmiştir.

{ كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Herkese."* Sâlih olsun talih olsun.

{ مَا عَمِلَتْ **}** *"Yaptıklarının karşılığı."* Hayır olsun şer olsun.

{ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ **}** *"Çünkü Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir."* Hayır ve şerri.

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾

71- "O inkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülürler. Oraya varıp da kapıları açıldığında cehennemin bekçileri onlara, 'İçinizden Rabbinizin âyetlerini size okuyan ve bu gününüzle karşılaşacağınız konusunda sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?' derler.

Onlar da 'Evet geldi.' derler. Ama azap sözü, artık o kâfirler için gerçek olmuştur."

{وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًا} *"O inkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülürler."* Sırayla ümmetler.

{حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا} *"Oraya varıp da."* Yani cehennem ateşine.

{فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا} *"Kapıları açıldığında."* Onlara yolları açılır. Bundan önce kapılar açık değildi.

{وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا} *"Cehennemin bekçileri onlara, derler."* Yani Zebaniler.

{اَلَمْ يَاْتِكُمْ} *"Gelmedi mi?"* Ey kâfirler topluluğu.

{رُسُلٌ مِنْكُمْ} *"İçinizden peygamberler."* Sizin gibi insanlar.

{يَتْلُونَ} *"Okuyan."* Kıraat eden.

{عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ رَبِّكُمْ} *"Rabbinizin âyetlerini size."* Emir ve nehyi.

{وَيُنْذِرُونَكُمْ} *"Ve sizi uyaran."* Sizi korkutan.

{لِقَآءَ} *"Karşılaşacağınız konusunda."* Azapla.

{يَوْمِكُمْ هٰذَا قَالُوا بَلٰى} *"Bu gününüzle. Onlar da 'Evet geldi." derler."* Bize risaleti getirdiler.

{وَلٰكِنْ حَقَّتْ} *"Ama gerçek olmuştur."* Vacip olmuştur.

{كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ} *"Azap sözü, artık o kâfirler için."* Bundan önce.

قِيلَ ادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

72- "(Onlara şöyle) denilir: 'İçinde sürekli olarak kalmak üzere, cehennem kapılarından girin! Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!'"

{قِيلَ} *"(Onlara şöyle) denilir."* Zebaniler onlara şöyle derler.

{ ادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"İçinde sürekli olarak kalmak üzere, cehennem kapılarından girin."* Cehennem ateşinde sürekli, kalıcı olarak.

{ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ **}** *"Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür."* Kitaba ve resûle iman etmekten kaçınıp büyüklenenlerin menzili.

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾

73- "Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilirler. Sonunda oraya varıp da kapıları açıldığında, cennetin bekçileri onlara, 'Selâm size, hoş geldiniz! Artık temelli kalmak üzere girin buraya!' derler."

{ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا **}** *"Karşı gelmekten sakınanlar ise sevk edilirler."* İtaat edenler.

{ رَبَّهُمْ اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا **}** *"Rablerine. Bölük bölük cennete."* Bölük bölük.

{ حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا **}** *"Sonunda oraya varıp da."* Yani cennete.

{ وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا **}** *"Kapıları açıldığında."* Bundan önce cennetin kapıları açık değildi.

{ وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا **}** *"Cennetin bekçileri onlara, derler."* Cennetin bekçileri cennetin kapıları önünde.

{ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ **}** *"Selâm size."* Onlara güzellikle selam verirler.

{ طِبْتُمْ **}** *"Hoş geldiniz."* Kazandınız, kurtuldunuz. Âyetin, temiz oldunuz ve salaha eriştiniz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَادْخُلُوهَا **}** *"Artık girin buraya."* Cennete.

{ خَالِدِينَ **}** *"Temelli kalmak üzere."* Sürekli olarak, ikamet edici olarak. Orada ölmeksizin ve oradan çıkartılmaksızın ikamet edicidirler.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَآءُ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾

74- "(Onlar da) 'Hamdolsun o Allah'a ki, bize verdiği sözü yerine getirdi ve dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna bizi vâris kıldı. Bak, o iyi amel işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir!' derler."

{وَقَالُوا**}** *"(Onlar da), derler."* Bundan sonra Allah'ın kerametini bildiklerinde.

{الْحَمْدُ لِلّٰهِ**}** *"Hamdolsun o Allah'a ki."* Lütuf Allah Teâlâ'ya aittir.

{الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ**}** *"Bize verdiği sözü yerine getirdi."* Bize vadini yerine getirdi.

{وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ**}** *"Ve bizi yerinde vâris kıldı."* Bizi cennet yurduna konaklattırdı.

{نَتَبَوَّاُ**}** *"Oturacağımız."* Otururuz.

{مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَآءُ**}** *"Dilediğimiz bu cennet yurduna."* Canımızın arzuladığı.

{فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ**}** *"Bak, o iyi amel işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir."* Dünyada Allah için amel edenlerin sevabı.

وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

75- "Sen meleklerin de arşın çevresini kuşatarak, Rablerine hamd ile tesbih ettiklerini görürsün. Artık insanlar arasında adaletle hüküm verilir ve 'Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun!' denilir."

{وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ**}** *"Sen meleklerin de kuşatarak görürsün."* Kuşatıcı olarak.

{ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ **}** *"Arşın çevresini Rablerine hamd ile tesbih ettiklerini."* Rablerinin emriyle.

{ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ **}** *"Artık insanlar arasında hüküm verilir."* Peygamberler ve ümmetleri arasında.

{ بِالْحَقِّ **}** *"Adaletle."* Adaletle.

{ وَقِيلَ **}** *"Ve denilir."* Hesap görme işi tamamlanmasının ardından onlara "Deyiniz ki" denilir.

{ الْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Allah'a hamdolsun."* Şükür Allah'a aittir, lütuf Allah'a aittir.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbi olan."* Cinlerin ve insanların Rabbi. Bizimle düşmanlarımızın arasını ayıran. Burası Hamim menzilidir. O, Azîz ve Alîm'dir.

سورة الْمُؤْمِنِ

40- MÜ'MİN SÛRESİ

Kendisinde "Mü'min'in" zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 85, sözcük sayısı 1.199 ve harf sayısı ise 4.960'tır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

حٰمٓ ﴿١﴾

1- "Hâ, Mîm."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mü'min Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حٰمٓ **}** *"Hâ, Mîm."* Diyor ki; kıyâmet gününe kadar gerçekleşecek şeylere hükmetti veya onları açıkladı. Âyetin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾

2- "Bu kitabın indirilişi, mutlak üstün olan ve her şeyi bilen Allah tarafındandır."

{ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ **}** *"Bu kitabın indirilişi."* Kuşkusuz bu Kur'an indirilmesi.

{ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ **}** *"Mutlak üstün olan ve her şeyi bilen Allah tarafındandır."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, kendisine iman etmeyenden intikam alan Azîz, kendisine iman edeni iman etmeyenden ayırt ederek bilen Alîm Allah tarafından indirilmiştir.

غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

3- "O, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı şiddetli olan, lütuf sahibi (Allah tarafındandır). O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Dönüş ancak O'nadır."

{ غَافِرِ الذَّنْبِ **}** *"O, günahı bağışlayan (Allah tarafındandır)."* Lâ ilâhe illallah sözünü söyleyen kimseyi.

{ وَقَابِلِ التَّوْبِ **}** *"Tevbeyi kabul eden."* Şirkten tevbe eden kimseyi.

{ شَدِيدِ الْعِقَابِ **}** *"Azabı şiddetli olan."* Şirk üzere ölen kimseye.

{ ذِي الطَّوْلِ **}** *"Lütuf sahibi."* Lütuf ve fazl sahibi. Ganidir; yani kendisine iman edenlere karşı lütuf ve ikram sahibidir. Kendisine iman etmeyene karşı da ihtiyacı bulunmamaktadır.

{ لَآ اِلٰهَ **}** *"Hiçbir ilâh yoktur."* Bunu yapan hiçbir ilah yoktur.

{ اِلَّا هُوَ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ **}** *"O'ndan başka. Dönüş ancak O'nadır."* Kendisine iman eden olsun, iman etmeyen olsun dönüşü O'nadır.

مَا يُجَادِلُ فِي اٰيَاتِ اللهِ اِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾

4- "Allah'ın âyetleri hakkında ancak inkâr edenler tartışırlar. Şimdi onların şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın!"

{مَا يُجَادِلُ فِيٓ اٰيَاتِ اللّٰهِ} *"Allah'ın âyetleri hakkında tartışırlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı ancak şu kimseler yalanlarlar.

{اِلَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا} *"Ancak inkâr edenler."* Allah Teâlâ'yı inkâr eden Mekke ehli.

{فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ} *"Şimdi onların şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onların ticaret yolculuklarında gidiş gelişleri seni aldatmasın. Zira onlar hiçbir dayanak üzere değildirler.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَّالْاَحْزَابُ مِنْۢ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍۢ بِرَسُوْلِهِمْ لِيَاْخُذُوْهُ وَجَادَلُوْا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۝٥

5- "Onlardan önce Nûh kavmi ve onların ardından da çeşitli toplumlar (elçilerini) yalanlamışlardı. Her ümmet kendi peygamberini yakalamaya yeltendi. Onlar, hakkın yerine bâtılı koymak için boşuna mücadele ettiler. Bu yüzden ben de onları kıskıvrak yakalayıverdim. Benim cezam nasıl odu?"

{كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ} *"Onlardan önce (elçilerini) yalanlamışlardı."* Senin kavminden önce de.

{قَوْمُ نُوحٍ} *"Nûh kavmi."* Hazret-i Nûh'u.

{وَالْاَحْزَابُ} *"Ve çeşitli toplumlar."* Kâfirler de.

{مِنْۢ بَعْدِهِمْ} *"Onların ardından da."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin ardından gelen kavimler de senin kavminin yalanlaması gibi peygamberleri yalanlamışlardı.

{وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍۢ بِرَسُوْلِهِمْ لِيَاْخُذُوْهُ} *"Her ümmet kendi peygamberini yakalamaya yeltendi."* Bütün kavimler peygamberlerini öldürmeyi arzulamışlardı.

{ بِالْبَاطِلِ وَجَادَلُوا **}** *"Onlar, (boşuna) mücadele ettiler."* Resûllere şirk adına düşmanlık ettiler.

{ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ **}** *"Hakkın yerine bâtılı koymak için."* Şirkle peygamberlerin getirmiş olduğu hakkı iptal etmek için.

{ فَأَخَذْتُهُمْ **}** *"Bu yüzden ben de onları kıskıvrak yakalayıverdim."* Onların yalanlaması, onları nasıl da cezalandırdım.

{ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ **}** *"Benim cezam nasıl oldu?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Bak da gör bakayım yalanlamaları esnasında onları cezalandırmam nasıl oldu?

وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

6- "İşte böylece, o (nankörlük eden) kâfirlere Rabbinin azap sözü gerçek oldu. Onlar mutlaka cehennemliktirler."

{ وَكَذٰلِكَ **}** *"İşte böylece."* İşte bu şekilde.

{ حَقَّتْ **}** *"Gerçek oldu."* Vacip oldu.

{ كَلِمَتُ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin azap sözü."* Azapla.

{ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** *"O (nankörlük eden) kâfirlere."* Resûlleri inkâr edenlere.

{ أَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ **}** *"Onlar mutlaka cehennemliktirler."* Ahirette cehennem ehlidirler.

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾

7- "Arşı taşıyan ve onun çevresinde bulunan (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler ve iman eden mü'minlerin bağışlanması için de şöyle dua ederler: 'Ey Rabbimiz! Senin rahmetin ve bilgin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe edip, senin yoluna uyanları bağışla ve onları cehennem azabından koru!'"

{ اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ **}** *"Arşı taşıyan (melekler)"* Rahman'ın arşını. Arş "Serir"dir. Bunlar taşıyan meleklerden on bölümdür.

{ وَمَنْ حَوْلَهُ **}** *"Ve onun çevresinde bulunan."* Meleklerden.

{ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerini hamd ile tesbih ederler."* Rablerinin emriyle.

{ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ **}** *"O'na iman ederler."* Onlar Allah'a iman ederler.

{ وَيَسْتَغْفِرُونَ **}** *"Ve bağışlanması için de şöyle dua ederler."* Dua ederler.

{ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman eden mü'minlerin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman eden mü'minlerin. Şöyle derler:

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً **}** *"Senin rahmetin her şeyi kuşatmıştır."* Nimetin her şeyi doldurmuştur.

{ وَعِلْمًا **}** *"Ve bilgin."* Sen her şeyi bilensin.

{ فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا **}** *"O halde tevbe edip, bağışla."* Şirkten.

{ وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ **}** *"Senin yoluna uyanları."* Dinin İslam'a.

{ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ **}** *"Ve onları cehennem azabından koru!"* Onlardan cehennem azabını bertaraf et.

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنِ ِالَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾

8- "Ey Rabbimiz! Hem onları, hem onların atalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden iyi olanları vaat etmiş olduğun 'Adn' cennetlerine koy. Şüphesiz ki, sen, gerçekten mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olansın!"

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ **}** *"Hem onları, Adn cennetlerine koy."* Peygamberlerin ve sâlihlerin madenine.

{ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ **}** *"Vaat etmiş olduğun."* Kitapta.

{ وَمَنْ صَلَحَ **}** *"İyi olanları."* Birleyenleri de.

{ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ **}** *"Hem onların atalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden. Şüphesiz ki, sen, gerçekten mutlak üstün."* Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olansın."* Emrinde ve verdiğin yargında.

وَقِهِمُ السَّيِّاٰتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّاٰتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

9- "Onları kötülüklerden koru! Sen her kimi kötülüklerden korursan, o gün ona acımışsındır. İşte büyük kurtuluş budur!"

{ وَقِهِمُ السَّيِّاٰتِ **}** *"Onları kötülüklerden koru."* Kıyâmet gününün azabını onlardan bertaraf et.

{ وَمَنْ تَقِ السَّيِّاٰتِ **}** *"Sen her kimi kötülüklerden korursan."* Azabı kendisinden bertaraf ettiğin kimse.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ فَقَدْ رَحِمْتَهُ **}** *"Ona acımışsındır."* Onu bağışlamış, korumaya almış ve yüceltmişsindir.

{ وَذٰلِكَ **}** *"İşte."* Bağışlama ve bertaraf etme.

{هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} *"Büyük kurtuluş budur!"* Tam kazançtır, cenneti elde ediş ve cehennem ateşinden kurtuluştur.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾

10- "O inkâr edenlere şöyle seslenilir: 'Elbette Allah'ın kızması, sizin kendinize olan kızmanızdan daha büyüktür. Çünkü siz imana çağrılıyordunuz da inkâr ediyordunuz!'"

{اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"O inkâr edenlere."* Allah'ı, kitapları ve resûlleri inkâr edenler. Cehennem ateşine girdiklerinde onlardan her birisi "Ey nefsim sana ne kadar da çok buğzediyorum" derler.

{يُنَادَوْنَ} *"Şöyle seslenilir."* Bunun üzerine melekler onlara şöyle nida edecektir:

{لَمَقْتُ اللّٰهِ} *"Elbette Allah'ın kızması."* Dünyada.

{اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ} *"Sizin kendinize olan kızmanızdan daha büyüktür."* Cehennem ateşinde bugün kızmanızdan.

{اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ} *"Çünkü siz imana çağrılıyordunuz da inkâr ediyordunuz."* İnkâr ediyordunuz.

قَالُوا رَبَّنَآ اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ اِلٰى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾

11- "(Bunun üzerine inkârcılar) derler ki: 'Ey Rabbimiz! Sen bizi iki defa öldürdün ve iki defa dirilttin. Mademki günahlarımızı anladık; o halde bizim için bir çıkış yolu var mı?'"

{قَالُوا} *"(Bunun üzerine inkârcılar) derler ki."* Yani kâfirler cehennem ateşinde.

{رَبَّنَآ} *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ **}** *"Sen bizi iki defa öldürdün."* İki defa. Bir defasında ruhlarımızı kabzettiğin esnada. Bir defa da kabirde Münker ve Nekir'in bize sorduğu esnada.

{ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ **}** *"Ve iki defa dirilttin."* İki defa. Bir defa kabirde Münker ve Nekir'in sorguya çekmesinden önce. Bir defa da diriliş için.

{ فَاعْتَرَفْنَا **}** *"Madem ki, anladık."* İkrar ettik.

{ بِذُنُوبِنَا **}** *"Günahlarımızı."* Bundan şirk koşmamız ve inkâr edişimiz nedeniyle.

{ فَهَلْ اِلٰى خُرُوجٍ **}** *"O halde bizim için bir çıkış var mı?"* Dünyaya dönüş.

{ مِنْ سَبِيلٍ **}** *"Yolu."* Bir çözüm var mı da sana iman edelim? Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara şöyle der:

ذٰلِكُمْ بِاَنَّهٗٓ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهٗ كَفَرْتُمْ وَاِنْ يُّشْرَكْ بِهٖ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾

12- "(Onlara denilecek ki): 'Bunun sebebi şudur: Siz tek olan Allah'a çağrıldığınız zaman inkâr ettiniz. Ama O'na ortak koşulunca inandınız. Artık hüküm o çok yüce ve büyük olan Allah'ındır!'"

{ ذٰلِكُمْ **}** *"(Onlara denilecek ki) Bunun."* Cehennem ateşindeki azap ve kızgınlığın nedeni.

{ بِاَنَّهٗٓ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهٗ **}** *"Sebebi şudur: Siz tek olan Allah'a çağrıldığınız zaman."* Lâ ilâhe illallah deyiniz denilince.

{ كَفَرْتُمْ **}** *"İnkâr ettiniz."* İnkâr ettiniz.

{ وَاِنْ يُّشْرَكْ بِهٖ **}** *"Ama O'na ortak koşulunca."* Putlar.

{ تُؤْمِنُوا **}** *"İnandınız."* İkrar ettiniz.

{فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ} *"Artık hüküm Allah'ındır."* Kullar arasında hükmetmek Allah Teâlâ'ya aittir. Kendisini inkâr edenin cehennem ateşine girmesine hükmetmiştir.

{الْعَلِيِّ} *"O çok yüce."* Her şeyden daha yüce.

{الْكَبِيرِ} *"Ve büyük olan."* Her şeyden daha büyük.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ اِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

13- "Size âyetlerini gösteren ve sizin için gökten rızık indiren O'dur. Ancak O'na yönelen kimse düşünüp öğüt alır!"

{هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ} *"Size gösteren O'dur."* Ey Mekke ehli.

{اٰيَاتِهِ} *"Âyetlerini."* Vahdâniyyetinin, kudretinin ve harikuladeliğinin alametlerini. Zalimlerin meskenlerinin harap olması.

{وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ رِزْقًا} *"Ve sizin için gökten rızık indiren."* Yağmur.

{وَمَا يَتَذَكَّرُ} *"Düşünüp öğüt alır."* Kur'an'dan öğüt almaz.

{اِلَّا مَنْ يُنِيبُ} *"Ancak O'na yönelen kimse."* Ancak Allah Teâlâ'ya yönelen kimse.

فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

14- "Öyleyse siz, inkâr edenlerin hoşuna gitmese de dini Allah'a hâlis kılarak yalnız O'na kulluk edin."

{فَادْعُوا اللّٰهَ} *"Öyleyse siz, Allah'a kulluk edin."* Allah Teâlâ'ya ibadet ediniz.

{مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ} *"Dini ona hâlis kılarak yalnız."* İbadet ve tevhidi özgü kılarak.

{وَلَوْ كَرِهَ} *"Hoşuna gitmese de."* Hoşlanmasalar da.

{ الْكَافِرُونَ **}** *"İnkâr edenlerin."* Mekke ehli.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

15- "Dereceleri yükselten, Arş'ın sahibi olan (Allah), o buluşma gününün dehşetini haber vermek üzere, kulları arasından dilediği kimseye buyruğu ile melek indirir."

{ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ **}** *"Dereceleri yükselten, (Allah)."* Gökleri yaratıp her şeyin üstüne yükselten.

{ ذُو الْعَرْشِ **}** *"Arş'ın sahibi olan."* Döşeğin.

{ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهٖ **}** *"Buyruğu ile melek indirir."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile indirir.

{ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediği kimseye."* Sevdiği kimseye.

{ مِنْ عِبَادِهٖ **}** *"Kulları arasından."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ لِيُنْذِرَ **}** *"Dehşetini haber vermek üzere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an ile korkutması için.

{ يَوْمَ التَّلَاقِ **}** *"O buluşma gününün."* Gök ehlinin yer ehli ile karşılaşacağı gün. Âyetin, Yaratıcı'nın yaratılanla karşılaşacağı gün anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

16- "Onlar o gün kabirlerinden meydana fırlarlar. Onlarla ilgili hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. 'Bugün mülk kimindir?' (diye sorulur). 'O tek ve kahredici güce sahip olan Allah'ındır!' (denilir)."

{ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ **}** *"Onlar o gün kabirlerinden meydana fırlarlar."* Kabirlerinden çıkarlar.

{ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ **}** *"Onlarla ilgili hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."* Ve amellerinden de hiçbir şey gizli kalmaz. Ölüm nefhasının ardından Allah Teâlâ şöyle buyurur:

{ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ **}** *"Bugün mülk kimindir? (Diye sorulur)."* Hiçbir kimse bu soruya cevap veremez. Bunun üzerine O, kendi sorusuna kendisi cevap vererek şöyle buyurur:

{ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ **}** *"O tek olan Allah'ındır (denilir)"* Çocuksuz ve ortağı bulunmayan.

{ الْقَهَّارِ **}** *"Ve kahredici güce sahip."* Mahlukatını öldürmekle onlara galip gelendir.

اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

17- "Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Çünkü bugün asla haksızlık yoktur. Allah hesabı çabuk görendir."

{ اَلْيَوْمَ **}** *"Bugün."* Ki bugün kıyâmet günüdür.

{ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Herkese karşılığı verilir."* Sâlih olsun facir olsun.

{ بِمَا كَسَبَتْ **}** *"Kazandığının."* Hayır ve şerr.

{ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ **}** *"Çünkü bugün asla haksızlık yoktur."* Hiçbir kimseye zulmedilmez. Yani iyiliklerinden hiçbir şey eksiltilmez. Kötülüklerine hiçbir şey eklenmez.

{ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ **}** *"Allah, hesabı çabuk görendir."* Hesaba çektiğinde. Âyetin, cezalandırdığında cezalandırması şiddetlidir anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ مَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾

18- "Sen onları, o yaklaşmakta olan felâket günü hakkında uyar! O zaman yürekler gırtlaklara dayanmıştır, yutkunup dururlar. O gün zâlimler için ne sıcak bir dost, ne de sözü dinlenir bir şefâatçi bulunur!"

{ وَاَنْذِرْهُمْ **}** *"Sen onları, uyar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onları korkut.

{ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ **}** *"O yaklaşmakta olan felâket günü hakkında."* Felaket gününün korkunç olaylarından. Ki, bu gün kıyâmet günüdür. Birbirlerine girip süratlice koşarlar.

{ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ **}** *"O zaman yürekler gırtlaklara dayanmıştır."* Gırtlaklara geldiğinde.

{ كَاظِمِينَ **}** *"Yutkunup dururlar."* Kederli, üzüntülü ve gönüllerinde sürekli bir şekilde kin bulunmuş olarak.

{ مَا لِلظّٰلِمِينَ **}** *"O gün zâlimler için ne."* Müşrikler için.

{ مِنْ حَمِيمٍ **}** *"Sıcak bir dost."* Kendilerine fayda verecek bir yakın.

{ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ **}** *"Ne de sözü dinlenir bir şefâatçi bulunur."* Kendileri hakkında şefaat edecek birisi.

يَعْلَمُ خَآئِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾

19- "Allah, gözlerin hâin bakışını da göğüslerin gizlediğini de bilir."

{ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ الْاَعْيُنِ **}** *"Allah, gözlerin hâin bakışını da."* Bakışın ardından gelen ikinci bakış ihanettendir.

{ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ **}** *"Göğüslerin gizlediğini de bilir."* Kalplerin ikinci bakışta gizlemiş olduğu şeyi Allah Teâlâ bilir.

وَاللّٰهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

20- "Allah, adaletle hüküm verir. Oysa onların Allah'tan başka taptıkları, hiçbir konuda hüküm veremezler. Çünkü hakkıyla işiten ve gören ancak Allah'tır."

{ وَاللّٰهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ **}** *"Allah, adaletle hüküm verir."* Kıyâmet gününde dilediği kimseye şefaatle hüküm eder. Âyetin, adaletle emreder anlamına geldiği de söylenmektedir.

{ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ **}** *"Oysa onların taptıkları."* İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِهِ **}** *"Allah'tan başka."* Allah Teâlâ'dan başka ibadet ettikleri putlar.

{ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ **}** *"Hiçbir konuda hüküm veremezler."* Kıyâmet gününde şefaat konusunda hiçbir şekilde hüküm veremezler. Zira onların buna güçleri yetmez. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Hiçbir konuda hüküm veremezler."* Dünyada hayrı emredemezler. Zira kendileri sağır ve dilsizdirler.

{ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ **}** *"Çünkü hakkıyla işiten ancak Allah'tır."* Sözlerini.

{ الْبَصِيرُ **}** *"Ve gören."* Onları ve işledikleri amellerini.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾

21- "Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı? Kendilerinden önce gelenlerin sonunun nasıl olduğuna bir baksınlar! Onlar gerek güç ve gerekse yeryüzündeki eserleri bakımından bunlardan

daha üstün idiler. (Öyle iken) Allah onları günahları yüzünden yakalayıverdi. Onları, Allah'a karşı koruyacak biri bulunmadı."

{ اَوَلَمْ يَسِيرُوا **}** *"Onlar gezip dolaşmadılar mı?"* Mekke kâfirleri sefere çıkmadılar mı?

{ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا **}** *"Yeryüzünde. Bir baksınlar."* Düşünsünler.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ **}** *"Sonunun nasıl olduğunu."* Cezasını.

{ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً **}** *"Kendilerinden önce gelenlerin. Onlar gerek güç bakımından bunlardan daha üstün idiler."* Beden bakımından.

{ وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ **}** *"Gerekse yeryüzündeki eserleri."* Ona talep yönünden daha şiddetli, onun talebi konusunda daha yol kat etmiş.

{ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ **}** *"(Öyle iken) Allah onları günahları yüzünden yakalayıverdi."* Bunun üzerine Allah Teâlâ onları peygamberleri yalanlamaları günahlarından ötürü cezalandırdı.

{ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ **}** *"Onları, Allah'a karşı... bulunmadı."* Allah'ın azabından.

{ مِنْ وَاقٍ **}** *"Koruyacak biri."* Engelleyecek.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ اِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

22- "Bunun (nedeni şudur): Peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdikleri halde, bunlar inkâr ettiler. Allah da onları yakalayıverdi. Çünkü O, mutlak üstün, azabı çok şiddetli olandır."

{ ذٰلِكَ **}** *"Bunun."* Dünyada azabın nedeni.

{ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"(Nedeni şudur): Peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdikleri halde."* Emir, nehy ve alametleri.

{ فَكَفَرُوا **}** *"Bunlar inkâr ettiler."* Resûlleri ve getirdikleri ilahi öğretileri.

{ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ **}** *"Allah da onları yakalayıverdi."* Cezalandırarak.

{ اِنَّهُ قَوِيٌّ **}** *"Çünkü O, mutlak üstün."* Yakalamasıyla.

{ شَدِيدُ الْعِقَابِ **}** *"Azabı çok şiddetli olandır."* Cezalandırdığı kimseye karşı.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾

23- "Andolsun ki, biz Musa'yı mucizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا **}** *"Andolsun ki, biz Musa'yı mucizelerimizle gönderdik."* Dokuz mucize ile.

{ وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ **}** *"Ve apaçık bir delille."* Apaçık bir kanıt ile.

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾

24- "Firavun'a, Hâmân'a ve Karun'a. (Ama onlar), 'Bu bir sihirbaz, bir yalancıdır!' dediler."

{ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ **}** *"Firavun'a, Hâmân'a."* Firavun'un vezirine.

{ وَقَارُونَ **}** *"Ve Karun'a."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın amcası oğluna.

{ فَقَالُوا **}** *"(Ama onlar), dediler."* Hazret-i Musa'ya: "Bu."

{ سَاحِرٌ **}** *"Bu bir sihirbaz."* İki kişinin arasını ayırır.

{ كَذَّابٌ **}** *"Bir yalancıdır."* Allah Teâlâ adına yalan söyler.

فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوٓا اَبْنَآءَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَآءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

25- "(Bunun üzerine Musa), onlara katımızdan gerçeği getirdiğinde de 'Onunla birlikte iman etmiş olan kimselerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın!' dediler. Ama o kâfirlerin tuzağı hep boşa çıktı!"

{ فَلَمَّا جَآءَهُمْ **}** *"(Bunun üzerine Musa), onlara getirdiğinde de."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

{ بِالْحَقِّ **}** *"Gerçeği."* Kitabı.

{ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوٓا اَبْنَآءَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ **}** *"Katımızdan. 'Onunla birlikte iman etmiş olan kimselerin oğullarını öldürün' dediler."* Yani onlara tekrar tekrar ölümü tattırın.

{ وَاسْتَحْيُوا نِسَآءَهُمْ **}** *"Kadınlarını sağ bırakın."* Kadınlarını hizmetçi olarak kullanın, onları öldürmeyiniz.

{ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ **}** *"Ama o kâfirlerin tuzağı."* Firavun ve kavminin yaptığı şey.

{ اِلَّا فِي ضَلَالٍ **}** *"Hep boşa çıktı."* Hatalıydı.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِيٓ اَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ اِنِّيٓ اَخَافُ اَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾

26- "Firavun dedi: 'Bırakın beni de Musa'yı öldüreyim. O, Rabbine dua etsin! Çünkü ben, onun dininizi değiştirmesinden veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum.'"

{ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِيٓ اَقْتُلْ مُوسٰى **}** *"Firavun dedi: 'Bırakın beni de Musa'yı öldüreyim.'"*[1] Beni serbest bırakınız da öldüreyim.

{ وَلْيَدْعُ رَبَّهُ **}** *"O, Rabbine dua etsin."* Kendisinin bana gönderilmiş bir elçi olduğunu iddia eden.

---

1 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan Hz. Musa'nın ismini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ اِنِّيٓ اَخَافُ اَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ **}** *"Çünkü ben, onun, dininizi değiştirmesinden korkuyorum."* Sizin üzerinizde bulunduğunuz dininizi.

{ اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ **}** *"Veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasından."* Sizi öldürdüğü ve hizmetçi olarak kullandığı gibi oğullarınızı öldürür, hanımlarınızı hizmetçi olarak kullanmasından.

Âyetin **{** يَظْهَرَ **}** şeklinde okunması halinde, "*Veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasından*" bölümünün; dininizi, babalarınızın dinini terk etmekle ve sizi kendi dinine koymakla anlamına geleceği de söylenmiştir.

وَقَالَ مُوسٰٓى اِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

27- "Musa dedi: 'Ben, hesap gününe inanmayan her böbürlenen kişiden, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım!'"

{ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنِّي عُذْتُ **}** *"Musa dedi: 'Ben sığındım!'"* Tutundum.

{ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ **}** *"Her böbürlenen kişiden, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a."* İman etmekten kaçınıp büyüklenen.

{ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ **}** *"Hesap gününe inanmayan."* Kıyâmet gününe.

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَاِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ وَاِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

28- "Firavun ailesinden olup da imanını gizleyen mümin bir adam şöyle dedi: 'Siz bir adamı; sırf 'Rabbim Allah'tır.' dediği için mi öldüreceksiniz? Oysa o, size Rabbinizden apaçık delillerle

gelmiştir. Hem o bir yalancı ise çok geçmez, yalanı kendi boynuna dolanır. Eğer doğru söylüyorsa, size yaptığı tehditlerin bir kısmı olsun sizin başınıza gelir! Çünkü Allah aşırı giden, çok yalancı kimseyi doğru yola çıkarmaz.'"

{ مُؤْمِنٌ وَقَالَ رَجُلٌ **}** *"Mü'min bir adam şöyle dedi."* Bu şahıs Hizkil'dir.

{ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun ailesinden olup da."* Firavun'un amcası oğlu.

{ يَكْتُمُ اِيمَانَهٗٓ **}** *"İmanını gizleyen."* Firavun'dan ve onun kavminden 100 yıl imanını gizleyen. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Mü'min bir adam şöyle dedi.*" Bu şahıs Hizkil'dir. "*Firavun ailesinden imanını gizleyen.*" Bu durumda âyette takdim tehir bulunmuş olur.

{ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ **}** *"Siz bir adamı; sırf, 'Rabbim Allah'tır.' dediği için mi öldüreceksiniz?"* Beni size gönderen.

{ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Oysa o, size apaçık delillerle gelmiştir."* Emir, nehy ve peygamberlik alametleriyle.

{ مِنْ رَبِّكُمْ وَاِنْ يَكُ كَاذِبًا **}** *"Rabbinizden. Hem o bir yalancı ise."* Söylediklerinde.

{ فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ **}** *"Çok geçmez, yalanı kendi boynuna dolanır."* Yalanının cezası.

{ وَاِنْ يَكُ صَادِقًا **}** *"Eğer doğru söylüyorsa."* Söylediklerinde doğru sözlü ise ve siz de onu yalanlıyorsanız.

{ يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ **}** *"Size yaptığı tehditlerin bir kısmı olsun sizin başınıza gelir."* Dünyada o azabın bir bölümü.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي **}** *"Çünkü Allah doğru yola çıkarmaz."* Dinine irşad etmez.

{ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ **}** *"Aşırı gideni."* Müşriği.

{كَذَّابٌ} *"Çok yalancı kimseyi."* Allah Teâlâ adına yalan söyleyiciyi.

يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْاَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَاْسِ اللّٰهِ اِنْ جَآءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيكُمْ اِلَّا مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيكُمْ اِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

29- "Ey kavmim! Bugün mülk, yeryüzünde üstünlüğü sağlamış kimseler olarak, elbetteki sizindir. Ama Allah'ın azabı bize gelip çatarsa, ona karşı bize kim yardım eder? Firavun, 'Ben size, sadece kendi görüşümü gösteriyorum ve size doğru yolu göstermekten başka hidayet etmem.' dedi."

{يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ} *"Ey kavmim! Bugün mülk, üstünlüğü sağlamış kimseler olarak, elbetteki sizindir."* Galipler olarak.

{فِي الْاَرْضِ} *"Yeryüzünde."* Mısır yurdunda.

{فَمَنْ يَنْصُرُنَا} *"Ona karşı bize kim yardım eder?"* Bizden kim engeller?

{مِنْ بَاْسِ اللّٰهِ} *"Ama Allah'ın azabı."* Allah'ın azabından.

{اِنْ جَآءَنَا} *"Bize gelip çatarsa."* Bize geldiğinde.

{قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيكُمْ} *"Firavun, 'Ben size, gösteriyorum' dedi."* Size emretmiyorum ancak şunu.

{اِلَّا مَآ اَرٰى} *"Sadece kendi görüşümü."* Kendi nefsim için hak olarak bana ibadet etmenizi.

{وَمَآ اَهْدِيكُمْ} *"Ve size hidayet etmem."* Sizi davet ediyorum.

{اِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ} *"Doğru yolu göstermekten başka."* Hak ve hidayet yolundan başkasını.

وَقَالَ الَّذِيٓ اٰمَنَ يَا قَوْمِ اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾

30- "Yine iman etmiş olan (o adam) dedi ki: 'Ey kavmim! Ben üzerinize önceki toplumların günü (Ahzâb) gibi bir günün gelmesinden korkuyorum.'"

{ وَقَالَ الَّذِيٓ اٰمَنَ **}** *"Yine iman etmiş olan (o adam) dedi ki."* Yani Hizkil.

{ يَا قَوْمِ اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ **}** *"Ey kavmim! Ben üzerinize gelmesinden korkuyorum."* Biliyorum ki, sizin üzerinize gelecek.

{ مِثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ **}** *"Önceki toplumların günü (Ahzâb) gibi bir günün."* Sizden önceki kâfirlerin azabı misali.

مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

31- "Nûh kavminin, Âd'ın, Semud'un ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi bir duruma düşmenizden (korkuyorum). Allah, kulları için bir zulüm istemez."

{ مِثْلَ دَاْبِ **}** *"Durumu gibi bir duruma düşmenizden (korkuyorum)."* Azabı gibi.

{ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ **}** *"Nûh kavminin, Âd'ın."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmidir.

{ وَثَمُودَ **}** *"Semud'un."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmidir.

{ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ **}** *"Ve onlardan sonra gelenlerin."* Kâfirlerin.

{ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ **}** *"Allah, kulları için bir zulüm istemez."* Kendisinden kullara bir zulüm meydana gelmesini istemez ve onları suçsuz yere cezalandırmaz.

وَيَا قَوْمِ اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾

32- "Ey kavmim! Ben sizin için, o bağrışıp çağrışma gününden, korkuyorum."

{وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ} *"Ey kavmim! Ben sizin için, korkuyorum."* Azabın üzerinize geleceğini biliyorum.

{يَوْمَ التَّنَادِ} *"O bağrışıp çağrışma gününden."* Birbirinize ve Araf Ashabı'nın size nida edeceği o günde.

Âyetin {يَوْمَ التَّنَادِّ} şeklinde "dal" harfinin şeddesiyle okunması halinde "kaçış günü" anlamına geleceği de söylenmiştir.

يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33- "Arkanızı dönüp kaçacağınız günden. Çünkü sizi Allah'a karşı koruyacak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık ona doğru yolu gösteren kimse bulunmaz!"

{يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ} *"Arkanızı dönüp kaçacağınız günden."* Allah'ın azabından kaçacağınız.

{مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ} *"Çünkü sizi Allah'a karşı... yoktur."* Allah'ın azabından.

{مِنْ عَاصِمٍ} *"Koruyacak kimse."* Engelleyecek.

{وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ} *"Allah kimi saptırırsa."* Dininden.

{فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ} *"Artık ona doğru yolu gösteren kimse bulunmaz."* Allah Teâlâ'dan başka irşad edici hiçbir kimse bulunmamaktadır.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾

34- "Andolsun ki, (Musa'dan) önce size Yusuf da apaçık delillerle gelmişti. O zaman da onun getirdiği gerçek hakkında kuşkulanıp durmuştunuz. Sonunda o ölünce, 'Bundan sonra Allah asla

bir peygamber göndermez.' dediniz. İşte Allah, o aşırı giden şüpheci kimseleri böyle şaşırtır."

{ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ **}** *"Andolsun ki, size Yusuf da gelmişti."* Hizkil onlara şöyle dedi: "Bu."

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"(Musa'dan) önce."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan önce.

{ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Apaçık delillerle."* Emir, nehy, rüya tabiri ve gömleğin yarılması mucizeleriyle.

{ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَآءَكُمْ بِهِ **}** *"O zaman da onun getirdiği gerçek hakkında kuşkulanıp durmuştunuz."* Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın getirdiği şeyler hakkında.

{ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ **}** *"Sonunda o ölünce."* Vefat edince.

{ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِهٖ **}** *"'Bundan sonra Allah asla göndermez' dediniz."* Ölümünden sonra.

{ رَسُولًا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ **}** *"Bir peygamber. İşte Allah, böyle şaşırtır."* Dininden.

{ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ **}** *"O aşırı giden."* Müşriği.

{ مُرْتَابٌ **}** *"Şüpheci kimseleri."* Şirkinde.

اَلَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰىهُمْ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

35- "Onlar, kendilerine gelmiş bir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında tartışırlar. Bu durum gerek Allah katında, gerekse iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler!"

{ اَلَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ **}** *"Onlar, Allah'ın âyetleri hakkında tartışırlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlamaktadırlar.

{ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ **}** *"Bir delil olmaksızın."* Bir kanıt.

{ اَتٰيهُمْ **}** *"Kendilerine gelmiş."* Allah Teâlâ'dan. Bu alay eden Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ كَبُرَ مَقْتًا **}** *"Bu durum büyük bir nefretle karşılanır."* Buğzu büyütür.

{ عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Gerek Allah katında."* Kıyâmet gününde.

{ وَعِنْدَ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Gerekse iman edenler yanında."* Dünyada.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ يَطْبَعُ اللّٰهُ **}** *"Allah, mühürler."* Allah Teâlâ mühürler.

{ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ **}** *"Büyüklük taslayan her kalbini."* İman etmekten.

{ جَبَّارٍ **}** *"Zorbanın."* Hakkı ve hidayeti kabulden.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّيٓ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ﴿٣٦﴾

36- "Firavun dedi ki: 'Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap ki, belki yollara ulaşabilirim!'"

{ وَقَالَ فِرْعَوْنُ **}** *"Firavun dedi ki."* Vezirine.

{ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّيٓ **}** *"Ey Hâmân! Bana yüksek bir kule yap ki. Belki"* Köşk.

{ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ **}** *"Yollara ulaşabilirim."* Kapılara yükselirim.

اَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنِّي لَاَظُنُّهُ كَاذِبًا وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهٖ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

37- "'Yani göklerin yollarına erişirim de Musa'nın Tanrı'sını görürüm! Doğrusu ben onu yalancı sanıyorum.' Böylece Firavun'a,

yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı."

{ اَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ **}** *"Yani göklerin yollarına erişirim de."* Göklerin kapılarına.

{ فَاَطَّلِعَ **}** *"Görürüm."* Bakarım.

{ اِلٰى اِلٰهِ مُوسٰى **}** *"Musa'nın Tanrı'sını."* Musa kendisinin gökten bana gönderilen bir elçi olduğunu iddia etmektedir.

{ وَاِنِّي لَاَظُنُّهُ كَاذِبًا **}** *"Doğrusu ben onu yalancı sanıyorum."* Gökte bir ilah olduğu noktasında yalancı olduğunu sanıyorum. Bundan dolayı da bir şey inşa etmedi ve Hazret-i Musa ile meşgul oldu.

{ وَكَذٰلِكَ **}** *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ **}** *"Firavun'a, yaptığı kötü iş süslü gösterildi."* Amelinin çirkinliği.

{ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ **}** *"Ve yoldan saptırıldı."* Firavun hak ve hidayetten engellendi.

{ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun'un tuzağı."* Firavun'un kurduğu tuzak.

{ اِلَّا فِي تَبَابٍ **}** *"Tamamen boşa çıktı."* Hüsrana çıktı.

وَقَالَ الَّذِيٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوْنِ اَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾

38- "O iman eden kimse dedi ki: 'Ey kavmim! Bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.'"

{ وَقَالَ الَّذِيٓ اٰمَنَ **}** *"O iman eden kimse dedi ki."* Yani Hizkil.

{ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوْنِ **}** *"Ey kavmim! Bana uyun."* Dinimde.

{ اَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ **}** *"Sizi doğru yola götüreceğim."* Sizi hakka ve hidayete ileteyim.

يٰقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾

39- "Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak geçici bir yararlanmadan ibarettir. Ahiret ise sürekli olarak kalınacak yerdir."

{ يَا قَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ **}** *"Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak geçici bir yararlanmadan ibarettir."* Bir evin ev eşyası gibi bâki değildir.

{ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ **}** *"Ahiret ise."* Yani cennet ise.

{ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ **}** *"Sürekli olarak kalınacak yerdir."* Kendisinde herhangi bir dönüşümün bulunmadığı süreklilik arz eden bir makamdır.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

40- "Her kim bir kötülük işlerse, ona ancak onun benzeri ile karşılık verilir. Erkek veya kadın, her kimde mü'min olarak iyi bir iş yaparsa, işte onlar cennete girerler ve orada kendilerine hesapsız rızık verilir."

{ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً **}** *"Her kim bir kötülük işlerse."* Şirk içinde.

{ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا **}** *"Ona ancak onun benzeri ile karşılık verilir."* Cehennem ateşiyle.

{ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا **}** *"Her kimde iyi bir iş yaparsa."* Halis olarak.

{ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى **}** *"Erkek veya kadın."* Erkeklerden ve kadınlardan.

{ وَهُوَ مُؤْمِنٌ **}** *"Mü'min olarak."* Mü'min ve imanında ihlaslı olmakla birlikte.

{ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ **}** *"İşte onlar cennete girerler kendilerine rızık verilir."* Yedirileceklerdir.

{ فِيهَا **}** *"Ve orada."* Cennette.

{بِغَيْرِ حِسَابٍ} *"Hesapsız."* Kuvvetsiz, hendazsız ve minnetsiz.

وَيَا قَوْمِ مَا لِيٓ اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَنِيٓ اِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾

41- "Ey kavmim! Ben sizi kurtuluşa çağırırken, siz beni niçin ateşe çağırıyorsunuz?"

{وَيَا قَوْمِ مَا لِيٓ اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ} *"Ey kavmim! Ben sizi kurtuluşa çağırırken."* Tevhide. Bu söz de Hizkil'in sözüdür .

{وَتَدْعُونَنِيٓ اِلَى النَّارِ} *"Siz beni niçin ateşe çağırıyorsunuz."* Cehennem ehlinin ameline, Allah'a şirk koşmaya.

تَدْعُونَنِي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَيْسَ لِي بِهٖ عِلْمٌ وَاَنَا اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾

42- "Siz beni Allah'ı inkâr etmeye ve hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığım şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, o mutlak üstün olana, o çok bağışlayan (Allah)'a çağırıyorum."

{تَدْعُونَنِي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَيْسَ لِي بِهٖ عِلْمٌ} *"Siz beni Allah'ı inkâr etmeye ve hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığım şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz."* O'nun ortağının olduğuna ilişkin hiçbir bilginin olmadığı şeye. Benim ise O'nun ortağının bulunmadığına dair bilgim bulunmaktadır.

{وَاَنَا اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَزِيزِ} *"Ben ise sizi, o mutlak üstün olana, (Allah'a) çağırıyorum."* Tevhide. O, kendisine iman etmeyenden intikam almakla Azîz'dir.

{الْغَفَّارِ} *"O, çok bağışlayan."* Kendisine iman edeni.

لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَنِيٓ اِلَيْهِ لَيْسَ لَهٗ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَآ اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾

43- "Gerçek şu ki, sizin beni çağırdığınız şeyin ne dünyada, ne de ahirette bir davet hakkı yoktur. Hepimizin dönüşü ancak Allah'adır. Şüphesiz aşırı gidenler, işte onlar cehennemliklerdir."

{ لَا جَرَمَ **}** *"Gerçek şu ki."* Hak olan şu ki.

{ اَنَّمَا تَدْعُونَنِيٓ اِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ **}** *"Sizin beni çağırdığınız şeyin bir davet hakkı yoktur."* Takdir edilmiş değildir.

{ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَآ **}** *"Ne dünyada, ne de ahirette. Hepimizin dönüşü ancak."* Dönüşümüz.

{ اِلَى اللّٰهِ **}** *"Allah'adır."* Ölümden sonra.

{ وَاَنَّ الْمُسْرِفِينَ **}** *"Şüphesiz aşırı gidenler."* Müşrikler.

{ هُمْ اَصْحَابُ النَّارِ **}** *"İşte onlar cehennemliklerdir."* Cehennem ehlidirler.

فَسَتَذْكُرُونَ مَآ اَقُولُ لَكُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْرِيٓ اِلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

44- "Benim size söylediklerimi yakında anlayacaksınız! Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Kuşkusuz Allah kullarını görmektedir."

{ فَسَتَذْكُرُونَ **}** *"Yakında anlayacaksınız."* Kıyâmet gününde bileceksiniz.

{ مَآ اَقُولُ لَكُمْ **}** *"Benim size söylediklerimi."* Dünyada söylediğim azabı.

{ وَاُفَوِّضُ **}** *"Ben havale ediyorum."* Vekil kılıyorum, dayanıyorum.

{ اَمْرِيٓ اِلَى اللّٰهِ **}** *"İşimi Allah'a."* Ve O'na güveniyorum.

{ اِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ **}** *"Kuşkusuz Allah kullarını görmektedir."* Kendisine iman edenleri ve iman etmeyenleri.

فَوَقٰىهُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوْٓءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾

45- "Allah, o iman eden kişiyi onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu. Firavun ailesini ise o kötü azap kuşattı."

{ فَوَقٰىهُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِ مَا مَكَرُوا **}** *"Allah, o iman eden kişiyi onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu."* Allah Teâlâ onların kendisini öldürmek istemesini ondan bertaraf etti.

{ وَحَاقَ **}** *"Kuşattı."* İndi ve başlarına dolandı.

{ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun ailesini ise."* Firavun ve kavmi.

{ سُوْٓءُ الْعَذَابِ **}** *"O kötü azap."* Azabın şiddeti ki, bu boğulmaktır.

اَلنَّارُ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوْٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

46- "Onlar (kabirde) sabah, akşam ateşe arz olunurlar. Kıyâmet kopacağı gün de 'Firavun ailesini, azabın en şiddetlisine sokun!' (denilir)."

{ اَلنَّارُ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا **}** *"Onlar (kabirde) ateşe arz olunurlar."* Buyurmaktadır ki; Firavun ailesinin ruhları arz olunur.

{ غُدُوًّا وَعَشِيًّا **}** *"Sabah, akşam."* Kıyâmet gününe kadar sabah akşam.

{ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ **}** *"Kıyâmet kopacağı gün de."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür. Allah Teâlâ meleklerine şöyle buyurur:

{ اَدْخِلُوْٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun ailesini, sokun, (denilir)"* Kavmini.

{ اَشَدَّ الْعَذَابِ **}** *"Azabın en şiddetlisine."* Cehennemin en alt tabakasına.

وَاِذْ يَتَحَآجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾

47- "(Hele onlar) ateş içinde birbirleriyle tartışırlarken zayıf olanlar, büyüklük taslayanlara derler ki: 'Hani bizler size uymuştuk. Şimdi siz bizden, bir ateş nöbetini savabilir misiniz?"

{ وَاِذْ يَتَحَآجُّونَ **}** *"(Hele) onlar birbirleriyle tartışırlarken."* Çekişip dururken.

{ فِي النَّارِ **}** *"Ateş içinde."* Öncüler ve alt tabakadakiler.

{ فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا **}** *"Zayıf olanlar, derler ki."* Alt tabakadakiler.

{ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا **}** *"Büyüklük taslayanlara."* İman etmekten kaçınanlara yani öncülere.

{ اِنَّا كُنَّا لَكُمْ **}** *"Hani bizler size."* Dünyada.

{ تَبَعًا **}** *"Uymuştuk."* Sizin dininiz üzere itaat ediciydik.

{ فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ **}** *"Şimdi siz savabilir misiniz?"* Taşıyabilir misiniz?

{ عَنَّا نَصِيبًا **}** *"Bizden, nöbetini."* Bir kısmını.

{ مِنَ النَّارِ **}** *"Bir ateş."* Üzerimizde bulunan ateşten.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُلٌّ فِيهَآ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

48- "Büyüklük taslayanlar da şöyle derler: 'Evet, hepimiz (ateşin) içindeyiz. Şüphesiz Allah kulları arasında böyle hüküm vermiştir!'"

{ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا **}** *"Büyüklük taslayanlar da şöyle derler."* İman etmekten kaçınanlar –ki, bunlar toplumun ileri gelenleridir- ayak takımına.

{ اِنَّا كُلٌّ **}** *"Evet, hepimiz."* İbadet edenle kendisine ibadet edilen, öncü ile ayak takımı.

{ فِيهَآ **}** *"(Ateşin) içindeyiz."* Cehennem ateşindeyiz.

{ إِنَّ اللهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ **}** *"Şüphesiz Allah, kulları arasında böyle hüküm vermiştir."* İbadet edenle kendisine ibadet edilen, öncü ile ayak takımı hakkında cehennem ateşine hükmetmiştir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Mü'minler ile kâfirler arasında cennet ve cehenneme hükmetmiştir.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

49- "Ateşte bulunanlar, cehennem bekçilerine derler ki: 'Rabbinize dua edin de, bir gün olsun bizden azabı hafifletsin!'"

{ وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ **}** *"Ateşte bulunanlar, derler ki."* Cehennem ateşi onlara karşı şiddetlendiğinde ve sabırları azaldığında ve dualarından ümitsizliğe kapıldıklarında.

{ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ **}** *"Cehennem bekçilerine."* Zebanilere.

{ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ **}** *"Rabbinize dua edin de hafifletsin."* Kaldırsın.

{ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ **}** *"Bir gün olsun bizden azabı."* Dünya günlerinden bir günün miktarı kadar.

قَالُوٓا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَىٰ قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَٰٓؤُا الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

50- "(Bekçiler de,) 'Size peygamberleriniz apaçık delillerle gelmediler mi?' derler. Onlar, 'Evet geldiler.' derler. (Bekçiler), 'Öyle ise kendiniz dua edin!' derler. Oysa kâfirlerin duası boşunadır!"

{ قَالُوٓا **}** *"(Bekçiler de), derler."* Yani zebaniler kâfirlere.

{ أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Size peygamberleriniz apaçık delillerle gelmediler mi?"* Emir, nehy, alametler ve Allah Teâlâ'nın risaletini tebliğ etmekle.

{ قَالُوا بَلَى **}** *"Onlar, 'Evet geldiler.' derler."* Hiç kuşkusuz risaleti tebliğ ettiler.

{ قَالُوا **}** *"(Bekçiler), derler."* Yani Zebaniler onlarla dalga geçerek onlara şöyle derler:

{ فَادْعُوا وَمَا دُعَاؤُا الْكَافِرِينَ **}** *"Öyle ise kendiniz dua edin. Oysa kâfirlerin duası."* Cehennem ateşi hakkındaki.

{ إِلَّا فِي ضَلَالٍ **}** *"Boşunadır."* Boşunadır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kâfirlerin dünyadaki ibadeti ancak yanılgıdır.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾

51- "Biz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem de şâhidlerin şâhidlik edecekleri günde (kıyâmette) elbette yardım ederiz."

{ إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا **}** *"Biz peygamberlerimize ve iman edenlere, elbette yardım ederiz."* Resûllere iman edenlere.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Hem dünya hayatında."* Yardım etmek ve düşmanlarına galip gelmekle.

{ وَيَوْمَ **}** *"Günde (kıyâmette)"* Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ يَقُومُ الْأَشْهَادُ **}** *"Hem de şâhidlerin şâhidlik edecekleri."* Melekler özür, hüccet, şâhidler ve elçilerle onlara yardımcı olacaklardır.

Şâhidlerin, onların işlemiş oldukları şeylere şâhidlik edecek olan hafaza melekleri olduğu da söylenmiştir.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾

52- "O gün zâlimlere özür dilemeleri yarar sağlamaz. Artık lânet de onların, kötü yurt da onlarındır."

{ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ **}** *"O gün zâlimlere yarar sağlamaz."* Kâfirlere.

{ مَعْذِرَتُهُمْ **}** *"Özür dilemeleri."* Küfürden dolayı özür beyan etmeleri.

{ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ **}** *"Artık lânet de onların."* Hışım ve azap.

{ وَلَهُمْ سُوٓءُ الدَّارِ **}** *"Kötü yurt da onlarındır."* Cehennem ateşi de onlara aittir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾

53- "Andolsun biz Musa'ya hidayeti verdik. İsrailoğullarını da o kitaba (Tevrat'a) mirasçı kıldık ki."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** *"Andolsun biz verdik."* Bahşettik.

{ مُوسَى الْهُدٰى **}** *"Musa'ya hidayeti."* Yani Tevrat'ı. Hazret-i Davud'a Zebur'u ve İsa ibn Meryem'e ise İncil'i verdik.

{ وَاَوْرَثْنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ الْكِتَابَ **}** *"İsrailoğullarını da o kitaba (Tevrat'a) mirasçı kıldık ki."* İsrailoğullarına onların ardından kitabı, Davud ve İsa ('aleyhi's-selâm)'ın kitaplarını indirdik.

هُدًى وَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾

54- "Temiz akıl sahipleri için bir irşad ve bir hatırlatma olsun!"

{ هُدًى **}** *"Bir irşad olsun."* Sapıklıktan kurtuluş.

{ وَذِكْرٰى **}** *"Ve bir hatırlatma."* Öğüt.

{ لِاُولِي الْاَلْبَابِ **}** *"Temiz akıl sahipleri için."* Akıl sahibi insanlar için.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾

55- "O halde sen sabret, çünkü Allah'ın vaadi gerçektir. Günahından dolayı istiğfar et ve akşam sabah Rabbine hamd ile tesbih et!"

{فَاصْبِرْ} *"O halde sen sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yahudilerin, Hıristiyanların ve müşriklerin eziyetlerine.

{اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ} *"Çünkü Allah'ın vaadi."* Onların helak oluşu noktasında sana yardım etmek şeklindeki vaadi.

{حَقٌّ} *"Gerçektir."* Gerçekleşecektir.

{وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ} *"Günahından dolayı istiğfar et."* Allah Teâlâ'nın sana ve ashabına bahşettiği nimetlerin şükrünü eda etmek noktasındaki taksirinden dolayı.

{وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ} *"Rabbine hamd ile tesbih et."* Rabbinin emriyle namaz kıl.

{بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ} *"Ve akşam sabah."* Sabah ve akşam.

اِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيٓ اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ اِنْ فِي صُدُورِهِمْ اِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

56- "Kendilerine gelen kesin bir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında tartışanların göğüslerinde, asla tatmin edemeyecekleri bir böbürlenme vardır. Sen hemen Allah'a sığın. Çünkü her şeyi işiten ve gören O'dur."

{اِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيٓ اٰيَاتِ اللّٰهِ} *"Allah'ın âyetleri hakkında tartışanların."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayanlar –ki bunlar Yahudilerdir-. Ayrıca onlar Hazret-i Peygamber

(sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'le Deccal'in sıfatı ve büyüklüğü ve Deccal'in zuhur edişi anında hükümranlığın kendilerine döneceği hususunda tartışıyorlardı.

{ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ **}** *"Kesin bir delil olmaksızın."* Kanıt.

{ اَتٰيهُمْ **}** *"Kendilerine gelen."* İddialarına göre, Allah katından.

{ اِنْ فِي صُدُورِهِمْ **}** *"Göğüslerinde, vardır."* Kalplerinde.

{ اِلَّا كِبْرٌ **}** *"Bir böbürlenme."* Hakk'a karşı böbürleniş.

{ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ **}** *"Asla tatmin edemeyecekleri."* Sinelerinde bulunan kibre ulaşıcı değillerdir. Deccal'in zuhuru esnasında hükümranlığın kendilerine döneceğinine dair diledikleri şeylere ulaşamayacaklardır.

{ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ **}** *"Sen hemen Allah'a sığın."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Deccal'in fitnesinden.

{ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ **}** *"Çünkü her şeyi işiten O'dur."* Yahudilerin sözlerini.

{ الْبَصِيرُ **}** *"Ve gören."* Onları ve işledikleri amelleri, Deccal fitnesini ve çıkışını.

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Göklerin ve yerin yaratılışı, elbetteki insanları yaratmaktan daha büyüktür! Ama insanların çoğu bilmezler."

{ لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ **}** *"Göklerin ve yerin yaratılışı, elbetteki daha büyüktür."* Daha azametlidir.

{ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ **}** *"İnsanları yaratmaktan."* Deccal'in yaratılmasından.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ **}** *"Ama insanların çoğu."* Yani Yahudiler.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmezler."* Deccal'in fitnesini.

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيٓءُ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

58- "Kör ile gören bir olmaz, iman edip sâlih amel işleyen kimseler ile kötülük yapan da bir olmaz. Ne kadar da az düşünüyorsunuz!"

{ وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى **}** *"Kör... bir olmaz."* Yani kâfir.

{ وَالْبَصِيرُ **}** *"İle gören."* Yani sevap ve keramete iman eden mü'min.

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip... bir olmaz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih amel işleyen kimseler."* Kendileriyle Rableri arasında taat eylemlerinde bulunanlar.

{ وَلَا الْمُسِيٓءُ **}** *"İle kötülük yapan da."* Allah'a şirk koşan.

{ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ **}** *"Ne kadar da az düşünüyorsunuz."* Kur'an öğütlerinden ne az ne de çok hiç öğüt almıyorsunuz.

اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Kıyâmet günü mutlaka gelecektir. Bunda hiçbir şüphe yoktur. Ama insanların çoğu iman etmezler."

{ اِنَّ السَّاعَةَ **}** *"Kıyâmet günü."* Kıyâmetin kopuşu ve gerçekleşmesi.

{ لَاٰتِيَةٌ **}** *"Mutlaka gelecektir."* Kuşkusuz gerçekleşecektir.

{ لَا رَيْبَ فِيهَا **}** *"Bunda hiçbir şüphe yoktur."* Gerçekleşmesinde hiçbir kuşku bulunmamaktadır.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ **}** *"Ama insanların çoğu."* Mekke ehli.

{لَا يُؤْمِنُونَ} *"İman etmezler."* Kıyâmetin gerçekleşmesine.

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِيٓ اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

60- "Rabbiniz dedi ki: 'Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar, hor ve hakir olarak cehenneme girecekler!'"

{وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِيٓ} *"Rabbiniz dedi ki: 'Bana dua edin.'"* Beni birleyiniz.

{اَسْتَجِبْ لَكُمْ} *"Duanızı kabul edeyim."* Sizi bağışlayayım. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Bana dua edin. Duanızı kabul edeyim.*" Sizi işitir ve kabul ederim.

{اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ} *"Çünkü bırakıp büyüklük taslayanlar."* Büyüklenenler.

{عَنْ عِبَادَتِي} *"Bana ibadeti."* Beni birlemekten ve taat etmekten.

{سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ} *"Hor ve hakir olarak cehenneme girecekler."* Küçültülmüş olarak.

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾

61- "Allah, içinde dinlenesiniz diye geceyi, görmeniz için de gündüzü yaratandır. Gerçekten Allah, insanlara karşı lütuf sahibidir. Ama insanların çoğu şükretmezler."

{اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ} *"Allah, yaratandır."* Sizin için yaratandır.

{لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ} *"İçinde dinlenesiniz diye geceyi."* Gecede istikrar bulasınız diye.

{وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا} *"Görmeniz için de gündüzü."* Aydınlatıcı talep edesiniz diye.

{اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ} *"Gerçekten Allah, lütuf sahibidir."* Lütuf sahibidir.

{عَلَى النَّاسِ} *"İnsanlara karşı."* Mekke ehline.

{وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ} *"Ama insanların çoğu."* Mekke ehli.

{لَا يَشْكُرُونَ} *"Şükretmezler."* Buna şükretmezler ve Allah'a iman etmezler.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾

62- "İşte Rabbiniz, her şeyin yaratıcısı olan Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. O halde nasıl oluyor da döndürülüyorsunuz!"

{ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ} *"İşte Rabbiniz, Allah'tır."* Bunu yapan Rabbiniz olan Allah'tır. Öyleyse O'na şükrediniz.

{خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ} *"Her şeyin yaratıcısı olan."* Ondan meydana gelmiştir.

{لَآ اِلٰهَ} *"İlâh yoktur."* Yaratıcı yoktur.

{اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ} *"O'ndan başka. O halde nasıl oluyor da döndürülüyorsunuz?"* Nasıl da Allah'a yalan isnadında bulunuyorlar?

كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾

63- "İşte Allah'ın âyetlerini inkâr edenler böyle döndürülürler!"

{كَذٰلِكَ} *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{يُؤْفَكُ} *"Döndürülürler."* Allah'a yalan isnadında bulunurlar.

{الَّذِينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ} *"Allah'ın âyetlerini."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{يَجْحَدُونَ} *"İnkâr edenler."* İnkâr edenler.

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَآءَ بِنَآءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾

64- "Allah, sizin için yeryüzünü yerleşim alanı, göğü de bina yapan, sizi şekillendirip, şeklinizi güzel yapan ve size temiz olan şeylerden rızık verendir. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!"

{ اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ **}** *"Allah, sizin için yapan."* Sizin için yaratan.

{ الْاَرْضَ قَرَارًا **}** *"Yeryüzünü yerleşim alanı."* Ölüler ve diriler için bir menzil.

{ وَالسَّمَآءَ بِنَآءً **}** *"Göğü de bina."* Yükseltilmiş bir tavan.

{ وَصَوَّرَكُمْ **}** *"Sizi şekillendirip."* Rahimlerde.

{ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ **}** *"Şeklinizi güzel yapan."* Hayvanların suretlerinden daha güzel kılan. Âyetin, suretlerinizi sapasağlam kılan anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ **}** *"Ve size temiz olan şeylerden rızık verendir."* Rızıklarını, hayvanların rızıklarından daha temiz ve yumuşak kılan. Âyetin, rızkınızı helalden kılan anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ **}** *"İşte Rabbiniz olan Allah budur."* Bunu yapan Allah sizin Rabbinizdir. Öyleyse O'na şükrediniz.

{ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ **}** *"Ne yücedir Allah."* Bereket sahibidir.

{ رَبُّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbi."* Yeryüzünde hareket eden her ruh sahibinin Rabbi.

هُوَ الْحَيُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

65- "O, sürekli olarak diridir, O'ndan başka ilâh yoktur. Dini yalnız kendisine hâlis kılarak O'na ibadet edin. Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."

{ هُوَ الْحَيُّ **}** *"O, sürekli olarak diridir,"* Ölmeyen.

{ لَآ اِلٰهَ **}** *"İlâh yoktur."* Bunu yerine getirecek.

{ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ **}** *"O'ndan başka. O'na ibadet edin."* Öyleyse O'nu birleyiniz.

{ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ **}** *"Dini yalnız kendisine hâlis kılarak."* İbadet ve tevhidi O'na halis kılarak.

{ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ **}** *"Hamd, Allah'a mahsustur."* Şükür Allah'a aittir, Rububiyet Allah'a aittir.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbi olan."* Yeryüzünde hareket eden her ruh sahibinin Rabbi.

قُلْ اِنِّي نُهِيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَآءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾

66- "De ki: 'Bana Rabbimden apaçık deliller geldiği zaman, sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınıza ibadet etmem bana yasaklandı ve bana kendimi, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim etmem emredildi.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* "Babalarının dinine dön" dediklerinde ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{ اِنِّي نُهِيتُ **}** *"Bana yasaklandı."* Kur'an'da.

{ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ **}** *"Sizin taptıklarınıza ibadet etmem."* İbadet ettiklerinize.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ı bırakıp."* Putlara.

{ لَمَّا جَآءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ **}** *"Bana apaçık deliller geldiği zaman."* Bana beyan geldiğinde.

{ مِنْ رَبِّي **}** *"Rabbimden."* Allah Teâlâ'nın ortağı olmayan yegane Yaratıcı olduğu.

{ وَاُمِرْتُ **}** *"Bana emredildi."* Kur'an'da.

{ اَنْ اُسْلِمَ **}** *"Ve kendimi, teslim etmem."* İslam üzere istikamet sahibi olmam.

{ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbi olan (Allah)'a."* Yeryüzünde hareket eden her ruh sahibinin Rabbi.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوٓا اَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67- "Sizi önce topraktan, sonra meni damlasından (nutfe), sonra da bir alakadan (embriyo) yaratan, sonra sizi bir çocuk olarak çıkaran, sonra olgunluk çağına ulaşmanız, sonra da yaşlanmanız için yaşatıp büyüten O'dur. Sizden kimi de daha önce vefat ettirilir. (Bütün bunları Allah) belli bir süreye ulaşmanız ve aklınızı kullanmanız için (böyle yapıyor)."

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ **}** *"Sizi önce topraktan yaratan, O'dur."* Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da topraktan.

{ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ **}** *"Sonra meni damlasından (nutfe)."* Sonra sizi babalarınızın nutfelerinden yaratan.

{ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ **}** *"Sonra da bir alakadan (embriyo)."* Taze kandan.

{ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ **}** *"Sonra sizi çıkaran."* Annelerinizin karnından.

{ طِفْلًا **}** *"Bir çocuk olarak."* Küçük çocuklar olarak.

{ ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ **}** *"Sonra olgunluk çağına ulaşmanız."* 18 yaşından 30 yaşına kadarlık süreçtir.

{ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا **}** *"Sonra da yaşlanmanız için yaşatıp büyüten."* Olgunluk çağından sonraki süreçtir.

{ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى **}** *"Sizden kimi de vefat ettirilir."* Ruhu kabz olunur.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Ergenlik ve yaşlılık döneminden önce.

{ وَلِتَبْلُغُوٓا اَجَلًا مُسَمًّى **}** *"(Bütün bunları Allah) belli bir süreye ulaşmanız... (böyle yapıyor.)"* Belirlenmiş olarak. Ecellerinizin sonlanması.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ **}** *"Ve aklınızı kullanmanız için."* Ta ki, öldükten sonra dirilişi tasdik edesiniz diye.

هُوَ الَّذِي يُحْيٖ وَيُمِيتُ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

68- "Dirilten de öldüren de O'dur. O, bir işin olmasına karar verince, ona, 'Ol!' der, o şey de hemen oluverir."

{ هُوَ الَّذِي يُحْيٖ **}** *"Dirilten de, O'dur."* Dirilten.

{ وَيُمِيتُ **}** *"Öldüren de."* Dünyada.

{ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا **}** *"O, bir işin olmasına karar verince."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) gibi bir çocuğu babasız yaratmak istediğinde.

{ فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ **}** *"Ona, 'Ol!' der, o şey de hemen oluverir."* Babasız bir çocuk olarak dünyaya gelir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*O, bir işin olmasına karar verince*", kıyâmet gerçekleşmesini murad ettiğinde. "*Ona, 'Ol' der.*" Kıyâmete. "*O şey de hemen oluverir.*" "Kef" harfi ile "nun" harfi arasında, "kef" harfi "nun" harfine birleşmeden önce hemen gerçekleşir.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيٓ اٰيَاتِ اللّٰهِ اَنّٰى يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Allah'ın âyetleri üzerinde tartışanları görmedin mi? Nasıl da döndürülüyorlar?"

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmedin mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'da sana haber verilmedi mi?

{ اِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيٓ اٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın âyetleri üzerinde tartışanları."* Kur'an'ı yalanlayan kimselerden.

{ اَنّٰى يُصْرَفُونَ **}** *"Nasıl da döndürülüyorlar?"* Yalanla. Nasıl da Allah adına yalan söylemektedirler?

اَلَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَآ اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾

70- "O kitabı ve peygamberlerimizle gönderdiklerimiz şeyleri yalan sayanlar, yakında bilecekler!"

{ اَلَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ **}** *"O kitabı yalan sayanlar."* Kur'an'ı.

{ وَبِمَآ اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا **}** *"Ve peygamberlerimizle gönderdiklerimiz şeyleri."* Kitapları.

{ فَسَوْفَ **}** *"Yakında."* Bu onlara yönelik bir tehdittir.

{ يَعْلَمُونَ **}** *"Bilecekler."* Kıyâmet gününde kendilerine neler yapılacaklarını.

اِذِ الْاَغْلَالُ فِيٓ اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾

71- "O zaman, boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde sürüklenecekler."

{ اِذِ الْاَغْلَالُ فِيٓ اَعْنَاقِهِمْ **}** *"O zaman, boyunlarında demir halkalar olduğu halde."* Boyunlarında demir halkalar.

{ وَالسَّلَاسِلُ **}** *"Ve zincirler."* Boyunlarında zincirler bulunacaktır. Şeytanlarla birlikte.

{ يُسْحَبُونَ **}** *"Sürüklenecekler."*

فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾

72- "Kaynar suda, sonra da ateşte yakılacaklar."

{فِي الْحَمِيمِ**}** *"Kaynar suda."* Cehennem ateşine çekileceklerdir.

{ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ**}** *"Sonra da ateşte yakılacaklar."* Yakılacaklardır.

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾

73- "Sonra onlara şöyle denilecek: 'Allah'a ortak koştuklarınız nerede?'"

{ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ**}** *"Sonra onlara şöyle denilecek."* Zebaniler onlara diyecek ki:

{أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ**}** *"Allah'a ortak koştuklarınız nerede?"* İbadet ettikleriniz.

مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾

74- "Yani Allah'ı bırakıp da (taptıklarınız)! Diyecekler ki: 'Onlar gözümüzün önünden yok olup gittiler. Meğer biz, önceleri hiçbir şeye tapmıyormuşuz!' İşte Allah kâfirleri böyle şaşırtır."

{مِنْ دُونِ اللَّهِ**}** *"Yani Allah'ı bırakıp da (taptıklarınız)!"* Ve onlar Allah'ın ortaklarıdır dedikleriniz.

{قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا**}** *"Diyecekler ki: 'Onlar gözümüzün önünden yok olup gittiler.'"* Bizim yerimize kendi nefisleriyle meşguldürler. Sonra da bunu inkar edecek ve şöyle diyeceklerdir:

{بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا**}** *"Meğer biz, tapmıyormuşuz!"* İbadet etmiyormuşuz.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Önceleri."* Bundan önce.

{ شَيْئًا **}** *"Hiçbir şeye."* Allah'tan başka.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ يُضِلُّ اللهُ الْكَافِرِينَ **}** *"Allah kâfirleri şaşırtır."* Kanıtı inkâr edenleri.

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Bunun sebebi şudur: Çünkü siz yeryüzünde haksız olarak seviniyor ve böbürleniyordunuz!"

{ ذٰلِكُمْ **}** *"Bunun sebebi şudur."* Cehennem azabında kalışınızın nedeni.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ **}** *"Çünkü siz seviniyor."* Şımarıyor.

{ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ **}** *"Yeryüzünde haksız olarak."* Haksızca.

{ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ **}** *"Ve böbürleniyordunuz."* Şirkte kibirleniyordunuz.

اُدْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾

76- "O halde içinde sürekli olarak kalmak üzere cehennemin kapılarından girin! Böbürlenenlerin yeri ne kötüdür!"

{ اُدْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ **}** *"O halde sürekli olarak kalmak üzere cehennemin kapılarından girin."* İkamet ediciler olarak.

{ فِيهَا **}** *"İçinde."* Orada ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

{ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ **}** *"Böbürlenenlerin yeri ne kötüdür."* Kâfirlerin menzili olan cehennem.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

77- "Sen sabret! Çünkü Allah'ın vaadi gerçektir. Onları tehdit ettiğimiz azabın bir bölümünü, ister sana gösterelim, ister seni daha önce vefat ettirelim, (sonuç değişmez). Çünkü onlar, sonunda bize döndürülüp getirileceklerdir."

{ فَاصْبِرْ **}** *"Sen sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kâfirlerin eziyetlerine.

{ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ **}** *"Çünkü Allah'ın vaadi."* Onların helak olacağı noktasında sana yapacağı yardım.

{ حَقٌّ **}** *"Gerçektir."* Gerçekleşecektir.

{ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ **}** *"Onları tehdit ettiğimiz azabın bir bölümünü, ister sana gösterelim."* Azabın bir bölümünü, Bedir Savaşı'nı.

{ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ **}** *"İster seni daha önce vefat ettirelim, (sonuç değişmez)."* Sana göstermeden önce.

{ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ **}** *"(Çünkü onlar), sonunda bize döndürülüp getirileceklerdir."* Ölümden sonra. Onlara yapılan azabı görsen de veya göremesen de.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ فَاِذَا جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

78- "Andolsun ki, biz senin önünden de nice peygamberler göndermişiz; onlardan kimini sana anlatmışız, kimini de anlatmamışızdır. Hiçbir peygamber için, Allah'ın izni olmadan bir mucize

getirmek olamaz. Allah'ın buyruğu gelince de hakkıyla yerine getirilir. İşte o zaman, asılsız şeyler uyduranlar kaybederler."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Andolsun ki, biz senin önünden de nice geygamberler göndermişiz."* Kavimlerine.

{ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ **}** *"Onlardan kimini sana anlatmışız."* Resûllerden bir bölümünün isimlerini onları tanıyasın ve bilesin diye sana anlattık.

{ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ **}** *"Kimini de anlatmamışızdır."* Kiminin de isimlerini sana söylemedik. Sen onları tanımazsın.

{ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَاْتِيَ بِاٰيَةٍ **}** *"Hiçbir peygamber için, bir mucize getirmek olamaz."* Alametle.

{ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın izni olmadan."* Allah'ın emriyle. Bu, Mekke müşriklerinin Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den bir âyet talep edişlerini ifade etmektedir.

{ فَاِذَا جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın buyruğu gelince de."* Geçmiş ümmetlerde Allah'ın azap vakti.

{ قُضِيَ بِالْحَقِّ **}** *"Hakkıyla yerine getirilir."* Hakla azap edilirler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Yerine getirilir*", kıyâmet gününde resûller ile ümmetler arasında adaletle.

{ وَخَسِرَ هُنَالِكَ **}** *"İşte o zaman, kaybederler."* İşte bu esnada aldanmış olurlar.

{ الْمُبْطِلُونَ **}** *"Asılsız şeyler uyduranlar."* Kâfirler.

اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Allah, kimine binesiniz, kimini de yiyesiniz diye, sizin için (yumuşak başlı) hayvanları yaratmıştır."

{ اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ **}** *"Allah, sizin için yaratmıştır."* Sizin için yaratmıştır.

{ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ } *"Kimine binesiniz, kimini de yiyesiniz diye, (yumuşak başlı) hayvanları."* Etlerinden yediğiniz.

وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Onlarda, sizin için daha birçok yararlar vardır. Onların üzerinde gönüllerinizdeki bir arzuya ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız."

{ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ } *"Onlarda, sizin için daha birçok yararlar vardır."* Sütlerinden ve yünlerinden.

{ وَلِتَبْلُغُوا } *"Ulaşırsınız."* Talep edesiniz diye.

{ عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ } *"Onların üzerinde gönüllerinizdeki bir arzuya."* Kalplerinizde.

{ وَعَلَيْهَا } *"Onların üstünde."* Karada onların sırtında.

{ وَعَلَى الْفُلْكِ } *"Ve gemilerin."* Denizde gemilerde.

{ تُحْمَلُونَ } *"Taşınırsınız."* Yolculuğa çıkarsınız.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

81- "(Allah) size âyetlerini gösteriyor. Şimdi, Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr edersiniz?"

{ وَيُرِيكُمْ } *"(Allah) size gösteriyor."* Ey Mekke ehli.

{ آيَاتِهِ } *"Âyetlerini."* Harikulade yarattıklarını. Güneşi, ayı, geceyi, gündüzü, dağları bulutları ve denizleri vd. Bunların bütünü Allah Teâlâ'nın âyetlerindendir.

{ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ } *"Şimdi, Allah'ın âyetlerinden hangisini?"* Yani Allah Teâlâ'nın hangi âyetlerini?

{ تُنْكِرُونَ **}** *"İnkâr edersiniz."* Bunların Allah'tan olduğunu mu inkâr ediyorsunuz?

اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوٓا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı? Kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş, bir baksınlar! Nitekim onlar sayıca kendilerinden daha çok, güç ve yeryüzündeki eserleri bakımından daha üstün durumda idiler. Öyle iken kazandıkları şeyler kendilerini kurtaramadı!"

{ اَفَلَمْ يَسِيرُوا **}** *"Onlar gezip dolaşmadılar mı?"* Mekke kâfirleri yolculuğa çıkmadılar mı?

{ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا **}** *"Yeryüzünde. Bir baksınlar!"* Ve düşünüp tefekkür etsinler.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ **}** *"Sonu nasıl olmuş."* Cezası.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Kendilerinden öncekilerin."* Peygamberleri yalanladıklarında onları nasıl helak ettik.

{ كَانُوٓا اَكْثَرَ مِنْهُمْ **}** *"Nitekim onlar sayıca kendilerinden daha çok, idiler."* Sayı noktasında Mekke ehlinden daha fazla.

{ وَاَشَدَّ قُوَّةً **}** *"Güç bakımından daha üstün durumda."* Beden noktasında.

{ وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ **}** *"Ve yeryüzündeki eserleri."* Yeryüzünü talep noktasında daha şiddetli ve daha çok mesafe kat etmişlerdi.

{ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ **}** *"Öyle iken kendilerini kurtaramadı."* Allah'ın azabından.

{مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} *"Kazandıkları şeyler."* Dinlerinde dedikleri ve yaptıkları ameller.

فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِۦ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٨٣﴾

83- "Çünkü onlara peygamberleri apaçık delillerle geldiği zaman, kendilerinde olan bilgiyle şımardılar da o alay ettikleri şey (azap) kendilerini kuşatıverdi."

{فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ} *"Çünkü onlara peygamberleri apaçık delillerle geldiği zaman."* Emir ve nehiyle.

{فَرِحُوا} *"Şımardılar da."* Böbürlendiler.

{بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ} *"Kendilerinde olan bilgiyle."* İlim ve amel. Bu onlardan sâdır olan yakîne dayanmayan bir zann idi .

{وَحَاقَ} *"Kuşatıverdi."* İndi ve dolandı.

{بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِۦ يَسْتَهْزِؤُنَ} *"O alay ettikleri şey (azap) kendilerini."* Resûllerle alay etmelerinin cezaları.

فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُۥ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِۦ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾

84- "Sonra hışmımızı gördükleri zaman, onlar, 'Artık Allah'ın birliğine iman ettik ve O'na koştuğumuz ortakları inkâr ettik!' dediler."

{فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا} *"Sonra hışmımızı gördükleri zaman."* Kendilerini helak etmek için azabımızı.

{قَالُوٓا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُۥ وَكَفَرْنَا} *"Onlar, 'Artık Allah'ın birliğine iman ettik ve O'na inkâr ettik!' dediler."* Allah'ı inkâr edişimizi inkâr ettik.

{بِمَا كُنَّا بِهِۦ مُشْرِكِينَ} *"Koştuğumuz ortakları."* Bu söz, azabı gördükleri esnada kalben değil dil ile söylenen bir şeydir.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

85- "Ancak hışmımızı gördükleri zamandaki imanları onlara fayda verecek değildi! Allah'ın kulları hakkında, (eskiden beri) yürürlükte olan yasası budur. İşte kâfirler bu noktada ziyana uğradılar."

{ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا **}** *"Ancak hışmımızı gördükleri zamandaki imanları onlara fayda verecek değildi."* Onları helak edişimiz için azabımızı gördüklerinde. Azabı görüş esnasında iman edişin bir faydası bulunmamaktadır. Bundan önce fayda verir. Tevbe de bu şekildedir.

{ سُنَّتَ اللهِ **}** *"Allah'ın (eskiden beri) yasası budur."* Allah Teâlâ'nın sireti bu şekildedir.

{ الَّتِي قَدْ خَلَتْ **}** *"Yürürlükte olan."* Geçen.

{ فِي **}** *"Hakkında."* Üzerine.

{ عِبَادِهِ **}** *"Kulları."* Yalanlamaları esnasında azapla. Azabı bizzat görüş esnasında yapılan iman ve tevbe reddedilir.

{ وَخَسِرَ هُنَالِكَ **}** *"İşte bu noktada ziyana uğradılar."* Bizzat gözle görüş esnasında cezalandırılma ile aldandılar.

{ الْكَافِرُونَ **}** *"Kâfirler."* Allah'ı.

سورة فُصِّلَتْ

41- FUSSİLET SÛRESİ

Kendisinde "Secdenin" zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. 54 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

حٰمٓ ﴿١﴾

1- "Hâ, Mîm."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fussilet Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حٰمٓ **}** *"Hâ, Mîm."* Diyor ki: Kıyâmet gününe kadar gerçekleşecek şeylere hükmetti veya onları açıkladı. Âyetin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

2-3- "(Bu kitap) Rahmân ve Rahîm olan Allah tarafından indirilmiştir. Bu, Arapça bir Kur'an olarak, anlayacak bir kavim için âyetleri açıklanmış bir kitaptır."

{ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ كِتَابٌ **}** *"(Bu kitap) Rahmân ve Rahîm olan Allah tarafından indirilmiştir. Bu bir kitaptır."* Diyor ki; bu kitap

Rahmân Rahîm Allah tarafından Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilmiştir.

{ فُصِّلَتْ **}** *"Açıklanmış."* Tebyin edilmiştir.

{ اٰيَاتُهُ **}** *"Âyetleri."* Emir ve nehyi, helal ve haramı.

{ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا **}** *"Arapça bir Kur'an olarak."* Arap dilinin gereğince Allah Teâlâ Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e onunla indirmiştir.

{ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ **}** *"Anlayacak bir kavim için."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik edenler için.

بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾

4- "Hem müjdeci, hem uyarıcı olarak (gönderilmiştir). Ama onların çoğu yüz çevirmiştir. Bu yüzden onlar işitmezler."

{ بَشِيرًا **}** *"Hem müjdeci, olarak (gönderilmiştir)"* Cennetle.

{ وَنَذِيرًا **}** *"Hem uyarıcı."* Cehennem ateşinden uyarmak için. İman edenleri Kur'an'la cenneti kendilerine müjdeler. İnkâr edenleri Kur'an'la, cehennem azabıyla kendilerini korkutur.

{ فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ **}** *"Ama onların çoğu yüz çevirmiştir."* Mekke kâfirleri Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten.

{ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ **}** *"Bu yüzden onlar işitmezler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik etmez ve Allah Teâlâ'ya da itaat etmezler.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِيٓ اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ وَفِيٓ اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾

5- "(Onlar şöyle) demektedirler: 'Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda bir ağırlık ve bizimle senin aranda

anlaşmamıza engel bir perde vardır. Sen istediğini yap, çünkü biz de yapmaktayız!'"

{ وَقَالُوا **}** *"Onlar şöyle demektedirler."* Mekke kâfirleri Ebû Cehil ve ashabı.

{ قُلُوبُنَا فِيٓ اَكِنَّةٍ **}** *"Kalplerimiz kapalıdır."* Perdeler içindedir.

{ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ **}** *"Bizi çağırdığın şeye karşı."* Kur'an'a ve tevhide.

{ وَفِيٓ اٰذَانِنَا وَقْرٌ **}** *"Kulaklarımızda bir ağırlık."* Sağırlık vardır, senin bize söylediğin sözleri işitmemekteyiz.

{ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ **}** *"Ve bizimle senin aranda anlaşmamıza engel bir perde vardır."* Bir örtü vardır. Başlarını elbise ile örttüler. Sonra da "Ey Muhammed! Bizimle senin aranda anlaşmamıza engel bir perde var. Senin sözünü işitmiyoruz" diyerek O'nunla alay ettiler.

{ فَاعْمَلْ **}** *"Sen istediğini yap."* Bizim helak olmamız için dininde ilahına istediğini yap.

{ اِنَّنَا عَامِلُونَ **}** *"Çünkü biz de yapmaktayız."* Biz de senin helak olman için dinimizde istediğimizi yapacağız.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ٦

6- "De ki: 'Ben sadece sizin gibi bir insanım. Ancak bana ilâhınızın bir tek ilâh olduğu vahy olunuyor. Artık hep O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin!' Allah'a ortak koşanların vay haline!"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ **}** *"Ben sadece bir insanım."* Ademiyim.

{ مِّثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ **}** *"Sizin gibi. Ancak bana vahy olunuyor."* Size tebliğde bulunayım diye Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an ile bana gönderildi.

{ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ اَنَّمَآ **}** *"Artık ilâhınızın bir tek ilâh olduğu."* Oğlu ve ortağı bulunmayan.

{ فَاسْتَقِيمُوٓا اِلَيْهِ **}** *"Hep O'na yönelin."* Şirkten tevbe ederek O'na yöneliniz.

{ وَاسْتَغْفِرُوهُ **}** *"Ve O'ndan bağışlanma dileyin."* O'nu birleyiniz.

{ وَوَيْلٌ **}** *"Vay haline."* Şiddetli azaptan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Veyl, cehennemde irinden ve kandan oluşan bir vadidir.

{ لِلْمُشْرِكِينَ **}** *"Allah'a ortak koşanların."* Ebû Cehil ve ashabı için.

اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾

7- "Onlar zekâtı vermezler, ahireti inkâr edenler de onlardır."

{ اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ **}** *"Onlar zekâtı vermezler."* Lâ ilâhe illallah'ı ikrar etmezler.

{ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Ahireti."* Ölümden sonra dirilişi, cenneti ve cehennem ateşini.

{ هُمْ كَافِرُونَ **}** *"İnkâr edenler de onlardır."* İnkâr ediciler de bizzat onlardır.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ) '*Onlar zekâtı vermezler*' ilahî buyruğu, onlar Allah'tan başka ilah olmadığına şâhidlik etmezler, anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Berae/Tevbe Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, (اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَوَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ) "*Allah'a ortak koşanların vay haline! Onlar zekâtı vermezler*' ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: "Bunlar Allah'tan başka ilah olmadığına şâhidlik etmeyenlerdir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 24, s. 92.

c) Gerçekten Kur'an'ı anlama noktasında, sözcüğün 'Hakikat-i Luğaviyye/sözcüğün dildeki gerçek anlamı' anlamında mı kullanıldığı yoksa 'Hakikat-i Müşerria/Şârii Teâlâ'nın yüklediği gerçek anlam' anlamında mı kullanıldığının büyük önemi bulunmaktadır. Klasik dönem tefsir telakkilerinde müfessirler bunu tespit etmeye çalışır, sonra âyete, âyeti donatan karinelerin ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den gelen hadislerin vd. şeylerin ışığında anlam vermeye çalışırlardı. Ancak modern dönem tefsir telakkisinde ise olur olmaz her yerde sözcüğün sözlükteki anlamı hakkında açıklamalar yapıldıktan sonra âyete bu anlam ışığında anlam verilmeye çalışılmaktadır ki, bazen çok ucube örnekler ortaya çıkmaktadır. Sözcüğün sözlüksel anlamını sunmakta bir sıkıntı bu-

lunmamaktadır elbet. Ancak âyette hiç de sözcüğün sözlükteki anlamı kullanılmamışsa buna kalkıp sözlük anlamını vermek de âyetin canını okumadır. İşte İbn Abbâs'ın bu âyete yaptığı yorum ilk bakışta insana "Bu nasıl tefsir ediş?" dedirtecek türündendir. Ancak mesele biraz irdelendiğinde İbn Abbâs'ın çok yönlü ve derin bir şahsiyet olduğu kendisini göstermektedir. İbn Abbâs'ın düşüncesine göre; sûre Mekkî olduğundan dolayı âyette geçen "zekât" sözcüğünün 'Hakikat-i Müşerria' anlamında kullanılmış olması uzak bir olasılıktır. Bundan dolayı sözcük, âyette 'hakikat-i luğaviyye' anlamında kullanılmıştır ki, zekât sözcüğünün anlamı temizlemedir. Gönüllerin ve kalplerin şirk kirliliğinden temizlenmesi ise ancak Kelime-i Şehadet'i gerçekleştirmekle olmaktadır.

d) Sözcüğü şer'i anlamında anlayan bazı tâbiun dönem âlimleri de bulunmaktadır. Yani âyette kınanan kimselerin bir özelliği de mallarının zekâtlarını vermemeleridir. Bu görüş Katâde, Süddî vd. âlimlerden rivayet edilmiştir. İbn Cerir et-Taberî'nin kendisi de bu görüştedir. Taberî şöyle der: "(اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ) '*Onlar zekâtı vermezler*' ilahî buyruğunun anlamı; Allah'tan başka ilah olmadığına şâhidlik etmemek olmuş olsaydı, âyetin (وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ) '*Ahireti inkâr edenler de onlardır.*' kısmının anlamı olmazdı. Zira Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmeyen kimsenin ahirete iman etmediği de bilinen bir hususdur. (وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ) '*Hem de onlar ahireti inkâr edenlerin ta kendileridir*' ilahî buyruğu, (اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ) '*Onlar zekâtı vermezler*' ilahî buyruğundan kastın malların zekâtı olduğu anlamına geldiği bildirmektedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 24, s. 93.

e) Bu iki görüş arasında İbn Abbâs'ın görüşü; âyetin siyakına daha uygun düşmektedir. Zira bu ve bundan önceki âyetler müşrikler hakkındadır. Müşrikler ise ilk olarak tevhid ile muhataptırlar. Şer'i emirlerle ancak İslam'a girdikten sonra yükümlü olurlar. Zira sâlih ameller müşriğe ancak iman etmesi halinde yarar sağlar. (وَقَدِمْنَآ اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَآءً مَنْثُورًا) "*İşledikleri amellerinin önüne geçip onu havaya saçılmış toz zerreleri yaparız.*" (25/el-Furkan/23). Gerçi zekât sözcüğünün maddî yardım anlamında kullanımı olasılığı da bulunmaktaysa da ahirete imanı bütünleyen ifade tevhiddir.

(وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ) "*Ahireti inkâr edenler de onlardır*" buyruğunun özellikle zikredilişi ise genel olarak, Allah Teâlâ'ya iman ettikten sonra ahiret gününe imanın önemli olduğunu kavratmadır. Kur'an-ı Kerim'de Allah'a iman ile ahirete imanın bir arada zikrediliği bir çok âyet bulunmaktadır.

"Allah Teâlâ'ya tevhidle istikamet sahibi olunuz. İbadeti O'na özgü kılınız. Önceden işlemiş olduğunuz şirk eyleminden dönerek O'na tevbe ediniz. Eğer bunların bütününü yapmazsanız yazıklar olsun size. Böyle bir kişinin zekâtı vermekten kaçınma konumuna yerleştirilmesi tevhid üzere istikametin, ameli Allah Teâlâ'ya özgü kılmanın ve şirkten teberri etmenin tezkiye-i nefs olduğunu hissettirmektedir. Bu ise nazmın yapısına en uygun görüştür. İslam ümmetinin deryasının sahip olduğu görüş, nazmın ancak bu şekilde gözetilebileceğine dayanmaktadır." *Tefsirü'l-Alusî*, c. 24, s. 98.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ﴿٨﴾

8- "Şüphesiz ki, iman edip sâlih ameller işleyenler için, tükenmeyen bir mükâfat vardır."

{اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا**}** *"Şüphesiz ki iman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ**}** *"Sâlih ameller işleyenler için."* Kendileriyle Rableri arasında taat eylemlerinde bulunanlar.

{لَهُمْ اَجْرٌ**}** *"Bir mükâfat vardır."* Sevap.

{غَيْرُ مَمْنُوْنٍ**}** *"Tükenmeyen."* Noksanlaştırılmayan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onlardan kesilmeyen bir sevap vardır.

Şöyle de anlamlandırılmıştır: Bununla minnet edilmeyen.

Şu anlam da verilmiştir: Amellerinin sevabı yaşlılık veya ölümden sonra kıyâmet gününe kadar eksiltilmeksizin yazılır.

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُوْنَ بِالَّذِيْ خَلَقَ الْاَرْضَ فِيْ يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُوْنَ لَهٗٓ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٩﴾

9- "De ki: 'Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı inkâr edip duracak mısınız? O'na eşler mi koşuyorsunuz? O, bütün Âlemlerin Rabbidir.'"

{قُلْ**}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{اَئِنَّكُمْ**}** *"Gerçekten siz duracak mısınız?"* Ey Mekke ehli.

{بِالَّذِيْ خَلَقَ الْاَرْضَ فِيْ يَوْمَيْنِ لَتَكْفُرُوْنَ**}** *"Yeri iki günde yaratanı inkâr edip."* Her bir günü sizin saydıklarınızdan 1000 yıla eşdeğer olan iki günde yaratmasını. Bu günler pazar ve pazartesi günleridir.

{وَتَجْعَلُوْنَ لَهٗٓ اَنْدَادًا**}** *"O'na eşler mi koşuyorsunuz?"* Putlardan eşler mi?

{ذٰلِكَ**}** *"O."* Bu ikisini yaratan.

{ رَبُّ الْعَالَمِينَ **}** *"Bütün Âlemlerin Rabbidir."* Her ruh sahibinin Rabbidir.

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ اَقْوَاتَهَا فِيٓ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ سَوَآءً لِلسَّآئِلِينَ ﴿١٠﴾

10- "O, yerin üstünde sâbit dağlar yerleştirdi, orada bolluk ve bereketler yarattı ve orada sorup araştıranlara, gıdaları belli bir seviyede dört günde takdir edip, düzene koydu."

{ وَجَعَلَ **}** *"O, yerleştirdi."* Orada yarattı.

{ فِيهَا رَوَاسِيَ **}** *"Sâbit dağlar."* Sabit dağlar.

{ مِنْ فَوْقِهَا **}** *"Yerin üstünde."* Yere kazık olsun diye.

{ وَبَارَكَ فِيهَا **}** *"Orada bolluk ve bereketler yarattı."* Yerde su, ağaç, bitkiler ve ürünler.

{ وَقَدَّرَ فِيهَآ اَقْوَاتَهَا **}** *"Ve orada (gıdaları belli bir seviyede) takdir edip, düzene koydu."* Maişetlerini. Her bir yerde başka bir yerde bulunmayan bir maişet vardır.

{ فِيٓ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ **}** *"Dört günde."* Diyor ki; Allah Teâlâ ruhları cesetlerden dünya yıllarından olmak üzere dört bin yıl önce yarattı. Yerde dünya yıllarından 4000 yıllık bir süre kadar cesetlerin ruhlarından önce cesedlerin rızıklarını takdir etti.

{ سَوَآءً لِلسَّآئِلِينَ **}** *"Sorup araştıranlara."* Rızkı isteyen kimse ile istemeyen kimse eşittir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah'ın yeri ne şekilde yarattığını sorup araştıranlar için bir açıklamadır. İşte Allah onları böyle yarattı.

ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾

11- "Sonra, duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yere, 'İsteyerek ya da istemeyerek buyruğuma gelin!' dedi. Her ikisi de 'İsteyerek geldik!' dediler."

{ ثُمَّ اسْتَوٰىٓ اِلَى السَّمَآءِ **}** *"Sonra, göğe yöneldi."* Sonra göğün yaratılışını kast etti.

{ وَهِيَ دُخَانٌ **}** *"Duman halinde bulunan."* Su buharı.

{ فَقَالَ لَهَا **}** *"Ona dedi."* Göğe.

{ وَلِلْاَرْضِ **}** *"Ve yere."* Her ikisini yarattıktan sonra.

{ ائْتِيَا **}** *"Buyruğuma gelin."* Sizde bulunan su ve bitkiyi veriniz.

{ طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَآ اَتَيْنَا **}** *"İsteyerek ya da istemeyerek. Her ikisi de 'Geldik' dediler."* Verdik.

{ طَآئِعِينَ **}** *"İsteyerek."* Allah için. Yaratılanların cefasını istemeyerek.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî'nin Said ibn Cübeyr'den aktardığına göre; bir adam İbn Abbâs'a: "Ben Kur'an'da bana göre birbirine zıd şeyler buluyorum" demişti. "Örneğin; (فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ) *'Sur'a üflendiği zaman; o gün, artık aralarındaki soy yakınlığı fayda vermez. Birbirlerine bir şey de soramazlar.'* (23/el-Mü'minun/101), âyeti ile (وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ) *'Bir kısmı bir kısmına dönerek soruştururlar.'* (37/es-Sâffât/27) âyeti birbirine ters; (ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) *'Andolsun Allah'a ki, ey Rabbımız; bizler müşriklerden değildik, demelerinden başka çareleri kalmaz.'* (6/el-En'am/23), âyeti ile (لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا) *'İsterlerdi ki; yerle bir olsalardı da Allah'tan o bir sözü gizlememiş bulunsalardı.'* (4/en-Nisa/42) âyeti birbirine terstir. Bu sonuncu âyette, onların bazı sözleri gizledikleri ifade edilmektedir. (ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ بَنٰيهَا رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا) *'Ki gökyüzünü Allah bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir. Ardından yeri düzenlemiştir.'* (79/en-Naziat/27-30) âyetinde gökyüzünün yaratılmasının yeryüzünden önce olduğu ifade edilmekte başka bir âyet-i kerimede ise (قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْاَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهٗٓ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ) *'Siz mi yeri iki günde yaratanı inkar ediyor ve O'na eşler koşuyorsunuz...'* (41/Fussilet/9), (قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ) *'İkisi de dediler ki: İsteyerek geldik.'* buyrularak yeryüzünün yaratılışının gökyüzünün yaratılmasından önce olduğu ifade edilmektedir, Sonra bazı âyet-i kerimelerde *'Allah Gafûr, Rahîm idi; O, Aziz, Hakîm idi; O, Semi', Basîr idi.'* buyrularak sanki önceden böyle olup da sonra bunların ortadan kalktığı

ifâde edilmektedir." İbn Abbâs dedi ki: "Onların aralarında o gün yakınlığın olmaması ve birbirlerine soru soramamaları; birinci Sur'un üfürülmesindedir. Sonra Sur'a üfürülecek ve (فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ) '*Artık Allah'ın dilediği bir yana, göklerde olanlar ve yerde olanlar baygın düşmüştür.*' (39/ez-Zümer/68). İşte o zaman aralarında yakınlık olmayacak ve birbirlerine soramayacaklar. Daha sonra diğer bir üfürme sırasında (وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ) '*Bir kısmı bir kısmına dönerek soruştururlar.*' (37/es-Sâffât/27). (وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) '*Ey Rabbimiz; bizler müşriklerden değildik.*' (6/el-En'am/23) demeleri ile (وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا) '*Allah'tan o bir sözü gizlememiş bulunsalardı.*' (4/en-Nisa/42) âyetlerine gelince; şüphesiz Allah Teâlâ ihlas sahiplerinin günahlarını bağışlayacak da müşrikler; 'Gelin biz de: 'Bizler müşrikler değildik' diyelim' diyecekler. Allah Teâlâ da onların ağızlarını mühürleyecek, elleri (organları) konuşacak. Ve işte o zaman Allah'tan herhangi bir sözün gizlenemeyeceği bilinecek. İşte o zaman küfredenler; keşke Müslümanlar olsaydık, deyip bunu isteyeceklerdir.

Allah Teâlâ yeryüzünü iki günde yaratmış, sonra gökyüzünü yaratmış, sonra da gökyüzüne yönelip onu diğer iki günde tesviye buyurmuştur. Daha sonra da yeryüzünü yayıp döşemiştir. Yeryüzünün yayılıp döşenmesi; ondan su, mer'a çıkarılması, dağların, cansız varlıkların, yüksek yerlerin ve tepelerin ve gökle yer arasındakilerin diğer iki günde yaratılmasıdır. Allah Teâlâ: (خَلَقَ الْاَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ...) '*Yeri iki günde yaratan...*' buyurmaktadır ki, yeryüzü ve ondaki şeyler dört günde, gökler ise iki günde yaratılmıştır.

'*Allah Gafûr, Rahîm idi.*' buyurarak Allah Teâlâ zâtını bununla isimlendirmiştir. Yani Allah Teâlâ ezelde böyle idi. Şüphesiz O, bir şeyi murad buyurmuşsa mutlaka O'nun dilediği, yerine gelmiştir. Kur'an'da sana hiç bir şey birbirine zıt gibi gelmesin. Zira tamamı Allah katındandır." Buhârî der ki: "Hadisi bana Yusuf ibn Adiyy tahdis etti. (O der ki): 'Bize Ubeydullah ibn Amr, Zeyd ibn Ebî Uneyse'den; o da Minhal ibn Amr'dan rivayet etti.'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Fussilet Sûresi.

b) Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Dahhak ibn Muzahim kanalıyla şöyle rivayet etmektedir: Nafi ibn el-Ezrak, İbn Abbâs'a gelerek şöyle sordu: "Ey Abbâs'ın oğlu, Allah Teâlâ bir âyette: (يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا) '*İşte o gün, o küfredip de peygambere asi olanlar isterlerdi ki; yerle bir olsalardı da Allah'tan o bir sözü gizlememiş bulunsalardı.*'(4/Nisa/42) buyururken; başka bir âyette de onların: (قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) '*Vallahi ey Rabbimiz, biz müşrikler değildik.*' (6/En'âm/23) diyeceklerini haber veriyor. Ne dersin?" İbn Abbâs şöyle cevab verdi: "Öyle sanıyorum ki, sen arkadaşlarının yanından kalktın ve 'İbn Abbâs'a Kur'an'ın müteşabihini sunacağım' dedin. Sen onlara döndüğünde haber ver ki, Allah Teâlâ kıyâmet günü insanları bir düzlükte toplayacak. Müşrikler: 'Allah Teâlâ kendini birleyen tevhid ehli dışında hiç kimseden hiçbir şeyi kabul etmeyecek. Gelin inkâr edelim' diyecekler. Al-

lah Teâlâ kendilerine sorduğunda: (قَالُوا وَاللهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) *'Vallahi ey Rabbimiz, biz müşrikler değildik.'* diyecekler. Ağızlarına mühür vurulacak ve organları konuşturulacak da onların müşrikler olduğuna organları şâhidlik edecek. İşte o zaman yerle bir olup Allah'tan o bir sözü gizlememiş bulunmayı dileyecekler." *Tefsirü't-Taberî*, c. 5, s. 94.

c) Büyük olasılıkla ilk rivayette soru soran şahıs ile ikinci rivayette soru soran şahıs aynı kişidir ve meselede aynı meseledir. Sadece ilk rivayet ikinci rivayete göre ravinin zabtının sağlamlığı açısından daha kapsamlı ve daha kusursuzdur. Buna göre "Bir adam İbn Abbâs'a dedi ki" ifadesinde konuşan şahıs ikinci rivayette söz konusu edilen Nafi'dir. Nafi önceden belirttiğimiz gibi Haricîlerin liderlerinden olan Nafi ibn Ezrak'tır. İki rivayette de bir çok ortak âyet bulunmaktadır. Bu rivayet İbn Abbâs'ın derin Kur'an bilgisinin yanı sıra son derece sosyal ve çeşitli fikir akımlarıyla ilmî seviyeler içerisinde tartışan saygın bir kişilik olduğunu ortaya koymaktadır.

d) Bu hadiste dört mesele konu edinilmektedir:

İlki; kıyâmet gününde tesaülün olmadığını ifade eden (فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ) "*Sur'a üflendiği zaman; o gün, artık aralarındaki soy yakınlığı fayda vermez. Birbirlerine bir şey de soramazlar.*" (23/el-Mü'minun/101) buyruk ile tesaülün olduğunu ifade eden (وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ) "*Bir kısmı bir kısmına dönerek soruştururlar.*" (37/es-Sâffât/27) buyruk arasındaki görünürdeki çelişki.

İbn Abbâs bu soruya tesaülün (birbirlerine karşılıklı soru sormanın) olmayışını, ilk nefhada bir takım insanların birbirlerine soru sormalarını ahiret nefhasında olduğunu belirterek cevaplandırmıştır.

İkincisi; müşriklerin kendi durumlarını gizlediklerini ifade eden (ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلَّآ أَنْ قَالُوا وَاللهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) "*Andolsun Allah'a ki, ey Rabbimiz; bizler müşriklerden değildik, demelerinden başka çareleri kalmaz.*" (6/el-En'am/23) âyeti ile bunun ifşa edildiğini ifade eden (يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللهَ حَدِيثًا) "*İsterlerdi ki; yerle bir olsalardı da Allah'tan o bir sözü gizlememiş bulunsalardı.*" (4/en-Nisa/42) âyeti arasındaki görünürdeki çelişkiye ise şöyle cevap vermiştir: Müşriklerin akidelerini gizlemeleri, Allah Azze ve Celle'nin muhlis mü'minlerin günahlarını bağışladığı zaman diliminde gerçekleşecektir. Müşrikler Allah Teâlâ'nın mühlis mü'minlerin günahlarını bağışladığında müşrikler de Allah Teâlâ'nın mağfiretine nail olmak amacıyla şirkten beri olduklarını iddia edeceklerdir. Ancak işte tam bu esnada Allah Azze ve Celle ağızlarına mühür vuracak da organları dile gelecektir. İşte bu, dünyada yapmış oldukları amellerinin ve söyledikleri sözlerin ifşası anlamına gelmektedir.

Üçüncüsü; Allah Teâlâ göğü yerden önce halk etmiştir. Soruyu soran bu anlamı, (ءَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَآءُ بَنٰيهَا رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحٰيهَا وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا) "*Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa gök mü? Ki, onu bina etti. Onu*

alabildiğine yükseltip kusursuz yaptı. Gecesini kararttı, gündüzünü de açığa çıkarttı. Bundan sonra da yeri yayıp, döşedi. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı." (79/en-Naziat/27-30) âyetlerinden çıkarmaktadır. Bununla birlikte Allah Teâlâ Kur'an'ın (قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْاَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهٗٓ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ اَقْوَاتَهَا فِيٓ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ سَوَآءً لِلسَّآئِلِينَ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ) "*De ki: Siz yeri iki günde yaratan Allah'ı gerçekten inkâr ediyor musunuz ve O'na ortaklar koşuyor musunuz? İşte O, Âlemlerin Rabbi'dir. Orada üstünden sabit dağlar yerleştirdi, orayı bereketlendirdi ve gıdalarını isteyenler için müsavi olarak dört günde takdir etti. Sonra duman halinde bulunan semaya yöneldi de ona ve yere: 'İsteyerek veya istemeyerek gelin' dedi. İkisi de: 'İsteyerek geldik' dediler.*" (41/Fussilet/9-11) âyetlerinde ise yerin yaratılmasını, göğün yaratılmasından önce zikretmiştir.

İbn Abbâs bu soruya da şöyle yanıt vermiştir: Allah Teâlâ ilk iki günde yayıp döşemeksizin iki günde yaratmıştır. Sonra göğü yaratmış daha sonra da iki günde de yeri yayıp döşemiştir.

İbn Abbâs'ın bu yorumu su götürür. Zira bu anlamın çıkartılabilmesi için âyette geçen "sümme" edatının bir kronolojiyi bildirir gibi tarihsel bir süreci anlatıyor olması lazımdır. Âyette bu anlamdan daha çok, sanki bir vakıayı anlatırken şunu da belirteyim, şöyle de oldu türü, konuyu önem sırasına göre anlatma daha uygun düşmektedir. Bundan dolayı (ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ) de geçen "sümme" edatı zamanı tertibi için değildir. Zikri tertib içindir. Nitekim Ebû Hayyan da tefsirinde bu görüşü savunmuştur. *Bahrü'l-Muhît*, c. 7, s. 488.

Dördüncüsü; Allah Teâlâ'nın zâtına ilişkin lazımî sıfatlarının mazi fiil formatında verilmesi. '*Allah Gafûr, Rahîm idi; O, Aziz, Hakîm idi; O, Semi', Basîr idi*."

İbn Abbâs buna da şu cevabı vermiştir: Allah Teâlâ'nın bu sıfatları ezelden itibaren vardır. Âyetlerde anlatılmak istenen budur. O, bu sıfatlarına sürekli bir şekilde sahiptir. Zira O neyi murad etmişse mutlak surette o gerçekleşmiştir. Yani mazi fiil sıfatında kullanımı Allah Teâlâ'nın bu sıfatlara ezelden beri sahip olduğuna dikkat çekmek içindir.

e) İmam Buhârî, Tavus kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, şöyle dedi: (فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا) "*Ona ve yere, 'İsteyerek ya da istemeyerek buyruğuma gelin' dedi.*" buyruğu isteyerek veya istemeyerek veriniz demektir. (قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ) "*Her ikisi de 'İsteyerek geldik' dediler.*" ifadesi ise boyun eğerek verdik demektir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Fussilet Sûresi.

İbn Cerir et-Taberî Süleyman el-Ahvel kanalıyla İbn Abbâs'tan bu haberi tahriç eder. *Tefsirü't-Taberî*, c. 24, s. 98.

Hâfız ibn Hacer şöyle der: "Taberî ve ibn Ebî Hatem sahihlikte Buhârî'nin şartına uygun olan bir isnad ile bu haberi muttasıl olarak rivayet ederler."

f) '(اَتَيْنَا طَآئِعِينَ) "*İsteyerek geldik!*" buyruğunda geçen "ityan" sözcüğü geliş anlamındadır. Ancak İbn Abbâs sözcüğü i'ta/verme anlamında tefsir etmiştir ki,

فَقَضٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِيْ يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِيْ كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

12- "(Böylece Allah) onları iki günde, yedi gök olarak yarattı ve her göğe kendi işini bildirdi. Biz en yakın göğü kandillerle süsledik ve onu koruma altına aldık. İşte bu, mutlak üstün olan, her şeyi bilen Allah'ın takdiridir."

{ فَقَضٰىهُنَّ **}** *"(Böylece Allah) onları yarattı."* Onları yarattı.

---

gerçekten çok sıkıntılıdır. Âlimler İbn Abbâs'ın bu tefsiri için iki yorumda bulunmuşlardır ki, İbn Hacer bu iki yorumu eserinde zikretmiştir:

İlki; anlamın yakınlaştırılmasını ihraçtır. Bu, şu anlama gelmektedir: Yer ve gök kendilerindeki güneşi, ayı, ırmağı, bitkileri vb. şeyleri çıkarmakla emrolunduklarında buna icabet ettiler. Bu durumda i'ta/veriş gibi oldu. Emanet olarak kendilerinde olan şeyi vermeleri nedeniyle i'ta/veriş sözcüğü geliş anlamında kullanılmış oldu. İbn Hacer, Kadı Iyaz'dan bunu aktararak zikretmiştir.

İkincisi; İbn Hacer'in İbn Tîn'den aktarımına göre, o şöyle demiştir: Galiba İbn Abbâs âyeti (اَعْطَيْنَا) "verdik" olarak kıraat etmiş ve âyeti de buna göre tefsir etmiştir. İbn Hacer der ki, ilim ehli kıraatleri açıkça belirtmiştir, bu okuyuş da onun kıraatidir. O ve iki arkadaşı Mücahid ile Said ibn Cübeyr âyeti bu şekilde kıraat etmişlerdir. *Fethu'l-Bârî*, c. 8, s. 556.

İbn Abbâs da âyetin "ateynâ" şeklindeki kıraatini, Mücahid ile Said ibn Cübeyr'e nispet ettikten sonra şöyle der: "Bu kıraatin anlamı; Sizden istemiş olduğum ve murad etmiş olduğum taati veriniz, şeklindedir." *Bahrü'l-Muhît*, c. 7, s. 487.

Ben Derim ki; bu kıraati İbn Cezerî on kıraat arasında zikretmemiştir. *En-Neşr*, c. 2, s. 367.

g) Hâkim en-Nîsâbûrî Süleyman Tavus kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o (فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا) "*Ona ve yere, 'İsteyerek ya da istemeyerek buyruğuma gelin' dedi. Her ikisi de 'İsteyerek geldik' dediler.*" ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: Allah Teâlâ göğe "Güneşini, ayını ve yıldızlarını doğur" buyurdu. Yeryüzüne de: "Nehirlerini yarıp çıkar, meyvelerini çıkar" buyurdu. İkisi de: "İsteyerek geldik" dediler.

Hâkim bu hadisin Buhârî ve Müslim'in, şartlarına göre sahih olduğu halde tahriç etmediklerini söyler. Zehebî de onun bu hükmüne muvafakat eder. *El-Müstedrek*, c. 1, s. 27.

İbn Cerir de Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'dan rivayet eder. Ancak sonunda şu ibareler bulunmaktadır: "İsteyerek vererek geldik, dediler." *Tefsirü't-Taberî*, c. 24, s. 98.

h) Bu son rivayete göre; göklere ve yere yöneltilen emirden kasıt; göğün ve yerin Allah Teâlâ'nın kendileri için takdir etmiş olduğu kanunlara uygun davranılmasıdır.

{ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ **}** *"Yedi gök olarak."* Birbirinin üstünde olarak.

{ فِي يَوْمَيْنِ **}** *"İki günde."* Her bir günün uzunluğu 1000 yıl.

{ وَاَوْحٰى فِي كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَا **}** *"Ve her göğe kendi işini bildirdi."* Her bir gök için ehil yarattı. Onlara işlerini emretti.

{ وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا **}** *"Biz en yakın göğü süsledik."* İlk katı.

{ بِمَصَابِيحَ **}** *"Kandillerle."* Yıldızlarla.

{ وَحِفْظًا **}** *"Ve onu koruma altına aldık."* Onları yıldızlarla şeytanlardan koruduk. Yıldızların bir bölümü, göğün süsüdür. Hareket etmezler. Bir bölümü, kendileriyle karanın ve denizin karanlıklarında yol bulunan yıldızlardır. Diğer bir kısmı ise şeytanlar için bir taşlamadır.

{ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ **}** *"İşte bu, takdiridir."* Tedbiridir.

{ الْعَزِيزِ **}** *"Mutlak üstün olan."* Kendisine iman etmeyenden intikam almak için.

{ الْعَلِيمِ **}** *"Her şeyi bilen Allah'ın."* Tedbirini, kendisine iman edenle iman etmeyeni.

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾

13- "Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, de ki: 'Ben sizi, Ad ve Semud kavimlerinin başlarına düşen yıldırım gibisi, (Yıldırım sizin başınıza da düşmemesi için) uyardım!'"

{ فَاِنْ اَعْرَضُوا **}** *"Eğer onlar yine yüz çevirirlerse."* Mekke kâfirleri iman etmekten yüz çevirirlerse ki, bu şahıslar Utbe ve ashabıdır.

{ فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ **}** *"De ki: 'Ben sizi' uyardım."* Sizi Kur'an ile korkuttum.

{ صَاعِقَةً **}** *"(Yıldırım sizin başınıza da düşmemesi için)."* Azapla.

{ مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ **}** *"Ad ve Semud kavimlerinin başlarına düşen yıldırım gibi."* Azap misali.

اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ قَالُوا لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

14- "Hani onlara, Allah'tan başkasına kulluk etmeyin diye önlerinden ve arkalarından peygamberler geldikleri zaman, 'Eğer Rabbimiz dileseydi, elbette (elçi olarak) melekler indirirdi! Bu yüzden biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz.' demişlerdi."

{اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ**}** *"Hani onlara, önlerinden peygamberler geldikleri zaman."* Ad ve Semud kavminden önce resûller kavimlerine.

{وَمِنْ خَلْفِهِمْ**}** *"Ve arkalarından."* Onların ardından da resûller kavimlerine geldiler. Kavimlerine şöyle dediler:

{اَلَّا تَعْبُدُوٓا**}** *"Kulluk etmeyin diye."* Birlemeyiniz.

{اِلَّا اللّٰهَ قَالُوا**}** *"Allah'tan başkasına. Demişlerdi."* Her kavim peygamberlerine.

{لَوْ شَآءَ رَبُّنَا**}** *"Eğer Rabbimiz dileseydi."* Bize resûl göndermeyi dileseydi.

{لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً**}** *"Elbette (elçi olarak) melekler indirirdi."* Kendi katında bulunan meleklerden.

{فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ**}** *"Bu yüzden biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz."* İnkâr edicileriz. Sizler de ancak bizim gibi birer beşerden başka bir şey değilsiniz.

فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾

15- "Ad kavmine gelince; onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve 'Bizden daha güçlü kim var?' dediler. Onlar, kendilerini

yaratan Allah'ın, onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar yine de bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı."

{ فَاَمَّا عَادٌ **}** *"Ad kavmine gelince."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini.

{ فَاسْتَكْبَرُوا **}** *"Onlar büyüklük tasladılar."* İman etmekten büyüklenerek kaçındılar.

{ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ **}** *"Yeryüzünde haksız yere."* Hakları olmaksızın.

{ وَقَالُوا **}** *"Ve dediler."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'a.

{ مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً **}** *"Bizden daha güçlü kim var."* Beden ve güç bakımından bizden daha güçlü kim var ki, bizi helak edecek?

{ اَوَلَمْ يَرَوْا **}** *"Onlar, görmediler mi?"* Bilmiyorlar mı?

{ اَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً **}** *"Kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha güçlü olduğunu."* Güç bakımından kendilerini helak etmeye gücü yeten.

{ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا **}** *"Onlar yine de bizim âyetlerimizi."* Kitabımızı ve resûlümüz Hûd ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ يَجْحَدُونَ **}** *"Bile bile inkâr ediyorlardı."* İnkâr ediyorlardı.

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِيٓ اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾

16- "Biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını tattıralım diye, o uğursuz günlerde, üzerlerine dondurucu bir kasırga gönderdik. Ahiret azabı ise elbette daha çok rezil edicidir. Onlara yardım da edilmez."

{ فَاَرْسَلْنَا **}** *"Biz de gönderdik."* Musallat kıldık.

{ عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا **}** *"Üzerlerine dondurucu bir kasırga."* Şiddetli dondurucu.

{ فِيٓ اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ **}** *"O uğursuz günlerde."* Onların üzerinde azapla bir uğursuzluk. Âyetin, şiddetli günlerde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ **}** *"Onlara rezillik azabını tattıralım diye."* Şiddetli.

{ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى **}** *"Dünya hayatında. Ahiret azabı ise elbette daha çok rezil edicidir."* Dünyada onlara tattırılan azaptan daha şiddetli.

{ وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ **}** *"Onlara yardım da edilmez."* Allah'ın azabı onlardan engellenemez.

وَاَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾

17- "Semud kavmine gelince; onlara doğru yolu gösterdik; ama körlüğü, doğru yola tercih ettiler. Böylece yaptıkları yüzünden, o alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı."

{ وَاَمَّا ثَمُودُ **}** *"Semud kavmine gelince."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ فَهَدَيْنَاهُمْ **}** *"Onlara doğru yolu gösterdik."* Onlara Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı gönderdik. Onlara küfrü ve imanı, hak ve bâtılı açıkladık.

{ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى **}** *"Ama körlüğü, doğru yola tercih ettiler."* Onlar küfrü imana tercih ettiler.

{ فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ **}** *"Böylece o azabın yıldırımı onları çarptı."* Azap sayhası.

{ الْهُونِ **}** *"Alçaltıcı."* Şiddetli.

{ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ **}** *"Yaptıkları yüzünden."* Küfürde söyledikleri ve yaptıkları eylemlerden ve dişi deveyi boğazlamalarından ötürü.

وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

18- "İman edenleri ise kurtardık. Onlar Allah'tan korkuyorlardı."

{ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edenleri ise kurtardık."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'a.

{ وَكَانُوا يَتَّقُونَ **}** *"Onlar (Allah'tan) korkuyorlardı."* Küfür, şirk ve dişi deveyi boğazlamaktan sakınanlar.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَآءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾

19- "O gün Allah'ın düşmanları, cehennem ateşine sürülmek üzere bir araya getirilirler."

{ وَيَوْمَ **}** *"O gün."* Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ يُحْشَرُ اَعْدَآءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ **}** *"Allah'ın düşmanları, cehennem ateşine bir araya getirilirler."* Safvan ibn Ümeyye ve enişteleri olan Rabia ibn Amir, Habib ibn Amr ve diğer kâfirler.

{ فَهُمْ يُوزَعُونَ **}** *"Sürülmek üzere."* İlki sonrakileri engeller.

حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآؤُهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Sonunda oraya vardıkları zaman kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları işler hakkında, onların aleyhinde şâhidlik ederler."

{ حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآؤُهَا **}** *"Sonunda oraya vardıkları zaman."* Cehennem ateşine vardıklarında.

{ شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ **}** *"Kulakları, onların aleyhinde şâhidlik ederler."* Onların kulaklarıyla işittikleri şeyler hakkında.

{ وَاَبْصَارُهُمْ **}** *"Gözleri."* Onların gözleriyle gördükleri şeyler hakkında.

{ وَجُلُودُهُمْ **}** *"Ve derileri."* Organları.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıkları işler hakkında."* Küfürde işlemiş oldukları şeylere.

وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِيٓ اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

21- "Onlar derilerine, 'Niçin aleyhimize tanıklık ettiniz?' derler. (Derileri de) 'Bizi, her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk defa yaratan O'dur. Yine O'na döndürülüyorsunuz.' diye cevap verirler."

{ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ **}** *"Onlar derilerine... derler."* Azalarına derler. Âyetin, cinsel organlarına derler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا **}** *"Niçin aleyhimize tanıklık ettiniz?"* Ve bizler sizle tartışmaktan engellenmiştik.

{ قَالُوٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ **}** *"(Derileri de) 'Bizi, Allah konuşturdu' diye cevap verirler."* Sözle konuşturan.

{ الَّذِيٓ اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ **}** *"Her şeyi konuşturan O'dur."* Bugün hayvanlardan.

{ وَهُوَ خَلَقَكُمْ **}** *"Sizi yaratan."* Sizi konuşturdu.

{ اَوَّلَ مَرَّةٍ **}** *"İlk defa."* Dünyada.

{ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ **}** *"Yine O'na döndürülüyorsunuz."* Ölümden sonra.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize tanıklık edeceklerini sanmıyordunuz. Üstelik siz, yaptıklarınızın birçoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz!"

{ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ **}** *"Siz sanmıyordunuz."* Organlarınızı engelleyeceğinizi takdir etmiyordunuz.

{ اَنْ يَشْهَدَ **}** *"Tanıklık edeceklerini."* Şehadet etmekten.

{ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ **}** *"Kulaklarınızın, aleyhinize."* Ahirette.

{ وَلَآ اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ **}** *"Gözlerinizin ve derilerinizin."* Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir ki: "*Siz sanmıyordunuz.*" Dünyada organların kazandıklarını organlardan gizlemeye güç yetireceğinizi sanıyordunuz. "*Tanıklık mı edeceklerini*?" Aleyhinizde şâhidlik etmeyeceklerini.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: "*Siz sanmıyordunuz.*" Yakîn getirmiyor muydunuz? "*Kulaklarınızın aleyhinize tanıklık etmeyeceklerini*", ahirette. Gözlerinizin ve derilerinizin.

{ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ **}** *"Üstelik siz, sanıyordunuz."* Ve diyordunuz.

{ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıklarınızın birçoğunu Allah'ın bilmediğini."* Ve gizlilik halinde söylediklerinizin bir çoğunu.

وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾

23- "Zannettiniz işte Rabbiniz hakkındaki bu (yanlış) zannınız sizi mahvetti ve ziyana uğrayanlardan oldunuz."

{ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ **}** *"Zannettiniz işte bu (yanlış) zannınız."*[3] Zan ile söylediklerniz.

{ بِرَبِّكُمْ **}** *"Rabbiniz hakkındaki."* Ve Rabbinize karşı yalan söylemeniz.

{ اَرْدٰيكُمْ **}** *"Sizi mahvetti."* Sizi helak etti.

{ فَاَصْبَحْتُمْ **}** *"Ve oldunuz."* Dönüştünüz.

{ مِنَ الْخَاسِرِينَ **}** *"Ziyana uğrayanlardan."* Cezalandırılma ile aldananlardan.

---

3 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "ellezî zanentüm" ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

24- "Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir. Özür dileyip Rablerini razı etmek isteseler, özürleri kabul edilmez."

{ فَاِنْ يَصْبِرُوا **}** *"Şimdi eğer dayanabilirlerse."* Cehennem ateşinde sabretseler de veya sabretmeseler de.

{ فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ **}** *"Onların yeri ateştir."* Onlar için bir menzildir. Bu, Safvan ibn Ümeyye ve ashabı hakkındadır.

{ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا **}** *"Özür dileyip Rablerini razı etmek isteseler."* Dünyaya dönüşü isterlerse.

{ فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ **}** *"Özürleri kabul edilmez."* Dünyaya dönücü değillerdir.

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيٓ اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- "Biz onlara bir takım kötü arkadaşlar sardırdık. Böylece onların önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini, onlara süslü gösterdiler. (Bunun sonunda), kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan topluluklarına uygulanan (azap) sözü, onlara da gerekli oldu. Çünkü onlar hep ziyanda idiler."

{ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ **}** *"Biz onlara sardırdık."* Onlar için kıldık.

{ قُرَنَآءَ **}** *"Bir takım kötü arkadaşlar."* Yardımcılar ve şeytanlardan ortaklar.

{ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ **}** *"Böylece onların önlerinde ne varsa hepsini, onlara süslü gösterdiler."* Ahiret durumuyla ilgili olarak cennetin, cehennemin, diriliş ve hesabın olmadığına dair .

{ وَمَا خَلْفَهُمْ **}** *"Ve arkalarında."* Arkalarında bırakmış oldukları dünya işlerinden. İnfak etmeyeceklerine ve vermeyeceklerine ve dünyanın bâki olup fâni olmadığına.

{ وَحَقَّ **}** *"(Bunun sonunda), gerekli oldu."* Vacip oldu.

{ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ **}** *"(Azap) sözü onlara da."* Azap.

{ فِيٓ اُمَمٍ **}** *"Topluluklarına uygulanan."* Ümmetlerle birlikte.

{ قَدْ خَلَتْ **}** *"Gelip geçmiş olan."* Geçmiş bulunan.

{ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ **}** *"Kendilerinden önce cin ve insan."* Cinlerin ve kâfirlerin insanlarından.

{ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ **}** *"Çünkü onlar hep ziyanda idiler."* Cezalandırılma ile aldananlardır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾

26- "İnkâr edenler dediler ki: 'Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken dinlenmesini engellemek için gürültü yapın!'"

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler dediler ki."* Mekke ehlinin kâfirleri Ebû Cehil ve ashabı.

{ لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ **}** *"Bu Kur'an'ı dinlemeyin."* Size kıraat eden Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ وَالْغَوْا **}** *"Gürültü yapın. Okunurken dinlenmesini engellemek için."* Şamata yapın, sesler çıkartın.

{ فِيهِ **}** *"Onun hakkında."* Ki, bu kavga çıkarır gibi davranmaktır.

{ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ **}** *"Umulur ki, bastırırsınız."*[4] Ta ki, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e galip gelirsiniz de o da sükût eder.

[4] Tarafımızdan eklenmiştir.

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Biz o inkâr edenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız."

{ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Biz o inkâr edenlere tattıracağız."* Ebû Cehil ve ashabına.

{ عَذَابًا شَدِيدًا **}** *"Şiddetli bir azap."* Dünyada Bedir Savaşı'nda.

{ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız."* Dünyada işlemiş olduklarından daha çirkiniyle.

ذٰلِكَ جَزَآءُ اَعْدَآءِ اللّٰهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَآءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

28- "İşte bu, Allah düşmanlarının cezası olan ateştir. Âyetlerimizi inkâr etmelerinden dolayı, onlara, ceza olarak içinde sürekli kalacakları cehennem yurdu vardır."

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte bu."* Dünyada onlar için vardır.

{ جَزَآءُ اَعْدَآءِ اللّٰهِ **}** *"Allah düşmanlarının cezası olan."* Ahirette ise Allah'ın düşmanlarının cezası.

{ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا **}** *"Ateştir. Onlara, içinde... vardır."* Cehennem ateşinde.

{ دَارُ الْخُلْدِ **}** *"Sürekli kalacakları cehennem yurdu."* Orada ebedi kalacaklardır.

{ جَزَآءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا **}** *"Ceza olarak... Âyetlerimizi... dolayı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ يَجْحَدُونَ **}** *"İnkâr etmelerinden."* İnkâr etmelerinden.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَآ اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْاَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

29- "İnkâr edenler (cehennemde), 'Ey Rabbimiz! Bizi saptıran cin ve insanları bize göster de aşağılanmışlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım!' derler."

{ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler (cehennemde), derler."* Cehennem azabındayken.

{ رَبَّنَآ **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا **}** *"Bizi saptıran... bize göster de."* Hak ve hidayetten.

{ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ **}** *"Cin ve insanları."* Cinlerden İblis'i insanlardan, kardeşi Habil'i şehid eden Kabil'i. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Cinlerden İblis'i ve şeytanları, insanlardan ise liderlerini.

{ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا **}** *"Onları ayaklarımızın altına alalım."* Azapla.

{ لِيَكُونَا مِنَ الْاَسْفَلِينَ **}** *"Aşağılanmışlardan olsunlar diye."* Azapla saptırılmışlardan olsunlar.

اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

30- "'(O kimseler) Rabbimiz Allah'tır.' deyip, sonra da dosdoğru yolda yürüyenlere gelince, onların üzerine (ölüm sırasında) melekler iner ve derler ki: 'Korkmayın, üzülmeyin, size vaat olunan cennetle sevinin!'"

{ اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ **}** *"'(O kimselere) Rabbimiz Allah'tır' deyip."* Allah Teâlâ'yı birleyenler.

{ثُمَّ اسْتَقَامُوا} *"Sonra da dosdoğru yolda yürüyenlere gelince."* İman üzere Allah'ı birleyip inkâr etmeyenler. Âyetin, farzların edası üzere, "Rabbimiz Allah'tır" deyip tilkilerin kurnazlığı gibi kurnazca davranmayanlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ} *"Onların üzerine (ölüm sırasında) melekler iner."* Ruhların kabzı esnasında.

{اَلَّا تَخَافُوا} *"Ve derler ki: Korkmayın."* Önünüzde bulunan azaba karşı.

{وَلَا تَحْزَنُوا} *"Üzülmeyin."* Geride bıraktıklarınıza karşı.

{وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ} *"Size vaat olunan cennetle sevinin."* Dünyada.

نَحْنُ اَوْلِيَآؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِيٓ اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾

31- "Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınızız. Orada size, canlarınızın çektiği her şey var, orada size istediğiniz her şey var!"

{نَحْنُ اَوْلِيَآؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا} *"Biz dünya hayatında da sizin dostlarınızız."* Sizi dünyada dost edindik.

{وَفِي الْاٰخِرَةِ} *"Ahirette de."* Ve sizi ahirette de dost edindik. Bunlar hafaza melekleridir.

{وَلَكُمْ فِيهَا} *"Orada size var."* Cennette.

{مَا تَشْتَهِيٓ} *"Çektiği her şey."* Arzuladığınız.

{اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا} *"Canlarınızın orada size var."* Cennette.

{مَا تَدَّعُونَ} *"İstediğiniz her şey."* İstediğiniz.

نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

32- "Çok bağışlayan, çok merhametli olan Allah'tan bir ağırlama olarak"

{ نُزُلًا **}** *"Bir ağırlama olarak."* Sizin için elbise yiyecek ve içecek vardır.

{ مِنْ غَفُورٍ **}** *"Çok bağışlayan."* Tevbe edene.

{ رَحِيمٍ **}** *"Çok merhametli olan Allah'tan."* Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾

33- "Allah'a çağıran, sâlih amel işleyen ve 'Ben müslümanlardanım' diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?"

{ وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا **}** *"Daha güzel sözlü kim olabilir?"* Daha sağlam sözlü kim olabilir? Âyetin, daha güzel davet sahibi kim olabilir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِمَّنْ دَعَآ اِلَى اللّٰهِ **}** *"Allah'a çağıran."* Tevhide çağıran ki, bu zât Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.

{ وَعَمِلَ صَالِحًا **}** *"Sâlih amel işleyen."* Farizaları eda eden. Âyetin, müezzinler hakkında nazil olduğu da söylenmiştir: Diyor ki, "Allah'a çağırandan daha güzel sözlü kim olabilir", ezan ile. "*Sâlih amel işleyen*", akşam ezanı hariç ezanın ardından iki rekât namaz kılan.

{ وَقَالَ اِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ **}** *"Ve 'Ben Müslümanlardanım' diyenden."* İslam'ı din olarak seçen ve gerçek bir mü'minim diyen ki, bu zât Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabıdır.

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾

34- "Hem iyilikle kötülük bir olmaz; (o halde) sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav! Bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur!"

{ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ **}** *"Hem iyilikle bir olmaz."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in tevhide davet edişi.

{ وَلَا السَّيِّئَةُ **}** *"Kötülük."* Ebû Cehil tarafından şirke davet ediş. Âyetin, Lâ ilâhe illallah şehadet iyiliği ile Allah'a şirk koşuş kötülüğü bir olmaz anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِدْفَعْ **}** *"(O halde) Kötülüğü sen sav."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Ebû Cehil'den gelen şirkin seni fitneye düşürmesini bertaraf et.

{ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ **}** *"En güzel bir şekilde."* Lâ ilâhe illallah ile. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*O halde sen sav*", Ebû Cehil'den gelen kötülüğü. "*Kötülüğü en güzel bir şekilde*", güzel söz, selam ve lütuf ile.

{ فَإِذَا **}** *"Bir de bakarsın ki."* Bunu yapacak olursan dönüşür.

{ الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ **}** *"Seninle arasında düşmanlık bulunan kimse."* Dindeki düşmanlık ki, bu Ebû Cehil'dir.

{ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ **}** *"Sanki bir dost olur."* Dinde.

{ حَمِيمٌ **}** *"Candan."* Nesepte bir yakın.[5]

---

5 İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: '(اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ) '*O halde sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav!*' Öfke anında sabretmek, kötülüğe uğrayınca da affetmektir. Sabırlı davranıp affettiklerinde Allah onları korur ve düşmanları onlara alçalıp boyun eğer: (كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ) '*Sanki candan bir dost olur!*'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Fussilet Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî ve Beyhakî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ) "*O halde sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav!*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Allah Teâlâ mü'minlere öfke anında sabrı, hakarete uğranılması halinde hilmi ve kötülükle muamele edildiğinde ise affetmeyi emretmiştir. Böyle davrandıklarında Allah Teâlâ onları şeytandan korur ve düşmanları kendilerine alçalıp boyun eğer. Sanki candan bir dost oluverir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 24, s. 119; *es-Sünenü'l-Kübra*, c. 7, s. 45, Nikâh, "Allah Teâlâ'nın, kötülüğü en güzel bir şekilde def et, emrettiği" bâbı.

وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾

35- "Ama buna ancak sabredenler kavuşturulur, buna ancak hayırdan büyük payı olan kavuşturulur!"

{ وَمَا يُلَقّٰىهَآ **}** *"Ama buna kavuşturulur."* Ahirette cennet ancak şu kimseye verilir.

{ اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا **}** *"Ancak sabredenler."* Dünyada başa gelen musibetlere ve düşmanların eziyetlerine.

{ وَمَا يُلَقّٰىهَآ **}** *"Buna kavuşturulur."* Kötülüğü iyilikle bertaraf etme başarısı.

{ اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ **}** *"Ancak hayırdan büyük payı olan."* Cennette bol bir sevap. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı misali.

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

36- "Eğer şeytandan gelecek kötü bir düşünce, seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, her şeyi işitendir, bilendir."

{ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ **}** *"Eğer şeytandan gelecek kötü bir düşünce, seni dürtecek olursa."* Şeytandan sana Ebû Cehil'in cefası esnasında cefa vesvesesi isabet edecek olursa.

{ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ **}** *"Hemen Allah'a sığın."* Kovulmuş olan şeytandan.

{ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ **}** *"Çünkü O, her şeyi işitendir."* Ebû Cehil'in sözünü.

{ الْعَلِيمُ **}** *"Bilendir."* Cezasını bilendir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*O her şeyi işitendir*", senin sığınmanı. "*Bilendir*", şeytanın vesvesesini.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾

37- "Gece ile gündüz, güneş ile ay O'nun âyetlerindendir. Siz güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer sadece Allah'a kulluk ediyorsanız, bunları yaratan Allah'a secde edin!"

{ وَمِنْ اٰيَاتِهِ **}** *"O'nun âyetlerindendir."* Vahdâniyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ **}** *"Gece ile gündüz, güneş ile ay."* Bunların bütünü Allah'ın âyetlerindendir.

{ لاَ تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ **}** *"Siz güneşe secde etmeyin."* Güneşe ibadet etmeyiniz.

{ وَلَا لِلْقَمَرِ **}** *"Ve aya."* Aya da.

{ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ **}** *"Allah'a secde edin."* Allah'a ibadet ediniz.

{ الَّذِي خَلَقَهُنَّ **}** *"Bunları yaratan."* Yani güneşi ayı geceyi gündüzü.

{ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ **}** *"Eğer sadece Allah'a kulluk ediyorsanız."* Allah'a ibadeti murad ediyorsanız güneşe, aya ibadet etmeyiniz. Ancak bu ikisini yaratan Allah'a ibadet ediniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Güneşin ve ayın Allah'a ibadet edişini murad ediyorsanız öyleyse bu ikisine ibadet etmeyiniz. Zira Allah'a ibadet ediş bu ikisine ibadet edişi terk etmektedir.

فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْئَمُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Eğer onlar hâlâ büyüklük taslarlarsa bilsinler ki, Rabbinin yanındaki (melekler) gece gündüz O'nu tesbih ederler ve hiç usanmazlar!"

{ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا **}** *"Eğer onlar hâlâ büyüklük taslarlarsa."* İman etmekten ve Allah'a kulluktan kaçınıp büyüklenirlerse.

{ فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ **}** *"Bilsinler ki, Rabbinin yanındaki (melekler)."* Yani melekler.

{ يُسَبِّحُونَ لَهُ **}** *"O'nu tesbih ederler."* Allah için namaz kılarlar.

{ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْئَمُونَ **}** *"Gece gündüz ve hiç usanmazlar."* Allah'a ibadet etmekten usanmaz ve gevşeklik göstermezler.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ اِنَّ الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٣٩﴾

39- "O'nun âyetlerinden biri de şudur: Sen toprağı kupkuru görürsün; ancak biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman canlanır ve kabarır. İşte toprağı canlandıran, elbette ölüleri de diriltir. Çünkü O, her şeye gücü yetendir."

{ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ **}** *"O'nun âyetlerinden biri de şudur."* Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً **}** *"Sen toprağı kupkuru görürsün."* Zelil kırılmış ölü.

{ فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ **}** *"Ancak biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman."* Yağmur.

{ اهْتَزَّتْ **}** *"Canlanır."* Yağmurla müjdelenir. Âyetin, bitkilerle harekete geçer anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَبَتْ **}** *"Ve kabarır."* Bitkileri çoğalır. Âyetin, bitkilerle kabarır anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّ الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا **}** *"İşte toprağı canlandıran."* Ölümünün ardından.

{ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى **}** *"Elbette ölüleri de diriltir."* Diriliş için.

{ اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ **}** *"Çünkü O, her şeye gücü yetendir."* Öldürme ve diriltmeye.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا اَفَمَنْ يُّلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ يَّاْتِيْٓ اٰمِنًا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِعْمَلُوْا مَا شِئْتُمْ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٤٠﴾

40- "Âyetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp inkâr edenler bize gizli kalmazlar. Kıyâmet günü, ateşe atılacak olan mı daha hayırlıdır, yoksa (huzurumuza) güven içinde gelecek olan mı? İstediğinizi yapın, çünkü Allah, yaptıklarınızı görmektedir!"

{ اِنَّ الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا **}** *"Âyetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp inkâr edenler."* Âyetlerimizi, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler.

{ لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا **}** *"Bize gizli kalmazlar."* Onların amellerinden hiçbir şey bize gizli kalmaz.

{ اَفَمَنْ يُّلْقٰى فِي النَّارِ **}** *"Ateşe atılacak olan mı daha."* Ki, bu, Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ يَّاْتِيْٓ اٰمِنًا **}** *"Hayırlıdır, yoksa güven içinde gelecek olan mı?"* Azaptan güvence içinde olan.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ **}** *"Kıyâmet günü (Huzurumuza)."* Ki, bu, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabıdır.

{ اِعْمَلُوْا **}** *"Yapın."* Ey Mekke ehli.

{ مَا شِئْتُمْ **}** *"İstediğinizi."* Bu onlar için bir tehdittir.

{ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ **}** *"Çünkü Allah, yaptıklarınızı görmektedir."* Amellerinize göre sizi cezalandırır.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَآءَهُمْ وَاِنَّهٗ لَكِتٰبٌ عَزِيْزٌ ﴿٤١﴾

41- "Kendilerine geldiği zaman Kur'an'ı inkâr edenler (bunun cezasına katlanırlar). Oysa o, eşsiz bir kitaptır."

{ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالذِّكْرِ **}** *"Kur'an'ı inkâr edenler (bunun cezasına katlanırlar)"* Kur'an'ı.

{ لَمَّا جَآءَهُمْ **}** *"Kendilerine geldiği zaman."* Kendilerine Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile geldiğinde ki, bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır. Onlar için ahirette cehennem ateşi vardır.

{ وَإِنَّهُ **}** *"Oysa o."* Yani Kur'an.

{ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ **}** *"Eşsiz bir kitaptır."* Keremli ve şereflidir.

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾

42- "Ona ne önünden ne arkasından batıl yaklaşamaz. O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan ve övgüye lâyık bulunan (Allah) tarafından indirilmiştir."

{ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ **}** *"Ona bâtıl yaklaşamaz."* Tevrat, İncil ve Zebur ve diğer kitaplar ona muhalefet etmezler.

{ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ **}** *"Ne önünden."* Ondan öncekiler.

{ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ **}** *"Ne arkasından."* Onun arkasından bir kitap gelmez ki, ona muhalefet etsin.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ondan önceki Tevrat, İncil, Zebur ve diğer kitaplar onu yalanlamaz. Onun arkasından bir kitap gelmez ki, ona muhalefet etsin.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: İblis (latenutullâhi 'aleyh) Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelişinden önce Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelemez ki, Kur'an'da bir fazlalığa gitsin. Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın ayrılmasından sonra gelemez ki, Kur'an'dan bir şeyler eksilsin.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Kur'an âyetleri birbiriyle çelişki arz etmez. Ancak birbirini pekiştirir ve uygunluk arz eder .

{ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ **}** *"O, tam hüküm ve hikmet sahibi olan (Allah) tarafından indirilmiştir."* Emrinde ve hükmünde Hakîm olan zâtın konuşmasıdır.

{ حَمِيدٍ **}** *"Ve övgüye lâyık bulunan."* Fiilinde övülen.

مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ اِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ اَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

43- "Sana söylenen, senden önceki peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey değildir. Elbette ki, senin Rabbin, hem mağfiret sahibi hem de can yakıcı bir azabın sahibidir."

{ مَا يُقَالُ لَكَ **}** *"Sana söylenen, değildir."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Sana yapılan sövgüler/hakaretler ve yalanlamalar.

{ اِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ **}** *"Peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey."* Senden öncekilere yapılan sövgüler/hakaretler ve yalanlamalar. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Sana söylenen, değildir*", sana emredilen risaletin tebliği değildir. "*Peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey.*"

{ مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Senden önceki."* Risaletin tebliği.

{ اِنَّ رَبَّكَ **}** *"Elbette ki, senin Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَذُو مَغْفِرَةٍ **}** *"Hem mağfiret sahibi."* Küfürden tevbe eden ve Allah'a iman edene karşı.

{ وَذُو عِقَابٍ اَلِيمٍ **}** *"Hem de can yakıcı bir azabın sahibidir."* Küfür üzere ölene karşı.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَآءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾

44- "Eğer biz onu, Arapça dışındaki bir dilde Kur'an yapsaydık mutlaka onlar, 'Bu kitabın âyetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Arap bir peygambere yabancı dil, olacak şey mi?' derlerdi. De ki: 'O, iman edenler için doğru yolu gösteren bir rehber ve bir şifâdır.' İman etmeyenlere gelince; onların kulaklarında bir ağırlık vardır. O (Kur'an) onlara göre bir körlüktür. Sanki onlar uzak bir yerden çağrılıyor da duymuyorlar!"

{ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا **}** *"Eğer biz onu, Arapça dışındaki bir dilde Kur'an yapsaydık."* Eğer Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an'la Arap dilinden başka bir dille gönderseydik.

{ لَقَالُوا **}** *"Mutlaka onlar, derlerdi."* Mekke kâfirleri.

{ لَوْلَا فُصِّلَتْ **}** *"Genişçe açıklanmalı değil miydi?"* Açıklanmalı ve Arapçalaştırılmalı değil miydi?

{ اٰيَاتُهٗ **}** *"Bu kitabın âyetleri."* Arapça ile.

{ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ **}** *"Arap bir peygambere yabancı dil, olacak şey mi?"* Yabancı bir dille indirilmiş Kur'an ve Arap bir adam. Bu nasıl iş?

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ هُوَ **}** *"O."* Yani Kur'an.

{ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edenler için."* Ebûbekir ve ashabı.

{ هُدًى **}** *"Doğru yolu gösteren bir rehber."* Sapıklıktan.

{ وَشِفَآءٌ **}** *"Ve bir şifâdır."* Sinelerdeki körlüğe karşı bir açıklama.

{ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ **}** *"İman etmeyenlere gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e. Bu şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ فِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ **}** *"Onların kulaklarında bir ağırlık vardır."* Sağırlık.

{ وَهُوَ **}** *"O (Kur'an)."* Kur'an.

{ عَلَيْهِمْ عَمًى **}** *"Onlara göre bir körlüktür."* Kanıttır.

{ أُولَٰئِكَ **}** *"Sanki onlar."* Mekke ehli, Ebû Cehil ve ashabı.

{ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ **}** *"Uzak bir yerden çağrılıyor da duymuyorlar."* Sanki onlar gökten tevhide davet ediliyorlar.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

45- "Andolsun biz Musa'ya kitabı (Tevrat'ı) verdik, onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü. Eğer Rabbinden daha önce bir söz geçmiş olmasaydı, onların aralarında derhal iş bitirilirdi. Gerçekten onlar (Kur'an) hakkında derin bir şüphe içindedirler."

{ وَلَقَدْ آتَيْنَا **}** *"Andolsun biz verdik."* Bahşettik.

{ مُوسَى الْكِتَابَ **}** *"Musa'ya kitabı (Tevrat'ı)."* Yani Tevrat'ı.

{ فَاخْتُلِفَ فِيهِ **}** *"Onun hakkında görüş ayrılığına düşüldü."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kitabı hakkında. Onların bir bölümü Tevrat'ı tasdik etmekte, bir bölümü ise yalanlamaktadır.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ **}** *"Eğer daha önce bir söz geçmiş olmasaydı."* Vacip olmuş olmasaydı.

{ مِنْ رَبِّكَ **}** *"Rabbinden."* Bu ümmetten azabın ertelenmesine dair.

{ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ **}** *"Onların aralarında derhal iş bitirilirdi."* Yahudilerin Hıristiyanların ve müşriklerin helaki gerçekleştirilirdi. Şöyle diyor: Onlardan öncekiler yalanladıklarında azaba uğradıkları gibi bunlar da yalanladıklarında azap göreceklerdir.

{ وَإِنَّهُمْ **}** *"Gerçekten onlar."* Yani Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrikler.

{ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ **}** *"(Kur'an) hakkında bir şüphe içindedirler."* Kur'an'dan.

{ مُرِيبٍ **}** *"Derin."* Kuşkusu açık. Âyetin, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kitabından anlamına geldiğide söylenmiştir.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٤٦﴾

46- "Her kim iyi bir iş yaparsa, bunu kendi lehine yapmış olur. Kim de bir kötülük yaparsa, o da bunu kendi aleyhine yapmış olur. Senin Rabbin, kullarına zulmedici değildir!"

{ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا **}** *"Her kim iyi bir iş yaparsa."* Kendisiyle Rabbi arasında halis olarak.

{ فَلِنَفْسِهٖ **}** *"Bunu kendi lehine yapmış olur."* Bunun sevabı.

{ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا **}** *"Kim de bir kötülük yaparsa, o da bunu kendi aleyhine yapmış olur."* Kim de Allah'a şirk koşarsa bunun cezası kendisi aleyhinedir.

{ وَمَا رَبُّكَ **}** *"Senin Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ **}** *"Kullarına zulmedici değildir."* Onları suçsuz olarak hesaba çekip cezalandırması.

اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِّنْ اَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ اَيْنَ شُرَكَآئِيْ قَالُوْٓا اٰذَنّٰكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيْدٍ ﴿٤٧﴾

47- "Kıyâmet zamanını bilmek ancak Allah'a havale edilir. O'nun bilgisi dışında ne meyveler kabuklarından çıkar, ne bir dişi gebe kalır ve ne de doğurur. Allah onlara, 'Bana koştuğunuz ortaklarım nerede?' diye sesleneceği gün, onlar, 'Buna dair, bizden hiçbir şâhid olmadığını sana arz ederiz.' derler."

{ اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ **}** *"Kıyâmet zamanını bilmek ancak Allah'a havale edilir."* Kıyâmetin kopmasının ilmi. Onun kopuş ilmini Allah'tan başka kimse bilmez.

{ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِّنْ اَكْمَامِهَا **}** *"Ne meyveler kabuklarından çıkar."* Kabuğundan.

{ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى **}** *"Ne bir dişi gebe kalır."* Hamileler.

{ وَلَا تَضَعُ **}** *"Ve ne de doğurur."* Yükünü.

{ اِلَّا بِعِلْمِهٖ **}** *"O'nun bilgisi dışında."* O'nun izniyle. Bunu O'ndan başka hiçbir kimse bilmez.

{ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ **}** *"Allah onlara, sesleneceği gün."* Onlar cehennemdeyken onlara seslenir. Allah onlara şöyle der:

{ اَيْنَ شُرَكَآئِي **}** *"'Bana koştuğunuz ortaklarım nerede?' diye."* İbadet ettiğiniz ve ortaklarım olduğunu söylediğiniz.

{ قَالُوٓا اٰذَنَّاكَ **}** *"Onlar, 'Buna dair, sana arz ederiz' derler."* Sana bildirdik ve sana bundan önce dedik .

{ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ **}** *"Bizden hiçbir şâhid olmadığını."* Senden başkasına ibadet ettiklerine dair kendi nefisleri aleyhine şâhidlikte bulunurlar.

وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾

48- "Böylece daha önce tapmakta oldukları şeyler gözlerinin önünden kaybolup gitmiştir. Onlar da kendileri için kaçacak bir yer olmadığını anlamışlardır."

{ وَضَلَّ عَنْهُمْ **}** *"Böylece gözlerinin önünden kaybolup gitmiştir."* Kendileriyle meşgul olmuşlardır.

{ مَا كَانُوا يَدْعُونَ **}** *"Tapmakta oldukları şeyler."* İbadet ettikleri.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Dünyada.

{ وَظَنُّوا **}** *"Onlar da anlamışlardır."* Bilmişlerdir ve kesin kanaat getirmişlerdir.

{ مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ **}** *"Kendileri için kaçacak bir yer olmadığını."* Bir barınak, bir yardım edici ve ateşten kurtuluş.

لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾

49- "İnsan hayır istemekten usanmaz. Oysa başına bir kötülük gelse, üzülür ve hemen ümitsizliğe düşer."

{ لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ **}** *"İnsan usanmaz."* Yani kâfir insan bıkmaz ve gevşeklik göstermez.

{ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ **}** *"Hayır istemekten."* Mal, çocuk ve sıhhat.

{ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ **}** *"Oysa başına bir kötülük gelse."* Eğer şiddet ve fakirlik kendisine isabet etse.

{ فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ **}** *"Üzülür ve hemen ümitsizliğe düşer."* Hemen o şey onu ümitsizliğe düşürür ve Allah'ın rahmetinden ümidini kestirir.

وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا لِي وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ اِلٰى رَبِّيٓ اِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰى فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾

50- "Andolsun ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona tarafımızdan bir rahmet tattırsak o, 'Bu, benim hakkımdır, kıyâmetin kopacağını sanmıyorum, Rabbime götürülmüş olsam bile, O'nun katında benim için daha güzel şeyler vardır!' der. Biz o inkâr edenlere yaptıkları şeyleri mutlaka haber vereceğiz ve onlara elbette ağır azaptan tattıracağız!"

{ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ **}** *"Andolsun ki, biz ona tattırsak."* İsabet ettirsek.

{ رَحْمَةً مِنَّا **}** *"Tarafımızdan bir rahmet."* Mal ve çocuk ile tarafımızdan bir nimet.

{ مِنْ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ **}** *"Kendisine dokunan bir zarardan sonra."* Ona isabet eden bir şiddet.

{ لَيَقُولَنَّ هٰذَا لِي **}** *"O, 'Bu, benim hakkımdır' der."* Hayır Allah'ın ilminde benim hakkımdır.

{ وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ **}** *"Kıyâmetin... sanmıyorum."* Kıyâmetin gerçekleşeceğini.

{ قَآئِمَةً **}** *"Kopacağını."* Dirilişi inkâr ederek Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dediği gibi gerçekleşeceğini sanmıyorum.

{ وَلَئِنْ رُجِعْتُ اِلٰى رَبِّيْٓ **}** *"Rabbime götürülmüş olsam bile."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dediği gibi.

{ اِنَّ لِيْ عِنْدَهٗ **}** *"O'nun katında benim için vardır."* Ahirette.

{ لَلْحُسْنٰى **}** *"Daha güzel şeyler."* Cennet vardır. Bu âyet Utbe ibn Rebia ile ashabı hakkındadır.

{ فَلَنُنَبِّئَنَّ **}** *"Biz mutlaka haber vereceğiz."* Hiç kuşkusuz haber vereceğiz.

{ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِمَا عَمِلُوْا **}** *"O inkâr edenlere yaptıkları şeyleri."* Küfürlerinde.

{ وَلَنُذِيْقَنَّهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ **}** *"Ve onlara elbette ağır azaptan tattıracağız."* Cehennemde türlü türlü şiddetli azabı.

وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُوْ دُعَآءٍ عَرِيْضٍ ﴿٥١﴾

51- "Biz insana bir nimet verdiğimiz zaman yüz çevirip yan çizer. Ona bir kötülük dokunduğu zaman da yalvarıp durur!"

{ وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ **}** *"Biz insana bir nimet verdiğimiz zaman."* Yani kâfire mal ve çocuk nimetini verdiğimizde.

{ اَعْرَضَ **}** *"Yüz çevirip."* Buna şükretmekten.

{ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ **}** *"Yan çizer."* İmandan uzaklaşarak.

{ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ **}** *"Ona bir kötülük dokunduğu zaman da."* Fakirlik isabet ederse.

{ فَذُوْ دُعَآءٍ عَرِيْضٍ **}** *"Yalvarıp durur."* Malı elde etmek için. Âyetin, çokça çocuğu olmak için anlamına geldiği de söylenmiştir. Söz konusu kişi Utbe'dir.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهٖ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

52- "De ki: Gördünüz mü? Eğer Kur'an, Allah tarafından ise ve siz de onu inkâr ediyorsanız, o takdirde Hak'tan uzak bir ayrılığa düşenden daha sapkın kim olabilir?'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara de ki.

{ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ **}** "Gördünüz mü? *Eğer Kur'an, Allah tarafından ise."* Diyor ki, bu Kur'an Allah katından ise.

{ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهٖ **}** *"Ve siz de onu inkâr ediyorsanız."* Kur'an'ı. Onun, Allah katından olmadığını söyleyerek. Rabbiniz size ne yapar?

{ مَنْ اَضَلُّ **}** *"Daha sapkın kim olabilir?"* Hak ve hidayetten sapmış.

{ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ **}** *"O takdirde Hak'tan bir ayrılığa düşenden."* Muhalefet içinde.

{ بَعِيدٍ **}** *"Uzak."* Haktan ve hidayetten uzak. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e şiddetli bir düşmanlık içinde bulunan. Bu kişi Ebû Cehil'dir.

سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَفِيٓ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾

53- "Biz onlara hem ufuklarda hem kendi içlerinde delillerimizi göstereceğiz ki, Kur'an'ın gerçek olduğu kendilerine iyice belli olsun. Senin Rabbinin her şeye şâhid olması, yetmez mi?"

{ سَنُرِيهِمْ **}** *"Biz onlara göstereceğiz ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

{ اٰيَاتِنَا **}** *"Delillerimizi."* Harikuladeliklerimizin, vahdâniyyetimizin ve kudretimizin alametlerini.

{ فِي الْاٰفَاقِ **}** *"Hem ufuklarda."* Yerin etrafında. Kendilerinden önce yaşamış olan Ad, Semud kavimleri ve bu kavimlerden sonra yaşamış olan kavimlerin meskenlerinin harap oluşu.

{ وَفِيٓ اَنْفُسِهِمْ **}** *"Hem kendi içlerinde."* Onlara kendi nefislerindeki hastalıkları, acıları, musibetleri ve bunun dışındaki diğer şeyleri.

{ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ **}** *"(Kur'an'ın) gerçek olduğu kendilerine iyice belli olsun."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in onlara açıkladığı şeylerin hak olduğu.

{ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ **}** *"Senin Rabbinin yetmez mi?"* Allah Teâlâ'nın, geçmiş ümmetlerden onlara göstermeksizin onlara açıklamış olduğu şeyler onlara yeterli gelmiyor mu?

{ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ **}** *"Her şeye şâhid olması."* Amellerine.

اَلَآ اِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَآءِ رَبِّهِمْ اَلَآ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

54- "Dikkat edin! Onlar, Rablerine kavuşmaktan bir şüphe içindedirler. Dikkat edin! (Allah) her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır!"

{ اَلَآ اِنَّهُمْ **}** *"Dikkat edin! Onlar."* Mekke ehli.

{ فِي مِرْيَةٍ **}** *"Bir şüphe içindedirler."* Bir kuşku ve şüphe.

{ مِنْ لِقَآءِ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerine kavuşmaktan."* Ölümden sonra diriliş ten.

{ اَلَآ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ **}** *"Dikkat edin! (Allah) her şeyi."* Amellerini ve cezalarını.

{ مُحِيطٌ **}** *"(İlmiyle) kuşatmıştır."* Bilmektedir.

سورة الشُّورٰى

42- ŞÛRÂ SÛRESİ

Kendisinde "Hâ, Mîm. Ayn, Sîn, Kâf"ın zikredildiği sûredir. 16, 23. âyet ve 36-43 âyetler arası hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Sûrenin beş âyeti Ebûbekir es-Sıddık ve ashabı hakkında nazil olmuştur. Zira söz konusu âyetler Medenîdirler. Âyet sayısı 53, sözcük sayısı 886 ve harf sayısı ise 3.588'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾

1-2- "Hâ, Mîm. Ayn, Sîn, Kâf."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Şûrâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حٰمٓ عٓسٓقٓ **}** *"Hâ, Mîm."* Diyor ki; kıyâmet gününe kadar gerçekleşecek şeylere hükmetti veya onları açıkladı. Âyetin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir. Allah Teâlâ'nın bununla kendisini övdüğü bir övgü ifadesidir. Diyor ki; "*Hâ*", Allah'ın hilmi. "*Mîm*", O'nun mülkü. "*Ayn*", O'nun ilmi. "*Sîn*", O'nun nuru ve aydınlığı. "*Kâf*", ise kudretidir.

Şöyle de denilmiştir: "*Hâ*" bütün harpler gerçekleşecektir. "*Mîm*", bütün melikler dönüşecektir. "*Ayn*", her vaad olacaktır.

"*Sîn*", Yusuf ('aleyhi's-selâm)'ın kıtlık yılları gibi yıllar. "*Kâf*" da her kazf gerçekleşecektir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rabbine halis olarak lâ ilâhe illallah diyen kimse ve O'nunla karşılaşacak olan kimsenin ebedi olarak cehennemde kalmayacağına ilişkin kendisiyle yemin edilen bir yemin ifadesidir.

كَذٰلِكَ يُوحِيٓ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾

3- "İşte mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah, sana ve senden öncekilere böyle vahyediyor."

{ كَذٰلِكَ يُوحِيٓ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ **}** *"İşte sana ve senden öncekilere böyle vahyediyor."* Sana "Hâ, Mîm. Ayn, Sîn, Kâf"ı vahyettiği senden önceki resûllere de vahyettik.

{ اللّٰهُ الْعَزِيزُ **}** *"Mutlak üstün, Allah."* Kendisine iman etmeyen kimseden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olan."* Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet olunmayacağına dair verdiği hükümde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Mutlak üstün*", mülkünde ve hükümranlığında. "*Tam hüküm ve hikmet sahibi*", emrinde ve hükmünde.

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٤﴾

4- "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O çok yücedir, büyüktür."

{ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur."* Mahlukatı. İnsanların bütünü O'nun kulu ve cariyeleridir.

{ وَهُوَ الْعَلِيُّ **}** *"O çok yücedir."* Her şeyden daha yücedir.

{ الْعَظِيمُ **}** *"Büyüktür."* Her şeyden daha büyüktür.

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ٥

5- "(O'nun yüceliğinden), neredeyse gökler yukarılarından çatlayacak! Melekler Rablerini hamd ile tesbih eder ve yeryüzündekiler için mağfiret dilerler. İyi bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ **}** *"(O'nun yüceliğinden), neredeyse gökler çatlayacak."* Yarılacak.

{ مِنْ فَوْقِهِنَّ **}** *"Yukarılarından."* Rahman'ın heybetinden dolayı birbirinin üstünde. Âyetin, Yahudilerin sözlerinden ötürü neredeyse gökler yukarılarından çatlayacaktı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَالْمَلٰٓئِكَةُ **}** *"Melekler."* Gökte.

{ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerini hamd ile tesbih eder."* Rablerinin emriyle namaz kılarlar.

{ وَيَسْتَغْفِرُونَ **}** *"Ve mağfiret dilerler."* Bağışlanmaları için dua ederler.

{ لِمَنْ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzündekiler için."* İhlaslı mü'minler için.

{ اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ **}** *"İyi bilin ki, Allah çok bağışlayan."* Tevbe eden kimseye.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat eden kimseye.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ٦

6- "Allah, kendisinden başka dostlar edinenleri sürekli olarak gözetlemektedir. Ama sen onların üzerinde bir vekil değilsin."

{ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا **}** *"Edinenleri."* Kulluk edenleri.

{ مِنْ دُونِهِۦٓ **}** *"Kendisinden başka."* Allah'tan başkasına.

{ أَوْلِيَآءَ **}** *"Dostlar."* Putlardan rabler.

{ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ **}** *"Allah, sürekli olarak gözetlemektedir."* Onlara ve amellerine şehiddir.

{ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ **}** *"Ama sen onların üzerinde bir vekil değilsin."* Kefil değilsin ki, onları sorguya çekesin. Allah Teâlâ sonra ona onlarla savaşmalarını emretti.

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾

7- "Böylece biz sana Arapça bir Kur'an vahyettik ki, kentlerin anası olan (Mekke halkını) ve çevresinde bulunanları uyarasın ve kendisinde hiçbir şüphe olmayan toplanma gününün dehşetini onlara haber veresin! (O gün) bir grup cennette, bir grup çılgın alevli cehennemdedir."

{ وَكَذَٰلِكَ **}** *"Böylece."* İşte bu şekilde.

{ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ **}** *"Biz sana vahyettik ki."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile sana indirdik ki.

{ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا **}** *"Arapça bir Kur'an."* Arap dilinde bir Kur'an.

{ لِّتُنذِرَ **}** *"Uyarasın."* Kur'an ile korkutasın.

{ أُمَّ الْقُرَىٰ **}** *"Kentlerin anası olan (Mekke halkını)."* Mekke ehlini.

{ وَمَنْ حَوْلَهَا **}** *"Ve çevresinde bulunanları."* Şehirleri.

{ وَتُنذِرَ **}** *"Ve onlara haber veresin."* Korkutasın.

{ يَوْمَ الْجَمْعِ **}** *"Toplanma gününün (dehşetini)."* Gök ehli ile yer ehlinin kendisinde toplandığı toplanma gününün dehşet hallerini.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ **}** *"Kendisinde hiçbir şüphe olmayan."* Herhangi bir kuşku olmayan.

{ فَرِيقٌ **}** *"(O gün) bir grup."* Toplanma ehlinden bir grup.

{ فِي الْجَنَّةِ **}** *"Cennette."* Ki bunlar mü'minlerdir.

{ وَفَرِيقٌ **}** *"Bir grup."* Bir grup da.

{ فِي السَّعِيرِ **}** *"Çılgın alevli cehennemdedir."* Cehennem ateşindedir. Bunlar da kâfirlerdir.

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَآءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾

8- "Allah dileseydi onları bir tek ümmet yapardı. Fakat O, yalnız dilediğini rahmetinin içine alır. Zâlimler için (ahirette) ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır."

{ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً **}** *"Allah dileseydi onları bir tek ümmet yapardı."* Yahudi, Hıristiyan ve müşrikleri bir millet üzere İslam milleti üzere toplardı.

{ وَلٰكِنْ يُدْخِلُ **}** *"Fakat O, yalnız içine alır."* İkram eder.

{ مَنْ يَشَآءُ فِي رَحْمَتِهِ **}** *"Dilediğini rahmetinin."* İslam dinini.

{ وَالظَّالِمُونَ **}** *"Zâlimler için."* Yahudiler Hıristiyanlar ve müşrikler.

{ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ **}** *"(Ahirette) ne bir dost, vardır."* Kendilerine yarar sağlayacak bir yakın.

{ وَلَا نَصِيرٍ **}** *"Ne de bir yardımcı."* Allah'ın azabını kendilerinden engelleyecek bir engelleyici.

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَآءَ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾

9- "Yoksa onlar (Allah'tan) başka dostlar mı edindiler? Oysa asıl dost Allah'tır. Ölüleri O diriltir. O, her şeye gücü kadîrdir."

{اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُوْنِهٖٓ} *"Yoksa onlar (Allah'tan) başka mı edindiler?"* Allah'tan başkasına ibadet mi ettiler?

{اَوْلِيَآءَ} *"Dostlar."* Rabler.

{فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ} *"Oysa asıl dost Allah'tır."* Onların bütününün.

{وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى} *"Ölüleri O diriltir."* Diriliş için.

{وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ} *"O, her şeye gücü kadîrdir."* Diriltme ve öldürmeye.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿١٠﴾

10- "Ayrılığa düştüğünüz bir konuda hüküm vermek Allah'a aittir. İşte benim Rabbim olan Allah budur. Ben yalnız O'na dayanıp güvendim ve yalnız O'na yönelirim."

{وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ} *"Ayrılığa düştüğünüz."* Dinde.

{مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ} *"Bir konuda. Hüküm vermek Allah'a aittir."* Onun hükmünü Allah'ın kitabından araştırınız.

{ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّي} *"İşte benim Rabbim olan Allah budur."* Size bunu emretti.

{عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ} *"Ben yalnız O'na dayanıp güvendim."* O'na tevekkül ettim.

{وَاِلَيْهِ اُنِيبُ} *"Ve yalnız O'na yönelirim."* O'na yönelirim.

فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾

11- "O göklerin ve yerin yaratıcısıdır. O, sizin için kendinizden (erkek ve dişi olmak üzere) eşler, hayvanlardan da çiftler yaratmıştır. O, sizin bu şekilde çoğaltıp üretiyor. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi işitir, görür."

{ فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ **}** *"O, göklerin yaratıcısıdır."* Yani göklerin yaratıcısıdır.

{ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ **}** *"Ve yerin. O, sizin için yaratmıştır."* Sizin için yarattı.

{ مِنْ اَنْفُسِكُمْ **}** *"Kendinizden."* Sizin gibi âdemi/insan.

{ اَزْوَاجًا **}** *"(Erkek ve dişi olmak üzere) eşler."* Dişi ve erkek olmak üzere sınıflar.

{ وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا **}** *"Hayvanlardan da çiftler."* Dişi ve erkek olmak üzere sınıflar.

{ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ **}** *"O, sizin bu şekilde çoğaltıp üretiyor."* Sizleri rahimlerde yaratıyor. Âyetin, sizi evlilikle çoğaltıyor anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ **}** *"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."* Sıfat, ilim, kudret ve tedbir sahalarında.

{ وَهُوَ السَّمِيعُ **}** *"O, her şeyi işitir."* Sözlerinizi.

{ الْبَصِيرُ **}** *"Görür."* Amellerinizi.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

12- "Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. O, dilediğine rızkı bol verir, dilediğinden de kısar. O, her şeyi bilir."

{ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerin anahtarları O'nundur."* Göklerin hazineleri yağmurlardır.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerin."* Bitkilerdir.

{ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ **}** *"O, dilediğine rızkı bol verir."* Dilediğine malı genişçe verir.

{ وَيَقْدِرُ **}** *"Dilediğinden de kısar."* Dilediğine de kısar.

{ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ **}** *"O, her şeyi bilir."* Yaymayı ve kısmayı.

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰٓى اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ اَللّٰهُ يَجْتَبِيٓ اِلَيْهِ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِيٓ اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

13- "(Allah), 'dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin' diyerek, dinden Nûh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi size de şeriat yaptı. Ancak kendilerini uymağa çağırdığın bu esas, müşriklere ağır geldi. Allah dilediğini kendisine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."

{ شَرَعَ لَكُمْ **}** *"(Allah) size de şeriat yaptı."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ümmeti sizin için seçti.

{ مِنَ الدِّينِ **}** *"Dinden."* İslam dinini.

{ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا **}** *"Nûh'a tavsiye ettiğini."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'a vahyettiğimiz şeyi. İnsanları kendisine davet etmesini ve üzerinde dosdoğru yaşamayı emretti.

{ وَالَّذِيٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ **}** *"Sana vahyettiğimizi."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana vahyettiğimizi, yani Kur'an'ı. Sana Kur'an'da, insanları davet etmeni ve onun üzerinde dosdoğru bulunmanı emrettik.

{ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim'e, tavsiye ettiğimizi."* İslam'ı İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)'a seçtik ve ona, insanları İslam'a davet etmesini ve üzerinde dosdoğru yaşamasını emrettik.

{ وَمُوسٰى وَعِيسٰٓى **}** *"Musa'ya ve İsa'ya."* Bu şekilde emrettik.

{ اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ **}** *"Dini dosdoğru tutun diyerek."* Allah Teâlâ peygamberlerin bütününe dini dosdoğru tutmalarını, dinde ittifak halinde bulunmalarını emretti.

{ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ **}** *"Ve onda ayrılığa düşmeyin."* Dinde görüş ayrılığına düşmeyiniz.

{ كَبُرَ **}** *"Ağır geldi."* Büyük geldi.

{ عَلَى الْمُشْرِكِينَ **}** *"Müşriklere."* Ebû Cehil ve ashabına.

{ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ **}** *"Ancak kendilerini uymağa çağırdığın bu esas."* Tevhid ve Kur'an.

{ اَللّٰهُ يَجْتَبِٓى اِلَيْهِ **}** *"Allah kendisine seçer."* Dinine.

{ مَنْ يَشَٓاءُ **}** *"Dilediğini."* Ki, bu, İslam'da doğan ve İslam üzere vefat edendir.

{ وَيَهْدِٓى اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ **}** *"Ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."* Küfür ehlinden kendisine yöneleni dinine irşad eder.

وَمَا تَفَرَّقُوٓا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ الَّذِينَ اُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾

14- "Onlar, kendilerine bilgi geldikten sonra, ancak aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden, belli bir süreye kadar yaşatma sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra, kitaba mirasçı kılınan Kitap Ehli de Kur'an hakkında derin bir kuşku içindedirler."

{ وَمَا تَفَرَّقُوٓا **}** *"Onlar, ayrılığa düştüler."* Yahudiler ve Hıristiyanlar. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ve İslam hakkında ihtilaf etmediler.

{ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ **}** *"Ancak kendilerine bilgi geldikten sonra."* Kitaplarında bulunan Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nitelikleri ve özellikleri hakkındaki açıklamalardan sonra.

{ بَغْيًا بَيْنَهُمْ **}** *"Aralarındaki çekememezlik yüzünden."* Kıskançlıkları yüzünden Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr ettiler.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ **}** *"Eğer yaşatma sözü geçmiş olmasaydı."* Vacip olma sözü.

{ مِنْ رَبِّكَ **}** *"Rabbinden."* Azabın bu ümmetten ertelenmesi sözü.

{ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Belli bir süreye kadar."* Bilinen bir vakte kadar.

{ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ **}** *"Aralarında hemen hüküm verilirdi."* Yahudilerin ve Hıristiyanların helaki hemen gerçekleşirdi.

{ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْرِثُوا الْكِتٰبَ **}** *"Kitaba mirasçı kılınan Kitap Ehli de."* Kendilerine Tevrat verilenler.

{ مِنْ بَعْدِهِمْ **}** *"Onlardan sonra."* Resûllerin ardından. Âyetin, ilk ümmetlerin ardından anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ **}** *"Kur'an hakkında bir kuşku içindedirler."* Tevrat hakkında kuşku içindedirler. Âyetin, Kur'an hakkında kuşku içindedirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مُرِيْبٍ **}** *"Derin."* Kuşkusu açık.

فَلِذٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿١٥﴾

15- "İşte bunun için sen davetini sürdür ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Onların tutkularına uyma ve de ki: 'Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba iman ettim ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız sizedir. Bizimle sizin aranızda, tartışılacak bir şey yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır. Çünkü dönüş yalnız O'nadır!'"

{ فَلِذٰلِكَ فَادْعُ **}** *"İşte bunun için sen davetini sürdür."* Rabbini birlemeye ve Rabbinin kitabına.

{ وَاسْتَقِمْ **}** *"Ve dosdoğru ol!"* Tevhid üzere.

{ كَمَآ اُمِرْتَ **}** *"Emrolunduğun gibi."* Kur'an'da.

{ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ **}** *"Onların tutkularına uyma."* Onların kıblelerine ve dinlerine, Yahudilerin kıblesine ve Yahudilerin dinine.

{ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ **}** *"Ve de ki: 'Ben, Allah'ın indirdiği iman ettim.'"* Peygamberlere indirdiğine.

{ مِنْ كِتَابٍ **}** *"Her kitaba."* Allah'ın kitabından.

{ وَاُمِرْتُ **}** *"Ve emrolundum."* Kur'an'da.

{ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ **}** *"Aranızda adaleti gerçekleştirmekle."* Tevhidi gerçekleştirmekle.

{ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ **}** *"Allah bizim de Rabbimiz sizin de Rabbinizdir."* Kıyâmet gününde bizimle sizin aranızda.

{ لَنَآ اَعْمَالُنَا **}** *"Bizim yaptıklarımız bize."* Allah Teâlâ'ya yaptığımız ibadet ve İslam dini bizim lehimizedir.

{ وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ **}** *"Sizin yaptıklarınız sizedir."* Amelleriniz sizin aleyhinizedir. Putlara ibadet edişiniz ve şeytanın dinine uyuşunuz sizin aleyhinizedir.

{ لَا حُجَّةَ **}** *"Tartışılacak bir şey yoktur."* Herhangi bir tartışma bulunmamaktadır.

{ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ **}** *"Bizimle sizin aranızda."* Dinde.

{ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا **}** *"Allah hepimizi bir araya toplayacaktır."* Ve sizi kıyâmet gününde bir araya toplayacaktır.

{ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ **}** *"Çünkü dönüş yalnız O'nadır."* Mü'minlerin ve kâfirlerin dönüşü. Allah Teâlâ bunun ardından savaşı emretti.

وَالَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾

16- "Bu davet kabul edildikten sonra, hâlâ Allah hakkında tartışmaya kalkışanların delilleri, Rableri katında geçersizdir. Onların üzerinde bir gazap ve kendileri için şiddetli bir azap vardır."

{ وَالَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِي اللّٰهِ **}** *"Hâlâ Allah hakkında tartışmaya kalkışanların."* Allah'ın dini hakkında tartışmaya girişenler, yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ **}** *"Bu davet kabul edildikten sonra."* Kitapta.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Söz konusu edilenler müşriklerdir. "*Bu davet kabul edildikten sonra*", Misak gününde.

{ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ **}** *"Delilleri, geçersizdir."* Onların husumetleri bâtıldır.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ **}** *"Rableri katında. Onların üzerinde bir gazap."* Hışım vardır.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ **}** *"Ve kendileri için şiddetli bir azap vardır."* Olandan daha şiddetlisi.

اَللّٰهُ الَّذِيٓ اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾

17- "Kitabı ve mizanı gerçek olarak indiren Allah'tır. Ne bilirsin, belki de kıyâmet saati yakındır!"

{ اَللّٰهُ الَّذِيٓ اَنْزَلَ الْكِتَابَ **}** *"Kitabı indiren Allah'tır."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an'la.

{ بِالْحَقِّ **}** *"Gerçek olarak."* Hak ve bâtılın açıklanması için.

{ وَالْمِيزَانَ **}** *"Ve mizanı."* İçinde adaletin açıklanmasını.

{ وَمَا يُدْرِيكَ **}** *"Ne bilirsin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sen bilmezsin.

{ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ **}** *"Belki de kıyâmet saati yakındır."* Kıyâmetin kopuşu yakında olacaktır.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا الْحَقُّ اَلَآ اِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾

18- "Ona (Kıyâmet gününe) inanmayanlar, onun çabuk gelmesini isterler. İman edenler ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, kıyâmet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler."

{ يَسْتَعْجِلُ بِهَا **}** *"Onun çabuk gelmesini isterler."* Kıyâmetin kopmasını.

{ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا **}** *"Ona (Kıyâmet gününe) inanmayanlar."* Kıyâmetin kopmasına inanmayanlar ki, bu, Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edenler ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, Kur'an'a ve kıyâmetin kopmasına inananlar ki, bu, Ebûbekir ve ashabıdır.

{ مُشْفِقُونَ مِنْهَا **}** *"Ondan korkarlar."* Kıyâmetin kopmasından, dehşetli hallerinden ve şiddetlerinden korkarlar.

{ وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا **}** *"Ve onun, bilirler."* Yani kıyâmetin kopmasını.

{ الْحَقُّ **}** *"Gerçek olduğunu."* Gerçekleşeceğini.

{ اَلَآ اِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ **}** *"İyi bilin ki, tartışanlar."* Mücadele edenler ve kuşku duyanlar.

{ فِي السَّاعَةِ **}** *"Kıyâmet günü hakkında."* Kıyâmetin kopması hakkında.

{ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ **}** *"Derin bir sapıklık içindedirler."* Hak ve hidayetten uzak olarak.

اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهٖ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾

19- "Allah kullarına karşı çok yumuşak davranandır. O, dilediğine rızık verir. O, çok güçlüdür, mutlak üstündür."

{ اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهٖ **}** *"Allah kullarına karşı çok yumuşak davranandır."* Sâlih insana, fâsık insana. Âyetin, sâlih ve fâsık insan hakkındaki ilmi latiftir anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ **}** *"O, dilediğine rızık verir."* Dilediğine malı genişçe verir.

{ وَهُوَ الْقَوِيُّ **}** *"O, çok güçlüdür."* Kulların rızıklarına.

{ الْعَزِيزُ **}** *"Mutlak üstündür."* Kendisine inanmayandan intikam almakla.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهٗ فِي حَرْثِهٖ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَا لَهٗ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾

20- "Her kim ahiret kazancını isterse, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kazancını isterse, ona da bundan veririz. Ama onun ahirette bir payı olmaz."

{ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ **}** *"Her kim ahiret kazancını isterse."* Allah için işlemiş olduğu ameliyle ahiretin sevabını.

{ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ **}** *"Onun kazancını arttırırız."* Sevabında. Âyetin, kuvvetinde ve aktifliğinde ve ameldeki hasenelerinde anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا **}** *"Kim de dünya kazancını isterse."* Allah Teâlâ'nın kendisine farz kıldığı ameliyle dünya sevabını isterse.

{ نُؤْتِهِ **}** *"Ona da veririz."* Ona da bahşederiz.

{ مِنْهَا **}** *"Bundan."* Dünyadan ve ona ondan da veririz.

{ وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ **}** *"Ama onun ahirette olmaz."* Cennetten.

{ مِنْ نَصِيبٍ **}** *"Bir payı."* Bir sevabı olmaz. Zira o Allah'tan başkası için amel etmiştir.

اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَاْذَنْ بِهِ اللّٰهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ الظّٰلِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢١﴾

21- "Yoksa onların kendilerine, Allah'ın izin vermediği dini koyan ortak tanrıları mı var? Eğer Allah'ın erteleme sözü olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Gerçekten, zâlimler için can yakıcı bir azap vardır."

{ اَمْ لَهُمْ **}** *"Yoksa onların mı var?"* Mekke kâfirlerinin var mıdır?

{ شُرَكٰٓؤُا **}** *"Ortak tanrıları."* İlahları.

{ لَهُمْ شَرَعُوا **}** *"Kendilerine... koyan."* Kendileri için seçen.

{ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَاْذَنْ بِهِ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın izin vermediği dini."* Allah Teâlâ'nın kâfirlere emretmediği şeyi. Ebû Cehil ve ashabı söz konusu edilmektedir.

{ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ **}** *"Eğer Allah'ın erteleme sözü olmasaydı,"* Bu ümmetten azabın ertelenmesine dair hak sözü olmamış olsaydı.

{لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ} *"Aralarında hemen hüküm verilirdi."* Helakleri gerçekleştirildi.

{وَاِنَّ الظّٰلِمِينَ لَهُمْ} *"Gerçekten, zâlimler için."* Kâfirler için Ebû Cehil ve ashabı için.

{عَذَابٌ اَلِيمٌ} *"Can yakıcı bir azap vardır."* Acıtıcı.

تَرَى الظّٰلِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَآؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

22- "Yaptıkları işlerin cezası onlara (başlarına) inerken, zâlimlerin korkudan titrediklerini görürsün! Ama iman edip sâlih amel işleyenler ise cennet bahçelerindedirler. Onlar için, Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur!"

{تَرَى الظّٰلِمِينَ} *"Zâlimlerin görürsün."* Kıyâmet gününde kâfirleri görürsün.

{مُشْفِقِينَ} *"Korkudan titrediklerini."* Korktuklarını.

{مِمَّا كَسَبُوا} *"Yaptıkları işlerin cezası."* Küfürde söylediklerinden ve yaptıklarından.

{وَهُوَ وَاقِعٌ} *"İnerken."* İnerken.

{بِهِمْ} *"Onlara (başlarına)."* Sakındıkları şey.

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ama iman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصّٰلِحَاتِ} *"Sâlih amel işleyenler ise."* Kendileriyle Rableri arasında. Bunlar Ebûbekir ve ashabıdır.

{فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ} *"Cennet bahçelerindedirler."* Cennet bahçelerindedir.

{ لَهُمْ مَا يَشَآؤُنَ **}** *"Onlar için, diledikleri her şey vardır."* Arzuladıkları ve canlarının çektikleri şeyler vardır.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ **}** *"Rableri katında."* Cennette.

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte."* Cennet.

{ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ **}** *"Büyük lütuf budur."* Büyük bir lütuftur.

ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾

23- "İşte iman edip sâlih ameller işleyen kullarını Allah bununla müjdeler! De ki: 'Ben (bu tebliğime karşılık), sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum.' Her kim bir iyilik yaparsa, biz onun iyiliğini arttırırız. Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan, şükrün karşılığını çokça verendir."

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte."* Bu lütuf/fazıl.

{ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip kullarını Allah bununla müjdeler."* Dünyada, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenleri.[1]

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işleyen."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabına de ki. Âyetin, Mekke ehline de ki, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ **}** *"Ben (bu tebliğime karşılık), sizden istemiyorum."* Tevhid ve Kur'an'a.

{ اَجْرًا **}** *"Bir ücret."* Ücret.

[1] Tefsir metninde iki farklı bölümde ele alınan bu bölümü biz birleştirerek sunduk.

{ اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى **}** *"Yakın akrabayı sevmek dışında."* Ancak benden sonraki akrabalarımı sevmeniz müstesna. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hasan-ı Basrî'nin görüşüne göre; Allah Teâlâ'ya tevhidle yaklaşmanız müstesna. Ferrâ'nın görüşüne göre; tevbe ile Allah'a yaklaşmanız müstesna anlamına gelmektedir.

{ وَمَنْ يَقْتَرِفْ **}** *"Her kim yaparsa."* Kazanırsa.

{ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا **}** *"Bir iyilik. Biz onun iyiliğini arttırırız."* Dokuz tane arttırırız.

{ اِنَّ اللهَ غَفُورٌ **}** *"Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan."* Tevbe eden kimseye.

{ شَكُورٌ **}** *"Şükrün karşılığını çokça verendir."* Az amelin karşılığını verir ve bolca mükâfatlandırır.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî, Tavus'tan, onun İbn Abbâs'tan rivayetine göre, İbn Abbâs'a, Allah Teâlâ'nın '(اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى) "*Sizden yakın akrabayı sevmek dışında*" buyruğu hakkında soru sorulmuştu. Bunun üzerine Said ibn Cübeyr dedi ki: "Akrabalık Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in âli midir?" İbn Abbâs şöyle dedi: "Biraz acele etti. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in, akrabalık bağı bulunmayan Kureyş kollarından hiçbir kol yoktur. O dedi ki: 'Ancak ben sizin kendi aranızdaki akrabalık bağını gözetmenizi ve bunun gereğini yerine getirmenizi istiyorum' demiş oldu." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Şura Sûresi, 1. bâb.
Bu haberi İmam Ahmed ve İmam Tirmizî Şube kanalıyla bu isnad ile rivayet etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 229 ve 286; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Şura Sûresi, 3251 nolu hadis.

b) Taberânî, Allah Teâlâ'nın (قُلْ لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى) "*De ki: Ben bu tebliğime karşılık, sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum.*" buyruğu hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: "Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in anne kanalıyla akrabalık bağı bulunmayan Kureyş kollarından hiçbir kol yoktur. Huzeyl kabilesinde dahi anne kanalıyla akrabalık bulunmaktadır. Allah Teâlâ (قُلْ لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا) '*Ben sizden buna karşılık ücret istemem*' buyurmaktadır. Ancak akrabalığımı gözetmeniz, bana ihanet etmemeniz, beni yalanlamamanız ve bana eziyet etmemeniz müstesna." *El-Mûcemü's-Sagîr*, c. 1, s. 76.
c) Hâkim en-Nîsâbûrî, Şabi'den şöyle rivayet etmektedir: "Bu âyet-i kerime hakkında insanlar bize çokça soru sormaya başlayınca biz de âyet hakkında soru sormak üzere İbn Abbâs'a mektup yazdık. O da bize şunu yazdı: 'Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bütün insanlar arasında Kureyş ile akrabalık bağı en

çok olan idi. Onların bütün kolları ile mutlaka neseben bir akrabalığı vardı. Allah Teâlâ kendisine: (قُلْ لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى) '*De ki: Ben bu tebliğime karşılık, sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum.*' buyruğunu indirdi. Yani ben sizden sizinle olan akrabalığım dolayısı ile bana gerekli sevgiyi göstermenizi istiyorum. Bu da; benimle sizin aranızdaki bu bağlara gereği gibi riayet ederek beni tasdik etmenizi istiyorum, demektir.'"

Ebû Abdullah hadisle ilgili teknik bazı bilgiler verdikten sonra sahih olduğunu belirtir. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 444.

d) Bu âyet Ehl-i Sünnet ile Ehl-i Şîa arasında görüş ayrılığına neden olan âyetlerdendir. Allah Azze ve Celle'nin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra seçilmiş insan göndermediğini söyleyen Ehl-i Sünnet âyeti genel anlamda almak istemiştir. İnsanın beşerî hidayet ediciye ihtiyacının fıtrî olduğunu söyleyen Ehl-i Şîa, âyette söz konusu edilen yakınlara sevgiden kastın Ehl-i Beyt olduğunu savunmuştur. Biz bu konuda bu tartışmaya girmek istemiyoruz. Ancak bizi ilgilendirdiği kadarıyla İbn Abbâs özelinde bir iki noktayı belirtmek istiyoruz: Buhârî'nin rivayetini kabul edecek olursak, Arapça dil kuralı açısından bir sıkıntı doğmaktadır ki, İbn Abbâs gibi bir şahsın böyle bir hataya düşmesi zordur. İstisna cümlelerinde istisna muttasıl olarak alınabildiği müddetçe, munkatı/kopuk istisna olarak alınması caiz olmaz. Buhârî'nin rivayetine göre, İbn Abbâs âyetteki istisna edatını istisna-i munkatı olarak değerlendirmiş ve âyete ona göre anlam vermiştir.

Bir diğer nokta Kur'an-ı Kerim'de bu âyet dışında akrabaya sevginin (الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى) şeklinde ifade edildiği ikinci bir örnek yoktur. Akrabaya yardım, onlara lütufta bulunma Kur'an'da bir çok yerde geçmektedir. Ancak hiçbirinde bu ifade geçmemektedir. Bu istek her ne ise, yakınlara sevginin bizzat içinde yaşamak anlamına gelmektedir ve risalete eşdeğerdir.

e) (ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا) "*İşte iman edip sâlih ameller işleyen kullarını Allah bununla müjdeler!*" Bu âyette geçen ism-i işaret bir önceki âyette geçen daimi nimetlere dönmektedir. (وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنّٰتِ لَهُمْ مَا يَشَآؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ) "*Yaptıkları işlerin cezası başlarına inerken, zâlimlerin korkudan titrediklerini görürsün! Ama iman edip sâlih amel işleyenler ise cennet bahçelerindedirler. Onlar için, Rableri katında dilledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur!*"

f) (قُلْ لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى) "*De ki: Ben bu tebliğime karşılık, sizden yakın akrabayı sevmek dışında bir ücret istemiyorum.*" buyruğundaki (...لَآ اَسْئَلُكُمْ) "*Sizden ...istemiyorum*" hitabı Mekke müşriklerine yöneliktir. (عَلَيْهِ) "*Buna karşılık*" ifadesinde geçen zamir ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in davet ettiği emre dönmektedir. Buhârî'nin rivayetine göre; Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in davet ettiği yegâne şey, ulûhiyyeti Allah'a özgü kılmak ve O'nun Allah katından getirdiği beyyine ve hidayete iman etmektir.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

24- "Yoksa onlar (senin hakkında), 'Allah'a karşı yalan uydurdu.' mu diyorlar? Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler, batılı yok eder ve kendi sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır. Şüphesiz ki O, kalplerde olanı hakkıyla bilir."

---

g) (اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى) "*Yakın akrabayı sevmek dışında*" buyruğunda geçen "kurbâ"dan murad, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kureyş ile olan bağıdır. Buna göre; âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Benimle aralarında bulunan akrabalık bağından dolayı bana sevgi beslemeniz, bundan dolayı da size dünyada ve ahirette durumunuzun maslahatı olan emrettiğim şeylerde bana itaat etmeniz müstesnadır.

h) (اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى) "*Yakın akrabayı sevmek dışında*" buyruğunun anlamı ile ilgili olarak diğer iki anlam daha rivayet edilmiştir:

İlki; Allah Teâlâ'ya taatle yakınlaşmak. İmam Ahmed, Taberânî ve İbn Cerir bu âyet hakkında İbn Abbâs'tan, şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Allah Teâlâ'ya taatle O'na sevgi beslemeniz müstesna."

Heysemî şöyle der: "İmam Ahmed'in ricali arasında Kaz'a ibn Süveyd bulunmaktadır. ibn Main sika olarak belirtmişse de onun dışındakiler zayıf olduğunu söylemişlerdir." *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 103; *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 25.

İkincisi; âyette geçen "el-Kurbâ"dan kasıt; Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in en yakın akrabalarıdır. Taberânî bu konuda İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir: "(قُلْ لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى) '*De ki: Ben sizden buna karşılık -akrabalıkta sevgiden başka- ücret istemem*' âyeti nazil olduğunda: 'Ey Allah'ın elçisi, Allah'ın sevilmelerini emrettikleri kimlerdir?' dediler de Hz. Peygamber: 'Ali, Fâtıma ve iki çocuğu' buyurdu."

Hâfız Heysemî şöyle der: "Taberânî bu rivayeti Harb ibn Hasan et-Tahhan'dan, o da Hüseyn el-Aşkar'dan, o da Kays ibn Rebi'den rivayet etmiştir. Cerh ve tadil âlimlerinin bir bölümü bu ravilerin bütününü sika kaul ederken, diğer bir bölümü ise zayıf kabul etmişlerdir." *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 103.

i) Biz bu rivayetler arasında tartışma yapacak değiliz. Bazı değerlendirmeler yapılabilir. Âyetin Mekkî olduğu ve henüz Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in bulunmadığı söylenerek Buhârî'nin rivayet ettiği hadisin kuvvetli olduğu söylenebilirse de tarihin bu rivayetler üzerinden elini çekmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

j) (وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً) "*Her kim bir iyilik yaparsa*" âyette geçen "iktiraf" sözcüğü iktisab/kazanç anlamındadır. *Müfredat*, "K-R-F" maddesi. Bu ise sâlih amelle olabilir. (نَزِدْ لَهٗ فِيهَا حُسْنًا) "*Biz onun iyiliğini arttırırız.*" Sevabını kat kat fazlasıyla veririz.

{اَمْ يَقُولُونَ**}** *"Yoksa onlar (senin hakkında...) mu diyorlar?"* Aksine senin hakkında.

{افْتَرٰى**}** *"Uydurdu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendi yanından ortaya koydu.

{عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا**}** *"Allah'a karşı yalan."* Bu sözle Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'ı üzüntüye sürüklediler. Allah Teâlâ da onlar hakkında şöyle buyurdu:

{فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ**}** *"Eğer Allah dilerse mühürler."* Bağlar.

{عَلٰى قَلْبِكَ**}** *"Senin kalbini."* Âyetin, senin kalbini korur anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ**}** *"Bâtılı yok eder."* Allah Teâlâ şirki ve ehlini helak eder.

{وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ**}** *"Ve kendi sözleriyle gerçeği ortaya çıkarır."* Dini İslam'ı gerçekleştirmekle üstün kılar.

{اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ**}** *"Şüphesiz ki O, kalplerde olanı hakkıyla bilir."* Kalplerdeki hayır ve şerri.

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾

25- "O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir."

{وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ**}** *"O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir."* Hayır ve şerri.

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

26- "Allah iman edip sâlih amel işleyenlerin tevbesini kabul eder, lütfundan onlara fazlasını da verir. Kâfirler için şiddetli bir azap vardır."

{وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"Allah iman edip tevbesini kabul eder."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenleri.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ**}** *"Sâlih amel işleyenlerin."* Kendileriyle Rableri arasında.

{وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ**}** *"Lütfundan onlara fazlasını da verir."* Kerametiyle sevabı verir. Keramet cennettedir. Âyetin, Allah'ı görmek anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ**}** *"Kâfirler için şiddetli bir azap vardır."* Ebû Cehil ve ashabı.

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٢٧﴾

27- "Eğer Allah, kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde azar taşkınlık ederlerdi. Ancak O, rızkı dilediği ölçüde indiriyor. Gerçekten O, kullarından haberdardır, her şeyi görendir."

{وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ**}** *"Eğer Allah, rızkı bol bol verseydi."* Malı genişleterek verseydi.

{لِعِبَادِهٖ**}** *"Kullarına."* Kullarına.

{لَبَغَوْا**}** *"Azar taşkınlık ederlerdi."* Tuğyanlaşır ve azgınlaşır.

{فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُّنَزِّلُ**}** *"Yeryüzünde. Ancak O, indiriyor."* Genişletir.

{بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ**}** *"Rızkı dilediği ölçüde."* Dilediğine.

{اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ**}** *"Gerçekten O,... kullarından."* Kulların maslahatını.

{خَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ**}** *"Haberdardır, her şeyi görendir."* Amellerini.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

28- "O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra yağmuru indiren ve rahmetini her tarafa yayandır. Övülmeye lâyık olan gerçek dost O'dur."

{ وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ **}** *"O, yağmuru indiren."* Yani yağmuru.

{ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا **}** *"(İnsanlar) umutlarını kestikten sonra."* Yani yağmurdan ümitlerini kesmelerinin ardından.

{ وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ **}** *"Ve rahmetini her tarafa yayandır."* Rahmetini, yani yağmuru indirendir.

{ وَهُوَ الْوَلِيُّ **}** *"Gerçek dost O'dur."* Yıldan yıla yağmuru.

{ الْحَمِيدُ **}** *"Övülmeye lâyık olan."* Eylemlerinde övülen.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

29- "Gökleri ve yeri yaratması ve oralarda canlıları yayması O'nun delillerindendir. Dilediği zaman O'nun, bütün bunları bir araya toplamaya da gücü yeter."

{ وَمِنْ اٰيَاتِهِ **}** *"O'nun delillerindendir."* Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ **}** *"Gökleri ve yeri yaratması yayması."* Yayması.

{ فِيهِمَا **}** *"Ve oralarda."* Yerde yarattığı şeyler.

{ مِنْ دَآبَّةٍ **}** *"Canlıları."* Bütünü sizler için birer âyettir.

{ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ **}** *"Dilediği zaman O'nun, bütün bunları bir araya toplamaya da gücü yeter."* Onları diriltmeye.

وَمَآ اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾

30- "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir. (Bununla birlikte Allah yine de) çoğunu affeder."

{ وَمَآ اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ **}** *"Başınıza gelen herhangi bir musibet."* Size nefisleriniz hakkında isabet eden her şey.

{ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ **}** *"Kendi ellerinizin yaptığı işler yüzündendir."* Ellerinizi.

{ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ **}** *"(Bununla birlikte Allah yine de) çoğunu affeder."* Günahlarınızdan birçoğunu affeder de size ceza vermez.

وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

31- "Siz yeryüzünde, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. Sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır!"

{ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ **}** *"Siz yeryüzünde, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz."* Allah'ın azabından kaçıcı değilsiniz.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ **}** *"Sizin Allah'tan başka... vardır."* Allah'ın azabından.

{ مِنْ وَلِيٍّ **}** *"Ne bir dostunuz."* Size yarar verecek bir yakın.

{ وَلَا نَصِيرٍ **}** *"Ne de bir yardımcınız."* Allah'ın azabını sizden engelleyecek bir engelleyici.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٣٢﴾

32- "Denizde o yüce dağlar gibi akıp giden gemiler de O'nun delillerindendir."

{ وَمِنْ اٰيَاتِهِ **}** *"O'nun delillerindendir."* Vahdâniyyetinin ve kudretinin alametlerindendir.

{ الْجَوَارِ **}** *"Akıp giden gemiler de."* Yani gemiler.

{ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ **}** *"Denizde o yüce dağlar gibi."* Dağlar gibi.

اِنْ يَّشَاْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾

33- "Eğer O dilerse rüzgârı durdurur, o zaman yelkenli gemiler de denizin üzerinde duruverir. Şüphesiz ki, bunda, çok sabreden, çok şükreden kimseler için nice ibretler vardır."

{ اِنْ يَّشَاْ يُسْكِنِ الرِّيحَ **}** *"Eğer O dilerse rüzgârı durdurur."* Kendisiyle gemilerin gittiği.

{ فَيَظْلَلْنَ **}** *"O zaman duruverir."* Bu durumda olurlar.

{ رَوَاكِدَ **}** *"Yelkenli gemiler de."* Sabit şeyler.

{ عَلٰى ظَهْرِهٖ **}** *"Denizin üzerinde."* Suyun üstünde.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki, bunda vardır."* Zikrettiğim gemilerde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"Nice ibretler."* Alametler ve ibretler.

{ لِكُلِّ صَبَّارٍ **}** *"Çok sabreden, kimseler için."* Zor güç yetirilen şeylere karşı.

{ شَكُورٍ **}** *"Çok şükreden."* Allah'ın nimetlerine.

اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾

34- "(Yahut da O, içinde olanların) yaptıkları günahlar yüzünden onları (gemileri) helâk eder ve birçoğunu da bağışlar."

{ اَوْ يُوبِقْهُنَّ **}** *"Onları (Gemileri) helâk eder."* Onları helak eder yani, denizdeki gemileri.

{ بِمَا كَسَبُوا **}** *"(Yahut da O, içinde olanların) yaptıkları günahlar yüzünden."* Ehlinin isyan etmeleri nedeniyle.

{ وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ **}** *"Ve birçoğunu da bağışlar."* Onları masiyetleri nedeniyle ceza vermez.

وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيٓ اٰيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٥﴾

35- "O halde âyetlerimiz hakkında tartışanlar bilsinler ki, kendileri için kaçacak hiçbir yer yoktur!"

{ وَيَعْلَمَ **}** *"Bilsinler ki."* Bilmeleri için.

{ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيٓ اٰيَاتِنَا **}** *"O halde âyetlerimiz hakkında tartışanlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yalanlayanlar.

{ مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ **}** *"Kendileri için kaçacak hiçbir yer yoktur."* Allah'ın azabından kurtuluş ve bir yardımcı bulunmamaktadır.

فَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى لِلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Size verilen şeyler, sadece dünya hayatının geçici kazancıdır. Allah'ın yanında bulunan (mükâfat) ise iman edip Rablerine güvenip dayananlar için, daha hayırlı ve daha kalıcıdır."

{ فَمَآ اُوتِيتُمْ **}** *"Size verilen."* Size bahşedilen.

{ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Şeyler."* Mal ve süs.

{ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Sadece dünya hayatının geçici kazancıdır."* Bâki değildir.

{ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın yanında bulunan (mükâfat) ise."* Sevap.

{ خَيْرٌ **}** *"Daha hayırlı."* Dünyada sahip olduğunuz şeylerden.

{ وَاَبْقٰى **}** *"Ve daha kalıcıdır."* Dünya metaından daha kalıcıdır. Zira dünya metaı yok olur. Allah Teâlâ ahiret sevabının kimlere ait olduğunu açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا **}** *"İman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman eden Ebûbekir ve ashabı için.

{ وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ **}** *"Rablerine güvenip dayananlar için."* Mala güvenenler değil.

وَالَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوْا هُمْ يَغْفِرُوْنَ ﴿٣٧﴾

37- "O iman edenler, büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınırlar, kızdıkları zaman da onlar (kusurları) bağışlarlar."

{ وَالَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ **}** *"O iman edenler, büyük günahlardan kaçınırlar."* Yani şirkten.

{ وَالْفَوَاحِشَ **}** *"Ve çirkin işlerden."* Yani zina ve masiyetlerden.

{ وَاِذَا مَا غَضِبُوْا هُمْ **}** *"Kızdıkları zaman da onlar."* Cefaya.

{ يَغْفِرُوْنَ **}** *"(Kusurları) bağışlarlar."* Affedici davranırlar ve ona karşılık vermezler.

وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَمْرُهُمْ شُوْرٰى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿٣٨﴾

38- "Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar ve namazı dosdoğru kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah yolunda harcarlar."

{ وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِرَبِّهِمْ **}** *"Onlar Rablerinin çağrısına uyarlar."* Rablerine tevhid ve taat ile icabet ederler.

{ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ **}** *"Ve namazı dosdoğru kılarlar."* Beş vakit namazı tastamam kılarlar.

{ وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ **}** *"Onların işleri, aralarında danışma iledir."* Bir iş ve bir ihtiyacı görmek istediklerinde kendi aralarında müşavere de bulunurlar da ardından o davranışı yaparlar.

{ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ **}** *"Kendilerine verdiğimiz rızıktan da."* Kendilerine verdiğimiz mallardan da.

{ يُنْفِقُونَ **}** *"Allah yolunda harcarlar."* Tasaddukta bulunurlar.

وَالَّذِينَ اِذَآ اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

39- "Onlar bir haksızlığa, bir saldırıya uğradıkları zaman birbirleriyle yardımlaşırlar."

{ وَالَّذِينَ اِذَآ اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ **}** *"Onlar bir haksızlığa, bir saldırıya uğradıkları zaman."* Zulüm gerçekleştiğinde.

{ هُمْ يَنْتَصِرُونَ **}** *"Birbirleriyle yardımlaşırlar."* Taşkınlık yoluyla değil de kısas ile yardımlaşırlar.

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾

40- "Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür. (Bununla birlikte), her kim affeder ve barışırsa onun mükâfatı Allah'a aittir. Çünkü Allah zâlimleri sevmez."

{ وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا **}** *"Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür."* Yaralanmanın cezası aynı türden bir yaralanmadır.

{ فَمَنْ عَفَا **}** *"(Bununla birlikte), her kim affeder."* Zulüm görüşünü affederse.

{ وَاَصْلَحَ **}** *"Ve barışırsa."* Kısas alma hakkını bırakır ve karşılık vermezse.

{ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ **}** *"Onun mükâfatı Allah'a aittir."* Onun sevabı Allah Teâlâ'ya aittir.

{ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِينَ **}** *"Çünkü Allah zâlimleri sevmez."* Zulme başlayanları.

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤١﴾

41- "Her kim zulme uğradıktan sonra öcünü alırsa, artık öylelerinin aleyhine (ceza için) bir yol yoktur."

{ وَلَمَنِ انْتَصَرَ **}** *"Her kim öcünü alırsa."* Kısas aracılığıyla hakkını alırsa.

{ بَعْدَ ظُلْمِهٖ **}** *"Zulme uğradıktan sonra."* Zulme uğrayışının ardından.

{ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ **}** *"Artık öylelerinin aleyhine (ceza için) bir yol yoktur."* Kısasla günahından.

اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42- "Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere yol (ceza) vardır. İşte can yakıcı bir azap bunlaradır."

{ اِنَّمَا السَّبِيلُ **}** *"Ancak yol (ceza) vardır."* Günah vardır.

{ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ **}** *"İnsanlara zulmedenlere."* Kısas söz konusu olmaksızın zulme başlayanlara.

{ وَيَبْغُونَ **}** *"Taşkınlık edenlere."* Taşkınlık edenlere.

{ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ **}** *"Ve yeryüzünde haksız yere."* Kendilerine ait bir hakları bulunmaksızın.

{أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ} *"İşte can yakıcı bir azap bunlaradır."* Acıtıcı.

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٤٣﴾

43- "Her kim sabreder ve (kusurları) bağışlarsa, şüphesiz ki, bu, yapılmaya değer işlerdendir!"

{وَلَمَنْ صَبَرَ} *"Her kim sabreder."* Zulüm görmesine.

{وَغَفَرَ} *"Ve (kusurları) bağışlarsa."* Hakkından cayar ve kısas etmez ve karşılık vermezse.

{إِنَّ ذٰلِكَ} *"Şüphesiz ki, bu."* Sabır ve cayma.

{لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ} *"Yapılmaya değer işlerdendir."* İşlerin en hayırlılarındandır. Âyetin, sağlam işlerdendir anlamına geldiği de söylenmiştir. "*O iman edenler, büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınırlar, kızdıkları zaman da onlar (kusurları) bağışlarlar.*" âyetinden buraya kadar olan bölüm aralarında bir söz düellosu ve tartışma geçen, sonrasında Ebûbekir'e hakaret eden arkadaşı Amr ibn Gaziye el-Ensarî ve Ebûbekir es-Sıddık hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ her ikisi hakkında bu âyet grubunu nazil etti.

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾

44- "Allah kimi de şaşırtırsa artık bundan sonra onun için hiçbir dost yoktur. Sen, azabı gördükleri zaman zâlimlerin, 'Acaba dünyaya geri dönmeye bir yol var mı?' dediklerini görürsün!"

{وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ} *"Allah kimi de şaşırtırsa."* Dininden.

{فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ} *"Artık onun için hiçbir dost yoktur."* Herhangi bir mürşid.

{مِنْ بَعْدِهِ} *"Bundan sonra."* Allah'tan başka.

{ وَتَرَى الظَّالِمِينَ **}** *"Sen, zâlimlerin... görürsün."* Müşrikleri Ebû Cehil ve ashabını kıyâmet gününde.

{ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ **}** *"Azabı gördükleri zaman."* Azabı gördüklerinde.

{ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ **}** *"'Acaba dünyaya geri dönmeye bir yol var mı?' dediklerini."* Dünyaya dönüş için herhangi bir çözüm yolu var mı?

وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَآ اِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾

45- "Yine sen onları ateşe atılırlarken, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını görürsün. İman edenler de 'İşte gerçek ziyana uğrayanlar, kıyâmet gününde hem kendilerini hem de ailelerini ziyana sokanlarmış!' demektedirler. İyi bilin ki, zâlimler sürekli bir azap içindedirler!"

{ وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا **}** *"Yine sen onları ateşe atılırlarken, görürsün."* Cehennem ateşine.

{ خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ **}** *"Zilletten başlarını öne eğerek."* Üzüntüden zeliller olarak.

{ يَنْظُرُونَ **}** *"Baktıklarını."* Sana.

{ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ **}** *"Göz ucuyla gizli gizli."* Fark ettirmeden bakmaya.

{ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** *"İman edenler de demektedirler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِنَّ الْخَاسِرِينَ **}** *"İşte gerçek ziyana uğrayanlar."* Aldananlar.

{ الَّذِينَ خَسِرُوٓا **}** *"Ziyana sokanlarmış."* Aldananlardır.

{ أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ **}** *"Hem kendilerini hem de ailelerini."* Cennetteki hizmetkârlarına.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ أَلَآ إِنَّ الظَّالِمِينَ **}** *"Kıyâmet gününde. İyi bilin ki, zâlimler."* Müşrikler Ebû Cehil ve ashabı.

{ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ **}** *"Sürekli bir azap içindedirler."* Daimi.

وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَآءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

46- "Onların, Allah'tan başka, kendilerine yardım edecek hiçbir dostları da yoktur. Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için bir kurtuluş yolu yoktur."

{ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَآءَ **}** *"Onların, hiçbir dostları da yoktur."* Akrabaları.

{ يَنْصُرُونَهُمْ **}** *"Kendilerine yardım edecek."* Kendilerinden engelleyecek.

{ مِنْ دُونِ اللهِ **}** *"Allah'tan başka."* Allah'ın azabından.

{ وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ **}** *"Allah kimi şaşırtırsa."* Dininden. Ebû Cehil örneği gibi.

{ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ **}** *"Artık onun için bir kurtuluş yolu yoktur."* Herhangi bir din veya kanıt.

اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾

47- "Allah katından geri çevrilmesi mümkün olmayan bir gün gelmezden önce, Rabbinizin çağrısına uyun. Çünkü o gün, sizin ne sığınacak bir yeriniz olur, ne de yaptıklarınızı inkâr etmeye gücünüz yeter!"

{ اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ **}** *"Rabbinizin çağrısına uyun."* Tevhidle.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ **}** *"Bir gün gelmezden önce."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا مَرَدَّ لَهُ **}** *"Geri çevrilmesi mümkün olmayan."* Herhangi bir engelleyicisi olmayan.

{ مِنَ اللّٰهِ **}** *"Allah katından."* Allah'ın azabından.

{ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ **}** *"Sizin ne sığınacak bir yeriniz olur."* Kurtuluşunuz.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"Çünkü o gün."* Allah'ın azabından.

{ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ **}** *"Ne de yaptıklarınızı inkâr etmeye gücünüz yeter."* Yardımcı.

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاِنَّآ اِذَآ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

48- "Eğer onlar yüz çevirirlerse, biz seni onların üzerine bir bekçi olarak göndermedik. Sana düşen sadece duyurmaktır. Biz insana tarafımızdan bir nimet tattırdığımızda, ondan dolayı sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden, kendisine bir kötülük isabet ederse o zaman insan çok nankör olur."

{ فَاِنْ اَعْرَضُوا **}** *"Eğer onlar yüz çevirirlerse."* İman etmekten.

{ فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا **}** *"Biz seni onların üzerine bir bekçi olarak göndermedik."* Onları gözetesin.

{ اِنْ عَلَيْكَ **}** *"Sana düşen."* Sana sadece düşen.

{ اِلَّا الْبَلَاغُ **}** *"Sadece duyurmaktır."* Allah'tan geleni tebliğ etmek. Sonra da bunun ardından O'na savaşı emretti.

{وَاِنَّآ اِذَآ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ**}** *"Biz insana tattırdığımızda."* Kâfire tattırdığımızda.

{مِنَّا رَحْمَةً**}** *"Tarafımızdan bir nimet."* Nimet.

{فَرِحَ بِهَا**}** *"Ondan dolayı sevinir."* O nimete şükretmeksizin onunla böbürlenir.

{وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ**}** *"Ama kendisine bir kötülük isabet ederse."* Şiddet, fakirlik ve bela.

{بِمَا قَدَّمَتْ**}** *"Yaptıkları yüzünden."* İşlediği yüzünden.

{اَيْدِيهِمْ**}** *"Elleriyle."* Şirkte.

{فَاِنَّ الْاِنْسَانَ**}** *"O zaman insan."* Yani Ebû Cehil.

{كَفُورٌ**}** *"Çok nankör olur."* Allah'ı ve nimetini inkâr edici olur.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾

49- "Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'a aittir. O, dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuklar, dilediğine de erkek çocuklar bahşeder."

{لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ**}** *"Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'a aittir."* Göklerin ve yerin hazineleri olan yağmur ve bitkiler.

{يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ**}** *"O, dilediğini yaratır."* Dilediği gibi.

{يَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ اِنَاثًا**}** *"Dilediğine kız çocuklar, bahşeder."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) misali gibi. Zira Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın erkek çocuğu bulunmamaktaydı.

{وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ الذُّكُورَ**}** *"Dilediğine de erkek çocuklar."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) misali gibi. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kız çocuğu yoktu.

اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَآءُ عَقِيمًا اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

50- "Yahut onları hem erkek hem de kız çocuklar olmak üzere çift verir, dilediğini de kısır yapar. Çünkü O, her şeyi bilir, O'nun her şeye gücü yeter."

{ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ **}** *"Yahut onları çift verir."* Onları birbirine karıştırır.

{ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًا **}** *"Hem erkek hem de kız çocuklar olmak üzere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) misali. Zira Hazret'in hem erkek hem de kız çocuğu vardı.

{ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَآءُ عَقِيمًا **}** *"Dilediğini de kısır yapar."* Oğulsuz şekilde. Hazret-i Yahya ibn Zekeriyya ('aleyhi's-selâm) gibi.

{ اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ **}** *"Çünkü O, her şeyi bilir, O'nun her şeye gücü yeter."* Erkek ve kız çocuğu vermeye kadirdir.[3]

---

3 a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs'ın şöyle dediği zikrolunuyor: "(عَقِيمًا) doğurmaz." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Şura Sûresi.
b) Hâfız ibn Hacer der ki: "Buhârî haberi muallak bir lafızla zikretmiştir. Cüveybir'in Dahhak'tan onun da İbn Abbâs'tan aktardığı lafızla rivayet etmiştir. Bu senedde zayıflık ve kopukluk/inkita bulunmaktadır. Sanki bundan dolayı kesinlik ifade eden bir tonla hadisi nakletmemiştir. *Fethu'l-Bârî*, c. 8, s. 563.
c) "Sanki bundan dolayı kesinlik ifade eden bir tonla hadisi nakletmemiştir." ifadesi şu anlama gelmektedir. Yani İmam Buhârî bu haberi İbn Abbâs'tan yaptığı tâlikatların genelinde olduğu gibi kesinlik bildiren bir siga ile, yani "İbn Abbâs dedi ki" formatında aktarmamıştır. Zira bu haberin senedinde zayıflık ve kopukluk bulunmaktadır.
d) İbn Cerir et-Taberî, (وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَآءُ عَقِيمًا) "*Dilediğini de kısır yapar*" ilahî buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Lâ yülkihu", kısır kılar. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 44. Bu isnat İmam Buhârî'nin sahihinde çokça tâlik olarak aktardığı isnattır. Bu kanalla aktarılan haber önceden de belirttiğimiz hasen haberdir.
e) Bu son rivayette geçen "lâ yülkıhu" ifadesi ilk rivayette geçen "lâ telidu" ifadesinden daha kuvvetlidir. Zira "lâ telidü" ifadesi sadece hanımlara özel iken "lâ yülkıhu" ifadesi hem hanımları hem de erkekleri kapsamaktadır.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾

51- "Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderir de izniyle ona dilediğini vahyeder. O, gerçekten çok yücedir, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{وَمَا كَانَ} *"Gerçekleşmez."*[4] Caiz değildir.

{لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ} *"Allah bir insanla konuşur."* Perdesiz bir şekilde yüz yüze.

{اِلَّا وَحْيًا} *"Ancak vahiy yoluyla."* Uykuda.

{اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ} *"Veya perde arkasından."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ile konuştuğu gibi örtü arkasından.

{اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا} *"Yahut bir elçi gönderir de."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gönderildiği gibi, Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı gönderir.

{فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ} *"İzniyle ona vahyeder."* Emriyle.

{مَا يَشَآءُ} *"Dilediğini."* Emir ve nehiyden dilediğini.

{اِنَّهُ عَلِيٌّ} *"O, gerçekten çok yücedir."* Her şeyden daha yücedir.

{حَكِيمٌ} *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kazasında.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهٖ مَنْ نَشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا وَاِنَّكَ لَتَهْدِيٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾

[4] Tarafımızdan meale eklenmiştir.

52- "İşte böylece sana da buyruğumuzla Kur'an'ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Fakat biz onu bir nur yaptık. Onunla kullarımızdan dilediğimiz kimseleri doğru yola iletiyoruz. Şüphesiz sen de doğru yola götürüyorsun."

{ وَكَذٰلِكَ **}** *"İşte böylece."* İşte bu şekilde.

{ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا **}** *"Sana da buyruğumuzla Kur'an'ı vahyettik."* Yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ **}** *"Sen kitap nedir, bilmezdin."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın sana nüzulünden önce. Kur'an'dan önce Kur'an'ı güzelce okuyamıyordun .

{ وَلَا الْاِيمَانُ **}** *"İman nedir."* Tevhide davet nedir bilmiyordun.

{ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ **}** *"Fakat biz onu yaptık."* Onu, yani Kur'an'ı söyledik.

{ نُورًا **}** *"Bir nur."* Emir ve nehyi, helal ve haramı hak ve bâtılı bir açıklayıcı kıldık.

{ نَهْدِي بِهٖ **}** *"Onunla doğru yola iletiyoruz."* Kur'an ile.

{ مَنْ نَشَآءُ **}** *"Dilediğimiz kimseleri."* Buna ehil olan kimseleri.

{ مِنْ عِبَادِنَا وَاِنَّكَ لَتَهْدِيٓ **}** *"Kullarımızdan. Şüphesiz sen de götürüyorsun."* Davet ediyorsun.

{ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ **}** *"Doğru yola."* Hak, dosdoğru dine.[5]

---

[5] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs'ın şöyle dediği zikrolunuyor: (رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا) "*Buyruğumuzla Kur'an'ı.*" Kur'an. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Şûrâ Sûresi.
b) Hâfız ibn Hacer der ki: "Bu haberi ibn Ebî Hatem, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan mevsul olarak rivayet etmiştir." *Fethu'l-Bârî*, c. 8, s. 563.
c) (وَكَذٰلِكَ) ilahî buyruğunda geçen işaret bundan önceki âyette geçen vahy kavramına yöneliktir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ) "*Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderir de izniyle ona dilediğini vahyeder. O, gerçekten çok yücedir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.*"

صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

53- "(O yol) göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'ın yoludur. İyi bilin ki, bütün işler sonunda Allah'a döner."

{صِرَاطِ اللّٰهِ**}** *"(O yol) Allah'ın yoludur."* Allah'ın dinidir.

{الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ**}** *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan."* Mahlukatın.

{اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ**}** *"İyi bilin ki, bütün işler sonunda Allah'a döner."* Ahirette işlerin sonucu hekîm, melik olan Zât'a döner.

---

d) Buyruğun anlamı şudur: Senden önceki resûllere vahyettiğimiz şu vahy ile sana da emrimizden bir ruh olan Kur'an'ı vahyettik. Kur'an'ın ruh olarak isimlendirilmesi, ölü kalplerin kendisiyle dirilmesinden dolayıdır. Yaratılış gayesini idrak edemeyen ki, bu, Allah Teâlâ'ya kulluk ediştir, kalp ölü olarak kabul edilir. İşte Kur'an, kalbi bu yüce hedefe yönelttiğinden dolayı kalbi ihya eder. Onu imana irşad eder. Bundan sonra ise kendisinde bu iman yerleşip kök salsın diye terbiye ile onu yetiştirir.

e) İbn Abbâs âyette geçen ruh sözcüğüne anlam verirken, sözcüğü âyetin içinden cımbızla çekerek anlam vermemiş, âyetin içinde bulunduğu pasajdan faydalanarak anlam vermiştir ki, bu durumda, ruh en uygun olarak, Kur'an şeklinde anlamlandırılabilir.

سورة الزُّخْرُوفِ

43- ZUHRÛF SÛRESİ

Kendisinde "Zuhrûf"un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 89, sözcük sayısı 883 ve harf sayısı ise 3.400'dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

حٰمٓ ﴿١﴾

1- "Hâ, Mîm."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Zuhruf Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حٰمٓ **}** *"Hâ, Mîm."* Diyor ki, gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı.

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

2- "Apaçık kitaba yemin olsun ki."

{ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ **}** *"Apaçık kitaba yemin olsun ki."* Diyor ki; helal-haramı, nehy ve emri açıklayan kitaba yemin ederim ki. Gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı.

Hekîm demiştir ki:

"Agâh olun ey kavmim, 'Hâ Mîm'de bulunan her şey gerçekleşecektir.

Uçma yeteneği bulunan geçip gider, yıldızlar da belirir."

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Hâ Mîm*", kendisiyle yemin edilen bir kasem olduğu söylenmiştir. "*Apaçık kitaba and olsun ki*", helal haramı emir ve nehyi.

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾

3- "Biz onu, düşünüp anlayasınız diye Arapça bir Kur'an yaptık."

{ إِنَّا جَعَلْنَاهُ **}** *"Biz onu, yaptık."* Onu söyledik ve koyduk.

{ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا **}** *"Arapça bir Kur'an."* Arap dilinin gereğince. Bundan dolayı kasem olmuştur.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ **}** *"Düşünüp anlayasınız diye."* Ta ki, Kur'an'da bulunan helal ve haramı, emir ve nehyi bilesiniz.

وَإِنَّهُ فِيٓ أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾

4- "Gerçekten o, bizim katımızdaki Ana Kitap'ta bulunan çok yüce, hikmet dolu bir kitaptır."

{ وَإِنَّهُ **}** *"Gerçekten o."* Yani Kur'an.

{ فِيٓ أُمِّ الْكِتَابِ **}** *"Ana Kitap'ta bulunan."* Levh-i Mahfuz'da yazılıdır.

{ لَدَيْنَا **}** *"Bizim katımızdaki."* Bizim katımızdaki.

{ لَعَلِيٌّ **}** *"Çok yüce."* Keremlidir, şereflidir, yücedir.

{ حَكِيمٌ **}** *"Hikmet dolu bir kitaptır."* Helal ve haram ile muhkemdir.

أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾

5- "Aşırı giden bir kavim oldunuz diye, sizi Kur'an'la uyarmaktan vaz mı geçelim?"

{ اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ **}** *"Sizi Kur'an'la uyarmaktan... mı.*

?" Ey Mekke ehli sizden vahyi ve resûlü kaldıralım mı?

{ صَفْحًا **}** *"Vaz geçelim?"* Veya sizi emirsiz ve nehiysiz başıboş mu bırakalım?

{ اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ **}** *"Aşırı giden bir kavim oldunuz diye."* Allah'ın ilminde müşrik bir kavim olup da iman etmeyenlerden olmuşsunuz diye.

وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِي الْاَوَّلِينَ ﴿٦﴾

6- "Biz öncekilere de nice peygamberler gönderdik!"

{ وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ **}** *"Biz nice peygamberler gönderdik."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Senden öncekiler.

{ فِي الْاَوَّلِينَ **}** *"Öncekilere de."* Geçmiş ümmetlerde. Bizler onların iman etmeyeceklerini bildiğimiz halde onları kitapsız ve resûlsüz bırakmadık.

وَمَا يَاْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٧﴾

7- "Onlar kendilerine gelen her peygamberle mutlaka alay ediyorlardı."

{ وَمَا يَاْتِيهِمْ **}** *"Kendilerine gelen."* Yani öncekiler.

{ اِلَّا كَانُوا بِهِ مِنْ نَبِيٍّ **}** *"Onlar her peygamberle mutlaka."* Peygamberle.

{ يَسْتَهْزِؤُنَ **}** *"Alay ediyorlardı."* Peygamberi alaya alıyorlardı.

فَاَهْلَكْنَآ اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾

8- "Biz onlardan daha güçlü olanları helâk ettik. Nitekim (Kur'an'da) öncekilerin örneği geçmiştir."

{ اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَاَهْلَكْنَآ **}** *"Biz onlardan daha güçlü olanları helâk ettik."*[1] Mekke ehlinden kuvvet ve güç bakımından daha güçlü.

{ وَمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّلِيْنَ **}** *"Nitekim (Kur'an'da) öncekilerin örneği geçmiştir."* Peygamberleri yalanlamaları halinde azap görmeleri şeklindeki öncekilerin sünneti.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ﴿٩﴾

9- "Eğer sen onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan elbette, 'Onları çok güçlü ve her şeyi bilen (Allah) yarattı.' derler."

{ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ **}** *"Eğer sen onlara, sorsan."* Mekke kâfirleri.

{ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ **}** *"'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye elbette, derler."* Mekke kâfirlerine.

{ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيْزُ **}** *"Onları çok güçlü (Allah) yarattı."* Mülkünde ve saltanatında.

{ الْعَلِيْمُ **}** *"Ve her şeyi bilen."* Tedbirini ve yarattıklarını bilen. Allah Teâlâ bunun üzerine dedi: Evet Allah Teâlâ yarattı.

اَلَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّجَعَلَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٠﴾

10- "O, yeryüzünü sizin için bir beşik yapmış ve doğru gidesiniz diye de orada sizin için yollar açmıştır."

{ اَلَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا **}** *"O, yeryüzünü sizin için bir beşik yapmış."* Sergi.

{ وَجَعَلَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا **}** *"Ve orada sizin için yollar açmıştır."* Yollar.

---

1 Tefsir metninde başlı başına tefsir edilen "batşen" ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekleyerek tefsir ettik.

{لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} *"Doğru gidesiniz diye de."* Ta ki yollarda doğruca gidesiniz diye.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾

11- "O, gökten belli bir ölçüye göre su indirdi de biz onunla ölü bir beldeye yeniden hayat verdik. İşte siz de kabirlerinizden) böyle (diriltilip) çıkarılacaksınız."

{وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً} *"O, gökten su indirdi de."* Yağmur.

{بِقَدَرٍ} *"Belli bir ölçüye göre."* Hazinecinin ilminde belli.

{فَأَنْشَرْنَا بِهِ} *"Biz onunla yeniden hayat verdik."* Yağmurla dirilttik.

{بَلْدَةً مَيْتًا} *"Ölü bir beldeye."* Kendisinde herhangi bir bitkinin bulunmadığı.

{كَذٰلِكَ} *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{تُخْرَجُونَ} *"Siz de (kabirlerinizden diriltilip) çıkarılacaksınız."* Yeri yağmurla dirilttiğimiz gibi sizler de diriltilecek ve kabirlerinizden çıkartılacaksınız.

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾

12- "O, bütün çiftleri yaratmış ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etmiştir."

{وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ} *"O, çiftleri yaratmış."* Sınıflar.

{كُلَّهَا} *"Bütün."* Erkek ve dişi.

{وَجَعَلَ لَكُمْ} *"Ve size var etmiştir."* Ve sizin için yarattı.

{مِنَ الْفُلْكِ} *"Gemiler."* Yani denizlerdeki gemiler.

{وَالْأَنْعَامِ} *"Ve hayvanlar."* Yani develer.

{مَا تَرْكَبُونَ**}** *"Bineceğiniz."* Üzerine bindiğiniz.

لِتَسْتَوُۥا عَلٰى ظُهُورِهِۦ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾

13- "Siz onların sırtlarına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak şöyle diyesiniz: 'Bunları, bizim hizmetimize veren Allah'ı tesbih ve tenzih ederiz. Yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi.'"

{لِتَسْتَوُۥا عَلٰى ظُهُورِهِۦ**}** *"Siz onların sırtlarına binip."* Hayvanların yani develerin sırtlarına.

{ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ**}** *"Rabbinizin nimetini anarak."* Onları emre amade kılmasıyla.

{اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ**}** *"Üzerlerine yerleşince."* Sırtlarına yerleşince ve onları sizin boyunduruğunuza verdi.

{وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا**}** *"Şöyle diyesiniz: 'Bunları, bizim hizmetimize veren Allah'ı tesbih ve tenzih ederiz.'"* Develeri.

{وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ**}** *"Yoksa bizim bunlara gücümüz yetmezdi."* İtaat ediciler ve mâlikler olamazdık.[2]

وَاِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

14- "Biz, hiç kuşkusuz Rabbimize döneceğiz."

---

[2] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(مُقْرِنِينَ) sözcüğü güç yetirenler anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Zuhrûf Sûresi.
İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 55.
b) Âyetin bu son bölümünün anlamı şudur: Bizler bu bineklere, gemilere binip zabt u rabt altına almaya onlarda seyrü sefer yapma noktasında tahakküm altına almaya kâdir değiliz, güç yetiremeyiz anlamındadır. Arapların, bir şeye güç yetirdiğin anlamına gelen "Kad akrentü lehu" ifadesi de bu anlamdadır. "Fülânün Mukrinun lifülânin", falanca falancaya gücü yetmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 54.

{ وَاِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ **}** *"Biz, hiç kuşkusuz Rabbimize döneceğiz."* Ölümden sonra dönücüleriz.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهٖ جُزْءًا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

15- "(Buna rağmen) insanlar, (melekler Allah'ın kızlarıdır, diyerek) (Allah'ın) kullarından bir kısmını O'nun parçası saydılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür."

{ وَجَعَلُوا **}** *"(Buna rağmen) saydılar."* Vasfettiler.

{ لَهُ مِنْ عِبَادِهٖ **}** *"(Melekler Allah'ın kızlarıdır, diyerek) (Allah'ın) kullarından bir kısmını O'nun."* Yani melekleri.

{ جُزْءًا **}** *"Parçası."* Bir oğul saydılar. Dediler ki, "Melekler Allah'ın kızlarıdır." Ki, bu sözü söyleyenler Melih oğullarıdır.

{ اِنَّ الْاِنْسَانَ **}** *"Gerçekten insan."* Yani Melih oğulları.

{ لَكَفُورٌ **}** *"Bir nankördür."* Allah'ı inkâr edicidir.

{ مُبِينٌ **}** *"Apaçık."* Küfrü açık.

اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَاَصْفٰىكُمْ بِالْبَنِيْنَ ﴿١٦﴾

16- "Yoksa O, yarattıkları arasından kendisine kızlar edindi de, erkek çocukları size mi bıraktı?"

{ اَمِ اتَّخَذَ **}** *"Yoksa O, kendisine edindi de."* Seçti de.

{ مِمَّا يَخْلُقُ **}** *"Yarattıkları arasından."* Yani melekleri.

{ بَنَاتٍ وَاَصْفٰىكُمْ **}** *"Kızlar size mi? bıraktı"* Ey Melih oğulları sizler için mi seçti?

{ بِالْبَنِيْنَ **}** *"Erkek çocukları."* Erkekleri.

وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ﴿١٧﴾

17- "Onlardan biri, Rahmân olan Allah'a isnat ettiği (kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman, yüzü simsiyah kesilir de öfkesinden yutkunup durur."

{ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ **}** *"Onlardan biri, müjdelendiği zaman."* Melih oğullarından birisi.

{ بِمَا ضَرَبَ **}** *"İsnat ettiği (kız çocuğu) ile."* Vasfettiği şeyle.

{ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا **}** *"Rahmân olan Allah'a."* Kızlar.

{ ظَلَّ **}** *"Kesilir de."* Dönüşür.

{ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيْمٌ **}** *"Yüzü simsiyah öfkesinden yutkunup durur."* Üzüntülü kederli, içi kızgınlıkla dolu. Allah Teâlâ için razı olduğunuz şeye kendi nefisleriniz için razı olmuyor musunuz?

اَوَمَنْ يُّنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِيْنٍ ﴿١٨﴾

18- "Yoksa onlar süs içinde büyütüleni ve savaşta kendini gösteremeyecek olanı mı, (Allah'a isnat) ediyorlar?"

{ اَوَمَنْ يُّنَشَّؤُا **}** *"Yoksa onlar büyütüleni (Allah'a isnat) mı, ediyorlar?"* Gıdalanan ve terbiye edileni.

{ فِي الْحِلْيَةِ **}** *"Süs içinde."* Altın ve gümüş süsü içinde.

{ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ **}** *"Ve savaşta."* Konuşmada.

{ غَيْرُ مُبِيْنٍ **}** *"Kendini gösteremeyecek olanı."* Kanıtını sabit kılamayanı. Kadınlardan da onların misali gibi olanlar vardır. Bunların Allah'ın kızları olması nasıl mümkün olabilir ki!?

وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِيْنَ هُمْ عِبٰدُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا اَشَهِدُوْا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُوْنَ ﴿١٩﴾

19- "Onlar Rahmân olan Allah'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışlarında hazır mı bulundular? Onların bu şâhidlikleri yazılacak ve bundan sorguya çekileceklerdir."

{ وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا **}** *"Onlar Rahmân olan Allah'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar."* Allah'ın kızları.

{ اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ **}** *"Yoksa onların yaratılışlarında hazır mı bulundular?"* Yaratıldıklarında onların dişi olduğuna şâhid mi oldular ki, onların kızlar olduğunu bilmektedirler. Onlar "Hayır, ey Muhammed! Ancak bizler babalarımızın böyle dediğini işittik" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle dedi: "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!"

{ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ **}** *"Onların bu şâhidlikleri yazılacak."* "*Melekler Allah'ın kızlarıdır*" şeklindeki sözlerinden dolayı Allah adına yalan söylemeleri.

{ وَيُسْـَٔلُونَ **}** *"Ve bundan sorguya çekileceklerdir."* Kıyâmet gününde bundan sorguya çekileceklerdir. Yani melekleri Allah'ın kızları kıldıklarından kendilerine "Sizler şâhid mi oldunuz?" diye sorulacak. Onlar da "Hayır" diyecekler. O da "Onların dişi olduğunu ve Allah'ın kızları olduğunu nereden biliyorsunuz?" diye soracak. Onlar da "Biz bunu babalarımızdan işittik" diyecekler. Allah Teâlâ da onların şehadetlerini, yani dile getirdikleri şeyleri yazacak ve kıyâmet gününde bu konu hakkında onları sorguya çekecektir.

وَقَالُوا لَوْ شَآءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Onlar, 'Eğer Rahmân olan Allah dileseydi, biz onlara (meleklere) tapmazdık.' dediler. Onların bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar!"

{ وَقَالُوا **}** *"Onlar, dediler."* Melîh oğulları.

{ لَوْ شَآءَ الرَّحْمٰنُ **}** *"Eğer Rahmân olan Allah dileseydi."* Rahman bizi nehyetmiş ve engellemiş olsaydı.

{ مَا عَبَدْنَاهُمْ **}** *"Biz onlara (meleklere) tapmazdık."* İstihza yönüyle söylenmiş bir sözdür. Ancak biz onlara ibadet etmekle emrolunduk. Onlara ibadet etmekten nehyolunmadık.

{ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ **}** *"Onların bu konuda... yoktur."* Dediklerine dair.

{ مِنْ عِلْمٍ **}** *"Hiçbir bilgileri."* Bir kanıt ve açıklama.

{ اِنْ هُمْ **}** *"Onlar."* Onlar değildirler.

{ اِلَّا يَخْرُصُونَ **}** *"Sadece yalan söylüyorlar."* Allah adına yalan söylemektedirler. Zira Allah Teâlâ onları bu davranıştan engellemiştir.

اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهٖ فَهُمْ بِهٖ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾

21- "Yoksa biz bundan önce kendilerine bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar?"

{ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ **}** *"Yoksa biz kendilerine verdik de."* Onlara bahşettik de.

{ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهٖ **}** *"Bundan önce. Bir kitap."* Kur'an'dan önce.

{ فَهُمْ بِهٖ **}** *"Ona .....mı?"* Kitaba mı?

{ مُسْتَمْسِكُونَ **}** *"Sarılıyorlar."* Ona mı tutunuyorlar ve meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylüyorlar. Onlar "Hayır, ey Muhammed! Ancak bizler babalarımızı bu din üzere bulduk" diye karşılık verdiler. Allah Teâlâ da bunun üzerine onlara şöyle buyurdu:

بَلْ قَالُوٓا اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Hayır, onlar sadece, 'Kuşkusuz, biz atalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz onların izinde gidiyoruz.' dediler."

{ بَلْ قَالُوٓا اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ **}** *"Hayır, onlar sadece, 'Kuşkusuz, biz atalarımızı bu din üzerinde bulduk' dediler."* Bu din üzere.

{ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ **}** *"Biz onların izinde."* Onların dini ve amelleri üzere.

{ مُهْتَدُونَ **}** *"Gidiyoruz."* Uymaktayız.

وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Yine böylece biz senden önce hangi kente bir uyarıcı göndersek, oranın şımarık varlıklı kimseleri, 'Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyuyoruz.' dediler."

{ وَكَذٰلِكَ **}** *"Yine böylece."* İşte bu şekilde, yani senin kavminin dediği gibi.

{ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ **}** *"Biz senden önce hangi kente göndersek."* Bir kasaba halkına.

{ مِنْ نَذِيرٍ **}** *"Bir uyarıcı."* Korkutucu bir peygamber.

{ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَآ **}** *"Oranın şımarık varlıklı kimseleri, dediler."* Zorbaları.

{ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ **}** *"Biz atalarımızı bir din üzerinde bulduk."* Bu din üzere.

{ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ **}** *"Biz de onların izlerine."* Onların dinlerine ve amellerine.

{ مُقْتَدُونَ **}** *"Uyuyoruz."* Dayanmaktayız.

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ قَالُوٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾

24- "(Gönderilen uyarıcı), 'Ben size atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı, (bana uymayacaksınız)?' deyince de onlar, 'Doğrusu biz, sizin tebliğ için gönderildiğiniz şeyi tanımıyoruz.' dediler."

{ قَالَ **}** *"(Gönderilen uyarıcı), deyince de."* Yani ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ **}** *"Ben size getirmiş olsam da mı (bana uymayacaksınız)?"* Size kuşkusuz getirdim.

{ بِاَهْدٰى **}** *"Daha doğrusunu."* Din açısından en doğrusunu.

{ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ **}** *"Atalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden."* Bunu kabul etmeyecek misiniz?

{ قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ **}** *"Onlar 'Doğrusu biz, sizin tebliğ için gönderildiğiniz şeyi...' dediler."* Kitabı.

{ كٰفِرُوْنَ **}** *"Tanımıyoruz."* İnkâr edicileriz.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٢٥﴾

25- "(Bunun üzerine) biz de onlardan intikam aldık. Peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl oldu, bir bak!"

{ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ **}** *"(Bunun üzerine) biz de onlardan intikam aldık."* Resûlleri ve kitapları yalanladıklarında onlara azap etmekle.

{ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ **}** *"Peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl oldu, bir bak."* Kitapları ve resûlleri yalanlayanların durumlarının sonlarının nasıl olduğuna.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِيْ بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُوْنَ ﴿٢٦﴾

26- "Hani bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: 'Ben gerçekten sizin taptığınız şeylerden uzağım.'"

{ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ **}** *"Hani bir zaman İbrahim, babasına şöyle demişti."* Babası Azer'e.

{ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِيْ بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُوْنَ **}** *"Ve kavmine. Ben gerçekten sizin taptığınız şeylerden uzağım."* Onlara gönderildiğinde.

اِلَّا الَّذِيْ فَطَرَنِيْ فَاِنَّهٗ سَيَهْدِيْنِ ﴿٢٧﴾

27- "Ben yalnız beni yaratana taparım. Şüphesiz ki, O, beni doğru yola iletecektir."

{ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي **}** *"Ben yalnız beni yaratana taparım."* Ancak beni Yaratan Mabuduma.

{ فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ **}** *"Şüphesiz ki, O, beni doğru yola iletecektir."* O, beni kendi dini taati üzere koruyacaktır.

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

28- "(İbrahim bu sözü), ardından gelecek olanlara kalıcı bir söz yaptı ki, onlar doğru yola dönsünler."

{ وَجَعَلَهَا **}** *"(İbrahim bu sözü), yaptı ki."* Yani lâ ilâhe illallah sözünü.

{ كَلِمَةً بَاقِيَةً **}** *"Kalıcı bir söz."* Sabit bir söz.

{ فِي عَقِبِهِ **}** *"Ardından gelecek olanlara."* Neslinde. İbrahim'in neslinden.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ **}** *"Onlar doğru yola dönsünler."* Lâ ilâhe illallah sözüyle küfürlerinden.

بَلْ مَتَّعْتُ هَٰؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبِينٌ ﴿٢٩﴾

29- "Doğrusu ben, bunları da atalarını da kendilerine hak olan kitap ve gerçeği açıklayan bir peygamber gelinceye kadar yaşattım."

{ بَلْ مَتَّعْتُ **}** *"Doğrusu ben,... kadar yaşattım."* Erteledim.

{ هَٰؤُلَاءِ **}** *"Bunları da."* Mekke ehlini de.

{ وَآبَاءَهُمْ **}** *"Atalarını da."* Kendilerinden önceki.

{ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ **}** *"Kendilerine hak olan kitap gelinceye."* Yani Kitap.

{ وَرَسُولٌ مُبِينٌ **}** *"Ve gerçeği açıklayan bir peygamber."* Kendilerine bildikleri dilde açıklama yapacak peygamber.

وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Ancak kendilerine hak olan söz geldiği zaman onlar; 'Bu bir büyüdür, doğrusu biz onu tanımıyoruz.' dediler."

{وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ**}** *"Ancak kendilerine hak olan söz geldiği zaman."* Kitap ve resûl.

{قَالُوا هٰذَا**}** *"Onlar; 'Bu' dediler."* Kitabı kastetmektedirler.

{سِحْرٌ**}** *"Bir büyüdür."* Yalandır.

{وَاِنَّا بِهٖ**}** *"Doğrusu biz onu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in getirdiği şeyi ve Kur'an'ı.

{كَافِرُونَ**}** *"Tanımıyoruz."* İnkâr edicileriz.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾

31- "Yine onlar, 'Bu Kur'an, şu iki şehirden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?' dediler."

{وَقَالُوا**}** *"Yine onlar, dediler."* Yani Mekke kâfirleri Velid ve ashabı dediler.

{لَوْلَا**}** *"Değil miydi?"* İndirilseydi ya.

{نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ**}** *"Bu Kur'an, şu iki şehirden bir büyük adama indirilmeli."* Diyor ki, Mekke ve Taif'in iki büyüğü olan Velid ibn Muğire ve Ebû Mesud es-Sekafî gibi büyük bir adama indirilseydi ya.

اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Yoksa Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Onların dünya hayatındaki geçimliklerini, aralarında biz paylaştırdık.

Birbirlerine iş gördürmeleri için, kimini kimine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdiği şeylerden daha hayırlıdır."

{اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ**}** *"Yoksa Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar?"* Yani Rabbinin peygamberliğini, Rabbinin kitabını dilediği kimseye taksim mi etmektedirler?

{نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ**}** *"Onların geçimliklerini, aralarında biz paylaştırdık."* Mal ve çocuk ile.

{فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ**}** *"Dünya hayatındaki. Kimini kimine derecelerle üstün kıldık."* Mal ve çocuk faziletleriyle.

{لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا**}** *"Birbirlerine iş gördürmeleri için."* Yani hizmetkârlar ve köleler olarak emre amade olsunlar diye.

{وَرَحْمَتُ رَبِّكَ**}** *"Rabbinin rahmeti."* Peygamberlik ve kitap. Âyetin, mü'minler için cennet anlamına geldiği de söylenmiştir.

{خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ**}** *"Onların biriktirdiği şeylerden daha hayırlıdır."* Kâfirlerin dünya yaşamında biriktirmiş oldukları mal ve süslerden.

وَلَوْلَآ اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Eğer insanlar (küfre sapan) bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı, biz o Rahmân olan Allah'ı inkâr eden kimselerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler yapardık."

{وَلَوْلَآ اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً**}** *"Eğer insanlar (küfre sapan) bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı."* Bir millet üzere, küfür milleti üzere.

{لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا**}** *"Biz o Rahmân olan Allah'ı inkâr eden kimselerin evlerine tavanlar yapardık."* Onların evlerinin göğünü.

{ مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ **}** *"Gümüşten ve merdivenler."* Dereceler/merdivenler.

{ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ **}** *"Üzerine çıkacakları."* Yükselecekleri gümüşten merdivenler.[3]

وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَ ﴿٣٤﴾

34- "Onların evleri için gümüşten kapılar ve üzerine yaslanacakları koltuklar yapardık."

{ وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا **}** *"Onların evleri için (gümüşten) kapılar yapardık."* Gümüşten.

{ وَسُرُرًا **}** *"Ve koltuklar."* Gümüşten.

{ عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَ **}** *"Üzerine yaslanacakları."* Uyuyacakları.

---

3 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(وَلَوْلَآ اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً) *'Eğer insanlar küfre sapan bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı'* ilahî buyruğu 'Eğer insanların hepsini kâfirler yapması olmasaydı, ben muhakkak kâfirlerin evlerine gümüşten tavanlar, gümüşten merdivenler, gümüşten tahtlar yapardım' anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Zuhrûf Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 70.
b) (وَلَوْلَآ اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً) "*Eğer insanlar küfre sapan bir ümmet haline gelmeyecek olsalardı*", yani âyetin tefsiri bağlamında İbn Abbâs'ın 'Eğer insanların hepsini kâfirler yapması olmasaydı,' açıklamalarından anladığımız gibi tek bir durum üzere ki, bu durum küfürdür, toplanıp bir cemaat olmasalardı anlamındadır.
c) (لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ) "*Rahmana kâfir olanların evlerinin tavanlarını üzerlerine çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.*" İnsanlar Allah'ı inkâr etmek üzere toplanmasalardı kâfirlere fitne olsun diye dünyanın süslerini ve metaını kâfirlerin emrine verirdik anlamındadır.
d) İbn Cerir et-Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o âyette geçen "zuhruf" sözcüğünün altın anlamına geldiğini söylemiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 71.
e) Âyetin anlamı hakkında Taberî, Hasan-ı Basri'den şöyle rivayet etmektedir: "İnsanların bütünü dünyanın lüks ve konforlu yaşamına meyletmeyecek olsalardı, Allah Teâlâ âyet-i kerimede dile getirdiği şeyi gerçekleştirirdi." *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 68.

وَزُخْرُفًا وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

35- "Ve altın ziynetler yapardık. Bütün bunlar, dünya hayatının geçici metaından başka bir şey değildir. Ahiret ise Rabbinin katında takvâ sahipleri içindir."

{ وَزُخْرُفًا **}** *"Ve altın ziynetler yapardık."* Altın ziynetler ve bütün bunları yapardık. Onlar için evlerinin kapları altından ve gümüşten olurdu.

{ وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا **}** *"Bütün bunlar, başka bir şey değildir."* Diyor ki, bunların bütünü ancak dünya hayatının geçici metaından başka bir şey değildir.

{ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatının geçici metaından."* "Mim" sıladır.

Âyetin tefsiri hakkında şöyle de denilmiştir: Dünya hayatının şu geçici bütün metaı. "Lemma" ise sıladır.

{ وَالْاٰخِرَةُ **}** *"Ahiret ise."* Yani cennet ise.

{ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ **}** *"Rabbinin katında takvâ sahipleri içindir."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanlar için olan Rabbinin katındaki şeyler dünya metaından daha hayırlıdır.

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾

36- "Her kim Rahmân olan Allah'ı anmaktan yüz çevirirse, biz ona bir şeytan sardırırız; öyle ki, artık o, onun arkadaşı olur."

{ وَمَنْ يَعْشُ **}** *"Her kim yüz çevirirse."* Yüz çevirirse. Âyetin **{** وَمَنْ يَعْشِ **}** şeklinde esre ile okunması halinde "bıkkınlık gösterirse" anlamına geleceği de söylenmiştir. Âyetin yine **{** وَمَنْ يَعْشَ **}** şeklinde okunması halinde "kim kör olursa" anlamına geleceği de söylenmiştir.

{ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ **}** *"Rahmân olan Allah'ı anmaktan."* Rahmân'ın tevhidinden ve kitabından.

{ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا **}** *"Biz ona bir şeytan sardırırız."* Ona şeytandan bir arkadaş veririz.

{ فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ **}** *"Öyle ki, artık o, onun arkadaşı olur."* Dünyada ve ahirette.[4]

وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾

[4] a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(يَعْشُ) ilahî buyruğu 'kör olursa' anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Zuhrûf Sûresi.

b) Hâfız ibn Hacer şöyle der: "Bu haberi ibn Ebî Hatem Şebib'den, o da İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan oluşan bir kanalla mevsul olarak rivayet etmektedir." *Fethu'l-Bârî*, c. 8, s. 566.

c) (وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ) "*Her kim Rahmân olan Allah'ı anmaktan yüz çevirirse*" ilahî buyruğunda geçen (يَعْشُ) fiilini İbn Abbâs körlük olarak tefsir etmiştir. Tabii ki, bu, fiilin (يَعْشَ) şeklindeki kıraatine göredir. Bu durumda fiil A'Şi-Ye/Ya'Şa-Yü şeklinde dördüncü bâbdandır. Fiilin bu bâbının ifade ettiği anlam, görmemek anlamına gelmektedir. Şair A'şa'nın sözünde geçen A'şa fiil de bu bâbdandır.

"Reet recülen gâibe'l-vafideyn muhtelife'l-halki *a'şa* dariran/O, avurtları kaybolmuş bir adam gördü, hilkati değişmiş, gözü görmeyen bir kimsedir."

İbn Cerir et-Taberî de bunu zikretmiş, daha sonra bu tefsiri Abdurrahman ibn Zeyd ibn Eslem'den rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 72.

Alusî ise bu kıraatin Yahya ibn Selam el-Basrî'nin kıraati olduğunu zikr eder. *Tefsirü'l-Alusi*, c. 25, s. 80.

Ancak İbn Cezerî bu kıraati kıraat-ı aşera arasında zikretmemektedir. *En-Neşr fî Kırâati'l-Aşr*, c. 2, s. 369.

d) Meşhur ve resmî kıraate göre ise âyet şu şekildedir: (وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ) "*Kim Rahmân'ın zikrini görmezlikten gelirse*", yani yüz çevirmek anlamındadır. Kim Rahmân'ın zikrinden yüz çevirirse, görmezlikten gelirse. Bu durumda fiil A'Şe-Ve/Ya'-Şu-V birinci bâbdandır.

Ezherî der ki: Sözcük ya 'Aşevtü ilâ' olarak, ya da 'Aşevtü en' olarak kullanılır."

Ferrâ ise şöyle der: "Âyetin anlamı şudur: '*Kim Rahmân'ın zikrinden yüz çevirirse.*' Âyeti (وَمَنْ يَعْشَ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ) '*Her kim Rahmân olan Allah'ı anmaktan yüz çevirirse*' olarak 'şin' harfinin fethası/üstünü ile okuyan kimseye göre ise âyetin anlamı, kim kör olursa olur." *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 72; *Lisânü'l-Arab*, "A-Ş-V" maddesi; *Meâni'l-Kur'an*, c. 3, s. 32.

37- "(Bu şeytanlar) onları doğru yoldan çıkarırlar da onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar."

{ وَاِنَّهُمْ **}** *"Onlar (Bu şeytanlar)."* Yani şeytanlar.

{ لَيَصُدُّونَهُمْ **}** *"Onları çıkarırlar da."* Onları engellerler.

{ عَنِ السَّبِيلِ **}** *"Doğru yoldan."* Hak ve hidayet yolundan.

{ وَيَحْسَبُونَ **}** *"Sanırlar."* Zannederler.

{ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ **}** *"Kendilerinin doğru yolda olduklarını."* Hak ve hidayet yolunda olduklarını.

حَتّٰٓى اِذَا جَآءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾

38- "Sonunda (kıyâmet günü) o bize gelince, (kötü arkadaşına) der ki: 'Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arasındaki kadar bir uzaklık olsaydı! Meğer sen ne kötü arkadaşmışsın!'"

{ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَنَا **}** *"Sonunda (kıyâmet günü) o bize gelince."* Yani âdemoğlu ve dostu şeytan bir zincire bağlanmış şekilde.

{ قَالَ **}** *"(Kötü arkadaşına) der ki."* Dostu şeytana der ki:

{ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ **}** *"Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arasındaki kadar bir uzaklık olsaydı."* Kış ile yaz arasındaki mesafe kadar.

{ فَبِئْسَ الْقَرِينُ **}** *"Meğer sen ne kötü arkadaşmışsın."* Şeytan ne kötü dost ne kötü arkadaştır.

وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

39- "Zulmettiğiniz için bugün size (pişmanlık) hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız!"

Allah Teâlâ diyor ki:

{الْيَوْمَ وَلَنْ يَنْفَعَكُمْ} *"Bugün size (pişmanlık) hiçbir fayda vermeyecektir."* Bu söz.

{إِذْ ظَلَمْتُمْ} *"Zulmettiğiniz için."* Dünyada inkâr etmiş olmanız nedeniyle.

{أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ} *"Çünkü siz azapta ortaksınız."* Şeytanlar ve âdemoğlu.

اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾

40- "O halde sen mi sağırlara işittireceksin? Yahut körleri ve apaçık sapıklık içinde bulunanları sen mi yola getireceksin?"

{أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ} *"O halde sen mi işittireceksin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hak ve hidayete.

{الصُّمَّ} *"Sağırlara."* Kâfir olduğu halde sağırca davrananlara.

{أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ} *"Yahut körleri sen mi yola getireceksin?"* Ya da kâfir olan bir kişiye hak ve hidayeti göstereceksin .

{وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ} *"Ve apaçık sapıklık içinde bulunanları."* Apaçık bir küfür içinde olan kimseyi. Onu hidayete iletmeye senin takatin yetmez.

فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾

41- "Biz seni (onlara azap gelmeden önce) alıp götürsek de onlardan intikam alırız."

{فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ} *"Biz seni (onlara azap gelmeden önce) alıp götürsek de."* Seni öldürsek.

{فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ} *"Onlardan intikam alırız."* Azapla.

اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾

42- "Yahut da kendilerine vaat ettiğimiz azabı sana göstéririz. Çünkü bizim onlara azap etmeye gücümüz yeter."

{ اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ **}** *"Yahut da kendilerine vaat ettiğimiz azabı sana göstereriz."* Bedir Savaşı'nı.

{ فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ **}** *"Çünkü bizim onlara azap etmeye gücümüz yeter."* Senin vefatından önce de vefatının ardından da onlara azap etmeye kadiriz.

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِيٓ اُوحِيَ اِلَيْكَ اِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾

43- "Öyleyse sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz ki, sen dosdoğru bir yol üzerindesin."

{ فَاسْتَمْسِكْ **}** *"Öyleyse sen, sımsıkı sarıl."* Amel et.

{ بِالَّذِيٓ اُوحِيَ اِلَيْكَ **}** *"Sana vahyedilene."* Yani Kur'an'la.

{ اِنَّكَ **}** *"Şüphesiz ki sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ **}** *"Dosdoğru bir yol üzerindesin."* O'nun razı olduğu dosdoğru din üzeresin.

وَاِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Gerçekten bu (Kur'an), senin için de kavmin için de bir öğüttür ve siz ondan sorguya çekileceksiniz!"

{ وَاِنَّهُ **}** *"Gerçekten bu (Kur'an)."* Yani Kur'an.

{ لَذِكْرٌ لَكَ **}** *"Senin için de bir öğüttür."* Senin için bir şereftir.

{ وَلِقَوْمِكَ **}** *"Kavmin için de."* Kureyş için de. Zira Kur'an onların dilleri üzere nazil olmuştur.

{ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ **}** *"Ve siz ondan sorguya çekileceksiniz."* Bu şerefe şükredip etmemekten.

وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor! Rahmân olan Allah'tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?"

{ وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ **}** *"Senden önce gönderdiğimiz sor."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مِنْ رُسُلِنَا **}** *"Peygamberlerimize."* Hazret-i İsa, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm), Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) gibi. Bu olay Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in semaya götürüldüğü İsrâ ve Mirac gecesinde gerçekleşmiştir. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm), Hazret-i İsa gibi 70 peygambere namaz kıldırmıştır. Allah Teâlâ peygamberine onlara sormalarını emretmiştir. Ey Muhammed.

{ اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ **}** *"Rahmân olan Allah'tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?"* Diyor ki; onlara sor bakayım; "*Rahmân olan Allah'tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?*" Cümlede bir takdim ve tehir vardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onlara sor.*" Rahmân'dan başka kendisine ibadet edilen ilahlar emretmiş miyizdir?

Başka bir vecih de şudur: Diyor ki; kendilerine senden önce resûller gönderdiğimiz kimselere, yani Ehl-i Kitab'a sor bakayım "*Rahmân olan Allah'tan başka kendilerine ibadet edilecek ilâhlar yapmış mıyız?*"

Diyor ki; resûller tevhidden başka bir şeyle gelmiş midir? Ancak Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buna kesin kanaat getirdiğinden dolayı onlara sormadı.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَقَالَ اِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Andolsun ki, biz Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Musa, 'Gerçekten ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın peygamberiyim.' dedi."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ **}** *"Andolsun ki, biz Musa'yı mucizelerimizle gönderdik."* El ve asa ile.

{ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ **}** *"Firavun'a ve ileri gelen adamlarına."* Kavmi olan Kıptilere.

{ فَقَالَ اِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Musa, 'Gerçekten ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın peygamberiyim' dedi."* Sizlere.

فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِاٰيَاتِنَآ اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

47- "(Musa) onlara mucizelerimizi getirince, onlar bu mucizelerle alay edip gülmüşlerdi."

{ فَلَمَّا جَآءَهُمْ **}** *"(Musa) onlara getirince."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) getirince.

{ بِاٰيَاتِنَآ **}** *"Mucizelerimizi."* Yed-i beyza ve asayı.

{ اِذَا هُمْ مِنْهَا **}** *"Onlar bu mucizelerle."* Mucizelerle.

{ يَضْحَكُونَ **}** *"Alay edip gülmüşlerdi."* Şaşırmışlar, alaya almışlar ve bu mucizelere inanmamışlardı.

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَا وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Bizim onlara gösterdiğimiz her bir mucize diğerlerinden daha büyüktü. Belki doğru yola dönerler diye, biz onları azapla cezalandırdık."

{ وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ **}** *"Bizim onlara gösterdiğimiz her bir mucize."* Bir alamet/mucize.

{ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَا **}** *"Diğerlerinden daha büyüktü."* Kendisinden önceki mucizeden daha büyüktü, ancak onlar inanmadılar.

{ وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ **}** *"Biz onları azapla cezalandırdık."* Tufan, çekirge, haşere, kurbağa, kan, eksiltme ve kıtlıkla.

{لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ} *"Belki doğru yola dönerler diye."* Küfürlerinden ve inkârlarından dönsünler diye.

وَقَالُوا يَآ اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Onlar (bu durumda iken bile) şöyle diyorlardı: 'Ey sihirbaz! Sana verdiği söze göre, bizim için Rabbine dua et. Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz.'"

{وَقَالُوا يَآ اَيُّهَ السَّاحِرُ} *"Onlar (bu durumda iken bile) şöyle diyorlardı: 'Ey sihirbaz!'"* Ey bilgin. Onlar bu sözle Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ı ululamaya çalışıyorlardı. Zira onların arasında sihirbaz kimse ulu kimsedir.

{ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ} *"Sana verdiği söze göre, bizim için Rabbine dua et."* Senin Rabbin katındaki ahdinle bizim için Rabbinden iste. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın Allah katındaki ahdi, iman etmeleri halinde onlardan azabı kaldırması idi. Bundan dolayıdır ki, onlar; "*Sana verdiği söze göre*" demişlerdir.

{اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ} *"Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz."* Sana ve getirdiğin şeylere iman edeceğiz.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Ancak biz kendilerinden azabı kaldırır kaldırmaz, onlar hemen sözlerinden dönüverdiler."

{فَلَمَّا كَشَفْنَا} *"Ancak biz kaldırır kaldırmaz."* Bertaraf ettiğimizde.

{عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ} *"Kendilerinden azabı onlar hemen sözlerinden dönüverdiler."* Ahidlerini bozarlar ve iman etmezler.

وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

51- "Firavun kavmine seslenerek dedi ki: 'Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız?'"

{ وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهٖ **}** *"Firavun kavmine seslenerek."* Firavun kavmi olan Kıptilerin içinde onlara hitap ederek.

{ قَالَ يٰقَوْمِ اَلَيْسَ لِيْ مُلْكُ مِصْرَ **}** *"Dedi ki: 'Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi?'"* Kırka kırk fersah olan şu alan.

{ وَهٰذِهِ الْاَنْهٰرُ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِيْ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ **}** *"Ve altımdan akıp giden şu ırmaklar. Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız?"* Etrafımdan akıp giden. Âyetin, bununla altımda koşan atları kastettiği de söylenmiştir.

اَمْ اَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْ هٰذَا الَّذِيْ هُوَ مَهِيْنٌ ۙ وَّلَا يَكَادُ يُبِيْنُ ﴿٥٢﴾

52- "Yoksa ben, şu zavallı ve neredeyse meramını bile anlatmaktan aciz bulunan adamdan daha hayırlı değil miyim?"

{ اَمْ اَنَا۠ خَيْرٌ **}** *"Yoksa ben, daha hayırlı değil miyim?"* Kuşkusuz ben hayırlı değil miyim?

{ مِّنْ هٰذَا الَّذِيْ هُوَ مَهِيْنٌ **}** *"Şu zavallı adamdan."* Bedeninde zayıflık bulunan.

{ وَّلَا يَكَادُ يُبِيْنُ **}** *"Ve neredeyse meramını bile anlatmaktan aciz bulunan."* Kanıtını açıklayamayan.

فَلَوْلَآ اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ اَوْ جَآءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِيْنَ ﴿٥٣﴾

53- "Eğer onun dediği doğruysa, üzerine altın bilezikler atılmalı yahut onunla birlikte, kendisini tasdik eden melekler gelmeli değil miydi?"

{ فَلَوْلَآ اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ **}** *"Eğer onun dediği doğruysa, üzerine bilezikler atılmalı değil miydi?"* Kendisine kaftanlar giydirilseydi ya.

{ مِّنْ ذَهَبٍ **}** *"Altın."* Sizin sahip olduğunuz gibi.

{ اَوْ جَآءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ **}** *"Yahut onunla birlikte, kendisini tasdik eden melekler gelmeli."* Onun risaletini tasdik eden yardımcılar onunla birlikte bulunsaydı ya!

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾

54- "(Firavun) halkını küçümsedi; onlar da kendisine boyun eğdiler. Çünkü onlar fâsık bir kavim idi."

{ فَاسْتَخَفَّ **}** *"(Firavun) küçümsedi."* Saptırdı.

{ قَوْمَهُ **}** *"Halkını."* Kıptileri.

{ فَاَطَاعُوهُ **}** *"Onlar da kendisine boyun eğdiler."* Sözünde.

{ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ **}** *"Çünkü onlar fâsık bir kavim idi."* Kâfirler idiler.

فَلَمَّآ اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾

55- "Sonunda bizi kızdırınca, biz de kendilerinden intikam aldık ve hepsini suda boğuverdik."

{ فَلَمَّآ اٰسَفُونَا **}** *"Sonunda bizi kızdırınca."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) gibi bir peygamberi kızdırınca ve gazabımıza meyledince.

{ انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ **}** *"Biz de kendilerinden intikam aldık."* Azap etmekle.

{ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ **}** *"Ve hepsini suda boğuverdik."* Denizde.[5]

---

5 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(اٰسَفُونَا) ilahî buyruğu 'bizi öfkelendirirlerse' anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Zuhrûf Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahriç etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 84.
b) Bu âyet Firavun ve kavminin kıssasını anlatan âyetler bağlamında geçmektedir. Bu pasaj bize Firavun'un ve kavminin, Hz. Musa ('aleyhi's-selâm)'ın çağrısı karşısındaki tutumlarını gözler önüne sermektedir. Bu pasajın ilk âyeti (وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ فَقَالَ اِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ) "*Andolsun ki, biz Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Musa,*

فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْاٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾

56- "Onları, kendilerinden sonra gelecek olanlar için bir ibret ve örnek kıldık."

{ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا **}** *"Onları, bir ibret kıldık."* Azapla helak olmuş.

{ وَمَثَلًا **}** *"Ve örnek."* İbret.

{ لِّلْاٰخِرِينَ **}** *"Kendilerinden sonra gelecek olanlar için."* Kendilerinden sonraya kalanlar için.

'Gerçekten ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın peygamberiyim' dedi." (43/ez-Zuhrûf/46) âyetidir.

c) (اٰسَفُونَا) buyruğunda geçen çoğul "onlar" zamiri Firavun ve kavmine dönmektedir. Allah Subhanehu ve Teâlâ bu âyetlerde Allah Teâlâ'nın kendilerinden intikam almalarına neden teşkil eden zorbalıklarına ve tuğyanlıklarına bir nebze değinmiştir. (وَنَادٰى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي اَفَلَا تُبْصِرُونَ اَمْ اَنَا خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ فَلَوْلَآ اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ جَآءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ فَلَمَّآ اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ) *"Firavun kavmine seslenerek dedi ki: 'Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız? Yoksa ben, şu zavallı ve neredeyse meramını bile anlatmaktan aciz bulunan adamdan daha hayırlı değil miyim? Eğer onun dediği doğruysa, üzerine altın bilezikler atılmalı yahut onunla birlikte, kendisini tasdik eden melekler gelmeli değil miydi?' Firavun halkını küçümsedi, onlar da kendisine boyun eğdiler. Çünkü onlar fâsık bir kavim idi. Sonunda bizi kızdırınca, biz de kendilerinden intikam aldık ve hepsini suda boğuverdik.*" (43/ez-Zuhrûf/51-55)

İbn Abbâs'tan aktarılan bu hadiste kendisi, (فَلَمَّآ اٰسَفُونَا) sözcüğünü eshetuna/öfkelendirmek olarak tefsir etmiştir. İbn Cerir et-Taberî Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakilde ise "Lemmâ Ağdabunâ/gazaplandırmak" olarak tefsir etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 84.

d) Ebû Ubeyde ise şöyle der: "(فَلَمَّآ اٰسَفُونَا) '*Bizi gazaplandırdığında*' demektir. 'Kad Aseftü' cümlesi, 'Gadibtü', gazaba geldim anlamında kullanılır." *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 2, s. 205.

Ferrâ da Ebû Ubeyde'nin verdiği anlamı sözcüğe vermiştir. *Meâni'l-Kur'an*, c. 3, s. 53.

Esef sözcüğü bazen gazap bazen de hüzün anlamında kullanılır. Ancak âyette gazap anlamında kullanılmıştır. *Müfredat*, "E-S-F" maddesi.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾

57- "Meryem oğlu (İsa), bir örnek olarak anlatılınca senin kavmin, ondan ötürü hemen bağrışmaya başladılar."

{وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا**}** *"Meryem oğlu (İsa), bir örnek olarak anlatılınca."* Onu ilahlarına benzetince.

{إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ**}** *"Senin kavmin, ondan ötürü hemen."* Abdullah ibn Zebarî'nin ve ashabının sözünden dolayı.

{يَصِدُّونَ**}** *"Bağrışmaya başladılar."* Gülmeye başladılar.[6]

---

[6] a) Bu âyetlerin tarihsel arka planı ile ilgili en geniş bilgiler Hibrü'l-Ümmet Abdullah İbn Abbâs'tan gelmektedir. Gelen bu rivayetler hem tefsiri hem de sîret sahasını ilgilendirdiğinden dolayı İbn İshak *Sîret*'ine almıştır. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Medine'de Yahudi ve Hıristiyanlarla giriştiği ilmî münazalar hakkında elimizde veriler var. Ancak Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Mekke müşrikleriyle yapmış olduğu ilmî mücadele noktasında elimizde çok az veri bulunmaktadır. İşte bu verilerden biri, bu âyetin tefsiri bağlamında İbn Abbâs'tan aktarılan bu rivayetlerdir. İmam Ahmed ibn Hanbel, ibn Ukayl el-Ensarî'nin mevlası Ebû Yahya'dan rivayetine göre; o, şöyle demiştir: "İbn Abbâs dedi ki: 'Ben Kur'an'dan öyle bir âyet biliyorum ki, o âyeti bana hiç kimse sormadı. İnsanlar bu âyeti bildikleri için mi sormuyorlar, yoksa anlamadıkları için mi sormuyorlar bilemiyorum.' Sonra İbn Abbâs konuşmaya devam etti ve kalkıp gittiği zaman o âyeti sormamış olduğumuz için birbirimizi kınamaya başladık. Ben: 'Yarın geldiği zaman onu kendisine soracağım' dedim. Ertesi günü İbn Abbâs geldiğinde ben: 'Ey İbn Abbâs, sen dün, Kur'an'da bir âyetin olduğunu ve hiç kimsenin bu âyeti sana sormadığını, insanların onu bilerek mi, yoksa anlamadıkları için mi sormadıklarını bilmiyorum, dedin. Bana o âyeti ve o âyetten önce okuduğunu haber ver' dedim. İbn Abbâs; 'Olur' deyip şöyle devam etti: 'Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kureyş'e: 'Ey Kureyş topluluğu, Allah'tan başka ibadet edilen hiç bir varlık yoktur ki, onda hayır olsun' buyurmuştu. Kureyş, Hıristiyanların Hz. İsa ibn Meryem ('aleyhi's-selâm)'a tapındıklarını ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında ne dediklerini biliyordu. Kureyşliler: 'Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), sen İsa ('aleyhi's-selâm)'ın bir peygamber ve Allah'ın kullarından sâlih bir kul olduğunu iddia etmiyor musun? Şayet sen sözünde doğru isen, onların ilahları da senin söylediğin gibi cehennem odunu değiller mi?' dediler de Allah Teâlâ: (وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ) '*Meryem oğlu İsa, bir örnek olarak anlatılınca senin kavmin, ondan ötürü hemen bağrışmaya başladılar.*' âyetini indirdi. Ben Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e âyetteki (يَصِدُّونَ) '*Bağrışıp çağrışmaya koyuldu*' fiilinin ne anlama geldiğini sordum da 'şamata yapmak gürültü çıkarmak anlamına gelir' buyurdular.' (وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ) '*Gerçekten o (İsa),*

kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir.' âyeti hakkında da İbn Abbâs şöyle dedi: 'O, kıyâmet kopmadan önce Meryemoğlu İsa'nın zuhurudur.'" *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 317.

Hadisin senedini Hâşim ibn Kâsım, Şeyban, Asım, Ebû Rezin ve Ebû Yahya oluşturmaktadır.

Hâşim ibn Kâsım, Asım ibn Ebî Behdele ve Ebû Rezin'in tercüme-i halini sunmuştuk.

Şeyban. İmam, hafız, Hüccet Ebû Muaviye Şeyban ibn Abdurrahman et-Temimî. Sika ve sâhibü'l-kitaptır. *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 218, 204 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 356, 115 nolu madde; *el-Lübâb fî Tehzibi'l-Ensab*, c. 3, s. 301.

Ebû Yahya Misda'. Sâduktur. Hakkında ileri geri konuşulmuştur. *Et-Takrib*, c. 2, s. 251, 1147 nolu madde; *el-Mizan*, c. 4, s. 118.

Hadisin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 11, s. 18, 39 nolu madde; c. 5, s. 38, 67 nolu madde; c. 10, s. 118, 215 madde; *Tehzibü'l-Kemal*, Şeyban et-Temimî.

Asım ibn Behdele'nin meşhur kıraat âlimi olduğunu ancak hadis sahasında vehimleri bulunduğunu söylemiştik. Gerçi son ravi Ebû Yahya hakkında da cerh ve tadil âlimleri ileri geri konuşmuşlardır. Bkz. *et-Takrîb*, c. 2, s. 251, 1147 nolu madde; *el-Mizan*, c. 4, s. 118.

Bu hadis bu kanalla zayıftır. Ancak şu kadar var ki, hadis başka kanallardan da rivayet edildiğinden dolayı kuvvet kazanmaktadır. Bu kanallardan birisini İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 86.

b) Muhammed ibn İshak'ın *Sîret*'inde uzun bir siyak ile anlattığı hadis de bunlardandır. Bu rivayette çok güzel ayrıntılar ve tafsilatlar bulunmaktadır.

İbn İshak dedi ki: "Bana ulaştığına göre; Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bir gün mescidde Velid ibn Muğire ile beraber oturuyordu. Nadr ibn Haris de gelip onların yanına oturdu. Mecliste Kureyşlilerden birçokları hazır bulunuyordu. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e konuşunca Nadr ibn Haris Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) karşı çıktı. Onunla konuşan Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) nihayet onu susturdu, hem ona hem de orada hazır bulunanlara (اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ) '*Gerçekten siz de Allah'tan başka taptıklarınız da cehennemin odunusunuz. Siz oraya geleceksiniz Eğer bunlar ilah olsalardı, oraya girmezlerdi. Hepsi orada ebediyyen kalacaklardır.Onlar orada ah edip inleyeceklerdir. Onlar orada işitmezler de*.' (21/el-Enbiyâ/98-100) âyetini tilavet buyurdu ve sonra kalkıp gitti.

Abdullah ibn Zeb'ari et-Temimî gelip oturdu. Velid ibn Muğire ona: 'Vallahi Nadr ibn Haris şu Abdülmuttalib'in oğluna karşı çıkamadı. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), bizim ve tapındığımız ilahların cehennem odunu olduğunu ileri sürüyor' dedi.

Abdullah ibn Zebarî şöyle dedi: 'Allah'a yemin ederim ki, şayet onu bulmuş olsaydım, onunla tartışır ve ona üstün gelirdim. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sorun: Allah'tan başka ibadet edilen her şey kendisine tapınanlarla birlikte cehennemde midir? Biz meleklere, Yahudiler Uzeyr'e, Hıristiyanlar Meryemoğlu İsa ('aleyhi's-selâm)'a tapınıyorlar. Bunların hepsi de kendilerine tapı-

nanlarla beraber cehennemde mi olacak?' Velid ve mecliste onunla beraber olanlar, Abdullah ibn Zebarî'nin sözlerinden hoşlandılar ve onun, Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı üstün gelebileceği bir delil ileri sürdüğüne inandılar. Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e anlatıldı da Peygamberimiz Efendimiz: 'Allah'tan başka kendisine ibadet olunmasını isteyen her şey kendisine tapınanla beraberdir. Onlar ancak şeytana ve şeytana tapınmayı emredenlere ibâdet ediyorlar' buyurdu. Allah Teâlâ da: (اِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰى اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ) '*Şüphesiz kendileri için daha önceden tarafımızdan iyilik takdir edilmiş olanlar, işte onlar oradan uzaklaştırılmışlardır. Onlar ateşin sesini dahi işitmezler. Canlarının arzu ettiği şeyler arasında ebedidirler.*' (21/el-Enbiyâ/101-102) âyetini indirdi. Yani Hz. İsa, Uzeyr ve bu ikisi ile beraber Allah'a itaat ederek bu dünyadan göçüp giden rahipler, din adamları haklarında Allah'ın güzel sözü geçmiş olan kimselerdir. Sapıklık ehlinden onlara tapınanlar kendilerine Allah'tan başka rabler edinmişlerdir.

Onların meleklere ibadet etmeleri ve meleklerin Allah'ın kızları olduğu şeklindeki sözleri hakkında da: (وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ اِنِّي اِلٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰالِمِينَ) '*Rahman evlâd edindi, dediler. O bundan münezzehtir. Bilakis onlar mükerrem kullardır. Sözleri ile O'nun önüne geçemezler. Onlar, O'nun emri gereğince iş görürler. Onların önündekini de arkalarındakini de bilir. O'nun razı olduğu kimselerden başkasına şefaat etmezler. Onlar korkusundan titrerler. Onlardan kim: Ben O'ndan gayrı ilahım derse, biz böylesini cehennemle cezalandırırız. İşte zalimleri böyle cezalandırırız.*' (21/el-Enbiyâ/26-9) âyeti indi. Hz. İsa'nın durumu ve Allah'tan ayrı olarak Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'a tapınıldığına dair, Velid ve onunla beraber o mecliste hazır bulunup Abdullah ibn Zebarî'nin delili ve tartışmasına sevinenler hakkında da '*Meryem oğlu bir misal olarak verilince, hemen senin kavmin bundan dolayı bağrışıp çağrışmaya koyuldu*' âyeti nazil oldu." *Siret-i ibn Hişam*, c. 1, s. 374.

Hâkim en-Nîsâbûrî ise (وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ) "*Şüphesiz ki, o, saatin bilgisidir.*" (43/Zuhrûf/61) ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle der: "Bu, Meryem oğlu İsa'nın çıkışıdır."

Hâkim der ki: "Bu hadis, isnadı sahih olan bir hadistir." Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 448, Kitabü't-Tefsir.

c) (وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ) "*Meryem oğlu İsa, bir örnek olarak anlatılınca senin kavmin, ondan ötürü hemen bağrışmaya başladılar.*" âyeti hakkında İbn Abbâs'ın rivayetinden anlaşıldığına göre; Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kureyş'in ilahlarına hakaret edip ilahların şer olduğunu beyan edince Kureyşliler Hz. İsa ibn Meryem'i öne sürerek tartışmaya başladılar. Bu bağlamda Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e şöyle dediler: "Eğer ilahlarımızda herhangi bir hayır bulunmamaktaysa Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'a da Al-

وَقَالُوٓا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾

58- "'Bizim tanrılarımız mı, yoksa o mu daha hayırlı?' dediler. Onlar bunu, sırf seninle tartışmak için ortaya attılar. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur."

{ وَقَالُوٓا **}** *"Dediler."* Yani Abdullah ibn Zebarî.

{ ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ **}** *"Bizim tanrılarımız mı, daha hayırlı?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اَمْ هُوَ **}** *"Yoksa o mu?"* Yani İsa ibn Meryem mi? Eğer Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın Hıristiyanlarla birlikte cehennem ateşinde bulunması caiz ise bizim de ilahlarımızla birlikte cehennem ateşinde bulunmamız caizdir.

{ مَا ضَرَبُوهُ **}** *"Onlar bunu, ortaya attılar."* Onların sana zikrettikleri Hazret-i İsa ibn Meryem örneği.

{ لَكَ اِلَّا جَدَلًا **}** *"Sırf seninle tartışmak için."*[7] Ancak cidal ve düşmanlık içindir.

---

lah Teâlâ dışında ibadet edilmektedir. Onun hakkında söylenen şeyler niçin ilahlarımız hakkında söylenmemektedir." Allah Teâlâ onların bu konumlarını (اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ) *"Senin kavmin, ondan ötürü hemen bağrışmaya başladılar."* buyruğuyla dile getirmektedir. İbn Abbâs'ın dediği gibi gürültü çıkarmaya başladılar. Zira onlar kendilerini, kendisiyle mücadele edebilecekleri bir kanıtı ellerine geçirdiklerini düşünerek sevindiler. (وَقَالُوٓا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ هُوَ) *"Bizim tanrılarımız mı, yoksa o mu daha hayırlı, dediler."* (43/ez-Zuhrûf/58). Yani bizim ilahlarımız mı hayırlı yoksa Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) mı? Diye karşılık verdiler. Bu cümleyle Hıristiyanların taptıkları Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın kendi tapmış oldukları ilahlarından daha hayırlı olduğunu inkâr etmektedirler. Durum tahmin ettikleri gibi Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) ilahlarından daha hayırlı değil ise Allah Teâlâ'nın (اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ) *"Gerçekten siz de, Allah'tan başka taptıklarınız da cehennemin odunusunuz."* (21/Enbiyâ/98) buyurduğu gibi ilahları cehennemin yakıtı olmamaktadır.

7 Tefsir metninde "leke" sözcüğü önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ **}** *"Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur."* Bâtılı savunan kavgacı bir toplumdur.[8]

اِنْ هُوَ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ ﴿٥٩﴾

59- "O, ancak kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur."

{ اِنْ هُوَ **}** *"O"* Yani o İsa ibn Meryem ancak.

{ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ **}** *"Ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur."* Risaletle gönderilmiş bir kuldur. Onların ilahları gibi değildir.

{ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا **}** *"Ve örnek kıldığımız."* İbret kıldığımız.

{ لِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ **}** *"İsrailoğullarına."* Babasız bir çocuk olarak.[9]

وَلَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰٓئِكَةً فِي الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

60- "Eğer biz dileseydik, içinizden yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık."

{ وَلَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ **}** *"Eğer biz dileseydik, içinizden yaratırdık."* Sizin mekânınızda. Âyetin, sizden yaratırdık anlamına geldiği de söylenmiştir.

---

8 (مَا ضَرَبُوهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًا) *"Onlar bunu, sırf seninle tartışmak için ortaya attılar."* Yani sana sunmuş oldukları bu darb-ı meselle hakikata ulaşmak, bâtıldan kurtulup hakka erişmek gibi bir amacı gütmemektedirler. Sana sunmuş oldukları bu darb-ı meselle bâtıl dahi olsa inançlarını temellendirmek, seni çağırmış olduğun çağrıdan engellemek istiyorlar. Zira onlar inançlarının hak olduğuna kanaat getirmişlerdi. (بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ) *"Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur."* düşmanlıkta çok şiddetlidirler. Bâtıl inançlarını desteklemek istemektedirler.

9 (اِنْ هُوَ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ) *"İsa, ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur."* Yani Hz. İsa ('aleyhi's-selâm) da diğer insanlar gibi bir insandır. Bizler kendisine nübüvvet ve nübüvvet dışında bir çok nimetler bahşettik. (وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ) *"Ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız."* Yani onun yaratılışını harikulade bir olay kıldık. Yani babasız bir şekilde yarattık. Bu ilahî buyrukta Allah Teâlâ'nın kudretine bir âyet ve İsrailoğullarının Allah Teâlâ'ya yönelip kulluğu O'na hasretmeleri ve Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ı Allah Teâlâ ile birlikte bir ilah kılmamaları için bir ibret bulunmaktadır.

{ مَلٰٓئِكَةً فِي الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ } *"Yeryüzünde yerinize geçecek melekler."* Sizin bedeliniz olarak size halifeler kılardık. Âyetin, size bedel yerde yürüyenler kılardık anlamına geldiği de söylenmiştir. [10]

وَاِنَّهٗ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

61- "Gerçekten o (İsa), kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir. Bu yüzden kıyâmet hakkında sakın kuşkuya düşmeyin. Bana uyun! İşte bu, dosdoğru yoldur."

{ وَاِنَّهٗ } *"Gerçekten o (İsa)"* Yani Hazret-i İsa ibn Meryem'in nüzulü.

{ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ } *"Kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir."* Kıyâmetin kopacağının açıklanmasıdır. Âyetin "le-elemün" şeklinde okunması halinde "Kıyâmet alametidir" anlamına geldiği de söylenmiştir. [11]

{ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا } *"Bu yüzden kıyâmet hakkında sakın kuşkuya düşmeyin."* Kıyâmetin gerçekleşmesi noktasında sakın kuşkuya kapılmayın.

{ وَاتَّبِعُونِ } *"Bana uyun."* Tevhidle.

---

[10] a) (وَلَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰٓئِكَةً فِي الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ) "*Eğer biz dileseydik, içinizden yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık.*" Yani dileseydik sizin yerinize yeryüzünü Allah Teâlâ'ya kulluk ile imar edecek ve birbirlerinin ardını alacak melekleri halk ederdik. İbn Cerir et-Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Biri diğerinin yerini alacak." *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 89. Bu haberin isnadının hasen olduğunu çeşitli yerlerde vurgulamıştık.
b) Âyette meleklere kulluk eden müşriklere yönelik bir reddiye bulunmaktadır. Zira âyet, meleklerin ancak Allah Teâlâ'nın kulları olduğunu açıklamaktadır. Eğer Allah Teâlâ dilemiş olsaydı hiç kuşkusuz âdemoğlu yerine onları yeryüzüne indirirdi.

[11] (وَاِنَّهٗ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ) "*Gerçekten o (İsa), kıyâmetin (yaklaştığını gösteren) bir bilgidir.*" Yani kıyâmet gününden önce Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'ın nüzûlü kıyâmetin kopmasının yakınlığına ilişkin bir emaredir. Yukarıda İmam Ahmed ibn Hanbel'in ve İbn İshak'ın İbn Abbâs'tan aktardığı hadiste buna ilişkin bir değini geçmektedir. Esasında nüzûl-ü İsa olayı bu son dönemde tartışma konusu olduğu kadar hiçbir dönemde tartışma konusu olmadı. Neredeyse geçmiş dönem Müslüman âlimlerinde bu konuda bir görüş birliği vardı dahi denilebilir.

{ هٰذَا **}** *"İşte bu."* Tevhid.

{ صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ **}** *"Dosdoğru yoldur."* Allah Teâlâ'nın kendisinden razı olduğu dosdoğru yoldur ki, bu, İslam dinidir.

وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾

62- "Sakın şeytan sizi doğru yoldan alıkoymasın. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır."

{ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ **}** *"Sakın sizi doğru yoldan alıkoymasın."* Sizi engellemesin.

{ الشَّيْطَانُ **}** *"Şeytan."* İslam dininden ve kıyâmetin kopuşunu ikrar etmekten.

{ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ **}** *"Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır."* Düşmanlığı açık.

وَلَمَّا جَآءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾

63- "İsa apaçık mucizelerle gelince demişti ki: 'Ben size hikmetle ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir bölümünü size açıklayayım diye geldim. Allah'tan korkun ve bana itaat edin.'"

{ وَلَمَّا جَآءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"İsa apaçık mucizelerle gelince."* Emir, nehy ve harikuladeliklerle.

{ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ **}** *"Demişti ki: 'Ben size hikmetle... diye geldim.'"* Emir nehy ve peygamberlikle.

{ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ **}** *"Ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir bölümünü size açıklayayım."* Dinde muhalefet ettiğiniz şeyleri.

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'tan korkun."* Size emrettiği şeylerde Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{ وَاَطِيعُونِ **}** *"Ve bana itaat edin."* Vasiyetime ve sözüme uyunuz.

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾

64- "Çünkü Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na kulluk edin! İşte bu, dosdoğru yoldur."

{ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّي **}** *"Çünkü Allah, benim de Rabbim."* Benim yaratıcım.

{ وَرَبُّكُمْ **}** *"Sizin de Rabbinizdir."* Sizin de yaratıcınızdır.

{ فَاعْبُدُوهُ **}** *"O'na kulluk edin."* O'nu birleyiniz.

{ هٰذَا **}** *"İşte bu."* Tevhid.

{ صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ **}** *"Dosdoğru yoldur."* Kendisinden razı olduğu dosdoğru yoldur.

فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٦٥﴾

65- "Ancak onların içlerinden (çıkan) bir takım gruplar, birbirleriyle görüş ayrılığına düştüler. Can yakıcı bir günün azabından dolayı, vay zulmedenlerin hâline!"

{ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ **}** *"Ancak bir takım gruplar, birbirleriyle görüş ayrılığına düştüler."* Hıristiyanlar.

{ مِنْ بَيْنِهِمْ **}** *"Onların içlerinden (çıkan)."* İsa ('aleyhi's-selâm) hakkında kendi aralarında. Onların bir bölümü "İsa Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar Nasturîlerdir. Diğer bir bölümü "O Allahtır" dediler. Bunlar da Maryakubîlerdir. Bir bölümü ise "İsa O'nun ortağıdır" dediler. Bunlar da Melkanîlerdir. Diğer bir grup ise "O üçün üçüncüsüdür" dediler. Bunlar da Markusîlerdir.

{ فَوَيْلٌ **}** *"Vay hâline."* Şiddetli azaptan dolayı.

{ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا **}** *"Zulmedenlerin."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) hakkında hizipleşenlere.

{مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيمٍ} *"Can yakıcı bir günün azabından dolayı."* Acıtıcı.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

66- "Onlar hiç farkında değillerken, kendilerine o kıyâmet gününün ansızın gelivermesini mi bekliyorlar?"

{هَلْ يَنْظُرُونَ} *"Mi bekliyorlar?"* Onlar beklemiyorlar. Yani sözlerinden tevbe etmiyorlar.

{اِلَّا السَّاعَةَ} *"O kıyâmet gününün."* Kıyâmetin gerçekleşeceğinden.

{اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً} *"Kendilerine ansızın gelivermesini."* Aniden.

{وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ} *"Onlar hiç farkında değillerken."* Azabın kendilerine ineceğini bilmeden.

اَلْاَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾

67- "O gün, Allah'tan korkanlar dışında, dost olanlar bile birbirlerine düşmandırlar."

{اَلْاَخِلَّآءُ} *"Dost olanlar bile."* Masiyette dost olanlar.

{يَوْمَئِذٍ} *"O gün."* Kıyâmet gününde Ukbe ibn Ebi Muayt ve Ubeyy ibn Halef gibileri.

{بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ} *"Allah'tan korkanlar dışında, birbirlerine düşmandırlar."* Küfür, şirk ve gayrı ahlakî davranışlardan kaçınan Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali ve onların ashapları gibi. Zira bunlar bu şekilde değildirler. Allah Teâlâ bunun üzerine şöyle buyurdu:

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Ey benim kullarım! Bugün size hiç korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz!"

{يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ} *"Ey benim kullarım! Bugün size hiç korku yoktur."* Sizden başkasının korktuğu bu anda.

{ وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ } *"Ve siz üzülmeyeceksiniz."* Sizden başkasının üzüldüğü bu anda.

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾

69- "Bizim âyetlerimize iman edip hâlis müslüman olmuş kullarım!"

{ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا } *"Bizim âyetlerimize iman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَكَانُوا مُسْلِمِينَ } *"Hâlis Müslüman olmuş kullarım."* İbadet ve tevhidde ihlaslı.

اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Haydi cennete girin, siz ve eşleriniz ağırlanıp sevindirileceksiniz."

{ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ } *"Haydi cennete girin, siz ve eşleriniz."* Eşleriniz.

{ تُحْبَرُونَ } *"Ağırlanıp sevindirileceksiniz."* Hediyelerle ikram edilecek ve cennette nimetlendirileceksiniz.

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾

71- "Onların aralarında, altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı her şey vardır! Ve siz orada ebedi olarak kalacaksınız."

{ يُطَافُ عَلَيْهِمْ } *"Onların aralarında, dolaştırılır."* Hizmette.

{ بِصِحَافٍ } *"Tepsiler."* Çanaklar.

{ مِنْ ذَهَبٍ } *"Altın."* İçinde türlü türlü yiyecekler.

{ وَاَكْوَابٍ **}** *"Ve kadehler."* Tutacak kulpları ve emzikleri olmayan ve başları yuvarlak olan içinde içeceklerinin bulunduğu sürahiler/testiler.

{ وَفِيهَا **}** *"Orada."* Cennette.

{ مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ **}** *"Canların çektiği her şey vardır."* Nefislerinin arzuladığı.

{ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ **}** *"Ve gözlerin hoşlandığı."* Gözlerin kendisine baktığında hoşlandığı.

{ وَاَنْتُمْ فِيهَا **}** *"Ve siz orada."* Cennette.

{ خَالِدُونَ **}** *"Ebedi olarak kalacaksınız."* Sürekli olarak kalacaksınız. Ölmeyecek ve çıkartılmayacaksınız.

وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾

72- "İşte bu, yapmış olduğunuz ameller sebebiyle, size miras olarak verilen cennettir."

{ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ **}** *"İşte bu, cennettir."* Bu cennettir.

{ الَّتِي اُورِثْتُمُوهَا **}** *"Size miras olarak verilen."* Konakladığınız ve sizin için miras kıldığım.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Yapmış olduğunuz ameller sebebiyle."* Ve dünyada söylemiş olduklarınız nedeniyle.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

73- "Orada, sizin için bol bol meyveler vardır. Onlardan yersiniz."

{ لَكُمْ فِيهَا **}** *"Orada, sizin için."* Cennette.

{ فَاكِهَةٌ **}** *"Meyveler."* Türlü türlü meyveler.

{ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَاْكُلُونَ **}** *"Bol bol vardır. Onlardan yersiniz."* Çeşitli meyvelerden.

اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾

74- "Şüphesiz ki, suçlular cehennem azabında sürekli olarak kalacaklardır."

{ اِنَّ الْمُجْرِمِينَ **}** *"Şüphesiz ki, suçlular."* Müşrikler, Ebû Cehil ve ashabı.

{ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ **}** *"Cehennem azabında sürekli olarak kalacaklardır."* Ölmezler ve oradan da çıkartılmazlar.

لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾

75- "Kendilerinden (bu azap) hafifletilmeyecek. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir."

{ لَا يُفَتَّرُ **}** *"(Bu azap) hafifletilmeyecek."* Kaldırılmayacak.

{ عَنْهُمْ **}** *"Kendilerinden."* Azap kaldırılmayacak ve kesilmeyecektir.

{ وَهُمْ فِيهِ **}** *"Onlar azap içinde."* Azabın içinde.

{ مُبْلِسُونَ **}** *"Kurtuluştan ümit kesmişlerdir."* Azabın kaldırılmasından ve bütün hayırlardan ümitsizliğe kapılmışlardır.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾

76- "Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zâlim kimselerdi."

{ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ **}** *"Biz onlara zulmetmedik."* Helakleri ve azaplarıyla.

{ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ **}** *"Fakat onlar kendileri zâlim kimselerdi."* Küfür ve şirk ile.

وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ اِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾

77- "Onlar (cehennem bekçisine), 'Ey Mâlik! Rabbin artık canımızı alsın!' diye seslenirler. O da onlara, 'Siz böylece kalacaksınız!' der."

{ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ **}** *"Onlar (cehennem bekçisine), 'Ey Mâlik!' diye seslenirler."* Cehennem ateşinin bekçisine "Ey Malik" diye nida ederler.

{ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ **}** *"Rabbin artık canımızı alsın."* Ölüme hükmetsin. Malik de bunun üzerine kırk yıl sonra onlara cevap verir.

{ قَالَ اِنَّكُمْ مَاكِثُونَ **}** *"O da onlara, 'Siz böylece kalacaksınız!' der."* Sizler azapta sürekli kalacaksınız ve oradan çıkartılmayacaksınız.

لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾

78- "Andolsun ki, biz size gerçeği getirdik, ama sizin çoğunuz gerçekten hoşlanmıyorsunuz."

{ لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ **}** *"Andolsun ki biz size gerçeği getirdik."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) peygamberiniz Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Kur'an'ı getirdiğinde.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ **}** *"Ama sizin çoğunuz."* Bütününüz.

{ لِلْحَقِّ **}** *"Gerçekten."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ كَارِهُونَ **}** *"Hoşlanmıyorsunuz."* İnkâr edicilersiniz.

اَمْ اَبْرَمُوٓا اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Yoksa onlar bir işe (peygamberi öldürmeye) kesin karar mı verdiler? Biz de kararlıyız!"

{ اَمْ اَبْرَمُوٓا اَمْرًا **}** *"Yoksa onlar bir işe (peygamberi öldürmeye) kesin karar mı verdiler?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in durumu ile ilgili olarak bir işe mi hükmettiler?

{ فَاِنَّا مُبْرِمُونَ **}** *"Biz de kararlıyız!"* Bizler de onların helak oluşu işine hükmettik.

اَمْ يَحْسَبُونَ اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

80- "Yoksa bizim, onların sırlarını ve fısıltılarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, (işitiriz), hem de yanlarında elçilerimiz vardır, yazarlar."

{ اَمْ يَحْسَبُونَ **}** *"Yoksa... mi sanıyorlar?"* Onlar, yani Safvan ibn Ümeyye ve iki arkadaşı sanmakta mıdırlar?

{ اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ **}** *"Bizim, onların sırlarını işitmediğimizi."* Kendi aralarındaki sırlarını.

{ وَنَجْوٰيهُمْ **}** *"Ve fısıltılarını."* Kâbe çevresindeki yalnız kaldıkları esnadaki fısıltılarını.

{ بَلٰى **}** *"Hayır, (işitiriz)."* İşitiriz.

{ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ **}** *"Hem de yanlarında elçilerimiz vardır."* Onların yanında.

{ يَكْتُبُونَ **}** *"Yazarlar."* Onların sırlarını ve fısıltılarını ki, bunlar Hafaza Melekleri'dir.

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾

81- "De ki: 'Eğer Rahmân olan Allah'ın bir çocuğu olsaydı, ona ibadet edenlerin ilki ben olurdum!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Nadir ibn Haris ve Alkame'ye de ki:

{ اِنْ **}** *"Eğer."* Değildir.

{ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدِينَ **}** *"Rahmân olan Allah'ın bir çocuğu olsaydı, ona ibadet edenlerin ilki ben olurdum."*[12] Allah Teâlâ'nın çocuğu ve ortağı olmadığını ikrar edenlerin ilki benim.

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Göklerin ve yerin Rabbi, arşın da Rabbi olan Allah, onların nitelendirdikleri şeyden uzaktır, yücedir!"

[12] Tefsir metninde önceki bölümde yer alan "kâne" nakıs fiilini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ} *"Göklerin ve yerin Rabbi, arşın da Rabbi olan Allah, onların nitelendirdikleri şeyden uzaktır, yücedir!"* Dedikleri çocuktan ve ortaktan.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾

83- "Sen onları (kendi başlarına) bırak da tehdit olundukları günlerine kavuşuncaya kadar, boş konuşmalarına dalsınlar, oyalanıp dursunlar!"

{فَذَرْهُمْ} *"Sen onları (kendi başlarına) bırak da."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onları bırak.

{يَخُوضُوا} *"Boş konuşmalarına dalsınlar."* Bâtılda.

{وَيَلْعَبُوا} *"Oyalanıp dursunlar."* Kur'an'la alay etsinler.

{حَتّٰى يُلَاقُوا} *"Kavuşuncaya kadar."* Gözleriyle gördükleri güne kadar.

{يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ} *"Tehdit olundukları günlerine."* Ölümün ve azabın bulunduğu.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَآءِ اِلٰهٌ وَفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾

84- "Gökteki ilâh da yerdeki ilâh da O'dur! O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilir."

{وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَآءِ اِلٰهٌ} *"Gökteki ilâh da O'dur!"* O, gökteki her şeyin ilahıdır.

{وَفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌ} *"Yerdeki ilâh da."* Yerdeki her şeyin ilahıdır.

{وَهُوَ الْحَكِيمُ} *"O, tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve hükmünde.

{الْعَلِيمُ} *"Her şeyi bilir."* Yarattığını ve tedbirini bilir.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾

85- "Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü, kendine ait olan Allah'ın şanı ne yücedir! Kıyâmet saatinin bilgisi de yalnız O'nun katındadır. Siz, sonunda O'na döndürülüp götürüleceksiniz."

{ وَتَبَارَكَ **}** *"Şanı ne yücedir."* Çocuktan ve ortaktan yücedir ve beridir.

{ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü, kendine ait olan Allah'ın."* Mahlukattan.

{ وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ **}** *"Kıyâmet saatinin bilgisi de yalnız O'nun katındadır."* Kıyâmetin kopacağının bilgisi.

{ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ **}** *"Siz, sonunda O'na döndürülüp götürüleceksiniz."* Ahirette.

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86- "Onların O'nu (Allah'ı) bırakıp da taptıkları putlar şefâat hakkına sahip değillerdir. Şefâat hakkına ancak gerçeğe bilerek şahitlik edenler sahip olabilirler!"

{ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ **}** *"Onların taptıkları putlar sahip değillerdir."* İbadet edenler.

{ مِنْ دُونِهِ **}** *"O'nu (Allah'ı) bırakıp da."* Allah'tan başka.

{ الشَّفَاعَةَ **}** *"Şefâat hakkına."* Diyor ki, melekler hiçbir kimseye şefaat edemezler.

{ بِالْحَقِّ اِلَّا مَنْ شَهِدَ **}** *"Ancak, gerçeğe... şâhidlik edenler sahip olabilirler."* İhlaslı olarak lâ ilâhe illallah sözünü söylerse.

{ وَهُمْ يَعْلَمُونَ **}** *"Bilerek."* Kendi nefisleri tarafından bir hak. Bu âyet-i kerime meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söyleyen Benî Melih kabilesi hakkında nazil olmuştur.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

87- "Eğer sen onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, elbette, 'Allah.' derler. Öyle ise nasıl oluyor da haktan çevriliyorlar?"

{ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ **}** *"Eğer sen onlara sorsan."* Yani Melih oğullarına.

{ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللهُ **}** *"Kendilerini kimin yarattığını elbette, 'Allah' derler."* Bizi Allah yarattı.

{ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ **}** *"Öyle ise nasıl oluyor da haktan çevriliyorlar?"* İkrar ettikten sonra nasıl da Allah adına yalan söylüyorlar?

وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

88- "O'nu (Peygamberin) sözü şu olmuştur: 'Ey Rabbim! Bunlar iman etmeyen bir kavimdir.'"

{ وَقِيلِهِ **}** *"O'nu (Peygamberin) sözü şu olmuştur."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sözü.

{ يَا رَبِّ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ **}** *"Ey Rabbim! Bunlar iman etmeyen bir kavimdir."* Sana ve Kur'an'a iman etmeyen bir topluluktur. Onlara dilediğini yap.

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

89- "(Ey Muhammed!) Şimdilik sen onlara aldırma ve size selâm olsun de! Onlar yakında bilecekler!"

{ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ **}** *"(Ey Muhammed!) Şimdilik sen onlara aldırma."* Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e denildi ki, onlardan yüz çevir.

{ وَقُلْ سَلَامٌ **}** *"Ve size selâm olsun de."* Sözün doğru olanını.

{ فَسَوْفَ **}** *"Yakında."* Bu onlara yönelik bir tehdittir.

{ يَعْلَمُونَ **}** *"Onlar bilecekler."* Kendilerine Bedir, Uhud ve Hendek Savaşı'nda ne yapılacağını bilirler. Allah Teâlâ bunun ardından Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e savaşmayı emretti. "*Onlar yakında bilecekler*", kendilerine inecek olan açlığı ve duhanı.

سورة الدُّخَانِ

44- DUHÂN SÛRESİ

Kendisinde "Duhân"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 59, sözcük sayısı 346 ve harf sayısı ise 1.431'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

حٰمٓ ﴿١﴾

1- "Hâ, Mîm."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Duhân Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حٰمٓ **}** *"Hâ, Mîm."* Diyor ki, gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı.

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

2- "Apaçık Kitab'a yemin olsun ki."

{ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ **}** *"Apaçık Kitab'a yemin olsun ki."* Apaçık Kitab'a yemin ederim ki. Gerçekleşecek olan şeylere hükmetmiştir, yani açıklamıştır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Hâ Mîm.*" Kendisiyle yemin edilen bir kasem olduğu söylenmiştir. "Apaçık Kitab'a and olsun ki." Helali, haramı, emir ve nehyi açıklayan.

اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ ﴿٣﴾

3- "Biz onu mübarek bir gecede indirdik. Şüphe yok ki, biz uyarmaktayız."

{ اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ **}** *"Biz onu indirdik."* Biz Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile indirdik. Bundan dolayı kasem oldu. Allah Teâlâ, Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı dünya semasına indirmiştir ki, Kuran'ı kâtiplere ki, bunlar da dünya semasının ehlidir, yazdırsın.

{ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ **}** *"Mübarek bir gecede."* İçinde rahmetin, bağışın ve bereketin bulunduğu bir geceye. Bu gece Kadir Gecesi'dir. Allah Teâlâ bundan sonra da Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bir sûre veya bir âyet ile indirdi. Kur'an'ın bu ilk âyeti ile son âyetinin indirilişi arasında 20 yıl vardır.

{ اِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ **}** *"Şüphe yok ki, biz uyarmaktayız."* Kuşkusuz Kur'an ile uyarmaktayız.

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾

4- "Her hikmetli iş, o gecede ayırt edilir."

{ فِيهَا **}** *"O gecede."* Kadir Gecesi'nde.

{ يُفْرَقُ **}** *"Ayırt edilir."* Açıklanır.

{ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ **}** *"Her hikmetli iş."* O yıldan bir sonraki yıla kadar gerçekleşecek olan olaylar.

اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾

5- "Tarafımızdan bir buyrukla gerçekten biz, peygamberler göndermekteyiz."

{ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا **}** *"Tarafımızdan bir buyrukla."* Tarafımızdan bir açıklama ile. Bizler Cebrail, Mikail, İsrafil ve ölüm meleğine o yıldan bir sonraki yıla kadar görevli oldukları şeyleri açıklamaktayız.

{ اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ } *"Gerçekten biz, peygamberler göndermekteyiz."* Resûlleri kitaplarla.

رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ٦

6- "Rabbinden bir rahmet olarak. Doğrusu O, her şeyi işitir ve bilir."

{ رَحْمَةً } *"Bir rahmet olarak."* Bir nimet olarak.

{ مِنْ رَبِّكَ } *"Rabbinden."* Kullarına resûlleri kitaplarla göndermesi.

{ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ } *"Doğrusu O, her şeyi işitir."* Kureyş'in "Ey Rabbimiz! Bizden azabı kaldır" sözünü.

{ الْعَلِيمُ } *"Ve bilir."* Onları ve cezalarını.

رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ٧

7- "Eğer siz kesin olarak inanıyorsanız, (iyi bilin ki, Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir."

{ رَبِّ } *"(İyi bilin ki, Allah) Rabbidir."* Yaratıcısıdır.

{ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا } *"Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin."* Mahlukatların yaratıcısı işte O Allah'tır.

{ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ } *"Eğer siz kesin olarak inanıyorsanız."* Bunu tasdik ediyorsanız.

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ ٨

8- "Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. O, hem yaşatır, hem öldürür. O, sizin de Rabbiniz, sizden önceki babalarınızın da Rabbidir."

{ لَآ اِلٰهَ } *"Hiçbir ilâh yoktur."* Hiçbir yaratıcı bulunmamaktadır.

{ اِلَّا هُوَ } *"O'ndan başka."* Gökleri ve yeri yaratan.

{ يُحْيِي } *"O, hem yaşatır."* Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ **}** *"Hem öldürür."* Dünyada.

{ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ **}** *"O, sizin de Rabbiniz, sizden önceki babalarınızın da Rabbidir."* Sizin yaratıcınız ve sizden önceki babalarınızın yaratıcısı.

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾

9- "Ama onlar, kuşku içinde eğlenip duruyorlar!"

{ بَلْ هُمْ **}** *"Ama onlar."* Yani Mekke kâfirleri.

{ فِي شَكٍّ **}** *"Kuşku içinde."* Kıyâmetin kopmasından.

{ يَلْعَبُونَ **}** *"Eğlenip duruyorlar."* Kıyâmetin gerçekleşeceğiyle dalga geçmektedirler.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

10- "Şimdi sen, göğün açık bir duman çıkaracağı günü gözet!"

{ فَارْتَقِبْ **}** *"Şimdi sen, gözet."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onların azabını gözetle.

{ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ **}** *"Göğün açık bir duman çıkaracağı günü."* Gök ile dünya arasında.

يَغْشَى النَّاسَ هٰذَا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١﴾

11- "O duman insanları kaplar. Bu, can yakıcı bir azaptır."

{ يَغْشَى النَّاسَ **}** *"O duman insanları kaplar."* Bu duman.

{ هٰذَا **}** *"Bu."* Duman.

{ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** *"Can yakıcı bir azaptır."* Acıtıcıdır ki, bu duman açlıktır.

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

12- "(O gün insanlar), 'Ey Rabbimiz! Bizden bu azabı kaldır. Artık biz inanıyoruz.' (derler)."

{ رَبَّنَا اكْشِفْ **}** *"(O gün insanlar), 'Ey Rabbimiz! Kaldır.' (derler)"* Derler ki, ey Rabbimiz kaldır!

{ عَنَّا الْعَذَابَ **}** *"Bizden bu azabı."* Yani açlığı.

{ اِنَّا مُؤْمِنُونَ **}** *"Artık biz inanıyoruz."* Sana, kitabına ve resûlüne.

اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾

13- "Artık onlar nasıl düşünüp öğüt alacaklar? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir peygamber gelmişti."

{ اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى **}** *"Artık onlar nasıl düşünüp öğüt alacaklar?"* Azabı onlardan kaldırmamız halinde onlar için öğüt ve tevbe artık nasıl gerçekleşecek ki? Âyetin, "Onlar, Bedir Savaşı'nda helak etmemiz halinde" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin anlamı hakkında "Kıyâmet gününde nasıl öğüt alacaklar ki?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ **}** *"Oysa kendilerine bir peygamber gelmişti."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مُبِينٌ **}** *"Gerçeği açıklayan."* Kendilerinin bildiği dil ile açıklayan.

ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾

14- "Sonra ondan yüz çevirdiler ve 'Bu, öğretilmiş, bir mecnûn!' dediler."

{ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ **}** *"Sonra ondan yüz çevirdiler."* Ona iman etmekten yüz çevirdiler.

{ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ **}** *"Ve bu öğretilmiş, dediler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Cebr ve Yesar adlı iki kişinin öğretmesini kastetmektedirler.

{ مَجْنُونٌ **}** *"Bir mecnûn."* Akıl hastalığı çeken asabi bir kişidir.

اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا اِنَّكُمْ عَآئِدُونَ ﴿١٥﴾

15- "Biz o azabı sizden biraz kaldırırız; ama siz yine eski halinize dönersiniz!"

{ اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ **}** *"Biz o azabı sizden kaldırırız."* Yani açlığı.

{ قَلِيلًا **}** *"Biraz."* Bedir Savaşı'na kadar birazcık kaldırırız.

{ اِنَّكُمْ **}** *"Ama siz."* Ey Mekke ehli.

{ عَآئِدُونَ **}** *"Yine eski halinize dönersiniz!"* Masiyete dönücülersiniz. Kendilerinden azap kaldırılınca masiyete dönüş yaparlar. Allah Teâlâ da onları Bedir Savaşı'nda helak eder.

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى اِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

16- "Büyük vuruşla vuracağımız o gün, mutlaka öcümüzü alırız."

{ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى **}** *"Büyük vuruşla vuracağımız o gün."* Bedir Savaşı'nda kılıçla onları en büyük cezalandırma ile cezalandırırız.

{ اِنَّا مُنْتَقِمُونَ **}** *"Mutlaka öcümüzü alırız."* Onlardan azapla.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾

17- "Andolsun ki, biz, onlardan önce Firavun kavmini de sınadık. Onlara çok değerli bir peygamber geldi."

{ وَلَقَدْ فَتَنَّا **}** *"Andolsun ki, biz, sınadık."* Sınadık.

{ قَبْلَهُمْ **}** *"Onlardan önce."* Kureyş'ten önce.

{ قَوْمَ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun kavmini de."* Firavun'u ve kavmini azapla.

{ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ **}** *"Onlara çok değerli bir peygamber geldi."* Rabbine karşı çok değerli, yani Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm).

اَنْ اَدُّوٓا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٨﴾

18- "(Dedi ki): 'Allah'ın kulları, bana gelin. Çünkü ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim.'"

{ اَنْ اَدُّوْٓا اِلَيَّ **}** *"(Dedi ki): Bana gelin."* Bana veriniz ve benimle birlikte gönderiniz.

{ عِبَادَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın kulları."* İsrailoğullarını.

{ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ **}** *"Çünkü ben size gönderilmiş bir peygamberim."* Allah katından.

{ اَمِينٌ **}** *"Güvenilir."* Risalet konusunda.

وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِ اِنِّيٓ اٰتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾

19- "Allah'a karşı üstünlük taslamayın; çünkü ben size apaçık bir delille geliyorum."

{ وَاَنْ لَا تَعْلُوا **}** *"Üstünlük taslamayın."* Kibir göstermeyiniz ve gevşekçe davranmayınız.

{ عَلَى اللّٰهِ اِنِّيٓ اٰتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ **}** *"Allah'a karşı. Çünkü ben size apaçık bir delille geliyorum."* Apaçık bir kanıt ve açık bir özür ile.

وَاِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾

20- "Şüphesiz ki, ben, beni taşlamanıza karşı, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım."

{ وَاِنِّي عُذْتُ **}** *"Şüphesiz ki, ben, sığındım."* Tutundum.

{ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ **}** *"Beni taşlamanıza karşı, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a."* Beni öldürmelerinden.

وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾

21- "Eğer siz bana iman etmezseniz, hemen yanımdan uzaklaşın!"

{ وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي **}** *"Eğer siz bana iman etmezseniz."* Eğer risalet konusunda beni tasdik etmiyorsanız.

{ فَاعْتَزِلُونِ **}** *"Hemen yanımdan uzaklaşın."* Beni terk ediniz. Ne lehimde ne de aleyhimde bulununuz.

فَدَعَا رَبَّهٗٓ اَنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Sonra Musa, 'Şüphesiz ki, bunlar suçlu bir kavimdir!' diye Rabbine dua etti."

{فَدَعَا رَبَّهٗٓ اَنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ**}** *"Sonra Musa, 'Şüphesiz ki, bunlar suçlu bir kavimdir!' diye Rabbine dua etti."* Müşrik bir kavim. Kendi nefislerine karşı helak olma cürmünü işlediler.

فَاَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا اِنَّكُمْ مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾

23- "(Bunun üzerine) (Allah dedi ki): 'Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü siz izleneceksiniz.'"

{فَاَسْرِ بِعِبَادِي**}** *"(Bunun üzerine) (Allah dedi ki): 'Kullarımı yola çıkar.'"* Allah Teâlâ Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a "İsrailoğullarını yola çıkar" dedi.

{لَيْلًا**}** *"Geceleyin."* Gecenin başında.

{اِنَّكُمْ مُّتَّبَعُونَ**}** *"Çünkü siz izleneceksiniz."* Denizde.

وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Denizi açık halde bırak; çünkü onlar ordu halinde gelip boğulacaklardır!"

{وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا**}** *"Denizi açık halde bırak."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın ve kavminin geçeceği kadar geniş yollar.

{اِنَّهُمْ**}** *"Çünkü onlar."* Yani Firavun ve kavmi.

{جُنْدٌ مُّغْرَقُونَ**}** *"Ordu halinde gelip boğulacaklardır."* Denizde.

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾

25- "Onlar geride neler bırakmışlardı, ne bahçeler, ne pınarlar!"

{كَمْ تَرَكُوا**}** *"Onlar geride neler bırakmışlardı."* Arkalarında neler bıraktılar.

{مِنْ جَنَّاتٍ} *"Ne bahçeler."* Bahçeler.

{وَعُيُونٍ} *"Ne pınarlar."* Bahçelerde açık su.

وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾

26- "Ne ekinler, ne güzel konaklar!"

{وَزُرُوعٍ} *"Ne ekinler."* Ekinler.

{وَمَقَامٍ كَرِيمٍ} *"Ne güzel konaklar."* Ne güzel evler.

وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾

27- "Ve içinde eğlenip durdukları nice nimetler ve refah!"

{وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ} *"Ve içinde eğlenip durdukları nice nimetler ve refah."* Hoş.

كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾

28- "İşte böylece biz onları başka bir kavme miras bıraktık."

{كَذَٰلِكَ} *"İşte böylece."* Onlara böyle davrandık.

{وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ} *"Biz onları başka bir kavme miras bıraktık."* Kendilerinden sonra gelecek olan İsrailoğulları için miras kıldık.

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Onlara ne gök ağladı ne yer! Kendilerine hiç fırsat da verilmedi!"

{فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ} *"Onlara ağladı."* Firavun ve kavmine.

{السَّمَاءُ} *"Ne gök."* Göğün kapısı.

{وَالْأَرْضُ} *"Ne yer."* Ne de namaz kıldığı yer. Zira mü'min kul vefat ettiğinde, amelinin kendisinden yükseldiği ve rızkının kendisinden indiği göğün kapısı ve kendisinde namaz kıldığı musallası ağlar. Firavun

ve kavmine ise ağlanılmadı. Zira onlar için ne amellerinin yükseldiği göğün kapısı, ne de yerde namaz kıldıkları bir yer vardı.

{ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ **}** *"Kendilerine hiç fırsat da verilmedi."* Boğulmaktan da ertelenerek kurtulmadılar.

وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾

30- "Andolsun biz İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık."

{ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ **}** *"Andolsun biz İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık."* Şiddetli elem verici azaptan.

مِنْ فِرْعَوْنَ اِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

31- "Firavun'dan da kurtardık. Çünkü o, büyüklük taslayan sınırı aşan bir zorbaydı."

{ مِنْ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun'dan da (kurtardık)."* Ve kavminin oğulları boğazlamaktan, kadınları hizmetkâr olarak kullanmaktan ve bunun dışındaki diğer sıkıntılardan.

{ اِنَّهُ كَانَ عَالِيًا **}** *"Çünkü o, büyüklük taslayan."* Muhalifti, taşkın bir kimseydi.

{ مِنَ الْمُسْرِفِينَ **}** *"Sınırı aşan, bir zorbaydı."* Şirkte.

وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾

32- "Andolsun ki, biz onları, âlemler arasından bir bilgiye göre seçmiştik."

{ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ **}** *"Andolsun ki, biz onları, seçmiştik."* İsrailoğullarını seçtik.

{ عَلٰى عِلْمٍ **}** *"Bir bilgiye göre."* İlmimiz gibi.

{ عَلَى الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemler arasından."* Kendi zamanlarının âlemlerine bıldırcın eti ve kudret helvası, kitap vermek, resûl göndermek, Firavun'dan ve kavminden ve boğulmaktan kurtulmakla.

وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا فِيهِ بَلٰٓؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾

33- "Onlara, içinde apaçık bir sınama bulunan nice mucizeler verdik."

{وَاٰتَيْنَاهُمْ**}** *"Onlara, verdik."* Onlara bahşettik.

{مِنَ الْاٰيَاتِ**}** *"Nice mucizeler."* Alametler.

{مَا فِيهِ بَلٰٓؤٌا مُبِينٌ**}** *"İçinde apaçık bir sınama bulunan."* Büyük bir nimet bulunan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir:

"Apaçık bir sınama verdik. Zira Allah Teâlâ onları Firavun'dan ve boğulmaktan kurtarmış ve onlara çölde bıldırcın eti ve kudret helvası indirmiş ve bunun dışında çeşitli nimetler bahşetmiştir."

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Gerçekten (şu inkârcılar) diyorlar ki."

{اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَيَقُولُونَ**}** *"Gerçekten (şu inkârcılar) diyorlar ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Senin kavmin.

اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾

35- "(Bizim) ilk ölümümüzden başka (bir ölüm) yoktur. Biz tekrar diriltilecek de değiliz!"

{اِنْ هِيَ**}** *"(Bizim bir ölüm) yoktur."* Bu, yani hayatımız değildir.

{اِلَّا مَوْتَتُنَا**}** *"Ölümümüzden başka."* Ölümümüzün ardından.

{الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ**}** *"İlk. Biz tekrar diriltilecek de değiliz."* Ölümden sonra diriltilecek değiliz.

فَاْتُوا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾

36- "Eğer doğru söylüyorsanız, babalarımızı bize getirin!"

{ فَأْتُوا بِاٰبَآئِنَآ **}** *"Babalarımızı bize getirin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Ölmüş olan babalarımızı dirilt ki, onlardan dediğinin hak mı bâtıl mı olduğunu soralım.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ **}** *"Eğer doğru söylüyorsanız."* Eğer ölümden sonraki dirileceğimiz konusunda sadıklardan isen. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ اَهْلَكْنَاهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِيْنَ ﴿٣٧﴾

37- "Bunlar mı daha hayırlıdır, yoksa Tubba' kavmi ile onlardan öncekiler mi? Biz onların hepsini helâk ettik. Çünkü onlar suçlu kimselerdi."

{ اَهُمْ خَيْرٌ **}** *"Bunlar mı daha hayırlıdır?"* Senin kavmin mi daha hayırlıdır?

{ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ **}** *"Yoksa Tubba' kavmi mi?"* Himyer ve ismi Esad ibn Melikyekrub. Bunun künyesi Ebû Kerb idi. Bağlılarının çokluğu nedeniyle Tubba' olarak isimlendirilmiştir.

{ وَالَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"İle onlardan öncekiler."* Tubba' kavminden önce.

{ اَهْلَكْنَاهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِيْنَ **}** *"Biz onların hepsini helâk ettik. Çünkü onlar suçlu kimselerdi."* Müşrikler. Onların helak oluşundan ve onların azap görüşünden dolayı senin kavmin korkmuyor mu?

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِيْنَ ﴿٣٨﴾

38- "Biz gökleri, yeri ve bu ikisinin arasındakileri eğlence olsun diye yaratmadık."

{ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Biz gökleri, yeri ve bu ikisinin arasındakileri yaratmadık."* Mahlûkatı.

{ لَاعِبِيْنَ **}** *"Eğlence olsun diye."* Başıboş olsun, oyun olsun diye.

مَا خَلَقْنَاهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

39- "Biz onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Ama onların çoğu bilmezler!"

{ مَا خَلَقْنَاهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ **}** *"Biz onları sadece gerçek bir sebeple yarattık."* Bâtıl için değil hak için.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ **}** *"Ama onların çoğu."* Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmezler."* Bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾

40- "Şüphesiz ki, o ayırt etme günü, onların hepsinin bir araya toplanacağı bir gündür."

{ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ **}** *"Şüphesiz ki, o ayırt etme günü."* Mahlukat arasında hüküm verme günü.

{ مِيقَاتُهُمْ اَجْمَعِينَ **}** *"Onların hepsinin bir araya toplanacağı bir gündür."* Sözleşme günü.

يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾

41- "O gün dostun dosta hiçbir yararı olmaz, onlara yardım da edilmez."

{ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا **}** *"O gün dostun dosta hiçbir yararı olmaz."* Çok sıcak candan bir dost, yani akraba akrabaya hiçbir şeyle yardımcı olamaz. Kâfir kâfire, yakın dost yakın dosta ne şefaat edebilir ne de Allah'ın azabından bir şey giderebilir.

{ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ **}** *"Onlara yardım da edilmez."* Kendilerine murad edilen azaptan.

اِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

42- "Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimselere böyle değildir. Çünkü O, mutlak üstündür, çok merhametlidir."

{إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللهُ**}** *"Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimselere böyle değildir."* Mü'minler. Zira onlar bu şekilde değildirler. Ancak birbirlerine şefaat ederler.

{إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ**}** *"Çünkü O, mutlak üstündür."* Kâfirlerden intikam almakla.

{الرَّحِيمُ**}** *"Çok merhametlidir."* Mü'minlere karşı.

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾

43-44- "Şüphesiz ki, o zakkum ağacı. Günahkârların (ahiretteki) yemeğidir."

{إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ*طَعَامُ الْأَثِيمِ**}** *"Şüphesiz ki, o zakkum ağacı. Günahkârların (ahiretteki) yemeğidir."* Cehennemde yanan fâcirlerin, Ebû Cehil'in yiyeceğidir.

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾

45- "O, erimiş maden tortusu gibi karınlarda kaynar."

{كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ**}** *"O, erimiş maden tortusu gibi karınlarda kaynar."* Zeytinyağının tortusu gibi simsiyah. Erimiş gümüş gibi sımsıcak anlamına da gelir.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki. İbn Abbâs dedi ki: "(كَالْمُهْلِ) ilahî buyruğu zeytinyağı tortusu gibi siyahlık anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Duhân Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 131.
b) İbn Cerir et-Taberî, farklı kanallardan İbn Abbâs'tan rivayetine göre o şöyle demiştir: "Erimiş zeytin yağı tortusu gibi katı bir sudur." *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 132.
c) 'Derdiyü'z-Zeyt', kabın ön bölümünde kalan şey demektir. *Lisânü'l-Arab*, "D-R-D" maddesi.
d) Taberî'nin Ebû Said kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den rivayetine göre; Hazret "Bi main ke'l-muhli" buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur: "O, zeytin yağının tortusu gibidir. Onu içen kişi onu yüzüne yaklaştırdığında yüzünün derisi kopup onun içine düşecektir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 25, s. 132.

كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾

46- "Sıcak suyun kaynaması gibi."

{ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ **}** *"Sıcak suyun kaynaması gibi."* Sıcak suyun kaynaması.

خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾

47- "(Allah görevli meleklere der ki): 'Şunu tutun da cehennemin ortasına sürükleyin!'"

{ خُذُوهُ **}** *"(Allah görevli meleklere der ki): 'Şunu tutun da.'"* Allah Teâlâ, zebanilere der ki, Ebû Cehil'i tutunuz.

{ فَاعْتِلُوهُ **}** *"Sürükleyin."* Onu şiddetli bir şekilde yürütünüz. Âyetin, "Onu sürükleyiniz ve onu götürünüz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ **}** *"Cehennemin ortasına."* Cehennem ateşinin ortasına.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾

48- "Sonra da başına kaynar su azabından dökün!"

{ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ **}** *"Sonra da başına dökün."* Başının üstüne.

{ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ **}** *"Kaynar su azabından."* Başına demir kamçılarla vurulduktan sonra sıcak sudan.

Bu hadisin isnad zincirinde Ebû Kureyb, Rişdîn ibn Sa'd, Amr ibn Haris, Derrac Ebû's-Semh, Ebû'l-Heysem ve Ebû Said el-Hudrî bulunmaktadır. Ebû Kûreyb ve Rişdîn ibn Sa'd'ın tercüme-i hallerini sunmuştuk.

Amr ibn Haris ibn Yakub el-Ensarî: Sika, fakîh ve *hâfızdır*. *Et-Takrib*, c. 2, s. 67, 555 nolu madde

Derrac ibn Sem'an Ebû's-Semh es-Sehmî: Sâduktur. Ebû Heysem'den rivayet ettiği bu hadisinde zayıflık vardır. *et-Takrîb*, c. 1, s. 235, 54 nolu madde; *et-Tehzîb*, c. 3, s. 208, 397 nolu madde.

Bu hadis senedinde Rişdîn İbn Sa'd ile Derrac ibn Seman bulunduğundan dolayı zayıftır. Derrac'ın Ebü'l-Heysem'den rivayetlerinde zayıflık vardır.

ذُقْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾

49- "Tat bakalım! Hani sen kendince çok güçlüydün, şerefliydin!"

{ ذُقْ **}** *"Tat bakalım."* Ey Ebû Cehil!

{ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ **}** *"Hani sen kendince çok güçlüydün."* Kavminin arasında.

{ الْكَرِيمُ **}** *"Şerefliydin."* Onlara karşı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Hani sen kendince çok güçlüydün*", kavminin içinde güçlüsün. "*Şerefliydin*", onlara karşı keramet gösteriminde bulunandın.

اِنَّ هٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

50- "İşte bu, kuşkulanıp durduğunuz şeydir (denir)."

{ اِنَّ هٰذَا **}** *"İşte bu, (denir)."* Yani azap.

{ مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ **}** *"Kuşkulanıp durduğunuz şeydir."* Dünyada bunun gerçekleşmeyeceğinde kuşkuya düşüyorsunuz.

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ اَمِينٍ ﴿٥١﴾

51- "Allah'tan korkanlar ise gerçekten güvenilir bir makamdadırlar."

{ اِنَّ الْمُتَّقِينَ **}** *"Allah'tan korkanlar ise gerçekten."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanlar, yani Ebûbekir ve ashabı.

{ فِي مَقَامٍ **}** *"Bir makamdadırlar."* Mekândadır.

{ اَمِينٍ **}** *"Güvenilir."* Ölümden, nüzulden ve azaptan.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾

52- "Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar."

{ فِي جَنَّاتٍ **}** *"Bahçelerde."* Bahçelerde.

{ وَعُيُونٍ **}** *"Ve pınar başlarındadırlar."* Şarap, su, süt ve bal nehirleri.

يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾

53- "Onlar ince ipekten ve parlak atlastan giysiler giyerek karşılıklı otururlar."

{ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ **}** *"Onlar ince ipekten giysiler giyerek."* Dibacdan daha ince olan şey.

{ وَاِسْتَبْرَقٍ **}** *"Ve parlak atlastan."* Dibacdan daha kalın olan şey.

{ مُتَقَابِلِينَ **}** *"Karşılıklı otururlar."* Ziyaretlerde.

كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾

54- "Bu böyledir. (Bunun yanı sıra) biz onları iri gözlü hurilerle evlendiririz."

{ كَذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* İşte mü'minlerin cennetteki makamı böyledir.

{ وَزَوَّجْنَاهُمْ **}** *"(Bunun yanı sıra) biz onları evlendiririz."* Onları cennette yerleştirdik.

{ بِحُورٍ **}** *"Hurilerle."* Bembeyaz cariyeler.

{ عِينٍ **}** *"İri gözlü."* Gözleri iri yüzleri güzel.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ اٰمِنِينَ ﴿٥٥﴾

55- "Onlar orada güven içinde, her türlü meyveyi isteyebilirler."

{ يَدْعُونَ فِيهَا **}** *"Onlar orada isteyebilirler."* Cennette isterler. Cennette karşılıklı verirler.

{ بِكُلِّ فَاكِهَةٍ **}** *"Her türlü meyveyi."* Her türden çeşit çeşit meyveyi.

{ اٰمِنِينَ **}** *"Güven içinde."* Ölümden, yok oluştan ve azap görmekten güven içinde.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ اِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولٰى وَوَقٰيهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾

56- "Onlar orada ilk tattıkları ölümden başka bir ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur."

{لَا يَذُوقُونَ فِيهَا} *"Onlar orada tatmazlar."* Cennette.

{الْمَوْتَ اِلَّا الْمَوْتَةَ الْاُولٰى} *"İlk tattıkları ölümden başka bir ölüm."* Dünyadaki ölümlerinden sonra.

{وَوَقٰيهُمْ} *"Ve Allah onları korumuştur."* Rableri kendilerinden kaldırmıştır.

{عَذَابَ الْجَحِيمِ} *"Cehennem azabından."* Cehennem azabını.

فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾

57- "(Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilir)! İşte büyük kurtuluş budur!"

{فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ} *"(Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilir)"* Rabbinden bir lütuf. Âyetin "Rabbinden bir bağış" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ذٰلِكَ} *"İşte."* Bu lütuf.

{هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} *"Büyük kurtuluş budur."* Tam bir kurtuluş. Cenneti kazanmışlar ve cehennem ateşinden kurtulmuşlardır.

فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

58- "Biz Kur'an'ı senin dilinle indirip kolaylaştırdık. Umulur ki, onlar düşünüp öğüt alırlar."

{فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ} *"Biz Kur'an'ı senin dilinle indirip kolaylaştırdık."* Diyor ki, Kur'an'ın kıraatini sana kolaylaştırdık.

{لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ} *"Umulur ki, onlar düşünüp öğüt alırlar."* Kur'an'dan öğüt alsınlar diye.

فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Öyleyse bekle; şüphesiz onlar da beklemektedirler!"

{فَارْتَقِبْ} *"Öyleyse bekle."* Bedir Savaşı'nda onların helakini bekle.

{اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ} *"Şüphesiz onlar da beklemektedirler."* Senin helakini gözetlemektedirler. Allah Teâlâ da onları Bedir Savaşı'nda helak etmiştir.

سورة الْجَاثِيَةِ

45- CÂSİYE SÛRESİ

Kendisinde "Câsiye"nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 37, sözcük sayısı 644 ve harf sayısı ise 2.600'dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

حٰمٓ ﴿١﴾

1- "Hâ, Mîm."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Câsiye Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حٰمٓ **}** *"Hâ, Mîm."* Diyor ki, gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı. İfadenin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾

2- "Bu kitabın indirilişi, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır."

{ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ **}** *"Bu kitabın indirilişi."* Kuşkusuz bu kitap bir konuşmadır.

{ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ **}** *"Mutlak üstün, Allah tarafındandır."* Kendisine iman etmeyenden intikam almakla aziz olan.

{ الْحَكِيمِ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi."* Kendisinden başkasına ibadet edilmemesini emretmekle.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Mutlak üstün*", mülkünde ve saltanatında. "*Tam hüküm ve hikmet sahibi*", emrinde ve kazasında.

إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3- "Şüphesiz göklerde ve yerde mü'minler için birçok âyet vardır!"

{ إِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Şüphesiz göklerde vardır."* Göklerde güneş, ay, yıldızlar, bulut ve bunun dışındaki diğer şeyler.

{ وَالْأَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Yerde bulunan ağaç, dağ, deniz ve bunun dışındaki diğer şeyler.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"Birçok âyet."* Alametler ve ibretler.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minler için."* İmanlarında sâdık olan kullar için.

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَآبَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

4- "Sizin yaratılışınızda ve çeşitli canlıları (yeryüzüne) yaymasında kesin olarak inanan bir toplum için ibretler vardır!"

{ وَفِي خَلْقِكُمْ **}** *"Sizin yaratılışınızda vardır."* Hallerinizin dönüşümünde, bir halden başka bir hale dönüşmekte sizin için bir ibret ve âyet vardır.

{ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَآبَّةٍ **}** *"Ve çeşitli canlıları (yeryüzüne) yaymasında."* Yaratmış olduğu ruh sahiplerini yaymasında.

{ اٰيَاتٌ **}** *"İbretler."* Alametler ve ibretler.

{ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ **}** *"Kesin olarak inanan bir toplum için."* Tasdik eden.

وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ٥

5- "Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde ve Allah'ın gökten rızık sebebi olan (suyu) indirip onunla, ölümünden sonra yeri diriltmesinde, rüzgârları evirip çevirmesinde, aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır."

{وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ**}** *"Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde."* Gece ve gündüzün dönüştürülmesinde, artmasında ve eksilmesinde, gidişinde ve gelişinde size ibret ve âyet vardır.

{وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ**}** *"Ve Allah'ın (suyu) indirip."* Allah Teâlâ'nın indirdiği şeyde.

{مِنَ السَّمَآءِ مِنْ رِزْقٍ**}** *"Gökten rızık sebebi olan."* Yağmur.

{فَاَحْيَا بِهِ**}** *"Onunla, diriltmesinde."* Yağmur ile.

{الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا**}** *"Ölümünden sonra yeri."* Sizin için kuraklığında ve kıtlığında alametler ve ibretler vardır.

{وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ**}** *"Rüzgârları evirip çevirmesinde."* Rüzgârın sağa sola, öne arkaya azap ve rahmet eseri olarak çevrilmesinde.

{اٰيَاتٌ**}** *"İbretler."* Alametler ve ibretler.

{لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ**}** *"Aklını kullanan bir toplum için vardır."* Bunun Allah tarafından olduğunu tasdik eden bir kavim.

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ٦

6- "İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Onları sana gerçek olarak okuyoruz. Artık onlar Allah'a ve O'nun âyetlerine iman etmedikten sonra, hangi söze inanacaklar?"

{ تِلْكَ **}** *"İşte bunlar."* İşte bu.

{ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ **}** *"Allah'ın âyetleridir. Onları sana okuyoruz."* Cebrail'i onunla sana indiriyoruz.

{ بِالْحَقِّ **}** *"Gerçek olarak."* Hak ve bâtılın açıklanması için.

{ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ **}** *"Artık onlar hangi söze inanacaklar."* Söze.

{ بَعْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah'a sonra."* Allah'ın sözünün ardından.

{ وَاٰيَاتِهٖ **}** *"Ve O'nun âyetlerine."* Kitabına. Âyetin, Allah'ın yaratmış olduğu harikuladelikler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يُؤْمِنُونَ **}** *"İman etmedikten."* Bu Kur'an'a iman etmezlerse.

وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ٧

7- "Her yalancı ve günahkâr kişinin, vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline."* Azabın şiddetlisi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Veyl, cehennemde irinden ve kandan oluşan bir vadidir.

{ لِكُلِّ اَفَّاكٍ **}** *"Her yalancı."* Yalancı.

{ اَثِيمٍ **}** *"Ve günahkâr kişinin."* Fâcir. Bu şahıs Nadr ibn Haris'tir.

يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ٨

8- "O, Allah'ın, kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi küfründe ısrar eder! İşte onu can yakıcı bir azapla müjdele!"

{ يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"O, Allah'ın, âyetlerini işitir de."* Allah Teâlâ'nın âyetlerinin kıraatini.

{ تُتْلٰى عَلَيْهِ **}** *"Kendisine okunan."* Emir ve nehiyle kendisine okunan âyetleri.

{ ثُمَّ يُصِرُّ **}** *"Sonra küfründe ısrar eder."* Küfründe sebat gösterir.

{ مُسْتَكْبِرًا **}** *"Büyüklük taslayarak."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten kendisini büyük görerek.

{ كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا **}** *"Sanki onları hiç işitmemiş gibi."* Sanki hiç kavramamış gibi.

{ فَبَشِّرْهُ **}** *"İşte onu müjdele."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ **}** *"Can yakıcı bir azapla."* Acıtıcı. Bedir Savaşı'nda öldürüldü.

وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْئًا ِ اتَّخَذَهَا هُزُوًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩﴾

9- "O, âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman, onlarla alay eder. İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır."

{ وَاِذَا عَلِمَ **}** *"O, öğrendiği zaman."* İşittiğinde.

{ مِنْ اٰيَاتِنَا **}** *"Âyetlerimizden."* Kur'an'dan.

{ شَيْئًا ِ اتَّخَذَهَا هُزُوًا **}** *"Bir şey. Onlarla alay eder."* Alay konusu.

{ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ **}** *"İşte onlar için alçaltıcı bir azap vardır."* Şiddetli bir azap. Bu şahıs Nadr ibn Haris'tir.

مِنْ وَرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾

10- "Peşlerinde de cehennem var. Ne kazandıkları şeyler, ne de Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar onlara hiçbir fayda vermez. Onlar için büyük bir azap vardır."

{ مِنْ وَرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ **}** *"Peşlerinde de cehennem var."* Onların önlerinde ölümden sonra cehennem ateşi vardır.

{ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا **}** *"Ne kazandıkları şeyler, onlara hiçbir fayda vermez."* Ne toplamış oldukları mallar ne de işlemiş oldukları kötü ameller Allah'ın azabından bir şey gideremez.

{ وَلَا مَا اتَّخَذُوا **}** *"Ne de edindikleri."* İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِ اللهِ اَوْلِيَآءَ **}** *"Allah'ı bırakıp... dostlar."* Rabler.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ **}** *"Onlar için büyük bir azap vardır."* Gerçekleşenden daha büyük. Bu azabın bütünü Nadr içindir.

هٰذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ﴿١١﴾

11- "İşte bu (Kur'an) bir rehberdir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlar için en kötüsünden, can yakıcı bir azap vardır!"

{ هٰذَا **}** *"İşte bu (Kur'an)."* Yani Kur'an.

{ هُدًى **}** *"Bir rehberdir."* Sapıklıktan.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenlere ki bu Nadr ibn Haris ve ashabıdır.

{ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ **}** *"Onlar için en kötüsünden, can yakıcı bir azap vardır."* Acıtıcı.

اَللهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِاَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

12- "Allah denizi, buyruğu ile içinde gemiler yüzsün ve O'nun lütfundan rızık arayasınız diye sizin emrinize vermiştir. Umulur ki şükredersiniz!"

{ اَللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ **}** *"Allah, denizi, sizin emrinize vermiştir."*[1] Boyunduruğunuza vermiştir.

{ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ **}** *"Gemiler yüzsün diye."* Gemiler.

{ فِيهِ بِاَمْرِهٖ **}** *"İçinde buyruğu ile."* İzniyle.

{ وَلِتَبْتَغُوا **}** *"Ve rızık arayasınız."* Talep edesiniz diye.

{ مِنْ فَضْلِهٖ **}** *"O'nun lütfundan."* Rızkı.

{ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ **}** *"Umulur ki, şükredersiniz."* O'nun nimetlerine şükredesiniz diye.

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

13- "O, yine göklerde ve yerde ne varsa bunların hepsini, (kendi katından bir lütuf olarak) sizin hizmetinize vermiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için nice ibretler vardır!"

{ وَسَخَّرَ لَكُمْ **}** *"O, yine sizin hizmetinize vermiştir."* Sizin boyunduruğunuza sunmuştur.

{ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde ne varsa."* Güneş, ay, yıldızlar ve bulutlar.

{ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Ağaçlar, hayvanlar, dağlar ve denizler.

{ جَمِيعًا مِنْهُ **}** *"Bunların hepsini, (kendi katından bir lütuf olarak.)"* Allah'tan.

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Elbette bunda vardır."* Zikredilen şeylerde.

{ لَاٰيَاتٍ **}** *"Nice ibretler."* Kuşkusuz alametler ve ibretler.

---

[1] Anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle sonraki bölümde yer alan "lekümü'l-bahra" ifadesini bu bölüme aldık.

{لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ} *"Düşünen bir toplum için."* Allah'ın yarattığı şeylerde.

قُلْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

14- "İman edenlere söyle: Allah'ın (ceza) günlerinin geleceğini ummayanları bağışlasınlar. (Çünkü Allah) her toplumu yaptıklarına göre cezalandıracaktır."

{قُلْ} *"Söyle."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{لِلَّذِينَ اٰمَنُوا} *"İman edenlere."* Ömer ve ashabını.

{يَغْفِرُوا} *"Bağışlasınlar."* Hoş görsünler.

{لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ} *"Ummayanları."* Korkmayanları.

{اَيَّامَ اللّٰهِ} *"Allah'ın (ceza) günlerinin geleceğini."* Allah'ın azabından korkmayanları, yani Mekke ehlini.

{لِيَجْزِيَ قَوْمًا} *"(Çünkü Allah) her toplumu cezalandıracaktır."* Yani Ömer ve ashabını.

{بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} *"Yaptıklarına göre."* İşlemiş oldukları hayırları. Bu bağışlama hicretten önce idi. Sonra savaşmakla emrolundular.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

15- "Kim iyi bir iş yaparsa yararı kendisinedir, kim de kötülük yaparsa zararı yine kendisinedir. Sonunda Rabbinize döndürüleceksiniz."

{مَنْ عَمِلَ صَالِحًا} *"Kim iyi bir iş yaparsa."* İmanda halis olarak.

{فَلِنَفْسِهٖ} *"Yararı kendisinedir."* Bunun sevabı.

{وَمَنْ اَسَآءَ} *"Kim de kötülük yaparsa."* Allah'a şirk koşarsa.

{ فَعَلَيْهَا **}** *"Zararı yine kendisinedir."* Bunun cezasını çekmek kendi nefsinin üzerinedir.

{ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ **}** *"Sonunda Rabbinize döndürüleceksiniz."* Ölümden sonra Rabbinize döndürülecek ve O da size amellerinize göre karşılık verecektir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

16- "Andolsun biz, İsrailoğullarına kitap, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve kendilerini âlemlere üstün kıldık."

{ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا **}** *"Andolsun biz, verdik."* Bahşettik.

{ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ **}** *"İsrailoğullarına kitap, hüküm."* İlim ve anlayış.

{ وَالنُّبُوَّةَ **}** *"Ve peygamberlik."* Onların içinde peygamberler ve kitaplar vardı.

{ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ **}** *"Onları güzel rızıklarla besledik."* Bıldırcın eti ve kudret helvası. "Ganimetlerle besledik" anlamında olduğu da söylenmiştir.

{ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ **}** *"Ve kendilerini âlemlere üstün kıldık."* Zamanlarının âlemlerine kitap ve resûl ile.

وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوٓا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾

17- "Din işinde onlara apaçık deliller verdik. Ama onlar kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki çekememezlik yüzünden

ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin kıyâmet günü, ayrılığa düştükleri konularda, aralarında hüküm verecektir."

{ وَاٰتَيْنَاهُمْ **}** *"Onlara verdik."* Onlara bahşettik.

{ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِ **}** *"Din işinde apaçık deliller."* Din işinde açıklamalar.

{ فَمَا اخْتَلَفُوْٓا اِلَّا **}** *"Ama onlar ayrılığa düştüler."*[2] Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Kur'an ve İslam konularında.

{ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ **}** *"Kendilerine ilim geldikten sonra."* Kitaplarındaki bilgilerin açıklaması.

{ بَغْيًا بَيْنَهُمْ **}** *"Aralarındaki çekememezlik yüzünden."* Onlardaki kıskançlıktan ötürü Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr ettiler.

{ اِنَّ رَبَّكَ **}** *"Şüphesiz Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ **}** *"Aralarında hüküm verecektir."* Yahudiler, Hıristiyanlar ve mü'minler arasında.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ **}** *"Kıyâmet günü, konularda."* Dinde.

{ يَخْتَلِفُوْنَ **}** *"Ayrılığa düştükleri."* Dünyada muhalefet ettikleri şeylerde.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرِيْعَةٍ مِّنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٨﴾

18- "Sonra seni de din konusunda bir şeriat sahibi yaptık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma."

{ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ **}** *"Sonra seni de yaptık."* Seni seçtik.

[2] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "illâ" istisna edatını anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ عَلٰى شَرِيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ **}** *"Din konusunda bir şeriat sahibi."* Emrim ve taatimde bir sünnet ve bir metot üzere.

{ فَاتَّبِعْهَا **}** *"Sen ona uy."* Onun üzerinde dosdoğru dur ve onunla amel et. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sana İslam ile ikramda bulunduk ve sana halkı İslam'a çağırmanı emrettik.

{ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ **}** *"İsteklerine uyma."* Şu kimselerin dinine.

{ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmeyenlerin."*[3] Allah Teâlâ'yı birlemeyi bilmeyenlerin. Yani Yahudilerin, Hıristiyanların ve müşriklerin.

اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَاِنَّ الظّٰلِمِينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

19- "Çünkü onlar Allah'a karşı senden hiçbir şeyi savamazlar. Doğrusu zalimler birbirlerinin dostlarıdır. Allah da sakınanların dostudur."

{ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ **}** *"Çünkü onlar Allah'a karşı senden savamazlar."* Allah'ın azabından.

{ شَيْئًا **}** *"Hiçbir şeyi."* Onların hevâsına uyacak olursan.

{ وَاِنَّ الظّٰلِمِينَ **}** *"Doğrusu zalimler."* Kâfirler.

{ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ **}** *"Birbirlerinin dostlarıdır."* Birbirlerinin dini üzeredirler.

{ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ **}** *"Allah da sakınanların dostudur."* Küfür, şirk ve ahlaksızlık davranışlarından sakınanlardan.

هٰذَا بَصَآئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

[3] Tefsir metninde önceki bölümde yer alan "ellezine" ism-i mevsulunu anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

20- "Bu (Kur'an), insanların kalp gözlerini açan bir nur, kesin olarak inanan bir toplum için bir hidayet ve bir rahmettir."

{ هٰذَا **}** *"Bu (Kur'an)"* Kur'an.

{ بَصَآئِرُ **}** *"Kalp gözlerini açan bir nur."* Açıklama.

{ لِلنَّاسِ وَهُدًى **}** *"İnsanların... bir hidayet."* Sapıklıktan.

{ وَرَحْمَةٌ **}** *"Ve bir rahmettir."* Azaptan kurtaran.

{ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ **}** *"Kesin olarak inanan bir toplum için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik eden.

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَآءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾

21- "Yoksa kötülük yapanlar ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, iman edip sâlih ameller işleyenlerle bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"

{ اَمْ حَسِبَ **}** *"Yoksa sandılar mı?"* Zann mı ettiler?

{ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّاٰتِ **}** *"Kötülük yapanlar."* Allah Teâlâ'ya şirk koşanlar. Yani Bedir Savaşı'nda Ali, Hamza ve Ubeyde ibn Haris ile mübarezeye giren Utbe, Şeybe ve Velid ibn Utbe.

Bunlar şöyle demişlerdi: Eğer Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dediği gibi ahirette kendileri için bir hak ve sevap varsa kuşkusuz bizler dünyada onlardan daha faziletli kılındığımız gibi ahirette de onlardan daha faziletli oluruz. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Onlar sanmakta mıdırlar?

{ اَنْ نَجْعَلَهُمْ **}** *"Kendilerini, tutacağımızı."* Ahirette kâfirleri sevap noktasında kılacağımızı mı?

{ كَالَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip."* Ali ve iki arkadaşı ile.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işleyenlerle."* Kendileri ile Rableri arasındaki taatlerde.

{ سَوَآءً **}** *"Bir."* Eşit değildir.

{ مَحْيَاهُمْ **}** *"Ve sağlıklarında."* Mü'minlerin iman üzere yaşamaları.

{ وَمَمَاتُهُمْ **}** *"Ölümlerinde."* İman üzere vefatları ve kâfirlerin ise küfür üzere yaşayıp küfür üzere ölmeleri.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mü'minlerin sağlıkları ile mü'minlerin vefatları iman ve taat üzere ve Allah Teâlâ'nın hoşnutluğu üzere yaşamaları, kâfirlerin küfür, masiyet ve Allah'ın gazabı üzere sağlıkları ve ölümleri ile bir mi tutacağız?

{ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ **}** *"Ne kötü hüküm veriyorlar."* Kendileri için verdikleri hüküm ne derece kötüdür?

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Allah, gökleri ve yeri gerçek olarak yaratmıştır ki, herkese kazandığının karşılığı verilsin ve kimseye haksızlık yapılmasın!"

{ وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ **}** *"Allah, gökleri ve yeri gerçek olarak yaratmıştır ki."* Hak için.

{ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Herkese karşılığı verilsin."* sâlih olsun fâsık olsun.

{ بِمَا كَسَبَتْ **}** *"Kazandığının."* Hayır ve şer.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ **}** *"Ve kimseye haksızlık yapılmasın."* Hasenelerinden bir şey eksiltilmesin ve günahlarına bir şey eklenmesin.

اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Şu hevâ ve hevesini ilâh edinen kimseyi gördün mü? Allah onu bir bilgiye göre saptırmış, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne de bir perde çekmiştir! Şimdi onu Allah'tan başka kim hidayete erdirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?"

{ اَفَرَاَيْتَ **}** *"Şu gördün mü?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰيهُ **}** *"Hevâ ve hevesini ilâh edinen kimseyi."* Kendi nefsinin hevâsıyla ilahlara ibadet eden kimseyi. Nefsi nereye sürüklerse ona ibadet etmektedir. Bu şahıs Nadr'dır. Söz konusu şahsın Ebû Cehil olduğu da söylenmiştir. Haris ibn Kays olduğu da belirtilmiştir.

{ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ **}** *"Allah onu göre saptırmış."* İmandan.

{ عَلٰى عِلْمٍ **}** *"Bir bilgiye."* Allah Teâlâ'nın bilgisinde onun sapıklık ehlinden olduğu gibi.

{ وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ **}** *"Kulağını mühürleyip."* Hakkı işitmesin diye.

{ وَقَلْبِهٖ **}** *"Ve kalbini."* Hakkı anlamasın diye.

{ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشَاوَةً **}** *"Gözüne de bir perde çekmiştir!"* Hakkı görmesin diye gözüne bir örtü çekilmiştir.

{ فَمَنْ يَهْدِيهِ **}** *"Şimdi onu kim hidayete erdirebilir?"* Allah'ın dinine şimdi kim onu irşad edebilir?

{ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ **}** *"Allah'tan başka."* Allah Teâlâ onu saptırdıktan sonra.

{ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ **}** *"Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?"* Kur'an'dan, Allah Teâlâ ortağı olmayan tek bir ilah olduğuna dair öğüt almaz mısınız?

وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾

24- "Dediler ki: 'Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman (dehr) yok eder!' Oysa onların bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar."

{وَقَالُوا} *"Dediler ki."* Mekke kâfirleri.

{مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا} *"Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır."* Dünyada.

{نَمُوتُ وَنَحْيَا} *"Ölürüz ve yaşarız."* Babaların dedelerin öldüğünü, oğulların yaşadığını kastetmektedirler.

{وَمَا يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُ} *"Bizi ancak zaman (dehr) yok eder."* Gecelerin, gündüzlerin, ayların ve saatlerin uzunluğunu kastetmektedirler.

{وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ} *"Oysa onların bu konuda yoktur."* Söylediklerine dair.

{مِنْ عِلْمٍ} *"Hiçbir bilgisi."* Herhangi bir kanıt veya açıklamaları.

{اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ} *"Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar."* Onlar sadece zan ile söz söylerler.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

25- "Onlara açıkça âyetlerimiz okunduğu zaman, 'Eğer söylediklerini-niz doğru ise bize atalarımızı getirin!' demelerinden başka delilleri yoktur."

{وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ} *"Onlara okunduğu zaman."* Ebû Cehil ve ashabına.

{ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ **}** *"Açıkça âyetlerimiz."* Emir ve nehy ile.

{ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ **}** *"Delilleri yoktur."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e belirtebilecekleri özürleri ve cevapları.

{ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَآئِنَآ **}** *"Bize atalarımızı getirin, demelerinden başka."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) babalarımızı dirilt ki, onlardan senin sözünün hak mı bâtıl mı olduğunu soralım.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيْنَ **}** *"Eğer söylediklerniz doğru ise."* Eğer sen ölümden sonra diriltileceğimiz konusunda doğru sözlülerden isen.

قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26- "De ki: 'Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra kendisinde hiç-bir şüphe olmayan kıyâmet gününde sizi bir araya getirecektir. Ama insanların çoğu bilmezler.'"

{ قُلِ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Ebû Cehil ve ashabına.

{ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ **}** *"Allah sizi diriltir."* Kabirde.

{ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ **}** *"Sonra öldürür."* Kabirde.

{ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ **}** *"Sonra kıyâmet gününde sizi bir araya getirecektir."*

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: De ki: "Allah sizi öldürür." Cümlede takdim tehir vardır. Sonra kıyâmet gününde sizi bir araya getirecektir.

{ لَا رَيْبَ فِيهِ **}** *"Kendisinde hiçbir şüphe olmayan."* Herhangi bir kuşku olmayan.

{ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ **}** *"Ama insanların çoğu."* Mekke ehli.

{ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmezler."* Bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O kıyâmetin kopacağı gün, işte o gün, bâtıla sapanlar ziyana uğrayacaktır!"

{ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerin mülkü Allah'ındır."* Göklerin hazineleri yağmurdur.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerin."* Bitkiler.

{ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ **}** *"O kıyâmetin kopacağı gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ **}** *"İşte o gün, ziyana uğrayacaktır."* Aldanacaklardır.

{ الْمُبْطِلُونَ **}** *"Bâtıla sapanlar."* Müşrikler dünya ve ahireti kaybetmekle zarar etmeleriyle.

وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَا اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

28- "O gün her ümmeti, diz çökmüş bir durumda görürsün! Her ümmet kendi kitabına çağrılır ve (kendilerine şöyle denilir): 'Bugün size yaptıklarınızın karşılığı verilecektir.'"

{ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ **}** *"O gün her ümmeti... görürsün."* Her din ehlini.

{ جَاثِيَةً **}** *"Diz çökmüş bir durumda."* Toplanmış olarak.

{ كُلُّ اُمَّةٍ **}** *"Her ümmet."* Her din ehli.

{ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَا **}** *"Kendi kitabına çağrılır."* Kitabını, iyilik kitaplarını ve günah kitaplarını okumaya. Onlardan bir bölüğüne kitapları sağ tarafından verilir. Kimine ise kitapları sol tarafından verilir.

{ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } *"Ve (kendilerine şöyle denilir): Bugün size yaptıklarınızın karşılığı verilecektir."* Ve dünyada söylediklerinizin karşılığı.

هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

29- "İşte bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabınızdır. Çünkü biz yapmakta olduklarınızı hep kaydediyorduk!"

{ هٰذَا كِتَابُنَا } *"İşte bu, kitabınızdır."* Yani hafaza divanlarıdır.

{ يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ } *"Yüzünüze karşı söyleyen."* Size karşı tanıklık yapan.

{ بِالْحَقِّ } *"Gerçeği."* Adaletle.

{ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ } *"Çünkü biz hep kaydediyorduk."* Yazıyorduk.

{ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } *"Yapmakta olduklarınızı."* Ve dünyada söylemiş olduklarınızı.

فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهٖ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

30- "İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, Rableri onları rahmeti içine alır. İşte apaçık kurtuluş budur!"

{ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"İman edip gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } *"Sâlih ameller işleyenlere."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهٖ } *"Rableri onları rahmeti içine alır."* Cennetine.

{ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ } *"İşte apaçık kurtuluş budur."* Tam bir kazanç budur. Onlar cenneti ve içindeki nimetleri kazanmış, cehennem

azabından ve içindekilerden de kurtulmuşlardır. Bunlar kendilerine kitapları sağ taraflarından verilenlerdir.

وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾

31- "Ama inkâr edenlere gelince (onlara da denilir ki): 'Size âyetlerim okunmadı mı? Fakat siz, büyüklük tasladınız ve günah işleyen bir kavim oldunuz, (değil mi?)'"

{وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا**}** *"Ama inkâr edenlere gelince."* Kendilerine şöyle denilir:

{اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِي تُتْلٰى**}** *"(Onlara da denilir ki): Âyetlerim okunmadı mı?"* Kıraat edilmedi mi?

{عَلَيْكُمْ**}** *"Size."* Dünyada emir ve nehy ile.

{فَاسْتَكْبَرْتُمْ**}** *"Fakat siz, büyüklük tasladınız."* Âyetlerime iman etmekten kendinizi büyük gördünüz.

{وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ**}** *"Ve günah işleyen bir kavim oldunuz, (değil mi?)"* Müşrikler oldunuz.

وَاِذَا قِيلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ اِنْ نَظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

32- "'Allah'ın verdiği söz gerçektir, kıyâmet gününün geleceğinde hiçbir şüphe yoktur.' denildiği zaman da, 'Biz kıyâmetin ne olduğunu bilmiyoruz. Biz sadece zanda bulunabiliriz. Bizim bu konuda kesin bir bilgimiz yok!' demiştiniz."

{وَاِذَا قِيلَ**}** *"Denildiği zaman da."* Onlara dünyada.

{اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ**}** *"Allah'ın verdiği söz."* Ölümden sonra diriliş.

{ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ **}** *"Gerçektir... kıyâmet gününün."* Kıyâmetin kopması.

{ لَا رَيْبَ **}** *"Hiçbir şüphe yoktur."* Hiçbir kuşku yoktur.

{ فِيهَا **}** *"Ondan (Geleceğinde)."* Gerçekleşecektir.

{ قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ **}** *"Biz kıyâmetin ne olduğunu bilmiyoruz demiştiniz."* Kıyâmetin ne zaman kopacağını bilmiyoruz.

{ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا **}** *"Biz sadece zanda bulunabiliriz."* Sadece senin dediğini zan ile söyleyebiliriz.

{ وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ **}** *"Bizim bu konuda kesin bir bilgimiz yok."* Kıyâmetin kopmasına.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾

33- "(Derken) yaptıkları amellerin kötülükleri ortaya çıkmış ve alay konusu yaptıkları şey, onları çepeçevre kuşatmıştır."

{ وَبَدَا لَهُمْ **}** *"(Derken) ortaya çıkmış."* Onlar için zâhir olmuş.

{ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا **}** *"Yaptıkları amellerin kötülükleri."* Amellerinin çirkinliği.

{ وَحَاقَ بِهِمْ **}** *"Ve onları çepeçevre kuşatmıştır."* Onların üzerine inmiş.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ **}** *"Alay konusu yaptıkları şey."* Resûller ve kitaplarla alay etmelerinin cezaları.

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَاْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾

34- "(O gün) denilir ki: 'Siz bugününüzle karşılaşmayı nasıl unuttuysanız, bugün biz de sizi unuturuz. Yeriniz ateştir ve sizin yardımcılarınız da yoktur!'"

{ وَقِيلَ **}** *"(O gün) denilir ki."* Onlara.

{ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ **}** *"Bugün biz de sizi unuturuz."* Sizleri cehennem ateşinde terk ettik.

{ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا **}** *"Siz bugününüzle karşılaşmayı nasıl unuttuysanız."* Siz nasıl ki, bu günü ikrar etmeyi terk ettiyseniz.

{ وَمَاْوٰيكُمُ **}** *"Yeriniz."* Barınağınız.

{ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ **}** *"Ateştir ve sizin yardımcılarınız da yoktur."* Allah'ın azabından engelleyecek.

ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Bunun sebebi şudur: Siz, Allah'ın âyetlerini alay konusu yaptınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün onlar ne ateşten çıkarılırlar, ne de özür dilemeleri kabul edilir!"

{ ذٰلِكُمْ **}** *"Bunun sebebi şudur."* Azap.

{ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"Siz, Allah'ın âyetlerini yaptınız."* Allah'ın Kitabı'nı ve Resûlünü.

{ هُزُوًا **}** *"Alay konusu."* Alay konusu.

{ وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatı sizi aldattı."* Dünyadaki şeyler sizi Allah'a itaat etmekten.

{ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا **}** *"Artık bugün onlar ne ateşten çıkarılırlar."* Cehennem ateşinden.

{ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ **}** *"Ne de özür dilemeleri kabul edilir."* Ne de dünyaya döndürülürler. Bunlar, kitapları kendilerine sol taraflarından verilenlerdir.

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾

36- "Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."

{ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ **}** *"Hamd, Allah'a mahsustur."* Şükür ve minnet.

{ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ **}** *"Göklerin Rabbi, yerin Rabbi."* Göklerin yaratıcı ve yerin yaratıcısı.

{ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Ve âlemlerin Rabbi olan."* Yeryüzünde gezen her ruh sahibi canlının Rabbi.

وَلَهُ الْكِبْرِيَآءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

37- "Göklerde ve yerde büyüklük, yalnız O'na aittir. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَلَهُ الْكِبْرِيَآءُ **}** *"Büyüklük, yalnız O'na aittir."* Azamet ve sultan.

{ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ **}** *"Göklerde ve yerde."* Gökler ehline ve yer ehline.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, mutlak üstündür."* Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve hükmünde.

سورة الْاَحْقَافِ

46- AHKÂF SÛRESİ

Kendisinde "Ahkâf"ın zikredildiği sûredir. (وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ) âyeti ile (وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ) âyetinden (مَا هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ) âyetine kadar, üç âyet hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Söz konusu âyetler ise Medenîdir. Âyet sayısı 35, sözcük sayısı 644 ve harf sayısı ise 2.600'dür.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

حٰمٓ ﴿١﴾

1- "Hâ, Mîm."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Ahkâf Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ حٰمٓ **}** *"Hâ, Mîm."* Diyor ki, gerçekleşecek olan şeylere hükmetti. Yani açıkladı. İfadenin, kendisiyle yemin edilen bir kasem ifadesi olduğu da söylenmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾

2- "Bu kitap, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafından indirilmiştir."

{ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ **}** *"Bu kitap."* Kuşkusuz bu kitap bir konuşmadır.

{ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ **}** *"Mutlak üstün, Allah tarafından indirilmiştir."* Kendisine iman etmeyenden intikam almakla Aziz olan.

{ الْحَكِيمِ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi."* Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklindeki hükmünde.

مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّآ اُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

3- "Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri, gerçekle ve belli bir süre için yarattık. İnkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler."

{ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ **}** *"Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri, yarattık."* Mahlûkatı ve harikuladelikleri.

{ اِلَّا بِالْحَقِّ **}** *"Gerçekle."* Hak için.

{ وَاَجَلٍ مُسَمًّى **}** *"Ve belli bir süre için."* Kendisinde son bulacağı belirli bir vakit için.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler."* Mekke kâfirleri.

{ عَمَّآ اُنْذِرُوا **}** *"Uyarıldıkları şeylerden."* Korkutuldukları.

{ مُعْرِضُونَ **}** *"Yüz çevirmektedirler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlamaktadırlar.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِ اِيتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَآ اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾

4- "De ki: 'Söyleyin bakalım; Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde neyi yaratmışlar? Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan önceye ait bir kitap veya bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline söyle.

{ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ **}** *"Taptığınız şeyler."* İbadet ettiğiniz şeyler.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ı bırakıp."* Putlar.

{ اَرُونِي **}** *"Söyleyin bakalım."* Bana haber veriniz bakayım.

{ مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzünde neyi yaratmışlar?"* Yerde olanlardan neyi yaratmışlar?

{ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var?"* Göklerin yaratılmasında bir yardımları mı var?

{ اِيْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَآ **}** *"Bundan önceye ait bir kitap varsa onu bana getirin."* Bu Kur'an'dan önce indirilmiş, içinde söylediklerinizin bulunduğunu tasdik eden.

{ اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ **}** *"Veya bir bilgi kalıntısı."* Veya âlimlerden bir rivayet mi var? Âyetin, "Peygamberlerin bilgisinden bir kalıntı mı var?" anlamına geldiği söylenmişti.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **}** *"Eğer doğru söyleyenlerden iseniz."* Sözlerinizde.

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهٗٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾

5- "Allah'ı bırakıp da kıyâmet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapkın kim olabilir? Üstelik bunlar, onların tapmalarından habersizdirler."

{ وَمَنْ اَضَلُّ **}** *"Daha sapkın kim olabilir?"* Hak ve hidayetten daha çok uzaklaşmış.

{ مِمَّنْ يَدْعُوا **}** *"Tapandan."* İbadet edenden.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ı bırakıp da."* Âyette konu edinilen kişi kâfir bir kişidir.

{ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهٗ **}** *"Kendisine cevap veremeyecek şeylere."* Dua ettiğinde kendisine duasına icabet etmeyecek.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ **}** *"Kıyâmet gününe kadar. Üstelik bunlar."* Yani putlar.

{ عَنْ دُعَآئِهِمْ **}** *"Onların tapmalarından."* Kendilerine ibadet eden kimselerin dualarından/ibadetlerinden.

{ غَافِلُونَ **}** *"Habersizdirler."* Cahildirler.

وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ اَعْدَآءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

6- "İnsanlar (kıyâmet günü) bir araya toplandıkları zaman, (o taptıkları şeyler) kendilerine düşman olur ve onların kendilerine tapmış olmalarını inkâr ederler."

{ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ **}** *"İnsanlar (kıyâmet günü) bir araya toplandıkları zaman."* Kıyâmet gününde.

{ كَانُوا **}** *"(O taptıkları şeyler) olur."* Yani putlar.

{ لَهُمْ **}** *"Kendilerine."* Kendilerine ibadet eden kimseleri.

{ اَعْدَآءً وَكَانُوا **}** *"Düşman... ve onların olmalarını."* Yani putlar.

{ بِعِبَادَتِهِمْ **}** *"Kendilerine tapmış."* Kendilerine ibadet eden kimselerin ibadetlerini.

{ كَافِرِينَ **}** *"İnkâr ederler."* İnkâr edicidirler.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7- "Onlara âyetlerimiz açıkça okunduğu zaman, o inkâr edenler kendilerine gelen hak kitap için, 'Bu apaçık bir sihir!' dediler."

{ وَاِذَا تُتْلٰى **}** *"Okunduğu zaman."* Kıraat edildiğinde.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onlara."* Mekke ehlinin kâfirlerine.

{ اٰيَاتُنَا **}** *"Âyetlerimiz."* Kur'an.

{ بَيِّنَاتٍ **}** *"Açıkça."* Emir ve nehyi açıklamış olarak.

{ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"O inkâr edenler dediler."* Mekke kâfirleri.

{ لِلْحَقِّ **}** *"Hak kitap için."* Kur'an için.

{ لَمَّا جَآءَهُمْ **}** *"Kendilerine gelen."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile geldiğinde.

{ هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ **}** *"Bu apaçık bir sihir."* Apaçık bir yalandır.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفٰى بِهٖ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾

8- "Yoksa, 'Onu o uydurdu' mu diyorlar? De ki: 'Eğer onu ben uydurmuşsam, o takdirde sizin, Allah'tan bana bir şeye (gelecek cezayı savmaya) gücünüz yetmez. O, sizin Kur'an hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şâhid olarak Allah yeter. O, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.'"

{ اَمْ يَقُولُونَ **}** *"Yoksa... mu diyorlar?"* Aksine diyorlar ki.

{ افْتَرٰيهُ **}** *"Onu o uydurdu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'ı kendi yanından uydurdu.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اِنِ افْتَرَيْتُهُ **}** *"Eğer onu ben uydurmuşsam."* Eğer dediğiniz gibi Kur'an'ı kendi yanımdan uydurmuş olursam.

{ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي **}** *"O takdirde sizin, bana gücünüz yetmez."* Benim için kadir olamazsınız.

{ مِنَ اللّٰهِ **}** *"Allah'tan (gelecek)."* Allah'ın azabından.

{ شَيْئًا هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ **}** *"Bir şeyi (Cezayı savmaya)... O, sizin Kur'an hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir."* Kur'an hakkında daldığınız yalan sözleri.

{ كَفٰى بِهٖ **}** *"Allah yeter."* Allah Teâlâ yeter.

{ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ **}** *"Benimle sizin aranızda şahit olarak."* Benim resûl ve bu Kur'an'ın da O'nun kelamı olduğuna dair.

{ وَهُوَ الْغَفُورُ **}** *"O, çok bağışlayan."* Sizden tevbe edenlere karşı.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ وَمَآ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾

9- "De ki: 'Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Çünkü ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ **}** *"Ben peygamberlerin ilki değilim."* Ben, insanoğlu içinden gönderilmiş ilk resûl değilim. Kuşkusuz benden önce de resûller vardı.

{ وَمَآ اَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ **}** *"Bana ve size ne yapılacağını da bilmem."* Şiddetle davranılacağını, sıkıntıya uğratılacağını, bollukla muamele edileceğini ve sıhhat bahşedileceğini.

Ayetin, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Zira onlar "Bizim Mekke'den çıkışımız ne zaman? Kâfirlerden ne zaman kurtulacağız?" diye sormuşlardı. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara "Bana ve size neler yapılacağını bilmiyorum. Hicrete çıkacağımı veya çıkmayacağınızı da bilmiyorum" demişti.

{ اِنْ اَتَّبِعُ **}** *"Ben uyarım."* Amel ederim.

{ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ **}** *"Sadece bana vahyedilene."* Ancak bana Kur'an'da emredilen şeylerle.

{ وَمَآ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ **}** *"Çünkü ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."* Bildiğiniz bir dille size gönderilmiş korkutucu bir resûlüm.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "(بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ) '*Ben peygamberlerin ilki değilim*' ilahî buyruğu, resûllerin ilki değilim anlamındadır. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Ahkâf Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 6.

b) (قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ) "*De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim*" ilahî buyruğun anlamı hakkında İbn Abbâs şöyle demektedir: "Ben resûllerin ilki değilim. Yani ben bir kavme gönderilen ilk resûl değilim ki, benim davetimi inkâr etmekle karşılık veresiniz. Benden önce kavimlerine Allah Teâlâ'nın gönderdiği ve kavimlerini benim davet ettiğim sadece Allah Teâlâ'ya ibadet etme mesajına çağıran resûller gelip geçmiştir.

c) (وَمَآ اَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ) "*Bana ve size ne yapılacağını da bilmem.*" Yani bu dünya yaşamında sonumun ve sonunuzun ne olacağını bilemiyorum. Benden önceki peygamberler yurtlarından sürülmüşler, bir bölümü kendi kavimlerinden bir takım kafirlerin elleriyle şehid edilmişlerdir. Bazı kavimler de Allah'ı inkâr ve peygamberlerini yalanlamaları nedeniyle Allah'ın azabıyla helak olup tarih sahnesinden silinmişlerdir. Benim ve sizin açınızdan da bunlardan birisi gerçekleşebilir.

Tabii bu âyet, vahyin dinamik olduğu Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ömrünün son demlerine kadar bilmediği anlamına gelmemektedir. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in (وَمَآ اَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ) "*Bana ve size ne yapılacağını da bilmem*" bu ilahî buyruğu dile getirmekle emrolunduğu zaman dilimi, Allah Teâlâ'nın, Peygamberine kendisini insanlardan koruyacağına dair verdiği teminattan ve kendisinin ümmetine hâkim olacağı şeklindeki müjdeden öncedir.

d) Âyetin bu bölümünün anlamı hakkında İbn Cerir et-Taberî, Hasan-ı Basrî'den rivayetine göre o şöyle demiştir: Ahirete gelince (bunu bilememekten) Allah'a sığınırım. Çünkü O, Allah Teâlâ resûllerle birlikte söz aldığı sırada cennette olduğunu bilmişti. Fakat dünyada bana ne yapılacağını bilemiyorum. Benden önceki peygamberler yurtlarından çıkartıldığı gibi, ben de çıkartılacak mıyım? Yoksa benden önceki peygamberlerden kimisi öldürüldüğü gibi, ben de öldürülecek miyim? Size de ne yapılacağını bilemiyorum, siz beni tasdik eden ümmetim mi olacaksınız, yalanlayan ümmetim mi? Siz semadan atılan taşlarla taşlanan ümmetim mi olacaksınız? Yoksa yerin dibine geçirileceklerden mi olacaksınız? Daha sonra Allah Teâlâ'nın: (وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ) "*Hani biz sana, Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik*" (17/el-İsrâ/60) buyruğu nazil oldu. Arapların seni öldüremeyecekleri noktasında senin için Arapları kuşattık. Bu âyet üzerine Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) öldürülmeyeceğini anladı.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيلَ عَلٰى مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾

10- "De ki: 'Hiç düşündünüz mü? Eğer bu Kur'an Allah katından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz, bununla birlikte İsrailoğullarından bir şâhid de onun benzerini (Tevrat'ta görüp) inanmışken, siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız?)' Gerçekten Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez!"

{ قُلْ } *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Yahudilere.

{ اَرَاَيْتُمْ } *"Hiç düşündünüz mü?"* Ey Yahudiler topluluğu!

{ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ } *"Eğer bu Kur'an Allah katından ise."* Diyor ki, bu Kur'an Allah katından ise.

{ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ } *"Ve siz de onu inkâr etmişseniz."* Kur'an'ı inkâr etmişseniz ey Yahudiler topluluğu!

{ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيلَ } *"Bununla birlikte İsrailoğullarından bir şâhid de."* Bünyamin.

{ عَلٰى مِثْلِهٖ } *"Onun benzerini."* Abdullah ibn Selam ve ashabının Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'a şehadetinin benzeri gibi.

{ فَاٰمَنَ } *"(Tevrat'ta görüp) inanmışken."* Abdullah ibn Selam ve ashabının Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'a iman etmeleri.

Daha sonra Allah Teâlâ'nın: (هُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهٖ) *"Dini bütün dinlere üstün kılmak için rasûlünü hidayetle ve hak din ile gönderen O'dur"* (9/et-Tevbe/33) buyruğu nazil oldu. Allah azze ve celle burada (وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ) *"Onun dinini bütün dinlere üstün kılacaktır. Sonra onun ümmeti hakkında da. Halbuki sen içlerinde iken Allah onlara azab verecek, değildir"* (8/el-Enfâl/33) diye buyurdu ve böylelikle ona da ümmetine de ne yapacağını haber vermiş oldu. *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 7.

{وَاسْتَكْبَرْتُمْ**}** *"Siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız?)"* Ey Yahudiler topluluğu! Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten kaçınıp büyüklenecek misiniz?

{اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ**}** *"Gerçekten Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."* Buna ehil olmayan kimseyi Yahudilik dinine irşad etmez.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَآ اِلَيْهِ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ فَسَيَقُولُونَ هٰذَآ اِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾

11- "İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki: 'Eğer bu işte bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi!' Ama onlar bununla doğru yola girmeyince de 'Bu, eski bir yalandır.' diyeceklerdir."

{وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا**}** *"İnkâr edenler, dediler ki."* Esed, Gatafan ve Hanzala.

{لِلَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"İman edenler için."* Cüheyne, Müzeyne ve Eslem için.

{لَوْ كَانَ خَيْرًا**}** *"Eğer bu işte bir hayır olsaydı."* Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dediği hayır ve hak olmuş olsaydı.

{مَا سَبَقُونَآ اِلَيْهِ**}** *"Onlar bizi geçemezlerdi."* Cüheyne, Müzeyne ve Eslem kabileleri.

{وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ**}** *"Ama onlar bununla doğru yola girmeyince de."* Esed ve Gatafan kabileleri Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmeyince.

{فَسَيَقُولُونَ هٰذَآ اِفْكٌ قَدِيمٌ**}** *"Bu, eski bir yalandır, diyeceklerdir."* Bu Kur'an geçmişte kalan bir yalandır.

وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾

12- "Ondan önce de bir rehber ve bir rahmet olarak, Musa'nın kitabı vardı. Bu Kur'an ise onu onaylayan, zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap diliyle (indirilen bir kitaptır.)"

{ وَمِنْ قَبْلِهِ **}** *"Ondan önce de."* Kur'an'dan önce de.

{ كِتَابُ مُوسٰى **}** *"Musa'nın kitabı vardı."* Tevrat.

{ اِمَامًا **}** *"Bir rehber olarak."* Kendisine uyulan.

{ وَرَحْمَةً **}** *"Ve bir rahmet."* Kendisine iman eden kimseler için azaptan kurtarıcı bir rahmet. Kendisine iman etmeyip uymayanlar içinse azap.

{ وَهٰذَا كِتَابٌ **}** *"Bu Kur'an ise (indirilen bir kitaptır.)"* Bu Kur'an bir kitaptır.

{ مُصَدِّقٌ **}** *"Onu onaylayan."* Tevhid ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nitelikleri ve özellikleri konularında Tevrat'la uyum gösteren.

{ لِسَانًا عَرَبِيًّا **}** *"Arap diliyle."* Arap dilinin yapısına göre.

{ لِيُنْذِرَ **}** *"Uyarmak."* Korkutmak için.

{ الَّذِينَ ظَلَمُوا **}** *"Zulmedenleri."* Şirk koşanları.

{ وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنِينَ **}** *"Ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere."* Mü'minlere cenneti müjdelemekle.

اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾

13- "'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru olanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir!"

{ اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ **}** *"Rabbimiz Allah'tır, deyip."* Allah Teâlâ'yı birleyenlere.

{ ثُمَّ اسْتَقَامُوا **}** *"Sonra da dosdoğru olanlara."* Allah Teâlâ'nın farizalarını eda etmek ve O'na masiyet sayılan şeylerden kaçınmak ve tilkinin kurnazlığı gibi kurnazlıkta bulunmamak.

{ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ **}** *"Korku yoktur."* İleride karşılarına çıkacak olan azap konusunda.

{ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ **}** *"Ve onlar üzülmeyeceklerdir."* Geride bırakmış oldukları şeylere karşı da üzülmeyeceklerdir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Korku yoktur*", cehennem ehli korktuğunda. "*Ve onlar üzülmeyeceklerdir*" kendilerinden başkası üzüldüklerinde.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14- "İşte onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"İşte onlar cennet ehlidirler. Orada sürekli olarak kalacaklardır."* Cennette ikamet edicidirler. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Yapmakta olduklarına karşılık."* Ve dünyada söylemiş oldukları sözlere karşılık.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾

15- "Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu güçlükle karnında taşıdı ve güçlükle doğurdu. Onun (ana karnında) taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer. Sonunda

insan olgunluk çağına erişip, kırk yaşına ulaşınca der ki: 'Ey Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimetlerine şükretmemi ve senin hoşnut olacağın sâlih ameller işlememi gönlüme ilham et! Benim için de zürriyetim içinde iyiliği devam ettir. Doğrusu ben tevbe edip sana yöneldim ve ben gerçekten Müslümanlardanım.'"

{ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ **}** *"Biz insana, tavsiye ettik."* Abdurrahman ibn Ebûbekir'e Kur'an'da emrettik.

{ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا **}** *"Ana-babasına iyilik etmesini."* İkisine iyilik etmesini. Yani Ebûbekir ibn Kuhafe ve eşine.

{ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ **}** *"Annesi onu karnında taşıdı."* Karnında.

{ كُرْهًا **}** *"Güçlükle."* Meşakkat ile.

{ وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا **}** *"Ve güçlükle doğurdu."* Meşakkat ile.

{ وَحَمْلُهُ **}** *"Onun (ana karnında) taşınması."* Annesinin karnında.

{ وَفِصَالُهُ **}** *"İle sütten kesilmesi."* Sütten kesilmesi.

{ ثَلٰثُونَ شَهْرًا حَتّٰى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ **}** *"Otuz ay sürer. Sonunda insan olgunluk çağına erişip."* Gücüne ulaşmak 18 yaşından başlar 30 yaşında son bulur.

{ وَبَلَغَ **}** *"Ulaşınca."* Ulaştığında.

{ اَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ **}** *"Kırk yaşına der ki."* Ebûbekir der ki:

{ رَبِّ اَوْزِعْنِيٓ **}** *"Ey Rabbim! Gönlüme ilham et."* Bana ilham et.

{ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيٓ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ **}** *"Bana verdiğin nimetlerine şükretmemi."* Tevhid nimetine.

{ وَعَلٰى وَالِدَيَّ **}** *"Ve ana-babama."* Tevhid nimetine. Anne babası bundan önce mü'min idi.

{ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا **}** *"Ve sâlih ameller işlememi."* Halisane.

{ تَرْضٰيهُ **}** *"Senin hoşnut olacağın."* Kabul edeceğin.

{ وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي **}** *"Benim için de zürriyetim içinde iyiliği devam ettir."* Zürriyetime de tevbe ve İslam ile ikramda bulun. Oğlu Abdurrahman bundan önce Müslüman değildi. Bu duadan sonra Müslüman oldu.

{ اِنِّي تُبْتُ اِلَيْكَ **}** *"Doğrusu ben tevbe edip sana yöneldim."* Sana tevbe ederek yöneldim.

{ وَاِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ **}** *"Ve ben gerçekten Müslümanlardanım."* Müslümanların dini üzere Müslümanlarla birlikteyim.[2]

---

[2] a) İmam Abdürrezzak es-San'ânî Nafi ibn Cübeyr'den rivayetine göre; kendisine İbn Abbâs şöyle haber vermiştir: Bir adam şöyle diyerek haber vermiştir: Altı ayda doğum yapmış, Ömer'e getirilmiş bir kadının sahibiyim. İnsanlar bunu çirkin görmüşlerdir.
Ben bunun üzerine Ömer'e: "Bu kadın niçin zulüm görsün ki?" deyince Ömer: "Nasıl?" diye karşılık verdi. Ben de ona: (وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًا) "*Onun ana karnında taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer*" ve "*Anneler çocuklarını tâm iki yıl emzirirler*" âyetlerini okudum ve "Havl ne kadar süredir?" diye sordum. O: "Bir yıldır" diye karşılık verdi. Ben: "Yıl ne kadar süredir?" diye sordum. O: "On iki aydır" diye cevaplandırdı.
İbn Abbâs dedi ki: "Dedim ki: '24 ay tam tamına iki yıldır. Hamilelikten, Allah dilediği kadar erteler ve dilediği kadar öne alır.' Bunun üzerine Ömer görüşüme karşı gönül rahatlığı duydu." *El-Musannef*, 13449 nolu hadis, Kitabü't-Talak, "Altı ayda doğuran kadın" bâbı.
Bu haberin senedinde İbn Cüreyc Abdülmelik ibn Abdülaziz, Osman ibn Ebî Süleyman ibn Cübeyr, Nafi ibn Cübeyr ibn Mut'im en-Nevfelî bulunmaktadır. İbn Cüreyc'in tercüme-i halini sunmuş sika fâzıl bir kişi olmasına rağmen bazen tedlis yaptığını söylemiştik. Ancak bu hadiste hadisi açıkça dinlediğini belirtmiştir. Mürsel rivayetleri de bulunmaktadır.
Osman ibn Ebî Süleyman ibn Cübeyr el-Kureşî en-Nevfelî: Mekke kadısıydı. Sikadır. *et-Takrîb*, c. 2, s. 9, 67 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 250; *el-Hulâsa*, s. 259.
Nafi ibn Cübeyr ibn Mut'im en-Nevfelî: Sika ve fâzıl bir şahsiyettir. bkz *et-Takrîb*, c. 2, s. 295, 15 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 196; *el-Hulâsa*, s. 399.
Hadisin isnad zincirini oluşturan raviler sika kişiler olduklarından ve hadisin isnadında bir kopukluk da bulunmadığından dolayı haber sahihtir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 402, 855 nolu madde; c. 7, s. 120, 258 nolu madde; c. 10, s. 404, 727 nolu madde.
Abdürrezzak iki kanalla daha buna benzer bir olayı aktarır. Ancak olay Hz. Osman (radıyallâhu 'anh) döneminde gerçekleşmiştir. Kıssanın tekrarlanmış olma olasılığı bulunmaktadır. *El-Musannef*, 13446 ve 13447 nolu hadis, Kitabü't-Talak, "Altı ayda doğuran kadın" bâbı.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فِيٓ اَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

16- "İşte bunlar, yaptıklarının en güzelini kendilerinden kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız cennetlikler arasındadırlar. Bu, onlara vaat edilmiş olan dosdoğru bir sözdür."

{ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا **}** *"İşte bunlar, yaptıklarının en güzelini kendilerinden kabul edeceğimiz."* İhsanlarıyla.

{ وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ **}** *"Ve günahlarını bağışlayacağımız."* Onları bunlardan dolayı sorguya çekip cezalandırmayacağız.

{ فِيٓ اَصْحَابِ الْجَنَّةِ **}** *"Cennetlikler arasındadırlar."* Cennette cennet ehliyle birliktedirler.

{ وَعْدَ الصِّدْقِ **}** *"Bu, dosdoğru bir sözdür."* Cennet vadi.

{ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ **}** *"Onlara vaat edilmiş olan."* Dünyada.

---

b) (وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًا) *"Onun ana karnında taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer"* ilahî buyruğunda geçen "Fisal" sözcüğü, sütten kesmek demektir. İbn Abbâs hamilelik müddetinin en alt seviyesinin bu âyet ve (وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ *"Emzirmeyi tamamlatmak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler"* (2/el-Bakara/233) âyeti cem ederek altı ay olduğunu çıkarmıştır.
Bu hadiste İbn Abbâs, Hz. Ömer (radıyallâhu 'anh)'a otuz aylık müddetin 24 ayının süt emmeye ayrılması halinde 6 ay hamileliğe kaldığını işaret etmektedir.
c) Bu gerçekliği Hz. Ömer'e gösterenin Hz. Ali (radıyallâhu 'anh)'ın olduğu da rivayet edilmiştir. Aktarılan rivayete göre Hz. Ali bu iki âyetle istidlal etmiştir. Diğer bir rivayete göre, Lokman Sûresi'nin 14. âyeti "*ve Fisâluhu fî âmeyni*" buyruğu ile istidlal etmiştir. *El-Musannef*, 13443 ve 13444 nolu hadis, Kitabü't-Talak, "Altı ayda doğuran kadın" bâbı.
Âyetleri cem ederek bu sonuca ulaşma noktasında İbn Abbâs'ın ilim deryası Hz. Ali'den yararlanmış olma olasılığı kuvvetle muhtemeldir. Gerçi İbn Abbâs'ın geniş Kur'an kültürünün bir hamulesi de olabilir.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَآ اَتَعِدَانِنِيٓ اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ
الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
فَيَقُولُ مَا هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٧﴾

17- "Bir de öylesi var ki, ana ve babasına, 'Öf size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni (yeniden dirilip topraktan) çıkarılmakla mı tehdit ediyorsunuz?' der. Onlarsa Allah'tan yardım isteyerek, 'Yazık sana! İmana gel, çünkü Allah'ın verdiği söz gerçektir.' derken o, 'Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.' der."

{ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ **}** *"Bir de öylesi var ki, ana ve babasına, der."* Bu şahıs Abdurrahman ibn Ebûbekir'dir. Müslüman olmadan önce anne ve babasına şöyle demiştir:

{ أُفٍّ لَكُمَآ **}** *"Öf size."* Tiksiniyorum ikinizden.

{ اَتَعِدَانِنِيٓ **}** *"Beni mı tehdit ediyorsunuz?"* Bana mı anlatıyorsunuz?

{ اَنْ اُخْرَجَ **}** *"(Yeniden dirilip topraktan) çıkarılmakla."* Kabirden diriliş için çıkartılacağımı.

{ وَقَدْ خَلَتِ **}** *"Gelip geçmişken."* Geçmişken.

{ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي **}** *"Benden önce nice nesiller."* Ben onların dirildiklerini görmedim. Onun Cahiliyye döneminde ölmüş Ced'an ibn Amr ve Osman ibn Amr adlı iki dedesi vardı. Abdurrahman bu ikisini kastetti.

{ وَهُمَا **}** *"Onlarsa."* Yani anne babası.

{ يَسْتَغِيثَانِ اللّٰهَ **}** *"Allah'tan yardım isteyerek."* Allah Teâlâ'ya dua ederek.

{ وَيْلَكَ **}** *"Yazık sana! Derken."* Allah Teâlâ dünyanı karartsın.

{ اٰمِنْ **}** *"İmana gel."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{إِنَّ وَعْدَ اللهِ**}** *"Çünkü Allah'ın verdiği söz."* Öldükten sonra dirilme.

{حَقٌّ**}** *"Gerçektir."* Ölümden sonra gerçekleşecektir.

{فَيَقُولُ**}** *"O, der."* Abdurrahman.

{مَا هٰذَآ**}** *"Bu, değildir."* Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in söylediği şey.

{إِلَّآ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ**}** *"Öncekilerin masallarından başka bir şey."* Ancak öncekilerin yalanıdır.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيٓ أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾

18- "İşte bunlar da cinlerden ve insanlardan kendilerinden önce geçen ümmetler arasında (azap) sözü gerçek olmuş kimselerdir. Bunlar gerçekten ziyana uğrayanlardır."

{أُولَٰئِكَ الَّذِينَ**}** *"İşte bunlar da kimselerdir."* Abdurrahman'ın dedeleri Cedan ve Osman.

{حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ**}** *"(Azap) sözü gerçek olmuş."* Kendilerine hışım ve azap sözü vacip olan kimselerdir.

{فِيٓ أُمَمٍ**}** *"Ümmetler arasında."* Ümmetlerle birlikte.

{قَدْ خَلَتْ**}** *"Geçen."* Geçmiş bulunan.

{مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ**}** *"Cinlerden ve insanlardan kendilerinden önce."* Cinlerin ve insanların kâfirleri cehennem içinde azap çekmektedirler.

{إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ**}** *"Bunlar gerçekten ziyana uğrayanlardır."* Aldanmışlardır. Kıyâmet gününe kadar dünyada diriltilmezler. Bunun üzerine Abdurrahman güzel bir Müslüman oldu.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

19- "Herkesin, yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak verir; kendilerine haksızlık yapılmaz!"

{ وَلِكُلٍّ **}** *"Herkesin, vardır."* Mü'min ve kâfir olan her bir kişinin.

{ دَرَجَاتٌ **}** *"Dereceleri."* Mü'minlerin cennettedir. Kâfirlerin derekeleri ise cehennemdedir.

{ مِمَّا عَمِلُوا **}** *"Yaptıklarına göre."* Dünyada işlemiş oldukları şeylere göre.

{ وَلِيُوَفِّيَهُمْ **}** *"(Allah) onlara tam olarak verir."* Bolca karşılık verir.

{ اَعْمَالَهُمْ **}** *"Yaptıklarının karşılığını."* Amellerinin cezasını.

{ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ **}** *"Kendilerine haksızlık yapılmaz."* İyiliklerinden bir şey eksiltilmez. Günahlarına da bir şey eklenmez.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Ateşe sunulacakları gün inkâr edenlere şöyle denir: 'Siz, dünya hayatınızda bütün güzel şeyleri harcayıp tükettiniz, onların zevkini çıkardınız! Artık bugün yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanız ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!'"

{ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ **}** *"Ateşe sunulacakları gün inkâr edenlere şöyle denir."* Cehennem azabına girmeden önce kendilerine şöyle denir:

{ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ **}** *"Siz, bütün güzel şeyleri harcayıp tükettiniz."* İyiliklerinizin sevabını yediniz.

{ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ **}** *"Dünya hayatınızda... zevkini çıkardınız."* Faydalandınız.

{ بِهَا **}** *"Onların."* Dünyada iyiliklerinizin sevabını.

{ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ **}** *"Artık bugün alçaltıcı bir azap göreceksiniz."* Şiddetli.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ **}** *"Yeryüzünde büyüklük taslamanız."* İmandan kaçınarak.

{ بِغَيْرِ الْحَقِّ **}** *"Haksız yere."* Hakkınız olmaksızın.

{ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ **}** *"Ve yoldan çıkmanızdan dolayı."* Dünyada yeryüzünde inkâr etmeniz ve isyan etmeniz nedeniyle.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٢١﴾

21- "Âd kavminin kardeşi (Hûd'u) hatırla! Hani o, kendinden önce ve sonradan uyarıcıların da gelip geçtiği Ahkâf bölgesindeki kavmine, 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin; çünkü ben sizin, büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum.' demişti."

{ وَاذْكُرْ **}** *"Hatırla."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirlerine.

{ اَخَا عَادٍ **}** *"Âd kavminin kardeşi (Hûd'u.)"* Âd oğullarına Hûd'u.

{ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ **}** *"Hani o, kavmine, demişti."* Onları korkutmuş.

{ بِالْاَحْقَافِ **}** *"Ahkâf bölgesindeki."* Diyor ki; ahkaf, ateş tepecikleridir. Yani cehennem ateşinin yılları. Binlerce yıl. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ahkâf, Yemen taraflarında bir dağ adıdır. Ahkâf'ın Şam dolayları olduğu da söylenmiştir. Kumdan tepecikler olduğu da söylenmiştir. Yemen'de bir yer olduğu da söylenmiştir... Onun üzerinde kalktı ve kavmini ikaz etti.

{ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ } *"Kendinden önce uyarıcıların da gelip geçtiği."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'dan önce resûller idiler.

{ وَمِنْ خَلْفِهِۦٓ } *"Ve sonradan."* Ondan sonra da.

{ اَلاَّ تَعْبُدُوٓا اِلاَّ اللّٰهَ } *"Allah'tan başkasına kulluk etmeyin."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm) onlara "Sadece Allah Teâlâ'yı birleyiniz" dedi.

{ اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ } *"Çünkü ben sizin... korkuyorum."* Sizin başınıza azabın gerçekleşmesinden korkmaktayım.

{ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ } *"Büyük bir günün azabına uğramanızdan."* Eğer iman etmezseniz şiddetli bir azaptan.

قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِينَ ﴿٢٢﴾

22- "Onlar dedi ki: 'Sen, bizi ilâhlarımızdan ayırmak için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir!'"

{ قَالُوٓا اَجِئْتَنَا } *"Onlar dedi ki... mi geldin?"* Ey Hûd!

{ لِتَاْفِكَنَا } *"Sen, bizi ayırmak için."* Bizi çevirmek için mi?

{ عَنْ اٰلِهَتِنَا } *"İlâhlarımızdan."* İlahlarımıza ibadet etmekten.

{ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ } *"Bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir."* Azabı.

{ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِينَ } *"Eğer doğru söyleyenlerden isen."* İman etmememiz halinde üzerimize inecek olan azabı getir.

قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاُبَلِّغُكُمْ مَآ اُرْسِلْتُ بِهِۦ وَلٰكِنِّيٓ اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Hûd dedi: 'O bilgi ancak Allah katındadır. Ben size benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Ama ben sizi cahillik eden bir toplum olarak görüyorum!'"

{ قَالَ } *"Hûd dedi."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm) onlara dedi ki:

{ اِنَّمَا الْعِلْمُ **}** *"O bilgi ancak."* Azabın inişiyle ilgili bilgi.

{ عِنْدَ اللّٰهِ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ **}** *"Allah katındadır. Ben size benimle gönderileni tebliğ ediyorum."* Tevhidi.

{ وَلٰكِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ **}** *"Ama ben sizi cahillik eden bir toplum olarak görüyorum."* Allah'ın emrini ve azabını.

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۭ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ۭ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٤﴾

24- "Sonunda o azabı, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce, 'Bu, ufukta beliren bir bulut, bize yağmur yağdıracak.' dediler. (Hûd dedi): 'Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. O, içinde can yakıcı azap olan bir rüzgârdır!'"

{ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا **}** *"Sonunda o azabı, bir bulut şeklinde görünce."* Bulutu.

{ مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ **}** *"Vadilerine doğru yayılan."* Rüzgârlarının ve yağmurlarının vadileri.

{ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ **}** *"Bu, ufukta beliren bir bulut, dediler."* Buluttur.

{ مُّمْطِرُنَا **}** *"Bize yağmur yağdıracak."* Ekinlerimize yağmur yağdıracak. Hazreti Hûd ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

{ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ **}** *"(Hûd dedi): Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir."* Azaptır.

{ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ **}** *"O, içinde can yakıcı azap olan bir rüzgârdır."* Acıtıcı.[3]

---

[3] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(عَارِضٌ) sözcüğü, bulut anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Ahkâf Sûresi, 2. Bâb.
Hafız İbn Hacer der ki: "Bu haberi İbn Ebî Hatem, Ali ibn Talha kanalıyla mevsul olarak rivayet etmiştir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 578.

b) (فَلَمَّا رَاَوْهُ) "*Sonunda o azabı gördüklerinde.*" Yani Hz. Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi, Allah Teâlâ'nın kendilerine ufukta arz olunan bir bulut suretinde gön-

تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا لَا يُرٰىٓ اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾

25- "'O, Rabbinin buyruğuyla, her şeyi yok eder!' Derken o hale geldiler ki, meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu! İşte biz günah işleyen bir kavmi böyle cezalandırırız!"

{ تُدَمِّرُ **}** *"O, yok eder."* Helak eder.

{ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا **}** *"Rabbinin buyruğuyla, her şeyi."* Rabbinin izniyle.

{ فَاَصْبَحُوا **}** *"Derken o hale geldiler ki."* Helakin ardından öyle bir şekle dönüştüler ki.

{ لَا يُرٰىٓ اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ **}** *"Meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu."* Evlerinden başka.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ **}** *"Biz günah işleyen bir kavmi cezalandırırız."* Müşrik.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَآ اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَاَبْصَارًا وَاَفْـِٔدَةً فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٔدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٢٦﴾

dermiş olduğu azabı görünce birbirlerine müjde vererek şöyle dediler: "İşte bu bize yağmur yağdıracak buluttur. Hz. Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın bize vaat ettiği gibi bir azap değildir." Allah Teâlâ Hz Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kelamını bize şöyle hikâye etmektedir: (بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ اَلِيمٌ) *"Hayır o, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. O, içinde can yakıcı azap olan bir rüzgârdır!"* (46/el-Ahkâf/24)

c) Cevherî'nin verdiği bilgiye göre; semada enine görünen buluta Arıd denilir.

26- "Andolsun biz, size vermediğimiz imkânları onlara vermiştik. Onlara kulaklar, gözler ve kalpler bahşetmiştik. Ancak kulakları, gözleri ve kalpleri, kendilerine birşey yarar sağlamadı; çünkü onlar bile bile, Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler. Alay konusu yaptıkları şey, kendilerini çepeçevre kuşatıverdi."

{ وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ **}** *"Andolsun biz, onlara vermiştik."* Onlara mal, kuvvet ve işler verdik.

{ فِيمَآ اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ **}** *"Size vermediğimiz imkânları."* Ey Mekke ehli size bahşetmediğimiz ve size vermediğimiz olanakları.

{ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا **}** *"Onlara kulaklar, bahşetmiştik."* Kendileriyle işiteceği kulaklar.

{ وَاَبْصَارًا **}** *"Gözler."* Kendileriyle görecekleri.

{ وَاَفْئِدَةً **}** *"Ve kalpler."* Kendileriyle akledecekleri kalpler.

{ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْئِدَتُهُمْ **}** *"Ancak kulakları, gözleri ve kalpleri, kendilerine yarar sağlamadı."* Kalpleri.

{ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Bir şey."* Allah'ın azabından bir şey gidermedi.

{ اِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"Çünkü onlar bile bile, Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ı ve Allah'ın kitabını inkâr etmişlerdi.

{ وَحَاقَ بِهِمْ **}** *"Kendilerini çepeçevre kuşatıverdi."* Kendilerine indi.

{ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ **}** *"Alay konusu yaptıkları şey."* Alay ettikleri azap.

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Andolsun biz, çevrenizdeki birçok kentleri de helâk ettik. Belki doğru yola dönerler diye de âyetleri çeşitli şekillerde açıkladık."

{ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى } *"Andolsun biz, çevrenizdeki birçok kentleri de helâk ettik."* Ey Mekke ehli.

{ وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ } *"Âyetleri çeşitli şekillerde açıkladık."* Kendilerini helak ettiğimiz kimseler için âyetleri emir, nehy ve helakle açıkladık.

{ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ } *"Belki doğru yola dönerler diye de."* Küfürlerinden dönerler de tevbe ederler diye.

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

28- "Allah'ı bırakıp da kendilerine yakınlık sağlamak üzere tanrı edindikleri şeyler, onlara yardım etmeli değil miydi? Ama hayır (tanrıları) onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir."

{ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ } *"Onlara yardım etmeli değil miydi?"* Onlara yardım etseydi ya.

{ الَّذِينَ اتَّخَذُوا } *"Edindikleri şeyler."* İbadet ettikleri.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً } *"Allah'ı bırakıp da kendilerine yakınlık sağlamak üzere tanrı."* Allah'a yaklaştıkları kurbanlar. Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

{ بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ } *"Ama hayır (tanrıları) onları bırakıp gittiler."* İbadet ettikleri şeyler kendilerinden kaybolup gitti.

{ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ } *"Bu onların yalanı."* Onların yalanıdır.

{ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ } *"Ve uydurup durdukları şeydir."* Allah Teâlâ adına yalan söyleyip durdukları şeyler.

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓا اَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Bir de cinlerden bir grubu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Onlar dinlemek üzere toplanınca, 'Susun, dinleyin!' dediler, (Kur'an'ın) okunması bitince de uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler."

{ وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا **}** *"Bir de bir grubu, sana yöneltmiştik."* Sana bir cemaati yönlendirdik.

{ مِنَ الْجِنِّ **}** *"Cinlerden."* Bunlar dokuz kişilik bir grup idi.

{ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ **}** *"Kur'an'ı dinlemeleri için."* Kur'an'ın kıraatine kulak vermeleri için.

{ فَلَمَّا حَضَرُوهُ **}** *"Onlar dinlemek üzere toplanınca."* Yani Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Batn-ı Nahle'de iken.

{ قَالُوٓا **}** *"Dediler."* Birbirlerine şöyle dediler:

{ اَنْصِتُوا **}** *"Susun, dinleyin."* Susun da Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kelamını dinleyesiniz.

{ فَلَمَّا قُضِيَ **}** *"(Kur'an'ın) okunması bitince de."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kıraatini ve namazını bitirince Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman ettiler.

{ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ **}** *"Uyarıcılar olarak kavimlerine döndüler."* Kavimlerine, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmiş olarak onları uyarmak için döndüler.

قَالُوا يَا قَوْمَنَآ اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِيٓ اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾

30- "'Ey kavmimiz' dediler, 'Doğrusu biz, Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan, gerçeğe ve doğru yola götüren bir kitap dinledik.'"

{ قَالُوا يَا قَوْمَنَآ اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا **}** *"'Ey kavmimiz' dediler, 'Doğrusu biz bir kitap dinledik.'"* Bir kitabı ki, bununla Kur'an'ı kastetmektedirler, dinledik.

{ اُنْزِلَ **}** *"İndirilen."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilen.

{ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ **}** *"Musa'dan sonra kendinden öncekileri doğrulayan."* Tevhide ve kendisinden önce geçmiş olan Tevrat'taki Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerine ve niteliklerine uygun. Bu cinler Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a iman etmekteydiler.

{ يَهْدِيْٓ **}** *"Götüren."* Doğru yola ileten.

{ اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيْقٍ مُّسْتَقِيْمٍ **}** *"Gerçeğe ve doğru yola."* Allah Teâlâ'nın kendisinden razı olduğu dine ileten ki, bu din İslam'dır.

يَا قَوْمَنَآ اَجِيْبُوْا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوْا بِهٖ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٣١﴾

31- "Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun ve ona iman edin ki, (Allah da) günahlarınızdan bir bölümünü bağışlasın ve sizi can yakıcı bir azaptan korusun."

{ يَا قَوْمَنَآ اَجِيْبُوْا دَاعِيَ اللّٰهِ **}** *"Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e tevhidle uyunuz.

{ وَاٰمِنُوْا بِهٖ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ **}** *"Ve ona iman edin ki, (Allah da) günahlarınızdan bir bölümünü bağışlasın."* Rabbiniz, Cahiliyye döneminde işlemiş olduğunuz günahlarınızı bağışlasın.

{ وَيُجِرْكُمْ **}** *"Ve sizi korusun."* Sizi kurtarsın.

{ مِّنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ **}** *"Can yakıcı bir azaptan."* Acıtıcı.

وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهٗ مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءُ اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلَالٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٢﴾

32- "Kim Allah'ın davetçisine uymazsa (bilsin ki), yeryüzünde (Allah'ı) aciz bırakacak değildir. Onun Allah'tan başka dostları da yoktur. İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler."

{وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ**}** *"Kim Allah'ın davetçisine uymazsa (bilsin ki.)"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ**}** *"(Allah'ı) aciz bırakacak değildir."* Allah'ın azabından kaçıp kurtulucu değildir.

{فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهٗ مِنْ دُوْنِهٖٓ**}** *"Yeryüzünde. Onun Allah'tan başka yoktur."* Allah'tan başka.

{اَوْلِيَآءُ**}** *"Dostları da."* Kendisine yarar sağlayacak akrabaları/yakınları.

{اُولٰٓئِكَ فِيْ ضَلَالٍ مُّبِيْنٍ**}** *"İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler."* Apaçık bir küfür içindedirler.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِيَ الْمَوْتٰى بَلٰٓى اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٣٣﴾

33- "Onlar, gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini görmediler mi? Evet, gerçekten O'nun her şeye gücü yeter."

{اَوَلَمْ يَرَوْا**}** *"Onlar görmediler mi?"* Mekke kâfirleri bilmiyorlar mı?

{اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ**}** *"Gökleri ve yeri yaratan ve yorulmayan Allah'ın."* Aciz olmadığını.

{بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِيَ الْمَوْتٰى**}** *"Onları yaratmakla. Ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini."* Diriliş için.

{بَلٰى اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} *"Evet, gerçekten O'nun her şeye gücü yeter."* Hayata ve ölüme.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Ateşe sunulacakları gün inkâr edenlere, 'Nasıl, bu gerçek değil miymiş?' (denildiğinde), 'Evet, Rabbimize andolsun ki gerçekmiş.' derler. Allah da 'Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı, tadın azabı!' der."

{وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"Sunulacakları gün inkâr edenlere."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler.

{عَلَى النَّارِ} *"Ateşe."* Cehennem ateşine girmeden önce kendilerine şöyle denilir:

{اَلَيْسَ هٰذَا} *"Nasıl, bu değil miymiş, (denildiğinde.)"* Azap.

{بِالْحَقِّ} *"Gerçek."* Adaletli.

{قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا} *"Evet, Rabbimize andolsun ki, gerçekmiş, derler."* Evet, azap haktır.

{قَالَ} *"Allah da, der."* Allah Teâlâ da onlara.

{فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ} *"Öyleyse, inkâr etmenizden dolayı, tadın azabı."* Dünyada Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr etmenizden ötürü.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- "(O halde) sen de peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettikleri gibi sabret! Onlar hakkında acele etme! Çünkü onlar,

kendilerine vaat edilen azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün sadece bir saati kadar kaldıklarını sanırlar! Bu bir tebliğdir! Hiç yoldan çıkan fâsıklar topluluğundan başkası helâk edilir mi?"

{فَاصْبِرْ**}** *"(O halde) sen de sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Kâfirlerin eziyetlerine.

{كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ**}** *"Azim sahibi olanların sabrettikleri gibi."* Yakîn ve kararlılık sahibi olanlar gibi.

{مِنَ الرُّسُلِ**}** *"Peygamberlerden."* Hazret-i Nûh, Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm), Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) gibi. Âyetin, "Şiddet ve sabır sahibi Hazret-i Nûh, Hazret-i Eyyûb, Hazret-i Zekeriyya ve Hazret-i Yahya gibi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ**}** *"Onlar hakkında acele etme."* Helak konusunda.

{كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ**}** *"Çünkü onlar, kendilerine vaat edilen azabı gördükleri gün."* Azabı.

{لَمْ يَلْبَثُوٓا**}** *"Sanki dünyada kaldıklarını sanırlar."* Dünyada kalmadılar.

{إِلَّا سَاعَةً**}** *"Sadece bir saati kadar."* Bir saat kadar.

{مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ**}** *"Gündüzün. Bu bir tebliğdir."* Bir tebliğ ve mühlettir. Azap ve helak vakti geldiğinde.

{فَهَلْ يُهْلَكُ**}** *"Hiç, helâk edilir mi?"* Azapla.

{إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ**}** *"Yoldan çıkan fâsıklar topluluğundan başkası."* Kâfirler, bunlar inkâr edip Allah'ın yolundan sapanlardır.

Dizin

A

Abdullah ibn Selam 92, 147, 301, 756
Abdullah ibn Übeyy 239, 249, 253, 255, 274, 289
Abdurrahman ibn Ebûbekir 760, 763
Abdülmuttalib oğulları 276
Abdümenaf ibn Zühre oğulları 276
açlık 232
Ad 141, 458, 599, 600, 601, 626
Ader 294
Âd oğulları 766
Ahzab Savaşı 251
Aişe 280, 285, 287
Akabe 428
Akıl hastalığ 713
Akıl sahibi insanlar 475, 499, 568
akrabalık 185, 644, 646
alamet 36, 383, 403, 687
Alay 168, 201, 667, 687, 731, 746, 747, 770
Ali ibn Ebî Tâlib 120, 124, 152, 230, 231, 467, 499, 700
Alkame 705
Amr ibn Gaziye el-Ensarî 656
Amura 438
Anlayış 66
Antakya 372
Araplar 244, 255, 430, 455
arkadaş 682
Arş 541, 546
asâ 82, 90, 687
Asıf 29
Asiye bint Muzahim 61
Ayın yarılması 385, 403
Ayyaş ibn Ebî Rebia el-Mahzumî 124
Azer 422, 676

B

bahçe 170, 308, 310
baş örtüleri 288
Batn-ı Nahle 772
Bedir Savaşı 46, 56, 120, 121, 122, 125, 163, 165, 202, 292, 369, 370, 448, 458, 467, 581, 608, 685, 713, 714, 726, 731, 738

Belkıs 20, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 270
Berberi 420
Berhiya 29
Beş vakit namaz 10, 145, 171, 181, 200, 229, 264, 348, 353, 654
Beyt 264, 645
beyyine 645
Bıldırcın eti 735
Boğazlanma 431
bulut 53, 54, 210, 341, 728, 768
Bünyamin 756

C-Ç

Cahiliyye 763, 773
Cebr 713
Cedan 764
Cedd ibn Kays 239, 253
Celde 262
Cilbab 289
cimri 254
Colundun el-Ezdî 188
Cüheyne 757
Cüveyriye bint Haris el-Mustalikiyye 281
çekirge 687
çocuk 61, 64, 135, 159, 187, 393, 426, 429, 431, 440, 449, 493, 511, 576, 577, 623, 624, 679, 696

D

Davdum 438
deli 330
Demir 472
Dinde kardeş 245
Diriliş 193, 371, 398, 402, 615, 632, 711, 774
Diriltme 632
dişi deve 36, 602, 603
Dokuz mucize 14, 551
Duvar 73

E

Ebû Aver el-Eslemî 239
Ebûbekir 95, 124, 152, 162, 164, 340, 341, 353, 371, 429, 499, 502, 503, 504, 512, 514, 619, 627, 639, 642, 653, 656, 700, 724
Ebû Cehil 10, 91, 98, 120, 125, 147, 150, 159, 163, 226, 299, 319, 320, 340, 341, 343, 357, 369, 370, 416, 451, 454, 456, 479, 497, 498, 499, 504, 506, 508, 511, 512, 513, 559, 589, 590, 607, 608, 612, 613, 616, 617, 619, 620, 625, 635, 639, 641, 642, 648, 657, 658, 660, 703, 722, 723, 724, 740, 741, 742
Ebû Katrus 412, 415
Ebû Kerb 720
Ebû Mamer Cemil ibn Esed 241
Ebû Süfyan 239, 248, 257, 259, 274, 301
Ebû Tâlib 94, 454
Ehl-i Kitap 161, 259, 635, 636, 686
El 108, 429, 452, 598, 644, 645, 687, 694, 761, 762
Ergenlik 577
Esad ibn Melikyekrub 720
Esed 757
Eslem 682, 757
Evs ibn Samit 241

F

faiz 343
fakirlik 623, 660

Fars 162
Farslılar 161, 165
fâsık 14, 34, 230, 231, 640, 690, 691, 739
fetih 116, 237, 238, 273, 276
fırka 58, 170
Filistin 134, 311
Firavun 14, 15, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 74, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 142, 143, 434, 458, 459, 551, 552, 553, 554, 555, 559, 560, 564, 686, 687, 689, 690, 691, 714, 716, 717, 718, 719
fitne 250, 251, 680
Furkan 591

G

Gatafan 757
Gayb 469
Güneşe ibadet 21, 32, 614
güneş tutulması 403

H

Habeş 420
Habib ibn Amr 603
Habib-i Neccar 375, 377, 378
Habil 188, 609
Hacer 76, 429, 597, 598, 661, 663, 682, 768
hafaza divanları 531, 744
Hafaza Melekleri 705
Hafsa 280
Halid ibn Velid 513
Halil 476
Hâm 420
Hamne bint Ebû Süfyan 123
Hamza 120, 467, 738
Hanzala 757
Harise oğulları 250, 252
Haris ibn Amr en-Nevfelî 95
Haris ibn Kays 740
Harran 134
haşere 687
Havle 241
Hayber 260
Hazret-i Âdem 173, 224, 295, 296, 343, 402, 485, 486, 488, 495, 576
Hazret-i Davud 16, 270, 271, 303, 460, 462, 463, 464, 465, 568
Hazret-i Eyyûb 473, 474, 475, 776
Hazret-i Hamza 257, 467
Hazret-i Harun 81, 106, 433, 434, 435
Hazret-i Hud 141, 235, 458, 556, 601, 767, 770
Hazret-i İbrahim 128, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 246, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 432, 433, 660, 686, 776
Hazret-i İsmail 426, 428, 429, 430, 431, 477
Hazret-i İsa 362, 372, 527, 577, 686, 695, 697, 699, 776
Hazret-i İshak 135, 426, 431, 432, 433, 476
Hazret-i Lokman 207
Hazret-i Lut 37, 38, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 143, 425, 438, 459, 660
Hazret-i Musa 12, 13, 15, 50, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 83, 86, 90, 106, 109, 111, 149, 233, 246, 434, 551, 552, 558,

560, 620, 662, 686, 687, 688, 690, 714, 716, 773, 776
Hazret-i Nuh 127, 246, 383, 384, 419, 420, 421, 458, 539, 634, 776
Hazret-i Sâlih 33, 34, 35, 36, 141, 143, 235, 459, 508, 556, 602, 603
Hazret-i Süleyman 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 270, 271, 304, 305, 206, 307, 468, 471, 472, 473
Hazret-i Şuayb 74, 75, 140, 143, 235, 459, 508
Hazret-i Yahya 661, 776
Hazret-i Yunus 439, 440
Hazret-i Yusuf 557, 558, 628
Hazret-i Zekeriyya 661, 776
hendek 247
Hendek Savaşı 708
Hesap günü 460, 466, 479, 487, 553
hevâ 120, 740
Hıristiyan 286, 493, 631
hicret 77, 134, 154, 276, 278, 281, 282
hikmet 11, 13, 66, 134, 144, 177, 202, 203, 204, 214, 215, 239, 240, 242, 297, 298, 317, 318, 336, 337, 367, 461, 491, 542, 617, 618, 628, 662, 663, 666, 706, 727, 728, 748, 749, 750
hilm 429
Himyer 720
Hizkil 70, 554, 556, 558, 560, 562
Hudeybiye Barış Antlaşması 163
Huyay ibn Ahtab 259
Huzeyme 238
hüccet 172, 567
Hüdhüd 19, 20, 22, 23
hür 278
Hüzeyme oğulları 237

İ

ibret 36, 45, 127, 145, 302, 303, 308, 310, 311, 312, 365, 380, 382, 383, 467, 474, 475, 691, 696, 728, 729, 740
iddet 275
İftira 244
ikindi namazı 171, 469, 470
İkrime ibn Ebû Cehil 239
ilham 18, 60, 760
ilim 15, 16, 28, 29, 66, 104, 107, 111, 148, 196, 300, 301, 598, 633, 735, 736, 762
İncil 146, 320, 509, 568, 617
infak 109, 254
intikam 13, 48, 134, 144, 163, 224, 259, 301, 318, 368, 382, 457, 483, 491, 494, 514, 538, 562, 599, 628, 640, 676, 684, 690, 691, 722, 727, 749
İsrâ 107, 233, 686, 755
İsrafil 53, 336, 531, 710
İsrailoğulları 62, 86, 233, 234, 245, 717
İstahr 304, 305

K

Kâbe 705
Kabil 188, 609
kabir 232
Kaddar ibn Salif 34
Kadir Gecesi 710
Kaf Dağı 469
kan 273, 506, 687

kandil 273
karınca 17, 154, 299
Karun 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 142, 143, 522, 551
Kaylule 67, 311
Kehf 415
Kıpti 67, 69, 70, 84, 85
kısas 654, 656
kısır 661
kıtlık 184, 188, 232, 628
Kıtmir 346
Kinane oğulları 237, 238
koç 428
Köşk 83, 559
kudret helvası 90, 718, 719, 735
kulluk 55, 94, 127, 128, 129, 140, 152, 169, 295, 376, 391, 492, 500, 501, 503, 528, 529, 545, 600, 614, 664, 697, 699, 766, 767
kurbağa 687
Kureyş 56, 88, 97, 129, 212, 222, 243, 329, 338, 351, 368, 386, 454, 459, 644, 646, 685, 692, 694, 711, 714
Kureyza oğulları 259
Kuşların kelamı 16

L

lânet 287, 568
Lat 492, 513, 515, 519
Levh-i Mahfuz 47, 245, 299, 343, 372, 666

M

Mahzum oğulları 370
Mariye-i Kıptiyye 276, 281
Mateb ibn Kuşeyr 239, 249, 253
Mecusî 31, 286
Medine 57, 152, 154, 239, 249, 250, 251, 253, 255, 274, 276, 278, 288, 289, 290, 500, 692
Medyen 71, 72, 77, 87, 140
Mehir 278
Mekke 39, 43, 44, 45, 52, 55, 57, 89, 90, 95, 97, 101, 103, 115, 116, 124, 125, 130, 131, 141, 147, 149, 155, 156, 157, 158, 163, 165, 166, 167, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 198, 211, 213, 218, 222, 223, 232, 235, 236, 237, 238, 239, 248, 255, 257, 259, 274, 276, 278, 291, 292, 299, 301, 302, 314, 316, 317, 318, 319, 323, 324, 328, 330, 337, 338, 347, 361, 363, 365, 369, 372, 379, 380, 382, 383, 385, 386, 394, 395, 396, 397, 400, 402, 403, 409, 417, 438, 441, 443, 444, 445, 446, 448, 451, 452, 454, 457, 458, 460, 473, 483, 489, 492, 496, 500, 502, 511, 514, 516, 517, 518, 523, 529, 539, 545, 546, 550, 571, 573, 575, 582, 583, 584, 588, 589, 592, 599, 607, 616, 619, 620, 625, 626, 630, 641, 643, 645, 667, 668, 677, 678, 692, 712, 714, 721, 734, 741, 742, 750, 752, 753, 754, 761, 766, 770, 771, 774
Melîh oğulları 314, 326, 444, 493, 673
Menat 492, 513, 515, 519
mensuh 507
Meryem 63, 246, 452, 568, 692, 694, 695, 696, 697

Mesih 362
Meymune bint Haris el-Hilalî 281
Mısır 58, 59, 66, 70, 71, 74, 77, 78, 83, 84, 555, 689, 691
Mikail 53, 336, 531, 710
Mirac 686
Miras 178, 245
Misak günü 638
Mizan 693
mucize 14, 197, 198, 403, 581, 582, 687
muhalefet 48, 235, 431, 452, 486, 510, 617, 698, 736
muhkem 224, 367
muhlis 197, 212, 596
muhsin 160
müellefe-i kulub 289
mülk 26, 118, 260, 471, 546, 547, 555
Münafık 38, 138, 139, 253
Münker ve Nekir 544
müteşabih 525
Müzeyne 757

N

Nadir ibn Haris 705
Nadir oğulları 259
Nadr 201, 211, 693, 730, 731, 732, 740
nasih 507
Necran 146
Nesibe bint Ka'bü'l-Ensariyye 265
nifak 249, 290
nikâh 278
nutfe 343, 576

O-Ö

oğul edinmek 241
ortak koşma 122, 157, 183, 184, 205, 206, 207, 562
Osman ibn Affan 98
Osman ibn Amr 763
öğle namazı 171
Öğüt 88, 205, 233, 359, 403, 452, 467, 568
Ölümden sonra diriliş 10, 121, 132, 166, 170, 187, 200, 219, 226, 237, 302, 338, 466, 519, 590, 626, 745
Ömer 77, 95, 116, 152, 429, 700, 734, 761, 762
öncekilerin masalları 44, 763

R

Rabia ibn Amir 603
Rahme bint Yusuf-u Sıddık 475
rida 288
Riya 253, 256
Romalılar 162
Rum 161, 164, 165, 172, 179
rükûu 10
rüya 558
rüzgâr 194, 247, 259, 344, 472

S-Ş

Sabah namazı 171
Saba rüzgârı 247
Sabura 438
Sadaka 266
Safiyye bint Huyay ibn Ahtab 281
Safura 74
Safvan 287, 603, 606, 705
Safvan ibn Ümeyye 603, 606, 705
Sâm 420
Sapıklık 694
secde 21, 485, 486, 614

sefiller 293
Selman 125
Semud 32, 141, 459, 556, 599, 600, 602, 626
Sevde bint Zema ibn Esved 281
Sıkıntı 515
sihir 89, 90, 91, 752, 753
Sodom 38, 137, 438
su-i zan 248
Sûr 52, 54, 387, 404
Şam 17, 92, 165, 766
şefaat 169, 223, 355, 492, 518, 548, 549, 694, 707, 721, 722
şehvet 290, 469
Şemun Saffar 372
Şeybe 121, 456, 467, 738
Şeybe ibn Rebia 121, 456, 467
Şiir 393
şirk 36, 47, 52, 54, 91, 94, 114, 121, 143, 168, 169, 189, 201, 205, 211, 312, 346, 375, 409, 445, 467, 477, 512, 524, 540, 544, 562, 571, 591, 603, 612, 621, 681, 700, 703, 724, 734, 737, 738
Şükür 16, 56, 102, 214, 297, 306, 335, 356, 510, 536, 575, 748

T

Taif 678
Talak 261, 275, 761, 762
Talha ibn Ubeydullah 285
tasadduk 348
tevbe 14, 32, 33, 101, 128, 232, 296, 309, 362, 464, 465, 471, 494, 524, 538, 541, 586, 590, 591, 618, 644, 700, 713, 754, 760, 761, 771
Tevrat 86, 89, 90, 91, 92, 146, 147, 148, 233, 245, 301, 320, 434, 509, 568, 617, 620, 636, 756, 758, 773
tufan 126, 127

U-Ü

Ubade ibn Samit 241
Ubeyde ibn Abdülmuttalib 120
Ubeyde ibn Haris 467, 738
Ubeyy ibn Halef 162, 396, 456, 700
Ukbe ibn Ebi Muayt 700
Uriya 270, 463, 465
Utbe 121, 456, 467, 599, 624, 738
Uzeyr 693
Uzza 492, 513, 515, 519
ücret 111, 330, 331, 375, 489, 643, 644, 645, 646
Ümm-ü Habibe bint Ebû Süf-yan ibn Harb 281
Ümm-ü Seleme 265, 281
Ümm-ü Şerik bint Cabirü'l-Amirî 276
Ürdün 311

V

Vahdâniyyet 56, 510
Vaile 138
vasiyet 244, 245
Velid ibn Muğire 121, 678, 693
Velid ibn Ukbe 230
Velid ibn Utbe 467, 738
vesvese 242
Veyl 506, 590, 730

Y

Yafes 420
Yahuda 412, 415

Yahudi 48, 76, 77, 146, 182, 286, 362, 363, 493, 530, 631, 692
Yahudilik 180, 757
yalan 51, 83, 84, 120, 126, 128, 129, 155, 159, 168, 170, 196, 288, 289, 290, 302, 328, 338, 373, 403, 442, 444, 454, 457, 493, 496, 511, 527, 551, 555, 573, 578, 605, 646, 647, 673, 674, 708, 753, 771
Yed-i Beyzâ 90
Yemen 20, 27, 92, 308, 309, 416, 766
Yeryüzünün kralları 25
Yesar 713
Yesrun 74, 75
yılan 13, 79
Yoksul 482
Yuhannaz bint Lavey ibn Yakub 60

Z

zan 741, 746
Zaura 37, 138, 438
Zebir 88
Zebir Dağı 88
Zebur 320, 509, 568, 617
zekât 185, 591
Zeyd ibn Harise 244
Zeyneb 267, 269, 280
zeytin 722
zina 262, 524, 653
Zü Kalbeyn 241
Zülkifl 477

"15 Hadis Kaynağından Derlenen"

TENVÎRÜ'L-MİKBÂS MİN

TEFSÎR-İ İBN ABBÂS

DERLEYEN:
Ebu't-Tâhir Mecdûddin Muhammed b. Ya'kûb b.
MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ

ilk harf YAYINEVİ

5

Muhammed Firuzâbâdî • Tenvîrü'l-Mikbâs Min **TEFSÎR-İ İBN ABBÂS**

©İlkharf Yayınevi, 2016
Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

❱ Yararlanılan Nüshalar
- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrü'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubi's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

❱ İlk Harf Yayınevi, 31
Tefsir Serisi, 2/5

❱ ISBN
978-605-9844-79-6 (cilt: 5)
978-605-5094-88-1 (takım)

❱ Editör
Ersan Güngör

❱ Tercüme
Cevher Caduk

❱ Sayfa Düzeni
DBY Ajans

❱ Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

❱ Basım Tarihi
1. Baskı, İstanbul, 2016

❱ Baskı / Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92
(Sertifika No: 11964)

❱ **İLK HARF YAYINEVİ**
www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

❱ **Genel Dağıtım**
Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No, 14710)
İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi
No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL
Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12
www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb
b. Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-5-

Tercüme
Cevher Caduk

İlkharf Yayınları

ÂYETLER FİHRİSTİ

Âyet No	Sayfa No
MUHAMMED SÛRESİ (s. 9-34)	
1	9
2	10
3	10
4	11
5	13
6	13
7	13
8	14
9	14
10	14
11	15
12	15
13	16
14	17
15	17
16	19
17	20
18	21
19	21
20	22
21	23
22	24
23	24
24	25
25	25
26	26
27	26
28	27
29	27
30	28
31	29
32	29
33	30
34	31
35	31
36	32
37	32
38	33
FETİH SÛRESİ (s. 35-58)	
1	35
2	35
3	36
4	36
5	37
6	38
7	39
8	40
9	40
10	40
11	42
12	43
13	43
14	44
15	45
16	46
17	47
18	48
19	49
20	50
21	50
22	51
23	51
24	52
25	52
26	54
27	55
28	56
29	56
HUCURAT SÛRESİ (s. 59-76)	
1	59
2	60
3	61
4	62
5	63
6	63
7	64
8	65
9	66
10	67
11	67
12	69
13	70
14	73
15	74
16	75
17	75
18	76
KÂF SÛRESİ (s. 77-96)	
1	77
2	77
3	78
4	79
5	79
6	80
7	80
8	80
9	81
10	81
11	82
12	82
13	82
14	83
15	83
16	84
17	84
18	85
19	86
20	86
21	86
22	87
23	87
24	87
25	88
26	88
27	88
28	89
29	89
30	90
31	90
32	90
33	91
34	91
35	91
36	91
37	92
38	92
39	93
40	94
41	94
42	95
43	95
44	96
45	96
ZÂRİYÂT SÛRESİ (s. 97-118)	
1	97
2	97
3	98
4	98
5	98
6	98
7	98
8	99
9	100
10	100
11	101
12	101
13	102
14	102
15	102
16	103
17	103
18	103
19	104
20	104
21	104
22	105
23	105
24	105
25	106
26	106
27	107
28	107
29	108
30	108
31	109
32	109
33	109
34	109
35	110
36	110
37	110
38	110
39	111
40	111
41	111
42	112
43	112
44	113
45	113
46	113
47	114
48	114
49	114
50	114
51	115
52	115
53	116
54	116
55	116
56	117
57	117
58	118
59	118
60	118
TÛR SÛRESİ (s. 119-138)	
1	119
2	119
3	120
4	120
5	120
6	120
7	121
8	121
9	121
10	121
11	121
12	122
13	122
14	122
15	122
16	123
17	123
18	123
19	124
20	124
21	125
22	126
23	126
24	126
25	127
26	127
27	127
28	128
29	128
30	129
31	130
32	130
33	131
34	131
35	132
36	132
37	132
38	133
39	133
40	133
41	134
42	134
43	134
44	135
45	135
46	136
47	136
48	137
49	137
NECM SÛRESİ (s. 139-166)	
1	139
2	140
3	140
4	140
5	141
6	141
7	141
8	141
9	142
10	142
11	143
12	143
13	143
14	147
15	147
16	148
17	148
18	148
19	148
20	150
21	151
22	151
23	151
24	152
25	152
26	153
27	153
28	154
29	154
30	155
31	155
32	156
33	159
34	159
35	159
36	160
37	160
38	160
39	161
40	161
41	161
42	161
43	161
44	162
45	162
46	162
47	162
48	162
49	163
50	163
51	163
52	164
53	164
54	164
55	165
56	165
57	165
58	165
59	166
60	166
61	166
62	166
KAMER SÛRESİ (s. 167-186)	
1	167
2	167
3	168
4	168
5	169
6	169
7	169
8	170
9	170
10	170
11	171
12	171
13	171
14	172
15	172
16	172
17	173
18	173
19	173
20	174
21	174
22	174
23	175
24	175
25	175
26	176
27	176
28	177
29	177
30	177
31	178
32	178
33	178
34	179
35	179
36	179
37	180
38	180
39	180
40	180
41	181

Âyet No	Sayfa No
42	181
43	181
44	182
45	182
46	182
47	184
48	184
49	185
50	185
51	185
52	185
53	186
54	186
55	186
RAHMÂN SÛRESİ (s. 187-206)	
1	187
2	187
3	188
4	188
5	188
6	188
7	188
8	189
9	189
10	189
11	190
12	190
13	190
14	191
15	191
16	191
17	191
18	192
19	192
20	192
21	193
22	193
23	193
24	193
25	194
26	194
27	194
28	195
29	195
30	195
31	195
32	195
33	196
34	196
35	196
36	197
37	197
38	197
39	197
40	198
41	198
42	198
43	198
44	199
45	199
46	199
47	199

Âyet No	Sayfa No
48	199
49	200
50	200
51	200
52	200
53	200
54	200
55	201
56	201
57	202
58	202
59	202
60	202
61	202
62	202
63	202
64	202
65	203
66	203
67	203
68	203
69	204
70	204
71	204
72	204
73	204
74	204
75	205
76	205
77	205
78	205
VÂKIA SÛRESİ (s. 207-234)	
1	207
2	207
3	208
4	208
5	208
6	208
7	209
8	209
9	209
10	210
11	210
12	210
13	210
14	210
15	211
16	211
17	211
18	212
19	212
20	212
21	212
22	213
23	213
24	213
25	213
26	214
27	214
28	214
29	214
30	215

Âyet No	Sayfa No
31	215
32	215
33	215
34	215
35	216
36	216
37	216
38	216
39	216
40	217
41	217
42	217
43	218
44	218
45	218
46	218
47	219
48	219
49	219
50	219
51	220
52	220
53	220
54	220
55	221
56	221
57	221
58	221
59	222
60	222
61	222
62	223
63	223
64	223
65	224
66	224
67	224
68	224
69	225
70	225
71	225
72	225
73	226
74	226
75	226
76	227
77	227
78	227
79	227
80	228
81	228
82	228
83	231
84	231
85	231
86	231
87	232
88	232
89	232
90	232
91	233
92	233
93	233
94	233
95	233

Âyet No	Sayfa No
96	234
HADÎD SÛRESİ (s. 235-262)	
1	235
2	236
3	236
4	237
5	238
6	238
7	239
8	239
9	240
10	241
11	242
12	243
13	244
14	245
15	246
16	247
17	248
18	248
19	249
20	250
21	252
22	252
23	253
24	254
25	254
26	256
27	256
28	260
29	261
MÜCÂDELE SÛRESİ (s. 263-284)	
1	263
2	264
3	265
4	266
5	268
6	268
7	269
8	270
9	272
10	273
11	274
12	275
13	276
14	277
15	278
16	278
17	279
18	280
19	280
20	281
21	281
22	282
HAŞR SÛRESİ (s. 285-306)	
1	285
2	286
3	287

Âyet No	Sayfa No
4	288
5	288
6	291
7	291
8	293
9	294
10	295
11	296
12	297
13	298
14	299
15	300
16	300
17	301
18	301
19	302
20	302
21	303
22	304
23	304
24	305
MÜMTEHİNE SÛRESİ (s. 307-322)	
1	307
2	309
3	309
4	310
5	312
6	312
7	313
8	314
9	315
10	316
11	319
12	320
13	322
SAFF SÛRESİ (s. 323-332)	
1	323
2	324
3	324
4	325
5	325
6	327
7	327
8	328
9	328
10	329
11	329
12	330
13	331
14	331
CUMA SÛRESİ (s. 333-340)	
1	333
2	334
3	335
4	335
5	336
6	337
7	337
8	338

Âyet No	Sayfa No
9	338
10	339
11	340
MÜNÂFİKÛN SÛRESİ (s. 341-348)	
1	341
2	342
3	342
4	343
5	344
6	345
7	345
8	346
9	347
10	348
11	348
TEĞÂBUN SÛRESİ (s. 349-362)	
1	349
2	350
3	351
4	351
5	352
6	352
7	353
8	353
9	354
10	355
11	356
12	356
13	357
14	357
15	359
16	360
17	361
18	361
TALAK SÛRESİ (s. 363-380)	
1	363
2	368
3	370
4	371
5	374
6	375
7	376
8	377
9	378
10	378
11	379
12	380
TAHRÎM SÛRESİ (s. 381-392)	
1	381
2	382
3	382
4	384
5	385
6	386
7	386
8	387

Âyet No	Sayfa No
9	388
10	389
11	390
12	391
MÜLK SÛRESİ (s. 393-408)	
1	393
2	394
3	394
4	395
5	396
6	396
7	396
8	397
9	397
10	398
11	398
12	399
13	399
14	400
15	400
16	400
17	401
18	401
19	402
20	402
21	403
22	403
23	404
24	405
25	405
26	405
27	406
28	406
29	407
30	407
KALEM SÛRESİ (s. 409-428)	
1	409
2	410
3	410
4	410
5	411
6	411
7	411
8	411
9	412
10	412
11	412
12	413
13	413
14	415
15	415
16	416
17	416
18	417
19	417
20	417
21	417
22	418
23	418
24	418
25	418
26	419
27	419
28	419
29	420
30	420
31	420
32	420
33	421
34	421
35	422
36	422
37	422
38	423
39	423
40	423
41	424
42	424
43	424
44	425
45	425
46	426
47	426
48	426
49	427
50	427
51	428
52	428
HAKKA SÛRESİ (s. 429-444)	
1	429
2	429
3	429
4	430
5	430
6	430
7	431
8	431
9	431
10	432
11	432
12	433
13	434
14	434
15	434
16	434
17	435
18	435
19	436
20	436
21	436
22	436
23	437
24	437
25	437
26	438
27	438
28	438
29	438
30	438
31	439
32	439
33	439
34	439
35	440
36	440
37	440
38	440
39	440
40	441
41	441
42	441
43	442
44	442
45	442
46	442
47	443
48	443
49	444
50	444
51	444
52	444
MEÂRİC SÛRESİ (s. 445-458)	
1	445
2	445
3	446
4	446
5	446
6	447
7	447
8	447
9	448
10	448
11	448
12	449
13	449
14	449
15	450
16	450
17	450
18	450
19	451
20	451
21	451
22	451
23	451
24	452
25	452
26	452
27	452
28	453
29	453
30	453
31	453
32	454
33	454
34	454
35	454
36	454
37	455
38	455
39	455
40	456
41	456
42	456
43	457
44	457
NÛH SÛRESİ (s. 459-470)	
1	459
2	460
3	460
4	460
5	461
6	461
7	461
8	462
9	462
10	462
11	463
12	463
13	464
14	464
15	464
16	465
17	465
18	465
19	465
20	466
21	466
22	466
23	467
24	468
25	468
26	469
27	469
28	470
CİN SÛRESİ (s. 471-490)	
1	471
2	474
3	474
4	475
5	475
6	476
7	477
8	477
9	478
10	479
11	479
12	480
13	480
14	481
15	482
16	482
17	482
18	483
19	483
20	486
21	487
22	487
23	487
24	488
25	489
26	489
27	489
28	490
MÜZZEMMİL SÛRESİ (s. 491-506)	
1	491
2	492
3	492
4	492
5	494
6	495
7	497
8	497
9	498
10	498
11	498
12	499
13	499
14	500
15	501
16	501
17	502
18	502
19	503
20	503
MÜDDESSİR SÛRESİ (s. 507-524)	
1	507
2	507
3	508
4	508
5	508
6	508
7	508
8	509
9	509
10	509
11	510
12	510
13	510
14	510
15	511
16	511
17	511
18	511
19	512
20	512
21	512
22	512
23	513
24	513
25	513
26	513
27	514
28	514
29	514
30	514
31	515
32	517
33	517
34	517
35	517
36	518
37	518
38	518
39	518
40	519
41	519
42	519
43	519
44	519
45	520
46	520
47	520
48	520
49	520
50	521
51	521
52	523
53	523
54	523
55	524
56	524
KIYÂMET SÛRESİ (s. 525-540)	
1	525
2	525
3	526
4	526
5	526
6	527
7	528
8	528
9	528
10	529
11	529
12	530
13	530
14	530
15	531
16	531
17	531
18	531
19	533
20	534
21	535
22	535
23	535
24	535
25	536
26	536
27	536
28	536
29	537
30	537
31	537
32	537
33	538
34	538
35	538
36	538
37	539
38	539
39	539
40	540
İNSAN SÛRESİ (s. 541-552)	
1	541
2	541
3	542
4	542
5	543

Âyet No	Sayfa No
6	543
7	543
8	544
9	544
10	544
11	545
12	545
13	545
14	546
15	547
16	547
17	547
18	547
19	548
20	548
21	549
22	549
23	549
24	550
25	550
26	550
27	551
28	551
29	551
30	552
31	552
MÜRSELÂT SÛRESİ (s. 553-568)	
1	553
2	553
3	554
4	554
5	554
6	554
7	555
8	555
9	555
10	555
11	555
12	556
13	556
14	556
15	556
16	557
17	557
18	557
19	557
20	557
21	558
22	558
23	558
24	558
25	559
26	559
27	559
28	559
29	560
30	560
31	560
32	561
33	561
34	562
35	562

Âyet No	Sayfa No
36	563
37	564
38	564
39	564
40	565
41	565
42	565
43	565
44	566
45	566
46	566
47	567
48	567
49	567
50	568
NEBE' SÛRESİ (s. 569-580)	
1	569
2	569
3	569
4	570
5	570
6	570
7	571
8	571
9	571
10	571
11	571
12	571
13	572
14	572
15	572
16	572
17	573
18	573
19	573
20	573
21	574
22	574
23	574
24	574
25	574
26	575
27	575
28	575
29	575
30	576
31	576
32	576
33	576
34	577
35	578
36	578
37	578
38	579
39	580
40	580
NÂZİÂT SÛRESİ (s. 581-592)	
1	581
2	581
3	582

Âyet No	Sayfa No
4	582
5	582
6	583
7	583
8	583
9	584
10	584
11	584
12	584
13	585
14	585
15	585
16	585
17	586
18	586
19	586
20	586
21	587
22	587
23	587
24	587
25	587
26	588
27	588
28	588
29	589
30	589
31	589
32	589
33	589
34	590
35	590
36	590
37	590
38	590
39	591
40	591
41	591
42	591
43	592
44	592
45	592
46	592
ABESE SÛRESİ (s. 593-604)	
1	593
2	593
3	594
4	594
5	595
6	595
7	595
8	595
9	595
10	595
11	596
12	596
13	596
14	596
15	597
16	597
17	597
18	597

Âyet No	Sayfa No
19	598
20	598
21	598
22	598
23	598
24	599
25	599
26	599
27	599
28	600
29	600
30	600
31	601
32	601
33	602
34	602
35	602
36	602
37	603
38	603
39	603
40	603
41	604
42	604
TEKVÎR SÛRESİ (s. 605-612)	
1	605
2	605
3	606
4	606
5	606
6	606
7	606
8	607
9	607
10	607
11	607
12	607
13	608
14	608
15	608
16	608
17	609
18	609
19	609
20	609
21	610
22	610
23	610
24	610
25	611
26	611
27	611
28	611
29	612
İNFİTÂR SÛRESİ (s. 613-618)	
1	613
2	613
3	613
4	614
5	614

Âyet No	Sayfa No
6	614
7	615
8	615
9	615
10	615
11	615
12	616
13	616
14	616
15	616
16	617
17	617
18	617
19	617
MUTAFFİFÎN SÛRESİ (s. 619-630)	
1	619
2	620
3	620
4	620
5	621
6	621
7	621
8	621
9	622
10	622
11	622
12	622
13	623
14	623
15	623
16	624
17	624
18	624
19	625
20	625
21	625
22	625
23	625
24	626
25	626
26	627
27	627
28	627
29	628
30	628
31	628
32	628
33	629
34	629
35	629
36	630
İNŞİKÂK SÛRESİ (s. 631-638)	
1	631
2	631
3	632
4	632
5	632
6	632
7	633
8	633

Âyet No	Sayfa No
9	633
10	633
11	634
12	634
13	634
14	634
15	634
16	635
17	635
18	635
19	635
20	637
21	637
22	637
23	638
24	638
25	638
BURÛC SÛRESİ (s. 639-646)	
1	639
2	639
3	640
4	640
5	640
6	640
7	641
8	641
9	641
10	642
11	642
12	643
13	643
14	643
15	644
16	644
17	644
18	645
19	645
20	645
21	645
22	646
TÂRIK SÛRESİ (s. 647-652)	
1	647
2	647
3	648
4	648
5	649
6	649
7	649
8	649
9	650
10	650
11	650
12	650
13	651
14	651
15	651
16	651
17	652

Âyet No	Sayfa No
A'LÂ SÛRESİ (s. 653-658)	
1	653
2	653
3	654
4	654
5	654
6	655
7	655
8	655
9	655
10	656
11	656
12	656
13	656
14	657
15	657
16	657
17	658
18	658
19	658
ĞÂŞİYE SÛRESİ (s. 659-664)	
1	659
2	659
3	660
4	660
5	660
6	660
7	661
8	661
9	661
10	661
11	661
12	661
13	662
14	662
15	662
16	662
17	663
18	663
19	663
20	663
21	663
22	664
23	664
24	664
25	664
26	664
FECR SÛRESİ (s. 665-672)	
1	665
2	665
3	665
4	666
5	666
6	666
7	667
8	667
9	667
10	667
11	668
12	668
13	668
14	668
15	668
16	669
17	669
18	669
19	670
20	670
21	670
22	670
23	671
24	671
25	671
26	671
27	672
28	672
29	672
30	672
BELED SÛRESİ (s. 673-678)	
1	673
2	673
3	674
4	674
5	675
6	675
7	675
8	675
9	676
10	676
11	676
12	676
13	677
14	677
15	677
16	677
17	677
18	678
19	678
20	678
ŞEMS SÛRESİ (s. 679-682)	
1	679
2	679
3	679
4	679
5	680
6	680
7	680
8	680
9	681
10	681
11	681
12	681
13	682
14	682
15	682
LEYL SÛRESİ (s. 683-688)	
1	683
2	683
3	684
4	684
5	684
6	684
7	685
8	685
9	685
10	685
11	686
12	686
13	686
14	686
15	686
16	687
17	687
18	687
19	687
20	688
21	688
DUHÂ SÛRESİ (s. 689-692)	
1	689
2	689
3	689
4	690
5	690
6	690
7	691
8	691
9	691
10	692
11	692
İNŞİRAH SÛRESİ (s. 693-695)	
1	693
2	694
3	694
4	694
5	694
6	694
7	695
8	695
TÎN SÛRESİ (s. 697-700)	
1	697
2	698
3	698
4	698
5	698
6	699
7	699
8	700
ALAK SÛRESİ (s. 701-708)	
1	701
2	701
3	702
4	702
5	702
6	702
7	703
8	703
9	703
10	703
11	704
12	704
13	704
14	704
15	705
16	706
17	706
18	706
19	708
KADR SÛRESİ (s. 709-712)	
1	709
2	711
3	711
4	711
5	712
BEYYİNE SÛRESİ (s. 713-718)	
1	713
2	714
3	714
4	715
5	715
6	716
7	716
8	717
ZİLZÂL SÛRESİ (s. 719-721)	
1	719
2	719
3	719
4	720
5	720
6	720
7	721
8	721
ÂDİYÂT SÛRESİ (s. 723-726)	
1	723
2	723
3	724
4	724
5	724
6	725
7	725
8	726
9	726
10	726
11	726
KÂRİA SÛRESİ (s. 727-730)	
1	727
2	727
3	728
4	728
5	728
6	729
7	729
8	729
9	729
10	729
11	730
TEKÂSÜR SÛRESİ (s. 731-733)	
1	731
2	731
3	732
4	732
5	732
6	733
7	733
8	733
ASR SÛRESİ (s. 735-736)	
1	735
2	735
3	736
HÜMEZE SÛRESİ (s. 737-739)	
1	737
2	738
3	738
4	738
5	738
6	739
7	739
8	739
9	739
FİL SÛRESİ (s. 741-742)	
1	741
2	741
3	742
4	742
5	742
KUREYŞ SÛRESİ (s. 743-744)	
1	743
2	743
3	744
4	744
MÂÛN SÛRESİ (s. 745-746)	
1	745
2	745
3	745
4	746
5	746
6	746
7	746
KEVSER SÛRESİ (s. 747-750)	
1	747
2	749
3	750
KÂFİRÛN SÛRESİ (s. 751-752)	
1	751
2	751
3	752
4	752
5	752
6	752
NASR SÛRESİ (s. 753-756)	
1	753
2	753
3	754
TEBBET SÛRESİ (s. 757-759)	
1	757
2	758
3	758
4	759
5	759
İHLAS SÛRESİ (s. 761-762)	
1	761
2	761
3	762
4	762
FELAK SÛRESİ (s. 763-764)	
1	763
2	763
3	764
4	764
5	764
NÂS SÛRESİ (s. 765-767)	
1	765
2	765
3	766
4	766
5	767
6	767

سورة مُحَمَّدٍ

47- MUHAMMED SÛRESİ

Kendisinde "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in" zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Sûre cihad hakkında nazil olmuştur. 38 âyettir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ١

1- "İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Muhammed Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَلَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ **}** *"Allah yolundan alıkoyanların."* İnsanları Allah'ın dininden ve O'na taatten engelleyenler. Bunlar mutimlerdir. Söz konusu şahıslar; Bedir Savaşı'nda çarpışan Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia, Münebbih ibn Haccac, Nübeyh ibn Haccac, Ebu'l-Bahterî ibn Hişam, Ebû Cehil ibn Hişam ve ashaplarıdır.

{ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ **}** *"İşlerini Allah boşa çıkarmıştır."* İyiliklerini ve harcamalarını Bedir Savaşı'nda iptal etmiştir.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾

2- "(Allah), iman edip sâlih ameller işleyenlerin ve Muhammed'e indirilenin Rableri tarafından gelen bir gerçek olduğuna iman edenlerin günahlarını örtmüş ve durumlarını düzeltmiştir."

{وَالَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"(Allah)... iman edip."* Allah'a, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ**}** *"Sâlih ameller işleyenlerin."* Kendileriyle Rableri arasında taat amelleri yerine getirenler. Bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabıdırlar.

{وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ**}** *"Ve Muhammed'e indirilenin... iman edenlerin."* Allah Teâlâ'nın Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirdiği şeylere.

{وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ**}** *"Rableri tarafından gelen bir gerçek olduğuna."* Yani Kur'an.

{كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ**}** *"Günahlarını örtmüş."* Günahlarını cihadla örtmüş.

{وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ**}** *"Ve durumlarını düzeltmiştir."* Hallerini, durumlarını, niyetlerini ve dünyadaki amellerini. Âyetin, "Onların işlerini İslam'da izhar etmiştir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

3- "Bunun sebebi; inkâr edenlerin bâtıla uymaları, iman edenlerin ise Rablerinden gelen gerçeğe tâbi olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara kendilerinden misallerini anlatır!"

{ذٰلِكَ بِاَنَّ**}** *"Bunun sebebi."*[1] Sonra da kâfirlerin amellerini boşa çıkartan ve mü'minlerin amellerini ıslah eden şeyi açıklayarak şöyle buyurdu:

---

1 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "bienne" edatını anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } *"İnkâr edenlerin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ } *"Bâtıla uymaları."* Yani Allah'a şirk koşmaları.

{ وَاَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"İman edenlerin ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ } *"Rablerinden gelen gerçeğe tâbi olmalarıdır."* Yani Kur'an'a.

{ كَذٰلِكَ } *"İşte böylece."* İşte bu şekilde.

{ يَضْرِبُ اللّٰهُ } *"Allah, kendilerinden anlatır."* Allah Teâlâ açıklar.

{ لِلنَّاسِ } *"İnsanlara."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetine.

{ اَمْثَالَهُمْ } *"Misallerini."* Resûlleri yalanlamaları halinde Allah Teâlâ'nın nasıl kendilerini helak ettiğine dair kendilerinden öncekilerin misallerini.

Daha sonra Allah Teâlâ mü'minleri savaşa teşvik etmek üzere şöyle buyurdu.

فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰٓى اِذَآ اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ذٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾

4- "Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Sonunda onların savaş güçlerini kırıp üstünlük sağladığınız zaman da bağı sıkı bağlayıp esir alın. Savaş sona erince de onları ya karşılıksız veya fidye karşılığında salıverin. Allah dileseydi, elbette onlardan kendisi öç alırdı. Fakat böyle olması sizi birbirinizle denemek içindir. Allah yolunda öldürülenlere gelince; Allah onların yaptıkları işleri, aslâ boşa çıkarmaz."

{ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman."* Bedir Savaşı'nda.

{ فَضَرْبَ الرِّقَابِ **}** *"Boyunlarını vurun."* Boyunlarını vurunuz.

{ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ **}** *"Sonunda onların savaş güçlerini kırıp üstünlük sağladığınız zaman da."* Onları mağlup edip de esir aldığınızda.

{ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ **}** *"Bağı sıkı bağlayıp esir alın."* Esirleri sımsıkıya bağlayınız.

{ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ **}** *"Onları ya karşılıksız salıverin."* Diyor ki, esire lütufta bulunursunuz da fidye almaksızın salıverir serbest bırakırsınız.

{ وَإِمَّا فِدَاءً **}** *"Veya fidye karşılığında."* Esir alınanın kendisi nefsi için fidye vermekle.

{ حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ **}** *"Savaş sona erince de."* Kâfirler.

{ أَوْزَارَهَا **}** *"Ağırlıklarını."*[2] Silahlarını. Âyetin "Ta ki, kâfirler terk edinceye kadar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذَٰلِكَ **}** *"İşte bu."*[3] Bu cezalandırma Allah'ı inkâr edenler içindir.

{ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ **}** *"Allah dileseydi, elbette onlardan kendisi öç alırdı."* Kesinlikle onlardan, yani Mekke kâfirlerinden sizin dışınızda melekler aracılığıyla intikam alırdı. Âyetin, "Sizin savaşınız olmaksızın" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ **}** *"Fakat böyle olması sizi birbirinizle denemek içindir."* Mü'minleri kâfirlerle yakını yakın ile sınamak için.

{ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ **}** *"Allah yolunda öldürülenlere gelince."* Allah Teâlâ'ya taatte Bedir Savaşı'nda şehid olanlara gelince ise ki, bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabıdır.

{ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ **}** *"Allah onların yaptıkları işleri, asla boşa çıkarmaz."* Cihadda onların iyiliklerini boşa çıkarmaz.

---

2 Tarafımızdan eklenmiştir.
3 Tarafımızdan eklenmiştir.

سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾

5- "(Allah) onları doğru yola iletecek ve durumlarını düzeltecektir."

{ سَيَهْدِيهِمْ **}** *"(Allah) onları doğru yola iletecek."* Onları sâlih amel-ler işlemeye muvaffak kılacak.

{ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ **}** *"Ve durumlarını düzeltecektir."* Hallerini, şanlarını ve niyetlerini.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Allah onları doğru yola iletecek*", onları ahirette kurtaracak. "Ve durumlarını düzeltecektir", kıyâmet gününde amellerini kabul edecektir.

وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

6- "Ve onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır."

{ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ **}** *"Ve onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır."* Kendilerine açıklamış olduğu cenneti. Dünyada evlerine ihtida ettikleri gibi oraya ihtida edecekler.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾

7- "Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam tutar."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ **}** *"Eğer siz Allah'a yardım ederseniz, O da size yardım eder."* Düşmanla savaşta Allah'ın peygamberi Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yardım ederseniz Allah Teâlâ da düşmana karşı size galibiyeti bahşetmekle size yardım eder.

{ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ **}** *"Ve ayaklarınızı sağlam tutar."* Savaşta ayaklarınızı sağlam tutar ki, kaymayasınız.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾

8- "İnkâr edenlere gelince; onlara yıkım vardır. (Çünkü Allah), onların işlerini boşa çıkarmıştır."

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenlere gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler ki, bunlar Bedir Savaşı'ndaki mutimlerdir.

{ فَتَعْسًا لَهُمْ **}** *"Onlara yıkım vardır."* Onlar için zillet vardır. Onlar için uzaklık vardır.

{ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ **}** *"(Çünkü Allah), onların işlerini boşa çıkarmıştır."* İyiliklerini ve Bedir Savaşı'ndaki harcamalarını iptal eder.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

9- "Bu böyledir. Çünkü onlar Allah'ın indirdiğinden hoşlanmamışlar, bu yüzden Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır."

{ ذَٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Bu iptal ediş.

{ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا **}** *"Çünkü onlar hoşlanmamışlar."* İnkâr etmişlerdir.

{ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ **}** *"Allah'ın indirdiğinden."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirdiği şeyler.

{ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ **}** *"Bu yüzden Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır."* Bu yüzden iyiliklerini ve Bedir Savaşı'ndaki harcamalarını iptal eder.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾

10- "Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler? Allah onları yerle bir etmiştir. Kâfirlere de onların benzeri vardır!"

{ اَفَلَمْ يَسِيرُوا } *"Onlar gezip dolaşmadılar mı ki."* Mekke kâfirleri sefere çıkmadılar mı?

{ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا } *"Yeryüzünde... görsünler?"* Tefekkür etsinler.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } *"Sonunun nasıl olduğunu."* Cezasının.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللهُ عَلَيْهِمْ } *"Kendilerinden öncekilerin. Allah onları yerle bir etmiştir."* Allah Teâlâ onları helak etmiştir.

{ وَلِلْكَافِرِينَ } *"Kâfirlere de vardır."* Mekke kâfirlerine.

{ اَمْثَالُهَا } *"Onların benzeri."* Azabın benzeri.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللهَ مَوْلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ﴿١١﴾

11- "Bu böyledir. Çünkü Allah, iman edenlerin yardımcısıdır. Kâfirlere gelince, onların yardımcıları yoktur!"

{ ذٰلِكَ } *"Bu böyledir."* Mü'minlere yardım etmek.

{ بِاَنَّ اللهَ مَوْلَى } *"Çünkü Allah, yardımcısıdır."* Yardımcısıdır.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"İman edenlerin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَاَنَّ الْكَافِرِينَ } *"Kâfirlere gelince."* Mekke kâfirleri.

{ لَا مَوْلٰى لَهُمْ } *"Onların yardımcıları yoktur."* Onların yardımcıları yoktur.

اِنَّ اللهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَاْكُلُونَ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾

12- "Şüphesiz ki, Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise dünyadan yararlanmaya bakarlar, hayvanların yediği gibi yerler, sonunda onların varacakları yer ateştir."

{ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Şüphesiz ki, Allah, iman edip sokar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işleyenleri."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ جَنَّاتٍ **}** *"Cennetlere."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve evlerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr eden Ebû Süfyan ve ashabı.

{ يَتَمَتَّعُونَ **}** *"Dünyadan yararlanmaya bakarlar."* Dünyada yaşarlar.

{ وَيَأْكُلُونَ **}** *"Yerler."* Yarının ne olacağına dair hiçbir önem göstermeksizin canlarının çektiğince.

{ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ **}** *"Hayvanların yediği gibi... sonunda onların varacakları yer ateştir."* Ahirette onlar için menzil barınak cehennem ateşidir.

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِيْٓ اَخْرَجَتْكَ اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

13- "Halkının seni içinden çıkardığı kentinden daha güçlü nice kentleri biz helâk ettik; onlara bir yardım eden de çıkmadı."

{ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ **}** *"Nice kentleri."* Nice kasaba ehlini.

{ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً **}** *"Daha güçlü."* Beden ve güç bakımından.

{ مِنْ قَرْيَتِكَ **}** *"Kentinden."* Mekke'den.

{ الَّتِيْٓ اَخْرَجَتْكَ **}** *"Halkının seni içinden çıkardığı."* Bu kentin halkı seni Mekke'den çıkartıp Medine'ye hicret ettirdi.

{ اَهْلَكْنَاهُمْ **}** *"Biz helâk ettik."* Yalanlamaları halinde.

{ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ **}** *"Onlara bir yardım eden de çıkmadı."* Onlar için Allah'ın azabından engelleyecek herhangi bir engelleyici de yoktu.

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ كَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٤﴾

14- "Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, hiç o kötü ameli kendisine güzel gösterilip de hevâ ve hevesine uyan kimse gibi olur mu?"

{ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ **}** *"Apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse... olur mu"?* Beyan ve din üzere bulunan.

{ مِنْ رَبِّهٖ **}** *"Rabbinden."* Ki, bu, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.

{ كَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ **}** *"Hiç o kötü ameli kendisine güzel gösterilip de... kimse gibi."* Amelinin çirkinliği kendisine süslü gösterilen bu şahıs da Ebû Cehil'dir.

{ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَآءَهُمْ **}** *"Heva ve hevesine uyan (kimse gibi) (olur mu)?"* Putlara ibadete uyan.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ فِيْهَآ اَنْهٰرٌ مِّنْ مَّآءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهٗ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ وَاَنْهٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَلَهُمْ فِيْهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوْا مَآءً حَمِيْمًا فَقَطَّعَ اَمْعَآءَهُمْ ﴿١٥﴾

15- "Kötülükten sakınanlara vaat edilen cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve saf bal ırmakları vardır. Hem onlara, orada her türlü meyve ve Rablerinden

bir bağışlanma vardır. Hiç bunların durumu, ateşte sürekli kalacak olan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimsenin durumu gibi olur mu?"

{ مَثَلُ الْجَنَّةِ **}** *"Cennetin durumu şöyledir."* Cennetin sıfatı.

{ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ **}** *"Kötülükten sakınanlara vaat edilen."* Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan.

{ فِيهَآ أَنْهَارٌ مِنْ مَآءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ **}** *"İçinde bozulmayan su ırmakları."* Kokusu ve tadı bozulmamış su.

{ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ **}** *"Tadı değişmeyen süt ırmakları."* Ekşiliğe doğru adım atmamış, yağı kokuşmamış süt. Sağmal devenin karnından çıkmamış olan süt.

{ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ **}** *"İçenlere zevk veren şarap ırmakları."* İçenlere iştah veren. Ayaklarla sıkılmamış.

{ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى **}** *"Ve saf bal ırmakları vardır."* Şemasız. Arının karnından çıkmamış.

{ وَلَهُمْ **}** *"Hem onlara, vardır."* Cennet ehline.

{ فِيهَا **}** *"Orada."* Cennette.

{ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ **}** *"Her türlü meyve."* Türlü türlü meyveler.

{ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ **}** *"Ve Rablerinden bir bağışlanma."* Dünyada günahlarının bağışlanması.

{ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ **}** *"Hiç bunların durumu, ateşte sürekli kalacak olan kimsenin durumu gibi olur mu?"* Orada ölmez ve oradan çıkartılmaz da. Bu şahıs Ebû Cehil'dir.

{ وَسُقُوا مَآءً حَمِيمًا **}** *"Ve kaynar su içirilen."* Sıcak.

{ فَقَطَّعَ اَمْعَآءَهُمْ **}** *"Bağırsaklarını parça parça edecek."* Bağırsaklarını.[4]

---

[4] a) İmam Buhârî der ki. "(اٰسِنٍ) sözcüğü, değişmiş anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Muhammed Sûresi.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٦﴾

16- "Onlardan seni dinlemeye gelenler de var! Fakat senin yanından çıktıklarında, kendilerine bilgi verilmiş olanlara, 'O, biraz önce ne demişti?' derler. İşte Allah'ın kalplerini mühürlediği, heva ve heveslerine uyan kimseler bunlardır."

{ وَمِنْهُمْ **}** *"Onlardan var."* Münafıklardan.

{ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ **}** *"Seni dinlemeye gelenler de."* Cuma günü hutbene kulak veren.

{ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ **}** *"Fakat senin yanından çıktıklarında."* Senin yanından çıkıp dağıldıklarında.

{ قَالُوا **}** *"Derler."* Yani münafıklar.

{ لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ **}** *"Kendilerine bilgi verilmiş olanlara."* Kendilerine ilim verilmiş olanlara, yani Abdullah ibn Mesud'a.

{ مَاذَا قَالَ **}** *"O, ne demişti?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ne buyurdu?

{ اٰنِفًا **}** *"Biraz önce."* Minberde bulunduğu saatte. Bu sözü Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in buyruklarıyla dalga geçmek için söylerler.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 49.

b) (اٰسِنٍ) sözcüğü, değişen koku demektir. "Kad esine maü rükyetike." Senin kuyunun suyunun kokusu değişmiştir, kötü kokmaya başlamıştır. *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 2, s. 215.

c) İbn Cerir et-Taberî ise şöyle der: "Allah Teâlâ şöyle demektedir: 'Allah Teâlâ'nın zikrettiği bu cennette, kokusu bozulmamış sudan nehirler bulunmaktadır. Suyunun kokusu bozulup kokuşan kuyu hakkında Arapların söylediği 'Esine maü haze'l-bi'ri/bu kuyunun suyu kokuştu' ifadesi de bu anlamdadır. Fiil esine-yesenü-esenen şeklinde dördüncü bâbdandır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 49.

{ أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ **}** *"İşte kimseler bunlardır."*[5] münafıklar bunlardır.

{ طَبَعَ اللهُ **}** *"Allah'ın mühürlediği."* Allah Teâlâ'nın mühürlediği.

{ عَلٰى قُلُوبِهِمْ **}** *"Kalplerini."* Onlar hakkı ve hidayeti akletmezler.

{ وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَآءَهُمْ **}** *"Hevâ ve heveslerine uyan."* Gizlice küfür, nifak, ihanet ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e düşmanlık beslemekle.

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾

17- "Doğru yolu bulanlara (gelince); (Allah) onların hidayetlerini arttırmakta ve onlara kötülükten sakınmayı ilham etmektedir."

{ وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا **}** *"Doğru yolu bulanlara (gelince)."* İmanla.

{ زَادَهُمْ **}** *"(Allah) onların arttırmakta."* Hutbenle.

{ هُدًى **}** *"Hidayetlerini."* Din işlerinde basiretlerini ve niyetlerinde tasdiki.

{ وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ **}** *"Ve onlara kötülükten sakınmayı ilham etmektedir."* Onlara takvalarını ilham etmektedir.

Diyor ki, masiyetleri terk etmeyi, haramlardan kaçınmayı onlara ikram etmektedir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Doğru yolu bulanlara gelince*", nasihle. "*Allah onların Hidayetlerini arttırmakta*", mensuhla. "*Ve onlara kötülükten sakınmayı ilham etmektedir*." Allah Teâlâ onlara nasihi kullanmak mensuhu da terk etmekle ikram etmektedir.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَآءَ اَشْرَاطُهَا فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾

5 "Ellezine" ism-i mevsulu tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

18- "Artık onlar, kıyâmet gününün kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Öyleyse, o kıyâmet kendilerine gelip çattıktan sonra, artık öğüt almaları neye yarar?"

{فَهَلْ يَنْظُرُونَ**}** *"Artık onlar, mı bekliyorlar?"* Mekke kâfirleri seni yalanladıklarında.

{اِلَّا السَّاعَةَ**}** *"Kıyâmet gününün."* Kıyâmetin kopmasını.

{اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً**}** *"Kendilerine ansızın gelmesini."* Aniden.

{فَقَدْ جَآءَ اَشْرَاطُهَا**}** *"Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir."* Alametleri. Ayın yarılması, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an ile gelişi de kıyâmetin alametlerindendir.

{فَاَنّٰى لَهُمْ**}** *"Öyleyse, artık neye yarar?"* Onlar artık nasıl öğüt alacaklardır?

{اِذَا جَآءَتْهُمْ**}** *"(O kıyâmet) kendilerine gelip çattıktan sonra."* Kıyâmetin kopması halinde.

{ذِكْرٰيهُمْ**}** *"Öğüt almaları."* Tevbe etmeleri.

فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾

19- "Bil ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Hem kendi günahın için, hem de mü'min erkek ve mü'min kadınlar için bağışlanma dile! Allah, sizin gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir!"

{فَاعْلَمْ**}** *"Bil ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{اَنَّهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ**}** *"Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur."* Allah'tan başka ne bir zarar verici ne de bir yarar sağlayıcı, ne engelleyici, ne bahş edici, ne aziz kılan ne de zelil kılıcı vardır. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bil ki, Lâ ilâhe illallah'ın fazileti gibi hiçbir şey bulunmamaktadır.

{ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ **}** *"Hem kendi günahın için, bağışlanma dile."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Yahudi Zeyd ibn Semin'in dövülmesinden dolayı bağışlanma dile.

{ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ **}** *"Hem de mü'min erkek ve mü'min kadınlar için."* Mü'min erkek ve mü'min kadınların günahları için.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ **}** *"Allah, sizin gezip dolaştığınız yeri de bilir."* Gidişinizi, gelişinizi ve dünyadaki amellerinizi.

{ وَمَثْوٰيكُمْ **}** *"Duracağınız yeri de."* Ahirette varacağınız yeri ve menzilinizi.

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَاَوْلٰى لَهُمْ ﴿٢٠﴾

20- "İman edenler, 'Keşke (savaş hakkında) bir sûre indirilseydi!' diyorlar. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de içinde savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, ölüm baygınlığına girmiş kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün! Onlara yakışan da budur!"

{ وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edenler, diyorlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler ki, bunlar ihlaslı mü'minlerdir.

{ لَوْلَا **}** *"Keşke."* Keşke.

{ نُزِّلَتْ سُورَةٌ **}** *"(Savaş hakkında) bir sûre indirilseydi."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) bir sûre getirse. Bunu, Allah Teâlâ'yı zikre ve O'na taate olan iştiyaklarından dolayı temenni etmektedirler.

{ فَاِذَآ اُنْزِلَتْ سُورَةٌ **}** *"Ama bir sûre indirilip de."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) bir sûre getirse.

{ مُحْكَمَةٌ **}** *"Hükmü açık."* Helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayıcı.

{ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ **}** *"İçinde savaştan söz edilince."* İçinde savaş emredilen bir sûre.

{ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ **}** *"Kalplerinde hastalık bulunanların, görürsün."* Kuşku ve nifak bulunan.

{ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ **}** *"Sana baktıklarını."* Savaşı zikrettiğin esnada senin tarafına.

{ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ **}** *"Ölüm baygınlığına girmiş kimsenin bakışı gibi."* Düşmanla savaştan tiksindiğinden dolayı ölüm baygınlığında olan kimse gibi.

{ فَأَوْلَى لَهُمْ **}** *"Onlara yakışan da budur."* Bu, Allah'ın azabından onlara yönelik bir tehdittir.

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾

21- "Onların görevi itaat ve güzel söz söylemekti. Sonra iş kesinleştiği zaman, Allah'a verdikleri söze bağlı kalsalardı, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu!"

{ طَاعَةٌ **}** *"Onların görevi itaat."* Diyor ki, bu mü'minlerden gerçekleşecek olan Allah'a ve Resâlüne itaattir.

{ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ **}** *"Ve güzel söz söylemekti."* Güzel söz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onların görevi itaat*", münafıkların Allah'a ve Resûlüne. "*Ve güzel söz söylemekti*", Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e güzel söz söylemek, onlar açısından masiyetten, muhalefetten ve kerahiyetten daha hayırlıdır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah'a itaat ediniz ve güzel söz söyleyiniz.

{ فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ **}** *"Sonra iş kesinleştiği zaman."* İş ciddiye bindiğinde, İslam zâhir olduğunda ve Müslümanlar çoğaldığında.

{ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'a verdikleri söze bağlı kalsalardı."* Yani münafıklar imanlarıyla ve cihadlarıyla.

{ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ **}** *"Elbette kendileri için daha hayırlı olurdu."* Masiyetten.

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوٓا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾

22- "Demek ki, siz yönetime gelecek olsanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız öyle mi?"

{ فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ **}** *"Demek ki, siz yönetime gelecek olsanız, öyle mi?"* Galiba siz ey münafıklar topluluğu, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ardından bu ümmetinin yönetimini üstlenmeyi arzuluyorsunuz.

{ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzünde bozgunculuk yapacak."* Öldürme, masiyetler ve fesad ile.

{ وَتُقَطِّعُوٓا اَرْحَامَكُمْ **}** *"Ve akrabalık bağlarını koparacaksınız."* Küfrü izhar etmekle.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾

23- "İşte bunlar Allah'ın lânetlediği, kulaklarını sağır ve gözlerini kör ettiği kimselerdir."

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"İşte bunlar."* Münafıklar.

{ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın lânetlediği, kimselerdir."* Allah Teâlâ'nın kendilerini her türlü hayırdan uzaklaştırdığı kimselerdir.

{ فَاَصَمَّهُمْ **}** *"Kulaklarını sağır."* Haktan ve hidayetten.

{ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ **}** *"Ve gözlerini kör ettiği."* Hak ve hidayete karşı.

اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

24- "Onlar, hâlâ Kur'an'ın anlamını düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?"

{ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ **}** *"Onlar, hâlâ Kur'an'ın anlamını düşünmüyorlar mı?"* Kur'an'da kendilerine indirilen şeyler hakkında tefekkür etmiyorlar mı?

{ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا **}** *"Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?"* Ya da münafıkların kalplerinin üzerinde kilitler var da kendileri haklarında indirilen şeyleri akıl mı etmiyorlar?

اِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٥﴾

25- "Kendilerine doğru yol açıkça belli olduktan sonra, gerisin geri küfre dönenlere şeytan, kötülüklerini güzel göstermiş ve kendilerine ümit vermiştir."

{ اِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ **}** *"Gerisin geri küfre dönenlere."* Babalarının dinlerine geri dönenler ki, bunlar Yahudilerdir.

{ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى **}** *"Kendilerine doğru yol açıkça belli olduktan sonra."* Tevhid, Kur'an ve Kur'an'da geçen Hazret-i Muhammmed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in nitelikleri ve özellikleri.

{ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ **}** *"Şeytan kötülüklerini güzel göstermiş."* Şeytan onlara dinlerine dönmelerini süslemiştir.

{ وَاَمْلٰى لَهُمْ **}** *"Ve kendilerine ümit vermiştir."* Allah Teâlâ onlara mühlet vermiştir. Zira onları helak etmemiştir.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْاَمْرِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

26- "Bunun sebebi şudur: Onlar, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, 'Bazı işlerde biz size itaat edeceğiz.' demişlerdi. Oysa Allah, onların gizli konuşmalarını biliyordu!"

{ذٰلِكَ} *"Bunun sebebi şudur."* Bu irtidadın nedeni.

{بِاَنَّهُمْ قَالُوا} *"Onlar, demişlerdi."* Yani Yahudiler.

{لِلَّذِينَ كَرِهُوا} *"Hoşlanmayanlara."* Ki, bunlar münafıklardır, kalben inkâr etmişlerdi.

{مَا نَزَّلَ اللّٰهُ} *"Allah'ın indirdiğinden."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirdiğinden.

{سَنُطِيعُكُمْ} *"Biz size itaat edeceğiz."* Ey münafıklar topluluğu bizler sizlere yardım edeceğiz.

{فِي بَعْضِ الْاَمْرِ} *"Bazı işlerde."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in emrinde. Lâ ilâhe illallah ile eğer bize karşı zafer kazanırsa.

{وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ} *"Oysa Allah, onların gizli konuşmalarını biliyordu!"* Yahudilerin gizlide münafıklarla birlikte olduklarını.

فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾

27- "Artık melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırken (durumları) nice olur?"

{فَكَيْفَ} *"Artık (durumları) nice olur?"* Yapacaklar.

{اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ} *"Melekler canlarını alırken."* Melekler onların, yani Yahudilerin ruhlarını kabzettiğinde.

{يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ} *"Onların yüzlerine vura vura."* Demirden gürzlerle.

{وَاَدْبَارَهُمْ} *"Ve arkalarına."* Sırtlarına.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَآ اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾

28- "Bunun sebebi şudur: Onlar Allah'ın gazabını çeken şeylerin ardına düşmüşler ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamışlardır! Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır!"

{ ذٰلِكَ **}** *"Bunun sebebi şudur."* Dövme ve cezalandırma.

{ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَآ اَسْخَطَ اللّٰهَ **}** *"Onlar Allah'ın gazabını çeken şeylerin ardına düşmüşler."* Yahudiliğin.

{ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ **}** *"Ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamışlardır."* Tevhidi inkâr etmişlerdir.

{ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ **}** *"Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır."* Allah Teâlâ onların Yahudilikteki iyiliklerini iptal etmiştir.

(اِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا) âyetinden buraya kadar olan bölüm, dinlerinden dönüp Medine'den Mekke'ye dönen münafıklar hakkında nazil olmuştur.

Âyetin münafık Hakem ibn Ebu'l-As ve ashabı hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Onlar kendi aralarında cuma günü Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatının ardından hilafet konusunda müşavere etmişler, "Eğer yönetimi biz ele geçirirsek şöyle şöyle yapacağız" demişlerdi. Onlar bu konuda müşavere ederlerken Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hutbede idi. Onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hutbesini dinlemiyorlardı. Ta ki, Abdullah ibn Mesud'a alay amaçlı olarak: "Peygamber şu ana kadar minberde ne dedi?" dediler.

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾

29- "Yoksa kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah'ın, onların kinlerini hiç ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?"

{ اَمْ حَسِبَ **}** *"Yoksa sandılar mı?"* Sanmakta mıdırlar?

{ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ **}** *"Kalplerinde hastalık bulunanlar."* Kuşku ve nifak.

{ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ **}** *"Allah'ın, onların kinlerini hiç ortaya çıkarmayacağını?"* Allah Teâlâ'nın onların düşmanlıklarını ve Allah'a duydukları hınçlarını izhar etmeyeceğini mi?[6]

وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾

30- "Eğer biz dileseydik onları sana gösterirdik de sen kendilerini simalarından tanırdın. (Ama herhalde) sen onları sözlerinin üslubundan tanırsın. Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir."

{ وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ **}** *"Eğer biz dileseydik onları sana gösterirdik de."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Çirkin alametle.

{ فَلَعَرَفْتَهُمْ **}** *"Sen kendilerini tanırdın."* Sen de onları kuşkusuz tanırdın.

{ بِسِيمٰهُمْ **}** *"Simalarından."* Bundan sonra çirkin alametlerinden.

{ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ **}** *"(Ama herhalde) sen onları tanırsın."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ancak sen onları tanırsın.

{ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ **}** *"Sözlerinin üslubundan."* Sözlerindeki diyalogdan ki, kastedilen, münafıkların ileri sürdükleri mazeretlerdir.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ **}** *"Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir."* Sırlarınızı, düşmanlıklarınızı, Allah'a ve Resûlüne duyduğunuz hıncı.

---

6 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(اَضْغَانَهُمْ) sözcüğü kıskançlıkları anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Muhammed Sûresi, 2. Bâb.
Hafız İbn Hacer der ki: "Bu haberi İbn Cüreyc'den, o da Ata el-Horasanî'den mevsul olarak rivayet etmiştir." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 579.
b) Rağıb el-İsfahanî ise şu bilgileri vermektedir: "ed-Dığn ve ed-Dağn sözcükleri şiddetli kin anlamına gelmektedir." *Müfredat*, D-Ğ-N maddesi.
c) Âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Kalplerinde hastalık bulunan münafıklar, Allah Teâlâ'nın, kalplerindeki mü'minlere yönelik kıskançlık ve kini açığa çıkartıp da mü'minlerin bunu anlamayacaklarını mı sanmaktadırlar?

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

31- "Andolsun ki, biz, içinizden cihad edenlerle sabredenleri ortaya çıkarmak ve sizinle ilgili haberleri test etmek için sizleri sınayacağız!"

{ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ **}** *"Andolsun ki, biz, sizleri sınayacağız!"* Allah Teâlâ sizleri savaşla sınayacaktır.

{ حَتّٰى نَعْلَمَ **}** *"Ortaya çıkarmak."* Ta ki, ayırt edelim diye.

{ الْمُجَاهِدِينَ **}** *"Cihad edenlerle."* Allah yolunda.

{ مِنْكُمْ **}** *"İçinizden."* Ey münafıklar topluluğu.

{ وَالصَّابِرِينَ **}** *"Sabredenleri."* Ve sizden savaşta sabredenleri ayırt edelim diye.

{ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ **}** *"Ve sizinle ilgili haberleri test etmek için."* Sırlarınızı, hışmınızı, düşmanlığınızı Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne muhalefetinizi. Âyetin, "nifakınızı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَشَآقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

32- "Şüphesiz ki, inkâr edip Allah yoluna engel olanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, o Peygamber'e karşı gelenler Allah'a hiçbir zarar veremezler (Allah) onların amellerini boşa çıkaracaktır."

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Şüphesiz ki inkâr edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Allah yoluna engel olanlar."* İnsanları Allah'ın dininden ve O'na itaatten engelleyenler.

{ وَشَآقُّوا الرَّسُولَ **}** *"O Peygamber'e karşı gelenler."* Dinde Resûlullâh (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e muhalefet edenler.

{ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى **}** *"Ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra."* Tevhid.

{ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا **}** *"(Allah)'a hiçbir zarar veremezler."* Muhalefetleri, düşmanlıkları, küfürleri ve Allah yolundan engelleyişleri Allah Teâlâ'dan bir şey eksiltmez.

{ وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ **}** *"Allah onların amellerini boşa çıkaracaktır."* İyiliklerini ve harcamalarını Bedir Savaşı'nda iptal edecektir. Bunlar Bedir Savaşı'ndaki mutimlerdir.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْٓا اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾

33- "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve amellerini boşa çıkarmayın."

{ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا **}** *"Ey iman edenler."* Açıkça.

{ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ **}** *"Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin."* Kalben.

{ وَلَا تُبْطِلُوْٓا اَعْمَالَكُمْ **}** *"Ve amellerini boşa çıkarmayın."* İyiliklerinizi münafiklık, kin duymak, düşmanlık etmek ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e muhalefet etmek suretiyle boşa çıkarmayınız.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu âyet ihlaslılar hakkında nazil olmuştur. Diyor ki, "*Ey iman edenler*, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a. "*Allah'a itaat edin*", size emrettiği farizalarda ve sadakada. "*Peygamber'e itaat edin*", size emrettiği sünnetlerde, gazvede ve cihada. "*Ve amellerini boşa çıkarmayın*", riya ve insanlar duysunlar diye amel etmek suretiyle.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾

34- "Şüphesiz ki, inkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz."

{ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا **}** *"Şüphesiz ki, inkâr edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edenler ki, bunlar Bedir Savaşı'ndaki mutimlerdir.

{ وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ **}** *"Allah yolundan alıkoyanları."* İnsanları Allah'ın dininden ve O'na itaat etmekten engelleyenler.

{ ثُمَّ مَاتُوْا **}** *"Ve sonra da ölenleri."* Veya öldürülenleri.

{ وَهُمْ كُفَّارٌ **}** *"Kâfir olarak."* Allah'ı ve Resûlünü.

{ فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ **}** *"Allah asla bağışlamaz."* Zira onlar Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmişlerdir.

فَلَا تَهِنُوْا وَتَدْعُوْٓا اِلَى السَّلْمِ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَّتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

35- "Siz düşmanlarınızdan üstün iken gevşeyip de barış istemeyin. Çünkü Allah sizinle beraberdir. O, sizin amellerinizi asla eksiltmeyecektir."

{ فَلَا تَهِنُوْا **}** *"Gevşeyip de."* Ey mü'minler topluluğu düşmanla savaşta zayıflık göstermeyiniz.

{ وَتَدْعُوْٓا اِلَى السَّلْمِ **}** *"Barış istemeyin."* Barışa davet etmeyiniz. Âyetin, "Savaştan önce İslam'a davet etmeyiniz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ **}** *"Siz düşmanlarınızdan üstün iken."* Galipler iken ve işin sonu sizin lehinizeyken.

{ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ **}** *"Çünkü Allah sizinle beraberdir."* Düşmanlarınıza karşı size yardım edecektir.

{ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ **}** *"O, sizin amellerinizi asla eksiltmeyecektir."* Cihadda amellerinizden hiçbir şey eksiltmez.

اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾

36- "Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer iman edip kötülükten sakınırsanız, (Allah) size hem mükâfatınızı verir, hem de bütün mallarınızı harcamanızı istemez."

{ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا **}** *"Doğrusu dünya hayatı ancak ibarettir."* Dünya hayatındaki şeyler.

{ لَعِبٌ **}** *"Bir oyun."* Bâtıl.

{ وَلَهْوٌ **}** *"Ve eğlenceden."* Bâki olmayacak bir sevinçten.

{ وَاِنْ تُؤْمِنُوا **}** *"Eğer iman edip."* Allah'a ve Resûlüne imanınız üzere istikamet gösterirseniz.

{ وَتَتَّقُوا **}** *"Kötülükten sakınırsanız."* Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan.

{ يُؤْتِكُمْ **}** *"(Allah) size verir."* Size bahşeder.

{ اُجُورَكُمْ **}** *"Hem mükâfatınızı."* Amellerinizin sevabını.

{ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ **}** *"Hem de bütün mallarınızı harcamanızı istemez."* Sadakada bütün mallarınızı harcamanızı istemez.

اِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾

37- "Eğer sizden bütün mallarınızı harcamanızı isteyip de sizi sıkıştırsaydı, cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı."

{ اِنْ يَسْئَلْكُمُوهَا **}** *"Eğer sizden bütün mallarınızı harcamanızı isteyip de."* Sadakada bütün mallarınızı vermenizi isteseydi.

{ فَيُحْفِكُمْ **}** *"Sizi sıkıştırsaydı."* Sizi zorlasaydı.

{ تَبْخَلُوا **}** *"Cimrilik ederdiniz."* Allah Teâlâ'ya taatte sadaka vermekte.

{ وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ **}** *"Ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı."* Cimriliğinizi izhar ederdi.

هَآ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهٖ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوٓا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

38- "İşte siz, Allah yolunda bağışta bulunmaya çağrılıyorsunuz. Ama içinizden kimileri cimrilik ediyor. Cimrilik eden ancak kendi zararına cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise yoksulsunuz. Eğer siz yüz çevirirseniz, (Allah) yerinize başka bir kavim getirir de onlar sizin gibi olmazlar!"

{ هٰٓؤُلَآءِ هَآ اَنْتُمْ **}** *"İşte siz."* Sizler ey toplum.

{ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Allah yolunda bağışta bulunmaya çağrılıyorsunuz."* Allah Teâlâ'ya taatte harcamaya.

{ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ **}** *"Ama içinizden kimileri cimrilik ediyor."* Allah Teâlâ'ya taatte sadaka vermek konusunda.

{ وَمَنْ يَبْخَلْ **}** *"Cimrilik eden."* Allah Teâlâ'ya taatte sadaka vermekten kaçınan.

{ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ **}** *"Ancak cimrilik etmiş olur."* Sevap ve keramet noktasında.

{ عَنْ نَفْسِهٖ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ **}** *"Kendi zararına... Allah zengindir."* O, sizin mallarınıza ve sadakalarınıza ihtiyaç duymaz.

{وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ**}** *"Siz ise yoksulsunuz."* Allah'ın rahmetine, cennetine ve bağışlamasına.

{وَاِنْ تَتَوَلَّوْا**}** *"Eğer siz yüz çevirirseniz."* Allah'ın taatinden, Resûlünün taatinden ve size emrettiği şeylerden.

{يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ**}** *"(Allah) yerinize başka bir kavim getirir de."* Sizi helak eder ve sizden daha hayırlı ve daha itaatkâr başka bir toplum getirir.

{ثُمَّ لَا يَكُونُوٓا اَمْثَالَكُمْ**}** *"Onlar sizin gibi olmazlar."* Masiyet ve taat konularında. Ancak onlar sizden daha hayırlı ve Allah Teâlâ'ya daha çok itaat edici olurlar.

(يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا) "*Ey iman edenler*" âyetinden buraya kadar olan bölüm Esed ve Gatafan kabilesinin münafıkları hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ onları, kendilerinden daha hayırlı ve Allah'a daha itaat edici olan Cüheyne ve Müzeyne kabileleriyle değiştirdi. İşte (اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا) suresi.

سورة الْفَتْح

48- FETİH SÛRESİ

Kendisinde "Feth"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 29, sözcük sayısı 560 ve harf sayısı da 2.400'dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾

1- "Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fetih Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا **}** *"Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik."* Savaşsız olarak ve Hudeybiye Barışı kanalıyla. Aralarında taş atma olmaksızın gerçekleşmesi de bundandır.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik*." Diyor ki, senin için açık bir şekilde hükmettik. Diyor ki, sana İslam ve peygamberlikle ikramda bulunduk. Sana insanları İslam'a ve peygamberliğe davet etmeni emrettik.

لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾

2- "Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir."

{ لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ **}** *"Böylece Allah, bağışlar."* Ta ki, Allah Teâlâ seni bağışlasın diye.

{ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ **}** *"Senin geçmiş günahlarını."* Bu vahiyden önce geçmiş günahlarını.

{ وَمَا تَأَخَّرَ **}** *"Ve gelecek."* Bu vahiyden ölüme kadar gerçekleşecek günahlarını.

{ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ **}** *"Nimetini tamamlar."* Lütfunu.

{ عَلَيْكَ **}** *"Sana olan."* Peygamberlik, İslam ve bağışlama ile.

{ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا **}** *"Ve seni doğru bir yola iletir."* Seni razı olduğu dinin ki bu din İslam'dır, sabit kadem kılar.

وَيَنْصُرَكَ اللهُ نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾

3- "Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder."

{ وَيَنْصُرَكَ اللهُ **}** *"Ve sana yardım eder."* Düşmanına karşı.

{ نَصْرًا عَزِيزًا **}** *"Şanlı bir zaferle."* Zillet olmaksızın bir izzet.

هُوَ الَّذِيٓ أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٤﴾

4- "İmanlarına iman katsınlar diye mü'minlerin kalplerine huzur ve güven indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ هُوَ الَّذِيٓ أَنْزَلَ السَّكِينَةَ **}** *"Huzur ve güven indiren O'dur."* Dinginlik.

{ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minlerin kalplerine."* Hudeybiye Barışı'nda ihlaslı olanlara.

{ لِيَزْدَادُوٓا إِيمَانًا **}** *"İman katsınlar diye."* Yakîn, tasdik ve ilim katsınlar diye.

{ مَعَ إِيمَانِهِمْ **}** *"İmanlarına."* Allah'a, Resûlüne imanlarına. "*İman*" sözcüğü (مَعَ إِيمَانِهِمْ) "*Allah'a ve Resûlüne imanları*" ifadesiyle birlikte tekrar edilmiştir.

{ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerin orduları Allah'ındır."* Melekler.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerin."* Mü'minler. Allah Teâlâ düşmanlarından dilediğine musallat kılar.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا **}** *"Allah her şeyi bilen."* Mü'minlerin kalplerine huzur ve güvenin indirilmesi, yardım, hidayet, bağışlanma ve fetih gibi sana yaptığı iyilikler.

{ حَكِيمًا **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Sana yaptığı iyiliklerde.

لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾

5- "(Bütün bunlar) Allah'ın, mü'min erkeklerle mü'min kadınları, altlarından ırmaklar akan, içlerinde sürekli kalacakları cennetlere sokması ve onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu, Allah katında büyük bir kurtuluştur."

Mümin ve ihlaslı kullar Allah Teâlâ'nın peygamberine kerametini işittiklerinde "Allah Teâlâ'nın sana bahşetmiş olduğu fetih, bağışlanma ve keramet lütfundan dolayı afiyetler olsun sana ey Allah'ın Resûlü! Acaba bizim için bir şeyler var mı?" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"(Bütün bunlar) Allah'ın... mü'min erkeklerle sokması."* Muhlis erkekler.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ **}** *"Mü'min kadınları."* İhlaslı kadınlar.

{ جَنَّاتٍ **}** *"Cennetlere."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının, meskenlerinin ve odalarının altından.

{ الْأَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"İçlerinde sürekli kalacakları."* Cennette ikamet edicidirler. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ **}** *"Ve onların günahlarını örtmesi içindir."* Dünyada günahlarını örtmesi içindir.

{ وَكَانَ ذٰلِكَ **}** *"İşte bu."* Mü'minler için zikredilen şeyler.

{ عِنْدَ اللهِ فَوْزًا عَظِيمًا **}** *"Allah katında büyük bir kurtuluştur."* Tam bir kurtuluş. Cenneti ve içindekileri elde etmiş, cehennem ateşinden ve içindekilerden de kurtulmuşlardır. Abdullah ibn Übeyy ibn Selül, Allah Teâlâ'nın mü'minlere hazırlamış olduğu ikramı işittiğinde gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yeminler olsun ki, bizler de onların durumundayız. Allah katında bizim için ne var?" diye sorunca Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّآنِّينَ بِاللهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَآءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾

6- "(Bir de bunlar), Allah hakkında kötü zanda bulunan münafik erkeklerle münafik kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklerle Allah'a ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. O kötü zanları, onların başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!"

{ وَيُعَذِّبَ **}** *"(Bir de bunlar), azap etmesi içindir."* Azap etmesi içindir.

{ الْمُنَافِقِينَ **}** *"Münafik erkeklerle."* İmanlarında münafik olan erkekler.

{ وَالْمُنَافِقَاتِ **}** *"Münafik kadınlara."* Kadınlardan.

{ وَالْمُشْرِكِينَ **}** *"Allah'a ortak koşan erkeklerle."* Allah'a imanlarında ortak koşan erkekler.

{ وَالْمُشْرِكَاتِ **}** *"Allah'a ortak koşan kadınlara."* Allah'a imanlarında ortak koşan kadınlar da. Sonra da münafıkları zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ الظَّآنِّينَ بِاللهِ ظَنَّ السَّوْءِ **}** *"Allah hakkında kötü zanda bulunan."* Allah Teâlâ'nın peygamberine yardım etmeyeceğini.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onların."* Münafıkların.

{ دَآئِرَةُ السَّوْءِ **}** *"O kötü zanları, başlarına."* Kötülükleri ve kötülüğün akibeti onların üzerine dönüp gelsin.

{ وَغَضِبَ اللهُ **}** *"Allah gazap etmiş."* Allah hışım etmiş.

{ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ **}** *"Onlara... ve onları lânetlemiş."* Onları her türlü hayırdan uzaklaştırmıştır.

{ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ **}** *"Ve onlar için cehennemi hazırlamıştır."* Ahirette.

{ وَسَآءَتْ مَصِيرًا **}** *"Orası ne kötü bir yerdir."* Ne kötü yerdir. Ahirette varacakları yer.

وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

7- "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerin orduları Allah'ındır."* Melekler.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerin."* Mü'minler. Onlarla dilediğine yardım eder.

{ وَكَانَ اللهُ عَزِيزًا **}** *"Allah mutlak üstündür."* Kâfirlerden ve münafıklardan intikam almakla.

{ حَكِيمًا **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* İmanlarında ihlaslı mü'min erkeklere ikramda bulunmakla.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Allah mutlak üstündür*", mülkünde ve saltanatında. "*Tam hüküm ve hikmet sahibidir*" emrinde ve hükmünde ve düşmanlarına karşı mü'minlere yardım etmesi konusunda.

إِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾

8- "Şüphesiz biz seni şâhid, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik ki."

{ إِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ **}** *"Şüphesiz biz seni gönderdik ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ شَاهِدًا **}** *"Şahit olarak."* Ümmetine tebliğle.

{ وَمُبَشِّرًا **}** *"Müjdeleyici."* Mü'minlere cenneti.

{ وَنَذِيرًا **}** *"Ve uyarıcı."* Kâfirlere de cehennem ateşini.

لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٩﴾

9- "Allah'a ve Resûlüne iman edesiniz, O'na yardım edip saygı gösteresiniz ve sabah akşam O'nu tesbih edesiniz."

{ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ **}** *"Allah'a iman edesiniz."* Allah'a iman edesiniz diye.

{ وَرَسُولِهٖ **}** *"Ve Resûlüne."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ وَتُعَزِّرُوهُ **}** *"O'na yardım edip."* Düşmanına karşı O'na yardım edesiniz.

{ وَتُوَقِّرُوهُ **}** *"Saygı gösteresiniz."* O'nu ulu tutasınız.

{ وَتُسَبِّحُوهُ **}** *"O'nu tesbih edesiniz."* Allah için namaz kılasınız diye.

{ بُكْرَةً وَاَصِيلًا **}** *"Ve sabah akşam."* Sabah akşam.

اِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهٖ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

10- "Sana (Hudeybiye'de) biat edenler, gerçekte Allah'a biat etmişlerdir. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir. Her kim ahdini bozarsa ancak kendi zararına bozmuş olur. Her kim de Allah'a

verdiği sözü yerine getirirse, (Allah) ona büyük bir mükâfat verecektir."

Allah Teâlâ Hudeybiye Barışı'nda ağacın altında biat edenleri ki, bu ağaç Hudeybiye'deki mugaylan ağacıdır, konu edindi. Biat edenler 1500 kişi idiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e nasihat ve yardım üzere ve kaçmayacaklarına dair biat ettiler. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ اِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ **}** *"Sana (Hudeybiye'de) biat edenler."* Hudeybiye Barışı'nda.

{ اِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰه **}** *"Gerçekte Allah'a biat etmişlerdir."* Sanki onlar Allah Teâlâ'ya biat etmişlerdir.

{ يَدُ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın eli."* Sevap ve nusret ile.

{ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ **}** *"Onların ellerinin üstündedir."* Doğruluk, vefa ve tamamlama ile.

{ فَمَنْ نَكَثَ **}** *"Her kim ahdini bozarsa."* Biatini bozarsa.

{ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ **}** *"Ancak bozmuş olur."* Bozmuş olur.

{ عَلٰى نَفْسِهِ **}** *"Kendi zararına."* Bunun cezası kendisinin aleyhinedir.

{ وَمَنْ اَوْفٰى **}** *"Her kim de yerine getirirse."* Vefakâr davranırsa.

{ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ **}** *"Allah'a verdiği sözü."* Allah'a ahdiyle sıdk ve vefa ile.

{ فَسَيُؤْتِيهِ **}** *"(Allah) ona verecektir."* Ona bahşedecektir.

{ اَجْرًا عَظِيمًا **}** *"Büyük bir mükâfat."* Cennette bol bir kazanç. Biat edenlerden hiçbir kimse biatını bozmadı. Zira onların bütünü ihlaslı Müslümanlar idiler. Bir kişi hariç. Rıdvan Biatı üzere vefat ettiler. O biatını bozan da Cedd ibn Kays'tır. Bu şahıs münafik idi. O gün devesinin koltuğunun altında saklanmış. Onların biatine katılmamıştır. Allah Teâlâ da onu nifakı üzere öldürdü.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ

لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿١١﴾

11- "Bedevilerden, geride kalmış olanlar sana diyecekler ki: 'Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu. Artık bizim için Allah'tan mağfiret dile' Onlar dilleriyle, kalplerinde olmayanı söylerler. De ki: '(Allah) size bir zarar veya bir yarar vermek isterse, Allah'a karşı sizin için kim bir şeye malik olabilir? Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır!'"

{ سَيَقُوْلُ لَكَ الْمُخَلَّفُوْنَ **}** *"Geride kalmış olanlar sana diyecekler ki."* Hudeybiye gazvesinden geri kalanlar.

{ مِنَ الْاَعْرَابِ **}** *"Bedevilerden."* Gaffar oğullarından, Eslem oğullarından, Eşce oğullarından, Deyl oğulları, Müzeyne ve Cüheyne kabilesinden bir grup.

{ شَغَلَتْنَآ اَمْوَالُنَا وَاَهْلُوْنَا **}** *"Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu."* Hudeybiye Barışı'na sizinle birlikte çıkmaktan engelledi. Bizler onların zayi olmasından korktuk. Bundan dolayı da sizden geride kalarak savaşa çıkmadık.

{ فَاسْتَغْفِرْ لَنَا **}** *"Artık bizim için Allah'tan mağfiret dile."* Ey Allah'ın Resûlü! Hudeybiye gazvesine çıkma konusunda senden geri kalmamızdan dolayı.

{ يَقُوْلُوْنَ بِاَلْسِنَتِهِمْ **}** *"Onlar dilleriyle, söylerler."* Bağışlanmayı dilleriyle isterler.

{ مَا لَيْسَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ **}** *"Kalplerinde olmayanı."* Bir haceti. Bundan dolayı onlar için bağışlanma dilesen de dilemesen de eşittir.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ **}** *"Allah'a karşı sizin için kim mâlik olabilir?"* Sizin için Allah'ın azabından gidermeye kim kadir olabilir ki?

{ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا **}** *"Bir şeye... (Allah) size bir zarar isterse."* Öldürülme ve hezimeti dilerse.

{ اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا **}** *"Veya bir yarar vermek."* Yardım, ganimet ve sağlık.

{ بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا **}** *"Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* Hudeybiye gazvesinden geri kalmanızdan.

بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰى اَهْلِيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾

12- "Doğrusu siz, Peygamber'in ve mü'minlerin, bir daha asla ailelerine geri dönmeyeceklerini sanmıştınız. İşte bu, kalplerinizde güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve böylece helâk edilmeyi hak eden bir topluluk oldunuz."

{ بَلْ ظَنَنْتُمْ **}** *"Doğrusu siz, sanmıştınız."* Ey münafıklar topluluğu.

{ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ **}** *"Peygamber'in asla geri dönmeyeceklerini."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Hudeybiye'den geri dönmeyeceğini.

{ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰى اَهْلِيهِمْ **}** *"Ve mü'minlerin, ailelerine."* Medine'ye.

{ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ **}** *"Bir daha. İşte bu, güzel gösterildi de."* Bu zan istikrar buldu.

{ فِي قُلُوبِكُمْ **}** *"Kalplerinizde."* Bundan dolayı da geri kaldınız.

{ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ **}** *"Kötü zanda bulundunuz."* Allah Teâlâ'nın, peygamberine yardım etmeyeceğini.

{ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا **}** *"Ve böylece helâk edilmeyi hak eden bir topluluk oldunuz."* Helak olmuş, kalpleri fâsid ve kalpleri kaskatı kesilmiş bir topluluğa dönüştünüz.

وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾

13- "Her kim Allah'a ve Resûlüne iman etmezse, bilsin ki biz, inkâr edenler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır."

{وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللهِ وَرَسُولِهِ**}** *"Her kim Allah'a ve Resûlüne iman etmezse."* Diyor ki, kim Allah'ı ve Resûlünü tasdik etmezse.

{فَإِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ**}** *"Bilsin ki, biz, inkâr edenler için hazırlamışızdır."* Kalben ve açıkça.

{سَعِيرًا**}** *"Çılgın bir ateş."* Tutuşmuş bir ateş.

وَللهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٤﴾

14- "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{وَللهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ**}** *"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır."* Göklerin hazineleri yağmur, yerinki ise bitkilerdir.

{يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ**}** *"O, dilediğini bağışlar."* Mü'minlerden südur eden büyük günahları bağışlar. Bu, O'nun tarafından bir fazıldır.

{وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ**}** *"Dilediğine de azap eder."* Küçük günaha. Bu ise O'nun tarafından gerçekleşen bir adalettir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*O, dilediğini bağışlar.*" Dilediğine iman ve tevbe ile ikramda bulunur da onu bağışlar. "*Dilediğine de azap eder*." Dilediğini de küfür ve nifak üzere öldürüp de ona azap eder.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*O, dilediğini bağışlar*." Buna ehil olanı. "*Dilediğine de azap eder*." Azaba layık olan kimseyi.

{وَكَانَ اللهُ غَفُورًا**}** *"Allah çok bağışlayan."* Küçük ve büyük günahlardan tevbe edeni.

{رَحِيمًا**}** *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat eden kimseyi.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

15- "Siz ganimetleri almak üzere sefere gittiğinizde, o geride kalmış olanlar, 'Bırakın, biz de sizinle birlikte gelelim!' diyecekler. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. De ki: 'Siz, bizimle birlikte gelemezsiniz, çünkü Allah önceden böyle buyurdu.' Onlar, 'Siz bizi kıskanıyorsunuz.' diyecekler. Hayır, onlar pek az anlayan kimselerdir."

{ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ **}** *"O geride kalmış olanlar, diyecekler."* Hudeybiyye gazvesinden geride kalan Gaffar oğulları, Eslem oğulları, Eşce oğulları, Müzeyne ve Cüheyne kabilesinden bir grup.

{ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ **}** *"Siz ganimetleri... sefere gittiğinizde."* Hayber ganimetlerini.

{ لِتَاْخُذُوهَا **}** *"Almak üzere."* Ganimet edinmek üzere.

{ ذَرُونَا **}** *"Bırakın."* Bizi serbest bırakınız.

{ نَتَّبِعْكُمْ **}** *"Biz de sizinle birlikte gelelim."* Hayber'e.

{ يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا **}** *"Onlar, değiştirmek istiyorlar."* Değiştirmek istiyorlar.

{ كَلَامَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın sözünü."* Peygamberine söylediği sözü. Zira Allah Teâlâ peygamberine "Hudeybiye gazvesinden geri kalmalarından ötürü bundan sonra hiçbir gazaya çıkmalarına izin verme" demişti.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Onlara Amir oğullarına, Deyl kabilesine, Eşca kabilesine ve Müzeyne ve Cüheyne'den bir gruba.

{ لَنْ تَتَّبِعُونَا **}** *"Siz, bizimle birlikte gelemezsiniz."* İtaat edenler hariç Hayber'e gelemezsiniz. Sizin için ganimette hiçbir pay yoktur.

{ كَذٰلِكُمْ **}** *"Çünkü böyle."* Size dediğimiz gibi.

{ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ **}** *"Allah önceden buyurdu."* Bu, Tevbe Sûresi'nde söylediği "*De ki asla benimle birlikte sefere çıkamazsınız*" âyetidir. Yani başka bir sefere çıkma konusunda onlara izin vermez. Onlar bunun üzerine mü'minlere "Allah Teâlâ böyle bir şeyi emretmedi. Ancak sizler ganimet konusunda bizleri kıskanıyorsunuz" dediler. Allah Teâlâ da bunun üzerine onlar hakkında şu bölümü indirdi.

{ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا **}** *"Onlar, 'Siz bizi kıskanıyorsunuz' diyecekler."* Ganimet konusunda.

{ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ **}** *"Hayır, onlar anlayan kimselerdir."* Allah'ın emrini.

{ اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Pek az."* Ne az ne de çok hiçbir şey anlamazlar.

قُلْ لِلْمُخَلَّفِيْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِيْ بَاْسٍ شَدِيْدٍ تُقَاتِلُوْنَهُمْ اَوْ يُسْلِمُوْنَ فَاِنْ تُطِيْعُوْا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿١٦﴾

16- "O geride kalmış olan bedevilere de ki: 'Siz ileride çok güçlü bir topluma karşı (savaşmaya) çağrılacaksınız; onlarla teslim oluncaya kadar savaşacaksınız. Eğer emre itâat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir; eğer önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız, sizi can yakıcı bir azaba uğratır.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لِلْمُخَلَّفِيْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ **}** *"O geride kalmış olan bedevilere."* Deyl, Eşca kabileleri ve Cüheyne ve Müzeyne oğullarından bir topluluk.

{ سَتُدْعَوْنَ **}** *"Siz ileride (savaşmaya) çağrılacaksınız."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ardından.

{ اِلٰى قَوْمٍ **}** *"Bir topluma karşı."* Bir kavimle savaşmaya.

{ اُولِيْ بَاْسٍ شَدِيْدٍ **}** *"Çok güçlü."* Şiddetli savaşma gücüne sahip. Yemame ehli Hanife oğulları. Müseylemetü'l-Kezzab'ın kavmi.

{ تُقَاتِلُونَهُمْ **}** *"Onlarla savaşacaksınız."* Din konusunda.

{ اَوْ يُسْلِمُونَ **}** *"Teslim oluncaya kadar."* Teslim oluncaya kadar.

{ فَاِنْ تُطِيعُوا **}** *"Eğer emre itâat ederseniz."* Eğer icabet ederseniz ve savaş üzere muvafakat gösterirseniz ve tevhidde ihlaslı davranırsanız.

{ يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا **}** *"Allah size bir mükâfat verir."* Allah Teâlâ size sevabı öğüt verir.

{ حَسَنًا **}** *"Güzel."* Cennette.

{ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا **}** *"Eğer yine dönecek olursanız."* Tevhidden, tevbeden, ihlastan ve Müseylemetü'l-Kezzab ile savaşa icabetten.

{ كَمَا تَوَلَّيْتُمْ **}** *"Döndüğünüz gibi."* Hudeybiye gazvesinden.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Önceden."* Bundan önce.

{ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا **}** *"Sizi can yakıcı bir azaba uğratır."* Acıtıcı.

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٧﴾

17- "Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur. Her kim Allah'a ve Resûlüne itâat ederse, (Allah) onu altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Her kim de yüz çevirirse, onu da can yakıcı bir azaba uğratır."

Daha sonra müzmin hastalığa tutulmuş olanlar Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzuruna gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Kuşkusuz Allah Teâlâ gazveden geri kalanları acıklı bir azapla tehdit etmiştir. Bizler gazveye çıkmaya güçleri yetmeyen kimseler olduğumuza göre bizlerin durumu nasıl olacaktır?" diye sordular. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında şu âyeti indirdi:

{ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ **}** *"Köre güçlük yoktur."* Gazveye çıkamamasından dolayı günah yoktur.

{ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ **}** *"Topala güçlük yoktur."* Gazveye çıkamamasından dolayı günah yoktur.

{ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ **}** *"Hastaya güçlük yoktur."* Gazveye çıkamamasından dolayı günah yoktur.

{ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ **}** *"Her kim Allah'a ve Resûlüne itâat ederse."* Kalben ve açıkta itaat eder, düşmanla savaşa icabet eder ve yerine getirirse.

{ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ **}** *"(Allah) onu cennetlere sokar."* Bahçelere.

{ تَجْرِي **}** *"Akan."* Sürüp giden.

{ مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından."* Ağaçlarının, meskenlerinin ve odalarının altından.

{ الْاَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّ **}** *"Her kim de yüz çevirirse."* Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne taatten ve icabet etmekten.

{ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا **}** *"Onu da can yakıcı bir azaba uğratır."* Acıtıcı.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾

18- "Andolsun ki, (Hudeybiye'de) ağacın altında sana biat ederlerken Allah o mü'minlerden razı olmuştur. Allah onların kalplerinde olanı bildi de üzerlerine huzur ve güven indirdi ve onları yakın bir fetihle mükâfatlandırdı."

Daha sonra Rıdvan beyatinin ehlinden biat eden kimselerden razı olduğunu zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ **}** *"Andolsun ki, (Hudeybiye'de) ağacın altında sana biat ederlerken Allah o mü'minlerden*

razı olmuştur." Hudeybiye Barışı gününde muğaylan ağacının altında. Ki, bunlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e fetih ve yardım üzere ve kaçmayacaklarına dair biat eden 1500 kişilik bir grup idi.

{ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ **}** *"Allah onların kalplerinde olanı bildi de."* Doğruluk ve vefakârlığı.

{ فَأَنْزَلَ **}** *"İndirdi."* Allah Teâlâ indirdi.

{ السَّكِينَةَ **}** *"Huzur ve güven."* Dinginliği.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Üzerlerine."* Ve onlardan ırkçılığı giderdi.

{ وَأَثَابَهُمْ **}** *"Ve onları mükâfatlandırdı."* Yani onlara bundan sonra bahşetti.

{ فَتْحًا قَرِيبًا **}** *"Yakın bir fetihle."* Yani bunun ardından hemen Hayber fethini.

وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾

19- "Ve yine onlara (Hayber'den) elde edecekleri birçok ganimetler (bahşetti). Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا **}** *"Ve yine onlara (Hayber'den) elde edecekleri birçok ganimetler (bahşetti)"* Yani Hayber ganimetini alacaksınız.

{ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا **}** *"Allah mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla.

{ حَكِيمًا **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabına yardım etmek, fetih ve ganimet vermekle.

وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

20- "Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaat etmiştir. Size bunu (Hudeybiye barışını) hemen verdi ve insanların ellerini sizden çekti ki bu, mü'minlere bir ibret olsun ve sizi dosdoğru bir yola iletsin."

{ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا **}** *"Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaat etmiştir."* Ganimet alacağınız. Bu ganimet henüz gerçekleşmemiş, ileride gerçekleşecek olan Fars topraklarının ganimetidir.

{ فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ **}** *"Size bunu (Hudeybiye barışını) hemen verdi."* Yani Hayber ganimeti.

{ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ **}** *"Ve insanların ellerini sizden çekti ki bu."* Savaşla yani Esed, Gatafan kabilelerini. Bunlar Hayber ehlinin anlaşmalıları idiler.

{ وَلِتَكُونَ اٰيَةً **}** *"Bir ibret olsun."* İbret ve alamet olsun diye.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minlere."* Yani Hayberin fethi. Zira mü'minler 8000 kişi idiler, Hayber ehli ise 70000 kişi idiler.

{ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا **}** *"Ve sizi dosdoğru bir yola iletsin."* Razı olduğu dinde sizi sabit kılsın.

وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾

21- "Bundan başka sizin henüz güç yetiremediğiniz, ama Allah'ın sizin için kuşattığı birtakım ganimetler de vardır. Allah, her şeye kadirdir."

{ وَاُخْرٰى **}** *"Bundan başka vardır."* Başka ganimetler de.

{ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا **}** *"Sizin henüz güç yetiremediğiniz."* Henüz.

{ قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا **}** *"Ama Allah'ın sizin için kuşattığı birtakım ganimetler de."* Allah Teâlâ bunun yani Fars topraklarının ganimetini gerçekleşeceğini bilmektedir.

{وَكَانَ اللهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا} *"Allah, her şeye kadirdir."* Fetih yardım ve ganimete.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾

22- "Eğer inkâr edenler sizinle savaşsalardı, arkalarını dönüp kaçarlardı ve sonra da ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirlerdi!"

{وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا} *"Eğer inkâr edenler sizinle savaşsalardı."* Hayber ehliyle birlikte Esed ve Gatafan.

{لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ} *"Arkalarını dönüp kaçarlardı."* Hezimete uğramış olarak.

{ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا} *"Ve sonra da ne bir dost bulabilirlerdi."* Öldürmenizden.

{وَلَا نَصِيرًا} *"Ne de bir yardımcı."* Kendilerine murad edilen öldürme ve hezimeti.

سُنَّةَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

23- "Allah'ın öteden beri süregelen yasası budur. Sen, Allah'ın yasasında bir değişiklik bulamazsın!"

{سُنَّةَ اللهِ الَّتِي} *"Allah'ın yasası budur."* İşte Allah Teâlâ'nın sîreti bu şekildedir.

{قَدْ خَلَتْ} *"Süregelen."* Uygulanan.

{مِنْ قَبْلُ} *"Öteden beri."* Peygamberlere karşı çıktıklarında geçmiş ümmetlerde öldürülme ve azap ile.

{وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ} *"Sen, Allah'ın yasasında bulamazsın."* Allah Teâlâ'nın öldürme ile ilgili sünnetinde.

{تَبْدِيلًا} *"Bir değişiklik."* Dönüşüm.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

24- "Mekke vadisinde sizi onlara üstün getirdikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur. Allah bütün yaptıklarınızı görür."

{ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ **}** *"Onların ellerini çeken O'dur."* Mekke ehlinin ellerini.

{ عَنْكُمْ **}** *"Sizden."* Sizinle savaşmaktan.

{ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ **}** *"Sizin ellerinizi de onlardan."* Onlarla çarpışmaktan.

{ بِبَطْنِ مَكَّةَ **}** *"Mekke vadisinde."* Mekke'nin tam ortasında. Ancak şu kadar var ki, onların arasında taş atışı gerçekleşti.

{ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ **}** *"Sizi onlara üstün getirdikten sonra."* Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı taş atmak suretiyle onları hezimete uğrattı, nihayetinde Mekke'ye girdi.

{ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا **}** *"Allah bütün yaptıklarınızı görür."* Taş atımından ve başka şeylerden.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَآءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَآءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٢٥﴾

25- "Onlar, inkâr eden ve sizin Mescid-i Haram ziyaretinize ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasına engel olan kimselerdir. Sizin (Mekke'de) henüz kendilerini tanımadığınız mü'min erkeklerle, mü'min kadınları bilmeyerek çiğnemeniz ve bu yüzden kınanmanız söz konusu olmasaydı, Allah (Hudeybiye'de) savaşı

önlemezdi. Böylece Allah, dilediğini rahmetine sokar. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı, elbette onlardan inkâr edenleri can yakıcı bir azaba uğratırdık!"

{ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Onlar, inkâr eden kimselerdir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr eden, yani Mekke halkı.

{ وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ **}** *"Ve sizin Mescid-i Haram ziyaretinize engel olan."* Sizi Hudeybiye Barışı'nda Mescid-i Haram'dan engelleyen.

{ وَالْهَدْىَ مَعْكُوفًا **}** *"Ve bekletilen kurbanların."* Engellenmiş kurbanlarınızı.

{ اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ **}** *"Yerlerine ulaşmasına."* Boğazlanma yerine. Diyor ki, onun boğazlanma yerine ulaşmasına terk etmediler.

{ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ **}** *"Mü'min erkeklerle, (söz konusu olmasaydı, Allah (Hudeybiye'de) savaşı önlemezdi.)"* Velid, Seleme ibn Hişam, Ayyaş ibn Rebia, Ebû Cendel ibn Süheyl ibn Amr.

{ وَنِسَآءٌ مُؤْمِنَاتٌ **}** *"Mü'min kadınları."* Mekke'deki.

{ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُهُمْ **}** *"Sizin (Mekke'de) henüz kendilerini tanımadığınız... çiğnemeniz."* Onları öldürmeniz.

{ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ **}** *"Bu yüzden kınanmanız."*[1] Onların öldürülmesinden dolayı. Ayrıca diyet vermek zorunda kalır ve günah işlemiş olursunuz. Eğer bu gerekçeler olmamış olsaydı hiç kuşkusuz sizlere onları öldürmenizi musallat ederdi.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ **}** *"Bilmeyerek."* Onların mü'minler olduğunu bilmeksizin.

{ لِيُدْخِلَ اللهُ فِي رَحْمَتِهِ **}** *"Böylece Allah, rahmetine sokar."* Allah Teâlâ diniyle ikramda bulunsun diye.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini."* Onlardan buna ehil olanları.

{ لَوْ تَزَيَّلُوا **}** *"Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı."* Bu mü'minler onların arasından çıkmış olsalar onların yanından ayrılırlardı.

---

1 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "meerrratün" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

{ لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Elbette inkâr edenleri uğratırdık."* Mekke kâfirlerini.

{ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا **}** *"Onlardan can yakıcı bir azaba."* Kılıçlarınızla.

اِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوٓا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

26- "O zaman inkâr edenler, kalplerine öfke ve gayreti, cahiliye öfke ve gayretini yerleştirmişlerdi. Allah da Peygamber'ine ve mü'minlere huzur ve güvenini indirmiş, onları takvâ sözü üzerinde durdurmuştu. Çünkü onlar buna lâyık ve ehil idiler. Allah her şeyi bilendir."

{ اِذْ جَعَلَ **}** *"O zaman yerleştirmişlerdi."* Aldı.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler."* Mekke kâfirleri.

{ فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ **}** *"Kalplerine öfke ve gayreti, cahiliye öfke ve gayretini."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve ashabını Beytullah'a tavaftan engellemekle.

{ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ **}** *"Allah da huzur ve güvenini indirmiş."* Huzurunu.

{ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Peygamber'ine ve mü'minlere."* Ve onlardan hamiyeti gidermiş.

{ وَاَلْزَمَهُمْ **}** *"Onları durdurmuştu."* Onlara ilham etmişti.

{ كَلِمَةَ التَّقْوٰى **}** *"Takvâ sözü üzerinde."* Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ وَكَانُوٓا اَحَقَّ بِهَا **}** *"Çünkü onlar buna lâyık idiler."* Allah'ın ilmine göre, Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sözüne.

{ وَاَهْلَهَا **}** *"Ve ehil."* Ve dünyada buna ehil idiler.

{ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا **}** *"Allah her şeyi bilendir."* Mü'minlere keramet vermeyi.

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

27- "Andolsun ki, Allah, Peygamber'inin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde saçlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a elbette gireceksiniz! Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de bundan önce size yakın bir fetih daha verdi."

{ لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ **}** *"Andolsun ki, Allah, Peygamber'inin çıkardı."* Allah Teâlâ Resulü için gerçekleştirdi.

{ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ **}** *"Rüyasını doğru."* Doğrulukla. Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabına demişti.

{ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ **}** *"Allah dilerse siz güven içinde Mescid-i Haram'a elbette gireceksiniz."* Düşmandan güven içinde.

{ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ **}** *"Saçlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan."* Düşmandan. Allah Teâlâ Peygamber'inin dediğini gerçekleştirdi.

{ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا **}** *"Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de."* Allah Teâlâ gelecek yıla kadar olacak olan şeyleri biliyor, sizler ise bunu bilmiyordunuz.

{ فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ **}** *"Bundan önce size verdi."* Bundan önce.

{ فَتْحًا قَرِيبًا **}** *"Yakın bir fetih daha."* Hızlı bir fethi, yani Hayber fethini.

هُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

28- "Bu dini diğer bütün dinlere üstün kılmak üzere, Peygamber'ini hidayetle ve gerçek dinle gönderen O'dur. Şâhid olarak Allah yeter!"

{ هُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ **}** *"Bu dini Peygamber'ini gönderen O'dur."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بِالْهُدٰى **}** *"Hidayetle."* Tevhidle. Kur'an'la olduğu da söylenmiştir.

{ وَدِينِ الْحَقِّ **}** *"Ve gerçek dinle."* Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna dair şehadetle.

{ لِيُظْهِرَهُ **}** *"Üstün kılmak üzere."* Yüce kılmak üzere.

{ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ **}** *"Diğer bütün dinlere."* Dinlerin bütününe. Bir Müslüman veya müsalemet gösteren bir kişi kalmayıncaya kadar kıyâmet kopmaz.

{ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا **}** *"Şâhid olarak Allah yeter."* Allah'tan başka ilah bulunmadığına dair şehadete.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهٓ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيلِ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْئَهُ فَاٰزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

29- "Muhammed, Allah'ın elçisidir. O'nunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken ve secde ederlerken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler! Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları ise şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, onu sağlam bir biçimde büyümesi

için güçlendirmiş ve gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. (Allah böylece onları çoğaltıp güçlendirmekle) kâfirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vaat etmiştir."

{ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ **}** *"Muhammed, Allah'ın elçisidir."* Süheyl ibn Amr'ın şehadeti olmaksızın.

{ وَالَّذِينَ مَعَهُۥٓ **}** *"O'nunla beraber bulunanlar."* Yani Ebûbekir Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ilk iman eden, kâfirleri Allah'ın dinine O'nunla birlikte davet eden.

{ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ **}** *"Kâfirlere karşı sert."* Şiddetli. Bu da Ömer'dir. Zira Ömer, Allah'ın düşmanlarına karşı şiddetli idi. Allah'ın dininde kuvvetli idi. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yardımcı idi.

{ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ **}** *"Kendi aralarında merhametlidirler."* Kendi aralarında iyilik sever ve sevgiyle dolu idiler. Bu bölümde söz konusu edilen Osman ibn Affan'dır. O, Müslümanlara infakta bulunmakla onlara karşı iyiliksever ve merhametliydi.

{ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا **}** *"Onları rükûya varırken görürsün."* Namazda.

{ سُجَّدًا **}** *"Ve secde ederlerken."* Namazda. Söz konusu edilen Ali ibn Ebî Talib'dir. O çokça rükû ve secde eden bir zâttı.

{ يَبْتَغُونَ **}** *"İsterler."* Talep ederler.

{ فَضْلًا **}** *"Lütuf."* Sevap.

{ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا **}** *"Allah'tan ve rıza."* Cihadla Rablerinin rızasını. Bunlar da Talha ve Zübeyr idiler. Her ikisi de Allah'ın düşmanlarına karşı şiddetli ve hırslı idiler.

{ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ **}** *"Onların nişanları yüzlerindeki."* Yüzlerindeki seher alametini.

{ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ **}** *"Secde izidir."* Geceleyin çokça secde etmelerinden dolayı. Bunlar Selman, Bilal, Suheyb ve ashaplarıdır.

{ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ **}** *"Bu, onların vasıflarıdır."* İşte sıfatları bu şekildedir.

{ فِي التَّوْرٰيةِ وَمَثَلُهُمْ **}** *"Tevrat'taki... vasıfları ise."* Onların sıfatları.

{ فِي الْاِنْجِيلِ كَزَرْعٍ **}** *"İncil'deki şöyledir: Onlar bir ekine benzerler."* Ki, bu da Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.

{ اَخْرَجَ **}** *"Yarıp çıkarmış."* Yani Allah Teâlâ çıkarmış.

{ شَطْئَهُ **}** *"Filizini."* Filizini, yani Ebûbekir Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ilk iman eden, kâfirleri Allah'ın dinine O'nunla birlikte davet eden.

{ فَاٰزَرَهُ **}** *"Onu güçlendirmiş."* O'na yardım etti. Söz konusu kişi Ömer'dir. Zira Ömer, Allah'ın düşmanlarına karşı kılıcıyla Peygamber'e yardım ederdi.

{ فَاسْتَغْلَظَ **}** *"Sağlam bir biçimde büyümesi için."* Gazalara ve Allah yolunda cihada karşı Osman'ın malıyla kuvvetlendi.

{ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهٖ **}** *"Ve gövdesi üzerine dikilmiş."* Kureyş'in içinde davetini açıklamak üzere Ali ibn Ebî Talib ile haykırdı.

{ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ **}** *"Ki bu, ekicilerin de hoşuna gider."* Talha ve Zübeyr ile Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sevinir.

{ لِيَغِيظَ بِهِمُ **}** *"(Allah böylece onları çoğaltıp güçlendirmekle) öfkelendirir."* Talha ve Zübeyr ile.

{ الْكُفَّارَ **}** *"Kâfirleri."* Denilmiştir ki, "Vellezine meehu"dan buraya kadar olan bölüm Rıdvan ehlinin övülmesi ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Allah'a itaatkâr ve ihlaslı bütün ashabı hakkında nazil olmuştur.

{ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Allah inanıp vaat etmiştir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"İyi işler yapanlara."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً **}** *"Onlardan mağfiret."* Yani dünyada ve ahirette onların günahları için bağışlanma vardır.

{ وَاَجْرًا عَظِيمًا **}** *"Ve büyük bir mükâfat."* Cennette bol bir kazanç.

سورة الْحُجُرَاتِ

49- HUCURAT SÛRESİ

Kendisinde "Hucurat"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 18, sözcük sayısı 343 ve harf sayısı da 1.476'dır.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ١

1- "Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlü'nün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki, Allah işitendir, bilendir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hucurat Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ**}** *"Ey iman edenler! Allah'ın önüne geçmeyin."* Söz ve eylem ile Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in önüne geçmeyin. Ta ki, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) size emretsin ve size yasaklar koyabilsin.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kurban Bayramı'nda öldürmemekle ve boğazlamamakla Allah'ın önüne geçmeyin.

{وَرَسُولِهٖ**}** *"Ve Resûlü'nün."* Allah'ın emri ve Resûlünün emri olmaksızın. Âyetin, "Allah'a muhalefet etmeyin, Resûlüne muhalefet

etmeyin" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Allah'ın Kitabı'na muhalefet etmeyin, Resûlünün sünnetine muhalefet etmeyin" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَاتَّقُوا اللهَ} *"Allah'tan korkun."* Allah'ın emri ve Resûlünün emri söz konusu olmaksızın yaptığınız davranışlarda ve dile getirdiğiniz sözlerde ve Allah'ın Kitabı'na ve Resûlünün sünnetine muhalefet etmenizden sakınınız.

{إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ} *"Şüphesiz ki, Allah işitendir."* Sözlerinizi.

{عَلِيمٌ} *"Bilendir."* Amellerinizi. Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından üç kişi hakkında nazil oldu. Bunlar Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendileriyle anlaşmalı olduğu Süleym oğullarından iki kişiyi Allah'ın ve Resûlünün emri olmaksızın öldürdüler. Bunun üzerine Allah Teâlâ "*Ey iman edenler! Allah'ın önüne geçmeyin.*" âyetini indirdi. Allah'ın ve Resûlünün emri olmaksızın. "*Şüphesiz ki Allah işitendir*", iki adamın sözlerini. "Bilendir", bu iki adamın işlediği şeyi. Onların sözleri şu idi: Şayet böyle olsaydı şöyle olurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bunu yasakladı.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُوٓا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾

2- "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinizle konuştuğunuz gibi onunla da öyle yüksek sesle konuşmayın; yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا} *"Ey iman edenler."* Temim oğulları heyeti Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yüce makamına geldiğinde Hazret'in huzurunda sesini yükselten Sabit ibn Kays ibn Şemmas hakkında

nazil olmuştur. Allah Teâlâ onu bu davranışta bulunmaktan nehyederek şöyle buyurdu: "*Ey İman edenler!*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman eden ey Sabit!

{ لَا تَرْفَعُوٓا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ **}** *"Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sesinin üstüne. Sözlerinizi Peygamber'in kelamının yanında şiddetlendirmeyiniz.

{ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ **}** *"O'nunla da öyle yüksek sesle konuşmayın."* O'nu ismiyle çağırmayınız.

{ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ **}** *"Birbirinizle konuştuğunuz gibi."* Birbirinizi isimle çağırdığınız gibi O'nu çağırmayınız. Aksine O'nu ululayınız, yüceltiniz, saygı gösterip şereflendiriniz. O'na "Ey Allah'ın nebisi, Ey Allah'ın Resûlü, ey Ebu'l-Kasım" deyiniz.

{ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ **}** *"Yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider."* Edebi terk etmeniz ve Peygamber'e saygıyı bırakmanız nedeniyle iyilikleriniz boşa çıkmasın diye. "*Siz farkında olmadan*", yani siz boşa çıktığını bilmeden.

اِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾

3- "Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, Allah'ın kalplerini takva ile sınadığı kimselerdir. Onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır."

{ اِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ **}** *"Seslerini kısanlar."* Bu âyet de Allah Teâlâ'nın sesin yükseltilmesini yasaklamasının ardından Sabit ibn Kays ibn Şemmas hakkında nazil olmuştur.

{ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın elçisinin huzurunda."* Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzurunda. Bunun ardından Hazret-i Peygamber'in huzurunda sesini kısmasından dolayı onu överek

şöyle buyurmuştur: "*Seslerini kısanlar*", kendilerini engelleyenler ve seslerini Allah'ın elçisinin huzurunda kısanlar için.

{ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ **}** *"Allah'ın kalplerini sınadığı kimselerdir."* Allah Teâlâ onların kalplerini saf ve tertemiz kılmıştır.

{ لِلتَّقْوَىٰ **}** *"Takva ile."* Masiyetten sakınmak ile. Âyetin, "Allah Teâlâ onların kalplerini ihlas ile arındırmıştır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ **}** *"Onlar için bir mağfiret vardır."* Dünyada günahları için bağışlanma.

{ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ **}** *"Ve büyük bir mükâfat."* Cennette ise bol bir kazanç.

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4- "Sana odaların arkasından seslenenlerin çoğu, aklı ermeyen kimselerdir."

{ إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ **}** *"Sana odaların arkasından seslenenlerin."* Bu âyet-i kerime Huzaa'nın bir kolu olan Anber oğullarından bir topluluk hakkında nazil oldu. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara bir seriyye gönderdi ve onların üzerine Uyeyne ibn Hısn el-Fezarî'yi emir atayarak onların üzerine yürümesini emretti. Uyeyne onlara doğru hareket etti. Uyeyne'nin kendilerine doğru harekete geçtiği haberi kendilerine ulaşınca kaçtılar ve ailelerini ve mallarını terk ettiler. Onların çocuklarını esir edindi ve onları Hazret'in huzuruna getirdi. Anber oğulları da ailelerini geri almak için fidye ile birlikte geldiler. Öğle uykusu vaktinde Medine'ye vardılar. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) uykuda olduğu bir esnada "Ey Muhammed! Yanımıza çıksana" diyerek Hazret-i Peygamber'e seslendiler. Allah Teâlâ da bu davranış üzerine onları yererek şöyle buyurdu: "*Sana seslenenlerin*", çağıranların. "*Odaların arkasından*", Peygamber'in hanımlarının odalarının arkasından.

{ اَكْثَرُهُمْ **}** *"Çoğu."* Bütünü.

{ لَا يَعْقِلُونَ **}** *"Aklı ermeyen kimselerdir."* Allah'ın emrini ve tevhidini ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hürmetini anlamayan.

وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5- "Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar bekleseler di, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ وَلَوْ اَنَّهُمْ **}** *"Eğer onlar."* Anber oğulları.

{ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ **}** *"Sen yanlarına çıkıncaya kadar bekleseler di."* Namaza.

{ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ **}** *"Elbette kendileri için daha hayırlı olurdu."* Onların çoluk çocuklarını ve hanımlarının bütününü azad ederdin. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların yarısı için fidye aldı yarısını de azad etti.

{ وَاللّٰهُ غَفُورٌ **}** *"Allah çok bağışlayan."* Onlardan tevbe edenlere.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametli olandır."* Onları cezalandırma konusunda acele etmediğinden.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓا اَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾

6- "Ey iman edenler! Eğer size fâsık birisi bir haber getirirse, onun doğru olup olmadığını araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa sataşırsınız da sonra yaptığınıza pişman olursunuz!"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ **}** *"Ey iman edenler! Eğer size fâsık birisi bir haber getirirse."* Bu âyet-i kerime Velid ibn Ukbe ibn Ebî Muayt hakkında nazil olmuştur. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisini Mustalik oğullarına onların zekâtlarını alması için göndermiş, o da yolun yarısında geri dönmüş ve çirkin bir kıssa anlatmış ve "Beni öldürmek istediler" demiştir. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı onlarla savaşmak için gazveye çıkmaya yeltenmişler de Allah Teâlâ onları bu davranıştan engelleyerek şöyle buyurmuştur: "*Ey iman edenler*", Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a. "*Eğer size fasık birisi getirirse*", münafık Velid ibn Ukbe. "*Bir haber*", Mustalik oğullarından bir haber.

{ فَتَبَيَّنُوٓا **}** *"Onun doğru olup olmadığını araştırın."* Size onun getirdiği haberin doğru veya yalan olduğu tam açık oluncaya kadar bekleyiniz.

{ اَنْ تُصِيبُوا **}** *"Yoksa sataşırsınız da."* Savaşmayasınız diye.

{ قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا **}** *"Bilmeden bir topluluğa... sonra olursunuz."* Dönüşürsünüz.

{ عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ **}** *"Yaptığınıza pişman."* Onların öldürülmesine.

وَاعْلَمُوٓا اَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ۝٧

7- "Hem içinizde Allah'ın elçisi olduğunu bilin! Eğer O, birçok işte size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinize güzel gösterdi; inkârı, fıskı ve isyanı ise size çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır."

{ وَاعْلَمُوٓا **}** *"Bilin."* Ey mü'minler topluluğu.

{ اَنَّ فِيكُمْ **}** *"Hem içinizde olduğunu."* Sizinle birlikte.

{ رَسُولَ اللهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْاَمْرِ **}** *"Allah'ın elçisi. Eğer O, birçok işte size uysaydı."* O'na emrettiğiniz şeylerde.

{ لَعَنِتُّمْ **}** *"Sıkıntıya düşerdiniz."* Günaha düşerdiniz.

{ وَلٰكِنَّ اللهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ **}** *"Fakat Allah size imanı sevdirdi."* Allah'ı ve Resûlünü ikrarı.

{ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ **}** *"Ve onu kalplerinize güzel gösterdi."* Kalplerinize güzel gösterdi.

{ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ **}** *"Size çirkin gösterdi."* Sizin tiksinti duymanızı sağladı.

{ الْكُفْرَ **}** *"İnkârı."* Allah'ı ve Resûlünü inkâr etmeyi.

{ وَالْفُسُوقَ **}** *"Fıskı."* Nifakı.

{ وَالْعِصْيَانَ **}** *"Ve isyanı ise."* Masiyetlerin bütünü.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"İşte."* Bu niteliktekiler.

{ هُمُ الرَّاشِدُونَ **}** *"Doğru yolda olanlar bunlardır."* Hidayete ermiş kimselerdir.

فَضْلًا مِنَ اللهِ وَنِعْمَةً وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾

8- "Bu, Allah'ın bir lütfu ve nimetidir. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ فَضْلًا مِنَ اللهِ **}** *"Bu, Allah'ın bir lütfu."* Allah katından onlara yönelik bir lütuftur.

{ وَنِعْمَةً **}** *"Ve nimetidir."* Rahmet.

{ وَاللهُ عَلِيمٌ **}** *"Allah hakkıyla bilen,"* Mü'minlerin kerametini.

{ حَكِيمٌ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Onların kalplerinde iman sevgisini, küfürden, münafıklıktan ve isyandan tiksinti duymayı yerleştirmekle.

وَاِنْ طَآئِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتّٰى تَفِيٓءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ فَاِنْ فَآءَتْ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوا اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾

9- "Eğer mü'minlerden iki grup, birbirleriyle savaşırlarsa onların arasını düzeltin! Bundan sonra biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar, saldıran tarafla savaşın! Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve daima adaletli olun! Çünkü Allah adalet yapanları sever."

{ وَاِنْ طَآئِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا **}** *"Eğer mü'minlerden iki grup, birbirleriyle savaşırlarsa."* Bu âyet-i kerime aralarındaki bir kelamdan dolayı çekişme ve çatışma meydana gelen münafık Abdullah ibn Übeyy ibn Selül ve ashabı ile ihlaslı Müslüman Abdullah ibn Revaha ve ashabı hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ onlara bunu yasaklayarak onlara barışı emretti. "*İki grup*", iki fırka. "*Müminlerden birbirleriyle savaşırlarsa*", birbirleriyle çatışırlarsa.

{ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا **}** *"Onların arasını düzeltin."* Allah'ın Kitabı'yla.

{ فَاِنْ بَغَتْ **}** *"Bundan sonra saldırırsa."* Zulme yeltenir ve haksızlık ederse.

{ اِحْدٰيهُمَا **}** *"Biri."* Abdullah ibn Übeyy ibn Selül'ün kavmi.

{ عَلَى الْاُخْرٰى **}** *"Ötekine."* Abdullah ibn Revaha el-Ensarî'nin kavmine.

{ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي **}** *"Saldıran tarafla savaşın."* Zulme yeltenip haksızlık eden. Kur'an'ın hükmü ile barışma teklifine yanaşmadı.

{ حَتّٰى تَفِيٓءَ **}** *"Dönünceye kadar."* Dönünceye kadar.

{ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın buyruğuna."* Sulha, Allah'ın Kitabı'na.

{ فَاِنْ فَآءَتْ **}** *"Eğer dönerse."* Barışa, Allah'ın Kitabı'na dönerlerse.

{ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوا **}** *"Artık aralarını adaletle düzeltin ve daima adaletli olun."* O iki grubun arasında adaletli davranın.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ **}** *"Çünkü Allah adalet yapanları sever."* Adil olanları. Allah'ın Kitabı'yla amel edenleri.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٠﴾

10- "Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki, size rahmet edilsin!"

{ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ **}** *"Mü'minler ancak kardeştirler."* Dinde.

{ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ **}** *"Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin."* Allah'ın kitabıyla.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Ve Allah'tan korkun."* Size emrettiği sulhta Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ **}** *"Ki, size rahmet edilsin."* Size rahmet edilsin de azap görmeyesiniz.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿١١﴾

11- "Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğa alay etmesin! Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları (alaya almasınlar)! Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizde kusur aramayın; birbirinizi kötü

lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim tevbe etmezse işte onlar zâlimlerdir!"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ **}** *"Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğa alay etmesin."* Bu âyet-i kerime Sabit ibn Kays ibn Şemmas hakkında nazil oldu. Zira Sabit bir ensarîyi kötü bir şekilde andı. Bu şahsın Cahiliyye döneminde kendisinden utanılacak annesini andı. Bunun üzerine Allah Teâlâ "*Ey iman edenler*", Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a. Sabit'i kastetmektedir. "*Bir topluluk diğer bir topluluğa alay etmesin*" diyerek yasakladı.

{ عَسٰى اَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ **}** *"Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler."* Allah katında nasip bakımından daha faziletlidir.

{ وَلَا نِسَآءٌ مِنْ نِسَآءٍ **}** *"Kadınlar da diğer kadınları (alaya almasınlar.)"* Bu âyet-i kerime de Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hanımlarından iki tanesi hakkında nazil olmuştur. Hazret'in bu iki eşi Hazret'in diğer bir hanımı olan Ümmü Seleme'yi alaya almışlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara bu davranışı yasaklayarak "*Kadınlar da diğer kadınları alaya almasınlar*" buyurmuştur.

{ عَسٰى اَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ **}** *"Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler."* Allah katında pay bakımından.

{ وَلَا تَلْمِزُوٓا اَنْفُسَكُمْ **}** *"Birbirinizde kusur aramayın."* Birbirinizi ayıplamayınız. Yani mü'min kardeşlerinizi ayıplamayınız. Gıybet ederek birbirinizi incitmeyiniz.

{ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِ **}** *"Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın."* Lakaplarla ve Cahiliyye isimleriyle birbirinizi incitmeyiniz.

{ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ **}** *"Fâsıklık ne kötü bir isimdir!"* Kardeşini ey Yahudi, ey Hıristiyan, ey Mecusî gibi isimlerle isimlendirmen ne kötü bir davranıştır.

{ بَعْدَ الْاِيمَانِ **}** *"İmandan sonra."* İman edip de bunu terk ettikten sonra.

{ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ **}** *"Kim tevbe etmezse."* İman ettikten sonra kardeşini ey Yahudi, ey Hıristiyan, ey Mecusi gibi isimlerle isimlendirmeyi, lakap takmayı, kötü lakaplarla anmayı.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ **}** *"İşte onlar zâlimlerdir."* Cezalandırılarak kendi nefislerine zarar verenlerdir. Bu âyet-i kerime bu konuda birbiriyle tartışan Ebû Bürde ibn Mâlik el-Ensarî ve Abdullah ibn Hudud el-Eslemî hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ ikisine de bu davranışı yasakladı.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَاْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- "Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın; biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin. Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi? İşte bundan tiksindiniz! Öyleyse Allah'tan korkun. Şüphesiz ki, Allah tevbeyi çok kabul eden, çok merhametli olandır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ **}** *"Zannın birçoğundan sakının."* Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından iki kişi hakkında nazil olmuştur. Bu iki kişi kendi arkadaşları olan Selman'ı çekiştirmişler, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in hizmetkârı Üsâme hakkında da "Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Üsâme'ye bu iki şahsa bir şeyler vermesini söylemişti. Acaba Üsâme'nin yanında bir şey var mı?" düşüncesiyle su-i zanda bulunup özel yaşamını araştırmışlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara su-i zannı, özel yaşamı araştırmayı ve dedikoduyu yasaklayarak şöyle buyurdu: "*Ey İman Edenler!*", Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve

sellem)'e ve Kur'an'a. "*Zannın birçoğundan sakınınız*", kardeşinizin giriş ve çıkışıyla ilgili yaptığınız zanların birçoğundan sakınınız.

{إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ**}** *"Çünkü zannın bir kısmı."* Kötü zan ve gizlediğiniz şeyler.

{إِثْمٌ**}** *"Günahtır."* Masiyettir. Bu günah o iki kişinin Üsâme ibn Zeyd hakkındaki zanlarıdır.

{وَلَا تَجَسَّسُوا**}** *"Birbirinizin kusurunu araştırmayın."* "Kardeşlerinizin ayıplarını araştırmayınız, Allah Teâlâ'nın gizlediği şeyleri talep etmeyiniz. Bu o iki adamın araştırdığı özel şeylerdir."

{وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا**}** *"Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin."* Bu o iki adamın Selman hakkında yaptığı dedikodudur.

{أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا**}** *"Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi?"* Zaruret hali olmaksızın haram bir şekilde.

{فَكَرِهْتُمُوهُ**}** *"İşte bundan tiksindiniz."* Zaruret hali olmadan laşe eti yemek haram kılınmıştır. Sizler de haram sayınız.

{وَاتَّقُوا اللهَ**}** *"Öyleyse Allah'tan korkun."* Bir kişiyi çekiştirme konusunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{إِنَّ اللهَ تَوَّابٌ**}** *"Şüphesiz ki, Allah, tevbeyi çok kabul eden."* Gıybet günahından tevbe eden kimsenin kusurunu örter.

{رَحِيمٌ**}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat eden kimseye.

يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقٰيكُمْ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

13- "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve (birbirinizle) tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz ki, Allah katında en üstün olanınız, O'ndan en

çok korkanınızdır. Gerçekten Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır."

{ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ **}** *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi yarattık."* Bu âyet-i kerime bir adama "Sen falanca kadının oğlusun" diyen Sabit ibn Kays ibn Şemmas hakkında nazil olmuştur.

Âyetin Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in müezzini Bilal ve Kureyş'ten Süheyl ibn Amr, Haris ibn Hişam, Ebû Süfyan ibn Harb hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Bunlar Mekke fethinde Bilal'in ezanını işittiklerinde Bilal için "Allah ve Resûlü şu kargadan başka birisini bulamadı" demişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ da "*Ey İnsanlar*" âyetini nazil etti.

{ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى **}** *"Bir erkekle bir dişiden."* Hazret-i Âdem ve Hazret-i Havva'dan.

{ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا **}** *"Ve sizi milletlere ayırdık."* Boylara.

{ وَقَبَآئِلَ **}** *"Ve kabilelere."* Yani kabile başlarına. (شُعُوبًا) sözcüğünün mevaliler, (قَبَآئِلَ) sözcüğünün ise Araplar olduğu da söylenmiştir.

{ لِتَعَارَفُوا **}** *"(Birbirinizle) tanışmanız için."* Sizler kimlerdensiniz diye sorulduğunda Kureyş'teniz, Kinde kabilesindeniz, Temim kabilesindeniz, Cebele kabilesindeniz diyebilmeniz için.

{ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ **}** *"Şüphesiz ki en üstün olanınız."* Ahirette.

{ عِنْدَ اللّٰهِ **}** *"Allah katında."* Kıyâmet gününde.

{ اَتْقٰيكُمْ **}** *"O'ndan en çok korkanınızdır."* Dünyada. Bu da Bilal'dir.

{ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ **}** *"Gerçekten Allah her şeyi bilen."* Hasebinizi ve nesebinizi.

{ خَبِيرٌ **}** *"Her şeyden haberdar olandır."* Amellerinizi ve Allah katındaki ikramınızı.[1]

---

1 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o, (وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوا) "*Ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve ka-*

bilelere ayırdık" (49/el-Hucurat/13) ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "(شُعُوبًا) büyük büyük kabileler topluluğu; kabileler ise batınlar, soylar topluluğudur." Buhârî, Kitabü'l-Menakıb, "*Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık*" ilahî buyruğu bâbı, 3489 nolu hadis.

b) İbn Cerir et-Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: "(شُعُوبًا) kabileler topluluğu; kabileler ise batınlar, soylar topluluğu demektir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 139.

c) İbn Abbâs'ın tefsirine göre "Şuub" sözcüğünden muradın, bir asla intisap eden büyük bir insan topluluğu olduğunu anlıyoruz. Kabileler ise bu büyük topluluktan meydana gelen batınlar, soylardır.

d) Nesep bilginleri, kabileden meydana gelen diğer başka topluluk türlerini de zikretmişlerdir. Hafız İbn Hacer şöyle der: "Zübeyr ibn Bekkar –Zübeyr ibn Avvam'ın torunlarındandır- nesep ve Cahiliye dönemi Arapları arasında gerçekleşen olaylar konusunda bilgindir. Medine'de dünyaya geldi. Mekke kadılığını üstlendi. Mekke'de 256 yılında vefat etmiştir. Bir çok tasnifi bulunmaktadır. *Ahbârü'l-Arab ve Eyyâmühâ* ve *Neseb-ü Kureyş ve Ahbârüha* bu eserlerdendir." Bkz Zirikli, *el-A'lam*, c. 3, s. 74; *Tarih-i Bağdad*, c. 8, s. 467. *Kitâbü'n-Neseb* adlı eserinde toplulukları büyükten küçüğe doğru şöyle sıralamıştır: Şa'b, Kabile, İmare, Batın, Fahz ve Fasile. *Fethü'l-Bâri*, c. 6, s. 528.

Alûsî ise bu taksimi zikreder daha sonra örnek verir. Huzeyme Şa'b, Kinane kabile, Kureyş imare, Kusay batın, Hâşim ise fahz, Abbâs ise fasiledir. Alûsî devamla şöyle der: "Bu taksimat nesep ve dil bilginlerinin çoğunluğunun kabul ettiği taksimattır." *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 26, s. 162.

e) Bu âyette, Allah azze ve cellenin Cahiliye dönemi âdetlerinden ve taklidlerinden olan neseplerle övünmenin iptal ettiği bilgisi vardır. Zira Allah azze ve celle bu âyette bütün insanların bir erkek ve bir dişiden ki, bunlar Hz. Âdem (aleyhi's-selâm) ile Hz. Havva (aleyhi's-selâm)'dır, varlık sahasında getirildiğini beyan etmektedir. Durum bu şekilde olduğu müddetçe neseb nedeniyle insanların birbirlerinden faziletli olma gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak şu kadar var ki, Allah azze ve celle kendi aralarında tanışsınlar diye insanları uluslara ve kabilelere ayırmıştır. Daha sonra da öncelikle yakın akrabalık bağıyla daha sonra da hepsini aynı baba ve anneye bağlayan uzak neseb bağıyla aralarında birbirleriyle bağ kursunlar.

f) Ancak Allah Teâlâ yaşam boyunca bütün insanların her yönden eşit olmadığına da vurgu yapmakta ve kendi nezdinde gerçek bir üstünlük ölçütü de vermektedir. (اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ اَتْقٰيكُمْ) "*Şüphesiz ki, Allah katında en üstün olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır*." Takva, Allah nezdinde yüceliğin ve değerli oluşun kriteri ve ölçütüdür.

g) (اِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ) "*Gerçekten Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır*", yani Allah Teâlâ kendi katında bu kerameti hak eden kimseleri gerçekten bilendir ve hakikaten haberdar olandır. O, dünya ve ahirette kulların işlerinin maslahatının adalate dayalı ölçütünü bilen ve haberdar olandır.

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا قُلْ لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٤﴾

14- "Bedevî Araplar, 'İman ettik' dediler. De ki: Siz iman etmediniz; ama 'Boyun eğdik' deyin. Çünkü henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve Peygamber'ine itaat ederseniz, (Allah) işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا **}** *"Bedevî Araplar, 'İman ettik' dediler."* Bu âyet-i kerime kendilerine şiddetli kıtlık isabet eden ve bu nedenden dolayı İslam'a aileleriyle ve çocuklarıyla ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in lütfuna erişmek için Medine'ye gelen, Medine'nin fiyatlarını yükselten ve Medine'nin yollarını pisliklerle berbat eden Esed oğulları hakkında nazil olmuştur. Bunlar münafık kimseler idiler. "Ey Allah'ın Resûlü! Bizi doyur ve bize ikramda bulun. Zira bizler imanında sâdık olan ihlaslı kimseleriz' diyorlardı. Ancak gerçekte münafık, sözlerinde ise yalancı idiler. Allah Teâlâ onların sözlerini zikrederek şöyle dedi: "*Bedevi Araplar dediler*", Esed oğulları. "*İman ettik*", Allah'ı ve Resûlüne imanımızda doğru kişileriz.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَّمْ تُؤْمِنُوا **}** *"Siz iman etmediniz."* Allah'a ve Resûlüne imanınızda doğru değilsiniz.

{ وَلٰكِنْ قُوْلُوْٓا اَسْلَمْنَا **}** *"Ama 'Boyun eğdik' deyin."* Yani kılıça ve sürgüne karşı teslim olduk.

{ وَلَمَّا يَدْخُلِ الْاِيْمَانُ **}** *"Çünkü henüz iman yerleşmedi."* Henüz iman sevgisi ve iman tasdiki yerleşmedi.

{ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ **}** *"Kalplerinize. Eğer Allah'a ve Peygamber'ine itaat ederseniz."* Açıktan itaat ettiğiniz gibi kalben de itaat ederseniz, küfür, sır ve nifaktan tevbe ederseniz.

{ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْئًا **}** *"(Allah) işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez."*[2] İyiliklerinizin sevabını eksiltmez.

{ اِنَّ اللّٰه غَفُورٌ **}** *"Çünkü Allah çok bağışlayan."* Sizden tevbe edenlere.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat edenlere.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

15- "Mü'minler ancak Allah'a ve Resûlüne iman ettikten sonra şüpheye düşmeyip, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğru olanlar bunlardır."

Allah Teâlâ sonra da imanların sâdık olan mü'minlerin vasıflarını açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ **}** *"Mü'minler ancak."* İmanlarında dosdoğru olanlar.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ **}** *"Allah'a iman ettikten."* İmanlarında Allah Teâlâ'yı gerçekten tasdik eden.

{ وَرَسُولِهٖ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا **}** *"Ve Resûlüne. Sonra şüpheye düşmeyip."* İmanlarında kuşkuya düşmeyip.

{ وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır."* Allah'a taatte.

{ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ **}** *"İşte doğru olanlar bunlardır."* İmanlarında ve cihadlarında sâdık olanlar bunlardır.

قُلْ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِدِينِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

[2] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "şey'en" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

16- "De ki: 'Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da, yerde olanları da bilir. Allah her şeyi bilendir!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Esed oğullarına.

{ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ **}** *"Siz Allah'a mı öğretiyorsunuz?"* Allah'a haber mi veriyorsunuz?

{ بِدِينِكُمْ **}** *"Dininizi."* Üzerinde olduğunuz şeyi. Bunu tasdik mi ediyorsunuz yoksa yalanlıyor musunuz?

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Oysa Allah göklerde olanları da yerde olanları da bilir."* Gökler ehlinin kalplerindekini ve yer ehlinin kalplerindekini.

{ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ **}** *"Allah her şeyi bilendir."* Göklerin ve yer ehlinin sırlarını.

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْاِيمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

17- "Onlar, Müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar. De ki: 'Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz biliniz ki, imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.'"

{ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ **}** *"Onlar, senin başına kakıyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Esed oğulları.

{ اَنْ اَسْلَمُوا **}** *"Müslüman olmalarını."* Onların "Bizi doyur, bize ikramda bulun ey Allah'ın Resûlü. Bizler birçok kişi olarak Müslüman olduk" sözleri.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara.

{ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ **}** *"Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın."* İslam'ınızı.

{ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ **}** *"Biliniz ki, asıl Allah size lütufta bulunmuştur."* Aksine size bahşettiği lütuf Allah Teâlâ'ya aittir.

{ اَنْ هَدٰيكُمْ **}** *"Erdirdiği."* Sizi davet ettiği.

{ لِلْاِيمَانِ **}** *"İmana... için."* İmanı tasdike.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **}** *"Eğer doğru kimselerseniz."* Bizler doğru kişileriz. Ancak sizler imanlarınızda sâdık kişiler değilsiniz.

اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

18- "Şüphesiz ki, Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir."

{ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Şüphesiz ki, Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir."* Göklerde ve yerde olacak olanın gaybını bilir.

{ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ **}** *"Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir."* Ey münafiklar topluluğu, nifakınızı ve tevbe etmezseniz cezalarınızı da bilir.

سورة قٓ

50- KÂF SÛRESİ

Kendisinde "Kâf"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 45, sözcük sayısı 395 ve harf sayısı da 1.490'dır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ ۝١

1- "Kâf. Şerefli Kur'an'a yemin olsun ki."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kâf Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{قٓ**}** *"Kâf."* Yeryüzünü kuşatan ve kendisinden dolayı da semanın yeşil göründüğü yeşil zümrütten bir dağdır. Bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ**}** *"Şerefli Kur'an'a yemin olsun ki."* Şerefli, değerli Kur'an'a yemin ederim ki.

بَلْ عَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيْبٌ ۝٢

2- "Doğrusu o kâfirler, kendi içlerinden uyarıcı bir peygamber gelmesine şaştılar da şöyle dediler: 'Bu şaşılacak bir şey!'"

{ بَلْ عَجِبُوٓا **}** *"Doğrusu, şaştılar da."* Kureyşliler. Bundan dolayı Allah Teâlâ onlara "Sizler ölümden sonra diriltileceksiniz" deyince "Kuşkusuz sandılar" ifadesi yemin oldu.

Dedi ki; Allah Teâlâ onlara "Sizler ölümden sonra diriltileceksiniz" deyince onlar şaşırdılar.

Dedi ki; Kureyş şaştı kaldı. Übeyy ibn Halef ve Ümeyye ibn Halef, Münebbih ibn Haccac ve Nübeyh ibn Haccac da bunlardandır.

{ اَنْ جَآءَهُمْ **}** *"Gelmesine."* Kendilerine gelmesine.

{ مُّنْذِرٌ **}** *"Uyarıcı bir peygamber."* Korkutucu bir resûl.

{ مِّنْهُمْ **}** *"Kendi içlerinden."* Onların neseplerinden.

{ فَقَالَ الْكَافِرُونَ **}** *O kâfirler "Şöyle dediler."* Mekke kâfirleri, Übeyy, Ümeyye, Münebbih ve Nübeyh.

{ هٰذَا **}** *"Bu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in söylediği ölümden sonra diriltileceğimiz şeklindeki söz.

{ شَيْءٌ عَجِيبٌ **}** *"Şaşılacak bir şey."* Zira o şöyle söylüyor:

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾

3- "Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (yeniden diriltileceğiz)? Bu, akla uzak bir dönüştür!"

{ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا **}** *"Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (yeniden diriltileceğiz)?"* Ufalıp çürümüş bir toprağa dönüştüğümüzde diriltilecek miyiz?

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in söylediği şey.

{ رَجْعٌ **}** *"Bir dönüştür."* Dönüştür.

{ بَعِيدٌ **}** *"Akla uzak."* Gerçekleşemeyecek kadar uzun bir zamandır. Bu ifade onların dirilişin gerçekleşeceğine dair inkârlarıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾

4- "Biz toprağın onlardan neyi eksilttiğini elbette bilmekteyiz. Çünkü yanımızda o bilgileri kaydedip koruyan bir kitap vardır!"

{ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ **}** *"Biz toprağın onlardan neyi eksilttiğini elbette bilmekteyiz."* Onların ölümlerinin ardından yerin kendilerinden neyi yiyip neyi geriye bıraktığını.

{ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ **}** *"Çünkü yanımızda o bilgileri kaydedip koruyan bir kitap vardır."* Şeytandan korunmuş. Âyette konu edinilen şey insanların ölümlerinin, kabirde kalışlarının ve kıyâmet gününde diriltilişlerinin bulunduğu Levh-i Mahfuz'dur.

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ فَهُمْ فِيْٓ اَمْرٍ مَّرِيجٍ ﴿٥﴾

5- "Doğrusu onlar, gerçek kendilerine gelince onu yalanladılar. Şimdi onlar bir şaşkınlık içindedirler!"

{ بَلْ كَذَّبُوا **}** *"Doğrusu onlar, yalanladılar onu."* Kureyş.

{ بِالْحَقِّ **}** *"Gerçek."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ لَمَّا جَآءَهُمْ **}** *"Kendilerine gelince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendilerine geldiğinde. Bu cümle, kasemin cevabıdır. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an ile kendilerine geldiğinde.

{ فَهُمْ فِيْٓ اَمْرٍ مَّرِيجٍ **}** *"Şimdi onlar bir şaşkınlık içindedirler!"* Sapıklık. Âyetin "Karışıklık içindedirler" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin "Farklı sözler görüşler içindedirler. Kimisi tasdik etmekte kimisi de yalanlamaktadır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَفَلَمْ يَنْظُرُوْٓا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنٰهَا وَزَيَّنّٰهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾

6- "Üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl bina etmiş ve donatmışız! Onda hiçbir çatlak da yoktur."

{ اَفَلَمْ يَنْظُرُوٓا **}** *"Bakmadılar mı?"* Mekke kâfirleri.

{ اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ **}** *"Üstlerindeki göğe."* Başlarının üstlerindeki.

{ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا **}** *"Onu nasıl bina etmiş."* Göğü direksiz olarak nasıl yaratmışız?

{ وَزَيَّنَّاهَا **}** *"Ve donatmışız."* Yıldızlarla, yani dünya semasını.

{ وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ **}** *"Onda hiçbir çatlak da yoktur."* Bir yarıklık, çatlama, kusurlar ve düzensizlik.

وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ٧

7- "Yeryüzünü de nasıl yaydık ve üzerine sağlam dağlar attık! Orada güzel görünüşlü her türden bitkiden yetiştirdik."

{ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا **}** *"Yeryüzünü de nasıl yaydık."* Suyun üstünde yaydık.

{ وَاَلْقَيْنَا فِيهَا **}** *"Ve üzerine attık."* Yerde.

{ رَوَاسِيَ **}** *"Sağlam dağlar."* Yerdekileri sarsmasın ve yeryüzü için kazık olsun diye sabit dağlar.

{ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا **}** *"Orada yetiştirdik."* Yeryüzünde.

{ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ **}** *"Güzel görünüşlü her türden bitkiden."* Görünüm bakımından her türlü güzel renkten.

تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ٨

8- "(Bunlar), Allah'a yönelen her kulun gönül gözünü açmak ve ona öğüt vermek içindir."

{ تَبْصِرَةً **}** *"(Bunlar), gönül gözünü açmak içindir."* Basiret alsınlar diye.

{ وَذِكْرٰى **}** *"Ve ona öğüt vermek."* Kendisiyle öğüt alsınlar diye. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir. "*Bunlar, gönül gözünü açmak içindir*", ibret alsınlar ve tefekkür etsinler diye. "*Ve ona öğüt vermek*", öğüt olsun diye.

{ لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ **}** *"(Allah'a) yönelen her kulun."* Allah Teâlâ'ya taatine yönelen.

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً مُبَارَكًا فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ جَنّٰتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿٩﴾

9- "Bir de gökten bereketli bir su indirip onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik."

{ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً **}** *"Bir de gökten bir su indirip."* Yağmur.

{ مُبَارَكًا **}** *"Bereketli."* Bitkilerle ve menfaatle. Onda her şeyin hayatı vardır.

{ فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ **}** *"Onunla bitirdik."* Yağmurla.

{ جَنّٰتٍ **}** *"Bahçeler."* Bahçeler.

{ وَحَبَّ الْحَصِيدِ **}** *"Ve biçilecek taneler."* Biçilecek olan tanelerin bütününü.

وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ﴿١٠﴾

10- "Tomurcukları birbiri üzerine dizilmiş yüksek hurma ağaçları yetiştirdik."

{ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ **}** *"Yüksek hurma ağaçları yetiştirdik."* Uzunca ve katıca.

{ لَّهَا طَلْعٌ **}** *"Tomurcukları."* Çiçek tomurcuğunun yuvası ve ürünü.

{ نَّضِيدٌ **}** *"Birbiri üzerine dizilmiş."* İstif edilip toplanmış.

رِّزْقًا لِّلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

11- "(Bunları) kullara rızık olması için (yetiştirmekteyiz). O su ile ölü toprağa can verdik. İşte kabirlerden çıkış da böyledir!"

{ رِزْقًا لِلْعِبَادِ **}** *"(Bunları) kullara rızık olması için (yetiştirmekteyiz)"* Mahlukat için yiyecek olsun diye yani hububatı.

{ وَاَحْيَيْنَا بِهٖ **}** *"O su ile can verdik."* Yağmurla.

{ بَلْدَةً مَيْتًا **}** *"Ölü toprağa."* Kendisinde herhangi bir bitkinin olmadığı bir yere.

{ كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ **}** *"İşte kabirlerden çıkış da böyledir."* İşte bu şekilde diriltilecek ve kıyâmet gününde kabirlerinden yağmurla çıkacaklardır.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَاَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾

12- "Onlardan önce Nûh kavmi, Res halkı ve Semud da yalanlamıştı."

{ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ **}** *"Onlardan önce yalanlamıştı."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senin kavminden önce.

{ قَوْمُ نُوحٍ **}** *"Nûh kavmi."* Hazret-i Nûh'u.

{ وَاَصْحَابُ الرَّسِّ **}** *"Res halkı."* Yemame yakınlarında bir kuyudur. Bunlar Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi olup onu yalanlamışlardır.

{ وَثَمُودُ **}** *"Ve Semud da."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi de Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı.

وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾

13- "Ad kavmi, Firavun ile Lut'un kardeşleri."

{ وَعَادٌ **}** *"Ad kavmi."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Onu.

{ وَفِرْعَوْنُ **}** *"Firavun."* Firavun ve kavmi Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ وَاِخْوَانُ لُوطٍ **}** *"İle Lut'un kardeşleri."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Hazret-i Lut'u.

وَاَصْحٰبُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

14- "Eykeliler ve Tubba' kavmi de. Bunların hepsi elçileri yalanlayıp, uyardığım azabı hak ettiler!"

{ وَاَصْحٰبُ الْاَيْكَةِ **}** *"Eykeliler."* Eyke, sık ağaçlı bir ormanlık alana denir. Bunlar da Hazret-i Şuayb ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi olup onu yalanladılar.

{ وَقَوْمُ تُبَّعٍ **}** *"Ve Tubba' kavmi de."* Tubba'yı yalanladılar. Tubba', Himyer meliki idi. İsmi Esad ibn Melikyekrub, künyesi, Ebû Kerb. Kendisine uyanların çokluğundan dolayı Tubba' olarak isimlendirilmiştir. Müslüman bir adamdı.

{ كُلٌّ **}** *"Bunların hepsi."* Bunların bütünü.

{ كَذَّبَ الرُّسُلَ **}** *"Elçileri yalanlayıp."* Kavmin Kureyş'in seni yalanladığı gibi.

{ فَحَقَّ وَعِيدِ **}** *"Uyardığım azabı hak ettiler."* Resûlleri yalanlamalarından ötürü onlara cezalandırmam ve azabım vacip oldu.

اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

15- "Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik? Doğrusu onlar yeni bir yaratma konusunda şüphe içindedirler!"

{ اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ **}** *"Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik?"* Onları yarattığımızda onların ilk yaratılışı bizi yordu mu ki ölümden sonra onları dirilteceğimizde bu diğer yaratılış bizi yorsun?

{ بَلْ هُمْ **}** *"Doğrusu onlar."* Yani Kureyş.

{ فِي لَبْسٍ **}** *"Şüphe içindedirler."* Kuşku içindedirler.

{ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ **}** *"Yeni bir yaratma konusunda."* Ölümden sonra.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهٗ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ ﴿١٦﴾

16- "Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona neleri fısıldadığını da biliriz. Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız."

{وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ**}** *"Andolsun insanı biz yarattık."* Yani âdemoğlunu. Ebû Cehil olduğu da söylenmiştir.

{وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ**}** *"Ve ona neleri fısıldadığını da biliriz."* Kendisine ne söylediğini.

{نَفْسُهٗ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ**}** *"Nefsinin. Çünkü biz ona daha yakınız."* Onu daha iyi biliriz ve ona daha kâdiriz.

{مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ**}** *"Şah damarından."* Boğaz ile boyun siniri arasındaki damardan. İnsanda şah damarından kendisine daha yakın olan bir şey yoktur. Habl ve verid aynı şeydir.

اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيْدٌ ﴿١٧﴾

17- "İki melek insanın sağında ve solunda oturup yaptıklarını yazmaktadır."

{اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ**}** *"İki melek insanın yaptıklarını yazmaktadır."* İki melek gerçekleşmiş olan şeyleri yazmaktadırlar.

{عَنِ الْيَمِيْنِ**}** *"Sağında."* Âdemoğlunun sağındaki.

{وَعَنِ الشِّمَالِ**}** *"Ve solunda."* Âdemoğlunun solundaki.

{قَعِيْدٌ**}** *"Oturup."* Oturucudurlar. Biri şu azı dişinde diğeri de diğer azı dişinde.[1]

---

1 (اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِيْنِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيْدٌ) *"İki melek insanın sağında ve solunda oturup yaptıklarını yazmaktadır."* Yani Allah Teâlâ tarafından insanoğlunun amellerini yazmakla görevlendirilen iki melek bulunmaktadır.

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

18- "(İnsan) hiçbir söz söylemez ki, yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!"

{مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ**}** *"(İnsan) hiçbir söz söylemez ki."* Kul güzel veya çirkin bir söz söylemiş olmasın ki.

{اِلَّا لَدَيْهِ**}** *"Yanında bir melek bulunmasın."* Üzerinde.

{رَقِيبٌ**}** *"Kendisini gözetleyen."* Koruyup gözetleyen.

{عَتِيدٌ**}** *"Dediklerini yazmaya hazır."* Hazır bulunan. Kendisi lehinde veya aleyhindeki yazan kendisinden ayrılmayan.[2]

وَجَآءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾

---

2 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Hayır ve şerri yazan." Buhârî, Kitabü't-Tevhid, 55 nolu bâb.

b) Hâkim, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; kendisine, (مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ) "*İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!*" buyruğu hakkında sorulunca şöyle demiştir: "Melek, hayır ve şerri yazar. 'Ey genç şu ata eğer vur.' 'Ey genç susun.' şeklindeki sözleri yazmaz. O ancak hayır ve şer niteliği bulunan davranış ve sözleri yazar."
Hâkim bu hadisin Buhârî ve Müslim'in, şartlarına göre sahih olduğu halde tahric etmediklerini de belirtir. Ancak Zehebî onun bu yargısı hakkında hiçbir görüş belirtmez. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 465, Kitabü't-Tağayyür.

c) İbn Abbâs'ın, Hâkim'den aktarılan bu tefsiri âyetin ifadeleriyle uyum göstermemektedir. Bu tefsir İbn Abbâs'ın yanılgılarındandır. Zira âyetin (مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ) "*Hiçbir söz söylemez ki*" ilahî buyruğu son derece geneldir ve dilin telaffuz ettiği her şeyi kapsamaktadır.

d) (قَعِيدٌ) "oturan" ifadesi hakkında müfessirler çok farklı yorumlar yapmışlarsa da temel anlam, âdemoğluyla birlikte bulunan meleklerin olduğunu anlatmaktadır.

e) (اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ) "*Yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!*" Kulların bütün amellerini gözeten her şeyi yazan anlamındadır. Ancak İbn Abbâs'ın yukarıdaki yorumuna göre; âyetin bu bölümünün anlamı şudur: Kulların hayır ve şer niteliği bulunan bütün eylemlerini ve davranışlarını yazan hiçbir şeyi terk etmeyen anlamındadır.

19- "Ölüm sarhoşluğu gerçekten geldiğinde, '(Ey insan), işte bu senin öteden beri kaçıp durduğun şeydir!' (denir)."

{وَجَآءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ**}** *"Ölüm sarhoşluğu geldiğinde."* Can çekişmesi.

{بِالْحَقِّ**}** *"Gerçekten."* Bedbahtlık veya talihlilik ile.

{ذٰلِكَ**}** *"İşte bu."* Ey âdemoğlu!

{مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ**}** *"(Ey insan), senin öteden beri kaçıp durduğun şeydir, (denir)"* Kaçtığın ve hoşlanmadığın.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾

20- "Sur'a üflenir; işte bu, geleceği vaat edilen gündür!"

{وَنُفِخَ فِي الصُّورِ**}** *"Sur'a üflenir."* İşte bu, diriliş nefhasıdır.

{ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ**}** *"İşte bu, geleceği vaat edilen gündür."* Öncekilerin ve sonrakilerin kendisinde toplanacağı.

وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَآئِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾

21- "O gün herkes, yanında bir sevk memuru ve bir de şahitle birlikte gelir."

{وَجَآءَتْ**}** *"O gün gelir."* Kıyâmet gününde.

{كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَآئِقٌ**}** *"Herkes, yanında bir sevk memuru birlikte."* Kendisini Rabbine sevk edecek. Bu günahları yazan melektir.

{وَشَهِيدٌ**}** *"Ve bir de şahitle."* Rabbinin katında hakkında şehadette bulunacağı zâttır. Bu da iyilikleri yazan melektir. Âyetin "Ameline şâhidlik yapacak bir görevli" olduğu da söylenmiştir.

لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾

22- "Andolsun ki sen, (dünyada iken) bundan gaflet içinde idin. Şimdi senden gaflet perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir! (denir)."

{ لَقَدْ كُنْتَ **}** *"Andolsun ki sen, (denir)"* Ey âdemoğlu!

{ فِي غَفْلَةٍ **}** *"Gaflet içinde idin."* Cehalet ve körlük içindeydin.

{ مِنْ هٰذَا **}** *"(Dünyada iken) bundan."* Bu günden.

{ فَكَشَفْنَا **}** *"Şimdi kaldırdık."* Şimdi kaldırdık.

{ عَنْكَ غِطَآءَكَ **}** *"Senden gaflet perdeni."* Dünya yurdunda senden örtü olan amelini.

{ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ **}** *"Bugün artık gözün keskindir."* Keskindir. Âyetin, "Bugün diriliş hakkında ilmin geçerlidir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَقَالَ قَرِينُهُ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾

23- "Beraberindeki melek, 'İşte yanımdaki hazır!' der."

{ وَقَالَ قَرِينُهُ **}** *"Beraberindeki melek, der."* İyiliklerini yazan melek. Kötülüklerini yazan melek olduğu da söylenmiştir.

{ هٰذَا مَا لَدَيَّ **}** *"İşte yanımdaki."* Beni hakkında vekil kıldığın.

{ عَتِيدٌ **}** *"Hazır."* Hazır. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona şöyle buyurur:

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾

24- "(İki meleğe denir): 'Haydi ikiniz, atın cehenneme her inatçı kâfiri!'"

{ أَلْقِيَا **}** *"(İki meleğe denir): 'Haydi ikiniz, atın.'"* Yani atınız.

{ فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ **}** *"Cehenneme her kâfiri."* Allah Teâlâ'yı inkâr edeni. Bu şahıs Velid ibn Muğire el-Mahzumî'dir.

{ عَنِيدٍ **}** *"İnatçı."* İmandan yüz çeviren.

مَنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾

25- "Bütün gücüyle hayra engel olanı, azgın şüpheciyi."

{ مَنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ **}** *"Bütün gücüyle hayra engel olanı."* İslam'dan oğlunu, oğlunun oğlunu, kardeşinin oğlunu, sahip olduklarını, akrabalarını.

{ مُعْتَدٍ **}** *"Azgın."* Gaddar ve zalimi.

{ مُرِيبٍ **}** *"Şüpheciyi."* Açık bir kuşku içinde olan Allah'a iftira atanı.

اَلَّذِي جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾

26- "Allah ile birlikte başka bir ilâh edineni de siz ikiniz şiddetli azaba atın!"

{ اَلَّذِي جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ **}** *"Allah ile birlikte başka bir ilâh edineni de."* Allah'ın oğlunun ve ortağının olduğunu söyleyeni.

{ فَاَلْقِيَاهُ **}** *"Siz ikiniz atın."* Bunun üzerine Allah Teâlâ onun görevli meleğine: "Onu atınız" der.

{ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ **}** *"Şiddetli azaba."* Katı.

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَآ اَطْغَيْتُهُ وَلٰكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾

27- "Müşrikin arkadaşı olan (şeytan) der ki: 'Ey Rabbimiz! Onu ben azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi!'"

{ قَالَ قَرِينُهُ **}** *"Müşrikin arkadaşı olan (şeytan) der ki."* Kötülüklerini yazmakla görevli olan melek.

{ رَبَّنَا مَآ اَطْغَيْتُهُ **}** *"Ey Rabbimiz! Onu ben azdırmadım."* Yazma konusunda acele davranmadım. Söylemediği ve yapmadığı şeyleri de yazmadım.

Bu, kâfirin "Ey Rabbim! Bu melek söylemediğim ve yapmadığım şeyleri de yazmış. Yazma hususunda acele etmiş de ben de unuttum" sözünden sonra söylenir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Müşriğin arkadaşı olan (şeytan) der ki*", şeytan der. "*Ey Rabbimiz!*" Ey Rabbimiz! "*Onu ben azdırmadım*", onu ben saptırmadım.

{ وَلٰكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ **}** *"Fakat kendisi bir sapıklık içindeydi."* Hata içindeydi.

{ بَعِيدٍ **}** *"Derin."* Haktan ve hidayetten uzak.

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾

28- "(O zaman) (Allah) der: 'Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce azap uyarımı göndermiştim!'"

{ قَالَ **}** *"(O zaman) (Allah) der."* Allah Teâlâ onlara der ki:

{ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ **}** *"Huzurumda çekişmeyin."* Yanımda.

{ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ **}** *"Ben size daha önce azap uyarımı göndermiştim."* Ben size Kitap'ta Resûl'le birlikte bu gün hakkında bilgi vermiştim.

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

29- "Benim yanımda söz değiştirilmez ve ben kullara asla zulmedici değilim!"

{ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ **}** *"Benim yanımda söz değiştirilmez."* Katımda söz yalanla değiştirilmez. Âyetin, "Bugün kullara verdiğim hükümde değişiklik meydana gelmez" anlamına geldiği de söylenmiştir.

Ayetin, "Katımda söz iki defa söylenmez" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ **}** *"Ve ben kullara asla zulmedici değilim."* Onları suçsuz bir şekilde cezalandırıcı değilim.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾

30- "O gün cehenneme, 'Doldun mu?' deriz. O da 'Daha var mı?' der."

{ يَوْمَ **}** *"O gün."* Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ **}** *"Cehenneme, 'Doldun mu?' deriz."* Sana vad ettiğim gibi.

{ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ **}** *"O da, 'Daha var mı?' der."* Daha fazlasını ister. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Der ki, "*Doldum.*" "*Daha var mı?*" Ben de bir kişilik dahi olsun yer yok.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾

31- "Cennet de kötülükten sakınanlara yaklaştırılır. Zaten uzak değildir."

{ وَأُزْلِفَتِ **}** *"Yaklaştırılır."* Yakınlaştırılır.

{ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ **}** *"Cennet de kötülükten sakınanlara."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ غَيْرَ بَعِيدٍ **}** *"Zaten uzak değildir."* Onlardan.

هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾

32- "İşte size vaat olunan cennet budur. O, daima (Allah'a) yönelen, kendini koruyan,"

{ هَٰذَا **}** *"İşte."* Sevap ve keramet.

{ مَا تُوعَدُونَ **}** *"Size vaat olunan cennet budur."* Dünyada.

{ لِكُلِّ أَوَّابٍ **}** *"O, daima (Allah'a) yönelen."* Allah Teâlâ'ya ve O'na taate.

{ حَفِيظٍ **}** *"Kendini koruyan."* Boş anlarda Allah Teâlâ'nın emri için. Âyetin, "Namazlar konusunda kendisini koruyan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾

33- "Görmediği halde Rahmân'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur."

{ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ **}** *"Görmediği halde Rahmân'dan korkan kimselere mahsustur."* Her ne kadar Rahmân'ı görmese de O'nun için amel eden.

{ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ **}** *"Ve Allah'a yönelmiş bir kalp ile gelen."* İbadet ve tevhidi ihlaslı. Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾

34- "Oraya esenlik içinde girin! İşte bu sonsuzluk günüdür!"

{ اُدْخُلُوهَا **}** *"Oraya girin."* Yani cennete.

{ بِسَلَامٍ **}** *"Esenlik içinde."* Allah Teâlâ'nın azabından selamet içinde.

{ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ **}** *"İşte bu sonsuzluk günüdür."* Cennet ehlinin cennette ebedilik günüdür.

لَهُمْ مَا يَشَآؤُنَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

35- "Orada, onlara istedikleri her şey var. Hatta katımızda daha fazlası da vardır."

{ لَهُمْ مَا يَشَآؤُنَ **}** *"Onlara istedikleri her şey var."* Arzuladıkları şey.

{ فِيهَا **}** *"Orada."* Cennette.

{ وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ **}** *"Hatta katımızda daha fazlası da vardır."* Yani Rablerinin vechine bakış. Onlara katımızda her gün ve saatte keramet ve fazla sevap vardır.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾

36- "Biz onlardan önce nice kuşakları helâk ettik. Onlar kendilerinden daha güçlü idiler ve beldelerde kaçacak delik aradılar! Hiç kurtuluş var mı?"

{ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ **}** *"Biz onlardan önce nice helâk ettik."* Senin kavminden önce.

{ مِنْ قَرْنٍ **}** *"Kuşakları."* Geçmiş kavimleri.

{ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ **}** *"Onlar kendilerinden daha... idiler."* Senin kavminden.

{ بَطْشًا **}** *"Güçlü."* Kuvvet bakımından.

{ فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ **}** *"Ve beldelerde kaçacak delik aradılar."* Ticaretleriyle yolculuklarda dönüp dolaştılar.

{ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ **}** *"Hiç kurtuluş var mı?"* Acaba kendileri için azabımızdan kaçacak ve sığınılacak bir yer var mı? Âyetin, "Onlardan hiçbir kimse kaldı mı?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾

37- "Şüphesiz ki, bunda aklı olan veya hazır bulunup da kulak veren kimseler için elbette bir öğüt vardır!"

{ اِنَّ فِي ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki, bunda."* Onlara verdiğimiz cezada.

{ لَذِكْرٰى **}** *"Elbette bir öğüt vardır."* Senin kavmin için bir öğüt vardır.

{ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ **}** *"Aklı olan kimseler için."* Diri aklı olan.

{ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ **}** *"Veya kulak veren."* Veya Kur'an'ın kıraatine kulak veren.

{ وَهُوَ شَهِيدٌ **}** *"Hazır bulunup da."* Kalbi gaip olmayıp hazır olan.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾

38- "Andolsun ki, biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri altı günde yarattık ve bize bir yorgunluk da dokunmadı!"

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"Andolsun ki, biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri yarattık."* Mahlukatı ve harikuladelikleri.

{ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ **}** *"Altı günde."* Dünyanın başından altı gün. Bu günlerden her bir günün uzunluğu 1000 yıldır. Bunların ilk günü pazar, son günü ise cuma idi.

{ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ **}** *"Ve bize bir yorgunluk da dokunmadı."* Yahudilerin dedikleri gibi bize herhangi bir zorlukta dokunmadı. Zira Yahudiler "Allah Teâlâ dünyayı yarattığında elini diğer elinin üstüne koydu ve cumartesi günü dinlenmeye geçti" demişlerdir. Allah'ın düşmanları Allah Teâlâ'ya iftira ettiler.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾

39- "Onların söylediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et!"

{ فَاصْبِرْ **}** *"Sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ عَلٰى مَا يَقُولُونَ **}** *"Onların söylediklerine."* Yahudilerin söyledikleri yalanlara. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onların söylediklerine sabret.*" Alaya alanların sözlerine karşı. Bunlar beş kişilik bir grup idi. Kur'an-ı Kerim bu grubu başka bir yerde de zikretmiştir.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ **}** *"Rabbini hamd ile tesbih et."* Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ **}** *"Güneşin doğuşundan önce de."* Ki, bu sabah namazıdır.

{ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ **}** *"Batışından önce de."* Öğle ve ikindi namazlarında.

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾

40- "Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et."

{وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ**}** *"Gecenin bir bölümünde O'nu tesbih et."* O'nun için akşam ve yatsı namazlarını veya teheccüd namazlarını kıl.

{وَاَدْبَارَ السُّجُودِ**}** *"Ve secdelerin ardından da."* Bu, akşam namazından sonraki iki rekâtlık namazdır.[3]

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾

41- "Seslenenin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver!"

{وَاسْتَمِعْ**}** *"Kulak ver."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Ta ki, şu sıfatı dinleyesin.

{يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ**}** *"Seslenenin sesleneceği güne."* âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Seslenenin sesleneceği gün için çalış çabala.

---

3 a) İmam Buhârî, Mücahid'den şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs 'Allah Teâlâ, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bütün namazların arkalarında tesbih etmesini emretti' demiştir." İbn Abbâs bununla (وَاَدْبَارَ السُّجُودِ) "*Secdelerin ardından da*" (50/Kâf/40) âyetini kastediyor. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kâf Sûresi, 4852 nolu hadis.

b) İbn Cerir et-Taberî (وَاَدْبَارَ السُّجُودِ) "*Secdelerin ardından da*" ilahî buyruğu hakkında Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Bu, namazdan sonraki tesbihtir."
Taberî'nin başka bir kanalla Mücahid'den rivayetine göre, o şöyle demiştir: "İbn Abbâs diyordu ki, 'Bütün namazların ardından yapılan tesbihtir.'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 182.
c) İbn Cerir et-Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Bunlar, akşam namazından sonra kılınması emredilen iki secdedir (iki rekâtlık namazdır)." *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 181.
d) Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yapılan aktarımların zayıflığını defaatle belirtmiştik. Diğer rivayetlerde de sened noktasında sıkıntı bulunmaktadır. İsnad zincirlerinde önceden tercüme-i hallerini sunduğumuz Muhammed ibn Humeyd er-Razî ile Rişdîn ibn Kureyb bulunmaktadır. Yukarıda aktarılan rivayetler için kuşkusuz en sahih olanı İmam Buhârî'nin tahric ettiği hadistir. Ayrıca rivayet, âyetin siyak ve sibakıyla da uyum içindedir. Anlamla da örtüşmektedir. Zira âyette tesbih söz konusu edilmektedir. Bu ifadeyi akşam namazı ile özelleştirmek için elde herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Seslenenin Sûr’a üfürerek sesleneceği gün.

{مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ**}** *“Yakın bir yerden.”* Beytü’l-Mukaddes’in kayasından göğe kadar. Burası, yerin göğe en yakın noktası olup 12 mildir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*Yakın bir yerden*”, ayaklarının altlarından işitecekleri.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾

42- “O gün insanlar bu çağrıyı gerçek olarak duyarlar. İşte bu, kabirden çıkış günüdür.”

{يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ**}** *“O gün insanlar bu çağrıyı gerçek olarak duyarlar.”* Kabirden çıkış.

{ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ**}** *“İşte bu, kabirden çıkış günüdür.”* Kabirlerden çıkış günüdür ki, bu gün kıyâmet günüdür.[4]

اِنَّا نَحْنُ نُحْيٖ وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾

43- “Gerçekten biz hem yaşatırız, hem öldürürüz! Sonunda dönüş de ancak bizedir.”

{اِنَّا نَحْنُ نُحْيٖ**}** *“Gerçekten biz hem yaşatırız.”* Diriliş için.

{وَنُمِيتُ**}** *“Hem öldürürüz.”* Dünyada.

---

[4] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(يَوْمُ الْخُرُوجِ) ‘*Kabirden çıkış günü*’, kabirlerden diriliş için çıkacakları gündür.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Kâf Sûresi. Hafız İbn Hacer, Ebû Hatem’in bu haberi İbn Cüreyc’den, o da Ata’dan, o da İbn Abbâs’tan oluşan bir kanalla mevsul olarak aktardığını belirtir. *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 594.

b) (يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ) “*O gün insanlar bu çağrıyı duyarlar*” ilahî buyruğunda geçen sayha/çığlıktan maksat, ikinci nefhadır. Zira bu ikinci nefhada insanlar kabirlerinden kıyam edip çıkarlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ) “*Sûr’a üflenince, Allah’ın dilediklerî müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!*” (39/ez-Zümer/68)

{ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ **}** *"Sonun da dönüş de ancak bizedir."* Ölümden sonra.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾

44- "O gün yer yarılır (ve insanlar) kabirlerinden süratle çıkarlar. İşte bu bize göre çok kolay olan bir toplamadır!"

{ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ **}** *"O gün yer yarılır."* Yer yarılır.

{ عَنْهُمْ سِرَاعًا **}** *"(Ve insanlar) kabirlerinden süratle çıkarlar."* Kabirlerden süratlice çıkarlar.

{ ذٰلِكَ حَشْرٌ **}** *"İşte bu bir toplamadır."* Sevk konusunda.

{ عَلَيْنَا يَسِيرٌ **}** *"Bize göre çok kolay olan."* Basittir.

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

45- "Biz onların söylediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Öyleyse benim tehdidimden korkanlara Kur'an ile öğüt ver!"

{ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ **}** *"Biz onların söylediklerini çok iyi biliriz."* Diriliş için. Âyetin "Dünyada söylediklerini" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَآ اَنْتَ **}** *"Sen değilsin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ **}** *"Onların üzerinde bir zorba."* Onları iman etmeye zorlayıcı değilsin. Daha sonra Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e onlarla savaşmasını emretti.

{ فَذَكِّرْ **}** *"Öyleyse öğüt ver."* Öğüt ver.

{ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ **}** *"Benim tehdidimden korkanlara Kur'an ile."* Ve korkmayanlara yönelik bir tehdittir. Senin öğütünü ahiretteki azabımdan korkanlar ancak alır.

سورة الذَّارِيَاتِ

51- ZÂRİYÂT SÛRESİ

Kendisinde "Zâriyât"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 60, sözcük sayısı 360 ve harf sayısı da 1.287'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾

1- "Yemin olsun, savurup kaldıran rüzgârlara."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Zâriyât Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالذَّارِيَاتِ **}** *"Yemin olsun, rüzgârlara."* Diyor ki, Allah Teâlâ esen rüzgârlara yemin etti.

{ ذَرْوًا **}** *"Savurup kaldıran."* Rüzgârların kavmin evlerinde saçtığı şeylere.

فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾

2- "Bir ağırlık taşıyanlara."

{ فَالْحَامِلَاتِ **}** *"Taşıyanlara."* Su yüklü bulutlara kasem ederim ki.

{ وِقْرًا **}** *"Bir ağırlık."* Yağmurla ağırlaşmış.

فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾

3- "Kolayca akıp gidenlere."

{ فَالْجَارِيَاتِ **}** *"Akıp gidenlere."* Gemilere yemin ederim ki.

{ يُسْرًا **}** *"Kolayca."* Kolaylaştırılarak basitçe giden.

فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرًا ﴿٤﴾

4- "Buyruğu eksiksiz yerine getirenlere ki."

{ فَالْمُقَسِّمَاتِ **}** *"Eksiksiz yerine getirenlere ki."* Cebrail, Mikail, İsrafil ve Ölüm Meleği'ne yemin ederim ki.

{ اَمْرًا **}** *"Buyruğu."* Kullar arasında taksim ederler. Bu şeylere yemin ederim ki.

اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾

5- "O size vaat olunan elbette doğrudur."

{ اِنَّمَا تُوعَدُونَ **}** *"O size vaat olunan."* Diriliş.

{ لَصَادِقٌ **}** *"Elbette doğrudur."* Gerçekleşecektir.

وَاِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

6- "Ve hesap günü mutlaka gelecektir."

{ وَاِنَّ الدِّينَ **}** *"Ve hesap günü."* Hesap, kaza ve o gündeki kısas.

{ لَوَاقِعٌ **}** *"Mutlaka gelecektir."* Gerçekleşecektir olacaktır.

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾

7- "Yine yörüngeleri olan göğe yemin olsun ki."

{ وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْحُبُكِ **}** *"Yine yörüngeleri olan göğe yemin olsun ki."* Bu da başka bir yemindir. "*Yörüngeler sahibi olan göğe yemin ederim ki*" güzellik, letafet, düzen ve yollar sahibi olan.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: *"Güneş, yıldız ve ay sahibi göğe."*

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rüzgâr suya vurduğunda suda oluşan iz veya rüzgârın estiğinde kumda bıraktığı dalgalanma veya dalgalı saçın kıvrımları veya demirin zırhının dalgaları gibi izler sahibi.

Ayetin, "Yedinci kat gök" anlamına geldiği de söylenmiştir. Allah Teâlâ göğe de yemin etmiştir.[1]

إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾

8- "Siz çelişkili sözler söylüyorsunuz!"

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(الْحُبُكِ) göğün düzenli oluşu ve güzelliği anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Zâriyât Sûresi.
Bu haberi Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.
b) Taberî'nin İkrime ve Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric ettiği rivayette ise İbn Abbâs şöyle demektedir: "Güzelce yaratılmış demektir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 189.
İbn Hacer de bu iki hadisi zikreder ve bu iki haberin senedlerinin sağlam olduğunu belirtir. Ancak Taberî'nin rivayet ettiği ilk hadiste Ata ibn Ebî's-Saib bulunmaktadır ki, bu şahıs rivayetleri birbirine karıştırmıştır. Fakat şu kadar var ki, haberi kendisinden Süfyan rivayet etmiştir ki, Süfyan'ın kendisinden rivayeti onun hafızasında karışıklığa düşüşünden öncedir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 601.i
c) İbn Abbâs âyette geçen (الْحُبُكِ) sözcüğünü, düzenli, muntazam ve güzel yaratılış olarak tefsir etmiştir. Bu tefsir sadece İbn Abbâs'a ait değildir. İkrime, Katade, Rebi ibn Ebes ve Said ibn Cübeyr de sözcüğü böyle tefsir etmişlerdir. Mücahid'in ise sözcüğün tefsiri bağlamında şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Sağlam yapılı." İbn Cerir et-Taberî bunu zikretmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s.189-190.
d) Alûsî müfessirlerin görüşlerini aktardıktan sonra bu tefsirin tevcihi hakkında şöyle der: "Müfessirlerin sahip olduğu bu görüş Arapların sanki şu sözünden kaynaklanmaktadır: 'Habektü'ş-şeye' bir şeyi sağlam yaptım, o eylemi güzelce yerli yerinde gerçekleştirdim." *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 27, s. 4.

{ اِنَّكُمْ **}** *"Siz."* Ey Mekke ehli!

{ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ **}** *"Çelişkili sözler söylüyorsunuz."* Kiminiz Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik ediyor, kiminiz de bu ikisini yalanlıyorsunuz.

يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَ ﴿٩﴾

9- "Ondan (Kur'an'dan veya imandan) dönen döndürülür!"

{ يُؤْفَكُ عَنْهُ **}** *"Ondan (Kur'an'dan veya imandan) döndürülür!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'dan engeller.

{ مَنْ اُفِكَ **}** *"Dönen."* Haktan ve hidayetten engelleyen. Bu şahıslar Velid ibn Muğire el-Mahzumî, Ebû Cehil ibn Hişam, Übeyy ibn Halef, Ümeyye ibn Halef, Münebbih ibn Haccac, Nübeyh ibn Haccac'tır. İnsanları yalan ve iftira ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'dan engellemiş, Allah Teâlâ da bu nedenden dolayı onlara lanet ederek şöyle buyurmuştur:

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾

10- "O kahrolası yalancılar!"

{ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ **}** *"O kahrolası yalancılar!"* Yalancılara lanet olsun. Mahzum oğullarına. Velid ibn Muğire ve ashabıdır.[2]

---

2 a) (قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ) "*O kahrolası yalancılar*" ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle der: "Kuşkuya düşenlere lanet olsun." Bu haberi Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla kendisinden rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 192.
b) Kur'an ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında birbirinden farklı sözler ileri sürdüler, değişik bâtıl ve sapkın görüşler ortaya koydular. Kur'an'ın şiir, sihir, kehanet Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in şair, sihirbaz ve kahin olduğunu söyleyip dururlar. Bu düşünceler ve sözler zanna dayalı Allah Teâlâ'ya atılan iftiralardır. Onlar bu şaşkınlık içinde apışıp kaldılar ve bu sapkınlık içinde oyalanıp durdular. Kendileriyle Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) arasında düşmanlık pekiştikçe Hazretle mücadelede yeni yeni savaş araçlarına başvurdular ve O'nun çağrısını ortadan kaldırmak için büsbütün çabalayıp durdular.

اَلَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾

11- "Onlar koyu bir bilgisizlik içinde ne yaptığını bilmiyorlar!"

{ اَلَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ **}** *"Onlar koyu bir bilgisizlik içinde"* Ahiret konusunda cehalet ve körlük içindedirler.

{ سَاهُونَ **}** *"Ne yaptığını bilmiyorlar!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmekten gafil.[3]

يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾

12- "'O ceza günü ne zaman?' (diye) soruyorlar."

{ يَسْـَٔلُونَ **}** *"(Diye) soruyorlar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mahzum oğulları sormaktadırlar.

---

3 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(فِي غَمْرَةٍ) sözcüğü, onlar kendi dalaletleri, sapıklıkları içinde oyalanıp duran kimselerdir, anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Zâriyât Sûresi.
Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 192.
b) Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric ettiği rivayette ise İbn Abbâs şöyle demektedir: "Gaflet içinde oyalanıp duran insanlardır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 192.
c) Bu ve bundan önceki âyette söz konusu edilen grup 8. âyette geçen ihtilafa düşenler grubudur. Allah Teâlâ bu âyette şöyle buyurmaktadır: (اِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ) "*Siz çelişkili sözler söylüyorsunuz!*" (51/ez-Zâriyât/8) Bu ihtilafa düşen grup Kur'an ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygamber oluşu hakkında ihtilafa düşmüşlerdir.
d) Âyetin tefsiri hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. İmam Buhârî'den gelen rivayette "Onlar kendi dalaletleri, sapıklıkları içinde oyalanıp duran kimselerdir" iken, Taberî'den gelen ikinci rivayette ise "Gaflet içinde oyalanıp duran insanlardır" geçmektedir. Her iki tefsir birbirine aykırı değildir. Âyetin mefhumuyla uygunluk göstermektedir. Ancak ikinci yorum onların düşünüp düşünmemelerinin gerçekliğini açıklamaktadır. Onlar Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in davet ettiği hak konusunda düşünme noktasında bir gaflet ve bir şaşkınlık içinde idiler. İlk tefsir Kureyş'in sapkın düşüncelerinin temelinin neticesini açıklamaktadır. Bu sapkın düşünceleri kendilerini hak dinden uzaklaştırıp sapıklığa vardırdı. Onlar bu İslam düşmanlığı içinde zaman ilerledikçe bu sapıklık içinde oyalanıp durdular.

{ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ **}** *"O ceza günü ne zaman?"* Kendisinde azap göreceğimiz kıyâmet günü ne zaman?

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾

13- "O gün, ateş üzerinde kıvranacakları gündür!"

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

{ يَوْمَ **}** *"O gün."* Ki bugün kıyâmet günüdür.

{ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ **}** *"Ateş üzerinde kıvranacakları gündür."* Yanacakları. Âyetin, "Ateşte azap görecekleri gündür" anlamına geldiği de söylenmiştir.

Ayetin, "Ateşte derilerinin yanacakları gündür" anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ateş üzerinde çekilecekleri gündür. Zebani melekleri kendilerine şöyle diyecektir:

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

14- "Tadın azabınızı! İşte sizin acele gelmesini istediğiniz budur! (denir)."

{ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ **}** *"Tadın azabınızı."* Yakıtınızı, azabınızı ve pişmenizi.

{ هٰذَا **}** *"İşte budur (denir)"* Bu azap.

{ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ **}** *"Sizin acele gelmesini istediğiniz!"* Dünyada.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾

15- "Şüphesiz ki, Allah'a isyandan sakınanlar cennetlerde ve pınar başlarındadır."

Allah Teâlâ, Ebûbekir ve ashabı gibi olan mü'minlerin yerleşecekleri yerleri açıklamak üzere şöyle buyurur:

{ اِنَّ الْمُتَّقِينَ **}** *"Şüphesiz ki, Allah'a isyandan sakınanlar."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ فِي جَنَّاتٍ **}** *"Cennetlerde."* Bahçelerde.

{ وَعُيُونٍ **}** *"Ve pınar başlarındadır."* Temiz suların başlarındadırlar.

اٰخِذِينَ مَآ اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾

16- "Rablerinin kendilerine verdikleri nimetleri alırlar. Çünkü onlar, bundan önce iyilik yaparlardı."

{ اٰخِذِينَ **}** *"Alırlar."* Razı olarak kabul ederler.

{ مَآ اٰتٰيهُمْ **}** *"Kendilerine verdikleri nimetleri."* Rablerinin kendilerine cennette verdikleri nimetleri. Âyetin, "Rablerinin kendilerine emrettiği şeylerle amel ederler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَبُّهُمْ **}** *"Rablerinin."* Dünyada.

{ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ **}** *"Çünkü onlar, bundan önce."* Sevap ve kerametten önce.

{ مُحْسِنِينَ **}** *"İyilik yaparlardı."* Dünyada söz ve davranışlarıyla.

كَانُوا قَلِيلًا مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾

17- "Geceleri pek az uyurlardı."

{ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ **}** *"Geceleri pek az uyurlardı."* Diyor ki, geceleri uyumaları ne derecede azdır.

وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾

18- "Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi."

{ وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ **}** *"Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi."* Namaz kılarlar.

وَفِيٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾

19- "Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı."

{ وَفِيٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ **}** *"Onların mallarında bir hak vardı."* Mallarında belirli oranlarda bir hak olduğu görüşündedirler.

{ لِلسَّآئِلِ **}** *"Muhtaç için."* İsteyenler için (dilenenler).

{ وَالْمَحْرُومِ **}** *"Ve yoksullar."* İstemeyen/dilenmeyen, kendisine verilmeyen ve yoksulluğu kavranılmayan.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Ve yoksullar*", ücretini ve ganimetinden mahrum olan. "*Yoksulların*", gününü kurtaramayan, geçimi sıkıntılı çalışanlar olduğu da söylenmiştir.

وَفِي الْاَرْضِ اٰيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾

20- "Kesin olarak inanacaklar için yeryüzünde nice ibretler vardır!"

{ وَفِي الْاَرْضِ اٰيَاتٌ **}** *"Yeryüzünde nice ibretler vardır!"* Alametler ve ibretler. Ağaç, hayvanlar, dağlar ve denizler.

{ لِلْمُوقِنِينَ **}** *"Kesin olarak inanacaklar için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik edecekler için.

وَفِيٓ اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

21- "Ve kendi nefislerinde (nice ibretler) vardır! Hâlâ görmüyor musunuz?"

{ وَفِيٓ اَنْفُسِكُمْ **}** *"Ve kendi nefislerinde (nice ibretler) vardır!"* Kendilerinde de alametler vardır. Acılar, hastalıklar ve belalar. Adam bir yerden yer, diğer iki mekândan da def-i hacet giderir.

{ اَفَلَا تُبْصِرُونَ **}** *"Hâlâ görmüyor musunuz?"* Hâlâ akıllanıp da Allah Teâlâ'nın yarattığı şeyler üzerinde düşünmüyor musunuz?

وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Gökte de rızkınız ve size vaat olunan başka şeyler vardır!"

{ وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ **}** *"Gökte de rızkınız."* Gökten rızkınız, yani yağmurla gelmektedir.

{ وَمَا تُوعَدُونَ **}** *"Ve size vaat olunan başka şeyler vardır."* Yani cennet.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Göktede rızkınız*", rızkınız göğün Rabbine aittir. "*Ve size vaat olunan başka şeyler vardır*", sevap ve cezalandırma da.

فَوَرَبِّ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَآ اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki, size yapılan bu vaat, tıpkı sizin konuşmanız gibi gerçektir."

{ فَوَرَبِّ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ **}** *"Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki."* Kendi nefsine kasem ederek;

{ اِنَّهُ **}** *"Size yapılan bu vaat."* Size anlatmış olduğum rızık konusu.

{ لَحَقٌّ **}** *"Gerçektir."* Lâ ilâhe illallah dediğiniz gibi. Gerçekleşecek ve olacaktır.

{ مِثْلَ مَآ اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ **}** *"Tıpkı sizin konuşmanız gibi."* Lâ ilâhe illallah dediğiniz gibi.

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾

24- "İbrahim'in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?"

{ هَلْ اَتٰيكَ **}** *"Sana geldi mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim'in misafirlerinin haberi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın konuklarının haberi.

{ الْمُكْرَمِينَ **}** *"Şerefli."* Onlara buzağı ile ikramda bulunmuştu.

اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾

25- "Hani onlar (İbrahim'in) huzuruna girip, 'Selam sana' demişlerdi. (İbrahim) 'Size de selam olsun!' demiş (ve içinden), 'Bunlar tanınmamış bir topluluk!' (diye geçirmişti)."

{ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ **}** *"Hani onlar (İbrahim'in) huzuruna girip."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın huzuruna Cebrail ve beraberinde iki melek girmiştir. Girenlerin Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ile birlikte 12 kişi olduğu da söylenmiştir.

{ فَقَالُوا سَلَامًا **}** *"Selam sana, demişlerdi."* Hazreti İbrahim ('aleyhi's-selâm)'a selam verdiler.

{ قَالَ سَلَامٌ **}** *"(İbrahim) 'Size de selam olsun!' demiş."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onların selamlarını alarak size de selam olsun demiştir.

{ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ **}** *"(Ve içinden), 'Bunlar tanınmamış bir topluluk!' (diye geçirmişti.)"* Onları tanıyamamış, o zaman diliminde bu yerde onların selamlarını anlayamamıştı.

فَرَاغَ اِلٰى اَهْلِهٖ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾

26- "(İbrahim) hemen ailesinin yanına giderek, semiz bir dana (eti) getirdi."

{ فَرَاغَ اِلٰى اَهْلِهٖ **}** *"(İbrahim) hemen ailesinin yanına giderek,"* Hemen ailesinin yanına dönerek.

{ فَجَآءَ **}** *"Getirdi."* Konuklarına.

{ بِعِجْلٍ سَمِينٍ **}** *"Semiz bir dana (eti)"* Küçük kızartılmış.

فَقَرَّبَهٓۥٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٢٧﴾

27- "Onların önüne koyup, 'Yemez misiniz?' dedi."

{ فَقَرَّبَهٓۥٓ **}** *"Koyup."* Yani kızartılmış buzağıyı.

{ اِلَيْهِمْ **}** *"Onların önüne."* Konuklarının önüne koymuş ancak onlar ellerini yemeğe uzatmamışlar.

{ قَالَ **}** *"Dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm).

{ اَلَا تَاْكُلُوْنَ **}** *"Yemez misiniz?"* Yiyecekten.

فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيْفَةً قَالُوْا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوْهُ بِغُلٰمٍ عَلِيْمٍ ﴿٢٨﴾

28- "Yemediklerini görünce onlardan içine bir korku düştü. Onlar (İbrahim'e), 'Korkma!' dediler ve ona çok bilgili bir oğul müjdelediler."

{ فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيْفَةً **}** *"Yemediklerini görünce onlardan içine bir korku düştü."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) kendi nefsinde onlara karşı bir korku hissetti. Zira onlar kendi yemeğinden yememişlerdi. Bunun üzerine Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onların hırsız olduğunu sanmış. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) döneminde bir kişi arkadaşının yemeğinden yerse o artık ona karşı güven hissederdi. Melekler Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın korktuğunu anlayınca.

{ قَالُوْا لَا تَخَفْ **}** *"Onlar (İbrahim'e,) 'Korkma!' dediler."* Ey İbrahim bizden korkma. Zira bizler Rabbinin elçileriyiz.

{ وَبَشَّرُوْهُ **}** *"Ve ona müjdelediler."* Allah'tan.

{ بِغُلٰمٍ **}** *"Bir oğul."* Bir çocuk.

{ عَلِيمٍ **}** *"Çok bilgili."* Küçüklüğünde hilm sahibi büyüğünde de azamet sahibi ki, bu çocuk Hazret-i İshak ('aleyhi's-selâm)'dır.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾

29- "Hanımı (Sâre) bir çığlık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, 'Ben kısır, yaşlı bir kadınım, (nasıl çocuğum olur?)' dedi."

{ فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ **}** *"Hanımı (Sâre) geldi."* Hanımı Sâre başladı.

{ فِي صَرَّةٍ **}** *"Bir çığlık atarak."* Bir çığlık ve velvele.

{ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا **}** *"Ve elini yüzüne vurarak."* Parmaklarının uçlarının toplayıp, yüzüne ve alnına vurup.

{ وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ **}** *"Ben kısır, yaşlı bir kadınım, (nasıl çocuğum olur,) dedi."* Kısır yaşlı bir kadın nasıl çocuk dünyaya getirir?

قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

30- "Onlar, 'Böyledir,[4] Rabbin böyle buyurdu. Çünkü O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilir!' dediler."

{ قَالُوا **}** *"Onlar, dediler."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) ve beraberindekiler.

{ كَذَٰلِكِ **}** *"Böyledir."* Sana dediğimiz gibidir ey Sâre!

{ ا قَالَ رَبُّكِ نَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ **}** *"Rabbin buyurdu Çünkü O, tam hüküm ve hikmet sahibidir,"* Kısırdan ve kısır olmayandan çocuğun dünyaya gelmesine hükmeden.

{ الْعَلِيمُ **}** *"Her şeyi bilir!"* Siz ikinizden gerçekleşecek olan çocuğu bilir.

---

4 Meale tarafımızdan eklenmiştir.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾

31-32- "(İbrahim) dedi: 'Ey elçiler! Sizin asıl gönderilmenize sebep olan iş nedir?' (Melekler) dediler: 'Biz suçlu bir kavme gönderildik.'"

{ قَالَ **}** *"(İbrahim) dedi."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm).

{ فَمَا خَطْبُكُمْ **}** *"Sizin asıl gönderilmenize sebep olan iş nedir?"* Durumunuz nedir, ne için geldiniz, neyi getirdiniz?

{ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ قَالُوٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ **}** *"Ey elçiler! (Melekler) dediler: Biz suçlu bir kavme gönderildik."* Müşrik olan bir kavme geldik. Kendi nefisleri için çirkin amelleriyle helaki hak eden bir kavme geldik. Melekler bununla Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini kastetmekteydiler.

لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾

33- "Onların üzerine çamurdan, pişmiş taş atacağız."

{ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ **}** *"Onların üzerine çamurdan, pişmiş taş atacağız."* Kiremit tuğla gibi pişirilmiş.

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

34- "(O taşlardan her birinin), sınırı aşanlardan kime isabet edeceği Rabbin katında işaretlenmiştir."

{ مُسَوَّمَةً **}** *"(O taşlardan her birinin)... isabet edeceği işaretlenmiştir."* Siyah kırmızı ile çizilmiştir.

{ عِنْدَ رَبِّكَ **}** *"Rabbin katında."* Rabbinin katında bu taşın kime geleceği.

{ لِلْمُسْرِفِينَ **}** *"Sınırı aşanlardan kime."* Müşriklere.

فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾

35- "Sonunda o kentte bulunan mü'minleri çıkardık."

{ فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا **}** *"Sonunda o kentte bulunan çıkardık."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kasabalarında.

{ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minleri."* Muvahhidleri.

فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾

36- "Ancak orada Müslümanlardan, bir ev halkından başka kimse de bulamadık."

{ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا **}** *"Ancak orada kimse de bulamadık."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kasabalarında.

{ غَيْرَ بَيْتٍ **}** *"Bir ev halkından başka."* Bir ev halkından başka.

{ مِنَ الْمُسْلِمِينَ **}** *"Müslümanlardan."* Yakınlaştırılmış olanlardan başka. Bunlar Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) ve Zaura ve Risa adlı iki kızıdır.

وَتَرَكْنَا فِيهَآ اٰيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٣٧﴾

37- "Can yakıcı azaptan korkanlar için, orada bir ibret bıraktık."

{ وَتَرَكْنَا فِيهَآ **}** *"Orada bıraktık."* Yani Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kasabalarında bıraktık.

{ اٰيَةً **}** *"Bir ibret."* Bir alamet ve bir ibret.

{ لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَ **}** *"Can yakıcı azaptan korkanlar için."* Ahiretten korkanlar için ta ki, onların eylemlerine uymasınlar.

وَفِي مُوسٰى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

38- "Musa'nın kıssasında da bir ibret vardır. Hani biz onu açık bir delille Firavun'a göndermiştik."

{ وَفِي مُوسٰٓى **}** *"Musa'nın kıssasında da bir ibret vardır."* Onda da bir ibret vardır.

{ اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ **}** *"Hani biz onu açık bir delille Firavun'a göndermiştik."* Apaçık bir kanıt olan el ve asâ mucizesiyle.

فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ﴿٣٩﴾

39- "(Firavun ise) ordusu ile birlikte ondan yüz çevirmiş (ve onun hakkında,) 'Bu ya bir sihirbaz ya da bir deli!' demişti."

{ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ **}** *"(Firavun ise) ordusu ile birlikte ondan yüz çevirmiş."* Ve Firavun âyete ve Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'a iman etmekten yüz çevirmişti.

{ وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ **}** *"(Ve onun hakkında,) 'Bu ya bir sihirbaz ya da bir deli!' demişti."* Hastalığa kapılmış.

فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿٤٠﴾

40- "Sonunda biz onu ve ordularını yakalayıp denize attık. (Firavun bu sırada) kendini kınayıp duruyordu."

{ فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ **}** *"Sonunda biz onu ve ordularını yakalayıp."* Toplumunu.

{ فَنَبَذْنٰهُمْ **}** *"Attık."* Onları boğduk.

{ فِي الْيَمِّ **}** *"Denize."* Denizde.

{ وَهُوَ مُلِيْمٌ **}** *"(Firavun bu sırada) kendini kınayıp duruyordu."* Allah katında kendi nefsini kınıyordu.

وَفِي عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيْحَ الْعَقِيْمَ ﴿٤١﴾

41- "Ad kavminde de bir ibret vardır. Hani biz onların üzerine kasıp kavuran bir rüzgâr göndermiştik."

{ وَفِي عَادٍ **}** *"Ad kavminde de bir ibret vardır."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavminde de.

{ اِذْ اَرْسَلْنَا **}** *"Hani biz göndermiştik."* Musallat etmiştik.

{ عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ **}** *"Onların üzerine kasıp kavuran bir rüzgâr."* Kendisinde hiçbir çıkışın olmadığı yani batı rüzgârını.

مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾

42- "Öyle ki, üzerinden geçtiği hiçbir şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu."

{ مَا تَذَرُ **}** *"Öyle ki canlı bırakmıyor."* Terk etmiyor.

{ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Hiçbir şeyi."* Onlardan hiçbir şeyi ve onların sahip olduğu şeyleri.

{ اَتَتْ عَلَيْهِ **}** *"Üzerinden geçtiği."* Rüzgâr ona uğruyor.

{ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ **}** *"Onu kül edip savuruyordu."* Toprak.

وَفِي ثَمُودَ اِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتّٰى حِينٍ ﴿٤٣﴾

43- "Semud kavminde de ibretler vardır. Hani onlara, 'Bir süreye kadar, dünya nimetlerinden yararlanın!' denmişti."

{ وَفِي ثَمُودَ **}** *"Semud kavminde de ibretler vardır."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavminde de ibret vardır.

{ اِذْ قِيلَ لَهُمْ **}** *"Hani onlara, denmişti."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) onların dişi deveyi boğazlamalarının ardından onlara şöyle buyurmuştu:

{ تَمَتَّعُوا **}** *"Dünya nimetlerinden yararlanın."* Yaşayınız.

{ حَتّٰى حِينٍ **}** *"Bir süreye kadar."* Azabın inişine kadar.

فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Fakat onlar Rablerinin buyruğuna karşı geldiler. Bu yüzden bakıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi."

{ فَعَتَوْا **}** *"Fakat onlar karşı geldiler."* Kaçındılar.

{ عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerinin buyruğuna."* Rablerinin emrini kabulden.

{ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ **}** *"Bu yüzden onları yıldırım çarpıverdi."* Korkunç sesle azap.

{ وَهُمْ يَنْظُرُونَ **}** *"Bakıp dururlarken."* Kendilerine inen azaba.

فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾

45- "Öyle ki, ne kendileri ayağa kalkabildiler, ne de başkaları onlara yardım edebildi!"

{ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ **}** *"Öyle ki, ne kendileri ayağa kalkabildiler."* Allah'ın azabından ayağa kalkmaya güçleri yetmedi.

{ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ **}** *"Ne de başkaları onlara yardım edebildi."* Ne de onların bedenlerinden azabı engelleyen kimse vardı.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Daha önce de Nûh kavmini (helâk etmiştik). Çünkü onlar da yoldan çıkmış fâsık bir kavim idiler."

{ وَقَوْمَ نُوحٍ **}** *"Nûh kavmini (helâk etmiştik)."* Onları da helak ettik.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce de."* Hazreti Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavminden önce.

{ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ **}** *"Çünkü onlar da yoldan çıkmış fâsık bir kavim idiler."* Kâfirler.

وَالسَّمَآءَ بَنَيْنَاهَا بِاَيْدٍ وَاِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Göğü biz kendi ellerimizle bina ettik. Şüphesiz ki, biz onu elbette genişletmekteyiz!"

{ وَالسَّمَآءَ بَنَيْنَاهَا **}** *"Göğü biz bina ettik."* Onları yarattık.

{ بِاَيْدٍ **}** *"Kendi ellerimizle."* Kuvvet ile.

{ وَاِنَّا لَمُوسِعُونَ **}** *"Şüphesiz ki, biz onu elbette genişletmekteyiz."* Onu dilediğimizce genişletmekteyiz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Şüphesiz ki, biz onu elbette genişletmekteyiz*", rızıkla.

وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Yeri de biz döşedik. Biz ne güzel döşeyiciyiz!"

{ وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا **}** *"Yeri de biz döşedik."* Suyun üzerine.

{ فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ **}** *"Biz ne güzel döşeyiciyiz."* Sericileriz.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

49- "Biz, düşünüp öğüt almanız için her şeyden çift çift yarattık."

{ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ **}** *"Biz, her şeyden çift çift yarattık."* Yerde iki türden.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ **}** *"Düşünüp öğüt almanız için."* Allah Teâlâ'nın yarattığı şeylerde öğüt alasınız diye.

فَفِرُّوٓا اِلَى اللّٰهِ اِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

50- "Öyleyse hemen Allah'a koşun. Çünkü ben O'nun tarafından (size gönderilmiş) apaçık bir uyarıcıyım."

{فَفِرُّوٓا اِلَى اللّٰهِ} *"Öyleyse hemen Allah'a koşun."* Allah Teâlâ'dan Allah Teâlâ'ya koşunuz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah'a isyan etmekten Allah'a itaate koşunuz. Âyetin, "Şeytan'a taatten Rahmân'a taate koşunuz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{اِنِّي لَكُمْ مِنْهُ} *"Çünkü ben O'nun tarafından (size gönderilmiş.)"* Allah'tan.

{نَذِيرٌ مُبِينٌ} *"Apaçık bir uyarıcıyım."* Bildiğiniz dil ile sizi açıkça korkutucu bir resûlüm.

وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ اِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

51- "Allah ile birlikte başka bir ilâh edinmeyin. Çünkü ben O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım."

{وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ} *"Allah ile birlikte başka bir ilâh edinmeyin."* Allah Teâlâ'nın çocuğunun ve ortağının olduğunu söylemeyiniz.

{اِنِّي لَكُمْ مِنْهُ} *"Çünkü ben O'nun tarafından (size gönderilmiş.)"* Allah'tan.

{نَذِيرٌ مُبِينٌ} *"Apaçık bir uyarıcıyım."* Bildiğiniz dille korkutucu.

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾

52- "İşte böylece onlardan öncekiler de, kendilerine herhangi bir peygamber gelince, 'Bu ya bir sihirbaz ya da cinlenmiş!' dediler."

{كَذٰلِكَ} *"İşte böylece."* Senin kavminin sana sihirbaz veya deli dediği gibi.

{مَآ اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} *"Onlardan öncekiler de, kendilerine gelince."* Senin kavminden öncekilerde.

{مِنْ رَسُولٍ} *"Herhangi bir peygamber."* Onları Allah'a davet eden.

{اِلَّا قَالُوا} *"Dediler."* Bu resûl için dediler.

{سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ} *"Bu ya bir sihirbaz ya da cinlenmiş!"*

اَتَوَاصَوْا بِهٖ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Onlar birbirlerine bunu mu tavsiye ettiler? Hayır! Onlar gerçekten azgın bir kavimdir!"

{اَتَوَاصَوْا بِهٖ} *"Onlar birbirlerine bunu mu tavsiye ettiler?"* Her kavim resûllerine sihirbaz veya deli demek için muvafakat mı etmiştir?

{بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ} *"Hayır! Onlar gerçekten azgın bir kavimdir."* Kâfir bir kavimdir.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ اَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾

54- "Artık onlardan yüz çevir, çünkü sen bu yüzden kınanacak değilsin."

{فَتَوَلَّ عَنْهُمْ} *"Artık onlardan yüz çevir."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlardan yüz çevir.

{فَمَآ اَنْتَ بِمَلُومٍ} *"Çünkü sen bu yüzden kınanacak değilsin."* Bizim katımızda kınanacak değilsin. Zira sen özür sahibi oldun ve ulaştırdın. Allah Teâlâ bunun ardından Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e kıtali/cihadı emretti.

وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾

55- "(Sen yine de) öğüt verip hatırlat. Çünkü hatırlatmak mü'minlere fayda verir."

{وَذَكِّرْ} *"(Sen yine de) öğüt verip hatırlat."* Kur'an ile öğüt ver.

{فَاِنَّ الذِّكْرٰى} *"Çünkü hatırlatmak."* Kur'an ile öğüt veriş.

{تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِيْنَ} *"Mü'minlere fayda verir."* Mü'minlerin salahını artırır.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ ﴿٥٦﴾

56- "Ben cinleri ve insanları ancak beni tanısınlar, bana ibadet etsinler diye yarattım."

{وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ} *"Ben cinleri ve insanları ancak beni tanısınlar, bana ibadet etsinler diye yarattım."* Bana itaat etsinler diye. Bu, kendine taat edenlere özgü özel bir emirdir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Eğer onları ibadet için yaratmış olsaydı Rablerine bir göz açıp kapaması kadar dahi olsun isyan etmezlerdi.

Ali ibn Ebî Talib ise şöyle anlam vermiştir: "Ben onları ancak onlara emredeyim ve yükümlü kılayım diye yarattım."

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Ben cinleri ve insanları ancak beni tanısınlar, bana ibadet etsinler diye yarattım." Ancak onlara beni birlemeleri ve bana ibadet etmelerini emretmem için yarattım.

مَآ اُرِيْدُ مِنْهُمْ مِنْ رِّزْقٍ وَّمَآ اُرِيْدُ اَنْ يُّطْعِمُوْنِ ﴿٥٧﴾

57- "Ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum."

{مَآ اُرِيْدُ مِنْهُمْ مِنْ رِّزْقٍ} *"Ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum."* Onları kendi nefislerini rızıklandırmakla yükümlü tutmadım.

{وَمَآ اُرِيْدُ اَنْ يُّطْعِمُوْنِ} *"Beni doyurmalarını da istemiyorum."* Onların rızıkları hususunda bana yardım etmekle de yükümlü tutmadım.

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِيْنُ ﴿٥٨﴾

58- "Kuşkusuz rızık veren, o çok büyük güç sahibi olan Allah'tır."

{إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ**}** *"Kuşkusuz rızık veren, o Allah'tır."* Kullarına.

{ذُو الْقُوَّةِ**}** *"Güç sahibi olan."* Düşmanlarına karşı.

{الْمَتِينُ**}** *"Çok büyük."* Onları cezalandırması şiddetli.

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾

59- "Kuşkusuz zulmedenlerin, geçmişlerinin payı gibi, bir azap payı vardır. Ama şimdi onu benden acele istemesinler!"

{فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا**}** *"Kuşkusuz zulmedenlerin, vardır."* Mekke kâfirlerinin.

{ذَنُوبًا**}** *"Bir azap payı."* Azabı. Birbirlerinin izini takip ederek.

{مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ**}** *"Geçmişlerinin payı gibi."* Kendilerinden öncekilerinin azabı gibi.

{فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ**}** *"Ama şimdi onu benden acele istemesinler."* Azap ve helaki.

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

60- "Uyarıldıkları o günlerinden dolayı, vay o inkâr edenlerin hâline!"

{فَوَيْلٌ**}** *"Vay hâline."* Azabın şiddetine.

{لِلَّذِينَ كَفَرُوا**}** *"O inkâr edenlerin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ**}** *"Uyarıldıkları o günlerinden dolayı."* O günde, Tûr Sûresi'nde açıklanan azaptan korkutuldukları.

سورة الطُّورِ

52- TÛR SÛRESİ

Kendisinde "Tûr"un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 49, sözcük sayısı 812 ve harf sayısı da 1.500'dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالطُّورِ ﴿١﴾

1- "Yemin olsun, Tûr'a."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tûr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{وَالطُّورِ**}** *"Yemin olsun, Tûr'a."* Diyor ki, Allah Teâlâ Zebir dağına yemin etmiştir. Bütün dağlar Süryanicede ve Kıpticede Tûr'dur. Ancak Allah Teâlâ bununla, Hazret-i Musa ile konuştuğu dağı kastetmektedir. Bu dağ Medyen dağıdır. İsmi de Zebir'dir. Allah Teâlâ da bu dağa yemin etmiştir.

وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾

2- "Satır satır yazılmış Kitab'a."

{وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ**}** *"Satır satır yazılmış Kitab'a,"* Âdemoğlunun amellerinin kendisinde yazılmış olduğu Levh-i Mahfuz'a yemin ederim ki.

فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾

3- "Yayılmış ince deri üzerine."

{فِي رَقٍّ**}** *"İnce deri üzerine."* Yani deri.

{مَنْشُورٍ**}** *"Yayılmış."* Âdemoğlunun kıyâmet gününde okuyacağı açılmış sahifelerde yazılmış olan ki, bu, hafaza divanıdır.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾

4- "Beyt-i Ma'mur'a."

{وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ**}** *"Beyt-i Ma'mur'a,"* Meleklerle bayındır hale getirilmiş eve yemin ederim ki, bu ev Kâbe'nin hizasında altıncı kattadır. Onunla yerin yedinci katının izleri arasında bir harem vardır ki, her gün oraya yetmiş bin melek girer, sonra oradan çıkarlar ve tekrar bir daha oraya dönmezler. Bu ev Hazret-i Âdem'in inşa ettiği, tufandan dolayı altıncı kat göğe kaldırıldığı evdir. Surah ismiyle de isimlendirilir. Kâbe'nin tam hizasındadır.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾

5- "Yükseltilmiş tavana."

{وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ**}** *"Yükseltilmiş tavana."* Her şeyin üstüne kılınmış semaya yemin ederim ki.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾

6- "Kaynayan denize ki."

{وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ**}** *"Kaynayan denize ki."* Dolu olan denize yemin ederim ki. Bu yedinci katın üstünde Arş'ın altındaki denizdir. Hayavan denizi diye isimlendirilir. Allah Teâlâ onunla kıyâmet gününde bütün mahlukatı diriltecektir. "*Kaynayan denize ki*", ateşe dönüşecek sıcak bir deniz olduğu da söylenmiştir. Kıyâmet gününde cehennemde açılacaktır. Allah Teâlâ bütün bunlara yemin etti.

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾

7- "Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır."

{ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin azabı mutlaka."* Kıyâmet gününde.

{ لَوَاقِعٌ **}** *"Vuku bulacaktır."* Kureyş'e inecek ve gerçekleşecektir.

مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾

8- "Ona engel olacak hiçbir güç de yoktur."

{ مَا لَهُ **}** *"Ona yoktur."* Azaba.

{ مِنْ دَافِعٍ **}** *"Engel olacak hiçbir güç de."* Engelleyici.

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَآءُ مَوْرًا ﴿٩﴾

9- "O gün, gök sarsıldıkça sarsılır."

{ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَآءُ **}** *"O gün, gök sarsılır."* Gök döner.

{ مَوْرًا **}** *"Sarsıldıkça."* Ehliyle birlikte değirmenin döndüğü gibi. Mahlukat korkudan birbirinin üstüne dalgalanıp durur.

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾

10- "Dağlar yürüdükçe yürür."

{ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ **}** *"Dağlar yürür."* Yeryüzünde.

{ سَيْرًا **}** *"Yürüdükçe."* Bulutun havada yürümesi gibi.

فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾

11- "İşte o gün yalanlayanların vay hâline!"

{ فَوَيْلٌ **}** *"Vay hâline!"* Azabın şiddeti.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"İşte o gün."* Kıyâmet günüdür.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve Kur'an'ı yalanlayan söz konusu edilen Ebû Cehil ve ashabıdır.

اَلَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾

12- "Onlar daldıkları bir batakta oyalanıp duruyorlar."

{ اَلَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ **}** *"Onlar daldıkları bir batakta oyalanıp duruyorlar."* Bâtıla dalmışlardır.

يَوْمَ يُدَعُّونَ اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾

13- "O gün cehennem ateşine itilip kakılacaklar."

{ يَوْمَ يُدَعُّونَ **}** *"O gün itilip kakılacaklar."* Defedileceklerdir.

{ اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا **}** *"Cehennem ateşine."* Defedilişle defedilecekler-dir. Melekler onları defedecek, onları yüzüstü ceheneme çekeceklerdir. Zebani melekleri kendilerine.

هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾

14- "(Denilecek ki): 'İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur!'"

{ هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا **}** *"(Denilecek ki): İşte durduğunuz ateş budur."* Dünyadayken.

{ تُكَذِّبُونَ **}** *"Yalanlayıp."* Gerçekleşmeyeceğini söylediğiniz.

اَفَسِحْرٌ هٰذَآ اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾

15- "Bu da mı bir sihir? Yoksa siz görmüyor musunuz?"

{ اَفَسِحْرٌ هٰذَآ **}** *"Bu da mı bir sihir?"* Bugün ve bu azap da mı sihirdir? Zira sizler dünyadayken peygamberlere sihirbazlar demiştiniz.

{ اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ **}** *"Yoksa siz görmüyor musunuz?"* Akletmemekte misiniz? Allah Teâlâ buyurur ki:

اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوْٓا اَوْ لَا تَصْبِرُوْا سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿١٦﴾

16- "Girin oraya bakalım! İster sabredin, ister etmeyin, artık sizin için birdir. Siz ancak yapmış olduklarınızın karşılığını göreceksiniz!"

{اِصْلَوْهَا} *"Girin oraya bakalım!"* Yani cehennem ateşine giriniz.

{فَاصْبِرُوْٓا} *"İster sabredin."* Onun azabına.

{اَوْ لَا تَصْبِرُوْا} *"İster etmeyin."* Onun azabına.

{سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ} *"Artık sizin için birdir."* Sızlanma da sabretme de.

{اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ} *"Siz ancak yapmış olduklarınızın karşılığını göreceksiniz!"* Ve dünyada söylediklerinizin.

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ جَنّٰتٍ وَّنَعِيْمٍ ﴿١٧﴾

17- "Şüphe yok ki, korunan takva sahipleri cennetlerde ve nimet içindedirler."

Allah Teâlâ mü'minlerin, Ebûbekir ve ashabının yerleşeceği yeri açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ} *"Şüphe yok ki, korunan takva sahipleri."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{فِيْ جَنّٰتٍ} *"Cennetlerde."* Bahçelerde.

{وَّنَعِيْمٍ} *"Ve nimet içindedirler."* Sürekli.

فٰكِهِيْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ﴿١٨﴾

18- "Rablerinin kendilerine verdikleriyle sevinirler. Rableri onları cehennem azabından korumuştur."

{فَاكِهِيْنَ} *"Sevinirler."* Hoşlanırlar.

{ بِمَآ اٰتٰىهُمْ رَبُّهُمْ **}** *"Rablerinin kendilerine verdikleriyle."* Rablerinin kendilerine cennette verdikleriyle.

{ وَوَقٰىهُمْ **}** *"Onları korumuştur."* Onlardan defetmiştir.

{ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ **}** *"Rableri cehennem azabından."* Cehennem ateşinin azabını. Bunun üzerine Allah Teâlâ kendilerine şöyle buyurur:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19- "Yaptıklarınıza karşılık âfiyetle yeyin, için!"

{ كُلُوا **}** *"Yeyin."* Cennetin meyvelerinden.

{ وَاشْرَبُوا **}** *"İçin."* Nehirlerinden.

{ هَنِيٓـًٔا **}** *"Âfiyetle."* Hastalıksız, günah olmaksızın ve ölüm de olmaksızın.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıklarınıza karşılık."* Ve dünyada söylediklerinize karşılık.

مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾

20- "Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak. Ayrıca biz onlara iri gözlü hurileri eş yapmışızdır."

{ مُتَّكِـِٔينَ **}** *"Yaslanarak."* Oturarak.

{ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ **}** *"Sıra sıra dizilmiş koltuklara."* Sıra sıra dizilmiş.

{ وَزَوَّجْنَاهُمْ **}** *"Ayrıca biz onlara eş yapmışızdır."* Cennette onlara eşler kılmışız.

{ بِحُورٍ **}** *"Hurileri."* Bembeyaz cariyeler.

{ عِينٍ **}** *"İri gözlü."* Gözleri iri yüzleri güzel.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِاِيمَانٍ اَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ اَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾

21- "İman etmiş, zürriyetleri de iman edip arkalarından gelmiş olanların nesillerini kendilerine katarız. Hem onların amellerinden bir şey de eksiltmeyiz. Herkes kazandıklarına karşı bir rehindir."

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman etmiş,"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edip imanlarında sadık olanlar.

{ وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِاِيمَانٍ **}** *"Zürriyetleri de iman edip arkalarından gelmiş olanların."* Dünyada zürriyetlerinin de iman ettiği.

{ اَلْحَقْنَا بِهِمْ **}** *"Kendilerine katarız."* Babalarına.

{ ذُرِّيَّتَهُمْ **}** *"Nesillerini."* Ahirette babalarının derecelerinde kılarız.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*İman etmiş*", Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenleri cennete koyar. "*Zürriyetleri de arkalarından gelmiş olanların*", küçük zürriyetlerini onların derecelerinde. "*İman edip*, Misak gününde zürriyet imanıyla. "*Kendilerine katarız*", babalarına diyor ki babalarının derecelerine ilhak ederiz. "*Nesillerini*", babalarının dereceleri daha yüksek ise nesilleri de kendilerinin derecelerine ulaşır.

{ وَمَآ اَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Hem onların amellerinden bir şey de eksiltmeyiz."* Diyor ki, zürriyetlerinin kendilerine katılmasından dolayı babaların derecelerinden ve sevaplarından da bir şey eksiltmeyiz.

{ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ **}** *"Herkes kazandıklarına karşı."* Günahlarda.

{ رَهِينٌ **}** *"Bir rehindir."* Mürtehindir. Allah Teâlâ onlara dilediğini yapar.

وَاَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Bir de onlara canlarının çektiği meyve ve etten bol bol veririz."

{ وَأَمْدَدْنَاهُمْ **}** *"Bir de onlara bol bol veririz."* Onlara, yani cennet ehline cennette.

{ بِفَاكِهَةٍ **}** *"Meyve."* Türlü türlü meyveler.

{ وَلَحْمٍ **}** *"Ve etten."* Yani kuş etinden.

{ مِمَّا يَشْتَهُونَ **}** *"Canlarının çektiği."* Arzuladıkları.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- "Orada bir kadeh kapışırlar ki, onda ne saçmalama vardır, ne de günaha sokma!"

{ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا **}** *"Orada kapışırlar ki."* Cennette karşılıklı birbirlerine sunarlar.

{ كَأْسًا **}** *"Bir kadeh."* İçki.

{ لَا لَغْوٌ فِيهَا **}** *"Onda ne saçmalama vardır."* İçilmesinden dolayı karnın acı çekmediği.

{ وَلَا تَأْثِيمٌ **}** *"Ne de günaha sokma!"* Ne de içilmesinde onlara bir günah.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onda ne saçmalama vardır*", ne bâtıllık ne de cennette yemin vardır. "*Ne de günaha sokma*", birbirlerine hakaret etmez ve yalan söylemezler.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾

24- "Bir takım özel hizmetçiler etraflarında dolaşır. Bunlar sanki sedef içinde saklı inci gibidirler."

{ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ **}** *"Bir takım etraflarında dolaşır."* Hizmette.

{ غِلْمَانٌ **}** *"Özel hizmetçiler."* Ve saftırlar.

{ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ } *"Bunlar sanki gibidirler."* Saflıkta.

{ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ } *"Sedef içinde saklı inci."* Sıcaktan, soğuktan ve kış soğuğundan korunmuş.

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٢٥﴾

25- "Cennetlikler birbirlerine dönüp sorarlar."

{ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ } *"Cennetlikler birbirlerine dönüp."* Ziyarette.

{ يَّتَسَآءَلُوْنَ } *"Sorarlar."* Dünya işinden sorarlar.

قَالُوْٓا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِيْٓ اَهْلِنَا مُشْفِقِيْنَ ﴿٢٦﴾

26- "Derler ki: 'Daha önce biz ailemiz içinde iken sonumuzdan korkardık.'"

{ قَالُوْٓا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ } *"Derler ki: Daha önce biz."* Cennete girmeden önce.

{ فِيْٓ اَهْلِنَا } *"Ailemiz içinde iken."* Dünyada ailemizle birlikteyken.

{ مُشْفِقِيْنَ } *"Sonumuzdan korkardık."* Allah'ın azabından korkardık.

فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰىنَا عَذَابَ السَّمُوْمِ ﴿٢٧﴾

27- "Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen cehennem azabından korudu."

{ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا } *"Allah bize lütfetti de."* Bağışlanma, rahmet ve cennete girmekle.

{ وَوَقٰىنَا } *"Bizi korudu."* Bizden bertaraf etti.

{ عَذَابَ السَّمُوْمِ } *"Vücudun içine işleyen cehennem azabından."* Cehennem ateşinin azabından.

اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

28- "Gerçekten biz bundan önce O'na (Allah'a) dua ediyorduk. Çünkü O, çok iyilik eden ve çok merhametli olandır."

{ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ **}** *"Gerçekten biz bundan önce."* Bağışlanma ve rahmetten önce.

{ نَدْعُوهُ **}** *"O'na (Allah'a) dua ediyorduk."* O'na ibadet ediyor ve O'nu birliyorduk.

{ اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ **}** *"Çünkü O, çok iyilik eden."* Bize vadetmiş olduğu, verdiği sözünde doğruydu.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Ve çok merhametli olandır."* Mü'minlerin ibadetine karşı. Zira bize merhamet etti.[1]

فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾

29- "Öyleyse sen öğüt vermeye devam et. Rabbinin lütfu sayesinde sen ne kâhinsin, ne de mecnun!"

{ فَذَكِّرْ **}** *"Öyleyse sen öğüt vermeye devam et."* Ey Muhammed öğüt ver.

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(الْبَرُّ) esma-i şerifi 'latif' anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Tur Sûresi.
Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 30.
b) İbn Esir ise "el-Berr" ism-i şerifi hakkında şu bilgileri verir: el-Berr ism-i şerifi, kullara nimetiyle ve lütf-u fazlıyla acıyan, merhamet eden demektir. El-Berr ve el-Barr aynı anlama gelmektedir. Ancak şu kadar var ki, esmâ-i hüsnâ arasında el-Barr ism-i şerifi değil de el-Berr ismi şerifi geçmektedir. *En-Nihâye fî Ğaribi'l-Hadis*, "Brr" maddesi.
c) Bu âyet, mü'minler cennete girdikten sonra Allah Teâlâ'nın zikrettiği mü'minlerin sözlerindendir. Bu âyetin anlamı, bu âyetten önceki âyetlerle bağlantılı olarak anlaşılmalıdır. (قَالُوٓا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِيٓ اَهْلِنَا مُشْفِقِينَ فَمَنَّ اللهُ عَلَيْنَا وَوَقٰينَا عَذَابَ السَّمُومِ) "*Derler ki: Daha önce biz ailemiz içinde iken sonumuzdan korkardık. Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen cehennem azabından korudu.*" (52/et-Tur/26-7)

{ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin lütfu sayesinde sen."* Peygamberlik ve İslam ile.

{ بِكَاهِنٍ **}** *"Ne kâhinsin."* Yarının ne getireceğini haber vermenle.

{ وَلَا مَجْنُونٍ **}** *"Ne de mecnun."* Ne de boğunukluk sende vardır.

اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهٖ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾

30- "Yoksa onlar, 'O bir şâirdir, biz onun başına bir felâket gelmesini bekliyoruz' mu diyorlar?"

{ اَمْ يَقُولُونَ **}** *"Yoksa onlar... mu diyorlar?"* Aksine Mekke kâfirleri Ebû Cehil ve Velid ibn Muğire ve ashabı demektedirler ki.

{ شَاعِرٌ **}** *"O bir şâirdir."* Kendi yanından sözler söylemektedir.

{ نَتَرَبَّصُ بِهٖ **}** *"Biz onun başına bekliyoruz."* Onun için beklemekteyiz.

{ رَيْبَ الْمَنُونِ **}** *"Bir felâket gelmesini."* Ölümün acılarının.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(الْمَنُونِ) sözcüğü ölüm anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Tûr Sûresi.
Bu haberi Taberî Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 31.
b) İbn Abbâs bu tefsirde sözcüğün birebir karşılığını vermiştir. Zira sözcük Cahiliyye şiirinde de bu anlamda kullanılmaktadır. Ebû'l-Ğavl et-Tuhevî'nin şiiri bunlardandır:
"Hum meneu hime'l-vekaba bi-darbin, Yüellifu beyne eştâti'l-mününi."
Onlar beni el-Vekaba suyunun koruluğundan döverek alıkoydular,
O (dövme) ölümün dağınıklıklarını biraraya getiriyordu.
Kurtubî ise ansiklopedik tefsirinde bu âyetin tefsiri hakkında şu bilgileri verir: "Şair burada şunu anlatmak istiyor: Dövmek, değişik yerlerde bulunan dağınık bir topluluğu biraraya getirir. Eğer onların bulundukları yerlerde ölümleri gelecek olursa, ölüm de onlara dağınık gelecekti. Biraraya gelip toplanmaları sonucunda da ölümleri de onlara hep birlikte gelmiş oldu."
es-Süddî, Ebû Mâlik'ten, o da İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "(رَيْبَ) Kur'an-ı Kerim'de şüphe ve tereddüt anlamındadır. Yalnız et-Tur Sûresi'ndeki bir yer müstesnadır. (رَيْبَ الْمَنُونِ), zamanın olayları ve musibetleri demektir." *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 17, s. 72.

قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

31- "De ki: 'Bekleyin bakalım! Ben de sizinle birlikte bekliyorum!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed! Ebû Cehil ve Velid ibn Muğire ve ashabına de ki:

{ تَرَبَّصُوا **}** *"Bekleyin bakalım!"* Ölümümü bekleyiniz.

{ فَاِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ **}** *"Ben de sizinle birlikte bekliyorum!"* Ben de sizin başınıza azabın gelmesini beklemekteyim. Bedir Savaşı'nda azap gördüler.

اَمْ تَاْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَآ اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Yoksa bunu onlara akılları mı emrediyor, ya da onlar azgın bir kavim midirler?"

Bu rivayet İbn Abbâs'ın aynı zamanda dakik bir bilgiye ve araştırmacı bir kimliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bir Kur'anî sözcüğün anlamlarını belirleme ve bunlardan farklı anlama geldiği yeri tespit etme elbette bir araştırmanın ve dakikliğin ürünüdür.

c) İbn Cerir et-Taberî bu âyetin sebeb-i nüzulü hakkında Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Kureyşliler, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in durumunu görüşmek üzere Darü'n-Nedve'de toplandıklarında, içlerinden birisi: 'O'nu bağlayıp hapsedin, sonra ondan önceki şairlerden Züheyr, Nabiğa ve emsalinin helak olduğu gibi, o da helak olup ölünceye kadar onu gözetleyin. Zira o da onlardan birisi gibidir' demişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, onların sözlerini aktarmak üzere şu âyet-i kerimeyi indirdi: (اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ) *'Yoksa onlar, O bir şâirdir, biz onun başına bir felâket gelmesini bekliyoruz, mu diyorlar?'" Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 31.

Bu haberin senedinde Said ibn Yahya el-Emevî, Yahya ibn Said ibn el-Emevî, Muhammed ibn İshak, Abdullah ibn Ebî Nuceyh el-Mekkî bulunmaktadır. Hadis, görüntü itibariyle hasendir. Zira ravilerin töhmetlendiği sahalar varsa da töhmet edilen sahalar ile hadisin rivayet alanı birbirinden uzaktır. Örneğin, İbn İshak tedlis etmekle töhmetlenmiş ise de bu hadis onun uzmanlık alanı olan sîret ile ilgili olduğundan dolayı bir sıkıntı bulunmamaktadır. Ancak Abdullah ibn Ebî Nuceyh de hem kaderîlikle hem de tedlis yapmakla itham edilmiştir. İbn Ebî Nuceyh hakkında bkz. *et-Takrîb*, c. 1, s. 456, 690 nolu madde.

Yahya ibn Said ibn Eban el-Emevî: Cemel lakabıyla anılır. Sâduktur, bazen garip şeyler anlatır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 348, 69 nolu madde.

{ اَمْ تَاْمُرُهُمْ **}** *"Yoksa onlara mı emrediyor."* Onlara emir mi ediyor?

{ اَحْلَامُهُمْ **}** *"Akılları."* Yani akılları.

{ بِهٰذَآ **}** *"Bunu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yalanlamayı ve hakaret etmeyi ve eziyet etmeyi. Bu Allah tarafından onlara yönelik bir eleştiridir.

{ اَمْ هُمْ **}** *"Ya da onlar... midirler?"* Hayır aksine onlar.

{ قَوْمٌ طَاغُونَ **}** *"Azgın bir kavim."* Kâfirdirler ve Allah Teâlâ'ya masiyet ederek haddi aşan kullardır.

اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Yahut 'Onu kendisi uydurup söyledi.' mi diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler."

{ اَمْ يَقُولُونَ **}** *"Yahut... mi diyorlar?"* Aksine Mekke kâfirleri şöyle demektedirler.

{ تَقَوَّلَهُ **}** *"Onu kendisi uydurup söyledi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendisi uydurdu ve yalan söyledi. Kur'an'ı kendi yanından ortaya koydu.

{ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ **}** *"Hayır, onlar iman etmezler."* Allah Teâlâ'nın ilmine göre onlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmezler.

فَلْيَاْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهٖٓ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾

34- "Eğer söyledikleri doğru ise, onun benzeri bir söz getirsinler."

{ فَلْيَاْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهٖٓ **}** *"Onun benzeri bir söz getirsinler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendi yanından ortaya koyduğu Kur'an'ın bir benzerini kendileri de ortaya koysunlar.

{ اِنْ كَانُوا صَادِقِيْنَ **}** *"Eğer söyledikleri doğru ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunu kendi yanından ortaya koymuştur şeklindeki sözlerinde doğru sözlülerden iseler.

اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُوْنَ ﴿٣٥﴾

35- "Yoksa onlar, bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar? Yahut kendileri mi yaratıcıdır?"

{ اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ **}** *"Yoksa onlar, bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar?"* Babasız. Herhangi bir rab olmaksızın mı yaratıldılar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَمْ هُمُ الْخَالِقُوْنَ **}** *"Yahut kendileri mi yaratıcıdır?"* Yaratılmış değillerde.

اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بَلْ لَا يُوْقِنُوْنَ ﴿٣٦﴾

36- "Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar düşünüp gerçeği anlamazlar."

{ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ **}** *"Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı?"* Hayır, aksine gökleri ve yeri Allah Teâlâ yarattı.

{ بَلْ لَا يُوْقِنُوْنَ **}** *"Hayır, onlar düşünüp gerçeği anlamazlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı tasdik etmezler.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُوْنَ ﴿٣٧﴾

37- "Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yahut her şeye hâkim olan kendileri midir?"

{ اَمْ عِنْدَهُمْ **}** *"Yoksa onların yanında mıdır?"* Onların yanında mıdır?

{ خَزَآئِنُ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin hazineleri."* Rabbinin yağmur, rızık, bitki ve peygamberlik gibi hazinelerinin anahtarları.

{اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ} *"Yahut her şeye hâkim olan kendileri midir?"* Bunları otoriteleri altına mı almışlar?

اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَاْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

38- "Yoksa onların, üzerine çıkıp (göğü) dinleyecekleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil getirsinler!"

{اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ} *"Yoksa onların, üzerine çıkıp (göğü) dinleyecekleri bir merdivenleri mi var?"* İçinde göğe çıkacakları.

{فَلْيَاْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ} *"Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil getirsinler!"* Dediklerine dair apaçık bir kanıt.

اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾

39- "Yoksa kızlar Allah'ın da oğullar sizin mi?"

{اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ} *"Yoksa kızlar Allah'ın da."* Kendiniz hoşlanmadığınız halde Allah'a mı layık görüyorsunuz?

{وَلَكُمُ الْبَنُونَ} *"Oğullar sizin ...mi?"* Oğulları kendiniz için seçiyorsunuz.

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Ya da sen kendilerinden bir ücret istiyorsun da bu yüzden bir borç yükü altında mı eziliyorlar?"

{اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ} *"Ya da sen kendilerinden istiyorsun da."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{اَجْرًا} *"Bir ücret."* İmana karşılık bir ücret.

{فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ} *"Bu yüzden bir borç yükü altında mı?"* Borçtan dolayı.

{مُثْقَلُونَ} *"Eziliyorlar"* Cevap vermekle.

اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾

41- "Yoksa gayba ait bilgiler onların yanında da, onlar mı yazıyorlar?"

{اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ**}** *"Yoksa gayba ait bilgiler onların yanında mı?."* Diriltilmeyeceklerine dair.

{فَهُمْ يَكْتُبُونَ**}** *"Onlar yazıyorlar"* Yani ya da onların beraberinde Levh-i Mahfuz'dan dilediklerini yazdıkları bir kitapları mı var? "*Onlar mı yazıyorlar?*" Levh-i Mahfuz'dan dediklerini ve işlediklerini yazmaktadırlar.

اَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾

42- "Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat asıl tuzağa düşecek olanlar, o inkâr edenlerdir!"

{اَمْ يُرِيدُونَ**}** *"Yoksa mı kurmak istiyorlar?"* Aksine istiyorlar.

{كَيْدًا**}** *"Bir tuzak."* Senin öldürülmeni istiyorlar ey Muhammed!

{فَالَّذِينَ كَفَرُوا**}** *"Fakat o inkâr edenlerdir!"* Mekke kâfirleri, Ebû Cehil ve ashabı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kaldırmayı istemekteydiler.

{هُمُ الْمَكِيدُونَ**}** *"Asıl tuzağa düşecek olanlar."* Bedir Savaşı'nda öldürülecek olanlar onlardır.

اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhı mı var? Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır."

{اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ**}** *"Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhı mı var?"* Kendilerinden Allah'ın azabını engelleyecek.

{سُبْحَانَ اللّٰهِ**}** *"Allah, uzaktır."* Allah Teâlâ münezzehtir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ **}** *"Onların ortak koştukları şeylerden."* Kendisine ortak koştukları putlardan.

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَآءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾

44- "Hem onlar gökten bir parça düştüğünü görseler, 'Bu, üst üste yığılmış bir bulut!' derler."

{ وَإِنْ يَرَوْا **}** *"Hem onlar görseler."* Mekke kâfirleri.

{ كِسْفًا **}** *"Bir parça."* Parça.

{ مِنَ السَّمَآءِ سَاقِطًا **}** *"Gökten düştüğünü."* İndiğini.

{ يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ **}** *"Bu, üst üste yığılmış bir bulut, derler."* Yalanlamalarından ötürü bu üst üste yığılmış bir buluttur.[3]

فَذَرْهُمْ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾

45- "Artık korkudan bayılacakları günlerine kavuşuncaya kadar, onları kendi hallerine bırak."

---

3 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(كِسْفًا) sözcüğü parça anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Tûr Sûresi.
Bu haberi Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 35.
b) (وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَآءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ) "*Hem onlar gökten bir parça düştüğünü görseler, Bu, üst üste yığılmış bir bulut, derler.*" Bu âyet-i kerime müşrikler hakkında nazil olmuştur. Zira Allah azze ve celle Kur'an'da onların Şuarâ ve İsrâ Sûrelerinde de aktardığı bir iddialarına cevaben nazil olmuştur. (فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَآءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ) "*Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır.*" (26/eş-Şuarâ/187), (أَوْ تُسْقِطَ السَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا) "*Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın*" (17/el-İsrâ/92).
Âyetin ifade ettiği anlam ise şudur: Meydan okuma kastıyla onların talep ettikleri şey gerçekleşirse aşırı inkârlarından ve sapkınlıkta yaşayıp durmalarından ötürü gökten kendilerine gelecek olan azabı tasdik etmeyeceklerdir. Hatta onlar bu gördükleri bulutlar hakkında bunların üstüste birikmiş bulutlar olduklarını dile getiriyordular.

{فَذَرْهُمْ} *"Artık onları kendi hallerine bırak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları terk et.

{حَتّٰى يُلَاقُوا} *"Kavuşuncaya kadar."* Görecekleri.

{يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ} *"Korkudan bayılacakları günlerine."* Öleceksleri.

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾

46- "O gün tuzakları kendilerine hiçbir yarar sağlamaz ve onlara yardım da edilmez."

{يَوْمَ} *"O gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{لَا يُغْنِي عَنْهُمْ} *"Kendilerine yarar sağlamaz."* Ebû Cehil ve ashabına.

{كَيْدُهُمْ} *"Tuzakları."* Yaptıkları şeyler Allah'ın azabını bertaraf ederek kendilerine fayda sağlamaz.

{شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ} *"Hiçbir... ve onlara yardım da edilmez."* Kendilerine verilecek olan azabı engellemez.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Şüphesiz o zulmedenlere, bundan başka da bir azap var. Fakat onların çoğu bilmezler."

{وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا} *"Şüphesiz o zulmedenlere, var."* Şirk koşan Mekke kâfirlerine.

{عَذَابًا} *"Bir azap."* Kabirde.

{دُونَ ذٰلِكَ} *"Bundan başka da."* Cehennem azabından başka.

{وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ} *"Fakat onların çoğu."* Onların bütünü.

{لَا يَعْلَمُونَ} *"Bilmezler."* Bunu bilmezler ve tasdik etmezler.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾

48- "Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin. Kalktığın zaman Rabbini hamd ile tesbih et."

{ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin hükmüne sabret."* Rabbinin risaletinin tebliğine. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sana isabet eden şeyde Allah Teâlâ'ya taatte Rabbinin kazasına razı ol.

{ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا **}** *"Çünkü sen gözlerimizin önündesin."* Bizim gözümüzün önündesin.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ **}** *"Rabbini hamd ile tesbih et."* Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ حِينَ تَقُومُ **}** *"Kalktığın zaman."* Sabah namazı için yatağından kalktığında.

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

49- "Gecenin bir bölümünde ve yıldızların batışının ardından da O'nu tesbih et."

{ وَمِنَ الَّيْلِ **}** *"Gecenin bir bölümünde."* Geceye kadar ve gecenin girişinin ardından.

{ فَسَبِّحْهُ **}** *"O'nu tesbih et."* Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kıl.

{ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ **}** *"Ve yıldızların batışının ardından da."* Sabah namazının ardından ve yıldızların batışının ardından.[4]

---

[4] a) İmam Tirmizî, Kureyb kanalıyla İbn Abbâs'tan, o da Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den rivayetine göre; Hazret şöyle buyurmuştur: "(وَإِدْبَارَ النُّجُومِ) '*Yıldızların kaybolması*', tan yeri ağarmadan önce iki rekât namaz kılmaktır. (وَأَدْبَارَ السُّجُودِ) '*Secdelerin ardından*' ise akşam namazından sonra iki rekât kılmaktır."

Ebû İsa et-Tirmizî şöyle der: "Bu, garib bir hadistir. Biz bunu merfu rivayet olarak ancak bu yolla Muhammed ibn Fudayl ile Rişdîn ibn Kureyb yoluyla biliyoruz. Ben Muhammed ibn İsmail'e (Buhârî'ye): Muhammed ibn Fudayl

ile Rişdîn ibn Kureyb hakkında, 'Bunların hangisi daha sika (sağlam ve güvenilir) ravidir?' diye sordum, o: 'Her ikisine de yaklaşmam. Bununla birlikte bana göre Muhammed daha ağır basar' dedi." (Tirmizî) dedi ki: "Abdullah ibn Abdurrahman'a bu hususu sordum, o da; 'Her ikisine de yaklaşmam. Bununla birlikle Rişdîn ibn Kureyb bana göre ikisi arasında tercihe değer olandır' dedi." Tirmizî dedi ki: "Uygun görüş, Ebû Muhammed'in görüşüdür. Bana göre de Rişdîn b. Kureyb, Muhammed'den daha ağır basar ve daha eskidir. Ayrıca Rişdîn, İbn Abbâs'a yetişmiş ve onu görmüştür." *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Tûr Sûresi. 3275 nolu hadis.

Bu hadisin senedinde Ebû Hişam er-Rufaî, Muhammed ibn Fudayl ibn Gazvan ed-Dabbî, Rişdîn ibn Kureyb ibn Ebî Müslim el-Haşimî, Kureyb İbn Ebî Müslim el-Haşimî bulunmaktadır.

Ebû Hişam er-Rufaî Muhammed ibn Yezid ibn Muhammmed ibn Kesir el-Acelî: Medain kadısıdır. Kuvvetli değildir. Ancak Müslim, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 219, 228 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 644, 6089 nolu madde.

Muhammed ibn Fudayl ibn Gazvan ed-Dabbî: Sâduk ve âriftir, ancak Şiilikle itham edilmiştir. *Et-Takrib*, c .2, s. 200, 628 nolu madde.

Rişdîn ibn Kureyb ibn Ebî Müslim el-Haşimî: Zayıftır. Ancak Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır *Et-Takrib*, c. 2, s. 251, 93 nolu madde; *el-Mizan*, c. 2, s. 49, 2780; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c.2, s. 232, 2124 nolu madde

Kureyb ibn Ebî Müslim el-Haşimî: Sikadır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 134, 43 nolu madde.

Bu açıdan bakıldığında bu hadis zayıf görülmektedir. Hadis İbn Abbâs tarafından mevkuf olarak rivayet edilmiştir.

b) Bu haberi Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın (فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ) "*Yıldızların kaybolması vaktinde de O'nu tesbih et*" buyruğunun tefsirinde şöyle rivayet etmektedir: "Bu, sabah namazından önce kılınan iki rekâtlık namazdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 39.

c) Bu görüş Taberî tarafından Hasan-ı Basrî kanalıyla Ali (radıyallâhu 'anh) tarafından da mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Hz. Ali, Allah Teâlâ'nın (فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ) "*Yıldızların kaybolması vaktinde de O'nu tesbih et*" buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur: "Bu, sabah namazından önce kılınan iki rekâtlık namazdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 39.

d) Kâf Sûresi'nde geçen (وَأَدْبَارَ السُّجُودِ) "*Secdelerin ardından*" buyruğu, akşam namazından sonraki iki rekâtlık namazdı. Ancak o sûrede tercih edilen görüşün, âyetin geneline uygun olan her namazdan sonra tesbih edilmesi olduğunu belirtmiştik.

سورة النَّجْمِ

53- NECM SÛRESİ

Kendisinde "Necm"in zikredildiği suredir. Bir âyet hariç, sûrenin bütünü Mekkîdir. O âyet Osman ile Abdullah ibn Sad ibn Ebî Sarh hakkında nazil olmuştur. Zira bu âyet Medenîdir. Âyet sayısı 62, sözcük sayısı 300 ve harf sayısı da 1.405'tir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ﴿١﴾

1- "Battığı zaman yıldıza yemin olsun ki."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Necm Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى **}** *"Battığı zaman yıldıza yemin olsun ki."* Diyor ki, Allah Teâlâ Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an'ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bir âyet, iki âyet, üç âyet ve dört âyet gibi bölüm bölüm indirdiğinden Kur'an'a yemin etmiştir. Kur'an'ın başından ta sonuna kadar 20 yılda nüzulü tamamlanmıştır. Bu âyet-i kerime nazil olduğunda Utbe ibn Ebî Leheb Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an'ın bölüm bölüm indirilmesine yemin ettiğini işitti. Bunun üzerine şöyle dedi: "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e benim Kur'an'ın bölüm bölüm indirildiğini inkâr ettiğimi ulaştırın." Müşrikler bunu Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ulaştırınca O: "Ey Allah'ım Sen bunun üzerine yırtıcı

hayvanlarından birisini musallat et" diye beddua etti. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona Haran yakınlarında bir aslanı musallat etti. Aslan onu arkadaşlarının arasından çıkartıp fazla uzaklaşmadı. Onu başından ayağına kadar parçaladı. Onun necasetini tatmadı. Ancak Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bedduası nedeniyle onu olduğu gibi bıraktı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ, battığı zaman yıldıza yemin etmiştir.

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿٢﴾

2- "Arkadaşınız (Muhammed) ne yolunu şaşırmış ne de azmıştır!"

{مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ**}** *"Arkadaşınız (Muhammed) ne yolunu şaşırmış."* Bundan dolayı kasem şöyle olmuştur: Peygamberiniz Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) size söylemiş olduğu şeylerde yalan söylemedi.

{وَمَا غَوٰى**}** *"Ne de azmıştır!"* Ne de hataya düşmüştür. Sözünde sapmamıştır.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ﴿٣﴾

3- "O, arzusuna göre de konuşmaz."

{وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى**}** *"O, arzusuna göre de konuşmaz."* Kur'an'ı kendi hevâsıyla konuşmaz.

اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ﴿٤﴾

4- "O (Kur'an) vahyolunan bir vahiyden başkası değildir."

{اِنْ هُوَ**}** *"O (Kur'an)... değildir."* Yani o Kur'an... değildir.

{اِلَّا وَحْيٌ**}** *"Bir vahiyden başkası."* Allah'tan.

{يُوحٰى**}** *"Vahyolunan."* Kendisine vahyolunmaktadır. Cebrail ('aleyhi's-selâm) kendisine gelmekte ve O'na Kur'an'ı okumaktadır.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى ﴿٥﴾

5- "Çünkü onu, çok güçlü ve üstün yaratılışlı biri (Cibril) öğretti."

{ عَلَّمَهُ **}** *"Çünkü onu, öğretti."* Yani Cebrail ('aleyhi's-selâm) öğretti.

{ شَدِيدُ الْقُوٰى **}** *"Çok güçlü ve üstün yaratılışlı biri (Cibril)"* Ki, beden bakımından kuvveti şiddetli olan.

ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ﴿٦﴾

6- "(Sonra o) gerçek şekliyle doğruldu."

{ ذُو مِرَّةٍ **}** *"(Sonra o) gerçek şekliyle."* Şiddet sahibi. Âyetin "Kuvvet sahibi" anlamına geldiği de söylenmiştir. Onun kuvveti o derece şiddetliydi ki, Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın gönderildiği kasabalara elini daldırdığında siyah suyun içinden söküp attı ve göğe kaldırdı ve ters çevirdi. Gökten yere doğru düşmeye başladılar. Kuvvetinin şiddeti o derece fazlaydı ki, Antakya kapısını pazılarıyla yakaladığında orada bir sayha kopardı. Şehirde bulunanların bütünü ölüp gittiler.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: İblis'e...

{ فَاسْتَوٰى **}** *"Doğruldu."* Cibril, Allah Teâlâ'nın kendisini yarattığı suret üzere dirildi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Doğruldu*." Allah Teâlâ'nın kendisini yarattığı asli güzel bir sureti üzere dikiliverdi.

وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ﴿٧﴾

7- "O en yüksek ufukta iken."

{ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى **}** *"O en yüksek ufukta iken."* Güneşin doğumunda iken. Yedinci katta olduğu da söylenmiştir.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ﴿٨﴾

8- "Sonra yaklaştı ve sarktı."

{ ثُمَّ دَنَا **}** *"Sonra yaklaştı."* Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yaklaştı.

{ فَتَدَلّٰى **}** *"Ve sarktı."* Yaklaştı.

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ﴿٩﴾

9- “Onunla arasındaki mesafe iki yay kadar, hatta daha az kaldı.”

{ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ **}** *"Onunla arasındaki mesafe iki yay kadar, kaldı."* Arabın kullanmış olduğu yaydan.

{ اَوْ اَدْنٰى **}** *"Hatta daha az."* Hatta yayın yarısından daha az.

فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰى ﴿١٠﴾

10- “(Bunun üzerine Allah), kuluna vahyettiğini vahyetti.”

{ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ **}** *"(Bunun üzerine Allah), kuluna vahyetti."* Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) vahyetti.

{ مَآ اَوْحٰى **}** *"Vahyettiğini."* Kulu Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Bunun *üzerine vahyetti*”, Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm). “*Kuluna*”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. “*Vahyettiğini*”, vahyedilen şeyi.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*Bunun üzerine Allah, kuluna vahyetti.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. “*Vahyettiğini*”, vahyedilen şeyi.[1]

---

1 (فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰى) “*Bunun üzerine Allah kuluna vahyettiğini vahyetti.*” Yani Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Allah’ın kulu Hz. Muhammmed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bu Kur’an’dan vahyedeceğini vahyetti. (عَبْدِهٖ) “*kuluna*” sözcüğündeki zamir Allah Teâlâ’ya dönmektedir. Son derece açık olduğundan dolayı önceki âyetlerde Allah Teâlâ’nın zahir ismi zikredilmemiştir. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 27, s. 47. Yani bir Arap dilbilgisi kuralı olan ‘İzmar kable’z-zikir’ uygulanmasına gereksinim duyulmamıştır. Diğer bir ifade ile o adılının kullanılabilmesi için sözcüğün adıldan önce bir defa kullanılmış olması gerekmektedir. Ancak anlam burada son derece açık olduğundan dolayı Abdillah denilmeye gereksinim kalmamıştır.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾

11- "Gördüklerini kalbi yalanlamadı."

{ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ **}** *"Kalbi yalanlamadı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kalbi.

{ مَا رَاٰى **}** *"Gördüklerini."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kalbiyle gördüğü şeyi.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gözüyle gördüğünü. Bu cümle, cevabın kasemi olmuş olur.

اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾

12- "Onun gördükleri hakkında şimdi tartışacak mısınız?"

Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlar gördüklerini haber verince onlar yalanladılar. Bunun üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:

{ اَفَتُمَارُونَهُ **}** *"Şimdi tartışacak mısınız?"* Onu yalanlayacak mısınız?

{ عَلٰى مَا يَرٰى **}** *"Onun gördükleri hakkında."* Takdir edilen şeyi. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

Eğer âyet –efe tümarunehu (ki bizim kıraatimiz budur)- şeklinde okunacak olursa âyetin anlamı; "Gördüğü şey hakkında O'nunla tartışacak mısınız?" olmuş olur.

وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ﴿١٣﴾

13- "Andolsun ki, onu önceden bir defa daha görmüştü."

Bu anlama göre; vahyeden Cebrail ('aleyhi's-selâm)'dır, vahyedilen ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.
Ancak âyetin, Allah Teâlâ kuluna vahyettiklerini vahyetti anlamına gelmesi de olasıdır.

{ وَلَقَدْ رَاٰهُ **}** *"Andolsun ki, onu görmüştü."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı gördü. Âyetin, "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Rabbini kalbiyle görmüştü" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Rabbini gözüyle görmüştü" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نَزْلَةً اُخْرٰى **}** *"Önceden bir defa daha."* Size haber verdiğim şeyin dışında başka bir defa daha.[2]

---

[2] a) İmam Müslim, Ebü'l-Aliye kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o, (مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى * وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى) "*Gördüklerini kalbi yalanlamadı. Andolsun ki onu önceden bir defa daha görmüştü*" (53/en-Necm/11 ve 13) buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Onu kalbiyle iki defa gördü." Müslim, Kitabü'l-İman, 77 nolu Bâb, 285 nolu hadis.
Bu rivayeti İmam Ahmed, Ebü'l-Aliye kanalıyla, İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 2, s. 223; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Necm Sûresi, 3281 nolu hadis.
Aynı hadisi Müslim, Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Müslim, Kitabü'l-İman, 77 nolu Bâb, 284 nolu hadis.
Taberî'nin Semmak ibn Harb kanalıyla İkrime'den, onun da İbn Abbâs'tan rivayetine göre şöyle demiştir: "Onu Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kalbiyle görmüştür."
b) İmam Tirmizî İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Rabbini gördü." Ben: "Allah Teâlâ (لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ) '*Gözler, O'na erişemez. O ise, bütün gözlere erişir.*' (6/el-En'am/103) buyurmuyor mu?' diye sordum." İbn Abbâs şöyle cevapladı: "Yazık sana, bu, Allah Teâlâ kendi nuru ile tecelli ettiği zaman söz konusudur. O, Rabbini iki defa gördü." Sünenü't-Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Necm Sûresi, 3279 nolu hadis
Hadisin senedini Muhammed ibn Amr ibn Nebhan ibn Safvan el-Basrî, Ebû Ğassan Yahya ibn Kesir el-Anberî, Müslim ibn Cafer el-Bekravî, Hakem ibn Eban el-Adenî ve İkrime oluşturmaktadır. İkrime'nin tercüme-i halini önceden sunmuştuk.
Muhammed ibn Amr ibn Nebhan ibn Safvan el-Basrî es-Sekafî: Makbuldur. Tirmizî'nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 196, 585 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 84; *el-Hulâsa*, 354.
Müslim ibn Cafer el-Bekravî hakkında Ezdî metruktur demişse de İbn Hacer, Ezdî'nin bu değerlendirmesini kanıtsız konuşmak olarak nitelendirmiştir. Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 313, 331 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 380; *el-Hulâsa*,146.

Hakem ibn Eban el-Adenî: Sâduktur, âbid bir şahsiyettir; ancak bazı vehimleri bulunmaktadır. Buna rağmen kıraat bölümünde Buhârî kendisinden rivayette bulunmuştur. *Et-Takrib*, c. 1, s. 91, 474 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 244; *el-Hulâsa*, 88.

Hadisin senedinde herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. Hadis bu yönüyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 377, 619 nolu madde; c. 11, s. 266, 536 nolu madde; c. 4, s. 137, 217 nolu madde; c. 2, s. 423, 736 nolu madde.

Ancak hadisin senedinde Muhammed ibn Amr ibn Nebhan ibn Safvan el-Basrî ile Hakem İbn Eban el-Adenî bulunmaktadır. İlki hakkında Hâfız İbn Hacer *Tehzîb*'inde ne cerh ne de tadil zikretmiştir. İkincisinin de zaten vehimleri olan bir şahıs olduğunu belirtmiştik. Sonuç itibariyle hadis pek güven vermemektedir.

c) Rivayette geçen rü'yetten muradın, kalbî rü'yet olduğuna itibar edersek, İmam Müslim'in rivayet ettiği ilk iki hadis bu anlama şehadet etmektedir. Bu durumda Tirmizî'nin bu son rivayeti hasen li ğayrihi kategorisine yükselebilir.

Eğer muradın, basarî rü'yet (bizzat gözle görmek) olduğuna itibar edersek, hadisin senedi, Muhammed ibn Amr ibn Nebhan ibn Safvan el-Basrî yalnız kalmasından dolayı zayıf hadis kategorisine dahil olmaktadır. Ayrıca Hakem İbn Eban el-Adenî'nin de vehimle itham edildiğini hemen belirtelim. Hadis bu durumda sahih rivayetlere muhalif olduğundan ve ayrıca zayıf olduğundan münker hadis kategorisine girmektedir.

d) Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in İsrâ ve Miraç gecesindeki Rabbini görüp görmemesi ve görme vasıtasının ne olduğu ilk dönemlerden beri tartışma konusu olmuştur. Gönül/kalp ile gördüğü noktasında İbn Abbâs tek değildir. Kimi sahabe de bu görüştedir. İbn Cerir et-Taberî, Muhammed ibn Ka'b el-Kurazî kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından birisinden rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, Rabbini gördün mü?" diye sordum. O: 'O'nu gözümle görmedim; ancak iki defa kalbimle gördüm' buyurdular. Sonra da (ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى) '*Sonra yaklaştı ve sarktı*' âyetini okudu." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 46.

Bu hadisin senedinde bulunan Muhammed ibn Hamid er-Razî (Taberî'nin şeyhi) ile Musa ibn Ubeyde er-Rebezî zayıf olduklarından dolayı hadisin isnadı zayıftır.

Muhammed ibn Hamid er-Razî: Zayıftır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 156, 159 nolu madde.

Musa ibn Ubeyde ibn Neşît er-Rebezî: Zayıf bir şahsiyettir. Ancak Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 286, 1483 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 685, 6509 nolu madde.

e) Bu rivayetlere göre anlaşılıyor ki, İbn Abbâs İsrâ ve Miraç gecesinde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından görülen şeyin Allah azze ve celle olduğu görüşündedir. Ebû'l-Aliye ve Ata'dan, Müslim'in rivayet ettiği dipnotun başında geçen iki hadiste ise görmenin niteliği hakkında bir sınırlandırma

ve açıklama bulunmaktadır. Bu görme, kalbî görmedir. Bizzat bedende bulunan göz aracılığıyla görme değildir. Tirmizî'nin, İkrime kanalıyla aktardığı rivayette ise nitelik belirtilmeksizin görmeden bahsedilmektedir. Bu durumda mutlakın mukayyede hamledilmesi gereği kuralı, Tirmizî'nin rivayetindeki görme de kalbî rü'yet olarak değerlendirilir.

Nitekim İbn Kesir de bu rivayetler hakkında şu değerlendirmelerde bulunur: "Ondan nakledilen bir rivayete göre ise görmeyi herhangi bir şeyle sınırlamaksızın zikretmiştir ki, bu rivayet onun görmeyi kalple sınırlandırılması rivayetine hamledilmelidir. İbn Abbâs'tan, bu görmenin gözle olduğuna dair nakledilen bu rivayet garibdir. Zira bu hususta sahabeden sahih bir rivayet yoktur." *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 267.

f) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gördüğü şeyin Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) olduğu da rivayet edilmiştir ki, cumhurun görüşü budur. Bu görüşte olanlar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı biri yerde, diğeri de Miraç gecesi olmak üzere iki defa aslî suretinden gördüğünü belirtmişlerdir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 44; *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 266; *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 27, s. 49.

Bu görüş, sahabeden Abdullah ibn Mesud'dan, Ümmü'l-Müminin Aişe ve Ebû Hureyre tarafından rivayet edilmiştir. Müslim'in, Zirr kanalıyla İbn Mesud'dan rivayetine göre; o (مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى) "*Gördüklerini kalbi yalanlamadı*" ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı görmüştür. Cebrail'in altı yüz kanadı vardır." Müslim, Kitabü'l-İman, 76 nolu Bâb, 281 nolu hadis.

İmam Müslim, Şa'bi kanalıyla Mesruk'tan rivayetine göre; kendisi şöyle demektedir: "Aişe'nin yanında dayanmış oturuyordum. Bana dedi ki: 'Ey Ebû Aişe üç şey vardır ki, her kim onlardan birini söylerse Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e büyük iftira atmış olur.' Ben 'Nedir onlar?' diye sordum. O şöyle dedi: 'Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Rabbini gördüğünü söyleyen Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e büyük bir iftirada bulunmuş olur.'

Ben dayanmış bir durumdaydım. Hemen oturarak: 'Ey Müminlerin Annesi! Bana müsaade et, acele etme! Allah azze ve celle (وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِينِ) '*Yemin olsun ki, peygamber onu apaçık ufukta gördü.*' '*Yemin olsun ki, onu başka bir inişte de gördü*' buyurmamış mıdır?' dedim.

Aişe: 'Bu konuda bu ümmetin içinde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ilk soran benim. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'O, ancak Cebrail'dir. Ben onu şu iki defadan başka yaratıldığı şekilde görmedim. Onu, semadan inerken vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamış olarak gördüm.' buyurdu.' Aişe (sözüne devamla): 'Hem sen Allah'ın (kendisi hakkında) '*Onu gözler idrak edemez; ama o gözleri idrak eder. O latiftir, habirdir*' buyurduğunu işitmedin mi? Allah Teâlâ'nın, '*Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakimdir*' buyurduğunu duymadın mı?' dedi. Devamla: 'Her kim Hz.

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾

14- "Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında."

{ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى **}** *"Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında,"* Bütün melek-i mukarrebinin ve nebiyy-i mürselin ulaşabileceği en son noktadır. Âyetin "Bütün melek-i mukarrebinin, nebiyy-i mürselin ve ilimde rüsuh edenlerin ilimlerinin ulaşabileceği en son noktadır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿١٥﴾

15- "Me'vâ cenneti de onun yanındadır."

{ عِنْدَهَا **}** *"Onun yanındadır."* Sidretü'l-Münteha'nın yanındadır.

{ جَنَّةُ الْمَاْوٰى **}** *"Me'vâ cenneti de."* Şehidlerin ruhlarının kendisinde barındığı yerdir.

Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Allah'ın kitabından bir şey gizlediğini söylerse Allah'ın Resûlü'ne büyük iftira atmış olur. Halbuki Allah: '*Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun*' buyurmaktadır. Her kim kendisinin yarın olacak şeyleri haber verdiğini söylerse muhakkak Allah'a en büyük iftirada bulunmuştur. Halbuki Allah azze ve celle (قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ) '*De ki, göklerde ve yerlerde olanlar gaybı bilmezler. Ancak Allah bilir.*' (27/Neml/65) buyuruyor' dedi." Müslim, Kitabü'l-İman, 77 nolu bâb, 287 nolu hadis.

İmam Müslim, Ata kanalıyla Ebû Hureyre'den "*Andolsun ki, onu diğer bir inişinde görmüştü*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmiştir: Yani Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı gördü. Müslim, Kitabü'l-İman, 77 nolu bâb, 283 nolu hadis.

g) Görünen şeyin belirlenmesi noktasında en tercih edilir görüş budur. Zira hem Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den rivayet edilmiştir hem de âyetin siyak ve sibakına da uyum göstermektedir. Zira Allah azze ve celle sûrenin girişinde (عَلَّمَهٗ شَدِيدُ الْقُوٰى) "*Çünkü onu, çok güçlü ve üstün yaratılışlı biri (Cibril) öğretti*" buyurmaktadır. Yani Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bu Kur'an'ı şiddetli kuvvetler sahibi –ki bu da müfessirlerin ittifakıyla Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm)dır- öğretti. (فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى* ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى) "*Sonra yaklaştı ve sarktı. Onunla arasındaki mesafe iki yay kadar, hatta daha az kaldı*" (53/en-Necm/8-9) (وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى), "*Andolsun ki onu diğer bir inişinde görmüştü*" (53/en-Necm/13) âyetlerindeki zamirler de bu durumda Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm)'a dönmektedir.

اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿١٦﴾

16- "O sırada sidreyi bürüyen bürümüştü!"

{ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ **}** *"O sırada bürümüştü!"* Sidretü'l-Münteha'nın üstüne çıkan çıkmıştı.

{ مَا يَغْشٰى **}** *"Sidre'yi bürüyen."* Sidre'yi bürüyen altındandır. Nur olduğu veya melekler olduğu da söylenmiştir.

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾

17- "Ancak göz ne şaştı ne de sınırı aştı!"

{ مَا زَاغَ الْبَصَرُ **}** *"Ancak göz ne şaştı."* Göz, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gözü, gördüğüyle sağa ve sola meyletmedi.

{ وَمَا طَغٰى **}** *"Ne de sınırı aştı!"* Gördüğünden, yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın 600 kanadını gördüğünden dolayı sınırı ihlal etmedi.

لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾

18- "Andolsun ki, o (elçi), Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü."

{ لَقَدْ رَاٰى **}** *"Andolsun ki, o (elçi), gördü."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى **}** *"Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü."* Rabbinin en büyük, yani en azametli, harikuladeliklerinden.

اَفَرَاَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ﴿١٩﴾

19- "Siz de gördünüz değil mi o Lat ve Uzza'yı?"

{ اَفَرَاَيْتُمُ **}** *"Siz de gördünüz değil mi?"* Ey Mekke ehli sizler zannetmekte misiniz?

{ اللاَّتَ وَالْعُزّٰى **}** *"O Lat ve Uzza'yı."* Diğeri.[3]

---

[3] a) İmam Buhârî der ki: "İbn Abbâs (اَفَرَاَيْتُمُ اللاَّتَ وَالْعُزّٰى) *'Siz de gördünüz değil mi o Lat ve Uzza'yı?'* buyruğu hakkında dedi ki: "el-Lat, hacılara su ile sevik bulamacı yapan bir adamdı." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Necm Sûresi, 4859 nolu hadis.
b) (اَفَرَاَيْتُمُ اللاَّتَ وَالْعُزّٰى) "*Siz de gördünüz değil mi o Lat ve Uzza'yı?*" buyruğunda geçen Lat putu; Taif bölgesinde bulunan Sakif kabilesinin kendisine ibadet ettikleri bir puttu. Ancak İbn Abbâs bu bilgiyi vermekten daha çok, bu putun aslı hakkında bilgi vermektedir ki, bu bilgi önceki bilgiye nazaran daha çok detay sayılır. Lat putunun Sakif kabilesinin putu olduğu o dönemde bilinmekteydi. İbn Abbâs konuyla ilgili detay bilgi vermeyi tercih etmiştir.
c) Bu put hakkındaki daha detaylı bilgi Mücahid'den rivayet edilmiştir. Said ibn Mansur ve el-Fakihî, Mücahid'den rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Lat, Cahiliyye döneminde Taif'te bir kayanın yanında yaşayan bir adamdı. Bir kaç koyunu bulunan bir kişi idi. Bunlardan sütünü toplar, yağı toplar, keşini alır. Sonra hurma da katarak bunlardan bir çeşit yemek yapar ve bunu yanına uğrayanlara yedirirdi. Öldükten sonra ona ibadet ettiler. İşte Lat denilen put budur." Mücahid, sözcüğü el-Latte şeklinde şeddeli okurdu. *Ed-Dürrü'l-Mensûr*, c. 6, s. 126.
d) Âyetin kıraati hakkında da kıraat âlimleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bir önceki maddede Mücahid'in "el-Late" lafzını el-latte olarak tilavet ettiğine kısaca değinmiştik. Bu kıraat aynı zamanda İbn Abbâs'ın da kıraatidir. İbn Cezerî bu kıraatin Rüveys'in rivayeti olduğunu belirtir. *En-Neşr-ü fi'l-Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 279.
Rüveys; Ebû Abdullah Muhammed ibn Mütevekkil el-Lülüi el-Basrî: Cezerî, bu şahsı mukri, zeki, zabtı sağlam ve meşhur bir kişi olarak tanıtır. Kıraati, Yakub el-Hadramî'den arz olarak almıştır. Yakub el-Hadramî ise on kıraat âliminden birisidir. Ancak meşhur kıraat, 'ta' harfinin şeddesiz şekliyledir. Cumhurun kıraati bu şekildedir. Bazı müfessirler sözcüğün kökeninin Mücahid'in rivayetinde geçtiği şekliyle çorba yapma, bulamaç yapma anlamını taşıyan sözcükten geldiğini kabul etmezler. Bu müfessirlere göre; sözcük el-Uzza isminin el-Aziz isminden türetildiği gibi "lat" isminin de Allah lafza-i celalinden türetildiğini söylerler. Bkz. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 58.
Ancak İbn Hacer'in de değinilmesi gereken bir tespiti vardır. İbn Abbâs her ne kadar meşhur kıraatin el-Late olduğunu söylese de sözcüğünün aslının el-latte olduğunu, daha sonra çokça kullanımından dolayı hafifletildiğini ve 'el-late'ye dönüştüğünü belirtir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 612.
Bu son açıklamaya göre; İbn Abbâs'ın tefsiri her iki kıraate de uyum göstermektedir.
e) Taif halkının Müslüman olup İslam'ın Taif'e hâkim olmasından sonra bu putun kimin eliyle yıkıldığı hususunda *Siret-ü İbn Hişam*'da bir bilgi vardır. Bu rivayete göre; Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Muğire ibn Şube ile Ebû Süfyan ibn Harb'ı Taif ahalisi Müslüman olduktan sonra Taif'e göndermiş, Muğire de bu putu yıkmıştır. *Siret-i İbn Hişam*, c. 4, s. 244.

وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرٰى ﴿٢٠﴾

20- "Ve üçüncüsü olarak da öteki put Menat'ı?"

{ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرٰى **}** *"Ve üçüncüsü olarak da öteki put Menat'ı?"* Size ahirette fayda verecek. Hayır, aksine size fayda vermez.

Ayetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dünyada Lat ve diğer Uzza'ya ve üçüncü Menat'a ibadet edişinizin ahirette size fayda vereceğini mi sanıyorsunuz? Size fayda vermez. Lat putu Taif'te Sakif kabilesine ait, kendisine ibadet ettikleri bir puttu. Uzza ise Batn-ı Nahle'de Gatafan kabilesine ait kendisine ibadet ettikleri bir puttu. Üçüncüsü olan Menat ise Mekke'de Hüzeyl ve Huzaa kabilelerine ait kendisine ibadet ettikleri bir puttu. [4]

---

f) Uzza, Batn-ı Nahle'de üç tane muğaylan ağacının üzerinde kurulu bir evdi. Kureyşliler bu puta tapınır ve onunla övünürlerdi. Nitekim Ebû Süfyan'ın Uhud Savaşı'nda bu putla övünmek kastıyla şöyle dediğini görüyoruz: "Bizim Uzza'mız var; sizin Uzza'nız yok." Bu putu yıkmak üzere Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Halid ibn Velid'i Mekke'nin fethinden sonra yıkmak üzere gönderdi. Halid de bu putu yıktı.

Bu putun yıkılışını Neseî'nin ve İbn Merdeveyh'in Ebû't-Tüfeyl'den rivayet ettiği şu hadis açıklamaktadır. Ebû't-Tüfeyl şöyle demektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'yi fethettiğinde Halid ibn Velid'i Nahle'ye gönderdi. Uzza oradaydı. Halid onun yanına geldi. Put, üç muğaylan ağacı üzerindeydi. Halid bu ağaçları kesti ve o putun üzerine bina edilmiş olan evi yıktı, sonra da Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelip durumu haber verdi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Geri dön, şüphesiz sen hiç bir şey yapmadın' buyurdu. Halid geri döndü. O putun perdedar ve kayyumları onu görünce yaklaştırmamak için ellerinden geleni yaptılar. Onlar: 'Ey Uzza, ey Uzza' diyorlardı. Halid onun yanına gelince bir de gördü ki, çırılçıplak bir kadın saçlarını dağıtmış, başına avuçlarıyla toprak saçıyor. Halid kılıcını o kadına sapladı ve öldürdü, sonra da Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e dönüp yaptığını haber verdi. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'İşte o, Uzza'dır' buyurdu." *Ed-Dürrü'l-Mensûr*, c. 6, s. 126.

g) Taberânî ve İbn Merdeveyh'in İbn Abbâs'tan rivayetine göre Uzza Batn-ı Nahle'de, Lat Taif'te, Menat da Kadid'de idi. *Mecmeü'z-Zevâid*, c. 7, s. 115.

4 a) Menat Mekke yakınlarındaki Kadid bölgesinde bir put idi. Mucemü'l-Buldan, K-D-D maddesi.

b) 19. ve 20. Âyetlerin ifade ettiği anlam şudur: Ey şu ismi belirtilen putları ululuyan ve onlara ibadet edenler bana haber veriniz bakayım, acaba bu put-

اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾

21- "(Demek ki), erkek olan size, dişi olansa Allah'a, öyle mi?"

{ اَلَكُمُ الذَّكَرُ **}** *"(Demek ki), erkek olan size, öyle mi?"* Ey Mekke ehli kendileriniz için razı olmaktasınız.

{ وَلَهُ الْاُنْثٰى **}** *"Dişi olansa Allah'a."* Ve hoşlanmadığınız ve kendiniz için razı olmadığınız.

تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ضِيْزٰى ﴿٢٢﴾

22- "Öyleyse bu, haksız bir paylaşım!"

{ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ضِيْزٰى **}** *"Öyleyse bu, haksız bir paylaşım!"* Haksızca.

اِنْ هِيَ اِلَّآ اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اِنْ يَّتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنْ رَّبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾

23- "Bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı boş adlardan başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir."

{ اِنْ هِيَ **}** *"Bunlar, değildir."* Lat, Uzza ve üçüncüleri olan Menat değildir.

{ اِلَّآ اَسْمَآءٌ **}** *"Boş adlardan başka bir şey."* Putlar.

---

ların Allah azze ve cellenin sahip olduğu gibi kudret, azamet ve kemallere sahip midirler? Sizler hem bu surede hem de diğer surelerde Allah azze ve cellenin kemal niteliklerini ve özelliklerini dinleyip işittiniz. Onun muazzam yaratma kuvvet ve kudretini gördünüz. Acaba tapmakta olduğunuz putlarınızın bu özellikleri var mıdır?

{ سَمَّيْتُمُوهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ **}** *"Sizin ve atalarınızın taktığı."* İlahlar. Âyetin, "Sizlerin ve babalarınızın kendiniz için yaptığınız" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا **}** *"Allah onlar hakkında indirmemiştir."* Sizin onlara ibadet etmeniz ve isimlendirmeniz hakkında.

{ مِنْ سُلْطَانٍ **}** *"Hiçbir delil."* İçinde kanıtınızın bulunduğu bir kitap.

{ اِنْ يَتَّبِعُونَ **}** *"Onlar uyuyorlar."* Lat, Uzza ve üçüncüleri olan Menat'a ibadet etmeniz ve isimlendirmeniz.

{ اِلَّا الظَّنَّ **}** *"Sadece zanna."* Yakîn söz konusu olmaksızın sadece zann ile.

{ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُ **}** *"Ve nefislerinin arzusuna."* Nefislerin sürüklemesi.

{ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ **}** *"Halbuki kendilerine gelmiştir."* Yani Mekke ehline.

{ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى **}** **"}** *"Rableri tarafından yol gösterici."* Kur'an'da Allah Teâlâ'nın bir oğlunun ve bir ortağının bulunmadığına dair bir açıklama.

اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ﴿٢٤﴾

24- "Yoksa insan her arzu ettiği şeye sahip olacağını mı sanıyor?"

{ اَمْ لِلْاِنْسَانِ **}** *"Yoksa insan sahip olacağını mı sanıyor?"* Mekke ehlinin.

{ مَا تَمَنّٰى **}** *"Her arzu ettiği şeye."* Canlarının çektiği meleklerin ve putların kendilerine şefaat edecekleri.

فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾

25- "Ahiret de dünya da Allah'ındır."

{ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ **}** *"Ahiret de Allah'ındır."* Sevap, keramet ve şefaatin verilmesi.

{ وَالْاُوْلٰى **}** *"Dünya da."* Marifet ve tevfikin verilmesi.

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾

26- "Göklerde nice melekler vardır ki, onların şefaatleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz!"

{ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde nice melekler vardır ki."* Sizlerin Allah'ın kızları olduğunu iddia ettiğiniz.

{ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا **}** *"Onların şefaatleri, bir işe yaramaz."* Hiçbir kimseye şefaat edemezler.

{ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın izin vermesi dışında."* Allah Teâlâ şefaat etmesini emrettiği kimse hariç.

{ لِمَنْ يَّشَآءُ **}** *"Dilediği kimse için."* Mü'minlerden buna ehil olanlar.

{ وَيَرْضٰى **}** *"Ve hoşnut olduğu."* Onlardan tevhid ile.

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾

27- "Ahirete iman etmeyenler, meleklere dişilerin adlarını takıp duruyorlar."

{ اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ **}** *"Ahirete iman etmeyenler."* Ölümden sonra dirilişe iman etmeyenler, yani Mekke kâfirleri.

{ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى **}** *"Meleklere dişilerin adlarını takıp duruyorlar."* Müşrikler o melekleri Allah'ın kızları olarak kabul ediyorlar.

وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ اِنْ يَّتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾

28- "Halbuki onların bu konuda bir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Oysa zan hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutmaz."

{ وَمَا لَهُمْ بِهٖ **}** *"Halbuki onların bu konuda yoktur."* Dediklerine.

{ مِنْ عِلْمٍ **}** *"Bir bilgileri."* Bir kanıt ve açıklama.

{ اِنْ يَّتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ **}** *"Sadece zanna uyuyorlar."* Dedikleri sözler ancak zandır. Yani yakîne dayanmaksızın iftira etmektedirler.

{ وَاِنَّ الظَّنَّ **}** *"Oysa zan."* Zan ile kullukta bulunuş ve zanna dayanarak görüş belirtme.

{ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا **}** *"Hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutmaz."* Allah Teâlâ'nın azabından hiçbir şeyi gidermez.

فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾

29- "O halde sen, bizi anmaktan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselerden yüz çevir."

{ فَاَعْرِضْ **}** *"O halde sen, yüz çevir."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yüz çevir.

{ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى **}** *"Yüz çeviren."* Yüz çeviren.

{ عَنْ ذِكْرِنَا **}** *"Bizi anmaktan."* Bizim tevhidimizden ve Kitabımızdan.

{ وَلَمْ يُرِدْ **}** *"Ve istemeyen kimselerden."* Ameliyle.

{ اِلَّا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا **}** *"Dünya hayatından başka bir şey."* Dünya yaşamındaki şeyleri. Söz konusu edilen şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾

30- "İşte onların ilimden erişebildikleri budur! Şüphesiz senin Rabbin, yolundan sapanı daha iyi bilir, doğru yolda olanı da hakkıyle bilir."

{ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ **}** *"İşte onların ilimden erişebildikleri budur!"* Onların bilgilerinin, akıllarının ve reylerinin son noktası budur. Zira onlar "Melekler ve putlar Allah Teâlâ'nın kızlarıdır. Ahiret de gerçekleşmeyecek" demişlerdir.

{ اِنَّ رَبَّكَ **}** *"Şüphesiz senin Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ **}** *"Yolundan sapanı daha iyi bilir."* Dininden. Yani Ebû Cehil ve ashabını, şirk koşanları.

{ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى **}** *"Doğru yolda olanı da hakkıyla bilir."* Dinine ulaşıp doğru yolu bulanları yani Ebûbekir'i.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اَسَآؤُا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰى ﴿٣١﴾

31- "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ındır. Bu, Allah'ın, kötülük yapanları yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir."

{ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde bulunan her şey Allah'ındır."* Mahlukat.

{ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Mahlukat. Mahlukatın bütünü Allah Teâlâ'nın kulcağızlarıdır .

{ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اَسَآؤُا **}** *"Bu, Allah'ın, kötülük yapanları cezalandırması, içindir."* Şirk koşanları.

{ بِمَا عَمِلُوا **}** *"Yaptıklarıyla."* Şirklerinde.

{ وَيَجْزِيَ الَّذِينَ اَحْسَنُوا **}** *"Güzel davrananları da mükâfatlandırması."* Birleyenleri.

{ بِالْحُسْنٰى **}** *"Daha güzeliyle."* Tevhidle birleyenleri cennetle.

اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَآئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوٓا اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾

32- "Küçük günahlar dışında, günahın büyüklerinden ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, şüphesiz ki, senin Rabbinin bağışlaması geniştir. O, daha topraktan yarattığı zaman da annelerinizin karnında cenin olarak bulunduğunuz sırada da sizi en iyi bilendir. Şimdi kendinizi temize çıkarmaya çalışmayın. Çünkü o, kimlerin kötülükten sakındığını daha iyi bilir."

Allah Teâlâ daha sonra onların dünyadaki amellerini açıklayarak şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَآئِرَ الْاِثْمِ **}** *"Günahın büyüklerinden kaçınanlara gelince."* Allah Teâlâ'ya şirk koşmaktan ve büyük günahlardan.

{ وَالْفَوَاحِشَ **}** *"Ve edepsizliklerden."* Zina ve masiyetlerden.

{ اِلَّا اللَّمَمَ **}** *"Küçük günahlar dışında."* Ancak bakış, çimdiklemek, ayıplamak hariç. Kişi bu kusurlarla nefsini kınar ve tevbe eder. Âyetin "Ancak evlenme" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ **}** *"Şüphesiz ki, senin Rabbinin bağışlaması geniştir."* Büyük ve küçük günahlardan tevbe edene.

{ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ **}** *"O, sizi en iyi bilendir."* Sizi kendi kendinizden daha iyi bilendir.

{ اِذْ اَنْشَاَكُمْ **}** *"Daha yarattığı zaman da."* Sizi yarattığında.

{ مِنَ الْاَرْضِ **}** *"Topraktan."* Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan. Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da topraktan yaratmıştır. Toprak ise yerdendir.

{ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ **}** *"Cenin olarak bulunduğunuz sırada da."* Küçükler iken.

{ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ **}** *"Annelerinizin karnında."* Allah Teâlâ bu hallerde sizden gerçekleşen şeyleri bilmekteydi.

{ فَلَا تُزَكُّوٓا اَنْفُسَكُمْ **}** *"Şimdi kendinizi temize çıkarmaya çalışmayın."* Nefislerinizi günahlardan temize çıkarmayınız.

{ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى **}** *"Çünkü o, kimlerin kötülükten sakındığını daha iyi bilir."* Masiyetten sakınıp durumunu düzelteni.[5]

---

5 a) İmam Buhârî, İmam Müslim, Ebû Dâvûd ve Taberî İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Ben küçük kusurlara dememe Ebû Hureyre'nin söylediğinden daha çok benzeyen bir şey görmedim. Ebû Hureyre dedi ki: 'Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Şüphesiz Allah, âdemoğlu hakkında zinadan payını da yazmıştır. Bunu mutlaka yapacaktır, gözlerin zinası bakmak, dilin zinası konuşmak, nefsin zinası temenni etmesi ve arzulamasıdır. Ferc ise bunu doğrular yahut yalanlar.'" Buhârî, Kitabü'l-Kader, "*Helâk ettiğimiz bir belde için artık (yeniden mâmur olmak) imkânsızdır; çünkü onlar geri dönemeyeceklerdir*" ilahî buyruğu bâbı, 6612 nolu hadis; Kitabü'l-İstizan, "Cinsel organla değil de diğer azalarla zina etmek" bâbı, 6343 nolu hadis; Müslim, Kitabü'l-Kader, "Âdemoğluna zina ve başka şeylerden nasibinin takdir olunması" bâbı; Ebû Dâvûd, Nikâh, "Harama bakmaktan kaçınmanın emredilmesi" bâbı 2152 nolu hadis; *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 65.

b) (اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَآئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ) "*O kimseler ki, küçük kusurlardan başka günahların büyüklerinden ve hayasızlıklardan uzak dururlar*" ilahî buyruğunda Allah Teâlâ bu âyetten önce, söz konusu edilmiş olan muhsinleri nitelendirmektedir. Allah Teâlâ (وَيَجْزِيَ الَّذِينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰى) "*Güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükafatlandırması içindir*" (53/en-Necm/31) buyurmaktadır. Yani "Muhsinler" iyilikte bulunanlar ve büyük günahlardan, çirkin fazihalardan kaçınanlar demektir.

c) Âyette geçen "Fevahiş" sözcüğünün kökü olan "F-h-ş" maddesi hakkında Rağıb şu bilgiyi vermektedir: "Çirkinliği büyük olan eylem ve sözlerdir." *Müfredat*, F-H-Ş maddesi. Fevahişin tanımı bu olunca âyette bir edebi sanat ortaya çıkmaktadır. Zira fevahiş de kebair (büyük günahlar) kategorisine girmektedir. Zikrü'l-Hass ba'de'l-amm (geneli zikrettikten sonra özeli zikretme).

d) İbn Abbâs'tan aktarılan rivayette âyette geçen (اللَّمَمَ) sözcüğü haram bakış anlamına gelen göz zinası, haram söz anlamına gelen dil zinası ve nefsin haram davranışları işlemeye rağbetini ifade etmektedir. Ancak bu durumda da âyette diğer bir dilsel sorun ortaya çıkmaktadır. Âyette geçen (اِلَّا اللَّمَمَ) ifadesindeki istisna, istisna-i muttasıl mıdır yoksa istisna-i munkatı mıdır? Diğer bir ifade ile lemem sözcüğü kebair (büyük günahların) kapsamına girmekte midir yoksa girmemekte midir? Öyle anlaşılıyor ki, bu istisna, muttasıl (istisna edilen ile kendisinden istisna edilenin aynı cinsten olması) istisnadır. Zira aşağıda da

İbn Abbâs'ın görüşlerini belirtirken "lemem"in büyük günah olduğu olasılığını da göreceğiz. Arapça dil kuralı gereği cümle istisna-i muttasıl olarak alınabildiği müddetçe istisna-i munkatı (istisna edilen ile kendisinden istisna edilenin aynı cinsten olmaması) hamledilemez.

e) Bu açıklamalar ışığında âyetin ifade etmek istediği anlam şöyle şekillenmektedir: Lemem (küçük günahlar) hariç büyük günahlardan ve gayr-ı ahlakî davranışlardan kaçınanlar muhsin kimselerdir. Lememi (küçük günahları) ise Allah Teâlâ bağışlayacaktır. Büyük günahlardan kaçınmak koşuluyla küçük günahların işlenmesi halinde kişi, muhsinler kategorisinin dışına çıkmamaktadır. Nitekim bu âyetle hemen hemen aynı içerikte bir diğer âyet daha bulunmaktadır: ﴿اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا﴾ "*Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız*" (4/en-Nisa/31)

f) Lemem'in tanımı hakkında İbn Abbâs'tan güzel bir kriter de aktarılmıştır. Taberî'nin çeşitli kanallardan İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Lemem, iki haddin altında kalandır. Yani dünya haddi ve ahiret haddinin altında kalandır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 68.

İbn Abbâs bu açıklamasıyla şöyle demek istemektedir: Lemem küçük günahlardır. Zira büyük günahlara dünyada hadd, ahirette de tehdit yöneltilmiştir.

g) Rağıb el-İsfahanî ise sözcük hakkında şu açıklamalarda bulunmaktadır: "Lemem masiyete yaklaştırıcı şeydir. Bu, küçük günah olarak da ifade edilmektedir. 'Fülanün yefelü keza lememen' denilir. Yani falanca adım adım filan şeyi yapmaya yaklaşmaktadır. Allah Teâlâ'nın ﴿اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَآئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ﴾ "*O kimseler ki, küçük kusurlardan başka günahların büyüklerinden ve hayâsızlıklardan uzak dururlar*" buyruğu da bu şekildedir. *El-Müfredat fi Garîbi'l-Kur'an*, L-M-M maddesi.

h) Âyetin anlamı hakkında İbn Abbâs'tan farklı iki görüş daha aktarılmıştır. İlk görüşü İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla 'İllellemem' ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Önceden işlemiş oldukları şeyler."

İbn Cerir, İbn Abbâs'ın bu görüşünü şu sözleriyle açıklamaktadır: "Kâfirlerin İslam'dan önce Cahiliyye döneminde işlemiş oldukları günahlar ve ahlaksızlıklar istisna."

İkincisi ise İbn Cerir et-Taberî ve Hâkim Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan 'İllellemem' ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Kişi hayâsızlık işler de ardından tevbe eder." Hâkim bu rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre uygun olduğunu, ancak tahric etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 86; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 469, Kitabü't-Tefsir.

Sonuç olarak lememin ne olduğu hakkında İbn Abbâs'tan üç tane görüş aktarıldığı ortaya çıkmaktadır.

a-Lemem, küçük günahlardır.

اَفَرَاَيْتَ الَّذِي تَوَلّٰى ﴿٣٣﴾

33- "Şimdi gördün mü o yüz çevireni?"

{ اَفَرَاَيْتَ الَّذِي تَوَلّٰى **}** *"Şimdi gördün mü o yüz çevireni?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabının yoksullarına harcamada bulunmaktan ve sadaka vermekten yüz çevireni.

وَاَعْطٰى قَلِيلًا وَاَكْدٰى ﴿٣٤﴾

34- "Çok az verip, sonra bunu da keseni?"

{ وَاَعْطٰى قَلِيلًا **}** *"Çok az verip."* Allah için azıcık vereni.

{ وَاَكْدٰى **}** *"Sonra bunu da keseni?"* Allah yolunda verdiği sadakayı ve yaptığı harcamayı keseni.

اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾

35- "Gaybın bilgisi onun yanında da, o mu görüyor?"

{ اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ **}** *"Gaybın bilgisi onun yanında da... mu?"* Levh-i Mahfuz.

{ فَهُوَ يَرٰى **}** *"O görüyor"* O'nun yaptığı iyilik gibi, yaptığı iyiliğini Levh-i Mahfuz'da görmekte midir? Bu âyet-i kerime Osman ibn Affan hakkında inmiştir. O, hayır yollarında malını harcar, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına sadakalar verirdi. Sütkardeşi Abdullah ibn Sa'd Ebî Serh onunla karşılaşıp ona: "Senin bunlara malını çokça harcadığını görmekteyim. Bu gidişle fazla

---

b-Lemem, Müslümanların Cahiliye döneminde işlemiş oldukları büyük günahlardır.

c- Lemem, kişinin nasuh bir şekilde tevbe ettiği büyük günahlardır.

Bu görüşler içinde âyetin sözcükleri baz alınırsa ilk görüşün kuvvetli olduğu söylenebilir. Zira âyette tevbe ile bağışlanmanın olduğuna ilişkin bir ifade bulunmamaktadır. Bu durumda âyet mutlak olmaktadır. Ancak Allah Teâlâ'nın örtmesi nedeniyle lemem bir istisna teşkil etmektedir. Ancak sûrenin Mekkî olduğu göz önünde bulundurulursa ikinci görüş kuvvet kazanmaktadır.

zaman geçmeden hiçbir şeyin kalmayacak" dedi. Bunun üzerine Osman ibn Affan şöyle cevap verdi: "Benim birçok hatam ve günahım var. Ben bu yaptığımla Allah Teâlâ'nın rızasını istiyor, beni affedeceğini ümit ediyorum." Bu sefer Abdullah ona şöyle dedi: "Sen bana yükü ile birlikte dişi deveni ver, buna karşılık ben de senin dünyada da ahirette de günahlarını yükleneyim." Bunun üzerine Osman ona dişi devesinin yularını verdi. Diğer taraftan daha önce vermiş olduğu sadakaların bir bölümünü vermez oldu. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسٰى ﴿٣٦﴾

36- "Yoksa Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar, ona haber verilmedi mi?"

{اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسٰى**}** *"Yoksa Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar ona haber verilmedi mi?"* Kur'an'da haber verilmedi mi?

وَاِبْرٰهِيمَ الَّذِي وَفّٰى ﴿٣٧﴾

37- "Ve çok vefalı İbrahim'in (sahifelerinde yazılı olan şu gerçekler.)"

{وَاِبْرٰهِيمَ**}** *"Ve İbrahim'in (sahifelerinde yazılı olan şu gerçekler:)"* Tevrat'ta ve İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın sahifelerinde.

{الَّذِي وَفّٰى**}** *"Çok vefalı."* Yani Rabbinin risaletini tebliğ eden ve emrettiği şeylerle amel eden Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm). Âyetin, "Rüyası hakkında vefakâr davranan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ﴿٣٨﴾

38- "Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez."

{اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى**}** *"Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez."* Diyor ki, hiçbir yüklenici başka birisinin üstündeki günah yükünü yüklenemez. Âyetin, "Hiçbir kişi başka bir kişinin

işlemiş olduğu günahtan dolayı azap görmez" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَنْ لَّيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰى ﴿٣٩﴾

39- "İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur."

{ وَاَنْ لَّيْسَ لِلْاِنْسَانِ **}** *"İnsan için yoktur."* Kıyâmet gününde.

{ اِلَّا مَا سَعٰى **}** *"Çalışmasından başka bir şey."* Ancak dünyada işlemiş olduğu hayır ve şer.

وَاَنَّ سَعْيَهٗ سَوْفَ يُرٰى ﴿٤٠﴾

40- "Ve çalışması da ileride görülecektir."

{ وَاَنَّ سَعْيَهٗ **}** *"Ve çalışması da."* Ameli.

{ سَوْفَ يُرٰى **}** *"İleride görülecektir."* Divanında ve mizanında.

ثُمَّ يُجْزٰىهُ الْجَزَآءَ الْاَوْفٰى ﴿٤١﴾

41- "Sonra ona karşılığı tam olarak verilecektir."

{ ثُمَّ يُجْزٰىهُ الْجَزَآءَ الْاَوْفٰى **}** *"Sonra ona karşılığı tam olarak verilecektir."* Tam ve daha bol. Güzele güzelle kötüye kötü ile.

وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾

42- "Şüphesiz en son varış, Rabbinedir."

{ وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى **}** *"Şüphesiz en son varış, Rabbinedir."* Ölümden sonra ahirette varlıkların varacağı ve döneceği yer.

وَاَنَّهٗ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى ﴿٤٣﴾

43- "Güldüren de ağlatan da O'dur."

{ وَاَنَّهٗ هُوَ اَضْحَكَ **}** *"Güldüren de O'dur."* Cennet ehlini onlara kerametle sevindirmek suretiyle.

{ وَاَبْكٰى **}** *"Ağlatan da."* Cehennem ehlini onları alçaltmak suretiyle üzüntüye düşmelerine neden olarak.

وَاَنَّهٗ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ﴿٤٤﴾

44- "Öldüren ve dirilten de O'dur."

{ وَاَنَّهٗ هُوَ اَمَاتَ **}** *"Öldüren O'dur."* Dünyada.

{ وَاَحْيَا **}** *"Ve dirilten de."* Diriliş için. Âyetin, babaları öldüren ve oğulları dirilten anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَنَّهٗ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾

45- "Şüphesiz iki çifti, erkeği ve dişiyi O yaratmıştır."

{ وَاَنَّهٗ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى **}** *"Şüphesiz iki çifti, erkeği ve dişiyi O yaratmıştır."* İki sınıfı.

مِنْ نُّطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾

46- "Atıldığı zaman meni damlasından!"

{ مِنْ نُّطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى **}** *"Atıldığı zaman meni damlasından!"* Kadının rahmine akıtılan. Âyetin, "Yaratılan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾

47- "Şüphesiz yeniden yaratmak da O'na aittir."

{ وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى **}** *"Şüphesiz yeniden yaratmak da O'na aittir."* Dirilişte başka bir yaratılışla.

وَاَنَّهٗ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى ﴿٤٨﴾

48- "Yine zengin eden de kazandıran da O'dur."

{ وَاَنَّهٗ هُوَ اَغْنٰى **}** *"Yine zengin eden de O'dur."* Mahlukatından kendisi müstağni olan.

{ وَاَقْنٰى **}** *"Kazandıran da."* Mahlukatını kendisine muhtaç kılan. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Yine zengin eden de, O'dur*", mahlukatını razı kılan. "*Kazandıran da*", kanaat ettiren de O'dur.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Yine zengin eden de, O'dur*", mal ile. "*Kazandıran* da", verdiği şeyle razı kılan O'dur.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Yine zengin eden de, O'dur*." altın ve gümüş ile. "*Kazandıran da*", deve, inek ve koyun ile kanaatkâr kılan.[6]

وَاَنَّهٗ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾

49- "Doğrusu Şi'râ yıldızının Rabbi de O'dur."

{ وَاَنَّهٗ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى **}** *"Doğrusu Şi'râ yıldızının Rabbi de O'dur."* Cevza'dan sonra doğan aydınlık bir yıldızdır. Huzaa kabilesi bu yıldıza ibadet ederdi.

وَاَنَّهٗٓ اَهْلَكَ عَادًا ِۨالْاُوْلٰى ﴿٥٠﴾

50- "Şüphesiz ki, önce gelen Ad kavmini O helâk etti.."

{ وَاَنَّهٗٓ اَهْلَكَ عَادًا ِۨالْاُوْلٰى **}** *"Şüphesiz ki, önce gelen Ad kavmini O helâk etti."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini.

وَثَمُوْدَا۟ فَمَآ اَبْقٰى ﴿٥١﴾

51- "Semud'u da (O helâk etti) ve geriye hiçbir şey bırakmadı."

---

6 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(اَغْنٰى وَاَقْنٰى) verdi ve razı kıldı demektir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Necm Sûresi.
İbn Cerir et-Taberî bu haberi Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 76.
Hâfız İbn Hacer ise şöyle der: "Bu haberi İbn Ebî Hatem, Ali ibn Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan mevsul olarak rivayet etmiştir." *Fethü'l-Barî*, c. 8, s. 606.
b) İbn Abbâs'tan aktarılan rivayette geçen (اَرْضَى) 'razı kıldı' sözcüğü âyette geçen (وَاَقْنٰى) sözcüğünün tefsiridir. Yani Allah azze ve celle kuluna rıza ve kanaati rızık olarak verdi. Bu, kulun razı olduğu en büyük şeydir.

{ وَثَمُودَا **}** *"Semud'u da (O helâk etti)"* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ فَمَآ اَبْقٰى **}** *"Ve geriye hiçbir şey bırakmadı."* Onlardan hiçbir kimseyi sağ koymadı.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰى ﴿٥٢﴾

52- "Daha önce de çok zalim ve pek azgın olan Nûh kavmini (helâk etmişti)!"

{ وَقَوْمَ نُوحٍ **}** *"Nûh kavmini (helâk etmişti)!"* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini helak etti.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce de."* Hz. sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavminden önce.

{ اِنَّهُمْ **}** *"Çünkü onlar."*[7] Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ **}** *"Çok zalim."* Küfürlerinde çok şiddetli.

{ وَاَطْغٰى **}** *"Ve pek azgın olan."* Azgınlıklarında ve isyankârlıklarında çok şiddetli.

وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰى ﴿٥٣﴾

53- "Altüst olan şehirleri de böyle yaptı."

{ وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰى **}** *"Altüst olan şehirleri de böyle yaptı."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kasabaları olan Sodom, Amura ve Savaim'i helak etti. (مُؤْتَفِكَةَ) sözcüğü, yere geçmiş. İ'tefekeha fiili/eylemi onu yere geçirdi anlamına gelmektedir. (اَهْوٰى), gökten yere düşmüş.

فَغَشّٰيهَا مَا غَشّٰى ﴿٥٤﴾

54- "Onların üstüne neler çöktü neler!"

{ فَغَشّٰيهَا مَا غَشّٰى **}** *"Onların üstüne neler çöktü neler!"* Yani taşlar.

[7] Tarafımızdan meale eklenmiştir.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾

55- "Öyleyse, Rabbinin hangi nimetinden kuşku duyuyorsun?"

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكَ **}** *"Öyleyse, Rabbinin hangi nimetinden?"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) dışındaki ey insan Rabbinin hangi nimetlerini?

{ تَتَمَارٰى **}** *"Kuşku duyuyorsun"* Onun Allah Teâlâ'dan olduğunu inkâra kalkışıyorsun.

هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْاُولٰى ﴿٥٦﴾

56- "İşte bu peygamber de ilk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır."

{ هٰذَا نَذِيرٌ **}** *"İşte bu peygamber de."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de uyarıcı bir resûldür.

{ مِنَ النُّذُرِ الْاُولٰى **}** *"İlk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır."* Kendilerini kavimlerine göndermiş olduğum ilk resûller gibi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*İşte bu peygamber de*", resûldür. "*İlk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır*", kendi kavimlerine gönderilmesi, Levh-i Mahfuz'da yazılmış olan.

اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾

57- "Yaklaşan (kıyâmet) yaklaştı!"

{ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ **}** *"Yaklaşan (kıyâmet) yaklaştı!"* Kıyâmetin kopması yaklaştı.

لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

58- "Onu Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur."

{ لَيْسَ لَهَا **}** *"Onu... yoktur."* Gerçekleşmesine.

{ مِنْ دُونِ اللّٰهِ **}** *"Allah'tan başka."* Allah'ın dışında.

{ كَاشِفَةٌ **}** *"Açığa çıkaracak."* Gerçekleşmesini ve vaktini açıklayacak bir açıklayıcı.

اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Şimdi siz bu söze mi şaşıyorsunuz?"

{ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ **}** *"Şimdi siz bu söze mi?"* Diyor ki, ey Mekke ehli Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size okuduğu bu Kur'an'a mı?

{ تَعْجَبُونَ **}** *"Şaşıyorsunuz."* Alaya alıyorsunuz. Âyetin "Yalanlıyorsunuz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾

60- "Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!"

{ وَتَضْحَكُونَ **}** *"Gülüyorsunuz da."* Alay ediyorsunuz. Âyetin, "Dalga geçiyorsunuz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَبْكُونَ **}** *"Ağlamıyorsunuz!"* İçinde barındırdığı engellemeler, tehditler ve korkutmalardan dolayı.

وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾

61- "Ve siz gaflet içinde oyalanmaktasınız!"

{ وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ **}** *"Ve siz gaflet içinde oyalanmaktasınız!"* O'ndan gafil olarak O'na inanmıyorsunuz.

فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

62- "Haydi Allah'a secde edin ve O'na kullukta bulunun."

{ فَاسْجُدُوا لِلّٰه **}** *"Haydi Allah'a secde edin."* Allah Teâlâ'ya tevhid ve tevbe ile gönülden boyun eğiniz.

{ وَاعْبُدُوا **}** *"Ve O'na kullukta bulunun."* Allah için Allah Teâlâ'yı birleyiniz. Kuşkusuz kıyâmet saati yaklaştı.

سورة الْقَمَرِ

54- KAMER SÛRESİ

Kendisinde "Kamer"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 55, sözcük sayısı 342 ve harf sayısı da 1.403'tür.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾

1- "Kıyâmet saati yaklaştı ve ay yarıldı."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kamer Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ **}** *"Kıyâmet saati yaklaştı."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in çıkışı ve dumanın inişiyle kıyâmetin kopması yaklaştı.

{ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ **}** *"Ve ay yarıldı."* İkiye ayrıldı. Bu da kıyâmetin alametlerindendir.

وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾

2- "Onlar bir mucize görseler hemen yüz çevirirler ve 'Bu eskiden beri devam ede gelen bir sihir!' derler."

{ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً **}** *"Onlar bir mucize görseler."* Ayın yarılması gibi.

{ يُعْرِضُوا **}** *"Hemen yüz çevirirler."* Mucizeyi yalanlarlar.

{ وَيَقُولُوا **}** *"Ve derler."* Bu âyet/mucize.

{ سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ **}** *"Bu eskiden beri devam ede gelen bir sihir."* Kuvvetli ve şiddetli bir aldatmacadır. Yakında yok olur.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَآءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾

3- "Onlar yalanladılar ve nefislerinin tutkularına uydular. Oysa her iş yerini bulacaktır."

{ وَكَذَّبُوا **}** *"Onlar yalanladılar."* Mucizeyi ve kıyâmetin kopuşunu.

{ وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَآءَهُمْ **}** *"Ve nefislerinin tutkularına uydular."* Mucizeyi ve kıyâmetin kopuşunu yalanlamak ve putlara ibadet etmekle.

{ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ **}** *"Oysa her iş yerini bulacaktır."* Müjde ve tehdit sahasında, cenneti müjdeleme ve cehennem azabıyla tehdit etme ya da merhamet veya azapla ilgili Allah'tan veya Resûlünden söylenen her söz gerçekleşecektir ve bir hakikattır. Bunlardan dünyada gerçekleşecek olanlar ileride gerçekleşecektir. Bunlardan ahirette gerçekleşecek olanlar ise açığa çıkacaktır.

Ayetin, "Kuldan sâdır olan her söz ve eylem hakikattır. Onların hakikatı kalptedir." anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنَ الْاَنْۢبَآءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾

4- "Andolsun ki, onlara kötülükten sakındıracak nice önemli haberler gelmiştir."

{ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ **}** *"Andolsun ki, onlara gelmiştir."* Mekke ehline Kur'an'da.

{ مِنَ الْاَنْۢبَآءِ **}** *"Nice önemli haberler."* Geçmiş ümmetlerin yalanlamaları halinde nasıl helak oldukları.

{ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ **}** *"Kötülükten sakındıracak."* Yasaklayacak ve engelleyecek.

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾

5- "Bunlar üstün bir hikmettir. Fakat uyarılar fayda vermiyor!"

{حِكْمَةٌ**}** *"Bunlar bir hikmettir."* Kur'an.

{بَالِغَةٌ**}** *"Üstün."* Allah Teâlâ'dan bir hikmettir. Allah Teâlâ'dan olarak onlara bildir.

{فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ**}** *"Fakat uyarılar fayda vermiyor!"* Yani Resûllerin uyarıları Allah Teâlâ'nın ilminde Allah'a inanmayan bir kavme karşı yarar sağlamadı.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾

6- "Öyleyse sen de onlardan yüz çevir! O gün çağıran görülmemiş bir şeye çağıracaktır."

{فَتَوَلَّ عَنْهُمْ**}** *"Öyleyse sen de onlardan yüz çevir!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlardan yüz çevir. Sonra da Allah Teâlâ Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e onlarla savaşmasını emretti.

{يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ**}** *"O gün çağıran çağıracaktır."* Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ**}** *"Görülmemiş bir şeye."* Dehşetengiz, görülmemiş şiddetli bir şeye. Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme.

خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾

7- "Onlar sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi, gözleri düşkün olarak kabirlerinden çıkarlar."

{خُشَّعًا**}** *"Düşkün olarak."* Zelil olarak.

{اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ**}** *"Gözleri... kabirlerinden çıkarlar."* Kabirlerden ilk sura üfürüşte.

{كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ} *"Onlar sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi."* Diyor ki, çekirge gibi birbirleri arasında dolaşırlar.

مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

8- "Çağırana doğru koşarlar. O kâfir olanlar, 'Bu, çok çetin bir gün!' derler."

{مُهْطِعِينَ} *"Koşarlar."* Süratlice, yönelerek ve bakarak.

{إِلَى الدَّاعِ} *"Çağırana doğru."* Kendilerine neyi emredecek?

{يَقُولُ الْكَافِرُونَ} *"O kâfir olanlar, derler."* Kıyâmet gününde.

{هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ} *"Bu, çok çetin bir gün."* Şiddetli. Bu gün onlara çok şiddetli kılınmıştır.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

9- "Onlardan önce Nûh kavmi de yalanlamıştı. O kulumuza 'Yalancı' dediler, hem de 'O bir mecnun' dediler. Böylece (Nûh davetten vazgeçmeye) zorlandı."

{كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ} *"Onlardan önce yalanlamıştı."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senin kavminden önce de.

{قَوْمُ نُوحٍ} *"Nûh kavmi de."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı.

{فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا} *"O kulumuza 'Yalancı' (dediler)."* Hazret-i Nûh'a.

{وَقَالُوا مَجْنُونٌ} *"Hem de 'O bir mecnun' dediler."* Çarpılmıştır.

{وَازْدُجِرَ} *"Böylece (Nûh davetten vazgeçmeye) zorlandı."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı sözünden/davetinden engellemeye çalıştılar. Ona bağırdılar ve "Sen gönlü uçmuş aklı havada" birisisin dediler.

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾

10- "O sonunda Rabbine şöyle dua etti: 'Ben yenik düştüm, bana yardım et!'"

{ فَدَعَا رَبَّهٗٓ اَنِّيْ مَغْلُوْبٌ **}** *"O sonunda Rabbine şöyle dua etti: Ben yenik düştüm."* Mağlup olmuşum.

{ فَانْتَصِرْ **}** *"Bana yardım et!"* Bana, onlara azap etmek suretiyle yardımda bulun.

فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَآءِ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ ﴿١١﴾

11- "(Bunun üzerine) biz de nehir gibi akan bir su ile göğün kapılarını açtık."

{ فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَآءِ **}** *"(Bunun üzerine) biz de göğün kapılarını açtık."* Göğün kapılarını kırk gün boyunca.

{ بِمَآءٍ مُّنْهَمِرٍ **}** *"Nehir gibi akan bir su ile."* Gökten yere dökülmüş yağmur.

وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُوْنًا فَالْتَقَى الْمَآءُ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾

12- "Yeri de kaynaklar halinde fışkırttık. Derken sular takdir edilmiş bir iş için birleşti."

{ وَفَجَّرْنَا **}** *"Fışkırttık."* Yardık.

{ الْاَرْضَ عُيُوْنًا **}** *"Yeri de kaynaklar halinde."* Su ile kırk gün boyunca.

{ فَالْتَقَى الْمَآءُ **}** *"Derken sular birleşti."* Göğün suları ile yerin suları.

{ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ **}** *"Takdir edilmiş bir iş için."* Bir miktar üzere. Göğün suyunu ve yerin suyunu takdir ettik. Âyetin, "Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin helaki şeklinde takdir ettiğimiz hükmün uygulanması için" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَحَمَلْنٰهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَّدُسُرٍ ﴿١٣﴾

13- "Onu (Nûh'u) da çivilerle perçinli levhalardan yapılmış gemi üzerinde taşıdık."

{ وَحَمَلْنَاهُ **}** *"O (Nûh'u) da taşıdık."* Yani Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ı ve ona iman edenleri.

{ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ **}** *"Levhalardan yapılmış gemi üzerinde."* Yüzler üzerinde.

{ وَدُسُرٍ **}** *"Çivilerle perçinli."* Çiviler ve kayıtlar. Geminin kendisiyle birbirine bağlandığı bütün şeylere 'düsür' denilir.

تَجْرِي بِاَعْيُنِنَا جَزَآءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾

14- "Kendisine karşı nankörlük edilmiş olan kulumuza bir ödül olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu."

{ تَجْرِي **}** *"Gemi, akıp gidiyordu."* Gemi akıp gidiyordu.

{ بِاَعْيُنِنَا **}** *"Gözlerimizin önünde."* Bizim gözetimimiz altında.

{ جَزَآءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ **}** *"Kendisine karşı nankörlük edilmiş olan kulumuza bir ödül olmak üzere."* Diyor ki, Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi onu inkâr etmelerinin cezası olarak.

وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَآ اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾

15- "Andolsun ki, biz onu bir ibret olarak bıraktık, düşünüp öğüt alan var mı?"

{ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَآ اٰيَةً **}** *"Andolsun ki, biz onu bir ibret olarak bıraktık."* İnsanlar için alamet olsun diye. Yani Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın gemisi Onun ardından alamet olsun diye. Âyetin, "Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın gemisi gibi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ **}** *"Düşünüp öğüt alan var mı?"* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine verilen cezaya bakıp da öğüt alarak masiyeti terk eden kimse yok mudur?

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾

16- "Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!"

{ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ **}** *"Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bak bakayım onlara azabım nasılmış? Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) tarafından uyarılıp da iman etmeyenlerin akibeti nasıl olmuş?

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

17- "Andolsun biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Haydi düşünüp öğüt alan var mı?"

{ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ **}** *"Andolsun biz Kur'an'ı kolaylaştırdık."* Basitleştirdik.

{ لِلذِّكْرِ **}** *"Düşünüp öğüt alınsın diye."* Ezber, okunma ve yazma için. Âyetin, "Kur'an'ın okunmasını kolaylaştırdık" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ **}** *"Haydi düşünüp öğüt alan var mı?"* İlmin taliplisi yok mudur da kendisine yardım edilsin?

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾

18- "Ad kavmi yalanladı da azabım ve uyarılarım nasılmış (gördüler)!"

{ كَذَّبَتْ عَادٌ **}** *"Ad kavmi yalanladı da."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi onu.

{ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ **}** *"Azabım ve uyarılarım nasılmış (gördüler)!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bak bakayım onlara azabım nasılmış? Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm) peygamber tarafından uyarılıp da iman etmeyenlerin akibeti nasıl olmuş?

اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾

19- "Biz, uğursuzluğu devam eden bir günde, onların üstüne dondurucu bir rüzgâr saldık."

{ إِنَّآ اَرْسَلْنَا **}** *"Biz, saldık."* Musallat kıldık.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Onların üstüne."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine.

{ رِيحًا صَرْصَرًا **}** *"Dondurucu bir rüzgâr."* Şiddetli, dondurucu. Bu rüzgâr Batı Rüzgârı'dır.

{ فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ **}** *"Uğursuzluğu devam eden bir günde."* Uğursuz. Onların üstünde sürekli esen, büyük küçük herkese uğrayan.

تَنْزِعُ النَّاسَ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

20- "(Öyle ki, o rüzgâr) insanları, sanki köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi yere seriyordu."

{ تَنْزِعُ النَّاسَ **}** *"(Öyle ki, o rüzgâr) insanları, yere seriyordu."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmini yerlerinden söküyordu.

{ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ **}** *"Sanki hurma kütükleri gibi."* Sanki onlar hurma ağacının dipleri gibi kılan. Âyetin, "Hurma ağacının en alt tarafları" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مُنْقَعِرٍ **}** *"Köklerinden sökülmüş."* Köklerinden sökülmüş.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾

21- "Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?"

{ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي **}** *"Benim azabım nasılmış?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bak bakayım onlara azabım nasılmış?

{ وَنُذُرِ **}** *"Ve uyarılarım."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm) tarafından uyarılıp da iman etmeyenlerin akibeti nasıl olmuş?

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾

22- "Andolsun biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Haydi düşünüp öğüt alan var mı?"

{وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ} *"Andolsun biz Kur'an'ı kolaylaştırdık."* Kur'an'ı basitleştirdik.

{لِلذِّكْرِ} *"Düşünüp öğüt alınsın diye."* Ezber edilmesi ve okunması için.

{فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ} *"Haydi düşünüp öğüt alan var mı?"* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine verilen cezadan öğüt alıp da masiyeti terk eden yok mudur?

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

23- "Semud kavmi de uyarıları yalanladı."

{كَذَّبَتْ ثَمُودُ} *"Semud kavmi de yalanladı."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{بِالنُّذُرِ} *"Uyarıları."* Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı ve resûllerin bütününü.

فَقَالُوٓا اَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهٗٓ اِنَّآ اِذًا لَّفِيْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿٢٤﴾

24- "Dediler ki: 'Biz içimizden bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapkınlık ve çılgınlık etmiş oluruz!'"

{فَقَالُوٓا اَبَشَرًا مِّنَّا} *"Dediler ki: Biz içimizden beşere mi?"* Bizim gibi bir insan.

{وَاحِدًا نَّتَّبِعُهٗٓ} *"Bir... uyacağız."* Dininde ve işinde.

{اِنَّآ اِذًا} *"O takdirde biz."* Eğer bunu yapacak olursak.

{لَّفِيْ ضَلٰلٍ} *"Apaçık bir sapkınlık."* Apaçık bir yanılgı içinde.

{وَّسُعُرٍ} *"Ve çılgınlık etmiş oluruz!"* Yorgunluk ve sıkıntı.

ءَاُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْۢ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ﴿٢٥﴾

25- "O vahiy içimizden O'na mı bırakılıyor? Hayır, O, şımarık bir yalancıdır!"

{ ءَأُلْقِيَ الذِّكْرُ **}** *"O vahiy... mı bırakılıyor?"* Peygamberlik özgü mü kılınıyor?

{ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا **}** *"İçimizden O'na."* Ve bizler O'ndan daha şeref sahibi iken.

{ بَلْ هُوَ كَذَّابٌ **}** *"Hayır O, bir yalancıdır!"* Allah Teâlâ adına yalan söylüyor.

{ أَشِرٌ **}** *"Şımarık."* Şımarık, kibirli. Bununla Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı kastetmektedirler. Bunun üzerine Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) onlara şöyle buyurdu:

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٢٦﴾

26- "Yarın onlar, şımarık yalancının kim olduğunu bilecekler!"

{ سَيَعْلَمُونَ غَدًا **}** *"Yarın onlar, bilecekler!"* Kıyâmet gününde.

{ مَنِ الْكَذَّابُ **}** *"Yalancının kim olduğunu."* Allah adına.

{ الْأَشِرُ **}** *"Şımarık."* Böbürlü ve kibirli. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'a şöyle buyurdu:

إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

27- "Gerçekten onları denemek için, kendilerine dişi deveyi gönderen biziz. Sen onları gözetle ve sabırlı ol!"

{ إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ **}** *"Gerçekten kendilerine dişi deveyi gönderen biziz."* Dişi deveyi kayadan çıkartan.

{ فِتْنَةً لَهُمْ **}** *"Onları denemek için."* Senin kavminin sınanması amacıyla.

{ فَارْتَقِبْهُمْ **}** *"Sen onları gözetle."* Dişi devenin çıkışına kadar onları gözetle.

{ وَاصْطَبِرْ **}** *"Ve sabırlı ol!"* Onların eziyetlerine ve dişi deveyi katletmelerine sabret.

وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَآءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾

28- "Onlara suyun, aralarında paylaştırılacağını haber ver. Her biri, kendi içme sırasında gelip suyunu alsın!"

{ وَنَبِّئْهُمْ **}** *"Onlara haber ver."* Onlara haber ver.

{ اَنَّ الْمَآءَ **}** *"Suyun."* Kuyunun suyunun.

{ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ **}** *"Aralarında paylaştırılacağını."* Kendileri ile dişi deve arasında. Bir gün su dişi deveye ait, diğer gün ise kendilerine ait.

{ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ **}** *"Her biri, kendi içme sırasında gelip suyunu alsın!"* İçme hakkına sahip olan herkes bulunsun. Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) onlara haberince buna rıza gösterdiler. Bir müddet bu şekilde devam etti. Ancak sonunda azgınlık kendilerine galebe çaldı.

فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾

29- "Bunun üzerine bir arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağı çekip deveyi kesti."

{ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ **}** *"Bunun üzerine bir arkadaşlarını çağırdılar,"* Mısda' ibn Dehr dişi deveye bir ok attıktan sonra Misda' ve Kadar ibn Salif nida ettiler.

{ فَتَعَاطٰى **}** *"O da bıçağı çekip."* Kadar başka bir ok aldı.

{ فَعَقَرَ **}** *"Deveyi kesti."* Dişi deveyi öldürdüler ve etini taksim ettiler.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾

30- "Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!"

{ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ **}** *"Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bak bakayım onlara azabım nasılmış? Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) tarafından uyarılıp da iman etmeyenlerin akibeti nasıl olmuş?

إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾

31- "Biz onların üzerine, korkunç bir ses gönderdik. Hemen ağıla konan kuru ot gibi oluverdiler."

{إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً**}** *"Biz onların üzerine, korkunç bir ses gönderdik."* Dişi devenin öldürülmesinin üzerinden üç gün geçtikten sonra Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı azap çığlığıyla.

{فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ**}** *"Hemen ağıla konan kuru ot gibi oluverdiler."* Hemen koyunun ağılda çiğnediği şey gibi oldular.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾

32- "Andolsun biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Haydi düşünüp öğüt alan var mı?"

{وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ**}** *"Andolsun biz Kur'an'ı kolaylaştırdık."* Kur'an'ı basitleştirdik.

{لِلذِّكْرِ**}** *"Düşünüp öğüt alınsın diye."* Öğüt alma, ezber, okunma için.

{فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ**}** *"Haydi düşünüp öğüt alan var mı?"* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine verilen cezadan öğüt alıp da masiyeti terk eden yok mudur?

Ayetin, "İlmin taliplisi yok mudur da kendisine yardım edilsin?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾

33- "Lut kavmi de uyarıcı peygamberleri yalanladı."

{كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ**}** *"Lut kavmi de uyarıcı peygamberleri yalanladı."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ı ve bütün peygamberleri.

اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّآ اٰلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾

34- "Biz de üzerlerine taş yağdıran (bir rüzgâr) gönderdik. Ancak Lut ailesini seher vakti kurtardık."

{ اِنَّآ اَرْسَلْنَا **}** *"Biz de (bir rüzgâr) gönderdik."* İndirdik.

{ عَلَيْهِمْ حَاصِبًا **}** *"Üzerlerine taş yağdıran."* Taş.

{ اِلَّآ اٰلَ لُوطٍ **}** *"Ancak Lut ailesini."* Ancak Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ı ve Zaura ve Risa adlı iki kızını.

{ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ **}** *"Seher vakti kurtardık."* Seher vaktinde.

نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا كَذٰلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾

35- "Katımızdan bir nimet olarak. Biz şükredeni işte böyle mükâfatlandırırız."

{ نِعْمَةً **}** *"Bir nimet olarak."* Rahmet olarak.

{ مِنْ عِنْدِنَا كَذٰلِكَ **}** *"Katımızdan işte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ **}** *"Biz şükredeni mükâfatlandırırız."* Allah Teâlâ'yı birleyene ve Allah'ın nimetlerine karşı kurtulmakla şükredeni.

وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾

36- "Andolsun ki, Lut onları bizim şiddetli azabımız konusunda uyarmıştı; fakat onlar bu uyarıya karşı kuşku duydular."

{ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ **}** *"Andolsun ki, Lut onları uyarmıştı,"* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) onları korkuttu.

{ بَطْشَتَنَا **}** *"Bizim şiddetli azabımız konusunda."* Azabımızı.

{ فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ **}** *"Fakat onlar bu uyarıya karşı kuşku duydular."* Resûlleri inkâra yeltendiler. Yani Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kendilerine söylediği şeylerde onu yalanladılar.

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهٖ فَطَمَسْنَآ اَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾

37- "Onlar Lut'un misafirlerinden murad almaya kalkıştılar. Biz de onların gözlerini silme kör ettik. 'Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın!' (dedik)."

{ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهٖ **}** *"Onlar Lut'un misafirlerinden murad almaya kalkıştılar."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın konukları Cibril ve beraberinde bulunan meleklere çirkin amellerini uygulamak istediler.

{ فَطَمَسْنَآ **}** *"Biz de silme kör ettik."* Biz de bunun üzerine gözlerini çıkardık.

{ اَعْيُنَهُمْ **}** *"Onların gözlerini."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) onları kör kıldı.

{ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ **}** *"Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın, (dedik)."* Bunun üzerine onlara "*Azabımı ve uyarılarımı tadın*" dedik.

وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾

38- "Bir sabah kendilerini sürekli bir azap yakalayıverdi."

{ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ **}** *"Kendilerini yakalayıverdi."* Onları yakalayıverdi.

{ بُكْرَةً **}** *"Bir sabah."* Tan yeri ağarırken.

{ عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ **}** *"Sürekli bir azap."* Ahiret azabıyla bağlantını sürekli.

فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾

39- "Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın, (dedik)."

{ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ **}** *"Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın, (dedik)."* Bunun üzerine onlara "Azabımı tadın ve kendilerini Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın uyarıp da iman etmeyerek uyarılanların" dedik.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

40- "Andolsun biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Haydi düşünüp öğüt alan var mı?"

{ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ **}** *"Andolsun biz Kur'an'ı kolaylaştırdık."* Kur'an'ı basitleştirdik.

{ لِلذِّكْرِ **}** *"Düşünüp öğüt alınsın diye."* Ezber, okunma ve yazılma için.

{ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ **}** *"Haydi düşünüp öğüt alan var mı?"* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine verilen cezadan öğüt alıp da masiyeti terk eden yok mudur?

وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾

41- "Şüphesiz Firavun'un kavmine de uyarıcılar gelmişti."

{ وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ **}** *"Şüphesiz Firavun'un kavmine de uyarıcılar gelmişti."* Firavun'a ve kavmine Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i Harun ('aleyhi's-selâm).

كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

42- "Fakat onlar bütün âyetlerimizi yalanladılar. Biz de onları, güç ve kudretimize lâyık bir şekilde yakaladık!"

{ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا **}** *"Fakat onlar bütün âyetlerimizi yalanladılar."* Dokuz mucizeyi.

{ فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ عَزِيزٍ **}** *"Biz de onları, güç lâyık bir şekilde yakaladık!"* Güçlü ve cezalandırma ile kuvvetli.

{ مُّقْتَدِرٍ **}** *"Ve kudretimize."* Azaba kadir.

اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ اُولٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾

43- "Şimdi sizin kâfirleriniz, bunlardan daha mı iyidirler? Yoksa önceki kitaplarda, sizin için bir berat mı var?"

{اَكُفَّارُكُمْ**}** *"Şimdi sizin kâfirleriniz ...mı?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Âyetin, "Ey Mekke ehli" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{خَيْرٌ مِنْ اُولٰٓئِكُمْ**}** *"Bunlardan daha iyidirler"* Size anlatmış olduklarımdan.

{اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِي الزُّبُرِ**}** *"Yoksa önceki kitaplarda, sizin için bir berat mı var?"* Önceki kitaplarda azaptan kurtuluşa dair bir beratınız mı var?

اَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾

44- "Ya da 'Biz, birbirimize yardım eden bir topluluğuz' mu diyorlar?"

{اَمْ يَقُولُونَ**}** *"Ya da... mu diyorlar?"* Mekke kâfirleri.

{نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ**}** *"Biz, birbirimize yardım eden bir topluluğuz."* Azaptan imtina edeniz.

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾

45- "O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır."

{سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ**}** *"O topluluk yakında bozulacak."* Mekke kâfirleri Bedir Savaşı'nda.

{وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ**}** *"Ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır."* Hezimete uğramış olarak. Yani Ebû Cehil ve ashabı. Onların bir bölümü Bedir Savaşı'nda öldürülmüş, diğer bölümü ise hezimete uğramıştır.

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهٰى وَاَمَرُّ ﴿٤٦﴾

46- "Daha doğrusu kıyâmet günü, onlara vaat edilen asıl saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır!"

{بَلِ السَّاعَةُ**}** *"Daha doğrusu kıyâmet günü."* Hatta kıyâmetin koptuğu gün.

{ مَوْعِدُهُمْ **}** *"Onlara vaat edilen asıl saattir."* Azap.

{ وَالسَّاعَةُ **}** *"Ve o saat."* Azap vadedilen kıyâmet.

{ اَدْهٰى **}** *"Daha belalı."* Daha büyük.

{ وَاَمَرُّ **}** *"Ve daha acıdır!"* Bedir Savaşı'nın yenilgisinden daha şiddetlidir.[1]

---

1 a) İmam Buhârî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Bedir günü kendisine ait çadırda iken şöyle demiştir: Allah'ım, senin bana ahdini ve vaadini gerçekleştirmeni diliyorum. Eğer dilersen bugünden sonra ebediyyen sana ibadet olunmayacak.' Ebûbekir elinden tutup: 'Ey Allah'ın Resûlü, bu kadar sana yeter; çünkü Rabbine gerçekten ısrarla dua etmiş bulunuyorsun.' O sırada o zırhını giyinmişti, çıkarken de şöyle diyordu: 'Yakında o topluluk yenilecek ve arkalarını dönerek kaçacaklardır. Asıl onlara vaat olunan vakit kıyâmettir. Ve o kıyâmet daha büyük bela ve daha acıdır.'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kamer Sûresi, 4875 ve 4877 nolu hadisler. Bu haberi Beyhakî de tahric etmiştir. *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, c. 9, s. 46, Kitabü's-Siyer, "Kaçınma konusunda ihtiyar" bâbı.

b) İbn Hacer'in bu rivayet hakkındaki değerlendirmelerini aktarmakta yarar vardır. Bu rivayet İbn Abbâs'ın mürsellerindendir. Zira İbn Abbâs'ın kendisi bu kıssada bulunmamıştır. Abdürrezzak, Mamer'den, o da Eyyûb'dan, o da İkrime'den rivayetine göre; Hz. Ömer şöyle demiştir: "*Yakında o topluluk yenilecek ve arkalarını dönerek kaçacaklardır*" buyruğu nazil olunca ... sanki İbn Abbâs bunu Ömer'den hamletmiştir. İkrime de bunu İbn Abbâs kanalıyla Ömer'den hamletmiştir. Müslim, Semmak ibn Velid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; İbn Abbâs şöyle demiştir: "Ömer bu haberin bir bölümünü bana tahdis etti." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 619.

c) Abdürrezak'ın rivayet ettiği bu hadisi İbn Cerir et-Taberî de tahric eder. Taberî, Eyyûb'dan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Ben bunu ancak İkrime'den olarak biliyorum." İkrime, Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: "'*Topluluk yakında dağıtılacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklar*' âyeti nazil olduğunda Ömer 'Hangi topluluk dağıtılacak, hangi topluluk mağlup olacak?' demişti."
Ömer şöyle anlatır: "Bedir günü olduğunda Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in zırhı içinde sıçrarken ve 'Yakında o topluluk yenilecek ve arkalarını dönerek kaçacaklardır' derken işittim." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 108.

d) Bu âyet, Kur'an'ın gayb-ı ihbarî haberlerinden olarak değerlendirilebilir. Zira bu iki âyet Mekke'de nazil olmuştur. Bu âyetlerde mü'minlerin düşmanlarına karşı galip geleceklerine ve düşmanlarının dağılıp gideceklerine, mü'minlerden kaçacaklarına dair bir vaat bulunmaktadır. Kıyâmet günündeki kaçış ise çok daha şiddetli ve dünyanın dehşetengiz durumlarına nazaran daha alçaltıcıdır.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾

47- "Şüphesiz ki, günahkârlar bir sapkınlık ve çılgınlık içindedirler."

{ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ **}** *"Şüphesiz ki, günahkârlar."* Müşrikler Ebû Cehil ve ashabı.

{ فِي ضَلَالٍ **}** *"Bir sapkınlık içindedirler."* Dünyada apaçık bir hata içindedirler.

{ وَسُعُرٍ **}** *"Ve çılgınlık."* Cehennem ateşinde bir yorgunluk ve sıkıntı/zorluk.

يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

48- "O gün yüzüstü ateşe sürüldüklerinde, 'Sakar cehenneminin dokunuşunu tadın bakalım!' (denilir)."

{ يَوْمَ **}** *"O gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُسْحَبُونَ **}** *"Sürüldüklerinde."* Çekilirler.

{ فِي النَّارِ **}** *"Ateşe."* Zebaniler onları çekerler.

{ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ **}** *"Yüzüstü."* Cehennem ateşine. Bunun üzerine Zebaniler onlara der ki:

{ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ **}** *"Sakar cehenneminin dokunuşunu tadın bakalım, (denilir)."* Sakar cehenneminin azabını.

Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in de âyeti bu şekilde tefsir edişi, âyetin gayb-ı ihbarî olduğu şeklindeki yargımızı güçlendirmektedir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Bedir Savaşı'nın başlangıcında bu iki âyeti okumuştur. Bu tilavet Müslümanların düşmanlarına karşı zafer ve nusret elde edecekleri noktasında bir müjdeydi. Bu iki âyette müşriklerin bozguna uğraması ve hezimete düşmelerine dair Allah katından bir vaat bulunmaktadır. Elbette kadir-i mutlak olan Allah verdiği sözden hiçbir surette caymaz. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Bedir Savaşı'ndaki bu tilavetiyle âyetin medlulunun bugün gerçekleşeceğini açıklamıştır. İşte bu tilavet, düşmanlarına karşı savunma noktasında Müslümanlar için takviye edici bir unsur görevini gördü. Daha sonra Müslümanların galibiyetleri peşi sıra devam etti, düşmanlarının ise yıkım ve yenilgiye uğraması süreklilik gösterdi.

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

49- "Biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır."

{ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ **}** *"Biz her şeyi."* Amellerinizi.

{ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ **}** *"Bir ölçüye göre yaratmışızdır."* Siz de bunu inkâr ettiniz. Bu âyet-i kerime kaderiyye anlayışı hakkında nazil olmuştur.

وَمَآ أَمْرُنَآ إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾

50- "Bizim buyruğumuz yalnız bir tektir ve göz açıp kapama gibidir."

{ وَمَآ أَمْرُنَآ **}** *"Bizim buyruğumuz."* Kıyâmetin kopuşu.

{ إِلَّا وَاحِدَةٌ **}** *"Yalnız bir tektir."* İkilenmeyen tek bir kelimedir.

{ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ **}** *"Ve göz açıp kapama gibidir."* Hızlılık bakımından göz açıp kapaması kadardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Biz *her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır*." Diyor ki, her şeyin kendisine uygun elbise ve meta ile şeklini yarattık.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾

51- "Andolsun ki biz sizin benzerlerinizi hep helâk ettik. Hiç düşünüp öğüt alan var mı?"

{ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ أَشْيَاعَكُمْ **}** *"Andolsun ki biz sizin benzerlerinizi hep helâk ettik."* Ey Mekke ehli dininizin ehlini ve benzerlerinizi.

{ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ **}** *"Hiç düşünüp öğüt alan var mı?"* Onlara verdiğimiz cezadan öğüt alıp da masiyeti terk eden yok mudur?

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾

52- "Onların yaptıkları her şey amel defterlerinde kayıtlıdır."

{ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ **}** *"Onların yaptıkları her şey."* Allah Teâlâ'ya şirk koşarken işledikleri masiyeti ve peygamberlere eza etmeyi.

{ فِي الزُّبُرِ **}** *"Amel defterlerinde kayıtlıdır."* Kitaplarda yazılıdır. Âyetin, "Levh-i Mahfuz'da yazılıdır" anlamına geldiği de söylenmiştir. Bu âyet de kaderiyye hakkında nazil olmuştur.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

53- "Küçük büyük hepsi satır satır yazılmıştır."

{ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ **}** *"Küçük büyük hepsi."* Hayır ve şerr.

{ مُسْتَطَرٌ **}** *"Satır satır yazılmıştır."* Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Bu âyet de kaderiyye hakkında nazil olmuştur. Onlar kaderi inkâr etmişlerdir.

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾

54- "Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarında."

{ اِنَّ الْمُتَّقِينَ **}** *"Takva sahipleri."* Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan sakınanlar.

{ فِي جَنَّاتٍ **}** *"Cennetlerde."* Bahçelerde.

{ وَنَهَرٍ **}** *"Ve ırmakların kenarlarında,"* Nehirler çoktur. Bahçelerde ve bolluk içindedirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

55- "Güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda doğruluk meclisindedirler."

{ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ **}** *"Doğruluk meclisindedirler."* Kerim bir yurtta, cennet yurdunda.

{ عِنْدَ مَلِيكٍ **}** *"Allah'ın huzurunda."* Allah Teâlâ onların mâlikidir.

{ مُقْتَدِرٍ **}** *"Güçlü ve yüce."* Kullarına sevap ve ceza vermeye kadirdir.

سورة الرَّحْمٰنِ

55- RAHMÂN SÛRESİ

Kendisinde "Rahmân"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 78, sözcük sayısı 351 ve harf sayısı da 1.636'dır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلرَّحْمٰنُ ۝١ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ۝٢

1-2- "Çok merhametli olan Allah, Kur'an'ı öğretti."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Rahmân Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

"*De ki, ister Allah deyiniz ister Rahmân deyiniz*" âyeti nazil olunca Mekke kâfirleri Ebû Cehil, Velid, Utbe, Şeybe ve ashapları "Yemame'de bulunan Müseylemetü'l-Kezzab'dan başka Rahmân tanımıyoruz. Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Rahmân da kim?" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ "*er-Rahmân, alleme'l-Kur'an*" âyetini indirdi. Cibril'i ve Cibril'i Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i de ümmetine indirendir. Anlamı şudur: Allah Teâlâ Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i de ümmetine gönderdi.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ ۝٣

3- "İnsanı yarattı."

{ خَلَقَ الْإِنْسَانَ **}** *"İnsanı yarattı."* Yani Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı yerin üst katmanından yarattı.

عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

4- "Ona açıklamayı öğretti."

{ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ **}** *"Ona açıklamayı öğretti."* Allah Teâlâ her şeyin açıklamasını ve yeryüzünde yaşayan her canlının ismini ona ilham etti.

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾

5- "Güneş ve ay belirli bir hesap iledir."

{ اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ **}** *"Güneş ve ay belirli bir hesap iledir."* O ikisinin menzilleri hesap iledir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İkisi de gök ile yer arasında asılıdır.

Yine şöyle de anlam verilmiştir: Hesaplar da bu ikisine göre yapılır. Tıpkı insanların ecelleri gibi ecellere sahiplerdir.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾

6- "Bitkiler ve ağaçlar secde etmektedirler."

{ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ **}** *"Bitkiler ve ağaçlar secde etmektedirler."* Rahmân'a. Necm, yerde beliren her şeydir. Bu da gövdesi olmayan her bitkinin adıdır. Şecer ise gövdesi üzere duran bitkidir.

وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾

7- "Göğe gelince, onu (Allah) yükseltti ve dengeyi koydu."

{ وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا **}** *"Göğe gelince, onu (Allah) yükseltti."* Her şeyin üstüne yükseltti. Ona hiçbir şey nail olmaz.

{وَوَضَعَ الْمِيزَانَ**}** *"Ve dengeyi koydu."* Yerde. Adaleti mizan sözcüğüyle açıkladı.

اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ﴿٨﴾

8- "Sakın dengeyi bozmayın."

{اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ**}** *"Sakın dengeyi bozmayın."* Zulmetmeyiniz ve meyil de etmeyiniz.

وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾

9- "Tartmayı doğru yapın ve eksik tartmayın."

{وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ**}** *"Tartmayı doğru yapın."* Adaletle mizanın dilini. Âyetin, "Doğrulukla nefislerinizin dilini" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ**}** *"Ve eksik tartmayın."* Tartıyı eksik tartmak suretiyle insanların haklarını kaybetmeyiniz.

وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾

10- "Yeryüzünü Allah canlılar için yarattı."

{وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا**}** *"Yeryüzünü Allah yarattı."* Suyun üstüne yaydı.

{لِلْاَنَامِ**}** *"Canlılar için."* Canlıların bütünü için. Onlardan diri ve ölü olanlar için.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "'el-Enâm' sözcüğü canlılar anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, 'Yıldızlar hakkında bir bâb', 3. Bâb; Kitabü't-Tefsir, Rahmân Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 119.
b) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir: "Ruh sahibi olan her varlıktır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 119.
c) Mutlakın mukayyede haml edilmesi kuralı gereği ilk rivayeti ikinci rivayetle birlikte okuduğumuzda İbn Abbâs âyette geçen el-Enâm sözcüğünden muradın

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ﴿١١﴾

11- "Orada meyveler, salkımlı hurma ağaçları, vardır."

{ فِيهَا **}** *"Orada vardır."* Yerde.

{ فَاكِهَةٌ **}** *"Meyveler,"* Çeşitli meyveler.

{ وَالنَّخْلُ **}** *"Hurma ağaçları."* Çeşitli hurmalar.

{ ذَاتُ الْأَكْمَامِ **}** *"Salkımlı."* Kabuğu ve kapçığı olan hurma. Yarılmamış hurmaya kim denilir.[2]

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾

12- "Yapraklı taneler ve güzel kokulu bitkiler vardır."

{ وَالْحَبُّ **}** *"Taneler vardır."* Tanelerin bütünü.

{ ذُو الْعَصْفِ **}** *"Yapraklı."* Yapraklı.

{ وَالرَّيْحَانُ **}** *"Ve güzel kokulu bitkiler."* Sünbül ve ürün.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

13- "Şimdi (ey insanlar ve cinler) siz Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"

{ فَبِأَيِّ آلَاءِ **}** *"Şimdi hangi nimetlerini?"* Buna göre hangi nimetleri

{ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ **}** *"(Ey insanlar ve cinler) siz Rabbinizin... yalan sayarsınız?"* Ey cinler ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) dışındaki ey insanlar! Bu nimetlerin Allah Teâlâ'dan olduğunu inkâr mı ediyorsunuz? Bu sûrede geçen "*Şimdi (ey insanlar ve cinler) siz Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?*" sözlerin bütünü bu şekildedir.

---

ne olduğunu açıklamaktadır. El-Enâm sözcüğü insanlar, cinler ve bütün ruh sahibi varlıklardır. Zira onlar bu yeryüzünden yararlanmaktadırlar.

[2] Âyette geçen (أَكْمَام) sözcüğü "kimm" sözcüğünün çoğuludur.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾

14- "(Allah), insanı pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı."

{ خَلَقَ الْاِنْسَانَ **}** *"(Allah), insanı yarattı."* Yani Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ مِنْ صَلْصَالٍ **}** *"Bir balçıktan."* Ses veren çamurdan. Kokuşunca ses verir.

{ كَالْفَخَّارِ **}** *"Pişmiş çamur gibi."* Kendisinden yapılan çömlek gibi.

وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ﴿١٥﴾

15- "Cinleri de dumansız ateşten yarattı."

{ وَخَلَقَ الْجَآنَّ **}** *"Cinleri de yarattı."* Cinlerin babasını ve şeytanları.

{ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ **}** *"Dumansız ateşten."* Dumanı olmayan ateşten.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

16- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"* Ey cinler ve insanlar Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlamaktasınız?

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾

17- "O, iki doğunun ve iki batının Rabbidir."

{ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ **}** *"O, iki doğunun Rabbidir."* Kışın doğuş zamanı, yazın doğuş zamanı.

{ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ **}** *"Ve iki batının."* Kışın ve yaz mevsiminin batışı. Bu ikisi iki doğu ve iki batıdırlar. Kışın ve yazın güneş doğuşunun

180 menzili vardır. İki batışın da aynı şekilde 180 menzili vardır. Ay için de durum aynıdır.

Şöyle de denilmiştir: Kışın ve yazın güneş doğuşunun 177 menzili vardır. İki batışın da aynı şekilde 177 menzili vardır. Güneş bir yıl içinde iki gün aynı menzilde doğar. Aynı şekilde bir yılda iki gün aynı menzilde batar.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾

18-19- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? O, iki denizi salıverdi birbirine kavuşurlar."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? O, iki denizi salıverdi."* Tatlı ve tuzlu iki denizi salıvermiştir.

{ يَلْتَقِيَانِ **}** *"Birbirine kavuşurlar."* Birbirlerine karışmazlar.[3]

بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾

20- "(Fakat) aralarında bir engel var, birbirine geçip karışmazlar."

{ بَيْنَهُمَا **}** *"(Fakat) aralarında var."* Tatlı su ile tuzlu su arasında.

{ بَرْزَخٌ **}** *"Bir engel."* Allah tarafından bir engel.

---

3 a) (مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ) "*O iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıverdi*" âyetinde geçen (مَرَجَ) sözcüğü İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetinde olduğu gibi (اَرْسَلَ) 'Salıvermek' anlamına gelmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 128.
Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarılan rivayetlerin isnadının hasen olduğunu belirtmiştik.
b) Buradaki iki denizden maksat, tatlı ve tuzlu sulardır. Tuzlu sular okyanuslar ve onlara bağlanan tuzlu deniz sularıdır. Tatlı sular yerin içinde istikrar bulan nehir sularıdır. Nehirler, kaynaklar ve kuyular bu sulardandır. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 291.

{ لَا يَبْغِيَانِ **}** *"Birbirine geçip karışmazlar."* Birbirilerine karışmazlar. Bu sudan her birisi diğerinin tadını değiştirmez.[4]

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾

21-22- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? O ikisinden (denizden) inci ve mercan çıkar."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ يَخْرُجُ مِنْهُمَا **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? O ikisinden (denizden) çıkar."* Özellikle tuzlu sudan.

{ اللُّؤْلُؤُ **}** *"İnci."* Büyük olan.

{ وَالْمَرْجَانُ **}** *"Ve mercan."* Ondan küçük olan.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾

23-24- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Denizde uzun dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur."

---

[4] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(بَرْزَخٌ) sözcüğü perde anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, 'Yıldızlar hakkında bir bâb', 3. Bâb; Kitabü't-Tefsir, Rahmân Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 129.

b) (بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ) "*Ama aralarında bir engel vardır. Biri diğerine karışmaz.*" Yani birbirlerine karışımını engelleyen kuru yerden oluşan bir perde vardır. Ancak Allah Teâlâ'nın bunda dilediği durum müstesnadır. Bu karışımı dilediği durumlarda yerin maslahatı bulunmaktadır. Eğer tatlı ve tuzlu suyun karışımı durumu gerçekleşse tatlı su kendi sahip olduğu özelliğini yitirir de insanların da bu sudan içme veya ekin için yararlanmaları mümkün değildir. Allah Teâlâ'nın tuzlu suya bahşetmiş olduğu özelliklerde kendisinde eksilme meydana gelir. Allah Teâlâ tatlı suyu tuzlu suyun üstüne salıverir de bu iki su denizlerde nehirlerin döküldüğü yerlerde ve denizlerde gerçekleşen kaynaklarda karşılaşırlar. Ancak bunların bütünü büyük bir hikmete ve muayyen bir kadere dayanmaktadır. Zira bu sulardan her birisi Allah Teâlâ'nın kendilerine bahşetmiş oldukları özelliklerini korurlar.

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?... Yükselen gemiler de O'nundur."* Yaratılmış, yükseltilmiş, inşa edilmiş gemiler.

{ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ **}** *"Denizde uzun dağlar gibi."* Yelkenleri yükseldiğinde dağlar gibi olmuş olur.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾

25-26- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Yeryüzünde bulunan her canlı."* Yeryüzünün üstünde olan.

{ فَانٍ **}** *"Yok olacak."* Ölecek. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.*" Fâni olacak.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.*" Allah Teâlâ'nın rızası dışında yapılan her davranış fâni olacaktır.

وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٢٧﴾

27- "Ancak büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin yüzü (zâtı) baki kalacaktır."

{ وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ **}** *"Ancak Rabbinin yüzü (zâtı) baki kalacaktır."* Diridir ölmez. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Rabbinin rızası arzu edilerek işlenen sâlih ameller.

{ ذُو الْجَلَالِ **}** *"Büyüklük sahibi olan."* Azamet ve saltanat sahibi.

{ وَالْاِكْرَامِ **}** *"Ve ikram."* Kusurları örtme ve ihsanda bulunma.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍ ﴿٢٩﴾

28-29- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'ndan isterler. O, her gün yeni bir iştedir."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ يَسْـَٔلُهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Göklerde ne varsa hepsi O'ndan isterler."* Melekler.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Mü'minlerden. İman ehli O'ndan bağışlanma, tevfik, korunma, keramet ve rızık isterler.

{ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍ **}** *"O, her gün yeni bir iştedir."* İş O'ndan meydana gelir. O'nun işi; diriltmesi, öldürmesi, aziz kılması, zelil kılması, birisini dünyaya getirmesi, bir esiri azad etmesidir. İşi sayılamayacak kadar çoktur.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾

30-31- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Ey insanlar ve cinler! Yakında sizin hesabınızı da ele alacağız!"

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ سَنَفْرُغُ لَكُمْ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Yakında ele alacağız!"* Sizin dünyada işlemiş olduğunuz amelleri koruyacağız. Bu amellerle sizi kıyâmet gününde hesaba çekeceğiz.

{ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ **}** *"Ey insanlar ve cinler sizin hesabınızı da!"* Cin ve insanlar.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾

32- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"

{فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ} *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"*

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُوْنَ اِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾

33- "Ey cin ve insan toplulukları! Eğer göklerin ve yerin kenarından çıkıp koşmaya gücünüz yeterse, haydi çıkıp kaçın! Ancak siz bir güç sayesinde çıkabilirsiniz!"

Ve size diyor ki:

{يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ} *"Ey cin ve insan toplulukları! Eğer."* Gücünüz yeterse.

{اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا} *"Çıkıp kaçmaya gücünüz yeterse."* Çıkmaya.

{مِنْ اَقْطَارِ} *"Kenarından."* Taraflarından.

{السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ} *"Göklerin ve yerin."* Ve meleklerin saflarından.

{انْفُذُوا} *"Haydi çıkıp kaçın!"* Çıkınız ve kaçınız.

{لَا تَنْفُذُوْنَ} *"Siz çıkabilirsiniz!"* Çıkmaya güç yetiremezsiniz.

{اِلَّا بِسُلْطَانٍ} *"Ancak bir güç sayesinde."* Özür ve kanıt ile.

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾

34-35- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Üzerinize alevli bir ateş ve zehirli bir duman gönderilir de birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız!"

{فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا} *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Üzerinize gönderilir de."* Ey cinler ve insanlar kabirden çıktığınızda.

{ شُوَاظٌ **}** *"Alevli."* Alevli.

{ مِنْ نَارٍ **}** *"Bir ateş."* Dumanı olmayan.

{ وَنُحَاسٌ **}** *"Ve zehirli bir duman."* Sizleri mahşere sürükleyen bir duman.

{ فَلَا تَنْتَصِرَانِ **}** *"Birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız!"* Sevk etmeye karşı birbirinize yardımcı olamazsınız.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

36-37- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Gök yarılıp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَآءُ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Gök yarılıp da."* Meleklerin nüzulü ve Rabbin heybeti ile.

{ فَكَانَتْ وَرْدَةً **}** *"Gül olduğu zaman."* Renkli bir şekle dönüştüğünde.

{ كَالدِّهَانِ **}** *"Kızarmış yağ renginde gibi."* Yağın renkleri gibi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Gül rengi gibi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sahtiyan gibi. Siyaha kırmızı rengi gibi.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْۢبِهٖٓ اِنْسٌ وَلَا جَآنٌّ ﴿٣٩﴾

38-39- "Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İşte o gün, insana da cine de günahı sorulmaz!"

{فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فَيَوْمَئِذٍ} *"Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İşte o gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür. Hesabın görülmesinin ardındandır.

{لَا يُسْئَلُ عَنْ ذَنْۢبِهٖٓ} *"Günahı sorulmaz!"* Amelinden.

{اِنْسٌ وَّلَا جَآنٌّ} *"İnsana da cine de."* Mü'min yüzünün parlak beyazlığıyla ayaklarının aklığıyla. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İnsanın ve cinin günahı, cin ve insanın günahından sorulmaz.

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْاَقْدَامِ ﴿٤١﴾

40-41- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Günahkârlar simalarından tanınır da, alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar."

{فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰهُمْ} *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Günahkârlar simalarından tanınır da."* Müşrikler yüzlerinin siyahlığından, gözlerinin gömgök olmasından.

{فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْاَقْدَامِ} *"Alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar."* Alınlar ayaklarla bir araya getirilir de cehennem ateşine atılır.

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾

42- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"

{فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ} *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"* Ve Zebaniler onlara derler ki:

هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾

43- "İşte bu, günahkârların yalanladıkları cehennemdir."

{ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ **}** *"İşte bu, günahkârların yalanladıkları cehennemdir."* Dünyada müşriklerin gerçekleşmeyeceğini söylediği.

يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ اٰنٍ ﴿٤٤﴾

44- "Onlar (cehennemle) kaynar su arasında dolaşıp dururlar."

{ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا **}** *"Onlar (cehennemle) dolaşıp dururlar."* Cehennem ateşiyle.

{ وَبَيْنَ حَمِيمٍ اٰنٍ **}** *"Kaynar su arasında."* Sıcaklığı son raddeye ulaşmış sıcak su arasında.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

45- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?*

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾

46- "Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır."

{ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ **}** *"Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere... vardır."* Rabbinin huzurunda. O'nun makamında masiyeti işlemekten cayanlar için vardır.

{ جَنَّتَانِ **}** *"İki cennet."* Cennet bahçelerinden iki bahçe. Adn Cenneti ve Firdevs cenneti.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾

47-48- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur."

{فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ} *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur."* Dallar ve türlü türlü ağaçlar.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾

49-50- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de akıp giden iki pınar vardır."

{فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا} *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de vardır."* Bahçelerde.

{عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ} *"Akıp giden iki pınar."* Cennet ehline hayır, rahmet, keramet, bereket ve Allah katından ziyade bir nimet vardır.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾

51-52- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de her türlü meyveden çift çift vardır."

{فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا} *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de vardır."* Bahçelerde.

{مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ} *"Her türlü meyveden."* Türlü türlü meyvelerden.

{زَوْجَانِ} *"Çift çift."* Görünüm ve tatta iki türlü.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلٰى فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾

53-54- "Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Hepsi de örtüleri atlastan minderlere yaslanırlar. İki cennetin de meyvesinin devşirilmesi yakındır."

{فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُتَّكِئِينَ} *"Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Hepsi de yaslanırlar."* Nimetlenerek otururlar.

{ عَلٰى فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا **}** *"Örtüleri... minderlere."* Dış yüzlerine.

{ مِنْ اِسْتَبْرَقٍ **}** *"Atlastan."* Dibactan daha kalınlaştırılmış, içleri ise halis ve ince ipekten.

{ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ **}** *"İki cennetin de meyvesinin devşirilmesi yakındır."* Bahçelerin meyvelerinin devşirilmesi yakındır. Oturan da ayakta olan da onu elde eder.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٥٦﴾

55-56- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Orada gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş dilberler var ki, bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur!"

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِنَّ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Orada var ki."* Cennetlerin bütününde.

{ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ **}** *"Gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş dilberler."* Gözlerini kısmış, kocalarıyla kanaat eden, kocalarından başkalarına bakmayan cariyeler vardır.

{ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ **}** *"Onlara dokunmuştur!"* Kendileriyle cinsel münasebette bulunulmamıştır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onlara dokunmamıştır*." Onlar cenabetli bir halde değildirler.

{ اِنْسٌ **}** *"Ne insan."* İnsan ise ona daha önce ne bir insan dokunmuştur.

{ قَبْلَهُمْ **}** *"Bunlardan önce."* Eşlerinden önce.

{ وَلَا جَآنٌّ **}** *"Ne de cin."* Cin ise ona daha ne de bir cin dokunmuştur.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾

57-58- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Sanki onlar yakut ve mercandırlar!"

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ كَاَنَّهُنَّ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Sanki onlar."* Saflıkta.

{ الْيَاقُوتُ **}** *"Yakut."* Yakut gibidirler.

{ وَالْمَرْجَانُ **}** *"Ve mercandırlar!"* Beyazlıkta mercan gibidirler.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿٦٠﴾

59-60- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?"

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?"* Diyor ki, kendisine tevhidle nimette bulunduğumuz kimsenin cezası/mükâfatı cennetten başka bir şey midir?

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾

61-62- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu iki cennetten başka, iki cennet daha vardır."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ وَمِنْ دُونِهِمَا **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu iki cennetten başka... vardır."* İlk iki bahçeden başka.

{ جَنَّتَانِ **}** *"İki cennet daha."* İki başka bahçe daha vardır. İlk ikisi bu ikisinden daha faziletlidir. Bu iki cennet o ikisinin altındadır. Naim cenneti ve Meva cenneti.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَآمَّتَانِ ﴿٦٤﴾

63-64- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu cennetler koyu yeşildirler."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُدْهَآمَّتَانِ **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu cennetler koyu yeşildirler."* Yeşil iki cennet. Aşırı yeşil olduklarından renkleri siyaha çalmaktadır.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾

65-66- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de sürekli kaynayan iki pınar vardır."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de vardır."* İki cennette de.

{ عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ **}** *"Sürekli kaynayan iki pınar."* İki su kaynağı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hayır, bereket, rahmet, keramet ve Allah tarafından daha fazlasıyla dolup taşan.[5]

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾

67-68- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu iki cennette her çeşit meyve, hurma ve nar vardır."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا **}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu iki cennette... vardır."* İki cennette.

{ فَاكِهَةٌ **}** *"Her çeşit meyve,"* Türlü türlü meyveler.

{ وَنَخْلٌ **}** *"Hurma."* Türlü hurmalar.

---

5 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(نَضَّاخَتَانِ) sözcüğü sürekli kaynayan iki pınar anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, "Cennetin sıfatları" bâbı, 8. Bâb; Kitabü't-Tefsir, Rahmân Sûresi.
b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Su ile kaynayan iki pınar." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 156.
c) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Hayır ile kaynayan iki pınar." *Tefsirü't-Taberî*, c.27, s.157
d) Bu son iki rivayet arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Zira su mahza bütünüyle hayır olarak değerlendirilebilir. Âyette geçen tesniye zamirinin mercii 62. âyette geçen iki cennettir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ) "*O İkisinden başka iki cennet daha vardır.*" (55/er-Rahmân/62)

{ وَرُمَّانٌ } *"Ve nar."* Tat ve görünümde çeşitli narlar vardır.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾

69-70- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bütün bu cennetlerde güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar vardır."

{ فِيهِنَّ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ } *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bütün bu cennetlerde vardır."* Bu dört cennette. Âyetin, "Cennetlerin tümünde" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ } *"Güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar."* Yüzleri güzel, kocaları için hayırlı cariyeler. Âyetin, "Gözleri güzel" cariyeler anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾

71- "72- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Çadırlar içinde gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş huriler vardır."

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ حُورٌ } *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Huriler."* Beyaz.

{ مَقْصُورَاتٌ } *"Gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş vardır."* Eşlerine hasr etmiş.

{ فِي الْخِيَامِ } *"Çadırlar içinde."* İçi incilerle bezenmiş çadırların içinde.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾

73-74- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bunlara onlardan önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur!"

{ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ } *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bunlara... dokunmuştur!"* Onlarla cinsel münase-

bet kurmamışlardır. Âyetin, "Onlar cünup olmamışlardır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{اِنْسٌ قَبْلَهُمْ**}** *"Onlardan önce ne bir insan."* İnsan ise kocalarından önce hiçbir insan ona dokunmuş değildir.

{وَلَا جَآنٌّ**}** *"Ne de bir cin."* Cin ise kocalarından önce ne de bir cin ona dokunmuştur.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَّعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾

75-76- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Cennetlikler yeşil yastıklara ve olağanüstü güzel yataklara yaslanırlar."

{فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُتَّكِـِٕيْنَ**}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Cennetlikler yaslanırlar."* Nimetlenerek otururlar.

{عَلٰى رَفْرَفٍ**}** *"Yastıklara."* Meclislere/oturaklara. Bahçelere anlamına geldiği de söylenmiştir.

{خُضْرٍ وَّعَبْقَرِيٍّ**}** *"Yeşil ve yataklara."* Renkli halı kadifeyle bezenmiş.

{حِسَانٍ**}** *"Olağanüstü güzel."* Renkli, güzel, küçük yastıklar.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

77-78- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin adı ne yücedir!"

{فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ**}** *"Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?"* Ey cinler ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)

dışındaki insanlar! Bu nimetlerin Allah Teâlâ'dan olduğunu inkâr mı ediyorsunuz?

{ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin adı ne yücedir!"* Bereket ve rahmet sahibi. Âyetin, "Çocuk ve ortak edinmekten ne kadar uzaktır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذِي الْجَلَالِ **}** *"Büyüklük sahibi olan."* Azamet ve saltanat sahibi.

{ وَالْإِكْرَامِ **}** *"Ve ikram."* Bağışlama ve kıyâmet koptuğunda ihsan sahibi olan.[6]

---

6 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(ذِي الْجَلَالِ) sözcüğü, ululuk sahibi anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Rahmân Sûresi.
b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Azamet ve kibriya sahibi demektir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 165.
c) İbn Abbâs âyeti tefsir ederken kıraat noktasına dikkat çekmiştir. Görüntü itibariyle okuyucu ilk bakışta söz konusu tefsiri önemsiz görebilir. Ancak celal sözcüğünün rab sözcüğünün mü yoksa isim sözcüğünün mü sıfatı olduğunun belirlenmesi gerekmektedir ki, İbn Abbâs da tefsirinde bu noktaya vurgu yapmıştır. O, âyeti İbn Amir'in kıraati olan 'Zü'l-celali' şeklindeki kıraate göre tefsir etmiştir. İbn Cezerî şöyle der: "Kıraat bilginleri 'Zi'l-celali' sözcüğünün kıraati hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İbn Amir âyeti ismin sıfatı olarak 'Zü'l-celali' şeklinde kıraat etmektedir. Şamlıların mushafında da bu şekildedir. Geriye kalan kıraat bilginleri ise âyette geçen rab sözcüğünün sıfatı olarak 'Zi'l-celali' olarak kıraat etmişlerdir. Onların mushaflarında da bu şekildedir. *En-Neşr-ü fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 382.

سورة الْوَاقِعَةِ

56- VÂKIA SÛRESİ

Kendisinde "Vâkıa"ın zikredildiği sûredir. 81. 82. 13. ve 14. âyetler hariç sûrenin bütünü Mekkîdir. Bu âyetler, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Medine'ye hicret ettiği esnada nazil olmuştur. Âyet sayısı 96, sözcük sayısı 878 ve harf sayısı da 1.903'tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾

1- "Kıyâmet koptuğu zaman."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Vâkıa Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ **}** *"Kıyâmet koptuğu zaman."* Kıyâmet gerçekleştiğinde.

لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾

2- "Onun kopmasını yalanlayacak kimse yoktur."

{ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا **}** *"Onun kopmasını... yoktur."* Gerçekleşmesini.

{ كَاذِبَةٌ **}** *"Yalanlayacak kimse."* Reddedecek, karşı gelecek.

خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾

3- "O, alçaltıcı, yükselticidir."

{ خَافِضَةٌ **}** *"O, alçaltıcı."* Bir kavmi amelleri nedeniyle alçaltır da onları ateşe koyar.

{ رَافِعَةٌ **}** *"Yükselticidir."* Bir kavmi amelleri nedeniyle yükseltir de onları cennete koyar. Kıyâmetin vâkıa olarak isimlendirilmesi, sesinin yakın ve uzak işitilebilecek kadar şiddetli olmasındandır.

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾

4- "Yer şiddetle sarsıldığı."

{ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا **}** *"Yer şiddetle sarsıldığı."* Yerin üstündeki her yapı ve dağ yok edip içine girecek kadar şiddetle sarsıldığında.

وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾

5- "Dağlar parçalandığı."

{ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا **}** *"Dağlar parçalandığı."* Dağlar bulutların hareketi gibi yerin üstünde yürütüldüğünde. Âyetin, "Dağlar çok şiddetli bir şekilde çekildiğinde" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Kavut veya devenin yeminin kuruması gibi kırıldığında dağlar kesildiğinde" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَكَانَتْ هَبَآءً مُنْبَثًّا ﴿٦﴾

6- "Dağılıp toz duman haline geldiği."

{ فَكَانَتْ **}** *"Haline geldiği,"* Dönüştüğü zaman.

{ هَبَآءً **}** *"Toz duman."* Heba, toz anlamına gelmektedir. Atların toynaklarından yahut da güneşin saçtığı ışıklardan oluşan tozlar gibi olduğunda.

{ مُنْبَثًّا **}** *"Dağılıp."* Birbirinin çevresinde dağılan.

وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾

7- "Ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman."

{ وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا **}** *"Ve sizler de... sınıf olduğunuz zaman."* Kıyâmet gününde oldunuz.

{ ثَلٰثَةً **}** *"Üç."* Sınıf.

فَاَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ مَآ اَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾

8- "Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!"

{ فَاَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ **}** *"Sağdakiler,"* Bunlar kendilerine kitapları sağ taraflarından verilen cennet ehlidirler. Bunlar Allah Teâlâ'nın kendileri için "bunlar cennettedir" dediği kimselerdir.

{ مَآ اَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ **}** *"Ne mutlu o sağdakilere!"* Allah Teâlâ bununla Peygamber'ini sevindirmektedir. Diyor ki: "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sen cennet ehli için hazırlanan nimetler, sevinç ve kerameti nereden bileceksin?"

وَاَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ مَآ اَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ﴿٩﴾

9- "Soldakiler, ne bahtsızdır o soldakiler!"

{ وَاَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ **}** *"Soldakiler,"* Bunlar, kendilerine kitapları sol taraflarından verilen cehennem ehli kimselerdir. Bunlar, Allah Teâlâ'nın kendileri hakkında "Bunlar cehennemdedirler" dediği kimselerdir. "Umurumda değil."

{ مَآ اَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ **}** *"Ne bahtsızdır o soldakiler!"* Allah Teâlâ bununla Peygamber'ini dehşete düşürmektedir. Diyor ki: "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sen cehennem ehli için hazırlanan rüsvalık, cezalandırma ve azabı nereden bileceksin?"

وَالسّٰبِقُوْنَ السّٰبِقُوْنَ ﴿١٠﴾

10- "(Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler."

{وَالسَّابِقُونَ**}** *"(Hayırda) önde olanlar."* Dünyada iman, hicret, cihad, ilk tekbir, hayırlar gibi bunların bütününde öncü olanlar.

{السَّابِقُونَ**}** *"(Ecirde de) öndedirler."* Ahirette de cennete girmede öncüdürler.

أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾

11- "İşte bunlar, (Allah'a) yaklaştırılanlar."

{أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ**}** *"İşte bunlar, (Allah'a) yaklaştırılanlar."* Allah'a.

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾

12- "Nimet cennetlerinde olanlardır."

{فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ**}** *"Nimet cennetlerinde olanlardır."* Nimetleri süreklidir.

ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

13- "Bunların birçoğu önceki ümmetlerden."

{ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ**}** *"Bunların birçoğu önceki ümmetlerden."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinden önceki bütün ümmetlerden.

وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾

14- "Birazı da sonrakilerdendir."

{وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ**}** *"Birazı da sonrakilerdendir."* Bütün ümmetlerin en sonuncularından ki, bu da Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetidir. Diyor ki: Bu ikisi Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetidir. Bu âyet-i kerime nazil olduğunda Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı buna üzüldü. Nihayet

Allah Teâlâ'nın "*Bunların birçoğu önceki ümmetlerden, birçoğu da sonrakilerdendir.*" âyeti nazil oldu.

عَلٰى سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾

15- "Mücevherlerle süslenmiş tahtların üzerinde."

{ عَلٰى سُرُرٍ **}** *"Tahtların üzerinde."* Sergiler üzerinde oturmaktadırlar.

{ مَّوْضُونَةٍ **}** *"Mücevherlerle süslenmiş."* Altın ve gümüş dallarla birleştirilmiş, inci ve yakutla işlenmiş.

مُّتَّكِـِٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾

16- "Karşılıklı olarak oturup yaslanırlar."

{ مُّتَّكِـِٔينَ **}** *"Yaslanırlar."* Uyurlar.

{ عَلَيْهَا **}** *"Oturup."* Sergiler üzerinde.

{ مُّتَقَابِلِينَ **}** *"Karşılıklı olarak."* Ziyarette.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾

17- "Çevrelerinde ölümsüz gençler dolaşır."

{ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ **}** *"Çevrelerinde dolaşır."* Hizmette.

{ وِلْدَانٌ **}** *"Gençler."* Ve safada. Âyetin, "Kâfirlerin evlatları cennet ehlinin hizmetkârları kılınırlar."

{ مُّخَلَّدُونَ **}** *"Ölümsüz."* Orada ölmeyerek ölümsüz kılınırlar ve oradan çıkartılmazlar da. Cennette süslenirler. Onların çevrelerinde dönerler.

بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿١٨﴾

18- "Akıp giden kaynaktan doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle."

{ بِأَكْوَابٍ **}** *"Ve kadehlerle."* Kulpları ve emzikleri bulunmayan kaplardır.

{ وَأَبَارِيقَ **}** *"İbrikler."* Kulpları, emzikleri ve hortumu olan kaplardır.

{ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ **}** *"Akıp giden kaynaktan doldurulmuş testiler."* Akıp giden tertemiz içki.

لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾

19- "O içecekten ne başlar ağrıtılır, ne de akıllar giderilir."

{ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا **}** *"O içecekten ne başlar ağrıtılır."* Diyor ki, içilmesinden dolayı ne başları çatlar. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Dünyadaki içkiler gibi içki başlarını ağrıtmaz.

Şöyle de denilmiştir: Ondan engellenmezler.

{ وَلَا يُنْزِفُونَ **}** *"Ne de akıllar giderilir."* İçmekle de sarhoş olmazlar. Âyetin, "İçki onları sarhoş etmez" anlamına geldiği de söylenmiştir. "Yenzifun" şeklinde "za" harfinin esrasıyla okunacak olursa âyetin anlamı şarapları bitmez, içkilerinin sonu gelmez olur.

وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Beğendikleri meyveler."

{ وَفَاكِهَةٍ **}** *"Meyveler."* Türlü türlü meyveler.

{ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ **}** *"Beğendikleri."* Arzu duydukları.

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾

21- "Canlarının çektiği kuş etleri."

{ وَلَحْمِ طَيْرٍ **}** *"Kuş etleri."* Türlü türlü kuş etleri.

{ مِمَّا يَشْتَهُونَ **}** *"Canlarının çektiği."* Arzuladıkları.

وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾

22- "İri gözlü huriler."

{ وَحُورٌ **}** *"Huriler."* Çevrelerinde bembeyaz cariyeler dolaşırlar.

{ عِينٌ **}** *"İri gözlü."* Gözleri büyük, yüzleri güzel.

كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾

23- "Saklı inciler gibi."

{ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ **}** *"Saklı inciler gibi."* Soğuk ve sıcaktan korunmuşlardır.

جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

24- "Yaptıklarına karşılık olarak verilir."

{ جَزَآءً **}** *"Karşılık olarak verilir."* Cennet ehlinin sevabı.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıklarına."* Ve dünyada dile getirmiş oldukları hayırlara.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾

25- "Orada, ne boş ne de günaha sokacak bir söz işitmezler!"

{ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا **}** *"Orada, işitmezler!"* Cennette.

{ لَغْوًا **}** *"Ne boş."* Bâtıl ve yalan yere yemin.

{ وَلَا تَأْثِيمًا **}** *"Ne de günaha sokacak bir söz."* Ne de hakaret. Âyetin, "Orada onlar için bir günah yoktur" anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

26- "Söylenen söz yalnızca 'selâm, selâm'dır."

{ إِلَّا قِيلًا **}** *"Söylenen söz yalnızca."* Söz olarak.

{ سَلَامًا سَلَامًا **}** *"Selâm, selâmdır."* Birbirlerine "Selam ve Allah'tan tahiyye" diyerek selam verirler.

وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾

27- "Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!"

{ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ **}** *"Sağdakiler,"* Cennet ehline.

{ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ **}** *"Ne mutlu o sağdakilere!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) cennet ehline ait olan nimetleri ve sevinci sen nereden bileceksin?

فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾

28- "Onlar, düzgün kiraz ağaçları."

{ فِي سِدْرٍ **}** *"Onlar, kiraz ağaçları,"* Muğaytan ağacının gölgesinde. Daha sonra bunu açıklamak için şöyle buyurdu:

{ مَخْضُودٍ **}** *"Düzgün."* Dikensiz, ağırlaştırılmış.

وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾

29- "Meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları arasında."

{ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ **}** *"Meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları arasında,"* Muz salkımı. Âyetin, "Sonu gelmeksizin sürekli" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾

30- "Uzamış gölgeler altında."

{وَظِلٍّ**}** *"Gölgeler altında,"* Ağacın gölgesinde. Âyetin "Arşın gölgesi altında" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{مَمْدُودٍ**}** *"Uzamış."* Güneşten yararlanmadan gölgeleri sürekli bir şekilde vardır.

وَمَآءٍ مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾

31- "Çağlayıp akan sular."

{وَمَآءٍ مَسْكُوبٍ**}** *"Çağlayıp akan sular."* Arşın inciklerinden dökülen.

وَفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾

32- "Pek çok meyveler arasında."

{وَفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ**}** *"Pek çok meyveler arasında."* Türlü türlü birçok meyve.

لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾

33- "Bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan."

{لَّا مَقْطُوعَةٍ**}** *"Bitip tükenmeyen."* Onlardan hiçbir an kesilmeyen ve sürekli olarak gelen.

{وَلَا مَمْنُوعَةٍ**}** *"Ve yasaklanmayan."* Onlara baktıklarında onlardan yasaklanmayan.

وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾

34- "Ve yükseltilmiş döşekler üstündedirler."

{وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ**}** *"Ve yükseltilmiş döşekler üstündedirler."* Ehli için havada yükseltilmiş.

إِنَّآ أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَآءً ﴿٣٥﴾

35- "Gerçekten biz onları (oradaki kadınları) apayrı biçimde yeniden yarattık."

{ إِنَّآ أَنشَأْنَاهُنَّ **}** *"Gerçekten biz onları (oradaki kadınları) yarattık."* Dünya ehlinin hanımlarını yarattık.

{ إِنشَآءً **}** *"Apayrı biçimde yeniden."* Yaşlılıktan, zayıf gözlülük, hastalık ve ölümden uzak bir şekilde yarattık.

فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾

36- "Onları, bakireler yaptık."

{ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا **}** *"Onları, bakireler yaptık."* Bakireler olarak.

عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾

37- "Hep yaşıt sevgililer kıldık."

{ عُرُبًا **}** *"Sevgililer kıldık."* Şekiller, işveli, âşık, kocalarına sevdalı.

{ أَتْرَابًا **}** *"Hep yaşıt."* 33 yaş olmak üzere yaş ve doğumda eşittirler.

لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾

38- "Bütün bunlar sağdakiler içindir."

{ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ **}** *"Bütün bunlar sağdakiler içindir."* Cennet ehli içindir. Onların bütünü cennet ehlidirler.

ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾

39- "Bunların birçoğu önceki ümmetlerden."

{ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَ **}** *"Bunların birçoğu önceki ümmetlerden,"* Önceki ümmetlerden bir grup. Hepsi de Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinden öncedir.

وَثُلَّةٌ مِنَ الْاٰخِرِينَ ﴿٤٠﴾

40- "Birçoğu da sonrakilerdendir."

{ وَثُلَّةٌ مِنَ الْاٰخِرِينَ **}** *"Birçoğu da sonrakilerdendir."* Bütünü ümmetlerin en sonuncularından olan bir grup. Bu da Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetidir. Denilmiştir ki, her ikisi de Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetindendir.

وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ مَآ اَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾

41- "Soldakiler, ne yazık o soldakilere!"

{ وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ **}** *"Soldakiler,"* Cehennem ehli.

{ مَآ اَصْحَابُ الشِّمَالِ **}** *"Ne yazık o soldakilere!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Cehennem ehli için olan rüsvalığı ve azabı nereden bileceksin?

فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾

42- "Onlar, iliklere işleyen bir ateş ve kaynar su içinde."

{ فِي سَمُومٍ **}** *"Onlar, iliklere işleyen bir ateş içinde."* Cehennem alevinin içinde. Âyetin, "Cehennemin genişliğinin içinde olduğu" anlamına geldiği de söylenmiştir. Bazıları "Soğuk rüzgâr içinde olduğu", bazıları da "Sıcak rüzgâr" içinde olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَحَمِيمٍ **}** *"Ve kaynar su."* Sıcak su.

وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾

43- "Kara dumandan bir gölge altındadırlar."

{ وَظِلٍّ **}** *"Bir gölge altındadırlar."* Onların üstünde.

{ مِنْ يَحْمُومٍ **}** *"Kara dumandan."* Cehennemin siyah dumanından.

لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾

44- "(Öyle bir gölge ki,) serin de değil, faydalı da değil!"

{ لَا بَارِدٍ **}** *"(Öyle bir gölge ki), serin de değil."* Onları hafif uykuya daldıracak şekilde bir rüzgâr olmayan.

{ وَلَا كَرِيمٍ **}** *"Faydalı da değil!"* Güzel olmayan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onların içecekleri serin değildir. Azapları da kerim değildir.

اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾

45- "Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahete dalmışlardı."

{ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ **}** *"Çünkü onlar bundan önce dalmışlardı."* Dünyada iken.

{ مُتْرَفِينَ **}** *"Varlık içinde sefahete."* Haddi aşmış bir haldelerdi. Âyetin, "Nimetlenerek" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Şaşkın şaşkın" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾

46- "Ve büyük günahı işlemekte ısrar ediyorlardı."

{ وَكَانُوا يُصِرُّونَ **}** *"Ve ısrar ediyorlardı."* Dünyada ikamet ediyorlar ve kalıyorlardı.

{ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ **}** *"Büyük günahı işlemekte."* Büyük günahı, yani Allah'a şirk koşmayı. Âyetin, "Yemin-i ğamus"u işlemekte ısrar ediyorlardı anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَكَانُوا يَقُولُونَ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Ve diyorlardı ki: 'Biz ölüp, toprak ve kemik yığını olduktan sonra (mı?), biz mi yeniden diriltileceğiz?'"

{ وَكَانُوا يَقُولُونَ **}** *"Ve diyorlardı ki."* Dünyada olduklarında.

{ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا **}** *"Biz ölüp... olduktan sonra (mı?)."* Dönüştükten sonra.

{ تُرَابًا **}** *"Toprak."* Çürümüş.

{ وَعِظَامًا **}** *"Ve kemik yığını."* Ufalmış.

{ ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ **}** *"Biz mi yeniden diriltileceğiz?"* Diriltilecek miyiz? Peygamberleri onlara "Evet" derler ki, onlar da bunun üzerine peygamberlere şöyle derler:

اَوَ اٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Önceki atalarımız da mı?"

{ اَوَ اٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُونَ **}** *"Önceki atalarımız da mı?"* Bizden önceki atalarımız da mı?

قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِينَ وَالْاٰخِرِينَ ﴿٤٩﴾

49- "De ki: 'Hiç kuşkusuz, hem öncekiler hem de sonrakiler.'"

{ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِينَ وَالْاٰخِرِينَ **}** *"De ki: Hiç kuşkusuz, hem öncekiler hem de sonrakiler."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

50- "Belli bir günün belirlenmiş olan vaktinde, mutlaka bir araya getirileceklerdir!"

{ لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى مِيقَاتِ **}** *"Belirlenmiş olan vaktinde, mutlaka bir araya getirileceklerdir!"* Kararlaştırılmış.

{يَوْمٍ مَعْلُومٍ} *"Belli bir günün."* Bilinen kendisinde öncekilerin ve sonrakilerin toplandığı. Ki, bugün kıyâmet günüdür.

ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّآلُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾

51- "Sonra siz, ey yalancı sapkınlar."

{ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّآلُّونَ} *"Sonra siz, ey sapkınlar."* İman ve hidayetten sapmış olanlar.

{الْمُكَذِّبُونَ} *"Yalancı."* Allah'ı, Resûlünü ve kitabı yalanlayanlar. Yani Ebû Cehil ve ashabı.

لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾

52- "Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz."

{لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ} *"Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz."* Zakkum ağacından.

فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾

53- "Karınlarınızı ondan dolduracaksınız."

{فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ} *"Karınlarınızı ondan dolduracaksınız,"* Karınlar zakkum ağacından ki, bu ağaç cehennemin kökünden biten bir ağaçtır.

فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾

54- "Üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz."

{فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ} *"Üstüne de içeceksiniz."* Zakkumun üstüne.

{مِنَ الْحَمِيمِ} *"O kaynar sudan."* Sıcak suyu.

فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾

55- "Hem de susuz develerin içtiği gibi içeceksiniz!"

{فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ**}** *"Hem de susuz develerin içtiği gibi içeceksiniz!"* Susuz develerin içişi gibi. Develer nasıl ki, hastalığa tutulduğunda neredeyse doymak bilmeyecek kadar su içerlerse sizler de öylece su içeceksiniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Ekşi bir şey yiyen susuz devenin su içişi gibi."

Şöyle de denilmiştir: Hîm, ovalık bir arazidir.

هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾

56- "İşte ceza gününde onların ağırlanışı böyledir!"

{هٰذَا نُزُلُهُمْ**}** *"İşte onların ağırlanışı böyledir!"* Onların içecekleri ve yiyecekleri.

{يَوْمَ الدِّينِ**}** *"Ceza gününde."* Hesap gününde.

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾

57- "Sizi yaratan biziz. Öyleyse gerçeği onaylamanız gerekmez mi?"

{نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ**}** *"Sizi yaratan biziz."* Ey Mekke ehli!

{فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ**}** *"Öyleyse gerçeği onaylamanız gerekmez mi?"* Resulü tasdik etmiyor musunuz?

اَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾

58- "Akıttığınız meniyi gördünüz mü?"

{اَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ**}** *"Akıttığınız meniyi gördünüz mü?"* Kadınların rahimlerine akıttıklarınızı.

ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُونَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾

59- "Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa yaratıcılar biz miyiz?"

{ءَاَنْتُمْ**}** *"Siz mi?"* Ey Mekke ehli.

{تَخْلُقُونَهٗٓ**}** *"Onu yaratıyorsunuz."* Kadınların rahimlerinde erkek veya dişi olarak bedbaht ve talihli olarak.

{اَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ**}** *"Yoksa yaratıcılar biz miyiz?"* Aksine bizler yaratıcıyız, sizler değil.

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾

60- "Aranızda ölümü takdir eden biziz ve bizim önümüze geçilmez."

{نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ**}** *"Aranızda ölümü takdir eden biziz."* Aranızda ölümü taksim ettik. Bütününüz öleceksiniz. Âyetin, "Araları-nızda ölüme kadar ecelleri eşitledik. Kiminiz yüz yıl kiminiz 80 yıl kiminiz 50 yıl kiminiz de bundan daha az veya daha fazla yaşamaktasınız" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ**}** *"Ve bizim önümüze geçilmez."* Aciz bırakıcı değilsiniz.

عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

61- "Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir âlemde tekrar var edelim diye (ölümü takdir ettik)."

{عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ**}** *"Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim (ölümü takdir ettik)."* Sizi helak edelim ve sizin dışınızda sizden daha hayırlısını ve Allah'a daha çok itaat edicisini getirelim diye.

{وَنُنْشِئَكُمْ**}** *"Ve sizi tekrar var edelim diye."* Sizleri kıyâmet gününde yaratalım diye.

{ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ **}** *"Bilmediğiniz bir âlemde."* Bir surette ki, yüzlerin siyah, gözlerin gömgök olduğunu bilmediğiniz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Maymunlar ve domuzlar suretinde.

Ayete şöyle de anlam verilmiştir: Ruhlarınızı kılalım. "*Bilmediğiniz bir âlemde*", tasdik etmediğiniz bir yerde yani cehennem ateşinde.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُولٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62- "Andolsun ilk yaratılışı tanıdığınız. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?"

{ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ **}** *"Andolsun tanıdınız."* Ey Mekke ehli.

{ النَّشْاَةَ الْاُولٰى **}** *"İlk yaratılışı."* Annelerinizin karnındaki ilk yaratılışı. Âyetin, "Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın yaratılışı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ **}** *"Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?"* İlk yaratılıştan ibret alıp sonraki yaratılışa/ahirete iman etselerdi ya!

اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾

63- "Ektiğiniz tohumu hiç düşündünüz mü?"

{ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ **}** *"Ektiğiniz tohumu hiç düşündünüz mü?"* Ektiğiniz tohumları.

ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُونَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الزّٰرِعُونَ ﴿٦٤﴾

64- "Siz mi onu yetiştiriyorsunuz, yoksa yetiştirenler biz miyiz?"

{ ءَاَنْتُمْ **}** *"Siz mi?"* Ey Mekke ehli.

{ تَزْرَعُونَهٗٓ **}** *"Onu yetiştiriyorsunuz,"* Bitirmektesiniz.

{ اَمْ نَحْنُ الزّٰرِعُونَ **}** *"Yoksa yetiştirenler biz miyiz?"* Bitirmekte olan biz miyiz?

لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾

65- "Eğer dileseydik onu kesinlikle kuru çöp haline getirirdik, siz de şaşıp kalırdınız!"

{لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَاهُ**}** *"Eğer dileseydik onu kesinlikle getirirdik."* Yani ekini.

{حُطَامًا**}** *"Kuru çöp haline."* Yeşil oluşunun ardından kuru bir şekle.

{فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ**}** *"Siz de şaşıp kalırdınız!"* Kuruluğundan ve yok oluşundan şaşıp kalır ve şöyle derdiniz:

إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾

66- "Eyvah! Emeklerimiz boşa gitti."

{إِنَّا لَمُغْرَمُونَ**}** *"Eyvah! Emeklerimiz boşa gitti."* Ekinlerimizin helak oluşundan ötürü.

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

67- "'Daha doğrusu biz rızıktan mahrum bırakıldık!' (derdiniz.)"

{بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ**}** *"Daha doğrusu biz rızıktan mahrum bırakıldık, (derdiniz.)"* Ekinlerimizin faydalarından mahrum kaldık. Âyetin "savaşçılarız" anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾

68- "Peki, içtiğiniz suya ne dersiniz?"

{أَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ**}** *"Peki, suya ne dersiniz?"* Tatlı.

{الَّذِي تَشْرَبُونَ**}** *"İçtiğiniz."* Ve hayvanlarınızı ve bahçelerinizi suladığınız.

ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾

69- "Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indirenler biz miyiz?"

{ءَاَنْتُمْ} *"Siz mi?"* Ey Mekke ehli.

{اَنْزَلْتُمُوهُ} *"Onu indirdiniz."* Tatlı suyu.

{مِنَ الْمُزْنِ} *"Buluttan."* Üzerinize buluttan.

{اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ} *"Yoksa indirenler biz miyiz?"* Aksine üzerinize indiren bizleriz sizler değilsiniz.

لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- "Dileseydik onu tuzlu hale getirirdik. Şükretmeniz gerekmez mi?"

{لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَاهُ} *"Dileseydik onu getirirdik."* Yani tatlı suyu.

{اُجَاجًا} *"Tuzlu hale."* Sürekli yağan ve acı bir hale.

{فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ} *"Şükretmeniz gerekmez mi?"* Suyun tatlılığına şükredip de iman etmiyorsunuz.

اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٧١﴾

71- "Yaktığınız ateşi hiç düşündünüz mü?"

{اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ} *"Yaktığınız ateşi hiç düşündünüz mü?"* Hünnabın dışındaki ki, bu, kırmızı ağaçtır, bütün odunlardan yakmaktasınız.

ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ شَجَرَتَهَآ اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾

72- "Onun ağacını yaratan siz misiniz yoksa yaratan biz miyiz?"

{ءَاَنْتُمْ} *"Siz misiniz?"* Ey Mekke ehli.

{اَنْشَاْتُمْ} *"Yaratan."* Siz mi yarattınız?

{ شَجَرَتَهَآ **}** *"Onun ağacını."* Ağaç ateşini.

{ اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِؤُنَ **}** *"Yoksa yaratan biz miyiz?"* Bizler mi yaratıcılarız?

نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾

73- "Biz o ateşi bir ibret ve çölde yolculuk yapanlara yararlı kıldık."

{ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا **}** *"Biz o ateşi kıldık."* Bu ateşi.

{ تَذْكِرَةً **}** *"Bir ibret."* Ahiret ateşi için bir öğüt.

{ وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ **}** *"Ve çölde yolculuk yapanlara yararlı."* Çölde yolculuk yapan ve yağmur almayanlar için bir faydalanma ki, bu, onların azıklarını yok eden çöldür.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

74- "Öyleyse, o büyük olan Rabbinin adını tesbih et."

{ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ **}** *"Öyleyse, o büyük olan Rabbinin adını tesbih et."* Büyük olan Rabbinin ismiyle namaz kıl. Âyetin, "Büyük olan Rabbinin tevhidini zikret" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾

75- "Hayır hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki."

{ فَلَآ أُقْسِمُ **}** *"Hayır hayır! Yemin ederim ki."* Diyor ki, yemin ederim ki:

{ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ **}** *"Yıldızların yerlerine."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bölüm bölüm Kur'an'ın nüzulüne. Kur'an bir defada indirilmemiştir.

وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾

76- "Eğer bilirseniz, bu, gerçekten çok büyük bir yemindir!"

{ وَاِنَّهٗ **}** *"Bu, gerçekten."* Yani Kur'an.

{ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ **}** *"Eğer bilirseniz, çok büyük bir yemindir!"* Eğer tasdik ederseniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Hayır hayır! yemin ederim ki*", diyor ki, yemin ederim ki. "*Yıldızların yerlerine*", sabah vakti yıldızların batış yerlerine. "*Bu gerçekten*", zikrettiğim şey. "*Çok büyük bir yemindir!*" büyük bir yemindir. "*Eğer bilirseniz*", tasdik ederseniz.

اِنَّهٗ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾

77- "O elbette şerefli bir Kur'an'dır."

{ اِنَّهٗ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌ **}** *"O elbette şerefli bir Kur'an'dır."* Şerefli güzel.

فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾

78- "Korunmuş bir kitaptadır."

{ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ **}** *"Korunmuş bir kitaptadır."* Levh-i Mahfuz'da yazılıdır. Kasem edilmesinin nedeni "lâ yemessuhu..." cümlesi oldu.

لَا يَمَسُّهٗٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾

79- "Ona temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz."

{ لَا يَمَسُّهٗٓ **}** *"Ona dokunamaz."* Yani Levh-i Mahfuz'a.

{ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَ **}** *"Temizlenmiş olanlardan başkası."* Hades denilen abdestsizlik ve gusül abdestsizliği halinden ve günahlardan arınmış olanlar. Bunlar da meleklerdir.

Âyetin, "Kur'an ile ancak muvaffak olanlar amel edebilir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

80- "O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir."

{ تَنْزِيلٌ **}** *"İndirilmiştir."* Konuşmadır.

{ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"O, âlemlerin Rabbi tarafından."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

اَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ اَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ﴿٨١﴾

81- "Şimdi siz, bu sözü mü küçümsüyorsunuz?"

{ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ **}** *"Şimdi bu sözü mü?"* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size okuduğu Kur'an'ı.

{ اَنْتُمْ **}** *"Siz."* Ey Mekke ehli!

{ مُدْهِنُونَ **}** *"Küçümsüyorsunuz."* Dile getirdiği cennetin, ateşin, ölüm ve hesabın olduğunu yalanlıyorsunuz.

وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

82- "Ve size verilen rızka, yalanlamayla mı karşılık veriyorsunuz?"

{ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ **}** *"Ve size verilen rızka... karşılık veriyorsunuz!"* Sizi sulayan yağmur hakkında diyorsunuz.

{ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ **}** *"Yalanlamayla mı?"* Diyorsunuz ki, bizi falancanın (yıldızının) yağmuru suladı.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ) *"Ve rızkınızı yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?"* ilahî buyruğu bâbı. İbn Abbâs âyette geçen "rızkakum" sözcüğü yerine "şükreküm" demiştir. Buhârî, Kitabü'l-İstiska, 28. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ) ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "İbn Abbâs, âyeti (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ) şeklinde tilavet ediyordu. "Size indirmiş olduğum bolluk ve rahmete karşı şükrünüzü yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?" Kureyşliler diyorlardı: "Bize falanca ve filanca yıldızın doğuşuyla yağmur yağdırıldı."

İbn Abbâs devamla der ki: "Bu davranış, Allah Teâlâ'nın kendilerine vermiş olduğu nimetlere karşı onlar tarafından gerçekleşen bir inkârdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 208.

Bu haberin isnadında sika kişiler olan Yakub ibn İbrahim ed-Devrakî, Heşim (İbn Bişr es-Sülemî) ve Cafer ibn İyas (Ebû Bişr) bulunmaktadır. Bu nedenle haber sahihtir.

c) İmam Müslim, Zümeyl'den rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Bana İbn Abbâs şöyle tahdis etti: Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) döneminde insanlara yağmur yağdırıldı. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'İnsanlardan kimi şükredici, kimi de kâfir olarak sabahladı. (Şükredenler): 'Bu, Allah'ın rahmetidir' dediler. Bir kısmı da: 'Şu, şu yıldızın doğuşu doğru çıktı' dediler. Bunun üzerine: (فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ) '*Hayır, işte yıldızların doğup battıkları yerlerine yemin ederim*' (56/el-Vakıa/75) buyruğundan itibaren (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ) '*Ve rızkınızı yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız*?' (56/el-Vakıa/82) buyruğuna kadar olan âyetler nazil oldu.'" Müslim, Kitabü'l-İman, "Yıldızın doğuş ve batışı ile yağmura kavuştuk diyenin küfrünü açıklama" bâbı, 127 nolu hadis.

Bu haberi Ebû Avane, Nadr ibn Muhammed kanalından bu isnadla tahric etmiştir. Beyhakî ise Abbâs İbn Abdülazim kanalıyla bu isnadla tahric etmiştir. *Müsned-i Ebû Avane*, Bâb-ü Alâmati'l-İman, c. 1, s. 27; *Sünenü'l-Beyhakî*, Kitab-ü Salati'l-İstiska, "Yıldızların doğuş ve batışı ile yağmur istemenin mekruh oluşu" bâbı, c. 3, s. 358.

d) İmam Müslim'in İbn Abbâs'tan rivayetinde geçen "Lekad sadeka nev'ü keza ve keza" ifadesinde dilsel açıklama yapılması gereken bir sözcük bulunmaktadır. Bu sözcük nev' sözcüğüdür.

İmam Nevevî bu sözcük hakkında şu bilgileri verir: "Nev' sözcüğüne gelince ise hakkında uzun uzun açıklamalar yapılmıştır. Şeyh Ebû Amr ibn Salah bu bilgileri özetleyerek şöyle demiştir: 'Nev' sözcüğü asıl itibariyle yıldızın kendisi değildir. Sözcük, batmak kaybolmak anlamlarına gelen nae-yenuu fiilinin masdarıdır. Sözcüğün, doğrulmak ve doğmak/belirivermek anlamına geldiği de söylenmiştir. Çünkü ayın menzilleri diye bilinen, bütün sene doğdukları yerler malum yirmi sekiz yıldızdan biri her on üç gecede bir batıda tan yerinin ağardığı anda batar; onun karşısında o saatte doğuda bir yıldız doğarmış. Eğer yağmur yağarsa, Cahiliyyet devri Arapları bu yağmuru, batan yıldıza —Esmaî'ye göre doğana— nisbet eder; yağmuru o yıldızın yağdırdığına inanırlarmış." Neveviî, *Şerh-ü Sahih-i Müslim*, c. 1, s. 61.

e) İbn Abbâs sahabe içinde çok yönlü olmakla temayüz eden ender şahsiyetlerden birisidir. Bu âyette de İbn Abbâs, Cahiliye dönemine ilişkin bilgisini konuşturmak suretiyle sadece Kur'an müfessiri olmadığını da göstermektedir.

f) Olayın ne zaman gerçekleştiği konusunda İbn Abbâs'ın rivayetinde herhangi bir bilgi yoksa da Müslim'in, Zeyd ibn Halid el-Cühenî'den rivayet et-

tiği diğer bir hadiste olayın gerçekleştiği zaman dilimine ait bilgilere ulaşabiliyoruz. Bu rivayete göre; bu olay Hudeybiye Anlaşması'nda gerçekleşmiştir. Anlaşılan, o ki insanların geçmiş kültürlerden aldıkları kalıntıları silebilmeleri zor olduğundan dolayıdır ki, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "*İnsanlardan kimi şükredici, kimi de kafir olarak sabahı etti*" tehditvari ifadeleri kullanmak zorunda kalmıştır.

g) 'Lekad sadeka nev'ü keza ve keza', 'Meterena bi-nev'i keza ve keza' sözleri Cahiliye dönemi insanının yağmurun yağması konusunda yıldızların bir etkiye ve tesire sahip olduklarına inandıklarını bize göstermektedir. Şu kadar var ki, yıldızların, yağmurun yağması konusunda herhangi bir tesire sahip olduğuna inanmaksızın sadece bazı yıldızların çıkışından sonra yağmurun yağacağını kabul etmenin ve bu bağlamda yağmurun yağışına dair vakit belirlemenin herhangi bir sıkıntısı yoktur. Böyle bir kabul, hadiste geçen tehditin kapsamına girmese gerektir. Hatta mübah bir davranış ve sakıncasız bir düşüncedir denilebilir. İbn Cerir'in yıldızların doğuş ve batışı ile yağmur isteme konusunda Ebû Hureyre'den rivayet ettiği şu haber bu hükmümüzü destekler mahiyettedir: "Bana Ömer ibn Hattab'ın yağmur duasına çıktığına şâhid olan birisi haber verdi ki, Ömer ibn Hattab, Abbâs İbn Abdülmuttalib ile yağmur duasına çıktığı vakit ona: 'Ey Resûlullah'ın amcası! Süreyya yıldızının doğacağı daha kaç konağı var?' diye sordu. Abbâs da ona şöyle demişti: 'İlim adamlarının iddia ettiklerine göre; bu yıldız kuşağı doğuya doğru kaydıktan sonra yedi gün süreyle ufukta görünür. Yedinci gün geçmeden onlara yağmur yağdırıldı.'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 208.

Gerçi bu haberin senedine eleştiri getirilebilir. Zira kıssaya şâhid olan kimse meçhuldür. Haberin isnadında tedlis yapmakla itham edilen Muhammed ibn İshak bulunmaktadır ki, bu rivayette açıkça işittiğini belirtmemiştir. Biz önceden de belirttiğimiz gibi, İbn İshak'ın sema'ı (dinleyip işittiğini) açıkça belirtmediği rivayetlerinde problem bulunmaktadır.

h) Müslim'in rivayetinde açıklığa kavuşturulması gereken bir nokta bulunmaktadır. İbn Abbâs olayla ilgili olarak nazil olan âyetleri sıralarken (فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ) "*Hayır! İşte yıldızların doğup battıkları yerlerine yemin ederim*" (56/el-Vakıa/75) buyruğunu da zikretmiştir.

İmam Nevevî bu konu hakkında şöyle der: "Bunlar hakkında Şeyh Ebû Amr –yani İbn Salah- şöyle demektedir: 'Allah Teâlâ'nın muradı, bütün bu âyetlerin yıldızlar hakkında söylenenler için indiğini anlatmak değildir. Bu hususta inen yalnız (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ) '*Ve rızkınızı yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız*? âyet-i kerimesidir. Diğer âyetler başka şeyler hakkında nazil olmuştur. Ancak hepsi bir defada nazil olduğu için hep birden zikredilmişlerdir.'

Şeyh Ebû Amr, yani İbn Salah, şöyle demektedir: İbn Abbâs'tan gelen rivayetlerin bir bölümünde yalnız bu âyetin zikredilmiş olması da bunu gösterir.'" Nevevî, *Şerh-ü Sahih-i Müslim*, c. 1, s. 62.

فَلَوْلَآ اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾

83- "Can boğaza dayandığı zaman."

{فَلَوْلَآ اِذَا بَلَغَتِ} *"Can dayandığı zaman."* Ruh.

{الْحُلْقُومَ} *"Boğaza."* Yani cesedin nefesi boğaza.

وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾

84- "Ki siz de o zaman bakınıp durursunuz."

{وَاَنْتُمْ} *"Ki siz de."* Ey Mekke ehli.

{حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ} *"O zaman bakınıp durursunuz,"* Ne zaman nefsi çıkar?

وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾

85- "O anda biz ona, sizden daha yakınız; ama siz görmezsiniz."

{وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ} *"O anda biz ona, daha yakınız."* Ölüm meleği ve yakınları ölüye sizden daha yakındır.

{مِنْكُمْ} *"Sizden."* Ehlinden.

{وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ} *"Ama siz görmezsiniz."* Ölüm meleğini ve yardımcılarını.

فَلَوْلَآ اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾

86- "Eğer ahiret günü ceza çekmeyecekseniz."

{فَلَوْلَآ} *"Eğer."* Haydi bakayım.

{اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ} *"Ahiret günü ceza çekmeyecekseniz."* Kınanmayacaksanız, karşılık görmeyecekseniz ve hesaba çekilmeyecekseniz.

تَرْجِعُونَهَآ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾

87- "Onu (O çıkmakta olan ruhu) geri döndürmeniz gerekmez mi? Doğru söylüyorsanız bunu yapın!"

{تَرْجِعُونَهَآ**}** *"Onu (O çıkmakta olan ruhu) geri döndürmeniz gerekmez mi?"* Cesedin ruhunu cesede döndürseniz ya.

{اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ**}** *"Doğru söylüyorsanız (bunu yapın)!"* Eğer ahiret günü hesaba çekilmeyecekseniz.

فَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾

88- "Eğer ölen kişi Allah'a yakın olanlardan ise."

{فَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ**}** *"Eğer ölen kişi Allah'a yakın olanlardan ise."* Adn cennetine.

فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾

89- "Onun için rahatlık, güzel rızık ve nimet cenneti vardır."

{فَرَوْحٌ**}** *"Onun için rahatlık, vardır."* Kabirde kendileri için bir rahatlık vardır. Ruhun şeklinde "ra" harfinin ötresiyle okunması halinde âyetin "Rahmet" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَرَيْحَانٌ**}** *"Güzel rızık."* Kabirden çıktıklarında. Rızık olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَجَنَّتُ نَعِيمٍ**}** *"Ve nimet cenneti."* Nimetleri bitip tükenmeyen kıyâmet günü.

وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾

90- "Eğer o kimse sağın adamlarından ise."

{وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ**}** *"Eğer o kimse sağın adamlarından ise."* Cennet ehlinden. Onların bütünü "Sağ ehli"dir.

فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾

91- "Sana sağın adamlarından selâm olsun!"

{ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ **}** *"Sana sağın adamlarından selâm olsun!"* Selam sana olsun. Emniyet sana olsun. Cennet ehlinden. Allah Teâlâ onlara durumlarını ve kurtuluşlarını teslim etti. Âyetin, "Cennet ehli sana selam verir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾

92- "Ancak o, gerçeği yalanlamış olan sapıklardan ise."

{ وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ **}** *"Ancak o, gerçeği yalanlamış olan ise."* Allah'ı, Resûl'ü ve Kitab'ı.

{ الضَّآلِّينَ **}** *"Sapıklardan."* İmandan (sapmış).

فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾

93- "Ona da kaynar sudan bir konuk sofrası vardır."

{ فَنُزُلٌ **}** *"Ona da bir konuk sofrası vardır."* Onların yiyecekleri zakkumdandır. Onların içecekleri ise.

{ مِنْ حَمِيمٍ **}** *"Kaynar sudan."* Sıcak sudur.

وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾

94- "Bir de cehenneme atılış vardır!"

{ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ **}** *"Bir de cehenneme atılış vardır!"* Onların cehenneme girişi vardır.

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾

95- "İşte o kesin gerçek budur!"

{ اِنَّ هٰذَا **}** *"İşte budur."* Onlar için vasfettiğimiz şey.

{ لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ **}** *"O Kesin gerçek!"* Hak yakîn ve gerçekleşecek olan.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

96- "Öyleyse, o büyük olan Rabbinin adını tesbih et."

{ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ **}** *"Öyleyse, o büyük olan Rabbinin adını tesbih et."* Büyük Rabbinin emriyle namaz kıl. Âyetin, "Her şeyden daha yüce olan büyük Rabbinin tevhidini zikret" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْحَدِيد

57- HADÎD SÛRESİ

Kendisinde "Hadîd"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü ya Mekkîdir veya Medenîdir. Âyet sayısı 29, sözcük sayısı 544 ve harf sayısı da 2.476'dır.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

1- "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hadîd Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَبَّحَ لِلّٰهِ **}** *"Allah'ı tesbih etmektedir."* Diyor ki, Allah için namaz kılmaktadır. Âyetin, "Allah Teâlâ'yı zikreder" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde bulunan her şey."* Mahlukat.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Mahlukat.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, mutlak üstündür."* Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklindeki hükmünde.

لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيٖ وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٢

2- "Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür; çünkü O, her şeye kadirdir."

{ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Göklerin ve yerin mülkü O'nundur."* Göklerin yağmur hazinesi ve yerin bitki hazinesi.

{ يُحْيٖ **}** *"O, diriltir."* Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ **}** *"Öldürür."* Dünyada.

{ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"Çünkü O, her şeye kâdirdir."* Diriltmeye ve öldürmeye.

هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ٣

3- "O, ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir."

{ هُوَ الْاَوَّلُ **}** *"O, ilktir,"* Her şeyden öncedir.

{ وَالْاٰخِرُ **}** *"Sondur."* Her şeyden sonradır.

{ وَالظَّاهِرُ **}** *"Zâhirdir."* Her şeyin üstündedir.

{ وَالْبَاطِنُ **}** *"Bâtındır."* Her şeyin bâtınındadır.

{ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ **}** *"O, her şeyi bilendir."* Anlamı şudur: "*O ilktir*", hayat sahibidir, kendisinin yaratmış olduğu her şeyden önce olup ezelidir. "*Sondur*", haydır, bâkidir, süreklidir. Öldürdüğü her hayat sahibinden sonra olur. "*Zâhirdir*", her şeye galiptir. "*Bâtındır*", her şeyi bilendir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*O ilktir*", kendisinden önce hiçbir varlık tarafından kadim kılınmaksızın kadimdir. "*Sondur*", hiçbir kimse tarafından baki kılınmaksızın bâkidir. "*Zâhirdir*", hiçbir kimse tarafından galip kılınmaya gereksinim duy-

maksızın galiptir. "*Bâtındır*", hiçbir kimsenin bildirmesine ihtiyaç duymaksızın zâhir ve bâtını bilendir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*O ilktir*", evveliyetin sınırı olmaksızın her ilkten öncedir. "*Sondur*", ahiriyetin sınırı olmaksızın her sondan sonra sondur.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*O ilktir*", her ilki ilk kılandır. Her sonu son kılandır. O, yarattığı her şeyden öncedir, bitirip tükettiği her şeyden sonradır. O, ölümsüz, fenasız, zevalsız süreklidir. O, ilk ve son olan her şeyledir. Onlara zâhir ve bâtındır.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾

4- "O, gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra arşa yerleşmiştir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Siz nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür."

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ **}** *"O, gökleri ve yeri altı günde yaratmış."* Dünyanın ilk gününden. Her günün uzunluğu 1000 yıldır. Bugünlerin ilki pazar, sonuncusu ise cuma günüdür.

{ ثُمَّ اسْتَوٰى **}** *"Sonra yerleşmiştir."* İstikrar bulmuştur. Dolmuştur anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ عَلَى الْعَرْشِ **}** *"Arşa."* Allah Teâlâ niteliği bilinmeksizin gökler ve yerin yaratılmasından önce Arş'taydı.

{ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yere gireni bilir."* Yere giren yağmuru hazineleri ve ölüleri.

{ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا **}** *"Ve ondan çıkanı."* Yerden çıkan ölüleri, bitkileri, suları ve hazineleri.

{ وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ **}** *"Gökten ineni."* Rızkı, yağmuru, melekleri ve musibetleri.

{ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا **}** *"Ve oraya yükseleni."* Oraya çıkanı. melekleri, hafaza meleklerini ve amelleri.

{ وَهُوَ مَعَكُمْ **}** *"O, sizinle beraberdir."* Sizi bilir.

{ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ **}** *"Siz nerede olursanız olun."* Karada da denizde de.

{ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ **}** *"Allah yaptıklarınızı görür."* Hayır ve şerri.

لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَى اللهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ٥

5- "Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Bütün işler O'na döndürülür."

{ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Göklerin ve yerin mülkü O'nundur."* Göklerin yağmur hazineleri ve yerin bitki hazineleri.

{ وَاِلَى اللهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ **}** *"Bütün işler O'na döndürülür."* Ahirette işlerin sonu.

يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ٦

6- "O, geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O, kalplerde olanı bilir."

{ يُولِجُ **}** *"O, katar."* Girdirir ve arttırır.

{ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ **}** *"Geceyi gündüze... katar."* Girdirir ve arttırır.

{ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُور **}** *"Gündüzü de geceye. O, kalplerde olanı bilir."* Kalplerde bulunan hayır ve şerri.

اٰمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ ٧

7- "Allah'a ve Resûlüne iman edin. Sizin tasarrufunuza verdiği şeylerden Allah yolunda harcayın. Sizden iman edip de Allah için harcayanlara büyük bir mükâfat vardır."

{ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ **}** *"Allah'a iman edin."* Ey Mekke ehli.

{ وَرَسُولِهٖ **}** *"Ve Resûlüne."* Hazret-i Mıuhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ **}** *"Sizin tasarrufunuza verdiği şeylerden Allah yolunda harcayın."* Sahip olduğunuz şeyleri Allah yolunda.

{ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ **}** *"Sizden iman edip de."* Ey Mekke ehli.

{ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ **}** *"Allah için harcayanlara."*[1] Sahip olduğu şeyleri Allah yolunda.

{ اَجْرٌ كَبِيرٌ **}** *"Büyük bir mükâfat vardır."* Dünyada iman etmelerine ve harcamalarına karşılık cennette büyük bir sevap vardır.

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

8- "Size ne oldu ki, Peygamber sizi Rabbinize iman etmeniz için davet ettiği halde, (niçin) Allah'a iman etmiyorsunuz? Eğer gerçek mü'minler iseniz, üstelik o Peygamber sizden kesin söz de almıştı!"

{ وَمَا لَكُمْ **}** *"Size ne oldu ki?"* Ey Mekke ehli.

{ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ **}** *"(Niçin) Allah'a iman etmiyorsunuz?"* Niçin Allah'ı birlemiyorsunuz?

{ وَالرَّسُولُ **}** *"Peygamber."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ يَدْعُوكُمْ **}** *"Sizi davet ettiği halde."* Tevhide.

---

1 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "lehüm" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ **}** *"Rabbinize iman etmeniz için."* Rabbinizi birlemeniz için.

{ وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ **}** *"Üstelik o Peygamber sizden kesin söz de almıştı!"* Tevhidi ikrar edişinizi.

{ اِنْ كُنْتُمْ **}** *"Eğer iseniz."* Eğer idiyseniz.

{ مُؤْمِنِينَ **}** *"Gerçek mü'minler."* Misak gününe.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖٓ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾

9- "Sizi, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, kuluna apaçık âyetler indiren O'dur. Şüphesiz ki, Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."

{ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖ **}** *"Kuluna indiren O'dur."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ **}** *"Apaçık âyetler."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı emri-nehyi, helali ve haramı açıklayan âyetlerle.

{ لِيُخْرِجَكُمْ **}** *"Sizi çıkarmak için."* Kur'an ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in daveti ile.

{ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ **}** *"Karanlıklardan aydınlığa."* Küfürden imana. Âyetin, "Sizi küfürden imana çıkardı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ **}** *"Şüphesiz ki, Allah, size."* Ey mü'minler topluluğu.

{ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ **}** *"Karşı çok şefkatli, çok merhametlidir."* Sizi küfürden imana çıkardığında.

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ

دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

10- "Hem size ne oluyor da Allah yolunda harcamıyorsunuz? Göklerin ve yerin mirası zaten Allah'ındır. Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildir. Çünkü onların derecesi (fetihten) sonra harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla birlikte Allah hepsine de en güzel sonucu vaat etmiştir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

{ وَمَا لَكُمْ **}** *"Hem size ne oluyor da?"* Ey mü'minler topluluğu.

{ اَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Allah yolunda harcamıyorsunuz."* Allah'a taatte.

{ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ **}** *"Göklerin ve yerin mirası zaten Allah'ındır."* Gökler ehlinin ve yer ehlinin mirası. Ehilleri vefat eder ve O, bâki kalır. İşlerin bütünü O'na döner.

{ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ **}** *"Elbette içinizden, (daha sonra harcayıp savaşanlarla) eşit değildir."* Ey mü'minler topluluğu! Allah katında fazıl, taat ve sevap bakımından.

{ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ **}** *"Fetihten önce harcayan."* Mekke'nin fethinden önce.

{ وَقَاتَلَ **}** *"Ve savaşanlar,"* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile beraber düşmana karşı.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"Çünkü onların."* Bu niteliğe sahip söz konusu grup.

{ اَعْظَمُ دَرَجَةً **}** *"Derecesi daha yüksektir."* Allah katında taat ve sevap ile konum ve fazilet bakımından. Ki bu şahıs Ebûbekir es-Sıddık'tır.

{ مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ **}** *"(Fetihten) sonra harcayan."* Mekke'nin fethinin ardından.

{ وَقَاتَلُوا **}** *"Ve savaşanlardan."* Allah yolunda, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile beraber düşmana karşı.

{ وَكُلًّا **}** *"Bununla birlikte hepsine de."* Fetihten önce infak edip savaşanlar ile fetihten sonra infak edip savaşan iki gruba da.

{ وَعَدَ اللهُ الْحُسْنٰى **}** *"Allah en güzel sonucu vaat etmiştir."* İman ile cenneti.

{ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ **}** *"Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* İnfak ettiklerinizden.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ اَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾

11- "Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse, Allah da ona bunun karşılığını kat kat verir. Bu kimse için ayrıca değerli bir mükâfat da vardır!"

{ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ **}** *"Kim Allah'a verirse."* Sadakada.

{ قَرْضًا حَسَنًا **}** *"Güzel bir ödünç."* Kalbinden dosdoğru olarak hesabını da sevabını da umarak.

{ فَيُضَاعِفَهُ لَهُ **}** *"Allah da ona bunun karşılığını kat kat verir."* Onu kabul eder. İyilik konusunda ona yediden yetmişe, yedi yüze hatta bine ve hatta dilediğince kat kat fazlasıyla verir.

{ وَلَهُ **}** *"Bu kimse için vardır!"* Allah katında.

{ اَجْرٌ كَرِيمٌ **}** *"Ayrıca değerli bir mükâfat da."* Cennette güzel bir sevap vardır. Bu âyet Ebû Dahdah hakkında nazil olmuştur.

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعٰى نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰيكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

12- "O gün mü'min erkeklerle mü'min kadınların nurlarının önlerinde ve sağlarından koşmakta olduğunu görürsün. Bugün sizin müjdeniz, içinde sürekli olarak kalacağınız, altlarından ırmaklar akan cennetlerdir. İşte büyük kurtuluş budur!"

{ يَوْمَ **}** *"O gün."* Ki bugün kıyâmet günüdür.

{ تَرَى **}** *"Görürsün."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'min erkeklerle."* Tasdik edenleri.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ **}** *"Mü'min kadınların."* İmanlarını tasdik edenleri.

{ يَسْعٰى نُورُهُمْ **}** *"Nurlarının koşmakta olduğunu."* Nurları aydınlatmakta olduğunu.

{ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ **}** *"Önlerinde."* Sırat üzerinde.

{ وَبِاَيْمَانِهِمْ **}** *"Ve sağlarından."* Ve sollarından.

{ بُشْرٰيكُمُ الْيَوْمَ **}** *"Bugün sizin müjdeniz."* Melekler onlara sırat üzerinde "Bugün sizin için vardır" derler.

{ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan cennetlerdir."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altlarından.

{ الْاَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"İçinde sürekli olarak kalacağınız."* Cennette ikamet edeceksiniz, orada ölmeyeceksiniz ve oradan çıkartılmayacaksınız.

{ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ **}** *"İşte büyük kurtuluş budur!"* Tam kurtuluş budur. Cenneti ve içindekileri elde etmiş, cehennemden ve içindekilerden kurtulmuşlardır.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾

13- "Münafık erkeklerle münafık kadınların, o iman edenlere, 'Bize bakın da sizin nurunuzdan bir parçacık alalım!' diyecekleri günde (kendilerine), 'Arkanıza dönün de bir ışık arayın!' denilir. Sonunda onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir."

{يَوْمَ**}** *"Günde."* Ki, bugün kıyâmet günüdür. Münafıkların nuru Sırat üzerinde söndükten sonra.

{يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ**}** *"Münafık erkeklerle... diyecekleri."* Erkeklerden münafık olanlar.

{وَالْمُنَافِقَاتُ**}** *"Münafık kadınların."* Kadınlardan münafık olanlar.

{لِلَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"O iman edenlere."* Sırat üzerinde ihlaslı mü'minlere.

{انْظُرُونَا**}** *"Bize bakın da."* Bizi gözetleyiniz ve bizi bekleyiniz ey mü'minler topluluğu!

{نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ**}** *"Sizin nurunuzdan bir parçacık alalım."* Nurunuzla aydınlanalım ve o nurla sizinle birlikte Sırat'ı geçelim.

{قِيلَ**}** *"(Kendilerine), denilir."* Mü'minler onlara derler ki. Âyetin, "Melekler onlara derler ki" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Allah onlara der ki" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ارْجِعُوا وَرَآءَكُمْ**}** *"Arkanıza dönün de."* Gerinize dünyaya dönünüz. Âyetin, "Nur verdiğimiz konuma dönün" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{فَالْتَمِسُوا**}** *"Arayın."* Talep ediniz.

{نُورًا**}** *"Bir ışık."* Bu, Allah tarafından münafıklara yönelik bir alaydır. Âyetin mü'minler tarafından münafıklara yönelik bir alay olduğu da söylenmiştir. Böylece onlar nur talebi için geri dönerler.

{فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ**}** *"Sonunda onların arasına, çekilir."* Diyor ki, kendileri ile mü'minler arasına inşa edilir.

{ بِسُورٍ **}** *"Bir sur."* Duvar.

{ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ لَهُ **}** *"İçinde rahmet, kapılı."* Cennet.

{ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ **}** *"Dışında azap bulunan."* Çevresinde ateş bulunan.

يُنَادُونَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ حَتّٰى جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾

14- "(Münafıklar) onlara, 'Biz sizinle birlikte değil miydik?' (diye) seslenirler. (Mü'minler) derler ki: 'Evet; ama siz kendi kendinizi aldattınız, fırsat beklediniz, şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. Sonunda Allah'ın emri (ölüm) geldi. O çok aldatıcı şeytan, sizi Allah'a karşı bile aldattı!'"

{ يُنَادُونَهُمْ **}** *"(Münafıklar) onlara, seslenirler."* Surun arkasından.

{ اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ **}** *"'Biz sizinle birlikte değil miydik?' (diye)."* Dininiz üzere değil miydik ey mü'minler topluluğu?

{ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ **}** *"(Mü'minler) derler ki: 'Evet; ama siz kendi kendinizi aldattınız.'"* Sizler gizlice inkâr etmek ve nifaklıkta bulunmakla kendi kendinizi helak ettiniz.

{ وَتَرَبَّصْتُمْ **}** *"Fırsat beklediniz,"* Küfürden ve nifaktan tevbe etmeyi terk ettiniz. Âyetin, "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatını ve küfrün galip gelmesini gözetlediniz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَارْتَبْتُمْ **}** *"Şüpheye düştünüz."* Allah Teâlâ, kitap ve Hazret-i Resûl hakkında kuşkuya düştünüz.

{ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ **}** *"Ve kuruntular sizi aldattı."* Bâtıl düşünceler ve temenni/arzu/kuruntular sizi alıp götürdü.

{حَتّٰى جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ**}** *"Sonunda Allah'ın emri (ölüm) geldi."* Küfür ve nifaktan tevbe etmeyene de ölümü vaat etti.

{وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ**}** *"Sizi Allah'a karşı bile aldattı!"* Allah'ın taatinden.

{الْغَرُورُ**}** *"O çok aldatıcı şeytan."* Yani şeytan. Âyetin, "Gurur" şeklinde "gayn" harfinin dammesiyle okunması halinde dünyanın bâtıl şeyleri anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوٰيكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلٰيكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

15- "Bugün artık, ne sizden ne de inkâr edenlerden fidye alınmaz, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü gidiş yeridir orası!"

{فَالْيَوْمَ**}** *"Bugün artık."* Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ**}** *"Ne sizden alınmaz."* Ey münafıklar topluluğu sizden kabul olunmaz.

{فِدْيَةٌ**}** *"Fidye."* Fidye, bedel.

{وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا**}** *"Ne de inkâr edenlerden."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı inkâr edip iman etmeyenlerden.

{مَأْوٰيكُمُ النَّارُ**}** *"Varacağınız yer ateştir."* Varacağınız yer cehennem ateşidir.

{هِيَ مَوْلٰيكُمْ**}** *"Size yaraşan odur."* Size yaraşan cehennem ateşidir.

{وَبِئْسَ الْمَصِيرُ**}** *"Ne kötü gidiş yeridir orası!"* Cehennem ateşine var. Dostları şeytanlardır. Komşuları kâfirlerdir. Yiyecekleri Zakkum ağacı, içecekleri kaynar su, giyecekleri ateş parçalarından oluşturulmuş giysiler, ziyaretçileri yılanlar ve akreplerdir.

اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿١٦﴾

16- "İman edenler için hâlâ vakit gelmedi mi ki, kalpleri Allah'ın zikrine ve inen gerçeğe saygı duysun da, daha önce kendilerine kitap verilmiş, sonra uzun zamanın geçmesiyle kalpleri katılaşmış, çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar!"

Allah Teâlâ dünyadayken onların kalplerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ اَلَمْ يَاْنِ **}** *"Hâlâ vakit gelmedi mi ki?"* Vakti gelmedi mi ki?

{ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا **}** *"İman edenler için."* Açıkça.

{ اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ **}** *"Kalpleri saygı duysun da."* Yumuşasın da tevazu göstersin ve kalpleri halis olsun da.

{ لِذِكْرِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın zikrine."* Allah Teâlâ'nın vaat ve vaidine. Âyetin, "Allah Teâlâ'nın tevhidine" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ **}** *"Ve inen gerçeğe."* Kur'an'daki emir, nehy, helal ve harama.

{ وَلَا يَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ **}** *"Kendilerine kitap verilmiş gibi olmasınlar."* Tevrat ilmi kendilerine verilmiş olanlar.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan önce. Bunlar Tevrat ehlidirler.

{ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ **}** *"Sonra uzun zamanın geçmesiyle."* Mühletin geçmesiyle.

{ فَقَسَتْ **}** *"Katılaşmış."* Kaplamış, kurumuş ve kaskatı kesilmiş.

{ قُلُوْبُهُمْ **}** *"Kalpleri."* İmandan. Bunlar, Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine muhalefet edenlerdir.

{ وَكَثِيْرٌ مِنْهُمْ **}** *"Çoğu da."* Tevrat ehlinden birçoğu.

{ فَاسِقُونَ **}** *"Yoldan çıkmış kimseler."* Kâfirlerdir. Allah Teâlâ'nın ilmine göre iman etmezler.

اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

17- "Bilin ki, Allah, ölümünden sonra yeryüzünü diriltiyor. Şüphesiz biz size âyetlerimizi açıklamışızdır. Umulur ki, aklınızı kullanırsınız!"

{ اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ **}** *"Bilin ki, Allah, yeryüzünü diriltiyor."* Yağmurla.

{ بَعْدَ مَوْتِهَا **}** *"Ölümünden sonra."* Kuraklığının ve kuruluğunun ardından. İşte bu şekilde Allah Teâlâ yağmurla ölü araziyi diriltiyor .

{ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ **}** *"Şüphesiz biz size âyetlerimizi açıklamışızdır."* Ölü arazilerin diriltilmesi.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ **}** *"Umulur ki, aklınızı kullanırsınız!"* Ölümden sonra dirilişi tasdik etmeniz için.

اِنَّ الْمُصَّدِّقِيْنَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَاَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

18- "Sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat artırılır. Onlar için ayrıca değerli bir mükâfat da vardır."

{ اِنَّ الْمُصَّدِّقِيْنَ **}** *"Sadaka veren erkeklerle."* Erkeklerden.

{ وَالْمُصَّدِّقَاتِ **}** *"Sadaka veren kadınlara."* Kadınlardan imanla. Âyetin, "Erkeklerden sâdık olanlar ile kadınlardan sâdık olanlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَقْرَضُوا اللّٰهَ **}** *"Ve Allah'a verenlere."* Sadakalar konusunda.

{ قَرْضًا حَسَنًا **}** *"Güzel bir ödünç."* Kalplerinden sadık olarak sevabını da umarak.

{ يُضَاعَفُ لَهُمْ **}** *"Verdiklerinin karşılığı kat kat artırılır."* Onlardan kabul edilir. Hasenelerde yediden yetmişe, yedi yüze, hatta bine kadar Allah Teâlâ'nın dilediği derecede verilir.

{ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيمٌ **}** *"Onlar için ayrıca değerli bir mükâfat da vardır."* Cennette güzel bir sevap vardır.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَآءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

19- "Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, işte onlar, dosdoğru olanlar ve Rableri katında şehidlik derecesine erenlerdir. Onların hem ecirleri, hem de nurları vardır. İnkâr edenlere ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince; onlar da cehennemliklerdir."

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖٓ **}** *"Allah'a ve peygamberlerine iman edenler."* Bütün ümmetlerden.

{ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ **}** *"İşte onlar, dosdoğru olanlar."* İmanlarında.

{ وَالشُّهَدَآءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ اَجْرُهُمْ **}** *"Ve Rableri katında şehidlik derecesine erenlerdir. Onların hem ecirleri, vardır."* Sevapları.

{ وَنُورُهُمْ **}** *"Hem de nurları."* Sırat üzerinde.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Şehitlik derecesine erenler*", ilk cümleden ayrıdır. Bunlar, kavimleri hakkında tebliğle şâhidlikte bulunacak olan peygamberlerdir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bunların, kavimlerine karşı peygamberler lehinde şâhidlik edecek olanlar olduğu da söylenmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah yolunda öldürülen şehidler olduğu da söylenmiştir. "*Onların ecirleri vardır*", sevapları vardır. Peygamberlerin sevapları risaletin tebliği. "*Hem de nurları*", Sırat üzerinde onunla yürürler.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ **}** *"İnkâr edenlere ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince."* Kitap ve Resûlü.

{ أُولَٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ **}** *"Onlar da cehennemliklerdir."* Cehennem ehlidirler.

اِعْلَمُوٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾

20- "Biliniz ki, dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda övünme ve daha çok mal ve çocuk sahibi olma yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki, onun bitirdiği bitkiler, çiftçilerin hoşuna gider. Sonra da kurur; sen onu sapsarı görürsün. Sonunda çerçöp olup gider. Ahirette ise şiddetli bir azap ve Allah'tan bir mağfiret ve rıza vardır. Dünya hayatı aldatıcı yararlanmadan başka bir şey değildir."

{ اِعْلَمُوٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا **}** *"Biliniz ki, dünya hayatı ancak ve ibarettir."* Dünya hayatındaki şeyler.

{ لَعِبٌ **}** *"Bir oyun."* Bir ferahlanma.

{ وَلَهْوٌ **}** *"Eğlence."* Yok olup giden.

{ وَزِينَةٌ **}** *"Bir süs."* Görünümdür.

{ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ **}** *"Aranızda övünme."* Hesapta ve nesepte.

{ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ **}** *"Daha çok mal ve çocuk sahibi olma yarışından."* Tükenip baki kalmayan.

{ كَمَثَلِ غَيْثٍ **}** *"Tıpkı bir yağmur gibi ki."* Yağmur.

{ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ **}** *"Çiftçilerin hoşuna gider."* Ziraatçileri.

{ نَبَاتُهُ **}** *"Onun bitirdiği bitkiler."* Yağmurun yetiştirdiği bitkiler.

{ ثُمَّ يَهِيجُ **}** *"Sonra da kurur."* Yeşil oluşunun ardından değişir.

{ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا **}** *"Sen onu sapsarı görürsün."* Yeşilliğinin ardından.

{ ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا **}** *"Sonunda çerçöp olup gider."* Sarı oluşunun ardından kupkuru olur. İşte bu bitkilerin bâki kalmayışı gibi dünya da bu şekilde olup bâki kalmaz.

{ وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ **}** *"Ahirette ise şiddetli bir azap."* Allah Teâlâ'ya itaati terk eden ve Allah'ın hakkını vermeyen.

{ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ **}** *"Ve Allah'tan bir mağfiret ve rıza vardır."* Allah Teâlâ'ya itaat edenler ve malında Allah'ın hakkını eda edenler için ahirette vardır.

{ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ **}** *"Dünya hayatı değildir."* Bâki oluşunda ve fani oluşunda.

{ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ **}** *"Aldatıcı yararlanmadan başka bir şey."* Tencere, çanak, tabak ev eşyası gibi.

Allah Teâlâ daha sonra bütün insanlara şöyle dedi:

سَابِقُوٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

21- "(Öyleyse siz), Rabbinizden bir mağfirete; genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete doğru koşun ki, (o cennet), Allah'a ve peygamberine iman edenler için hazırlanmıştır. İşte bu Allah'ın lütfu olup, onu dilediğine verir. Allah, gerçekten büyük lütuf sahibidir."

{ سَابِقُوٓا **}** *"(Öyleyse siz,) koşun ki."* Tevbe ile günahlarınızdan.

{ اِلٰى مَغْفِرَةٍ **}** *"Bir mağfirete."* Kusurları örtmeye.

{ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ **}** *"Rabbinizden... cennete doğru."* sâlih amel ile cennete.

{ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ **}** *"Genişliği gökle yerin genişliği kadar olan."* Birbirine ulaşsa.

{ اُعِدَّتْ **}** *"(O cennet), hazırlanmıştır."* Yaratılmış ve hazırlanmıştır.

{ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ **}** *"Allah'a ve peygamberine iman edenler için."* Bütün ümmetler içinden.

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte bu."* Bağışlanma, rızvaniyet ve cennet.

{ فَضْلُ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın lütfu olup."* Allah katından.

{ يُؤْتِيْهِ **}** *"Onu verir."* Onu bahşeder.

{ مَنْ يَّشَآءُ **}** *"Dilediğine."* Buna ehil olan kimseye.

{ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ **}** *"Allah, gerçekten lütuf sahibidir."* Lütuf sahibidir.

{ الْعَظِيْمِ **}** *"Büyük."* Cennetle.

مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّبْرَاَهَا اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿٢٢﴾

22- "Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmazdan önce bir kitapta (Levh-i Mahfûz'da) yazılmış olmasın! Şüphesiz ki, bu, Allah'a göre kolaydır."

{ مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzünde vuku bulan hiçbir musibet yoktur ki..."* Kuraklık, kıtlık, pahalılık, peşisıra açlık.

{ وَلَا فِيٓ اَنْفُسِكُمْ **}** *"Ve sizin başınıza gelen olmasın!"* Hastalıklar, acılar, belalar, eşin, çocuğun ölümü ve malın yitirilmesi.

{ اِلَّا فِي كِتَابٍ **}** *"Bir kitapta (Levh-i Mahfûz'da) yazılmış."* Diyor ki, Levh-i Mahfuz'da üzerinize yazılıdır.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا **}** *"Biz onu yaratmazdan önce."* Bu nefisleri ve yeri yaratmamızdan önce.

{ اِنَّ ذٰلِكَ **}** *"Şüphesiz ki bu."* Bunun korunması.

{ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ **}** *"Allah'a göre kolaydır."* Yazıya gerek kalmaksızın kolaydır. Ancak O, yine de yazmıştır.

لِكَيْلَا تَاْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَآ اٰتٰىكُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾

23- "Böylece kaybettiklerinize üzülmeyesiniz ve (Allah'ın) size verdiği ile sevinip şımarmayasınız! Çünkü Allah, kendini beğenip övünen kimseleri sevmez."

{ لِكَيْلَا تَاْسَوْا **}** *"Böylece üzülmeyesiniz."* Üzüntüye kapılmayasınız diye.

{ عَلٰى مَا فَاتَكُمْ **}** *"Kaybettiklerinize."* Rızık, afiyeti kaybedip de "Bize yazılmadı" demeyesiniz diye.

{ وَلَا تَفْرَحُوا **}** *"Ve sevinip şımarmayasınız."* Böbürlenmeyesiniz diye.

{ بِمَآ اٰتٰىكُمْ **}** *"(Allah'ın) size verdiği ile."* Allah Teâlâ'nın size bahşettiği şeyler dolayısıyla ta ki, "O, bize verdi" diyesiniz diye.

{ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ **}** *"Çünkü Allah, kendini beğenip kimseleri sevmez."* Yürüyüşünde.

{ فَخُورٍ **}** *"Övünen."* Allah'ın nimetleriyle. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Kendini beğenen*," küfürde. "*Övünen*", şirk içinde bulunanlar ki, bunlar Yahudilerdir.

اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

24- "Onlar cimrilik edip insanlara da cimrilik etmelerini söylerler. Kim yüz çevirirse bilsin ki, Allah zengindir, övgüye lâyık olandır."

{ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ **}** *"Onlar cimrilik edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Tevrat'taki özelliklerini ve niteliklerini gizlerler.

{ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ **}** *"İnsanlara da cimrilik etmelerini söylerler."* Tevrat'ta bulunan Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özelliklerini ve niteliklerini gizlemeyi.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّ **}** *"Kim yüz çevirirse."* İmandan.

{ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الْغَنِيُّ **}** *"Bilsin ki, Allah zengindir."* İman etmekten.

{ الْحَمِيدُ **}** *"Övgüye lâyık olandır."* Kendisini birleyenleri övendir. Âyetin, "Fiilinde övülen. Az amele bolca sevap bahşeden" anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

25- "Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik. Hem onlarla birlikte kitabı ve adalet terazisini de indirdik ki, insanlar adaleti ayakta tutsunlar. Bir de demiri indirdik ki, onda büyük bir güç ve insanlar için birtakım faydalar vardır. Çünkü Allah, görmedikleri halde kendisine ve elçilerine yardım edenleri

ortaya çıkaracaktır. Şüphesiz ki, Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür."

{ لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik."* Emir, nehiy ve alametlerle.

{ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ **}** *"Hem onlarla birlikte kitabı indirdik ki."* Ve onlara Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı kitapla indirdik.

{ وَالْمِيزَانَ **}** *"Ve adalet terazisini de."* İçinde adaleti açıkladık.

{ لِيَقُومَ **}** *"Ayakta tutsunlar."* Alsınlar diye.

{ النَّاسُ بِالْقِسْطِ **}** *"İnsanlar adaleti."* Adaleti.

{ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ **}** *"Bir de demiri indirdik ki."* Demiri yarattık.

{ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ **}** *"Onda büyük bir güç vardır."* Ancak ateş tarafından yumuşatılabilecek şiddetli bir kuvvet vardır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onda büyük bir güç vardır",* savaş ve çarpışma için.

{ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ **}** *"Ve insanlar için birtakım faydalar."* Bıçaklar, balta, eğe vb şeyler gibi faydalandıkları şeyler.

{ وَلِيَعْلَمَ اللهُ **}** *"Çünkü Allah, ortaya çıkaracaktır."* Allah Teâlâ göstersin diye.

{ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ **}** *"Görmedikleri halde kendisine ve elçilerine yardım edenleri."* Bu silahlarla.

{ اِنَّ اللهَ قَوِيٌّ **}** *"Şüphesiz ki, Allah çok güçlüdür."* Dostlarına yardım etmekle.

{ عَزِيزٌ **}** *"Mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا وَاِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ
فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Andolsun biz Nûh'u ve İbrahim'i elçi olarak gönderdik, peygamberliği ve kitabı da onların soyuna verdik. Onların içinde doğru yolda olanlar vardır; fakat onlardan birçoğu fâsık kimselerdir."

{ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا **}** *"Andolsun biz Nûh'u elçi olarak gönderdik."* Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan 800 yıl sonra kavmine gönderdik. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) kavmi arasında 950 yıl kaldı. Hiç kimse iman etmeyince Allah Teâlâ tufanla onları helak etti.

{ وَاِبْرٰهِيمَ **}** *"Ve İbrahim'i."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ı Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'dan 1242 yıl sonra kavmine gönderdik.

{ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا **}** *"Onların soyuna verdik."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) ile Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın nesillerinde.

{ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ **}** *"Peygamberliği ve kitabı da."* Onların arasında peygamberler vardı. İçlerinde kitap vardı.

{ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ **}** *"Onların içinde doğru yolda olanlar vardır."* Kitaba ve resûle iman eden.

{ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ **}** *"Fakat onlardan birçoğu fâsık kimselerdir."* Kitabı ve resûlü inkâr eden.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَاْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ِابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَآءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Sonra onların izlerinin ardından elçilerimizi ardarda gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik ve ona uyanların kalplerine şefkat ve sevgiyi yerleştirdik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, bunu onlara biz yazmadık. Fakat kendileri Allah'ın rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği

gibi uymadılar. Biz de içlerinden iman etmiş olanlara mükâfatlarını verdik. Ama onlardan birçoğu fâsık kimselerdir."

{ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰى اٰثَارِهِمْ **}** *"Sonra onların izlerinin ardından ardarda gönderdik."* Tabi kıldık. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın ve Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın ardından onların zürriyetinden gönderdik.

{ بِرُسُلِنَا **}** *"Elçilerimizi."* Peşi sıra.

{ وَقَفَّيْنَا **}** *"Arkalarından gönderdik."* Tâbi kıldık. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hariç, bu resûllerin ardından gönderdik.

{ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ **}** *"Meryem oğlu İsa'yı da... ona verdik."* Ona bahşettik.

{ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ **}** *"İncil'i... ve ona uyanların kalplerine yerleştirdik."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine tâbi olanlar.

{ رَاْفَةً **}** *"Şefkat."* Rikkat ve birbirlerine merhamete geldikleri acıma.

{ وَرَحْمَةً **}** *"Ve sevgiyi."* Birbirlerine merhamet gösterirler.

{ وَرَهْبَانِيَّةً ِ ابْتَدَعُوهَا **}** *"Uydurdukları ruhbanlığa gelince."* Onlar için kiliseler manastırlar hazırladılar. Bu ibadethanelerde ruhbanlık yapmak ve Yahudi Pavlos'un fitnesinden kurtulmak için.

{ مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ **}** *"Bunu onlara biz yazmadık."* Biz onlara ruhbanlığı farz kılmadık.

{ اِلَّا ابْتِغَآءَ رِضْوَانِ اللهِ **}** *"Fakat kendileri Allah'ın rızasını kazanmak için yaptılar."* Ancak Allah Teâlâ'nın rızasını talep etmek için.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Onu uydurdular. Fakat kendileri Allah'ın rızasını kazanmak için yaptılar. Bunu onlara biz yazmadık." Biz onlara ruhbanlığı farz kılmadık. Eğer onlara ruhbanlığı farz kılsaydık...

{ فَمَا رَعَوْهَا **}** *"Ama buna da uymadılar."* Ruhbanlığı da gereğince yerine getiremediler.

{ حَقَّ رِعَايَتِهَا **}** *"Gereği gibi."* Hakkını vererek.

{ فَاٰتَيْنَا **}** *"Biz de verdik."* Bahşettik.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ **}** *"İçlerinden iman etmiş olanlara."* Ruhbanlardan.

{ اَجْرَهُمْ **}** *"Mükâfatlarını."* Sevaplarını iman ve ibadetle iki defa. Bunlar Hazret-i İsa ibn Meryem ('aleyhi's-selâm)'ın dinine muhalefet etmeyenlerdir. Onların içinde Yemen ehli arasında 24 kişi kaldı. Bunlar, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e geldiler, O'na iman ettiler ve dinine girdiler.

{ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ **}** *"Ama onlardan birçoğu."* Ruhbanlardan.

{ فَاسِقُونَ **}** *"Fâsık kimselerdir."* Kâfirlerdir. Bunlar Hazret-i İsa ibn Meryem ('aleyhi's-selâm)'ın dinine muhalefet edenlerdir.[2]

---

[2] a) İmam Neseî, Said ibn Cübeyr kanalıyla Abdullah İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Hz. İsa ('aleyhi's-selâm)'dan sonra krallar geldiler. Tevrat'ı ve İncil'i değiştirdiler. Onlardan bazı inanmış kişiler Tevrat'ı ve İncil'i okuyorlardı. Krala; 'Şu adamların bize küfretmelerinden daha ağır bir küfür görmüyoruz' denildi. Çünkü onlar, (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) '*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir*' (5/el-Maide/ 44) âyetini okuyorlardı. Ayrıca 'Bizim yaptığımız şeyleri kınıyorlar, kendilerini çağır da bizim okuduğumuz gibi okusunlar ve bizim inandığımız gibi inansınlar' denildi. Kral onları çağırdı, topladı veya gerçek Tevrat ve İncil'i okumayı bırakmalarını ya da kendilerinin değiştirdiği kısmı okumalarını veya öldürüleceklerini bildirdi. Onlar dediler ki: 'Bununla maksadınız nedir? Bizi bırakın.'
İçlerinden bir grup ise şöyle dedi: 'Bizim için yüksek bir kule yapın ve bizi onun üstüne çıkarın, sonra yiyeceğimizi ve içeceğimizi oraya verin de bir daha geri dönüp sizin aleyhinizde konuşmayalım.' Bir başka grup dedi ki: 'Bizi bırakın da yeryüzünde seyahata çıkalım. Yaban hayvanları gibi yeyip içelim. Sonra siz bize güç yetirirseniz gelin bizi öldürün.' Bir başka grup da dedi ki: 'Çöllerde bizim için evler yapın. Biz kuyular kazalım, baklalar ekelim de bir daha sizin yanınıza gelip sizin diyarınıza uğramayalım.' Ancak onların her kabileden dostları vardı. Onlar böyle yaptılar. İşte Allah Azze ve Celle, '*Ortaya koydukları ruhbanlığa gelince Biz onu üzerlerine farz kılmadık. Ancak Allah'ın rızasını aramak için... Sonra gereği gibi ona riayet etmediler*' âyetini indirdi. Hükümdarın yanında kalanlar ise dediler ki: 'Falancaların ibadet ettiği gibi biz de ibadet ederiz, falancaların seyahat ettiği gibi biz de seyahat ederiz, falancaların yaptıkları evler gibi biz de ev yaparız.' Onlar bu şirk üzere iken kendilerine uydukları

kişilerin imanlarından haberdar değillerdi. Hz. Peygamber elçi olarak gönderildiğinde onlardan çok az bir kitle kalmıştı. İçlerinden bir adam mabedinden çıkıp onların yanına indi, bir seyyah seyahatinden döndü ve bir ev sahibi evinden geldi. İşte onlar buna inanıp doğruladılar. Allah azze ve celle bunlar için: (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) '*Ey iman edenler! Allah'tan korkun, Resûlüne de iman edin ki, rahmetinden size iki pay versin ve size mağfiret etsin. Allah gafûrdur, rahîmdir*' (57/el-Hadîd/28) buyurdu. Yani hem Meryem oğlu İsa'ya inanmalarından ve Tevrat'ı, İncil'i doğrulamalarından, hem de Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e inanıp doğrulamalarından dolayı, rahmetinden iki kat versin. Ve Allah Teâlâ (وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ) '*Sizin için aydınlığıyla yürüyeceğiniz bir nur versin*' (57/el-Hadîd/28) buyurdu ki, bu, Kur'an'dır. Ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e uymalarıdır. (لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ) '*Ta ki, Kitap Ehli Allah'ın lütfundan hiçbir şeye nail olmayacaklarını, muhakkak lütfun Allah'ın elinde olduğunu, onu dilediğine verdiğini bilsinler. Allah, çok büyük lütuf sahibidir*' (57/el-Hadîd/29) buyurdu." *Sünenü'n-Neseî*, c. 8, s. 231, Kitab-ü Adabi'l-Kudat, "*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir*" ilahî buyruğunun tevili bâbı.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî bu isnadla tahric etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 239.

Bu haberin isnadında Hüseyin ibn Heris el-Huzaî, Ebû Abdullah Fadl ibn Musa es-Siynanî el-Mervezî, Süfyan ibn Said es-Sevrî ve Ata ibn Saib ve Said ibn Cübeyr bulunmaktadır.

Hüseyin ibn Heris el-Huzaî: Sikadır. İbn Mace dışında *Kütüb-ü Sitte*'nin bütün müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. Bkz. *et-Takrîb*, c. 1, s. 175, 353 nolu madde; *el-Hulâsa*, 83.

Ebû Abdullah Fadl ibn Musa es-Siynanî el-Mervezî: Sikadır ve sebttir. Bkz. *et-Takrîb*, c. 2, s. 111, 54 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 296; 278 nolu madde.

Süfyan ibn Said es-Sevrî ve Said ibn Cübeyr'in sika olduklarını önceden belirtmiştik. Problemli olan şahıs Ata İbn Saib'dir. Onun da tercüme-i halini sunmuş ve o bölümde bu ravinin sâduk (doğru sözlü) olmasına rağmen bazen rivayetleri birbirine karıştırdığını belirtmiştik.

Bu şahıs ömrünün bütününde değil son demlerinde hadisleri birbirine karıştırmıştır. Ancak şu kadar var ki, Süfyan-ı Sevrî gibi bir şahsiyet, rivayetleri kendisinden hadisleri birbirinden karıştırmadan önce dinlemiştir. Hadisin isnad zincirinde bir kopukluk bulunmamaktadır. Buna göre hadis hasen hadis kategorisine girmektedir. Bkzi *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 333, 592 nolu madde, c. 7, s. 286, 525 nolu madde, c. 7, s. 203, 385 nolu madde.

b) (ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا) "*Sonra resûllerimizi onların izleri üzerine ardarda gönderdik*" ilahî buyruğunda geçen (اٰثَارِهِمْ) sözcüğünde (هِمْ) onlar zamiri

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِهٖ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهٖ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve O'nun peygamberine iman edin ki, (Allah) size rahmetinden iki kat versin, sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın ve sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ**}** *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun."* Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{وَاٰمِنُوا بِرَسُولِهٖ**}** *"Ve O'nun peygamberine iman edin ki."* Allah'a ve Resûlüne imanınız üzere sabit kalınız.

{يُؤْتِكُمْ**}** *"(Allah) size versin,"* Size bahşetsin.

(وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا وَاِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ) "*Andolsun ki Nûh'u ve İbrahim'i gönderdik. Peygamberliği ve kitabı soylarından gelenlere verdik. Onlar arasından kimisi hidayet bulmuştu; ama onlardan çoğu ise fâsıklardı*' (57/el-Hadîd/26) âyetinde zikri geçen resûllerdir. "Kaffa" sözcüğünün masdarı olan "takfiye" bir şeyi ardında, gerisinde kılmaktadır. Buna göre; âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Bizler onların ardından resûllerimizi peşisıra gönderdik. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 27, s. 189.

c) Ruhbanlığın serencamını kısaca Alûsî çok güzel bir şekilde sunmaktadır. O, şöyle demektedir: "(وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا) '*Kendiliklerinden ortaya koydukları ruhbanlığa gelince.*' Ruhbanlık evlenmeyi terk edip uzleti tercih etmek, insanlardan büsbütün ayrılmak anlamına gelmektedir. Kendi çağdaş hâkimlerinin kendilerini dini tahrif etmeye zorlayınca ki, hadislerde de bu dile getirilmektedir, dinlerini koruyabilmek kastıyla çöllerde ve dağlarda uzlete çekilmeyi tercih etmişlerdir. Daha sonra onların ardından gelen iman bakımından dereceleri onlara yetişmeyen bir takım insanlar kendilerinden ruhbanlığı miras olarak almışlardır. Şeytan kendilerini haramlara düşürmek suretiyle ayaklarını kaydırmış, onlar da bu haramları işlemişler ve dinlerini ifsad etmişlerdir." *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 27, s. 191.

d) (مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللهِ) "*Biz onu üzerlerine farz kılmadık. Ancak Allah'ın rızasını aramak için.*" Yani biz onlara bu ruhbanlığı farz kılmadık. Ancak onlar kendiliklerinden ortaya koydular ve Allah'ın hoşnutluğunu elde etmek amacıyla nefislerine bunu gerekli gördüler. Âyetteki istisna kesinlikle istisna-i munkatıdır. (İstisna edilen şeyle kendisinden istisna edilen şey ayrı cinslerdendir.) Aksi takdirde anlam karmaşıklığı ortaya çıkmaktadır.

{ كِفْلَيْنِ **}** *"İki kat."* İki kat.

{ مِنْ رَحْمَتِهِ **}** *"Rahmetinden."* Sevabından ve kerametinden.

{ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ **}** *"Sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın."* İnsanlar arasında ve sırat üzerinde.

{ وَيَغْفِرْ لَكُمْ **}** *"Ve sizi bağışlasın."* Cahiliyye dönemindeki günahlarınızı.

{ وَاللهُ غَفُورٌ **}** *"Allah, çok bağışlayan."* Tevbe edenleri.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat eden kimseyi.[3]

لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29- "Böylece Kitap Ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini, lütfun ise sadece Allah'ın elinde olduğunu, onu da dilediğine vereceğini bilsinler! Allah büyük lütuf sahibidir."

{ لِئَلَّا يَعْلَمَ **}** *"Böylece bilsinler!"* Bilsinler diye.

{ اَهْلُ الْكِتَابِ **}** *"Kitap Ehli."* Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللهِ **}** *"Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini."* Allah'ın sevabından.

{ وَاَنَّ الْفَضْلَ **}** *"Lütfun ise."* Sevap ve kerametin.

{ بِيَدِ اللهِ يُؤْتِيهِ **}** *"Sadece Allah'ın elinde olduğunu, onu da vereceğini."* Onu bahşeder.

---

3 (يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ) "*Rahmetinden size iki pay versin.*" Yani size iki kat ecir bahşetsin demektir. "Kifl" sözcüğü, binitlinin düşmekten kendisini korusun ve engellesin diye binitte bulunan şeydir. Nasıl ki, binitin üzerindeki kifl/örtü kişiyi binitten düşmekten engelliyorsa Allah Teâlâ'nın rahmetinden olan "kifl" ise kulu Allah Teâlâ'nın azabından korumaktadır. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 242.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğine."* Buna ehil olan kimseye.

{ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ **}** *"Allah lütuf sahibidir."* Lütuf sahibidir.

{ الْعَظِيمِ **}** *"Büyük."* Mü'minlere sevap ve keramet. Allah Teâlâ'nın "*Ey iman edenler*" buyruğundan buraya kadar olan bölüm Abdullah ibn Selam'ın durumu hakkında nazil olmuştur. Şu cihetten ki, kendisi Übeyy ibn Kab'a ve ashabına karşı "Bize iki ecir, sizin için bir ecir vardır" diyerek iftihar etmiştir.[4]

---

[4] a) (لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ) "*Ta ki Kitap Ehli Allah'ın lütfundan hiçbir şeye nail olmayacaklarını bilsinler.*' Yani Ehl-i Kitap Allah Teâlâ'nın fazlından hiçbir şeye kâdir olmadıklarını, bu nedenle dilediklerine dilediklerini gibi verebileceklerini ve dilediklerinden de engelleyemeceklerini bilsinler diye.

b) (لِئَلَّا) sözcüğünün aslı 'li-en'dir. "La" sözcüğü Ehl-i Kitab'ın bu bâtıl inançlarının inkârını tekit edici olarak fazladan gelmiştir.

İbn Cerir bu sözcük hakkında şu açıklamalarda bulunur: Çünkü Araplar başına ve sonuna açıklanmamış bir yemin ifadesi girmiş olan her söze sıla olarak (la) harfini kullanırlar.

İbn Cerir daha sonra şu âyetleri örnek olarak sunar: (مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ) "*Sana emrettiğimiz secde etmekten seni alıkoyan nedir?*" (7/el-A'raf/12), (وَمَا يُشْعِرُكُمْ اَنَّهَآ اِذَا جَآءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ) "*O geldiği zaman da onların yine inanmayacaklarının farkında değil misiniz?*" (6/el-En'am/109) (وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَآ اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ), "*Helak ettiğimiz kasaba halkının ahirette ceza görmek üzere bize dönmemesi imkânsızdır.*" (21/el-Enbiyâ/95). *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 246.

سورة الْمُجَادَلَةِ

58- MÜCÂDELE SÛRESİ

Kendisinde "Mücâdele"nin zikredildiği sûredir. "*Üç kişi gizli konuşsa dördüncüleri mutlaka O'dur.*" (58/7) âyeti hariç sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 22, sözcük sayısı 473 ve harf sayısı da 1.992'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِيٓ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ١

1- "Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü işitmiştir. Allah sizin ikinizin karşılıklı konuşmanızı da işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitir, görür."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mücâdele Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ **}** *"Allah, işitmiştir."* Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Sana haber vermemden önce Allah Teâlâ işitmiştir.

{ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ **}** *"Seninle tartışan kadının sözünü."* Seninle davalaşan ve seninle konuşan.

{ فِي زَوْجِهَا **}** *"Kocası hakkında."* Kocasının durumu hakkında.

{وَتَشْتَكِيٓ اِلَى اللّٰهِ**}** *"Ve Allah'a şikâyette bulunan."* Durumunun açıklığa kavuşması için Allah Teâlâ'ya yakaran.

{وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا**}** *"Allah, sizin ikinizin karşılıklı konuşmanızı da işitiyordu."* Sizin diyaloglarınızı ve müracaatınızı.

{اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ**}** *"Çünkü Allah her şeyi işitir,"* Kadının sözünü.

{بَصِيرٌ**}** *"Görür."* Durumunu.

Havle bint Salebe ibn Mâlik ibn Dahşem el-Ensarî. Evs ibn Samit'in nikâhı altındaydı. Kocası kısmen deli bir kişi idi. Hanıma varılmayacak bir haldeyken hanımına varmak istedi. Ancak Havle bundan kaçındı. Bunun üzerine Evs kızarak şöyle dedi: "Seninle olmadan önce evden çıkarsan, sen benim için annemin sırtı gibisin."

اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَآئِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰٓئِ وَلَدْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ٢

2- "İçinizden zıhar yapanların kadınları onların anaları değildir. Onların anaları, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz ki, onlar çok çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Allah gerçekten çok affedici, çok bağışlayıcıdır."

{اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَآئِهِمْ**}** *"İçinizden zıhar yapanların kadınları."* Hanımına; sen benim için annemin sırtı gibisin, diyen erkeklerin.

{مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ**}** *"Onların anaları değildir."* Anneleri gibi değildir.

{اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ**}** *"Onların anaları."* Haramlık konusunda anneleri değildir.

{اِلَّا الّٰٓئِ وَلَدْنَهُمْ**}** *"Ancak kendilerini doğuran kadınlardır."* Veya kendilerini emziren kadınlardır.

{ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا **}** *"Şüphesiz ki, onlar çok çirkin söylüyorlar."* Çirkin.

{ مِنَ الْقَوْلِ **}** *"Bir söz."* Zıhar konusunda.

{ وَزُورًا **}** *"Ve asılsız."* Yalan.

{ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ **}** *"Allah gerçekten çok affedici."* Kusurları bağışlayandır. Allah Teâlâ'nın kendisine helal kıldığı şeyi haram kılmamakla onu cezalandırmaz.

{ غَفُورٌ **}** *"Çok bağışlayıcıdır."* Tevbesinin ve pişmanlığının ardından.

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَآسَّا ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهٖ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾

3- "Kadınlarına zıhar yapıp da sonra söylediklerinden dönecek olanların, karılarıyla temas etmeden önce, bir köleyi hürriyetine kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

Daha sonra Allah Teâlâ zihar kefaretini açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ **}** *"Kadınlarına zıhar yapıp da."* Hanımlarıyla birleşmeyi kendi nefislerine haram kılanlar.

{ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا **}** *"Sonra söylediklerinden dönecek olanların."* Kendi nefislerine haram kıldıkları nikâhı/ilişkiyi helal kılmaya dönenler.

{ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ **}** *"Bir köleyi hürriyetine kavuşturmaları gerekir."* Bir köleyi azad etmeleri gerekir.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَآسَّا **}** *"Karılarıyla temas etmeden önce."* Birleşmeden önce.

{ ذٰلِكُمْ **}** *"Size budur."* Özgürleştirme.

{ تُوعَظُونَ بِهِ **}** *"Öğütlenen."* Zıharın kefareti için emrolunduğunuz şey budur.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ **}** *"Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* Zıhar konusundaki kefaretten ve diğer şeylerden.

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَآسَّا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ اَلِيمٌ ٤

4- "Buna imkân bulamayan kimse, karısıyla temas etmeden önce, aralıksız iki ay oruç tutmalıdır. Buna da gücü yetmezse altmış yoksulu doyurmalıdır. Bu hükümler, Allah'a ve Rasûlüne iman etmeniz içindir. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için can yakıcı bir azap vardır."

{ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ **}** *"Buna imkân bulamayan kimse."* Köle azadına.

{ فَصِيَامُ **}** *"Oruç tutmalıdır."* Oruç tutmalıdır.

{ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ **}** *"Aralıksız iki ay."* Aralıksız.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَآسَّا **}** *"Karısıyla temas etmeden önce."* Birleşmeden önce.

{ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ **}** *"Buna da gücü yetmezse."* Zayıflığından dolayı birleşmeye de.

{ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا **}** *"Altmış yoksulu doyurmalıdır."* Her yoksula yarım sa' buğday veya bir sa' arpa ya da bir sa' hurma vermelidir.

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu hükümler."* Zıhar kefareti hakkında açıkladığım hükümler.

{ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ **}** *"Allah'a ve Resûlüne iman etmeniz içindir."* Ta ki, Allah Teâlâ'nın farizaları ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sünnetini ikrar edesiniz diye.

{ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ **}** *"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır."* Bunlar zıhar konusunda Allah Teâlâ'nın hükümleri ve farizalarıdır.

{ وَلِلْكَافِرِينَ **}** *"Kâfirler için vardır."* Allah Teâlâ'nın haddlerini inkâr eden kâfirler.

{ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** *"Can yakıcı bir azap."* Acısı kalplere işleyen, acıtıcı.

Sûrenin başından buraya kadar olan bölüm Havle bint Salebe ibn Mâlik el-Ensarî'ye ve eşi Ubade ibn Samit'in kardeşi Evs ibn Samit hakkında nazil olmuştur. Evs, Havle'ye emrettiği bir şeyi yapmadığından dolayı kızmış, bundan dolayı da Havle'yi kendi nefsine annesinin sırtı gibi (zıhar yapmıştır) kılmıştır. Ancak daha sonra bundan pişmanlık duymuştur. Bunun üzerine Allah da zihar âyetini/hükmü kendisi için indirdi. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Evs'e "Bir köle azad et" dedi. Evs "Mal az, köle pahalı" dedi. Hazret-i Peygamber: "Kesintisiz olarak iki ay oruç tut" diye buyurdu. Evs: "Ben öyle birisiyim ki, bir günde bir veya iki defa yemek yemeyecek olursam, görmem zayıflar ve ölmekten korkarım." Bu sefer Hazret-i Peygamber: "O halde altmış fakir doyur" dedi, Evs: "Böyle bir imkânım yok." Bunun üzerine Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ona hurma toplamasını emretti. Hazret ona hurmaları yoksullara vermesini emretti. Bunun üzerine o da: "Şu Medine'nin iki kayalığı arasında bu hurmaya benden daha çok ihtiyaç duyan birisini bilmiyorum" dedi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu sözüne karşılık ona kendisinin yemesini ve altmış yoksulu doyurmasını emretti. O da kendi nefsine haram kıldığı şeyi helal kılma işlemine döndü. Ona bu hususta Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve başka bir adam da yardım etti.

اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۭ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝٥

5- "Allah'a ve Resûlüne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır. Biz apaçık âyetler indirmişizdir. Kâfirler için küçük düşürücü bir azap vardır."

{ اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ **}** *"Allah'a ve Resûlüne karşı gelenler."* Dinde Allah Teâlâ'ya ve Resûlüne muhalefet edip O'na düşmanlık yapanlar.

{ كُبِتُوْا **}** *"Alçaltılacaklardır."* Hendek Savaşı'nda öldürülme ve hezimet ile azaplandırılacaklar ve rüsva kılınacaklar.

{ كَمَا كُبِتَ **}** *"Alçaltıldığı gibi."* Azap edildiği ve rüsva kılındığı gibi.

{ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Kendilerinden öncekilerin."* Yani Mekke ehlinden önce peygamberlerle savaşanlara.

{ وَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ **}** *"Biz apaçık âyetler indirmişizdir."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı emir ve nehyi helal ve haramı açıklayan âyetlerle indirdik.

{ وَلِلْكٰفِرِيْنَ **}** *"Kâfirler için vardır."* Allah'ın âyetini.

{ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ **}** *"Küçük düşürücü bir azap."* Kendisiyle alçaltılacakları. Âyetin, "Şiddetli azap" anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ۭ اَحْصٰىهُ اللّٰهُ وَنَسُوْهُ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝٦

6- "O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları bir bir saymış, onlar ise onu unutmuşlardır. Allah her şeye şahittir."

{يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا} *"O gün Allah onların hepsini diriltecek."* Bütün dinlerin mensuplarını.

{فَيُنَبِّئُهُمْ} *"Ve kendilerine haber verecektir."* Ve onlara haber verecek.

{بِمَا عَمِلُوا} *"Yaptıklarını."* Dünyada işlediklerini.

{اَحْصٰيهُ اللّٰهُ} *"Allah onları bir bir saymış."* Allah Teâlâ onların amellerini hepsini kayd-u rapt altına almıştır.

{وَنَسُوهُ} *"Onlar ise onu unutmuşlardır."* Allah Teâlâ'nın kendilerine emrettiği taati terk etmişlerdir.

{وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ} *"Allah her şeye şâhiddir."* Amellerine.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ٧

7- "Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişi gizli konuşsa dördüncüleri mutlaka O'dur. Beş kişi gizli konuşsa altıncıları O'dur. Bundan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsalar, mutlaka Allah onlarla beraberdir. Sonra kıyâmet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Çünkü Allah her şeyi bilir."

{اَلَمْ تَرَ} *"Görmüyor musun?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana Kur'an'da haber verilmedi mi?

{اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ} *"Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini."* Mahlukatı.

{مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى} *"Gizli konuşsa."* Gizli konuşsalar.

{ ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ **}** *"Üç kişi dördüncüleri mutlaka O'dur."* Allah Teâlâ kuşkusuz onları, eylemlerini ve gizli konuşmalarını bilir.

{ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ **}** *"Beş kişi gizli konuşsa altıncıları O'dur."* Allah Teâlâ kuşkusuz onları ve gizli konuşmalarını bilir.

{ وَلَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ **}** *"Bundan az."* Bundan daha az.

{ وَلَآ اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ **}** *"Veya çok olsunlar... mutlaka Allah onlarla beraberdir."* Kuşkusuz onları ve gizli konuşmalarını bilir.

{ اَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ **}** *"Ve nerede bulunurlarsa bulunsalar... sonra onlara haber verecektir."* Onlara haber verecektir.

{ بِمَا عَمِلُوا **}** *"Yaptıklarını."* Dünyada.

{ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ **}** *"Kıyâmet günü. Çünkü Allah her şeyi."* Eylemlerini ve gizli konuşmalarını.

{ عَلِيمٌ **}** *"Bilir."* Bu âyet-i kerime Safvan ibn Ümeyye ve damadı hakkında nazil olmuştur. Onların kıssaları Secde Sûresi'nde geçmektedir.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَاِذَا جَآؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ وَيَقُولُونَ فِيٓ اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾

8- "Sen gizli konuşmaları yasaklandığı halde, yine de günah işlemek, düşmanlık ve Allah'ın elçisine karşı gelmek konularında, gizlice konuşmak suretiyle, yasaklandıkları şeylere dönenleri görmedin mi? Onlar sana geldiklerinde, seni Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlarlar. Kendi içlerinden de 'Bu söylediklerimizden dolayı Allah'ın bize azap etmesi gerekmez mi?' derler. Cehennem onlara yeter! Onlar, oraya gireceklerdir. Ne kötü bir varış yeridir orası!"

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Sen görmedin mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) görmedin mi?

{ اِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى **}** *"Gizli konuşmaları yasaklandığı halde."* İhlaslı mü'minleri dışta tutarak.

{ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ **}** *"Yine de yasaklandıkları şeylere dönenleri."* İhlaslı mü'minlerle gizlice konuşmaksızın.

{ وَيَتَنَاجَوْنَ **}** *"Gizlice konuşmak suretiyle."* Kendi aralarında.

{ بِالْاِثْمِ **}** *"Günah işlemek."* Yalanla.

{ وَالْعُدْوَانِ **}** *"Düşmanlık."* Ve zulümle.

{ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ **}** *"Ve Allah'ın elçisine karşı gelmek konularında."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine yasak kılmalarının ardından Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e muhalefet etmek suretiyle. Âyette söz konusu edilenler, münafiklardır. Kendi aralarında Yahudilerle mü'minler üzülsünler diye mü'minlerin seriyyelerinin haberi hakkında gizlice konuşurlar.

{ وَاِذَا جَآؤُكَ **}** *"Onlar sana geldiklerinde."* Yani Yahudiler.

{ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ **}** *"Seni Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlarlar."* Sana Allah Teâlâ'nın seni selamladığı ve sana emrettiği selamın dışında başka bir selamla selamlarlar. Onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e geliyorlardı.

{ وَيَقُولُونَ **}** *"Derler."* "es-Samu aleyke/Ölüm sana olsun" derler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de onların selamlarını "Aleykümü's-Sam/Sizin de üzerinize olsun" diyerek alırdı. Sam, onların dilinde ölüm anlamına gelmekteydi.

{ فِيٓ اَنْفُسِهِمْ **}** *"Kendi içlerinden de."* Kendi aralarında da.

{ لَوْلَا **}** *"Gerekmez mi?"* Etseydi ya.

{ يُعَذِّبُنَا اللهُ بِمَا نَقُولُ **}** *"Bu söylediklerimizden dolayı Allah'ın bize azap etmesi."* Peygamberine söylediğimiz söz nedeniyle. Eğer O, iddia ettiği gibi peygamber ise bize yaptığı beddua tutardı.

{ حَسْبُهُمْ **}** *"Onlara yeter!"* Onların varacağı yer, Yahudilerin ahirette varacağı yer.

{ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا **}** *"Cehennem. Onlar, oraya gireceklerdir."* Oraya gireceklerdir.

{ فَبِئْسَ الْمَصِيرُ **}** *"Ne kötü bir varış yeridir orası!"* Varacakları yer cehennem ateşidir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ٩

9- "Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman, günah, düşmanlık ve Allah'ın elçisine karşı gelmek konularında gizli konuşmayın. Ama iyilik ve Allah'tan sakınma konularında konuşun ve huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun!"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِذَا تَنَاجَيْتُمْ **}** *"Aranızda gizli konuşacağınız zaman."* Gizlice konuştuğunuzda.

{ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ **}** *"Günah, konularında gizli konuşmayın."* Yalanla.

{ وَالْعُدْوَانِ **}** *"Düşmanlık."* Zulümle.

{ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ **}** *"Ve Allah'ın elçisine karşı gelmek."* Münafıkların Müslümanlarla değil de Yahudilerle gizli konuşmaları gibi Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in emrine karşı gelmekle.

{ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ **}** *"Ama iyilik konularında konuşun."* Allah Teâlâ'nın farizalarını eda etmekle ve birbirinize iyilikte bulunmakla.

{ وَالتَّقْوٰى **}** *"Ve Allah'tan sakınma."* Masiyetleri ve cefayı terk etmekle.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Ve Allah'tan korkun!"* İhlaslı mü'minlerle gizlice konuşmaksızın başkalarıyla gizlice konuşmak konusunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{ الَّذِيْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ **}** *"Huzuruna toplanacağınız."* Ahirette.

اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْـًٔا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠﴾

10- "Gizli konuşmalar ancak şeytandandır. Bu, iman edenleri üzmek içindir. (Oysa şeytan,) Allah'ın izni olmadıkça (mü'minlere) hiçbir şey zarar veremez. Öyleyse mü'minler Allah'a güvenip dayansınlar."

{ اِنَّمَا النَّجْوٰى **}** *"Gizli konuşmalar ancak."* Münafıkların Müslümanlarla değil de Yahudilerle gizli konuşmaları gibi.

{ مِنَ الشَّيْطَانِ **}** *"Şeytandandır."* Şeytana itaattendir ve şeytanın emriyledir.

{ لِيَحْزُنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا **}** *"Bu, iman edenleri üzmek içindir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ بِضَآرِّهِمْ وَلَيْسَ **}** *"(Oysa şeytan, mü'minlere)... zarar veremez."* Münafıkların gizli konuşmaları mü'minlere zarar vermez.

{ شَيْـًٔا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın izni olmadıkça... hiç birşey."* Allah'ın murad etmesiyle.

{ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ **}** *"Öyleyse mü'minler Allah'a güvenip dayansınlar."* Mü'minler başkasına değil Allah Teâlâ'ya dayanıp güvenmelidirler.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ وَاِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

11- "Ey iman edenler! Size, 'Meclislerde yer açın!' dendiği zaman yer açın ki, Allah da size genişlik versin. Size, 'Kalkın' dendiği zaman da kalkın ki, Allah sizden iman edenleri ve bilgi verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قِيلَ لَكُمْ **}** *"Ey iman edenler! Size, dendiği zaman."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) size buyurduğunda.

{ تَفَسَّحُوا **}** *"Yer açın."* Genişletin.

{ فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا **}** *"Meclislerde... yer açın ki."* Genişletiniz.

{ يَفْسَحِ اللّٰهُ **}** *"Allah da genişlik versin."* Allah Teâlâ da genişletir.

{ لَكُمْ **}** *"Size."* Ahirette cennette. Bu âyet Sabit ibn Kays İbn Şemmas hakkında nazil olmuştur. Kıssası Hucurat Sûresi'nde geçmektedir.

Âyetin, Sabit ibn Kays'ın da aralarında bulunduğu Bedir ehlinden bir grup hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Bunlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelmişler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) cuma günü Safiye'nin sofasında oturmuştu. Gelenler mecliste oturacakları bir yer bulamayınca meclisin başına kalkıp gittiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunun üzerine "Bedir ehlinden olmayan bazı kişilere ey falanca kalk, ey filanca yerinden kalk ki, Bedir ehlinden olan şu kimseler otursun" dedi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Bedir ehline değer verirdi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) meclisten kaldırdığı kimselerin hoşnutsuzluğunun farkına vardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında şu âyeti indirdi:

{ وَاِذَا قِيلَ انْشُزُوا **}** *"Size, 'Kalkın' dendiği zaman da."* Namazda, cihadda ve zikirde.

{ فَانْشُزُوا **}** *"Kalkın ki."* Kalkınız.

{ يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ **}** *"Allah sizden iman edenleri yükseltsin."* Açıkça ve kalben iman edenleri gizlilikte derecelerde yükseltsin.

{ وَالَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ **}** *"Ve bilgi verilenleri."* Kendilerine imanla birlikte ilim bahşedilenler.

{ دَرَجَاتٍ **}** *"Derecelerle."* Cennette bilgiyi elde etmiş olan faziletlilerin ilim verilmeksizin iman bahşedilenlerin derecelerinin üstündedir. Zira âlim/bilge mü'min âlim olmayan mü'minden daha faziletlidir.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ **}** *"Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* Hayır ve şerri.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَةً ذٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاَطْهَرُ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- "Ey iman edenler! Peygamberle gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Bunu yapamazsanız (bilin ki,) Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِذَا نَاجَيْتُمُ **}** *"Gizli bir şey konuşacağınız zaman."* Konuştuğunuzda.

{ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَةً **}** *"Peygamberle bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz."* Bu âyet-i kerime varlıklı kişiler hakkında nazil olmuştur. Fakirler değil de bunların arasında Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile çokça gizlice konuşanlar vardı.

Öyle ki, bununla Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve yoksullara eziyet veriyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara bu davranışı yasaklayarak kendilerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile gizlice konuşmadan önce her bir kelimeye karşılık yoksullara bir dirhem sadaka vermek koşuluyla sadaka vermelerini emretti. Şöyle buyurdu: "*Ey iman edenler*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a. "*Gizli bir şey konuşacağınız zaman*", konuştuğunuzda. "*Peygamberle*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile. "*Bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz*", Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile konuşmadan önce her bir kelimeye karşılık yoksullara bir dirhem sadaka veriniz.

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu."* Sadaka.

{ خَيْرٌ لَكُمْ **}** *"Sizin için daha hayırlı."* Vermemenizden.

{ وَاَطْهَرُ **}** *"Ve daha temizdir."* Kalplerinizin günahlardan arındırılmasından. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yoksulların kalplerinin katılıktan arınmasından.

{ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا **}** *"Bunu yapamazsanız (bilin ki.)"* Sadaka veremezseniz.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ **}** *"Allah çok bağışlayan."* Günahlarınızı bağışlayan.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhamet edendir."* Sizden tevbe edenler için. Bundan dolayı onlar gizlice konuşmaktan caydılar. Allah Teâlâ da onları kınayarak şöyle buyurdu:

ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

13- "Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten korktunuz mu? Bunu yapmadığınıza ve Allah da sizi affettiğine göre

artık namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberine itaat edin! Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

{ ءَاَشْفَقْتُمْ **}** *"Korktunuz mu?"* Ey varlıklı kimseler cimrilik gösterdiniz değil mi?

{ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَىْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍ **}** *"Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile gizlice konuşmadan önce yoksullara sadaka vermekten.

{ فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا **}** *"Bunu yapmadığınıza."* Sadakayı vermediğinize göre.

{ وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ **}** *"Ve Allah da sizi affettiğine göre."* Allah Teâlâ da sadaka emrini sizden kaldırarak affettiğine göre.

{ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ **}** *"Artık namazı kılın."* Beş vakit namazı.

{ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ **}** *"Zekâtı verin."* Mallarınızın zekâtlarını veriniz.

{ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'a itaat edin."* Size emrettiği şeylerde.

{ وَرَسُولَهُ **}** *"Ve Peygamberine."* Size emrettiği şeylerde.

{ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ **}** *"Allah yaptıklarınızdan haberdardır."* Hayır ve şerden. Mü'minlerden Ali ibn Ebî Talib dışında kimse tasaddukta bulunmadı. Ali bir dinar sadaka verdi. On kelimeyi/konuyu Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e sormak için bir dinarı 10 dirheme bozdurdu.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾

14- "Sen Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir kavmi dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizden ne de onlardandır. Onlar bilerek yalan yere yemin etmektedirler!"

Daha sonra Allah Teâlâ Yahudilerle velayet ilişkisinde bulunan Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkında şu âyeti indirdi:

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Sen görmedin mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Sen bakmadın mı?

{ اِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا **}** *"Dost edinenleri."* Yardım ve nusrette.

{ قَوْمًا **}** *"Bir kavmi."* Yani Yahudileri.

{ غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ **}** *"Allah'ın kendilerine gazap ettiği."* Allah Teâlâ'nın hışmına uğramış.

{ مَا هُمْ **}** *"Onlar."* Yani münafıklar.

{ مِنْكُمْ **}** *"Ne sizden."* Gizlilikte. Size vacip olan şey onlara da vaciptir.

{ وَلَا مِنْهُمْ **}** *"Ne de onlardandır."* Yani açıklıkta Yahudiler. Buna göre, Yahudilerin aleyhine olan şey onların da aleyhinedir.

{ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ **}** *"Onlar yalan yere yemin etmektedirler!"* Yalanla, bizler imanımızda sâdık dosdoğru mü'minleriz, derler.

{ وَهُمْ يَعْلَمُونَ **}** *"Bilerek."* Yeminlerinde yalancıdırlar.

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

15- "Allah onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Gerçekten, onlar ne kötü işler yapıyorlar!"

{ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ **}** *"Allah onlar için hazırlamıştır."* Münafıklar için Abdullah ibn Übeyy ve ashabı için.

{ عَذَابًا شَدِيدًا **}** *"Şiddetli bir azap."* Dünyada ve ahirette.

{ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Gerçekten, onlar ne kötü işler yapıyorlar!"* Münafıklıkları içinde yaptıkları şey ne kadar da kötüdür.

اِتَّخَذُوٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٦﴾

16- "Onlar yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yoluna engel oldular. Onlar için küçük düşürücü bir azap vardır."

{ اِتَّخَذُوٓا اَيۡمَانَهُمۡ **}** *"Onlar yeminlerini yapıp."* Allah adına yalan yere ettikleri yeminleri.

{ جُنَّةً **}** *"Kalkan."* Öldürülmekten.

{ فَصَدُّوا عَنۡ سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın yoluna engel oldular."* İnsanları gizlilik halinde Allah Teâlâ'nın dinine ve O'na itaat etmekten engellediler.

{ فَلَهُمۡ عَذَابٌ مُّهِينٌ **}** *"Onlar için küçük düşürücü bir azap vardır."* Ahirette bununla alçaltılacaklardır.

لَنۡ تُغۡنِيَ عَنۡهُمۡ اَمۡوَالُهُمۡ وَلَآ اَوۡلَادُهُمۡ مِنَ اللّٰهِ شَيۡـًٔا اُولٰٓئِكَ اَصۡحَابُ النَّارِ هُمۡ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17- "Onların ne malları ne de çocukları, kendilerini Allah'a karşı koruyamaz. Onlar cehennemliklerdir, orada sürekli olarak kalacaklardır."

{ لَنۡ تُغۡنِيَ عَنۡهُمۡ اَمۡوَالُهُمۡ **}** *"Onların ne malları kendilerini koruyamaz."* Mallarının çokluğu, münafıkların ve Yahudilerin mallarının çokluğu.

{ وَلَآ اَوۡلَادُهُمۡ **}** *"Ne de çocukları."* Evlatlarının çokluğu.

{ مِنَ اللّٰهِ شَيۡـًٔا **}** *"Allah'a karşı."*[1] Allah'ın azabından.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"Onlar."* Münafıklar ve Yahudiler.

{ اَصۡحَابُ النَّارِ **}** *"Cehennemliklerdir."* Cehennem ehlidirler.

{ هُمۡ فِيهَا خَالِدُونَ **}** *"Orada sürekli olarak kalacaklardır."* Cehennem ateşinde sürekli kalıcıdırlar. Ölmezler ve cehennemden çıkartılmazlar.

---

1 Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "şey'en" ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ عَلٰى شَيْءٍ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾

18- "O gün Allah onları topluca diriltecek de dünyada size yemin ettikleri gibi O'na da yemin edeceklerdir. Onlar kendilerinin bir esas üzerinde olduklarını sanıyorlar. İyi bilin ki, onlar gerçekten yalancıdırlar."

{ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا **}** *"O gün Allah onları topluca diriltecek de."* Yani münafıkları ve Yahudileri kıyâmet gününde.

{ فَيَحْلِفُونَ لَهُ **}** *"O'na da yemin edeceklerdir."* Allah Teâlâ'nın huzurunda kâfir ve münafık olmadıklarına dair.

{ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُم **}** *"Dünyada size yemin ettikleri gibi."* Dünyada.

{ وَيَحْسَبُونَ **}** *"Onlar sanıyorlar."* Zannetmektedirler.

{ اَنَّهُمْ عَلٰى شَيْءٍ **}** *"Kendilerinin bir esas üzerinde olduklarını."* Dinden.

{ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ **}** *"İyi bilin ki, onlar gerçekten yalancıdırlar."* Allah katında yeminlerinde.

اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَاَنْسٰيهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

19- "Şeytan onları etkisi altına aldı da kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki, şeytanın yandaşları ziyana uğrayanlardır."

{ اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ **}** *"Şeytan onları etkisi altına aldı da."* Şeytan onlara galip gelmiştir. Bundan dolayı kendisine itaat etmesini emretti. Onlar da ona itaat ettiler.

{ فَاَنْسٰيهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ **}** *"Kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu."* Ta ki, gizlilikte Allah Teâlâ'ya taati Allah Teâlâ'ya zikretmeyi terk ettiler.

{ أُولٰٓئِكَ **}** *"İşte onlar."* Yani Yahudiler ve münafıklar.

{ حِزْبُ الشَّيْطَانِ **}** *"Şeytanın yandaşlarıdır."* Şeytanın askeridir.

{ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ **}** *"İyi bilin ki, şeytanın yandaşları."* Şeytanın askeri.

{ هُمُ الْخَاسِرُونَ **}** *"Ziyana uğrayanlardır."* Dünya ve ahireti kaybedişlerinden dolayı aldanmış kişilerdir.

اِنَّ الَّذِينَ يُحَآدُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗٓ أُولٰٓئِكَ فِي الْاَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾

20- "Allah'a ve Resûlüne düşman olanlar, en aşağı olanların arasındadırlar."

{ اِنَّ الَّذِينَ يُحَآدُّونَ **}** *"Düşman olanlar."* Muhalefet edenler.

{ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗٓ **}** *"Allah'a ve Resûlüne."* Din konusunda.

{ أُولٰٓئِكَ فِي الْاَذَلِّينَ **}** *"En aşağı olanların arasındadırlar."* Cehennem ateşinde en alt tabakadakilerle birliktedirler. Yani münafıklar ve Yahudilerle.

كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا۠ وَرُسُلِي اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

21- "Allah, 'Hiç kuşkusuz, ben ve elçilerim üstün geleceğiz.' (diye) yazmıştır. Şüphesiz ki, Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür."

{ كَتَبَ اللّٰهُ **}** *"Allah, yazmıştır."* Allah Teâlâ hükmetmiştir.

{ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا۠ وَرُسُلِي **}** *"Hiç kuşkusuz, ben ve elçilerim üstün geleceğiz, (diye)."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Farslılara, Romalılara, Yahudilere ve münafıklara.

{ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ **}** *"Şüphesiz ki, Allah çok güçlüdür."* Peygamberlerine yardım etmekle.

{ عَزِيزٌ **}** *"Mutlak üstündür."* Düşmanlarından intikam almakla. Bu âyet-i kerime Abdullah ibn Übeyy ibn Selül hakkında nazil olmuştur.

Zira O, ihlaslı mü'minlere: "Fars ve Roma'nın fethini gerçekleştireceğinizi mi sanmaktasınız?" demiştir.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَآدُّونَ مَنْ حَآدَّ اللهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوٓا اٰبَآءَهُمْ اَوْ اَبْنَآءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيرَتَهُمْ اُولٰٓئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْاِيمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ اللهِ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ اللهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Sen, Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir toplumun, -babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları bile olsalar- Allah'a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk kurduğunu göremezsin! İşte bunlar, Allah'ın kalplerine imanı yazdığı ve kendilerini katından bir ruh ile desteklediği kimselerdir. O, onları altlarından ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalacakları cennetlere sokacaktır. Allah, onlardan hoşnut olmuş, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır! İşte bunlar Allah'ın safında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecek olanlar Allah'ın safında olanlardır!"

Mekke ehline Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'ın sırrını içeren bir mektup gönderen Yemen ehlinden olan Hatıb ibn Ebî Beltıa hakkında şu âyet-i kerime nazil oldu:

{ لَا تَجِدُ **}** *"Sen, göremezsin!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ قَوْمًا **}** *"Bir toplumun."* Yani Hatıb.

{ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ **}** *"Allah'a ve âhiret gününe iman eden."* Ölümden sonra dirilişe.

{ يُوَآدُّونَ **}** *"Dostluk kurduğunu."* Nasihatleştiklerini ve dinde muvafakat ettiklerini.

{ مَنْ حَآدَّ اللّٰهَ **}** *"Allah'a düşman olanlarla."* Allah Teâlâ'ya muhalefet eden kimseyi.

{ وَرَسُولَهُ **}** *"Ve Resûlüne."* Dinde muhalefet eden, yani Mekke ehlini.

{ وَلَوْ كَانُوٓا اٰبَآءَهُمْ **}** *"Babaları, bile olsalar."* Nesep bakımından.

{ اَوْ اَبْنَآءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ **}** *"Oğulları, kardeşleri."* Nesep bakımından.

{ اَوْ عَشِيرَتَهُمْ **}** *"Veya akrabaları."* Kavimlerinden veya akrabalarından.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"İşte bunlar."* Yani Hatıb ve ashabı.

{ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ **}** *"Allah'ın kalplerine yazdığı kimselerdir."* Kalplerine tasdiği yerleştirdiği kimselerdir.

{ الْاِيمَانَ **}** *"İmanı."* Ve imanın muhabbetini.

{ وَاَيَّدَهُمْ **}** *"Ve kendilerini desteklediği."* Onlara yardım ettiği.

{ بِرُوحٍ مِنْهُ **}** *"Katından bir ruh ile."* Kendisinden bir rahmet ile. Âyetin, "Katından bir yardım ile onlara yardım edecektir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ **}** *"O, onları cennetlere sokacaktır."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altlarından.

{ الْاَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"Ve içlerinde sürekli kalacakları."* Cennette ikamet edicidirler, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

{ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ **}** *"Allah, onlardan hoşnut olmuş."* İmanlarından, amellerinden ve tevbelerinden.

{ وَرَضُوا عَنْهُ **}** *"Onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır."* Allah katından sevap ve keramete.

{ أُولَٰئِكَ **}** *"İşte bunlar."* Yani Hatıb ve ashabı.

{ حِزْبُ اللهِ **}** *"Allah'ın safında olanlardır."* Allah Teâlâ'nın askeridir.

{ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ اللهِ **}** *"İyi bilin ki... Allah'ın safında olanlardır!"* Allah Teâlâ'nın askerleri.

{ هُمُ الْمُفْلِحُونَ **}** *"Kurtuluşa erecek olanlar."* Hışımdan ve azaptan kurtulacak olanlardır. Bunlar, idrak edenler, istedikleri şeyi bulanlar ve kaçtıkları şeyden kurtulanlardır. Hatıb ibn Ebî Beltıa Bedir Savaşı'na katılmıştır. Kıssası Mümtehine Sûresi'nde gelecektir.

سورة الْحَشْرِ

59- HAŞR SÛRESİ

Kendisinde "Haşr"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkî veya Medenîdir. Âyet sayısı 24, sözcük sayısı 745 ve harf sayısı da 1.712'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

1- "Göklerde ve yerde ne varsa (hepsi) Allah'ı tesbih etmektedir. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Haşr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَبَّحَ لِلَّهِ **}** *"Allah'ı tesbih etmektedir."* Diyor ki, dua etmektedir (veya namaz kılmaktadır) ya da Allah Teâlâ'yı zikretmektedir.

{ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde ne varsa (hepsi)."* Canlı.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Canlı.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, mutlak üstündür."* Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmeyecektir şeklinde emrettiği hükümde.

هُوَ الَّذِيٓ اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْدِيهِمْ وَاَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يٰٓاُولِي الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾

2- "Ehl-i Kitap'tan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin kendilerini, Allah'a karşı koruyacağını sanıyorlardı. Ama Allah (azabı ile) onlara beklemedikleri yerden geliverdi ve böylece kalplerine korku düşürdü! Öyle ki, onlar evlerini hem kendi elleriyle, hem de mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alınız."

{ هُوَ الَّذِيٓ اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ **}** *"Ehl-i Kitap'tan inkâr edenleri, çıkaran O'dur."* Yani Benî Nadr'i.

{ مِنْ دِيَارِهِمْ **}** *"Yurtlarından."* Evlerinden ve kalelerinden.

{ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ **}** *"İlk sürgünde."* Zira onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile gerçekleştirdikleri sözleşmelerini Uhud Savaşı'nın ardından bozmalarından ötürü toplanıp Şam'ın Eriha ve Ezriat bölgesine gitmek üzere ilk Medine'den çıkanlardır.

{ مَا ظَنَنْتُمْ **}** *"Siz sanmamıştınız."* Ey mü'minler topluluğu ummuyordunuz.

{ اَنْ يَخْرُجُوا **}** *"Onların çıkacaklarını."* Yani Nadr oğullarının Medine'den Şam'a.

{ وَظَنُّوٓا **}** *"Onlar da... sanıyorlardı."* Yani Nadr oğulları.

{ اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ **}** *"Kalelerinin kendilerini, koruyacağını."* Kaleleri kendilerini koruyacak.

{ مِنَ اللّٰهِ **}** *"Allah'a karşı."* Allah'ın azabından.

{ فَاَتٰىهُمُ اللّٰهُ **}** *"Ama Allah (azabı ile) onlara geliverdi."* Allah Teâlâ onlara azap etti, onları rüsva etti ve Ka'b ibn Eşref'in öldürülmesiyle zelil kıldı.

{ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا **}** *"Beklemedikleri yerden."* Sanmadıkları yerden veya Ka'b ibn Eşref'in öldürülmesi şeklinde kendilerine inen şeyin inmesinden korkmuyorlardı.

{ وَقَذَفَ **}** *"Ve (böylece) düşürdü!"* Kıldı.

{ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ **}** *"Kalplerine korku."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve ashabından korkmayı. Onlar bundan önce korkmamaktaydılar.

{ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ **}** *"Öyle ki, onlar evlerini yıkıyorlardı."* Evlerinin bir bölümünü yıkmaktaydılar.

{ بِاَيْدِيهِمْ **}** *"Hem kendi elleriyle,"* Onu mü'minlere atmaktaydılar.

{ وَاَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Hem de mü'minlerin elleriyle."* Ve evlerinin bir bölümünü Müslümanlara terk ettiler. Öyle ki, yıktılar ve evin yıkılan bölümlerini Müslümanlara atıyorlardı.

{ فَاعْتَبِرُوا يَآ اُولِي الْاَبْصَارِ **}** *"Ey akıl sahipleri! İbret alınız."* Din konusunda. Âyetin, "Allah Teâlâ'nın onları sürgün etmesini görmekle" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَوْلَآ اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

3- "Eğer Allah onlar hakkında sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka türlü) cezalandırırdı. Ahirette onlar için cehennem azabı vardır!"

{ وَلَوْلَآ اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ **}** *"Eğer Allah yazmamış olsaydı."* Hükmetmemiş olsaydı.

{ عَلَيْهِمُ **}** *"Onlar hakkında."* Nadr oğullarına.

{ الْجَلَآءَ **}** *"Sürgünü."* Medine'den Şam'a çıkışa.

{ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا **}** *"Elbette onları dünyada (başka türlü) cezalandırırdı."* Öldürülmekle.

{ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ **}** *"Ahirette onlar için cehennem azabı vardır!"* Öldürülmekten daha şiddetli.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَآقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾

4- "Bu, onların Allah'a ve Peygamberine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a karşı gelirse, bilsin ki, Allah'ın azabı çetindir!"

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu."* Sürgün ve azap.

{ بِاَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ **}** *"Onların Allah'a karşı gelmelerinden dolayıdır."* Allah Teâlâ'ya karşı gelmelerinden.

{ وَرَسُولَهُ **}** *"Ve Peygamberine."* Dinde.

{ وَمَنْ يُشَآقِّ اللّٰهَ **}** *"Kim Allah'a karşı gelirse."* Dinde Allah Teâlâ'ya karşı gelir ve Ona düşmanlık yaparsa.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ **}** *"Bilsin ki, Allah'ın azabı çetindir!"* Onun için dünyada ve ahirette.

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلٰى اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾

5- "Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz veya onu kesmeyip kökleri üzerinde bırakmanız, hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir."

Onları muhasara altına aldıktan sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ashabına acve türü hurma ağacı hariç hurma ağaçlarının kesilmesini emretti. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) acve türü hurma ağacının kesilmesini emretmedi. Bunun üzerine Nadr oğulları yapılan bu davranış nedeniyle Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kınadılar.

{ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ **}** *“Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz.”* Acve türü hurma ağacı dışında.

{ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلٰى اُصُولِهَا **}** *“Veya onu kesmeyip kökleri üzerinde bırakmanız.”* Onu, yani acve türü hurma ağacını kesmediniz.

{ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ **}** *“Hep Allah’ın izniyledir.”* Kesmeniz ve kesmemeniz Allah Teâlâ’nın emriyledir.

{ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ **}** *“Ve O’nun, yoldan çıkanları rezil etmesi içindir.”* Ta ki, kâfirleri yani Nadr oğulları Yahudilerini, hurma ağaçlarını kesmeniz nedeniyle zelil kılmanız içindir.[1]

---

1 a) İmam Tirmizî (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلٰى اُصُولِهَا) “*Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz yahut onu kökleri üzere dikili bırakmanız*” ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “**{** لِينَةٍ **}** kelimesi hurma anlamındadır.” (وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ) “*Ve bu fâsıkları alçaltması içindir*” ilahî buyruğu hakkında ise şöyle tefsir etti: “Onlardan kalelerinden inmelerini istediler. Kendilerine de hurmalarını kesmeleri emredildi ve yüreklerine bir kuşku düştü. Müslümanlar dediler ki: ‘Bir kısmını kestik bir kısmını bıraktık. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e mutlaka soracağız. Kestiklerimizden dolayı sevap, bıraktıklarımızdan dolayı günahımız var mı?’ Bunun üzerine Allah azze ve celle (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلٰى اُصُولِهَا) ‘*Herhangi bir hurma ağacını kesmeni yahut onu kökleri üzere dikili bırakmanız*’ âyetini indirdi.” Tirmizî: “Bu hadis hasen garibdir” der. *Sünenü’t-Tirmizî*, Kitabü’t-Tefsir, Haşr Sûresi, 3303 nolu hadis., c. 9, s. 195.
Hadisin isnadında Hasan ibn Muhammed, Affan ibn Müslim, Hafs ibn Gıyas, Habib ibn Ebî Umre ve Said ibn Cübeyr bulunmaktadır.
Hasan ibn Muhammed (Ebû Ali Hasan ibn Muhammed ibn Sabbah ez-Zaferani el-Bağdadî): Şafii’nin arkadaşıdır. Sikadır. İbn Mace hariç Buhârî ve diğer *Kütüb-ü Sitte* müellifleri kendisinden rivayet etmiştir. *Et-Takrib*, c. 1, s. 170, 315 nolu madde; *Tezkiretü’l-Hüffâz*, c. 1, s. 525, 543 nolu madde; *el-Lübâb fi Tehzibi’l-Ensab*, c. 2, s. 69.

وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْهُمْ فَمَآ اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَّلَا رِكَابٍ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ٦

Affan ibn Müslim (Ebû Osman ibn Müslim ibn Abdullah el-Bahilî es-Saffar el-Bahilî): Sika, hâfız ve sebttir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 25 226 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 379, 378 nolu madde.

Ebû Amr Hafs ibn Gıyas ibn Talk ibn Muaviye en-Neheî el-Kûfî: Kadı, sika, fakîh ve hâfızdır. Ömrünün son demlerinde hafızasında biraz karışıklık meydana gelmiştir. *Et-Takrib*, c. 1, s. 189, 465 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 297, 279 nolu madde.

Ebû Abdullah Habib ibn Ebî Umre el-Kassab el-Hammanî ve Said ibn Cübeyr ile ilgili bilgileri önceden sunmuştuk. Her ikisi de sika ravilerdir. İbn Cübeyr ayrıca sebt/sağlam bir ravidir.

İsnad zincirindeki bütün raviler sikadır ve isnadda bir kopukluk bulunmamaktadır. Buna göre hadis sahihtir. Bkz. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 318, 552 nolu madde; c. 7, s. 230, 423 nolu madde; c. 2, s. 415, 725 nolu madde; c. 2, s. 188, 345 nolu madde

b) Bu âyet Nadir oğulları Yahudileri ile ilgili olarak nazil olan âyetler bağlamında nazil olmuştur. Nadir oğulları Allah ve Resûlüne ihanet etmişler ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gadretmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabıyla birlikte onların üzerine sefere çıkmış, muhasara altına almıştır. Nihayet onlar da Medine'den sürülmeye razı olmuşlar. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de kendilerini Medine'den sürmüştür. Olayın ayrıntısı için bkz. *Siret-ü İbn Hişam*, c. 3, s. 219.

Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların sahip oldukları hurma ağaçlarının kesilmesini emretmiş, sahabe de bu emir üzerine bu hurma ağaçlarının bir bölümünü kesmiş bir bölümüne ise hiç ilişmemişlerdir. İbn Abbâs'tan aktarılan yukarıdaki rivayette geçtiği üzere sahabe bu kesme işleminden dolayı kalplerinde bir sıkıntı duymuşlar ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e kestikleri ağaçlar nedeniyle sevap, kesmedikleri ağaçlar nedeniyle günah olmadığını sormuşlardır. Bunun üzerine Allah Teâlâ da bu âyeti indirmiştir.

c) (وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ) "*Bu, fâsıkları alçaltması içindir.*" Yani hurma ağaçlarının bir bölümünün kesilmesine ve diğer bir bölümünün de bırakılmasına Allah Teâlâ izin vermiştir. Bu eylem Allah Teâlâ'nın taatinden çıkan Yahudilerin zelil kılınması içindir. Hurma ağaçlarının kesilmesi düşmanları olan Müslümanların elleriyle yok olmasıyla ve düşmanlarının ellerinde kalması nedeniyle üzüntü duyarak zelil kılınmaları içindir. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 27, s. 43.

6- "Allah'ın onların (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz ne at ne de deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Çünkü Allah her şeye kadirdir."

{ وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ **}** *"Allah'ın Peygamberine verdiği ganimetler için."* Allah Teâlâ'nın Resûlüne fetih olarak bahşettiği şeyler.

{ مِنْهُمْ **}** *"Onların (mallarından)."* Nadr oğullarının mallarından. Bu mallar sizlere değil de sadece Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in özel malıdır.

{ فَمَآ اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ **}** *"Siz koşturmuş değilsiniz."* Ona koşturmuş değilsiniz.

{ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ **}** *"Ne at ne de deve."* Ne de deve. Ancak sizler oraya yürüyerek gittiniz. Zira Medine'ye yakın bir yer idi.

{ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ **}** *"Fakat Allah peygamberlerini karşı üstün kılar."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediği kimselere."* Yani Nadr oğullarına.

{ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"Çünkü Allah her şeye kâdirdir."* Yardım ve ganimete.

مَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝٧

7- "Allah'ın (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu

alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah azabı çok şiddetli olandır."

{ مَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ **}** *"Allah'ın Peygamberine verdiği ganimetler."* Allah Teâlâ'nın Resûlüne bahşettiği fetihler.

{ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى **}** *"(Fethedilen) ülkeler halkından."* Ureyne, Kureyza, Nadr, Fedek ve Hayber kasabaları.

{ فَلِلّٰهِ **}** *"Allah, içindi."* Sizlere ait olmayıp O'na özeldir.

{ وَلِلرَّسُولِ **}** *"Peygamber."* Ve Hazret-i Resûl (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu konudaki emri caizdir. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Fedek ve Hayber'i yoksullara Allah için vakfetti. Hazret hayattayken burası elinde idi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatının ardından Ebûbekir'in eline geçti. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in elinde olan şeyler sonraki dönemlerde Ömer, Osman ve Ali ibn Ebî Talib'in elinde idi. Bugün de böyledir. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kureyza, Nadr oğulları ganimetlerini muhacirlerin yoksullarına taksim etti. Onlara kendi ve ailelerinin ihtiyaçları oranında veriyordu.

{ وَلِذِي الْقُرْبٰى **}** *"Yakınları."* Bu ganimetlerin bir bölümünü Abdulmuttalib oğulları yoksullarına verdi.

{ وَالْيَتَامٰى **}** *"Yetimler."* Bu ganimetlerin bir bölümünü Abdulmuttalib oğullarının yetimlerinin dışındaki yetimlere verdi.

{ وَالْمَسَاكِينِ **}** *"Yoksullar."* Bu ganimetlerin bir bölümünü Abdulmuttalib oğullarının düşkünlerinin dışındaki düşkünlere.

{ وَابْنِ السَّبِيلِ **}** *"Ve yolda kalmışlar."* Konaklayan yolcuya ve yolu düşen yolcuya.

{ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً **}** *"Böylece o mallar, dolaşan bir devlet olmaz."* Kısmet.

{ بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ **}** *"İçinizden yalnız zenginler arasında."* Sizden kuvvetli olanlar arasında.

{ وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُولُ **}** *"Peygamber size ne verdiyse."* Ganimetten.

{ فَخُذُوهُ **}** *"Onu alın."* Onu kabul ediniz. Âyetin, "Size neyi emrettiyse onunla amel ediniz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun."* Size emrettiği şeyler konusunda Allah Teâlâ'dan korkunuz.

{ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ **}** *"Çünkü Allah, azabı çok şiddetli olandır."* Cezalandırdığında. Zira onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e "Ganimetten payını al. Geriye kalanı bize bırak" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara 'Bu ganimetler, yani Nadr oğullarının yedi bahçesi" dedi.

لِلْفُقَرَآءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾

8- "(Bu ganimetlerin bir bölümü), yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden yoksul muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır."

{ لِلْفُقَرَآءِ الْمُهَاجِرِينَ **}** *"(Bu ganimetlerin bir bölümü), yoksul muhacirlerindir."* Zira onlar içindir.

{ الَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ **}** *"Yurtlarından uzaklaştırılmış olan."* Mekke'den.

{ وَاَمْوَالِهِمْ **}** *"Ve mallarından."* Mekke ehli onları çıkarttı ki, onlar yaklaşık olarak yüz kişi idiler.

{ يَبْتَغُونَ فَضْلًا **}** *"Bir lütuf dileyen."* Sevap talep eden.

{ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا **}** *"Allah'tan... ve rıza."* Cihadla Rablerinin rızasını talep eden.

{ وَيَنْصُرُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ **}** *"Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden."* Cihadla.

{ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ **}** *"İşte doğru olanlar bunlardır."* İmanlarında ve cihadlarında sâdık olanlar.

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

9- "Onlardan önce Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı, içlerinde hiçbir sıkıntı duymazlar. Kendileri büyük bir ihtiyaç içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Ensar'a: "Bu ganimetler ve bahçeler sizi dışta bırakarak özel olarak yoksul muhacirlere aittir. Dilerseniz mallarınızı ve yurtlarınızı muhacirler ile bölüşürsünüz. Ben de size ganimetleri taksim ederim. Dilerseniz mallarınız ve yurtlarınız sizin olsun ben de ganimetleri yoksul muhacirler arasında bölüştüreyim" buyurdu. Onlar da cevaben: "Ey Allah'ın Resûlü! Mallarımızı ve evlerimizi onlarla paylaşalım. Ganimet konusunda da onları kendimize tercih edelim" dediler. Allah Teâlâ da bu davranış üzerine onları överek şöyle buyurdu:

{ وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ **}** *"Medine'yi yurt edinmiş olanlar."* Hicret yurdunu Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı için yurt edinenler.

{ وَالْاِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Onlardan önce... ve gönüllerine imanı yerleştirmiş."* Ve muhacirlerin kendilerine gelişlerinden önce mü'minler idiler.

{ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ **}** *"Kendilerine göç edip gelenleri severler."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından Medine'ye gelenleri.

{ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ **}** *"Ve onlara içlerinde duymazlar."* Kalplerinde.

{ حَاجَةً **}** *"Hiçbir sıkıntı."* Kıskançlık. Âyetin, "Kesmeyi düşünmezler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِمَّآ اُوتُوا **}** *"Verilenlerden dolayı."* Kendilerini dışta bırakarak onlara verilen ganimetlerden.

{ وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ **}** *"Onları kendilerine tercih ederler."* Mallarıyla ve evleriyle.

{ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ **}** *"Kendileri büyük bir ihtiyaç içinde bulunsalar bile."* Fakirlik ve ihtiyaç içinde.

{ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ **}** *"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa."* Kendisinden nefsinin cimriliğini bertaraf ederse.

{ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ **}** *"İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."* Hışımdan ve azaptan kurtulmuşlardır.

وَالَّذِينَ جَآؤُ مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَآ اِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٠﴾

10- "Bunların arkasından gelenler şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla! İman

edenlere karşı kalplerimizde hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"

{وَالَّذِينَ جَآؤُ مِنْ بَعْدِهِمْ**}** *"Bunların arkasından gelenler."* İlk muhacirlerin arkasından gelenler için.

{يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا**}** *"Şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Bizi bağışla!'"* Günahlarımızı.

{وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ**}** *"Ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi."* Hicret ile.

{وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا**}** *"Kalplerimizde hiçbir kin bırakma."* Kin ve kıskançlık.

{لِلَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"İman edenlere karşı."* Muhacirlere.

{رَبَّنَآ اِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ**}** *"Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerini dışta bırakarak ilk muhacirlere verdiği şeyden dolayı kalplerinde kıskançlığın oluşması korkusuyla kendi nefislerinden korktular. Bu dualarla duada bulundular.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ اَحَدًا اَبَدًا وَاِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾

11- "Sen münafıkların, kitap ehlinden inkâr eden dostlarına, 'Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle birlikte çıkarız. Sizin aleyhinizde hiç kimseye asla uymayız. Eğer size savaş açılırsa, mutlaka yardım ederiz.' dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder."

{اَلَمْ تَرَ**}** *"Sen görmedin mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) görmedin mi?

{ اِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا **}** *"Münafıkların."* Dinlerinde münafık olanların, bunlar Evs kabilesinden bir gruptur. Açıktan iman ettiklerini söyler, münafıklıklarını gizlerlerdi.

{ يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ **}** *"Dostlarına, dediklerini."* Gizlice.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ **}** *"Kitap Ehli'nden inkâr eden."* Yani Kureyza oğullarına. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kureyza oğullarını muhasara ettiğinde Yahudiler onlara: "Dininiz üzerinde kalelerinizde sabit kalınız" dediler.

{ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ **}** *"Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız."* Nadr oğullarının çıkartıldığı gibi Medine'den.

{ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ اَحَدًا اَبَدًا **}** *"Mutlaka biz de sizinle birlikte çıkarız. Sizin aleyhinizde hiç kimseye asla uymayız."* Sizin aleyhinizde Medine ehlinden hiçbir kimseye yardımda bulunmayız.

{ وَاِنْ قُوتِلْتُمْ **}** *"Eğer size savaş açılırsa."* Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı sizinle savaşırsa.

{ لَنَنْصُرَنَّكُمْ **}** *"Mutlaka yardım ederiz."* Onlara karşı, size.

{ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ **}** *"Allah, şâhidlik eder."* Bilir ki.

{ اِنَّهُمْ **}** *"Onların."* Yani münafıkların.

{ لَكَاذِبُونَ **}** *"Yalancı olduklarına."* Sözlerinde.

لَئِنْ اُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾

12- "Andolsun eğer onlar yurtlarından çıkarılsalar, asla onlarla birlikte çıkmazlar. Onlara karşı savaş açılsa, yardım etmezler. Yardım etseler bile arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez."

{ لَئِنْ أُخْرِجُوا **}** *"Andolsun eğer onlar yurtlarından çıkarılsalar."* Medine'den, yani Kureyza oğulları.

{ لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ **}** *"Asla onlarla birlikte çıkmazlar."* Münafıklar.

{ وَلَئِنْ قُوتِلُوا **}** *"Onlara karşı savaş açılsa."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlarla çarpışsa.

{ لَا يَنْصُرُونَهُمْ **}** *"Yardım etmezler."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı.

{ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ **}** *"Yardım etseler bile."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı.

{ لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ **}** *"Arkalarını dönüp kaçarlar."* Hezimete uğramış olarak.

{ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ **}** *"Sonra kendilerine yardım da edilmez."* Kendilerine inen azabı da engelleyemezler.

لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾

13- "Onların kalplerinde size karşı duydukları korku, Allah'a karşı duydukları korkudan daha şiddetlidir. Bunun böyle olması, onların anlamayan bir topluluk olmalarından ötürüdür."

Allah Teâlâ daha sonra mü'minlere şöyle buyurdu:

{ لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللهِ **}** *"Onların kalplerinde size karşı duydukları korku, Allah'a karşı duydukları korkudan daha şiddetlidir."* Diyor ki, münafıkların ve Yahudilerin Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve ashabının kılıcından duydukları korku, onların Allah Teâlâ'dan duydukları korkudan daha şiddetlidir.

{ ذٰلِكَ **}** *"Bunun böyle olması."* Bu korku.

{ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ **}** *"Onların anlamayan bir topluluk olmalarından ötürüdür."* Allah Teâlâ'nın emrini ve Allah Teâlâ'yı birlemeyi anlamayan.

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا اِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ اَوْ مِنْ وَرَآءِ جُدُرٍ بَاْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتّٰى ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

14- "Onlar surlarla çevrilmiş şehirlerde veya siperler arkasında olmaksızın sizinle toplu halde savaşamazlar. Kendi aralarındaki çekişmeleri ise çok şiddetlidir. Sen onları birlik içinde sanırsın; oysa kalpleri dağınıktır. Bu böyledir, çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur."

{ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ **}** *"Onlar sizinle savaşamazlar."* Yani Kureyza ve Nadr oğulları.

{ جَمِيعًا اِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ **}** *"Surlarla çevrilmiş şehirlerde toplu halde."* Şehirler ve sağlam kaleler içinde.

{ اَوْ مِنْ وَرَآءِ جُدُرٍ **}** *"Veya siperler arkasında olmaksızın."* Veya sizinle kendileri arasında bir duvar olmaksızın.

{ بَاْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ **}** *"Kendi aralarındaki çekişmeleri ise çok şiddetlidir."* Diyor ki, onlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile değil de kendi topluluklarıyla çarpıştıklarında kendi aralarındaki çarpışmaları şiddetlidir.

{ تَحْسَبُهُمْ **}** *"Sen onları sanırsın."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Münafıkları ve Nadr ve Kureyza oğulları Yahudilerini.

{ جَمِيعًا **}** *"Birlik içinde."* Bir durum üzere.

{ وَقُلُوبُهُمْ شَتّٰى **}** *"Oysa kalpleri dağınıktır."* İhtilaf halindedir.

{ ذٰلِكَ **}** *"Bu böyledir."* Bu muhalefet ve ihanet.

{ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ **}** *"Çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur."* Allah Teâlâ'nın emrini ve tevhidini akletmeyen.

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٥﴾

15- "Onların durumu, kendilerinden az zaman önce geçmiş, yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlar için (ahirette) can yakıcı bir azap vardır."

{ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Onların durumu, kendilerinden... zaman önce geçmiş... durumu gibidir."* Diyor ki, ahdi bozma ve cezalandırılma konusunda Kureyza oğullarının durumunun meseli, "*Onların durumu, kendilerinden zaman önce geçmiş, durumu gibidir*." Kureyza oğullarından öncekilerin.

{ قَرِيبًا **}** *"Az."* İki yıl.

{ ذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ **}** *"Yaptıklarının cezasını tatmış olanların."* Ahdi bozmakla durumlarının cezalandırılması. Bunlar Nadr oğullarıdır.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** *"Onlar için (ahirette) can yakıcı bir azap vardır."* Ahirette acıtıcı bir azap.

كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِنْكَ اِنِّيٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

16- "(Münafıkların durumu tıpkı) şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana 'İnkâr et!' der. O inkâr edince de 'Ben senden uzağım; çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım' der."

{ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ **}** *"(Münafıkların durumu tıpkı) şeytanın durumu gibidir."* Diyor ki, münafıkların Kureyza oğullarına karşı olan tutumlarının durumunun misali. Zira münafıklar şeytanın rahiple olan durumu gibi Kureyza oğullarını rüsva etmiştir.

{ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ **}** *"Çünkü şeytan insana der."* Rahip Bersisa'ya.

{ اكْفُرْ **}** *"İnkâr et!"* Allah Teâlâ'yı.

{ فَلَمَّا كَفَرَ **}** *"O inkâr edince de."* Allah'ı inkâr edince de onu rüsva kıldı.

{ قَالَ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِنْكَ اِنِّيٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ } *"Ben senden uzağım; çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım, der."* Ve dininden.

فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَآ اَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾

17- "İkisinin de sonu, içinde sürekli olarak kalacakları ateştir. İşte bu, zâlimlerin cezasıdır."

{ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَآ } *"İkisinin de sonu."* Şeytanın ve rahibin cezası.

{ اَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا } *"İçinde sürekli olarak kalacakları ateştir."* Cehennem ateşinde ikamet etmektir.

{ وَذٰلِكَ } *"İşte bu."* Cehennem ateşinde ebedi kalış.

{ جَزٰٓؤُا الظَّالِمِينَ } *"Zâlimlerin cezasıdır."* Kâfirlerin cezasıdır.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

18- "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes yarın için ne hazırladığına bir baksın! Allah'tan korkun; çünkü Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا } *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اتَّقُوا اللّٰهَ } *"Allah'tan korkun."* Allah'tan korkun.

{ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ } *"Ve herkes bir baksın!"* sâlih olsun, günahkâr olsun her nefis.

{ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ } *"Yarın için ne hazırladığına."* Kıyâmet günü için ne işlediğine. Zira kıyâmet gününde dünyada işlediklerini bulacaktır. Eğer hayır ise hayır bulacaktır. Şer işlemişse şer bulacaktır.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ } *"Allah'tan korkun."* Bulunduğunuz davranışlarda Allah'tan korkun.

{ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ **}** *"Çünkü Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."* Hayır ve şerden.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَأَنْسٰيهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

19- "Allah'ı unutan ve bu yüzden (Allah'ın da) onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Çünkü onlar, yoldan çıkan kimselerdir."

{ وَلَا تَكُونُوا **}** *"Olmayın."* Ey mü'minler topluluğu masiyet konusunda.

{ كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'ı unutan kimseler gibi."* Gizlilik halinde ki, bunlar münafıklardır, Allah Teâlâ'ya itaat etmeyi terk edenler gibi.

Ayetin, "Gizlilik halinde ve aleniyet halinde Allah Teâlâ'ya itaat etmeyi terk edenler ki, bunlar Yahudilerdir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَأَنْسٰيهُمْ أَنْفُسَهُمْ **}** *"Ve bu yüzden (Allah'ın da) onlara kendilerini unutturduğu."* Allah Teâlâ onları rezil rüsva kıldı da Allah Teâlâ'ya itaatı terk ettiler.

{ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ **}** *"Çünkü onlar, yoldan çıkan kimselerdir."* Kalben Allah Teâlâ'yı inkâr edenlerdir. Yani münafıklardır. Yahudiler olarak tefsir edilirse âyetin anlamı; kalben ve açıkça Allah'ı inkâr edenlerdir olur.

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾

20- "Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli kurtuluşa erenlerdir."

{ لَا يَسْتَوِي **}** *"Bir olmaz."* Taatte ve sevapta.

{ أَصْحَابُ النَّارِ **}** *"Cehennem ehliyle."* Cehennem ehliyle.

{ وَاَصْحَابُ الْجَنَّةِ **}** *"Cennet ehli."* Cennet ehli.

{ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَآئِزُونَ **}** *"Cennet ehli kurtuluşa erenlerdir."* Cenneti elde edenler ve cehennem ateşinden kurtulanlardır.

لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَرَاَيْتَهٗ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21- "Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, onu mutlaka Allah korkusundan baş eğmiş, paramparça olmuş görürdün. İşte bu örnekleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz."

{ لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ **}** *"Eğer biz bu Kur'an'ı indirmiş olsaydık."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size okuduğu.

{ عَلٰى جَبَلٍ **}** *"Bir dağa."* Sağır, başı gökte, yamaçları yedi katın yerin altında.

{ لَرَاَيْتَهٗ **}** *"Onu mutlaka görürdün."* Bu dağı kuvvetiyle.

{ خَاشِعًا **}** *"Baş eğmiş."* Kur'an'da bulunan vaatten ve vâiddden dolayı boyun eğmiş ve zelil olmuş.

{ مُتَصَدِّعًا **}** *"Paramparça olmuş."* Kırılmış, korkmuş ve gevşeyip sarkmış.

{ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ **}** *"Allah korkusundan."* Allah korkusundan.

{ وَتِلْكَ **}** *"İşte bu."* Bu.

{ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا **}** *"Örnekleri veriyoruz."* Açıklıyoruz.

{ لِلنَّاسِ **}** *"İnsanlara."* Kur'an'da.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ **}** *"Düşünsünler diye."* Kur'an örnekleri hakkında düşünsünler diye.

هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾

22- "O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, çok esirgeyen, çok bağışlayandır."

{ هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ **}** *"O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, görülmeyeni bilendir."* Kullardan gaip olan ve gerçekleşecek olan şeyi.

{ وَالشَّهَادَةِ **}** *"Ve görüleni."* Kulların bildiği veya gerçekleşmiş bulunan şeyi.

{ هُوَ الرَّحْمٰنُ **}** *"O, çok esirgeyen."* Sâlih ve günahkâr kullara rızık vermekle acıyan.

{ الرَّحِيمُ **}** *"Çok bağışlayandır."* Özel olarak mü'minleri bağışlamak ve onları cennete koymakla.

هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾

23- "O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, mülkün sahibi, eksiklikten münezzeh, selâmet veren ve güvene kavuşturandır, gözetip koruyandır, mutlak üstündür, istediğini zorla yaptıran ve büyüklükte eşi olmayandır. Allah müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir."

{ هُوَ اللّٰهُ الَّذِي لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْمَلِكُ **}** *"O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, mülkün sahibi."* Mülkü zail olmayan, süreklilik arz eden.

{ الْقُدُّوسُ **}** *"Eksiklikten münezzeh."* Çocuk ve ortak edinmekten münezzeh, pak.

{ السَّلَامُ **}** *"Selâmet veren."* Yarattıklarını fiilleri nedeniyle kendilerine vacip olan azaptan fazlasıyla azap etmekten selamette kılan.

{ الْمُؤْمِنُ **}** *"Ve güvene kavuşturandır."* Mahlukatını zulümden emanda kılan.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Selâmet veren*", dostlarını azaptan selamette kılan. "*Ve güvene kavuşturandır*", diyor ki, kulların amellerine güven veren ve takdir edilen şeye güven veren, yani Allah Teâlâ'nın mahlukatı hakkındaki takdiri.

{ الْمُهَيْمِنُ **}** *"Gözetip koruyandır,"* Şehid.

{ الْعَزِيزُ **}** *"Mutlak üstündür."* Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْجَبَّارُ **}** *"İstediğini zorla yaptıran."* Kullarına galip.

{ الْمُتَكَبِّرُ **}** *"Ve büyüklükte eşi olmayandır."* Düşmanlarına. Âyetin, "Onların hayal ettiği şeyden büsbütün uzaktır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ سُبْحَانَ اللهِ **}** *"Allah münezzehtir."* Zâtı yücedir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ **}** *"Müşriklerin ortak koştukları şeylerden."* O'na ortak koştukları putlardan.

هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَآءُ الْحُسْنٰى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

24- "O, Allah yaratan, yoktan var eden ve şekil verendir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nu tesbih etmektedir. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ هُوَ اللهُ الْخَالِقُ **}** *"O, Allah yaratan."* Babaların sulplerinde nutfeler için.

{الْبَارِئُ**}** *"Yoktan var eden."* Bir halden başka bir hale dönüştüren.

{الْمُصَوِّرُ**}** *"Ve şekil verendir."* Rahimlerde erkek olsun kız olsun, talihli olsun bedbaht olsun. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Yoktan var eden*", ruhu canda kılandır.

{لَهُ الْأَسْمَآءُ الْحُسْنٰى**}** *"En güzel isimler O'nundur."* En yüce sıfatlar ilim, kudret, semi', basar gibi sıfatlarla olsun ve bunların dışındaki diğer sıfatlarla O'na dua ediniz.

{يُسَبِّحُ لَهُ**}** *"O'nu tesbih etmektedir."* O'na namaz kılmakta. Âyetin, "*O'nu zikretmektedir*", anlamına geldiği de söylenmiştir.

{مَا فِي السَّمٰوَاتِ**}** *"Göklerde ne varsa hepsi."* Canlı.

{وَالْأَرْضِ**}** *"Ve yerde."* Canlı olan her şey.

{وَهُوَ الْعَزِيزُ**}** *"O, mutlak üstündür."* Kuvvetli. Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{الْحَكِيمُ**}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kendisinden başka hiçbir kimseye ibadet edilmeyecektir şeklindeki emre hükmetmesinde.

سورة الْمُمْتَحِنَةِ

60- MÜMTEHİNE SÛRESİ

Kendisinde "Mümtehine"nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 13, sözcük sayısı 348 ve harf sayısı da 1.510'dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاء تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءكُم مِّنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا بِاللهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاء مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنتُمْ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاء السَّبِيلِ ﴿١﴾

1- "Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları, kendilerine sevgi göstererek dost edinmeyin. Çünkü onlar, size gelen gerçeği inkâr etmiş ve Rabbiniz olan Allah'a iman etmenizden dolayı o Peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarmışlardır. Eğer siz, benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için çıkmışsanız, sevgiyle onlara (nasıl) sır verirsiniz? Oysa ben gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa bilsin ki düz yolun ortasında şaşırmış olur."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mümtehine Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler!"* Yani Hatıb.

{ لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي **}** *"Benim de düşmanım olanları... edinmeyin."* Dinde.

{ وَعَدُوَّكُمْ **}** *"Sizin de düşmanınız."* Savaşta, yani Mekke kâfirleri.

{ اَوْلِيَآءَ **}** *"Dost."* Yardımda ve nusrette.

{ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ **}** *"Kendilerine sevgi göstererek."* Onlara yardım ve destek vereceğini içeren mektup göndermenizle.

{ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَآءَكُمْ **}** *"Çünkü onlar, size gelen inkâr etmiş."* Yani Hatıb'ı.

{ مِنَ الْحَقِّ **}** *"Gerçeği."* Kitabı ve Resûlü.

{ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ **}** *"Ve o Peygamberi yurdunuzdan çıkarmışlardır."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i Mekke'den.

{ وَإِيَّاكُمْ **}** *"Ve sizi."* Ve ey Hatıb seni.

{ أَن تُؤْمِنُوا **}** *"İman etmenizden dolayı."* İmanınızdan dolayı.

{ بِاللهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ **}** *"Rabbiniz olan Allah'a... eğer siz."* Zira siz idiniz.

{ خَرَجْتُمْ جِهَادًا **}** *"Savaşmak için çıkmışsanız."* Ey Hatıb! Mekke'den Medine'ye cihad için çıkmışsan.

{ فِي سَبِيلِي **}** *"Benim yolumda."* Taatim için.

{ وَابْتِغَاء مَرْضَاتِي **}** *"Ve benim rızamı kazanmak."* Rızamı talep etmek için.

{ تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ **}** *"Sevgiyle onlara (nasıl) sır verirsiniz?"* Onlara yardım ve destek olmak amacıyla nasıl mektupla sır verirsiniz?

{ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ **}** *"Oysa ben gizlediklerinizi de bilirim."* Yani ey Hatıb mektupta gizlediğin şeyleri. Âyetin, "Gizlediğiniz tasdiki" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَا أَعْلَنتُمْ **}** *"Açıkladıklarınızı da."* Diyor ki, ey Hatıb ortaya koyduğun özrü de. Âyetin, "Tevhidi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ **}** *"Sizden kim bunu yaparsa."* Ey mü'minler topluluğu Hatıb'ın yaptığı gibi.

{ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ **}** *"Bilsin ki, düz yolun ortasında şaşırmış olur."* Hidayet yoluna gitmeyi terk etmiştir.

اِنْ يَّثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ اَعْدَآءً وَّيَبْسُطُوٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوٓءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ٢

2- "Eğer onlar size üstün gelirlerse, hepinize düşman kesilirler ve sizlere kötülükle ellerini ve dillerini uzatırlar ve inkâr edivermenizi isterler."

{ اِنْ يَّثْقَفُوكُمْ **}** *"Eğer onlar size üstün gelirlerse."* Mekke ehli size galip gelirse.

{ يَكُونُوا لَكُمْ اَعْدَآءً **}** *"Hepinize düşman kesilirler."* Onların öldürme konusunda size düşman olduklarını açıkça anlamış olursunuz.

{ وَيَبْسُطُوٓا اِلَيْكُمْ **}** *"Ve sizlere uzatırlar."* Sizlere uzatırlar.

{ اَيْدِيَهُمْ **}** *"Ellerini."* Dövmekle.

{ وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوٓءِ **}** *"Kötülükle dillerini."* Hakaret ve eleştiri ile.

{ وَوَدُّوا **}** *"Ve isterler."* Mekke kâfirleri arzularlar.

{ لَوْ تَكْفُرُونَ **}** *"İnkâr edivermenizi."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman etmenizin ve Allah'ın Resûlü'ne hicret etmenizin ardından Allah Teâlâ'yı inkâr etmenizi.

لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٣

3- "Kıyâmet günü ne hısımlarınız ne de çocuklarınız size bir fayda vermez. (Çünkü Allah,) aranızı ayırır. Allah yaptıklarınızı görendir."

{ لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ **}** *"Ne hısımlarınız... size bir fayda vermez."* Eğer inkâr ederseniz Mekke'deki akrabalarınızı.

{ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ **}** *"Kıyâmet günü... ne de çocuklarınız."* Allah Teâlâ'nın azabına karşı.

{ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ **}** *"(Çünkü Allah,) aranızı ayırır."* Kıyâmet gününde sizinle mü'minlerin arasını ayırır. Âyetin, "Buna göre aranızda hükmeder" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ **}** *"Allah yaptıklarınızı görendir."* Hayır ve şerri.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيْٓ اِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَآءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗٓ اِلَّا قَوْلَ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَآ اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ٤

4- "Sizin için İbrahim'de ve onunla birlikte olanlarda güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: 'Biz sizden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz, tek bir Allah'a iman edinceye kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir.' Şu kadar var ki, İbrahim babasına, 'Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim. Ancak sana Allah'tan gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez.' demişti. (İbrahim ve yanındakiler şöyle dua etmişlerdi:) 'Ey Rabbimiz! Ancak sana güvenip dayandık, sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır!'"

{ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ **}** *"Sizin için vardır."* Ey Hatıb senin için kuşkusuz bulunmaktadır.

{ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ **}** *"Güzel bir örnek."* sâlih bir iktida.

{ فِيْٓ اِبْرٰهِيمَ **}** *"İbrahim'de."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın sözünde.

{ وَالَّذِينَ مَعَهُ **}** *"Ve onunla birlikte olanlarda."* Onunla birlikte bulunan mü'minlerin sözlerinde.

{ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ **}** *"Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi."* Kâfir yakınlarına.

{ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ **}** *"Biz sizden uzağız."* Akrabalığınızdan ve dininizden.

{ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ **}** *"Ve Allah'tan başka taptıklarınızdan."* Putlardan.

{ كَفَرْنَا بِكُمْ **}** *"Sizi tanımıyoruz."* Sizden ve dininizden beri olduğumuzu ilan ediyoruz.

{ وَبَدَا **}** *"Belirmiştir."* Açığa çıkmıştır.

{ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ **}** *"Sizinle bizim aramızda bir düşmanlık."* Öldürme ve dövmekle.

{ وَالْبَغْضَآءُ **}** *"Ve nefret."* Kalpte.

{ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهٗٓ **}** *"Sürekli. Siz, tek bir Allah'a iman edinceye kadar."* Ta ki, Allah Teâlâ'nın vahdaniyetini ikrar edinceye kadar.

{ اِلَّا قَوْلَ اِبْرٰهِيمَ **}** *"Şu kadar var ki, İbrahim demişti."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın şu sözü hariçtir.

{ لِاَبِيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ **}** *"Babasına... Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim."* Zira Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın bu sözü, verdiği sözden kaynaklanmaktaydı. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) sadece ona bir söz vermişti. Babası küfür üzere ölünce ondan teberri ederek şöyle buyurdu:

{ وَمَآ اَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللّٰهِ **}** *"Ancak sana Allah'tan gelecek her hangi... önlemeye gücüm yetmez."* Allah Teâlâ'nın azabından.

{ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Bir şeyi."* Sonra onlara nasıl dua edeceklerini öğreterek şöyle buyurdu:

{ رَبَّنَا **}** *"(İbrahim ve yanındakiler şöyle dua etmişlerdi:) "Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا **}** *"Ancak sana güvenip dayandık."* Sana güvendik.

{ وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا **}** *"Sana yöneldik."* Senin taatine yöneldik.

{ وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ **}** *"Dönüş de ancak sanadır."* Ahirette dönüş.

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ٥

5- "Ey Rabbimiz! Bizi inkâr edenler için deneme konusu yapma! Bizi bağışla ey Rabbimiz! Çünkü sen mutlak üstünsün, tam hüküm ve hikmet sahibisin!"

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz!"* Deyiniz: "Ey Rabbimiz!"

{ لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً **}** *"Bizi deneme konusu yapma!"* Sınama.

{ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler için."* Mekke kâfirleri için. Onlar: "Onları bize musallat kılma" diyorlardı. Onlar kendilerinin hak, bizim de bâtıl üzere olduğumuzu sanmaktadırlar. Böylece bununla bizim üzerimize cüretlerini arttırma.

{ وَاغْفِرْ لَنَا **}** *"Bizi bağışla."* Günahlarımızı.

{ رَبَّنَا **}** *"Ey Rabbimiz."* Ey Rabbimiz.

{ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ **}** *"Çünkü sen mutlak üstünsün."* Sana iman etmeyenlerden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibisin."* Sana iman edenlere yardım etmekle.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ٦

6- "Andolsun onlarda sizin için, Allah'ı ve âhiret gününü umanlar için güzel bir örnek vardır. Oysa kim yüz çevirirse (bilsin ki), Allah kendine yeten, övgüye lâyık olandır."

{ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ **}** *"Andolsun sizin için, vardır."* Ey Hatıp senin için kuşkusuz vardır.

{ فِيهِمْ **}** *"Onlarda."* Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın ve onunla birlikte bulunan mü'minlerin sözünde.

{ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ **}** *"Güzel bir örnek."* Doğru bir uyuş.

{ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللهَ **}** *"Allah'ı umanlar için."* Allah Teâlâ'dan korkanlar için.

{ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ **}** *"Ve âhiret gününü."* Ölümden sonra dirilişe iman edenler. Ey Hatıb Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) ve ona iman edenlerin söylediği gibi söyleseydin ya.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّ **}** *"Oysa kim yüz çevirirse (bilsin ki)."* Allah Teâlâ'nın emrettiği şeylerden.

{ فَاِنَّ اللهَ هُوَ الْغَنِيُّ **}** *"Allah kendine yeten."* Allah'ın emrettiği şeylerden yüz çevirenden ve yarattığı varlıklardan.

{ الْحَمِيدُ **}** *"Övgüye lâyık olandır."* Kendisini birleyeni öven. "Hamid", kulların az amellerine karşılık bolca sevap bahşeden Zât olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

عَسَى اللهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللهُ قَدِيرٌ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ٧

7- "Olur ki, Allah sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir! Allah her şeye kadirdir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ عَسَى اللهُ **}** *"Olur ki... Allah."* Umulur ki sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanılırsa vaciplik ifade eder.

{ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ **}** *"Sizinle düşman arasında yakında meydana getirir!"* Dinde muhalefet ettiğiniz.

{ مِنْهُمْ **}** *"Olduklarınız."* Mekke ehlinden.

{مَوَدَّةً} *"Bir dostluk."* Bağ ve evlilik. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke fethi yılında Ümmü Habibe bint Ebû Süfyan ile evlendi. İşte böylece onlarla Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) arasında bir bağ gerçekleşti.

{وَاللهُ قَدِيرٌ} *"Allah her şeye kâdirdir."* Peygamberini Kureyş kâfirlerine galip kılmaya.

{وَاللهُ غَفُورٌ} *"Allah çok bağışlayan."* Onların içinde küfürden tevbe edip Allah Teâlâ'ya iman edenlere karşı kusurlarını örtendir.

{رَحِيمٌ} *"Çok merhamet edendir."* Onların içinde iman ve tevbe üzere vefat edenlere karşı.

لَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَلَمْ يُخْرِجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْهُمْ وَتُقْسِطُوْٓا اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ﴿٨﴾

8- "Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever."

{لَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ} *"Allah, yasaklamaz."* Bağı ve şu kimselere yardım etmenizi.

{عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَلَمْ يُخْرِجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ} *"Din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere."* Mekke'den. Mekke'den sizi çıkartan bir kimseye yardım etmeyen.[1]

{اَنْ تَبَرُّوْهُمْ} *"İyilik yapmanızı."* Onlarla bağ kurup onlara yardım etmenizi.

{وَتُقْسِطُوْٓا اِلَيْهِمْ} *"Ve onlara karşı adaletli davranmanızı."* Onların arasında ahde vefa göstererek adaletli davranmanızı.

[1] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "ani'l-llezine" bölümü önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ } *"Çünkü Allah, adaletli olanları sever."* Ahde vefa ile adaletli davrananları. Bunlar Hudeybiye Barışı yılında Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile savaşmamak ve O'nu Mekke'den çıkarmamak ve çıkarılması konusunda yardımlaşmamak üzere Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile anlaşma yapan Hilal ibn Uveymir'in kavmi Huzaa kabilesi, Huzeyme kabilesi, Müdlic oğullarıdır. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlarla bu bağı koparmayı yasaklamadı.

اِنَّمَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰالِمُونَ ﴿٩﴾

9- "Allah, ancak dininizden dolayı sizinle savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardımcı olanları dost edinmenizi yasaklar. O halde kim onları dost edinirse, işte onlar zâlim olanlardır."

{ اِنَّمَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ } *"Allah... ancak yasaklar."* Şu kimselerle bağ kurmanızı.

{ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ } *"Dininizden dolayı sizinle savaşanları."*[2] ki bunlar Mekke ehlidirler.

{ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ } *"Sizi yurtlarınızdan çıkaranları."* Mekke'den.

{ وَظَاهَرُوا } *"Ve yardımcı olanları."* Yardım edenleri.

{ عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ } *"Çıkarılmanıza."* Mekke'den.

{ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ } *"Dost edinmenizi."* Onlarla bağ kurmanızı.

[2] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "ani'l-llezine" bölümü önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ **}** *"O halde kim onları dost edinirse."* Yardımda ve nusrette.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ **}** *"İşte onlar zâlim olanlardır."* Kendi kendilerine zarar verenlerdir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا جَآءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِهِنَّ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَاٰتُوهُمْ مَآ اَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْـَٔلُوا مَآ اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَآ اَنْفَقُوا ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10- "Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiklerinde, onları sınayın! Aslında onların imanlarını Allah daha iyi bilir. Eğer onların iman etmiş olduklarına kanaat getirirseniz kendilerini, inkâr edenlere geri göndermeyin. Çünkü mü'min kadınlar onlara helâl olmaz. Onlar da bunlara helâl olmazlar. (Mehir olarak) harcadıklarını kocalarına geri verin. Mehirlerini kendilerine verdiğiniz takdirde, sizin bu kadınlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, harcadığınız (mehri) isteyin. (Eski kocaları olan) (kâfirler de), (inanan ve sizinle evlenen eski eşleri için) harcadıkları (mehri) istesinler. İşte bu, Allah'ın hükmüdür. O, aranızda böyle hükmediyor. Allah hakkıyle bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا جَآءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ **}** *"Ey iman edenler! mü'min kadınlar size geldiklerinde."* Allah Teâlâ'yı ikrar edenleri.

{ مُهَاجِرَاتٍ **}** *"Hicret ederek."* Mekke'den Hudeybiye'ye veya Medine'ye.

{ فَامْتَحِنُوهُنَّ **}** *"Onları sınayın."* Onlardan niçin geldiklerine dair soru sorunuz ve yemin ettiriniz.

{ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِهِنَّ **}** *"Aslında onların imanlarını Allah daha iyi bilir."* Kalplerinin iman üzere istikrar buluşunu.

{ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ **}** *"Eğer onların iman etmiş olduklarına kanaat getirirseniz."* Sınama ile.

{ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ **}** *"Kendilerini, geri göndermeyin."* Onları geri döndürmeyiniz.

{ اِلَى الْكُفَّارِ **}** *"İnkâr edenlere."* Kâfir olan eşlerine.

{ لَا هُنَّ **}** *"Çünkü mü'min kadınlar."* Yani mü'min kadınlar.

{ حِلٌّ لَهُمْ **}** *"Onlara helâl olmaz."* Kâfir eşlerine.

{ وَلَا هُمْ **}** *"Onlar da."* Yani kâfirler de.

{ يَحِلُّونَ لَهُنَّ **}** *"Bunlara helâl olmazlar."* Mü'min kadınlara. Diyor ki, mü'min bir kadın kâfir bir erkeğe, kâfir bir kadın da mü'min bir erkeğe helal olmaz.

{ وَاٰتُوهُمْ مَآ اَنْفَقُوا **}** *"(Mehir olarak) harcadıklarını kocalarına geri verin."* Hanımlarına verdikleri mehri kocalarına veriniz. Âyeti kerime Subey'a bint Haris el-Eslemî hakkında nazil olmuştur. Bu kadın Hudeybiye Barışı'ndayken Müslüman olmuş olarak Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e geldi. Kocası Müsafir de onu istemek üzere geldi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kocasına mehrini verdi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehliyle "Bizden dininize girmiş olan sizindir. Bizim dinimize geçiş yapan birisi de size geri döndürülecektir. Bizden herhangi bir kadın dininize girecek olursa o kadın size aittir. Mehrini bu kadının kocasına ödersiniz. Sizden bir kişi bizim dinimize girecek olursa kocasına mehri verilir." maddesini içeren Hudeybiye Barışı'nı bu âyetin nazil olmasından önce imzalamıştı. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Subey'a'nın mehrini kocası Müsafir'e ödedi.

{ وَلَا جُنَاحَ **}** *"Bir sakınca yoktur."* Bir sıkıntı yoktur.

{ عَلَيْكُمْ **}** *"Sizin."* Ey mü'minler topluluğu.

{ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ **}** *"Bu kadınlarla evlenmenizde."* Yani kâfirlerin dininden çıkıp dininize giren bu kadınlarla evlenmenizde.

{ اِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ **}** *"Kendilerine verdiğiniz takdirde."* Onlara verdiğiniz takdirde.

{ اُجُورَهُنَّ **}** *"Mehirlerini."* Mehirlerini.

Diyor ki; kocası kâfir olan bir kadın Müslüman olduğunda kendisiyle kocası arasındaki bağ kopmuş olur. Kâfir kocasından dolayı iddet beklemez.

{ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ **}** *"Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın."* Kâfir kadınların akidlerini de almayınız.

Diyor ki; Allah'ı inkâr eden bir kadının kendisiyle mü'min kocası arasındaki bağ kopmuş olur. Kocasından dolayı iddet de beklemez.

{ وَاسْئَلُوا مَآ اَنْفَقْتُمْ **}** *"Harcadığınız (mehri) isteyin."* Diyor ki, bu kadınlar onların dinlerine girmişse siz kocalar Mekke ehlinden harcadığınız şeyleri talep ediniz.

{ وَلْيَسْئَلُوا **}** *"(Eski kocaları olan) (kâfirler de,) istesinler."* Sizden talep etsinler.

{ مَآ اَنْفَقُوا **}** *"(İnanan ve sizinle evlenen eski eşleri için) harcadıkları (mehri)"* Eğer o kadınlar da sizin dinlerinize girmişlerse siz kocalarından mehri talep etsinler. Buna göre, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu kadınların İslam'a geçmelerine veya Müslüman kadınların kâfir olmalarına göre kadınların mehirlerini ödemeleri koşuluyla anlaşma imzaladı .

{ ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِ **}** *"İşte bu, Allah'ın hükmüdür."* Allah Teâlâ'nın farizasıdır.

{ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ **}** *"O, aranızda böyle hükmediyor."* Sizinle Mekke ehli arasında.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ **}** *"Allah hakkıyla bilendir."* Maslahatınızı.

{ حَكِيمٌ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Size hükmettiği konularda. Bu âyet icma ile mensuhtur.

وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَآ اَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِيٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11- "Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kâfirlere kaçar, siz de onlara karşı (savaşıp) üstün gelirseniz, eşleri gitmiş olanlara harcadıkları kadar (ganimetten) verin! İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının!"

{ وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ **}** *"Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kaçar."* Diyor ki, siz eşlerinizden bir kadın dönerse.

{ اِلَى الْكُفَّارِ **}** *"Kâfirlere."* Aranızda sözleşme ve misak bulunmayanlara.

{ فَعَاقَبْتُمْ **}** *"Siz de onlara karşı (savaşıp) üstün gelirseniz."* Düşmandan ganimet aldığınızda.

{ فَاٰتُوا **}** *"(Ganimetten) verin!"* Veriniz.

{ الَّذِينَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ **}** *"Eşleri gitmiş olanlara."* Eşleri kâfirlere dönmüş olanlara.

{ مِثْلَ مَآ اَنْفَقُوا **}** *"Harcadıkları kadar."* Humustan önce o kadınlara mehir ve ganimetten.

{ وَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Allah'a karşı gelmekten sakının!"* Allah Teâlâ'nın size emrettiği konularda O'ndan sakınınız.

{ الَّذِيٓ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُونَ **}** *"İnandığınız."* Tasdik ettiğiniz. Mü'minlerin kadınlarından irtidat eden toplam altı kadındır. Bu kadınlardan iki tanesi Ömer ibn Hattab'ın iki karısı olan Ümmü Seleme, Ümmü Gülsüm bint Cervel, Ubbad ibn Şeddad el-Fihrî'nin hanımı Ümmü Hakem bint Ebû Süfyan. Mahzumoğullarından olan Şemmas ibn Osman'ın nikâhı altında bulunan Fâtıma bint Ümeyye ibn Muğire ile Berva' bint Ukbe, Amr ibn Abdud'un hanımı Abde ibn Abduluzza ibn Nadle

ve Haşim ibn As ibn Vail es-Sehmî'nin hanımı olan Hind bint Ebû Cehil. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ganimetten, hanımlarının mehirlerini verdi.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَآءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَاْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ اَيْدِيهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- "Ey Peygamber! Mü'min kadınlar; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek ve iyi işi işlemekte sana karşı çıkmamak konusunda, sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onların biatlerini kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile; çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ **}** *"Ey Peygamber!"* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِذَا جَآءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ **}** *"Mü'min kadınlar, geldikleri zaman,"* Mekke ehlinin hanımları Mekke'nin fethinin ardından.

{ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى **}** *"Sana biat etmek üzere."* Seninle şartlaşmak üzere.

{ اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْئًا **}** *"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, konusunda,"* Putları ve bunu helal koşmamaya çalışmak.

{ وَلَا يَسْرِقْنَ **}** *"Hırsızlık yapmamak."* Ve hırsızlığı helal görmemek.

{ وَلَا يَزْنِينَ **}** *"Zina etmemek."* Ve zinayı helal görmemek.

{ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ **}** *"Çocuklarını öldürmemek."* Ve kızlarını diri olarak gömmemek ve bunu helal saymamak.

{ وَلَا يَاْتِينَ بِبُهْتَانٍ **}** *"Uydurup getirmemek."* Ve zina mahsulü bir çocuğu getirmemek.

{ يَفْتَرِينَهُ **}** *"Bir iftira."* Kocaya iftira mahsulü çocuğu isnad etmemek ve kocası adına iftira mahsulü çocuk doğurmamak.

{ بَيْنَ اَيْدِيهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ **}** *"Elleriyle ayakları arasında."* Kocasına "Bu çocuk sendendir. Ben onu doğurdum" demeyerek.

{ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ **}** *"Ve iyi işi işlemekte sana karşı çıkmamak."* Kendisine eziyet ederek, saçını dağıtarak, elbiselerini paralamama, yüzleri tırmalamama, yakaları yarmama, başı traş ederek ağlama, yabancı bir erkekle yalnız kalmamak, yanında mahremi bulunmaksızın üç gün veya bundan daha az bir yolculuk müddetine çıkmamak gibi Senin onlara emrettiğin ve yasakladığın şeylerin bütününde.

{ فَبَايِعْهُنَّ **}** *"Onların biatlerini kabul et."* Buna göre onlarla şartlaş.

{ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللهَ **}** *"Ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile."* Onlardan cahiliyye döneminde gerçekleşen şeylere.

{ اِنَّ اللهَ غَفُورٌ **}** *"Çünkü Allah çok bağışlayan."* Mekke'nin fethinin ardından onlardan cahiliyye döneminde gerçekleşen şeyleri affedendir.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametli olandır."* Müslüman olduktan sonra onlardan sâdır olan şeylere karşı da çok merhametlidir.[3]

---

[3] a) İmam Buhârî **{** وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ **}** *"Ve hiçbir marufta sana isyan etmemeleri"* buyruğu ile ilgili olarak İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Bu, Yüce Allah'ın kadınlara koştuğu bir şarttır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Mümtehine Sûresi, 4893 nolu hadis.

b) "İnnema hüve şartün şeretahullahu linnasi/Bu, yüce Allah'ın kadınlara koştuğu bir şarttır" sözü hakkında Hâfız İbn Hacer şöyle der: "Yani kadınlara karşı koştuğu bir şarttır." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 639.

Hâfız İbn Hacer bu açıklamasıyla hadiste geçen "linnisai" ifadesindeki "lam" harf-i cerrinin ela anlamına geldiğini belirtmek istemiştir.

c) İbn Cerir et-Taberî **{** وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ **}** *"Ve hiçbir marufta sana isyan etmemeleri"* buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Ağıt yakmayacaklarına dair." *Tefsirü't-Taberî*, c. 28, s. 68.

d) İbn Cerir et-Taberî **{** وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ **}** *"Ve hiçbir marufta sana isyan etmemeleri"* buyruğu hakkında Katade'den rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Ağıt yakmamak ve onlardan hiçbir kadın yanında mahremi bulunmadıkça baş-

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

13- "Ey iman edenler! Allah'ın hışmına uğramış bir kavmi dost edinmeyin. Çünkü onlar kâfirlerin, kabirdekilerin (dirilmesinden) ümit kestikleri gibi, ahiretten ümit kesmişlerdir."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler!"* Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ لَا تَتَوَلَّوْا **}** *"Dost edinmeyin."* Yardımda ve nusrette ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sırrını ifşa etmekle.

{ قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ **}** *"Allah'ın hışmına uğramış bir kavmi."* Allah Teâlâ'nın kendilerine iki defa gazap edeceği kavmi -ki bunlar Yahudilerdir-. Onlar bir defasında "Allah'ın eli bağlıdır" demişlerdi. Başka bir neden de Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yalanlamışlardır.

{ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ **}** *"Çünkü onlar ahiretten ümit kesmişlerdir."* Cennetin nimetlerinden.

{ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ **}** *"Kâfirlerin, ümit kestikleri gibi."* Mekke kâfirlerinin.

{ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُورِ **}** *"Kabirdekilerin (dirilmesinden)."* Kabir ehlinin dönüşünden. Âyetin, "Münker ve Nekir'in sualinden" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah'ın hışmına uğramış bir kavmi dost edinmeyin. Ancak Allah'ı tesbih eden ve Allah Teâlâ'ya namaz kılanlardan olunuz.

---

başa bir erkekle kalmamak." Dedi ki; Abdurrahman ibn Avf dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizim konuklarımız oluyor ve biz o sırada hanımlarımızın yanında bulunmuyoruz." Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Ben onları kastetmedim." *Tefsirü't-Taberî*, c. 28, s. 79.
Bu hadis, Katade'ye kadar olan rical tabakasının sika oluşu nedeniyle sahihtir. Ancak hadis, kendisinden rivayet ettiği sahabi ismi düştüğünden dolayı mürseldir.

سورة الصَّفِّ

61- SAFF SÛRESİ

Kendisinde "Saff"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 14, sözcük sayısı 221 ve harf sayısı da 926'dır.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ١

1- "Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. O, gerçekten çok güçlü, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Saff Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَبَّحَ لِلّٰهِ **}** *"Allah'ı tesbih etmektedir."* Diyor ki, Allah Teâlâ'ya dua etmektedir. Âyetin, "Allah Teâlâ'yı zikretmektedir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde bulunanların hepsi."* Canlılar.

{ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Canlılar ve hayat sahibi olan her şey.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O, gerçekten çok güçlü."* Kendisine iman etmeyen kimseden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklinde verdiği hükümde.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ٢

2- "Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?"

{يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ**}** *"Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?"* Yapmayacağınız şeyi niçin konuşuyorsunuz? Bunun nedeni şudur: Onlar "Ey Allah'ın Resûlü! Hiç kuşkusuz Allah Teâlâ tarafından en çok sevilen amelin hangisi olduğunu bilseydik yapardık" deyince Allah Teâlâ onlara bunu göstererek şöyle buyurdu: "Ey iman edenler! Sizi ahirette acıtması kalplerinize işleyen can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti size göstereyim mi?" Allah Teâlâ'nın takdir ettiği kadar bir süre böylece beklediler ve bu arada şöyle diyorlardı: "Bu ticaretin ne olduğunu bilseydik, elbette ki, onu mallarımızı, canlarımızı, eşimizi, dostumuzu feda ederek satın alırdık. Yüce Allah bu ticareti onlara: "Allah'a ve Resûlüne iman edersiniz, Allah'a ve Resûlüne imanınız üzere istikamet üzere bulunursunuz. Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda Allah'a taatte cihad edersiniz" buyurdu. Uhud günü sınandılar; fakat Peygamber'i bırakarak kaçtılar. İşte sözlerine bağlı kalmadıkları için onları ayıplamak üzere "*Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?*" âyeti nazil oldu. Ahde vefa gösteremeyeceğiniz şeyleri niçin vaat edersiniz? Yapmayacağınız şeyleri niçin söylersiniz?

كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾

3- "Yapmayacağınız şeyi söylemek, Allah katında, en sevilmeyen bir şeydir."

{كَبُرَ مَقْتًا**}** *"En sevilmeyen bir şeydir."* Buğzedilen ne büyük bir davranıştır.

{عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ**}** *"Yapmayacağınız şeyi söylemek... Allah katında."* Ahde vefakârlık edemeyeceğiniz şeyi vaat etmeniz ve amel etmeyeceğiniz şeyi söylemeniz.

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهٖ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ٤

4- "Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi, saf bağlayarak savaşanları sever."

Allah Teâlâ daha sonra kendi yolunda cihada özendirmek üzere şöyle buyurdu:

{ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهٖ **}** *"Allah, kendi yolunda savaşanları sever."* Kendi taatinde.

{ صَفًّا **}** *"Saf bağlayarak."* Savaşta.

{ كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ **}** *"Kenetlenmiş bir yapı gibi."* Yapışık. Birbirine yanaşarak yapışmış.[1]

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ٥

5- "Hani bir zamanlar Musa, kavmine: 'Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde beni niçin inciti-

---

1 a)İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(مَرْصُوصٌ) sözcüğü birbirine yapışmış anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Saff Sûresi.
b) Hâfız İbn Hacer şöyle der: "Bu haberi İbn Ebî Hatem, İbn Cüreyc kanalıyla İbn Abbâs'tan mevsul olarak rivayet etmektedir. Bu rivayete göre İbn Abbâs (كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ) '*Birbirine kenetlenmiş bina gibi*' ilahî buyruğu hakkında şöyle demektedir: 'Birbirinden hiç ayrılmayan, yapışmış ve yerleştirilmiş anlamına gelmektedir.'" *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 641.
c) Allah azze ve celle bir yapının tuğlaları gibi birbirine sımsıkı bir şekilde bağlanmış bir saf gibi kendi yolunda savaşmak için duranları sever. Bu öyle bir bağ ve saftır ki, düşmanlar aralarından geçip de güçlerini dağıtmaya güç yetiremezler. Bu durum ancak Allah Teâlâ'nın hoşnutluğunu kazanmak için isteyen ve arzulayanlardan gerçekleşebilir. Bunlar, düşmanlarının karşısında sabit kadem dururlar. Allah yolunda şehid olmak bu kimseler için hayattan daha sevimlidir.

yorsunuz?' demişti. Onlar, doğru yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırdı. Çünkü Allah yoldan çıkanları doğru yola iletmez."

{ وَاِذْ قَالَ **}** *"Hani bir zamanlar demişti."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hatırla ki, muhakkak demişti.

{ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ **}** *"Musa, kavmine."* Münafıklara.

{ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي **}** *"Ey kavmim! Beni niçin incitiyorsunuz?"* Bana söylediğiniz sözlerle. Onlar Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) için hayaları şişkindir diyorlardı. Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kıssası Ahzâb Sûresi'nde açıklanmıştır.

{ وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوٓا **}** *"Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde... Onlar, doğru yoldan sapınca."* Haktan ve hidayetten meylettiler.

{ اَزَاغَ اللّٰهُ **}** *"Allah da saptırdı."* Allah Teâlâ da meylettirdi.

{ قُلُوبَهُمْ **}** *"Kalplerini."* Haktan ve hidayetten. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onlar, doğru yoldan sapınca*", Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ı yalanlayınca. "*Allah da saptırdı*", Allah Teâlâ da kalplerini tevhidden saptırdı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onlar, doğru yoldan sapınca*", haktan ve hidayetten meyledince. "*Allah da saptırdı*", Allah Teâlâ da kalplerindeki eğriliği arttırdı.

{ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي **}** *"Çünkü Allah doğru yola iletmez."* Allah Teâlâ dinine iletmez.

{ الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ **}** *"Yoldan çıkanları."* Kâfirleri. Allah Teâlâ'nın ezeli ilminde iman etmeyecek olanları.

وَاِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَاْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهٗٓ اَحْمَدُ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ٦

6- "Hani Meryem oğlu İsa da 'Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir Peygamber'i müjdeleyici olarak gönderildim.' demişti. Ancak o (İsa'nın müjdelediği elçi) onlara apaçık kanıtlar getirince, 'Bu, apaçık bir büyüdür.' dediler."

{ وَاِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا **}** *"Hani Meryem oğlu İsa da 'Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim... doğrulayıcı olarak gönderildim." demişti."* Tevhid ve bazı şer'î emirleri muvafık kılıcı olarak.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ **}** *"Benden önce gelen Tevrat'ı."* Benden önceki Tevrat'ı.

{ وَمُبَشِّرًا **}** *"Ve müjdeleyici."* Ve size müjdelemek üzere geldim.

{ بِرَسُولٍ يَاْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهٗٓ اَحْمَدُ **}** *"Benden sonra gelecek, Ahmed adında bir Peygamber'i."* İsmi, kınanmayan Ahmed ve hamd eden Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ فَلَمَّا جَآءَهُمْ **}** *"Ancak o (İsa'nın müjdelediği elçi) onlara getirince."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm) onlara gelince. Âyetin, "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara gelince" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Apaçık kanıtlar."* Emir, nehiy ve kendilerine göstermiş olduğum harikulade olaylarla.

{ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ **}** *"Bu, apaçık bir büyüdür, dediler."* Apaçık sihir ve yalandır.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٧﴾

7- "İslâm'a çağrıldığı halde, Allah hakkında yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."

{ وَمَنْ اَظْلَمُ **}** *"Daha zalim kim olabilir?"* Küfründe.

{ مِمَّنِ افْتَرٰى **}** *"Uydurandan."* İftira edenden.

{ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ **}** *"Allah hakkında yalan."* Allah Teâlâ'ya çocuk ve eş isnad eden.

{ وَهُوَ يُدْعٰى اِلَى الْاِسْلَامِ **}** *"İslâm'a çağrıldığı halde."* Tevhide ki bunlar Yahudilerdir. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları tevhide davet etti.

{ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ **}** *"Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."* Yahudileri kendi dinine irşad etmez. Allah Teâlâ'nın ezeli ilmine göre Yahudi olarak ölecek olan kimseyi.

يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾

8- "Onlar, ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa inkâr edenler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır."

{ يُرِيدُونَ **}** *"Onlar, istiyorlar."* Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللهِ **}** *"Allah'ın nurunu söndürmek."* Allah Teâlâ'nın dinini iptal etmek istiyorlar. Âyetini, "Allah Teâlâ'nın Kitabı Kur'an'ı iptal etmek istiyorlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِاَفْوَاهِهِمْ **}** *"Ağızlarıyla."* Dilleriyle ve yalanlarıyla.

{ وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهٖ **}** *"Allah nurunu tamamlayacaktır."* Kitabının ve dininin nurunu izhar edecektir.

{ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ **}** *"Oysa inkâr edenler istemeseler de."* Her ne kadar Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrik Araplar bunun gerçekleşmesinden hoşlanmasalar da.

هُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

9- "Müşrikler istemeseler de dinini bütün dinlere üstün kılmak için, elçisini hidayet ve gerçek dinle gönderen O'dur."

{ هُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ رَسُولَهُ **}** *"Elçisini gönderen O'dur."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ بِالْهُدٰى **}** *"Hidayetle."* Tevhidle. Kur'an ile olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَدِينِ الْحَقِّ **}** *"Ve gerçek din."* Lâ ilâhe illallah şehadetiyle.

{ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ **}** *"Dinini bütün dinlere üstün kılmak için."* Dinlerin bütününe. Yeryüzünde İslam'a girmeyen veya İslam'a cizye vermeyen bir kimse kalmayıncaya kadar kıyâmet kopmaz.

{ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ **}** *"Müşrikler istemeseler de."* Her ne kadar Yahudiler, Hıristiyanlar ve müşrik Araplar hoşlanmasalar da.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿١٠﴾

10- "Ey iman edenler! Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti size göstereyim mi?"

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler!"* Bunu sûrenin girişinde onlara açıklamıştı.

{ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ **}** *"Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti size göstereyim mi?"* Ahirette Leza cehennemde azap görmekle acıtıcı bir azaptan kurtarayım mı?

تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

11- "Allah'a ve Resûlüne iman eder, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır."

{ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ **}** *"Allah'a ve Resûlüne iman eder,"* Âyet, mü'minlere göre anlamlandırılsa Allah'a ve Resûlüne imanınızda sâdık olursanız.

{ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ **}** *"Allah yolunda savaşırsınız."* Allah Teâlâ'ya taatte.

{ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ **}** *"Mallarınızla ve canlarınızla."* Mallarınızı harcamak ve nefislerinizi vermekle.

{ ذٰلِكُمْ **}** *"Bu."* Cihad.

{ خَيْرٌ لَكُمْ **}** *"Sizin için daha hayırlıdır."* Mallardan.

{ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ **}** *"Eğer bilirseniz."* Allah Teâlâ'nın vereceği sevabı tasdik ederseniz.

يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

12- "(Böyle yaparsanız) O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, adn cennetlerindeki çok güzel konutlara koyar. İşte büyük kurtuluş budur!"

{ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ **}** *"(Böyle yaparsanız) O, sizin günahlarınızı bağışlar."* Allah yolunda cihadda bulunmak ve harcamakla.

{ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ **}** *"Sizi cennetlere, koyar."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve evlerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً **}** *"Çok güzel konutlara."* Sizin için helal olan. Âyetin, "Tertemiz" anlamına geldiği de söylenmiştir. Başka bir yoruma göre ise çok güzel konutlar. Diğer bir yoruma göre ise Allah Teâlâ'nın misk ve reyhan ile süsleyip temizlediği tertemiz konut anlamındadır.

{ فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ **}** *"Adn cennetlerindeki."* Rahmân'ın yurdunda.

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte."* Zikredilen şey.

{ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ **}** *"Büyük kurtuluş budur!"* Tam bir kazanç. Onlar cenneti elde etmiş, cehennem ateşinden ise kurtulmuşlardır.

وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

13- "Seveceğiniz başka bir şey daha var. Allah'tan bir zafer ve yakın bir fetih. Mü'minleri müjdele!"

{ وَاُخْرٰى **}** *"Başka bir şey daha var."* Ve diğer bir ticaret.

{ تُحِبُّونَهَا **}** *"Seveceğiniz."* Onlara ait olmasını istediğiniz ve arzuladığınız.

{ نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ **}** *"Allah'tan bir zafer."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile Kureyş kâfirlerine.

{ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ **}** *"Ve yakın bir fetih."* Mekke'nin yakın zamanda fethi.

{ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Mü'minleri müjdele."* Böyle olurlarsa ihlaslı mü'minleri cennetle.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوٓا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّٖنَ مَنْ اَنْصَارِيٓ اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ وَكَفَرَتْ طَّآئِفَةٌ فَاَيَّدْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

14- "Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere, 'Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?' demişti. Havariler (ona), 'Biz Allah'ın yardımcılarıyız.' dediler. İsrailoğullarından bir grup (İsa'nın mesajına) iman etmiş, bir grup da inkâr etmişti. Sonunda biz, iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik. (Böylece onlar) üstün geldiler."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ كُونُوٓا اَنْصَارَ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın yardımcıları olun."* Düşmanlarına karşı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e. Âyetin, "Düşmanlarına

karşı Allah'ın yardımcıları olunuz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّنَ **}** *"Nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere, demişti."* Seçkin dostlarına.

{ مَنْ اَنْصَارِيٓ اِلَى اللّٰهِ **}** *"Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?"* Düşmanlarına karşı Allah ile birlikte kim benim yardımcılarım olur?

{ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ **}** *"Havariler (ona), dediler."* Seçkin dostları.

{ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ **}** *"Biz Allah'ın yardımcılarıyız."* Düşmanlarına karşı Allah ile birlikte senin yardımcılarınız. Bunlar 12 kişi idiler. Ona ilk iman edenler, düşmanlarına karşı ona yardım edenlerdir. Bunlar çamaşırcı idiler.

{ فَاٰمَنَتْ طَّآئِفَةٌ **}** *"Bir grup (İsa'nın mesajına) iman etmiş."* Bir grup.

{ مِنْ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ **}** *"İsrailoğullarından."* İsa ibn Meryem'e.

{ وَكَفَرَتْ طَّآئِفَةٌ **}** *"Bir grup da inkâr etmişti."* Bir grup da Hazret-i İsa ibn Meryem'i inkâr etmişlerdir. Bunlar Pavlos'un saptırdığı kimselerdir. Bunlar Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'a iman etmemişlerdir.

{ فَاَيَّدْنَا **}** *"Sonunda biz, destekledik."* Yardım ettik ve kuvvetlendirdik.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edenleri."* Hazret-i İsa ibn Meryem'e. Bunlar Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine muhalefet etmeyenler.

{ عَلٰى عَدُوِّهِمْ **}** *"Düşmanlarına karşı."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine muhalefet edenlere karşı.

{ فَاَصْبَحُوا **}** *"(Böylece onlar) geldiler."* Oldular.

{ ظَاهِرِينَ **}** *"Üstün."* Düşmanlarına karşı Allah Teâlâ'ya namaz kılmalarından dolayı kanıt ile galip geldiler. Âyetin, "Zira onlar tesbih eden kimselerdendir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْجُمُعَةِ

62- CUMA SÛRESİ

Kendisinde "Cuma"nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 11, sözcük sayısı 180 ve harf sayısı da 748'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ١

1- "Göklerde ve yerde olanların hepsi, mülkün sahibi, eksiklikten münezzeh, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ı tesbih etmektedirler."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Cuma Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يُسَبِّحُ لِلّٰهِ **}** *"Allah'ı tesbih etmektedirler."* Diyor ki, Allah Teâlâ'ya dua etmektedir. Âyetin, "Allah Teâlâ'yı zikretmektedir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde bulunanların hepsi."* Canlılar.

{ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Canlılar. Her şey hayat sahibidir.

{ الْمَلِكِ **}** *"Mülkün sahibi."* Mülkü zail olmayan süreklilik arz eden.

{ الْقُدُّوسِ **}** *"Eksiklikten münezzeh."* Çocuk ve ortak edinmekten münezzeh, pak.

{ الْعَزِيزِ **}** *"Mutlak üstün."* Kendisine iman etmeyenden intikam almakla mülkünde galip.

{ الْحَكِيمِ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olan."* Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklindeki verdiği hükümde.

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾

2- "O, ümmîlere içlerinden bir peygamber gönderdi ki, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyor, onları temizliyor, kendilerine Kitab'ı ve hikmeti öğretiyor. Oysa onlar daha önce açık bir şaşkınlık içinde idiler."

{ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّنَ **}** *"O, ümmîlere gönderdi ki."* Araplara.

{ رَسُولًا مِنْهُمْ **}** *"İçlerinden bir peygamber."* Onların neseplerinden, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ يَتْلُوا **}** *"Okuyor."* Okuyor.

{ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ **}** *"Kendilerine Allah'ın âyetlerini."* Emir ve nehyi içeren Kur'an'ı.

{ وَيُزَكِّيهِمْ **}** *"Onları temizliyor."* Onları tevhidle şirkten tertemiz kılıyor. Âyetin, "Zekât ve tevbe ile günahlardan temizliyor. Yani onları buna davet ediyor" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ **}** *"Kendilerine Kitab'ı öğretiyor."* Yani Kur'an'ı.

{ وَالْحِكْمَةَ **}** *"Ve hikmeti."* Helal ve haramı. Âyetin, ilim ve Kur'an öğütlerini öğretiyor anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِنْ كَانُوا **}** *"Oysa onlar idiler."* Muhakkak onlar, yani Araplar idiler.

{ مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an ile kendilerine gelişinden önce.

{ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ **}** *"Açık bir şaşkınlık içinde."* Apaçık bir küfür içinde idiler.

وَاٰخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾

3- "(Peygamberi) Onlardan (mü'minlerden) henüz kendilerine katılmamış bulunan, başka kimselere de göndermiştir. O (Allah) mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَاٰخَرِينَ مِنْهُمْ **}** *"(Peygamberi) Onlar) (mü'minlerden) başka kimselere de göndermiştir."* Onlardan, yani Araplardan başkalarına. Âyetin, mevalilere anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ **}** *"Henüz kendilerine katılmamış bulunan."* İlk Araplara. Diyor ki, henüz mevali olmamışlar, ileride olacaklar. Diyor ki, Allah Teâlâ Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i Arap ve mevalilerin öncekilerine ve sonrakilerine elçi olarak göndermiştir.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ **}** *"O (Allah) mutlak üstündür."* Kendisine, kitabına ve Resûlü Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e iman etmeyenlerden intikam almakla güçlü.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibidir."* Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklindeki verdiği hükümde.

ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾

4- "İşte bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."

{ ذٰلِكَ **}** *"İşte bu."* Zikredilen peygamberlik, kitap ve tevhid.

{ فَضْلُ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın lütfudur,"* Allah Teâlâ'nın lütfudur.

{ يُؤْتِيهِ **}** *"Onu verir."* Onu bahşeder ve ikramda bulunur.

{ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğine."* Buna ehil olan kimseye.

{ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ **}** *"Allah lütuf sahibidir."* Lütuf.

{ الْعَظِيمِ **}** *"Büyük."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e İslam ve peygamberliği vermekle. Âyetin, "Mü'minlere İslam'ı vermekle" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyet, mahlukatına resûl ve kitap göndermek şeklinde de anlamlandırılmıştır.

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾

5- "Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın âyetlerini yalanlayan kavmin durumu ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."

{ مَثَلُ **}** *"Durumu."* Şu kimselerin sıfatı.

{ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ **}** *"Tevrat'la yükümlü tutulup da."*[1] Tevrat'takilerle amel etmeleri emrolunanların. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Tevrat'taki niteliklerini ve özelliklerini açıklamakla emrolunmuşlardı.

{ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا **}** *"Onunla amel etmeyenlerin."* Tevrat'ta emrolundukları şeylerle amel etmeyenlerin. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Tevrat'taki niteliklerini ve özelliklerini açıklamadılar.

{ كَمَثَلِ الْحِمَارِ **}** *"Eşeğin durumu gibidir."* Eşeğe benzemektedirler.

{ يَحْمِلُ اَسْفَارًا **}** *"Ciltlerce kitap taşıyan."* Kitaplar. Taşımakla faydalanmaz. Eşeğin taşımış olduğu kitaplardan faydalanamaması gibi Yahudiler de Tevrat'tan faydalanamamışlardır.

{ بِئْسَ مَثَلُ **}** *"Durumu ne kötüdür."* Şu kavmin niteliği.

{ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın âyetlerini yalanlayan kavmin."*[2] Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayanlar, yani Yahudiler.

{ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي **}** *"Allah, doğru yola iletmez."* Kendi dinine.

{ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ **}** *"Zalimler topluluğunu."* Yahudileri. Allah Teâlâ'nın ezeli ilminde Yahudi olarak ölecek olanları.

قُلْ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوٓا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَآءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِينَ ٦

1 Tefsir metninde önceki bölümde yer alan "ellezine" ism-i mevsulunu anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

2 Tefsir metninde önceki bölümde yer alan "kavm" sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

6- "De ki: 'Ey Yahudi olanlar! Eğer insanlar arasında yalnız sizin, Allah'ın dostları olduğunuza inanıyorsanız (ve bu inancınızda) samimi iseniz, hemen ölümü temenni edin!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوٓا **}** *"Ey Yahudi olanlar!"* İslam'dan meyledip, Yahudileşenler. Bunlar Yahuda'nın oğullarıdır.

{ اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَآءُ لِلّٰهِ **}** *"Eğer sizin... Allah'ın dostları olduğunuza inanıyorsanız."* Allah Teâlâ'nın sevgilileri olduğunuza.

{ مِنْ دُونِ النَّاسِ **}** *"İnsanlar arasında yalnız."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabı değil de.

{ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ **}** *"Hemen ölümü temenni edin!"* Ölümü isteyiniz.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **}** *"(Ve bu inancınızda) samimi iseniz."* Sizlerin insanlardan ayrı olarak Allah Teâlâ'nın dostları olduğunuzda samimi iseniz.

وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُٓ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾

7- "Ama onlar, daha önce yaptıklarından dolayı asla ölümü temenni etmezler. Allah zalimleri hakkıyla bilir."

Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara şöyle buyurdu: "'Allah'ım! Bizi öldür' deyiniz."

Allah'a yemin olsun ki, onlardan hiçbir kimse bunu söylemedi. Bunu hoş karşılamadılar. Bundan dolayı da ölümü istemediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُٓ اَبَدًا **}** *"Ama onlar, asla ölümü temenni etmezler."* Onlar ölümü istemezler. Yani Yahudiler ebedi olarak ölümü arzulamazlar.

{ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ **}** *"Daha önce yaptıklarından dolayı."* Yahudilikte ellerinden çıkan davranışlar nedeniyle.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ **}** *"Allah zâlimleri hakkıyle bilir."* Yahudilerin ölümü isteyemeyeceklerini.

قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8- "De ki: 'Kendisinden kaçtığınız ölüm, sizi mutlaka bulacaktır. Sonra, görülmeyeni ve görüleni bilene (Allah'a) döndürüleceksiniz. O, size yaptıklarınızı haber verecektir.'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ **}** *"Kendisinden kaçtığınız ölüm."* Kendisinden hoşlanmadığınız.

{ فَاِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ **}** *"Sizi mutlaka bulacaktır."* Çare yok, sizin başınıza gelecektir.

{ ثُمَّ تُرَدُّونَ **}** *"Sonra, döndürüleceksiniz."* Ahirette.

{ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ **}** *"Görülmeyeni bilene (Allah'a)."* Kullardan gaib olanı ve olacak olan şeyleri.

{ وَالشَّهَادَةِ **}** *"Ve görüleni."* Kulların bildiği ve gerçekleşen şeyleri.

{ فَيُنَبِّئُكُمْ **}** *"O, size haber verecektir."* Size haber verecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıklarınızı."* Ve söylemiş olduğunuz hayır ve şerri.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

9- "Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman, hemen alış verişi bırakıp, Allah'ı anmaya koşun! Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ **}** *"Namaza çağrıldığınız zaman."* Ezanla namaza çağrıldığınızda.

{ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا **}** *"Cuma günü koşun!"* Gidiniz.

{اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ**}** *"Allah'ı anmaya."* İmam'ın hutbesine ve onunla birlikte namaz kılmaya.

{وَذَرُوا الْبَيْعَ**}** *"Hemen alış verişi bırakıp."* Ezandan sonra alışverişi bırakınız.

{ذٰلِكُمْ**}** *"Bu."* İmamın hutbesini dinlemek ve namaz.

{خَيْرٌ لَكُمْ**}** *"Sizin için daha hayırlıdır."* Kazançtan ve ticaretten.

{اِنْ**}** *"Eğer."* İseniz.

{كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ**}** *"Bilirseniz."*[3] Allah Teâlâ'nın sevabını tasdik ediyorsanız.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

10- "Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok anın; umulur ki kurtuluşa erersiniz."

"*Alışverişi bırakınız*" sözüyle onlara haram kılmasının ardından daha sonra onlara ruhsat verdi.

{فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ**}** *"Namaz kılınınca."* İmam cuma namazını bitirdikten sonra.

{فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ**}** *"Artık yeryüzüne dağılın."* Dilerseniz mescidden çıkınız.

{وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ**}** *"Ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın."* Dilerseniz Allah Teâlâ'nın rızkından talep ediniz. Bu cümle nehiyden sonra verilen bir ruhsattır.

Âyetin başka bir açıklaması da vardır: "*Namaz kılınınca*", imam cuma namazını bitirdikten sonra. "*Artık yeryüzüne dağılın*", mescidde dağılınız. "*Ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın*" sizin için faziletli olan şeyi yani sırrı, tevhidi, zühd ve tevekkülü talep ediniz.

---

[3] "Küntüm" sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{وَاذْكُرُوا اللهَ**}** *"Allah'ı anın."* Kalp ve dil ile.

{كَثِيرًا**}** *"Çok."* Her halükarda.

{لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ**}** *"Umulur ki, kurtuluşa erersiniz."* Hışım ve azaptan kurtulasınız diye.

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

11- "Onlar bir ticaret veya bir eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki: 'Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.'"

{وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً**}** *"Onlar bir ticaret gördükleri zaman."* Dıhye ibn Halife el-Kelbi.

{أَوْ لَهْوًا**}** *"Veya bir eğlence."* Veya davul/tef sesi işittiklerinde.

{انْفَضُّوا**}** *"Hemen dağılıp giderler."* Dağılırlar ve mescidden çıkıp giderler.

{إِلَيْهَا**}** *"Ona."* Sekiz kişilik bir grup hariç. 12 kişi ve iki kadın hariç olduğu da söylenmiştir. Bunlar o eğlenceye gitmemişlerdir.

{وَتَرَكُوكَ قَائِمًا**}** *"Ve seni ayakta bırakırlar."* Minberin üstünde hutbe verirken.

{قُلْ**}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{مَا عِنْدَ اللهِ**}** *"Allah'ın yanında bulunan."* Sevap.

{خَيْرٌ**}** *"Daha hayırlıdır."* Sizin için.

{مِنَ اللَّهْوِ**}** *"Eğlenceden."* Davul sesinden.

{وَمِنَ التِّجَارَةِ**}** *"Ve ticaretten."* Dıhye el-Kelbi'nin ticaretinden. Diyor ki, Peygamberiniz ile birlikte namazı bitirip dua edinceye kadar sabit kalsaydınız ve sonra çıksaydınız hiç kuşkusuz bu sizin için Allah katındaki sevap ve keramet nedeniyle çıkmaktan daha hayırlı olurdu.

{وَاللهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ**}** *"Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır."* Bahşedenlerin en faziletlisidir. Yani münafıklar sana geldiklerinde bu sözü söyle.

سورة الْمُنَافِقُونَ

63- MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Kendisinde "Münâfikûn"un zikredildiği sûredir. "*Şayet dönecek olursak*" âyeti hariç sûrenin bütünü Medenîdir. Zira söz konusu âyet Benî Mustalik yollarında nazil olmuştur. Âyet sayısı 11, sözcük sayısı 180 ve harf sayısı da 776'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾

1- "Münafıklar sana geldiklerinde, 'Şâhidlik ederiz ki, sen Allah'ın peygamberisin' derler. Allah da bilir ki, sen elbette O'nun peygamberisin. Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Münâfikûn Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ **}** *"Münafıklar sana geldiklerinde."* Diyor ki, Medine ehlinin münafıkları Abdullah ibn Übeyy, Mateb ibn Kuşeyr, Cedd ibn Kays -bunlar amca oğulları idiler- sana geldiklerinde.

{ قَالُوا نَشْهَدُ **}** *"Şâhidlik ederiz ki derler."* Allah adına yemin ederiz ki.

{ إِنَّكَ **}** *"Sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَرَسُولُ اللهِ **}** *"Allah'ın peygamberisin."* Biliyoruz ki, böyledir ve kalbimiz de bu görüş üzerindedir.

{ وَاللهُ يَعْلَمُ **}** *"Allah da bilir ki."* Şehadet eder ki.

{ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ **}** *"Sen elbette O'nun Peygamberisin."* Münafıkların şehadetine gerek kalmaksızın.

{ وَاللهُ يَشْهَدُ **}** *"Allah, bilmektedir."* Bilmektedir.

{ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ **}** *"Münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını."* Yeminlerinde. Bunu bilmezler ve kalpleri de bu hakikat üzere olmayıp bu hakikatten ayrıdır.

اِتَّخَذُوٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٢

2- "Onlar, yeminlerini kalkan yapıp, Allah'ın yoluna engel olmaktadırlar. Onların yapmakta oldukları ne kötüdür!"

{ اِتَّخَذُوٓا اَيْمَانَهُمْ **}** *"Onlar, yeminlerini yapıp."* Allah adına yaptıkları yeminleri.

{ جُنَّةً **}** *"Kalkan."* Öldürülmeye karşı bir kalkan yaparlar.

{ فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ **}** *"Allah'ın yoluna engel olmaktadırlar."* İnsanları Allah'ın dininden ve kalben O'na itaatten engellemeye.

{ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ **}** *"Onların yapmakta oldukları ne kötüdür!"* Küfürlerinde ve nifaklarında yaptıkları hile, ihanet ve insanları hak yoldan engellemeleri ne kötüdür.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ٣

3- "Bunun nedeni, onların önce iman edip sonra inkâr etmeleridir. Bu yüzden, onların kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar, (neyin doğru neyin yanlış olduğunu) anlamazlar!"

{ ذٰلِكَ **}** *"Bunun."* Zikredilen münafıkların durumu.

{ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا **}** *"Nedeni, onların önce iman edip."* Açıkça.

{ ثُمَّ كَفَرُوا **}** *"Sonra inkâr etmeleridir."* Ve kalben küfür üzere sabit kaldılar.

{ فَطُبِعَ **}** *"Bu yüzden, mühürlenmiştir."* Mühürlenmiştir.

{ عَلٰى قُلُوبِهِمْ **}** *"Onların kalpleri."* Küfürlerinin ve münafıklıklarının cezası.

{ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ **}** *"Artık onlar, (neyin doğru neyin yanlış olduğunu) anlamazlar!"* Hak ve hidayeti.

وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ وَاِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

4- "Onları gördüğün zaman dış görünüşleri hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar, sanki kendilerine elbise giydirilmiş kütükler gibidir. Her gürültünün, kendilerine karşı olduğunu sanırlar. Onlar, düşmandırlar. Öyleyse, onlardan sakın! Allah onları kahretsin, nasıl da haktan döndürülüyorlar!"

{ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ **}** *"Onları gördüğün zaman."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Abdullah ibn Übeyy ve iki arkadaşını.

{ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ **}** *"Dış görünüşleri hoşuna gider."* Onların bedenlerinin suretleri ve güzel görünümleri.

{ وَاِنْ يَقُولُوا **}** *"Konuşurlarsa."* Bizler senin Allah'ın Resûlü olduğunu biliyoruz.

{ تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ **}** *"Sözlerini dinlersin."* Sözlerini tasdik edersin ve sanırsın ki, onlar içi dışı bir özü doğru olan kimselerdir. Ancak bunlar doğru kimseler değillerdir.

{ كَأَنَّهُمْ **}** *"Onlar, sanki gibidir."* Yani onların bedenleri.

{ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ **}** *"Kendilerine elbise giydirilmiş kütükler."* Duvara dayandırılmış kütükler. Diyor ki, nasıl ki, kuru odunda herhangi bir ruh ve canlılık olmadığı gibi onların kalplerinde de nur ve hayır bulunmamaktadır.

{ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ **}** *"Her gürültünün... sanırlar."* Medine'deki her sesi.

{ عَلَيْهِمْ **}** *"Kendilerine karşı olduğunu."* Korkudan.

{ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ **}** *"Onlar, düşmandırlar. Öyleyse onlardan sakın!"* Onlara güvenme.

{ قَاتَلَهُمُ اللهُ **}** *"Allah onları kahretsin."* Allah Teâlâ onlara lanet etsin.

{ أَنَّى يُؤْفَكُونَ **}** *"Nasıl da haktan döndürülüyorlar!"* Nasıl da yalan söylüyorlar? Âyetin, "Nasıl da yalanla çevriliyorlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ لَوَّوْا رُؤُسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ۝٥

5- "Onlara, 'Gelin, Allah'ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin!' denildiği zaman başlarını çevirirler ve sen onların, büyüklük taslayarak uzaklaştıklarını görürsün."

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ **}** *"Onlara, denildiği zaman."* Rezil rüsva olduktan sonra akrabaları kendilerine dediklerinde.

{ تَعَالَوْا **}** *"Gelin."* Allah'ın Resûlü'ne geliniz, küfür ve nifaktan tevbe ediniz.

{ يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ لَوَّوْا رُؤُسَهُمْ **}** *"Allah'ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin... başlarını çevirirler."* Beklerler, başlarını örterler, eğleşip dururlar.

{ وَرَاَيْتَهُمْ **}** *"Ve sen onların... görürsün."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ يَصُدُّونَ **}** *"Uzaklaştıklarını."* Bağışlanma dilemekten, tevbe etmekten ve sana gelmekten kendilerini engellerler.

{ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ **}** *"Büyüklük taslayarak."* Tevbe ve istiğfar etmekten kendilerini büyük görerek.

سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ٦

6- "Sen onlar için mağfiret dilesen de dilemesen de kendileri için birdir. Çünkü Allah, onları asla bağışlamayacaktır. Allah yoldan çıkan toplumu doğru yola iletmez."

{ سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ **}** *"Kendileri için birdir."* Münafıklar için.

{ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ **}** *"Sen onlar için mağfiret dilesen de dilemesen de Çünkü Allah, onları asla bağışlamayacaktır."* Bu hal üzere kalacaklardır.

{ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي **}** *"Allah doğru yola iletmez."* Bağışlamaz.

{ الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ **}** *"Yoldan çıkan toplumu."* Münafıkları. Allah Teâlâ'nın ilmine göre münafık olarak ölecek kimseleri.

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوا
وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ٧

7- "Onlar, 'Allah'ın elçisinin yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki, dağılıp gitsinler' derler. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar."

{ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ **}** *"Onlar, derler."* Özellikle Abdullah ibn Übeyy Tebük gazvesinde ashabına şöyle dedi.

{لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ**}** *"Allah'ın elçisinin yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin."* İhtiyaç sahibi olanlara ve fakirlere.

{حَتّٰى يَنْفَضُّوا**}** *"Ki, dağılıp gitsinler."* O'nun yanından dağılıp gitsinler ve kendi kabilelerine katılsınlar.

{وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ**}** *"Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır."* Göklerin yağmurla, yerin de bitki ile rızık anahtarı.

{وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ**}** *"Fakat münafıklar."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{لَا يَفْقَهُونَ**}** *"Bunu anlamazlar."* Allah Teâlâ'nın kendilerini rızıklandırdığını.

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَآ اِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

8- "Onlar, 'Andolsun, eğer bu savaştan Medine'ye dönersek, üstün olan zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.' derler. Halbuki asıl üstünlük Allah'ın, Peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler."

{يَقُولُونَ**}** *"Onlar, derler."* Yine Abdullah ibn Übeyy özel olarak dostlarına Tebük gazvesinde şöyle dedi.

{لَئِنْ رَجَعْنَآ اِلَى الْمَدِينَةِ**}** *"Andolsun, eğer bu savaştan Medine'ye dönersek."* Bu gazvemizden.

{لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ**}** *"Üstün olan mutlaka çıkaracaktır."* Kuvvetli olan, bununla Abdullah ibn Übeyy'i kastetmektedirler.

{مِنْهَا**}** *"Oradan."* Medine'den.

{الْاَذَلَّ**}** *"Zayıf olanı."* Onlardan zelil ve zayıf olan. Bununla Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler.

{ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِينَ **}** *"Halbuki asıl üstünlük Allah'ın, Peygamberinin ve mü'minlerindir."* Abdullah ibn Übeyy ve ashabı gibi münafıklara karşı galip olmak ve güçlü olmak.

{ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Fakat münafıklar bunu bilmezler."* Bunu bilmezler ve tasdik de etmezler. Bunda Zeyd ibn Erkam'ın kıssası vardır.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِاللّٰهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾

9- "Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız, sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar, ziyana uğrayanlardır!"

{ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ لَا تُلْهِكُمْ **}** *"Sizi alıkoymasın."* Sizi meşgul etmesin.

{ اَمْوَالُكُمْ **}** *"Mallarınız."* Mekke'deki.

{ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ **}** *"Ve çocuklarınız."* Mekke'deki.

{ عَنْ ذِكْرِاللّٰهِ **}** *"Allah'ı anmaktan."* Hicret etmekten ve cihad etmekten.

{ ذٰلِكَ وَمَنْ يَفْعَلْ **}** *"Kim bunu yaparsa."* Mal ve çocuk ile hicret etmekten ve cihad etmekten engellenirse.

{ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ **}** *"İşte onlar, ziyana uğrayanlardır!"* Cezalandırılarak aldananlardır.

وَاَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِيٓ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصّٰلِحِينَ ﴿١٠﴾

10- “Sizden birinize ölüm gelip de ‘Ey Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de, sadaka verip iyilerden olsam!’ demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın!”

{ وَاَنْفِقُوا **}** *“Harcayın!”* Allah yolunda tasaddukta bulununuz.

{ مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ **}** *“Size verdiğimiz rızıktan.”* Size verdiğimiz mallardan. Âyetin, “Zekâtlarınızı eda ediniz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ **}** *“Önce... sizden birinize ölüm gelip de.”* Ölümün sultanı.

{ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِيٓ **}** *“Ey Rabbim! Beni geciktirsen de demesinden.”* Benim mühletimi ertelesen de.

{ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍ **}** *“Yakın bir süreye kadar.”* Dünya mühleti gibi.

{ فَاَصَّدَّقَ **}** *“Sadaka verip.”* Malımdan ve malımın en temizinden.

{ وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ **}** *“İyilerden olsam.”* Onunla haccetsem de hacılardan olsam.

وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

11- “Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”

{ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ **}** *“Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”* Hayır ve şerri. Ey iman edenlerden buraya kadar olan bölüm münafıklar hakkında nazil olmuştur. “*Sadaka verip iyilerden olsam*” bölümü ise eğer münafıklar hakkında tefsir edilirse âyetin anlamı şöyle olur: “*Sadaka verip*”, imanımı tasdik edip. “*İyilerden olsam*”, sâlihlerden olsam. Diyor ki, malımla mü’minlerin yaptığı davranışlarda bulunsam da imanlarında sâdık olanlardan olsam.

سورة التَّغَابُنِ

64- TEĞÂBUN SÛRESİ

Kendisinde "Teğâbun"un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü ya Mekkîdir ya da Medenîdir. Âyet sayısı 18, sözcük sayısı 241 ve harf sayısı da 1.070'tir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ١

1- "Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. Mülk O'nundur, hamd O'nadır. O, her şeye kadirdir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Teğâbun Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يُسَبِّحُ لِلَّهِ **}** *"Allah'ı tesbih etmektedir."* Diyor ki, Allah Teâlâ'ya namaz kılar. Âyetin Allah Teâlâ'yı zikrederler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"Göklerde olanların hepsi."* Canlılar.

{ وَمَا فِي الْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Canlılar ve canlı olan her şey.

{ لَهُ الْمُلْكُ **}** *"Mülk O'nundur."* Mülkü zail olmaz.

{ وَلَهُ الْحَمْدُ **}** *"Hamd O'nadır."* Gökler ve yer ehline şükür ve lütuf. Âyetin, "*Dünya ve ahiret ehline*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"O, her şeye kadirdir."* Dünya ve ahiret işlerine, göklerin ve yer ehlinin süslenmesi.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾

2- "Sizi yaratan O'dur. (Böyle iken) sizden kiminiz inkâr etmekte, kiminiz ise inanmaktadır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyle görendir."

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ **}** *"Sizi yaratan O'dur."* Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da topraktan.

{ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ **}** *"(Böyle iken) sizden kiminiz inkâr etmekte."* Açıkça.

{ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ **}** *"Kiminiz ise inanmaktadır."* Açıkça. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Böyle iken sizden kiminiz inkâr etmekte*", inanmaktadır. Bu, imana yönelik O'nun tarafından bir pekiştirmedir. "*Kiminiz ise inanmaktadır*", inkâr etmektedir. Bu da Allah Teâlâ tarafından küfre karşı bir sakındırmadır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Böyle iken sizden kiminiz inkâr etmekte*" inanmaktadır. Kalben ve açıkça inkâr etmektedir ki, bu, kâfirdir. "*Kiminiz ise inanmaktadır*" kalben veaçıkça iman etmektedir ki, bu da halis mü'mindir.

Sizden kiminiz ise kalben kâfir, zahiren de mü'min olandır. Bu da imanında münafık olandır.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ **}** *"Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir."* Hayır ve şerri.

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

3- "O, gökleri ve yeri gerçekle yaratmış ve size şekil vermiş ve şekillerinizi de güzel yapmıştır. Son dönüş ancak O'nadır."

{ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ **}** *"O, gökleri ve yeri gerçekle yaratmış."* Hakkı ve bâtılı açıklamak. Âyetin, "Zeval ve fenâ için" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَصَوَّرَكُمْ **}** *"Ve size şekil vermiş."* Rahimlerde.

{ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ **}** *"Ve şekillerinizi de güzel yapmıştır."* Hayvanların suretlerinden daha güzel. Âyetin, "Eller, ayaklar, gözler, kulaklar ve diğer organlarla suretlerinizi sağlam kılmıştır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ **}** *"Son dönüş ancak O'nadır."* Ahirette dönüş.

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾

4- "O, göklerde ve yerde olanları bilir; gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri de bilir. Çünkü Allah, kalplerin özünü hakkıyle bilendir."

{ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ **}** *"O, göklerde olanları bilir;"* Canlıları.

{ وَالْاَرْضِ **}** *"Ve yerde."* Canlıları.

{ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ **}** *"Gizlediğiniz şeyleri de bilir."* Gizlediğiniz davranışları.

{ وَمَا تُعْلِنُونَ **}** *"Ve açığa vurduğunuz."* Açığa vurduğunuz davranışları.

{ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ **}** *"Çünkü Allah, kalplerin özünü hakkıyla bilendir."* Kalplerde bulunan hayır ve şerri.

اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٥﴾

5- "Daha önce inkâr etmiş olanların haberi size gelmedi mi? Onlar yaptıklarının cezasını (daha dünyada iken) tattılar! Onlar için (ahirette de) can yakıcı bir azap vardır."

{ اَلَمْ يَاْتِكُمْ **}** *"Size gelmedi mi?"* Ey Mekke ehli, Kitap'ta.

{ نَبَؤُا **}** *"Haberi."* Haberi.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ **}** *"Daha önce inkâr etmiş olanların."* Allah Teâlâ'nın sizden önceki geçmiş ümmetlere nasıl davrandığını.

{ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ **}** *"Onlar yaptıklarının cezasını (daha dünyada iken) tattılar!"* Dünyada azaba uğramak ve helak olmakla işlerinin cezası.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ **}** *"Onlar için (ahirette de) can yakıcı bir azap vardır."* Ahirette acıtıcı bir azap.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوٓا اَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ٦

6- "Çünkü elçileri, kendilerine apaçık kanıtlar getirdiklerinde, onlar, 'Bir insan mı bize yol gösterecek?' deyip inkâr ettiler ve yüz çevirdiler. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Çünkü Allah zengindir, övgüye lâyık olandır."

{ ذٰلِكَ **}** *"Çünkü."* Azap.

{ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ **}** *"Elçileri, kendilerine apaçık kanıtlar getirdiklerinde."* Emir, nehiy ve alametleri getirdiklerinde.

{ فَقَالُوٓا اَبَشَرٌ **}** *"Onlar, 'Bir insan mı?' deyip."* Bizim gibi bir insan.

{ يَهْدُونَنَا **}** *"Bize yol gösterecek"* Bizi tevhide çağıracak.

{ فَكَفَرُوا **}** *"İnkâr ettiler."* Kitapları, resûlleri ve âyetleri.

{ وَتَوَلَّوْا **}** *"Ve yüz çevirdiler."* Kitaplara, resûllere ve âyetlere iman etmekten yüz çevirdik.

{ وَاسْتَغْنَى اللّٰهُ **}** *"Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi."* İmanlarına muhtaç olmadığını.

{ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ **}** *"Çünkü Allah zengindir."* İmanlarından.

{ حَمِيدٌ **}** *"Övgüye layık olandır."* Fiilinde övülen. Âyetin, "Kendisini birleyeni öven" anlamına geldiği de söylenmiştir.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلٰى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ٧

7- "İnkâr edenler, asla diriltilmeyeceklerini sandılar. De ki: 'Hayır, Rabbime andolsun ki, siz mutlaka diriltileceksiniz; sonra da size yaptıklarınız mutlaka haber verilecektir. Bu, Allah'a göre kolaydır.'"

{ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا **}** *"İnkâr edenler, sandılar."* Mekke kâfirleri.

{ اَنْ لَنْ يُبْعَثُوا **}** *"Asla diriltilmeyeceklerini."* Ölümden sonra.

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara.

{ بَلٰى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ **}** *"Hayır, Rabbime andolsun ki, siz mutlaka diriltileceksiniz."* Ölümden sonra.

{ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ **}** *"Sonra da size mutlaka haber verilecektir."* Sonra da size kuşkusuz haber verilecektir.

{ بِمَا عَمِلْتُمْ **}** *"Yaptıklarınız."* Dünyada işlediğiniz hayır ve şerr.

{ وَذٰلِكَ **}** *"Bu."* Diriliş.

{ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ **}** *"Allah'a göre kolaydır."* Kolaydır.

فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِيٓ اَنْزَلْنَا وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ٨

8- "Öyleyse siz, Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz o nura (Kur'an'a) iman edin. Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."

{ فَاٰمِنُوا **}** *"Öyleyse siz, iman edin."* Ey Mekke ehli.

{ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ **}** *"Allah'a, Peygamberine."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e, ölümden sonra dirilişe.

{ وَالنُّورِ **}** *"Ve o nura (Kur'an'a)"* Kitab'a.

{ الَّذِيٓ اَنْزَلْنَا **}** *"İndirdiğimiz."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirdiğimiz.

{ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ **}** *"Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır."* Hayır ve şerden.

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

9- "Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o, aldanma günüdür. Kim Allah'a iman eder ve sâlih amel işlerse, Allah onun kötülüklerini örter ve onu, içinde ebedi kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte büyük kurtuluş budur!"

{ يَوْمَ **}** *"Gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ **}** *"Mahşer vaktinde sizi toplayacağı."* Öncekilerin ve sonrakilerin kendisinde toplanacağı güne.

{ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ **}** *"İşte o, aldanma günüdür."* Kâfir kendi nefsiyle, ailesiyle, hizmetkârlarıyla ve bahçesindeki evleriyle aldanır. Ona mü'min vâris olur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mü'min kâfiri ehliyle ve evleriyle aldatır. Bu günde kâfirde cennette nefsiyle kendisini aldatır. Ona kâfir değil de mü'min varis olur. Mazlum zalimin iyiliklerini almak, kötülüklerini zalime yüklemekle onu aldatır.

{ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ **}** *"Kim Allah'a iman eder."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَيَعْمَلْ صَالِحًا **}** *"Ve sâlih amel işlerse."* Kendisiyle Rabbi arasında halis olarak.

{ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ **}** *"Allah onun kötülüklerini örter."* Tevhidle günahlarını bağışlar.

{ وَيُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ **}** *"Ve onu, cennetlere sokar."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْاَنْهٰرُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَآ **}** *"İçinde kalacakları."* Ölmeksizin ve oradan çıkartılmaksızın cennette kalacaklardır.

{ اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ **}** *"Ebedi. İşte büyük kurtuluş budur!"* Tam bir kazanç. Cenneti elde etmiş ve cehennem azabından kurtulmuşlardır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾

10- "İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise cehennemliklerdir ve orada sürekli olarak kalacaklardır. Orası ne kötü gidilecek yerdir!"

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr eden."* Allah Teâlâ'yı inkâr eden Mekke kâfirleri.

{ وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ **}** *"Ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ **}** *"Cehennemliklerdir."* Cehennem ehlidirler.

{ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"Ve orada sürekli olarak kalacaklardır."* Orada ölmeksizin ve oradan çıkartılmaksızın cehennem ateşinde kalırlar.

{وَبِئْسَ الْمَصِيرُ} *"Orası ne kötü gidilecek yerdir!"* Ahirette dönüş onadır. Onlar cehennem ateşine gireceklerdir.

مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾

11- "Allah'ın izni olmadıkça hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a iman ederse (Allah) onun kalbini doğru yola iletir. Allah, her şeyi bilir."

{مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ} *"Hiçbir musibet isabet etmez."* Bedeninize, ehlinize ve mallarınıza isabet eden şeylerin bütünü.

{اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ} *"Allah'ın izni olmadıkça."* Ve kazası.

{وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ} *"Kim Allah'a iman ederse."* Musibetin Allah Teâlâ'dan olduğunu görürse.

{يَهْدِ قَلْبَهُ} *"(Allah) onun kalbini doğru yola iletir."* Rıza ve sabr ile. Âyetin, "Verildiğinde şükür, sınandığında sabır ederse, zulme uğradığında bağışlar, kendisine bir musibet isabet ettiğinde istirca ederse Allah Teâlâ kalbini istirca için hidayet eder" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} *"Allah, her şeyi bilir."* Size isabet eden musibet ve başka şeyleri.

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾

12- "Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin! Yüz çevirirseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık duyurmaktır!"

{وَاَطِيعُوا اللّٰهَ} *"Allah'a itaat edin,"* Farzlarda.

{ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ **}** *"Peygamber'e de itaat edin!"* Sünnetlerde. Âyetin, "*Allah'a itaat edin*", tevhidde. "*Peygambere itaat edin*", Resûl'e icabet etmekle.

{ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ **}** *"Yüz çevirirseniz."* Bu ikisine itaat etmekten.

{ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا **}** *"Bilin ki, elçimize düşen."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e düşen.

{ الْبَلَاغُ **}** *"Duyurmaktır."* Allah Teâlâ'dan aldığı risaletini tebliğ etmektir.

{ الْمُبِينُ **}** *"Apaçık."* Bildiğiniz dille size açıklar.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

13- "Allah'tan başka bir ilâh yoktur. Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar!"

{ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ **}** *"Allah'tan başka bir ilâh yoktur."* O'nun ne bir oğlu vardır ne de bir ortağı.

{ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ **}** *"Mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar!"* Mü'minlere düşen görev başkasına değil sadece Allah azze ve celleye dayanıp güvenmeleridir.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَاِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾

14- "Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır, onlardan sakının. Bununla birlikte onları affeder, hoş görür, bağışlarsanız bilin ki, Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا **}** *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ **}** *"Eşlerinizden ve çocuklarınızdan."* Mekke'de olanlar.

{ عَدُوًّا لَكُمْ **}** *"Size düşman olanlar da vardır."* Sizi hicret etmekten ve cihad etmekten engellemek.

{ فَاحْذَرُوهُمْ **}** *"Onlardan sakının."* Hicret etmekten ve cihad etmekten vazgeçip oturmaktan sakının.

{ وَاِنْ تَعْفُوا **}** *"Bununla birlikte onları affeder."* Onların sizi engellemelerini.

{ وَتَصْفَحُوا **}** *"Hoş görür."* Yüz çevirir de cezalandırmazsanız.

{ وَتَغْفِرُوا **}** *"Bağışlarsanız."* Mekke'den Medine'ye hicret etmelerinin ardından onların günahlarını bağışlarsanız.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ **}** *"Bilin ki, Allah, çok bağışlayan,"* Tevbe eden kimseye.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametli olandır."* Tevbe üzere vefat edene.[1]

---

1 a) İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ) "*Ey iman edenler! Muhakkak ki, eşleriniz ve evlatlarınızdan size düşman olanlar vardır. O halde onlardan sakının*" âyeti hakkında bir adamın soru sorması üzerine kendisi şöyle demiştir: "Burada sözü edilenler, Mekkelilerden İslam'a girip Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelmek istedikleri halde; eşleri ve çocukları, kendilerini terk ederek Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelmelerine razı olmayan kimselerdir. Bunlar, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yanına gelip insanların dinde derinlemesine bilgi sahibi olduklarını görünce, onları cezalandırmak istediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle (يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ) '*Ey iman edenler! Muhakkak ki eşleriniz ve evlatlarınızdan size düşman olanlar vardır. O halde onlardan sakının*' buyruğunu indirdi."
Tirmizî der ki: "Bu, hasen, sahih bir hadistir." *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Teğabun Sûresi, 3317 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 490, Kitabü't-Tefsir, Teğabun Sûresi.
Bu haberin senedinde Muhammed ibn Yahya, Muhammed ibn Yusuf, İsrail, Semmak ibn Harb ve İkrime bulunmaktadır.
Muhammed ibn Yahya: İmam Ebû Abdullah ibn Muhammed ibn Yahya ibn Abdullah ez-Zühelî. Sika, hâfız ve yüce bir şahsiyettir. İmam Ahmed bu şahsı ululardan ve onu takdir ederdi. *Et-takrib*, c. 2, s. 117, 809 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 530, 549 nolu madde.

اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿١٥﴾

15- "Mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır!"

Muhammed ibn Yusuf, Ebû Abdullah Muhammed ibn Yusuf ibn Vakıd ed-Dabbi: Sika ve abid bir kişidir. Süfyan'ın hadislerinin bir bölümünde hataya düştüğü ileri sürülmüştür. *Et-Takrib*, c. 2, s. 221, 844 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 376, 372 nolu madde.

İsrail, Semmak ibn Harb ve İkrime'nin tercüme-i hallerini önceden belirtmiştik. Semmak'ın özellikle İkrime'den rivayetlerinin muzdarip olduğunu belirtmiş ve ömrünün son demlerinde hafıza kaybının olduğunu da vurgulamıştık.

Bu haberin isnadındaki bütün ravilerin haberi birbirinden dinlemiş olduklarından dolayı haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 511, 841 nolu madde; c. 9, s. 535, 878 nolu madde; c. 4, s. 232, 395 nolu madde.

Bu haber bu şekliyle problemli gibi görünüyorsa da İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan bu haberi rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 28, s. 124. Gerçi bu kanalın da problemli olduğunu belirtmiştik. Fakat şu kadar var ki, Taberî'nin bu rivayeti Tirmizî'nin Semmak kanalıyla rivayet ettiği haberde bir ızdırabın olmadığını ortaya çıkarmakta ve Tirmizî'nin rivayetini güçlendirmektedir. Tirmizî'nin de belirttiği gibi, haber hasendir. Ancak Taberî'nin rivayetiyle Tirmizî'nin rivayeti sahih li-ğayrihi kategorisine çıkmaktadır.

Bu haberi yine Taberî ve Hâkim en-Nîsâbûrî, Semmak ibn Harb kanalıyla İkrime'den rivayet etmektedirler. Hâkim, hadisin isnad yönünden sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslim'in bu hadisi tahric etmediklerini belirtir. Onun bu yargısına Zehebî de muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Teğabun Sûresi, c. 2, s. 490.

b) İbn Abbâs bu tefsirinde âyetin sebeb-i nüzulünü bize açıklamaya çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle âyetin inmiş olduğu ortamı gözler önüne sermektedir. Âyette geçen düşmanlıktan maksat, din düşmanlığıdır. Zira bazen hanım ve çocuk sevgisi, kişi İslam dininin gereklerini yerine getirmediği ve sımsıkı sarılmadığı müddetçe dini için fitne olabilir. Allah Teâlâ, yükümlü tutulduğumuz şer'î emirleri uygulamada tembellik gösterilmesine neden olmasın diye bu konuda uyanık olmamızı bize emretmektedir.

Ancak şu kadar var ki âyetin son bölümü onlara karşı bağışlayıcı, merhamet edici olmamızı doğruluklarından sapma meydana geldiğinde hemen sığaya çekmememizi de bize göstermektedir. Zira onlara karşı gösterilecek hilim ve bağışlayıcılık dinlerinin emirlerini yerine getirmelerinde ve sabit kadem durmalarında kendilerine yardımcı olacaktır.

{ إِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ **}** *"Mallarınız ve çocuklarınız sizin için."* Mekkedeki.

{ فِتْنَةٌ **}** *"Bir imtihandır."* Sizin için bir sınanmadır. Zira sizleri hicret etmekten ve cihad etmekten engellemişlerdir.

{ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ **}** *"Allah katında ise bir mükâfat vardır!"* Sevap.

{ عَظِيْمٌ **}** *"Büyük."* Hicret edip Allah yolunda cihad edenler için. Malı ve oğulları kendisini hicret etmekten ve cihad etmekten engellemeyenler için.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَاَطِيْعُوا وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿١٦﴾

16- "Öyleyse gücünüz yettiği kadar Allah'tan korunun. Dinleyin, itaat edin ve kendi iyiliğiniz için sadaka verin. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

{ فَاتَّقُوا اللّٰهَ **}** *"Öyleyse Allah'tan korunun."* Allah Teâlâ'ya itaat ediniz.

{ مَا اسْتَطَعْتُمْ **}** *"Gücünüz yettiği kadar."* Gücünüz yettiği kadarınca.

{ وَاسْمَعُوا **}** *"Dinleyin."* Emrolunduğunuz şeyleri.

{ وَاَطِيْعُوا **}** *"İtaat edin."* Allah Teâlâ'nın ve Resûlünün size emrettiği şeyleri.

{ وَاَنْفِقُوا **}** *"Sadaka verin."* Mallarınızı Allah yolunda tasadduk ediniz.

{ خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ **}** *"Ve kendi iyiliğiniz için."* Diyor ki, sadaka vermeniz sadaka vermemenizden sizin için daha hayırlıdır.

{ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ **}** *"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa."* Kendi cimriliğini kendisinden bertaraf ederse. Âyetin, "Malının zekâtını eda ederse" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} *"İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."* Hışımdan ve azaptan kurtulmuşlardır.

إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾

17- "Eğer siz Allah'a güzel bir borç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar. Allah çok mükâfat veren, yumuşak davranandır."

{إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ} *"Eğer siz Allah'a verirseniz."* Sadakada.

{قَرْضًا حَسَنًا} *"Güzel bir borç."* Kalplerinizden sadık bir şekilde sevabını umarak.

{يُضَاعِفْهُ لَكُمْ} *"Allah onu sizin için kat kat yapar."* Onu kabul eder ve haseneler konusunda size kat kat fazlasıyla verir. Bire yedi, yetmiş, yedi yüz, bin katından dilediği kadarına kadar.

{وَيَغْفِرْ لَكُمْ} *"Ve sizi bağışlar."* Sadaka ile.

{وَاللَّهُ شَكُورٌ} *"Allah çok mükâfat veren."* Sadakaları kabul ettiğinde sadakalarınıza teşekkür eder, kat kat karşılığını verir.

Ayetin, "*Az sadakalarınıza çok sevap verir*" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{حَلِيمٌ} *"Yumuşak davranandır."* Sadakasında minnet eden veya sadakayı engelleyen kimseyi cezalandırmada acele etmez.

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

18- "O, görülmeyeni ve görüleni bilen, mutlak üstün ve tam hikmet sahibi olandır."

{عَالِمُ الْغَيْبِ} *"O, görülmeyeni bilen,"* Sadaka verenlerin kalplerindeki başa kakmayı veya korkuyu.

{ وَالشَّهَادَةِ **}** *"Ve görüleni."* Onların sadakalarını bilendir.

{ الْعَزِيزُ **}** *"Mutlak üstün."* Sadakasında başa kakmada bulunan kimseden intikam almakla veya sadakayı vermeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Ve tam hikmet sahibi olandır."* Emrinde ve hükmünde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ve tam hikmet sahibi olandır*", sadakaları kabulde ve kat kat vermekte.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ve tam hikmet sahibi olandır",* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ümmeti için sünnet talaka hükmetmesiyle.

سورة الطَّلَاقِ

65- TALAK SÛRESİ

Kendisinde "Talak"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 12, sözcük sayısı 247 ve harf sayısı da 1.170'tir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّآ اَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ﴿١﴾

1- "Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz olan Allah'tan korkun. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında, onları evlerinden çıkarmayın; kendileri de çıkmasınlar! Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Sen bilemezsin, belki Allah bunun ardından, yeni bir durum ortaya çıkarıverir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Talak Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ **}** *"Ey Peygamber."* Ve ümmeti.

{ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ **}** *"Kadınları boşayacağınız zaman."* Diyor ki, kavmine de ki, kadınları boşamak istediğinizde.

{ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ **}** *"Onları iddetlerini gözeterek boşayın."* Onların temiz olduğu zaman diliminde boşayınız. Onlarla ilişki de kurulmamış olsun.

{ وَاَحْصُوا الْعِدَّةَ **}** *"Ve iddeti de sayın."* Onların üç âdet döneminden geçmelerini ve iddetin bitimiyle yıkanmış olmalarını gözetiniz.

{ وَاتَّقُوا اللهَ **}** *"Allah'tan korkun."* Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{ رَبَّكُمْ **}** *"Rabbiniz olan."* Ve onları sünnete uygun olmayarak temiz olmadan boşamayınız.

{ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ **}** *"Onları evlerinden çıkarmayın."* Kendilerini boşamış olduğu evlerden iddetlerini bitirinceye kadar.

{ وَلَا يَخْرُجْنَ **}** *"Kendileri de çıkmasınlar!"* İddetlerini bitirinceye kadar.

{ إِلَّآ اَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ **}** *"Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında."* Ancak açık bir masiyet işlemiş olmaları durumu hariçtir. Bu da kadının iddet döneminde kocasının izni olmaksızın çıkmasıdır. Kadının iddet döneminde çıkartılması masiyettir. Onların da kendi iddetleri içinde çıkmış olmaları da masiyettir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Bir hayâsızlık yapmaları dışında*", zina. "*Apaçık*", dört şâhid ile. Bu durumda çıkartılır ve recm edilir.

{ وَتِلْكَ حُدُودُ اللهِ **}** *"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır."* Bunlar Allah Teâlâ'nın kadınların boşanması hakkındaki nafaka ve meskene ilişkin hükümleri ve farizalarıdır.

{ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللهِ **}** *"Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa,"* Allah Teâlâ'nın emretmiş olduğu nafaka ve meskene ilişkin hükümlerini ve farizalarını aşarsa.

{ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ **}** *"Şüphesiz kendine zulmetmiş olur."* Kendi kendisine zarar vermiş olur.

{ لَا تَدْرِي **}** *"Sen bilemezsin."* Yani bununla kocayı bilemezsin.

{ لَعَلَّ اللهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ **}** *"Belki Allah bunun ardından, ortaya çıkarıverir."* İlk boşamanın ardından ve iddetten çıkıştan önce.

{ اَمْرًا **}** *"Yeni bir durum."* Sevgi ve hanıma dönüş.[1]

---

1 a) İmam Neseî, İbn Abbâs'ın (يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ) "*Ey Peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetleri vaktinde boşayın*" ilahî buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet eder: "Onları iddetlerine doğru boşayınız." *Sünenü'n-Neseî*, Kitabü't-Talak, "İddeti gözetmek suretiyle talakın vakti" bâbı c. 6, s. 139-140.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî de aynı isnadla zikretmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 28, s. 129.

Bu haberin isnadında Muhammed ibn Beşar, Muhammed ibn Cafer, Şube, Hakem ve Mücahid bulunmaktadır.

Muhammed ibn Beşar (Ebûbekir el-Abdi), Şube ve Mücahid sika kişilerdi ve bunların tercüme-i hallerini önceki hadisleri sunarken belirtmiştik.

Muhammed ibn Cafer; Ebû Abdullah Muhammed ibn Cafer el-Hüzeli el-Basrî: Gunder lakabıyla şöhret bulmuştur. Hâfız ve sikadır. Kitabı sahih olmasına rağmen bazı yanılgılar bulunmaktadır. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 300, 281 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 151, 108 nolu madde; *et-Tehzîb*, c. 9, s. 96, 129 nolu madde

Hakem; Hakem ibn Uteybe Ebû Muhammed el-Kindi el-Kûfî: Sika, sebt, fakîh ve hâfızdır. Ancak ara ara tedlis yapmaktadır. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 117, 102 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 192, 494 nolu madde.

Haberin isnadında bulunan bütün raviler sikadır ve hepsi de haberi birbirinden dinlediğinden dolayı haberde herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 70, 87, 96 ve 129 nolu maddeler; c. 2, s. 432, 756 nolu madde

b) İmam Darekutnî, Mücahid'den şöyle rivayet etmektedir: "Kureyşli birisi İbn Abbâs'ın yanına gelerek şöyle dedi: 'Kızgınlık halindeyken karımı üç talakla boşadım.'

İbn Abbâs cevaben 'İbn Abbâs'ın, kendine haram ettiğin şeyi helal kılmaya gücü yetmez. Rabbine isyan ettin, hanımını kendine haram kıldın. Sen Allah Teâlâ'dan korkmadın ki, Allah Teâlâ sana bir çıkış yolu göstersin' dedi. Ardından da '*Ey Peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetleri vaktinde temiz olarak ve cinsel münasebette bulunmaksızın boşayın*' âyetini tilavet etti."

Seyf dedi ki: 'Tilavette geçen '*Temiz olarak ve cinsel münasebette bulunmaksızın*' ifadesi, Kur'an'dan değil âyetin bir tefsiridir.'" *Sünenü'd-Darekutni*, c. 4, s. 13, Kitabü't-Talak, 28. Nolu Bâb.

Haberin isnadında Dalec, Hasan ibn Süfyan, Hibban, İbn Mübarek, Seyf ve Mücahid bulunmaktadır.

Dalec; Ebû İshak Dalec ibn Ahmed ibn Dalec es-Sezeci: İmamdır, fakîh ve muhaddistir. Darekutnî onun hakkında "Ben ondan daha sebt/sağlam birisini görmedim" der. *El-Müsnedü'l-Kebir* adlı eseri tasnif etmiştir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 3, s. 883, 850 nolu madde.

Hasan ibn Süfyan: İmam, hâfız. *Müsnedü'l-Kebir*'in ve *Erbain*'in sahibidir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 2, s. 703, 824 nolu madde

Hibban; Hibban ibn Musa ibn Sevvar es-Sülemî Ebû Muhammed el-Mervezî: Sikadır. Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Neseî'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *El-Kâşif*, c. 1, s. 201, 908 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 147, 99 nolu madde

İbn Mübarek; İmam Abdullah ibn Mübarek el-Mervezî: Sika, sebt, âlim, cevad ve mücahiddir. *Et-Takrib*, c. 1, s. 445, 583 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 274, 260 nolu madde.

Seyf ibn Ebî Süleyman el-Mahzumi el-Mekkî: Sikadır, sebttir; ancak kaderîcilikle suçlanmıştır. *El-Kâşif*, c. 1, s. 415, 2243 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 344, 631 nolu madde

Mücahid'in tercüme-i hali önceden geçmiştir.

Bu haberin bütün ravileri sika ve raviler haberi birbirinden dinlemiş oldukları-ndan dolayı haber sahihtir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 3, s. 882, c. 2, s. 703; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 174, 315 nolu madde; c. 4, s. 294, 505 nolu madde.

c) İmam Ebû Dâvûd, Mücahid'den rivayetine göre kendisi şöyle demiştir: "Ben, İbn Abbâs'ın yanındaydım. Ona bir adam gelip, karısını bir defada üç talakla boşadığını söyledi. Bunun üzerine İbn Abbâs (bir müddet) sustu. Ben de o kadını kocasına geri göndereceğini zannettim. Daha sonra şöyle dedi: 'Biriniz tutuyor, karısını boşayarak bir ahmaklık yapıyor sonra da İbn Abbâs, İbn Abbâs, diye feryad ediyor. Allah azze ve celle '*Kim Allah'tan korkarsa, ona bir çıkış yolu ihsan eder*' buyuruyor. Sen ise bir defa üç talak verirken Allah Teâlâ'dan korkmadın. Ben sana bir çıkış yolu bulamam. Sen bu davranışınla Rabbine isyan ettin, hanımın da senden kesin bir şekilde boş oldu. Halbuki Yüce Allah (يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ) '*Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman -iddetlerinin önünde- boşayınız*' buyuruyor.'" Ebû Dâvûd, Kitabü't-Talak, "Karısını üç talakla boşayan kimsenin bir daha karısına dönmesi neshedilmiştir" bâbı, 10. Bâb, 2197 nnolu hadis.

Bu haberin senedinde Humayd ibn Mesade, İsmail, Eyyûb, Abdullah ibn Kesir ve Mücahid bulunmaktadır.

Humayd ibn Mesade ibn Mübarek el-Bahilî: Sâduktur. Buhârî dışında diğer *Kütüb-ü Sitte* müellifleri kendisinden rivayet etmişlerdir. *Et-Takrib*, c. 1, s. 203, 611 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 257, 1266 nolu madde

İsmail; Ebû Bişr İsmail ibn İbrahim ibn Miksem el-Esedî: İbn İliyye lakabıyla meşhurdur. Sika ve Hafızdır. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 322, 302 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 56, 476 nolu madde.

Eyyûb, İmam Ebûbekir Eyyûb ibn Ebî Temime es-Sicistanî: Sika, hâfız, sebt ve hüccettir. Fakîhlerin ve âbidlerin büyüklerindendir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 130, 117 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 89, 688 nolu madde.

Abdullah ibn Kesir ed-Dârî Ebû Mabed el-Kârî: Sâduktur. İmam Zehebî kendisini sika olarak kabul eder. *El-Kâşif*, c. 2, s. 121, 2958; *et-Takrîb*, c. 1, s. 442, 560 nolu madde.

Mücahid'in zaten hal tercümesini sunmuştuk.

Haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c.3, s.49, 83 nolu madde; c.5, s.637, 634 nolu madde; c.1, s.275, 513 nolu madde. Bu haberin isnadındaki raviler Abdullah İbn Kesir ed-Dârî dışında sikadır. Bu şahıs İbn Hacer'in sözüne göre sâduktur. Bu durumda hadis hasen hadis kategorisine girmektedir.

Bu durumda söz konusu haber isnad bakımından hasen hadis kategorisine girmektedir. Ancak bir önceki isnad bu haberi kuvvetlendirmekte ve onu sıhhat derecesine yükseltmektedir. Buna göre, bu son hadis sahih li-ğayrihi olmaktadır. İmam Zehebî'nin görüşüne göre hadis hadd-i zatında sahihtir. Zira Buhârî ve Müslim'in bu şahıstan rivayeti olduğu gibi, İbn Medinî de onu sika saymıştır. *Tehzîb*, c. 5, s. 367.

d) Abdürrezzak (وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّآ اَنْ يَاْتِينَ بِفَاحِشَةٍ) ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Kocasına çirkin söz söylememesidir." *Musannef-i Abdürrezzak*, 11022 nolu hadis.

Bu hadisin isnadında İbn Uyeyne, Muhammed ibn Amr ve Muhammed ibn İbrahim bulunmaktadır. İbn Uyeyne'nin tercüme-i halini sunmuş ve onun sika olduğunu belirtmiştik.

Muhammed ibn Amr ibn Alkame ibn Vakkas el-Leysî: Sâduktur ve yanılgıları bulunmaktadır. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 196, 583 nolu madde

Muhammed ibn İbrahim ibn el-Hadis et-Teymî: Sika ve fakîh bir kişiliktir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 124, 108 nolu madde; *et-Takrîb*, c.1, s.140, 4 nolu madde.

Bu isnad Muhammed ibn İbrahim et-Teymî'ye kadar muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 117, 205 nolu madde; c. 9, s. 375, 617 ve 5 nolu maddeler; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 124, 108 nolu madde. Ancak bu şahıs İbn Abbâs'tan hadisi işitmemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 6.

Bu durumda hadisin isnadındaki ittisal sabit olmadığından dolayı hadis zayıftır. Hadisin isnadı hakkındaki diğer bir kusur da senede bulunan Muhammed ibn Amr ibn Alkame'nin kimi hadislerde yanılgıya düşmekle suçlanmış olmasıdır.

e) "*İddetlerinin önünde*" sözü bazı rivayetlerde bizzat âyetin içinde zikredilmiştir ki, biz de çeviri yaparken bunu baz aldık. Bu aynı zamanda bir kıraat farklılığıdır. Âyetin bu şekilde okunuşu İbn Abbâs'a nispet edilmiş ve bu rivayetten alınmıştır. Eğer bu hadisin senedi sahih ise İbn Abbâs'ın bu kıraati (Yâ eyyühe'n-nebiyyü izâ tallektümü'n-nisâe fe tallıkûhunne fî kubûli iddetihinne) resmî mushafa aykırıdır. Bu nedenden dolayı bu kıraat ancak şazz bir kıraat

فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا ذَوَىْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَاَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ ذٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ٢

2- "İddet sürelerini doldurduklarında; onları ya iyilikle (nikâhınız altında) tutun veya onlardan iyilikle ayrılın! İçinizden adaletli iki kişiyi de şahit tutun. Şâhidliği Allah için yapın! İşte bu, Allah'a

---

olabilir. Bir kıraatin şazz olmayıp muteber olabilmesi için resmî kıraate aykırı olmaması gerektiği bilinen hususlardandır. İbn Cezerî, *en-Neşr-ü fi Kırâati'l-Aşer*, c. 1, s. 9; *el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'an*, c. 1, s. 331.

Gerçi bu kıraati bir tefsir olarak almak da mümkündür.

f) İbn Esir'in belirttiği gibi, "Fî kubûli iddetihinne/iddetlerinin önünde" ifadesi şu anlama gelmektedir: İddetlerini karşılayacakları bir dönemde hanımlarınızı boşayınız. *Câmiü'l-Usul*, c. 2, s. 397.

g) İbn Cerir et-Taberî, âyetin anlamı hakkında İkrime'den rivayetine göre; İbn Abbâs şu görüşteymiş: Talakın sünnet olanı, cinsel münasebet gerçekleşmeksizin hanım temiz bir durumdayken ve temizlik döneminde gerçekleşendir. İşte Allah'ın emrettiği iddet budur. *Tefsirü't-Taberî*, c. 28, s. 129.

h) İmam Müslim, Allah Teâlâ'nın hanımı boşanmak için helal kılınan iddetin açıklanması hakkında İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Ben Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) döneminde eşimi âdetli haldeyken boşadım. Ardından babam Ömer bunu Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e anlatmış. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de buna karşılık şöyle buyurmuşlardır: 'Ona emret de eşine geri dönsün! Sonra eşini temizlenip başka bir âdet dönemi görünceye kadar terk etsin. Kadın temizlendiğinde ya onu cinsel münasebette bulunmadan boşasın veya nikâhında tutsun! Çünkü kadınların kendisi için boşanmasını Allah'ın emrettiği iddet budur.'" Müslim, Kitabü't-Talak, 2 nolu hadis.

i) Allah Teâlâ'nın (وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّآ اَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ) "*Apaçık bir hayâsızlıkta bulunmaları hali dışında evlerinden onları çıkarmayın*" ilahî buyruğunu İbn Abbâs'ın "Kocasına çirkin söz söylememesidir" şeklinde tefsir ettiği Abdürrezzak'ın rivayetinde geçmişti. Bu ifade, kadınların kocalarına diliyle eziyet etmemeleri ve onlara kötü muamemelerde bulunmamaları anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ'nın (مُبَيِّنَةٍ) "apaçık" buyruğu ise eziyet etmeden neyin kastedildiğini açıklamakta ve açık zarar verişi ifade etmektedir. Ancak basit eziyet etmelere gelince ise kadının evinden çıkarılmasının gerekçesi olamaz. Zira bu tür olaylar bir çok evde gerçekleşmektedir.

ve ahiret gününe iman edenlere verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu yaratır."

{ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ **}** *"İddet sürelerini doldurduklarında."* Üçüncü âdet dönemi bitiminden dolayı boy abdesti alınmasından öncesinde iddetlerini tamamladıklarında.

{ فَاَمْسِكُوهُنَّ **}** *"Onları (nikâhınız altında) tutun."* Ya onlara dönünüz.

{ بِمَعْرُوفٍ **}** *"Ya iyilikle."* Yıkanmadan önce güzellikle ve onlarla güzel sohbette ve muaşerette kendilerine davranmak suretiyle.

{ اَوْ فَارِقُوهُنَّ **}** *"Veya onlardan ayrılın."* Veya onları terk ediniz.

{ بِمَعْرُوفٍ **}** *"İyilikle."* İyilikle. İddeti onlara zulüm olarak kullanmayın ve haklarını eda ediniz.

{ وَاَشْهِدُوا **}** *"Şâhid tutun."* Boşamaya ve geri dönüşe.

{ ذَوَىْ عَدْلٍ مِنْكُمْ **}** *"İçinizden adaletli iki kişiyi de."* Hür, adaletli, Müslüman, kendisinden razı olunmuş iki kişiyi.

{ وَاَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ **}** *"Şâhidliği Allah için yapın!"* Hâkimler katında şehadeti Allah Teâlâ'nın rızası için yerine getiriniz.

{ ذٰلِكُمْ **}** *"İşte bu."* Zikredilen nafaka, mesken, şehadetin ikâme edilmesi ve bunun dışındaki şeyler.

{ يُوعَظُ بِهٖ **}** *"Verilen öğüttür."* Emredilen şeydir.

{ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ **}** *"Allah'a ve ahiret gününe iman edenlere."* Ölümden sonra dirilişe.

Sûrenin baş tarafından buraya kadar olan bölüm Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında nazil olmuştur. Zira Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hafsa'yı boşadığında İbn Ömer ve arkadaşlarının oluşturduğu ashabından altı kişi hanımları temizlik dönemlerinde değilken hanımlarını boşadılar. Allah Teâlâ da onlara bu davranışı yasakladı. Zira bu boşama sünnete uygun bir boşama

değildi. Allah Teâlâ onlara sünnete uygun olan boşamayı nasıl gerçekleştireceklerini öğretti.

{وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ**}** *"Kim Allah'tan korkarsa."* İsyan etme esnasında sabrederek korkarsa.

{يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا**}** *"Allah ona bir çıkış yolu verir."* Sıkıntıdan kurtarır. Âyetin, "Masiyetten kurtarıp taate iletir" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Cehennem ateşinden kurtarıp cennete iletir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

3- "Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenip dayanırsa O, ona yeter. Şüphesiz Allah buyruğunu yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur."

{وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ**}** *"Ve ona beklemediği yerden rızık verir."* Ummadığı yerden. Bu âyet-i kerime Avf ibn Malik el-Eşcaî hakkında nazil olmuştur. Düşman onun oğlunu esir almıştı. Bir müddet sonra oğlu birçok deveyi ganimet almış olarak geldi.

{وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ**}** *"Kim Allah'a güvenip dayanırsa."* Rızık konusunda kim Allah Teâlâ'ya güvenirse.

{فَهُوَ حَسْبُهُ**}** *"O, ona yeter."* Allah kendisine yeter.

{اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ**}** *"Şüphesiz Allah buyruğunu yerine getirendir."* Sıkıntı ve bolluk konularında emrini ve hükmünü yürürlüğe koyucudur. Âyetin, "Emrini ve tedbirini uygulayıcıdır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ**}** *"Allah her şey için koymuştur."* Bolluk ve sıkıntı için.

{قَدْرًا**}** *"Bir ölçü."* Tükenecek bir ecel.

وَالّٰٓـِٔيْ يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيْضِ مِنْ نِّسَاۤىِٕكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ ۙوَّالّٰٓـِٔيْ لَمْ يَحِضْنَ ۗوَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَّضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۗوَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ٤

4- "Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenlerin (iddet süresi konusunda) şüpheye düşerseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Gebe olanların bekleme süresi ise yüklerini bırakmalarıdır. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir."

Allah Teâlâ âdet gören kadınların iddet müddetlerini açıklayınca Muaz doğrulup "Ey Allah'ın Resûlü! Âdetten kesilmiş olan kadınların iddetleri nedir?" diye sordu. Allah Teâlâ da şu ilahî buyruğu indirdi:

{ وَالّٰٓـِٔيْ يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيْضِ **}** *"Âdetten kesilmiş olanlarla."* Yaşı ilerlemiş olan.

{ مِنْ نِّسَاۤىِٕكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ **}** *"Kadınlarınızdan... (iddet süresi konusunda) şüpheye düşerseniz."* Onların iddetleri hakkında kuşkuya düşerseniz.

{ فَعِدَّتُهُنَّ **}** *"Onların bekleme süresi."* Boşama konusunda.

{ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ **}** *"Üç aydır."* Bunun üzerine başka birisi ayağa kalkıp "Ey Allah'ın Resûlü yaşının küçüklüğü nedeniyle henüz âdet görmeyen kadınların iddeti ne kadardır?" diye sorunca da Allah Teâlâ şu bölümü indirdi:

{ وَالّٰٓـِٔيْ لَمْ يَحِضْنَ **}** *"Henüz âdet görmeyenlerin."* Yaşı küçük olanların iddetleri de üç aydır. Bunun üzerine başka birisi ayağa kalkıp "Ey Allah'ın Resûlü hamile kadınların iddeti ne kadardır?" diye sorunca da Allah Teâlâ şu bölümü indirdi:

{ وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ **}** *"Gebe olanların."* Yani hamilelerin.

{ اَجَلُهُنَّ **}** *"Bekleme süresi ise."* İddetleri ise.

{ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ **}** *"Yüklerini bırakmalarıdır."* Çocuklarını doğurmalarıdır.

{ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ **}** *"Kim Allah'tan korkarsa."* Emrettiği şeyde.

{ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِهِ يُسْرًا **}** *"Allah ona işinde bir kolaylık verir."* Ona işini kolaylaştırır. Âyetin, "Onu güzel yatağında güzel bir ibadetle rızıklandırır" anlamına geldiği de söylenmiştir.[2]

---

[2] a) Abdürrezzak Ata'dan şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs şöyle diyordu: 'Eğer koca, hanımını hamile haldeyken boşar da ardından vefat ederse kadının iddeti en uzun müddet olandır. Ya da koca, hanımı hamileyken vefat ederse kadının iddeti en uzun müddet olandır. Kendisine (وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ) '*Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır*' âyeti okunup da itiraz edilince, o, 'Bu âyet talak hakkındadır' demiştir." *El-Musannef*, 11712 nolu hadis. Bu haberin isnadında İbn Cüreyc ve Ata geçmektedir. Her ikisi de sika kişilerdir. Bunların tercüme-i hallerini sunmuştuk. Ancak İbn Cüreyc bazen tedlis yapmakla Ata ise çokça mürsel hadis rivayet etmekle tanınmıştır.
Tedlis yapmakla tanınan bir şahsın İbn Hacer'in de belirttiği gibi, ancak açıkça dinlediğini ifade ettiği rivayetler kabul edilebilir. *Tabakatü'l-Müdellisin*, s. 1 ve 13.
İbn Cüreyc de tedlis yapan bir ravidir. Bu rivayette İbn Cüreyc rivayeti açıkça dinlediğini belirtmemiştir. Ancak 'b' maddesinde gelecek olan İmam Buhârî'nin rivayeti bu rivayeti desteklemekte ve bu hadisteki zayıflık olasılığını kaldırmaktadır.
b) İmam Buhârî'nin Ebû Seleme'den rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Ebû Hureyre'nin oturduğu sırada adamın biri İbn Abbâs'a geldi ve 'Kocasından kırk gece sonra doğuran kadın hakkında bana fetva ver' dedi. O: 'İki sürenin sonuncusu' deyince ben: '*Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır*' âyetini okudum. Ebû Hureyre dedi ki: 'Ben yeğenimle beraberim.' Ebû Seleme'yi kastediyordu. Abdullah İbn Abbâs, kölesi Kureyb'i Ümmü Seleme'ye gönderip ona sordurdu. Ümmü Seleme dedi ki: 'Eşlem kabilesinden Sübey'a'nın kocası kendisi hamile iken öldürüldü, Sübey'a kocasının ölümünden kırk gece sonra doğum yaptı. Bu sırada onun sözü kesildi ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onun nikâhını kıydı. Onunla sözü kesilen kişi Ebû Senabil idi.'"
Bu haberi İmam Müslim, Malik, Neseî, Tirmizî ve Abdürrezzak es-San'ânî rivayet etmişlerdir. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Talak Sûresi; Müslim, Kitabü't-Talak, "Kocası ölen kadınla diğer kadınların iddetlerinin doğurmakla bitmesi" bâbı, 1485 nolu hadis; *el-Muvatta*, Kitabü't-Talak, "Kendisi hamileyken kocası vefat etmiş olan kadının" bâbı, c. 2, s. 589, 590, 83 ve 86 nolu hadisler; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Talak, "Kocası vefat eden hanımın doğurması hakkında" Bâbı, 1194 nolu hadis; *Sünenü'n-Neseî*, Kitabü't-Talak, "Kocası vefat eden hamile kadının iddeti" bâbı, c. 6, s. 190-1; *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü't-Talak, "Kocası vefat eden boşanmış kadının talakı" bâbı, 11723 nolu hadis.

c) Bu iki rivayet bize gösteriyor ki, İbn Abbâs kocası vefat eden kadının iddeti konusunda iki müddetin en uzun olanını beklemesi gerektiği görüşündedir. Hamile kadının iddeti –ki bu hamile kadının doğumunu gerçekleştirmesidir- hamile olmayan kadının iddeti –bu da dört ay on gündür- Hz. Ali (radıyallâhu 'anh) da bu görüştedir.

Kurtubî bu konuyla ilgili olarak şöyle der: "Hz. Ali ve İbn Abbâs'tan gelen rivayetin delili Allah azze ve cellenin şu buyruklarını bir arada mütalaa etmektir: (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بَاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا) '*İçinizden geriye zevceler bırakarak vefat edenlerin zevceleri kendiliklerinden dört ay on gün beklerler*' (2/el-Bakara/234) (وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ) '*Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır*' (65/et-Talak/4). Eğer kadın bu şekilde iki iddetten daha uzak olanı bekleyecek olursa bu iki âyet gereğince amel etmiş olur. Şayet doğum yapmak suretiyle iddetini sona erdirirse kocası vefat etmiş kadının iddetiyle ilgili âyet gereğince ameli terk etmiş olur. Usul âlimlerinin ittifakı ile; iki hükümle birlikte amel etmek (cem') tercihten daha iyidir.

Eğer Eslemli Sübey'a'nın hadisi bu konuda zihni bulandırmayacak olsaydı bu, güzel bir bakış açısıdır. *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 3, s. 175

Kurtubî'nin yorumunda geçen Sübey'a hadisi İmam Buhârî'nin rivayet ettiği Ümmü Seleme'nin kendisi ile istişhad ettiği hadistir. Ümmü Seleme bu hadiste şöyle demektedir: "Eşlem kabilesinden Sübey'a'nın kocası kendisi hamile iken öldürüldü, Sübey'a kocasının ölümünden kırk gece sonra doğum yaptı. Bu sırada onun sözü kesildi ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onun nikâhını kıydı."

d) Cumhurun bu konudaki görüşü ise şudur: '*Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır*' ilahî buyruğu kocası vefat eden boşanmış kadınlar hakkındadır. Bu âyet Allah Teâlâ'nın (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بَاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا) '*İçinizden geriye zevceler bırakarak vefat edenlerin zevceleri kendiliklerinden dört ay on gün beklerler*' (2/el-Bakara/234) buyruğunu tahsis edicidir.

Cumhur bu konuda belirtilen Subey'a hadisiyle istidlal etmişlerdir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 405; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 3, s. 175; Cassas, *Ahkâmü'l-Kur'an*, c. 1, s. 415; *Fethü'l-Bâri*, c. 9, s. 472.

Sübey'a'nın kocası Sa'd İbn Havle'nin vefatı meşhur görüşe göre; Veda Haccı'nda gerçekleşmiştir. Buna göre; Sa'd'ın vefatı bu âyetlerin inişinden sonradır. Sa'd'ın Veda Haccı'nda vefat ettiğine delalet eden delillerden birisi İmam Müslim'in şu rivayetidir: "Sübey'a, Sa'd İbn Havle'nin nikâhındaydı. Sa'd, Amir ibn Lueyoğullarından olup Bedir'e katılmışlardan birisidir. Hanımı hamile iken o sırada (Veda Haccı'nda) Mekke'de vefat etmiştir." Müslim, Kitabü't-Talak, 8. Bâb, 56 nolu hadis.

e) İbn Abbâs'ın bu görüşünden döndüğü ve cumhurun görüşüne yöneldiği de rivayet edilmiştir. Bu dönüşün delillerinden birisi olarak Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı şu haber ileri sürülür: (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بَاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا) "*İçinizden geriye zevceler bırakarak vefat edenlerin zevceleri kendiliklerinden dört ay on gün beklerler*" (2/el-Bakara/234) ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle der: "Bu, kocası

ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهٗٓ اِلَيْكُمْ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗٓ اَجْرًا ﴿٥﴾

5- "İşte Allah'ın size indirdiği buyruğu budur. Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve ona olan mükâfatını artırır."

{ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ **}** *"İşte Allah'ın buyruğu budur."* İşte bunlar Allah Teâlâ'nın hükümleri ve farizalarıdır.

{ اَنْزَلَهٗٓ اِلَيْكُمْ **}** *"Allah'ın size indirdiği."* Size Kur'an'da açıkladığı.

{ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ **}** *"Kim Allah'tan korkarsa."* Emrettiği şeylerde.

{ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ **}** *"Allah onun kötülüklerini örter."* Onun günahlarını bağışlar.

{ وَيُعْظِمْ لَهٗٓ اَجْرًا **}** *"Ve ona olan mükâfatını artırır."* Cennetteki sevabını.

اَسْكِنُوْهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِّنْ وُّجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوْهُنَّ لِتُضَيِّقُوْا عَلَيْهِنَّ وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوْا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوْهُنَّ اُجُوْرَهُنَّ وَاْتَمِرُوْا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوْفٍ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهٗٓ اُخْرٰى ﴿٦﴾

---

vefat etmiş olan kadının iddetidir. Ancak kocası vefat eden kadın hamile ise iddeti doğumu gerçekleştirmesidir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 2, s. 512. Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan yapılan nakillerin hasen olduğunu belirtmiştik.
İbn Abbâs görüldüğü gibi bu rivayette iki iddetten en uzun olanıdır, dememiştir. Kocası vefat etmiş olan hamile hanımın iddetinin doğum yapmak olduğunu mutlak olarak zikretmesiyle hamileliğin dört ay on günden az olması halinde önceki görüşünden döndüğü delil olabilir. Bu durumda İbn Abbâs Sübey'a hadisine muttali olduktan sonra önceki görüşünü bir kenara ittiğini söyleyebiliriz. Ancak gerçekten de Kurtubî'nin belirttiği gibi, o, bir önceki görüşte Kur'an'ın iki âyetini de imal ettirerek aynı zamanda Kur'an'a karşı nasıl tavır alınmasının da bir örneğini ortaya koymuştur. Bu son görüşüyle de –ki önceki görüşünden döndüğü sahih ise- hadis karşısındaki tavrı da tam bir mü'minin tavrıdır. Ayrıca hakikat karşısındaki teslimiyetini de gözler önüne sermektedir.

6- "(Boşadığınız) kadınları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın! Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu (baba hesabına) başka bir kadın emzirecektir."

Daha sonra boşanan kadınlara dönerek şöyle buyurmaktadır:

{ اَسْكِنُوهُنَّ **}** *"(Boşadığınız) kadınları oturtun."* Onları, yani boşanan kadınları oturtun, kocalara diyor.

{ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ **}** *"Oturduğunuz yerin bir bölümünde."* Nerede oturuyorsanız.

{ مِنْ وُجْدِكُمْ **}** *"Gücünüz ölçüsünde."* Varlığınız/genişliğiniz ölçüsünce nafaka ve meskenden.

{ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ **}** *"Kendilerine zarar vermeye kalkışmayın!"* Yani nafaka ve mesken konularında boşanmış kadınlara.

{ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ **}** *"Onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için)."* Nafaka ve meskeni onlara sıkıştırmak suretiyle bununla onlara zulmetmeyiniz.

{ وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ **}** *"Eğer iseler."* Boşanmış olan kadınlar.

{ حَمْلٍ **}** *"Hamile."* Hamile iseler.

{ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ **}** *"Nafakalarını verin."* Yani kocalar.

{ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ **}** *"Doğum yapıncaya kadar."* Çocuklarını.

{ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ **}** *"Sizin için çocuğu emzirirlerse."* Anneler sizin için çocuklarınızı.

{ فَاٰتُوهُنَّ **}** *"Onlara verin."* Onlara, yani annelere veriniz.

{ اُجُورَهُنَّ **}** *"Ücretlerini."* Yani emzirmeye nafakayı.

{ وَاْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ **}** *"Aranızda anlaşın."* Yani koca ve hanım kendi aranızdaki konularda veriniz.

{ بِمَعْرُوفٍ **}** *"Uygun bir şekilde."* Emzirmeye nafakadan maruf bir hal üzere israfa kaçmaksızın ve kısmaksızın.

{ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ **}** *"Eğer anlaşamazsanız."* Nafakada anlaşamaz ve anne de kaçınırsa.

{ فَسَتُرْضِعُ لَهٗٓ **}** *"Çocuğu (baba hesabına) emzirecektir."* Çocuğu.

{ اُخْرٰى **}** *"Başka bir kadın."* Onun için annesinin dışında başka bir kadın talep eder.

لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهٖ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهٗ فَلْيُنْفِقْ مِمَّآ اٰتٰىهُ اللّٰهُ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَآ اٰتٰىهَا سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

7- "Eli geniş olan genişliğine göre nafaka versin. Rızkı daraltılmış bulunan da, Allah'ın kendisine verdiğinden versin! Allah hiç kimseyi, ona verdiğinden başkası ile yükümlü tutmaz. Allah, bir güçlüğün ardından bir kolaylık yaratacaktır."

{ لِيُنْفِقْ **}** *"Nafaka versin."* Baba.

{ ذُو سَعَةٍ **}** *"Eli geniş olan."* Zengin olan.

{ مِنْ سَعَتِهٖ **}** *"Genişliğine göre."* Zenginliğince.

{ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ **}** *"Daraltılmış bulunan da."*[3] Malı kısıtlı.

{ رِزْقُهٗ **}** *"Rızkı."* Geçimi.

{ فَلْيُنْفِقْ **}** *"Versin."* Emzirene.

{ مِمَّآ اٰتٰىهُ اللّٰهُ **}** *"Allah'ın kendisine verdiğinden."* Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği mala göre.

[3] Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan "aleyhi" ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا **}** *"Allah hiç kimseyi, yükümlü tutmaz."* Emzirmeye karşılık nafakadan.

{ اِلَّا مَآ اٰتٰيهَا **}** *"Ona verdiğinden başkası ile."* Ancak Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği mala göre versin.

{ سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ **}** *"Allah, bir güçlüğün ardından yaratacaktır."* Nafaka konusunda.

{ يُسْرًا **}** *"Bir kolaylık."* Fakirliğin ardından zenginlik. Geçim sıkıntısı çeken kimse Allah katından rızkı gözetlesin.

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهٖ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾

8- "Nice kentler halkı Rabbinin ve elçilerinin buyruğuna baş kaldırmış, biz de onları çok zorlu bir hesaba çekmiş ve kendilerini görülmedik bir azaba uğratmışızdır."

{ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ **}** *"Nice kentler halkı."* Nice kasaba halkı.

{ عَتَتْ **}** *"Baş kaldırmış."* İsyan etmiş ve kaçınmış.

{ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا **}** *"Rabbinin buyruğuna."* Rabbinin emrini kabul etmeye ve Rabbine itaat etmeye.

{ وَرُسُلِهٖ **}** *"Ve elçilerinin."* Resûllere icabet etmeye ve getirdiği şeylere icabet etmeye.

{ فَحَاسَبْنَاهَا **}** *"Biz de onları hesaba çekmiş."* Ahirette.

{ حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا **}** *"Çok zorlu bir... ve kendilerini uğratmışızdır."* Dünyada.

{ عَذَابًا نُكْرًا **}** *"Görülmedik bir azaba."* Şiddetli. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾

9- "Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar ve işlerinin sonu tam hüsran olmuştur."

{فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا**}** *"Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar."* Dünyada helak oluş ile işlerinin cezasını.

{وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا**}** *"Ve işlerinin sonu... olmuştur."* Ahirette.

{خُسْرًا**}** *"Tam hüsran."* Hüsrana.

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾

10- "Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. O halde ey iman eden akıl sahipleri! Allah'tan korkun, Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir."

{اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ**}** *"Allah onlara hazırlamıştır."* Ahirette.

{عَذَابًا شَدِيدًا**}** *"Şiddetli bir azap."* Türlü türlü sert azaplar.

{فَاتَّقُوا اللّٰهَ**}** *"O halde Allah'tan korkun."* Öyleyse Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ**}** *"Ey akıl sahipleri."* Ey insanlardan akıl sahibi olanlar.

{اَلَّذِينَ اٰمَنُوا قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا**}** *"İman eden... Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾

11- "Yine iman edip sâlih ameller işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık âyetlerini okuyan bir Peygamber göndermiştir. Kim Allah'a iman edip, sâlih bir amel işlerse Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere sokar. Allah o kimseye gerçekten güzel bir rızık vermiştir!"

{ رَسُولًا **}** *"Bir peygamber göndermiştir."* Resûl ile birlikte bir zikir.

{ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ **}** *"Size okuyan."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اٰيَاتِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın âyetlerini."* Kur'an'ı.

{ مُبَيِّنَاتٍ **}** *"Apaçık."* Emri ve nehyi açık olan apaçık.

{ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Yine iman edip... çıkarmak için."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenleri çıkarmak için.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işleyenleri."* Kendileri ile rableri arasındaki taatleri.

{ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ **}** *"Karanlıklardan aydınlığa."* Küfürden imana.

{ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ **}** *"Kim Allah'a iman edip."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَيَعْمَلْ صَالِحًا **}** *"Sâlih bir amel işlerse."* Kendisi ile Rabbi arasında halisane olarak.

{ يُدْخِلْهُ **}** *"Allah onu, sokar."* Ahirette.

{ جَنَّاتٍ **}** *"Cennetlere."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve odalarının altlarından.

{ الْاَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا **}** *"İçinde ebedi kalacakları."*[4] Cennette ikamet edecekleri. Orada ölmeyecekler ve oradan çıkartılmazlar .

{ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا **}** *"Allah o kimseye gerçekten güzel bir rızık vermiştir!"* Allah Teâlâ onun için cennette sevap hazırlamıştır.

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

12- "Allah, yedi kat göğü ve yerden de bir o kadarını yaratmıştır. Buyruk bunlar arasında inip durmaktadır ki, böylece Allah'ın her şeye kâdir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz!"

{ اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ **}** *"Allah, yedi kat göğü yaratmıştır."* Kubbe gibi birbirinin üstünde.

{ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ **}** *"Ve yerden de bir o kadarını."* Yedi kat yer. Ancak bunlar yayılmıştır.

{ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ **}** *"Buyruk bunlar arasında inip durmaktadır ki."* Diyor ki, melekler vahiy, tenzil, göklerden Allah katından musibet ile.

{ لِتَعْلَمُوٓا **}** *"Böylece bilesiniz!"* Ta ki, bilesiniz ve ikrar edesiniz diye.

{ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ **}** *"Allah'ın her şeye."* Gökler ve yerler ehline.

{ قَدِيرٌ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا **}** *"Kâdir olduğunu ve Allah'ın her şeyi ilmiyle kuşattığını."* Yani O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.

[4] Tefsir metninde "ebeda" sözcüğü sonraki bölümde yer almaktadır. Anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

سورة التَّحْرِيم

66- TAHRÎM SÛRESİ

Kendisinde "Tahrîm"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 12, sözcük sayısı 247 ve harf sayısı da 1.060'tır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾

1- "Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tahrîm Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ **}** *"Ey Peygamber!"* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ **}** *"Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram kılıyorsun?"* Nikâhını. Yani Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in mübarek oğlu İbrahim'in annesi Mariye-i Kıbtiyye'nin nikâhını. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onun nikâhını kendisine haram kılmıştı.

{ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَ **}** *"Eşlerinin rızasını arayarak."* Eşleri Aişe ve Hafsa'nın rızasını arzulayarak, Mariye-i Kıbtiyye'nin nikâhını haram kılmakla.

{ وَاللّٰهُ غَفُورٌ **}** *"Allah çok bağışlayan."* Seni.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhametli olandır."* Bu yemin nedeniyle.

قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾

2- "Allah size yeminlerinizi (kefaretle) çözmeyi meşrû kılmıştır. Allah sizin mevlânızdır. O, gerçekten hakkıyle bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ **}** *"Allah meşrû kılmıştır."* Allah Teâlâ açıklamıştır.

{ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْ **}** *"Size yeminlerinizi (kefaretle) çözmeyi."* Yeminlerinizin kefaretini. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yeminine kefaret ödedi ve kendi nefsine ekledi.

{ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْ **}** *"Allah sizin mevlânızdır."* Sizin koruyucunuz ve yardımcınızdır.

{ وَهُوَ الْعَلِيمُ **}** *"O, gerçekten hakkıyle bilen."* Mariye-i Kıbtiyye'yi haram kılışını.

{ الْحَكِيمُ **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Sana hükmettiği kefaret konusunda.

وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِهٖ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّاَتْ بِهٖ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِهٖ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ هٰذَا قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾

3- "Hani Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. (Fakat eşi) o sözü, başkasına haber verip, Allah da bunu Peygamber'e bildirince, (Peygamber) bir bölümünü açıklamış ve bir bölümünü

(açıklamaktan) vazgeçmişti. (Peygamber) bunu eşine haber verince eşi: 'Bunu sana kim haber verdi?' dedi. (O da:) 'Bilen ve her şeyden haberdar olan (Allah) bana haber verdi.' dedi."

{ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِهٖ **}** *"Hani Peygamber, eşlerinden birine gizlice söylemişti."* Yani Hafsa'ya.

{ حَدِيثًا **}** *"Bir söz."* Bir söz ki, onu Hazret gizlice söyledi.

{ فَلَمَّا نَبَّاَتْ بِهٖ **}** *"(Fakat eşi) o sözü, başkasına haber verip."* Hafsa Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sırrını Aişe'ye haber verdi.

{ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ **}** *"Allah da bunu Peygamber'e bildirince."* Allah Teâlâ da Hafsa'nın Aişe'ye haber verişini Peygamberine bildirdi.

{ عَرَّفَ بَعْضَهٗ **}** *"(Peygamber) bir bölümünü açıklamış."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de Hafsa'ya kendisinin Aişe'ye haber verdiği Ebûbekir ve Ömer'in hilafeti konusunu açıkladı. Haber verdiği şeyin Mariye-i Kıbtiyye ile yalnız kalışı olduğu da söylenmiştir.

{ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ **}** *"Ve bir bölümünü (açıklamaktan) vazgeçmişti."* Mariye-i Kıbtiyye'yi kendi nefsine haram kılışını ve Ebûbekir ile Ömer'in ardından hilafete kimin geçeceğini bildirmemişti.

{ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِهٖ **}** *"(Peygamber) bunu eşine haber verince."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hafsa'ya kendisinin Aişe'ye aktardığı şeyi haber verince.

{ قَالَتْ **}** *"Eşi, dedi."* Hafsa.

{ مَنْ اَنْبَاَكَ هٰذَا **}** *"Bunu sana kim haber verdi?"* Benim Aişe'ye söylediğimi kim sana haber verdi?

{ قَالَ **}** *"(O da) dedi."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu.

{ نَبَّاَنِيَ **}** *"Bana haber verdi."* Bana haber verdi.

{ الْعَلِيمُ **}** *"Bilen."* Aişe'ye dediğini bilen.

{ الْخَبِيرُ **}** *"Ve her şeyden haberdar olan (Allah)."* Benim sana söylediğimden haberdar olan.

اِنْ تَتُوبَآ اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيرٌ ٤

4- "Eğer siz ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (iyi olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Eğer Peygamber'e (karşı birbirinize) arka çıkarsanız, (bilin ki) O'nun koruyucusu Allah, Cibril ve mü'minlerin iyileridir. Ayrıca melekler de O'na arka çıkarlar."

{ اِنْ تَتُوبَآ اِلَى اللّٰهِ **}** *"Eğer siz ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (iyi olur)."* Ey Aişe, ey Hafsa, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e eziyet etmenizden ve O'na karşı isyana düşmüş olmanızdan ötürü Allah Teâlâ'ya tam bir dönüşle tevbe ederseniz.

{ فَقَدْ صَغَتْ **}** *"Çünkü sapmıştı."* Eğilim göstermişti.

{ قُلُوبُكُمَا **}** *"Kalpleriniz."* Haktan.

{ وَاِنْ تَظَاهَرَا **}** *"Eğer (karşı birbirinize) arka çıkarsanız."* Yardımlaşırsanız.

{ عَلَيْهِ **}** *"Peygamber'e."* O'na eziyet etmek ve masiyet etmekle.

{ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ **}** *"(Bilin ki) O'nun koruyucusu Allah."* O'nun koruyucusu, yardımcısı ve size karşı O'na yardım eden.

{ وَجِبْرِيلُ **}** *"Cibril."* Size karşı O'nun yardımcısı.

{ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"Ve mü'minlerin iyileridir."* Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali ve bunların dışındaki diğer mü'minler gibi mü'minlerin cümlesi O'na yardım edicidir.

{ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ **}** *"Ayrıca melekler de."* Bununla birlikte.

{ ظَهِيرٌ **}** *"O'na arka çıkarlar."* Size karşı O'na yardım ederler.

عَسٰى رَبُّهٗٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُّبْدِلَهٗٓ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكُنَّ مُسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰٓئِبٰتٍ عٰبِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ ثَيِّبٰتٍ وَّاَبْكَارًا ۝٥

5- "(Ey Peygamber eşleri!) O, sizi boşarsa, belki de Rabbi O'na, sizden daha hayırlı, kendini (Allah'a) teslim eden, inanan, gönülden itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bâkire eşler verir."

{ عَسٰى رَبُّهٗٓ **}** *"(Ey Peygamber eşleri!)... belki de Rabbi."* Umulur ki, belki sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُّبْدِلَهٗٓ **}** *"O sizi boşarsa, O'na verir."* O'nu evlendirir.

{ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكُنَّ **}** *"Sizden daha hayırlı... eşler."* Taat konusunda.

{ مُسْلِمٰتٍ **}** *"Kendini (Allah'a) teslim eden."* Dillerle ikrar eden.

{ مُّؤْمِنٰتٍ **}** *"İnanan."* Dillerle tasdik eden ve imanlarıyla kalpler.

{ قٰنِتٰتٍ **}** *"Gönülden itaat eden."* Allah Teâlâ'ya itaat edici ve onların eşleri için.

{ تٰٓئِبٰتٍ **}** *"Tevbe eden."* Günahlardan.

{ عٰبِدٰتٍ **}** *"İbadet eden."* Allah Teâlâ'yı birleyici.

{ سٰٓئِحٰتٍ **}** *"Oruç tutan."* Oruç tutan.

{ ثَيِّبٰتٍ **}** *"Dul."* Firavun'un hanımı Muzahim'in kızı Asiye.

{ وَّاَبْكَارًا **}** *"Ve bâkire."* Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın annesi İmran'ın kızı Meryem.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ۝٦

6- "Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi bir ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildikleri şeyi yapan melekler vardır."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ قُوٓا اَنْفُسَكُمْ **}** *"Kendinizi koruyun ki."* Kendi nefislerinizden ve kavminizden bertaraf ediniz.

{ وَاَهْلِيكُمْ **}** *"Ve ailenizi."* Çocuklarınızı ve hanımlarınızı.

{ نَارًا **}** *"Bir ateşten."* Diyor ki, onları edeplendirin ve onlara hayrı öğretiniz. Onları bununla cehennem ateşinden koruyunuz.

{ وَقُودُهَا **}** *"Onun yakıtı."* Onun odunları.

{ النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ **}** *"İnsanlar ve taşlardır."* Kibrit taşıdır. Kibrit taşı sıcaklık bakımından en şiddetli olan şeydir.

{ عَلَيْهَا **}** *"Onun başında."* Cehennemin üstünde.

{ مَلٰٓئِكَةٌ **}** *"Melekler vardır."* Yani Zebaniler.

{ غِلَاظٌ **}** *"Acımasız."* Büyük.

{ شِدَادٌ **}** *"Güçlü."* Kuvvetli.

{ لَا يَعْصُونَ اللهَ مَآ اَمَرَهُمْ **}** *"Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen."* Kendilerine emredilen cehennem ehline azap edilmesine.

{ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ **}** *"Ve emredildikleri şeyi yapan."* Yani Zebaniler.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

7- "Ey inkâr edenler! Bugün hiç özür dilemeyin. Siz ancak yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Ey inkâr edenler!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ **}** *"Bugün hiç özür dilemeyin."* Zira O, mazeretinizi kabul etmeyecektir.

{ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Siz ancak yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz."* Ve dünyada söylediklerinizin.

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا تُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْلَنَا اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٨

8- "Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Olur ki, Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter ve Allah'ın, Peygamber'i ve O'nunla birlikte olan mü'minleri utandırmayacağı günde, (Allah) sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. (O gün) mü'minlerin nurları, önlerinden ve yanlarından koşar da, 'Ey Rabbimiz! Bize nurumuzu tamamla ve bizi bağışla; çünkü sen, her şeye kâdirsin!' derler."

{ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ey iman edenler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ تُوبُوٓا اِلَى اللّٰهِ **}** *"Allah'a dönün."* Günahlardan.

{ تَوْبَةً نَصُوحًا **}** *"Samimi bir tevbe ile."* Kalplerinizden, sâdık ve halis bir şekilde. Samimi tevbe kalple pişmanlık, dil ile bağışlanma isteği, bedenle sökmek ve gönülden bir daha ona asla dönmemesine karar veriştir.

{ عَسٰى رَبُّكُمْ **}** *"Olur ki, Rabbiniz."* Olur ki, sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ **}** *"Sizin kötülüklerinizi örter."* Tevbe ile sizin günahlarınızı bağışlar.

{ وَيُدْخِلَكُمْ **}** *"Ve (Allah) sizi sokar."* Ahirette.

{ جَنَّاتٍ **}** *"Cennetlere."* Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْاَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ يَوْمَ **}** *"Günde."* Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ **}** *"Allah'ın, Peygamber'i utandırmayacağı."* Kâfirleri utandıracağı gibi. Diyor ki, Allah Teâlâ peygambere azap etmez.

{ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ **}** *"Ve O'nunla birlikte olan mü'minleri."* Ona iman eden Ebûbekir ve ashabı gibi mü'minlere azap etmez.

{ نُورُهُمْ يَسْعٰى **}** *"(O gün) mü'minlerin nurları, koşar da."* Aydınlatır.

{ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ **}** *"Önlerinden."* Sırat üzerinde.

{ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ **}** *"Ve yanlarından... derler."* Münafıkların nurunun gitmesinin ardından.

{ رَبَّنَآ اَتْمِمْ لَنَا **}** *"Ey Rabbimiz! Bize tamamla."* Sırat üzerinde.

{ نُورَنَا وَاغْفِرْلَنَا **}** *"Nurumuzu... ve bizi bağışla;"* Günahlarımızı.

{ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"Çünkü sen, her şeye kâdirsin."* Nuru tamamlamaya ve bağışlamaya.

يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٩﴾

9- "Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı savaş ve onlara karşı sert davran! Onların varacakları yer cehennemdir. Orası, ne kötü varılacak yerdir!"

{ يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ **}** *"Ey Peygamber! Kâfirlere karşı savaş."* Teslim oluncaya kadar Mekke kâfirleri ile kılıçla savaş.

{ وَالْمُنَافِقِينَ **}** *"Ve münafıklara."* Medine ehlinin münafıklarına engelleme ve tehdit kanalıyla dille mücadele et.

{ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ **}** *"Ve onlara karşı sert davran."* Her iki gruba karşı da sözsel ve eylemsel olarak şiddetli davran.

{ وَمَاْوٰيهُمْ **}** *"Onların varacakları yer."* Münafıkların ve kâfirlerin varacağı yer.

{ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ **}** *"Cehennemdir. Orası, ne kötü varılacak yerdir."* Onlar cehenneme varacaklardır.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾

10- "Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lut'un karısını örnek verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kulun nikâhı altında idiler. Onlara hıyanet ettiler. (Kocaları) Allah'tan (gelen) hiçbir şeyi onlardan savamadı. (Onlara), 'Haydi ateşe girenlerle birlikte siz de girin!' denildi."

Daha sonra Allah Teâlâ Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e eziyet etmeleri nedeniyle Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) ve Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın hanımlarını örnek vermek suretiyle Aişe ve Hafsa'yı korkuttu.

{ ضَرَبَ اللّٰهُ **}** *"Allah, verdi."* Allah Teâlâ açıkladı.

{ مَثَلًا **}** *"Örnek."* Sıfat.

{ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenlere."* İki kâfir kadını.

{ امْرَاَتَ نُوحٍ **}** *"Nûh'un karısı."* Vahile.

{ وَامْرَاَتَ لُوطٍ **}** *"İle Lut'un karısını."* Vaile.

{ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ **}** *"Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kulun nikâhı altında idiler."* Gönderilmiş.

{ فَخَانَتَاهُمَا **}** *"Onlara hıyanet ettiler."* Din bakımından o iki peygambere muhalefet ettiler. Dil ile mü'min olduklarını açıkladılar, kalben ise münafıklıklarını gizlediler. Yoksa fısk-u fücur ile o iki peygambere ihanette bulunmadılar. Çünkü hiçbir peygamberin hanımı asla fısk-u fücur işlemez.

{ فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا **}** *"(Kocaları) onlardan savamadı."* Onlara yarar sağlayamadı.

{ مِنَ اللهِ **}** *"Allah'tan (gelen.)"* Allah'ın azabından.

{ شَيْئًا **}** *"Hiçbir şeyi."* Küfürleriyle birlikte o ikisinin eşlerinin salahına.

{ وَقِيلَ ادْخُلَا **}** *"(Onlara), 'Haydi siz de girin!' denildi."* Ahirette.

{ النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ **}** *"Ateşe girenlerle birlikte."*[1] Cehennem ateşine. Daha sonra Allah Teâlâ Hafsa ve Aişe'yi Firavun'un hanımı Asiye bint Muzahim ve Meryem bint İmran'ı örnek göstermek suretiyle tevbe ve ihsana yöneltmek amacıyla şöyle buyurdu:

وَضَرَبَ اللهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿١١﴾

11- "Allah mü'minlere de Firavun'un karısını örnek gösterdi. O şöyle demişti: 'Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun yaptıklarından kurtar ve beni şu zalim toplumdan kurtar!'"

[1] Tefsir metni nde "en-nâr" sözcüğü önceki bölümde yer almasına rağmen meâlle uyum göstersin diye bu bölüme aldık.

{ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا **}** *"Allah örnek gösterdi."* Allah Teâlâ sıfatını açıkladı.

{ لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Mü'minlere de."* İki Müslüman hanımı.

{ امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ **}** *"Firavun'un karısını."* Asiye bint Müzahim.

{ اِذْ قَالَتْ **}** *"O şöyle demişti."* Firavun kendisine çektirdiği işkence içinde.

{ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ **}** *"Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap."* Ta ki, Firavun'un azabı bana kolay gelsin.

{ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ **}** *"Beni Firavun'dan kurtar."* Firavun'un dininden.

{ وَعَمَلِهٖ **}** *"Ve onun yaptıklarından."* Azabından.

{ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ **}** *"Ve beni şu zalim toplumdan kurtar."* Kâfir toplumdan. Bunun üzerine kocasının kâfirliği Onun imanına ve ihlasına zarara vermedi.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهٖ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾

12- "İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O, gönülden itaat edenlerdendi."

{ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا **}** *"İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi)."* Fercini korudu. Yani gömleğinin yakasını hayâsızlıklardan korudu.

{ فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا **}** *"Biz ona ruhumuzdan üfledik."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) emrimizle onun gömleğinin yakasına üfledi de o da Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'a hamile kaldı.

{ وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا **}** *"Ve Rabbinin sözlerini tasdik etti."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın kendisine söylediği; "*Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim' dedi*" sözünü tasdik etti.

{ وَكُتُبِهِ **}** *"Ve kitaplarını."* Tevrat, İncil ve diğer kitapları. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Rabbinin sözlerini*", İsa ibn Meryem ('aleyhi's-selâm)'in olmasını. Allah Teâlâ'dan "*Kün*" sözcüğü ile yaratılmış oldu ve İncil kitabını.

{ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ **}** *"O gönülden itaat edenlerdendi."* Sıkıntı ve bolluk anında Allah Teâlâ'ya itaat edenlerden idi.

سورة الْمُلْكِ

67- MÜLK SÛRESİ

Kendisinde "Mülk"ün zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir Âyet sayısı 30, sözcük sayısı 335 ve harf sayısı da 1.313'tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

1- "Mutlak hükümranlık elinde olan Allah'ın şanı ne yücedir! O, her şeye kadirdir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mülk Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ تَبَارَكَ **}** *"Şanı ne yücedir!"* Bereket sahibidir. Âyetin, "Yücedir, uludur, mukaddestir, çocuk ve ortak edinmekten beridir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ **}** *"Mutlak hükümranlık elinde olan Allah'ın şanı."* İzzetin, zilletin ve her şeyin hazinelerinin mülkü.

{ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ **}** *"O, her şeye kadirdir."* İzzet ve zillete.

اَلَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

2- "Hanginizin daha iyi iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O, mutlak üstündür, çok bağışlayıcıdır."

{اَلَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ**}** *"Ölümü yaratan O'dur."* Ölüm bir koç şeklinde yaratılmış olup her neye uğrarsa ve her ne onun kokusunu alırsa ve diri olan her neyi çiğnerse mutlaka ölür.

{وَالْحَيٰوةَ**}** *"Ve hayatı."* Hayat da ablak (siyah-beyaz karışımı bir renkte) dişi bir kısrak suretinde yaratılmıştır. Her neye uğrayıp, kokusunu alırsa mutlaka hayat bulur. Her neyi çiğnerse mutlaka hayat bulur. Eserinden neyin üzerine atılırsa o şey ancak dirilir. Eşekten yüksekçe, katırdan alçakçadır. Adımını gözün görebildiği kadar atar. Peygamberlerin bindiği at budur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ölümü yaratan O'dur*" yani nutfeyi. "*Ve hayatı*", yani canı. Yine âyette takdim tehir bulunduğu söylenilmiş, âyetin dizilişinin "Hayatı ve ölümü yaratan O'dur" şeklinde olduğu da söylenilmiştir.

{لِيَبْلُوَكُمْ**}** *"Denemek için."* Sizi hayat ile ölüm arasında sınamak için.

{اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا**}** *"Hanginizin daha iyi iş yapacağınızı."* Amel bakımından en ihlaslı olanını.

{وَهُوَ الْعَزِيزُ**}** *"O, mutlak üstündür."* Kendisine inanmayan intikam almakla.

{الْغَفُورُ**}** *"Çok bağışlayıcıdır."* Kendisine tevbe eden ve iman eden kimseye karşı.

اَلَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرٰى فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾

3- "Yedi kat göğü birbiri üstünde tabaka tabaka yaratan O'dur. Rahmân olan Allah'ın yaratmasında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?"

{ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا **}** *"Yedi kat göğü birbiri üstünde tabaka tabaka yaratan O'dur."* Kubbe misali etraflarından yapışık biri diğerinin üstünde tabaka tabaka olarak.

{ مَا تَرٰى **}** *"Göremezsin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ **}** *"Rahmân olan Allah'ın yaratmasında."* Göklerin yaratılmasında.

{ مِنْ تَفَاوُتٍ **}** *"Hiçbir uygunsuzluk."* Eğrilik.

{ فَارْجِعِ الْبَصَرَ **}** *"Gözünü çevir de bir bak."* Göğe bakışını tekrar gerçekleştir.

{ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ **}** *"Bir bozukluk görebiliyor musun?"* Yarıklık, çatlaklık, ayıp ve halel.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾

4- "Sonra gözünü tekrar çevir de bak; göz (aradığı bozukluğu bulamadan) güçsüz ve bitkin bir halde sana dönecektir."

{ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ **}** *"Sonra gözünü çevir de bak."* Göğe tekrar bakışını yönelt ve göğe bakışla tefekkür et.

{ كَرَّتَيْنِ **}** *"Tekrar."* İki kere.

{ يَنْقَلِبْ **}** *"Dönecektir."* Dönmekle.

{ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا **}** *"Göz (aradığı bozukluğu bulamadan) güçsüz bir halde sana."* Bir şey görmesinden önce küçültülmüş ve zelil kılınmış.

{ وَهُوَ حَسِيرٌ **}** *"Ve bitkin."* Yorulmuş, zayıf olmuş ümitsiz olarak.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

5- "Andolsun ki, biz, dünyaya (en yakın olan) göğü kandillerle süsledik. Bunları şeytanlara atış taneleri yaptık ve onlar için alevli ateş azabını hazırladık."

{وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا**}** *"Andolsun ki, biz, dünyaya (en yakın olan) göğü süsledik."* İlk semayı.

{بِمَصَابِيحَ**}** *"Kandillerle."* Yıldızlarla.

{وَجَعَلْنَاهَا**}** *"Bunları yaptık."* Yani yıldızları.

{رُجُومًا**}** *"Atış taneleri."* Atış.

{لِلشَّيَاطِينِ**}** *"Şeytanlara."* Onunla taşlanırlar. Kimileri delirir, kimileri bükülür, kimileri de yakılır.

{وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ**}** *"Ve onlar için hazırladık."* Ahirette şeytanlar için.

{عَذَابَ السَّعِيرِ**}** *"Alevli ateş azabını."* Yakıcı.

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ٦

6- "Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. O, ne kötü varılacak yerdir!"

{وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ**}** *"Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. O, ne kötü varılacak yerdir!"* Cehenneme gireceklerdir.

إِذَآ أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ٧

7- "Oraya atıldıkları zaman, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler."

{إِذَآ أُلْقُوا فِيهَا**}** *"Oraya atıldıkları zaman."* Cehenneme girecek olan ümmetlerden birisi, yani Yahudiler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve müşrik Araplar cehenneme atıldıklarında.

{سَمِعُوا لَهَا**}** *"Onun işitirler."* Cehennemin.

{ شَهِيقًا **}** *"Çıkardığı uğultuyu."* Eşeğin anırması gibi sesini.

{ وَهِيَ تَفُورُ **}** *"Kaynarken."* Kaynadığında.

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَآ أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾

8- "(Cehennem) neredeyse öfkesinden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara, 'Size uyarıcı (bir peygamber) gelmemiş miydi?' diye sorarlar"

{ تَكَادُ تَمَيَّزُ **}** *"(Cehennem) neredeyse çatlayacak!"* Ayrılıp dağılacak.

{ مِنَ الْغَيْظِ **}** *"Öfkesinden."* Kâfirlere karşı.

{ كُلَّمَآ أُلْقِيَ فِيهَا **}** *"Her ne zaman oraya atılsa."* Cehenneme atılsa.

{ فَوْجٌ **}** *"Bir topluluk."* Kâfirlerden bir grup. Yani Yahudiler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve diğer kâfirler.

{ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ **}** *"Onun bekçileri onlara, sorarlar."* Yani cehennemin bekçileri.

{ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ **}** *"'Size uyarıcı (bir peygamber) gelmemiş miydi?' diye."* Korkutucu bir resûl.

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَآءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾

9- "Onlar derler: 'Evet, doğrusu bize uyarıcı (bir peygamber) gelmişti; fakat biz (onu) yalan saymış ve 'Allah bir şey indirmemiştir, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz!' demiştik.'"

{ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَآءَنَا نَذِيرٌ **}** *"Onlar derler: 'Evet, doğrusu bize uyarıcı (bir peygamber) gelmişti.'"* Korkutan bir resul.

{ فَكَذَّبْنَا **}** *"Fakat biz (onu) yalan saymış."* Resûlleri.

{ وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ **}** *"Ve Allah bir şey indirmemiştir, demiştik."* Ne bir kitap indirdi ne de bize bir resûl gönderdi.

{ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا **}** *"Siz ancak."*[1] Ve resûllere demiştik ki, sizler ancak.

{ فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ **}** *"Büyük bir sapıklık içindesiniz!"* Büyük bir hata içindesiniz. Allah'a ortak koşmak.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Melekler onlara derler ki "*Siz ancak*", sizler dünyada ancak. "*Büyük bir sapıklık içindesiniz*", Allah'a ortak koşmakla büyük bir yanılgı içindesiniz.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِيْٓ اَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾

10- "Ve 'Eğer söz dinleseydik veya aklımızı kullanmış olsaydık, şu alevli ateşe girenler arasında olmazdık!' derler."

{ وَقَالُوا **}** *"Ve derler."* Cehennemin bekçilerine.

{ لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ **}** *"Eğer söz dinleseydik."* Hakka ve hidayete kulak kabartsaydık.

{ اَوْ نَعْقِلُ **}** *"Veya aklımızı kullanmış olsaydık."* Veya dünyadayken hak konusunda rağbetkâr olsaydık.

{ مَا كُنَّا فِيْٓ اَصْحَابِ السَّعِيرِ **}** *"Şu alevli ateşe girenler arasında olmazdık."* Bugün cehennem ateşinde yakıt olanlarla birlikte olmazdık.

فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِاَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾

11- "Böylece günahlarını itiraf ederler. Artık o alevli ateşe girenler, (Allah'ın rahmetinden) uzak olsunlar!"

{ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ **}** *"Böylece günahlarını itiraf ederler."* Şirk koşuşlarını itiraf ederler.

---

1 "İllâ" istisna edatı tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen meâlle uyum göstersin diye bu bölüme aldık.

{فَسُحْقًا} *"Artık (Allah'ın rahmetinden) uzak olsunlar!"* Allah Teâlâ'nın rahmetinden uzak olsunlar. Tersine çevrilsinler.

{لِاَصْحَابِ السَّعِيرِ} *"O alevli ateşe girenler."* Bugün cehennem ateşinde yakıt olanlar.

اِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

12- "Görmedikleri halde Rablerinin (azabından) korkanlara gelince; onlar için hem bağışlanma hem de büyük bir mükâfat vardır."

{اِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ} *"Rablerinin (azabından) korkanlara gelince."* Rabbleri için amel edenlere.

{بِالْغَيْبِ} *"Görmedikleri halde."* Her ne kadar O'nu görmeseler dahi.

{لَهُمْ مَغْفِرَةٌ} *"Onlar için hem bağışlanma."* Dünyada günahlarının bağışlanması.

{وَاَجْرٌ كَبِيرٌ} *"Hem de büyük bir mükâfat vardır."* Cennette ise büyük bir sevap vardır.

وَاَسِرُّوا قَوْلَكُم اَوِ اجْهَرُوا بِهِ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾

13- "Sözünüzü ister gizleyin, ister açıkça söyleyin; bilin ki O, kalplerin içindekini bilmektedir."

{وَاَسِرُّوا قَوْلَكُم} *"Sözünüzü ister gizleyin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında hile ve hıyanet ile.

{اَوِ اجْهَرُوا بِهِ} *"İster açıkça söyleyin."* Veya savaş ve vuruşma ile O'na karşı ilan ediniz.

{اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} *"Bilin ki O, kalplerin içindekini bilmektedir."* Kalplerde olan hayır ve şerri bilir.

اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾

14- "Hiç yaratan bilmez mi? O, inceliklere en iyi nüfuz eden, her şeyden haberdar olandır."

{ أَلَا يَعْلَمُ **}** *"Hiç bilmez mi?"* Gizliyi.

{ مَنْ خَلَقَ **}** *"Yaratan."* Sırrı yaratan.

{ وَهُوَ اللَّطِيفُ **}** *"O, inceliklere en iyi nüfuz eden,"* İlmi kalplerde olanı bilir.

{ الْخَبِيرُ **}** *"Her şeyden haberdar olandır."* Kalplerde olan hayır ve şerden haberdar olandır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "İlmi hayır ve şer her şeye nüfuz eder. Hayır ve şerden de haberdardır."

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

15- "Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. Öyleyse yerin omuzlarında dolaşın ve Allah'ın rızkından yeyin! Son dönüş ancak O'nadır."

{ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا **}** *"Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur."* Zelil kılıcı olarak. Dağlarla onları yumuşatmıştır.

{ فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا **}** *"Öyleyse yerin omuzlarında dolaşın."* Yeryüzünün köşe bucaklarında, etrafında yürüyünüz ve hareket ediniz. Âyetin, "Dağlarında tepelerinde ve iki dağ arasındaki yollarda" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ **}** *"Ve Allah'ın rızkından yeyin!"* O'nun rızkından yiyiniz.

{ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ **}** *"Son dönüş ancak O'nadır."* Ahirette dönüş.

ءَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾

16- "Gökte olanın, sizi yere batırmayacağından güvende misiniz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır."

{ ءَاَمِنتُمْ **}** *"Güvende misiniz?"* Ey Mekke halkı ona isyan ettiğinizde.

{ مَنْ فِي السَّمَآءِ **}** *"Gökte olanın."* Arşa istiva etmiş gökte olanın azabından.

{ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُورُ **}** *"Sizi yere batırmayacağından... O zaman yer sarsıldıkça sarsılır."* Karun'un yere batırılışı gibi, yerin en alt tabakasına doğru sizi döndürdükçe döndürür.

اَمْ اَمِنتُمْ مَنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾

17- "Yahut gökte olanın, üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden güvende misiniz? İşte (bu) tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz!"

{ اَمْ اَمِنتُمْ مَنْ فِي السَّمَآءِ **}** *"Yahut gökte olanın, güvende misiniz?"* Kendisine isyan etmeniz halinde Arş'a istiva etmiş olan gökteki yaratıcının azabından.

{ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا **}** *"Üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden."* Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kavmine taş gönderdiği gibi size de taş ile.

{ فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ **}** *"İşte (bu) tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz!"* Azapla sizi dönüştürmemin nasıl olduğumun nasıl olduğunu.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾

18- "Andolsun ki, onlardan öncekiler de yalanladılar. Ama benim karşılık olarak verdiğim azabım nasıl olmuştu?"

{ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ **}** *"Andolsun ki, onlardan öncekiler de yalanladılar."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) senin kavminden önce.

{ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ **}** *"Ama benim karşılık olarak verdiğim azabım nasıl olmuştu?"* Bak bakayım onlara azapla değiştirmem nasıl olmuştur?

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَآفَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمٰنُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

19- "Üstlerinde kanat çırparak uçan kuşları görmediler mi? Onları (havada) Rahmân olan Allah'tan başkası tutmuyor. O, gerçekten her şeyi görmektedir."

{ اَوَلَمْ يَرَوْا **}** *"Görmediler mi?"* Mekke kâfirleri.

{ اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ **}** *"Üstlerinde kuşları."* Başlarının üstlerinde.

{ صَآفَّاتٍ **}** *"Uçan."* Kanatları açık olarak.

{ وَيَقْبِضْنَ **}** *"Kanat çırparak."* Kapatarak.

{ مَا يُمْسِكُهُنَّ **}** *"Onları tutmuyor."* Açılmasından sonra.

{ اِلَّا الرَّحْمٰنُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ **}** *"(Havada) Rahmân olan Allah'tan başkası. O, gerçekten her şeyi görmektedir."* Kanat çırpmayı.

اَمَّنْ هٰذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اِنِ الْكَافِرُونَ اِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾

20- "Rahmân olan Allah'a karşı şu size yardım edecek ordunuz kimlerdir? Kâfirler ancak derin bir gaflet içinde bulunmaktadırlar!"

{ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ **}** *"Şu ordunuz kimlerdir?"* Sizin gücünüz.

{ يَنْصُرُكُمْ **}** *"Size yardım edecek."* Sizi koruyacak.

{مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ**}** *"Rahmân olan Allah'a karşı."* Rahmân'ın azabından.

{اِنِ الْكَافِرُونَ اِلَّا**}** *"Kâfirler ancak."* Kâfirler ancak.

{فِي غُرُورٍ**}** *"Derin bir gaflet içinde bulunmaktadırlar!"* Dünyanın bâtıl şeyleri ve gururu içindedirler.

اَمَّنْ هٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾

21- "(Allah) size verdiği rızkı kesiverse, size rızık verebilecek kimdir? Doğrusu onlar azgınlık ve nefret içinde direnip durmaktadırlar."

{اَمَّنْ هٰذَا**}** *"Kimdir?"* O.

{الَّذِي يَرْزُقُكُمْ**}** *"Size rızık verebilecek."*[2] Gökten yağmurla, yerden bitki ile.

{اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ**}** *"(Allah) size verdiği rızkı kesiverse."* Sizi rızıklandıracak kimdir?

{بَلْ لَجُّوا**}** *"Doğrusu onlar direnip durmaktadırlar."* Mütemadiyen sürüp gitmektedirler.

{فِي عُتُوٍّ**}** *"Azgınlık."* Hakkı kabul etmekten kaçınma içinde.

{وَنُفُورٍ**}** *"Ve nefret içinde."* İmandan uzaklaşarak.

اَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلٰى وَجْهِهٖٓ اَهْدٰٓى اَمَّنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾

22- "Şimdi yüzüstü sürünerek yürüyen mi yoksa doğru yolda dimdik yürüyen mi (varacağı yere) daha kolay ve çabuk ulaşır?"

---

2 "Ellezi" ismi mevsulu tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlasın diye bu bölüme ekledik.

{ اَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلٰى وَجْهِهٖٓ **}** *"Şimdi yüzüstü sürünerek yürüyen mi?"* Sapıklığı ve küfrü üzere ters dönerek giden. Söz konusu şahıs Ebû Cehil ibn Hişam'dır.

{ اَهْدٰٓى **}** *"Daha kolay ve çabuk ulaşır?"* Din bakımından daha doğru yoldadır.

{ اَمَّنْ يَّمْشِي سَوِيًّا **}** *"Yoksa dimdik yürüyen mi?... (varacağı yere.)"* Adil olarak.

{ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ **}** *"Doğru yolda."* Allah'ın razı olduğu din üzere giden ki bu din İslam'dır, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.

قُلْ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ قَلِيْلًا مَا تَشْكُرُوْنَ ﴿٢٣﴾

23- "De ki: 'Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!'"

{ قُلْ هُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَكُمْ **}** *"De ki: Sizi yaratan, O'dur."* Sizi yaratan O'dur.

{ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ **}** *"Size kulaklar, veren."* Hakkı ve hidayeti kendisiyle duyacağınız.

{ وَالْاَبْصَارَ **}** *"Gözler."* Hakkı ve hidayeti kendisiyle göreceğiniz.

{ وَالْاَفْـِٕدَةَ **}** *"Ve kalpler."* Yani kalpler. Hakkı ve hidayeti kendisiyle akıl edeceğiniz.

{ قَلِيْلًا مَا تَشْكُرُوْنَ **}** *"Ne kadar az şükrediyorsunuz."* Diyor ki, size yapılan iyiliklere karşı şükrünüz azdır. Âyetin, "Ne az ne de çok şükür ediyorsunuz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

قُلْ هُوَ الَّذِيْ ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٤﴾

24- "De ki: 'Sizi yeryüzünde çoğaltıp yayan O'dur. Ancak O'nun huzuruna gelip toplanacaksınız."

{قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَاَكُمْ**}** *"De ki: Sizi çoğaltıp yayan O'dur."* Sizi yaratan.

{فِي الْاَرْضِ**}** *"Yeryüzünde."* Âdem (ʻaleyhi's-selâm)'dan, Hazret-i Âdem (ʻaleyhi's-selâm)'ı da topraktan, toprağı da yerden kılan.

{وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ**}** *"Ancak O'nun huzuruna gelip toplanacaksınız."* Ahirette toplanacaksınız de amellerinize göre size karşılık verecektir.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

25- "Onlar, 'Eğer doğru söylüyorsanız, bu tehdit (ettiğiniz azap) ne zaman gelecek?' derler."

{وَيَقُولُونَ**}** *"Onlar, derler."* Yani Mekke kâfirleri.

{مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ**}** *"Bu tehdit (ettiğiniz azap) ne zaman gelecek?"* Bize vaat ettiğin.

{اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ**}** *"Eğer doğru söylüyorsanız."* Eğer bunun gerçekleşmesi hususunda doğru sözlülerden isen.

قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٦﴾

26- "De ki: 'Ona ait bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.'"

{قُلْ**}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu ʻaleyhi ve sellem) onlara de ki.

{اِنَّمَا الْعِلْمُ**}** *"Ona ait bilgi ancak."* Kıyâmetin kopuşuna ve azabın inişine dair bilgi.

{عِنْدَ اللّٰهِ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ**}** *"Allah'ın katındadır. Ben sadece bir uyarıcıyım."* Korkutan bir resulüm.

{مُبِينٌ**}** *"Apaçık."* Dilini bildiğiniz.

فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً سِيۤئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهٖ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Ama onu (azabı) yakından gördükleri zaman, inkâr edenlerin yüzleri kararacak ve (kendilerine), 'İşte sizin isteyip durduğunuz budur!' denilecek."

{ فَلَمَّا رَاَوْهُ **}** *"Ama onu (azabı) gördükleri zaman."* Yani cehennemde azabı.

{ زُلْفَةً **}** *"Yakından."* Yakından. Âyetin, "Gözle bilfiil gördükleri zaman" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ سِيۤئَتْ **}** *"Kararacak."* Azabın kötülüğünden.

{ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenlerin yüzleri."* Âyetin, "Kâfirlerin yüzleri yakılacak" anlamına geldiği de söylenmiştir'.

{ وَقِيلَ **}** *"Ve (kendilerine), denilecek."* Onlara.

{ هٰذَا **}** *"Budur."* Azap.

{ الَّذِي كُنْتُمْ بِهٖ **}** *"İşte sizin."* Dünyada iken.

{ تَدَّعُونَ **}** *"İsteyip durduğunuz."* İstediğiniz ve gerçekleşmeyeceğini söylediğiniz.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِيَ اَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

28- "De ki: 'Söyleyin bakalım; Allah beni ve benimle birlikte olanları yok etse veya bizi rahmetine sokmuş olsa, kâfirleri can yakıcı azaptan kim kurtaracak?'"

{ قُلْ اَرَاَيْتُمْ **}** *"De ki: Söyleyin bakalım."* Ey Mekke ehli.

{ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ **}** *"Allah beni yok etse."* Azapla.

{وَمَنْ مَعِيَ} *"Ve benimle birlikte olanları."* Mü'minleri.

{اَوْ رَحِمَنَا} *"Veya bizi rahmetine sokmuş olsa."* Azaptan. Diyor ki, bizi bağışla ve bize azap etme. O, bize merhamet eden ve bizi helak edecek olandır.

{فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ} *"Kâfirleri can yakıcı azaptan kim kurtaracak?"* Acıtıcı.

قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾

29- "De ki: 'İşte bu, bizim kendisine iman ettiğimiz ve güvenip dayandığımız (Allah) çok esirgeyicidir. Siz yakında kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz!'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onlara buyur ki.

{هُوَ الرَّحْمٰنُ} *"İşte bu, (Allah) çok esirgeyicidir."* Bizi kurtarır ve bize rahmet eder.

{اٰمَنَّا بِهٖ} *"Bizim kendisine iman ettiğimiz."* Kendisini tasdik ettiğimiz.

{وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا} *"Ve güvenip dayandığımız."* Ve güvendiğimiz.

{فَسَتَعْلَمُونَ} *"Siz yakında bileceksiniz!"* Azabın inişi anında.

{مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ} *"Kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu."* Apaçık bir küfür içinde olanın.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَاْتِيكُمْ بِمَآءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

30- "De ki: 'Söyleyin bakalım; suyunuz yerin dibine çekiliverse, size kim bir akarsu getirebilir?'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ اَرَاَيْتُمْ **}** *"Söyleyin bakalım."* Ey Mekke ehli ne diyorsunuz?

{ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ **}** *"Suyunu... çekiliverse."* Zemzem suyunuz olsa.

{ غَوْرًا **}** *"Yerin dibine."* Kovalar kendisine ulaşamayacak kadar yerin dibine geçse.

{ فَمَنْ يَاْتِيكُمْ بِمَآءٍ مَعِينٍ **}** *"Size kim bir akarsu getirebilir?"* Kovaların kendisine ulaştığı açık bir suyu. Âyetin, "Nûn ve Kalem'i yaratanın dışında size kaynak suyunu kim getirecek?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْقَلَمِ

68- KALEM SÛRESİ

Kendisinde "Nûn"un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 52, sözcük sayısı 300 ve harf sayısı da 1.256'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾

1- "Nûn. Kalem'e ve onların yazdıklarına yemin olsun ki."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nûn/Kalem Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{نٓ} *"Nûn."* Diyor ki, Allah Teâlâ Nûn'a kasem etmiştir. Nûn, yerleri sırtında taşıyan balıktır. Bu balık sudadır. Altında da öküz vardır. Öküzün altında kaya, kayanın altında ise de nemli toprak vardır. O nemli toprağın altında ne olduğunu da Allah'tan başkası bilmez. Balığın isminin Livaş veya Lüveyha olduğu söylenmiştir. Öküzün isminin de Behemut, kimileri de telehut olduğunu söylemiştir. Kimileri de Livuta olduğu söylemiştir. Bu balık bir denizdedir. Ona Udvas olduğu da söylenmiştir. O da büyük bir deniz içindeki küçük bir öküz gibidir. Bu denizde içi boş bir kayanın içindedir. Bu kayada 4.000 yarık vardır. Bu yarıktan sular yeryüzüne çıkar.

Nûn'un, Rab Teâlâ'nın isimlerinden birisi olduğu da söylenmiştir. Bu isim Nûnu'r-Rahmân'dır. Nûn'un, okka olduğu da söylenmiştir.

{ وَالْقَلَمِ **}** *"Kalem'e."* Allah Teâlâ "kalem"e yemin etmiştir. Bu kalem nurdan bir kalemdir. Uzunluğu yer ile gök arası kadardır. Zikr-i Hâkim'in yani Levh-i Mahfuz'un kendisiyle yazıldığı kalemdir. Kalem'in meleklerden birisi olduğu da söylenmiştir. Allah Teâlâ onun adına yemin etmiştir.

{ وَمَا يَسْطُرُونَ **}** *"Ve onların yazdıklarına yemin olsun,"* Allah Teâlâ meleklerin yazdığı âdemoğlunun amellerine yemin etmiştir.

مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾

2- "Sen Rabbinin nimeti sayesinde mecnûn değilsin!"

{ مَآ اَنْتَ **}** *"Sen değilsin!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin nimeti sayesinde."* Peygamberlik ve İslam ile.

{ بِمَجْنُونٍ **}** *"Mecnûn."* Deliren. Bundan dolayı kasem olmuştur.

وَاِنَّ لَكَ لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾

3- "Şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır."

{ وَاِنَّ لَكَ **}** *"Şüphesiz senin için vardır."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَاَجْرًا **}** *"Bir mükâfat."* Cennette peygamberlik ve İslam ile sevap vardır.

{ غَيْرَ مَمْنُونٍ **}** *"Bitip tükenmeyen."* Noksanlaştırılmayan, bulanıklaştırılmayan ve bu nimetle başa kalkılmayan.

وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾

4- "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin."

{ وَاِنَّكَ **}** *"Sen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ **}** *"Elbette yüce bir ahlâk üzeresin."* Allah'a keremli şerefli bir din üzere. Büyük bir lütuf üzere olduğu da söylenmiştir. Huluk şeklinde okunması halinde âyet, Allah Teâlâ'nın kendisiyle ikramda bulunduğu güzel ahlak anlamına gelir.

فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾

5- "Yakında sen de göreceksin, onlar da."

{ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ **}** *"Yakında sen de göreceksin onlar da."* Görecek ve bileceksin, onlar da kendilerine azabın inişi anında görecek ve bilecekler.

بِاَيِّيكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾

6- "Hanginizde delilik olduğunu!"

{ بِاَيِّيكُمُ الْمَفْتُونُ **}** *"Hanginizde delilik olduğunu!"* Delilik.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾

7- "Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapan kişiyi en iyi bilendir, doğru yol üzerinde olanları da en iyi bilen O'dur."

{ اِنَّ رَبَّكَ **}** *"Doğrusu Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ **}** *"Kendi yolundan sapan kişiyi en iyi bilendir."* Dininden ki, bu, Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ **}** *"Doğru yol üzerinde olanları da en iyi bilen O'dur."* Dinine bu da Ebûbekir ve ashabıdır.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾

8- "Öyleyse sen (gerçeği) yalan sayanlara boyun eğme!"

{ فَلَا تُطِعِ **}** *"Öyleyse sen boyun eğme!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ الْمُكَذِّبِينَ **}** *"(Gerçeği) yalan sayanlara."* Allah'ı ve kitabı yalanlayana, yani Mekke ehlinin liderlerine.

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾

9- "Onlar isterler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana karşı yumuşak davransınlar."

{ وَدُّوا **}** *"Onlar isterler ki."* Arzularlar.

{ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ **}** *"Sen yumuşak davranasın da onlar da sana karşı yumuşak davransınlar."* Onlara yumuşakça davranasın da onlar da sana yumuşakça davranalar. Âyetin, "Sen onlarla mutabakat gösteresin de onlar da seninle mutabakat göstereler, onlara yağcılık yapasın da onlar da sana yağcılık yapalar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ ﴿١٠﴾

10- "Yine sen çok yemin edene, değersize *itaat etme*."

{ وَلَا تُطِعْ **}** *"Yine sen itaat etme."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ كُلَّ حَلَّافٍ **}** *"Çok yemin edene."* Allah Teâlâ'ya çokça yalan söyleyene.

{ مَهِينٍ **}** *"Değersize."* Allah'ın dininde zayıf olan. Söz konusu şahıs Velid ibn Muğire el-Mahzumî'dir.

هَمَّازٍ مَشَّآءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾

11- "Kusur arayıp kınayana, durmadan söz taşıyana."

{ هَمَّازٍ } *"Kusur arayıp kınayana."* Sürekli yeren, kınayan, insanların önünden ve arkasından çekiştirip duran.

{ مَشَّآءٍ بِنَمِيمٍ } *"Durmadan söz taşıyana."* İnsanların arasında bozgunculuk amacıyla koğuculuk yapan.

مَنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ﴿١٢﴾

12- "Hayra engel olana, saldırgana, günahkâra."

{ مَنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ } *"Hayra engel olana,"* İslam'a, kişi ile oğlu, kişi ile kardeşi ve akrabaları arasına girip engel olan.

{ مُعْتَدٍ } *"Saldırgana."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Hakka karşı despot ve onlara karşı çokça zalim olan kimseye.

{ اَثِيمٍ } *"Günahkâra."* Fâcir.

عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾

13- "Kaba ve haşin kimseye, bütün bunlardan sonra kötülükle de damgalanmış (kimselerden hiçbirine)."

{ عُتُلٍّ } *"Kaba ve haşin kimseye."* Bâtıl yolla ve yalanla düşmanlığı çok şiddetli olana. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Kaba ve haşin kimseye*", obur, çokça su içen, cismi sağlıklı, karnı dolu.

{ بَعْدَ ذٰلِكَ } *"Bütün bunlardan sonra."* Bununla birlikte.

{ زَنِيمٍ } *"Kötülükle de damgalanmış (kimselerden hiçbirine)."* Bir kavimden olmadığı halde o kavme ilsak edilmiş. Âyetin, "Küfürde, şirkte, fısk-u fücurda, kötülükte şöhret bulmuş" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, keçinin kulağının kesik oluşu gibi, onun da kulağı kesiktir, anlamına geldiği de söylenmiştir.[1]

---

1 a) İmam Buhârî (عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ) "*Cahil ve kaba, üstelik kulağı kesik olana*" ilahî buyruğu hakkında Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "O, Kureyş'ten bir adamdır ki, kulağında davar küpesi (veya kesiği) gibi bir sarkıntısı vardır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kalem Sûresi, 4917 nolu hadis.

b) (عُتُلٍّ) sözcüğü, küfründe şiddetli ve kaba anlamına gelmektedir. Araplar her şiddetli ve kuvvetli kişiye utul derler.

Ferra (عُتُلٍّ) sözcüğü hakkında şu açıklamalarda bulunur: Bu yerde 'utull' sözcüğü bâtıl üzere düşmanlığı çok şiddetli olan kimse demektir. *Meâni'l-Kur'an*, c. 3, s. 173.

c) (بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ) "*Üstelik kulağı kesik olana*." İmam Buhârî'nin tahric ettiği hadise göre; İbn Abbâs bu âyeti; "O Kureyş'ten bir adamdır ki, kulağında davar küpesi (veya kesiği) gibi bir sarkıntısı vardır" diye tefsir etmiştir.

İbn Abbâs'ın bu tefsirinin üzerinde durulması gerekmektedir. Bu tefsirde kötü ahlak olarak nitelendirebileceğimiz bir şey bulunmamaktadır. Zira insanın böyle bir yaratılışta dahlinin bulunmadığını ve kendi ihtiyariyle böyle yaratılmadığını biliyoruz. Ancak İbn Abbâs gibi bir şahsiyetin de bunu o şahsı kınama amaçlı olarak söylemesini varsaymak da uzak bir olasılıktır. Galiba İbn Abbâs, bu sözlerle âyette söz konusu edilen kişi tanınsın diye söylemiştir. Yani diğer bir ifadeyle şahsı bedensel özelliğiyle tanıtmıştır. Ayrıca "zenim" sözcüğünün anlamına da bir açıklama getirmiş olmayı istemiş olabilir.

Nitekim Taberî, "Zenim" sözcüğü hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakilde şöyle demektedir: "Tanıtılıp da kulağı kesik olan falanca denilinceye kadar tanınmayan kişidir." Dedi ki: "Kendisiyle tanındığı, boynunda bir sarkıntısı bulunmaktaydı." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 69.

Taberî'nin rivayet ettiği bu haberin isnadında İbn Müsenna, Abdülala, Dâvûd ve İkrime bulunmaktadır. İbn Müsenna, Dâvûd ve İkrime'nin tercüme-i hallerini sunmuştuk. Bunlar sika kişilerdir.

Abdülala: Sikadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 465, 784 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 146, 3115 nolu madde.

Bu açıklamalara göre; isnad zincirindeki bütün raviler sikadır ve hepsi de haberi birbirinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 425; c.6, s. 97, 199 nolu madde, c. 3, s. 204, 388 nolu madde. Haber sahihtir.

d) Âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs'tan başka başka görüşler de nakledilmiştir:

1- Hâkim'in, (عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ) "*cahil ve kaba üstelik kulağı kesik olana*" ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği görüş: Koyunun kulağındaki kesiklikle tanındığı gibi, şerle tanınan kimsedir. Hâkim bu haberin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak tahric etmediklerini belirtir ve Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 499, Kitabü't-Tefsir.

2- İbn Cerir'in Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği haber: Zenim, kötü adla anılan, kavme bitişmiş kimse kimsedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 25. Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yapılan nakillerin her ne kadar zayıf olduğunu belirttikse de Taberî bu görüşü sahih kanalla da aktarmıştır. Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o, zenim sözcüğü hakkında şöyle de-

اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِيْنَ ﴿١٤﴾

14- “Mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme!”

{ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِيْنَ **}** *“Mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme!”* Diyor ki, ona itaat etme. Her ne kadar mal ve çocuk sahibi olsa dahi. 9.000 miskal gümüş mala sahipti ve 10 tane de çocuğu vardı.

اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٥﴾

15- “Âyetlerimiz okunduğu zaman o, ‘Öncekilerin masalları!’ der.”

---

miştir: “Kusurları ile tanınan kimse olduğu da söylenmiştir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 26 Bu rivayetlerin senedi sahihtir.

3- İbn Cerir'in Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği diğer bir görüş: “Kendisinden şüphelenilen şerli bir kimsedir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 25-26.

4- İbn Cerir'in Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği görüş: “Çokça zulmeden kimse.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 26.

e) İbn Abbâs'tan yapılan nakillerle altı farklı görüş aktarıldığı ortaya çıkmaktadır. Ancak bu görüşleri cem etmek pekala mümkündür: Bu âyetler, söz konusu nitelikleri kendisinde toplayan bir kişi hakkında nazil olmuştur. İlk iki rivayette görüldüğü gibi, diğerleri ise hasebine ve yapısına ilişkin kusurlardır. Bu şahıs her kim ise Kureyş'ten olmadığı halde onlara bitişmiş olan, çokça zulmeden ve şer yapmakla tanınan bir kimsedir. Sözcüğün bütün bu anlamları içinde barındırdığı da olasılık dahilindedir. Zira kelimenin aslı alamet anlamına gelmektedir. Koyunun boğazındaki sarkan cilt parçasına kullanıldığı gibi, koyunun kulağının kesilmesinden sonra sarkan deri parçasına da kullanılmaktadır. İlk verilen anlama göre; âyetin anlamı bu nitelikteki birisini tavsif eden kelimeyle uyum göstermektedir.

Kötü bir adla anılan ve o kavimden olmadığı halde sonradan o kavme eklenen birisinin zenim olarak isimlendirilmesi de koyunda sarkık bir şekilde duran cilt sarkıntısı gibi, o topluluk arasında fazlalık gibi duran kimsedir. Nitekim Hassan ibn Sabit'in şiiri de bunu ifade etmektedir:

“Ve ente zenîmin nîte fi âl-i Hâşimin kema nîte halfe'r-rakibi'l-kadehü'l-ferdü.”

Sen Hâşimoğullarına ilave edilmiş bir kimsesin,
Binicinin arkasına tek bir okun eklendiği gibi.

Çokça zulmeden ve kötülükle tanınan bir kimsenin zenim olarak isimlendirilmesi de açıktır. Zira artık bu, onun için bir özellik ve nitelik yerine geçmiştir. Bu özelliğiyle tanınmaktadır.

{ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ **}** *"Okunduğu zaman."* Kendisine okunduğunda.

{ اٰيَاتُنَا **}** *"Âyetlerimiz."* Emir ve nehiyle Kur'an.

{ قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ **}** *"O, 'Öncekilerin masalları' der."* Kendi zamanlarındaki öncekilerin sözleridir ve yalanlarıdır.

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

16- "Biz, yakında onun burnuna damga vurup işaretleyeceğiz!"

{ سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ **}** *"Biz, yakında onun burnuna damga vurup işaretleyeceğiz!"* Yüzüne vuracağız. Âyetin, burnuna vuracağız, anlamına geldiği de söylenmiştir. Yüzü simsiyah olacaktır anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اِذْ اَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾

17- "Biz, vaktiyle 'bahçe sahipleri'ni sınadığımız gibi, bunları da sınayacağız. Hani o bahçe sahipleri sabah olurken (kimse görmeden) bahçenin meyvelerini devşireceklerine yemin etmişlerdi."

{ اِنَّا بَلَوْنَاهُمْ **}** *"Biz, bunları da sınayacağız."* Mekke ehlini bağışlanma talebini terk etmeleri nedeniyle Bedir Savaşı'nda öldürme, sürgün ve hezimet ile sınayacağız. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in, Bedir Savaşı'nın ardından beddua etmesi nedeniyle yedi yıl açlık ve kıtlıkla sınayacağız.

{ كَمَا بَلَوْنَآ **}** *"Vaktiyle sınadığımız gibi."* Açlık ve bahçelerini yakmakla sınadığımız gibi.

{ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ **}** *"Bahçe sahiplerini."* Darvan oğullarından bahçe ehline.

{ اِذْ اَقْسَمُوا **}** *"Hani o bahçe sahipleri yemin etmişlerdi."* Allah adına yemin ettiler.

{ لَيَصْرِمُنَّهَا **}** *"(Kimse görmeden) bahçenin meyvelerini devşireceklerine."* Bütününü devşireceklerine.

{ مُصْبِحِينَ **}** *"Sabah olurken."* Tan yerinin ağarması anında.

وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾

18- "(Meyveleri) Allah dilerse toplarız, da demiyorlardı."

{ وَلَا يَسْتَثْنُونَ **}** *"(Meyveleri) Allah dilerse toplarız, da demiyorlardı."* İnşaallah demediler.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُونَ ﴿١٩﴾

19- "Oysa onlar daha uykuda iken, Rabbinden gelen bir âfet bahçeyi sarıverdi."

{ فَطَافَ عَلَيْهَا **}** *"Oysa bahçeyi sarıverdi."* Bahçenin üstünü.

{ طَآئِفٌ **}** *"Bir âfet."* Azap.

{ وَهُمْ نَآئِمُونَ مِنْ رَبِّكَ **}** *Onlar daha uykuda iken "Rabbinden gelen."* Geceleyin.

فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾

20- "(Öyle ki, bahçe) kapkara kesildi."

{ فَأَصْبَحَتْ **}** *"(Öyle ki, bahçe)kesildi."* Bahçe yanmış.

{ كَالصَّرِيمِ **}** *"Kapkara."* Karanlık gece gibi.

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾

21- "Sabah olurken onlar birbirine seslendiler."

{ فَتَنَادَوْا **}** *"Onlar birbirine seslendiler."* Birbirlerine şöyle nida ettiler:

{ مُصْبِحِينَ **}** *"Sabah olurken."* Tan yerinin ağarması anında.

اَنِ اغْدُوا عَلٰى حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾

22- "Eğer ürününüzü toplayacaksanız, erkenden tarlanızın başına gidin!"

{ اَنِ اغْدُوا عَلٰى حَرْثِكُمْ **}** *"Erkenden tarlanızın başına gidin."* Yani bahçelere.

{ اِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ **}** *"Eğer ürününüzü toplayacaksanız."* Yoksulların bilmesinden önce engelleyici olarak.

فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Hemen gittiler, aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı."

{ فَانْطَلَقُوا **}** *"Hemen gittiler."* Bahçelere.

{ وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ **}** *"Aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı."* Kendi aralarında gizli bir sözle şöylece sırlaşıyorlardı.

اَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾

24- "'Bugün bahçede sakın yanınıza bir yoksul girmesin!' diyorlardı."

{ اَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ **}** *"'Bugün bahçede sakın yanınıza bir yoksul girmesin' diyorlardı."* Yani bahçeye.

وَغَدَوْا عَلٰى حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- "(Yoksullara yardıma) güçleri yettiği halde, onları yardımdan mahrum etmek niyetiyle erkenden bahçeye gittiler."

{ وَغَدَوْا **}** *"(Yoksullara yardıma) Erkenden bahçeye gittiler."* Kinle. Âyetin, bahçelerine anlamına geldiği de söylenmiştir.

{عَلٰى حَرْدٍ قَادِرِينَ} *"Onları yardımdan mahrum etmek niyetiyle güçleri yettiği halde."* Ürününün toplanmasına.

فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوٓا اِنَّا لَضَآلُّونَ ﴿٢٦﴾

26- "Bahçeyi (kapkara) görünce, 'Biz herhalde yanlış gelmişiz!' dediler."

{فَلَمَّا رَاَوْهَا} *"Bahçeyi (kapkara) görünce."* Yani bahçeleri yanmış olarak gördüklerinde.

{قَالُوٓا اِنَّا لَضَآلُّونَ} *"'Biz herhalde yanlış gelmişiz' dediler."* Yolu bulamamışız. Yanlış yola girdiklerini sandılar da sonra şöyle dediler:

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾

27- "(Gerçeği anlayınca da), 'Ama hayır, biz üründen yoksun bırakılmışız!' dediler."

{بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ} *"(Gerçeği anlayınca da), Ama hayır, biz üründen yoksun bırakılmışız, dediler."* Kötü niyetimiz nedeniyle bahçenin menfaatinden mahrum bırakıldık.

قَالَ اَوْسَطُهُمْ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾

28- "İçlerinden en anlayışlı olanı şöyle dedi: 'Ben size, Allah'ı tesbih etsenize!' dememiş miydim?"

{قَالَ اَوْسَطُهُمْ} *"İçlerinden en anlayışlı olanı şöyle dedi."* Yaş bakımından ortanca olanı. Âyetin, "Söz bakımından en adaletli olanı" anlamına geldiği de söylenmiştir. Yine, akıl ve rey açısından en erdemli olanı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ} *"Ben size, Allah'ı tesbih etsenize dememiş miydim?"* İstisna etseydiniz ya. Onlar yemin ettiklerinde ortancaları kendilerine bu sözleri söylemişti.

قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾

29- "(Bunun üzerine), 'Rabbimizi tesbih ederiz, doğrusu biz (kendi, kendimize) yazık etmişiz!' dediler."

{ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَآ **}** *"(Bunun üzerine), 'Rabbimizi tesbih ederiz' dediler."* Rabbimizden bağışlanma diliyoruz.

{ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ **}** *"Doğrusu biz (kendi, kendimize) yazık etmişiz."* İsyan edişimiz ve istisnayı terk edişimiz ve yoksulları mahrum bırakışımız nedeniyle kendi kendimize zarar verdik.

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Ardından suçu birbirlerinin üstüne atmaya başladılar."

{ فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ **}** *"Ardından suçu birbirlerinin üstüne atmaya başladılar."* Birbirlerini kınamaya başladılar. Onlardan birisi: "Ey falanca bunu sen bize yaptın" diyordu. Diğeri de "Ey falanca sen bunu bize yaptın" diyordu.

قَالُوا يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾

31- "(Sonunda) şöyle dediler: 'Yazıklar olsun bize! Biz gerçekten azgın kimselermişiz!'"

{ قَالُوا **}** *"(Sonunda) şöyle dediler:"* Bütünü.

{ يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا طَاغِينَ **}** *"Yazıklar olsun bize! Biz gerçekten azgın kimselermişiz."* Yoksullardan engellememiz nedeniyle isyan edicilerden olduk.

عَسٰى رَبُّنَآ اَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَآ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir; çünkü biz artık Rabbimizin hoşnutluğunu diliyoruz!"

{عَسٰى رَبُّنَآ} *"Belki Rabbimiz."* Umulur ki, belki sözcüğü Allah hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{اَنْ يُّبْدِلَنَا} *"Bize verir."* Rabbimiz bize ahirette buna karşılık başka bir şey verir.

{خَيْرًا مِّنْهَآ} *"Bunun yerine daha iyisini."* Bu bahçeden.

{اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا رَاغِبُوْنَ} *"Çünkü biz artık Rabbimizin hoşnutluğunu diliyoruz!"* Rağbetimiz Allah'adır.

كَذٰلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٣﴾

33- "İşte azap böyledir! Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!"

{كَذٰلِكَ الْعَذَابُ} *"İşte azap böyledir!"* Nasıl ki, bunun ardından açlık ve bahçeleri yakıldığı gibi, dünyada sahip olduğu maldan Allah'ın hakkını engelleyen.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "İşte azap böyledir. İşte dünya azabı bu şekildedir." Mekke ehlinin öldürülme ve açlıkla azablandırıldığı gibi dünya azabı da bu şekildedir.

{وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ} *"Ahiret azabı ise."* Tevbe etmeyen kimseye.

{اَكْبَرُ} *"Elbette daha büyüktür."* Allah'ın dünyadaki azabından.

{لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ} *"Keşke bilselerdi!"* Mekke ehli. Ancak bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٣٤﴾

34- "Hiç kuşkusuz takva sahipleri için, Rableri katında nimetleri bol cennetler vardır."

{اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ} *"Hiç kuşkusuz takva sahipleri için, vardır."* Küfür, şirk ahlaksızca davranışlardan.

{ عِنْدَ رَبِّهِمْ **}** *"Rableri katında."* Ahirette.

{ جَنَّاتِ النَّعِيمِ **}** *"Nimetleri bol cennetler."* Nimetleri tükenmeyen sürekli olan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Utbe ibn Rebia: "Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına cennet ve nimet hakkında söylediği sözler doğru ise dünyada onlardan daha faziletli olduğumuz gibi, kuşkusuz ahirette de onlardan daha faziletliyiz" deyince bu âyet-i kerime nazil oldu.

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾

35- "Biz Allah'a teslimiyet gösterenleri, günahkârlarla bir tutar mıyız?"

{ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ **}** *"Biz Allah'a teslimiyet gösterenleri, bir tutar mıyız?"* Cennette Müslümanların sevabı.

{ كَالْمُجْرِمِينَ **}** *"Günahkârlarla."* Müşriklerin sevabı gibi. Onlar cehennem ehlidirler. Âyetin, "Müşriklerin ahirette sevabını Müslümanların sevabı gibi mi kılacağız?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?"

{ مَا لَكُمْ **}** *"Size ne oluyor?"* Ey Mekke ehli!

{ كَيْفَ تَحْكُمُونَ **}** *"Nasıl hüküm veriyorsunuz?"* Kendi nefisleriniz için ne kötü hüküm veriyorsunuz.

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾

37- "Yoksa size ait bir kitap var da (bu bâtıl inançları) onda mı okuyorsunuz?"

{ أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ **}** *"Yoksa size ait bir kitap var da (bu bâtıl inançları) onda mı okuyorsunuz?"* Okuyorsunuz.

اِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Onda, size istediğiniz her şey serbesttir, (diye mi yazıyor?)"

{ اِنَّ لَكُمْ فِيهِ **}** *"Onda... size (diye mi yazıyor?)"* Kitapta.

{ لَمَا تَخَيَّرُونَ **}** *"İstediğiniz her şey serbesttir."* Ahirette, cennette arzuladığınız.

اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾

39- "Yoksa 'Siz neye hükmederseniz, sizin için o vardır.' diye, sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyâmet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?"

{ اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ **}** *"Yoksa sizin lehinize olarak verilmiş, kesin sözler mi var?"* Ahidler.

{ عَلَيْنَا **}** *"Tarafımızdan."* Yeminlerle.

{ بَالِغَةٌ **}** *"Geçerli."* Sağlam.

{ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ **}** *"Kıyâmet gününe kadar... siz neye hükmederseniz, sizin için o vardır, diye."* Cennette kendi nefisleriniz için hükmettiğiniz.

سَلْهُمْ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- "Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak?"

{ سَلْهُمْ **}** *"Sor onlara."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ **}** *"Bu iddiayı onların hangisi."* Dediklerini.

{ زَعِيمٌ **}** *"Savunacak?"* Kefildir.

اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ فَلْيَاْتُوا بِشُرَكَآئِهِمْ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٤١﴾

41- "Yoksa kendilerinin ortakları mı var? Sözlerinde doğru iseler ortaklarını çağırsınlar!"

{اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ} *"Yoksa kendilerinin ortakları mı var?"* İlahları mı?

{فَلْيَاْتُوا بِشُرَكَآئِهِمْ} *"Ortaklarını çağırsınlar!"* İlahlarını.

{اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ} *"Sözlerinde doğru iseler."* Önceden ve şimdi dedikleri gibi kendilerinin var ise.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

42- "O (kıyâmet) günü paçalar sıvanır (iş kızışır) secdeye davet olunurlar, fakat güç yetiremezler."

{يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ} *"O (kıyâmet) günü paçalar sıvanır (iş kızışır)"* Bir işten. Onlar dünyada bu işe karşı körlük içinde idiler. Âyetin, "Şiddetli korkunç bir işten" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Kendileri ile Rabbleri arasında alametten" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ} *"Secdeye davet olunurlar."* Onların "Vallahi bizler müşrikler ve münafıklardan değil idik" sözlerinin ardından.

{فَلَا يَسْتَطِيعُونَ} *"Fakat güç yetiremezler."* Secde etmeye. Demirden kaleler gibi dimdik kaskatı bir şekilde kalırlar.

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Gözleri horluktan öne eğik bir halde kendilerini zillet kaplar. Halbuki onlar sağlıklarında da secdeye davet ediliyorlardı."

{خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ} *"Gözleri horluktan öne eğik bir halde."* Gözleri zelil bir şekilde. Herhangi bir hayır görmezler.

{تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ} *"Kendilerini zillet kaplar."* Onların üstünde karartı gibi çıkmıştır. Bu yüzlerdeki siyahlıktır.

{ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ **}** *"Halbuki onlar davet ediliyorlardı."* Dünyada iken.

{ اِلَى السُّجُودِ **}** *"Secdeye."* Allah'a tevhidle boyun eğişe. Ancak tevhid ile Allah Teâlâ'ya boyun eğmiyorlardı.

{ وَهُمْ سَالِمُونَ **}** *"Sağlıklarında da."* Sıhhat ve afiyetli oldukları bir haldeyken.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Sen bu sözü (Kur'an'ı) yalanlayanı bana bırak. Biz onları bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştıracağız."

{ فَذَرْنِي **}** *"Sen bana bırak."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِ **}** *"Bu sözü (Kur'an'ı) yalanlayanı."* Bu Kitabı.

{ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ **}** *"Biz onları yavaş yavaş azaba yaklaştıracağız."* Onları alacağız. Yani Kur'an ile alay edenleri.

{ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ **}** *"Bilmedikleri bir yönden."* Onlar hissetmeksizin. Allah Teâlâ onları aynı gün ve gece içinde helak etti. Bunlar beş kişi idiler.

وَأُمْلِي لَهُمْ اِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾

45- "Şimdilik kendilerine süre tanıyorum. Doğrusu benim tuzağım sağlamdır."

{ وَأُمْلِي لَهُمْ **}** *"Şimdilik kendilerine süre tanıyorum."* Onlara mühlet veriyorum.

{ اِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ **}** *"Doğrusu benim tuzağım sağlamdır."* Azabım şiddetlidir.

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾

46- "Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da, onlar bu yüzden ağır bir borç yükü altında mı kalıyorlar?"

{ اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ **}** *"Yoksa sen onlardan istiyorsun da."* Mekke ehlinden istiyorsun.

{ اَجْرًا **}** *"Bir ücret."* Bir karşılık ve iman etmeleri halinde bir rızık mı?

{ فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ **}** *"Onlar bu yüzden bir borç altında mı kalıyorlar?"* Borcun.

{ مُثْقَلُونَ **}** *"Ağır... yükü."* İcabet etmek.

اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

47- "Yahut gaybın bilgisi onların yanında da onlar mı (oradan istedikleri bilgiyi) yazıyorlar?"

{ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ **}** *"Yahut gaybın bilgisi onların yanında da."* Levh-i Mahfuz.

{ فَهُمْ يَكْتُبُونَ **}** *"Onlar mı (oradan istedikleri bilgiyi) yazıyorlar?"* Ondan mı bakıp yazıyorlar? Seninle tartıştıkları şeyi Levh-i Mahfuz'a bakıp mı yazıyorlar?

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾

48- "Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle ve balık sahibi (Yunus) gibi olma! Hani o, sıkıntıdan yutkunarak Rabbine niyaz etmişti."

{ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ **}** *"Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle."* Rabbinin risaletini tebliğ konusunda. Âyetin, "Rabbinin hükmüne rıza göster" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَكُنْ **}** *"Ve olma."* Sızlanan, Allah'ın emri konusunda kalbi sıkışan.

{ كَصَاحِبِ الْحُوتِ **}** *"Balık sahibi (Yunus) gibi."* Yunus ibn Metta ('aleyhi's-selâm)'ın sızlanması gibi.

{ اِذْ نَادٰى **}** *"Hani o, Rabbine niyaz etmişti."* Zira o, balığının karnında Rabbine dua etmişti.

{ وَهُوَ مَكْظُومٌ **}** *"Sıkıntıdan yutkunarak."* Kederli, çok sıkıntılı bir haldeyken.

لَوْلَآ اَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهٖ لَنُبِذَ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾

49- "Eğer Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı o, mutlaka kınanmış olarak, ıssız bir diyara atılacaktı."

{ لَوْلَآ اَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهٖ **}** *"Eğer Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı."* Rabbinden bir rahmet.

{ لَنُبِذَ **}** *"O, mutlaka atılacaktı."* Kuşkusuz atılacaktı.

{ بِالْعَرَآءِ **}** *"Issız bir diyara."* Sahraya.

{ وَهُوَ مَذْمُومٌ **}** *"Kınanmış olarak."* Kınanmış günahkâr olarak.

فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهٗ فَجَعَلَهٗ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٥٠﴾

50- "Fakat ardından Rabbi onu seçti ve onu sâlihlerden kıldı."

{ فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهٗ **}** *"Fakat ardından Rabbi onu seçti."* Rabbi onu tevbe ile seçti.

{ فَجَعَلَهٗ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ **}** *"Ve onu sâlihlerden kıldı."* Resûllerden.

وَاِنْ يَّكَادُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُوْلُوْنَ اِنَّهٗ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٥١﴾

51- "O inkâr edenler, zikri (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle yıkıp devireceklerdi! Hâlâ da 'Hiç şüphe yok, O bir delidir!' derler."

{ وَاِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"O inkâr edenler, neredeyse."* Mekke kâfirleri.

{ لَيُزْلِقُونَكَ **}** *"Seni yıkıp devireceklerdi!"* Seni yere yıkacaklardı.

{ بِاَبْصَارِهِمْ **}** *"Gözleriyle."* Âyetin, "Sana göz değdirmek amacıyla dikkatlice bakıyorlardı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ **}** *"Zikri (Kur'an'ı) işittikleri zaman."* Senin Kur'an okuyuşunu.

{ وَيَقُولُونَ **}** *"Hâlâ da derler."* Yani Mekke kâfirleri.

{ اِنَّهُ **}** *"Hiç şüphe yok, O."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kastetmektedirler.

{ لَمَجْنُونٌ **}** *"Bir delidir."* Tıkanıp duran.

وَمَا هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

52- "Oysa o (Kur'an), âlemler için ancak bir öğüttür."

{ وَمَا هُوَ **}** *"Oysa o (Kur'an),"* Yani Kur'an.

{ اِلَّا ذِكْرٌ **}** *"Ancak bir öğüttür."* Bir öğüttür.

{ لِلْعَالَمِينَ **}** *"Âlemler için."* Cin ve insanlar için.

سورة الْحَاقَّةِ

69- HAKKA SÛRESİ

Kendisinde "Hakka"nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 52, sözcük sayısı 256 ve harf sayısı da 1.480'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلْحَآقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَآقَّةُ ﴿٢﴾

1-2- "Gerçekleşecek olan, nedir, o gerçekleşecek olan?"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hakka Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَلْحَآقَّةُ مَا الْحَآقَّةُ **}** *"Gerçekleşecek olan, nedir, o gerçekleşecek olan?"* Diyor ki, kıyâmet günü nedir? Allah Teâlâ bu soruyla Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i dehşete düşürtüyor.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْحَآقَّةُ ﴿٣﴾

3- "Gerçekleşecek olan (kıyâmetin) ne olduğunu sen nereden bileceksin?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ **}** *"Sen nereden bileceksin?"* Ey Muhammed!

{ مَا الْحَآقَّةُ **}** *"Gerçekleşecek olan (kıyâmetin) ne olduğunu."* Hakka olarak isimlendirilmesinin nedeni, işlerin hakikatinden ötürüdür.

Mü'min imanıyla cenneti hak etmekte, kâfir de küfrüyle cehennemi hak etmektedir.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾

4- "Semud ve Ad kavimleri, kapılarını çalacak olan o felâketi (kıyâmeti) yalan saymışlardı."

{ كَذَّبَتْ ثَمُودُ **}** *"Semud kavimleri, yalan saymışlardı."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ وَعَادٌ **}** *"Ve Ad."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ بِالْقَارِعَةِ **}** *"Kapılarını çalacak olan o felâketi (kıyâmeti)."* Kıyâmetin gerçekleşmesi. Kıyâmetin "Karia" olarak isimlendirilmesi ancak kalplerin kapılarını çalmasından ötürüdür.

فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾

5- "Ama Semud kavmi, o korkunç sesle helâk edildiler."

{ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ **}** *"Ama Semud kavmi, o korkunç sesle helâk edildiler."* Azgınlıkları ve şirk koşuşları nedeniyle helak oldular. Âyetin, "Azgınlıkları kendilerini helak olma akibetini meydana getiren yalanlamaya götürdü" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾

6- "Ad kavmi ise azgın, dondurucu bir kasırga ile yok edildiler."

{ وَأَمَّا عَادٌ **}** *"Ad kavmi ise."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ **}** *"Dondurucu bir kasırga ile yok edildiler."* Soğuk.

{ عَاتِيَةٍ **}** *"Azgın."* Şiddetli, karşı gelen, isyan eden ve bekçilerine itaat etmekten kaçınan.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾

7- "Allah onu, onların üzerinde kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün musallat etti. Öyle ki, (onları) kavmi orada, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş bir halde görürdün!"

{ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ **}** *"Allah onu, musallat etti."* Onu musallat etti.

{ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُومًا **}** *"Onların üzerinde kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün."* Sürekli durmaksızın, bir an dahi kesilmeksizin.

{ فَتَرَى الْقَوْمَ **}** *"Öyle ki, (onları) kavmi görürdün!"* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ فِيهَا **}** *"Orada."* Bu günlerde. Âyetin, rüzgârda anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ صَرْعٰى **}** *"Yere serilmiş bir halde."* Helak olmuş, atılmış.

{ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ **}** *"Hurma kütükleri gibi."* Hurma kütükleri gibi.

{ خَاوِيَةٍ **}** *"İçi boş."* Düşmüş.

فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾

8- "Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?"

{ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ **}** *"Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?"* Diyor ki, onlardan rüzgârın helak etmediği hiçbir kimse kalmadı.

وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾

9- "Firavun, ondan öncekiler ve altı üstüne getirilmiş beldeler halkı (Lut kavmi), hep o günahı (şirki) işlediler."

{ وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ **}** *"Firavun, ondan öncekiler... işlediler."* Askerleri onunla birlikte bulunup denize geldiler ve denizde boğuldular.

Ayetin şu anlam geldiği de söylenmiştir: "Firavun... işlediler", Firavun şirk sözcüğünü söyledi.

"Ondan öncekiler", Firavun'dan önceki geçmiş kavimler.

{ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ **}** *"Ve altı üstüne getirilmiş beldeler halkı (Lut kavmi)."* Yere batırılmış olan Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm)'ın kasabaları, "İtefekeha" cümlesi hasefeha anlamındadır. Yani "Onu yere batırdı" anlamını ifade etmektedir.

{ بِالْخَاطِئَةِ **}** *"Hep o günahı (şirki)."* Şirk sözcüğünü söyleyip durdular.

فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾

10- "Böylece Rablerinin peygamberine karşı geldiler. O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayıverdi!"

{ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ **}** *"Böylece Rablerinin peygamberine karşı geldiler."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ı.

{ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً **}** *"O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayıverdi!"* Onları çok şiddetli bir şekilde cezalandırdı.

اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾

11- "Şüphesiz, su bastığı zaman sizi gemide biz taşıdık."

{ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ **}** *"Şüphesiz, su bastığı zaman."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın döneminde su yükseldiğinde.

{ حَمَلْنَاكُمْ **}** *"Sizi biz taşıdık."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ümmeti sizleri ve diğer insanları babalarınızın sulplerinde.

{ فِي الْجَارِيَةِ **}** *"Gemide."* Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın gemisinde.[1]

لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَآ أُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

12- "Onu size bir ibret yapalım ve belleyici kulaklar onu bellesin diye!"

{ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ **}** *"Onu size... yapalım diye!"* Yani Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın gemisini. Âyetin, 'Bu kıssayı sizin için kılalım" diye anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ تَذْكِرَةً **}** *"Bir ibret."* Kendisiyle öğüt alacağınız.

{ وَتَعِيَهَآ أُذُنٌ وَاعِيَةٌ **}** *"Ve belleyici kulaklar onu bellesin."* Kavrayıcı bir kalp onu ezberleyip kavrasın. Âyetin, "Bu işi dinleyen dinleyip, duyduğundan faydalanan dinleyici kulaklar olsun diye" anlamına geldiği de söylenmiştir.

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(طَغَا) sözcüğü çoğaldığında anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hakka Sûresi
Bu haber Ali ibn Ebî Talha kanalıyla da İbn Abbâs'tan rivayet edilmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 54.
b) (حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ) "*Sizleri gemide biz taşıdık.*' Yani akan gemilerde. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, Avfî, kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Âyette geçen (الْجَارِيَةِ) sözcüğü, gemi anlamındadır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 54.
c) Âyette söz konusu edilen Allah Teâlâ'nın Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kâfir kavmini suda boğarak helak ettiği ve Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm) ile ona iman edenlerin gemide taşınarak kurtulduğu dönemde gerçekleşmiştir. Gemide taşınanlar vahyin nazil olduğu ortamda muhatap alınanların atalarıdır. Sanki gemidekilerin taşınması kendilerinin taşınması olarak sunulmuş gibidir. Zira vahye muhatap olanlar gemide taşınanların sulbünden gelenlerdir.
d) Âyet-i kerimede Allah Teâlâ, atalarını gemide taşımak suretiyle kendilerine olan nimet ve lütuflarını zikretmektedir. O gemidekilerin taşınması olmamış olsaydı sizlerde bugün varlık sahasında olmayacaktınız, demektedir. Allah Teâlâ sizlerin atalarını suyun her şeyi altına alarak taştığı, kapladığı, hiçbir dağın ve yapının sudan koruyamadığı, hiçbir barınağın ve korumanın olmadığı bir dönemde boğulmaktan kurtarmıştır. Geriye Allah'a itaat ederek yeryüzünü imar edecek mü'minler kaldı. Onların sulplerinden de O'na itaat ederek yeryüzünü imar edecek kişiler çıksınlar diye gemidekiler kurtuldu.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾

13- "Artık sura bir defa üflendiği."

{ فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ **}** *"Artık sura bir defa üflendiği,"* Sadece bir defa üfürülür, bu üfürülüş de diriliş üflenmesidir.

وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾

14- "Yeryüzü ve dağlar yerlerinden kaldırılıp, tek bir vuruşla darmadağın edildiği vakit."

{ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ **}** *"Yeryüzü ve dağlar yerlerinden kaldırılıp."* Yerin üstündeki yapılar ve dağlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً **}** *"Tek bir vuruşla darmadağın edildiği vakit."* Tek bir kırılışla kırıldıkları vakit.

فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾

15- "İşte o gün olacak olan olur (kıyâmet kopar)."

{ فَيَوْمَئِذٍ **}** *"İşte o gün."* Yer ve dağlar kaldırılır.

{ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ **}** *"Olacak olan olur (kıyâmet kopar)."* Kıyâmet kopar.

وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾

16- "Gök de yarılır ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar."

{ وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ **}** *"Gök de yarılır."* Rahmân'ın heybetinden ve meleklerin inişinden dolayı.

{ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ **}** *"Ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar."* Yarılmış ve zayıftır.

وَالْمَلَكُ عَلَىٰٓ اَرْجَآئِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾

17- "Melekler onun çevresindedirler. O gün Rabbinin arşını, bunların da üstünde sekiz melek yüklenir."

{ وَالْمَلَكُ **}** *"Melekler."* Yani melekler.

{ عَلٰى اَرْجَآئِهَا **}** *"Onun çevresindedirler."* Yanlarında, kenarlarında, etraflarında.

{ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin arşını, yüklenir."* Rabbinin sergisini/tahtını.

{ فَوْقَهُمْ **}** *"Bunların da üstünde."* Onların boyunlarının üstünde.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ ثَمَانِيَةٌ **}** *"Sekiz melek."* Diyor ki, meleklerden sekiz kişilik bir topluluk. Her bir meleğin insan yüzü, kartal, aslan ve öküz yüzü olmak üzere dört yüzü. Âyetin, "Sekiz saf melek" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Kerrubiyyun meleklerinden sekiz cüz melek. Kerrubiyyun, yedinci kat semanın ehlidirler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾

18- "O gün siz (hesap için) (Allah'a) arz olunursunuz. Artık size ait hiçbir sır gizli kalmaz."

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ تُعْرَضُونَ **}** *"Siz (hesap için) (Allah'a) arz olunursunuz."* Üç sunuşla arz olunursunuz. Hesap ve mazeretler arz olunuşu. Düşmanlıklar ve kısaslar arz olunuşu. Kitapların dağılışı ve okunuşu arz olunuşu.

{ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ **}** *"Artık size ait hiçbir sır gizli kalmaz."* Sizden hiçbir kimse terk edilmez. Âyetin, "Sizden hiçbir kimse Allah Teâlâ'ya gizli kalmaz' anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Amellerinizden hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِيْنِهٖ فَيَقُوْلُ هَآؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾

19- "Kitabı sağ tarafından verilen der ki: 'Alın kitabımı okuyun.'"

{ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ **}** *"Verilen."* Verilen.

{ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ **}** *"Kitabı sağ tarafından."* Ki, bu, Ümmü Seleme'nin kocası Ebû Seleme ibn Abdülesed'dir. Bu şahıs Müslüman idi.

{ فَيَقُولُ **}** *"Der ki."* Dostlarına.

{ هَآؤُمُ **}** *"Alın."* Geliniz.

{ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ **}** *"Kitabımı okuyun."* Kitabımdaki sevap ve keramete bakınız.

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾

20- "Ben zaten, hesabımla karşılaşacağımı biliyordum."

{ إِنِّي ظَنَنْتُ **}** *"Ben zaten, biliyordum."* Biliyordum ve kesin kanaat getirmiştim.

{ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ **}** *"Hesabımla karşılaşacağımı."* Hesabımı gözümle göreceğimi.

فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾

21- "Artık o, (meyveleri sarkmış yüce bir cennette) hoşnut kalacağı bir hayat içindedir."

{ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ **}** *"Artık o, hoşnut kalacağı bir hayat içindedir."* Kendi nefsi için razı olmuş olduğu bir yaşantıda, yani kendisi razı kılındığı.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾

22- "Yüce bir cennette."

{ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ **}** *"Yüce bir cennette."* Yükseltilmiş.

قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾

23- "Meyveleri sarkmış."

{قُطُوفُهَا} *"Meyveleri."* Ürünleri ve toplanması.

{دَانِيَةٌ} *"Sarkmış."* Yakındır. Oturan da ayakta olan da ona ulaşır.

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِي الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

24- "(Onlara denir ki): 'Geçmiş günlerde işlediğiniz iyi amellere karşılık afiyetle yeyin, için!'"

{كُلُوا} *"(Onlara denir ki): Yiyin."* Allah Teâlâ onlara der ki, meyvelerden yiyiniz.

{وَاشْرَبُوا} *"İçin."* Nehirlerden.

{هَنِيٓـًٔا} *"Afiyetle."* Hastalanmaksızın ve ölmeksizin.

{بِمَآ اَسْلَفْتُمْ} *"İşlediğiniz iyi amellere karşılık."* Takdim etmiş olduğunuz sâlih amellere karşılık. Âyetin, "Namaz ve oruca karşılık" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{فِي الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ} *"Geçmiş günlerde."* Geçmişte, yani dünya günlerinde.

وَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ اُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾

25- "Kitabı sol tarafından verilene gelince, o der ki: 'Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi de.'"

{وَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ} *"Verilene gelince."* Verilen.

{كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ} *"Kitabı sol tarafından."* Bu da Ebû Seleme'nin kardeşi olan Esved ibn Abdülesed'dir. Bu şahıs da kâfir idi.

{فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ اُوتَ كِتَابِيَهْ} *"O der ki: 'Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi de.'"* Bu kitabım bana verilmeseydi.

وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾

26- "Hesabımın ne olduğunu bilmeseydim!"

{ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ **}** *"Hesabımın ne olduğunu bilmeseydim!"* Hesabımı bilmeseydim.

يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾

27- "Keşke ölüm, her şeyin sonu olsaydı!"

{ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ **}** *"Keşke ölüm, her şeyin sonu olsaydı!"* Ölümü arzular. Diyor ki: "Keşke ben ilk ölümüm üzere kalsaydım."

مَآ اَغْنٰى عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾

28- "Malım bana hiç bir yarar sağlamadı."

{ مَآ اَغْنٰى عَنِّي **}** *"Bana hiç bir yarar sağlamadı."* Allah'ın azabından.

{ مَالِيَهْ **}** *"Malım."* Dünyada toplamış olduğum mal.

هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾

29- "Saltanatım da benden yok olup gitti!"

{ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ **}** *"Saltanatım da benden yok olup gitti!"* Kanıtım ve özrüm benden bâtıl oldu.

خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾

30- "(Allah, o zaman cehennem muhafızlarına şöyle der): 'Onu yakalayın da (ellerini) bağlayın!'"

{ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ **}** *"(Allah, o zaman cehennem muhafızlarına şöyle der): 'Onu yakalayın da (ellerini) bağlayın!'"*

ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾

31- "Sonra alevli ateşe atın onu!"

{ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ} *"Sonra alevli ateşe atın onu!"* Onu koyun.

ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾

32- "Sonra da yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun!"

{ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا} *"Sonra da bir zincir içinde... uzunluğunda."* Uzunluğu ve kulacında.

{سَبْعُونَ ذِرَاعًا} *"Yetmiş arşın."* Meleğin zırai/arşını ile. Âyetin, meleğin kulacı ile olduğu da söylenmiştir.

{فَاسْلُكُوهُ} *"Oraya sokun."* Onun oturağından koyun ve ağzından çıkarınız. Arta kalanını boynuna dolayınız.

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾

33- "Çünkü o, ulu olan Allah'a iman etmezdi."

{إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ} *"Çünkü o, ulu olan Allah'a iman etmezdi."* Dünyada iken.

وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾

34- "Yoksulu doyurmaya önayak olmazdı!"

{وَلَا يَحُضُّ} *"Önayak olmazdı!"* Özendirip teşvik etmez.

{عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ} *"Yoksulu doyurmaya."* Yoksula sadaka vermeye.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾

35- "Bu sebeple, bugün burada onun candan bir dostu yoktur."

{فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ**}** *"Bu sebeple, bugün burada onun candan bir dostu yoktur."* Kendisine yarar sağlayacak bir yakını.

وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾

36- "Kanlı irinden başka bir yiyeceği de yoktur!"

{وَلَا طَعَامٌ**}** *"Bir yiyeceği de yoktur."* Cehennemde.

{اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ**}** *"Kanlı irinden başka."* Cehennem ehlinin usaresinden. Gıslîn, cehennem ehlinin karınlarından ve ciltlerinden akan irin, kan ve yaradan akan sarı sudur.

لَا يَاْكُلُهٗٓ اِلَّا الْخَاطِؤُنَ ﴿٣٧﴾

37- "Ancak günahkârların yediği."

{لَا يَاْكُلُهٗٓ**}** *"Yediği."* Yani gislîni.

{اِلَّا الْخَاطِؤُنَ**}** *"Ancak günahkârların."* Müşriklerin.

فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾

38- "Görebildikleriniz üzerine yemin ederim ki."

{فَلَآ اُقْسِمُ**}** *"Yemin ederim ki."* Diyor ki, yemin ederim ki.

{بِمَا تُبْصِرُونَ**}** *"Görebildikleriniz üzerine."* Görebildikleriniz şeylere.

وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾

39- "Ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki."

{وَمَا لَا تُبْصِرُونَ**}** *"Ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki."* Ey Mekke ehli! Göremediğiniz şeylere.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Görebildikleriniz*", yani gök ve yer. "*Göremedikleriniz*", yani cennet ve cehennem. Şöyle de

anlam verilmiştir: "*Görebildikleriniz*", güneş ve ay. "*Göremedikleriniz*", Arş ve Kürsi.

Şöyle de denilmiştir: "*Görebildikleriniz*", Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem). "*Göremedikleriniz ise*", Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm). Allah Teâlâ bunlara yemin etmiştir.

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾

40- "Hiç şüphesiz o (Kur'an), çok şerefli bir elçinin sözüdür."

{ إِنَّهُ **}** *"Hiç şüphesiz o (Kur'an)."* Yani Kur'an.

{ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ **}** *"Çok şerefli bir elçinin sözüdür."* Diyor ki, Kur'an Allah Teâlâ'nın sözüdür. Cebrail ('aleyhi's-selâm), kerim Resûl'e, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirdi.

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

41- "O bir şair sözü değildir. Ne kadar az iman ediyorsunuz!"

{ وَمَا هُوَ **}** *"O değildir."* Yani Kur'an.

{ بِقَوْلِ شَاعِرٍ **}** *"Bir şair sözü."* Yani bir şairin inşa ettiği.

{ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ **}** *"Ne kadar az iman ediyorsunuz!"* Diyor ki, ne az iman ediyorsunuz ne de çok.

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

42- "O bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz!"

{ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ **}** *"O bir kâhin sözü de değildir."* Yarın ne olacağını haber veren.

{ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ **}** *"Ne kadar az düşünüyorsunuz!"* Ne az ne de çok öğüt alıyorsunuz.

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾

43- "O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir."

{ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir."* Diyor ki, Kur'an Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾

44- "Eğer (o Peygamber) bazı sözler uydurup bize iftira etseydi."

{ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا **}** *"Eğer (o Peygamber)... uydurup bize iftira etseydi."* Eğer bizim adımıza Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sözler düzüp uydursaydı.

{ بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ **}** *"Bazı sözler."* Yalandan. Şöyle dedi: Bizim söylemediğimiz sözleri bizim adımıza uydursaydı.

لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾

45- "Elbette onu kıskıvrak yakalardık."

{ لَأَخَذْنَا **}** *"Elbette yakalardık."* Kuşkusuz intikam alırdık.

{ مِنْهُ بِالْيَمِينِ **}** *"Onu kıskıvrak."* Hak ve kanıt ile. Âyetin, "Kuvvetli bir şekilde onu yakalardık" anlamına geldiği de söylenmiştir.

ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾

46- "Sonra onun can damarını keserdik."

{ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ **}** *"Sonra onun keserdik."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den.

{ الْوَتِينَ **}** *"Can damarını."* Kalbinin damarını. Bu, kalbinin damarıdır.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(الْوَتِينَ) sözcüğü atardamar/şahdamar anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Hakka Sûresi.
b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmiştir. Kalbin damarları *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 67.

فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾

47- "Sizden hiç kimse buna engel de olamazdı."

{ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ **}** *"Sizden hiç kimse buna engel de olamazdı."* Diyor ki, sizden hiçbir kimse bizi Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den alıkoyamazdı.

وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

48- "Doğrusu bu (Kur'an), Allah'tan sakınanlar için bir öğüttür."

{ وَاِنَّهُ **}** *"Doğrusu bu (Kur'an)."* Yani Kur'an.

{ لَتَذْكِرَةٌ **}** *"Bir öğüttür."* Öğüttür.

{ لِلْمُتَّقِينَ **}** *"Allah'tan sakınanlar için."* Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan.

---

c) İbn Cerir et-Taberî, Avfî, kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yani kalpteki damarlardır. Omurilik de denir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 54.
d) Hâkim en-Nîsâbûrî'nin Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Vetîn, şahdamarıdır."
Hâkim bu haberin Şeyheyn'in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak tahric etmediklerini belirtmiştir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2, s. 501.
e) Allah Teâlâ, (تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِ) "*O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir. Eğer bazı sözleri uydurup Bize isnat etseydi*" (69/el-Hakka/43-44) sözüyle Kur'an'ın kendi katından indirildiğini belirttikten sonra, Kur'an'ın Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendi yanından uydurup da Allah Teâlâ'ya nispet ettiği şeklindeki bir iddiayı da iptal etmiştir. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in, yaratmış olduğu varlıklardan birisi olduğundan dolayı kendi ilahî kudretinin altında ve gözetimi altında olduğunu belirtti. Eğer Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den müşriklerin iddia ettiği gibi bir şey gerçekleşmiş olsaydı, kuşkusuz Allah Teâlâ O'nu sonsuz kuvvet ve kudretiyle yakalar çok feci bir şekilde O'nu helak ederdi. Hiçbir kimse de bu durumda Allah Teâlâ'ya karşı Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yardımcı olamazdı. (فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ) "*O zaman da sizden hiçbir kimse bunu ona yapmamıza engel olamazdı.*" (69/el-Hakka/47).

وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

49- "İçinizde (onu) yalan sayanlar bulunduğunu elbette biliyoruz."

{ وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ **}** *"İçinizde (onu) yalan sayanlar bulunduğunu elbette biliyoruz."* Kur'an'ı yalan sayanları ve Onu tasdik edenleri.

وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

50- "Doğrusu o (Kur'an,) kâfirler için bir pişmanlıktır."

{ وَاِنَّهُ **}** *"Doğrusu o (Kur'an.)"* Yani Kur'an.

{ لَحَسْرَةٌ **}** *"Bir pişmanlıktır."* Pişmanlık.

{ عَلَى الْكَافِرِينَ **}** *"Kâfirler için."* Kıyâmet gününde.

وَاِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾

51- "Çünkü o, kesin bilginin ta kendisidir."

{ وَاِنَّهُ **}** *"Çünkü o."* Yani Kur'an.

{ لَحَقُّ الْيَقِينِ **}** *"Kesin bilginin ta kendisidir."* Hak ve yakîn olarak. Kuşkusuz Kur'an benim kelamımdır. Cebrail ('aleyhi's-selâm) onu kerim Resûl'e indirmiştir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Belirtilen kâfirlerin pişman olacağı ve üzüntü içinde bulunacağı şeklindeki şeyler "*Kesin bilginin ta kendisidir.*" Kıyâmet gününde onların pişman ve üzüntü içinde olacakları kesindir.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

52- "Öyleyse sen, yüce Rabbinin adını tesbih et!"

{ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ **}** *"Öyleyse sen, Rabbinin adını tesbih et!"* Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ الْعَظِيمِ **}** *"Yüce."* Ve her şeyden daha yüce olan Rabbinin tevhidini zikret anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْمَعَارِجِ

70- MEÂRİC SÛRESİ

Kendisinde "Meâric"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 44, sözcük sayısı 216 ve harf sayısı da 861'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

سَأَلَ سَآئِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾

1- "Birisi, kâfirlere gelecek olan azabı sordu."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Meâric Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَأَلَ سَآئِلٌ **}** *"Birisi, sordu."* Bir dua edici bedduada bulundu. Bu şahıs Nadr ibn Haris'tir.

{ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ **}** *"Gelecek olan azabı."* İnecek.

لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾

2- "Kâfirlere o azabı savacak hiç kimse yoktur."

{ لِلْكَافِرِينَ **}** *"Kâfirlere."* Kâfirlere. Nadr kâfirlerden idi.

{ لَيْسَ لَهُ **}** *"O azabı... yoktur."* Azabı.

{ دَافِعٌ **}** *"Savacak hiç kimse."* Engelleyici. Bedir Savaşı'nda öldürüldü.

مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾

3- "O, yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katındandır."

{ مِنَ اللهِ **}** *"O, Allah katındandır."* Kâfirlere bu azap gelir.

{ ذِي الْمَعَارِجِ **}** *"Yükselme derecelerinin sahibi olan."* Gökleri yaratan.

تَعْرُجُ الْمَلَٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾

4- "Melekler ve Ruh (Cebrail) uzunluğu elli bin yıl süren bir günde yükselip çıkarlar."

{ تَعْرُجُ الْمَلَٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ **}** *"Melekler ve Ruh (Cebrail) yükselip çıkarlar."* Yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{ إِلَيْهِ **}** *"Oraya."* Allah'a.

{ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ **}** *"Uzunluğu süren bir günde."* Melekler dışında kalanların çıkışının miktarı.

{ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ **}** *"Elli bin yıl."* Âyetin anlamı hakkında şöyle denilmiştir ki; bu azap kâfirlere, miktarı 50.000 yıl olan bir zaman diliminde Allah tarafından gelir.

Şöyle de anlam verilmiştir: Varlıkların hesaba çekilmesi işi Allah Teâlâ'dan başka birisine verilmiş olsaydı 50.000 yılda bunu sonlandıramazdı.

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾

5- "Şimdi sen güzelce sabret!"

{ فَاصْبِرْ صَبْرًا **}** *"Şimdi sen sabret!"* Onların eziyetlerine ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ جَمِيلًا **}** *"Güzelce."* Sızlanmaksızın ve çirkin olmaksızın. Âyetin, "Sızlanmaksızın ve çirkinlikte bulunmaksızın onlardan güzel bir şekilde ayrıl" anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾

6- "Doğrusu onlar, (o azabı) uzak görüyorlar."

{ إِنَّهُمْ **}** *"Doğrusu onlar."* Yani Mekke kâfirleri idiler.

{ يَرَوْنَهُ **}** *"(O azabı) görüyorlar."* Yani kıyâmet gününün azabını.

{ بَعِيدًا **}** *"Uzak."* Gerçekleşmeyecek.

وَنَرَىٰهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾

7- "Biz ise onu yakın görmekteyiz!"

{ وَنَرَىٰهُ قَرِيبًا **}** *"Biz ise onu yakın görmekteyiz!"* Gerçekleşecek. Zira gerçekleşecek olan her şey yakındır.

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَآءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾

8- "O gün gökyüzü, erimiş bir maden gibi olur."

Daha sonra onların azaplarının ne zaman gerçekleşeceklerini beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَآءُ **}** *"O gün gökyüzü, olur."* Gök olur.

{ كَالْمُهْلِ **}** *"Erimiş bir maden gibi."* Yağ tortusu gibi. Âyetin, "Erimiş gümüş" gibi anlamına geldiği de söylenmiştir. [1]

---

[1] a) İmam Ahmed, Kabus'un babası kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle edilmiştir: "Mü'minin karşılaştığı en şiddetli son ölümdür."
İbn Abbâs, "*O gün gökyüzü, erimiş bir maden gibi olur. O gün gök, erimiş maden gibi olacak*" ilahî buyruğu hakkında ise şöyle demiştir: "Zeytinyağı tortusu."
(آنَاءَ اللَّيْلِ) "*Gece vakitlerinde*" (3/Al-i İmran/113) ilahî, buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Gece vaktinde demektir."

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾

9- "Dağlar da atılmış renkli yün gibi olur."

{وَتَكُونُ**}** *"Olur."* Olur.

{الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ**}** *"Dağlar da atılmış renkli yün gibi."* Atılmış yün gibi.

وَلَا يَسْئَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾

10- "Dost, dostun halini soramaz."

{وَلَا يَسْئَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا**}** *"Dost, dostun halini soramaz."* Yakın, yakının durumunu.

يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾

11- "Onlar birbirlerine gösterilirler (ama herkes kendi derdine düşmüştür). Günahkâr kimse ister ki, o günün azabından kurtulmak için fidye versin: Oğullarını."

{يُبَصَّرُونَهُمْ**}** *"Onlar birbirlerine gösterilirler (ama herkes kendi derdine düşmüştür)."* Birbirlerini görürler. Ancak kendi nefisleriyle meşguliyetlerinden dolayı birbirlerini tanımazlar.

{يَوَدُّ**}** *"İster ki."* Temenni ederler.

"İlmin gitmesinin ne anlama geldiğini biliyor musunuz?" diye sordu. Sonra kendisi şöyle cevaplandırdı: "Yeryüzünden ilim erbabının yok olmasıdır." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 223.

Hadisin senedi ile ilgili açıklamayı Âl-i İmran Sûresi'nin 113. âyetinin dipnotunda yapmıştık.

b) "Zeytinyağı tortusu" ifadesi, kabın en alt tabakasında kalan şey demektir. *Lisânü'l-Arab*, D-R-D maddesi. Âyetin ifade etmek istediği anlam şudur: Kıyâmet gününde katı zeytinyağının eriyişi gibi gökte eriyecektir. Hadiste geçen (اٰنَآءَ الَّيْلِ) ifadesini de Âl-i İmran Sûresi'nde açıklamıştık.

{ الْمُجْرِمُ **}** *"Günahkâr kimse."* Yani müşrik kimse. Ebû Cehil ve ashabıdır. Nadr ve ashabı olduğu da söylenmiştir.

{ لَوْ يَفْتَدِي **}** *"Fidye versin."* Kendi nefsi için fidye versin.

{ مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ **}** *"O günün azabından kurtulmak için."* Kıyâmet gününün.

{ بِبَنِيهِ **}** *"Oğullarını."* Oğullarını.

وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾

12- "Karısını ve kardeşini."

{ وَصَاحِبَتِهِ **}** *"Karısını."* Hanımını.

{ وَأَخِيهِ **}** *"Ve kardeşini."* Baba anne bir kardeşini (öz kardeşini).

وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾

13- "Kendini koruyup barındıran tüm ailesini."

{ وَفَصِيلَتِهِ **}** *"Tüm ailesini."* Ve yakınlarını ve aşiretini.

{ الَّتِي تُؤْوِيهِ **}** *"Kendini koruyup barındıran."* Kendisine nispet ettiği dayandığı.

وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾

14- "Ve yeryüzünde kim varsa hepsini (versin de) tek kendisini kurtarsın."

{ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا **}** *"Ve yeryüzünde kim varsa hepsini (versin de)."* Yeryüzünde bulunanların bütününü.

{ ثُمَّ يُنْجِيهِ **}** *"Tek kendisini kurtarsın."* Azaptan kendisini kurtarsın diye Allah'a fidye vermek ister.

كَلَّا إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾

15- "Ama ne mümkün! Çünkü o (cehennem) alevlenen bir ateştir!"

{كَلَّا**}** *"Ama ne mümkün!"* Gerçekten. Bu ifade ona reddiye taşıyan bir ifadedir. Allah Teâlâ kendisini azaptan kurtarmaz.

{اِنَّهَا لَظٰى**}** *"Çünkü o (cehennem) alevlenen bir ateştir!"* Lezâ, cehennemin isimlerinden birisidir.

نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى ﴿١٦﴾

16- "Derileri kavurup soyar."

{نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى**}** *"Derileri kavurup soyar."* Elleri, ayakları ve sair organları söken. Âyetin, "Bedeni yakan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

تَدْعُوا مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى ﴿١٧﴾

17- "Kendine çağırır; yüz çevirip gideni."

{تَدْعُوا**}** *"Kendine çağırır."* Nefsine. Ey kâfir bana gel, ey münafık bana gel, der.

{مَنْ اَدْبَرَ**}** *"Gideni."* Tevhidden.

{وَتَوَلّٰى**}** *"Yüz çevirip."* İman etmekten ve küfürden tevbe etmeyenden.

وَجَمَعَ فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾

18- "(Bir de servet) toplayıp yığanı."

{وَجَمَعَ**}** *"(Bir de servet) toplayıp."* Dünyada mal yığanı.

{فَاَوْعٰى**}** *"Yığanı."* Onu bir kaba yerleştirerek, Allah Teâlâ'nın hakkını O'ndan engelleyeni.

اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾

19- "Doğrusu insan, doğasında açgözlü (ve sabırsız) yaratılmıştır."

{ اِنَّ الْاِنْسَانَ **}** *"Doğrusu insan."* Yani kâfir insan.

{ خُلِقَ هَلُوعًا **}** *"Doğasında açgözlü (ve sabırsız) yaratılmıştır."* Sızlanan, cimri, hırslı ve eli sıkı.

اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾

20- "Kendisine kötülük dokununca sızlanır, feryat eder."

{ اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ **}** *"Kendisine kötülük dokununca."* Yoksulluk ve sıkıntı.

{ جَزُوعًا **}** *"Sızlanır, feryat eder."* Sabredemeyerek feryat eder, şikâyette bulunur.

وَاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾

21- "Ona imkân verildiğinde ise cimri kesilir."

{ وَاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ **}** *"Ona imkân verildiğinde ise."* Mal ve bolluk.

{ مَنُوعًا **}** *"Cimri kesilir."* Allah Teâlâ'nın hakkını ondan engeller ve şükür etmez.

اِلَّا الْمُصَلِّيْنَ ﴿٢٢﴾

22- "Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki."

{ اِلَّا الْمُصَلِّيْنَ **}** *"Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki."* Beş vakit namazı kılanlar. Onlar böyle değildirler.

اَلَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَآئِمُوْنَ ﴿٢٣﴾

23- "Onlar namazlarında devamlıdırlar."

Sonra onların özelliklerini beyan ederek şöyle buyurdu:

{ اَلَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ **}** *"Onlar namazlarında."* Farz namazlarında.

{دَآئِمُونَ} *"Devamlıdırlar."* Gece gündüz ona devam ederler. Onu bırakmazlar.

وَالَّذِينَ فِيٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾

24- "Mallarında belli bir hak vardır."

{وَالَّذِينَ فِيٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ} *"Mallarında belli bir hak vardır."* Mallarında zekât dışında belirli bir hak olduğuna inanırlar.

لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٤﴾

25- "İsteyen için ve istemekten utanan yoksul için."

{لِلسَّائِلِ} *"İsteyen için."* Senin malını isteyen.

{وَالْمَحْرُومِ} *"Ve istemekten utanan yoksul için."* Ecri ve ganimeti engellenen. Mahrumun zenaatini, geçimini ve azığını karşılayamayan kimse olduğu da söylenmiştir. İstemeyen, verilmeyen ve durumu bilinmeyen kimse olduğu da söylenmiştir.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾

26- "Onlar ceza gününün doğruluğuna inanırlar."

{وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ} *"Onlar ceza gününün doğruluğuna inanırlar."* Kendisinde hesabın gerçekleşeceği güne inanırlar.

وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾

27- "Rablerinin azabından korkarlar."

{وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ} *"Rablerinin azabından korkarlar."* Korkarlar.

اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُونٍ ﴿٢٨﴾

28- "Çünkü Rablerinin azabına karşı güvende olunmaz."

{ اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُونٍ **}** *"Çünkü Rablerinin azabına karşı güvende olunmaz."* Rabblerinden bir eman/güvence kendilerine gelmez.

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾

29- "Irzlarını korurlar."

{ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ **}** *"Irzlarını korurlar."* Harama karşı iffetli davranırlar.

اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾

30- "Ancak eşleri veya ellerinin altında bulunan (câriyeleri) bunun dışındadır. Çünkü onlar bundan dolayı kınanmazlar."

{ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ **}** *"Ancak eşleri (câriyeleri) bunun dışındadır."* Dört eş.

{ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ **}** *"Veya ellerinin altında bulunan."* Sayısızca cariyeler.

{ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ **}** *"Çünkü onlar bundan dolayı kınanmazlar."* Bununla günahkâr da olmazlar. Bu durumdan dolayı da kınanmazlar.

فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾

31- "Ama kim bundan öteye geçmek isterse, onlar sınırı aşanların ta kendileridir."

{ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ **}** *"Ama kim bundan öteye geçmek isterse."* Zikredilen eşlerin ve cariyelerin dışında başka bir şeyi talep edenler.

{ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ **}** *"Onlar sınırı aşanların ta kendileridir."* Helal sınırı aşıp harama doğru gidenlerdir.

وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Yine onlar emânetlerini ve ahitlerini gözetirler."

{ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ **}** *"Yine onlar emânetlerini."* Kendilerine emanet edilen din işinden veya başka bir şeyi.

{ وَعَهْدِهِمْ **}** *"Ve ahitlerini."* Kendileriyle Rabbleri arasında veya kendileriyle insanlar arasında. Âyetin, "Allah adına yemin etmeleriyle" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَاعُونَ **}** *"Gözetirler."* Onu vefakârlıkla ve zamanına kadar tamamlamakla yerine getirirler.

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾

33- "Şâhidliklerini doğrulukla yaparlar."

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ **}** *"Şâhidliklerini doğrulukla yaparlar."* Çağrıldıklarında hâkimlerin katında yerine getirir ve gizlemezler.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾

34- "Namazlarına devam ederler."

{ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ **}** *"Namazlarına devam ederler."* Beş vakit namazlarında süreklilik gösterirler.

أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

35- "İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar."

{ أُولَٰئِكَ **}** *"İşte bunlar."* Bu nitelikte olanlar.

{ فِي جَنَّاتٍ **}** *"Cennetlerde."* Bahçelerde.

{ مُكْرَمُونَ **}** *"Ağırlanırlar."* Sevapla, hediyelerle ve armağanlarla.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾

36- "O inkâr edenlere ne oluyor ki, sana doğru koşuyorlar."

{ فَمَا لِالَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"O inkâr edenlere ne oluyor ki."* Alay edip duran Mekke kâfirleri ve onların dışındakiler.

{ قِبَلَكَ **}** *"Sana doğru."* Çevrende.

{ مُهْطِعِينَ **}** *"Koşuyorlar."* Sana bakıyorlar. Gruplara ayrılmış olarak sana yaklaşmıyor ve kaçıyorlar.

عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾

37- "Sağından solundan bölük bölük."

{ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ **}** *"Sağından solundan bölük bölük."* Bölük bölük.

أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

38-39- "Onlardan her biri, nimet cennetine sokulacağını mı umuyor? Hayır (bunu ummasınlar!) Şüphesiz biz onları kendilerinin de bildikleri şeyden (meniden) yaratmışızdır."

{ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ كَلَّا **}** *"Onlardan her biri, nimet cennetine sokulacağını mı umuyor? Hayır (bunu ummasınlar!)."* Bu, onların cennete girmeyecekleri noktasında onlara yönelik bir rettir. Âyetteki (كَلَّا) sözcüğünün, kesinlikle ve gerçekten anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ **}** *"Şüphesiz biz onları yaratmışızdır."* Yani Mekke kâfirlerini.

{ مِمَّا يَعْلَمُونَ **}** *"Kendilerinin de bildikleri şeyden (meniden)."* Yani nutfeden.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Ama hayır! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, elbette bizim gücümüz yeter"

{فَلَآ أُقْسِمُ**}** *"Ama hayır! Yemin ederim ki."* Diyor ki, yemin ederim ki.

{بِرَبِّ الْمَشَارِقِ**}** *"Doğuların Rabbine."* Kışların ve yazların doğuşuna.

{وَالْمَغَارِبِ**}** *"Ve batıların."* Kışların ve yazların batışına. Bunlar iki doğuş ve iki batıştır. Kışın ve yazın doğuşu için 180 menzil vardır. Aynı şekilde batış için de aynı durum geçerlidir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kışın ve yazın doğuşu için 177 menzil vardır. Aynı şekilde batış için de aynı durum geçerlidir. Güneş iki günde aynı menzilde doğar. Aynı şekilde güneş iki günde de aynı menzilde batar.

{إِنَّا لَقَادِرُونَ**}** *"Elbette bizim gücümüz yeter."* Bu ifade yemin ifadesi oldu.

عَلَىٰٓ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾

41- "Onların yerine daha iyilerini getirmeye ve bizim önümüze de geçilemez."

{عَلَىٰٓ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ**}** *"Onların yerine daha iyilerini getirmeye."* Diyor ki, onları helak edelim ve onlardan daha hayırlısını, onlardan Allah'a daha çok itaat edenini getirelim.

{وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ**}** *"Ve bizim önümüze de geçilemez."* Onlardan daha hayırlısını getirmekten aciz değiliz.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾

42- "O halde bırak onları, kendilerine vaat edilen günlerine kavuşuncaya kadar dalsınlar ve oynasınlar!"

{ فَذَرْهُمْ **}** *"O halde bırak onları."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları, yani alay edip duranları ve onların dışındakileri terk et.

{ يَخُوضُوا **}** *"Dalsınlar."* Bâtıla.

{ وَيَلْعَبُوا **}** *"Ve oynasınlar!"* Küfürlerinde alay etsinler.

{ حَتّٰى يُلَاقُوا **}** *"Kavuşuncaya kadar."* Bizzat gözleriyle müşahede edinceye kadar.

{ يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ **}** *"Kendilerine vaat edilen günlerine."* Azabın olduğu güne kadar.

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾

43- "O gün onlar, sanki dikili bir şeye (puta) koşuyorlarmış gibi, kabirlerinden hızlı olarak çıkacaklar."

Daha sonra bunun ne zaman gerçekleşeceğini belirtmek için şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ **}** *"O gün onlar, kabirlerinden çıkacaklar."* Kabirlerden.

{ سِرَاعًا **}** *"Hızlı olarak."* Diyor ki, onların kabirlerden sese doğru çıkışları.

{ كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ **}** *"Sanki dikili bir şeye (puta)."* Yani sancağa, gayeye ve bayrağa.

{ يُوفِضُونَ **}** *"Koşuyorlarmış gibi."* Gidiyorlar, ayrılıyorlar.

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

44- "Gözleri düşük, yüzlerini zillet kaplamış bir durumda. İşte bu, onlara vaat edile gelmekte olan gündür!"

{ خَاشِعَةً **}** *"Düşük, bir durumda."* Zelil olarak.

{ اَبْصَارُهُمْ **}** *"Gözleri."* Hayır görmez.

{ تَرْهَقُهُمْ **}** *"Yüzlerini kaplamış."* Yüzlerinin üstüne çıkmış ve onların yüzlerini kaplamış.

{ ذِلَّةٌ **}** *"Zillet."* Hakirlik ve karartı gibi. Bu yüzlerde meydana gelen siyahlıktır.

{ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ **}** *"İşte bu, onlara vaat edile gelmekte olan gündür!"* İçinde azabın olduğu. Bu gün kıyâmet günüdür. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'un vadi ve uyarması gibi.

سورة نُوحٍ

71- NÛH SÛRESİ

Kendisinde "Nûh ('aleyhi's-selâm)"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 28, sözcük sayısı 224 ve harf sayısı da 929'dur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اِنَّآ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١﴾

1- "Kendilerine can yakıcı bir azap gelmezden önce kavmini uyar, diye biz Nûh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nûh Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{اِنَّآ اَرْسَلْنَا**}** *"Peygamber olarak gönderdik."* Gönderdik.

{نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اَنْ اَنْذِرْ**}** *"Uyar, diye biz Nûh'u kendi kavmine."* Korkut.

{قَوْمَكَ**}** *"Kavmini."* Hışım ve azaptan.

{مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ**}** *"Kendilerine can yakıcı bir azap gelmezden önce."* Acıtıcı. Bu azap kendilerine gelen tufanda boğulma azabıdır.

قَالَ يَا قَوْمِ اِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾

2- "Nûh dedi ki: 'Ey kavmim! Şüphesiz ben sizin için apaçık uyarıcı bir peygamberim.'"

{قَالَ يَا قَوْمِ اِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ**}** *"Nûh dedi ki: 'Ey kavmim! Şüphesiz ben sizin için uyarıcı bir peygamberim.'"* Korkutup uyaran bir peygamber.

{مُبِينٌ**}** *"Apaçık."* Bildiğiniz bir dil ile.

اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُونِ ﴿٣﴾

3- "Allah'a kulluk edin, O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki."

{اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ**}** *"Allah'a kulluk edin."* Allah Teâlâ'yı birleyiniz.

{وَاتَّقُوهُ**}** *"O'na karşı gelmekten sakının."* O'ndan sakınınız, küfür ve şirkten tevbe ediniz.

{وَاَطِيعُونِ**}** *"Ve bana itaat edin ki."* Emrime, dinime ve vasiyetime uyunuz, öğütlerimi kabul ediniz.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى اِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ اِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4- "(Allah) bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin! Ancak Allah'ın belirlediği süre gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!"

{يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ**}** *"(Allah) bir kısım günahlarınızı bağışlasın."* Tevbe ve tevhid ile günahlarınızı bağışlasın.

{وَيُؤَخِّرْكُمْ**}** *"Ve sizi ertelesin."* Azapsız olarak size mühlet versin.

{اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى**}** *"Belli bir süreye kadar."* Ölüme kadar.

{اِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ**}** *"Ancak Allah'ın belirlediği süre."* Allah'ın azabı.

{ إِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ **}** *"Gelince, artık o ertelenmez."* Ertelenmez.

{ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ **}** *"Keşke bilseydiniz."* Size söylediklerimi tasdik etseydiniz. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) onları 950 yıl davet edip de onlar iman etmeyip onun öğütlerini kabul etmeyince, onların iman etmelerinden ümidini kesince şu bedduayı yaptı.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾

5- "Nûh dedi: 'Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz davet ettim.'"

{ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي **}** *"Nûh dedi: 'Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi davet ettim.'"* Tevbeye ve tevhide.

{ لَيْلًا وَنَهَارًا **}** *"Gece gündüz."* Gece ve gündüz.

فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَآئِيٓ إِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾

6- "Ama benim davetim, kaçışlarını artırmaktan başka bir işe yaramadı."

{ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَآئِيٓ **}** *"Ama benim davetim, artırmaktan... bir işe yaramadı."* Onları tevbeye ve tevhide davetim.

{ إِلَّا فِرَارًا **}** *"Kaçışlarını ...başka."* İmandan ve tevbeden kaçış.

وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوٓا أَصَابِعَهُمْ فِيٓ ءَاذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾

7- "Senin onları bağışlaman için, kendilerini her davet ettiğimde, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, giysilerine büründüler, ayak dirediler ve böbürlendikçe böbürlendiler!"

{ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ **}** *"Kendilerini her davet ettiğimde."* Tevbeye ve tevhide.

{ لِتَغْفِرَ لَهُمْ **}** *"Senin onları bağışlaman için."* Tevbe ve tevhid ile.

{ جَعَلُوٓا اَصَابِعَهُمْ فِيٓ اٰذَانِهِمْ **}** *"Parmaklarını kulaklarına tıkadılar."* Ta ki, sözümü ve çağrımı işitmesinler diye.

{ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ **}** *"Giysilerine büründüler."* Başlarını elbiseleriyle örttüler ta ki, sesimi duymadılar ve beni görmediler.

{ وَاَصَرُّوا **}** *"Ayak dirediler."* Küfür ve putlara ibadet etme üzere ikamet ettiler ve meskûn kaldılar. Âyetin, "'Ey Nûh! Sana inanmayacağız' diye tümden bağırdılar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاسْتَكْبَرُوا **}** *"Ve böbürlendiler."* İman etmekten ve tevbe etmekten.

{ اسْتِكْبَارًا **}** *"Böbürlendikçe."* Zorbalıkla.

ثُمَّ اِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾

8- "Sonra ben, onları açıkça davet ettim."

{ ثُمَّ اِنِّي دَعَوْتُهُمْ **}** *"Sonra ben, onları davet ettim."* Tevbe ve tevhide.

{ جِهَارًا **}** *"Açıkça."* Gizlice olmaksızın açıkça.

ثُمَّ اِنِّيٓ اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًا ﴿٩﴾

9- "Sonra, onlarla hem açıktan açığa, hem de gizli gizli konuştum."

{ ثُمَّ اِنِّيٓ اَعْلَنْتُ لَهُمْ **}** *"Sonra, onlarla hem açıktan açığa, konuştum."* Davetimi açıkça izhar ettim ve onlara açıklamalarda bulundum.

{ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًا **}** *"Hem de gizli gizli."* Gizlice, gizlilik içinde onları davet ettim.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾

10- "Dedim ki: 'Gelin Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin, çünkü O, çok bağışlayandır!'"

{ فَقُلْتُ **}** *"Dedim ki:"* Onlara dedim ki.

{ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ **}** *"Gelin Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin."* Rabbinizi küfür ve şirkten tevbe etmek suretiyle birleyiniz.

{ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا **}** *"Çünkü O, çok bağışlayandır!"* Küfürden tevbe edip kendisine iman eden kişilere.

يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾

11- "(Mağfiret isteyin ki), üzerinize gökten bol yağmur indirsin."

{ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا **}** *"(Mağfiret isteyin ki), üzerinize gökten bol yağmur indirsin."* Ne zaman kendisine ihtiyaç duyarsanız sürekli bol bir yağmur üzerinize yağdırsın. Allah Teâlâ yağmuru onlardan 40 yıl engellemişti.[1]

وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾

12- "Sizin mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bağlar bahçeler versin, sizin için ırmaklar akıtsın."

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(مِدْرَارًا) yağmurlar birbiri ardısıra yağar demektir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nûh Sûresi.
Hâfız İbn Hacer şöyle der: "Bu haberi İbn Ebî Hatem, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan mevsul olarak rivayet etmiştir." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 666.

b) (يُرْسِلِ السَّمَآءَ) "*O, semâyı (yağmuru) salıverir*." Âyette geçen semâ/gök sözcüğünden maksat yağmurdur. Göğün yağmur anlamında kullanımı da Araplarda söz konusudur. Muaviye ibn Mâlik'in şu sözünde de belirttiğimiz anlam bulunmaktadır.
"İzâ sekata's-semâü bi-erdi kavmin raeynahü ve in kânu ğadbana/ Semâ/yağmur bir kavmin toprağına düştü mü, orada biz davarlarımızı otlatırız, isterse onlar kızsınlar." *Lisânü'l-Arab*, "Semâ" Maddesi.

c) Bu âyet Nûh Suresindeki Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm) ile kavmi arasındaki diyalogdan bir kesittir. Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm) kavmine istiğfarda bulunmalarını emreder. İstiğfarın karşılığını da bir sonraki âyette belirtir. (فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا) "*Arkasından: Rabbinizden mağfiret dileyin. Çünkü O, çok mağfiret edicidir, dedim. Böylece O, üzerinize semâyı (yağmuru) bol bol salıverir.*" (71/Nûh/10-11)

{وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ**}** *"Sizin mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın,"* Size mallar, deve, inek, koyun ve erkek ve kız çocuklar versin. Allah Teâlâ onların hayvanlarının ve hanımlarının nesillerini kırk yıl boyunca kesti.

{وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ**}** *"Size bağlar bahçeler versin."* Bahçeler, menfaatleriniz için akan nehirler. Allah Teâlâ onların bahçelerini yok etmiş, bu kırk yıldan önce.

{وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا**}** *"Sizin için ırmaklar akıtsın."* Onların nehirlerini kurutmuştur.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾

13- "Size ne oluyor da Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?"

{مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًا**}** *"Size ne oluyor da Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?"* Allah Teâlâ'nın azamet ve erkinden korkmuyorsunuz? Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Size ne oluyor ki*", Allah Teâlâ'yı gereği gibi ululayıp da O'nu birlemiyorsunuz.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾

14- "Oysa sizi türlü aşamalardan geçirerek O yaratmıştır."

{وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا**}** *"Oysa sizi türlü aşamalardan geçirerek O yaratmıştır."* Sınıflardan. Halden hale, nutfeden alakaya, alakadan et parçasına ve kemiğe.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾

15- "Görmediniz mi Allah yedi göğü birbiriyle ahenkli şekilde nasıl yaratmış?"

{أَلَمْ تَرَوْا**}** *"Görmediniz mi?"* Ey Mekke kâfirleri sizler haberdar olmadınız mı?

{ كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا **}** *"Allah yedi göğü birbiriyle ahenkli şekilde nasıl yaratmış?"* Kubbe misali etrafları birbirine yapışık birbirlerinin üstünde.

وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾

16- "Onların içinde ayı bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır."

{ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ **}** *"Onların içinde ayı... kılmış."* Onlarla birlikte.

{ نُورًا **}** *"Bir nur."* Aydınlatıcı.

{ وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا **}** *"Güneşi de bir kandil yapmıştır."* Âdemoğulları için aydınlık.

وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾

17- "Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir."

{ وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا **}** *"Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir."* Sizi Âdem ('aleyhi's-selâm)'dan, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı da topraktan, toprağı da yerden.

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾

18- "Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır."

{ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا **}** *"Sonra sizi yine oraya döndürecek."* Size yerde kabir kılacak.

{ وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا **}** *"Ve sizi yeniden çıkaracaktır."* Kabirlerden kıyâmet gününde.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾

19- "Allah, yeryüzünü sizin için bir sergi yaptı ki."

{ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا **}** *"Allah, yeryüzünü sizin için bir sergi yaptı ki."* Sergi ve uyku yeri.

لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾

20- "Onun geniş yollarında gezip dolaşasınız."

{لِتَسْلُكُوا مِنْهَا} *"Onun... gezip dolaşasınız."* Onda alasınız.

{سُبُلًا فِجَاجًا} *"Geniş yollarında."* Geniş yollar.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهٗٓ اِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾

21- "Nûh, 'Ey Rabbim' dedi, 'Bunlar bana karşı geldiler, malı ve çocukları, kendi ziyanını artırmaktan başka işe yaramayan bir kimseye uydular.'"

{قَالَ نُوحٌ رَبِّ} *"Nûh, 'Ey Rabbim' dedi."* Ey Rabbim!

{اِنَّهُمْ عَصَوْنِي} *"Bunlar bana karşı geldiler."* Kendilerine emrettiğim tevbe ve tevhid konusunda.

{وَاتَّبَعُوا} *"Uydular."* İtaat ettiler.

{مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ} *"Malı işe yaramayan bir kimseye."* Malının çokluğu kendisine yaramayan.

{وَوَلَدُهٗٓ} *"Ve çocukları."* Çocuklarının çokluğu.

{اِلَّا خَسَارًا} *"Kendi ziyanını artırmaktan başka."* Ahirette bir aldanıştan başka hiçbir şeye yaramayanlardır ki, bunlar liderlerdir.

وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾

22- "Büyük hileler, desiseler kurdular!"

{وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا} *"Büyük hileler, desiseler kurdular!"* Ve iftira açısından büyük bir söz söylediler.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾

23- "(Onlar birbirlerine) dediler ki: 'Sakın ilâhlarınızı bırakmayın. Hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğûs'tan, Yeûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!'"

{وَقَالُوا**}** *"(Onlar birbirlerine) dediler ki:"* Yani liderleri ayak takımına dediler.

{لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ**}** *"Sakın ilâhlarınızı bırakmayın."* İlahlarınıza ibadet etmeyi.

{وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا**}** *"Hele Ved'den, asla vazgeçmeyin."* Ved'e ibadet etmeyi.

{وَلَا سُوَاعًا**}** *"Suvâ'dan."* Suvâ'ya ibadet etmeyi.

{وَلَا يَغُوثَ**}** *"Yeğûs'tan."* Yeğûs'a ibadet etmeyi.

{وَيَعُوقَ**}** *"Yeûk'tan."* Yeûk'a ibadet etmeyi.

{وَنَسْرًا**}** *"Ve Nesr'den."* Nesr'e ibadet etmeyi. Bunların hepsi, Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin kendilerine ibadet ettikleri ilahları idiler.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin tapındığı putlar daha sonra Arapların putları olmuştur. Vedd, Devmetü'l-Cendel'de Kelb kabilesinin putuydu. Suva', Huzeyl kabilesinin, Yeğus önce Murad, sonra Sebe' yakınındaki Cürf'te bulunan Ğuteyf oğullarının, Yeuk ise Hemdan kabilesinin putuydu. Nesr ise Zü Kela' hanedanından Himyerlilerin putu idi. Bunlar Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm) kavminden sâlih kişilerin adlarıydı. Onlar helak olunca, şeytan, onların kavimlerine oturdukları meclislerinde putlar dikmelerini fısıldamış ve onlar da bu putlara bu isimleri vermişlerdi. Böyle yaptılar. Onlar helak oluncaya kadar buna ibadet etmiyorlardı. Onlar helak olup ilim ortadan kalkınca, bunlara ibadet etmeye başladılar." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nûh Sûresi, 4920 nolu hadis.

b) Bu âyette Allah Teâlâ Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin büyüklerinin kavimlerini putlara tapınmayı terk etmekten sakındırdıklarını görmekteyiz. Özellikle de Vedd, Suva, Yeğus, Yeuk ve Nesr adlı beş puta ibadet etmeyi terk etmekten sakındırmaktadırlar.

İbn Abbâs'ın bu tefsiri önceki kavimlere ilişkin bilgisini ortaya koymaktadır. İbn Abbâs'a göre; ismi geçen bu beş kişi Hz. Nûh ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin beş sâlih kişisi idiler. Bunlar vefat edince şeytan, kavimlerine bunların suretlerini dikmeyi güzel göstermiş ve onları bu işe sürüklemiştir. Onlar da bu yaptıkları

وَقَدْ اَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِينَ اِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾

24- "Böylece onlar, birçok kimseyi saptırdılar. Sen bu zalimlerin şaşkınlıklarını daha da artır!"

{ وَقَدْ اَضَلُّوا كَثِيرًا **}** *"Böylece onlar, birçok kimseyi saptırdılar."* Diyor ki, onlar bu putlarla insanlardan birçoğunu saptırdılar. Âyetin, "İnsanlardan birçoğu bu putlar nedeniyle saptı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِينَ **}** *"Sen bu zalimlerin daha da artır!"* Putlara ibadet eden müşrik kâfirleri.

{ اِلَّا ضَلَالًا **}** *"Şaşkınlıklarını."* Ancak ziyan, sapkınlık ve helak oluşu.

مِمَّا خَطِيٰٓـَٔاتِهِمْ اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾

25- "Onlar günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman kendilerine Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar!"

{ مِمَّا خَطِيٰٓـَٔاتِهِمْ **}** *"Onlar günahları yüzünden."* Diyor ki, hataları nedeniyle.

---

suretlere bu kişilerin isimlerini vermişler. Nihayet ibadet etme noktasına kadar iş varmıştır. Bu beş kişiyi görenler ve onlarla çağdaş olanlar vefatlarından sonra kendilerine ibadet etmemişler. Ancak bu suretleri dikenlerin ölümünün ardından sonra gelenler arasında cehalet her tarafı kapsamış ve sonrakiler artık Allah Teâlâ'ya değil de bunlara tapmaya başlamışlardır.

c) İbn Abbâs'ın tefsirinde diğer bir nokta daha göze çarpmaktadır. Bu hadise göre; bu putlar bundan sonra da Araplar arasında varlığını sürdürmüştür. İbn Abbâs her bir putun bulunduğu yeri ve hangi kabilelerin kendisine ibadet ettiklerini birer birer belirtmiştir. Vedd putu, Devmetü'l-Cendel'de Kelb kabilesinin putuydu. Suva', Huzeyl kabilesinin, Yeğus önce Murad, sonra Sebe' yakınındaki Cürf'te bulunan Ğuteyf oğullarının, Yeuk ise Hemdan kabilesinin putuydu. Nesr ise Zü Kela' Himyerlilerin putu idi.

{أُغْرِقُوا} *"Suda boğuldular."* Dünyada tufanda.

{فَأُدْخِلُوا} *"Ardından da sokuldular."* Ahirette.

{نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ} *"Ateşe ve o zaman kendilerine Allah'a karşı... bulamadılar!"* Allah'ın azabından.

{أَنْصَارًا} *"Yardımcılar da."* Kendilerinden Allah'ın azabını engelleyecek yardımcılar.

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾

26- "Nûh dedi ki: 'Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!'"

{وَقَالَ نُوحٌ} *"Nûh dedi ki:"* Rabbi kendisine: "*Senin kavminden sana iman eden başka artık hiçbir kimse sana iman etmeyecektir*" (11/Hûd/36) dedikten sonra.

{رَبِّ} *"Ey Rabbim!"* Ey Rabbim!

{لَا تَذَرْ} *"Bırakma."* Bırakma.

{عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا} *"Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi."* Hiçbir kimseyi.

إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾

27- "Çünkü sen onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) yetiştirirler."

{إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ} *"Çünkü sen onları bırakırsan."* Onları bırakırsam.

{يُضِلُّوا عِبَادَكَ} *"Senin kullarını saptırırlar."* Sana iman edenleri ve sana iman etmek iradesinde olanları senin dininden.

{وَلَا يَلِدُوا} *"Yetiştirirler."* Onlardan ancak şu kimseler doğar.

{إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا} *"Yalnız ahlâksız, nankör (insanlar)."* İdraktan sonra ancak fâcir ve kâfir kimseler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ergenlikten sonra senin kendisi hakkında küfrü takdir ettiğin kimseyi doğururlar.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onların içinde herhangi bir çocuk yoktu. Zira Allah Teâlâ onları kırk yıl boyunca doğurmaktan engellemişti. Bundan dolayı onların içinde müdrik olmayan kimse yoktu. İçlerinde kırk yaşında olan kimse de bulunmuyordu. Onların bütünü idrak edici fâcir ve kâfir idiler.

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

28- "Ey Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla! Zalimlerin de ancak helâkini arttır."

{رَبِّ**}** *"Ey Rabbim."* Ey Rabbim!

{اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ**}** *"Beni, ana babamı, bağışla."* Mü'min babalarımı.

{وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ**}** *"Evime girenleri."* Dinime. Mescidime girenleri anlamına geldiği de söylenmiştir. Gemime girenleri anlamına geldiği de belirtilmiştir.

{مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ**}** *"İman etmiş olarak... iman eden erkekleri."* Erkeklerden tasdik edenleri.

{وَالْمُؤْمِنَاتِ**}** *"Ve iman eden kadınları."* Benden sonra kadınlardan imanla tasdik edenleri.

{وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ**}** *"Zalimlerin de arttır."* Kâfir müşrikleri.

{اِلَّا تَبَارًا**}** *"Ancak helâkini."* Ziyanlarını ve helak oluşlarını. Peygamberlerine vahyolunup da iman etmeyenlerin ziyanları gibi.

سورة الْجِنّ

72- CİN SÛRESİ

Kendisinde "Cin"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 28, sözcük sayısı 285 ve harf sayısı da 870'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوْٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ﴿١﴾

1- "De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur'an dinledikleri ve şöyle dedikleri vahyolundu: Biz, olağanüstü güzellikte bir Kur'an dinledik."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Cin Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ **}** *"De ki: Bana, vahyolundu."* Diyor ki, "De ki", ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara, yani Mekke kâfirlerine. "*Bana vahyolundu*", Cebrail ('aleyhi's-selâm) bana indirerek şöyle buyurdu:

{ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ **}** *"Bir topluluğun Kur'an dinledikleri."* Dokuz kişi.

{ مِنَ الْجِنِّ **}** *"Cinlerden."* Nusaybin cinlerinden bir grup Yemen'de.

{ فَقَالُوْٓا **}** *"Ve şöyle dedikleri."* İman ettikten ve kavimlerine döndükten sonra ey kavmimiz.

{ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا **}** *"Biz, olağanüstü güzellikte bir Kur'an dinledik."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kitabına benzeyen güzel, değerli, yüce bir Kur'an'ın tilavetini.[1]

---

1 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabından bir grup ile birlikte Ukaz panayırına doğru yola koyuldular. O sırada şeytanların semâdan haber almaları engellenmiş, üzerlerine yalın alevli ateşler de gönderilmeye başlanmıştı. Bunun üzerine şeytanlar kavimlerine geri döndüklerinde onlara: 'Bu durumunuz ne?' diye sordular. Onlar, 'Semâdan haber almamız engellendi, üzerimize yalın alevli ateşler salındı' dediler. Bu sefer: 'Bu, ancak meydana gelmiş bir olay sebebiyle olabilir. Haydi yeryüzünün doğularına, batılarına dağılınız, dolaşınız. Semâdan haber almamıza engel teşkil eden bu olayın ne olduğuna bir bakınız.' dediler.

Tihame taraflarına doğru gitmiş olan topluluk, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Nahle taraflarında iken Ukaz panayırına doğru yöneldiler. O sırada Peygamber, ashabı ile birlikte sabah namazını kılıyordu. Kur'an sesini duyunca ona kulak verdiler ve: 'İşte, semâdan haber almamızı engelleyen budur' diyerek kavimlerine geri döndüler. 'Ey kavmimiz: '*Gerçekten bizi hayrete düşüren bir Kur'an dinledik. O, doğruya götürüyor. Bundan ötürü biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir kimseyi asla ortak tutmayacağız*' dediler.' Bunun üzerine Allah azze ve celle Peygamberi Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e: '*De ki: Bana şu vahyolundu. Cinlerden bir topluluk beni dinlediler...*' buyruklarını indirdi. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ancak cinnin bu sözleri vahyolunmuştur." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Cin Sûresi, 4921 nolu hadis; Kitabü'l-Ezan, "Sabah namazında kur'an'ı sesli okuma" bâbı, 773 nolu hadis.

Bu hadisi İmam Müslim, Tirmizî, Hâkim, Beyhakî ve Taberî adlı müelliflerin bütünü Ebû Avane'den, o da Ebû Bişr'den, o da Said ibn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'tan rivayetine göre, İbn Abbâs şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) cinlere karşı Kur'an okumadığı gibi, onları görmedi de. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabından bir grup ile birlikte Ukaz panayırına doğru yola koyuldular..." Daha sonra hadisi Buhârî'deki gibi sevk etmişlerdir. Müslim, Kitabü's-Salat, 33 Bâb, 449 nolu hadis; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Cin Sûresi, 3323 nolu hadis; *el-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Cin Sûresi, c. 2, s. 503; *Sünenü'l-Beyhakî*, Kitabü's-Salat, "Sabah namazında Kur'an'ı sesli okuma" bâbı, c. 2, s. 194; *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 103.

b) Müslim'in ve diğerlerinin rivayetinde girişte bir fazlalık vardır ki, bu fazlalığı Buhârî rivayet etmemiştir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) cinlere karşı Kur'an okumadığı gibi, onları görmedi de."

Hâfız İbn Kesir şöyle der: "Buhârî burada (Kitabü't-Tefsir) ve namazın sıfatı bölümünde bu şekilde muhtasar olarak rivayet etmiştir. Ebû Nuaym *el-Müstahrec*'inde Buhârî'nin şeyhi Müsedded'den bu haberi rivayet eder ve rivayetin baş bölümüne "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) cinlere karşı Kur'an okumadığı

gibi, onları görmedi de" cümlelerini ekler. Müslim de Buhârî'nin rivayet ettiği senedle haberi tahric eder ve girişe söz konusu cümleyi ekler.

Buhârî söz konusu cümleyi sanki kasten getirmemiştir. Zira İbn Mesud Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in cinlere Kur'an okuduğunu ispat etmiştir. Bu, İbn Abbâs'a bir olumsuzlama olmuştur. Buhârî daha sonra kıssanın tekrarlanmasıyla ikisi arasındaki ceme işaret etmiştir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 670.

İbn Abbâs'ın bu sözü, cinlerin Kur'an'ı ilk defa dinlemiş olduklarının gerçekleştiğine hamledilmesine olasıdır. Zira cinler Kur'an dinlemeyi kastetmemişlerdi. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de cinlere karşı Kur'ân okumadığı gibi, onları görmedi de. Sadece kendilerini göğün haberlerini dinlemelerinden engelleyen bu garip olayı araştırmaya çıkmışlardır. Sonuçta, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sabah namazını kılarken O'nunla karşılaşmışlardır.

İbn Abbâs'ın muradının, Kur'an'ı cinlere dinletmek amacıyla okumadığı da olabilir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu gecede cinlerin orada olduğunu bilmiyordu.

c) Cinlerin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i davet ettikleri ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in de davetlerine icabet ederek kendilerine Kur'an okuduğu da sabit bir gerçekliktir ve sünnette dayanağı da bulunmaktadır.

İmam Müslim, Amir eş-Şa'bi'den rivayetle, o şöyle dedi ki: "Ben Alkame'ye sordum: 'İbn Mesud, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte cin gecesinde hazır bulunmuş muydu?' Alkame şu cevabı verdi: 'Ben İbn Mesud'a şunu sordum: Cin gecesi sizden herhangi bir kimse Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte bulunmuş muydu?' O: 'Hayır' dedi. 'Fakat bizler Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte bulunduğumuz bir gece onu aramızda bulamadık. Vadilerde, dağ yollarında onu aradık. Cinler O'nu alıp götürdü ya da suikaste uğradı, dedik. Bir topluluk bir geceyi en kötü şekilde nasıl geçiriyorsa biz de gecemizi öyle geçirdik. Sabah olunca ansızın onun Hira taraflarından gelmekte olduğunu gördük. 'Ey Allah'ın Resûlü' dedik, 'Seni göremedik, seni arayıp durduk; fakat bulamadık. Bundan ötürü de bir topluluk bir geceyi en kötü şekilde nasıl geçiriyor ise biz de gecemizi öyle geçirdik.' Şöyle buyurdu: 'Cinlerin davetçisi bana geldi. Ben de onunla birlikte gittim, onlara Kur'an okudum.' Sonra bizi alıp götürdü, bize onların izlerini ve ateşlerinin kalıntılarını gösterdi. Cinler ondan azık istemiştiler. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Elinize geçireceğiniz, üzerinde Allah'ın adı anılmış herbir kemik, üzerinde olabilecek kadarıyla et ile sizin olacaktır. Herbir hayvan pisliği de sizin bineklerinizin yemi olacaktır.'" Müslim, Kitabü's-Salat, 33. Bâb, 450 nolu hadis.

d) İbn Mesud'dan rivayet edilen bu kıssa büyük olasılıkla İbn Abbâs'tan rivayet edilen kıssadan farklıdır. Hadiste bunun emareleri görülmektedir. İbn Mesud'dan rivayet edilen kıssada cinlerin daha önce Müslüman oldukları gibi bir yargı anlaşılabilmektedir. Bunlar daha çok bilgi elde edebilmek amacıyla Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelmişlerdir. Ancak İbn Abbâs'ın ak-

يَهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا ﴿٢﴾

2- "O doğru yola iletiyor. Biz ona iman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız."

{ يَهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ **}** *"O doğru yola iletiyor."* Hakk, hidayet ve doğruya, Lâ ilâhe illallah'a.

{ فَاٰمَنَّا بِهٖ **}** *"Biz ona iman ettik."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا **}** *"Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız."* İblis'i kastetmektedirler.

وَاَنَّهٗ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا ﴿٣﴾

3- "Gerçek şu ki, Rabbimizin şânı çok yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir."

{ وَاَنَّهٗ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا **}** *"Gerçek şu ki, Rabbimizin şânı çok yücedir."* Rabbimizin mülkü. Âyetin, "Rabbimizin azameti, Rabbimizin saltanatı, Rabbimizin zenginliği ve Rabbimizin sıfatı çok yücedir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا اتَّخَذَ **}** *"O, edinmiştir."* Edinmekten.

{ صَاحِبَةً **}** *"Ne eş."* Eş.

{ وَّلَا وَلَدًا **}** *"Ne de çocuk."* Kâfirlerin O'nu nitelendirdikleri gibi.[2]

---

tardığı kıssada böyle bir durum söz konusu değildir. O kıssada cinler Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i sabah namazında Kur'an okurken dinlemişlerdir. İbn Mesud'un kıssasında ise bir sözleşme söz konusudur.
Kastallanî detay sayılabilecek ilginç bir bilgi sunmaktadır. Bu olaydan sonra cinler heyet be heyet Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelmişlerdir. *Şerhü'l-Mevahibi'l-Ledünniyye*, c. 1, s. 303.
e) Bu ve bunu takip eden âyetlerde Allah Teâlâ, cinlerin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in dilinden Kur'an kıraatlerini dinleyişini haber vermektedir.

2 a) (وَاَنَّهٗ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا) "*Doğrusu Rabbimizin şanı çok yücedir.*' Yani fiili, emri ve kudreti çok yücedir. İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan

وَاَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ﴿٤﴾

4- "Meğer bizim akılsız olanımız (İblis), Allah hakkında gerçek dışı yalanlar uyduruyormuş!"

{ وَاَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا **}** *"Meğer bizim akılsız olanımız (İblis), uyduruyormuş!"* Cahilimiz, bu ifade ile İblis'i kastetmekteydiler.

{ عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا **}** *"Allah hakkında gerçek dışı yalanlar."* Yalan ve iftira.[3]

وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ تَقُوْلَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿٥﴾

5- "Oysa biz, gerek insanların gerekse cinlerin Allah hakkında, asla yalan söylemeyeceklerini sanırdık."

{ وَّاَنَّا ظَنَنَّآ **}** *"Oysa biz, sanırdık."* Sanmıştık ki.

{ اَنْ لَّنْ تَقُوْلَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا **}** *"Gerek insanların gerekse cinlerin Allah hakkında, asla yalan söylemeyeceklerini."* İnsanların ve cinlerin Allah hakkında söyledikleri yalan değildir. Bizim için açığa çıktı ki, bu yalanmış. Sûrenin başından buraya kadar olan bölümde

---

bu tefsiri aktarır.

Ancak Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarılan tefsirde ise şöyle demektedir: "Rabbimizin emri yücedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 103.

b) (مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا) *"O ne bir zevce edinmiştir, ne de bir evlat."* Yani Allah Teâlâ'nın şanı yücedir ve uludur; saltanatı azametlidir. Kudreti bir eş ve bir çocuk edinmekten yücedir.

3 a) (وَاَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا) *"Doğrusu bizim beyinsizimiz, Allah'a karşı aşırı yalan söylüyormuş."* "Şatata" sözcüğü, aşırı taşkın söz anlamına gelmektedir. Yani anlaşılan şudur ki, cinler Allah Teâlâ'yı takdir edemiyorlarmış.

b) Âyette geçen "sefih" sözcüğünden murat cumhurun görüşüne göre İblis (latenutullâhi 'aleyh)'tir.

Cinlerin taşkınları olduğu da söylenmiştir. Bu son yoruma göre (سَفِيْهُنَا) "Beyinsizimiz" şeklinde izafet tamlaması cins bildirmek içindir. Yani izafet "Süfehaüna/beyinsizlerimiz" anlamındadır. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 29, s. 85.

Allah Teâlâ cinlerin kelamını aktarmaktadır. Allah Teâlâ devamla şöyle buyurmaktadır.[4]

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾

6- "Şu da bir gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı da onların şımarıklıklarını arttırırlardı."

{وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ**}** *"Şu da bir gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, sığınırlardı da."* Sığınırlardı.

{بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ**}** *"Cinlerden bazı kimselere... onların arttırırlardı."* Bu sığınma ile.

{رَهَقًا**}** *"Şımarıklıklarını."* Büyüklenmelerini, kibirlenmelerini, fitne ve fesadlarını. İnsanlar bir yerden bir yere yolculuğa çıkacaklarında veya avlanacaklarında ya da bir vadiye konakladıklarında cinlerden korkar ve şöyle derlerdi: Biz bu vadinin efendisine, onun kavminin beyinsizlerinden sığınırız. Böylece bu sözle güven içinde olduklarını düşünürlerdi. Cinlerin liderleri bununla cinlerin ayak takımına karşı büyüklüklerini ve büyüklenmelerini arttırırlardı. Bunlar üç bölümdür: Bir bölümü havada, diğer bölümü dilediği gibi inip çıkmakta, bir bölümü ise köpekler ve akrepler şeklindedir.[5]

---

4 (وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللهِ كَذِبًا) *"Doğrusu biz, insanların da cinlerin de Allah'a karşı asla yalan söylemeyeceklerini sanmıştık.'* Yani bizler beyinsizimiz olan İblis'in bize vurguladığı gibi, Allah Teâlâ'nın eşinin ve çocuğunun olacağı şeklindeki nakısalık bildiren sıfatları Allah Teâlâ'ya nispet ettik. Zira bizler zannediyorduk ki, ne bir insan ne de bir cin Allah Teâlâ'ya karşı cüretkâr bir tavır gösterebilir.

5 a) (وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا) *"Bir gerçek de şu ki: İnsanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı. Bununla da onların azgınlıklarını arttırırlardı.'* Bu ilahî buyruk hakkında İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre şöyle demiştir: "İnsanlardan bir kısım erkekler, Cahiliyye döneminde bir vadide geceyi geçirdiklerinde şöyle diyerek cinlere sığınırlardı: 'Bu vadinin azizine sığınırım.' İşte bu, onların günahlarını arttırdı." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 108.

وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ﴿٧﴾

7- "Onlar da sizin sandığınız gibi Allah'ın, hiç kimseyi öldükten sonra diriltmeyeceğini sanmışlardı."

{ وَاَنَّهُمْ **}** *"Onlar da."* Yani iman etmeden önce cinlerin kâfirleri.

{ ظَنُّوا **}** *"Sanmışlardı."* Sandılar.

{ كَمَا ظَنَنْتُمْ **}** *"Sizin sandığınız gibi."* Ey Mekke ehli sandığınız gibi.

{ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا **}** *"Allah'ın, hiç kimseyi öldükten sonra diriltmeyeceğini."* Ölümden sonra. Âyetin, "Allah Teâlâ'nın hiçbir resûl göndermediğini sanmışlardı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾

8- "Biz (cinler) göğü yokladık; fakat onu güçlü bekçilerle ve yakıcı alevlerle doldurulmuş bulduk."

Allah Teâlâ daha sonra cinlerin sözlerini aktarmaya dönerek şöyle buyurmaktadır:

{ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ **}** *"Biz (cinler) göğü yokladık."* İman etmeden önce göğe vardık.

{ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا **}** *"Fakat onu bekçilerle doldurulmuş bulduk."* Meleklerden bekçilerle.

Tefsirin son bölümünün ifade etmek istediği anlam şudur: Cinlerin insanları korkutmak suretiyle taşkınlıkları fazlalaştı.

b) Âyette geçen, (رَهَق) sözcüğü hakkında İbn Cerir et-Taberî şöyle der: "Rahek sözcüğü, Arapların kullanımında günah ve haramları irtikap etme anlamına gelmektedir."
Aşa'nın sözünde geçen "Rahak" sözcüğü de bu anlamdadır:
'Lâ şey'ün yenfeüni min dûni rü'yetiha he'l yeştefi vamıkun mâ lem yusib raheka."
Onu görmekten başkasının yok bana faydası,
Âşık bir günah işlemeden hiç şifa bulur mu?
Yani âşık bir kimse günahlara müptela olmadan hiç şifa bulabilir mi?

{ شَدِيدًا **}** *"Güçlü."* Çok.

{ وَشُهُبًا **}** *"Ve yakıcı alevlerle."* Onları dinlemekten kovan aydınlatıcı yıldızlarla.[6]

وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿٩﴾

9- "Oysa biz, (daha önce) göğün bazı yerlerinde, (gayb haberlerini) dinlemek üzere oturacak yerler (bulup) otururduk. Fakat şimdi kim dinlemek istese, karşısında kendisini gözetleyen yakıcı bir alev buluyor.[7]"

{ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا **}** *"Oysa biz, (daha önce) göğün bazı yerlerinde... (bulup) otururduk."* Gökten.

{ مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ **}** *"(Gayb haberlerini) dinlemek üzere oturacak yerler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in elçi olarak gönderilmesinden önce dinlemek için.

{ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ **}** *"Fakat şimdi kim dinlemek istese."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in elçi olarak gönderilmesinin ardından.

{ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا **}** *"Karşısında yakıcı bir alev buluyor."* Aydınlatıcı bir yıldız.

---

6 a) (وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ) "*Gerçekten biz göğe doğru yükselmek istedik de.*" Yani haber dinlemek üzere göğe yükselmeyi istedik.

b) (فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا) "*Onun güçlü bekçilerle doldurulmuş olduğunu gördük.*" Güçlü bekçilerden kasıt, kuvvetli bekçi melekler.

c) (وَشُهُبًا) "*Ve alevli ateşlerle.*" Şühüb sözcüğü, şihab sözcüğünün çoğuludur. Bunlar, şeytanların kendisiyle taşlandığı şeylerdir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 110.

7 a) (وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا) "*Halbuki gerçekten biz, dinlemek için orada bir yer bulup oturuyor idik. Şimdi ise kim dinlese kendisini bekleyen alevli bir ateş bulur.*' Yani dinlemek ve gözetlemek isteyen kimseyi yakan bir ateş.

b) Bu ve bundan önceki âyetten ve İbn Abbâs'tan aktarılan rivayetten anlaşılan şudur ki; Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in peygambeliğinden önce alevli ateşler şeytanlara gönderilmiyordu.

{رَصَدًا} *"Kendisini gözetleyen."* Meleklerden kendilerini gözetleyen. Onları dinlemekten kovan.

وَاَنَّا لَا نَدْرِيٓ اَشَرٌّ اُرِيدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾

10- "Bilmiyoruz (bununla) yeryüzündekilere kötülük mü istendi, yoksa Rableri onlara bir iyilik mi diledi?"

{وَاَنَّا لَا نَدْرِيٓ} *"Bilmiyoruz."* Bilmiyoruz.

{اَشَرٌّ اُرِيدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ} *"(Bununla) yeryüzündekilere kötülük mü istendi?"* Dinlemekten engellenmemizden.

{اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا} *"Yoksa Rableri onlara bir iyilik mi diledi?"* Hidayet, doğruluk ve hayır mı talep edildi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Bilmiyoruz*", bilmiyoruz. "*(Bununla) yeryüzündekilere kötülük mü istendi?*", Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) gönderildiğinde. Zira onlar ona iman etmezlerse Allah Teâlâ onları helak eder.

"*Yoksa Rableri onlara bir iyilik mi diledi?*" Ona iman etmeleri halinde hidayet, doğruluk ve hayır mı diledi?

وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾

11- "Doğrusu bizlerden iyi olanlar da var ve bizden başka türlü olan da var. Biz çeşitli yollara ayrıldık."

{وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ} *"Doğrusu bizlerden iyi olanlar da var."* Muvahhidler var. Bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenlerdir.

{وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ} *"Ve bizden başka türlü olan da var."* Kâfirler. Bunlar cinlerin kâfirleridir.

{ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا **}** *"Biz çeşitli yollara ayrıldık."* Allah Teâlâ'ya iman etmeden önce Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi farklı hevâlara.[8]

وَاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ نُّعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُّعْجِزَهٗ هَرَبًا ﴿١٢﴾

12- "Artık şu gerçeği çok iyi anladık ki biz, yeryüzünde Allah'ı asla âciz bırakamayız, başka yere kaçmakla da O'nun elinden kurtulamayız!"

{ وَاَنَّا ظَنَنَّآ **}** *"Artık şu gerçeği çok iyi anladık ki."* Bildik ve kesin kanaat getirdik ki.

{ اَنْ لَّنْ نُّعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ **}** *"Biz, yeryüzünde Allah'ı asla âciz bırakamayız."* Allah Teâlâ'dan yeryüzünde kaçamayız. Nerede bulunursak bulunalım bizi idrak eder.

{ وَلَنْ نُّعْجِزَهٗ هَرَبًا **}** *"Başka yere kaçmakla da O'nun elinden kurtulamayız!"* Kaçmakla O'ndan kurtulamayız.

وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓى اٰمَنَّا بِهٖ فَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَّلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾

13- "Doğrusu biz, o doğruluk rehberini (Kur'an'ı) işitince ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse, ne hakkının eksik verilmesinden, ne de kendisine kötülük edilmesinden korkar."

{ وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓى **}** *"Doğrusu biz, o doğruluk rehberini (Kur'an'ı) işitince."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından tilavet edilen Kur'an'ı.

---

8 (وَاَنَّا مِنَّا الصّٰلِحُوْنَ وَمِنَّا دُوْنَ ذٰلِكَ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا) "Gerçekten *biz, kimimiz sâlih kimseleriz, kimimiz bundan aşağıdadır. Biz, çeşit çeşit yollara ayrılmışız.*"
İbn Cerir der ki: "Taraik" sözcüğü "tarikat/yol" sözcüğünün çoğuludur. Kişinin tarikatı ve mezhebi denilir."
"Kıdad" sözcüğü ise "kıddetü" sözcüğünün çoğuludur. Kısımlar ve farklı cinsler anlamına gelmektedir.
Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Farklı heva ve hevesler. Bizlerden bir bölümü Müslüman bir bölümü ise müşriktir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 119; Ferrâ, *Meâni'l-Kur'an,* c. 3, s. 193.

{ اٰمَنَّا بِهٖ **}** *"Ona iman ettik."* Kur'an'a ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

{ فَمَنْ يُّؤْمِنْ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا **}** *"Kim Rabbine iman ederse, ne hakkının eksik verilmesinden, korkar."* Amelinin bütününün gitmesi.

{ وَلَا رَهَقًا **}** *"Ne de kendisine kötülük edilmesinden."* Amelinin eksikleştirilmesi, noksanlaştırılması.[9]

وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ وَمِنَّا الْقَاسِطُوْنَ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾

14- "Doğrusu bizden Müslüman olanlar da var ve bizden doğru yoldan sapanlar da var. Kim kendini Allah'a teslim etmişse, işte onlar, doğru yolu arayanlardır."

{ وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ **}** *"Doğrusu bizden Müslüman olanlar da var."* Tevhidle ihlaslı olanlar. Bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenlerdir.

{ وَمِنَّا الْقَاسِطُوْنَ **}** *"Ve bizden doğru yoldan sapanlar da var."* İsyan ediciler, haktan ve hidayetten sapanlar, bunlar da cinlerin kâfirleridir.

{ فَمَنْ اَسْلَمَ **}** *"Kim kendini Allah'a teslim etmişse."* Tevhidde ihlaslı davranırsa.

{ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا **}** *"İşte onlar, doğru yolu arayanlardır."* Doğru ve hayra niyetlenenlerdir.

وَاَمَّا الْقَاسِطُوْنَ فَكَانُوْا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾

---

9 (وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓى اٰمَنَّا بِهٖ فَمَنْ يُّؤْمِنْ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَّلَا رَهَقًا) "*Gerçekten biz hidayeti işittiğimizde ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse o, (ecrinin) eksiltilmesinden de korkmaz, kendisine zulmedilmesinden de.*"
İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: "İyiliklerinde bir kısıntıya gidilmesinden ve günahlarında bir arttırmanın meydana gelmesinden korkmaz." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 112.

15- "Doğru yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır!"

{ وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ **}** *"Doğru yoldan sapanlara gelince,"* Kâfirler.

{ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا **}** *"Onlar cehenneme odun olmuşlardır!"* Ağaç olacaklardır.

وَاَنْ لَوِاسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَآءً غَدَقًا ﴿١٦﴾

16- "Eğer onlar doğru yolda gitselerdi, kendilerine bol su verirdik."

{ وَاَنْ لَوِاسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ **}** *"Eğer onlar doğru yolda gitselerdi."* Küfrün yoluna. Âyetin, "İslam yoluna" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَآءً غَدَقًا **}** *"Kendilerine bol su verirdik."* Onlara bolca mal geniş bol bir yaşayış verirdik.[10]

لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾

17- "Ki, onları bununla sınayalım. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, (Allah) onu, giderek artan çetin bir azaba uğratır."

{ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ **}** *"Ki, onları bununla sınayalım."* Bu konuda onları sınayalım da ta ki, kendilerine takdir ettiğim şeye dönsünler.

{ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ **}** *"Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse."* Rabbinin tevhidinden, Rabbinin kitabı olan Kur'an'dan. Bu şahıs Velid ibn Muğire el-Mahzumî'dir.

{ يَسْلُكْهُ **}** *"(Allah) onu, uğratır."* Onu yükümlü kılar.

---

10 (وَاَنْ لَوِاسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَآءً غَدَقًا) "*Ve eğer onlar, o yol üzere dosdoğru gitseler, elbette biz onlara bol su içiriridik.*" Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Yani taatle istikamet üzere durmak."
"Ğadak" sözcüğü ise çok ve temiz su anlamına gelmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 114.

{عَذَابًا صَعَدًا**}** *"Giderek artan çetin bir azaba."* Kayadan daha pürüzsüz bir dağa tırmanmaya. Cehennem ateşinde dumandan çıkmaya çalışacaktır, anlamına geldiği de söylenmiştir.[11]

وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿١٨﴾

18- "Mescitler şüphesiz Allah'ındır. Öyleyse (orada) Allah ile birlikte kimseye dua etmeyin!"

{وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ**}** *"Mescitler şüphesiz Allah'ındır."* Allah'ı zikretmek için bina edilen mescitler.

{فَلَا تَدْعُوا**}** *"Öyleyse dua etmeyin!"* Öyleyse ibadet etmeyiniz.

{مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا**}** *"(Orada) Allah ile birlikte kimseye."* Mescidlerde.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bir kişinin "mesâcid"i alnı, iki diz, iki eli ve iki ayağıdır.

وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾

19- "Allah'ın kulu (Muhammed), O'na dua etmek üzere (namaza) kalkınca, onlar (cinler) neredeyse onun çevresinde keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi!"

{وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ**}** *"Allah'ın kulu (Muhammed), (namaza) kalkınca."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Batn-ı Nahle'de.

---

11 a) Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: (لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ) "*Onları bu konuda deneyelim diye.*" Bununla onları sınayalım diye. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 114.
Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin zayıflığını bir çok defa vurgulayıp belirttik.
b) Yani bu nimetle onları sınayalım da onlardan istikamet üzere süreklilik gösterenleri ökçeleri üzere geri dönenlerden ayırt edip gösterelim diye.
c) (وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا) "*Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse onu zorlu bir azaba sokar.*"
Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Yukarı doğru tırmandıran meşakkatli bir azap." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 116.

{ يَدْعُوهُ **}** *"O'na dua etmek üzere."* Rabbine namazla ibadet etmek üzere.

{ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا **}** *"Onlar (cinler) neredeyse O'nun çevresinde keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Batn-ı Nahle'de Kur'an okuyuşunu dinlediklerinde az kalsın Kur'an'a ve Hazret-i Muhammmed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e olan sevgilerinden dolayı cinler bütünüyle O'nun üstüne bineceklerdi.[12]

---

12 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(لِبَدًا) sözcüğü, yardımcılar anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Cin Sûresi.
İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 119.
b) Tirmizî, Cin Sûresi'nin 1. dipnotunda verdiğimiz, cinlerin Kur'an'ı dinlemelerine ilişkin haberi naklettikten sonra aşağıdaki bölümü de ekler.
İmam Tirmizî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "İbn Abbâs'tan aynı senedle şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Cinlerin kendi toplumlarına sözü şöyleydi: (وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا) '*Şu da bir gerçek ki, Allah'ın kulu, O'na ibadet etmek için kalktığı zaman neredeyse etrafında bir keçe olacaklardı.* (72/el-Cinn/19)
Cinler, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in namaz kıldığını ashabının da O'nun namazına uyduklarını ve O'nun secdesiyle secde ettiklerini gördükleri zaman, ashabının O'na bu derece itaat etmelerine şaşıp kaldılar ve kavimlerine: '*Şu da bir gerçek ki, Allah'ın kulu, Ona ibadet etmek için kalktığı zaman neredeyse etrafında bir keçe olacaklardı*' dediler." *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Cin Sûresi, 3323 nolu hadis.
Bu haberin isnadında Abd ibn Humeyd, Ebü'l-Velid, Ebû Avane, Ebû Bişr, Said ibn Cübeyr
Abd ibn Humeyd, Ebû Avane, Ebû Bişr ve Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halleri geçmişti ve bu ravilerin sika kişiler olduğunu o bölümlerde belirtmiştik.
Ebu'l-Velid; Hişam ibn Abdülmelik el-Bahilî: Hâfızlardan birisidir. Sika ve sebttir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 319, 91 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 382, 380 nolu madde
Hadisin ravileri sika ve sened zincirindeki raviler haberi birbirinden dinlediklerinden dolayı hadis sahihtir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 6, s. 455, 940 nolu madde; c. 11, s. 45, 87 nolu madde; c. 11, s. 116, 204 nolu madde, c. 2, s. 83, 129 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 382, 380 nolu madde.
c) Taberî, Ebû Avane kanalıyla bu isnadla haberi tahric eder. Ancak haberde bir farklılık söz konusudur. Dedi ki: "Cinler, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in namaz kıldığını ashabının da O'nun namazına uyduklarını *O'nun rükûyla rükû ettiklerini* ve O'nun secdesiyle secde ettiklerini gördükleri zaman." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 118.
Görüldüğü gibi bu siyak, Tirmizî'nin siyakından daha güzeldir.

d) (كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا) "*Neredeyse etrafında bir keçe olacaklardı*" ilahî buyruğu, topluluklar halinde biraraya geldiler, demektir. Bu ise bir şeyin, bir şeyin üstüne keçe gibi toplanmasını anlatmak üzere kullanılan 'telebbede' tabirinden gelmektedir. Yününün üstüste preslenmesi dolayısıyla yere serilen keçe de buradan gelmektedir. Bir şeyi alabildiğine sağlam bir şekilde bir başkasına yapıştırdığın her şey hakkında bu durumu anlatmak maksadı ile 'Fekad lebbedtühü/ Onu sıkı sıkı yapıştırdın' denilir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 117; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 19, s. 23; *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 29, s. 92.

e) (كَادُوا يَكُونُونَ) "*Neredeyse olacaklardı*" ifadesinde geçen "onlar" zamirinin mercii hakkında İbn Abbâs'tan üç farklı görüş rivayet edilmiştir:

1- Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerine gönderilmiş olduğu Araplara dönmektedir. Zira onlar neredeyse O'na düşmanlık ve tuzak kurma noktasında bütünüyle hareket ediyorlardı.

Bu görüşe göre; âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Allah'ın kulu Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) risalet emri gereğince ortağı olmayan Allah Teâlâ'ya ibadet etmek amacıyla kalktığında neredeyse Araplar O'nunla savaşma ve O'nun çağrısının karşısında durmak amacıyla yardımlaşma konusunda bir bütün oldular. Bu âyetlerin indiği ortamda Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yardımcıları az olduğundan dolayı bütün Araplar olmuş olur.

Ayrıca bu anlam İmam Buhârî'nin tahric ettiği ilk rivayetten de anlaşılmaktadır. Zira söz konusu rivayette "libeden" sözcüğü yardımcılar olarak tefsir edilmiştir. İnsanlardan ve cinlerden olan Müslümanlar ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e karşı yardımcı olamıyorlardı. Belki ancak O'na yardımcı olabiliyorlardı. Bununla İbn Abbâs'ın 'yardımcılar' sözcüğünden muradının, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e düşmanlığa yardımcılar olduğu anlaşılıyor. Bu ise ancak kâfirlerden sâdır olan bir davranıştır.

2- Bu zamir, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına denmektedir. Zira ashabı cinlerin Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kıraatini dinledikleri gece, Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte idiler. Bu anlam da İmam Tirmizî'nin tahric ettiği rivayetin zâhirinden anlaşılmaktadır.

Bu görüşe göre; âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Allah'ın kulu Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namaz kılmak için kalktığında ashabı son derece muntazam idi. Öyle ki, O'nunla birlikte rükûa ve secdeye gidiyorlardı. Öyle ki, bir keçe gibi idiler.

3- Bu zamir, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kıraatini dinleyen cinlere dönmektedir. Bu anlamda bir haberi Ebû Abdullah Hâkim en-Nîsâbûrî bu âyet hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir: "Cinler Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile birlikte rükûa ve secdeye gidiyorlardı."

Hâkim bu hadisin isnadının sahih olduğunu belirtir ve Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Cin Sûresi, c. 2, s. 503.

f) İbn Cerir et-Taberî bu âyet hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Cinler Hz. Peygamber'in Kur'an okuduğunu işitip de Peygamber'e yaklaştılar, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların

قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوا رَبِّي وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾

20- "De ki: 'Ben ancak Rabbime dua ederim ve O'na kimseyi ortak koşmam.'"

{قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوا**}** *"De ki: 'Ben ancak dua ederim.'"* İbadet ederim.

{رَبِّي وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا**}** *"Rabbime ve O'na kimseyi ortak koşmam."* İnsanları da O'na çağırırım.

---

farkında değildi. Nihayet kendisine elçi Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) gelerek (قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ) '*Kul ûhiye ileyye ennehusteme'a neferun minelcinni*' (72/Cin/1) âyetini okumaya başladı." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 118.
Bu rivayet ışığında âyete bakılırsa bu defa âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Allah'ın kulu Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namaz kılıp da Kur'an'ı okuyunca cinler Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kur'an kıraatini dinlemek için duydukları istek dolayısıyla biri diğerinin üstüne çıkacak gibi olmuşlardır.
g) İbn Cerir bu görüşler içinde âyetlerin siyak ve sibakına uygunluğundan dolayı ilk görüşü tercih etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 119.
Açık olan da budur. Zira Allah Teâlâ'nın bu âyetten sonraki;
(قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوا رَبِّي وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا) buyruğuyla da uyum içindedir. Allah Teâlâ Peygamberine kendisiyle savaşmak ve kendisine tuzak kurmak için bir araya gelmiş topluluğu, "*Ben bu inancım üzere sabitim Sizler benimle savaşmak için toplanmış olsanız dahi ben ancak beni yaratan, yokluktan varlık sahasına getiren Allah Teâlâ'ya ibadet ederim. O'na mahlukatı ortak koşmam. Bu putlar benim için ne bir yarara ne de bir zarara sahiptirler*" diyerek, bir tek Allah Teâlâ'ya kulluğa ibadete davet edip O'ndan başkasına ibadet etmeyi nehyederek davet etmesi suretiyle reddetmesini emretmiştir.
Bu görüş "Libeden" sözcüğünün anlamına da en yakın olan görüştür. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in arkasında namaz kılan ashabı cinlerin Kur'an kıraatini dinlemiş oldukları dönemde son derece az idiler ki, "*Neredeyse birbiri üstüne çıkmış*" denilebilecek bir çoklukta değillerdir. Diğer taraftan Kur'an kıraatinin dinlenmesi için orada bulunan cinler de sayı itibariyle çok değil idiler. Bizzat vahyin kendisi Kur'an kıraatini dinlemiş olan cinler hakkında "nefer" sözcüğünü kullanmaktadır. "*Kul uhıye ileyye ennehusteme'a neferun minelcinni/De ki: 'Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir topluluk (beni) dinlediler.'*" Nefer sözcüğünün de meşhur görüşe göre, "3"ten ona kadar olan sayılar için kullanıldığı bilinmektedir. *Lisânü'l-Arab*, N-F-R maddesi.
Bu kıraati dinleyen cinlerin Nusaybin cinlerinden yedi cin olduğu da söylenmiştir. *Şerhü'l-Mevâhibi'l-Ledünniyye*, c. 1, s. 303.

قُلْ اِنِّي لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾

21- "De ki: 'Doğrusu ben (kendi başıma) size ne zarar verme ne de fayda sağlama gücüne sahibim.'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke ehline.

{اِنِّي لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا} *"Doğrusu ben (kendi başıma) size ne zarar verme gücüne sahibim."* Zararın, rüsvalığın ve azabın bertaraf edilmesi.

{وَلَا رَشَدًا} *"Ne de fayda sağlama."* Faydayı ve hidayeti elde etme.

قُلْ اِنِّي لَنْ يُّجِيرَنِي مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ وَّلَنْ اَجِدَ مِنْ دُونِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾

22- "De ki: 'Beni Allah'a karşı kimse koruyamaz ve ben O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam.'"

{قُلْ} *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara buyur ki.

{اِنِّي لَنْ يُّجِيرَنِي مِنَ اللّٰهِ} *"Beni Allah'a karşı koruyamaz."* Allah'ın azabından.

{اَحَدٌ} *"Kimse."* Eğer O'na isyan edersem.

{وَلَنْ اَجِدَ مِنْ دُونِهٖ} *"Ve ben O'ndan başka bulamam."* Allah'ın azabından.

{مُلْتَحَدًا} *"Sığınacak kimse de."* Sığınak ve yeryüzünde bir serap.

اِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِسَالَاتِهٖ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ﴿٢٣﴾

23- "Benim görevim, ancak Allah'tan geleni size duyurmak ve O'nun elçilik görevlerini yerine getirmektir. Artık kim, Allah'a

ve Resûlüne karşı gelirse, bilsin ki ona, içinde ebedî kalacakları cehennem ateşi vardır."

{ إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللهِ وَرِسَالَاتِهِ **}** *"Benim görevim, ancak Allah'tan geleni size duyurmak ve O'nun elçilik görevlerini yerine getirmektir."* Diyor ki, beni ancak Allah'tan geleni tebliğ etmek ve elçiliğini yapmak kurtarır.

{ وَمَنْ يَعْصِ اللهَ **}** *"Artık kim, Allah'a karşı gelirse."* Tevhid konusunda.

{ وَرَسُولَهُ **}** *"Ve Resûlüne."* Tebliğde.

{ فَإِنَّ لَهُ **}** *"Bilsin ki ona, vardır."* Ahirette.

{ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا **}** *"İçinde ebedî kalacakları cehennem ateşi."* Cehennemde ikamet edecekleri, ölmeyip oradan çıkamayacakları.

حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾

24- "Onlar sonunda, o tehdit edildikleri azabı gördükleri zaman, kim yardımcı olma bakımından daha güçsüz ve sayıca daha az imiş, bileceklerdir."

{ حَتَّىٰٓ **}** *"Onlar sonunda,"* Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onları gözlemle.

{ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ **}** *"O tehdit edildikleri azabı gördükleri zaman."* Azap.

{ فَسَيَعْلَمُونَ **}** *"Bileceklerdir."* Bu Allah tarafından onlara yöneltilmiş bir tehdittir.

{ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا **}** *"Kim yardımcı olma bakımından daha güçsüz."* Engelleyici.

{ وَأَقَلُّ عَدَدًا **}** *"Ve sayıca daha az imiş."* Yardımcılar bakımından.

قُلْ اِنْ اَدْرِيٓ اَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ اَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّيٓ اَمَدًا ﴿٢٥﴾

25- "De ki: 'O tehdit edile geldiğiniz (azap) yakın mı, yoksa rabbim onun için uzun bir süre mi koymuştur, ben bilmem!'"

{ قُلْ **}** *"De ki."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlar azabın acele gelmesini istediklerinde onlara de ki.

{ اِنْ اَدْرِيٓ **}** *"Ben bilmem."* Bilmiyorum.

{ اَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ **}** *"O tehdit edile geldiğiniz (azap) yakın mı."* Azap.

{ اَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّيٓ اَمَدًا **}** *"Yoksa rabbim onun için uzun bir süre mi koymuştur."* Mühlet mi belirlemiştir.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾

26- "Gaybı bilen O'dur. O, gizli bilgisini kimseye göstermez."

{ عَالِمُ الْغَيْبِ **}** *"Gaybı bilen O'dur."* Azabın inişini, bunu O bilir.

{ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًا **}** *"O, gizli bilgisini kimseye göstermez."* Muttali kılmaz.

اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿٢٧﴾

27- "Ancak (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar."

{ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ **}** *"Ancak (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır."* Ancak resûllerden seçtiği kimseler müstesna. Zira Allah Teâlâ seçtiği resûlleri bir takım gaybî haberlere muttali kılar.

{ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ **}** *"Çünkü O, salar."* Kılar.

{ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ **}** *"Bunun önünden."* Resullerin önünden.

{ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا **}** *"Ve ardından gözcüler."* Meleklerden bekçiler kılar. Melekler onu cinlerden, şeytanlardan ve insanlardan korur ta ki, Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın kıraatini dinlemesinler diye.

لِيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

28- "(Ki böylece, peygamberlerin), Rablerinin gönderdiklerini tebliğ etkilerini bilsin. (Allah), peygamberlerin nezdinde olup bitenleri çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır."

{ لِيَعْلَمَ **}** *"Bilsin."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا **}** *"(Ki böylece, peygamberlerin) tebliğ ettiklerini."* Allah'tan, yani peygamberlerin tebliğ ettiklerini bilsinler.

{ رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ **}** *"Rablerinin gönderdiklerini."* İşte bu şekilde seni koruduğu gibi melekler onları da korur. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir:

"*Bilsin*", resûller, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve diğerleri bilsinler diye. "*Ki böylece, peygamberlerin tebliğ etkilerini*", yani meleklerin tebliğ ettiklerini. "*Rabblerinin gönderdiklerini*", Allah'tan.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Bilsin", cinler ve insanlar. "*Ki böylece, peygamberlerin tebliğ etkilerini*", yani resûllerin tebliğ ettiklerini, "*Rabblerinin gönderdiklerini*", bildirmemizden önce.

{ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ **}** *"(Allah), peygamberlerin nezdinde olup bitenleri çepeçevre kuşatmış."* Meleklerin katındakini.

{ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا **}** *"Ve her şeyi bir bir saymıştır."* Onu saymıştır. Âyetin, "Örtüsüyle bürünen kişinin durumunu bildiği gibi onların sayılarını da bilir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْمُزَّمِّلِ

73- MÜZZEMMİL SÛRESİ

Kendisinde "Müzzemmil"in zikredildiği sûredir. "*O nimet sahibi yalanlayıcıları bana bırak ve onlara biraz süre tanı!*" âyeti hariç sûrenin diğer kısmı Mekkîdir. Söz konusu âyet ise Medenîdir. Âyet sayısı 20, sözcük sayısı 285 ve harf sayısı da 838'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَآ اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾

1- "Ey örtüsüne bürünen."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Müzzemmil Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَآ اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ **}** *"Ey örtüsüne bürünen."* Ey örtünüp bürünen, yani bununla Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kast edilmektedir. Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namaz için giyinmek amacıyla elbisesini örterdi.[1]

---

1 a) (يَآ اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ) buyruğu "Ey risaletin zorluklarını yüklenen" anlamına gelmektedir. Nitekim Hâkim en-Nîsâbûrî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, İbn Abbâs şöyle demiştir: "Sen bu işe büründürülürdün. Öyleyse bunu gerçekleştir." Hâkim, bu haberin isnadının sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslim'in bu haberi tahric etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Müzzemmil Sûresi, c. 2, s. 505.
b) "Ziml" sözcüğü, yük anlamına gelmektedir. Nitekim Ebü'd-Derda'dan rivayet edilen hadiste de bu sözcük geçmektedir: "*Eğer beni yitirirseniz kuşkusuz çok büyük bir yük yitirmiş olursunuz.*"

قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾

2- "Geceleyin kalk (namaz kıl); yalnız (gecenin) birazında (uyu)."

{ قُمِ الَّيْلَ **}** *"Geceleyin kalk (namaz kıl);"* Namazla kalk. Sonra dedi ki.

{ اِلَّا قَلِيلًا **}** *"Yalnız (gecenin) birazında (uyu)."*

نِصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾

3- "Gecenin yarısında (kalk) veya bundan biraz eksilt."

Sonra açıklayarak şöyle buyurdu:

{ نِصْفَهٗٓ **}** *"Gecenin yarısında (kalk)"* Yani namaz için gecenin yarısında kalk.

{ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ **}** *"Veya bundan eksilt."* Yarısından eksilt.

{ قَلِيلًا **}** *"Biraz."* Üçte bire kadar.

اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾

4- "Yahut bunu biraz artır ve Kur'an'ı tane tane oku."

{ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ **}** *"Yahut bunu biraz artır."* Yarısına, üçte ikisine varıncaya kadar eklemede bulun. Gece kıyamında O'nu muhayyer kılarak şöyle buyurdu:

{ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا **}** *"Ve Kur'an'ı tane tane oku."* Kur'an'ı tane tane, kolaylıkla, ağır ağır ve vakar üzere bir âyet, iki âyet veya üç âyet olarak oku ki, böylece kesesin, Kur'an'ı kese kese okumuş olasın.[2]

Hadiste 'himlen azimen' ifadesi geçmektedir ki, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bununla büyük bir ilim yükünün yitirildiğini anlatmak istemektedir. *Lisânü'l-Arab* Z-M-L maddesi.

[2] a) Ebû Dâvûd İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "el-Müzzemmil Sûresi'ndeki '*Gecenin birazı istisna olmak üzere (gecenin) yarısı miktarınca kalk*' âyetini aynı sûredeki '*O, sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için size doğru yöneldi. Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun*' âyeti neshetti.

"Naşietelleyli" ifadesi, gecenin ilk saatleri anlamına gelmektedir. Sahabenin namazları bu âyet gereğince gecenin ilk saatlerinde gerçekleşirdi. Bu âyetle Allah Teâlâ diyor ki: Bu saatler Allah Teâlâ'nın sizin üzerinize farz kıldığı gece namazını (hakkıyla) yerine getirmeniz için daha elverişlidir. Çünkü insan uyudu mu ne zaman uyanacağını bilemez. "*Ve ekvamü kıyla/hem de söyleyişi itibarı ile daha sağlamdır*" ilahî buyruğunun anlamı: "Bu saatler, okunan Kur'an'ı anlamaya daha elverişlidir" demektir.

İbn Abbâs diyor ki: "(اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا) '*Çünkü gündüzün senin için uzun uzun meşguliyetler vardır*' âyeti kerime, gündüz senin için uzun bir meşguliyet var demektir." Ebû Dâvûd, Kitabü's-Salat, "Gece namazının yükümlülüğünün nesh edilmesi ve kolaylaştırılması" bâbı, 1304 nolu hadis.

Bu hadisin senedinde Ahmed ibn Muhammed el-Mervezî, Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî, Hüseyin ibn Vakıd, Yezidü'n-Nahvî ve İkrime bulunmaktadır. Bu isnad zinciri ile ilgili değerlendirmeyi daha öncesinde yapmış, Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî'nin sâduk olduğunu ve bazen yanıldığını belirtmiştik. Ancak bu hadisi bir sonraki maddede gelecek olan hadis kuvvetlendirmektedir. Söz konusu hadisin isnadı bir sonraki maddede de geleceği gibi hasendir. Nitekim bu hadis İbn Cerir et-Taberî'nin Hz. Aişe'den rivayet ettiği başka bir haberle de kuvvet kazanmaktadır. Bu durumda İbn Abbâs'ın bu maddedeki hadisi sahih li-ğayrihi kategorisine yükselmektedir.

Beyhakî de bu hadisi Ebû Dâvûd kanalıyla ve aynı isnad ile zikretmektedir. *Sünenü'l-Beyhakî*, c. 2, s. 500, Kitabü'Salat, "Gece namazı" bâbı.

b) Ebû Dâvûd, Semmak el-Hanefî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Müzzemmil Sûresi'nin ilk âyetleri nazil olunca Hz. Peygamber ve ashabı yaklaşık olarak, ramazan ayındaki gecelerde durdukları kadar namazda dururlardı. Bu durum Müzzemmil Sûresi'nin son âyeti ininceye kadar devam etti. Bu sûrenin ilk âyetlerinin nüzulü ile son âyetinin nüzulü arasındaki müddet bir yıldır." Ebû Dâvûd, Kitabü's-Salat, "Gece namazının yükümlülüğünün nesh edilmesi ve kolaylaştırılması" bâbı, 1305 nolu hadis.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Semmak el-Hanefî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Ancak hadisin girişi şöyledir: "Semmak der ki: 'Ben İbn Abbâs'tan işittim…'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 124.

Bu haberin isnadında Ahmed ibn Muhammed, Veki, Mesar, Semmak el-Hanefî bulunmaktadır.

Ahmed ibn Muhammed ibn Sabit el-Mervezî ile Veki İbn Cerrah'ın tercüme-i halleri geçmişti. Her ikisi de sika kişilerdir.

Mesar ibn Keddam ibn Zıhr el-Hilalî Ebû Seleme el-Kûfî: Sika, sebt ve fazıl bir kişidir. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 243, 1059 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s.188, 83 nolu madde

Semmak ibn Velid el-Hanefî Ebû Zümeyl el-Yemâmî el-Kûfî: Herhangi bir sakınca yoktur. Buhârî'nin *Edebü'l-Müfred*'de kendisinden rivayeti bulunmaktadır. Müslim ve diğer *Sünen-i Erbaa*'nın kendisinden rivayeti, bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 332; 523 nolu madde; el-*Cerh ve't-Tadil*, c. 4, s. 280.

اِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ۝٥

5- "Doğrusu biz sana ağır biz söz (Kur'an) vahyedeceğiz!"

{ اِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ **}** *"Doğrusu biz sana vahyedeceğiz!"* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı sana indireceğiz.

Bu hadisin isnadında herhangi bir kopukluk da bulunmamaktadır. Sened zincirindeki raviler haberi birbirinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 1, s. 71, 124 nolu madde; c. 10, s. 113; 209 nolu madde; c. 4, s. 235, 399 nolu madde; *Tehzibü'l-Kemal*, Ahmed ibn Muhammed ibn Sabit'in tercüme-i hali.

Senedde bulunan ravilerden Semmak ibn Velid hariç hepsi sikadır. Buna göre hasen hadis kategorisindedir. İlk hadisle kuvvet kazandığından dolayı sahih li ğayrihi kategorisine yükselmektedir.

c) (قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيلًا نِصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا) "*Birazı müstesna geceleyin kalk. Yarısı kadar yahut ondan biraz eksik, yahut ona (biraz) ekle! Kur'ân'ı da tane tane, anlaşılır surette oku.*" İlahî buyruklarının ifade ettiği anlam şudur: Ey peygamberlik yükünü yüklenen Zât, geceleyin bir bölümünü namaz kılmak için kalk. Zira gece vaktinde Allah Teâlâ ile kurmuş olduğun bağın fazla oluşu, sana düşmanlarına karşı durabilecek güçlü bir azık ve donatı bahşeder. Sen bu gece kıyamınla onların eziyetlerine tahammül edebilir ve Allah Teâlâ'ya hikmet ve güzel bir şekilde öğüt vererek davet etmede kuvvet sahibi olursun.

d) İki, üç ve dördüncü âyetlerde Allah Teâlâ'nın tahyirî bir emri söz konusudur. Diğer bir ifade ile Allah Teâlâ, Peygamberini gecenin yarısını, ya da gecenin yarısından azını veya fazlasını ibadetle geçirme hususunda muhayyer kılmıştır. Hadiste de geçtiği üzere İbn Abbâs bu âyetin Allah Teâlâ'nın (عَلِمَ اَنْ لَّنْ تُحْصُوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ) "*O, sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için size doğru yöneldi. Artık Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun*" buyruğu ile nesh edildiği görüşündedir. Tabii ki, burada büsbütün bir nesh'ten bahsetmek olası değildir. İbn Abbâs'ın da bu kanaatte olduğunu söylemek imkânsızdır. Söz konusu nesh, hükmün bütünüyle ortadan kaldırılması değil, hükmün vacipliğinin kaldırılmasıdır. Yoksa gece namazı müstehap bir eylem olarak hâlâ yürürlüktedir.

e) (وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا) "*Kur'ân'ı da tane tane, anlaşılır surette oku.*" Yani açıkla. Sen Kur'an'ı açıklayarak açıkça okursun. Şiirin hızlı hızlı okunması gibi, Kur'an'ı süratli bir şekilde okuma. Aksine onu dura dura, ağır ağır oku ki, kalbin de Kur'an'ın kıraatinde hazır bulunmuş olsun. Böyle okumak suretiyle Kur'an'ın harikuladeliklerine de vâkıf olabilir ve onun öğütleri hakkında derin derin düşünürsün.

f) Taberî, bu âyet hakkında Miksem kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Onu apaçık bir şekilde beyan et." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 127.

{ قَوْلًا ثَقِيلًا **}** *"Ağır biz söz (Kur'an)"* Emir ve nehiyle, vaat-vâid ile helal ve haram ile şiddetli bir söz. Âyetin, "Büyük bir söz" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyete şu anlam da verilmiştir: Ona muhalefet edene ağır olan bir söz.

Ayetin şu anlamı ifade ettiği de söylenmiştir: "*Ağır*", gece namazıyla.[3]

إِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْئًا وَاَقْوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾

6- "Gerçekten, gece ibadeti daha etkili ve okumaya daha elverişlidir."

{ إِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْئًا **}** *"Gerçekten, gece ibadeti daha etkili."* Namazla gece ayakta durmak.

Kişi, namazın sevabını umarsa onun için aktiflik sağlayıcıdır. Âyetin, "Kalbe daha çok rikkat ve merhamet sağlayıcıdır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاَقْوَمُ قِيلًا **}** *"Ve okumaya daha elverişlidir."* Kur'an'ın kıraati için daha beyan edici ve daha sabit kılıcıdır.[4]

---

3 Yani sana yüklenilmesi ve insanlara edası zor olan bir söz ilka edeceğiz. Bu söz ilahî kelam olan Kur'an'dır. Evet Kur'an'ın insanlara sunulması zordur. Zira insanların geneli bir şeyi ancak hevasına uyması halinde kabul edebilir. Kur'an ise bu bağlamda nefsin heva ve isteklerine, eğilimlerine aykırı olan teklifleri içermektedir. Bu sorumluluğu yüklenen kimsenin, amansız düşmanların durmak bilmeyen saldırıları karşısında kendisini zaaftan ve yıkımdan koruyacak bir donanıma sahip olması gerekmektedir. Bu azık ve donanım, Allah Teâlâ ile kurulacak olan süreklilik arz eden bir bağla mümkündür. Bundan dolayı Allah azze ve celle Peygamberine geceyi kıyam ederek geçirmesini emretmiştir. Ardından da Allah Teâlâ (اِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا) "*Muhakkak Biz, sana ağır bir söz vahyedeceğiz*" buyurmaktadır. Bu mesuliyet büyük bir mesuliyettir. Bu sözün insanlara tebliğ edilmesi yükümlülüğü söz konusu teklif için gece kıyamının zorunluluğunun en açık göstergesi ve gerekçesidir.

4 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(نَاشِئَةَ) kelimesi Habeş dilinde kalkmak anlamınadır. (وَطْئًا) kelimesi de Kur'an'ın muvataası anlamındadır. Gece okunan Kur'an, gündüzden daha fazla işitmeye, göze ve kalbe nüfuz eder. (9) (لِيُوَاطِؤُا/

et-Tevbe/37) Li-yuvafiku (yani uymaları için)anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Teheccüd, 11. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî (اِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ) "*Gece kalkışı*" buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "(نَاشِئَةَ) sözcüğü Habeşçe dilinden bir kelimedir. Kişi geceleyin kalktığında Habeşliler 'Neşee' derler." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 128.

Bu haberin isnadında İbn Humeyd, Hekkam, Anbese, Ebû İshak, Said ibn Cübeyr bulunmaktadır.

İbn Humeyd, Ebû İshak ve Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halleri geçmişti. Muhammed ibn Humeyd er-Razî'nin zayıf olduğunu belirtmiştik.

Hükkam ibn Selm er-Râzî: Sikadır. Ancak garip rivayetleri vardır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 88, 777 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 354, 1180 nolu madde

Anbese ibn Said ibn Durays: Rey kadısı, sikadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 189, 473 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 244, 4363 nolu madde.

Hadisin senedinde zayıf olan İbn Humeyd var. Rivayet zayıf gibi görülebilir. Ancak ilginçtir ki, Buhârî bu rivayeti kesinlik ifade eden bir şekilde rivayet etmiştir. Buhârî'nin bu haber hakkında başka bir senede muttali olduğunu kabul etmek makul görülebilir. Bu durumda Taberî'nin rivayeti Buhârî'nin rivayetiyle kuvvet kazandığından dolayı hasen hadis kategorisine yükselmektedir. Rivayet zincirindeki raviler arasında da kopukluk yoktur ve haberi birbirinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 127, 180; c. 2, s. 422, 735 nolu madde; c. 8, s. 155, 278 nolu madde; c. 8, s. 63, 100.

c) Anlaşılan o ki, İbn Abbâs Kur'an'da yabancı sözcüklerin bulunduğu görüşündedir. Bu bağlamda "Naşie" sözcüğünü örnek olarak verebiliriz. İbn Abbâs "Neşee" sözcüğünü (قَامَ) kalkmak olarak tefsir ettiğine göre; "Naşie" sözcüğü de "Akibet" ve "Afiyet" sözcüğü gibi masdar olmuş olur. Sözcüğün geceyi izafe edilmesi ise mecazdır. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 29, s. 105.

d) (هِيَ اَشَدُّ وَطْئًا) "*O hem daha etkilidir.*" Rivayette İbn Abbâs'ın âyeti "Gece okunan Kur'an'ın gündüzden daha fazla işitmeye, göze ve kalbe nüfuz eder" şeklinde tefsir ettiği geçmişti. Yani gece kalkıp Kur'an okunması ve ibadete durulması gündüzünkinden daha çok muvafakat uygunluk arz eder. Gece vakti sakinlik ve dinginlik vardır. Bu durumda kalp, kalbin huşu ve huzuru gündüzünkinden daha çok huşua elverişli olur.

e) Âyetteki mufadelet/üstünlük bu âyetten sonra gelen (اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا) "*Çünkü gündüzün senin için uzun uzun meşguliyetler vardır*" âyetinin de delaletiyle gece Kur'an okunması ile gündüz Kur'an okunması arasındaki karşılaştırmaya dayanmaktadır. Ancak Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği İbn Abbâs hadisinde mufadeletin gecenin başlangıcı ile gecenin sonu arasındaki karşılaştırmaya dayandığını görmekteyiz. Zira hadiste İbn Abbâs şöyle demektedir: "Bu âyetle Allah Teâlâ diyor ki: Bu saatler Allah Teâlâ'nın sizin üzerinize farz kıldığı gece namazını (hakkıyla) yerine getirmeniz için daha elverişlidir. Çünkü insan uyudu mu ne zaman uyanacağını bilemez."

اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾

7- "Çünkü gündüz, senin uzun süre uğraşacağın şeyler vardır."

{ اِنَّ لَكَ **}** *"Çünkü senin vardır."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا **}** *"Gündüz, uzun süre uğraşacağın şeyler."* İhtiyaçlarını gidermen için ayıracağın uzun bir vakit vardır.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾

8- "Rabbinin adını an ve bütün benliğinle O'na yönel!"

Ancak İmam Buhârî'nin İbn Abbâs'tan aktardığı rivayette ise âyetin siyak sibakına uygun olan yorumun emarelerini görebilmekteyiz. İmam Buhârî'nin rivayeti sened açısından Ebû Dâvûd'unkinden daha sahihtir. Zira "Vat'en" kelimesinin anlamı için bir münasebet zikretmektedir. "Vat'en" sözcüğü muvataatten ileri gelmektedir. Muvataat ise muvafakat anlamına gelmektedir. Bu da Buhârî'de geçen İbn Abbâs'ın "Vatae kelimesi de Kur'an'ın muvataası anlamındadır. Gece okunan Kur'an'ın gündüzden daha fazla işitmeye, göze ve kalbe nüfuz eder" sözleriyle uygunluk arz etmektedir.

f) (وَاَقْوَمُ قِيلًا) "*Hem de söyleyişi itibarı ile daha sağlamdır.*" Yani gece vaktinde okuyucuyu meşgul edecek sıkıcı seslerin ve namaz kılan kişiyi Kur'an'ın anlamları hakkında düşünüp tefekkür etmekten engelleyecek ortamı bozucu bir sesin olmayışından ötürü okuyuş noktasında daha sağlamdır.

Nitekim İbn Cerir et-Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Kur'an'ın anlaşılmasına daha yakın olur." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 131.

g) Hadiste İbn Abbâs'ın Kur'anî bir istidlalini de görmekteyiz. İbn Abbâs Tevbe Sûresi'ndeki (اِنَّمَا النَّسِيۤءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوۤءُ اَعْمَالِهِمْ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ) "*(Haram ayları) ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla, kâfir olanlar saptırılır. Allah'ın haram kıldığının sayısını bozmak ve O'nun haram kıldığını helâl kılmak için (haram ayını) bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. (Böylece) onların kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.*" (9/et-Tevbe/37) "li yuvatiu" sözcüğünü li-yuvafiku (yani uymaları için) anlamına geldiğini söyleyerek Müzzemmil Sûresi'ndeki âyeti tefsir etmiştir.

{ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin adını an."* Rabbinin emriyle namaz kıl. Âyetin, "Rabbinin tevhidini zikret" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيلًا **}** *"Ve bütün benliğinle O'na yönel!"* Namazında, duanda ve ibadetinde Allah için tam ihlaslı davran.

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾

9- "O, doğunun ve batının Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse sen, yalnız O'nun himayesine sığın!"

{ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ **}** *"O, doğunun ve batının Rabbidir."* O, Allahtır.

{ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا **}** *"O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse sen, yalnız O'nun himayesine sığın!"* Öyleyse O'na, Rab kılarak ibadet et. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: *"Öyleyse sen, yalnız O'nun himayesine sığın!"* Öyleyse O'nun sana vaat ettiği yardım, devlet ve sevap gibi konularda O'nu kefil kıl.

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾

10- "Sen onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle ayrıl."

{ وَاصْبِرْ **}** *"Sen sabret."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ عَلٰى مَا يَقُولُونَ **}** *"Onların söylediklerine."* Hakaret etme ve yalanlama.

{ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا **}** *"Ve onlardan güzellikle ayrıl."* Onlardan sızlanmaksızın ve kötülüğe kaçmaksızın güzel bir şekilde ayrıl.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ اُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾

11- "O, nimet sahibi yalanlayıcıları bana bırak ve onlara biraz süre tanı!"

{ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ **}** *"O yalanlayıcıları bana bırak."* Kur'an'ı yalanlayanları. Bu Allah tarafından onlara yönelik bir tehdittir. Bunlar Bedir Savaşı'nda öldürülen mutimlerdir. (Mutimlerin kimler olduğu Muhammed Sûresi'nde geçmişti. çev).

{ أُولِي النَّعْمَةِ **}** *"Nimet sahibi."* Mal ve zenginlik sahibi olanları.

{ وَمَهِّلْهُمْ **}** *"Ve onlara süre tanı!"* Onlara mühlet tanı.

{ قَلِيلًا **}** *"Biraz."* Bedir Savaşına kadar.

إِنَّ لَدَيْنَآ أَنْكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾

12- "Çünkü bizim yanımızda bukağılar ve yakıcı bir ateş var."

{ إِنَّ لَدَيْنَآ **}** *"Çünkü bizim yanımızda var."* Bizim katımızda ahirette onlara hazırlanmıştır.

{ أَنْكَالًا **}** *"Bukağılar."* Ayaklarının kendileriyle bağlanacağı bukağılar, sağ taraflarının boyunlarına bağlanacağı zincirler ve boyunlarının içine konulacağı demir halkalar.

{ وَجَحِيمًا **}** *"Ve yakıcı bir ateş."* İçine girecekleri bir ateş.[5]

وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾

13- "Bir de boğazdan geçmez bir yiyecek ve can yakıcı bir azap var."

{ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ **}** *"Bir de boğazdan geçmez bir yiyecek var."* Boğazlarında tıkanıp kalacak ki, bu yiyecek zakkum yiyeceğidir.

{ وَعَذَابًا أَلِيمًا **}** *"Ve can yakıcı bir azap."* Acıtması kalplerine işleyen acıtıcı bir azap.[6]

---

5 Enkal ibn Cerir'în İkrime ve Mücahid'den rivayet ettiği gibi, kayıtlar/zincirler anlamına gelmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 134-135.

6 (ذَا غُصَّةٍ) sözcük grubu, boğaza giren bir diken, ne aşağı inen, ne de yukarı çıkan dikendir. Nitekim İbn Cerir, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan bunu rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 135.

يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيْبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾

14- "O gün yeryüzü ve dağlar şiddetle sarsılır ve dağlar savrulup kum yığınına döner!"

Sonra bunun ne zaman gerçekleşeceğini belirtmek üzere şöyle buyurmaktadır:

{ يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ **}** *"O gün yeryüzü şiddetle sarsılır."* Yer sarsılır.

{ وَالْجِبَالُ **}** *"Ve dağlar."* Dağlar sarsılır.

{ وَكَانَتِ **}** *"Ve döner."* Ve dönüşür.

{ الْجِبَالُ كَثِيْبًا **}** *"Dağlar savrulup... kum."* Toprağa.

{ مَهِيلًا **}** *"Yığınına."* Kum misali en aşağı tarafını kaldırdığında en üst bölümü üstüne düşen şey.[7]

---

7 a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: "(كَثِيْبًا مَهِيلًا) akan kum anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Müzzemmil Sûresi.
b) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Akıp dağılan yumuşak kum, dokunduğunda hemen dökülen kum demektir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 136.
Hâkim de bu haberi İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2 s. 506; *Kitâbü'l-Emval*, c. 4, s. 595.
c) Ferra der ki: "el-Kesîb sözcüğü kum anlamına gelmektedir. Mehîl ise alt tarafı hareket ettirildiğinde üst tarafı çöküp giden anlamına gelmektedir." *Meâni'l-Kur'an*, c. 3, s. 198.
d) Allah Teâlâ bu âyetten önce şöyle buyurmaktadır:
(وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ اُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا اِنَّ لَدَيْنَآ اَنْكَالًا وَجَحِيمًا وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا اَلِيمًا) "*Yalanlayan o nimet sahipleri ile beni başbaşa bırak ve onlara azıcık mühlet ver! Çünkü bizim yanımızda ağır bukağılar ve yakıcı bir ateş var. Boğazı tıkayıp kalan bir yiyecek ve can yakıcı bir azab da vardır.*" (73/el-Müzzemmil/11-13)
Allah Teâlâ, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yalanlayan müşriklere şu çeşitli şiddetli cezaları hazırlamıştır. (يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ) "*O günde yer ve dağlar sarsılır*", yani yer üstündeki canlılar şiddetli bir sarsıntı geçirir. İşte bugün kıyâmet günüdür. (وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيْبًا مَهِيلًا) "*Dağlar da yığılarak akıp dağılan kum gibi olur.*" Yani dağlar o derece parçalanır ve dağılır ki, yumuşak bir kum gibi olur, alt tarafı hareket ettirildiğinde üst tarafı çöküp giden anlamına gelmektedir.

اِنَّآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

15- "Nasıl ki, Firavun'a bir elçi göndermiş isek, doğrusu size de hakkınızda şâhidlik edecek bir peygamber gönderdik."

{ اِنَّآ اَرْسَلْنَآ **}** *"Doğrusu gönderdik."* Gönderdik.

{ اِلَيْكُمْ رَسُولًا **}** *"Size de bir peygamber."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ شَاهِدًا عَلَيْكُمْ **}** *"Hakkınızda şâhidlik edecek."* Tebliğle.

{ كَمَآ اَرْسَلْنَآ **}** *"Nasıl ki, göndermiş isek."* Gönderdiysek.

{ اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُولاً **}** *"Firavun'a bir elçi."* Yani Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ı.

فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَاَخَذْنَاهُ اَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾

16- "Fakat Firavun o elçiye karşı gelmiş, biz de onu ağır bir yakalayışla yakalamıştık."

{ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ **}** *"Fakat Firavun o elçiye karşı gelmiş,"* Yani Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ya icabet etmedi.

{ فَاَخَذْنَاهُ اَخْذًا وَبِيلًا **}** *"Biz de onu ağır bir yakalayışla yakalamıştık."* Biz de bu nedenden dolayı onu çok şiddetli bir şekilde ki, bu ceza boğulmadır, cezalandırdık.[8]

---

8 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(وَبِيلًا) sözcüğü şiddetli anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Müzzemmil Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 137.
b) "Keleün Vebîlün ve Müstevbilün/rahatça yenilemeyen ve yutulamayan ot" cümlesinden alınmıştır. Bu cümle, ot şiştiğinde ve ağırlığından dolayı boğazdan kolayca geçirilemediğinde kullanılır. *Mecâzü'l-Kur'an*, c. 2, s. 273; *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 136.
c) İbn Abbâs'ın, sözcüğü şiddetli olarak tefsir etmesi birebir lafzî tefsir değildir. Sonuç ve benzerlik göz önüne alınarak yapılmış bir tefsirdir.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾

17- "Eğer inkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlatan o gün (kıyâmetin) azabından kendinizi nasıl koruyacaksınız?"

{ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ **}** *"Azabından kendinizi nasıl koruyacaksınız?"* Ey Mekke halkı küfür ve şirkten sakınmaz ve Allah'a iman etmezseniz.

{ اِنْ كَفَرْتُمْ **}** *"Eğer inkâr ederseniz."* Dünyada inkâr ederseniz.

{ يَوْمًا **}** *"O gün (kıyâmetin)."* Kıyâmet gününde.

{ يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا **}** *"Çocukları ihtiyarlatan."*[9] Bu gün işittiklerinde saçlarını beyazlaştıran. Şu cihetten ki, Allah Teâlâ Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'a "Ey Âdem, ben senin zürriyetinden bir grubu cehenneme göndereceğim" deyince Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm) "Ey Rabbim ne kadarını?" diye sordu. Allah Teâlâ "Binde 999'unu cehenneme, bir paçasını cennete göndereceğim" diye karşılık verdi.

اَلسَّمَآءُ مُنْفَطِرٌ بِهٖ كَانَ وَعْدُهٗ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

18- "Gökyüzü bile o (günün şiddetinden) yarılacaktır. (Allah'ın) vadi mutlaka yerine gelir!"

{ اَلسَّمَآءُ مُنْفَطِرٌ **}** *"Gökyüzü bile yarılacaktır."* Yarılmıştır.

{ بِهٖ **}** *"O (günün şiddetinden.)"* Çocukların saçlarını ağartan bu zamanın şiddetinden. Âyetin, "Rabbin emrinin ve meleklerin inişi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ كَانَ وَعْدُهٗ **}** *"(Allah'ın) vaadi gelir."* Diriliş konusundaki.

{ مَفْعُولًا **}** *"Mutlaka yerine!"* Gerçekleşecektir.

---

d) Aslında âyette bir belağat ve bir benzetme de vardır. Şiddetli yakalamanın bu sözcükle ifade edilmesi, söz konusu kimsenin akibetinin yenilmesi ve yutulması çok zor olan ot ve yemek gibi çok çirkin ve alçakça olduğunu ortaya koymaktadır. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 29, s. 108.

9 Tefsir metninde "yec'alu'l-vildâne şibâ" bölümleri ayrı ayrı ele alınmaktadır. Ancak biz bu iki bölümü birleştirerek tefsirini sunduk.

اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿١٩﴾

19- "İşte bu (âyetler) bir öğüttür. Dileyen, Rabbine giden bir yol tutar."

{ اِنَّ هٰذِهٖ **}** *"İşte bu (âyetler.)"* Bu sûre.

{ تَذْكِرَةٌ **}** *"Bir öğüttür."* Size bir öğüt ve açıklamadır.

{ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا **}** *"Dileyen, Rabbine giden bir yol tutar."* Kendisiyle Rabbine geleceği bir yol tutar. Âyetin, "Dileyen, Rabbini birler, Rabbine bununla dönecek bir yol edinir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُوْمُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ الَّذِيْنَ مَعَكَ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ اَنْ لَّنْ تُحْصُوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ عَلِمَ اَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَّرْضٰى وَاٰخَرُوْنَ يَضْرِبُوْنَ فِي الْاَرْضِ يَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاٰخَرُوْنَ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَّاَعْظَمَ اَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٠﴾

20- "Hiç şüphesiz Rabbin biliyor ki, sen gecenin üçte ikisine yakın kısmında, yarısında ya da üçte birinde (namaza) kalkıyorsun ve seninle birlikte bulunan bir topluluk da böyle yapıyor. Geceyi ve gündüzü takdir eden Allah, sizin onu sayamayacağınızı bildiği için sizi bağışladı. Artık (belli bir vakit gözetmeden) Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun! Allah bilmektedir ki, içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızık) aramak üzere yeryüzünde gezip dolaşacak, diğer bir kısmınız da Allah yolunda savaşacaktır. O halde ondan (Kur'an'dan) kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a gönül

hoşluğuyla ödünç verin! Kendiniz için önden (dünyada iken) ne iyilik hazırlarsanız, Allah katında daha üstün bir iyilik ve daha büyük bir mükâfat olarak bulursunuz. Allah'tan mağfiret dileyin. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

{ اِنَّ رَبَّكَ **}** *"Hiç şüphesiz Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى **}** *"Biliyor ki, sen... yakın kısmında, (namaza) kalkıyorsun."* En az.

{ مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ **}** *"Gecenin üçte ikisine."* Yarısına kadar.

{ وَنِصْفَهُ **}** *"Yarısında."* Ve gece yarısında kalkıyorsun.

{ وَثُلُثَهُ **}** *"Ya da üçte birinde."* Ve gecenin üçte birinde kalkıyorsun. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Min Sülüseyi'l-leyli ve nisfihi" şeklinde okunması halinde, gece yarısından daha az ve üçte biri.

{ وَطَآئِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ **}** *"Ve seninle birlikte bulunan bir topluluk da böyle yapıyor."* Mü'minlerden bir grup da seninle birlikte namazda.

{ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ **}** *"Geceyi ve gündüzü takdir eden Allah."* Gecenin ve gündüzün saatlerini bilen.

{ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ **}** *"Sizin onu sayamayacağınızı bildiği için."* Gecenin saatlerini muhafaza edemeyeceğinizi bilmektedir. Âyetin, "Geceleyin namazdan emrolunduğunuz şeyi" anlamına geldiğini de söyleyiniz.

{ فَتَابَ عَلَيْكُمْ **}** *"Sizi bağışladı."* Sizden gece namazı sorumluluğunuzu giderdi.

{ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ **}** *"Artık (belli bir vakit gözetmeden) kolayınıza geleni okuyun."* Size.

{ مِنَ الْقُرْاٰنِ **}** *"Kur'an'dan."* Namazda 100 âyet veya daha fazla. Âyetin, "Kur'an'dan dilediğinizi okuyun" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰى **}** *"Allah bilmektedir ki, içinizde hastalar bulunacak."* Geceleyin namazı yerine getirmeye güç yetiremeyenler.

{ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ **}** *"Bir kısmınız gezip dolaşacak."* Yolculuğa çıkacaklar.

{ فِي الْاَرْضِ **}** *"Yeryüzünde."* Ticaretle ve ticaret dışındaki başka nedenlerle.

{ يَبْتَغُونَ **}** *"Aramak üzere."* Talep etmek üzere.

{ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ **}** *"Allah'ın lütfundan (rızık)."* Allah'ın rızkından ve başka şeylerden. Bunlara gece namazı meşakkatli gelmektedir.

{ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ **}** *"Diğer bir kısmınız da savaşacaktır."* Mücahede edecektir.

{ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ **}** *"Allah yolunda."* Allah'a taatte. Bunlara gece namazı meşakkatli gelmektedir.

{ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ **}** *"O halde kolayınıza geleni okuyun."* Size.

{ مِنْهُ **}** *"O'ndan (Kur'an'dan.)"* Namazda Kur'an'da.

{ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ **}** *"Namazı kılın."* Beş vakit namazı abdest ile, rükûyla, secdesiyle ve yerine getirilmesi gereken vakitte.

{ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ **}** *"Zekâtı verin."* Mallarınızın zekâtını veriniz.

{ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا **}** *"Ve Allah'a ödünç verin."* Sadaka konusunda. Âyetin, "Sâlih amel konusunda" anlamına geldiği de söylenmiştir.[10]

{ حَسَنًا **}** *"Gönül hoşluğuyla."* Kalplerinizden sâdık niyetle sevabını umarak.

{ وَمَا تُقَدِّمُوا **}** *"Önden hazırlarsanız."* Önden gönderirseniz.

{ لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ **}** *"Kendiniz için (dünyada iken)ne iyilik."* Sadaka veya sâlih amel.

---

10 Tefsir metninde "kardan" sözcüğü, "hasenen" sözcüğü ile birlikte ele alınmıştır. Ancak anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ تَجِدُوهُ **}** *"Bulursunuz."* Sevabını bulursunuz.

{ عِنْدَ اللهِ **}** *"Allah katında."* Cennette. Sizin için herhangi bir hırsızlık, bir boğulma, bir yanma olmaksızın korunacak. Güve de onu yemeyecek.

{ هُوَ خَيْرًا **}** *"Daha üstün bir iyilik."* Sizin katınızdaki dünyada olanlardan daha hayırlı.

{ وَاَعْظَمَ اَجْرًا **}** *"Ve daha büyük bir mükâfat olarak."* Sizin yanınızda bulunanlardan sevap bakımından.

{ وَاسْتَغْفِرُوا اللهَ **}** *"Allah'tan mağfiret dileyin."* Günahlardan.

{ اِنَّ اللهَ غَفُورٌ **}** *"Çünkü Allah, çok bağışlayan,"* Tevbe eden kimseyi.

{ رَحِيمٌ **}** *"Çok merhamet edendir."* Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı. Elbisesiyle örtünüp bürünene bir rahmettir.[11]

---

11 Bu son âyetin, sûrenin ilk âyetlerini nesh ettiğini ve neshin yönünü de belirtmiştik. Âyette söz konusu neshin gerekçesini de okuyabilmekteyiz. (عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰى وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْاَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللهِ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ) *"Allah sizden hastalananlar olacağını, diğer bir kısmının da Allah'ın lütfundan arayarak yeryüzünde yol tepeceklerini, başka bir kısmının da Allah yolunda çarpışacaklarını bilir. O halde ondan kolayınıza geleni okuyun."*

سورة الْمُدَّثِّرِ

74- MÜDDESSİR SÛRESİ

Kendisinde "Müddessir"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 56, sözcük sayısı 255 ve harf sayısı da 1.010'dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ١

1- "Ey örtüsüne bürünüp sarınan."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Müddessir Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ **}** *"Ey örtüsüne bürünüp sarınan."* Bununla Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kastedilmiştir. Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) elbisesiyle örtünmüş ve uyumuştur.

قُمْ فَأَنْذِرْ ٢

2- "Kalk ve (insanları) uyar!"

{ قُمْ فَأَنْذِرْ **}** *"Kalk ve (insanları) uyar!"* İnsanları korkut ve onları tevhide davet et.

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ٣

3- "Sadece Rabbini büyük tanı."

{ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ **}** *"Sadece Rabbini büyük tanı."* Putlara kulluk edenlerin sözlerinden uzak tutarak O'nu yücelt.

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ٤

4- "Elbiseni temiz tut."

{ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ **}** *"Elbiseni temiz tut."* Kalbini gadrden (sözünde durmamaktan), ihanetten ve bıkkınlıktan uzak tut. Yani kalbi temiz bir kişi ol. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Elbiseni kısa tut.

Şöyle de anlamlandırılmıştır: Elbiseni kirden uzak tut.

وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ٥

5- "Kötü şeyleri terk et."

{ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ **}** *"Kötü şeyleri terk et."* Günahlardan uzaklaş, terk et ve ona yaklaşma.

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ٦

6- "Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma."

{ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ **}** *"Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma."* Dünyada daha iyisi ve daha fazlası verilsin diye sakın az bir şey vererek bağışta bulunma!

Ayetin, "Sen amelinle Allah'a karşı minnet ederek onu çok görme!" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ٧

7- "Rabbin için sabret."

{ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ **}** *"Rabbin için sabret."* Rabbinin taatine ve Rabbine ibadete.

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾

8- "O Sûr'a üfürüldüğü zaman."

{ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ **}** *"O Sûr'a üfürüldüğü zaman."* Sûr'a üfürüldüğünde ki, bu nefha diriliş nefhasıdır.

فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾

9- "İşte o gün çetin bir gündür."

{ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ **}** *"İşte o gün."* Yani kıyâmet günü.

{ يَوْمٌ عَسِيرٌ **}** *"Çetin bir gündür."* Şiddetlidir.[1]

عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾

10- "Kâfirler için hiç de kolay değildir."

{ عَلَى الْكَافِرِينَ **}** *"Kâfirler için."* Korkunçluğu ve azabı.

{ غَيْرُ يَسِيرٍ **}** *"Hiç de kolay değildir."* Onlara kolay değildir.

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ) *'Çünkü o boruya (Sûr'a) üfürüldüğü zaman'* (النَّاقُورِ) sur demektir."
Asiyr ise şiddetli anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü'r-Rikak, "Sura üfürülmesi" bâbı; Kitabü't-Tefsir, Müddessir Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 151-2.
b) İbn Cerir et-Taberî iki kanalla Atiyye el-Avfî'den, o da İbn Abbâs'tan ;
(فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ) "*Çünkü o boruya (Sûr'a) üfürüldüğü zaman. İşte o gün, oldukça zor bir gündür*" âyeti hakkında şöyle rivayet etmektedir: Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Ben nasıl sevinebilirim ki, Sûr'un sahibi boynuzu kapmış ve alnını germiş, ne zaman üfürme emri verileceğini bekliyor.*" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'ın ashabı dediler ki: "O halde ey Allah'ın Resûlü, sen bize ne emir buyurursun?" Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "'*Hasbünallâhi ve nime'l-vekîl. Alallâhi tevekkelnâ/Allah bize yeter, O ne güzel vekildir. Biz Allah'a tevekkül ettik' deyiniz.*" *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 150-1.
Avfî kanalıyla yapılan nakillerin zayıf olduğunu defalarca belirttik.

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾

11- "Tek olarak yaratıp, bana bırak!"

{ ذَرْنِي **}** *"Bana bırak!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا **}** *"Tek olarak yaratıp, (kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi (Velid ibn Muğire'yi)."* Malsız, çocuksuz ve eşsiz. Bu, Allah'tan Velid ibn Muğire el-Mahzumî'ye yönelik bir tehdittir.

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿١٢﴾

12- "Kendisine geniş servet verdiğim."

{ وَجَعَلْتُ لَهُ **}** *"Kendisine verdiğim."* Bundan sonra.

{ مَالًا مَمْدُودًا **}** *"Geniş servet."* Her türden çokça. Fazlalıkta tükenmeyen. Velid'in 9000 miskal gümüşü vardı.

وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾

13- "Ve gözü önünde duran oğullar (verdiğim)."

{ وَبَنِينَ شُهُودًا **}** *"Ve gözü önünde duran oğullar (verdiğim),"* Hazır olan. Ondan gaip olmayan. Velid'in 10 oğlu vardı.

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾

14- "Kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim."

{ وَمَهَّدْتُ لَهُ **}** *"Kendisi için serdiğim."* Malı. Birbirine.

{ تَمْهِيدًا **}** *"(Nimetleri önüne) serdikçe."* Sergi misali birbiri üstünde.

ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾

15- "Hâlâ da (o nimetleri) artırmamı istiyor."

{ ثُمَّ يَطْمَعُ **}** *"Hâlâ da istiyor."* Velid.

{ اَنْ اَزِيدَ **}** *"(O nimetleri) artırmamı."* O, bana isyan ettiği ve bana nankörlükte bulunduğu halde malında arttırmanın gerçekleşeceğini.

كَلَّا اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾

16- "Hayır! Çünkü o, bizim âyetlerimize karşı bir inatçı kesildi."

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Kesinlikle arttırmayacağım. Bunun ardından malı sürekli olarak eksildi.

{ اِنَّهُ **}** *"Çünkü o."* Yani Velid ibn Muğire.

{ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنِيدًا **}** *"Bizim âyetlerimize karşı bir inatçı kesildi."* Kitabımıza ve Resûlümüze karşı inatçı, saldırgan ve her ikisini yalanlayıcı.

سَاُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾

17- "Bu yüzden onu, sarp bir yokuşa sardıracağım!"

{ سَاُرْهِقُهُ صَعُودًا **}** *"Bu yüzden onu, sarp bir yokuşa sardıracağım!"* Onu cehennemde kayadan daha pürüzsüz bir dağdan tırmanmakla yükümlü kılacağım. Üzerine ellerini koydukları takdirde erir, kaldırdıkları vakit elleri eski haline gelir. Ön tarafından bakırdan zincirlerle çekilir, arkasından da vurulur.

اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾

18- "Bu kişi (Kur'an hakkında ne diyeceğini) düşündü, ölçtü biçti."

{ اِنَّهُ **}** *"Bu kişi."* Yani Velid ibn Muğire.

{ فَكَّرَ **}** *"(Kur'an hakkında ne diyeceğini) düşündü,"* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in durumu hakkında kendi içinde düşündü.

{ وَقَدَّرَ **}** *"Ölçtü biçti."* Sonunda O'nun sihirbaz olduğunu söyleme kanaatine vardı.

فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾

19- "Kahrolası nasıl ölçtü biçti!"

{ فَقُتِلَ **}** *"Kahrolası."* Lanet olasıca.

{ كَيْفَ قَدَّرَ **}** *"Nasıl ölçtü biçti."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in durumu hakkındaki sözü.

ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾

20- "Yine kahrolası nasıl ölçtü biçtiyse!"

{ ثُمَّ قُتِلَ **}** *"Yine kahrolası."* Tekrar lanet olsun.

{ كَيْفَ قَدَّرَ **}** *"Nasıl ölçtü biçtiyse!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in durumu hakkındaki sözü.

ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾

21- "Sonra (çevresine) baktı."

{ ثُمَّ نَظَرَ **}** *"Sonra (çevresine) baktı."* Sözü hakkında sonunda "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sihirbazdır" dedi.

Ayetin, "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabına baktı. Onlar O'na: 'Ey İbn Muğire hayra gel' demişlerdi.'" anlamına geldiği de söylenmiştir.

ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾

22- "Sonra kaşlarını çattı, suratını astı."

{ ثُمَّ عَبَسَ **}** *"Sonra kaşlarını çattı,"* Yüzünü buruşturdu.

{ وَبَسَرَ **}** *"Suratını astı."* Alnını çattı.

ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾

23- "Sonra da büyüklük taslayarak arkasını döndü."

{ ثُمَّ اَدْبَرَ **}** *"Sonra da arkasını döndü."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından ehline döndü.

{ وَاسْتَكْبَرَ **}** *"Büyüklük taslayarak."* Onlara icabet ederek iman etmekten büyüklendi.

فَقَالَ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ يُّؤْثَرُ ﴿٢٤﴾

24- "Dedi ki: 'Bu, olsa olsa nakledilip öğretilen bir sihirdir.'"

{ فَقَالَ اِنْ هٰذَآ **}** *"Dedi ki: Bu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in söylediği söz.

{ اِلَّا سِحْرٌ يُّؤْثَرُ **}** *"Olsa olsa nakledilip öğretilen bir sihirdir."* Başkasından nakledegeldiği bir sihirdir. Bu sözü Yemame'de bulunan Müseylemetü'l-Kezzab'dan rivayet etmiştir.

Bununla Cebr ve Yesar adlı iki kişinin kastedildiği de söylenmiştir.

اِنْ هٰذَآ اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾

25- "Bu, insan sözünden başka bir şey değildir."

{ اِنْ هٰذَآ **}** *"Bu, değildir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in söylediği söz.

{ اِلاَّ قَوْلُ الْبَشَرِ **}** *"İnsan sözünden başka bir şey."* Cebr ve Yesar'ın sözünden başka.

سَاُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾

26- "Ben onu Sekar'a (cehenneme) sokacağım."

{ سَأُصْلِيهِ **}** *"Ben onu sokacağım."* Ben onu, yani Velid ibn Muğire'yi ahirette koyacağım.

{ سَقَرَ **}** *"Sekar'a (cehenneme)."* Cehennemin dördüncü kapısıdır.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾

27- "Sen Sekar'ın ne olduğunu biliyor musun?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا سَقَرُ **}** *"Sen Sekar'ın ne olduğunu biliyor musun?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾

28- "O, ne devam ettirir ne de bırakır! (Yakıp yok eder, yine eski haline getirip azap eder)."

{ لَا تُبْقِي **}** *"O, ne devam ettirir (Yakıp yok eder, yine eski haline getirip azap eder)."* Onların ne eti varsa onu yer.

{ وَلَا تَذَرُ **}** *"Ne de bırakır!"* Yeni bir yaratılışla tekrar yaratıldıklarında ise yine onları yer.

لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾

29- "İnsanın derisini kavurur."

{ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ **}** *"İnsanın derisini kavurur."* Bedenlerini çirkin edicidir. Yüzlerini karartıcıdır, anlamına geldiği de söylenmiştir.

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

30- "Üzerinde on dokuz (muhafız melek) vardır!"

{ عَلَيْهَا **}** *"Üzerinde."* Cehennemin üzerinde.

{ تِسْعَةَ عَشَرَ **}** *"On dokuz (muhafız melek) vardır!"* Melek, cehennemin bekçisi.

وَمَا جَعَلْنَآ اَصْحَابَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ اِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

31- "Biz, cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Sayılarını da inkâr edenler için bir sınama yaptık ki, böylece kendilerine kitap verilenler iyice öğrensin, iman edenlerin de imanını arttırsın! Kendilerine kitap verilenler ve mü'minler şüpheye düşmesin. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de, 'Allah bu misalle ne demek istedi?' desinler. İşte böylece Allah, dilediğini şaşırtır, dilediğini de doğru yola iletir. Rabbinin ordularını (melekleri) ancak kendisi bilir. Bu (muhafız melekler veya Sekar cehennemi) insanlar için ancak bir uyarıdır."

{ وَمَا جَعَلْنَآ اَصْحَابَ النَّارِ **}** *"Biz, cehennemin işlerine bakmakla görevlendirmişizdir."* Cehennem ehline ancak musallat kıldık.

{ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً **}** *"Ancak melekleri."* Yani Zebanileri.

{ وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ **}** *"Sayılarını da yaptık ki."* Onların, yani cehennem bekçilerinin sayılarının azlığını zikredişimiz.

{ اِلَّا فِتْنَةً **}** *"Bir sınama."* Bir sınamadır.

{ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"İnkâr edenler için."* Mekke kâfirleri için. Yani Ebu'l-Eşed ibn Üseyd ibn Kelde. Zira bu şahıs şöyle demişti: "Ben sırtımla 9, göğsümle de 8 tanesi olmak üzere 17 tanesinin hakkından gelirim. Sizler de ikisinin hakkından geliniz."

{ لِيَسْتَيْقِنَ **}** *"Böylece iyice öğrensin."* Ta ki, kesin bir şekilde kanaat getirip öğrensinler.

{ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ **}** *"Kendilerine kitap verilenler."* Kendilerine kitap, yani Tevrat verilenler –yani Abdullah ibn Selam ve ashabı- zira onların kitaplarında da cehennem bekçilerinin sayısı bu şekildedir.

{ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا إِيمَانًا **}** *"İman edenlerin de imanını arttırsın."* Bizim kitabımızda da Tevrat'takinin aynısıdır şeklinde öğrendiklerinde yakînlerini arttırsın.

{ وَلَا يَرْتَابَ **}** *"Şüpheye düşmesin."* Şu kimseler kuşkuya düşmesin.

{ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ **}** *"Kendilerine kitap verilenler."* Abdullah ibn Selam ve ashabı. Kitapları, Tevrat'takinin aksine olmadığını.

{ وَالْمُؤْمِنُونَ **}** *"Ve mü'minler."* Mü'minler de Tevrat'taki ile çatışmadığını gördüklerinde.

{ وَلِيَقُولَ **}** *"Desinler."* Ta ki desinler diye.

{ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ **}** *"Kalplerinde hastalık bulunanlar."* Kuşku ve münafıklık.

{ وَالْكَافِرُونَ **}** *"Ve kâfirler de."* Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar. Âyetin, "Mekke kâfirleri" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَاذَآ أَرَادَ اللَّهُ بِهٰذَا مَثَلًا **}** *"Allah bu misalle ne demek istedi?"* Bu meselle. Meleklerin sayısının azlığını zikredince.

{ كَذٰلِكَ **}** *"İşte böylece."* İşte bu şekilde.

{ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَآءُ **}** *"Allah, dilediğini şaşırtır."* Bu misalle sapıklığa ehil olanı.

{ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ **}** *"Dilediğini de doğru yola iletir."* Bu misalle hidayete ehil olanı.

{وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ} *"Rabbinin ordularını (melekleri) bilir."* Melekleri.

{اِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ} *"Ancak kendisi. Bu (muhafız melekler veya Sekar cehennemi)."* Yani Sekar cehennemi.

{اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ} *"İnsanlar için ancak bir uyarıdır."* Kendilerini uyardığın insanlar için bir öğüttür.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾

32- "Hayır, hayır! Yemin olsun aya."

{كَلَّا وَالْقَمَرِ} *"Hayır, hayır! Yemin olsun aya,"* Aya yemin ederim ki.

وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ﴿٣٣﴾

33- "Dönüp gitmekte olan geceye."

{وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ} *"Dönüp gitmekte olan geceye."* Giden.

وَالصُّبْحِ اِذَآ اَسْفَرَ ﴿٣٤﴾

34- "Ağarmakta olan sabaha ki."

{وَالصُّبْحِ اِذَآ اَسْفَرَ} *"Ağarmakta olan sabaha ki."* Yönelen. Âyetin, "Işımaya başlayan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾

35- "O (cehennem), büyük belalardan biridir."

{اِنَّهَا} *"O (cehennem),"* Yani Sekar cehennemi.

{لَاِحْدَى الْكُبَرِ} *"Büyük belalardan biridir."* Cehennemin kapılarından/bölümlerinden bir kapısıdır. Cehennem, Sekar, Leza, Hutame, Seir, Cahim ve Haviye cehennemin bölümleridir.

نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾

36- "İnsanlık için uyarıcı."

{ نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ **}** *"İnsanlık için uyarıcı."* Kendilerini uyardığında. Âyetin, "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) insanlığı uyardığında" anlamına geldiği de söylenmiştir. Bu durumda âyetin anlamı "*Kalk da uyar*" anlamıyla ilintili olur. İnsanları uyar. Bu durumda cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ﴿٣٧﴾

37- "Sizden ileri gitmek veya geri kalmak isteyen kimseler için."

{ لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّتَقَدَّمَ **}** *"Sizden ileri gitmek isteyen kimseler için."* Hayra yönelip de iman etsinler.

{ اَوْ يَتَاَخَّرَ **}** *"Veya geri kalmak."* Şerri de terk etsinler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Hayırdan geri kalarak inkâr etsin." Bu durumda bu son ifade onlar için bir tehdit olmuş olur.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾

38- "Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir."

{ كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Her nefis,"* Kâfir kişi.

{ بِمَا كَسَبَتْ **}** *"Kazandığına karşılık."* Küfründe.

{ رَهِينَةٌ **}** *"Bir rehindir."* Cehennem ateşinde ebedi olarak rehindir.

اِلَّآ اَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾

39- "Yalnız sağın adamları bunun dışındadır."

{ اِلَّآ اَصْحَابَ الْيَمِينِ **}** *"Yalnız sağın adamları bunun dışındadır."* Cennet ehli. Zira onlar bu şekilde değildirler. Ancak onlar.

فِي جَنَّاتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾

40- "Onlar cennetlerin içindedirler, sorarlar."

{فِي جَنَّاتٍ يَتَسَآءَلُونَ} *"Onlar cennetlerin içindedirler, sorarlar."* Bahçelerde.

عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾

41- "Günahkârlara."

{عَنِ الْمُجْرِمِينَ} *"Günahkârlara."* Cehennem ehlinden sorurlar ve "Ey falanca!" derler.

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾

42- "'Sizi şu Sekar cehennemine sokan nedir?' diye"."

{مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ} *"'Sizi şu Sekar cehennemine sokan nedir?' diye."* Sizi Sekar cehennemine götüren neden nedir?

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾

43- "Onlar şöyle cevap verirler: 'Biz namaz kılanlardan değildik.'"

{قَالُوا لَمْ نَكُ} *"Onlar şöyle cevap verirler: 'Biz değildik.'"* Yani cehennem ehli.

{مِنَ الْمُصَلِّينَ} *"Namaz kılanlardan."* Beş vakit namaz kılan Müslümanlardan değildik.

وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾

44- "Yoksula yedirmezdik."

{وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ} *"Yoksula yedirmezdik."* Yoksullara sadaka vermeye teşvik etmezdik ve bizler de zekât ve sadaka ehlinden değildik.

وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَآئِضِينَ ﴿٤٥﴾

45- "Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik."

{ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَآئِضِينَ **}** *"Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik."* Bâtıl ehliyle.

وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾

46- "Ceza gününü de yalan sayardık."

{ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ **}** *"Ceza gününü de yalan sayardık."* Hesabın gerçekleşmeyeceğini söyleyerek hesap gününü yalanlardık.

حَتَّىٰٓ أَتَىٰنَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

47- "(İşte bu durumda iken) sonunda bize ölüm gelip çattı."

{ حَتَّىٰٓ أَتَىٰنَا الْيَقِينُ **}** *"(İşte bu durumda iken) sonunda bize ölüm gelip çattı."* Ölüm.

فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾

48- "Artık şefaatçilerin şefaati onlara bir fayda vermez."

{ فَمَا تَنفَعُهُمْ **}** *"Artık onlara bir fayda vermez."* Allah Teâlâ buyuruyor ki, onlara nail olmaz.

{ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ **}** *"Şefaatçilerin şefaati."* Yani meleklerin, peygamberlerin ve sâlihlerin şefaatleri.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾

49- "Böyle iken onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?"

{ فَمَا لَهُمْ **}** *"Böyle iken onlara ne oluyor da?"* Mekke ehline.

{ عَنِ التَّذْكِرَةِ **}** *"Öğütten."* Kur'an'dan.

{ مُعْرِضِينَ **}** *"Yüz çeviriyorlar."* Onu yalanlıyorlar.

كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾

50- "Ürkmüş yaban eşekleri gibi!"

{ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ **}** *"Ürkmüş yaban eşekleri gibi."* Ürkütülmüş ve korkutulmuş. Sözcüğün, "müstenfiretün" şeklinde okunması halinde "ürken yabani eşek" anlamına geldiği de söylenmiştir.[2]

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾

51- "Aslandan kaçan."

{ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ **}** *"Aslandan kaçan."* Aslandan. Âyetin, "Ok atıcılarından kaçan" anlamına geldiği de söylenmiştir. Adamın asabesinden kaçan anlamına geldiği de belirtilmiştir.[3]

---

2 a) (كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ) "*Onlar sanki kaçan yaban eşekleridir.*" Âyetteki zamir bu âyetten önce zikri geçen müşriklere dönmektedir.
(كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ)
"*Herbir nefis, kazandıkları karşılığında rehin alınmıştır. Ashabu'l-Yemîn müstesna, cennetlerdedirler. Birbirlerine soru sorarlar; suçlular hakkında: 'Sizi Sekar'a ne sürükledi?' Derler ki: 'Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksullara yemek yedirmezdik. Biz de dalanlarla birlikte dalardık. Din gününü de yalanlardık. Nihayet ölüm bize gelip çattı.' Artık şefaat edenlerin şefaati onlara fayda vermez. Ne oluyor onlara ki, öğütten yüz çeviricidirler?*" (74/el-Müddessir/38-49)
b) Âyette geçen (حُمُرٌ) sözcüğünden maksat, yabani eşeklerdir.
c) "Müstenfiretün." Meşhur kıraate göre "fa" harfinin esrasıyla müstenfiretündür. Bu kıraat Nâfii, Ebû Cafer ve İbn Amir dışındaki diğer on kurrânın kıraatidir. Nafii, Ebû Cafer ve İbn Amir ise sözcüğü "fa" harfinin üstünüyle "müstenferetün" şeklinde okumuşlardır. *En-Neşr-ü fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 393.
Bu iki kıraate göre ilkinin anlamı; kaçan, ikincisinin anlamı ürkütülmüştür.

3 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Buradaki (قَسْوَرَةٍ) insanların hafif hışırtısı, tıkırtısı ve sesleri anlamındadır. Her şiddetli şey kasveredir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Müddessir Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "'*Ferret min kasveretin/Onlar sanki aslandan ürküp*' insanların hışırtısı ... sesleri." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 170.

Bu haberin isnadında Ebû Kureyb, İbn Uyeyne, Amr ibn Dinar ve Ata bulunmaktadır. Ebû Kureyb, İbn Uyeyne, Amr ibn Dinar'ın tercüme-i hallerini sunmuştuk. Bunların bütünü sikadır.

Ata ibn Yesar el-Hilalî Ebû Muhammed el-Medenî: Ümmü'l-Mü'minin Meymune'nin mevlasıdır. Sika, fâzıl, mevıza sahibi ve âbid bir kişidir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 23, 204; *el-Kâşif*, c. 2, s. 267, 3862 nolu madde.

Sonuç itibariyle bu haberin isnadındaki bütün raviler sikadır ve haberi birbirlerinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 217, 399; c. 8, s. 29, 45 nolu madde.

c) Yine İbn Cerir bu âyet hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "(فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ) '*Onlar sanki aslandan ürküp*.' Bunlar, okçulardır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 169.

Taberî bu haberi bu şekilde Şeyhi Ebû Kureyb'den, o da Veki'den, o da Şube'den bu isnadla rivayet etmiştir.

Bu iki isnadın sened zincirindeki bütün raviler sikadır. Biz bu ravilerin tercüme-i halini önceden zikretmiştik.

d) (فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ) "*Onlar sanki aslandan ürküp"* âyetini rivayetlerde geçtiği üzere İbn Abbâs insanların sesi ve hışırtısı olarak tefsir etmiştir.

Hadiste "Rikz" sözcüğü geçmektedir. Bu sözcük gizli ses anlamına gelmektedir. *El-Müfredat*, s. 202.

İbn Abbâs'ın "Rikzü's-savti ve esvâtühüm" sözündeki "Esvât" sözcüğünün "Rikz" sözcüğüne atfedilmesi tefsir kabilindendir.

e) İbn Abbâs ayrıca yabani eşeklerin kimlerden kaçtığını da belirtmiştir. Yabani eşeklere ulaşmaya çalışan okçulardır. b ve c maddelerindeki iki rivayet arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. İlkinde, hayvanların kaçıp ürkmelerine neden olan sese vurgu yapılırken; ikincisinde, hayvanların kimlerden kaçtığına vurgu yapılmaktadır.

f) Ancak yabani eşeklerin kimlerden kaçtığına dair İbn Abbâs'tan başka bir görüş daha aktarılmıştır: Aslan.

İbn Cerir et-Taberî (فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ) '*Onlar sanki aslandan ürküp*' âyeti hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yabani eşekler aslandan ürküp kaçmaktadırlar." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 170.

g) Önceki sayfalarda İbn Abbâs'ın, Kur'an'da başka dillerden sözcüklerin olduğu görüşünde olduğuna dair emarelerin olduğunu belirtmiştik. İşte bu delillerden birisi de şu rivayettir:

İbn Cerir et-Taberî, (فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ) '*Onlar sanki aslandan ürküp*' ilahî buyruğu hakkında Yusuf ibn Mihran kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "'el-Kasvere'nin Arapçası arslandır. Farsçada bunun karşılığı 'şir'dir. Nabatîlerin dilinde ise 'arya'dır. Habeşçede avcılar demektir."

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُؤْتٰى صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾

52- "Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine açılmış sayfalar verilmesini istiyor."

{ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُؤْتٰى **}** *"Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine verilmesini istiyor."* Verilmesini.

{ صُحُفًا مُنَشَّرَةً **}** *"Açılmış sayfalar."* Cürmünün ve tevbesinin içinde bulunduğu Kitap. Zira Mekke müşrikleri "İçinde cürmümüzün ve tevbemizin bulunduğu kitabı getir ki, sana iman edelim" demişlerdi.

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٥٣﴾

53- "Hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar!"

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Gerçekten. Bu verilmeyecek.

{ بَلْ لَا يَخَافُونَ الْاٰخِرَةَ **}** *"Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar!"* Ahiret azabından.

كَلَّآ اِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾

54- "Fakat hayır! Bu Kur'an, gerçekten bir hatırlatma, bir öğüttür."

{ كَلَّآ **}** *"Fakat hayır!"* Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ اِنَّهُ **}** *"Bu Kur'an,"* Yani Kur'an.

{ تَذْكِرَةٌ **}** *"Gerçekten bir hatırlatma, bir öğüttür."* Allah katından indirilmiş bir öğüttür.

Bu haberin isnadı zayıftır. Zira haberin isnadında daha önce tercüme-i halini sunduğumuz Ali ibn Zeyd ibn Cedan ve Yusuf ibn Mihran el-Basrî bulunmaktadır.

h) İbn Abbâs'tan aktarılan yabani eşeklerin kimlerden kaçtığına dair iki görüşten en sağlam olanı ilkidir (okçulardır). Zira sened bakımından sağlamdır. Bundan dolayıdır ki, İmam Buhârî söz konusu rivayeti tercih etmiştir.

فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾

55- "Dileyen, düşünüp ondan öğüt alır."

{ فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهُ **}** *"Dileyen, düşünüp ondan öğüt alır."* Allah Teâlâ'nın Kur'an'dan öğüt almasını dilediği kimse öğüt alır.

وَمَا يَذْكُرُونَ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

56- "(Bununla birlikte) onlar Allah dilemedikçe öğüt alamazlar. Çünkü sakınılmaya lâyık olan da, mağfiret sahibi olan da O'dur!"

{ وَمَا يَذْكُرُونَ **}** *"(Bununla birlikte) onlar öğüt alamazlar."* Öğüt almazlar.

{ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى **}** *"Allah dilemedikçe. Çünkü sakınılmaya lâyık olan da, O'dur."* Sakınılıp da kendisine isyan edilmemeye.

{ وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ **}** *"Mağfiret sahibi olan da."* Sakınan kişi için bağışlamaya ehil olan. Kıyâmet koptuğunda bağışlanma ehli olan.

سورة الْقِيٰمَةِ

75- KIYÂMET SÛRESİ

Kendisinde "Kıyâmet"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 40, sözcük sayısı 99 ve harf sayısı da 652'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿١﴾

1- "Hayır, kıyâmet gününe yemin ederim ki."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kıyâmet Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ **}** *"Kıyâmet gününe yemin ederim ki."* Diyor ki, kıyâmet gününe, yani kıyâmetin gerçekleşeceğine yemin ederim ki.

وَلَآ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾

2- "Yine hayır, o kendini sürekli kınayan nefse yemin ederim (ki siz diriltilip hesaba çekileceksiniz)."

{ وَلَآ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ **}** *"Yine hayır, o kendini sürekli kınayan nefse yemin ederim (ki, siz diriltilip hesaba çekileceksiniz)"* sâlih ya da fâcir bütün nefislere yemin ederim ki. Kıyâmet gününde herkes kendi kendisini kınayacaktır. Muhsin olan nefis "Keşke iyiliklerimi artırsaydım" diyecek, günahkâr nefis ise "Keşke günahlardan uzak

dursaydım" diyecektir. Bu pişmanlık, sevap ve cezalandırılmanın bizzat gözle görüldüğü esnada gerçekleşecektir.

Ayette söz konusu edilen nefsin pişmanlık duyan nefis olduğu da söylenmiştir. Günahlardan tevbe edip bundan dolayı kendi nefsini ve pişmanlık duyan nefis olduğu da söylenmiştir. Kâfir ve günah bataklığına dalmış nefis olduğu da söylenmiştir.

اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهٗ ﴿٣﴾

3- "İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?"

{ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ **}** *"İnsan... mi sanıyor?"* Kâfir Adiy ibn Rabia kendisinden kıyâmeti inkâr olarak sâdır olan şeyi sanmakta mıdır?

{ اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهٗ **}** *"Kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi."* (اَلَّنْ) ifadesinin aslı "En" ve "Len" sözcüklerinin birleşmesidir. Çürüyüp, ufalmasından, değişmesinden ve ayrılmasından sonra kemiklerini bir araya getirmeyeceğimizi mi takdir etti?

بَلٰى قَادِرِيْنَ عَلٰٓى اَنْ نُّسَوِّيَ بَنَانَهٗ ﴿٤﴾

4- "Evet, bizim onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter."

{ بَلٰى قَادِرِيْنَ **}** *"Evet, gücümüz yeter."* Diyor ki, ben buna kâdirim.

{ عَلٰٓى اَنْ نُّسَوِّيَ بَنَانَهٗ **}** *"Bizim onun parmak uçlarını bile düzenlemeye."* Parmaklarını bir araya getirmeye. Böylece onun avucu devenin ayağı, hayvanların toynağı gibi. Diyor ki, onun avucunu devenin ayağı gibi kılmaya kâdir olduğumuza göre, nasıl olur da onun kemiklerini bir araya getirmeye kâdir olmayız?

بَلْ يُرِيْدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهٗ ﴿٥﴾

5- "Fakat insan, günahı devam ettirmek ister."

{ بَلْ يُرِيدُ الْاِنْسَانُ **}** *"Fakat insan ister,"* Kâfir Adiy ibn Rabia.

{ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ **}** *"Günahı devam ettirmek."* Şerrini takdim etmek, tevbesini ertelemek ister. Âyetin, "Gelecekte karşılaşacağı şeylerde fısku fücurla amel etmek ister" anlamına geldiği de söylenmiştir.[1]

يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ٦

6- "'Kıyâmet günü ne zamanmış?' diye sorar."

{ يَسْـَٔلُ **}** *"Diye sorar."* Kâfir Adiy ibn Rabia dirilişi inkâr olarak sorar.

{ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ **}** *"Kıyâmet günü ne zamanmış?"* Kıyâmet günü ne zaman gerçekleşecektir? Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Buradaki (لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ) '*önündekini yalanlamak*', tevbe edeceğim ve amel edeceğim, anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi.
b) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Yani emel. İnsan der ki: 'Şunu yaparım ve kıyâmet kopmazdan önce de tevbe ederim.'" *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 177.
c) Âyette geçen insan sözcüğünden muradın mü'minler mi yoksa kâfirler mi yoksa genel olduğu da belirlenmelidir. Buhârî'nin ve Taberî'nin tahric ettikleri İbn Abbâs rivayetinden anlaşıldığına göre; âyette geçen insan sözcüğünden murad, tul-u emele müptela olmuş, yarın tevbe edeceğim diyerek tevbeyi sürekli erteleyen günahkâr, asi mü'mindir. Günahın günah olduğnu bildiği halde günah işlemekte ve bu günahtan ileride tevbe ederim demektedir.
Ancak Taberî'nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan aktardığı habere göre; o, bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Hesaba çekilmeyi yalanlayan kâfirdir."
Bu rivayete göre; âyette geçen insan sözcüğünden murad, kâfirdir. Bu görüş âyetlerin siyakının zâhirine de uygundur. Zira Allah Teâlâ (يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ) "'*Kıyâmet günü de ne zamanmış?' diye sorar.*' buyurmaktadır. Yani kıyâmet gününü inkâr ederek ve gerçekleşmesini uzak görerek sormaktadır. Elbette böyle bir soru ancak kâfir birisinden sâdır olabilir.
Bu âyetten önceki âyet de bunu desteklemektedir: "*İnsan, biz onun kemiklerini asla toplayıp, bir araya getirmeyeceğimizi mi zanneder?*" Böyle bir düşünce de ancak ölümden sonra bedenlerin tekrar hayata kavuşacağını inkâr eden bir kâfir için söz konusu olabilir.

فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾

7- "İşte, göz kamaştığı zaman."

{ فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ **}** *"İşte, göz kamaştığı, zaman."* Göz şaşırdığında. Âyetin, "Göz takılıp kaldığında" anlamına geldiği de söylenmiştir.[2]

وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾

8- "Ay tutulduğu zaman."

{ وَخَسَفَ الْقَمَرُ **}** *"Ay tutulduğu zaman."* Ayın aydınlığı gittiğinde.[3]

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾

9- "Güneşle ay bir araya getirildiği zaman!"

{ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ **}** *"Güneşle ay bir araya getirildiği zaman!"* Bir araya getirilmiş, boğazlanmış iki siyah öküz gibi. Nurun perdesi içine bırakılacaklardır.[4]

---

2 (فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ) "*Göz kamaştığı zaman*", yani kıyâmet gününün korkusundan yarılıp da açıldığı zaman.

3 (وَخَسَفَ الْقَمَرُ) "*Ay tutulduğu zaman*", yani aydınlığı yok olduğunda.

4 (وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ) "*Güneş ve ay bir araya getirildiği zaman.*" Güneş ve ayın bir araya getirilmesinden maksat, batı tarafından birlikte doğuşlarıdır. Birlikte doğuşları İbn Mesud'dan rivayet edilmiştir.
İbn Cerir et-Taberî, Mesruk'tan şöyle rivayet eder: Abdullah ibn Mesud şöyle dedi: "'*Rabbinin âyetlerinden biri geldiği gün, daha önce iman etmemiş, yahut imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye imanı fayda vermez.*' (6/el-En'âm/158). Sanki iki deveyi andırırcasına güneşin ayla birlikte batıdan doğuşudur." *Tefsirü't-Taberî*, c. 8, s. 101.
Bu haberin isnadı sahihtir. Bu haberin isnadında İbn Ebû Adiy, Şube, Süleyman, Ebû'd-Duhâ ve Mesruk bulunmaktadır. Mesruk hariç bütününün tercüme-i hallerini sunmuştuk.
Mesruk ibn Ecda el-Hemedanî: Kadri yüce, derin bilgi sahibi hâfızlardan birisidir. Sika, fakîh ve âbid bir şahsiyettir. Bkz. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 49, 26; *et-Takrîb*, c. 2, s. 242, 1055 nolu madde.
Haberin senedinde bir kopukluk da bulunmamaktadır ve haberi birbirinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tezhîb*, c. 9, s. 70, 87; c. 9, s. 12, 17 nolu madde; c. 6,

يَقُولُ الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾

10- "O gün insan, 'Kaçacak yer neresi?' der."

{ يَقُولُ الْاِنْسَانُ **}** *"İnsan, der."* Kâfir Adiy ibn Rabia ve ashabı.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Cehennem ateşini gördüklerinde.

{ اَيْنَ الْمَفَرُّ **}** *"Kaçacak yer neresi?"* Cehennemden kaçış, kaçılacak ve sığınılacak yer.[5]

كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾

11- "Hayır, hayır! Kaçıp sığınacak yer yoktur."

{ كَلَّا **}** *"Hayır, hayır!"* Gerçekten.

{ لَا وَزَرَ **}** *"Kaçıp sığınacak yer yoktur."* Kendilerini cehennemden saklayacak bir dağ yoktur. "Vezer" sözcüğü Himyer diline göre dağ anlamına gelmektedir. Himyerliler, dağı bu adla isimlendirmekteydiler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Kendileri için Allah'tan kaçıp sığınacak bir yer yoktur" ne bir ağaç, ne bir örtü, ne bir hırz, ne bir kale, ne bir sığınak, ne de bir kurtarıcı.[6]

اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ نِ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾

---

s. 338, 580 nolu madde; c. 6, s. 222, 376 nolu madde; c. 10, s. 132, 235 nolu madde; c. 10, s. 109, 205 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 49.

5 Yani bu günde gerçekleşen bu korkunç olaylardan kaçıp kurtulunacak bir yer var mıdır?

6 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Buradaki (لَا وَزَرَ) '*Sığınacak yer*', hiçbir kale yoktur." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi.
b) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Ne bir korunak yani ne bir kale ne de bir sığınak vardır."
İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Hiç bir korunak vardır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 181.
c) İbn Abbâs'ın ne bir korunak, ne bir kale, ne de bir sığınak vardır şeklindeki tefsiri, âyeti somutlaştırmaya ve betimlemeye yönelik bir tefsirdir. Yani insanı kıyâmet gününün dehşetli olaylarına karşı koruyacak hiçbir şey yoktur.

12- "O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur."

{اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ**}** *"O gün sadece Rabbinin huzurudur."* Kıyâmet günüdür.

{الْمُسْتَقَرُّ**}** *"Varıp durulacak yer."* Mahlukatın istikrar bulacağı ve döneceği yer.[7]

يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ ﴿١٣﴾

13- "O gün insana, yapıp öne sürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir."

{يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ**}** *"İnsana, ne varsa bildirilir."* Adiy ibn Rabia'ya ve onun dışındaki diğer insalara haber verilir.

{يَوْمَئِذٍ**}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ**}** *"Yapıp öne sürdüğü ve geri bıraktığı."* İşlemiş olduğu hayır veya şer. Terk etmiş olduğu güzel sünnet veya kötü sünnet. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İşlediği taatler ve ertelediği masiyetler.

بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾

14- "Artık insan, kendi kendinin şâhididir."

{بَلِ الْاِنْسَانُ**}** *"Artık insan,"* Adiy ibn Rabia ve dışındakiler.

{عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيرَةٌ**}** *"Kendi kendinin şâhididir."* Diyor ki, kendi nefsinden şâhid.

وَلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾

[7] Yani insanın bu günde varacağı yer ve son noktası Allah celle ve aladır. O, amellere göre karşılık verecektir. Muhsinlere dünyada işlemiş oldukları ihsanlara karşılık ödül ve mükâfat verecek, günahkârlara ise işlemiş oldukları cürümlere karşılık kendilerini cezalandıracaktır. Bu dehşetengiz günde Allah azze ve cellenin kuvvet ve iradesinden başka hiçbir güç yoktur.

15- "Birtakım özürlerini sayıp dökse de."

{ وَلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيرَهُ **}** *"Birtakım özürlerini sayıp dökse de."* Bu yaptığı, dile getirdiği şeye özürler belirtse de. Âyetin, "Başkalarının kusurlarını görmekte, ancak kendi nefsinin kusurlarını bilmemektedir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ﴿١٦﴾

16- "Onu (vahyi) çabuk almak için dilini oynatma."

{ لَا تُحَرِّكْ بِهٖ **}** *"Onu (vahyi) oynatma."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Kur'an'ın kıraatini.

{ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ **}** *"Çabuk almak için dilini."* Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın sana Kur'an kıraatini bitirmesinden önce Kur'an'ı okumakla dilini hareket ettirme. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Cebrail ('aleyhi's-selâm) kendisine Kur'an'dan bir bölüm indirdiğinde Cebrail ('aleyhi's-selâm) bitirmeden unuturum korkusuyla ilk bölümünü okumaya başlıyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ O'na bu davranışı nehyetti.

اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ﴿١٧﴾

17- "Çünkü onu (kalbinde) toplamak ve okutmak bize aittir."

{ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ **}** *"Çünkü onu (kalbinde) toplamak bize aittir."* Kalbinde onun korunmasını toplamak.

{ وَقُرْاٰنَهٗ **}** *"Ve okutmak."* Ve Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın sana okumasını korumak. Âyetin, "Helal ve haramla telifi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَاِذَا قَرَاْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ﴿١٨﴾

18- "O halde biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu izle."

{ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ **}** *"O halde biz onu okuduğumuz zaman,"* Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an'ı sana okuduğunda.

{ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ **}** *"Sen onun okunuşunu izle."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sen de arkasından oku. Âyetin, "Sana helal ve haramını bir araya getirdiğimizde onun telifine uy" anlamına geldiği de söylenmiştir.[8]

---

8 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "'*Biz onu* okuduğumuzda", onu açıkladığımızda. "*Onun okunmasına uy*", onunla amel et. *Sahihü'l-Buhârî*, Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi, 2. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Onunla amel et."

Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakilde ise o şöyle demektedir: "Sana Kur'an okunduğunda ondaki şeylere uy." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 190.

c) (فَإِذَا قَرَأْنَاهُ) "*O halde Biz, onu okuduğumuz zaman*", yani sana tarafımızdan ulaştırıcı olarak gelen Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın diliyle Kur'an'ın okunmasını tamamladığımızda anlamındadır. Buradaki "Okuduğumuz zaman" ifadesinde geçen okumanın Allah Teâlâ'ya izafesi mecazidir. Kıraatin Allah Teâlâ'ya isnadında kıraatte teenniye icabet etmede büyük bir özen söz konusudur. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 29, s. 142.

d) (فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ) "*Onun okumasına uy.*" İbn Abbâs'tan gelen rivayette geçtiği üzere, "*Ona kulak ver ve onu dinle*" (hemen bir sonraki dipnota Buhârî'nin rivayetine bkz.) anlamındadır. Diğer bir ifade ile Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) sana Kur'an'ı kıraat ettiğinde kıraati tamamlanıncaya kadar kıraatine kulak ver ve dinle. (وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ) "*Sana onun vahyi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumaya acele etme.*" (20/Tâhâ/114)

e) Buhârî'nin İbn Abbâs'tan muallak olarak aktardığı yukarıdaki rivayet de (a maddesi), Taberî'nin Avfî kanalıyla aktardığı rivayetin ta kendisidir.

Bu rivayete göre, kıraatten murad, anlamın açıklanmasıdır. "Fettebi" sözcüğünün anlamı ise Kur'an'ın içermiş olduğu hükümlerle amel ederek uymadır.

Buna göre, İbn Abbâs'tan âyet hakkında iki görüş aktarılmıştır: İlki, Kur'an kıraati ve kıraatin dinlenilmesi, ikincisi ise Kur'an'ın içermiş olduğu hükümler ve bunlara amel edilerek uyulması. İsnad bakımından ilki (Buhârî'nin rivayeti) daha kuvvetlidir. Ayrıca âyetlerin siyak ve sibakına daha çok uyum göstermektedir. Zira Allah Teâlâ Peygamberini Cebrail ('aleyhi's-selâm) tarafından Kur'an kıraatinin tamamlanmasından önce Kur'an kıraatinde acele etmekten nehyetmektedir.

Avfî'nin veya Avfî'den rivayet eden ravilerden birisinin rivayeti karıştırmış olması olasıdır. Zira bu âyetler Kur'an'ın içermiş olduğu hükümlerin kastedilmiş olmasını da kastediyor. Ancak bu anlam bu âyet için değil bir sonraki âyet için geçerlidir. "*Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir.*"

ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

19- "Sonra, şüphesiz onu açıklamak da bize aittir."

{ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ **}** *"Sonra, şüphesiz onu açıklamak da bize aittir."* Helal, haram, emir ve nehyi açıklama.[9]

---

9 a) İmam Buhârî, (لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ) "*Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma!*" ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilen vahiy, ona nisbeten ağır geliyordu O bakımdan dudaklarını kıpırdatıyordu. İbn Abbâs bana dedi ki: 'Şimdi ben dudaklarımı Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) nasıl kıpırdatıyor idiyse öylece kıpırdatıyorum.' Said de: 'Ben de İbn Abbâs dudaklarını nasıl kıpırdatıyor idiyse öylece kıpırdatıyorum' deyip dudaklarını kıpırdattı. Bunun üzerine Allah azze ve celle '*Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma. Çünkü onu toplamak ve onu okutmak bize düşer.*' âyetini indirdi.
Dedi ki: Kalbinde onu toplamak (Bize düşer) sonra onu sen okuyacaksın.
(فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ) '*O halde Biz, onu okuduğumuz zaman sen onun okumasına uy!*' Yani ona kulak ver, onu dinle! '*Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir.*' Bundan dolayı Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bundan sonra Cebrail -ikisine de selam olsun- kendisine geldi mi susup dinlerdi, Cebrail ('aleyhi's-selâm) gitti mi Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) kendisine okuttuğu şekilde vahyi okurdu."
Hadisin diğer bir varyantında şöyle geçmektedir: "Evlâ leke fe-evlâ", tehdit etti.
Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, hadis no; 4927, 4928 ve 4929; Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi, 5044 nolu hadis; Kitab-ü Fedaili'l-Kur'an, "Kur'an okurken tertil" bâbı, 7524 nolu hadis; Kitabü't-Tevhid, "*Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma*" ilahî buyruğu bâbı.
Bu haberi İmam Ahmed, Müslim, Neseî, Tirmizî, Humeydi ve Ebû Dâvûd et-Tayalisî de rivayet etmiştir.
Müslim, Kitabü's-Salat, "Kur'an kıraatini dinleme" bâbı, 448 nolu hadis; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi, c. 9, s. 248; *Sünenü'n-Neseî*, Kitabü'l-İftitah, c. 2, s. 149; *Müsnedü'l-Humaydi*, c. 1, s. 242, 527 ve 528 nolu hadisler; *Minhetü'l-Ma'bud fî Tertîbi Müsnedi't-Tayalisî Ebû Dâvûd*, Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi, c. 2, s. 25, 1983 nolu hadis.
b) Rivayetten öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Cebrail tarafından vahiy getirildiğinde vahyin inişi tamamlamadan unutma korkusu nedeniyle kendisi de Kur'an'ı tilavet ederdi. Bunun üzerine Allah azze ve celle peygamberini gönül huzuruna kavuşturmak ve böyle bir endişeden uzaklaştırmak için bu âyetleri indirdi. Kur'an'ın O'nun kalbine indirilmesini ve kıraati-

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾

20- "Hayır, siz geçici dünyayı seviyorsunuz da."

{ كَلَّا **}** *"Hayır,"* Gerçekten.

{ بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ **}** *"Siz geçici dünyayı seviyorsunuz da."* Dünya için çalışmayı.

---

nin kolaylaştırılmasını kendi uhdesine aldı. Bu meyanda Allah Teâlâ "*Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma! Çünkü onu (kalbinde) toplamak ve onu okutmak bize düşer*' buyurmaktadır. Kur'an'ın senin göğsünde toplanması ve sana kıraatinin kolaylaştırılması bize düşer. Nitekim İbn Cerir et-Taberî tam bu içerikte bir rivayeti İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: '*Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma! Çünkü onu (kalbinde) toplamak bize düşer.*' Onu senin için toplamak "*Kur'anehu/ ve onu okutmak*." Sana okutmamız bize düşer, sen de bundan dolayı unutmayacaksın. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى) "*Sana (Kur'ân'ı) okutacağız ve unutmayacaksın.*" (87/el-A'la/6)

c) İmam Buhârî muallak olarak İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Onu senin dilinle açıklamak bize düşmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, 4929 nolu hadis.

d) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Kur'an'ın helal ve haramı beyanıdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 190.

e) İbn Abbâs'ın konuyu anlatma ve muhatap tarafından anlaşılması noktasında her türlü vesileye başvurduğunu görüyoruz. Rivayette İbn Abbâs'ın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kıraatini dudak hareketleriyle betimlediğini görmekteyiz ki, İbn Cübeyr de rivayeti bu fiille birlikte aktardığını görmekteyiz.

f) (ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ) "*Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir.*' Yani Kur'an'ın içermiş olduğu hükümler, öğütler, vaat ve vâidler vd şeyler. Ayrıca Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in diliyle açıklamayı da Kur'an'ın anlaşılması noktasında İbn Abbâs'ın Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ne derece önem verdiğini göstermektedir.

g) Şiî müfessir Tabersi, bu âyetler bağlamında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hiç kuşkusuz sen ezberleyinceye ve tilaveti senin için mümkün oluncaya kadar toplanması ve sana okunması biza aittir. Ondan bir şeyin kaybolmasından korkma." *Mecmeü'l-Beyan*.

Bu görüşler, İbn Abbâs'ın Kur'an'ın tahrif edilmediğine dair Kur'an'dan ileri sürdüğü bir kanıt olarak görülebilir.

وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾

21- "Ahireti bırakıyorsunuz."

{ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ **}** *"Ahireti bırakıyorsunuz."* Ahiret sevabı için amel etmeyi bırakıyorsunuz.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾

22- "Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parıldar."

{ وُجُوهٌ **}** *"Yüzler vardır ki."* İmanlarında sâdık olan mü'minlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ نَاضِرَةٌ **}** *"Işıl ışıl parıldar."* Güzel, iyi ve nimetlere gark olmuş.

اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾

23- "Rablerine bakarlar."

{ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ **}** *"Rablerine bakarlar."* Rablerinden engellenmeksizin Rablerinin yüzüne bakarlar.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾

24- "Yüzler de vardır ki, o gün asıktır."

{ وَوُجُوهٌ **}** *"Yüzler de vardır ki."* Kâfirlerin ve münafıkların yüzleri kıyâmet gününde.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ بَاسِرَةٌ **}** *"Asıktır."* Rablerinden engellendiklerinden dolayı yüzleri asık suratlıdır. Onlar Rablerine yüzüne bakamazlar.

تَظُنُّ اَنْ يُّفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

25- "Kendilerinin, bel kemiğini kıran bir belâya uğratılacaklarını anlarlar."

{ تَظُنُّ **}** *"Anlarlar."* Bu yüzler bilirler.

{ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ **}** *"Kendilerinin, bel kemiğini kıran bir belâya uğratılacaklarını."* Şiddet ve azabın görülmemiş dehşetli olanı.

كَلَّآ اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾

26- "Hayır! Ne zaman ki can köprücük kemiğine dayanır."

{ كَلَّآ **}** *"Hayır!"* Gerçekten.

{ اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ **}** *"Ne zaman ki, can köprücük kemiğine dayanır."* Bedenin nefesi köprücük kemiğine dayanınca.

وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾

27- "'Tedavi edebilecek kimdir?' denir."

{ وَقِيلَ **}** *"Denir."* Ailesinden ve ailesi dışındaki diğer kişilerden onun yanında hazır bulunanlara.

{ مَنْ رَاقٍ **}** *"Tedavi edebilecek kimdir?"* Bir doktor yok mudur ki, onu tedavi etsin. Âyetin, "Melekler birbirlerinde 'Onun ruhunu Allah'a yükseltecek kimdir?' diye sorarlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾

28- "(Can çekişen) bunun kesin bir ayrılık anı olduğunu anlar."

{ وَظَنَّ **}** *"Anlar."* Ölü o esnada bilir.

{ اَنَّهُ الْفِرَاقُ **}** *"(Can çekişen) bunun kesin bir ayrılık anı olduğunu."* Kendisinin dünyadan ayrılacağını.

وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾

29- "Ve bacak bacağa dolaşır."

{ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ **}** *"Ve bacak bacağa dolaşır."* Şiddet şiddetle ardı arkası kesilmeden gelecek. Dünyanın sonunun sıkıntısı ile ahiretin başının sıkıntısı birbirine bitişmiş olacaktır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ve bacak bacağa dolaşır*", yani bacağı bacağa dolaşır.

اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ ِۨالْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾

30- "İşte o gün sevk edilecek yer, sadece Rabbinin huzurudur."

{ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ **}** *"İşte o gün sadece Rabbinin huzurudur."* Kıyâmet günü.

{ ِۨالْمَسَاقُ **}** *"Sevk edilecek yer."* Dönüş, mahlukatın dönüşü.

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿٣١﴾

31- "(İşte o kimse) ne (peygamberin getirdiğini) tasdik etmiş, ne de namaz kılmıştı."

{ فَلَا صَدَّقَ **}** *"(İşte o kimse) ne (peygamberin getirdiğini) tasdik etmiş,"* Yani Ebû Cehil, Allah Teâlâ'yı birlemedi.

{ وَلَا صَلّٰى **}** *"Ne de namaz kılmıştı."* Müslüman da olmadı. Yani namaz ehlinden olup da Müslüman olmadı.

وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾

32- "Aksine dini yalan saymış ve yüz çevirmişti."

{ وَلٰكِنْ كَذَّبَ **}** *"Aksine dini yalan saymış."* Allah Teâlâ'yı birlemeyi yalanlamış.

{ وَتَوَلّٰى **}** *"Ve yüz çevirmişti."* İman etmekten de yüz çevirmişti.

ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾

33- "Sonra da çalım satarak ailesine (taraftarlarına) gitmişti."

{ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ **}** *"Sonra da ailesine (taraftarlarına) gitmişti."* Dünyada.

{ يَتَمَطّٰى **}** *"Çalım satarak."* Övüne övüne ve şımararak. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onu karşılamış, onu tutmuş, bir veya iki defa sallamış.

اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٤﴾

34- "Yazıklar olsun sana."

Ve dedi ki:

{ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى **}** *"Yazıklar olsun sana."* Ey Ebû Cehil bu sana bir tehdittir.

ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾

35- "Sonra yazıklar olsun sana!"

{ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى **}** *"Sonra yazıklar olsun sana!"* Ey Ebû Cehil sakın. Kur'an-ı Kerim'de bu sözlerle nazil oldu.

اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾

36- "İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?"

{ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ **}** *"İnsan, sanıyor.... mı?"* Kâfir, yani Ebû Cehil.

{ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى **}** *"Başıboş bırakılacağını"* Emir, nehiy ve öğütsüz.[10]

---

10 a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: "(سُدًى) sözcüğü, ihmal edilmiş anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 190.
b) Bu kâfir insan emir ve nehye tâbi tutulmaksızın ve ibadet etmekle yükümlü olmaksızın terk edileceğini mi sanmaktadır?

اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰى ﴿٣٧﴾

37- "Kendisi, dökülen meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi?"

{ اَلَمْ يَكُ **}** *"Kendisi, değil miydi?"* Ebû Cehil.

{ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ **}** *"Meninin içinden bir nutfe (sperm)."* Erkeğin menisi.

{ يُمْنٰى **}** *"Dökülen."* Kadının rahmine akıtılan. Âyetin, "Yaratılan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾

38- "Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, (Rabbi) onu yaratıp şekillendirmişti."

{ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً **}** *"Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş."* Sonra taze kana dönüştü.

{ فَخَلَقَ **}** *"(Rabbi) onu yaratıp."* Sonra bir cana.

{ فَسَوّٰى **}** *"Şekillendirmişti."* Ona iki el iki ayak, iki göz, iki kulak ve diğer organlar yarattı. Ona ruh da verdi.

فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾

39- "Ondan da iki cinsi, erkeği ve dişiyi var etmişti."

{ فَجَعَلَ مِنْهُ **}** *"Ondan da var etmişti."* Bunun ardından.

{ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى **}** *"İki cinsi, erkeği ve dişiyi."* Onun, İkrime İbn Ebî Cehil ve Cüveyra bint Ebû Cehil olmak üzere bir kızı ve bir oğlu vardı.

اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِيَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

40- "Şimdi bütün bunları yapanın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?"

{ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ **}** *"Şimdi bütün bunları yapanın gücü yetmez mi?"* Yani bunu yaptı.

{ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِيَ الْمَوْتٰى **}** *"Ölüleri diriltmeye..."* Diriltmeye. Evet Rabbimiz Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'ı topraktan yarattığı gibi, buna, yani ölüleri diriltmeye de kâdirdir.

سورة الْاِنْسَانِ

76- İNSAN SÛRESİ

Kendisinde "İnsan"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 31, sözcük sayısı 240 ve harf sayısı da 1.054'tür.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا ١

1- "İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?"

İbn Abbâs kendi isnadıyla İnsan Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ **}** *"İnsanın üzerinden... geçmedi mi?"* Diyor ki, Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın üzerinden henüz... geçmedi mi?

{ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ **}** *"Uzun bir süre."* Kırk yıl yaratılmış ve suretlendirilmiş olarak.

{ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا **}** *"Henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı."* Zikredilir ve ne olduğu, isminin ne olduğu bilinmediği. Kendisiyle neyin murad edildiğini sadece Allah Teâlâ'nın bildiği.

اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ٢

2- "Doğrusu, biz insanı, sınamak için karışık bir nutfeden yarattık da onu işitici ve görücü yaptık."

{ إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ **}** *"Doğrusu, biz insanı, yarattık da."* Yani âdemoğlunu.

{ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ **}** *"Karışık bir nutfeden."* Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm)'ın nutfesinden ve Hazret-i Havva'dan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Karışık*", yani renkler. Erkeğin beyaz ve katı suyu, kadının sarı ve ince suyuyla karışmış olarak. Çocuk bu ikisinden gerçekleşir.

{ نَبْتَلِيهِ **}** *"Sınamak için."* Biz onu şiddet ve bolluk ile sınarız. Âyetin, "Biz onu hayır ve şerr ile sınarız" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا **}** *"Onu işitici ve görücü yaptık."* Biz ona kendisiyle hakkı ve hidayeti duysun diye kulak, hakkı ve hidayeti görsün diye göz verdik.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Sınamak için*", onu hayır ve şer, küfür ve iman ile sınamak için. Bu durumda cümlede takdim tehir bulunmuş olur.

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾

3- "Şüphesiz ki, biz ona yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör!"

{ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ **}** *"Şüphesiz ki, biz ona yolu gösterdik."* Ona iman ve küfür, hayır ve şer yolunu açıkladık.

{ إِمَّا شَاكِرًا **}** *"İster şükredici olsun."* Ya mü'min.

{ وَإِمَّا كَفُورًا **}** *"İster nankör!"* Veya kâfir olur.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Şüphesiz ki, biz ona yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör!*" Biz ona şükredici kimsenin yolunu veya nankör kimsenin yolunu da açıkladık.

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾

4- "Doğrusu biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırlamışızdır."

{ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلۡكَٰفِرِينَ **}** *"Doğrusu biz, kâfirler için hazırlamışızdır."* Ebû Cehil ve ashabına.

{ سَلَٰسِلَا۟ وَأَغْلَٰلًا **}** *"Zincirler, demir halkalar."* Cehennemde.

{ وَسَعِيرًا **}** *"Ve alevli bir ateş."* Yakıcı bir ateş.

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾

5- "İyiler ise karışımı kâfûr olan bir kadehten içerler."

{ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ **}** *"İyiler ise içerler."* İmanlarında dosdoğru olan, Allah'a itaat eden.

{ مِنْ كَأْسٍ **}** *"Bir kadehten."* Cennette içkiden içeceklerdir.

{ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا **}** *"Karışımı kâfûr olan."* Karışımı.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾

6- "Bu bir kaynaktır ki, Allah'ın kulları ondan içerler ve onu istedikleri yere akıtırlar."

{ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا **}** *"Bu bir kaynaktır ki, ondan içerler."* Ondan.

{ عِبَادُ اللَّهِ **}** *"Allah'ın kulları."* Allah'ın veli kulları.

{ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا **}** *"Ve onu istedikleri yere akıtırlar."* Onu karıştırırlar. Âyetin, "Kafur pınarını cennette evlerine ve saraylarına diledikleri yere kaynatarak akıtırlar."

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾

7- "Onlar adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü her tarafı kuşatacak olan bir günden korkarlar."

Daha sonra onların dünyadaki özelliklerini belirterek şöyle buyurmuştur:

{ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ **}** *"Onlar adaklarını yerine getirirler."* Ahdi ve Allah adına ettikleri yemini. Âyetin, "Farzları tamamlarlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَيَخَافُونَ يَوْمًا} *"Bir günden korkarlar."* Bir günün azabından.

{كَانَ شَرُّهُ} *"Ve kötülüğü olan."* Azabı.

{مُسْتَطِيرًا} *"Her tarafı kuşatacak."* Yayılan.

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهٖ مِسْكِيْنًا وَّيَتِيْمًا وَّاَسِيْرًا ﴿٨﴾

8- "Kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler."

{وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهٖ} *"Kendi canları çekmesine rağmen yemeği yedirirler."* Az olmasına ve canlarının çekmesine rağmen.

{مِسْكِيْنًا وَيَتِيْمًا} *"Yoksula, yetime."* Müslüman yoksula ve yetime.

{وَاَسِيْرًا} *"Ve esire."* Müşriklerin ellerinde tutsak bulunan Müslüman esire. "Zindan ehline yedirirler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيْدُ مِنْكُمْ جَزَآءً وَّلَا شُكُوْرًا ﴿٩﴾

9- "Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz."

{اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ} *"Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz."* Kendileriyle Rableri arasında. Aslında bu sözü söylemediler. Ancak Allah Teâlâ onların kalplerinin doğruluğunu haber vererek şöyle buyurdu: "*Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz.*" Allah'ın sevabı ve kerameti için.

{لَا نُرِيْدُ مِنْكُمْ جَزَآءً} *"Sizden ne bir karşılık bekliyoruz."* Bize onu karşılığını vereceğiniz mükâfat için değil.

{وَلَا شُكُوْرًا} *"Ne de bir teşekkür."* Kendisiyle bizi övmeniz için değil.

اِنَّا نَخَافُ مِنْ رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوْسًا قَمْطَرِيْرًا ﴿١٠﴾

10- "'Çünkü biz, yüzleri asacak olan o belalı günde, Rabbimizin azabından korkarız' (derler)."

{إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا} *"Çünkü biz, Rabbimizin azabından korkarız' (derler)."* Rabbimizin azabından.

{يَوْمًا عَبُوسًا} *"Yüzleri asacak olan günde."* Suratı asık.

{قَمْطَرِيرًا} *"O belalı."* Şiddetli. Diyor ki, bugünün azabı ve dehşeti, azabının şiddeti.

فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰيهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾

11- "İşte bu yüzden Allah onları, o günün azabından korur, yüzlerine bir güzellik ve sevinç verir."

{فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ} *"İşte bu yüzden Allah onları, korur,"* Onlardan uzaklaştırır.

{شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ} *"O günün azabından."* Bu günün azabını.

{وَلَقّٰيهُمْ} *"Yüzlerine verir."* Onları bahşeder.

{نَضْرَةً} *"Bir güzellik."* Yüz güzelliği ve baha.

{وَسُرُورًا} *"Ve sevinç."* Kalpte bir sevinç.

وَجَزٰيهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾

12- "Sabretmelerine karşılık onlara cennet ve ipekli giysiler lütfeder."

{وَجَزٰيهُمْ} *"Onlara lütfeder."* Onlara verir.

{بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا} *"Sabretmelerine karşılık cennet ve ipekli giysiler."* Dünyada fakirlik ve başa gelen musibetlere sabretmelerine karşılık.

مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَآئِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾

13- "Orada divanlar üzerinde yastıklara yaslanırlar, orada ne yakıcı güneş görürler ne de dondurucu bir soğuk."

{مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا} *"Orada yastıklara yaslanırlar."* Cennette nimetlenerek, oturarak.

{ عَلَى الْأَرَآئِكِ **}** *"Divanlar üzerinde."* Örtülerle süslenip bezenen tahtlar. Buna göre erike/taht isminin alabilmesi için yanyana bitişik olmaları gerekir. Ayrı ayrı olacak olurlar ise erike ismini alamazlar.

{ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا **}** *"Orada ne yakıcı güneş görürler ne de dondurucu bir soğuk."* Diyor ki, onlara ne güneşin sıcaklığı ne de zemheririn soğukluğu.[1]

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾

14- "Üzerlerine cennetin gölgeleri sarkmış ve meyveleri de bol bol önlerine konulmuştur."

{ وَدَانِيَةً **}** *"Sarkmış."* Yakındır.

{ عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا **}** *"Üzerlerine cennetin gölgeleri."* Ağacın gölgesi.

---

1 a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: "(الْأَرَآئِكِ) sözcüğü, sürür/tahtlar anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, İnsan Sûresi; Kitab-ü Bedi'l-Halk, 8. Bâb

İbn Hacer der ki: Bu haberi Abd ibn Humeyd, Husayn'dan, o da Mücahid'den, o da İbn Abbâs'tan oluşan sahih bir isnadla rivayet etmiştir. Bu rivayette İbn Abbâs şöyle der: "el-Eraik, odalardaki tahtlardır." *Fethü'l-Bâri*, c. 6, s. 321.

b) Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yani odalardaki/cennetteki." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 213.

c) İbn Abbâs'ın âyette geçen (الْأَرَآئِكِ) sözcüğünü sürür/taht sözcüğüyle tefsir etmesi Arap yaşamının bir bölümüne bağlıdır. Yoksa öyle eş anlama dayalı bir tefsir yapılmış sanılabilir. Aktarılan hadislerde hical sözcüğü geçmektedir. Hical sözcüğü hacele sözcüğünün çoğuludur. Bu sözcük, elbiseyle örtülü kubbemsi evler anlamındadır. Üst kısımlarda büyük tahtalara sahip olurlar. Hadislerde geçen 'Serir' sözcüğünün âyette geçen erike ismini alabilmesi için ancak hacele denilen odalarda bulunması gerekmektedir.

Erâik sözcüğünün taht olsun, sergi olsun dayanılan ve yaslanılan bütün şeyleri ifade etmekte olduğu da söylenilmiştir.

Erâik sözcüğünün bu isimle isimlendirilmesi ya bir tür ağaç olan erakten yapılmış bir yer olmasından, ya da ikamet etmek/oturmak için yapılmış bir yer olmasındandır. Nitekim 'Erake bi'l-mekani Uruken' deyimi, yerde bir süre kaldı demektir.

Erak kelimesinin aslı ise gözetmek üzere bir yerde ikamet etmekten alınmıştır. Daha sonra mecaz yoluyla diğer ikamet edilen yerler için de kullanılmıştır. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 29, s. 158; *Müfredat*, E-R-K maddesi; *Lisânü'l-Arab*, H-C-L Maddesi.

{ وَذُلِّلَتْ } *"Konulmuştur."* Teshir edilmiş ve yaklaştırılmıştır.

{ قُطُوفُهَا } *"Ve meyveleri de."* Meyvesi.

{ تَذْلِيلًا } *"Bol bol önlerine."* Boyunduruk altına konulmuş.

وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾

15- "Aralarında gümüşten kaplar ve billur kupalar dolaştırılır."

{ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ } *"Aralarında dolaştırılır."* Hizmette.

{ بِاٰنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا } *"Gümüşten kaplar ve billur kupalar."* Kulpları ve emzikleri olmayan sürahiler.

قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾

16- "Gümüşten öyle kadehler ki, sâkiler bunu ölçüsünce tayin ve takdir ederler."

{ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا } *"Gümüşten öyle kadehler ki, sâkiler bunu tayin ve takdir ederler."* Cennet gençlerinin avuçlarınca.

{ تَقْدِيرًا } *"Ölçüsünce."* Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kadehlerde öyle takdir ederler ki, ne artar ne de eksiktir.

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَاْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾

17- "Onlara orada karışımı zencefil olan kadehten içirilir."

{ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا } *"Onlara orada içirilir."* Cennette.

{ كَاْسًا } *"Kadehten."* İçki.

{ كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا } *"Karışımı zencefil olan."* Karışımı.

عَيْنًا فِيهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾

18- "Bu, orada bir pınardır ki, adına Selsebil denir."

{ عَيْنًا فِيهَا } *"Bu, orada bir pınardır ki."* Cennette.

{ تُسَمّٰى } *"Adına denir."* Bu pınara.

{ سَلْسَبِيلًا **}** *"Selsebil."* Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ'dan oraya ulaştıracak yolu soruştur.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿١٩﴾

19- "Aralarında öyle ölümsüz gençler dolaşır ki, onları görsen, kendilerini etrafa saçılmış inciler sanırsın!"

{ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ **}** *"Aralarında öyle dolaşır ki."* Hizmette.

{ وِلْدَانٌ **}** *"Gençler."* Ve saflıkta.

{ مُخَلَّدُونَ **}** *"Ölümsüz."* Cennette ebedi kalacaklardır, ölmezler ve çıkartılmazlar. Âyetin, "Süslenmişlerdir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِذَا رَأَيْتَهُمْ **}** *"Onları görsen."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şayet onları görseydin.

{ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا **}** *"Kendilerini etrafa saçılmış inciler sanırsın!"* Saflıkta. Âyetin, "Çokça. Onlara dağılıp saçılmıştı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾

20- "Orada nereye baksan, karşında bir nimet ve büyük bir saltanat görürsün!"

{ وَإِذَا رَأَيْتَ **}** *"Baksan."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ ثَمَّ **}** *"Orada nereye."* Cennette.

{ رَأَيْتَ **}** *"Görürsün!"* Ehlini.

{ نَعِيمًا **}** *"Karşında bir nimet."* Sürekli.

{ وَمُلْكًا كَبِيرًا **}** *"Ve büyük bir saltanat."* Onların huzurlarına ancak selam ve izin isteme ile bir kimsenin girebileceği.

عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾

21- "(Cennet ehlinin) üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın giysiler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirmiştir."

{ عَالِيَهُمْ **}** *"(Cennet ehlinin) üzerlerinde vardır."* Omuzlarında, eğer elif ile okunursa.

{ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ **}** *"Yeşil ipekten ince."* Dibactan latif olan şey.

{ وَاِسْتَبْرَقٌ **}** *"Ve kalın giysiler."* Dibactan kalın olan şey.

{ وَحُلُّوٓا اَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ **}** *"Gümüş bilezikler takınmışlardır."* Gümüşten kaftanlar.

{ وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا **}** *"Rableri onlara tertemiz bir içki içirmiştir."* Kirden arındırılmış. Âyetin, "Onları hileden, aldatmadan ve düşmanlıktan arındıran" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾

22- "Onlara, 'Bütün bunlar, sizin için bir mükâfattır; böylece sizin çalışmanız karşılığını bulmuştur.' (denilir)."

{ اِنَّ هٰذَا **}** *"Onlara, 'Bütün bunlar' (denilir)."* Size açıklanan yiyecek, içecek ve giyecek.

{ كَانَ لَكُمْ جَزَآءً **}** *"Sizin için bir mükâfattır."* Allah katından bir sevaptır.

{ وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا **}** *"Böylece sizin çalışmanız karşılığını bulmuştur."* Ameliniz de artırma konusunda makbuldür.

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾

23- "Bu Kur'an'ı sana biz, evet biz indirdik."

{ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ **}** *"Bu Kur'an'ı sana biz, evet biz indirdik."* Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an ile.

{ تَنْزِيلًا **}** *"İndirişle."*[2] Bir âyet, iki âyet veya sûreleri ayrı ayrı bölümler halinde bölünmüş olarak.

[2] Tarafımızdan eklenmiştir.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾

24- "Öyleyse Rabbinin hüküm vermesi için sabret ve onlardan hiçbir günahkâra veya hiçbir nanköre boyun eğme!"

{ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ **}** *"Öyleyse Rabbinin hüküm vermesi için sabret."* Rabbinin hükmüne. Âyetin, 'Rabbinin risaletini tebliğe" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ **}** *"Ve onlardan boyun eğme!"* Kureyş kâfirlerinden.

{ اٰثِمًا **}** *"Hiçbir günahkâra."* Fâcir ve çokça yalancıya. Yani Velid ibn Muğire'ye.

{ اَوْ كَفُورًا **}** *"Veya hiçbir nanköre."* Allah'ı inkâr edene. Bu da Utbe ibn Rebia'dır.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٢٥﴾

25- "Sabah, akşam Rabbinin adını an."

{ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin adını an."* Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ بُكْرَةً وَاَصِيلًا **}** *"Sabah, akşam."* Sabah akşam. Yani sabah, öğle ve ikindi namazlarını.

وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾

26- "Gecenin bir kısmında Allah'a secde et. Gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et!"

{ وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ **}** *"Gecenin bir kısmında Allah'a secde et."* Akşam ve yatsı namazını kıl.

{ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا **}** *"Gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et!"* Onun için geceleyin namaz kıl. Söz konusu namaz, nafile namazdır. Gece namazının ashabı için değil, ancak kendisi için bir yükümlülük olduğu söylenmiştir.

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾

27- "Onlar şu geçici dünya hayatını seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü ihmal ediyorlar!"

{اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ} *"Onlar."* Mekke ehli.

{يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ} *"Şu geçici dünya hayatını seviyorlar da."* Dünya için çalışmayı.

{وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ} *"Önlerindeki... ihmal ediyorlar!"* Önlerinde bulunan ahiret için amel etmeyi bırakıyorlar.

{يَوْمًا ثَقِيلًا} *"Çetin bir günü."* Şiddetli. O günün dehşeti ve azabıdır.

نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾

28- "Onları biz yarattık ve yaratılışlarını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde, onları (yok eder), yerlerine benzerlerini getiririz."

{نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ} *"Onları biz yarattık."* Yani Mekke ehlini.

{وَشَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ} *"Ve yaratılışlarını sapasağlam yaptık."* Onların yaratılışlarını kuvvetlendirdik.

{وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ اَمْثَالَهُمْ} *"Dilediğimizde, onları (yok eder), benzerlerini getiririz."* Yani onları helak eder.

{تَبْدِيلًا} *"Yerlerine."* Bir helak edişle. Diyor ki, bu kâfir günahkârları helak etmek ve yerlerine onlardan daha hayırlısını ve Allah'a daha çok itaat edenini getirmek istersek.

اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾

29- "Şüphesiz ki, bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar."

{اِنَّ هٰذِهٖ} *"Şüphesiz ki, bu."* Bu sûre.

{تَذْكِرَةٌ} *"Bir öğüttür."* Allah'tan bir öğüttür.

{ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ **}** *"Artık dileyen Rabbine tutar."* Dileyen Rabbini bir tutar ve bunu Rabbine varan bir yol edinir.

{ سَبِيلًا **}** *"Bir yol."* Dönüş.

وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾

30- "Sizler ancak Rabbinizin dilemesi sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."

{ وَمَا تَشَآؤُنَ **}** *"Sizler (bir şeyi) dileyebilirsiniz."* Hayır, şer, iman ve küfür.

{ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ **}** *"Ancak Rabbinizin dilemesi sayesinde."* Allah'ın sizin için dilediğini dilemesiyle.

{ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا **}** *"Şüphesiz Allah her şeyi bilen."* Sizin dilediğiniz hayır ve şerri.

{ حَكِيمًا **}** *"Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır."* Ancak kendisininin dilemesiyle sizin hayır ve şerri dileyebileceğinize hükmetmesiyle.

يُدْخِلُ مَنْ يَّشَآءُ فِيْ رَحْمَتِهٖ وَالظّٰلِمِيْنَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣١﴾

31- "O, dilediğini rahmetine sokar. Zalimler için ise can yakıcı bir azap hazırlamıştır."

{ يُدْخِلُ مَنْ يَّشَآءُ فِيْ رَحْمَتِهٖ **}** *"O, dilediğini rahmetine sokar."* Dilediğine ehil olan kimseye İslam diniyle ikramda bulunur.

{ وَالظّٰلِمِيْنَ **}** *"Zalimler."* Kâfir müşriklere.

{ اَعَدَّ لَهُمْ **}** *"İçin ise hazırlamıştır."* Ahirette yakın bir azap.

{ عَذَابًا اَلِيمًا **}** *"Can yakıcı bir azap."* Acıtması kalplerine işleyen bir acıtıcı.

سورة الْمُرْسَلَاتِ

77- MÜRSELÂT SÛRESİ

Kendisinde "Mürselât"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 50, sözcük sayısı 181 ve harf sayısı da 816'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾

1- "Yemin olsun, bir iyilik için gönderilenlere."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mürselât Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا**}** *"Yemin olsun, bir iyilik için gönderilenlere."* Diyor ki, Allah Teâlâ atın yelesi gibi meleklere çokça yemin etmiştir. Âyetin marufla gönderilen, yani Hazret-i Cebrail, Mikail ve İsrafil meleklerini kastettiği de söylenmiştir.

فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾

2- "Esip savuranlara."

{فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا**}** *"Esip savuranlara."* Şiddetli kasırgalara yemin ederim ki. "Asf" sözcüğü bir kavmin evlerine esen şiddetli rüzgârdır.

وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾

3- "Yaydıkça yayanlara."

{ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا **}** *"Yaydıkça yayanlara."* Yağmura, yani yağmura yemin ederim ki. Âyetin, "Yağmuru yayan bulutlara" anlamına geldiği de söylenmiştir. Kitapları dağıtan melekler olduğu da söylenmiştir.

فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾

4- "(Hak ile bâtılı) birbirinden iyice ayıranlara."

{ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا **}** *"(Hak ile bâtılı) birbirinden iyice ayıranlara."* Hak ve bâtılı birbirinden ayırt eden Meleklere yemin ederim ki. Âyetin, "Hak ve bâtılı, helal ve haramı ayırt eden Kur'an âyetlerini kastettiği de söylenmiştir. Bu üç âyette konu edilenin rüzgâr olduğu da söylenmiştir.

فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾

5- "Sonra bir öğüt bırakanlara."

{ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا **}** *"Sonra bir öğüt bırakanlara."* Vahyi inzal eden meleklere yemin ederim ki.

عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾

6- "Gerek özür, gerek uyarı için"

{ عُذْرًا **}** *"Gerek özür, için."* Haksızlığına ve zulmüne Allah için.

{ اَوْ نُذْرًا **}** *"Gerek uyarı."* Azabından mahlukatı için. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Gerek özür*", helal. "*Gerek uyarı*", haram için. Şöyle de anlamlandırılmıştır: "*Gerek özür*", emir. "*Gerek uyarı*", nehiy için. Âyetin anlamının şu olduğu da söylenmiştir: "*Ge-*

rek özür", vaat. "*Gerek uyarı*", tehdit. Allah Teâlâ bunların bütününe yemin etmiştir.

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾

7- "Bilin ki, size vaat olunan, mutlaka gerçekleşecektir!"

{ إِنَّمَا تُوعَدُونَ **}** *"Bilin ki, size vaat olunan,"* Ahirette vaat olunan sevap ve cezalandırma.

{ لَوَاقِعٌ **}** *"Mutlaka gerçekleşecektir!"* Başınıza gelecektir.

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾

8- "Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman."

{ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ **}** *"Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman."* Işığı giderildiği zaman.

وَإِذَا السَّمَآءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾

9- "Gök yarıldığı zaman."

{ وَإِذَا السَّمَآءُ فُرِجَتْ **}** *"Gök yarıldığı zaman."* Yarıldığında.

وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾

10- "Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman."

{ وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ **}** *"Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman."* Dağlar yerlerinden söküldüğünde.

وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿١١﴾

11- "Elçilere (tanıklık için) vakit belirlendiği zaman (artık kıyâmet kopmuştur)."

{ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ **}** *"Elçilere (tanıklık için) vakit belirlendiği zaman (artık kıyâmet kopmuştur)."* Toplandığında.

لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ ﴿١٢﴾

12- "Bunlar, hangi güne ertelendiler?"

{ لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ **}** *"Bunlar, hangi güne ertelendiler?"* Bu şeyler. Diyor ki, bu şeylerin sahibi hangi gün için bu şeyleri ertelemektedir?

لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾

13- "Hüküm gününe!"

{ لِيَوْمِ الْفَصْلِ **}** *"Hüküm gününe!"* Mahlukatın ayrıldığı.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾

14- "O hüküm gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ **}** *"Sen nereden bileceksin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ **}** *"O hüküm gününün ne olduğunu."* Fasıl/hüküm gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾

15- "O gün, yalanlayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Cehennemde irinden ve kandan oluşan bir vadi. Veyl'in cehennemde bir kuyu olduğu da söylenmiştir. Şiddetli azap anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün,"* Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* Allah Teâlâ'yı, kitabı, Resûl (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlerin.

اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّلِينَ ﴿١٦﴾

16- "Biz öncekileri helâk etmedik mi?"

{ اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّلِينَ **}** *"Biz öncekileri helâk etmedik mi?"* Azap ve ölüm ile.

ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِرِينَ ﴿١٧﴾

17- "Sonra, arkadan gelenleri de onlara katarız."

{ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِرِينَ **}** *"Sonra, arkadan gelenleri de onlara katarız."* Sonra da geriye kalan sonrakileri öncekilere, öncekilerin ölümle ve azap ile yok olmalarının ardından katmadık mı?

كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾

18- "İşte biz suçlulara böyle yaparız!"

{ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ **}** *"İşte biz suçlulara böyle yaparız!"* Senin kavminden müşrik olanlara.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

19- "O gün, yalanlayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* Senin kavminden imanı ve dirilişi yalanlayanların.

اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَآءٍ مَهِينٍ ﴿٢٠﴾

20- "Biz sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı?"

{ اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ **}** *"Biz sizi yaratmadık mı?"* Ey yalancılar topluluğu!

{ مِنْ مَآءٍ مَهِينٍ **}** *"Bayağı bir sudan."* Zayıf bir nutfeden.

فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾

21- "Sonra onu sağlam bir yere koyduk."

{ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ **}** *"Sonra onu sağlam bir yere koyduk."* Kadının rahmi olan korunaklı yerde.

اِلٰى قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾

22- "Belli bir süreye kadar."

{ اِلٰى قَدَرٍ مَعْلُومٍ **}** *"Belli bir süreye kadar."* Karından çıkış vaktine kadar, dokuz ay veya dokuz aydan biraz az veya biraz fazla zamana kadar.

فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Sonra şekil verdik, biz ne güzel şekil vericileriz!"

{ فَقَدَرْنَا **}** *"Sonra şekil verdik."* Yaratılışını takdir ettik. Âyetin, "*Yaratılışına sahip olduk*" anlamına geldiği de söylenmiştir. "Ona annesinin karnında yaratılışının şeklini verdik" anlamı da verilmiştir.

{ فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ **}** *"Biz ne güzel şekil vericileriz!"* Takdir edişimiz ve yaratılışına suret verişimiz ne kadar güzeldir.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾

24- "O gün yalanlayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾

25- "Biz yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?"

Allah Teâlâ kullarına olan lütfunu açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا **}** *"Biz yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?"* Onların dönüşü.

اَحْيَآءً وَّاَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾

26- "Diriler ve ölüler için."

{ اَحْيَآءً **}** *"Diriler için."* Üstünde.

{ وَّاَمْوَاتًا **}** *"Ve ölüler."* Altında. Âyetin, "Diriler ve ölüler için bir kap" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَّجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَّاَسْقَيْنَاكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾

27- "Orada yüksek dağlar yarattık ve sizlere tatlı bir su içirdik."

{ وَجَعَلْنَا فِيهَا **}** *"Orada yarattık."* Yerde.

{ رَوَاسِيَ **}** *"Dağlar."* Yere kazık olsun diye sabit dağlar.

{ شَامِخَاتٍ **}** *"Yüksek."* Uzun.

{ وَاَسْقَيْنَاكُمْ **}** *"Ve sizlere içirdik."* Ey yalancılar topluluğu.

{ مَّآءً فُرَاتًا **}** *"Tatlı bir su."* Tatlı su. Yumuşak içilmesi kolay su anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

28- "O gün yalanlayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِّلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾

29- "(İnkâr edenlere o gün şöyle denilir:) Yalan sayageldiğiniz azaba doğru gidin bakalım!"

{ اِنْطَلِقُوٓا **}** *"(İnkâr edenlere o gün şöyle denilir:) Gidin bakalım!"* Ey yalancılar topluluğu.

{ اِلٰى مَا **}** *"Azaba doğru."* Dünyada.

{ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ **}** *"Yalan sayageldiğiniz."*[1] Gerçekleşmeyeceğini ki, bu söylediğiniz, cehennem azabıdır. Zebaniler hesabın bitmesinin ardından onlara şöyle derler:

اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِي ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾

30- "Üç kola ayrılmış bir gölgeye gidin!"

{ اِنْطَلِقُوٓا **}** *"Gidin!"* Ey yalancılar topluluğu.

{ اِلٰى ظِلٍّ **}** *"Bir gölgeye."* Cehennem ateşinin dumanına.

{ ذِي ثَلٰثِ شُعَبٍ **}** *"Üç kola ayrılmış."* Bölüme.

لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾

31- "O ne gölgelendirir, ne de alevden korur."

{ لَا ظَلِيلٍ **}** *"O ne gölgelendirir."* Cehennem ateşinin sıcaklığından ne koruyucudur.

{ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ **}** *"Ne de alevden korur."* Ne de cehennem ateşinin alevine karşı koruyucudur.

---

1 "Küntüm bihi" ifadesi tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾

32- "O, saray gibi kocaman kıvılcımlar saçar."

{إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ**}** *"O, kocaman kıvılcımlar saçar."* Yani cehennem ateşi, kıvılcımlar atar.

{كَالْقَصْرِ**}** *"Saray gibi."* Büyük ağaçların en alt bölümleri gibi.

كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾

33- "Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir."

{كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ**}** *"Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir."* Siyah.[2]

---

[2] Bu dipnot 32 ve 33. âyetler için geçerlidir.
a) İmam Buhârî, Abdurrahman İbn Abis'ten rivayetine göre; o şöyle demektedir: "İbn Abbâs'ın, '*Herbiri saray kadar kıvılcımlar atar*' buyruğu hakkında şunları söylediği belirtilmektedir: 'Bizler üç zira ya da daha fazla boyda ahşabı kış için kaldırırdık. Buna da (قَصْر) adını verirdik. '*Ve her biri sarı erkek develeri andırır*', gemi ipleri anlamınadır. Bunlar orta boylu insanlar gibi olunca kadar toplanırlardı." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Müreselat Sûresi, 4933 ve 4942 nolu hadisler.
b) Hâkim en-Nîsâbûrî, Abdurrahman ibn Abis kanalıyla İbn Abbâs'tan bu rivayeti aktarır ve bu hadisin isnad bakımından sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslim'in tahric etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Mürselat Sûresi, c. 2, s. 511.
Taberî de bu haberi bu kanalla zikr eder. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 240.
c) İbn Abbâs'ın tefsirinden anlaşıldığına göre, âyette geçen "Kasr" sözcüğünden murad, insanların kış için kaldırdığı büyük büyük odunlardır. (جِمَالَتٌ صُفْرٌ) sözcüğünden kasıt ise gemilerin ipleridir. Bu ip toplandığında ortalama bir insan boyuna ulaşmaktadır.
d) Buna göre cehennem ateşinin kıvılcımları uzunluğu üç zira veya daha fazla ulaşan büyük odunlar kadardır. Genişliği ise bir araya getirilip toplandığında ortalama bir insanın hacmine ulaşan ortalama bir insan boyunda olmaktadır.
e) Bu âyetler hakkında İbn Abbâs'tan başka bir görüş daha aktarılmıştır. İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o, (إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ) "*Herbiri saray kadar kıvılcımlar atar*" ilahî buyruğu hakkında şöyle diyordu: "Büyük bir kasır gibi." (كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ) "*Ve her biri sarı*

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾

34- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür."

{ هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ **}** *"Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür."* Bazı yerlerde konuşamayacakları bazı yerlerde de konuşabilecekleri.[3]

---

erkek develeri andırır" ilahî buyruğu hakkında ise şöyle diyordu: "Bakır kütleleri" *Tefsirüt-Taberî*, c. 29, s. 239 ve 242.

f) Acaba bu rivayetlerden hangisi sağlamdır, yoksa İbn Abbâs iki farklı zamanda iki farklı şekilde mi tefsir etmiştir? Zira Ali ibn Ebî Talha'dan gelen rivayetlerin de isnad bakımından hasen haber kategorisinde olduğunu belirtmiştik. İbn Abbâs'ın, âyetin bu iki farklı anlama geldiği görüşünde olması olasılık dahilindedir. İlle de tercih yapılacak olursa Buhârî'deki daha sahihtir.

3 a) İmam Buhârî der ki: "İbn Abbâs'a (هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ) '*Bu onların konuşamayacakları bir gündür*', '*Vallahi bizler Rabbimize ortak koşmadık*', '*İşte o gün ağızlarına mühür vururuz*' âyetleri hakkında soruldu. O da cevaben: 'Kıyâmet gününde farklı farklı konumları vardır. Bazen konuşabilirler, bazen de kendilerine mühür vurulur' dedi." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Mürselat Sûresi.

b) İbn Abbâs'ın "Kıyâmet gününde farklı farklı konumları vardır. Bazen konuşabilirler, bazen de kendilerine mühür vurulur' sözleri şu anlama gelmektedir: Kıyâmet gününde farklı farklı durumlar vardır. Kâfirler bu konumların bir bölümünde konuşup özür beyan edebilirler, bir bölümünde ise ağızlarına mühür vurulur.

c) Abd ibn Humeyd'in Ebû'd-Duhâ kanalından rivayetine göre Nafi ibn Ezrak ile Atiyye ibn Abbâs'ın yanına vararak şöyle dediler: "Ey İbn Abbâs! Allah Teâlâ'nın '*Bu, onların konuşamayacakları bir gündür*', (ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ) '*Sonra şüphesiz, siz de kıyâmet günü, Rabbinizin huzurunda davalaşacaksınız.*' (39/ez-Zümer/31), (وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) '*Vallahi bizler Rabbimize ortak koşmadık*', '*Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!*' (6/el-En'âm/23),

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Onlara izin de verilmez ki, (sözde) özürlerini beyan etsinler!”

{ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ **}** *“Onlara izin de verilmez ki, (sözde) özürlerini beyan etsinler!”* Konuşmaya.

(وَلَا يَكْتُمُونَ اللهَ حَدِيثًا) *‘Allah’tan hiçbir haberi gizleyemezler.’* (4/en-Nisa/42) buyrukları hakkında bize bilgi ver.”

İbn Abbâs şöyle dedi: “Yazıklar olsun sana ey İbn Ezrak! Kıyâmet günü uzun bir gündür. Bu günde çeşitli konumlar vardır. Bir konum olur ki, insanlar konuşamazlar da daha sonra kendilerine konuşmak için izin verilir. Bu durumda da tartışmaya başlarlar. Sonra Allah Teâlâ’nın dilediği kadar yemin edip inkâr ederler. İşte yemin edip inkâr etmeye başladıklarında Allah Teâlâ ağızlarına mühür vurur ve organlarına emredilir. Organlar da bunun üzerine onların haklarında yaptıklarına dair şehadette bulunurlar. Daha sonra dilleri konuşur ve yaptıkları şeylere karşı kendi nefisleri aleyhinde şâhidlikte bulunurlar. İşte bu, senin sorduğun (وَلَا يَكْتُمُونَ اللهَ حَدِيثًا) *‘Allah’tan hiçbir haberi gizleyemezler.’* (4/en-Nisa/42) buyruğudur.” *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 686.

d) Hâkim en-Nîsâbûrî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle dedi: Nafi ibn Ezrak kendisinden *‘Bu, onların konuşamayacakları bir gündür’* (فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا), *‘Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin’* (20/Tâhâ/108), (وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ) *‘İşte bu duruma düştükleri vakit onlardan bir kısmı, diğerlerine yönelir, birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar.’* (37/es-Sâffât/27), (فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ) *‘Kitabı sağ tarafından verilen: Alın, kitabımı okuyun, der.’* (69/el-Hakka/19) âyetleri hakkında “Bunlar nedir?” diye sordu.

İbn Abbâs şöyle dedi: “Yazıklar olsun sana! Sen bunu benden önce hiçbir kimseye sordun mu?” Nafi: “Hayır” karşılığını verdi.

İbn Abbâs: “Eğer bunu benden önce başka bir kimseye sormuş olsaydın kuşkusuz helak olurdun. Allah Tebarek ve Teâlâ (وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ) *‘Rabbinin katında bir gün sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir’* (22/El-Hac/47) buyurmuyor mu?” diye karşılık verdi.

Nafi: “Evet” karşılığını verdi.

İbn Abbâs: “Bugünlerden her bir gün türlü türlü konuma sahiptir.”

Hâkim der ki: “Bu hadis isnad bakımından sahihtir. Zehebî ise şöyle der: “Bu hadisin isnadında geçen Yahya ibn Raşid el-Mazinî’yi Neseî zayıf saymıştır.” *El-Müstedrek*, c. 4, s. 573, Kitabü’l-Emval.

Yahya ibn Raşid el-Mazinî Ebû Said el-Bera: Bu şahsı Hâfız ibn Hacer de zayıf saymıştır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 347, 60 nolu madde.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

37- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

38- "(O zaman şöyle denir): İşte bu, o hüküm günüdür. Biz sizi ve sizden öncekileri bir araya getirmişizdir."

{ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ **}** *"(O zaman şöyle denir): İşte bu, o hüküm günüdür."* İnsanlar/mahlukatlar arasında.

{ جَمَعْنَاكُمْ **}** *"Biz sizi bir araya getirmişizdir."* Ey yalancılar topluluğu.

{ وَالْأَوَّلِينَ **}** *"Ve sizden öncekileri."* Sizden öncekileri ve sizden sonrakileri.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾

39- "(Azaptan kurtulmak için) bir çareniz varsa gösterin bana!"

{ فَإِنْ كَانَ **}** *"(Azaptan kurtulmak için) varsa."* Ey yalancılar topluluğu.

{ لَكُمْ كَيْدٌ **}** *"Bir çareniz."*[4] Bana karşı bir şey yapmanız takdir olunmuş.

{ فَكِيدُونِ **}** *"Gösterin bana!"* Bana uygulayınız. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*(Azaptan kurtulmak için) bir çareniz varsa*

[4] "Leküm" sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

gösterin bana!", çözüm varsa. "*Gösterin bana*", bana karşı çözüm arayınız.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

40- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾

41- "Şüphesiz (o gün) takva sahipleri gölgeler altında, pınar başlarında."

Daha sonra Allah Teâlâ mü'minlerin yerleşecekleri yerleri açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ اِنَّ الْمُتَّقِينَ **}** *"Şüphesiz (o gün) takva sahipleri."* Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanlar.

{ فِي ظِلَالٍ **}** *"Gölgeler altında."* Ağaç(lar)ın gölgesinde.

{ وَعُيُونٍ **}** *"Pınar başlarında."* Açık akan bir su.

وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾

42- "Canlarının çektiği meyveler arasında olacaklardır."

{ وَفَوَاكِهَ **}** *"Meyveler arasında olacaklardır."* Türlü türlü meyveler.

{ مِمَّا يَشْتَهُونَ **}** *"Canlarının çektiği."* Arzuladıkları.

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43- "'Yaptıklarınıza karşılık âfiyetle yeyin, için!' (denilir)."

{ كُلُوا **}** *"Yeyin, (denilir)."* Allah Tebarek ve Teâlâ onlara "Meyvelerden yiyiniz" buyurur.

{ وَاشْرَبُوا **}** *"İçin."* Nehirlerden içiniz.

{ هَنِيٓـًٔا **}** *"Âfiyetle."* Hastalık olmaksızın ve ölmeksizin kolayca.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **}** *"Yaptıklarınıza karşılık."* Ve dünyada söylediğiniz hayırlar nedeniyle.

إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾

44- "İşte biz, güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız."

{ إِنَّا كَذٰلِكَ **}** *"İşte böyle."* İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ **}** *"Biz güzel davrananları mükâfatlandırırız."* Söz ve eylemle.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾

45- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾

46- "(Ey inkârcılar!) Yiyin, dünyadan biraz yararlanın! Çünkü siz-ler suçlusunuz!"

{ كُلُوا **}** *"(Ey inkârcılar!) Yiyin."* Ey yalancılar topluluğu.

{ وَتَمَتَّعُوا **}** *"Dünyadan yararlanın!"* Yaşayınız.

{ قَلِيلًا **}** *"Biraz."* Dünyada biraz.

{ اِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ **}** *"Çünkü sizler suçlusunuz!"* Müşriklersiniz. Ahirette varacağınız yer cehennemdir. Bu, Allah tarafından onlara yönelik bir tehdittir.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾

47- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾

48- "Onlara, 'Rükû edin!' denildiği zaman rükû etmezler."

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ **}** *"Onlara, denildiği zaman."* Yalancılara dünyadayken Allah Teâlâ'yı birlemekle O'na boyun eğiniz.

{ ارْكَعُوا **}** *"Rükû edin!"* Allah Teâlâ'yı birleyerek.

{ لَا يَرْكَعُونَ **}** *"Rükû etmezler." Birleyerek boyun eğmezler."*

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir. Bu durum ahirette gerçekleşecektir. Allah Teâlâ onlara "Eğer Allah Rabbimizdir. Bizler müşriklerden değil idik şeklindeki söylediklerinizde doğrulardan iseniz secde ediniz" diyecek; ancak onlar secde etmeye güç yetiremeyeceklerdir. Omurgaları kaleler gibi kalakalacaktır. Bu âyetin Sakifliler hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Zira onlar "Bizler rükû ve secde ile sırtlarımızı eğmeyiz" demişlerdi.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

49- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet günü.

{ لِّلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalanlayanların."* İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

50- "Onlar artık bundan sonra hangi söze inanacaklar!"

{ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ **}** *"Onlar artık hangi söze."* Kitaba.

{ بَعْدَهُ **}** *"Bundan sonra."* Allah'ın kitabından sonra.

{ يُؤْمِنُونَ **}** *"İnanacaklar!"* Bu habere inanmazlarsa.

سورة النَّبَإِ

78- NEBE' SÛRESİ

Kendisinde "Nebe"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 40, sözcük sayısı 130 ve harf sayısı da 690'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ ١

1- "Onlar birbirlerine neyi soruyorlar?"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nebe' Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ**}** *"Onlar birbirlerine neyi soruyorlar?"* Diyor ki, Kureyşliler ne hakkında konuşuyorlar?

عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ٢

2- "O büyük haberi mi?"

{عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ**}** *"O büyük haberi mi?"* Değerli, şerefli, ulu Kur'an'ın haberini mi?

اَلَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ٣

3- "Ki, onlar o konuda ayrılığa düşmüşlerdir."

{ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ **}** *"Ki, onlar o konuda ayrılığa düşmüşlerdir."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı onların bir bölümü yalanlamakta diğer bir bölümü ise tasdik etmektedir. Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Kur'an'dan bir bölüm getirip de onu O'na okuduğunda Mekkeliler kendi aralarında bundan bahsederlerdi. Onların bir bölümü bunu tasdik eder diğer bölümü ise yalanlardı.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4- "Hayır! İleride bilecekler!"

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Bu yalanlayanlar için bir reddiyedir.

{ سَيَعْلَمُونَ **}** *"İleride bilecekler!"* Ölümün başlarına geldiğinde kendilerine ne yapılacağını bileceklerdir.

ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

5- "Yine hayır! İleride bilecekler!"

{ ثُمَّ كَلَّا **}** *"Yine hayır!"* Gerçekten.

{ سَيَعْلَمُونَ **}** *"İleride bilecekler!"* Kabirde kendilerine ne yapılacağını bileceklerdir. Bu Allah tarafından Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlayanlara yönelik bir tehdittir.

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾

6- "Biz yeryüzünü bir beşik yapmadık mı?"

Onlara verdiği nimeti belirtmek üzere şöyle buyurdu:

{ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا **}** *"Biz yeryüzünü bir beşik, yapmadık mı?"* Sergi ve döşek.

وَالْجِبَالَ اَوْتَادًا ﴿٧﴾

7- "Dağları da birer kazık yapmadık mı?"

{وَالْجِبَالَ اَوْتَادًا} *"Dağları da birer kazık yapmadık mı?"* Sizi sarsmasın diye dağları yer için kazık yapmadık mı?

وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا ﴿٨﴾

8- "Sizleri de çift çift yarattık."

{وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا} *"Sizleri de çift çift yarattık."* Erkek ve dişi olarak.

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾

9- "Uykunuzu dinlenme yaptık."

{وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا} *"Uykunuzu dinlenme yaptık."* Bedenlerinizin rahat etmesi için. Âyetin, "Güzel, hoş kılmadık mı?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾

10- "Geceyi bir örtü yaptık."

{وَجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا} *"Geceyi bir örtü yaptık."* Mesken. Âyetin, "Elbise gibi bürüyen" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾

11- "Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık."

{وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا} *"Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık."* Talep ediş zamanı.

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾

12- "Üzerinizde yedi kat sağlam göğü bina ettik."

{ وَبَنَيْنَا **}** *"Bina ettik."* Yarattık.

{ فَوْقَكُمْ **}** *"Üzerinizde."* Başlarınızın üstünde.

{ سَبْعًا **}** *"Yedi kat göğü."* Yedi kat göğü.

{ شِدَادًا **}** *"Sağlam."* Kuvvetli/sağlam.

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾

13- "(Orada) alev alev yanan bir kandil yarattık."

{ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا **}** *"(Orada) alev alev yanan bir kandil yarattık."* Âdemoğlunu aydınlatan güneş.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَآءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾

14- "O sıkıcı mengenelerden şarıl şarıl akan sular indirdik."

{ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ **}** *"O sıkıcı mengenelerden indirdik."* Rüzgârlarla bulutlardan.

{ مَآءً ثَجَّاجًا **}** *"Şarıl şarıl akan sular."* Şarıl şarıl bolca yağmur.

لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾

15- "Ki, onunla tohumlar, bitkiler çıkaralım."

{ لِنُخْرِجَ بِهِ **}** *"Ki, onunla çıkaralım."* Onunla bitirelim.

{ حَبًّا وَنَبَاتًا **}** *"Tohumlar, bitkiler."* Yağmurla tohumların bütününü, bitkileri ve diğer nebatatı.

وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾

16- "Ve ağaçları birbirine girmiş bağlar, bahçeler."

{وَجَنَّاتٍ اَلْفَافًا} *"Ve ağaçları birbirine girmiş bağlar, bahçeler."* Bahçeleri birbirine girmiş. Âyetin, "Türlü türlü" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾

17- "Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir."

{اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا} *"Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir."* Öncekilerin ve sonrakilerin kendisinde toplanacağı dönüş yeri.

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَاْتُونَ اَفْوَاجًا ﴿١٨﴾

18- "Sûr'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz."

{يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ} *"Sûr'a üflendiği gün,"* Diriliş nefhası.

{فَتَاْتُونَ اَفْوَاجًا} *"Bölük bölük Allah'a gelirsiniz."* Fevc fevc, cemaat cemaat.

وَفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ﴿١٩﴾

19- "Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur."

{وَفُتِحَتِ السَّمَآءُ} *"Gökyüzü açılır."* Göğün kapıları.

{فَكَانَتْ اَبْوَابًا} *"Ve orada pek çok kapılar oluşur."* Yollara dönüşür.

وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾

20- "Dağlar yürütülür, bir serap haline gelir."

{وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ} *"Dağlar yürütülür,"* Yeryüzünden.

{فَكَانَتْ سَرَابًا} *"Bir serap haline gelir."* Serap gibi olur.

اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾

21- "Şüphesiz, cehennem pusuda beklemektedir."

{ اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا **}** *"Şüphesiz, cehennem pusuda beklemektedir."* Bir engelleme ve bir zindan yeri olarak.

لِلطَّاغِينَ مَاٰبًا ﴿٢٢﴾

22- "Azgınların barınağı olacak."

{ لِلطَّاغِينَ **}** *"Azgınların."* Kâfirler için.

{ مَاٰبًا **}** *"Barınağı olacak."* Dönüş yeri.

لَابِثِينَ فِيهَآ اَحْقَابًا ﴿٢٣﴾

23- "Onlar orada çağlar boyu kalırlar."

{ لَابِثِينَ فِيهَآ اَحْقَابًا **}** *"Onlar orada çağlar boyu kalırlar."* Cehennemde çağlar boyu. Çağlar boyunca. Bir çağ 80 yıldır. Bir yıl 360 gündür. Bir gün ise dünya ehlinin saydıklarından 1000 yıla eşdeğerdir. Bu çağların sayısının ne kadar olduğunu sadece Allah Teâlâ'nın bildiği ve sonsuz çağlar boyunca devam edeceği de söylenmiştir.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾

24- "Orada ne bir serinlik ne de içecek bir şey tatmazlar!"

{ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا **}** *"Orada... ne de... tatmazlar!"* Cehennemde.

{ بَرْدًا **}** *"Ne bir serinlik."* Soğuk su. Uyku olduğu da söylenmiştir.

{ وَلَا شَرَابًا **}** *"İçecek bir şey."* Soğuk su.

اِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾

25- "Ancak kaynar su ve irin."

{ اِلَّا حَمِيمًا **}** *"Ancak kaynar su."* Sıcaklığı son raddeye varmış su.

{وَغَسَّاقًا} *"Ve irin."* Çok soğuk su. Bu suyun kokuşmuş su olduğu da söylenmiştir.

جَزَآءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾

26- "(Dünyada) yaptıklarına uygun bir karşılık olarak tadarlar."

{جَزَآءً وِفَاقًا} *"(Dünyada) yaptıklarına uygun bir karşılık olarak tadarlar."* Amellerine uygun olarak.

اِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾

27- "Çünkü onlar, hesaba çekileceklerini ummuyorlardı."

{كَانُوا اِنَّهُمْ} *"Çünkü onlar."* Dünyadayken.

{لَا يَرْجُونَ حِسَابًا} *"Hesaba çekileceklerini ummuyorlardı."* Ahirette azaptan korkmuyorlar ve ona inanmıyorlardı.

وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾

28- "Âyetlerimizi de yalanladıkça yalanlamışlardı."

{وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا} *"Âyetlerimizi de yalanlamışlardı."* Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{كِذَّابًا} *"Yalanladıkça."* Yalanladıkça.

وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾

29- "Biz ise her şeyi bir bir sayıp yazıya geçirmişizdir!"

{وَكُلَّ شَيْءٍ} *"Her şeyi."* Âdemoğullarının amellerinden.

{اَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا} *"Biz ise bir bir sayıp yazıya geçirmişizdir!"* Levh-i Mahfuz'da onu yazmıştık.

فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

30- "Tadın bakalım! Bundan sonra yalnızca azabınızı arttıracağız!"

{ فَذُوقُوا **}** *"Tadın bakalım!"* Cehennemde azabı.

{ فَلَنْ نَزِيدَكُمْ **}** *"Bundan sonra arttıracağız!"* Cehennem ateşi konusunda.

{ اِلَّا عَذَابًا **}** *"Yalnızca azabınızı."* Türlü türlü azapları.

اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾

31- "Şüphesiz ki, takva sahipleri için umulanı buldukları yer."

Daha sonra mü'minlerin kerametini açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ **}** *"Şüphesiz ki, takva sahipleri için."* Küfür, şirk ve gayr-ı ahlaki davranışlardan sakınanlar.

{ مَفَازًا **}** *"Umulanı buldukları yer."* Cehennem ateşinden kurtuluş ve Allah'a yakınlık.[1]

حَدَآئِقَ وَاَعْنَابًا ﴿٣٢﴾

32- "Bahçeler, üzüm bağları."

{ حَدَآئِقَ **}** *"Bahçeler."* Ağaçlarla ve hurma ağaçlarıyla kuşatılmış.

{ وَاَعْنَابًا **}** *"Üzüm bağları."* Üzüm bağları.

وَكَوَاعِبَ اَتْرَابًا ﴿٣٣﴾

33- "Göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar."

{ وَكَوَاعِبَ **}** *"Göğüsleri tomurcuklanmış."* Göğüsleri yeni yeni belirmiş cariyeler.

---

1 Bundan sonraki âyetlerde zikredilen süreklilik arz eden nimetleri elde etme bulunmaktadır.

{ أَتْرَابًا **}** *"Yaşıt kızlar."* Yaşları eşit. 33 yaşındadır.[2]

وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾

34- "Ve dolu kadehler vardır."

{ وَكَأْسًا دِهَاقًا **}** *"Ve dolu kadehler vardır."* Peşpeşe gelen dolu kâseler.[3]

---

2 a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: "Kevaib sözcüğü, göğüsleri yeni oluşmuş anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, 8. Bâb.

b) İbn Cerir e-Taberî, (كَوَاعِبَ) sözcüğü, hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle diyordu: "Göğüsleri yeni oluşmuş anlamına gelmektedir. (أَتْرَابًا) sözcüğü ise yaşıt anlamına gelmektedir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 18.

c) (كَوَاعِبَ) sözcüğü, "Kaib" sözcüğünün çoğuludur. Kaib ise göğsü yeni yeni oluşmuş kadındır. *Lisânü'l-Arab*, K-A-B Maddesi.
Elbetteki belirtilen durum ergenlik anında olur.

d) (أَتْرَابًا) sözcüğünü İbn Abbâs yaşıt/akran/eşit olarak tefsir etmiştir. Yani aynı yaşta bulunuş demektir.
Ancak âyette "etrab" sözcüğü geçmektedir. Bu sözcük 'teraib/kaburga kemikleri' ile aynı köktendir. Ya da 'turab/toprak' sözcüğü ile aynı köktendir.
Bu iki köke göre tefsir yapan Alûsî şöyle demektedir: "Bu eşitlik ya göğsün kaburga kemiklerindeki eşitliğe ve benzerliğe benzetilerek aynı yaşta oluşu ifade etmektedir. Ya da doğum esnasında birlikte toprak üzere düşüşlerinden dolayıdır." *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 30, s. 18.

3 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(دِهَاقًا) sözcüğü dolu anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, 8. Bâb.
İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 19.
b) Hâkim, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o "*Ve dolu dolu kadehler de vardır*" ilahî buyruğu hakkında şöyle dedi: "Peşpeşe gelen dolu kadehlerdir."
İkrime der ki: "İbn Abbâs'ın bazen şöyle dediğini de işittim: 'Bize su ver ve bize peşpeşe doldur.' Hâkim bu haberi tahric etmiş, sahih olduğunu belirtmiş ve Zehebî de onun bu yargısını doğru bulmuştur.
Ebû Abdullah der ki: "Bu hadis isnad bakımından sahihtir; ancak Buhârî ve Müslim bu hadisi tahric etmemişlerdir."
İmam Zehebî ise şöyle der: "Buhârî'nin şartına göre sahihtir." *El-Müstedrek*, c. 2, s. 512, Kitabü't-Tefsir, Nebe Sûresi.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾

35- "Orada ne boş bir söz, ne de yalan işitirler."

{ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا **}** *"Orada işitirler."* Cennet ehli cennette.

{ لَغْوًا **}** *"Ne boş bir söz."* Yemin ve bâtıl bir söz.

{ وَلَا كِذَّابًا **}** *"Ne de yalan."* Birbirlerine yalan bir söz.

جَزَآءً مِنْ رَبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

36- "(Bunlar) Rabbinden yeterli bir bağış olarak verilir."

{ جَزَآءً **}** *"(Bunlar) olarak verilir."* Sevap olarak.

{ مِنْ رَبِّكَ عَطَآءً **}** *"Rabbinden bir bağış."* Allah Teâlâ onlara bahşeder.

{ حِسَابًا **}** *"Yeterli."* Bire on. Âyetin, "Amellerine karşılık olarak" anlamına geldiği de söylenmiştir.

رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾

37- "O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O Rahmân'dır. Hiç kimse O'na karşı konuşmaya güç yetiremez."

{ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا **}** *"O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir."* Mahlukat ve harikuladeliklerin.

{ الرَّحْمٰنِ **}** *"O Rahmân'dır."* O Rahmân'dır.

---

c) İbn Manzur şöyle der: "(وَكَأْسًا دِهَاقًا) sözcüğü iyice dolu kadehler demektir." Şair Hıdaş ibn Züheyr şöyle demektedir:
"Etana âmirün yercu kıranen, fe etre'na lehu ke'sen dihakan/Âmir bize dengini bulur diye geldi, biz de ona dopdolu bir kâse sunduk."

{ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ **}** *"Hiç kimse O'na karşı güç yetiremez."* O'nun katında melekler ve bunun dışındaki diğer şeyler güçleri yetmez.

{ خِطَابًا **}** *"Konuşmaya."* Allah Teâlâ kendilerine izin vermeyinceye kadar şefaat konusunda bir söz.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾

38- "O gün Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup dururlar. Ancak Rahmân olan Allah'ın izin verdikleri dışında kimse konuşamaz. İzin verilen de doğruyu söyler!"

{ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ **}** *"O gün Ruh (Cebrail)... dururlar."* Yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) Allah Teâlâ'dan başka azametini kimsenin bilemediği bir varlık olduğu da söylenmiştir. İbn Mesud şöyle demektedir: Ruh, Arş dışında bütün her şeyden büyük olan bir melektir. Her gün günde 12.000 defa Allah Teâlâ'yı tesbih eder. Allah Teâlâ onun her bir tesbihinden kıyâmet gününe kadar mü'minler için bağışlanma dileyen bir melek yaratır. Kıyâmet gününde gelir. O, tek bir saftır.

Ruhun âdemoğlunun sahip olduğu gibi elleri ve ayakları olan meleklerden varlıklar olduğu da söylenmiştir.

{ وَالْمَلٰٓئِكَةُ **}** *"Ve melekler."* Ki, o gün melekler kıyama dururlar.

{ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ **}** *"Saf saf olup kimse konuşamaz."* Şefaatle yani melekler.

{ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ **}** *"Ancak Rahmân olan Allah'ın izin verdikleri dışında."* Şefaat konusunda.

{ وَقَالَ صَوَابًا **}** *"İzin verilen de doğruyu söyler!"* Hak olarak Lâ ilâhe illallah sözünü söylerler.

ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ مَاٰبًا ﴿٣٩﴾

39- "İşte bu kesin olarak gelecek gündür! Artık dileyen Rabbine giden bir yol tutar."

{ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ **}** *"İşte bu kesin olarak gelecek gündür!"* Vasfedilen şeylerin kendisinde gerçekleşeceği.

{ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ **}** *"Artık dileyen Rabbine"* Rabbini birler ve bu tevhidle Rabbine giden yolu edinir.

{ مَاٰبًا **}** *"Giden bir yol tutar."* Dönen.

اِنَّآ اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

40- "Şüphesiz ki, biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kişi, önceden yaptıklarına bakacak ve kâfir kişi, 'Keşke toprak olsaydım!' diyecektir."

{ اِنَّآ اَنْذَرْنَاكُمْ **}** *"Şüphesiz ki, biz sizi uyardık."* Ey Mekke ehli sizi korkuttuk.

{ عَذَابًا قَرِيبًا **}** *"Yakın bir azap ile."* Gerçekleşecek.

{ يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ **}** *"O gün kişi, bakacak."* Mü'min görür. Âyetin, "Kâfir görür" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ **}** *"Önceden yaptıklarına."* İşlediği hayır ve şerre.[4]

{ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا **}** *"Ve kâfir kişi, 'Keşke toprak olsaydım' diyecektir."* Dehşetten, şiddetten ve azaptan hayvanlarla birlikte olsaydım. Kâfir, hayvanlarla birlikte toprak olmayı arzular. İşte bu gün sarsanın sarsacağı gündür.

---

4 Tefsir metninde ayrı olarak geçen "mâ kaddemet yedâhu" bölümünün tefsirini birleştirerek sunduk.

سورة النَّازِعَاتِ

79- NÂZİÂT SÛRESİ

Kendisinde "Nâziât"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 46, sözcük sayısı 173 ve harf sayısı da 953'tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾

1- "Andolsun söküp çıkaranlar."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nâziât Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالنَّازِعَاتِ **}** *"Andolsun çıkaranlara."* Diyor ki, Allah Teâlâ kâfirlerin nefislerini çeken meleklere yemin etti.

{ غَرْقًا **}** *"Söküp."* Nefsi göğsünde boğulan. Bunlar kâfirlerin ruhlarıdır.

وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾

2- "Yavaşça çekip alanlara."

{ وَالنَّاشِطَاتِ **}** *"Çekip alanlara."* Kâfirlerin nefislerini sıkıntı ve üzüntü ile çıkartan meleklere yemin ederim ki.

{ نَشْطًا **}** *"Yavaşça."* Yünün demir çubuktan kurtarılması gibi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Çekilenler mü'minlerin ruhlarıdır. Çekilmekle cennete davet edilirler.

وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾

3- "Yüzüp gidenlere."

{وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا**}** *"Yüzüp gidenlere."* sâlihlerin nefislerini çekip çıkartan meleklere yemin ederim ki! Melekler sâlihlerin canlarını ince bir şekilde yavaş yavaş çekerler. Daha sonra istirahat etsinler diye terk ederler. Mü'minlerin ruhları olduğu da söylenmiştir.

فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾

4- "Yarışıp geçenlere."

{فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا**}** *"Yarışıp geçenlere."* Mü'minlerin ruhlarını cennete, kâfirlerin ruhlarını cehennem ateşine hızlıca götürenlerdir. Cennete hızlıca giden mü'minlerin ruhları olduğu da söylenmiştir.

فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا ﴿٥﴾

5- "İşi çekip çevirenlere ki."

{فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا**}** *"İşi çekip çevirenlere ki,"* Kulların işlerini tedbir eden meleklere, Cebrail ('aleyhi's-selâm), Mikail, İsrafil ve ölüm meleğine yemin ederim ki. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Andolsun; söküp çıkaranlara, yavaşça çekip alanlara, yüzüp gidenlere, yarışıp geçenlere*" âyetlerinin bütünü yıldızlardır. "*İşi çekip çevirenlere ki*" bunlar da meleklerdir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Andolsun söküp çıkaranlara*", gazilerin ok atan yayları. "*Yavaşça çekip alanlara*", gazilerin kementleri. "*Yüzüp gidenlere*", deniz gazilerinin gemileri. "*Yarışıp geçenlere*", gazilerin atları. "*İşi çekip çevirenler*", gazilerin komutanları.

Ayete şöyle de anlam verilmiştir: "*Yüzüp gidenlere*", güneş, ay, gece ve gündüz. Allah Teâlâ bunların bütününe yemin etmiştir. İki nefha kuşkusuz gerçekleşecektir. Bu iki nefha arasında kırk yıl vardır.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ٦

6- "O gün ilk üfürüş (kâinatı) sarsar."

Daha sonra bu ikisini açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

{ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ **}** *"O gün ilk üfürüş (kâinatı) sarsar."* Bu, ilk nefhadır. Her şey sarsılır.

تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ٧

7- "Ardından ikinci üfürüş onu izler."

{ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ **}** *"Ardından ikinci üfürüş onu izler."* Ve bu da ikinci nefhadır.[1]

قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ٨

8- "İşte o gün yürekler kaygıdan titrer."

{ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ **}** *"İşte o gün yürekler."* Kıyâmet günü.

{ وَاجِفَةٌ **}** *"Kaygıdan titrer."* Korkar.

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(الرَّاجِفَةُ) birinci üfürüş/nefha, (الرَّادِفَةُ) ise ikinci üfürüştür/nefhadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Naziat Sûresi.

b) İbn Cerir Et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ) "*O gün, sarsan, sarsacak*" ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "İlk nefhadır."

İbn Cerir Et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Son, ilkine tâbi olacaktır. Racife ilk nefhadır. Radife ise ikinci nefhadır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 31.

c) İbn Cerir et-Taberî, Hasan-ı Basrî'den rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Bunlar iki nefhadır. Birinci üfürüşle bütün canlılar öldürülür. İkinci üflemekle de bütün ölüler diriltilir. Daha sonra Allah Teâlâ'nın şu buyruğunu tilavet etti:

(وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرٰى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ)

'*Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!*'" (39/ez-Zümer/68).

أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾

9- "Gözler korkudan yorgun düşer."

{ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ **}** *"Gözler korkudan yorgun düşer."* Zelildir.

يَقُولُونَ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾

10- "Onlar derler ki: 'Biz tekrar eski halimize mi döndürüleceğiz?'"

{ يَقُولُونَ **}** *"Onlar derler ki:"* Mekke kâfirleri Nadr ibn Haris ve ashabı.

{ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ **}** *"Biz tekrar eski halimize mi döndürüleceğiz?"* Dünyaya. Âyetin, "Kabirden" anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾

11- "Biz çürümüş kemik yığını haline geldikten sonra mı?"

{ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً **}** *"Biz çürümüş kemik yığını haline geldikten sonra mı?"* Çürümüş ve ufalmış. Âyetin "nahire" şeklinde okunması halinde "laşe haline gelmiş olduğu" anlamına geldiği de söylenmiştir. "Bizi nasıl diriltebilir ki?" diye Peygamber'e sorduklarında Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara "Evet diriltecektir" diye karşılık verdi.

قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾

12- "'O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur!' dediler."

{ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ **}** *"O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur, dediler."* Gerçekleşmeyecek ziyanlı bir dönüş. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾

13- "Bu dönüş, (bize göre) sadece bir tek haykırışa bakar!"

{ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ **}** *"Bu dönüş, (bize göre) sadece bir tek haykırışa bakar!"* Tek bir nefhadır. İkincisi yok. Bu diriliş nefhasıdır.

فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

14- "Bir de bakarsın ki, onlar, mahşer yerindedirler!"

{ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ **}** *"Bir de bakarsın ki, onlar, mahşer yerindedirler."* Yeryüzünde. "Mahşer yurdunda" anlamına geldiği de söylenmiştir.

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾

15- "Sana Musa'nın haberi geldi mi?"

{ هَلْ أَتَىٰكَ **}** *"Sana geldi mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem). Allah Teâlâ'dan gelen bu ifade bir istifhamdır. Yani "Kuşkusuz sana geldi." anlamındadır. Âyetin, "Sana gelmedi, sonra geldi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ حَدِيثُ مُوسَىٰ **}** *"Musa'nın haberi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın haberi.

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾

16- "Hani Rabbi ona, Kutsal Vadi'de, Tuva'da şöyle seslenmişti:"

{ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ **}** *"Hani Rabbi ona, şöyle seslenmişti."* Rabbi onu davet etti.

{ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ **}** *"Kutsal Vadi'de."* Tertemiz.

{ طُوًى **}** *"Tuva'da."* Vadinin ismi. Tuva vadisinin Tuva ismini almasının nedeni, peygamberlerin çokça üzerinde yürümesidir. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Muhakkak dürülmüştür." Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "Ey Musa ('aleyhi's-selâm) hayır ve bereketinden dolayı bu vadiyi ayaklarınla çiğne."

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿١٧﴾

17- "Haydi Firavun'a git; çünkü o, çok azdı!"

{ اِذْهَبْ **}** *"Haydi git;"* Ey Musa ('aleyhi's-selâm)!

{ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى **}** *"Firavun'a; çünkü o, çok azdı."* Büyüklendi, tekebbür etti ve Allah Teâlâ'yı inkâr etti.

فَقُلْ هَلْ لَّكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾

18- "De ki: Arınmayı ister misin?"

{ فَقُلْ **}** *"De ki:"* Ey Firavun.

{ هَلْ لَّكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى **}** *"Arınmayı ister misin?"*[2] Salah bulasın ve teslim olasın da Allah Teâlâ'yı birleyesin.

وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾

19- "Ve seni Rabbinin yoluna iletmemi böylece O'ndan korkasın!"

{ وَاَهْدِيَكَ **}** *"Ve seni iletmemi."* Ve seni davet edeceğim.

{ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى **}** *"Rabbinin yoluna böylece O'ndan korkasın."* O'ndan korkasın da teslim olasın.

فَاَرٰىهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢٠﴾

20- "Bunun üzerine Musa, Firavun'a gösterdi."

{ فَاَرٰىهُ **}** *"Bunun üzerine (Musa, Firavun'a o büyük mucizeyi) gösterdi."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ona gösterdi.

{ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى **}** *"O büyük mucizeyi."* El ve asâ olan en büyük alameti.

فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾

[2] Mealle uyum göstersin diye önceki bölümde yer alan "hel leke" ifadelerini bu bölüme ekledik.

21- "Fakat o, yalanladı ve isyan etti."

{ فَكَذَّبَ **}** *"Fakat o, yalanladı."* Ve dedi ki, bu, Allah katından değildir.

{ وَعَصٰى **}** *"Ve isyan etti."* Kabul etmedi.

ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٢﴾

22- "Sonra koşarak dönüp gitti."

{ ثُمَّ اَدْبَرَ **}** *"Sonra dönüp gitti."* İman etmekten yüz çevirerek. Âyetin, "Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'dan yüz çevirerek" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَسْعٰى **}** *"Koşarak."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın durumu hakkında didinerek. Âyetin, "Ailesine hızlıca giderek" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾

23- "(Hemen adamlarını) topladı ve seslendi."

{ فَحَشَرَ **}** *"Hemen adamlarını topladı."* Kavmini polisle.

{ فَنَادٰى **}** *"Ve seslendi:"* Onlara hitap etti.

فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾

24- "'Ben sizin en büyük Rabbinizim!' dedi."

{ فَقَالَ **}** *"Dedi."* Onlara dedi ki.

{ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى **}** *"Ben sizin en büyük Rabbinizim."* Ben sizin ve en büyük putlarınızın rabbiyim. Onlara ibadet etmeyi terk etmeyiniz.

فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى ﴿٢٥﴾

25- "Allah da onu dünya ve ahiret azabıyla cezalandırdı."

{ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ **}** *"Allah da onu cezalandırdı."* Allah Teâlâ onu cezalandırdı.

{ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى **}** *"Dünya ve ahiret azabıyla."* Dünyada boğulma cezasıyla, ahirette ise cehennem ateşiyle. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ Firavun'u ilk ve son kelimesiyle cezalandırdı. Allah Teâlâ'nın ilk kelimesi, onun "Ben sizin için kendimden başka ilah bilmiyorum", son kelimesi ise "Ben sizin en yüce Rabbinizim" sözüdür. Bu iki söz arasında 40 yıl vardır.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ﴿٢٦﴾

26- "Elbette bunda Allah'tan korkan kimseler için bir ibret vardır!"

{ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ **}** *"Elbette bunda vardır!"* Onlara Firavun'a ve kavmine verdiğimiz cezada.

{ لَعِبْرَةً **}** *"Bir ibret."* Öğüt vardır.

{ لِّمَنْ يَّخْشٰى **}** *"Allah'tan korkan kimseler için."* Bunlara yaptığımız şeylerden korkanlar için.

ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ بَنٰىهَا ﴿٢٧﴾

27- "Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratıp bina etmek mi?"

{ ءَاَنْتُمْ **}** *"Sizi mi?"* Ey Mekke halkı.

{ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ بَنٰىهَا **}** *"Yaratmak daha güç, yoksa gökyüzünü yaratıp bina etmek mi?"* Diriltiliş açısından daha güç ve yaratılış bakımından daha muhkemdir.

رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰىهَا ﴿٢٨﴾

28- "Allah onu yükseltip düzene koydu."

{ رَفَعَ سَمْكَهَا **}** *"Allah onu yükseltip."* Tavanını yükseltip.

{ فَسَوّٰىهَا **}** *"Düzene koydu."* Yerin üstüne.

وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾

29- "Göğün gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı."

{وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا} *"Göğün gecesini kararttı,"* Gecesini karanlık kıldı.

{وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا} *"Gündüzünü ağarttı."* Gündüzünü ve güneşini açık kıldı.

وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾

30- "Bundan sonra da yeryüzünü yayıp döşedi."

{وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا} *"Bundan sonra da yeryüzünü yayıp döşedi."* Bununla birlikte yeri suyun üstüne yaydı. Âyetin, "Bundan 2000 yıl sonra yeri suyun üstüne yaydı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾

31- "Ondan suyunu ve otlağını çıkardı."

{اَخْرَجَ مِنْهَا} *"Ondan çıkardı."* Yerden.

{مَآءَهَا} *"Suyunu."* Akan suyu ve yerin dibine batan.

{وَمَرْعٰيهَا} *"Ve otlağını."* Otunu.

وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾

32- "Dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi."

{وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَا} *"Dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi."* Onu kazık haline getirdi.

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾

33- "Sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için."

{مَتَاعًا لَّكُمْ} *"Sizin yararlanması için."* Sizin menfaatiniz için.

{وَلِاَنْعَامِكُمْ} *"Ve hayvanlarınızın."* Su ve otu.

فَإِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾

34- "Fakat o her şeyi alt üst eden büyük felâket geldiği zaman."

{ فَإِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى **}** *"Fakat o her şeyi alt üst eden büyük felâket geldiği zaman."* Bu, kıyâmetin gerçekleşmesidir. Alt üst eden ve her şeyin üstüne çıkan, Onun üstünde hiçbir şey yoktur.

يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعٰى ﴿٣٥﴾

35- "İnsanın neyin peşinde koştuğunu anlayacağı gün."

{ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ **}** *"İnsanın anlayacağı gün."* İnsan öğüt alır, kâfir Nadr ve ashabı bilir.

{ مَا سَعٰى **}** *"Neyin peşinde koştuğunu."* Küfründe amel eder.

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٦﴾

36- "Gören kimseler için cehennemin ortaya çıkarılacağı gün."

{ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ **}** *"Cehennemin ortaya çıkarılacağı gün."* Cehennem izhar edilir.

{ لِمَنْ يَرٰى **}** *"Gören kimseler için."* Girmesi kendisi için vacip olan kimse.

فَأَمَّا مَنْ طَغٰى ﴿٣٧﴾

37- "Artık kim azgınlık yapıp küfre düşmüşse."

{ فَأَمَّا مَنْ طَغٰى **}** *"Artık kim azgınlık yapıp küfre düşmüşse,"* Ululandı, azgınlaştı ve Allah Teâlâ'yı inkâr etti. Bu şahıs Nadr ibn Haris ibn Alkame'dir.

وَآثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾

38- "Ve dünya hayatını ahirete tercih etmişse."

{وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا} *"Ve dünya hayatını ahirete tercih etmişse,"* Ahirete karşılık dünyayı, imana karşılık küfrü seçmişse.

فَاِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَاْوٰى ﴿٣٩﴾

39- "Hiç şüphesiz, onun varacağı yer cehennemdir."

{فَاِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَاْوٰى} *"Hiç şüphesiz, onun varacağı yer cehennemdir."* Bu şekilde olan kimsenin barınağıdır.

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿٤٠﴾

40- "(Buna karşılık) her kim de Rabbinin divanında durmaktan korkmuş ve nefsini kötü tutkulardan menetmişse."

{وَاَمَّا مَنْ خَافَ} *"(Buna karşılık) her kim de... korkmuş."* Masiyet anında.

{مَقَامَ رَبِّهٖ} *"Rabbinin divanında durmaktan."* Rabbinin huzurunda makamında durup masiyetten vazgeçen.

{وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى} *"Ve nefsini kötü tutkulardan menetmişse."* İştahının çektiği haramdan. Bu da Musab ibn Umeyr'dir.

فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَاْوٰى ﴿٤١﴾

41- "Şüphesiz onun varacağı yer de cennettir."

{فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَاْوٰى} *"Şüphesiz onun varacağı yer de cennettir."* Bu şekilde olan kimsenin barınağı.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰىهَا ﴿٤٢﴾

42- "Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar?"

{يَسْـَٔلُونَكَ} *"Sana soruyorlar?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirleri.

{عَنِ السَّاعَةِ} *"Kıyâmetin."* Kıyâmetin kopmasından.

{أَيَّانَ مُرْسٰىهَا} *"Ne zaman kopacağını."* Ne zaman gerçekleşeceğini. Bu Mekke müşriklerinden kıyâmetin inkârına yönelik bir sorudur.

فِيمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَا ﴿٤٣﴾

43- "Sen onu nereden bileceksin?"

{فِيمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَا} *"Sen onu nereden bileceksin?"* Sen kıyâmet hakkında müşriklere bilgi veremezsin.

اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَا ﴿٤٤﴾

44- "Onun son bilgisi yalnız Rabbine aittir."

{اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَا} *"Onun son bilgisi yalnız Rabbine aittir."* Kıyâmetin gerçekleşmesi ile ilgili bilginin sonu/zirvesi.

اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَا ﴿٤٥﴾

45- "Sen ancak ondan korkacak olanları uyarıcısın!"

{اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرُ} *"Sen ancak uyarıcısın!"* Kur'an ile korkutup uyaran bir resulsun.

{مَنْ يَخْشٰيهَا} *"Ondan korkacak olanları."* Kıyâmetin gerçekleşmesinden korkan.

كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

46- "Onlar o kıyâmeti gördükleri zaman, sanki dünyada bir akşam vakti veya kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar."

{كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا} *"Onlar o kıyâmeti gördükleri zaman, sanırlar."* Yani kıyâmeti.

{لَمْ يَلْبَثُوٓا} *"Sanki dünyada kaldıklarını."* Dünyada kabirlerde.

{اِلَّا عَشِيَّةً} *"Bir akşam vakti."* Bir akşam vakti miktarınca.

{اَوْ ضُحٰيهَا} *"Veya kuşluk zamanı kadar."* Gündüzün başından bir sabah vakti miktarınca.

سورة عَبَسَ

80- ABESE SÛRESİ

Kendisinde "Abese"nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 42, sözcük sayısı 133 ve harf sayısı da 533'tür.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

عَبَسَ وَتَوَلّٰى ١

1- "O (peygamber) yüzünü ekşitip arkasını döndü."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Abese Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ عَبَسَ **}** *"O (peygamber) yüzünü ekşitip."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yüzünü buruşturdu.

{ وَتَوَلّٰى **}** *"Arkasını döndü."* Yüzünü ondan çevirdi.

اَنْ جَآءَهُ الْاَعْمٰى ٢

2- "Kendisine o amâ geldi diye."

{ اَنْ جَآءَهُ الْاَعْمٰى **}** *"Kendisine o âmâ geldi diye."* Zira Abdullah ibn Ümmü Mektum ki, bu şahıs Abdullah ibn Şüreyh'dir. Ümmü Mektum, Abdullah'ın annesi, onun babasının annesi idi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yanına varmıştı. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Mekke'nin ileri gelenlerinden üç kişi ile

oturuyordu. Bunlar; amcası Abbâs ibn Abdülmuttalib, Ümeyye ibn Halef el-Cumahî ve Safvan ibn Ümeyye olup kâfir idiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara öğüt verip onları İslam'a davet ediyordu. İbn Ümmü Mektum gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret" dedi. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) söz konusu kişilerle ilgilendiğinden dolayı İbn Ümmü Mektum'dan yüz çevirdi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında "*O (peygamber) yüzünü ekşitip arkasını döndü*" buyruğu nazil oldu. "*O (peygamber) yüzünü ekşitip*", Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yüzünü buruşturdu. "*Arkasını döndü*", yüzünü amâ Abdullah ibn Ümmü Mektum geldi diye Abdullah'tan çevirdi.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰى ﴿٣﴾

3- "Ne bilirsin belki o arınacak?"

{ وَمَا يُدْرِيكَ **}** *"Ne bilirsin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَعَلَّهُ **}** *"Belki."* O kör.

{ يَزَّكّٰى **}** *"O arınacak?"* Kur'an ile ıslah olacak.

اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴿٤﴾

4- "Veya öğüt alacak ve bu öğüt kendisine yarar sağlayacak."

{ اَوْ يَذَّكَّرُ **}** *"Veya öğüt alacak."* Kur'an'dan öğüt alacak.

{ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى **}** *"Ve bu öğüt kendisine yarar sağlayacak."* Yani Kur'an ile öğüt alış kendisine yarar sağlayacak. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Ne bilirsin?*", ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem). "*Belki o arınacak?*", ıslah olmamaya. "*Veya öğüt alacak*", veya öğüt almayacak. "*Ve bu öğüt kendisine yarar sağlamayacak*", ona öğüt fayda vermeyecek.

اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ﴿٥﴾

5- “Kendini yeterli görüp, buna ihtiyaç duymayana gelince.”

{اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى**}** *“Kendini yeterli görüp, buna ihtiyaç duymayana gelince.”* Allah’tan kendi nefsi hakkında. Bunlar üç kişidir.

فَاَنْتَ لَهٗ تَصَدّٰى ﴿٦﴾

6- “Sen ona yöneliyorsun!”

{فَاَنْتَ لَهٗ تَصَدّٰى**}** *“Sen ona yöneliyorsun!”* Yüzünle ona yöneliyorsun.

وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى ﴿٧﴾

7- “Oysa onun arınıp temizlenmesinden sen sorumlu değilsin.”

{وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى**}** *“Oysa onun arınıp temizlenmesinden sen sorumlu değilsin.”* Bu üç kişinin Allah Teâlâ’yı birlememesinden.

وَاَمَّا مَنْ جَآءَكَ يَسْعٰى ﴿٨﴾

8- “Fakat koşarak sana gelenle de.”

{وَاَمَّا مَنْ جَآءَكَ يَسْعٰى**}** *“Fakat koşarak sana gelenle de.”* Hayra süratlice koşan.

وَهُوَ يَخْشٰى ﴿٩﴾

9- “Ve O’ndan (Allah’tan) korkarak.”

{وَهُوَ يَخْشٰى**}** *“Ve O’ndan (Allah’tan) korkarak.”* Allah’tan korkarak. İbn Mektum Müslüman idi ve bundan önce Müslüman olmuştu.

فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى ﴿١٠﴾

10- “Sen ilgilenmiyorsun!”

{فَاَنْتَ عَنْهُ**}** *“Sen.”* Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ تَلَهَّى **}** *"İlgilenmiyorsun!"* Bu üç kişi ile meşgul olarak yüz çeviriyorsun.

كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾

11- "Hayır! Gerçekten bu âyetler bir öğüttür."

{ كَلَّآ **}** *"Hayır! Gerçekten."* Bu şekilde yapma. Diyor ki, kendi nefsinde Allah Teâlâ'dan müstağni olan birisine yönelme ve Allah Teâlâ'dan haşyet duyan kimseden de yüz çevirme. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bu âyetin nazil olmasından sonra İbn Mektum'a ikramda bulunuyor ve ona lütuflarda bulunuyordu. "*Hayır*", sözcüğü gerçekten anlamına gelmektedir.

{ إِنَّهَا **}** *"Bu âyetler."* Yani bu sûre.

{ تَذْكِرَةٌ **}** *"Bir öğüttür."* Allah Teâlâ tarafından fakirlere ve zenginlere yönelik bir öğüttür.

فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُ ﴿١٢﴾

12- "Dileyen, (Kur'an'dan) öğüt alır."

{ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُ **}** *"Dileyen, (Kur'an'dan) öğüt alır."* Allah Teâlâ'nın öğüt almasını dilediği kimse öğüt alır.

فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾

13- "O Kur'an, değerli sayfalardadır."

{ فِي صُحُفٍ **}** *"O Kur'an, sayfalardadır."* Diyor ki, Kur'an deriden kitaplarda yazılıdır.

{ مُّكَرَّمَةٍ **}** *"Değerli."* Allah katında değerlidir.

مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾

14- "Yüksek tutulan tertemiz sayfalardadır."

{مَرْفُوعَةٍ} *"Yüksek tutulan sayfalardadır."* Gökte yükseltilmiştir.

{مُطَهَّرَةٍ} *"Tertemiz."* Kirlerden ve şirkten arınmış.

بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾

15- "Yazıcıların elleriyle (yazılmıştır)."

{بِأَيْدِي سَفَرَةٍ} *"Yazıcıların elleriyle (yazılmıştır)"* Yazıcılar.

كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

16- "Değerli ve güvenilir"

{كِرَامٍ} *"Değerli."* Onlar Allah'a karşı keremli Müslümanlardır.

{بَرَرَةٍ} *"Ve güvenilir."* Sâdık. Bunlar dünya seması ehlinin koruyucularıdır.

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾

17- "O kahrolası insan, ne kadar da nankördür!"

{قُتِلَ الْإِنْسَانُ} *"O kahrolası insan,"* Kâfir Utbe ibn Ebî Leheb'e lanet olsun.

{مَا أَكْفَرَهُ} *"Ne kadar da nankördür!"* Onu Allah'ı ve Kur'an'ın bölüm bölüm indirilmesini inkâr edilmesine iten neden nedir? Utbe "*Andolsun kaydığı zaman yıldıza*" âyeti indiğinde onu inkâr etti. Âyetin "Küfrü ne derece şiddetlidir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾

18- "Yaratan onu hangi şeyden yarattı?"

{مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ} *"Yaratan onu hangi şeyden yarattı?"* Diyor ki, kendi nefsi hakkında Allah Teâlâ'nın kendisini yarattığı şey hakkında tefekkür etsin.

مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾

19- "Bir damla sudan yarattı da, sonra ona biçim verdi."

Sonra onun için açıklayarak şöyle buyurdu:

{ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ **}** *"Bir damla sudan yarattı da."* Bir candan.

{ فَقَدَّرَهُ **}** *"Sonra ona biçim verdi."* Onun yaratılışını iki el, iki ayak, iki göz, iki kulak ve diğer uzuvlardan oluşturarak takdir etmiştir.

ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾

20- "Sonra da ona yolunu kolaylaştırdı."

{ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ **}** *"Sonra da ona yolunu kolaylaştırdı."* Hayır ve şer yolunu ona açıkladı. Âyet, "Rahim yolunu çıkmakla kolaylaştırdı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

ثُمَّ اَمَاتَهُ فَاَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾

21- "Sonra onu öldürdü de kabre koydurdu."

{ ثُمَّ اَمَاتَهُ **}** *"Sonra onu öldürdü de."* Bundan sonra.

{ فَاَقْبَرَهُ **}** *"Kabre koydurdu."* Onunla emretti ve kabir kıldı.

ثُمَّ اِذَا شَآءَ اَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾

22- "Sonra dilediği vakitte onu yeniden diriltecek."

{ ثُمَّ اِذَا شَآءَ اَنْشَرَهُ **}** *"Sonra dilediği vakitte onu yeniden diriltecek."* Kabirden onu diriltecek.

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَآ اَمَرَهُ ﴿٢٣﴾

23- "Hayır! (İnsan Allah'ın kendisine) emrettiğini yapmadı."

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَمَّا يَقْضِ **}** *"Yapmadı."* "Lemmâ" bu âyette "lem" anlamında kullanılmıştır. Kelimede geçen elif harfi "lem" harfinin sılası olup zaiddir. Eda etmedi anlamındadır.

{ مَآ اَمَرَهٗ **}** *"(İnsan Allah'ın kendisine) emrettiğini."* Allah Teâlâ'nın kendisine emrettiği tevhid ve tevhid dışındaki diğer şeyleri.

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهٖٓ ﴿٢٤﴾

24- "İnsan, yediğine bir baksın!"

{ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ **}** *"İnsan, bir baksın!"* Kâfir Utbe ibn Ebî Leheb düşünsün.

{ اِلٰى طَعَامِهٖ **}** *"Yediğine."* Yediği rızkının yenilecek bir hale gelmesi için nasıl bir şekilden başka bir şekle dönüştüğünü.

اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾

25- "Şöyle ki: Biz bol yağmur yağdırdık."

Daha sonra Allah Teâlâ ona yiyeceğin dönüşümünü aktararak şöyle buyurdu:

{ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا **}** *"Şöyle ki: Biz bol yağmur yağdırdık."* Yani yağmur yere yağdıkça yağdı.

ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾

26- "Sonra toprağı iyice yardık."

{ ثُمَّ شَقَقْنَا **}** *"Sonra yardık."* Yardık.

{ الْاَرْضَ شَقًّا **}** *"Toprağı iyice."* Bitkilerle yardık.

فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾

27- "Bu suretle onda ekinler bitirdik."

{ فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا **}** *"Bu suretle onda bitirdik."* Yerde.

{ حَبّٗا **}** *"Ekinler."* Ürünlerin bütününü.

وَعِنَبٗا وَقَضۡبٗا ﴿٢٨﴾

28- "Üzüm bağları, yoncalar."

{ وَعِنَبٗا **}** *"Üzüm bağları,"* Yani üzüm.

{ وَقَضۡبٗا **}** *"Yoncalar."* Kuruyonca. "Yaşyonca" olduğu da söylenmiştir.[1]

وَزَيۡتُونٗا وَنَخۡلٗا ﴿٢٩﴾

29- "Zeytin ve hurma ağaçları."

{ وَزَيۡتُونٗا **}** *"Zeytin."* Zeytin ağacı.

{ وَنَخۡلٗا **}** *"Ve hurma ağaçları."* Hurma ağaçları.

وَحَدَآئِقَ غُلۡبٗا ﴿٣٠﴾

30- "İri ve sık ağaçlı bahçeler."

{ وَحَدَآئِقَ **}** *"Ağaçlı bahçeler."* Üzerindeki ağaçlar ve hurma ağaçları.

{ غُلۡبٗا **}** *"İri ve sık."* Uzun ve dolgun.[2]

---

1 (وَعِنَبٗا وَقَضۡبٗا) "*Üzümler, sebzeler.*" Bir tür alaftır ki, bazen hurmadır, bazen de yoncadır.
İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o, (وَقَضۡبٗا) kelimesi hakkında şöyle demiştir: "'el-Fesfasatü/Taze yonca' demektir."
Ebû Cafer İbn Cerir et-Taberî ise "el-Fasfasatü" sözcüğünü hurma olarak tefsir etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 57-8.

2 a) (وَحَدَآئِقَ غُلۡبٗا) "*Sık ve bol ağaçlı bahçeler*", yani uzun boylu, sarmaş dolaş olmuş çok yoğun bir şekilde ağaçların bulunduğu yerdir.

وَفَاكِهَةً وَاَبًّا ﴿٣١﴾

31- "Meyveler ve çayırlar bitirdik."

{ وَفَاكِهَةً وَاَبًّا **}** *"Meyveler ve çayırlar bitirdik."* Meyve türleri, yani ot. Saman olduğu da söylenmiştir.[3]

مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾

32- "(Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir."

{ مَتَاعًا لَكُمْ **}** *"(Bütün bunlar) sizi yararlandırmak içindir."* Ürünlerin yararları ve diğer şeyler.

{ وَلِاَنْعَامِكُمْ **}** *"Ve hayvanlarınızı."* Ottan.

---

b) İbn Cerir et-Taberî, Asım ibn Kuleyb kanalıyla babasından, o da İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "el-Hedâik, sarmaş dolaş olan ve ağaçların toplu olarak bulunduğu yerdir."
İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o, (وَحَدَآئِقَ غُلْبًا) "*Sık ve bol ağaçlı bahçeler*", ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Uzun uzun ağaçlar." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 57-8.

3 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(اَبًّا) sözcüğü davarların yedikleri şeylerdir." Buhârî, Kitabü Bedi'l-Halk, 3. Bâb.
b) İbn Cerir Et-Taberî, Asım ibn Kuleyb kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "el-Ebbü, yerin bitirdiği, insanların yemediği şeylerdendir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 60.
İbn Hacer bu haberin isnadının sahih olduğunu söyler. *Fethü'l-Bâri*, c. 13, s. 271.
c) Bu âyet insana, Yüce Allah'ın kendisine sunmuş olduğu nimetleri düşünmesi bağlamında geçmektedir. Bu âyetin de içinde bulunduğu âyetler grubunda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهٖ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا فَاَنْۢبَتْنَا فِيْهَا حَبًّا وَعِنَبًا وَقَضْبًا وَزَيْتُوْنًا وَنَخْلًا وَحَدَآئِقَ غُلْبًا وَفَاكِهَةً وَاَبًّا مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ) "*Öyleyse insan yediğine bir baksın! Şüphesiz ki biz, suyu bol bol dökeriz. Sonra da yeri gereği gibi yararız. Böylece orada taneler bitiririz. Üzümler, sebzeler, zeytinlikler, hurmalıklar, sık ve bol ağaçlı bahçeler, meyveler ve otlaklar (bitirdik.) Sizin için de davarlarınız için de birer fayda olmak üzere.*" (80/Abese/24-32)
d) İbn Abbâs, (اَبًّا) gibi bilinmesi o dönem Araplarınca dahi çok az bilinen bir kelimeyi tefsir etmekle Kur'an sözcüklerine hâkimiyetini ortaya koymuştur.

فَإِذَا جَآءَتِ الصَّآخَّةُ ﴿٣٣﴾

33- "Fakat kulakları sağır eden o ses geldiği zaman."

{ فَإِذَا جَآءَتِ الصَّآخَّةُ **}** *"Fakat kulakları sağır eden o ses geldiği zaman."* İşte bu kıyâmetin gerçekleşmesidir. Haykırır, boyun eğer, inkiyad eder ve her şey ona cevap verir. Varlıklar zelil olur. Bunun gerçekleşeceğini bilirler.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾

34- "İşte o gün kişi kaçar: Kardeşinden."

İşte ne zaman gerçekleşeceğini açıklayarak şöyle buyurur:

{ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ **}** *"İşte o gün kişi kaçar."* Mü'min.

{ مِنْ أَخِيهِ **}** *"Kardeşinden,"* Kâfir.

وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾

35- "Anasından ve babasından."

{ وَأُمِّهِ **}** *"Anasından,"* Annesinden kaçar.

{ وَأَبِيهِ **}** *"Ve babasından."* Babasından kaçar.

وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾

36- "Hanımından ve çocuklarından."

{ وَصَاحِبَتِهِ **}** *"Karısından."* Ve hanımından kaçar.

{ وَبَنِيهِ **}** *"Ve çocuklarından."* Ve oğlundan kaçar. Âyetin, "Habil, Kabil'den kaçar. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) annesi Amine'den, Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) babasından, Hazret-i Lut ('aleyhi's-selâm) hanımı Vaile'den, Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm) oğlu Kenan'dan kaçar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

لِكُلِّ امْرِيءٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾

37- "Çünkü o gün herkesin, kendine yetecek bir işi vardır!"

{ لِكُلِّ امْرِيءٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ **}** *"Çünkü o gün herkesin, vardır!"* Kıyâmet gününde.

{ شَأْنٌ يُغْنِيهِ **}** *"Kendine yetecek bir işi."* Kendisini başkasıyla ilgilenecek bir ameli.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾

38- "Yüzler var ki, o gün ışıl ışıl."

{ وُجُوهٌ **}** *"Yüzler var ki."* Mü'min imanlarında dosdoğru olan mü'minlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ مُسْفِرَةٌ **}** *"Işıl ışıl."* Allah Teâlâ'nın kendisinden razı olması nedeniyle aydınlatıcıdır.

ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾

39- "Güler, sevinir."

{ ضَاحِكَةٌ **}** *"Güler,"* Allah Teâlâ'nın kendisine ikramda bulunmuş olması nedeniyle hoşlanıcıdır.

{ مُسْتَبْشِرَةٌ **}** *"Sevinir."* Allah'ın verdiği sevapla sevinçlidir.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾

40- "Yüzler de var ki, o gün toza toprağa batmış."

{ وَوُجُوهٌ **}** *"Yüzler de var ki."* Münafıkların, kâfirlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ **}** *"Toza toprağa batmış,"* Toz vardır.

تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾

41- "Onları karanlık bürümüştür."

{ تَرْهَقُهَا **}** *"Onları bürümüştür."* Üzerini örtmüştür, kaplamıştır.

{ قَتَرَةٌ **}** *"Karanlık."* Perişanlık ve tasa.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

42- "İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır."

{ أُولَٰئِكَ **}** *"İşte bunlar."* Bu sıfatın nitelikleri.

{ هُمُ الْكَفَرَةُ **}** *"Kâfirlerdir."* Allah'ı inkâr edici.

{ الْفَجَرَةُ **}** *"Günahkârlardır."* Allah'a yalan söyleyici.

سورة التَّكْوِيرِ

81- TEKVÎR SÛRESİ

Kendisinde "Tekvîr"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 29, sözcük sayısı 104 ve harf sayısı da 533'tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾

1- "Güneş katlanıp dürüldüğü zaman."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tekvîr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ **}** *"Güneş katlanıp dürüldüğü zaman."* Sarığın yuvarlaklaştırılması gibi tortop edildi. O, nur hicabının içine atıldı. Âyetin, "Atıldı" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Işığının gitmesi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾

2- "Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman."

{ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ **}** *"Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman."* Yeryüzüne düştüğünde.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾

3- "Dağlar yürütüldüğü zaman."

{ وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ **}** *"Dağlar yürütüldüğü zaman."* Yeryüzünden gittiğinde.

وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ٤

4- "Gebe develer başıboş salıverildiği zaman."

{ وَاِذَا الْعِشَارُ **}** *"Gebe develer ...zaman."* Hamile develer.

{ عُطِّلَتْ **}** *"Başıboş salıverildiği."* Kendi nefisleriyle meşgul olmaları nedeniyle sahiplerinin kendilerini başıboş bırakmaları.

وَاِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ٥

5- "Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman."

{ وَاِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ **}** *"Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman."* Kısas için hayvanlar toplandığında. Onların toplanmasının ölmeleri anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ٦

6- "Denizler ateşlendiği zaman."

{ وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ **}** *"Denizler ateşlendiği zaman."* Birbiri üstüne açıldığında. Tuzlu su tatlı suyun içine açıldığında tek bir denize dönüşürler. Âyetin, "Ateşe dönüşürler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ٧

7- "Ruhlar eşleştirildiği zaman."

{ وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ **}** *"Ruhlar eşleştirildiği zaman."* Eşler bir araya getirildiğinde. Âyetin, "Mü'min, huri gözlü eşiyle, kâfir ise şeytanla, sâlih insan sâlihle, fâcir insan ise fâcirle bir araya getirildiğinde" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا الْمَوْءُدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾

8- "Diri diri toprağa gömülen o kıza sorulduğu zaman."

{ وَإِذَا الْمَوْءُدَةُ **}** *"Diri diri toprağa gömülen o kıza... zaman."* Öldürülüp defin edilen kıza.

{ سُئِلَتْ **}** *"Sorulduğu."* Yani babasından soracak.

بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

9- "Hangi suçtan dolayı öldürüldü? Diye."

{ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ **}** *"Hangi suçtan dolayı öldürüldü? Diye."* Sen beni hangi suçtan dolayı öldürdün? Âyetin anlamı hakkında, "Toprağa gömen, yani katil olarak sen, 'Onu hangi suçtan dolayı öldürdün?' diye sorguya çekildiğinde" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾

10- "Amel defterleri açıldığı zaman."

{ وَإِذَا الصُّحُفُ **}** *"Amel defterleri ...zaman."* İyilikler ve kötülükler divanı.

{ نُشِرَتْ **}** *"Açıldığı."* Hesap için. Âyetin, "Avuçlarda uçtuğu zaman" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا السَّمَآءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾

11- "Gökyüzü yerinden koparıldığı zaman."

{ وَإِذَا السَّمَآءُ كُشِطَتْ **}** *"Gökyüzü yerinden koparıldığı zaman."* Yerlerinden sökülüp çekildiğinde ve dürüldüğünde.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾

12- "Cehennem alevlendirildiği."

{ وَاِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ **}** *"Cehennem alevlendirildiği."* Kâfirler için tutuşturulduğunda.

وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾

13- "Ve cennet yaklaştırıldığı zaman."

{ وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ **}** *"Ve cennet yaklaştırıldığı zaman."* Müttakilere yakınlaştırıldığında.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَآ اَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾

14- "Her insan, ne getirdiğini öğrenmiş olacak."

{ عَلِمَتْ نَفْسٌ **}** *"Her insan, ...öğrenmiş olacak."* sâlih olsun fâcir olsun bütün nefisler bu esnada bilirler.

{ مَآ اَحْضَرَتْ **}** *"Ne getirdiğini."* Takdim edilen hayır ve şerri.

فَلَآ اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾

15- "Hayır! And ederim, o geri kalıp gizlenenlere."

{ فَلَآ اُقْسِمُ **}** *"Hayır! And ederim."* Diyor ki, kasem ederim ki.

{ بِالْخُنَّسِ **}** *"O geri kalıp gizlenenlere."* Gündüz gizlenen, gece beliren yıldızlardır.

اَلْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾

16- "Akıp akıp yuvalarına giden (yıldızlara)."

{ اَلْجَوَارِ الْكُنَّسِ **}** *"Akıp akıp yuvalarına giden (yıldızlara)."* Geceleyin yörüngeye akarlar, gündüz ise süpürürler. Daha sonra kendi yerlerine dönerler, gaip olurlar. Onların gizlenmeleri gayb olmalarıdır. Düşmeleri ise kendi yerlerine dönüşleridir. İşte bunlar şu beş yıldızdır: Zühre, Zuhal, Merih, Müşteri ve Utarid.

وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾

17- "Kararmaya başladığında geceye."

{ وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ **}** *"Kararmaya başladığında geceye."* Döndüğünde ve gittiğinde.

وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾

18- "Ağarmaya başladığında sabaha andolsun ki."

{ وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ **}** *"Ağarmaya başladığında sabaha andolsun ki."* Yöneldiğinde ve aydınlattığında. Allah Teâlâ bu şeylere yemin etti.

اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾

19- "Şüphesiz bu (Kur'an), değerli bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür."

{ اِنَّهُ **}** *"Şüphesiz bu (Kur'an)."* Yani Kur'an.

{ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ **}** *"Değerli bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür."* Allah Teâlâ diyor ki; "*Şüphesiz bu Kur'an*", Hz. Cebrail Kur'an'ı indirdi. "*Değerli bir elçinin getirdiği sözdür*", yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾

20- "(Öyle elçi ki), güçlü ve Arş'ın sahibi katında çok itibarlıdır."

{ ذِي قُوَّةٍ **}** *"(Öyle elçi ki,) güçlü."* Düşmanlarına karşı, yani Onunla Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ **}** *"Ve Arş'ın sahibi katında çok itibarlıdır."* Allah Teâlâ katında O'na ait bir kadir kıymet ve bir yücelik vardır.

مُطَاعٍ ثَمَّ اَمِينٍ ﴿٢١﴾

21- "Orada o itaat edilen, güvenilen (bir elçi)dir."

{مُطَاعٍ} *"O, itaat edilen, (bir elçi) dir."* Yani Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) kendisine itaat edilendir.

{ثَمَّ} *"Orada."* Semada melekler kendisine itaat eder.

{اَمِينٍ} *"Güvenilen."* Allah'ın peygamberlerine risaleti getirme konusunda.

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾

22- "Arkadaşınız (Muhammed) bir mecnun değildir."

{وَمَا صَاحِبُكُمْ} *"Arkadaşınız (Muhammed)... değildir."* Ey Kureyş topluluğu! Peygamberiniz Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{بِمَجْنُونٍ} *"Bir mecnun."* Boğulurcasına cinnet geçiren.

وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾

23- "Andolsun ki, O, onu (Cebrail'i) apaçık ufukta görmüştür."

{وَلَقَدْ رَاٰهُ} *"Andolsun ki, O, onu (Cebrail'i)... görmüştür."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı.

{بِالْاُفُقِ الْمُبِينِ} *"Apaçık ufukta."* Doğu tarafında güneşin yükseldiği anda.

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾

24- "O, gaybın bilgilerini (sizden) esirgemez."

{وَمَا هُوَ} *"O."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{عَلَى الْغَيْبِ} *"Gaybın bilgilerini."* Vahye.

{بِضَنِينٍ} *"(Sizden) esirgemez."* Töhmetlenmiş. Âyetin "bi denin" şeklinde okunması halinde "Cimri değildir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- "O Kur'an, kovulmuş şeytanın sözü değildir."

{ وَمَا هُوَ **}** *"O (Kur'an) değildir."* Yani Kur'an.

{ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ **}** *"Kovulmuş şeytanın sözü."* Azgın, lanetlik.

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾

26- "(Hal böyle iken) siz nereye gidiyorsunuz?"

{ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ **}** *"(Hal böyle iken) siz nereye gidiyorsunuz?"* Ey kâfirler topluluğu Allah'ın azabından, emrinden ve nehyinden. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Hal böyle iken siz nereye gidiyorsunuz?*" Nasıl yalanlıyorsunuz? Âyete şöyle de anlam verilmiştir: "*Hal böyle iken siz nereye gidiyorsunuz?*" Nasıl Kur'an'dan meyleder de ona inanmazsınız?

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾

27- "O (Kur'an), âlemler için bir öğüttür."

{ إِنْ هُوَ **}** *"O (Kur'an,)"* Bu yani Kur'an değildir.

{ إِلَّا ذِكْرٌ **}** *"Bir öğüttür."* Allah tarafından bir öğüt.

{ لِلْعَالَمِينَ **}** *"Âlemler için,"* Cin ve insanlar için.

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾

28- "Sizden doğru yolda gitmek isteyenler için."

{ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ **}** *"Sizden doğru yolda gitmek isteyenler için."* Allah Teâlâ'nın kendisine emrettiği tevhid ve tevhidin dışındaki diğer şeylere uygun bir şekilde.

وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

29- "Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz!"

{وَمَا تَشَآؤُنَ**}** *"Siz dileyemezsiniz!"* İstikamet ve tevhidi.

{اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ**}** *"Allah dilemedikçe."* Sizin için bunu.

{رَبُّ الْعَالَمِينَ**}** *"Âlemlerin Rabbi olan."* Yeryüzünde hareket eden gök ve yer ehlinden her ruh sahibinin Rabbi.

سورة الْاِنْفِطَارِ

82- İNFİTÂR SÛRESİ

"Kendisinde "İnfitâr"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 19, sözcük sayısı 80 ve harf sayısı da 107'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾

1- "Gök yarıldığı zaman."

İbn Abbâs kendi isnadıyla İnfitâr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ **}** *"Gök yarıldığı zaman."* Niteliği bilinmeksizin Rab Teâlâ ve meleklerin nazil oluşu ve dilediği emirlerin nazil oluşuyla gök yarıldığında.

وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿٢﴾

2- "Yıldızlar döküldüğü zaman."

{ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ **}** *"Yıldızlar döküldüğü zaman."* Yeryüzüne düştüğünde.

وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾

3- "Denizler yarılıp akıtıldığı zaman."

{ وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ **}** *"Denizler yarılıp akıtıldığı zaman."* Birbirine açıldığında. Tatlı olanı tuzlu olanının, tuzlu olanı da tatlı olanına açılıp da tek bir denize dönüştüklerinde.

وَاِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ٤

4- "Ve kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman."

{ وَاِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ **}** *"Ve kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman."* Eşelenip içindeki ölüler çıkartıldığında.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْ ٥

5- "Herkes neyi önden gönderip neyi geride bıraktığını bilir!"

{ عَلِمَتْ نَفْسٌ **}** *"Herkes bilir!"* Her nefis bu esnada.

{ مَا قَدَّمَتْ **}** *"Neyi önden gönderip."* Hayır ve şer.

{ وَاَخَّرَتْ **}** *"Neyi geride bıraktığını."* Tesir ettiği sâlih bir sünnet olsun veya kötü bir sünnet olsun. Âyetin, "Eda ettiği bir taat ve zayi etmiş olduğu bir şer taat olmuş olsun" anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَآ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ٦

6- "Ey insan! Engin kerem sahibi Rabbine karşı seni aldatan nedir?"

{ يَآ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ **}** *"Ey insan!"* Yani kâfir Kelde ibn Üseyd.

{ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ **}** *"Rabbine karşı seni aldatan nedir?"* Rabbini inkâr ettiğinde.

{ الْكَرِيمِ **}** *"Engin kerem sahibi."* Kusurları bağışlayıp örten.

اَلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَ ٧

7- "O Rabbin ki, seni yaratmış, seni düzenleyip dengeli yapmıştır."

{ الَّذِي خَلَقَكَ **}** *"O Rabbin ki, seni yaratmış."* Bir nutfeden yaratılıp can haline getirmiş.

{ فَسَوّٰيكَ **}** *"Seni düzenleyip."* Annenin karnında.

{ فَعَدَلَكَ **}** *"Dengeli yapmıştır."* Seni dengeli, mutedil kıldı.

فِيٓ اَيِّ صُورَةٍ مَا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾

8- "Seni dilediği bir şekilde meydana getirmiştir."

{ فِيٓ اَيِّ صُورَةٍ مَا شَآءَ رَكَّبَكَ **}** *"Seni dilediği bir şekilde meydana getirmiştir."* Dilerse seni amcalarının suretinde veya dayılarının suretinde seni onlara benzer kılar. Dilerse seni güzel, dilerse çirkin ve kısa yaratır. Dilerse de seni maymun, domuz vd şeyler suretinde.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾

9- "Hayır! Siz buna rağmen ceza gününü yalanlıyorsunuz."

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Gerçekten.

{ بَلْ تُكَذِّبُونَ **}** *"Siz buna rağmen yalanlıyorsunuz."* Ey Kureyş topluluğu.

{ بِالدِّينِ **}** *"Ceza gününü."* Hesabı ve kazayı.

وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾

10- "Bilin ki, üzerinizde gözcü melekler var."

{ وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ **}** *"Bilin ki, üzerinizde gözcü melekler var."* Sizleri ve amellerinizi koruyup gözeten melekler.

كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾

11- "Değerli yazıcılar var."

{ كِرَامًا **}** *"Değerli var."* Onlar Allah'a karşı keremlidirler, Müslümandırlar.

{ كَاتِبِينَ **}** *"Yazıcılar."* Amellerinizi yazarlar.

يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

12- "Onlar yapmakta olduklarınızı bilir."

{ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ **}** *"Onlar yapmakta olduklarınızı bilir."* Ve dile getirdiğiniz hayır ve şerleri bilir ve bunların bütününü yazarlar.

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾

13- "Hiç şüphesiz iyiler cennette."

{ اِنَّ الْاَبْرَارَ **}** *"Hiç şüphesiz iyiler."* İmanlarında dosdoğru olan Ebubekir ve ashabı.

{ لَفِي نَعِيمٍ **}** *"Cennette."* Nimetleri süreklilik arzeden cennettedirler.

وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾

14- "Kötüler de cehennemdedirler."

{ وَاِنَّ الْفُجَّارَ **}** *"Kötüler de."* Kâfirler, Kelde ve ashabı.

{ لَفِي جَحِيمٍ **}** *"Cehennemdedirler."* Cehennem ateşindedirler.

يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾

15- "Ceza gününde oraya girerler."

{ يَصْلَوْنَهَا **}** *"Oraya girerler."* Oraya gireceklerdir.

{ يَوْمَ الدِّينِ **}** *"Ceza gününde."* Hesap gününde ve mahlukat arasında hükümlerin verileceği günde.

وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآئِبِينَ ﴿١٦﴾

16- "Onlar (kâfirler) ondan (cehennemin gözünden) kaçmazlar."

{وَمَا هُمْ} *"Onlar (kâfirler)"* Yani kâfirler.

{عَنْهَا} *"Ondan (cehennemin gözünden)."* Cehennem azabından.

{بِغَآئِبِينَ} *"Kaçmazlar."* Oraya girdiklerinde.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾

17- "Ceza gününün ne olduğunu sen bilir misin?"

{وَمَآ اَدْرٰيكَ} *"Sen bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{مَا يَوْمُ الدِّينِ} *"Ceza gününün ne olduğunu."* Hesap gününün ne olduğunu?

ثُمَّ مَآ اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾

18- "Yine ceza gününün ne olduğunu sen bilir misin?"

{ثُمَّ مَآ اَدْرٰيكَ} *"Yine sen bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{مَا يَوْمُ الدِّينِ} *"Ceza gününün ne olduğunu."* Hesap günü nedir? Onun şanının büyüklüğü konusunda Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i dehşete düşürmek içindir.

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْـًٔا وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ﴿١٩﴾

19- "O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün buyruk yalnız Allah'ındır."

Daha sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ **}** *"O gün yapamaz."* Güç yetiremez.

{ نَفْسٌ **}** *"Hiçbir kimse."* Mü'min bir nefis.

{ لِنَفْسٍ **}** *"Başkası için."* Kâfir bir kişi için.

{ شَيْئًا **}** *"Bir şey."* Kurtuluş ve şefaate.

{ وَالْاَمْرُ **}** *"Buyruk."* Hüküm ve kulluk arasında yargı veriş.

{ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ **}** *"O gün yalnız Allah'ındır."* Allah Teâlâ'nın elindedir. O gün buna Allah Teâlâ'dan başka hiçbir kimse sahip olamaz ve o gün hiçbir kimse onunla tartışamaz.

سورة الْمُطَفِّفِينَ

83- MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Kendisinde "Mutaffifîn"in zikredildiği sûredir. Sûre Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Medine'ye hicret edişi esnasında Mekke ile Medine arasında nazil olmaya başlamış ve inişi Medine'de tamamlanmıştır. Âyet sayısı 36, sözcük sayısı 169 ve harf sayısı da 730'dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾

1- "Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mutaffifîn Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ لِلْمُطَفِّفِينَ **}** *"Ölçüde ve tartıda hile yapanların."* Ölçü ve tartıda hile yapanlar. Bunlar, Medine ehli idiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Medine'ye gelişinden önce Medineliler ölçü ve tartı itibariyle kötü uygulamada bulunuyorlardı. Bu sure Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Medine'ye hicret edişi esnasında kendisine nazil oldu. "*Vay haline*", şiddetli azap. "*Ölçüde ve tartıda hile yapanların*", ölçü ve tartıda kötü uygulamalarda bulunanların.

اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾

2- "Onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman, tam olarak alırlar."

Daha sonra onları açıklayarak şöyle buyurdu:

{اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ**}** *"Onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman."* İnsanlardan satın aldıklarında kendileri için ölçerler veya tartarlar.

{يَسْتَوْفُونَ**}** *"Tam olarak alırlar."* Ölçü ve tartıyı gerçekten tastamam yerine getirirler.

وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾

3- "Fakat başkalarına ölçerek veya tartarak verdikleri zaman eksiltirler."

{وَاِذَا كَالُوهُمْ**}** *"Fakat başkalarına ölçerek verdikleri zaman."* Başkaları için ölçtüklerinde.

{اَوْ وَزَنُوهُمْ**}** *"Veya tartarak."* Veya başkaları için tartıklarında.

{يُخْسِرُونَ**}** *"Eksiltirler."* Ölçü ve tartıda eksiltmeye gider ve gerçekten kötü bir şekilde davranırlardı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Vay haline*", o günün şiddetli azabı. "*Ölçüde ve tartıda hile yapanların*", namaz, zekât ve oruç gibi ibadetlerde eksiltmeye gidenlerin vay haline.

اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾

4- "Onlar (öldükten sonra) tekrar diriltileceklerini bilmiyorlar mı?"

{اَلَا يَظُنُّ**}** *"Bilmiyorlar mı?"* Bilmiyor ve kesin kanaat getirmiyorlar mı?

{اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ**}** *"Onlar."* Ölçü ve tartıda eksik tartanlar.

{ مَبْعُوثُونَ **}** *"(Öldükten sonra) tekrar diriltileceklerini."* Diriltilecek-lerini.

لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ٥

5- "Büyük bir günde!"

{ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ **}** *"Büyük bir günde!"* Dehşeti korkunç ki, bugün kıyâ-met günüdür.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ٦

6- "Öyle bir gün ki, insanlar o gün âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklar."

{ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ **}** *"Öyle bir gün ki, insanlar o gün divan duracak-lar."* Kabirlerden.

{ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ **}** *"Âlemlerin Rabbinin huzurunda."* Yeryüzünde hare-ket eden her ruh sahibinin ve gök ehlinden her ruh sahibinin rabbi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara bu sureyi okudu-ğunda Medineliler tevbe ettiler ve ölçü ve tartıyı tastamam yerine getirmeye döndüler.

كَلَّآ اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ٧

7- "Hayır! Doğrusu kötülerin yazısı, hiç şüphesiz Siccîn'de olmak-tır."

{ كَلَّآ **}** *"Hayır!"* Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ **}** *"Doğrusu kötülerin yazısı, hiç şüphesiz Siccîn'de olmaktır."* Kâfirlerin amelleri.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا سِجِّينٌ ٨

8- "Siccîn nedir, bilir misin?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ **}** *"Bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مَا سِجِّينٌ **}** *"Siccîn nedir?"* Siccine tazim olsun diye "Siccîn'deki nedir?" diye sormaktadır.

كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾

9- "O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır."

{ كِتَابٌ مَرْقُومٌ **}** *"O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır."* Diyor ki, âdemoğullarının amelleri yedinci kat yerin altında ki bu Siccîn'dir, yeşil kayanın içinde yazılıdır.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾

10- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ **}** *"Yalan sayanların."* İman ve dirilişi.

اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾

11- "Onlar ceza gününü yalan saymaktadırlar."

{ اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ **}** *"Onlar ceza gününü yalan saymaktadırlar."* Hesap gününü ve kendisinde hüküm verileceği günü.

وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ﴿١٢﴾

12- "Onu ancak sınırı aşan ve günaha düşkün olanlar yalan sayar."

{ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ **}** *"Onu yalan sayar."* Kıyâmet gününü.

{ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ **}** *"Ancak sınırı aşan."* Hakkı aşan zalim despot.

{ اَثِيمٍ **}** *"Ve günaha düşkün olanlar."* Velid ibn Muğire el-Mahzumî gibi günahkâr.

اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

13- "Böyle birine âyetlerimiz okunduğu zaman, 'Eskilerin masalları' derdi."

{ اِذَا تُتْلٰى **}** *"Okunduğu zaman."* Okunduğunda.

{ عَلَيْهِ **}** *"Böyle birine."* Velid ibn Muğire el-Mahzumî'ye.

{ اٰيَاتُنَا **}** *"Âyetlerimiz."* Emir ve nehiyle Kur'an.

{ قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ **}** *"Eskilerin masalları, derdi."* Bu, kendi dönemlerindeki öncekilerin sözleri ve yalanlarıdır.

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

14- "Hayır! Aksine onların kazandığı günahlar kalplerinin üzerine pas olmuştur!"

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Gerçekten ey Muhammmed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بَلْ رَانَ **}** *"Aksine pas olmuştur!"* Aksine Allah Teâlâ mühürlemiştir.

{ عَلٰى قُلُوبِهِمْ **}** *"Kalplerinin üzerine."* Din gününü yalanlayanların kalplerine. Âyetin, "Günah üzere günah işleme kalbi karartır. İşte bu kalbin paslanmasıdır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ **}** *"Onların kazandığı günahlar."* Şirk içinde söylemiş oldukları sözler ve yapmış oldukları davranışlar.

كَلَّآ اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾

15- "Hayır! Doğrusu onlar o gün Rablerini görmekten elbette mahrum kalmışlardır."

{كَلَّآ} *"Hayır!"* Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{اِنَّهُمْ} *"Doğrusu onlar."* Yani Din Günü'nü yalanlayanlar.

{عَنْ رَبِّهِمْ} *"Rablerini görmekten."* Rablerini görmekten.

{يَوْمَئِذٍ} *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{لَمَحْجُوبُونَ} *"Elbette mahrum kalmışlardır."* Engellenmişlerdir. Mü'minler Rabblerini görmekten engellenmezler.

ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾

16- "Sonra onlar, mutlaka cehenneme gireceklerdir."

{ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ} *"Sonra onlar, mutlaka cehenneme gireceklerdir."* Kuşkusuz cehennem ateşine gireceklerdir.

ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾

17- "Sonra da onlara, 'İşte yalanlamış olduğunuz şey budur!' denilir."

{ثُمَّ يُقَالُ} *"Sonra da onlara, denilir."* Onlar cehenneme girdiklerinde zebaniler onlara derler ki.

{هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ} *"İşte olduğunuz şey budur."* Sizin dünyada iken olduğunuz azap işte budur.

{تُكَذِّبُونَ} *"Yalanlamış."* Gerçekleşmeyeceğini söylediğiniz.

كَلَّآ اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾

18- "Hayır! Doğrusu iyilerin yazısı ise hiç şüphesiz İlliyyîn'de olmaktır."

{كَلَّآ} *"Hayır!"* Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ} *"Doğrusu iyilerin yazısı ise hiç şüphesiz İlliyyîn'de olmaktır."* İmanlarında sâdık olanların amelleri.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾

19- "İlliyyîn nedir, bilir misin?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ **}** *"Bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا عِلِّيُّونَ **}** *"İlliyyîn nedir?"* İlliyyînin içindeki nedir?

كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾

20- "O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır."

{ كِتَابٌ مَرْقُومٌ **}** *"O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır."* Diyor ki, sâlihlerin amelleri Rahmân'ın arşının altında, yedinci kat semanın üstünde, yeşil zebercedden yapılmış levhada yazılmıştır. İşte bu İlliyyîn'dir.

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

21- "Allah'a yaklaştırılmış olanlar onu görürler."

{ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ **}** *"Allah'a yaklaştırılmış olanlar onu görürler."* Her sema ehlinin mukarreb zatları sâlihlerin amellerini görürler.

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾

22- " Şüphesiz o iyiler cennettedirler."

{ اِنَّ الْاَبْرَارَ **}** *"Şüphesiz o iyiler."* İmanlarında sâdık olanların. Ki bunlar zerre eziyet etmezler.

{ لَفِي نَعِيمٍ **}** *"Cennettedirler."* Nimetleri süreklilik arz eden cennettedirler.

عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Divanlar üzerinde oturup etrafa bakarlar."

{ عَلَى الْاَرَآئِكِ **}** *"Divanlar üzerinde oturup."* Süslü sergiler üstünde.

{ يَنْظُرُونَ **}** *"Etrafa bakarlar."* Cehennem ehline.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾

24- "Onların yüzlerinde nimetlerin sevincini görürsün!"

{ تَعْرِفُ **}** *"Görürsün!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ فِي وُجُوهِهِمْ **}** *"Onların yüzlerinde."* Cennet ehlinin yüzlerinde.

{ نَضْرَةَ النَّعِيمِ **}** *"Nimetlerin sevincini."* Nimetlerinin güzelliğini.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾

25- "Kendilerine mühürlü hâlis bir içki sunulur."

{ يُسْقَوْنَ **}** *"Kendilerine sunulur."* Cennette.

{ مِنْ رَحِيقٍ **}** *"Hâlis bir içki."* İçkiden.

{ مَخْتُومٍ **}** *"Mühürlü."* Katılmış (karıştırılmış).[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(رَحِيق) 'hamr/içki' demektir." Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, 8. Bâb.
b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "(مِنْ رَحِيقٍ) içkidir. 'Mahtum' sözcüğü hakkında ise şöyle demiştir: "Misk ile mühürlenmiş."
İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Allah Teâlâ onlara içkiyi öylesine güzelleştirir ki, sonunda o, misk gibi olur. Böylece misk ile sona erdirilir veya mühürlenir." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 105, 106 ve 107.
c) Rahîk, içkinin bilinen isimlerindendir.
İbn Seyyide şöyle der: "Rahîk, içkinin en yıllanmışı ve en üst kalitede olanıdır. 'Rahîk'in saf içki olduğu da söylenmiştir.
Zeccac ise şöyle der: "Katışıksız içkidir."
d) (يُسْقَوْنَ) "*Onlara içirilecek*" buyruğunda geçen onlar zamiri (اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ) "*Şüphe yok ki, o iyiler, nimetler içindedirler*" (83/el-Mutaffifîn/22) buyruğunda

خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾

26- "Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar bunun için yarışsınlar!"

{خِتَامُهُ} *"Onun içiminin sonunda."* Son yudumu.

{مِسْكٌ وَفِي ذٰلِكَ} *"Misk kokusu vardır. İşte."* Cennette zikredilen şeyde.

{فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ} *"Yarışanlar bunun için yarışsınlar!"* Amel edenler bunun için çalışsınlar, çalışıp didinenler bunun için çalışıp didinsinler. Acele edip koşanlar bunun için çalışıp koşsunlar. Çabalayanlar bunun için bezl etsinler.

وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾

27- "Hem onun karışımı Tesnim'dendir."

{وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ} *"Hem onun karışımı Tesnim'dendir."* Karışımı.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

28- "O öyle bir pınardır ki, ondan ancak Allah'a yakın olanlar içer."

{عَيْنًا} *"O öyle bir pınardır ki."* Adn cennetinden onların üzerine dökülür.

{يَشْرَبُ بِهَا} *"Ondan ancak içer."* Ondan, Tesnim pınarından.

{الْمُقَرَّبُونَ} *"Allah'a yakın olanlar."* Adn cennetine yakın olanlar katışıksız olarak.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾

geçen (الْأَبْرَار) iyiler sözcüğüne dönmektedir. İçirilecek ve ikram edilecek yer de sonsuz ve sınırsız nimetler yurdu olan cennettir.

29- "Doğrusu o günah işleyenler (dünyada) iman edenlere güler-lerdi."

{ اِنَّ الَّذِينَ اَجْرَمُوا **}** *"Doğrusu o günah işleyenler."* Şirk koşanlar, Ebû Cehil ve ashabı.

{ كَانُوا مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"(Dünyada) iman edenlere."* İman edenlere, Ali ve ashabına.

{ يَضْحَكُونَ **}** *"Gülerlerdi."* Alay eder ve dalga geçerlerdi.

وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾

30- "Onlarla karşılaştıkları zaman, kaş göz işaretiyle alay eder-lerdi."

{ وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ **}** *"Onlarla karşılaştıkları zaman."* Kâfirlerle Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gelirler.

{ يَتَغَامَزُونَ **}** *"Kaş göz işaretiyle alay ederlerdi."* Söz ve kaş göz işa-retleriyle dokundururlar.

وَاِذَا انْقَلَبُوٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾

31- "Evlerine döndükleri zaman, zevklenerek dönerlerdi."

{ وَاِذَا انْقَلَبُوٓا **}** *"Döndükleri zaman."* Kâfirler döndüklerinde.

{ انْقَلَبُوا اِلٰٓى اَهْلِهِمُ **}** *"Evlerine dönerlerdi."* Dönerlerdi.

{ فَكِهِينَ **}** *"Zevklenerek."* Şirkleriyle ve mü'minlerle alay etmele-riyle hoşnut olarak.

وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوٓا اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ ﴿٣٢﴾

32- "Mü'minleri gördükleri zaman, 'Şüphesiz bunlar sapıtmış!' der-lerdi."

{ وَاِذَا رَاَوْهُمْ **}** *"Mü'minleri gördükleri zaman."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabını gördüklerinde.

{ قَالُوٓا **}** *"Derlerdi."* Yani kâfirler.

{ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ **}** *"Şüphesiz bunlar."* Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı.

{ لَضَآلُّونَ **}** *"Sapıtmış."* Hidayetten.

وَمَآ اُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾

33- "Oysa onlar mü'minler üzerine denetleyici olarak gönderilmediler."

{ وَمَآ اُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ **}** *"Oysa onlar mü'minler üzerine gönderilmediler."* Mü'minlere musallat edilmemişlerdi.

{ حَافِظِينَ **}** *"Denetleyici olarak."* Ne onlara ne de amellerine.

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

34- "İşte o gün de mü'minler kâfirlere gülecekler."

{ فَالْيَوْمَ **}** *"İşte o gün de."* İşte bugün kıyâmet günüdür.

{ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Mü'minler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a inananlar ki, bunlar Ali ve ashabıdır.

{ مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ **}** *"Kâfirlere gülecekler."* Kâfirlere.

عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾

35- "Divanlar üzerinde oturup etrafa bakacaklar."

{ عَلَى الْاَرَآئِكِ **}** *"Divanlar üzerinde oturup."* Süslü sergilerde.

{ يَنْظُرُونَ **}** *"Etrafa bakacaklar."* Cehennem ehline, cehenneme sürüklenmelerine.

هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36- "Nasıl, kâfirler yaptıklarının cezasını buldular mı?"

{هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ**}** *"Nasıl, kâfirler cezasını buldular mı?"* Kâfirler ahirette karşılık aldılar mı?

{مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ**}** *"Yaptıklarının."* Ancak dünyada işledikleri ve söylediklerinin karşılığını.

سورة الْاِنْشِقَاقِ

84- İNŞİKÂK SÛRESİ

Kendisinde "İnşikâk"ın zikredildiği sûredir. Sûre Mekkîdir. Âyet sayısı 25, sözcük sayısı 109 ve harf sayısı da 730'dur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ ﴿١﴾

1- "Gök yarıldığı zaman."

İbn Abbâs kendi isnadıyla İnşikâk Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ **}** *"Gök yarıldığı zaman."* Diyor ki, bulutlar yarıldığında. Bulutlar niteliği bilinmeksizin Rab Teâlâ'nın ve meleklerin ve emriyle dilediğinin gelişi için beyaz bulutlar gibi.

وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾

2- "Rabbine kulak verip boyun eğecek hale getirildiği zaman."

{ وَاَذِنَتْ **}** *"Kulak verip zaman."* Dinleyip itaat ettiğinde.

{ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ **}** *"Rabbine boyun eğecek hale getirildiği."* Bunu yapması O'na yaraşır.

وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾

3- "Yer uzatılıp dümdüz edildiği zaman."

{ وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْ **}** *"Yer uzatılıp dümdüz edildiği zaman."* Ukazi[1] derisinin uzatılıp yayılışı gibi. Âyetin, "Yerlerinden sökülüp düzlenişi gibi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾

4- "İçindekileri atıp boşaldığı."

{ وَاَلْقَتْ مَا فِيهَا **}** *"İçindekileri atıp."* Ölüler ve hazineler.

{ وَتَخَلَّتْ **}** *"Boşaldığı."* Bundan boşalıp da boş bir hale dönüştüğünde.

وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾

5- "Rabbine kulak verip boyun eğecek hale getirildiği zaman. (insanoğlu dünyada yaptıkları ile karşılaşır)."

{ وَاَذِنَتْ **}** *"Kulak verip... zaman."* Dinleyip itaat ettiğinde.

{ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ **}** *"Rabbine boyun eğecek hale getirildiği (insanoğlu dünyada yaptıkları ile karşılaşır)."* Bunu yapması O'na yaraşır.

يَآ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾

6- "Ey insan! Hiç şüphesiz sen Rabbine doğru çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O'na varacaksın!"

{ يَآ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ **}** *"Ey insan!"* İnsanla kastedilen kâfir, Ebû Esved ibn Kelde ibn Useyd ibn Halef'tir.

{ اِنَّكَ كَادِحٌ **}** *"Hiç şüphesiz sen çaba göstermektesin;"* Diyor ki, küfründe amel etmektesin ki, bununla döneceksin.

{ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا **}** *"Rabbine doğru çaba üstüne."* Ahirette. Âyetin 'didinmektesin' anlamına geldiği de söylenmiştir.

---

1 Ukaz, Cahiliyye döneminde kurulan bir panayırın adıdır.

{فَمُلَاقِيهِ} *"Sonunda O'na varacaksın!"* Hayır olsun, şer olsun amelinle.

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾

7- "Kimin kitabı sağından verilirse."

{فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ} *"Kimin verilirse."* Verilirse.

{كِتَابَهُ} *"Kitabı."* İyiliklerinin kitabı.

{بِيَمِينِهِ} *"Sağından."* Ki, bu şahıs Ebû Seleme ibn Abdülesed'dir.

فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾

8- "Kolay bir hesapla hesaba çekilecek."

{فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا} *"Kolay bir hesapla hesaba çekilecek."* Kolay. Bu da arzdır.

وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾

9- "Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir."

{وَيَنْقَلِبُ} *"Ve dönecektir."* Ahirette dönecektir.

{إِلَىٰ أَهْلِهِ} *"Ailesine."* Allah Teâlâ'nın kendisi için cennette hazırladığı.

{مَسْرُورًا} *"Sevinçli olarak."* Onlara.

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾

10- "Kimin kitabı da arkasından verilirse."

{وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ} *"Kimin kitabı da verilirse."* Günahlar kitabı verilirse.

{وَرَاءَ ظَهْرِهِ} *"Arkasından."* Sırtının ardından sol tarafından. Bu şahıs Ebû Seleme'nin kardeşi Esved ibn Abdülesed'dir.

فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا ﴿١١﴾

11- "Derhal yok olmayı isteyecek."

{فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا**}** *"Derhal yok olmayı isteyecek."* Diyor ki, yazıklar olsun bana, ah yok oluş.

وَيَصْلٰى سَعِيرًا ﴿١٢﴾

12- "Ve alevli bir ateşe girecektir."

{وَيَصْلٰى سَعِيرًا**}** *"Ve alevli bir ateşe girecektir."* Yakıtı bulunan bir ateşe girecektir.

اِنَّهُ كَانَ فِيٓ اَهْلِهٖ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾

13- "Çünkü o, ailesi içinde (mal mülk sebebiyle) şımarmıştı."

{اِنَّهُ كَانَ فِيٓ اَهْلِهٖ مَسْرُورًا**}** *"Çünkü o, ailesi içinde (mal mülk sebebiyle) şımarmıştı."* Onlarla.

اِنَّهُ ظَنَّ اَنْ لَنْ يَحُورَ ﴿١٤﴾

14- "O, hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sanmıştı!"

{اِنَّهُ ظَنَّ**}** *"O, sanmıştı!"* Sandı.

{اَنْ لَنْ يَحُورَ**}** *"Hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini."* Yani asla ahirette Rabbine dönmeyeceğini sanmıştı. (يَحُورَ) sözcüğü Habeşçede dönmek anlamına gelmektedir.

بَلٰٓى اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهٖ بَصِيرًا ﴿١٥﴾

15- "Oysa gerçekten Rabbi onu görmekte idi!"

{بَلٰٓى**}** *"Oysa."* Kuşkusuz o, ahirette Rabbine dönecektir.

{اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهٖ**}** *"Gerçekten Rabbi onu."* Yaratılış gününden.

{ بَصِيرًا **}** *"Görmekte idi!"* Ölümden sonra onu dirilteceğini bilmektedir.

فَلَآ أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾

16- "Hayır! Yemin ederim, şafağa."

{ فَلَآ أُقْسِمُ **}** *"Hayır! Yemin ederim."* Diyor ki, kasem ederim ki.

{ بِالشَّفَقِ **}** *"Şafağa."* Güneşin batışının ardından batıdaki kırmızılıktır.

وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾

17- "Geceye ve onda basan karanlığa."

{ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ **}** *"Geceye ve onda basan karanlığa,"* Geceye ve onda basan karanlığa kasem ederim ki. Gece girince toplanır ve vatanına döner.

وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾

18- "Dolunay olmuş aya ki."

{ وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ **}** *"Dolunay olmuş aya ki."* Aya kasem ederim ki, içtima edip üç gece tekamül ettiğinde. Bunlar 13, 14 ve 15. gecelerdir.

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾

19- "Siz elbette halden hale geçeceksiniz!"

{ لَتَرْكَبُنَّ **}** *"Siz elbette geçeceksiniz!"* Kuşkusuz halkın bütünü dönüşecektir.

{ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ **}** *"Halden hale."* Yaratılmalarından ölümlerine kadar, ölümlerinden cennete veya cehenneme girişlerine kadar halden hale dönüşecektir. Allah Teâlâ onları bir halden bir hale dönüştürecektir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bir tabakadan diğer tabakaya yükseleceksin.

Diyor ki, eğer âyet "le-terkebenne" şeklinde "ba" harfinin üstünü ile okunulursa âyetin anlamı; Miraç gecesinde semadan semaya çıkacaksın, olur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Siz elbette halden hale geçeceksiniz*", bu yalancı geçecek. "*Halden hale*", halden hale. Ölümden cehennem ateşine.

Tabii ki, bu anlam âyette geçen "le-terkebunne" sözcüğünün "le-yerkebenne" şeklinde okunması halinde geçerlidir.[2]

---

[2] a) İmam Buhârî, Mücahid'den rivayetine göre; o şöyle der: "İbn Abbâs dedi ki: "(لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ) '*Mutlaka sizler, biri diğerine mutabık halden hale geçeceksiniz.*' Bir halden diğer bir hale geçeceksin."
Dedi ki: "İşte bu, Peygamberinizdir." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, İnşikâk Sûresi, 4940 nolu hadis.
Ebû Abdullah Hâkim en-Nîsâbûrî, Heşîm kanalından bu isnadla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Yani Peygamberinizdir." Diyor ki; "Halden hale geçeceksin."
Ebû Abdullah der ki: "Bu hadis isnad bakımından sahihtir. Ancak Buhârî ve Müslim tahric etmemişlerdir." *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, İnşikâk Sûresi, c. 2, s. 519.
İbn Cerir de bu isnadla bu haberi tahric etmiş ve Hâkim'in ifadelerine benzer ifadeler kullanmıştır. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 122.
b) (لَتَرْكَبُنَّ) "*Mutlaka sizler geçeceksiniz*" sözcüğü hakkında iki kıraat vardır. İlki, "ba" harfinin üstünü ile (لَتَرْكَبَنَّ) "*Mutlaka sen geçeceksin*" kıraatidir. Bu kıraat İbn Kesir, Hamza, Kisai ve Halef tarafından kabul edilmiştir. Geriye kalanlar ise günümüzde âyeti okuduğumuz şekilde "ba" harfinin ötresi ile 'Le terkebünne/ Mutlaka sizler geçeceksiniz' diye okumuşlardır. *En-Neşr-ü fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 399.
İbn Abbâs'ın tefsirine baktığımızda, âyeti ilk kıraate göre tefsir ettiğini görmekteyiz. (لَتَرْكَبَنَّ) "*Mutlaka sen geçeceksin.*" Zira bu kıraatte muhatap tek kişidir ve bu tek kişiyi İbn Abbâs Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) olarak tefsir etmiştir. Ancak diğer kıraate, yani meşhur kıraate göre muhatap çoğuldur ve hitap Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinedir.
c) İbn Abbâs âyette geçen "tabak" sözcüğünü hal ve durum olarak tefsir etmiştir.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

20- "(Durum böyle iken), onlara ne oluyor da iman etmiyorlar?"

{ فَمَا لَهُمْ **}** *"(Durum böyle iken), onlara ne oluyor da."* Mekke kâfirlerine. Âyetin, Abdüyalil es-Sekafî oğulları için indiği söylenmektedir. Bunlar; Mesud, Habib ve Rabia adlı üç kişi idiler. Bundan sonra bu üç kişiden Habib ve Rabia Müslüman oldular.

{ لَا يُؤْمِنُونَ **}** *"İman etmiyorlar."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾

21- "Onlar kendilerine Kur'an okununca secde de etmezler!"

{ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ **}** *"Onlar kendilerine okununca."* Onlara Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e indirilen okunduğunda.

{ الْقُرْآنُ **}** *"Kur'an."* Emir ve nehiyle.

{ لَا يَسْجُدُونَ **}** *"Secde de etmezler!"* Tevhidle Allah Teâlâ'ya boyun eğmezler.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾

22- "Aksine o inkâr edenler yalan sayıyorlar!"

{ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Aksine o inkâr edenler."* Mekke kâfirleri ve Abdüyalil oğullarından iman etmeyenler.

{ يُكَذِّبُونَ **}** *"Yalan sayıyorlar!"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

---

d) İbn Cerir sözcükten muradın kıyâmet gününün şiddetli sıkıntıları ve korkunç durumları olduğunu belirtir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 120.
Taberî'nin bu görüşü âyetin siyak ve sibakına daha çok uyumludur. Zira Allah Teâlâ bu âyetten önce, kulların hesaba çekilişini aktarmaktadır. Tabii ki, bu durumda (لَتَرْكَبُنَّ) şeklindeki kıraate göre muhatap Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in şahsında ümmet olmaktadır.

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾

23- "Halbuki Allah onların kalplerinde gizledikleri şeyleri biliyor."

{ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ **}** *"Halbuki Allah onların kalplerinde gizledikleri şeyleri biliyor."* Söylediklerini ve işlediklerini. Âyetin, "İşittiklerini ve kalplerinde gizlediklerini" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٤﴾

24- "(Bunun için sen), onlara can yakıcı bir azabı müjdele!"

{ فَبَشِّرْهُمْ **}** *"(Bunun için sen,) onlara müjdele!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), O'na iman etmeyen kimseyi.

{ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ **}** *"Can yakıcı bir azabı."* Bedir gününde ahirette acıtması kalplere işleyen acıtıcı bir azapla. Daha sonra Allah Teâlâ bunlardan iman edenleri istisna ederek şöyle buyurdu;

اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

25- "Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler başkadır. Onlar için arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır."

{ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ancak iman edip... başkadır."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işleyenler."* Kendileriyle Rableri arasında taat amellerde bulunanlara.

{ لَهُمْ اَجْرٌ **}** *"Onlar için bir mükâfat vardır."* Cennette sevap.

{ غَيْرُ مَمْنُونٍ **}** *"Arkası kesilmeyen."* Eksiltilmeksizin ve bulandırılmaksızın. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Bununla kendilerine minnet edilmez." Âyet şöyle de anlamlandırılmıştır: Yaşlılıktan ve ölümden sonra iyilikleri eksiltilmez.

سورة الْبُرُوجِ

85- BURÛC SÛRESİ

Kendisinde "Burûc"un zikredildiği sûredir. Sûre Mekkîdir. Âyet sayısı 22, sözcük sayısı 109 ve harf sayısı da 438'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾

1- "Yemin olsun, burçlar sahibi göğe."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Burûc Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ**}** *"Yemin olsun, burçlar sahibi göğe."* Diyor ki; Allah Teâlâ burçlar sahibi göğe yemin etti. Âyetin, "Gökle yer arasında olan 12 kasr/köşke yemin ettiği ve bu köşkleri Allah'ın bildiği" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾

2- "Geleceği bildirilmiş olan güne."

{وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ**}** *"Geleceği bildirilmiş olan güne."* Ki, bugün kıyâmet günüdür.

وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾

3- "Şâhidlik edene ve edilene ki."

{ وَشَاهِدٍ **}** *"Şâhidlik edene."* Bu da cuma günüdür.

{ وَمَشْهُودٍ **}** *"Ve edilene ki."* Ki bugün Arefe günüdür. Kurban Bayramı'nın ilk günü olduğu da söylenmiştir. Şâhid'in âdemoğulları, meşhûdun ise kıyâmet günü olduğu da söylenmiştir. Şâhidin Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), meşhûdun ise ümmeti olduğu söylenmiştir. Allah Teâlâ bütün bu şeylere kasem etmiştir. "*Şüphe yok ki Rabbinin yakalaması*", Rabbinin azabı. "*Çok şiddetlidir*", iman etmeyen kimseyi yakalaması.

قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ ﴿٤﴾ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾

4-5- "O ateş dolu hendeğe atılanlar öldürüldü!"

{ قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ *اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ **}** *"O ateş dolu hendeğe atılanlar öldürüldü!"* Neft, zift ve odun ile. Âyetin, "Lanete uğradılar" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyete, "Onlar mü'minlerden bir kavim idiler. Kâfirler onları neft, zift ve odundan tutuşturulmuş ateşle öldürmüştür" anlamı da verilmiştir.

اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾

6- "O zaman yakanlar da başlarına oturmuşlar."

{ اِذْ هُمْ **}** *"O zaman yakanlar da."* Yani kâfirler.

{ عَلَيْهَا **}** *"Başlarına."* Hendeklerin üstünde. Âyetin, "Kürsi'nin üstünde oturmuşlardır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قُعُودٌ **}** *"Oturmuşlar."* Oturmuşlardır. Allah Teâlâ onları ateşle yandırdığında.

وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾

7- "Mü'minlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı."

{وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ**}** *"Mü'minlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı."* Hazır idiler. Âyetin, "Mü'minleri görüyorlardı. Bunlar sapkın bir kavim idiler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلَّآ اَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾

8- "Onlar, (mü'minlerden) sırf mutlak üstün ve övülmeye lâyık olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar."

{وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ**}** *"Onlar, (mü'minlerden) intikam aldılar."* Mü'minlerden. Onları incitip eleştirmeleri.

{اِلَّآ اَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ**}** *"Sırf Allah'a iman ettikleri için."* Ancak Allah Teâlâ'ya iman etmeleri nedeniyle idi.

{الْعَزِيزِ**}** *"Mutlak üstün."* Kendisine iman etmeyenden intikam alan.

{الْحَمِيدِ**}** *"Ve övülmeye lâyık olan."* Kendisine iman edeni.

اَلَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾

9- "O Allah ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Allah her şeye şâhiddir."

{اَلَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ**}** *"O Allah ki, göklerin mülkü O'nundur."* Göklerin yağmur hazineleri.

{وَالْاَرْضِ**}** *"Ve yerin."* Bitkiler.

{وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ**}** *"Allah her şeye şâhiddir."* Amellerine.

اِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾

10- "Şüphesiz iman etmiş erkeklerle iman etmiş kadınlara işkence edip, sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve orada yanma cezası vardır!"

{ اِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا **}** *"Şüphesiz işkence edip."* Yakıp azap edenler.

{ الْمُؤْمِنِينَ **}** *"İman etmiş erkeklerle."* Cehennem ateşi ile. Yani imanlarında sâdık olan erkekleri.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ **}** *"İman etmiş kadınlara."* İmanlarında sâdık olan kadınları.

{ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا **}** *"Sonra tevbe de etmeyenlere."* Küfürlerinden ve şirk koşuşlarından.

{ فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ **}** *"Cehennem azabı vardır!"* Ahirette.

{ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ **}** *"Ve orada yanma cezası."* Cehennemde şiddetli bir azap.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dünyada. Zira Allah Teâlâ onları ateşle yakacak. Bunlar Necran'dan bir kavim idiler.

Bunların Musul ehlinden olduğu da söylenmiştir. Mü'minlerden bir grubu yakalamış, onları azaplandırmış ve dinlerine dönmesinler diye ateşle onları öldürmüşlerdir. Onların meliklerinin ismi Yusuf idi. Meliklerinin isminin Zünuvas olduğu da söylenmiştir.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

11- "İman edip sâlih ameller işleyenlere ise altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur!"

Daha sonra onların azapları karşısında imandan dönmeyen mü'minleri zikrederek şöyle buyurdu:

{ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip."* Allah'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih ameller işleyenlere ise."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ لَهُمْ جَنَّاتٌ **}** *"Cennetler vardır."* Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ **}** *"İşte büyük kurtuluş budur!"* Tam bir kazanç. Onlar cenneti kazanmış ve cehennem ateşinden kurtulmuşlardır.

اِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾

12- "Şüphe yok ki, Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir."

{ اِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ **}** *"Şüphe yok ki, Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir."* Rabbinin, iman etmeyeni yakalaması.

اِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾

13- "Bilin ki, ilk yaratan da (ölümden sonra) geri getiren de O'dur."

{ اِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ **}** *"Bilin ki, ilk yaratan da O'dur."* Nutfeden yaratan.

{ وَيُعِيدُ **}** *"(Ölümden sonra) geri getiren de."* Ölümden sonra yeni bir yaratılış ile.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾

14- "O, çok bağışlayan ve çok sevendir."

{وَهُوَ الْغَفُورُ**}** *"O, çok bağışlayan."* Küfürden tevbe edip Allah Teâlâ'ya iman eden kimsenin kusurlarını affeden.

{الْوَدُودُ**}** *"Ve çok sevendir."* Dostlarını seven. Âyetin, "Kendi taat ehlini seven" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Kendi taatinin ehline sevgi gösteren" anlamına geldiği de söylenmiştir.[1]

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾

15- "Arş'ın sahibidir, şanı yücedir."

{ذُو الْعَرْشِ**}** *"Arş'ın sahibidir,"* Tahtın sahibi.

{الْمَجِيدُ**}** *"Şanı yücedir."* Güzel, iyi. Âyetin, "el-Meciydü" şeklinde "dal"ın ötresiyle okunması halinde kerim anlamına geldiği de söylenmiştir.[2]

فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

16- "Dilediğini mutlaka yapandır!"

{فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ**}** *"Dilediğini mutlaka yapandır!"* Dilediği gibi diriltir ve öldürür.

هَلْ أَتَيكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾

17- "O orduların haberi sana geldi mi?"

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(الْوَدُودُ) sözcüğü habib (çok seven) anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tevhid, 22. Bâb; *Fethü'l-Bâri*, c. 13, s. 403.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 138-9.
b) İbn Abbâs vedud sözcüğünü habib olarak tefsir etmiştir. Habib ise kendisine itaat eden dostlarını seven anlamındadır.

2 İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(الْمَجِيدُ) sözcüğü kerim anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tevhid, 22. Bâb; *Fethü'l-Bâri*, c. 13, s. 403.
Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 138-9.

{ هَلْ اَتٰيكَ **}** *"Sana geldi mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Peygamberliği bununla anlamıştır. O'na bundan önce gelmemiştir. O'na bundan sonra gelmiştir.

{ حَدِيثُ الْجُنُودِ **}** *"O orduların haberi."* Diyor ki, toplumların haberi.

فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾

18- "Firavun ve Semud'un haberi."

{ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ **}** *"Firavun ve Semud'un haberi."* Onlardan önce ve onlardan sonra. Yalanlamaları halinde onlara nasıl davrandığımız.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾

19- "Doğrusu o inkâr edenler bir yalanlama içindedirler."

{ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا **}** *"Doğrusu o inkâr edenler."* Mekke kâfirleri.

{ فِي تَكْذِيبٍ **}** *"Bir yalanlama içindedirler."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾

20- "Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır."

{ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ **}** *"Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır."* Diyor ki, Allah Teâlâ onları ve amellerini bilir.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾

21- "Doğrusu o, şanlı bir Kur'an'dır."

{ بَلْ هُوَ **}** *"Doğrusu o."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in size okuduğu Kur'an.

{ قُرْآنٌ مَجِيدٌ **}** *"Şanlı bir Kur'an'dır."* Keremli yüce.

فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

22- "Levh-i Mahfûz'dadır."

{ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ **}** *"Levh-i Mahfûz'dadır."* Diyor ki, Levh-i Mahfuz'da şeytanlardan korunmuş olarak yazılıdır.

سورة الطَّارِقِ

86- TÂRIK SÛRESİ

Kendisinde "Târık"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 17, sözcük sayısı 61 ve harf sayısı da 239'dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ١

1- "Yemin olsun, o göğe ve Târık yıldızına."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Târık Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ **}** *"Yemin olsun, o göğe ve Târık yıldızına."* Diyor ki, Allah Teâlâ göğe ve Târık yıldızına yemin etmiştir.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُ ٢

2- "Târık'ın ne olduğunu, sen bilir misin?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ **}** *"Sen bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا الطَّارِقُ **}** *"Târık'ın ne olduğunu."* Bununla O'nu şaşırtmıştır.

اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُ ٣

3- "O, karanlığı delen yıldızdır."

{ اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُ **}** *"O, karanlığı delen yıldızdır."* Aydınlatıp delen. Bu yıldız Zuhal (Satürn) yıldızıdır. Geceleyin ortaya çıkan, gündüz gizlenen bir yıldızdır.

اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾

4- "Hiç kimse yoktur ki, üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici olmasın!"

{ اِنْ كُلُّ نَفْسٍ **}** *"Hiç kimse yoktur ki."* Bundan dolayı kasem olmuştur. Diyor ki, sâlih olsun, günahkâr olsun her nefis.

{ لَمَّا عَلَيْهَا **}** *"Üzerinde olmasın!"* Yani nefsin üzerinde. Mim ve elif harfi burada sıladır. Âyetin "Lemma" şeklinde şeddeli olarak okunması halinde şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Hiç kimse yoktur ki*", bütün nefisler. "*Üzerinde olmasın*", ancak üzerinde bir koruyucu vardır.

{ حَافِظٌ **}** *"Bir koruyucu, bir denetleyici."* Sözünü ve eylemini koruyup ta ki, onu kabirlere def etsin.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ) '*Üzerinde bir gözetleyicinin*' âyeti, üzerinde koruyucunun olmadığı hiçbir nefis yoktur, anlamındadır." Buhârî, Kitabü Ehadisi'l-Enbiyâ, 1. Bâb.

b) Hâfız İbn Hacer der ki: "Bu haberi İbn Ebî Hatem mevsul olarak rivayet etmiş ve şu eklemede bulunmuştur: Ancak üzerinde koruyucu bir melek olmamış olsun." *Fethü'l-Bâri*, c. 6, s. 356.

c) (لَمَّا عَلَيْهَا) sözcüğünü Ebû Cafer, İbn Amir, Asım ve Hamza "mim" harfinin şeddesiyle "lemmâ" olarak okumuşlardır ki, resmî okuyuş budur. Geriye kalanlar ise "mim" harfini şeddesiz olarak (لَمَا) şeklinde kıraat etmişlerdir. *En-Neşr-ü fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 291.

d) Âyetin (لَمَّا) okunması halinde sözcük "illa" istisna edatı anlamına gelmektedir. Bu da Hüzeyl kabilesinde ve diğer Arap kabilelerinde meşhur bir lügattir. Araplar 'Eksamtü eleyke lemma feelte keza/Sana yemin ediyorum ki, şunu yapmazsın…' derler. Ahfeş bu görüştedir. *Tefsir-ü İbn Hibban*, c. 8, s. 454.
Bu kıraate göre İbn Abbâs âyeti şöyle tefsir etmiştir: Ancak üzerinde bir koruyucu vardır.

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾

5- "İnsan neden yaratıldığına bir baksın!"

{ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ **}** *"İnsan bir baksın!"* Ebû Tâlib.

{ مِمَّ خُلِقَ **}** *"Neden yaratıldığına."* Nefsinin.

خُلِقَ مِنْ مَآءٍ دَافِقٍ ﴿٦﴾

6- "O, atılan bir sudan yaratıldı."

Daha sonra açıklayarak şöyle buyurdu:

{ خُلِقَ **}** *"O, yaratıldı."* Nefsini.

{ مِنْ مَآءٍ دَافِقٍ **}** *"Atılan bir sudan."* Kadının rahmine atılan ve akıtılan.

يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ﴿٧﴾

7- "O su, bel kemiği ile göğüs kemikleri arasından çıkar."

{ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ **}** *"O su, bel kemiği ile ...arasından çıkar."* Erkeğin sulbünden.

{ وَالتَّرَآئِبِ **}** *"... göğüs kemikleri."* Kadının göğüs kemikleri.

اِنَّهُ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾

8- "Şüphe yok ki, Allah onu (öldükten sonra) yeniden diriltmeye elbette kadirdir."

{ اِنَّهُ **}** *"Şüphe yok ki, Allah."* Yani Allah Teâlâ.

(لَمَا) kıraatine göre ise âyetin anlamı şöyle olur: Kuşkusuz her nefsin üzerinde bir koruyucu vardır. Bu durumda (لَمَا) sözcüğünün başındaki "lam" kendisinden sonra gelmiş olduğu "in" veya "ma" olumsuzluk sözcüklerinin cevabı olmuş olur. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 143; *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 30, s. 96; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 20, s. 3.

{ عَلٰى رَجْعِهٖ **}** *"Onu (öldükten sonra) yeniden diriltmeye."* Bu suyu erkeğin erkeklik organının deliğine.

{ لَقَادِرٌ **}** *"Elbette kadirdir."* Âyetin, "Ölümden sonra onu iade etmeye ve diriltmeye kadirdir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَآئِرُ ﴿٩﴾

9- "O gün bütün sırlar ortaya dökülür."

{ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَآئِرُ **}** *"O gün bütün sırlar ortaya dökülür."* Sırlar açığa çıkar. (السَّرَآئِرُ) her şey üzerindekidir. O'ndan başkasının bilemediği adama tevkil ettiği şeydir.

فَمَا لَهٗ مِنْ قُوَّةٍ وَّلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾

10- "Artık insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır."

{ فَمَا لَهٗ **}** *"Artık insan için vardır."* Ebû Tâlib'in.

{ مِنْ قُوَّةٍ **}** *"Ne bir güç."* Kendi nefsini koruyacak bir güç.

{ وَّلَا نَاصِرٍ **}** *"Ne de bir yardımcı."* Kendisini Allah'ın azabından engelleyecek bir engelleyici.

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾

11- "Yemin olsun, o dönüş sahibi göğe."

{ وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ **}** *"Yemin olsun, o dönüş sahibi göğe."* Peşi sıra yağmur yağdıran, yıl yıl bulut gönderen göğe yemin ederim ki.

وَالْاَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾

12- "Yarılıp çatlayan yere ki."

{ وَالْاَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ **}** *"Yarılıp çatlayan yere ki."* Bitkiyle, ekinlerle. Âyetin, "Kazıklar sahibi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّهٗ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾

13- "O (Kur'an), (hakla batılı) ayırt eden bir sözdür."

{ اِنَّهٗ **}** *"O (Kur'an.)"* Yani Kur'an. Bundan dolayı bu yemin olmuştur.

{ لَقَوْلٌ فَصْلٌ **}** *"(Hakla bâtılı) ayırt eden bir sözdür."* Hakkın açıklamasıdır. Âyetin, "Allah katından bir hükümdür" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾

14- "O asla bir şaka değildir."

{ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ **}** *"O asla bir şaka değildir."* Bâtıl değildir.

اِنَّهُمْ يَكِيْدُوْنَ كَيْدًا ﴿١٥﴾

15- "Onlar bir tuzak kurarlar."

{ اِنَّهُمْ **}** *"Onlar."* Yani Mekke ehli.

{ يَكِيْدُوْنَ كَيْدًا **}** *"Bir tuzak kurarlar."* Küfürlerinde bir tuzak hazırlarlar. Bu tuzak, onları insanları Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'den ve Kur'an'dan engellemeleridir. Âyetin, "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Darü'n-Nedve'de seni öldürmeyi ve yok etmeyi istiyorlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَاَكِيْدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾

16- "Ben de bir tuzak kurarım."

{ وَاَكِيْدُ كَيْدًا **}** *"Ben de bir tuzak kurarım."* Ben, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Onları Bedir Savaşı'nda öldürmeyi istiyorum.

فَمَهِّلِ الْكٰفِرِيْنَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

17- "O halde kâfirlere süre ver, onlara az bir süre tanı!"

{ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ **}** *"O halde kâfirlere süre ver."* Kâfirlere süre tanı.

{ اَمْهِلْهُمْ **}** *"Onlara bir süre tanı!"* Onları ertele.

{ رُوَيْدًا **}** *"Az."* Bedir Savaşı'na kadar az bir süre ver.

سورة الْاَعْلٰي

87- A'LÂ SÛRESİ

Kendisinde "A'lâ"nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 19, sözcük sayısı 72 ve harf sayısı da 284'tür.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى ﴿١﴾

1- "Rabbinin o yüce adını tesbih et!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla A'lâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى **}** *"Rabbinin o yüce adını tesbih et!"* Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) her şeyden daha yüce olan en yüce Rabbinin adıyla namaz kıl. Âyetin, "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Rabbinin tevhidini zikret" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyete, "Secdede, Sübhane Rabbiye'l-A'lâ tesbihini söyle" anlamı da verilmiştir.

اَلَّذِي خَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٢﴾

2- "O Rabbin ki, yaratıp düzene koydu."

{ اَلَّذِي خَلَقَ **}** *"O Rabbin ki, yaratıp."* Her ruh sahibini.

{ فَسَوّٰى **}** *"Düzene koydu."* İki el, iki ayak, gözler, kulaklar ve diğer organlarla yaratılışla.

وَالَّذِيْ قَدَّرَ فَهَدٰى ﴿٣﴾

3- "Her şeyin miktarını, biçimini belirleyip doğru yolu gösterdi."

{ وَالَّذِيْ قَدَّرَ **}** *"Her şeyin miktarını, biçimini belirleyip."* Her erkek ve dişiyi kıldı.

{ فَهَدٰى **}** *"Doğru yolu gösterdi."* Tanıttı ve erkek ile dişinin nasıl geleceğini ilham etti. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Her şeyin miktarını, biçimini belirleyip*", yaratılışını güzel veya çirkin, uzun veya kısa kılarak takdir etti.

Ayete şöyle de anlam verilmiştir: "*Her şeyin miktarını, biçimini belirleyip*" mahlukatı için mutluluk ve bedbahtlığı. "*Doğru yolu gösterdi*", küfrü, imanı, hayır ve şerri açıkladı.

وَالَّذِيْٓ اَخْرَجَ الْمَرْعٰى ﴿٤﴾

4- "Yeşil otu çıkarıp."

{ وَالَّذِيْٓ اَخْرَجَ **}** *"Çıkarıp."* Yağmur ile bitki çıkardı.

{ الْمَرْعٰى **}** *"Yeşil otu."* Yeşil otu.

فَجَعَلَهٗ غُثَآءً اَحْوٰى ﴿٥﴾

5- "Sonra da onu kapkara bir sel artığına çevirdi."

{ فَجَعَلَهٗ **}** *"Sonra da onu çevirdi."* Yeşil oluşunun ardından.

{ غُثَآءً **}** *"Bir sel artığına."* Kuru.

{ اَحْوٰى **}** *"Kapkara."* Simsiyah oldu. Bu durum bitkinin üzerinden bir yıl geçtiğinde gerçekleşir.

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى ٦

6- "Sana (Kur'an'ı) okutacağız, artık sen hiç unutmayacaksın."

{ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى **}** *"Sana (Kur'an'ı) okutacağız, artık sen hiç unutmayacaksın."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana Kur'an'ı öğreteceğiz. Âyetin, "Sana Cebrail ('aleyhi's-selâm) Kur'an'ı okuyacaktır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى ٧

7- "Yalnız Allah'ın dilediği başka. Şüphesiz Allah açığı ve gizleneni bilir."

{ اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ **}** *"Yalnız Allah'ın dilediği başka."* Muhakkak Allah Teâlâ unutmayacağını diledi. Bundan dolayı Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bunun ardından Kur'an'dan hiçbir şeyi unutmadı.

{ اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ **}** *"Şüphesiz Allah açığı bilir."* Sözün ve eylemin açık olanını.

{ وَمَا يَخْفٰى **}** *"Ve gizleneni."* Bundan sonra nefsinin konuşmadığı şeylerden sırdan daha gizli olanını.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى ٨

8- "Seni en kolay olana muvaffak kılacağız."

{ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى **}** *"Seni en kolay olana muvaffak kılacağız."* Risaleti tebliğ edişi ve diğer taatleri sana kolaylaştıracağız.

فَذَكِّرْ اِنْ نَّفَعَتِ الذِّكْرٰى ٩

9- "O halde öğüt fayda verirse, öğüt ver!"

{ فَذَكِّرْ **}** *"O halde öğüt ver!"* Kur'an ve Allah ile öğüt ver.

{ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰى **}** *"Öğüt fayda verirse."* Diyor ki, Kur'an ve Allah ile öğüt veriş ancak Allah'tan korkan ki, böyle bir şahıs mü'mindir, kişiye yarar sağlar.

سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ﴿١٠﴾

10- "Çünkü (Allah'tan) korkan kimse öğütten yararlanacaktır."

{ سَيَذَّكَّرُ **}** *"Çünkü öğütten yararlanacaktır."* Kur'an ve Allah'tan öğüt alır.

{ مَنْ يَخْشٰى **}** *"(Allah'tan) korkan kimse."* Allah'tan korkan ki, böyle bir kişi Müslüman'dır.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقَى ﴿١١﴾

11- "Bedbaht olan ise öğütten kaçınır."

{ وَيَتَجَنَّبُهَا **}** *"Öğütten kaçınır."* Kur'an ve Allah ile öğüt almaktan uzaklaşır ve çekinir.

{ الْاَشْقَى **}** *"Bedbaht olan ise."* Allah'ın ilminde bedbaht olan.

اَلَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ﴿١٢﴾

12- "O da en büyük ateşe yaslanır."

{ اَلَّذِي يَصْلَى النَّارَ **}** *"O da ateşe yaslanır."* Ahirette cehennem ateşine giren.

{ الْكُبْرٰى **}** *"En büyük."* En büyük. Cehennem ateşinden daha büyük bir azap bulunmamaktadır.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿١٣﴾

13- "Sonra orada ne ölür, ne de yaşar!"

{ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا **}** *"Sonra orada ne ölür."* Cehennem ateşinde ölüp de rahata kavuşamaz.

{ وَلَا يَحْيٰى **}** *"Ne de yaşar!"* Kendisine yarar sağlayacak bir hayatla.

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ﴿١٤﴾

14- "Hiç şüphesiz temizlenen kurtuluşa ermiştir."

{ قَدْ اَفْلَحَ **}** *"Hiç şüphesiz kurtuluşa ermiştir."* Başarıya ulaşmış ve kurtulmuştur.

{ مَنْ تَزَكّٰى **}** *"Temizlenen."* Kur'an'dan öğüt alıp Allah Teâlâ'yı birleyen.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ﴿١٥﴾

15- "Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan."

{ وَذَكَرَ اسْمَ **}** *"Ve adını anıp."* Emrini.

{ رَبِّهٖ **}** *"Rabbinin."* Beş vakit namazla ve bunun dışındaki diğer şeylerle.

{ فَصَلّٰى **}** *"Namaz kılan."* Cemaatle beş vakit namaz kılan.

Ayetin başka bir yorumu da bulunmaktadır: "*Hiç şüphesiz kurtuluşa ermiştir*", başarıya ulaşmış ve kurtulmuştur. "*Temizlenen*", bayram namazına çıkmadan önce Sadaka-i Fıtır vermekle tasaddukta bulunan. "*Ve Rabbinin adını anıp*", O'nu lâ ilâhe illallah sözüyle birleyen, gidiş ve gelişinde O'nu Allah-u Ekber sözüyle ululayan. "*Namaz kılan*", imamla birlikte bayram namazını kılan.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾

16- "Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz!"

{بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا**}** *"Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz!"* Dünya için çalışmayı tercih ediyor, dünyanın sevabını ahiretin sevabına tercih ediyorsunuz.

وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿١٧﴾

17- "Oysa ahiret hayatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır."

{وَالْاٰخِرَةُ**}** *"Oysa ahiret hayatı."* Ahiretin ameli ve ahiretin sevabı.

{خَيْرٌ**}** *"Daha hayırlı."* Dünyanın sevabından ve dünyanın amelinden daha faziletlidir.

{وَاَبْقٰى**}** *"Ve daha kalıcıdır."* Daha süreklidir.

اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ﴿١٨﴾

18- "Şüphesiz bu anlatılanlar ilk sahifelerde."

{اِنَّ هٰذَا**}** *"Şüphesiz bu anlatılanlar."* "Gad eflaha"dan buraya kadar olan bölüm.

{لَفِي الصُّحُفِ الْاُوْلٰى**}** *"İlk sahifelerde."* Önceki kitaplarda da vardır.

صُحُفِ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى ﴿١٩﴾

19- "İbrahim ile Musa'nın sahifelerinde de vardır."

{صُحُفِ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى**}** *"İbrahim ile Musa'nın sahifelerinde de vardır."* Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm)'ın kitabı Tevrat'ta ve Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın kitabında. Allah Teâlâ bunu bilmektedir.

سورة الْغَاشِيَةِ

88- ĞÂŞİYE SÛRESİ

Kendisinde "Ğâşiye"nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 26, sözcük sayısı 92 ve harf sayısı da 381'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾

1- "Dehşeti her şeyi kuşatacak olan kıyâmetin haberi sana geldi mi?"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Ğâşiye Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ هَلْ أَتَىٰكَ **}** *"Sana geldi mi?"* Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) sana gelmedi. Sonra kuşkusuz geldi. Âyetin, "Kuşkusuz sana geldi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ **}** *"Dehşeti her şeyi kuşatacak olan kıyâmetin haberi."* Kıyâmetin kopmasının haberi. Âyetin, "Cehennem ateşinin ehlini kapsayıp bürümesi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾

2- "Yüzler var ki, o gün zillete düşmüştür."

{ وُجُوهٌ **}** *"Yüzler var ki."* Münafıkların ve kâfirlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ خَاشِعَةٌ **}** *"Zillete düşmüştür."* Azap ile zelildir, horlanmıştır.

عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ ﴿٣﴾

3- "Çalışmış; fakat boşuna yorulmuştur."

{عَامِلَةٌ} *"Çalışmış."* Cehennem ateşine çekilir.

{نَاصِبَةٌ} *"Fakat boşuna yorulmuştur."* Yorgunluk ve bitkinlik içinde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Çalışmış*", dünyada. "*Fakat boşuna yorulmuştur*", ahirette. Buna göre âyette söz konusu edilenler rahipler ve havra ehli olanlardır. Bunların Hariciler olduğu da söylenmiştir.

تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾

4- "Kızgın bir ateşe girecektir."

{تَصْلٰى} *"Girecektir."* Girecektir.

{نَارًا حَامِيَةً} *"Kızgın bir ateşe."* Sıcaklığı son raddeye ulaşmış.

تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ﴿٥﴾

5- "Onlara son derece sıcak bir kaynaktan içirilir."

{تُسْقٰى} *"Onlara içirilir."* Cehennemde verilir.

{مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ} *"Son derece sıcak bir kaynaktan."* Sıcak.

لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ ﴿٦﴾

6- "Onlar için kuru dikenden başka yiyecek de yoktur."

{لَيْسَ لَهُمْ} *"Onlar için yoktur."* Bu kötü konumda.

{طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ} *"Kuru dikenden başka yiyecek de."* Şıbrık bitkisidir.[1] Mekke yollarında bulunur. Taze bir halde bulunduğunda devenin yiyeceği olur. Kuruduğunda ise kedinin tırnakları gibi olur.

لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ﴿٧﴾

[1] Yere bitişik dikenli bir bitki olup kuruması halinde dari denilen bir bitkidir.

7- "O ise ne besler ne de açlığı giderir."

{ لَا يُسْمِنُ **}** *"O ise ne besler."* Yiyeni beslemez.

{ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ **}** *"Ne de açlığı giderir."* Onu yiyen kimseyi.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ﴿٨﴾

8- "Yüzler de var ki, o gün nimetle mutludur."

{ وُجُوهٌ **}** *"Yüzler de var ki."* İhlaslı mü'minlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ نَاعِمَةٌ **}** *"Nimetle mutludur."* Güzeldir, iyidir.

لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾

9- "(Dünyadaki) çalışmasından dolayı hoşnuttur."

{ لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ **}** *"(Dünyadaki) çalışmasından dolayı hoşnuttur."* Diyor ki, amelinin sevabına razı olmuştur.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾

10- "Yüksek bir cennettedir."

{ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ **}** *"Yüksek bir cennettedir."* Yüksek bir derecededir.

لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾

11- "Orada boş bir söz işitmez."

{ لَا تَسْمَعُ فِيهَا **}** *"Orada işitmez."* Cennette.

{ لَاغِيَةً **}** *"Boş bir söz."* Ne bâtıl bir yemin ne de bâtıl şeyler dışında boş bir şey.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾

12- "Orada sürekli akan bir pınar vardır."

{ فِيهَا **}** *"Orada."* Cennette.

{ عَيْنٌ جَارِيَةٌ **}** *"Sürekli akan bir pınar vardır."* Hayırla, bereketle ve rahmet ile üzerlerine akan.

فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾

13- "Yüksek divanlar."

{ فِيهَا **}** *"Orada."*[2] Cennette.

{ سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ **}** *"Yüksek divanlar,"* Ehli kendisine gelmediği müddetçe havada asılı duran. Ayetin, "*Yüksek divanlar*", ehli için yükseltilmiş anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾

14- "(Pınarların etrafına) konmuş bardaklar."

{ وَأَكْوَابٌ **}** *"Bardaklar."* Tutulacak kulpları, emzikleri ve hortumları olmayan baş bölümü dairemsi olan kaplar.

{ مَوْضُوعَةٌ **}** *"(Pınarların etrafına) konmuş."* Evlerinde.

وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾

15- "Sıra sıra dizilmiş yastıklar."

{ وَنَمَارِقُ **}** *"Yastıklar."* Yastıklar.

{ مَصْفُوفَةٌ **}** *"Sıra sıra dizilmiş."* Saf halinde dizilmiş. Âyetin "İstiflenmiş" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

16- "Serilmiş halılar vardır."

{ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ **}** *"Serilmiş halılar vardır."* Hasırlara benzeyen sergilerdir.

Ehli için serilmiş. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlara bunu haber verdiğinde Mekke kâfirleri, "Allah Teâlâ'nın seni bize resûl olarak gönderdiğine dair bir kanıt getir" dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

[2] Tarafımızdan çeviriye eklenmiştir.

اَفَلَا يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾

17- "Onlar bakmazlar mı, develerin nasıl yaratıldığına?"

{ اَفَلَا يَنْظُرُونَ **}** *"Onlar bakmazlar mı?"* Mekke kâfirleri.

{ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ **}** *"Develerin nasıl yaratıldığına."* Kuvveti ve güçlülüğüne yükünü yüklenir ve ondan başkası bu yükü yüklenmez.

وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾

18- "Göğün nasıl yükseltildiğine?"

{ وَاِلَى السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ **}** *"Göğün nasıl yükseltildiğine?"* Varlıkların üstünde. Ona hiçbir şey ulaşamaz.

وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾

19- "Dağların nasıl dikildiğine?"

{ وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ **}** *"Dağların nasıl dikildiğine?"* Yerin üstünde. Hiçbir şey onu hareket ettiremez.

وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾

20- "Yeryüzünün nasıl yayıldığına?"

{ وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ **}** *"Yeryüzünün nasıl yayıldığına?"* Suyun üstüne. Bütün bu sayılanlar onlar için bir âyettir.

فَذَكِّرْ اِنَّمَآ اَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾

21- "O halde öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin."

{ فَذَكِّرْ **}** *"O halde öğüt ver."* Öğüt ver.

{ اِنَّمَآ اَنْتَ مُذَكِّرٌ **}** *"Çünkü sen ancak öğüt vericisin."* Kur'an'la sakındıransın. Âyetin, "Kur'an ve Allah ile verilen öğütten faydalanana öğüt verensin" anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾

22- "Onların üzerinde bir zorba değilsin."

{ لَسْتَ عَلَيْهِمْ **}** *"Onların üzerinde değilsin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ بِمُصَيْطِرٍ **}** *"Bir zorba."* Onları iman etmeye zorlayan bir zorba değilsin.

اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾

23- "Ancak yüz çevirip inkâr edene gelince."

Bundan sonra Allah Teâlâ O'na savaşı emrederek şöyle buyurdu:

{ اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ **}** *"Ancak yüz çevirip inkâr edene gelince."* Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ancak iman etmekten yüz çevirip Allah'ı inkâr eden müstesna.

فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿٢٤﴾

24- "İşte Allah öylesini en büyük azap ile cezalandırır."

{ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ **}** *"İşte Allah öylesini cezalandırır."* Ahirette.

{ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ **}** *"En büyük azap ile."* Yani cehennem azabıyla.

اِنَّ اِلَيْنَآ اِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾

25- "Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir."

{ اِنَّ اِلَيْنَآ اِيَابَهُمْ **}** *"Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir."* Ahirette dönüşleri.

ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

26- "Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir."

{ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ **}** *"Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir."* Dünyada sebatları, ahirette ise sevabı ve cezalandırılmaları.

سورة الْفَجْرِ

89- FECR SÛRESİ

Kendisinde "Fecr"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 30, sözcük sayısı 139 ve harf sayısı da 597'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾

1- "Yemin olsun, tan yerinin ağarmasına."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fecr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالْفَجْرِ **}** *"Yemin olsun, tan yerinin ağarmasına."* Allah Teâlâ tan yerinin ağarmasına yemin etti. "Fecr", gündüzün sabahıdır. Fecrin "Gündüz bölümünün bütünü" olduğu da söylenmiştir. Fecrin yılı ilk fecri (yani muharerm ayının ilk tan ağarması) olduğu da söylenmiştir.

وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾

2- "(Zilhicce ayının ilk) on gecesine."

{ وَلَيَالٍ عَشْرٍ **}** *"(Zilhicce ayının ilk) on gecesine."* Zilhicce ayının başından ilk on gün.

وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾

3- "Çifte ve teke."

{ وَالشَّفْعِ **}** *"Çifte."* Arefe ve Kurban Bayramı günü.

{ وَالْوَتْرِ **}** *"Ve teke."* Kurban bayramından sonraki üç gün.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Çift sabah, öğle, ikindi, yatsı namazlarında kılınan iki veya dört rekatli namazlara denilir. Tek ise akşam ve vitir namazlarıdır.

Ayet şöyle de tefsir edilmiştir: "*Çift*", gök ile yer, dünya ile ahiret, cennet ile cehennem, arş ile Kürsi, güneş ile aydır. Bunların bütünü çifttir. "*Tek*" ise ferd olandır. Çiftin erkek ile dişi, kâfir ile mü'min, muhlis ile münafik, bahtiyar ile bedbaht, "Tek"in ise Allah Teâlâ olduğu söylenmiştir.

وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾

4- "Her şeyi örttüğü zaman geceye ki."

{ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ **}** *"Her şeyi örttüğü zaman geceye ki,"* Gittiğinde. Bu Müzdelife gecesidir. Âyetin, "İnsanların kendisinde gidip geldiği gece" anlamına geldiği de söylenilmiştir. Allah Teâlâ bütün bu şeylere yemin etmiştir. "*Çünkü Rabbin*", ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! "*Her an gözetlemektedir*", diyor ki, yol üzeredir. Yol O'nadır.

هَلْ فِي ذٰلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾

5- "Bunlarda akıl sahibi için elbette birer yemin (değeri) vardır."

{ هَلْ فِي ذٰلِكَ **}** *"Bunlarda vardır."* Diyor ki, zikrettiğim şeyde.

{ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ **}** *"Akıl sahibi için elbette birer yemin (değeri)"* Akıl sahibi için.

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾

6- "Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine?"

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmedin mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'da sana haber verilmedi mi?

{ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ **}** *"Rabbin ne yaptı?"* Rabbinin ne yaptığı.

{ بِعَادٍ **}** *"Âd kavmine."* Hazret-i Hûd ('aleyhi's-selâm)'ın kavminin yalanlamaları dolayısıyla Allah Teâlâ'nın kendilerini nasıl helak ettiği.

اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾

7- "O direk sahibi İrem'e?"

{اِرَمَ**}** *"İrem'e?"* İrem'in oğluna. İrem, Sam ibn Nûh'tur. Sam'ın oğlu Şeyyim'dir. Şeyyim'in oğlu Ham'dır. Ham'ın oğlu da Ad'dır.

{ذَاتِ الْعِمَادِ**}** *"O direk sahibi."* Sariye direği. Âyetin, "Kuvvet sahibi" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَلَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾

8- "Ki, ülkeler arasında onun benzeri yaratılmamıştı."

{اَلَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ**}** *"Ki, ülkeler arasında onun benzeri yaratılmamıştı."* Kuvvet ve güç sahibi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Şedid'in ve Şeddad'ın bina ettiği direk sahibi şehrin adıdır. Güzellik ve zarafet açısından şehirlerde benzeri olmayan altın ve gümüş direkleriydi."

وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾

9- "Vâdilerde kayaları oyan Semûd kavmine?"

{وَثَمُودَ**}** *"Semûd kavmine?"* Diyor ki, Allah Teâlâ Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi Semud'u nasıl helak etti?

{الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ**}** *"Vâdilerde kayaları oyan."* Kasabaların vadilerinde kayayı oyan.

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾

10- "O kazıklar sahibi Firavun'a?"

{وَفِرْعَوْنَ**}** *"O Firavun'a?"* Nasıl Firavun'u helak ettiğini.

{ذِي الْأَوْتَادِ**}** *"Kazıklar sahibi."* Firavun'un Zü'l-Evtad (Kazıklar sahibi) olarak isimlendirilmesinin yegane nedeni, dört tane kazık edinmesidir. Firavun birisine karşı hışma geldiğinde onu kazıklar arasında gerer, hanımı Asiye bint Muzahim'e işkence ettiği gibi ölünceye kadar kendisine azap ederdi.

اَلَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾

11- "Ki, bütün bunlar ülkelerinde azgınlık etmişler."

{ اَلَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ **}** *"Ki, bütün bunlar ülkelerinde azgınlık etmişler,"* İsyan ettiler ve Mısır yurdunda kâfir oldular. Âyetin, "Azgınlıkları kendilerini bu raddeye taşıdı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾

12- "Oralarda kötülüğü çoğaltmışlardı."

{ فَأَكْثَرُوا فِيهَا **}** *"Oralarda çoğaltmışlardı."* Mısır yurdunda.

{ الْفَسَادَ **}** *"Kötülüğü."* Öldürme ve putlara kulluk etmekle.

فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾

13- "Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kırbacını indiriverdi."

{ فَصَبَّ **}** *"Bu yüzden indiriverdi."* Bu yüzden indirdi.

{ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ **}** *"Rabbin onların üstüne azap kırbacını."* Şiddetli bir azabı.

اِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

14- "Çünkü Rabbin her an gözetlemededir."

{ اِنَّ رَبَّكَ **}** *"Çünkü Rabbin."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَبِالْمِرْصَادِ **}** *"Her an gözetlemededir."* Diyor ki, onlara ve diğerlerine uğrayıcıdır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rabbinin melekleri sırat üzeredirler. Yedi yerde kulları hesaba çeker ve onlardan yedi hasletten sorarlar.

فَأَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّيٓ اَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾

15- "Fakat insan, ne zaman Rabbi onu sınayıp kendisine ikramda bulunur ve nimet verirse, 'Rabbim bana ikram etti.' der."

{ فَاَمَّا الْاِنْسَانُ **}** *"Fakat insan."* Bu şahıs kâfir Übeyy ibn Halef'tir. Ümeyye ibn Halef olduğu da söylenmiştir.

{ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ **}** *"Ne zaman onu sınayıp."* Onu sınadığında.

{ رَبُّهُ **}** *"Rabbi."* Mal, zenginlik ve yaşayış ile.

{ فَاَكْرَمَهُ **}** *"Kendisine ikramda bulunur."* Malını çoğalttığında.

{ وَنَعَّمَهُ **}** *"Ve nimet verirse."* Yaşayışını genişlettiğinde.

{ فَيَقُولُ رَبِّيٓ اَكْرَمَنِ **}** *"Rabbim bana ikram etti' der."* Mal ve ikram ile.

وَاَمَّآ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّيٓ اَهَانَنِ ﴿١٦﴾

16- "Ama ne zaman (Rabbi) onu sınayıp rızkını daraltırsa, 'Rabbim bana haksızlık etti.' der."

{ وَاَمَّآ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ **}** *"Ama ne zaman (Rabbi) onu sınayıp."* Fakirlikle sınarsa.

{ فَقَدَرَ **}** *"Daraltırsa."* Rızkını kısar.

{ عَلَيْهِ رِزْقَهُ **}** *"Rızkını."* Geçimini zorlaştırırsa.

{ فَيَقُولُ رَبِّيٓ اَهَانَنِ **}** *"Rabbim bana haksızlık etti, der."* Fakirlikle beni alçalttı ve geçimimi darlaştırdı.

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾

17- "Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmezsiniz."

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Bu ona bir rettir. İkram edişim mal ve zenginlikle ve alçaltışım fakirlik ve malın azlığıyla değildir. İkramım, bilmem ve tevfik ile alçaltışım ise nankörlük ve rüsvalıkladır.

{ بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ **}** *"Doğrusu siz yetime ikram etmezsiniz."* Yetimin hakkını tanımıyorsunuz. Evinde yetim bulunan kimse onun hakkını tanımıyor ve ona ihsanda bulunmuyordu.

وَلَا تَحَٰٓضُّونَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾

18- "Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmezsiniz."

{وَلَا تَحَآضُّونَ} *"Birbirinizi teşvik etmezsiniz."* Kendi nefislerinizi ve başkalarını.

{عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ} *"Yoksula yedirmek için."* Yoksullara sadaka vermeye.

وَتَاْكُلُونَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَمًّا ﴿١٩﴾

19- "Mirası haram helal demeden hırsla yersiniz."

{وَتَاْكُلُونَ التُّرَاثَ} *"Mirası yersiniz."* Mirası.

{اَكْلًا لَمًّا} *"Haram helal demeden hırsla."* Şiddetli.

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

20- "Malı aşırı şekilde seversiniz."

{وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا} *"Malı aşırı şekilde seversiniz."* Çok.

كَلَّآ اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾

21- "Ama yeryüzü parça parça döküldüğü."

{كَلَّآ اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا} *"Ama yeryüzü parça parça döküldüğü."* Bu ona bir reddiyedir. Diyor ki, yeryüzü deprem üstüne depremle sarsıldığında.

وَجَآءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾

22- "Rabbinin buyruğu gelip melekler sıra sıra dizildiği zaman."

{وَجَآءَ رَبُّكَ} *"Rabbinin buyruğu gelip."* Rabbin niteliği bilinmeyen bir şekilde geldiğinde.

{وَالْمَلَكُ} *"Melekler."* Melekler geldiğinde.

{صَفًّا صَفًّا} *"Sıra sıra dizildiği zaman,"* Namazda dünya ehlinin saffa duruşu gibi.

وَجِيٓءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ﴿٢٣﴾

23- "İşte o gün cehennem de getirilir ve o zaman insan (yaptıklarını birer birer) hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ona ne yararı var!"

{ وَجِيْٓءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ **}** *"İşte cehennem de getirilir."* 70.000 dizgin ile birlikte. Her bir dizginde 70.000 melek vardır, onları mahşer meydanına çeker ve onlardan kaldırırlar.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Kıyâmet gününde.

{ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ **}** *"Ve o zaman insan (yaptıklarını birer birer) hatırlar."* Kâfir Übeyy ibn Halef ve Ümeyye ibn Halef.

{ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى **}** *"Fakat bu hatırlamanın ona ne yararı var!"* Kendisi için öğüt almak nerede. Öğüt alma fırsatı kaçtı.

يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾

24- "(O gün) insan, 'Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp önden gönderseydim!' der."

{ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي **}** *"(O gün) insan, 'Keşke' der."* Arzular.

{ قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي **}** *"Bu hayatım için bir şeyler yapıp önden gönderseydim."* Fani hayatımdan baki hayatım için bir şeyler takdim etseydim. Diyor ki, "Keşke fâni hayatımda baki hayatım için amel etseydim."

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾

25- "Artık o gün, Allah'ın azabı gibi kimse azap edemez."

{ فَيَوْمَئِذٍ **}** *"Artık o gün."* Kıyâmet gününde.

{ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ اَحَدٌ **}** *"Allah'ın azabı gibi kimse azap edemez."* Onun azabı gibi.

وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾

26- "O'nun vurduğu bağ gibi de kimse bağ vuramaz."

{ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ اَحَدٌ **}** *"O'nun vurduğu bağ gibi de kimse bağ vuramaz."* O'nun bağı gibi. Âyetin başka bir tefsiri de vardır: Âyet "Lâ Yüezzibü ve lâ yusiku" fiillerinde geçen "zal" ve "sa" harfleri esra

okunursa anlam şöyle olur: "Allah'ın azabı gibi kimse azap edemez", yani kimse Allah'ın azabı gibi azaplandıramaz. "*O'nun vurduğu bağ gibi de kimse bağ vuramaz.*" O'nun sağlam bağladığı gibi kimse bağlayamaz. Yani insanları cezalandırma konusunda Allah Teâlâ'nın azabına kimse ulaşamaz.

يَآ اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾

27- "Ey huzura ermiş ruh!"

{ يَآ اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ **}** *"Ey huzura ermiş ruh!"* Allah'ı dosdoğru olarak birleyici, nimetlerine şükredici, belalarına sabredici, kazasına razı olucu, bahşayişine kanaat edici olarak Allah'ın azabından güvende olan nefis.

اِرْجِعِيٓ اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾

28- "Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön!"

{ اِرْجِعِيٓ اِلٰى رَبِّكِ **}** *"Rabbine dön!"* Allah Teâlâ'nın senin için cennette hazırlamış olduğu şeylere dön. Âyetin, "Efendine, yani cesedine dön" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَاضِيَةً **}** *"Sen O'ndan hoşnut,"* Allah'ın sevabıyla.

{ مَرْضِيَّةً **}** *"O da senden hoşnut olarak."* Tevhidle senden razı olunmuş olarak.

فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾

29- "Haydi kullarım arasına gir!"

{ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي **}** *"Haydi kullarım arasına gir!"* Velilerim zümresinin arasına katıl.

وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

30- "Cennetime gir!"

{ وَادْخُلِي جَنَّتِي **}** *"Cennetime gir!"* Senin için hazırlanmış olan.

سورة الْبَلَدِ

90- BELED SÛRESİ

Kendisinde "Beled"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 20, sözcük sayısı 82 ve harf sayısı da 320'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

لَآ أُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾

1- "Yemin ederim, bu beldeye ki."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Beled Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ لَآ أُقْسِمُ **}** *"Yemin ederim."* Diyor ki.

{ بِهٰذَا الْبَلَدِ **}** *"Bu beldeye ki."* Mekke'ye.

وَأَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾

2- "Sen bu beldede oturmaktasın."

{ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ **}** *"Sen bu beldede oturmaktasın."* Diyor ki, kuşkusuz Allah Teâlâ senden önce ve senden sonra hiçbir kimseye helal olmayan şeyi bu beldede sana helal kıldı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sen bu beldede oturmaktasın. Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Sen bu belde de yaptığın şeylerden.

وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾

3- "Yine yemin ederim, babaya ve çocuğuna ki."

{ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ **}** *"Yine yemin ederim, babaya ve çocuğuna ki."* Baba, Hazret-i Âdem ('aleyhi's-selâm), çocuk da oğullarıdır. Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: "*Babaya*", erkek ve kadından doğan. "*Ve çocuğuna*", erkekten ve çocuktan doğmayan. Allah Teâlâ bütün bu şeylere yemin etmiştir.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾

4- "Biz insanı zorluk içinde yarattık."

{ لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ **}** *"Biz insanı yarattık."* Yani Kelde ibn Üseyd'i.

{ فِي كَبَدٍ **}** *"Zorluk içinde."* Yaratılışı düzgün. Âyetin, "Dünya ve ahiretin işlerine karşı zorlukla karşı gelen" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Zorluk içinde*", kuvvet ve şiddet içinde.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs (فِي كَبَدٍ) ilahî buyruğu hakkında dedi ki: "Şiddetli bir yaratılış içinde." Buhârî, Kitab-ü Ehadisi'l-Enbiyâ, 1. Bâb
b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Yorgunluk içinde." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 196.
c) Allah Teâlâ bu âyette insanın yaratılışını açıklamaktadır. İnsanın yaratılışı nutfe halinden kuvvetiyle güç kazanıp tam olgunlaştığı döneme kadar bir meşakkat ve yorgunluk ile karşılaşmaktadır. O, doğum evresinde, sünnet oluşunda, dişleri çıktığında, sütten kesildiğinde, emekleyip yürümeye başladığında kuşkusuz sıkıntılara göğüs germiştir. Diğer taraftan hayatının çeşitli evrelerinde hastalıklara ve tehlikelere karşı durmuş, üstesinden gelmeye çalışmıştır.
d) Bu âyette geçen (كَبَدٍ) sözcüğünün anlaşılmasında ve muradının ne olduğu hususunda kendisinden sonraki âyet yardımcı olmaktadır. (اَيَحْسَبُ اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ) "*O, hiç kimsenin kendisine asla güç yetiremeyeceğini mi sanır?*" Yani kendisiyle övünüp durduğu kuvvete ulaşan bu insan hiçbir kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanmaktadır? Yaratıcısına karşı tekebbür edeceği bu merhalaye ulaşıncaya kadar kendisinin çeşitli meşakkatlere ve yorgunluklarla mücadele ettiğini hatırlamaz mı? Bu nedenle yaratılmış bu basit insanın içinde

اَيَحْسَبُ اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ ﴿٥﴾

5- "(İnsan,) kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?"

{ اَيَحْسَبُ **}** *"(İnsan)... mi sanıyor?"* Kâfir kuvveti ve gücü içinde.

{ اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ **}** *"Kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini."* Yakalanıp kendisini hiç kimsenin, yani Allah'ın cezalandırmayacağını mı sanıyor?

يَقُولُ اَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ﴿٦﴾

6- "'Ben pek çok mal harcadım.' diye (övünüyor)."

{ يَقُولُ **}** *"Diye (övünüyor)."* Yani Kelde ibn Üseyd. Âyetin, Velid ibn Muğire hakkında nazil olduğu da söylenmiştir.

{ اَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا **}** *"Ben pek çok mal harcadım."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e düşmanlık uğrunda çokça mal harcadım. Ancak bu harcayışım bana hiçbir yarar sağlamadı.

اَيَحْسَبُ اَنْ لَمْ يَرَهٗٓ اَحَدٌ ﴿٧﴾

7- "Kendisini hiç kimsenin görmediğini mi sanıyor?"

{ اَيَحْسَبُ **}** *"... mi sanıyor?"* Kâfir sanmakta mıdır?

{ اَنْ لَمْ يَرَهٗٓ اَحَدٌ **}** *"Kendisini hiç kimsenin görmediğini."* Allah Teâlâ'nın infak etsin etmesin yaptığını görmediğini mi?

اَلَمْ نَجْعَلْ لَهٗ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾

8- "Biz ona vermedik mi, iki göz?"

---

yaşadığı bu evreni gözetleyen yegâne kuvvetin Allah azze ve cellenin kuvveti olduğunu neden inkâr edip durur.

Daha sonra ona bahşettiği lütufları saymak üzere şöyle buyurdu:

{ اَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ **}** *"Biz ona vermedik mi, iki göz?"* Kendisiyle baktığı gözleri.

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾

9- "Bir dil, iki dudak."

{ وَلِسَانًا **}** *"Bir dil."* Kendisiyle konuştuğu.

{ وَشَفَتَيْنِ **}** *"İki dudak."* Kapatıp açtığı.

وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾

10- "Ona iki yolu gösterdik."

{ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ **}** *"Ona iki yolu gösterdik."* Kendisine iki yolu, yani hayır ve şer yolu açıkladık. İki göğsün yolunu olduğu da söylenmiştir.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾

11- "Fakat o, sarp yokuşu aşamadı!"

{ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ **}** *"Fakat o, sarp yokuşu aşamadı!"* Diyor ki, kuvvet gerektiren bu sarp geçiti ki, Sırat'tır, aşabildi mi?

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾

12- "Sarp yokuş nedir, sen bilir misin?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ **}** *"Sen bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا الْعَقَبَةُ **}** *"Sarp yokuş nedir."* Cennet ile cehennem arasında dımdızlak bir yokuştur. Bununla Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i dehşete sürüklüyor.

فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾

13- "O, köle azat etmek."

{فَكُّ رَقَبَةٍ**}** *"O, köle azat etmek."* Ona girişilmesi bir köleyi azad etmektir. Âyetin, "fekke rakabeten" şeklinde okunması halinde bu sarp geçiti ancak bir köle azat eden kimse aşabilir anlamına geldiği de söylenmiştir.

اَوْ اِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾

14- "Yahut açlık gününde yemek yedirmektir."

{اَوْ اِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ**}** *"Yahut açlık gününde yemek yedirmektir."* Açlık sahibi ve sıkıntı içinde bulunan birisini.

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾

15- "Yakınlığı olan bir yetime."

{يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ**}** *"Yakınlığı olan bir yetime."* Akraba olan bir yetime.

اَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾

16- "Yahut yerde sürünen bir yoksula."

{اَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ**}** *"Yahut yerde sürünen bir yoksula."* Aşırı derecede sıkıntı içinde olduğunda toprağa yapışık bir yetime ve hiçbir şeyi bulunmayan bir düşküne.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾

17- "Sonra iman edip birbirine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirine merhameti öğütleyenlerden olmaktır."

{ثُمَّ كَانَ**}** *"Sonra olmaktır."* Bütün bunlarla birlikte.

{ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip."* Kendileriyle Rableri arasında. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman edenler.

{ وَتَوَاصَوْا **}** *"Birbirine tavsiye edenlerden."* Özendirenler.

{ بِالصَّبْرِ **}** *"Sabrı."* Allah Teâlâ'nın farizalarını eda etme ve sıkıntılar karşısında sabretmeye.

{ وَتَوَاصَوْا **}** *"Ve birbirine öğütleyenlerden."* Özendirenler.

{ بِالْمَرْحَمَةِ **}** *"Merhameti."* Yoksullara ve düşkünlere merhamette bulunmakla.

أُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾

18- "İşte bunlar sağdakilerdir."

{ أُولٰٓئِكَ **}** *"İşte bunlar."* İşte bu niteliktekiler.

{ اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ **}** *"Sağdakilerdir."* Kitapları sağ taraflarından kendilerine verilen cennet ehli olanlardır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا هُمْ اَصْحَابُ الْمَشْئَمَةِ ﴿١٩﴾

19- "Âyetlerimizi inkâr edenler ise işte onlar soldakilerdir."

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا **}** *"Âyetlerimizi inkâr edenler ise."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i, Kur'an'ı inkâr eden Kelde ve ashabı.

{ هُمْ اَصْحَابُ الْمَشْئَمَةِ **}** *"İşte onlar soldakilerdir."* Kitapları sol taraflarından kendilerine verilen cehennem ehli olanlardır.

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

20- "(Cezaları,) kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir!"

{ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ **}** *"(Cezaları,) kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir!"* Tay kabilesinin dilinde (مُؤْصَدَةٌ) sözcüğü sımsıkı kapatılmış anlamına gelmektedir.

سورة الشَّمْسِ

91- ŞEMS SÛRESİ

Kendisinde "Şems"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkî-dir. Âyet sayısı 15, sözcük sayısı 54 ve harf sayısı da 247'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا ١

1- "Yemin olsun, güneşe ve onun aydınlığına."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Şems Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا **}** *"Yemin olsun, güneşe ve onun aydınlığına."* Allah Teâlâ güneş ve aydınlığına kasem etmektedir.

وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا ٢

2- "Onu izlediği zaman aya."

{ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا **}** *"Onu izlediği zaman aya."* Güneşi izleyen. Diyor ki, güneş gecenin başında battığında hilal görülür.

وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ٣ وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ٤

3-4- "Güneşi ortaya çıkarttığı zaman gündüze, onu örttüğünde geceye."

{ وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا *وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا **}** *"Güneşi ortaya çıkarttığı zaman gündüze, onu örttüğünde geceye,"* Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır. Diyor kii "*Onu örttüğünde geceye*", gündüzün ışığı örttüğünde. "*Güneşi ortaya çıkarttığı zaman gündüze*" gecenin karanlığı açığa çıktığında.

وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰيهَا ﴿٥﴾

5- "Gökyüzüne ve onu bina edene."

{ وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰيهَا **}** *"Gökyüzüne ve onu bina edene."* Ve semayı yaratana. Allah Teâlâ kendi nefsine kasem etmiştir.

وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا ﴿٦﴾

6- "Yere ve onu yayıp döşeyene."

{ وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا **}** *"Yere ve onu yayıp döşeyene."* Onu suyun üstüne yayana.

وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا ﴿٧﴾

7- "Nefse ve ona bir takım yetenekler verip de."

{ وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا **}** *"Nefse ve ona bir takım yetenekler verip de."* Onun yaratılışını eller, ayaklar, gözler, kulaklar ve diğer organlarla sapasağlam yapana.

فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا ﴿٨﴾

8- "İyilik ve kötülüklerini ona ilham edene."

{ فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا **}** *"İyilik ve kötülüklerini ona ilham edene."* Ona tanıttı ve ona getireceği ve sakınacağı şeyi açıkladı. Allah Teâlâ kendi nefsine ve bu şeylere kasem etmektedir.

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ﴿٩﴾

9- "Şüphesiz nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş."

{ قَدْ اَفْلَحَ **}** *"Şüphesiz kurtuluşa ermiş."* Şu kişi başarıya ulaşmıştır.

{ مَنْ زَكّٰيهَا **}** *"Nefsini kötülüklerden arındıran."* Allah Teâlâ'nın kendisini ıslah ettiği, tanıttığı ve tevfik bahşettiği.

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا ﴿١٠﴾

10- "Onu kötülüklere gömen de ziyana uğramıştır."

{ وَقَدْ خَابَ **}** *"Ziyana uğramıştır."* Şu nefiste ziyana uğramıştır.

{ مَنْ دَسّٰيهَا **}** *"Onu kötülüklere gömen de."* Allah Teâlâ'nın kaydırdığı, sapıttığı ve rüsva kıldığı.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَا ﴿١١﴾

11- "Semûd kavmi azgınlığı yüzünden (peygamberlerini) yalanladı."

{ كَذَّبَتْ ثَمُودُ **}** *"Semûd kavmi (peygamberlerini) yalanladı."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmi.

{ بِطَغْوٰيهَا **}** *"Azgınlığı yüzünden."* Diyor ki, taşkınlıkları onları buna sürüklemiştir.

اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا ﴿١٢﴾

12- "Onların en azgını (deveyi kesmek üzere) ileri atıldığı zaman."

{ اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا **}** *"Onların en azgını (deveyi kesmek üzere) ileri atıldığı zaman."* Kavmin en bedbahtı Kadar ibn Salif ve Misda' ibn Dehv kalkıp dişi deveyi boğazladılar.

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰهَا ﴿١٣﴾

13- "Allah'ın Resûlü onlara, 'Allah'ın devesine ve onun su içme hakkına dokunmayın!' dedi."

{فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ} *"Allah'ın Resûlü onlara, dedi."* Dişi deveyi boğazlamalarından önce Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm) onlara buyurdu ki:

{نَاقَةَ اللهِ} *"Allah'ın devesine dokunmayın."* Allah Teâlâ'nın dişi devesini bırakınız, ilişmeyiniz.

{وَسُقْيٰهَا} *"Ve onun su içme hakkına."* Yani su içme hakkına.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْۢبِهِمْ فَسَوّٰىهَا ﴿١٤﴾

14- "Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri, günahlarını başlarına geçirdi ve hepsini helâk etti."

{فَكَذَّبُوهُ} *"Ama onlar, onu yalanladılar."* Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın risaletini.

{فَعَقَرُوهَا} *"Ve deveyi kestiler."* Dişi deveyi boğazladılar.

{فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْۢبِهِمْ} *"Bunun üzerine Rableri, günahlarını başlarına geçirdi."* Rabbleri de dişi deveyi öldürmeleri ve Hazret-i Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ı yalanlamaları günahı nedeniyle onları helak etti.

{فَسَوّٰىهَا} *"Ve hepsini helâk etti."* Onları küçük ve büyük azapla düzleştirdi.

وَلَا يَخَافُ عُقْبٰىهَا ﴿١٥﴾

15- "(Çünkü Allah), bu işin sonucundan korkacak değildi!"

{وَلَا يَخَافُ عُقْبٰىهَا} *"(Çünkü Allah,) bu işin sonucundan korkacak değildi!"* Dişi devenin intikam alıcısından. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Ve deveyi kestiler. Çünkü Allah bu işin sonucundan korkmaz." Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

سورة اللَّيلِ

92- LEYL SÛRESİ

Kendisinde "Leyl"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 21, sözcük sayısı 71 ve harf sayısı da 320'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى ﴿١﴾

1- "Yemin olsun, her şeyi örttüğü zaman geceye."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Leyl Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالَّيْلِ **}** *"Yemin olsun," geceye,"* Diyor ki, Allah Teâlâ geceye yemin etti.

{ اِذَا يَغْشٰى **}** *"Her şeyi örttüğü zaman."* Gündüzün ışığını.

وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰى ﴿٢﴾

2- "Açılıp aydınlandığı zaman gündüze."

{ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰى **}** *"Açılıp aydınlandığı zaman gündüze."* Gecenin karanlığını.

وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣﴾

3- "Erkeği ve dişiyi yaratana ki."

{ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثٰى **}** *"Erkeği ve dişiyi yaratana ki."* Yaratana.

اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ٤

4- "Sizin işiniz başka başkadır."

{ اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى **}** *"Sizin işiniz başka başkadır."* Ameliniz.

Farklı farklıdır. Kiminiz Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı yalanlamakta kiminiz de Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ile Kur'an'ı tasdik etmektedir. Kiminiz cennet için çalışıp didinmekte kiminiz de cehennem için çalışmaktadır. Bundan dolayı kasem olmuştur.

فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ٥

5- "Artık kim verir ve sakınır."

{ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى **}** *"Artık kim verir."* Onun için Allah yolunda tasaddukta bulunur ve kâfirlerin kendi dinleri nedeniyle kendilerine azap ettiği mü'minlerden dokuz kişiyi satın aldı. Bu şahıs onlardan bu köleleri satın aldı ve azad etti.

{ وَاتَّقٰى **}** *"Ve sakınır."* Küfür, şirk ve gayr-ı ahlaki davranışlardan sakınan.

وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ٦

6- "En güzeli tasdik ederse."

{ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى **}** *"En güzeli tasdik ederse,"* Allah Teâlâ'nın verdiği sözü tasdik ederse. En güzelin cennet olduğu da söylenmiştir. Lâ ilâhe illallah olduğu da söylenmiştir.

فَسَنُيَسِّرُهٗ لِلْيُسْرٰى ٧

7- "Biz de ona, kolay yolu daha da kolaylaştıracağız."

{ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْيُسْرَىٰ **}** *"Biz de ona, kolay yolu daha da kolaylaştıracağız."* Biz de ona taatı kolaylaştıracak ve ona taatle tevfik üzerine tevfik vereceğiz. Âyetin, Allah yoluna sadaka üzerine sadaka veren kimseyi ki, bu şahıs Ebûbekir es-Sıddık'tır, kastettiği de söylenmektedir.

وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾

8- "Kim de cimrilik eder, kendini müstağnî sayar."

{ وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ **}** *"Kim de cimrilik eder,"* Kendisine ait olan şeyi Allah yolundan engellemek için. Bu şahıs Velid ibn Muğire'dir. Ebû Süfyan ibn Harb olduğu da söylenmiştir. Ebû Süfyan o dönemde henüz mü'min değildi.

{ وَٱسْتَغْنَىٰ **}** *"Kendini müstağnî sayar."* Kendi nefsi hakkında Allah'tan.

وَكَذَّبَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾

9- "En güzeli yalanlarsa."

{ وَكَذَّبَ بِٱلْحُسْنَىٰ **}** *"En güzeli yalanlarsa."* Allah Teâlâ'nın verdiği sözü tasdik ederse. En güzelin, cennet olduğu da söylenmiştir. Lâ ilâhe illallah olduğu da söylenmiştir.

فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾

10- "Biz de onu en zora hazırlarız."

{ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ **}** *"Biz de onu en zora hazırlarız."* Ona sürekli bir şekilde masiyet işlemeyi ve Allah yolunda sadaka verme konusunda eli sıkı olmayı kolaylaştırırız.

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُۥٓ إِذَا تَرَدَّىٰٓ ﴿١١﴾

11- "Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez."

{ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهٗٓ **}** *"Malı kendisine hiç fayda vermez."* Dünyada topladığı mal.

{ اِذَا تَرَدّٰى **}** *"Düştüğü zaman da."* Öldüğünde. Âyetin, "Cehennem ateşine yuvarlandığında" anlamına geldiği de söylenmiştir.

اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى ﴿١٢﴾

12- "Doğru yolu göstermek bize aittir."

{ اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى **}** *"Doğru yolu göstermek bize aittir."* Açıklamak, hayır ve şerri açıklamak.

وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُوْلٰى ﴿١٣﴾

13- "Şüphesiz ahiret de dünya da bizimdir."

{ وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُوْلٰى **}** *"Şüphesiz ahiret de dünya da bizimdir."* Dünya ve ahiret sevabı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Ahiret de dünyada bizimdir*", ahiret sevap ve keramet, dünya ise marifet ve tevfiktir.

فَاَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰى ﴿١٤﴾

14- "Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım."

{ فَاَنْذَرْتُكُمْ **}** *"Ben sizi uyardım."* Ey Mekke ehli, sizi Kur'an ile uyarıp korkuttum.

{ نَارًا تَلَظّٰى **}** *"Alev saçan bir ateşe karşı."* Öfkelenen ve alevlenen.

لَا يَصْلٰيهَآ اِلَّا الْاَشْقَى ﴿١٥﴾

15- "O ateşe, ancak kötüler girer."

{ لَا يَصْلٰيهَآ **}** *"O ateşe, girer."* Oraya yani cehennem ateşine ancak şu kimseler girer.

{ اِلَّا الْاَشْقَى **}** *"Ancak kötüler."* Allah'ın ezeli ilminde kötü olan kimse.

اَلَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿١٦﴾

16- "Yalanlayıp yüz çeviren."

{ اَلَّذِي كَذَّبَ **}** *"Yalanlayıp."* Tevhidi. Âyetin, "Allah'a taatte taksir gösteren kimse" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَتَوَلّٰى **}** *"Yüz çeviren."* İmandan yüz çeviren. Tevbeden yüz çeviren kimse olduğu da söylenmiştir.

وَسَيُجَنَّبُهَا الْاَتْقَى ﴿١٧﴾

17- "İyiler ise ondan (ateşten) uzak tutulur."

{ وَسَيُجَنَّبُهَا **}** *"Ondan (ateşten) uzak tutulur."* Uzaklaştırılır ve cehennem ateşinden engellenir.

{ الْاَتْقَى **}** *"İyiler ise."* Takvalı kişi.

اَلَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكّٰى ﴿١٨﴾

18- "Malını hayra verip temizlenen."

{ اَلَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ **}** *"Malını hayra verip."* Malını Allah yolunda veren. Âyette söz konusu edilen şahıs Ebûbekir es-Sıddık'tır.

{ يَتَزَكّٰى **}** *"Temizlenen."* Bununla Allah Teâlâ'nın rızasını isteyen.

وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزٰى ﴿١٩﴾

19- "Onun yanında, karşılığı verilecek hiçbir nimet yoktur."

{ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزٰى **}** *"Onun yanında, karşılığı verilecek hiçbir nimet yoktur."* Bu davranışı hiçbir kimseden karşılık görmek için işlememiştir.

اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ﴿٢٠﴾

20- "O, ancak Yüce Rabbinin rızasını kazanmak için verir."

{اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى**}** *"O, ancak Yüce Rabbinin rızasını kazanmak için verir."* Bu davranışta bulunmasının yegane nedeni her şeyden yüce olan en yüce Rabbinin rızasını talep etmektir.

وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

21- "Elbette ileride kendisi de hoşnut olacaktır."

{وَلَسَوْفَ يَرْضٰى**}** *"Elbette ileride kendisi de hoşnut olacaktır."* Razı oluncaya kadar sevap ve keramet kendisine verilecektir. Bu şahıs Ebûbekir es-Sıddık ve ashabıdır.

سورة الضُّحٰي

93- DUHÂ SÛRESİ

Kendisinde "Duhâ"nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 11, sözcük sayısı 40 ve harf sayısı da 102'dir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالضُّحٰى ﴿١﴾

1- "Yemin olsun, kuşluk vaktine."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Duhâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالضُّحٰى **}** *"Yemin olsun, kuşluk vaktine."* Diyor ki, Allah Teâlâ gündüzün bütününe yemin etmiştir.

وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ﴿٢﴾

2- "Sükûna erdiği zaman geceye ki."

{ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى **}** *"Sükûna erdiği zaman geceye ki."* Kararmaya başlayıp zifiri karanlığa dönüştüğünde.

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ﴿٣﴾

3- "Rabbin seni terk etmedi ve sana darılmadı!"

{ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى **}** *"Rabbin seni terk etmedi ve sana darılmadı."* Rabbin sana vahyetmeye başladığından beri seni terk etmiş değildir.

Seni sevdiğinden beri sana kızmadı. Bundan dolayı bu kasem olmuştur. Bu âyetler, Allah Teâlâ'nın istisnayı terk etmesi nedeniyle Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e vahiy göndermediği 15 gecelik sürenin ardından inmiştir. Müşrikler "Rabbi O'nu terk etti ve O'na darıldı" demişlerdi.

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ﴿٤﴾

4- "Şüphesiz ahiret senin için, dünyadan daha hayırlıdır."

{ وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى **}** *"Şüphesiz ahiret senin için, dünyadan daha hayırlıdır."* Diyor ki, ahiretin sevabı senin için dünyanın sevabından daha hayırlıdır.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ﴿٥﴾

5- "Pek yakında Rabbin sana verecek ve hoşnut olacaksın."

{ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ **}** *"Pek yakında Rabbin sana verecek."* Ahirette şefaatten sana verecektir.

{ فَتَرْضٰى **}** *"Ve hoşnut olacaksın."* Ta ki, sen de razı olasın. Allah Teâlâ daha sonra kendisine bahşettiği lütufları açıklamak üzere şöyle buyurdu:

اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَاٰوٰى ﴿٦﴾

6- "O, seni yetim bulup barındırmadı mı?"

{ اَلَمْ يَجِدْكَ **}** *"O, seni bulup."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ يَتِيمًا **}** *"Yetim."* Babasız ve annesiz.

{ فَاٰوٰى **}** *"Barındırmadı mı?"* Seni amcan Ebû Tâlib'in yanında sana barınacağın bir yer takdir etti ve o, sana baktı. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Evet, ey Cebrail" dedi. Cebrail de "Öyledir" dedi.

وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ﴿٧﴾

7- "Seni şaşırmış bulup yol göstermedi mi?"

{ وَوَجَدَكَ **}** *"Seni bulup."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ ضَآلًّا **}** *"Şaşırmış."* Sapkın bir kavmin arasında.

{ فَهَدٰى **}** *"Yol göstermedi mi?"* Sana peygamberlikle hidayet bahşetmedi mi? Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Evet, ey Cebrail" dedi. Cebrail de "Öyledir" dedi.

وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى ﴿٨﴾

8- "Seni yoksul bulup zengin etmedi mi?"

{ وَوَجَدَكَ **}** *"Seni bulup."* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ عَآئِلًا **}** *"Yoksul."* Yoksul.

{ فَاَغْنٰى **}** *"Zengin etmedi mi?"* Hazret-i Hatice'nin malıyla seni zengin kılmadı mı? Âyetin anlamı hakkında, "Sana verdiği şeyle seni razı kılmadı mı?" anlamına geldiği de söylenmiştir. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Evet, ey Cebrail" dedi. Cebrail de "Öyledir" dedi.

فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾

9- "Öyleyse sakın yetimi ezme."

{ فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تَقْهَرْ **}** *"Öyleyse sakın yetimi ezme."* Ona zulmetme ve onu hakir görme.

وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾

10- "El açıp isteyeni sakın azarlama."

{ وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ **}** *"El açıp isteyeni sakın azarlama."* Onu boş bir şekilde geri döndürme ve onu engelleme.

وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

11- "Rabbinin nimetini de şükranla an!"

{ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin nimetini de."* Peygamberlik ve İslam.

{ فَحَدِّثْ **}** *"Şükranla an!"* İnsanlara bunu anlat, onlara haber ver ve bunu onlara bildir.

سورة الشَّرْح

94- İNŞİRAH SÛRESİ

Kendisinde "İnşirah"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 27 ve harf sayısı da 103'tür.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ١

1- "Biz, senin göğsünü açıp genişletmedik mi?"

İbn Abbâs kendi isnadıyla İnşirah Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ **}** *"Biz, senin göğsünü açıp genişletmedik mi?"* Bu cümle Allah Teâlâ'nın "Seni yoksul bulup zengin etmedik mi?" cümlesine atfedilmiştir. Allah Teâlâ bunun üzerine şöyle buyurdu: "*Biz senin açıp genişletmedik mi?*", ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! "*Göğsünü*", kalbini İslam'a.

Diyor ki, kalbini misak günü marifet, anlayış, yardım, akıl, yakin ve bunun dışındaki diğer şeylerle yumuşatmadık mı?

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kalbini peygamberlikle genişletmedik mi? Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Evet" dedi. O da "Öyledir" dedi.

وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ٢

2- "Yükünü senin üzerinden alıp atmadık mı?"

{وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ**}** *"Yükünü senin üzerinden alıp atmadık mı?"* Günahını senden kaldırmadık mı?

اَلَّذِيْٓ اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾

3- "Belini büken."

{اَلَّذِيْٓ اَنْقَضَ ظَهْرَكَ**}** *"Belini büken."* Sırtına ağırlık veren, yani günahlar. Âyetin, "Peygamberlikle belin büküldü" anlamına geldiği de söylenmiştir. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Evet" dedi. O da "Öyledir" dedi.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾

4- "Senin şanını yüceltmedik mi?"

{وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ**}** *"Senin şanını yüceltmedik mi?"* Ben zikredildiğim gibi, senin de ezanda, duada ve şehadet çağrısında sadan yükseltilmedi mi? Bu soruya karşılık Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Evet" dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine yoksulluk ve şiddet karşısında tesliyet vermek kastıyla şöyle buyurdu:

فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾

5- "Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!"

{فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا**}** *"Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!"* Şiddetle birlikte bir genişlik/bolluk.

اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾

6- "Gerçekten her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!"

{اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا**}** *"Gerçekten her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!"* Şiddetle birlikte bir genişlik/bolluk. İki kolaylık arasında bir zorluk zikredildi.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿٧﴾

7- "Öyleyse sen, boş kaldığında, hemen yeni bir işe koyul."

{فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ**}** *"Öyleyse sen, boş kaldığında, hemen yeni bir işe koyul."* Gaza, cihad ve savaştan ayrıldığında. İbadette. Âyetin, "Farz namazı bitirdiğinde dua ile yorul" anlamına geldiği de zikredilmiştir.

وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

8- "Ve yalnız Rabbine yönel."

{وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ**}** *"Ve yalnız Rabbine yönel."* İhtiyaçlarını Rabbine yücelt.

سورة التّين

95- TÎN SÛRESİ

Kendisinde "Tîn"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 34 ve harf sayısı da 150'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ١

1- "Yemin olsun, incire, zeytine."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tîn Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ **}** *"Yemin olsun, incire, zeytine."* Allah Teâlâ sizin şu bildiğiniz incire, sizin bildiğiniz yemini etmektedir. Tîn ve Zeytun'un Şamda iki mescid olduğu da söylenmiştir. Şam'da iki dağ olduğu da söylenmiştir. Tîn'in Beytü'l-Mukaddes'in üzerinde bulunduğu dağ olduğu da söylenmiştir. Zeytun ise Dımeşk'in üzerinde bulunduğu dağdır.

وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾

2- "Sîna Dağı'na."

{وَطُورِ سِينِينَ**}** *"Sîna Dağı'na."* Sebir Dağı'na yemin ederim ki. Bu dağ Allah Teâlâ'nın Hazret-i Musa ('aleyhi's-selâm) ile üzerinde konuştuğu dağdır. Tûr, Nabtice dağ anlamına gelmektedir. Sinîne ise güzel ağaç anlamına gelmektedir.

وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِينِ ﴿٣﴾

3- "Ve şu güvenli beldeye ki."

{وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِينِ**}** *"Ve şu güvenli beldeye ki."* Şu beldeye, kendisine sığınan kimseye saldırılmaktan güvenilir kılan Mekke beldesine yemin ederim ki.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِيٓ اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾

4- "Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık."

{لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ**}** *"Biz insanı yarattık."* Kâfir Velid ibn Muğire'yi. Söz konusu şahsın Kelde ibn Üseyd olduğu da söylenmiştir:

{فِيٓ اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ**}** *"En güzel bir biçimde."* Diyor ki, en itidalli bir yaratılış içinde yarattım. Bundan dolayı bu yemin olmuştur.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾

5- "Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik."

{ثُمَّ رَدَدْنَاهُ**}** *"Sonra onu indirdik."* Ahirette.

{اَسْفَلَ سَافِلِينَ**}** *"Aşağıların aşağısına."* Yani cehennem ateşine.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Biz insanı yarattık*", yani âdemoğlunu. "*En güzel bir biçimde*", gençliğine ulaştığında en güzel surete dönüşmüş olur. "*Sonra onu aşağıların aşağısına*

indirdik", ömrün en kötü, en fena çağına. Bundan sonra gençliğinde ve kuvvetlilik döneminde işlemiş olduğu amel hariç hiçbir hasene yazılmaz.

إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ٦

6- "Ancak iman edip sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Onlar için eksilmeyen sürekli bir ecir vardır."

{ إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"Ancak iman edip... bunun dışındadır."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{ وَعَمِلُواالصَّالِحَاتِ **}** *"Sâlih amel işleyenler."* Kendileriyle Rableri arasında taatleri yerine getirenler.

{ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ **}** *"Onlar için eksilmeyen sürekli bir ecir vardır."* Eksiltilmeksizin ve bulandırılmaksızın. Yaşlılıktan ve ölümden sonra haseneler onlar için akar.

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ٧

7- "Artık ceza günü konusunda seni bundan sonra kim yalanlayabilir?"

{ فَمَا يُكَذِّبُكَ **}** *"Artık seni kim yalanlayabilir?"* Ey Velid ibn Muğire. Âyetin, Kelde ibn Üseyd hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Âyetin, "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) seni kim yalanlayabilir?" anlamına geldiği de söylenebilir.

{ بَعْدُ **}** *"Bundan sonra."* Senin için zikrettiğim insanların bu dönüşümünün ardından. Yani gençlikten, yaşlılıktan, dirilişten ve ölümden. Âyetin, "Ey Kelde ve ey Velid ibn Muğire seni yalanlamaya götüren kimdir?" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِالدِّينِ **}** *"Ceza günü konusunda."* Kıyâmet gününün hesabı.

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِيْنَ ﴿٨﴾

8- "Allah hüküm verenlerin en üstünü değil midir?"

{ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِيْنَ **}** *"Allah hüküm verenlerin en üstünü değil midir?"* Adaletlilerin en adili değil midir? Ölümden sonra ey Velid seni diriltmek konusunda faziletlilerin en faziletlisi değil midir?

سورة الْعَلَقِ

96- ALAK SÛRESİ

Kendisinde "Alak"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 19, sözcük sayısı 72 ve harf sayısı da 122'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾

1- "Yaratan Rabbinin adıyla oku."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Alak Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اِقْرَاْ **}** *"Oku."* Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'ı oku. Bu sûre Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ın indirdiği ilk sûredir.

{ بِاسْمِ رَبِّكَ **}** *"Rabbinin adıyla."* Rabbinin emriyle.

{ الَّذِي خَلَقَ **}** *"Yaratan."* Mahlukatı yaratan.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾

2- "O, insanı bir kan pıhtısından yarattı."

{ خَلَقَ الْاِنْسَانَ **}** *"O, insanı yarattı."* Yani âdemoğlunu.

{ مِنْ عَلَقٍ **}** *"Bir kan pıhtısından."* Taze kandan. Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "Ey Cebrail neyi okuyayım?" diye sordu. Bunun üzerine Hazret-i Cebrail ('aleyhi's-selâm) sûrenin başından ilk dört âyeti okuyarak kendisine şöyle dedi:

اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ ﴿٣﴾

3- "Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir."

{اِقْرَاْ**}** *"Oku."* Kur'an'ı oku ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ**}** *"Rabbin en büyük kerem sahibidir."* Kulların cehaletini bağışlayıp sıgaya çekmeyen.

اَلَّذِيْ عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾

4- "O, kalemle yazmayı öğretendir."

{اَلَّذِيْ عَلَّمَ بِالْقَلَمِ**}** *"O, kalemle yazmayı öğretendir."* Kalemle yazı yazmayı.

عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾

5- "İnsana bilmediği şeyleri O öğretti."

{عَلَّمَ الْاِنْسَانَ**}** *"İnsana O öğretti."* Yani kalemle yazı yazmayı.

{مَا لَمْ يَعْلَمْ**}** *"Bilmediği şeyleri."* Bundan önce. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*İnsana O öğretti*", yani Hazret-i Âdem'e her şeyin isimlerini. "*Bilmediği şeyleri*", bundan önce bilmediği bütün şeylerin isimlerini.

كَلَّآ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى ﴿٦﴾

6- "(Okumamaktan) sakın! Gerçek şu ki, insan azar."

{كَلَّآ اِنَّ**}** *"(Okumamaktan) sakın! Gerçek şu ki."* Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{الْاِنْسَانَ**}** *"İnsan."* Yani kâfir insan.

{لَيَطْغٰى**}** *"Azar."* Böbürlenir, yiyecek, içecek, giyecek ve binek hususunda bir konumdan diğer bir üst konuma geçmeye çalışır.

اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى ﴿٧﴾

7- "Kendini yeterli görerek."

{ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى **}** *"Kendini yeterli görerek."* Mal aracılığıyla kendisini Allah Teâlâ'dan müstağni görür.

اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى ﴿٨﴾

8- "Ama dönüş mutlaka Rabbinedir!"

{ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ **}** *"Ama mutlaka Rabbinedir!"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ الرُّجْعٰى **}** *"Dönüş."* Ahirette varlıkların dönüşü.

اَرَاَيْتَ الَّذِي يَنْهٰى ﴿٩﴾

9- "Gördün mü şu men edeni?"

Ebû Cehil ibn Hişam hakkında şu âyeti kerime nazil oldu. Zira Ebû Cehil, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namazda iken O'nun boynunu ezmek istemişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ اَرَاَيْتَ الَّذِي يَنْهٰى **}** *"Gördün mü şu men edeni?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! [1]

عَبْدًا اِذَا صَلّٰى ﴿١٠﴾

10- "Namaz kılarken bir kulu."

{ عَبْدًا **}** *"Bir kulu."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

{ اِذَا صَلّٰى **}** *"Namaz kılarken."* Allah için namaza durduğunda.

اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى ﴿١١﴾

[1] (اَرَاَيْتَ) "Gördün mü?" Bu, şaşkınlık bildiren bir ifadedir.

11- "Gördün mü, ya o kul doğru yolda ise?"

{ اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى **}** *"Gördün mü, ya o kul doğru yolda ise?"* Hidayet üzere yani peygamberlik ve İslam olan.

اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى ﴿١٢﴾

12- "Yahut (insanlara) sakınmayı emrediyorsa."

{ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى **}** *"Yahut (insanlara) sakınmayı emrediyorsa."* Ve tevhidi emrediyorsa.[2]

اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿١٣﴾

13- "Gördün mü, o (engelleyen) kişi yalanlamış ve yüz çevirmişse?"

{ اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ **}** *"Gördün mü, o (engelleyen) kişi yalanlamış?"* Ki, o tevhidi yalanlayanı, yani Ebû Cehil'i.

{ وَتَوَلّٰى **}** *"Ve yüz çevirmişse."* İmandan yüz çeviren.[3]

اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى ﴿١٤﴾

14- "O, Allah'ın her şeyi görmekte olduğunu bilmiyor mu?"

---

2 (اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى) *"Gördün mü ya o doğru yol üzerinde ise yahut takvayı emretti ise?"* ilahî buyruğunda kastedilen kişi Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî'nin Katade'den rivayet ettiği haberde de bu şekilde geçmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 254.

3 Ferra bu âyetlerin anlamı hakkında şöyle demektedir: "Bir kulu namaz kılarken engelleyeni gördün mü? Üstelik o hidayet üzere olup, takvayı emreden birisi iken. Bu işten alıkoyan ise (hakkı) yalanlayıp, zikirden yüz çeviren bir kimse ise. Yani bu halde olan kimsenin durumundan daha çok hayret edilecek ne vardır?" Sonra da şöyle buyurmaktadır: "Vay ona! Ebû Cehil Allah'ın (her şeyi) gördüğünü bilmez mi? Yani onu görüp, işlediklerini bilmez mi? Bu (soru) hem takrir (gerçeği söyletmek), hem de azar anlamını ihtiva etmektedir." *Tefsir-i İbn Hibban*, c. 8, s. 494; *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, c. 20, s. 124. Bu tefsir eksik ve değiştirilmiş olarak Ferra'nın *Meâni'l-Kur'an*'ında da geçmektedir. c. 3, s. 278.

{ اَلَمْ يَعْلَمْ **}** *"O, bilmiyor mu?"* Ebû Cehil.

{ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى **}** *"Allah'ın her şeyi görmekte olduğunu."* Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e yaptığı davranışı.

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾

15- "Hayır! Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezse, mutlaka onu alnından yakalayıp (cehenneme) sürükleriz."

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ **}** *"Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezse."* Ebû Cehil Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e eziyet etmekten tevbe etmezse.

{ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ **}** *"Mutlaka onu alnından yakalayıp (cehenneme) sürükleriz."* Alnından yakalayacağız. Nasiye başın ön bölümüdür.[4]

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾

---

[4] a) Ebû Cehil, kuvveti ve kavmi arasındaki konumuyla böbürlenmiş ve gücüne dayanarak, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i tehdit edip "Sen kuşkusuz biliyorsun ki burada benim meclisimden daha kalabalık bir meclis bulunmamaktadır" demişti.
Allah Teâlâ, âyette söz konusu edilen kâfiri (Ebû Cehil'i) sapıklığında devam etmesi halinde bu tavrından engellemek üzere (كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ) "*Sakınsın! Eğer vazgeçmezse -andolsun ki- şiddetle yakalayıp çekeriz alnından*" buyurmaktadır. Yani onun alnından çekeriz de kıyâmet gününde cehennem ateşine sürükleriz. Nitekim Allah Teâlâ Rahmân Sûresi'nde şöyle buyurmaktadır: (يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰيهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْاَقْدَامِ) "*...alınlarından ve ayaklarından yakalanacak.*" (55/er-Rahmân/41)

b) Ayette geçen (سفع) sözcüğü, şiddetle çekmek anlamına gelmektedir. 'Sefee bi-nâsiyeti feresihi' denilir. Atın alnından çekme kastedilir.
Şair Amr ibn Madikerîb şöyle demektedir:
"Kavmün izâ kesüre's-siyâhu reeytehüm mâ beyne melceme mehrihî ev sâfiun/ Öyle bir toplulukturlar ki, onlar (savaş için) yüksek sesle bağırmalar çoğaldı mı, görürsün onların kimisi tayına gem vurmuş, kimisi (atının perçemini) şiddetle yakalayıp, çekmiş."

(نَاصِيَة) sözcüğü, alındaki saç anlamına gelmektedir. Saçın bulunduğu yere de kullanılmaktadr. *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 20, s. 120; *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 30, s. 186.

16- "O yalancı, o günahkâr alnından!"

{ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ **}** *"O yalancı, ... alnından!"* Allah'a yalan isnadında bulunan.

{ خَاطِئَةٍ **}** *"... o günahkâr."* Allah'a şirk koşan.[5]

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾

17- "O zaman çağırsın taraftarlarını."

{ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ **}** *"O zaman çağırsın taraftarlarını."* Kavmini ve meclisinin ehlini.[6]

سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾

18- "Biz de zebanileri çağırırız"."

{ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ **}** *"Biz de zebanileri çağırırız."* Yani cehennemin zebanilerini.[7]

---

5 (خَاطِئَة) sözcüğü, günahı kasıtlı olarak işleyen kimseyi ifade etmektedir. "Muhti" sözcüğü ise mübah davranışta bulunmayı kastedip harama düşen kimsedir. Muhti (kasıtlı günah işlemeyen ve hataya düşmeyen)'nin aksine, hati' olan kimse sorguya çekilmiştir. Alın sözcüğünün hati' sözcüğüyle nitelendirilmesi mübalağa içindir. Sanki, hati' bir alna sahip olan kimse yalan ve günahı işlemesinin şiddetinden dolayı onun her bir organı yalan söylemiş ve günah işlemiş gibi olmuştur. Bu, Allah Teâlâ'nın (وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ) "*Dilleri de yalan söyler.*" (16/en-Nahl/62) Buradaki isnat, mecazi bir isnattır. Bütüne ait olan bir şeyin cüze isnadıdır.

6 a) Allah Teâlâ bu inatçı kâfiri tehdit ederek (فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ) "*O halde çağırıversin meclisini*" buyurmaktadır. Yani güç gösteriminde bulunduğu kavmini aşiretini çağırsın. (سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ) "*Biz de zebanileri çağırıveririz.*" Yani onu ve topluluğunu yakalayıp sorguya çeksinler diye azap meleklerini çağırırız.
b) Zebani sözcüğü dilde insanları def eden anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ bu sözcüğü bundan sonraki âyette de tekrar etmiştir. Bu tekrar, kâfiri bu davranışından caydırmak ve engellemek içindir. Ta ki, hiçbir şekilde muradından bir şeyi elde edebileceği tamahına düşmesin.

7 a) İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namaz kılarken yanından Ebû Cehil gelerek: 'Ben sana bu işi yasaklamamış mıydım, ben sana bu işi yasaklamamış mıydım, ben sana bu işi yasaklamamış mıydım?' dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu

'aleyhi ve sellem) da ona sert bir şekilde cevap verdi. Bu sefer Ebû Cehil: 'Sen kuşkusuz biliyorsun ki, burada benim meclisimden daha kalabalık bir meclis bulunmamaktadır' dedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle (فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ) '*O halde çağırıversin meclisini, biz de zebanileri çağırıveririz*' buyruğunu indirdi."
Ebû İsa Tirmizî der ki: "Bu hadis, hasen, garip, sahih bir hadistir. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Alak Sûresi, 3349 nolu hadisler.
Bu hadisi İmam Ahmed, Ebû Halid el-Ahmer kanalıyla bu isnadla tahric etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 256.
Bu hadisin isnadında Ebû Said el-Eşecc, Ebû Halid, Dâvûd ibn Ebî Hind ve İkrime bulunmaktadır.
Dâvûd ibn Ebî Hind ile İkrime'nin tercüme-i halleri önceden geçmişti. Her ikisi de sikadır. Ancak Dâvûd, ömrünün son demlerine yanılgıya düşmüştü.
Ebû Said el-Eşecc, Abdullah ibn Said ibn Husayn el-Kindî: Sikadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 419, 342 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 91, 2777 nolu madde
Ebû Halid; Süleyman ibn Hibban el-Ezdî: Sâduktur. Bazen hata eder. *Et-Takrib*, c. 1, s. 323, 425 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 392, 2101 nolu madde.
Buna göre, hadisin senedindeki ravi zinciri Ebû Halid el-Ahmer dışındakiler sikadır. Söz konusu şahıs ise hataya düşmekle itham edilmiştir. Hadisin isnadı da muttasıldır. Ravilerin hepsi hadisi birbirinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 236, 410 nolu madde; c. 4, s. 181, 313 nolu madde, c. 3, s. 204, 388 nolu madde.
b) İmam Tirmizî İkrime'den, rivayetine göre; "*Biz de zebanileri çağırıveririz*" buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: "Ebû Cehil dedi ki: 'Andolsun eğer Muhammed'i namaz kılarken görecek olursam, onun boynunu çiğneyeceğim.' Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Eğer böyle bir şey yapsa, hiç şüphesiz melekler herkesin gözü önünde onu yakalayacaktır' diye buyurdu."
Ebû İsa (Tirmizî) dedi ki: "Bu hasen, sahih, garib bir hadistir. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Alak Sûresi, 3348 nolu hadis.
Bu hadisin isnadında Abd ibn Humeyd, Abdürrezzak, Mamer, Abdülkerim el-Cezerî ve İkrime bulunmaktadır. Bu hadisin isnadı sahihtir. İsnad zincirindeki bütün raviler sikadır. Bu ravilerin tercüme-i halini önceden zikretmiştik.
Bu hadisi İmam Buhârî, Abdurrezzak kanalından bu isnad ile tahric etmiştir. Ancak rivayette âyetin nüzulü bulunmamaktadır. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Alak Sûresi, 4958 nolu hadis.
Taberî de bu hadisi çeşitli kanallardan İbn Abbâs'tan ve Ebû Hüreyre'den tahric etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 255-6.
c) İmam Müslim, Ebû Hüreyre'den rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Ebû Cehil şöyle demiş: 'Muhammed sizin aranızda yüzünü ağartıp geziyor mu?' 'Evet' demişler. O: 'Lat ve Uzza'ya andolsun ki, şayet onun bu şekilde namaz kıldığını görürsem, boynunu ezerim veya yüzünü toprağa sürerim.'"
Ravi der ki: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namaz kılarken Ebû Cehil O'nun yanına boynunu tepelemek üzere geldi." Ebû Hüreyre der ki: "Ebû Cehil'in herhangi bir şey yaptığı görülmedi, yalnızca topuklarının üstünden geri dönüp, eliyle kendisini koruyordu."

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

19- "Hayır! Sakın ona boyun eğme! Allah'a secde et ve yaklaş!"

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ لَا تُطِعْهُ **}** *"Sakın ona boyun eğme!"* Sana Rabbin için namaz kılmama konusunda Ebû Cehil'in emrettiği şeyde Ebû Cehil'e boyun eğme.

{ وَاسْجُدْ **}** *"Allah'a secde et."* Rabbine secde et.

{ وَاقْتَرِبْ **}** *"Ve yaklaş!"* Secde ile O'na yaklaş.[8]

Ebû Hüreyre der ki: "Ebû Cehil'e; 'Ne oldu sana?' denildiğinde, dedi ki: 'Doğrusu benimle O'nun arasında ateşten bir hendek vardı, dehşet ve kanatlar doluydu.'" Müslim, Kitab-ü Sıfati'l-Kıyâmet, "*Sakın! Çünkü insan gerçekten azar*" ilahî buyruğu bâbı. 2797 nolu hadis.

d) Tirmizî'den aktardığımız ilk rivayette geçtiği üzere, Ebû Cehil, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i namaz kılmaktan engellemeye çalışmaktadır. Daha sonra Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i namaz kılarken gördüğünde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in mübarek boyunlarını çiğnemeye yeltendi. Ancak Allah Teâlâ onun bu eylemini ilahî bir yardımla engelledi. O da kavmine gördüğü şeyden korkmuş olarak döndü.

e) Allah Teâlâ bu âyetleri, bu ahmak kâfiri kınamak, cehaletini ve sapıklığını açıklamak üzere indirdi. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

(اَرَاَيْتَ الَّذِي يَنْهٰى عَبْدًا اِذَا صَلّٰى اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى)

"*Gördün mü şu men edeni, namaz kılarken bir kulu (Peygamber'i namazdan)? Gördün mü, ya o (Peygamber) doğru yolda olur, yahut takvâyı emrediyorsa? Ne dersin o (meneden, Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa! (Bu adam) Allah'ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi!*" (96/el-Alak/9-14)

8 a) Bu âyetteki (كَلَّا)nın muhatabı hem Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) olabilir hem de âyetlerde söz konusu edilen inatçı kâfir olabilir. İnatçı kâfir için söz konusu ise bu durumda "kellâ" ret içindir. Âyetin anlamı, "Ey inkârcı kâfir durum senin sandığın gibi değildir" olur.

Ancak tefsirde, İbn Abbâs muhatabı Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) olarak takdir etmiş ve âyete buna göre anlam vermiştir. "Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!"

b) (لَا تُطِعْهُ) "*Ona itaat etme.*" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Ona itaat etme. Zira o, sapkınlık ve azgınlığa davet etmektedir.

c) (وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ) "*Secde et ve yaklaş.*" Allah için secde edişine devam et. İbadetinle O'na yaklaş. Düşmanlarının tuzaklarına karşı tasalanma. Zira Allah azze ve celle seninle birliktedir.

سورة الْقَدْرِ

97- KADİR SÛRESİ

Kendisinde "Kadr"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 5, sözcük sayısı 30 ve harf sayısı da 121'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

إِنَّآ أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾

1- "Biz, onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kadir Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِنَّآ أَنْزَلْنَاهُ **}** *"Biz, onu (Kur'an'ı) indirdik."* Diyor ki, Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı Kur'an'la bir defada toptan dünya semasındaki yazıcı meleklere indirdik.

{ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ **}** *"Kadir gecesinde."* Hüküm ve kaza gecesinde. Âyetin, "Bağışlanma ve rahmet ile mübarek kılınmış bir gecede" anlamına geldiği de söylenmiştir. Kur'an-ı Kerim bundan sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bölüm bölüm indirilmiştir.[1]

---

1 a) Abdürrezzak, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Ömer ibn Hattab, Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabını çağırıp onlara Kadir Gecesi'ni sual etti. Onlar son on gün üzerinde icma ettiler." İbn Abbâs der ki: "Ben Ömer'e; 'Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğunu çok iyi biliyorum veya zannediyorum' dedim. Ömer dedi ki: 'Hangi gecedir o?' Ben, 'Son on günde geçen yedinci veya kalan yedinci gecedir' dedim. Ömer dedi ki:

'Bunu nereden öğrendin?'" İbn Abbâs der ki: "Ben; Allah yedi gök, yedi yer ve yedi gün yaratmıştır. Ay yedi üzerinde döner. İnsan yediden yaratılmıştır, yediden yer, yediye secde eder. Allah'ın evini tavaf yedi keredir, taş atmak yedidir... ve daha birçok şeyleri zikretmiştir." Ömer ibn Hattab dedi ki: "Bizim akledemediğimiz bir konuda sen aklını çalıştırdın."

Katade, İbn Abbâs'tan fazla olarak yedi yer ifadesinden sonra, işte Allah Teâlâ'nın (فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَعِنَبًا وَقَضْبًا) "*Bu suretle orada ekinler bitirdik, üzümler, yoncalar*" (80/Abese/27-28) buyruğu budur, sözünü ekler. *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü's-Sıyam, Kadir Gecesi, Bâbı, 7679 nolu hadis.

Bu hadisi Taberânî, Abdürrezzak kanalıyla bu isnad ile rivayet etmiştir. *El-Mucemü'l-Kebîr*, c. 10, s. 322.

Bu haberin isnadında Mamer, Katade, Asım ve İkrime bulunmaktadır. Bu şahısların bütününün tercüme-i halini önceden sunmuştuk. Bütünü de sika kişiler idiler. İsnad zincirindeki raviler haberi birbirinden dinlemiş olduklarından dolayı haber de muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 10, s. 243 439 nolu madde; c. 8, s. 351, 635 nolu madde; c. 5, s. 42, 73 nolu madde.

Hâfız İbn Kesir ise bu hadis hakkında şu değerlendirmede bulunur: "Bu hadisin isnadı sağlam ve kuvvetli olmakla beraber, metni gerçekten garîbdir. Allah en iyisini bilendir." *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 565.

b) (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ) "*Doğrusu, Biz, onu Kadr gecesinde indirdik.*" Yani Kur'an'ı Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına bir defada indirdik. Daha sonra Kur'an peşi sıra bölüm bölüm indirilmeye devam etti.

Nitekim Ebû Hâkim en-Nîsâbûrî'nin "*Doğrusu, biz, onu Kadir Gecesi'nde indirdik*" ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği şu haber de bunu desteklemektedir: "Kur'an Kadir Gecesi'nde bir defadan dünya semâsına indirildi. Dünya semâsı yıldızların yeri idi. Allah Teâlâ onu Peygamberine peşi sıra indirdi. Allah Teâlâ (وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا) '*İnkâr edenler: 'Kur'an O'na bir defada topluca indirilmeli değil miydi?' dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.*' buyurdu." (25/el-Furkan/32)

Hâkim bu haberin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak onların bu haberi tahric etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Kadir Sûresi.

c) Kadir Gecesi'nin hangi gece olduğu konusunda bir çok hadis tahric edilmiştir. Buhârî ve Müslim'in Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettikleri şu haber bunlardandır: "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: '*Kadir Gecesi(nin hangi gece olduğu) bana gösterildi, sonra onu unuttum. O halde kadir gecesini son on günde arayın. Onu son on günün tekli gecelerinde arayın.*'"

İmam Buhârî'nin Ümmü'l-Mü'minin Aişe'den rivayet ettiği şu hadis de bunlardandır: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: '*Kadir Gecesi'ni ramazan ayının son on gecesinin tekli gecelerinde araştırınız.*'" Buhârî,

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾

2- "Kadir gecesi nedir, sen bilir misin?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ **}** *"Sen bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ona ta'zim olarak.

{ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ **}** *"Kadir gecesi nedir?"* Kadir gecesinin fazileti nedir?

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾

3- "Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır!"

Daha sonra faziletini açıklayarak şöyle buyurdu:

{ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ **}** *"Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır."* Kadir gecesinde amel ediş, içinde kadir gecesini barındırmayan bin aydan daha faziletlidir.

تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ ﴿٤﴾

4- "O gecede melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle, her bir iş için iner de iner."

{ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ **}** *"Melekler ve Ruh, iner de iner."* Cebrail ('aleyhi's-selâm) onlarla birlikte.

{ فِيهَا **}** *"O gecede."* Kadir gecesinin başında.

{ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ **}** *"Rablerinin izniyle, her bir iş için."* Rabblerinin emriyle.

Kitab-ü Fadli Leyleti'l-Kadri, 3. Bâb. 2017 ve 2018 nolu hadis; Müslim, Kitabü's-Sıyam, 1167 nolu hadis.

Hâfız İbn Hacer âlimlerin bu konudaki görüşlerini aktardıktan sonra şöyle der: "Bu görüşlerin en tercih edileni ramazan ayının son on günündeki tekli gecelerde olmasıdır. Bu konudaki hadislerden de anlaşıldığı gibi, bu görüş intikal olmuştur." *Fethü'l-Bâri*, c. 4, s. 266.

سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ٥

5- "O gece, tanyeri ağarıncaya kadar esenlik doludur."

{ سَلَامٌ **}** *"Esenlik doludur."* Diyor ki, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ümmetinden namaz ve oruç ehline bu gecede selam verirler. Âyetin, "Her emirden selam", anlamına geldiği de söylenmiştir. Diyor ki, "Bu gece her türlü afetten selam" vardır.

{ هِيَ **}** *"O gece."* Diyor ki, fazlı ve bereketi.

{ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ **}** *"Tanyeri ağarıncaya kadar."* Yani sabaha kadar.

سورة الْبَيِّنَةِ

98- BEYYİNE SÛRESİ

Kendisinde "Beyyine"nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 35 ve harf sayısı da 149'dur.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾

1- "Kitap ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar (küfürden) ayrılacak değillerdi."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Beyyine Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ **}** *"Kitap ehlinden inkâr edenler... değillerdi."* Yani Yahudiler ve Hıristiyanlar.

{ وَالْمُشْرِكِينَ **}** *"Ve müşriklerden."* Arap müşrikleri.

{ مُنْفَكِّينَ **}** *"(Küfürden) ayrılacak."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i, Kur'an'ı ve İslam'ı inkâr üzere ikamet etmekten.

{ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ **}** *"Kendilerine apaçık delil gelinceye kadar."* Kendi kitaplarındaki Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarında geçenlerin açıklamaları.

رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾

2- "(Bu apaçık delil), Allah tarafından gönderilen tertemiz sayfaları okuyan bir peygamberdir."

{ رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ **}** *"(Bu apaçık delil), Allah tarafından gönderilen bir peygamberdir."* Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

Ayetin bir başka yorumu da vardır: "*Kitap ehlinden inkâr edenler... değillerdi*" Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) gelişinden önce Abdullah ibn Selam ve ashabı misali. "*Müşriklerden*", Allah'a şirk koşanlardan, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gelişinden önce Ebûbekir ve ashabı gibi. "*(küfürden) ayrılacak*", küfür ve şirkten vazgeçecek. "*Kendilerine apaçık delil gelinceye kadar*", yani kendilerine apaçık kanıtlar. "*Allah tarafından gönderilen bir peygamber*", yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ يَتْلُوا صُحُفًا **}** *"Sayfaları okuyan."* Onlara kitapları okuyan.

{ مُطَهَّرَةً **}** *"Tertemiz."* Şirkten arındırılmış.

فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾

3- "Ve içinde en doğru hükümlerin bulunduğu."

{ فِيهَا كُتُبٌ **}** *"Ve içinde bulunduğu."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sayfalarında.

{ قَيِّمَةٌ **}** *"En doğru hükümlerin."* Kendisinde herhangi bir eğriliğin bulunmadığı dosdoğru, adil bir yol ve din.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾

4- "Ancak kitap verilenler, kendilerine o apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler."

{وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ**}** *"Ancak kitap verilenler, ayrılığa düştüler."* Kendilerine Tevrat verilenler, yani Kab ibn Eşref ve ashabı, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem), Kur'an ve İslam hakkında ihtilafa düştüler.

{إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ**}** *"Kendilerine o apaçık delil geldikten sonra."* Kendi Kitaplarında Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in niteliklerine ve özelliklerine ilişkin şeylerin açıklanması.

وَمَآ أُمِرُوٓا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾

5- "Oysa kendilerine, dini yalnız Allah'a hâlis kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. İşte sağlam din budur."

{وَمَآ أُمِرُوٓا**}** *"Oysa kendilerine, emrolunmuştu."* Kitapların bütününde.

{إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ**}** *"Allah'a kulluk etmeleri."* Allah Teâlâ'yı birlemeleri.

{مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ**}** *"Dini yalnız Allah'a hâlis kılarak."* Tevhid ile.

{حُنَفَآءَ**}** *"Ve hanifler olarak."* Müslümanlar olarak.

{وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ**}** *"Namaz kılmaları."* Tevhidden sonra beş vakit namazı kılmakla.

{وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ**}** *"Ve zekât vermeleri."* Bundan sonra da mallarının zekâtlarını vermekle. Sonra yine tevhidi zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَذٰلِكَ **}** *"İşte budur."* İşte tevhid.

{ دِينُ الْقَيِّمَةِ **}** *"Sağlam din."* Kendisinde herhangi bir eğriliğin bulunmadığı dosdoğru hak din. Burada geçen "ha" harfi, sûrenin kafiyesi içindir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*İşte budur*", tevhid. "*Sağlam din*", meleklerin dini. Sağlam dinin hanif dini olduğu da söylenmiştir. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın milleti olarak da yorumlanmıştır.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا اُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ٦

6- "Kitap ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, içinde sürekli olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte onlar, halkın en şerli olanlarıdır."

{ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ **}** *"Kitap ehlinden inkâr edenler,"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i ve Kur'an'ı.

{ وَالْمُشْرِكِينَ **}** *"Ve müşriklerden."* Allah'a ortak koşan yani Mekke ehlinin müşrikleri.

{ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا **}** *"İçinde sürekli olarak kalacakları cehennem ateşindedirler."* Cehennemde kalıcıdırlar. Ölmezler ve çıkartılmazlar.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"İşte onlar."* Bu nitelikteki kimselere.

{ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ **}** *"Halkın en şerli olanlarıdır."* Mahlukatın en şerlileridir.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ٧

7- "İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar ise halkın en hayırlı olanlarıdır."

{ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا **}** *"İman edip ... gelince,"* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a iman eden Abdullah ibn Selam ve ashabı, Hazret-i Ebûbekir ve ashabı gibi.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ **}** *"... sâlih ameller işleyenlere."* Kendileriyle Rableri arasında taatlerde bulunanlardır.

{ اُولٰٓئِكَ **}** *"Onlar ise."* İşte bu nitelikteki kimseler.

{ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ **}** *"Halkın en hayırlı olanlarıdır."* Mahlukatın en hayırlısıdır.

جَزَآؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

8- "Onların Rableri katındaki mükâfatı, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. Bütün bunlar Rabbinden korkanlar içindir."

{ جَزَآؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ **}** *"Onların Rableri katındaki mükâfatı."* Sevapları Rableri katındadır.

{ جَنَّاتُ عَدْنٍ **}** *"Adn cennetleridir."* Rahmânın maksurası, peygamberlerin ve mukarreb zâtların madenidir.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا **}** *"Altlarından akan."* Ağaçlarının, meskenlerinin ve odalarının altlarından.

{ الْاَنْهَارُ **}** *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt ırmakları akar.

{ خَالِدِينَ فِيهَآ **}** *"İçinde... olarak kalacakları."* Cennette ikamet etmektedirler, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ اَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ **}** *"Ebedi. Allah onlardan hoşnut olmuş."* İmanlarıyla ve amelleriyle.

{ وَرَضُوا عَنْهُ **}** *"Onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır."* Sevap ve keramet ile.

{ ذٰلِكَ **}** *"Bütün bunlar."* Cennetler ve bahçeler.

{ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ **}** *"Rabbinden korkanlar içindir."* Ebûbekir es-Sıddık ve ashabı, Abdullah ibn Selam ve ashabı gibi, Rabbini birleyen kimseler içindir.

سورة الزِّلْزَالِ

99- ZİLZÂL SÛRESİ

Kendisinde "Zilzâl"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 35 ve harf sayısı da 100'dür.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾

1- "Yer, o şiddetli sarsıntı ile sarsıldığı."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Zilzâl Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا **}** *"Yer, o şiddetli sarsıntı ile sarsıldığı,"* Yer çok şiddetli bir depremle sarsıldığında, yer çok şiddetli bir şekilde hareket ettiğinde, üzerindeki ağaçlar, dağlar ve yapılar kırıldığında.

وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ﴿٢﴾

2- "Yer, ağırlıklarını çıkarıp dışarı attığı."

{ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا **}** *"Yer, ağırlıklarını çıkarıp dışarı attığı."* Mallarını ve hazinelerini.

وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾

3- "Ve insan, 'Buna ne oluyor?' dediği zaman!"

{ وَقَالَ الْاِنْسَانُ **}** *"Ve insan dediği zaman!"* Yani kâfir.

{ مَا لَهَا **}** *"Buna ne oluyor?"* Görülecek dehşetten dolayı kendisinden taaccübe düşülerek.

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ﴿٤﴾

4- "İşte o gün yer, bütün haberlerini anlatacaktır."

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"İşte o gün."* O gün yer sarsılacaktır.

{ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا **}** *"Yer, bütün haberlerini anlatacaktır."* Üzerinde işlenmiş bulunan hayır ve şer amellerini haber verecektir.

بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ﴿٥﴾

5- "Rabbinin kendisine bildirmesiyle."

{ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا **}** *"Rabbinin kendisine bildirmesiyle."* Konuşma konusunda kendisine izin verecektir.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾

6- "O gün insanlar, yaptıklarının (karşılığı) kendilerine gösterilmesi için, bölük bölük gelirler."

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"O gün."* Yer o gün konuşacaktır.

{ يَصْدُرُ **}** *"Gelirler."* Döner.

{ النَّاسُ اَشْتَاتًا **}** *"İnsanlar, bölük bölük."* Fırka fırka. Bir fırka cennettedir ki, bunlar mü'minlerdir. Diğer fırka ise cehennemdedir, bunlar da kâfirlerdir.

{ لِيُرَوْا **}** *"(Karşılığı) kendilerine gösterilmesi için."* Gösterilmesi için.

{ اَعْمَالَهُمْ **}** *"Yaptıklarının."* Üzerinde işledikleri hayır ve şerri.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾

7- "Artık her kim zerre miktarı bir hayır işlemişse onu görecek."

Daha sonra az hayra karşılık ecir görmeyecekleri ve az şerri de günah olarak değerlendirmeyen bir kavim hakkında şu âyetler nazil olarak onları az hayır işlemeye özendirdi ve az şerden de kaçınmaya teşvik ederek şöyle buyurdu:

{فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا**}** *"Artık her kim zerre miktarı bir hayır işlemişse."* Karıncadan daha küçük olan küçük bir karınca ağırlığınca.

{يَرَهُ**}** *"Onu görecek."* Kitabında. Onu sevindirecek. Âyetin, "Mü'min ahirette amelini görür, kâfir de amelini dünyada görür" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

8- "Kim de zerre miktarı bir kötülük yapmışsa, onu görecek."

{وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا**}** *"Kim de zerre miktarı bir kötülük yapmışsa."* Bir karınca ağırlığınca.

{يَرَهُ**}** *"Onu görecek."* Onu kitabında görecek ve üzülecek. Âyetin, "Mü'min dünyada kötülüğünü görecek, kâfir de ahirette karşılığını görecek" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْعَادِيَاتِ

100- ÂDİYÂT SÛRESİ

Kendisinde "Âdiyât"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 11, sözcük sayısı 40 ve harf sayısı da 163'tür.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾

1- "Yemin olsun, soluk soluğa hızla koşanlara."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Âdiyât Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا **}** *"Yemin olsun, soluk soluğa hızla koşanlara,"* Bu Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Kinane oğullarına gönderdiği seriyedir. Bu seriyyeden beklediği haber gecikti. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) üzülmeye başladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine yemin ifadelerini kullanmak suretiyle haber vererek şöyle buyurdu: "*Yemin olsun, soluk soluğa hızla koşanlara*", Allah Teâlâ düşmana karşı nefes nefese koşan gazilerin atlarına kasem etmiştir.

فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾

2- "(Tırnaklarıyla) yerden ateş çıkaranlara."

{فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا**}** *"(Tırnaklarıyla) yerden ateş çıkaranlara."* Toynaklarıyla ateş çıkartanlardır. Yaktığı ateşi kimseye yarar sağlamayan Ebû Hebahib'in ateşi gibi, çıkardığı ateşiyle kimse yararlanamayan ateş çıkartıcı gibi.

Ebû Hebahib, bedevi bir Arap idi. İnsanların en cimrisi idi. Herkes uyumadıkça ekmek pişirmek ya da başka bir maksatla ateş yakmazdı. Herkes uyuduktan sonra da bir ateş yakardı. Birisi bu ateş dolayısı ile uyanacak olursa o ateşten istifade edilmesin diye hemen söndürüverirdi.

فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾

3- "Ansızın sabah baskını yapanlara."

{فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا**}** *"Ansızın sabah baskını yapanlara."* Sabah vakti baskın düzenleyenler.

فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا ﴿٤﴾

4- "Orada tozu dumana katanlara."

{فَأَثَرْنَ بِهِ**}** *"Orada katanlara."* Toynaklarıyla toz duman çıkartan atlar. Âyetin, "Düşmanlarıyla" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{نَقْعًا**}** *"Tozu dumana."* Toz toprak.

فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ﴿٥﴾

5- "Derken orada bir (düşman) topluluğunun ortasına dalanlara ki."

{فَوَسَطْنَ بِهِ**}** *"Derken orada ortasına dalanlara ki."* Düşmanlarının arasına.

{جَمْعًا**}** *"Bir (düşman) topluluğunun."* Düşman toplumunun.

Ayetlerin bir başka yorumu da bulunmaktadır: "*Yemin olsun, hızla koşanlara*", Allah Teâlâ Arafat'tan Müzdelife'ye dönmekte olan hacıların atlarına ve develerine kasem etmektedir. "*Soluk soluğa*", nefes nefese kalan. "*Tırnaklarıyla yerden ateş çıkaranlara*", Müzdelife'de ateş çıkartanlara. Yani onlar ateş çıkartırlar. "*Tırnaklarıyla yerden ateş çıkaranlara*", âyetinden kastın, amel bakımından kurtulanlar olduğu da söylenmiştir. Ki, bu amel hacdır.

"*Ansızın baskın yapanlar*", sabahleyin Müzdelife'den Mina'ya dönenler. Bunlar baskın yapanlardır.

"*Orada dumana katanlara*", yerde. "*Tozu*", toprak. "*Derken orada ortasına dalanlara ki*", düşmanlarının arasına. "*Bir düşman topluluğunun*", Allah Teâlâ bütün bu şeylere yemin etmektedir.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ٦

6- "İnsan, Rabbine karşı çok nankördür."

{إِنَّ الْإِنْسَانَ**}** *"İnsan."* Yani kâfir. Bu şahıs Kırat ibn Abdullah ibn Amr'dır. Ebû Hebahib olduğu da söylenmiştir.

{لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ**}** *"Rabbine karşı çok nankördür."* Rabbinin nimetine karşı çok nankördür. (لَكَنُودٌ) Sözcüğü Kindelilerin lehçesinde çok nankör anlamına gelmektedir. Kenud sözcüğünün Hadramevtlilerin lehçesinde Rabbine isyankâr anlamına geldiği de söylenmiştir.

Malik ibn Kinane oğullarının lehçesinde cimri anlamına geldiği de söylenmiştir.

Kenud'un, yardımı esirgeyen, kölesini aç bırakan, tek başına yiyen, başkasına vermeyen kimse olduğu da söylenmiştir.

وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ٧

7- "Şüphesiz buna kendisi de şâhiddir."

{ وَاِنَّهٗ عَلٰى ذٰلِكَ لَشَهِيدٌ **}** *"Şüphesiz buna kendisi de şâhiddir."* Allah onun yaptığını kuşkusuz muhafaza etmektedir.

وَاِنَّهٗ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾

8- "Doğrusu o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür!"

{ وَاِنَّهٗ **}** *"Doğrusu o."* Kurat.

{ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ **}** *"Mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür!"* Diyor ki, mala çok düşkündür.

اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾

9- "O bilmez mi ki, kabirlerde olanlar diriltilip dışarı atıldığı."

{ اَفَلَا يَعْلَمُ **}** *"O bilmez mi ki?"* Kurat. Ebû Hebahib olduğu da söylenmiştir.

{ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ **}** *"Kabirlerde olanlar diriltilip dışarı atıldığı."* Kabirlerde bulunan ölülerin çıkartıldığını.

وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾

10- "Göğüslerde bulunanlar derlenip ortaya konduğu zaman."

{ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ **}** *"Göğüslerde bulunanlar derlenip ortaya konduğu zaman."* Kalplerde bulunan hayır ve şerri, cömertlik ve cimriliği açıklar.

اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ ﴿١١﴾

11- "İşte o gün, Rableri onların her halinden haberdardır."

{ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ **}** *"Rableri onların her halinden."* Amellerini.

{ يَوْمَئِذٍ **}** *"İşte o gün."* Kıyâmet gününde.

{ لَخَبِيرٌ **}** *"Haberdardır."* Bilmektedir.

سورة الْقَارِعَةِ

101- KÂRİA SÛRESİ

Kendisinde "Kâria"nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 11,[1] sözcük sayısı 36 ve harf sayısı da 152'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلْقَارِعَةُ ١ مَا الْقَارِعَةُ ٢

1-2- "O büyük felâket! Nedir o büyük felâket?"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kâria Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَلْقَارِعَةُ*مَا الْقَارِعَةُ **}** *"O büyük felâket! Nedir o büyük felâket?"* Diyor ki, kıyâmet, nedir kıyâmet? Bununla onu dehşete düşürüyor. Kıyâmetin "Kâria" olarak isimlendirilmesi, kalpleri çarpmasından dolayıdır.

1 Metnin orjinalinde 8 âyet olarak zikr edilmektedir. Ancak biz bunu resmi mushafa göre düzelttik.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾

3- "O büyük felâketin ne olduğunu sen bilir misin?"

{ وَمَآ اَدْرٰيكَ **}** *"Sen bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا الْقَارِعَةُ **}** *"O büyük felâketin ne olduğunu."* O'na tazim olsun diye.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾

4- "O gün insanlar, yayılmış pervaneler gibi olur."

Daha sonra Kâria'nın ne olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ **}** *"O gün insanlar... olur."* İnsanlar birbirlerinin içinde dolaşırlar.

{ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ **}** *"Yayılmış pervaneler gibi."* Serilmiş, birbirinin içinde dolaşır.

(فَرَاش) Sözcüğü çekirge gibi yer ile gök arasında uçan şeylerdir.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾

5- "Dağlar atılmış renkli yün gibi olur."

{ وَتَكُونُ **}** *"Olur."* Olur.

{ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ **}** *"Dağlar atılmış renkli yün gibi."* Renkli pamuk, yün gibi.

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾

6- "İşte o gün, kimin tartılan ameli ağır gelirse."

{ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ **}** *"İşte o gün, kimin tartılan ameli ağır gelirse,"* Mizanda iyilikleri söz konusu edilen kişi mü'minlerdir.

فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾

7- "İşte o, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir!"

{ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ **}** *"İşte o, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir!"* Razı olunmuş olarak cennettedir. Kendi nefsi için ondan razı olmuştur.

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾

8- "Kimin tartılan ameli de hafif gelirse."

{ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ **}** *"Kimin tartılan ameli de hafif gelirse,"* Bu da kâfirdir.

فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾

9- "İşte onun anası da (Hâviye) uçurumdur."

{ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ **}** *"İşte onun anası da (Hâviye) uçurumdur."* Annesini barınak kılmıştır. Varacağı yer Hâviye'dir. Âyetin, "Başı üzere cehennem ateşine düşer" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾

10- "O (Hâviye'nin) ne olduğunu sen bilir misin?"

{ وَمَا أَدْرَاكَ **}** *"Sen bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا هِيَهْ **}** *"O (Hâviye'nin) ne olduğunu."* Onu ululamak içindir.

نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

11- "O, kızgın bir ateştir!"

Daha sonra Hâviye'nin ne olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ نَارٌ حَامِيَةٌ **}** *"O, kızgın bir ateştir!"* Sıcaklığı son raddeye ulaşmış.

سورة التَّكَاثُرِ

102- TEKÂSÜR SÛRESİ

Kendisinde "Tekâsür"ün zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 28 ve harf sayısı da 120'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾

1- "Çoklukla övünmek sizi oyaladı!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tekâsür Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ **}** *"Çoklukla övünmek sizi oyaladı!"* Diyor ki, kabile ve aşiretlerle övünüş sizi meşgul etti.

حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾

2- "Sonunda kabirleri ziyaret ettiniz."

{ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ **}** *"Sonunda kabirleri ziyaret ettiniz."* Bu âyet Abdumenaf oğulları ile Sehmoğulları hakkında inmiştir. Bunlar sayılarının çokluğu ile karşılıklı olarak öğündüler. Ancak Abdumenaf oğullarının pay itibariyle onlardan daha çok oldukları ortaya çıktı. Bunun üzerine Sehm oğulları "Cahiliyye döneminde taşkınlık bizi helak etti. Haydi dirilerimizi ve dirilerinizi ölülerimizi ve ölülerinizi

sayın" dediler. Bu nedenle belirtilen şeyi yerine getirdiler. Sehm oğulları onlardan daha çok çıktı. Sehm ve Abdumenaf oğulları hakkında âyetler nazil oldu. "*Çoklukla övünmek sizi oyaladı*", kabile ve aşiretlerle övünüş sizi meşgul etti. "*Sonunda kabirleri ziyaret ettiniz*", ta ki, sayı bakımından ölüleri zikrettiniz. Âyetin, "Mal ve evlad çokluğuyla övünüş sizi öyle meşgul etti ki, sonuçta vefat ettiniz ve kabir lere gömüldünüz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

3- "Hayır! Yakında bileceksiniz!"

{كَلَّا**}** *"Hayır!"* Bu onlara bir reddiyedir ve onlara yönelik bir tehdittir.

{سَوْفَ تَعْلَمُونَ**}** *"Yakında bileceksiniz."* Size kabirlerde ne yapılacağını.

ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4- "Hayır! Elbette yakında bileceksiniz!"

{ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ**}** *"Hayır! Elbette yakında bileceksiniz."* Ölüm anında size neler yapılacağını bileceksiniz.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾

5- "Gerçek öyle değil! Siz kesin bir bilgi ile bilmiş olsaydınız (böyle yapmazdınız)."

{كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ**}** *"Gerçek öyle değil! Siz bilmiş olsaydınız (böyle yapmazdınız)."* Kıyâmet gününde size neler yapılacağını bilseydiniz.

{عِلْمَ الْيَقِينِ**}** *"Kesin bir bilgi ile."* Kesin bir bilgi ile dünyada iken övünmezdiniz.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ٦

6- “Andolsun, siz cehennem ateşini mutlaka göreceksiniz!”

{ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ **}** *“Andolsun, siz cehennem ateşini mutlaka göreceksiniz!”* Kıyâmet gününde.

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ٧

7- “Yine andolsun, onu çıplak gözle mutlaka göreceksiniz.”

{ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ **}** *“Yine andolsun, onu çıplak gözle mutlaka göreceksiniz.”* Kesin bir bilgi ile. Kıyâmet gününde sizler ondan gaip değilsiniz.

ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ٨

8- “Sonra andolsun ki, o gün elbette nimetlerden sorguya çekileceksiniz!”

{ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ **}** *“Sonra andolsun ki, o gün elbette sorguya çekileceksiniz!”* Kıyâmet gününde.

{ عَنِ النَّعِيمِ **}** *“Nimetlerden.”* Yediğiniz, içtiğiniz, giyindiğiniz ve bunun dışındaki diğer nimetlerin şükründen.

سورة الْعَصْرِ

103- ASR SÛRESİ

Kendisinde "Asr"ın zikredildiği sûredir. Sûre Mekkîdir. Âyet sayısı 3, sözcük sayısı 14 ve harf sayısı da 68'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾

1- "Asra yemin olsun ki."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Asr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالْعَصْرِ **}** *"Asra yemin olsun ki."* Allah Teâlâ zamanın şiddetli olaylarına yemin etmiştir. Asr'ın ikindi namazı olduğu da söylenmiştir.

اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾

2- "İnsan gerçekten ziyan içindedir."

{ اِنَّ الْاِنْسَانَ **}** *"İnsan gerçekten."* Yani kâfir insan.

{ لَفِي خُسْرٍ **}** *"Ziyan içindedir."* Aldanış ve ceza içindedir. Ailesini kaybetmek ve cennetteki konumunu kaybetmekle. Âyetin, "Yaşlılık ve ölümün ardından amelinin eksilmesi konusunda insan ziyan içindedir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

3- "Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler, birbirine hakkı tavsiye edenler ve birbirine sabrı tavsiye edenler müstesnadır."

{إِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا**}** *"Ancak iman edip... müstesnadır."* Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ve Kur'an'a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ**}** *"Sâlih ameller işleyenler."* Kendileriyle Rableri arasında.

{وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ**}** *"Birbirine hakkı tavsiye edenler."* Tevhidi özendiren. Kur'an'ı özendiren anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ**}** *"Ve birbirine sabrı tavsiye edenler."* Allah Teâlâ'nın farizalarını yerine getirme, O'na masiyetten kaçınma, sıkıntılara ve musibetlere karşı sabır göstermeye özendirenler. Zira onlar böyle değildirler.

سورة الْهُمَزَة

104- HÜMEZE SÛRESİ

Kendisinde "Hümeze"nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 9, sözcük sayısı 84 ve harf sayısı da 161'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ١

1- "İnsanları arkadan çekiştirip kaş göz işaretiyle alay etmeyi âdet edinen kimselerin vay haline!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hümeze Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَيْلٌ **}** *"Vay haline!"* Şiddetli azap. Veyl'in cehennemde irin ve kandan oluşan bir vadi olduğu da söylenmiştir. Cehennemde bir kuyu olduğu da söylenmiştir.

{ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ **}** *"İnsanları arkadan çekiştirip kaş göz işaretiyle alay etmeyi âdet edinen kimselerin."* Yüzlerine karşı da eleştirip duran tenkid eden ve ağır sözler söyleyenlerdir. Bu âyet-i kerime Ahnes ibn Şüreyk hakkında nazil olmuştur. Âyetin Velid ibn Muğire el-Mahzumî hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Velid, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in arkasından O'nun gıybetini edip çekiştirir, yüzüne karşı da tenkid ederdi.

اَلَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾

2- "Mal toplayıp onu tekrar tekrar sayan."

{ اَلَّذِي جَمَعَ مَالًا **}** *"Mal toplayıp."* Dünyada.

{ وَعَدَّدَهُ **}** *"Onu tekrar tekrar sayan."* Malını sayan. Âyetin, "Develerini sayan" anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهٗٓ اَخْلَدَهُ ﴿٣﴾

3- "O, malının kendisini ebedi yaşatacağını sanır."

{ يَحْسَبُ **}** *"Sanır."* Kâfir sanmaktadır ki.

{ اَنَّ مَالَهٗٓ اَخْلَدَهُ **}** *"O, malının kendisini ebedi yaşatacağını."* Malının kendisini dünyada ebedi kılacağını.

كَلَّا لَيُنْۢبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾

4- "Hayır! Andolsun ki, o, Hutame'ye atılacaktır."

{ كَلَّا **}** *"Hayır!"* Bu malının kendisini dünyada ebedi kılmayacağına dair ona yönelik bir reddir.

{ لَيُنْۢبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ **}** *"Andolsun ki, o, Hutame'ye atılacaktır."* Atılacaktır.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾

5- "Hutame'nin ne olduğunu sen bilir misin?"

{ وَمَآ اَدْرٰىكَ **}** *"Sen bilir misin?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا الْحُطَمَةُ **}** *"Hutame'nin ne olduğunu."* Onun dehşetini yüceliğini anlatmak içindir. Daha sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e Hutame'yi açıklayarak şöyle buyurdu:

نَارُ اللّٰهِ الْمُوقَدَةُ ٦

6- "O, Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir ki."

{نَارُ اللّٰهِ الْمُوقَدَةُ} *"O, Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir ki."* Kâfirlere karşı tutuşturulmuş ateştir.

اَلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْئِدَةِ ٧

7- "Kalplerin içine işler."

{اَلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْئِدَةِ} *"Kalplerin içine işler."* Kalplere ulaşıncaya kadar her şeyi yer.

اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ٨

8- "Cehennemlikler o ateşin kapıları üzerlerine kapatılmıştır."

{اِنَّهَا} *"Cehennemlikler o ateşin."* Yani cehennem ateşi.

{عَلَيْهِمْ} *"Üzerlerine."* Kâfirlerin üzerine.

{مُؤْصَدَةٌ} *"Kapıları kapatılmıştır."* Kapatılmıştır.

فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ٩

9- "Uzatılmış sütunlara bağlı oldukları halde,'"

{فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ} *"Uzatılmış sütunlara bağlı oldukları halde,"* Tabakaları direklerle uzatılmıştır. Âyetin, "Derinliği çok uzaktır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْفِيلِ

105- FİL SÛRESİ

Kendisinde "Fil"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 5, sözcük sayısı 23 ve harf sayısı da 76'dır.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ ①

1- "Rabbinin fil sahiplerine neler yaptığını görmedin mi?"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fil Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَلَمْ تَرَ **}** *"Görmedin mi?"* Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kur'an'da sana haber verilmedi mi?

{ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ **}** *"Rabbinin neler yaptığını."* Rabbinin nasıl azap ettiğini ve nasıl helak ettiğini?

{ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ **}** *"Fil sahiplerine."* Beytullah'ı harap etmek isteyen Necaşi'nin kavmini.

اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ②

2- "Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?"

{ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ **}** *"Onların tuzaklarını... mı?"* Onların düzenlerini.

{ فِي تَضْلِيلٍ **}** *"Boşa çıkarmadı."* Boşa çıkarıp ziyana uğrattı.

وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ ﴿٣﴾

3- "Onların üstüne sürü sürü kuşlar gönderdi."

{ وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ **}** *"Onların üstüne gönderdi."* Onlara musallat etti.

{ طَيْرًا اَبَابِيلَ **}** *"Sürü sürü kuşlar."* Sürü sürü.

تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٤﴾

4- "(O kuşlar), onlara pişmiş tuğladan yapılmış taşlar atıyorlardı."

{ تَرْمِيهِمْ **}** *"(O kuşlar), onlara atıyorlardı."* Onların üzerine.

{ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ **}** *"Pişmiş tuğladan yapılmış taşlar."* Tuğla misali pişmiş çamur topraktan. Siccil'in şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dünya semasından.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَاْكُولٍ ﴿٥﴾

5- "Derken Allah onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi."

{ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَاْكُولٍ **}** *"Derken Allah onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi."* Kurdun yaprağı yediğinde kurtlanmış ekin yaprağı gibi.

سورة قُرَيْشٍ

106- KUREYŞ SÛRESİ

Kendisinde "Kureyş"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 4, sözcük sayısı 17 ve harf sayısı da 73'tür.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ١

1- "Kureyşe kolaylaştırdığı için."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kureyş Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ **}** *"Kureyşe kolaylaştırdığı için."* Diyor ki, Kureyş'e emret ki, tevhid üzere ülfet kursunlar. Âyetin, "Nimetimi Kureyş'e hatırlat ki, tevhide ülfet kursunlar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَآءِ وَالصَّيْفِ ٢

2- "Onlara kış ve yaz yolculuğunu kolaylaştırdığı için."

{ إِيلَافِهِمْ **}** *"Onlara kolaylaştırdığı için."* Onların kolaylaştırıldığı gibi.

{ رِحْلَةَ الشِّتَآءِ وَالصَّيْفِ **}** *"Kış ve yaz yolculuğunu."* Kış mevsiminde Yemen'e, yaz mevsiminde Şam'a.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yaz ve kış yolculukları Kureyş'e sıkıntılı gelmediği gibi tevhid de Kureyş'e sıkıntılı gelmez..

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾

3- "Onlar da şu evin Rabbine kulluk etsinler."

{ فَلْيَعْبُدُوا **}** *"Onlar da kulluk etsinler."* Kureyş birlesin.

{ رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِ **}** *"Şu evin Rabbine."* Şu Kâbe'nin Rabbini.

اَلَّذِيْٓ اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوْعٍ وَّاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

4- "Kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan."

{ اَلَّذِيْٓ اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوْعٍ **}** *"Kendilerini açlıktan doyuran."* Yedi yıl onları açlıktan doyuran. Âyetin, "Onlardan açlık sıkıntısını ve yaz ve kış mevsimindeki iki yolculuğun yükümlülüğünü kaldırdı. Kureyşliler her yıl biri kış mevsiminde Yemen'e, diğeri de yaz mevsiminde Şam'a olmak üzere iki yolculuk yapmaktaydılar" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَّاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ **}** *"Ve her çeşit korkudan emin kılan."* Onların yurduna girmek suretiyle düşmanın korkusundan emanda kılan. Kâbe'yi yıkmak isteyen Necaşi'nin ve ordusunun ashabından sizi emin kıldı. Bu sûre ilk sûreye atfedilmiş olur.

سورة الْمَاعُونِ

107- MÂÛN SÛRESİ

Kendisinde "Mâûn"un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 7, sözcük sayısı 25 ve harf sayısı da 111'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اَرَاَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ١

1- "Dini yalan sayanı gördün mü?"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mâûn Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اَرَاَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ **}** *"Dini yalan sayanı gördün mü?"* Âyetin, "Kıyâmet gününün hesabını yalan sayan ki, söz konusu şahıs As ibn Vail es-Sehmî'dir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَذٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ٢

2- "İşte o, yetimi itip kakan."

{ فَذٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ **}** *"İşte o, yetimi itip kakan,"* Diyor ki, yetimin hakkını defeden. Âyetin, "Hakkını engelleyen" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ٣

3- "Ve yoksulu doyurmaya teşvik etmeyen kimsedir."

{ وَلَا يَحُضُّ **}** *"Teşvik etmeyen kimsedir."* Özendirmeyen ve korumayandır.

{ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ **}** *"Ve yoksulu doyurmaya."* Yoksullara sadaka vermeye.

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ ﴿٤﴾

4- "İşte (bu sıfatlarla birlikte) namaz kılanlara yazıklar olsun!"

{ فَوَيْلٌ **}** *"Yazıklar olsun!"* Cehennemde şiddetli azap.

{ لِّلْمُصَلِّيْنَ **}** *"İşte (bu sıfatlarla birlikte) namaz kılanlara."* Münafıklara. Daha sonra onları açıklamak üzere şöyle buyurdu:

اَلَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ ﴿٥﴾

5- "Onlar namazlarını ciddiye almazlar."

{ اَلَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ **}** *"Onlar namazlarını ciddiye almazlar."* Eğlenerek ve onu terk ederek.

اَلَّذِيْنَ هُمْ يُرَآؤُنَ ﴿٦﴾

6- "Onlar gösteriş yapanlardır."

{ اَلَّذِيْنَ هُمْ يُرَآؤُنَ **}** *"Onlar gösteriş yapanlardır."* Namazlarıyla. İnsanlar kendilerini gördüklerinde namaz kılar, görmediklerinde ise namaz kılmazlar.

وَيَمْنَعُوْنَ الْمَاعُوْنَ ﴿٧﴾

7- "Hayra da engel olurlar."

{ وَيَمْنَعُوْنَ الْمَاعُوْنَ **}** *"Hayra da engel olurlar."* İyiliği. Âyetin, "Zekâtı engellerler" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "İnsanlar arasında insanların kendisinden faydalandığı çömlek, kap vb. ödünç alınan şeyleri engellerler" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْكَوْثَرِ

108- KEVSER SÛRESİ

Kendisinde "Kevser"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 3, sözcük sayısı 10 ve harf sayısı da 42'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

إِنَّآ أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ١

1- "Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kevser Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِنَّآ أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ **}** *"Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik."* Diyor ki, "*Sana verdik*", ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) çokça hayrı. Kur'an da bu çokça hayırdandır. Kevser'in Allah Teâlâ'nın cennette Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bahşettiği bir nehir olduğu da söylenmiştir.[1]

---

1 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiğine göre, o, Kevser Sûresi hakkında şöyle demiştir: "Kevser, Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bağışladığı pek çok hayırdır."
Ebû Bişr der ki: "Ben Said ibn Cübeyr'e 'İnsanlar Kevser'in cennette bir nehir olduğunu iddia etmektedirler' deyince Said ibn Cübeyr şöyle dedi: 'Cennetteki nehir Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)e verdiği hayırlardan birisidir.'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kevser Sûresi 4966 nolu hadis; Kitabü'r-Rikak, "Havz hakkında bir bâb"6578 nolu hadis.

Hâkim bu haberi Huşeym kanalıyla bu isnadla tahric etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, c. 2, s. 537.
İbn Cerir et-Taberî ise bu haberi çeşitli kanallardan Said ibn Cübeyr aracılığıyla tahric etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 321-2.
b) Kevser sözcüğü Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bahşetmiş olduğu bolca hayır demektir. Kevser sözcüğü çokluktan 'fev'al' vezninde bir kelimedir. Bununla çokluğu çok ileri düzeyde olan bol şey ifade edilir. Çocuğu seferden dönmüş bir kadına: "Oğlun ne ile geri döndü?" diye soruldu da kadın "Kevser ile (pek çok mal ile)" cevabını verdi. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 30, s. 245.
c) İbn Abbâs'tan aktarılan rivayete göre, Kevser, Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bahşetmiş olduğu cennetteki, ırmaktır.
İbn Cerir et-Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Kevser cennette bir nehirdir. İki yakası altın ve gümüştendir. Yakut ve incinin üzerinden akar. Suyu kardan ak, baldan tatlıdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 320.
Bu haberin senedinde Ebû Kureyb, Amr ibn Ubeyd, Ata ve Said ibn Cübeyr bulunmaktadır. Amr ibn Ubeyd hariç diğer üçünün tercüme-i halini önceden zikretmiştik. Ata'nın bazen yanıldığını ve ömrünün son demlerinde rivayetleri birbirine karıştırdığını söylemiştik.
Amr İbn Ubeyd, İbn Ebî Umeyye et-Tanafisi el-Kûfî. Bu kişi sâduktur. *Et-Takrib*, c. 2, s. 60, 481; et-*Tehzîb*, c. 7, s. 480, 896 nolu madde.
Bu haber sıkıntılıdır. Hadisin isnadında ömrünün son demlerinde rivayetleri birbirine karıştıran Ata ibn es-Saib bulunmaktadır. Hâfız İbn Hacer'in de belirttiği gibi Amr ibn Ubeyd, Ata'dan rivayeti artık karıştırmaya başladıktan sonra dinlemiştir. *Et-Tehzîb*, c. 7, s. 205. Buna göre hadisin zayıf olma olasılığı söz konusudur. Ancak Taberî bu haberi bir de Avfî kanalıyla da zikretmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 321. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin zayıf olduğunu belirtmiştik. Ancak burada faydalanılabilecek türdendir. Avfî'nin bu rivayetiyle Ata'nın hadisi güç kazanmakta ve hata olasılığı olumsuzlanmaktadır. Buna göre hadis hasen kategorisine yükselmektedir. Avfî'nin rivayetiyle güç kazanan Ata, hadisi ise sahih li-ğayrihi olmaktadır. Bundan dolayı Hâfız İbn Kesir bu haberi sahih kabul etmektedir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 592.
d) Kevser'in bir nehir olduğunu Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Taberî ve Hâkim'in rivayet ettikleri Enes ibn Mâlik hadisi de desteklemektedir. Biz, İmam Müslim'in rivayet ettiği hadisi buraya alıntılayacağız.
Enes ibn Mâlik şöyle dedi: "Biz Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'ın huzurunda bulunuyor iken Peygamber kısa bir süre uyuyuverdi. Daha sonra gülümseyerek başını kaldırdı. Bizler: 'Ey Allah'ın Resûlü! Gülmenize sebep nedir?' dedik. Şöyle buyurdu: 'Az önce bana bir sûre indirildi' deyip, (بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اِنَّآ اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ) '*Bismillahirrahmanirrahim. Şüphe yok ki, biz sana Kevser'i verdik. O halde Rabbin için*

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾

2- "Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes."

{ فَصَلِّ لِرَبِّكَ **}** *"Öyleyse Rabbin için namaz kıl."* Buna şükür olsun diye.

{ وَانْحَرْ **}** *"Ve kurban kes."* Kurbanınla kıbleye yönel. Âyetin, "Namazda sağ elini sol elinin üstüne koy" anlamına geldiği de söylenmiştir.

Ayete şöyle de anlam verilmiştir: Boğazın açığa çıkıncaya kadar rükû ve secdeyi tastamam yerine getir.

Şöyle de tefsir edilmiştir: "*Öyleyse Rabbin için namaz kıl*", Kurban Bayramı namazını. "*Ve kurban kes*", deveyi kurban et.[2]

---

namaz kıl ve kurban kes. Şüphesiz ki, asıl soyu kesik olan sana buğz edenin kendisidir.' âyetlerinden ibaret olan sûreyi okudu.

Sonra 'Kevser nedir, bilir misiniz?' diye sordu. Bizler: 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dedik. Şöyle buyurdu: 'O, aziz ve celil olan Rabbimin bana vaadettiği bir ırmaktır. Onun üzerinde pek çok hayır vardır. O, kıyâmet gününde ümmetimin su içmek için geleceği bir havuzdur. Etrafındaki kapları yıldızların sayısıncadır. Onlardan birisi oraya gelmekten alıkonulur, çekilip alınır. Ben: 'O, benim ümmetimdendir' derim. 'Senden sonra neler ihdas ettiğini sen bilmezsin' denilir...'"

Bu rivayet belirttiğimiz gibi Müslim'indir. Diğerleri de hadisi benzer şekilde rivayet etmişlerdir. Müslim, Kitabü's-Salat, 14. Bâb, 400 nolu hadis; Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kevser Sûresi, 1946 nolu hadis; Ebû Dâvûd, *Kitabü's-Sünne*, "Havuz hakkında bir bâb", 26 nolu hadis, 4747 nolu hadis; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Kevser Sûresi, 3359 nolu hadis; *Tefsirü't-Taberî*, c.30, s.323; el-Müstedrek, Kitabü't-Tefsir, Kevser Sûresi, c. 2, s. 537.

2 a) İmam İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan "*O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Farz namazlardır. (انْحَر) ise Kurban Bayramı gününde kesilen ve boğazlanan deve ve benzeri kurbanlıklardır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 321.

b) İmam İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan "*O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes*" buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Kurban Bayramı'nda (inek vb. küçük baş hayvanları) boğazla." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 327.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

3- "Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana düşmanlık edendir."

{ إِنَّ شَانِئَكَ **}** *"Doğrusu sana düşmanlık edendir."* Diyor ki, sana düşmanlık içine giren.

{ هُوَ الْأَبْتَرُ **}** *"Asıl soyu kesik olan."* Ehlinden, çocuğundan, malından ve her türlü hayırdan kesik olandır. Ölümünden sonra hiçbir hayırla anılmayacaktır. Söz konusu edilen şahıs As ibn Vail es-Sehmî'dir. Sen her ne hayrı zikredersen ben de zikrederim. Bu âyet onların kuşkusuz Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in oğlu Abdullah'ın vefat etmesinin ardından "Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ebterdir" demeleri nedeniyle nazil olmuştur.[3]

---

3 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "(شَانِئَكَ) sözcüğü, düşmanın anlamındadır." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kevser Sûresi.
İmam İbn Cerir et-Taberî de bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahric etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 329.

b) Âyette geçen (شَانِئَكَ) sözcüğünün masdarı olan "şenaet", buğzetmek anlamındadır. *Lisânü'l-Arab*, Ş-N-E maddesi. İbn Abbâs'ın düşmanlık olarak ifadesi ise bir düşüncenin ürünüdür. Mekke müşriklerinin Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e duydukları bu buğz, din kaynaklı düşmanlık idi. Zira düşmanlık buğzun en ileri düzeyidir.

c) Âyetin sebeb-i nüzulü hakkında İbn Cerir et-Taberî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Ka'b ibn el-Eşref Mekke'ye geldiğinde Kureyşliler 'Bizler Sikaye ve Sidane ehliyiz. Sen de Medinelilerin efendisisin. Şimdi bize söyle! Acaba bu kavmin arasında sunburcuk ve ebtercik mi daha hayırlıdır? Yoksa bizler mi daha hayırlıyız?' diye sorunca Ka'b cevaben: 'Hayır, siz daha hayırlısınız' demişti.

Bunun üzerine (إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ) *'Şüphesiz ki asıl soyu kesik olan sana buğzedenin kendisidir'* âyeti nazil oldu.

Bunun üzerine Ka'b hakkında: (... أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ) *'Şu, kitaptan kendilerine biraz pay verilenlere bakmaz mısın? Cibte ve tağuta inanıyorlar...'* (4/en-Nisa/51) buyruğu nazil oldu." *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 330.
Bu hadisin isnadında bulunan İbn Beşar, İbn Ebî Adiy, Dâvûd ibn Ebî Hind ve İkrime sika kişilerdir. Bu ravilerin bütününün tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk. Hadisin isnadında bir kopukluk da bulunmamaktadır. Buna göre, hadis sahihtir.
Hâfız İbn Kesir de bu hadisi Bezzar rivayetinden bu isnadla zikretmiş ve sonunda "Bu hadisin isnadı sahihtir" demiştir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 593.

سورة الْكَافِرُونَ

109- KÂFİRÛN SÛRESİ

Kendisinde "Kâfirûn'un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 6, sözcük sayısı 26 ve harf sayısı da 74'tür.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

قُلْ يَآ اَيُّهَا الْكَافِرُونَ ١

1- "De ki: Ey kâfirler!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kâfirûn Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ يَآ اَيُّهَا الْكَافِرُونَ **}** *"De ki: Ey kâfirler!"* Bunlar alay edip duranlardır. As ibn Vail es-Sehmî, Velid ibn Muğire ve bu ikisinin dostlarıdır. Onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ilahlarımıza teslimiyet göster ki, biz de senin ibadet ettiğin ilahına ibadet edelim" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu: "*De ki*", ey Muhammed şu alay edip duranlara. "*Ey kâfirler*", Allah ve Kur'an ile alay edip duranlar.

لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ٢

2- "Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam."

{ لَآ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ **}** *"Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam."* Allah'tan başka ibadet edip durduğunuz putlara.

وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٣﴾

3- "Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz."

{ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ **}** *"Siz de tapacak değilsiniz."* İbadet etmezsiniz.

{ مَآ أَعْبُدُ **}** *"Benim taptığıma."* Ve bu ikisi gelecektedir.

وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾

4- "Ben de sizin tapmakta olduklarınıza (hiçbir zaman) tapacak değilim."

{ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ **}** *"Ben de sizin tapmakta olduklarınıza (hiçbir zaman) tapacak değilim."* Allah'tan başka.

وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٥﴾

5- "Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz."

{ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ **}** *"Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz."* Bu ikisi de geçmiştedir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Ben sizin tapmam*" birlemem. "*Tapmakta olduklarınıza*", Allah'tan başka birlediklerinize. "*Siz de tapacak değilsiniz*" birlemezsiniz. "*Benim taptığıma*" birlediğimi. "*Ben de (hiçbir zaman) tapacak değilim*", birleyici değilim. "*Sizin tapmakta olduklarınıza*", Allah'tan başka birlediklerinizi. "*Siz de tapacak değilsiniz*", sizler de birleyici değilsiniz. "*Benim* taptığıma", birlediğime.

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

6- "Öyleyse sizin dininiz size, benim dinim banadır."

{ لَكُمْ دِينُكُمْ **}** *"Öyleyse sizin dininiz size."* Sizin küfür ve Allah'a şirk koşma dininiz sizedir.

{ وَلِيَ دِينِ **}** *"Benim dinim banadır."* İslam ve Allah'a iman dini de banadır. Bu âyeti, kital âyeti nesh etmiştir. Bundan sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlarla çarpışmıştır.

سورة النَّصْرِ

110- NASR SÛRESİ

Kendisinde "Nasr"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 3, sözcük sayısı 23 ve harf sayısı da 77'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾

1- "Allah'ın yardımı ve fetih gelip de."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nasr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ**}** *"Allah'ın yardımı gelip de."* Diyor ki, "*Allah'ın yardımı gelip de*", düşmanları Kureyş olsun başkaları olsun onlara karşı.

{وَالْفَتْحُ**}** *"Ve fetih."* Mekke'nin fethi.

وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا ﴿٢﴾

2- "İnsanları akın akın Allah'ın dinine girerlerken gördüğün vakit."

{وَرَاَيْتَ النَّاسَ**}** *"İnsanları gördüğün vakit."* Yemen ehlini ve başkalarını.

{يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ**}** *"Allah'ın dinine girerlerken."* İslam'a.

{ أَفْوَاجًا **}** *"Akın akın."* Kabile topluluklarının bütünüyle girdiğinde bil ki sen öleceksin.

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

3- "Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeyi çok kabul edendir."

{ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ **}** *"Rabbini hamd ile tesbih et."* Buna şükür olsun diye Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ وَاسْتَغْفِرْهُ **}** *"Ve O'ndan mağfiret dile."* Günahlardan.

{ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا **}** *"Çünkü O, tevbeyi çok kabul edendir."* Kusurları örten ve çokça merhamet edendir. Bu sûrede Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ölümü haber etti.[1]

---

1 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Ömer, Bedir Savaşı'na katılmış olan yaşlılarla beraber beni de toplantıya soktu. Onlardan bazısı içlerinden kızıp; 'Bu niye bizimle beraber giriyor, bizim onun kadar çocuklarımız var?' diye düşünmüşlerdi. Ömer onlara; 'O, sizin de (konumunu) bildiğiniz bir kimsedir.' dedi."
"Bir gün Ömer, Bedir harbine katılmış yaşlıları davet etti ve beni de onlarla beraber toplantıya girdirdi. O gün Ömer beni ancak onlara göstermek için çağırmıştı. Ömer onlara: "'*Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile! Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir*' ilahî buyruğu hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Bazıları dediler ki: 'Bize fetih ve yardım verdiğinde Allah'a hamdedip bağışlanma dilememiz emrediliyor.' Bir kısmı ise 'Bilmiyoruz' dediler. Diğer bir kısmı ise herhangi bir şey demeyip sustular. Ömer bana dedi ki: 'Ey Abbâs'ın oğlu, sen de böyle mi diyorsun?' Ben dedim ki: 'Hayır.' 'O zaman sen ne diyorsun?' deyince, dedim ki: 'Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelini peygamberine bildirmesidir. Çünkü Allah Teâlâ kendisine '*Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde*' diye bildirdi. Fetih, Mekke'nin fethidir. Mekke'nin fethi senin ecelinin belirtisidir. Bu durumda hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve bağışlanma dile. Kuşkusuz O, çokça tevbe edendir.' Ömer şöyle dedi: 'Ben, bu âyetle ilgili senin bildiğinden başkasını bilmiyorum.'" Buhârî, Kitabü'l-Meğazi, "*Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde*" ilahî buyruğu bâbı, 4294 nolu hadis; Kitabü'l-Meğazi, "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ölüm hastalığı ve vefatı" bâbı. 4430 nolu hadis; Kitabü't-Tefsir, Nasr Sûresi, 4969 ve 4970 nolu hadisler.

Bu haberi Taberânî, Ebû'n-Numan Muhammed ibn Fadl es-Sedusî kanalıyla ve bu isnadla, Tirmizî, Ebû Bişr Cafer ibn İyas kanalıyla ve bu isnadla, İmam Ahmed, Huşeym kanalıyla Ebû Bişr'den rivayet etmiştir. *El-Mucemü'l-Kebîr*, c. 10, s. 221, 10617 nolu hadis, *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir Nasr Sûresi, 6362 nolu hadis; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 337.

İmam Ahmed'in rivayetinde ayrıca şu eklemede vardır: "Görmüş olduğunuz şeyden dolayı beni nasıl kınarsınız?"

b) Bu rivayet İbn Abbâs'ın zekâsından ve akıllığının göstergelerindendir. Erken dönemde sahabe arasında bir üne sahip olduğunu göstermektedir. Öyle ki, Bedir kuşağı onun kendileriyle birlikte Hz. Ömer (radıyallâhu 'anh)'ın huzuruna girmesine bir anlam verememektedirler, hatta bu duruma içerlemektedirler. Hadiste geçen (إِنَّهُ مِمَّنْ قَدْ عَلِمْتُمْ) '*O bildiğiniz kimselerdendir*' veya Buhârî'nin diğer rivayetlerinde geçen (إِنَّهُ مِنْ حَيْثُ عَلِمْتُمْ) '*O, sizin konumunu bildiğinizdendir*' ifadeleri onun zekâsına, ilme duyduğu aşırı hırsına işaret etmektedir. Nitekim Abdürrezzak'ın Zührî'den rivayet ettiği şu haber de onun ününe, ilme olan düşkünlüğüne ve akıcı ve etkileyici bir dile sahip olduğuna işaret etmektedir. Zührî şöyle der: "Muhacirler Ömer'e 'İbn Abbâs'ı davet ettiğin gibi niçin oğullarımızı davet etmiyorsun?' diye sordular. Ömer de 'O, olgun bir gençtir. Soru soran bir dili ve akıllı bir kalbi vardır' demiştir." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Cami, "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabı" bâbı, c. 11, s. 241, 20828 nolu hadis. "O gün Ömer beni ancak onlara göstermek için çağırmıştı." Bu cümlenin ifade ettiği anlam şudur: Ben, onun sahabenin oğullarını değil de sadece beni çağırmasının gerekçesini onlara göstermek amacıyla beni çağırdığını sanıyordum."

c) Hadiste geçen, "O zaman sen ne diyorsun?" deyince, dedim ki: "Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelini Peygamberine bildirmesidir" ifadeleri şu anlama gelmektedir: Bu sûrenin nüzulü, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelinin yakınlığını kendisine hissettirmek içindir.

d) Bu âyetlerin ifade ettiği anlam hakkında İmam Buhârî'nin İbn Abbâs'tan başka bir rivayeti de bulunmaktadır. İmam Buhârî'nin İbn Abbâs'tan rivayetine göre: "Ömer ibn Hattab Bedir ashabına, Allah Teâlâ'nın (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا) '*Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile! Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir*' buyruğu hakkında sordu. Onlar 'Bu, şehirlerin ve sarayların fethidir' dediler. Ömer: 'Sen ne dersin ey Abbâs'ın oğlu?' diye sordu.

Ben dedim ki: 'Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'ın ecelidir veya Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için beyan edilmiş bir meseldir ki, bu meselle vefat edeceği kendisine bildirildi.'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nasr Sûresi, 4969 nolu hadis.

e) İmam Ahmed, Ebû Rezin kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "(إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا)"

'*Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile! Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir*' buyruğu nazil olunca ölüm haberinin geldiğini anladı." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 344.

f) Taberânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "(اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ) sûresi indiğinde, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ölüm haberi verilmişti. Ahiret işiyle çalıştığından çok daha fazla çalışmaya başladı." *El-Mucemü'l-Kebir*, c. 11, s. 328, 11903 nolu hadis.

g) İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "(اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ) indiğinde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: 'Benim bu yıl içinde vefat edeceğim bana haber verildi.'" *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 217.

h) Bu, 'g' maddesindeki rivayet diğer yukarıda geçen bütün rivayetlere aykırıdır. Zira bu rivayette Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelinin yaklaştığının kendisine haber verilişi bilgisi bulunmaktadır. Önceki rivayetlerin bir bölümünde İbn Abbâs'ın bu sûreden bunu anladığı diğer bir bölümünde ise Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelinin yakınlığını haber verdiği bilgisi geçmektedir. O'nun ibadet konusundaki gayreti de bundandır.

Bu son hadisi değerlendiren İbn Hacer, Ata ibn es-Saib'in bu haberinde yanıldığını belirtmektedir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefat edeceği haberi Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e nispet edilmiştir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 736.

İbn Abbâs'ın bu rivayeti, sika raviler tarafından rivayet edilen diğer haberlere muhalefet edişinden dolayı isnad açısından münker haber kapsamında olarak kabul edilir. Diğer taraftan hadisin anlamında da sıkıntı söz konusudur. Zira bu haberde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu sûrenin nazil oluşundan sonra ecelinin yaklaştığını açıkça haber verişi bilgisi geçmektedir. Halbuki Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatı haberi bu sûrenin nazil oluşundan önce gizli değildir. Diğer taraftan bu rivayette İbn Abbâs'ın anlayış bakımından ayrıcalıklı olduğuna dair bir meziyet de söz konusu değildir. Halbuki Hz. Ömer (radıyallâhu 'anh)'ın ve İbn Abbâs'ın sûreden anladıkları bu anlam diğer sahabilerce bilinmemekteydi. Eğer böyle bir haber verme Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından gerçekleşmiş olsaydı sahabenin habersiz olma gibi bir durumu anlamsız olurdu.

سورة الْمَسَدِ

111- TEBBET SÛRESİ

Kendisinde "Tebbet"in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 5, sözcük sayısı 23 ve harf sayısı da 77'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

تَبَّتْ يَدَآ اَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾

1- "Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da!"

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tebbet Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ تَبَّتْ يَدَآ اَبِي لَهَبٍ **}** *"Ebû Leheb'in iki eli kurusun!"* Bu âyetin sebeb-i nüzulu şudur: Allah Teâlâ Peygamberine: "*En yakın akrabalarını uyar*" buyurduğunda Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) yakın akrabalarına ziyafet vermiş ve ardından onlara şöyle buyurmuştur: "Lâ ilâhe illallah deyiniz." Bunun üzerine amcası ki, ismi Abdüluzza, künyesi Ebâ Leheb idi, "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) helak olasın! Sadece bunun için mi bizi topladın?" dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında "*Ebû Leheb'in iki eli kurusun kurudu da*" âyetini indirdi. Diyor ki, "Ebû Leheb'in iki eli bütün hayırlardan taraf hüsrana uğradı" âyetini indirdi.

{ وَتَبَّ **}** *"Kurudu da!"* Tevhidden uzak kalarak hüsrana uğradı.[1]

---

1 a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Batha'ya çıktı. Dağa tırmanıp;

مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهٗ وَمَا كَسَبَ ٢

2- "Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi."

{ مَآ اَغْنٰى عَنْهُ **}** *"Ona fayda vermedi."* Ahirette.

{ مَالُهٗ **}** *"Malı."* Dünyada malının çok oluşu.

{ وَمَا كَسَبَ **}** *"Ve kazandıkları."* Yani evladının çok oluşu.

سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ٣

3- "O, alevli bir ateşe yaslanacak."

(Savaş ve baskın tehlikesini haber vermek üzere kullanılan): 'Ya sabahah (sabah baskınına uğradık)!' diye seslendi. Kureyşliler O'nun etrafında toplandılar.

Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Eğer ben size düşmanın sabahleyin veya akşam üstü geleceğini söylersem, beni tasdik edermisiniz?' Onlar: 'Evet' dediler.

Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'İşte ben, şüphesiz son derece çetin bir azabın önünde sizin için bir uyarıp korkutanım' buyurdu. Bunun üzerine Ebû Leheb 'Helak olasıca! Bizi bunun için mi topladın?' dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ (تَبَّتْ يَدَآ اَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ) *'Ebû Leheb'in iki eli kurusun. Helak oldu zaten'* diye başlayan bu sûre nazil oldu." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Tebbet Sûresi, 4972.

Bu hadis (وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ) *"Yakın akrabanı uyar"* (26/eş-Şuarâ/217) âyetinin tefsiri bağlamında daha uzun bir siyak ile geçmişti. O bölümde hadisin tahricini de yapmıştık.

b) (تَبَّتْ يَدَآ اَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ) *"Ebû Leheb'in iki eli kurusun. Helak oldu zaten"* buyruğunda geçen "tebâb" sözcüğü helak oluş ve hüsrana uğrayıştır. Tebâb sözcüğünün burada ellere nispeti küll/bütün murad edilerek cüz/bölümün kullanımıdır. Buna göre âyetin anlamı; Ebû Leheb helak oldu ve hüsrana uğradı, olur.

İlk tebbet bedduadır, ikincisi ise Ebû Leheb'in helak oluşunu ve ziyana uğrayışını haber veriştir. Bu anlamı Abdullah ibn Mesud ile Übey ibn Kab'ın (وَ قَدْ تَبَّ) *"Kuşkusuz helak oldu"* kıraati de desteklemektedir. *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 20, s. 230; *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 30, s. 260.

İmam Buhârî de tahric ettiği rivayetlerinden birisinde bu kıraati zikreder. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, 4971 nolu hadis.

Ancak söz konusu kıraat, kıraat-ı aşereden değildir. *En-Neşr fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2 s. 404. Şazz bir kıraattir. Her ne kadar isnad yönünden sahih ise de Hz. Osman Mushafı'na aykırı olduğundan ötürü şazdır.

{ سَيَصْلَىٰ **}** *"O, yaslanacak."* Ahirette girecektir.

{ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ **}** *"Alevli bir ateşe."* Şiddetlice yanan.

وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾

4- "Karısı da odun taşıyıcı olarak."

{ وَامْرَأَتُهُ **}** *"Karısı da."* Onunla birlikte Ümmü Cemile Harb ibn Ümeyye de girecektir.

{ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ **}** *"Odun taşıyıcı olarak."* Koğuculuk yapan. Ümmü Cemile Müslümanlar ile kâfirler arasında koğuculuk yapardı. Şöyle de denilmiştir: "Diken getirir, onları Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ve Müslümanların mescide giden yolu üzerine atardı."

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

5- "Boynunda hurma lifinden bir ip olduğu halde (cehenneme girecek)."

{ فِي جِيدِهَا **}** *"Boynunda (cehenneme girecek)."* Cehennemde boynunda.

{ حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ **}** *"Hurma lifinden bir ip olduğu halde."* Demirden bir zincir. Âyetin, "Boynunda kendisiyle boğulup öldüğü hurma lifinden bir yular vardır" anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْاِخْلَاصِ

112- İHLAS SÛRESİ

Kendisinde "İhlas"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 4, sözcük sayısı 15 ve harf sayısı da 47'dir.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴿١﴾

1- "De ki: O, Allah birdir."

İbn Abbâs kendi isnadıyla İhlas Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ **}** *"De ki: O, Allah birdir."* Sûrenin sebeb-i nüzulu şudur: Kureyşliler: "Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)! Rabbini bize tanıt. Soyu sopu hakkında bilgi ver. Altından mıdır, gümüşten midir?" diye sordular. Bunun üzerine Allah Teâlâ kendi özelliği ve niteliği hakkında İhlas Sûresi'ni indirerek şöyle buyurdu: "*De ki*", ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Kureyş'e. "*O Allah birdir*", hiçbir ortağı ve oğlu yoktur.

اَللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾

2- "Allah sameddir."

{ اَللّٰهُ الصَّمَدُ **}** *"Allah sameddir."* Efendiliği, üstünlüğü en ileri derecede bulunan seyyid. Bütün varlıklar kendisine ihtiyaç duyar.

Samed sözcüğünün 'yemeyen ve içmeyen' anlamına geldiği de söylenmiştir. Sözcüğün, içi boş olmayan anlamına geldiği de söylenmiştir. Herhangi bir ayıbı, kusuru olmayan saf anlamına geldiği de söylenmiştir. Sürekli olan anlamını ifade ettiği de söylenmiştir. Samedin, ebedi anlamına geldiği de ifade edilmiştir. Yeterli gelen anlamı da verilmiştir. Herhangi bir girişi çıkışı olmayan kimse olduğu da söylenmiştir.

Samedin, kendisinden sonra gelen "*O doğurmamış ve doğmamıştır*" âyetiyle tefsir edildiği de söylenmiştir.

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾

3- "O, doğurmamış ve doğmamıştır."

{لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ**}** *"O, doğurmamış ve doğmamıştır."* Vâris olmamıştır, kendisine de vâris olunmamıştır. Âyetin, "Herhangi bir çocuğu yoktur ki, mülküne vâris olunsun, herhangi bir babası yoktur ki, kendisi onun mülküne vâris olsun" anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

4- "O'nun hiçbir dengi de yoktur."

{وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ**}** *"O'nun hiçbir dengi de yoktur."* Diyor ki, O'na müşakele edecek ne bir zıddı, ne bir eşi, ne bir benzeri ne de bir dengi vardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "*Onun hiçbir dengi de yoktur*." O'nun hiçbir dengi yoktur ki, mülk ve saltanatta kendisi korunulsun.

سورة الْفَلَقِ

113- FELAK SÛRESİ

Kendisinde "Felak"ın zikredildiği sûredir. Sûre Mekkîdir. Medenî olduğu da söylenmiştir. Âyet sayısı 5, sözcük sayısı 23 ve harf sayısı da 69'dur.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾

1- "De ki: Sığınırım ben, o sabahın Rabbine."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Felak Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ **}** *"De ki: Sığınırım ben, o sabahın Rabbine,"* Diyor ki, "*De ki*", ey Muhammed güçlenirim. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: "*Sığınırım O sabahın Rabbine*", varlıkların Rabbine. Felakın, sabah olduğu da söylenmiştir. Felakın, cehennemde bir kuyu olduğu da söylenmiştir. Felakın, cehennemde bir vadi olduğu da söylenmiştir.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾

2- "Yarattığı şeylerin şerrinden."

{ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ **}** *"Yarattığı şeylerin şerrinden."* Allah'ın yaratıp kötülük verme özelliği bulunan herbir şeyin şerrinden.

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾

3- "Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden."

{وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ**}** *"Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden."* Girip de döndüğünde gecenin şerrinden.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾

4- "Düğümlere üfleyen üfürükçülerin şerrinden."

{وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ**}** *"Düğümlere üfleyen üfürükçülerin şerrinden."* Düğümlere üfleyen sihirbaz, tahrik eden kadınların şerrinden.

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

5- "Ve kıskanç kişinin kıskandığı zaman şerrinden."

{وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ**}** *"Ve kıskanç kişinin kıskandığı zaman şerrinden."* Yahudi Lebîd ibn Asem. Zira Lebid, Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e kıskançlık duygusu besleyerek O'na sihir yapmaya çalışmıştır.

سورة النَّاسِ

114- NÂS SÛRESİ

Kendisinde "Nâs"ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Medenî olduğu da söylenmiştir. Âyet sayısı 6, sözcük sayısı 20 ve harf sayısı da 79'dur.

"Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ١

1- "De ki: Sığınırım ben, insanların Rabbine."

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nâs Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ اَعُوذُ **}** *"De ki: Sığınırım ben."* Diyor ki, "*De ki*", ey Muhammed! Sığınırım. Âyetin, "Sığınırım" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِرَبِّ النَّاسِ **}** *"İnsanların Rabbine."* Cinlerin ve insanların efendisine.

مَلِكِ النَّاسِ ٢

2- "İnsanların Melikine."

{ مَلِكِ النَّاسِ **}** *"İnsanların Melikine."* Cinlerin ve insanların sahibine.

اِلٰهِ النَّاسِ ﴿٣﴾

3- "İnsanların İlâhına."

{ اِلٰهِ النَّاسِ **}** *"İnsanların İlâhına."* Cinlerin ve insanların yaratıcısına.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾

4- "O sinsi vesvesecinin şerrinden."

{ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ **}** *"O sinsi vesvesecinin şerrinden."* Yani şeytan.[1]

---

1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Çocuk dünyaya geldiğinde sinerek ona gelir. Allah azze ve celle anıldığında ise gider." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nas Sûresi.

b) Hâkim en-Nîsâbûrî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle der: "Doğan hiçbir çocuk yoktur ki, onun kalbinin üzerinde vesvese veren şeytan olmamış olsun. Çocuk, Allah Teâlâ'yı zikredince şeytan siner. Gafil davranırsa şeytan kendisine vesvese verir. İşte, Allah Teâlâ'nın buyruğunda geçen (وَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ) bu anlama gelmektedir."

Hâkim der ki: "Bu hadis Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğu halde onlar bu hadisi tahric etmemişlerdir." İmam Zehebî de onun bu yargısını doğru bulur. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 541, Kitabü't-Tefsir, Nas Sûresi; Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nas Sûresi.

İbn Cerir et-Taberî bu haberi Süfyan-ı Sevrî'nin Hâkim ibn Cübeyr'den oluşan kanalıyla ve bu isnadla tahric etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 355.

İbn Cerir et-Taberî'nin isnadında geçen Hâkim ibn Cübeyr'i Hâfız İbn Hacer zayıf saymıştır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 193, 510 nolu madde

c) Buhârî'nin rivayetinde geçen "Hanesehü'ş-Şeytanü", şeytan ona karşı sinerek gelir, kabz eder anlamındadır.

Hâkim'in ve Taberî'nin rivayetinde geçen "Fe izâ Zükirallahü hanese" ifadesi ise teehhür eder ve çekilir anlamındadır.

Buhârî'nin rivayetinde geçen "Hanese" fiili müteaddîdir/geçişlidir, ancak ikinci rivayette geçen hanese eylemi lazımîdir/geçişsizdir.

Ezherî şöyle der: "Arapların kelamında geçen 'Hanese' fiili bazen lazımî bazen de müteaddî olur. "Hanestü fülanen fe hanese", falancayı geride bıraktım o da geride kaldı. *Lisânü'l-Arab*, H-N-S maddesi.

d) Aslında her iki rivayetteki anlam da aynıdır. Zira şeytan, doğan çocuğun kalbine gelip yerleşmeye çalışır. Allah Teâlâ anılınca gider, Allah Teâlâ zikredilmezse onun kalbinde sürekli olarak yerleşir. Nitekim bu anlamda bir rivayet Said ibn Mansur kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarılmıştır: "İnsan dünyaya geldiğinde şey-

اَلَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ٥

5- "Ki o insanların kalplerine kötü şeyler sokan."

{ اَلَّذِي **}** *"Ki O."*[2] Allah Teâlâ zikredildiğinde kendisini gizleyen, nefsini örten.

{ يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ **}** *"İnsanların kalplerine kötü şeyler sokan."* İnsanların göğüslerine.

مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ٦

6- "Gerek cinlerden gerek insanlardan olan (bütün vesvesecilerin şerrinden Allah'a sığınırım)."

{ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ **}** *"Gerek cinlerden gerek insanlardan olan (bütün vesvesecilerin şerrinden Allah'a sığınırım)."* Diyor ki; insanların kalplerine vesvese verdiği gibi, cinlerin de kalplerine verir. Bu iki sûre Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i sihirleyen Yahudi Lebid ibn Asem hakkında nazil olmuştur. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) O'nun sihrine karşılık bu sûreleri okudu. Allah Teâlâ da O'nu sıkıntıdan kurtardı. Sanki, Peygamber bağlardan kurtulup aktifliğine kavuştu.[3]

---

tan onun kalbinin üzerinde yerleşir. İnsan akıllı davranır da Allahı zikredince şeytan siner. Gafil olduğunda ise vesvese verir." *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 742.

e) Gerçi rivayetler genelde doğan çocukla ilgili ise de âyet sadece dünyaya gelen çocuklara yönelik değildir. Bütün insanlar hakkında geneldir. Allah Teâlâ bu sûrenin âyetlerinde bizlere, kendisinin insanların yaratıcısı, mâliki ve ilahı olması hasebiyle insana vesvese veren ve bu nedenle Rabbine itaat etmekten ve O'na kullukta bulunmaktan engelleyen her şeyin şerrinden insanların Rabbi olan kendisine sığınmamızı emretmektedir.

Kul her ne zamanki Rabbine sığınırsa şeytan geri durur ve uzaklaşır.

2 Tarafımızdan yerleştirilmiştir.

3 Bu âyet, (وَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ) bu âyetin açıklamasıdır. Yani insana vesvese veren şeytan onu Allah Teâlâ'ya taatten engeller ve onu masiyetler ve günahlar girdabına düşürür. Bu, bazen insan olur, bazen de cin olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ) "*Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık.*" (6/el-En'âm/112).

Kaynakça

Alusî, Seyyid Mahmud, *Tefsîru'l-Alusi (Ruhu'l-Meani)*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî.

el-Askalânî, Hâfız İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, nşr. Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübra, 1358 h.

----------, *Takribü't-Tehzib*, thk. Abdülvehhab ibn Abdüllatif, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Medinetü'l-Münevvere.

----------, *Takribü't-Tehzib*, Dâru Sadır, Dairet-ü Maarifi'l-Hindiyye.

----------, *el-Metalibü'l-Aliye bi Zevaidi'l-Mesanidi's-Semaniyye*, thk. Habibürrahman el-Azamî, nşr. Daru'l-Baz.

----------, *ed-Dirâsetü fî Tahrîci Ehâdisi'l-Hidâyet*, thk ve nşr. Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemanî, Matbaatü'l-Feccaletü'l-Cedîde, Mısır, 1384 H.

----------, *Tabakatü'l-Müdellisîn*, Yazma nüsha.

----------, *Fethü'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. Matbaatü's-Selefiyye, thk. Şeyh Abdülaziz ibn Baz ve Muhammed Fuad Abdülbaki.

----------, *Hedyü's-Sârî Mukaddimetu Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. el-Matbaatü's-Selefiyye.

----------, *Nüzhetü'n-Nazar Şerh-ü Nühbeti'l-Fiker*, nşr. Darü't-Tercüme ve't-Telif.

----------, *Lisânü'l-Mîzân*, nşr. Müessesetü'l-Alemî, Beyrut, 1390 h.

el-Belhî, Ebu'l-Hasan Said ibn Mesade, el-Ahfeşü'l-Evsat, *Meâni'l-Kur'an*, thk. Fayız Faris, nşr. el-Matbaatü'l-Asriyye, Küveyt, 1. Basım, 1400, h.

el-Bennâ, Şeyh Ahmed ibn Abdurrahmân, *Bedaiü'l-Münen fi Tertîbi Müsnedi'ş-Şâfiî ve's-Sünen*, nşr. Dârü'l-Envâr, Mısır, 1369.

el-Beyhakî, İmam Ebûbekir Ahmed İbn el-Hüseyn, *Beyhakî (Es-Sünenü'l-Kübrâ)*, nşr. Matbaatü Meclis Dâireti'l-Maarifi'n-Nizâmiyye, Haydarabad, 1. Basım 1344 h.

el-Buhârî, el-İmam Ebû Abdullah Muhammed ibn İsmail, *Buhârî*, nşr. el-Matbaatü's-Selefiyye, (Fethü'l-Bârî şerhiyle birlikte), thk. Şeyh Abdülaziz ibn Baz ve Muhammed Fuad Abdülbaki, 1380 h.

el-Büstî, Hâfız Muhammed ibn Hibbân, *Kitabü'l-Mecruhîn Mine'l-Muhaddisîn ve'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, nşr. Dâru'l-Va'y, Haleb.

Cassâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, nşr. Dârü'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut, 1325.

el-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed ibn Muhammmed ibn, *en-Neşr fî Kıraati'l-Aşer*, nşr. el-Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübra, Mısır.

el-Cezerî, İmam el-Mubarek bin Muhammed ibn el-Esîr, *Câmiu'l-Usûl fî Ahâdîsi'r-Rasûl*, Beyrut, thk. ve Tahric Şeyh Abdülkadir el-Arnavut, nşr. Mektebü'l-Hulvani, Darü'l-Beyan ve Matbaatü'l-Melah.

----------, *el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb*, nşr. Mektebetü'l-Müsennâ, Bağdad.

ed-Darimî, İmam Ebû Muhammed Abdullah ibn Abdurrahman, *Dârimî*, nşr. Dâru İhyai's-Sünneti'n-Nebeviyye.

ed-Dârekutnî, İmam Ali ibn Ömer, *Sünenü'd-Dârekutnî*, nşr. Seyyid Abdullah Haşim el-Yemanî, el-Medinetü'l-Münevvere, 1386 h.

Ebû Muhammed Abdullah ibn Ahmed ibn Kudâme, *el-Muğnî*, nşr. Mektebetü'l-Cumhuriyyeti'l-Arabiyye.

Ebû Ubeyd el-Kasım ibn Sellâm, *el-Emval*, thk. Şeyh Muhammmed Halil el-Herras, nşr. Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, 1388 h.

el-Endülüsî, Ebû Abdullah Muhammed ibn Yusuf ibn Hayyan (Ebû Hayyân diye şöhret bulmuştur), *Tefsîru Ebi Hayyan (Bahrü'l-Muhiyt)*, nşr. Mektebet-ü ve Metabi' en-Nasr el-Hadise, Riyad.

el-Endülüsî, Kadı Ebû Muhammed Abdülhakk ibn Galib ibn Atiyye, *Tefsîru İbn Atiyye*, thk. Fas'taki el-Meclisi'l-İlmi, Neşr-ü Vizareti'l-Evkaf ve'ş-Şuuni'l-İslamiyye, Mağrib, 1399 h.

el-Ferra, Ebû Zekeriyya Yahya ibn Ziyad, *Meâni'l-Kur'an*, nşr. Alemü'l-Kütüb, Beyrut.

el-Firuzabadî, Allâme Muhammed ibn Yakub, *el-Kâmusu'l-Muhît.*

Hâfız İbn Kesir, thk. ve şerh: Şeyh Ahmed Şakir, *el-Baisü'l-Hasis Şerh-ü İhtisari Ulumi'l-Hadis*, nşr. Matbaat-ü Muhammed Ali Sabîh ve evladları, 3. Basım.

el-Hamevî, Ebû Abdullah Yakut, *Mu'cemü'l-Buldân*, Dâru Sadr, Beyrut.

el-Hanbelî, İbnü'l-İmad, *Şezeratü'z-Zeheb*, nşr: Mektebetü'l-Kudsi, Kahire 1350 h.

el-Hattabî, Ebû Süleyman, *Meâlimü's-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şakir ve Muhammed Hamid el-Faki, nşr. Darü'l-Marife, Beyrut, h.1400.

el-Hatîb, Hâfız Ebûbekir Ahmed, *Tarihu Bağdad*, nşr. Dârü'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut.

el-Hazrecî, Hâfız Safiyüddîn Ahmed ibn Abdillah, *Hulasatü Tezhîbi't-Tehzîbi'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, nşr. Mektebü'l-Matbuati'l-İslamiyye, Haleb ve Beyrut, Üçüncü Basım. 1399 h.

el-Heysemî, Hâfız Nureddin, *Mevâridü'z-Zeman ila Zevâidi İbn Hibban*, nşr ve thk. Muhammed Abdürrezzak Hamza, Matbaatü's-Selefiyye Basımı.

----------, Hâfız Nureddin, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, nşr. Dârü'l-Kütüb, Beyrut.

el-Himyerî, Ebû Muhammmed Abdülmelik ibn Hişam, *Siretü İbn Hişam (es-Siretü'n-Nebeviyye)*, thk. Şeyh Muhammed Halil el-Hurras, nşr. el-Mektebetü'l-Cumhuriyye.

el-Humeydî, İmam Hâfız Ebubekir Abdillah İbn ez-Zübeyr, *Müsnedü'l-Humeydî*, thk. Habiburrahman el-Azamî, nşr. el-Mektebetü'l-Müsennâ, Kahire; Alemü'l-Kütüb, Beyrut.

el-Irakî, Zeynüddin Abdurrahman b. el-Hüseyin, *et-Takyid ve'l-İdah Şerhu Mukaddimeti İbni`s-Salah*, el-Mektebetü's-Selefiyye, 1. Basım 1389.

İbn Hallikan, Ebu'l-Abbâs Ahmed ibn Ebîbekir, *Vefeyâtü'l-A'yan ve Enbâü Ebnâi'z-Zaman*, thk. İhsan Abbâs, nşr. Dâru Sadır, Beyrut, 1398.

İbnü'l-Esir, İmam Muhyeddin Ebü's-Saadat, *en-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis*, nşr. Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Haleb.

el-İmadî, Kadi'l-Kudat Ebu's-Suud, *Tefsîru Ebi's-Suud, (İrşad-ü Akli's-Selim İla Mezaya'l-Kitabi'l-Hakim)*, nşr. Mektebet-ü'r-Riyad el-Hadise, Riyad.

İmam Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, nşr. el-Mektebü'l-İslamiyye, Dâru Sadr, Beyrut, 1389 h.

İmam Buhârî, *Târihu'l-Kebîr*, nşr. Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

İmam Hâfız Ebû Muhammed Abdurrahman ibn Ebî Hatem, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, Dâiretü'l-Meearifi'l-Usmaniyye, Hindistan, 1371 h.

İmam Mâlik ibn Enes, *el-Muvatta*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî.

el-İsfahânî, Ebu'l-Kasım Rağıb, *Müfredât fi Ğarîbi'l-Kur'an*, nşr. Mektebe ve Matbaatü'l-Halebî, 1381 h.

el-İsferayânî, İmam Ebû Avâne Yakub ibn İshak, *Müsnedü Ebî Avâne*, nşr. Dârü'l-Marife, Beyrut.

el-Kasımî, Muhammed Cemaleddin, *Tefsîru'l-Kasımî (Mehasinü't-Tevil)*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Nşr.Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyya.

el-Kaysî, Ebû Muhammed Mekkî ibn Ebî Tâlib, *el-Keşf an Vucuhi'l-Kıraati's-Seb' ve Ilelihâ ve Hücecihâ*, nşr. Mecmeü'l-Lüğati'l-Arabiyye, Dımaşk, 1394 h.

el-Kazvinî, Hâfız Ebû Abdullah Muhammed ibn Yezid, İbn Mâce, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, nşr. Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye.

el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed ibn Ahmed el-Ensârî, *Tefsîrü'l-Kurtubî, (el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an)*, nşr. Dârü'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, 3. Basım, 1387 h.

el-Kureşî, Hâfız İmadüddîn Ebü'l-Fidâ İsmail ibn Ömer ibn Kesîr, *Tefsîr-ü İbn Kesîr*, neşr. Mektebetü'l-Hadiseti, 1. Basım, 1388.

el-Kuşeyrî, İmam Ebu'l-Hüseyn Müslim ibn Haccac, *Sahihü'l-Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, nşr. Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî.

el-Mardinî, Allâme Alaüddin ibn Ali, *el-Cevherü't-Takî*, nşr. Matbaat-ü Meclis-i Dâiretü'l-Mearifi'n-Nizamiyye, Haydarabad, 1. Basım, 1344.

el-Mısrî, Allâme Ebü'l-Fazl Cemaleddin Muhammed ibn Manzur, *Lisânü'l-Arab.*

Mizzî, Ebu`l-Haccac Cemaleddin Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf, *Tehzibü`l-Kemal fi Esmai`r-Rical*, Yazılı Nüsha.

el-Mübarekfurî, Ebü'l-Ala Muhammed ibn Abdurrahman, *Tuhfetü'l-Ahvazi bi Şerh-i Süneni't-Tirmizî*, nşr. Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut.

El-Münteka mine's-Süneni'l-Müsnede an Resulillah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) *Hâfız Ebû Muhammed Abdullah ibn Ali ibn el-Carud*, neşr ve thk. es-Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemanî, Medinetü'l-Münevvere, 1382.

Münhetü'l-Mabud fi Tertibi Müsnedi't-Tayalisi Ebû Davud, Tertib Eden: Ahmed Abdurrahman el-Bennâ, el-Matbaatü'l-Müniriyye, Ezher,1372 h.

en-Nemrî, Ebû Ömer Yusuf ibn Abdülberr, *el-İstiyab fi Esmâi'l-Ashâb*, nşr. Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübra, 1358 h.

en-Neseî, İmam Ebû Abdurrahman Ahmed ibn Şuayb, *Sünenü'n-Neseî*, nşr. el-Mektebetü't-Ticariyye.

en-Nevevî, İmam Ebû Zekeriyya Muhyiddin İbn Şeref, *el-Mecmû' Şerhu Mühezzeb eş-Şirazî*, thk. Muhammed Necîb el-Muti'i, Nşr. el-Mektebetü'l-Alemiyye.

en-Nîsâbûrî, İmam Ebû Abdillah Hâkim, *el-Müstedrek Ala's-Sahihayn*, nşr. Mektebü'l-Matbuati'l-İslamiyye, Haleb.

Nufurî, Allâme Halil Ahmed es-Sehhar, *Bezlü'l-Mechûd fî Halli Ebî Davud*, nşr. Matbaatü Nedveti'l-Ulme, Hindistan.

es-San'ânî, Hâfız Ebûbekir Abdurrezzak İbn Hemmam, Musannefu Abdirrezzak, thk. Habiburrahman el-Azami, nşr. Meclisü'l-İlmi, 1. Basım: 1390.

es-Sehavî, Hâfız Şemsüddin Muhammed İbn Abdürrahman, ed-Davü'l-Lami' fî A'yani'l-Karni't-Tasi', nşr. Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, Beyrut.

----------, Hâfız Şemsüddin Muhammed İbn Abdürrahman, Fethü'l-Muğîs Şerhu Elfiyyeti'l-Hadîs, nşr. el-Mektebetü's-Selefiyye, el-Medinetü'l-Mümevvere.

Seyyid Muhammed Reşid Rıza, *Tefsîru Reşid Rıza (Tefsîru'l-Kur'ani'l-Hakim el-Menar)*, Neşr-ü Dari'l-Menar, Mısır, 1373, 4. Basım.

es-Sırrî, Ebû İshak İbrahim ibn, ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an ve İrabühû*, thk. Abdülcelîl Abduh Selbî, nşr. el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut.

es-Sicistanî, İmam Ebû Dâvûd Süleyman ibn Eşas, *Ebû Dâvûd*, talik: İzzet Ubeyd ed-Duas, nşr. Muhammed Ali es-Seyyid, 1. Basım, 1388.

es-Suyûtî, Celâleddin, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an*, nşr. Mektebü'l-Meşhedi'l-Hüseyn, Kahire, 1. Basım 1387.

----------, *Tedribü'r-Ravi Şerh-ü Takribi'n-Nevavi*, nşr. Mektebetü'l-İlmiyye, Medinetü'l-Münevvere, 1. Basım, 1379 h.

----------, *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîri'l-Mesur*, nşr. Muhammed Emin Demc, Beyrut.

eş-Şenkıtî, Şeyh Muhammed el-Emin, *Advaü'l-Beyan fi İdahi'l-Kur'ani bi'l-Kur'an*, nşr. Metbeetü'l-Medeni, 1386 h.

eş-Şevkânî, Allâme Muhammed ibn Ali, *el-Bedrü't-Tali' bi-Mehasini min Ba'di'l-Karni's-Sabi'*, nşr. Matbaatü's-Saadet, 1348 h.

----------, Allâme Muhammed İbn Alî, *Neylü'l-Evtâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr*, nşr. Mektebetü ve Matbaatü'l-Halebî.

eş-Şeybânî, İbnü'l-Esîr Ebü'l-Hasan Ali ibn Muhammed, *Üsdü'l-Ğabe fi Marifeti's-Sahâbe*, nşr. Dâr-u İntişarât-ü İsmailiyan, Tahran.

et-Taberî, İmam Ebû Cafer Muhammed İbn Cerîr, *Tefsîru't-Taberî (Camiü'l-Beyan An Tevi'l-Kur'an)*, neşr: Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1373 h., İkinci Basım.

et-Taberanî, Hâfız Ebu'l-Kasım Süleyman ibn Ahmed el-Lahmî, *el-Mu'cemü's-Sagîr*, nşr. el-Mektebetü's-Selefiyye, el-Medinetü'l-Münevvere, h. 1388.

----------, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk. Hamid Abdülmecîd es-Selefî, Nşr. Vezâratü'l-Evkâf, Irak, 1400 h.

et-Teymâ, Ebû Ubeyde Ma'mer ibn Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur'an*, thk. Muhammed Fuzad Sezgib, nşr. Mektebetü'l-Hancî, Mısır.

et-Tirmizî, İmam Ebû İsa Muhammed ibn İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, nşr. el-Mektebetü'l-İslamiyye, Riyad.

ez-Zehebî, İmam Şemsüddin ibn Osman ibn Kaymaz, *Divânü'd-Duafâ ve'l-Metrukîn*, nşr. Mektebetü'n-Nahdati'l-Hadise, Mekketü'l-Mükerrreme, 1387 h.

----------, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, nşr. Ma'hedü'l-Mahtutatü'l-Arabiyye, Dâru'l-Maarif, Mısır.

----------, *el-Kâşif fî Marifeti Men lehu Rivayetün fi'l-Kütübi's-Sitte*, nşr. Daru'l-Kütübi'l-Hadise, Mısır.

----------, *Mizanü'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical*, nşr. Darü'l-Marife, Beyrut, 1382 h.

----------, *el-Muğnî fi'd-Duafâ*, thk. Nureddin Itır.

ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah, *Tefsîrü'z-Zamahşeri (el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil)*, nşr. Mektebet-ü ve Matbaat-ü Mustaffa el-Bâbi el-Halebi, 1385 h.

ez-Zerkeşî, Muhammed İbn Abdillah, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'an*, nşr. Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Halebi, 1. Basım, 1376.

ez-Zerkanî, Allâme Muhammed İbn Abdülbaki, Şerhü'l-Mevahibi'l-Ledünniyye, nşr. Darü'l-Marife, Beyrut, 1393 h.

ez-Zeylaî, Allâme Cemâlüddin Abdullah ibn Yusuf, *Nasbü'r-Râye li-Ehâdisi'l-Hidâye*, nşr. el-Mektebetü'l-İslamiyye, Riyad, 1393 h.

ez-Zirikli, Hayrüddin, *el-A'lam*, Üçüncü Basım.

Dizin

A

Abde ibn Abduluzza 319
abdest 505
Abdullah ibn Hudud el-Eslemî 69
Abdullah ibn Mesud 19, 27, 146, 528, 758
Abdullah ibn Sa'd Ebî Serh 159
Abdullah ibn Selam 261, 262, 516, 714, 717, 718
Abdullah ibn Übeyy 38, 66, 277, 278, 281, 322, 341, 343, 345, 346, 347
Abdulmuttalib oğulları 292
Abdumenaf oğulları 731
açlık 253, 416, 421, 677, 744
Ad 82, 111, 112, 163, 173, 430, 667
Adiy ibn Rabia 526, 527, 529, 530
Ahnes ibn Şüreyk 737
Aişe 146, 382, 383, 384, 389, 390, 493, 710
akrabalık 24, 72
alamet 50, 110, 172, 415
Alay 166, 455, 628
Alkame 367, 473, 590
Amir oğulları 45
Amr ibn Abdud 319
Amura 164
Anber oğulları 62, 63
Antakya 141
Arafat 725
Araplar 71, 73, 262, 328, 329, 334, 396, 414, 468, 485, 648
Arefe 640, 666
Arş 120, 237, 401, 441, 579, 609, 644
asâ 111, 586
As ibn Vail es-Sehmî 745, 750, 751
Asiye bint Muzahim 390, 667
Ayın yarılması 21, 167
Ayyaş ibn Rebia 53
Azgınlık 403

B

bahçe 199, 202, 416, 417
bahçe ehli 416
Batn-ı Nahle 150, 483, 484
bedevi 724

Bedir Savaşı 9, 12, 14, 30, 31, 130, 134, 182, 183, 284, 416, 445, 499, 651, 652, 754
Beş vakit namaz 277, 451, 454, 505, 519, 657
Beyt 120
Beytullah 54, 741
biat 40, 41, 48, 320
Bilal 57, 71
Boğazlanma 53
bulut 135, 650

C-Ç

Cahil 413
Cahiliyye 68, 129, 149, 158, 261, 476, 632, 731
Cahim 517
Cebele 71
Cebr 513
Cedan 523
Cedd ibn Kays 41, 341
cimri 451, 725
Cüheyne 34, 42, 45, 46
Cüveyra bint Ebû Cehil 539
çekirge 169, 170, 728

D

Darvan oğulları 416
deli 111, 115, 116, 264
Delilik 411
Deyl kabilesi 45
Deyl oğulları 42
Dıhye el-Kelbi 340
Din Günü 624
Diriliş 95, 96, 98, 162, 236, 353, 502, 573
dişi deve 112, 160, 176, 177, 681, 682
Dokuz mucize 181
domuz 615
dört şâhid 364
Duvar 245
düşkün 169, 622, 623

E

Ebûbekir 57, 58, 103, 123, 155, 183, 241, 292, 365, 367, 383, 384, 388, 411, 685, 687, 688, 714, 717, 718
Ebû Bürde ibn Mâlik el-Ensarî 69
Ebû Cehil 9, 17, 18, 84, 100, 122, 129, 130, 134, 136, 154, 155, 182, 184, 187, 220, 404, 411, 449, 537, 538, 539, 543, 628, 703, 704, 705, 706, 707, 708
Ebû Cendel ibn Süheyl ibn Amr 53
Ebû Dahdah 242
Ebû Esved ibn Kelde 632
Ebû Hebahib 724, 725, 726
Ebû Kerb 83
Ebû Seleme ibn Abdülesed 436, 633
Ebû Süfyan 16, 71, 149, 150, 314, 685
Ebû Tâlib 649, 650, 691
Ehl-i Kitap 262, 286
Ensar 294
Eriha 286
Esad ibn Melikyekrub 83
Esed oğulları 73, 75
Eslem oğulları 42, 45
Eşca kabilesi 45
Eşce oğulları 42, 45
Evs ibn Samit 264, 267

Eyke 83
Ezriat 286

F

fâcir 469, 470, 525, 606, 608
fakirlik 545, 669
Fars 50, 282
fâsık 63, 64, 113, 256, 257
Fâtıma bint Ümeyye 319
Fedek 292
fetih 35, 37, 49, 55, 291, 331, 753, 754, 755, 756
fırka 66, 720
Firavun 82, 110, 111, 181, 385, 390, 391, 431, 432, 501, 586, 588, 645, 667
fitne 359, 476
Furkan 710

G

Gaffar oğulları 42, 45
Ganimet 45, 46, 50, 294
Gatafan 34, 50, 51, 150
Gayb 478
gemi 171, 172, 433, 561
Gıslîn 440
Gıybet 68, 70

H

Habeş 495
Habil 602
Hacer 28, 72, 95, 99, 144, 145, 149, 163, 183, 321, 325, 367, 372, 463, 546, 563, 601, 648, 711, 748, 756, 766
Hafsa 369, 382, 383, 384, 389, 390
Hakem ibn Ebu'l-As 27
Halid ibn Velid 150
Hamza 636, 648
Hanife oğulları 46
Haris ibn Hişam 71
Haşim ibn As ibn Vail es-Sehmî 320
Hatıb ibn Ebî Beltıa 282, 284
Haviye 517
Hâviye 729, 730
Havle 264, 267, 373
Havle bint Salebe 264, 267
Hayber 45, 49, 50, 51, 55, 292
Hazret-i Âdem 71, 72, 120, 156, 188, 191, 223, 256, 350, 405, 465, 502, 540, 541, 542, 674, 702
Hazret-i Eyyûb 183
Hazret-i Harun 181
Hazret-i Havva 71, 542
Hazret-i Hud 82, 112, 163, 173, 174, 175, 430, 431, 666
Hazret-i İbrahim 106, 107, 109, 160, 256, 257, 310, 311, 313, 602, 658, 716
Hazret-i İsa 257, 258, 327, 332, 385, 391
Hazret-i İshak 108
Hazret-i Lut 83, 109, 110, 141, 164, 178, 179, 180, 181, 389, 401, 432, 602
Hazret-i Musa 82, 111, 119, 181, 247, 326, 432, 472, 501, 585, 586, 587, 658, 698
Hazret-i Nuh 82, 164, 170, 171, 172, 173, 256, 257, 389, 432, 433, 458, 461, 467, 602
Hazret-i Sâlih 82, 112, 164, 175, 176, 177, 178, 430, 667, 681, 682

Hazret-i Şuayb 82, 83
hendek 708
Hendek Savaşı 268
Hesap günü 221, 616, 617, 622
hevâ 17
hicret 16, 207, 210, 309, 316, 347, 358, 360, 619
hikmet 36, 37, 39, 49, 65, 108, 235, 285, 305, 306, 312, 316, 319, 323, 333, 334, 335, 361, 362, 382, 494, 552
Hilal ibn Uveymir 315
hilm 108
Himyer 83, 529
Hind bint Ebû Cehil 320
Hıristiyan 68, 69
Hudeybiye Barışı 35, 36, 41, 42, 49, 53, 315, 317
Hudeybiye gazvesi 42, 43, 45, 47
Hutame 517, 738
Huzaa 62, 150, 163, 315
Huzeyme 72, 315
Hüzeyl 150, 648

İ

ibn Halef 632
İbn Mektum 595, 596
İbn Ümmü Mektum 594
ibret 50, 81, 110, 111, 112, 172, 223, 226, 433, 588
iddet 318, 364, 368, 371
İftira 328
ikindi namazı 735
İkrime İbn Ebî Cehil 539
ilham 20, 54, 188, 654, 680
ilim 19, 36, 275, 306, 334, 448, 467, 492
İlliyyîn 624, 625
İncil 56, 58, 256, 257, 258, 259, 392
infak 242, 675
intikam 12, 39, 49, 235, 255, 281, 305, 306, 312, 323, 334, 335, 362, 394, 442, 641, 682
irtidat 319
İsrâ 135, 145
İsrafil 98, 553, 582
İsrailoğulları 327

K

Kâbe 120, 744
Kabil 602
kabir 465, 598, 648, 732
Kadar ibn Salif 177, 681
Kadir Gecesi 709, 710
kan 440, 465, 572, 701
kandil 465, 572
karınca 721
Karun 401
kehanet 100
Kelde 515, 614, 616, 674, 675, 678, 698, 699
Kelde ibn Üseyd 614, 674, 675, 698, 699
Kenan 602
Kerrubiyyun 435
Kevser 747, 748, 749, 750
Kırat ibn Abdullah ibn Amr 725
kısas 98
kısır 108
kıtlık 73, 253
Kinane oğulları 723, 725
Kinde 71
Kitap Ehli 259, 261, 262, 297

koç 394
köle 267, 677
kulluk 460, 508, 618, 668, 715, 744
Kuraklık 253
Kurban 59, 640, 666, 749
Kurban Bayramı 59, 640, 666, 749
Kureyş 58, 71, 72, 78, 79, 83, 101, 121, 314, 331, 413, 414, 550, 610, 615, 743, 744, 753, 761
Kureyza oğulları 297, 298, 299, 300

L

lakap 69
laşe 70, 584
Lat 148, 149, 150, 151, 152, 707
Lebîd ibn Asem 764
Levh-i Mahfuz 79, 119, 134, 159, 165, 186, 227, 253, 410, 426, 575, 646, 710
Leza 329, 517

M

Mahzum oğulları 100, 101
Mal ve evlad çokluğuyla övü-nüş 732
Mariye-i Kıbtiyye 381, 382, 383
Mateb ibn Kuşeyr 341
Mecusî 68
Medine 16, 27, 43, 62, 72, 73, 207, 267, 286, 288, 290, 291, 294, 295, 297, 298, 308, 316, 341, 344, 346, 358, 389, 619
Medyen 119
Mehir 316, 317
Mekke 12, 15, 16, 21, 27, 52, 53, 54, 71, 72, 78, 80, 100, 118, 129, 131, 134, 135, 136, 148, 150, 151, 152, 153, 166, 168, 181, 182, 183, 185, 187, 219, 221, 222, 223, 225, 228, 231, 239, 241, 268, 282, 283, 293, 308, 309, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 320, 321, 322, 331, 347, 352, 353, 354, 355, 358, 373, 389, 401, 402, 405, 406, 408, 412, 416, 421, 422, 426, 428, 440, 447, 455, 464, 471, 477, 487, 502, 515, 516, 520, 523, 551, 580, 584, 588, 591, 592, 593, 619, 637, 645, 651, 660, 662, 663, 673, 686, 698, 716, 750, 753, 754
Menat 150, 151, 152
Meryem 256, 257, 258, 259, 327, 331, 332, 385, 390, 391, 392
Meryem bint İmran 390
Mescid-i Haram 52, 53, 55
Mısır 668
Mikail 98, 553, 582
Mina 725
Miraç 145, 146, 636
Misak günü 125, 240
Mizan 138
mucize 167, 168
muhalefet 30, 59, 60, 247, 258, 268, 271, 283, 299, 313, 332, 390, 495, 756
muhlis 666
muhsin 158
Musab ibn Umeyr 591
Mustalik oğulları 64
Musul 642
Müdlic oğulları 315

Mühlet 489
mülk 634, 762
Münafık 38, 244
Münebbih ibn Haccac 9, 78, 100
Münker ve Nekir 322
Müzdelife 666, 725
Müzeyne 34, 42, 45, 46

N

Nadir oğulları 290
Nadr 229, 286, 288, 289, 291, 292, 293, 297, 299, 300, 445, 449, 584, 590
Naim cenneti 202
Necaşi 741, 744
Necran 642
Nesr 467, 468
nifak 20, 23, 27, 44
nutfe 539, 674
Nübeyh ibn Haccac 9, 78, 100

O-Ö

ortak koşma 320, 398, 474, 486, 562
Osman 57, 58, 139, 159, 290, 292, 384, 758
Osman ibn Affan 57, 159
Öğüt 21, 96, 178, 524, 588, 656, 663, 671
Ölçü 619, 620
Ölümden sonra diriliş 153, 248, 282, 313, 369
Ölüm meleği 231
Ömer 57, 58, 183, 230, 292, 319, 368, 369, 383, 384, 709, 754, 755, 756

P

Pavlos 257, 332
Put 150

R

Rahim 598
Rıdvan Biatı 41
Risa 110, 179
rüzgâr 111, 112, 173, 174, 179, 217, 218, 554

S-Ş

Sabah namazı 137, 472
Sabit ibn Kays ibn Şemmas 60, 61, 68, 71
Sadaka 248, 276, 348, 360, 361, 505, 657
Sadaka-i Fıtır 657
Safvan 144, 145, 270, 594
Safvan ibn Ümeyye 270, 594
Sakif 149, 150
Sapıklık 79
Sâre 108
Savaim 164
secde 56, 57, 166, 188, 262, 484, 550, 567, 637, 708, 710
Sehm oğulları 731
Seir 517
Sekar 513, 514, 515, 517, 519, 521
Seleme ibn Hişam 53
Selman 57, 69, 70
Semud 82, 112, 163, 164, 175, 430, 645, 667
Sıkıntı 370, 392
Siccil 742
sihir 100, 122, 167, 168, 327, 764
Sodom 164

Suheyb 57
su-i zan 69
sur 244, 245, 299, 509
Sûr 95, 509, 573, 583
Surah 120
Suvâ 467
Süheyl ibn Amr 57, 71
Süleym oğulları 60
şair 100, 441
Şam 286, 288, 697, 743, 744
şefaat 152, 153, 521, 579
Şemmas ibn Osman 319
Şeybe 9, 187
Şeybe ibn Rebia 9
şirk 11, 18, 32, 90, 103, 123, 155, 156, 186, 218, 254, 258, 421, 430, 432, 443, 565, 576, 642, 684, 706, 714, 752

T

taht 546
Taif 149, 150
Talak 363, 365, 366, 368, 372, 373
Târık 647
tartı 619
tasadduk 360
Tebük 345, 346
Temim oğulları 60
tevbe 44, 63, 68, 69, 70, 73, 74, 76, 156, 158, 159, 166, 245, 246, 276, 314, 334, 344, 345, 384, 385, 387, 390, 394, 427, 450, 460, 462, 463, 466, 526, 527, 621, 642, 644, 705, 754
Tevrat 56, 58, 160, 247, 248, 254, 258, 259, 327, 336, 392, 516, 658, 715
tul-u emel 527
Tûr 118, 119, 129, 135, 138, 698
Tuva 585

U-Ü

Ubade ibn Samit 267
Ubbad ibn Şeddad el-Fihrî 319
Ubeyde 145
Utbe 9, 139, 187, 422, 550, 597, 599
Utbe ibn Rebia 9, 422, 550
Uyeyne ibn Hısn el-Fezarî 62
Uzza 148, 149, 150, 151, 152, 707
Übeyy ibn Halef 78, 100, 669, 671
Übeyy ibn Kab 262
ücret 133, 426
Ümeyye ibn Halef 78, 100, 594, 669, 671
Ümeyye ibn Halef el-Cumahî 594
Ümmü Cemile 759
Ümmü Gülsüm bint Cervel 319
Ümmü Habibe 314
Ümmü Hakem bint Ebû Süf-yan 319
Ümmü Seleme 68, 319, 372, 373, 436
Üsâme ibn Zeyd 70

V

Vaile 390, 602
Ved 467
Velid ibn Muğire 87, 100, 129, 130, 412, 482, 510, 511, 514, 550, 623, 675, 685, 698, 699, 737, 751
Velid ibn Ukbe 64

vesvese 766, 767
Veyl 556, 737

Y

Yahuda 337
Yahudi 22, 68, 69, 257, 328, 336, 337, 714, 764, 767
Yahudilik 480
Yahya 130, 144, 358, 563
yakîn 234, 444
yalan 64, 100, 126, 131, 140, 176, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 213, 277, 278, 279, 327, 328, 344, 397, 411, 412, 430, 444, 475, 476, 520, 537, 562, 564, 565, 566, 567, 578, 604, 622, 637, 706, 745
yalanlama 498, 645
Yeğûs 467
Yemen 258, 282, 471, 743, 744, 753
Yesar 513, 522
Yeûk 467
Yoksul 691

Z

Zakkum 220, 246
Zakkum ağacı 220, 246
zan 43, 70, 154
Zaura 110, 179
Zebir 119
zekât 452, 519, 620, 715
Zeyd ibn Erkam 347
Zıhar 265, 266
Zillet 36, 458
zina 157, 320, 364
Zindan 544
Zuhal (Satürn) 648
Zübeyr 57, 58, 72
Zünuvas 642

Mushaf Tertibine Göre Sûreler

1- Fâtiha Sûresi 1/41
2- Bakara Sûresi 1/45
3- Âl-i İmrân Sûresi 1/349
4- Nîsâ Sûresi 1/513
5- Mâide Sûresi 2/9
6- En'am Sûresi 2/145
7- A'râf Sûresi 2/283
8- Enfâl Sûresi 2/419
9- Tevbe/Berâe Sûresi 2/473
10- Yunus Sûresi 2/579
11- Hûd Sûresi 2/647
12- Yusuf Sûresi 2/727
13- Ra'd Sûresi 2/801
14- İbrahim Sûresi 3/9
15- Hicr Sûresi 3/45
16- Nahl Sûresi 3/85
17- İsrâ Sûresi 3/163
18- Kehf Sûresi 3/239
19- Meryem Sûresi 3/307
20- Tâhâ Sûresi 3/353
21- Enbiyâ Sûresi 3/411
22- Hac Sûresi 3/465
23- Müminûn Sûresi 3/521
24- Nûr Sûresi 3/569
25- Furkan Sûresi 3/633
26- Şuarâ Sûresi 3/673
27- Neml Sûresi 4/9
28- Kasas Sûresi 4/57
29- Ankebût Sûresi 4/119
30- Rûm Sûresi 4/161
31- Lokman Sûresi 4/199
32- Secde Sûresi 4/221
33- Ahzâb Sûresi 4/239
34- Sebe' Sûresi 4/297
35- Fâtır Sûresi 4/335
36- Yâsîn Sûresi 4/367
37- Sâffât Sûresi 4/399
38- Sâd Sûresi 4/451
39- Zümer Sûresi 4/491
40- Mü'min Sûresi 4/537
41- Fussilet Sûresi 4/587
42- Şûrâ Sûresi 4/627
43- Zuhrûf Sûresi 4/665
44- Duhân Sûresi 4/709
45- Câsiye Sûresi 4/727
46- Ahkâf Sûresi 4/749
47- Muhammed Sûresi 5/9
48- Fetih Sûresi 5/35
49- Hucurat Sûresi 5/59
50- Kâf Sûresi 5/77
51- Zâriyât Sûresi 5/97
52- Tûr Sûresi 5/119
53- Necm Sûresi 5/139
54- Kamer Sûresi 5/167
55- Rahmân Sûresi 5/187
56- Vâkıa Sûresi 5/207
57- Hadîd Sûresi 5/235
58- Mücâdele Sûresi 5/263
59- Haşr Sûresi 5/285
60- Mümtehine Sûresi 5/307
61- Saff Sûresi 5/323
62- Cuma Sûresi 5/333
63- Münâfikûn Sûresi 5/341
64- Teğâbun Sûresi 5/349
65- Talak Sûresi 5/363
66- Tahrîm Sûresi 5/381
67- Mülk Sûresi 5/393
68- Kalem Sûresi 5/409
69- Hakka Sûresi 5/429
70- Meâric Sûresi 5/445
71- Nûh Sûresi 5/459
72- Cin Sûresi 5/471
73- Müzzemmil Sûresi 5/491
74- Müddessir Sûresi 5/507
75- Kıyâmet Sûresi 5/525
76- İnsan Sûresi 5/541
77- Mürselât Sûresi 5/553
78- Nebe' Sûresi 5/569
79- Nâziât Sûresi 5/581
80- Abese Sûresi 5/593
81- Tekvîr Sûresi 5/605
82- İnfitâr Sûresi 5/613
83- Mutaffifîn Sûresi 5/619
84- İnşikâk Sûresi 5/631
85- Burûc Sûresi 5/639
86- Târık Sûresi 5/647
87- A'lâ Sûresi 5/653
88- Ğâşiye Sûresi 5/659
89- Fecr Sûresi 5/665
90- Beled Sûresi 5/673
91- Şems Sûresi 5/679
92- Leyl Sûresi 5/683
93- Duhâ Sûresi 5/689
94- İnşirah Sûresi 5/693
95- Tîn Sûresi 5/697
96- Alak Sûresi 5/701
97- Kadr Sûresi 5/709
98- Beyyine Sûresi 5/713
99- Zilzâl Sûresi 5/719
100- Âdiyât Sûresi 5/723
101- Kâria Sûresi 5/727
102- Tekâsür Sûresi 5/731
103- Asr Sûresi 5/735
104- Hümeze Sûresi 5/737
105- Fil Sûresi 5/741
106- Kureyş Sûresi 5/743
107- Mâûn Sûresi 5/745
108- Kevser Sûresi 5/747
109- Kâfirûn Sûresi 5/751
110- Nasr Sûresi 5/753
111- Tebbet Sûresi 5/757
112- İhlas Sûresi 5/761
113- Felak Sûresi 5/763
114- Nâs Sûresi 5/765

Sûrelerin Alfabetik Fihristi

A'râf Sûresi ... 2/283
Abese Sûresi ... 5/593
Âdiyât Sûresi ... 5/723
Ahkâf Sûresi ... 4/749
Ahzâb Sûresi ... 4/239
A'lâ Sûresi ... 5/653
Alak Sûresi ... 5/701
Âl-i İmrân Sûresi ... 1/349
Ankebût Sûresi ... 4/119
Asr Sûresi ... 5/735
Bakara Sûresi ... 1/45
Beled Sûresi ... 5/673
Beyyine Sûresi ... 5/713
Burûc Sûresi ... 5/639
Câsiye Sûresi ... 4/727
Cin Sûresi ... 5/471
Cuma Sûresi ... 5/333
Duhâ Sûresi ... 5/689
Duhân Sûresi ... 4/709
En'am Sûresi ... 2/145
Enbiyâ Sûresi ... 3/411
Enfâl Sûresi ... 2/419
Fâtır Sûresi ... 4/335
Fâtiha Sûresi ... 1/41
Fecr Sûresi ... 5/665
Felak Sûresi ... 5/763
Fetih Sûresi ... 5/35
Fil Sûresi ... 5/741
Furkan Sûresi ... 3/633
Fussilet Sûresi ... 4/587
Ğâşiye Sûresi ... 5/659
Hac Sûresi ... 3/465
Hadîd Sûresi ... 5/235
Hakka Sûresi ... 5/429
Haşr Sûresi ... 5/285
Hicr Sûresi ... 3/45
Hucurat Sûresi ... 5/59
Hûd Sûresi ... 2/647
Hümeze Sûresi ... 5/737
İbrahim Sûresi ... 3/9
İhlas Sûresi ... 5/761
İnfitâr Sûresi ... 5/613
İnsan Sûresi ... 5/541
İnşikâk Sûresi ... 5/631
İnşirah Sûresi ... 5/693
İsrâ Sûresi ... 3/163
Kadr Sûresi ... 5/709
Kâf Sûresi ... 5/77
Kâfirûn Sûresi ... 5/751
Kalem Sûresi ... 5/409
Kamer Sûresi ... 5/167
Kâria Sûresi ... 5/727
Kasas Sûresi ... 4/57
Kehf Sûresi ... 3/239
Kevser Sûresi ... 5/747
Kıyâmet Sûresi ... 5/525
Kureyş Sûresi ... 5/743
Leyl Sûresi ... 5/683
Lokman Sûresi ... 4/199
Mâide Sûresi ... 2/9
Mâûn Sûresi ... 5/745
Meâric Sûresi ... 5/445
Meryem Sûresi ... 3/307
Muhammed Sûresi ... 5/9
Mutaffifîn Sûresi ... 5/619
Mücâdele Sûresi ... 5/263
Müddessir Sûresi ... 5/507
Mülk Sûresi ... 5/393
Mü'min Sûresi ... 4/537
Müminûn Sûresi ... 3/521
Mümtehine Sûresi ... 5/307
Münâfikûn Sûresi ... 5/341
Mürselât Sûresi ... 5/553
Müzzemmil Sûresi ... 5/491
Nahl Sûresi ... 3/85
Nâs Sûresi ... 5/765
Nasr Sûresi ... 5/753
Nâziât Sûresi ... 5/581
Nebe' Sûresi ... 5/569
Necm Sûresi ... 5/139
Neml Sûresi ... 4/9
Nîsâ Sûresi ... 1/513
Nûh Sûresi ... 5/459
Nûr Sûresi ... 3/569
Ra'd Sûresi ... 2/801
Rahmân Sûresi ... 5/187
Rûm Sûresi ... 4/161
Sâd Sûresi ... 4/451
Saff Sûresi ... 5/323
Sâffât Sûresi ... 4/399
Sebe' Sûresi ... 4/297
Secde Sûresi ... 4/221
Şems Sûresi ... 5/679
Şuarâ Sûresi ... 3/673
Şûrâ Sûresi ... 4/627
Tâhâ Sûresi ... 3/353
Tahrîm Sûresi ... 5/381
Talak Sûresi ... 5/363
Târık Sûresi ... 5/647
Tebbet Sûresi ... 5/757
Teğâbun Sûresi ... 5/349
Tekâsür Sûresi ... 5/731
Tekvîr Sûresi ... 5/605
Tîn Sûresi ... 5/697
Tevbe/Berâe Sûresi ... 2/473
Tûr Sûresi ... 5/119
Vâkıa Sûresi ... 5/207
Yâsîn Sûresi ... 4/367
Yunus Sûresi ... 2/579
Yusuf Sûresi ... 2/727
Zâriyât Sûresi ... 5/97
Zilzâl Sûresi ... 5/719
Zuhrûf Sûresi ... 4/665
Zümer Sûresi ... 4/491